UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Plutarchu Chairōneōs Ta Sōzomena Panta

Continens Vitas Parallelas Graecè & Latinè

Plutarchus

Francofurti, 1620

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1340

Visual Library

EX LIBRIS
HERMANNI HEUSER
* 7. JUNI 1870.
† 21 FEBRUAR 1901.

D1
802a

ΠΛ
X

PLV
R

LATIN

ACCE

In

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΧΑΙΡΩΝΕΩΣ ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

PLVTARCHI CHÆRONENSIS QVÆ EXSTANT OMNIA,

CVM

LATINA INTERPRETATIONE HERMANNI Cruserii: Gulielmi Xylandri.

*fuit Campensis medicina dedity qui multos in hac eruditionis genere Graecos edidit, vertit, & emendauit ex Graecorum exemplaribus, cuiq; Linnaeus proximus fuit.

ACCEDIT NVNC PRIMVM LIBELLVS EIVSDEM DE Fluuiorum Montiumque nominibus, cum versione Maussaci,

ET

DOCTORVM VIRORVM NOTIS,

ET

LIBELLIS VARIANTIVM LECTIONVM ex Mss. Codd. diligenter collectarum,

ET

INDICIBVS ACCVRATIS.

Cum Gratia & Priuilegio S. Rom. Imper. Vicarij ad Annos XII.

Julius Nichler

FRANCOFVRTI,

In Officina Danielis ac Dauidis Aubriorum, & Clementis Schleichij.

ANNO M. DC. XX.

Nobiliſſ. Ampliſſ. Magnificis Ddnn. CONSVLIBVS AC SENATORIBVS INCLYTÆ REIP. FRANCOFVRTENSIS AD MOENVM SAL. ET Felic. Publ.

T A profecto eſt, magnæ Vrbis magni Senatores, multa requiruntur in iis qui vel regni, vel reipubl. adminiſtrationi digne præſunt. Sed nec minora deſiderant adminicula horum Adminiſtri. Præter alia multa, opus habent inprimis, & Pietate & Doctrina; ſine qua alarum quaſi biga, non eſt adipiſci difficilem admodum inuentu Prudentiam. Fruſtra enim egregii quid exſpectemus ab impietate, ab inſcitia. At vbi religioni ſerio litatur; at vbi liberalium artium ſtudiis induſtrie incumbitur; ibi paci ſuppetit, voluptas, quies, ſecuritas; ibi bello ſupereſt conſilium, prouidentia, neruus. Vnde etiam factum, vt toto fere Orbe, omnes qui vel ſummæ vel inferiori dignitati ſeſe præſtitere publice priuatimq; commendabiles, maxima ſua parte delectati fuerint ſcriptis ſacris, ſcriptis profanis: ea voluere, ea meditari aßidue: horum auſpicio ductuq; regna reſq; publicæ in toga rite conſtituta ſunt, legitime aucta, ſane ſarteq; conſeruata; nec minus per ipſa, bella pie ſuſcepta ſunt, cordate geſta, iuſte depoſita.

Eaq; propter maximam meruere laudem Reges Principesq;, qui Bibliothecis ſuis non vna diuinarum humanarumq; rerum monumenta, ſtudioſe quæſiuerunt, ſtudioſius cuſtodierunt, ſtudioſißime petentibus commodarunt. Sed nec defraudanda eſt honore ſuo Typographia; quæ recenti artificio, vnius Libri exemplar illico mille aliis multiplicauit; hacq; adeo fœtura reddidit immortale omne genus Scriptorum, Græcos, Hebræos, Latinos, alios. Verum vt nullum eſt bonum, cui non aliquid admiſceatur mali; ſic omnino deplorandum eſt ſenſim ac ſine ſenſu ita degenerasse artis iſtius eximiæ Genium; vt ſi cui forte tantum ſupereſſet otii à re ſua, patienterq; ei liberet ſedere ad bilancem, penſiusq; libraret hinc calcographiæ commoda, inde incommoda; hæreret proculdubio anceps quam partem iure merito pronunciare poßet addictiorem: adeo in ipſam plane quadrat Homericum illud

Pharmaca multa tenet bona, verum immixta malignis.

Inuecta eſt ſuperiori quidem ſæculo, ſed hoc noſtro mirum in modum excreuit, impudens admodum, quiduis de quacunq; re & ſcribendi & imprimendi licentia. ea non modo plenis

velis, sed & admißis remis, ita cursu volucri omnia peruagatur, omnia occupat, omnia incestat; vt nemo non, cui adhuc aliqua superat oris probitas, animi modestia, cogitationũ verecundia, ardentißimis optet votis, Reges, rerumq; dominos, tandẽ tandem, si non maiestatis suæ, at autoritatis saltem freno, coerceant diffusam intemperantemque istam scribendi libidinem, intra rectæ rationis legitimum gyrum. Tanto quidem magis, quia & hoc quoq; inter cæui huius scæuitates non est postremum, quod sine vlla discretione, sine vllo examine, sine vlla ratione, absurdißima isthæc Neotericorum blateramenta, hoc est incocta, frigida, sordida, illiberalia, dissoluta, spurca, obscæna, flagitiosa, nefaria, & in quibus nulla sani coloris odorisue vmbra; ament tamen & suspiciant, imo exosculentur atque amplectantur, præ honorabilibus illis vetustiorum ætatum monumentis: lampyridem videlicet pro sole, vrticam pro amaraco, vitrum pro smaragdo, venenum deniq; pro remedio. Hinc, proh pudor! hodie paßim non despiciuntur, sed despuuntur, relegati ad tineas ac blattas, optimi quique & maximi meliorum temporum Scriptores; tanquam iam nullius momenti, tanquam præ senio deiiciendi de ponte: vtique cum ineptum sit, vti aiunt, atq; absurdum, repertis frugibus impleri glande.

Et hæc quidem opinionis vanitas, non continet se modo intra vnius alteriusue professionis terminos, sed diluuii vniuersalis modo, omnes inundauit artes, omnes per madefecit disciplinas liberaliores, etiam ipsammet Theologiam. Quotus enim quisq;, non de plebe promiscua, quique dicis causa huic facultati nomen dare sueuit; sed quotus quisq; est è sacris literarum siue candidatis, siue Antistitibus, qui in ingenti ineptißimorum voluminum farragine, etiam admiserit, nedum legerit, primitiuæ Ecclesiæ propugnatores? qui vnam alteramve paginam excusserit Patrum Græcorum Latinorumve? Si examinarentur, non integræ modo ciuitates, sed & prouinciæ, veremur vt multæ ne vnum quidem, paucæ vix vnum alterumve producere possent.

At contra omnium occupat pulpita, in manibus, in sinubus maximorum, medioximorum, infimorum, aspicere est mataologicas istas recentium hominum ineptias: quæ comparatæ cum Antiquioribus mere aureis ac gemmeis, non modo aut ferreæ sunt, aut luteæ, nulla intercurrente scintilla strictura ve veleruditionis, vel pietatis; sed ita præterea inficiuntur æruginoso Liuoris Eridosq; succo; vt quod in hunc vsq; diem respublica Christiana parricidalibus in semetipsam armetur dextris, potißimum feralibus Typographorum istorum claßicisne an tympanis imputandum videatur.

Eadem plane etiam ratio est Auctorum, è quibus haurienda ea quæ publicis priuatisq; negotiis debita est Prudentia.

Sane Philosophi, Poetæ, Oratores, Historici, Medici, Politici, Grammatici multi, multi, intra vnam adhuc perstant editionem, at omnium vbique præla quotannis occupant teruntque vanißima Nouatorum deliramenta, sub persona tamen honesta, qualem induebant latrones Ægyptii, quibus nomen Philetis, ideo homines obuios exopinato amplectentes vt paulo post strangularent. Interim longe lateq; fulgent talium hodie-natorum opera, deaurata titulis mire speciosis; similia videlicet pyxidibus Agyrtarum, inscriptione quidẽ præferentibus varia morborum remedia, plenæ vero intus succis fatuis, euanidis, nulliusq; vsus. Vnde nullæ existunt nundinæ, quin nouus aliquis exoriatur Nugo, qui cacatis suis chartis præfigat nomen, aut Enchiridii, *aut* Epitomes, *aut* Elenchorum, *aut* Compendii, *aut* Quintæ essentiæ, *aut* Promptuatii, *aut* Florum, *aut* Gemmarum, *aut* Rosarii, *aut* Lilieti, *aut* Thesauri, *aut deniq;* Gazophylacii. *in summa, mundus totus agit histrioniam.*

Quam rem, cum auus noster Andreas VVechelus, pro ea qua erat erga humaniores literas animi teneritudine, serio doleret ac quereretur; in alia omnia descendit: prælaque sua vacare voluit generi hominum Heroico; vitam dando, vel prorogando, nunc Philo-

loso-

losophiæ magistris, nunc veritatis professoribus, nunc disciplinarum meliorum con-
qui sæculi sui breuitate, ante mille amplius annos, animorum monumentis, ac clari-
mentis extendere ac perpetuauere: qui scilicet etiamnum hodie homines redderent ve-
ligiosiores, vel probiores, vel vtrumq; Eandem quoq; animi iudiciiq; rectitudinem, pro-
sis insecuti sunt vestigiis heredes eius generiq;, Ioannes Aubrius, & Claudius Mar-
neq; id solum: sed & socerum suum multis postea antecesserunt millibus, nihil fere relicto
pud Latinos, apud Græcos, quin maximo piorum doctorumq; ingeniorum applausu, ex-
hiberent Europæ theatro publico; neglecto prorsus omni respectu quæstus sui lucri ve-
mestici; pluris arbitrati vtilitatem mundi cultioris, huiusque adeo vrbis famam glo-
riamque.

Horum heredum cum simus, minime profecto degenerauimus de natura maio-
aut moribus; sed statim ab ipsorum obitu non pauca Latine, plura Græce, vltro pu-
uimus, à nullis hactenus fere visa, ab vniuersis vero desiderata. quos nostros conati-
vos quoq; animaduertistis, Viri Nobilissimi, Amplissimique, fecistisq; quod deceba-
nerosam maiorum vestrum prosapiam, quibus nihil fuit antiquius, nihil iucundius
amare, augere, illustrare Patriæ suæ pomœria; hancq; nostram voluntatem digna-
oculo sereno; admissis nobis iterum, quasi postliminio, intra mœnia vestra, adscitisq;
uium numero; tutelæ vestræ ac clientelæ honorificæ, & nos, & nostra omnia lubentes vo-
tesq; applicastis.

Quo ipso certe non vnus stimulus, non vna fax nobis addi visa est, pertinaciter per-
gendi in incepto stadio per solennes Virtutis atque Honoris aras ad metam Perennitatis.
Iamque adeo ecce PLVTARCHVM, auctorem vere eximium, producimus modo
ex officina nostra, non solum in veste sua, id est Achaica, sed & in toga Quiritum, quo
longius latiusq; prodesse possit generi humano, à quo in hunc diem communi calculo insi-
gnitur, communis omnium pædagogus ac rector; vtpote eruditionis cuiuscunq; compen-
dium, prudentiæ inexhaustus condus promus, antiquitatis deniq; Græcæ atq; Latinæ se-
curissimum sacrariũ. Hunc talem, exiguæ gratitudinis, solidæq; obseruantiæ obsidem da-
mittite quæsumus, Viri Sũmates, animis æquis, ea sane benignitate, addetur nobis calcar
ad excitandam ex vtriusq; linguæ manubiis memorabilem aram, quæ quotidie irrigandæ
nouo, ex Mnemosynes viridariis nato expressoq; libamine, etiam sera testabitur Posteri-
tati, non contulisse vos beneficia in familiam ingratam. Quod ipsum tanto speramus pro-
cliuius, quod ordinis vestri vniuersi ac singuli, ita semper oderint atque execrentur recep-
tam iam passim fanaticorum hominum proteruiam, conuitiis potius proscindentium a-
liorum bene dicta quam vt etiam refellant; vt ne vlla quidem ratione patiamini apud
vos excudi Libellos accedentes aliqua sui parte ad carmen malum, ad conuitia liberis bo-
nestisq; indigna. Imo infinita quoq; reiicitis Ludimagistrorum cruda affectationis pæda-
gogicæ collectanea, quibus moliuntur excutere pueritiæ manibus auctores vere authen-
ticos, & iam mille annis & amplius, digne perambulantes orbem literatiorem. Quanto
enim felicius instituti estis ad omnem virtutem politicam, tanto fertis indignius sancti-
simarum disciplinarum ordinem turbari, & omissis vtilibus ac necessariis, iuuentutem
labi rapiq; ad affanias ad apinas Abecedariorum puerorumve, an senum. Quo in propo-
sito dum perseueratis modestiam etiam stabilitis in scholis vrbis vestræ, certisq; adstringi-
tis legibus moribusq; collegia Typographorum, Correctorum, Compositorum, Impressō-
rum; ita quidem vt antecedatis facile vrbes Europæ melioris vniuersas, disciplina.

Hinc etiam accidit, vt quamuis non modo superi huius Mundi partes, sed & alterius,
pedibus nostris oppositi, vrbi vestræ, veluti communis Orbis officinæ ex omni terra, ex o-
mni insula, ex omni mari, sufficiant bis quotannis quidquid vel anni tempora vel indu-
striæ humanæ, aut opere maturant, aut pretio concinnant: quamquam, inquimus, omniũ

gentium nationumq; opes ac commeatus publico primum recipitis hospitio, & deinde expedita transfusione per alias statim disseminatis terras montes ac maria; nescimus tamen an non magis adhuc augeatur ac frequentetur semestrium illarum Panegyrum dignitas, ac gloria, tot excellentium Librorum aduectione ex Germania, Italia, Gallia, Belgia, Britannia, Polonia, Hispania, aliisq; oris. Plane, esse Francofurtum ad Mœnum, commune totius quasi Sapientiæ armamentarium, esse artium scientiarumq; diuinarum humanarum gazophylacium, esse semper patens illustrium ingeniorum Prytaneum, esse deniq; perennitatis ne an Æternitatis illustre capitolium, nemo ibit inficias, qui modo tantillum pedem promouit ex vltimo Ignorantiæ ac Barbariæ barathro.

Restat tantum, vt felicitas isthæc esse possit perpetua. quod sicut animitus optamus ac vouemus à Deo optimo maximo; ita & ab eodem suppliciter petimus, Viri Nobiliss. Viri Summi, vti ita Spiritu suo Sancto, per Saluatorem nostrum Iesum Christum, omnia vestra dicta, facta, cogitata dirigat regatque in hac circumstantium bellorum propinqua flamma, vt minima maximaq; cedant ad maiestatis suæ gloriam, Ecclesiæ incrementum, Imperii ornamentum, vestræque reipublicæ salutem. In vrbe vestra 3. Non. April. cIↃ IↃ CXX.

Nobil. & Magn.
Vestræ

Deuotissimi Ciues
& subditi

DANIEL & DAVID AVBRII
&
CLEMENS SCHLEICH.

CATA-

CATALOGVS EORVM OMNIVM,

quæ hac Plutarchi editione continentur, & Tomo quidem primo insunt,

I.

1 Θησεύς, Theseus.
2 Ῥωμύλος, Romulus.
3 Λυκοῦργος, Lycurgus.
4 Νομᾶς, Numa.
5 Σόλων, Solon.
6 Ποπλικόλας, Poplicola.
7 Θεμιστοκλῆς, Themistocles.
8 Κάμιλλος, Camillus.
9 Περικλῆς, Pericles.
10 Φάβιος Μάξιμος, Fab. Maximus.
11 Ἀλκιβιάδης, Alcibiades.
12 Κοριολανός, Coriolanus.
13 Τιμολέων, Timoleon.
14 Αἰμίλιος Παῦλος, Paulus Æmilius.
15 Πελοπίδας, Pelopidas.
16 Μάρκελλος, M. Marcellus.
17 Ἀριστείδης, Aristides.
18 Μάρκος Κάτων, Marcus Cato.
19 Φιλοποίμην, Philopœmen.
20 Φλαμίνιος, Flaminius.
21 Πύῤῥος, Pyrrhus.
22 Γάϊος Μάριος, Caius Marius.
23 Λύσανδρος, Lysander.
24 Σύλλας, Sylla.
25 Κίμων, Cimon.
26 Λούκουλλος, Lucullus.
27 Νικίας, Nicias.
28 Μάρκος Κρασσος, Marcus Crassus.
29 Σερτώριος, Q. Sertorius.
30 Εὐμένης, Eumenes.
31 Ἀγησίλαος, Agesilaus.
32 Πομπήϊος, Pompeius.
33 Ἀλέξανδρος, Alexander.
34 Γ. Ἰούλιος Καῖσαρ, C. Iulius Cæsar.
35 Φωκίων, Phocion.
36 Κάτων ὁ νεώτερος, Cato minor.
37 Ἄγις & Κλεομένης, Agis & Cleomenes.
38 Τιβέριος & Γάϊος Γράκχοι, Tiberius & Caius Gracchi.
39 Δημοσθένης, Demosthenes.
40 Κικέρων, Cicero.
41 Δημήτριος, Demetrius.
42 Ἀντώνιος, Antonius.
43 Δίων, Dion.
44 Βροῦτος, Brutus.
45 Ἀρταξέρξης, Artoxerxes.
46 Ἄρατος, Aratus.

II.

In Vitas Plutarchi parallelas annotationes: in quibus multi Plutarchi loci emendantur ac restituuntur, multi explicantur: quidã ex aliis quoq; auctoribus eodem modo tractantur.

III.

In vitas Plutarchi easdem lectiones ex cod. Volcobiano & anonymis aliis diuersæ.

IV.

Index rerum & verborum memorabilium copiosissimus & absolutissimus.

Tomo vero secundo insunt,

I.

1 περὶ παίδων ἀγωγῆς, De liberis educandis.
2 πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, Quomodo adolescens poetas (audire debeat.
3 περὶ τοῦ ἀκούειν, De auditione.
4 πῶς ἄν τις διακρίνοι τὸν κόλακα τοῦ φίλου, Quomodo possit adulator ab amico internosci.
5 πῶς ἄν τις ἄνδοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ, Quomodo quis suos in virtute paranda sentire possit profectus.
6 πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, De capienda ex hostib. vtilitate.
7 περὶ πολυφιλίας, De amicorum multitudine.
8 περὶ τύχης, De fortuna.
9 περὶ ἀρετῆς & κακίας, De virtute & vitio.
10 παραμυθητικὸς πρὸς Ἀπολλώνιον, De cõsolatione ad Apolloniũ.
11 Ὑγιεινὰ παραγγέλματα, De tuenda sanitate præcepta.
12 Γαμικὰ παραγγέλματα, Coniugialia præcepta.
13 Ἑπτὰ σοφῶν συμπόσιον, Septem sapientum conuiuium.
14 περὶ δεισιδαιμονίας, De superstitione. (peratorum.
15 Ἀποφθέγματα βασιλέων & στρατηγῶν, De scite dictis regum ac im-
16 Ἀποφθέγματα Λακωνικά, Apophthegmata Laconica.
17 τὰ παλαιὰ τῶν Λακεδαιμονίων ὀθνεῖα δόγματα, Instituta Laconica.
18 Γυναικῶν ἀρεταί, De mulierum virtutibus.
19 Κεφαλαίων καταγραφή, Quæstiones Romanæ.
20 Κεφαλαίων καταγραφή, Quæstiones Græcæ.
21 παραλλήλων Ἑλληνικῶν & Ῥωμαϊκῶν, Historiarum Græcarũ cum Romanis coniuncta recensio, Parallela.
22 περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης, De fortuna Romanorum.
23 περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς, λόγος α', De Alexandri fortuna vel virtute, oratio prior.
24 περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς, λόγος β', De Alexandri fortuna vel virtute, oratio posterior.
25 πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι, Bellone, an pace clariores fuerint Athenienses.
26 περὶ Ἴσιδος & Ὀσίριδος, De Iside & Osiride.
27 περὶ τοῦ εἰ τοῦ ἐν Δελφοῖς, De ei apud Delphos.
28 περὶ τοῦ μὴ νῦν ἐμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν, Cur nunc Pythia non reddat oracula carmine.
29 περὶ τῆς ὀλιγοστίας τῶν χρησμῶν, De oraculorum defectu.
30 Ὅτι διδακτὸν ἡ ἀρετή, Virtutem doceri posse.
31 περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς, De virtute morali.
32 περὶ ἀοργησίας, De cohibenda ira.
33 περὶ εὐθυμίας, De tranquillitate animi.
34 περὶ φιλαδελφίας, De fraterno amore.
35 περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας, De amore prolis.
36 Ἡ αὐτάρκης ἡ κακία πρὸς κακοδαιμονίαν, An vitiositas ad infelicitatem sufficiat.
37 Πότερον τὰ τῆς ψυχῆς, ἢ τὰ τοῦ σώματος πάθη χείρονα, Animíne an cor-
38 περὶ ἀδολεσχίας, De garrulitate. (poris affectiones sint peiores.
39 περὶ πολυπραγμοσύνης, De curiositate.
40 περὶ φιλοπλουτίας, De cupiditate diuitiarum.
41 περὶ δυσωπίας, De vitioso pudore.
42 περὶ φθόνου & μίσους, De inuidia & odio.
43 περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως, Qua quis ratione seipsum citra inuidiam laudare possit.
44 περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων, De his, qui sero à numi-
45 περὶ εἱμαρμένης, De fato. (ne puniuntur.
46 περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου, De genio Socratis.
47 περὶ φυγῆς, De exsulio. (suam.
48 παραμυθητικὸς πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα, Consolatio ad vxorem
49 Συμποσιακῶν προβλημάτων βιβλία θ', Conuiualium disputatio-
50 Ἐρωτικός, Amatorius. (num libri nouem.
51 Ἐρωτικαὶ διηγήσεις, Amatoriæ narrationes.
52 περὶ τοῦ, ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγεμόσι δεῖ τὸν φιλόσοφον διαλέγεσθαι, Maxime cum principibus viris philosopho esse disputandum.
53 πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον, Ad principem ineruditum.
54 Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, An seni gerenda sit respublica.
55 πολιτικὰ παραγγέλματα, Præcepta gerendæ reipublicæ.
56 περὶ μοναρχίας & δημοκρατίας & ὀλιγαρχίας, De vnius in republica dominatione, populari statu, & paucorum imperio.
57 περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, De vitando ære alieno.
58 Βίοι τῶν δέκα ῥητόρων De vita decem Rhetorum.
59 Ἐπιτομὴ τῆς συγκρίσεως Ἀριστοφάνους & Μενάνδρου, Comparationis Aristophanis & Menandri breuiarium.
60 περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας De Herodoti malignitate.
61 περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις, βιβλία ε', De placitis Philosophorum libri V.
62 Αἰτίαι φυσικαί, Quæstiones naturales.
63 περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τοῦ κύκλου τῆς σελήνης, De facie, quæ in orbe Lunæ apparet.

64. περὶ τοῦ πρώτου ψυχροῦ, De primo frigido.
65. περὶ τοῦ πότερον ὕδωρ ἢ πῦρ χρησιμώτερον, Aquane an ignis sit vtilior.
66. πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα: τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα, Terrestriane an aquatilia animalia sint callidiora.
67. περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι, Bruta animalia ratione vti.
68. περὶ σαρκοφαγίας λόγος α', De esu carnium oratio prior.
69. περὶ σαρκοφαγίας λόγος β. De carnium esu oratio posterior.
70. Πλατωνικὰ ζητήματα, Quæstiones Platonicæ.
71. περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας, De animæ procreatione, quæ in Timæo Platonis describitur.
72. περὶ Στωϊκῶν ἐναντιωμάτων De Stoicorum repugnantiis.
73. Συνοψις τοῦ ὅτι παραδοξότερα οἱ Στωϊκοὶ τῶν ποιητῶν λέγουσιν Compendium commentarii, quo ostenditur Stoicos quam poetas absurdiora dicere.
74. Οὐδὲ ἡδέως ζῆν κατὰ Ἐπίκουρον, Ne suauiter quidem viui posse secundum Epicuri decreta.
75. περὶ Κολώτου, Aduersus Colotem.
76. Εἰ καλῶς εἴρηται τὸ, λάθε βιώσας, An recte dictum sit, Latenter esse viuendum.
77. περὶ μουσικῆς, De Musica.
78. περὶ ποταμῶν καὶ ὀρῶν ἐπωνυμίας, & τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένων, De Fluuiorum & Montium nominibus & de iis quæ in illis inueniuntur.

II.

Henrici Stephani viri doctissimi in nonnulla horum opusculorum Philosophicorum Plutarchi commentationes doctissimæ.

III.

Lectiones variæ è codicum Vulcobii, Turnebi, Aldini, Basiliensis, & quadam ex parte Petauii (illud enim absolutum non fuit) partim impressorum, partim manuscriptorum collatione minime oscitanti collectæ.

IV.

Index rerum & verborum maxime notabilium copiosissimus.

ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΔΑ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ Χαιρωνεὺς ὁ Βοιωτὸς, γεγονὼς ὅτε τῶν Τραϊανοῦ τοῦ Καίσαρος χρόνων, καὶ πρότερον. μεταδὲς δὲ αὐτῷ Τραϊανὸς τῆς τῶν ὑπάτων ἀξίας, ἔστησε μὲν μνήσεως τῆς τῶν Ἰλλυριῶν ἀρχόντων πάροιθε, ἀφ' αὐτοῦ γνώμης τε καὶ δόξης τοῦ γράψαι τὰ πολλά.

Εἰς εἰκόνα Πλουτάρχου Ἀσωνίου ἀναθήματος.

ΣΕΙΟ πολυκλήιστε τύπον τόδε τοῦδε, Χαιρωνεῦ
Πλούταρχε, κρατεροῦ ἱέρεϊ Λυσονίου.
Ὅστις τοῖς Ἑλλήνεσι βίοις Ἑλλήνας ἀρίστους
Ῥώμης εὐπολέμοις ἤρμοσας ἐνναέταις.
Ἀλλὰ σὺ βιότοιο τοῦ Ἑλληνίου βίον ἄλλου
Οὐδὲ σύγ' ἀνγράψεις. ὁ γὰρ ὅμοιον ἔχεις.

ALITER,

EX INTERPRETATIONE ALDINÆ harum vitarum editioni præfixa, sine auctoris nomine.

HAnc statuam posuere tibi, Plutarche, decoram,
Vsque adeo Ausonium Martia corda genus.
Inclyta Graiugenum quia confers gesta Latinis,
Græcaq; Romanis nomina principibus.
Attamen ipse tibi nequeas componere quenquam:
Quod similem non sit nec reperire parem.

ALITER,

EODEM HENRICO STEPHANO interprete.

HÆC vultus simulacra tui, Plutarche, vetusti
Ausonis hic posuit Martia progenies.
Facta etenim Graium collatis fortia vitis
Aptasti factis fortibus Æneadum.
At vitam, Plutarche, tua non conferet vllus.
Nam quis te in terris æquiparare queat?

EX SVIDA.

PLVTARCHVS Chæronensis Bœotius, fuit Traiani Cæsaris temporibus, & ante. Traianus autem dignitate consulari eum ornauit; edixitque ne quisquam Illyriæ magistratuum quicquam absq; consensu eius ageret. Scripsit multa.

LATINE XYLANDER.

AVsonii statuam decoris, Plutarche, perennis
Hanc Chæronensi constituere tibi:
Inter se alternis quod componenda dedisti
Inclyta Graiugenum factaq; Romulidum.
At non ipse tamen, tibi qui contendere possit,
Scribere, nec similem tu reperire queas.

ALITER,

EX HENRICI STEPHANI INTERPRETATIONE, in qua & vocabulum ad huius operis titulum pertinens retinetur.

EFfigiem Plutarche tuam (stirps clara Cherones)
Hoc celebrem Ausonii constituere loco:
Quod Graium vitas, quorum fuit inclyta virtus,
Armigerum vitis Romulidum socias.
At vitam propriæ sociare nec ipse valeres
Vllam, par dici nam tibi nemo potest.

ALITER,

EODEM HENRICO STEPHANO interprete.

ÆRAtui Plutarche, decus spirantia vultus,
Spectaclum hic statuunt nobile Romulidum:
Quod vitas hominum genuit quos Græcia fortes,
Martigenum vitis iunxeris Ausonidum.
Ipse tua nullam poteras coniungere vitam:
Huic nullam posses quod reperire parem.

VITA

VITA PLVTARCHI
E XYLANDRO.

PATRIAM habuit Chæroneam, nobilem Bœotiæ vrbem. Fuit autem ita Bœotus, vt se facile contra prouerbium defenderit, quo ei nationi pinguia & crassa illiberaliaque ingenia per ignominiam tribuuntur. Itaq; de se quod Pindarus dicit, hoc de Plutarcho rectissime affirmabimus: eum antiquum Bœotiæ suis conuicium veris sermonibus refellisse. Quo maiorem meretur admirationem, multosque simili infamia laborantes in bonam spem studiorum erexit: est enim ita in omni Philosophiæ genere versatus, vt cum quouis Attico conferri citra periculum possit. De parentibus nihil admodum certi nobis constat: nisi quod Lampriam auum suum, & Nicarchum proauum ipse nominat. De vitæ instituto res ipsa nobis tacentibus loquitur. Vixisse sub Traiano eum, & alii, & Suidas tradit: cuius verba apponam, sed Latine (ridere enim soleo quosdam ita Græcarum literarum peritiam, si diis placet, ostentantes, vt eas etiam Latinæ orationi nulla vel necessitatis vel elegantiæ ratione infarciant:) Plutarchus, inquit, Chæronensis patria, natione Bœotus, sub Traiano vixit Cæsare, atq; etiam ante. Traianus eum consularibus honoribus ornauit: mandauitq; omnibus Illyrici præfectis, ne quid Plutarchi iniussu agerent: Scripsit multa. Hæc Suidas. Magnum ergo ei habitum ab imperatore honorem apparet. Ipse quidem Plutarchus Neronis & Domitiani, vt quorum tempore vixerit, in Antonio, Pericle, & alibi meminit. Et Sossius iste Senecio, cuius multa in scriptis Plutarchi & amica mentio est, quatuor Consulatus sub Traiano gessit: vt est in Annalibus annotatum. Nam Apophthegmata ipsi Traiano inscribuntur, Plutarchi sane nomine: sed nostrine Plutarchi id sit opus, an ab alio, & fortassis filio, ex scriptis eius consarcinatum, quæri (vt puto) non abs re potest. Exstat etiam Latina Epistola Plutarchi ad Traianum, Politicis eius præmissa: quæ ostendit, eum Traiani fuisse præceptorem. Sed quia ea in Græco non habetur, suspecta mihi est. Sacerdotem Pythii Apollinis se fuisse, ipse in libello, An seni gerenda respublica, indicat. Verisimile est, scriptas esse à Plutarcho has Vitas, cum iam prouecta esset ætate: idq; post reliquos libros, & ipse etiam Romanarum Quæstionum suarum mentionem in Romulo & Camillo facit. Cætera persequi, non est nostri instituti. qui non Plutarchum laudare, aut vitam eius scribere. sed de Opere à nobis in Latinum sermonem traducto quædam, in gratiam Lectoris dicere intenderimus. Libet primum, Agathiæ Scholastici, viri haud ignobilis, & inter doctos, qui Iustiniani Imperatoris tempore vixerunt, minime postremi, carmen de eo apponere: sed, vt solemus, Latinum factum:

Ausonii statuam decoris, Plutarche perennis
Hanc Chæronensi constituere tibi:
Inter se alternis quod componenda dedisti
Inclyta Graiugenum, factaque Romulidum.
At non ipse tamen, tibi qui contendere possit,
Scribere, nec similem tu reperire queas.

Eleganter profecto & argute, id quod res est, dixit. Nam tanto iudicio delegit Plutarchus, quos inter se conferret singulatim, Græcum atque Romanum, tanta fide, gratia, atque facundia eorum vitas, acta, exitusque comparauit, tanto iudicio similitudines ac dissimilitudines excussit, & diiudicandas proposuit, vt cogamur Agathiæ assentiri, qui parem laude Plutarcho, ac cuius cum eo contentio possit fieri, inueniri quenquam negauerit. Præclara etiam est Theodori Gazæ, hominis doctissimi, & antiqua Græcia digni, sententia, qui interrogatus (vt accepimus) à familiaribus suis, quemnam ex omnium scriptorum numero delecturus foret, si cæterorum omnium amittendorum incumberet necessitas? Plutarchum respondit: sentiens, à nemine quoque plura, ac magis varia, vtiliora etiam ad oblectationem animi facientia edita esse volumina. Parallela vitarum Græcorum atque Romanorum, fere hoc Opus inscribitur. Sunt autem Græcis Parallela, quæ certa quadam ratione iuxta se ponuntur, certoq; respectu inter se conferuntur: quemadmodum lineæ apud Mathematicos parallelæ, itemque superficies dicuntur, quæ ita iuxta se positæ aut extentæ sunt, vt æqualibus vbiq; spaciis inuicem distent. Itaque satis significanter inscripsit hoc volumen Parallela Plutarchus, in quo alternæ inter se congruentes Græcorum & Latinorum primæ existimationis virorum vitæ exponerentur. Iam cum facile intelligi à quouis possit, historicum esse

hoc Opus, historiis autem magnam partem eius doctrinæ, quæ est de vita & moribus cum contineri, tum illustrari, satis liqueat, operæ precium est, dignitatem, & vtilitatem Plutarchiani huius Operis considerare. Neque arbitror huius esse loci præstantiam Philosophiæ Moralis dicendo persequi, quam qui spernunt, non equidem video quid homine dignum probare ij possint. Putidum quoque existimo esse, historiæ laudes huc congerere: quas & iam olim multi grauissimi autores suis scriptis demonstrarunt, & nostra auorumque nostrorum memoria docti homines complures ex antiquorum monumẽtis studiose collegerunt. Id quidem in promptu est, nullum vel ad officii rationes, vel vitæ honestatem atq; constantiã, vel ad delectationem animi, genus literarum historico commodius, locupletiusque extare. Est quidem plurimum & honoris & venerationis deferendum ei Philosophiæ, quæ in consideranda rerum natura, huiusque obscuritate perscrutanda, & veritate eruenda versatur: quæ sane id præstat, vt & amœnissima, seque dignissima compleatur animus voluptate, & rerum caducarum sublimi despicientia atque contemptione instruatur. Sed tamen ita est natura comparatum, vt homines ad cœtum quendam & communem vitæ societatem facti, iis artibus indigeant, quibus instituere mores suos, virtutem colere, & inter se concordes atq; vtiles inuicem viuere, omninoq; humanam conditionem tueri possint. Ad quam rem nobis, post veræ religionis cognitionem, largitus est Moralem Philosophiam Deus, vitæ magistram & honesti (cuius rationes ab ipsa repetuntur natura) custodem: quæ & vnumquemq; priuatum pro se virtutem, & publice omnes ciuilem communitatem colere doceat. Quam Philosophiam qui negligunt, rerum contemplatione sola, veriq; indagatione contenti, ij nequaquam hominum officio conuenienter philosophantur: suntq; in grauissima culpa, quod sibi, non Reipub. natos sese esse censuerint. Verum hæc morum & virtutis disciplina cum non agitatione mentis perficiatur, neq; in cognitione acquiescat, sed in agendo consistat: mirum in modum ad historiarum quasi adminicula adnititur, quæ actiones à recta vel praua ratione profectas, earumq; progressus & exitus recenseant atq; demonstrent. Non enim demonstrationibus certis, & (vt sunt Mathematicorum) necessariis doctrina hæc comprehenditur: sed argumentis & rationibus ex vita communi actionibusq; & earum diligenti obseruatione atque fideli desumptis confectisq; traditur. Quare Aristoteles, facile in hoc genere Philosophorum princeps, adolescentem ab auditione moralis Philosophiæ excludit, quod vitæ humanæ actionum rudis sit atque imperitus. Ergo si ad præstantissimum studium peritia actionum humanarum requiritur: quisquam ita cœcus est, vt non intelligat historiam esse quasi fundamentum & sedem argumentorum, quibus de officio & virtute doceantur homines? quæ ipsa doctrina ad historias tanquam ad Lydium lapidem (non aliter quam demonstrationes ad sua principia) exigi debeat. Et vero multa sunt, quæ impediant, quo minus de præsentibus hominum factis dictisve, quam de præteritis & priscis iudicare, & ea ad vtilitatem nostram accommodare queamus: cum alioquin vt opera artificum, & lucubrationes eruditorum, ita acta etiam hominũ atq; sermones temporis quasi calculo quodam approbari oporteat. Vt omittam id, quod vtinam quam est odiosum, tam esset vanum: fœcunda culpæ esse sæcula: & hodie neq; tam multa, neq; tam illustria virtutum exempla existere: vitia autem ita ominari, itaq; increbuisse, vt quotidianis exemplis quasi adsuefacti, obseruare ea cessauerimus. Ita ergo antiquitas nobis repetenda est, in eamq; inspiciendum: & præceptorum cum rationes, tum documenta ab ea arcessenda sunt. Neq; enim iam id dicam, turpe nobis esse, quibus natura incredibilem cognoscendi cupiditatem ingenerauerit, superiorum ætatum statum, res rerumq; vices & mutationes ignorare: cum diligentia & labor doctorum virorum ea nobis fere citra vllam molestiam in ipsorum monumentis conspicienda exhibuerit. Quanquam, si prudentiæ est, præterita cum præsentibus componere, atq; ex his de iis, quæ euentura sint, coniecturam facere; prudentia autem earum virtutum, quibus officium tuemur, ciuilemq; hominum societatem administramus, princeps est, & quasi caput: nemo, vt arbitror, ita stupidus est, qui non videat, quantum & ad prudentiam parandam, & recte viuendum historiæ momenti adferant. Sed hæc alio loco disputantur fusius, hic notasse satis habuimus. Enimuero non vno modo scriptas, sed variis & diuersis esse historias, nemo nescit, nisi qui libros non viderit. Longe enim aliud in bello Gallico scribendo consilium Cæsar, quã in Annibalico aut Philippico Liuius secutus est, vel in Carthaginensi Appianus: longe aliud Herodoti, quã Thucydidis, & quam horum, Xenophontis fuit institutum: alia ratione Tiberii Cæsaris vitam Cornelius Tacitus, quam Suetonius aut Dio literis mandauit. Sed ista inter se comparare, breuitatis studio supersedeo. Plutarchi historia in his Vitis explicata est eiusmodi, vt Philosophiamne moralem historicis exemplis declarare, an rerum gestarum narrationem Philosophicis disputationibus illustrare atq; exornare propositum sibi habuerit, in quæstionem venire possit. Ita enim scriptionem historiæ temperauit, vt vsum eius (quem nos modo ostendimus) genuinum, & vitæ humanæ commodissimum indicare, morumq; præcepta eum non verbis, sed rebus confirmata tradere voluisse appareat. Id quod consecutum felicissime, non potest nisi apud indoctos & illiberaliter institutos esse dubium: ipse initio Pauli præ se fert, quid eum, vt in contexendo hoc Opere pergeret, instigarit. Et quidem mirifice facit ad constantiam doctrinæ, ac rationum, quæ in vitæ mo-

rumque

rumque disciplina tradi solent, certitudinem demonstrandam, non vnius temporis aut populi tantum, sed diuersorum exempla in promptu habere: ne casum in rebus humanis plusquam consilium posse iudicemus: neve tritum illud nostro assensu comprobemus;

Vitam regit fortuna, non sapientia.

Est enim in hoc Opere à Plutarcho satis euidenter explicatum, ac multis argumentis, multis rerum testimoniis confirmatum, similium consiliorum atq; factorum consimiles euentus fuisse, consimiles fructus aut si quid fortuna variasset, id fere ita cecidisse, vt consequentia tamen causarum & effectuum non magnopere obscuraretur. Quanquam autem est ineffabilis prope ingeniorum varietas, multa admodum & vitia & virtutes: nullũ tamẽ insigne est, vel bonitatis naturæ atq; vitæ, vel peruersitatis genus, de quo in Philosophia soleat disputari, quod non in hoc tam vario & fœcundo opere depictum suis coloribus expressumq; sit. Cuius rei cum in ipsis historiis Vitarum, earumque comparationibus illustria sint, & plurima exempla: præstat ad alia pergere, quam hic ea adducendo tempus trahere. Quæ vero insertæ passim sunt, & disputationes, & digressiones, non lucem modo magnam & splendorem narrationibus afferunt: sed & recreant tædio vel longitudinis, vel obscuritatis, aliquando & humilitatis earum; quæ referuntur rerum, affectum Lectorem: & veram Philosophicarum contemplationum ad res propositas transferendarum rationem commonstrant. Sũt autem non vnius generis, neq; de moralitantum penu depromptæ: sed nulla est omnino Philosophiæ pars cuius non aliquot capita sint eleganter, grauiterque & argute exposita. At vero quem non inuitent ad totius operis lectionem pulcherrimæ istæ aureo Operi insertæ gemmæ? Quid potest tandem (ab homine præsertim Christianæ religionis ignaro) de diuina natura sanctius atque castius dici, quam quod noster in fine Periclis, contra poetas: in Aristida, contra vulgatum errorem de Deo asserit? De cuius erga homines amore, quam sobrie in Numa loquitur? Quis profanorum authorum de immortalitate & diuinitate consequenda, veritati magis consentanea commentatus est, quam noster in fine Romuli? Quam vero acute & grauiter disputat de voluntatis nostræ motibus, vtque ij à Deo cieantur, in Coriolano? & de miraculis, in Camillo? de spectris, idq; genus ostentis, in Dione? Iam in Sertorii vita, & Phocionis initio, quam scita est fortunæ cum virtute contentio? In Numa, quam docta Platonici de Reipub. felicitate dicti explicatio? In præfatione Agidis, vt venuste atq; diserte ostenditur, quanta sua pernicie in Republ. versentur, qui auram captant popularem? Quam argute in Galba docet, de exercituum infidelitate & motibus, vbi duce vero destituuntur? De contentionibus ciuilibus & ambitione, in Agesilao: de æquanimitate & facilitate ignoscendi, in Dione? Quam luculenter in Timoleonte & Arato demonstrat ad veram virtutem, constantiã animi roburq; requiri? Quã perspicue audaciam, temeritatemq;, initio Pelopidæ à fortitudine distinguit? Quam philosophice ostendit Therycioni Cleomenes, non fortis esse, sed timidi hominis, præsentium periculorum & malorum vitandorum causa mortem sibi consciscere? Quam sapienter in fine Marii declaratur, sapientiæ studium neglectum sese vlcisci, ita vt eius contemptoribus in summa etiam prosperitate nunquam sit bene? Quam est grauis in Solone aduersus Thaletem, & docta argumentatio, qui timore amittendi à parandis bonis deterrebatur? Quid illæ digressiones? qualis in Marcello est, de Mathematicarum disciplinarum synceritate, vtque materiæ admixtione pollutæ sint: in Camillo de diebus nefastis, & maximorum facinorum certis ac prope statis temporibus: in Coriolano, de cognomentorum rationibus: in Æmilio, de fluminum scaturiginibus deque maris & montium altitudine: in Alexandro, de naphtha: in Marcello rursum, de triumphi & ouationis discrimine? Quis est homo liberalis ingenii, qui non & iucundissimas eas legere expetat, & vtilissimas legendo sentiat? quis non in tam elegantibus & omnigenis ornatum flosculis pratum exspaciari & se ibi oblectare cupiat? Ac nos quidem breuitatis studio de innumeris pauca retulimus, vt quasi gustum præberemus, qui (vt scite ille apud Euripidem ait) emptorem inuitaret. Quantum autem ad legendas & rectius percipiendas vtriusq; linguæ historias conducant hæ Plutarchi vitæ, non est quidem vel demonstrare mihi, vel iis qui dubitant, experiri difficile. Quam multa sint apud Herodotũ, Thucydidem, Xenophontẽ, aliosq; vel omissa, vel parcius, negligentius, aliquando etiam malignius scripta, quorum integra & fidelis historia à nostro possit repeti, ex collatione scriptorum diligentib. deprehendendum relinquam: quibus quidem nos in Annotationibus nostris nonnunquam obiter vel ansam conferendi præbuimus, vel auxiliũ etiam tulimus Quod idem de Latinis intelligi volo, Cicerone, Liuio, Cæsare, Sallustio, Tacito, Paterculo, aliis: ex quibus & transtulit multa, & illustrauit: plurima autem, sicut & in Græca historia, iis ex authoribus, quorum scripta ætatis hominumve inuidorum iniuria vel negligentia interciderunt, addidit. Quanta enim cura & diligentia Vitas istas conscripserit, vel ex authorũ, quos citat, tanto numero (ducentis autem amplior est) æstimari potest. quæ ipsæ optimorũ & veterum scriptorum venerandæ reliquiæ, ad frequentandam huius operis lectionẽ historiarum & antiquitatis studiosos merito trahere debent. Sed, vt finem faciam; id quod de antro Mer-

curii Orpheus, id nos de Plutarchianis hisce Commentariis, vtinam tam venuste etiam & suauiter, quam optime & vere affirmare possumus:

Si quem sana hominem mens huc accedere iussit,
Omnigena assiduis bona quo Plutarchus aceruis
Deposuit: mox ille manu lætissima vtraque
Dona domum referet felix, tutusque malorum.

Non enim gemmæ (de quibus poeta ille splendide admodum pollicetur) animi tranquillitatem, vitiorum vacuitatem, & veram felicitatem, veros honores, veram gratiam pariunt: sed philosophiæ synceræ studium, vnicum non aduersus feras & angues & latrones, sed (quæ his est exitiosior) barbariem & flagitia belluinamque turpitudinem præsidium. Porro autem dissimulandum minime est, Plutarchianum hoc Opus nequaquam ad nos peruenisse integrum: neque vitiatum modo à librariis esse, sed mutilum & magna sui parte mulctatũ. Neq; enim comparationes tantum nonnullæ harum, quæ ad nos peruenerunt, Vitarum desunt: vt Themistoclis & Camilli, Pyrrhi & Marii, Alexandri & Cæsaris, Phocionis & Catonis: sed & multas à Plutarcho scriptas Vitas desiderari constat. Ipse enim à se conscriptas quasdam diserte refert, quæ non exstant: vt Epaminondæ in Agesilao, Metelli Numidici in Mario, Scipionis Æmiliani in Tib. Graccho, Leonidæ in libello de Herodoti malignitate, Daiphanti in opusculo de Virtutibus mulierum, sub Phocidum titulo. Videtur & Herculis scripsisse vitam, idq; in Theseo innuere. Tum quia Artoxerxem, Aratum, scripsit Plutarchus: quos cum eis conferret haud dubie scripsit, nisi forte defuisse exempla in tanto historiarum chao putemus. nam Galbam & Othonem facile pro Plutarchianis agnosco: ad Parallela tamen hæc non magis pertinere puto, quam decem oratorum Atticorum vitas ab eodem scriptas: & quidem post illas leguntur inter cætera Plutarchi opuscula. Tamen quia erant in græco codice nostro additi, & dignissimi lectu sunt, præsertim quod multa habent, quæ apud Cornelium Tacitum, & Suetonium desiderantur, non dedignatus eas sum mea interpretatione. Isocratis est Euagoras, & ab amico meo summo, eodemq; doctissimo atq; humanissimo viro Hieronymo Wolfio eleganter conuersus. Probabile est eum etiam Augusti, Tiberii, aliorumque vitas literis mandasse multorum, & Romanorum regum, principum, aliasve inclytorum virorum. Ordine vero longe, quam sit hodie receptus, alio, eum hoc Opus condidisse, ipse locuples est testis: qui cum in Pericle & Demosthene indicet, se binorum, quos inter se compararet, acta singulis libris pertractasse, Periclem & Fabium decimo, Demosthenem & Ciceronem quinto lib. assignat, sicut & Dionem duodecimo: hodie vigesimo libro hos, illos quinto legeres. Extat etiam liber Plutarchi, qui de Homeri vita inscribitur: cum paucissimis vita Poetæ explicetur, reliqua de poesi eius sint. Quem ego librum, si Deus voluerit, suo tempore, ita vt ex re studiosorum est tractatum, in lucem dabo. huc enim non pertinet. Annibalis & Scipionis maioris Vitæ Latinæ sunt factæ à Donato Acciaiolo, & cum reliquis editæ: mihi, vt eas Græcas viderem, nondum contigit, & quidem in Pyrrho Plutarchus Scipionis istius vitæ à se scriptæ meminit. Ego tamen eas Latinas, vt circumferuntur, addendas curaui, ne quid Plutarchianum desideraretur. Certe Amiotus, qui se multis vsum & bonis in Italia etam codicibus asserit, eas non habet. Deplorare autem tanti operis tam indignam calamitatem, cum id frustra sit futurum, non vacat. quanquam alioquin hodie ita fere sunt ingenia, vt de Liuianis CXLII. libris, amissos CVII. plures desiderent, quam superstites XXXV. legant. Grati potius simus: & eo, quod nobis diuina quadam fortuna relictum est, vti dignum est, vtamur. Quæ præterea sunt, de quibus moneri Lectorem debere putaremus, ea in Annotationibus commodiori, vt arbitramur, loco sumus complexi. Nunc, quia & de Operis à nobis translati dignitate, & de nostro in eo interpretando labore atq; ærumnis satis, & pro modo Præfationis fortasis multa disseruimus: restat, vt receptui canamus, & duriter atque fideliter administrati nostri officii conscientia freti, bonum atque candidum Lectorem ad lucubrationis nostræ lectionem cognitionemq; admittamus.

Lam-

LAMPRIAS DE SCRIPTIS PLVTARCHI
CHÆRONENSIS ET GRÆCE ET LATINE
nunc primum editus.

ΣΟΥΙΔΑΣ.

Λαμπρίας, Πλυτάρχυ τοῦ Χαιρονέως υἱός, ἔγραψε πίνακα, ὧν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔγραψε.

ΛΑΜΠΡΙΑΣ ΓΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΡΑΦῆς τῶν Πλουτάρχου βιβλίων.

Ἐπιστολή.

Οὐδ' ἄλλοτέ ποτε τῆς χρωμένης ἡμῖν ὀλίγου τῆς Ἀσίας πρὸς ἀλλήλους συνουσίας ἐπιλαθόμενος, οὐδὲ τῆς σῆς περὶ παιδείαν καὶ περὶ τοὺς φίλους σπουδῆς καὶ προθυμίας ἠγνοηκώς, ἀλλὰ μανθάνων σε τοῦ ὀπισθολίου, ἐγνώρισα τὄνομα. καὶ ἡδέως ἔπραξα [ἐν ἄλλῳ γράφ. ἡδέως ἔπραξα, Ful. Vrsin. ἴσως, ἡδύτ.] διετέθην, ἐρρωμένου ὁρῶντά σε, καὶ ἡμῶν μεμνημένον. καὶ ἡδέως ἐν μέρει πάλιν ἀσπάζομαί σε, καὶ τοῦ γραφοῦ [ἴσ. ἀναγραφοῦ.] ὃν ἐθέλησας τοῦ πατρὸς βιβλίων ἔπεμψά σοι. ἐρρῶσθαι εὔχομαι.

Πλυτάρχυ βιβλίων πίναξ.

α'. Θησεὺς καὶ Ῥωμύλος.
β'. Λυκοῦργος καὶ Νοῦμας.
γ'. Θεμιστοκλῆς καὶ Κάμιλλος.
δ'. Σόλων καὶ Ποπλικόλας.
ε'. Περικλῆς καὶ Φάβιος Μάξιμος.
ϛ'. Ἀλκιβιάδης καὶ Μάρκος Κορνήλιος [Κοριολάνος.]
ζ'. Ἐπαμινώνδας καὶ Σκιπίων.
η'. Φωκίων καὶ Κάτων.
θ'. Ἄγις καὶ Κλεομένης.
ι'. Τιβέριος καὶ Γάϊος Γράκχοι.
ια'. Τιμολέων καὶ Παῦλος Αἰμίλιος.
ιβ'. Εὐμενὴς καὶ Σερτώριος.
ιγ'. Ἀριστείδης καὶ Κάτων.
ιδ'. Πελοπίδας καὶ Μάρκελλος.
ιε'. Λύσανδρος καὶ Σύλλας.
ιϛ'. Πύῤῥος καὶ Μάριος.
ιζ'. Φιλοποίμην καὶ Τίτος.
ιη'. Νικίας καὶ Κράσσος.
ιθ'. Κίμων καὶ Λούκουλλος.
κ'. Δίων καὶ Βροῦτος.
κα'. Ἀγησίλαος καὶ Πομπήϊος.
κβ'. Ἀλέξανδρος καὶ Καῖσαρ.
κγ'. Δημοσθένης καὶ Κικέρων.
κδ'. Ἄρατος καὶ Ἀρταξέρξης.
κε'. Δημήτριος καὶ Ἀντώνιος.
κϛ'. Αὐγούστου βίος.
κζ'. Τιβέριος.
κη'. Σκιπίων Ἀφρικανός.
κθ'. Κλαύδιος.
λ'. Νέρωνος βίος.
λα'. Γάϊος Καῖσαρ.
λβ'. Γάλβας καὶ Ὤθων.
λγ'. Βιτέλλιος.
λδ'. Ἡρακλέους βίος.
λε'. Ἡσίοδος.
λϛ'. Πίνδαρος.
λζ'. Κράτης καὶ Δαΐφαντος [ἐν ἄλλῳ, Δαϊφάντου. F. Vrs.]
λη'. Ἀριστομένης.
λθ'. Ἀράτου [πλεονάζει ἴσως.]
μα'. βίος τῶν δέκα ῥητόρων.
μβ'. Ὁμηρικῶν μελετῶν βιβλία δ'.
μγ. εἰς Ἐμπεδοκλέα περὶ τῆς οὐσίας, βιβλία ε'.
μδ'. περὶ τῆς [ἐν ἄλλῳ, τῶν] εἰς ἑκάτερον ὀπτορικῆς [ἴσ. ὀπτορικήσεως ἢ ὀπτορικῶν.
με'. . . . [ἴσ. μύθων] βιβλία γ'. (ῥημάτων.] βιβλία ε'.
μϛ'. Περὶ ῥητορικῆς βιβλία γ.
μζ'. Περὶ ψυχῆς εἰσαγωγῆς, βιβλία γ'.
μη'. Περὶ αἰσθήσεων, βιβλία γ.
μθ'. ἐκλογὴ φιλοσόφων, βιβλία β'.
ν'. πόλεων εὐεργεσίαι, βιβλία γ'.
να'. πολιτικῶν, βιβλία β'.
νβ'. Περὶ Θεοφράστου πρὸς τὸν καιρὸν [ἴσ. πρὸς Θεόφραστον περὶ τοῦ καιροῦ.]
νγ'. Περὶ παρειμένου [ἐν ἄλλῳ, παρακειμένου. F. Vrs.] ἱστορίας, βιβλία δ'.
νδ'. Παροιμιῶν βιβλία β'.
νε'. Τῶν Ἀριστοτέλους τοπικῶν βιβλία η'.

SVIDAS.

Lamprias Plutarchi Chæronensis F. tabulam confecit omnium scriptorum patris sui.

LAMPRIAS DE SCRIPTIS Plutarchi Chæronensis.

Epistola.

NEQVE alias vnquam veteris illius, quæ mihi tecum in Asia fuit, familiaritatis oblitus; neq; tui erga disciplinas & amicos studii ac propensionis ignarus: redditis mihi literis tuis, nomen statim agnoui; summa adhæc animi voluptate sum perfusus, quod te valere, nostriq; memoriam conseruare intelligerem. Saluto itaq; te vicissim; & quam patris mei Plutarchi optasti librorum exscriptionem, ad te mitto. Vale

Librorum Plutarchi Index.

1. Theseus & Romulus.
2. Lycurgus & Numa.
3. Themistocles & Camillus.
4. Solon & Poplicola.
5. Pericles & Fabius Maximus.
6. Alcibiades & M. Coriolanus.
7. Epaminondas & Scipio.*
8. Phocio & Cato [minor.]
9. Agis & Cleomenes.
10. Tiberius & Caius Gracchi.
11. Timoleon & Æmilius Paulus.
12. Eumenes & Sertorius.
13. Aristides & Cato [maior.]
14. Pelopidas & Marcellus.
15. Lysander & Sulla.
16. Pyrrhus & Marius.
17. Philopœmen & Titus.
18. Nicias & Crassus.
19. Cimon & Lucullus.
20. Dion & M. Brutus.
21. Agesilaus & Pompeius.
22. Alexander & Cæsar.
23. Demosthenes & Cicero.
24. Aratus & Artaxerxes.
25. Demetrius & Antonius.
26. Augusti Cæsaris vita.*
27. Tiberius.*
28. Scipio Africanus.*
29. Claudius.*
30. Neronis vita.*
31. C. Cæsar.
32. Galba & Otho.
33. Vitellius.*
34. Herculis vita.*
35. Hesiodi.*
36. Pindari.*
37. Cratetis & Daiphantis [al. Daiphanti, rectius.]
38. Aristomenis.*
39. Arati.*
40. Decem oratorum Græciæ.

} vitæ.

41. Homericarum declamationum libri IV.*
42. In Empedoclem, de quinta Essentia, libri V.*
43. De concertatione in vtramque partem lil
44. Fabularum libri III.
45. De Rhetorica libri III.
46. De animæ introductione libri III.*
47. De sensibus libri III.*
48. Excerpta Philosophorum libri II.*
49. Vrbium res præclare gestæ, libri III.*
50. Politicorum libri II.*
51. Ad Theophrastum de occasione.*
52. De his quæ historiæ adiacent.*
53. Adagiorum libri II.*
54. Aristoteleorum Topicorum libri VIII.*

††

νε'.	Σωσίκλης, βιβλία β'.	55.	Sosicles, libri II.*
νϛ'.	περὶ εἱμαρμένης, βιβλία β'.	56.	De Fato, libri II.
νζ'.	περὶ δικαιοσύνης, πρὸς Χρύσιππον, βιβλία γ'.	57.	Ad Chrysippi librum de iustic
νη'.	περὶ ποιητικῆς.	58.	De poetica.
νθ'.	περὶ τῶν ἀρεσκόντων φιλοσόφοις φυσικῆς ὀπτομῆς, βιβλία ε'.	59.	De placitis Philosophorum in Physicis, epitomes libri V.
ξ'.	Στρωματεῖς, ἱστορικοί, ποιητικοί, ξβ'. ἔνιοι δὲ ξς'.	60.	Stromateis [Eusebius lib. 1. Euang. præp. 1.] historici, poetici, LXII. (al. LXVI.)*
ξα'.	περὶ τοῦ μὴ εἶναι πρὸ τοῦ Πλάτωνος Ἀκαδημίαν.	61.	Non esse Academiam à Platone profectam.*
ξβ'.	περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν Πυῤῥωνείων καὶ Ἀκαδημαϊκῶν.	62.	De repugnantia Pyrrhoniorum & Academicorum.*
ξγ'.	περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας.	63.	De animæ, quæ in Timæo Platonis describitur, procreatione.
ξδ'.	περὶ τοῦ γεγονέναι καὶ Πλάτωνα τὸν κόσμον.	64.	Mundum conditum ex Platonis sententia.*
ξε'.	ποῦ εἰσὶν αἱ ἰδέαι;	65.	Vbi sint Ideæ?*
ξϛ'.	πῶς ἡ ὕλη τῶν ἰδεῶν μετέλαβεν, ὅπερ τὰ ἀσώματα ποιεῖ.	66.	Quomodo Idearum materia assumpsit, vt incorporea (gignat.*
ξζ'.	περὶ Σωκράτους δαιμονίου.	67.	De Socratis genio.
ξη'.	ὑπὲρ τοῦ Πλάτωνος Θεαγοῦς [ἐν ἄλλῳ, Θεαγοῦς. F. Vrs.]	68.	Super Platonis Theagene.*
ξθ'.	περὶ μαντικῆς, ὅπερ σώζεται καὶ τοῖς Ἀκαδημαϊκοῖς.	69.	De vaticinatione defendi contra Academicos.*
ο'.	περὶ τῶν ἠθικῆς ἀρετῶν.	70.	De virtute morum.
οα'.	περὶ τοῦ ἐν τῇ σελήνῃ φαινομένου προσώπου.	71.	De facie, quæ in Luna apparet.
οβ'.	πότερον ὁ περισσὸς ἀριθμὸς ἢ ὁ ἄρτιος ἀμείνων;	72.	Vtrum impar numerus, an par, sit præstantior?*
ογ'.	εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον.	73.	An seni gerenda sit Respublica?
οδ'.	περὶ Στωϊκῶν ἐναντιωμάτων.	74.	De Stoicis repugnantiis.
οε'.	περὶ ἐννοιῶν, πρὸς τοὺς Στωϊκούς.	75.	De communibus noticiis, aduersus Stoicos.
οϛ'.	περὶ συνηθείας, πρὸς τοὺς Στωϊκούς.	76.	De consuetudine, ad Stoicos.*
οζ'.	ὅτι παραδοξότερα [ἴσ. παραδοξότερα.] οἱ Στωϊκοὶ τῶν ποιητῶν λέγουσι.	77.	Stoicos, quam poetas absurdiora dicere.
οη'.	πρὸς τὸν τοῦ Ἐπικουρείου ἀκρόασιν.	78.	De Epicuri auditione.*
οθ'.	περὶ θεῶν.	79.	De Diis.*
π'.	πρὸς Κολώτην ὑπὲρ τῶν ἄλλων φιλοσόφων.	80.	Aduersus Colotem, de aliis Philosophis.
πα'.	ὅτι οὐδὲ ζῆν ἥδιον ἡδέως, κατὰ Ἐπίκουρον.	81.	Ne suauiter quidē viui posse, secundum Epicuri decreta.
πβ'.	πρὸς Βιθυνικὸν περὶ φιλίας.	82.	Ad Bithynicum de amicitia.*
πγ'.	Ἀμμώνιος, ἢ περὶ τοῦ μὴ ἡδέως τῇ κακίᾳ συνοικεῖν.	83.	Ammonius, siue, Non iucūde cum vitio vitam traduci.*
πδ'.	πῶς αὔτις ἑαυτὸν ἐπαινέσειεν ἂν ἐπιφθόνως.	84.	Quomodo se quis citra inuidiam laudare possit.
πε'.	ἢ ἀρετὴ ἡ ῥητορική.	85.	Sitne virtus Rhetorica.*
πϛ'.	πῶς αὔτις αἰσθήσοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος πρὸς ἀρετήν.	86.	Quomodo quis in virtute se profecisse sentiat.
πζ'.	περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων.	87.	De oraculorum defectu.
πη'.	πῶς διακρίνομεν τοῦ φίλου τὸν κόλακα.	88.	De discrimine amici & adulatoris.
πθ'.	περὶ τοῦ πρώτου ψυχροῦ.	89.	De primo frigido.
ϙ'.	περὶ βραδέως κολαζομένων ὑπὸ τοῦ θείου.	90.	De his, qui sero à numine puniuntur.
ϙα'.	περὶ ἀδολεσχίας.	91.	De garrulitate.
ϙβ'.	περὶ ὀργῆς.	92.	De ira [cohibenda.]
ϙγ'.	ὑγιεινὰ παραγγέλματα.	93.	Præcepta tuendæ valetudinis.
ϙδ'.	περὶ εὐθυμίας.	94.	De animi tranquillitate.
ϙε'.	περὶ δυσωπίας.	95.	De inutili verecundia.
ϙϛ'.	περὶ πολυπραγμοσύνης.	96.	De curiositate.
ϙζ'.	περὶ φιλαδελφίας.	97.	De amore fraterno.
ϙη'.	περὶ κομητῶν [ἐν ἄλλῳ, κομήτων. F. Vrs.] ποῖον . . . κύκλον.	98.	De Cometis.*
ϙθ'.	περὶ φυγῆς.	99.	De exilio.
ρ'.	περὶ τοῦ ἀκούειν τῶν φιλοσόφων.	100.	De auditione Philosophorum.
ρα'.	. . . . . [ἴσ. πῶς δεῖ ποιημάτων] ἀκούειν.	101.	De poetis audiendis.
ρβ'.	πολιτικὰ παραγγέλματα.	102.	Reip. gerendæ præcepta.
ργ'.	περὶ βίου. ἐν ἄλλῳ δὲ, περὶ τοῦ τὸν βίον [ἴσ. ἐοικέναι] . . . κυβείᾳ.	103.	De vitarum . . . . in alio, vitam se se habere instar lusus (aleæ.*
ρδ'.	πῶς δεῖ τοῖς σχολαστικοῖς γυμνάσμασι χρῆσθαι.	104.	Qua ratione otiosis Gymnasii exercitationib. vtendum.*
ρε'.	ἐρωτικός.	105.	Amatorius sermo.
ρϛ'.	ἀποφθέγματα ἡγεμονικὰ στρατηγικά, πολεμικά.	106.	Apophthegmata Imperatorum, militum, Regum.
ρζ'.	περὶ ἰδίου σώματος.	107.	De suo corpore.*
ρη'.	συμπόσιον τῶν ζ'. σοφῶν.	108.	Conuiuium septem Sapientum [Græciæ.]
ρθ'.	παραμυθητικὸς πρὸς Ἀσκληπιάδην [ἴσ. Ἀπολλώνιον.]	109.	Consolatorius ad Asclepiadem [F. Apollonium.]
ει'.	παραμυθητικὸς πρὸς τὴν γυναῖκα.	110.	Consolatio ad vxorem suam.
εια'.	περὶ φιλοκοσμίας.	111.	De cultus corporis studio.*
ειβ'.	τιθηνικός.	112.	Nutricator.*
ειγ'.	Γαμικὰ παραγγέλματα.	113.	Coniugialia præcepta.
ειδ'.	περὶ τοῦ μὴ χρᾶν νῦν ἔμμετρα τὴν Πυθίαν.	114.	Non reddere nunc Pythiam versibus oracula.
ειε'.	περὶ τοῦ Ε Ι τοῦ ἐν Δελφοῖς.	115.	De E I Delphis [inscripto.]
ειϛ'.	περὶ τοῦ κατ' Ἴσιν λόγου καὶ Σάραπιν.	116.	De Iside & Serapide [al. Osiride.]
ειζ'.	αἰτίαι τῶν Ἀράτου διοσημείων.	117.	Causæ signorum [seu prodigiorum] Arati.*
ειη'.	εἰς τὰ Νικάνδρου θηριακά.	118.	In Nicandri Theriaca.*
ειθ'.	Ἀριστοφάνους καὶ Μενάνδρου σύγκρισις.	119.	Aristophanis & Menandri comparatio.
ρκ'.	περὶ τοῦ Ἡροδότου κακοηθείας.	120.	De Herodoti malignitate [seu versutia.]
ρκα'.	περὶ τοῦ χρόνου τῆς Ἰλιάδος.	121.	De tempore Iliados.*
ρκβ'.	πῶς κρινοῦμεν τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν.	122.	Qua ratione veram historiam discernere liceat.*
ρκγ'.	ὑπομνημονεύματα.	123.	Memorabilia.
ρκδ'.	Γυναικῶν ἀρεταὶ. ἐν ἄλλῳ δὲ, περὶ τοῦ πῶς δεῖ ζῆν γυναῖκα πρὸς ἄνδρα.	124.	Mulierum virtutes. vel, de officio vxoris erga maritum.
ρκε'.	περὶ ζώων ἀλόγων ποιητικός.	125.	De animantibus rationis expertibus poeticus sermo.
ρκϛ'.	διηγήσεις παραλλήλοι ἑλληνικαὶ καὶ ῥωμαϊκαὶ, ὅσα κυρίως ἐναντιωμάτων.	126.	Narrationes comparatæ Græcorum & Romanorum. Epicureorum repugnantiæ.*
ρκζ'.	πῶς αὔτις ἂν ἐχθροῖς ὠφελοῖτο.	127.	Qua quis ratione ex hostibus vtilitatem capiat.
ρκη'.	περὶ τοῦ μὴ μάχεσθαι τῇ μαντικῇ τὸν Ἀκαδημαϊκὸν λόγον.	128.	Non aduersari diuinationi doctrinam Academicorum.*
ρκθ'.	ἐπιστολὴ πρὸς * Φαβώρινον [ἐν ἄλλῳ, Φαβωρῖνον, F. Vrs.]	129.	Epistola ad Phauorinum.*

ρλ'.	περὶ φιλίας [ἴσ. πολυφίλας] ἢ ἄλλῳ ἢ περὶ φίλων χρήσεως.	130. De amicitia [F. de amicorum multitudine.] seu de amicorum vsu.
ρλά.	περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρὸς Ἐπίκουρον σχολαὶ Ἀκαδημαϊκαί.	131. De iis quæ in nostra potestate, Academicæ scholæ aduersus Epicurum.*
ρλβ'.	εἰ λόγον ἔχει τὰ ζῶα.	132. An bruta ratione prædita.
ρλγ'.	Πλατωνικὰ ζητήματα.	133. Platonicæ quæstiones.
ρλδ'.	πῶς αὔ τις ἐν πράγματι φιλοπραγμονῶν δόξαν διαφύγοι.	134. Quomodo quis in negociis curiositatis opinionem effugiat.*
ρλέ.	αἰτίαι ῥωμαϊκαί.	135. Causæ seu quæstiones Romanæ.
ρλς'.	αἰτίαι βαρβαρικαί.	136. Item Barbaricæ.*
ρλζ'.	περὶ τῆς Κεστοῦ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν.	137. De cestu matris Deorum.*
ρλή.	Πρωταγόρου περὶ τῶν πρώτων.	138. Protagoræ de Principiis.*
ρλθ'.	περὶ τῶν παρ' Ἀλεξανδρεῦσι παροιμιῶν.	139. De Alexandrinorum prouerbiis.*
ρμ'.	ὅτι παραδοξότερα οἱ Ἐπικούρειοι τῶν ποιητῶν λέγουσι.	140. Epicureos absurdiora quam poetas tradere.
ρμά.	τί τὸ συνιέναι.	141. Quid sit intelligere.*
ρμβ'.	περὶ τοῦ οὐδὲν ἢ μηδὲν, ὅτι οὐδέν ἐστι συνιέναι.	142. Nihil intelligi posse.*
ρμγ'.	πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα.	143. Vtra animalium, terrestria ne an aquatilia, prudentiora.
ρμδ'.	Στωϊκῶν καὶ Ἐπικουρείων ὁμολογαὶ καὶ ἔλεγχοι.	144. Stoicarum & Epicurearum sententiarum collectio & reprehensiones.*
ρμέ.	αἰτίαι τῶν περιφερομένων στωϊκῶν περὶ ἡμερῶν.	145. Causæ de iis quæ circumferuntur Stoicarum opinionum de diebus.*
ρμς'.	περὶ περιεργίας.	146. De superflua sedulitate, siue de Curiositate.
ρμζ'.	περὶ τοῦ πρώτου ἐπομένου, πρὸς Χρύσιππον.	147. De prima illatione, aduersus Chrysippum.*
ρμή.	ὑποθετικὸν, ἢ περὶ ἀρχῆς.	148. Admonitorium, seu de Imperio.*
ρμθ'.	περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν, πρὸς τοὺς Στωϊκούς.	149. De iis quæ in nostra potestate, ad Stoicos.*
ρν'.	περὶ δεισιδαιμονίας, πρὸς Ἐπίκουρον.	150. De superstitione, ad Epicurum.
ρνά.	εἰ πᾶσι συνηγορητέον.	151. An omnibus patrocinandum.*
ρνβ'.	πρὸς Φησίαν παραμυθητικός.	152. Ad Phestiam consolatio.*
ρνγ'.	περὶ τῶν Πύῤῥωνος δέκα τόπων.	153. De Pyrrhonis decem locis . . . . .
	. . . . . αἰτίαι καὶ τόποι.	. . . . . causæ & loci.*
	αἰτίαι ἀλλαγῶν.	Causæ vicissitudinum.*
ρνδ'.	περὶ μονάδων.	154. De vnitaribus.*
ρνέ.	εἰ δώσει γνώμην ὁ πολίτης πρεσβεύων ὅτι [ἢ ποιήσει] ἢ πείσει.	155. An sit sententia dicenda ciui prouidenti se non esse persuasurum.*
ρνς'.	περὶ δοξῶν τῶν καθ' [ἴσ. καταλλήλων ἀναιρούντων.]	156. De opinionibus inter se contrariis.*
ρνζ'.	αἰτίαι Ἑλλήνων.	157. Quæstiones Græcorum.
ρνή.	αἰτίαι γυναικῶν.	158 Quæstiones mulierum.*
ρνθ'.	περὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν.	159. De illustribus viris.*
ρξ'.	ἀποφθέγματα Λακώνων [Λακωνικὰ, γράφ'. ἐν ἄλλῳ. F. Vrſ.]	160. Apohthegmata Laconum.
ρξά.	ἀπορίων λύσις.	161. Difficilium quæstionum solutio.*
ρξβ'.	χρησμῶν συναγωγή.	162. Oraculorum collectio.*
ρξγ'.	περὶ ἀλυπίας.	163. De indolentia.
ρξδ'.	περὶ γυμνασμάτων.	164. De gymnasticis exercitationibus.*
ρξέ.	περὶ Ῥωμαίων τύχης.	165. De fortuna Romanorum.
ρξς'.	περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης.	166. De fortuna Alexandri.
ρξζ'.	περὶ τοῦ, Γνῶθι σαυτόν, καὶ εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχή; [ἐν ἄλλῳ.]	167. De illo, Nosce teipsum, &, An anima sit immortalis [vt in aliis est.]*
ρξή.	περὶ τοῦ, Λάθε βιώσας.	168. De illo, Latenter viuendum.
ρξθ'.	περὶ ἀπαραξίας.	169. De statu animi imperturbati.*
ρο'.	περὶ ἀρετῆς [ἐν ἄλλῳ] εἰ διδακτὸν ἡ ἀρετή.	170. De virtute. vel (vt in aliis) An doceri virtus queat.
ροά.	περὶ εἰς Τροφωνίου καταβάσεως.	171. De descensu in Trophonii specum.*
ροβ'.	Ἱκέτης.	172. Supplex.*
ρογ.	φυσικὴ ὁπτῶμη.	173. Physicum compendium.*
ροδ'.	περὶ τῶν πρώτων φιλοσοφησάντων καὶ τῶν ἀπ' αὐτῶν.	174. De primis Philosophis, eorumque successoribus.*
ροέ.	περὶ ὕλης.	175. De materia.*
ρος'.	περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀρετῆς.	176. De virtute Alexandri.
ροζ'.	Ἀχιλλέως παιδεία.	177. Achillis institutio.*
ροή.	περὶ Κυρηναίων.	178. De Cyrenæis.*
ροθ'.	ἀπολογία τοῦ Σωκράτους.	179. Apologia Socratis.*
ρπ'.	περὶ Σωκράτους καταψηφίσεως.	180. De Socratis damnatione.*
ρπά.	περὶ γεωφάγων [χάφ. γεωφάγων, F. Vrſi.]	181. De his quæ terram vorant.*
ρπβ'.	διαλέξεις περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν.	182. Dissertationes de X. Categoriis.*
ρπγ'.	περὶ προβλημάτων.	183. De problematis.*
ρπδ'.	περὶ χαρακτήρων.	184. De formis dicendi.*
ρπέ.	περὶ πόλεων κτίσεως, καὶ φυσικῶν ἀρεσκόντων.	185. De vrbium ædificatione, & Physicorum placitis.*
ρπς'.	τίνες ἔνδοξοι ἀθηναῖοι.	186. Quibus rebus clari Athenienses.
ρπζ'.	περὶ τῶν συνηγορούντων.	187. De patrocinantibus.*
ρπή.	τίς ἄριστος βίος.	188. Quæ optima vita.*
ρπθ'.	περὶ ἡμερῶν μελετῶν φυσικῶν καὶ πανηγυρικῶν.	189. De dierum exercitationibus naturalibus & Panegyricis.*
ρη'.	περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς δαιδάλων φιλολόγων.	190. De artificiosis orationibus, doctisque viris apud Plataenses.*
ρηά.	περὶ σκευῶν.	191. De vasis seu instrumentis.*
ρηβ'.	περὶ εὐγενείας.	192. De nobilitate.*
ρηγ'.	ὁ πρὸς Δίωνα ῥηθεὶς ἐν Ὀλυμπίᾳ.	193. Ad Dionem oratio habita in Olympia.*
ρηδ'.	ὅτι ἔδοξεν Ἡρακλείτῳ πρότερον [ἴσ. πότερον.] χρησιμώτερον πῦρ ἢ ὕδωρ.	194. Prius visum esse Heraclito, ignem vtiliorem esse quam aquam.*
ρηέ.	προτρεπτικὴ πρὸς νέον πλούσιον.	195. Hortatoria ad diuitem adolescentem.*
ρης.	πότερον τὰ ψυχῆς ἢ σώματος πάθη χείρονα.	196. Vtrum grauiores corporis an animi affectiones.*
ρηζ'.	περὶ ψυχῆς.	197. De anima. [Gellius lib.1. cap.3. & lib.17. cap.10.]

ρμή.	εἰ ἄφελακτος ὁ περὶ παίτων ἐπέχων.	198.	An sit inutilis qui in rebus omnibus assensum suspẽdit.
ρμθ'.	περὶ φιλοπλουτίας.	199.	De cupiditate diuitiarum.
σ'.	περὶ σεισμῶν.	200.	De terræ motibus. *
σά.	πῶς δεῖ Λάκωνα μάχεσθαι.	201.	Quomodo Laconem pugnare deceat. *
σβ'.	παρακλητικὴ εἰς Ἀσκληπιὸν Περγαμηνόν.	202.	Adhortatio ad Asclepium Pergamenum. *
σγ'.	περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι.	203.	Fœnerandum non esse.
σδ'.	περὶ κυνηγετικῆς.	204.	De venatione. *
σέ.	πρὸς τοὺς ἐξαπατᾶν πειρωμένους.	205.	Aduersus eos qui fallere conantur. *
σς.	αἰτίαι φυσικαί.	206.	Physicæ quæstiones.
σζ'.	πρὸς τοὺς διὰ τὸ ῥητορεύειν μὴ φιλοσοφοῦντας.	207.	Ad eos, qui propter Oratoriam artem non philosophantur. *
σή.	περὶ ποιημάτων [ποιητῶν] τίς ἡ αὐτῶν ἐπιμέλεια.	208.	De poetis, quæ illorum cura. *
σθ'.	τί κατὰ Πλάτωνα τέλος.	209.	Quis ex Platonis sententia finis. *
σί.	ἐρωτικαὶ διηγήσεις. ἐν ἄλλῳ, πρὸς τοὺς ἐρῶντας.	210.	Amatoriæ narrationes, seu (vt alii) Ad amantes.

τὰ ἑξῆς λείπει ἐν τῷ αἰθιοπικῷ.

Cætera in antigrapho desiderantur.

NOTA.

A. Gellius lib. 1. cap. 1. citat librum Plutarchi, Ὁ πόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά, id est, Quanta sit animorum corporumq; inter homines differentia, quoad ingenium virtutemq;.

Idem A. Gell. lib. 2. cap. 8. & lib. 4. c. 11. citat primum librorum Plutarchi & secundum, quos de Homero composuit. Item lib. 20, cap. 8. Commentarium IV. Plut, in Hesiodum.

Vise & Stobœum, qui cum alia, tum librum de mulieribus instituendis citat, & Epistolam de amicitia: Contra vires corporis: De quiete: De nobilitate: Contra nobilitatem: Contra diuitias: De amore: De diuinatione.

NOTA hic quoq; (Lector benigne) quod, cum Lamprias nihil aliud sit ipse, quam catalogus scriptorum Plutarchi, illum in catalogo superiore, quo omnia, quæ in opere hoc toto continentur, recensuimus, ponere non voluerimus.

CL. VIRO

FRANCISCO RAPHELENGIO
TYPOGRAPHO, DAVID HOESHELIVS
S. P. D.

MITTO ad te, Raphelenge præstantissime, librorum PLVTARCHI *Catalogum typis expressum; quem antiquitatis scrutator diligentissimus, Andreas Schotus, hac transiens nobis reliquerat calamo exaratum. Id genus Indices cui vsui sint, non nescis. Ἀδέσπιγραφα multa produnt: de amissis aut latitantibus erudiunt. Quibus tandem erutis, atque excudendis, tua tuique similium industria quam præclarissime de eruditæ doctrinæ studiosis meretur. Vale, vir clarissime. Idibus Iulii,* M. D. XCVII. *Augustæ Vindel.*

PHIL.

PHIL. IAC. MAVSSACI

IVDICIVM DE PLVTARCHO ET SCRIPTIS EIVS, IN QVO LIBELLVS DE FLVMINIBVS MAGNO PLVTARCHO CHÆRONENSI PROBABILITER vindicatur.

FRVSTRA literis operam nauamus, fruſtra veterum auctorum monumenta (ſcripta eorum dico) nocturna diurnaque manu verſamus, niſi ad finem quem ſibi bonus quilibet & veritatis amans proponere debet, collimemus: niſi (vno verbo dicam ne lectores morer) Polymathiam illam quam tantopere conati ſunt veteres aſſequi, ad quam comparandam eruditi quilibet corporis & animi neruos omnes tam ſedulo contenderunt, amplecti velimus, vt ad vltimum vnicumque ſtudiorum noſtrorum & humanarum actionum finem, ſapientia ſcilicet ciuilemque ſcientiam peruenire valeamus. Omnis actio finem ſuum habet ſicut & motus, vnius finis opus eſt, alterius alia actio: præſtantior autem ſemper eſt finis actione quæ refertur ad ipſum, vnde opus actione præſtantius eſt, ea nimirum à qua perficitur, quia finis eius eſt; Et actio ipſa quæ finis actionis eſt, actione etiam perfectior eſt, ea videlicet cuius finis cenſetur, imo & ipſo opere, licet ſit alterius actionis finis, quia actionis qua perfectior eſt, eam finem eſſe admittimus. Cum igitur actiones multas eſſe conſtet, neceſſe quoq; fuit multos hinc exſurgere fines, & cum finium alii aliis ſint præſtantiores, illos qui non ita præſtantes ſunt & perfecti, præſtantioribus ſubiungi & ſubminiſtrari æquum viſum eſt. Accidit itaque vt multæ artes actioneſque vni cuidam arti & actioni tanquam excellentiori ſubiiciantur, maxime cum illæ quæruntur propter finem artis illius & actionis nobilioris cui ſubditæ ſunt. Quædam actiones vel artes victoriam pro fine habent, vt equeſtris, omniſque militaris ars, imperatoria, & aliæ; licet inter eas imperatoria ſola ad victoriam directe tanquam ad finem proprium vergat, quia tamen aliæ propter finem imperatoriæ edocentur, ideo ei ſubiici dicuntur, tametſi quælibet in ſe finem habeat ſuum, vt equeſtris equitationem, & omnis alia militaris militiam: nam equeſtris & alia militaris ars ita militiam & equitationem pro fine habent, vt reſpiciant tamen ad victoriam tanquam ad vltimum finem imperatoriæ cui ſubiunguntur. Idem euenit & in Architectonica, quæ enim ſub ea ſunt artes finem ſuum ſingulæ habent, ſed tamen finem cuius forma domus finis eſt, finis ſcilicet Architectonicæ proprius & peculiaris. Ita in artibus liberalibus idem obſeruari contendimus: Nam Grammatica finem ſuum habet certe latiſſimum & maxime vagum, ſed quem nos his terminis concludimus, recta ſcribendi loquendique ratione, & poetarum intellectu, ſcriptorum hiſtoriarumque prompta expoſitione. Rhetorica quam Empedocli deberi ſcripſerat Ariſtoteles in *Sophiſta*, perſuaſionem. Logica dialectica quæ in communi & probabili verſatur; & Apodectica ſiue Analytica quæ in propriis & neceſſariis ipſaq; demonſtratione tota eſt, artem diſſerendi. Mathematicarum diſciplinarum alia magnitudinem immobilem, qualis eſt terræ, vt Geometria, alia mobilem, qualis cœlorum, vt Aſtronomia ſpectat: alia numeros incompoſitos, vt Arithmetica, alia compoſitos, vt Muſica. Denique omnes artes & diſciplinæ officium & finem aliquem habent peculiarem, ſed conſpirant tamen ad vnicum illum & extremum finem, ad Polymathiam dico quæ

nos recta ducit ad philosophiam scientiarum architectonicem, philosophiam inquam, non Stoicam, non Platonicam, non Epicuream aut Aristotelicam, sed omnia quæ ab illis sectis recte dicta fuere, hoc totum selectum philosophiam voco, id est sapientiam & ciuilem rerum scientiam, quam Philosophorum princeps scientiarum principem constituit. Ethic. Nicomach. primo. Ad hanc igitur ciuilem scientiā peruenire non possumus sine Polymathia, quicquid opinatus sit Heraclitus acerrimus eius hostis, aliiq; omnes contemptores, ad Polymathiā sine liberalibus disciplinis, licet contra senserint Cynici & post eos Stoici ac Epicurei, qui omnes τὰ ἐγκύκλια μαθήματα *liberalia studia* reiiciebant apud Diogen. Laertium, sicut & Seneca eorum callidissimus censor. Vnde sequitur sine liberalibus disciplinis neminem vere & perfecte sapientem dici posse. Nam sine liberalibus disciplinis nemo πολυμαθής, sine Polymathia negotiorum peritiæ coniuncta nemo sapiens. Quamquam sine sapientia nemo vt decet πολυμαθής videri possit: vt enim recte olim Anaxarchus in libro de *Regno* dixit. Polymathia siue varia rerum & scientiarum cognitio sui possessorem multum quidem iuuat, sed & multum etiam officit ei: iuuat, si ea dignus reperiatur, officit autem si indignus, nimirum si quiduis importune effutiat. Temporis mensura tenenda est, nam hoc fine & termino concluditur sapientia præsertim ciuilis & humana. Quicumque pro foribus canunt, qualis est amasiorum bona pars, etiam si quid doctum & egregium cecinerint, tamen quia sine iudicio, sapientia, & non apposite sed extra locum & tempus canunt; stulti & insipientes iudicantur. Ita illi qui disciplinas tractant, si coram omnibus, nullo discrimine habito, quæ tractanda suscipiunt, enuncient, quid aliud agunt quam, vt est in veteri verbo, *fides graculo, amaracinum vero sui præbent*? imo quid aliud agūt quam se cum Polymathia sua, earum disciplinarum & scientiarum quas profitentur, indignos, ideoque parum prudentes produnt, probant, doctisque ac sapientibus irridendos propinant. Modus igitur tenendus est, ad sapientiæ normam omnia sunt exigenda, modo autē sapientia adsit, quid non confert Polymathia? in quo non iuuat? vbi à vulgi fæce & sciolis vere solideq; doctos non distinguit? Quemadmodum in colendorum agrorum & medendi arte, ille vtiliter & maximo cum fructu didicit qui varias attigit disciplinas, vt melius ac perfectius colere ac curare possit. Ita etiam ille egregie eruditus & vtiliter existimandus est qui Polymathiam quam consecutus erit, hoc est omnia quæ didicerit per omnes & multiplices scientias vagando, ad sapientiam referre poterit, vt collectis excerptisque quæ ex Grammatica, rhetorica, Dialectica, disciplinis Mathematicis, & aliis artibus logicis vtiliora sibi visa fuerint, sapientiam quam sollicite quærit, nullis insidiis inuidorum & insipientiū interceptam seruet. Athleta ille qui ad certamen se prius non exercuit exhibuitque, parui nominis est. Contra gubernatorem aut ducem illum laudare solemus qui multarum rerum habet experientiam, qui ad Vlyssis exemplum πολύτροπος est, & mores nouit multorum hominum: vt medicum qui multa est expertus, vnde quosdam καὶ ἐξοχὴν è medicis aliis præstantiores ἐμπειρικοὺς vocauere. Qui autem quæ didicit omnia refert ad sapientiam illam quæ à bonis omnibus expetitur, & omniiugam lectionem negotiorum peritiæ cōiungit, siue τὸ φιλόλογον τῆς σοφίας, ex Græcis, Romanis, & Barbaris aliisque omnibus nationibus exempla petens de quibus varia se legisse quondam apud veteres uieminit: Is tam literarum quam politicarum rerum cognitionem, vno verbo tam φιλιστορίαν siue philologiam, quam philosophiam πραγματικὴν, (quam Cicero σοφίαν vocat) vere consecutus est: multiq; procul dubio potest esse consilii, atq; adinstar lapidis indicis aurū adulterinum à probo discernere, sophisticam à philosophia, ornatricem à gymnastica, culinariam a medicina, Rhetoricam à Dialectica, & cætera deniq; quæ falso & minus prudenter à variis auctoribus pertractata sunt, à veritate & sapientia distinguere ac separare. Generatur prudentia, vt Peripatetici perfectissime docent, ἐξ ἐπιτάσεως *ex obseruatione*, vereq; prudens ille dicendus est qui ἐπιτατικὸς fuerit, studiosus obseruandi, nam prudens omnis ἐπιτατικὸς, siue diligens & curiosus notator eorum quæ sæpius in hac vita euenire aut contingere solent, & prudentia continua caussarum obseruatione comparatur. Laudes hic Polymathiæ non instituo, sed sciolorum quorundam imo imperitorum argumentis satisfacere intendo per transennam & aliud agendo, qui dummodo ad exemplum viuant, putant se sapientiæ fastigium attigisse, & non tantum volunt videri docti & rerum verborumque callentes, sed ingeniosi & ciuilis disciplinæ, de politica loquor, alumni & admiratores: quamuis nec philosophiam extremis vt dicitur labris degustarint, nec Dialecticam, nec vllam artium ancillantium, imo potius ab omni eruditione destituti sint, quam tamen si Diogenem canem humanæ prudentiæ verissimū exem-

plar

plar audiunt, negare non possunt mortalium cuilibet valde necessariam esse. Adolescentibus enim σωφροσύνην, senioribus φρόνησιν, pauperibus πλοῦτον, ditioribus vero κόσμον affert. Stulti illi si quid recte iudico, & his similes qui cum fundi curam nullam gesserint, statim ab initio fructus se accipere posse præsumunt, & in vanum sperant. Fundus prius instrui debet antequam ex eo fructus exspectetur, & ea omnia comparanda quæ illius fructus quærendi, cogendi, conseruandi gratia necessaria sunt, veluti villici & monitores, boues domiti & pecora stercorandi causa parata: præterea vasa culturæ vtilia, vt aratra, ligones, sarculi, falces putatoriæ, bidentes, torcularia, corbes, falces messoriæ, falces fenariæ, quali vindemiatorii exceptoriique, dolia, cupæ, & si qua similia dici queunt. Vnde ingeniosissime & appositissime medicorum Asclepiades pronunciauit, eorum quæ terra producit speculationem & scientiarum cognitionem eadem ratione se habere. Natura siquidem nostra agri locum obtinet, dogmata præceptorum seminum rationi comparantur, diligens & non sera institutio tempestiuam & opportunam respicit sationem, modus vero aut locus quo & in quo disciplina paratur, nutritioni atq; alimento quod ex ambiente aut circumfuso aere his prouenit quæ è terra nascuntur, vt plantis, arboribus, fruticibus: improbus labor & studium acre omnino agriculturam repræsentant. Quibus omnibus tempus vires subministrat, vt ad perfectionis extremam lineam perduci valeant. Putandum igitur est, fodiendum, sublucandum, conlucandum, ligandum & reliqua facienda sunt, falce, ligone, & aliis rusticis instrumentis ad fundi curam opus est, vt fructum producat. Ita ad consequendum sapientiam & ciuilem scientiam Grammatices spinæ subeundæ sunt, colligendi rhetoricæ flores, Dialecticæ nodi dissoluendi, ad Polymathiam tandem perueniendum est, quod sine longo tempore, absque indefesso studio & continuis vigiliis fieri non posse certissimum est. Nam vt olim verissime Metrocles Cynicorum vnus scriptum reliquit. Rerum quædam sunt quæ argento emi possunt, vt domus, quædam vero quæ tempore & studio, vt doctrina, τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ἀργυρίου ὠνητὰ εἰς οἰκίαν, τὰ δὲ χρόνου καὶ ἐπιμελείας, εἰς παιδείαν. Nec debet sperare quis se vere vnquam sapientem futurum, aut in somnis sapientiam visurum, quin omnibus illis sit ornatus, & in scientiarum encyclopædia diligentius subegerit ingenium suum. Sapientiam oportet prius didicisse, antequam eam videre somniemus, nec in somnis imaginari solemus quidquam quod non quottidiano pene vsu tractemus. Vnde Ennius, quem, vt cum Catone *Originum* secundo loquar, eruditio in maximum decus atque in excelsissimam claritudinem sublimauit,

Nec quisquam sophiam sapientia quæ perhibetur
In somnis vidit, priusquam sam discere cœpit.

Et Aphranius omnino ad rem in *Sella*,

Vsus me genuit, mater peperit memoria,
Sophiam vocant me Græci, vos sapientiam.

Quod si aliquando aliter accidat, & quosdam sine gradibus istis ad sapientiæ culmen peruenisse suspiciamus, nulloque tali apparatu præmunitos cottidie ad normam ciuilis prudentiæ omnes vitæ suæ actiones, & omnes cogitationes suas dirigere: eos dubio procul non vere sapientes esse, sed tales videri velle pronunciandum est, fatendumque ipsos tanquam in alienum eiusdem nominis genus infindi ac ἐμβολίζεσθαι, falso ipsis sapientis nomen assignari, licet ciuilem scientiam profiteantur, & nullum alium finem quam sapientiam sibi ob oculos ponant. Nam quis vere sapiens nisi bonus? Illi vero quid aliud quam iniustitiam, impietatem, improbitatem & auaritiam palam exercent. Qui sapientia & prudentia vtitur vt iustitiam simulet, & sub specie recti leges violet, aut tum cum maxime fallit, id agit vt vir bonus esse videatur, is nihil minus quam prudens & sapiens dici potest, sed callidus, vafer, vulpes, & duplex, non autē veræ sapientiæ & prudentiæ ciuilis alumnus, verum fictæ temeratæ, & hodierna hominum insolentia atque impietate falso ciuilis dictæ, cum potius inciuilis appellari debeat. Studiosi itaque & Musarum cultoris finis & ciuilis prudentia, quas vt sibi comparet animum scientiarum domina philosophia non tantum ornare, sed & aliis stipantibus & ministrantibus disciplinis viam sibi sternere debet. Omnium siquidem artium quasi commune quoddam vinculum est, sicut virtutes inter se connexæ dicuntur, & vniuersi istius ratio ex diuersis in vnum conuenientibus constructa & colligata. Ἐπιχωρεῖ δὲ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι ἀλλήλαις, ait Philosophus Analyt. poster. 1. nec vna sine aliis firmiter ac constanter subsistere potest: Nemo speret se Rhetorē fieri posse quin prius Grammaticus fuerit. Grammatica enim orationis ars est, quippe quæ quo-

rumlibet ſcriptorum vitia & virtutes notet, obſeruet, quidque in vocibus indecorum, quid honeſtum ac laudandum perſoniſque aptum demonſtret: vt non tantum Rhetoricæ eam conferre dicamus, ſed omnium ſcientiarum ac artium communionem iuuare, quocirca non temere dixit quidam haud ita vetus ſcriptor, artes liberales Grammaticam quaſi nutricem præ foribus collocaſſe. Nemo ſine rhetorica Dialecticam ambiat, nam ſorores ſunt. Philo Iudæus Dialecticam Rhetoricæ ἀδελφὴν καὶ δίδυμον vocat, & grauiſſimus quidam auctor partem. Nemo ſine Dialectica Philoſophiam, quæ quamuis omnibus artibus & diſciplinis ſit maxime vtilis & neceſſaria, earumque commune inſtrumentum dici debeat, tamen proprie innata philoſophiæ videtur, cuius gratia aliæ artes adinuentæ fuere. Calliopem Muſarum vetuſtiſſimam à Dialectica datã mortalibus, vt carminibus, concentui, & harmoniæ præeſſet, finxiſſe veteres auctor eſt Iamblichus: Dialecticam vero à ſupremo rerum moderatore, vt reliquis artibus & ſcientiis methodum præſcribat, ac diſcendi docendique formas edoceat, diuinitus & ſupra humanæ mentis captum ratiocinatur Plotinus Ennead. 3. Porro D. Auguſtini patrum ingenioſiſſimi verba in hanc rem mihi valde arrident. Is ita loquitur lib. 2. *de ordine* c. 13. *Dialectica diſciplina diſciplinarum, hæc docet docere, hæc docet diſcere, in hac ſe ipſa ratio demonſtrat atque aperit, quæ ſit, quid velit, quid valeat.* Alias artes & diſciplinas non perſequor, quia huc me ſermonis impetus minus cogitantem traxit, nec de ſcientiarum inter ſe vinculo verba facere mens erat, hæc dixi in tranſcurſu, vt demonſtrarem quonam pede pergendum ſit ad ſapientiam & ciuilem ſcientiam, quod iter calcandum, à quibus carceribus currendum, vt ad metam illam deueniatur. Sed ſufficiet in hæc erumpere cum Cicerone. *Omnes artes quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.* Vnde factum eſt, vt Muſæ choros ducant implicato amplexu, vt diſcimus ex mythica veterum Theologia, & ita dictæ credantur quod ὁμοδοσαι ſint, vt Syneſius in Dione docet, à quo non longe abit Caſſiodorus *variarum* 3. *Muſæ vero* (inquit) *quaſi ὁμοδοσαι dicuntur quod inuicem ſicut virtutes neceſſariæ ſibi eſſe videantur.* Rectiſſime & veriſſime ait *ſicut virtutes.* Nam virtutum etiam commune vinculum eſt, nec prudentia ignaua eſſe poteſt, aut iniuſta, aut intemperans, quia ſi aliquid eorum in ſe admitteret, prudentia non eſſet. Nemo prudens ſine iuſtitia, ſine temperantia & ſine fortitudine: Nemo iuſtus, fortis, temperans, ſine prudentia, & tandem nemo ſapiens ſine ſyntheſi omnium illarum virtutum. Sapiens idem ſemper vult & non vult, quod facere non poteſt ſine conſtantia quæ à fortitudine, ſine iuſtitia quæ à prudentia, temperantia & fortitudine oritur. Ex quo veriſſimum eſſe apparet axioma illud philoſophorum, neminem poſsidere poſſe virtutem vllam quin ſimul omnes complectatur, & in ſe habeat. Ita opinatur Chryſippus apud Diogenem Laertium. Liceat & per conſequentias argumentari, ergo vbi deerit aliqua, nulla aderit vere, etiamſi videatur adeſſe ἀμφιβόλως: Ita concludunt Ariſtoteles 6. ad Nicomach. & Seneca Epiſt. LXVI. Nec ſcientiarum aut virtutum commune vinculum tantum eſt, imo vero & omnium rerum, quæ in hac mundi vniuerſitate ſubſiſtunt, vt veriſſime dixerit olim Pythagoras communem quandam omnium infimorum eſſe cognationem, & Plato, naturam ſibi vſquequaque conſonam & cognatam totam. Heracliti hæc fuit opinio perfectiſſima ἐκ πολλῶν ἓν καὶ ἐξ ἑνὸς πολλά. Ne longius abeam & per ſingula diſcurram, en tibi, populus vna ciuitas eſt, ex pluribus militibus qua equitibus, qua peditibus, tum leuis, tum grauis armaturæ componitur & congregatur vnus exercitus (ita ratiocinantem alicubi diuinam cœloque delatam mentem D. Auguſtini legendo me demiratum eſſe memini) arbor non eſſet, ſi vna non eſſet, & lapis vt eſſet lapis, omnes eius partes omniſque natura in vnum ſolidata eſt, animal denique non erit animal ſi eius membra patiantur diuortium. Corpus non erit corpus, niſi conſtet carne, neruis, oſſibus & cartilaginibus. Singulæ humani corporis partes, ſi eas ſimul conſideres, pulchrum quid, conſonum, ac naturæ operæpretium quoddam conſtituunt: at ſi ſepares aut ſegreges, deforme quid potius, inutile & diſſonum. Ex inſtantibus & momentis horæ, ex horis dies, ex diebus menſes, ex menſibus anni, ex annis ſecula, & tandem ex ſeculis longiſſima illa temporum ſpatia, quæ à primi hominis creatione numerantur, præterita, præſentia, & futura tempus omnium edax conficiunt. Voces diſcretæ in choro muſico harmoniam & concentum componunt. Diuerſis & contrariis ſibi inuicem coloribus pictura conſtat. Quid ſingula referam? nonne ex pugnantibus inter ſe rerum principiis, quatuor dico Elementis emanant ac profluunt effectus ſibi conuenientiſſimi aptiſſimique; nonne denique ex vno omnia, Cœlum, terra, & quæcunque in ipſis continentur, vt non male Dionyſius ille

Mile-

Milesius cuius meminere Suidas & vetus Pindari enarrator ad od. 4. Isthm. cum ait Διονύσιος ἐν πρόσθτῳ κύκλων, inscripsisse videretur opus illud suum, quo rerum omnium seriem complectebatur, κύκλον ἰσοειδῆ. Vinculum igitur rerum est, vinculum virtutum, & vinculum disciplinarum ac scientiarum circulus. Quæ absolutissime peraguntur, circulo fieri dicuntur, Græci voluere κύκλῳ ποιῆν, vel ποιεῖσθαι quod idem est ac καθολικῶς, vnde indubie κύκλῳ διδάσκειν dixere pro perfectissime docere, cum nimirum aliquis à prima literatura alium docet omnes disciplinas & scientias, nulla excepta, & orbem facit à Grammatica ad philosophiam. Ita medici κύκλῳ θεραπεύειν dixere, omnino curare, vel *cyclo curare*, vt Vegetius locutus est 2. de re veterinaria c. 6. & hinc intelligenda iudicamus illa Aristophanis à nemine hactenus bene percepta ἐν κύκλῳ τὰ νοσήματα σκοπῶν. Cælius Aurelianus lib. 1. *tard. passion.* docet quomodo resumptiui & ματασυγκριτικοῦ cycli ordinatio formanda sit: Synesius autem caluitiei encomio ita infit, τοὺς καλουμένους κύκλους ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, hoc est medendi methodos, quibus certo ordine & lege obseruatis in cibis & remediis, ægroti ad perfectam & plenam sanitatem perducuntur. Soli Iuriconsulti noluere *circulo manumittere* esse legitime aut καθολικῶς manumittere, nullo seruorum quibus in orbe relicta sit libertas omisso: imo eis placuit talem manumissionem iocularium esse & nullius plane effectus. Caius instit. 1. cap. 2. *Si testamento seruorum manumisso circulo adscripta fuerit, vt qui prior, qui posterior nominatus sit, agnosci non possit, nulli ex his libertatem valere manifestum est*: cum quibus coniungenda est l. qui soluendo & sequens. D. de hæredibus instituend. & sine iure contraque mentem iurisconf & rationem ipsam, vir ille doctus qui aliud agendo locum hunc Caii explicare tentauit in tractatione sua de *Polymathia*, cap. 24. existimauit eius testatoris qui circulo seruos suos manumiserit, hanc procul dubio fuisse voluntatem, vt omnes quorum nomina circulo contenta inuenirentur, manumissi essent. Nam in testamento debet apparere quis prior & quis posterior manumissus sit, aliter non valet manumissio. At in manumissione circulari non appare t quis prior nec quis posterior, ob figuram circularem & teretem, quam Plato optime dixit nec ἄνω nec κάτω habere. Quomodo igitur fieri potest vt admittamus hanc manumissionem valere, licet præsumi possit hoc voluisse testatorem, cum inutilis sit testatoris voluntas, nisi iuri sit consona & accommodata Iurisprudentiæ. Non est itaque circulo seruos manumittere, integram familiam, & omnes ad vnum manumittere, vt loquendi modus indicare videtur, aut tantum eos quorum nomina in orbe tereti inscripta sint, sed inutiliter manumittere: libertatem enim non consequuntur. Quemadmodum τὰ κύκλῳ λέγειν est dicere ea quæ præter rem sunt, morarique circa orbem & περιοιμάζεσθαι, non autem τὰ ἐν πρόγματι proferre, vnde sine vlla ambagi intelligendus Horatius in Epistol. ad Pisones, cum dicit,

Nec circa vilem patulumque moraberis orbem:

Alias interpretationes non moror: Solum Heinsium nostrum amœnissimi ingenii & stupendæ eruditionis hominem audimus ad illum locum.

Verum inquiet Studiosus quidam & bonæ indolis adolescens veritatis & omnium virtutum cultor, si disciplinæ omnes inter se colligatæ sunt, & sine eis ad sapientiam perueniri non potest, cur viam quæ tenenda est ad perdiscendas omnes illas artes stediosæ iuuentuti non aperis? cur breuiter non præcepta efformas quibus omnes illæ difficultates, quæ sese in limine cuiuslibet artis offerunt, & quæ ingressum earum pene obstruunt vinci ac superari queant. Cui ego libens satisfacio in hunc modum. Consilium non est hoc loco de studiis antiquorum tractare, nec cereum allucere, aut methodum componere qua facilis ingressus pateat ad limina disciplinarum & scientiarum omnium. Opus enim esset peculiari tractatione, quam forte, *cum Dis fauentibus volentibusque*, si res nostræ nobis otium fecerint, & Deus vitam dederit, aliquando instituturi sumus, quando vir ille inter eruditos præcipuus, qui eã nobis pollicitus erat, morte præuentus perficere non potuit. De Isaaco Casaubono loquor, in cuius messem falcem iniecit Ioannes Wouer vir certe ingenii non vulgaris, sed qui opus imperfectum reliquit, quamuis omne quod edidit à Casaubono habuerit, dum vna cum eo agebat Monspelii. Sed vt dixi opus est otio & longa vita, nam sine his præsidiis, sine hoc commeatu aut emolumento, non video quomodo arx illa scientiarum inexpugnabilis obsideri & expugnari queat. Parua crede mihi res non est, nec vnius diei aut cassæ nucis studiosos adolescentes per omnium scientiarum flexuosos labyrinthos ducere recta, & reducere sine aberratione. Maius opus illud est, & quod virum spectat vndiquaq; in omni scientiarum & disciplina-

rum genere consummatissimum, & qui licet pædagogum agere instituat, nihil minus tamen quam pædagogum redoleat, imo plane sit ab omni pædagogia liber, nihil pædagogicum meditetur, omnia tractet ex ingenio & arte, doctrinam proferat adeo amœnam, adeo expolitam, vt aculeata sit, destimulet, & incentiuum fiat non mediocre ad ediscendum: Studiosorum animum fodicet, fodiat eorum latera, dulcem sui gustum præbeat, quod lepida memoratui sit, eademque in vsu, facta ex aduerso & famam eorum qui literas oderunt sauciet, acies oculorum præstinguat, mirosque tandem sui in bonorum & eruditorum animis, fremant vsque licet inuidi & ineruditi, excitet igniculos. Institui ego tantum hac tractatione monere, antequam ad auctores quos explicandos suscipio veniam, longe aliter esse libros veterum euoluendos, quam vulgus cottidie literas tractantium, & fæx populi euoluat. Quod vt significem quanto vsui sit, non aliena, sed quæ præ manibus versantur exempla peto: de Plutarcho enim dicturus & eius scriptis, docere aggredior, antiquorum monumenta non ideo esse peruolutanda, vt ex eis populares & marcidos quosdam flores tantum colligamus, cui florilegio intenta est hodie bona pars studiosorum hominum, non vt ex eis quæ vulgaria sunt & cuilibet obuiam petamus, non vt ex decantatis & ad vulgi sensum solum accommodatis rebus volumina ὀγκωδέστατα collectionum componamus. Nam si hoc esset sedulo literis operam nauare, si de eis optime mereri, sancte & ex animi mei sententia iurare ego ausim, dummodo ab scribendi onere per exceptores aut notarios subleuarer, intra biennium me posse integris excerptorum voluminibus bibliothecarum forulos magis onerare quam ornare, & omnes ad vnum antiquitatis & præsentis æui scriptores absoluere. Sed vt quæ adhuc non sunt obseruata annotentur, quæ ad perfectam nos auctorum cognitionem ducunt excerpantur, & tandem vt cum iudicio eorum scripta ad certa capita redigamus, & certo ordini doctrinæ aut disciplinæ quam fuerint professi, vindicemus. Nullum siquidem veteris auctoris monumentum exstare contendo quod ad disciplinæ quandam classem referri non possit. In hoc hodie videas peccare fere omnes qui literas tractant (excipio semper Reipubl. literariæ magnates.) ἀφέντες ἑτέρην illi τὴν πόδα διώκουσι, vt ait parœmia, vt relictis ac spretis his quæ magis vtilia & necessaria sunt, inutilia & futilia consectentur. Scripta auctorum legunt non omnium, nam eo impudentiæ & ignorantiæ ventum est, vt communi veriloquio circumferatur sine pudore *Græca non legi*, sed eorum tantum qui Romane loquuntur, imo quid dico? proh Deum atque hominum fidem, eorum qui barbare & minus caste scribunt, qui crocitant & rudunt potius quam loquuntur. Rationem autem si ab eis perquiras, cur perpetuo cum barbarie luctentur, & barbari sint, atq; inculti, non aliam suggerent, quam dicendi veneres, lepores & Antiquorum scripta nihil πρὸς τὰ ἄλφιτα conferre, non esse inquam *de pane lucrando*, vt eorum loquendi modos vsurpem. Igitur famelici estis boni viri & ad incitas redacti, aut eo miseriæ deuenistis, vt sine barbarorum scriptis, absque barbaris eorum moribus, absque rebus etiam de quibus agunt barbaris, vitam sustentare nequeatis? actum ergo est de vita vestra & cottidiano victu, si plenis faucibus imposterum è limpidis & pellucidis veterum monumentorum fontibus bibatis, quia in eis ne verbum quidem de ducatibus marchionatibus comitatibus & aliis id genus feudalium verborum portentis, quæ iam in Glossarum nomen abiere, postquam Glossaria ad eorum faciliorem intellectum viri magni componere aggressi sunt. Hæc si vera esse admittitis, auctor ego vobis sim ne barbariei possessionem quam inuasistis vnquam deseratis, nam verum literarum & eruditionis viaticum diuitiæ sunt, vt optimo iure auctor incertus apud Suidam dixerit ἐφόδιον παιδείας ὁ πλοῦτος, Et Ægyptii lingua sua eruditionem SBO vocarint hoc est sufficiens alimentum, eo quod soli diuites liberalibus artibus vacare debeant, famelici vero & paupertini homines mechanicis, cum generosi nihil sapere possit qui cottidiani victus penuria premitur, vt Seruius Tullius olim apud Dionys. Halicarnass. appositissime dixit. Sed ô stupendam humani generis cæcitatem! facessant barbari illi & res suas agant, ne lectam iuuentutem prauis illis opinionibus imbuant, ingenia adolescentiũ corrumpant, & quæ iam pene mansuefacta & cicurata sunt, assiduis magnorum virorum qui centum retro ab hinc annis vixere lucubrationibus, rursus ferocia reddant & omnis humanitatis expertia. Odi ego profanum illud vulgus & arceo à scriptis meis quam longissime possum, ne vel sola, cuius non callent normas, pronunciatione ea temerent & inamœna faciant. Præclare Medicorum princeps & vt res est, scriptum reliquit, sacros de scientia sermones, πρήγματα enim ἱερὰ eos vocat, sacris hominibus tantum debere communicari: Nefas autem esse profanos & impuros priusquam scientiæ sacris initiati sint

eorundem

eorundem participes fieri. Res itaque mihi est cum studiosis & humanis hominibus, quibus me satisfacturum spero, si de Plutarcho, aliorum id genus auctorum caterua, eorumque omnium scribendi genere, quæ adhuc à nemine prodita sunt, in lucem promam. Opus ergo est vt duo diligentissime exsequar, si plene meam fidem liberare velim. Primo auctori vel scripto huic, cui mouetur natalium & status controuersia, ingenuitas vindicanda: aut saltem conandum probabiliter docere hunc fœtum magno Plutarcho Chæroneo non immerito adscribi posse. Secundo hæc scribendi methodus ad certam disciplinæ classem cum iudicio & ingenii acumine referenda est. Prima tractatio sine pertinacia instituetur, & vt Xenophanes Colophonius loquutus erat apud Varronem, quid putem, non quid contendam in ea ponam. Nam vt omnino non negandum censeo scriptum hoc quod nobis superest de fluuiis, magno illi Plutarcho tribui debere, ita etiam cum pertinacia nõ asseuerabo idem scriptum indubie aut sine vllo scrupulo ei restituendum & assignandum esse: liberum siquidem erudito lectori super hoc dissidio relinquetur iudicium, posteaquam allata erunt à me argumenta, quibus nouam hanc opinionem pene amplecti adactus & persuasus fui. Nunquam hactenus credideram scriptum istud de *fluuiis* maximo illi Plutarcho Chæronensi tribuendum esse, sed hæseram potius & minus certus fueram cum Conrado Gesnero & Lil. Greg. Gyraldo: aut cum Sigismundo Gelenio & aliis eruditissimis viris, vt spurium & nothum reieceram. Verum tandem dum in eius illustratione aliquid operæ colloco, ecce quædam occurrerunt, quæ si ad sententiam, quam de nouo sum in medium prolaturus, me non omnino adegerunt: ita tamen me remorata sunt, vt quodam temperamento vtendum in præsens iudicem, nec temere intrepideq; pronunciandum, tractatum hunc de *fluminibus* ad Plutarchum Chæronens. non pertinere. Secunda tractatio, in qua de hoc scribendi genere agetur, non probabilem tantum vt prima, continebit doctrinam, sed certissimam, verissimam, & de qua vel dubitare nefas sit & religio.

Ad primam igitur venio, & ostendo defendi posse scriptum istud germanum & genuinum magni illius Plutarchi Chæronensis fœtum esse. Afferam prius aliorum opiniones, & tandem meam coniecturam, (ita enim eam potius appellare malo quam opinionem, quia eam mordicus propugnare non ausim) quamplurimis argumentis confirmabo. Natalis à comitibus, quem non vt auctorem, sed vt interpretem sæpius laudare coactus sum in notis, de hoc Plutarcho ita loquitur in præfatione interpretationis suæ ad Andream Frigerum. *Occurrebat igitur iucundissimum Plutarchi cuiusdam opusculum, in quo de rationibus nominum fluuiorum ac montium scriptum erat, ad hæc vsq; tempora pene incognitum.* Plutarchi cuiusdam (inquit,) ergo non magni illius Chæronensis. Ita ante eum, ni falsor, censuit Sigismundus Gelenius vir in istis paulo versatior; cui hunc auctorem, vt & Arriani periplos, & Strabonis Epitomen debemus, in dedicatione sua ad Anselmum Ephorin. medicum. *Plutarchum vero hunc Chæronensem illum non esse stylus satis arguit, & alioqui titulus nudum Plutarchi nomen habet. attamen hunc quoq; ex vetustissimis quibusq; sua hausisse crebra auctorum citatio declarat.* Theodorus Adamæus Suallemburgus in annotationibus ad sextum lib. Procopii rhetoris de Iustiniani Imperatoris fabricis. *Plutarchus quidam* (inquit) *in libello περὶ ποταμῶν*, deinde integrum locum ex Nilo adducit, & interpretatur, sed parum fideliter. Nam vbi auctor habet ἀπὸ Μέλανος τοῦ Ποσειδῶνος, ipse vertit *à Melone Possidonis filio.* Ego non video cur non maluerit *Neptuni filio*, nam Melas teste Pausania in Achaicis & Angelus Neptuni filii fuere. Conradus Gesnerus vel potius Simlerus in Epitome Bibliothec. refert quosdam libellum hunc *de fluminibus* non Plutarcho sed Parthenio dedisse, Parthenio inquam illi, cuius ἐρωτικὰ ad Cornelium Gallum etiamnum supersunt, & cuius metamorphoses ab Eustathio in commentariis ad Dionysium Afrum laudantur, quique à Plutarcho Chæronensi in Parallelis Parthenius poeta vocatur. Alii non Parthenio, sed Claudio Æliano Romano Sophistæ, vel Antonino Liberali, cuius metamorphoseων συναγωγὴ exstat, hoc opus assignarunt. Antoninus Liberalis non ille est, de quo Suetonius & D. Hieronymus locutisunt, quicquid ὁ μακαρίτης Casaubonus sibi persuaserit: dum in notis ad Suetonii libellum de *Rhetoribus*, M. Antonium liberalem, qui ab eo numeratur cum reliquis rhetoribus, eundem esse docere videtur cum eo cuius hodie metamorphoseων συναγωγὴν habemus. Ego non ita sentio. Eundem quidẽ illum esse cum altero, de quo D. Hieronymus non ausim dubitare. nã de eo sic locutus est S. ille vir in Chron. numero M M L X. *Marcus Antonius Liberalis latinus rhetor grauissimas inimicitias cum Palæmone exercet.* At qui nobis hodie superest Liberalis, nec Antonius appellatur, sed Antoninus, nec latinus rhetor vt opinor, est. Transformationũ synagogẽ

ille ſcripſit Græce, ſemperque Græcos auctores laudat, ita vt latinum eum rhetorem fuiſſe mihi non ſatis probabile fiat. huic itaque Liberali aut Parthenio libellum huncce περὶ ποταμῶν tribuendum alias cum multis ego exiſtimaui; quod vterque ſoleat eodem prope modo auctores, ex quibus ſua deprompta ſunt, laudare, & eadem pene tractandi fabulas methodo vſus ſit. Verum Euſtathius me ab hoc errore liberauit, vtpote qui non tantum ſcripti, ſed ſcriptoris quoque meminerit, vt poſtea videbimus. Lilius Gregor. Gyraldus acerrimi vir ingenii & non vulgaris eruditionis nunquam hoc Plutarchi ſcriptum profert in medium, quin ſtatim addat *ſi modo Plutarchi eſt*, more veterum Criticorum qui teſte Harpocratione controuerſas decem rhetorum orationes cum citabant, ſuperdicto hoc ſemper vtebantur εἰ γνήσιος, id eſt, *ſi inſcriptio non mentitur auctorem*, vt amat loqui D. Hieronymus. Adrianum Turnebum eruditorum ſui ſeculi ſine controuerſia coryphæum vno tantum in loco aduerſariorum, cap. videlicet 15. l. 20. de hoc Plutarcho, quem ἁπλῶς Plutarchum, vt habet libri titulus, nominat, verba facere miratus ſum, cum eius verſio Latina vulgo circumferatur, & hæc ſcripſerit ſtudioſus ille qui verſioni dedicatoriam Epiſtolam præfixit ad Clariſſ. v. Claud. Laual. Archiepiſcop. Ebredennenſem. *Operæpretium me facturum exiſtimaui, ſi tibi curarem excudendum paruum hunc Plutarchi commentariolum; qui illiuſne Chæronei ſupra omnes multarum rerum cognitione clariſsimi ſit, an alterius cuiuſpiam eius Gentilis, haud equidem certo ſcio, non ſolum quod elegans eſt, aut iucundus, neque ante à quoquam è Græco in Latinum conuerſus, verum etiam quod cum fabuloſas multas hiſtorias complectatur, poetarum lectioni profuturus eſt.* Quid ſi verſio illa ſuppoſititia ſit, & falſo magni Turnebi nomen præferat? auſim ego iurare hoc verum eſſe, nam vix credam ignoraſſe Turnebum, primum eſſe Natalem à comitibus qui latinitate donauit hunc Plutarchi libellum. Præterea multa in ea ſunt vt animaduertimus ſæpius in notis, quæ non videntur à manu præſtantiſſimi illius viri proceſſiſſe. Ioſephus Scaliger in vltimo Euſebii opere, & Iſaacus Caſaubonus in caſtigationib. ad Strabonem, hunc auctorem laudant, addito ſimpliciter Plutarchi nomine, vt hinc colligere facile ſit, vtrumq;, Chæronenſem non hunc eſſe Plutarchum exiſtimaſſe. Vnum Muretum audiui in *Variis* auſum eſſe Plutarchum huncce Chæronenſem vocare, ſed quo iure, quoue titulo eum in Chæroneæ poſſeſſionē miſerit, non eſt oſtenſum, quod ſciam. Alii deniq; alia de hoc Plutarcho, quorum opiniones hic perſequi longum eſſet, ſuperſedebimus igitur longa narratione, vt ſententiam noſtram proferamus, quæ ita habet. Liber de fluuiis qui hodie ſupereſt, nullum alium quam Plutarchū quendā poteſt habere parentē. Teſtis Euſtathius qui in verboſiſſimis ad Bœotiam Homeri ſiue nauium in Iliad. 2. catalogum, fragmentum adducit ex eo, ſub Plutarchi nomine. Ego non adhuc incidi in Euſtathii verba, quamuis admodum diligenter eius integros commentarios in Iliad. 2. peruolutarim & percurrerim. Quare fidem Claudii Salmazii viri profecto maximi & literatiſſimi hic appello. Is dum vna in Chriſtianiſſimi Regis aula verſaremur, & de futura huiuſce opellæ editione confabularemur, indicauit mihi hanc Euſtathii auctoritatem, ſancteq; iurauit ſe olim hoc obſeruaſſe pro confirmanda huius libelli epigraphe, quam putauerat aliquando reiiciendam. Vindicato Plutarchi vocabulo, conemur probabilibus quibuſdam argumentis Plutarcho Chæroneo opuſculum iſtud vindicare, & ita officio noſtro functi videbimur. Duo ſunt maxime, ex quibus promptum eſt cuilibet erudito veros & genuinos auctorum fœtus ab hypobolimeis, ſpuriis, & nothis ſegregare ac ſeligere; ſtilus nimirum dicendiq; character, vt & methodus rerum tractandarum, ſiue vt loquuti ſunt veteres, ὁ πραγματικὸς τόπος, id eſt res ipſæ quibus de agitur: & ὁ λεκτικὸς, id eſt dictio, & quæcunq; ad elocutionem pertinent. Addo & titulos & epigraphas librorum, quando ſcilicet nec falſas, nec ementitas eas eſſe ex ſtilo & rerum tractandarum methodo facile diſcerni at diiudicari poteſt à critico. Solidiſſimis his omnibus coniecturis, & argumentis volo euincere libellum iſtum de fluuiis qui ſimplici Plutarchi nomine inſignitus eſt, magno Plutarcho Chæroneo eſſe reſtituendum, & licet Sigiſmundi Gelenii iudicium huic noſtræ ſententiæ quaſi ex diametro repugnare videatur, vtpote qui pronunciarit in verbis à nobis ſupra relatis, ex ſtilo & dicendi charactere ſtatim apparere ſcriptum hoc ſuppoſititium eſſe & ἀνέμμαγον, nec ad Chæronenſem Plutarchum pertinere, idque etiam probari ex nudo & ſimplici Plutarchi nomine, quod titulo eſt appoſitum: ibimus tamen nos animoſe contra, ſuiſque iaculis ac ſpiculis eum confodere tentabimus. Nam ecce primo quomodo ex ſtilo & dicendi charactere arguimus veriſſimam eſſe ſententiam noſtram. Eiſdem phraſibus, locutionibus, & loquendi generibus vtitur Plutarchus Chæronenſis in aliis operibus ſuis, quibus vſus eſt in hoc opuſculo, ergo hac in parte ex ſtilo probari non

poteſt

poteſt alium huius ſcripti parentem eſſe quam Plutarch. Chæronen. probatur antecedens. In Hydaſpe ita locutus eſt Plutarchus noſter, & multis aliis in locis huius libelli *de fluminibus*. Χρυσίππη δι' μῆνιν Ἀφροδίτης εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπεσοῦσα τοῦ γυνήσαντος. Magnus Plutarchus Chæronenſis in *Parallelis* hiſtoriam ex Theodori metamorphoſeωn libris refert de Smyrna, & ita profatur. Σμύρνα Κινύρου θυγάτηρ δι' μῆνιν Ἀφροδίτης ἠρᾶτο τοῦ γυνήσαντος. Et quod magis eſt, in alia hiſtoria quam eodem tractatu narrat de Hippolyto, non ἠρᾶτο dixit, ſed eodem plane quo noſter modo, ἥτις τοῦ πατρὸς εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπεσοῦσα, quæ verba reperies integra nulla ſyllaba mutata in principio Hebri, cum ſermo eſt de Damaſippe Atracis filia, quæ Hebri priuigni ſui amore correpta fertur. Dixit & multoties Plutarch. Chæronenſis in *Parallelis*, δι' μῆνιν Ἀφροδίτης, vel δι' μῆνιν Ταρπήιου Διός, vel κατ' μῆνιν vt videre eſt, ſicut κατ' πατρὸς τῆς Ἀθηνᾶς vel Ἀφροδίτης cum noſtro. Rurſus in eodem Hydaſpe hæc leguntur, καὶ μὴ φεύγουσα τοὺς παρὰ φύσιν ἔρωτας, ex quo loco alium in Gange correximus in notis, vbi textus Baſilienſis ita habet καὶ μὴ φεύγων τοὺς ἔρωτων, repoſuimus enim τοὺς ἔρωτας. Plutarchus Chæronenſis eodem Parallelorum libro, in hiſtoria quæ petitur ex Ariſtidis Mileſii, & Alexandri Polyhiſtoris tertio *rerum Italicarum*, de Annio Tuſcorum rege, καὶ μὴ φεύγων τὸν ἔρωτα ſimiliter infit. Exſtant hæc etiam in eodem Hydaſpe Plutarchi noſtri, & in aliis fluminibus, (ſed de hoc ſpiſſius verba facimus, quia primus ordine eſt, & quæ ex eo à nobis adducuntur, facilius inueniri queunt ab ſtudioſo lectore) νυκτὸς βαθείας τοῦ παρειρημένου σωῆλθεν, τῆς θύρας σωελθούσης. Vſus eſt eadem phraſi Plutarchus Chæron. in *Parallelis* viceſies, vt minimum. Conſule hiſtoriam de Poſtumio Albino, quæ deprompta eſt ex Ariſtidis Mileſii tertio *rerum Italicarum*, & locutionem illam βαθείας ὑ νυκτὸς, quæ toties repetitur eodem libro inuenies. Latini dicunt, *profunda nocte*, vt nos vertimus. Præterea vocis σωέρχεσθαι tam in hoc de *fluminibus* libello, quam in *Parallelis* adeo frequens vſus eſt, in eadem ſignificatione, vt mirari ſatis non poſſim, quomodo viri docti ſtilorum conuenientiam in duobus hiſce tractatibus non deprehenderint & odorati ſint. Monemus in notis σωέρχεσθαι, σωόδος voces vſurpari de rebus venereis & turpibus, vt apud Latinos *venire*. Adeo quæſo lector humanus Plutarchi Cheron. Parallela, & videbit adulteria, inceſtuſque omnes, quos in his narrationibus committi auctores ſcribunt lenocinantibus ſemper nutricibus, earundem ſimiliter μαστροπείαις & lenociniis illic exerceri: vt nominatim in hiſtoria de Smyrna, quæ exſcripta eſt ex libris transformationum Theodori, & altera de Valeria Tuſculanaria, quæ petita eſt ex Ariſtidis Mileſii *Italicorum* tertio. In Hydaſpe denique Plutarchi noſtri refertur anum quæ Chryſippes virginis cum genitore Hydaſpe cócubitus procurauerat, viuam ſepultam fuiſſe, & Chryſippem cruci affixam. verba ita habent. τὴν μὲν ἐνεδρεύσασαν αὐτὴν γραῦν ζῶσαν κατέχωσεν, τὸν δ' θυγατέρα σταυρώσας. Plutarchus Parallelis in narratione Brenni Gallorum Regis, ex primo rerum Gallicarum Clitophontis, non aliter locutus eſt, ποιησάντων δ' ὑπὸ τῆς δαψιλείας τοῦ χρυσοῦ, ζῶσα κατεχώθη; & rurſus in narratione de Tarpeia Capitolii cuſtode ex Italicis Ariſtidis Mileſii. Σαβῖνοι δ' νοήσαντες ζῶσαν κατέχωσαν. Reliqua tormentorum, & mortis varia genera, vt lapides, reſtes, laquei, cruces, vulnera, carceres, ſagittæ, inebriationes, præcipitia, parricidia, furores, dæmonia, & ſimilia in vtroque tractatu tam *de fluminibus* quam *Parallelis* iiſdem pene verbis deſcribuntur, quæ nolui repetere, ne tædio eſſent lectori. In notis illa omnia comparata inter ſe inueniet eruditus lector. Tranſeo ad alia. Plutarchus noſter in Iſmeno & Hebro de Tiſiphone, & nouerca repulſam paſſa verba faciens, hæc ait. ἡ δ' ἀποτυχοῦσα τοῦ παιρέσεως, & ἀποτυχοῦσα δ' τῆς παιρέσεως ἡ ἀστλγὴς. Ita Plutarchus Chæroneus Parallelis, cum narrat Hippolyti hiſtoriam & Phædræ nouercæ, iiſdem verbis vtitur, eadem phraſi; τῆς δὲ παιρέσεως ἡ ἀστλγὴς ἀποτυχοῦσα; imo & quod eſt notatu digniſſimum, & maxime ad rem facit: Quemadmodum Plutarchus noſter ſcribit Hebrum Damaſippe nouercæ negaſſe, & venationi operam dediſſe, ideoque accuſatum ab ea raptus fuiſſe, hocque vſurpat loquendi genus παρηνυκαίρει κυνηγίαις, vt nos correximus, nam male hodie eſt in textu Baſilienſi γυναικείαις, & paulo poſt κατεψεύσατο τοῦ σώφρονος: eodem modo Plutarchus Chæroneus cum Phædræ inceſtuoſos deſcribit amores in Parallelis, in hæc erumpit. κυνηγεσίαις παρανέκειτο; & paulo poſt ψευδεῖς κατὰ τοῦ σώφρονος ὑπιστολὰς ἐχάραξε. Rurſus in eodem Hebro dixit noſter ἐπέγημε τοῦ τέκνου Δαμασίππου. Plutarchus vero Chæroneus eodem loco ἐπέγημε μνηστὴν Φαῖδραν τὸν Μίνωος. Latini eleganter dicunt *ſuperduxit*, vt monemus in notis. In Arari auctor noſter ita etiam ſcripſit. καθὼς ἱστορεῖ καλλιαθένης ὁ Συβαρύτης ἐν τῷ Γαλατικῶν, παρ' οὗ τὸν ὑπόθεσιν ἔλαβεν Τιμαγένης ὁ Σύρος. Plutarchus Chæronenſis Parallelis in narratione de Aſdrubale Siciliæ rege, καθάπερ ἱστορεῖ Ἀριστείδης ὁ Μιλήσιος ἐν

τοῦ τῆς Σικελικῶν, παρ' ἃ τὴν ὑποθεσιν μαθε Διονύσιος ὁ Σικελιώτης. Denique in vtroque libello disparitatem tantum vnam aut dissimilitudinem offendisse memini, quæ tamen tanti non est, vt ne vel minimum quidem in animis nostris generare debeat scrupulum. In Parallelis Plutarchus Chæronensis satellites & stipatores, quos antiquitus *latrones* vocarunt, semper σωματοφύλακας nominat, nec mutat vocem. In hoc autem de fluuiis libello δορυφόροι perpetuo dicuntur illi satellites, quos postera ætas *Scribones* vel *Deputatos* vel *Buccellarios* vocauit. Si hæc characteris & stili similitudinem non arguant, fateor me nescire quid sit ex stilo & loquendi genere auctores inter se comparare & discernere: Et per Deum immortalem non video quid afferri possit apertius & accommodatius pro confirmatione sententiæ nostræ. Infinita quidem alia adhuc superesse in Parallelis Plutarchi, & hoc libello de fluminibus, quæ si comparentur, facile sit deprehensurus lector eruditus eiusdem auctoris & parentis esse, non me latet, vt cum vtrobique legere est ἀναξιοπαθήσασα, ἀναξιοπαθήσας, pro eo quod nos Galli dicimus *estant indignemant traite*, & βαρέως φέρειν, pro eo quod vsurpamus communi sermone, *supporter impatiemant*, aut μισοπονήρως φέρειν, & ἀγαπᾶσθαι μισοπονήρως, & χαλεπῶς τρωθεὶς, & κάλλει ἀβέβλητος. Sed illa omitto, sufficit enim digitum ad fontem intendisse, & facem prætulisse. Quia vero in cuiuslibet libri examine duo consideranda esse docuimus, τὸν λεκτικὸν τόπον siue dictionem & phrasim: καὶ τὸν πραγματικὸν siue res ipsas, iamque de primo à nobis actum est satis acute & diligenter, venimus ad secundum, vbi ex rebus ipsis & ex methodo earum tractandarum aperte demonstrabimus Plutarchum Chæronensem hoc de fluuiis ὑποπασμάτιον composuisse. De variis fluuiorum cognominibus agitur in hoc libello, doceturque quomodo quisque prius vocatus fuerit, deinde mutauerit nomen diuersi tandem in eo casus, diuersæ fabulæ narrantur, transformationes innumeræ describuntur, vrbium origines eruuntur, turpes inhonestique amores filiarum erga patres, fratrum erga sorores, nouercarum ergo priuignos, Deorum erga Heroinas recensentur: raptus, stupra, adulteria aperiuntur, quæ omnia eodem plane modo, eodem ordine, eodem stilo tractari apud Plutarchum Chæroneum in Parallelis, nemo qui ea legerit ignorare potest. Consulat lector beneuolus narrationem de Anio Etruscorum rege, quæ excerpta est ex Aristidis Milesii & Alexandri Polyhistoris tertio *rerum Italicarum*, & videbit, fluuium qui ante *Parensius* vocabatur, quod vocabulum nescio cur doctissimo interpreti non fuerit notum, ab Anio illo rege Annionem tandem dictum fuisse. De Lycorma etiam illic narrantur ferme eadem quæ in hoc nostro opusculo leguntur, sed tamen à diuerso auctore petuntur. Illic enim Dositheus primo *rerum Italicarum* laudatur, hic vero Dercyllus tertio de *Montibus*. Præterea in vtroq; opusculo de Minerua Chalciœco & Atepomaro Gallorum rege fit mentio, & quod est maxime notandum, narrationes omnes & historiæ vtrobiq; eadem methodo in medium afferuntur, laudatis semper veterum scriptorum operibus, vnde depromptæ fuere. Imo vtrobiq; iidem auctores citantur, sed incuria librariorum, & correctorum oscitantia factum est, vt hactenus apud Plutarchum in libello *Parallelorum* corruptissime legantur quorundam auctorum nomina. vt cum in narratione de Calpurnio Crasso laudatur Ἡσιάναξ ἐν τείτῳ Λιβυκῶν, legendum enim docuimus in notis Ἑρμησιάναξ. interpres *Hegesianax* minus recte vertit, melius fuisset *Hermesianax*, de quo Hermesianacte Cyprio plura leges in notis nostris. Semel ab Antonio Liberali in transformationum congerie, vbi de Arceophonte Minnyridæ filio agitur, laudatur idem Hermesianax Λεοντίῳ β. quæ si vera sit illius operis epigraphe, ego non dubito quin apud Parthenium in c. 5. de Leucippo Xanthii filio, ita restituendum sit, ἱστορεῖ Ἑρμησιάναξ Λεοντίῳ, non vt hodie perperam est Λέοντι. Laudatur & in cap. de Hanide apud eundem Partheniũ Hermesianax, vt nullus dubio relinquatur locus, quin eius nomen apud Plutarchum in Parallelis hactenus deprauate lectum fuerit. Rursus duobus locis in Parallelis Plutarchi Chæronei, primo vbi de Dario Persarum rege, & Alexandro, secundo vbi de Telamone Æaci & Endeidis nato sermo est, citatur quidam Ἀρεπάδης Κνίδιος ἐν τείτῳ Μακεδονικῶν, & ἐν δευτέρῳ Νησιωτικῶν, sed vereor vt melius illic debeat legi Ἀρεπάζης, quomodo apud hunc nostrum auctorem in Sagari. Suspectum quoq; mihi est Trisimachi nomen, qui in τείτῳ κτίσεων apud Chæronensem Plutarchum in Parallelis laudatur, legendum enim fortean fuerit Θρασύμαχος, sed amplius deliberandum. Cæterum tam in fragmento hoc de *fluuiis* quam *Parallelis* Plutarchi Chæron. producuntur auctores isti Agatharcides Samius, Chrysermus, Callisthenes, Clitonymus, Ctesiphon, Clitophon, Nicias Maleotes, Theophilus, Dercyllus, Iuba, Sostratus, Zopyrus Byzantius, Agathon Samius, Demaratus, Aristobulus, Ctesias, sed diuersa illorum omnium opera laudantur. Vt in

hoc de

hoc de fluuiis libro citatur Agatharcides Samius in *rebus Phrygiis* in Marsya: In Parallelis vero in *rebus Persicis*. Chrysermi *res Indicæ*; libri de *fluuiis*, *Peloponnesiaca* in hoc tractatu de *Fluuiis* adducuntur: in Parallelis verò *Peloponnesiaca* quidem sed amplius *historica*. Quæ opera vtrum inter se distincta fuerint nescio. Callisthenis illic *Cynegetica*, id est, libri de venatione, & *res Gallicæ* laudantur: hic vero *Metamorphoseων* libri, *res Macedonicæ* & *res Thracicæ*. Clitonymi illic *Tragica*, hic autem *Italica* & *Sybaritica*. Ctesiphontis illic libri de *plantis* & de *arboribus*: hic verò *res Bœoticæ* eiusdem, & ita de reliquis de quib. diligentius disputamus in notis. Quis igitur non videt ex rerum similitudine, & stilo dicendiq; charactere, non alium esse huius opusculi auctorem quàm Plutarchum Chæroneum, à quo etiam Parallela illa habemus? Si quis adeò stipes sit vt hoc non videat, nec veritatem hanc odoretur, habeat vltimum istud argumentum pro mantissa, & nisi fateatur λυκὸν hunc esse ἔλεφαν, eoq; causæ iugulum peti, in eadem stupiditate, & ingenii sinisteritate manere eum semper necesse est. Plutarchus Chæronensis ipsemet libros quos de *Fluuiis* composuerat, in Parallelis laudat, ergo luce meridiana clarius est eum hoc opusculum de *Fluuiis* scripsisse. vis videre quàm hoc verum sit. Historia illa de Pyræchme Euboensium rege, quæ illic refertur, excerpta est ex quodam libro tertio de *Fluminibus*: Ita enim loquitur Plutarchus, ὡς ἐν τείτῳ περὶ ποταμῶν, illaudato auctore. Ego nullus dubito quin de suis libris de *Fluminib.* loquatur, sicut cum in historia de Phalari Agrigentinorum Tyranno ibidem secundum *Quæstionum* siue *Caussalium* citat, & hæc scribit, ὡς ἐν δευτέρῳ αἰτιῶν, quin libros suos *Caussalium* & *Quæstionum* laudet, nemo ambigere debet. Vnde colligo ego superesse nobis tantum ex libris illis de *Fluminibus* Plutarchi ἀποσπασμάτιον quoddam. Integrum enim opus diuisum erat in libros, vt patet. Nec absurdum est eum ita fabulose de fluminibus scripsisse, cum hac in re multos ante & post se habuerit æmulos, at quos viros? Aristotelem, Ctesiam, Leonem Byzantium, Zopyrum, Archelaũ, Sostratum, Chrysermum, Demaratum, Demostratum, Nicanorem Samium, Agathoclem Milesium, Timagoram, aliosq; innumeros quorum referre nomina longum esset. Vtinam exstaret integer Lampriæ Plutarchi filii index, in eo enim aperte videremus hos de *Fluuiis* libros, de quibus lis est & controuersia, in numerum paternorum librorum fuisse relatos, neq; de hac veritate aperienda ac confirmanda tam solliciti fuissemus: pro qua vtrum acerrime & strenuissime à nobis depugnatum sit, iudicium esto penes eruditum & candidum lectorem, alium enim non moramur.

Accedo ad secundam huius tractationis partem, in qua pollicitus sum me scribendi hoc genus ad certam disciplinæ classem redacturum, & coarcturum: atque imprimis assero ad Grammaticæ partem Historicam quam quidam Exegeticam pro libito vocant, hunc de fluminibus, eorumque appellationibus tractatum referendum esse. Grammatica, vt hoc breuiter repetam, trifariam diuiditur, nam vel est Technice & Methodice, vel Historice & Exegetice, vel magis propria & Critice, vt nos docet Sextus Empiricus cap. 8. lib. 1. contra Mathematicos. De Technice & Critice non est nostrum hic agere, de Historice tantum compendiose & quasi per capita tractabimus, vt ostendamus qua ratione scriptiunculam hanc fabulosam ad eam posse redigi commode existimemus. Duplex est huius partis Historicæ siue Exegeticæ subiectum, obscuritas nempe verborum & rerum, de priori copiose satis à nobis actum est in dissertatione critica, quam præfiximus notis nostris ad Harpocrationem: nunc superest vt de posteriore aliquid commentemur, de obscuritate scilicet rerum, quam constituere possumus Historicæ partis Grammaticæ partem, nihil enim vetat eam diuidere bifariam. Obscuritas rerum vel personas spectat vt diuinas, humanas, & heroïcas, vel loca, vt montes, fluuios, vel figmenta, vt fabulas. Circa hæc omnia versatur Historica pars Grammaticæ, vel ipso Sexto Empirico teste. ἱστορικὸν (inquit) ὅπου περὶ προσώπων, οἱονεὶ θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ ἡρωϊκῶν διδάσκουσιν· ἢ περὶ τόπων διηγοῦνται, καθάπερ ὁρῶν ἢ ποταμῶν, ἢ περὶ πλασμάτων καὶ μυθῶν τοῦδε διδάσκουσιν. Vt non male Taurisci auditor Acratetis apud eundem Sextum Empiricum cum multis aliis Criticis Historicæ Grammaticæ subiectum esse dixerit ἀμέθοδον ὕλιω, id est, materiam nullam certam rationem ac methodum habentem, quis enim non videt quam amplum & diffusum sit eius disciplinæ ὑποκείμενον, quod versatur circa descriptionem, notitiamque omnium rerum, quas mox recensuimus? hac sola, vt opinor, ratione motus Asclepiades in opere quod confecerat de Grammatica, Historicam eius partem, de qua nobis sermo est, tripartitô diuidendam putauit, quod historiarum alia sit vera, quæ versatur circa res quæ geruntur, alia falsa, quæ tractat de fabulis & figmentis, tertia denique tanquam vera, aut

veri aliquid referens, vt pote quæ comice, & mimice repræsentet eorum quæ prius gesta fuere, veritatem, aut aliquid ad imaginem veritatis acutissime & ingeniosissime effingat. Rursus idem Asclepiades historiæ veræ tres esse voluit partes, aliam quæ immoretur in describendis deorum, heroum, & virorum illustrium personis, aliam quæ de locis & temporibus agat, aliam quæ actiones describat ac narret. Falsæ verò siue fabulosæ vnicam tantum speciem constituit, nimirum genealogiam, quam pridem monuimus proprie antiquitus pertinuisse ad Oratores, Isocrate in encomio Busiridis teste. Vnde ni fallor factum est, quod adhuc non inueni obseruatum, vt hodie spectet etiam ad nostros oratores forenses panegyricos pro viris illustribus & in supremis honorum gradibus constitutis, coram Senatibus componere, in quibus ordine deducunt eorum genealogias, vt supremos illos quos à Regibus nostris habent honorum apices adipiscantur. Sed in hoc distant, vt ego quidem iudico, quæ hodie recitantur, & deducuntur illustrium familiarum encomia, & genealogiæ ab antiquis, quod in illis vere, & non fabulose à primo maiorum stirpes & prosapiæ vniuscuiusq; petantur, & gradatim ad vltimum nepotem deueniatur, in his verò omnia figmentorum nebulis & inuolucris obscurarentur, atque à fabulosis Diis, vt plurimum, Heroum generationes describerentur. Quæ res effecit forte, vt Asclepiades ille fabularis historiæ (ita loquitur Suetonius) vnam tantum speciem constituerit nempe genealogiam. Videbat enim in Genealogiis omnia fabularum narrationibus inuolui, portentosis figmentis ac mendaciis repleri, familias denique ipsas à capite ad calcem pene fabulosas reddi. Equidem si rem attentius considerare velimus, ementitæ siue falsæ historiæ plures inueniemus species esse, sed genealogia principem semper tenebit locum, & quod magis est, nulla propius accedet ad genus illud falsæ historiæ. Nam quæ res & loca fabulosa attingunt, eæ quidem inter species fabularis historiæ recenseri possunt, sed hæc omnia complecti potest genealogia, quæ proprie tamen personas solas considerare videtur, nimirum Deos aut homines, id est, figmenta quæ de eis circumferuntur, vt ἀποθεώσεις & θεογονίας, & alia quę de Heroibus & Deis antiquorum Mythica Theologia continebat, qua maximè vtebantur Poetæ, Physica namque Philosophorum erat, Ciuilis autem populorum, vt docet Varro apud D. Augustinum lib. 6. de Ciuitate Dei. Cui hac in parte non ita subscribendum est, vt credamus solos Poetas Mithicam Theologiam professos esse, philosophi enim, philologi, & infiniti alii auctores qui de Diis scripsere, hanc Spartam ornarunt, & in ea se exercuerunt: vt aperte, & sine vlla ambage testantur varii περὶ θεῶν tractatus, quorum auctoritas apud veteres classicosq; scriptores etiamnum viuit. Harpocration noster voce λέγει, Cleanthem laudat ἐν τῷ περὶ θεῶν: Ego non dubito quin Cleanthes ille idem sit cum eo, cuius libri θεομαχίας & περὶ ὁρῶν laudantur apud hunc auctorem nostrum in Phasi & in Nilo. Tatianus πρὸς Ἕλλωας, Orapionis cuiusdam meminit, qui de Diis Ægyptiis scripserat, vt Clemens Alexandrinus Leonis, τοῦ περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν πραγματευσαμένου. Plutarchus in Lucullo Antiochum quendam philosophum in opere περὶ θεῶν laudat, vt Suidas Seleucum. Diogenes Laertius variis locis φύσιν τῆς θεογονίας Curetum & Corybantum ab Epimenide compactam in medium adducit, vt & Theophrasti & aliorum philosophorum opera περὶ θεῶν. Exstat in indice Lampriæ paternorum librorum titulus περὶ θεῶν, quo non est dubium quin Plutarchus quoddam suorum voluminum insigniuerit. Ita Macrobius 2. Saturn. Æmilium Macrum *Theogoniam* composuisse refert, Arnobius vero lib. 5. Nigidiũ *de Diis*, & Sextum Clodium *de Diis Græcorum* scripsisse. De Diis quoq; Penatib. tractauerat Labeo quidam, si Seruio Virgilii interpreti peruetusto credimus, Dromocides autem *Theogoniam*, & Dionysius Milesius *Mythica*, si Fulgentio. Deniq; quid iuuat tot auctoritatibus veritatem illustrare? quis plura & doctiora de Diis & variis eorum cognominibus disputauerat, quam Varro princeps sui seculi eruditorum, cuius polymathiam tanti facit medulla Patrum Latinorum D. Augustinus in libris de *Ciuitate Dei*, vt nunquam eum nominet nisi cum elogio & honoris laudumq; præfatione. De hominibus etiam Heroibusq; veterum non paucos commenta literis mandasse, testantur variæ quæ apud scriptores fermè cuiuslibet generis, de his proponuntur quæstiones Grammaticis Historicis enucleandæ & dissoluendæ, quæ omnia sine dubio referuntur ad historiæ fabularis speciem illam, in qua diximus de Genealogia tractari. Aliæ, in quibus de rebus & locis, semper aliquid veri immixtum habent, vt potius dici possint mixtæ quam fabulares. Ad eas enim redigi posse puto non tantum ἄπιστα omnia & παράδοξα & θαυμάσια, siue mendacia portentosa, & rerum incredibiliũ miracula, quæ nulla ratione, nulla auctoritate, nullo certo & fideli auctore, de incompertis, incognitis, & longe distantibus scripta inueniuntur à

futilibus

futilibus & mendacibus auctoribus, quorum hic nomina reticemus. Sed quæ peculiariter & verosimiliter pertractata sunt à fide dignis scriptorib., qua de orbis vniuersi partibus, vt vrbib., oppidis, portubus, lacubus, montibus, fontibus, fluminibus, lapidibus, arboribus, plantis, qua de his quæ in eo viuunt, vt auibus, quadrupedibus, & similibus. Mixtæ igitur historiæ speciẽ quandam constituimus, ad quam proprie scriptum istud auctoris nostri *de fluminibus* dirigendum esse mox planius docebimus, si prius quæ de aliis historiæ diuisionibus carptim monere necessarium est, expediuerimus. De fabulari iam disputatum est, nunc videamus de quasi vera, quam constituunt comœdia & tragœdia. Huic parti maxime intentos fuisse veteres Grammaticos testantur sæpissime Poetarũ qui nobis supersunt, enarratores antiqui, & præter eos, omnes quotquot præ manibus terimus, Græcorum Magistrorum libri. Eratosthenis volumina περὶ ἀρχαίας κωμῳδίας tantopere ab Schol. Comici, & Suida laudata huc pertinuere, vt & Lycophronis περὶ κωμῳδίας, Chamæleontis, Theophrasti, & Heracleotæ, quorum omnium meminere Diogenes Laertius & Athenæus, qui lib. 6. etiam nominatim docet Aristophanem Grammaticum comœdiæ partes distinxisse. Harpocration voce σινώπη Herodicum Cratetium ἐν γ κωμωδουμένων citat: sed cum illic essemus, ἐν ς legendum esse probauimus ex Athen. lib. 13. vnde sua habet. Egerat & Antiochus Alexandrinus de Poetis, qui tempore mediæ comœdiæ fabulas docuerant. Faciunt quoq; ad hæc Grammaticorum Aristophanis, Thomæ Magistri, & aliorum, vt Dicæarchi dramatũ hypotheses, & comœdiæ diuisiones in antiquam, mediam, & nouã, vel etiã poetarum qui in qualibet earum floruerunt, syllabi. Palamedes & Ptolemæus tragicas dictiones in ordinẽ redegerant, vt vult Suidas. Ex Diogene Laertio vero discimus Heraclidem commentarios multos reliquisse, qui veterem tragœdiã illustrabant. Asclepiadis τραγῳδούμενα sæpius Harpocration & Suidas proferunt in medium: Clem. Alexand. in *protreptico*, Demarati eiusdem subiecti libros, in quibus de historiis tragicis & tragicorũ argumentis diligentissime disseruerat. Extitit & Hephæstion quidam, qui omnia comica & tragica dubia dissoluerat in libris, quib. auctore Suida nomen fecerat, Κωμικῶν καὶ τραγικῶν ἀπορημάτων λύσεις. Hinc exorti sunt varii Didascaliarum scriptores, tum in Græcia tum in Latio, & Aristoteles eorum princeps, Dicæarchus, Aristophanes, Callimachus, Eratosthenes, Aristarchus, Crates, & Accius, quorum opera didascalica tam apud Athenæum, Harpocrationem, scholiastas veteres, & Græcos alios Magistros: quam apud Gellium, & Non. Marcellũ memorantur. nihil de his exscribo post magnum Casaubonũ qui in animaduers. ad Athenæum nihil reliqui fecit. Sufficit enim mihi tanquam per indicem hæc monuisse. Videamus iam quid de vera historia doceri queat, nam hæc nobis pars tantum tractanda superest. Cum ea iungemus quam vocauimus Historię partem mixtam, quia huc commodius, quam ad falsam aut ad veram scriptum nostri auctoris referendum esse nemo literatus ignorare potest. Historia vera vel de rebus sacris agebat, vel de rebus humanis, idest præclare gestis gentium ac populorum. vtramq; attigerat Varro libris *antiquitatum*, quibus omnes rerum diuinarum & humanarum historias complexus erat, vt patet ex paucissimis illis reliquiis & fragmentis, quæ non siuerunt perire quorundam veterum monumenta. Ad primam speciem pertinebant indigitamenta, pontificalia, & innumeri alii rerum sacrarum libri, quorũ auctoritate non infrequenter vtuntur Grammaticorũ filii. Numæ Pompilii, Varronis, & Rutilii Gemini pontificalia celebrat Fulgentius de *Sermone prisco*, in quibus non tantum res sacræ, & earũ historia continebatur, sed & memoria rerum à P. R. gestarum, vt ait Macrob. 1. Saturnal. Augurales libros, siue Augurum, siue auguralis disciplinæ, siue de auguribus, siue augurii priuati, qui vel à Catone compositi fuerant, vel ab Appio Claudio, vel à Nigidio Figulo, teste Gellio, nemo veterum est fere qui non commemoret. Consulendi Varro, Macrob. Gell. Seneca & alii. Exstitit & quidam Varronis liber Logistoricos qui tractabat de *indigitamentis*, de quibus Granius quoque ad Cæsarem scripserat. Trebatii de *religionibus* libros doctis non fuisse incognitos asserunt Gellius & Macrobius. Veranius de *auspiciis* citatur, apud Festum, apud Fulgentium vero Tageris *haruspicina*. Libri Sibyllini, rituales, & libri sacrorum apud Athenienses, commentarii quindecimuirorum, libri sacerdotum. P. R. & de auspiciis augurum P. R. libri de Sacrificiis diuersorum, initia, πελεταὶ, indigitamenta, assamenta, cælatoria carmina, & auerruncalia, ius Pontificium constituebant, de quo non indiligenter nuper disputauit eruditissimus Gutherius. Petat amicus lector multa alia ex eius libris, quæ de his præterimus. Ad secundam, in qua de rebus humanis, historię tã vniuersales quæ de omnibus gentib. agebant, quã singulares referũtur, quæ de aliquo populo, aut de quadã re gesta, aut de Politiis cuiuslibet ciuitatis, aut de quodam

belli euentu, aut de virorum illustrium facinoribus, aut de rebus memoria dignis, aut de strategematis, aut apophthegmatis. Innumerorum auctorum nomina referre possumus, qui de his omnibus scripta posteritati reliquerunt, sed studentes breuitati quorundam tantum opera & nomina recensebimus exempli gratia. In hoc opere Plutarchi de *fluuiis*, Chrysermi *Indica* adducuntur, *Bœotica* Leonis Byzantii, Cæmaronis *Indica*, Ctesippi *Scythica*, Callisthenis Sybaritæ *Gallica*, Timolai, Alexandri Cornelii, Agatharcidis, Aretazis, Hermesianactis *Phrygica*, Agathonis Samii *Scythica*, Thrasylli *Aegyptiaca*, Sosthenis *Iberica*, Timothei *Argolica*, Chrysermi Corinthii *Peloponnesiaca*, Dioclis Rhodii *Aetolica*, Clitophontis Rhodii *Indica*. Apud Athenæũ etiam varii huiusmodi historiarum singularium scriptores laudantur, vt Myrsilus *Lesbiacis*, Nicias *Arcadicis*, Megasthenes *Indicis*, Ctesias *Persicis*, Agatharcides *Europicis*, Demetrius *Aegyptiacis*, & pene infiniti alii, quorum vocabula & scripta non reticentur à Clemente Alexandrino, Diog Laertio, Apollonio, & Græcis Magistris. Plutarchus *Parallelis* meminit Aristidis Milesii *Siculorum*, Agatharcidis Samii *Persicorum*, *historiarum* Aristidis, *Peloponnesiacorum*. Chrysermi, *Italicorum* Aristidis, eiusdem *Persicorum*, Critolai *Epeiroticorum*, Alexarchi *Italicorum*, *historicorum* Chrysermi, *Italicorum* Clitonymi, *Macedonicorum* Aretazis Cnidii, *Bœoticorum* Ctesiphontis, Theophili, Pythoclis *Italicorum*, Merylli *Bœoticorum*, Clitophontis *Gallicorum*, Demarati *Arcadicorum*, Socratis *Thracicorum*, Dosithei *Siculorum*, Cleitonymi *Sybariticorum*, Iubę, Hermesianactis *Libycorum*, Sostrati *Tyrrhenicorum*, Aretazis Cnidii *Nesioticorum* idest *Insulanorum*, Dosithei *Lydicorum*, & aliorum quorum similia scripta in medium producuntur à classicis auctoribus. Non tango mille alia virorum illustrium volumina, quæ huc redigi possunt, quia tempus est vt ad notas veniam, & hanc tractationem absoluam. De Historia igitur mixta quid sentiã ita paucis expedio. Hæc Historiæ species ex duabus præcedentibus componitur, tamque falsi aliquid quam veri complectitur, vnde eam vocamus mixtam. Quæ de rebus, & locis apud veteres & omnium ætatũ scriptores narrantur, partim veritate, partim fabulis & figmentis nituntur, nec vlla historia rerum & locorum extat aut legitur, quæ ex omni parte vera sit, non dicam vniuersalis, sed ne singularis quidem. Ex aduerso nulla historia licet fabularis, ita falsa est & mendax, vt non aliquid in se recipiat veri, aut saltem verosimilis: fatendum ergo est aliquã constitui debere historiæ speciem, quæ mixta sit. Hanc partitionem non inuenio ab vllo antiquorũ aut recentiorum factam: aio tamen ego maxime necessarium esse vt historia ita diuidatur, aliter enim omnes historicorum operum species ad certa genera & capitanunquam poterunt reduci. Nec historiam mixtam eandem cum miscella & varia esse volo, cum sciam hanc latius patere, & per res omnes, personas, loca, disciplinas, & alia quæ mens humana potest excogitare, vagari, illam vero se intra quædam septa veræ & fabularis circa res & loca narrationis, continere, nec aliam eruditionem attingere. Qui miscellaneo & confuso scribendi generi addicti fuere, vt Aristoteles & Ister qui ἄπακτα reliquerãt ex auctoritate Diogen. Laertii, & Harpocrationis: vel Philemon & Callistratus, qui σύμμικτα composuerant, vt apparet ex Porphyrii quæstionibus Homericis, & Athenæo, & tandem reliqui omnes qui pro libidine lasciuientes librorum titulos, adinuenerunt, potius in illis operibus ποικιλεπιγραφομένοις aliud quiduis tractare voluerunt, quam historiam. Nec enim historica dispositione aut ordine eos persecutos esse materiam circa quam versati sunt, satis innuunt inscriptiones illæ ἄπακτα, σύμμικτα, sed tantum confuse & inordinate collegisse quæ inter legendum occurrebant, vt inde postea haurirent, quæ in tempore necessaria & vtilia futura erant, aut ad componendos libros quos vulgabant, aut ad familiarem sermonem cui vacabant, vt plurimum omni necessaria supellectile ad eius ornatum caute se instruentes & præmunientes. Ita Politias suas CLVIII. scripsisse Aristotelem autumo, si tamen liceat diuinare, vt libris quos scripturus erat & postea scripsit, quorum nobis maxima pars superest, de repub. inseruirent, & exemplorum aut probationum loco essent. Caue igitur existimes miscellaneam & mixtam historiam non differre, hocq; euicto, scito Historiam rerum & locorum vel esse vniuersalem, vel singularem, semper tamen mixtam. Vniuersalis illa est, quæ rerum omnium simul historias, descriptiones & narrationes generatim expedit, qualem fuisse Aristotelis ἱστορίαν φυσικὴν indicare videntur verba eiusdẽ philosophi c. 2. de motu animaliũ. Certe Varronis libros de *rerum natura* hoc argumentum habuisse, non sinunt nos dubitare amplius varia quæ ex eis adduntur fragmenta à Non. Marcel. & aliis antiquis Grammaticis. In Timæo Platonis etiã obscure & quasi sub velo historia vniuersalis rerum continetur & coaceruatur. Singularis ea historia est, quæ vel de animalibus & plantis in genere, aut de auibus peculiariter, de belluis, de piscibus,

de arbo-

de arboribus, aut de lapidibus agit. Talis est historia de animalibus Aristotelis, in cuius decem libros seruamus in musæo nostro eruditissimos, & nunquam laudatos satis Iulii Cæsaris Scaligeri commentarios ἀυπογράφους, liberalitate parentis nostri magna vi pecuniarum redemptos, numquam antehac impressos, & à bonis eruditisque omnibus hactenus vehementer expetitos ac desideratos, quos procul dubio hac solum de causa sumus breui edituri in lucem ne respublica literaria tanto bono diutius fraudetur, & Bataui glorientur imposterum, quod non filii tantum, cuius extincti corpus habent, superstites omnes animi fœtus, libros inquam apud se detineant, sed & Patris, cuius tam est falsum eos opus istud habere, quam verum nos filii etiam miscellanea multa possidere, quæ non denegabimus, modo adsit nobis qui omnibus adest Deus, nec patiemur Batauorum instar, vel minimum litteratorum nobiscum hæc κειμήλια expostulare. Præter Aristotelem in hac eadem palæstra se exercuere plurimi, vt Ælianus & Nigidius teste Gell. lib. 7. & Fabianus ac Trogus teste Charisio. Quemadmodum in historia plantarũ Theophrastus & Ctesiphon, cuius tertius περὶ φυτῶν in Tanai Plutarchi nostri citatur. Apollodorus quidã (vt ait Athenæus lib. 15.) περὶ θηρίων scripserat, Callimachus Grammaticus περὶ ὀρνέων, aut de transnominationibus piscium, vt refert Suidas. Ornithogoniã Boethi Plinius, & Antoninus Liberalis Bœi sæpius laudãt, vt Nonius Marcel. Licinii Macri. Varii aũt ἁλιευτικὰ & κυνηγετικὰ, vt Callisthenes quidam apud hunc Plutarchum nostrum, cõposuerant, & præter Xenophõtem Arrianus, cuius κυνηγετικὸν nescio cur hactenus nõ vulgatum fuerit. Hoc tantum scio illud opus ab ornatissimo & omni virtutum genere cumulatissimo C. Salmazio descriptum fuisse ex Cod. MS. Bibliothecæ Palatinæ, & huc vsq; fuisse neglectum, quod Xenophontis nomen vetus illa membrana præferret, quodque qui in eam inciderant, non animaduertissent Arrianum etiam Xenophonta vocari. Eruditissimus Rigaltius amicus noster, dum curaret scriptores de re accipitraria, & de cura canum excudi, in animo quidem habuit κυνηγετικὸν illud Arriani simul edere, quod à Salmazio habebat, sed credo typographi eius spem fefellerunt, nam quia Græcum erat, sine versione latina, quæ hodierna est supinitas, noluere hoc opus typis mandare. Ctesiphontis libri de *arboribus* in Araxe & Inacho auctoris nostri recensentur, Seruius vero in 2. Georgic. Apulei auctoritate vtitur in libris de *arboribus*. Ita librum fecerat de *siluestribus arboribus* Oppius, qui Macrobio vir doctus dicitur Saturnal. lib. 2. c. 24. Et à Suetonio sine dubio laudatur in libello de illustribus Grammaticis. eodem modo Gargilius quidam Martialis libros de re hortensi ediderat, de quibus Seruius in Virgil. & Æmilianus qui vulgo Palladius dicitur. Georgica Pythocles Samius auctore Plutarcho in Parallelis, scriptis mandauerat, auctore vero Æliano lib. 16. c. 32. de *animalibus* Æschylides. Laudatur à veterum Glossarum auctore 2. Georgicon Virgilii, ita enim intelligenda illa sunt. Cola, ῥαγολόγιον, ἐργαλεῖον πιεστῆς λίνου, σὺν β̄, Γεωργικῶν: Virgilii scilicet qui ita illic locutus est.

-------Tu spisso vimine qualos
Colaque prælorum fumosis deripe tectis.

Vnde explicanda sunt quæ in eisdem Glossis leguntur, colat, ὑλίζει, διήθει (sic legendum) & rursus colatum, διηθημένον & colum ἠθμός, nisi restituendum sit διηθουμένον. Varro lib. 1. de re rustica cap. 1. innumeros laudat qui de re rustica & Georgica scripserant, tam philosophos, poetas, quam philologos. Fratrum Quintiliorum etiam Geoponica, præter Geoponicωn quæ hodie exstant auctorem, laudat Hierocles veterinariæ medicinæ non obscurus auctor, & Athenæus. Libri quoque Geoponicorum superstites ex fragmentis & reliquiis variorum auctorum qui Georgica scripserant, compacti sunt. Nec adhuc constitutum est quis eorum verus auctor. nam de Cassiano Basso quod dicunt, non est verum, licet Hierocles Medicus veterinarius ad eum scripserit. Multo minus quæ de Vindanio Anatolio Beryto, cum, referente Photio in Bibliotheca, scripserit hic tantum duodecim de re Georgica libros, viginti autem Geoponicorum legantur vulgo. Deinde ita inscribebatur opus Vindanii, Οὐινδανίου Ἀνατολίου Βηρύτου συναγωγὴ γεωργικῶν ὀπτηδευμάτων σὺν τόμοις ῑβ, præterquam quod certum sit in Geoponicorum libris Anatolii, Beryti, & Vindanii obseruationes Georgicas insertas legi. Legitimum illius collectionis Geoponicæ parentem nemo mortaliũ qui hodie viuunt, patefacere potest, nisi vnicus ille Claudius Salmazius, quem opus istud longe melius & auctius dare posse tam constat nobis, quam omnibus Rempublicam literariam ei multum debere, ac magis imposterum, nisi quid sinistri acciderit, quod auertat Deus, debituram. De Lapidibus non desunt qui tractarint, Nam omissis Dorotheo Claldæo, Nicia Meleote, Dercyllo, Aristobulo, Heraclito Sicyonio, Archelao, Agathar-

chide, Thrasyllo Mendesio, quorum omnium opera de *lapidibus* auctor noster commemorat, inuenio Tacum quendam περὶ λίθων scripsisse. Antiquissimi omnium Anaxagoras, Empedocles, Democritus teste Psello, cuius libellum de *lapidibus* nunc primum nos vulgauimus, versione donatum, & multis in locis coniectura sola restitutum. Alexander Aphrodisiensis paulo ante eum de lapidibus quoq; peregerat opus, vt idem Psellus docet in fine libelli hactenus ἀνεκδότου de *lapidibus*. atque hæc de historia rerum. Historia locorum eodem prope modo vel est generalis vel peculiaris & mixta. Generalis illa est in qua totius orbis fit descriptio, quam videntur excoluisse omnes Cosmographiarum & Geographiarum auctores, quotquot etiam in vniuersum de fluminibus, fontibus, paludibus, montibus, vrbibus quæ in toto terrarum orbe visuntur, egerunt, vt Diogenianus Heracleotes referente Suida, Alexander admirabilium collectione, & Protagoras libris, qui ita inscripti erant, Πρωταγόρου γεωμετρίας τῆς οἰκουμένης λόγοι ἑξ. De quibus diligenter consulenda est Photii Bibliotheca. Nec longe ab his sunt dissiti πινάκων illorum confectores, quibus totius orbis loca notantur, vrbes, montes, flumina, paludes, siluæ, & alia. Tabularum siue πινάκων meminere Diogen. Laertius in Theophrasti testamento, Strabo, & mutilator Stephani vocibus αἶνος & ἄδδηρα. Sunt & in hunc ordinem adscribendi auctores περιηγήσεων generalium, quæ vniuersum orbem describunt, peculiares enim περιηγήσεις ad singularem locorum historiam, de qua mox dicturi sumus, pertinent, vt peripli, periodi, & alia id genus, quæ partem aliquam terræ aut nauigationum tangunt, quales itinerariorum & σταθμῶν scriptores. Particularis locorum historia illa est, quæ certarum orbis partium, aut regnorum, aut prouinciarum, descriptionem aggreditur, vel vrbium, aut aliorum locorum, vt Insularum, de quibus olim egerant Callimachus, vt vult Suidas, qui περὶ νήσων & κτίσεις νήσων καὶ πόλεων scripserat, & Xenagoras quem ἐν νήσοις laudat Harpocratio voce χύδρι: Heraclides etiam περὶ νήσων quædam scripta reliquerat. Niçander Thyaterinus περὶ δήμων ab eodem Harpocratione in πακίδας adducitur. De montibus præter Dercyllum toties apud Plutarchum nostrum laudatum, tractauerat Cleanthes, & Ctesias Cnidius. De vrbibus & earũ ædificationibus, Plutarchus Parallelis testatur Trisimachum & Dercyllum libros composuisse, in hoc libello vero de fluminibus, Clitophontem quendam κτίσεις scripsisse, vt Hellanicum apud Stephani epitomatonem, Dionys. Chalcidensem poetam apud Athenæum & Harpocrationem, Heraclidem apud Clement. Alexand. in protreptico. Suidas docet Polemonem περὶ τῶν ἐν Πόντῳ πόλεων, περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι πόλεων egisse. Sed latius, vt opinor, & fusius de vrbibus disputauerant Diogenianus ille, de quo locuti sumus, & Stephanus ἐθνικῶν auctor, cuius hodie tantum habemus epitomem multis in locis laceram & mancam. περὶ κωμῶν Ammonium quendam libros reliquisse, cum Harpocratione sibi quidam viri docti persuaserunt, sed illic ostendimus nos legi debere περὶ βωμῶν. Polysthephani opus περὶ κρηνῶν recenset Harpocration voce λεβηφόρος. Timageti & Timosthenis libros περὶ λιμνῶν adducunt enarratores antiqui Apol. Rhod. Strabo, Harpocration & alii. περὶ λιμνῶν autem Timoxeni opera Scholiastes Æschyli ad Persas, nec ibi quidquam mutandum, vt putauit ad Strab. Casaubonus, Τιμόξενος ἐν τῷ περὶ λιμνῶν inquit, aliter non tantum nomen auctoris torquendum est, sed & epigraphe libri expungenda, non enim περὶ λιμνῶν sed περὶ λιμένων legendum est, cum Timosthenes de portubus scripserit, non de Paludibus aut lacubus. Multos autem scriptores de lacubus præter Timoxenũ scripta posteris reliquisse, patet ex Græcis Grammaticis, inter quos Diogenianum Heracleotem & Sotionem recensere possumus. Varro in Littoralibus suis περὶ λιμένων quoque tractauerat. De fluminibus, vt tandem quæ de hoc argumento in cuius gratiã cætera præmisimus, discenda nobis proposuimus, absoluamus ad illustrationẽ huius libelli, varia à variis opera composita fuisse indicant veterum monumenta. Aristoteles, si modo ille Stagirita est, huius argumenti libros reliquerat, quorũ quartus apud nostrũ auctorẽ in Indo citatur, de Nilo eum etiã scripsisse nemo nescit. Præter Aristotelẽ Asclepiades περὶ ποταμῶν egerat, vt asserit Stephanus voce ἀναζαρβά. Archelaum, Sostratũ, Timotheum, Chrysermũ Corinthium, Demaratũ, Demostratum, Nicanorem Samium, Agathonem Samium, Agathoclẽ Milesium, Ctesiam Timagorã, Leonem Byzantiũ περὶ ποταμῶν etiam volumina composuisse docet auctor noster in hoc libello spissius, Photius Patriarcha in Biblioth. Sotionis libros τῶν ἀποφάσεων περὶ ποταμῶν, καὶ κρηνῶν, καὶ λιμνῶν, καὶ διαδοξολογουμένων se legisse testatur, eosq; Protagoræ sexto, & Alexandri Collectaneis similes facit. Sotionem alterũ nobis commemorat Athenæus qui de Aquis scripserat, an differãt inter se ambo, non disputo impræsentiarũ. E Latinis legitur ẽtiamnum Vibii Sequestri libellus, in quo non solum de fluminibus, instar Sotionis, sed & de

monti-

montibus, fontibus, lacubus, & gentibus agitur, compendiose. Hunc vt est à Pithœo correctus & recensitus, iussimus iterum hic excudi vna cum Plutarcho nostro, tum quia argumenti vicinitas & similitudo ad id nos inuitauit, tum quod paucissima illius editionis inuenirentur exemplaria. Denique Plutarchus *Parallelis* libros de fluminibus producit in medium, an de hoc fragmento quod præ manibus habemus, an de aliis loquatur dubitari potest. Sed quid de his sentiremus nos supra docuimus. Quare portum tenentes vela contrahamus, & postquam flumina non sine periculo & naufragii discrimine emensi sumus, ne longius prouehamur in altum, imo maneamus hic & accingamus nos ad notas, cum nihil amplius discutiendum supersit, & demonstratum sit quæ de fluminibus ab antiquis auctoribus tradita fuere, referenda esse ad historiam singularem locorum, hanc autem ad historiam mixtam, & vtramque tandem ad illam Grammaticæ partem quæ à veteribus historica, vel exegetica dicta est: quod fuit secundæ huius tractationis partis vnicum & præcipuum argumentum.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DN. PHILIPPO HISPANIARVM, VTRIVSQVE SICILIÆ,

Neapolis, Hierusalem, &c. Regi catholico, &c. Principi suo clementissimo, Hermannus Cruserius S. P. D.

VANQVAM *formæ moderandi populis, serenissime atq; potentissime* REX, *variæ olim fuerint & adhuc sint, rediguntur tamen ad tres omnes. Respub. enim aut à principibus tenentur, aut à populis, aut à singulis, quæ dicitur Monarchia. In hanc autem & illæ, in quibus valuerunt optimates, & illæ, in quibus liberi populi ius fuit, omnes denique reciderunt. Quod præuidens Perses Darius, cum sublatis Magis consultarent septem illi principes de forma instituenda reip. atq; hi suaderent statum ordinandum popularem, illi regimen tradendum primoribus: suasit grauissime reducendum regnum, quò aliquando tandem esset post seditiones & bella intestina recurrendum. Et sanè censuit prudentissime. Nam vt plures soles non fert mundus, ita non diu sustinet regnum vel prouincia plures dominos. Siquidem vbi multitudo, ibi est dissidium & confusio. Sed præfulget ac præ cæteris floret illa, quæ ab vno regitur & bono viro. Neque verò consensio & concentus consisteret Vniuersitatis, dii si plures essent. Nunc vt decentissime atque elegantissime mundo vnus moderatur deus: ita optime agitur eo cum populo, quem prudens princeps vnus ducit. Atque vocant Iouem suum poetæ Opt. Max. quod non modo sit potentissimus, sed etiam prudentissimus, sed omnibus deniq; virtutibus resplendens aliis. Pari modo elaborandum est ei, qui remp. tractat, aut est ad eam designatus tractandam, ne accedat ad eam imparatus & inermis. Facit quidem ingens potentia regniq; amplitudo & laxitas magnum principem, sola vero virtus clarum & excellentem. Ita Hiero Syracusanus dimidiæ rex insulæ Siciliæ, ac Numa Pompilius vnius tunc vrbis Romæ rex, Agesilausq; vrbis Spartanæ & cum astricta potestate rex longè ad memoriam hominum & laudis æternitatem præfulgent potentissimo Persarum regi Ocho, aut Neroni Domitianove tam præpollentib. & præualentibus imperatoribus. Atq; vt non abeam longè, rex Neapolitanus Alphonsus complurib. præstantior ad gloriam est Turcarum regibus. Vnde recte Agesilaus, cum diceret quispiam, hoc Regem magnum fecisse, significans regem Persarum: Quid me est ille, inquit, maior, nisi quanto iustior? Quare Dion Syracusanus Dionysii minoris ieiunitate bonarum artium cernens perditos mores, adhortatus est eum, vt excolendum curaret se doctrina, atq; principem philosophorum Platonem multis precib. induceret ad veniendum in Siciliam: cui traderet semetipsum: quò eruditione illius institutus ad virtutem atq; imaginem cõformatus Dei, cuius ductui parens Vniuersitas ex confusione mundus est, magnam felicitatem sibi ipsi, magnam ciuibus suis pararet: si, quæ nunc vi & metu domini faciant inuiti, hæc moderatione & iustitia efficeret, vt beneuolentiâ præstarent sicut parenti, atq; ita rex ipse euaderet ex tyranno. Nam adamantinas compedes, non vt parens eius dicebat metum, vim, magnam classem, decem millium barbarorum stationem esse: sed beneuolentiam, sed studium, sed fauorem, quæ virtus & iustitia imprimant: ea licet molliora intentis illis & duris firmiora ad imperii esse perpetuitatem. Adhæc esse turpe & fœdum, si princeps corpore cultus eximiè, splendoreq; & instrumento magnificus domestico, consuetudine & sermone nihilo homini plebeio præstet, neque animi studeat habere egregie & insigniter exornatum principatum. Monuit Dionysium, vt præceptorem adhiberet philosophorum Platonem antistitem: quod virtutes & scientiæ non nascantur cum hominibus, sed magno labore multisq; sudoribus, vt ait Hesiodus, comparentur. Quæruntur autem vel longo rerum vsu atq; exercitatione, vel doctrina. Cæterùm est diuturnior vsus, quem in multis præuertit fatum: vt decedere cogantur ante quàm mediocrem cognitionem rerum adepti. Est etiam stultorum hic magister. Qui enim sine eruditione notitiam rerum gerendarum sectantur, sæpe necesse est impingant, sæpe cespitent, nonnunquam*

etiam

etiam labantur in præceps. Vt si profiteri quis se vellet medicum, qui nihil disciplinæ gustasset medicæ. Nam hic fieri non posset, quin multos homines sustolleret, ante quam ad mediocrem cognitionem perueniret artis. Aut si ius dicere præceptorum iuris rudis instituat: quam hic erit cœcus, quam multos euertet fortunis, existimatione, & capite? Compendiosior & facilior est proniorq; altera per doctrinam via. Hanc præceptis muniunt philosophi, historici facta dictaq; à condito seculo ab insignibus ad virtutem aut vitia viris ob oculos ponunt: ex quibus haurire omnia virtutis ornamenta lectione licet, ac discere quemadmodum labes declinandæ vitiorum, quemadmodum resp. instituenda ac procuranda, vt populares in otio & concordia feliciter agant: quemadmodum nubes & tempestates aliunde ingruentium vel prementium motuum & bellorum dispellantur. Præ omnibus autem historiis & libris philosophicis delegendus & reuoluendus est ad principatum natis aut affectantibus remp. attingere, Plutarchus. Hic enim omnes omnium regnorum ac rerump. insignes reges atq; principes depinxit additis virtutum & vitiorum in vnoquoq; notis: præbetq; omnibus quasi speculum, in quo cernere queant, quibus illustrati sint virtutibus, aut quibus offuscati mendarum tenebris: quo & excolant sua bona, & maculas extergant. Venit mihi in mentem magni cuiusdam principis, lectione qui delectabatur historiarum, ex quibus tamen, vt narrauerunt mihi præstantes viri, qui notitiam illius & vsum interiorem habebant, nihil decerpebat, nisi vt vitia, lustra, libidinum & luxus in illis depictas imitaretur formas. Libenter vero scripta fabulosa audiebat, non illa Græcorum aut Romanorum, quæ erudita sunt & multis locis fructuosa: verum suæ linguæ inepta & inculta: ex quibus haurire nisi friuola, anilia, & vana poterat nihil. Quanto prudentius & vtilius parens tuus summus imperator Carolus, vt mihi relatum est, cum transiturus esset per Franciam, prælegi sibi per ocium voluit Philippum Cominæum: quo salubriorem non habebat ea tempestate lingua Gallica historiam. Tractat enim de principibus duobus præcellentissimis, Lodoico XI. Francorum rege, & duce Burgundiæ Carolo, filumq; sequitur idem atque Plutarchus. Narrat vt historiographus, docet vt philosophus, scatetque vbique lumine sententiarum egregiarum & præceptorum. Qui si expolitus literis esset, potuisset explere Plutarchum. Quippe ad solertissimum ingenium addiderat magnum rerum vsum. Præcellit vero Plutarchus singulari eruditione, qua vndique distinxit monumenta sua. Nullum autem reliquit excellentius opus Vitis, quas inuicem comparat, illustrium virorum Græcorum & Romanorum. Hoc opus, quod ingentibus laboribus transtuli in sermonem Latinum, nemini debui vniuersum dicare, quam Maiestati tuæ, cuius parentissimus sum subditus. Maxime vero inuitauit eo me splendor virtutum insignium tum tuarum, tum maiorum tuorum: vt non opus sit, posteri Maiestatis tuæ foris vt quærant lumina virtutum, sed petere queant domo. Virtutis bellicæ tuæ magnum specimen dedisti: cum statim susceptas prouincias hasce inferiores, quas accepisti aliquatenus concussas & laceratas, afflictis contusisq; Marte Gallis erexisti ac confirmasti. Vbi exuisti arma, quis te humanior aut benignior aditu, vel alloquio, vel vsu? Neque ego hoc commemoro ex auditu. Ipse legatus bis ad Maiestatem tuam sum expertus. Magna prædicatur Imperatoris Maximiliani humanitas & comitas, fortitudo & virtus bellica Caroli ducis Burgondiæ, prudentia & strenuitas regis Hispaniæ Ferdinandi. In imperatore Carolo patre Maiestatis tuæ non vna aut altera effulsit virtus, sed tam multæ, tamq; sunt eius res præclaræ gestæ, vt imperatoris post Carolum Magnum nullius. Philippus vero ducis Caroli pater omnibus virtutibus fuit cumulatissimus, vt merito dictus fuerit Bonus. Dici enim bonus nisi omni genere virtutum exornatus potest nemo. Neq; enim vecors bonus est vel temerarius, multo minus tyrannus aut rapax aut violentus, non item timidus, socors, iners, iracundus, nec luxu & libidinibus perditus, aut in vinum effusus: verum sapiens, iustus, benignus, beneficus, fortis, clemens, atq; omnibus in rebus moderatus, is demum est & appellatur bonus. Præclarum nomen, quo nullus insignitus magnorum regum Persarum fuit. Vnus tantum dictus Optimus fuit Imperator Traianus. Vt autem nomen est magnificentius Alexandri Magni & Pompeii Magni, quam Fabii Maximi vel Valerii Maximi: ita cognomen tributum Philippo Boni præstantius videtur mihi quam Optimi. Ab hoc ergo quia trahit Maiestas tua nomen, eademq; atq; ille sectatur studia, exspectamusq; magis ac magis procursu ætatis emicaturos ex te virtutum illius radios, nemini principum orbis hoc seculo promptuarium omnium virtutum sacrari Plutarchus, quam Maiestati tuæ debuit. Hoc meum iudicium & promptum in Maiestatem tuam studium atque obsequentem voluntatem, vt sperem ei fore grata, eadem mihi spem ostendit comitas & facilitas & humanitas Maiestatis tuæ. Anno Salutis humanæ M. D. LXIV. Cal. Septembr.

EPISTOLA CRVSERII
AD LECTOREM.

ANNVS agitur iam quintus, candide Lector, cum filia mea vnica optimæ ſpei atque inſignibus ornata dotibus puella nec exſpectato & repentino ſublata fato eſt. Vnde cum dolor me perculiſſet, qualem veriſimile eſt vnico amiſſo atque chariſſ. pignore pium patrem percellere, neq; vellem ſtultorũ more planctibus me affligere & eiulatibus, nec euellere valerem tamen ex animo luctum acerbum meum: quo mœrori meo medicinam facerem eumque lenirem, confugi ad ſacram Philoſophiam, qua animis ægris nulla medetur præſentius. Atque vt faciunt Medici, qui cum lenientibus doloris medicamentis nihil proficiunt, adhibent ea quæ inducunt ſtuporem: ita mihi cum omnibus momentis recurreret in mentem acerba iactura mea, arripui inſuper in manus vitas Plutarchi. quæ ſane, vbi diſceſſi à lectione ſacra, alleuauerunt me mirifice. Reputabam enim mecum, dum eas legi, turpe mihi fore homini à puero in literis verſato, & vero Chriſtiano, non ita ferre caſum meum, vt alii nonnulli non inſtituti diuina doctrina tulerunt. Itaq; quo cogitationem & ſenſum omnem diſpellerem grauis vulneris mei, inſtitui vitas Plutarchi omnes in linguam Latinam transferre. quod ea commentatio totum animum requireret, neque cogitationum interpellationem admitteret aliarum. Ita ſiquid laboribus hiſce meis commodaui ſtudioſorum reipubl. id filiæ meæ Beatæ, cuius me deſiderium torſit grauiſſime, ferent acceptum. Impulſus eo ſum facilius, quod ſuperioribus annis paucas vitas per ocium quaſi ludens ſermone Romano explicauiſſem, quo animum à triſti & tetrica agitatione Iuris ciuilis recrearem. Nec ſane mediocriter eleuauit hæc exercitatio ægritudinem meam, ſed imprudenti callum obduxit. Neque deſtiti, vbi ſemel cœpi, dum totum hoc detextum eſt opus. Aſſiduitatem operæ & ſtudii mei interrupit morbus, qui diu me tenuit, tum frequentia negocia optimi Principis mei, aliorumque principum virorum atque amicorum, quorum temporibus & cauſis non potui vel debui deeſſe. Quod in cauſa fuit, vt duobus annis pene ſerius potuerim interpretationem meam edere. Interea cum iam poliuiſſem atque emendaſſem vitas meas Plutarchi, oſtendit mihi Bruxellæ, vbi agebam illuſtriſſimi Principis mei legatus, Secretarius regius editas elegantiſſime ab Amioto lingua Gallica vitas Plutarchi, quæ exierant tamen in publicum ſex menſes ante quam eas viderem. Huius viri mihi eruditio & diligentia aliquid lucis nonnullis in locis attulit. Cui ego hoc teſtimonium dabo: non poſſe fieri, vt quiſquam hoc tempore Plutarchum tam vertat ornate lingua Latina, quam vertit ille ſua. In cauſa eſt, quod ille linguam maternam nitidiſſimis coloribus excoluerit diſtinxeritque: cum nos linguam Romanam vix longo ſpacio ac multis laboribus alienam atque exoletam quaſi balbutiamus. Poſtremo ſub dies Feſtos Pentecoſtes hoc anno 1561. cum iam partem priorem interpretationis meæ miſiſſem ad typographũ virum ornatũ Chriſtophorum Plantinũ, qui expetierat à me, hunc librũ vt ſibi excudendum darem: allata eſt ad me viri docti & induſtrii interpretatio Latina Gulielmi Xylandri. quæ ſi prodiſſet ante triennium, quam tam longe eſſem progreſſus & opus conſummaſſem: non admouiſſem ei fortaſſis vltra manus. Nunc vero exantlatis tot laboribus, & tot difficultatibus exhauſtis, nolui tantum opus nequicquam ſubiſſe, vel ſtudioſos defraudare aliquo fructu, quem forſitan accipient ex vigiliis noſtris. Ego quidem ſi dicere hic non valeam, vitas me Plutarchi, quas plurimi ſumpſerunt antehac Itali Latine reddendas parum feliciter, me explicauiſſe vnum & verius & mundius: hoc certe dicere queo liquide & recte, eſſe arbitratum me hoc effeciſſe. Nunc ſupprimere occupatum tantum laboris, animi videatur vel ignaui vel inuidentis ſua ſtudioſis. Neque vero hoc ſine exemplo fecerim. Atque vt prætereamus vetera, Dioſcoridem verterunt viri doctiſſimi tres, Hermolaus Barbarus, Ruellius, & Marcellus Vergilius. Suum cuique fuit illic iudicium. Cedit autem hic caſus etiam commodo ſtudioſorum. Cum enim fieri tanto in opere adeo obſcuro & vario nequeat, vt nuſquam hæreas, nuſquam indormites vel impingas: eueniet, vt vbi vnus cæcutierit, id peruiderit alter perſpicacius: atque ſic fructum ferat lector ex Plutarchi vitis ſolidum. Porro intendit aſpe-

dit aſperitates huius lucubrationis deceſſus optimæ filiæ meæ. cuius facere non potui, quin mediis in laboribus aliquando recordarer & pungerer priuatione. Huc acceſſerunt infidiſſimorum & infeſtiſſimorũ importunitates & tormenta vicinorum meorũ cum gregalib. ſuis beſtiis turpiſſimis atq; liuidiſſimis. Iam variorum negociorũ extraneæ incurſationes non mediocriter retinuerunt curſum meum. Supra omnia fuit labor mihi meus grauior quod ſedes habeam, vbi neque copia ſit librorum, neq; vir eruditus vllus, imo ne in vicinia quidem, qui cum licuerit cõferre, qui quidem in arena iactauerit ſe literarum Græcarum & Latinarum elegantiorum. Cum requiratur tamen imprimis, vt qui varium opus & magnificum edere intendit, in ampla agat vrbe, vbi & magna facultas ſit librorum, humanique & exculti doctrina homines. Attamen omnibus extricatis vinculis peregi opus. in quo excuſabunt me Lectores candidi, ſicubi tam nodoſo in opere & multiuago titubauerim. Magnis enim in rebus difficile eſt vbiq; canere recte. Adhæſi verbis Plutarchi, quantum mihi ſermo Romanus permiſit. Neq; enim ſine religione diſcedendum arbitratus ſum à verbis eius: quod vt eſt preſſus, nullum pene ſine aliquo myſterio ſit. Ordinem Vitarum adiuuandi cauſa Lectoris mutaui ſtudioſe: vt aliqua ſeries eſſet & catena temporum: nec tenor, qui potiſſimum refert ad intelligendum & conſeruandum res memoria, ſemel eſſet inconditus atq; confuſus. Quia vero non vnius ciuitatis Plutarchus principes Græcos pertendit cum Romanis: verum variis ex vrbibus, atq; etiam nonnullos accerſit alienigenas ex Epiro, Macedonia, & longius vſq; ex Aſia & Perſide, vt non ſit vna eademq; eorum ſicut reſp. ita hiſtoria: tempora ſequenda putaui Romanorum, atq; quo illi vixerunt ordine, hoc eos mihi digerendos. Id enim non parum luminis adfert lectioni. Præfationes inſuper in exemplari Græco Paulo Æmylio & Sertorio præfixas coniectura ductus ex cæteris iſto loco moui ac traieci in priorem, præpoſuiq; Timoleonti & Eumeni. Adieci ſingulis paribus procemiũ quoddam, quo fere locum aliquem communem, qui & faciat ad rem præſentem & monere queat illum, cui eas vitas nuncupaui, tracto. Diuerſis dicaui has vitas ſecutus Plutarchum, qui videtur eas variis conſecraſſe. Feci id potiſſimum, quo multos principes ad virtutem & ad recte tractandum remp. incitarem vel certe eo intentos confirmarem: vel potius, quod frequentem nobilitatem alant & circa ſe habeant principes, ad quorum ſe illi exemplum ſolent conformare, qua eos ſtimularem ad Plutarchi lectionem, hac ſi duci principes viderint ſuos. Habet aũt eam vim lectio, vt mores lectorum tingat etiam nec opinantium & imprudentium, auocetq; animum pedetentim ab inſano venandi ſtudio, à fœda crapula, à turpibus luſtris & amoribus. Si enim natio noſtra præclara ingenia ſua dotesq; excellentes, vt animi magnitudinem, conſtantiam, mortis contemptum, candorem, fidem, quibus nulli cedit genti & multis præcellit, Græcorum & Romanorum diſciplinis inſtiterit excolere: quid eſſe Germania poterit nitidius, quid beatius? Ego igitur ſpectaui, hoc propoſitum vnicum meum fuit. Fauorem certe aut munera eorum, quibus dicaui hoſce labores, non captaui. Teſtimonio eſt, quod multis reddi iuſſerim dona. à nonnullis, quorũ virtus aut priſtinus in me amor merebatur, tantum accepi, quantum ſignificatio & monumentum eorum in me beneuolẽtiæ potuit eſſe, nonnullorum repenſaui liberalitatem. Neq; enim iſta vt mendicem, fortuna eget mea, vel animus concupiſcit. Et ſi egerem, reſpondendo de iure & patrocinando, quod quibuſuis facio gratis, multa queam comparare: imo liberalitas explere me principis mei potuiſſet: à quo multa delata repudiaui. Reieci etiam anno proximo ſuperiore inſignem fructuoſumq; magiſtratum magna cum dignitate coniunctum, quem mihi ſummus princeps obtulit, atq; grauiter, vt ſuſciperem, inſtitit. Cæterũ de his ſatis. De vtilitate Philoſophiæ & hiſtoriæ multi multa ſcripſere, quæ non animus hic recoquere. Tantum dicam, eſſe vitæ PHILOSOPHIAM ducem, virtutis indagatricem, expultricemque vitiorum, ſine qua omnino vita hominum nihil eſſe potuiſſet. Hæc vrbes peperit, hæc diſſipatos homines in ſocietatem vitæ conuocauit: hæc eos inter ſe primo domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxit: hæc inuentrix legum, hæc magiſtra morum & diſciplina fuit. Eſt autem vnus dies bene & ex præceptis eius actus pene toti immortalitati anteponendus. Hæc & vitæ tranquillitatem largita nobis eſt, & terrorem mortis ſuſtulit.

HISTORIA vero teſtis eſt temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis, laus & præconium virtutis, ſuggillatio ſcelerum. Hoc inſuper admonebo, cum præſcribant Philoſophi præcepta tantum virtutis: Hiſtoria vero, quid cum virtute aut ſecus ſit a-

ctum, depingat: Philosophia vt magistra doceat, vt auocamentum ad hilaritatem historia delectet: vtrumque præstari hoc in opere à Plutarcho. Vnde plus docet quam historici reliqui, & stimulos relinquit in animis lectorum, quam reliqui philosophi, acriores. Quippe videntur illi docere ea, quæ efficere queat nemo: ac ne illi quidem ipsi videantur secuti ea, quæ scripsere. Hic præcepta virtutis, simulque imagines subiicit eorum, qui laudabiliter eam repræsentauerunt. Atque idem facit quod medici, Plutarchus. Vt enim illi medicamenta, à quibus gustus abhorret ægrotantium, condiunt gratioribus, ac lenocinium faciunt linguæ: ita virtuti, ad quam ascensus est arduus, ac cuius apparet esse duram tractationem, semitas Plutarchus leniores prætexit. Neque vero vna in virtute versatur, verum complectitur omnes: omnesq; ita exsequitur cum emblematibus quamq; suis: vt compendium sit factorum dictorumq; sapientissimorum hominum & ducum atq; principum excellentissimorum. Neque in instrumento versatur vnius reipubl. tantum vel regni, sed omnium laudatorum. Iam vt commonstrat omnes virtutes, ita subiicit oculis omnia genera contrariorum vitiorum, ostenditq; quam fuerint turpes, iis qui inquinati fuerunt, & quam fœdum habuerint exitum. Vt autem hoc tempore plerique omnes ad studium Iuris ciuilis conferunt se, non iuris aut recti bonique amore, sed pecuniæ faciendæ causa. quam artem iam adepti, omne ius peruertunt diuinum & humanum, argutiisque atque impudentia leges perrumpunt omnes æternitatis & famæ quoque securi: ita multi applicant se ad rempubl. gerendam, aut inuolant in consilium publicum, non illi quidem vlla patriæ aut principis charitate, sed ad rem augendam priuatam atq; diripiendam publicam. Quare non laborant, si ad rempubl. illotis pedibus accedant. Debent vero, qui cum laude præesse reipub. volunt, vel principem agere, dare imprimis operam, recte vt instituantur: & si non vacat, omnem vt hauriant philosophiam: Ethicis certe, quæ de moribus & virtutibus tractant, vt sint egregie tincti: quorum præceptor est Plutarchus optimus. Siquidem decet principem vel eum, qui cum laude præfuturus populo est, sicut potentia præualet cæteris, ita prælucere virtute, omnibusque ornamentis cumulatissimum esse. Requiritur autem in eo præcipue oculi vice prudentia. Addit Aiaci comitem Homerus Vlyssem, ea fabula adumbrans & significans flaccidam & eneruatam potentiam viresque sine prudentia esse: qua adhibita magna imperia constituuntur, & amittuntur neglecta. Plutarchus vero sapientissimos viros proponit Lycurgum, Numam Pompilium, Solonem, Poplicolam, Fabium Maximum, M. Catonem maiorem. Præsentis in casibus subitis consilii imaginem ostendit Themistoclem. Iam propter potentiam principes timemus, propter prudentiam suspicimus, propter iustitiam amamus. Siquidem copulata cum solertia potentia, si absit iustitia, existit tyrannis, quam omnes horrent & execrantur. Quos vero iustitiæ cultores arbitramur, vt valentioribus deficiantur opibus, nec perinde ingenii acumine valeant, his fidimus tamẽ, his nos nostraque concredimus: neque est virtus vna alia, quæ tantum charitatis conciliet ac beneuolentiæ. Huius proponit simulachra Solonem, Poplicolam, Aristidem, Catonem maiorem. Abstinentiæ & integritatis exempla dat Periclem, Phocionem, Ciceronem, Catonem Vticensem. Liberalitas & beneficentia digna est principe virtus, magnumque ei & splendorem adfert & fauorem. Ad eam amplectendam proponit Alexandrum Magnum, Cimonem Athenienſem, Fabium Maximum, Iulium Cæsarem. Habes magnanimitatis speculum in Alexandro, Scipione Africano, Cæsare: constantiæ in Pericle, Fabio Maximo, Metello Numidico, Demosthene, Phocione, Catone minore. Magnum ornamentum adiungit principi moderatio animi, qui neque rebus lætis effertur, neque de gradu deiicitur asperis. Hic intueri in Fabium Maximum, Paulum Æmylium, Phocionem, Philopœmenem, Catonem minorem, M. Brutum licet. Tolerantiæ doctor Pericles est & Fabius Maximus: humanitatis Africanus, T. Quintius, M. Cicero: clementiæ M. Marcellus, Iulius Cæsar. Ad pacem & ocium sectandum alendamque inter ciues concordiam ducem præbet se Numa Popilius. Continentiæ & laborum perferendorum offert se Lycurgus magistrum. Modestiæ lumen est Pericles, Pompeius Magnus. Grauitas & seueritas in Fabio Maximo atque vtroque Catone elucet. Vice versa notantur reprehendunturque à Plutarcho vitia. Præcipitantia & temeritas est reipubl imprimis calamitosa, multosque præcipites egit insignes duces. Testes sunt C. Flaminius & M. Varro bello Punico secundo, itemque Pelopidas & M. Marcellus cæteroqui hi laudatissimi. Nihil magno in viro est auaritia & rapacitate fœdius. Documento est apud Lacedæmo-

cedæmonios Gylippus, M. Crassus & C. Verres apud Romanos. Demosthenis auro obnoxii exilium præstantissimi cætera viri admonet abstinendum esse à muneribus ei, qui rempublic. procurat. Magna suggillatio gerentis rempubl. est leuitas: ea exprimitur Alcibiadis moribus & castigatur cladibus. Noxia magnopere fuit Dioni & Lucullo austeritas & peruicacia. Nihil pestilentius in principe viro vel capitalius crudelitate: cuius in Lysandro effigies, itemque in C. Mario, Sylla, & M. Antonio triumuiro cernitur. Rapuit multos ad interitum vindictæ cupiditas: quod Pelopidæ fato & M. Coriolani ostenditur. Nimia ambitione non vulgares principes transuersos actos fuisse, calamitatesque sibi & suis inuexisse graues & acerbas, casus docuit Pyrrhi, C. Marii, & M. Ciceronis. Hac denique impulsi Pompeius & Cæsar Romanam conuulsere libertatem. Dicacitas multas inimicitias conflauit Ciceroni. Reprehenditur luxus & prodigalitas, quibus non vacauit prorsus Lucullus & infamis fuit M. Antonius. Ebrietate & crapula admodum deformari principis laudem, eamque esse calamitosam subditis, ipsis vero Imperatoribus frequenter fuisse exitiosam docuerunt Alexander Magnus & M. Antonius triumuir. Proiecta in Venerem libido quanta discrimina cladesq; aduehat, periculum Demetrii atque exitium Antonii demonstrauit. Habes luminaria & notas pauca de multis, quæ extant apud Plutarchum. Ea siquis cuncta lumina virtutum quasi flores excerpserit, & tanquam putrida vlcera hæc vitia exciderit, atque ita fuerit exultus: nemo ornatiorem principem philosophus, ne ipse quidem in Cyropædia instruxerit Xenophon. Hæc ergo ante oculos ponenda, hæc inculcanda crebro exempla sunt iis, quibus dominationem parentes sunt per manus tradituri. Huiuscemodi libri voluendi terendique assidue omnibus principibus & iis, qui præesse eum laude auent reipubl. Quo magis improbandum dictum est Lodoici XI. Francorum regis principis alioqui versutissimi, qui literis imbui filium & successorem Carolum noluit. Dicebat enim, quia eas ipse attigisset, in consiliis se capiundis fuisse peruicaciorem. Næ ille præficere voluit regno stipitem, apud quem priores regni expertem iudicii quomodo coram defuncti statua Alexandri quasi deliberationibus præfutura & rebus agendis inibant successores eius consilia. Laudandus vero atque perhibendus Macedonum rex Philippus: qui nato Alexandro ilico ad Aristotelem summum sapientiæ doctorem gaudere scripsit se, non ita quod natus sibi filius esset, sed quod natus seculo ipsius, à quo institui valeret ad virtutem. Memorabile etiam ipsius dictum Alexandri: qui plus se præceptori debere Aristoteli quam Philippo patri est ingenue fassus. Ab hoc enim habere se, quod viueret: ab illo, quod honeste viuere & cum decore posset. Vides iam quam necessaria virtus sit cum omnibus mortalibus, tum præcipue illis, qui rempubl. sunt tractaturi. Virtutes autem non nascuntur cum hominibus, sed magnis sudoribus comparantur & discuntur. Vsus vero rerum longus est, quem subinde præcurrrit mors: vt decedendum sit ante, quam quid officii nostri sit, discere valuerimus. At est compendium ad eas recta institutio lectioque philosophorum & historicorum. In his, qui quidem in vtroque genere floreant, citra controuersiam facile tribues primas Plutarcho, qui tibi satis iam percepisti quam possit esse conducibilis. Quare hunc, quicunque rempub. statuisti gerere, & contendis ad laudem, amplectere, perpetuo eum versa, & caue de manibus deponas, atque ad præcepta eius te accommoda. His imbutus atque hæc secutus euasit optimus Imperator Traianus, gessitque Imperium laudatissime. Porro admonendus es, candide Lector, non potuisse me menses Græcos accommodare ad Romanos: quod hi circulum solis, illi spectent lunæ, habeant etiam aliam intercalandi rationem. Reliqui ergo secutus Ciceronem, Plinium, & authores Latinos alios nomina mensium Græca. Vt tamen eorum habeas, quantum hic sufficit, notitiam, addere volui Theodorum Gazam grauibus nixum authoribus tradere, Gameliona Ianuarium verti posse, Elaphiboliona Februarium, Munichiona Martium, Thargeliona Aprilem, Scirrophoriona Maium, Hecatombæona qui & Cronius & Hippodromius dicitur, à Macedonibus vero Lous, Iunium: Metagitniona (Panemus dicitur à Bœotiis,) Iulium, Boedromiona Augustum: Mæmacteriona, qui etiam dicitur à Plutarcho in Theseo Gorpiæus, Septembrem: Pyanepsiona Octobrem, Anthesteriona (hic etiam Dæsius nominatur) Nouembrem, Posideona Decembrem. Hæc tamen ita intelligas, vt non plane & omnino respondeat Posideon Decembri: verum initium eius est circa solstitium brumale, excurritque magna parte in Ianuarium: adeo vt in Cæsare Plutarchus Ianuarium eum appellet. Pariterque statuendum de reliquis mensibus. Discrepat etiam à Gaza Plutarchus

in Thargelione, qui partem habet Maii, partem Iunii: vt videre est in Timoleonte, vbi pugnam Timoleontis describit ad Crimesum amnem. Metagitniona etiam in Poplicola appellat Septembrem. Iam Anthesteriona plane Plutarchus in Sylla, vt Philostratus, ait in Martium incidere. vt longe aliter statuendum de congruentia mensium sit ex Plutarcho, quam tradat Gaza. Nomina item magistratuum Ciceronem, & cæteros, quos supra nominaui, authores secutus, non moui, vt est Archon, qui summus magistratus fuit apud Athenienses, Bœotarches apud Thebanos, Polemarch⁹ qui certus magistratus fuit apud Lacedæmonios, & similia. Vt vero tibi & ratio nummaria constet, breui quantum hic requiras, accipe ex Budæo. Talentum valet sexcentis coronatis. Mina pars eius est sexagesima: valet coronatis decem. Drachma centesima pars est minæ. Æstimat eam Budæus vt eo tempore, quo scripsit tribus solidis Turonensibus & semisse. Denarius respondet apud Romanos drachmæ, atque ita ab authoribus Latinis æstimatur. Denarium efficiunt decem asses. As nummus fuit æreus. Vnde dicitur mille æris apud scriptores. Nummi sestertii quatuor efficiunt denarium. Decies sestertium, quod scribunt decies HS, reddit decies centena millia nummum sestertiorum, valetq; 25000. coronatorum. Hinc facile subduces reliqua, Vale candide Lector, Campis anno M. D. LXI.

CATA-

CATALOGVS EORVM, QVÆ TOMO PRIORE PER PLVTARCHVM TRACTATA CONTINENTVR, SPECIALIS:

ADDITOS HABENS NVMEROS, QVI PAGINAS, *vbi vnumquodque singulatim quærendum sit, ostendunt.*

1 Θησεύς, Theseus pag. 1
2 Ῥωμύλος, Romulus 17
3 Λυκοῦργος, Lycurgus 39
4 Νυμᾶς, Numa 59
5 Σόλων, Solon 78
6 Ποπλικόλας, Poplicola 97
7 Θεμιστοκλῆς, Themistocles 111
8 Κάμιλλος, Camillus 129
9 Περικλῆς, Pericles 153
10 Φάβιος Μάξιμος, Fab. Maximus 174
11 Ἀλκιβιάδης, Alcibiades 191
12 Κοριολανός, Coriolanus 213
13 Τιμολέων, Timoleon 236
14 Αἰμίλιος Παῦλος, Paulus Æmilius 255
15 Πελοπίδας, Pelopidas 277
16 Μάρκελλος, M. Marcellus 298
17 Ἀριστείδης, Aristides 318
18 Μάρκος Κάτων, Marcus Cato 336
19 Φιλοποίμην, Philopœmen 356
20 Φλαμίνιος, Flaminius 369
21 Πύῤῥος, Pyrrhus 383
22 Γάϊος Μάριος, Caius Marius 406
23 Λύσανδρος, Lysander 433
24 Σύλλας, Sylla 451
25 Κίμων, Cimon 478
26 Λούκουλλος, Lucullus 491
27 Νικίας, Nicias 523
28 Μάρκος Κράσσος, Marcus Crassus 543
29 Σερτώριος, Q. Sertorius 568
30 Εὐμένης, Eumenes 583
31 Ἀγησίλαος, Agesilaus 596
32 Πομπήϊος, Pompeius 619
33 Ἀλέξανδρος, Alexander 664
34 Γ. Ἰούλιος Καῖσαρ, C. Iulius Cæsar 707
35 Φωκίων, Phocion 739
36 Κάτων ὁ νεώτερος, Cato minor 759
37 Ἄγις & Κλεομένης, Agis & Cleomenes 795
38 Τιβέριος & Γάϊος Γράκχοι, Tiberius & Caius Gracchi 824
39 Δημοσθένης, Demosthenes 846
40 Κικέρων, Cicero 861
41 Δημήτριος, Demetrius 888
42 Ἀντώνιος, Antonius 915
43 Δίων, Dion 958
44 Βροῦτος, Brutus 984
45 Ἀρταξέρξης, Artoxerxes 1011
46 Ἄρατος, Aratus 1027

AVTHORVM, QVORVM PLVTARCHVS TESTIMONIA CITAT, IN HOC VITARVM COMPARATARVM OPERE, CATALOGVS SECVNDVM *seriem alphabeticam.*

A.

ACestodorus 118.e
C. Acilius 31.c
Agesilai Epistola ad Hidriea Carem. 603.b
Q. Æmilii epistola 396.b
Æschines orator 84.a165.c.169.e.847.c.849.e.851.e.855.e
Æschines Socraticus 334.d
Æschylus 1.b.14.b.23.a.119.b.320.b.619.b.905.d
Æsopus 564.c.1041.c.1045.b
Alcæus 373.e
Alcman 57.b
Alexandri Magni epistolæ 668.b.673.e.675.e.677.a.680.e.691.b.697.c
Alexander Mindius 415.b
Alexandrides Delphicus 443.a
Anacreon 167.a
Anaximenes rhetor 102.a
Andocides 128.c
Androclidas 437.c
Andron Halicarnassensis 12.a
Androtion 86.d
Antigenes 691.a
Anticlides ibid.
Antigonus 28.a
Antimachus Teius 24.a
Antiochus philosophus 151.b
Antipater epigrammatum scriptor 234.d 354.a.
Antiphanes poeta 847.e
Antiphontis criminationes 192.f
Antisthenes 192.a
Antonius, in refutatione philippicarum 882.a.916.c
Apollodorus 39.e
Apollothemis 59.c
Aratus Sicyonius 801.e.1042.e
Archelaus poeta 480.c.481.c
Archidamus 544.e
Archilochus 2.f.167.d.417.f.745.a.905.e
Archimedes 307.f
Archippus 192.b
Aristidis Milesiaca 564.b
Aristochius 113.a.319.d.850.c.860.a
Aristobulus 673.c.674.c.676.d.691.a.706.c
Aristobulus Cassandrinus 856.e
Aristocrates Hipparchi F. 42.a.59.d
Aristocrates 365.d
Aristo Philosophus 113.a
Aristophanes 121.e.166.e.168.f.192.b.199.a.489.b.523.e.528.a.566.f.894.a.948.e
Aristoteles 2.b.6.f.11.d.39.e.42.e.47.e.56.e.59.b.83.f.92.b.140.a.153.f.157.a.158.a.166.d.167.b.279.b.287.d.335.c.434.b.484.d.524.808.d.967.c
Aristoxenus 59.c
Asinius Pollio 657.e.730.a
Athanes 247.d.254.b
Athenodorus Sando 106.d
Autoclidis Exegetica 539.b

B.

BAchylides 62.d
Bato Sinopensis 801.e
Bibulus Bruti priuignus 994.e
Bion 12.b
Buti Epistolæ 984.f.994.b.997.e.1009.d
Butas elegiographus 31.c

C.

CÆcilius 847.a
C. Cæsaris Anticato 777.a
Commentarii 718.d
Epistola ad Amintium 731.e
Cæsar Augustus 316.b.317.a.887.c.925.a.947.d.1003.c

Callimachus 949.b
Callisthenes 132. b. 286. d. 335. c 486. b. 487. a. 615. c. 680. d. 684. c. 685. a
Canusius 718.e
Cato maior 216.e.337.b.342.a.348.d
Chares 675.e.678.e.703.d.749.e
Chares Isangelus 691.a
Chares Mitylenæus 696.a
Charon Lampsacenus 125.b
Chrysippus 1027.c
Cicero 346.b.379. d.520.a.641.f.653. b.742.e.783.e.835.c.872.e.873.a.918. c.919.f
Cleodemus 330.d
Clidemus 330.d.8.c.12.f.117.a
Clitarchus 125.b.691.a
Clodii Index temporum 59.e
Cornelius Nepos 316.a.317.a.520.d 834.c
Craterus Macedo 334.f
Cratinus comicus 92.b.153.d.160.a.165. d.484.d
Critias 45.a.209.e.484.e.489.b
Critolaus 155.e
Ctesias 1012.a
Ctesibius 848.c

D.

Daimachus Platæensis 111.a
Damachus 440.a
Damastes 138.b
Delphici commentarii 84.a
Demochares Demosthenis necessarius 860.b
Demaratus Corinthius 604.a
Demetrius Magnes 853. a.858. e. 859. b
Demetrius Phalereus 10.b.54.b.91.b. 318. d. 319. b. 321. e. 335. c. 850. b. 852.c
Demochares Solensis 901.b
Democritus
Demon 8.a
Demosthenes 851.b.852.a.855.a
Diaria Alexandri 706.c
Dicæarchus 9.d.15.d.606.c
Didymus grammaticus 78.e
Dinias 1040.d
Dino 125.b.686.d
Diocles Peparhetius 19.a.22.b
Diodorus Periegetes 17.d.128.d.488.c
Diogenes 59.a
Dionysius Halicarnasseus 27.d.394.a. 397.a
Dionysodorus Trezenius 1027.c
Dioscorides de Rep. Spartan. 46.a. 616.a
Diphilus 523.d
Duris Samius 167.b.209.b.443.b.583. a.597. a.672.a.691.a.743.d.749.e. 54.d.856.d

E.

Epaminondas 310.b
Ephorus 125.b.138.b.167.a.209. c.237.e.286.d. 442.c.447.e.450.e. 486.b
Epicharmus comicus 65.c.105.b
Epigrammata 11.e.115.e.251.b.278. b.316.b.330.e.336.c.376.b.400.d.482 e.483.a.633.b.860.c
Eratosthenes 39.e.125.d.665.e.683.a. 850.b.860.b
Euanthes Samius 84.a
Eumenis Epistolæ 589.d
Eupolis 153.e.165.e.196.e.488.b
Euripides 2.b.6.d.14.a.b.90.d.184.b. 192.a.196.b.279.b.310.c.317.e.388. a.391.b.441.d.453.b.480.f.526.c.534. d.564.e.567. c.670.a.694.c.695.d. 846.b.895.a.911.d
Eutychidas 40.b

F.

Fabius Pictor 19.a.22.b.25.b
Fannius 826.a
Fenestella 470.b

G.

Glaucippus Hyperidis F. 743.c
Gorgias Leontinus 484.e
C. Cracchus 828.a

H.

Hecatæus Eretriensis 691.a
Hegesias Magnesius 665.e
Hellanicus 7.c.12.a.e.14.e.201.e
Heracletus 36.a.138.a.232.d
Heraclides Ponticus 78.f.90.e.96.c. f 125.b.140.a.167.a171.e
Hereas Megarensis 8.f.15.e.83.e
Hermippus 54.c.79.b.81.d.84.a.170.d. 695.e.848.b.851.a.860.a
Herodorus 12.a.13.e.14.d.23.a
Herodotus 115.c.120.c.122.c.328.a.330. e.353.d
Hesiodus 2. a. 7. a. 8. f. 79. d.138. a. 354.c
Hieronymus 394.a.397.a.401.e
Hieronymus philosophus 603.c
Hieronymus Rhodius 335.c
Hippias Eleus 60.b
Hippias Sophista 54.b
Homerus 2.a.e.7.a.8.f.11.d.16.b.83.c.92. c.185.a.229.b.273.e.278.b.287.c.298. c.352.e.354.c.356.d.361.b.390.c.398. a.402.d.411.f.483.a.528.c.572.b.598. c.634.b.657.d.679.d.695.e.742.b. 749.b.808.d.821.b.834.e.909.d.926. e
Horatius 518.e
Hyperides 851.e

I.

Ibycus 76.e
Idomeneus 157.e.171.e.319.b.325.a. 743.c.853.a.856.d
Ion Chius 9.a
Ion poeta 154.d
Ion 167.d.484.a.489.b 847.a
Iphitus 54.c
Isocratis de bigis Oratio 196.d
Ister 16.c.691.a
Itanus 377.b
Iuba 25. e. 28. b. 64. c. 69. a. 317. a. 462. d

L.

Laconici commentarii 606.c
Liuius 132.a.304.a.312.c.316.a.317. a.317.a.346.e.379.c.380.d.455.d.511.b 513.e.730.c.738.a
Lynceus Samius de cœna Lamiæ 901.b

M.

Marsyas 854.a
Megarenses historici 4.e
Melanthius poeta 480.c481.b
Menandri comœdia 673.e
Menecrates in Historia Nicææ 12.b
Messala 1002.c.1003.f.1005.b
Mnesiphilus 112.d
Munatius 777.d
Musæus poeta 426.e

N.

Nasica 263.a.263.c.266.e
Nausicrates rhetor 491.c
Neanthes 111.f
Neanthes Cyzicenus 127.a
Nicolaus Philosophus 1009.d

O.

Olympiadis Epistola 688.a
Onesicrates 668.d
Onesicritus 672.a.691.a.698.e.699.c. 701.c
C. Oppius 623.d.716.a

P.

Pænon Anathusius 9.a
Panætius 319.a.335.d.481.c. 852.a
Pappus 860.a
Pasiphontis Dialogus 523.c
Patæchus 81.d
Phanius Ephestius 96.f
Phanias Lesbius 85.e.115.d.119.a
Phanias 111.f125.d.127.a
Phanodemus 118.e
Pherecydes 8.a.12.a
Philippi Regis Epigramma 373.e
Philippides comicus 894.c.900.e
Philippus Chalcidensis 691.a
Philippus Isangeleus ibid.
Philistus 296.e. 523.f.536.a542.a
Philochorus 6.e.7.d.8.b.12.a.14.a.16. d.539.a
Philon Thebanus 691.a
Philostephanus 54.b
Phrymicus 201.d.523.e
Phylarchus 128.c.138.b.401.e.799.b. 807.b.818.b.819.b.858.d
Pindarus 13.d.35.e.53.b.c.115.e.310.b.315. c.422.d.523.d.909.d
Piso 74.b
Plato 37.b.42.d.43.d.48.c.49.f.56.e. 57.c.59.a.64.d.73.d.92.f.161.c.165. c.192.a.193.d.220.d.287.d.334.d. 339.e.363.f.406.a.521.a.522.b.792. e.959.c.d.e.961.c.965.d.966.a.b.981. a.b.c.844.c.847.f.861.d.887.d.889. c.904.c.932.a
Plato comicus 128.d.154.a.197.b.530.e. 948.d
Plutarchi de Hercule scriptum 14.a
liber de Quæstionibus 26.d
Polemo perihegetes 1032.e
Polybius 262.e.263.c.265.b.286.e.317. a.341.f.365.d.816.e.818.b.825.e. 1045.c
Polycritus 691.a
Polyzelus Rhodius 87.a
Posidonius 185.b.265.c.f.266.e.298. c.302.f.310.a.316.b.432.d.641.d. 984.d
Promathionis Italica 18.f
Ptolemæus 691.a
Pytheas 855.a

R. Ruti-

R.

RVtilius 422.a

S.

SAlamis poema Solonis 82.c
Salustius 476.e.498.d.514.d
Sappho 907.b
Simonides 4.f.7.d.40.a.112.a.119.e.253.e.596.c.1048.e
Simyli poetæ versus 28.c
Solonis versus. Vide passim in eius vita
Sophocles 77.a.253.c.661.a.667.f.742.a.795.c.911.b.912.b.925.f
Sosibius 55.b
Sotion 699.d
Spartanus quidam poeta 53.c
Spendon Laco 57.b
Sphærus 42.e
Stesimbrotus Thasius 112.c.113.e.124.b.156.d.160.d.166.c.172.b.480.e.478.488.c.d
Strabo Philosophus 468.c.511.b
Sylla 420.a.d.425.c.d.453.b.460.c.d.e.470.c.491.e.507.a
Sulpitius Galba 28.b

T.

TEleclides 161.e.525.d.
Terpander 57.b
Theophanes 639.a
Theophrastus 45.c.80.d.96.d.124.b.d.164.e.171.e.173.a.196.a.334.a.440.b.443.f.529.b.531.a.574.d.596.f.617.a.666.c.777.b.850.c.853.e.795.e.
Theopompus 58.c.121.c.124.d.127.d.209.c.237.e.442.c.450.e.601.c.614.c.968.c.851.e.852.d.854.b.c.855.c.857.e.
Theopompus comicus 440.d
Thucydides 56.c.f.124.c.125.b.156.e.161.c.167.b.&e.170.a.194.c.196.b.201.d.233.e.333.d.523.c.&e.525.c.536 a.&f.542.a.614.f.848.e
Thraseas 770.e.777.b
Timæus 39.f.59.c.237.e.253.c.276.f.523.c.535.e.542.a
Timagenes 645.a
Timotheus 362.c.603.d.909.d
Timocreontis Rhodii versus 122.c.e
Timon Phliasius 65.a.154.b
Timonides 971.e.974.a
Tiro Ciceronis libertus 886.a
Tyrtæus 43.c

V.

VAlerius Antias 25.e.74.e
Valerius Maximus 316.b
Varro 24.b.27.c
Versus sine authore 224.c.432.c.476.e.477.e.482.c.530.c.566.f.647.e.f.658.d.796.b.850.b.874.d.887.b
P. Volumnius 1006.f

X.

XEnophon 39.f.209.c.310.b.317.d.441.f.597.e.605.c.606.c.612.b.614.e

Z.

ZEnodotus Trœzenius 62.a

PLVTARCHI CHÆRONENSIS OMNIVM, QVÆ EXstant, operum

TOMVS PRIMVS

CONTINENS VITAS PARALLELAS

Græcè & Latinè.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,

Η ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLVTARCHI PARALLELA, SEV VITÆ PARALLELÆ,

Id est, Vitæ comparatæ,

THESEI ET ROMVLI.

Hermanno Cruserio J.C. interprete.

THESEVS.

QVOD faciunt in situ orbis describẽdo, Sossi Senecion, historici, qui, siqua cognitionẽ suam fugiãt, ea extremis tabularum partibus supprimentes, in margine alicubi annotant, vlteriores regiones arena & siccitate squalidas ferasq; esse, aut insuperabilem limum, aut Scythica iuga, aut mare conglaciatũ: id mihi, qui in vitarum cõparatarum commentatione tempus percurri, quatenus aspirare verisimilis oratio & consequens veritati potuit historia, liceat de superiorib. dicere, Vlteriora, monstrosa & tragica, poëtæ & fabularũ scriptores depascuntur, neq; vltrà fidem obtinent vel certitudinem. Verùm quando Lycurgi legislatoris & Numæ tegis vulgauimus historiam, videmur non abs re ad Romulum euasisse, quum tempora illius historia attigerimus. Sed pensanti mihi, *Tali viro* (vt Æschyli verbis vtar) *num quis erit comes? quem comparem? quis inuenitur similis?* visum est, illum qui præclaras & decantatas ciuibus frequentauit Athenas, parenti inuictæ & inclytę Romę opponere & comparare. Optandum igitur nobis vt repurgata oratione fabula obtemperet, & historiæ accipiat imaginem. Vbi verò præfractè cõsentaneum contemnet, neq; consortium accipiet verisimilitudinis, ibi candidis mihi opus sit auditoribus, qui placidè origines accipiant. Atq; Romulo videbatur Theseus multis nominibus congruere. Ambo enim incerta orti nec iusta stirpe, fidem acceperunt natalium diuinorum:

Pugnaces ambo, quod certè nouimus omnes:

& coniuncta cum viribus corporis præditi fuerunt prudentia. Vrbes clarissimas, ille Romam condidit, hic cultoribus frequentauit Athenas. Raptor vterq; fœminarum. Neuter domestica incommoda vel inuidiam declinauit familiarem: imò vero sub exitum vitæ offendisse vterq; ciues suos fertur: si, quæ minimè tragicè dicta videntur, ad veritatem faciunt.

ΘΗΣΕΥΣ.

ΩΣΠΕΡ ἐν ταῖς γεωγραφίαις, ὦ Σόσσι Σενεκίων, οἱ ἱστορικοὶ τὰ ἀφανούμενα τῆς γνώσεως αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῶν πινάκων πιέζοντες, ἐνίοις ὑπογράφουσιν ὅτι, Τὰ δὲ ἐπέκεινα, ἅτινες ἄυδροι καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς ἀβάτητος, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγός. ὅτως ἐμοὶ περὶ τῆς τῶν βίων τῶν ἀλλήλων συγγραφῆς, τὴν ἐφικτὸν εἰκότι λόγῳ καὶ βάσιμον ἱστορίᾳ πραγμάτων ἐχομένῃ χρόνον διεξιέναι, περὶ τῶν ἀνωτέρω καλῶς εἶχεν εἰπεῖν, Τὰ δὲ ἐπέκεινα, τερατώδη καὶ γαληνά, ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι νέμοιντο, καὶ οὐκέτ' ἔχει πίστιν οὐδὲ σαφήνειαν. ἐπεὶ δὲ περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου, καὶ Νομᾶ τοῦ βασιλέως, λόγον ἐκδόντες, ἐδοκοῦμεν οὐκ ἀπεικότως τῷ Ῥωμύλῳ προσβαλεῖν, πλησίον τῶν χρόνων αὐτοῦ τῇ ἱστορίᾳ γεγενόμενοι. σκοπουμένοις δέ μοι,

--τοιῷδε φωτὶ (κατ' Αἰσχύλον) τίς ξυμβήσεται·

Τίν' ἀντιπάλῳ τῷδε· τίς φέρεται· ἐφαίνετο τὸν τῶν καλῶν καὶ ἀοιδίμων οἰκιστὴν Ἀθηνῶν ἀντιστῆναι καὶ προσβαλεῖν τῷ πατρὶ τῆς ἀνικήτου καὶ μεγαλοδόξου Ῥώμης. εἴη μὲν οὖν ἡμῖν ἐκκαθαιρόμενον λόγῳ τὸ μυθῶδες ἀνακοῦσαι καὶ λαβεῖν ἱστορίας ὄψιν· ὅπου δὲ ἀναδῶς τοῦ πιθανοῦ περιφερομένου, καὶ μὴ δέχηται τινὰ πρὸς τὸ εἰκὸς μίξιν, ἀγνωμόνων ἀκεραίων δεησόμεθα, καὶ πρᾴως τινὰ ἀρχαιολογίαν προσδεχομένων. ἐδόκει δὲ οὖν ὁ Θησεὺς τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ πολλὰς ἐναρμόττειν ὁμοιότητας· ἄμφω μὲν ἀνεγνω καὶ σκοτίως γεγονότες, δόξαν ἕτερον ἐκ θεῶν γεγενέναι·

Ἄμφω δὲ ἀγχιμαχοῦντε, (τόγε δὴ καὶ ἴδμεν ἅπαντες) καὶ μεταξὺ τοῦ σώματος τὸ σῶφρον ἔχοντες. πόλεων δὲ τῶν ὀνομαστοτάτων· ὁ μὲν ἔκτισε τὴν Ῥώμην· ὁ δὲ συνῴκισε τὰς Ἀθήνας. ἁρπαγὴ γυναικῶν ἑκατέρῳ πρόσεστιν. οὐδέτερος δὲ δυστυχίαν περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ νέμεσιν ἐγένετο διέφυγεν· ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες ἀμφότεροι λέγονται τοῖς ἑαυτῶν προσκρουσαι πολίταις, εἴ τι τῶν ἤκιστα θαυμαστῶς εἰρημένων δοκούντων ὄφελός ἐστι πρὸς δηλῶσαι.

Θησέως τὸ μὲν πάτριον γένος εἰς Ἐρεχθέα καὶ τοὺς πρώτους αὐτόχθονας ἀνήκει· τῷ δὲ μητρῴῳ Πελοπίδης ἦν. Πέλοψ γὰρ οὐ χρημάτων πλήθει μᾶλλον ἢ παίδων μέγιστον ἴσχυσε τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βασιλέων, πολλὰς μὲν ἐκδόμενος θυγατέρας τοῖς ἀρίστοις, πολλοὺς δὲ ταῖς πολιτείαις ἡγοῦσι ἐγκαταστήσας ἄρχοντας· ὧν εἷς γενόμενος Πιτθεὺς ὁ Θησέως πάππος, πόλιν μὲν οὐ μεγάλην τὴν Τροιζηνίων ᾤκισε, δόξαν δὲ μάλιστα πάντων, ὡς ἀνὴρ λόγιος ἐν τοῖς τότε καὶ σοφώτατος, ἔσχεν. ἦν δὲ τῆς σοφίας ἐκείνης τοιαύτη τις, ὡς ἔοικεν, ἰδέα καὶ δύναμις, οἵᾳ χρησάμενος Ἡσίοδος δοκίμει μάλιστα περὶ τὰς ἐν τοῖς ἔργοις γνωμολογίας. καὶ μίαν γε τούτων ἐκείνῳ λέγουσι Πιτθέως εἶναι,

Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω.

τοῦτο μὲν οὖν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος εἴρηκεν. ὁ δὲ Εὐριπίδης, τὸν Ἱππόλυτον ἀγχοῦ Πιτθέως παίδευμα τιθεμένου, ἐμφαίνει τὴν περὶ τὸν Πιτθέα δόξαν. Αἰγεῖ δὲ παίδων δεομένῳ τὴν Πυθίαν ἀνελεῖν λέγουσι τὸν θρυλλούμενον χρησμόν, μὴ πρὶν ἐλθεῖν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ πόδα τοῦ φέρειν ἀδήλως δοκοῦσαν. ὅθεν εἰς Τροιζῆνα παρελθὼν ἀνεκοινοῦτο Πιτθεῖ τὴν τοῦ θεοῦ φωνήν, ὅπως ἔχοι,

Ἀσκὸν τ' πρόκνημα πόδα, μέγα φέρματε λαῶν,
Μὴ λύσῃς πρὶν δῆμον Ἀθηνῶν εἰσαφικέσθαι. ἄδηλον οὖν ὅ, τι νοήσας ὁ Πιτθεὺς ἔπεισεν αὐτὸν ἢ διηπάτησε τῇ Αἴθρᾳ συγγενέσθαι. σπουδῇ δὲ καὶ γνοὺς ἐκεῖνος ὅτι τῇ Πιτθέως θυγατρὶ συγγέγονε, καὶ κύειν αὐτὴν ὑπονοήσας, ἀπέλιπε ξίφος καὶ πέδιλα, κρύψας ὑπὸ πέτρῳ μεγάλῳ, ἐντὸς ἔχουσαν κοιλότητα συμμέτρως ἐμπεριλαμβάνουσαν τὰ κείμενα, φράσας δὲ πρὸς μόνην ἐκείνην, καὶ διαπελασάμενος, αὐ ἐκ αὐτοῦ γένηται, καὶ λάβοι αὐτὸς ἡλικίαν, δυνατὸς ἦ τὴν πέτραν ἀνασῆσαι καὶ ὑφεῖναι τὰ καταλειφθέντα, πέμπειν πρὸς αὐτὸν ἔχοντα ταῦτα μηδενὸς εἰδότος, ἀλλ' ὡς ἔνεστι μάλιστα λανθάνοντα πάντας, (ἰσχυρῶς γὰρ ἐδεδίει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας· ἦσαν δὲ πεντήκοντα παῖδες ἐκ Πάλλαντος γεγονότες) ἀπῆει. τεκούσης δὲ τῆς Αἴθρας υἱόν, οἱ μὲν, ἐξ ὑπονοίας ὀνομασθῆναι Θησέα λέγουσι διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θέσιν· οἱ δὲ, ὕστερον Ἀθήνησι, παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως αὐτόν. τρεφόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Πιτθέως, ἐπιστάτην ἔσχε καὶ παιδαγωγὸν ὄνομα Κοννίδαν, ᾧ μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι μιᾷ πρότερον ἡμέρᾳ τῶν Θησείων κριὸν θυσιάζουσι· μεμνημένοι καὶ τιμῶντες πολὺ δικαιότερον ἢ Σιλανίωνα λιμῶσι καὶ Παρράσιον, εἰκόνων Θησέως γραφεὺς καὶ πλάσας γενομένους. ἔθος δὲ ὄντος ἔτι τότε τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεὺς, καὶ τόπον ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θησείαν ἔτι νῦν ὀνομάζεσθαι λέγουσιν. ἐκείρατο δὲ τῆς κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὥσπερ Ὅμηρος ἔφη τοὺς Ἄβαντας· καὶ τοῦτο τῆς κουρᾶς τὸ γένος Θησηὶς ὠνομάσθη δι' ἐκεῖνον. οἱ δὲ Ἄβαντες ἐκείρανθο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὐχ ὑπ' Ἀράβων διδαχθέντες, (ὡς ἔνιοι νομίζουσιν) οὐδὲ Μυσοῖς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχέμαχοι, καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες. ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀρχίλοχος ἐν τούτοις,

A Thesei genus paternum ad Erechthea & primos indigenas, maternum ad Pelopen refertur. Pelops enim, non pecuniæ magis vi quàm liberorum, plurimùm inter alios Peloponnesios polluit reges, quòd multas filias summis viris collocasset, & filios quos habuit multos, principes inseruisset ciuitatibus: ex quibus vnus Pittheus, Thesei auus, oppidum non amplum Trœzeniorum incolis auxit, habuitq; præ omnibus illius seculi nomen docti viri & sapientissimi. Erat sapientiæ illius ea sanè species & vis, qua Hesiodus vsus commendatur, præcipuè ex sententiis in libro quem Opera appellat. Vnam harum illam ferunt Pittheï
B fuisse,

Sufficiat merces quæ decernatur amico.

Atque hoc Aristoteles Philosophus quoq; tradit. Euripides, dum Hippolytum sacri Pittheï appellat alumnum, celebrem repræsentat Pittheï existimationem. At Ægeo, quum sobolem desideraret Pythiam perhibent celebratum oraculum edidisse, quæ præcepit ne vllam mulierem prius attingeret quàm appulisset Athenas. Verùm quum id præscribere non admodum liquidè videretur, Trœzenen profectus, retulit Pittheo Apollinis
C sortes: quarum hæc sunt verba,

Vtre pedem extantem (quo non præstantior alter
In populo) ne solue prius quam prosper Athenas
Ingressus fueris.

Non liquet verò qua mente Pittheus induxerit eum, aut circumuenerit, vt se iungeret Æthræ: cuius ille vsus consuetudine, & certior factus concubitũ sibi cum Pittheï filia intercessisse, suspicatusq; prægnantem, ensem reliquit ei & calceos, sub ingenti abditos saxo, quod sinum habebat ad complectenda deposita congruentem. Id soli illi quum indicasset, præcepissetque si filium ex se edidisset,
D & in ætatem virilem adultus, saxum valeret attollere & auferre relicta, eum ad se, vt conscio nemine, sed quoad eius fieri posset, maximè clàm omnibus, mitteret cum depositis, (quippe formidabat magnopere Pallantidas, qui insidiis ipsum appetebant, despiciebantq; propter orbitatem: erant autem Pallantis filii quinquaginta) discessit. Edito ab Æthra filio, alii statim inditum nomen Thesea, ex illorum indiciorum positione referunt: alii, postquam Ægeus eum Athenis adoptauit, *quod τίθεσθαι Græce dicitur*. Quum educaretur à Pittheo, rectorem eum habuisse & pædagogum
E nomine Connidam, cui ad hoc vsque æuum pridie Theseorum, arietem immolant, memoriam eius celebrantes & honorantes iustius quàm Silanionem venerantur & Parrhasium, Thesei imaginum pictores & plastas. Quum solenne etiam tum esset, vt ex pueris qui excedebant, profecti Delphos comæ primitias Apollini sacrarent, adiit Delphos Theseus, & locum ab eo hac quoque memoria dici Theseam autumant. Tonsum fuit autem sinciput eius solum, vt de Abantibus memorat Homerus: atque est hoc genus tonsuræ Theseis ab illo nominatum. Abantes hunc in mo-
F dum principes tonsi fuerunt, non ab Arabibus (vt quorundam fert opinio) docti, neque æmulantes Mysos: sed quòd bellatores essent, cominusq; pugnarent, & præter cæteros conserere manus didicissent cum hostibus, vt hisce versibus testatur Archilochus,

Nec multos sinuant arcus, nec verbera fundæ
Torta volant crebrò, quum fera bella furens
Scilicet in campo Mauors contraxit aperto:
At strictis gladiis flebile fiet opus.
Huius enim doctos constat certaminis illos,
Quos Eubœa viros fortis in arma tulit.

Ne igitur nexum hostibus capillorum præberent, tonsi fuere. Nempe id Alexandrum quoque Macedonem animaduertentem, edixisse aiunt ducibus suis vt barbas Macedonum raderent, quòd ansa sit hæc in prœliis promptissima. Porrò suppressit aliàs veram Thesei originem Æthra. Rumor autem fuit per Pitthea vulgatus, esse eum ex Neptuno prognatum: siquidem colunt eximiè Trœzenii Neptunum, atque est hic tutelaris iis deus, cui primitias frugum libant, & tridentem nummi habent notam. Postquam verò adoleuit, & præter corporis robur eluxit in eo fortitudo, animusq; solidus cum sapientia & prudentia coniunctus, ibi Æthra eum ad saxum duxit, doctoque de suo ortu, auferre iussit paterna insignia, atque Athenas nauigare. Qui saxum subiit, & facilè aperuit: verùm nauigare abnuit, quanuis essent tuta omnia, auus insuper & mater instarent. Arduum erat enim itinere terrestri commeare Athenas, quòd intutum vndequaq; infestumq; latronibus & facinorosis esset. Nam seculum illud homines edidit manuum strenuitate, pedum pernicitate, & viribus corporum sanè eximios atq; inuictos, sed qui hasce naturæ dotes nullam ad rem bonam aut vtilem conuerterent, imò arroganti improbitate gauderent, fruerenturque lacertis ad violandum opprimendumque sæuitia, feritate, & virium præstantia, quicquid in manus eorum incidebat: pudorem, iustitiam, æquitatem, humanitatem, quasi has timiditate alicuius lædendi, & ne læderentur, formidine plerique homines laudent, nihil attinere ducebant ad eos qui plus possent. Horum Hercules peragrans regiones, excindebat & sustollebat partem, alii delitescentes eo præsente trepidabant fugitabantque, & abiecti despiciebantur. Verùm postquam in calamitatem Hercules incidit, & Iphito cæso recessit in Lydiam, vbi in diuturna hæsit seruitute apud Omphalen, (quam pœnam ipse sibi cædis iniunxerat) res tunc Lydorum magna in quiete erant & securitate. In tractu verò Græciæ suppullulabant & erumpebant de integro scelera, quòd qui ea reprimeret vel coërceret, esset nemo. Erat igitur iter ex Peloponneso terra commeantibus Athenas infestum, latronésque & improbos Pittheus singulos qui essent exponens, & quid patrarent in peregrinos, author erat Theseo mari vt pergeret. At hunc nimirum iampridem virtutis clàm gloria incenderat Herculis, eumque faciebat plurimi, & promptissimè aures præbebat qualis esset ille commemorantibus, præcipuè iis qui viderant eum & eius factis dictisque interfuerant. Ac tunc omnino teneri se non dissimulabat eodem ardore qui multis ætatibus post tenuit Themistoclem, qui dixit Somniũ sibi adimere Miltiadis trophæum: ita illi Herculis stupenti virtutem, & noctu in somnis gesta eius occurrebant, & interdiu concitabat æmulatio, stimulabatque edere paria agitantem. Erant autem genere quoque propinqui ex consobrinis nati.

A Οὔπι πολλ' ὅτι τόξα τηλύγετον σὺν δαμείαις
Σφενδόναις, ὅτ' αὐδὴ μῶλον Ἄρης συνάγῃ
Ἐν πεδίῳ· ξιφέων ὀ πολύγονον ἔσεται ἔργον.
Τοῦτης γὰρ κεῖνοι δαίμονες εἰσὶ μάχης
Δεσπόται Εὐβοίας δηριεκλυτοί. ὅπως οὖν μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τειχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολεμίοις, ἀπεκείραντο. Τοῦτο ὀ ἀμέλει καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἐννοήσαντα φασὶ προστάξαι τοῖς στρατηγοῖς ξυρεῖν τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων, ὡς λαβὴν ταύτην ἐν ταῖς μάχαις οὖσαν προχείρου πάντων. τὸν μὲν οὖν ἄλλον χρόνον ἔκρυπτεν Αἴθρα τὸν δηλιανὸν τοῦ Θησέως γένεσιν· ἐν ὀ λόγος ὑπὸ τοῦ Πιτθέως διεδόθη ὡς ἐκ Ποσειδῶνος πεκνωθείη. Ποσειδῶνα γὰρ Τροιζηνίοι σέβουσι διαφερόντως, καὶ θεὸς οὗτός ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦχος, ᾧ καὶ καρπῶν ἀπαρχόντων, καὶ τείαν ἐπίσημον ἔχουσι τῶν νομισμάτων. ἐπεὶ δὲ μειράκιον ὤν, ἅμα τῇ τοῦ σώματος ῥώμῃ διέφαινεν δηλιανὸν καὶ φρόνημα μετὰ νοῦ καὶ συνέσεως βέβαιον, οὕτως αὐτὸν ἡ Αἴθρα πρὸς τὸν πέτραν προσαγαγοῦσα, καὶ φράσασα περὶ τῆς γενέσεως πάντας, ἐκέλευσεν ὑφελεῖν τὰ πατρῷα σύμβολα, καὶ πλεῖν εἰς Ἀθήνας. ὁ ὀ τὸν μὲν πέτραν ὑπῆδυ, καὶ ῥαδίως ἀνέωσε, πλὴν ὀ ἀπέγνω, καίπερ οὔσης ἀσφαλείας, καὶ δεομένων τοῦ τε πάππου καὶ τῆς μητρός. χαλεπὸν γὰρ ἐν τῇ πορεύεσθαι τὸν εἰς Ἀθήνας ὁδὸν, οὐδὲν μέρος καθαρὸν οὐδὲ ἀκίνδυνον ὑπὸ λῃστῶν καὶ κακουργῶν ἔχουσαν. ὁ γὰρ δὴ χρόνος ἐκεῖνος ἐνέγκεν ἀνθρώπους, χερῶν μὲν ἔργοις καὶ ποδῶν πάχεσι καὶ σωμάτων ῥώμαις (ὡς ἔοικεν) ὑπερφυεῖς καὶ ἀκαμάτους, πρὸς οὐδὲν ὀ τῇ φύσει χρωμένους ἐπιτήδεις οὐδὲ ὠφέλιμον, ἀλλ' ὕβρει τε χαίροντας ὑπερηφανῶ, καὶ ἀπολαύοντας τῆς δυνάμεως ὠμότητι καὶ πικρίᾳ, καὶ τῷ κρατεῖν, βιάζεσθαί τε καὶ διαφθείρειν τὸ παράπαν. αἰδῶ δὲ καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ ὅ ἴσον καὶ τὸ φιλάνθρωπον, ὡς ἀτολμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, καὶ φόβῳ τοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῖς πολλοὶς ἐπαινοῦντας, οὐδὲν οἰομένους προσήκειν τοῖς πλέον ἔχειν δυναμένοις. τούτων Ἡρακλῆς τοὺς μὲν ἐξέκοπτε καὶ ἀνῄρει πρόσω, οἱ ὀ λανθάνοντες ἐκείνου παρόντος, ἔκρυπτον καὶ ἀνεδύοντο, καὶ παρεμβοῶντο ταπεινὰ πρᾶττοντες. ἐπεὶ δὲ Ἡρακλῆς ἐχρήσατο συμφορᾷ, καὶ κτείνας Ἴφιτον, εἰς Λυδίαν ἀπῆρε, καὶ συχνὸν ἐκεῖ χρόνον ἐδουλεύετο παρ' Ὀμφάλῃ, δίκην τοῦ φόνου ταύτην ἐπιθεὶς αὐτῷ, τότε τὰ μὲν Λυδῶν πράγματα πολλὴν ἔφερεν εἰρήνην ὀ ἄδειαν, ἐν ὀ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις αὖθις ἐξεφύοντο αἱ κακίαι καὶ αἱ ἐρρᾴγεσαν, οὐδενὸς παίζοντος οὐδὲ κατείργοντος. ἐν οὖν ὀλέθριος ἡ πορεία τοῖς Ἀθήναζε πεζῇ βαδίζουσιν ἐκ Πελοποννήσου· καὶ τῶν λῃστῶν καὶ κακουργῶν ἐξηρημένος ἕκαστον ὁ Πιτθεὺς ὁποῖος εἴη, καὶ ὁποῖα δρῴη περὶ τοὺς ξένους, ἔπεισε τὸν Θησέα κομίζεσθαι διὰ θαλάττης. τὸν ὀ πάλαι μὲν (ὡς ἔοικε) λεληθότως διέκαιεν ἡ δόξα τῆς Ἡρακλέους ἀρετῆς, καὶ πλεῖστον ἐκείνῳ λόγον εἶχε, καὶ προθυμότατος ἀκρατὴς ἐγένετο τῶν διηγουμένων ἐκεῖνον οἷος εἴη, μάλιστα ὀ τῶν αὐτὸν ἑωρακότων, καὶ πρᾴτοντι καὶ λέγοντι προστετυχηκότων· τότε ὀ πρωτάπασιν ἐν φανερὸς πεπονθὼς ὅσῳ ὕστερον χρόνοις πολλοῖς Θεμιστοκλῆς ἔπαθε, καὶ εἶπεν ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐᾷ τὸ Μιλτιάδου τρόπαιον· οὕτως ἐκείνῳ τοῦ Ἡρακλέους θαυμάζοντι τὴν ἀρετὴν, καὶ νύκτωρ ὄνειρος ἦσαν αἱ πράξεις, καὶ μὴ ἡμέρᾳ ἐξήγει αὐτὸν ὁ ζῆλος, καὶ ἀνῄρει, ταῦτα πράττειν διανοούμενον. ἐτύγχανον ὀ καὶ γένει κοινωνοῦντες ἐξ ἀνεψιῶν ὄντες.

Αἴθρα μὲν γὰρ ἦν Πιτθέως θυγάτηρ, Ἀλκμήνη δ', Λυσιδίκης· Λυσιδίκη δ' καὶ Πιτθεὺς, ἀδελφοὶ, γεγονότες ἐξ Ἱππο-
δαμείας καὶ Πέλοπος. δεινὸν οὖν ἐποιεῖτο καὶ οὐκ ἀνεκτὸν, οὐκ εἶν-
αι μὲν ὅπου τοῖς πολλοῖς χρῆν ποιεῖν βαδίζοντα, καθαίρειν γῆν
καὶ θάλατταν, αὐτὸν δ' τοῖς ἐν ποσὶν ἄθλοις ἀποδιδράσκειν.
τὸν μὲν δόξῃ καὶ λόγῳ πατέρα καταισχύνων ἀφ' θαλάττης
φυγῇ κομιζόμενος, τῷ δὲ ὄντι φερόμενος γνω-
ρίσματα, πέδιλα καὶ ξίφος ἀναίμακτον, οὐκ ἔργοις ἀ-
θῶος ἀγαθοῖς καὶ πράξεσι φανεῖς ἐμφανῆ χαρακτῆρα
τῆς ἀληθείας. τοιούτῳ φρονήματι καὶ τοιούτοις λογισμοῖς ἐξώρ-
μησεν, ὡς ἀδικήσων μὲν οὐδένα, τοὺς δ' ὑπαρχοντας βίας ἀ-
μυνόμενος.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ἐπιδαυρείᾳ Περιφήτῃ, ὅπλῳ
χρώμενον, κορύνῃ, καὶ ἀφ' τούτου Κορυνήτην ὀνομαζόμ-
μενον, ἀπτόμενον αὐτοῦ καὶ κωλύοντα πορεύεσθαι, συμβα-
λὼν ἀπέκτεινεν· ἡσθεὶς δ' τῇ κορύνῃ λαβὼν, ὅπλον ἐποιήσα-
το, καὶ διετέλει χρώμενος, ὥσπερ ὁ Ἡρακλῆς τῷ δέρματι τοῦ
λέοντος. ἐκείνῳ μὲν οὖν ἐπιδείξις ἦν φορούμενον, ἡλίκον τὸ
μέγεθος θηρίου κρατήσειεν· οὗτος δ' τῷ κορύνῃ ἐπεδείκνυεν
ἠπιωμένῳ μὲν ὑπ' αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀήττητον οὖσαν. ἐν δὲ
Ἰσθμῷ Σίννιν τὸν πιτυοκάμπτην, ᾧ τρόπῳ πολλοὺς ἀνῄρει,
τούτῳ διέφθειρεν αὐτὸς, οὐ μεμελετηκὼς οὐδὲ εἰθισμένος,
ἐπιδείξας δὲ τῷ ἀρετῷ, ὅτι καὶ τέχνης πρείττων καὶ μελέτης
ἁπάσης. ἦν δὲ τοῦ Σίννιδος καλλίστη καὶ μεγίστη θυγάτηρ ὄνο-
μα Περιγούνη. ταύτην τοῦ πατρὸς ἀνῃρημένου φυγοῦσαν
ἐζήτει περιιών ὁ Θησεύς· ἡ δὲ εἰς τόπον ἀπελθοῦσα λόχμην
ἔχοντα πολλῇ, σοιβῷ τε πλείστῳ καὶ ἀσφάραγον, ἀκάκως
πρᾴου καὶ παιδικῶς ὥσπερ αἰδαινομένων δεομένη, παρεσπύ-
χετο μὴ ὅρκων, ἢν σώσωσιν αὐτὴν καὶ ἀποκρύψωσι, μηδέποτε
λυμανεῖσθαι, μηδὲ καύσειν. ἀναβοωμένου δὲ τοῦ Θησέως,
καὶ πίστιν διδόντος ὡς ὑπὲρ μελήσεται καλῶς αὐτῆς, καὶ οὐδὲν
ἀδικήσει, παρῆλθε· καὶ ᾧ μὲν Θησεῖ συγγενομένη, Μελάνιπ-
πον ἔτεκε· Δηϊονεῖ δὲ τῷ Εὐρύτου τοῦ Οἰχαλιέως ὕστερον συνῴκη-
σε, Θησέως δόντος. ἐκ δὲ Μελανίππου τοῦ Θησέως γενόμ-
μενος Ἴωξος, Ὀρνύτῳ τῆς εἰς Καρίαν ἀποικίας μετέσχεν. ὅθ-
εν Ἰωξίδες. καὶ Ἰωξίοις πάτριον κατέχει μήτε ἄκανθαν ἀσ-
φαράγου μήτε σοιβῷ καίειν, ἀλλὰ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν· ἡ δὲ
Κρομμυωνία σῦς, ἣν Φαιὰν προσωνόμαζον, οὐ φαῦλον ἦν
θηρίον, ἀλλὰ μάχιμον καὶ χαλεπὸν κρατηθῆναι. ταύτην,
ὁδοῦ πάρεργον, (ὡς μὴ δοκοίη πρᾶγμα πρὸς ἀνάγκην ποιεῖν)
ὑποστὰς ἀνῄρει. καὶ ἅμα, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοῖς πονηροῖς ἀ-
μυνόμενον οἰόμενος δεῖν τὸν ἀγαθὸν προσφέρεσθαι, τῶν δὲ
θηρίων καὶ προσεπιχειρούντα τοῖς γυναιξὶν, μάχεσθαι καὶ κρα-
τεῖν ἠξίου. ἔνιοι δέ φασι τὴν Φαιὰν λῃστρίδα γυναῖκα,
φονικὴν καὶ ἀκόλαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν Κρομμυῶνι,
Σινῶν ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ ἤθους καὶ τοῦ βίου, εἶτα ὑπὸ Θη-
σέως ἀποθανεῖν. Σκίρωνα δὲ περὶ τῆς Μεγαρικῆς ἀνῄρει,
ῥίψας κατὰ τῶν πετρῶν, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, λῃστεύοντα τοὺς
παριόντας· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσιν, ὕβρει καὶ θρασύτητι προστείνοντα
τὼ πόδε τοῖς ξένοις, καὶ κελεύοντα νίπτειν, εἶτα λακτίζοντα
καὶ ἀπωθοῦντα νίπτοντας εἰς τὴν θάλατταν. οἱ δὲ Μεγα-
ρόθεν συγγραφεῖς, ὁμόσε τῇ φήμῃ βαδίζοντες, καὶ τῷ πολ-
λῷ χρόνῳ (κατὰ Σιμωνίδην) πολεμοῦντες, οὔτε λῃστὴν οὔτε
ὑβριστὴν γεγονέναι τὸν Σκίρωνα φασὶν, ἀλλὰ λῃστῶν μὲν
κολαστὴν, ἀγαθῶν δὲ καὶ δικαίων οἰκεῖον ἀνδρῶν καὶ φίλον.

A Quippe erat Pitthei Æthra filia, Alcmena Lysidices : Lysidice & Pittheus ex Hippodamia & Pelope germani. Turpe igitur ducebat, neque ferendum, illum in omnes vbique improbos pergentem terram mareque lustrare, si ipse offerentia se certamina refugeret, parentem opinione & nomine habitum, dehonestans, qui per mare fugitans veheretur: & verò notas ferens, calceos & gladium incruentum, non statim egregiis operibus factisque claram imaginem proferret nobilitatis suæ. His spiritibus atque his consiliis erupit, statuitque lædere neminem, sed vim inferentes vlcisci. Ac primùm in finibus Epidauri Peri-
B pheten, qui pro armis vtebatur claua, ideoque Corynetes, *id est Clauatus*, appellabatur, apprehendentem ipsum & vetantem progredi, congressus cum eo, interfecit. Oblectatus claua, cepit eam pro armis : qua deinceps est vsus, vt pelle leonis Hercules. Atque illi id erat tegumen, quàm immanem beluam superasset, argumentum : hic clauam ab se ostentabat victam, secum inuictam esse. In Isthmo Sinnin Pityocampten, quo modo
C multos ille peremerat, eodem eum sustulit : non meditatus neque assuetus, sed virtutem demonstrans cuiuis arti & exercitationi excellere. Erat Sinnidi excellentissimæ formæ & staturæ filia, Perigune nomine : hanc perempto Theseus patre fugientem circumquaque requirebat. Ea in locum secesserat frequentibus virgultis, multaq; stœbe & asparagis obsitum. Hæc illa admodum simpliciter & pueriliter precans velut sentientia, vota cum iureiurando nuncupauit, si seruassent & texissent se, nunquam læsuram se ea nec crematuram. Quam quum alta voce appellaret Theseus, fidemque daret egregiam se eius gesturum curam, neque re vlla violaturum, prodiit, atque ex Thesei complexu edidit Melanippum.
D Ea post Deioni Euryti OEchalensis filio, Theseo elocante, nupsit. Melanippo Thesei genitus Ioxus Ornyti socius deducenda in Cariam colonia fuit, vnde originem ducunt Ioxides. Hinc solenne Ioxidibus est, neque spinam asparagi, neque stœben comburere, sed honorare hæc & venerari. Crommyonia sus, quam Phæam cognomine dicebant, fera erat non contemnenda, sed pugnax, & haudquaquam prompta superatu. Hanc obiter (ne omnia videretur necessitate agere) exceptam occidit, existimans iuxta decere fortem virum, homines improbos vt ad vindicandum se
E aggrediatur, & feras generosas pugna lacessat, & cum iis depugnet. Sunt, Phæam qui mulierem latronem fuisse atrocem & lasciuam referant, quæ ibidem habitabat in Crommyone, Suem appellatam ex moribus & vita, quæ sit inde à Theseo trucidata. Scironem pro finibus Megaricis sustulit, præcipitauitque de saxo: qui (vt frequens fama obtinet) latrocinatione vtebatur in viatores, & (vt alii aiunt) ex impotente improbitate pedes porrigebat peregrinis iussis eos abluere, mox impellebat hos calcibus, & deturbabat in pelagus. Scriptores verò Megarenses cum fama
F pedem conferentes, & cum diuturnitate (vt Simonides ait) pugnantes, neque latronem fuisse, neque flagitiosum contendunt Scironem, imò latronum vindicem, virorumque familiarem atque amicum bonorum & rectorum.

Nanque Græcorum numerari Æacum ſanctiſſimum, & Cychrea Salaminium diuinis honoribus coli apud Athenienſes : iam Pelei & Telamonis nulli eſſe obſcuram virtutem. Atqui fuiſſe Scironem Cychrei generum, Æaci ſocerum, Pelei autem Telamoniſque auum ex Endeide progenitorum, Scironis & Charicles filia. Neque ergo cum deterrimo probabile eſſe optimos viros ſocietatem coiſſe generis, vel maxima chariſſimaque pignora accepiſſe & dediſſe. Verùm Theſea narrant, non quum primùm Athenas contenderet, ſed pòſt, quum Eleuſina cepit de Megarenſibus, Diocle, qui in ſummo magiſtratu ibi erat, fraude circumuento, tum Scironem interfeciſſe. Atque in his ea eſt diſſenſio. Eleuſine Cercyona Arcadem lucta victum oppreſſit: paulumque progreſſus Hermione, Damaſten Procruſten, dictum, compellens eum vt lectis ſe adæquaret, ſicut hoſpites ille. His operibus inſiſtebat Herculis veſtigiis. Etenim ille quibus ipſe petebatur inſidiis, iiſdem pœnas expetens ab inuaſoribus, immolauit Buſirim. Antæum lucta oppreſſit. Cygnum, quo cum prouocatus conſeruit manus, obtriuit. Termerum capite incurrentem confecit, à quo Termerium malum ferunt dictum : quippe feriens capite obuios Termerus necabat. Itidem puniebat Theſeus improbos, vlciſcebaturque eos eadem vi qua alios illi, opprimens, admodum ſuæ improbitatis iuſtas pœnas pendentes. Quum progreſſus Cephiſum attigiſſet, certi ex Phytalidarum ſtirpe occurrentes, ſalutauerunt eum primi. Quos quum oraret vt expiarent ſe, illi luſtrarunt eum ſolenni more, hoſtiiſque ad placandos deos immolatis inuitarunt domum, quum nemo antequicquam humaniter aut hoſpitaliter in itinere ei feciſſet. Octauo tãdem die fertur menſis Cronii (quem nunc Hecatombæona dicunt) in patriam veniſſe. Vrbem ingreſſus, rempublicam offendit tumultu & ſeditione plenam, res etiam Ægei domi priuatim ægras. Nam Medea Corintho profuga, medicamentis Ægea ſe orbitate pollicita liberaturam, in contubernio eius agebat. Quæ de Theſeo quum præſenſiſſet, imprudentem Ægea, ætate grauem, omniaque propter ſeditionem timentem, perpulit vt illum, tanquam hoſpitem, inuitatum ad conuiuium, tolleret medicamentis. Theſeus, quum ad prandium acceſſiſſet, non putauit faciundum vt ipſe qui eſſet, declararet ſe prior, ſed illi volens initium ſui cognoſcendi præbere, diſtrictum cultrum, quaſi carnes quæ appoſitæ erant, diſſecturus oſtendit ei. Quo Ægeus ſtatim animaduerſo veneni calicem proiecit, filiumque, quum eum interrogaſſet, ſalutauit, & aduocata ciuium concione, agnouit, quem propter ſtrenuitatem illi receperunt libenter. Prolapſo poculo venenum effuſum dicitur, vbi nunc in Delphinio ſepta ſunt. Illic enim habebat domicilium Aegeus, atque Hermen, qui ad orientem eſt fani poſitus, vocant in Aegei porta. At Pallantidæ, qui ante ſperauerant regnum ſe orbo defuncto Aegeo, occupaturos, vt declaratus Theſeus ſucceſſor eius eſt, iniquo animo id ferentes regnare adoptatum à Pandione Aegea, neque vlla contingentem Erechthidas cognatione, nunc autem iterum aduenam Theſea & hoſpitem regnaturum, bellum mouerunt. Partiti copias, alii apertè ex Sphetta

A Αἰακόν τε γὰρ Ἑλλήνων ὁσιώτατον νομίζεσθαι, καὶ Κυχρέα
ὑμᾶς θεῶν ἔχειν Ἀθήνησι τὸ Σαλαμίνιον, τιμῶ δὲ Πηλέως
καὶ Τελαμῶνος ἀρετὴν οὐδενὸς ἀγνοεῖσθαι. Σκίρωνα
τοίνυν, Κυχρέως μὲν γνήσιον γαμβρὸν, Αἰακοῦ δὲ πενθερὸν,
Πηλέως δὲ καὶ Τελαμῶνος πάππον, ὄντα Ἐνδηΐδος γεγονότων
τῆς Σκίρωνος, καὶ Χαρικλοῦς θυγατρός. οὐκοῦν εἰκὸς εἶναι
κακίστῳ τοῖς ἀρίστοις εἰς κοινωνίαν τῶν γένους ἐλθεῖν, τὰ μέγιστα
καὶ ὑμνούμενα λαμβάνοντας καὶ διδόντας. ἀλλὰ Θησέα φασὶν,
οὐχ ὅτε τὸ πρῶτον ἐβάδιζεν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὕστερον,
Ἐλευσῖνά τε λαβὼν Μεγαρέων ἐχόντων, τὸν ἐν κρουσάμενον
B Διοκλέα τὸν ἄρχοντα, καὶ Σκίρωνα ἀποκτεῖναι. ταῦτα μὲν
οὖν ἔχει τοιαύτας ἀπιστίας. ἐν δὲ Ἐλευσῖνι Κερκύονα τὸν
ἐξ Ἀρκαδίας καταπαλαίσας ἀνεῖλε· καὶ μικρὸν προελθὼν, Δαμάστην ἐν Ἑρμίονι τὸν Προκρούστην, ἀναγκάσας αὐ- ἑρμῖν Palmer.
τὸν ἀπισοῦν τοῖς κλινοῖς, ὥσπερ τοῖς ξένοις ἐκεῖνος. ἔ-
πραττε δὲ ταῦτα μιμούμενος τὸν Ἡρακλέα. καὶ γὰρ ἐκεῖνος
οἷς ἐπεβουλεύετο τρόποις ἀμυνόμενος τοῖς προσπεσοῦσι,
ἔθυσε τὸν Βούσιριν, καὶ κατεπάλαισε τὸν Ἀνταῖον, καὶ τὸν
Κύκνον κατεμονομάχησε, καὶ τὸν Τέρμερον συρρήξαντα τῇ
κεφαλῇ ἀπέκτεινεν ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ Τερμέρειον κακὸν ὀ-
C νομασθῆναι λέγουσι. πάντων γὰρ (ὡς ἔοικε) κεφαλῇ πρὸς ἐν-
τυγχάνοντας ὁ Τέρμερος ἀπώλλυεν. οὕτω δὴ καὶ Θησεὺς
κολάζων τοὺς πονηροὺς ἐπεξῆλθεν, οἷς μὲν ἐβιάζοντο τοὺς
ἄλλους, ὑπ' ἐκείνου καταβιαζομένους, ἐν δὲ τοῖς τρόποις
τοῖς ἑαυτοῦ ἀδικίας τὰ δίκαια παρέχοντας. προϊόντι δὲ αὐ-
τῷ καὶ γνωριμῶν τῶν Κηφισὸν ἄνδρες ἐκ τῶν Φυταλιδῶν γέ-
νους ἀπαντήσαντες ἠσπάσαντο πρῶτον, καὶ δεομένου καθαρ-
θῆναι, τοῖς νενομισμένοις ἁγνίσαντες, καὶ μειλίχια θύσαν-
τες εἱστίασαν οἴκοι, μηδενὸς πρότερον αὐτῷ φιλανθρώπου
κατ' ὁδὸν ἐντυχόντος. ἡμέρᾳ μὲν οὖν ὀγδόῃ λέγεται Κρο-
D νίου μηνὸς (ὃν νῦν Ἑκατομβαιῶνα καλοῦσι) κατελθεῖν καὶ-
ελθὼν δὲ εἰς τὴν πόλιν, εὗρε τά τε κοινὰ τραχῆ μετὰ καὶ
διαφορᾶς, καὶ τὰ περὶ τὸν Αἰγέα καὶ τὸν οἶκον ἰδίᾳ νοσοῦντα. Μήδεια γὰρ ἐκ Κορίνθου φυγοῦσα, φαρμάκοις
ὑποσχομένη τὴν ἀτεκνίας ἀπαλλάξειν Αἰγέα, συνῴκει αὐτῷ.
πυνθανομένη δὲ περὶ τοῦ Θησέως αὐτὴ, τοῦ δὲ Αἰγέως ἀγνοοῦντος, ὄντος δὲ πρεσβυτέρου καὶ φοβουμένου πάντα τὰ τοιαῦτα, ἔπεισεν αὐτὸν, ὡς ξένον ἑστιῶντα, φαρμάκοις ἀνελεῖν. ἐλθὼν οὖν ὁ Θησεὺς ὅτι τὸ ἄριστον, οὐκ ἐδοκίμαζε φράζειν αὐτὸν ὅστις εἴη, πρότερος, ἐκείνῳ δὲ βουλόμενος δοῦναι τὴν
E δυσρεστεῖν τῶν δεξιῶν, κρεῶν τῶν δεικνυμένων ἀπασάμενος τὴν μάχαιραν ὡς ταῦτα τέμνων, ἐδείκνυεν ἐκείνῳ. ταχὺ δὲ καταμαθὼν ὁ Αἰγεὺς, τῇ μὲν κύλικα τοῦ φαρμάκου κατέβαλε, τὸν υἱὸν ἀναγνοὺς, ἠσπάζετο, καὶ συναγαγὼν τοὺς πολίτας, ἐγνώριζεν, ἡδέως αὐτὸν δεχομένους διὰ τὴν εὐεργεσίαν. λέγεται δὲ, τῆς κύλικος πεσούσης, ἐκχυθῆναι τὸ φάρμακον ὅπου νῦν ἐν Δελφινίῳ τὸ περίφρακτόν ἐστιν. ἐνταῦθα γὰρ ὁ Αἰγεὺς ᾤκει· καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὸν πρὸς ἕω τοῦ ἱεροῦ, καλοῦσιν ἐπ' Αἰγέως πύλας. οἱ δὲ Παλλαντίδαι πρότερον μὲν ἤλπιζον αὐτοὶ τῇ βασιλείᾳ καθήξειν, Αἰγέως ἀτέκνου τε-
F λευτήσαντος· ἐπεὶ δὲ Θησεὺς ἀπεδείχθη διάδοχος, χαλεπῶς φέροντες εἰ βασιλεύσει μὲν Αἰγεὺς, θετὸς νομιζόμενος Πανδίονι, καὶ μηδὲν Ἐρεχθείδαις προσήκων, βασιλεύσει δὲ ὁ Θησεὺς πάλιν ἔπηλυς ὢν καὶ ξένος, εἰς πόλεμον καθίσταντο· καὶ διελόντες ἑαυτοὺς, οἱ μὲν ἐμφανῶς Σφηττόθεν·

ἐχώρησαν ὅπῃ ὁ ἄστυ μετὰ τοῦ παιδὸς, οἱ δὲ Γαργηττοῖ κρύφαν-
τες ἑαυτοὺς, ἐνήδρευον, ὡς διχόθεν ὅπῃ θησόμενοι τοῖς ὑπεναντ-
ίοις. ἦν δὲ κήρυξ μετ' αὐτῶν ἀνὴρ Ἀγνούσιος, ὄνομα Λεώς.
οὗτος ἐξήγγειλε τῷ Θησεῖ τὰ βεβουλευμένα τοῖς Παλλαντίδαις. ὁ δὲ ἐξαίφνης ὑπιπεσὼν τοῖς ἐνεδρεύουσι, πάντας διέφθειρεν. οἱ δὲ μετὰ τοῦ Πάλλαντος πυθόμενοι, διεσκεδάσθησαν. ἐκ τούτου φασὶ τῷ Παλληνάων δήμῳ πρὸς τὸν Ἀγνουσίων ὑπιγαμίαν μὴ εἶναι, μηδὲ κηρύττεσθαι τοὐπιχώριον παρ' αὐτοῖς Ἀκούετε λεώς· μισοῦσι γὰρ τοὔνομα διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ ἀνδρός. ὁ δὲ Θησεὺς ἐνεργὸς εἶναι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ δημαγωγῶν, ἐξῆλθεν ὅπῃ τὸ Μαραθώνιον ταῦρον, οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν Τετράπολιν παρέχοντα, καὶ κρατήσας ἐπεδείξατο ζῶντα, διὰ τοῦ ἄστεως ἐλάσας, εἶτα τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ κατέθυσεν. ἡ δὲ Ἑκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔοικε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν δηλήσεως. ἔθυον γὰρ Ἑκαλήσιον οἱ πέριξ δῆμοι συνιόντες Ἑκάλῃ Διὶ καὶ τὴν Ἑκάλην ἐτίμων, Ἑκαλήσιον ὑποκορειζόμενοι, διὰ δὲ κἀκείνην νέον ὄντα κομιδῇ τὴν Θησέα ξενίζουσαν, ἀσπασάσθαι προσηγορικῶς, καὶ φιλοφρονήσασθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς. ἐπεὶ δὲ νύξατο μὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Διὶ βαδίζοντος ὅπῃ τὴν μάχην, εἰ σῶς ὑποστρέψειε, θύσειν, ἀπέθανε δὲ πρὶν ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν, ἔφερε τὰς εἰρημένας ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας τοῦ Θησέως κελεύσαντος, ὡς Φιλόχορος ἱστόρηκεν. ἐλίγῳ δὲ ὕστερον ἦκον ἐκ Κρήτης ὁ τέταρτοι οἱ τὸν δασμὸν ἀπάξοντες. Ἀνδρόγεω γὰρ περὶ τὴν Ἀττικὴν ἀποθανόντος δόλῳ δόξαντος, ὅ, τε Μίνως πολλὰ κακὰ πολέμῳ εἰργάζετο τοῖς αὐθέποις, καὶ ὁ δαιμόνιον ἔφθειρε τὴν χώραν· ἀφορία τε γὰρ καὶ νόσος ἐπέσκηψε πολλὴ, καὶ ἀπέδησαν οἱ ποταμοί· καὶ τοῦ θεοῦ προστάξαντος ἱλασαμένοις τὸν Μίνω καὶ διαλλαγεῖσι, λωφήσειν ὁ μίασμα, καὶ τῶν κακῶν ἔσεσθαι παῦλαν, ὅπῃ κηρυκευσάμενοι καὶ δεηθέντες ἐποιήσαντο συνθήκας, ὥστε πέμπειν δι' ἐνιαυτοῦ τὸν δασμὸν ἑπτὰ μὲν παῖδας ἑπτὰ καὶ παρθένους τοσαύτας, ὁμολογοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων. τοὺς δὲ παῖδας εἰς Κρήτην κομιζομένους ὁ μὲν τραγικώτατος μῦθος ἀποφαίνει τὸν Μινώταυρον ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ διαφθείρειν, ἢ πλανωμένους αὐτοὺς, καὶ τυχεῖν ἐξόδου μὴ δυναμένους, ἐκεῖ καταθνήσκειν. τὸν δὲ Μινώταυρον (ὥσπερ Εὐριπίδης φησὶ) σύμμικτον εἶδος καὶ ἀποφώλιον βρέφος γεγενέναι, καὶ ταῦρου μεμίχθαι καὶ βροτοῦ διπλῆ φύσει. Φιλόχορος δὲ φησιν οὐ ταῦτα συγχωρεῖν Κρῆτας, ἀλλὰ λέγειν ὅτι φεύγειν μὲν οὐ ὁ Λαβύρινθος, οὐδὲν ἔχων κακὸν ἀλλ' ἢ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένους. ἀγῶνα δὲ ὁ Μίνως ἐπ' Ἀνδρόγεω γυμνικὸν ἐποίει, καὶ τοὺς παῖδας ἆθλα τοῖς νικῶσιν ἐδίδου, τέως ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ φυλαττομένους. ἐνίκα δὲ τοὺς πρότερος ἀγῶνας ὁ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνάμενος τότε καὶ στρατηγῶν, ὄνομα Ταῦρος, ἀνὴρ οὐκ ὀπτικὴς καὶ ἥμερος τὸ τρόπον, ἀλλὰ καὶ τοῖς παισὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπερηφάνως καὶ χαλεπῶς προσφερόμενος. Ἀριστοτέλης δὲ, καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτείᾳ δῆλός ἐστιν ἡγούμενος αἰκαρείᾳ τοὺς παῖδας ὑπὸ τὸν Μίνω, οὐδὲ θηλύοντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγηράσκειν. καί ποτε Κρῆτας βίχλῳ παλαιὰ ἀποδιδόντας, ἀθέπτων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν· τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμιχθέντας οἰκήτορας οἴκοθεν συνεξελθεῖν. ὡς δὲ οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ βίον ἑαυτοῖς αὐτόθι,

A vrbem cum parente petierunt, pars in Gargetto in insidiis occulti consederunt, vt vtrinque in inimicos coorituri. Erat caduceator in cœtu illorum Agnusius Leus nomine. Hic detulit ad Thesea consilia Pallantidarum, qui repentè insidiatores adortus, cunctos oppressit. Ea re nunciata Pallantis cohors dissipata est. Inde aiunt Pallenæorum curiæ cum Agnusiis connubium non esse, neque pronunciari ex illorum more, *Audite Leus*, quæ dictio populum significat: nam ob illius proditionem est nomen hoc iis execrabile. Porrò Theseus ne torpesceret ocio, simul auram popularem captans, perrexit in taurum B Marathonium, qui non parum negocii Tetrapolim incolentibus præbebat. Hunc captum exhibuit, viumque egit per vrbem. inde eum Apollini Delphinio immolauit. Hecale & quæ de illa fabula hospitii & conuiuii commemoratur, non omnino apparet ex vano esse. Sacrum Hecalesium circumiecti populi concilio indicto Ioui Hecalo faciebant, & Hecalen colebant, diminutiuo nomine Hecalenen appellantes: quòd illa quoque iuuenem admodum hospitio excipiens Thesea, senum more salutasset & blandita fuisset ei diminutis nominibus. Quæ quia pro eo ad pugnam progrediente, si sospes reuertisset, C Ioui vouerat hostias, diem autem suum ante illius reditum obierat, hæc retulit hospitalitatis Thesei iussu præmia, vt Philochorus tradidit. Paulò pòst aderant tertiò ex Creta, qui vectigal accepturi erant. Ac cùm Androgeus in Attica dolo diceretur peremptus, Minoa multas clades bello intulisse incolis, ac deos regionem fœdasse: sterilitatem enim & morbum passim incubuisse, ac flumina exaruisse. Cùm autem præcepisset Apollo, si Minoa placassent & fuissent cum eo reconciliati, diuinam iram constitutam, requiemq; fore malorum: hos missis legatis cum suppliciis fœdus fecisse, vt tributum nouem annis mitterent septenos impuberes adolescentes, totidemque virgines. Id fere conuenit inter scriptores. Pueros in Cretam deportatos horrendissima fabula iactat in Labyrintho Minotaurum peremisse, vel vagantes nec inuenire valentes exitum, ibidem mortuos: Minotaurum, vt ait Euripides, fuisse

Mixtum genus puerumq; monstrificum simul
Gemina ex natura hominis q; taurique editum.

Cretenses Philochorus author est hæc inficias ire, ac dicere custodiam Labyrinthum fuisse, quæ nihil mali, nisi quòd non valerent inde effugere custoditi, haberet: Minoa, in Androgei memoriam ludos gymnicos fecisse, victoribusque præmio dedisse pueros, qui tunc in Labyrintho asseruabantur. Vicisse prioribus ludis eum, cuius erat id temporis prima apud illum authoritas, & ducem belli nomine Taurum, feris & duris hominem moribus, qui pueros Athenienſium superbè & crudeliter haberet. Ipse quoque in Bottiæorum repub. F Aristoteles fatetur à Minoe non arbitrari se, interfectos fuisse pueros, sed mercenariam vitam agentes in Creta consentiisse: ac Cretenses aliquando ad vetera persoluenda vota hominum misisse primitias Delphos, atque cum his qui mittebantur, mistam illorum sobolem vnà emigrasse. Qui cùm victum ibi quærere non valerent,

in Italiam transmisisse primum, atq; illic sedes circa Iapygiam collocasse: inde rursus delatos in Thraciam & dictos Bottiæos. Quapropter Bottiæorum virgines per certa sacra accinere: *Pergamus Athenas*. Et reuera graue videtur, exercere cum ciuitate quæ linguam habet & literas, inimicitias. Etenim audiuit perpetuo male Minos, & in theatris Athenis proscissus est: neque ei vel Hesiodus profuit, summum Regem. vel Homerus, Iouis appellans discipulum: verum præualentes tragici, magna eum ex pulpito & scena macula vt trucem & ferum aspersere. quamuis Minoa ferant regem & legislatorem, iudicem Rhadamanthum fuisse, & iuris ab eo sanciti custodem. Vt ergo tempus tertii tributi adfuit, & vocandi in sortem erant patres, qui impuberes liberos habebant, recruduerunt querelæ in Ægea, ciuium lugentium atq; indignantium omnium, illum authorem in societatem vnum non venire pœnarum: sed qui regnum in nothum transtulisset & hospitem filium, ipsos nihil laboret in iustorum solitudine liberorum & orbitate relinqui. Angebant hæc Thesea, qui vt æquum bonum agnosceret & in consortium veniret fortunæ publicę, semetipsum obtulit, extra sortem se adiungens. Ac cæteri quidem spiritus eius obstupuerunt & commendauerunt ciuilitatem. Aegeus vero cum precibus & obsecrationibus agens immotum videret & inflexibilem, alios pueros sorte duxit. Hellanicus refert non sorte ductos pueros puellasq; ciuitatem misisse, sed Minoa delegisse pręsentē, ac Thesea omniū cepisse primū præfinita lege. Præfinitum aūt fuisse, vt nauē præberent Athenienses, & impositi impuberes nulla secum ferentes arma bellica cum illo nauigarent, sublatoque Minotauro finem fore pœnæ. nam ante nulla spes suberat salutis. Hinc nauem cum atro velo vt in certam perniciem mittebant. Tunc vero cum parentem Theseus confirmaret, & domiturum se iactaret Minotaurum: aliud velum gubernatori Aegeus candidum dedit cum præcepto, vt in reditu sospite Theseo attolleret candidum, alias nauigaret cum atro & signum cladis ederet. Simonides negat candidum ab Aegeo datum, sed puniceum velum ilicis eximiæ virescentis flore tinctum liquido: atque id insigne dedisse eorum salutis. Nauis gubernator Amarsyadas erat Phereclus, vt refert Simonides. Philochorus ab Sciro ait ex Salamine Thesea gubernatorem Nausitheum accepisse, & Phæacen proræ rectorem, quod nōdum Athenienses rem maritimam tractarent: etenim fuisse vnum ex impuberibus Menesthea Sciri ex filia nepotem. His astipulantur Nausithei, & Phæacis posita in Phalero à Theseo apud Scironis fanum monumenta. Ac solennia Cybernesia in honorem horum tradit agi, quasi dicas Gubernatoria. Sorte ducta cum accepisset ex Prytaneo Theseus eos quorum nomina exierant, profectus in Delphinion supplicia Apollini pro iis posuit. Ea ramus erant sacræ oleæ candida reuinctus lana. Votis nuncupatis sexto die mensis Munychionis, quo die adhuc virgines Delphinion mittunt ad placandos deos, descendit ad mare. Fama est, Apollinem Delphicum ei dictionem dedisse,

A πρῶτον μὲν εἰς Ἰταλίαν ἀφικέσθαι, κἀκεῖ κατοικεῖν περὶ τὴν Ἰαπυγίαν. ἐκεῖθεν δ' αὖθις εἰς Θρᾴκην κομισθῆναι, καὶ κληθῆναι Βοττιαίους. διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσίαν τινὰ τελούσας ἐπᾴδειν, Ἴωμεν εἰς Ἀθήνας. ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει καὶ μουσαν ἀπεχθάνεσθαι. καὶ γὰρ ὁ Μίνως ἀεὶ διετέλει κακῶς ἀκούων καὶ λοιδορούμενος ἐν τοῖς Ἀττικοῖς θεάτροις· καὶ οὔτε Ἡσίοδος αὐτὸν ὤνησε, βασιλεύτατον, οὔτε Ὅμηρος ὀνειρὴν Διὸς προσαγορεύσας ἀλλ' ὑπερκατήσαντες οἱ τραγικοί, πολλὴν ἀπὸ τῆς λογείας καὶ τῆς σκηνῆς ἀδοξίαν αὐτῷ κατε-
B σπέδασαν, ὡς χαλεποῦ καὶ βιαίου νομοθέτου. καί τοι φασὶ τὸν μὲν Μίνω, βασιλέα καὶ νομοθέτην· δικαστὴν δὲ, τὸν Ῥαδάμανθυν εἶναι καὶ φύλακα τῶν ὡρισμένων ὑπ' ἐκείνου δικαίων. ἐπεὶ δ' οὖν κατῆκεν ὁ χρόνος τοῦ τέλους τοῦ δασμοῦ, καὶ παρέχειν ἔδει τοὺς πατέρας ὅτι τὸν κλῆρον οἷς ἦσαν νήπιοι παῖδες, αὖθις ἀνεφύοντο τῷ Αἰγεῖ ἀμφιβολαὶ πρὸς τοὺς πολίτας, ὀδυρομένους καὶ ἀγανακτοῦντας ὅτι πάντων αἴτιος ὢν ἐκεῖνος, οὐδὲν μέρος μετέχει τῆς κοινότητος μόνος, ἀλλ' ὅτι νόθῳ καὶ ξένῳ παῖδι τὴν ἀρχὴν πεποιημένος, αὐτοὶ
C περιορᾷ γνησίων ἐρήμους καὶ ἄπαιδας ἀπολειπομένους. ταῦτ' ἤνια τὸν Θησέα, καὶ δικαιοῦν μὴ ἀνιᾶν, ἀλλὰ κοινωνεῖν τῆς τύχης τοῖς πολίταις, ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἄτακτος κλήρῳ προσελθών. καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τό, τε φρόνημα θαυμαστὸν ἐφάνη, καὶ τὸ δημοτικὸν ἠγάπησαν· ὁ δὲ Αἰγεὺς, ἐπεὶ δεόμενος καὶ καθικετεύων, ἀμετάπειστον εὗρε καὶ ἀμετάτρεπτον, ἀπεκλήρωσε τοὺς ἄλλους παῖδας. Ἑλλάνικος δέ φησιν οὐ τοὺς λαχόντας ἀπὸ κλήρου καὶ τὰς λαχούσας ἐκπέμπειν τὴν πόλιν, αὐτὸν δ' τὸν Μίνω τοῦ δαινόμενον ἐκλέγεσθαι, καὶ
D τὸν Θησέα πάντων ἑλέσθαι πρῶτον ὅτι τοῖς ὁρισθεῖσιν. ὠρισμένον δ' ἦν, τὴν μὲν ναῦν Ἀθηναίοις παρέχειν, ἐμβαίνοντας δ' πλεῖν σὺν αὐτοῖς τοὺς νήπιοις, μηδὲν ὅπλον ἐνήιον ὑπιφερομένοις. ἀπολομένου δ' τοῦ Μινωταύρου, πέρας ἔχειν τὴν ποινήν. πρότερον μὲν οὖν οὐδεμία σωτηρίας ἐλπὶς ἐπέκειτο· διὸ καὶ μέλαν ἱστίον ἔχουσαν, ὡς ὑπὲρ συμφορᾶς προσδήλῳ, τὴν ναῦν ἔπεμπον. τότε δ' τοῦ Θησέως τὸν πατέρα θαρρύνοντος καὶ μεγαληγορούντος ὡς κατασκεψόμενος τὸν Μινώταυρον, ἔδωκεν ἕτερον ἱστίον λευκὸν τῷ κυβερνήτῃ, κελεύσας ἐπιστρέφοντα σῴζομένου τοῦ Θησέως, ἐπάρασθαι τὸ λευκόν· εἰ δὲ
E μὴ, τῷ μέλανι πλεῖν, καὶ ἀποσημαίνειν τὸ πάθος. ὁ δὲ Σιμωνίδης οὐ λευκὸν φησὶν εἶναι τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγέως, ἀλλὰ φοινίκεον ἱστίον ὑγρῷ πεφυρμένον φοινικὸς ἀνθεῖ ἐριθάλλου· καὶ τοῦτο τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποιήσασθαι σημεῖον. ἐκυβέρνα δ' τὴν ναῦν Ἀμφισυάδας Φέρεκλος, ὡς φησι Σιμωνίδης· Φιλόχορος δὲ τοῦδε Σκίρου φησὶν ἐκ Σαλαμῖνος τὸν Θησέα λαβεῖν κυβερνήτην μὲν, Ναυσίθεον, πρῴρεα δ', Φαίακα, μηδέπω τότε τῶν Ἀθηναίων προσιόντων τῇ θαλάσσῃ. καὶ γὰρ εἶναι τῶν νήπιων ἕνα Μενέσθιον Σκίρου θυγατριδοῦν. μαρτυρεῖ δ' τούτοις ἡρῶα Ναυσιθόου καὶ Φαίακος,
F εἰσαμένου Θησέως Φαληροῖ πρὸς τῷ τοῦ Σκίρωνος ἱερῷ, καὶ τὴν ἑορτὴν τὰ κυβερνήσια φησὶν ἐκείνοις τελεῖσθαι. θυομένου καὶ τοῦ κλήρου, τοῦδε λαβὼν τοὺς λαχόντας ὁ Θησεὺς ἐκ τοῦ πρυτανείου, καὶ παρελθὼν εἰς Δελφίνιον, ἔθηκεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἀπόλλωνι τὴν ἱκετηρίαν. ἦν δ' κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας ἐρίῳ λευκῷ κατεστεμμένος. ἑξάμηνος δὲ κατέβαινεν ἕκτῃ μηνὸς ὅτι θαλασσαν ἱσταμένου Μουνυχιῶνος, ᾗ καὶ νῦν ἔτι τὰς κόρας πέμπουσιν ἱλασομένας εἰς Δελφίνιον. λέγεται δ' αὐτῷ τὸν μὲν ἐν Δελφοῖς ἀνελεῖν θεόν,

Ἀφροδίτην καθηγεμόνα ποιησάμενος καὶ τοῦ καλοῦ συνέμπορον· θυσίαν τε πρὸς θαλάσσῃ τὴν αἶγα θήλειαν οὖσαν, ἀδεμάτους τε φέρειν θηλείας. διὸ καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν Ἐπιτραγίαν. ἐπεὶ κατέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὡς μὲν οἱ πολλοὶ γράφουσι καὶ ἄδουσι, τοῦ τῆς Ἀριάδνης ἐρασθείσης, τὸ λίνον λαβὼν, καὶ διδαχθεὶς ὡς ἔστι τοῦ λαβυρίνθου τοῖς ἑλιγμοῖς διεξελθεῖν, ἀπέκτεινε τὸν Μινώταυρον, καὶ ἀπέπλευσε τοῦ Ἀριάδνην αἰχαλεβὼν καὶ τοὺς ἠιθέους. Φερεκύδης δὲ καὶ τὰ ἐδάφη τῶν Κρητικῶν νεῶν φησὶν ἐκκόψαι τὸν Θησέα, τοῦ δίωξιν ἀφαιρούμενον· Δήμων δὲ καὶ τὸν ταῦρον αἱρεθῆναι φησὶ τὸν τοῦ Μίνω στρατηγὸν, ἐν ᾧ λιμῷ σφαιραμαχοῦντα τοῦ Θησέως ἐκπλέοντος· ὡς δὲ Φιλόχορος ἱστόρηκε, τὸν ἀγῶνα τοῦ Μίνω συντελουμένου, ὀπίδοξος ὢν ἀποστάσας πάλιν νικήσειν, ὁ Ταῦρος ἐφθονεῖτο. καὶ γὰρ ἡ δύναμις αὐτῷ σφὰ τὸν τρόπον ἐπαχθὴς, καὶ σφαβολοῦ εἶχεν ὡς τῇ Πασιφάῃ πλησιάζων. διὸ καὶ τοῦ Θησέως ἀξιοῦντος ἀγωνίσασθαι, συνεχώρησεν ὁ Μίνως. ἔθους δὲ ὄντος ἐν Κρήτῃ θεᾶσθαι καὶ τὰς γυναῖκας, Ἀριάδνη παρεῦσα, τοῦ τε τὴν ὄψιν ἐξεπλάγη τοῦ Θησέως, καὶ τὴν ἄθλησιν ἐθαύμασε πάντων κρατήσαντος, ἡσθεὶς δὲ καὶ ὁ Μίνως, μάλιστα τοῦ Ταύρου καταπαλαισθέντος καὶ τοῦ πληγακισθέντος, ἀπέδωκε τῷ Θησεῖ τοὺς παῖδας, καὶ ἀφῆκε τῇ πόλει τὸν δασμόν. ἰδίως δέ πως καὶ τοῦ πλοῦ ὁ Κλείδημος ἀπήγγειλε τοῦ τούτων, ἀνωθέν ποθεν ἀρξάμενος· ὅτι δόγμα κοινὸν τῶν Ἑλλήνων μηδεμίαν ἐκπλεῖν τριήρη μηδαμόθεν ἀνδρῶν πέντε πλείονας δεχομένην. τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς Ἀργοῦς Ἰάσονα μόνον τοῦ πλεῖν, ἀξειργάζεσθαι τὰ θαλάσσης τὰ λῃστήρια. Δαιδάλου δὲ πλείῳ φυγόντος εἰς Ἀθήνας, Μίνως τοῦ τὰ δόγματα μαχαῖς ναυσὶ διώκων, ὑπὸ χειμῶνος εἰς Σικελίαν ἀπηνέχθη, κἀκεῖ κατέστρεψε τὸν βίον· ἐπεὶ δὲ Δευκαλίων ὁ υἱὸς αὐτοῦ πολεμικῶς ἔχων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἔπεμψεν ἐκδιδόναι Δαίδαλον αὐτῷ κελεύων, ἢ τοὺς παῖδας ἀποκτεῖν ἀπειλῶν οὓς ἔλαβεν ὁμήρους ὁ Μίνως· τούτῳ μὲν ἀπεκρίνατο πρᾴως. ὁ δὲ Θησεὺς, παραιτούμενος ἀνεψιὸν ὄντα Δαίδαλον, κἀκείνῳ κατὰ γένος προσήκοντα, μὴ βοῦς ὄντι Μερόπης τῆς Ἐρεχθέως, αὐτὸς ναυπηγίαν ἐπεβάλλετο, τὴν μὲν ἐν Θυμαιτάδων αὐτόθι μαχαῖς τῆς ξενικῆς ὁδοῦ, τὴν δὲ σφᾶς Πιτθέως ἐν Τροιζῆνι, βουλόμενος λανθάνειν. γενομένων δὲ ἑτοίμων, ἐξέπλευσε, τόν τε Δαίδαλον ἔχων καὶ φυγάδας ἐκ Κρήτης καθηγεμόνας, οὐδενὸς δὲ προειδότος, ἀλλὰ ναῦς φιλίας οἰομένων τῶν Κρητῶν προσφέρεσθαι, τοῦ λιμένος κρατήσας καὶ ἀποβὰς ἔφθασεν εἰς τὴν Κνωσὸν παρελθὼν, καὶ μάχην ἐν πύλαις τοῦ Λαβυρίνθου συνάψας, ἀπέκτεινε τὸν Δευκαλίωνα καὶ τοὺς δορυφόρους. ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τῆς Ἀριάδνης γενομένης ἀπεισάμενος πρὸς αὐτὴν, τοὺς τε ἠιθέους ἀνέλαβε, καὶ φιλίαν ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις πρὸς τοὺς Κρῆτας, ὀμόσαντας μηδέποτε πολέμου κατάρξειν. πολλοὶ δὲ λόγοι καὶ περὶ τούτων ἐπιλέγονται καὶ περὶ τῆς Ἀριάδνης, οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔχοντες. οἱ μὲν γὰρ ἀπάγξασθαι φασὶν αὐτὴν ἀποληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησέως, οἱ δὲ εἰς Νάξον ὑπὸ ναυτῶν κομισθεῖσαν, Ὠνάρῳ τῷ ἱερεῖ τοῦ Διονύσου συνοικεῖν, ἀπολειφθεῖσαν δὲ τοῦ Θησέως ἐρῶντος ἑτέρας·

Δεινὸς γάρ μιν ἔτειρεν ἔρως Παιονηΐδος Αἴγλης.

τοῦτο γὰρ τὸ ἔπος ἐκ τῆς Ἡσιόδου Πεισίστρατον ἐξελεῖν φησιν Ἡρέας ὁ Μεγαρεύς· ὥσπερ αὖ πάλιν ἐμβαλεῖν εἰς τοῦ Ὁμήρου νεκυίαν, τὸ,

A vt ducem Venerem caperet, vocaretq; itineris sociam: atq; operanti sacris in littore capram subito hircum euasisse, inde deam hanc Epitragiam nuncupatam. Postquam Cretam appulit (vt multi scriptores & poetæ tradunt canuntque) accepto ab amante Ariadna filo, doctus quemadmodum euoluere se Labyrinthi ambagibus valeret, Minotaurum occidit, soluitque inde, Ariadnam & impuberes secum asportans. Pherecydes funda etiam à Theseo Creticarum nauium prodit, ne insequi possent, excisa. Damon quoque interfectum Taurum ait, Minois ducem, contracto cum Theseo, dum nauem conscendit, in portu prælio nauali: vt Philochorus scriptum reliquit, ludos edente Minoe Taurus, quod putaretur iterum omnes victurus, inuidia flagrabat: Quippe opes eius ob mores incurrebant in oculos hominum, & crimen ei impingebatur quod consuetudinem haberet cum Pasiphae. Vnde quum peteret certamen Theseus, admisit Minos. Solenne quum esset apud Cretenses vt spectaculis interessent fœminæ, præsens conspectu obstupuit Ariadna Thesei, & virtutem in certando admirata est omnes superantis. Lætus Minos quoque victo lucta Tauro suggillatoque, restituit Theseo pueros, & ciuitati Athenienſi tributum remisit. Diuerso modo & diffuse de his Clidemus disseruit, alte repetens, Decretum fuisse Græcorum commune, ne quo nauigaret triremis vlla, quæ plus quinque viris caperet, sed solus nauis Argus dux circumueheretur Iason, ad latrocinia mari summouenda. Quum Dædalus autem nauigio perfugisset Athenas, Minoa qui præter decreta persequebatur eum longis nauibus, in Siciliam tempestate eiectum, vitæ ibi finem fecisse. Postquam vero filius eius Deucalion infensus Athenienſibus, per legatos dedi sibi deposcit Dædalum, alioqui quos acceperat obsides Minos pueros interfecturum se denuntians, leniter ei respondisse Thesea, excusantem consobrinum suum esse Dædalum & sanguine iunctũ, cuius esset mater Erechthei filia Merope: mox ædificare instituisse classem. Hinc in Thymetadis ibidem procul via publica, hinc per Pitthea Trœzene (quo rem occultam haberet) omnibus comparatis soluisse, Dædalumque & exules Cretenses secum traxisse duces, expectante nemine, sed naues pacatas arbitrantibus aduenire Cretenſibus portum occupauisse, & descensione facta contendisse cursu Gnossum, prælioque in porta Labyrinthi conserto, Deucalionem cum satellitibus confecisse. Quum vero regni procurationem suscepisset Ariadna, fœdere cum ea icto, impuberes recepisse, amicitiaque Athenienſibus Cretenses conglutinasse, iuratos nunquam iis mouere bellum. Iam vero multæ præterea de his & de Ariadna referuntur fabulæ, quæ nihil habent certi. Alii enim laqueo periisse à Theseo destitutam aiunt, alii Naxum à nautis deportatam, sacerdoti Liberi patris Onaro nupsisse: relictam autem à Theseo, quod aliam amaret:

Dirus eum vexabat amor Panopeidis Aegles.

Nam hunc versum ex Hesiodo Pisistratum subduxisse Hereas Megarensis autumat: sic vt contra in Homeri Nekyam, hunc,

Thesea Peirithoumque illustria pignora diuum.

in gratiam Athenienſium inferciſſe. Alii pepetiſſe quoque ex Theſeo Ariadnam OEnopionem & Staphylum, in quibus Chius eſt Ion, qui de patria ſua refert,

Quondam hanc Theſeides condidit OEnopion.

Quæ vero in fabulis ſunt maxime decantata, omnes pene in ore habent. At librum de his edidit Pænon Amathuſius diuerſo modo ſcriptum. Nam Theſea ait tempeſtate Cyprum delatum, quum grauidam ſecum haberet Ariadnam, maleque ex iactatione affectam & languentem ſolam expoſuiſſet, ad ſuccurrendum nauigio in pelagus rurſus à terra ablatum: fœminas autem indigenas excepiſſe Ariadnam, mœſtamque quod relicta eſſet ſola, fouiſſe, ac litteras obtuliſſe ei adulterinas, velut à Theſeo ad eam miſſas, adiuuiſſe etiam & præſto fuiſſe in partu, atque defunctam non edito partu, funeraſſe: ſuperuenientem. Theſea & dolore confectum indigenis argentum reliquiſſe, inſtituiſſeque vt ſacra facerent Ariadnæ. Duo aiunt ei exigua ſimulacra poſuiſſe, argenteum vnum, alterum æneum. In ſacris altero die menſis Gorpiæi decumbentem adoleſcentem voce & geſtu fœminas parturientes exprimere. Appellare Amathuſios lucum, in quo tumulum Ariadnæ oſtendunt Veneris. Iam Naxii quidam aliter atque alii duos Minoas, duaſque ſcribunt fuiſſe Ariadnas: quarum alteram coniugium tenuiſſe Liberi patris in Naxo, & Staphylum memorant peperiſſe: minorem raptam à Theſeo, deſertamque in Naxum delatam, nutricemque vna Corcynen nomine, cuius extare ſepulcrum: Ariadnam fuiſſe illic defunctam, & diſpares ſuperiori obtinere honores. Priori enim hilares & ludibundos feſtum diem Naxios celebrare: quæ vero huic agitant ſacra, luctu confuſa & mœſtitia eſſe. Soluens ex Creta Delum appulit, vbi rem diuinam fecit Apolliní, dedicatoque Veneris ſigno, quod ab Ariadna acceperat, tripudiũ ſaltauit cum impuberibus. quod hac etiam memoria ferunt Delios ſeruare. Simulacrum hoc anfractuum Labyrinthi, & egreſſuum ad certos modos alternis peragitur gyris. Hoc genus ſaltatus dicitur à Deliis (vt memoriæ prodidit Dicæarchus) Grus. Saltauit circum aram Ceratonẽ, quæ ex cornibus erat omnibus ſiniſtris compacta. Ludos quoque edidiſſe eũ aiunt in Delo, ac victores ab illo tunc primũ palmæ ramis donatos. Quum Atticæ appropinquaret, memoriæ ceſſiſſe ei, ceſſiſſe item gubernatori ex gaudio, vt velum, quod erat ſalutem eorum ſignificaturum Ægeo, in altum darent: vnde deſpondentem animum de rupe ſe illum præcipitauiſſe & extinctum fuiſſe. Inuectus portum Phaleram Theſeus ſacra fecit, quæ diis quum ſolueret, vouerat, nuntiumque incolumitatis miſit in vrbem caduceatorem. Hic in multos incidit, regis fatis illacrymantes, & exultantes (vt probabile eſt) alios, promptoſque ad læte eum, quod incolumis adeſſet, excipiendum & coronis ornandum. Coronas accepit, quibus adornauit caduceum. Regreſſus ad mare, nondum re diuina à Theſeo perpetrata, ne ſacrificium turbaret, reſtitit foris. Quo peracto, renunciauit Ægei mortem.

A Θησέα, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἀριδείκελα τέκνα,
χαριζόμενον Ἀθηναίοις. ἔνιοι δ' καὶ τεκεῖν ἐκ Θησέως Ἀριάδνην Οἰνοπίονα καὶ Σταφυλον· ὧν καὶ ὁ Χῖος Ἴων ἐστὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος λέγων,

Τῷ ποτε Θησείδης ἔκτισεν Οἰνοπίων.

ἃ δ' ἐστὶν εὐφημότατα μυθολογουμένων, πάντες (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἀπὸ στόματος ἔχουσιν· ἴδιον δέ τινα περὶ τούτων λόγον ἐκδέδωκε Παίων ὁ Ἀμαθούσιος. τὸν γὰρ Θησέα φησὶν ὑπὸ χειμῶνος εἰς Κύπρον ἐξενεχθέντα, καὶ τὴν Ἀριάδνην ἔγκυον ἔχοντα, φαύλως δ' διακειμένην ὑπὸ τοῦ
B σάλου, καὶ δυσφορούσαν ἐκβιβάσαι μόνον· αὐτὴν δὲ τοῦ πλοίου βοηθοῦντα, πάλιν εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τῆς γῆς φέρεσθαι. τὰς οὖν ἐγχωρίους γυναῖκας τὴν Ἀριάδνην ἀναλαβεῖν καὶ περιέπειν ἀθυμοῦσαν ὑπὲρ τῆς μονώσεως, καὶ γράμματα πλαστὰ προσφέρειν, ὡς τοῦ Θησέως γράφοντος αὐτῇ, καὶ περὶ τὴν ὠδῖνα συμπονεῖν καὶ βοηθεῖν· ἀποθανοῦσαν δὲ θάψαι, μὴ τεκοῦσαν. ἐπελθόντα δὲ τὸν Θησέα καὶ περίλυπον γενόμενον, τοῖς μὲν ἐγχωρίοις ἀπολιπεῖν χρήματα, συντάξαντα θύειν τῇ Ἀριάδνῃ· δύο δὲ μικροὺς ἀνδριαντίσκους ἱδρύσασθαι, τὸν μὲν ἀργυροῦν, τὸν δὲ, χαλκοῦν. ἐν δὲ τῇ θυσίᾳ τοῦ Γορ-
C πιαίου μηνὸς ἑστιᾶσθαι δεύτερα, κατακλινόμενον τινὰ τῶν νεανίσκων φθέγγεσθαι, καὶ ποιεῖν ἅπερ ὠδίνουσαι γυναῖκες· καλεῖν δὲ τὸ ἄλσος Ἀμαθουσίους (ἐν ᾧ τὸν τάφον δείκνυσιν) Ἀριάδνης Ἀφροδίτης. καὶ Ναξίων δέ τινες ἰδίως ἱστοροῦσι δύο Μίνωας γενέσθαι καὶ δύο Ἀριάδνας, ὧν τὴν μὲν Διονύσῳ γαμηθῆναι φασὶν ἐν Νάξῳ, καὶ τοὺς περὶ Σταφυλον τεκεῖν· τὴν δὲ νεωτέραν, ἁρπασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησέως, καὶ ἀπολειφθεῖσαν, εἰς Νάξον ἐλθεῖν· καὶ τάφον μετ' αὐτῆς ὄνομα Κορκυίου, οὗ δείκνυσθαι τάφον. ἀποθανεῖν δὲ καὶ τὴν Ἀριάδνην αὐτόθι, καὶ τιμὰς ἔχειν οὐχ ὁμοίως τῇ
D πρεσβυτέρᾳ. τῇ μὲν γὰρ ἡδομένοις καὶ παίζοντας ἑορτάζειν, τὰς δὲ ταύτῃ θρηνήσας θυσίας εἰς πένθος τινὶ καὶ συγκοπῇ μεμιγμένας. ἐκ δὲ τῆς Κρήτης ἀποπλέων εἰς Δῆλον κατέσχε, καὶ τοῦ θεοῦ θύσας, καὶ ἀναθεὶς τὸ Ἀφροδίσιον ὃ παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἔλαβεν, ἐχόρευσε μετὰ τῶν νέων χορείαν ἣν ἔτι νῦν ἐπιτελεῖν Δηλίους λέγουσι, μίμημα τῶν ἐν τοῖς Λαβυρίνθοις πορειῶν καὶ διεξόδων, ἐν τινι ῥυθμῷ παλλακίδος καὶ ἀπελίξεις ἔχοντι γινομένου. καλεῖται δὲ τὸ γένος τοῦτο τῆς χορείας ὑπὸ Δηλίων γέρανος, ὡς ἱστορεῖ Δικαίαρχος. ἐχόρευσε δὲ περὶ τὸν κερατῶνα βωμὸν, ἐκ κεράτων συνηρμοσμένον εὐωνύμων ἁπάντων. ποιῆσαι δὲ καὶ ἀγῶνα φασὶν αὐτὸν ἐν Δήλῳ, καὶ τοῖς νικῶσι τότε πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φοίνικα δοθῆναι. τῇ δὲ Ἀττικῇ προσφερομένων, ἐκλαθέσθαι μὲν αὐτὸν, ἐκλαθέσθαι δὲ τὸν κυβερνήτην ὑπὸ χαρᾶς, ἐπάρασθαι τὸ ἱστίον ᾧ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἔδει γνώριμον τῷ Αἰγεῖ γενέσθαι. τὸν δὲ, ἀπογνόντα, ῥίψαι κατ' τῆς πέτρας ἑαυτὸν, καὶ διαφθαρῆναι. καταπλεύσας δὲ ὁ Θησεὺς, ἔθυε μὲν αὐτὸς ἃς ἐκπλέων θυσίας κύζατο τοῖς θεοῖς φανερῶς, κήρυκα δὲ ἀπέστειλε τῆς σωτηρίας ἄγγελον εἰς ἄστυ. οὗτος ἐνέτυχεν ὀδυρομένοις τε πολλοῖς τὴν τοῦ βασιλέως τελευτὴν, καὶ χαίρουσιν (ὡς εἰκὸς) ἑτέροις, καὶ φιλοφρονείᾳ καὶ στεφανοῦν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας προθύμοις οὖσιν. τοῖς μὲν οὖν στεφανοῦν δεχόμενος, τὸ κηρύκειον ἀνέστεφεν· ἐπανελθὼν δὲ ὑπὲρ θάλασσαν, οὔπω πεποιημένου σπονδὰς τοῦ Θησέως, ἔξω
E
F
παρέμεινε μὴ βουλόμενος τὴν θυσίαν παρεῖναι. γινομένων δὲ τῶν σπονδῶν, ἀπήγγειλε τὴν τοῦ Αἰγέως τελευτήν.

οἱ δὲ σὺν κλαυθμῷ καὶ θορύβῳ σπεύδοντες ἀνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. ὅθεν καὶ νῦν ἐν τοῖς ὠσχοφορείοις στεφανοῦσθαι μὴ τὸν κήρυκα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κηρύκειον· ὀπιφωνεῖ δὲ τὴν σπονδάς.
„ Ἐλελεῦ, ἰὴ ἰού, τοὺς παρόντας. ὧν τὸ μὲν σπεύδοντες ἀναφωνεῖν καὶ παιανίζοντες εἰώθασι, τὸ δὲ ἐκπλήξεως καὶ ταραχῆς ὅσον. θάψας δὲ τὸν πατέρα, τῷ Ἀπόλλωνι τὰς εὐχὰς ἀπεδίδου τῇ ἑβδόμῃ τοῦ πυανεψιῶνος μηνὸς ἱσταμένου. ταύτῃ γὰρ ἀνέβησαν εἰς ἄστυ σωθέντες. ἡ μὲν οὖν ἕψησις τῶν ὀσπρίων λέγεται γενέσθαι διὰ τὸ σωθέντας αὐτοὺς εἰς ταὐτὸ συμμίξαι τὰ περιόντα τῶν σιτίων, καὶ μίαν χύτραν κοινὴν ἑψήσαντας συνεστιαθῆναι, καὶ συγκαταφαγεῖν ἀλλήλοις. τὴν δ' εἰρεσιώνην σκάφεσι, κλάδον ἐλαίας εἰρίῳ μὲν ἀνεστεμμένον, (ὥσπερ τότε τὴν ἱκετηρίαν) πανοπλαπῶν δὲ ἀναπλεών καταγμάτων, διὰ τὸ λῆξαι τὴν ἀφορίαν, ἐπᾴδοντες,

Εἰρεσιώνη σῦκα φέρει καὶ πίονας ἄρτους,
Καὶ μέλι ἐν κυτίλῃ, καὶ ἔλαιον ἀναψήσασθαι,
Καὶ κύλικ' οἴνου, ὡς ἂν μεθύουσα καθεύδῃ.

Καίτοι ταῦτα νῦν ὅτι τοῖς Ἡρακλείδαις γενέσθαι λέγουσιν, οὕτως ἀμφεσβητουμένοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ πλείονες, ὡς παρείληπται. ὃ δὲ πλοῖον ἐν ᾧ μετὰ τῶν νεάνιδων ἔπλευσε, καὶ πάλιν ἐσώθη, τοῦ τριακόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλαττον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων ὑφαιρούντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἱκανὰ καὶ συμπηγνύντες, οὕτως ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸν αὐξόμενον λόγον ἀμφισβητούμενον παράδειγμα τὸ πλοῖον εἶναι, τῶν μὲν, ὡς τὸ αὐτό, τῶν δὲ, ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμένει λεγόντων. ἄγεται δὲ καὶ τοῦ τῶν ὠσχοφορείων ἑορτοῦ, Θησέως καταστήσαντος. οὐ γὰρ ἁπάσας αὐτὸν ἐξαγαγεῖν τὰς λαχούσας τότε παρθένους, ἀλλὰ τῶν συνήθων νεανίσκων δύο θηλυφανεῖς μὲν ὀφθῆναι δι' νεαρεῖς, ἀνδρώδεις δὲ ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς θυμοῖς, λουτροῖς τε θερμοῖς καὶ σκιαγραφίαις, καὶ ταῖς περὶ τοῦ κόμου καὶ λαμπρότητα καὶ χροιὰν ἀλοιφαῖς καὶ κοσμήσεσιν ὡς ἔστιν ἐξαλλάξαντα κομιδῇ, καὶ διδάξαντα φωνοῦ καὶ σχῆμα καὶ βάδισιν ὡς ἔνι μάλιστα παρθένοις ὁμοιοῦσθαι, καὶ μηδὲν φαίνεσθαι διαφέροντας, ἐμβαλεῖν εἰς τὸν τῶν παρθένων ἀριθμὸν, καὶ διαλαθεῖν ἀπιστίας. ἐπεὶ δ' ἐπανῆλθεν, αὐτόν τε πομπεύσαι καὶ τοὺς νεανίσκους, οὕτως ἀμπεχομένους ὡς νῦν ἀμπέχονται τοὺς οἰκοῦς φέροντες. φέρουσι δ', Διονύσῳ καὶ Ἀριάδνῃ χαριζόμενοι, διὰ τὸν μῦθον· ἢ μᾶλλον, ὅτι συγκομιζομένης ὀπώρας ἐπανῆλθον. αἱ δὲ διφροφόροι παραλαμβάνονται, καὶ κοινωνοῦσι τῆς θυσίας, ἀπομιμούμεναι τὰς μητέρας ἐκείνων τῶν λαχόντων, (ἐπεφοίτων γὰρ αὐτοῖς ὄψα καὶ σιτία κομίζουσαι) καὶ μῦθοι λέγονται, διὰ τὸ κἀκείνας δι' θυμίας ἕνεκεν καὶ παρηγορίας μύθους διεξιέναι τοῖς παισίν. ταῦτα μὲν οὖν καὶ Δήμων ἱστόρηκεν. ἐξηρέθη δ' καὶ τέμενος αὐτῷ, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν τριακόντων τὸν δασμὸν οἴκων, ἔταξεν εἰς θυσίαν αὐτῷ τελεῖν ἀποφορά· καὶ τῆς θυσίας ἐπεμελοῦντο Φυταλίδαι, Θησέως ἀποδόντος αὐτοῖς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας. μετὰ δὲ τὴν Αἰγέως τελευτὴν, μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν βαλόμενος, συνῴκισε τοὺς τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας εἰς ἓν ἄστυ, καὶ μιᾶς πόλεως ἕνα δῆμον ἀπέφηνε, τέως σποράδας ὄντας καὶ δυσανακλήτους τοῦ κοινὸν πολίτων συμφέρον. ἔστι δ' ὅτε καὶ διαφερομένους ἀλλήλοις καὶ πολεμοῦντας ὅπτιον ἀνέπειθε κατὰ δήμους καὶ φυλὴν· τῶν μὲν ἰδιωτῶν καὶ πενήτων ἐνδεχομένων ταχὺ τὴν παράκλησιν αὐτοῦ·

A Ita illi cum gemitu & animo commoto in vrbem citato gradu aſcenderunt. vnde nunc quoque in Oſchophoriis coronari non caduceatorem aiunt, ſed caduceum, & acclamare inter libamina coronam, *Eia, heu, heu.* quorũ ſolent illud feſtinantes & ouantes exclamare, hoc conſternationis eſt & trepidationis. Elato patre, Apollini vota reddidit die ſeptimo menſis Pyanepſionis. Eo enim ſoſpites vrbem iniere. Ac legumina memorantur elixari, quod incolumes cibariorum reliquias in vnum confuderint, vnaque coctas communi olla, epulati ſimul inter ſe manducauerint. Ereſionem ferunt (oleæ ramus eſt lana obuolutus, quemadmodum tunc erant ſupplicia, variis fructuum primitiis diſtinctus, quia deſierat tunc ſterilitas) accinentes,

B *Ereſiona feres, ficus & pinguia farra,*
Et pateram mellis, cum fructu dulcis oliuæ
Fœcundum calicem, ſopiaris vt ebria ſomno.

Quamuis hæc quidam in memoriam facta ferant Heraclidarum, qui ita ab Athenienſibus aliti fuerunt, ſed maior pars adſtipulatur antedictis. Nauigium, quo cum impuberibus nauigauit & ſaluus rediit, agebatur remis triginta. Hoc vſque ad De-
C metrii Phalerei ætatem Athenienſes conſeruauerunt, veteri materiæ integram aliam ſufficientes, itaque coagmentantes, vt philoſophis in diſputatione de iis quæ augentur, ambiguitatis exemplum hæc nauis præbuerit, quod alii eandem manere, alii non eandem contenderint. Solenne celebrant Oſchophoriorum ex Theſei inſtituto, neque enim omnes eum ſorte lectas virgines ferunt eduxiſſe, ſed familiares adoleſcentes duos: quorum, quum muliebri quidem vultu & florente, ſed fortibus forent pectoribus & impigri, thermis, vmbratili vita, comæ & læuoris coloriſque cauſa
D vnctionibus, atque comptu, impenſe inflexerat & finxerat vocem, geſtum & inceſſum, vt quam maxime virgines repræſentarent, neque vſquam viderentur ab iis diſcrepare. Hos inſeruiſſe in virginum numerum, atque omnes fefelliſſe. Poſtquam redux fuit, & illum & adoleſcentes illos pompã duxiſſe eo quo nunc amiciũtur cultu, qui palmites cum racemis ferunt. Hos ferunt in Liberi patris & Ariadnæ honorem, propter fabulam: aut potius quod ea tempeſtate rediſſent, qua colliguntur poma. Quæ cœnam ferunt fœminæ, Deiphnophoræ dictæ, adſiſtunt & adhi-
E bentur ſacrificio, illorumque ſortitorum matres agunt: portauerunt enim iis obſonia & epulas. Fabulæ autem narrantur, eo quod & illæ leniendi liberos & erigendi cauſa, fabulas iis recenſuerint. Atque hæc Demon quoque prodidit. Delubrum etiam ei erectum eſt, & illis familiis quæ tributum pependerant, impoſuit vt ad ſacrificium inferrent vectigal. Sacrificio Phytalidæ præerant: qua re hoſpitalitatem eorum remunerauit. Ab Ægei exceſſu grande & mirificum opus agitans animo, contribuit Atticæ cultores in vnam vrbem, vniuſque vrbis
F vnum reddidit populum, qui tunc erant diuulſi, & ægre ad agendum in communi de republ. conciri poterant: nonnunquam enim diſſidebant mutuo, belloque certabant. Hos adiit, propoſuitque eam rem ſingulis populis & familiis. Cuius conſilium priuati & inopes cito acceperunt:

opulentis & potentibus quum remp. regno fore liberam proponeret, in qua omnis penes populum esset futura potestas, ipse vero moderator tantum belli, & legum foret custos, cætera paria omnibus: partim eos perpulit: alii opes eius veriti iam amplas atque audaciam, malebant sponte his quam vi compulsi assentiri. Igitur dissoluit vicatim prytanea, curias & magistratus, vnoq; statuto omnibus communi illic prytaneo & curia, vbi hoc tempore conspiciuntur, Astu & vrbem Athenas appellauit, & Panathenæa sacrificium effecit commune. Celebrauit etiam metœcia, *id est festum demigrationis*, sextodecimo die mensis Hecatombæonis, quem etiam nunc festum agunt: depositoque (vt receperat) regno, remp. digessit ab diis auspicatus. Nam consulenti deum de ea vrbe, sortes Delphis allatæ sunt hæ,

Ægida Thesèu, Pittheidis edite partu,
Fata pater multis meus & finem vrbibus olim
Constituit, voluitque hac in vestra vrbe teneri.
Tuque inuicte malis animo ne cede labori,
Vter vt insanis pelagi iactaberis vndis.

Hoc oraculum post ciuitati Athenienſi repetiuisse scribunt Sibyllam, hoc versu,

Immergi poteris, sed submergi tibi non fas.

Quo autem magis ciuitatem amplificaret, inuitauit omnes pari proposito iure. & edictum, *Huc pergite omnes populi*, Thesei autumant fuisse, concilium quoddam populorum constituentis commune. Non permisit tamen vt resp. popularis, ab affluente & indiscreta colluuie incondita euaderet & confusa, sed primus discreuit seorsum patricios, agricolas, & opifices. Patriciis curam sacrorum, & magistratuum ex ordine suo dandorum permisit ius, legumque disciplinam, & interpretationem, quid ius fas esset. De cætero ciues adæquauit, quod dignitate patricii, vtilitate agricolæ, artifices numero viderentur præcellere. Nam principem eum fuisse in plebem (vt autor est Aristoteles) propensum, & dominatũ deposuisse testari Homerum quoque in recensendis nauibus apparet, qui solum populum Athenienſem vocat. Signauit etiam nummum inciso boue, vel ob taurum Marathonium, vel ob Minois ducem, vel ad agriculturam ciues incitans. Hinc ferunt Hecatombœon & Decabœon dictum. Quum agro Attico solido Megaricum adiunxisset, celebrem illam collocauit in Isthmo pilam, inscripsitque ad determinandum agrum epigramma duobus trimetris: quorum id quod orientem spectabat, ita habebat,

Hæc non sunt Peloponnesus, ast Ionia,

Quod vero ad occidentem, huiusmodi erat.

Sunt Peloponnesus hæc, haud Ionia.

Ac ludos Herculis imitatione primus statuit, ambiens, vt sicut in illius memoriam Ioui Olympia, ita Isthmia Neptuno Græci in honorem suum agerent. Quod enim ludicrum in Melicertes honorem conceptum nocte illic peragebatur, initia potius quam spectaculum & celebritas publica censebatur. Sunt tamen qui dicant Scironi Isthmia dicata, quo ob propinquitatem expiaret illius cædem Theseus. Scironem enim filium Canethi fuisse & Henioches Pitthei filiæ. Alii Sinnin non Scironem, atque huius gratia ludicrum, non illius, à Theseo statutum.

A τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀβασίλευτον πολιτείαν προτείνων καὶ δημοκρατίαν, αὐτὸς μόνον ἀρχοντα πολέμου καὶ νόμων φύλακα χρησόμενος, τῶν δὲ ἄλλων παρέξουσαν ἅπασιν ἰσομοιρίαν. οἷς μὲν ταῦτα ἔπειθεν· οἱ δὲ τὴν δυνάμιν αὐτοῦ δεδιότες, μεγάλην οὖσαν ἤδη καὶ τοῦ πόλεμου, ἐβούλοντο πειθόμενοι μᾶλλον ἢ βιαζόμενοι ταῦτα συγχωρεῖν. καταλύσας οὖν τὰ παρ' ἑκάστοις πρυτανεῖα καὶ βουλευτήρια καὶ ἀρχάς, ἓν δὲ ποιήσας ἅπασι κοινὸν ἐν ταύτῃ πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον, ὅπου νῦν ἵδρυται, ὃ ἄστυ τε πόλιν Ἀθήνας προσηγόρευσε, καὶ Παναθήναια θυσίαν ἐποίησε κοινήν. ἔθυσε δὲ καὶ μετοίκια τῇ ἕκτῃ

B ἔθνει δέκα τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ἣν ἔτι νῦν θύουσι. καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείς, (ὥσπερ ὡμολόγησε) διεκόσμει τὴν πολιτείαν, ἀπὸ θεῶν ἀρχόμενος. ἦκε γὰρ αὐτῷ χρησμὸς ἐκ Δελφῶν μαντευομένῳ περὶ τῆς πόλεως,

Αἰγείδη Θησεῦ Πιτθηΐδος ἔκγονε κοῦρε, "
Πολλαῖς τοι πόλεσι πατὴρ ἐμὸς ἐγκατέθηκε "
Τέρματα καὶ κλωστῆρας ἐν ὑμετέρῃ τῷ πολιέθρῳ. "
Ἀλλὰ σὺ μή τι λίην πεποιημένος ἔνδοθι θυμόν. "
Βουλεύου· ἀσκὸς γὰρ ἐν οἴδματι πουτοπορεύσῃ. "

τοῦτο δὲ καὶ Σιβύλλαν ὕστερον ἀποφαινόμενον πρὸς τὴν πό-

C λιν ἐπιφέρουσιν, αἰνιττομένῳ,

Ἀσκὸς βαπτίζῃ, δυσὶ δὲ τοι οὐθέμις ἔστιν. "

ἐπὶ δὲ μᾶλλον αὐξῆσαι τὴν πόλιν βουλόμενος, ἐκάλεσε πάντας ὁμοῦ τοῖς ἴσοις, καὶ ὁ δῆμος ἔτι τότε λεώ, κήρυγμα Θησέως γενέσθαι φασὶ, πανδημίαν τινὰ καθίσαντος. ὁ μὲν ἄπακτον οὐδὲν μεμιγμένον ἐκείδεν ὑπὸ πλήθους ὁμοχθέντος ἀκείτου γενομένῳ τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ πρῶτος ἀποκρίνας χωρὶς εὐπατρίδας καὶ γεωμόρους καὶ δημιουργοὺς, εὐπατρίδαις μὲν γνώσκειν τὰ θεῖα, καὶ παρέχειν ἀρχοντας ἀποδοῦναι, καὶ νόμων διδασκάλοις εἶναι, καὶ ὁσίων καὶ ἱε-

D ρῶν ἐξηγηταῖς· τοῖς ἄλλοις δὲ πολίταις ὥσπερ εἰς ἴσον κατέστησε, δόξῃ μὲν εὐπατρίδων, χρείᾳ δὲ γεωμόρων, πλήθει δὲ τῶν δημιουργῶν ὑπερέχειν δοκούντων. ὅτι δὲ πρῶτος ἀπέκλινε πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ ἀφῆκε τὸ μοναρχεῖν, ἔοικε μαρτυρεῖν καὶ Ὅμηρος ἐν νεῶν καταλόγῳ, μόνους Ἀθηναίων δῆμον προσαγορεύσας. ἔκοψε δὲ καὶ νόμισμα, βοῦν ἐγχαράξας, ἢ διὰ τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, ἢ διὰ τὸν Μίνω στρατηγὸν, ἢ πρὸς γεωργίαν τοὺς πολίτας προτρεψάμενος. ἀπ' ἐκείνου δέ φασι τὸ ἑκατόμβοιον καὶ τὸ δεκάβοιον ὀνομασθῆναι. Προ-

E κτησάμενος δὲ τῇ Ἀττικῇ τὴν Μεγαρικὴν βεβαίως, τὴν θρυλλουμένην ἐν Ἰσθμῷ στήλην ἔστησεν, ἐπιγράψας τὸ θαυμαστὸν ἐπίγραμμα τὴν χώραν δυσὶ τετραμέτροις, ὧν ἔφραζε,

Τὰ μὲν πρὸς ἕω, πάλαι οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία.
Τὰ δὲ πρὸς ἑσπέραν, πάλαι ἔστι Πελοπόννησος, οὐκ "
Ἰωνία. "

καὶ τὸν ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκε κατὰ ζῆλον Ἡρακλέους, ὡς "
δι' ἐκεῖνον Ὀλύμπια τῷ Διὶ· καὶ δι' αὐτὸν Ἴσθμια τῷ "
Ποσειδῶνι· φιλοτιμηθεὶς ἄγειν τοὺς Ἕλληνας. ὁ γὰρ ὑπὸ

F Μελικέρτῃ τεθεὶς αὐτόθι, νυκτὸς ἐδρᾶτο, τελετῆς ἔχων μᾶλλον ἢ θέας καὶ παννυχισμοῦ τάξιν. ἔνιοι δὲ φασιν ὑπὸ Σκίρωνι τὰ Ἴσθμια τεθῆναι, τοῦ Θησέως ἀφοσιουμένου τὸν φόνον διὰ τὴν συγγένειαν. Σκίρωνα γὰρ ὑὸν εἶναι Κανήθου καὶ

Ἡνιόχης τῆς Πιτθέως. οἱ δὲ Σίννιν, οὐχὶ Σκίρωνα· καὶ τὸν ἀγῶνα τεθῆναι διὰ τοῦτον ὑπὸ Θησέως, οὐ δι' ἐκεῖνον. Palmer.

Palmer.

Numa. p. 76. C. Cath. Cap. Pel. Salmasius. Casaubonum

ἔταξεν οὖν καὶ διῴσατο πρὸς τοὺς Κορινθίους, Ἀθηναίων τοῖς ἀφικνουμένοις ὅτι τὰ Ἴσθμια παρέχειν προεδρίαν, ὅσον αὐ τόπον ὅτιχη καταπλαθὲν τὸ τῆς θεωρίδος νεὼς ἴσον, ὡς Ἑλλάνικος καὶ Ἀνδρων ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἱστορήκασιν. εἰς δὲ τὸν πόντον ἔπλευσε τὸν Εὔξεινον, ὡς μὲν Φιλόχορος καὶ τινες ἄλλοι λέγουσι, μθ' Ἡρακλέους ὅτι τὰς Ἀμαζόνας συστρατεύσας, καὶ γέρας ἀριστεῖον Ἀντιόπην ἔλαβεν· οἱ δὲ πλείους (ὧν ἐστι καὶ Φερεκύδης καὶ Ἑλλάνικος καὶ Ἡρόδωρος) ὕστερον φασὶν Ἡρακλέους ἰδιόστολον πλεῦσαι τὸν Θησέα, καὶ τὴν Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον· πιθανώτερα λέγοντες. οὐδεὶς γὰρ ἄλλος ἱστόρηται τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον. Βίων δέ, καὶ ταύτῃ δολοκρουσάμενον οἴχεσθαι λαβόντα. φύσει γὰρ οὔσας τὰς Ἀμαζόνας φιλανδρους, οὔτε φυγὴν τὸν Θησέα προσδεχομένας τῇ χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ ξένια πέμπειν τὸν δὲ, τὴν κομίζουσαν ἐμβιῶναι προσκαλεῖν εἰς τὸ πλοῖον· ἐμβάσης δὲ, ἀναχθῆναι. Μενεκράτης δέ τις ἱστορίαν περὶ Νικαίας τῆς ἐν Βιθυνίᾳ πόλεως ἐκδεδωκὼς, Θησέα φησὶ τὴν Ἀντιόπην ἔχοντα διατρίψαι περὶ τοὺς τόπους τούτους χρόνον δὲ συστρατευσάσας αὐτῷ τρεῖς νεανίσκους ἐξ Ἀθηνῶν, ἀδελφοὺς ἀλλήλων, Εὔνεων καὶ Θόαντα καὶ Σολόντα. τοῦτον οὖν ἐρασθέντα τῆς Ἀντιόπης, καὶ λανθάνοντα τοὺς ἄλλους, ὀξέως εἰπεῖν πρὸς ἕνα τῶν συνήθων· ἐκείνου δὲ περὶ τούτων ἐντυχόντος τῇ Ἀντιόπῃ, τὴν μὲν πεῖραν ἰσχυρὰς ἀποτείψασθαι, τὸ δὲ πρᾶγμα σωφρόνως ἅμα καὶ πράως ἐνεγκεῖν, καὶ πρὸς τὸν Θησέα μὴ κατηγορῆσαι. τὸν δὲ Σολόντος, ὡς ἀπέγνω, ῥίψαντος ἑαυτὸν εἰς ποταμόν τινα καὶ διαφθαρέντος, ἠθημμένον τότε τὴν αἰτίαν καὶ τὸ πάθος πρὸς νεανίσκου τὸν Θησέα, βαρέως ἐνεγκεῖν· καὶ δυσφορούντα, λόγιόν τι πυθόχρηστον ἀνενεγκεῖν πρὸς ἑαυτόν. εἶναι γὰρ αὐτῷ προστεταγμένον ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ὅτι ξένης ἀνιαθῇ μάλιστα καὶ πρόθυμος γένηται, πόλιν οἰκίσαι, καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τινὰς ἡγεμόνας καταλιπεῖν. οἰκίσας δὲ τούτου, τὴν μὲν πόλιν ἐν ἔκλισεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πυθόπολιν προσαγορεῦσαι· Σολόντα δὲ, τὸν πλησίον ποταμόν, ὅτι τιμῇ τοῦ νεανίσκου· καταλιπεῖν δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἷς ὅτι πάτας καὶ νομοθέτας, καὶ σὺν αὐτοῖς Ἕρμον, ἀνδρα τῶν Ἀθήνησιν εὐπατριδῶν· ἀφ' οὗ καὶ τόπον, Ἑρμοῦ καλεῖν οἰκίαν τοὺς Πυθοπολίτας· οὐκ ὀρθῶς τὴν δευτέραν συλλαβὴν προσπαίοντας, καὶ τὴν δόξαν ὅτι Θεὸν ἀπὸ ἥρωος μεταπλάττοντας. πρόφασιν μὲν οὖν ταύτην ὁ τῶν Ἀμαζόνων πόλεμος ἔχει. φαίνεται δὲ μὴ φαῦλον αὐτοῦ μηδὲ γυναικεῖον γενέσθαι τὸ ἔργον. οὐ γὰρ ἂν ἐν ἄστει κατεστρατοπέδευσαν, οὐδὲ τὴν μάχην συνῆψαν ἐν χωρίῳ πρὸς τὴν Πνύκα καὶ τὸ Μουσεῖον, εἰ μὴ κεκυρωκότες τῆς χώρας, ἀδεῶς τῇ πόλει προσέμιξαν. εἰ μὲν οὖν (ὡς Ἑλλάνικος ἱστόρηκε) τῷ Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ παγέντι διαβᾶσαι προῆλθον, ἔργον ὅτι πιστεῦσαι. τὸ δ' ἐν τῇ πόλει φανὲν αὐτὰς ἐν στρατοπεδεῦσαι, μαρτυρεῖται καὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν τόπων, καὶ τοῖς τάφοις τῶν πεσόντων. πολὺν δὲ χρόνον ὄκνος ἦν καὶ μέλλησις ἀμφοτέροις τὸ ὑπὲρ χρήσεως· τέλος δ' Θησεὺς καταπλήττει λόγιον ὑπὸ φόβου σφαγιασάμενος, συνῆψεν αὐταῖς. ἡ μὲν οὖν μάχη Βοηδρομιῶνος ἐγένετο μηνός, ἐφ' ἧ τὰ Βοηδρόμια μίγειν ἀθηναῖοι θύουσιν. ἱστορεῖ δ' Κλείδημος, ἐξακριβοῦν τὰ καθ' ἕκαστα βουλόμενος, τὸ μὲν ὄνομον τῆς Ἀμαζόνων κέρας ἐπιστρέφειν πρὸς τὸν νῦν καλούμενον Ἀμαζόνιον, τὸν δὲ δεξιὸν πρὸς τὴν Πνύκα καταστῆσαι ἥκειν.

A Constituit certe & conuenit ei cum Corinthiis, vt Athenienſibus, qui ad Iſthmia veniſſent, attribuerent prima ſubſellia tanto ſpacio quantum nauis theoridis expanſum humi velũ occupaſſet: quod Hellanicus & Andrõ Halicarnaſſeus ſcriptũ reliquerunt. In põtum Euxinum nauigauit, (vt Philochorus & nonnulli alii referũt) Herculẽ adbellum aduerſus Amazonas ſequutus, & præmiũ virtutis ergô accepit Antiopam. At maior pars (in quibus eſt Pherecydes, Hellanicus & Herodotus) poſt Herculẽ aiunt cum propria claſſe nauigaſſe Theſea & captiuam duxiſſe hanc Amazonem, quod quidem eſt probabilius. Nemo enim alius proditur illius commilitonum Amazonem captiuam duxiſſe: Bion etiam hac dolo capta, ſe recepiſſe. Quippe cupidas virorum Amazonas, neque refugiſſe delatum ad oram illam Theſea, imò & munera ei miſiſſe: illum vero inuitaſſe eam, quæ hoſpitalia munera afferebat, vt nauigium conſcenderet, & poſtquam illa conſcendit, ſoluiſſe. Menecrates quidam, qui hiſtoriam Niceæ Bithyniæ edidit, Theſea memorat, quum Antiopam teneret, demoratum aliquandiu illis in oris: habuiſſe autẽ cum ſecum commilitones, tres Athenienſes iuuenes fratres inter ſe, Euneum, Thoanta & Soloonta. Hunc Antiopæ amore inflammatum, quum ardorem ſuum celaret alios, vni ex familiaribus eum detexiſſe. Vt Antiopam ille hac de re appellauit, eã attentationem huius repuliſſe acriter: prudenter id & leniter tamen tuliſſe, neq; ad Theſea detuliſſe. Vbi Soloon abſciſſa ſpe, in amnem quendam ſe abiecit, & interiit, explorata tunc cauſa & adoleſcentis amore, tuliſſe Theſea rẽ grauiter, diſcruciatoq; oraculum quoddam ſubiſſe ei Apollinis. Nam à Pythia ſibi Delphis præceptum, quum peregre grauiſſime angeretur & eſſet pertriſtis, vrbẽ ibi vt conderet & aliquos de ſuis relinqueret rectores. Hinc vrbẽ quã condidit, à dei nomine Pythopolin nuncupaſſe: atq; in honorem adoleſcẽtis, propinquum flumen, Soloonta: reliquiſſe etiam illius fratres velut rectores & legislatores, & Hermum nobilem Athenienſem: à quo locum quendã Hermou œciam dicere Pythopolitas: qui parum recte contrahant ſecundam ſyllabam, honoremque ad Deum Mercurium ab heroe traducant. Hinc traxit bellum Amazonicum originẽ. Apparet autem earum non leue neq; muliebre factum fuiſſe. Neque enim in Aſtu metatæ caſtra fuiſſent, neque ſigna contuliſſent in loco circa Pnyca & Muſeum, niſi regione in poteſtatem redacta, mouiſſent ad vrbem intrepide. Porro tam longe veniſſe, vt Boſphorum Cimmericum congelatum (quod ſcriptũ reliquit Hellanicus) permeauerint, id difficile creditu eſt. Nam in ipſa pene vrbe caſtra eas habuiſſe comprobatur, & locorum vocabulis & tumulis earum quæ ceciderunt. Perdiu dubitauit & cunctata vtraq; eſt acies ſigna conferre. Tandem ex quodam oraculo Theſeus, quum ſacrificaſſet Pauori, congreſſus cum illis eſt. Pugnatum eſt menſe Boedromione, quo die Boedromia hactenus celebrant Athenienſes. Scribit Clidemus, ſingula exequi ad vnguem laborans, ſiniſtrum Amazonum cornu ad Amazonion (vt nũc vocatur) declinaſſe, dextro ſecundum Chryſam ad Pnyca pertinuiſſe.

μάχεσθαι

Conflixisse aduersus hoc Athenienses à Museo concurrentes cum Amazonib. Sepulchra esse desideratarum in platea, quæ fert ad portam secundum Chalcodontis fanum, quam Pyraicam nunc nominant: qua pulsos fuisse vsque ad Eumenidas, & terga fœminis dedisse. A Palladio, Ardetto, & Lyceo, inuectos pepulisse dextrum earum cornu vsque ad castra, multasque strauisse. Quarto mense ictum Hippolyta interprete fœdus. Hippolytam enim hic eam, quæ in Thesei contubernio erat, non Antiopam appellat. Alii volunt illam à Thesei parte præliantem cecidisse, cùm iaculo fuisset à Molpadia icta, & pilam propter Telluris Olympiæ ædem in huius positam memoriam. Neque est mirandum in antiquitate tanta vagari historiam: quando etiam saucias autumant Amazonas Chalcidem ab Antiopa occultè dimissas ei curæ fuisse, & sepultas nonnullas ibi apud Amazonion nunc appellatum. Cæterùm fuisse diremptum pace bellum testatur tam loci iuxta templum Thesei appellatio, quod vocant Horcomosion à iureiurando, quàm vetus sacrificium, quod ante Thesea fit Amazonibus. Commonstrant & Megarenses apud se Amazonum monumentum, quà ad locum quem Rhun dicunt, ex foro itur, vbi est Rhomboides. Fama est prope Chæroneam quoque occubuisse alias, condita q; fuisse secundum riuulum, qui olim (vt putant) Thermodon, Hæmon nunc vocatur, de quibus in vita Demosthenis verba fecimus. Nec verò Thessaliam apparet peragrasse Amazonas sine sanguine: quippe tumuli earum vel hac memoria iuxta Scotussæam & Cynocephalas extant. Hæc memoratu digna de Amazonibus fuere. Nam quem poëta Theseidis autor, motum Amazonum descripsit, quod quum iungeret sibi matrimonio Phædram, adorta sit Thesea Antiopa, & sequentes eam Amazones pœnas ab illo expetiuerint, Hercules autem eas fuderit, habent planè fabulæ effigiem & commenti. Defuncta Antiopa Phædram duxit, quum sustulisset filium ex Antiopa Hippolytum, vt Pindarus ait, Demophontem. Calamitates, quæ Theseo ex hac & ex filio suo acciderunt, quia nihil hîc discrepant à tragicis historici, vt omnes illi scripsere, ita euenisse statuendum est. Sunt tamen famæ de Thesei nuptiis aliæ, quæ in scenam non venerunt: quanuis neque rudimenta honesta, neque faustos habuerunt exitus. Etenim Anaxo quandam fertur Trœzeniam rapuisse, Sinnideque & Cercyone peremptis, vi constuprasse filias eorum, duxisse etiam Peribœam Aiacis matrem. Iam Pherebœam, & Iphiclis filiam Iopam: præterea ob Ægles Panopæi filiæ amorem (vt suprà diximus) Ariadnam exprobrant parum eum rectè vel honestè repudiauisse. Helenæ denique raptum inundasse bello terram Atticam, atque in exilium eius euasisse & exitium, de quibus infrà verba faciemus. At quum multa clarissimi quique viri certamina ea tempestate obirent, existimat Herodorus nullius Thesea, nisi solis aduersus Centauros depugnantibus Lapithis, fuisse consortem conflictus. Alii Iasonis eum fuisse in Colchis socium, & expugnauisse cum Meleagro aprum, atque hinc in prouerbio esse, *Non sine Theseo.*

A μάχεσθαι δὲ πρὸς τοῦτον τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ Μουσείου τοῖς Ἀμαζόσι συμπεσόντας. καὶ τάφους τῶν πεσόντων πρὸς τῷ πλατείᾳ τῇ φέρουσαν ὅπῃ τοῦ πύλας, πρὸς δὲ τὸ Χαλκώδοντος ἡρῷον, ὃ νῦν Πειραϊκὰς ὀνομάζουσι· καὶ ταύτῃ μὲν ἐκβιασθῆναι καὶ μέχρι τῶν Εὐμενίδων, καὶ ὑποχωρῆσαι τοῖς γυναιξίν. ἀπὸ δὲ Παλλαδίου καὶ Ἀρδήττου καὶ Λυκείου προσβαλόντας, ὥσασθαι τὸ δεξιὸν αὐτῶν ἄχρι τοῦ στρατοπέδου, καὶ πολλὰς καταβαλεῖν. τετάρτῳ δὲ μηνὶ συνθήκας γενέσθαι διὰ τῆς Ἱππολύτης· (Ἱππολύτην γὰρ ὅδε ὀνομάζει τὴν τοῦ Θησεῖ συνοικοῦσαν, οὐκ Ἀντιόπην) ἔνιοι δέ φασι μετὰ τὸ Θησέως μαχεμένου πεσεῖν τὴν ἀνθεφπον, ὑπὸ Μολπαδίας ἀκοντισθεῖσαν, καὶ τὴν σφαῖραν τὴν πρὸς τὸ τῆς γῆς τῆς Ὀλυμπίας ἱερόν, ὅπῃ ταύτῃ κεῖσθαι. καὶ θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν ὅπῃ τοσάμασιν οὕτω παλαιοῖς πλανᾶσθαι τὴν ἱστορίαν· ἐπεὶ καὶ τὰς τετρωμένας φασὶ τῶν Ἀμαζόνων ὑπὸ Ἀντιόπης εἰς Χαλκίδα λάθρα διαπεμφθείσας, τυγχάνειν ὅπῃ μελείας, καὶ ταφῆναι νύκτας ἐκεῖ πρὸς τὸ νῦν Ἀμαζόνιον καλούμενον. ἀλλὰ τοῦ γε τὸν πόλεμον εἰς σπονδὰς τελευτήσαι, μαρτύριον ὅστιν ἥτε τοῦ τόπου κλῆσις τοῦ πρὸς τὸ Θησεῖον, ὃν πρὸ Ὁρκωμόσιον καλοῦσιν, ἥ τε γινομένη πάλαι θυσία τοῖς Ἀμαζόσι πρὸ τῶν Θησείων. δεικνύουσι δὲ καὶ Μεγαρεῖς Ἀμαζόνων μνῆμα παρ' αὐτοῖς, ὅπῃ τὸ καλούμενον Ῥοῦν βαδίζουσιν ἐξ ἀγορᾶς, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. λέγεται δὲ καὶ πρὸς Χαιρώνειαν ἑτέρας ἀποθανεῖν, καὶ ταφῆναι πρὸς τὸ ῥεῦμάτιον, ὃ πάλαι μὲν (ὡς ἔοικε) Θερμώδων, Αἵμων δὲ νῦν καλεῖται. πρὸς ὧν ὁν τοῦ Δημοσθένους βίῳ γέγραπται. φαίνονται δὲ μηδὲ Θεσσαλίαν ἀπραγμόνως αἱ Ἀμαζόνες διελθοῦσαι. τάφοι γὰρ αὐτῶν ἔτι καὶ νῦν δείκνυνται πρὸς τὸ Σκοτουσσαῖαν καὶ τὰς Κυνὸς

D κεφαλάς. ταῦτα μὲν οὖν ἀξιαμνήμονα πρὸς τῶν Ἀμαζόνων. ὧν γὰρ ὁ τῆς Θησηΐδος ποιητὴς Ἀμαζόνων ἐπιβάσαν γέγραφε, Θησεῖ γαμοῦντι Φαῖδραν τῆς Ἀντιόπης ὅπῃ θυγατρός, καὶ τῶν μετ' αὐτῆς Ἀμαζόνων ἀμυνομένων, καὶ κτεινόντος αὐτὰς Ἡρακλέους, πρόφασις ἔοικε μύθῳ καὶ πλάσματι. τῆς δὲ Ἀντιόπης ἀποθανούσης, ἔγημε Φαῖδραν, ἔχων υἱὸν Ἱππόλυτον ἐξ Ἀντιόπης· ὡς δὲ Πίνδαρος φησι, Δημοφῶντα. τὰς δὲ πρὸς ταύτῃ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δυστυχίας, ἐπεὶ μηδὲν ἀπιπίπτει πρὸς τῶν ἱστορικῶν πρὸς τραγικῆς, οὕτως ἔχειν θετέον ὡς ἐκεῖνοι πεποιήκασιν ἅ-

E πάντες. εἰσὶ μέντοι λόγοι περὶ γάμων Θησέως καὶ ἕτεροι τῶν σκιωτῶν διαπεφευγότες, οὔτε ἀρχὰς εὐγνώμονας, οὔτε εὐτυχεῖς τελευτὰς ἔχοντες. καὶ γὰρ Ἀναξώπιν Τροιζηνίδα πρᾶσαι λέγεται, καὶ Σίννιν ἀποκτείνας καὶ Κερκυόνα, συγγενέσθαι βίᾳ ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν, γῆμαί τε καὶ Περιβοίαν τὴν Αἴαντος μητέρα, καὶ Φερέβοιαν αὖθις, καὶ Ἰόπην τὴν Ἰφικλέους. καὶ διὰ τὸν Αἴγλης ἔρωτα τῆς Πανοπέως (ὥσπερ εἴρηται) τὴν Ἀριάδνης ἀπόλειψιν αἰτιᾶται μὴ καλῶς γενέσθαι, μηδὲ πρέπουσαν. ὅπῃ πᾶσι δὲ τὴν Ἑλένης ἁρπαγὴν, πολέμου μὲν ἐμπλῆσαι τὴν Ἀτθίδα,

F αὐτὸν δὲ εἰς φυγὴν καὶ ὄλεθρον τελευτῆσαι πρὸς ὧν ὀλίγον ὕστερον εἰρήσεται. πολλῶν δὲ τότε τοῖς ἀρίστοις ἄθλων γενομένων, Ἡρόδωρος μὲν οὐδενὸς οἴεται τὸν Θησέα μεταλαχεῖν, ἀλλὰ μόνοις Λαπίθαις τὸν κενταυρομαχίας. ἕτεροι δὲ καὶ μετὰ Ἰάσονος ἐν Κόλχοις γενέσθαι, καὶ Μελεάγρῳ συνεξελεῖν τὸν κάπρον· καὶ διὰ τοῦτο παροιμίαν εἶναι τὸ, Οὐκ ἄνευ Θησέως.

αὐτὸν μόνοι μηδενὸς συμμάχου δεηθέντα, πολλοὺς καὶ καλοὺς ἄθλους κατεργάσασθαι· καὶ τὸν, Ἄλλος τοῦτ' Ἡρακλῆς, λόγον ἐπ' ἐκείνου κρατῆσαι. συνέπραξε δὲ καὶ Ἀδράστῳ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐπὶ τῇ Καδμείᾳ πεσόντων, οὐχ ὡς Εὐριπίδης ἐποίησεν ἐν τραγῳδίᾳ, μάχῃ τοὺς Θηβαίους κρατήσας, ἀλλὰ πείσας καὶ ἀποστάμενος· οὕτω γὰρ οἱ πλείστοι λέγουσι. Φιλόχορος δ' καὶ ἀπονδὰς τοῦ νεκρῶν ἀναιρέσεως γενέσθαι τοιούτας ἐκείνας. ὅτι δὲ Ἡρακλῆς πρῶτος ἀπέδωκε νεκροὺς τοῖς πολεμίοις, ἐν τοῖς περὶ Ἡρακλέους γέγραπται. ταφαὶ δ' τῶν μὲν πολλῶν ἐν Ἐλευθραῖς δείκνυνται, τῶν δὲ ἡγεμόνων, περὶ Ἐλευσῖνα, καὶ τοῦτο Θησέως Ἀδράστῳ χαρισαμένου. καταμαρτυροῦσι δ' τῶν Εὐριπίδου Ἱκετίδων οἱ Αἰσχύλου Ἐλευσίνιοι, ἐν οἷς καὶ ταῦτα λέγων ὁ Θησεὺς πεποίηται. τὴν δὲ πρὸς Πειρίθοον φιλίαν τοῦτον τ' τρόπον αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι. δόξαν εἶχεν ὅτι ῥώμῃ καὶ δωρεᾷ μεγίστῳ. βουλόμενος οὖν ὁ Πειρίθους ἐξελέγξαι καὶ λαβεῖν ἐξέπειραν, ἐλάσας βοῦς ἐκ Μαραθῶνος αὐτοῦ· καὶ πυθόμενος διώκειν μετ' τῶν ὅπλων ἐκεῖνον, οὐκ ἔφυγε, ἀλλ' ἀναστρέψας ἀπιόντα εἶδεν ἄτερος τ' ἕτερον, καὶ θαυμάσας καὶ τὴν τόλμαν ἠγάσθη, μάχης μὲν ἔρωντο, Πειρίθους δὲ πρότερος τὴν δεξιὰν προτείνας, ἐκέλευσεν αὐτὸν γενέσθαι δικαστὴν τῶν Θησέα τῆς βοηλασίας· ἑκὼν γὰρ ὑφέξειν ἣν ἂν ἕλῃ δίκην ἐκεῖνος. Θησεὺς δὲ καὶ τὴν δίκην ἀφῆκεν αὐτῷ, καὶ προσεκαλεῖτο φίλον εἰς καὶ σύμμαχον. ἐποιήσαντο δὲ τὴν φιλίαν ἔνορκον. ἐκ δὲ τούτου γαμῶν ὁ Πειρίθους Δηϊδάμειαν, ἐδεήθη τοῦ Θησέως ἐλθεῖν, καὶ τὴν χώραν ἰσορρόπησαι, καὶ συγγένειαν τοῖς Λαπίθαις. ἐτύγχανε δὲ καὶ τοὺς Κενταύρους κεκληκὼς ὅπερ ὀλίγον δεῖπνον. ὡς δὲ κατέλαβον ὕβρει, καὶ μεθύοντες οὐκ ἀπείχοντο τῶν γυναικῶν, ἐτράποντο πρὸς ἄμυναν οἱ Λαπίθαι· καὶ τοὺς μὲν ἐκτεῖνον αὐτῶν, τοὺς δ', πολέμῳ κρατήσαντες, ὕστερον ἐξέβαλον ἐκ τῆς χώρας, τοῦ Θησέως αὐτοῖς συμμαχοῦντος καὶ συμπολεμοῦντος. Ἡρόδωρος δ' ταῦτα πραχθῆναι φησὶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τοῦ πολέμου συνεστῶτος ἤδη, τὸν Θησέα βοηθοῦντα τοῖς Λαπίθαις παραγενέσθαι, καὶ τότε πρῶτον ὄψει γνωρίσαι τ' Ἡρακλέα, ποιησάμενον ἔργον ἐντυχεῖν αὐτῷ περὶ Τραχῖνα πεπαυμένῳ πλάνης ἤδη καὶ ἄθλων. γενέσθαι δὲ μετ' εὐνομίας καὶ φιλοφροσύνης καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀμφοτέρους τὴν ἔντευξιν. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἄν τις πρόσχοι τοῖς πολλάκις ἐντυχεῖν αὐτοὺς ἀλλήλοις ἱστορουσι· καὶ τὴν μύησιν Ἡρακλεῖ γενέσθαι, Θησέως παρακαλέσαντος, καὶ τ' περὶ τ' μυήσεως καθαρμὸν ὡς δεομένῳ, ἁμάρτημα πρᾶξις ἀβουλήτους. ἤδη δὲ πεντήκοντα ἔτη γεγονώς, ὡς φησὶν Ἑλλάνικος, ἐπράξε τὰ περὶ τὴν Ἑλένην, οὐκ ἀθ' ὥραν. ὅθεν ὡς δὴ μέγιστον ἐπανορθούμενοι τοῦτο τῶν ἐγκλημάτων ἔνιοι, λέγουσιν οὐκ αὐτὸν ἁρπάσαι τ' Ἑλένην, ἀλλὰ Ἴδα καὶ Λυγκέως ἁρπασάντων, παρακαταθήκην λαβόντα τηρεῖν, καὶ μὴ πρεσβεύσαι τοῖς Διοσκόροις ἀπαιτοῦσιν. ἢ νὴ Δία Τυνδάρεω παραδόντος αὐτῷ, φοβηθέντος Ἐνάρσφορον τὸν Ἱππακόωντος, ἔτι νηπίαν οὖσαν βιαζόμενον τὴν Ἑλένην λαβεῖν. τὰ δὲ εἰκότα καὶ πλείστοις ἔχοντα μάρτυρας, τοιαῦτά ἐστιν. ἦλθον μὲν εἰς Σπάρτην ἀμφότεροι, καὶ τὴν κόρην ἐν ἱερῷ Ἀρτέμιδος ὀρθίας χορεύουσαν ἁρπάσαντες, ἔφυγον. τῶν δὲ πεμφθέντων ἐπὶ τὴν δίωξιν, οὐ πορρωτέρω Τεγέας ἐπακολουθησάντων, ἐν ἀδείᾳ γενόμενοι, καὶ διελθόντες τὴν Πελοπόννησον,

A Illum verò nullo ſocio crebras patraſſe & egregias dimicationes, atque hoc dictum, *Alter hic Hercules*, de eo obtinuiſſe. Ad hæc adiutor Adraſto fuit ad recuperanda illorum corpora, qui ſub Cadmea ceciderant: non vt cecinit in tragœdia Euripides, quòd fuderit Thebanos, ſed datis acceptiſque hinc inde induciis. nam ita maxima pars tradunt. Philochorus etiam inducias de tollendis cæſis illas fuiſſe primas. Verùm Herculem hoſtibus principem mortuorum cadauera conceſſiſſe, in iis quæ de Hercule prodita ſunt, inuenies. At vulgi Eleutheris ſepulcra extant, ducum apud Eleuſina: id quod etiam gratiæ dedit Theſeus

B Adraſti. Premunt autem ſuo teſtimonio Euripidis Hicetidas Eleuſinii Æſchyli, in quibus hæc commemorare ipſe canitur Theſeus. Amicitiam cum Pirithoo eum contraxiſſe hoc modo referunt. Celebratiſſimi erant eius lacerti & virtus. Pirithous verò cupidine captus explorandi & tentandi, abegit boues eius ex Marathone, allatoque nuntio inſequi in armis illum, non conſuluit fugæ, ſed regreſſus obuium ſe ei obiecit. Vt alter alterum conſpexit, ſpeciem admiratus eſt, & obſtupuit audaciam, à pugna temperarunt, ac prior porrecta dextra Pirithous ipſum voluit Theſea abigeatus ſui arbitrum eſſe: vltrò enim ſe, quas

C illi definiſſet, ſubiturum pœnas. Theſeus verò & mulctam ei condonauit, ad ineundamque ſecum ſocietatem & amicitiam inuitauit. Ita amicitiam iuramento ſanxere. Inde ducens vxorem Pirithous Deidamiam, Theſea rogauit vt veniret ad regionem viſendam & ad contrahendam cum Lapithis conſuetudinem. Fortè inuitauerat Centauros quoque: qui vt in procacitatem & inſolentiam eruperunt, & vino incaleſcentes non temperauerunt à mulieribus, verterunt ſe Lapithæ ad vltionem, atque alios eorum obtruncauerunt, alios bello inde victos, ſocio Theſeo &

D ſuppetias ferente, regione exegerunt. Herodorus negat hæc ita geſta, ſed bello iam commiſſo, tuliſſe opem Theſea Lapithis, atque tunc primùm in conſpectum veniſſe Herculis, quum appellare cuperet eum circa Trachina, poſtquam errores iam & certamina depoſuiſſet. Congreſſum autem eorum honorificum fuiſſe cum mutua comitate & laudibus. Verùm enimuerò magis accedat iis qui crebrò congreſſos inter ſe memoriæ tradiderunt, atque initiatum Herculem faciente cum eo Theſeo, & ante initiationem

E luſtratum, vt ei ob certa facta ſua quæ inconſultè admiſerat, opus erat. Annos iam natos (vt Hellanicus refert) quinquaginta, Helenam rapuit nondum maturam. Vnde ad ſubleuandum hoc, quaſi grauiſſimum crimen, abnuunt nonnulli Helenam illum rapuiſſe, ſed raptam ab Ida & Lyncæo fuiſſe, atque apud ſe ſeruaſſe depoſitam, neque repoſcentibus Caſtori & Polluci reſtituiſſe: vel ſanè traditam ei illam ab ipſo fuiſſe Tyndaro, quod Enaſphorum timeret Hippocoontis filium, qui paruulam adhuc capere Helenam vi inſtabat. At verò propiora & pluribus nixa teſtibus

F hoc modo ſe habent. Venerunt ambo Theſeus & Pirithous Spartam, puellaque quæ in templo Dianæ Orthiæ ſaltabat rapta, fugam cepere. Quum miſſi ad inſectandos illos non vltra Tegæam eſſent progreſſi, & illi peruenieſſent in tutum, atque Peloponneſum tranſmiſiſſent,

pacti ſunt inter ſe, vt cui ſors obtigiſſet, eam haberet vxorem, & alteri ad nuptias quærendas alias præſtò eſſet. His legibus miſſa ſorte obuenit illa Theſeo, ac virginem hauddum nubilem Aphidnas deportauit, matremque ei adiunctam amico ſuo tradidit Aphidno, præcipiens eas vt ſeruaret, & rem tegat apud alios. Inde ad præſtandum Pirithoo officium ſuum, profectus in Epirum cum eo eſt, ad Aidonei filiam rapiendam Moloſſorum regis, qui vxori Perſephone nomen indiderat, filiæ Proſerpinæ, cani Cerbero: ac cum hoc pugnare iuſſit procos puellæ, promittens eam victori. Verùm quum Pirithoum non procatum veniſſe, ſed raptum intellexiſſet, corripuit eos, ac Pirithoum extemplò interimit per canem, Theſea in vinculis ſeruauit. Interea Meneſtheus Petei, qui filius fuit Ornei & nepos Erechthei, primus (vt fama eſt) inter mortales auram popularem captare aggreſſus & blanditi plebi, hinc primores ſolicitauit, & incendit iampridem pertæſos Theſei, atque exiſtimantes illum imperio & regno ſingulis per populos nobilitate præcellentibus, extorto, in vnam ipſos concluſos vrbem pro ſubiectis prorſus & ſeruis habere: hinc vulgus concitauit exprobrauitque, libertatis obiecto ſomnio, reuera patria & ſacris ſpoliatos eſſe, vt multorum bonorum loco & iuſtorum regum, vnum reſpicerent aduenam & hoſpitem dominum. Hæc illo moliente magnum momentum bellum ſeditioni, Tyndaridis incurrentibus, adiecit. Sunt qui planè dicant ab illo eos inuitatos, bellum mouiſſe. Ac primùm iniuria abſtinuerunt, tantùm repetierunt ſororem. Quum reſpondiſſent ciues neque penes ſe eſſe illam, neque vbi eſſet relicta, ſe ſcire, ad bellum conuerſi ſunt. Verùm aperit eis Academus (haud ſcio qua ratione odoratus) Aphidnis eam abdi. Vnde cùm illi honores viuo habiti ſunt, à Tyndaridis, tum Lacedæmonii, qui ſæpius poſtmodum incurſauerunt Atticam, vniuerſosque fines perpopulati ſunt, Academia abſtinuerunt, Academi cauſa. Dicæarchus verò tradit, quum Echemus & Marathus Tindaridas ex Arcadia eſſent ad bellum illud ſequuti, nomen ab illo quæſiſſe Echedemiam, quæ nunc appellatur Academia: ab hoc caſtellum Marathonem, quòd vltrò ſe ex quodam oraculo obtuliſſet ante aciem immolandum. Quum mouiſſent Aphidnas & victores eſſent prælio, expugnauerunt oppidum. Ibi Alycum quoque ferunt Scironis filium, qui id temporis intra præſidia erat Caſtoris & Pollucis, occubuiſſe: à quo locum quendam agri Megarici, quòd corpus eius ibi ſit humatum, nomen inueniſſe. Hereas ab ipſo Theſeo prodidit ad Aphidnas cæſum Alycum, & in teſtimonium hac de Alyco producit carmina,

Hunc Helenæ cauſa formoſæ prælia quondam
Miſcentem Theſeus ſpatioſa ſtrauit Aphidna.

Haud conſonum fit tamen veritati, præſente Theſeo fuiſſe matrem eius & Aphidnas captas. Occupatis Aphidnis, & Athenienſibus trepidantibus ſuaſit populo Meneſtheus, vt admitterent in vrbem, & acciperent benignè Tyndaridas: vt vni Theſeo iniuriæ authori arma inferrent, in cæteros mortales benefici eſſent & eorum ſeruatores. Hoc ipſum euentus comprobauit.

A ἐποιήσαντο σωθῆκας, ὃ μὲν λαχόντα κληρῷ τῷ Ἑλένῃ, ἔχειν γυναῖκα, συμπεράσθην δὲ θατέρῳ γάμον ἄλλον. ὅθεν ταύταις ὃ κληρουμένων ταῖς ὁμολογίαις, ἔλαχε Θησεὺς· καὶ τὸν Ἀφίδναν ἐκόμισε· καὶ τῷ μητέρα καταστήσας μετ' αὐτῆς, Ἀφίδνῳ παρέδωκεν ὅπῃ φίλῳ, ἀφικελθὼν δὲ μόνος φυλάττειν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄλλους. αὐτὸς δὲ Πειρίθῳ τῷ ὑπουργίαν ἀποδιδοὺς, εἰς Ἤπειρον συναπεδημήσεν ὅπῃ τῷ Αἰδωνέως θυγατέρα τοῦ Μολοσσῶν βασιλέως· ὃς τῇ γυναικὶ Περσεφόνῃ ὄνομα θέμενος, Κέρβερῳ δὲ τῇ θυγατρὶ, τῷ δὲ κυνὶ Κέρβερον, ἐκέλευε τούτῳ διαμαχεῖν τοὺς μνωμένους τῷ παῖδα, καὶ λαβεῖν τὸν κρατήσαντα. τοὺς μὲν τοι πρὶν Πειρίθοον, οὐ μνηστῆρας ἥκειν ἀλλ' ἁρπασομένους πυθανόμενος, συνέλαβε, καὶ τὸν μὲν Πειρίθοον αὐτὸς ἀφαίσε διὰ τοῦ κυνὸς, τὸν δὲ Θησέα καθείρξας ἐφύλαττεν. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Μενεσθεὺς ὁ Πετεὼς, τοῦ Ὀρνέως, τοῦ Ἐρεχθέως, πρῶτος (ὡς φασιν) ἀνθρώπων ὅπῃ δέμενος τῷ δημαγωγεῖν, καὶ πρὸς χάριν ὄχλῳ διαλέγεσθαι, τοῖς τε δυνατοῖς συνίστη καὶ παρώξυνε, πάλαι βαρυνομένους τὸν Θησέα, καὶ νομίζοντας ἀρχὴν καὶ βασιλείαν ἀφῃρημένους ἑκάστου τῶν κατ' δῆμον ὑπὸ πολλῶν, εἰς ἓν ἄστυ συνείρξαντα πόλεσι, τοῖς ἀνηκόοις χρῆσθαι καὶ δούλοις. τοῖς τε πολλοῖς διεπάρασε καὶ διέβδηλεν, ὡς ὄναρ ἐλευθερίας ὁρῶντας, ἔργῳ δὲ ἀπεστερημένους πολεῖδων καὶ ἱερῶν, ὅπως ἀντὶ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ γνησίων βασιλέων πρὸς ἕνα δεσπότην ἔπηλυν καὶ ξένον ἀποβλέπωσι. ταῦτα δὲ αὐτὸ πραγματευομένου, μεγάλῳ ῥοπῇ ὁ πόλεμος τῷ νεωτερισμῷ προσέθηκε τῶν Τυνδαριδῶν ἐπελθόντων· οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶν ὑπὸ τούτου πειθέντας ἐπελθεῖν. ὃ μὲν οὖν πρῶτον οὐδὲν ἠδίκησαν, ἀλλ' ἀπῄτουν τὸν ἀδελφόν. ἀποκεκαμμένων δὲ τῶν ἐν ἄστει μήτε γνώσκειν ὅπου καταλέλυται, πρὸς πόλεμον ἐτράποντο. φράζει δὲ αὐτοῖς Ἀκάδημος, ἠθημένος ὤν δή τινι ἔπῃ τῷ ἐν Ἀφίδναις κρύψιν αὐτῆς. ὅθεν ἐκείνῳ τε τιμᾶν ζῶντι πρὸς τῶν Τυνδαριδῶν ἐθέμοντο, καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες, τῆς Ἀκαδημείας ἀπείχοντο, διὰ τὸ Ἀκάδημον. ὁ δὲ Διαφάνης, Ἐχέμου φησὶ καὶ Μαραθοῦ συστρατευσάντων τότε τοῖς Τυνδαρίδαις ἐκ Ἀρκαδίας, ἀφ' οὗ μὲν Ἐχεδημίαν προσαγορεῦσαι τὴν νῦν Ἀκαδημίαν, ἀφ' οὗ δὲ Μαραθῶνα τὸν δῆμον, ὑπιδόντος ἑαυτὸν ἐκστασίως κατά τι λόγιον, σφαγιάσασθαι πρὸ τῆς παρατάξεως. ἐλθόντες οὖν ὅπῃ τὰς Ἀφίδναις, καὶ μάχῃ κρατήσαντες, ἔξαλον τὸ χωρίον. ἐν τούτῳ φασὶ καὶ Ἄλυκον πεσεῖν τὸν Σκίρωνος υἱὸν, συστρατευόμενον τότε τοῖς Διοσκουρίδαις. ἀφ' οὗ καὶ τόπον τῆς Μεγαρικῆς Ἄλυκον καλέσαι, τοῦ σώματος ἐνταφέντος. Ἡρέας δὲ ὑπὸ Θησέως αὐτὸ πρὸς Ἀφίδναις ἀποθανεῖν τὸν Ἄλυκον ἱστόρηκε. καὶ μαρτυρεῖ τούτῳ τὰ ἔπη παρέχεται περὶ τοῦ Ἀλύκου,

--τὸν ἐν δουρικτήτῳ ποτ' Ἀφίδνῃ
Μαρναμένων Θησεὺς Ἑλένης ἕνεκ' ἠυκόμοιο. Κτεῖνεν.

οὐμὲν εἰκὸς, αὐτὸ Θησέως παρόντος, ἁλῶναι τήν τε μητέρα καὶ τὰς Ἀθήνας. ἐχομένων δὲ οὖν τῶν Ἀφιδνῶν, καὶ τῶν ἐν ἄστει δεδιότων, ἔπεισε τὸν δῆμον ὁ Μενεσθεὺς δέχεσθαι τὴν πόλιν καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς Τυνδαρίδας, ὡς μόνῳ Θησεῖ βίας ὑπαρξάντι πολεμοῦντας, τοὺς δὲ ἄλλους εὐεργέτας ὄντας ἀνθρώπων καὶ σωτῆρας, ἐμμαρτύρει δὲ αὐτῷ καὶ τὰ παρ' ἐκείνων.

οὐδὲν γὰρ ἠξίωσαν, ἀπαιτοῦντες κατοικοῦντες, ἀλλ' ἢ μνησθῆναι, μηδὲν ἧττον Ἡρακλέους τῇ πόλει προσήκοντες· καὶ τοῦτο οὖν ὑπῆρξεν αὐτοῖς, Ἀφίδνου ποιησαμένου παῖδας, ὡς Πύλιος Ἡρακλέα. καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχον, Ἄνακες προσαγορευθέντες, ἢ διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν, στρατείας τοσαύτης ἔνδον οὔσης. ἀνακῶς γὰρ ἔχειν τοὺς ἐπιμελομένους ἢ φυλάττοντας ὁτιοῦν· καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως Ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν. εἰσὶ δ' οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν Ἄνακας ὀνομάζεσθαι. ὃ γὰρ αὔω τοὺς Ἀττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν, καὶ ἀνέκαθεν, ὃ αὔωθεν. Αἴθραν δὲ τὴν Θησέως μητέρα, γενομένην αἰχμάλωτον, ἀπαχθῆναι λέγουσιν εἰς Λακεδαίμονα, κἀκεῖθεν εἰς Τροίαν μετ' Ἑλένης. καὶ μαρτυρεῖν Ὅμηρον ἕπεσθαι τῇ Ἑλένῃ φάσκουσι, Αἴθρην Πιτθέος θυγατέρα Κλυμένην τε βοῶπιν. οἱ δὲ καὶ τοῦτο ὃ ἔπος διαβάλλουσι, καὶ τὴν περὶ Μουνύχου μυθολογίαν, ὃν ἐκ Δημοφῶντος Λαοδίκης κρύφα τεκούσης ἐν Ἰλίῳ συνεκθρέψαι τὴν Αἴθραν λέγουσιν. ἴδιον δέ τινα καὶ παρηλλαγμένον ὅλως λόγον Ἕστορος ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῶν Ἀττικῶν ἀναφέρει περὶ Αἴθρας, ὡς ἐνίων λεγόντων, Ἀλέξανδρον μὲν, τὸν ἐν Θεσσαλίᾳ Πάριν, ὑπὸ Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου μάχῃ κατηναγκασμένον φεύγειν τὸν Σπερχειόν, Ἕκτορα δὲ τὴν Τροιζηνίων πόλιν λαβόντα διαρπάσαι, καὶ τὴν Αἴθραν ἀπάγειν ἐκεῖ καταλιπεῖν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει πολλὴν ἀλογίαν. Αἰδωνέως δὲ τοῦ Μολοσσοῦ ξενίζοντος Ἡρακλέα, καὶ τῶν περὶ τὸν Θησέα καὶ Πειρίθοον κατὰ τύχην μνησθέντος ἃ, τε πεπράξοντες ἦλθον, καὶ ἃ φορεθέντες ἔλαθον, βαρέως ἐνέγκειν ὁ Ἡρακλῆς, τοῦ μὲν ἀπολωλότος ἀδόξως, τοῦ δὲ ἀπολλυμένου. καὶ περὶ Πειρίθου μὲν οὐδὲν ᾤετο ποιήσειν πλέον, ἐγκαλῶν, τὸν δὲ Θησέα παρητεῖτο, καὶ χάριν ἠξίου ταύτην αὐτῷ δοθῆναι. συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Αἰδωνέως, λυθεὶς ὁ Θησεὺς ἐπανῆλθε μὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, οὐδέπω παντάπασι τῶν φίλων αὐτοῦ κεκρατημένων· καὶ ὅσα ὑπῆρχε τεμένη πρότερον αὐτῷ τῆς πόλεως ἐξελούσης, ἅπαντα καθιέρωσεν Ἡρακλεῖ, καὶ προσηγόρευσεν ἀντὶ Θησείων, Ἡρακλεῖα, πλὴν τεσσάρων, ὡς Φιλόχορος ἱστόρηκεν. ἐπεὶ δὲ βουλόμενος, ὡς πρότερον, ἄρχειν καὶ καθηγεῖσθαι τοῦ πολιτεύματος, εἰς στάσεις ἐνέπεσε καὶ ταραχὰς, οἷς μὲν ἀπέλιπε μισοῦντας αὐτὸν, δεδιὼς δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὸν μισεῖν προσειληφότας, ἐν δὲ τῷ δήμῳ πολὺ τὸ διεφθαρμένον ὁρῶν καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενον, ἀντὶ τοῦ ποιεῖν σιωπῇ τὸ προσταττόμενον· ἐπιχειρῶν οὖν βιάζεσθαι, κατεδημαγωγεῖτο καὶ κατεστασιάζετο· καὶ τέλος ἀπογνοὺς τὰ πράγματα, τοὺς μὲν παῖδας εἰς Εὔβοιαν ἐξέπεμψε πρὸς Ἐλεφηνόρα τὸν Χαλκώδοντος, αὐτὸς δὲ Γαργηττοῖ κατ' τῶν Ἀθηναίων ἀφικόμενος, (οὗ νῦν ἐστι τὸ καλούμενον Θρατήριον) εἰς Σκῦρον ἐξέπλευσεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐκεῖ φιλίας, ὡς ᾤετο, καὶ χωρίων ἐν τῇ νήσῳ πατρῴων. ἐβασίλευε δὲ τότε Λυκομήδης τῶν Σκυρίων. πρὸς τοῦτον οὖν ἀφικόμενος, ἐξῄτει τοὺς ἀγροὺς ἀποδοθῆναι, ὡς αὐτόθι κατοικήσων. ἔνιοι δὲ φασι προσκαλεῖν αὐτὸν βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. ὁ δὲ Λυκομήδης, εἴτε δείσας τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῷ Μενεσθεῖ χαριζόμενος, ἐπὶ τὰ ἄκρα τῆς χώρας ἀναγαγὼν αὐτὸν, ὡς ἐκεῖθεν ἐπιδείξων τοὺς ἀγροὺς, ὥστε κατ' τῶν πετρῶν·

A Nihil enim omninò victores, quàm vt initiarentur, postulauerunt: quòd non minus quàm Herculi propinquitas ipsis cum ciuitate intercederet: quam obtinuerunt ab Aphidno adoptati, vt à Pylio Hercules: atque honores assequuti diuinos sunt, Anaces dicti, vel ob factas inducias, *quas* ἀνοχὰς *Græci* vocant, vel ob curam & solicitudinem, ne cui malum offerretur, quum esset intra muros tantus exercitus. Nam ἀνακῶς ἔχειν, dicunt eos quibus cura vel tuitio alicuius incumbat, & reges appellant fortassis inde ἄνακτας. Sunt qui ob stellarum eorum apparitionem ferant Anacas appellari: quod τὸ αὔω Attici ἀνέκας *id est supra*, & ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν *id est supernè*, vocent. Porrò

B Thesei matrem captiuam Æthram perhibent Lacedæmonem abstractam, inde cum Helena Troiam, ac sequutam eam Helenam testari hisce versibus Homerum,

Æthram Pittheignatam Clymenenq; venustam.

Alii hunc versum notant & Munychi fabulam, quem ex Demophoonte à Laodice clam editum Ilii creuisse sub Æthra memorant. Nouam & diuersam planè historiam refert de Æthra Istrus, in tertiodecimo libro rerum Atticarum, prodi à certis, Alexandrum Parin in Thessalia ab Achille & Patroclo pugna ad Sperchium amnem fusum fuisse, Hectorem Trœzeniorum oppidum, quum id expugnasset, diripuisse, & Æthram illiç depositam abduxisse. Verùm id sanè quàm est absonum. Quum verò Aidoneus Molossus Herculem hospitio accepisset, & sermonem fortè intulisset de Theseo & Pirithoo, quæ suscepissent facinora & detecti quum fuissent, quid essent passi, tulit grauiter Hercules alterius turpem exitum, & alterius periculum. Ac de Pirithoo quidem non putauit operæpretium se facturum expostulando, verùm hoc postulauit beneficii, vt concederet

C sibi Thesea. Annuente Aidoneo liberatus Theseus vinculis, Athenas est regressus, nondum prorsus amicis eius oppressis. Ac quæcunque delubra antè sibi fuerant à ciuitate assignata, cuncta Herculi, quatuor demtis sacrauit, dixitque pro Theseis Heraclea, vt author Philochorus est. Sed quum mox pristino more intenderet imperare & præesse reipubl. in seditiones incurrit & motus. Quos verò infensos sibi reliquerat, quum comperisset eos, præterquam quòd se odissent, insuper timorem abiecisse sui, & populum magna ex parte animaduerteret peruersum, neque iam sine

E strepitu parentem sed blandè postulantem agi secum, conatus vim adhibere, factionibus est & seditionibus repressus. Demum rebus deploratis liberos in Eubœam clàm ad Elephenora Chalcodontis misit. Mox in Gargetto deuotis Atheniensium capitibus, vbi nunc Araterion (quod vocant) est, in Scyron nauigauit: quòd amicitia ei cum incolis (vt arbitrabatur) & prædia paterna in illa essent insula. Obtinebat ea tempestate regnum in Scyriis Lycomedes. Ad hunc postquam se contulit, postulauit agros reddi sibi, quasi illic commoraturus. Aliqui eum autumant auxilium

F ab illo contra Athenienses flagitasse. At Lycomedes, siue quòd gloriam tanti viri vereretur, siue vt studium suum probaret Menestheo, eduxit in rupem eius agri, Thesea, tanquam inde prædia ei monstraturus, & de saxo præcipitatum

interemit. Nonnulli sua sponte ferunt prolapsum, cum à cæna in deambulando pro more suo offensasset. Atq; in præsentia quidem nemo vllã habuit mortui rationem, sed regnauit Athenis Menestheus. Filii eius priuatam vitam agentes, Elephenora ad bellum Troianum secuti sunt. Defuncto illic Menestheo, reuersi regnum resumpsere. Posterioribus seculis visum Athenienſibus est, cum aliis ex causis, honorem, vt heroi, Theseo tribuere, tum milites, qui in acie Marathonia aduersus Medos steterunt, non pauci visi sunt, speciem in armis Thesei, ante signa conspicere in barbaros erumpentem. Post bellum Medicum, Phædone archonte, consulentibus Apollinem Athenienſibus, respondit vates, vt reliquias Thesei colligerent, & collocata apud se seruarent honorifice. Erat vero & auferre illas & nosse conditorium, intricatum propter inhospitalitatem & feritatem incolentium barbarorum. Tandem Cimon, cum ei capta hac insula, vt in vita eius recensuimus, cupido incessisset eruendi ossa illius, & aquila locum cliuosum ore (vti fama est) tondente, & fodiente vnguibus, diuina quadam sorte res animum eius subiret, aperuit locum. Reperti sunt magni corporis loculi, adiunctaque cuspide hastæ ænea cum ense. Hæc à Cimone in triremi sua deportata, ouantes Athenienses, eximia celebritate & sacrificiis, sicut reducem ad vrbem exceperunt, ac media conditus est vrbe prope gymnasium quod nunc est. Est id perfugium inuiolabile seruis & omnibus demissioribus, timentibusque potentiores: quod tutelaris Theseus atque auxiliaris fuisset, & benignè abiectorum accepisset preces. Sacrum maximum ei exhibent octauo die mensis Pyanepsionis. quo ex Creta rediit cum impuberibus. Attamen & aliorum mensium octauo quoque die colunt eum: vel quod primum ex Trœzene octauo Hecatombæonis (vt memoriæ tradidit Diodorus Periegetes) appulisset, vel quòd illi præcipuè hic numerus, qui ortus diceretur ex Neptuno, attribuendus esset: etenim Neptunum octauis celebrant. Numerus enim octenarius, qui tessara ex pari primus est, & primi quadrati geminus, propriam repræsentat stabilitatẽ & soliditatẽ virtutis illius dei quem Ἀσφάλιον *id est Stabilientem*, & Γαιήοχον *quò terram coërceat*, cognomine dicunt.

A καὶ διέφθειρεν. ἔνιοι δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ πεσεῖν φασι σφαλέντα μετὰ δεῖπνον, ὥσπερ εἰώθει, περιπατοῦντα. καὶ παραυτίκα μὲν οὐδεὶς ἔχειν αὐτοῦ λόγον οὐδένα τεθνηκότος· ἀλλὰ τῶν μὲν Ἀθηναίων ἐβασίλευσε Μενεσθεύς. οἱ δὲ παῖδες ἰδιωτεύοντες Ἐλεφενόρι συνεστράτευσαν εἰς Ἴλιον. οὗ δὲ Μενεσθέως ἀποθανόντος, ἐπανελθόντες αὖθις τὴν βασιλείαν ἀπεκομίσαντο. χρόνοις δὲ ὕστερον Ἀθηναίοις ἄλλα τε παρέσχεν ὡς ἥρωα τιμᾶν Θησεύς, καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι πρὸς Μήδους μαχομένων, ἔδοξαν οὐκ ὀλίγοι φάσμα Θησέως ἐν ὅπλοις καθορᾶν πρὸ αὐτῶν, ὅτι τοὺς βαρβάρους φερόμενον. μετὰ δὲ τὰ

B Μηδικά, Φαίδωνος ἄρχοντος μαθομένοις τοῖς Ἀθηναίοις ἀνῄρει ἡ Πυθία τὰ Θησέως ἀναλαβεῖν ὀστᾶ, καὶ θεμένους ἐντίμως παρ' αὐτοῖς φυλάττειν. ὧν δὲ καὶ λαβεῖν ἀπορία, καὶ γνῶναι τὸν τάφον, ἀμιξίᾳ καὶ χαλεπότητι τῶν ἐνοικούντων βαρβάρων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κίμων ἑλὼν τὴν νῆσον, (ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται) καὶ φιλοτιμούμενος ἐξανευρεῖν, ἀετοῦ τινα τόπον βουποιοῦντος (ὡς φασὶ) τῷ σώματι καὶ διαστέλλοντος τοῖς ὄνυξι, θείᾳ τινὶ τύχῃ συμφορήσας, ἀνέσκαψεν. εὑρέθη δὲ θήκη τε μεγάλου σώματος, αἰχμή τε παρακειμένη χαλκῆ, καὶ ξίφος. κομισθέντων δὲ τούτων ἐπὶ

C Κίμωνος ὅτι τῆς τριήρους, ἡσθέντες οἱ Ἀθηναῖοι πομπαῖς τε λαμπραῖς ἐδέξαντο καὶ θυσίαις, ὥσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. καὶ κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον. ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι κρείττονας, ὡς καὶ τοῦ Θησέως παρεστάλικοῦ τινος καὶ βοηθητικοῦ γενομένου, καὶ παραδεχομένου φιλανθρώπως τὰς τῶν ταπεινοτέρων δεήσεις. θυσίαν δὲ ποιοῦσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόῃ Πυανεψιῶνος, ἐν ᾗ μετὰ τῶν νήπιων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὀγδόας τιμῶσιν αὐτόν, ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροιζῆνος ἀφικέσθαι τῇ

D ὀγδόῃ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής· ἢ νομίζοντες ἑτέρου μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐκ Ποσειδῶνος γεγενέσθαι λεγομένῳ. καὶ γὰρ Ποσειδῶνα τῇς ὀγδόας τιμῶσιν. ἡ γὰρ ὀγδοὰς, κύβος ἀπ' ἀρτίου πρῶτος οὖσα, καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασία, τὸ μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκεῖον ἔχει τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ὃν Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον προσονομάζομεν.

E

PLVTARCHI
Romulus.

INGENS Romæ nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud conuenit inter scriptores, à quo vrbs & qua de causa inuenerit. Sed Pe- 1. lasgos, quum maiorem partem percursassent orbis, plurimasq; deuicissent nationes, eam oram quidam authores sunt tenuisse, atque ex suo in armis robore, quod *ῥώμην Græci vocant*, vrbem Romam dixisse. Alii, 2. capta Troia, nonnullos profugos, quum naues essent nacti, ad Hetruriam vi ventorum expulsos, circa Tyberim amnem anchoras iecisse:

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Ῥωμύλος.

Ὁ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δόξῃ παρὰ πολλῶν ἀνθρώπων κεχωρηκὼς, ἀφ' ὅτου καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέγονεν, οὐχ ὡμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν, ἀλλ' οἱ μὲν, Πελασγοὺς ὅτι πλεῖστα τῆς οἰκουμένης πλανηθέντας, 1. ἀνθρώπων τὸν πλείστων κρατήσαντας, αὐτόθι κατοικῆσαι, καὶ παρὰ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ῥώμην, οὕτως ὀνομάσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Τροίας ἁλισκομένης, παραφυγόντας οἴκοι καὶ πλοίων ἐπιτυχόντας, ὑπὸ πνευμάτων τῇ Τυρρηνίᾳ προσπεσεῖν φερομένους, καὶ περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν ὁρμίσασθαι.

ταῖς δὲ γυναιξὶν αὐτῶν ἀπεγνωκυίαις ἤδη καὶ διεναγχετούσαις πρὸς τὸν θάλασσαν, ὑποθέσθαι μίαν, ἣ καὶ γνώμῃ πρεσβύχην καὶ φρένας ἐδόκει μάλιστα, Ῥώμην ὄνομα, κατεπρῆσαι τὰ πλοῖα. πραχθέντος δὲ τούτου, πρῶτον μὲν ἀγωνιᾶν τοὺς ἄνδρας, ἔπειτα δὲ ἀνάγκην ἱδρυθέντας περὶ τὸ Παλάτιον, ὡς ὀλίγῳ χρόνῳ κρεῖττον ἐλπίδος ἔπραττον, ἀγαθῆς πεπειραμένοι χώρας, καὶ δεχομένων αὐτοὺς τῶν πρωτοίκων, ἀνθ' ὧν τε τιμὴν ἀπονέμειν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὴν πόλιν ἀπ' αὐτῆς, ὡς αἰτίας, προσαγορεύειν. ἐξ ἐκείνου τε παραμένειν λέγεται, τοὺς συγγενεῖς τὰς γυναῖκας καὶ οἰκείους ἄνδρας ἀσπάζεσθαι τοῖς στόμασι. καὶ γὰρ ἐκείνας, ὅτε τὰ πλοῖα κατέπρησαν, οὕτως ἀσπάζεσθαι καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς ἄνδρας, δεομένας αὐτῶν καὶ παραιτουμένας τὸν ὀργήν. ἄλλοι δὲ Ῥώμην, Ἰταλοῦ θυγατέρα καὶ Λευκαρείας, οἱ δὲ, Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους, Αἰνείᾳ γαμηθεῖσαν· οἱ δ' Ἀσκανίου, τοῦ Αἰνείου, λέγουσι τοὔνομα θέσθαι τῇ πόλει, οἱ δὲ, Ῥωμύλον, Ὀδυσσέως παῖδα καὶ Κίρκης, οἰκίσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Ῥῶμον ἐκ Τρωίας ὑπὸ Διομήδους ἀποσταλέντα τὸν Ἡμαθίωνος· οἱ δὲ, Ῥῶμον Λατίνων τύραννον, ἐκβαλόντα Τυρρηνοὺς, τοὺς εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ Θεσσαλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν πεπλευκότας. οὐ μὴν οὐδ' οἱ Ῥωμύλον τῷ δικαιοπάτορι τῶν λόγων ἀποφαίνοντες ἐπώνυμον τῆς πόλεως, ὁμολογοῦσι περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ Αἰνείου καὶ Δεξιθέας τῆς Φόρβαντος υἱὸν ὄντα νήπιον εἰς Ἰταλίαν κομισθῆναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ῥῶμον· ἐν δὲ τῷ ποταμῷ πλημμυρούσῃ τὰ ἄλλα σκάφη διαφθαρέντων, ἐν ᾧ δὲ ἦσαν οἱ παῖδες, εἰς μαλακὸν ἀποκλινθέντος ὄχθου ἄβρεμα, σωθέντας ἀπροσδοκήτως, ὀνομασθῆναι Ῥῶμον. οἱ δὲ, Ῥώμην θυγατέρα τῆς Τρωάδος ἐκείνης Λατίνῳ τῷ Τηλεμάχου γαμηθεῖσαν, τεκεῖν τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ, Αἰμυλίαν τὴν Αἰνείου καὶ Λαβινίας, Ἄρει συγγενομένην· οἱ δὲ μυθώδη πανταπασι περὶ τῆς γενέσεως διεξίασι. Ταρχετίῳ γὰρ Ἀλβανῶν βασιλεῖ, πανομοφτάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ φάσμα δαιμόνιον οἴκοι γενέσθαι. φανὲν γὰρ ἐκ τῆς ἑστίας διὰ χρόνου, καὶ θαυμάσαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. εἰ δὲ Τηθύος ἐν Τυρρηνίᾳ χρηστήριον, ἀφ' οὗ κομισθῆναι τῷ Ταρχετίῳ χρησμὸν, ὥστε συμμίξαι τῷ φάσματι παρθένον· ἔσεσθαι γὰρ ἐξ αὐτῆς παῖδα κλεινόπαλον ἀρετῇ καὶ τύχῃ καὶ ῥώμῃ διαφέροντα· φέρεσθαι δὲ τὸν μαντευμα τοῦ Ταρχετίου μιᾷ τῶν θυγατέρων, καὶ συγγενέσθαι τῷ φάσματι προσταξάντος, αὐτὴν μὲν ἀπαξιῶσαι, θεράπαιναν δὲ εἰς πέμψαι. τὴν δὲ Ταρχέτιον, ὡς ἔγνω, χαλεπῶς φέρουσαν, συλλαβοῦν μὲν ἀμφοτέρας ὑπὸ θανάτῳ· τὴν δ' Ἑστίαν ἰδόντα κατὰ τοὺς ὕπνους ἀπαγορεύουσαν αὐτῷ τὸν φόνον, ἰσόν τινα παρεγγυῆσαι τὰς κόραις ὑφάνσιν δεδεμένας, ὡς ὅταν ἐξυφήνωσι, τότε δοθησομένας πρὸς γάμον. ἐκείνας μὲν οὖν δι' ἡμέρας ὑφάνσιν, ἑτέρας δὲ νύκτωρ, τοῦ Ταρχετίου κελεύοντος, ἀναλύειν τὸν ἰσόν. ἐκ δὲ τοῦ φανοῦ τῆς θεραπαινίδος τεκούσης δίδυμα, δοῦναι πινὶ Τερετίῳ τὸν Ταρχέτιον ἀνελεῖν κελεύσαντα. τὸν δὲ θεῖναι φέρεσθαι τοῦ ποταμοῦ πλησίον, εἶτα λύκαιναν μὲν ἐπιφοιτᾶν μαστὸν διδοῦσαν, ὄρνιθας δὲ πανταχοῦ τοῖς ῥωμίσμασι κομίζοντας, ἐπιθέναι τοῖς βρέφεσιν. ἄχρις οὗ βουκόλον ἰδόντα καὶ θαυμάσαντα, τολμῆσαι προσελθεῖν, καὶ ἀνελέσθαι τὰ παιδία. τοιαύτης δὲ τῆς σωτηρίας αὐτοῖς γενομένης, ἐκφανεῖσι ἐπιθέσθαι τῷ Ταρχετίῳ καὶ κρατῆσαι. ταῦτα μὲν οὖν Πεμαθίων

A vbi vxoribus eorum fatiscentibus, pelagique pertæsis iactationis, vnam quæ & genere clarior cæteris esse & præcellere mente videbatur, Romam nomine, vt classem incenderent suggessisse: id viros primùm ægrè tulisse. Deinde cùm necessariò sedes circa Palatium posuissent, & breui supra spem succederent omnia: quòd agri fertilitatem miram sentirent, reciperent etiam ipsos accolæ: cùm alios Romæ honores habuisse, tum verò eius vt authoris vrbi nomen indidisse. Inde posteris quoque morem perhibent traditum, vt propinquos fœminæ & viros suos salutent osculo: quòd illæ post classem B inflammatam deprecantes vitos & iram eorum mulcentes, ita eos salutauissent & amplexi essent. Sunt qui Itali & Leucariæ filiam Romam, sunt qui Telephi Herculis filii filiam Æneæ nuptam, alii Ascanii Æneæ filiam vrbi aiunt nomen dedisse: alii Vlyssis & Circes filium vrbem condidisse Romanam: alii Remum Æmathionis filium ab Diomede ex Troia missum: alii Remum Latinorum tyrannum, cùm eiecisset Hetruscos, qui in Lydiam ex Thessalia, ex Lydia commigrauerant in Italiam. Iam nec inter eos, qui probatissima adferunt, qui vrbi Romulum C contendunt nomen posuisse, de origine eius conuenit. Hi Æneæ ex Dexithea nata Phorbantis filium cum fratre Remo infantem admodum deportatum in Italiam fuisse. Cùm autem scaphæ reliquæ perissent amne effuso, illa verò, in qua pueri erant, ad ripam placidè delata lenem esset, præter spem saluos fuisse, atque ita eum locum Romam fuisse appellatum. Illi Romam fœminæ illius Troianæ filiam, quæ Telemachi filio nupta Latino fuit, Romuli matrem fuisse. Æmiliam alii Æneæ & Lauiniæ filiam ex Marte concepisse. Alii fabulosa planè de eius ortu re- D ferunt, spectrum Tarchetio Albanorum regi, homini teterrimo & sæuissimo, diuinum domi oblatum: Genitale ex foco eius masculini sexus extitisse, per multosque dies comparuisse, atque oraculo, quod in Hetruria Tethydis erat, responsum: vt virgo cum spectro coiret, ex qua filium virtute clarissimum, fortunaque & robore oriturum insignem. Hoc responsum Tarchetius cum vni ex filiabus exposuisset, iussissetque cum Genitali illo vt iungeret se: eam, quòd aspernaretur, summisisse ancillam. Tarchetium, vt resciuit, grauiter offensum, ambas in E vincula coniecisse, morte vindicaturum. Sed cum Vesta illi in somnio oblata, deterruisset eum à cæde, telam in vinculis texere puellas iussisse, ea lege vt ea detexta elocarentur: atque illas texuisse interdiu, nocte mandato Tarchetii alias retexere telam solitas. Cùm ancilla ex Genitali illo geminos esset enixa, Teratio cuidam Tarchetiam necandos tradidisse. Illum ad fluuii ripam eos exposuisse, lupam inde accurrentem lactasse, auesque diuersi generis alimenta minuta ori indidisse: bubulcum tandem re cum admiratione F conspecta accedere ausum, infantes sustulisse. Ad hunc modum eductos inuasisse eos Tarchetium, & superasse. Hæc Promathion

quidam in historia quam scripsit de rebus Italicis, retulit. Cæterum receptissimæ historiæ & à plurimis approbatæ, Peparethius Diocles præcipua quæque, princeps apud Græcos edidit, quæ in plerisque Fabius Pictor sequitur. Et quanquam hic quoque varient, vt breuibus tamen absoluam, illa huiuscemodi est. Ex Æneæ posteris, q. Albæ regnarunt, ad duos fratres regnum deuenit, Numitorem & Amulium. Vniuerso patrimonio ab Amulio in sortes diuiso duas, regnoque cum pecunia & aduecto Troia Thesauro comparato, sumpsit regnũ Numitor. Amulii cum essent ex argento quam Numitoris ampliores opes, facile eũ regno exuit: eiusque filiam, quo perpetuo cælibatu & virginitate liber ab huius partu foret, Vestæ sacerdotem legat, quam Iliam alii vocant, alii Ream: sunt & qui Syluiam. Non multo post deprehenditur contra Virginum Vestalium legem prægnans. Ne vltimo supplicio afficeretur, regis filia à patre precibus Antho obtinuit: in custodiam tamen, ne inscio Amulio pareret, data est & remota ab hominum consortio. Illa gemellos edidit mira corporis proceritate & specie. Qua re magis Amulius commotus imperat ministro vt eos exponat. Huic Faustulo quidem nomen: alii non huic, verum ei qui hos sustulit fuisse tradunt. Minister infantes imposuit alueo, atque expositurus eos descendit ad fluuium. quem inflatum cum cerneret & rapidũ, non est ausus accedere, sed ad proxima ripæ expositis, recessit. Fluuio euagato, suscipiens alueum aluuies, & leniter subuehens in loco destituit satis molli, Cermanum vocant nunc, quondam mea opinione Germanum à fratribus. Erat iuxta ficus quam Ruminalem dicebant, vt multorum est opinio, à Romulo: vel quia pecora ruminantia illic captabant vmbram, vel, quod maxime probatur, propter puerorum lactationem. Mammam enim vocabant Rumam prisci, & deam infantium educationis præsidem Rumiliam dicunt, eique sacrificium faciunt absque vino, in quo lac libant. Ad pueros ibi iacentes lupam tradunt lactantem cursum flexisse, & Picum Martium nutriendis & seruandis præsto fuisse. Marti ea animalia sacra habentur. Picum Martiũ præcipuo honore venerantur Latini. vnde puerperæ maior habita fides ex Marte peperisse se asseueranti. Quamuis deceptam ferant ab Amulio, qui armatus eam stuprauerat, in eam opinionem venisse. Sunt qui ferant nutricis nomen ex vocis ambiguitate fabulæ locum dedisse. Lupas enim Latini præter notam significationem etiam vocabant eas quæ corpus vulgabant: cuiuscemodi Faustuli vxorem puerorum nutritii fuisse Accam Laurentiam nomine. Huic etiam sacra Romani faciunt, & mense Aprili flamen Martialis libat, Laurentialia vocant festum. Alteram item colunt Laurentiam ex causa huiuscemodi. Herculis ædituus forte ocii fallendi causa, alea cum Deo ludere statuit hac lege, si vicisset, vt ille quippiam sibi conferret doni: victus vt deo ipse lautum epulum & concubitum præberet formosæ mulieris. In hanc legem, iacit pro Deo, inde pro se.

A τις, ἱστορίαν Ἰταλικὴν σύντακτα γραφέν, εἴρηκε. τὸν δ' πίστιν ἔχοντος λόγου μάλιστα καὶ πλείστοις μάρτυσι, τὰ μὲν κυριώτατα τοῦ τοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξέδωκε Διοκλῆς Πεπαρήθιος, ᾧ καὶ Φάβιος Πίκτωρ ἐν τοῖς πλείστοις ἐπακολουθήσε. γενήσεται δὲ καὶ τούτων ἕτεραι διαφοραὶ τύπῳ δ' εἰπεῖν, τοιοῦτός ἐστι· τῶν ἀπ' Αἰνείου γενομένων ἐν Ἄλβῃ βασιλέων εἰς ἀδελφοὺς δύο, Νομήτορα καὶ Ἀμούλιον, ἡ διαδοχὴ κατῆκεν. Ἀμούλιος δ' νείμαντος τὰ πάντα δίχα, τῇ βασιλείᾳ τὰ χρήματα καὶ τὸν ἐκ Τροίας κομισθέντα χρυσὸν αἰτηθέντος, εἵλετο τὴν βασιλείαν ὁ Νομήτωρ. ἔχων οὖν ὁ Ἀ-

B μούλιος τὰ χρήματα, καὶ πλέον ἀπ' αὐτῶν δυνάμενος τοῦ Νομήτορος, τήν τε βασιλείαν ἀφείλετο ῥαδίως, καὶ φοβούμενος ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γενέσθαι παῖδας, ἱέρειαν τῆς Ἑστίας ἀπέδειξεν, ἄγαμον καὶ παρθένον ἀεὶ βιωσομένην· ταύτην οἱ μὲν, Ἰλίαν, οἱ δὲ, Ῥέαν, οἱ δὲ, Σιλουίαν ὀνομάζουσι. φωραθεῖσα δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον κυοῦσα τοῦδε τὸν καθεστῶτα τῆς Ἑστίας νόμον. καὶ ὁ μὲν ἀπήκεσα μὴ παθεῖν αὐτὴν, ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ Ἀνθὼ παρητήσατο, δεηθεῖσα τοῦ πατρός· εἴρχθη δὲ, καὶ δίαιταν εἶχεν ἀνεπίμικτον,

C ὅπως μὴ λάθῃ τεκοῦσα τὸν Ἀμούλιον. ἔτεκε δὲ δύο παῖδας ὑπερφυοῦς μεγέθει καὶ κάλλει. δι' ὃ καὶ μᾶλλον ὁ Ἀμούλιος φοβηθεὶς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ὑπηρέτην λαβόντα ῥίψαι. τοῦτον ἔνιοι Φαιστύλον ὀνομάζεσθαι λέγουσιν, οἱ δ' οὐ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἀνελόμενον. ἐνθέμενος οὖν εἰς σκάφιον τὰ βρέφη, κατέβη μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ὡς ῥίψων, ἰδὼν δὲ κατιόντα πολλῷ ῥεύματι καὶ τεταχυόμενον, ἔδεισε προσελθεῖν. ἐγγὺς δὲ τῆς ὄχθης καταθεὶς, ἀπηλλάττετο. τοῦ δ' ποταμοῦ κατακλύζοντος, ἐπλημμυρεῖ τὸ σκάφιον ὑπολαβοῦσα καὶ

D μετεωρίσασα πρῴως, κατέθηκεν εἰς χωρίον ἐπιεικῶς μαλθακὸν, ὃ νῦν Κερμανὸν καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν· ὅτι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, Γερμανοὺς ὀνομάζουσιν. ἐν δὲ πλησίον ἐλαιεὼς, ὃν Ῥωμινάλιον ἐκάλουν, ἢ διὰ τὸν Ῥωμύλον (ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν) ἢ διὰ τὰ μηρυκώμενα τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ διὰ τὸ σκιὰν ἐν διάζειν, ἢ μάλιστα διὰ τὸν τῶν βρεφῶν θηλασμόν, ὅτι τὸ τε θηλὺ ῥύμαν ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ, καὶ θεόν τινα τῆς ἐκτροφῆς τῶν νηπίων ἐπιμελῆ δοκοῦσαν, ὀνομάζουσι Ῥωμυλίαν, καὶ θύουσιν αὐτῇ νηφάλια, καὶ γάλα τοῖς ἱερεῖς ἐπιτείνουσιν. ἐνταῦθα δ' τοῖς βρέφεσι κειμένοις τήν τε λύκαιναν ἱστοροῦσι θηλαζομένην, καὶ δρυοκολάπτην τινὰ παρεῖναι συνεκτρέφοντα καὶ φυλάττοντα. νομίζεται δὴ Ἄρεος ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δ' δρυοκολάπτην καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν. ὅθεν οὐχ ἧκιστα πίστιν ἔχειν ἡ τεκοῦσα τὰ βρέφη, τέκεν ἐξ Ἄρεος φάσκουσα. καὶ τοι τοῦ τὸ παθεῖν αὐτὴν ἐξαπατηθεῖσαν λέγουσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀμουλίου διαφθαρεῖσαν, ἐν ὅπλοις ἐπιφανέντος αὐτῇ καὶ σὺν βιασαμένου. οἱ καὶ, τοιοῦτόν τι τρόπον δι' ἀμφιβολίαν ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐκτρέπουσι τὴν φήμην παρεμβεῖν. λύκας γὰρ ἐκάλουν οἱ Λατῖνοι τοῦ τε θηλείας τὰς λυκαίνας, καὶ τοῦ γυναικῶν τὰς ἑταιρούσας. εἰ δ' τοιαύτην τοῦ

F Φαιστύλου γυναῖκα τοῦ τὰ βρέφη θρέψαντος, Ἄκκαν Λαρεντίαν ὄνομα. ταύτῃ δ' καὶ θύουσι Ῥωμαῖοι, καὶ χοὰς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρεος ἱερεὺς, καὶ Λαρεντίαν καλοῦσι τὴν ἑορτήν. ἑτέραν δὲ τιμῶσι Λαρεντίαν ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ὁ νεωκόρος τοῦ Ἡρακλέους ἀλύων (ὡς ἔοικεν) ὑπὸ

χολῆς προὔθετο πρὸς τὸν θεὸν διακυβεύειν, ὑποειπὼν ὅτι νικήσας μὲν αὐτὸς, ἕξει τι παρὰ τοῦ θεοῦ χρηστόν·

κτήσηθεὶς δὲ τῷ θεῷ τράπεζαν ἄφθονον παρέζει, καὶ γυναῖκα καλὴν συναναπαυσομένην. ὅθεν τούτοις, τὰς μὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ πιθεὶς, τὰς δ' ὑπὸ αὐτοῦ ψήφοις, ἀνεφάνη νικώμενος. βουλόμενος δὲ βαλόμενος, καὶ δικαίως ἐμμένειν τοῖς ὁμολογεῖσι, δεῖπνόν τε τῷ θεῷ παρεσκεύασε, καὶ τὴν Λαρεντίαν οὖσαν ὡραίαν, οὔπω δὲ ὁπτιφανῆ μεμαθηκότα, εἰσίασεν ἐν τῷ ἱερῷ κλίνην ὑποστορέσας. καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον συνεῖρξεν, ὡς δὴ τοῦ θεοῦ ἔξοντος αὐτήν. καὶ μέντοι καὶ τὸν θεὸν ἐντυχεῖν λέγεται τῇ γυναικὶ, καὶ κελεῦσαι βαδίζειν ἕωθεν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν, καὶ τὸν ἀπαντήσαντα πρῶτον, ἀσπασαμένην ποιεῖσθαι φίλον. ἀπήντησεν οὖν αὐτῇ τῶν πολιτῶν ἀνὴρ ἡλικίας τε πόρρω ἥκων, καὶ συνειληχὼς οὐσίαν ἱκανήν· ἄπαις δὴ καὶ βεβιωκὼς ἄνευ γυναικὸς, ὄνομα Ταρρούτιος. οὗτος ἔγνω τὴν Λαρεντίαν, καὶ ἠγάπησε, καὶ τελευτῶν ἀπέλιπε κληρονόμον ὅθεν πολλοῖς καὶ καλοῖς κτήμασιν, ὧν ἐκείνη τὰ πλεῖστα τῷ δήμῳ κατὰ διαθήκας ἔδωκε. λέγεται δὲ αὐτὴν ἔνδοξον οὖσαν ἤδη, καὶ θεοφιλῆ νομιζομένην, ἀφανῆ γενέσθαι περὶ τοῦτον τὸν τόπον ἐν ᾧ καὶ τὴν πρότερον ἐκείνην Λαρεντίαν κεῖσθαι. καλεῖται δὲ νῦν ὁ τόπος Βήλαυρον, ὅτι τοῦ ποταμοῦ πολλάκις ὑπερχομένου, διεπεραιοῦτο πορθμίοις κατ' τοῦτο τὸ χωρίον εἰς ἀγορὰν. τὴν δὲ πορθμίαν, βηλωτοῦρον καλοῦσιν. ἔνιοι δὲ λέγουσι τὴν εἰς τὸν ἱππόδρομον φέρουσαν ὁδὸν ἀγορᾶς πάροδον ἱππίοις καταπεταννύναι τοῖς τῶν θεῶν παρέλεγον, ἐντεῦθεν ἀρχομένης. Ῥωμαϊστὶ δὲ τὸ ἱππίον βῆλον ὀνομάζουσι. διὸ καὶ τὰ μὲν ἔχει τιμὰς ἡδυτέρας Λαρεντία παρὰ Ῥωμαίοις. τὰ δὲ βρέφη Φαυστύλος Ἀμουλίου συφορβὸς ἀνείλετο λαθὼν ἀπήνας· ὡς δ' ἔνιοι φασὶ τῶν εἰκόνων ἐρόμενοι μᾶλλον, εἰδότος τοῦ Νομήτορος καὶ συγχωρήσαντος ἐφάς χρύφα τοῖς τρέφουσι. καὶ γράμματα λέγονται καὶ τἄλλα μεμαθάνειν οἱ παῖδες εἰς Γαβίους κομισθέντες, ὅσα χρὴ τοὺς εὖ γεγονότας. κληθῆναι δὲ καὶ τούτους ἀπὸ τῆς θηλῆς ἱστοροῦσι Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, ὅτι θηλάζοντες ὤφθησαν ὑπὸ θηρίου. ἡ μὲν οὖν ἐν τοῖς σώμασιν εὐγένεια, καὶ νηπίων ὄντων εὐθὺς ἐξέφαινε μεγέθει καὶ ἰδέᾳ τὴν φύσιν. αὐξόμενοι δὲ, θυμοειδεῖς ἦσαν ἀμφότεροι καὶ ἀνδρώδεις, καὶ φρονήματα πρὸς τὰ φαινόμενα δεινὰ, καὶ τόλμαν ὅλως ἀνέκπληκτον ἔχοντες· ὁ δὲ Ῥωμύλος γνώμῃ τε χρῆσθαι μᾶλλον ἐδόκει, καὶ πολιτικὴν ἔχειν σύνεσιν, ἐν ταῖς περὶ νομὰς καὶ κυνηγίας πρὸς τοὺς γειτνιῶντας ἐπιμιξίαις, πολλὴν ἑαυτοῦ παρέχων κατανόησιν ἡγεμονικοῦ μᾶλλον ἢ πειθαρχικοῦ φύσει γεγενότος. διὸ τοῖς μὲν ὁμοφύλοις ἢ ταπεινοτέροις προσφιλὴς ἦσαν, ὑπερόπτας δὲ καὶ διόπτους βασιλικοὺς καὶ ἀγελάρχας, ὡς μηδὲν αὐτῶν ἀρετῇ διαφέροντας, ὑπεφρονοῦντες, οὔτ' ἀπειλῆς ἐφρόντιζον, οὔτε ὀργῆς. ἐχρῶντο δὲ διατριβαῖς καὶ διαίταις ἐλευθερίοις, καὶ τὴν φροντὶν ἐλευθέριον ἡγούμενοι καὶ τὴν ἀπονίαν, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ θήρας καὶ δρόμους, καὶ τὸ λῃστὰς ἀλέξασθαι, καὶ κλέπτας ἐλεῖν, καὶ βίας ἐξελέσθαι τοῖς ἀδικουμένοις. ἐπὶ δὴ διὰ ταῦτα πρεσβύτοι. θυμωθέντος δέ τινος πρὸς τοὺς Νομήτορος βουκόλους τοῖς Ἀμουλίου διαφορᾶς, καὶ βοσκημάτων ἐλάσεως οὐκ ἀναχώρησιν, συλήσαντες μὲν αὐτοὺς καὶ τρέψαντες, ἀποτίμησιν δὲ τῆς λείας συχνὴν. ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Νομήτορος, ὠλιγώρουν· σιωπῇ δὲ καὶ προσεδέχοντο πολλοὺς μὲν ἀπόρους, πολλοὺς δὲ δούλους, θράσει ἀποσπασθὲν καὶ φρονήματος ἀρχὰς ἐνδιδόντες· τοῦ Ῥωμύλου πρός τινα θυσίαν ἀποτραπομένου (καὶ γὰρ ἦν φιλοθύτης καὶ μαντικὸς) οἱ τοῦ Νομήτορος βοτῆρες τῷ Ῥώμῳ μετ' ὀλίγον βαδίζοντι προστυχόντες ἐμάχοντο.

A Victus cum ſtare pactis, & conditioni vellet conuentæ ſatisfacere: cœnam Deo inſtruxit, Laurentiamque formoſam puellam nondum famoſam mercede pactus, inuitauit. Lectum ei ſtrauit in templo, qua vt Deus potiretur, eo in loco concluſit illam. Fama tenet Herculem cum puella congreſſum, iuſſiſſe ei ad forum mane ſe conferret, & in quem incidiſſet primum, eum oſculo dato amicitia ſibi iungeret. Occurrit ei quidam ex ciuibus magno natu & opulentus Terrutius, liberis orbus, qui hactenus ætatem in cælibatu egerat. Hic Laurentiam complexus eſt ac dilexit, multorumque & lautorum prædiorum reliquit moriens
B hæredem, quæ illa plæraq; populo legauit. Hæc cum iam celebri nomine eſſet atq; à Deo dilecta, traditur ex hominum ablata conſpectu, quo loco prior Laurentia humata eſt. Velabrum nunc vocant ex eo, quod in crebris fluuii exundationibus traiectus eo loco in forum eſſet. Traiectum velaturam vocant. Alii deducunt à velo: quod qui munus populo exhibent, inde velis viam, quæ à foro fert in in circum maximum, adumbrent. Hac de cauſa Laurentia altera apud Romanos colitur.
C Fauſtulus infantes, regius ſubulcus, clã omnibus ſuſtulit. Alii veritati conſona magis referunt, conſcio Numitore, & alimenta ſuppeditante ſecreto nutritiis, pueros literis omnique liberali diſciplina Gabiis inſtitutos: qui tradunt præterea, quia ſugentes viſi eſſent lupam, à papilla Romulum & Remum vocatos. Horum ilico in prima etiam ætate corporis præſtantia indolem ex proceritate & forma oſtendit: & quum adoleſcerent, acres ambo & fortes, atque ad obiecta pericula magnanimi fuerunt planeque intrepidi. Romulus tamen
D præcellentior conſilio & ciuili prudentia habebatur, in paſcendo venandoque, vicinis quibuſcum haberet commercium, magnam de ſe opinionem præbens, ad imperandum ſe quam ad parendum natum potius eſſe. Itaque popularibus & humilioribus grati eſſe, villicos regios, procuratores & pecoris magiſtros, vt nihilo ſe præcellentiores contemnere, nec minis eorum moueri vel ira: in ſermonibus & ſtudiis liberalibus frequentes eſſe, ab otio & inertia, vt re ſordida, abhorrentes: amplecti autem labores, venationem, curſus: facere in latrones impetum, & afflictos ab iniuria vindicare.
E Hinc adoleſcentibus magnum nomen. Exorta aliquando inter Numitoris & Amulii paſtores contentione, pecoribusque abactis à Numitoris bubulcis, non tulerunt eam iniuriam, ſed ceciderunt eos & in fugam verterunt, exueruntque magna ex parte præda, nihil Numitoris morati indignationem. Gregem inde inopum & ſeruorum cogunt recipiuntque, vt res iis autoribus ſpectare ad defectionem & audax facinus videretur. Quum eſſet autem ſacrificandi & augurandi Romulus ſtudioſus, eo forte in ſacrificio occupato, inuadunt Numitoris paſtores iter cum paruo comitatu facientem Remum.
F

Dum ictus & vulnera vtrinque inferuntur, vincunt Numitoris paſtores, ac Remum capiunt. Raptum ad ſe & accuſatum Numitor, quia iram verebatur fratris, ipſe non puniuit, ſed profectus ad illum, vltionem poſtulauit, qui frater eſſet regis, violatus ab ipſius famulis. Rei indignitas quum etiam Albanos motos eius dignitate afficeret, adductus eſt Amulius, vt Remũ fratri ad ſupplicium dederet. Adoleſcente domum ducto, corporis eximiam præter cæteros ſpeciem & robur miratus, ſimul animaduerſa in vultu audacia & confidentia animi, imperterritaq; & inuicta præſenti periculo conſtantia: facta deinde & geſta eius audiens, eaque cum corpore & animo comparans, ad caput magnarum rerum, Deo haud dubio imprimis præſente & autore perducitur: ac ſtudio veritatis, forte fortuna rogauit, qui ſit quæue eius origo, comique alloquio & humano intuitu ſpem cum fiducia dat. Ille intrepide, Nihil (inquit) te celabo: namque regio animo magis mihi videris quam Amulius eſſe, qui ante audias & quæras quam damnes: ille dedit inauditos. Primum regis miniſtrorum Fauſtuli & Laurentiæ filios credidimus nos: gemini ſumus. Verum vt accuſati apud te ſumus & calumnia circumuenti, de vita vt periclitemur, mira de nobis intelligimus. Certane ſint, præſens apparet periculum decreturum. Conceptum noſtrum prodigioſum accipimus, iucunabula & lactationem infantium etiam magis nouam. Aues enim & feræ, quibus obiecti eramus, imprimis lupa & picus Martius, quum ad magnum fluuium in alueo iaceremus, minutis cibariis nos nutrierunt. Exſtat alueus & ſaluus eſt, æneis vinculis circumductus, literis inſcriptus exoleſcentibus, quæ parentibus eſſent interitus noſtri inutilia indicia. Numitoris ad verba & ætatem ex facie elucentem, tempus comparantis blanda ſpes animum tetigit, ſubiitque cura quemadmodum cum filia, quæ in arcta adhuc detinebatur cuſtodia, remotis arbitris ageret de his. At Fauſtulus, vt captum Remum & deditum accepit, Romuli implorat opem, eiq; tandẽ veram originem ipſius aperit, quam obſcure ante & obiter hactenus indicauerat, quatenus illis (ſi animum aduerterent) animos facere poſſet. Simul temporis neceſſitate feſtinabundus & perculſus, cum alueo contendit ad Numitorem. Venit autem in ſuſpicionem regię ad portam ſtationi: & quum oculos in eum intenderent, atq; ille trepidaret ad interrogata, detectus eſt quem pallio operuerat alueus. Erat forte inter eos quidam ex illis qui proiiciendos acceperant pueros, & exponendis interfuerant. Hic vt alueũ aſpexit, agnouit eum ex forma & literis, remq; ſuſpicione attigit, quam non neglexit, ſed aperuit regi, & ad quæſtionem vocauit. Tantis & tam multis circumuentus periculis, non omnino Fauſtulus infractus ſtetit, neq; omnia tamen expreſſa ei fuere. Pueros ergo eſſe fatetur ſuperſtites, ſed procul Alba paſcere. Alueum ſe ad Iliam ferre, quæ & certiorem de liberis ſpem videre, & contrectare eum ſæpe cupierat. Id quod vſu venire perplexis ſolet, & illis qui metum vel iram in conſilium adhibent,

A καὶ θορυβούντων πληγῶν καὶ τραυμάτων ἐν ἀμφοτέροις, ἐκράτησαν οἱ τοῦ Νομήτορος, καὶ συνέλαβον ζῶντα τὸν Ῥῶμον. ἀναχθέντος οὖν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νομήτορα, καὶ κατηγορηθέντος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐκόλασε, χαλεπὸν ὄντα δεδιὼς τὸν ἀδελφόν, ἐλθὼν δὲ πρὸς ἐκεῖνον, ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν καὶ καθυβρισμένος ὑπὸ οἰκετῶν ἐκείνου βασιλέως ὄντος. συναγωνιασάντων δὲ τῶν ἐν Ἄλβῃ, καὶ δυνὰ πάθειν οἰομένων τὸν ἄνδρα παρ' ἀξίαν, κινηθεὶς ὁ Ἀμούλιος αὐτῷ παραδίδωσι τῷ Νομήτορι τὸν Ῥῶμον, βουλόμενος χρήσασθαι παραλαβὼν δὴ ἐκεῖνος ὡς ἦκεν οἴκαδε, θαυμάζων μὲν ἀπὸ

B τοῦ σώματος τὴν νεανίσκου, ὑπερφέρουτα μεγέθει καὶ ῥώμῃ πολλῇ, ἐνορῶν δὲ τῷ προσώπῳ θαῤῥαλέον καὶ ἰταμὸν τῆς ψυχῆς, ἀδούλωτον καὶ ἀπαθὲς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἔργα δὲ αὐτοῦ καὶ πράξεις ὅμοια τοῖς βλεπομένοις ἀκούων, ὃ δὲ μέγιστον, (ὡς ἔοικε) θεοῦ συμπαρόντος καὶ συνεπιθυνόντος ἀρχὰς μεγάλων πραγμάτων, ἀπόμνυος, ὁποῖνοί α καὶ τύχῃ τῆς ἀληθείας, ἀνέκρινεν ὅστις εἴη καὶ ὅπως γένοιτο, φωνῇ τε πραείᾳ καὶ φιλανθρώπῳ βλέμματι πίστιν αὐτῷ μετ' ἐλπίδος ἐνεδίδου. ὁ δὲ θαῤῥῶν ἔλεγεν, Ἀλλ' οὐδὲν ἀποκρύψομαί σε. καὶ γὰρ εἰ δοκεῖς Ἀμουλίου βασιλικώτερος· ἀκούεις γὰρ καὶ ἀνακρίνεις πρὶν ἢ κολάζειν, ὁ δὲ ἀκρίτους ἐκέδωσι. πρότερον μὲν ἑαυτοῖς οἶκε τῶν βασιλέως Φαυστύλου καὶ Λαυρεντίας ἡπιστάμεθα παῖδας· (ἐσμὲν δὲ δίδυμοι) γενόμενοι δὲ ἐν αἰτίᾳ πρός σε, καὶ διαβολαῖς, καὶ βίοις περὶ ψυχῆς ἀγῶνιν, ἀκούομεν μεγάλα περὶ ἑαυτῶν· εἰ δὲ πιστά, κρίνειν ἔοικε νῦν ὁ κίνδυνος. γυναῖ μὲν γὰρ ἡμῶν ἀπόῤῥητοι λέγονται, γοφαὶ δὲ καὶ λυθωπήσεις ἀποπτέρωσαι νεογνῶν, οἷς ἐρρίφημεν οἰωνοῖς καὶ θηρίοις, ὑπὸ βούτων τρεφόμενοι, μαστῷ λυκαίνης καὶ δρυοκολάπτου φωμίσμασιν, ἐν σκάφῃ τινὶ κείμενοι παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν. ἔστι δὲ ἡ σκάφη, καὶ σώζεται χαλκοῖς ὑποζώσμασι, γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων· ἃ γένοιτ' ἂν ἴσως αἰνιφελῆ γνωρίσματα βίοις τοκεῦσιν ἡμῶν ἀπολομένων. ὁ μὲν οὖν Νομήτωρ, ἔκ τε τῶν λόγων τούτων, καὶ πρὸς τὸν ὄψιν εἰκάζων τὸν χρόνον, οὐκ ἔφυγε τὴν ἐλπίδα σαίνουσαν, ἀλλ' ἐφεύνηζεν ὅπως τῇ θυγατρὶ περὶ βούτων κρύφα συνγένοιμενος φράσειεν. (ἐφεδρεῖτο γὰρ ἐπὶ καρτερῶς) ὁ δὲ Φαυστύλος ἀκούσας τήν τε σύλληψιν τοῦ Ῥώμου καὶ τὴν παίδοσιν, τὸν μὲν Ῥωμύλον ἠξίου βοηθεῖν, τότε σαφῶς διδάξας περὶ τῆς γενέσεως· πρότερον δὲ ὑπωνίπτετο, καὶ παρεδήλου βοσκοῦτον ὅσον πρόσχορτας, μὴ μικρὸν φρονεῖν. αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομήτορα, ἀπουδῆς καὶ δέους μεστὸς ὢν διὰ τὸν κίνδυνον. ὑποψίαν οὖν βίοις περὶ τὰς πύλας φρουρῆς τοῦ βασιλέως παρέχων, καὶ ὑφορώμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ταραττόμενος πρὸς τὰς ἀνακρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῷ χλαμυδίῳ περικαλύψαν. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τύχης τῶν τὰ παιδάρια ῥίψαι λαβόντων, καὶ γεγονότων περὶ τὴν ἔκθεσιν. οὗτος ἰδὼν τὴν σκάφην τότε, καὶ γνωρίσας τῇ κατασκευῇ καὶ βίοις γράμμασιν, ἔτυχεν ὑπονοίας τοῦ ὄντος· καὶ οὐ παρημέλησεν, ἀλλὰ φράσας ὃ πρᾶγμα τῷ βασιλεῖ, κατέστησεν εἰς ἔλεγχον. ἐν δὲ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἀνάγκαις ὁ Φαυστύλος οὔτ' ἀπίστητον ἑαυτὸν διεφύλαξεν, οὔτε πανταπάσιν ἐκβιασθείς, σώζεσθαι μὲν ὡμολόγησε τοὺς παῖδας, εἰ δ' ἄπωθεν τῆς Ἀλβίας ἔφη νέμονται· αὐτὸς δὲ τοῦτο πρὸς τὴν Ἰλίαν φέρων βαδίζειν, πολλάκις ἰδεῖν καὶ θιγεῖν, ἐπ' ἐλπίδι βεβαιοτέρᾳ τῶν τέκνων, ποθήσασαν. ὅθεν οὖν οἱ παραπόμενοι καὶ μετ' δέους ἢ πρὸς ὀργὴν προάγοντες ὁποιωνοῦν, ὁπωσοῦν πάθοιτο

σωέπεσε παθεῖν τὸν Ἀμούλιον. αὔδρα γὰρ ἄλλη τε χρηστὸν καὶ τοῦ Νομήτορος φίλον ἐκ τοῦ παρουσῆς ἔπεμψε, πυθέσθαι τε Νομήτορος κελεύσας εἴ τις ἥκει λόγος εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν παίδων, ὡς τεθνημότων. ἀφικόμενος οὖν ὁ ἀνθρωπος, καὶ θεασάμενος ὅσον οὔπω τὸν Ῥῶμον ἐν τοῖς βολαῖς καὶ φιλοφρονήσεσι τοῦ Νομήτορος, τήν τε πίστιν ἰσχυρὰν ἐποίησε τῆς ἐλπίδος, καὶ παρεκελεύσατο τῶν πραγμάτων ὀξέως ἀπιλαμβάνεσθαι· καὶ σὺν αὐτοῖς ἤδη καὶ σὺν ἔπραττεν. ὁ δὲ χαιρὸς οὐδὲ βουλομένοις ὀκνεῖν παρῆκεν· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐλθὼν ἤδη, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξέθεον οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν μίσει καὶ φόβῳ τοῦ Ἀμουλίου. πολλὴν δὴ καὶ σὺν αὐτῷ δυνάμιν ἤδη συλλελεγμένην εἰς ἑκατοντάδας· ἑκάστης δὲ δυὴρ ἀφηγεῖτο, χόρτου καὶ ὕλης ἀγκαλίδα κρατῶν τοιχειμένην ἐφέρων. μανιπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ νῦν ἐν τοῖς στρατεύμασι τοὺς μανιπλαείους ὀνομάζουσιν. ἀλλὰ δὴ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος, τοῦ δὲ Ῥωμύλου προσιόντος ἔξωθεν, οὔτε πρᾶξας οὐδὲν ὁ τύραννος οὔτε βουλεύσας σωτήριον ἑαυτῷ, δεδιὼς τὸ ἀπορεῖν καὶ ταραττεσθαι, καταληφθεὶς ἀπέθανεν. ὧν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίου λέγοντος καὶ τοῦ Πεπαρηθίου Διοκλέους, (ὃς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμης κτίσιν) ὕποπτον μὲν οἰόμεθα εἶναι τὸ δρᾶμα τὴν καὶ πλάσματώδες· ὃ δεῖ δὲ ἀπιστεῖν, τῷ τύχῃ ὁρῶντας οἵων ποιητὴς δημιουργός ἐστι καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένους, ὡς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προῦβη δυνάμεως, μὴ θεῖαν τινὰ ἀρχὴν λαβόντα καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῆς πραγμάτων καταστάντων, Ἄλβῃ μὲν οὔτ' οἰκεῖν μὴ ἄρχοντες, οὔτ' ἄρχειν ἐβούλοντο, τοῦ μητροπάτορος ζῶντος, ἀποδόντες καὶ τῷ ἡγεμονίαν οἰκείῳ, καὶ τῇ μητρὶ τιμὰς πρεπούσας ἔγνωσαν οἰκεῖν καθ' ἑαυτούς, πόλιν ἐν οἷς χωρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐστραφῆναι κτίσαντες· αὕτη γὰρ ἀπροσπέσατη τῆς αἰτίας ἐστὶν ἴσως δι' ἴσως ἀναγκαῖον, οἰκετῶν καὶ ἀποστατῶν πολλῶν ἠθροισμένων πρὸς αὐτούς, ἢ καταλυθῆναι πάντα πάσι, τούτων ἀφαιρεθέντων, ἢ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν. ὅτι γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ τῷ Ἄλβῳ οἰκοῦντες ἀναμιγνύναι τοὺς ἀποστάτας ἑαυτοῖς οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶτον μὲν ὃ πρὸς τὰς γυναῖκας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθὲν ἀλλὰ δι' ἀνάγκην ἐκτετάσθαι ἀποιᾳ γάμῳ· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς ἁρπάσαντες, πρεπόντως. ἔπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἵδρυσιν λαμβανούσης, ἱερόν τι φύξιμον τοῖς ἀφικομένοις κατασκευάσαντες, ὃ θεοῦ Ἀσυλαίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πολίτας, οὔτε δεσπόταις δοῦλον οὔτε θήτα χρήσαις, οὔτ' ἄρχοντιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μαντεύματι πυθοχρήστῳ πᾶσι βεβαιοῦν τὴν ἀσυλίαν φάσκοντες. ὥστε πληθύσαι ταχὺ τὴν πόλιν. ἐπεὶ τάς γε πρώτας ἑστίας λέγουσι τῶν χιλίων μὴ πλείονας γενέσθαι. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. ὁρμήσασι δὲ πρὸς τὴν συνοικισμὸν αὐτοῖς, δυθὺς ἐν διαφορὰ περὶ τὴν τόπου. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην Κουαδράτην (ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον) ἔκτισε, καὶ ἐκεῖνον ἐβούλετο πολίζειν τὸν τόπον· Ῥῶμος δὲ, χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερόν, ὃ δι' ἐκεῖνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμώνιον, νῦν δὲ Ῥιγνάριον καλεῖται· συνοικεμένων δὲ τῶν ἐκεῖ νῦν οἰκίοις βεβαιοῦσαι, καὶ καθιζομένων χωρὶς, ἐξ φασὶ τῷ Ῥώμῳ, διπλασίοις δὲ τῷ Ῥωμύλῳ προφαίνεσθαι γύπας. οἱ δὲ τὸν μὲν Ῥῶμον ἀληθῶς ἰδεῖν· φθάσαντος δὲ τὸν Ῥωμύλον. ἐλθόντος δὲ τοῦ Ῥώμου, τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥωμύλῳ φανῆναι. διὸ καὶ νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυφὶ Ῥωμαίοις οἰωνιζομένοις.

accidit Amulio. Quendam & probum virum & Numitoris amicum ad eum mittit quæsitum, ecquid de incolumitate puerorum intellexisset. Ille accedens vt pæne hęrentem iam Remum in complexibus & osculis Numitoris vidit, & spem eius confirmauit, & vt rem gnauiter aggrederetur, autor fuit, simulque se illis adiunxit, & rem adiuuit. Nec articulus vllam concedebat vel inuitis prolationem: nam Romulus iam aderat, ad quem odio & metu Amulii globus se effuderat ciuium. Manum etiam non contemnendam ipse adducebat in centurias distributam. Singulas vnus ducebat, graminis & fruticum manipulum conto alligatum ferens. (Inde manet in hodiernum diem, vt in exercitu hos manipulares appellent.) At Remus, quum ciues ad se traheret, Romulus vero adoriretur foris, torpidus tyrannus & attonitus, nihil est contra molitus, nec quicquam salubris consilii cepit: itaque deprehensus obtruncatur. Hæc fere quum & Fabius referat & Peparethius Diocles (quem puto de condita Roma primum memoriæ mandasse) suspectam quidam habent fabulam & commentum: nos, quum cernamus quanta vis sit fortunæ, non debemus ei fidem derogare, reputantes animo rem Romanam sine diuino aliquo auspicio & magno miraculo non fuisse eo potentiæ progressuram. Interfecto Amulio rebusque compositis, Albæ habitare & viuo regnare auo non induxerunt in animum. Quare permisso illi regno, matrique debito habito honore, ipsis consilium fuit seorsum vrbis, vbi primum fuerant educati, condendæ. nam hæc mihi causa potissimum probatur. Fortassis autem quum iam serui atque exules confluxissent frequentes ad ipsos, reliquum erat vt aut res illorum plane corruerent, si dissipati hi essent, aut vt separatim cũ iis coniungerent domicilium. Nam abnuisse Albanos in corpus suum & ciuitatem, recipere fugitiuos illos & exules, constat primum ex mulierum raptu non ex libidine instituto, sed ob connubiorum difficultatem necessario facinore. coluerunt enim supra modum raptas. Mox iactis vrbis fundamentis asylum aperuerunt profugis & fugitiuis, quod Dei Asylæi appellauerunt, omnesque recipiebant, neque seruum dominis, nec creditoribus nexum, nec magistratibus dedebant homicidam, verum inuiolatum locum ex oraculo Apollinis præstare se asserebant. Ita vrbs est breui frequentata. Nam prima ædificia non amplius fuisse mille volunt. Verum de his infra. Intentis condendæ vrbi ilico de loco discordia interuenit. Romulus quadratam Romam condidit, atque eo in loco statuere voluit vrbem. Auentini Remus munitiorem designauit partem, quod ab eo est Remonium dictum, nunc Rignarium vocitatur. Itaque litem augurio committunt. Quum diuersa loca cepissent, sex vultures Remo, tradunt, Romulo bis totidem se ostendisse. Quidam Remum vere sex vidisse, Romulum mentitum: sed quum accessisset ad eum Remus, tunc duodecim Romulo visos: quapropter mansisse vt in augurio capiendo Romani habeant vultures præcipuos.

Herodorus Ponticus Herculi lætum augurium tradit fuisse, si vultur se obtulisset ei in re agenda. Et est hoc animal præter cætera innocentissimum, nec satis vel plantis vel pecori incommodat. Cadaueribus tantum vescitur: nihil, quod viuat perimit, neque ei nocet. Volucribus ob cognationem abstinet etiam mortuis: cum aquilæ, noctuæ & accipitres sui generis aues inuadant & interimant vel viuas: licet vt Æschylus ait.

Immunda auis sit, siqua auem depascitur.

Iam volucres aliæ fere oculis nostris obuersantur. Vulturis rarum est spectaculum, neque quenquam temere, qui pullos vulturinos conspexerit, inuenias: sed raritas eorum nonnullis & insolentia opinionem inuexit nouam, ex alio orbe huc eos commigrare: cuiuscemodi vates contendunt id esse, quod non natura duce nec sponte se profert sua, sed mittitur diuinitus. Detecta fraude, Remus dolore motus Romuli, cum fossam duceret, qua muro amplecti vrbem statuerat, designationem partim ludibrio habuit, partim interpellauit. Postremo cum eam transiliret, cæsum eo loco esse, authores sunt quidam, Romuli manu, alii Celeris, qui sodalis erat Romuli. Eo in certamine Faustulus quoque, & Plistinus Faustuli frater, quem socium in educando Romulo Faustulum habuisse scribunt, cecidere. Celer in Hetruriam exulatum iuit. Ab eo veloces, vocant Romani Celeres: & Q. Metellum, quod patre defuncto munus gladiatorium populo dedisset, paucis diebus in apparatu positis, veloeitatis admiratione, Celerem appellauere. Romulus postquam Remum vna cum nutritiis suis in Remonia sepeliuit, condidit vrbem: ad quod acciuit Hetruscos, qui velut in mysteriis, vt quidque faciundum erat, ceremoniis quibusdam & scriptis præscripserunt, docueruntque. Comitio fossa est rotunda circumducta. In eam primitias detulerunt omnium, quæ de more vt bonis, natura vtebantur vt necessariis. Postremo ex qua quisq; aduenerat regione, eius terræ portiunculam collatam eo coniecerunt & commiscuerunt. Fossam hanc eodem quo cœlum nomine, vocauerunt Mundum. Hinc vrbe sicut circulo centrum circumscripsere. Conditor aratro æreum vomerem adiungit, iunctisque bobus mare & fœmina, ipse circum lineamenta profundum inducit sulcum. Sequentium munus est, vt excitatas ab aratro glebas intro vertant, nec vllam sinant extra ferri. Ita mœnia linea definiunt, idque elisis aliquot literis, Pomerium dicitur, quasi post vel pone mœnia. Vbi portam designare visum est, vomere exempto atque aratro sublato, spacium relinquunt. Vnde totum habent murum præter portas sacrum. Nam eas si ducerent sacras, religiosum esset necessaria & impura in vrbem recipere & exportare. Conditam vrbem in confesso est vndecimo Calend. Maias, quem diem Romani patriæ Natalem appellant, habentque festum. Initio, vt fama est, nihil immolabant animatum. Purum censebant & incruentum decere Natalibus patriæ solenne consecratum conseruare.

A Ἡρόδωρος δὲ ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ καὶ τὸν Ἡρακλέα χαίρειν γυπὸς ὅτι προάξει φανέντος. ἔστι μὲν γὰρ ἀβλαβέστατον ζώων ἁπάντων, μηδὲν ὧν σπείρουσιν ἢ φυτεύουσιν ἢ νέμουσιν ἀνθρωποι, σινόμενον. τρέφεται δ' ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων. ἀποκτίννυσι δ' οὐδὲν οὐδὲ λυμαίνεται ψυχὴν ἔχον, τοῦ γένους δὲ ἀφὰ συγγένειαν οὐδὲ νεκροῖς προσέσεισιν. ἀετοὶ δ' καὶ γλαῦκες καὶ ἱέρακες ζῶντα κάπτουσι τὰ ὁμόφυλα καὶ φονεύουσι. καίτοι κατ' Αἰσχύλον,

Ὄρνιθος ὄρνις πῶς ἂν ἀγνεύοι φαγών;

ἐπὶ πάντα μὲν ἐν ὀφθαλμοῖς (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἀναστρέφεται, καὶ παρέχει θαῦμα πολυτὸς ἀφανεῖν ἑαυτοῦ· ὁ δ' γὰρ ἀπάνιον ἐστι θέαμα, καὶ νεοσσοῖς γυπὸς οὐ ῥαδίως ἴσμεν ἐντετυχηκότες· ἀλλὰ καὶ παρέχει ἐνίοις ἄπορον ἀπορίαν, ἔξωθεν αὐτοῖς ἀφ' ἑτέρας τινὸς γῆς καταίρειν ἐνταῦθα τὸ ἀπάνιον καὶ μὴ συνεχές. οἷς οἱ μάντεις ἀξιοῦσιν εἶναι τὸ μὴ κατὰ φύσιν, μηδ' ἀφ' αὐτοῦ, πομπῇ δ' θείᾳ φαινόμενον. ἐπεὶ δ' ἔγνω τὸν ἀπάτην ὁ Ῥῶμος, ἐχαλέπαινε, καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος ἢ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλοῦσθαι, τὰ μὲν ἐχλεύαζε τὸ ἔργον, τοῖς δ' ἐμποδὼν ἐγίνετο. τέλος δ' ἀγχαλόμενον αὐτὸν, οἱ μὲν, αὐτοῦ Ῥωμύλου πατάξαντος, οἱ δ', τοῦ ἑταίρων τινὸς Κέλερος, ἐνταῦθα πεσεῖν λέγουσιν. ἔπεσε δ' καὶ Φαυστύλος ἐν τῇ μάχῃ καὶ Πλειστῖνος· ὃν ἀδελφὸν ὄντα Φαυστύλου συνεκθρέψαι τοῖς περὶ τὸν Ῥωμύλον ἱστοροῦσιν. ὁ μὲν οὖν Κέλερ εἰς Τυρρηνίαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκείνου τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς Κέλερας ὀνομάζουσι· καὶ Κόϊντον Μέτελλον, ὅτι τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος ἀγῶνα μονομάχων ἡμέραις ὀλίγαις ἐποίησε, θαυμάσαντες τὸ τάχος τῆς παρασκευῆς, Κέλερα προσηγόρευσαν. ὁ δ' Ῥωμύλος ἐν τῇ Ῥεμονίᾳ θάψας τὸν Ῥῶμον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς, ὤκιζε τὴν πόλιν, ἐκ Τυρρηνίας μεταπεμψάμενος ἄνδρας ἱερεῖς ἱερῶν θεσμοῖς καὶ γράμμασιν ὑφηγουμένους ἕκαστα καὶ διδάσκοντας, ὥσπερ ἐν τελετῇ. βόθρος γὰρ ὠρύγη περὶ τὸν νῦν Κομίτιον κυκλοτερὴς, ἀπαρχάς τε πάντων ὅσοις νόμῳ μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαίοις, ἀπετέθησαν ἐνταῦθα. καὶ τέλος, ὅθεν ἕκαστος ἀφίκετο γῆς ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλον εἰς ταῦτα καὶ συνεμίγνυον. (καλοῦσι δὲ βόθρον τοῦτον ὥ καὶ τὸν ὄλυμπον ὀνόματι, μικρῶδον) εἶτα, ὥσπερ κύκλον, κέντρῳ περιέγραψαν τὴν πόλιν. ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν ἀρότρῳ χαλκοῦν ὀμόζυγι, ἐπόζευξε δὲ βοῦν ἄρρενα καὶ θήλειαν, αὐτὸς μὲν ἐπάνω περιελαύνων αὔλακα βαθεῖαν τοῖς τέμνουσι, τῶν δ' ἑπομένων ἔργον ἐστὶν, ἃς αἴρουσι βώλους τὸ ἄροτρον, καταστρέφειν εἴσω, καὶ μηδεμίαν ἔξω περιορᾶν ἐπιτρέποντες. τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατ' συγκοπὴν πωμήριον, οἷον, ὄπισθεν τείχους, ἢ μετὰ τεῖχος. ὅπου δὲ πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν μὲν ἀνοίγοντες καὶ τὸ ἄροτρον ἀναστήσαντες, διάλημμα ποιοῦσιν. ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν, πλὴν τῶν πυλῶν, νομίζουσι· τὰς δὲ πύλας ἱερὰς νομίζοντας, οὐκ ἐῶν αὐτὰς δεισιδαιμονίας, τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαίων καὶ τῶν μὴ καθαρῶν. ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἑνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. ἐν ἀρχῇ δ' (ὡς φασὶν) οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυον, ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀνάιμακτον ᾤοντο δεῖν τῇ πατρίδι τὴν ἐπώνυμον τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν.

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς κτίσεως βοτανικήτις καὶ αὐτοῖς
ἑορτὴ καὶ ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ Παλίλια προσηγόρευον
αὐτήν. καὶ μὴν οὐδὲν αἱ Ῥωμαϊκαὶ νουμηνίαι πρὸς τὰς
Ἑλληνικὰς ὁμολογουμένον ἔχουσιν· ἐκείνην δ' τὴν ἡμέραν
ἣ τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἔκτισεν, ἀτρεκῆ τριακάδα τυ-
χεῖν λέγουσι· καὶ σκότον ἐκλειπτικὸν ἐν αὐτῇ γενέσθαι
σελήνης πρὸς ἥλιον, (καὶ εἰδέναι καὶ Ἀντίμαχον οἴονται τὸν
Τήιον ἐποποιὸν) ἔτει τείτῳ τῆς ἕκτης ὀλυμπιάδος συμ-
πεσούσαν. ἐν δὲ τοῖς κατὰ Οὐάρρωνα τὸν φιλόσοφον χρό-
νοις, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν ἱστορίᾳ βιβλιακώτατον, καὶ Τα-
ρούτιος ἑταῖρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μὲν ἄλλως καὶ μαθημα-
τικὸς, ἀπόμενος δὲ τῆς περὶ τὸν πίνακα μεθόδου, θεωρίας
ἕνεκα, καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ πειθὸς εἶναι· τούτῳ προὔβαλ-
λεν ὁ Οὐάρρων ἀναγαγεῖν τὴν Ῥωμύλου γένεσιν εἰς ἡ-
μέραν καὶ ὥραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀποτελεσμάτων πε-
ρὶ τὸν ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμὸν, ὥσπερ αἱ τῶν
γεωμετρικῶν ὑφηγούμεναι προβλημάτων ἀναλύσεις. τῆς
γὰρ αὐτῆς θεωρίας εἶναι, χρόνον τε λαβόντας ἀνθρώπου γε-
νέσεως, βίον προειπεῖν, καὶ βίῳ δοθέντι θηρεύσαι χρόνον.
ἐποίησεν οὖν ὃ προσῆκεν ὁ Ταρούτιος, καὶ τά τε πάθη
καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ὑπιδὼν, καὶ χρόνον ζωῆς καὶ τέ-
λους τελευτῆς, καὶ πολλὰ τὰ τοιαῦτα σκοπεῖς, οὗ μάλα
τεταραγμένως καὶ ἀνδρείως ἀπεφήνατο τὴν μὲν ἐν τῇ μη-
τρὶ τοῦ Ῥωμύλου γεγενέναι σύλληψιν ἔτει πρώτῳ τῆς
δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἐν μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους Χοιάκ,
τείτῃ καὶ εἰκάδι, τείτης ὥρας καθ' ἣν ὁ ἥλιος, ἐξέλιπε
παντελῶς· τὴν δ' ἐμφανῆ γένεσιν ἐν μηνὶ Θώθ, ἡμέ-
ρᾳ πρώτῃ μετ' εἰκάδα περὶ ἡλίου ἀνατολάς. κληθῆναι
δὲ τὸν Ῥώμυλον ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐνάτῃ Φαρμουθὶ μηνὸς
ἴσα μόνου, μεταξὺ δευτέρας ὥρας καὶ τείτης. ἐπεὶ καὶ πό-
λεως τύχην, ὥσπερ ἀνθρώπου, κύριον ἔχειν οἴονται χρόνον,
ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεω-
ρούμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως καὶ τὰ τοιαῦτα τῷ ξένῳ καὶ πε-
ριττῷ προσάξεται μᾶλλον ἢ δεῖ· ὃ μυθώδες ἐνοχλήσει τοῖς
ἐντυγχάνουσι αὐτοῖς· κτισθείσης δὲ τῆς πόλεως, πρῶτον μὲν
ὅσον ἐν ἡλικίᾳ πλῆθος, εἰς στρατόπεδα γραμματικὰ διεῖ-
λεν· ἕκαστον δὲ στρατόπεδον, πεζῶν τετραχιλίων καὶ, καὶ τριακοσίων
ἱππέων. ἐκ λόφου δὲ λεγεῶν, τῷ λοχάγας εἶναι τοῖς μαχίμοις
ἐκ πολιτῶν. ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχρῆτο δήμῳ, καὶ πατρικίοις
ὠνόμασεν ὃ πλῆθος· ἑκατὸν δὲ τοῖς ἀρίστοις ἀπέδειξε βου-
λευτὰς, καὶ αὐτοὺς μὲν πατρικίους, ὃ δὲ σύστημα, σενάτον προσ-
ηγόρευσεν. ὁ μὲν οὖν σενάτος ἀτρεκῶς γερουσίαν σημαίνει.
πατρικίους δὲ τοὺς βουλευτὰς καλεῖν λέγουσιν, οἱ μὲν, ὅτι
παίδων γνησίων πατέρες ἦσαν, οἱ δὲ μᾶλλον, ὡς αὐτοὺς ἔχον-
τας ἑαυτῶν ἀποδεῖξαι πατέρας· ὅθεν οὐ πολλοῖς ὕστερον ἦρξε
τῶν πρώτων εἰς τὴν πόλιν συρρεόντων. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς πα-
τρωνείας. οὕτω γὰρ καλοῦσι τὴν προστασίαν, καὶ καλοῦσιν ἄχρι
νῦν, οἰόμενοι Πάρωνά τινα τὸν σὺν Εὐανδρῳ παραγενόμενον,
καὶ δημοτικὸν τὸν ὑποδεεστέρων ὄντα καὶ βοηθητικὸν, ἀφ' αὐτοῦ τῷ
πράγματι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπολιπεῖν. μάλιστα δ'
αὐτῆς τυγχάνοι τοῦ εἰκότος, εἰ νομίζοι τὸν Ῥωμύλον, ἀξιοῦντα
τοῖς πρώτοις καὶ δυνατωτάτοις πατρικῇ κηδεμονίᾳ καὶ φρον-

A Eundem diem illi & ante vrbem conditam, festo pastorali habebant sacrum, & Palilia vocabant. Cæterum calendæ hac tempestate apud Romanos nihil quadrant cum Græcorum interluniis. At diem illum quo condidit vrbem Romulus, plane in trigesimum mensis apud Græcos tradunt incidisse, quo subiens solis orbem luna defecit, quē defectum Antimachum vidisse Teium poetam lyricum arbitrantur, quum incurreret in tertium sextæ Olympiadis annum. Varroni philosopho, qui Romanorum plurimæ fuit in historia lectionis, familiaris erat Tartutius, philosophus ille qui-
B dem & mathematicus, atque etiam genethliacus: cui scientiæ ita se speculandi gratia dederat, vt in ea videretur excellere. Huic posuit Varro, vt Romuli natalem designaret, ex euentis eius ducens rationes, sicut quæstionum geometricarum docent contextus. Eiusdem esse enim disciplinæ quum diem natalem acceperis, vitam cuiuspiam prænuntiare, ac vita proposita exquirere natalem. Suscepit prouinciam Tartutius, positisque ob oculos Romuli casibus, factisque ac vitæ spatio & mortis genere, atque istis comparatis omnibus, confidenter & intrepide conceptum à matre pronuntiauit anno secundæ Olympiadis primo, men-
C sis quem vocant Ægyptii Chœac, (December is sit) tertio & vicesimo die ad tertiam horam, qua sol omni ex parte defecit. In lucem editum mensis Thoth (quem dicas Septembrem) vicesimo primo, circa solis ortum: die nono mensis Pharmuthi (qui respondet Aprili) vrbis incunabula fuisse inter secundam & tertiam horam. Siquidem non minus vrbis quam hominis fortunæ certum est tempus quod ex primis incunabulis ad stellarum capitur positiones. Verum hæc fortassis & similia non tam erunt lectori odiosa, quia fabulosa sunt, quam nouitate & curiositate ducent. Vrbe iam condita iu-
D uentutem in militares ordines centuriauit. Singuli ordines peditum habebant terna millia, tricenos equites. Quia vero ex omnibus bellicosi lecti erant, Legio dicta. Hinc reliquum cœtum habuit & dixit populum. Centum præstantissimorum delegit consilium, Patres vocauit, collegium Senatum. Patres dictos ferunt quod liberorum ingenuorum essent parentes: alii quod parentes suos laudare possent, quod ex colluuie illa ciuitatis prima licebat paucis. Sunt qui à patrocinio, Patronem quendam, qui sequutus fuerat Euandrum, aduenam, defensorem inopum &
E vindicem, huic rei nomen arbitrantes tribuisse. Verius videatur, Romulum principum & potentissimorum censentem partes esse, vt patria cura & solicitudine complecterentur demissiores, simulque docentem plebem ne timerent præstantiores, neve inuiderent honoribus eorum, sed vterentur iis cum beneuolentia, ac ducerent patres appellarentque, id nomen his dedisse. Nam nunc quoque senatores, exteræ nationes, prætores & imperatores,

F τίδι προσήκειν ὑπὲρ μελεῖσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ τοῖς ἄλλοις διδάσκοντα μὴ δεδιέναι μηδ' ἀχθεσθαι ταῖς τῶν
κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλὰ χρῆσθαι μετ' εὐνοίας, καὶ νομίζοντας καὶ προσαγορεύοντας πατέρας, οὕτως ὀνο-
μάσαι. καὶ γὰρ ἄχρι νῦν τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας, οἱ μὲν ἔξωθεν, ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν·

αὐτοὶ δὲ

ipsi Romani cum amplissimo & honoratissimo, tum minimè inuidioso nomine Patres Conscriptos vocant. principiò Patres tantum, post numero amplificato, Patres conscriptos appellauere. Atque eo tam venerando vocabulo populum à senatu distinxit. Cæteros deinde, quibus maiores erant opes, secreuit à plebe, appellauitque Patronos illos, hos Clientes. Ex quo fonte mirificè eos inter se beneuolentiæ necessitudinisque copulauit iure, quum litigantibus patroni de iure responderent, atque aduocati adessent in iudicio, omnibusque item in rebus consilio eos & studio fouerent: hos contra colerent clientes, non honorando modò, verùm dote etiam tenuiorum filiabus conferenda, & ære alieno suspiciendo. Testimonii aduersus patronum clienti, vel patrono aduersus clientem dicendi, nulla legis, nulla magistratus coactio erat. Postea his officiis nihil imminutis si mercedem accepissent potentiores à demissioribus, turpe haberi cœpit & sordidum. Sed hactenus de his. Ab vrbe condita quarto mense raptum designatum Sabinarum tradit Fabius. Romulum ipsum quidam authores sunt ad arma natum, atque certis adductum oraculis, in fatis esse re militari vt Roma in immensum crescceret, ad violandum Sabinos, animum intendisse, neque sanè multas, sed rapuisse triginta duntaxat, vt qui non tam connubia quàm bellum quæreret. atqui id parum congruit. Verùm vrbem quum statim videret refertam aduenis, quorum haberent pauci coniuges, reliqui ex egenis conflati & obscuris contemnerentur, neque putaretur consensus eorum duraturus : speraret autem ex hac iniuria vinculum aliquod suis, vbi mulieres demulsissent, cum Sabinis & nasciturum commercium, rem ad hunc modum agressus est. Primùm diuulgauit dei cuiuspiam defossam se sub terra aram reperisse. Consum vocabant deum, siue consiliorum ille præses à consilio vel consulibus dictus, siue Neptunus equestris fuit. Hæc ara in circo maximo est, aliàs operta, ludis Circensib. aperitur. Alii dictitant, quia planè arcanum debeat esse & tectum consilium, rectè deo aram quæ sub terra esset abdita, sacratam fuisse. Ob eam inuentam magnificum sacrificium, ludos & spectaculum solenne finitimis indixit & concelebrauit. Multi mortales conuenere. Ille cum principibus trabea amictus præsedit. Signum dederat adoriendi, quum ipse exurgens complicasset trabeam rursusque indueret. Multi gladiis accincti oculos tenebant in eum intentos. Dato signo stringunt enses, & magno clamore ad capiendas Sabinarum filias discurrunt. Fugientes omiserunt Sabinos, neque sunt eos sequuti. Raptas ajunt hi triginta tantùm, & ab eis nominatas Curias : Valerius Antias quingentas vigintiseptem : Iuba octogintatres supra sexcentas virgines. Id Romulum subleuauit potissimùm quòd matronam nisi vnam non rapuissent Hersiliam, idque imprudentes : quippe quos non libido, non iniuria ad rapiendum instigauisset.

A αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι πατέρας συγγεγραμμένους, τῷ μέγιστον μὲν ἀξίωμα καὶ τιμίω, ἥκιστα δὲ φθόνον ἔχοντι χρώμενοι τῷ ὀνόματι. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ, πλείονων προσαναλαμβανομένων, πατέρας συγγεγραμμένους προσηγόρευσαν. καὶ τοῦτο μὲν τῷ ὄνομα σεμνότερον αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ διαφορᾶς· ἑτέρους δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διήρει πάτρωνας ὀνομάζων, (ὅπερ ἐστὶ προστάτας) ἐκείνους δὲ, κλιέντας· (ὅπερ ἐστὶ πελάτας) ἅμα δὲ πρὸς ἀλλήλους θαυμαστὴν εὔνοιαν αὐτοῖς καὶ μεγάλων δικαίων ὑπαρξουσαν ἐνεποίησεν. οὗτοι μὲν γὰρ ἐξηγητάς τε τῶν νομίμων καὶ προστάτας δικαζομένοις, συμβούλους τε πάντων καὶ κηδεμόνας ἑαυτοῖς παρεῖχον. ἐκεῖνοι δὲ τούτοις ἐλεύθερον, οὐ μόνον τιμῶντες, ἀλλὰ καὶ πενομένοις θυγατέρας συνεκδιδόντες, καὶ χρέα συνεκλυόντες. καταμαρτυρεῖν τε πελάτου προστάτῃ, ἢ προστάτου πελάτῃ, οὔτε νόμος ἐδίδει, οὔτε ἀρχὴ ἠνάγκαζεν. ὕστερον δὲ τῶν ἄλλων δικαίων μενόντων, τὸ λαμβάνειν χρήματα τοῖς δυνατοῖς παρὰ τῶν ταπεινοτέρων, αἰσχρὸν ἐνομίσθη καὶ ἀγενές. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων. τετάρτῳ δὲ μηνὶ μετὰ τὴν κτίσιν (ὡς Φάβιος ἱστορεῖ) τὸ περὶ τὴν ἁρπαγὴν ἐπολμήθη τῶν γυναικῶν. καὶ λέγουσι μὲν ἔνιοι τὸν Ῥωμύλον αὐτὸν, τῇ φύσει φιλοπόλεμον ὄντα, καὶ πεπεισμένον ἐκ λογίων ἄρα λογίων ὅτι τὴν Ῥώμην πέπρωται πολέμοις βεβομένην καὶ αὐξομένην γενέσθαι μεγίστην, βίας ὑπάρξαι πρὸς τοὺς Σαβίνους. οὐδὲ γὰρ πολλὰς, ἀλλὰ τριάκοντα μόνας παρθένους λαβεῖν αὐτὸν, ἅτε δὴ πολέμου μᾶλλον ἢ γάμων δεόμενον. τοῦτο δὲ οὐκ εἰκὸς, ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν ὁρῶν ἐποίκων αὐθυς ἐμπιπλαμένην, ὧν ὀλίγοι γυναῖκας εἶχον, οἱ δὲ πολλοὶ μιγάδες ἄπορῶν καὶ ἀφανῶν ὄντες, ὑπορρεωρῶντο καὶ προσεδοκῶντο μὴ συμμένειν βεβαίως. ἐλπίζων δὲ πρὸς τοὺς Σαβίνους τόπον τινὰ συγκράσεως καὶ κοινωνίας ἀρχὴν ἀδίκημα ποιήσειν αὐτοῖς ἠμερωσαμένοις τὰς γυναῖκας, ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ τόνδε τὸν τρόπον. διεδόθη λόγος ὑπ' αὐτοῦ πρῶτον, ὡς θεοῦ τινος αὐθαιρήτοις βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. ὠνόμαζον δ' αὐτὸν θεὸν, Κῶνσον· εἴτε βουλαῖόν ὄντα, (κωνσίλιον γὰρ ἔτι νῦν τὸ συμβούλιον καλοῦσι· καὶ τοὺς ὑπάτους, κωνσούλας, οἱονεὶ προβούλους) εἴτε ἵππιον Ποσειδῶ. καὶ γὰρ ὁ βωμὸς ἐν τῷ μείζονι τῶν ἱπποδρόμων ἐστὶν ἀφανὴς τὸν ἄλλον χρόνον, ἐν δὲ τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσιν ἀνακαλυπτόμενος. οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τὸν βουλεύματος ἀπόρρητον καὶ ἀφανοῦς ὄντος, ὑπόγειον εἶναι λόγῳ τῷ θεῷ βωμὸν θυσίαις κεκρυμμένον. ὡς δ' ἀνεφάνη, θυσίαν τε λαμπρὰν ἐπ' αὐτῷ καὶ ἀγῶνα καὶ θέαν ἐν καταγελείᾳ ἐπετέλει πανηγυρικῷ. καὶ πολλοὶ μὲν ἀνθρωποι συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προὐκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων πορφυρίδι κεκοσμημένος. ἐπὶ δὲ τοῦ κεφαλῆς τῆς ἐπιχρήσεως σύμβολον, ὀξυκορύφου τινὸς ἀλουργίδα φορέσας, καὶ περιβεβλημένος πάλιν. ἔχοντες οὖν, ξίφη πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, καὶ τοῦ σημείου θυομένου, ἀπασάμενοι τὰ ξίφη, καὶ μετὰ βοῆς ὁρμήσαντες, ἥρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων· αὐτοὶ δὲ φεύγοντας εἴων καὶ παρίεσαν. ἁρπασθῆναι δέ φασιν, οἱ μὲν, τριάκοντα μόνας, ἀφ' ὧν καὶ τὰς φατρίας ὀνομασθῆναι· Οὐαλέριος δ' Ἀντίας, ἑπτακοσίας καὶ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας· Γόβας δὲ, τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑξακοσίας παρθένους. ὃ μέγιστον τεκμήριον τῷ Ῥωμύλῳ· γυναῖκα γὰρ οὐ λαβεῖν ἀλλ' ἢ μίαν Ἑρσιλίαν παρεκάλουν αὐτοὶ, ἅ τε δὴ μὴ μετ' ὕβρεως μηδ' ἀδικίας ἐλθόντας ἐπὶ τὴν ἁρπαγὴν,

ἀλλὰ συμμίξαι καὶ συναγαγεῖν εἰς ταὐτὸ τὰ γένη τοῖς μεγίσταις ἀνάγκαις ἀναγκασθέντας. τινὲς δὲ Ἑρσιλίαν οἱ μὲν Ὀστίλιον γήμαι λέγουσι, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον. οἱ δὲ, αὐτὸν Ῥωμύλον, καὶ γενέσθαι καὶ παῖδας αὐτῷ, μίαν μὲν θυγατέρα, Πρίμαν, τῇ τάξει τῆς γενέσεως οὕτω προσαγορευθεῖσαν· ἕνα δὲ υἱὸν μόνον, ὃν Ἀόλλιον μὲν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς γνωμένης ἀθεσίας ὑπ' αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ὠνόμασεν, οἱ δὲ ὕστερον, Ἀβίλλιον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱστορεῖν Ζηνόδοτος ὁ Τροιζήνιος πολλοὺς ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας. ἐν δὲ τοῖς ἁρπάζουσι τὰς παρθένους τότε τυχεῖν λέγουσι τῶν ἐκ ἐπιφανοῦς τινας ἄνδρας κόρῃ τε καλῇ πολὺ καὶ τῇ μεγέθει διαφέρουσαν. ἐπεὶ δὲ ἀπιστοῦντες ἔνιοι τῶν κρειττόνων ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι, βοᾶν τοὺς ἄνδρας ὡς Ταλασίῳ κομίζοιεν αὐτὴν, ἀνδρὶ νέῳ μὲν, εὐδοκίμῳ δὲ καὶ χρηστῷ. τοῦτ' οὖν ἀκούσαντας εὐφημεῖν καὶ κροτεῖν ἐπαινοῦντας, ἔνιοι δὲ καὶ συγκελευσθεῖν ἀναστρέψαντας εὐνοίᾳ καὶ χάριν, τοῦ Ταλασίου μετὰ βοῆς τοιούτου φθεγγομένοις. ἀφ' οὗ δὴ τὸν Ταλάσιον ἄγει νῦν, ὡς Ἕλληνες τὸν Γαμήλιον, ἐπάδοντες Ῥωμαῖοι τοῖς γάμοις· καὶ γὰρ εὐτυχίᾳ φασὶ χρήσασθαι περὶ τὴν γυναῖκα τὸν Ταλάσιον. Σέξτος δὲ Σύλλας ὁ Καρχηδόνιος, οὔτε μουσῶν οὔτε γραμμάτων ἐπιδεὴς ἀνὴρ, ἔλεγεν ἡμῖν ὅτι τῆς ἁρπαγῆς σύνθημα τὴν φωνὴν ἔδωκε ταύτην ὁ Ῥωμύλος. ἀπιστοῦντες οὖν εἶδον τὸν Ταλάσιον οἱ τὰς παρθένους κομίζοντες, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς γάμοις παρεμείνατο ἔθος. οἱ δὲ πλείστοι νομίζουσιν (ὧν καὶ ὁ Γόρας ἐστὶ) παρακληθεῖν εἰ καὶ παρακελευσθῆναι εἰς φιλοτιμίαν καὶ ταλασίαν, οὔπω τότε τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπικεχυμένων. εἰ δὲ τοῦτο μὴ λέγεται καλῶς, ἀλλ' ἐκραύγαζε Ῥωμαῖοι τότε τὸν ὀνόματι τῆς Ταλασίας καθάπερ ἡμεῖς, ἑτέραν δή τινα αἰτίαν εἰκάσειε πιθανωτέραν. ἐπεὶ γὰρ οἱ Σαβῖνοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐγγύους στήσαντες περὶ τῶν γυναικῶν, ὅπως μηδὲν ἄλλο ἔργον τοῖς ἀνδράσιν ἢ τὰ περὶ τὴν ταλασίαν ὑπουργῶσι. παρέμεινέ γ' οὖν καὶ τοῖς αὐθις γαμοῦσι, τοὺς διδόντας ἢ προπέμποντας, ἢ ὅλως παρόντας, ἀναφωνεῖν τὸν Ταλάσιον μετὰ παιδιᾶς, μαρτυρομένους ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο ὑπούργημα τῆς γυναικὸς ἢ ταλασίαν εἰσαγομένης. διαμένει δὲ μέχρι νῦν, τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς μὴ ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρομένην εἰσφέρεσθαι, διὰ τὸ καὶ τότε κομισθεῖσαν βιασθείσας μὴ εἰσελθεῖν. ἔνιοι δὲ λέγουσι καὶ τὸ τὴν κόμην τῆς γαμουμένης αἰχμῇ διακείνεσθαι δορατίου, σύμβολον εἶναι τοῦ μετὰ μάχης καὶ πολεμικῶς πρῶτον γάμον γενέσθαι· περὶ ὧν ὅτι πλέον ἐν τοῖς αἰτίοις εἰρήκαμεν. ἐτελέσθη μὲν οὖν ἡ ἁρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξτιλίου μηνός, Αὐγούστου δὲ νῦν, ἐν ᾗ τὴν τῶν Κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσιν. οἱ δὲ Σαβῖνοι, πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ πολεμικοὶ, κώμας δὲ ᾤκουν ἀτειχίστους, ὡς πρόσηκον αὐτοῖς μέγα φρονεῖν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκοις οὖσιν· οὐ μὴν ἀλλ' ὁρῶντες αὐτοὺς ἐνδεδεμένους μεγάλοις ὁμηρεύμασι, καὶ δεδιότες περὶ τῶν θυγατέρων, πρέσβεις ἀπέστελλαν, ἱκετικὴ καὶ μέτεια προκαλούμενοι τὸν Ῥωμύλον, ἀποδιδόντα τὰς κόρας αὐτοῖς καὶ λύσαντα τὸ τῆς βίας ἔργον, εἶτα πειθοῖ καὶ νόμῳ πρᾶξαι τοῖς θεοῖς φιλίαν καὶ οἰκειότητα. τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προϊεμένου, παρακαλοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοῖς Σαβίνοις, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι καὶ παρασκευαζόμενοι διέτριβον· Ἄκρων δὲ βασιλεὺς Κενινῶν, ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς, πάτερ πρῶτα τολμήματα τοῦ Ῥωμύλου δι' ὑποψίας εἶχε,

A sed vt commiscerent coniungerentque vtranque gentem arctissimis vinculis. Hersiliam nupsisse Hostilio quidam tradunt, viro inter Romanos nobilissimo: ipsi alii Romulo, cui etiam illam liberos peperisse, filiam Primam, ex ordine nascendi ita nuncupatam: vnicum preterea filium, quem ab concursu sub se ciuium Aollium ille vocauit, posteri Abillium. Hæc Trœzenius scribit Zenodotus, quæ tamen multi refellunt. Inter virginum raptores fuisse aiunt plebeiorum globum, qui puellam longè ante alias insignem specie & statura ducebant: quam quum quidam eripere ex primoribus conarentur, Talasio ferri illi clamitauerunt,
B iuueni claro proboq; Quo audito, gratulatione & plausu eos collaudasse: fuisse etiam qui regressi comitarentur gratia & fauore Talasio conclamantes. Inde Romanis in hunc vsq; diem vox nuptialis facta, vt Hymenæus Græcis. Nam prosperè Talasio cessisse hoc matrimonium aiunt. Sextius Sylla Carthaginiensis retulit nobis, vir & doctus & festiuus, eam vocem pro signo dedisse Romulum ad raptum. Itaque qui virgines abducebant, conclamabant omnes Talasio: atq; hinc relictum hunc morem nuptiis. Pleriq; (inter quos est Iuba)
C adhortationem & incitationem ad laboris sedulitatem & lanificium, quod Græci ταλασίαν dicunt, censent nondum id temporis Italicis verbis cum Græcis confusis. Quòd si hoc placet, & Romani tum Talasii vocabulum nobiscum vsurpabant, aliam coniicias magis probabilem rationem. Nam in fœdere quod Sabini post bellum pepigerunt cum Romanis, conuenit ne aliam operam viris quàm circa lanificium prestarent vxores: qui mos
D sequutis nuptiis permansit, vt qui elocarent puellas, vel deducerent vel præsentes essent, omninò Talasio acclamarent per lusum, testantes ad nullũ aliud quàm lanificium, munus, sponsam adduci. Seruatur hinc etiam hodie, ne limen sponsa ipsa transeẽdat in domum, sed sublata inferatur, quòd vi tunc illatæ, nõ ingressæ essent. Addunt quidam, quando sponsa capillos hastæ discriminent cuspide, primas nuptias denotare vi & hostiliter contractas: de quibus prolixius in Quæstionibus diximus. Admissus hic raptus est octauodecimo die Sextilis, quem nunc vocant Augustum, quo Consualia celebrant. Sabinorum magna gens quidem & bello bona erat, sed vicatim habitabãt sine mœnibus. Nam quum coloni essent Lacedæmoniorum, meritò ingentes animos & intrepidos gerebant. At quia magnis se pignoribus cernebant ad-
E strictos, timentes filiabus, legatos miserunt ad Romulum cum æquis & moderatis postulatis, redderet sibi puellas & vim illatam resolueret, tum cum bona gratia & lege amicitiam & affinitatem inter vtranque gentem contraheret. Verùm quum non remitteret Romulus puellas, peteret autem à Sabinis vt hanc necessitudinem comprobarent, alii in deliberando & apparatu lentè agebant: Ceninẽsiũ rex Acrõ, magno vir animo & bellator insignis, qui iamdudum Romuli cœpta habebat suspecta,

& hoc facinore in mulieres auso formidandum cunctis existimans, neq; tolerabilem si ferret impunè, primus bellum intulit; magnisq; copiis mouit in Romulum, & in illum Romulus. Quum iam in conspectu essent, & inter se contuerentur, prouocauerunt se mutuò ad pugnam, copiis in acie quiescentibus. Ibi Ioui Romulus, si hostem vicisset fudissetq;, vouit arma illius semetipsum ei dedicaturum. Acronem superat & occidit, exercitũ eius signis collatis profligat. Eodem impetu oppidum eorum capit, nec violat tamen eos qui illic substiterant: nisi quòd demoliri ædificia iussos Romam attrahit, atque in ciuitatem æquo recipit iure. Neq; res alia vlla perinde amplificauit ciuitatem Romanam, vt quod cõnecteret sibi & in corpus suum cõtribueret victos. Romulus, vt votum Ioui redderet quàm gratissimum & oculis ciuium speciosissimum, quercum quam in castris, vidit miræ proceritatis, recîdit & instar adornauit trophæi, Acronis armis aptè suspensis ex ea adaptatisque: veste ipse incincta, & capite fluente coma, laurea coronatus, feretrum dextro innixũ humero directum gerens incessit, carmen victoriale exercitui præsens in armis sequenti, ciuib. cum gratulatione & laudibus eum excipientibus. Triumphorum fuit hæc celebritas in posterum origo & exemplum. Feretrum Iouis Feretrii donum appellatum est à feriendo. Precatus enim deum fuerat vt Acronem feriret & cæderet. Opima spolia dicta sunt, authore Varrone, quòd Diuitias Opes appellent. Rectius mihi videtur ab opere. Nam quum manu sua dux ducem interficiens, ipse decus parit, permittitur ei opima spolia consecrare. Ac tribus modò Romanis imperatoribus eius fortuna decoris fuit, primo, Romulo, interfecto Ceninensi Acrone: secundo, Cornelio Cosso, qui Volumnium Tuscorum ducem occidit: postremò Claudio Marcello, à quo Gallorum rex cæsus est Viridomarus. Cossus & Marcellus curru iam inuecti sunt, quum opima spolia ferrẽt. Romulum fallitur Dionysius, qui vsum dicit curru. Siquidem Tarquinium Demarati filium, proditum memorię est regum principem, eam in speciem & fastum euexisse triumphos. Poplicolam scribunt alii primum curru triumphantem inuectum. Nam Romuli quidẽ statuas triumphales videre est omnes pedestres. Deuictis Ceninensibus, dum reliqui Sabini tempus in apparatu terunt, Fidenates, Crustumeni, & Antemnates coierunt contra Romanos. Qui item acie fusi, oppida sua capi, agrosq; diuidi, ac se Romam passi sunt transferri. Romulus reliquum agri partitus populo, raptarum tantùm parentibus, quod eorum fuisset, concessit. Molesta hæc cæteris erant Sabinis. Itaque imperatore creato Tatio infestum agmen Romam mouerunt. Haud expeditus erat ad vrbem accessus: quòd is collis, vbi nunc Capitolium est propugnaculum iis esset cum præsidio, cui præerat Tarpeius non Tarpeia virgo (vt nonnulli tradunt) qui stultum faciunt Romulum: verùm filia præfecti Tarpeia, quæ cupidine capta aurearum armillarum quas gerentes videbat Sabinos, prodidit iis arcem,

A καὶ τῷ παραδόξῳ τῆς τῶν γυναικῶν ἤδη φοβερὸν ἡγούμενος πᾶσιν εἶναι, καὶ οὐκ ἀνεκτόν, εἰ μὴ κολασθείη, προεξανέστη τῷ πολέμῳ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπ' αὐτόν· καὶ ὁ Ῥωμύλος ἐπ' ἐκεῖνον. ἡρημένοι δὴ ἐν ὄψει, καὶ καλοῦντες ἀλλήλους, προεκαλοῦντο μάχεσθαι, τῷ στρατευμάτων ἐν ὅπλοις ἀδεμονούντων. εὐξάμενος οὖν ὁ Ῥωμύλος, εἰ κρατήσειε καὶ καταβάλοι, τῷ Διὶ φέρων ἀναθήσειν αὐτὸς τὰ ὅπλα τοῦ ἀνδρὸς, αὐτόν τε καταβαὶ κρατήσας, καὶ βέπεται ὁ στρατευμα μάχης ἡρημένης. αἱρεῖ δὲ καὶ τὴν πόλιν. οὐ μὴν ἠδίκησε τοὺς ἐγκαταλειφθέντας.

B ἀλλ' ἢ τὰς οἰκίας ἐκέλευσε καθελόντας ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην, ὡς πολίτας ὑπὸ τοῖς ἴσοις ἐσομένους. τούτου μὴν οὖν οὐκ ἔστιν ὅ, τι μᾶλλον αὔξησε τὴν Ῥώμην, ἀεὶ προσποιοῦσαν ἑαυτῇ καὶ συνεμπολοῦσαν ὧν κρατήσειε. ὁ δ' Ῥωμύλος ὡς ἀν μάλιστα τὴν εὐχὴν τῷ τε Διὶ κεχαρισμένην, καὶ τοῖς πολίταις ἰδεῖν ὑπιτερπῆ τοῦδε ἄρχοι, σκεψάμενος ὑπὸ στρατοπέδου, δρυὸς ἔτεμεν ὑψηλοτάτης, καὶ διεμόρφωσεν ὥσπερ τρόπαιον, καὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἄκρωνος ἕκαστον ἐν τάξει προσήρμοσε καὶ κατήρτισεν· αὐτὸς δ' τὴν μὲν ἐσθῆτα περιεζώσατο, δάφνῃ δ' ἐστέφετο τὴν κεφαλὴν κομῶσαν. ὑπολαβὼν δὲ

C τῷ δεξιῷ τὸ τρόπαιον ὤμῳ προσερείδομενον ὀρθὸν, ἐβάδιζεν ἐξάρχων ὑπινικίου παιᾶνος ἐν ὅπλοις ἑπομένῃ τῇ στρατιᾷ, δεχομένων τῶν πολιτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ θαύματος. ἡ μὲν οὖν πομπὴ, τῶν αὐτῆς θριάμβων ἀρχὴν καὶ ζῆλον παρέσχεν· τὸ δ' τρόπαιον, ἀνάθημα Φερετρίου Διὸς ἐπωνομάσθη. τὸ γὰρ πλῆξαι, φερίρε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εὔξατο δὲ πλῆξαι τὸν ἄνδρα καὶ καταβαλεῖν. ὀπίμια δ' τὰ σκῦλα φησὶν Οὐάρρων, καθότι καὶ τὴν τῶν πλουσίων, ὅπερ λέγεσι πιθανώτερον δ' ἄν τις εἴποι λαφὰ τὴν πρᾶξιν· ὅπερ γὰρ ὀνομάζεν τὸ ἔργον. αὐτουργῶν δ' ἀρετῆς στρατηγῶν, στρατηγὸν αἱρεῖται, δίδοται καθιέρωσις

D ὀπιμίων. καὶ τρισὶ μόνοις τούτου τυχεῖν ὑπῆρξε Ῥωμαίοις ἡγεμόσι, πρώτῳ, Ῥωμύλῳ, κτείναντι τὸν Κενινήτην Ἄκρωνα· δευτέρῳ, Κορνηλίῳ Κόσσῳ, Τυρρηνῶν αἱρεῖται Τολούμνιον· ὑπὸ πᾶσι δὲ, Κλαυδίῳ Μαρκέλλῳ, Βριτομάρτου κρατήσαντι Γαλατῶν βασιλέως. Κόσσος μὴν οὖν καὶ Μάρκελλος ἤδη τε θρίπποις εἰσήλαυνον, αὐτοὶ τὰ τρόπαια φέροντες. Ῥωμύλον δὴ οὐκ ὀρθῶς φησιν ἅρμασι χρήσασθαι Διονύσιος. Ταρκυίνιον γὰρ ἰσοροῦσι τὸν Δημαράτου τῶν βασιλέων πρῶτον εἰς τοῦτο τὸ σχῆμα, καὶ τὸν ὄγκον ἐξαρᾶν τοῖς θριάμβοις· ἕτεροι δ' πρῶτον ἐφ' ἅρματος θριαμβεῦσαι Ποπλι-

E κόλαν. τοῦ δ' Ῥωμύλου τὰς εἰκόνας ὁρᾶν ἔστιν ἐν Ῥώμῃ τὰς τρωπαιοφόρους πεζὰς ἁπάσας. μετὰ δ' τὴν τῶν Κενινητῶν ἅλωσιν, ἔτι τῶν ἄλλων Σαβίνων ἐν παρασκευαῖς ὄντων, συνέρρησαν οἱ Φιδηνᾶται καὶ Κρουστουμέριον καὶ Ἀντέμναται οἰκοῦντες, ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ μάχης ἡρημένης ἡττηθέντες ὁμοίως, τάς τε πόλεις Ῥωμύλῳ παρῆκαν ἑλεῖν, καὶ τὴν χώραν δάσασθαι, καὶ μετοικίσαι σφᾶς αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. ὁ δ' Ῥωμύλος τὴν μὲν ἄλλην κατένειμε χώραν τοῖς πολίταις, ὅσην δὴ εἶχον οἱ τῶν ἡρπασμένων παρθένων πατέρες, αὐτοὺς ἔχειν ἐκείνους εἴασεν. ὑπὸ τούτοις βαρέως

F φέροντες οἱ λοιποὶ Σαβῖνοι, Τάτιον ἀποδείξαντες στρατηγὸν, ὑπὸ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν· ἦν δὲ δυσπρόσοδος ἡ πόλις, ἔχουσα πρόβλημα τὸ νῦν Καπιτώλιον, ἐν ᾧ φρουρὰ κατεστήκει, καὶ Ταρπήιος ἡγεμὼν αὐτῆς, οὐχὶ Ταρπηία παρθένος, (ὡς ἔνιοι λέγουσιν, μωραίνειν τὸν Ῥωμύλον ἀποδεικνύοντες) ἀλλὰ θυγάτηρ ἡ Ταρπηία τοῦ ἄρχοντος οὖσα προὔδωκε τοῖς Σαβίνοις ὑπεθυμήσασα τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων, οὓς εἶδε περικειμένους,

καὶ ἤτησε μισθὸν τῆς προδοσίας ἃ φορεῖεν ἐν ταῖς ἀριστερᾶις χεροί. συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ ἀνοίξασα πύλην μίαν, ἐδέξατο τοὺς Σαβίνους. οὐ μόνος οὖν (ὡς ἔοικεν) Ἀντίγονος ἔφη προδιδόντας μὲν φιλεῖν, προδεδωκότας δὲ μισεῖν· οὐδὲ Καῖσαρ, εἰπὼν ὅτι τοῦ Θρᾳκὸς Ῥυμιτάλκου, φιλεῖν μὲν προδοσίαν, προδότην δ' μισεῖν· ἀλλὰ κοινόν τι τοῦτο πάθος ἐστὶ πρὸς τοὺς πονηροὺς τοῖς δεομένοις αὐτῶν, ὥσπερ ἰοῦ καὶ χολῆς ἰνίων θηρίων δέονται· τινὰ γὰρ χρείαν ὅτε λαμβάνουσιν, ἀγαπῶντες, ἐξαίρουσι τινὰ κακίαν ὅταν τύχωσι. τοῦτο καὶ πρὸς τὴν Ταρπηίαν τότε παθὼν ὁ Τάτιος, ἐκέλευσε μεμνημένους τῶν ὁμολογιῶν τοὺς Σαβίνους, μηδενὸς αὐτῇ φθονεῖν ὧν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἔχουσι. καὶ πρῶτος ἅμα τὸν βραχιονιστῆρα τῆς χειρὸς προσελών, καὶ τὸν θυρεὸν ἐπέρριψε. πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποιούντων βαλλομένη τε τῷ χρυσῷ καὶ κατακρυπτομένη τοῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλήθους καὶ βάρους ἀπέθανεν· ἐάλω δὲ καὶ Ταρπηίος προδοσίας, ὑπὸ Ῥωμύλου διωχθείς, ὡς Ἰόβας φησὶ Γάλβαν Σουλπίκιον ἱστορεῖν. τῶν δ' ἄλλα περὶ Ταρπηίας λεγόντων, ἀπίθανοι μὲν εἰσιν οἱ Τατίου θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σαβίνων οὖσαν αὐτῷ, Ῥωμύλῳ δὲ βίᾳ συνοικοῦσαν, ἱστορεῖν τοῦτο ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὸ τοῦ πατρός· ὧν καὶ Ἀντίγονός ἐστι. Σίμυλος δ' ὁ ποιητὴς καὶ παντάπασι ληρεῖ, μὴ Σαβίνοις οἰόμενος, ἀλλὰ Κελτοῖς τινὰ Ταρπηίαν προδοῦναι τὸ Καπιτώλιον, ἐρασθεῖσαν αὐτῶν τοῦ βασιλέως· λέγει δ' οὕτω,

Ἡ δ' ἄρχε Ταρπηία πρὸς Καπιτώλιον αἶπος
Ναίουσα, Ῥώμης ἔπλετο τειχολέτης·
Κελτῶν ἣ σέρξασα γαμήλια λέκτρα γενέσθαι,
Σκηπτοῦχον πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους. καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τῆς τελευτῆς,
Τὴν δ' ὅτ' ἀρ' Βοῖοί τε καὶ ἔθνεα μυρία Κελτῶν
Χηραίνοντο, ῥεῖθρον ἐντὸς ἔθεντο Πάδου·
Οἴ πλα δ' ἐπιπροβαλόντες ἀρημένων ἀπὸ χειρῶν,
Κύρη ἐπὶ σταυρῇ, κόσμον ἔθεντο φόνου.

τῆς μὴν τοι Ταρπηίας ἐκεῖ παφείσης, ὁ λόφος ὠνομάζετο Ταρπήϊος, ἄχρις οὗ Ταρκυνίου βασιλέως Διὶ τὸν τόπον καθιερωσάντος, ἅμα τε τὰ λείψανα μετενέχθη, καὶ τοὔνομα τῆς Ταρπηίας ἐξέλιπε, πλὴν πέτραν ἐπὶ νῶ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ταρπηίαν καλοῦσιν, ἀφ' ἧς ἐρρίπτουν τοὺς κακοῦργους. ἐχομένης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ὅ, τε Ῥωμύλος ὑπ' ὀργῆς εἰς μάχην αὐτοῖς προὐκαλεῖτο, καὶ ὁ Τάτιος ἐθάρρει, καρτεραὶ, εἰ βιασθεῖεν, ἀναχώρησιν ὁρῶν αὐτοῖς ὑπαρξουσαν. ὁ γὰρ μεταξὺ τόπος ἐν ᾧ συμπεπτώκει ἔμελλεν, ὑπὸ πολλῶν λόφων περιεχόμενος, ἀγῶνα μὲν ὀξὺν ἐδόκει καὶ χαλεπὸν ὑπὸ δυσχωρίας ἀμφοτέροις παρέξειν, φυγὰς δ' εὐθὺς ἐν στενῷ βραχείας. ἔτυχε δ' οὖν πολεμοῦ λιμνάσαντος οὐ πολλαῖς πρότερον ἡμέραις, ἐξαπαλελεῖφθαι τέλμα βαθὺ καὶ τυφλὸν ἐν τόποις ὀπιπέδοις, κατὰ τὴν νῦν οὖσαν ἀγορᾶν. ὅθεν οὐκ εἰδὼς ὄψε προὔδηλον, οὐδὲ διεφύλαττον, ἄλλως δὲ χαλεπὸν καὶ ὕπουλον ὀπὶ τοῦτο τοῖς Σαβίνοις ἀπειρίᾳ φερομένοις δι' τύχημα γίγνεται. Κύρτιος γὰρ ἀνὴρ ὀπιφανὴς, δόξῃ καὶ φρονήματι γαῦρος, ἵππον ἔχων, πολὺ προὔχων τῶν ἄλλων ἐχώρει· δδξαμένου δ' τοῦ βαρέθου τὸν ἵππον, ἄχρι μὴ λίαν ἐπιεσθῆ, πληγῇ καὶ προσκελεύσει χρώμενος, ἐξελαύνει· ὡς δ' εἰς ἀμήχανον, ἐάσας τὸν ἵππον, ἑαυτὸν ἔσωζεν. ὁ μὲν οὖν τόπος δι' ἐκεῖνον ἔτι νῦν Κύρτιος λάκκος ὀνομάζεται· φυλαξάμενοι δ' τὸν κίνδυνον οἱ Σαβῖνοι, μάχην καρτερὰν ἐμαχέσαντο, κείσιν οὐ λαβοῦσαν.

A pacta proditionis mercedem quæ læuis manibus ferrent. Hac conditione Tatio vnam noctu reserat portam, qua recipit Sabinos. Verùm enimverò non vnus sanè dixit Antigonus, *Prodentes amare se, odisse quum prodiderint:* neque de Rhymitalce Thrace Cæsar, *Amare se proditionem, proditorem odisse:* sed eo ferè in sceleratos animo sunt illi qui eorum operam requirunt, vt veneno & felle quarundam maleficarum bestiarum qui opus habent. Quippe operam eorum dum ex vsu est amplectuntur, execrantur scelus vbi voto potiti sunt. Perinde tum Tatius Tarpeiæ fecit: iussit suis vt conuentorum memores, quæ sinistris ferrent, omnia congererent in illam. Ipse ante alios detraxit manui armillam, vnaque cum hac scutum ei iniecit. Quum idem facerent omnes, auro illa iniecto scutisque obruta est: itaque numero & pondere oppressa. Damnatus est ab Romulo & Tarpeius proditionis, vt Iuba author est Sulpitium Galbam in historia prodere. Inter reliquos, qui Tarpeiæ meminerunt, absurdi sunt (de quibus est Antigonus) qui tradunt ducis Sabinorum eam filiam Tatii fuisse: & quum inuita esset cum Romulo, hoc perpetrasse, atque ita fuisse à patre in eam consultum. Poëta verò Simulus planè delirat, qui non Sabinis eam, sed Gallis putat hanc Capitolium prodidisse, quum esset regis eorum capta amore. Is ita scribit,

At Capitolinam custos Tarpeia tenebat
Arcem, quæ muris non bene fida fuit.
Gallica dum demens sequitur connubia: patrum,
Qui orbis sceptra gerunt, prodidit illa lares.

Mox de eius morte,

Istam non Boii, non gentes mille puellam
Gallorum ad gelidum corripuere Padum:
At sibi nudatis splendentia dona lacertis
Iniiciunt miseræ, condecorantq; necem.

Cæterùm à Tarpeia illic sepulta, collis ille vocatus Tarpeius fuit, donec locum eum Tarquinius rex Ioui consecrauit: quo tempore ossa eius aliò fuerunt delata, nomenque exoleuit Tarpeiæ, excepto saxo, quod vocant etiam nunc Tarpeium, ex quo præcipitare sceleratos solebant. Arcem Sabinos insidentes ira stimulante prouocauit ad pugnam Romulus: nec Tatius, munitum, si vrgeretur, suis receptum videns, detrectauit. Quod enim inter frequentes colles planiciei est, vbi concursuræ acies erant, ob loci difficultatem vtrisque acrem videbatur & grauem dimicationem præbiturum: fugam verò & insectationem in arcto breuem. Fortè paucis antè diebus limus ex fluminis eluuie altus & cæcus restiterat in conualle. quo loco nunc forum est: ita cùm rectus erat & euitatu difficilis, tum molestus & in imo mollis. Quò quũ ferrentur imperitia Sabini, fortuna adfuit iis. Nam Curtius celso vir animo & clarus nomine, equo longè ante signa euectus est. Quum equus eius in voraginem demergeretur, conatus est eum aliquandiu cædendo & excitando exigere: vbi id parum procedit, omisso equo ipse euadit. Locus ab eo etiam hodie Lacus Curtius dicitur. Periculo Sabini vitato acriter capessunt pugnã: in qua licet multis cadentibus, neutro inclinauit victoria.

Inter eos cecidit Hostilius : hunc Hersiliæ virum & auum Hostilii, qui post Numam regnauit, perhibent fuisse. Quum autem certamina de integro multa (vt verisimile est) breui tempore fierent, vnius potissimùm meminerunt nouissimi : quo quum in capite esset Romulus saxo ictus, vt penè in terram prolaberetur, pugnaque excederet, pedem retulerunt Romani, motique campo, & fuga delati ad Palatium sunt. Interea Romulus ex vulnere aliquantum recreatus occurrit fugientibus, ac repetere pugnam, reprimereq; eos atq; in hostem conabatur reducere, altaq; voce vt resisterẽt, adhortabatur, certamenq; ciebat. Quum verò effusa fuga circa eum fieret, neq; quisquam hostium conspectum sustineret, tensis ad cœlum manibus precatus Iouem est, fugam vt sisteret, ac rem Romanam ruentẽ sustineret, restitueretq;. Hæc orantis multos regis repressit verecundia, animumq;, ablato timore, addidit. Restiterunt vbi nunc Iouis Statoris templum est. Tum redintegrato certamine impulerunt Sabinos ad regiam, quam nunc vocant & Vestæ ædem. Hîc eos iterare pugnam molientes, terribile visu & inauditum cohibuit spectaculum. Sabinorum filiæ, quæ raptæ fuerant, ex diuersis locis accurrere. Hæ per infesta arma & cadauera cum clamore & vlulatu tanquam fanaticæ ad viros & patres intulerunt se, partim infantes in vlnis gestantes, partim crinibus resolutis, omnes tamen blandissimis nominibus, hinc Sabinos, hinc Romanos appellantes. Confestim sedauerunt vtrosque, atque inter vtranq; aciem datus est iis locus. Iam eiulatus ab omnibus pariter perceptus est, speciesq; commouit eos : multo maximè oratio in obsecrationem & precationem ex disceptatione & querimonia desinens. Quo nostro (inquiunt) merito in miserias tantas, & nuper & hoc tempore incidimus ? vi sumus & iniuria à maritis raptæ, iniuria nostra à fratribus, parentibus, propinquis hactenus neglecta, dum vinculis cum inimicissimis conglutinatæ arctissimis, timere raptoribus & violatoribus cogamur prælianti-bus, & lugere cadentes. Neque enim vindicatum virgines aduolastis à violatoribus, sed nunc à viris auellitis coniuges, & à liberis matres, qui miseris nobis tristius auxilium, quàm neglectus ille fuit & proditio, fertis : illa nobis ex horum amore, ex vestra miseratione hæc oblata sunt. Nam si alia belli causa esset, dandum hoc erat nobis, quæ vos soceros, auos atque affines effecimus, arma vt poneretis: sin nos in causa sumus, abducite nos quæsumus cum generis & liberis, ac reddite nobis parentes cognatosq;: abstrahere à prole atq; viris omittite, ne iterum captiuæ reddamur. Ea quum Hersilia diceret, orarentq; cæteræ, induciis factis procedunt ad colloquium duces. Interea mulieres ad parentes & fratres adducere viros liberosq;, reficere cibo & potu eos qui quærerent, saucios domum deportatos curare, ostendere domi se præesse, quanta viri in se indulgentia essent, quantaque charitate & honore prosequerentur.

A καὶ τοι πολλῶν πεσόντων, ἐν οἷς καὶ Ὀστίλλιος. τοῦτον Ἑρσιλίας ἀνδρα, καὶ πάππον Ὀστιλλίου τοῦ μετὰ Νομᾶν βασιλεύσαντος ἡνέσθαι λέγουσιν. αὖθις δὲ πολλῶν ἀγώνων ἐν βραχεῖ συνισταμένων, (ὡς εἰκὸς) ἑνὸς μάλιστα τοῦ τελευταίου μνημονεύουσιν, ἐν ᾧ Ῥωμύλου τὴν κεφαλὴν πληγεὶς λίθῳ, καὶ πεσεῖν ὀλίγου δεήσαντος, τοῦ τ' αὐτέχειν ὑφέμενοι τοῖς Σαβίνοις, ἐνέδωκαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φυγῇ τρεῖς τὸ Παλάτιον ἐχώρουν ἐξωθούμενοι τῶν ὀπισθεν. ἤδη δὲ ὁ Ῥωμύλος ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρων, ἐβούλετο μὲν εἰς τὰ ὅπλα χωρεῖν τοῖς φεύγουσιν ἐνδυτίως, καὶ μέγα βοῶν ἵστασθαι καὶ μάχεσθαι παρεκάλει. πολλῆς δὲ τῆς φυγῆς αὐτῷ τρεπομένης, καὶ μηδενὸς ἀναστρέφειν τολμῶντος, ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, εὔχετο τῷ Διὶ στῆσαι τὸ στράτευμα, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα πεσόντα μὴ προϊδεῖν, ἀλλ' ὀρθῶσαι. θυομένης δὲ τῆς εὐχῆς, αἰδώς τε τοῦ βασιλέως ἔσχε πολλοὺς, καὶ θάρσος ἐκ μεταβολῆς παρέσχε τοῖς φεύγουσιν. ἔστησαν οὖν πρῶτον οὗ νῦν ὁ τοῦ Διὸς τοῦ Στατοῦ ἵδρυται νεώς, ὃν ὀπισάσιον ἂν τις ἐρμηνεύσειεν. εἶτα συναπτόντες πάλιν, ἔωσαν ὀπίσω τοὺς Σαβίνους ὀπὶ τὸν νῦν Ῥήγιαν προσαγορευομένῳ καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερόν. ἐν τούτῳ δὴ αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ἐπαρχῆς μάχεσθαι τολμῶντας, ἐπέσχε δεινὸν ἰδεῖν θέαμα καὶ λόγου χρείττων ὄψις. αἱ γὰρ ἁρπασθεῖσαι θυγατέρες τῶν Σαβίνων ὤφθησαν ἀλλαχόθεν θρῆνοι μετὰ βοῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ διὰ τῶν ὅπλων φερόμεναι καὶ τῶν νεκρῶν, ὥσπερ ἐκ θεοῦ κάτοχοι, τρεῖς τε τοὺς ἄνδρας αὐτῶν καὶ τοὺς πατέρας· αἱ μὲν, παιδία κομίζουσαι νήπια τρεῖς τῆς ἀγκάλας, αἱ δὲ, τὸν κόμην τρεχόμεναι λελυμένῳ· πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι, ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. ἐπεκλάσθησαν οὖν ἀμφότεροι, καὶ διέξον αὐταῖς ἐν μέσῳ καθεστῆναι τῆς

D τοιαύτης. καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πόνων ἐχώρει, καὶ πολὺς οἶκτος ἐν τρεῖς τε τὸν ὄψιν καὶ τοὺς λόγους, ἔτι μᾶλλον εἰς ἱκεσίαν καὶ δέησιν ἐκ διαλογίας καὶ παρρησίας τελευτώσας. Τί γὰρ (ἔφασαν) ὑμᾶς δεινὸν ἢ λυπηρὸν ἐργασάμεθα, τὰ μὲν ἤδη πεπόνθαμεν, τὰ δὲ πάσχομεν τῶν χειρίστων κακῶν; ἡρπάσθημεν ὑπὸ τῶν νῦν ἐχόντων βίᾳ καὶ τοῦ δικαίου· ἁρπασθεῖσαι δὲ ἠμελήθημεν ὑπὸ ἀδελφῶν καὶ πατέρων, καὶ οἰκείων χρόνον τοσοῦτον, ὅσος ἡμᾶς τρεῖς τὰ ἔθνη κεραίσας ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις, πεποίηκε νῦν ὑπὸ τῶν βιασαμένων καὶ τοῦ δικαίου μησάντων δεδιέναι

E μαχομένων, καὶ κλαίειν θνησκόντων. οὐ γὰρ ἤλθετε λυμαινόμενοι ἡμῖν παρθένοις οὔσαις ὀπὶ τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ νῦν ἀνδρῶν ἀποσπᾶτε γαμετὰς καὶ τέκνων μητέρας, οἰκεῖοι τέρας βοήθειαν ἐκείνης τῆς ἀμελείας καὶ τρεῖς δόσιας βοηθοῦντες ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις. τοιαῦτα μὲν ἠγαπήθημεν ὑπὸ τούτων, τοιαῦτα δὲ ὑφ' ὑμῶν ἐλεούμεθα. καὶ γὰρ εἰ δι' ἄλλην αἰτίαν μάχεσθε, παύσασθαι, δι' ἡμᾶς, πενθεροὶ γεγενόντες καὶ πάππους, καὶ οἰκείους ὄντας, ἐχθρῶν. εἰ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ πόλεμος ἐστὶ, κομίσασθε ἡμᾶς μετὰ γαμβρῶν καὶ τέκνων, καὶ ἀπόδοτε ἡμῖν πατέρας καὶ οἰκείους, μηδὲ ἀφέλησθε παῖδας καὶ ἀνδρας ἱκετεύομεν ὑμᾶς, μὴ πάλιν αἰχμάλω-

τοι γενέσθαι. τοιαῦτα πολλὰ τῆς Ἑρσιλίας τρεσαγορευούσης, καὶ τῶν ἄλλων δεομένων, ἐπείσθησαν ἀνοχαὶ, καὶ συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες. αἱ δὲ γυναῖκες ἐν τούτῳ τοῖς πατράσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἄνδρας τρεσῆγον καὶ τέκνα, τρεσέφερόν τε τρεφὴν καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις, καὶ τοὺς τεραυμένους ἐθεράπευον οἴκαδε κομίζουσαι· καὶ παρεῖχον ὁρᾶν ἀρχούσας μὲν αὐταὶ τοῦ οἴκου, τρεσέχουσας δὲ τοῖς ἄνδρας αὐταῖς, καὶ μετ' εὐνοίας ἡμῖν ἅπασαν νεμούσας.

ἐκ τούτου σωπήθεντας τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας σωοικεῖν τοῖς ἔργοισιν (ὥσπερ εἴρηται) πάντας ἔργου καὶ πάσης λαβείας, πλὴν τῆς λαναίας, ἀφιέναι· οἰκεῖν δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίοις καὶ Σαβίνοις· καὶ καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἀπὸ Ῥωμύλου τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἀπὸ τῆς Τατίου πατρίδος· βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους. ὅπου δὲ ταῦτα συνέβη, μέχρι νῦν κομίτιον καλεῖται· κομίρεγα Ῥωμαῖοι τὸ συνελθεῖν καλοῦσι. διπλασιασθείσης δὲ τῆς πόλεως, ἑκατὸν μὲν ἐκ Σαβίνων πατρίκιοι προσκατειλέχθησαν, οἱ δὲ λεγεῶνες, ἐκ μύριοι πεζῶν μὲν ἑξακισχίλιοι, ἱππέων δὲ, ἑξακόσιοι. φυλὰς δὲ τρεῖς κατέστησαν τοῖς μὲν ἀπὸ Ῥωμύλου, Ῥαμνήσιοι· τοῖς δὲ ἀπὸ Τατίου, Τατιήσιοι· τρίτοις δὲ, Λουκερήσιοι· ἀφ' ὅ τι ἄλσος, εἰς ὃ πολλοὶ καταφυγόντες ἀσυλίας διδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετέσχον· τὰ δὲ ἄλση λουκοὺς ὀνομάζουσιν. ὅτι δὲ ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται, τοιόνδε μαρτυρεῖ· τρίβουσι γὰρ ἔτι νῦν τὰς φυλὰς καλοῦσι, καὶ τριβουνοὺς τοὺς φυλάρχους. ἑκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας εἶχεν, αἃς ἔνιοι λέγουσιν ἐπωνύμους εἶναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν. τοῦτο δὲ δοκεῖ ψεῦδος εἶναι· πολλαὶ γὰρ ἔθνεσιν ἀπὸ χωρίων τὰς προσηγορίας. ἄλλα μέντοι πολλὰ τῆς γυναικείας ἐν ἡμῖν ἀπέδωκαν, ὧν καὶ ταῦτά ἐστιν· ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ βαδίζουσας, αἰδοῦς δὲ μηδένα μηδὲν εἰπεῖν παρούσης γυναικὸς, μηδ' ὀφθῆναι γυμνὸν, ἢ δίκην φεύγειν τοῦδε τοῖς ἐπὶ τῶν φονικῶν καθεζόμενοι, φορεῖν δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βούλλαν, ἀπὸ τοῦ σχήματος ὅμοιον πομφόλυγι προσδεδεμένοι, καὶ προσπόρφυρον. ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτερος πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατὸν, εἶτα οὕτως εἰς τὸν ἅπαντας συνῆγον· ᾤκει δὲ Τάτιος μὲν, ὅπου νῦν ὁ τῆς Μονήτης ναός ἐστι, Ῥωμύλος δὲ, πρὸς τοῖς λεγομένοις βαθμοὶς καλῆς ἀκτῆς. οὗτοι δὲ εἰσι πρὸς τῷ εἰς τὸν ἱππόδρομον τὸν μέγαν ἐκ Παλατίου καταβασιν. ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν κρανείαν ἔφασαν τὴν ἱερὰν γεγονέναι, μυθολογοῦντες ὅτι πειρώμενος ὁ Ῥωμύλος ἀκοντίζειν ἀπὸ τοῦ Λοφεντίνου, τὸ ξυρὸν ἔχουσαν κρανείας· καταδύσης δὲ τῆς ἀκμῆς εἰς βάθος, ἀναστάσαι μὲν οὐδεὶς, πειρωμένων πολλῶν, ἴσχυσε· τὸ δὲ ξύλον ἔρριζον ἡ γῆ ζώφυτος οὖσα, καὶ βλαστοὺς ἀφῆκε, καὶ στέλεχος ἐν μέγεθος κρανείας ἔρρεψε. τοῦτο δὲ οἱ μετὰ Ῥωμύλου, ὡς ὄν τι τῶν ἁγιωτάτων ἱερῶν, φυλάττοντες καὶ σεβόμενοι, περιετείχισαν. ὅτῳ δὲ προσοίοιτο δόξειε μὴ θαλερὸν εἶναι μηδὲ χλωρὸν, ἀλλ' οἷον ἀναφαίνειν καὶ φθίνειν, ὁ μὲν οὖν ἐφέρετο κραυγὴ τοῖς προστυγχάνουσιν· οἱ δὲ ὥσπερ ἐμπρησμῷ βοηθοῦντες, ἐδίδοσαν ὕδωρ, καὶ συνέφερον πανταχόθεν, ἀγγεῖα πλήρη κομίζοντες ἐπὶ τὸν τόπον. Γάϊος δὲ Καῖσαρ (ὡς φασὶ) τὰς ἀναβάσεις ἐπισκευάζοντος, καὶ τῶν τεχνιτῶν περιορυττόντων τὰ πλησίον, ἔλαθον αἱ ῥίζαι κακωθεῖσαι πανταχόθεν, καὶ τὸ φυτὸν ἐμαράνθη. μιᾶς μὲν οὖν οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίων ἐδέξαντο, καὶ περὶ αὐτῶν ὅσα καλῶς εἶχεν, ἐν τῷ Νομᾶ βίῳ γέγραπται. θυρεοῖς δὲ τοῖς ἐκείνων ὁ Ῥωμύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὁπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Ῥωμαίων, Ἀργολικὰς πρότερον ἀσπίδας φορούντων. ἑορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοις μετεῖχον, αἃς μὲν ἦγε τὰ γένη πρότερον οὐκ ἀνειλόντες, ἑτέρας δὲ θέμενοι καινὰς, ὧν ἥ τε τῶν Ματρωναλίων ἐστὶ, δοθεῖσα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου καταλύσει, καὶ ἡ τῶν Καρμενταλίων. τὴν δὲ Καρμέντην οἱονεί τινες μοῖραν εἶναι, κυείας ἀνθρώπων γενέσεως· διὸ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν αἱ μητέρες,

A Ita pax fit, vt quæ vellent mulieres, manerent apud eos à quibus tenebantur, ab omni opere, & obsequio, præterquam lanificio, immunes: communem haberent Romani & Sabini vrbem, Roma vrbs à Romulo, Romani omnes Quirites à Tatii patria vocarentur, regnum ducibus domi militiæque consociaretur. Locus vbi fœdus ictum fuit, hodie quoque à coëundo Comitium vocatur. Geminata vrbe, centum ex Sabinis senatores allecti, legiones constitutæ ex peditibus senis millibus, equitibus sexcenis. Tribus tres, Ramnenses à Romulo, à Tatio Tatienses, Luceres à luco, quo in asylum multi qui confugerant, inuiolati in ciuitatem recepti erant. quippe tres fuisse, & nomen tribus & tribuni declarat. Singulæ denis constabant curiis, quibus Sabinarum imposita nomina autumant quidam fuisse. Verùm id quia à regionibus cognomina complures habent, falsum videtur: quamuis multa constituerint in honorem feminarum, ex quibus hæc sunt: Decedere illis via, ab omni obscœno dicto præsente muliere abstinere, non conspici nudum, aut apud iudices rerum capitalium illas causam dicere, earum liberos gestare bullam ex figura & similitudine colli ornamentum & prætextam. Consilia non statim vocabant reges in vnum, sed separata primò cum suis vterque centenis habebant, inde conueniebant omnes. Tatius habitabat vbi ædes nunc Monetæ est, Romulus ad pulchri littoris quos vocant gradus, circa descensum ex Palatio in Circum maximum. Quo loco referunt sacram cornum fuisse, & fabulam attexunt, exercentem se Romulum torsisse ex Auentino lanceam, cuius erat corneum hastile. Altè defixam cuspidem conuellere quum multi niterentur, neminem valuisse, lasciuientem autem, quæ lignum erat amplexa, humum, ramos & stipitem corni eximia germinasse proceritate. Eam posteri, vt rem sanctissimam magna religione venerantes, muro cinxerunt. Quæ sicui visa esset minus frondescere vel virescere, sed marcescere & exarescere, id clamore ille ilicò significabat obuiis quibusque: qui sicut ad restinguendum incendium aquam conclamabant, simul concursus fiebat, vndique vasa plena eò aquæ portantium. Caio autem Cæsare gradus instaurante, quum opifices tellurem adhærentem arbori circunfoderent imprudentes, planè corruperunt radices, ac contabuit arbor. Menses acceperunt Sabini Romanorum, in quibus quicquid probatu dignum sit, in vita Numæ retulimus. Romulus ab illis est scuta mutuatus, suaque ac Romanorum, qui ferre ante parmas Argolicas solebant, arma mutauit. Festos dies & sacra inter se promiscua habuere: quæ adferret vtraque gens non antiquarunt, instituerunt insuper noua, ex quibus Matronalia sunt, ob bellum diremptum, concessa fœminis, itemque Carmentalia. Carmentam aiunt quidam Parcam esse, hominum generationis præsidem. Vnde colitur à matribus familiàs. Alii

Arcadis Euandri memorant coniugem fuſſe fatidicam, & verſibus oracula ſolitam reddere: propterea à carminibus dictam Carmentam, quum Nicoſtratæ verum nomen eſſet. Hæc quidem vulgaris eſt opinio. Alii vero probabilius Carmentam interpretantur, quaſi mente carentem, ex furore fanatico. De Paliliis ſupra eſt dictum. Lupercalia ex tempore dicas luſtralia eſſe, quia diebus nefaſtis aguntur menſis Februarii, quem interpreteris luſtralem. Diem veteres Februatum vocabant. Videtur vero è nomine ſolennitas illa admodum vetuſta, ab Arcadibus Euandri comitibus accepta. Cæterum hęc vulgata eſt fama: nam deduci nomẽ potuit à lupa: quod inde luperci (vnde educatum Romulum ferunt) auſpicari cernamus curſum per vrbem. Verum quæ aguntur, cauſam præbent conIectu difficilem. Iugulant capras, inde nobilibus duobus adoleſcentibus adductis, alii gladio cruento frontem tingunt, alii ſtatim imbuta lacte lana detergunt eam: deterſa ridere adoleſcentes oportet. Hinc tergoribus diſſectis caprarum, in ſubligaculo diſcurrunt nudi, obuium quenq; ſcuticis cædentes. Mulieres adultæ non declinant verbera, proficere ea ad conceptionem & partum ratæ. Celebritas ea hoc quoq; habet peculiare, canẽ quod immolent Luperci. Cauſas fabuloſas Butas quidam in Elegiis rerum Romanarum prodit: Romulum deuicto Amulio curſu ſe exultantem contuliſſe in locum eum vbi lupa infantibus ipſis ſummiſerat mammam, atq; hac ſolennitate eum curſum referri, nobileſq; in curſu adoleſcentes,

Pulſare oblatos ſtrictis velut enſibus, Alba
Tunc ſeſe extulerant, Romulus atq; Remus.

Enſem vero cruentum fronti admotum cædis notam eſſe periculi. Abſterſionem per lac ipſorum monimentum nutrimentorum. C. Acilius ante conditam vrbem autor eſt, Romuli & Remi pecus amiſſum fuiſſe, quos Fauno voto facto nudos, ne moleſtus iis ſudor foret, ad requirendum id excurriſſe. Hinc nudos diſcurrere Lupercos. Canem arbitror, ſi luſtratio id ſacrum eſt, immolari, quod eo vtantur luſtrati. Etenim Græci in ſacris luſtralibus catulos efferunt, ac paſſim exigunt catulos, quam ceremoniam vocant περισκυλακισμόν. Quod ſi in Lupercalibus gratitudinis cauſa ſacrum faciunt, ob eductum & ſeruatum Romulum, non abſurde canem iugulant, quia lupis inimicus eſt. Niſi ſane hoc animal, quod interpellet in diſcurrendo Lupercos, punitur. Fama eſt, Romulum etiam ignem primum conſecraſſe, virgineſque legiſſe, quas Veſtales vocant. Alii tribuunt id Numæ. Mire alioqui Romulum fuiſſe tradunt Religioſum, augurandique peritum, atque eam ob ſcientiam lituum geſtaſſe. Eſt lituus bacillum incuruum, quo qui auſpicantur, templa capiunt. Hunc in Capitolio ferunt ſeruari ſolitum, ſed capta à Gallis vrbe perditum, mox eiectis illis inter cætera incenſa omnia & corrupta, multo obrutum cinere inuentum fuiſſe, intactum autem ab igne. Leges Romulus nonnullas tulit: ex quibus illa dura eſt, quæ mulieri à viro vetat diuertere, at viro permittit illam, veneficio ſublatis liberis vel ſub-

A οἱ δὲ, τὴν τοῦ Εὐανδρου τοῦ Ἀρκάδος γυναῖκα, μαντικήν τινα καὶ φοιβαστικὴν ἐμμέτρων χρησμῶν ἡγουμένην, Καρμέντην ἐπονομαζομένην· (τὰ γὰρ ἔπη κάρμινα καλοῦσι) Νικοστράτην δὲ ἰδίῳ ὄνομα κύριον αὐτῆς. καὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται· τὴν δὲ Καρμέντην ἔνιοι πιθανώτερον ἀφερμηνεύουσιν, οἷς ἐξεστημένῃ νοῦν, ἀφαῖς ἐν τοῖς ἐνθουσιασμοῖς τῶν φρενῶν. ὃ μὲν γὰρ ἐρεαῖς, κάρηνα, μέν τε δὲ, τὴν νοῦν ὀνομάζουσι. περὶ δὲ τὴν παλιλίων περιείρηται τὰ λουπερκάλια, παρὰ μὲν χρόνῳ δόξειεν ἂν εἶναι καθάρσια· (δρᾶται γὰρ ἐν ἡμέραις ἀποφράσι τῆς φευρουαρίου μηνὸς, ὃν καθάρσιον αὐτῆς ἑρμηνεύουσιν, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνῳ τῷ παλαιὸν ἐκάλουν φευράτιον) πιθανόν δὲ καὶ τὴν ἑορτὴν ἑλληνιστὶ σημαίνει λύκαια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος ἀπ' Ἀρκάδων εἶναι τὴν παρ' Εὐανδρον. ἀλλὰ τὸ μὲν κοινόν ἐστι· δρῶνται γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίνης γεγενέναι τὸν νόμον. καὶ γὰρ ἀρχομένοις τῆς περιδρομῆς τοὺς λυπέρκους ὁρῶμεν ἐντεῦθεν ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι. τὰ δὲ δρώμενα τὴν αἰτίαν ποιεῖ διεστόπασον· σφάττουσι γὰρ αἶγας, εἶτα μεριδικίων δυοῖν ἀπὸ ῥήσεις περιστάντων αὐτοῖς, οἱ μὲν ἠμαγμένῃ μαχαίρᾳ τὸν μετώπου διήλαισιν, ἕτεροι δὲ ἀπομάττουσιν εὐθὺς, B ἔριον βεβρεγμένον γάλακτι περιστέφοντες. γελᾶν δὲ δεῖ τὰ μειδίκια μετὰ τὴν ἀπόμαξιν. ἐκ δὲ τούτου τὰ δέρματα τῶν αἰγῶν καταπόντες, διαθέουσιν ἐν περιζώμασι γυμνοὶ, τοῖς σκύτεσι τὴν ἐμπροσθὲν παίοντες. αἱ δὲ ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παίεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. ἴδιον δὲ τῆς ἑορτῆς τὸ καὶ κύνα θύειν τοῖς λουπέρκοις. Βούτας δέ τις αὐλίας μυθώδεις ἐν ἐλεγείοις περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀναγράφων, φησὶ, τὸν Ἀμουλίου τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον κατήσαντας, ἐλθεῖν δρόμῳ μετὰ χαρᾶς ὅπου τὸν τόπον ἐν ᾧ νηπίοις ὄσιν αὐτοῖς ἡ λύκαινα θηλῶν ὑπέστη καὶ μίμημα, τὸν τε δρόμου τοῦ ἑορτοῦ ἄγεσθαι καὶ θέσθαι τοῖς ἀπὸ θύρας, τοῖς ἐμποδίοις τύπτοντας, ὥσπερ τότε φάσκουσιν ἔθεον Ἐξ' Ἀλβης ἔθεον Ῥωμύλος ἠδὲ Ῥέμος. καὶ ὁ μὲν ξίφος ἠμαγμένον περιφέρεσθαι ὦ μετώπῳ, τὸν τότε φόνου καὶ κινδύνου σύμβολον, τοῦ δὲ διὰ τὸ γάλακτος ἀπόκαθαρσιν, ὑπόμνημα τῆς τροφῆς αὐτῶν εἶναι). Γάιος δὲ Ἀκίλιος ἱστορεῖ, περὶ τῆς κτίσεως τὰ θρέμματα τὸν Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι· τοὺς δὲ, παρὰ Φαύνῳ περιστελλομένους ἐκδραμεῖν γυμνοὺς ἐπὶ τὸν ζήτησιν, ὅπως ὑπὸ τὸν ἱδρῶτος μὴ ἐνοχλοῖντο· καὶ διὰ τοῦτο γυμνοὶ περιδέχθαι τοὺς λυπέρκους. τὸν δὲ κύνα φαίνεται ἂν, εἰ μὲν ἡ θυσία καθαρμός ἐστι, θύεσθαι, καθαρσίῳ χρωμένων αὐτῷ· (καὶ γὰρ Ἕλληνες ἔν τε τοῖς καθαρσίοις σκύλακας ἐκφέρουσι, καὶ πολλαχοῦ χρῶνται τοῖς λεγομένοις περισκυλακισμοῖς) εἰ δὲ τῇ λυκαίνῃ χαριστήρια ταῦτα, καὶ τροφεῖα καὶ σωτήρια Ῥωμύλου τελοῦσιν, οὐκ ἀπόπτως ὁ κύων σφάττεται· λύκοις γὰρ ἐστὶ πολέμιος. εἰ μὴ νὴ Δία κολάζεται ὁ ζῶον ὡς παρενοχλοῦν τοῖς λουπέρκοις, ὅταν περιθέωσι. λέγεται δὲ καὶ τὸν πῦρ ἀγνείαν Ῥωμύλον καταστῆσαι πρῶτον, ἀποδείξαντα παρθένους ἱερὰς, ἑστίας περιφρουμένας. οἱ δὲ τοῦτο μὲν εἰς Νομᾶν ἀναφέρουσι, τὰ δὲ ἄλλα τὸν Ῥωμύλον διαφερόντως θεοσεβῆ, ἔτι δὲ μαντικὸν ἱστοροῦσι θύειν, καὶ φορεῖν ὅπερ μαντικῆς καλούμενον λίτυον. ἔστι δὲ καμπύλη ῥάβδος, ᾗ τὰ πλινθία καθεζομένοις ἐπ' οἰωνῶν διαγράφειν. τοῦτο δὲ ἐν Παλατίῳ φυλαττόμενον ἀφανισθῆναι περὶ τὰ Κελτικὰ τῆς πόλεως ἁλώσης. εἶτα μέν τοι τῶν βαρβάρων ἐκπεσόντων, εὑρεθῆναι κατὰ τέφρας βαθείας, ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀπολωλόσι καὶ διεφθαρμένοις. ἔθηκε δὲ καὶ νόμους τινάς, ὧν σφοδρὸς μέν ἐστιν ὁ γυναικὶ μὴ διδοὺς ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναῖκα δὲ διδοὺς ἐκβαλεῖν ὅπερ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλοπῆς ὑποβολῇ,

καὶ μοιχευθεῖσαν· εἰ δ' ἄλλως τίς ἀποπέμψαιτο, τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν, τῆς γυναικὸς εἶναι, τὸ δ', τῆς Δήμητρος ἱερὸν κελεύων. τὸν δ' ἀποδόμενον γυναῖκα θύεσθαι χθονίοις θεοῖς. ἴδιον δ', τὸ μηδεμίαν δίκην τῶν παρηκτόνων ὀρίσαντα, πᾶσαν ἀνδροφονίαν, παρηκτονίαν προσειπεῖν. ὡς τούτου μὲν ὄντος ἀπορρήτου, ἐκείνου δὲ ἀδιανοήτου. καὶ μέχρι χρόνων πολλῶν ἔδοξεν ὀρθῶς ἀπογνῶναι τοιαύτην ἀδικίαν· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν Ῥώμῃ πρότερον ἐτῶν ἑξακοσίων παρελθομένων· ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἀννιβαϊκὸν πόλεμον ἱστόρηται Λεύκιος Ὄστιος παρηκτόνος θυέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανὰ περὶ τούτων· ἔτει δὲ πέμπτῳ τῆς Τατίου βασιλείας, οἰκεῖοί τινες αὐτοῦ καὶ συγγενῆς πρέσβεσιν ἀπὸ Λαυρέντου βαδίζοντες εἰς Ῥώμην ἐντυχόντες, κατ' ὁδὸν ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα βίᾳ, καὶ μὴ προθυμουμένοις, ἀλλ' ἀμυνομένοις αἰσθόμενοι. ἔργου δ' δεινοῦ τολμηθέντος, ὁ μὲν Ῥωμύλος εὐθὺς δεῖν ὤετο κολάζειν τοὺς ἀδικήσαντας, ὁ δ' Τάτιος ἐξέκρουε, καὶ παρῆγε καὶ τὸ μόνον αὐτοῖς ὑπῆρξεν αἴτιον ἐμφανοῖς παραφορᾶς, τὰ δ' ἄλλα κατεσκευωρούμενος ἑαυτοῖς, ὡς ἐνιμάλισα κοινῶς ἐχρῶντο καὶ μετ' ὁμονοίας τοῖς πράγμασιν· οἱ δὲ τῶν αἰρηκότων οἰκεῖοι, πάσης ἐξειργασμένοι δίκης νομίμου παρὰ τὸν Τάτιον, ἀποκτιννύουσιν αὐτὸν ἐν Λαβινίῳ, θύοντα μετὰ Ῥωμύλου, προπαρεσκευασμένοι· τὸν δὲ Ῥωμύλον, ὡς δίκαιον ἄνδρα, προθύπεμψαν εὐφημοῦντες· ὁ δ', τὸ μὲν σῶμα τοῦ Τατίου κομίσας ἐντίμως ἔθαψε, καὶ κεῖται πρὸς τὸ καλούμενον Ἀρμιλούστριον ἐν Ἀβεντίνῳ, τῆς δ' δίκης τοῦ φόνου παντάπασιν ἠμέλησεν. ἔνιοι δ' τῶν συγγενῶν ἱστοροῦσι, τὸν μὲν πόλιν τῶν Λαυρεντίων φοβηθεῖσαν ἐκδιδόναι τοῖς αὐτόχειρας Τατίου, τὸν δὲ Ῥωμύλον ἀφεῖναι, φήσαντα φόνον φόνῳ λελύσθαι· τοῦτο δὲ λόγου μόνον παρέχει καὶ ὑποψίαν ὡς ἀσμένως γένοιτο αὐτῷ τοῦ συναρχοντος ἀπαλλαγῆναι. τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲν διεπράξατο οὐδὲ διεταράσσετο τοὺς Σαβίνους, ἀλλ' οἱ μὲν εὔνοια τῇ πρὸς αὐτὸν, οἱ δ' φόβῳ τῆς δυνάμεως, οἱ δ' ὡς θεῷ χρώμενοι, εἰς πᾶσαν εὔνοιαν θαυμάζοντες διετέλουν. ἐθαύμαζον δ' πολλοὶ καὶ τὸν ἐν τοῖς αἰθέρσιν τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ πρεσβύτεροι Λατῖνοι πέμψαντες, αὐτῷ φιλίαν ἐποιήσαντο καὶ συμμαχίαν. Φιδηνᾶς δ' εἷλεν, ἀστυγείτονα τῆς Ῥώμης πόλιν, ὡς μὲν ἔνιοι φασὶν, ὀξάφνης τοὺς ἱππέας πέμψας, καὶ κελεύσας ὑποτεμεῖν τὸν πυλῶν τοὺς τρόφιγγας, εἶτα ὀψὲ φανεὶς αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως. ἕτεροι δ' λέγουσι, πρότερος ἐκείνος ἐμβαλόντας ἑλεῖν τε λείαν καὶ καθυβρίσαι πολλὰ τὸν χώραν καὶ τὸ πρόστειον. ἐνέδρας δ' τὸν Ῥωμύλον θέμενον αὐτοῖς, καὶ παραφθείραντα πολλοὺς, λαβεῖν τὸν πόλιν· ὃ μὲν ἀνεῖλεν ὃ δὲ κατέσκαψεν, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν, διχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀποστείλας οἰκήτορας, εἰδοῖς Ἀπριλλίαις. ἐκ τούτου λοιμὸς ἐμπίπτει, θανάτοις μὲν αἰφνιδίοις καὶ θεσπέσιοι νόσων ὑπερφέρων, ἀπόλυμος δ' καὶ καρπῶν ἀφορίας, καὶ θρεμμάτων ἀγονίας. πάθη δ' καὶ σταγόνα αἵματος ἡ πόλις, ὥστε πολλὴν προσγενέσθαι τοῖς ἀναλωθεῖσι πάθεσι δεισιδαιμονίαν. ἐπεὶ δ' καὶ τοῖς τῶν Λαυρεντῶν οἰκήσουσιν ὅμοια συνέβαινεν, ἤδη παντάπασιν ἐδόκει τοῦ ὑπὸ Τατίῳ συλλεχθέντων δικαίων, ὑπό τε τῶν πρέσβεσι φονευθεῖσι, μύσμα δαιμόνιον ἀμφοτέρας ἐλαύνειν τὰς πόλεις· ἐκδοθέντων δ' τῶν φονέων καὶ κολασθέντων παρ' ἀμφοτέροις, ἐλώφησεν ὑπὸ ἥλιον τὰ δεινά. καὶ καθαρμοῖς ὁ Ῥωμύλος ἥγνισε τὰς πόλεις, οὓς ἔτι νῦν ἱστοροῦσιν ὑπὸ τῆς Φερεντίνης πύλης συντελεῖσθαι. πρὶν δ' λῆξαι τὸν λοιμὸν, ἐπέθεντο Καμάριοι Ῥωμαίοις,

A dito partu vel adulterio admisso repudiare. Sin alia de causa domo exegerit eam, partem bonorum viri attribuit mulieri, partem Cereri consecrauit. Qui repudiasset vxorem, deos manes placaret. Singulare est, quod qui pœnam in eos qui parentes necauerunt, nullam sanxierit, quoduis homicidium parricidii designauerit nomine, tanquam hoc nefario facinore, illo inaudito. Ac multis quidem seculis post visus est, merito sane, id scelus sensisse non extiturum. Nam annis prope totis sexcentis, nemo Romæ se isti facinori obligauit: sed

B patrem interemisse L. Ostius à secundo bello Punico primus fertur. Hactenus de illis satis. Porro familiares quidam Tatii & propinqui, anno eius regni quinto, Laurentum legatos, in quos proficiscentes Romam inciderant in itinere, spoliare sunt aggressi: quos repugnantes & se defendentes obtruncauerunt. Romulus facinore perpetrato tam atroci, confestim supplicio afficiendos censebat autores: Tatius rem reciiciebat ac dissimulabat. Vnde aperta est inter eos dissensio exorta, quum alioqui summa moderatione & concordia regnum administrarent communiter. Cæsorum necessarii quum pœnas iure gentium per Tatiũ non

C consequerentur, sacrificantem cum Romulo Lauinii adorti interficere: Romulum vt virum iustum honorifice sunt cum fauore prosequuti. Ille corpus Tatii magno honore Romam delatum, tumulauit in Auentino ad Armilustrium, cædem tamen plene neglexit persequi. Sunt qui scribant metu perculsos Laurentes Tatii percussores dedisse, sed Romulum cæde pensatam cædem præfatum, eos noxa soluisse. Ideo sermonibus iactitatum & habitum, vt à regni socio liberaretur, accidisse id eo non inuito. Verum nihil hinc tumultus,

D nihil seditionis ortum ab Sabinis est, sed partim fauore in illum, partim metu potentiæ, alii pro deo eum habentes, vno & constanti animo illum coluere. Multæ etiam exteræ nationes suspiciebant Romulum. Prisci Latini missis legatis amicitiam cum eo & societatem iunxere. Fidenas cepit vicinam Romæ vrbem (vt quidam autores sunt) ex improuiso immisso equitatu: quibus in mandatis dederat vt cardines excinderent portarum, mox oppressit nec opinantes. Alii tradunt, quum occupassent illi inuadere fines Romanos, populabundique agrum & suburbium fœde vastassent, insi-

E diis Romulum circumuentos plurimos occidisse, atque vrbe eorum potitum esse. Non excidit eam tamen, neq; solo æquauit, sed coloniam Romanam illuc, missis ad eam incolendam duobus millibus quingentis ciuibus, idib. April. deduxit. Subinde pestilentia ingruit, quæ mortem subitam inferens non trahebat morbum. Vulgabatur & in fruges pecudesq;, inde magna sterilitas orta. Sanguine quoq; pluit. Vnde præter fatales calamitates incessit animis grauis superstitio. Enimuero vbi eadem Laurentes lues infestauit, tum pro certo habitũ, ob necem tam Tacii quam legatorum iure

F non vindicatam, vltionem diuinam vtramq; persequi ciuitatem. Deditis post homicidis & supplicio vtrinque affectis perspicue malum est mitigatum, lustrauitq; Romulus vrbesq; expiationibus, quas hodie quoque tradunt ad portam Ferentinam celebrari. Pestilentia etiamnum grassante Camerii fecerunt in fines Romanos incursionem,

quasi peste Romanis ad vim propulsandam impeditis. At Romulus infesto exercitu mouit, ac prælio eos fudit, occidit sex millia, expugnatoq; horum oppido, dimidium eius quod bellum reliquũ fecerat, Romam habitatum traduxit, Camerium colonos Romanos bis totidem, quam ibi relicti ex Cameriis fuerant, Cal. Sextil. scripsit. Tantum illi sedecim prope annis à condita vrbe supererat ciuium. Inter cæteram prædam ex Camerio æneum attulit currum, atq; eum in templo Vulcani dedicauit, cui imposuit statuam suam à Victoria coronatam. Ita conualescente Romana re, imbecilliores accolæ obseruabant Romanos, contenti securitate. Validiores partim metu, partim inuidia non negligendum, sed occurrendum ducebant incremento eorum, Romulumq; reprimendum. Veientes, qui latum agrum & amplam colebant vrbem inter Hetruscos, occupant principes bellum facere Fidenis repetitis, quas asserebant pro suis. Id vero non modo iniquum, sed erat ridiculum etiam: qui laborantibus & bello pressis auxilium non tulissent, sed opprimi siuissent homines, vt tecta nunc & agrum ab aliis reposcerent dominis. Itaque à Romulo cum contumelioso responso dimissi, bipertito exercitu hinc adorti sunt Fidenatium copias, hinc Romulo occurrerunt. Apud Fidenas Victores interemerunt duo millia ciuium Romanorum: à Romulo fusi amplius octo millia desiderauere. Iterum ad Fidenas conflixerunt, vbi victoriam præcipue virtute partam Romuli fuisse, cuius consilium, cum pari audacia eluxit, roburque & pernicitas plusquam humana, omnes fatentur. Quod autem iactitant nonnulli, sane quam est fabulosum, atque adeo à fide abhorrens prorsus, quatuordecim millium cæsorum suamet manu, amplius dimidium interfecisse Romulum. Nam simile commentum iactant de Aristomene Messenii, trecentas eum victimas mactasse, ob totidem cæsos Lacedæmonios. Terga dantes non est Romulus insequutus eos qui superstites erant, sed infestum exercitum vrbi eorum admouit. Illi vbi tanta fracti calamitate fuerunt, ad preces conuersi, fœdus & pacem in centum annos fecere. Mulctati sunt magna agri portione, quod septimagium, id est, septimam portionem, vocant, & quæ iuxta fluuium erant salinis. Obsides tradiderunt ex primoribus quinquaginta. Ob hanc quoque victoriam triumphauit idib. Octob. duxit in eo cum alios multos captiuos, tum Veientium ducem iam senem, qui imprudenter visus fuerat, & præter ætatem imperite remp. gessisse. Vnde mansit, quum ob partam victoriam sacrificant, vt senem per forum ad Capitolium traducant prætextatum, cui bullam puerilem addunt, & proclamat præco, *Sardeis venales*: nam Sardinorum fama est Hetruscos colonos esse. Sunt autem vrbs Veii Hetruriæ. Hoc nouissimum, quod gessit Romulus, bellũ fuit. Inde id quod multi, adeoq; præter pauca exempla fecerunt omnes, qui magno & mirabili fortunæ successu ad amplas aspirauerunt opes & fastigium, nec ille declinauit: verum rebus gestis elatus animoq; insolescens reliquit comitatem illam popularẽ, quã odioso cõmutauit dominatu, atq; ex habitu, quo ornauit se, pupugit ciues.

A καὶ κατέδραμον τὴν χώραν ὡς ἀδυνάτων ἀμυνεῖσθαι δι' ὃ πάθος. αὖθις οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς, καὶ μάχῃ κρατήσας, ἑξακισχιλίους ἀπέκτεινε· καὶ τὴν πόλιν ἑλὼν, τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν προειλημμένων εἰς Ῥώμην ἐξῴκισε, τῶν δὲ ὑπομενόντων διπλασίους ἐκ Ῥώμης κατῴκισεν εἰς τὴν Καμερίαν, Σεξτιλίαις καλάνδαις. τοσοῦτον αὐτῶν πρείττων πολιτῶν, ἑκκαίδεκα ἔτη μόλις οἰκουμένην τὴν Ῥώμην. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις, καὶ χαλκοῦν ἐκόμισε τέθριππον ἐκ Καμερίας· τοῦτο δὲ ἀνέθηκεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ νίκης στεφανούμενον.

B οὕτω δὲ ῥωννυμένοις τοῖς πράγμασιν, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν πρόσοικων, ὑπεδύοντο, καὶ τυγχάνοντες ἀδείας ἠγάπων· οἱ δὲ δυνατοὶ, δεδιότες καὶ φθονοῦντες, οὐκ ἔφασκε δεῖν παρορᾶν, ἀλλ' ἐνίσταθαι τῇ αὐξήσει, καὶ κωλύειν τὸν Ῥωμύλον. πρῶτοι δὲ Τυρρηνῶν Οὐηΐοι χώραν κεκτημένοι πολλὴν, καὶ μεγάλην πόλιν οἰκοῦντες, ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου, Φιδηνάς ἀπαιτεῖν, ὡς προσήκουσαν αὐτοῖς. ὁ δὲ οὐκ ἄδικον μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον, ὅτι κινδυνεύοντόν τε καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντες, ἀλλ' ἐάσαντες, ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας, οἰκίας καὶ γῆν ἀπαιτοῖεν, ἄλλων ἐχόντων.

C καταφρονηθέντες οὖν ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου ἐν τῇ ἀποκρίσει, δίχα διεῖλον ἑαυτοὺς, καὶ τὰ μὲν, ἐπέκειντο τῇ Φιδηνῶν στρατεύματι, τὰ δὲ, πρὸς Ῥωμύλον ἀπῄεσαν. πρὸς μὲν οὖν Φιδήνας δισχιλίους Ῥωμαίων κρατήσαντες ἀπέκτειναν· ὑπὸ Ῥωμύλου δὲ νικηθέντες, ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀπέβαλον. αὖθις δὲ πρὸς Φιδήνῃ ἐμαχέσαντο, καὶ τὸ μὲν πλεῖστον ἔργον αὐτοῦ Ῥωμύλου θεάσαι, τέχνῃ τε μετὰ τόλμης πᾶσαν ὑπερβεβλημένου, ῥώμῃ τε καὶ ποδωκείᾳ πολὺ δόξαντος ἀνθρωπίνης κρείττονι κεχρῆσθαι, πάντες ὁμολογοῦσι· τὸ δὲ ὑπὸ ἐνίων λεγόμενον, κομιδῇ μυθῶδες ἐστὶ. μᾶλλον δὲ ὅλως ἄπιστον, ὅτι μυ-

D είων καὶ τετρακισχιλίων πεσόντων, ὑπὲρ ἡμίσους ἦσαν οὓς αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ Ῥωμύλος ἔκτεινεν· ὅπου καὶ Μεσήνιοι κόμπῳ χρήσασθαι δοκοῦσιν, πρὸς Λακεδαιμονίους λέγοντες, ὡς τρὶς ἑκατόμφονια θύσειεν ἀπὸ Λακεδαιμονίων. γνωμῶν δὲ τῆς τροπῆς, ἀφεὶς φόβῳ τοὺς πρεσβεύοντας ὁ Ῥωμύλος, ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει τὴν πόλιν. οἱ δὲ οὐκ ἠνέχοντο μεγάλης συμφορᾶς γενομένης, ἀλλὰ δεηθέντες, ὁμολογίαν ἐποιήσαντο καὶ φιλίαν εἰς ἑπτακαίδεκα τὸν, χώραν τε πολλὴν πρόσθεμοι τῆς ἑαυτῶν, ἣν Σεπτεμάγιον καλοῦσιν, (ὅπερ ἐστὶν ἑπτάμοιρον) καὶ τῶν πρὸς τὸν ποταμὸν ἐκ σάντες ἁλοπηγέων, καὶ πεντήκοντα τῶν ἀρίστων ὁ-

E μήρους ἐξηρήσαντες. ἐθριάμβευσε δὲ καὶ ἀπὸ τούτων εἰδοῖς ὀκτωβρίαις, ἄλλους τε πολλοὺς αἰχμαλώτους ἔχων, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐηΐων, ἄνδρα πρεσβύτην, ἀφρόνως δόξαντα καὶ παρ' ἡλικίαν ἀπείρως τοῖς πράγμασι κεχρῆσθαι. διὸ καὶ νῦν ἔτι θύοντες ὀπτανίκια, γέρροντα μὲν ἄγουσι δι' ἀγορᾶς εἰς Καπιτώλιον ἐν πορφύρᾳ, βούλλαν αὐτῷ παιδικὴν ἀφαιρούντες· κηρύττει δ' ὁ κήρυξ Σαρδιανοὺς ὠνίους. Τυρρηνοὶ γὰρ ἄποικοι Σαρδιανῶν λέγονται. Τυρρηνικὴ γὰρ πόλις οἱ Οὐήιοι. τὸν τοῦ ἕκατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπολέμησεν. εἶθ', ὦ πολλοὶ, μᾶλλον δὲ πλείω ὀλίγων πάθοιεν πρὸς μεγάλαις καὶ

F παραλόγοις ἀρθέντες εὐτυχίαις εἰς δυνάμιν καὶ ὄγκον, οὐδὲ αὐτὸς διέφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐκτεθαρρηκὼς τοῖς πράγμασι, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν εἰς μοναρχίαν ἐπαγῆ, καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατεκοσμήσατο ἑαυτόν.

ἀλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τήβεννον ἐφόρει περιπόρφυρον. ἐν θρόνῳ δὲ ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν ἀεὶ τῶν νέων οἱ καλούμενοι κέλερες, ἀπὸ τῆς περὶ τὰς ὑπουργίας ὀξύτητος. ἐβάδιζον δὲ πρόσθεν ἕτεροι βακτηρίαις ἀείροντες τὸν ὄχλον, ὑπεζωσμένοι δὲ ἱμάντας, ὥστε σπουδεῖν ἐν ὀλίγῳ οἷς προστάξειε. ὃ δὲ ἥσαν Λατῖνοι πάλαι μὲν λιγάρε, νῦν δὲ ἀλλιγάρε καλοῦσιν· ὅθεν οἵ τε ῥαβδοῦχοι, λικτώρεις, αἵ τε ῥάβδοι, βάκυλα καλοῦσιν, ἀφ' ὧν χρῆσθαι τοὺς βασιλεῖς. εἰκὸς δὲ λικτώρεις, ὑπὲρ μνήμου τοῦ κάππα, νῦν ὀνομάζεσθαι· πρότερον γὰρ λιτώρεις, Ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργοὺς ὄντας. λήιτον γὰρ τὸν δῆμον ἔτι νῦν καὶ Ἕλληνες, καὶ λαὸν τὸ πλῆθος ὀνομάζουσιν· ἐπεὶ δὲ τοῦ πάππου Νομήτορος ἐν Ἄλβῃ τελευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσῆκον, εἰς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Σαβίνοις. ἐδίδαξε δὲ καὶ τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτείαν, ἀρχομένους ἐν μέρει καὶ ἄρχοντας. οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι προσγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα πρεσβῶν ἔντιμον αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροιζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον. εἶτα σιγῆ προσέπιπτος, ἠκροῶντο· καὶ τὸ πρότερον, τὸ πεπρασμένον ἐκείνοις πυθέσθαι, τῶν πολλῶν πλέον ἔχοντες, ἀπηλλάττοντο. καὶ πάλαι μὲν ὑπὸ ἐλάττονα, τῆς γῆς τὴν δορύκτητον αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ δασάμενος τοῖς στρατιώταις, καὶ τοὺς ὁμήρους τοῖς Οὐηΐοις ἀποδοὺς, ὅτε πρεσβευόντων οὔτε βουλομένων ἐκείνων, ἔδοξε κομιδῇ τῷ γερουσίᾳ προσπλακίζειν. ὅθεν εἰς ὑποψίαν καὶ ἀφανισμὸν ἐνέπεσε, παραλόγως ἀφανισθέντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον. ἠφανίσθη δὲ νόνας Ἰουλίας ὡς νῦν ὀνομάζουσιν, ὡς δὲ τότε, Κουιντιλίας· οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον οὐδὲ ὁμολογούμενον πυθέσθαι περὶ τὴν τελευτὴν ἀπολιπὼν ἀλλ' ἢ τὸν χρόνον, ὡς προείρηται. δρᾶται γὰρ ἔτι νῦν ὅμοια τοῦ τότε πάθει πολλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν τὴν ἀσάφειαν, ὅπου Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ μετὰ δεῖπνον οἴκοι τελευτήσαντος, οὐκ ἔχει πίστιν οὐδὲ ἔλεγχον ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς, ἀλλ' οἱ μὲν αὐτομάτως, ὅτι φύσει νοσώδη, καμεῖν λέγουσιν, οἱ δὲ αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ φαρμάκοις ἀποθανεῖν· οἱ δὲ, τοῖς ἐχθροῖς τὴν αἰσχύνην ἀπολαβεῖν αὐτοῦ, νύκτωρ παρεισπεσόντας. καίτοι Σκιπίων ἔκειτο νεκρὸς ἐμφανὴς ἰδεῖν πᾶσι, καὶ τὸ σῶμα παρεῖχε πᾶσιν ὁρώμενον ὑποψίαν τινὰ τοῦ πάθους καὶ κατανόησιν· Ῥωμύλου δὲ ἄφνω μεταλλάξαντος, οὔτε μέρος ὤφθη σώματος, οὔτε λείψανον ἐσθῆτος, ἀλλ' οἱ μὲν εἴκαζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου τοὺς βουλευτὰς ἐπανασταντας αὐτὸν καὶ διαφθείραντας, νείμαντας τὸ σῶμα, καὶ μέρος ἕκαστον ἐνθέμενον εἰς τὸν κόλπον ἐξενεγκεῖν· ἕτεροι δ' οἴονται μήτε ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, μήτε μόνων τῶν βουλευτῶν παρόντων γενέσθαι τὸν ἀφανισμὸν, ἀλλὰ τυχεῖν μὲν ἔξω πρὸς τὸ καλούμενον αἰγὸς κορακὸς ἕλος ἐκκλησίαν ἄγοντα τὸν Ῥωμύλον, ἄφνω δὲ θαυμαστὰ καὶ κρείττονα λόγου πρὸς τὴν ἀέρα πάθη γενέσθαι καὶ μεταβολὰς ἀπίστους. τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ καταχεῖν τὴν πρωίαν οὐδὲν ἥσυχον, ἀλλὰ βροντάς τε δεινὰς, καὶ πνοὰς ἀνέμων, ζάλην ἐλαυνόντων πάντοθεν, ἔχουσαν. ἐν δὲ τούτῳ, τὸν μὲν πολὺν ὄχλον σκεδασθέντα, φυγεῖν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συγγραφῆναι μετ' ἀλλήλων. ἐπεὶ δ' ἔληξεν ἡ παραχὴ, καὶ

A Siquidem tunica vestiebatur purpurea ac toga prætexta. Responsa dabat ex solio recliui. Stipabat eum perpetuo globus iuuenum, qui à ministerii velocitate dicti celeres fuere. Præcedebant alii, qui baculis turbam summouebant loris succincti, vt ilico vincirent eos quos ille iuberet, vnde Lictores dicti: & virgæ quas gestabant, Fasces. Potuit fortasse vox Lictores, interposita nunc litera c dici, quum olim litores dicerentur, quasi λειτουργοί. *id est, ministri publici.* λήιτον vocant etiam hodie Græci populum, & λαὸν plebem. At quum auo Albæ defuncto Numitore, licet regnum ad ipsum pertineret, remp. in populi gratiam iussisset liberam esse,
B ac Magistratum supremum Albanis quotannis crearet: docuit eadem opera princeps Romanos liberæ & sui iuris oculos adiicere reipublic. in qua vicissim imperarent parerentque. Neq; enim adhibebantur ad rempub. gerendam senatores, sed nomen modo & speciem obtinebant honorificã: ac de more potius quam sententiæ dicendæ causa cogebantur in senatum: vbi iubenti auscultabant, neque vlla re alia prælati vulgo, quam quod priores acta audientes discedebant. ac cætera quidem minus angebant eos. Quum vero captum de hostibus agrum militibus diuisit solus, Veientibusq;
C obsides reddidit, patribus non probantibus neq; autoribus, tum profecto insigni contumelia visus est sugillare senatum. Quamobrem quum non multo post raptus ille ex oculis de improuiso esset, non caruit senatus suspicione & calumnia. Excessit rebus humanis Nonis Iul. vt nunc appellant tunc Quint. nihil dictu certum & constans de obitu suo præter tempus, vt modo diximus, relinquẽs. Eo die multa, hac quoq; memoria, celebrantur in illius commemorationem casus. Neque vero hæc miranda incertitudo sit: quum Scipionis Africani, qui à cœna domi extinctus est, ratio mortis ne-
D que certa fuerit neque quæsita, sed quidam quum esset sua sponte valetudinarius, sine vlla externa vi referant eum obisse mortem, alii veneno mortem sibimet ipsum obtulisse, alii irruptione in domum noctu facta inimicos spiritum eius interclusisse. Et quidem Scipionis Africani cadauer oculis fuit omnium expositum, præbuitque corpus aspicientibus facti suspicionem & sensum: Romuli, quum subito decessisset, vestigium nullum corporis comparuit nec vestium. Vnde suspicio fuit aliquorum, in templo Vulcani senatũ illi manus attulisse, dissectoq; interfecti corpore partem quenq; in sinu ex-
E tulisse. Aliorũ opinio est, neq; in Vulcani, neq; patribus tantum præsentibus fuisse ablatum, sed quũ extra vrbem forte Romulus concionem ad Capre paludem haberet, stupendam subito coortam & atrocem tempestatem, cæliq; miram conuersionem, solis obscuratam lucem, noctem ingruisse non placidam neq; quietam, sed cum vehementibus tonitruis, ventoq; & procella vndiq; incumbente. Ibi multitudinem effusam fugisse, primores se collegisse in globum. Postquam ex tam turbido dilux rediit, in plebe in concionem reuersa rex requisitus & desideratus est, non permisisse
F principes de eo vt inquirerent curiosius, sed vt omnes colerent Romulum iussisse venerarenturq;,

ἐν τῷ φῶς ἐξέλαμψε, καὶ τῶν πολλῶν εἰς ταὐτὸ πάλιν συνερχομένων, ζήτησις ἦν τοῦ βασιλέως καὶ πόθος, οὐκ ἐᾶν τοὺς δυνατοὺς ἐξετάζειν οὐδὲ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ πιμᾶν προσκελεύεσθαι πᾶσι καὶ σέβεσθαι Ῥωμύλον,

vt ad ſuperos raptum, qui ex bono rege volens propitiuſque ipſos ſoſpitaret: vulgus, eo audito, perfuſum gaudio & bona ſpe, quum pacem precibus popoſciſſet, domum ſe recepiſſe. Fuiſſe autem nonnullos qui factum in diſquiſitionem vocarent acerbe & inuidioſe, patresque percellerent & infamia aſpergerent, quaſi ridicula illi populo perſuaderent, quum regem ipſi ſuſtuliſſent. Ibi virum inter Patres nobiliſſimum & ſanctiſſimum, Romuloque fidum ac familiarem, ex iis qui ex Alba cum eo commigrauerant Romam, progreſſum in forum, Iulium Proculum, & tactis ſacris in concione iuratum dixiſſe, Romulum iter facienti ſibi auguſta ſpecie & humana maiore, armis fulgentibus & coruſcantibus ornatum, obuium ſe dediſſe, ad aſpectũ ſe eius horrore perfuſum, dixiſſe, Quo noſtro merito, rex, quave de cauſa iniuſtis nos & grauibus calumniis ſubieciſti, totamq; ciuitatem in immenſo deſtituiſti luctu? Reſpondiſſe illum, Diis viſum eſt, Procule, poſtquam tam diu inter mortales viximus, atque vrbem ad ſummam ſpem condidimus imperii & gloriæ, vt inter cæleſtes, ex quibus eramus, reciperemur. Vale itaque, & nuntia Romanis vt temperantiam & rem militarem colant, iis artibus futuram caput orbis Romam. Ego vobis propitius Deus adero Quirinus. Hæc nuntianti propter vitæ innocentiam & iuſiurandum, fides fuit. At enim ſimul diuinum quendam quaſi furorem animos vulgi ferunt corripuiſſe, neminem negaſſe, ſed ſuſpicione depoſita omni & calumniis, pacem Quirini precibus expoſciſſe, deumque eum conſalutauiſſe. Germana hæc profecto cum fabulis videntur apud Græcos de Ariſtea Proconneſio, & Cleomede Aſtypalenſi nobilitatis. Ariſteam in fullonis taberna vitam perhibent finiſſe, corpuſque eius, quum neceſſarii adeſſent ad id auferendum, ex conſpectu raptum: ac quoſdam, qui modo peregre veniebant, affirmaſſe Ariſteæ ſe occurriſſe Crotonem tendenti. Cleomedem, quum robore & proceritate corporis pluſquam immenſa eſſet, ſed ſtolidus & inſanus, multa vi perpetraſſe: poſtremo in ludo litterario ſuſtinentem culmen ædium, columnam manu percuſſiſſe & mediam fregiſſe. itaque tectum proruiſſe. Obtritis pueris quum ciues hominem inſectarentur, in arcam ſe magnam cõieciſſe, atq; operculum concluſum intus ita retinuiſſe, vt reuellere multi quum ſumma vi conniterentur, non valerent. Poſt vbi arcam diſſecuerunt, neque viuum inueniſſe neque mortuum. Attonitos ad conſulendum Apollinem Delphos miſiſſe, quibus reſpondiſſe vatem,

Vltimus heroum Cleomedes Aſtypalenſis.

Fama eſt Alcmenæ quoq; corpus, quum efferretur, ex oculis ſubductum, & lapidem in lecto fuiſſe inuentum. Huiuſcemodi multa fabulantur commentitia, ea quæ natura mortalia ſunt, inter cæleſtia referentes. Atqui adimere ſemel virtuti diuinitatem nefas & illiberale, rurſus in cœlo locare terram, ſtultum ſit. Relinquendę igitur fabulæ, quum rem ipſam teneamus, vt ait Pindarus,

Omnium corpus tenetur morte pallida,
Mens reſtans, æternitatis effigiem tenet.

Ea enim ex diis eſt ſola, inde eius ortus, eodem eſt & reditus, non quidem comitante corpore, verũ vbi plane à corpore explicata ſit & ſeiuncta, euaſeritq; iam vndequaq; pura, carne exuta & munda.

ὡς ἀνηρπασμένον εἰς θεοὺς, καὶ θεὸν Ἐνυαλὶν ἱλεωσόμενον αὐτοῖς ἐκ χρησοῦ βασιλέως. τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς ταῦτα πυθομένους καὶ χαίροντας ἀπαλλάττεσθαι, μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν προσκυνοῦντας· εἴ δέ τινας οἱ τοῦ πράγματος πικρῶς καὶ δυσμενῶς ἐξελέγχοντες, ἐπέρριπτον τοὺς πατρικίους καὶ διέβαλλον, ὡς ἀβέλτερα τὸν δῆμον ἀναπείθοντας, αὐτοὺς ὑπὸ βασιλέως αὐτόχρημα ὄντας. οὕτως οὖν παρεπομένων, ἄνδρα φασὶ τῶν πατρικίων ἱλαρὸν, καὶ τε δοκιμώτατον, αὐτῷ τε Ῥωμύλῳ πιστὸν καὶ συνήθη, τῶν ἀπ' Ἄλβης ἐποίκων, Ἰούλιον Πρόκλον, εἰς ἀγορὰν προελθόντα καὶ τῶν ἁγιωτάτων ἔνορκον ἱερῶν ἁψάμενον, εἰπεῖν ἐν πᾶσιν ὡς ὁδὸν αὐτῷ βαδίζοντι Ῥωμύλος ἐξ ἐναντίας προσιὼν φανείη, καλὸς μὲν ὀφθῆναι καὶ μέγας ὡς οὔποτε πρόσθεν, ὅπλοις δὲ λαμπροῖς καὶ φλέγουσι κεκοσμημένος. αὐτὸς μὲν οὖν ἐκπλαγεὶς πρὸς τὸν ὄψιν, Ὦ βασιλεῦ, φάναι, τί δὴ παθὼν, ἢ τί ἀδικηθεὶς, ἡμᾶς μὲν αἰτίαις ἀδίκοις καὶ πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ὀρφανὴν ἐν μυείῳ πένθει προελέλοιπας; ἐκεῖνον δ' ἀποκρίναι, Θεοῖς ἔδοξεν, ὦ Πρόκλε, τοσοῦτον ἡμᾶς βιῶναι μετ' αἰθέρων χρόνον ἐκεῖθεν ὄντας, καὶ πόλιν ἐπ' ἀρχῇ καὶ δόξῃ μεγίστην κτίσαντας, αὖθις οἰκεῖν οὐρανόν. ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφρονοῦντες μετ' ἀνδρείας ἀσκοῦντες, ὅπερ πλεῖστον ἀνθρώπῃ ἀφίξονται δυνάμεως. ἐγὼ δ' ὑμῖν ἵλεως ἔσομαι δαίμων Κυρῖνος. ταῦτα πιστὰ μὲν εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις ἐδόκει, διὰ τὸν τόπον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν ὅρκον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δαιμόνιόν τι συνεφάψασθαι πάθος ὅμοιον ἐνθουσιαμῷ. μηδένα γὰρ ἀντειπεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν καὶ διαβολὴν ἀφέντας, εὔχεσθαι Κυρίνῳ, καὶ προκλυτεῖν ἐκεῖνον. ἔοικε μὲν οὖν ταῦτα τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων τε Ἀριστέου τοῦ Προικοννησίου καὶ Κλεομήδους τοῦ Ἀστυπαλαιέως μυθολογουμένοις. Ἀριστέαν μὲν γὰρ ἔν τινι κναφείῳ τελευτῆσαι φασί, καὶ τὸ σῶμα μετιόντων αὐτοῦ τῶν φίλων ἀφανὲς οἴχεσθαι. λέγειν δέ τινας αὐθις ἐξ ἀποδημίας ἥκοντας, ἐντυχεῖν Ἀριστέᾳ τῷ ὅτι Κρότωνος πορευομένῳ. Κλεομήδη δ', ῥώμῃ καὶ μεγέθει σώματος ὑπερφυᾶ γενόμενον, ἔμπληκτόν τε τῷ τρόπῳ καὶ μανικὸν ὄντα, πολλὰ δρᾶν βίαια, καὶ τέλος ἔν τινι διδασκαλείῳ παίδων, τὸν ὑπερείδοντα τῷ ὀρθῷ κίονα παίξαντα τῇ χειὶ κλάσαι μέσον, καὶ τῷ στέγῃ καταβαλεῖν. ἀπολομένων δὲ τῶν παίδων διωκόμενον, εἰς κιβωτὸν καταφυγεῖν μεγάλην, καὶ τὸ πῶμα καταμοχλεύσαντα σφόδρα ἐντὸς, ὥς τε ἀποσπάσαι μὴ δυνάσθαι πολλοὺς ὁμοῦ διαζομένους. καταρρήξαντας δ' τὴν κιβωτὸν, ὅτε ζῶντα τὸν ἄνθρωπον εὑρεῖν, ὅτε νεκρόν. ἐκπλαγέντας οὖν ἀποστεῖλαι θεοπρόπους εἰς Δελφοὺς· οἷς τὴν Πυθίαν εἰπεῖν,

Ἔσχατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλαιεύς.

λέγεται δ' καὶ τὴν Ἀλκμήνης ἐκκομιζομένης νεκρὸν ἄδηλον γενέσθαι. λίθον δ' φανῆναι κείμενον ὅτι τοῦ κλίνης. καὶ ὅλως πολλὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι τοῦ τε εἰκὸς, ἐκθειάζοντες τὰ θνητὰ τῆς φύσεως ἅμα τοῖς θεοῖς. ἀπογνῶναι μὲν οὖν πάμπαν τὴν θειότητα τῆς ἀρετῆς, ἄνοσον καὶ ἀθάνατον. οὐρανῷ δὲ μιγνύειν γῆν, ἀβέλτερον. ἑαυτέον δὴ ἐχομένους τοῦ ἀσφαλείας κατὰ Πίνδαρον, ὡς σῶμα μὲν πάντων ἔπεται θανάτῳ πρεπόντως, σῶον δ' ἔτι λείπεται αἰῶνος εἴδωλον. τὸ γὰρ ὅτι μόνον ἐκ θεῶν. ἥκει γὰρ ἐκεῖθεν, ἐκεῖ δ' αὖεισιν· ὑπὸ μὲν σώματος, ἀλλ' ἐὰν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῇ, καὶ διακριθῇ, καὶ γένηται καθαρὸν πάντῃ πάσι καὶ ἄσαρκον καὶ ἁγνόν.

αὕτη γὰρ ψυχὴ ξηρὴ, ἀρίστη, κατὰ Ἡράκλειτον, ὥσπερ ἀστραπὴ νέφους διαστραπτομένη τοῦ σώματος. ἡ δὲ σώματι πεφυρμένη καὶ περιπλεκομένη σώματος, οἷς ἀναθυμίασις ἐμβεβρεθὴς καὶ ὁμιχλώδης, δυσέξαπτός ἐστι καὶ δυσαναχώνευτος. οὐδὲν οὖν δεῖ τὰ σώματα τῶν ἀγαθῶν συναναπέμπειν παρὰ φύσιν εἰς οὐρανόν, ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ψυχὰς πανταχόθεν οἴεσθαι κατὰ φύσιν καὶ δίκην θείαν, οὐκ μὴ ἀποθανόντων, εἰς ἥρωας, οὐδ' ἡρώων, εἰς δαίμονας, οὐδὲ δαιμόνων, (ἂν τέλεον ὥσπερ ἐν τελετῇ καθαρθῶσι καὶ ὁσιωθῶσιν, ἅπαν ἀποφυγόντα τὸ θνητὸν καὶ παθητικὸν) οὐ νόμῳ πόλεως, ἀλλ' ἀληθείᾳ καὶ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον εἰς θεοὺς ἀναφέρεσθαι, τὸ κάλλιστον καὶ μακαριώτατον τέλος ἀπολαβόντας. τὸν δὲ γνωριμωτάτην ἐπωνυμίαν τῷ Ῥωμύλῳ τὸν Κυρῖνον, οἱ μὲν Ἐνυάλιον προσαγορεύουσιν, οἱ δὲ ὅτι καὶ τοὺς πολίτας Κυρίτας ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι τὸν δόρυ καὶ τοὺς παλαιοὺς Κυρῖνον ὀνομάζειν, καὶ κυρίτιδος Ἥρας ἄγαλμα καλεῖν ἐπ' ἀκμῆς ἱδρυμένον. ἐν δὲ τῇ Ῥηγίᾳ δόρυ καθιδρυμένον, Ἄρεα προσαγορεύειν, καὶ δώρατι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύοντας γεραίρειν. ὡς ἂν ἀρχαῖόν τινα τὸν Ῥωμύλον, ἢ ἀκμῆς τὴν θεὸν, ὀνομαζομένην Κυρῖνον. ἱερὸν μὲν οὖν αὐτοῦ ἐστι κατεσκευασμένον ἐν τῷ λόφῳ τῷ Κυρίνῳ προσαγορευομένῳ δι' ἐκεῖνον. ἡ δὲ ἡμέρα ἣ μετήλλαξεν, ὄχλου φυγὴ καλεῖται καὶ νόννας καταστατίνας, διὰ τὸ φυγεῖν εἰς τὸ αὐτὸ ἄλσος ἐκ πόλεως καλούντας. τὴν γὰρ ἄγχα, κάστραν ὀνομάζουσιν. ὀξιούντες δὲ πρὸς τὴν θυσίαν, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων ὀνομάτων φθέγγονται μετὰ βοῆς, οἷς Μαρκέλλου καὶ Γαΐου· μιμούμενοι τὴν τότε δοπὴν καὶ ἀνάκλησιν ἀλλήλων, μετὰ δέους καὶ ταραχῆς. ἔνιοι μέντοι τὸ μίμημα τοῦτο φασὶ μὴ φυγῆς, ἀλλ' ἐπείξεως εἶναι καὶ σπουδῆς, εἰς αἰτίαν τοιαύτην ἀναφέροντες τὸν λόγον· ἐπεὶ Κελτοὶ τὸν Ῥωμύλον καταλαβόντες, ἐξεχρώσθησαν ὑπὸ Καμίλλου, καὶ δι' ἀσθένειαν ἡ πόλις οὐκέτι ῥαδίως ἑαυτῷ ἀνελάμβανεν, ἐστρατευσαν ἐπ' αὐτὸν πολλοὶ τῶν Λατίνων, ἄρχοντα Λίβιον Ποστούμιον ἔχοντες. οὗτος δὲ καθίσας τὸν στρατὸν οὐ πρόσω τῆς Ῥώμης, ἔπεμπε κήρυκα, βουλεύσασθαι λέγων τοῖς Λατίνοις ἐκλιποῦσαν ἤδη τὴν παλαιὰν οἰκειότητα καὶ συγγένειαν ἐκζωπυρῆσαι, κηδείαις αὖθις συναχθέντων ἐπιγαμίαις τῶν γενῶν. αὐτὸς οὖν πέμψειν παρθένους τε συγκλητικὰς, καὶ γυναικῶν τὰς ἀνδρόγυνος, εἰρήνην ἔσεσθαι καὶ φιλίαν αὐτοῖς, ὡς ὑπῆρξε πρότερον πρὸς Σαβίνους ἐκ τῶν ὁμοίων. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὸν τε πόλεμον ἐφοβοῦντο, καὶ τὴν παράδοσιν τῶν γυναικῶν οὐδὲν αἰχμαλωσίας ἐπιφερέστερον ἔχειν ἐνόμιζον. ἀπορούσι δὲ αὐτοῖς θεράπαινα Φιλωτίς, ὡς δέ τινες λέγουσι, Τουτόλα καλουμένη, συνεβούλευε μηδέτερα ποιεῖν, ἀλλὰ χρησαμένους δόλῳ, διαφυγεῖν ἅμα τὸν πόλεμον καὶ τὴν ὀξυμάχειαν. ἦν δὲ ὁ δόλος, αὐτή τε τῇ Φιλωτίδα, καὶ σὺν αὐτῇ θεραπαινίδας ὡραιοτάτας κοσμήσαντας, ὡς ἐλευθέρας ἀποστεῖλαι πρὸς τοὺς πολεμίους. εἶτα νύκτωρ τῇ Φιλωτίδα πυρσὸν ἆραι, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπελθεῖν μετὰ τῶν ὅπλων, καὶ χρήσασθαι κοιμωμένοις τοῖς πολεμίοις. ταῦτα δὴ ἐδρᾶτο πειθόντων τῶν Λατίνων· καὶ τὸν πυρσὸν ἀνέσχεν ἡ Φιλωτὶς ἐκ τινος ἐρινεοῦ προσχοῦσα προσκαλύμμασι καὶ παραπετάσμασιν ὁπόθεν, ὥστε τοῖς πολεμίοις ἀόρατον εἶναι τὸ φῶς, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κατάδηλον. ὡς οὖν ἐπεῖδον, εὐθὺς ἐξέσαν ἐπειγόμενοι, καὶ διὰ τὸ ἔπειξιν ἀλλήλοις περὶ τὰς πύλας ἀνακαλοῦντες πολλάκις. ἐμπεσόντες καὶ τοῖς πολεμίοις ἀπροσδοκήτως, καὶ κρατήσαντες, ἐπινίκιον ἄγουσι τὴν ἑορτήν. καὶ καταστατίνας μὲν αἱ νόννας καλοῦσιν, διὰ τὸν ἐρινεὸν καταστίξαντα τὸ Ῥωμαίων ὀνομαζόμενον. ἑστῶσι δὲ τὰς γυναῖκας ἔξω συκῆς κλάδοις σκιαζομένας. αἱ δὲ θεραπαινίδες ἀγείρουσι προιοῦσαι καὶ παίζουσιν, εἶτα πλη-

A Aridus enim hic animus est, vt vult Heraclitus præstantissimus, qui ex corpore vt è nube fulgur exilit: commistus vero corpori & implicitus, velut vapor grauis nebulosusque ægre accenditur & supera petit. Non sunt ergo bonorum corpora contra legem naturæ vna cum animo in cælo collocanda: sed virtutes atque animi, natura & iudicio diuino ex hominibus inter heroas, ex heroibus inter lares, ex laribus, si semel sicut in initiationibus lustrati sint & purgati, omni deposita conditione mortali & dolore, non publica lege, sed reipsa & consentanea ratione in numerum referendi sunt deorũ, optimũ & beatissimũ finẽ adepti. At Quiri-
B nũ dictũ Romulũ quidã quasi Martẽ putant: alii q; ciues Romani ẽt Quirites dicerentur: alii à quiri, ita spiculũ vel hastã veteres vocasse: & Quiritidis Iunonis signũ spiculo impositũ, atq; in regia collocatam hastam, Martem appellasse: eosq; qui bello strenuam operam nauassent, donari solitos hasta. Ergo quasi Martialem Romulum, aut hastatũ Deũ nomen inuenisse Quirini. Ædes ei in colle consecrata, quem ab illo nominant Quirinalem. Dies, quo vita excessit, Plebis fuga vocatur, & Nonæ Capratinæ: quod sacra extra vrbem ad Capræ paludem faciant. Quum ad sacrificium pergunt, no-
C mina multa patria proclamant, vt Marcũ, Cneum, Caium: referentes quemadmodum fugerent, & se mutuo appellarent in metu illo & tumultu. Hoc simulacrum, alia fama est, non metus, sed festinationis esse & properantiæ, atque hinc originẽ deducunt. Quum vrbe capta eiecti Galli à Camillo essent, neque se facile ciuitas ita accisis viribus colligeret, multi nominis Latini, duce Liuio Posthumio, vrbem infesti bello petiere. Hic castra in conspectu vrbis metatus, per caduceatorem significauit Latinos in animo habere exolescentẽ iam veterem necessitudinem & propinquitatem in-
D staurare, vtraque gente nouis denuo conglutinata nuptiis. Si igitur bonum numerum mitterent virginum viduarumque, pacem & amicitiam habituros, vti simili ex causa habuissent cum Sabinis. His auditis Romani, etsi à bello abhorrerent, fœminarum deditionem tamen nihilo ducebant captiuitate potiorem. Hæsitantibus ancilla Philotis, (vel vt alii volunt) Tutola nomine, vtrumq; dissuasit: suggessit autem dolum vt simul & bellum declinarent, nec darent obsides. Eius hoc fuit commentum, vt ipsam vnaq; præstantes forma ancillas ad hostes bene cultas mitterent pro ingenuis. Inde si
E signum ipsa face daret, Romani adorirentur armati sopitos, trucidarentque. Ita actum est deceptis Latinis, Facem Philotis extulit ex captifico, stragulis & tapetibus à tergo, vt falleret lumen hostem, & Romanis conspicuum esset, obiectis. vt signum conspexerunt, citato gradu confestim extulerunt se maturandi causa ad portas, se mutuo cohortantes subinde. Ita hostes adorti nec opinantes fuderunt eos. In cuius victoriæ memoriam, festum celebrant, ac Capratinæ vocantur Nonæ, à caprifico. Inuitant fœminas extra vrbem fici ramis in-
F umbratas. Coactæ ancillæ circũcurrunt luduntq;

mox verberibus & lapidibus inter se præliantur: A vt quæ in certamine etiam præstò pugnantibus Romanis & auxilio fuerint. hæc à paucis autorib. recipiuntur. At quòd interdiu ita nominibus se mutuò appellent, & ad Capræ paludem tanquam ad mare pergant, conuenire magis ei, quod suprà memoratum est, videtur, nisi sanè diuersis tempestatibus gestum vtrunq; in eundem incidit diem. Romulum fama est quatuor & quinquaginta annos natum, regni illius trigesimooctauo, inter homines non vltrà visum.

εἶτα πληγαῖς καὶ βολαῖς λίθων χρῶνται πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῖς Ῥωμαίοις προσβαλούσαις καὶ συναγωνισαμέναις μαχομένοις. ταῦτ' οὐ πολλοὶ προσίενται τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ τὸ μεθ' ἡμέραν χρῆσθαι τῇ ἀναβοήσει τῶν ὀνομάτων, καὶ τὸ πρὸς τὸ ἕλος τὸ τῆς αἰγὸς ὡς ἐπὶ θάλατταν καταβαίνοντας, ἔοικε τῷ προτέρῳ λόγῳ προσπίπτειν μᾶλλον. εἰ μὴ νὴ Δία τῇ αὐτῆς ἡμέρᾳ συγγενοῖς ἑτέροις ἀμφότερα τὰ πάθη συνέτυχε γενέσθαι. λέγεται Ῥωμύλος, τέταρα μὲν ἔτη καὶ πεντήκοντα γεγονώς, ὄγδοον ὑπὲρ βασιλεύων ἐκείνου καὶ τριακοστόν, ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.

HABES, quæ de Romulo & Theseo nobis ad memoriam, insignia oblata sunt. Primùm apparet consultò hunc non coactum, quum regnare in otio ei Trœzene liceret, regno accepto non obscuro, res magnas vltrò affectasse: illum, quo præsentem seruitutem & impendentem ceruicib. declinaret pœnam, illud Platonis profectò, *fortem per metum euasisse* formidineque extremi supplicii vi necessitatis accessisse ad res perpetrãdas arduas. Deinde factum huius est summum, vnum quòd sustulerit Albanum tyrannum: illius accessoria fuerunt & præludia Sciron, Sinnis, Procrustes, Corynetes: quos interimens & coërcens, Græciam antè à violentis eripuit tyrannis quàm ii quos seruabat, qui esset, cognoscerent. Iam Theseo integrum erat securè mare vehi, iniurias vitanti latronum: Romulo non erat solutum negotiis viuo Amulio vacare. Id hinc liquet quòd Theseus nihil læsus priuatim, pro aliis bellum indixit improbis: illi, quoad illæsi ipsi à tyranno fuerunt, iniurias aliorum tulerunt leniter. Iam si magnificum est vulnus in prælio contra Sabinos accepisse, & obtruncasse Acronẽ, multosq; deuicisse hostes: cum his factis pugnam cum Centauris & Amazonibus commissam compares. Quod verò ausus Theseus de stipẽdio fuit Cretico, siue ad feræ alicuius escã, siue ad parentationem, apud Androgei tumulum: siue, quod leuissimum iactatur, ad seruiendum apud improbos & infestos deformiter & fœdè, se ipse vltrò obtulit vt nauigaret cum virginibus & pueris: quis consequatur dicendo quantę sit audaciæ vel magnanimitatis, vel iustitiæ in remp. vel cupiditatis gloriæ & virtutis? Vnde mihi quidem haud perperã videntur philosophi amorẽ definire deorum ministeriũ ad curam & salutẽ iuuentutis. Quippe Ariadnæ amor meo iudicio prorsus diuinũ opus & machinamentũ ad hunc fuit cõseruandũ. neq; reprehendenda illa sit quòd amauerit eũ sed mirandũ non omnes eodẽ fuisse animo iuuenes & puellas. Si verò vna illa ita permota fuit, equidẽ meritò dignã dicã, cui is honesti & recti optimorumq; virorũ inerat amor, quę à deo amaretur. Porrò quũ politici ambo essent, tenorẽ regiũ cõseruauit neuter: sed mutauit & variauit se, alter in populare, alter in tyrannũ. Ita eundẽ in scopulum diuersis ex animi motib. impegêre. Debet enim princeps ipsum primũ conseruare imperiũ, q̃ conseruatur non secus, si abstineat ab indecoro, quàm si decorũ tueatur. Id qui remittit vel intẽdit nõ iam rex est neq; princeps, sed aut multitudinis adulator aut dominus euadit: atq; sic aut in odium sui populares adducit, aut in cõtemptũ. Atqui lenitatis hoc & humanitatis, illud insolentiæ esse & sæuitię peccatũ videtur. Quod si infortunia quoq; non vndequaq; sunt sorti attribuenda, sed discrimina in his morum & affectuum eorũ statuenda,

ΑΜὲν οὖν ἄξια μνήμης πυθέσθαι περὶ Ῥωμύλου καὶ Θησέως συμβέβηκεν ἡμῖν, ταῦτ' ἔστι φαίνεται πρῶτον, ὁ μὲν, οὐκ προαιρέσεως, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, ἀλλ' ἑκὼν ἀδεῶς καὶ Τροιζῆνι βασιλεύειν, δεξαμένου ἀρχὴν οὐκ ἄδοξον αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ μεγάλων ὀρεχθείς· ὁ δὲ δυλείας φυγῇ παρούσης, καὶ δυμφορᾶς ὑπὲρ φερομένης, οὐκ ἄνευ τοῦ Πλάτωνος, ἀτεχνῶς ὑπὸ δεινοῦ ἀνάγκης δυμούμενος, καὶ φόβῳ τῶν παρόντων παθεῖν, ὑπὲρ τοῦ δρᾶν μεγάλα δι' ἀνάγκην προθυμούμενος. ἔπειτα τούτου μὲν ἔργον ἐστὶ τὸ μέγιστον, ἀνελεῖν ἕνα τῶν Ἄλλης τύραννον· οὗ παρέργα καὶ προαγῶνες ἦσαν, ὁ Σκίρων, ὁ Σίνις, ὁ Γερηστής, ὁ Κορυνήτης· οὓς ἀναιρῶν καὶ κολάζων, ἀπήλλαττε τὴν Ἑλλάδα δεινῶν τυράννων, πρὶν ὅστις ἐστὶ γιγνώσκειν τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ σωζομένους. καὶ τῷ μὲν παρεῖν ἀπραγμόνως κομίζεσθαι δεῖ θαλάττης, ἀδικουμένῳ μηδὲν ὑπὸ τῶν λῃστῶν· Ῥωμύλῳ δὲ τῷ παρεῖν μὴ πράγματα ἔχειν, Ἀμυλίου ζῶντος· μέγα δὲ τούτου τεκμήριον. ὁ μὲν γὰρ, οὐδὲν αὐτὸς ἀδικούμενος, ὥρμησεν ὑπὲρ ἄλλων ἐπὶ τοὺς πονηρούς· οἱ δὲ ἐφ' ὅσον αὐτοὶ κακῶς οὐκ ἔπασχον ὑπὸ τοῦ τυράννου, περιεώρων ἀδικούμενα πολλούς. καὶ μὴν εἰ μέγα τὸ βωθεῖν μαχόμενον Σαβίνοις, καὶ ἀνελεῖν Ἄκρωνα, καὶ πολλῶν μάχῃ κρατῆσαι πολεμίων, τούτοις μὲν ὅστι τοῖς ἔργοις κεκοινωνήκασι καὶ τὰ πρὸς Ἀμαζόνας πραχθέν· ὁ δὲ ἐτόλμησε Θησεὺς περὶ τὴν Κρητικὴν δασμὸν, εἴτε τινὶ θηρίῳ βορᾷ, εἴτε προσφάγμα τοῖς Ἀνδρόγεω τάφοις, εἴθ', ὃ κεφαλαιωτάτου ὄντος τῶν λεγομένων, λαμβάνειν παρ' ἀνδράσιν ὑβρισταῖς καὶ δεινοῖς ἀκλεῆ λαμβάνειν καὶ ἄτιμον ὑπὸ δεινοῦ ἑαυτὸν, ἑκουσίως μετὰ παρθένων πλεῦσαι καὶ παίδων νέων, οὐκ ἂν εἴποι τις ἡλίκης ὄντος πόλεως ἢ μεγαλοφροσύνης, ἢ δικαιοσύνης περὶ τὸ κοινὸν, ἢ πόθου δόξης καὶ ἀρετῆς. ὥστ' ἔμοιγε φαίνεται μὴ κακῶς ὁρίζεσθαι τοὺς φιλοσόφους τὴν ἔρωτα θεῶν ὑπηρεσίαν πρὸς ὑπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν νέων. ὁ γὰρ Ἀριάδνης ἔρως πρωτὸς μᾶλλον ἔοικεν ἔργον θεοῦ καὶ μηχανὴν γενέσθαι σωτηρίας ἕνεκα τοῦ ἀνδρός. καὶ οὐκ ἄξιον αἰτιᾶσθαι τὴν ἐρασθεῖσαν· ἀλλὰ θαυμάζειν εἰ μὴ πολῖται οὕτω καὶ πᾶσαν διετέθησαν· εἰ δ' ἐκείνη μόνη τοῦτ' ἔπαθεν, εἰκότως ἔγωγε φαίην ἂν αὐτὴν ἀξιέραστον θεῷ γεγονέναι, φιλόκαλον καὶ φιλάγαθον καὶ τῶν ἀεὶ κρείττων ἐρωτικὴν οὖσαν. ἀμφοτέρων τοίνυν τῇ φύσει πολιτικῶν γεγονότων, ὁ μὲν ἑτέρως διεφύλαξε τὸν βασιλικὸν τόπον. ἐξέπεσον καὶ μετέβαλον μεταβολὴν, ὁ μὲν, δημοτικὴν, ὁ δὲ, τυραννικὴν, ταὐτὸν ἀπὸ ἑκατέρων παθῶν ἁμαρτόντες. δεῖ γὰρ τὴν ἀρχὴν σώζειν πρῶτον αὐτὴν τὴν ἀρχήν· σώζεται δὲ οὐχ ἥττον ἀπεχομένου τοῦ μὴ πρέποντος, ἢ πρασσομένου τοῦ πρέποντος. ὁ δὲ ἐκλιπὼν, ἢ ὑπιτείνων, οὐ μόνος βασιλεὺς, οὐδὲ ἄρχων ἀλλ' ἢ δημαγωγὸς, ἢ δεσπότης γιγνόμενος, ἐμποιεῖ τὸ μισεῖν ἢ καταφρονεῖν τοῖς ἀρμόττοις. οὐ μὴν οὐ νῦν ἐκεῖνο μόνον, ὑπιφκείας δοκεῖ καὶ φιλανθρωπίας εἶναι, τοῦτο, φιλαυτίας ἁμάρτημα καὶ χαλεπότητος. εἰ δὲ καὶ τὰ δυστυχηθέντα μὴ παντάπασι

A

B

C

D

E

F

ποιεῖσθαι δαίμονος, ἀλλ' ἠθικὰς καὶ παιδικὰς ζητεῖν ἐν αὐτοῖς διαφορὰς, θυμοῦ μὴ ἀλογίστου καὶ πάθους ἐκβάσης ἄβουλον ὀργῆς, μήτε βίας ἐκείνον ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπολύειν, μήτε τοῦτον ἐν τοῖς πρὸς τὸν υἱόν. ἡ δὲ κινήσασα τὸν θυμὸν ἀρχὴ μᾶλλον προσαιτεῖται τὸν ἀπὸ μείζονος αἰτίας, ὥσπερ ἀπὸ πληγῆς χαλεπωτέρας, δυσαρεστήσασα. Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἐκ βουλῆς καὶ σκέψεως περὶ κοινῶν συμφερόντων διαφορᾶς γενομένης, οὐκ αὐτὸ ἠξίωσέ τις ἄφνω τὸν διάνοιαν ἐν τηλικούτῳ πάθει γενέσθαι. Θησέα δὲ πρὸς τὸν υἱόν, (ἃ πάμπολυ ὀλίγοι τῶν ὄντων διαπεφεύγασιν) ἔρως καὶ ζηλοτυπία καὶ διαβολαὶ γυναικὸς ἔσφηλαν· ὃ δὲ μεῖζόν ἐστιν, ὁ μὲν Ῥωμύλου θυμὸς εἰς ἔργον ἐξέπεσε καὶ πρᾶξιν οὐκ εὐτυχῆς ἔχουσαν τέλος, ἡ δὲ Θησέως ὀργὴ μέχρι λόγου καὶ βλασφημίας καὶ κατάρας προεβουλήθη· τὰ δ' ἄλλα φαίνεται τῇ τύχῃ χρήσασα δι' μειράκιον. ὥς τε τοὺς μὲν αὐτὸς ἀποδοίη τοῖς Θησεῖ τοὺς ψήφους· οἰκείῳ δὲ πρῶτον μὲν ἐπὶ δόξῃ μέγα, δι' μικρὸν λαβεῖν ἀρχὰς ὅθεν τὰ πράγματα. δοῦλοι γὰρ δὴ καὶ συφορβοὶ παῖδες ὀνομαζόμενοι, πρὶν ἐλευθεροῦν γενέσθαι, πόλεις ὀλίγου δεῖν ἠλευθέρωσαν Λατίνους· ἑνὶ χρόνῳ τῶν καλλίστων ὀνομάτων ἅμα τυχόντες, φονεῖς ἐχθρῶν καὶ σωτῆρες οἰκείων, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν, καὶ οἰκισταὶ πόλεων, οὐ μετοικισταί· καθάπερ ἐκεῖνος ὁ Θησεὺς, οὐκ πολλῶν σκυλευθεὶς καὶ συνοικοδομῶν ἐν οἰκητήριον, ἀναιρῶν δὲ πολλὰς πόλεις, ἐπωνύμους βασιλέων καὶ ἡρώων παλαιῶν. Ῥωμύλος δὲ ταῦτα μὲν ὕστερον ἔδρα, τοὺς πολεμίους ἀναγκάζων τὰ οἰκεῖα καταβάλλοντας καὶ ἀφανίζοντας, τοῖς νενικηκόσι προσνέμεσθαι. ὃ δὲ πρῶτον, οὐ μεταλαβὼν οὐδὲ αὔξων τινὰ ἐπαρχόντων, κτώμενος ἑαυτῷ χώραν ὁμοῦ, πατρίδα, βασιλείαν, γένη, γάμους, οἰκειότητας, αἱρεῖ μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἀπόλλυσιν, διεργάζεται δὲ τοὺς ἐξ ἀοίκων καὶ ἀνέστιον δῆμον ἐθέλοντας εἶναι πολίτας. λῃστὰς δὲ καὶ κακουργοὺς οὐκ ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἔθνη προσηγάγετο πολέμῳ, καὶ πόλεις κατεστρέψατο, καὶ βασιλεῖς ἐθριάμβευσε καὶ ἡγεμόνας. καὶ τὸν μὲν Ῥώμου πάθος ἀμφισβητούμενον ἔχει τὴν αὐτόχειρα, καὶ τὸν πλεῖστον εἰς ἑτέρους τῆς αἰτίας βέπουσι· τὸν δὲ μητέρα διολλυμένην ἔσωσε φανερῶς, καὶ τὴν πάππον ἀκλεῶς δυναστεύοντα καὶ ἀτίμως, εἰς τὴν Αἰνείου θεῶν ἀνάθησε. καὶ πολλὰ μὲν ἑκὼν ἀνηρέτησεν, ἔβλαψε δὲ αὐτὸν οὐδὲ ἄκων· τὴν δὲ Θησέως λήθην καὶ ἀμέλειαν τῆς περὶ τὸν ἱστὸν ἐντολῆς, μόλις αὐ οἶμαι μικρά τινι παραιτήσει καὶ ἐν ῥαθύμοις δικασταῖς αἰτίαν ἀποφυγεῖν παρανοίας· ὁ δὴ καὶ συνιδὼν τις Ἀττικὸς ἀνὴρ ὡς παραλεπόν ἐστι βουλομένοις ἀπολογεῖσθαι, πλάνῃ τὴν Αἰγέως τῆς νεὼς προσφερομένης, ἐπὶ σκοπῆς ἀναδρέχειν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν θέας ἕνεκα καὶ σφηνόμενον καταπεσεῖν, ὥσπερ ὀπαδῶν ἔρημον, ἢ τῆς ἐπὶ θάλατταν ὁδοῦ παρεύδοντι μὴ παρούσης τινὸς θεραπείας. καὶ μὴν τὰ περὶ τὰς ἁρπαγὰς τῶν γυναικῶν ἠμύρτημα, Θησεῖ μὲν ἀδήμονος ἐνδεᾶ πρὸς φάσεως γέγονε. πρῶτον μὲν ὅτι πολλάκις. (ἥρπασε γὰρ Ἀριάδνην καὶ Ἀντιόπην, καὶ Ἀναξὼ τὴν Τροιζηνίαν· ἐπὶ πάσαις δὲ τὴν Ἑλένην, παρθενικὰς οὐκ ἀκμάζουσαν, ἀλλὰ νηπίαν καὶ ἄωρον, αὐτὸς ὥραν ἔχων ἤδη γάμων πεπαιδοθαι καὶ νομίμων) ἔπειτα διὰ τὴν αἰτίαν· οὐ γὰρ ἀξιόπιστοί γε παιδοποιοὶ τὴν Ἀθήνησιν Ἐρεχθειδῶν καὶ Κεκροπιδῶν, αἱ Τροιζηνίων καὶ Λακώνων καὶ Ἀμαζόνων ἀνέγγυοι θυγατέρες ἦσαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑποψίαν ἔχει πρὸς ὕβριν καὶ κατ' ἡδονὴν πεπρᾶχθαι· Ῥωμύλος δὲ πρῶτον μὲν ὀκτακοσίων ὀλίγῳ ἀριθμῷ δεού-

A præferuida bile & ira eum inconsulto coniuncta impetu, neque illum aduersus fratrem, neque aduersus filium hunc liberes. At principium vnde mota bilis fuit, citius excuset illum qui maiore ex causa tanquam à grauiore prostratus ictu fuit. Romulo enim, quum esset dissensio ex consilio & deliberatione de bono publico exorta, nemo ignoscat mentem ei subitò tantopere fuisse commotam. Thesea verò in filium, quæ pauci mortalium deuitarunt, amor, obtrectatio, & querelæ impulerunt vxoris. Quod verò grauius est, Romuli euasit in factum flamma & in rem non lætum sortitam exitum: Thesei indignatio ad verba vsque, conuitia, & deuotiones seniles est progressa. De cætero calamitates videntur iuuenis fortunæ ferendæ acceptæ. Itaque tulerit in his Theseus suffragia. At illi hoc primum suppeditat magnificum, quòd tenuissima ad res gerendas fundamenta habuerit, siquidem qui serui & subulcorum dicebantur filii, priusquam liberi ipsi forent, omnes propè liberos effecerunt Latinos, atque vno tempore præstantissima nomina simul sunt adepti, extinctores hostium, necessariorum conseruatores, reges gentium & conditores vrbium, non translatores dicti: vt Theseus, ex multis qui vnum conflauit & frequentauit domicilium, sustulitq; multa oppida quę nomina gerebant veterum regum & heroum. Romulus quidem egit pòst idem, quum hostes compelleret sua diruere delereq;, ac victoribus se contribuere. Initio tamen non transtulit, neque amplificauit iam extantem, verùm condidit nullo subsidio, comparans sibi pariter agrum, patriam, regnum, sobolem, connubia, necessitudines. Neminem peremit vel perdidit, sed bene meritus est de illis qui sedium & penatium expertes, populus esse & ciues volebant. Latrones & maleficos non confecit, sed gentes bello subegit, vrbes excîdit, reges ducesque in triumphum duxit. Iam Remi cædes controuersum habet percussorem, ac causas ferè ad alios auertunt. Matrem certè ab exitio conseruauit haud dubiè, auumque turpiter & fœdè seruientem, in Æneæ collocauit solio, ac multa in eum de industria beneficia contulit, nec læsit, ne imprudens quidem. Thesei obliuio & incuria præcepti de velo, vix, meo iudicio, quanuis longa excusatione atque apud socordes iudices, parricidii crimine eximatur. Quod sanè aduertens Atticus quispiam planè difficilem esse defensionem, Ægea fingit appellente naue quum properè curreret in arcem, speculandi causa, & offendisset, præcipitem fuisse delatum, quasi comitibus caruisset, aut properantem ad mare esset nemo sequutus. Ad hæc quod in raptu mulierum admissum est, honesto caret in Theseo velamento. primùm quia sæpius: rapuit enim Ariadnam, Antiopam, Anaxo Trœzeniam, denique Helenam grandæuus nondum nubilem, sed paruulam atque immaturam, ea ipse ætate vt temperandum ei à nuptiis fuerit vel iustis. Deinde propter causam: neque enim Trœzeniorum, Laconum, Amazonum filiæ, præterquam quòd pactæ ei non essent, digniores ad sobolem suscipiendam Athenienſibus puellis Erechtheo & Cecrope prognatis erant: cæterùm non carent hæc, quin lasciuiæ & libidinis causa fuerint perpetrata, suspicione. Romulus principiò raptis paulò minus octin-

gentis, non omnes, sed vnam (vt fama est) sumpsit sibi Hersiliam, cæteras inter egregios ciues est partitus. Iam consequenti honore, charitate, æquitate in fœminas, vim illam & iniuriam, eximium factum ostendit & prudentissimum, adiungendam fuisse societatem: adeò confudit mutuò & conglutinauit eas gentes, fontemque in posterum rebus aperuit beneuolentiæ & potentiæ. Reuerentiæ verò & amoris & constantiæ, quibus deuinxit connubia, perhibet temporis diuturnitas testimonium. Quippe annis triginta & ducentis, neque vir vxoris, neque viri consortium deserere vxor sustinuit. Verùm vt apud Græcos valdè curiosi, primum nuncupare possunt parricidam, ita cuncti norunt Romani Sp. Caruilium vxori nuntium primum remisisse, sterilem causatum. Tanto temporis spatio subscribunt ea quoque quæ consequuta sunt. Etenim ob necessitudinem illam participauerunt reges inter se regnum, & rempubl. gentes illæ. Ex Thesei nuptiis nihil euenit populo Athenienſi ad vllum commercium, amicitiæ vel communicationis: sed offensiones, sed bella, sed cædes ciuium. Aphidnarum postremò amissio: atque ægrè deuitauerunt ex misericordia hostium (quos supplices vt deos cierunt) quin in eandem inciderent, in quam Paridis causa Troiani, calamitatem. Mater certè Thesei non venit in discrimen tantum, sed Hecubę experta est fortunam, deserta à filio atque destituta: nisi illud de captiuitate commentum est, quod vtinam sit cum plerisque aliis mendacium. Nam de diuinitate quæ fabulantur, ea magnum habent discrimen. Romulus enim incolumitatem, diis admodum propitiis, consequutus est. Ad editum Ægeo oraculum, vt fœminis abstineret peregrè, non fuisse diis cordi natales Thesei, ostendere videtur.

σας ἁρπάσας, οὐ πάσας, ἀλλὰ μίαν (ὥς φασιν) Ἑρσιλίαν ἔλαβεν, τὰς δ' ἄλλας διένειμε τοῖς ἀγαθοῖς τῶν πολιτῶν. ἔπειτα τῇ μὲν τοῦτο τιμῇ καὶ ἀγαπήσει καὶ δικαιοσύνῃ περὶ τὰς γυναῖκας ἀπέδειξε τὸν βίον ἐκείνου καὶ τὸν ἀδικίαν, κάλλιστον ἔργον καὶ πολιτικώτατον εἰς κοινωνίαν νομιζόμενον. οὕτω συνέμιξεν ἀλλήλοις καὶ συνέπηξε τὰ γένη, καὶ παρέσχε πηγὴν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, καὶ δυνάμεως τοῖς πράγμασι. ἀγνοεῖν δ' καὶ φιλίας καὶ βεβαιότητος ὧν εἰργάσατο περὶ τοὺς γάμους, ὁ χρόνος ἐστὶ μάρτυς. ἐν γὰρ ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίοις οὔτε ἀνὴρ ἐτόλμησε γυναικὸς, οὔτε γυνὴ κοινωνίαν ἀνδρὸς ἐγκαταλιπεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐν Ἕλλησιν οἱ σφόδρα φιλοῦντες τὸν πρῶτον ἔχουσιν εἰπεῖν πατροκτόνον ἢ μητροφόνον, οὕτω Ῥωμαῖοι πάντες ἴσασιν ὅτι Καρβίλιος Σπόριος ἀπεπέμψατο γυναῖκα πρῶτος, ἀπαιδίαν αἰτιασάμενος. τῷ δ' τοσούτῳ χρόνῳ συμμαρτυρεῖ καὶ τὰ ἔργα. καὶ γὰρ ἀρχῆς ἐκοινώνησαν οἱ βασιλεῖς, καὶ πολιτείας τὰ γένη, διὰ τὴν ἐπιγαμίαν ἐκείνην. ἀπὸ δὲ τῶν Θησέως γάμων, Ἀθηναίοις φιλικὸν μὲν οὐδὲν κοινωνικὸν ὑπῆρξε πρὸς οὐδένα συμβόλαιον ἔχθραι δὲ καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι πολιτῶν· καὶ τέλος Ἀφίδνας ἀπολέσαι, μόλις ὑπ' οἴκτου τῶν πολεμίων προσκυνήσαντας, καὶ θεοὺς αἰτήσαντας, παθεῖν ἃ Τρῶες ἔπαθον δι' Ἀλέξανδρον. ἡ μήτηρ ἡ Θησέως οὐκ ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ἔπαθε τὰ τῆς Ἑκάβης, ἐγκαταλιπόντος καὶ προδεμένου τοῦ παιδός· εἴγε μὴ πέπλασται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς ἔδει γε καὶ τοῦτο ψεῦδος εἶναι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων. ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τοῦ θείου μυθολογούμενα πολλὴν ποιεῖ διαφορὰν. Ῥωμύλῳ μὲν γὰρ ἡ σωτηρία μετὰ πολλῆς ὑπῆρξε θεῶν εὐμενείας, ὁ δ' Αἰγεῖ δοθεὶς χρησμὸς ἀπέχεσθαι γυναικὸς ὅτι ξένης, ἔοικεν ἀποφαίνειν, πρὸς γνώμην θεῶν γεγονέναι τὴν Θησέως τέκνωσιν.

PLVTARCHI
Lycurgus & Numa.

LYCVRGVS.

DE Lycurgo legislatore, nihil omnino quod careat controuersia, habeo commemorare. Nam & origo & peregrinatio & obitus, & supra omnia eius circa leges commentatio & circa rempub. constituendam variè proditur ab autorib. Præcipua est, qua ætate vixerit, contentio. Quidam enim Iphiti æqualem & sociũ in digerendis festis Olympiacis fuisse perhibent, ex quib. Aristoteles est Philosophus: argumento vsus disci Olympiaci, qui nominis Lycurgi præfert inscriptionẽ. Alii supputantes tempora ex successione eorum qui Lacedæmone regnauerũt, vt Eratosthenes & Apollodorus non paucis annis eum affirmant primam Olympiadem antecessisse. Timæus, quum duo Spartæ Lycurgi diuersis temporibus fuissent, in alterum ob eius claritatem, res gestas collatas vtriusque suspicatur fuisse, ac maiorem certè non longè fuisse infra Homeri ætatem, nonnulli congressum etiam cum eo. Præterea tribuit ei Xenophon vetustatis opinionem,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Λυκοῦργος & Νουμᾶς.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ.

Περὶ Λυκοῦργον τὸν νομοθέτην καθόλου μὲν οὐδέν ἐστιν εἰπεῖν ἀναμφισβήτητον, οὔτε γένος καὶ ἀποδημία καὶ τελευτὴ, καὶ πρὸς ἅπασιν ἡ περὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν πραγματεία διαφόρους ἔφερεν ἱστορίας· ἥκιστα δ' οἱ χρόνοι καθ' οὓς γέγονεν ὁ ἀνὴρ, ὁμολογοῦνται. οἱ μὲν γὰρ Ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν λέγουσιν αὐτόν· ὧν ἐστι καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος, τεκμήριον προφέρων τὴν ὀλυμπιάσι δίσκον, ἐν ᾧ τὸνομα τοῦ Λυκούργου διαστίχῳ καταγεγραμμένον. οἱ δὲ τὴν διαδοχὰς τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλευκότων ἀναλογιζόμενοι τὸν χρόνον, (ὥσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος) οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι προσβυτέρους ἀποφαίνουσι τοῦ πρώτης ὀλυμπιάδος. Τίμαιος δὲ ὑπονοεῖ, δυοῖν ἐν Σπάρτῃ γενομένων Λυκούργων, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦ ἑτέρου τὰς ἀμφοῖν πράξεις διὰ τὴν δόξαν ἀνακεῖσθαι· καὶ τὸν γε πρεσβύτερον οὐ πόρρω τοῦ Ὁμήρου χρόνων γεγονέναι· ἔνιοι δὲ, καὶ κατ' ὄψιν ἐντυχεῖν Ὁμήρῳ. δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν παλαιότητος,

ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγουσι γεγονέναι τῶν Ἡρακλείδας. φανερὰ
μὴν δὴ Ἡρακλείδαι δηπουθεν ἦσαν καὶ οἱ νεωτατοι τῶν ἐν
Σπάρτῃ βασιλέων. ὁ δ' ἔοικε βουλομένῳ τοὺς πρώτους ἐκεί-
νους καὶ συνωνύμους Ἡρακλέους, ὀνομάζειν Ἡρακλείδας. ἀ μὲν
ἄλλα καὶ πάνυ οὕτω πεπλανημένης τῆς ἱστορίας πειρασόμεθα
τοῖς βραχυτάτοις ἔχοντιν ἀπιθανότας, ἢ γνωριμωτάτοις μάρ-
τυσι, ἑπόμενοι, τῶν γεγραμμένων περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδοῦναι
τὴν διήγησιν. ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς οὐκ Εὐνόμου λέ-
γει τὸν Λυκοῦργον πατέρα, ἀλλὰ Πρυτανίδος· καὶ τὸν Λυκοῦρ-
γον καὶ τὸν Εὔνομον οἱ πλεῖστοι γενεὰν οὐχ οὕτω γενεαλογοῦ-
σιν, ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον·
Σόου δ', Εὐρυτίωνα· τούτου δ', Πρύτανιν· οὐκ τούτου δ', Εὔνομον·
Εὐνόμου δ', Πολυδέκτην οὐκ πρεσβύτερας γυναικὸς, Λυκοῦρ-
γον δὲ, νεώτερον, οὐκ Διανάσσης. ὡς δ' Εὐτυχίδας ἱστόρηκεν,
ἕκτον μὲν ἀπὸ Πατροκλέους, ἑνδέκατον δ' ἀφ' Ἡρακλέους.
τῶν δὲ πρεσβύτερων αὐτοῦ μάλιστα ἐθαυμάσθη Σόος, ἐφ' οὗ καὶ
τοὺς εἵλωτας ἐποιήσαντο δούλους οἱ Σπαρτιάται, καὶ χώραν
προσκτησάμενοι πολλὴν, Ἀρκάδων ἀποτεμόμενοι. λέγεται
δ' τὸν Σόον, ἐν χωρίῳ χαλεπῷ καὶ ἀνύδρῳ πολιορκούμενον
ὑπὸ Κλιτορίων, ὁμολογῆσαι τὴν δοείκτην γῆν αὐτοῖς ἀ-
φήσειν, εἰ πίοι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπὸ τῆς
πλησίον πηγῆς. γνομένων δ' τῶν ὁρκίων καὶ ὁμολογίαν, συνα-
γαγόντα τοὺς μθ' ἑαυτοῦ, δοῦναι τῷ μὴ πίοντι τὴν βασιλείαν.
οὐδενὸς δ' καρτερήσαντος, ἀλλὰ πάντων πιόντων, αὐτὸν ὕστα-
τον πᾶσι καταβαντα, καὶ περιρρυάμενον, ἔτι τῶν πολεμίων πα-
ρόντων, ἀπελθεῖν καὶ τὴν χώραν καταλιπεῖν, ὡς μὴ πάντων
πιόντων. ἀλλὰ καὶ τοῦτοις θαυμάζοντες αὐτὸν, οὐκ
ἀπὸ τούτου τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευ-
σαν Εὐρυτιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρῶτος Εὐρυτίων ὁ ἄγαν μο-
ναρχικὴν ἀνεῖναι τῆς βασιλείας, δημαγωγῶν καὶ χαριζό-
μενος τοῖς πολλοῖς. οὐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνέσεως, τοῦ μὲν, δή-
μου θρασυνομένου, τῶν δ' ὕστερον βασιλέων, τὰ μὲν, ἀ-
πειθαινομένων τῷ βιάζεσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ δ', πρὸς χά-
ριν ἢ δι' ἀδένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία κα-
τέχε τὴν Σπάρτην ὅτι πολὺν χρόνον· ὑφ' ἧς καὶ τὸν πατέρα
τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα συνέβη τελευτῆσαι. διερύκων
γὰρ ἀψιμαχίαν τινὰ, μαχαιρᾳ κοπίδι πληγεὶς, ἀπέθανε,
τῷ πρεσβυτέρῳ παιδὶ Πολυδέκτῃ καταλιπὼν τὴν βασι-
λείαν. ἀποθανόντος δ' καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρόνον, ἔδει βα-
σιλεύειν (ὡς πάντες ᾤοντο) τὸν Λυκοῦργον· καὶ πεῖν γε τὴν
γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανερὰν ἔσεσθαι κύουσαν, ἐβασίλευεν.
ἐπεὶ δ' τοῦτο τάχιστα ἤθετο, τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφηνε τοῦ
παιδὸς οὖσαν, ἀν' ὥρᾳ ἄρρεν γένηται, τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτὸς ὡς
ὑπίτροπος διεῖπε, τοὺς δὲ τῶν ἐρφανῶν βασιλέων ὑπιτρόπους
Λακεδαιμόνιοι πρόδικους ὠνόμαζον· ὡς δὲ γυνὴ προσέ-
πεμπε κρύφα, καὶ λόγους ἐποιεῖτο, βουλομένη διαφθεῖραι τὸ
βρέφος, ὅτι τῷ συνοικεῖν οἰκείῳ βασιλεύοντι τῆς Σπάρ-
της, τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δ' τὸν λόγον αὐτὸν οὐκ
ἀντεῖπεν· ἀλλ' ἐπαινῶν καὶ δέχεσθαι προσποιούμενος, οὐκ ἔ-
φη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμακευομένην ἀφα-
νιζομένεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυνεύειν· αὐτῷ γὰρ μελήσειν ὅ-
πως εὐθὺς οὐκ ποδὼν ἔσται τὸ γιγνόμενον. οὕτω δ' προσαγαγὼν ἄ-
γει τὸν τόκον τὸ ἄνθρωπον, ὡς ἤθελε τίκτουσαν, εἰσέπεμψε
παρέδρους τῆς ὠδῖνος αὐτῆς καὶ φύλακας, οἷς ἐπὶ πρόσταγμα
τοῦτο, ἐὰν μὲν θῆλυ τέκῃ, παραδοῦναι ταῖς γυναιξίν· ἐὰν δ' ἄρρεν, κομίσαι πρὸς ἑαυτὸν ὅ, τι ἂν τύχῃ πρακθέν.

A quando eum æqualem Heraclidarum memorat fuisse. Nempe fuerunt gente Heraclidæ etiam nouissimi Lacedæmoniorum reges: sed videtur primos illos & suppares Herculi velle Heraclidas appellare. At quanquam adeò dissona historia est, ea tamen sequuti, quæ quamminimas ambiguitates & locupletissimos habent testes, quæ de eo memoriæ prodita sunt, exequemur. Nam & poëta Simonides non Eunomum, sed Prytanidem, Lycurgo patrem tribuit. Iam plerique omnes Lycurgi & Eunomi non ita deducunt originem, sed ex Patrocle tradunt Aristodemi filio genitum Soum, ex quo Eurytionem, huius filium Prytanin fuisse, ex hoc ortum Eunomum: Eunomum ex priore vxore tulisse Polydecten, Lycurgum minorem ex Dianassa: vt verò author Eutychidas est, sextum à Patrocle, & ab Hercule vndecimum. Inter maiores eius clarissimus Sous fuit, sub quo Ilotas Lacedæmonii in seruitutem redegerunt, latumque agrum summotis Arcadibus adiecerunt finibus suis. Fama est, Soum, quum in loco aspero & arido circumsideretur à Clitoriis, pactum fuisse, si ipse totusque exercitus suus ex propinquo fonte bibissent, agrum se, quem iis ademerat bello, redditurum ipsis. Quum esset id fœdus iureiurando sancitum, concione aduocata suorum, pronunciasse regnum se ei qui non bibisset, dare. Vbi nemo se temperare potuit, sed biberunt omnes, ipsum descendisse omnium postremum: atque, quum conspersisset aqua se, hostibus adhuc præsentibus discessisse: itaq; agrum, quòd non potassent omnes, retinuisse. Quem, etsi ea de re magno in honore haberent, non ab eo tamen familiam, verùm à filio eius Eurytionidas appellauere, quòd nimium dominatum regni princeps Eurytion, ambitione & populari aura ductus, relaxasset. Ex ea remissione quum ferociret populus, & insequentes reges partim violentius agendo eum offenderent, partim per gratiam aut fractas iam opes eius atque authoritatem minimè retinerent, leges conculcatæ & permixta Spartæ omnia perdiu fuere: ex qua confusione pater Lycurgi rex occubuit. Quum enim manum conferentes dirimeret, cultro coquinario ictus obiit. Regnum maiori filio reliquit Polydectæ: quo non diu superstite, regnum redibat (vt erat omnium opinio) ad Lycurgum, ac regnauit priusquam vxorem fratris constaret esse prægnantem. Simulatq; id fuit perspicuum, declarauit regnum ad infantem, si filius esset, spectare: interim regnum tutorio nomine administrauit. Regum pupillorum tutores vocant Lacedæmonii Prodicos. At mulier summisit ad Lycurgum, offerens se partum abacturam, si obtinens ille Spartæ regnum, ipsam vellet sibi adiungere matrimonio. Ille enim verò improbitatem mulieris execratus est, postulationem non reiecit tamen: sed probantis & conditionem accipientis specie, negauit faciendum ei esse, vt elidendo medicamentis partu corpus suum læderet, & perniciem sibi accerseret, vbi editus esset, sibi curæ fore vt confestim tolleretur è medio. Ita ad partum vsq; lactauit mulierem. Vt instare sensit puerperiũ, arbitros enitenti & custodes adhibuit cum mandatis, si puellã edidisset, vt traderent eam fœminis: sin stirpẽ virilẽ, ad se, quicquid ageret, vt eã deferrent.

Fortò cœnante eo cum magistratibus, genitus est filius. Illo loco illum adierunt, & obtulerunt ei puerum ministri : quo accepto dixisse fertur ad pręsentes, *Rex nobis, Lacedæmonii, est natus.* Mox puerum in solio regio reposuit. Nomen dedit Charilao, quòd omnes ingenti gaudio perfusi essent, magnitudinem animi eius & iustitiam collaudantes. Regnauit octo duntaxat menses. Fuit autem de cætero quoque venerandus ciuibus, ac plures virtutis causa erant ei dicto audientes, seduloque imperata facere in animum inducebãt, quàm qui tanquam regis tutori & vim habenti regiam, parerent. Non deerat tamen inuidia, erantq; qui eius incrementis adolescentioris molirentur obsistere, præ cæteris propinqui & necessarii matris regis, quæ ludibrio habita videbatur : cuius frater Leonidas procacius aliquando incessens Lycurgum conuitio, certum se prædixit esse eum regnaturum, suspicione Lycurgum adspergens & calumnia occupans, quasi insidiis eius perempto rege, siquid ei humanitus accidisset. Similem rumorem illa mulier quoq; seminabat. Quibus permotus, & veritus incerta casus, statuit suspicionem declinare peregrinatione, & dum fratris filius adoleuisset, regniqúe genuisset successorem, vagari. Ita profectus & delatus primùm est in Cretam. Cretensium institutis cognitis, quum vsus consuetudine esset præstantiorum dignitate leges quasdam eorum approbauit, & accepit domum eas ad vtendum deportaturus: quasdam etiam respuit. Vnum, qui illic inter sapientes & artium ciuilium peritos numerabatur, comitate & gratia inductum, Spartam misit, Thaletem. Habebatur hic poëta lyricus, atque huius specie artis vtebatur, reuera præstantissimorum legislatorum implebat munus. Carmina eius orationes erant, quæ ad parendum & consentiendum incitarent pariter modis & numeris : in quibus multa inerat grauitas & delinimentum, quibus auditores reddebantur sensim placidiores, coalescebantq; inter se ex amore honesti concordia, exuentes quæ tum illic grassabatur, intestinam simultatem. Ita ille viam quodammodo Lycurgo ad eos instituendos muniuit. Ex Creta transmisit Lycurgus in Asiam, ea mente (vt fertur) quo cum Cretica vita, tenui & austera, luxum & delicias componeret Ionicas, sicut medicus marcida & ægra corpora cum salubribus, discrimenque dispiceret morum atque institutorum publicorum. Ibi quum legisset primùm (vt arbitror) versus Homeri, qui apud Cleophyli posteros asseruabantur, vbi animaduertit dispersam in iis non minorem oblectamento illecebrarum & crapulæ ciuilem prudentiam eruditionemque, descripsit consarcinauitque eos ad deferendum domum studiosè. Iam enim obscurum quoddam apud Græcos illius poëmatis erat nomen, & rari fragmenta habebant, quæ sparsim & inconditè circumferebantur : primus autem omnium vulgauit ea Lycurgus. Ægyptii item apud se arbitrantur Lycurgum fuisse, bellatoresq; à reliquis corporibus diremptos in primis probasse, ac traduxisse eum morem Lacedæmonẽ, segregatisq; illiberalibus & sordidiorib. operariis, planè elegantem & nitidam rempub. instituisse. In hisce astipulantur nonnulli Græci & scriptores Ægyptiis.

A ἔτυχε ὑ δειπνοῦντος αὐτȣ μετ᾽ τῶν ἀρχόντων, ἀποκυηθὲν ἄρρεν· καὶ παρῆσαν οἱ ὑπηρέται τὸ παιδάριον αὐτῷ κομίζοντες. ὁ δὲ, δεξάμενος λέγεται καὶ πρὸς τȣς παρόντας εἰπὼν, Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὦ Σπαρτιάται, κατέκλινεν ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ, καὶ Χαρίλαον ὠνόμασε, διὰ τὸ τȣς πολίτας εἰς πολυχρεῖς, ἀγαθυνȣς αὐτȣ τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. ἐβασίλευσε δὲ μόνας ὀκτὼ τὸ σύμπαν. ἦν δὲ καὶ πάλαι πρόβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ὁπτȣόπῳ βασιλέως, καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντι πειθομένων, οἱ δ᾽ ἀρετὴν προσέχοντες αὐτῷ καὶ

B ποιεῖν ἐθέλοντες ἐπίμως τὸ προσταττόμενον. ἦν δέ τι καὶ τὸ φθονȣμενον, καὶ πρὸς τȣ αὔξησιν ὄντι νέῳ πειρώμενοι ἐνίσταν· μάλιστα μὲν οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι τῆς τȣ βασιλέως μητρὸς ὑβρίζεσθαι δοκȣσης· ὁ δ᾽ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ θρασύτερόν ποτε τῷ Λυκȣργῷ λοιδορηθεὶς, ὑπεῖπεν ὡς εἰδείη σαφῶς μέλλοντα βασιλεύειν αὐτόν· ὑπόνοιαν διδȣς καὶ προκαταλαμβάνων διαβολῇ τȣ Λυκȣργον, εἴ τι συμβαίη τῷ βασιλεῖ παθεῖν, ὡς ὁπτȣεβȣλȣκότα. τοιαȣτοι δέ τινες λόγοι καὶ πρὸς τῆς γυναικὸς ἐξεφοίτων· ἐφ᾽ οἷς βαρέως φέρων, καὶ δεδοικὼς τὸ ἀδήλον, ἔγνω φυγεῖν ἀποδημίᾳ τȣ ὑπόνοιαν,

C καὶ πλανηθῆναι μέχρις οὗ ὁ ἀδελφιδȣς ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τεκνώσῃ διάδοχον τȣ βασιλείας. ὅτως ἀπάρας, πρῶτον μὲν εἰς Κρήτην ἀφίκετο, καὶ τὰς αὐτόθι πολιτείας κατανοήσας, καὶ συγγενόμενος τοῖς πρεσβȣτάτοις κατ᾽ δόξαν ἀνδράσι, τȣτȣς μὲν ἐζήλωσε καὶ παρέλαβε τῶν νόμων, ὡς οἰκεῖα δὲ μετοίσων καὶ χρησόμενος, ἔστι δ᾽ ὧν κατεφρόνησεν. ἕνα δ᾽ τῶν νομιζομένων ἐκεῖ σοφῶν καὶ πολιτικῶν, τέχνῃ καὶ φιλίᾳ πείσας, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην, Θάλητα, ποιητὴν μὲν δοκȣντα λυρικῶν μελῶν, καὶ πρόσημα τȣ τέχνου τȣτȣ πεποιημένον, ἔργῳ δ᾽, ἄνδρ᾽ οἰκειότατον τῶν νομοθετῶν διαπρεπόμενον.

D λόγοι γὰρ ἦσαν αἱ ᾠδαὶ πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν ἀνακλητικοὶ διὰ μελῶν ἅμα καὶ ῥυθμῶν, πολὺ τὸ κόσμιον ἔχοντων καὶ καταστατικὸν· ὧν ἀκροώμενοι κατεπραύνοντο λεληθότως τὰ ἤθη, καὶ συνωκειοῦτο τῷ ζήλῳ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ὑπεναντιȣμένης τότε πρὸς ἀλλήλους κακοθυμίας· ὥστε τȣπόν τινα τῷ Λυκȣργῷ προοδοποιεῖν τὴν παίδευσιν αὐτῶν ἐκεῖνον. ἀπὸ δ᾽ τῆς Κρήτης ὁ Λυκȣργος ὑπὲρ Ἀσίαν ἔπλευσεν, βουλόμενος (ὡς λέγεται) ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, διὰ τελέων ὄσας καὶ αὐστηραῖς, τὰς Ἰωνικὰς πολυτελείας καὶ ῥυφὰς (ὥσπερ ἀρρȣῶν σώμασιν ὑγιεινοῖς ὕπουλα καὶ νοσώδη) προβαλών, ἀπο-

E θεωρήσας τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτειῶν. ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὁμήρȣ ποιήμασιν ἐνετύχων πρῶτον, ὡς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῖς Κλεοφύλȣ διατηρȣμένοις, καὶ κατιδὼν ἐν αὐτοῖς τῆς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατειβῆς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδευτικὸν ἐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς ἀναμεμιγμένον, ἐγράψατο πρȣθύμως, καὶ συνήγαγεν ὡς δȣνατὸν μάλιστα. ἦν γὰρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· ἐκέκτητο δὲ οὐ πολλοὶ μέρη τινὰ παρεμβάλλων τῆς ποιήσεως ὡς ἔτυχε διαφερομένης· γνωρίμων δὲ αὐτῷ καὶ μάλιστα πρῶτος ἐποίησε Λυκȣργος. Αἰγύπτιοι

F δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικέσθαι τȣ Λυκȣργον οἴονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων γενῶν τȣ μαχίμου διάκρισιν μάλιστα θαυμάσαντα μετενεγκεῖν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ χρείσαντα τȣς βαναύσους καὶ χειροτέχνας, ἀστεῖον ὡς ἀληθῶς τὸ πολίτευμα καὶ καθαρὸν ἀποδεῖξαι. ταῦτα μὲν οὖν Αἰγυπτίοις ἔνιοι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν.

ὅπῃ γὰρ καὶ Λιβύῃ καὶ Ἰβηρίᾳ ἐπῆλθεν ὁ Λυκοῦργος, καὶ περὶ τῶν Ἰνδικῶν πλανηθεὶς τοῖς γυμνοσοφισταῖς ὡμίλησεν, οὐδένα πλὴν Ἀριστοκράτη τὸν Ἱππάρχου Σπαρτιάτην εἰρηκότα γινώσκομεν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν Λυκοῦργον ἐπόθουν ἀπόντα, καὶ μετεπέμποντο πολλάκις, ὡς τοὺς μὲν βασιλεῖς ὄνομα καὶ σκιαν, ἄλλο δὲ μηδὲν ᾧ διαφέρουσι τῶν πολλῶν, ἔχοντας· ἐν ἐκείνῳ δὲ φύσιν ἡγεμονικὴν καὶ δυνάμιν ἀνθρώπων ἀγωγὸν οὖσαν. οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς βασιλεῦσιν ἠδύνατο ἀβούλητος ἡ παρουσία τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἤλπιζον ἐκείνου συμπαρόντος, ἥπερ ὑβρίζοιτο χρῆσθαι τοῖς πολλοῖς. ἐπανελθὼν οὖν πρὸς ὕπω διακειμένους, αὖθις ἐπεχείρει τὰ παρόντα κινεῖν, καὶ μεθιστάναι τὴν πολιτείαν, ὡς τῶν κατὰ μέρος νόμων οὐδὲν ἔργον οὐδὲ ὄφελος, εἰ μή τις ὥσπερ σώματι πονηρῷ καὶ νόσῳ πολυδαπῶν νοσημάτων τὴν ὑπαρχοῦσαν ἐκτήξας καὶ μεταβαλὼν κρᾶσιν ὑπὸ φαρμάκων ἀπὸ καθαρμῶν, ἑτέρας ἄρξῃ καινῆς διαίτης. διανοηθεὶς δὲ ταῦτα, πρῶτον μὲν ἀπεδήμησεν εἰς Δελφοὺς, καὶ τῷ θεῷ χρησάμενος καὶ θύσας, ἐπανῆλθε· τὸν μαντεύσαντα ἐκεῖνον χρησμὸν κομίζων, ᾧ θεοφιλῆ μὲν αὐτὸν ἡ Πυθία προσεῖπε, καὶ θεὸν μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον· εὐνομίας δὲ χρήζοντι διδόναι καὶ κατάστασιν ἔφη τὸν θεὸν ἢ πολὺ κρατίστην τῶν ἄλλων ἔσεσθαι πολιτειῶν. ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις προσῆγε τοὺς ἀρίστους, καὶ συνεφάπτεσθαι παρεκάλει, κρύφα διαλεγόμενος τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα ὕπνῳ μικρὸν ἀπολείπομενος πλείονας, καὶ συνιστὰς ὀλίγον τῶν πρᾶξιν. ὡς δὲ ὁ καιρὸς ἦκε, τριάκοντα τοὺς πρώτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὅπλων ἕωθεν εἰς ἀγορὰν προελθεῖν, ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντιπράττοντας. ὧν εἴκοσι τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἕρμιππος ἀνέγραψε· τὸν δὲ πάλιστα τῶν Λυκούργου ἔργων κοινωνήσαντα πόνων καὶ συμπραγματευσάμενον τὰ περὶ τοὺς νόμους, Ἀριθμιάδαν ὀνομάζουσι. ἀρχομένης δὲ τῆς ταραχῆς, ὁ βασιλεὺς Χαρίλαος φοβηθεὶς, ὡς ἐπ' αὐτὸν ὅλης τῆς πράξεως συνισταμένης, κατέφυγε πρὸς τὸν Χαλκίοικον· εἶτα πεισθεὶς καὶ λαβὼν ὅρκους, ἀνέστη, καὶ μετῆλθε τῶν πραττομένων, φύσει πρᾶος ὤν· ὥς που καὶ λέγεται συμβασιλεύοντα τὸν Ἀρχέλαον αὐτῷ, πρός τινας ἐγκωμιάζοντας τὸν νεανίσκον, εἰπεῖν, Πῶς δ' οὐκ εἴη Χαρίλαος ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὃς οὐδὲ τοῖς πονηροῖς χαλεπός ἐστι; πλείονων δὲ καινοτομουμένων ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον ἡ κατάστασις τῶν γερόντων, ἣν φησιν ὁ Πλάτων τῇ τῶν βασιλέων ἀρχῇ φλεγμαινούσῃ μιχθεῖσαν, καὶ νυμφίῳ ἰσόψυφον, εἰς τὰ μέγιστα σωτηρίαν ἅμα καὶ σωφροσύνῃ πρόσταξεν. ἀπρόσκοπος γὰρ ἡ πολιτεία καὶ ἀποκλίνουσα νῦν μὲν ὡς ἐπὶ βασιλείαν, νῦν δὲ ὡς ἐπὶ τυραννίδα, νῦν δὲ ὡς ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷς ἔρυμα τῶν γερόντων ἀρχὴ ἐν μέσῳ θεμένη καὶ ἰσορροπήσασα, τὴν ἀσφαλεστάτην τάξιν ἔσχε καὶ κατάστασιν, ἀεὶ τῶν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι γερόντων τοῖς μὲν βασιλεῦσι προστιθεμένων, ὅσον ἀντιβαίνειν πρὸς δημοκρατίαν· αὖθις δὲ ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τυραννίδα, τὸν δῆμον ἀναρρωννύντων. τοσούτοις δὲ κατασταθῆναι φησὶ τοὺς γέροντας Ἀριστοτέλης, ὅτι τριάκοντα τῶν πρώτων μετὰ Λυκούργου γενομένων, δύο τὴν πρᾶξιν ἐγκατέλιπον ἀποδειλιάσαντες. ὁ δὲ Σφαῖρος ἐξ ἀρχῆς φησι τοσούτους γενέσθαι τοὺς τῆς γνώμης μεταβολῆς. εἴη δ' ἄν τι καὶ τὸ τοῦ ἀριθμοῦ δι' ἑβδομάδος τετραδι πολλαπλασιασθείσης ἀποτελούμενον, καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἴσος ὢν μετὰ τὴν ἑξάδα, τέλειός ἐστιν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μάλιστα τοσούτοις ἀποδεῖξαι τοὺς γέροντας, ὅπως οἱ πρῶτοι εἶεν τριάκοντα,

A Nam quòd lustrauerit Africam & Hispaniam Indiamq; emensus sit, atq; vsus ei fuerit ibi cum Gymnosophistis neminem tradere, extra Aristocratem Lacedæmonium Hipparchi filium, memini. At Lacedæmonii absentem desiderauerunt Lycurgum, ac crebrò eum accersiuerunt, quod reges putarent nullo insigni, nisi nomine & honore, excellere vulgo, in illo indolem suspicerent ad imperandum natam, & hominum alliciendorum facultatem. Nec verò reges reditum eius grauabantur, quòd sperarent eius præsentia impotentiam plebis repressum iri. Ergo regressus ad ita animatos, aggressus est ilicò res nouas moliri, &
B mutare rempub. quasi leges singulares nullum essent operæpretium facturæ, nisi, sicut corporis affecti & diuersis infecti morbis præsentem resoluisset versassetq; medicamentis & purgationibus intemperiem, aliam inde nouam inchoasset viuendi legem. Quum hæc haberet deliberata, primùm Delphos est profectus, consultoq; deo & sacris peractis, regressus domum est cum celebrato illo oraculo quo diis charum eum, & deum potiùs quàm hominem vates appellauit: rectam reip. institutionem petenti, concedere & annuere respondit deum, eam quæ longè omnium esset re-
C rump. futura excellentissima. His erectus, conciliauit sibi principes ciuitatis, eosque ad vnà capessendam remp. excitauit. Primùm rem cum amicis occultè communicauit, inde paulatim solicitatos, plures ad suum cõsilium consociauit. Vbi res matura fuit, imperat triginta primoribus vt prima luce cum armis forum occupent ad præstringendos trepidatione, & terrendos aduersarios, quorum spectatissimos recenset Hermippus viginti. Omnium consiliorum socium & adiutorem in legibus condendis nominant præ cæteris Arithmiadan.
D Initio tumultus, ne ista in se parerentur rex veritus Charilaus, confugit ad Chalciœcon. Inde fide sibi iureiurando data, excitatus est, & adiunxit se illis (nam leni fuit ingenio, quod ferunt eius collegam in regno Archelaum ad illos qui adolescentem extollebant, dixisse, Quidni sit vir bonus Charilaus? qui ne aduersus improbos quidem acerbus est? Quum multa ab Lycurgo nouarentur, primum fuit & potissimum institutio senatus: quem ait Plato, quum regem temperatum flagrante dominatu, pariq; potestate præditum, fuisse in primis salutarem & moderationis magistrum. Nanque suspensa resp. & nunc ad reges in tyrannidem vergens, nunc ad plebem in multitudinis
E arbitrium, senatus potentia instar obicis interiecta, æquilibrium retinens, tutissimum ordinem & statum seruauit. Quia octo & viginti senes, (ita vocabant senatores) ne conualescerent populi vires, ad reges se aggregabant: contra ad reprimendum tyrannidem corroborabant populum. Eum numerum definitum Aristoteles senatorum ait, quod ex primis triginta Lycurgi sociis duo ignaui, cœpta deseruerint, Sphærus totidem ab initio author est consilii eius participes fuisse. Et sanè aliquam habet vim numerus plenus septenarius qua-
F ternario multiplicatus, & quòd partibus suis paribus secũdum senarium plenus sit. Equidem adducor ideo potissimũ tot eum designasse senatores,

quo adiunctis ad vigintiocto duobus regibus, vniuersi triginta essent. Tantum vero studii Lycurgus in hunc ordinem posuit, vt petierit de eo Delphis sortes, quas Rhetram vocant, quasi dicas decretum. ea est huiuscemodi. Vbi templum extruxeris Ioui Syllanio & Mineruæ Syllaniæ, populumq; distribueris in tribus, senatum constitues annumeratis regibus triginta virorum: & prout temporum articuli postulabunt, conciones habebis inter pontem & Gnacionem amnem, vbi agent cum populo senatores, & dimittent concionem, neq; ius erit populo verba faciendi. Gnacionem nunc vocant Oenuntem. In campo interiecto inter pontem & amnem Gnacionem, conciones habebant, vbi neque porticus erant, neq; alia structura vlla. Nihil enim ea arbitrabatur ad consilia recte capienda interesse. quin citius officere, quod futiles & fluxas inani sensu congredientium mentes efficiant, quum in signa & tabulas, vel proscenia theatrorum, vel lacunaria fabrefacta, illi qui ad concionem veniunt, defigunt oculos. In plebis concilio nemini rogationem ferre de vlla re permissum fuit: quam senatus & reges promulgassent, ius populo erat comprobandi. Post quum plebs detrahendo & adiiciendo, peruerterent & adulterarent decreta, Polydorus & Theopompus reges, adscripserunt hæc Rhetræ: Quæ praue populus rogassit, ea senatui regibusque retractandi ius esto. Id non est ratum facere, sed prorsus summouere & ablegare populum, quasi inuertemtem & deprauantem rogationem. Id illi induxerunt ciuitatem, vt crederet hoc Deum iussisse, vt his versibus memorat Tyrtæus,

Eximias sortes atque hæc oracula vobis,
Vincere si est animus, Phœbus Apollo dedit:
Vrbis consilio sacros reges moderari,
Quos dulcis Spartæ sollicitudo tenet.
Maioresq; senes natu, populumq; frequentem,
Hinc latas leges scisscre si placeant.

Ita temperata per Lycurgum reip. procuratione quum adhuc tamen qui ei successerunt, nimiam & validam paucorum potentiam animaduerterent luxuriari & ferocire, tanquam frænum (vt ait Plato) iniecerunt ei ephororum autoritatem, atq; infra Lycurgum, annis circiter triginta supra centum, primum ephorum designauerunt Elatum, rege Theopompo. Quem dicunt, quum exprobraret ei vxor, quod regnum filiis minus quam accepisset, esset relicturus, Imo eo (respondisse) maius, quo diuturnius. Et nimirum abiecta enormitate cum inuidia deuitauit scopulum, inquē Messeniorum & Argiuorum reges apud suos ciues impegerunt, qui frænum dominatus nihil remittere ad popularitatem voluerunt vel laxare. Quanta autem fuerit Lycurgi sapientia & prouidentia, liquido perspicias ex seditionibus atque inconditis reb. publicis Messeniorum & Argiuorum cognatorum, vicinorumque populorum atque regum, qui ab exordio paria assequuti, & in sorte agrorum etiam illis (vt videbantur) superiores, non diuturnam tenuerunt felicitatem, sed libidine regum & populi contumacia res nouas

A τοῖς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τῶν δυοῖν βασιλέοιν προσιθεμένου. ὅ τω δὲ πρὸς τοῦτο ἐπαύδασε τῷ Ἀρχῷ ὁ Λυκοῦργος, ὥστε μαντείαν ἐκ Δελφῶν κομίσαι περὶ αὐτῆς τῷ ῥήτραν καλοῦσιν. ἔχει δ' οὕτως, Διὸς Συλλανίου καὶ Ἀθηνᾶς Συλλανίας ἱερὸν ἱδρυσάμενος, φυλὰς φυλάξαντα, καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα τριάκοντα, γερουσίαν σὺν Ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι γραμματῶν χρείαν ἢ μὴ καὶ κρέττος. ἐν τούτοις, τὸ μὲν φυλὰς φυλάξαι καὶ ὠβὰς ὠβάξαι, διέχειν ὅτι καὶ κατοικεῖν τὸ πλῆθος εἰς μεσίδας· ὧν τὰς μὲν, φυλὰς, τὰς δὲ, ὠβὰς προσηγόρευον. Ἀρχαγέταις δὲ οἱ βασιλεῖς λέγονται. τὸ δὲ ἀπελλάζειν, ἐκκλησιάζειν· ὅτι τῷ Ἀρχῷ καὶ τῷ αἰτίῳ τῆς πολιτείας εἰς τὸν Πύθιον ἀνῆψε. τῷ δὲ Βαβύκᾳ, καὶ τὸν Κνακίωνα, νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν· Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν Κνακίωνα, ποταμὸν, τῷ δὲ Βαβύκᾳ, γέφυραν. ἐν μέσῳ δὲ τούτων τὰς ἐκκλησίας ἦγον, οὔτε παστάδων οὐσῶν, οὔτε ἄλλης τινὸς κατασκευῆς. οὐδὲν γὰρ ᾤετο τοῦτο πρὸς εὐβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ βλάπτειν, φλυαρώδεις ἀναστρεφομένας καὶ κενοῖς φρονήμασι τὰς διανοίας τῶν συμπορευομένων, ὅταν εἰς ἀγάλματα καὶ γραφὰς, ἢ προσκιάματα θεάτρων, ἢ τέγας βουλευτηρίων ἠσκημένας πρεπῶς ἐκκλησιάζοντες ἀποβλέπωσι. τοῦ δὲ πλήθους ἀθροιζομένου εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφεῖτο, τῷ δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρίναι κύριος ἦν ὁ δῆμος ὕστερον μέντοι τῶν πολλὰ ἀφαιρούντων καὶ προσθέντων τὰς γνώμας διαστρεφόντων, καὶ παραβιαζομένων, Πολύδωρος καὶ Θεόπομπος οἱ βασιλῆς τάδε τῇ ῥήτρᾳ παρενέγραψαν. αἰ δ' σκολιαὶ ὁ δᾶμος ἔστω, τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας εἶμεν. τοῦτ' ἔστι, μὴ κυρῶν, ἀλλ' ὅλως ἀφίστασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ μεταποιοῦντα τῷ νόμῳ παρὰ τὸ βέλτιστον. ἔπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ πόλει ὡς τοῦ θεοῦ τοῦτο πρᾶξαι· ὡς φασὶ Τυρταῖος ὑπομνήσας περὶ τούτων,

Φοῖβος ἀκούσαντες Πυθοῦθεν, οἱ τάδε νικᾶν
Μαντείας τε θεοῦ καὶ τελέειν τ' ἔπεα.
Ἀρχὴν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,
Οἷσι μέλει Σπάρτας ἱμερόεσσα πόλις,
Πρεσβύτας τε γέροντας, ἔπειτα δ' δημότας ἄνδρας,
Εὐθείας ῥήτρας αἰτάπαμειβομένους.

οὕτω τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μίξαντος, ὅμως ἄκρατον ἐπὶ τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἰσχυρὰν οἱ μετ' αὐτὸν ὁρῶντες παραγῶσαν καὶ θυμουμένην, (ὡς φησὶν ὁ Πλάτων) οἷον χαλινὸν ἐμβάλλουσιν αὐτῇ, τῷ τῶν ἐφόρων δυνάμει, ἔτεσί που μάλιστα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Λυκοῦργον, πρῶτον τῶν περὶ Ἔλατον ἐφόρων καταστάντων ὑπὸ Θεοπόμπου βασιλεύοντος· ὃν καί φασιν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ὀνειδιζόμενον ὡς ἐλάττω παραδώσοντα τοῖς παισὶ τὴν βασιλείαν ἣ παρέλαβε, Μείζω μὲν οὖν (εἰπεῖν) ὅσῳ χρονιωτέραν. τῷ γὰρ ὄντι τὸ ἄχθος ἀποβαλοῦσα, μετὰ τοῦ φθόνου διέφυγε τὸν κίνδυνον· ὥστε μὴ παθεῖν ἃ Μεσσήνιοι καὶ Ἀργεῖοι τοῖς παρ' αὐτοῖς βασιλεῖς ἔδρασαν, μηδὲν ὑποδοῦναι μηδὲ χαλάσαι τῆς ἐξουσίας ὑπὲρ τὸ δημοτικὸν ἐπιτρέψαντες· ὃ καὶ μάλιστα τοῦ Λυκούργου σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐποίησε φανερὰν εἰς τὰς Μεσσηνίων καὶ Ἀργείων (συγγενῶν καὶ γειτόνων δήμων) καὶ βασιλέων στάσεις καὶ κακοπολιτείας ἀφορῶσιν. οἱ τοῖσιν ἀπ' ἀρχῆς τετυχηκότες, ἐν τῷ κλήρῳ καὶ πλέον ἔχειν ἐκείνων δόξαντες, οὐκ ὀλίγον χρόνον ἐδαιμόνησαν, ἀλλ' ὕβρει μὲν τῶν βασιλέων, οὐκ ἀπειθείᾳ δὲ τῶν ὄχλων τὰ κατεστῶτα σεσωτα ἐξάντες,

ἔδοξαν ὅτι θεῖον τῷ ὡς ἀληθῶς εὐτύχημα τοῖς Σπαρτιάταις ὁ τὴν πολιτείαν ἁρμοσάμενος καὶ κεφάσας παρ' αὐτοῖς. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. δεύτερον δὲ τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων καὶ νεανικώτατον, ὁ τῆς γῆς ἀναδασμός ἐστι. δόξης γὰρ οὔσης ἀνωμαλίας, καὶ πολλῶν ἀκτημόνων καὶ ἀπόρων ἐπιφερομένων τῇ πόλει, τὸ δὲ πλοῦτον πανταχόθεν εἰς ὀλίγους συνερρυηκότος, ὕβριν καὶ φθόνον καὶ κακουργίαν καὶ τρυφὴν, καὶ τὰ τούτων ἔτι χαλεπώτερα καὶ μείζω νοσήματα πολιτείας, πλοῦτον καὶ πενίαν ἐξελαύνων, συνέπεισε, τὴν χώραν ἅπασαν εἰς μέσον θεῖναι, ὅξ ἀρχῆς ἀναδάσασθαι, καὶ ζῆν μετ' ἀλλήλων ἄπονον, ὁμαλῆ, καὶ ἰσοκλήρους τοῖς βίοις ἡγούμενον. τὸ δ' εὐφυΐαν ἀρετῇ μετιόντας, ὡς ἀνίσου ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον οὐκ οὔσης διαφορᾶς οὐδὲ ἀνισότητος, πλὴν ὅσον καὶ αἰσχρῶν ψόγος ἀφαιρεῖ καὶ καλῶν ἔπαινος. ἐπάγων δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον, διείμε τὴν μὲν ἄλλην τοῖς περιοίκοις Λακωνικὴν, τρισμυρίους κλήρους, τὴν δ' εἰς τὸν ἄστυ τὴν Σπάρτην συντελοῦσαν, ἐνακισχιλίους· τοσοῦτοι γὰρ ἐγένοντο κλῆροι Σπαρτιατῶν. ἔνιοι δέ φασι τὸν μὲν Λυκοῦργον ἑξακισχιλίους νεῖμαι, τρισχιλίους δὲ μετὰ ταῦτα προσθεῖναι Πολυδωρον· οἱ δὲ, τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἐνακισχιλίων τοῦτον, τοὺς δὲ ἡμίσεις, Λυκοῦργον. ὁ δὲ κλῆρος ἦν ἑκάστου τοσοῦτος ὥστε ἀποφορὰν φέρειν, ἀνδρὶ μὲν, ἑβδομήκοντα κριθῶν μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὑγρῶν καρπῶν ἀνάλογον τὸ πλῆθος. ἀρκέσειν γὰρ ἔφασαν τοσοῦτον αὐτοῖς τῆς τροφῆς, πρὸς εὐεξίαν καὶ ὑγίειαν ἱκανῆς, ἄλλου μηδενὸς δεησομένοις· λέγεται δ' αὐτὸν ὕστερόν ποτε χρόνῳ τὴν χώραν, διεξερχόμενον ὅξ ἀποδημίας ἄρτι τεθερισμένην, ὁρῶντα τοὺς σωρεὶς παραλλήλους καὶ ὁμαλεῖς, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας ὡς ἡ Λακωνικὴ φαίνεται πᾶσα πολλῶν ἀδελφῶν νεωστὶ νενεμημένων. ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἔπιπλα διαιρεῖν, ὅπως πανταχόθεν ἐξέλοι τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶς ἐώρα πρὸς δεδομένους τὴν αὐτίκρυς ἀφαίρεσιν, ἑτέρᾳ πρόσῆλθεν ὁδῷ, καὶ κατεπολιτεύσατο τὴν ἐν τούτοις πλεονεξίαν. πρῶτον μὲν ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυρῶν, μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξεν, καὶ τούτῳ δὲ ἀπὸ πολλοῦ βάθους καὶ ὄγκου, δυνάμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέκα μνᾶς ἀμοιβῇ, ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος. τούτου δ' ἐπιχθέντος, ἐξέπεσεν ἀδικημάτων ἤδη πολλὰ τῆς Λακεδαίμονος. τίς γὰρ ἢ κλέπτειν ἔμελλεν, ἢ δωροδοκεῖν, ἢ ἀποστερεῖν, ἢ ἁρπάζειν, ὃ μήτε κατακρύψαι δυνατὸν ἦν μήτε κεκτῆσθαι ζηλωτὸν, ἀλλὰ μηδὲ κατακόψαι λυσιτελές; ὄξει γὰρ (ὡς λέγεται) διαπύρου σιδήρου τὸ σίδηρον κατασβέσας, ἀφείλετο τὴν εἰς πᾶσαν χρείαν καὶ δυνάμιν, ἀδρανοῦς καὶ δυσέργου γιγνομένου. μετὰ δὲ τοῦτο, τῶν ἀχρήστων καὶ περισσῶν ἐποιεῖτο τεχνῶν ξενηλασίαν. ἔμελλον δέ που καὶ μηδενὸς ἐξελαύνοντος αἱ πολλαὶ τῷ καινῷ νομίσματι συνεκπεσεῖσθαι, διάθεσιν τῶν ἔργων οὐκ ἔχοντων. τὸ γὰρ σιδηρῶν, ἀγώνιμον οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὐδ' εἶχε λιμένα, καταγελώμενον· ὥστε οὐδὲ πρίασθαί τι τῶν ξενικῶν καὶ ῥωπικῶν ἐπῆρχεν· οὐδ' εἰσέπλει φόρτος ἐμπορικὸς εἰς τοὺς λιμένας· οὐδὲ ἐπέβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστὴς λόγων, οὐ μάντις ἀγυρτικὸς, οὐχ ἑταιρῶν θηρεύτρια, οὐ χρυσῶν τις οὐκ ἀργυρῶν καλλωπισμῶν δημιουργὸς, ἅτε δὴ νομίσματος οὐκ ὄντος· ἀλλὰ οὕτως ἀφηνιασθεῖσα καὶ μικρὸν ἡ τρυφὴ τῶν ζωπυρούντων καὶ τρεφόντων αὐτὴν, δι' αὐτῆς ἐμαράνετο·

A molientes, documento fuerunt vtrisq;, diuina felicitate Spartiatis accidisse vt Lycurgus apud eos statum publicum concinnaret & formaret. Verum hæc postea sequuta sunt. Alter Lycurgi actus, isque audacissimus, lex agraria fuit. Siquidem quum immensa esset inæqualitas, multiq; cumularentur in vrbe inopes & egeni, opes vero ad paucos redundarent, quo fastum, inuidiam, auaritiam, luxum, atq; his vetustiores reip. & asperiores morbos exterminaret, opulentiam & paupertatem, perpulit ciues vt possessiones in medium conferrent, & de integro partirentur, viuerentque omnes compari inter se & æquabili fortuna: primas autem virtuti B deferrent, neq; aliud inter se discrimen aut imparitatem ducerent aliam, nisi quam turpitudinis macula definiret, & decus virtutis. Hinc verba rebus exequutus, diuisit cæterum agrum Laconicum, circumiectis vicis in triginta millia sortium: quod attributum ciuitati Spartanæ fuit in nouem millia. tot sortes datę Spartiatis fuere. Sunt qui dicant Lycurgum sex millia diuisisse, tria millia postmodum adiunxisse Polydorum, alii hũc, dimidium nouem millium, dimidium, Lycurgum. Sors erat cuiusq; C tanta vt pensionem redderet, viris septuagenos hordei medimnos, fœminis duodenos liquidorum fructuum proportione prouentuum. Tantum iis cibarii ad bonum habitum & ad valetudinem tuendam satis esse, neq; re præterea vlla putauerunt esse opus. Ferunt, eum, quum post peregre reuertens agrum frugib. modo demessis peragraret, conspiceretq; aceruos æqualiter comparatos & pares, arrisisse ac comitibus dixisse, Nonne dicas totam Laconiam multorum esse fratrum, qui iam nunc eam inter se sint partiti? Inde adortus reliqua rerum mouentium diuidere, quo omnem D excinderet inæqualitatem & imparitatem, quum cerneret ęgre laturos, si extorquerentur ipsis aperte, institit alia ratione illarum rerum summouere cupiditatem. Primum monetam omnem auream & argenteam antiquauit, soli ferro authoritatem tribuit: eiusq; magno ponderi & moli exiguum assignauit pretium, vt occuparet decem minarum summa amplum in ædibus armarium & plaustrum duorum boum ad vehendum. Hoc corollario multæ scelerum formæ sunt Lacedæmone eiectæ. Nã quis furari, quis venalis muneribus esse, quis defraudare aut rapere sustineret id quod non posset E tegi, cuius nemo esset possessione beatior, sed nec conflatum vllum vsum præstaret? Verum aceto (vt dicitur) candentis aciem ferri restinguens, alium eius vsum & momentum resecauit, reddidit-que eneruatum & inhabile. Mox vanas artes & curiosas expulit finibus. Et quidem pleræque vel nullo exigente erant vna cum publica moneta solum versuræ, vendibilia quum non essent opera. Siquidem ferrum nequicquam exportabatur ad alios Græcos, & vt nullius autoritatis deridebatur. Vnde nulla etiam facultas mercandi erat exoticarum & exquisitarum mercium, neque in portubus eorum exonerabant mercatores naues, F neque pedem in Laconia ponebat vel verborum architectus, vel præstigiator vates, vel leno vel moniliũ aureorũ argenteorumve artifex, quod carerent nummis. Verum ita luxus paulatim iis qui eũ excitabãt & alebãt destitutus sua sponte emarcuit:

neque,quum opulentiæ esset exitus in publicum præclusus,atque domo ignaua includeretur, prærogatiuam habebant locupletes vllam. Quod in causa fuit vt instrumentum quotidianum & necessarium,velut lecti,sedes,mensæ supra modum fabricarentur apud eos concinnè,&poculum Laconicum,quod cothon dicebatur,in commẽdatione esset maxime ad expeditiones,vt est autor Critias, quod aqua,ad quam potandum vrgebat necessitas ne offenderet oculos, tegeretur poculi colore:& quia quod turbidi inerat, impingebat int⁹ ac labris cohibebatur,potus accedebat ori purior. In causa & hic legislator fuit,quippe opifices,vbi discesserunt ab inutilibus,expresserunt in necessariis elegantiam. Quo magis autem incursaret luxuriam, & admirationem pecuniæ adimeret,tertium,& insigne,inuexit institutum, conuiuiorum formam, vnà vt cœnarent frequentes,communibus & præscriptis obsoniis atque epulis,domi ne vescerentur in sumptuosis lectis & mensis,de macellariorum & coquorum manibus,in tenebris velut voraces pecudes saginantes se labefactantesque, vnà cum moribus corpora in omnem luxuriam proiecta & crapulam:quibus sunt comitantes prolixi somni, calidæ balneæ,longa quies,& quasi quotidiana valetudo. Fuit hoc magnum:verum maius illud, quod communi mensa & frugali victu opes sacro sanctas,imò despectas, vt ait Theophrastus,& inopes effecerit. Neque enim vsus vllus vel fruitio erat,nec vero omnino conspectus vel ostentatio magnifici splendoris, vbi ad eandem mensam,iuxta pauper & diues conuenirent:vt vulgatissimũ illud,vna in ciuitate sub sole Lacedæmone, Plutus seruaretur cœcus,iaceretque ibi picturæ modo inanimus & immotus. Siquidem non licebat præsumpta domi cœna conuiuia inire expletos,sed obseruabant acriter cæteri,atque eum qui non biberet cum ipsis, neque vesceretur, proscindebant vt intemperantem,& ad conuictum elanguescentem promiscuum, conuitiis. Hac potissimum actione, pecuniosos ferunt in Lycurgum exarsisse, eorumq; cateruam coitione facta obstrepuisse ei & insectatam fuisse. Qui postremo lapidibus petitus,proripuit se foro: aliis autem elapsus ad sacram ædem confugit. Vnus fuit adolescens,ingenio alioqui non malo, sed acris & ardentior, Alcander. Hic fugientis tergo inhærens, percussit respicientem baculo, oculumque excussit. Lycurgus nihil vulnere deterritus, sed obuersus ad populum ciuibus faciem cruore oppletam, & visum ostendit labefactatum. Ibi tanta verecundia concio perfusa & mœstitia fuit, vt dederent ei Alcandrum, & vicem eius dolentes frementesque, domum vsque eum prosequerentur. At Lycurgus hos quidem collaudatos dimisit: Alcandrum vero introductum nec verbo læsit nec facto, sed amotis ministris, quibus ad corporis cultum erat vti solitus, iussit eum sibi ministrare. Ille strenue imperata & obedienter fecit. Qui ex consuetudine & contubernio Lycurgi, quum notaret mansuetudinem & motum animi eius,vitam asperam, labores indefatigatos, cum mirifice cœpit eũ admirari, tum apud familiares & necessarios prædicauit non esse rigidum Lycurgum, nec præfractũ,

A καὶ πλεῖον οὐδὲν ἰῶν τοῖς τὰ πολλὰ κεκτημένοις, ὁδὸν οὐκ ἐχούσης εἰς μέσον τῆς ὑποδείας, ἀλλ' ἐγκατῳκοδομουμένης καὶ ἀργούσης. διὸ καὶ τὰ παρέχεσθαι τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλινῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὡς φησὶ Κριτίας. τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσπρόσωπα τῷ ὄψει, ἀπεκρύπτετο τῇ χρόᾳ, καὶ τοῦ πολεμοῦ προσκόπτοντος ἐντὸς καὶ περιγρομένου τοῖς ἄμβασι καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. αἴτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης. ἀπηλλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀχρήστων, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδείκνυντο τὴν καλλιτεχνίαν. ἔπι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τρυφῇ καὶ τὸν ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεὶς, καὶ τὸ τρίτον πολίτευμα καὶ κάλλιστον ἐπῆγε, τὴν τῶν συσσιτίων κατασκευὴν, ὥστε δειπνεῖν μετ' ἀλλήλων συνιόντας, ἐπὶ κοινοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις καὶ σιτίοις, οἴκοι δὲ μὴ διατάττεσθαι, ἢ στρωμνὰς πολυτελεῖς καὶ τραπέζας, ἐν χερσὶ δημιουργῶν καὶ μαγείρων, ἐκ τοῦ σκότους, ὥσπερ ἀδηφάγα ζῶα, πιαινομένους, καὶ διαφθειρομένους ἅμα τοῖς ἥδεσι τὰ σώματα, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα καὶ πλησμονῇ, μακρῶν μὲν ὕπνων, θερμῶν δὲ λουτρῶν, πολλῆς δὲ ἡσυχίας, καὶ τόπον τινὰ νοσηλείας καθημερινῆς δεομένων· μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἰῶ, μεῖζον δὲ τὸν πλοῦτον ἄσυλον, μᾶλλον δὲ ἄζηλον (ὡς φησὶ Θεόφραστος) καὶ ἄπλυτον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινότητι τῶν δείπνων, καὶ τῇ περὶ τὴν διαίτην εὐτελείᾳ. χρῆσις γὰρ οὐκ ἦν, οὐδὲ ἀπόλαυσις, οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις τῆς πολλῆς περιουσίας, ἐπὶ ταὐτὸ δεῖπνον ἐν πέντε τοῦ πλουσίου βαδίζοντος, ὥστε δὴ τοῦτο ὃ θρυλλούμενον, ἐν μόνῃ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον πόλεων, τῇ Σπάρτῃ, σώζεσθαι, τυφλὸν ὄντα τὸν πλοῦτον, καὶ κείμενον, ὥσπερ γραφὴν, ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. οὐδὲ γὰρ οἴκοι παρεδειπνήσαντας ὀξὺ βαδίζειν ἐπὶ τὰ συσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ' ἐπιμελῶς οἱ λοιποὶ παραφυλάττοντες τὸν μὴ πίνοντα μηδὲ ἐσθίοντα μετ' αὐτῶν, ἐκάκιζον ὡς ἀκρατῆ καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀπομαλακιζόμενον διαίτην. διὸ καὶ μάλιστα φασὶ τῷ Λυκούργῳ πρὸς τοῦτο τὸ πολίτευμα χαλεπῶς φέρεσθαι τοὺς εὐπόρους, καὶ συστάντας ἐπ' αὐτὸν ἀθρόους καταβοᾶν καὶ ἀγανακτεῖν. τέλος δὲ βαλλόμενος ὑπὸ πολλῶν, ἐξέπεσε τῆς ἀγορᾶς δρόμῳ· καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἔφθασεν εἰς ἱερὸν καταφυγών· εἷς δέ τις νεανίσκος ἄλλως μὲν οὐκ ἀφυὴς, ὀξὺς δὲ καὶ θυμοειδὴς, Ἀλκανδρος, ἐπιχείμενος καὶ διώκων, ἐπιστραφέντος αὐτοῦ τῇ βακτηρίᾳ πατάξας τὸν ὀφθαλμὸν ἀπέκοψεν· ὁ μὲν οὖν Λυκοῦργος, οὐδὲν ἐνδοὺς πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ στὰς ἐναντίος, ἔδειξε τοῖς πολίταις τὸ πρόσωπον ἡμαγμένον, καὶ διεφθαρμένην τὴν ὄψιν. αἰδοῦς δὲ πολλὴ καὶ κατήφεια τοὺς ἰδόντας εἶχεν, ὥστε παραδοῦναι τὸν Ἀλκανδρον αὐτῷ, καὶ προπέμψαι μέχρι τῆς οἰκίας συναγωνιακτοῦντας· ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐκείνους μὲν ἐπαινέσας ἀφῆκε, τὸν δὲ Ἀλκανδρον εἰσαγαγὼν οἴκαδε, κακὸν μὲν οὐδὲν οὔτε ἐποίησεν, οὔτε εἶπεν, ἀπαλλάξας δὲ τοὺς σεμνοὺς καὶ θεραπευτῆρας ὑπηρέτας, ἐκεῖνον ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν. ὁ δὲ, οὐκ ὢν ἀξυνὴς, ἐποίει τὸ προσταττόμενον σιωπῇ, καὶ παρόντων ἅμα τῷ Λυκούργῳ καὶ σεμνοδιαιτώμενος, ἐν τῷ κατοικεῖν τὴν

B

C

D

E

F

πρότητα καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ περὶ τὴν διαίτην αὐχηρὸν, καὶ τὸ πρὸς τοὺς πόνους ἄκαμπτον, αὐτός τε δεινῶς διετέθη περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ πρὸς τοὺς σεμνοὺς καὶ φίλοις ἔλεγεν, ὡς ὠμὸς οὐδὲ ἀνθρώπινος ὁ Λυκοῦργος,

ἀλλὰ μόνος ἐκεῖνος ἥμερος καὶ πρᾶος ὄντι τοῖς ἄλλοις. οὗ-
τω μὲν οὖν αὐτὸς ἐκεκόλαστο, καὶ τοιαύτην ὑπέσχηκε δίκην,
ἐκ πονηροῦ νέου καὶ αὐθάδους ἐμμελέστατος ἀνὴρ καὶ σω-
φρονικώτατος ἡνιόχησε. τοῦ δὲ πάθους ὑπόμνημα Λυκοῦρ-
γος ἱδρύσατο, τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ἣν Ὀπιλέτιν προσηγό-
ρευσε. τοὺς γὰρ ὀφθαλμοὺς, ὀπίλους οἱ τῇδε Δωριεῖς καλοῦ-
σιν. ἔνιοι μὲν τοὶ τὸν Λυκοῦργον (ὃν καὶ Διοσκορείδης ἐστὶν ὁ συν-
τεταγμένος τὴν Λακωνικὴν πολιτείαν) πληγῆναι μὲν
φασιν, οὐ τυφλωθῆναι δὲ τὸν ὀφθαλμόν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἱερὸν
τῇ θεῷ τῆς ἀκέσεως χαριστήριον ἱδρύσαντες. τὸ μὲν οὖν φέρειν βα-
κτηρίαν ἐκκλησιάζοντες, οἱ Σπαρτιάται μετὰ τὴν συμφο-
ρὰν ἐκείνην ἀπέμαθον. τὰ δὲ συσσίτια, Κρῆτες μὲν ἀνδρία,
οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲ φιδίτια προσαγορεύουσιν, εἴτε ὡς φιλίας
καὶ φιλοφροσύνης ὑπαρχόντων, διὰ τοῦ λ τὸ δ λαμ-
βάνοντες. εἴτε ὡς πρὸς εὐτέλειαν καὶ φειδὼ συνεθιζόντων.
ὅθεν δὲ κωλύει καὶ τὸν πρῶτον ἔξωθεν ἐπικεῖσθαι φθόγγον,
ὥσπερ ἔνιοι φασὶν, ἐδιτίων παρὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδω-
δὴν λεγομένων. συνήρχοντο δὲ ἀνὰ πεντεκαίδεκα, καὶ βρα-
χὺ τούτων ἐλάττοις ἢ πλείοις. ἔφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν
συσσιτίων, ἀλφίτων μέδιμνον, οἴνου χοᾶς ὀκτὼ, τυροῦ πέντε
μνᾶς, σύκων ἡμίμναια πέντε· πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψωνίαν, μι-
κρόν τι κερμιδῆ νομίσματος. ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις ἀπαρχὴν, καὶ
θηρεύσας, μέρος ἔπεμπεν εἰς τὸ συσσίτιον· ὀξεῖα γὰρ οἴκοι δεῖ-
πνον ὁπότε θύσας τις ἢ κυνηγῶν ἐφήσειε, τοὺς δὲ ἄλλους ἔδει παρ-
εῖναι. καὶ μέχρι γε πολλοῦ τὰς συσσιτήσεις ἀκριβῶς διεφύλαττον. Ἄγιδος γὰρ τοῦ βασιλέως, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρα-
τείας καταπεπολεμηκὼς Ἀθηναίους, βουλομένου παρὰ
τῇ γυναικὶ δειπνεῖν, καὶ μεταπεμπομένου τὰς μερίδας,
οὐκ ἔπεμψαν οἱ πολέμαρχοι. τοῦ δὲ μεθ' ἡμέραν ὑπὸ ὀρ-
γῆς μὴ θύσαντος τοῖς θεοῖς ἔδει θυσίαν, ἐζημίωσαν αὐτόν. εἰς δὲ τὰ
συσσίτια καὶ παῖδες ἐφοίτων, ὥσπερ εἰς διδασκαλεῖα σω-
φροσύνης ἀγόμενοι. καὶ λόγων ἠκροῶντο πολιτικῶν, καὶ παι-
δικὰς ἐλευθερίους ἐώρων, αὐτοί τε παίζειν ἐδίδοσαν, καὶ σκώ-
πτειν ἀνεβωμολοχίας, καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν.
σφόδρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμματος ἀνέ-
χεσθαι. μὴ φέροντα δὲ, ἐξεῖναι παραιτεῖσθαι, καὶ ὁ σκώπτων
πέπαυτο. τῶν δὲ εἰσιόντων ἑκάστῳ δείξας ὁ πρεσβύτατος τὰς
θύρας, Διὰ τούτων (φησὶν) ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται. δοκιμά-
ζεσθαι δὲ τὸν βουλόμενον τοῦ συσσιτεῖν μεταλαχεῖν, οὕτω φασί· λα-
βὼν τῶν συσσίτων ἕκαστος ἀπὸ μαγδαλίας εἰς τὴν χεῖρα, τοῦ
δεξιοῦ φέροντος ἀγγεῖον ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς, ἔβαλε σιωπῇ κα-
θάπερ ψῆφον· ὁ μὲν, δοκιμάζων ἁπλῶς, ὁ δὲ, κρίνων, σφόδρα
τῇ χειρὶ πιέσας. ἡ γὰρ πεπιεσμένη τῆς τεθραυμένης ἔχει δυνάμιν.
κἂν μίαν εὕρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπεισιόντα, βου-
λόμενοι πολίτας ἡδομένους ἀλλήλοις συνιέναι· τὸν δὲ οὕτως ἀπο-
δοκιμασθέντα κεκακοδαιμονίαν λέγουσι· κάδδος γὰρ καλεῖται
τὸ ἀγγεῖον εἰς ὃ τὰς ἀπομαγδαλίας ἐμβάλλουσι· τῶν δὲ ὄψων
οὐ δοκίμει μάλιστα παρ' αὐτοῖς ὁ μέλας ζωμός, ὥστε μήτε
κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους ἀλλὰ τοῦδε χωρεῖν τοῖς
νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τοῦ ζωμοῦ καταπεταγμένους ἑστάναι.
λέγεται δέ τινα τῶν Ποντικῶν βασιλέων, ἕνεκα τοῦ ζωμοῦ,
καὶ πρίασθαι Λακωνικὸν μάγειρον· εἶτα γευσάμενον, δυσ-
χερᾶναι· καὶ τὸν μάγειρον εἰπεῖν, Ὦ βασιλεῦ, τοῦτον δεῖ τὸν
ζωμὸν ἐν τῷ Εὐρώτᾳ λελουμένους ἐπιφᾶσθαι. πίοντες δὲ μετείως, ἀπίασι δίχα λαμπάδος. οὐ γὰρ ἔξεστι πρὸς
φῶς βαδίζειν οὔτε ταύτῃ οὔτε ἄλλῃ ὁδὸν, ὅπως ἐθίζωνται σκότους καὶ νυκτὸς διθαρσῶς καὶ ἀδεῶς ὁδεύειν.

A sed solum erga alios lenem illum & blandum. Ad hunc modum castigatus ille fuit, eamque luit pœnam, qui ex tetro iuuene & præfracto modestissimus vir atq; temperantissimus redditus est. Huius casus Lycurgus monumentum, ædem Mineruæ, quam appellauit Optiletin, excitauit: quod huius regionis Dorii oculos ὀπίλους vocent. Alii (inter quos est Dioscorides, qui descripsit rempublicam Lacedæmoniorum) vulneratum oculum eius autumant fuisse, sed elisum non fuisse visum: templum autem deæ in gratiam curationis posuisse. Post id infortunium tamen destiterunt Lacedæ-
B monii deferre in concionem baculum. Conuiuia Cretes Andria, Lacedæmonii Phiditia nominant: vel quod amicitiam & beneuolentiam concilient ἀπὸ τῆς φιλίας loco λ, δ reponentes: vel quod ad frugalitatem assuefaciãt & ad parsimoniam, à dictione φειδὼ deducentes. Potuit etiam prima litera aliunde adiecta fuisse, ut nonnulli volunt, ac dicta Editia, ab edendo & victu. Cœtus quinumdenum erant, aut aliquanto his pauciorum vel plurium. Singuli conuictores farinæ medimnos mense, vini congios octonos, casei quinas libras, ficuum binas libras & selibras: præterea ad esculenta parum admodum pecuniæ conferebant. Ad hæc qui sacrifi-
C cauerat primitias, vel qui venatus erat, mittebat portionem ad conuiuium. Nam ei qui sacrificasset vel venatus esset, liberum erat domi cœnare: reliquos oportebat adesse. Hunc conuiuiorum morem retinuerunt accuratè. Ac quum bello, quo Athenienses deuicerat, rex reuersus Agis, apud uxorem vellet cœnare, portionem postulanti non miserunt polemarchi: cui, quia postridie solennia sacra offensus non fecit, multam dixêre. Ad conuiuia pueri quoque, sicut ad ludum temperantiæ ducti, ventitabant. Ibi sermones de rep. excipiebant, doctores conspiciebant ingenuos, assuescebantq; & ipsi iocari, & dicteria citra scurrilitatem iacere,
D atque aliorum sine offensa excipere cauilla. Nanq; videbatur imprimis Laconicum, cauillum sustinere. Impatienti licebat deprecari, & tẽperabatur facetiis. Vt quisque intrabat natu maximus commonstratis foribus, *His* (inquit) *verba non egrediuntur*. qui admitti desiderabant ad conuiuium, hoc modo probari aiunt solitos. Quisque conuictor frustillum pastilli manu tenebat, id in vas quod ferebat in capite minister tacitus, ut calculum iaciebat: qui probaret, simpliciter: qui reprobaret, manu validè compressum. Nam compressum perforati
E calculi vim habet, nec si unum tale repererint, recipiunt aduentitium. Volunt enim vt epulentur inter se læti. Eum qui ita est reiectus, *κακαδδεῖσθαι* dicunt. *κάδδος* enim vas nominatur, in quod frusta illa coniiciunt. Inter pulmenta prima laus erat iuri nigro: quare carnes non petebant maiores natu, quas iunioribus permittebant: ipsi decuriati iure vescebantur. Fama est, quendã regẽ Ponti, huius iuris gratia coquũ Laconicũ comparasse, mox gustu offenso subiecisse coquũ, *Hoc ius parandum rex est iis qui in Eurota lauerunt*. Vbi mediocriter biberunt, sine face recipiunt se domũ. Non permittitur
F neq; tũc neq; alias ad lumen incedere, quo discant in tenebris & nocte cõmeare fidẽter & intrepide.

Hic ordo fuit conuiuiorum. Leges non redegit in ſcripta Lycurgus, ſed vna eſt hæc ex rhetris, quas vocant. Præcipua atque ea quæ maximè referrent ad ciuitatis felicitatem virtutemque, moribus putauit & inſtitutionibus ciuium ſicut rudimenta impreſſa hærere inconcuſſa, quum ſtabili nitantur voluntate, validiſſimo ad compellendum vinculo & habitu, quo inſtitutio imbuebat iuuentutem, quæ in vnoquoq; eorum officium efficiebat legislatoris. Minuta & quæſtuaria commercia, ac quæ viciſſitudinem ex vſu aliâs aliam habent, non putauit ſcriptis præceptis complectenda, vel vſurpatione perpetua: ſed permittenda pro tempore acceſſiones vel deceſſiones accipere ex arbitrio bene inſtitutorum. Nempe ſummam & caput omnium legum ferendarum retulit ad inſtitutionē. Itaque ergo vna (vt diximus) rhetra erat, ne ſcriptis legibus vterentur. Altera iam aduerſus luxum, vt quæuis domus faſtigium ſecuri haberet fabricatum, fores ſerra: nec aliud inſtrumento vllo. Nam quod dixiſſe poſtmodum de menſa ſua Epaminondam aiunt, *Tale prandium non capere proditionem*, id primum in mentem venit Lycurgo, talem domum deliciarum & lautitiæ haud eſſe capacem. Neq; tam ſit ineptus vel amens vllus, vt in penates humiles & vulgares, lectos argēteis inſtructos fulcris, ſtragulas purpureas, aurea pocula, & eum qui hæc comitatur, inferat ſplendorem: ſed comparandus eſt & æquandus ædificio lectus, lecto veſtis, huic reliquus cultus & paratus. Ex hoc more Leotychidam maiorem referunt Corinthi cœnantem, quum tectum ædium magnifice ſtructum & laqueatum cerneret, rogaſſe hoſpitem, *Num ligna apud eos quadrata naſcerentur.* Tertiam rhetram Lycurgi commemorant, quæ prohibet ne bello eoſdem repetant hoſtes: vt ne ſæpius exercitati armis exiſtant bellicoſi. Qua in re reprehenderunt imprimis poſtea Ageſilaum, quod excurſionibus crebris aſſiduisq; in Bœotiam & expeditionibus, pares bellādi peritia Lacedæmoniis reddidiſſet Thebanos. Vnde quum ſaucium Antalcidas vidiſſet, *Præclaram* (inquit) *refers à Thebanis mercedem, qui inuitos & imperitos dimicare docuiſti.* Eas leges Rhetras vocauit, quaſi à Deo ſancitas & oracula. Iuuentutis tyrocinii, quod maximum cenſebat & pulcherrimum eſſe legislatoris munus, altius exordium repetens, ſtatim curam egit nuptiarum & liberorum procreandorum. Neque enim (vt vult Ariſtoteles) quum animum adieciſſet componendis mulieribus, non potuit refrænare nimiam earum licentiam & autoritatem, ob frequentes virorum expeditiones: per quas cogebantur liberum arbitrium relinquere illis. Quamobrem plus ſatis eas colebant, dominaſque appellabant. Sed & his, quatenus habebat res facultatem, proſpexit. Corpora virginum curſu, lucta, diſcorum & telorum iactu exercuit, vt & fœtus radix validum in valentibus corporibus exordium accipiens germinaret melius, atq; illæ ſtrenue partus excipientes, bene & facile aduerſus puerperii decertarent dolores. Ac remotis deliciis, vmbratili vita, mollicia omni fœminina, afluefecit iuxta puellas atque adultos nudos in publico verſari,

A τὰ μὲν οὖν συσσίτια τοιαύτην ἔχει τάξιν. νόμους δ' γεγραμμένους ὁ Λυκοῦργος οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ μία τῶν καλουμένων ῥήτρων, ἔστιν αὕτη. τὰ μὲν οὖν κυριώτατα καὶ μέγιστα πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως καὶ ἀρετὴν ἐν τοῖς ἤθεσιν ᾤετο καὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν ἐγκατεσκευασμένα, μόνιμα ἀκίνητα, καὶ βεβαίαν ἔχοντα τὴν προαίρεσιν, δεσμὸν ἰσχυρότατον τῆς ἀνάγκης, καὶ οὐ παίδευσις ἐποίει τοῖς νέοις νομοθέτου δόγματα, ἀπεργαζομένη πρὸς ἕκαστον αὐτῶν. τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικὰ συμβόλαια, καὶ μεταπίπτοντα ταῖς χρείαις ἄλλοτε ἄλλως, βέλτιον οὐ μὴ καταλαμβάνειν ἐγγράφοις ἀνάγκαις,

B μηδὲ ἀκινήτοις ἔθεσιν, ἀλλ' ἐᾶν ὅτι τῶν καιρῶν, παραδόσεις λαμβάνοντα καὶ ἀφαιρέσεις ἃς αὐ οἱ πεπαιδευμένοι δοκιμάσωσι. ὃ γὰρ ὅλον καὶ πάσης νομοθεσίας ἔργον εἰς τὴν παιδείαν ἀνῆψε. μία μὲν οὖν τῶν ῥητρῶν οὐ (ὥσπερ εἴρηται) μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις· ἑτέρα δὲ πάλιν κατὰ τὴν πολυτελείας, ὅπως οἰκία πᾶσα τὴν μὲν ὀροφὴν ἀπὸ πελέκεως εἰργασμένην ἔχῃ, τὰς δὲ θύρας, ἀπὸ πρίονος μόνον, καὶ μηδενὸς τῶν ἄλλων ἐργαλείων· ὅπερ δὴ ὕστερον Ἐπαμινώνδαν εἰπεῖν λέγουσιν ὅτι τῆς ἑαυτοῦ τραπέζης, ὡς Τὸ τοιοῦτον ἄριστον οὐχωρεῖ πρόδοσίαν, τοῦτο πρῶτον ἐνόησε Λυκοῦργος, ὡς οἰκία τοιαύτη τρυφὴν οὐ

C χωρεῖ καὶ πολυτέλειαν. οὐδὲ ἔστιν οὐδεὶς οὕτως ἀπειρόκαλος καὶ ἀνόητος, ὥστε εἰς οἰκίαν ἀφελῆ καὶ δημοτικὴν εἰς φέρειν κλίνας ἀργυρόποδας, καὶ στρωμνὰς ἀλουργεῖς, καὶ χρυσᾶς κύλικας, καὶ τὴν τούτοις ἑπομένην πολυτέλειαν. ἀλλὰ ἀνάγκη ἴσην ἁρμόζεσθαι καὶ συνεξομοιοῦν τῇ μὲν οἰκίᾳ τὴν κλίνην, τῇ δὲ κλίνῃ τὴν ἐσθῆτα, ταύτῃ δὲ τὴν ἄλλην χορηγίαν καὶ κατασκευήν. ἐκ δὲ ταύτης τῆς συνηθείας φασὶ καὶ Λεωτυχίδην τὸν πρεσβύτερον ἐν Κορίνθῳ δειπνοῦντα, καὶ θεασάμενον τὴν στέγην τοῦ οἴκου τὴν κατασκευὴν πολυτελῆ καὶ φαίνοντα πικίλῃ, ἐρωτῆσαι τὸν ξένον. Εἰ τετράγωνα παρ' αὐτοῖς τὰ ξύλα φύ-

D εται· τείτην καὶ ῥήτραν ἐμμηνεύουσι τοῦ Λυκούργου, τὴν κωλύουσαν ὅπλοις τοῖς αὐτοῖς πολεμίοις στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμυνόμενοι συνεθιζόμενοι, πολεμικοὶ γένωνται. καὶ τοῦτό γε μάλιστα κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως ὕστερον, ὡς ταῖς συνεχέσι καὶ πυκναῖς εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβολαῖς καὶ στρατείαις τοῖς Θηβαίοις ἀντιπάλοις τοῖς Λακεδαιμονίοις κατασκευάσαντος. διὸ καὶ τετρωμένου αὐτὸν ἰδὼν Ἀντιαλκίδας, Καλὰ (ἔφη) τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, μὴ βουλομένους αὐτοῖς μηδὲ εἰδότας μάχεσθαι, διδάξας. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα νομοθετήματα ῥήτρας ω-

E νόμασεν, ὡς παρὰ τοῦ θεοῦ νομιζόμενα καὶ χρησμοῖς ὄντα. τὴν δὲ παιδείας (οὐ μέγιστον ἡγεῖτο τοῦ νομοθέτου καὶ κάλλιστον ἔργον εἶναι) πόρρωθεν ἀρχόμενος, εὐθὺς ἐπεσκόπει τὰ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς γενέσεις. ὁ γὰρ (ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν) ὅπερ ἀφρόνως σωφρονίζειν τὰς γυναῖκας, ἐπαύσατο, μὴ κρατῶν τῆς πολλῆς αὐτῶν καὶ γυναικοκρατείας, διὰ τὰς πολλὰς στρατείας τῶν ἀνδρῶν, ἐν αἷς ἠναγκάζοντο κενὴν ἀπολιπεῖν ἐκείνας, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τοῦ προσήκοντος αὐτὰς ἐθεράπευον, καὶ δεσποίνας προσηγόρευον. ἀλλὰ καὶ τούτων τὴν ἐνδεχομένην ὅπως μέλειαν ἐποιήσατο. τὰ μὲν τοι σώματα τῶν παρθένων, δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, ὡς ἥ τε τῶν γενομένων ῥίζωσις ἰσχυρὰν ἐν ἰσχυροῖς σώμασιν. ἀρχὴν λαβοῦσα βλαστάνοι βέλτιον, αὐ-

F ταί τε μετὰ ῥώμης τὴν τόκων ὑποφέρουσαι, καλῶς ἅμα καὶ ῥᾳδίως ἀγωνίζοιντο πρὸς τὰς ὠδῖνας. ἀφελὼν δὲ θρύψιν καὶ σκιάδειαν καὶ θηλύτητα πᾶσαν, οὐδὲν ἧττον εἴλετο τῶν κόρων τὰς κόρας γυμνάς τε πολιτεύειν.

καὶ τοῖς ἱεροῖς πᾶσι ὀρχεῖσθαι καὶ ᾄδειν τῶν νέων παρόντων καὶ θεωμένων. ἔστι δ' ὅτε καὶ σκώμματα λέγουσαι τοῖς ἕκαστον διαβήσεως, ἐπελαμβάνοντο τῶν ἁμαρτανομένων. καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀξίους αὐτῶν ἐγκώμια μετ' ᾠδῆς πεποιημένα διεξιοῦσαι, φιλοτιμίαν πολλὴν καὶ ζῆλον ἐνεποίουν τοῖς νεανίσκοις. ὁ γὰρ ἐγκωμιασθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίαις, καὶ κλεινὸς ἐν τῇ παρθένοις γεγονώς, ἀπῄει μεγαλωμένος ὑπὸ τῶν ἐπαινῶν· αἱ δὲ μετὰ παιδιᾶς καὶ σκωμμάτων δήξεις οὐδὲν ἀμβλύτεραι τῶν μετὰ σπουδῆς ἰαθετημάτων οὖσαν. ἅτε δὴ τοῖς τὴν θέαν, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις πολίταις, καὶ βασιλέων καὶ τῶν γερόντων συμπορευομένων· ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, ἀιδοῦς μὲν παρούσης, ἀκρασίας δὲ ἀπούσης· ἀλλ' ἐθισμὸν ἀφελῆ καὶ ζῆλον διεξίας ἐνειργάζετο, καὶ φρονήματος οὐ θηλυ παρέχομεν οὐκ ἀγλυκοῦς, ὡς μηδὲν ἧττον αὐτῷ καὶ ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας μετουσίαν οὖσαν. ὅθεν αὐταῖς καὶ λέγειν ἐπῄει καὶ φρονεῖν οἷα καὶ τοῖς Γοργοῦς ἱστόρηται τῆς Λεωνίδου γυναικός. εἰπούσης γάρ τινος (ὡς ἔοικε) ξένης πρὸς αὐτὴν, ὡς Μόναι τῶν ἀνδρῶν ἄρχετε ὑμεῖς αἱ Λάκαιναι· Μόναι γὰρ (ἔφη) τίκτομεν ἄνδρας. ἐν μὲν οὖν καὶ ταῦτα παρομοιωτικὰ τοῖς γάμοις. λέγω δὲ τὰς πομπὰς τῶν παρθένων, καὶ τὰς ἀποδύσεις, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν ὄψει τῶν νέων, ἀγομένων οὐ γεωμετρικῆς, ἀλλ' ἐρωτικῆς (ὡς φησὶν ὁ Πλάτων) ἀνάγκης. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀτιμίαν τινὰ προσέθηκε τοῖς ἀγάμοις· εἴργοντο γὰρ ἐν τῇ γυμνοπαιδίᾳ τῆς θέας. οὐ δὲ χαμῶνος οἱ μὲν ἄρχοντες αὖθις ἐκέλευον ἐν κύκλῳ γυμνοὺς περιιέναι τὸν ἀγορᾶν, οἱ δὲ, προσιόντες ἥδον εἰς αὐτοὺς ᾠδὴν τινα πεποιημένην, ὡς δίκαια πάσχοιεν, ὅτι τοῖς νόμοις ἀπειθοῦσι. ἡμῖν δὲ καὶ γεραπείας ἐνέοι πρεσβυτέρους παρεῖχον, ἐξέρχοντο. ὅθεν καὶ ὁ τοῖς Δερκυλλίδαν ῥηθὲν οὐδεὶς ἐμέμψατο, καίπερ εὐδόκιμον ὄντα στρατηγόν. ἐπιόντι γὰρ αὐτῷ, τῶν νεωτέρων τὶς ἕδρας οὐκ ἐπείξεν αὐτῷ· εἰπὼν, Οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ σὺ τὸν ἐπείξοντα γεγένησας. ἐγάμουν δὲ δι' ἁρπαγῆς, οὐ μικρὰς οὐδὲ ἀώρους τοῖς γάμοις, ἀλλὰ καὶ ἀκμαζούσας καὶ πεπείρους. τὴν δ' ἁρπαθεῖσαν ἡ νυμφεύτρια κειρομένη τὴν κεφαλὴν ἐξύρα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χερὶ τοῦ κείρειν, ἱματίῳ δ' ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνεκαλύπτουσα, κατέκλινεν ἐπὶ στιβάδα μόνην αὐτοφυοῦς. ὁ δὲ νυμφίος οὐ μεθύων οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων, ὥσπερ ἀεὶ δεδειπνηκὼς ἐν τοῖς φειδιτίοις παρεισελθὼν, ἔλυε τὴν ζώνην, καὶ μετὰ τοῦ ἔλκεν ἐρράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. συνδιατείψας δὲ χρόνον οὐ πολὺν ἀπῄει κοσμίως οὕτω εἰώθει τὸ πρότερον καθεύδων μετὰ τῶν ἄλλων νέων· καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημερεύων καὶ συναναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην μετ' εὐλαβείας φοιτῶν, αἰσχυνόμενος καὶ δεδικὼς μή τις αἴσθοιτο τῶν ἔνδον· ἅμα καὶ τὴν νύμφης ἐπιτεχνωμένης καὶ συνευπορούσης ὅπως ἂν ἐν καιρῷ καὶ λανθάνοντες ἀλλήλοις συμπορεύοιντο. καὶ τοῦτο ἔπραττον οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ παῖδας γενέσθαι ἐνίοις πρὶν ἐς ἡμέραν θεάσασθαι τὰς αὐτῶν γυναῖκας. ἡ δὲ τοιαύτη συνουσία, οὐ μόνον ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης ἄσκησις ἦν, ἀλλὰ τοῖς τε σώμασι γονίμοις, καὶ τῷ φιλεῖν ἀεὶ καινοὺς καὶ προσφάτους ἦν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ ἀκαρεῖς οὐδ' ὀξιτήλους τῆς αἰσχίστης κοινωνίας, ἀλλ' ἀεί τι λείψανον καὶ ἐπέκκαυμα πόθου καὶ χάριτος ἐναπολείποντας ἀλλήλοις. τοσαύτην δὲ τοῖς γάμοις ἐπιτήσας αἰδῶ καὶ τάξιν, οὐδὲν ἧττον ἐξέβαλε τὴν κενὴν καὶ γυναικώδη ζηλοτυπίαν,

A certisque solennibus saltare & cantare assistentibus atque spectantibus iuuenibus. Interim sales in quenque festiue iacientes, perstringebant peccantes, contra laudes in merentes carminib. compositas recitantes, magno gloriæ & honestatis desiderio iuuenes incendebant. Cuius enim celebrata virtus fuerat, & qui inter virgines habebatur clarus, abibat elatus illis laudibus. Facetiarum aculei & dicteriorum nihilo erant seriis castigationibus obtusiores: quod ad id spectaculum, simul cum cæteris ciuibus, reges & senatus conuenirent. Detectioni virginum nihil inerat obscœni, cum qua coniunctus rubor erat, aberat libido: sed B simplicem assuetudinem & studium boni habitus conciliabat, gustumq; fœminæ præbebat spirituũ non inertium, quod societate nec ipsæ virtutis & gloriæ excluderentur. Vnde & dicere & gloriari non dubitabant, quæ de Gorgone Leonidæ vxore literis prodita sunt. Quum mulier quædam peregrina scilicet, diceret ei, *Solæ vos Lacænæ imperium in viros habetis: Nempe solæ* (inquit) *parimus viros.* Et quanquam hi quoque ad nuptias erant stimuli, pompas dico virginum, vestium detractionem, certamina quæ in spectantibus adolescentibus peragebant, non geometricis sed amatoriis (vt ait C Plato) coactibus, suggillabant tamen aliqua etiam ex parte cælibes, qui nudarum certantium spectaculo arcebantur. Bruma etiam hi ex magistratuum edicto, cogebantur forum vestibus spoliati obire. Circulantes autem cantilenam in se compositam concinebant, merito ita puniri se quod non parerent legibus. Præterea honoris erant & obseruantiæ, quam præstabant senibus iuuenes, expertes. Quare quod exprobratum Dercyllidæ fuit, quantumuis inclyto duci, nemo reprehendit: cui interuenienti non cessit adolescens subsellio, adiiciens, *Neque enim tu mihi eum qui cessurus sit, sustulisti.* Vxores ducebant raptu, non pusillas aut impuberes, D sed adultas & maturas. Raptam abducebat pronuba, capillosque eius cute tenus circumtondebat, inde tunica virili & calciamentis indutam, in toro sine lumine solam locabat. Sponsus non vino grauis, nec deliciis confectus, sed sobrius quum in conuiuio solito cœnatus esset, latenter ingressus soluebat sponsæ cingulum, eamque in lecto collocabat. Nec longo ibi spatio commoratus, abibat modeste conferebatque sè cubitum, quo ante fuerat solitus cum cæteris iuuenibus: quem modum deinceps seruabat, ac transigebat cum coætaneis E dies & noctes. Ad sponsam presse commeabat cum pudore & metu, nequis ex familia perciperet, vna machinante illa, & oportunitatem suppeditante, quo in tempore insciis aliis congrederentur. Neq; vero ad modicum temporis ita agebant, sed aliqui etiam liberos prius tulerunt, quam viserent vxores suas interdiu. Congressus hic non modo temperantiæ erat & castimoniæ meditatio, verum etiam cum corporibus fœcundos, tum perpetuo amore recentes ad concubitum adigebat & integros, non expletos & flaccidos coniunctionibus F immodicis: verum semper reliquias aliquas & aculeum relinquentes mutui desiderii & amoris. Postquam tantam matrimonio imposuit verecundiam & temperantiam, nihilo secius vanam illam & muliebrem obtrectationem abegit,

ἐν καλῷ

hancq; adhibuit moderationem, vt petulantiam & confusionem excluderet à coniugio omnem, liberorum autē eorumq; procreationis permitteret communicationem inter honestos: deridens eos qui hæc velut seclusa & abstracta à communi vsu, cædibus & bellis exequuntur. Nam viro natu grandiori, cui florens ætate erat coniunx, si quem probum & prudentem adolescentē charum haberet probaretq;, ius erat eam huic iungere, & quum impleta esset egregio semine, sibi vendicare partū. E diuerso liberum erat bono viro, si qua ei casta mulier quæ elegantes pueros ederet, alteri nupta cordi esset, agere cū viro, vt copiā sibi eius faceret, atq; ita tanquam frugiferū aruum conserere & gignere liberos probos, qui proborū futuri consanguinei & propinqui essent. Ante omnia enim non duxit priuatos parētum filios Lycurgus, sed communes ciuitatis. Quare noluit ex turmalib. sed ex præstantissimis generari ciues. Deinde reliquos notauit legislatores oppido insulsos & vanos fuisse, qui canes & equos ad optimos admissarios agant, idq; gratia vel pretio contendant à dominis: cōiuges verò inclusas, quas ex solis volūt ipsis parere custodia sepiant, siue amētes sint, siue decrepiti, siue valetudinarii: quasi verò filii, si ex prauis editi sint, nō ipsis præcipue, in quorū sunt potestate & altoribus sint praui: & cōtra probi, eam si nacti originē fuerint. Atq; hęc, quæ tam naturæ conuenienter id temporis & ciuiliter agebantur, tantū aberant ab illa quæ post sequuta fertur licētia mulierum, vt adulterium fuerit apud eos inauditum. Memoratur dictū Geradæ cuiusdam Spartiatæ ex antiquissimis, qui hospiti scisciranti quæ esset pœna apud ipsos in adulteros constituta, respondit, Adulter, hospes non inuenitur apud nos. quo subiiciēte, Quid si inuentus sit? Taurū, inquit, luit ingentē, Geradas, qui capite traiecto Taygetū bibat ex Eurota. Obstupescente illo ac dicēte, Qui existat bos tantus? ridens Geradas, *Qui*, inquit, *adulter existat Lacedæmone*? Hæc de coniugiis prodita sunt.

Arbitrium tollendi partus non erat penes parentem, sed portabat eum in locum Leschen nomine, vbi tribulium natu maximi considentes, infantem spectabant. Qui si membris cōpactis & robustis esset, tolli iubebant eum, sortemq; ei ex nouem millibus assignabant. Debilem & distortum amandabant in locum voraginosum propter Taygetum, quas Apothetas nuncupabant: quasi nec illi ipsi nec ciuitati, qui non esset à primordio ad bonum habitum neq; ad robur cōparatus expediret viuere. Ideo non aqua infantes sed vino abluebant fœminæ, ad periclitandam eorum constitutionem. Quippe comitiales ferunt & morbidos à mero debilitatos flaccescere, salubres durescere & firmari habitu. Iam nutricēs curā agebant artificiosam, vt sine fasciis infantiā educentes, mēbra & speciem iis liberalem conciliarent. Assuefaciebant etiam eos quibusuis cibis & ieiunio, vtque intrepidi ad tenebras, imperterriti essent ad solitudinem, nescii illiberalis morositatis & vagitus. Hinc mercabantur liberis nonnulli exteri nutrices Laconicas. Etiam quę Athenienſem nutricata est Alcibiadem, Amylcam, traduntLacænā fuisse. Cęterum huic (vt autor est Plato) Zopyrū Pericles

A ἐν καλῷ καταστήσας, ὕβριν μὲν καὶ ἀταξίαν πάσαν εἴργων ἀπὸ τῶν γάμων, παίδων δὲ καὶ τεκνώσεως κοινωνίαν τοῖς ἀξίοις καταγελῶν τῶν ὡς ἄμικτα καὶ ἀκοινώνητα ταῦτα μετιόντων σφαγαῖς καὶ πολέμοις. ἀξιῶν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυναικὸς, εἰ δή τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπάσαιτο νέων καὶ δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτὸν, καὶ πλήσαντα γυναικὸς σπέρματος, ἴδιον αὐτῆς ποιήσασθαι τὸ γιγνόμενον· ἀξιῶν πάλιν ἀνδρὶ χρηστῷ, τῶν εὐτεκνοῦντα καὶ σωφρόνων θαυμάσαντι γυναικῶν ἑτέρᾳ γεγαμηκότι, πρᾶσαι τὸν αὐδεα σπερμολογῆν, ὥσπερ ἐν χώρᾳ καλλικάρπῳ φυτεύοντα καὶ ποιούμενον παῖδας ἀγαθοὺς, ἀγαθῶν ὁμογνίους καὶ συγγενεῖς ἐσομένους. πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἰδίους ἡγεῖτο τῶν πατέρων τοὺς παῖδας ἀλλὰ κοινοὺς τῆς πόλεως ὁ Λυκοῦργος. ὅθεν οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο γεγονότας εἶναι τοὺς πολίτας. ἔπειτα πολλῶν ἀβελτηρίαν καὶ τόφον ἐπεώρα τοῖς περὶ ταῦτα τῶν νομοθετημάτων· οἱ κύνας μὲν καὶ ἵππους ὑπὸ τοῖς κρατίστοις τῶν οἰκείων βιβάζουσι, χάριν πείθοντες ἢ μισθῶν τοὺς κυρίους· τὰς γυναῖκας ἐγκλείσαντες φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνων τίκτειν ἀξιοῦντες, κἂν ἄφρονες ὦσι, κἂν παρήλικες, κἂν νοσώδεις· ὡς οὐχὶ πρέποντος τοῖς κεκτημένοις καὶ φέρουσι τῶν παίδων γινομένων πονηρῶν, ἐὰν ὦσι πονηρῶν γένωνται, καὶ τοιούτου χρηστῶν, ἂν τοιαύτης τύχωσι γενέσεως. ταῦτα δ' οὕτως πρακτέα φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε, πόσῳ τὸν ἀπέχει τὸ ὕστερον λεγόμενον γένεσθαι περὶ τὰς γυναῖκας ἀσυγκρισίας, ὡς τε ὅλως ἄπιστον εἶναι τὸ τοιαύτης παρ' αὐτοῖς. καὶ λόγος ἀπομνημονεύεται Γεράδα τινὸς Σπαρτιάτου τῶν σφόδρα παλαιῶν, ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ξένου τί πάθοιεν οἱ μοιχοὶ παρ' αὐτοῖς, εἶπεν, Ὦ ξεῖνε. οὐδεὶς γίνεται μοιχὸς παρ' ἡμῖν. ἐκείνου δ' ὑπολαβόντος, Εἰ δὲ γένοιτο; Ταῦρον (ἔφη ὁ Γεράδας) ἐκτίνει μέγαν, ὃς ὑπερκύψας τὸν Ταύγετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα πίεται. θαυμάσαντος δ' ἐκείνου καὶ φήσαντος, Πῶς δ' ἂν γένοιτο βοῦς τηλικοῦτος; γελάσας ὁ Γεράδας, Πῶς δ' ἂν (ἔφη) ἐν Σπάρτῃ μοιχὸς γένοιτο; ταῦτα μὲν οὖν ὑστέρηται περὶ τῶν γάμων. ὁ δὲ γιγνηθὲν οὐκ ἐῶν κύριος ὁ γεννήσας τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινὰ λέσχην καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσβύτατοι, κατιδόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν ὑγιὲς εἴη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κλῆρον αὐτοῦ τῶν ἐνακισχιλίων προσνείμαντες. εἰ δ' ἀγενὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς λεγομένας ἀποθέτας, τὸ δὲ Ταύγετον, τὸν βαραθρώδη τόπον, ὡς οὔτε αὐτοῦ ζῆν ἄμεινον, οὔτε τῇ πόλει, τὸ μὴ κατὰ λόγον ὑγιὲς ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ῥώμην πεφυκός. ὅθεν οὐδὲ ὕδατι τὰ βρέφη ἀλλ' οἴνῳ προσιέλουον αἱ γυναῖκες, βασανίζουσαι τῆς κρασεως αὐτῶν. λέγεται γὰρ ἐξίστασθαι τὰ ὀπιληπτικὰ καὶ νοσώδη πρὸς τὸ ἄκρατον ἀποσφακελίζοντα· τὰ δ' ὑγιῆ, μᾶλλον τονοῦσθαι καὶ κρατύνεσθαι τῷ ἕξει. ἐῶν δὲ καὶ τὰς τροφοὺς ἐπιμέλειά τις μετὰ τέχνης, ὥστε ἄνευ παραγάνων ἀκλεφούσας τὰ βρέφη, τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς εἴδεσιν ἐλευθέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ ἄκλαυτα τῆς ἀλφίτας, καὶ ἄσκυλα, καὶ ἀθαμβῆ σκότους, καὶ πρὸς ἐρημίαν ἄφοβα, καὶ ἄπορα δυσκολίας ἀγενοῦς καὶ κλαυθμυρισμοῦ. διὸ καὶ τῶν ἔξωθεν ἔνιοι τοῖς τέκνοις Λακωνικὰς ἐπωνοῦντο τιτθάς· καὶ τιν' γε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην τιθάσσασαν Ἀμύκλαι ἱστοροῦσι γενομένην Λάκαιναν. ἀλλὰ τούτῳ μὲν (ὡς Πλάτων φησὶ) Ζωπυρον ἐπέστησε παιδαγωγὸν Περικλῆς,

ὀδένα τῶν ἀνῶν ἀφέρεντα δούλων. τῶν δ' Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ὄντι τοῖς ὠνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποιήσατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδὲ ἐξῆν ἑκάστῳ βέφος οὐδὲ παιδεύειν ὡς ἐβούλετο τὸν υἱόν, ἀλλὰ πόλις αὐτὸς ἐπιστήσας νομίμους παιδαγωγοὺς λαμβάνων αὐτὸς, εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συνόμοις ποιῶν καὶ συνεφήβοις, μετ' ἀλλήλων εἴθιζε συμπαίζειν καὶ συνορμάζειν. ἄρχοντα δ' αὐτοῖς παρεισάγει τῆς ἀγέλης, τὸν τῷ φρονιμώτατον ἀφέντα, καὶ θυμοειδέστατον ἐν τῷ μάχεσθαι· καὶ πρὸς τούτον ἀφεώρων, καὶ πρὸς πάθος τοῦτον ἠκροῶντο, καὶ κελεύοντος ἐκαρτέρουν, ὥστε τῷ παιδείαν εἶναι μελέτην ὑπομονῆς. ἐπεσκόπουν δ' οἱ πρεσβύτεροι παίζοντας αὐτοὺς, καὶ τὰ πολλὰ μάχας τινὰς ἐμβαλόντες ἀεὶ καὶ φιλονεικίας, οὐ παρέργως κατεμάνθανον ὁποῖός ἐστι τῷ φύσιν ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ τολμᾶν, καὶ μὴ φυγομαχεῖν ἐν ταῖς ἀμίλλαις. γράμματα μὲν οὖν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον· ἡ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία, πρὸς τὸ πείθεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον. εἰς ὃ καὶ τῆς ἡλικίας προελθούσης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἄσκησιν, ἐν χρῷ τε κείροντες, καὶ βαδίζειν ἀνυπόδητοις, παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ σπουδάζοντες. ἡμόνιμοι δ' δωδεκαετεῖς, ἄνευ χιτῶνος ἤδη διετέλουν, ἓν ἱμάτιον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνοντες, αὐχμηροὶ τὰ σώματα, καὶ λουτρῶν καὶ ἀλειμμάτων ἄπειροι· πλὴν ὀλίγας ἡμέρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας μετέχον. ἐκάθευδον δ' ὁμοῦ κατ' ἴλας καὶ ἀγέλας, ὑπὸ στιβάδων, ἃς αὐτοὶ συνεφόρουν τοῦ πρὸς τὸν Εὐρώτην πεφυκότος καλάμου τὰ ἄκρα τῇ χειρὶ ἄνευ σιδήρου κατακλάσαντες. ἐν δ' τῷ χειμῶνι τοῖς λεγομένοις λυκόφωνας ὑπεβάλλοντο, καὶ κατεμίγνυσαν ταῖς στιβάσι, θερμαντικὴν ἔχειν τινὰ τῆς ὕλης δοκούσης. ἤδη δ' τοῖς τηλικούτοις ἐρασταὶ τῶν εὐδοκίμων νέων συναναστρέφοντο καὶ παρεῖχον οἱ πρεσβύτεροι, μᾶλλον ὑπὲρ φροντίδος τῶν εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτοισιν ἀλλήλοις παρατυγχάνοντες, οὐ παρέργως, ἀλλὰ σπουδῇ τινὰ, πότερον οἱόμενοι πόνων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥστε μήτε καιρὸν ἀπολείπεσθαι, μήτε χωρίον ἔρημον τοῦ νουθετοῦντος τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ κολάζοντος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παιδονόμος ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπάπτετο· καὶ κατ' ἀγέλας αὐτοὶ προεῖσαντο τῶν λεγομένων εἰρένων ἀεὶ τὸν σωφρονέστατον καὶ μαχιμώτατον. εἰρένας δ' καλοῦσι, τοὺς ἔτος ἤδη δεύτερον ἐκ παίδων γεγονότας· μελλείρενας δ', τῶν παίδων τοὺς πρεσβυτάτους. οὗτοι οὖν ὁ εἴρην, εἴκοσιν ἔτη γεγονώς, ἀρχή τε τῶν ὑποτεταγμένων ἐν ταῖς μάχαις, καὶ κατ' οἶκον ὑπηρέτας χρῆται πρὸς τὸ δεῖπνον. ὑπηρετοῦσι δ' τοῖς μὲν ἀνδρῶσι, ξύλα φέρειν. τοῖς δ' μικροτέροις, λάχανα. καὶ φέρουσι κλέπτοντες, οἱ μὲν, ὑπὸ τοὺς κήπους βαδίζοντες, οἱ δ', εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσσίτια παρεισρέοντες δι' μάλα πανούργως καὶ πεφυλαγμένως· δυοῖν δ' ἁλῷ, πολλὰς λαμβάνει πληγὰς τῇ μάστιγι. ῥαθύμως δοκῶν κλέπτειν καὶ ἀτέχνως. κλέπτουσι δ' καὶ τῶν σιτίων ὅ, τι ἂν δυνώνται, μανθάνοντες δι' φυσῶς ὑπιστεῖσθαι τοῖς καθεύδουσιν, ἢ ῥαθύμως φυλάττουσι. τοῦ δ' ἀλόντος ζημία πληγαὶ καὶ τὸ πεινῆν. ὀλίγον γὰρ αὐτοῖς ἐστι δεῖπνον, ὅπως δι' αὐτῶν ἀμυνόμενοι τὸν ἔνδειαν, ἀναγκάζωνται τολμᾶν καὶ πανουργεῖν. καὶ τοῦτο μὲν, ἔργον τῆς ὀλιγοσιτίας. παρέργον δέ φασι τὸν τῶν σωμάτων αὔξησιν· φέρεται γὰρ εἰς μῆκος, ὅταν τὸ πνεῦμα μὴ πολλῷ χῇ κατεβιβῷ καὶ ἀρρλίαν ὑπὸ πλήθους ἐφῆς εἰς βάθος καὶ πλάτος πιεζόμενοι,

moderatorem præfecit nihilo aliis mancipiis excellentiorem. Lacedæmoniorum liberis non præposuit Lycurgus emptitios aut mercenarios pædagogos, neque poterat quisquam pro arbitrio suo alere & instituere filium: sed omnes vt septimum annum excesserunt, centuriauit ipse in classes, parique & vna libertate atque contubernio colludere inter se & studiis vacare docuit. Horum cohorti præfectum dedit eum, ingenio qui præcelleret, & in pugnis esset animosissimus. Eum intuebantur, & imperanti erant dicto audientes, punientemq; ferebant: ita disciplina eorum erat parenti commentatio. Ludentes spectabant maiores natu: qui plerunq; contentiones inter eos & certamina serentes, non defunctorie, quæ cuiusq; ad audendum & non cedendum in pugnis esset indoles aduertebant. Literas quatenus esset necesse discebāt, reliqua disciplina erat omnis ad obtemperandum, ad labores perferēdos, ad enitendum ad victoriam. Quare ætatis progressu exercitationem intendebant. Radebant eos cute tenus, sine calceis incedere, nudosque fere consuefaciebant eos lusitare. Vbi attigerunt annum duodecimum, iam sine tunica agebant, vnum accipiebant quotannis pallium. Squalidi corpore, balneorum & vnctionum nescii, tantum paucis diebus per annum gustabant eas lautitias. Vnà quietem turmatim & gregatim capiebant in toris, quos ipsi construebant ex arundine secus Eurotam crescente, cuius paniculam manibus citra ferrum deftringebant. Per brumam lycophonas, quos vocant, substernebant, torisque miscebant: quòd ea materia vim quandam obtinere excalfactoriam videatur. Tum autem cum talibus proborum amatores adolescentium conuersabantur, & curam agebant de iis maiorem senes. Qui accedebant ad gymnasia, spectabantque non in transcursu dimicantes, & se dicteriis inuicem petentes: verum existimabant quodammodo omnes omnium patres, magistros & rectores esse. Vnde neque tempus vacuum neque locus relinquebatur corrigente offendentem atque castigante. Imò & magistri pueritiæ ex probatis viris creabantur, & hi per classes præficiebant eos qui inter Irenas prudentissimi & pugnacissimi erant. Irenas vocant illos qui duobus annis ex pueris excesserant: Mellirenas, in pueris maximos. Hic iren, quum annis viginti fuerit maior, ducit cohortem suam in præliis, eamque habet domi ad cœnam in ministerio: imperat grandioribus vt ligna adferant, olera minoribus. Ferunt furto partim ex hortis, partim in virorum conuiuia perastute & caute irrepentes. Deprehensus multa verbera flagello accipit, quod solutus in furando & iners videatur. Furantur etiam quæcunque valeant cibaria, insidiati cum solertia dormientibus meditantes, aut solutiorem custodiam agentibus. comperto verbera & fames pro piaculo sunt. Mensam habent angustam, quo propulsantes industria sua famem, ad audendum concitentur, & ad dolos concinnandum. Id munus est peculiare ciborum contractorum: accessoria functio est, quòd parent corporibus incrementum. Quippe spiritus non multum occupatus vel districtus circa affluentiam ciborum inprofundū & latum trahentium,

in longum fertur ac ſurſum repit, corpore ob leuitatem leuiter & expeditè aſſurgente. Hinc quoq; accedere venuſtas formæ videtur, quod teretes & exiles habitus magis ductiles ſint memborũ conformationi, quum obeſi & ſaginati reluctentur ei ſuo pondere mulierum modo prægnantium quæ purgantur. Exiles hę, ſed ſcitos tamen ob agilitatem materiæ formæ fingenti magis cedẽtis, & argutos partus edunt. At cauſa huius euentus in medio relinquatur ſpeculantibus. Adeo autẽ prędantur ſolicitè, vt perhibeatur quidam, qui modò vulpeculam ſurripuerat, quam inuoluerat amiculo, quum ventrem ſuum laniaret beſtia vnguibus & dentibus, ne detegeretur, intermori ſuſtinuiſſe. Nec eſt id incredibile vel ex huius memoriæ adoleſcentibus quos in ara Dianæ Orthiæ frequentes cõſpeximus inter plagas expirare. A cœna recumbens iren ex pueris huic canere iubebat: illi quæſtionem, ad quam erat reſpondendum accurate, ponebat: velut, qui inter viros eſſet præſtantiſſimus, aut quod ei videretur cuiuſpiam factum. Inde & exiſtimare de virtutibus & ſagaciter indagare ab incunabulis aſſueſcebant de ciuibus. Nam ſi rogatus, qui bonus ciuis eſſet aut qui improbus, in reſpondẽdo hæſitaret, id tardi & degeneris ad virtutem ingenii ducebant indicium eſſe. Muniendum etiam reſponſum ratione erat & probatione in conciſa & compendioſa verba contracta. Si iners eſſet reſponſum, pro pœna mordendum ireni præbebat pollicem. Subinde coram ſenioribus & magiſtratibus iren corrigebat pueros, vt ſpecimẽ præberet quàm recte & ordine pœnas exigeret. Nec interpellabant mulctantem, verum digreſſis pueris plectebatur ſi aſperius quàm oportuiſſet, aut cõtra remiſſius & lenius vindicaſſet. In ſocietatẽ amatores puerorũ exiſtimationis in vtramq; partem veniebant. Memorant, quum aliquando vocẽ puer incertando miſiſſet parum generoſam, indictam à magiſtratibus mulctam amatori eius fuiſſe. Mos apud eos tam honeſtus amandi erat, vt etiam probatę & egregiæ mulieres amarent virgines. Riualium æmulationem nõ erat fas ſuſcipere: ſed magis qui eoſdem amabant, ex eo auſpicabantur mutuam amicitiã, eoq; incumbebant communi ſtudio, vt quàm redderent præſtantiſſimũ eum quem diligebant. Ad hæc imbuebant pueros, vt oratione vterentur, quæ fel conditum venuſtate haberet, & multum paucis in verbis ſenſus. Ferreis nummis Lycurgus (vt expoſuimus) ex magno põdere exiguum valorem fecit: ſermonis monetæ contra in ieiunis & contractis verbis copioſam & grauem incluſit ſententiam, multo ſilentio eos ſtrictim vt dicerent & eſſent in reſpondendo acuti, moliens. Siquidem vt ſemen eſt eorum qui effuſi in venerem ſunt, effœtum plerunq; & infœcundum, ita loquentia immoderata ſterilem effundit inſipidumq; ſermonem. Rex Agis, quum Athenienſis quidam Laconicorum gladiorũ breuitatem derideret, diceretque circulatores facile eos in theatris hauſturos, *Atqui*, inquit, *hiſce nos gladiolis bene attingimus hoſtes*. Ego verò orationem Laconicã, etſi videatur eſſe conciſa, in primis aſſequi rem tamen arbitror & mentẽ ferire auditorũ.

A ἀλλ' δύω βαδίζῃ ἀφὰ κευφότηταφ, τȣ̃ σώματος ὀκλύτως
κ̀ ῥαδίως ὑπεδιδόντος. ὃ δ' αὐτὸ κ̀ καλῶς δοκεῖ ποιεῖν. αἱ
γὰρ ἰσχνὰ κ̀ ἀφάκενοι μᾶλλον ἕξεις ὑπαακȣούσι τοῖς τ̃
ἀφάρθρȣσιν· αἱ ὀγκώδες κ̀ πολύσαρκοι, δφὰ βάρος ἀντι-
βάνουσι. ὥς τοῖς ἀμέλει κ̀ τ̃ ἐν ᾧ κύκν καθαιρομένων γυναι-
κῶν ἰσχνὰ μὲν, δύειδῆ κ̀ γλαφυρὰ γίνε τὰ βρέφη, ἀφὰ
τ̃ ἐλαφρότητα τ̃ ὕλης κρατȣμένης μᾶλλον ὑπὸ τȣ̃ τυπȣ̃ν-
τος. ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν αἰτία τȣ̃ συμβαινόντος, ἐν μέσῳ τοῖς κεί-
ωθω σκοπεῖν. ȣ̃τω κλέπτουσι πεφυντισμένως οἱ παῖδες,
ὥστε λέγεται τις ἤδη σκύμνον ἀλώπεκος κεκλοφώς, κ̀ τοῦ
B τελβωνίου τοῖς ἐγγέλλων, παρασȣρόμενος ὑπὸ τȣ̃ θηρίȣ τὸν
γαστέρα τοῖς ὄνυξι κ̀ τοῖς ὀδοῦσιν, ὑπὸ τȣ̃ λαθεῖν ἐγκαρτε-
ρῶν ἀποθανεῖν. καὶ τȣ̃το μὲν οὐδὲ ἀπὸ τ̃ νεῶ ἐφήβων ἄπιστόν
ὄστιν, ὧν πολλοὶ ὑπὸ τȣ̃ βωμοῦ τ̃ Ὀρθείας ἐστεφάνȣν μέν ἀπο- ορθίας Palmer.
θνήσκοντας τ̃ πληγαῖς. δειπνήσας δ' ὁ εἴρην κατακείμενος,
ὃν μὲν ἄσμα προσέταττε τῶν παίδων, ὃν δ' ἐρώτημαν προβύ-
βλλε, πεφυντισμένης δεόμενον ἀποκείσεως. οἷ, ὅς τις ἄριστος
ἐν τοῖς ἀνδράσιν, ἢ ποία τις ἡ τȣ̃δε πρᾶξις. ἐκ τȣ̃τȣ δ' κ̀ κεί-
νην τὰ καλὰ κ̀ πολυπρεαγμονεῖν ἐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰθίζοντο
περὶ τ̃ πολιτῶν. ὃ γὰρ, ἐρωτηθέντα τίς πολίτης ἀγαθὸς, ἢ
C τίς ὀκ εὐδόκιμος, ἀπορεῖν τȣ̃ ἀποκρίνασθαι, νωθρᾶς ἐποιȣ̃ντο
κ̀ πρὸς ἀρετὴν ἀφιλοτίμου ψυχῆς σημεῖον. ἐδεῖ δ' τ̃ ἀπό-
κειν καὶ μετ' αἰτίας εἶ, καὶ ἀποδείξεως εἰς βραχύ
τινα συνηγμένης λόγον καὶ σύντομον· ὁ δὲ πλημμελῶς
ἀποκρινάμενος ὀκολάζετο, δῆγμα λαμβάνων ὑπὸ τȣ̃
εἴρενος εἰς τ̃ αὐτίχρεα. πολλάκις δ' καὶ πρεσβυτέρων παρόν-
των καὶ ἀρχόντων, ὁ εἴρην ὀκόλαζε τοὺς παῖδας, ἀπόδει-
ξιν διδοὺς εἰ μὴ λόγȣ καὶ ὡς δεῖ κολάζει. καὶ κολάζων μὲν,
ὀκ ὀκωλύετο· τ̃ δ' παίδων ἀπελθόντων, δίκας ὑπέσχεν
εἰ τραχύτερον τ̃ δέοντος ἐπετίμησεν, ἢ τοὐναντίον ὀκλελυ-
D μένως καὶ ἀτόνως. ὀκοινωνοῦν δ' οἱ ἐρασταὶ τοῖς παισὶ τῆς
δόξης ἐπ' ἀμφότερα· καὶ λέγεται ποτὲ παιδὸς ἐν τῷ μά-
χεσθαι φωνὴν ἀγλῆ προεμένȣ, ζημιωθῆναι τ̃ ἐραστὴν ὑπὸ
τ̃ ἀρχόντων. οὕτω δ' τȣ̃ ἐρᾶν ἐγκεκριμένȣ παρ' αὐτοῖς, ὥστε
καὶ τῶν παρθένων ἐρᾶν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας,
ὃ ἀντεραῖν ὀκ ἐῶ· ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο φιλίας
πρὸς ἀλλήλȣς οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασθέντες, κ̀ διετέλουν
κοινῇ πȣνθάζοντες ὅπως ἄριστον ἀπεργάσαιντο τὸν ἐρώμε-
νον. ἐδίδασκον δ' τοὺς παῖδας κ̀ λόγῳ χρῆσθαι πικρίαν ἔχον-
τι μεμιγμένῳ χάριτι, κ̀ πολλῷ ἀποβραχείας λέξεως
E αἰνιττόμενοι. ὃ μὲν γὰρ σιδερῶν νόμισμα, μικρὰν ἔχον
ἐποίησεν ἀπὸ πολλοῦ γαθμοῦ δυνάμιν ὁ Λυκȣργος, ὡς εἴρη-
ται. ὃ δ' τȣ̃ λόγȣ νόμισμα τοὐναντίον, ἀπὸ ὀλιγοστῆς κ̀ ὀλί-
γης λέξεως, εἰς πολλῷ καὶ πολυτίμῳ κατεσκεύασε διάνοιαν
τῇ πολλῇ σιωπῇ τοὺς παῖδας ἀποφθεγματικȣ̀ς κ̀ πεπαι-
δευμένȣς πρὸς τὰς ἀποκρίσεις μηχανώμενος. ὡς γὰρ ὃ
σπέρμα τ̃ πρὸς τὰς συνουσίας ἀκολάστων ἄγονον ὡς τὰ πολ-
λὰ κ̀ ἄκαρπόν ὄστιν, ȣ̃τως ἡ πρὸς τὸ λαλεῖν ἀκρασία κενὸν τ̃
λόγον ποιεῖ κ̀ ἀνόητον. Ἄγις μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, σκώπτον-
τος Ἀθηναῖȣ τινος τὰς Λακωνικὰς μαχαίρας εἰς τὴν μι-
F κρότητα, καὶ λέγοντος ὅτι ῥαδίως αὐτὰς οἱ θαυμαστο-
ποιοὶ καταπίνουσιν ἐν τοῖς θεάτροις, Καὶ μὴν μόλις (εἶ-
πεν) ἡμᾶς ἐφικνούμεθα τοῖς ἐγχειριδίοις τῶν πολεμίων. ἐγὼ δ' καὶ τὸν λόγον ὁρῶ τὸν Λακωνικὸν, βραχὺ
μὲν εἶ δοκȣῦντα, μάλιστα δ' τῶν πραγμάτων ἐφικνούμενον, καὶ τῆς διανοίας ἁπτόμενον τῶν ἀκροωμένων.

καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι, καὶ ἀπο- A
φθεγματικός· εἰ δὲ τεκμαίρεσθαι τοῖς ἀπομνημονεύμασιν, οἷόν
ἐστι τὸ παρὰ τὰς πολιτείας, πρὸς τὸν ἀξιοῦντα ποιεῖν δημοκρα-
τίαν ἐν τῇ πόλει, Σὺ γὰρ (ἔφη) πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σὺ ποίησον
δημοκρατίαν. καὶ τὸ περὶ τῶν θυσιῶν, πρὸς τὸν πυθόμενον ἁπλῆ
τίμικρὰς οὕτω καὶ ἀτελῆς ἔταξεν, Ἵνα μή ποτε (ἔφη) τιμῶν-
τες τὸ θεῖον ἀπαλίπωμεν. καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων, τοῦτο
μόνα μὴ κωλύσαντα ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας ἐν οἷς
χεὶρ τὸν ἀνατείνεται. φέρονται δ' αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀπο-
κρίσεις τοιαῦται πρὸς τοὺς πολίτας, Πῶς δὴ πολεμίων ἔφο- B
δον ἀλεξοίμεθα; Ἂν πένητες μένητε, καὶ μὴ μέσδω ἄτε-
ρος θατέρου ἐπιτείνῃ. καὶ πάλιν περὶ τῶν τειχῶν. Οὐκ ἂν εἴη
ἀτείχιστος πόλις ἄνδρας ἀνδρείοις καὶ ἐν πλίνθοις ἐστεφανωμένη.
περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν οὔτε ἀπιστῆ-
σαι ῥάδιον, οὔτε πιστῶσαι. τῆς δὲ πρὸς τὰ μήκη τῶν λόγων ἀπα-
βολῆς, δείγματα τοιαῦτα τῶν ἀποφθεγμάτων ἐστί. Λεωνί-
δας ὁ βασιλεὺς, ἀκαίρως τινὸς περὶ πραγμάτων τὸν ἀ-
χρήστων ἀπαλεξθέντος, Ὦ ξένε (εἶπεν) τὸν ἐν δέοντι χρόνῳ ὦν
δέοντι. Χαρίλαος δὲ ὁ ἀδελφιδοῦς τοῦ Λυκούργου, περὶ τῆς
ὀλιγότητος αὐτοῦ τῶν νόμων ἐρωτηθεὶς, εἶπεν ὡς οἱ λόγοις μὴ C
χρώμενοι πολλοῖς, οὐδὲ νόμων δέονται πολλῶν. Ἀρχιδαμί-
δας δὲ, μεμφομένων τινῶν Ἑκαταῖον τὸν σοφιστὴν, ὅτι παρα-
λαθεὶς εἰς τὸ συνάστιον οὐδὲν ἔλεγεν, Οἶδ' εἰδὼς (ἔφη) λόγον
καὶ καιρὸν οἶδεν. ἀ δὲ τῶν πικρῶν ἔφη ἀπομνημονευμάτων
οὐκ ἀμοιρεῖν χρεὼν τοιαῦτ' ἐστί. Δημάρατος, αὐθέκαστος
πονηρὸν σκώπτοντος αὐτὸν ἀκαίροις ἐρωτήμασι, καὶ δὴ τοῦτο
πολλάκις ἐρωτῶντος, τίς ἄριστος Σπαρτιατῶν, ἔφη, Οἷν ἀ-
νομοιότατος. Ἄγις δὲ, ἐπαινούντων τινῶν τοὺς Ἠλείους, ὡς
καλῶς τὰ ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγουσι, Καὶ τί μέγα (ἔφη)
Ἠλεῖοι ποιοῦσι, εἰ ἑπτὰ πέντε ἡμέρας μιᾷ χρώμενοι τὰς D
δεκαπεντάς; Θεόπομπος δὲ, ξένου τινὸς εὔνοιαν ἐπιδεικνυμένου,
καὶ φάσκοντος ὡς πολλὰ τοῖς αὐτοῦ πολίταις φιλολάκων καλῶ-
σι, Καλὸν ἴσως (εἶπεν) ὦ ξένε, φιλοπολίταν καλεῖσθαι. Πλεῖ-
στώναξ δὲ ὁ Παυσανίου, ῥήτωρ Ἀθηναίοις τοῖς Λακεδαι-
μονίοις ἀμαθεῖς ἀποκαλοῦσι, Ὀρθῶς (ἔφη) λέγεις· μόνοι
γὰρ Ἑλλήνων ἄμμες οὐδὲν κακὸν μεμαθήκαμεν παρ' ὑμῶν.
Ἀρχιδαμίδας δὲ τοῦ πυθόμενον πόσοι εἰσὶ Σπαρτιάται,
Ἱκανοὶ (εἶπεν) ὦ ξένε, τοῖς κακοῖς ἀπωθεῖν ἔστι δὲ καὶ τοῖς μὴ
παιδιᾶς εἰρημένοις ἐπ' αὐτῶν τεκμήρασθαι τὸν ἔθισμόν.
εἰθίζοντο γὰρ μηδέποτε χρῆσθαι τῷ λόγῳ παρέργως, μηδὲ E
ἀφιέναι φωνὴν ἥτις οὐκ ἀμφοτέρως ἔχει πρὸς θεωρίας ἀξίαν
ἀπαίνεσιν. ὁ μὲν γὰρ ἀκούσας τὸν μιμούμενον τὴν ἀηδόνα πα-
ρακαλούμενος, Αὐτὸς (ἔφη) ἄκουσα τῆς ἀηδόνος. ὁ δὲ ἀναγνοὺς τὸ
ἐπίγραμμα τόδε,

Σβεννύσας ποτὲ τοὺς δὲ τυραννίδα, χάλκεος Ἄρης
Εἷλε· Σελινοῦντος δ' ἀμφὶ πύλας ἔθανον.

Palmer. „ Δικαίως (εἶπε) τε θνάσκουσι τοιοῦδε· ἔδει γὰρ ἀφεῖναι ὅλην
„ αὐτὰν καταφθαρῆναι. νεανίσκος δὲ τὸν ἐπαγγελλόμενον
„ αὐτῷ δώσειν ἀλεκτρυόνας θνήσκοντας ἐν τῷ μάχεσθαι, Μὴ
„ σύγε (εἶπεν) ἀλλὰ δός μοι τῶν ἀποκτεινόντων ἐν ᾧ μάχε- F
„ σθαι. ἕτερος δέ τις ἰδὼν θακοῦντας ἐν ἀποχωρήσει θεατὰς
„ φρῶν αὐθέκαστος, Μὴ γοῦν (εἶπεν) ἐνταῦθα καθίσαι ὅθεν
„ οὐκ ἔστιν ἐπ' ἐξαναστῆναι πρεσβυτέρῳ. τὸ μὲν οὖν τῶν ἀποφθε-
γμάτων εἶδος τοιοῦτον, ὥστε καὶ λέγειν τινὰς οὐκ ἀτόπως, ὅτι
μανθάνειν ἐστὶ τὸ φιλοσοφεῖν, ἢ τὸ φιλογυμνασεῖν, λακωνίζειν.

Et ſane ipſum apparet in dicendo ſuccinctũ fuiſſe A
Lycurgum & acutum, quatenus ex iis coniicere
licet quę ab eo feruntur dicta, vt illud de repub. ad
eum qui cenſebat ditionem popularem Lacedæ-
mone conſtituendam: At tu prius, inquit, erigas
ditionem domi popularem. Illud item de hoſtiis
ad illum qui percontabatur, quid tam exiguas &
viles præſcripſiſſet, Ne vnquã, inquit, Deũ inter-
mittamus colere. Iam de certaminib. quòd ſola ea
ciuibus non vetaſſet obire, in quibus manus non
tollatur. Similia eius referuntur ad ciues per epi-
ſtolas reſponſa. Quomodo hoſtium impreſſionẽ B
arceamus? Si inopes manſeritis, & alter non aueat
plus poſſidere altero. Iam de muris, non carere
muris vrbem, quæ viris ſit, non lateribus cincta.
Cæterùm hæ & ſimiles epiſtolæ illiuſne fuerint,
haud eſt pronum vel aſſerere vel infirmare. Enim-
verò quòd prolixitatem orationis inſectarentur,
hæ conciſæ ſententiæ ſunt argumento. Leonidas
rex, quum quidã diſſereret de rebus grauibus in-
tempeſtiue, Re opportuna hoſpes, inquit, parum
opportunè vteris. Charilaus Lycurgi fratris filius
interrogatus de paucitate illius legum, reſpondit,
Qui verbis non multis vterentur, hos non multas C
quærere leges. Archidamidas, accuſantibus non-
nullis ſophiſtam Hecataeum, quod conuiuio ad-
hibitus, omni ſermone abſtinuiſſet, Qui dicere
nouit, inquit, & tempus nouit. Dicta illorum ama-
ra, quę dixi lepôris non eſſe expertia, huiuſcemo-
di ſunt. Demaratus, quum fœdus homo ipſum
pungeret importunis interrogationibus, atq; hac
quæſtione identidem obtunderet, Quis optimus
eſt inter Lacedæmonios? Tui, inquit, diſſimilli-
mus. Agis Elios quibuſdam celebrantibus quod
honeſte & iuſte Olympia agerent. Egregiam verò
rem, inquit, ſi quinto quoque anno Elij iuſtitiam
vno die colant. Theopompus ad peregrinum D
quendam, qui ſtudium ſuum oſtentabat, dicebat-
que philolaconem ſe, quaſi cupidum Laconum,
inter ciues vocitari: Laudabile tibi, inſit, ſit cupi-
dum ciuium tuorum vocari. Pliſtonax Pauſaniæ,
quum orator quidam Athenienſis indoctos La-
cedæmonios appellaret, Sanè quidem, inquit: ſoli
enim Græcorum nihil mali nos à vobis didicimus.
Archidamidas ad ſciſcitantem quot eſſent Lace-
dæmonii, Satis hoſpes, inquit, ad malos ſummo-
uendum. Diſcas etiam ex facetiis morem eorum:
aſſueſcebant enim, vt niſi in tempore non loque-
rentur, neq; vocem emitterent, quin aliquam vti-
que ſententiam complecteretur notatu dignam.
Ille quem hortabantur vt audiret quendam qui
cantum exprimeret luſciniæ, illas, inquit, ipſas au-
diui. Alius lecto hoc epigrammate,

Sæuo qui diros quondam oppreſſere tyrannos,
Ante Selinontis mœnia marte cadunt.

Merito, inquit, perierunt iſti. Permittendum e-
nim fuerat vt totum conflagraret oppidum. Ad-
olescens ad illum qui daturum ei ſe promitteret
gallos gallinaceos in pugna expirantes, Minime,
inquit, ſed eos da mihi qui in pugnis interficiant
alios. Alius ſellis curulibus ſedentes in diſceſſu
nonnullos videns, Abſit, inquit, hîc vt con-
ſideam vnde aſſurgere nequeam ſeni. Atque
hoc quidem contortorum dictorum genus e-
iuſcemodi erat. Quare non abſurdè dixe-
runt quidam, Sapientiam colendo magis, quàm
gymnicum certamen ſectando agas Laconem.

male. imo, tyrannidem totam

Porrò elegantiam cantilenarum & carminum non secus atq; orationis cultum & puritatem affectabant: sed inerat & carminibus aculeus, qui excitaret animos atque inflammaret quasi motu fanatico & alacritate. Dictio nuda erat & virilis de rebus grauibus & informantibus. Laudes erant fere, quibus immortalitati commendabant eos qui pro Sparta occubuerant, & probra ignauorũ ad mortem, quòd acerbam & infelicem ducerent vitam: professio item & gloriatio ad virtutem congruens ætatibus. Quorum vnum libet exempli gratia exprimere. Tres erant in solennibus per tres ætates instituti chori. Chorus senum exorsus canebat,

Nos quondam eramus inclyti bello viri.

Iuuenum chorus respondebat,

Nos ii sumus: fac si velis periculum.

Tertius puerorum,

Nos fortitudine plurimùm præstabimus.

Planè si carminibus Laconicis, quorum etiam hac memoria extant quædam, adhibeas animum, & numeros classicos assequaris, quibus vtebãtur ad tibiam, quum hostes inuaderent, iure Terpandrũ, dicas & Pindarum consociare musicæ fortitudinẽ. Ille ad hunc modum cecinit de Lacedæmoniis,

Vbi floret ensis, iuuenum musa & suauior,
Tum iustitia amplas obtinens vias.

Pindarus ait,

Vbi concilia senum, & iuuenum præstantium
Hastæ, chori cantus, suauiores deliciæ.

Insignes musicos pariter & bellatores faciunt eos.

In ferrum enim serpit citharam pulsare peritè,

vt Laconicus poeta dixit. Etenim ante pugnã rex Musis sacrificabat, admonens (vt reor) disciplinæ eorum & iudiciorum: vt in periculis offerrent se, & successum ad res memorabiles edendas darent pugnantibus. Interim disciplinæ rigorem laxabant iuuenibus, nec prohibebant excolere comam, armisque se & palliis ornare: ac delectabantur iis velut equis ad certamen exultantibus & ferocientibus. Itaq; quanuis comam vbi adulti erant, alerent, potissimum imminente pugna concinnabant eam, vt nitida appareret & discriminata. Adducunt etiam Lycurgi de coma dictum, formosos eam venustiores reddere, deformes horridiores. Exercitationibus quoque vtebantur per bellum mollioribus, & reliquam quoque vitam minus adstrictam & obnoxiam dabant iuuentuti. Ita solis inter mortales meditationis ad bellum erat illis bellum respiratio. Iam instructa eorum acie, cùm adesset hostis, rex simul capellam immolabat, edicebatque vt omnes coronas sumerent, & vt tibicines canerent iubebat Castoris carmen. Simul etiam ordiebatur classicum canere. carmen embaterium dicitur. Quæ res seueram simul atque horribilem edebat speciem, numeris ad tibiam incedentium, neque turbantium aciem, neque animis fluctuantium, sed modeste & hilariter ad modos euntium in certamen. Neque enim nimia percelli trepidatione probabile est ita comparatos, aut plus satis ferocite: sed animum cum fiducia & audacia suscipere stabilem quasi Dei præsente fauore. Ibat in hostem rex comitem trahens victorem coronati certaminis,

ἡ ὃ περὶ τὰς ᾠδὰς καὶ τὰ μέλη παίδευσις οὐχ ἧττον ἐσπουδάζετο τῆς ἐν τοῖς λόγοις δεξιότητος καὶ καθαριότητος· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη κέντρον εἶχεν ἐγερτικὸν θυμοῦ, καὶ παρακλητικὸν ὁρμῆς ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς· καὶ ἡ λέξις ἐπὶ ἀφελὴς καὶ ἄδρυπτος ὑπὲρ πράγματα σεμνοῖς καὶ ἠθοποιοῖς. ἔπαινοι γὰρ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ τῶν τεθνηκότων ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, εὐδαιμονιζομένων· καὶ ψόγοι τῶν δεσάντων, ὡς ἀλγεινὸν καὶ κακοδαίμονα βιοτεύοντων βίον· ἐπαγγελία τε καὶ μεγαλαυχία πρὸς ἀρετὴν, πρέπουσα ταῖς ἡλικίαις, ὧν (ἕνεκα δείγματος) οὐ χεῖρόν ἐστιν ἕν τι παρενεγκαῖν. τριῶν γὰρ χορῶν κατὰ τὰς τρεῖς ἡλικίας συνιστάμενον ἐν ταῖς ἑορταῖς. ὁ μὲν τῶν γερόντων, ἀρχόμενος ἦδεν, Ἄμμες ποκ' ἦμες δὴ κιμοι νεανίαι· ὁ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἀμειβόμενος ἔλεγεν, Ἄμμες γ' εἰμί· αἰ δὲ λῆς, πεῖραν λάβε· ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῶν παίδων, Ἄμμες δέ γ' ἐσόμεθα πολλῷ κάρρονες. ὅλως δὲ αὐτὸς ἐπιτρέψας τοῖς Λακωνικοῖς ποιήμασιν, ὧν ἐπὶ καθ' ἡμᾶς ἔνια διεσώζετο, καὶ τοὺς ἐμβατηρίους ῥυθμοὺς ἀναλαβὼν, οἷς ἐχρῶντο πρὸς τὸν αὐλὸν ἐπάγοντες τοῖς πολεμίοις, οὐ κακῶς ἡγήσαιτο, καὶ τὸν Τέρπανδρον καὶ τὸν Πίνδαρον τὼ ἀνδρείαν τῇ μουσικῇ συνάπτειν. ὁ μὲν γὰρ ὅτως πεποίηκε περὶ τῶν Λακεδαιμονίων,

Ἐνθ' αἰχμά τε νέων θάλλει καὶ μοῦσα λίγεια,
Καὶ δίκα εὐρυάγυια.

Πίνδαρος δέ φησιν,

Ἔνθα βουλαὶ γερόντων, καὶ νέων ἀνδρῶν ἔρις εὐόντων αἰχμαί, καὶ χορεοὶ καὶ μοῦσαι καὶ ἀγλαΐαι. μουσικωτάτοις γὰρ ἅμα καὶ πολεμικωτάτοις ἀποφαίνουσιν αὐτούς. Ἔρπει γὰρ αὐτὰ τοῦ σιδήρου καλῶς κιθαρίσδειν, ὡς ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς εἴρηκε. καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχαις προεθύετο τῇ μούσαις ὁ βασιλεύς, ἀναμιμνήσκων (ὡς ἔοικε) τῆς παιδείας καὶ τῆς κρίσεως, ἵνα ὡς πρόθυμοι πρὸς τὰ δεινὰ, καὶ λόγου τινὸς ἀξίας παρέχωσι τὰς πράξεις τῶν μαχομένων. ποτὲ δὲ καὶ τοῖς νέοις τὰ σκληρότατα τῆς ἀγωγῆς ἐπανιέντες, οὐκ ἐκώλυον καλλωπίζεσθαι περὶ κόμην, καὶ κόσμον ὅπλων καὶ ἱματίων, χαίροντες ὥσπερ ἵπποις γαυριῶσι καὶ φρυαττομένοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας. διὸ κομῶντες εὐθὺς ἐκ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας, μάλιστα περὶ τοὺς κινδύνους ἐκπρεπέστερον τὸν κόμην, λιπαρόν τε φαίνεσθαι καὶ διαχεριμένον· ἀπομνημονεύοντές τινα καὶ Λυκούργου λόγον περὶ τῆς κόμης, ὅτι τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους ποιεῖ τοὺς δὲ αἰσχροὺς, φοβερωτέρους. ἐχρῶντο δὲ καὶ γυμνασίοις μαλακωτέροις πρὸς τὰς στρατείας· καὶ τὸν ἀγῶνα διαπτῶν οὐχ οὕτω κεκολασμένον οὐδὲ ἐπαχθύνον τοῖς νέοις παρεῖχον, ὥστε μόνοις αὐθέφτων ἐκείνοις τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἀσκήσεως ἀνάπαυσιν εἶναι τὸν πόλεμον. ἤδη δὲ σωστιζομένης ἅμα τῆς φάλαγγος αὐτῶν, καὶ τῶν πολεμίων παρόντων, ὁ βασιλεὺς ἅμα τὸν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο, καὶ στεφανοῦσθαι παρήγγελλε πᾶσι, καὶ τοὺς αὐλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε τὸ καστόρειον μέλος· ἅμα δὲ ἐξῆρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος. ὥστε σεμνὸν ἅμα καὶ καταπληκτικὸν τὸ ὄψιν εἶναι, ῥυθμῷ τε πρὸς τὸν αὐλὸν ἐπιβαινόντων, καὶ μήτε θράσσαμα ποιούντων ἐν τῇ φάλαγγι, μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ πρᾴως καὶ ἱλαρῶς ἐπὶ τὰ μέλεσι ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. ὅτε γὰρ φόβον ὅτε θυμὸν ἐκπλήττεσθαι πλεονάζοντα τοῖς οὕτω θραττομένοις εἰκός ἐστιν, ἀλλ' εὐσταθὲς φρόνημα μετ' ἐλπίδος καὶ θράσους, ὡς τοῦ θεοῦ συμπαρόντος. ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἔχων μὲν ἑαυτῷ στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότα.

καὶ φασὶ γέ τινα, χρημάτων πολλῶν ἐν ὀλυμπίοις διδο- A
μένων αὐτῷ, μὴ δεξάμενον, ἀλλὰ πολλῷ πόνῳ καταπαλαί-
σαντα τὸν ἀνταγωνιστὴν, ὥς τις εἴπεν αὐτῷ, Τίσι πλέον, ὦ
Λάκων, γέγονεν ἀπὸ τῆς νίκης; Φθάσαι μειδιάσαντα, Πρὸ
τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολεμίοις. Δε-
ξαμένοι δὲ καὶ νικήσαντες ἐδίωκον, ὅσον ἐμβεβαιώσασθαι τὸ
νίκημα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων, εἶτα αὖθις ἀνεχώρουν, οὔτε
θηναῖον οὔτε Ἑλληνικὸν ἡγούμενοι, κόπτειν καὶ φονεύειν ἀπο-
λελυμένους καὶ τοῦ δικαιοχωρήσαντας. ἐν δὲ οὐ μόνον καλὸν τοῦ-
το καὶ μεγαλόψυχον, ἀλλὰ καὶ χρήσιμον. εἰδότες γὰρ οἱ μα B
χόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τοὺς ὑφισταμένους ἀναιροῦσι, φεύ-
γοντας δὲ τῶν ἐνδιδόντων, τοῦ μὲν φεύγειν ἡγοῦντο λυσι-
τελέστερον. αὐτὸν δὲ τὸν Λυκοῦργον Ἱππίας μὲν ὁ Σοφιστὴς
πολεμικώτατον φησὶ γενέσθαι, καὶ πολλοὺς ἔμπειρον στρα-
τιῶν· Φιλοστέφανος δὲ καὶ τὴν κατ' οὐλαμοὺς τῶν ἱππέων
διαιρεμένην Λυκούργῳ προστίθεσιν. εἶναι δὲ τὸν οὐλαμὸν (ὡς
Δάφιος συγγέγραπται) ἱππέων πεντήκοντα τὸ πλῆθος ἐν τε-
τραγώνῳ σχήματι τεταγμένων. ὁ δὲ Φαληρεὺς Δημήτριος,
σπονδὰς ἀναιμοῦν πολεμικῆς τάξεως, ἐν εἰρήνῃ κα- C
ταστῆσαι τὴν πολιτείαν. ἔοικε δὲ καὶ τῆς ὀλυμπιακῆς ἐκε-
χειρίας ἡ βάσις οἷα, πρᾶγμα καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκεί-
ως ἀνδρὸς εἶναι. καίτοι φασί τινες (ὡς Ἑρμιππος μνημονεύει)
τὸν Λυκοῦργον οὐ παρεστῆναι οὐδὲ κοινωνῆσαι ἐν ἀρχῇ τοῖς
περὶ τὸν Ἶφιτον, ἀλλὰ τυχεῖν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ
θεωμένον· ἀκοῦσαι δὲ φωνῆς ὥσπερ ἀνθρώπου τινὸς ἐξόπι-
σθεν ἐπιτιμῶντος αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντος ὅτι τοὺς πολίτας οὐ
παρέπεται κοινωνοῦντας τῆς πανηγύρεως. ὡς δὲ μεταστραφέν-
τος, οὐδαμοῦ φανερὸς ὁ φθεγξάμενος ἦν, θεῖον ἡγησάμενον,
οὕτω πρὸς τὸν Ἶφιτον βαπέσθαι, καὶ συνδιαχρησάμενα
τὴν ἑορτὴν, ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιοτέραν καταστῆσαι. ἡ δὲ D
παιδεία μέχρι τῶν ἐνηλίκων διέτεινεν· οὐδεὶς γὰρ ἦν ἀφε-
μένος ὡς ἐβούλετο ζῆν, ἀλλ' οἷς ἐν στρατοπέδῳ τῇ πόλει καὶ
διαιτᾶν ἔχοντες ὠειρομένοις, καὶ δεδιττεῖν πρὸς τὰ κοινά,
καὶ ὅλως νομίζοντες οὐχ αὑτῶν ἀλλὰ τῆς πατρίδος εἶναι διε-
τέλουν· εἰ μὴ τι πρᾶξαι εἴη ἕτερον παρεσκευασμένον, ἐπι-
σκοποῦντες τοὺς παῖδας, καὶ διδάσκοντές τι τῶν χρησίμων,
ἢ μανθάνοντες αὐτοὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ γὰρ ἔνι
τοῦτο τῶν καλῶν καὶ μακαρίων ἃ παρεσκεύασε τοῖς ἑ-
αυτοῦ πολίταις ὁ Λυκοῦργος, ἀργοῦσι χρῆσθαι, οἷς τέχνης μὲν
ἅπτεσθαι βαναύσου τὸ παράπαν οὐκ ἐφιέτο· χρηματισμοῦ E
δὲ συναγωγὴν ἔχοντος ἐργώδη καὶ πραγματείαν, οὐδὲ ὁ-
λιγωρεῖν ἔδει, ἀλλὰ δεινὸν ἦν τὸν πλοῦτον ἄζηλον γεγονέναι καὶ
ἄτιμον. οἱ δὲ εἵλωτες αὐτοῖς ἐργάζοντο τὴν γῆν, ἀποφορὰν
τὴν εἰρημένην τελοῦντες. ἐπιδημοῦντα δέ τις Ἀθηναῖος
δικαστηρίων ὄντων, καὶ πυθόμενος τινὰ δίκην ἀργίας ὠφλη-
κότα, βαδίζειν ἀθυμοῦντα, καὶ προπεμπόμενον ὑπὸ τῶν
φίλων συναχθομένων καὶ βαρέως φερόντων, ἐρέσθαι δέ-
ξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῷ, τίς ἐστιν ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐλε-
γκτικὸς δίκην. οὕτω δουλοπρεπεῖς ἡγοῦντο τὴν περὶ τὰς
τέχνας καὶ τὸν χρηματισμὸν ἀσχολίαν. δίκαι δὲ, ὡς εἰ- F
κὸς, ἐξέλιπον ἅμα τῷ νομίσματι, μήτε πλεονεξίας μή-
τε ἀπορίας αὐτοῖς παρούσης, ἰσότητος δὲ ἐν εὐπορίᾳ, καὶ
ῥαστώνης δι' εὐτελείαν γεγενημένης. χορεῖαι δὲ καὶ θυσίαι
καὶ εὐωχίαι, καὶ διατριβαὶ πρός τε θήρας καὶ γυμνάσια καὶ λέσχας, τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπεχωρίαζον, ὅτε
μὴ στρατεύοιμεν τύχοιεν. οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντα ἔτη τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγορὰν,

A Ac referunt, quendam, quum offerretur ei Olympiis grandis pecunia, nõ accepisse eam: sed vt magno labore superauit aduersarium lucta, & quispiam diceret ei, Quò tibi hæc Lacon victoria? occurrisse subridẽtem, *Ante regem in acie consistens cum hostibus decertabo.* Fusos fugatosq; hostes hactenus consectabantur dum fuga eorum confirmassent victoriam, mox receptui canebant: cędere & contrucidare fractos & manus dantes, neque generosum rati neq; Græcis dignum. Erat id non præclarum modò & celsi animi, sed cõducibile quoque.
B Nanq; certi qui manus cum iis conserebant, occidere eos si qui subsisterent, terga vertentibus parcere: fugam capessere, quàm in acie manere ducebant commodius. Ipsum Lycurgum Hippias sophista insignem bello virum ostẽdit fuisse, multisque interfuisse expeditionibus. Philostephanus etiam equitum in vlamos contributionem adscribit Lycurgo. Vlamum autẽ esse (vt ille descripsit.) quinquagenum equitũ quadrata acie instructam turmam. Demetrius verò Phalereus rudem rei militaris pacatam constituisse remp. Sane videtur induciarum Olympiacarum inuentum placidi &
C quieti viri esse. Et quidem dictitant nonnulli (vt Hermippus meminit) non incubuisse initio in eam illum rem, neque eo in consilio socium fuisse Iphiti, sed quum casu eò venisset & esset spectator, vocem ibi à tergo velut hominis ei accidisse increpantis eum, & mirantis cur ciues suos ad concelebrandum illud solenne non excitaret: conuersum, vbi nusquam comparuit, qui fuerat loquutus diuinam vocem esse ratum. Itaq; ad Iphitum se aggregasse, sociumq; cõcinnandi festi clarius id & solidius effecisse. Disciplina eò vsq; pertinebat, dum adulti essent. Nemini enim licebat
D pro arbitrio suo viuere, sed in vrbe sicut castris stata erat vitæ lex, & in rep. occupatio: prorsusque in animum induxerant patriæ se non sibi ipsos esse natos. Itaq; perpetuò, ni aliud esset iniunctum, inspectabant pueritiam aut docebant, quod ex vsu foret, aut accipiebant ipsi a maioribus. Siquidem inter cætera bona & felicitatem, quæ ciuibus suis parauit Lycurgus, vnũ fuit copia otii, quibus sordidis artibus erat in totum interdictum. Pecuniam quærere, quæ magno labore & negotio accumulatur, quòd iacerẽt planè sordescerentq; diuitiæ, non operæ erat. Ilotes colebant iis agrum, vectigal quod ante diximus, pensitantes. Venerat
E quidam Athenis quum iudicia agerentur, hic quũ intellexisset quempiam otii damnatum mœstum discedere, & necessarios qui eum prosequebantur, vicem eius dolere, & grauiter angi rogauit eos qui vna aderant, vt sibi ostenderent quisnam ille ingenuæ noxæ iudicatus esset: adeo seruilem habebant ineptam in artificiis & quæstu districtionem. Iudicia nimirum vna emigrauerant cum nummis: quia neque affluentia inter eos neque indigentia erat, sed omnia æqualia in copia, & parabilia habebant ex frugalitate. Tripudia, festi dies, epulæ, commorationes in venationibus, in gymnasiis, & ad leschas, perpetua apud illos erant: nec vnquam, nisi ad bellum, peregrè proficiscebantur. Atque inferiores quidem triginta annis haud quaquam procedebant in forum,

verum explicabant ea quæ pertinebant ad negotia necessaria, per propinquos & amatores. Maioribus natu probrosum erat assidue ibi volutari, & non partem diei maximam in gymnasiis & leschis, quas vocabant, versari. Ibi coibant ferè, atque tempus inter se traducebant, nullam inferentes mentionem compendii faciendi vel forensium tractandorum negotiorum. Illius consuetudinis potissima occupatio erat vt aliquam virtutem laudarent, vel reprehenderent probrum cum ioco & risu leuiter, admonendi & corrigendi causa, pungente. Neque sane ipse fuit præfractè austerus Lycurgus: imò illum risus sigillum autor est Sosibius posuisse, vrbanitate, tanquam laboris & victus condimento, tempestiue conuiuia & similes congressus interpolantem. In summa assuefecit ciues ne vellent, neu scirent priuatim viuere: verùm vt apum more ad rempublicam conglobati semper, & inter se circa principem volutari, afflatuq; lymphatico atque gloriæ siti tantum non mente alienati, patriæ essent toti. Quam affectionem ex quibusdam eorum dictis colligas licet. Siquidem Pædaretus, non allectus inter trecentos, per quam alacris discessit, ceu lætitia elatus, quòd trecenti in ciuitate essent se præstantiores. Polystratidas legatus ad regis præfectos inter alios missus, iis rogantibus priuatim an publice missus esset, respondit, *Si compotes voti fuerimus, publicè: sin valerimus repulsam, priuatim.* Brasidæ mater Argileonis, quum Amphipoli quidam, qui commeasserant Lacedæmonem, illam inuiserent, an Brasidas, requisiuit, honeste & digne Sparta cecidisset: illis illum extollentibus, adiicientibusque parem Spartæ non esse alium, *Absit, hospites,* (inquit) *fuit enim honestus & egregius vir Brasidas, sed habet multos Sparta illo excellentiores.* Senes ipse (vti diximus) Lycurgus primum eos qui cepti sui fuerant participes, designauit, deinde in locum demortui sufficiendi iussit eum, virtute qui esset præstantissimus iudicatus, sexaginta annis maior. Quod quidem præ humanis omnibus certamen maximum esse & contentionis summæ videbatur. Quippe non qui ex pernicibus, pernicissimus: nec qui ex robustis, robustissimus, sed qui inter bonos & temperantes optimus & temperantissimus esset censitus, huic præmium cedebat victoriæ in virtute per totam vitam, vniuersa pene potestas in republica quod arbitrium haberet necis, ignominiæ, & in summa maximorum. Lectio agebatur ad hunc modum. Concione aduocata, delecti viri includebantur propinqua domo, hi neminem videbant, neque ipsi conspecti, strepitum tantùm exaudiebant concionis: nam acclamatione cum alia tum competitores probabant. Nec simul omnes, sed singuli introducebantur per sortem, tacitique per concionem transibant. Conclusi illi tabulas habebant, in quas referebant sigillatim plausus magnitudinem, nescii cui facta esset, tantum primum esse vel secundum vel tertium, aut quotusquisque fuisset introductus. Cui esset plurimus & maximus factus, hunc renuntiabant. Ille coronatus ad omnia templa circumibat. Sequebatur hinc grex iuuenum collaudantium eum & extollentium, hinc caterna mulierum carmine virtutem celebrantium,

A ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐραστῶν ἐποιοῦτο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας. τοῖς δὲ πρεσβυτέροις οὐχὶ ἦν, συνελθόντας ὁρᾶσθαι περὶ ταῦτα διατείβοντας, ἀλλὰ τὸ μὴ πλεῖστον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς καλουμένας λέσχας ἀναστρέφεσθαι. καὶ γὰρ εἰς ταύτας συνιόντες ὀλιγόλογοι ἐγίνοντο μετ' ἀλλήλων, οὐδένος μεμνημένοι τῶν περὶ χρηματισμὸν ἢ χρείαν ἀγορᾶς συντελουμένων· ἀλλὰ δὲ πλεῖστον ἦν τῆς τοιαύτης διατριβῆς ἔργον, ἐπαινεῖν τι τῶν καλῶν, ἢ τῶν αἰσχρῶν ψέγειν, μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος, ἐλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν. οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἦν ἀκεραίως αὐστηρὸς ὁ Λυκοῦργος. ἀλλὰ καὶ τὸ γέλωτος ἀγαλμάτιον ὀκεῖον ἱδρύσασθαι Σωσίβιος ἱστορεῖ, τῷ παιδιῷ ὥσπερ ἥδυσμα τοῦ πόνου καὶ τῆς διαίτης, ἐμβαλόντα καιρὸν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας διατριβάς. ὅ δ' ὅλον εἴθιζεν τοὺς πολίτας μὴ βούλεσθαι μήτε ὀλίγεσθαι κατ' ἰδίαν ζῆν, ἀλλ' ὥσπερ τὰς μελίττας, τῷ κοινῷ συμφυεῖς ὄντας ἀεὶ καὶ μετ' ἀλλήλων εἰλουμένους περὶ τὸν ἀρχηγέτα, μικροῦ δεῖν ἐξεστῶτας ἑαυτῶν ὑπὸ εὐθυσιασμοῦ καὶ φιλοτιμίας, ὅλους εἶναι τῆς πατρίδος· ὡς ἔστι καὶ φωνάς τινας αὐτῶν ἀποδεῖξαι τῆς διανοίας. ὁ μὲν γὰρ Παιδάρητος, οὐκ ἐγκριθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους, ἀπῆλθε μάλα φαιδρῶς, ὥσπερ χαίρων ὅτι βελτίονας αὐτοῦ τριακοσίους ἡ πόλις ἔχει. Γοργοπειθὴς δὲ ὁ πρεσβεύων πρὸς τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς μετ' ἑτέρων, ἐρομένων αὐτῶν πότερον ἰδίᾳ πάρεισιν ἢ δημοσίᾳ πεμφθέντες, εἶπεν, Αἴκα τύχωμεν, δημοσίᾳ· αἴκα δ' ἀποτύχωμεν, ἰδίᾳ. ἡ δὲ Βρασίδου μήτηρ Ἀργιλεωνίς, ὡς ἀφικόμενοί τινες εἰς Λακεδαίμονα τῶν ἐξ Ἀμφιπόλεως εἰσῆλθον πρὸς αὐτήν, ἠρώτησεν εἰ καλῶς ὁ Βρασίδας ἀπέθανε τῇ τῆς Σπάρτης ἀξίως. μεγαλυνόντων δὲ ἐκείνων τὸν ἄνδρα, καὶ λεγόντων ὡς οὐκ ἔχει τοιοῦτον δεῖν ἡ Σπάρτη, Μὴ λέγετε (εἶπεν) ὦ ξένοι. καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασίδας· πολλοὺς δὲ ἄνδρας Λακεδαίμων ἔχει τινῶν κάρρονας. τοὺς δὲ γέροντας αὐτὸς μὲν, (ὡς εἴρηται) κατέστησε τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μεταγόντων τὸ βουλεύμαθος. ὕστερον δὲ, αὐτὴ τοῦ τελευτῶντος, ἔταξε καθιστάναι τὸν ἄριστον ἀρετῇ κριθέντα, τῶν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων. καὶ μέγιστος ἐδόκει τῶν ἐν ἀθλητοῖς ἀγώνων οὗτος εἶναι, καὶ στεφανηφόρος. οὐ γὰρ ἐν ταχέσι τάχιστος, οὐδὲ ἰσχυροῖς ἰσχυρότατος, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖς καὶ σωφροσιν ἄριστος καὶ σωφρονέστατος, ἔδει κριθέντα, νικητήριον ἔχειν τῆς ἀρετῆς διὰ βίου, ὅ σύμπαν (ὡς εἰπεῖν) κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ, κύριον ὄντα καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας, καὶ ὅλως τῶν μεγίστων. ἐγίνετο δὲ ἡ κρίσις τὸν δὲ τρόπον. ἐκκλησίας ἀθροισθείσης, δύσρες αἱρετοὶ καθείργνυτο πλησίον εἰς οἴκημα, τοῦ ὄψιν μὲν οὐχ ὁρῶντες οὐδὲ ὁρώμενοι, τοῦ δὲ κραυγοῦ μόνον ἀκούοντες ἐκκλησιαζόντων. βοᾷ γὰρ ὡς τἄλλα, καὶ τοῖς ἀμιλλωμένοις ἔκρινον, οὐχ ὁμοῦ πάντων, ἀλλ' ἑκάστου κατὰ κλῆρον εἰσαγομένου, καὶ σιωπῇ παραπορευομένου τοῦ ἐκκλησίαν. ἔχοντες οὖν οἱ κατακλεισθέντες γραμματεῖα, καθ' ἕκαστον ἐπεσημαίνοντο τῆς κραυγῆς τὸ μέγεθος, οὐκ εἰδότες ὅτῳ γένοιτο, πλὴν ὅτι πρῶτος, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ ὁποσοστὸς εἴη τῶν εἰσαγομένων. ὅτῳ δὲ πλείστη γένοιτο καὶ μεγίστη, τοῦτον ἀνηγόρευον. ὁ δὲ στεφανωσάμενος περιῄει τοὺς θεοὺς· εἵποντο δὲ νέοι, ὑμνοῦντες τὸν ἄνδρα καὶ μεγαλυνόντες, πολλαὶ τε γυναῖκες ἐγκωμιάζουσαι δι' ὠδῆς τοῦ ἀρετοῦ,

καὶ τὸν βίον εὐδαιμονίζουσαν. τῶν δ' ἐπιτηδείων ἕκαστος αὐτῷ δεῖπνον ὡδαπεῖς ἔλεγεν, ὅτι ταύτῃ ἡ πόλις ἡμᾶς τῇ τραπέζῃ. περιελθὼν δ' εἰς τὸ συνήθες ἀπῄει, καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐγένετο σωφρόνως· δευτέρας δ' μερίδος αὐτῷ ὡδατεθείσης, ἐφύλαττεν ἀράμενος· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶ ταῖς θύραις τοῦ φιλτάτου, τῶν οἰκείων παρουσῶν γυναικῶν ἐν μάλιστα τυγχάνοι τιμῆς, προσεκαλεῖτο· καὶ διδοὺς τῷ μείζονι ἔλεγεν, ὅτι ταύτῃ αὐτὸς λαβὼν ἀρίστευσον, οἰκείῳ δίδωσιν, ὥστε κἀκείνῳ ζηλουμένῳ ὑπὸ τῶν ἄλλων προπέμπεσθαι γυναικῶν. καὶ μὲν καὶ τὰς περὶ τὰς ταφὰς ἀρίστα διεκόσμησεν αὐτός. πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δεισιδαιμονίαν ἅπασαν, ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς, καὶ πλησίον ἔχειν τὰ μνήματα τῶν ἱερῶν, οὐκ ἐκώλυσε, σωφρόνους ποιῶν ταῖς τοιαύταις ὄψεσι καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥστε μὴ παρατρέπεσθαι, μηδ' ὀρρωδεῖν τὸν θάνατον, ὡς μιαινόντα τοὺς ἁπτομένους νεκροῦ σώματος, ἢ διὰ τάφων διεληλυθότας. ἔπειτα σωθάπτειν οὐδὲν εἴασεν, ἀλλὰ ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαίας θέντες τὸ σῶμα, προὔτεινον. ἐπιγράψαι δ' πτῶμα θάψαντας οὐκ ἐξῆν τοῦ νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ, καὶ γυναικὸς, ἱερῶς ἀποθανόντων. χρόνον δ' πένθους ὀλίγον προσώρισεν, ἡμέρας ἕνδεκα· τῇ δ' δωδεκάτῃ θύσαντας ἔδει Δήμητρι λύειν τὸ πένθος. οὐδὲν γὰρ ἦν ἀργὸν οὐδὲ ἀφειμένον, ἀλλὰ πᾶσι κατεμιγνύετο τοῖς ἀναγκαίοις ἀρετῆς πινὰ ζῆλον ἢ κακίας ἀμβολήν· καὶ κατεπύκνου ὑπόδειγμάτων πλήθει τὴν πόλιν, οἷς ἀναγκαῖον ἦν ἐν τυγχάνοντας ἀεὶ καὶ συμβεβηκότας, ἄγεσθαι καὶ καταχρηματίζεσθαι ἰόντας πρὸς τὸ καλόν· ὅθεν οὐδὲ ἀποδημεῖν ἔδοξε τοῖς βουλομένοις καὶ πλανᾶσθαι, ξενικὰ συνάγοντας ἤθη, καὶ μιμήματα βίων ἀπαιδεύτων, καὶ πολιτευμάτων διαφορὰν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθεριζομένους ἐπὶ οὐδενὶ χρηστῷ καὶ παρεισρέοντας εἰς τὴν πόλιν, ἀπήλαυνεν, οὐχ ὡς Θουκυδίδης φησὶ, δεδιὼς μὴ τῆς πολιτείας μιμητὰς λάβωσι, καὶ πρὸς ἀρετήν τι χρήσιμον διδάσκαλοι κακοῦ τινος ὑπάρξωσιν. ἅμα γὰρ ξένοις σώμασιν ἀνάγκη λόγους ἐπεισιέναι ξένους. λόγοι δ' καινοὶ κρίσεις καινὰς ἐπιφέρουσιν· ἐξ ὧν ἀνάγκη πάθη πολλὰ φύεσθαι, καὶ προαιρέσεις ἀπαιδεύσας πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν. διὸ μᾶλλον ᾤετο χρῆναι φυλάττειν τὴν πόλιν, ὅπως ἠθῶν οὐκ ἀναπλησθήσεται πονηρῶν, ἢ σωμάτων νοσερῶν ἔξωθεν ἐπεισιόντων. ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐδέν ἐστιν ἀδικίας ἴχνος οὐδὲ πλεονεξίας, ἃ ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι τοῖς Λυκούργου νόμοις, ὡς ἱκανοὺς ἔχοντας πρὸς ἀνδρείαν, οὐδεὶς δ' πρὸς δικαιοσύνην. ἡ δ' καλουμένη κρυπτία παρ' αὐτοῖς, εἴγε δὴ καὶ τοῦτο τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων ἐν ἐστιν, (ὡς Ἀριστοτέλης ἱστόρηκε) ταύτῃ αὐ εἴη καὶ τῷ Πλάτωνι περὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀνειργασμένη δόξαν. ἐν δ' τοιαύτῃ τῶν νέων οἱ ἄρχοντες διὰ χρόνου τοὺς μάλιστα νοῦν ἔχειν δοκοῦντας εἰς τὴν χώραν δῆλον ἐξέπεμπον, ἔχοντας ἐγχειρίδια καὶ σοφὴν ἀναγκαίαν, ἄλλο δὲ οὐδέν· οἱ δ', μεθ' ἡμέραν μὲν εἰς ἀσυνδήλους διαστρεφόμενοι τόπους, ἀπέκρυπτον ἑαυτοὺς καὶ διεπαύοντο, νύκτωρ δ' κατιόντες εἰς τὰς ὁδοὺς, τῶν εἱλωτῶν τὸν ἁλισκόμενον ἀπέσφαττον. πολλάκις δ' καὶ τοῖς ἀγροῖς ἐπιπορευόμενοι, τοὺς ῥωμαλεωτάτους καὶ κρατίστους αὐτῶν ἀπέκτεινον. ὥσπερ καὶ Θουκυδίδης ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἱστορεῖ, τοὺς ἐπ' ἀνδρείᾳ προκριθέντας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν,

A & vitam eius in cœlum ferentium. Necessariorum quisque cœnam ei apponens dicebat, Hac te mensa ciuitas honorat. Quum eos circumisset, transibat ad solitum conuiuium, vbi cætera de more agebantur. Secundam portionem, vbi esset apposita, tollebat & seruabat. A cœna conueniebant ad ianuam triclinii mulieres familiares eius. Ibi eam quæ esset apud se maxima in existimatione, acciebat, cui partem eam donabat, addens, præmium se, quo fuisset decoratus, ei conferre. Vnde illa quoque magno honore à cæteris matronis deducebatur. Sepeliendi quoque ritum il-
B le dispensauit optime. Primum omnem eximens superstitionem, funerare in vrbe extinctos, & habere ante oculos rerum monumenta religiosarum non interdixit, quòd innutriri vellet talibus spectaculis & assuescere iuuentutem ne trepidarent vel horrerent mortem: quasi eos qui feralia attrectant aut commeant per sepulchra, polluat. Deinde prohibuit quicquam cum corpore condi, sed puniceo amiculo & foliis oleaginis cadauer inuoluebant. Conditorio inscribere non licebat nomen mortui, præterquam viri qui in bello, & mulieris quæ sancte fato concesserat. Luctum
C modico definiuit tempore, vndecim diebus: duodecimo sacrificare oportebat Cereri, & desinere luctum. Nihil erat enim otiosum aut neglectum, sed omnibus rebus necessariis attexebat vel aliquod virtutis præconium, vel insectationem improbitatis, omnesque angulos ciuitatis referciebat exemplis. In quæ quum incurrerent quotidie, eaque ante oculos spectarent, non poterant ad honestum nõ trahi & conformari. Quæ causa fuit cur non reliquerit peregrè proficisci & vagari liberum, ne externos mores adducerent secum vel ritus male formatos & diuersa instituta. Sed & ad-
D uenas nulla de causa vtili irrepentes in vrbem abegit, non (vt Thucydides autumat) veritus ne instituta sua effingerent, & aliquem haurirẽt ad virtutem profectum: quin potius ne doctores alicuius noxæ forent. Quippe externa corpora externos necesse est aduehant sermones: nouorum sermonum noua iudicia sunt comitantia, ex quibus fieri non potest quin multi affectus scaturiant & libidines à constituta republ. velut concentu dissona. Quo magis prouidendum putauit ne ciuitas perniciosis compleretur moribus, quam ne corpora aliunde immigrarent infecta. Atque in his quidem nullum extat iniuriæ vestigium, nullum
E iniquitatis, quam legibus Lycurgi impingũt quidam, quasi satis ad fortitudinem, parum ad iustitiã compositis. At illa quæ apud eos vocabatur Cryptia (si modò & ea ex institutis est Lycurgi, vt scripsit Aristoteles) eandem potuit opinionẽ Platoni quoq; de republica, & de illo imprimere. Ea erat huiuscemodi: Potestates solertissimos ex iuuentute certis temporis interuallis per agros nulla certa de causa mittebant, cum pugionibus & necessariis cibariis, nulla re præterea alia. Hi interdiu per latebras dispersi recondebant se & quieti dabant: noctu insidentes itinera, Ilotas, siqui in ipsos incidissent, perimebant. Nonnunquam interdiu
F in agros profecti occidebant robustissimos, & valentissimos inter eos, vt etiam tradit in historia belli Peloponnesiaci Thucydides, quos virtute præcellentissimos delegerant Lacedæmonij,

solitos quasi libertatem adeptos coronari, & circumire templa deorum, paulo pòst nusquam apparuisse omnes amplius bis mille: neque in præsentia vel post, quid factum iis esset, dicere quenquam habuisse. Aristot. inprimis autor est, ephoros inito magistratu primũ Ilotis bellum denuntiare, ne piaculum sit eos peremisse. Et verò cætera quoque agebant cum iis asperè & sæuè, atque multum meri coactos haurire introducebant in conuiuia, ostendentes iuuenibus quàm esset fœda res ebrietas. Cantilenas etiam compellebant eos canere, & choreas saltare enerues ridiculasq;, abstinere autem ingenuis. Vnde referũt postea in expeditione in Laconiã Thebanorum, Ilotas qui capti fuerant, psallere iussos Terpandri, Alcmanis & Spẽdontis Laconis carmina, excusasse, prohibere id dominos. Quare qui aiunt liberum Lacedæmone maxime liberũ esse, & seruum maxime seruum, nõ malè considerauerunt discrimen. Enim verò eas atrocitates ego sequutis temporibus existimo apud Lacedęmonios extitisse secundum magnum illum terræ motum, quo conspirasse cum Messeniis produnt Ilotas, aque ingenti clade oram illam afflixisse, periculumque creasse vrbi maximum. Neq; enim Lycurgo possum, ex reliqua illius moderatione & iustitia de moribus eius existimans, cui perhibuit vel Deus testimonium, tam execrabile istius Cryptiæ opus tribuere. Postquam præcipua eius præcepta moribus iam fuerunt subipso expressa, & satis adoleuisset respublica, seq; tueri ipsa per se & seruare valuit, sicut fabricato mundo & primum edente motum, Plato memorat exhilaratum Deum: ita lætus & acquiescens specie & maiestate legum suarum, quæ iam eductæ in opus erant & progrediebantur, studuit, quatenus effici humana prouidentia posset, immortales eas & stabiles relinquere in futurum. Igitur accitis in concionem omnibus, cæteris partibus rempub satis recte demonstrauit ad felicitatem & virtutem comparatam: potissimum verò & antiquissimum caput prius quàm consuluisset oraculum, non editurum se iis. Darent itaque operam vt præsentibus legibus inhærerent, neque variarent vel inflecterent quicquam, dum esset ipse Delphis regressus, quum recepisset se, quod Deus iussisset, id se acturum. Spondentibus cunctis, atque eum ad suscipiendum cohortantibus iter, vbi iureiurando adegit reges & senatum, deinceps reliquos ciues, obseruaturos se & vtiurpaturos, dum remeasset Lycurgus, formam illam reip. contendit Delphos. Vt venit ad oraculum, sacris Apollini factis, consuluit eum satisne leges recte, vt feliciter & cum virtute viueret ciuitas sua, essent latæ, Responso à Deo accepto, præclarè leges latas esse, & ciuitatem, quousque Lycurgi legibus viueret, permansuram clarissimam: sortes descriptas Spartam misit. Instauratis autem hostis, amicos & filium complexus, statuit ciues nunquam religione soluere sacramenti, & conciliare sibi mortem ibi voluntariã, id ætatis tum qua neq; viuere neq; vitam pœniteret deponere, & quum res suæ abunde latæ essent. Igitur mortem sibi inedia consciuit, virorum rempublicã tractantium nec mortem otiosam, nec inertem vitæ exitum,

A B C D E F

στεφανώσασθαι μὴ ὡς ἐλευθέροις γεγενότας, καὶ περιελθεῖν τὰ τῶν θεῶν ἱερά, μικρὸν ὕστερον ἀπολωλότας ἀφανὲς γενέσθαι, πλείονας ἢ δισχιλίους ὄντας· ὡς μήτε πρᾶγμα, μήτε ὕστερον ἔχειν τινὰ λέγειν τοῦ τρόπου διεφθάρησαν. Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστα φησὶ καὶ τοὺς ἐφόρους, ὅτε πρῶτον εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσι, πρῶτον τοῖς εἵλωσι καταγγέλλειν πόλεμον, ὅπως βιαιότερον ἢ ὅσιον ἀποκτείνωσι. καὶ τἄλλα δὲ τραχέως προσεφέροντο καὶ σκληρῶς αὐτοῖς· ὥστε καὶ πίνειν ἀναγκάζοντες πολλὴν ἄκρατον εἰς τὰ συσσίτια παρεισῆγον, ἐπιδεικνύμενοι τὸ μεθύειν οἷόν ἐστι τοῖς νέοις. καὶ ᾠδὰς ἐκέλευον ᾄδειν, καὶ χορείας χορεύειν ἀγεννεῖς καὶ καταγελάστους, ἀπέχεσθαι δὲ τῶν ἐλευθέρων. διὸ καί φασιν ὕστερον ἐν τῇ Θηβαίων εἰς τὴν Λακωνικὴν στρατείᾳ τοὺς ἁλισκομένους εἵλωτας κελευομένους ᾄδειν τὰ Τερπάνδρου καὶ Ἀλκμᾶνος καὶ Σπένδοντος τοῦ Λάκωνος, παραιτεῖσθαι, φάσκοντας οὐκ ἐξεῖναι δεσποτικά. ὥστε τοὺς λέγοντας, ἐν Λακεδαίμονι καὶ τὸν ἐλεύθερον, μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον, μάλιστα δοῦλον, οὐ φαύλως τεθεωρηκέναι τὴν διαφοράν. τὰς μὲν οὖν τοιαύτας χαλεπότητας ὕστερον ἐλλείπειν τοῖς Σπαρτιάταις νομίζω, μάλιστα μετὰ τὸν μέγαν σεισμόν, ᾧ συνεπιθέσθαι τοὺς εἵλωτας μετὰ Μεσηνίων ἐπεχείρησαν, καὶ πολλὰ κακὰ τὴν χώραν εἰργάσασθαι, καὶ μέγιστον τῇ πόλει παρασχεῖν κίνδυνον. οὐ γὰρ ἔγωγε παραδείσῳ Λυκούργῳ μιαρὸν οὕτω τῆς κρυπτείας ἔργον· ἀπὸ τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ παρόντος καὶ δικαιοσύνης τεκμηριούμενος τὸν τρόπον, ᾧ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπεμαρτύρησε. κατειλημμένον δὲ τοῖς ἐθισμοῖς ἤδη τοῦ κυριωτάτου ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πολιτείας ἐκτετραμμένης ἱκανῶς, καὶ δυναμένης φέρειν ἑαυτὴν καὶ σώζειν δι' ἑαυτῆς, ὥσπερ ὁ Πλάτων φησὶν ὅτι τοῦ κόσμου γεγενημένου καὶ κινηθέντος τὴν πρώτην κίνησιν διφεστηκέναι τὸν θεόν, οὕτως ἀγαθεὶς καὶ ἀγαπήσας τὸ τῆς νομοθεσίας κάλλος καὶ μέγεθος ἐν ἔργῳ γενομένης καὶ ὁδῷ βαδιζούσης, ἐπεθύμησεν ὡς δυνατὸν ἐξ αἰθεροπείνης προθυμίας, ἀθάνατον αὐτὴν ἀπολιπεῖν, καὶ ἀκίνητον εἰ τὸ μέλλον. συναγαγὼν οὖν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, τὸ μὲν ἀρχὴ μετείναι ἔχειν ἔφη καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν τῆς πόλεως· ὃ δ' κυριώτατόν ἐστι καὶ μέγιστον, οὐκ αὐ ἐξενεγκεῖν πρότερον πρὸς αὐτοὺς ἢ χρήσασθαι τοῦ θεοῦ. δεῖν οὖν ἐκείνους ἐμμένειν τοῖς καθεστῶσι νόμοις, καὶ μηδὲν ἀλλάττειν, μήτε μεταστήσειν, ἕως ἐπανέλθοι ἐκ Δελφῶν αὐτός. ἐπανελθὼν γὰρ ὅ, τι αὐτῷ δοκῇ ποιήσειν. ὁμολογούντων δὲ πάντων καὶ κελευόντων βαδίζειν, ὅρκους λαβὼν παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τῆς γερουσίας, ἔπειτα παρὰ τῶν ἀστῶν πολιτῶν, ἐμμενεῖν καὶ χρήσασθαι τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ μέχρις οὗ ἐπανέλθῃ ὁ Λυκοῦργος, ἀπῆρεν εἰς Δελφούς· παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ μαντεῖον, καὶ τῷ θεῷ θύσας, ἠρώτησεν εἰ καλῶς οἱ νόμοι καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν πόλεως κείμενοι τυγχάνουσιν. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς νόμους καλῶς κεῖσθαι καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξοτάτην διαμενεῖν τῇ Λυκούργου χρωμένῳ πολιτείᾳ, τὸ μαντεῖον γραψάμενος, εἰς Σπάρτην ἀπέστελλεν. αὐτὸς δὲ τῷ θεῷ πάλιν θύσας, καὶ τοῖς φίλοις ἀσπασάμενος καὶ τὸν υἱόν, ἔγνω μηκέτι τοῖς πολίταις ἀφεῖναι τὸν ὅρκον, αὐτὸς δὲ καταλύσαι τὸν βίον ἑκουσίως, ἡλικίας γεγενὼς ἐν ᾗ καὶ βιοῦν ἔτι καὶ πεπαῦσθαι βουλομένοις ὡραῖόν ἐστι, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν ἔχειν δοκούντων. ἐτελεύτησεν οὖν ἀποκαρτερήσας, ἡγούμενος χρῆναι τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι, μηδὲ ἀργὸν τοῦ βίου τέλος

ἀλλ' οὐ ἀρετῆς μεείδει καὶ πράξεως ἡγούμενον. αὐτῷ τε γὰρ A
ἐξειργασμένῳ τὰ κάλλιστα τὴν τελευτὴν εἰς ἀληθῶς ἐπι-
τελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας, καὶ τοῖς πολίταις ὧν ἕνεκα τοῦ
βίου παρεσκεύαστο καλῶν καὶ ἀγαθῶν, φύλακα τὸν θάνατον
ἀπολείψειν, ὀμνύουσι χρήσθαι τῇ πολιτείᾳ μέχρις αὖ ἐκεῖ-
νος ἐπανέλθῃ. καὶ οὐ διεψεύσθη τοῦ λογισμοῦ. τοσοῦτον γὰρ
ἐπιδώσει ἡ πόλις τὴν Ἑλλάδος εὐνομίᾳ καὶ δόξῃ, χρόνῳ
ἑπτὰ πεντήκοντα τοῖς Λυκούργου χρησαμένη νόμοις, οἷς, δε-
κατεσσάρων βασιλέων μετ' ἐκεῖνον εἰς Ἄγιν τὸν Ἀρχιδάμου
γενομένων, οὐδεὶς ἐκίνησεν. ἡ γὰρ τῶν ἐφόρων κατάστασις, οὐκ
εὔνοις ἦν, ἀλλ' ἐπίτασις τὴν πολιτείας, καὶ δοκοῦσα πρὸς τὸν B
δῆμον γενομένη, σφοδροτέραν ἐποίησε τὴν ἀριστοκρατίαν.
Ἄγιδος δὲ βασιλεύοντος, εἰσέρρυη νόμισμα πρῶτον εἰς τὴν
Σπάρτην, καὶ μετὰ τοῦ νομίσματος, πλεονεξία καὶ πλούτου ζῆ-
λος ἐπέβη, δι' Ἀλέξανδρον, μᾶλλον δὲ διὰ Λύσανδρον. ὃς
αὐτὸς ὢν ἀκάλλωστος ὑπὸ χρημάτων, ἐνέπλησε τὴν πατρίδα
φιλοπλουτίας, καὶ τρυφῆς. καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐκ τοῦ πολέ-
μου καταγαγών, καὶ τοὺς Λυκούργου καταπολιτευσάμενος
νόμους. ὧν ὑπήκοα τοιούτων τοῦ τιεῖν, οὐ πόλεως ἡ Σπάρτη
πολιτείαν, ἀλλ' ἀνδρὸς ἄσκησιν τοῦ καὶ σοφοῦ βίου ἔχουσα, μᾶλλον C
δὲ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσι δέρμα καὶ
ξύλον ἔχοντα τὴν οἰκουμένην ὑπὸ πορφύρεαν, κολάζοντα τοὺς
παρανόμους καὶ θηριώδεις τυράννους, ὕπως ἡ πόλις ἀπὸ σκυ-
τάλης μιᾶς καὶ τριβωνος, ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος ἑκούσης καὶ
βουλομένης, κατέλυε τὰς ἀδίκους δυναστείας καὶ τυραννίδας
ἐν τοῖς πολιτεύμασι, καὶ πολέμους ἐβράβευε, καὶ στάσεις κα-
τέπαυε, πολλάκις οὐδὲ ἀσπίδα κινήσασα μίαν, ἀλλ' ἕνα
πέμψασα πρεσβευτὴν, ὧ πάντες εὐθὺς ἐποίουν ὃ προσ-
ταττόμενον, ὥσπερ ἀμέλισσαν φανέντος ἡγεμόνος, συνῳδέ-
οντες καὶ κατακοσμούμενοι· ποῦ τοσοῦτον πρεσβεῖον εὐνομίας τῇ πό-
λει καὶ δικαιοσύνης. ὅθεν ἔγωγε θαυμάζω τῶν λεγόντων ὡς D
ἄρχεσθαι μὲν οὐκ ἠπίστασαν Λακεδαιμόνιοι. καὶ τὸν Θεόπομπου τοῦ βασιλέως ἐπαινοῦντων λόγον, ὃς,
εἰπόντος τινὸς, σώζεσθαι τὴν Σπάρτην ὑπὸ τοῦς βασιλεῖς
ἀρχικοὺς γεγονότας, Μᾶλλον (εἶπε) ὑπὸ τοὺς πολίτας πει-
θαρχικοὺς ὄντας. οὐ γὰρ ἀνέχεσθαι τοῦ πρεσβευτοῦ μὴ
δυναμένου. ἀλλ' ἡ πειθαρχία μάθημα μεγίστη ἀρχοντος·
ἐμποιεῖ γὰρ ὁ καλῶς ἄγων, ὃ καλῶς ἕπεσθαι. καὶ καθάπερ
ἱππικῆς τέχνης ἀποτέλεσμα, πρᾶον ἵππον καὶ πειθήνιον
παραδοῦναι, ὅτι βασιλικῆς ἐπιστήμης ἔργον, εὐπείθειαν ἐργά-
ζεσθαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ εὐπείθειαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν E
ἐνηργάζοντο τοῖς ἄλλοις τοῦ ἄρχειν καὶ ὑπακούειν αὐτοῖς.
ἤτοι γὰρ ὑναῦς, ὅτε χρήματα παρ' αὐτῶν, οὐδὲ ὁπλίτας,
πέμποιτες, ἀλλὰ ἕνα Σπαρτιάτην ἡγεμόνα· καὶ λαβόντες
ἐχρῶντο μετὰ θυμοῦ καὶ δέους· ὥσπερ Γυλίππῳ Σικελιῶται,
καὶ Βρασίδᾳ Χαλκιδῆς, Λυσανδρῳ δὲ καὶ Καλλικρατίδᾳ καὶ Ἀγησιλάῳ, πάντες οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες, τοὺς
μὲν ἄνδρας, δικαστὰς καὶ σωφρονιστὰς τῶν ἑκάστοτε δήμων
καὶ ἀρχόντων ὀνομάζοντες, πρὸς δὲ σύμπασαν τὴν τῶν
Σπαρτιατῶν πόλιν, ὥσπερ παιδαγωγὸν καὶ διδάσκαλον εὐχρή-
μονος βίου καὶ τεταγμένης πολιτείας, ἀποβλέποντες. εἷς δὲ καὶ F
Στρατόνικος ἐπισκῶπτων δοκεῖ, μετὰ παιδιᾶς, νομοθετῶν καὶ
κελεύων Ἀθηναίοις ἄγειν μυστήρια καὶ πομπὰς, Ἠλείοις δὲ
ἀγωνοθετεῖν, ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιοῦντας. Λακεδαιμονίοις δὲ, εἰ ἀμφισβητοῦσιν ὅτι, δέοιτο. καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται
χαίειν τοῦ γελοίου. Ἀντισθένης δὲ ὁ Σωκρατικὸς ἀπὸ τῆς ἐν λεύκτροις μάχης ὁρῶν τοὺς Θηβαίους μέγα φρονοῦντας,

sed eum quoque participem virtutis & actionis esse ratus debere. Sibi enim perpetratis pulcherrimis rebus consummationem interitum fore felicitatis: ac ciuibus, qui adiurauerãt legibus se eius, dum redisset, vsuros bonorum se quæ parauerat per vitam, relicturum excessum custodem. nec falsus opinione fuit. Vsq; eò ciuitas illa disciplina publica & gloria principatũ tenuit Græciæ quingentorum spatio annorum, vtendo Lycurgi legibus, quas ex quatuordecim regibus, qui eum sunt vsque ad Agin Archidami filium insequuti, nemo mouit: nam ephororum creatio, non remissio legum, sed contentio fuit. Quæ quanquam popularis appareret, optimatium vim amplificauit tamẽ. Agide regnante primum pecunia influxit in Spartam, comesque pecuniæ, habendi cupido & diuitiarum admiratio inuasit per Alexandrum, vel potius Lysandrum: qui inuictus ipse à pecunia, patriam impleuit opulentiæ cupiditate & luxu, deportatoque ex prẹda auro & argento, Lycurgi conuulsit leges. Quibus ante vigentibus, non ciuitatis Sparta republ. sed viri religiosi & sapientis vita prædita: imò sicut Herculem fingunt poetæ cum pelle & claua orbem terræ peragrasse, vlciscentem sceleratos & feros tyrannos, ita hæc ciuitas ex vna scytala & læna dominans in Græciam volentem & lubentem, obtriuit iniustas in rebus publicis potestates & tyrannides, bellorum arbitrium habuit, seditiones compressit crebro ne vno quidem moto clypeo, vno tantum legato misso, quem ilicò omnes audiebant, apum more superueniente duce concurrentes & sese componentes. Tanta effulsit disciplina & iustitia illius ciuitatis. Quo magis miror illos qui dictitant, obedire nosse, non nosse imperare Lacedæmonios: & Theopompi regis dictum laudant, qui quum diceret quidam per reges stare Lacedæmonem imperandi gnaros, *Imo* (inquit) *per ciues principibus obtemperare doctos.* Neque enim sustinent parere iis qui nesciunt præesse, sed est imperantis obediẽtia disciplina: siquidem efficit, qui bene ducit, vt bene sequaris. Atque vt artis est equarię consummatio, placidum equum & obsequentem reddere, ita est regiæ scientiæ efficere obedientiam munus. Lacedæmonii verò non obedientiam, sed desiderium infundebant aliis ipsos sequendi & obtemperandi. Nempe postulabant hi per legatos ab iis non classem, non pecuniam, nõ copias, sed vnum Spartiatam, ducem. Quem nacti, vtebantur eo cum honore & metu: ita Gylippo Siculi, Brasida Chalcidenses, Lysandro, Callicratida, Agesilao omnes qui Asiam incolunt. Appellabant quidem illos viros rectores moderatoresque populorum & magistratuum, vt ad quosque missi erant: Cæterum semper ciuitatem Lacedæmoniorum ceu magistram vel præceptricem honestæ vitæ & compositæ reipubl. respiciebant. Quo etiam vrbane cauillatum Stratonicum apparet, legem ferentem & iubentem vt Athenienses mysteria & pompas agerent, Elij ludos ederent, quod hoc facerent scientissimè: Lacedæmonii verò, vbi titubarent hi, eos verberarent. At fuit id dictum ridicule. Socraticus vero Antiphanes, Thebanos cernẽs ob Leuctricam pugnam animos attollere,

nihil inter eos & pueros dixit interesse, quod ce- A
ciderint præceptorem, exultantes. Atqui id caput
eo tempore non erat Lycurgo, vt multis imperan-
tem relinqueret vrbem suam, sed totam ciuitatem
ceu vnum hominem censens beatam vitam ex
virtute & ciuili trahere concordia, id spectans ma-
chinatus est & concinnauit, vt ingenui & frugi
redditi & continentes, quam diutissime durarent.
Hoc fundamentum Plato reipubl. sumpsit, Dio-
genes item ac Zeno, omnesq; quotquot commē-
tati de his in cœlum feruntur, quum præter scripta
& verba reliquerint nihil. Hic, qui non scripta, nō B
verba, sed re in lucem edidit rempubl. quam imi-
tari nemo queat, & arbitrantibus sapientem qua-
lis informatur, nunquam existere posse, ob oculos
posuit totam philosophantem ciuitatem, optimo
iure, quicunq; vnquam respub. in Græcia institue-
runt, antecelluit omnes gloria. Quamobrē illum
Aristoteles non satis amplos pro merito honores,
quanuis habeat amplissimos, habere ait Lacedæ-
mone. Extat enim ibi templum, vbi vt Deo anni-
uersaria sacra ei faciunt. Fama est, quum reliquiæ
eius in patriam relatæ essent, tumulum de cœlo
fuisse tactum, idque si discesseris ab Euripide, qui C
postmodum defunctus est, & in Macedonia pro-
pe Arethusam humatus, haud temere contigisse
cuiquam inter claros viros alii. Hoc quidem sup-
petit magnum argumentum & testimonium stu-
diosis Euripidis, quod soli ei post fata euenerit &
delatum fuerit illud, quod diis gratissimo & san-
ctissimo viro ante euenerat. Extinctum Lycur-
gum alii Cirræ affirmant, Apollothemis deporta-
tum Elim, Timeus & Aristoxenus in Creta vitam
finisse, & sepulchrum eius ostendi Aristoxenus ait
in Pergamia iuxta viam regiam. Filium tradunt
enim vnicum reliquisse Antiorum: quo sine prole D
defuncto familia eius exoleuit. Amici eius & fa-
miliares anniuersaria & conuentū, qui longo tem-
pore mansit, instituerunt: ac dies quibus conuen-
tum celebrabant, Lycurgidas appellauere. Aristo-
crates Hipparchi filius hospites Lycurgi memo-
rat, quum in Creta esset assumptus, rogatu eius
corpus combussisse, cineresque dissipasse in pela-
gus: quo caueret, ne si quando reliquiæ suæ essent
Lacedæmonem delatæ, tanquam ipse reuertisset,
& soluti essent iureiurando, rempublicam im-
mutarent. Hæc accepimus de Lycurgo. E

ὧδεν αὖθις ἔφη ἀφαφέρειν παιδαείων ὅτι ὦ συλλήψαι τὸν παιδαγωγὸν χαυειώντων. ἡ μὴν τό γε ὦ Λυκούργῳ κεφαλαιον ἐν τότε πλείστων ἡγεμόνην ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς βίῳ καὶ πόλεως ὅλης νομίζων εὐδαιμονίαν ἀπὸ ἀρετῆς ἐγγίνεσθαι καὶ ὁμονοίας τοῖς αὐτῇ, τοῖς τοῦτο συνέταξε καὶ συνήρμοσεν, ὅπως ἐλεύθεροι καὶ αὐτάρκεις ἡσύχιοι καὶ σωφρονοῦντες ὅτι πλεῖστον χρόνον ἀφατελῶσι. Ταύτῃ καὶ Πλάτων ἔλαβε τῆς πολιτείας ὑποθέσιν, καὶ Διογένης, καὶ Ζήνων, καὶ πάντες ὅσοι τι περὶ τούτων ὅτι χρήσαντες εἴπεν, ἐπαινοῦνται, γράμματα καὶ λόγους ἀπολιπόντες μόνον. ὁ δὲ οὐ γράμματα καὶ λόγους, ἀλλ' ἔργῳ πολιτείαν ἀμίμητον εἰς φῶς προσενεγκάμενος, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀνυπαρκτὸν εἶναι τὸν λεγομένον περὶ τὸν σοφὸν ἀφάθεσιν ὑπολαμβάνοσιν, ὅτι δείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν, εἰκότως ὑπῆρε τῇ δόξῃ τοῖς πώποτε πολιτευσαμένοις ἐν τοῖς Ἕλλησι. διὸ ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐλάττονας φησὶ τιμὰς ἢ προσῆκεν αὐτὸν ἔχειν ἐν Λακεδαίμονι, καίπερ ἔχοντας μεγίστας. ἱερόν τε γάρ ἐστιν αὐτοῦ, καὶ θύουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς θεῷ. λέγεται δὲ, καὶ τῶν λειψάνων αὐτοῦ κομισθέντων οἴκαδε, κεραυνὸν εἰς τὸν τάφον καταστῆναι. ὅ τοι δὲ ῥᾳδίως ἑτέρῳ τινὶ τῶν ὅτι φανεῖν, πλὴν Εὐριπίδῃ συμπεσεῖν ὕστερον, τελευτήσαντι, καὶ ταφέντι τῇ Μακεδονίας περὶ Ἀρέθουσαν, ὥστε ἀπολόγημα καὶ μαρτύριον μέγα εἶναι τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν Εὐριπίδην, ὃ μόνῳ συμπεσεῖν αὐτῷ μετὰ τελευτὴν, καὶ γενέσθαι ἀπὸ τῶν θεοφιλεστάτῳ καὶ ὁσιωτάτῳ πρότερον συνέπεσε. τελευτῆσαι δὲ τὸν Λυκοῦργον οἱ μὲν ἐν Κίρρᾳ λέγουσιν· Ἀπολλόθεμις δὲ, εἰς Ἦλιν κομισθέντα· Τίμαιος δὲ καὶ Ἀριστόξενος, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα. καὶ τάφον Ἀριστόξενος αὐτοῦ δείκνυσθαι φησὶν ὑπὸ Κρητῶν τοῦ Περγαμίας περὶ τὴν ξενικὴν ὁδόν. υἱὸν δὲ λέγεται μονογενῆ καταλιπεῖν Ἀντίωρον· οὗ τελευτήσαντος ἀτέκνου, ὁ γένος ἐξέλιπεν. οἱ δὲ ἑταῖροι καὶ οἰκεῖοι διαδοχήν τινα καὶ συνοδὸν ὅτι πολλοῖς χρόνοις διαμείναντα κατέστησαν, καὶ τὰς ἡμέρας ἐν αἷς συνήρχοντο, Λυκουργίδας προσηγόρευσαν. Ἀριστοκράτης δὲ ὁ Ἱππάρχου φησὶ τοὺς ξένους τοῦ Λυκούργου τελευτήσαντος ἐν Κρήτῃ, καῦσαι τὸ σῶμα καὶ διασπεῖραι τὴν τέφραν εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτοῦ δεηθέντος, καὶ φυλαξαμένου μή ποτε πρὸς τῶν λειψάνων εἰς Λακεδαίμονα κομισθέντων, ὡς ἐπανήκοντος αὐτοῦ, καὶ τῶν ὅρκων λελυμένων, μεταβάλλωσι τὴν πολιτείαν. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Λυκούργου.

PLVTARCHI

Numa Pompilius.

ST etiam de rege Numa, qui tempore vixerit, non leuis concertatio: tametsi ad hunc autorem stemmata pro certo referre velint. Verùm Clodius quidam in libro, cui titulum fecit F
Indicem temporū, vetusta illa acta, quū excinderent Galli vrbē, abolita contendit fuisse: quæ verò nunc in manibus teruntur, esse à nonnullis in gratiam certorum hominum in nobilissimas familias & gentes, à quibus alienissimi sint, penetrantium, falso conscripta.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Νουμᾶς.

ΣΤΙ δὲ καὶ περὶ τοῦ Νουμᾶ τοῦ βασιλέως χρόνων καθ' οὓς γέγονε, νεανικὴ διαφορά· καίπερ ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν καταγραφὴν τῶν γεγραμμένων ἀκριβῶς δοκούντων. ἀλλὰ καὶ Κλώδιός τις ἐν ἐλέγχῳ χρόνων (ὅτῳ γάρ πως ἐπιγέγραπται τὸ βιβλίον) ἰχνεύειν τὰς μὲν ἀρχαίας ἐκείνας ἀναγραφὰς ἐν τοῖς Κελτικοῖς πάθεσι τοῦ πόλεως ἠφανίσθαι· τὰς δὲ νῦν φαινομένας, οὐκ ἀληθῶς συγκεῖσθαι, διὰ ἀνδρῶν χαριζομένων τισὶν, εἰς τὰ πρόσφατα γένη καὶ τοῖς ὑπερφανεστάτοις οἴκοις δοξάζοντων εἰσβιαζομένοις.

λεγομένῳ δὲ δοκῶ Νουμᾶς γνώριμος Πυθαγόρου γενέσθαι. οἱ μὲν ὅλως ἀξιοῦσι μηδὲν Ἑλληνικῆς παιδεύσεως Νουμᾶ μετεῖναι, καθάπερ ἢ φύσει δυνατὸν καὶ αὐτάρκη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ βελτίονι Πυθαγόρου βαρβάρῳ τινὶ τοῦ βασιλέως ἀποδοῦναι παιδεύσαντι· οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὀλίγῳ γενεᾶς, καὶ τοῦ Νουμᾶ χρόνῳ ὁμοῦ τι πέντε γενεαῖς ἀπολείποντα φασὶν Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην, ὀλυμπιονικήσαντα τὴν ἑκκαιδεκάτην ὀλυμπιάδος, ἧς ἔτει τείτῳ Νουμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν κατέστη πλανηθέντα περὶ τὴν Ἰταλίαν, συγγενέσθαι τῷ Νουμᾷ, καὶ σοφὸν συμβουλεῦσαι τὴν βασιλείαν. ὅθεν οὐκ ὀλίγα τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐπιτηδεύμασι, τοῦ Λακωνικοῦ, ἀναμεμίχθαι, Πυθαγόρου διδάξαντος. δηλοῖ δὲ Νουμᾶς, γένος μὲν ὢν ἐκ Σαβίνων. Σαβῖνοι δὲ βούλονται Λακεδαιμονίων ἀποικοι γενέσθαι. τοὺς μὲν οὖν χρόνους ἀκριβοῦσθαι χαλεπὸν ὄντι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν ὀλυμπιονικῶν ἀναγραφομένους. ὧν τὸν ἀναγραφεῖ ὀλίγοι φασὶν Ἱππίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἤλιδον, ἀπ' οὐδενὸς ὁρμώμενον ἀναγκαίου πρὸς πίστιν. ἃ δὲ παρειλήφαμεν ἄξια λόγου ἡμεῖς περὶ Νουμᾶ, διέξιμεν, ἀρχὴν οἰκείαν λαβόντες.

Ἕβδομον ἐνιαυτὸν ἡ Ῥώμη καὶ τριακοστὸν ἤδη, Ῥωμύλου βασιλεύοντος, ὡκτώ· πέμπτῃ δὲ ἰσταμένου μηνὸς, (ἣν νῦν ἡμέραν νόνας καπρατίνας καλοῦσι) θυσίαν τινὰ δημοτελῆ περὶ τὴν πόλεως ὁ Ῥωμύλος ἔθυε, περὶ τὸ καλούμενον ἀγρὸς ἕλος, καὶ παρῴκει τε βυλὴ καὶ τὸ δῆμον ὁ πλεῖστον. ἐξαίφνης δὲ μεγάλης περὶ τὸν ἀέρα θορυβῆς γενομένης, καὶ νέφους ὑπὸ τὸν γῆν ἐρείσαντος ἅμα πνεύματι καὶ ζάλῃ, τὸν μὲν δῆμον ὅμιλον ἐκπλαγέντα συνέβη φυγὴν καὶ σκεδασθῆναι, τὸν δὲ Ῥωμύλον, ἀφανῆ γενέσθαι, καὶ μήτε αὐτὸν ἔτι, μήτε σῶμα τεθνηκότος εὑρεθῆναι. χαλεπὴν δὲ τὴν ὑποψίαν ἄφαλοι τῶν πατρικίων, καὶ ῥυῶσαι λόγον ἐν τῷ δήμῳ κατ' αὐτῶν, ὡς πάλαι βαρυνόμενοι τὴν βασιλείαν, καὶ μεμισηκότες ἐκ κράτους εἰς ἑαυτοὺς θέλοντες, ἀνέλοιεν τὸν βασιλέα. καὶ γὰρ ἐδόκει βαρυτέραν ἤδη τοῖς φέρειν καὶ μοναρχικώτερον αὐτοῖς, ἀλλὰ τοιούτῳ μὲν τινὶ ὑποψίαν ἐπεφάνη, εἰς θεῶν τιμὰς ἀνάγοντες ὡς ἀτεθνηκότα τὸν Ῥωμύλον, ἀλλὰ κρείττονος ὄντα μοίρας. καὶ Πρόκλος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, δωμόσατο Ῥωμύλον ἰδεῖν εἰς οὐρανὸν σὺν τοῖς ὅπλοις ἀναφερόμενον, καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι κελεύοντος αὐτὸν ὀνομάζεσθαι Κυρῖνον. ἑτέρα δὲ παρακοὴ καὶ σάρις κατελάμβανε τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἀποδείκνυσθαι βασιλέως, ὅπως τοῦ ἐπηλύδων κομιδῇ τοῖς πρώτοις συγκεχεραμένων πολίταις, ἀλλ' ἔτι τοῦ τε δήμου πολλὰ κυμαίνοντος ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῶν πατρικίων ἐν ὑποψίαις ὄντων τῶν πρὸς ἀλλήλους ὄντων. οὐ μὴν ἀλλὰ βασιλεύειν μὲν ἐδόκει πᾶσιν· εἴκειν τε καὶ διέκειτο οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ γένους, ὁπότερον παρέξει τὸν ἡγεμόνα. καὶ γὰρ οἱ μετὰ Ῥωμύλου πρῶτοι συνοικίσαντες τὴν πόλιν, οὐκ ἀνάρχητον ἐποιοῦντο πόλεως καὶ χώρας τοὺς Σαβίνους μεταλαβόντας, ἀρχὴν βιάζεσθαι τοῦ ὑπὲρ ταῦτα δεξαμένων· καὶ τοῖς Σαβίνοις εἴ τις ἐγνώμων λόγος, ἐπεὶ Τατίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποθανόντος οὐκ ἐπείσαν τοὺς Ῥωμύλον, ἀλλ' εἴασαν ἀρχὴν μόνον, αὖθις ἀξιοῦντες τὸν ἄρχοντα γενέσθαι παρ' αὐτῶν. ὅτε γὰρ οὐκ ταπεινοτέρων κρείττοσι τοῖς γενέσθαι καὶ τοῖς γενομένοις, πλήθη τε ῥῶσαι καὶ τοῖς ἀγαγεῖν εἰς ἀξίωμα πόλεως οἰκείοις μεθ' ἑαυτῶν. ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων ἐπείθοντο. ὅπως δὲ μὴ σύγχυσιν ἐκ τῆς ἀναρχίας ἡ πᾶσα ἀφανίσῃ μετεώρου τοῦ πολιτεύματος ὄντος, ἔταξαν οἱ πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν,

ἐν μέρει

Quum autem fama obtineat Pythagoræ Numam auditorem fuisse partim eum Græcas literas planè negant attigisse: quasi aut sua indole & per se aspirare ad virtutem quiuerit, aut præstantiori Pythagora tribui barbaro, nescio cui institutio possit regis: partim Pythagoram dictitant diu post sequutum, atque ab Numæ seculo quinque ferme remotum ætatibus: sed Spartiatem Pythagoram, qui Olympiis cursu victor fuit circa sextamdecimam Olympiadem, (cuius anno tertio est regnum Numa adeptus) quum peragraret Italiam, consuetudinem habuisse cum Numa, atque in constituendo regno consiliorum ei fuisse adiutorē. Quare ex præceptis huius Pythagoræ non pauca esse institura Lacedæmoniorum admixta Romanis. Et aliâs ortus fuit Numa ex Sabinis: Sabini colonos ferunt se Lacedæmoniorum. Cæterum ætates ad amussim exigere haud promptum sit, maxime si reducantur ad Olympionicas: quorum serò breuiarium Elium Hippiam ferunt nullis certis fultum argumentis edidisse. Nos quæ memoratu digna de Numa compertimus, exponemus exordio hoc sumpto conuenienti.

Annus à condita Roma septimus & trigesimus agebatur, regnante Romulo, quum quinto die mensis Iulii, quē nunc Nonas Capratinas vocant, sacrificium Romulus publicum extra vrbē ad Capræ paludē, quam vocant, faciebat. Aderant senatus & frequens populus. Ibi atrox subito coorta tēpestas, caligoq; cum procella & fragore ex aere in terram delata, cæterā turbam perculsam in fugam disiecit. Romulus autem est ex oculis elapsus, nec deinceps vel ipse vel corpus est defuncti visum. Vnde atroci suspicione patres cōtacti, ac manauit vulgò fama, iampridem regnum exosus, quo eius vim sui iuris facerent, regē interemisse: iam enim asperius cum iis atque imperiosius videbatur egisse. At eam opinionē decretis ei diuinis honoribus discusserunt, quasi non mortuus Romulus, sed supra sortē humanam foret. Proclus autē nobilis vir vidisse sublimem secum armis raptum Romulum adiurauit, vocemq; audiuisse, Quirinum appellari se iubentis. Mox alius de creando rege motus & fluctus, nondum satis coalitis inter peregrinos & Romanos veteres animis, versauit ciuitatē. Nam populus inter se grauiter adhuc æstuabat: & patres inuicem suspecti diffidebant. Esse igitur regem omnibus placebat, sed certabatur contendebaturq; non de viro tantum, sed & vtra gens principem daret. Neque enim hi qui vrbem cum Romulo condiderant, in animum inducebant concedere, vt recepti in ciuitatem & agrum Sabini imperare molirentur receptoribus. Contrā Sabinorum plena æquitatis erat ratio: quia extincto rege suo Tatio non insurrexissent aduersus Romulum, sed regnare vnum permisissent, nunc vicissim regem ex corpore suo postulabant creari. Nam nec humiliores se præstantioribus Romanis coniunxisse, & hac conglutinatione vires addidisse ex frequentia sua, corpusque illorum cum suo coniunctum ad dignationem ciuitatis prouexisse. Atquo hoc semen erat seditionis. Ne autem suspensa sine imperio republ. discordia omnia misceret, comparant inter se centum quinquaginta patres,

vt loco Quirini ſinguli viciſſim cum inſignibus imperii ſolennia ſacra obirent, & ius dicerent ſenis horis nocturnis & ſenis diurnis. Hæc temporis vtriuſq; diſtributio & adæqualitatem rectè comparata magiſtratib. videbatur, & viciſſitudo ſummi imperii ne id in oculos plebis incurreret, efficere: quum eundem conſpicerent eodem die & nocte priuatum ex rege factum. Forma ea imperii apud Romanos Interregnum appellata. Quanquam autem eos apparet ita populariter & moderatè præeſſe, non potuerunt tamen obtrectationem & murmur populi vitare, tanquam ſummam rerum ad paucorum arbitrium trahentes, & remp. ad nutum ſuum conuertentes, regem nollent. Conuenit inde inter vtranque factionem, vt altera regem ex alterius corpore legeret. Ita poſſe exiſtimarunt potiſſimùm tolli præſens certamen, eumq; qui creatus eſſet, fore æquabilem vtriſque, quòd iis qui ipſum creaſſent, eſſet ob beneficium deuinctus, & illis faueret ob neceſſitudinem. Quum permitterent veteribus Romanis Sabini lectionem, maluerunt ipſi regnum Sabino deferre, quàm accipere regem ex illorum ſuffragiis Romanum. Ita re inter ſe deliberata, ex Sabinis creant Numam Pompilium, virum qui Romam non commigrauerat: verùm adeò erat inclyta apud omnes illius virtus, vt audito eius nomine, maiore plauſu cum Sabini quàm illi qui detulerãt regnũ, acciperent. Vbi renuntiauerunt in concione quem dixiſſent regem, primores vtriuſque factionis ad eum oratum, vt ad regnum ſuſcipiendũ veniret, pariter mittunt. Curibus Numa celebri Sabinorum vrbe habitabat, à quibus Quirites ſe Romani vnà cum receptis Sabinis nominauêre. Filius fuit Pomponii illuſtris viri, ex quatuor fratribus minimus, diuino quodam caſu eadem genitus die qua Romulus condiderat Romam, ea eſt vndecimo Calend. Maias. Hic temperatum ſua ſponte ad omnem virtutem animum magis etiam doctrina, tolerantia & ſapientiæ ſtudio excoluerat. Quarum præſidio artium, non modò motus animi illos infames, verùm etiam honoratam apud barbaros violentiam & fraudulentiam extirpauerat: eam demum veram fortitudinem exiſtimans, quæ cupiditatibus animi ſui imponeret rationis frænos. Ita dum ſimul omnem luxum domo & delicias exigit, omnibus ciuibus & peregrinis integrum ſe in iudicando & conſilio dando præbet, otium ſuum non in luſtris & quæſtibus ponit, ſed in religione deorum immortalium, & in contemplanda per rationem eorum natura & poteſtate: ingenti nomine fuit & gloria, vt ille quem conſortem regni habebat Romulus, Tatius, vnicam filiam ei Tatiam nuptum daret. Nec tamen hæ nuptiæ ei tantos ſpiritus fecerunt, vt ad ſocerum migraret, ſed ibidem commoratus in Sabinis eſt, tuens patrem: ſimulq; Tatia viri priuati otium honoribus & ſplendore, quibus potuit per parentem frui Romæ, prætulit. Cæterùm hanc ferunt, poſtquam in Numæ matrimonio tredecim annos fuiſſet, deceſſiſſe. Hinc Numa relicta vrbana vita, plerumque ruſticari & errare ſolus voluit, egitque in lucis deorum ſacriſque pratis ac ſolitudinibus. Vnde potiſſimùm nata eſt de dea fama,

A ὃν μέρει ἕκαστον τοῖς βασιλικοῖς τοῦ δαίμονος κοσμούμενον, θύειν τε τοῖς θεοῖς τὰ νενομισμένα καὶ χρηματίζειν, ἐξ μὲν ὥρας τῆς νυκτὸς, ἑξ δὲ τῆς ἡμέρας κυείνῳ. καὶ γὰρ ἡ δημοκρατία τῶν καιρῶν ἑκατέρου τοῖς ἰσότητα καλῶς ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι, καὶ τοῖς τὸ δῆμον ἡ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρεῖν τὸ φθόνον, ὁρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην καὶ βασιλέως γιγνόμενον. ὃ δὴ ῥῆμα τοῦτο τῆς ἀρχῆς μεσοβασιλείαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἀλλὰ καὶ οὕτως πολιτικῶς καὶ ἀνεπαχθῶς ἀφηγεῖσθαι δοκοῦντες, ὑποψίας καὶ θορύβοις τοῖς ἐπιπολὺ, ὡς μεταιρούντες εἰς ὀλιγαρχίαν τὰ πράγματα, καὶ ἀναπαιδαγωγοῦντες καὶ σοφίσαι αὐτοῖς τὴν πολιτείαν, βασιλείας ὃ οὐκ ἐθέλοιεν. καὶ τοσοῦτο συνέβησαν ἀμφότεραι τοῖς ἀλλήλαις αἱ στάσεις, ὥστε τὴν ἑτέραν καὶ τῆς ἑτέρας ἀποδεῖξαι βασιλέα. μάλιστα γὰρ ἂν οὕτως ἔν τε τῷ παρόντι παύσασθαι τὴν φιλονεικίαν, καὶ τὸ ἀποδεικνύειν τοῖς ἀμφοτέροις ἴσον νενικέναι, τοὺς μὲν, ὡς ἐλομένους ἀγαπῶντα, τοῖς δὲ νίκην ὄντα ἀφ' συνῳδίαν. ὑπεξελόντων δὲ τοῖς τοῖς Ῥωμαίοις τὸ Σαβίνων τὴν αἵρεσιν, ἔδοξε μᾶλλον ἐλέσθαι Σαβῖνον αὐτοῖς ἀποδείξαντας, ἢ τοῦ δεῖν Ῥωμαῖον καὶ ἐκείνων ἑλομένων. καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσιν καὶ Σαβίνων Νουμᾶν Πομπίλιον, ἄνδρα τὸ μὲν εἰς Ῥώμην ἀπῳκισμένων γεγενημένον, γνώριμον δὲ οὕτω δι' ἀρετὴν ὅπερ πᾶσιν, ὥστε τῶν ἑλομένων τοσοῦτον ὄνομα θέντος αὐτοῦ δέξασθαι τοὺς Σαβίνους. φήσαντες οὖν ὃ δῆμος τὰ δεδογμένα, πρέσβεις καὶ πέμπουσι τοὺς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν τοὺς τοσοῦτον ἀπ' ἀμφοτέρων, ἥκειν δεησομένους, καὶ παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν. ἐν δὲ πόλεως μὲν ὁ Νουμᾶς ἐπιφανὴς καὶ Σαβίνοις τῶν Κυείτων. (ἀφ' ἧς Κυείτας Ῥωμαῖοι σφᾶς αὐτοὺς ἅμα τοῖς ἀνακηρυχθεῖσι Σαβίνοις τοσοῦτον ὠνομάσθησαν) υἱὸς ὁ Πομπωνίου, ἀνὴρ δόκιμος, τετάρων ἀδελφῶν νεώτατος· ἡμέρᾳ ὃ γενόμενος (κατὰ δὴ λόγον θείαν τύχην) καὶ ἡ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ Ῥωμύλον. αὕτη δὲ ἐστι τοῦ δεκαμιαῖος καλανδῶν Μαΐων. φύσει ὃ τοῖς πᾶσαν ἀρετὴν δὲ κεκραμένος τὸ ἦθος, ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξημέρωσε διὰ παιδείας καὶ κακοπαθείας καὶ φιλοσοφίας, οὐ μόνον τὰ λοιδορούμενα πάθη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν μισοῦσαν καὶ τοῖς βαρβάροις βίαν καὶ πλεονεξίαν καὶ πολὺν ποιησάμενος, ἀνδρείαν ὃ ἀληθῆ, τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ αὐτῷ κάθαρσιν ἡγούμενος. καὶ ὃ τούτου, πᾶσαν οἴκοθεν ἅμα φυσικὴν καὶ πολυτελῆ ἐξελαύνων, πρῶτα δὲ πολίτῃ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυτὸν ἄμεμπτον δικαστὴν καὶ σύμβουλον, αὐτὸς δὲ ἑαυτῷ φυλάττοντι χρώμενος, οὐδὲ τοῖς ἡδυπαθείαις καὶ πολυτελείαις, ἀλλὰ θεραπείαν θεῶν καὶ θεωρίαν διὰ λόγου, φύσεώς τε αὐτῶν καὶ δυνάμεως, ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε καὶ Τάτιον τὸν καὶ Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμύλῳ, μιᾶς αὐτῷ θυγατρὸς οὔσης Τατίας, ποιήσασθαι γαμβρὸν ἐκεῖνον. οὐ μὴν ἐπήρθη γε τῷ γάμῳ μεθικίσασθαι τοῖς τὸν πενθερὸν, ἀλλ' αὐτὸν τοῦ πατέρα γηραιὸν καὶ Σαβίνοις, ἐπέμενεν, ἅμα καὶ τῆς Τατίας ἑλομένης τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἰδιώτου ὄντος ἡσυχίαν τοῦ τῆς καὶ Ῥώμῃ διὰ τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης. αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρίτῳ καὶ δεκάτῳ μετὰ τὸν γάμον ἔτει τελευτῆσαι. ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, ἀγραυλεῖν τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἤθελεν, ἐν ἄλσεσι θεῶν, καὶ λειμῶσιν ἱερῶν, καὶ τόποις ἐρήμοις ποιούμενος τὴν διαίτην. ὅθεν οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν ὁ περὶ τῆς θεᾶς ἔλαβε λόγος,

B

C

D

E

F

ὡς ἄρα Νεμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ἀδημονίᾳ τινὶ ψυχῆς καὶ πλάνῃ τοῦ μετ' αἰθέρος ἀπολέλοιπε βίον ἀλλὰ σεμνοτέρας γεγευμένος ὁμιλίας, καὶ γάμων θείων ἠξιωμένος, Ἡγρίᾳ δαίμονι σεσωὼν ἐρώσῃ καὶ σεσυναυτώμενος, εὐδαίμων αἰνῆρ καὶ τὰ θεῖα πεπυυμένος γέγονεν. ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάνυ παλαιῶν μύθων ἔοικεν, οἷς οἱ Φρύγες τε περὶ Ἄττεω, καὶ Βιθυνοὶ περὶ Ἡροδότου καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρκάδες, ἀγόντων τε πολλῶν εὐδαιμόνων δι' ἐκείνων καὶ θεοφιλῶν ἡγεμόνας δοκούντων, παραλαβόντες ἠγάπησαν, οὐκ ἀδηλόν ἐστι. καὶ που λόγος ἔχει τὸν θεὸν, οὐ φίλιππον, οὐδὲ φίλορνιν, ἀλλὰ φιλάνθρωπον ὄντα, τοῖς ἀφαφερόντως ἀγαθοῖς ἐθέλειν συνεῖναι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν μηδὲ ἀτιμάζειν ἀνδρὸς θείου καὶ σώφρονος ὁμιλίαν. ὡς δὲ καὶ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἔστί τις θεῷ καὶ δαίμονι κοινωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πιθανῶν. καίτοι δοκοῦσιν οὐκ ἀπιθάνως Αἰγύπτιοι διαρεῖν, ὡς γυναικὶ μὲν οὐκ ἀδυνάτου πνεῦμα πλησιάσαν θεοῦ, καὶ νοῦν ἐντεκεῖν ἀρχὰς γενέσεως, ἀνδρὶ δ' οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς θεὸν, οὐδὲ ὁμιλία σώματος. ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι ὃ μιγνύμενον, ᾧ μίγνυται, τοῦ ἴσου δύναται δοῦναι κοινωνίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἀνθρώπου εἶναι θεὸν, καὶ τὸν ὑπὲρ ταύτης λεγόμενον ἔρωτα, καὶ φυόμενον εἰς ἐπιμέλειαν ἤθους καὶ ἀρετῆς, πρέπον ἂν εἴη. καὶ οὐ πλημμελοῦσιν οἱ τὸν Φορβάντα καὶ τὸν Ὑάκινθον καὶ Ἄδμητον ἐρωμένους Ἀπόλλωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες. ὥσπερ αὖ καὶ τὸν Σικυώνιον Ἱππόλυτον, οὗ δὴ καί φασιν, ὁσάκις τύχοι ἀφαπλέων εἰς Κίρραν ὑπὸ Σικυῶνος, αὐτῷ χρᾶν τοῦ Πυθίου, οἷ ἀγαθυνομένου τοῦ θεοῦ καὶ χαίροντος, ἀποφαίνειν τόδε τὸ ἔπος,

Καὶ δ' αὖθ' Ἱππολύτοιο φίλον κάρη εἰς ἅλα βαίνῃ,
Γινδάρου θ' ἃ καὶ τῶν μελῶν ἔρασιν τοῦ ἡγεμόνα τε Πίνδαρον μυθολογοῦσιν. ἀπέδωκε δὲ ἕνα ἑκάστῳ καὶ Ἀρχιλόχῳ καὶ Ἡσιόδῳ τελευτήσασι παρὰ τὰς μούσας τὸ δαιμόνιον. Σοφοκλῆς θ' καὶ ζῶντι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπιξενωθῆναι λόγος ἐστὶ, πολλὰ μέχρι δεῦρο παρασώζων τεκμήρια· καὶ τελευτήσαντι τυχεῖν ταφῆς ἄλλως θεὸς (ὡς λέγεται) παρέσχεν. ἆρα οὖν ἄξιον ἐστὶ, ταῦτα συγχωρεῖν ἐπὶ τούτων, ἀπιστεῖν εἰ Ζαλεύκῳ, καὶ Μίνῳ, καὶ Ζωροάστρῃ, καὶ Νουμᾷ, καὶ Λυκούργῳ, βασιλείας κυβερνῶσι, καὶ πολιτείας διακοσμοῦσιν, εἰς τὸ αὐτὸ ἐφοίτα τὸ δαιμόνιον; ἢ τούτοις μὲν εἰκός ἐστι καὶ σπουδάζοντας θεοῖς ὁμιλεῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστων· ποιήταις δ' καὶ λυρικοῖς μικρεύζοντοιν, εἰ ἄρα, χρῆσθαι παίζοντας; εἰ δ' λέγοι τις ἄλλως, κατὰ Βακχυλίδην, Γλαυκεῖα κέλευθος. οὐδὲ γὰρ ἄτερος λόγος ἔχει τι φαῦλον περὶ Λυκούργου καὶ Νουμᾶ καὶ τοιούτων ἄλλων ἀνδρῶν λέγεται, ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστα πλήθη χειρούμενοι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντες ταῖς πολιτείαις καινοτομίας, πρεσβεύσαντο τοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ δόξαν, αὐτοῖς ἐκείνοις πρὸς οὓς ἐχρηματίζοντο, σωτήριον οὖσαν. ἀλλὰ γὰρ ἔτος ἤδη ἀφ' τελευῶν τῷ Νουμᾷ πεντεκαιεικοστὸν, ἦκον, ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις πρὸς καλοῦντες ἐπὶ τοῦ βασιλείαν. τοὺς δ' λόγους ἐποιήσαντο Πρόκλος καὶ Οὐέλεσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος αἱρήσεσθαι τὸν ἕτερον βασιλέα· Πρόκλῳ μὲν τὸν Ῥωμύλου λαῶν, Οὐελέσῳ δ' τῶν Τατίου μάλιστα προσεχόντων. ἔτι μὲν οὖν βραχέα διελέχθησαν, οἰόμενοι τῷ Νεμᾷ τὸν σεσωτυχίαν ἀπαζομένῳ γεγενέναι· ἐν δ' οὐ μικρὸν (ὡς ἔοικεν) ἔργον, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν καὶ δεήσεως τὸ πεῖσαι καὶ μεταστῆσαι γνώμην αἰδοῦς ἡσυχίᾳ καὶ εἰρήνῃ βεβιωκότος εἰς ἀρχὴν πόλεως ὅπου τινὰ γεγενημένης πολέμῳ καὶ στάσει ξενικῆς.

A nullo Numam illum mœrore aut perturbatione mentis in ſeceſſu viuere, ſed ſublimioris guſtu cõtubernii & cœleſtibus nuptiis potitum, ex deæ Egeriæ ipſius amore flagrantis congreſſu atq; conſuetudine vitam beatam eſſe adeptum, & rerum diuinarum ſcientiam hauſiſſe. Haud obſcurum eſt hæc multas reſipiſcere veteres fabulas, quas Phryges de Atte, Bithyni de Herodoto, & de Endymione Arcades, deq; aliis compluribus, quos beatos ducebant & diis gratos, à maioribus acceptas probauerunt. Et ſane non mirum eſt, quum nõ equorum vel auium deus, ſed hominum amore teneatur, cum iis qui virtutibus excellunt, cupere eum

B vnà eſſe neq; reſpuere hominis diuini & ſapientis familiaritatem. At corporis quoq; humani & ſpeciei deum laremq; trahi conſuetudine & gratia, id vero eſt difficile creditu. Et quidem non abſurdè putantur Ægyptii digerere, nihil prohibere quin halitus dei appulſus mulieri, principia infundat generationis, ſed viro nullũ cum dea patere congreſſum vel corporis conſuetudinem. Verùm ignorant hi parem inuicẽ reddere commixta communicationem. Sed enim eſſe diis charum hominem, atq; hinc amorem illum, quem aiunt, exiſtere ad tuendam modeſtiam & virtutem, haud ſit abſonum. Neq; errent illi qui Phorbantem, Hyacinthum, Admetum, ab Apolline fabulantur adamatos, ſicut etiam Sicyonium Hippolytum, cui aiunt,

C quoties à Sicyone tranſmitteret Cirrham, ſortes Pythiam, quaſi ſentiente deo & exultante, dediſſe, vaticinariq; hunc verſum ſolitam,

Iamq; iterum Hippolyti charum caput æquora ſulcat.

Iam Pindari quoq; eiuſq; carminum Pana deſiderio captum fuiſſe eſt in fabulis. Ad hæc Archilocho & Heſiodo carminum gratia fato functis habitum à deo honorẽ. Sophoclis etiam viui Æſculapium hoſpitio vſum fama eſt, quæ multa ad hanc

D vſq; memoriã veſtigia retinet: & defuncto alium deum ſepulturam perhibent curaſſe. Sed quum his fidem habeamus, quid? num abnuemus Zaleuco, Minoë, Zoroaſtre, Numa, Lycurgo, regnis moderantib. & conſtituentibus reſp. deum vſum familiariter? An verò potius cum his deos dicemus, vt recta ſuggerant iis & moneant, eſſe ſeriò congreſſos: poëtis verò & lyricis vibriſſantibus, ſi tamen vnquam, per luſum frui? Sicui videtur aliter, lata eſt via, vt verbis Bacchylidis vtar. Sed nec altera fama, quæ de Lycurgo, Numa & ſimilibus viris refertur, quicquam habet abſurdi, quum fe-

E rocem multitudinem & difficilem tractarẽt, multaq; in ciuitatibus ſuis nouarent, commentos fuiſſe, vt authoritatem diuinam adhiberent illis ipſis, ad quos iſta ſimulabant, ſalutarem. Porrò Numam annum agentem quadrageſimum legati Romani acciuerunt ad accipiendum regnum. Verba fecerunt Proculus & Veleſus, quorum alterutrum populus antè videbatur ad regnum prouecturus. Proculi veteres Romani, Tatii factio fuerat Veleſi ſtudioſa. Breuis fuit oratio eorum fortunam delatam rati Numæ gratam fore. Atqui non parui negotii ſanè fuit, ſed multæ perſuaſionis & con-

F tentionis inducere eum & flectere ſententiam eius, vt ex tranquilla & quieta vita imperium reciperet ciuitatis in bello quaſi natæ & adultæ.

Igitur patre & Martio propinquo adhibitis, respondit omnem vitæ conuersionem lubricam homini esse, cui verò ad vitam tolerandam nihil absit, & cui res suæ satis debeant placere, eum nihil præter dementiam ex assuetis auferre & traducere, quæ si nulla re alia, quòd stabiliora certè sunt, præcellant incertis. Tametsi obscurus non sit status regni ex Romuli casibus coniicienti, quanta suspicione aspersus insidiarum collegę structarum Tatio fuerit, quantum etiam senatum, quasi necatus ab eo, presserit. Atqui Romulum hi vulgò (inquit) celebrant diis satum, diuinaq; ei incunabula tribuunt, & seruatum infantem incredibili modo autumant. Nobis mortale genus, nutrimenta & rudimenta sub hominibus quos cognoscitis. Laus verò morum meorum aliena est à regnaturo, magnum otium & tranquillitatis literarum studium. Ingens etiam mihi est & inueteratus pacis amor rerumq; quietarum & hominum cœtus ad deorum honorem, & ad se mutuò inuitandos celebrantium, cętera seorsum agros colentium aut pascentium. Vobis Romani multa bella Romulus inuitus fortasse reliquit. Ad ea sustinenda ciuitas ardentem desiderat & viuidum regem. Iam multum assuetus populus est armis, & ob secundum rerum cursum alacris: neq; quenquam latet tendere ad maiora eum & libidine flagrare in alios dominandi, vt planè despectui sit futurus is qui veneretur deos, & colere iustitiam, rapinam atque bellum odisse doceat ciuitatem, quæ ducem potius ad bellandum, quàm quærat regem. His verbis repudiantem regnum Romani maiorem in modum obtestari & orare ne iterum ipsos in seditionem & bellum ciuile coniiceret, quum alium, in quem consensura vtraq; factio esset, non haberent. Iam etiam parens & Martius summotis illis suadere & vrgere seorsum eum ad recipiendum ingens & cœleste donum. Siue diuitias tua contentus sorte (inquiunt) non desideras, neque splendorem imperii & potentiæ sectaris excellentiore præditus virtute, saltem regni administrationem ministerium existima dei, qui excitat, neque obsolescere & torpere istam patitur tantam iustitiam. Noli itaque declinare & defugere imperium, quod sapienti viro egregiorum & magnorum factorũ est stadium, in quo & deos colere magnificè, & ad pietatem mollire liceat homines, qui facillimè & promptissimè ad principis se mores conformant. Hi etiam Tatium dilexerunt aduenam principem, & Romuli memoriam honoribus diuinis consecrauerunt. Quid si victorem populum iam satietas capiet belli, triumphisque expletus & manubiis, sedatum principem & iustitiæ cultorem ad ciuitatem legibus & pace temperandam exoptat? Qui si vel immodico & insano bellandi ardeat studio, nónne satius sit habenas tenentem aliò diuertere feruorem eius, patriæque atque vniuersæ Sabinorum genti florentem ciuitatem & opulentam necessitudine & amicitia copulare? His accesserunt (vt fertur) fausta prodigia, contentioque ciuium eius & studium, vt diuulgatum est quid adferrent legati, rogantium iret, atque regnum capesseret ad vnanimitatem & concordiam inter ciues conciliandam. Vt in eam sententiam descendit, re diuina facta Romam profectus est. Prodiit ei obuiam incredibili desiderio senatus populusque.

A ἔλεγλν οὖν τοῦ τε παῖδος αὐτοῦ πατρόνος, καὶ Μαρκίου, τῶν συγγενῶν ἑνὸς, ὡς Πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου μεταβολὴ, σφαλερόν· ᾧ δὲ μηδὲ ἄπεστι τῶν ἱκανῶν, μήτε μεμωρόν ἐστι τῶν παρόντων, τοῦτον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἀποια μεταχωρεῖν καὶ μεθίστασθαι οὐκ ἂν σωφρόνων. οἷς κἂν εἰ μηδὲν ἕτερον πρεσβεία; τῷ βεβαιοτέρῳ διαφέροι τῶν ἀδήλων. ἀλλ' οὐδὲ ἄδηλα τὰ τῆς βασιλείας τοῖς Ῥωμύλου τεκμαιρομένοις παθήμασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε δόξαν, ὑπὸ βουλευόντων τῷ συνάρχοντι Τατίῳ, πονηρὰν δὲ τοῖς ὁμοτίμοις παρεσκεύασεν, ὡς ἀπηρημένος ὑπ' αὐτῶν. καὶ Ῥωμύλον μὲν οὗτοι παῖδα

B θεῶν ὑμνοῦσι φήμαις, καὶ θρεφεῖν δαιμόνιον αὐτὸν καὶ σωτηρίαν ἄπιστον ἔτι νηπίου λέγουσιν. ἐμοὶ δὲ καὶ γένος θνητὸν ἐστι, καὶ θρεπτὴ καὶ παίδευσις ὑπ' ἀνθρώπων, ὧν οὐκ ἄγνοιά τε γεγενημένη. τὰ δ' ἐπαινούμενα τοῦ βίου, βασιλεύειν πόρρω μέλλοντος ἀνδρὸς, ἡσυχία τε πολλὴ καὶ δίκαιος ἐπὶ λόγοις ἀπεφαίνομεν. ὁ δὲ δεινὸς οὗτος καὶ σεσοφὸς εἰρήνης ἔρως καὶ πραγμάτων ἀπολέμων, καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τιμῇ θεῶν καὶ φιλοφροσύναις εἰς ὃ αὐτὸ συνιόντων, τὰ δὲ ἄλλα καθ' ἑαυτοὺς γεωργούντων ἢ νεμόντων. ὑμῖν δὲ, ὦ Ῥωμαῖοι, πολλοὺς μὲν ἴσως ἀβουλήτους ἀπέλειπε πολέμους Ῥωμύλος, οἷς

C αὐτερείδοιτο ἡ πόλις ἐμπείρου δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος· πολλὴ δὲ καὶ σωφροσύνη καὶ προθυμία δι' εὐτυχίαν γέγονε τοῦ δήμου, καὶ οὐδένα λέληθεν αὔξεσθαι καὶ κρατεῖν ἑτέρων βουλόμενος· ὥστε καὶ γλῶσσα ἂν εἴη πᾶλλα, θεραπεύοντος θεοὺς καὶ δίκαιον τιμῶν, βίαν δὲ καὶ πόλεμον ἐξαφανῆ διδάσκοντος πόλιν στρατηλάτου μᾶλλον ἢ βασιλέως δεομένου. τοιούτοις λόγοις ἀφοσιούμενοι τὸν βασιλείαν τὸν ἀνδρὸς, οἵ τε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιοῦντο σπουδὴν ἀντιβολοῦντες, καὶ δεόμενοι μὴ σφᾶς αὖθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν καὶ πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ ὄντος ἑτέρου πρὸς ὃν ἀμφότεραι συνιοῦσαι αἱ στάσεις. ὅ, τε

D πατὴρ καὶ ὁ Μάρκιος, ἐκείνων μεταστάντων, ἰδίᾳ προσκείμενοι τὸν Νουμᾶν ἔπειθον δέχεσθαι μέγα καὶ θεῖον δῶρον. Εἰ δ' αὐτὸς οὔτε πλούτου δεῖ δι' αὐτάρκειαν, οὔτε δόξαν ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἐζηλωκὼς κρείττονα, τὸν ἀπ' ἀρετῆς ἔχων. ἀλλ' ὑπηρέτην γε θεοῦ τὸ βασιλεύειν ἡγούμενος, ὃς γε αὐξήσει καὶ οὐκ ἐᾷ κεῖσθαι καὶ ἀργεῖν τὸν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην· μὴ φεύγε, μηδὲ ἀποδίδρασκε τὸν ἀρχὴν, αἱδοῖ φερεγγίμῳ πρόξεων καλῶν καὶ μεγάλων οὖσαν χώραν· ἐν ᾗ καὶ θεραπεῖαι θεῶν μεγαλοπρεπεῖς εἰσι, καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμερώσεις, ῥᾷστα καὶ τάχιστα μεταχωρουμένων

E ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος. ἔστι καὶ Τάτιον ἔστερξεν ἔπαινον ἡγεμόνα, καὶ τὸν Ῥωμύλου μνήμην ἀποθεοῦσι τιμαῖς. τίς δὲ οἶδεν εἰ καὶ νικῶντι δήμῳ πολέμου κόρος ἔσται, καὶ μεστοὶ θριάμβων καὶ λαφύρων γεγενότες, ἡγεμόνα πρᾶον καὶ δίκης ἐταίρην ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εἰρήνῃ ποθοῦσιν; εἰ δὲ δὴ καὶ πανταπάσιν ἀκρατῶς ἔχοιεν καὶ μανικῶς πρὸς πόλεμον, ἆρ' οὐχὶ βέλτιον ἀλλαχόσε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, ἢ καὶ χρὴς ἔχοντας τὰς ἰδίας; τῇ δὲ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔθνει σύνδεσμον εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀκμάζουσαν καὶ δυνατὴν γενέσθαι; τούτοις προσῆν (ὡς λέγεται) σημεῖά τε

F χρηστὰ, καὶ σπουδὴ τῶν πολιτῶν, καὶ ζῆλος, ὡς ἐπύθοντο τὴν πρεσβείαν, δεομένων βαδίζειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν, ὅπῃ κοινωνία καὶ συγκράσει τῶν πολιτῶν. ὡς οὖν ἐδόκει, θύσας τοῖς θεοῖς προῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. ἀπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἔρωτι θαυμαστῷ τοῦ ἀνδρὸς,

εὐφημίαι τε προπέμπουσαι γυναικῶν ἐγένοντο καὶ θυσίαι πρὸς
ἱερεῖς καὶ χαρὰ πάντων, ὥσπερ οὐ βασιλέα τῆς πόλεως,
ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένης. ἐπεὶ δ' εἰς τὴν ἀγορὰν κατέστησαν,
ὁ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου σκείναις σκυφληχὼς μεσοβασιλεὺς Σπόριος
Οὐέτιος, ψῆφον ἐπέδωκε τοῖς πολίταις, καὶ πάντες ἐκύρωσαν
προσφερομένων δὴ αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ὑπο-
χεῖν κελεύσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ θεοῦ τὴν βασιλείαν ἐμπε-
δοῦντος αὐτῷ. παραλαβὼν δὲ μάντεις καὶ ἱερεῖς, ἀνέβαινεν
εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ταρπήϊον αὐτὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι
προσηγόρευον. ἐνταῦθα τῶν μάντεων ὁ πρεσβύτατος, τὴν μὲν
εἰς μεσημβρίαν ψέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δ' παρασὰς
ἐξόπισθεν, καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, κα-
τηύξατο, καὶ προεσκόπει τὰ παρὰ τῶν θεῶν οἰωνοῖς ἢ συμ-
βόλοις προφαινόμενα, πάντα χρόνον τοῦ ὄψεως προφέρων. σι-
γὴ δὲ ἄπιστος ἐν πλήθει τοσούτῳ τοῦ ἀγορᾶν κατεῖχε, κα-
ραδοκούντων καὶ σιωπωμένων τὰ μέλλοντα. μέρεις δ' παρέ-
φαίνησαν ὄρνιθες ἀγαθοὶ καὶ δεξιοὶ ἐπέβρεψαν. οὕτω δὲ τοῦ
βασιλικοῦ ἀναλαβὼν ἐσθῆτα κατέβαινε Νουμᾶς εἰς τὸ
πλῆθος ἀπὸ τῆς ἄκρας· τότε δὲ καὶ φωναὶ καὶ δεξιώσεις ἦσαν
ὡς εὐσεβέστατον καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. παραλαβὼν
δ' τοῦ ἄρχοντος, πρῶτον μὲν τοὺς τριακοσίους δορυφόρους σύ-
στημα διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλος ἔχων ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα, κέλε-
ρας προσηγόρευσεν, ὅ πρόσεστι ταχεῖς· ὅτε γὰρ ἀπιστεῖν πιστεύο-
σιν, οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἠξίου. δεύτερον δ', τοῖς οὖσιν
ἱερεῦσι Διὸς καὶ Ἄρεος τρίτον Ῥωμύλου προσκατέστησεν, ὃν
Φλαμίνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν. σκάλοιο δ' καὶ τοὺς προ-
γενεστέρους Φλαμίνας, ἀπὸ τῶν πρεσβυτικῶν πίλων, οἷς περὶ
ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πιλαμύας λινοῦς ὄντας, ὡς ἱστοροῦσι, τῶν
Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τότε μᾶλλον ἢ νῦν τοῖς Λατίνοις ἀνα-
κεκραμένων καὶ γὰρ ἃς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς λαίνας, ὁ Γόβας
χλαίνας φησὶν εἶναι· καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς
ἀμφιθαλῆ παῖδα, λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν
οὕτως ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσ-
ηγόρευον. ταῦτα δ' ὁ Νουμᾶς ἐπὶ διανοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ δήμου
πολιτευόμενος, εὐθὺς ἐπεχείρει τὴν πόλιν, ὥσπερ σίδηρον,
ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς, μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ δι-
καιοτέραν. ἀτεχνῶς γὰρ οὗ Πλάτων ἀποκαλεῖ φλεγμαίνου-
σαν πόλιν, ἐκείνην τοῦτ' ἐοῦσαν, συρράντων μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς
πόλεμον πινὶ καὶ παραβόλῳ θρασύτητι τῶν θρασυτάτων καὶ μα-
χιμωτάτων ἐκεῖ πάντα χρόνον ὠσαμένων, ταῖς δ' πολλαῖς στρα-
τείαις καὶ τοῖς συνεχέσι πολέμοις, ἐφῆκεν ἀναμένων καὶ αὐ-
ξήσει τῆς δυνάμεως, καὶ (καθάπερ τὰ καταπηνύμενα, τῶν
σείεσθαι μᾶλλον ἑδράζεται) ῥώννυσθαι δοκοῦσαν ἀπὸ τῶν κιν-
δύνων, οὕτω δ' μετέωρον καὶ τεταραγμένον δῆμον ἐν μικρᾷ καὶ
φαύλῃ οἰόμενος εἶναι) τῷ γραμματείας μεταλαβεῖν καὶ με-
ταχειρίσασθαι τοῖς εἰρηνικοῖς, ἠγάγετο τὴν ἀπὸ τῶν θεῶν βοή-
θειαν, τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις καὶ πομπαῖς καὶ χορείαις, ἃς αὐτὸς
ὠργίασε καὶ κατέστησεν, ἅμα σεμνότητι ἀναγωγὸν ἐπιφέρων
καὶ φιλάνθρωπον ἡδονὴν ἐγείσας, δημαγωγῶν καὶ ψυχαγωγῶν
τὸ θυμοειδὲς καὶ φιλοπόλεμον· ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους λινοῦς
ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ φάσματα δαιμόνων ἀλλόκο-
τα καὶ φωνὰς οὐκ ἀμυθεῖς, ἐδούλου, καὶ ταπεινοῦ ἐποίει τὴν
ἀθάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισιδαιμονίας· ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον εἶχεν ἡ σοφία καὶ ἡ παίδευσις τοῦ ἀνδρὸς ὡς Πυθαγόρᾳ
συνεγενόμενος. μέγα γὰρ οὖν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῇ φιλοσοφίας, καὶ τούτῳ τῇ πολιτείας ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀγχιστεία καὶ θερα-
πεία. λέγεται δὲ καὶ τὸν ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Πυθαγόρᾳ θαυμασίας περιβαλέσθαι

A Fœminæ eum festis acclamationibus exceperunt. Ad sacras ædes hostiæ cæsæ, tantaque omnium fuit lætitia, quasi non regem, sed exciperet ciuitas regnum. Vt in forum descenderunt, Spurius Vettius, qui per eas horas erat interrex, misit Quirites in suffragia, omnesque suffragiis illum regem dixêre. Cui quum insignia regni deferrentur, sustinere iussit, velle se Deos de regno consulere. Ita vnà cum auguribus & sacerdotibus in Capitolium ascendit, (Tarpeium collem appellabant tunc Romani) ibi princeps augurum eum capite velato ad meridiem conuertit, atque à tergo
B adsistens, dextra in capite Numæ imposita, precatus est, & in omnem partem circumlatis oculis, si qua auspicia vel ostenta dii darent, obseruauit. Mirum interea tantæ multitudinis in foro stantis silentium erat, expectantis & in euentum suspensæ, quousque secundæ & faustæ aues conspectæ rem comprobauerunt. Tum Numa veste regia indutus ex arce ad populum descendit, exceptusque est, vt vir religiosissimus & sanctissimus, plausu & complexu. Inito regno protinus cohortem trecentorum, quibus stipatus Romulus semper fuerat, quos appellauerat Celeres, ex-
C autorauit: neque enim diffidere fidem sibi habentibus, neque imperare diffidentibus in animum induxit. Inde duobus flaminibus Diali & Martiali, tertium Romuli addidit, quem vocauit Quirinalem. Nam & priscos flamines nominabant à pileis quibus caput tegebant, quasi pilamines (vt proditum memoriæ est) Græcis dictionibus tunc plus quàm hoc seculo Latinæ linguæ immixtis. Quas enim ferebant lænas reges, Iuba vult χλαίνας esse, & ministrum in æde Iouis pubescentem puerum dici Camillum, quo nomine Mercurium nonnulli Græci à ministerio appel-
D lauêre. Quum hæc instituisset Numa ad conciliandam sibi beneuolentiam & gratiam populi, ilicò ciuitatem ferri modo rigidam & bellis efferatam, ad humanitatem parat & iustitiam mollire. Et reuera illa tunc erat, quam vocat æstuantem ciuitatem Plato. Nam ab origine audacissimi quiq; & pugnacissimi, quos ferocitas & proiecta conglobauerat temeritas, illuc vndiq; confluxerant, crebrisq; expeditionibus & bellis perpetuis aluerat illa ciuitas & propagauerat vires, ac sicut tigna validius defiguntur agitata, ita induruisse ex periculis videbatur. Tam elatum & ferocem populum non vulgaris nec mediocris artis esse ratus
E tractare & reflectere ad pacem, à religione consilium mutuauit. Sacrificiis plurimùm & supplicationibus atque choreis, quæ ipse obibat dispensabatq;, cõiunctam venerandam grauitatem cum suaui oblectamento & festiuo habentib. mulcens ac pertractãs feruidos & martiales animos, interim metũ deorũ iniiciens, & spectra larium horrenda tristesq; voces nuntians, domabat atq; deprimebat spiritus eorũ religione. Vnde percrebuit præcipuè sapientiam hanc & eruditionẽ ex Pythagora hausisse Numam. Magna enim ex parte hic reipub. suę institutionem, philosophiam superior in rebus di-
F uinis posuit. Exteriorem speciem quoq; & personam eandem ac Pythagoras mente dicitur petisse.

Fertur ille ita mansuefecisse aquilam, vt certis vocibus sisteret & deuocaret superuolantem. Iam in conuentu Olympiaco transeuntem femur aureum protulisse, aliasque commemorant monstrificas eius artes & facta. Quare scripsit Timon Phliasius,

Pythagoram technis captantem nominis auram
Vita & mulcentem blandis sermonibus aures.

Numæ fabula deæ cuiuspiam aut nymphæ montanæ amor & arcanum cum ipso contubernium, vt supra diximus, erat, mutuaque cum Musis consuetudo. Plerasque autem diuinationes suas contulit in Camœnas. Vnam peculiariter atque eximiè venerari præcepit Romanis, Tacitam eam nominauit: quæ commemoratio visa est & obseruatio silentii Pythagorici. Iam huius de statuis scita, vndequaque Pythagoræ placitorum sunt germana. Neque enim ille sensui aut vlli dolori expositum rerum principium esse, sed inuisibile, incorruptum, sola mente existimauit apprehensibile. Hîc vetuit Romanis hominis vel bestiæ formam tribuere Deo, neque fuit vlla apud eos antè vel picta vel ficta imago Dei, sed primos centum sexaginta annos templa extruxerunt & cellas Diis, simulacrum per id temporis nullum habuerunt, nefas putantes augustiora exprimere humilioribus, neque aspirari aliter ad Deum quàm mente posse. Ad hæc hostiæ eius respondent planè victimis Pythagoricis: incruentæ enim erant, ac ferè farina, libaminibus ex vino & rebus simplicissimis parabantur. Aliis præterea argumentis vrgent remotioribus horum contubernium. Quorum vnum est, quòd donauerunt Pythagoram Romani ciuitate, vt author in libro quodam Antenori dicato comicus est Epicharmus, vir antiquus & ex schola Pythagorica. Alii quòd vnum Numa ex quatuor filiis suis nomine Pythagoræ filii appellauerit Mamercum. Ab illo Æmyliam quoque gentem patriciis insertam nomen referunt traxisse, regemque blando eo nomine expressisse illius in dicendo lepores & venustatem. Nos Romæ ex multis accepimus, quum narrarent ex Oraculo, quod olim iusserat Romanis vt sapientissimo & fortissimo inter Græcos statuas apud se locarent, duas æneas in foro posuisse, vnam Alcibiadis, alteram Pythagoræ. Verùm hæc ambiguitatis sunt plena, quæ certè stultæ sit pertinaciæ prolixius agitare vel adstruere. Iam etiam sacerdotum, quos Pontifices vocant, adscribunt ordines & primordium Numæ, aiuntque ipsum inter eos Pontificem maximum fuisse: inde ducto vocabulo (vt nonnulli volunt) quòd Deos curent, qui potestatem & arbitrium habent omnium rerum. Sunt qui à dictione Posse deducant, exemptis quibusdam literis, præcipiente sacerdotibus legislatore sacrificia facere quæ possent, nec, si quod interuenerit maius impedimentum, fatigante eos. Maxima pars nomen omnium absurdissimum approbant, neq; aliunde quàm à sacris quæ peragebatur in pontibus, sanctissimis & antiquissimis hos cognomen inuenisse: quorum tuendorum & reficiendorum, vt cæterorum perpetuorum & solennium sacrorum, ad hos sacerdotes cura pertineat:

καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἀετόν τε δοκεῖ πρᾶσθαι φωνᾶς ἵσιν ὑπηρετήσας καὶ καταγαγὼν ὑπερπτάμενον, τόν τε μηρὸν ἀποφῆναι χρυσοῦν ὀλυμπιάσι διαπορευόμενος τὴν πομπήν. ἄλλας τε τερατώδεις μηχανὰς αὐτοῦ καὶ πράξεις ἀναλογίζεται· ἐφ' αἷς καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἔγραψε,

Πυθαγόρην ὃ γόητα ἀποκλίνοντ' ἐπὶ δόξας,
Θήρη ἐπ' ἀιθέρων, σεμνηγορείης ὀαριστύν.

τῷ δὲ Νουμᾶ, δρᾶμα θεᾶς τινος ἢ νύμφης ὀρείας ἔρως ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος, (ὥσπερ εἴρηται) καὶ κοινὰ μετὰ μουσῶν διατριβαί. τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαντευμάτων, εἰς μούσας ἀνῆγε, καὶ μίαν μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίτην προσαγορεύσας, οἷς σιωπηλὴν ἢ νέφος· ὅπερ εἶδος δοκεῖ τὴν Πυθαγόρου ἀπομνημονεύοντος ἐχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. ἔστι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα πανταχόθεν τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. ὅτε γὰρ ἐκεῖνος αἰσθητὸν ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ νοητὸν ὑπελάμβανεν εἶδος τὸ πρῶτον. οὗτος δὲ διεκώλυσεν αἰθεροπρεπῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίοις νομίζειν. οὐδ' ἐν ἀρχαῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ πρότερον, ἀλλ' ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι ναοὺς μὲν οἰκοδομούμενοι διετέλουν, καὶ καλιάδας ἱερὰς ἱστῶντες, ἄγαλμα δὲ οὐδὲν ἔμμορφον ποιούμενοι διετέλουν. ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν διανοίᾳ καὶ νοήσει. καὶ μὴν καὶ τὰ τῶν θυσιῶν ἔχεται τῆς Πυθαγορικῆς ἀγνείας· ἀναίμακτοι γὰρ ἦσαν, αἵ τε πολλαὶ δι' ἀλφίτου καὶ σπονδῆς καὶ τῶν εὐτελεστάτων πεποιημέναι. χωρὶς δὲ τούτων, ἑτέρωθεν ἔξωθεν ἐπαγωνίζονται τεκμηρίοις, τὸν ἄνδρα τῷ ἀνδρὶ συνοικειοῦντες. ὧν ἕν μέν ἐστιν, ὅτι Πυθαγόραν τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἱστόρηκεν Ἐπίχαρμος ὁ κωμικὸς ἐν τινι λόγῳ πρὸς Ἀντίνορα γεγραμμένῳ, παλαιὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς διατριβῆς μετεχηκώς. ἕτεροι δὲ, ὅτι τεσσάρων υἱῶν βασιλεῖ Νουμᾷ γενομένων, ἕνα Μάμερκον ὀνόματι τῷ Πυθαγόρᾳ παιδὶ προσηγόρευσεν. ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ τὴν Αἰμυλίων οἶκον δυναμιζόμενα τοῖς πατρικίοις ὀνομασθῆναι φασὶν οὕτως, ὑποκορειζομένου τοῦ βασιλέως τινὰ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ ἀνδρὸς αἰμυλίαν καὶ χάριν. αὐτοὶ δὲ ἀκηκόαμεν πολλῶν ἐν Ῥώμῃ διεξιόντων ὅτι Ῥωμαίοις ποτὲ χρησμοῦ γενομένου, τὸν φρονιμώτατον καὶ τὸν ἀνδρειότατον Ἑλλήνων ἱδρύσασθαι παρ' αὐτοῖς, ἔρισμα ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς εἰκόνας χαλκᾶς δύο, τὴν μὲν, Ἀλκιβιάδου, τὴν δὲ, Πυθαγόρου. ταῦτα μὲν οὖν ἀμφισβητήσεις ἔχοντα πολλὰς, καὶ τὸ κινεῖν ἀμφὶ μακρότερον, καὶ τὸ πιστεύεσθαι, μειρακιώδους ἐστὶ φιλονεικίας. Νουμᾶ δὲ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων, οὓς ποντίφικας καλοῦσι, διάταξιν καὶ κατάστασιν ἀποδιδόασι, καὶ φασὶν αὐτὸν ἕνα τούτων πρῶτον γενέσθαι, κεκλῆσθαι δὲ τοὺς ποντίφικας, οἱ μὲν ὅτι τοὺς θεοὺς θεραπεύουσιν, δυνατοὺς καὶ κυρίους ἁπάντων ὄντας· ὁ γὰρ δυνατὸς, ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομάζεται ποτνής· ἕτεροι δὲ φασι πρὸς ὑπεξαίρεσιν γεγονέναι τοῦνομα τῶν δυνατῶν, ὡς τοῦ νομοθέτου τὰς δυνατὰς ἐπιτελεῖν ἱερουργίας τοὺς ἱερεῖς κελεύοντος· δεῖ δὲ ἢ μὴ κώλυμα μεῖζον, τοῦ συνεφαπτοντος. οἱ δὲ πλεῖστοι μάλιστα καὶ τὸ λεγόμενον τοῦ ὀνόματος δοκιμάζουσιν, ὡς οὐδὲν ἀλλ' ἢ γεφυροποιοὺς τοὺς ἄνδρας ἐπικλήσεις ἀπὸ τῶν ποιουμένων ἐπὶ τοῦ γεφυρῶν ἱερῶν, ἁγιοτάτων καὶ παλαιοτάτων ὄντων· ποντὴν γὰρ οἱ Λατῖνοι τὴν γέφυραν ὀνομάζουσιν. εἰ δὲ μόνοι καὶ τὴν τήρησιν αὐτῶν καὶ τὸν ἐπισκευὸν, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀκινήτων καὶ πατρίων ἱερῶν, προσήκουσαν τοῖς ἱερεῦσιν.

οὐ γὰρ θεμιτὸν ἀλλ' ἐπάρατον ἡγεῖσθαι Ῥωμαίους τὴν κατάλυσιν τῆς ξυλίνης γεφύρας· λέγεται γὰρ καὶ ὁ πάμπολυς αἰδοῖος σιδήρου καὶ λίθου λόγον συνεγκεκρῶσθαι διὰ τῶν ξύλων. ἡ δὲ λιθίνη πολλοῖς ὕστερον ἐξειργάσθη χρόνοις ὑπὸ Αἰμιλίου Καμιλλίου τοῦ. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ξυλίνην, τῶν Νουμᾶ χρόνων ἀπολείπεσθαι λέγουσιν. ὑπὸ Μαρκίου τοῦ Νουμᾶ θυγατριδοῦ βασιλεύοντος ἀποτελεσθεῖσαν. ὁ γὰρ μέγιστος τῶν ποντιφίκων, οἷς ἐξηγεῖται τοὺς καὶ τοὺς θεραφίτου, μᾶλλον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει, οὐ μόνον τὰ δημοσίᾳ δρωμένων ἐπιμελούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίᾳ θύοντας ἐπισκοπῶν, καὶ κωλύων παρασκευάζειν τὰ νενομισμένα, καὶ διδάσκων ὅπου τοῖς δεοῖς τοὺς θεοὺς ἡμῖν ἢ τοῦ αἰτήσουν. ὧν δὲ καὶ τὰς ἱερὰν παρθένων ἐπίσκοπος, ἃς ἑστιάδας προσαγορεύουσιν. Νουμᾶς γὰρ δὴ καὶ τὰς τῶν ἑστιάδων παρθένων καθιέρωσιν, καὶ ὅλως τὰ περὶ τὸ πῦρ τὸ ἀθάνατον, ὃ φυλάττουσιν αὗται, θεραπείαν τε καὶ ἡμῖν ἀποδιδόασιν, εἴτε ὡς καθαρὸν καὶ ἄφθαρτον τοῦ τοῦ πυρὸς οὐσίαν ἀκηράτοις καὶ ἀμιάντοις τοῦ παθεμένου σώμασιν, εἴ τε τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον τῆς παρθενίας συνοικειοῦντες. ἐπεὶ τοι τὸ Ἑλλάδος ὅπου πῦρ ἄσβεστόν ἐστιν, ὡς Πυθοῖ καὶ Ἀθήνησιν, οὐ παρθένοι, γυναῖκες δὲ πεπαυμένᾳ γάμων, ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν. ἐὰν δὲ ὑπὸ τύχης τινὸς σκεδασθῇ, καθάπερ Ἀθήνησι μὴν, ἐπὶ τῆς Ἀρεοπαγίτου λέγεται τυραννίδος ἀποσβεσθεῖσαν τὸν ἱερὸν λύχνον, ἐν Δελφοῖς δὲ, τοῦ ναοῦ καταστρεφέντος ὑπὸ τῶν Μήδων, πρὸς δὲ τὰ Μιθριδατικὰ καὶ τὸν ἐμφύλιον Ῥωμαίων πόλεμον, ἅμα τῷ βωμῷ τὸ πῦρ ἠφανίσθη. ὃ φασι μὴ δεῖν ἀπὸ ἑτέρου πυρὸς ἀναίεσθαι, καινὸν δὲ ποιεῖν καὶ νέον ἀνάστατον ἀπὸ τοῦ ἡλίου φλόγα καθαρὰν καὶ ἀμίαντον. ἐξάπτουσι δὲ μάλιστα τοῖς σκαφείοις, ἃ κατασκευάζεται μὴν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κεκλασμένα, συνιόντα δὲ εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον. ὅταν οὖν θέσιν ἀναστίαν λάβῃ πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε τὰς αὐγὰς πανταχόθεν ἀναπλουμένας ἀθροίζεσθαι καὶ συμπλέκεσθαι πρὸς τὸ κέντρον, αὐτόν τε διακαίει τὸν ἀέρα λεπτυνόμενον, καὶ τὰ κυφόταλα καὶ ξηρόταλα τῶν προσπιπτόντων ὀξέως ἀνάπτει καὶ τὴν ἀντέρεισιν, σῶμα καὶ πληγὴν πυρώδη τοῦ αὐγῆς λαμβανούσης. ἔνιοι μὴν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἱερὰν παρθένων ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο φρουροῦσι πῦρ νομίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἶναί τινα φασὶν ἀθέατα τοῖς ἄλλοις ἱερὰ κρυπτόμενα, περὶ ὧν ὅσα καὶ πυθέσθαι καὶ φράσαι θεμιτὸν, ἐν τοῖς Καμίλλου βίοις γέγραπται. πρῶτον μὴν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι λέγουσιν Γεγανίαν καὶ Βερενίαν, δεύτερον δὲ Κανουλήιαν καὶ Ταρπηίαν· ὕστερον δὲ Σερβίου δύο προσθέντος ἄλλας τοῖς ἀριθμοῖς, διατηρῆσαι μέχρι τοῦ χρόνων τούτων τὸ πλῆθος. ὡρίσθη δὲ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄγνοια τριακονταέτις, ἐν ᾗ τὸν μὲν πρῶτον δεκαετίαν, ἃ χρὴ δρᾶν μανθάνουσι· τὸν δὲ μέσον, ἃ μεμαθήκασι δρᾶσι· τὸν δὲ τρίτον, ἑτέρας αὐταὶ διδάσκουσιν. εἶτα αὐταῖς τῇ βουλομένῃ μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἤδη καὶ γάμου μεταλαμβάνειν, καὶ πρὸς ἕτερον τραπέσθαι βίον, ἀπαλλαγείσῃ τῆς ἱερουργίας. λέγονται δὲ πολλαὶ ταύτην ἀπαστάσαι τὴν ἄδειαν, οὐδὲ ἀπασαμένᾳ χρηστὰ πράγματα συντυχεῖν, ἀλλὰ μετανοίᾳ καὶ κατηφείᾳ συνοῦσαι τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλας εἰς δεισιδαιμονίαν, ὥστε μέχρι γήρως καὶ θανάτου διατελεῖν ἐγκαρτερούσας καὶ παρθενευομένας. ἡμᾶς δὲ μεγάλας ἀπέδωκεν αὐταῖς, ὧν ἐστι καὶ τὸ διαθέσθαι ζώντος ἐξεῖναι παῖδας καὶ τἄλλα πράττειν αὐτὸ πρᾶγμα, ὥσπερ αἱ τοῖ παῖδες. ῥαδιουργοῦσι δὲ πρεσβεύουσαι· κἂν ἀγορμίῳ τινὶ πρὸς θάνατον αὐτῆς συντύχωσιν οὐκ αἱρεῖται· δεῖ δὲ ἀπομόσαι τὴν παρθένον, ἀκούσιον καὶ τυχαίαν γεγενέναι. καὶ οὐκ ἐξεπίτηδες τὴν ἀπόστασιν.

A neq; enim licitum esse, sed nefas putare Romanos pontem sublicium soluere. Dicunt enim hunc ex oraculo quodam totum absq; ferro fuisse clauis ligneis iunctum: lapideus multis seculis pòst ædificatus ab Æmylio quæstore est. Imò sublicium quoq; referunt ab rege Anco Martio Numæ ex filia nepote fuisse excitatum. Pontifex maximus instar est interpretis & vatis: vel potius sacrorum antistitis, qui non tantùm publicarum ceremoniarum agit curam, verùm etiam sacrificia priuata obseruat, & vetat solennia excedere, docetq; quibus hostiis dii colendi vel placandi sint. Insuper virginum Vestalium custos erat, quarum item cõ-
B secrationem & perpetui ignis, quem asseruant hæ, curam & religionem assignant Numæ: siue puram & incorruptam ignis naturam integris & impollutis credidit corporibus, siue infœcundam & sterilem aggregauit virginitati. Siquidem in Græcia quoq; sicubi seruatur æternus ignis, sicut Delphis & Athenis, viduæ extra ætatem positæ nuptiarum, non virgines præsunt ei. Qui si fortè extinctus fuerit, vt Aristionis tyrannide sacra lucerna Athenis, & Delphis templo à Medis incenso, belloq; Mithridatico atque Romanorum ciuili vnà cum ara fuit deletus ignis, negant eum fas esse ex alio ac-
C cendi igne, sed nouum & recentem parandum, eliciendamq; puram ac liquidam ex sole flammam. Succendunt eam scaphiis cauatis in ęqualia latera orthogonia trigonalia, quæ ex circumferentia in vnum centrum sunt deuexa. His soli obuersi radiis vndique flagrantes coguntur & contrahuntur ad centrum. Ita quum ipsum aëra diuidunt attenuatum, tum leuissimum quodq; atq; aridissimum apposito fomentum inflammant extemplo, quòd accipiant reflexione radii corpus & ictum igneũ. Ac nonnulli apud virgines Vestales præter ignem illum æternum depositum nihil arbitrantur: alii
D sacra quædam nulli conspecta alii condita ibi esse. De quibus quatenus audire & dicere fas est, disseruimus in vita Camilli. Primas à Numa sacratas Geganiam & Vereniam perhibent, inde Canuleiã & Tarpeiam, pòst adiecisse duas prioribus Seruiũ: hunc numerum ad nostrum æuum retentum. His Vestalibus virginitas à rege tricennalis prescripta. Eius primo decennio, quæ ad ceremonias pertinent, discunt, medio funguntur sacerdotio, tertio alias instituunt: quo exacto spatio liberum iis est nubere, & relicto sacerdotio aliam instituere vitam. Quam facultatẽ paucas aiunt amplexas, neq;
E fuisse sequutis lætã, sed pœnitentiæ & mœroti per reliquũ vitę implicatas, cęteris religionẽ incussisse vt ad senectutẽ vsq; & mortẽ in virginitate persisterent. Tribuit his ingentes prærogatiuas, inter quas testamenta vel superstite patre nuncupandi ius, & sine tutore vel curatore liberũ rerum suarũ arbitrium, vt quibus tres sunt liberi. Prodeuntibus in publicum lictores apparent. Sicui fortè occurrerint ad supplicium rapto, is mortis pœna eximitur. Iusiurandum autẽ exigitur à virgine, fortuitũ fuisse & inconsultũ nec præmeditatũ occursum.

Is qui ſellam curulem earum ſubit dum vehuntur, necatur. Ob alia peccata virgines Veſtales cæduntur à pontifice maximo. Interdum nudam, quæ deliquit, loco obſcuro & obtenſo velo caſtigat. Stupri vero comperta, iuxta portam quæ dicitur Collina, viua defoditur. Tumulus ibi intra muros terreus eſt, in longum porrectus (agger Latino ſermone vocatur) in eo ædicula ſubterranea extruitur modica, gradus habet quibus deſcenditur ſuperne. In ea lectus ponitur ſtratus & lucerna accenſa, eorum quoq; quæ ad victum ſunt neceſſaria, pauca, vt panis, aqua in ampulla, lac, oleum, quaſi corpus abominentur maximis conſecratum ceremoniis fame conficere. Damnatam lecticæ indunt, atque vndique obnubunt eam, vinciuntq; loris, vt ne vocem quidem mittere illa, quæ valeat exaudiri, queat. Ita eam per forum deuehunt. Decedunt autem via omnes taciti, proſequunturque ſine voce atq; ingenti cum mœſtitia. Neq; eſt ſpectaculum illic vllum magis horrendum, nec triſtior facies ciuitatis vlla alia eſt die. Vbi ad locum illum eſt lectica delata, apparitores ei vincula demunt, pontifex maximus ante ſupplicium, preces quaſdam arcanas tenſis ad cœlum manibus peragit. Inde educit obuolutam, atq; in ſcalis, qua deſcenſus eſt in domunculam, conſtituit, tum auertit ſe cum aliis ſacerdotibus. Poſtquam illa deſcendit, retrahuntur ſcalæ, & ædicula multa iniecta deſuper humo contegitur, donec complanatum ſolum aggeris ſit. Ad eum modum plectuntur quæ ſacram virginitatem imminuerunt. Ferunt Numã ædem quoque Veſtæ ſacro igni orbicularem circumiecisſe, vt ibi aſſeruaretur, adumbrãs non effigiem terræ, quaſi ea Veſta ſit, ſed vniuerſi mundi, cuius in medio ignis ſedem locant Pythagorei, eamque Veſtam nominant & vnitatem. Terram vero non putant immobilem, neque mediam tenere regionem globi, ſed eſſe in gyrum circum ignem ſuſpenſam, neque numerari inter elementa mundi præcipua & prima. Eadem Platonem volunt iam ſenem de terra ſenſisſe, alio eam loco reponentem, medium vero domicilium alteri cuipiam attribuisſe præcellentiori. Pontifices præterea iuſta funebria, quibus opus eſt, præſcribunt, quos edocuit Numa, nihil vt eorum polluere arbitrarentur, ſed vt Deos inferos quoque colerent, qui præſtantiſſimam noſtri partem recipiant, præ cæteris eam quam appellant Libitinam, Deam præſidem eorum quæ defunctis ſunt feralia peragenda, ſiue ea Perſephone, ſiue potius (vt arbitrantur Quiritium eruditiſſimi) Venus ſit, haud male vni virtuti numinis rationem ortus & exceſſus adſcribentes. Idem luctus certis ætatibus & temporibus finiuit: vt puerum trimulo minorem nequis lugeat, maiorem ne plures menſes quam ille annos vixit vſque ad decem: nullam ætatem vltra. Longiſſimam luctus diem decem menſibus terminauit, quod ſpacium viduis quoque abſtinendi à morte viri præfinitum eſt à ſecundis nuptiis. Quæ ante nupſiſſet, ea bouem fœtam illius lege immolabat. Multorum quoque Numa aliorum ſacerdotiorum fuit autor. Eorum duo commemorabo, ex quibus elucet in primis illius religio, Saliorum & Fecialium:

ὁ ὃ ἐπελθὼν κομιζομένων ἐπὶ τὸ φορεῖον ἀποθνήσκει κόλασις δὲ τῶν μὴ ἄλλων ἁμαρτημάτων, πληγαὶ ταῖς παρθένοις, τοῦ μεγίστου ποντίφικος κολάζοντος. ἔστιν ὅτε καὶ γυμνὴν τὴν πλημμελήσασαν, ὀδύνης ἐν παλυσκίῳ τοῦ δατεινομένης. ἡ δὲ τῶν παρθενίαν καταισχύνασα, ζῶσα κατορύττεται, τοῦ δὲ τῶν Κολλίνων λεγομένου πύλιν. ἐν ᾗ ὅστι τὶς ἐντὸς τῶν πόλεως ὀφρὺς γεώδης, τοῦ δατείνουσα πόρρω· καλεῖται δὲ χῶμα ἀμφαλέκτῳ τῇ Λατίνων. ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατάγαιος οἶκος οὐ μέγας, ἔχων ἄνωθεν κατάβασιν. κεῖται ὃ ἐν αὐτῷ κλίνη τε ἐπεστρωμένη, καὶ λύχνος καόμενος, ἀπαρχαί τε τῶν τοῖς τὸ ζῆν ἀναγκαίων βραχεῖαί τινες· οἷον ἄρτος, ὕδωρ, ἐν ἀγγείῳ γάλα, ἔλαιον· ὥσπερ ἀφοσιουμένων τὸ μὴ λιμῷ ἀμαφθείρειν σῶμα ταῖς μεγίσταις καθιερωμένων ἁγνείαις. αὐτὴν ὃ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέμενοι, καὶ καταστεγάσαντες ἔξωθεν καὶ καταλαβόντες ἱμᾶσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξακουστὸν γενέσθαι, κομίζουσι δι' ἀγορᾶς. ἐξίασται ὃ πομπαὶ σιωπῇ, καὶ τοῦ δακέμπουσιν ἄφθογγοι μετά τινος δεινῆς κατηφείας· οὐδὲ ὅστιν ἕτερον θέαμα φοβερώτερον, οὐδὲ ἡμέραν ἡ πόλις ἄλλην ἄγει συγκοτέραν ἐκείνης. ὅτοσν ὃ τοῦ ἐς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς ἐξέλυσαν, ὁ ὃ τῶν ἱερῶν ἔξαρχος, δυὰς χεῖρας ἀπορρήτοις ποιησάμενος, καὶ χεῖρας ἀνατείνας θεοῖς τοῖς τῆς ἀνάγκης, ἐξάγει συγκεκαλυμμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἴκημα κάτω φερούσης· εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων, τῆς δὲ καταβάσης, ἥ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται, καὶ καταχρύπτεται τὸ οἴκημα, γῆς πολλῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὥστε ἰσόπεδον τῷ λοιπῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. οὕτω μὲν αἱ τοιαῦται τὴν ἱερὰν παρθενίαν κολάζονται. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον τοιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ τοῦ φουγάνου· ἀπομιμούμενος οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὗ μέσον οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἵδρυσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο Ἑστίαν καλοῦσιν καὶ μονάδα. τὴν δὲ γῆν, οὔτε ἀκίνητον, οὔτε ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὖσαν, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰωρουμένην οὔτε τῶν πρεσβυτάτων, οὐδὲ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου μορίων ἐπάρχειν. ταῦτα ὃ καὶ Πλάτωνα φασὶ τοῖς πρεσβύτερον γενόμενον ἀμφιγνοεῖσθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ καθεστώσης, τὴν δὲ μέσην καὶ κυριωτάτην ἑτέρῳ τινὶ κρείττονι τοιοῦσαν. οἱ δὲ ποντίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς πάτρια τοῖς χρήζουσιν ἀφηγοῦνται, Νουμᾶ διδάξαντος μηδὲν ἡγεῖσθαι μίασμα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκεῖ θεοῖς σέβεσθαι τοῖς νενομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρων ἐπιδεχομένοις. ἐξαιρέτως δὲ τὴν προσαγορευομένην Λιβίτιναν, ὁτιοῦν τὴν περὶ τοὺς θνήσκοντας ὁσίων θεὸν οὖσαν, εἴτε Περσεφόνην, εἴτε μᾶλλον, ὡς οἱ λογιώτατοι Ῥωμαίων ἐπολαμβάνουσιν, Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς εἰς μίαν δύναμιν θεοῦ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰς τελευτὰς ἀνάπτοντες. αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη κατ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν· οἷον, παῖδα μὴ πενθεῖν νεώτερον τελετοῦς, μηδὲ πρεσβύτερον, πλείονας μιᾶς ὧν ἔβιωσεν ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δώδεκα, καὶ πρωτέρω μηδεμίαν ἡλικίαν. ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. ἡ δὲ πρότερον γαμηθεῖσα, πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας Νουμᾶ διδάξαντος ἱεροσυνάς, βοῶν ἐγκύμονα κατέθυσεν ἐκείνου νομοθετήσαντος. ἔτι δυοῖν μνησθήσομαι, τῆς τεσαλίων, καὶ τῆς τῶν φιτιαλίων, αἳ μάλιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσιν.

οἱ μὲν γὰρ φιτιάλιοι, εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες, ὡς δὴ ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τοὐνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς πράξεως, λόγῳ τὰ νεικη κατέπαυον, οὐκ ἐῶντες κρατύνειν πρότερον ἢ πᾶσαν ἐλπίδα δίκης ἀποκοπῆναι. καὶ γὰρ εἰρηνίαν Ἕλληνες καλοῦσιν, ὅταν λόγῳ μὴ βίᾳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι, λύσωσι τὰς διαφοράς· οἱ δὲ Ῥωμαίων φιτιαλεῖς πολλάκις μὲν ἐβάδιζον ὡς τοὺς ἀδικοῦντας αὐτοὶ πείθοντες δυγνωμονεῖν. ἀγνωμονούντων δ', μαρτυρόμενοι θεοὺς καὶ κατοξύνοντες πολλὰ καὶ δεινὰ καθ' αὑτῶν αὐτοὶ καὶ τῆς πατρίδος, εἰ μὴ δικαίως ἐπεξίασιν, οὕτω κατήγγελλον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. κωλυόντων δ' τούτων, ἢ μὴ συναινούντων, οὔτε στρατιώτῃ θεμιτὸν, οὔτε βασιλεῖ Ῥωμαίων ὅπλα κινεῖν· ἀλλὰ πρὸς τούτων ἔδει τοῦ ἀρχοῦ τοῦ πολέμου δεξάμενον, ὡς δίκαιον, τὰ ἄριστα, τότε σκοπεῖν πρὸς τὸ συμφέροντος. λέγεται δὲ καὶ τὸ Κελτικὸν ἐκεῖνο πάθος τῇ πόλει γενέσθαι τούτων τῶν ἱερῶν πρόξενομηδέντων. ἔτυχον μὲν γὰρ οἱ βάρβαροι Κλουσίνιοις πολιορκοῦντες· ἐπέμφθη δὲ πρεσβευτὴς Φάβιος Ἄμβουστος εἰς τὸ στρατόπεδον, διαλύσεις πράξων ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων. λαβὼν δ' ἀποκρίσεις οὐκ ἐπιεικεῖς, καὶ πέρας θεῖν ἀπὸ τοῦ πρεσβείας οἰόμενος, ἐνεδυνάσατο, ὑπὲρ τῶν Κλουσίνων ὅπλα λαβὼν, προκαλέσασθαι τὸν ἄριστον τῶν βαρβάρων. καὶ μὲν οὖν τῆς μάχης ἐτυχεῖτο, καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευσε τὸν ἄνδρα· γνωρίσαντες δὲ οἱ Κέλτοι, πέμπουσιν εἰς Ῥώμην κήρυκα, τὸν Φάβιον κατηγορήσοντες ὡς ἔκσπονδον καὶ ἄπιστον καὶ ἀκατάγγελτον ἐξενηνοχότος πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. ἐνταῦθα τοῦ μὲν σύγκλητον οἱ φιτιαλεῖς ἔπειθον ἐκδιδόναι τὸν ἄνδρα τοῖς Κελτοῖς· καταφυγὼν δὲ ἐκεῖνος εἰς τοὺς πολλοὺς, καὶ τῷ δήμῳ συνοικίζοντι χρησάμενος, διεκρούσατο τοῦ δίκην. μετ' ὀλίγον δ' ἐπελθόντες οἱ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην πλὴν τοῦ Καπιτωλίου διεπόρθησαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ Καμίλλου μᾶλλον ἀκριβοῦται. τοὺς δ' Σαλίους ἱερεῖς ἐκ τῆς τοιαύτης λέγεται συστῆσαι πρόφασεως· ἔτος ὄγδοον αὐτοῦ βασιλεύοντος, λοιμώδης νόσος πρεσβεύουσα τοῦ Ἰταλίαν ἐτρόπωσε καὶ τὴν Ῥώμην. ἀθυμούντων δ' τῶν ἀνθρώπων, ἰσοῦται χαλκοῦν πέλτην ἐξ οὐρανοῦ καταφερομένην, εἰς τὰς Νουμᾶ πεσεῖν χεῖρας· ὅτι δὴ αὐτῇ θαυμάσιόν τινα λόγον λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὃν Ἠγερίας τε καὶ τῶν μουσῶν πυθέσθαι. τὸ μὲν γὰρ ὅπλον ἥκειν ὅτι σωτηρία τῆς πόλεως, καὶ δεῖν αὐτὸ φυλάττεσθαι, γνωμένων ἄλλων ἕνδεκα καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μορφὴν ἐκείνῳ παραπλησίων, ὅπως ἄπορον εἴη τῷ κλέπτῃ, δι' ὁμοιότητα τοῦ διωκτοῦ ὅτι τυχεῖν· ἐπὶ δ' χρῖσαι μούσας καθιερῶσαι τὸ χωρίον ἐκεῖνο, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸ λειμῶνας, ὅπου τὰ πολλὰ φοιτῶσαι συν διατελοῖσιν αὐτῷ. τῷ δὲ πηγῷ ἢ καταρδεῖ τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς ἑστίαις παρθένοις, ὅπως λαμβάνουσαι καθ' ἡμέραν, ἁγνίζωσι καὶ ῥαίνωσι τὸ ἀνάκτορον. τούτοις μὲν οὖν μαρτυρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τοῦ νόσου, πρόσχημα παυσάμενα. τῷ δὲ πέλτῃ πρεσθέντος αὐτοῦ, καὶ κελεύσαντος ἀμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος, τοῖς μὲν ἄλλοις ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μαμούριον, ἕνα τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐνθεασθαι τῆς ἐμφερείας, καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μηδὲ αὐτὸν ἐπὶ τῶν Νουμᾶν διαγινώσκειν. τούτων οὖν φύλακας καὶ ἀμφιπόλους ἀπέδειξε τοὺς σαλίους ἱερεῖς. σαλιοὶ δὲ ἐκλήθησαν, οὐχ ὡς ἔνιοι μυθολογοῦσι Σαμόθρακες ἀνδρὸς ἢ Μαντινέως ὄνομα σαλίου τὸ ὁπλίον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἀλτικῆς οὔσης, ἣν ὑποδυόμενοι διαπορεύονται τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱερὰς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί, φοινικοῦν μὲν ἐνδεδυμένοι χιτωνίσκον, μίτραις δὲ χαλκαῖς

A siquidem pacis Feciales arbitri fuerunt, qui mea quidem opinione, nomen ex officio suo trahentes disceptatione comprimebant certamina, neque prius quam abscissa omni iuris obtinendi spe ad arma iri finibant. Pacem enim vocant, quum verbis non vi mutuas controuersias diremerunt. Feciales Romani frequenter commeabant ad eos qui iniuriam inferrent, poscebantque res reddi. Si non redderent, Deos testati multa diraque sibi ipsi ac patriæ suæ, ni iuste iniuriam vindicatum irent, imprecabantur: ita indicebant illis bellum. Intercedentibus his aut improbantibus, neq; mi-
B liti licebat neque regi Romano arma mouere, sed ab his auspicandum ei bellum vt iusto duci erat, inde quid expediret, expendendum. Ac cladem quidem illam Gallicam his violatis ceremoniis inuectam vrbi, fama est. Nam quum obsiderent Clusinos barbari, Fabius Ambustus in castra missus legatus fuit ad impetrandam obsessis pacem. Qui durioreaccepto responso, defunctum se munere ratus legationis, præceps arma induit pro Clusinis, ac fortissime dimicantem inter barbaros prouocauit. Obtinuit quidem victoriam oppresso Gallo: verum legentem spolia vbi Galli agnouerunt misso Romam caduceato-
C re vocauerunt Fabium in crimen quod bello non indicto contra ius gentium arma in ipsos tulisset. Ibi agentibus in senatu Fecialibus, vt Gallis dederetur, confugit ad populum Fabius, studioque plebis, perrupit periculum. Mox Galli agmen Romam rapuerunt, vrbemque dempto Capitolio deleuere. Cæterum hæc in historia Camilli explicantur fusius. Saliorum vero hæc proditur origo. Octauo anno regni Numæ, pestilentia quæ per Italiam vulgabatur, vrbem quoque vastabat. Perculsis ciuibus, tradunt peltam æneam in manus Numæ cælitus delapsam, de hac mira
D prædicasse regem, ex Egeria se & Camœnis accepisse, esse ea arma ad salutem vrbis missa & seruanda cum vndecim aliis, quæ pari figura, amplitudine, & forma facienda erant, nequis fur commode propter similitudinem interuertere cælestia valeret. Camœnis item eum consecrandum campum & circumiecta prata, vbi plerumque cum ipso congrediebantur: fontem quo irrigatur campus, sacrandum virginibus Vestalibus, cuius aqua lustrarent & aspergerent quotidie penetralia. His fidem factam narrant ex eo quod morbus statim conquieuerit. Eam peltam obtu-
E lit Numa artificibus, excitauitque eos similes ad effingendas. Torpentibus cæteris Veturium Mamurium insignem opificem ita expressisse effigiem, & imaginem eius repræsentasse, vt ne ipse quidem dignoscere vltra Numa posset. Horum custodes & ministros Salios constituit. Dicti autem Salii sunt, non (vt nonnulli fabulantur) ex nomine Salii viri Samothracis vel Mantinæi, qui armatum tripudium tradidit: verum ab ipso potius tripudio, quod saltando obeunt, quum mente Martio sacras peltas per vrbem ferunt trabeati, balteis latis succincti æneis,
F

galeasque æneas in capite gerentes, ac minutis pugionibus ad peltas concrepantes. Saltatus huius tripudii pedibus efficitur, motus enim edunt in gyrum haud inconcinnos & varios, modulis citatis & frequentibus cum robore & agilitate. Eas peltas ancylia ex figura vocant. Neq; enim circulus est, neq; peltæ orbem, sed habent incisuram lineæ tortuosæ, cuius reflexi sæpius apices, recurrentesq; continenter in se mutuo *ἀγκύλην, id est, curuam*, figuram reddunt, aut à cubito, *quem ἀγκῶνα Græci vocant*, quo gestant ancylia. Hæc Iuba, affectans à Græcis hoc nomen deriuare, prædicat, Potest etiam *ἀπὸ τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς quod superne demissum fuisset*, nomen esse inditum, vel ab ægrorum medela, *quam ἄκεσιν Græci*, vel ab siccitatis liberatione, *αὐχμοὺς* nominant, vel à malorum depulsione, *quæ ἀνάσχεσις dicitur*. Vnde Castorem & Pollucem Athenienses *Ἀνακας* appellant: si vtiq; est ad sermonem Græcum deflectendum. Præmium artis Mamurio tributum autumant fuisse carmen quoddã, quod in illius memoriam Salii tripudio illo peragunt. Sunt qui Veturium Mamurium esse aiunt, qui celebratur: Veterem alii memoriam: Digestis sacris, regiam (quæ etiam hodie ita dicitur) iuxta ædem Vestæ ædificauit, vbi plurimum egit, res diuinas perpetrans, aut instruens sacerdotes, aut cũ iis ex ardore religionis tempus transigens. Alteram habuit domum in colle Quirinali, cuius adhuc locum ostendunt. In pompis & omnibus in supplicationibus sacerdotum antecedebant per vrbem præcones, veriasq; & iustitium indicebant. Siquidem, vt Pythagoreos aiunt non permittere vt obiter quis adoret & supplicet diis, verum vt domo statim mente ad id meditatus accedat, ita censuit Numa decere, nihil vt ciues rei diuinæ audirent vel viderent perfunctorie vel solute, sed vacui curis aliis velut summo negotio religionis aduerterent animum, viasq; à strepitu, crepitu, gemitu, & omnibus quæ comitantur necessarias & vulgares operas, ad sacras præstarent puras: quorum vestigium nonnullũ vel hoc æuo manet Romę. Quum consul auspicatur vel immolat, *Hoc age*, proclamant. Qua voce eos qui assistunt, admonent vt componant se ad id quod agitur. Huius edicta etiam magna ex parte præceptorum Pythagoricorum fuerunt æmula. Sicut illi præcipiebant, *Super chœnicem ne sedeas, Gladio ignem ne verses, Peregre proficiscens ne te conuertas, Diis superis imparia immoles, inferis paria*, quorum cuiusq; sensum tegunt ad vulgus. Eodem modo Numę quædam instituta rationem habent inuolutam, vt sunt illa, *Ne libes diis ex vite non putata, Ne sacrifices sine farre, Circumagas te dum deos adoras, sedeas quum adoraueris.* Quorum duo prima mansuetudinem præcipere, vt pietatis partem, videntur. Conuersio adorantiũ simulacrum orbis mundi dicitur esse. Quin magis videatur, qui adorat deos, quando orientem spectantibus templis auersus est ab ortu, eo se flectere, & mox conuertere ad Deum, orbem conficiens & committens ex ambobus consummationem precum. Nisi quid hercle similiter Ægyptiis rotis inuoluit, & significat hæc figuræ mutatio,

A ὑπεζωσμένοι πλατείας, καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες, ἐγχειρίδιοις ὀμικροῖς τὰ ὅπλα κρούοντες. ἡ δ' ἄλλη τ' ὀρχήσεως, ποδῶν ἔργον ἐστί. κινοῦν δ' ὁπότερα τῶν, ἐλιγμοὺς τινὰς καὶ μεταβολὰς σὺν ῥυθμῷ τάχους ἔχοντι καὶ πυκνότητα μετὰ ῥώμης καὶ κουφότητος ἀποδιδόντες. αὐτὰς δὲ τὰς πέλτας ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν τοῦ περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεφαλαὶ καμπὰς ἔχουσαι, καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν. ἡ δὲ τ' ἀγῶνα τοῦ οὗ τοῦ φέρονται. τοῦτο γὰρ ὁ Ἰόβας εἴρηκε, γλιχόμενος ἐξελληνίσαι τοὔνομα. δύναιτο δ' ἂν τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς τοῦτον ἐπώνυμον γεγονέναι, καὶ τῆς ἀκέσεως τῶν νοσούντων, καὶ τῆς τῶν αὐχμῶν λύσεως, ἔτι δὲ τῆς τῶν δεινῶν ἀναχύσεως. καθ' ὃ καὶ τοῖς Διοσκούροις, ἄνακας Ἀθηναῖοι προσηγόρευσαν. (εἴ γε δεῖ τοῦτο τῷ Ἑλληνικῷ ἐξέλεκτον ἐξάγειν τοὔνομα) τῷ δὲ Μαμουρίῳ λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης, μνήμῃ τινὰ δι' ᾠδῆς ὑπὸ τῶν σαλίων ἅμα τῇ πυρρίχῃ διαφερομένης. οἱ δὲ Οὐετούριον Μαμούριον εἶναί φασι τὸν ἀδόμενον, ἄλλοι Οὐετέρεμ μνείαν, ὅπερ ἐστὶ παλαιὰν μνήμην. ἐπεὶ δὲ διεκόσμησε τὰς ἱερουσύνας, ἐδείματο πλησίον τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ τῷ καλουμένῳ ῥηγίαν, οἷόν τι βασίλειον οἴκημα· καὶ ὃ πλεῖστον αὐτόθι τοῦ χρόνου διέτριβεν, ἱερουργῶν ἢ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ πρὸς διανοίᾳ τινὶ τῶν θείων πρὸς αὐτοὺς διαλεγόμενος. οἰκίαν δ' εἶχεν ἑτέραν πρὸς τῷ Κυρείνῳ λόφῳ, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ὑποδεικνύουσιν. ἐν δὲ ταῖς πομπαῖς, καὶ ὅλως τῶν ἱερέων ταῖς πομπαῖς προηγοῦντο κήρυκες ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐλευθέρειν κελεύοντες, καὶ τὰ ἔργα καταπαύοντες. ὡς γὰρ φασι τοῖς Πυθαγορικοῖς οὐκ ἐᾶν ἐκ παρόδου προσκυνεῖν καὶ προσεύχεσθαι τοῖς θεοῖς, ἀλλ' οἴκοθεν εὐθὺς ὑπὸ τοῦ νοῦν προσιόντας βαδίζειν, οὕτως ᾤετο ὁ Νουμᾶς χρῆναι τοὺς πολίτας μήτε ἀκούειν τι τῶν θείων μήτε ὁρᾶν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστῃ τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν, φόβων τε καὶ πατάγων καὶ στεναγμῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ βαναύσοις πόνοις ἕπεται, καθαρὰς τὰς ὁδοὺς τῆς ἱερουργίας παρέχοντας. ὧν ἴχνος τι μέχρι νῦν διαστέλλοντες, ὅταν ἄρχωσι πρὸς ὄρνισιν ἢ θυσίαις διατείνῃ, βοῶσιν, Ὄκ ἄγε· σημαίνει δὲ ἡ φωνή, Τοῦτο πρᾶττε, συνεπιστρέφουσα καὶ καταχρησμοῦσα τοὺς προσ-

B τυγχάνοντας· ἰῶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων αὐτῷ πολλὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς ἐοικότα. ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρήνουν, ὅπῃ χοίνικος μὴ καθῆσθαι, καὶ μαχαίρᾳ πῦρ μὴ σκαλεύειν, καὶ βαδίζοντας εἰς ἀποδημίας, μὴ μεταστρέφεσθαι, καὶ τοῖς μὲν οὐρανίοις θεοῖς θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις· ὧν ἑκάστου τῷ διάνοιαν ἀπεκρύπτοντο πρὸς πολλούς· οὕτως ἕνια τῶν Νουμᾶ πατρίων ἀπόρρητον ἔχει τὸν λόγον· οἷον, τὸ μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτιμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ ἀλφίτων· καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστρεφομένους, καὶ τὸ καθῆσθαι

C προσκυνήσαντας. τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τῷ γῆς ἐξημέρωσιν ἔοικε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας οὖσαν· ἡ δὲ περιστροφὴ τῶν προσκυνούντων, λέγεται μὲν ἀπομίμησις εἶναι τοῦ κόσμου περιφορᾶς· δόξειε δ' ἂν μᾶλλον ὁ προσκυνῶν, ἐπεὶ πρὸς ἕω τῶν ἱερῶν βλεπόντων ἀπέστρατται τὰς ἀνατολάς, μεταβάλλειν ἑαυτὸν ὁμοῦ καὶ περιστρέφειν ὅπῃ τὸν θεὸν, κύκλον ποιῶν καὶ συνάπτων τῷ ὑπιτελείωσιν τὴν εὐχῆς δι' ἀμφοῖν. εἰ μὴ νὴ Δία τοῖς Αἰγυπτίοις τροχοῖς αἰνίττεται τι καὶ διδάσκει πρὸς πλήσιον ἡ μεταβολὴ τοῦ σχήματος,

ὡς οὐδένος ἐστῶτος τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὅπως ἂν στρέφῃ καὶ ἀνελίττῃ τὸν βίον ἡμῶν ὁ θεός, ἀγαπᾶν καὶ δέχεσθαι προσήκειν. Ὃ δὴ καθέζεσθαι προσκυνήσαντας, οἰωνισμὸν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιότητα τῆς εὐχῆς καὶ δαιμονίου τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι. λέγουσι δὲ καὶ πράξεων διοεισμὸν εἶναι τῶν ἀπάντων. ὡς οὖν τῇ προτέρᾳ πράξει πέρας ἐπιθέντας καθέζεσθαι πρὸς τοὺς θεοὺς, ἵνα ἑτέρας πάλιν δεηθῶμεν παρ' ἐκείνων λάβωσι. δυνάται δὲ καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις ὁμολογεῖν, ἐθίζοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου μὴ ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τὸ θεῖον ἐντεύξεις ἐν ἀσχολίᾳ καὶ παρέργῳ, οἷς ἀπεύδοντας, ἀλλ' ὅταν χρόνον ἔχωμεν καὶ σχολὴν ἄγωμεν, ἐκ δὴ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ θεῖον, οὕτως ἡ πόλις ἐγεγόνει χρηστὴς καὶ κατεπραμμένη τῶν τοῦ Νουμᾶ δυνάμει, ὥστε μύθοις ἐοικότας τὴν ἀπιστίαν λόγους προσδέχεσθαι, καὶ νομίζειν μηδὲν ἄπιστον εἶναι μηδὲ ἀμήχανον ἐκείνου βουληθέντος. λέγεται γοῦν ποτε καλέσας ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν, σκεύη τε φαῦλα καὶ δεῖπνον εὐτελὲς πάνυ προθεῖναι καὶ δημοτικόν. ἀρξαμένων δὲ δειπνεῖν, ἐμβαλὼν λόγον ὡς ἡ θεὸς ἥ συνέστιν, ἧκοι πρὸς αὐτὸν, αἰφνίδιον ἐπιδεῖξαι τόν τε οἶκον ἐκ κτημάτων πλήρη πολυτελῶν, καὶ τὰς τραπέζας ὀψῶν τε πανοδαπῶν καὶ προσκυνῶν δαψιλοῦς γεμούσας. πᾶσαν δὴ ἐπῆρβέβλητο ἀπορία τὸ ἐπὶ τῇ τοῦ Διὸς ὁμιλίᾳ ἐστεφανωμένον. μυθολογοῦσι γὰρ εἰς τὸν Ἀβεντῖνον λόφον, οὔπω μέρος ὄντα τῆς πόλεως, οὐδὲ συνοικούμενον, ἀλλ' ἔχοντα πηγάς τε δαψιλεῖς ἐν αὐτῷ καὶ νάπας σκιερὰς, φοιτᾶν δύο δαίμονας, Πῖκον καὶ Φαῦνον, οἷς τὰ μὲν ἄλλα σατύροις ἢ τινι τῶν ἱππείων γένει προσεικάσαι· δυνάμει δὲ φαρμάκων καὶ δεινότητι τῆς περὶ τὰ θεῖα γοητείας, λέγονται ταὐτὰ τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων προσαγορευθεῖσιν Ἰδαίοις δακτύλοις σοφιζόμενοι πρεσβεῖαι τῶν Ἰταλίαν. τούτοις φασὶ χρώσασθαι τὸν Νουμᾶν, οἴνῳ καὶ μέλιτι κεραίσαντα τῷ κρήνῃ ἀφ' ἧς ἔπινον συνήθως. ληφθέντας δὲ, πολλὰς μὲν ἰδέας τρέπεσθαι, καὶ μετεκδύεσθαι τὴν αὐτῶν φύσιν, ἀλλόκοτα φάσματα καὶ φοβερὰ τῆς ὄψεως προβαλλόμενοις. ἐπεὶ δὲ ἔγνωσαν ἐαλωκότες ἰσχυρὰν καὶ ἄφυκτον ἅλωσιν, ἄλλά τε προθεσπίσαι πολλὰ τῶν μελλόντων, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς κεραυνοῖς ἐκδιδάξαι καθαρμὸν, ὃς ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ κρομμύων, καὶ τειχῶν, καὶ μαινίδων. ἔνιοι δὲ τοὺς δαίμονας φασὶν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμὸν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν καταγαγεῖν τὸν Δία μαγεύσαντας· τὸν δὲ θεὸν ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾷ, προστάσσειν ὡς χρὴ γενέσθαι τὸν καθαρμὸν κεφαλαῖς. ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾶ, κρομμύων, εἰπεῖν, σὺν θεῷ πτῶν. τὸ δὲ αὖθις ἐκφέρεσθαι τὸ τοῦ προσώπατος δεινὸν, ἐπιφέρεσθαι, θρίξιν ἀποκειναμένου δὲ τοῦ Διὸς ἐμψυχίας, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμᾶν μανίσι· ταῦτα λέγειν ὑπὸ τῆς Ἡγερίας δεδιδαγμένον. καὶ τὸν μὲν θεὸν ἀπελθεῖν ἵλεω γενόμενον, τὸν δὲ τόπον, ἱλίκιον ἀπ' ἐκείνου προσαγορευθῆναι, καὶ τὸν καθαρμὸν οὕτω συντελεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὖν τὰ μυθώδη καὶ γοητικὰ τῶν τότε δυνάμεσιν ἐπιδείκνυται θαῦμα πρὸς τὸ θεῖον, ὡς ὁ νόμος αὐτοῖς ἐπεποίησεν. αὐτὸν δὲ τὸν Νουμᾶν οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον αἰωρεῖσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε καὶ προσαγγελίας αὐτῷ ποτε γενομένης ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μεθέσθαι, καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ δὲ θύω. πρῶτον δέ φασι καὶ πίστεως καὶ τέρμονος ἱερὸν ἱδρύσασθαι, καὶ τὴν μὲν πίστιν ὅρκον ἀποδεῖξαι Ῥωμαίοις μέγιστον. ᾧ χρώμενοι μέχρι νῦν διατελοῦσιν. ὁ δὲ τέρμων, ὅρος αὐτῷ εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν ὁρισμοὺς, νῦν μὲν ἔμψυχα· τὸ παλαιὸν δὲ ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία,

A nihil esse in rebus humanis stabile, sed quo verterit & voluerit vitam nostram Deus, contentos esse nos & boni debere consulere. Considere ab adoratione, omen esse dictitant ratarum precum, & felicitatis in posterum durabilis. Aiunt etiam hanc requiem dispertitionem esse negotiorum, quasi actionibus explicatis prioribus consideant coram diis, vt auspicentur ab iisdem alias. Nec vero impedit quicquam quin hoc cum superioribus congruat, assuefaciente nos legislatore, ne pacem Deum occupati, vel in transcursu velut properantes poscamus, sed vbi vacat & otium est. Ex huiuscemodi disciplina ad religionem ita placida ciuitas

B euasit, ita expauit Numæ virtutem, multa vt noua reciperet non abhorrentia à fabulis, nihil rata absonum aut impossibile, quod ille susciperet. Fertur ille aliquando frequentes ciues inuitasse ad epulum, sordidaque vasa & cœnam plane frugalem plebeiamq; apposuisse. Cœpta cœna intulisse sermonem, deam sibi familiarem adesse, ac repente domum ostendisse poculis instructissimam pretiosissimis, mensasque epulis variis atque apparatu magnifico affluentes. Omnem vero excessit fidem quod de eius cum Ioue proditum est colloquio.

C Fabulantur enim duos lares, Picum & Faunum in montem Auentinum, quum nondum comprehensus muris esset vel habitaretur, fontibus autem largis scateret & lucos haberet opacos, commeare solitos. Hos cętera Satyris aut Titanum genti comparaueris: at medicamentorum facultate, præstigiarumq; magicarum technis similia dicunt Idæis dactylis, vt Græci vocant, commentos peragrasse Italiam. Eos Numam autumant comprehendisse, quum fontē, ex quo potare solebāt, vino miscuisset & melle. Captos in varias se vertisse formas, effigiem suam deposuisse, nouasq; induisse & horrendas imagines. Verum vbi teneri se valido nexu

D & inenodabili senserunt, cum alia multa præcinuisse futura, tum fulgurum procurationem, quæ in hanc diem cepis, crinibus, & mænis peragitur, monstrasse. Alii negāt illos lares prodidisse ei hanc procurationem, sed eos Iouem cœlo deuocasse incantamentis, atq; hunc infensum præcepisse Numæ vt capitibus procuraret. Quum exciperet Numa, *Ceparumne?* dixisse eum, *Hominum*, Numam autem denuo præcepti diritatem auertentem interrogasse, *Crinibusne?* At quum respondisset Iupiter, *Animatis:* tum Numam, vt ita diceret, instructum ab Egeria addidisse, *Mænis*, ac discessisse Iouem propi-

E tium. Locum vero Elicium ab illo appellatum quasi Ilicium, quod ἵλεως Græce propitium significet. Atque procurationem ad eum modum peragi. Fabulosa hæc & ridicula hominum illius seculi studiū religionis, quod excitabat assuetudo, indicant. Ipse Numa (vt ferunt) adeo fuit diuina fiducia fretus, vt quū ei aliquando adesse hostes annūtiatū esset, arridens dixerit, *Ego vero sacra facio.* Hūc memorant primū Fidei & termini templa excitauisse. Fidem aūt constituisse Romanis maximū iusiurandum, quod etiamnum obseruant. Termino

F publice & priuatim in finibus agrorum immolant hoc tempore animalia: olim hostia erat inanima?

docente Numa debere eos Deum Terminalem, quum pacis sit præses & arbiter iustitiæ, cæde purum esse. Videtur vero plane hic rex agrum Romanum terminasse, quum noluisset Romulus mēsura proprii prodere rapinam alieni: siquidem cōpedes terminos esse, si seruarentur, virium, & iniuriæ indicium, si non seruarentur. Neq; sane latus initio ager fuit Romanus, sed eum magna ex parte quæsiuit Romulus bello, quem diuisit totum Numa egenæ plebi, quo præcisa iniuriæ necessitate inferendæ, inopia, traductum ad colendos agros populum arua mitigarent. Quippe institutum aliud nullum tam acrem amorem & celerem inducit pacis, quam vita rusticana, quæ ex audacia bellica, quatenus propugnatio postulat proprii, retinet, libidinem violentiæ & rapiendi resecat. Quāobrem agriculturæ Numa & quietis illecebris implicans ciues, atq; hanc vt morum magistram potius quam opulentiæ conciliatricem amplectens, distribuit agrum in partes, quas pagos vocauit. singulisq; custodes præfecit & arbitros. Interim inspexit ipse eos, atq; ex operibus coniecturam capiens de moribus ciuium, alios ad honores & autoritatem prouehebat, socordes & ignauos castigabat probris & conuitiis. Præ cæteris eius institutis commendatur populi per artificia centuriatio. Nam ciuitas quum ex duabus constare gentibus (sicut diximus) videretur, vel distaret potius, neq; vllo modo coalescere in vnum sustineret, nec quasi eluere illas factiones & discrimen, sed certaminibus assiduis partium & contentionibus conflictaretur, reputans corpora rigida, & quæ per se cōmiscentur ægre, temperari mutuo comminuta & concisa, atq; exiguis portionibus coire, interesse putauit vt multitudinem in plures dissecaret partes, vtq; coniiceret ex his in alia discrimina, atq; ita primum ingens illud dissidium obliteraret distractum in minuta. Diuisit autem ciuitatem per artes tibicinum, aurificum, fabrum, tinctorum, sutorum, coriariorum, ærariorum, figulorum: reliquas artes in vnum coegit, fecitque ex omnibus corpus vnum, collegiaque & concilia atq; sacra cuiq; sectæ decentia attribuit. Ita primum sustulit ex vrbe factiones, ne hi Sabini, illi Romani, hi Tatii, illi haberentur & vocarentur Romuli ciues. Atq; hæc distractio consensus & temperamentum est cum omnibus omnium facta. Laudatur item interacta eius correctio legis, qua patri ius erat liberos distrahendi, à qua excepit eos qui in matrimonio essent, si contraxissent patris consensu & iussu nuptias. Durum enim existimauit tanquam libero collocatam matrimonium tenere serui. Libauit & siderum rationem, non consummate quidē nec pingui tamen Minerua. Nam Romuli regno menses habuerunt temere confusos, quum partim nec viginti dierum, partim quinque & triginta, alios plurium computarent, rudesque discrepantis cursus lunæ & solis vnum hoc tenerent, vt esset annus CCCLX. dierum. Numa inæqualitatis variationem vndecim diebus animaduertens discrepare, quod lunaris ttecentis quinquagintaquatuor diebus constet, solaris vero expleat CCCLXV, geminatis vndecim hisce diebus,

A Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος ὡς χρὴ τὸν ὅριον θεὸν, εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιοσύνης μάρτυρα εἶτα φόνου καθαρὸν εἶναι. δοκεῖ δὲ καὶ ὅλως αὐτὸς ὁρίσαι τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς, Ῥωμύλου μὴ βουληθέντος ὁμολογῆσαι θαι τῷ μέτρῳ τὴν οἰκείαν, τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀλλοτρίας. δεσμὸν γὰρ εἶναι τῆς δυνάμεως τὸν ὅρον, αἱ φυλάττηται, μὴ φυλαττόμενον δὲ, τῆς ἀδικίας ἔλεγχον. οὐ μὴν οὐδὲ τὴν δαψιλῆς χώρα τῇ πόλει καθ' ἀρχὰς, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αἰχμῇ προσεκτήσατο Ῥωμύλος· καὶ ταύτην πᾶσαν ὁ Νουμᾶς διένειμε τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκην ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀπορίαν, καὶ βέπων ὅπῃ γεω-

B γίαν τὸν δῆμον, ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξημερούμενον. οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων οὕτως ἔρωτα δριμὺν εἰρήνης ἐνεργάζεται καὶ πάχυ, ὡς ὁ ἀπὸ γῆς βίος, ἐν ᾧ καὶ τὴν πολεμικὴν ὑπολαμβάνει τὸ μὴ ἐπιφορμαχητικὸν τῶν οἰκείου δεομένῃ καὶ πάρεστι, δι' εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν ἀνειμένον ἐκκεκοφέναι. διὸ καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμᾶς οἷς εἰρήνης φίλτρον ἐνεμίξατο τοῖς πολίταις, καὶ μᾶλλον ὡς ἠθοποιὸν ἢ πλουτοποιὸν ἀγαπήσας τέχνην, εἰς μέρη τὴν χώραν διεῖλεν, ἃ πάγους προσηγόρευσε, καθ' ἕκαστον ἐπισκόπους ἔταξε καὶ πρεσβύτερους. ἔστι δ' ὅτε καὶ

C αὐτὸς ἐφορῶν καὶ τεκμαιρόμενος ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς μὲν εἰς τιμὰς καὶ πίστεις ἀνῆγε, τοὺς δὲ ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς ψέγων καὶ κακίζων, ἐσωφρόνιζε. τῶν δ' ἄλλων αὐτῷ πολιτευμάτων ἢ κατὰ τέχνας διανομὴ τῶν πλήθους μάλιστα θαυμάζεται. τῆς γὰρ πόλεως ἐκ δυοῖν γενῶν (ὥσπερ εἴρηται) συνεστάναι δοκούσης, διεστώσης δὲ μᾶλλον, καὶ μηδενὶ τρόπῳ μιᾶς γνώμης βουλομένης, μηδὲ οἷς ἐξαλείψαι τὴν ἑτερότητα καὶ διαφορὰν, ἀλλὰ συγκρουσεις ἀπαύστοις καὶ φιλονεικίας τῶν μερῶν ἐχούσης, διανοηθεὶς ὅτι καὶ

D τῶν σωμάτων τὰ φύσει δύσμικτα καὶ σκληρὰ κατατριβόντες, καὶ διαιρούντες, ἀναμιγνύουσιν, ὑπὸ σμικρότητος ἀλλήλοις συμβαίνοντα μᾶλλον, ἔγγυς κατατεμεῖν τομὰς πλείονας τοῦ σύμπαντος πλήθους· ἐκ δὲ τούτων, εἰς ἑτέρας ἐμβαλὼν διαφορὰς, τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μεγάλην ἀφανίσαι, τὴν ἐλάττοσιν ἐν διαπαρεῖσαν· ἐν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας, αὐλητῶν, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφέων, σκυτοτόμων, σκυτοδεψῶν, χαλκέων, κεραμέων. τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας εἰς ταὐτὸ συναγαγὼν, ἓν αὐτὸ ἐκ πασῶν ἀπέδειξε σύστημα. κοινωνίας δὲ καὶ συνόδοις καὶ θεῶν τιμαῖς ἀποδοὺς ἑκάστῳ γένει πρεπούσας, τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνεῖλε

E τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν, Σαβίνους, τοὺς δ', Ῥωμαίους· καὶ τοὺς μὲν, Τατίου, τοὺς δ', Ῥωμύλου πολίτας. ὥστε τὴν διαίρεσιν διήρμοσέν καὶ ἀνάμιξιν πάντων γνήσιον πρὸς πάντας. ἐπαινεῖται δὲ τὴν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τὸν νόμον διόρθωμα, τὸν διδόντα τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας πιπρᾶσκειν ὑπεξελομένοις τοὺς γεγαμηκότας, εἰ τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύοντος ὁ γάμος γένοιτο. δεινὸν γὰρ ἡγεῖτο τὸν ὡς ἐλεύθερον γεγαμηκότα γυναῖκα, δούλῳ συνοικεῖν. ἥψατο δὲ καὶ περὶ τὴν οὐρανίου περιγραμματείας, οὔτε ἀκριβῶς οὔτε πάντα

F πάσιν ἀθεωρήτως. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλόγως ἐχρῶντο τοῖς μηνὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν, οὐδὲ εἴκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δ', πέντε καὶ τριάκοντα, τοὺς δὲ, πλείονων λογιζόμενοι· τὴν δὲ γινομένης ἀνωμαλίας περὶ τὸν σελήνην καὶ τὴν ἥλιον ἔννοιαν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἐν μὴ φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται Νουμᾶς δὲ τὸ ἀλλάγμα τὴν ἀνωμαλίας, ἡμερῶν ἕνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὡς τὸν μὲν σελήνιακὸν τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τὸν δ' ἡλιακὸν, τριακοσίας ἑξήκοντα πέντε, τὰς ἕνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων,

ἐπήγαγε παρ' ἑαυτὸν ὅτι τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὸν ἐμ- A
βόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερκιδῖνον καλούμενον, εἴκοσι καὶ
δυοῖν ἡμέραιν ὄντα. καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῦ ἴαμα τῆς ἀνωμαλίας,
μειζόνων ἔμελλεν ἰαμάτων δεήσεσθαι. μετέκινησε δὲ καὶ τὴν τά-
ξιν τῶν μηνῶν· τὸν γὰρ Μάρτιον πρῶτον ὄντα, τέταρτον ἔταξε, πρῶ-
τον δὲ τὸν Ἰανουάριον, ὃς ἦν ἑνδέκατος ὅτε Ῥωμύλου, δωδέκα-
τος καὶ τελευταῖος, ὁ Φεβρουάριος, ᾧ νῦν δευτέρῳ χρῶνται.
πολλοὶ δὲ εἰσιν οἱ καὶ προσθεῖναι τούτοις ὑπὸ Νουμᾶ τοὺς
μηνᾶς λέγουσι, τόν τε Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον, ἐξ ἀρ-
χῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μησὶν εἰς τὸν ἐνιαυτόν. ὡς ἔνιοι τῶν βαρ-
βάρων, τρισὶ, καὶ τῶν Ἑλλήνων, Ἀρκάδες μὲν τέσσαρσιν, ἐξ B
ὧν, Ἀκαρνᾶνες· Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτὸς, εἶτα
τετράμηνος, ὥς φασι. διὸ καὶ νεωτάτην χώραν οἰκοῦντες
ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ πλῆθος ἀμήχανον ἐτῶν ὅτι τῶν
γενεαλογίαις καταφέρουσιν, ἅτε δὴ τοὺς μηνᾶς εἰς ἐτῶν ἀρι-
θμὸν πιθέμενοι. Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δέκα μηνᾶς εἰς τὸν ἐνιαυ-
τὸν ἔταττον, ὁ δωδέκατος, τεκμήριον ἡ τοῦ τελευταίου προσηγο-
ρία. δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρι νῦν καλοῦσιν. τὸν δὲ Μάρτιον
πρῶτον ἡ τάξις ἐκάλει· τὸν γὰρ ἀπ' ἐκείνου πέμπτον, ἐκά-
λουν πέμπτον· ἕκτον δὲ, τὸν ἕκτον, καὶ τὸν ἄλλον ἑξῆς ὁμοίως
ἕκαστον. ἐπεὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον πρὸ τοῦ Μαρ-
τίου πιθεμένοις συνέβαινεν αὖθις τὸν εἰρημένον μῆνα, πέμπτον
μὲν ὀνομάζειν, ἕβδομον δὲ ἀριθμεῖν. ἄλλως δὲ καὶ λόγον εἶχε,
τὸν Μάρτιον Ἄρεϊ καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, πρῶ-
τον ὀνομάζεσθαι. δεύτερον δὲ, τὸν Ἀπρίλλιον, ἐπώνυμον ὄντα
τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ θύουσί τε τῇ θεῷ, καὶ ταῖς καλαῖς δαῖς
ἐστεφανωμέναι αἱ γυναῖκες μυρσίνῃ λούονται. τινὲς δὲ οὐ λέγο-
ὙΑφροδίτῃ τὸν Ἀπρίλλιον φασὶν, ἀλλ' ὥσπερ ἔχει τοὔνομα
φιλόν, Ἀπρίλλιον κεκλῆσθαι τὸν μῆνα, τῆς ἐαρινῆς ὥρας
ἀκμαζούσης, ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα πρὸς βλαστοὺς
τῶν φυτῶν. τοῦτο γὰρ ἡ γλῶττα σημαίνει. τῶν δὴ ἐφεξῆς τὸν D
μὲν, Μάϊον καλοῦσιν, ἀπὸ Μαίας. (Ἑρμῇ γὰρ ἀφιέρωται)
τὸν δὲ Ἰούνιον, ἀπὸ τῆς ὥρας. εἰσὶ δέ τινες οἱ τούτοις ἡλικίας
ἐπωνύμοις εἶναι λέγοντες πρεσβυτέρας καὶ νεωτέρας. μαϊόρης
γὰρ οἱ πρεσβύτεροι παρ' αὐτοῖς, ἰουνιόρης δὲ οἱ νεώτεροι καλ-
οῦνται. τοὺς δὲ λοιπὸν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξεως, ὥσπερ ἀριθμοῦν-
τες, ὠνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον, ἕβδομον, ὄγδοον, ἔνατον, δέκα-
τον· εἶτα ὁ πέμπτος ἀπὸ Καίσαρος τοῦ καταγωνισαμένου Πομ-
πήϊον, Ἰούλιος· ἕκτος δὲ, Αὔγουστος, ἀπὸ τοῦ δευτέρου μὲν ἄρ-
ξαντος, Σεβαστοῦ δὲ ὀνομασθέντος ὠνομάσθη. τοὺς δὲ ἐφεξῆς
Δομετιανὸς εἰσεποίησε τῇ αὐτοῦ ἐπωνυμίας οὐ πολὺν χρό- E
νον· ἀλλὰ τάχ' αὐτῷ ἀναλαβόντες πάλιν, ἐκείνου σφαλέντος,
ὁ μὲν, ἕβδομος, ὁ δὲ, ὄγδοος, καλοῦνται. μόνοι δ' οἱ τελευταῖοι
δύο τὸν ἀπὸ τῆς τάξεως κλῆσιν ὥσπερ ἔχον ἐξ ἀρχῆς διε-
φύλαξαν. τῶν δὲ ἀπὸ Νουμᾶ προσθέντων ἢ μετατε-
θέντων, ὁ μὲν Φεβρουάριος, οἷς καθάρσιος αὐτῆς εἶναι· καὶ γὰρ
ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φυτοῖς ἐναρίζουσι τότε,
καὶ τὸν τῶν λουπερκαλίων ἑορτὸν εἰς τὰ πολλὰ καθαρ-
μῶν προσεσκεῦται τελοῦσιν. ὁ δὲ πρῶτος Ἰανουάριος, ἀπὸ τοῦ
Ἰανοῦ. δοκεῖ δέ μοι τὸν Μάρτιον ὁ Νουμᾶς ἐπώνυμον ὄντα F
τοῦ Ἄρεος ἐκ τῆς πρεσβείας μεταστῆσαι, βουλόμενος ἐν
πόνῳ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως πρεσβεύειν τὸν πολι-
τικόν. ὁ γὰρ Ἰανὸς ἐν τοῖς παλαιοῖς πόνοις, εἴτε δαίμων εἴτε
βασιλεὺς γενόμενος, πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς, ἐκ τοῦ θηριώδους καὶ ἀγρίου λέγεται μεταβαλεῖν τὸν διαιτάν. καὶ διὰ
τοῦτο πλάττουσιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἕτερον ἐξ ἑτέρας τῇ βίᾳ προεποιήσατο τὸν μορφὸν καὶ θέσιν.

ὅτι δὲ

A mensem intercalarem duorum & vigintidierum, quem Mercidinũ vocant Romani, mensi Februario altero quoque anno inseruit. Cæterum hoc eius remedium imparitatis opem requirebat maiorem. Ordinem etiam retexuit mensium, ac Martium, qui erat primus, tertio loco posuit. Primum locauit eum qui fuerat sub Romulo vndecimus, Ianuarium. Duodecimus & vltimus tunc Februarius erat, quem nunc habent secundum. Plerique tamen adiunctos quoque ab Numa hos contendunt Ianuarium & Februarium, ab exordio constitisse decem mensibus annum, vt apud nonnullos barbaros tribus, & in Græcia apud Arcadas B quatuor, sex in Acarnania, Ægyptiis menstruus annus fuit, mox quadrimestris, vt ferunt. Qui quamuis regionem colant maxime nouitiam, habentur vetustissimi, & numerum annorum in annalibus suis infinitum supputant, mensibus inter annos annumeratis. Nam Romanos quidem in menses decem, non duodecim, annum descripsisse docet postremi vocabulum, quem nominant Decembrem. Martium ordine dictum primum ex eo liquet, quod eum qui est ab hoc quintus Quintilem appellent, sextum quoq; Sextilem, & ita deinceps reliquos. Si vero Martio Ianuarium & Febru- C arium prætexuissent, oportuisset vt Quintilem quidem nuncupassent eum, sed reposuissent eum in numero septimum. Et quidem verisimile sit, dicatum à Romulo Martiũ, dictum ab eo simul primum fuisse, secundum Aprilem. qui nomen à Venere, quam Ἀφροδίτην nominant Græci, traxit: quo mense faciunt huic sacrum, mulieresque calendis redimitæ myrteis coronis lauant. Quidam non à Venere nomen sortitum, sed quia vox tenuis est, ideo Aprilem ferunt denominatũ hunc mensem, quod vere tunc adulto, plantarum germina aperiat. Id linguæ Romanæ consentiens est. Proximũ D dicunt à Maia Maium: Mercurio enim sacer est. Iunium à tempore anni. Sunt nonnulli qui ab ætatibus indita his nomina ferant. dicuntur enim qui grauiore ætate sunt, maiores: iuniores, qui minores. Residuorum mensium quenq; ab ordine sicut numerauerunt, ita nominarunt, Quintilem, Sextilem, Septembrem, Octobrem, Nouembrem, Decembrem. Post Quintilis à Cæsare qui deuicit Pompeium, Iulius: Sextilis à secundo principe cui cognomen fuit Augusto, vocabulum habuit. Succedentes appellationibus suis transnominauit Domitianus, verum haud id diu. Quo trucidato recepe- E rũt suas, atq; alter Septẽber, alter vocatur October. Nouissimi soli, quod à primo nomen habuerunt ex ordine seruauere. Illi autem qui adiecti à Numa vel traducti fuerunt, Februarius, quasi lustralis sit. Februo enim Purgo significat: plantasq; expiant eo tempore, & Lupercalia (quod solenne lustrationis pene est æmulum) celebrant. Primus ab Iano dictus est Ianuarius. Me quidem tenet opinio, Numam Martium à Marte appellatum primo loco mouisse, quod artes ciuiles studeret vbiq; præferre bellicis. Nam Ianus inter primos vel lares vel reges, ciuilium artium fuit cultor, vitamque feram atque immitem dicitur immutauisse. F Vnde bifrontem fingunt eum, quod aliam ex alia faciem rationemque accommodauerit vitæ.

Est eius templum Romæ bifore, quod Martis ianuam vocant. Hoc aperiri bello, & claudi pace cõposita, solenne est: quod quidem difficilis est exẽpli & rari. quia perpetuò ob latitudinẽ implicatũ est imperium bello, dum cum circunfusis vndiq; barbaris nationibus colluctatur. Tantùm Cæsaris Augusti æuo, oppresso Antonio, fuit clausum, & antè non diu M. Attilio & Tito Manlio consulibus, sed mox fuit armis motis reseratum. Numa regnante nunquam visum est patuisse, sed tres & quadraginta continuos annos mansit occlusum: ita res bellica prorsus & vndiquaq; conticuit. Non solùm enim cicuratus & demulcitus populus Romanus iustitia & placiditate regis fuerat: sed & circumiectæ ciuitates quasi aura quadam & vento salubri illinc afflatæ, cœperunt inuertere se, ac desiderio fuerunt capti omnes iustitiæ, pacis, agrorũ colendorum, liberorum in otio educandorũ & venerandorum deorũ: festi dies, ludi, conuiuia, inuitationesq; tutò inter se commeantium & conuersantium Italiam tenebant, omni virtute & æquitate tanquam ex Numæ fonte sapientiæ ad omnes permeante, & permanante illius tranquillitate, vt nec grandiloquentię poëticæ consurgere ad illorũ temporum conditionem valuerint qui canunt

Hastæ vbi prælongæ, & durorum acies gladiorum
Fæda situ nimio, obducta & rubigine squallent,
Nec tuba dat sonitum, inq; aurem dormitur vtranq;
Securè.--

Neq; enim bellum vel seditio vlla, neq; nouatio in rep. Numa regnante extitisse refertur, neq; aduersus illum ipsum odium vllum vel liuor, vel ex affectatione regni insidiæ vel conspiratio hominum. Cæterùm siue deorum metus pro eo (vt putabatur) excubantium, siue virtutis reuerentia, siue fortuna secunda vitam hominum ab omni labe seruans eius regno immunem & integram, clarum dedit exemplum & testimonium voci Platonis, quam ille non paucis seculis pòst non dubitauit de rep. proferre, Tunc demum solutos malis mortales & liberatos fore, si fortè diuinitus regia potẽtia cum mente copulata philosophica, valentiorem improbitate virtutem & superiorem reddidisset. Etenim beatus reuera est vir sapiens. Beati etiam auditores sermonum, qui ex ore promanant sapientis. Nec fortasse vi opus ibi sit, nec minis ad multitudinem, imò ipsi virtutem quam in illustri & claro exemplo vita imperantis cernunt, euadunt sponte sapientes, seq; ad innocentem, & beatam vitam, in amicitia & concordia mutua coniuncta cum iustitia & temperantia componunt, in qua optimus est omnis præsidii finis, & dignissimus omnium ille regno sit, qui ad eam vitam & statum deducere valet populares. Hæc præ cæteris videtur Numa perspexisse. De liberis eius & vxorib. in diuersum trahunt autores. Alii coniugẽ eum præter Tatiam non habuisse, neq; liberos extra vnam filiam Pompiliam dicunt sustulisse. Alii supra hanc quatuor alios habuisse filios edunt, Pomponem, Pinum, Calpum, & Mamercum, quorum vnumquenque prosapiam & claræ successionem gentis reliquisse. Pomponis enim esse Pomponios sobolẽ, Pini Pinarios, Calpi Calpurnios, Mamerci Mamercios:

A ἔστι δ' αὐτοῦ καὶ νεὼς ἐν Ῥώμῃ δίθυρος, ὃν πολέμου πύλας καλοῦσι. νομίζεται γὰρ ἀνεῴχθαι μὲν αὐτὸν ὅτῳ ἡ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δ', εἰρήνης γενομένης. ὁ δὲ χαλεπὸν. ἢ καὶ σπανίως γινόμενον, ἀεί τινι συνηρτημένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις ἔθνεσι βαρβάροις ἀντείρει δούσης. πλὴν ὅτι γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον· καὶ πρότερον, ὑπατεύοντων Μάρκου Ἀτιλίου καὶ Τίτου Μανλίου χρόνον τινὰ πολύν· εἶτα αὖθις ἀνεῴχθη πόλεμου συρραγέντος. ἀλλ' ὅτι γε τοῦ Νουμᾶ βασιλείας ὑδεμίαν ἡμέραν ἀνεῳγμένος ὤφθη, τεία δὲ καὶ τεσσαρακόντα ἔτη συνεχῶς

B ἔμεινε κεκλεισμένος. ὅτως ἐξήρητο πρωτεῖα τὰ τοῦ πολέμου, καὶ πανταχόθεν. οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο καὶ κατακεκήληθο τῇ δικαιοσύνῃ καὶ προθύμῳ τοῦ βασιλέως δῆμος, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ὥσπερ αὔρας τινὸς ἐκεῖθεν ἢ πνεύματος ὑγιεινοῦ φέροντος, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰσέρρυη πολλοὺς εὐνομίας καὶ εἰρήνης, καὶ γῆς φιλεύδου, καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβεσθαι θεούς. ἑορταὶ δὲ καὶ θαλίαι, καὶ παρ' ἀλλήλοις ἀδεῶς ἰόντων καὶ ἀναμιγνυμένων ὑποδοχαὶ καὶ φιλοφροσύναι τὴν Ἰταλίαν κατεῖχον, οἷς ἐκ πηγῆς τῆς Νουμᾶ σοφίας, τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἐ-

C πεισρεόντων εἰς ἄπαντας, καὶ διαδεδεγμένης τοῦ βελτίστου γαλήνης. ὥστε καὶ τὰς ποιητικὰς ὑπερβολὰς ἐνδεῖν πρὸς τὴν τότε κατάστασιν λέγουσιν, Ἐν δὲ σιδηροδέτοις πόρπαξιν αὐθαδῶν δὴ δρακόντων ἔργα, καὶ ἀνῶς δάμματα, ἔγχεά τε λογχωτὰ, ξίφεά τ' ἀμφήκεα, χαλκέων δὴ ὀκνεῖ σαλπίγγων κτύπος. οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος ἀπὸ βλεφάρων. οὔτε γὰρ πόλεμος, οὔτε στάσις, οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείαν ἱστόρηται, Νουμᾶ βασιλεύοντος. οὐ μὴν οὐδὲ ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἔλθοι τις, ἢ φθόνος, ἢ δι' ἔρωτα βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ σύστασις ἀνδρῶν· ἀλλ' εἴτε φόβος θεῶν περικήδεσθαι δοκούντων τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῆς ἀρετῆς αἰδώς, εἴτε δαίμονος τύχη, πάσης κακίας ἄθικτον ἐκ ἐκείνου καὶ καθαρὸν διαφυλάττουσα τὸν βίον, ἐναργὲς ἐξεύηνε παράδειγμα καὶ τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ὃν ὕστερος ἐκεῖνος οὐκ ὀλίγοις χρόνοις γενόμενος ἐτόλμησεν ἀφεῖναι περὶ πολιτείας, ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστὶν ἔκ τινος τύχης θείας, εἰς ταὐτὸ διανοίᾳ φιλοσόφῳ βασιλικῷ συμπεσοῦσαν δυνάμει, ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τὴν κακίας τῷ ἀρετῷ καταστῆσαι. μακάριος μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ σώφρων ὡς ἀληθῶς, μακάριοι δὲ οἱ συνόντες τοῖς ἐκ τοῦ σωφρονοῦντος στόμα-

E τος ἰόντων λόγων. πάντα γὰρ οὐδὲν ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς, οὐδὲ ἀπειλῆς· αὐτοὶ δὲ τῷ ἀρετῷ ἐν ἀδήλῳ παραδείγματι καὶ λαμπρῷ τῷ βίῳ τοῦ ἄρχοντος ὁρῶντες, ἐκουσίως σωφρονοῦσι, καὶ συσχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριότητος, ἀμύμονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ ὃ κάλλιστον ἁπάσης βοηθείας τέλος ἐστί· καὶ βασιλικώτατος ἀπόντων ὁ τοῦτον τὸν βίον καὶ ταύτῃ τῷ διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργάσασθαι δυνάμενος. ταῦτα μὲν οὖν Νουμᾶς πρῶτος μάλιστα φαίνεται συνεωρακώς. περὶ δὲ παίδων αὐτοῦ καὶ γάμων ἀντιλογίαι γεγένασι τοῖς ἱστορικοῖς. οἱ μὲν γὰρ οὔτε γάμον δηλοῦν, ἢ τὴν Τατίας, λαβεῖν αὐτὸν, ὅτε παιδὸς ἑτέρου θυγατρὸς πατέρα,

F πλὴν μιᾶς θυγατρὸς Πομπιλίας, λέγουσιν· οἱ δὲ πρὸς ταύτῃ τέσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐτοῦ, Πόμπωνα, Πῖνον, Κάλπον, Μάμερκον. ὧν ἕκαστον οἴκου διαδοχὴν καὶ γένους ἐπίμου καταλιπεῖν· εἰ γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ Πόμπωνος τοὺς Πομπωνίους, ἀπὸ δὲ Πίνου τοὺς Πιναρίους, ἀπὸ δὲ Κάλπου τοὺς Καλπουρνίους, ἀπὸ δὲ Μαμέρκου τοὺς Μαμερκίους·

οἷς ἀφ' τοῦτο καὶ Ῥῆγας ἡμέας παρωνύμιον, ὅπερ ἐστὶ βασιλέας. τέτοι δὲ εἰσὶν οἱ τούτων μὴ κατηγορῶντες, ὡς χαριζομένων τοῖς ἡμέσι, καὶ τερατευόντων οὐκ ἀληθῆ γέμματα τῆς ἀπὸ Νουμᾶ ἀφαδοχῆς· τῷ μὲν Πομπιλίῳ οὐκ ἐκ Τατίας γεγονέναι λέγοντες, ἀλλ' ὄζ ἑτέρας γυναικὸς, ὦ ἤδη βασιλεύων ἔγημε, Λουκρητίας. πάντες δ' οὖν ὁμολογοῦσι τῷ Πομπιλίᾳ Μαρκίῳ γαμηθῆναι. παῖς δὲ ὦ ὁ Μάρκιος ἐκείνου Μαρκίου τοῦ Νουμᾶ παρορμήσαντος ἐπὶ τὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ συμμετῴκησεν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, καὶ τῆς συγκλήτου μετέσχε βουλόμενος, καὶ μετὰ τὸν Νουμᾶ τελευτὴν Ὀστίλιον τοῦ τῆς βασιλείας εἰς ἀγῶνα καταστὰς καὶ ἡττηθεὶς ἀπεκαρτέρησε. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος, ἔχων τὴν Πομπιλίαν, κατέμεινεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ Μάρκιον Ἄγκον ἐγένησεν, ὃς μετὰ Τύλλον Ὀστίλιον ἐβασίλευσε. τοῦτον (ὡς λέγεται) πενταετῆ καταλιπὼν ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας οὐδ' ἀφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἱστόρηκε Πείσων, ἐτελεύτησε δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς ὀγδοήκοντα παρεσβιώσας. ζηλωτὸν δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ πάθους τὸν βίον ἐποίησαν οἵ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι, συνεκδόντες ἐπὶ τὰς ταφὰς, ἅμα δημοσίαις ἐπιφορᾶς καὶ στεφάνοις, οἵ τε πατρίκιοι τὸν λεῶς ἀράμενοι, καὶ συμπαρόντες οἱ τῶν θεῶν ἱερεῖς καὶ παραπέμποντες· ὁ δὲ ἄλλος ὅμιλος, ἀναμεμιγμένων γυναικῶν καὶ παιδίων, οὐχ ὡς βασιλέως ταφὰς γηραιοῦ παρόντες, ἀλλ' ὡς τινα τῶν φιλτάτων ἕκαστος ἐν ἀκμῇ βίου πεπτωκότα θάτερον, μετὰ οἰμωγῆς καὶ κλαυθμῶν ἑπόμενοι. πυρὶ μὲν οὐκ ἔδοσαν τὸ νεκρὸν, αὐτὸς κωλύσαντος, ὡς λέγεται· δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνας σορὸς, ἐπὶ τὸ Γιανίκλον ἔθηκαν, τὴν μὲν ἑτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τὴν δὲ ἑτέραν, τὰς ἱερὰς βίβλους, ἃς ἐγράψατο μὲν αὐτὸς, ὥσπερ οἱ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τοῖς κύρβεσι. ἐκδιδάξας δὲ τοὺς ἱερεῖς ἐπὶ ζῶν τὰ γεγραμμένα, καὶ πάντων ἕξιν τε καὶ γνώμην. ἐνεργασάμενος αὐτοῖς, ἐκέλευσε τὰς ἱερὰς βίβλους συνταφῆναι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ καλῶς ἐν ἀψύχοις γράμμασι φορουμένων τῶν ἀπορρήτων· ᾧ λογισμῷ φασὶ μηδὲ τοὺς Πυθαγορικοὺς εἰς γραφὴν καταθέσθαι τὰ συντάγματα, μνήμην ἐν καὶ παιδεύσιν αὐτῶν ἄγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις. καὶ τὰς τε περὶ τὰς ἀπορίας καὶ ἀρρήτους λεγομένας ἐν γεωμετρίᾳ μεθόδους καὶ παραδόσεις πρός τινα τῶν ἀναξίων ἐκδοθείσας ἔφασαν ἐπισημήνασθαι δαιμόνιον, μεγάλῳ τινὶ καὶ καινῷ κακῷ τὴν γενομένην παρανομίαν καὶ ἀσέβειαν ἐπιχόμενον· ὥστε συγγνώμην ἔχειν πολλὴν τοῖς εἰς τὸ αὐτὸ Πυθαγόρᾳ Νουμᾶν φιλοτιμουμένοις συναγαγεῖν ἐν τοσαύταις ὁμοιότησιν. οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν ἱστοροῦσι δώδεκα μὲν βίβλους ἱεροφανικὰς, δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλληνικὰς φιλοσόφοις εἰς τὴν σοφὴν συντεθείσας· τετρακοσίων δέ που ἀφανισθεισῶν ἐτῶν, ὕπατοι μὲν ἦσαν Πόπλιος Κορνήλιος καὶ Μάρκος Βαίβιος· ὄμβρων δὲ μεγάλων ἐπιπεσόντων, καὶ χώματος περιρραγέντος, ἐξέωσε τὰς σορὸς τὸ ῥεῦμα, καὶ τῶν ἐπιθημάτων ἀποπεσόντων, ἡ μὲν ἑτέρα κενὴ παντάπασιν ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν οὐδὲ λείψανον ἔχουσα τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τῶν γραμμάτων ἀναγνωσθέντων, ἀναγνῶναι μὲν αὐτὰ λέγεται Γαΐλιος στρατηγῶν τότε, πρὸς δὲ τὸν σύγκλητον ὁρμήσας μὴ δοκεῖν αὐτῷ δεμιτὸν εἶναι μηδὲ ὅσιον ἐκπίσαι τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμένα γνέσθαι· διὸ καὶ κομισθεῖσας εἰς τὸ κομίτιον τὰς βίβλους κατακαῦσαι. πᾶσι μὲν οὖν ἔπεται τοῖς δικαίοις καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι μείζων ὢν κατόπιν ὁ μετὰ τελευτὴν ἔπαινος, τοῦ φθόνου πολὺν χρόνον οὐκ ἐπιζῶντος,

A quibus etiam ex illo cognomen Regibus sit inditum. Tertii hos, quòd gratiæ id harum familiarum dederint, & imagines ab Numæ successione iis condonauerint falsas, insectantur, Pompiliamque reclamant ex Tatia editam, sed ex alia fuisse vxore, quam post regnum adeptum duxerit, Lucretia. Omnes certè Pompiliam consentiunt Martio nupsisse. Martius hic filius fuit illius Martii, qui ad regnum suscipiendum Numam impulit. Is enim simul cum eo cõmigrauit Romam, & honoris causa allectus in senatum fuit. Post obitum Numæ, Tulli Hostilii competitor regni quum repulsam tulisset, consciuit sibi ipse mortem. Cuius filius Martius, qui in matrimonio Pompiliam habebat, hęsit Romæ, & Ancum Martium, qui Tullo Hostilio in regno successit, procreauit. Hunc moriens Numa (vt traditur) quinq; natum annos reliquit. Fuit excessus eius non subitus neq; repentinus, sed senio & lenta ægritudine pedetentim contabuit, vt scripsit Piso. Decessit non multo plus quàm octogenarius. Vitam eius socii & amici populi, qui ad exequias eius conuenerunt, etiam funere cohonestauerunt, allatis publicè odoribus & coronis. Senatores lectũ subierũt, ac sacerdotes deorum præsentes eum sunt prosequuti. Reliqua multitudo immixtis fœminis & pueris, non tanquam iustis assisterent senis regis, sed quasi efferret quisque ex charissimis vnum in flore ætatis sublatũ, cuius desiderio teneretur, ita cũ eiulatu & planctu sequuti sunt. Corpus ex præcepto eius, (vt fama est) non cremauerunt, verùm duas arcas lapideas fecerũt, quas cõdiderunt sub ianiculo. Quarum in vna cadauer eius positũ fuit, in altera libri sacri, quos ipse, vt in Græcia legũ scriptores tabulas, quas Cyrbas vocant, conscripserat, & quæ in iis expressa erant, quia ea tradiderat quũ viueret, põtificibus, omniumq; arte & sensu imbuerat eos, sacras tabulas vnà cũ corpore iusserat humari, cẽsens nõ tutò arcana mortuis cõmitti litteris. Eadẽ ductos ratione nec Pythagoreos memorãt pręcepta sua scripto mãdare, sed memoriã & disciplinã earũ instillare dignis viuam. Ac quum perplexæ illæ & arcanæ, quas vocãt, in geometria rationes & cõmentationes essent indigno cuipiam inuulgatę, denuntiare deos contenderunt, magna aliqua & inusitata clade se admissum illud scelus persequuturum, vt meritò sit ignoscendum iis qui tam multis concurrentibus affinitatibus familiaritatem Numæ conciliare nituntur cum Pythagora. Valerius Antias scriptum reliquit, duodecim volumina de reb. sacris, duodecim item Gręca alia de studio sapientię in ea arca condita fuisse. Quadringentis ferè annis pòst P. Cornelio, M. Bebio cons. magnis imbrib. quum tumulus perruptus esset, eruit arcas illas eluuies. Earum opercula defluxerant, atque altera prorsus inuenta inanis sine vllis reliquiis aut vestigio corporis humani. In altera commentarii reperti, quos dicitur legisse qui tum prætor erat Petilius, & in senatu iurasse, non videri sibi ius vel fas esse vt ea scripta in vulgus ederentur. quare delati in comitium libri cremati fuisse. Ita omnes bonos & probos viros laus etiam fato functos à tergo grandior insequitur, quum breui pòst emarcescat inuidia,

cuius anteuertat quorundam etiam fata extin- A
ctio. At verò illius gloriam sequutorum regum fe-
cerunt fortunæ illustriorem. Quinq; fuerunt, ho-
rum nouissimus pulsus regno in exilio consenuit:
reliquorum quatuor absumptus suo fato est ne-
mo, sed tres insidiis circumuenti occubuere. Qui
proximè Numam regnauit Tullus Hostilius,
quum plurimas illius virtutes, præcipuè & su-
pra cæteras religionem ludibrio habuisset, atque
eum lacerasset, vt inertiæ autorem & effœmina-
tum, euertit ciues ad bellum. Atqui ne ipse qui-
dem ferociæ inhæsit suæ, sed ex morbo graui
& difficili mutauit sententiam, ac superstitioni B
succubuit longè à pietate Numæ remotæ. Quo
morbo magis ac magis alios infecit, vt fama est,
fulmine ictus.

QVando Numæ & Lycurgi vitam contexui-
mus, vtroq; explicato, non prætermittemus
(etsi operosum sit) colligere eorũ discrimina. Nam
quatenus conueniant, liquet ex actibus, in quibus
sunt moderatio eorũ, religio, artes ciuiles, facultas
erudiendi, & quòd rudimentũ condendarũ legũ
petierit vterq; solum à Deo. Ex peculiarib. vtriusq; C
insignibus primum in Numa est regni adeptio, in
Lycurgo traditio. Hic enim, quum id obtineret,
reddidit, ille quod non ambierat accepit: cui alii
dominatũ in se priuato & alienigenæ dedêre, alter
ex rege redegit se in ordine. Perhibenda res quę-
uisse innocẽtia regnum: perhibenda itẽ regno an-
tiquiorẽ duxisse innocentiã. Quippe superiorẽ ita
cõspicuum, vt dignus regno videretur, virtus red-
didit: alterũ ita euexit, vt repudiaret regnũ. Dein-
de quomodo musici lyras, laxã hic & luxu diffluentem intendit Spartã: ille Romã ferocẽ & inten-
tam laxauit. At plus negotii fuit Lycurgo. nõ enim
loricã exuere, neq; ponere docuit ciues ferrũ, sed
aurũ & argentũ remouere, lectosq; & mẽsas eiicere
sumptuosas, neq; omissis armis festos dies agitare
& sacra facere, sed repudiatis cœnis & comessatio-
nib. in armis & exercitiis desudare & meditari. Vn-
de ille beneuolentia & reuerentia sui dicendo ci-
ues omnia peregit, hic periculis & vulnerib. ægrè
euasit superior. Lenes tamẽ Numę & blandi modi
qui ex impotentib. & flagrantib. morib. ad quietẽ
populares & iustitiã inflexit, deliniuitq;. Quod si
illud aduersus Ilotas institutũ cõpellamur inter a-
cta Lycurgi referre, atrocissimũ facinus & teterri-
mũ, longè moderatiorẽ & humaniorẽ fuisse legis-
latorẽ Numã dixeris, Quippe iussis quoq; seruis,
more introducto vt Saturnalib. vnà cum dominis
eadẽ epularentur mensa, libertatis gustũ præbuit.
Nã institutũ hoc quoq; ferunt à Numa qui voluit
vt qui in colẽdo iuuissent, partẽ hi ferrẽt anniuer-
sariorũ fructuũ. Aliq id fabulantur illius, q̃ fuit ęuo
Saturni, æquabilitatis durare vestigiũ, quo tẽpore
nemo seruus aut dominus, omnes verò propinqui
& pares habebãtur. In summa videtur iuxta vterq;
ad cõtinentiã populũ & ad frugalitatẽ cõposuisse,
cæterarũ virtutũ ille fortitudinẽ magis, iustitiã hic
sectatus, nisi sanè ex destinata actionum vtriusq;
natura & vsu diuerso dissimilis adhibenda molitio

ἀνίων ὁ καὶ τοῦ παραποδηπαχθεὶς· οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνου γε τὴν δόξαν
αἱ τῶν ὕστερον βασιλέων τύχαι λαμπροτέραν ἐποίησαν. πέντε γὰρ
ἐξομνύουσιν μεῖ αὐτὸν, ὁ μὲν ἕβδομος ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς, ἐν φυ-
γῇ κατεγήρασε· τῶν δὲ τεσσάρων οὐδεὶς κατὰ φύσιν ἐτελεύτησεν,
ἀλλ' οἱ μὲν δόλοις ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησαν. Ὁστίλλιος δὲ Τύλ-
λος, ὃς μετὰ Νουμᾶν ἐβασίλευσε, καὶ τὰ πλείστα τῶν ἐκείνου καλῶν,
ἐν δὲ τοῖς καὶ μάλιστα, τὸν περὶ τὸ θεῖον ἐλαφρότερον ἐπιχλευ-
άσας καὶ καθυβρίσας, ὡς ἀργοποιὸν καὶ γυναικώδη, πρὸς πό-
λεμον ἔβρεψε τοὺς πολίτας. οὐδὲ αὐτὸς μὲν ἐν ἐμέμενε τοῖς νε-
ανικεύμασι τούτοις, ἀλλ' ὑπὸ νόσου χαλεπῆς καὶ πολυχρόνου τὴν
γνώμην μεταβαλόμενος, εἰς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν, οὐδέν τι τῇ B
κατὰ Νουμᾶν εὐσεβείᾳ προσήκουσ· ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε τοῖς
ἄλλοις ὁ τοιοῦτον πάθος, ὡς λέγεται, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν.

ΑΛΛ' ἐπεὶ τὴν Νουμᾶ καὶ Λυκοῦργου διελκυσθαμεν βίον,
ἐκκειμένων ἀμφοῖν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἔργον οὐκ ἀποκνη-
τέον συναγαγεῖν τοὺς διαφορὰς. αἱ μὲν γὰρ κοινότητες ἐπι-
φαίνονται ταῖς πράξεσιν οἷς ἡ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, ἡ εὐ-
σέβεια, ὁ πολιτικὸν, ὁ παιδευτικὸν, ὁ μέν τοι ἀρχὴν τοῦδε τῶν
θεῶν ἀμφοτέρους λαβεῖν τὴν νομοθεσίας· τὴν δὲ ἰδίαν ἑκατέρου κα- C
λῶν πρῶτον ἐστὶ Νουμᾶ μὲν, ἡ παράληψις τὴν βασιλείας, Λυ-
κούργῳ δὲ ἡ παράδοσις. ὁ μὲν γὰρ, οὐκ αὐτῶν ἔλαβεν, ὁ δὲ, ἔχων
ἀπέδωκε. καὶ τὸν μὲν, κύριον ἕτεροι αὐτῶν κατέστησαν, ἰδιώτην
καὶ ξένον ὄντα· ὁ δὲ, αὐτὸν ἰδιώτην οὐκ βασιλέως ἐποίησε. καλὸν
μὲν οὖν τὸ κτήσασθαι δικαιοσύνῃ τὴν βασιλείαν, καλὸν δὲ τὸ
προθυμῆσαι τὴν δικαιοσύνην τῆς βασιλείας. ἡ γὰρ ἀρετὴ τὸν
μὲν ὅτως ἔνδοξον κατέστησεν ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, τὸν
δὲ οὕτω μέγαν ἐποίησεν ὥστε βασιλείας καταφρονῆσαι.
δεύτερον τοίνυν, ἐπεὶ καθάπερ ἁρμονίαν λύρας, ὁ μὲν ἐκλε-
λυμένην καὶ χυθῶσαν ἐπέτεινε περὶ τὴν Σπάρτην· ὁ δὲ τὸ D
Ρώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σκυτόνον. ἡ μὲν γὰρ χαλεπότης
τοῦ ἔργου τῷ Λυκούργῳ πρόσεστιν. οὐ γὰρ θώρακας ἐκδῦναι καὶ
ξίφη τοὺς πολίτας καταθέσθαι ἔπειθεν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυ-
ρον ἀφεῖναι, καὶ τραπέζας ἐκβαλεῖν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας.
οὐδὲ παυσαμένους πολέμων ἑορτάζειν καὶ θύειν, ἀλλὰ δεῖπνα καὶ
πότους ἐασαντας, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ τὴν παλαίστραν ἀσκεῖν
καὶ ἀσκεῖν. ὅθεν ὁ μὲν, δι' εὐνοίας καὶ ἡμέρας ἀπόνως πείθων, ἔπρα-
ξεν, ὁ δὲ, κινδυνεύων καὶ βαρυνόμενος, μόλις ἐπεκράτησεν. ἥ-
μερος μέντοι καὶ φιλάνθρωπος ἡ τοῦ Νουμᾶ μοῦσα, πρὸς εἰ-
ρήνην καὶ δικαιοσύνην μεταρμοσαμένου καὶ κατεπραύνατο E
τὸν ἐξ ἀκράτων καὶ θρασύρων ἠθῶν τοὺς πολίτας. εἰ δὲ καὶ τὸ
περὶ τοὺς εἵλωτας ἀναγκάσει τὸν ἡμᾶς εἰς τὴν Λυκούργου
θέσιν πολιτείαν, ὠμότατον ἔργον καὶ παρανομώτατον, μακρῷ
μᾶλλον τὸν Νουμᾶν Ἑλληνικώτερον γεγενέναι νομοθέτην φήσομεν,
ὅς γε καὶ τοῖς ὁμολογουμένοις δούλοις ἔδωσε μικρὰν ἐλευθέ-
ρας, ἐν τοῖς Κρονίοις ἑορταῖς μετὰ τῶν δεσποτῶν ἀναμεμιγμέ-
νοις ἐθίσας. καὶ γὰρ τοῦτο τῶν Νουμᾶ πατρίων ἐν ἔθεσι λέγου-
σιν, ὅτι τὰς τῶν ἐτησίων ἀπολαύσεις καρπῶν τοῖς συνεργοῖς
παραλαμβάνοντος. ἔνιοι δὲ τοῦτο ὑπόμνημα τῆς Κρονικῆς
ἐκείνης ἰσονομίας ἀποσώζεσθαι μυθολογοῦσιν, ὡς μη- F
δενὸς δούλου μηδὲ δεσπότου, πάντων δὲ συνόντων καὶ ἰσοτίμων
νομιζομένων. ὅλως δὲ φαίνονται πρὸς τὴν αὐτάρκειαν ἀμφότεροι καὶ σωφροσύνῃ ὁμοίως ἄγοντες τὰ πλήθη·
τῶν δὲ ἄλλων ἀρετῶν, ὁ μὲν τὴν ἀνδρείαν μᾶλλον, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἠγαπηκώς. εἰ μὴ νὴ Δία πρὸς τὴν
ὑποκειμένην τῶν πολιτευμάτων ἑκατέρου φύσιν ἡ συνήθειαν, οὐχ ὁμοίαν οὖσαν, ἀνομοίας ἔδει παρα-

σκλῆς. οὔτε γὰρ Νόμας δι' ἀδειλίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ὅπως τοῦ μὴ ἀδικεῖν. οὔτε Λυκοῦργος εἰς ἀδικίαν κατεσκεύασε πολεμικοὺς· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι τοὺς ὑπερβολὰς ἀφαιρούμενοι ἀμφότεροι, καὶ τὰς ἐνδείας ἀναπληροῦντες τῶν ὑπαρχόντων περὶ τοὺς πολίτας, ἠναγκάζοντο μεγάλαις χρῆσθαι μεταβολαῖς. καὶ μὴν, τῆς τε διαπάξεως καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτευμάτων, ὀχλικὴ μὲν ἀκράτως ἡ τοῦ Νουμᾶ καὶ θεραπευτικὴ τοῦ πλήθους, οὐκ χρυσοχόων καὶ αὐλητῶν καὶ σκυτοτόμων συμμιγῆ τινα καὶ παμποίκιλον ἀποφαίνοντος δῆμον· ἀυτηρὰ δὲ ἡ Λυκούργου καὶ ἀριστοκρατικὴ, τὰς μὲν βαναύσοις ἀποκαθαιρουσα τέχνας εἰς οἰκετῶν καὶ μετοίκων χεῖρας· αὐτοὺς δὲ τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ στήσαντα, πολέμου χειροτέχνας καὶ θεραπόντας Ἄρεος ὄντας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδότας οὐδὲ μελετῶντας ἢ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι, καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων. οὐδὲ γὰρ χρηματίζεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἔξεστιν, (ἵνα ἐλευθέροι πάντελῶς καὶ καθάπαξ ὦσιν) ἀλλ' ἐῶν ἡ τοῦ τὰ χρήματα κατασκευὴ δεδομένη δούλοις καὶ εἴλωσιν, ὥσπερ ἡ τοῦ τὸ δεῖπνον καὶ ὄψον διακονία. Νουμᾶς δὲ οὐδὲν διέκρινε τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰς μὲν τραπεζικὰς ἔπαυσε πλεονεξίας, τὸ δὲ ἄλλον οὐκ ἐκώλυσε χρηματισμόν· οὐδὲ τοῦτον διαιτῶν κατεσόρευεν ἀκρατεστάτην, ἀλλὰ καὶ πλούτῳ τοσοῦτον μέχρι πάντος ἀφῆκε, καὶ πενίας πολλῆς ἀθεριζομένης καὶ ὑποῤῥεούσης εἰς τὴν πόλιν ἠμέλησε· δίον οὐδὲν ἐν ἀρχῇ, μηδὲ πω πολλῆς μηδὲ μεγάλης ἀνισότητος οὔσης τοῖς βίοις, ἀλλ' ἐπ ὁμαλῶν καὶ παραπλησίων ὄντων, ἐάσῃναι τοῦς τὴν πλεονεξίαν, ὥσπερ ὁ Λυκοῦργος, καὶ φυλάξασθαι τὰς ἀπ' αὐτῆς βλάβας, οὐ μικρὰς ἠνωμένας, ἀλλὰ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων κακῶν ὅσα συνῆλθε, σπέρμα καὶ ἀρχὴν τοῦ δεξαμένας. ὁ δὲ τῆς γῆς ἀναδασμὸς οὔτε τὸν Λυκοῦργον ποιεῖ ψεκτὸν, γενόμενος, οὔτε τὸν Νουμᾶν, μὴ γενόμενος. τῷ μὲν γὰρ ἕδραν καὶ κρηπῖδα τῆς πολιτείας ἡ ἰσότης αὕτη παρέχετο, ἡ δὲ, τοῦ σφάτου τῆς κληρουχίας οὔσης, οὐδὲν ἔπειχεν ἄλλον ἐμβαλεῖν ἀναδασμὸν, οὐδὲ κινεῖν τὴν τοῦτον νέμησιν (ὡς εἰκὸς ἦν) χρόνον μένουσαν. τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τεκνώσεις κοινωνίας ὁ ἀζηλότυπον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς ἐμποιούσης ἀμφοτέροις τοῖς ἀνδράσιν, οὐ χρόνῳ πολλῷ εἰς τοῦτο συνήθησαν· ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲν ἀνὴρ, ἱκανὰς ἔχων παιδοποιΐας, ὑφ' ἑτέρου δὲ πειθεὶς δεομένου τέκνων, ἐξίσατο τῆς γυναικὸς ἐκδόσθαι καὶ μετεκδόσθαι κύριος ὑπάρχων. ὁ δὲ Λάκων, οἴχοι τῆς γυναικὸς οὔσης παρ' αὐτῷ, καὶ τοῦ γάμου μένοντος ὅτι τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων, μετιδίδου τῷ πείσαντι τῆς κοινωνίας εἰς τέκνωσιν. πολλοὶ γὰρ (ὥσπερ εἴρηται) καὶ παρεκαλοῦντες εἰσῆγον ἐξ ὧν αὐ ἐδόκουν μάλιστα παῖδας ἀγαθοὺς καὶ ἀγαθοῖς γενέσθαι. τίς οὖν ἡ διάκρισις τῶν ἐθισμῶν; ἢ ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπάθεια πρὸς γαμετὴν ἐκλαφάπτοντα καὶ καταχαίροντα ζωῇ λύπαις καὶ ζηλοτυπίαις τοὺς πολλοὺς· ἐκεῖνα γὰρ, ὥσπερ αἰσχυνομένη ἀτυφία τις, παρακάλυμμα τῆς ἐπιθυμίας ἐφελκομένη, καὶ τὸ δυσκαρτέρητον ἐξομολογουμένη τῆς κοινωνίας; ἔτι γὰρ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσαλπε τῷ Νουμᾷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον· ἡ γὰρ τοῦ Λυκούργου, πάντα πασιν ἀναπεπταμένη καὶ θῆλυς οὖσα, τοῖς ποιηταῖς λόγον παρέχηκε. φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσιν, ὡς Ἴβυκος· καὶ αἰδρομανεῖς λοιδορεῖσιν, ὡς Εὐριπίδης, λέγων, Αἳ σὺν νέοισιν ἐξερημοῦσιν δόμους, Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀειμνήστοις.

A erat. Neque enim compescuit arma ob ignauiam Numa, sed innocentiæ causa: neq; ad nocendum Lycurgus, sed ne opportuni essent iniuriis, bellatores ciues effecit. Itaque quum quod luxuriaret in ciuitate, vterque exsecaret, & expleret quod abesset, necessariò magnas inuexerunt conuersiones. Iam descriptio & digestio reip. planè plebeia Numæ & popularis, ex aurificibus, tibicinibus, & sutoribus confusum quendam & planè dissonum conflantis populum: tetrica Lycurgi, & res ad optimates trahens, sordidas artes euertit in seruorum & inquilinorum manus: ipsos verò ciues scuto & hastæ alligauit, vt bellorum artifices & famuli essent Martis, nihil docti nec commentantes, præterquam vt audientes ducib. essent, & superarent hostes. Liberis enim (vt semel verè essent liberi) omnis interdictus quæstus fuit. Curam quærendæ pecuniæ, vt ciborum & cœnarum ministerium, seruis delegauerat & Ilotis. Nullum Numa talem delectum habuit, tantùm militarem repressit rapacitatem. Reliqua compendia non cõstrinxit, nec istam emouit inæqualitatem, verùm accumulandi opes in immensum ius fecit, gliscentis & irrepentis effusè in vrbem inopiæ securus. Obstendum verò initio statim erat auaritiæ, quum nec magna disparitas, sed æqualis esset & indiscreta omnium sors, vt fecit Lycurgus: declinandæq; illius noxæ, quæ nõ leues fuerunt, sed infinitorum & grauissimorum malorum, quæcunq; acciderũt, fontem & originem præbuere. Iam lex agraria neque Lycurgum suggillauit inuecta, neq; omissa Numam. Illi enim basin & fundamentum constituendæ reip. commodauit ea æqualitas: hic, quia nuper diuisus ager fuerat, non putauit aliam moliendam partitionem, nec mouẽdam priorem adhuc (vt videtur) inconcussam. Quod attinet ad nuptiarum & stirpis augendæ communicationem, qua omnem æmulationem è rep. vterq; rectè atq; prudenter sustulit, non concinunt vndequaque. Sed Romanus, quum esset ei copia liberorum, exoratus ab alio qui sobolem quæreret, permittebat ei vxorem, quum dimittendi eam prorsus commodandiq; alteri atque inde recipiendi eam arbitrium haberet: Lacedæmonius retinens domi vxorem priore manente fœdere coniugii, vsum vxoris permittebat ad stirpem propagandam exoranti. Multi etiam (sicut diximus) domum inuitabant alios, ex quibus putabant potissimùm venustos & probos filios posse procreari. Quid igitur interest inter hæc instituta? nisi quod vehemens hæc & effusa sit erga coniugem æquanimitas in iis quæ perturbant ita plerosq; & vrunt, vt mœstam per æmulationem vitam traducant: illa verecundam quandam habent modestiam, quæ nuptias prætexit & intolerantiam confitetur commodandæ coniugis. Præterea curam puellarum restrinxit ad pudorem muliebrem & verecundiam Numa arctius: Lycurgi soluta prorsus & fluxa in iocos incurrit poëtarum. Φαινομηρίδας enim vocant eas, velut Ibycus, *quòd incessu coxas retegerent*: & αἰδρομανεῖς, *quasi virosas & in viros insano ardentes amore*, vt Euripides qui ait,

Quæ cum choro iuuenum suas vastant domos
Coxis apertis & peplis fluentibus.

chef. pag. 4.

Sanè virginum tunicæ imæ non habebant pinnas consutas, sed explicabantur, & totum incessu aperiebant femur: id quod clarissimè hisce versibus ostendit Sophocles,

Stola caret, tunicam induens Hermione
Dilabidam retegit femur iuuencula.

Vnde procaciores dicuntur fuisse, & primum aduersus ipsos viriles viros. Quippe domi omne imperium habebant, publicè verò de rebus maximis & dicebant & suffragium ferebant. Numa autem matronis dignationem apud viros & honorem, quem, vt raptas placarent, indulserant iis regnante Romulo, conseruauit, cæterum magna verecundia sepsit eas, curiositatem detraxit, sobrietatem docuit, silentium tenere assuefecit, vino prorsus interdixit, dicere ne de rebus quidem necessariis permisit sine viro. Ac quum fœmina aliquando causam in foro pro seipsa dixisset, fama est senatum Deos consuluisse ecquid hoc exemplum vrbi protenderet. Quàm autem parentes & modestas præbuerint se, exempla docent improborum. Sicut enim apud nos memoriæ mandant historici, qui primi sanguinem ciuilem fuderint, aut arma fratribus intulerint, aut extiterint parricidæ, ita recensent Romani principem nuntium vxori nullo exemplo Spurium Caruilium remisisse, anno ab vrbe condita trigesimo trecentesimo, primam Pinarii vxorem Thalæam nomine iurgia habuisse cum socru Gegania, Tarquinio regnante superbo. Tam rectè atque ordine temperatæ leges erant coniugales. Iam cæteræ virginum institutioni etiam leges sunt nuptiales consequentes. Lycurgus maturas & viri appetentes elocat, quo ea consociatio impellente iam natura, beneuolentiæ & amoris potius quàm odii & timoris contra naturam coactarum esset ingressio, corporaque firmiora essent ad vterum ferendum atque enitendum, velut ad nihil aliud nuberent, quàm ad pariendum. Romani natas duodecim annos & minores iungunt nuptiis, ita potissimùm corpus & mores puros illibatosq; in manum viri censentes peruenturos. Sunt autem superiora (vt patet) ad liberorum procreationem magis naturæ consentanea, hæc ad vitam coniugalem aptandis moribus. At verò in regendis pueris, eorum cœtibus habendis, instituendis, consociandisque, ad cœnasq; & exercitationes & ludum componendis atque poliendis, nihilo Numam vel infimo legislatori arguit Lycurgus præstare, quum ille parentis vel libidini vel vsui permittat adolescentium disciplinam, siue quis agricultorem reddere filium, siue fabrum, siue ærarium, siue tibicinem voluerit. Quasi non ad eundem finem formari à prima ætate & flecti moribus debeant, sed sicut vectores, qui nauem alius alia de re & consilio conscendunt, vrgentibus periculis metu rerum propriarum in medium consulere, alioqui respectum agere vnumquenque rerum priuatarum. Ac vulgares quidem legislatores non culpes vel scientia vel potentia defectos. At verò sapienti ad regnum accito populi nuper collecti & nihil repugnantis, vbi prius elaborandum erat quàm in puerorum disciplina & iuuentute subigenda, ne seditiosi néve turbulenti euaderent moribus,

A τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν ἀνέρραμμαι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεπτύοντο καὶ σκωμμεγύμνον ὅλον ὀν τῷ βαδίζειν τὸ μηρόν. καὶ σαφέστατα ὁ γνώριμον εἴρηκεν Σοφοκλῆς ἐν τούτοις, Καὶ τὸν νεοργὸν ἄστε ἄστολος χιτὼν Θυραῖον ἀμφὶ μηρόν, πίπτουσ' ἄρα Ἑρμιόνην. διὸ καὶ θραασύτεραι λέγονται γίνεσθαι, καὶ πρὸς αὐτοὺς πρῶτον ἀνδρώδεις τοὺς ἄνδρας, ἅτε δὴ τῶν μὲν οἴκων ἄρχουσαι καὶ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις πράγμασι, καὶ γνώμης μεταλαμβάνουσαι καὶ παρρησίας πρὸς τὸ μέγιστον. ὁ δὲ Νουμᾶς ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν ἐτήρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ὑπὸ

B Ῥωμύλου πεφυκυῖαι, τὴν δὲ τρυφὴν καὶ ἀδῶν πολλὰ ἐπέρρησεν αὐταῖς, καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφῆλε, καὶ σιωπὴν ἐδίδαξε, καὶ σιωπῶν εἴθισεν, οἴνου μὲν ἀπεκωλύας τὸ παμπόνηρον, λόγῳ δὲ μηδὲ περὶ τῶν ἀναγκαίων ἄνευ χρωμένας. λέγεται γοῦν ποτε γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ, πέμψαι τὸν σύγκλητον εἰς θεοὺς, πυθανομένου τινὸς πρὸς τὴν πόλιν σημεῖον εἰ τὸ γεγενημένον. καὶ τῆς τε ἀγνῆς ἀπειθείας καὶ πραότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἡ μνήμη τῶν χρόνων. ὡς γὰρ παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι τοὺς πρώτους ἢ φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους, ἢ πολεμήσαντας ἀδελφοῖς, ἢ πατρὸς αὐτοχρατορας ἢ μητρὸς φονεύσαντας, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν ὅτι πρῶτος μὲν ἀπεπέμψατο γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος, μετὰ τὴν Ῥώμης κτίσιν ἔτεσι τριακοσίοις καὶ χιλιοστοῖς τοῦδενὸς τοιούτου γεγενότος· πρώτη δὲ γυνὴ Πιναρίου Θαλαία τοὔνομα, διενέχθη πρὸς ἐκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν, Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύοντος. οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἐν ἐκείνοις τοῖς νομοθέταις. τὴν δὲ ἄλλην τῶν παρθένων ἀγωγὴν καὶ τὰς τριβὰς ἐκδόσεις ὁμολογεῖ τοῦ μὲν Λυκούργου πεπείρους καὶ ὀργώσας νυμφεύοντος, ὅπως ἥτε ὁμιλία δεομένης ἤδη τῆς φύσεως,

D χάριτος ἢ καὶ φιλίας ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίσους καὶ φόβου παρὰ φύσιν βιαζομένων· καὶ τὰ σώματα ῥώμην ἔχῃ πρὸς τὰς κυήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδῖνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο γαμουμένων ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ Ῥωμαίων, δωδεκαετεῖς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· ὅτω γὰρ αἱ μάλιστα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν καὶ ἄθικτον ὑπὸ τῶν γαμοῦντι γενέσθαι. δῆλον οὖν ὅτι τὰ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέκνωσιν, τὰ δὲ ἠθικώτερον πρὸς συμβίωσιν. ἀλλὰ μὴν ὑπισχνούμενος τε παίδων καὶ συναγελασμοῖς, καὶ παιδαγωγίαις καὶ κοινωνίαις πρός τε δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παιδιὰς αὐτῶν ἐμμελείαις καὶ ἀρμοσμάσιν, οὐδέν τι τοῦ τυχόντος νομοθέτου βελτίονα τὸν Νουμᾶν ὁ Λυκοῦργος ἀποδείκνυσιν, ὑπὸ ταῖς τῶν πατέρων ποιούμενον ὑπεξουσίαις ἢ χρείαις τὰς τῶν νέων ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιτο ποιεῖν τὸν υἱὸν, εἴτε ναυπηγὸν, ἢ χαλκέα διδάσκειν, ἢ αὐλητὴν, ὥσπερ οὐ πρὸς ἓν τέλος ὀφείλοντας ἐκ τῆς ἀρχῆς ἄγεσθαι, καὶ συνεπιστρέφεσθαι τοῖς ἤθεσιν, ἀλλ' οἷς εἰς ναῦν ὑπιβάντας ἕτερον ἐκ ἑτέρας ἤκοντα χρείας καὶ παραιρέσεως ἐν τοῖς κινδύνοις μόνον φόβου τοῦ ἰδίου σκοπεῖσθαι πρὸς τὸ κοινὸν, ἄλλως δὲ τὸ καθ' αὑτὸν σκοπεῖν ἔκαστον. καὶ

F τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν νομοθέταις τοῖς ἐλλείποσιν ἢ δι' ἄγνοιαν, ἢ δι' ἀσθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῷ βασιλείαν παραλαβόντι δήμου νεωστὶ συνισταμένου καὶ πρὸς μηδὲν ἀντιτείνοντος, περὶ τί πρῶτον χρὴ σπουδάσαι πρὸς σῆκον, ἢ παίδων ἀκδοφίν, καὶ νέων ἄσκησιν, ὅπως μὴ διάφοροι μηδὲ παραχώδεις γένοιντο τοῖς ἤθεσι,

ἀλλ' εἰς ἕν τι κοινὸν ἀρετῆς ἴχνος αὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλασθέντες καὶ τυπούμενοι συμβαίνοιεν ἀλλήλοις; ὃ δὴ καὶ τοὺς τε ἄλλα καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκοῦργον. μικρὸς γὰρ ἦν ὁ τῶν ὅρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ τὸν παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς οἷς ἀνέδυσε τοῖς ἤθεσι τῶν παίδων, τοὺς νόμους, καὶ συνωκείωσε τῇ ψυχῇ τὸν ζῆλον τῆς πολιτείας· ὥστε πενταετιῶν ἐτῶν πλείω χρόνον τὰ κυριώτατα καὶ μέγιστα διαμεῖναι τῆς νομοθεσίας, ὥσπερ βαφῆς ἀκεράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαρθείσης. Νουμᾶς δὲ ὅσον ἐπὶ τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὸν Ῥώμυλον τὸν δεσπότην, αὐθὺς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὸν τελευτὴν ἐκείνου τὸν ἀμφίθυρον οἶκον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν, ὥσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ πεθησαυρισμένον καὶ κατεργασμένον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπετάσαντες, αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν ἐνέπλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἡ καλλίστη καὶ δικαιοτάτη κατάστασις ἔμεινεν, ἄτε δὴ καὶ τὸ συνδεῦν ἐν αὐτῇ τὴν παιδείαν οὐκ ἔχουσα. τί οὖν; (φήσει τις) οὐκ ὀψὲ τὸ βέλτιον προῆλθεν ἡ Ῥώμη τοῖς πολεμικοῖς; ἐρωτῶν ἐρώτημα μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον, πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλτιον ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ μᾶλλον ἢ σωτηρίᾳ καὶ πραότητι καὶ τῇ μετὰ δικαιοσύνης αὐταρκείᾳ διεκρινομένοις οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργῳ παρεδόξῃ βοηθεῖν, τὸ Ῥωμαίοις μὲν τὸν ὀψὲ Νουμᾶν κατάστασιν ἐξενηνοχέναι, ὀψιδοῦναι τοῖς πράγμασι τοσοῦτον· Λακεδαιμονίοις δὲ, ἅμα τῷ πρῶτον ἐκβῆναι τὸν Λυκούργου διάταξιν, ἐκ μεγίστων ταπεινοτάτοις γενέσθαι, καὶ τὸν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν ἀποβαλόντας, κινδυνεύσαι περὶ αἱρέσεως, ἐκεῖνο μέντοι τῷ Νουμᾷ μέγα καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς τὸν ξένον, ὃ, ξένῳ μεταπέμπτῳ γενέσθαι, καὶ πάντα πειθοῖ μεταβαλεῖν, καὶ κρατῆσαι πόλεως οὔπω συμπεπνευκυίας, μήτε ὅπλων δεηθέντα, μήτε βίας τινός, (ὡς Λυκοῦργος ὀψὲ τὸν δῆμον ἦγε τοὺς ἀείστους) ἀλλὰ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πόλιν ὅλην ἄλλως προσαγαγόμενον καὶ συναρμόσαντα.

A sed mox ab incunabulis ad vnam figurati & conformati formam virtutis consentirent inter se? Id quod Lycurgo cùm ad alia multa, tum ad legum conseruationem fuit adiumento. Nam parui fuisset momenti iurisiurandi religio, nisi per disciplinam & institutionem leges puerorum moribus quasi tinxisset, & nutrimenta ardenti studio imbuisset institutorum suorum. Vnde præcipua & prima legum capita amplius quingentos annos, tanquam acri & valida infecta tinctura, viguerunt. Enimuero quò destinauerat Numa actiones suas, vt in otio & tranquillitate ageret Roma, protinus cum ipso expirauit, & ab excessu eius B biforem ædem, quam clausam tenuerat ipse, quasi reuera ibi constrictum domans bellum, vtrinque aperuerunt, cædibusq; ac sanguine inundauerunt Italiam. Ita elegantissimus ille & æquissimus status ne modico quidem tempore durauit: quippe vinculo deficiebatur institutionis. Quid ergo roges, númne fecit re militari Roma progressum? Quæstio hęc apud homines qui progressum in pecunia & luxu & imperio potius quàm in securitate, tranquillitate & continentia cum innocentia coniunctis collocant, longum flagitet responsum. Et quidem idipsum pro Lycurgo dicas facere, quòd C Romani, vbi à Numæ disciplina discesserunt, tanta incrementa imperii sumpserunt: contrà Lacedæmonii simul atque instituta deseruerunt Lycurgi, ex summo potentiæ apice ad infimam reciderint sortem, amissoque Græciæ imperio, fuerint in periculum excidii adducti. Illam tamen haud dubiè prærogatiuam habet Numa insignem & diuinam, quòd hospes ad regnum vocatus fuerit, omnia cum beneuolentia mutauerit, & moderatus sit ciuitati nondum consentienti, nullis ad id armis vsus vel vi, quomodo aduersus populum optimates duxit Lycurgus, sed sapientia & D iustitia, non temeritate omnes conglutinauerit & colligauerit.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι.

PLVTARCHI vitæ comparatæ.

ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΠΛΙΚΟΛΑ.

SOLONIS ET POPLICOLÆ.

Σολων.

ΔΙΔΥΜΟΣ ὁ γραμματικὸς, ἐν τῇ πρὸς τῶν ἀξόνων τῶν Σόλωνος ἀπογραφῇ πρὸς Ἀσκληπιάδην, Φιλοκλέους τινὸς τέθεικε λέξιν, ἐν ᾗ τὸν Σόλωνα παῖδα Εὐφορείωνος ἀποφαίνει, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων δόξαν ὅσοι μεμνήκασι Σόλωνος. Ἐξηκεστίδου γὰρ αὐτὸν ἅπαντες ὁμαλῶς γεγονέναι λέγουσιν, ἀνδρὸς οὐσίᾳ μὲν (ὡς φασὶ) καὶ δυνάμει μέσου τῶν πολιτῶν, οἰκίας δὲ πρώτης κατ' γένος· ἐκ γὰρ Κοδρείδης ἀνέκαθεν. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Σόλωνος Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ τῆς Πεισιστράτου μητρὸς ἀνεψιὰν γενέσθαι. καὶ φιλία πρώτον ἐκ ἀνάγκης, πολλὴ μὲν διὰ τὴν συγγένειαν, πολλὴ δὲ διὰ τὴν ἀφύειαν καὶ ὥραν,

SOLON.

DIDYMVS grammaticus in tabularum Solonis breuiario, quod ad Asclepiadem scripsit, testimonium citat Philoclis cuiusdam, quo præter opinionem aliorum qui Solonis meminerunt, asserit filium eum Phocionis fuisse. Omnes enim vno ore ab Execestide memorant genitum: viro (vti ferunt) inter ciues mediocriũ facultatũ, sed genere primę familię. Duxit enim à Codro originẽ. Matrẽ Solonis Heraclides Ponticus matris Pisistrati fuisse consobrinã tradit. fuitq; initio inter eos necessitudo ex propinquitate magna, magna itẽ ex indole & forma,

quod captus Pisistrati amore, vt nonnulli perhibent, esset Solon. Vnde (ni fallor) exorta post ciuili inter eos dissensione simultas illa nullam in acerbitatem aut atrocitatem excessit, sed constiterunt eorum animis vetera iura, ardentemque magni ignis viuam adhuc flammam conseruauerunt, memoriam & gratiam amatoriam. Nam aduersus formosos non fuisse Solonem munitum, neq; satis animi habuisse, vt quasi pugil congrederetur cum amore cominus, id cum ex versibus eius cognoscas, tum ex eo quod scripsit legem quæ diserte vetabat ne se serui vngerent, aut pueros amarent, quod id annumeraret inter res probatas & honesta studia, & ad ea quodam modo dignos inuitaret, à quibus arceret indignos. Fertur Pisistratus quoque amatorem Charmi fuisse, & signum Cupidinis in Academia, vbi ignem accendunt illi qui sacram facem decurrunt, sacrasse. Igitur Solon, quum facultates suas pater eius munificentia (vt ait Hermippus) & largitionibus attriuisset, nec deessent qui vellent suppeditare ei necessaria, erubescens accipere ab aliis, quod ex ea esset natus domo quæ succurrere consueuisset aliis, contulit se etiamnum adolescens ad mercaturam. Quamuis alii dicant multarum rerum vsus & cognitionis potius gratia Solonem quam quæstus vagatum per orbem fuisse. Erat enim sapientiæ ex professo amator. Quippe qui vel grauis ætate iam senescere se diceret multa in dies addiscentem. Diuitias non nimium sectatus est, aitq;,

Haud magis est diues, cui argenti atque affluit auri
Copia, tum frugum fertilis arua soli,
Grex quoque equum, mulique, atque hæc cui sola supersunt,
Vt valeat venter, cum pedibusque latus.
Huc si natorum florens accesserit ætas,
Et decor vxoris, rite beatus erit.

At alio loco ait,

Non sperno nummos, si sit possessio iusta.
At nolo iniustos: vltio nam sequitur.

Quid autē causæ est quin boni & politici viri nec solicitentur illorum parandorum cura superuacaneorum, nec rerum vtilium & commodarum respuant vsum? Enimuero illo seculo (vt ait Hesiodus) nullum opus vitio vertebatur, neq; adferebat ars discrimen. Mercatura etiam in dignatione erat, quæ commoda ex regionibus barbaris adsciscceret, amicitias cum regibus conciliaret, & multarum rerum conferret peritiam. Aliqui insuper mercatores magnarū conditores vrbium fuerunt, vt qui Massiliam cōdidit primus, quem Galli Rhodani accolæ cupide amplexi sunt. Ad hæc Thalem memorant mercaturis faciendis operam dedisse, Hippocratem quoq; mathematicum, Platoni itē occasionem fuisse peregrinationis, olei in Ægypto distractionē. Cæterum quod fuerit profusior Solon & vita mollior, atq; in versibus licentiore vsus sit quam pro philosopho de voluptatibus oratione, id ex vita mercatoria putant ei hæsisse. Siquidem pro multis & grauibus, in quibus versatur periculis, lautitias aliquas & delicias eam postulare. Nam quod in pauperum se potius numero quam opulentorum reponeret, ex hisce liquet:

Diues enim plerumque malus, sed rectus egenus:
At virtutis opes non nisi rectus habet.
His non cedo malis, quarum est possessio firma: ast
Esse potest locuples improbus, atque probus.

A (ὡς ἔνιοι φασὶν) ἐρωτικῶς τὸν Πεισίστρατον ἀσπαζομένου τοῦ Σόλωνος. ὅθεν ὕστερον (ὡς ἔοικεν) εἰς διαφορὰν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ καταστάντων, οὐδὲν ἐμέγκεν ἡ ἔρδρα σκληρὸν οὐδὲ ἄγριον πάθος, ἀλλὰ παρέμεινεν σκεῖα τὰ δίκαια ταῖς ψυχαῖς, καὶ παρεφύλαξε τυφομένου ἀδρὸν πυρὸς ἐπὶ ζῶσαν φλόγα τοῦ ἐρωτικοῦ μνήμου καὶ χάριν. ὅτι δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς οὐκ ἐμέγκεν ὁ Σόλων, οὐδὲ ἔρωτι θαρραλέος ἀντιμαχῆναι, πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν ἔστι, καὶ νόμον ἔγραψε διαγορεύοντα δοῦλον μὴ ξυναλοιφεῖν μηδὲ παιδεραστεῖν, εἰς τὴν τῶν καλῶν μορφὴν καὶ σεμνῶν ἐπιτηδευμάτων τιθέμενος τὸ πρᾶγμα, καὶ τέκμαρ τινὰ τοῖς ἀξίοις, προσκαλούμενος ὧν τοὺς ἀναξίους ἀπήλαυνε. λέγεται δὴ καὶ Πεισίστρατος ἐραστὴς Χάρμου γενέσθαι, καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἔρωτος ἐν Ἀκαδημίᾳ καθιερῶσαι, ὅπου τὸ πῦρ ἀνάπτουσιν οἱ τὴν ἱερὰν λαμπάδα διαθέοντες. ὁ δὲ οὖν Σόλων, τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς ἐλαττώσαντος εἰς φιλανθρωπίας τινὰς (ὡς φησὶν Ἕρμιππος) καὶ χάριτας, οὐκ αἰσχυνόμενος τῶν βουλομένων ἐπαρκεῖν, αἰδούμενος δὲ λαμβάνειν παρ' ἑτέρων, ἐξ οἰκίας γενναίως εἰθισμένης ἑτέροις βοηθεῖν, ὥρμησε νέος ὢν ἐπὶ πρὸς ἐμπορείαν. καί-
C τοι φασὶν ἔνιοι, πολυπραγμοσύνης ἕνεκα μᾶλλον καὶ ἱστορίας, ἢ χρηματισμοῦ πλανηθῆναι τὸν Σόλωνα. σοφίας μὲν γὰρ οὖν ὁμολογουμένως ἐραστής, ὅς γε καὶ πρεσβύτερος ὤν, ἔλεγε γηράσκων ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος πλοῦτον δὲ οὐκ ἐθαύμαζε, ἀλλὰ καὶ φησὶν ὁμοίως πλουτεῖν

---ὥστε πολὺς ἄργυρός ἐστι
Καὶ χρυσὸς, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία,
Ἵπποι θ' ἡμιόνοί τε, καὶ ὧν μόνα ταῦτα πάρεστι,
Γαστρί τε καὶ πλευρῇ καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν.
Παῖδός τ' ἠδὲ γυναικὸς ἐπὴν καὶ ταῦτ' ἀφίκηται,
D Ἥβη σὺν δὲ ὥρη γίγνεται ἁρμονία. ἀλλ' ἑτέρωθι λέγει,
Χρήματα δ' ἱμείρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι
Οὐκ ἐθέλω· πάντως ὕστερον ἦλθε δίκη. κωλύει δὴ οὐδὲν τὸν ἀγαθὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα μήτε τῶν πολιτῶν τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀποδεῖξεσθαι, μήτε τῆς χρείας τῶν ἀναγκαίων καὶ ἱκανῶν καταφρονεῖν. ἐν δὲ τοῖς τότε χρόνοις, κατὰ Ἡσίοδον, ἔργον οὐδὲν ἐν ὄνειδος, οὐδὲ τέχνη διαφορὰν ἔφερεν· ἐμπορία δὲ καὶ δόξαν εἶχεν οἰκειουμένη τὰ βαρβαρικά, καὶ πρόξενοι φιλίας βασιλέων. καὶ πραγμάτων ἐμπειρίας ποιοῦσα πολλῶν. ἔνιοι δὲ καὶ πόλεων οἰκισταὶ γεγόνασι μεγάλων,
E ὡς καὶ Μασσαλίας πρῶτος ἐν τοῖς Κελτοῖς τῶν πρὸς τὸν Ῥοδανὸν ἀγαπητός. καὶ Θαλῆν δέ φασιν ἐμπορίᾳ χρήσασθαι, καὶ Ἱπποκράτη τὸν μαθηματικὸν, καὶ Πλάτωνι τῆς ἀποδημίας ἐφόδιον, ἐλαίου τινὸς ἐν Αἰγύπτῳ διαθέσιν γενέσθαι. τὸ δ' οὖν εὐδάπανον τῷ Σόλωνι καὶ ὑγρὸν πρὸς τὸν βίον, καὶ τὸ φορτικώτερον ἢ φιλοσοφώτερον ἐν τοῖς ποιήμασι διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἡδονῶν, τὸ ἐμπορικὸν οἴονται βίον προσπεφεύχθαι. πολλοὶς γὰρ ἔχοντα κινδύνοις καὶ μεγάλοις, ἀπαιτεῖν πάλιν εὐπαθείας τινὰς καὶ ἀπολαύσεις. ὅτι δὲ αὐτὸν ἐν τῇ τῶν πενήτων μορίῳ μᾶλλον ἢ τῇ τῶν πλουσίων ἔταττε, δῆλόν ἐστιν ἐκ τούτων,

Πολλοὶ γὰρ πλουτοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται.
Ἀλλ' ἡμεῖς ἀρετῆς οὐ διαμειψόμεθα
Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον ἐπεὶ τὸ μὲν, ἔμπεδόν ἐστι,
F Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

τῇ δὲ ποιήσει κατ' ἀρχὰς μὲν, εἰς οὐδὲν ἄξιον σπουδῆς, ἀλ- A
λὰ παίζων, ὡς ἔοικε, προσχρήσασθαι, καὶ προσιάγων ἑαυτὸν
ἐν ὥρᾳ παίζειν· ὕστερον δὲ, καὶ γνώμας ἐνέτεινε φιλοσόφοις,
καὶ τῶν πολιτικῶν πολλὰ συγκατέπλεκε τοῖς ποιήμασιν, οὐχ
ἱστορίας ἕνεκεν καὶ μνήμης, ἀλλ' ἀπολογισμοί τε τῶν πε-
πραγμένων ἔχοντα, καὶ προτροπὰς ἐπιπλοῦ καὶ νουθεσίας,
καὶ ἐπιπλήξεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἔνιοι δέ φασιν ὅτι καὶ
τοὺς νόμους ἐπεχείρησεν ἐντείνας εἰς ἔπος ἐξενεγκεῖν, καὶ ἐξαμμνη-
μονεύουσι τοῦ ἀρχοῦ οὕτως ἔχουσαν,

Πρῶτα μὲν εὐχώμεθα Διὶ Κρονίδῃ βασιλῆϊ,
Θεσμοῖς τοῖσδε τύχοι ἀγαθοῦ καὶ κῦδος ὀπάσαι.

φιλοσοφίας δὲ καὶ ἠθικῆς μάλιστα τὸ πολιτικὸν, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι
τῶν τότε σοφῶν, ἠγάπησεν. ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἁπλοῖς ὄντι λίαν καὶ
ἀρχαῖος, ὡς δῆλον ἐκ τούτων;

Ἐκ νεφέων πέλεται χιόνος μόρος ἠδὲ χαλάζης·
Βροντὴ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίνεται ἀστεροπῆς.
Ἐξ ἀνέμων δὲ θάλασσα τεραίνεται· ὧν δέ τις αὐτῶν
Μὴ κινῇ, πάντων ἐστὶ δικαιοτάτη. καὶ ὅλως ἔοικεν
ἡ Θάλεω μόνον σοφία τότε περαιτέρω τῆς χρείας ἐξικέσθαι τῇ
θεωρίᾳ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, ὄνομα τῆς
σοφίας ἐπωνύμασε. θαυμάζεται δὲ μετ' ἀλλήλων ἔν τε Δελφοῖς ὁμῶ C
λέγονται, καὶ πάλιν ἐν Κορίνθῳ, Περιάνδρου σύλλογόν τι-
να κοινὸν αὐτῶν καὶ συμπόσιον κατασκευάσαντος. ἔτι δὲ μᾶλ-
λον εἰς ἀξίωμα καὶ δόξαν αὐξῆσαι κατέσχεν ἡ τοῦ τρίποδος
πορεία, καὶ διὰ πόλεων ἀναχώρησις καὶ ἀθύπειξις, μετ'
εὐμενείας φιλοτίμου γινομένη. Κῴων γὰρ (ὡς φασι) κατα-
γόντων σαγήνην, καὶ ξένων ἐκ Μιλήτου φορτιζομένων τὸν βό-
λον οὔπω φανερὸν ὄντα, χρυσοῦς ἐφάνη τρίπους ἑλκόμενος, ὃν
λέγουσιν Ἑλένῃ πλέουσαν ἐκ Τροίας αὐτόθι καθεῖναι,
χρησμοῦ τινος αὐτὰ μνησθεῖσαν παλαιοῦ. θορυβούντων δὲ τοῖς ξέ-
νοις πρῶτον ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἁλιέας περὶ τοῦ τρίποδος, D
εἶτα τῶν πόλεων ἀναδεξαμένων τοῦ διαφορᾶν ἄχρι πολέ-
μου προελθοῦσαν, ἀνεῖλεν ἀμφοτέρους ἡ Πυθία, τῷ σοφω-
τάτῳ τὸν τρίποδα ἀποδοῦναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀπεστάλη
πρὸς Θαλῆν εἰς Μίλητον, ἐκείνοις Κῴων ἑνὶ δωρουμένων
ἐκείνῳ τοῦ τρίποδος ἅπασι δὲ πρὸς ἄπαντας ὁμοῦ Μιλησίους ἐπολέμησαν.
Θάλεω δὲ Βίαντα σοφώτερον ἀποφαίνοντος αὐτοῦ, πρὸς ἐκ-
εῖνον ἦκεν. ἀπ' ἐκείνου δὲ αὖθις ἀπεστάλη πρὸς ἄλλον ὡς
σοφώτερον. εἶτα περιιὼν καὶ ἀναπεμπόμενος οὕτως, ὅθι Θα-
λῆν τὸ δεύτερον ἀφίκετο· καὶ τέλος εἰς Θήβας ἐκ Μιλήτου κο-
μισθεὶς, τῷ Ἰσμηνίῳ Ἀπόλλωνι κατιερώθη. Θεόφραστος δὲ E
φησι πρῶτον μὲν εἰς Πριήνην Βίαντι τὸ τρίποδα πεμφθῆναι,
δεύτερον δὲ εἰς Μίλητον Θάλῃ Βίαντος ἀποπέμψαντος· οὕτω
δὲ διὰ πάντων, πάλιν εἰς Βίαντα περιελθεῖν, τέλος δὲ εἰς
Δελφοὺς ἀποσταλῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πλείονων τεθρύλ-
ληται, πλὴν ὅτι τὸ δῶρον αὐτὶ τοῦ τρίποδος οἱ μὲν φιάλην ὑπὸ
Κροίσου πεμφθεῖσαν, οἱ δὲ ποτήριον Βαθυκλέους ἀπολιπόντος
φασὶ λέγειν. ἰδίᾳ δὲ Ἀναχαρσεώς τε πρὸς Σόλωνα, καὶ πάλιν
Θάλεω συνουσίαν τινὰ καὶ λόγους ἀναγράφουσι τοιούτους. Ἀ-
νάχαρσιν μὲν εἰς Ἀθήνας φασὶν ὅτι τοῦ Σόλωνος οἰκίαν ἐλθόν-
τα, κόπτειν, καὶ λέγειν ὡς ξένος ὢν ἀφῖκται φιλίαν ποιησόμε-
„ νος καὶ ξενίαν πρὸς αὐτόν. ἀποκρινομένου δὲ τοῦ Σόλωνος, Οἴ- F
„ κοι βέλτιόν ἐστι ποιεῖσθαι φιλίας, Οὐκοῦν (φάναι τὸν Ἀνάχαρσιν)
„ αὐτὸς ὢν οἴκοι σὺ ποίησαι φιλίαν καὶ ξενίαν πρὸς ἡμᾶς. οὕτω
δὴ θαυμάσαντα τὸν ἀγχίνοιαν τοῦ ἀνδρὸς τὸν Σόλωνα, δέξασθαι φιλοφρόνως, καὶ χρόνον τινὰ σχεῖν παρ' αὐτῷ,

A Poetica ab initio non vllam ad rem grauem, verum ludibundus videtur temporis per otium fallendi gratia vsus obiter, atque in ea se exercuisse. Post & sententias inclusit versibus philosophicas, & ex iis quæ gesserat in repub. intexuit multa, non scribendi historiam vel memoriæ causa, sed ad defendendas actiones suas, interim ex excitandos castigandosq; & obiurgandos Athenienses. Tradunt aliqui & leges suas aggressum in carmine illigare, ac principium recensent huiuscemodi,

Oramus primum, rex vt Saturnius hisce
B *Legibus aspiret, velut & concedere laudem.*

Ex philosophia ethica, præcipue politica, sicut pleriq; sapientum, est sectatus: in physicis mire est simplex & antiquarius, vt ex his patet,

Nubibus è gelidis niuium vis densa creatur,
Et quæ per tectum grando crepare solet:
At tonitru è claro spectatur fulmine nasci:
Et pelagus venti si incubuere, mouent.
Verum id si flatus conturbet nullus, in orbe
Æquum vel placidum nil magis esse potest.

Omnino sola tunc videtur Thalis sapientia vsum excessisse speculatione, reliqui ciuilibus ab artibus nomen inuenerunt sapientiæ. Fuisse vna perhibentur & Delphis & post Corinthi, vbi communem quendam conuentum eorum & conuiuium C Periander instruxerat. Maiorem autoritatem iis & gloriam mensæ orbis, & per omnes circulus, mutuaq; inter ipsos cum honorifica modestia concessio conciliauit. Nam quum Coi (vt fama est) verriculum traherent, cuius iactum adhuc incertum hopites emerant Milesii, auream mensam conspexerunt extractam, quam fuisse ab Helena aiunt à Troia remeante, quum veteris oraculi reminiscereturdeiectam. Concertatione de mensa inter hospites & piscatores exorta, excipient bus inde ciui- D tatibus contentionem, quæ in bellum vsq; erupit, responsum vtrisq; ab oraculo Delphico est, vt sapientissimo mensam donarent. Ita primum Miletum est ad Thalem missa, Cois vni illi id, de quo cum vniuersis Milesiis arma contulerant, vltro dono dantibus. Thale Biantem se sapientiorem asserente, ad illũ peruenit, ab illo rursus ad alium missa est tanquam sapientiorem. Inde ita circulans & remissa, rediit iterum ad Thalem. Ad vltimum ex Mileto Thebas deportata, & Apollini Ismenio est sacrata. Theophrastus autor est Prienẽ eam primũ ad Biantẽ fuisse destinatã, deinde ad Thalẽ remit- E tente eam Miletum Biante: ita ambitu omniũ confecto redisse ad Biantem, ad extremũ Delphos deportatã. Hæc fama est à plerisq; vulgata, nisi quod donum pro mensa, alii phialam à Cræso missam, alii relictum ibi à Bathycle poculum prodant. At priuatã consuetudinẽ & colloquia cum Solone Anacharsis atq; etiam Thalis litteris tradunt huiuscemodi. Anacharsim autumant, quum ad ędes Solonis commeasset, fores pulsasse, atq; edidisse aduenam se esse, qui ad contrahendam cum eo amicitiã & ius hospitii eo accessisset. Responsum reddente Solone, *Præstat domi amicitias conciliare: Quin* F *tu igitur*, subiecisse Anacharsim, *qui domi es, iungis nobiscum amicitiam & hospitium*? Eam illius sagacitatem quum stuperet Solon, hominem excepisse benigne, atque aliquamdiu apud se detinuisse,

quum rempublicam gereret, & leges conſcriberet. Enimuero re intellecta deriſiſſe Anacharſim molitionem Solonis, qui ciuium ſe iniurias & cupiditates putaret refrænaturum ſcriptura, quæ nihil à telis araneorum differret, ſed ſicut illæ, imbecillos tenueſque eſſet, quos comprehendiſſet, retentura: validos vero & pecunioſos tranſmiſſura. Quibus Solonem ferunt occurriſſe, ſtare homines etiam pactis conuentis, quæ neutri parti expediat violare, ac leges ita ſe temperare ciuibus omnibus vt futurum perſpicuum eſſet, antiquius eſſe colere iuſtitiam quam ius violare. Verum horũ quidem euentus Anacharſis coniecturæ potius quam ſpei reſpondit Solonis. Iam hoc quoq; dixit ſe mirari Anacharſis, quum concioni interfuiſſet, quod dicerent apud Græcos ſapientes, ſtulti iudicarent. Quum profectus eſſet Miletum, ad Thalem, Solon, aiunt mirum ſibi eum dixiſſe videri, quod nuptias & ſobolis procreationem omnino negligeret. Thalem autem in præſentia quidem tacuiſſe, aliquot vero dierum interuallo ſubornaſſe peregrinum quendam, qui modo decimo die ab Athenis profectum ſe diceret. Quærente Solone, num quid Athenis noui, hominem quæ diceret edoctũ, Nihil, reſpondiſſe, aliud, niſi ſane quod adoleſcens efferretur, & proſequeretur funus tota ciuitas. Nam erat, vt ferebatur (inquit) clari viri filius & virtute inter ciues primi: nec aderat ille, ſed longo iam ſpatio dixerunt eum peregre eſſe. O hominem infortunatum, dixiſſe Solonem. Quodnam ferebant eius nomen? Audiui equidem, inquit, nomen, homo, ſed excidit mihi, tantum memini multam habitam mentionem eius ſapientiæ & iuſtitiæ. Ita ſcilicet admoto ad ſingulas interrogationes metu, Solonem iam tandem commotum ipſum hoſpiti ſuggeſſiſſe nomen, ac requiſiſſe Solonisne ille defunctus eſſet filius. Quo annuente, cœpiſſe illum caput cædere, aliaque & facere & dicere quæ mœrore oppreſſi aſſolent. Tum Thalem repreſſo Solone ridentem dixiſſe, At hæc me Solon à connubio deterruerunt, & à liberis tollendis, quæ te etiam infringunt, virum conſtantiſſimum. Te vero nihil hic nuntius moueat. hæc enim ficta ſunt. Atque hæc quidem Hermippus Patæcum, qui Æſopi ſe ferebat animam habere, ſcribere refert. Atqui ineptus & ignauus ſit, qui formidine amiſſionis res comparare neceſſarias negligat. Eadem enim ratione neque opes, neque gloriam, neque ſapientiam, quum hanc habeas, trepidans ea ſpoliari, amplectaris. Etenim virtutem, cuius nihil fructu præſtantius vel iucundius, ex morbis cernimus & venenis labefactari. Atque ipſe Thales nihilo magis à terrore ſecurior per cœlibatum erat, niſi ſane amicos, familiares, patriam refugit habere. Imo vero filium etiam ipſe habuit adoptiuum ex ſorore natum, vt aiunt, Cybiſtum. Nam quum animo quidam inſiti ſint igniculi amatorii, natuſque ille ſit, ſicut ad ſentiendum, cogitandum, reminiſcendum: ita ad diligendum: arrepit & adhæreſcit quid externi iis quos deficit proprium. Quum velut domum & prædium legitimis orbum ſucceſſoribus, alieni & non iuſti filii pium animum captant obſequiis, cui ſimulatq; inſinuauerint ſe, & occupauerint eum, infundunt vna cum amore curam ſui ac ſolicitudinem. Itaq; cernas eos qui durius quam pro natura de nuptiis & ſuſcipiendis liberis verba faciunt,

A ἤδη τὰ δημόσια πράττοντα καὶ σωματούμενον τοῖς νόμοις. τὸν οὖν Ἀνάχαρσιν πυθόμενον, καταγελᾶν τῆς γραμματείας τοῦ Σόλωνος, οἰομένου γράμμασιν ἐφέξειν τὰς ἀδικίας καὶ πλεονεξίας τῶν πολιτῶν, ἃ μηδὲν τῶν ἀραχνίων διαφέρειν, ἀλλ' ὡς σκεῦα, τοῖς μὲν ἀσθενεῖς καὶ λεπτοῖς τῶν ἁλισκομένων καθέξειν, ὑπὸ δὲ τῶν δυνατῶν καὶ πλουσίων διαῤῥαγήσεσθαι. τὸν δὲ Σόλωνα πρὸς ταῦτα φασὶν εἰπεῖν, ὅτι καὶ συνθήκας ἀνθρωποι φυλάττουσιν ἃς οὐδετέρῳ λυσιτελές ἐστι παραβαίνειν τῶν δεομένων· καὶ τοῖς νόμοις αὐτὸς οὕτως ἁρμόσεται τοῖς πολίταις, ὥστε πᾶσι τοῦ πραγματεῖν βέλτιον ἐπιδείξαι ἢ δικαιοπραγεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς Ἀνάχαρσις εἴκαζεν ἀπέβη μᾶλλον, ἢ κατ' ἐλπίδα τοῦ Σόλωνος. ἔφη δὲ κἀκεῖνο θαυμάζειν ὁ Ἀνάχαρσις, ἐκκλησίᾳ παραγενόμενος, ὅτι λέγοιτο μὲν οἱ σοφοὶ παρ' Ἕλλησι, κρίνοιτο δὲ οἱ ἀμαθεῖς. πρὸς Θαλῆν δ' εἰς Μίλητον ἐλθόντα τὸν Σόλωνα, θαυμάζειν ὅτι γάμου καὶ παιδοποιΐας τοσοῦτον ἠμέλησε. καὶ τὸν Θαλῆν τότε μὲν σιωπῆσαι, διαλιπόντα δ' ὀλίγας ἡμέρας, ἄνδρα παρασκευάσαι ξένον, ἀρτίως ἥκειν φάσκοντα δεκαταῖον ἐξ Ἀθηνῶν. πυθομένου δὲ τοῦ Σόλωνος εἰ δή τι καινὸν ἐν ταῖς Ἀθήναις, δεδιδαγμένον ἃ χρὴ λέγειν τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν εἰπεῖν ἕτερον, εἰ μὴ νὴ Δία νεανίσκου τινὸς ἐν σκοφοῖ, καὶ προπέμπειν ἡ πόλις. ἐν γὰρ υἱὸς (ὡς ἔφασαν) ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ προφερόντος ἀρετῇ τῶν πολιτῶν. οἱ παρεῖναι δὲ, ἀλλ' ἀποδημεῖν ἔφασαν αὐτὸν ἤδη πολὺν χρόνον. ὡς δυστυχὴς ἐκεῖνος, φάναι τὸν Σόλωνα. Τίνα δ' ὠνόμαζον αὐτόν; Ἤκουσα, φάναι, ἐννόμα, τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' οὐ μνημονεύω· πλὴν ὅτι πολὺς λόγος ἐν αὐτῷ σοφίας καὶ δικαιοσύνης. οὕτω δὴ καθ' ἑκάστην ἀπόκρισιν τῷ φόβῳ προσαγόμενον τὸν Σόλωνα, καὶ τέλος ἤδη σωματούμενον, αὐτὸν ὑποβάλλειν ἐννόμα τῷ ξένῳ, πυθανόμενον μὴ Σόλωνος ὁ τεθνηκὼς υἱὸς ὠνομάζετο. φήσαντος δὲ ἀνθρώπου, τὸν μὲν ὁρμῆσαι παίειν τὴν κεφαλὴν, καὶ πάλλα ποιεῖν καὶ λέγειν ἃ συμβαίνει τοῖς πεπονθοῦσι. τὸν δ' Θαλῆν ἐπιλαβόμενον αὐτοῦ, καὶ γελάσαντα, Ταῦτά τοι (φάναι) ὦ Σόλων, ἐμὲ γάμου καὶ παιδοποιΐας ἀφίεσιν, ἃ καί σε κατερείπει τὸν ἐρρωμενέστατον. ἀλλὰ θαῤῥεῖ τῶν λόγων ἕνεκα τούτων· οὐ γὰρ εἰσὶν ἀληθεῖς. ταῦτα μὲν οὖν Ἑρμιππος ἱστορεῖν φησι Πάταικον, ὃς ἔφασκε τὴν Αἰσώπου ψυχὴν ἔχειν. ἄτοπος δὲ καὶ ἀλυνὴς ὁ τῷ φόβῳ τῆς ἀποβολῆς, τὴν κτῆσιν ὧν χρὴ

E πρεσβεύεσθαι. οὕτω γὰρ οὔτε πλοῦτον, οὐ δόξαν, οὐ σοφίαν ἀγαπήσειε θαυμαζομένῳ, δεδιὼς στέρεσθαι. καὶ γὰρ ἀρετὴν ἧς κτῆμα μεῖζον οὐδὲν οὐδ' ἥδιον, ὀξίσταμεν ὑπὸ νόσων καὶ φαρμάκων ὁρῶμεν. αὐτῷ τε Θαλῆ μὴ γήμαντι, πλέον οὐδὲν εἰς ἀφοβίαν, εἰ μὴ καὶ φίλων κτῆσιν ἔφυγε καὶ οἰκείων καὶ πατρίδος. ἀλλὰ καὶ παῖδα θετὸν ἔχε ποιησάμενος αὐτὸς τὸν τῆς ἀδελφῆς (ὥς φασι) Κύβισθον. ἐνοῦσης γὰρ τοῖς ψυχῆς ἀγαπητικὸν ἐν ἑαυτῇ, καὶ πεφυκυίας ὥσπερ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι καὶ μνημονεύειν, ὅτῳ καὶ φιλεῖν, ἐνδύεται τοῦτο καὶ προσφύεται τῶν ἐκτὸς, οἷς οἰκεῖον οὐδέν ἐστι· καὶ

F καθάπερ οἶκον καὶ χώραν γνησίων ἔρημον διαδόχων, τὸ φιλόστοργον ἀλλότριοι καὶ νόθοι θεραπεύοντες, εἰσοικισάμενοι καὶ καταλαβόντες, ἅμα τῷ φιλεῖν ὃ φροντίζειν καὶ δεδιέναι περὶ αὐτῶν ἐνεποίησαν. ὥστ' ἴδοις ἂν ἀνθρώπους τρεῤῥοτέρους τῇ φύσει περὶ γάμου καὶ γενέσεως παίδων διαλεγομένους,

εἶτα τοὺς αὐτοὺς ὅτι παισὶν οἰκετεύοντας, ἢ θρέμμασι παλ-
λακῶν νοσοῦσι καὶ θνήσκουσι τοῦ ἀτειλημένους πόθῳ, καὶ φω-
νὰς ἀλγεινὰς ἀφιείσας. ἔνιοι δὲ καὶ κυνῶν θανάτῳ καὶ ἵππων,
ἀσχέως καὶ ἀβιώτως ὑπὸ λύπης διετέθησαν. ἀλλ' ἕτε-
ροί γε παῖδας ἀγαθοὺς ἀποβαλόντες, οὐδὲν ἔπαθον δεινόν,
οὐδὲ ἐποίησαν αἰσχρόν, ἀλλὰ καὶ χρώμενοι τῷ λοιπῷ βίῳ
κατὰ λόγον διετέλεσαν. ἀοθένεια γὰρ οὐκ εὔνοια λύπας ἀπε-
φάντοις ἐπάγεται καὶ φόβους ἀνθρώποις ἀσκήτοις ὑπὸ
λόγου τοῖς τύχαις, οἷς οὐδὲ ἀπόλαυσις ἐγγίνεται τοῦ πονου-
μένου παρόντος, τοῦ μέλλοντος ὠδῖνας ἀεὶ καὶ θέμεις καὶ ἀγῶ-
νας, εἰ σεσῴσονται, παρέχοντος αὐτοῖς. δεῖ δὲ μήτε πενίᾳ τοῖς B
χρημάτων πεπαῦσθαι σέρησιν, μήτε ἀφιλίᾳ τοῖς φίλων ἀπο-
βολῇ, μήτε ἀπαιδίᾳ τοῖς τέκνων θάνατον, ἀλλὰ τῷ λο-
γισμῷ τοῖς πάντα. καὶ ταῦτα μὲν, ὡς ἐν ᾧ παρόντι, πλείονα
τῶν ἱκανῶν. ἐπεὶ δὲ μακρόν τινα καὶ δυσερῆ πόλεμον οἱ ἐν ἄ-
στει τοῖς Σαλαμινίων νήσου Μεγαροῦσι πολεμοῦντες ἐξέ-
καμον, καὶ νόμον ἔθεντο, μήτε γράψαι τινὰ, μήτ' εἰπεῖν αὖθις
ὡς χρὴ τὴν πόλιν ἀτιμοποιεῖσθαι τῆς Σαλαμῖνος, ἢ θανάτῳ ζη-
μιοῦσθαι, βαρέως φέρων τὴν ἀδοξίαν ὁ Σόλων, καὶ τοὺς νέους ὁρῶν
πολλοὺς δεομένους ἀρχῆς ὅτι τὸν πόλεμον, αὐτοὺς δὲ μὴ θαρ-
ροῦντας ἄρξασθαι παρὰ τὸν νόμον, ἐσκήψατο μὲν ἔκστασιν τῶν C
λογισμῶν, καὶ λόγος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς οἰκίας διεδόθη πα-
ρακινητικῶς ἔχειν αὐτόν· ἐλεγεῖα δὲ κρύφα συνθεὶς, καὶ μελε-
τήσας ὥστε λέγειν ἀπὸ στόματος, ἐξεπήδησεν εἰς τὴν ἀγορὰν
ἄφνω πιλίον θεὶς θέμενος. ὄχλου δὲ πολλοῦ συνδραμόντος, ἀ-
ναβὰς ὅτι τὸν τοῦ κήρυκος λίθον, ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν,
ἧς ἐστιν ἀρχή, Αὐτὸς κήρυξ ἦλθον ἀφ' ἱμερτῆς Σαλαμῖνος

Κόσμον ἐπέων ᾠδὴν αὐτ' ἀγορῆς θέμενος.

τοῦτο δὲ ποίημα Σαλαμὶς ὑπεγέγραπται, καὶ στίχων ἑκατόν ἐστι
χαριέντως πάνυ πεποιημένων. τότε δὲ ἀθέντος αὐτοῦ, καὶ τῶν
φίλων τοῦ Σόλωνος ἀρξαμένων ἐπαινεῖν, μάλιστα δὲ Πει-D
σιστράτου τοῖς πολίταις ἐγκελευομένου καὶ παρορμῶντος πει-
θοῦσαι τῷ λέγοντι λύσαντες τὸν νόμον, αὖθις ἤρξαντο τοῦ πολέ-
μου, στρατηγοῦντος τοῦ Σόλωνος. τὰ μὲν οὖν δημοσίᾳ τοῦ λεγο-
μένων, τοιαῦτ' ἐστὶν, ὅλη πλεύσας ὅτι Κολιάδα μετὰ τοῦ Πεισι-
στράτου, καὶ καταλαβὼν αὐτόθι πάσας τὰς γυναῖκας τῇ Δήμητρι
τῷ πάτριον θυσίαν ὑπιτελούσας, ἔπεμψεν ἄνδρα πιστὸν
εἰς τὴν Σαλαμῖνα, προσποιούμενον αὐτόμολον εἶναι, κελεύοντα
τοὺς Μεγαρεῖς, εἰ βούλονται τῶν Ἀθηναίων τὰς πρώτας λαβεῖν
γυναῖκας, ὅτι Κολιάδα μετ' αὐτοῦ πλεῖν τὴν ταχίστην. ὡς δὲ πει-
σθέντες οἱ Μεγαρεῖς ἄνδρας ἐξέπεμψαν ἐν ᾧ πλοίῳ, καὶ κατι-
δὼν ὁ Σόλων τὸ πλοῖον ἐλαυνόμενον ἀπὸ τῆς νήσου, τὰς μὲν
γυναῖκας ἐν ποδὼν ἀπελθεῖν ἐκέλευσε, τῶν δὲ νεωτέρων τοὺς
μηδέπω ἡφηβοῦντας ἐνδύμασι καὶ μίτραις καὶ ὑποδήμασι τοῖς
ἐκείνων σκευασαμένους, καὶ λαβόντας ἐγχειρίδια κρυπτὰ, παί-
ειν καὶ χορεύειν προσέταξε πρὸς τῇ θαλάσσῃ, μέχρις οὗ ἀπο-
βῶσιν οἱ πολέμιοι, καὶ λήψωνται τὸ πλοῖον ὑποχείριον. οὕτω
δὴ τούτων πραττομένων, ὑπαχθέντες οἱ Μεγαρεῖς τῇ ὄψει, καὶ
προσμίξαντες ἐγγὺς, ὀξεπήδων ὡς ὅτι γυναῖκας ἁμιλλώ-
μενοι πρὸς ἀλλήλους· ὥστε μηδένα δραφυγεῖν, ἀλλὰ πάντας
ἀπολέσθαι, καὶ τὴν νῆσον ὅτι πλεύσαντας αὖθις ἔχειν τοὺς Ἀθη-
ναίους. ἄλλοι δέ φασιν οὐ τοῦτον τὸν τρόπον λεγέσθαι τὴν κατάληψιν,
ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐτῷ τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν χρῆσαι,

Ἀρχηγοὺς χώρας θυσίαις ἥρωας ἐνοίκει
Ἴλαιον, τοὺς κόλπος Ἀσωπιὸς ἀμφικαλύπτει.

A mox eosdem ex vernarum filiis & alumnis pellicum ægrotantibus & morientibus confectos desiderio & in voces erumpentes abiectas. Sunt qui canum & equorum interitum fœde & perdite luxerunt, quum alii certe filiis orbati bonis neq; afflixerint sese, neq; turpes præbuerint, imo etiam vitam reliquam transegerint moderate. Imbecillitas enim non charitas affert hominibus, qui ratione ad fortunam non occaluerunt, ægritudines immensas & trepidationes, quibus nec frui præsentia rei optatę licet, quod expectatio, ne spolientur, dolores & tremores & anxietates his offundat perpetuos. Non oportet autem ab egestate consilium B mutuari ad pecuniæ ereptionem, neque ad amicorum amissionem ab eorundem solitudine, neq; ab orbitate ad liberorum occasum, verum ex ratione ad omnia. Cæterum de his vt hoc loco plus satis. Quum autem Athenienses diuturno bello & graui de Salaminiorum insula cum Megarensibus gesto fatiscentes sanxissent lege pœnam capitalẽ, siquis rogationem ferret vel referret iterum ad ciues de asserenda Salamine, eam infamiam Solon grauiter ferens, quum videret iuuentutem magna ex parte occasionem quærere arma mouendi, neque eos tamen metu legis audere id inceptare, simulauit dementiam, rumorq; per vrbem ex domo eius percrebuit esse cum furore correptum. Composuerat autem clam elegos, quos meditatus, vt memoriter recitare eos posset, pileatus prosiliit repente in forum. Ingenti concursu facto, suggestum pręconis conscendit, & cantu eos versus pronuntiauit, quorum hoc est exordium,

Adsum præclaræ præco Salaminis ab ora,
In cœtum vestrum dulce poema ferens.

Huius poematis inscriptio Salamis est, & versus continet centum sane quã venuste scriptos. Quos D vbi cantauit, & amici eius cœperunt laudare, præcipue autem adhortatus Pisistratus ciues est, & inflammauit ad parendum dicenti, soluerunt legem, bellumque de integro susceperunt, rebus gerendis præfecto Solone. Ac fama quidem vulgaris est huiuscemodi. Porro ad Coliadem nauigauit cum Pisistrato. Ibi quum omnes fœminas offendisset solennia sacra Cereri facientes, hominem fidum transfugæ specie misit Salamina, qui moneret, si primarias Athenienses matronas redigere cuperẽt in potestatem suam, secum vt quamocyssime na- E uigarent ad Coliada. Postquam pellecti Megarenses viros aliquot naui impositos miserunt, ac Solon eam aduertit ex insula aduehi, imperauit vt mulieres facesserent, adolescentes autem ad hæc imberbes earum stolis, mitris, & calceis ornati, pugionibusq; sub veste abditis muniti lusitarent & saltarent in littore, dum hostis descendisset, & nauem ipsi haberent opportunam. Dum hæc ad eum modum aguntur, Megarenses ea falsi facie, quum prope applicuissent, effuderunt certatim se, velut fœminas capturi. Ita nemo effugit, sed occubue- F runt omnes, & profecti Athenienses in insulam, ilico sunt ea potiti. Alii negant eo modo occupatam, verum primum Apollinem Delphicum ei sortes hasce dedisse,

Heroas terræ proceres venerabere sacris,
Quos ager Asopiæ pullata condidit vrna:

Qua vespertinus spectatur Phœbus in vndis.

Solonem autem, quum in insulam nocte transmisisset, immolasse Periphemo & Cichri heroibus victimas. Inde ab Athenienſibus quingentos accepisse voluntarios cum decreto si obtinuissent insulam, vt hi arbitrium haberent reip. ibi moderandæ. Nauigiis deductis multis piscatoriis comitante vna naue, quæ triginta remis agebatur, iecisse eum anchoras prope Salamina ad brachiũ Eubœæ obiectum. Megarenses qui Salamine erant, co nuntio allato, sed incerto, tumultuarii ad arma concurrisse, & nauem speculatum quid agerent hostes misisse. Qua oppressa quum propius mouisset, cæsisq; Megarensibus imposuisse naui huic Solonem delectos quosq; Athenienses: quibus iussit, vrbem peterent, ac se, quatenus fieri posset, tegerent: simul cæteris assumptis Athenienſibus pugnam terrestrem cum Megarensibus commisisse, dum decernitur prælio, maturasse illos qui in naue erant, vrbem occupare. Videntur vero huic famæ ea quæ agebantur, adstipulari. Siquidem nauis quædam Attica silentio primum appellebat: inde illis cum clamore & fremitu aduolantibus, vir vnus armatus exiliebat, atque ad promontorium Sciradion terra venientibus vociferans currebat. Iam extat secundum littus sacellum, quod ædificauit Solon: superauit enim Megarenses, & quoscunque prælii calamitas reliquos fecerat, datis induciis omnes missos fecit. Verum enimuero Megarensibus in pertinacia persistentibus, multisque cladibus vltro citroque illatis, arbitros & iudices Lacedæmonios sumpsere. Ac Homeri autoritatem pleriq; autores sunt fuisse Soloni suffragatam. Nam versum quum in recensu nauium interiecisset, in iudicio eum recitasse hæc carmina,

Bis sex adduxit curuas Salamine carinas
Aiax inuictus, quas instatione tenebat,
Vrbis Athenarum qua castra habuere phalanges,

Cæterum ipsi ducunt hæc Athenienses pro vanis, Solonem vero planum fecisse aiunt iudicibus Philæum & Eurysacem Aiacis filios ciuitate ab Athenienſibus donatos ipsis insulam hanc tradidisse, habitauisseque hunc in Braurone Atticæ, illum in Melite, trahereque curiam Philaidarum, vnde erat Pisistratus, ex Philęo nomen. Quo autem magis Megarenses reuinceret, nixum humandi ritu fuisse defunctorum, quos non ita vt illi, sed vt ipsi humarent. Terra autem mortuos à Megarensibus condi ostenderunt ad orientem obuersos, ad occasum ab Athenienſibus. Cui reclamans Megarensis Hereas ait, Megarenses quoq; cadauera in occasum versa collocare. Et eo iam maius insuper indicium, singulos loculos habere Athenienses, Megarenses ternos & quaternos singulis loculis condi. At Soloni etiam oracula quædam Apollinis, quibus Salamina ille Deus Ioniam appellauit, dicuntur suffragata. Hanc causam disceptauerunt quinq; Spartiatæ, Critolaidas, Amonpharetus, Hypsechidas, Anaxilas, Cleomenes. Erat iam vel hinc celebris Solon & inclytus, maius tamen nomen & clarius apud Græcos parauit, quum causam defendit tẽpli Delphici, esse ei succurrendũ, nec permittendũ vt Cerrhæi profanarẽt oraculum, sed causa Apollinis esse Delphis subueniendũ. Ab illo inducti iuerunt ad arma Amphictyones, vt testantur cũ alii, tum in Pythionicarum breuiario Aristoteles,

A Οἱ φθίμυοι δερκόνται εἰς ἠέλιον δυόντα.

τὸν δὲ Σόλωνα λαθὼν πλεύσαντα νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον, ἐντεμεῖν σφάγια Περιφήμῳ καὶ Κίχρῃ τοῖς ἥρωσιν. εἶτα τοῦδε τῶν Ἀθηναίων ἐθελοντὰς λαβεῖν πεντακοσίους, δόγματος γνομένου, οὗτοις, ἂν κατάσχωσι τὴν νῆσον, κυρίοις εἶναι τοῦ πολιτεύματος. ἀναχθέντα δὲ συχναῖς ἁλιάσιν ἅμα τριακοντόρου συμπλεούσης, ὑφορμίσασθαι τῇ Σαλαμῖνι κατὰ χηλήν τινα πρὸς τὴν Εὔβοιαν ἀποβλέπουσαν. πυθομένους δὲ τοὺς ἐν Σαλαμῖνι Μεγαρεῖς, ἔκ τινος φήμης οὐδὲν βέβαιον, αὐτοὺς μὲν εἰς τὰ ὅπλα θορυβουμένους βαδίζειν, ναῦν δὲ ἀποστεῖλαι κατασκεψομένην τὴν πολεμίων· B ἧς ἐγγὺς ἐλθούσης, κρατῆσαι τὸν Σόλωνα καὶ καθείρξαι τοὺς Μεγαρεῖς· ἐμβιβάσαι δὲ τῶν Ἀθηναίων τοὺς κρατίστους, κελεύσαντα πλεῖν ὅπῃ τὴν πόλιν ὡς, ἂν ἐνδέχηται, μάλιστα κρύπτοντας ἑαυτούς. ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους ἀναλαβόντα πεζῇ συμφέρεσθαι τοῖς Μεγαρεῦσι· καὶ τῆς μάχης ἔτι συνεστώσης, φθάσαι τοὺς ἀπὸ τῆς νεὼς καταλαβόντας τὴν πόλιν. ἔοικε δὲ καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τὰ δρώμενα μαρτυρεῖν. ναῦς γάρ τις Ἀττικὴ προσέπλει σιωπῇ θορυβοῦντι, εἶτα κραυγῇ καὶ ἀλαλαγμῷ προσφερομένων, εἷς ἀνὴρ ἔνοπλος ἐξαλλόμενος, μετὰ βοῆς ἔθει πρὸς ἄκρον τὸ Σκιράδιον ἐκ γῆς προσφερομένοις. πλησίον δὲ τοῦ Ἐνυαλίου τὸ ἱερόν ἐστιν ἱδρυσαμένου Σόλωνος. ἐνίκησε γὰρ τοὺς Μεγαρέας, καὶ ὅσοι μὴ διεφθάρησαν ἐν τῇ μάχῃ πρότερον ἀσπόνδους ἀφῆκεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν Μεγαρέων ἐπιμενόντων, πολλὰ κακὰ καὶ δρῶντες ἐν τῷ πολέμῳ καὶ παθόντες, ἐποιήσαντο Λακεδαιμονίους διαλλακτὰς καὶ δικαστάς. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῷ Σόλωνι συναγωνίσασθαι λέγουσι τὴν Ὁμήρου δόξαν. ἐμβαλλόντα γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κατάλογον, ὅπῃ τῆς δίκης διαγνῶναι, D

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας,
Στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.

αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι ταῦτα μὲν οἴονται φλυαρίαν εἶναι, τὸν δὲ Σόλωνα φασὶν ἀποδεῖξαι τοῖς δικασταῖς ὅτι Φιλαῖος καὶ Εὐρυσάκης Αἰακοῦ υἱοί, Ἀθήνησι πολιτείας μεταλαβόντες, παρέδοσαν τὴν νῆσον αὐτοῖς, καὶ κατῴκησαν, ὁ μὲν ἐν Βραυρῶνι τῆς Ἀττικῆς, ὁ δὲ ἐν Μελίτῃ. καὶ δῆμον ἐπώνυμον Φιλαΐδου τοῦ Φιλαϊδῶν ἔχουσιν, ὅθεν καὶ Πεισίστρατος. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξελέγξαι τοὺς Μεγαρέας βουλόμενον, ἐρωτήσασθαι τοὺς νεκρῶν, ὡς οὐχ ὃν E τρόπον ἐκεῖνοι θάπτουσι κεκηδευμένων, ἀλλ' ὃν αὐτοί. θάπτουσι δὲ Μεγαρεῖς πρὸς ἕω τοὺς νεκροὺς στρέφοντες, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ἑσπέραν. Ἡρέας δὲ ὁ Μεγαρεὺς ἀντιλέγων λέγει καὶ Μεγαρεῖς πρὸς ἑσπέραν τετραμμένα τὰ σώματα τῶν νεκρῶν τιθέναι. καὶ μεῖζον ἔτι τούτου μίαν ἕκαστον Ἀθηναίων ἔχειν θήκην, Μεγαρέων δὲ καὶ τρεῖς καὶ τέτταρας ἐν μιᾷ κεῖσθαι. τῷ μὴν τοι Σόλωνι καὶ Πυθικοί τινας βοηθῆσαι λέγουσι χρησμοί, ἐν οἷς ὁ θεὸς Ἰωνίαν τὴν Σαλαμῖνα προσηγόρευσε. ταύτην τοῦ δίκην ἐδίκασαν Σπαρτιατῶν πέντε ἄνδρες, Κριτολαΐδας, Ἀμομφάρετος, Ὑψηχίδας, Ἀναξίλας, Κλεομένης. ἤδη μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἔνδοξος ἦν ὁ Σόλων καὶ μέγας. ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διεβοήθη μᾶλλον ἐν τοῖς Ἕλλησιν, εἰπὼν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς, ὡς χρὴ βοηθεῖν καὶ μὴ προιδεῖν Κιρραίους ὑβρίζοντας εἰς τὸ μαντεῖον, ἀλλὰ προσαμύνειν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ Δελφοῖς. πειθέντες γὰρ ὑπ' ἐκείνου, πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν οἱ ἀμφικτύονες, ὡς ἄλλοι τε μαρτυροῦσι καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν πυθιονίκων ἀναγραφῇ,

Σόλωνι τὴν γνώμην ἀνατιθεῖς. ὁ μὴν οὖν στρατηγὸς ὑπὲρ τοῦ- A traditque eius sententiæ Solonem autorem fuisse.
τον ἀπεδείχθη τὸν πόλεμον, ὡς λέγειν φησὶν Ἕρμιππος Εὐ- Non fuit ille tamen ad bellum hoc designatus
ανθὴς τὸν Σάμιον. οὔτε γὰρ Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ τοῦτ' εἴρηκεν, ἔν τε dux, vt tradere Samium Euanthem Hermippus
τοῖς περὶ Δελφῶν ὑπομνήμασιν Ἀλκμαίων, οὐ Σόλων, Ἀθη- ait. Neque enim id orator prodidit Æschines,
ναίων στρατηγὸς ἀναγέγραπται. ὁ δὲ Κυλώνειον ἄγος ἤδη μὲν & in Delphorum commentariis Alcmæon, non
οὐκ ὀλίγον διετέλει τὴν πόλιν, ἐξ οὗ τοὺς συνωμότας τοῦ Κύ- Solon, est Atheniensium dux relatus. Porro Cy-
λωνος ἱκετεύοντας τὴν θεὸν Μεγακλῆς ὁ ἄρχων ὑπὲρ δίκης κα- lonium scelus iam peragitabat diu ciuitatem, ex
τελθεῖν ἔπεισεν· ἐξάψαντας δὲ τοῦ ἕδους κρόκην κλωστήν, καὶ quo consortes coniurationis Cyloniæ supplices
ταύτης ἐχομένους, ὡς ἐλύοντο πρὸς τὰς σεμνὰς θεὰς, καταβαί- Mineruę domum redire archon Megacles ad cau-
νοντες, αὐτομάτως τῆς κρόκης ῥαγείσης, ὥρμησε συλλα- sam dicendam impulit. Hos annexum simulacro
μβάνειν ὁ Μεγακλῆς καὶ οἱ συνάρχοντες, ὡς τῆς θεοῦ τοῦ B filum tenentes, vbi in descensu appropinquauerũt
ἱκεσίαν ἀπολειπομένης· καὶ τοὺς μὲν ἔξω κατέλαβον, οἱ δὲ πρὸς venerandis deabus, rupto sua sponte filo Megacles
βωμοῖς προσφυγόντες ἀπεσφάγησαν. μόνοι δ' ἀφείθησαν cum collegis institerunt, quasi reiiciente supplices
οἱ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἱκετεύσαντες. ἐκ τούτου δὲ κληθέν- Dea, corripere. Atq; eos qui extra templum erant
τες ἐναγεῖς ἐμισοῦντο· καὶ τῶν Κυλωνείων οἱ περιγενόμε- saxis obruerunt, qui vero ad aras recurrerunt, hos
νοι, πάλιν ἦσαν ἰσχυροί, καὶ στασιάζοντες ἀεὶ διετέλουν πρὸς iugulauerunt. Solos missos fecerunt illos qui ad v-
τοὺς ἀπὸ τοῦ Μεγακλέους. ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς στάσεως xores ipsorum manus tetẽdissent. Hinc vocati impi-
ἀκμὴν λαβούσης μάλιστα, καὶ τοῦ δήμου ἀφεστάντος, ἤδη ati, detestabiles habebantur. Qui vero Cylonio-
δόξαν ἔχων ὁ Σόλων, παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον ἅμα τοῖς ἀρίστοις rũ supererant, denuo opibus pollebant, ac perpe-
τῶν Ἀθηναίων, καὶ δεόμενος καὶ διδάσκων ἔπεισε τοὺς ἐνα- tuas cum genere Megaclis exercebant discordias.
γεῖς λεγομένους, δίκην ὑποσχεῖν καὶ κριθῆναι, τριακοσίων Quo autem tempore maxime flagrabat seditio &
ἀριστίνδην δικαζόντων. Μύρωνος δὲ τοῦ Φλυέως κατηγο- discesserat in partes populus, iam in autoritate erat
ρήσαντος, ἐάλωσαν οἱ ἄνδρες, καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες· τῶν δὲ Solon, qui principib. adhibitis Athenienſium in-
ἀποθανόντων τοὺς νεκροὺς ἀνορύξαντες, ἐξέρριψαν ὑπὲρ τοὺς terceſſit, rogandoq; & monendo induxit illos qui
ὅρους. ταύταις δὲ ταῖς παραχαῖς καὶ Μεγαρέων συνεπιθε- C impiati dicebantur, causam vt dicerent, & iudiciũ
μένων, ἀπέβαλόντε Νισαίαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ Σαλαμῖνος subirent. Apud trecentos delectos ex primoribus
ἐξεπεσον αὖθις. καὶ φόβοι τινὲς ἐκ δεισιδαιμονίας ἅμα καὶ iudices Myrone postulante Phlyensi damnati, &
φάσματα κατεῖχε τὴν πόλιν· οἵτε μάντεις ἄγη καὶ μιασ- in exilium, qui supererant, acti sunt, defunctorum
μοὺς δεομένους καθαρμῶν προσφαίνεσθαι διὰ τῶν ἱερῶν D cadauera effossa trans fines proiecere. Inter hos
ἠνάγκαζον. οὕτω δὴ μεταπέμπτος αὖθις ἦκεν ἐκ Κρήτης Ἐπι- motus ingruentibus etiam Megarensibus amise-
μενίδης ὁ Φαίστιος, ὃν ἕβδομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν runt Athenienses Nisæam, Salamisq; iis est iterum
ἔνιοι τῶν οὐ προσεπεμένων τὸν Περίανδρον. ἐδόκει δέ τις εἶναι elapsa. Iam terrores ex superstitione pariterq; ciui-
θεοφιλὴς καὶ σοφὸς περὶ τὰ θεῖα, τοῦ ἐνθουσιαστικὴν καὶ τε- tati oblata visa, ac vates piacula quædam noxasq;,
λεστικὴν σοφίαν. δι' ὃ καὶ παῖδα νύμφης ὄνομα Βάλτης, καὶ quæ expianda essent, significari denunciarunt ex-
κούρητα νέον αὐτὸν οἱ τότε ἄνθρωποι προσηγόρευον. ἐλθὼν tis. Eam ob causam accitus ex Creta venit Epime-
δ', καὶ τῷ Σόλωνι χρησάμενος φίλῳ, πολλὰ προσυπεργάσατο D nides Phæstius, quem in numero sapientum qui-
καὶ προσωδοποίησεν αὐτῷ τὴν νομοθεσίαν. καὶ γὰρ θυσίας dam, reiicientes Periandrum, recensent septimũ.
ἐλαφρὰς ἐποίησε τὰς ἱερουργίας, καὶ πρὸς τὰ πένθη προσοτέρους, habebatur is vir religiosus, in rebusq; sacris sapien-
θυσίας τινὰς ἀδὺς ἀναμίξας πρὸς τὰ κήδη, καὶ τὸ σκληρὸν tia præcellens fanatica & mystica. Vnde nymphæ
ἀφελὼν καὶ τὸ βαρβαρικὸν ᾧ συνείχοντο πρότερον αἱ filium Baltæ nomine, ac nouum Cureta eum illius
πλεῖσαι γυναῖκες. τὸ δὲ μέγιστον, ἁγνισμοῖς τισι καὶ κα- ætatis homines dicebant. Qui vbi adfuit, & vsus est
θαρμοῖς καὶ ἱδρύσεσι κατοργιάσας καὶ καθοσιώσας τοῦ πόλι- familiariter Solone, multa ei clam præstruxit, & vi-
ν, ὑπήκοον τοῦ δικαίου καὶ μᾶλλον εὐπειθῆ πρὸς ὁμόνοιαν E am præmuniit ad leges conscribendas. Nam res
κατέστησε. λέγεται δ', τοῦ Μοιρυχίαν ἰδὼν καὶ καταμαθὼν diuinas reddidit minoris impensæ, ciuesq; ad lu-
πολὺ χρόνον, εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας ὡς τυφλὸν ὄντ' ἐκεῖνον ctum mansuetiores, sacrificia quædam statim exe-
μέλλοντος αὐθέφατος. ἐκφαγεῖν γὰρ Ἀθηναίους τοῖς αὐτῶν ὀδοῦσιν, εἰ πρόσθεσαν ὅσα τὴν πόλιν ἀνιάσει τὸ quiis adiiciens detracta asperitate barbarica, qua
χωρίον. ὅμοιον δέ τι καὶ Θαλῆς εἰκάσαι λέγεται. κελεύσαι deuinctę ante mulieres fuerãt, &, quod caput erat,
γὰρ αὐτὸν ἔν τινι τόπῳ τῆς Μιλησίας φαύλῳ καὶ παρορωμένῳ propitiationibus, procurationibus, ac signis dedi-
τελευτήσαντα θεῖναι, προφανῶς ἀγορὰ ποτὲ τοῦ Μιλησίων ἔσται τὸ χωρίον. Ἐπιμενίδης μὲν οὖν μάλιστα θαυμα- F candis, lustrans vrbem atq; expians, parentes iusti-
θεὶς, καὶ χρήματα δίδοται πολλὰ καὶ τιμὰς μεγάλας τῶν tiæ magisq; sequaces ciues reddidit ad vnitatem.
Ἀθηναίων, οὐδὲν ἢ θαλλὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας αἰτησάμενος, καὶ λαβὼν, ἀπῆλθεν. αἱ δ' Ἀθῆναι τῆς Κυλωνείου πε- Fertur hic, quum Munychiam vidisset diuq; con-
πανμένης ταραχῆς, καὶ μεθεστώτων (ὥσπερ εἴρηται) τοὺς ἐναγῶν, τοὺς παλαιὰν αὖθις στάσιν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστασίαζον, sideraſſet, dixisse ad coronam: *Quam cæcutit ad futu-*
ra homo! Suis ipsorum dentibus peresuri hunc locum Athenienses sint, si præuiderent quantum is fatigaturus sit ciuitatem. Simile quid diuinasse aiunt Thalem. Iussisse enim loco certo se agri Milesii vili & contemto tumulari fato functum, prædicens fore vt is locus aliquando forum esset Milesiorum. Ac Epimenides quidem summis laudibus atque ingentibus honoratus donis à populo Athenienſe, præter surculum ex sacra olea, nulla re petita aut accepta discessit. Porro Cylonio sopito tumultu & exterminatis (vt dictum est) iis qui eo scelere fuerunt contacti, de integro sunt in veterem relapsi de republic. seditionem,

ὅσας ἡ

atque in tot partes est ciuitas, quot discrimina regio habebat, distracta. Siquidem Diacriorum (qui montani erant) familia erat imprimis popularis: Pædiæi (campestres erant hi) paucorum potentũ studiosissima: medium quendam & mistum reipub. tenorem tertii Parali (maris erant accolæ) sequentes obstabant, & vtrosque remorabantur à dominatu. Quia verò flagrabat eadem tempestate pauperum cum diuitibus ex inæqualitate dissensio, ciuitas prorsus in lubrico versabatur. Vna autem superesse ratio videbatur ad salutẽ & quietem, si res delatæ ad dominatum essent. Totus enim erat populus ære alieno oppressus à diuitibus. Nam aut illis arabant, sextantem fructuum pensitantes, vnde sextantuli & capite censi fuerunt vocati: aut versuram facientes, corporis nexu duci à creditoribus poterant, quorum partim seruiebant ibi, partim extra patriam venundabantur. Multi etiam liberos suos distrahere compellebantur, (neque vetabat lex) & vrbem propter fœneratorum crudelitatem deserere. Ibi maxima & validissima pars coitione facta sese mutuò cohortati sunt, ne ea tolerarent, sed vnum caperent ducem virum fidum, eosque qui intra diem iudicatum non fecissent, eximerent, agrum diuiderent, atque in totum reipublicæ statum inuerterent. Hi qui inter Athenienses maximè sani erant, aduertentes Solonem præcipuè vacare crimine, neque opulentorum in iniuria socium esse, neque necessitatibus implicatum, inopum, orauerunt eum vt rempublicam capesseret & componeret controuersias ciuium. Atqui Phanias Lesbius ipsum dicit Solonem ad seruandam rempublicam dolo vtranq; partem circumuenisse, atque ostendisse occultè egenis legem agrariam, pactorum firmitudinem pecuniosis. Verùm ipse primò se Solon dubitauisse hanc actionem refert suscipere, deterritum horum auaritia, illorum insolentia. Creatus fuit secundum Philombrotum archon, simulq; concordiæ arbiter & legislator. Fuit autẽ pergratus diuitibus vt locuples: vt probus pauperibus. Vox etiam dicitur eius, quam antea miserat, in ore populi fuisse, *Aequalitatem certaminis autorem non esse*, eamq; tam locupletibus placuisse quàm inopibus: quòd æqualitatem hi mensura ac numero assequuturos se confiderent, illi dignitate ac virtute. Vnde in spem erecta magnam vtraque factione principes fauebant Soloni, sequestrique dominatus incendebant eum, qui haberet in arbitrio suo ciuitatem, ad rem maiore mole capessendam. Medii etiam ciues, quia videbant mutationem ex ratione & lege laboriosam esse & arduam, non abhorrebant ab vno creando principe iustissimo & prudentissimo. Sunt qui dicant Soloni sortes quoque has ab Apolline datas,

Ad puppim residens moderator dirige cursum,
Multus Athenarum populus tua signa sequetur.

Præter cæteros insectabãtur eum necessarii quòd nomine deterreretur tyrannidis, quasi non virtutis esset eam suscipientis mox versura in regnum. Id accidisse quondam Euboicis, qui Tynnondam, in præsenti Mitylenæis, qui tyrannum creauerant Pittacum. Horum nihil Solonem de sententia mouit, sed dixit (vt fertur) ad amicos, *Præclarum fundum tyrannidem esse, sed non habere exitum.* Ad Phocum autem versibus scribens,

A ὅσας ἡ χώρα διαφορὰς εἶχε, τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διῃρᾶτο. ἦν γὰρ ὁ μὲν τῶν Διακρίων λεώς δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ ὁ τῶν πεδιέων· τέταρτοι δ' οἱ πάραλοι μέσον τινὰ καὶ μεμιγμένον αἱρούμενοι πολιτείας τρόπον, ἐμποδὼν ἦσαν καὶ διεκώλυον τοὺς ἑτέρους κρατῆσαι. τότε δὲ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης, παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἡ πόλις διέκειτο, καὶ μόνως ἂν ἐδόκει καταστῆναι καὶ παύσασθαι ταραττομένη τυραννίδος γενομένης· ἅπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ὑπὸ χρέως τῶν πλουσίων. ἢ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις

B ἕκτα τῶν γινομένων τελοῦντες, ἐκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες· ἢ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοὶ δουλεύοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῇ ξένῃ πιπρασκόμενοι. πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν. οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε καὶ τὴν πόλιν φεύγειν διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν δανείζοντων. οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ ῥωμαλεώτατοι συνίσταντο καὶ παρεκάλουν ἀλλήλους μὴ ὑπομένειν, ἀλλ' ἑλομένους ἕνα προστάτην, ἄνδρα πιστὸν, ἀφελέσθαι τοὺς ὑπερημέρους, καὶ γῆν ἀναδάσασθαι, καὶ ὅλως μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν. ἐνταῦθα δὴ

C τῶν Ἀθηναίων οἱ φρονιμώτατοι, συνορῶντες τὸν Σόλωνα μόνον μάλιστα τῶν ἁμαρτημάτων ἐκτὸς ὄντα, καὶ μήτε τοῖς πλουσίοις κοινωνοῦντα τῆς ἀδικίας, μήτε ταῖς τῶν πενήτων ἀνάγκαις ἐνεχόμενον, ἐδέοντο τοῖς κοινοῖς προσελθεῖν, καὶ καταπαῦσαι τὰς διαφοράς. καίτοι Φανίας ὁ Λέσβιος αὐτὸν ἱστορεῖ τὸν Σόλωνα χρησάμενον ἀπάτῃ πρὸς ἀμφοτέρους ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, ὑποσχέσθαι κρύφα τοῖς μὲν ἀπόροις τὴν νέμησιν, τοῖς δὲ χρηματικοῖς, βεβαιώσειν τὰς συμβολαίων. ἀλλ' αὐτὸς ὁ Σόλων, ὀκνῶν, φησὶ, τὸ πρῶτος ἅψασθαι τῆς πολιτείας, καὶ δεδοικὼς τὴν μὲν τὴν φιλο-

D χρηματίαν, τὴν δὲ τὴν ὑπερηφανίαν. ἡρέθη δ' ἄρχων μετὰ Φιλόμβροτον ὁμοῦ καὶ διαλλακτὴς καὶ νομοθέτης· δεξαμένων προθύμως αὐτὸν, ὡς μὲν ἄπορον, τὴν πλουσίων, ὡς δὲ χρηστὸν, τὴν πενήτων. λέγεται δὲ καὶ φωνήσας αὐτὸς προφερομένη πρότερον εἰπόντος ὡς ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ, καὶ τοῖς κτημαλικοῖς χρέσκειν καὶ τοῖς ἀκτήμοσι, τὴν μὲν, ἀξίᾳ καὶ ἀρετῇ, τὸν δὲ, μέτρῳ, καὶ ἀριθμῷ τὸ ἴσον ἔξειν προσδοκώντων. ὅθεν ἐπ' ἐλπίδος ἑκατέρων μεγάλης ἠρμένων, οἱ προϊστάμενοι προσέκειτο τῷ Σόλωνι, τυραννίδα προξενοῦντες, καὶ ἀναπείθοντες ἀπολυμφότερον ἅψασθαι τῆς πόλεως ἐγ-

E κρατῆ γενόμενον. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀπὸ μέσου πολιτῶν τὸν ὑπὸ λόγου καὶ νόμου μεταβολὴν ὁρῶντες ἐργώδη καὶ χαλεπὴν οὖσαν, οὐκ ἔφυγον ἕνα τὸν δικαιότατον καὶ φρονιμώτατον ἐπιστῆσαι τοῖς πράγμασιν. ἔνιοι δέ φασι καὶ μαντείαν γενέσθαι τῷ Σόλωνι πυθοῖ τοιαύτην,

Ἡῖ σε μέσῳ κῃ νῆα κυβερνητήριον ἔργον
Εὐθύνων· πολλοί τοι Ἀθηναίων ἐπικουροι.

μάλιστα δὲ οἱ συνήθεις ἐκάκιζον, εἰ ἀπὸ τοιούτου δυσωπεῖται τὴν μοναρχίαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῇ τὸν λαβόντος εὐθὺς ἐν βασιλείαν γενομένην· καὶ γελωμένην πρότερον

F μὲν Εὐβοεῦσι, Τυραννίδα νῆσον, Μιτυληναίοις, Πιτθακὸν ἠρημένοις τύραννον. τούτων οὐδὲν ἀξέκρουσε τὸν Σόλωνα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς φίλους εἶπεν (ὡς λέγεται) Καλὸν μὲν εἶ τὴν τυραννίδα χωρίον, οὐκ ἔχει δὲ ἔξοδον. πρὸς δὲ Φῶκον ἐν τοῖς ποιήμασι γράφων,

„ Εἰ γῆς (φησὶν) ἐφεισάμην πατρίδος, Τυραννίδος δὲ καὶ A
„ βίης ἀμυδρίζου Οὐ κεκηψάμην, μιαίας δὲ καταγωγίας
„ κλέος, Οὐδὲν ἀμόρσμαι. πλέον γὰρ ὧδε νικήσειν δοκέω
„ Πάντας ἀνθρώπους. ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ περὶ τῆς νομοθεσίας
μεγάλην δόξαν εἶχεν. ἃ δὲ φυγόντος αὐτοῦ τὴν τυραννίδα,
πολλοὶ καταγελῶντες ἔλεγον, γέγραφεν οὕτως,

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ.
Ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος, αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο·
Περιβαλὼν δ' ἄγρην ἀγαθεὶς, οὐκ ἔσπασε μέγα δίκτυον,
Θυμοῦ δ' ἀμαρτὼν, καὶ φρενῶν ἀποσφαλείς.
Ἤθελε γὰρ κεν κρατήσας πλοῦτον ἄφθονον λαβὼν B
Καὶ τυραννεύσας Ἀθηνῶν μοῦνον ἡμέραν μίαν,
Ἀσκὸς ὕστερον διδάρθαι καὶ ὑπιτετείφθαι γένος.

Ταῦτα τοῖς πολλοῖς καὶ φαύλοις περὶ αὐτοῦ πεποίηκε λέγοντας. ὁ μὲν ἀπωσάμενός γε τὴν τυραννίδα, τὸν πρόπαλον ἐχρήσατο τόπον τοῖς πράγμασιν, οὐδὲ μαλακῶς αὐτὴν ὑπείκων τοῖς δυναμένοις, οὐδὲ πρὸς ἡδονὴν τῶν ἑλομένων ἔθετο τοῖς νόμοις· ἀλλ' ἢ μὲν χρῆσιν οὐκ ἐπήγαγεν ἀβείαν, οὐδὲ καινοτομίαν, φοβηθεὶς μὴ συγχέας πάντα πάσι καὶ ταράξας τὴν πόλιν, ἀσθενέστερος γένηται τοῦ καταστῆσαι πάλιν καὶ συναρμόσασθαι πρὸς τὸ ἄριστον. ἃ δὲ καὶ λέγων ἤλπιζε πεῖσαι C μενοις, καὶ πρὸς ἀνάγκην ὑπομένοντι χρήσασθαι, ταῦτ' ἔπραττεν (ὡς φησιν αὐτὸς) ὁμοῦ βίᾳ τε καὶ δίκῃ συναρμόσας. ὅθεν ὕστερον ἐρωτηθεὶς εἰ τοῖς χρείσσοις Ἀθη-
„ ναίοις νόμους ἔγραψεν, Ὦ ναὶ (ἔφη) πρεσβεύσαντ' τοῖς χρί-
„ σσοις. ἃ δ' οἶμαι οἱ νεότεροι τοὺς Ἀθηναίους λέγουσιν τὰς τῶν πραγμάτων δυσχερείας ὀνόμασι χρηστοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπικαλύπτοντας, ἀστείως ὑποκορίζεσθαι, τὰς μὲν πόρνας, ἑταίρας, τοὺς δὲ φόρους, συντάξεις, φυλακὰς δὲ τὰς φεύγειν τῶν πόλεων, οἴκημα δὲ δεσμωτήριον καλοῦντας, πρῶτον Σόλωνος ἴσως (ὡς ἔοικε) σόφισμα, τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν D σεσάχθειαν ὀνομάσαντος. τοῦτο γὰρ ἐποίησε πρῶτον πολίτευμα, γράψας τὰ μὲν ὑπαρχόντα τῶν χρεῶν ἀφεῖναι, πρὸς δὲ τοῖς ὀπίσω τοῖς σώμασι μηδένα δανείζειν. καίτοι τινὲς ἔγραψαν, ὧν ἐστιν Ἀνδροτίων, οὐκ ἀποκοπὴν χρεῶν ἀλλὰ τόκων μετριότητι κουφισθέντας, ἀγαπῆσαι τοὺς πένητας, καὶ σεσάχθειαν ὀνομάσαι τὸ φιλανθρώπευμα τοῦτο, καὶ τὴν ἅμα τούτῳ γενομένῳ τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τιμῆς. ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν τὴν μναῖν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν· ὥστ' ἀριθμῷ μὲν, ἴσον, δυνάμει δ' ἔλαττον ἀποδιδόντων, ὠφελεῖσθαι μὲν τοὺς ὀφείλοντας, με- E γάλα, μηδὲν δὲ βλάπτεσθαι τοὺς κομιζομένους. οἱ δὲ πλεῖστοι πολλῶν ὁμοῦ φασὶ τῶν συμβολαίων αἱρεσιν γενέσθαι τῆς σεσάχθειαν, καὶ τούτοις συνᾴδειν μᾶλλον τὰ ποιήματα. σεμνύεται γὰρ Σόλων ἐν τούτοις, ὅτι τῆς τε προϋποκειμένης
„ γῆς Ὅροις ἀφῃρεθεῖσα χῆ πεπηγότας, Πρόσθεν δὲ δουλεύ-
„ σαν, νῦν ἐλεύθερον. καὶ τὸν ἀγωνίμων πρὸς ἀργύριον χρεωφειλόντων πολιτῶν, τοὺς μὲν ἀπήγαγεν ἀπὸ ξένης, γλιαρῶς οὐκ Ἀττικὴν ἱέντας, ὡς αὐ πολλαχῆ πλανωμένους, τοὺς δ' ἐνθάδ' αὐτὸ δουλοστρεπῶς ἀφεῖα ἔχοντας, ἐλευθέρους φησὶ ποιῆσαι. πρᾶγμα δ' αὐτῷ συμπεσεῖν λέγεται πολλῶν ἀπαρώτα- F τον ἀπὸ τῆς πράξεως ἐκείνης. ὡς γὰρ ὥρμησεν διέναι τὰ χρέα, καὶ λόγοις ἁρμόττοντας ἐζήτει καὶ πρέπουσαν ἀρχὴν, ἐκοινώσατο τῶν φίλων οἷς μάλιστα πιστεύων καὶ χρώμενος ἐτύγχανε, τοῖς περὶ Κόνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ Ἱππόνικον·

A *Quòd solum, inquit, natale conseruaui,*
Tyrannidem verò & cruentam vim ferox
Non attigi, nec pollui fœdans suauem gloriam,
Haud me pudet. Nam hoc modo præstare longè conspicor
Hominibus cunctis.

Vnde patet eum & priusquam leges scriberet, in maxima autoritate fuisse. Quæ verò in refugientis tyrannidem iactauerunt opprobrium, hisce carminibus scripsit,

Neque cordatus Solon est, neque vir est consili,
Quando non admisit ipsus quod bonum confert deus:
B *Capta quamuis præda paret, non tamen traxit rete,*
Animum miser liquit, nec est compos sui.
Optandum vbi fuisset imperium bonum nactus,
Et tyrannidis vel vnicum diem potens fuisset,
Instar vtris vt flagellaretur, simul genus interiret.

Hos multitudinis & improborum de se sermones introduxit. Nec tamen repulso dominatu rempublicam nimium mollitergessit nec dissolutè, vel ad gratiam potentium, nec ambitiosè erga eos qui rebus ipsum imposuerant, tulit leges. Verùm vbi res tolerabilis erat, ibi nihil correxit vel mouit, veritus ne si rempublicam vndequaque miscuisset & confudisset, viribus deficeretur ad eã denuò stabiliendam, & optima ratione temperandam. At quæ suadendo sperabat se apud obsecundantes & vim adhibendo obtenturum apud tolerantes, ea (vt ipse refert) egit, vnà vim & iustitiam copulans. Quare rogatus pòst, ecquid optimas leges populo Athenensi scripsisset, *Optimas*, inquit, *quas acceptur illi erant.* Nam quod recẽtiores aiunt Athenienses asperitatem rerum benignis & blandis vocabulis contegentes, inuidia nominis vrbanè emollita scorta appellare amicas, tributa descriptiones, præsidia ciuitatum stationes, carcerem custodiã, id primum commentũ, ni fallor, fuit Solonis, qui æris alieni condonationem, nouas tabulas appellauit. Hoc fuit enim in actis eius primum. Si quidem tulit vt rel qua remitterentur, & nequis fœneraret deinceps in corpus. Et quidẽ haud desunt autores, in quibus Androtion est, non condonatione æris alieni, sed vsurarũ alleuatos moderatione acquieuisse pauperes, atq; hoc beneficium nouas tabulas nominasse, gratumq; fuisse, simulque huic quæ adiuncta fuerunt, mensurarũ augmentum & monetæ pretiũ. Quippe minam, quæ fuerat ante septuaginta & trium centum fecit drachmarum. Itaq; quum numero parem summam, valore minorem præstarent, multum accessit cõmodi magnũ æs dissoluentibus, nihil creditoribus tamen detrimenti. Maxima pars nouis tabulis aiunt semel fuisse pacta conuenta vniuersa circumducta: quibus cõsonare citius carmina Solonis. Gloriatur etiam in his agri se antè pignori nexi fixos passim terminos remouisse, quæ pridẽ seruiebant, nunc libera esse, & ciuium ob æs alienum in nexum abductorũ, partim in patriam reduxisse, linguæ Atticæ iam, vt qui per varia loca errauerint, oblitorum, partim dura ibidem oppressos seruitute in libertatem asseruisse. Euenisse verò rem ei ex hac actione memorant omnium acerbissimam. Namque vt institit iam æris alieni gratiam facere, & orationem rei congruentem, & quum honestum quæreret exordium, ad amicos, quibus maximam fidem habebat, quibusque imprimis vtebatur, Conona, Cliniam, & Hipponicum,

agros retulit se non moturum, sed in animo habere æs alienum inducere. Hi præuenientes ilicò & præuertentes, fœnerati sunt à diuitibus ingentem pecuniam, qua latos agros comparauere. Proposito inde decreto, quum hi possessionibus fruerentur, nec redderent argētum creditoribus, fœdo crimine Solonem & calumnia, non quasi defraudaretur vnà cum aliis; sed socius esset fraudatorum, inuoluerunt. Verum hoc crimen mox dilutum est quinque talentis, ea enim summa fœnus exercebat, quā ex lege expunxit princeps: alii (in quibus Polyzelus est Rhodius) quindecim tradunt fuisse. Amicos eius tamen perpetuo appellauerunt decoctores. Atqui partium neutrarum tenuit gratiam, sed incurrit in diuites, quod contractus antiquasset: & plus in pauperes, q; legem agrariam, quā spe deuorauerant, non tulisset, neq; exemplo Lycurgi omnium vndequaq; fecisset pares, & adæquasset fortunas. Enimuerò ille qui vndecimus esset ab Hercule, & annos complures Lacedęmone regnasset, magna autoritate, amicis opibus, per quæ in opus educere sua de repub. consilia valebat, erat succinctus, viq; potius quam persuadēdo, vt etiam excuteretur ei oculus, rem maximam ad salutē ciuitati suæ & cōcordiam perfecit, vt nemo aliquis vel diues vel pauper esset inter ciues: Solō vero, qui popularis erat & sortis mediæ, suis institutis eo quidē nō aspirauit, sed nihil tamen infra potestatē fecit suā, quæ ipsius cōsilio & fide, quā ei habebāt ciues nitebatur. Nā plerosq; offendisse se alia expectantes, ipse hisce versibus declarauit.

Tunc candidi merum crepabant glaudium, nunc inuidi
Luminibus intuentur obliquis, amaro animo.
Et siquidem, inquit, fuisset æque alius potens,
Potens tamen non esset ille ciuium:
Nec destitisset omnibus ruentibus,
Exugeret dum pingue lac famelicus.

Citò tamen huius decreti animaduersa commoditate, querelas deponentes suas priuatas, publicè sacrificauerunt, idque sacrificium appellauerunt Tabulas nouas. Insuper reipub. emendatorem ac legislatorem designauerunt Solonem. Nec verò potestatem ei vllis circunscriptam cancellis, sed permiserunt semel vniuersa, magistratus, conciones, iudicia, curiam, vt horum cuiusque censum, numerum & tempus definiret, præsentia instituta pro arbitrio vel abrogaret vel confirmaret. Ac primum leges Draconis ob asperitatem & pœnarum atrocitatem cunctas rescidit, præterquam latas de sicariis. Noxas enim persequutus est ille penè omnes capitali supplicio, vt & otii damnati morte mulctarentur, ac qui olus surripuerant vel poma, in hos nō secus atque in sacrilegos consuleretur. Vnde postmodum lepide ait Demades, *sanguine Draconem non atramento scripsisse leges.* Ille ipse (vt perhibent) rogatus quid plerisque fraudibus pœnam capitalem irrogasset, respondit *exiguas se mereri eam existimare, ad magnas non habere maiorem.* Deinde Solon quum magistratus omnes penes locupletes, vt ante, statueret relinquere, reliqua autē munia reipublicæ quorū plebs exors erat, facere promiscua, censum ciuiū egit. Ac quorum facultates aridorum simul & liquidorū fructuū mensuras quingentas redderēt, hos primæ classis fecit, vocauitque Pentacosiomedimnos. Secundæ classis eos qui equum alere

A ὅτι γεῶ μὲν οὐ μέλλ κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀποκοπὰς ἔγνωκεν. οἱ δὲ, παραλαβόντες αὐτὸς καὶ φθάσαντες, ἐδανείσαντο συχνὸν ἀργύριον παρὰ τῶν πλουσίων, καὶ μεγάλας συνεωνήσαντο χώρας. εἶτα τοῦ δόγματος ἐξενεχθέντος, τὰ μὲν κτήματα καρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείσασιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὸν Σόλωνα μεγάλην καὶ διαβολὴν, ὥσπερ συναδικούμενον. ἀλλὰ συναδικοῦντα, κατέστησαν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτὸς ἐλύθη τὸ ἔγκλημα τοῖς πέντε ταλάντοις· τοσαῦτα γὰρ αὐτὸς ἐδανείζων, καὶ ταῦτα παρ᾽ ὅτου ἀφῆκε κατὰ τὸν νόμον· ἔνιοι δὲ πεντεκαίδεκα λέ-
B γουσιν, ὧν καὶ Γολύζηλος ὁ Ῥόδιός ἐστι, τοὺς μὲν τοῖς φίλοις αὐτοῦ χρεωκοπίδας καλοῦντες διετέλεσαν. ἤρεσε δ᾽ οὐδετέροις, οὐ γὰρ ἐλύπησε καὶ τοὺς πλουσίους ἀνελὼν τὰ συμβόλαια, καὶ μᾶλλον ἔτι τοὺς πένητας, ὅτι γῆς ἀναδασμὸν οὐκ ἐποίησεν ἐλπίσασιν αὐτοῖς, οὐδὲ πᾶσιν, ὥσπερ ὁ Λυκοῦργος, ὁμαλοὺς τοῖς βίοις καὶ ἴσους κατέστησεν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνος μὲν ἑνδέκατος ὢν ἀφ᾽ Ἡρακλέους, καὶ βασιλεύων ἔτη πολλὰ τῆς Λακεδαίμονος, ἀξίωμα μέγα καὶ φίλοις καὶ δυνάμεις οἷς ἔχων καλῶς πρὸς τὴν πολιτείας, ὑπηρετοῦσαν εἶχε, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ χρησάμενος, ὥστε καὶ
C τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπῆναι, κατειργάσατο τὸ μέγιστον εἰς σωτηρίαν πόλεως καὶ ὁμόνοιαν, μηδένα πένητα μηδὲ πλούσιον εἶναι τῶν πολιτῶν· Σόλων δὲ τούτου μὲν οὐκ ἐφίκετο τῇ πολιτείᾳ, δημοτικὸς ὢν καὶ μέσος, ἐνδεέστερον δὲ τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως οὐδὲν ἐπράξεν, ὁρμώμενος οὐκ μόνου τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ πίστ᾽ αὐτοῖς τοῖς πολίταις. ὅτι δὴ οὕτω πρὸς τὰς πλείστοις, ἕτερα προσδοκήσασιν, αὐτὸς εἴρηκε περὶ αὐτῶν, ὡς χαυνότεροι τότ᾽ ἐφράσαντο, νῦν δὲ μοι χολούμενοι λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὁρᾶσι πάντες ὥστε δεινόν. καίτοι φησὶν ὡς εἴ τις ἄλλος ἔχοι τὴν αὐτὴν δύναμιν,
D Οὔτ᾽ ἂν κατέχε δῆμον, οὔτ᾽ ἐπαύσατο, Γεὶν ἀναρρίξας, πᾶν ἐξελήλαται. ταχὺ μέντοι τὸ συμφέρον τοῦ πλήθους ἀγαθόμενοι, καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν μέμψεις ἀφέντες, ἔθυσάν τε κοινῇ, σφαγιάσθεια τὴν θυσίαν ὀνομάσαντες, καὶ τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτὴν καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν· οὐ τὰ μὲν, τὰ δὲ οὐχὶ πάντα δι᾽ ὁμαλῶς ἐπιτρέψαντες, ἀρχὰς, ἐκκλησίας, δικαστήρια, βουλάς· καὶ τίμημα τούτων ἑκάστου, καὶ ἀριθμὸν καὶ καιρὸν ὁρίσαντα, λύοντα καὶ φυλάττοντα τὸ ὑπαρχόντων καὶ καθεστώτων ὅ, τι δοκοῖν. πρῶτον μὲν ὧν τοὺς Δράκοντος νόμους ἀνῆλε, πλὴν τῶν φονικῶν ἁπάντων,
E διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιτιμίων. μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ἔκειτο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία, θάνατος. ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἁλόντας ἀπεθνήσκον, καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας ἢ ὀπώρας, ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱερόσυλοις καὶ ἀνδροφόνοις. διὸ Δημάδης ὕστερον εὐδοκίμησεν, εἰπὼν ὅτι δι᾽ αἵματος οὐ διὰ μέλανος τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραψεν. αὐτὸς δ᾽ ἐκεῖνος (ὥς φασιν) ἐρωτώμενος, διὰ τί τοῖς πλείστοις ἀδικήμασι ζημίαν ἔταξε θάνατον, ἀπεκρίνατο, τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα. δεύτερον δὲ Σόλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἁπάσας
F ὥσπερ ἦσαν τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμενος, τῷ δ᾽ ἄλλῳ μίξαι πολιτείαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μετεῖχεν, ἔλαβε τὰ τιμήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηροῖς ὁμοῦ καὶ ὑγροῖς μέτρα πεντακόσια ποιοῦντας, πρώτους ἔταξε, καὶ πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευσε· δευτέρους δὲ, τοὺς ἵππον τρέφειν

δυναμένους, ἢ μέρα ποιεῖν τελαχόσια· καὶ τούτοις ἱππάδα τε- A
λοῦντας καλοῦσι. ζευγῖται δ' οἱ τοῦ τείτου τιμήματος ὠ-
νομάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν σύναμφοτέρων τελαχοσίων. οἱ δὲ
λοιποὶ πάντες καλοῦντο θῆτες, οἷς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδω-
κεν ἄρχειν, ἀλλὰ τοῦ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν, μόνον με-
τεῖχον τῆς πολιτείας. ὃ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδὲν, ὕστερον δὲ παμ-
μέγεθες ἐφαίνη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν διαφορῶν ἐνέπιπτεν εἰς
τοὺς δικαστάς. καὶ γὰρ ὅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔταξε κρίνειν, ὁμοίως καὶ
τοῦτο κείνων εἰς ὃ δικαστήριον ἐφέσεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις. λέγεται δὲ καὶ τοὺς νόμους ἀσαφέστερον γράψας, καὶ πολ-
λὰς ἀντιλήψεις ἔχοντας, αὐξῆσαι τὴν τῶν δικαστηρίων ἰσχύν. B
μὴ δυναμένου γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων διαλυθῆναι τοῦ ἀεὶ δεῖν διεφέροντο, συνέβαινεν ἀεὶ δεῖσθαι δικαστῶν, καὶ πάντ' ἄγειν ἀμφισβήτημα πρὸς κείνους, τοὺς νόμων τόπον τινὰ κυριοῦντας.
ὃ δὴ σημαίνεται δ' αὐτὸς αὐτῷ τὴν ἐξίσωσιν οὕτως,

Δήμῳ μὲν γὰρ ἔδωκα τόσον κράτος ὅσον ἐπαρκεῖ,
Τιμῆς οὔτ' ἀφελὼν, οὔτ' ἐπορεξάμενος.
Οἱ δ' εἶχον δυνάμιν, καὶ χρήματα σεμνὰ ἔοντα,
Καὶ τοῖς ἐφεστάμεν μηδὲν ἀδικεῖν ἔχειν.
Εἷστην δ' ἀμφιβαλὼν κρατερὸν σάκος ἀμφοτέροισι·
Νικᾶν δ' οὐκ εἴασ' οὐδετέροις ἀδίκως. C

ἐπὶ μὲν τοι μᾶλλον οἰόμενος δεῖν ἐπαρκεῖν τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ, πάντι λαβὼν δίκην ὑπὲρ τοῦ κακῶς πεπονθότος ἔδωκε. καὶ γὰρ πληγέντος ἑτέρου, καὶ βλαβέντος, καὶ βιασθέντος, ἐξὸν τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ γράφεσθαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ διώκειν· ὀρθῶς ἐθίζοντος τοῦ νομοθέτου τοὺς πολίτας, ὥσπερ ἑνὸς μέρους σώματος πάσχειν καὶ συναλγεῖν ἀλλήλοις. τούτῳ δὲ τῷ νόμῳ συμφωνοῦντα λόγον αὐτοῦ Δημοσθενοῦσιν. ἐρωτηθεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται καλλίστη
„ τῶν πόλεων, Ἑκείνη (εἶπεν) ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον
„ οἱ μὴ ἀδικούμενοι προσβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδι- D
„ κοῦντας. συγκροτήσας δὲ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων, ἧς ἦν ἄρχων, καὶ αὐτὸς μετεῖχεν, ἐπὶ δ' ὁρῶν τὸν δῆμον οἰδοῦντα καὶ θρασυνόμενον τῇ τῶν χρεῶν ἀφέσει· δευτέραν προσκατέστησε βουλὴν, ἀπὸ φυλῆς ἑκάστης, τετταράκοντα οὖσαν, ἑκατὸν ἄνδρας ἐπιλεξάμενος, οἷς προβουλεύειν ἔταξε πρὸ δήμου, καὶ μηδὲν ἐᾶν ἀπροβούλευτον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεσθαι. τὴν δ' αὖ βουλὴν, ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων κατέστησεν· οἰόμενος ἐπὶ δυσὶ βουλαῖς, ὥσπερ ἀγκύραις, ὁρμοῦσαν, ἧττον κινεῖσθαι τὴν πόλιν ἔσεσθαι, καὶ μᾶλλον ἀρε- E
μοῦντα τὸν δῆμον παρέξειν. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν (ὥσπερ εἴρηται) Σόλωνα συγκροτῆσαι φασὶ, καὶ μάρτυρι αὐτοῖς μάλιστα δοκεῖ Δημοσθένης τὸν Δράκοντα λέγειν μηδ' ὀνομάζειν Ἀρειοπαγίτας, ἀλλὰ τοῖς Ἐφέταις ἀεὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν φονικῶν. ὁ δὲ τρισκαιδέκατος ἄξων τοῦ Σόλωνος τὸν ὄγδοον ἔχει τὸν νόμον οὕτως αὐτοῖς ὀνόμασι
„ γεγραμμένον, Ἀτίμων ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν πρὶν ἢ Σόλωνα ἄρ-
„ ξαι, ἐπὶ τίμοις εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Ἀρείου πάγου ἢ ὅσοι ἐκ τῶν
„ ἐφετῶν ἢ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων
„ ἐπὶ φόνῳ ἢ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτε θεσμὸς F
„ ἐφαίνετο ὅδε. ταῦτα δὴ πάλιν ὡς πρὸς τὸν Σόλωνος ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν οὖσαν ἐνδείκνυται. τίνες γὰρ ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος ἐν Ἀρείῳ πάγῳ κατεδικασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἔδωκε τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ τὸ κρίνειν;

A aut trecentas valerent efficere: auq; hos Ordinẽ equestrem nuncupauerũt. Zeugitæ, quasi opifices tertię classis ciues dicti, quib. modus vtriusq; generis simul erat ducentarũ. Reliqui omnes appellati Thetes, id est capite cẽsi. His nullum magistratum permisit, cæterum hactenus in societatem veniebant hi reipub. vt suffragium in cõcione & calculum haberẽt in iudiciis, quod initio nihil esse tractu apparuit ingens. Quippe magna controuersiarum pars recidit ad iudices. Quorum autem magistratibus notionem delegauerat, perinde de illis ad forum concessit cuilibet prouocationem. Dicitur præterea legibus scribendis implicatioribus & B multũ contortis vim amplificasse subselliorum. Quum enim decidi per leges non possent lites, euenit vt nunquam non opus haberent iudicibus, ad quos sicut legum quodammodo dominos controuersias omnes deferrent. De hac exæquatione sibi ipse hisce versibus gratulatur.

Nam vires populo tribui, quantæ satis essent:
Non detractus ei, aut amplificatus honos.
Sed neq; diuitiis & opum splendore superbis
Tunc plus permisi quam satis esse rebar.
Vtraq; præualidis muniui pectora scutis: C
At paribus gaudens vincere neutra tuli.

Atque impensius ratus plebis subueniendum infirmitati, cuilibet dedit de illata cuiuis iniuria actionem, siquidem altero pulsato, vel læso, vel violato, cuique ius erat, cui facultas suppetebat & voluntas, autorem iniuriæ postulare & reum facere. Et rectè assuefecit legislator ciues mutuo inter se, alterum alterius, vt si vnum sit corporis sui membrum, sensu & dolore tangi. Huic legi vocem eius concinentem commemorant. Quum esset enim ex eo quæsitum quæ esset optime comparata ciuitas, Illa (inquit) in qua illæsi perinde ac D læsi insectantur, & vindicant maleficia. Porro concilium Areopagitarum quum ex annuis magistratibus constituisset, in quo erat ipse quoque, quod Archon fuisset, & populum nihilominus videret ex æris alieni remissione inflatum ferocientemque, alteram insuper curiam conscripsit, legitque ex singulis quatuor tribubus centenos viros, qui vt decretum facerent ante concionem, sanxit, neque quicquam nisi ex senatusconsulto populus rogaretur. Supremum senatum omnium arbitrum & custodem constituit legum, arbitratus quasi in anchoris curiis duabus stantem minus fluctuaturam ciuitatem, plebemque præstaturam tranquilliorem. Plurimi igitur Areopagitarum curiam ad Solonem (vti diximus) referunt autorem. Quibus astipulari videtur, quod nusquã meminerit Draco Areopagitarum, vel eos appellauerit, sed vbique cum Ephetis agat de rebus capitalibus. At tabula Solonis tertiadecima octauam legem ita ad verbum habet descriptam, *Qui ante Solonem archontem notati infamia fuerunt, integra fame sunto, extra quam qui in Areopago, vel qui apud Ephetas, vel in prytaneo à regibus damnati homicidij, aut latrocinij, aut affectati regni solum exilio verterunt, quum lex hæc fuit promulgata.* Hæc vero contra Areopagitarum consilium præcurrisse Solonem archontem, eiusque leges sunt argumento. Nam qui tandem fuissent illi in Areopago iudicati, si primus curiæ Areopagitarum dedit Solon cognitionem?

Nisi herclè habuit obscuritatem aliquam aut defectum hæc tabula, vt conuicti crimium quæ ad notionem pertinent Areopagitarum, Ephetarum & Prytanum, quum hæc promulgata est lex, manerent infames, quum alii famæ restituerentur. Ea certè fuit eius mens. Ex cæteris eius legibus est singularis imprimis & noua illa, quæ eum in seditione qui fuisset neutram partem sequutus, infamia notat. Vult enim neminem non permoueri, vel sentire rebus in tuto collocatis suis incommoda publica, neque eo se venditare quod patriæ dolore vel morbo non tangatur, sed vt ilico partibus se melioribus & iustiorib. associēt, cumque his periculo offerant se potius & succurrant iis, quam operiantur ex tuto vnde stet victoria. Absurda autem & ridicula videtur illa quæ puellæ opulentæ orbę gratiam facit, si ille qui eam vendicauit ex lege & obtinuit, ad complexum sit impotens, proximis viri se substernere. Atqui aiunt nōnulli fuisse id constitutum rectè in eos qui inhabiles ad Venerem quum sint, pecuniæ causa tamen diuites illas orbas iungunt sibi matrimonio, inferuntque ob legis priuilegium vim naturæ. Quū enim cernunt licere puellæ orbæ quem libeat, admittere, vel abstinebunt ab iis nuptiis, vel retinebunt eas cum macula, auaritiæ & improbitatis pœnam dantes. Bene est etiam quod non quemlibet, sed quem velit ex viri necessariis admittat orba, quo proles de familia sit & de stirpe eius. Huc facit item quod sponsa cum sponso concludatur, & malum cydonium voret cum eo, & quod ter mense cogatur, vt minimum, orbam is qui eam duxit complecti. Nam etsi non generent liberos, honos tamen hic qualisqualis à marito castæ mulieri habitus & beneuolentia multas absterget vndiq; collectas acerbitates, nec permittit eam iurgiis plane abalienari. Cæteris coniugiis dotes detraxit, spōsamq; præter tres stolas & supellectilem parui pretii afferre quicquā vetuit. Neq; enim meritorium aut venale volebat fœdus esse nuptiarū, sed liberorum causa, & gratiæ atq; amicitiæ virū & mulierem consociari. Siquidem Dionysius, quū postularet mater eius ciui cuipiam collocari, Ciuitatis, respōdit, leges assequutum se tyrannidem euertisse, naturæ verò, vt nuptias intempestiuas conciliaret, vim afferre non posse. At in ciuitatib. non est ea admittenda confusio, neq; tolerandæ incongruæ & ingratę coniunctiones, quæ nullum habent opus nec finem nuptialem, verum seni iuuenculam ducenti prudens magistratus vel legislator illud ad Philoctetem dictum obiiciat.

Commode verò potes miser
Ducere vxorem.

Quod si iuuenem repererit in anus cubiculo pecuniosæ, ex concubitu perdicum modo pinguescentem, traducet eum ad virginem quæ virum requirat. Sed de his satis. Commendatur item lex Solonis, quæ maledicta vetat in defunctos congerere. Est enim putare eos qui decesserunt, sanctos, pium: abstinere ab iis qui nō extant, iustum, & ciuile odii tollere æternitatem. In viuum cōtumelias effundere in sacris iudiciis, curiis, & ludis interdixit. Mulctam pendendam priuato tres drachmas, binas alteras ærario præscripsit. Nā iræ nusquam moderari, illiberale putauit & effræne, vbique arduum, nonnullis etiam impossibile.

A εἰ μὴ νὴ Δία γέγονέ τις ἀσάφεια τοῦ γράμματος, ἢ ἔκλειψις ὥστε τοὺς ἡλωκότας ἐπ' αἰτίαις ἃς κρίνουσιν οἱ Ἀρεοπαγῖται καὶ ἐφέται, καὶ πρυτάνεις, εἴτε θεσμὸς ἐφαίνετο ὅδε, μὴ εἶναι ἀτίμους, τοῦ ἄλλου δὲ τιμῶν τυγχάνειν. ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐπεσκόπει. τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ νόμων, ἴδιος μὲν μάλιστα καὶ παράδοξος ὁ κελεύων ἄτιμον εἶναι τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδος γενόμενον. βούλεται δέ, ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῆς μηδὲ δυναμένους ἔχειν πρὸς τὸ κοινὸν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεῖα, καὶ τοῦ μὴ συναλγεῖν, μηδὲ συνοσεῖν τῇ πατρίδι, καλλωπιζόμενον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιό-
B τερα προαιροῦσι προσθέμενον, συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον ἢ προσμένειν ἀκινδύνως τὰ τοῦ κρείττονος. ἄτοπος δὲ καὶ γελοῖος δοκεῖ ὁ τῇ ἐπικλήρῳ διδοὺς, εἰ ὁ κρατῶν καὶ κύριος γενόμενος τοῦ νόμου, αὐτὸς μὴ δυνατὸς ἦ πλησιάζειν, ὑπὸ τῷ ἔγγυα τοῦ ἀνδρὸς ὑπεύθυνος. καὶ τοῦτο δὲ ὀρθῶς ἔχειν φασὶ πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους συνιέναι, χρημάτων δὲ ἕνεκα λαμβάνοντας ἐπικλήρους, καὶ τοῦ νόμου καταβιαζομένους τὴν φύσιν. ὁρῶντες γὰρ ᾧ βούλεται τὴν ἐπίκληρον συνοῦσαν, ἢ προήσονται τὸν γάμον, ἢ μετ' αἰσχύνης καθέξουσι, φιλοπλουτίας καὶ ὕβρεως δίκην διδόντες.
C οὐδὲ ἔχει καὶ ὃ μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῦ συγγενοῦς τοῦ ἀνδρὸς ᾧ βούλεται διαλέγεσθαι τὴν ἐπίκληρον, ὅπως οἰκεῖον ἦ καὶ μέτοχον τοῦ γένους ὁ νικώμενος. εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ καὶ ὃ τὴν νύμφην τοῦ νυμφίου συγκαθείργνυσθαι μήλου κυδωνίου συγκαταφαγοῦσαν, καὶ ὃ τεῖς ἑκάστου μηνὸς ὀντυγχάνειν πρώτως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα. καὶ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιντο παῖδες, ἀλλὰ μιμή τις ἀνδρὸς αὐτῇ πρὸς σώφρονα γυναῖκα καὶ φιλόφρονα, πολλὰ τοῦ συλλεγομένου ἑκάστοτε δυσχεραίνειν ἀφαιροῦσα, καὶ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἐῶσα πρυτάνεσιν ἄπορον εἶναι. τῶν δὲ ἄλλων γάμων ἀφαιρεῖται
D φερνὰς, ἱμάτια τρία, καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν ἐπιφέρεσθαι τῷ γαμουμένῳ. οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον οὐδὲ ὠνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριν καὶ φιλότητι ἡγεῖσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμόν. ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος, ἀξιούσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ δοθῆναί τινι τῶν πολιτῶν πρὸς γάμον, ἔφη, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννίδα, τοὺς δὲ τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι, γάμους νυμφαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἀταξίαν ταύτην οὐ δοτέον, οὐδὲ προσοπτέον, ἀώρους καὶ ἀχρείους ἐπιπλοκάς,
E καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἔχουσας, μηδὲ τέλος. ἀλλὰ γέροντι νέαν ἀγομένῳ φαίη τις ἂν ἐμμελὴς ἄρχων ἢ νομοθέτης ὃ πρὸς τὸν Φιλοκτήτην, -- οὐ γ' οὖν ὡς γαμετὴν ἔχεις πάλας. καὶ νέον ἐν δωματίῳ πλουσίας πρεσβύτιδος, ὥσπερ οἱ πέρδικες, ἀπὸ συνουσίας παχυνόμενον, ἐξαιρῶν, μετοικίσει πρὸς παρθένον νύμφην αἰδοῦς δεομένην. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων. ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. καὶ γὰρ ὅσιον τοῖς μετοικοῦσι, ἱερὸν νομίζειν· καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τοῦ οὐχὶ παρόντος, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ
F ἀΐδιον. ζωλοῖα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἱερεῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις, καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων· ἢ ζεῖς δραχμὰς τοῦ ἰδιώτου, δύο δὲ ἄλλας ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον ἔταξε. τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς, ἀπαίδευτον καὶ ἀκόλαστον· τὸ δὲ πανταχοῦ, χαλεπὸν, ἐνίοις δὲ ἀδυνάτον.

δεῖ δ' τοὺς ὃ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμους ἐλίττειν, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. ἐδοκίμασε δ' καὶ τὰ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν· ὁ δ' ᾧ βούλεταί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὑτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. οὐ μὴν ἀνεδίδου γε πάλιν, οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν, ἢ ἀνάγκης καταγρεθεὶς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος· ἀλλὰ πολὺ καὶ τοσουτοῦτον τοῦ πειθοῦς τοῦδε βέλτιστον, οὐδὲν ἡγούμενος τοῦ βιαιοῦσθαι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταυτὸ τιθὼ ἀπάτῃ τῇ ἀνάγκῃ, καὶ τῷ πόνῳ τῷ ἡδονῇ θέλγοντος, ὡς οὐχ ἧττον σκῆψιν λογισμοῦ δυναμένου ἀνθρώπους δυναμένων. ἐπέστησε δ' καὶ ταῖς ἐξόδοις τῶν γυναικῶν, καὶ τοῖς πένθεσι καὶ ταῖς ἑορταῖς νόμον, ἀπείρηκε τὸ ἄπακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱματίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσαν κελεύσας, μηδὲ βρωτὸν ἢ ποτὸν πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένῳ, μηδὲ κάνθαρον πηχυαίου μείζονα· μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἁμάξῃ κομιζομένῳ, λύχνου προφαίνοντος. ἀμυχαὶς δ' κοπτομένων, καὶ θρῆνον πεποιημένα, καὶ κακοῦν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἑτέρων, ἀφεῖλεν. ἐναγίζειν δ' βοῦν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ στεφανοῦν πλέον ἱματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ' ἀλλότρια μνήματα βαδίζειν, χωρὶς ἐκκομιδῆς. ὧν τὰ πλεῖστα καὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις ἀπηρέσθη· πρόσκειται δ' τοῖς ἡμετέροις, ζημιοῦσθαι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ τῶν γυναικονόμων, ὡς ἀναίδεσι καὶ γυναικώδεσι τοῖς περὶ τὰ πένθη πάθεσι καὶ ἁμαρτήμασιν ἐνεχομένους. ὁρῶν δ' μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀνθρώπων ἀεὶ συρρεόντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικήν, τὰ δ' πλεῖστα τῆς χώρας ἀγόνου καὶ φαύλα, τοὺς δ' χρωμένους τῇ θαλάττῃ, μηδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσιν ἀντιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔπεισε τοὺς πολίτας· καὶ νόμον ἔγραψεν, ὑφ' οὗ δέοιτο τὸν πατέρα μὴ διδαξάμενον τέχνην ἐπιστάγχνεσ μὴ εἶναι. τοῦ μὲν γὰρ Λυκούργου καὶ πόλιν οἰκοῦντι καθαρὰν ὄχλου ξενικοῦ, καὶ χώραν κεκτημένῳ πολλοῖς πολλῶν, δὶς τοσοῖσδε πλείονα, καὶ Εὐριπίδου, καὶ τὸ μέγιστον εἰλωτικοῦ πλῆθος, ὃ βέλτιστον ἦν μὴ ἀργολάζειν, ἀλλ' ἀτριβόμενον ἀεὶ καὶ πονοῦντα ταπεινοῦσθαι, περιεχομένου τῇ Λακεδαίμονι, καλῶς εἶχεν, ἀργολιῶν ὑπὸ πόνων καὶ βασάνων ἀπαλλάττειν τοὺς πολίτας, συνέχειν δὲ τοῖς ὅπλοις, μίαν τέχνην ταύτην ἐκμανθάνοντας καὶ ἀσκοῦντας· Σόλων δ' τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις προσαρμόζων, καὶ τῆς χώρας τὴν φύσιν ὁρῶν τοῖς γεωργοῦσι γλίχρως διαρκοῦσαν, ἀργόν τε καὶ ἀρόλαστον ὄχλον οὐ δυναμένην φέρειν, ταῖς τέχναις ἀξίωμα προσέθηκε καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν ὑπισχνεῖσθαι ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ὑπιτήδεια, καὶ τοῖς ἀργοῖς κολάζειν. ἐκεῖνο δὴ ἤδη σφοδρότερον, τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρας γεγενημένοις ἐπιστάγχνεσ εἶναι τοῖς πατέρας τρέφειν, ὡς Ἡρακλείδης ἱστόρηκεν ὁ Ποντικός. ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παρεργῶν τὸ καλὸν, οὐ τέκνων ἕνεκα δῆλός ἐστιν ἀλλ' ἡδονῆς ἀγόμενος γυναῖκα· τόν τε μισθὸν ἀπέχει, καὶ παῤῥησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γεγενημένους οὐκ ἀπολέλοιπεν, οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος. ὅλως δ' πλείστην ἔχει ἀποπίαν οἱ περὶ τὰ γυναικῶν νόμοι τῷ Σόλωνι δοκοῦσι. μοιχὸν μὲν γὰρ ἀνελεῖν τὸ λαβόντι δέδωκεν, ἐὰν δ' ἁρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσηται,

Debet verò ad id quod effici poteſt, lex accommodari, dum modo intendat cum fructu paucos, & non multos incaſſum punire. Iam probatur lex eius teſtamentaria. Etenim antea non erat ius teſtamentum condere, ſed familiæ defuncti pecunia & hæreditas relinquendæ erant. Hic liberum fecit, non extantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua donandi, amicitiamque propinquitati, & gratiam prætulit neceſſitati, pecuniamque mancipium fecit poſſeſſorum. Nec indefinite tamen citra delectum dare indulſit: ſed ſi non per morbum vel medicamentum, nec vinculis vel vi adſtrictus, vel vxoris inductus eſſet blanditiis. Recte atque ordine, improbis modis inducaris, an vim patiaris nihil ratus intereſſe, ſed dolũ vi, & voluptatem dolori conferens, quaſi æq; de ſtatu mentis deiicere homines valeãt. Profectiones quoq; mulierũ, luctuſq; & feſta lege adſtrinxit incõditã licẽtiã coercente. Proficiſcenti foras tres non amplius ſtolas permittit habere, neque plus cibi vel potus ſecum efferre quam obulo emptum, neq; calathum cubitali maiorem, nec de nocte niſi curru vectam ad lucernã iter facere. Lacerationes plangentiũ, ploratũ excitãtia & eiulatũ in alienorũ funeribus ſuſtulit. Parẽtare bove interdixit, vel amplius tres veſtes cum mortuo condere: ad aliena monumẽta niſi in iuſtis exequiarum accedere: quorũ ſunt etiam noſtris legibus vetita pleraq;. Adiectum noſtris eſt, vt qui ea admittunt, quaſi perturbationibus & erroribus erga propinquos ſuos eneruibus & effœminatis aſperſi mulctentur à gynæconomis. Porrò vrbem quum videret hominibus quotidie in Atticam vndique, propter libertatem & ſecuritatem confluentibus compleri, agrum autem fere infœcundum malignumque: eos verò qui mare exerceant, nihil ſolere iis qui nihil reddere habeãt, importare: traduxit ad artificia ciues, tulitque legem ne filius parentem, qui ipſum non docuiſſet artẽ, cogeretur alere. Nam Lycurgo quidem qui vrbem colebat à turba defæcatã peregrina, agrumq; haberet multis multum, qui plus bis totidem ciuib. (vt ait Euripides) eſſet alendis: præſertim quia Ilotica multitudo, quam præſtabat nõ marceſcere otio, ſed perpetuis attritam laborib. eſurire, erat Lacedæmoni circũfuſa, ſatis erat odioſis exolutos & vilib. negotiis ciues armis alligare, vt eam vnam artem arriperent, meditarenturq;. At Solon, qui reb. potius leges, quem res applicabat legib. & conſiderabat agri indolem vix aratorib. ſuſtentandis eſſe, neq; ſegnem poſſe & reſidẽ turbam tolerare, artib. adiecit dignationem: & curiæ præcepit Areopagitarũ, quonam ſe quiſq; tueretur quæſtu obſeruare, atque in otiosos animaduertere. Illud verò iam durius, quod ad alendos parentes non aſtringerẽtur (vt autor Ponticus eſt Heraclides) ex meretricibus procreati. Quippe nuptiarum decus qui prætereat, profitetur ſe non liberorum gratia, ſed voluptatis aſciſcere mulierem: habetque mercedem ſuam, neque locum ſibi quærendi reliquit de genitis, quibus ipſam reddidit probroſam natiuitatem. At nihil omnino importunius videtur legibus illis quas tulit de mulieribus Solon. Nam adulterum interficere deprehendenti permiſit: ſin verò liberam fœminam rapuerit quis, eique vim intulerit,

huic centum drachmarum præfiniuit mulctam. Si lenocinetur, viginti drachmarum, exceptis quæ propalam venales sunt, meretrices dico: hæ enim palam adeunt ad eos qui dant mercedem. Præterea filias vendere aut sorores interdicit, extra quam virginem in stupro ab ipso deprehensam. Atqui absurdum est vt idem factum modo aspere & atrociter vindicet, modo leniter quasi per ludum mulctam indicat translatitiam pecuniariam. Nisi quia id temporis non abundabant Athenæ argento, eius difficultas intendit pœnas pecuniarias. Nam in sumptum victimarum ouem imputat, & pro medimno drachmam. Victori ludis Isthmiis centum drachmarum præmium assignauit, Olympiacis quingentarum. Ei qui lupum attulisset, dedit quinque drachmas, qui lupã, huic vnam, vt Demetrius Phalereus est autor: atque hoc pretium ouis esse, illud bouis. Nam quas in sextadecima tabula præscribit eximiarum hostiarum taxationes, eæ erant haud dubio longe maiores. Sunt alioquin illæ quoque vt hoc seculo tenues. Est autem translatitium apud Athenienses, qui agrum habent pecori quam aruo commodiorem, bellum cum lupis gerere. Ac sunt qui tribus tradant non ab Ionis filiis, sed à generibus, in quæ distributa à primordio studia hominum fuerunt, nomina sortitas: ita bello deditos, appellatos Hoplitas, operi Ergadas. reliquorum duorum agriculturæ incumbentes, Georgos: qui pecuariam faciebãt, Ægicoras. Quia verò nec amnes perennes, neq; lacus, neq; fontes abunde suppeditãt regioni, verũ puteis manufactis vtuntur fere, legẽ scripsit, vbi puteus publicus intra hippicum esset, eo vti vt esset ius. Hippicũ spatium quatuor stadiorum erat, vt priuatam aquam peruestigarent, vbi maius interueniret interuallũ. Quod si fossa decem passus in altũ depressa, aquã in suo non inuenissent, tũc vt sumerẽt à vicino, & sex congiorum hydriam bis die implerent. Inopiæ enim subueniẽdum, nõ alẽdam existimabat ignauiam. Ad hæc modum plantandi digessit perquã artificiose. Aliam arborẽ qui in agro suo plãtaret, eum à vicino absistere pedes quinque imperauit: qui ficum aut oleam, nouẽ: quod radices agãt hæ longius, neq; sit omnibus earum innocẽs vicinis, sed & alimentum eripiant, & halitum effent aliquibus infestum. Scrobem aut fossam qui ducere velit, eum recedere tam longe iussit à fundo alieno, in quantam profunditatem depresserit eam. Qui apum aluearia collocat, abscedere à prius positis alienis pedes trecentos. Ex fructibus solum oleum dedit peregrinis distrahendi facultatem, aliorum exportatione interdixit: eosq;, qui quid euexissent, archõtem iussit deuouere, aut ipsũ ærario dependere centũ drachmas. Prima tabula est quæ hanc legẽ continet. Vnde non est semel illis abroganda fides, qui aiũt olim etiam ficuum vetitam exportationem fuisse, & delatorum exportãtium à delationibus factitandis, *quod Græci φαίνειν vocant*, dictum sycophantam. Legẽ præterea scripsit, si quadrupes pauperiem fecerit, in qua canem qui momorderit, ligatum quatuor cubitorum cathena noxæ dari præcipit. Hoc commentum scitum est ad securitatem. Iam lex etiam de ciuibus adscriptitiis scrupulum præbet, quia recipi ciuitate vetat, nisi qui sint in perpetuum exilium patria sua exacti aut cum toto domicilio Athenas artis suæ exercendæ gratia commigrauerint.

A ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς ἔταξε· κἂν προαγωγεύῃ δραχμὰς εἴκοσι. πλὴν ὅσαι πεφασμένως πωλοῦνται· λέγω δὴ τὰς ἑταίρας. αὗται γὰρ ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς τοὺς διδόντας. ἔτι δ' οὔτε θυγατέρας πωλεῖν, οὔτ' ἀδελφὰς δίδωσι, πλὴν ἂν μὴ λάβῃ παρθένον ἀνδρὶ συγκεκλιμένην. ὃ δ' αὐτὸ πρᾶγμα, ποτὲ μὲν πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως κολάζειν, ποτὲ δ' ἐπικόλως, καὶ παίζοντα, πρόστιμον ζημίαν τὴν τυχοῦσαν ὀφείλοντα, ἄλογον ὄντι. πλὴν εἰ μὴ ἀσημίζοντος τότε τὸν νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζημίας ὁ διεσπόρευσον. εἰς μὲν γε τὰ ἱερεῖα τῶν θυσιῶν λογίζεται πρόβατον καὶ δραχμὴν ἀντὶ μεδίμνου. τῷ δὴ Ἰσθμια νικήσαντι, δραχμὰς ἔταξε νεκατὸν δίδοσθαι· τῷ δὴ Ὀλύμπια, πεντακοσίας. λύκον δὲ τῷ κομίσαντι, πέντε δραχμὰς ἔδωκε· λυκίδα δὲ, μίαν. ὧν φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, ὃ μὲν βοὸς εἶναι, ὃ δὲ προβατοειδοῦς· ἃ γὰρ ἐν τῷ ἑκκαιδεκάτῳ τῶν ἀξόνων ὀφείλουσας τῶν σκευῶν ἱερείων, εἰκὸς μὲν εἶναι πολλαπλασίας, ἄλλως δὲ κἀκείνας πρὸς τὰς νῦν ἀντελεῖς εἶσιν. ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις ὁ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νέμειν ἢ γεωργεῖν χώραν ἔχουσι. καὶ τὰς φυλὰς εἰσὶν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἰάνου υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γενῶν

C εἰς ἃ διηρέθησαν οἱ βίοι, τοιοῦτον ὠνομάσθαι, ὃ μὲν μαχιμον, ὁπλίτας, ὃ δ' ἐργαλικὸν, ἐργάδας δυεῖν δὲ τῶν λοιπῶν τελέοντας μὲν, τοὺς γεωργοὺς, αἰγικορεῖς δὲ, τοὺς ὅσοι νομαῖς καὶ προβατείαις ἀφιέρουν τας. ἐπεὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἐστὶν ἀεννάοις, οὔτε λίμναις λιοῖν, οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἡ χώρα ἀφαρκὴς, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φρέασιν ποιητοῖς ἐχρῶντο, νόμον ἔγραψεν ὅπου μὲν ἐστὶ δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἱππικοῦ, χρῆσθαι τούτῳ· (ὃ δ' ἱππικὸν ἀφέστηκα, τεσσάρων ἐστὶν σταδίων) ὅπου δὲ πλησιάπειχε, ζητεῖν ὕδωρ ἴδιον. εἰ δὲ ὀρύξαντες ὀργυιὰν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς, μὴ εὕρωσι, τότε

D λαμβάνειν τοῦδε τοῦ γείτονος, ἐξάγοντα ὑδρίαν δὶς ἑκάστης ἡμέρας πληρεστάτας. ἀπορία γὰρ ᾤετο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν. ἔφυτευσε δὲ καὶ φυτῶν μέτρα μάλ' ἐμπείρως, τοῖς μὲν ἀνδρὸς φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε ποδὰς ἀπέχειν τοῦ γείτονος κελεύσας, τοῖς δὲ συκῆν ἢ ἐλαίαν, ἐννέα. πορρωτέρω γὰρ ἐξικνεῖσθαι ταῦτα τῶν ῥίζαις· καὶ οὐ πᾶσι γε τοῖς φυτοῖς ἀσινεῖς, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ παραιρεῖται, καὶ βλαστήσαν ἐνίοις ἀπορρεῖν ἀφίησι. βόθρους δὲ καὶ τάφρους τὸν βουλόμενον ἐκβαλεῖν ὀρύσσειν ὅσον ἐμβάλοι βάθος ἀφεστάναι μηκός τ' ἀλλοτρίου· καὶ μελισσῶν σμήνη καθιστάναι, ἀπέχειν

E τῶν ὑφ' ἑτέρου πρότερον ἱδρυμένων πόδας τριακοσίους. τῶν γινομένων δὲ θέσιν πρὸς ξένους ἐλαίου μόνον ἔδωκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσεν· καὶ κατ' ἐξαγόντων, ἀρᾶς τὸν ἄρχοντα ποιεῖσθαι προστάξεν, ἢ ἐκτίνειν αὐτὸν ἑκατὸν δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. καὶ πρῶτος ἄξων ἐστὶν ὁ τοῦτον περιέχων τὸν νόμον. οὐκ ἂν οὖν τις ἡγήσαιτο πανταχῶς ἀπιθάνοις τοῖς λέγουσι, ὅτι καὶ σύκων ἐξαγωγὴ ὁ παλαιὸν ἀπείρητο, καὶ ὁ φαίνειν ἐνδεικνύμενον τοῖς ἐξάγουσι, κληθῆναι συκοφάντην. ἔγραψε δὲ καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα πρόσδεσθαι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δε-

F δεμένον. ὃ μὲν οὖν ἐνθύμημα, χάριεν πρὸς ἀσφάλειαν παρέχει· δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πολίτας οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν, ἢ πάντες οἷοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ὅτι τέχνη.

τοῦτο δ' ποιῆσαι φασὶν αὐτὸν, οὐχ οὕτως ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους, ὡς καταναλούμενον Ἀθηναζε τούτους ὅτι βεβαίῳ, τῶν μετέξειν τῆς πολιτείας· καὶ ἅμα πιστοὺς νομίζοντα, τοὺς μὲν ἀποβεβληκότας τὴν ἑαυτῶν δι' αὐτὴν ἀνάγκην, τοὺς δ' ἀπολελοιπότας διὰ τὴν γνώμην. ἴδιον δ' τοῦ Σόλωνος καὶ ὃ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιτήσεως, ὅθεν αὐτὸς συσσιτεῖν κέκληκε. τὸν γὰρ αὐτὸν οὐκ ἐᾷ σιτεῖσθαι πολλάκις· ἐὰν δ' ᾧ καθήκῃ μὴ βουλῇ, καταγελᾷ· ὃ μὲν ἡδύμορος πλεονεξίαν, ὃ δ' ὑποφορίαν τοῦ κοινοῦ. ἰσχὺν δ' τοῖς νόμοις πᾶσιν εἰς ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς ἔδωκε, καὶ κατεγράφησαν εἰς ξυλίνους ἄξονας, ἐν πλαισίοις τετράγωνοι γραφομένοις· ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἐν Πρυτανείῳ λείψανα μικρὰ διεσώζετο, καὶ τεθορυβήθησαν (ὡς Ἀριστοτέλης φησί) κύρβεις. καὶ Κρατῖνος ὁ κωμικὸς εἴρηκέ που.

„ Γεὼς τοῦ Σόλωνος καὶ Δράκοντος, οἷσι νυν φρύγουσιν ἤδη τὰς
„ κάχρεις ταῖς κύρβεσιν. ἔνιοι δὲ φασὶν ἰδίως, ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι τεθείσαι τυγχάνουσι, κύρβεις· ἄξονας δ', τοὺς ἄλλους ὠνομάσθαι. κοινὸν μὲν οὖν ὤμνυεν ὅρκον ἡ βουλή, τοὺς Σόλωνος νόμους ἐμπεδώσειν, ἴδιον δ' ἕκαστος τῶν θεσμοθετῶν ἐν ἀγορᾷ πρὸς τῷ λίθῳ, καταρατιζων, εἴ τι παραβαίη τῶν θεσμῶν, ἀνδριάντα χρυσοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν Δελφοῖς. σκιδνὰς δ' τοῦ μηνὸς τὴν ἀνωμαλίαν, καὶ τὴν κίνησιν τῆς σελήνης, ὅτε δυομένῳ τῷ ἡλίῳ πολύτως, ὅτ' ἀνίσχοντι συμφερομένην, ἀλλὰ πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας καταλαμβάνουσαν καὶ παρερχομένην τὸν ἥλιον, αὐτὴν μὲν ἑτέρᾳ ταύτῃ, ἕνην καὶ νέαν καλεῖσθαι· ὃ μὲν τρισκαιδεκάτου μέρος αὐτῆς, τῷ παυομένῳ μηνί, ὃ δ' λοιπὸν, ἤδη τῷ ἐρχομένῳ προσήκειν ἡγούμενος. πρῶτος (ὡς ἔοικεν) ὀρθῶς ἀκούσας Ὁμήρου λέγοντος,

„ Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ' ἱσαμένοιο. τὴν δ' ἐφεξῆς ἡμέραν νουμηνίαν ἐκάλεσε. τὴν δ' ἀπ' εἰκάδος οὐ προσθείς, ἀλλ' ἀφαιρῶν καὶ ἀναλύων, ὥσπερ τὰ φῶτα τῆς σελήνης ἧς ἑῴα μέχρι τεσσαρακάδος ἠείδμησιν. ἐπεὶ δ' τῶν νόμων εἰσενεχθέντων ἔνιοι τῷ Σόλωνι καθ' ἑκάστην προσῆσαν ἡμέραν, ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες, ἢ συμβουλεύοντες ἐμβαλεῖν τοῖς γεγραμμένοις ὅ, τι τύχοιεν, ἢ ἀφαιρεῖν· πλεῖστοι δ' ἦσαν οἱ πιθανόμυθοι καὶ ἀνακείνοντες, καὶ κελεύοντες αὐτὸν ὅπως ἕκαστον ἔχοι, καὶ πρὸς τοῦ κεῖται διάνοιαν, ἐπεκδιδάσκειν καὶ σαφηνίζειν· ὁρῶν ὅτι χαλεπὰ καὶ ὃ μὴ πείθειν, ἄπορον, καὶ ὃ πείθειν, ὅτι φθονερὸν, ὅλως δ' ταῖς ἀποδείξεσι τὴν ἐκφήνασι βουλόμενος, καὶ διαφυγεῖν ὃ δυσχερέστερον καὶ ὃ φιλαίτιοι τῶν πολιτῶν. (Ἔργμασι [γὰρ] ἐν μεγάλοις

„ πᾶσιν ἀδεῖν χαλεπὸν, ὡς αὐτὸς εἴρηκε) πρόφημα τῆς πλάνης τοῦ ναυκληρικοῦ ποιησάμενος, ἐξέπλευσε, δεκαετῆ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδημίαν αἰτησάμενος· ἤλπιζε γὰρ ὅτι τῷ χρόνῳ τούτῳ καὶ τοῖς νόμοις αὐτοῖς ἔσεσθαι συνήθεις. πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο, καὶ διέτριψεν, ὡς καὶ

„ πρότερον αὐτός φησι, Νείλου ὅθι τε προχοῆσι, Κανωβίδος
„ ἐγγύθεν ἀκτῆς. χρόνον δέ τινα καὶ παρὰ τοῖς περὶ Ψένωφιν τὸν Ἡλιουπολίτην, καὶ Σῶνχιν τὸν Σαΐτην, λογιωτάτοις οὖσι τῶν ἱερέων, συνεφιλοσόφησε· παρ' ὧν καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ἀκούσας λόγον (ὡς Πλάτων φησὶν) ἐπεχείρησε διὰ ποιήματος ἐξενεγκεῖν εἰς τοὺς Ἕλληνας. ἔπειτα πλεύσας εἰς Κύπρον, ἠγαπήθη διὰ φιλοφρόνως ὑπὸ Φιλοκύπρου τινὸς τοῦ ἐκεῖ βασιλέως· ὃς εἶχεν οὐ μεγάλην πόλιν ὠκισμένην ὑπὸ Δημοφῶντος τοῦ Θησέως, πρὸς τὸν Κλάριον ποταμὸν, ἐν χωρίοις ὀχυροῖς μὲν, ἄλλως δ' δυσχερέσι καὶ φαύλοις κειμένοις.

A Quod ſtatuiſſe ferunt eum non tam ſummouendorũ cauſa alienigenarũ, quã inuitandorũ Athenas ſpe certa in communicationes ſe vẽturos ciuitatis, ſimul fidos exiſtimãs fore hos quod cõſulto, illos φ coacti patriã ſuã repudiauiſsẽt. Propriũ vero eſt Solonis inſtitutũ epulatio in curia φ φρατρεῖν ille appellauit. ſiquidem non permittit eidem illic epulari frequenter. Sin autem ille cui id delatũ ſit, contemnat, infligit ei pœnam, ratus hoc honoris publici faſtidiũ, illud eſſe plus æquo appetẽtis. Has leges in centũ annos omnes ſanxit. Relatæ fuerũt in axes vel tabulas quadratas ligneas, quas
B Axonas dicunt, thecis incluſas aliquanto longiorib. quam largioribus in quibus vertebantur, quarum in Prytaneo adhuc noſtra memoria tenuia extiterunt veſtigia. Appellabantur autore Ariſtotele Cyrbes. Ac Cratinus comicus de Solone & Dracone ait, *Iam quibus nunc cyrbibus torrent legumina.* Aliqui volunt eas in quibus ſacra & ſacrificia ſunt deſcripta, proprie cyrbes, axonas fuiſſe appellatas cæteras. Senatus autem ſtabilituros leges Solonis ſe commune iuſiurandum peregerunt, ſinguli autem theſmothetæ conceptis verbis peculiare iuxta Lithon (ſuggeſtus eſt in concione
C Athenis) ſiquã violaſſent legem, aureã ſtatuam paris ſibi põderis Delphis ipſos dicaturos. Perſpecta autẽ menſis varietate, nec curſum lunæ vel cum exortu ſolis vel cum obitu prorſus congruere: verũ ſubinde eam ſolẽ eodem die & aſſequi & prætergredi: hunc ipſum diem ἕνην καὶ νέαν, id eſt, nouiſſimam & primã lunam, iuſſit appellari: partem eius quæ coitum cũ ſole lunæ antecedit, deſinenti: reſiduam inchoãti arbitratus attribuendã. Et fuit certe primus qui Homerum percepit canentem,

Hic quum deſierit menſis, tum cœperit ille.

Inſequentẽ diem νουμηνίαν vocauit. Dies mẽſis qui
D ſuccedũt vigeſimo, nõ attexendo, ſed detrahẽdo & retexendo, vt lumẽ lunę aduertit, vſq; ad tredecimũ numerauit. Quia verò perlatis legibus, adibãt in dies aliqui Solonẽ, qui vel laudarẽt eas vel obtererẽt, vel monerẽt vt tabulis intexeret vel demeret quod cuique in mentem veniret: plurimi vero quererẽt & percunctarentur, peterentq; quemadmodũ accipiendum quidq; eſſet, quamq; haberet ſententiã, vt explanaret & enodaret: conſiderans, ni faceret ea, rẽ inſolentem fore, & ſi faceret, inuidioſam: atq; eas ambiguitates ſtatuẽs omnino declinare, importunitatemque ſubterfugere & querimonias ciuium (nam vt ipſemet ait,

E *Omnibus in magnis difficile eſt canere*)

ad ſpeciem peregrinationis munus naucleri prætexens, impetrato à populo Athenienſe, vt abeſſe ſibi decennium liceret, nauem conſcendit: interea fore ſperans illis leges ſuas familiares. Primum in AEgytum eſt delatus, ibique commoratus, vt ipſe antè dicit,

Faucibus in Nili, qua littora curua Canopi.

Aliquãtiſper etiam cum Pſenophe Heliopolita & Sonche Saita inter ſacerdotes literatiſſimis, in cõtemplanda egit ſapientia: ex quibus audiuit (vt autor Plato eſt) ſermonem Atlanticum, quem
F verſibus apud Græcos exorſus eſt explicare. Inde in Cyprum nauigauit, vbi in ſumma gratia fuit apud quendam illius regionis regem Philocyprum. Habebat oppidum hic exiguum à Demophonte Theſei filio ad Clarium amnem conditum, munito quidem loco, ſed aſpero & ſterili.

Ei Solon, quum esset lætus campus subiectus, illuc suasit vt vrbem trãsferret, amœnioremque & ampliorem excitaret. Atque ipse præsens, vt frequentaretur oppidum cultorib., curã egit, sociusq; fuit regis in constituendo eo cum ad vitã tũ ad securitatẽ commodissime tuendã. Vnde frequentes incolæ cõfluxerũt ad Philocyprũ, æmulatiq; hoc sũt cæteri reges. Quare Soloni honorem habuit, nominata vrbe, quẽ dicta ante Aepea fuerat, ab huius nomine Solis. Huius enim conditæ vrbis ipse meminit, Philocyprum eam in Elegiis appellans.

Atqui rite Solis (inquit) *nunc longo tempore regnãs*
Incolito hanc vrbem, tuque genusq; tuum.
Me cum pace quidem vernis redimita coronis
Dimittat clara sed Cytherea Cypro.
Et celeri patriæ repetentem littora naui,
Dirigat in portum candida diua meum,
Grateq; atq; decus, fuerim quod conditor vrbis,
Soluat ea, & nostrum dextra secundet iter.

At Solonis cum Crœso congressum temporibus quidam, vt commentitium, refellere se putant posse. Ego vero historiam adeo illustrem & tam multis consignatam testibus, & quod maius est, cum Solonis moribus consentaneam, illiusque magnitudine animi dignam & sapientia, non possum in animum inducere vt repudiem ob chronicas quasdã, quas vocãt regulas, quas sexcẽti corrigentes nihil hactenus constituere certi, in quo consentiant inter se de pugnãtibus, valuere. Soloni ergo Sardeis aiunt ad Crœsum eius rogatu profecto, simile quiddã accidisse atque homini terrestri, qui primum petit mare. Ille enim alium ex alio fluuiũ quum videt, putat eum æquor esse, item Soloni aulam permeanti & multos contemplanti ex aulicis splendide cultos, ac pompose incedentes cum comitũ atque stipatorum agmine, vnusquisque videbatur Crœsus esse, quousque ad illum ipsum est deductus circumiectũ omni cultu qui ex gẽmis, colore vestis, ex auro fabrefacto ad nitoris elegantiã vel præcellentiã vel admirationem parari potuisse videbatur: quo nimirum spectaculũ ei præberet quam augustissimum politissimumq;. Cæterum vt coram astans non modo nihil est motus Solõ, nec ad eam speciẽ vocẽ misit pro Crœsi expectatione, verum etiam ingenuè declarauit sanis illius insolentiæ se & ineptiarum nullã ducere rationẽ, iussit ei thesauros pecuniæ suæ aperiri, & vt duces regium omne instrumentũ & splendorem ostenderent. At nihil erat istis opus Soloni: facile enim ipse ille poterat in semetipso ingenium & mores suos demonstrare. Vt igitur contemplatus omnia & reductus est, num quẽ hominem requisiuit ex eo Crœsus se nosset beatiorem. Quum dixisset Solon Tellum nosse se ciuem suum, recensuisset que bonum virum Tellũ fuisse, & honestis relictis liberis, quum nihil ei in vita abfuisset fortiter pro patria dimicantem cum laude mortem oppetiisse: habebat iam pro stipite eum & trunco Crœsus, quod neque auri neque argenti vi metiretur beatitudinem, sed hominis vitam & obitum popularis priuatiq; tam immensæ potentiæ & imperio anteferret. Tandem tamẽ rogauit eum denuo, secundum Tellum num quem cognosceret beatiorem alium. Verum occurrente iterum Solone, Cleobin & Bitonem singulari & inter se & in matrem pietate viros, qui remorantib. bobus iugum ipsi plaustri subissent,

A ἔπεμψεν δὴ αὐτὸν ὁ Σόλων, ἐπὶ κατὰ μῆκος καὶ διὰ πεδίου, μεταθέντα τὴν πόλιν, ἡδίονα καὶ μείζονα κατασκευάσας. καὶ παρὼν ἐπεμελήθη τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ συνδιεκόσμησε πρός τε ἀφορμὴν ἄφθονα καὶ πρὸς ἀσφάλειαν. ὥστε πολλοὶ μὲν οἰκήτορας τῷ Φιλοκύπρῳ συνῆλθον, ζηλώσαντες τοὺς ἄλλους βασιλέας. διὸ καὶ τῷ Σόλωνι μὲν ἀποδιδοὺς, Αἰπείαν καλουμένην τὴν πόλιν πρότερον, ἀπ' ἐκείνου Σόλοις προσηγόρευσε. καὶ αὐτὸς δὲ μέμνηται τοῦ συνοικισμοῦ. προσαγορεύσας δὲ ἐν τοῖς ἐλεγείαις τὸν Φιλόκυπρον,

Νῦν δ' (φησὶ) σὺ μὲν Σολίοισι πολὺν χρόνον οἰκήσεις
B Τήν τε πόλιν, καὶ γῆρας ὑμέτερον. (ἀνάσσων,
Αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νηῒ θοῇ κλῃδὼν ἀπόνησε
Ἀσκηθῆ πέμποι Κύπρις ἐρόεσσα φάος.
Οἴκισμῷ δ' ὅτι τῷδε χάριν καὶ κῦδος ὀπάζοι
Εὐδλὸν, καὶ νόστον πατρίδ' ἐς ἡμετέρην. τὸν δὲ πρὸς Κροῖσον ἐντυχὼν αὐτὸ δοκοῦσιν ἔνιοι τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένῳ ἐλέγχειν· ἐγὼ δὲ λόγον ἔνδοξον οὕτω καὶ τοσούτοις μάρτυρας ἔχοντα, καὶ (ὃ μεῖζον ὄντι) πρέποντα τῷ Σόλωνος ἤθει, καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὐ μοι δοκῶ πρεπέσθαι, χρονικαῖς ὑπολεγομένοις
C κρούσιν, οἷς μυρίοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον, εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον διωνάμεθα καθαρῆσαι τὰς αἰτιολογίας. τὸν δὲ δὴ Σόλωνα φασὶν εἰς Σαρδὼς δεηθέντι τῷ Κροίσῳ πορευθέντα, παθεῖν τι παραπλήσιον αἰεὶ χρόνῳ καθ' ὅν τὸν ἀνθρωπον ἐν τῇ θαλάττῃ. ἐκεῖνός τε γὰρ ὁρῶν ἄλλον ἐξ ἄλλου ποταμὸν, ᾤετο τὴν θάλασσαν εἶναι· καὶ τῷ Σόλωνι τὴν αὐλὴν διαπορευομένῳ, καὶ πολλοὺς ὁρῶντι τῷ βασιλικῶν κεκοσμημένους πολυτελῶς, καὶ θεραπείας ἐν ὄχλῳ πρεπομένας καὶ δορυφόρων, ἕκαστος ἐδόκει Κροῖσος εἶναι· μέχρι πρὸς αὐτὸν ἔφθη, πολὺ ὅσον ἐν λίθοις, ἐν βαφαῖς
D ἐσθῆτος, ἐν τεχναῖς χρυσοῦ πρεπόμενον κόσμον ἐκπρεπὲς ἔχων, ἢ πρεπτὸν ἢ ζηλωτὸν ἐδόκει, πρεκείμενον, ὡς δὴ θέαμα σεμνότατον ὀφθεῖν καὶ ποικιλώτατον. ἐπεὶ δὲ ὁ Σόλων αὐτὸς ἄκρις κατασταθεὶς οὔτ' ἔπαθεν οὐδὲν, οὔτ' εἶπε πρὸς τὴν ὄψιν ὧν ὁ Κροῖσος προσεδόκησεν, ἀλλὰ καὶ δῆλος ἦν τοῖς δὲ φρονοῦσι τῆς ἀπερικαλίας καὶ μικροπρεπείας καταφρονῶν, ἐκέλευσεν αὐτῷ τοῖς θησαυροῖς ἀνοῖξαι τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ἄλλην ἀγορὰν ἐπιδεῖξαι μηδὲν δεομένῳ κατασκευῆς καὶ πολυτελείας. ἤρκει γὰρ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν τόπον κατεκόσμησεν πρεπόντως. ὡς δὲ οὖν αὖθις ἦν χρονὸς
E ἀπείρων θεατὴς, ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Κροῖσος εἴ τινα εἶδεν ἀνθρώπων αὐτοῦ μακαριώτερον. ἀποφηναμένου δὲ τοῦ Σόλωνος ὅτι εἶδε Τέλλον αὐτοῦ πολίτην, καὶ διεξελθόντος ὅτι χρηστὸς ἀνὴρ ὁ Τέλλος γενόμενος, καὶ παῖδας εὐδοκίμους ἀπολιπὼν, καὶ βίον οὐδενὸς ἐνδεᾶ τῶν ἀναγκαίων ἐτελεύτησεν ἐνδόξως, ἄρις θύσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἢ δὴ μὲν ἀλόγως ἐδόκει τῷ Κροίσῳ καὶ ἄχρηστος, εἰ μὴ πρὸς ἀργύριον πολὺ, μηδὲ χρυσίον, τῆς εὐδαιμονίας ποιεῖται τὴν ἀναμέτρησιν, ἀλλὰ δημοτικὸν καὶ ἰδιώτου βίον, καὶ θάνατον ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ τοσαύτην ἀγαπῶν δύναμιν καὶ ἀρ-
F χήν. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ μετὰ Τέλλον, ἄλλον ἔγνωκεν ἀνθρώπων εὐδαιμονέστερον. πάλιν δὲ τοῦ Σόλωνος εἰπόντος εἰδέναι Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, φιλαδέλφους καὶ φιλομήτορας διαφερόντως ἄνδρας, οἳ τὴν μητέρα τῶν βοῶν βεβδιωόντων, ἐπόδιοι ὄντες αὐτοὶ τῷ ζυγῷ τῆς ἁμάξης,

ἐκόμισαν πρὸς τὸ τῆς Ἡρας ἱερόν, εὐδαιμονιζομένων ὑπὸ
τῶν πολιτῶν καὶ χαιρόντων, εἶτα θύσαντες καὶ πιόντες, οὐκ ἔτι
μετ' ἡμέραν ἀνέστησαν, ἀλλὰ τεθνηκότες, ἀναλγῆ καὶ ἄλυπον
„ ὅτι δόξης τοσαύτης γενόντες θάνατον ὤφθησαν· ἡμᾶς δὴ (εἶπεν
„ ἤδη πρὸς ὀργὴν ὁ Κροῖσος) εἰς οὐδένα τίθης εὐδαιμόνων ἀ-
„ ριθμὸν ἀνθρώπων; καὶ ὁ Σόλων, οὔτε κολακεύειν βουλόμενος
„ αὐτὸν, οὔτε τραχυτέρῳ παροξύνειν, Ἕλλησιν (εἶπεν) ὦ βασι-
„ λεῦ Λυδῶν, πρός τε τὰ ἄλλα μετρίως ἔχειν ὁ θεὸς ἔδωκε, καὶ
„ σοφίας τινὸς εὐθαρσοῦς (ὡς ἔοικε) καὶ δημοτικῆς, οὐ βασιλι-
„ κῆς οὐδὲ λαμπρᾶς ὑπὸ μετριότητος ἡμῖν μέτεστιν, ἣ τύ-
„ χας ὁρῶσα πανταχοῦ τὰς χρώμενον ἀεὶ τὸν βίον, οὐκ ἐᾷ
„ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς μέγα φρονεῖν, οὐδὲ θαυμάζειν ἀνδρὸς
„ εὐτυχίαν μεταβολῆς χρόνον ἔχουσαν. ἔπεισι γὰρ ἑκάστῳ ποι-
„ κίλον ἐξ ἀδήλου τὸ μέλλον· ᾧ δὴ εἰς τέλος ὁ δαίμων ἔθετο τὴν
„ εὐπραξίαν, τοῦτον εὐδαίμονα νομίζομεν. ὁ δὲ ζῶντος ἔτι καὶ
„ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισμὸς, ὡς τῷ ἀγωνιζομέ-
„ νου κήρυγμα καὶ στέφανος ἐστὶν ἀβέβαιος καὶ ἄκυρος. ταῦτ'
εἰπὼν ὁ Σόλων ἀπηλλάττετο, λυπήσας μὲν, οὐ νουθετήσας δὲ
τὸν Κροῖσον. ὁ δὲ λογοποιὸς Αἴσωπος (ἐτύγχανε γὰρ εἰς Σάρ-
δεις γεγονὼς μετάπεμπτος ὑπὸ Κροίσου, καὶ τιμώμενος)
ἠρώτα τὸν Σόλωνα, μηδεμιᾶς τυχόντα φιλανθρωπίας, καὶ
„ προσδέπων αὐτὸν, Ὦ Σόλων (ἔφη) τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς
„ ἥκιστα ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν. καὶ ὁ Σόλων, Μὰ Δί', (εἶπεν)
„ ἀλλ' ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἄριστα. τότε μὲν οὖν ὁ Κροῖσος οὕτω τοῦ
Σόλωνος κατεφρόνησεν. ἐπεὶ δὲ Κύρῳ συμβαλὼν οὐκ εὐτυ-
χήσας, καὶ τὴν πόλιν ἀπώλεσε, καὶ ζῶν ἁλοὺς αὐτὸς ἔμελ-
λε καταπιμπρᾶσθαι, καὶ κατεμένης πυρᾶς, ἀνεβιβάσθη δεδε-
μένος, θεωμένων Περσῶν ἁπάντων καὶ Κύρου παρόντος, ἐφ'
ὅσον ἐξικνεῖτο καὶ δυνατὸς ἦν τῇ φωνῇ φθεγξάμενος ἀνε-
βόησε τρὶς, Ὦ Σόλων. θαυμάσας οὖν ὁ Κῦρος ἔπεμψε
τοὺς ἐρησομένους ὅστις ἀνθρώπων ἢ θεῶν, οὗτός ἐστιν ὁ Σόλων,
ὃν ἐν τύχαις ἀπόρροις μόνον ἀνακαλεῖται. καὶ ὁ Κροῖσος οὐδὲν
„ ἀποκρυψάμενος, εἶπεν ὅτι τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν εἷς οὗτ-
„ ος ἦν ἀνὴρ, ὃν ἐγὼ μετεπεμψάμην, οὐκ ἀκουσά τι βουλόμε-
„ νος, οὐδὲ μαθεῖν, ὧν οὐδενὸς ἤμην, ἀλλ' ὡς δή μοι θεατὴς
„ γένοιτο, καὶ μάρτυς ἀπίοι τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνης, ἣν ἀποβα-
„ λεῖν δεῖ μᾶλλον ἢ κακὸν, ἢ λαβεῖν ἀγαθόν. λόγος γὰρ ἦν καὶ
„ δόξα τἀγαθὸν παρούσης αἱ μεταβολαί δέ μοι αὐτῆς εἰς πάθη
„ δεινὰ καὶ συμφορὰς αἰσχίστοις ἔργῳ τελευτῶσι. καὶ ταῦτ' ἐ-
κεῖνος ὁ ἀνὴρ οὐκ τῶν τότε τὰ νῦν τεκμαιρόμενος, ἐκέλευε τὸ
τέλος τοῦ βίου σκοπεῖν, καὶ μὴ θρασυνόμενον ἀβεβαίοις ὑπο-
νοίαις ὑβρίζειν. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἀνιωμένου πρὸς τὸν Κῦρον, ἅτε δὴ
σοφώτερος ὢν τοῦ Κροίσου, καὶ τὸν λόγον τοῦ Σόλωνος ἰσχυρὸν ἐν
τῷ παραδείγματι βλέπων, ἀμόνον ἀφῆκε τὸν Κροῖσον, ἀλλὰ
καὶ τιμῶν ἐφ' ὅσον ἔζη διετέλεσε· καὶ δόξαν ἔσχεν ὁ Σόλων, ἑνὶ
λόγῳ τὸν μὲν σώσας, τὸν δὲ παιδεύσας τῶν βασιλέων. οἱ δὲ
ἐν ἄστει πολῖται ἐστασίαζον ἀποδημοῦντος τοῦ Σόλωνος. καὶ
προεστήκει τῶν μὲν πεδιέων Λυκοῦργος, τῶν δὲ παράλων, Με-
γακλῆς ὁ Ἀλκμαίωνος, Πεισίστρατος δὲ, τῶν διακρίων· ἐν οἷς
μὴ δὴ λιχὺς ὄχλος, καὶ μάλιστα τοῖς πλουσίοις ἀχθόμενος· ὥστε
χρῆναι μὴ ἔτι τοῖς νόμοις τὴν πόλιν, ἤδη δὲ παράγματα
νεώτερα προσδοκᾶν καὶ ποθεῖν ἀπαλλαγὰς ἑτέρας καταστά-
σεις, οὐκ ἴσον ἐλπίζοντας ἀλλὰ πλέον ἔχειν ἐν τῇ μεταβο-
λῇ καὶ κρατήσειν πάντων τῶν διαφερόντων. οὕτω δὲ
τῶν πραγμάτων ἐχόντων, ὁ Σόλων παρελθόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας, ᾠδῇ μὲν εἶχε καὶ τιμὴν παρὰ πᾶσιν,

A genitricemque ad Iunonis traxissent delubrum, gratulantibus ei ciuibus exultantem: inde sacris peractis epulati, non surrexissent postridie, sed in tanta gloria vitam cum morte citra vllum dolorẽ vel cruciatũ reperti essent cõmutasse. Quid nos? (inquit iam ira incensus Crœsus) nullone nos numero inter beatos habes? Cui Solon nolens vel adulari ei, vel vltrà asperare, Græcis (inquit) rex Lydorum, cum mediocria dii dederunt alia, tum sapientiam quandam ex mediocritate meo iudicio
B constantẽ plebeiamq;, non regiam aut splendidã, quæ vitam considerans varietati fortunæ exposi-
B tam, nõ sinit nos præsentibus bonis animos tollere, neq; vllius suspicere felicitatẽ vicissitudini opportunam temporis. Offert enim vnicuiq; ex improuiso futurũ alias atq; alias conuersiones. Cui verò prosperitatem Deus exitu confirmauit, hunc numeramus beatum: at viuentis adhuc & periculis in vita propositi beatitudo, sicut certantis præconiũ & corona, fluxa est & vana. Ea fatus Solon digressus est, & offendit, nõ correxit Crœsum. Erat eadẽ tempestate Sardibus fabularum scriptor Æsopus, quem Crœsus accitũ in honore habebat. Hic vicem Solonis doluit illiberaliter dimissi, monensq; eum, Cum regibus, Solon (infit) est aut ne-
C quaquã aut quàm iucundissimè agendũ. Cui Solon, Minimè, inquit, imò nequaquã aut quamoptimè. Ac tunc quidem Solonẽ Crœsus tantopere despexit. Postquam verò acie fuit à Cyro victus, amissaq; vrbe, viuus venit in potestatẽ eius, & cremandus fuit, vinctusq; pyræ extructæ inspectantibus Persis omnibus & assistente Cyro est impositus, quantum intendere valuit vocẽ, exclamauit, Solon, Solon, Solon. Id miratus Cyrus misit quæsitum ex eo quisnam deorũ vel hominum esset Solon ille, quem in rebus perditis vnum cieret. Crœ-
D sus nihil dissimulans, Hic vir, inquit, in sapientibus Græciæ vnus fuit. Quem ego accersiui, non quidẽ quò quicquam audirem, aut quibus habebam opus discerẽ: verùm vt mihi scilicet spectator esset, & illius tantæ meæ abiret testis felicitatis, cuius mihi amissio profectò plus attulit mali quàm boni adeptio. Nam verbo fuit & opinione eius bonũ præsentis, sed inclinatio in calamitates mihi reuera euadit graues & lugubres. Atq; vir ille ex ea fortuna præsentem augurans, finem monuit me vt vitæ spectarem, neque volubili elatus fiducia ferocirem. Quibus ad Cyrum relatis, vt qui sapientior esset Crœso, & exemplo videret testatum
E sermonem Solonis, non modò liberauit Crœsum, sed & dum vixit, honore eum est prosequutus. Retulit autem eam Solon laudem, quòd duorum regum vno dicto alterum seruasset, alterum erudiuisset. At Athenis omnes per Solonis absentiam in seditionem exarserant. Dux erat Pediæorum Lycurgus, Paralorum Megacles Alcmæonis, Pisistratus Diacriorum, in quibus capite censi erant locupletibus imprimis infesti. Vigebant quidem etiam tum in ciuitate leges Solonis, sed ad res nouas spectabant, & desiderabant omnes aliũ reip. statum. Sperabant, non quod æquum erat, sed
F aliena quoq; se assequuturos in mutatione, & aduersam partem vndequaq; oppressuros. In hoc rerum statu regressus Solon Athenas, erat quidem in magna apud omnes reuerentia atque honore,

cæterùm ad dicendum vel agendum in publico nec vires aderant ei præpediente ſenio nec alacritas: capita verò factionum ſeorſum appellans, tentabat diſcutere diſcordias, eoſq; reconciliare, præcipuè auſcultante ei (vt apparebat) Piſiſtrato. Etenim blandus hic erat, & ſuauis in ſermone, refugium pauperum, in gerendis ſimultatibus facilis moderatuſque. Quum autem etiam ea quæ natura denegaſſet ſibi adumbraret, maior ei, quàm illis qui ea obtinerent, fides erat vt pudenti viro & modeſto, ac imprimis amanti, vt ſicui alii, æquitatis, grauiterq; ferenti ſi quis præſentem rerum ſtatum moueret, aut rebus ſtuderet nouis. Quippe his artibus plebi impoſuit. At citò deprehendit ingenium eius Solon, fraudemque primus introſpexit: non ſuſcepit tamen odium eius, verùm demulcere nitebatur eum & corrigere, dixitq; tum ei tum aliis, ſiquis principatus cupiditatem elideret ex animo eius, & dominandi mederetur libidini, non eſſe ad virtutem magis factum nec ciuem meliorem alium. Quum iam mouere Theſpis cepiſſet tragœdiam, & retineret rei nouitas multitudinem (necdum enim ad certaminis contentionem euaſerat res) quòd audiendi & diſcēdi Solon ſtudio teneretur, magiſque in ſenectute in otium ludumq; ſe, & verò etiam in conuiuia atque muſicam remitteret, ipſum agentem (vt mos erat veterum) ſpectauit Theſpin. Mox ſub ludis conuenit eum, quæſiuitq; ecquid ipſum puderet in tanta corona tanta proferre mendacia. Vbi reſpondit Theſpis, non eſſe indignum ea per ludum vel dicere vel facere, Solon terra baculo grauiter percuſſa, At breui, inquit, qui nunc probamus & amplectimur hunc ludum, reperiemus eum in contractibus & negotiis. Vt verò ſemet ipſe Piſiſtratus conſauciauit, atque ita rheda in forum delatus, populum, tanquam inſidiis inimicorum reipublicę cauſa eſſet circumuentus, inflammauit, multiq; vicem eius indignabantur fremebantq;, propius accedens Solon & aſſiſtens ei, Parum rectè, inquit, agis fili Hippocratis Homericum Vlyſſem. Eadem enim deſignas ad fallendum ciues, quibus hoſtes ille flagris à ſemetipſo mulctatus eluſit. Inde præſtò plebs fuit ad protegendum Piſiſtratum, & ad concionem venit populus. Vbi quum ferret Ariſto vt quinquaginta ſtipatores ſtationarii ei aſſignarentur, ſurrexit Solon ad id diſſuadendum. multaque commemorauit his ſimilia, quæ carminibus mandauit,

Nam vos lingua viri, vos blandimenta morantur.

Et,

Veſtrùm quiſque quidem vulpis veſtigia figit,
Verùm tota cohors pectora cæca gerit.

At quum inopes cerneret ſtudioſos Piſiſtrati, & tumultum cientes, locupletes verò ob metum fugæ conſulentes, receſſit, dicens his ſe fortiorem, illis eſſe prudentiorem. prudentiorem iis qui quid agebatur, non intelligerent: fortiorem aliis qui quum intelligerent id quod agebatur, obſiſtere tamen dubitarent tyrannidi. Poſtquam eam rogationem ſciuit plebs, non anxiè deinceps de numero ſatellitum diſceptauit cum Piſiſtrato, verùm quotcunque aleret & cogeret, apertè conniuit, dum ille occupauit arcem. Inde tumultuante ciuitate, confeſtim Megacles cum Alcmæonidis cæteris profugit.

A ἐν ᾧ κοινῷ λέγῃ καὶ πράττῃ ὁμοίως οὐκ ἔτ' ἰσχυρὸς, οὐδὲ πρόθυμος ὑπὸ γήρως, ἀλλ' ἐντυχὼν ἰδίᾳ τοῖς προεστῶσι τῆς στάσεων ἀποδείκνυσιν, ἐπιφέρετο δημαγωγὸν καὶ συναρμόττειν, μάλιστα τοῦ Πεισιστράτου προσέχοντος αὐτῷ. καὶ γὰρ ἀμύλον τι καὶ προσφιλὲς εἶχεν ἐν τῷ διαλέγεσθαι, καὶ βοηθητικὸς ἐν τοῖς πένησι, καὶ πρὸς τὰς ἔριδας ἐπιεικὴς καὶ μέτριος. ἃ δὲ φύσει μὴ παρεῖχεν αὐτῷ, καὶ ταῦτα μιμούμενος, ἐπιτηδεύετο μᾶλλον τῶν ἐχόντων, ὡς δίκαιος καὶ κόσμιος ἀνὴρ, καὶ μάλιστα δὴ τὸν ἴσον ἀγαπῶν, καὶ δυσχεραίνων εἴ τις τὰ παρόντα κινοῖ, ἢ νεωτέρων ὀρέγοιτο· τούτοις γὰρ

B ἐξηπάτα τοὺς πολλούς. ὁ δὲ Σόλων, ταχὺ τὸ ἦθος ἐφώρασεν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν πρῶτος ἐγκατεῖδεν· οὐ μὴν ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐπιφέρετο πρᾴυνῃ καὶ νουθετεῖν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε καὶ πρὸς ἑτέρους, ὡς εἴ τις ἐξέλοι τὸ φιλόπρωτον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἰάσαιτο τῆς τυραννίδος, οὐκ ἔστιν ἄλλος ἀφυέστερος πρὸς ἀρετὴν, οὐδὲ βελτίων πολίτης. ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ Θέσπιν ἤδη τὴν τραγῳδίαν κινεῖν, καὶ διὰ τὴν καινότητα τοῖς πολλοῖς ἄγειν τὸ πρᾶγμα τοῖς, οὔπω δὲ εἰς ἅμιλλαν ἀγῶνιον ἐξηγμένου, φύσει φιλήκοος ὢν καὶ φιλομαθὴς ὁ Σόλων, ἔτι μᾶλλον ἐν γήρᾳ

C σχολῇ καὶ παιδιᾷ καὶ νὴ Δία πότοις καὶ μουσικῇ τῷ δαπέμπων ἑαυτὸν, ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. μετὰ δὲ τὴν θέαν προσαγορεύσας αὐτὸν, ἠρώτησεν εἰ τοσούτων ἐναντίον οὐκ αἰσχύνεται τηλικαῦτα ψευδόμενος. φήσαντος δὲ τοῦ Θέσπιδος, μὴ δεινὸν εἶ) ὁ μὲν παιδιᾶς λέγῃ τὰ τοιαῦτα καὶ πράττῃ, σφόδρα τῇ βακτηρίᾳ τὴν γῆν ὁ Σόλων πατάξας, Ταχὺ μὲν τὴν παιδιὰν ταύτην ἐπαινοῦντες καὶ ἀμφῴτες, εὑρήσομεν ἐν τοῖς συμβολαίοις. ἐπεὶ δὲ καταβρώσας αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Πεισίστρατος, ἦκεν εἰς ἀγορὰν ὅπῃ τοῦ δήμου κρυζόμενος, καὶ πα-

D ρώξυνε τὸν δῆμον ὡς περὶ τὴν πολιτείαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβεβουλευμένος, καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀγανακτοῦντας καὶ βοῶντας, προσελθὼν ἐγγὺς ὁ Σόλων καὶ τοῦ ἅρματος, Οὐ καλῶς (εἶπεν) ὦ παῖ Ἱπποκράτους, ὑποκρίνῃ τὸν Ὁμηρικὸν Ὀδυσσέα. ταῦτα γὰρ ποιῶν τοῖς πολίτας τοῦ δακρυόμενος, οἷς σκῆπτρον τοῖς πολεμίοις ἐξηπάτησεν αἰκισάμενος ἑαυτόν. οὐκ τοῦτο δὲ μὴ πλῆθος ἦν ἕτοιμον ὑπαρμαχεῖν τοῦ Πεισιστράτου, καὶ συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν ὁ δῆμος· Ἀείσωνος δὲ γράψαντος ὅπως δοθῶσι πεντήκοντα κορυνηφόροι τῷ Πεισιστράτῳ, φυλακὴ τοῦ σώματος, ἀντεῖπεν ὁ Σόλων ἀνὰς ἀς, καὶ πολ-

E λὰ διεξῆλθεν ὅμοια τούτοις οἷς περὶ τὴν ποιήσιν γέγραφεν.

Εἰς γὰρ γλῶσσ' ὁρᾶτε καὶ εἰς ἔπη αἰμύλου ἀνδρός.
Ὑμῶν δ' εἷς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἴχνεσι βαίνει,
Σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεστι νόος. ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν πένητας ὁρμωμένους χαρίζεσθαι Πεισιστράτῳ, καὶ θορυβοῦντας, τοὺς δὲ πλουσίους ἀποδιδράσκοντας καὶ ἀποδειλιῶντας, ἀπῆλθεν, εἰπὼν ὅτι τὸ μὲν ἐστι σοφώτερος, τῶν δὲ ἀνδρειότερος· σοφώτερος μὲν τοῦ μὴ συνιέντων τὸ πραττόμενον· ἀνδρειότερος δὲ τοῦ συνιέντων μὲν, ἀναιδεῖσθαι δὲ τὴν τυραννίδι φοβουμένων. τοῦ δὲ ψηφίσματος κυρώσαντος ὁ δῆμος, οὐδὲ πε-

F ρὶ τοῦ πλήθους ἐπὶ τῶν κορυνηφόρων διεμικρολογεῖτο πρὸς τὸν Πεισίστρατον, ἀλλ', ὅσοις ἐβούλετο δέφορτα καὶ συνάγορτα φανεραῖς πρεσβείαις, μέχρι τοῦ ἀκροπόλιν κατέχεσθαι τοῦτον, καὶ τῆς πόλεως συνταραχθείσης, ὁ μὲν Μεγακλῆς εὐθὺς ἔφυγε μετὰ τῶν ἄλλων Ἀλκμαιωνιδῶν·

ὁ δὲ Σόλων, ἤδη μὲν ἰσχὺν σφόδρα γέρων καὶ τοῖς βοηθοῦσας
οὐκ εἶχεν, ὅμως δὲ προῆλθεν εἰς ἀγορὰν, καὶ διελέχθη πρὸς
τοὺς πολίτας, τὰ μὲν, κακίζων τὴν ἀβουλίαν αὐτῶν καὶ μα-
λακίαν, τὰ δὲ, παροξύνων ἔτι καὶ προκαλῶν μὴ προέσθαι
τὴν ἐλευθερίαν. ὅτε καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς πρώην
μὲν ἰσχὺς δ' μᾶλλον ἄν τοῖς τὸ κωλύσαι τὴν τυραννίδα συνι-
σταμένην, νῦν δὲ μεῖζόν ἐστι καὶ λαμπρότερον οἰκοδομῆσαι καὶ ἀ-
νελεῖν συνεστῶσαν ἤδη καὶ πεφυκυῖαν. οὐδενὸς δὲ προσέχον-
τος αὐτῷ διὰ τὸν φόβον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυ-
τοῦ, καὶ λαβὼν τὰ ὅπλα, καὶ προὶὼν τῶν θυρῶν ἔθηκεν εἰς τὸν
" στενωπὸν, Ἐμοὶ μὲν, εἶπεν, ὡς δυνατὸν ἦν, βεβοήθηκα τῇ πα-
" τρίδι καὶ τοῖς νόμοις. καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἦγε. καὶ τῶν φίλων
φεύγειν παρακινούντων, οὐ πρόσεῖχεν, ἀλλὰ ποιήματα γράφων, ὠνείδιζε τοῖς Ἀθηναίοις,

Εἰ δὲ πεπόνθατε λυγρὰ δι' ὑμετέρην κακότητα,
Μή πῃ θεοῖς τούτων μοῦνον ἐπαμφέρετε.
Αὐτοὶ γὰρ τούτους νυξήσαντ' ἐρύματα δόντες,
Καὶ δι' ταῦτα, κακὴν ἔχετε δουλοσύνην· ὅθεν τοῦ-
τοις δὲ πολλὰ νουθετούντων αὐτὸν ὡς ἀποθανούμενον ὑπὸ
τοῦ τυράννου, καὶ πυνθανομένων τίνι πεποιθὼς οὕτως ἀπονοῆ-
" ται, Τῷ γήρᾳ, εἶπεν. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Πεισίστρατος ἐγκρατὴς
γενόμενος τῶν πραγμάτων, οὕτως ἐξεθεράπευσε τὸν Σό-
λωνα, τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος καὶ μεταπεμπόμενος, ὥσ-
τε καὶ σύμβουλον εἶναι), καὶ πολλὰ τῶν παρανομουμένων ἐπαινῶν. καὶ
γὰρ ἐφύλαττε τοὺς πλείστους νόμους τοῦ Σόλωνος, ἐμμένων
πρῶτος αὐτὸς, καὶ τοὺς φίλους ἀναγκάζων. ὅς γε καὶ φόνου
προσκληθεὶς εἰς Ἄρειον πάγον ἤδη τυραννῶν, ἀπήντησε κο-
σμίως, ἀπολογησόμενος· ὁ δὲ κατήγορος οὐκ ὑπῆκουσε. καὶ
νόμους αὐτὸς ἑτέρους ἔγραψεν, ὧν ἐστι καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν
πολέμῳ, δημοσίᾳ τρέφεσθαι κελεύων. τοῦτο δέ φησιν Ἡ-
ρακλείδης, καὶ πρότερον ἤδη Θερσίππου πηρωθέντι τοῦ Σό-
λωνος ψηφισαμένου, μιμήσασθαι τὸν Πεισίστρατον. ὡς δὲ Θεό-
φραστος ἱστόρηκε, καὶ τὸν τῆς ἀργίας νόμον οὐ Σόλων ἔθηκεν,
ἀλλὰ Πεισίστρατος, ᾧ τήν τε χώραν ἐνεργεστέραν καὶ τὴν πόλιν
ἠρεμαιοτέραν ἐποίησεν. ὁ δὲ Σόλων ἀψάμενος μεγάλης τῆς
περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν λόγον ἢ μῦθον πραγματείας, οὐδιήκου-
σε τῶν περὶ Σαΐν λεγόντων, παρεσκευάζοις τοῖς Ἀθηναίοις, ἐξέκα-
μεν, οὐδ' ἀσχολίαν (ὡς Πλάτων φησὶν) ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ
γήρως, φοβηθεὶς τὸ μέγεθος τῆς γραφῆς. ἐπεὶ σχολῆς γε περι-
ουσίαν αὐτὸν μηνύουσιν αἱ τοιαῦται φωναί,

Γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος. καὶ,
Ἔργα δὲ Κυπρογενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσου,
Καὶ Μουσέων, ἃ τέθηπ' ἀνδράσιν εὐφροσύνας. ὡς
δὲ χώρας καλῆς ἔδαφος ὁ Πλάτων ἔρημον, αὐτῷ δέ πως κατ'
συγγένειαν προσῆκον, ἐξεργάσασθαι καὶ διακοσμῆσαι φι-
λοτιμούμενος τὴν Ἀτλαντικὴν ὑπόθεσιν, πρόθυρα μὲν μεγά-
λα, καὶ περιβόλους καὶ αὐλὰς τῇ ἀρχῇ περιέθηκεν, οἷα λόγος οὐ-
δεὶς ἀνδρὸς ἔχει, οὐδὲ μῦθος, οὐδὲ ποίησις. ἐφεῖς δὲ ἀρξάμενος,
προκατέλυσε τοῦ ἔργου τὸν βίον, ὅσῳ μᾶλλον εὐφραίνει τὰ γε-
γραμμένα, τοσούτῳ μᾶλλον τοῖς ἀπολείπουσιν αἰτίασας. ὡς
γὰρ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὸ Ὀλυμπιεῖον, ὅπως ἡ Πλάτωνος
σοφία τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν πολλοῖς καλοῖς μόνον ἔργον ἀτελὲς
ἔλιπεν. ἐπεβίωσε δὲ οὗτος ὁ Σόλων ἀρξαμένου τοῦ Πεισιστρά-
του τυραννεῖν, ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ, συχνὸν χρόνον, ὡς δὲ Φανίας ὁ Ἐφέσιος ἐλάττονα δυοῖν ἐτῶν.

A Solon, etsi exacta iam ætate esset, neque vllum haberet subsidium, in forum progressus, tamen habuit ad ciues concionem qua partim stultitiam eorum & ignauiam est insectatus, partim accendit & incitauit eos ne desererent libertatem. Quo tempore etiam hoc celebre dictum commemorauit, Fuisse antè ipsis exorientem reprimere tyrannidem expeditius, nunc grandius esse & illustrius constitutam iam & adultam excindere & euertere. Vbi verò nemo ob pauorem audiuit eum, domum discessit, sumptisq; armis atque pro foribus in vico positis, Ego quidem, inquit, quantum
B potui, patriæ & legibus succurri. Ac deinceps tenuit se in otio, neque amicis, vt solum verteret monentibus audiens fuit, verum carminibus scriptis improperauit Athenienſibus,

Si vestra fletis culpa tot tristia passi,
Ne velis irasci noxia turba diis:
Hos auctos ipsi vos euexistis in arcem.
Nunc ergo domini vos iuga ferre decet.

Quamobrem docentibus multis mortem ei impendere à tyranno, rogantibusque qua re fretus adeò loqueretur temerè, *Senectute*, respondit. At-
C que Pisistratus sanè potitus rerum ita, Solonem obseruauit, honore & beneuolentia prosequens eum, accersensque vt hic in consilio illius esset, multaque eius instituta probaret. Namque leges plerasque Solonis retinuit, iisque paruit ipse princeps, & amicos coegit. Quippe iam in dominatu apud Areopagitas cædis accusatus, modestè ad iudicium stetit ad causam dicendam, quam tamen deseruit accusator. Præterea leges ipse alias scripsit, inter quas est illa, Vt mutilati in bello ex ærario alantur. Cæterùm id Heraclides ait, quum antè in Thersippo membris truncato
D Solon decreuisset, Pisistratum imitatum. Vt autem Theophrastus scriptum reliquit, nec legem de otiosis Solon, sed Pisistratus tulit, qua agrum redderet cultiorem, & infrequentiorem vrbem. At Solon quum argumentosam de Atlantico sermone vel fabula inchoasset commentationem, quam ex doctis Sai acceperat conuenientem Athenienſibus, elanguit, non propter occupationes, vt Plato vult, sed potius ex senio, operis magnitudine deterritus. Nam otio quidem eum abundasse indicant hæ voces,

Addiscens fio nocte dieq; senex. &,
E *Sunt Veneris Bacchique mihi nunc munera cordi,*
Musarumq;, viros quæ recreare solent.

Atqui Plato argumentum Atlanticum prægestiens vt amœni loci aream desertam, quæ proximitatis iure ad ipsum rediret, excolere & expolire, cinxit ingentibus vestibulis, septis & atriis, qualia scriptum nullum aliud nec fabula nec poema habuit, aditum. Sed quia serò admouit ei manum, opus letho anteuertit. Et quo magis, quæ scripta sunt, oblectant, eo grauius opere angunt non consummato. Vt enim vrbs Athenienſis templum Iouis Olympii,
F ita argumentum Atlanticum inter scripta multa præclara solum reliquit Platonis sapientia imperfectum. Porrò fuit superstes Solon, postquam occupauit Pisistratus tyrannidem, vt memoriæ tradidit Ponticus Heraclides, per multos annos. vt Phanias Ephesius, minus duobus annis.

Siqui-

Siquidem cœpit Pisistratus dominari Comia archonte: Hegestrato verò archonte, cuius magistratus proximus Comiæ fuit, Solonem refert Phanias obisse. At combusti cineres fuisse per Salaminiorum insulam dissipatos, est absurdum, vt absonum plane sit à fide & fabulosum: quod proditum est tamen cum ab aliis testibus assiduis, tum ab Aristotele philosopho.

Ἀ'δηλ' Κομίου μὲν γὰρ ἦρξε τυραννίδ' Πεισίστρατος· ἐφ' Ἡγεστράτου δ' Σόλωνα φησὶν ὁ Φανίας ἀποθανεῖν, τοῦ μετὰ Κομίαν ἄρξαντος. ἡ δὲ δὴ Σαλαμῖνος νῆσον, ἐστὶ μὲν δὴ τὴν ἀδοξίαν ἀπίθανος πᾶσι καὶ μυθώδης· ἀναγέγραπται δὲ ὑπό τε ἄλλων ἀνδρῶν ἀξιολόγων, καὶ Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου.

B

PLVTARCHI P. Valerius Poplicola.

CVM tali viro nos Solone comparamus Poplicolam, cui post hoc nomen populus Romanus honoris causa tribuit, ante fuit P. Valerius dictus. Apparet hũc fuisse ortum ex Valerio, qui apud maiores, vt Romani & Sabini armis depositis in vnum populum coirent, præcipuus fuit autor. Hic enim est ille qui præ cæteris reges ad colloquium perpulit conciliauitque. Eius ergo Valerius stirps, vt fama est, quum adhuc foret sub regibus Roma, insignis eloquentia erat & diuitiis: quorum his ad liberalitatem & humanitatem erga inopes exercendam, illa recte & libere pro iustitia vtens, magnam statim expectationem præbuit, si quando sui iuris esset resp. fore vt primum locum obtineret. Postquam verò Tarquinium Superbum, qui nec bonis artibus regnum, sed impie & nefarie parauerat: neque regia administrabat virtute, sed superbe & tyrannice: populus perosus & grauatus casum Lucretiæ, quæ ob stuprum oblatum semetipsa trucidauit, ansam cepit ab eo desciscẽdi, ac L. Brutus moliens nouare res, primum consilium consociauit cum Valerio, quo acerrimo adiutore reges expulit: quandiu putabatur populus vnum regis loco electurus ducem, conquieuit Valerius, imperium existimans ad Brutum, qui auspicem præbuerat se ad libertatem, pertinere potius. Quia verò auersus erat ab vnius dominatus populus nomine, atque æquiore animo dispertitam videbatur summam potestatem laturus, ideoque duos destinaret, posceretque, spe concepta cum Bruto se consulem designatum iri, offendit. Collega enim Bruto datus inuito est, pro Valerio Lucretiæ vir Tarquinius Collatinus: non ille quidem virtute Valerio præcellentior. sed primores metu adhuc suspensi multa adhuc foris molientium regum & lenociniis solicitantium ciuitatem, ducem quærebant quam acerrimum & implacabilem eorum hostem. Id indigne ferens Valerius, ideo minorem fidem haberi sibi omnia pro patria experturum, quia nulla priuatim se pepulisset iniuria tyrannorum, abstinuit curia, foro temperauit, & reip. semel deposuit procurationẽ. Quare sermonem & metum præbuit vulgo, ne offensione animi cum regibus conspiraret,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Ποπλικόλας.

Τοιούτῳ δὲ ῥηθεντι τῷ Σόλωνι τὸν Ποπλικόλαν παραβάλλομεν· ὃν τοῦτο μὲν ὕστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐξεῦρεν ἀντὶ πρεσβυτικοῦ ὀνόματος, πρὸ τούτου δ' Πόπλιος Οὐαλέριος ἐκαλεῖτο· Οὐαλερίου δοκοῦν ἀπόγονος εἶναι τοῦ παλαιοῦ ἀνδρὸς αἰτιωτάτου γενομένου Ῥωμαίοις καὶ Σαβίνοις ἐκ πολεμίων ἕνα γενέσθαι δῆμον. ὁ γὰρ μάλιστα τοὺς βασιλεῖς εἰς ταὐτὸ πείσας συνελθεῖν καὶ διαλλάξας, ἐκεῖνός ἐστι. τούτῳ δὴ καὶ γένος ὑπῆρχεν Οὐαλέριος (ὥς φασι) βασιλευομένης μὲν ἔτι τῆς Ῥώμης, ἐπιφανὴς ἐν λόγῳ καὶ πλούτῳ· ὧν τῷ μὲν ὀρθῶς καὶ μετὰ παῤῥησίας ἀεὶ χρώμενος ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ἀφ' οὗ τοῖς δεομένοις ἐλευθερίως καὶ φιλανθρώπως ἐπαρκῶν, δῆλος ἦν εὐθύς, εἰ γένοιτο δημοκρατία, πρωτεύσων. ἐπεὶ δὲ Ταρκύνιον Σοῦπερβον, οὔτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἀλλ' ἀνοσίως καὶ παρανόμως, οὔτε χρώμενον αὐτῇ βασιλικῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννοῦντα, μισῶν ὁ δῆμος καὶ βαρυνόμενος, ἀρχὴν ἀποστάσεως ἔλαβε τὸ Λουκρητίας πάθος, αὐτὴν ὑπὲρ τῆς βιαθείσης διεργασαμένης· καὶ Λούκιος Βροῦτος ἀπόμενος τῶν πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ὑπὲρ πρῶτον ἦλθε τὸν Οὐαλέριον, καὶ χρησάμενος αὐτῷ παρθυμοτάτῳ, συνεξέβαλε τοὺς βασιλεῖς. καὶ μέχρι μὲν ὑπόδοξος ἦν ὁ δῆμος, ἕνα χειροτονήσειν αὐτὸν βασιλέως στρατηγὸν, ἡσυχίαν ἦγεν ὁ Οὐαλέριος, ὡς τῷ Βρούτῳ μᾶλλον ἀρχὴν προσήκων, ἡγεμόνι τῆς δημοκρατίας γενομένῳ· διεγειρομένου δὲ τοῦ τῆς μοναρχίας ὀνόματος, καὶ δυσκοίνητος αὖ ἀλυπότερον τὸν δῆμον μεταθεῖσαν ὑπομεῖναι τὴν ἀρχὴν, καὶ δύο προβαλλομένου καὶ καλοῦντος, ἐλπίζων μετὰ τοῦ Βρούτου αἱρεθήσεσθαι καὶ συνυπατεύσειν, διήμαρτεν. ἡρέθη γὰρ ἄκοντι τῷ Βρούτῳ συνάρχων αὐτὸς τοῦ Οὐαλερίου Ταρκύνιος Κολλατῖνος, ὁ Λουκρητίας ἀνὴρ, οὐδὲν ἀρετῇ Οὐαλερίου διαφέρων. ἀλλ' οἱ δυνατοὶ δεδιότες τοὺς βασιλεῖς, ἔτι πολλὰ πειρωντας ἔξωθεν, καὶ μαλάττοντας τὴν πόλιν, ἐβούλοντο τὸν σφοδρότατον αὐτοῖς ἐχθρὸν ἔχειν στρατηγὸν, ὡς οὐχ ὑφησόμενον. ἀγανακτῶν οὖν ὁ Οὐαλέριος εἰ μή τις εὕρεται πρόφασιν ἀπιέναι ἕνεκα τῆς πατρίδος, ὅτι μηδὲν ἰδίᾳ κακὸν ὑπὸ τῶν τυράννων πέπονθε, τῆς τε βουλῆς ἀπέστη, καὶ τὰς συνηγορίας ἀπεῖπε, καὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ παντελῶς ἐξέλιπεν· ὥστε καὶ λόγον τοῖς πολλοῖς παρέσχεν καὶ φροντίδα, φοβουμένοις μὴ δι' ὀργὴν πρόσθεμα τοῖς βασιλεῦσιν ἀναρρίψῃ τὰ πράγματα

καὶ τὴν πόλιν, ὑπόσφαλῆ ἔχουσαν. ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς ἑτέρους τινὰς ὑποψίαν ἔχων ὁ Βροῦτος ἐβούλετο δι' σφαγίων ὁρκῶσαι τὴν βουλήν, καὶ προεῖπεν ἡμέραν, κατέβη μάλα φαιδρὸς εἰς ἀγορὰν Οὐαλέριος, καὶ πρῶτος ὀμόσας μηδὲν ἐνδώσειν μηδ' ὑφήσεσθαι Ταρκυνίῳ, ἀλλὰ πολεμήσειν κατὰ κράτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡδονήν τε τῇ βουλῇ καὶ θάρσος ἅμα τοῖς ἄρχουσι παρέσχεν, ὥστε καὶ τὰ ἔργα τὸν ὅρκον ἐβεβαίου. πρέσβεις γὰρ ἦκον ἀπὸ Ταρκυνίου γράμματα κομίζοντες ἐπαγωγὰ τοῦ δήμου καὶ λόγους ὑπτίους, οἷς μάλιστα τοὺς πολλοὺς ᾤοντο διαφθείρειν, λεγομένοις παρὰ βασιλέως, ἀφεῖναι τὸ φρόνημα καὶ μετείων δεῖσθαι δοκοῦντος. τούτοις εἰς τὸ πλῆθος εἰσιόντων δεῖν τῶν ὑπάτων πρᾶγμα, οὐκ εἴασεν ὁ Οὐαλέριος, ἀλλ' ἐνέστη καὶ διεκώλυσεν αὐθεφόποις πένησι, καὶ μᾶλλον βαρυνομένοις τὴν τυραννίδος τὸν πόλεμον, ἀρχὰς καὶ προφάσεις νεωτερισμῶν ἐγγενέσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα πρέσβεις ἦκον ἕτεροι, τῆς τε βασιλείας ἀφίστασθαι, καὶ πολεμοῦντα παύσασθαι τὸν Ταρκύνιον λέγοντες, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ χρήματα, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν· καὶ φίλοις καὶ οἰκείοις, ἀφ' ὧν διαβιώσονται, φθόνοντες. ὑπικλωμένων δὲ πολλῶν καὶ μάλιστα τοῦ Κολλατίνου συναγορεύοντος, ἄτρεστος ὢν ἀνὴρ καὶ θαρσὺς ὀργῇ ὁ Βροῦτος, ἐξέδραμεν εἰς ἀγορὰν, προτρέπων ἀποκαλῶν τὸν συναρχοῦντα, πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον οἷς δεινὸν ἦν ὄντως ἐφόβουν φυγῆς ψηφίσασθαι. συνελθόντων δὲ τῶν πολιτῶν πρῶτος ἰδιώτης ἀνὴρ εἶπεν ἐν δήμῳ τότε Γάϊος Μινούκιος, παρ' τε Βρούτῳ διαχελεύομενος, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραινῶν, ὁρᾶν ὅπως τὰ χρήματα μετ' αὐτῶν ὄντα πολεμοῖν πρὸς τοὺς τυράννους μᾶλλον, ἢ μετ' ἐκείνων πρὸς αὐτούς. οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις, τὴν ἐλευθερίαν ἔχοντιν ὑπὲρ ἧς ἐπολέμουν, μὴ προέσθαι τῷ εἰρήνῳ ἕνεκα χρημάτων, ἀλλὰ συνεκβάλλειν καὶ ταῦτα τοῖς τυράννοις. ἐν ᾧ δὲ Ταρκυνίῳ λόγος μὴν ἐλάχιστος τῶν χρημάτων, ἡ δὲ ἀπαίτησις ἅμα πεῖρα τοῦ δήμου, καὶ κατασκευὴ προδοσίας. καὶ ταύτῃ ἐπιτηδείοι πρέσβεις, ὑποτιθέμενοι τὸν τῶν χρημάτων τροφάσει τὰ μὴν, ἀποδίδοσθαι, τὰ δὲ φυλάττειν, τὰ δὲ ἀποπέμπειν φάσκοντες ἄχθος οὐ διέφθειρεν οἴκους δύο τῶν καλῶν κἀγαθῶν νομιζομένων, τῶν Ἀκυλίων τε εἰς ἔχοντας βουλευτὰς, καὶ δύο τῶν Οὐιτελλίων. οὗτοι πρῶτοι ἦσαν ἀπὸ μητέρων ἀδελφιδοῖ Κολλατίνου τοῦ ὑπατεύοντος· ἰδίᾳ δὲ Οὐιτελλίοις ἑτέρα πρὸς Βροῦτον οἰκειότης ὑπῆρχεν. ἀδελφοῦ γὰρ αὐτῶν ὁ Βροῦτος εἶχε, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς πλείονας· ὧν δύοι τοῖς ἐν ἡλικίᾳ, συγγενεῖς ὄντας ἅμα καὶ συνήθεις, οἱ Οὐιτέλλιοι προσηγάγοντο, καὶ συνέπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι· καὶ καταμίξαντες ἑαυτοὺς εἰς γένος μέγα τῶν Ταρκυνίων καὶ βασιλικὰς ἐλπίδας, ἀπαλλαγεῖεν τῆς τοῦ πατρὸς ἀβελτηρίας καὶ χαλεπότητος, χαλεπότητα μὴν, τὸ ἀπαράτητον αὐτοῦ πρὸς τοὺς πονηροὺς λέγοντες· τῇ δὲ ἀβελτηρίᾳ, πρὸς ποιήματι καὶ προκαλύμματι πολιοῦ χρόνον (ὡς ἔοικε) χρησάμενος ἀσφαλείας ἕνεκα πρὸς τοὺς τυράννους· οὐδὲ ὕστερον ἔφυγε αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν. ὡς δὲ οὖν ἐπείθη τὰ μφέρκια, καὶ τοῖς Ἀκυλίοις εἰς λόγους ἦλθεν, ὅρκον ὀμόσαι μέγαν ἔδοξε πᾶσι καὶ δεινὸν, ἀνθρώπου σφαγέντος ὑπιαπείσαντας αἷμα, καὶ τῶν σπλάγχνων θιγόντας. ὑπὲρ τούτοις εἰς τὴν Ἀκυλίων οἰκίαν συνῆλθον. ἐν ᾧ δὲ οἴκῳ ἐν ᾧ ταῦτα δρᾶσαν ἔμελλον (οἷον εἰκὸς) ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. ἔλαθεν οὖν αὐτοὺς οἰκέτης ὄνομα Οὐινδίκιος, ἔνδον κατακρύψας ἑαυτὸν,

A remq; publicum & ciuitatem adhuc nũtantẽ euerteret. Quum verò suspectaret Brutus præterea nonnullos alios, statueretque sollennib. adhibitis victimis stata die senatum iureiurando adigere, perquam alacris Valerius descendit in forum, iurauitq; primus nihil se concessurum vel indulturũ Tarquinio, sed libertatem pro virib. defensurum. Vnde magno gaudio senatum simul fiducia consules erexit. Mox iuramentũ reconfirmauit. Legati venerũt à Tarquinio cũ literis populariter scriptis sermonibusq; modestis, quib. plebem inflecti putabat posse, quod præ se ferrent spiritus illos
B depositisse regem, & æqua postulare. Quos quum consules ad populũ censerent producendos, haud permisit id Valerius, sed obstitit & intercessit, ne inopi multitudine, quæ magis à bello quam regno abhorreret, semina & materiam darent turbandæ reipublicæ. Mox alii missi legati, qui Tarquinium regno se abdicare & arma attulerunt positurũ, bona modo & pecuniam repetere sua, amicorumq; & familiarium, vnde in exilio se tolerarent. Quum inclinarent multi in eam sententiam, & præcipuè vrgeret eam Collatinus, Brutus acris vir animi & ad iram asperi, prouolat in forum, proditorẽ collegam clamitans. qui belli & dominatus subsidium
C largiretur iis quibus vt viaticum exilii decerneretur, nulla esset ratione tolerandum. Ibi pro cõcione princeps C. Minutius, homo priuatus, Brutum monet, & populum hortatur, viderent vt ea pecunia se potius aduersus tyrannos, quam aduersus ipsos armarẽt tyrannos. Ad postremum vicit tamẽ ea sententia apud populum Romanum parta libertate, pro qua pugnabant, ne pecunię causa profunderent pacem, verum vna cum tyrannis pecuniam exterminarent. Atqui Tarquinius eã in minimis ponebat, sed repetitio illa spectabat eo vt simul & populum pertentaret, & consilia strueret
D proditionis: eamq; moliebantur legati, causæ morę illa bona prætexentes, dum partim distrahere, partim seruare, alia avehẽda curare se iactãt. quoad corruperunt duas familias, quæ magna in æstimatione habebantur, Aquiliorum, in qua tres senatores, & Vitelliorum, in qua duo erant, omnes Collatini consulis sororum filii. Iam alia necessitudo cum Bruto Vitelliis peculiaris intercedebat, quod sororem eorum haberet Brutus in matrimonio, numerosamque ex ea prolem, ex qua duos iam adolescentes propinquos suos & familiares Vitellii asciuerunt, & ad coniurandum
E impulerunt, quo insererent se in inclytam Tarquiniorum familiam & spes regias, atque ita patris stoliditate & asperitate explicarent. Asperitatem enim vocabant illius aduersus improbos seueritatem. Stoliditatis, qua specie & obtentu securitatis causa diu fuerat apud tyrannos vsus nec post effugit cognomen. Vt igitur hi adolescentes pellecti in colloquium cum Aquiliis venerunt, omnibus visum est hominis iugulati sanguine libato & visceribus tactis, magnum & dirum iusiurandum concipere. Ad eam rem in domum Aquiliorum congrediuntur. Erat nimirum do-
F mus vbi ea erãt agenda, vasta & obscura. In ea seruus Vindicius imprudentibus illis delitescebat,

non fraude, aut agi quicquam eiuſcemodi odoratus, ſed quũ eſſet forte fortuna ibi, illiſq; ſubito ſuperueniẽtib. offerre ſe formidaret, ſubſtitit, atque pone arcam ibidem poſitam abdidit ſe. Ita & quæ geſta ibi fuerunt contemplatus eſt, & excepit eorũ conſilia. Statuerant conſules obtruncare, in quã rem literas ad Tarquinium ſcriptas dederant legatis. Nam ibi diuertebant hoſpitio accepti ab Aquiliis, & tunc coniurationi intererant. Vbi his patratis digreſſi ſunt, ſubducens ſe inde Vindicius, quid hac in re faceret, non ſatis expediebat, ſed hærebat, graue eſſe, id quod erat, ratus, de criminibus atrociſſimis deferre apud patrẽ filios, aut apud auunculũ ſororis filios Collatinũ, neq; quiſquã occurrebat in populo Romano priuatus, cuius fidei res credi tã arcanæ poſſent. Contra quum quiduis citius quam cõtinere poſſet eas, conſcientiaq; ſtimularetur facinoris, contulit ſe ad Valerium, eius adductus comitate & humanitate, quod facilis indigentibus eſſet ad eum aditus, domuſq; eius omnib. pateret, nec colloquium vllius abiecti hominis aut poſtulationẽ reiiceret. Hunc vt adiit Vindicius, omniaq; ſolo pręſente Marco fratre & vxore ei detexit, obſtupefactus atq; perhorreſcens, nõ putauit dimittendum hominem, verum incluſit eum in cubiculo, relicta ad cuſtodiam ianuæ vxore. Inde fratrem iubet ad literas, ſiqua poſſet, occupandas & ſeruos detinendos, atrium regium cingere, ipſe cum clientib. & amicis, quos ſemper circa ſe frequentes habebat, atq; cum multis ſeruitiis ad domum Aquiliorum, qui tunc non erant intus, contendit. Ita præter omnium expectationẽ irrũpẽs per oſtium, literas illic poſitas offendit vbi diuertebant legati. Interea accurrunt Aquilii, & ad ianuã, vt epiſtolas extorqueant ei, manus conſerunt. Hi reſiſtunt, & togis collo circumiectis vix vi inter ſe mutuo per vicos impellentes in forum perrumpunt. Eadem fortuna circa atrium regium fuit, vbi Marcus alias epiſtolas, quæ cum ſupellectile exportabantur, oppreſſit, ac ſeruos regios, quotquot potuit, protraxit in forum. Sedato per conſules tumultu, vbi Vindicius eſt iuſſu Valerii ex cubiculo productus, ſontibuſque accuſatis recitatæ literæ, neque illi quicquam quod reſponderent, habuerunt, cæteri coniectis in terram oculis conticeſcebant. Pauci in Bruti gratiam exilii fecerunt mentionem. Et verò etiam Collatini lacrymæ ſpem eis lenioris ſententiæ & Valerii ſilentium faciebat. At Brutus vtrunque filium nomine compellans, Age Tite, inquit, age Valeri, quid reſpondetis ad crimina hæc? Vbi ter interrogati nihil reſponderunt, tum ad lictores conuerſo vultu, Iam reliquæ, inquit, veſtræ partes ſunt. Illi confeſtim iniiciunt adoleſcentibus manus, togis ſpoliant, manibus poſt tergum illigatis corpora virgis cædunt. Ibi aliis oculos auertentibus, nec ſpectaculum illud ferentibus, fama eſt faciem illum nuſquam alio detorſiſſe, nec miſericordia quicquam de ſolita vultus auſteritate & ſeueritate mutauiſſe, ſed torue filios in medio ſupplicio intuitum, dum humi extenſos ſecuri percuſſere.

A οὐ κατ' ἐπιβουλὴν ἢ προσάθησιν τινὰ τῶν μέλλοντος, ἀλλ' ἔνδον ὢν ἔτυχε, καὶ προσιοῦσιν αὐτοῖς μὴ παρουδὲς ὀφθῆναι φοβηθεὶς, ὑπέστη, λάρνακα κειμένῳ παρὰ αὐτῷ ποιησάμενος, ὥστε καὶ τῶν πραττομένων θεατὴς γενέσθαι, καὶ τῆς βουλῆς ἐπήκοος. ἔδοξε δὲ αὐτοῖς τοὺς ὑπάτους ἀναιρεῖν· καὶ ταῦτα δηλοῦσας γράψαντες ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Ταρκυίνιον, ἐδωκαν τοῖς πρέσβεσι· καὶ γὰρ ὤκουν αὐτόθι τῶν Ἀκυλίων ξένοι γεγενότες, καὶ τότε τῇ συνωμοσίᾳ παρῆσαν. ὡς δ' ταῦτα πράξαντες ἀπηλλάγησαν, ὑπεξελθὼν ὁ Οὐινδίκιος λάθρα χρήσαμενος τοῖς πρεσβευταῖς οὐκ εἶχεν, ὅ τι χρήσαιτο, δε-
B δοικὼς μὴ κηρύγμαος (ὡς φοβοῦ) πρὸς πατέρα Βρουτον, υἱὸν ἐξάγιστα κατηγορῆσαι, ἢ πρὸς θεῖον ἀδελφιδᾶν, τὸν Κολλατῖνον· ἰδιώτην δ' Ῥωμαίων οὐδένα νομίζων ἐγγύτερον ἀπορρήτων τηλικούτων, πρὸς δ' αὐμᾶλλον ἢ δυνατὸς ὢν ἡσυχίαν ἄγειν, ἐλαυνόμενος δ' τῷ συνειδότι τοῦ πράγματος, ὥρμησέ πως πρὸς τὸν Οὐαλέριον, μαλιστά πω τοῖς κοινοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπαγτεῖ, τοῦ ἀνδρὸς ὅτι πᾶσιν ἀπρόσοδος ἦν τοῖς δεομένοις, καὶ τὴν οἰκίαν ἀεὶ παρεῖχεν ἀνεῳγμένην, καὶ λόγον οὐδένος οὐδὲ χρείαν ἀπερρίπτε τῶν ταπεινῶν. ὡς οὖν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Οὐινδίκιος καὶ κατεῖπε πάντα, Μάρκου τε τοῦ
C ἀδελφοῦ παρόντος αὐτῷ μόνου, καὶ τῆς γυναικὸς, ὀκνηλαικὸς καὶ δείσας ὁ Οὐαλέριος, οὐκέτι πρόσηκε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατακλείσας εἰς οἴκημα, καὶ φύλακα τῷ ἑαυτοῦ γυναῖκα τῇ θύρᾳ ἐπιστήσας, τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐκέλευε τῷ βασιλικῷ ἐπαυλιν πρεσβεύειν, τὰ γράμματα λαβεῖν, ἂν δυνατὸν ᾖ, καὶ τοὺς οἰκέτας παρεφυλάττειν· αὐτὸς δ', πελατῶν τε πολλῶν καὶ φίλων ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, καὶ θεραπείας συχνῆς, ἐβάδιζε πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλίων, οὐκ ἔνδον ὄντων. διὰ μηδενὸς ἂν προσδοκησαντος, ὡσάμενος διὰ τῶν θυρῶν, ἐντυχὼν τοῖς γραμματοφόροις ὅ-
D που κατέλυον οἱ πρέσβεις. ταῦτα δὲ αὐτοῦ πραττοντος, οἱ Ἀκύλιοι δρόμῳ προσεφέροντο, καὶ περὶ τὰς θυρας συμμίξαντες, ἐξήπτων ἀφελέσθαι τὰς ἐπιστολάς. οἱ δ' ἠμύνοντο, καὶ τὰ ἱμάτια περιβαλόντες αὐτῶν τοῖς βραχίοσι, ὑπὸ βίας καὶ μόλις, ὠθούμενοι καὶ ὠθοῦντες, διὰ τῶν στενωπῶν, εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλον. τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τὴν ἔπαυλιν ἅμα τῷ βασιλικῷ ἐγίνετο, τοῦ Μάρκου γραμμάτων ἑτέρων ἐν τοῖς σκεύεσι κομιζομένων, ἐπιλαβομένου, καὶ τῶν βασιλικῶν ὅσους δυνατὸς ἦν ἑλκύσας εἰς τὴν ἀγορὰν. ἐπεὶ δ' τὸν θόρυβον κατέπαυσαν οἱ ὕπατοι, καὶ τὸν Οὐαλερίου κελεύσαντος, ἐκ τῆς οἰκίας Οὐινδίκιος προῆλθε, καὶ γενομένης
E κατηγορίας, ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐπολμησαν ἀντιφωνεῖν οἱ ἄνδρες· ἐν μὲν κατήφεια καὶ σιωπὴ τῶν ἄλλων, ἐλίγοι δ', βουλόμενοι τῷ Βρούτῳ χαρίζεσθαι, φυγῆς ἐμέμνηντο. καὶ τι καὶ Κολλατῖνος αὐτοῖς ἐλπίδος ἐπιεικοῦς ἐνεδίδου, δεδακρυμένος, καὶ Οὐαλέριος σιωπῶν. ὁ δ' Βροῦτος ὀνομάσας τὸν μὲν ἑκάτερον προσώπων, Ἄγε δὴ Τίτε (εἶπεν) ἄγε δὴ Οὐαλέριε, τί οὐκ ἀπολογεῖσθε πρὸς τὴν κατηγορίαν; ὡς δ' οὐδὲν ἀπεκρίναντο, τέως ἐρωτηθέντες, οὕτως ἀποστρέψας πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τὸ
F πρόσωπον, Ὑμέτερον ἤδη (εἶπεν) τὸ λοιπὸν τὸ ἔργον. οἱ δ' αὐτοὺς συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, περιερρήγνυον τὰ ἱμάτια, τὰς χεῖρας ἀπίσω ὀπίσω, ῥάβδοις ἔξαινον τὰ σώματα· τῶν μὲν ἄλλων οὐ δυναμένων προσορᾶν, οὐδὲ καρτερούντων, οἷον λέγεται μήτε τὰς ὄψεις ἀπαγαγεῖν ἀλλαχόσε, μήτ' οἴκτῳ τι τρέψαι τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὀργῆς καὶ βαρύτητος, ἀλλὰ δεινὸν ὁρᾶν κολαζομένοις τοῖς παισὶν, ἄχρις οὗ καταπείναντες αὐτοὺς ἐπὶ πέδαφος, πελέκει τὰς κεφαλὰς ἀπέκοψαν.

ὅτω δ' τοὺς ἄλλους ὑπὲρ τοῦ συνάρχοντος ποιησάμενος, ἀφεῖτο ἀξιάνας· ἔργον εἰργασμένος, οὔτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως, οὔτε ψέγειν, ἐφικτόν. ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέκρουσε τὴν ψυχὴν, ἢ πάθους μέγεθος εἰς ἀναλγησίαν. οὐδέτερον δ' μικρὸν, οὐδὲ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριῶδες. δίκαιον δ' τῇ δόξῃ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ κείσιν ἕπεσθαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρετὴν ἀσθενείᾳ τοῦ κείνοις ἀπιστεῖσθαι. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐ τοσοῦτον ἔργον οἴονται Ῥωμύλου γενέσθαι τῆς πόλεως τοῦ ἱδρυσιν, ὅσον Βρούτου τὴν κτῆσιν τῆς πολιτείας καὶ καταστασιν. ὡς δὴ οὖν ἀπῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς τότε, πολὺν μὲν χρόνον ἔκπληξις εἶχε καὶ φείκη καὶ σιωπὴ πολλὴ ὑπὲρ τοῖς ἀμπεπραγμένοις· πρὸς δ' τοῦ Κολλατίνου μαλακίαν καὶ μέλλησιν ἀνεθάρρησαν οἱ Ἀκύλιοι, καὶ χρόνον ἀξιοῦν λαβόντες ἀπολογήσασθαι, καὶ τὸν Οὐινδίκιον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι δοῦλον ὄντα, καὶ μὴ πρὸς τοῖς κατηγόροις εἶναι. βουλομένου δ' ταῦτα συγχωρεῖν, καὶ ἀμαλύνοντος ὑπὲρ τούτοις τοῦ ἐκκλησίαν, ὁ Οὐαλέριος οὔτε τὸν αὐθέντην οἷός τ' ἦν ἀφεῖναι τῷ πρὸς αὐτὸν ὄχλῳ καταμεμιγμένον, οὔτε τὸν δῆμον εἴα προελθόντα τοὺς προδίδας ἀπελθεῖν. τέλος δ' τοῖς σώμασιν ὑπιβαλὼν τὰς χεῖρας, ἐπεκάλεστο τὸν Βροῦτον, καὶ τὸν Κολλατῖνον ἐβόα δεινὰ ποιεῖν, εἰ τῷ συνάρχοντι παιδοφοιίας ἀνάγκην προστιθέμενος, αὐτὸς οἴεται δεῖν καταχαρίζεσθαι ταῖς γυναιξὶ τοῖς προδίδας καὶ πολεμίους τῆς πατρίδος. ἀγανακτοῦντος δ' τοῦ ὑπάτου, καὶ κελεύοντος ἀπάγεσθαι τὸν Οὐινδίκιον, οἱ μὲν ὑπηρέται διωσάμενοι τὸν ὄχλον, ἥπτοντο τοῦ αὐθέντου, καὶ τοὺς ἀφαιρουμένους ἔτυπτον, οἱ δ' φίλοι τοῦ Οὐαλερίου προέκρουσαν ἀμυνόμενοι· καὶ ὁ δῆμος ἐβόα, κελεύων παρεῖναι τὸν Βροῦτον. ἦκεν οὖν αὖθις ὑποστρέψας· καὶ γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, εἶπεν ὅτι τοῖς μὲν υἱοῖς αὐτὸς ἀποχρῶν ἐστι δικαστὴς, περὶ δ' τῶν ἄλλων τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὖσι ψῆφον δίδωσι· λεγέτω δ' ὁ βουλόμενος καὶ παθέτω τὸν δῆμον. οὐκέτι μὴν τοσοῦτοι λόγων ἐδέησεν, ἀλλὰ τῆς ψήφου δοθείσης, πάσας ἁλόντες ἐπελελείφθησαν. ὁ δ' Κολλατῖνος, ἐν μὲν (ὡς ἔοικεν) ἐν ὑποψίᾳ τινὶ καὶ πρὸς συγγένειαν τῶν βασιλέων, ἤδη τοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ δευτέρου τῶν ὀνομάτων, ἀφοσιούμενοι τὸν Ταρκύνιον. ὡς δ' ταῦτα συνέβη, πανταπάσι προσκρούσας, ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ἑκών, καὶ τῆς πόλεως ἐξῆλθεν. οὕτω δὴ πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ὕπατος ἀνεδείχθη λαμπρὸς Οὐαλέριος, ἀξίαν ἀπολαβὼν τῆς προθυμίας χάριν· ἧς οἰόμενός τι δεῖν ἀπολαῦσαι τὸν Οὐινδίκιον, ἐψηφίσατο πρῶτον ἀπελεύθερον ἐκεῖνον ἐν τῇ Ῥώμῃ γενέσθαι πολίτην, καὶ φέρειν ψῆφον ἣ βούλοιτο φυλῇ προσνεμηθέντα. τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελευθέροις οὐδὲ καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ἐξουσίαν ψήφου δημαγωγὸς ἔδωκεν Ἄππιος· ἡ δ' πρωτεύουσα ἀπελευθέρωσις ἄχρι νῦν Οὐινδίκτα λέγεται, δι' ἐκεῖνον (ὡς φασι) τὸν Οὐινδίκιον. ἐκ τούτου, τὰ μὲν χρήματα τῶν βασιλέων ἁρπάσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδωκεν, τὴν δ' οἰκίαν κατέσκαψαν καὶ τὴν ἔπαυλιν. τοῦ δ' Ἀρείου πεδίου ὃ ἥδιστον ἐκέκτητο Ταρκύνιος, καὶ τοῦτο τῷ θεῷ καθιέρωσαν. ἔτυχε δ' τεθερισμένον ἤδη· καὶ κειμένων ἐπὶ τῶν δραγμάτων, οὐκ ὤφελον δεῖν ἀλοᾶν, οὐδὲ χρῆσθαι πρὸς τὴν καθιέρωσιν, ἀλλὰ συνδεσμοῦντες ἐφόρουν τὰς ἀμάλλας εἰς τὸν ποταμόν. ὡς δ' αὕτως καὶ τὰ δένδρα κόψαντες ἐνέβαλον, ἱερὸν πανταπάσι τὸ χωρίον ἀνιέντες τῷ θεῷ καὶ ἄκαρπον. ὠθουμένων δ' πολλὰ ἐπ' ἀλλήλοις καὶ ἀθρόων, ὑπήγαγον ὁ ῥοῦς οὐ πολὺ τόπον, ἀλλ' ὅπου τὰ πρῶτα συνεκρίθεντα καὶ πρεσβύτατα τοῖς γεραιοῖς ὑπέστη. τῶν δ' ὑπιφερομένων

A Inde permittens reliquos collegæ, discessit, re perpetrata quam nemo vel laudauerit satis vel vituperatierit. Quippe aut virtutis celsitudo omnem sensum animo eius excussit, aut perturbationis moles callum obduxit dolori. Est neutrum autem vulgaris aut humani ingenii, sed vel diuini vel beluini. Atqui ęquius est vt suffragetur iudicium gloriæ Bruti, quam virtuti fides iudicantis imbecillitate detrahatur. Neq; enim ita arduum populus Romanus fuisse Romulo æstimat cõdere vrbem, vt fundare & constituere remp. Bruto. Postquam igitur ex foro digressus est, stupor horrorq; & silẽtium omnes ob hoc factum diu defixit. At mollities Collatini & cunctatio animum dedit Aquiliis vt diẽ postularent ad se purgandum, vtq; Vindicius seruus suus ipsis restitueretur, nec detineretur ab accusatoribus. Quæ concedere quum intẽderet Collatinus, iamq; cõcionem dimitteret, nõ dubitauit Valerius hominẽ retinere, turbæ, qua cinctus erat, immixtũ, neq; populũ dimissis proditorib. digredi permisit: postremo corporib. eorũ manus iniicere, Brutũq; appellare, ac rem indignã esse vociferari, si filiorum necandorum necessitate collegæ imposita cõdonandos Collatinus mulieribus patriæ proditores & hostes existimaret. B Ibi excandescente consule, & vt Vindicium abducerent iubente, hinc lictores repulsa turba eũ prehendunt, si qui obsistunt, hos pulsant: illinc necessarii Valerii defendunt eum ab iniuria, populusq; Brutum inclamat. Qui reuersus, facto silentio, ait de filiis satis fuisse suum iudicium, de cæteris ciues qui libertatem haberent, in suffragia se mittere. C *Dicat* (inquit) *qui volet, & causam probet populo.* Enimverò non iam moratus populus est orationes, sed quum suffragia inisset, ab omnibus damnati, & securi sunt percussi. Erat verò iam Collatinus vel ob propinquitatem regum in nõnulla suspicione, deinde alterum eius nomen detestabantur Tarquinium: quum præterea populum in hac causa offẽdisset, vltrò abdicauit se magistratu, & in exilium iuit. Itaque comitiis iterum habitis, Valerius magnifice est consul renunciatus, retulitque ei populus dignam egregia illa voluntate gratiam: cuius hic ferre Vindicium arbitrans debere partem, tulit ad populum vt primus ille libertus ciuitate donaretur, & suffragium in qua vellet adscriptus tribu ferret. D Aliis libertis sero diuque post per ambitionem popularem Appius suffragii ferendi ius dedit: atque ex huius nomine Vindicii, qui solida libertate fuit donatus, dicitur Vindicta manumissus. Inde bona regum diripienda plebi dedere: domum regiam & atrium solo æquauerunt. E Amœnissimam campi Martii partem possidebat Tarquinius, quam Marti consecrauerunt. Forte ibi tum messis erat, iacebantque adhuc manipuli. Eam frugem, quia ob consecrationem religiosum erat triturare & consumere, magna vis hominum in fluuium cõiecit, mox arbores cæsas eodem congessit, planeque incultum agrum & otiosum reliquerunt deo. F Quum multa autem confertim coaceruarentur, non longè sunt amne delata, sed quo primi acerui in vadis hæsitãtes cõsedere. Quia verò aggestę materiæ

tiæ non patebat transitus, sed applicabatur illigabaturq; accepit compages vinculum & soliditatem auctam ab vnda. Nam limum affatim inuexit, cuius præbuit adiectio incrementum pariter & firmamentum: neq; appulsus eius commouit, imo molliter premendo coegit omnia & constrinxit. ob eam amplitudinem & firmitatem maior ei in dies facta accessio est, & adiunctum spatium, quod plurima accepit eorum quæ amne deferebantur. Insula ea nunc in vrbe sacra est, in qua tẽpla deorum, sunt & ambulationes: vocatur Latina voce, *Inter duos pontes*. Alii hoc accidisse ferunt, nõ quum cõsecraretur campus Tarquinii, verum postea vicinum illi aliũ fundum quũ Tarquinia dedicaret. Virgo hæc Tarquinia ex Vestalib. vna fuit: quamobrem magnos est consequuta honores, in quib. fuit testimonii dictio, quã inter fœminas obtinuit sola. Nam cõcessum ei plebiscito ius nubendi non vsurpauit. Hæc ita fabulãtur facta. Tarquinium vbividit ad recuperandum regnũ dolo viam obseptã, receperunt prompto animo Thusci, eumq; ingenti manu institerunt reducere. Aduersus quos consules Romani legiones eduxerũt aciemq; instruxerũt in locis sacris, quorũ alterum Arsiam syluam, alterũ Æsuuia prata vocant. Quũ iam ad manus esset ventum, Tarquinii filius Aruns & Romanus consul Brutus, haud fortuito inter se occursu, sed odio inter se inflammati & ira, hic tanquam in tyrãnum & hostem patriæ, ad pœnas ille expetendas exilii sui, concitant infesti calcaribus equos. Qui ira magis quã consilio occurrentes, suiq; protegendi immemores simul cecidere. Tam acris prolusionis non habuit certamen meliorem exitum, sed magna vtrinq; strage edita tempestas acies diremit. Vnde æstuabat Valerius, quod euentum ignoraret pugnæ, & milites cerneret tam cæde suorum perculsos, quam hostium erectos. adeo indiscreta & compar strages ob multitudinem fuit. Veruntamen aspectus ex propinquo funerum suorum ostẽdebat vtrisq; magis cladem, quam victoriam coniectura hostilium. Superueniente nocte, qualem à tam cruenta pugna verisimile est, quum castra teneret silentium, perhibent concussum lucum fuisse, atq; ex eo ingentẽ editam vocem, vno plus Hetruscorum quam Romanorum cecidisse in acie. Fuit ea vox haud dubie diuina: siquidem ilico ab ea arrectis & sublatis Romanorũ animis castra personarunt, Hetrusci verò perfusi terrore & attoniti castra deseruerũt, atq; delapsi pene omnes sunt. Moratores paulo minus quinq; millia Romani adorti ceperunt, prędamq; diripuere. Inito numero cæsorum inuẽti ex parte hostium trecenti supra vndecim millia, totidem vno minus ex parte Romanorum. Pugnatum aiunt pridie Cal. Martias. Valerius triumphans inde primus consulum, quadriga vrbem iniit: quæ res augustam speciem & magnificam, non odiosam præbuit, neque inuidiosam spectatoribus. Neque enim tanta id factum consequuta æmulatio esset, neq; quæ per multos annos durauit ambitio. Gratus etiã ad populũ honos collegæ habitus fuit, quo exequias eius & funus decorauit Valerius: in cuius laudẽ orationẽ funebrẽ habuit,

A διέξοδον οὐκ ἐχόντων, ἀλλ' ἐνιαχοῦ καὶ προσπλεκομένων, ἐλάμβανεν ἡ σύμπηξις ἰλὺν καὶ ῥίζωσιν αὐξανομένῳ ὑπὸ τοῦ ῥεύματος. ἰλὺς τε γὰρ ἐπήγαγε πολλὴν, ἡ προσγενομένη ἐφεῖλε παρεῖχεν ἅμα καὶ κόλλησιν, οὔτε πληγὰς ἄλλον οὐκ ἐποίουν, ἀλλὰ μαλακῶς πιέζουσα συνήλαυνον εἰς ἑαυτὸ πολύπλοκα καὶ συνεπλάττον. ὑπὸ δὲ μεγέθους καὶ στάσεως, ἕτερον αὐτῷ μέγεθος ἐκτᾶτο, καὶ χώραν ἀναδεχομένῳ τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταφερομένων· τοῦτο νῦν ἱερός ἐστιν ἱερὰ κατὰ τὴν πόλιν· ἔχει δὲ ναοὺς θεῶν καὶ περιπάτους, καλεῖται δὲ τῇ Λατίνων φωνῇ, Μέσον δυοῖν γε-
B φυρῶν. ἔνιοι δὲ τοῦτο συμπεσεῖν ἱστοροῦσιν, οὐχ ὅτε Ταρκυνίου καθιερώθη τὸ πεδίον, ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ἄλλο χωρίον ὁμοιον ἐκείνῳ Ταρκυνίας ἀνείσης. ἡ δὲ Ταρκυνία, παρθένος ὖσα ἱέρεια μία τῶν ἑστιάδων. ἔχει δὲ τιμὰς ἀντὶ τούτου μεγάλας, ἐν αἷς καὶ τὸ μαρτυρεῖν αὐτῆς δέχεσθαι μόνης γυναικῶν, τὸ δὲ ἐξεῖναι γαμεῖσθαι ψηφισαμένων, οὐ προσεδέξατο καὶ ταῦτα μὴ οὕτω γενέσθαι μυθολογοῦσι. Ταρκύνιον δὲ τὸν ἐκ προδοσίας ἀπογνόντα τῆς ἀρχῆς ἀνάληψιν, ἐδέξαντο Τυρρηνοὶ προθύμως, καὶ μεγάλῃ δυνάμει κατῆγον. ἀντεξῆγον δὲ τοῖς Ῥωμαίοις οἱ ὕπατοι, καὶ παρετα-
C ξαν ἐν χωρίοις ἱεροῖς, ὧν τὸ μὲν Οὔρσον ἄλσος, τὸ δὲ, Αἰσούφον λεμῶνα προσαγορεύουσιν. ἐρχομένων δὲ αὐτῶν συνάγη εἰς χεῖρας, Ἄρρων ὁ Ταρκυνίου παῖς, καὶ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ὕπατος, οὐ κατὰ τύχην ἀλλήλοις προσπεσόντες, ἀλλ' ὑπὸ ἐχθρᾶς καὶ ὀργῆς, (ὁ μὲν, ὡς ὑπὲρ τύραννον καὶ πολέμιον τῆς πατρίδος, ὁ δὲ, τῆς φυγῆς ἀμυνόμενος) ὥρμησαν ὁμοῦ τοῖς ἵπποις. θυμῷ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ προσμίξαντες, ἠφείδησαν αὐτῶν, καὶ συναπέθανον ἀλλήλοις. οὕτω δὲ δεινοῦ γιγνομένου τοῦ προσάγωνος, οὐκ ἔχων ὁ ἀγὼν τέλος ὑπεικέστερον, ἀλλὰ καὶ δράσαντες ἴσα καὶ παθόντες οἱ
D στρατοὶ διεκρίθησαν ὑπὸ χειμῶνος. ἐν οὖν ἐν ἀπορίᾳ ὁ Οὐαλέριος, οὐκ εἰδὼς τὸ τῆς μάχης πέρας, ἀλλὰ τοὺς στρατιώτας ὁρῶν τοῖς μὲν αὐτῶν νεκροῖς ἀθυμοῦντας, ἐπαιρομένοις δὲ τοῖς τῶν πολεμίων· οὕτως ἄκεστος ἦν καὶ τῷ ὄντι ἄλληλος ὑπὸ πλήθους ὁ φόνος. οὐ μὴν ἀλλ' ἑκατέρους ἐδήλουν ὁρώμενα τὰ οἰκεῖα μᾶλλον ἐβεβαίου τὴν ἧτταν, ἢ τὴν νίκην εἰκαζόμενα τὰ τῶν πολεμίων. ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς οἵαν εἰκὸς οὕτω μεμαχημένοις, καὶ θορυβουμένων ἐν ἡσυχίᾳ τῶν στρατοπέδων, λέγεται σφοδρῶς τὸ ἄλσος· ἐκ δὲ αὐτοῦ φωνὴν ἐκπεσεῖν μεγάλην φέρουσαν ὡς ἑνὶ πλείους ἐν τῇ μάχῃ
E τεθνήκασι Τυρρηνῶν ἢ Ῥωμαίων. ἐν δὲ ἄρα θεῖόν τι τὸ φθεγξάμενον. δοκοῦσι γὰρ ὑπ' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἀναλάβοις παρέσχε μέγα καὶ θαρραλέον· οἱ δὲ Τυρρηνοὶ, περιφοβοι θορυβοῦντες καὶ συνταραχθέντες, ὀξέπεσον ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ διεσπάρησαν οἱ πλεῖστοι. τοὺς δὲ καταλειφθέντας ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάσσους ἐπελθόντες εἷλον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πάλλα διήρπασαν. οἱ δὲ νεκροὶ ἠριθμημένοι, εὑρέθησαν τριακόσιοι μὲν ὀλίγῳ χιλίοις καὶ μυρίοις οἱ τῶν πολεμίων, οἱ δὲ Ῥωμαίων, παρ' ἕνα τοσοῦτοι. ταύτην τὴν μάχην λέγεται γενέσθαι περὶ μιᾶς καλανδῶν Μαρτίου. ἐθριάμβευσε δὲ ἀπ' αὐτῆς Οὐαλέριος, εἰσελάσας τεθρίππῳ πρῶτος ὑπάτων. καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ παρέχειν ὄψιν, οὐκ ἐπίφθονον, οὐδὲ ἀπιάσασαν (ὡς ἔνιοι λέγεσι) τοὺς ὁρῶντας. οὐ γὰρ ἂν ἔσχε ζῆλον τοσοῦτον, οὐδὲ φιλοτιμίαν εἰς ἔτη πάμπολλα διαμένουσαν. ἀπεδέξαντο δὲ τοῦ Οὐαλερίου καὶ τὰς εἰς τὸν συνάρχοντα τιμὰς, αἷς ἐκκομιζόμενον καὶ θαυμαζόμενον ἐκόσμησε· καὶ λόγον ἐπ' αὐτῷ διεξῆλθεν ἐπιτάφιον.

ὃς οὕτως ὑπὸ Ρ῾ωμαίων ἠγαπήθη, καὶ τοσαύτῃ ἔχρησε χάριτι, ὥστε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ μεγάλοις ὑπαρχῆν, ὃς ἐκείνου τελευτήσασιν, ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐγκωμιάζεσθαι. λέγεται δὴ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιταφίων ἐκεῖνος ἡγεῖσθαι πρεσβύτερος· εἴγε μὴ καὶ τοῦτο Σόλωνός ἐστιν, ὡς Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ ἱστόρηκεν. ἀλλὰ δι᾽ ἐκεῖνα μᾶλλον ἠχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ καὶ προσέκρουον, ὅτι Βροῦτος μὲν (οὐ πατέρα τῆς ἐλευθερίας ὑπομιμνήσκων ὁ δῆμος) οὐκ ἠξίωσε μόνος ἄρχειν ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτῷ συνάρχοντα προσείλετο καὶ δεύτερον· οὗτοσὶ δὴ (ἔφασαν) εἰς αὐτὸν ἅπαντα συνενεγκάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βρούτου κληρονόμος ὑπατείας μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρκυνίου τυραννίδος. καίτοι τί δεῖ λόγῳ μὲν Βροῦτον ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμεῖσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ ῥάβδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέκεσι καθιόντα μόνον, ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος ὅσον οὐ καθελεῖν τὸν βασιλέως. καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλέριος ὑψηλοτέραν ὑπὸ τὴν καλουμένην Οὐελίαν οἰκίαν, ἐπικρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθορῶσαν ἐξ ὕψους ἅπαντα· δυσπρόσοδον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἔξωθεν, ὥστε καταβαίνοντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸ ὄγκον. ὅσον οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἰδεῖν ἔχει τὸ παρρησίαν διὰ κολακείας προσιέμενα καὶ λόγους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. ἀκούσας γὰρ ὅτι τοῖς πολλοῖς ἀμφιταλαντεύει ἐδόκει, τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ ἐφιλονείκησεν, οὐδὲ ἠγωνίασεν, ἀλλὰ παρὰ πολλοὺς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης, κατέβαλε τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πᾶσαν, ὥστε μεθ᾽ ἡμέραν τοὺς Ρ῾ωμαίους ὁρῶντας καὶ συνιστάμενους, τὸν μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν καὶ θαυμάζειν τὸν μεγαλοφροσύνῃ, ἀθεῖσθαι δὲ τῆς οἰκίας, καὶ ποθεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ ἀδελφοῦ, μᾶλλον φθόνον οὐ δικαίως καταλελυμένης, τὸν δὲ ἄρχοντος, ὥσπερ δυνεστοῦ, παρ᾽ ἑτέροις οἰκοῦντος. ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον, ἄχρις οὗ τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ὅπου νῦν ἱερόν ἐστιν Οὐίκης πόπλικης ὀνομαζόμενον. βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν δι᾽ ἣν φοβεῖται χρεώδη καὶ προσφιλῆ ποιῆσαι τοῖς πολλοῖς, τοὺς τε πελέκας ἀπέλυσε τῶν ῥάβδων, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παρελθὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ καὶ κατέκλινε μεταποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δημοκρατίας. καὶ τοῦτο μέχρι νῦν διαφυλάττουσιν οἱ ἄρχοντες. ἐλάνθανε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ὤοντο, παρὸν ὄντα παπεινὸν, ἀλλὰ τὸν φθόνον τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων· αὐτῷ δὲ προσιεμένοις τοσοῦτον μέγεθος δυνάμεως, ὅσον ἀφαιρεῖν ἐδόκει τῆς ἐξουσίας, ἡδυνομένου μετ᾽ ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου, καὶ φέροντος ἑκουσίως. ὥστε καὶ Ποπλικόλαν ἀπηγόρευσεν αὐτόν· σημαίνει δὲ τοὔνομα Δημοκηδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων, ὃ καὶ ἡμεῖς χρησόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἱστοροῦντες. ὑπατείαν μὲν γὰρ ἔδοκε μελετᾶν καὶ παρεσκευάζειν τοῖς βουλομένοις· πρὸς δὲ τῆς καταστάσεως τοῦ συνάρχοντος, οὐκ εἰδὼς τὸν ἐλπιζόμενον, ἀλλὰ δεδιὼς ἀντίπραξιν ὑπὸ φθόνου τινὸς ἢ ἀγροίας, ἐχρήσατο τῇ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσε τὴν βουλὴν ὀλιγανδροῦσαν. ἐτεθνήκεσαν γὰρ οἱ μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου πρότερον, οἱ δὲ ἔναγχος ἐν τῇ μάχῃ. τοὺς δὲ ἐγγραφέντας ὑπ᾽ αὐτοῦ λέγουσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα καὶ τέσσαρας γεγενῆσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα νόμους ἔγραψεν, ὧν μάλιστα μὲν ἰσχυροὺς ἐποίησε τοὺς πολλοὺς,

quæ vſq; adeo placuit populo Romano, tamq; fuit probata, vt huius exemplo præclari & inſignes viri omnes vita functi à præſtantiſſimis laudentur. Perhibent etiam hanc laudationem orationibus funebribus fuiſſe Græcorum vetuſtiorem: niſi ſane huius quoq; rei autor fuit (vt Anaximenes orator ſcriptum reliquit) Solon. Cæterum ideo magis infeſti erant & incenſi in Valerium, quod quem libertatis ducebat parentem populus, Brutus, in ſummo magiſtratu eſſe ſolus noluiſſet, ſed primũ ſibi & alterum cooptaſſet collegã. Hic verò, inquiunt, qui in ſe omnem poteſtatem cõgeſſit, non eſt Bruti hæres conſulatus nihil eum contingentis, cęterum Tarquinii tyrannidis. Quid refert autem verbis Brutum celebrare, reipſa imitari Tarquinium, qui cum omnib. ſimul faſcibus ſolus in forum deſcendit ex domo tam ampla, quãtã ne regis quidem diſſipauit? Et habebat profecto Valerius ſuperbiorem domum in Velia, quã vocant, foro imminentem, vnde in omnem partem deſpectus ex edito erat, difficilis acceſſus & ardui foris, vt deſcẽdentis ſuperba facies & regius pompæ eſſet faſtus. Quantum autem referat in imperio & magnarũ rerum procuratione poſitum, habere aures libere admonentibus & vera dicentibus pro aſſentantibus apertas, demonſtrauit. Nam ubi ab amicis accepit non probari facta ſua plebi, non eſt cum iis luctatus neq; ſtomachatus, ſed confeſtim nocte adhuc, magna manu contracta fabrorum, diruit domũ, & funditus totam diſſipauit. Id luce populo, qui cõuenerat, aſpicienti, memorabilis quidẽ viſa eſt & rara illius viri magnitudo animi: verum domum doluerunt ablatam, atq; illius amplitudinem, quæ vrbi erat decori, ſicut hominis per inuidiam immerito euerſæ, deſiderauerunt. Doluerunt etiã vicem conſulis, velut penatiũ inopis, apud alios habitãtis. Diuerterat enim ad amicos Valerius, dum ei aream dedit populus, & ædificiũ extruxit priore demiſſius, vbi nunc delubrũ eſt, quẽ Vicum publicum appellant. Vt autem non ſe modo, ſed conſulatũ quoq; pro terrifico placidum & gratũ redderet populo, faſcibus detraxit ſecures. Ipſas etiam ad concionem accedens depreſſit faſces & populo ſubmiſit, ſpeciem maieſtatis addens principatui populari: idque conſules ad noſtram vſque memoriam obſeruant. At non animaduertit multitudo non facere illum ſe, vt arbitrabatur, ſubmiſſiorem, ſed inuidiam ea moderatione depellere & imminuere, atque in tantum ſuas amplificare opes, quantum detrahere videbatur de licentia: coluitq; libens eum populus & tulit volens, vt etiam Poplicolam appellauerit. Atque ex priſcis eius nominibus hoc magis inualuit, quo nos etiam in reliqua vita eius deſcribenda vtemur. Ad conſulatus petitionem admiſit quẽuis. Cæterum priuſquã ſubrogaretur ſibi collega euentus ignarus, metuenſq; ne collega ex inuidia vel inſcitia ſibi repugnaret, ſolus ſũma poteſtate ad optimas & præſtãtiſſimas actiones vſus eſt. Primum Senatũ, qui fuerat ad paucitatẽ redactus, ſuppleuit. Nam partim Tarquinii regno ante, partim nuper in acie occubuerãt. Quos hic adſcripſit, cẽtũ ſexaginta quatuor memorãt fuiſſe. Leges deinde tulit, ex quibus vim populi maxime intẽdit,

Φεύγειν δίκην. i.e. accusari. ᾖ. Notat Perizonius ad Aelian Var. hist. XIII. cap. 42. Cleric. Art Critica vol. 1. pag. 278.

illa de prouocatione rei aduersus consules ad populũ: altera de sacrando capite eius qui magistratum absque populi suffragiis cepisset: mox tertia, quæ succurrit inopibus, atq; ea vectigali ciues subleuauit, effecitq; vt acrius incumberent opificiis. Illa quam tulit aduersus eos qui consulibus nõ parerent, nihilo secius visa popularis est, atq; in gratiam potius plebis quam principum lata. Siquidẽ mulctam ei qui dicto audiens non esset, quinq; bobus dixit & duabus ouibus valẽtem. Ouis erat decem obolis, bos centum, quod infrequens esset id temporis nummi apud Romanos vsus, sed pecudibus & armentis censerentur. Vnde facultates suas etiamnum à pecudibus peculium nominant: & vetustissime nummi boue vel oue vel sue fuerunt signati, filiisque suis Suilliis, Bubulcis, Caprariis, Porciis nomina indebant. Quum in his legislatorem se adeo popularem præbuisset & moderatum, ea in moderatione pœnam supra modum intendit. Tulit enim legem de interficiendo indicta causa eo qui regni occupandi inisset consilia: percussori impunitatem dedit, si indicia sceleris demonstrasset. Quia enim qui res molitur tantas, facere non possit vt omnes fallat: fieri autem possit vt qui non fefellerit, iudicia anteuertat potentia opprimere cognitionis, quam eripit scelus, anticipandæ ei cui facultas esset, ius fecit aduersus sceleratos. Iam lex etiam de quæstorib. habuit cõmendationem. Quum esset enim ad bellum collatione stipendii opus, pro facultatib. ciuium, quod pecuniam neq; tractare ipse vellet, neq; permittere amicis, nec verò vt omnino in tecta priuata pecunia publica deferretur, attribuit ærario templũ Saturni, quo ad nostram vsq; ætatem vtũtur, populoq; concessit vt duos quæstores crearet. Creati primi P. Veturius & M. Minutius. Ingens vis est pecuniẹ coacta. Censiti fuere cẽtum triginta millia. Orbis viduisque gratia facta tributi pendendi. His dispensatis, collegam subrogauit Lucretiæ patrem Lucretium: cui maiori natu priorem locum concedẽs, tradidit fasces. Inde hæc prærogatiua hucvsque grandioribus ætate est conseruata. Quo intra paucos dies defuncto, comitiis iterum habitis, suffectus est M. Horatius, atque hic reliquum anni collega Poplicolẹ fuit. At Tarquinio alterum bellum populo Romano ex Hetruria mouente, fama est magnum factum portentum. AEdem Iouis in Capitolio, dum regnaret adhuc, quum tantum non consummasset Tarquinius, oraculo monitus, an suo ipsius forte consilio, currum figlinum Thuscis opificibus ciuibus Veientibus imponendum fastigio locauit. Post aliquanto regno est exactus. Ea quadriga quum Thusci figuratam immisissent in fornacem, quod lutum solet, in igne non spissata est, neque resoluto humore adstricta: sed exsurrexit & creuit, atq; in tantã molẽ tamq; solidã & firmam exiuit, vt fornacis ablato culmine & parietibus deiectis ægre educeretur. Id quia vatib. visũ est cæleste felicitatis & potẽtię prodigiũ, penes quos ea quadriga foret statuerunt repetẽtib. Romanis nõ tradere eã Veientes, ac tantum respõderunt, ad Tarquinium quadrigam non ad Tarquinii spectare expulsores.

A ὁ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ὑπάτων τῷ φεύγοντι δίκην ἐπικαλεῖν διδοῖ· δεύτερος, ὁ τοῖς ἀρχὴν λαβοῦσι μὴ ὁ δῆμος οὐκ ἔδωκεν, ἀποθνήσκειν κελεύων· τέτος δὲ μετὰ τούτους, ὃς ἐβοήθησε τοῖς πένησιν, ᾧ τὰ τέλη τῶν πολιτῶν ἄφελε, καὶ προθυμότερον ἅπτεσθαι τῶν ἐργασιῶν ἐποίησεν ἀπολύσας. ὁ δὲ γραφεὶς κατὰ τῶν ἀπειθούντων τοῖς ὑπάτοις, οὐχ ἥττον ἔδοξε δημοτικὸς εἶναι, καὶ πρὸς τῶν πολλῶν μᾶλλον ἢ δυνατῶν γεγράφθαι· ζημίαν γὰρ ἀπειθίας ἔταξε βοῦν πέντε καὶ δυοῖν προβάτων ἀξίαν. ἐν δὲ μὴ μὲν προβατίου ὀβολοὶ δέκα, βοῦς δὲ ἑκατόν· ὅπερ νομίσματι χρωμένων πολλῷ τότε Ῥω-

B μαίων, ἀλλὰ προβατείαις καὶ κτηνοτροφίαις διῃνοῦντο. διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων πεκούλια καλοῦσι. καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. ἐπίκλησιν δὲ καὶ παισὶν αὐτῶν, συίλλιοις, καὶ βουβούλκοις, καὶ καπραρίοις, ὀνόματα, καὶ πορκίοις. κάπρας μὲν, τὰς αἶγας, πόρκους δὲ, τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες. Οὕτω δὲ περὶ ταῦτα δημοτικὸς ὑπερμαχος νομοθέτης καὶ μέτριος, ὁ τῷ μετρίῳ τὴν ἡμερείαν ὑπαφέτφνεν ἔγραψε γὰρ νόμον, αὐθεντείας κτεῖναι διδόντα τὴν βουλόμενον τυραννῶν. κτείναντα δὲ, φόνου καθαρὸν ἐποίησεν εἰ προσάγοιτο τὸν ἀ-

C δικήματος τοὺς ἐλέγχους. ἐπεὶ γὰρ οὐ δυνατὸν ἐπιχειροῦντα τηλικούτοις λαθεῖν ἀπολύσας, οὐκ ἀδυνάτον δὲ μὴ λαθόντα τὸν κεκτημένον φθάσαι χρείττονα γενόμενον, ἐν ἀναιρεῖ τὸ ἀδίκημα κρίσιν, προλαβὼν ἔδωκε τῷ δυναμένῳ κατὰ τοῦ ἀδικοῦντος. ἐπηνέθη δὲ καὶ διὰ τὸν ταμιευτικὸν νόμον. ἐπεὶ γὰρ ἔδει χρήματα εἰς τὸν πόλεμον εἰσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τοῖς πολίταις, οὔτ' αὐτὸς ἅψασθαι τῆς οἰκονομίας, οὔτε φίλοις ἐᾶσαι βουλόμενος, οὔθ' ὅλως εἰς οἶκον ἰδιωτικὸν παρελθεῖν δημόσια χρήματα, ταμιεῖον μὲν ἀπέδειξε τοῦ Κρόνου ναὸν, ᾧ μέχρι νῦν χρώμενοι διατελοῦσι· ταμίας δὲ τῷ δήμῳ δύο

D τῶν νέων ἔδωκεν ἀποδεῖξαι, καὶ ἀπεδείχθησαν οἱ πρῶτοι, Πούπλιος Οὐετούριος καὶ Μινούκιος Μάρκος, καὶ χρήματα συνήχθη πολλά. τεσσαρεσκαίδεκα γὰρ ἀπεγράψαντο μυριάδας ὀρφανοῖς παισὶ καὶ χήραις γυναιξὶν ἀνεθείσης τὴν εἰσφορᾶς. ταῦτα δὲ διοικήσας, ἀπέδειξεν ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν Λυκρητίας πατέρα, Λουκρήτιον· ᾧ τῆς ἡγεμονικωτέρας ἀξιώματος ὄντι πρεσβυτέρῳ τάξεως, παρέδωκε τοὺς καλουμένους φάσκης. καὶ τοῦτο διέμενεν εἰς ἡμᾶς ὃ πρεσβεῖον ἀπ' ἐκείνου τοῖς γεραιτέροις φυλαττόμενον. ἐπεὶ δὲ ὀλίγας ἡμέ-

E ρας ὕστερον ἐτελεύτησεν ὁ Λουκρήτιος, πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ἡρέθη Μάρκος Ὁράτιος, καὶ συνῆρχε τῷ Ποπλικόλᾳ τὸν ὑπολοιπόμενον χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ταρκυνίου δὲ Ῥωμαίοις δεύτερον πόλεμον ἐν Τυρρηνίᾳ κινοῦντος, μέγα σημεῖον λέγεται γενέσθαι· βασιλεύων γὰρ ἔτι καὶ τὸν νεὼ τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἔχων ὁ Ταρκύνιος, ὅσον οὔπω συντετελεσμένον, εἴτε μαντείας γενομένης, εἴτ' αὐτῷ δόξαν ἄλλως ἅρμα χρυσοῦν ἐπιθεῖναι τῷ κεραμεῷ, ἐξέδωκε Τυρρηνοῖς οἰκεῖν ἐξ Οὐηίων δημιουργοῖς, εἶτ' ὀλίγον ὕστερον ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. τὸ δὲ Τυρρηνῶν ἐξαπεπλασμένον ὅ τε θρίπους ἐμβαλόντων εἰς κάμινον, οὐκ ἔπαθεν ἃ προσῆκε πάσχειν πηλὸν

F ἐν πυρὶ, πυκνοῦται καὶ συνιζάνει, ἐκτηκομένης τῆς ὑγρότητος, ἀλλ' ἐξέστη καὶ ᾤδησε· καὶ μέγεθος ἔλαβεν ἅμα ῥώμῃ καὶ σκληρότητι τοσοῦτον ὥστε μόλις ἐξαιρεθῆναι τοῦ ὀρφοῦ ἀποσκευασαμένων τῆς καμίνου, καὶ τὸν τοῖχον προαιρεθέντων. ὡς οὖν ἐδόκει τοῖς μάντεσι θεῖον εἶναι σημεῖον δυτυχίας καὶ δυνάμεως παρ' οἷς ἔστι τὸ θρίπωον, ἔγνωσαν οἱ Οὐήιοι μὴ παρέχειν τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαιτοῦσι, καὶ ἀπεκείναντο, τοῦτο Ταρκυνίῳ, οὐ τοῖς Ταρκυνίου ἐκβαλοῦσι, παρόντι.

ὀλίγας δ' ὕστερον ἡμέρας ἥσαν ἱππων ἀγῶνες αὐδεῖς, καὶ
τὰ μὲν ἄλλα θέαν καὶ σπουδὴν εἰωθυῖαν παρεῖχε· τὸν δ' νικῆ-
σαν τέθριππον ὁ μὲν ἡνίοχος ἐξήλασε τοῦ ἱπποδρόμου φέ-
δην ἐστεφανωμένος, οἱ δ' ἵπποι πληθέντες ἀπ' οὐδεμιᾶς
ἐμφανοῦς προφάσεως, ἀλλὰ κατά τι δαιμόνιον ἢ τυχῶν,
ἵεντο πανυτὶ τάχει πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἔχοντες τὸν ἡνίο-
χον. ὡς δ' οὐδὲν ἐν ἔργῳ αὐτοῦ καταπεινοῦντος, οὐδὲ παρη-
γορούντος, ἀλλ' ἥρπασε, δινεῖ τῇ ῥύμῃ κυφορούμενον, ἄχρις
οὗ τῷ Καπιτωλίῳ προσμίξαντες, ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκεῖθα
πρὸς τὴν πόλιν ἣν νῦν Ῥατουμήναν καλοῦσι. γενομένου
δ' τούτου, θαυμάσαντες οἱ Οὐήιοι καὶ φοβηθέντες, ἐπε-
τρέψαντο ἅρμα ἀποδοῦναι τοῖς τεχνίταις. τὸν δ' νεὼν τοῦ Κα-
πιτωλίου Διὸς ἤρξατο μὲν οἰκοδομεῖν Ταρκύνιος ὁ Δημα-
ράτου πολεμοῦντος Σαβίνοις, ἀφιερώσαι δ' Ταρκύνιος ὁ Σούπερβος,
υἱὸς ὢν ἢ ἔγγονος τοῦ ἐξελομένου. καθιερῶσαι δ' οὐκ ἔφθασεν,
ἀλλὰ μικρὸν ἀπελείπετο τοῦ τέλους ἔχειν ὅτε Ταρ-
κύνιος ἐξέπεσεν. ὡς οὖν ἀπείργασο τελέως, καὶ τὸν προσή-
κοντα κόσμον ἀπεῖχεν, ἐν τῷ Ποπλικόλᾳ φιλοτιμία
πρός τὴν καθιέρωσιν. ἐφθόνουν δ' πολλοὶ τοῦ δικαίου, καὶ
ἡδέως ταῖς μὲν ἄλλαις τιμαῖς ἥττον, ἃς νομοθετῶν καὶ στρατη-
γῶν οὐκ προσήκοντων ἔχει· ταύτῃ δ' οὖσαν ἀλλοτρίαν
οὐκ ᾤοντο δεῖν αὐτῷ προσγενέσθαι, καὶ τὸν Ὁράτιον προε-
τρέποντο καὶ παρώξυνον αἰτιοῦσθαι τῆς καθιερώσεως. γε-
νομένης οὖν τῷ Ποπλικόλᾳ στρατείας ἀναγκαίας, ψηφισά-
μενοι τὸν Ὁράτιον καθιερεῦν ἀνῆγον εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡς
οὐκ αὐτοῦ παρόντος. ἔνιοι δέ φασιν, κλήρῳ τοῦ ἱππάτων λαχεῖν οὐκεῖνον ὑπὲρ τὴν στρατείαν ἄκον-
τα, τοῦτον δ' ὑπὲρ τὴν καθιέρωσιν. ἔξεστι δ' πεῖθοῦτων ὡς ἐ-
γενεικάζειν τοῖς παρεῖσι περὶ τὴν καθιέρωσιν. εἰδὼς οὖν
Σεπτεμβρίας, ὃ συμπτυχῇ περὶ τὴν πανσέλινον, μά-
λιστα τοῦ μεταγειτνιῶνος, ἡ θεωρουμένων ἀπάντων εἰς τὸ Κα-
πιτώλιον, ὁ μὲν Ὁράτιος, σιωπῆς γενομένης, τά τ' ἄλλα
δράσας, καὶ τῶν θυρῶν ἀψάμενος, ὡς πρέπον ἦν, ἐπεφθέγ-
γετο τὰς νενομισμένας ὑπὲρ τῆς καθιερώσεως φωνάς. ὁ δ' ἀδελ-
φὸς τοῦ Ποπλικόλα Μάρκος, οὐκ πολλοῦ πρὸς τὰς θύρας
ὑφεστώς, καὶ προφυλάττων τὸν κωλύσοντα, Ὦ ὕπατε (εἶπεν)
ὁ υἱός σου τέθνηκεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ νοσήσας. τοῦτο πολλοὶ
ἐνίασι τοῖς ἀκούσαντας. ὁ δ' Ὁράτιος οὐδὲν ἀλλοιωθεῖς, ἀλλ' ἢ τοσοῦτον μόνον εἰπών, Ῥίψατε οἴκαδε τὸν νεκρὸν
ὅποι βούλεσθε, ἐγὼ δ' οὐ προσίεμαι τὸ πένθος, ἐπέρανε τὴν
λοιπὴν καθιέρωσιν. ἐν δὲ τῷ προσηκελμένον οὐκ ἀληθές,
ἀλλ' ὁ Μάρκος, ὡς ἀποστήσων τὸν Ὁράτιον, ἐψεύσατο. θαυ-
μαστὸς οὖν ὁ ἀνὴρ τῆς εὐσταθείας, εἴ τε τὴν ἀπάτην οὐκ ἀγρῷ
βεβαιοῦν ἐνεῖδεν, εἴτε πιστευθεὶς ὁ λόγος οὐκ ἐκίνησεν αὐτόν.
ἔοικε δὲ καὶ περὶ τὴν δευτέραν ναὸν ὁμοία τύχη γενέσθαι τῆς καθιερώσεως. τὸν μὲν γὰρ πρῶτον (ὡς εἴρηται) Ταρκυνίου κατα-
σκευάσαντος, Ὁρατίου δ' καθιερώσαντος, ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις πυρ ἀπώλεσε· τὸν δ' δεύτερον ἀνέστησε μὲν
Σύλλας, ἐπεγράφη δ' τῇ καθιερώσει Κάτυλος, Σύλλα προ-
αποθανόντος. τοῦτον δ' πάλιν ἐν ταῖς τοῦ Οὐιτέλλιον στάσεσι
διεφθαρέντος τέλειον, τῇ πρὸς πάντα, καὶ τοῦ χρησάμενος
δυστυχίᾳ Οὐεσπασιανός, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναγα-
γὼν ἐπεῖδε γενόμενον, καὶ φθαρέντα μετ' ὀλίγον οὐκ ἐπεῖδεν, ἀλλὰ τοσοῦτον δυτυχίᾳ Σύλλα παρῆλθεν, ὅσον οὐκεῖ-
νον μὲν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ἔργου, τοῦτον δ' τῆς αἱρέσεως προαποθανεῖν. ἅμα γὰρ τελευτῆσαι Οὐεσπασιανόν,

A Mox ludis Circenſibus quum ſpectaculum alias
ageretur aſſueta ſolēnitate, victricem quadrigam
agitator coronatus ſenſim exigebat circo. Ibi e-
qui ab nulla conſternati euidenti cauſa, ſed ex ne-
ſcio qua diuina incitatione vel caſu, effuſo curſu
Romam rapto ſecum contenderunt agitatore.
Nec quicquam adducendis habenis vel demul-
cendis profecit equis, verum arripuerunt vi vi-
ctum & ablatum, dum iuxta Capitolium ad por-
tam, quam nunc Ratumenam vocant, effude-
runteum. Quo facto Veientes obſtupefacti me-
tuque perculſi, permiſerunt artificibus vt currum
B reſtituerent. Templum Iouis Capitolini Tarqui-
nius Demarati filius, in bello quod geſſit cum Sa-
binis vouerat. Id Tarquinius eius qui vouerat, fi-
lius vel nepos extruxit: non dedicauit tamen, ſed
erat pene abſolutum, quum Roma pelleretur. Vt
iam vndequaque perfectum & decenti ſpecie fuit
extructum, affectauit id Poplicola dedicare. Cęte-
rum æmulati ex primoribus multi minus qui-
dem cæteris eius honoribus, quos ex promulgatis
legibus & bellis perpetratis fuerat merito conſe-
quutus, verum alienum hunc non duxerunt ei
tribuendum, hortatq; ſunt ac ſtimulauerunt Ho-
C ratium, hanc vt ambiret dedicationem. Quum
autem Poplicolæ neceſſitas incumberet expedi-
tionis: cōceſſa ex plebiſcito Horatio dedicatio eſt,
eumque duxerunt in Capitolium, tanquam non
futuri ſuperiores, ſi præſens ille eſſet. Alia fama
eſt, ſortitis conſulibus Poplicolæ prouinciam in-
uito eueniſſe, altere dedicationem. Nam quid hu-
ius rei fuerit coniicias licet ex geſtis in dedicatio-
ne. Idibus Septembribus, quod tempus incidit
potiſſimum in plenilunium menſis, quem vocant
Athenienſes Metagitniona, quum in Capito-
lium omnes conueniſſent, dum Horatius ſilen-
D tio facto & reliquis perpetratis, poſtem de mo-
re tenens, effatur ſolennem dedicationis pre-
cationem; Marcus Poplicolæ frater, qui diu
oſtio adſtiterat captans occaſionem, Filius
tuus, conſul, inquit, in caſtris ex morbo per-
iit. Torſit id omnes aſſiſtentes, at Horatius
nihil commotus, ſed tantum fatus, Cadauer
quo vultis efferre, ego luctum non accipio:
reliquam dedicationem peregit. Is nuntius ve-
rus non erat, ſed vt auerteret Horatium, fuerat
Marcus eum ementitus. Memorabilis viri illius
conſtantia, ſiue dolum momento intellexit,
ſiue nuntio quanuis fidem habuerit, non fuit
E tamen permotus. Par euentus videtur in ſe-
cundo dedicando templo fuiſſe. Nam pri-
mum quod Tarquinius condidit & dedica-
uit Horatius, incendium bellis ciuilibus ab-
ſumpſit. Secundum excitauit Sylla, ſed Ca-
tullus, Sylla fato præuento, eſt dedicationi præ-
ſcriptus. Quod quum iterum bellis inteſtinis
Vitellianis deflagraſſet, tertium cum alia vſus
felicitate, tum hac Veſpaſianus ab initio vidit
excitatum ad finem, concidens paulo poſt non
vidit. Verum hactenus Syllam ſuperauit fe-
licitate, quatenus ille conſecrationem tem-
F pli ab ſe ædificati, hic interitum morte præ-
uenit. Simul enim atque deceſſit Veſpaſianus,

Capitolium hauſtum incendio eſt. Quartum hoc, ab Domitiano & expletum eſt & dedicatum. Dicitur in fundamenta impendiſſe Tarquinius quadraginta millia pondo argenti: at huius quod nũc extat, vel maximas vnius priuati Romani reputatas opes non ſuppeditaſſe in deauratione, in quam plus duodecim millia talentum exhauſta. Columnæ ſunt ex marmore Pentelico exciſæ quadrato, quarum elegantiſſime reſpondebat craſſitudini longitudo: eas enim vidimus Athenis. Nec deſecatis denuo expolitiſque tantum acceſſit venuſtatis, quantum deceſſit ſymmetriæ, apparuitq; exilibus redditis exhauſtus decor. At quibus facit Capitolii magnificentia admirationem, hi vnam ſi in Domitiani domo videant porticum, vel baſilicam, vel balneum, vel pellicum diætam: cuiuſcemodi eſt Epicharmi ad gurgitem dictum,

Non benignus es, habes morbum, geſtis tu largiens:

conſimile quid ad Domitianum cogantur dicere, Non tu quidem religioſus, nec magnificus es: morbo teneris, gaudes quum in ædificia omnia profundas: qui, vt Midas ille, omnia tibi aurea fieri & gemmea cupis. Cæterum de his ſatis. Tarquinius à magno illo conflictu, quo filium, qui ſolus fuerat cum Bruto congreſſus, amiſerat, Cluſium ſupplex ad Claram Porſenam perfugit, virũ maxima potentia inter reges Italicos ſubnixum, & humanum vti habebatur, magnanimumq;. Hic auxilium ei pollicitus eſt: ac primum per legatos à Romanis, vt reciperent Tarquiniũ, poſtulauit. Quod vbi abnuit populus, indicto ei bello, & quo tempore in quenq; locum inuaſurus eſſet denunciato, multis cum legionibus mouit in eos. Id temporis Poplicola iterum, & cum eo Tit. Lucretius, conſules facti. Poplicola regreſſus Romam, quo primum animo vinceret Porſenam, oppidum Sigliuriam imminente iam eo cõdidit. Quod quum grandi impenſa muniſſet, miſit eo ſeptingentos colonos, quaſi floccifaceret & contemneret bellum. Cæterũ acriter muros huius oppidi Porſena aggreſſus præſidium eiecit, permixtiq; fugientib. hoſtes prope in vrbem eruperunt. Verum pro porta occurrit Poplicola hoſtibus, commiſſaq; iuxta amnem pugna, ſubſtitit prementem multitudine hoſtem, quoad, multis vulneribus ſtrenue acceptis, ex prælio eſt ſublatus. Eadẽ fortuna collegæ eius fuit. Vnde perculſi Romani fuga ad vrbem ſalutem petierunt. Quum magno impetu hoſtes per pontem ſublicium ferrentur, Roma fuit pene vi capta. Ibi princeps Horatius Cocles, & duo primæ nobilitatis viri, Hermenius & Lucretius hoſtibus ſe in ponte obiecere. Horatius dictus Cocles cognomine fuit, quod alter oculus ei eſſet in bello excuſſus: vt nonnulli dictitant, quod ſimus eſſet, naſo ita depreſſo, nullum vt eſſet inter oculos interſtitium, & ſupercilia haberet commiſſa. Vnde vocare eum multitudo quum Cyclopem vellet, labente lingua obtinuit vt diceretur à vulgo Cocles. Hic poſitus in ſtatione pontis, quo ad eum ſocii à tergo reſcidiſſent, ſuſtinuit hoſtes. Inde armatus ſe in Tyberim miſit, atque incolumis ad vlteriorem ripam tranauit, iaculo Hetruſco in natibus ictus. Cuius virtutem Poplicola admiratus ſtatim tulit ad populũ vt quiſq; ex Quiritibus

A ἀνεφρήθη τὸ Καπιτώλιον. ὁ δὲ τέταρτος οὗτος ὑπὸ Δομετιανοῦ καὶ συνετελέθη καὶ καθιερώθη. λέγεται δὲ Ταρκύνιον εἰς τοὺς θεμελίους ἀναλῶσαι λίτρας ἀργυρίου τετρακισμυρίας. τούτου δὲ τὸ καθ' ἡμᾶς τὸν μέγιστον ἐν Ῥώμῃ τῶν ἰδιωτικῶν πλοῦτον ἐκλογιζόμενα, τὸ τῆς χρυσώσεως μὴ τελέσαι ἀνάλωμα, πλέον ἢ διχιλίων καὶ μυρίων ταλάντων ῥυήσεσθαι. οἱ δὲ κίονες ἐκ τοῦ Πεντέλησιν ἐτμήθησαν λίθου, κάλλιστα τῶν πάχει πρὸς τὸ μῆκος ἔχοντες. εἴδομεν γὰρ αὐτοὺς Ἀθήνησιν. ἐν δὲ Ῥώμῃ πληθύτερα αὖθις καὶ ἀναξυσθέντες, οὐ τοσοῦτον ἔχουν γλαφυρείας, ὅσον ἀπώλεσαν συμμετρίας,

B τοῦ καλοῦ δεόμενοι καὶ λαγαρεῖ φανέντες. ὁ μὴ θαυμάσας τοῦ Καπιτωλίου τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομετιανοῦ στοὰν, ἢ βασιλικὸν, ἢ βαλανεῖον, ἢ παλλακίδων διαιτῶν, οἷόν ἐστι τὸ λεγόμενον Ἐπιχάρμου πρὸς τὸν ἄσωτον, Οὐ φιλαίδεσπος τύγ' ἐσσί· ἔχεις νόσον. χαίρεις δίδοις· τοιοῦτον αὖ τι πρὸς Δομετιανὸν εἰπεῖν προσήκει, Οὐκ εὐσεβὴς οὐδὲ φιλότιμος τύγ' ἐσσί· ἔχεις νόσον, χαίρεις καὶ οἰκοδομῶν· ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκεῖνος, ἄπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων. ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τοῦ μεγάλου μάχου ἐν ᾗ καὶ τὸν υἱὸν ἀπώλεσε μονομα-

C χήσαντα Βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον, ἱκέτευσε Κλάραν Πορσήναν, ἄνδρα καὶ δυνάμει μεγίστην ἔχοντα τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων, καὶ δοκοῦντα χρηστὸν εἶναι καὶ φιλότιμον. ὁ δὲ ὑπεσχέτο βοηθήσειν, καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην, κελεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον· ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουσε οἱ Ῥωμαῖοι, καταγγείλας αὐτοῖς πόλεμον, καὶ χρόνον ἐν ᾧ, καὶ τόπον εἰς ὃν ἔμελλεν ἐμβαλεῖν, ἀφίκετο μετὰ πολλῆς δυνάμεως. Ποπλικόλας δὲ ἠρέθη μὲν ἀπὼν ὕπατος τὸ δεύτερον, καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος Λουκρήτιος· ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην,

D καὶ βουλόμενος τῷ φρονήματι πρῶτον ἐμβαλέσθαι τὸν Πορσήναν, ἔκτισε πόλιν Σιγλουρίαν, ἤδη πλησίον αὐτοῦ ὄντος. καὶ τάχισας μεγάλοις ἀναλώμασιν ἑπτακοσίους ἀποίκους ἀπέστειλεν, ὡς ῥαδίως φέρων καὶ ἀδεῶς τὸν πόλεμον. οὐ μὴν ἀλλὰ προσβολῆς ὀξείας τῷ τείχει γενομένης ἐξεώσθησαν οἱ φύλακες ὑπὸ τοῦ Πορσήνα, καὶ φεύγοντες, ὀλίγου συνεπάσαντο τοῖς πολεμίοις εἰς τὴν πόλιν· ἔφθη δὲ πρὸ τῆς πύλης ἐκβοηθήσας ὁ Ποπλικόλας· καὶ μάχῃ συνάψας πρὸς τὸν ποταμὸν, ἀντεῖχε πληθυβιαζομένοις τοῖς πολεμίοις· ἄχρις οὗ βαρέως νεανικῶς πρὸς πεσὼν, ἀπεκομίσθη φορείῳ ἐκ μάχης. ὃ δὲ αὐτὸ καὶ Λουκρήτιου τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ

E παθόντος, ἀθυμία τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέπεσε, καὶ φυγῇ πρὸς τὴν πόλιν ἔσωζον ἑαυτούς. ὠθουμένων δὲ τῶν πολεμίων μετὰ τῶν ξυλίνων γεφυρῶν, ἐκινδύνευεν ἡ Ῥώμη κατὰ κράτος ἁλῶναι. πρῶτος δὲ Κόκλιος Ὠράτιος, καὶ σὺν αὐτῷ δύο τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, Ἑρμίνιος καὶ Λουκρήτιος, ἀντέστησαν πρὸς τὴν ξυλίνην γέφυραν. ὁ δὲ Ὠράτιος ὁ Κόκλιος ἐπωνυμίαν ἔσχεν, ἐν πολέμῳ τῶν ὀμμάτων θατέρου ἐκκοπεὶς, ὡς δέ τινες λέγουσι, μετὰ σιμότητος τῆς ῥινὸς ἐνδεδυκυίας, ὥστε μὴ εἶναι τὸ διαστέζον τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ὀφρῦς συνηνεχθαι, Κύκλωπα βουλόμενοι καλεῖν αὐτὸν οἱ πολλοὶ, τῆς γλώττης ὀλισθαινούσης, ἐκρατήσαν ὑπὸ πλήθους Κόκλιον καλεῖσθαι. οὗτος ἐς ὡς πρὸς τῆς γεφύρας, ἠμύνετο τοῖς πολεμίοις, ἄχρις οὗ διέκοψαν οἱ σὺν αὐτῷ κατόπιν τὴν γέφυραν. οὕτω δὲ μετὰ

aliter et verius Poly. l. VI. Palmer.

τῶν ὅπλων ἀφεὶς ἑαυτὸν εἰς τὸν ποταμὸν ἀπεκόλυμβα, καὶ προσέμιξε τῇ πέραν ὄχθῃ, δόρατι Τυρρηνικῷ βεβλημένος τὸν γλουτόν. ὁ δὲ Ποπλικόλας τὴν ἀρετὴν θαυμάσας, αὐτίκα μὲν εἰσηγήσατο Ῥωμαίοις ἀπολύσας

ὅσον ἕκαστος ἐν ἡμέρᾳ ἑνὶ ἀνήλισκε, δοῦναι σιτωνεῖον· χώρας· ἔπειτα τῆς χώρας ἣν αὐτὸς περιαρόσει ἐν ἡμέρᾳ πρὸς ὃ τούτοις, εἰκόνα χαλκῆν ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, τιμῶντες ἐκ τοῦ τραύματος τὴν ἀιδεῖ χωλότητα, μὴ λιμῆς παρηγορεῖν τε, ἐπικρατοῦντος δὲ τοῦ Πορσίνα τῇ πόλει, καὶ λιμὸς ἔπλεπε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ Τυρρηνῶν ἕτερος στρατὸς αὐτὸς καθ' αὑτὸν εἰς τὴν χώραν ἐνέβαλε. Ποπλικόλας δὲ τὸ τρίτον ὑπατεύων, Πορσίνᾳ μὲν, ἀρεμεῖν καὶ φυλάττειν τὴν πόλιν, ἔφετο δεῖν ἀντέχειν· τοῖς δὲ Τυρρηνοῖς ὑπεξῆλθε, καὶ συμβαλὼν ἐτρέψατο, καὶ πεντακισχιλίους αὐτῶν ἀνῄρει. Τὸν δὲ περὶ Μουκίου εἴρηται μὲν ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρως, λεκτέον δὲ ἡ μάλιστα πιστεύεται καὶ ἡμῖν. οὗτος ἀνὴρ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθὸς, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος· ἐπιβουλεύων δὲ τὸν Πορσίνᾳ ἀνῄρει, παρῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον Τυρρηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ φωνὴ χρώμενος ὁμοία. περιελθὼν δὲ τὸ βῆμα τοῦ βασιλέως καθεζομένου, καὶ γραφὴς μὲν αὐτὸν οὐκ εἰδὼς, ἐρόμενος δὲ περὶ αὐτοῦ δεδιὼς, ὃν ὡήθη μάλιστα τῶν συνκαθεζομένων εἶναι, ἀπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινεν. ἐπὶ τούτῳ δὲ συλληφθεὶς ἀνεκείνετο· καίμενος ἐγκαείδος πῦρ ἐχούσης, μέλλοντι τὴν Πορσίνᾳ θύειν κεκρυμμένης, ὑπερχὼν τὴν δεξιὰν χεῖρα, καιομένης τῆς σαρκὸς εἰστήκει πρὸς τὸν Πορσίναν ἀποβλέπων ἱλαρῷ καὶ ἀτρέπτῳ τῷ προσώπῳ, μέχρις οὗ θαυμάσας ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ ξίφος ἀποδιδοὺς, ὤρεξεν ἀπὸ τοῦ βήματος. ὁ δὲ τὴν εὐώνυμον προτείνας ἐδέξατο. καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτῷ γενέσθαι τὸ Σκαιόλαν ἐπίκλησιν, ὅπερ ἐστὶ Λαιόν. ἔφη δὲ τὸν φόβον τοῦ Πορσίνα νενικηκὼς, ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς, καὶ χαίρειν μισθὸν ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσε. Τριακόσιοι δὲ Ῥωμαίων (ἔφη) τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες ἐν ταῖς τραπέζαις σου πλανῶνται καιρὸν ἐπιτηρεῖτε· ἐγὼ δὲ κλῆρον λαχὼν καὶ προεπιχειρήσας, οὐκ ἀξιοῦμαι τῇ τύχῃ ἀξιμάρτων ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, καὶ φίλου μᾶλλον ἢ πολεμίου Ῥωμαίοις εἶναι τρεπόμενος. ταῦθ' ὁ Πορσίνας ἀκούσας ἐπέστησε, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἤδιον ἔσχεν, οὐ τοσοῦτο (μοι δοκεῖ) φόβῳ τῶν τριακοσίων, ὅσον ἀγασθεὶς καὶ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν Ῥωμαίων, πιστὸν τὸν ἄνδρα Μούκιον ὁμοῦ τε πιστῶν καὶ Σκαιόλαν καλουμένων, Ἀθηνόδωρος ὁ Σαΐδων ἐν τοῖς πρὸς Ὀκταουίαν τὴν Καίσαρος ἀδελφὴν, καὶ Ὀψίγονον ὠνομάσθαι φησίν. ὁ μὲν τοι Ποπλικόλας οὐτὸς ἔχ οὕτω πολέμιον ὄντα τὸν Πορσίναν βαρὺν ἡγούμενος, ὡς ἄξιον πολλοῦ τῇ πόλει φίλον γενέσθαι καὶ σύμμαχον, οὐκ ἔφθονεν ἐπ' αὐτοῦ δίκην κινεῖν πρὸς Ταρκύνιον, ἀλλ' ἐθαῤῥεῖ, καὶ προσκαλεῖτο πολλάκις ὡς ἐξελέγξων κάκιστον ἄνδρα, καὶ δικαίως ἀφαιρεθέντα τὴν ἀρχήν. ἀποκειναμένου δὲ τοῦ Ταρκυνίου βαχύτερον, οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον, ἤκισα δὲ Πορσίνας, εἰ σύμμαχος ὢν μεταβάλλεται, διαχειρίσας καὶ καταγνοὺς ὁ Πορσίνας, ἅμα δὲ τοῦ παιδὸς Ἀρρούνου δεομένου καὶ παρακαλοῦντος τὸν Ῥωμαίων, κατελύσατο τὸν πόλεμον, ἐξισαμένοις ἧς ἀπετέμοντο τὴν Τυρρηνίδος χώρας, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποπέμψουσι. κομιζομένοις δὲ τοὺς αὐτομόλους, ἐπὶ τούτοις ὁμήρους ἔδωκεν ἐξ εὐπατριδῶν παρθένους δέκα, καὶ παρθένους τοσαύτας, ἐν οἷς Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία. παρεπομένων δὲ τούτων, τοῦ τε Πορσίνα πᾶσαν ἤδη τὴν πολεμικὴν ἀσκότος παρασκευὴν, διὰ πίστιν, αἱ παρθένοι τῶν Ῥωμαίων κατῆλθον ἐπὶ λουτρὸν, ἔνθα δὴ μεγαλοφυὴς τις ὄχθη παρεβάλλουσα τὸν ποταμὸν,

A cibaria ei vnius diei conferret, deinde donarent quantum agri vno de circumarasset. Ad hæc statuam æneam ei in æde Vulcani posuerunt. Eo honore contractam ex vulnere clauditatem leniuere. Dum Porsena vrbem premit, infestauit insuper Romanos fames, & Thuscorum alter exercitus per se agrum populatus est. Poplicola tertium consul, obsistere Porsenæ statuit quiescendo & vrbem tuendo. In Hetruscos copias eduxit occulte, eosq; acie fudit, interfectis quinq; millib. At factum C. Mutii à multis sed diuersimode celebratum est, neq; id nos, vt maxime consentaneum est,
B præteribimus. Fuit hic cum omni ornatus virtute, tum bellicis artibus præstantissimus. Porsenam autem quum constituisset opprimere incautum, veste indutus Hetrusca & assimili lingua vtens in castra penetrauit. Quum ambisset tribunal vbi rex considebat, ignoraret autem regẽ, & timeret sciscitari qui esset, quem maximè ex consessu arbitratus est regem esse, eũ stricto gladio obtruncauit. Ob id factum comprehensus est, & quæstionem de eo habuerunt. Erat ibi accensus ad sacrificium Porsenæ foculus: ei dextram iniicit. dũ torretur caro intuitus Porsenam est truci & imperterrito vultu, donec attonitus miraculo eum dimisit,
C gladiumq;, quẽ porrexit ei ex tribunali, reddidit: ille eum protensa lęua accepit. Hinc fama est eum Scæuolæ nomen, quod est Læuum, inuenisse. Ibi vicisse ait Porsenæ se terrorem, victum esse ab eius virtute, atque indicaturum ei gratis quod minis non detexisset. Trecenti Romani, (inquit) cõiurauerunt, & in castris tuis errant captantes opportunitatem: ego, cuius prima sors fuit, nõ succenseo fortunæ quod à bono aberrauerim viro, eoq; quem amicum potius quam hostem esse populi Romani deceat. His dictis adiunxit Porsena
D fidem, propensiorq; fuit ad pacificandum, nõ ita, meo quidem iudicio, illorũ formidine trecentorum, vt commendatione & admiratione spirituũ ac virtutis Romanæ. Hunc virum etsi pleriq; omnes & Mutium & Scæuolam nominãt, Athenæus Sandon tamẽ in libro quem ad Octauiam scripsit Cæsaris sororem, fuisse etiam dicit Posthumium vocatum. At Poplicola non tam acrem hostem existimans Porsenam, quã magnopere referre vt amicitiam & societatẽ eius adiũgeret populo Romano, non dubitauit eũ Tarquinio controuersiarũ ferre iudicem, fidentiq; animo prouocauit crebro ad eũ, probaturum illum se hominem scelera-
E tissimũ esse, & iure exutum regno. Ad quod quum asperius respõdisset Tarquinius, nullius se cognitionem subiturum, & omnium minime Porsenæ, si à societate discedat & mutet sententiam: infensus Porsena cœpit male de eo sentire. intercedente verò & magno studio pro Romanis filio eius instante Arunte, pacem cum iis firmauit ea lege vt agrum quem ademerant Hetruscis, restituerent, & captiuos remitterent, reciperentque vicissim perfugas. In hæc obsides dederunt ex patriciis prætextatos decem & totidem virgines, in quibus Poplicolæ filia erat Valeria. Interea quum
F apparatum belli Porsena iam omnem habita Romanis fide dissoluisset, virgines Romanæ descenderũt lauatum, qua ripa arcuatim cõplexa amnẽ,

lenem quammaxime & placidam efficiebat vndam. Vbi nullam ſtationem vident, neq; vllos prętereuntes alias aut præuehentes, ardor cepit eas rapidum altumq; fluuium tranandi. Sunt qui dicant vnam earum, Clœliam nomine, equo traiecisse, excitasleq; & confimasse alias natantes. Vt sospites ad Poplicolam venerunt, non laudauit ille nec probauit factum: sed tulit moleste, si Porsena ipse inferior videretur fide, & audacia puellarum fraudis suspicionem inustura Romanis esset. Comprehensas igitur ad Porsenam remisit. De quo Tarquinius certior factus, locatis insidiis ab vlteriore ripa magnam manum immisit in eos qui ducebant puellas. Illis nihilominus minori numero resistentibus, filia Poplicolæ Valeria, per medios erumpens pugnantes, effugit, & tres eam sequuti serui præstiterunt eam incolumem. Quum cæteræ non sine periculo versarentur inter dimicantes, Aruns Porsenæ filius re intellecta tulit iis propere suppetias, fugatisque hostibus Romanos expediuit. Vt vidit Porsena reductas virgines, autorem cœpti requisiuit & aliarum hortatricem. Audito nomine Clœliæ, intuitus eam placido & leni vultu, equum ex regiis adduci eximio instratum ornatu iussit, eumq; virgini dono dedit. Hoc testimonio nituntur qui vnam Clœliam referunt equo fluuium superasse: quod alii negant, sed honoratam ab Hetrusco virilem eius audaciã. Huic statua equestris via sacra, qua ascenditur in Palatium, posita est. Alii non Clœliæ eam sed Valeriæ asserunt esse. Porsena, pace cum Romanis iuncta, cum aliam ciuitati exhibuit ingentem munificentiam, tum nihil præter arma vt deportarent Thusci castra commeatu & omnis generis opulentia referta relinquerent, imperauit, eaque donauit Romanis. Vnde mos vsque ad nostram ætatem in honorem & memoriam perpetuam illius beneficii manet, in sectionibus primum bona Porsenæ regis proclamandi. Statua ei posita ærea iuxta curiam rudis & opere prisco. Inde Sabini fines Romanos incursauerunt. Consules creati M. Valerius Poplicolæ frater & Posthumius Tubertus. Quum in negotiis maioribus nihil nisi ex sententia & autoritate ageretur Poplicolæ, M. Valerius duobus ingentibus prælis victoriam reportauit, in quorum altero tredecim millia hostium quum concidisset, ne vnum quidem desiderauit de suis. Cuius rei præmium præter triumphos accepit domum, quam publicè ciuitas ei ædificauit in Palatio: & quum fores illius seculi aliæ intro impellerentur in aperiendo, ita illarum ædium effecerunt solarum fores vestibulares, vt extra reiicerentur: id significantes ex hac prærogatiua semper eum de publico vsurpare. Græcas aiunt apud veteres, omnes fuisse ad eum modum factas, argumento à comœdiis sumpto, quod qui in publicum sunt proditi, ianuas suas intus pulsent & strepitum edant: quo foris qui progrediuntur vel pro ostio stant, caueant, vbi id audiunt, ne fores in vicum expulsæ illidantur in ipsos. Proximo anno Poplicola quartum consul factus est. Quia Sabini & Latini conspiraueranf, erat belli suspicio. Religionem insuper ciuitati attulerat, quod omnes mulieres, quæ ea hora prægnantes erant, partus imperfectos eiicerẽt, neque esset suo tempore vllus editus

A ἡσυχίαν μάλιστα καὶ γαλήνιον τοῦ κύματος παρεῖχεν. ὡς δ' οὔτε λιμὴν φυλακὴν ἑώρων, οὔτε παριόντας ἄλλους ἢ διαπλέοντας, ὁρμὴν ἔσχον ἀποκινδυνεύσαντες πρὸς ῥεῦμα πολὺ καὶ δίνας βαθείας. ἔνιοι δέ φασιν αὐτῶν μίαν ὄνομα Κλοιλίαν, ἵππῳ διεξελάσαι τὸν πόρον, ἐγκελευσαμένην ταῖς ἄλλαις νεούσαις καὶ διαθαρρύνουσαν. ἐπεὶ δ' σωθεῖσαι πρὸς τὸν Ποπλικόλαν ἦκον, οὐκ ἐθαύμασεν, οὐδὲ ἠγάπησεν, ἀλλ' ὑπωιάθη ὅτι Πορσίνα κακίων ἐν πίστει φανεῖται, καὶ ὁ τόλμημα τῶν παρθένων αἰτίαν ἕξει κακουργήματος Ῥωμαίων γενόμενον. διὸ συλλαβὼν αὐτὰς, πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσίναν. ταῦτα δ' οἱ περὶ τὸν Ταρκύνιον πεζαὶ ὁδοιποροῦντες, καὶ καθίσαντες ἐνεδρεύειν τοῖς ἄγουσι τὰς παῖδας, ἐν τῷ πορθμῷ ἐπέθεντο πλείονες ὄντες. ἐκείνων δ' ὅμως ἀμυνομένων, ἡ Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία διὰ μέσων ὁρμήσασα τῶν μαχομένων ἔφυγε, καὶ τρεῖς τινες οἰκέται συνδιεκπεσόντες ἔσωζον αὐτήν· τῶν δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμεμιγμένων τοῖς μαχομένοις, ἀγαθόθυμος Ἄρρων ὁ Πορσίνα υἱὸς, ὀξέως προσεβοήθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων, πρεπείσης τοῖς Ῥωμαίοις. ὡς δ' τὰς παρθένους κομιαθείσας ὁ Πορσίνας εἶδε, τὴν καταρξαμένην τῆς πράξεως, καὶ διαπελεύσαμένην τῆς ἄλλας, ἐζήτει. ἀκούσας δ' ὄνομα τῆς Κλοιλίας, προσέβλεψεν αὐτὴν ἵλεω καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ κελεύσας ἵππον ἀγθῆναι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένον ὑπερπῶς, ἐδωρήσατο. τοῦτο ποιοῦντα μαρτύριον οἱ μόνῳ τῷ Κλοιλίαν λέγοντες ἵππῳ διεξελάσαι τὸν ποταμόν. οἱ δ' οὔ φασιν, ἀλλὰ νικῆσαι τὸν ἀνδρῶδες αὐτῆς τὸν Τυρρηνῶν. ἀνάκειται δὲ τῷ ἱερῷ ὁδὸν πορευομένοις εἰς Παλάτιον ἀνδριὰς αὐτῆς ἔφιππος, οὗ τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς Οὐαλερίας εἶναι λέγουσιν. ὁ δ' Πορσίνας διαλλαγεὶς τοῖς Ῥωμαίοις, ἄλλῳ τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλοφροσύνῳ ἐπεδείξατο τῇ πόλει, καὶ τὰ ὅπλα τοῖς Τυρρηνοῖς ἀναλαβὼν κελεύσας, ἄλλο δ' οὐδὲν, ἀλλ' ἐκλιπεῖν τὸν χαρακα σίτου τε πολλοῦ καὶ χρημάτων γέμοντα πανοικεσιῶν, παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις. διὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι, πωλοῦντες τὰ δημόσια, πρῶτα κηρύττουσι τὰ Πορσίνα χρήματα, νομὴν τοῦ ἀνδριάντος χάριτος αἴδιον ἐν τῇ μνήμῃ διαφυλάττοντες. εἰ γὰρ καὶ χαλκοῦς ἀνδριὰς αὐτοῦ τοῦδε τοῦ βουλευτηρίου, ἁπλοῦς καὶ ἀρχαικὸς τῇ ἐργασίᾳ. μετὰ δὲ τοῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν, ὕπατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποστούμιος Τούβερτος. πραττομένων δὲ τῶν μεγίστων γνώμῃ καὶ παρρησίᾳ Ποπλικόλα, δυσὶ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβαλὼν, τρισχιλίους ὀπτὰ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνῄρει. καὶ γέρας ἔδοσαν ὀπτὰ τοῖς τριάκοντα, οἰκίαν αὐτῷ θυέσθαι δημοσίοις δαπανήμασιν ἐν Παλατίῳ. τῶν δ' ἄλλων τότε θυρῶν εἴσω τῶν οἰκιῶν εἰς τὸ κοινὸν ἀνοιγομένων, ἐκείνης μόνης τῶν οἰκιῶν ἐποίησαν ἐκτὸς ἀπάγεσθαι τὴν αὐλῆν, ὡς δὴ καὶ τὸ συγχώρημα τῶν ἡμῖν ἀεὶ τοῦ δημοσίου προσεπιλαμβανομένου. πᾶς δ' Ἑλληνικὰς πρότερον ὅπως ἔχῃ ἁπάσας λέγουσιν· ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅπ κρούωσι καὶ ψοφῶσι τὰς αὐτῶν θύρας ἔσωθεν, οἱ περιέναι μέλλοντες, ὅπως αἰσθῆσις ἔξω θυομένοις τοῖς προσερχομένοις ἢ προσεσῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προσιόντας ταῖς κλισίαις εἰς τὴν ξενῶνα. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πάλιν ὑπάτευε Ποπλικόλας τὸ τέταρτον, ἐν ᾧ προσδοκία πολέμου, Σαβίνων καὶ Λατίνων συνιστάμενων. καὶ πᾶς ἅμα δυσδαιμονία τῆς πόλεως ἤψατο· πᾶσαν γὰρ αἱ κυοῦσαι τότε γυναῖκες ἀξέβδηγον ἀπέπτωσαν, καὶ τέλος οὐδεμία θυέσις ἔχεν.

ὅθεν καὶ τῶν Σιβυλλείων ὁ Ποπλικόλας ἱλασάμενος τοὺς ἄδη, καὶ λίνας ἀγῶνας πυθοχρήστους ἀναλαβών, καὶ ταῖς ἐλπίσι τοῖς θείοις ἡδίονα καταστήσας τὴν πόλιν, ἤδη τοῖς ἀπ' αὐθεφτων φοβεροῖς τοῖς θεοῖς τοῖχε. μεγάλη γὰρ ἐφαίνετο καταστολὴ τῶν πολεμίων καὶ σύστασις. ἐν οὖν Ἄππιος Κλαῦσος ὁ Σαβῖνοις, δυνὴρ χρήμασί τε δυνατὸς, καὶ σώματος ῥώμῃ τοῦ ἀλκὴν ἐπιφανὴς, ἀρετῆς δὲ δόξῃ μάλιστα καὶ λόγου δεινότητι τοῦτο ὑπῶν. ὃ δὲ πᾶσι συμβαίνει τοῖς μεγάλοις, οὐ διέφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐφθονεῖτο· καὶ τοῖς φθονοῦσιν αἰτίαν παρέχε, καταπαύων τὸν πόλεμον, αὔξειν τὰ Ῥωμαίων, ὑπὸ τυραννίδι καὶ δουλώσει τὴν πατρίδος. ἀναθαρσῶν δὲ τοῖς λόγοις τούτοις βουλομένῳ τοῦ πλήθους λεγομένοις, καὶ προσκρούοντας τοῖς πολεμοποιοῖς καὶ στρατιωτικοῖς, ἐφοβεῖτο τὴν κρίσιν· ἐπαρείαν δὲ καὶ δυνάμιν φίλων καὶ οἰκείων ἔχων ἀμυνούσαν περὶ αὐτὸν, ἐστασίαζε. καὶ τοῦτ' ἐν τῷ πολέμου ἀναβολὴ καὶ μέλλησις τοῖς Σαβῖνοις. Ταῦτ' οὖν ὁ Ποπλικόλας οὐ μόνον εἰδέναι ποιούμενος ἔργον, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύειν καὶ συνεξορμᾶν τοὺς ἄστυ, εἴχεν ἄνδρας ὑπιτηδείους οἱ τοῦ Κλαύσου διελέγοντο παρ' αὐτοῦ τοιαῦτα, ὡς ὁ Ποπλικόλας ἄνδρα σε χρηστὸν ὄντα καὶ δίκαιον οὐδὲν ἐν κακῷ δεῖν οἴεται τοῖς σεαυτοῦ πολίτας ἀμυνάσθαι, καὶ προαδικούμενον. εἰ δὲ βούλοιο σώζων ἑαυτὸν μετὰς ἥκειν, καὶ φυγεῖν τοὺς μισοῦντας, ὑποδέξεταί σε δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ, τοῦ τε σῆς ἀρετῆς ἀξίως, καὶ τοῦ Ῥωμαίων λαμπρότητος. Ταῦτα πολλάκις ἀνασκοπούμενος τοῦ Κλαύσου βέλτιστα τὴν ἀναγκαῖον ἐφαίνετο, καὶ τοὺς φίλους συμπροσκαλοῦν οἰκείων τε πολλοὺς ὁμοίως σὺν αὐτοῖς ἀπαθόντων, πεντακισχιλίους οἴκους ἀναστήσας μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ὅπερ ἐν Σαβῖνοις ἀθόρυβον μάλιστα, καὶ βίου τρόπου καὶ καθεστῶτος οἰκεῖον, εἰς Ῥώμην ἦγε, προδότος τοῦ Ποπλικόλα, καὶ δεξιωμένου φιλοφρόνως καὶ προθύμως ὑπὸ πᾶσι δικαίοις. Τοὺς μὲν γὰρ οἴκους ἑνὶ ἀνέμιξε τῶν πολιτευμάτων, καὶ χώραν ἀπένειμεν ἑκάστῳ δυοῖν πλέθρων, τοῦ δὲ τὴν Αἰήνα ποταμὸν ὃν ὁ Κλαύσος πλέθρα πέντε καὶ εἴκοσι γῆς ἔδωκεν. αὐτὸν δὲ τῇ βουλῇ προσέγραψεν, ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην, ἣν ἀρῶμενος ἐμφρόνως, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ δύναμιν ἔχε μεγάλην· καὶ γένος τοῦ δενὸς ἀμφισβητεῖν τὸν Ῥώμῃ τὸ Κλαυδίων ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε. τὰ δὲ Σαβίνων οὕτω διαχρηστέντα τοῦ μετοικισμοῦ τῶν ἀνδρῶν, οὐκ εἴασαν οἱ δημαγωγοῦντες ἀτιμῆσαι καὶ καταφῆσαι, φοβηθέντες εἰ Κλαῦσος ἂν παρὼν τοῦ ἔπεσε, δίκας τοῦ ἀξέται φυγὰς γενόμενος καὶ πολέμιος, μὴ δοῦναι δίκην Ῥωμαίοις ὧν ὑβρίζουσιν. πάντες οὖν στρατῷ μεγάλῳ, τοῦ Φιδηνὰς κατηυλίσαντο, καὶ ἵνα λόγον θέμενοι τοῦ τὴν Ῥώμης ἐν χωρίοις σκληρεφέσι καὶ χείλεσι, δισχιλίους ὁπλίτας, ἔμελλον ἅμα ἡμέρᾳ φανερῶς ὀλίγοις ἱππεῦσι λεῖαν ἐλαύνειν. εἴρητο δὲ αὐτοῖς ὅτεν τῇ πόλει τοῦ στελάσωσιν, ὑποφεύγειν, ἕως ἐμβάλωσιν εἰς τὴν ἐνέδραν τοῖς πολεμίοις. Ταῦθ' ὁ Ποπλικόλας ἀθημερὸν πυθόμενος παρ' αὐτομόλων, ταχὺ διορμήσας τοῦς πρῶτα καὶ διέκρινε τὴν δύναμιν. Ποστούμιος μὲν γὰρ Βάλβος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ τεισχιλίους ὁπλίτας ἑτέρας ἐπὶ τοῦ ἐλθὼν, καὶ καταλαβὼν τοὺς ἀκροτάτους ὑφ' οἷς ἐνήδρευον Σαβῖνοι, παρεφύλαττεν. ὁ δὲ στρατάρχων Λουκρήτιος, ἔχων τὸν κουφότατον ἐν τῇ πόλει καὶ γυναικωτάτον, ἐπάχθη τοῖς ἐλαύνοντοι τὴν λεῖαν ἱππεῦσιν ὑπεχειρεῖν. αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην ἀναλαβὼν στρατιὰν, κύκλῳ τοῦ ἐπῆλθε τοῖς πολεμίοις, καὶ κατὰ τύχην ὁμίχλης βαθείας ὑπιπεσούσης, τοῦ ὄρθρου ἅμα Ποστούμιός τε τοῖς ἐνεδρεύοντας ἐμβοήσας ἔβαλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων· καὶ τοῖς

A Itaq; Poplicola, ex libris Sibyllinis, placatis diis inferis, ludisq; ex oraculo Apollinis instauratis, & fiducia diuini numinis erecta ciuitate, iã ad hominum se conuertit minas. Magna enim belli moles & coitio hostium erat ante oculos. In Sabinis Appius Clausus erat vir pecuniosus & robore corporis imprimis strenuus, præcipue virtutis laude & eloquẽtia præcellẽs. Huic idẽ quod omnib. solet magnis viris, accidit vt premeretur inuidia. Æmuli ideo calumniabãtur pacis eũ esse autorem, vt auctis populi Romani opib. tyrannidẽ sibi & dominatũ quæreret in patria. Quos rumores sentiẽs se-
B cũdis aurib. populi accipi, seq; esse pacis turbatoribus & ferocibus exosum, timuit iudicio se committere. Verum quia factione amicorumque & necessariorum manu erat septus, conciuit seditionem. Ea mora belli distulit Sabinos. Quæ Poplicola non solum rescisceere laborans, sed faciem etiam flammamque addere seditioni, denuntiauit per homines idoneos Appio, putare se, quia bonus & integer vir foret, nõ debere eum, quanuis læsum grauius, pœnas à ciuibus suis expetere. Quod si vellet saluti suæ consulere, & relictis inimicis suis transfugere Romã, recepturum se eum
C vt ipsius virtus & dignitas populi Romani mereretur. Hæc Appio multum secum voluẽti in re necessaria visa sunt optima factu, ac consilio habito amicorum, quos plerosq; pariter in sententiam suam taxit, quod in Sabinis maxime paçatum erat, & ad placidam vitam modestamque compositũ, quinq; millia familiarum cum liberis & coniugib. Romam transtulit. Cuius præscius consilii Poplicola benigne & prompte excepit eos omni officiorum genere. Nam familiis mox ciuitatem dedit, singulisque agrum binum iugerum trans Anienem fluuium: Appio vigintiquinque iugera
D dedit, eumque inter patres legit, qui hũc gradum ad rempub. primum fecit. In quo quum specimẽ præbuisset prudentię, in principum dignationem peruenit, pollentesque habuit opes, & claram post se gentem Romę reliquit Claudiorum. At res Sabinas illorum migratione iam tranquillas non permiserunt homines populares quiescere & cõticescere, Appiũ vociferãtes quæ præsens non potuisset, perfecturũ exulẽ & hostẽ, ne persequantur illatas ab Romanis iniurias. Magno igitur agmine profecti, prope Fidenas considere: insidias etiã ante vrbẽ locauerũt, atq; in locis saltuosis & cauis duo millia militũ cõdiderunt. Prima luce paucos
E equites aperte cõstituerunt mittere prędatũ, quib. erat imperatũ, quũ propius vrbẽ prouecti essent, paulatim gradũ referre, dũ traxissẽt hostẽ ad locũ insidiarum. Hæc Poplicola eodẽ die cognouit ex perfugis. Itaq; confestim copias suas ad omnia instruxit & dispensauit. Nã gener eius Posthumius Balbus, qui ducebat secum tria millia militũ, primis tenebris profectus, insessis summis collib. sub quib. abdiderant sese Sabini, in occasionem imminebat. Collegę Lucretio cum expeditissimo quoque & impigerrimo ciuium iussit in agentes prædam impressionem dare equites, ipse cum reliquis
F copiis hostes à tergo cinxit. Forte obscura nebula prima luce exorta est, pariterque subsessores Posthumius magno clamore ex edito inuasit.

Lucretius in progressum equitatum suos immisit, Poplicola castra hostium adortus est. Vndique igitur pressi cæsiq; Sabini sunt. Qui in castris erant, eos, quum ne gladium quidem strinxissent, in fugam præcipites confestim Romani oppressere: quibus spes in perniciem vertit extremam. Nam incolumes alii alios rati, omissa pugna & acie, hi ex castris ad positos in insidiis, illi contra in castra properarunt ad hos, atque ex aduerso succurrerunt in effusos, ad quos confugiebant, & in quærentes auxilium, à quibus expectabant opem. Ne ad internecionem delerentur Sabini, sed aliqui superessent, propinquitas iis oppidi præstitit Fidenarum, præsertim qui ex castris dum caperentur, eruperunt. Qui Fidenas non tenuerunt, aut cæsi sunt, aut viui venerunt in hostium potestatem. Hanc victoriam, quanuis omnia magna Romani adscribere diis soliti sint, vnius consilio attribuerunt ducis, primumque hæc fuit post prælium vox militum, claudos, cæcos, & pene vinctos Poplicolam hostes ipsis obiecisse trucidandos. Etiam pecunia populus ex præda & captiuis corroboratus est. At Poplicola, mox vbi triumphauit, & sequentibus consulibus rempublicam tradidit, fato functus est, vitamque suam, quatenus assequi valet mortalitas, præter cæteros omnibus, quæ censentur bona & beata, consummauit. Populus quasi nullum virtutis præmium contulisset in viuum, sed omnia ei deberet, sciuit vt cadauer eius publico funere efferretur, in cuius honorem quadrantes singuli contulere. Matronæ seorsum concilio habito, ad singulare eius decus & laudem totum annum eum luxerunt. Ex plebiscito hic quoque in vrbe humatus est iuxta Veliam quam vocant, datumque toti eius stirpi ius huius sepulchri. Nunc tamen nemo ex familia conditur ibi, sed cadauer eo delatum deponunt. Tum ardentem facem quispiam tenens, eam tantum subiicit, mox retrahit, quare ius testatur sibi esse, sed abstinere se honore, inde mortuum tollunt.

A καὶ τοῖς περιπεπτωκόσι φῆκε τὸς πρὸς αὐτὸν ὁ Λυκρήτιος, καὶ Ποπλικόλας προσέβαλε τοῖς στρατοπέδοις τῶν πολεμίων πρώτη μὲν οὖν ἐκακοῦτο τὰ Σαβίνων καὶ διεφθείροντο. τοὺς δ' ἐνταῦθα μηδ' ἀμυνομένους, ἀλλὰ φεύγοντας, εὐθὺς ἔκτεινον οἱ Ῥωμαῖοι, τὴν ἐλπίδος αὐτοῖς ὀλεθριωτάτης γενομένης. σώζεσθαι γὰρ οἰόμενοι τοὺς ἑτέροις οἱ ἕτεροι, τῆς μάχης καὶ μόνον οὐ παρεσείοντο· ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐρυμνῶν πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, οἱ δὲ πάλιν ὡς ἐκείνους εἰς τὸ στρατόπεδον θέοντες, ἐναντίοι φεύγουσιν ἐπέπεσον πρὸς οὓς ἔφευγον, καὶ βοηθείας δεομένοις οὐκ ἤλπιζον αὐτοῖς βοηθήσειν. τὸ δὲ μὴ πάντας ἀπολέσαι τοὺς Σαβίνους, ἀλλὰ καὶ περιγενέσθαι τινάς, ἡ Φιδηνιατῶν πόλις ἐγγὺς οὖσα παρέσχε· καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὅθ' ἡλίσκετο, διεκπίπτουσιν. ὅσοι δὲ Φιδηνῶν δι' ἡμῶν ἔτον, διεφθάρησαν, ἢ ζῶντες ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν λαβόντων. τὸ δὲ κατόρθωμα Ῥωμαῖοι, καίπερ εἰωθότες ἅπασι τοῖς μεγάλοις ἐπιφημίζειν τὸ δαιμόνιον, ἑνὸς ἔργον ἠγνόουν τοῦ στρατηγοῦ γεγενέναι. καὶ τῶν μεμαχημένων πρῶτον ἐν ἀκοῇ, ὅτι χωλοὶς καὶ τυφλοὶς αὐτοῖς καὶ μόνον οὐ καθειρξας τοὺς πολεμίους Ποπλικόλας παρέδωκε χερσὶ τοῖς ξίφεσιν. ἐρρώσθη δὲ καὶ χρήμασιν ὁ δῆμος, ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. ὁ δὲ Ποπλικόλας, τόν τε θριαμβον ἀγαγών, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀποδεδειγμένοις ὑπάτοις παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθέως ἐτελεύτησεν, ὡς ἐφικτόν ἐστιν ἀνθρώποις μάλιστα τοῖς νενομισμένοις καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐκτελέσας. ὁ δὲ δῆμος ὥσπερ οὐδὲν εἰς ζῶντα τὴν ἀξίων πεποιηκώς, ἀλλὰ πᾶσιν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τετραρτημόριον ἕκαστος ὅτι τιμῆς συνεφέρεγκεν· αἱ δὲ γυναῖκες, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὰς συμφοιτήσασαι, διεπένθησαν ἐνιαυτὸν ὅλον ὅτι τῷ ἀνδρὶ πένθος ἔντιμον καὶ ζηλωτόν. ἐτάφη δὲ καὶ οὗτος τῶν πολιτῶν ἐνταφιασθέντων, ἐντὸς ἄστεος πρὸς τῷ καλουμένῳ Οὐελίᾳ, ὥστε καὶ νῦν τῇ ταφῇ μετεῖναι. νῦν δὲ θάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους. κομίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ καταθέντες. καὶ δᾷδά τις ἡμμένον λαβὼν ὅσον ὑπόνεγκεν. εἶτα ἀναιρεῖται· μαρτυρούμενος ἔργῳ τὸ ἀξίωμα, φείδεσθαι δὲ τῆς τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν.

Itaq; habet hæc collatio singulare quiddã, quod in nulla omnium quas descripsimus, reperias: q̃ alter fuerit alterius æmulus, alter testis. Cõsidera .n. q̃ Solõ de virtute emisit ad Crœsum elogium, anne Poplicolæ id citius quam Tello conueniat. Telli enim, quem ob honestam mortẽ, virtutem, & liberorum probitatẽ, fuisse pronunciauit beatissimũ, neq; ipse in carminib. suis vt viri boni fecit mentionẽ, neq; liberi eius, vel magistratus clarus fuit. Poplicola princeps autoritate & gloria ciuitatis Romanæ ob virtutem, dum viueret, fuit: & ad mortuũ ex clarissimis familiis & gentibus, vel nostra ætate, Poplicolæ, Messalæ, Valerii per annos sexcentos nobilitatis splendorẽ, sicut ad originẽ, referunt. Tellus, vt vir fortis, ordinibus non excedens, sed pugnans, est ab hostibus occisus: Poplicola verò cæsis hostibus, quod est quam ipsum cecidisse felicius, quum patriã in consulatu & imperio suo vidisset victricẽ, & honorẽ assequutus esset triumphassetq;, optatũ ab Solone & in cœlum elatum est exitum consequutus. Iam etiam ea quæ refellens Mimnernum de vitæ spatio exclamauit,

Mors mea ne careat lacrymis: linquamus amicis
Mœrorem, vt celebrent funera cum gemitu:

Ἀρ' οὖν ἴδιόν τι περὶ ταύτην σύγκρισιν ὑπάρχει, καὶ μὴ πάνυ συμβεβηκὸς ἑτέρᾳ τῇ ἀναγεγραμμένων, τὸ ἕτερον γεγενέναι μιμνῆ τοῦ ἑτέρου, τὸ ἕτερον δὲ, μάρτυν. ὅσα γὰρ ἐν ὁ Σόλων ἐξωίσκε περὶ εὐδαιμονίας ἀπόφασιν πρὸς Κροῖσον, ὡς Ποπλικόλᾳ μᾶλλον ἢ Τέλλῳ προσῆκε. Τέλλῳ μὲν γὰρ (οὐ εἶπε γεγονέναι μακαριώτατον δι' εὐπολεμίαν καὶ ἀρετὴν καὶ εὐτεκνίαν) ὅτ' αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασιν ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον ἔχει, οὔτε παῖδες, οὔτ' ἀρχή τις εἰς δόξαν ἦλθεν· Ποπλικόλας δὲ, καὶ ζῶν ἐπρώτευσε δυνάμει καὶ δόξῃ δι' ἀρετὴν, Ῥωμαίων, καὶ τεθνηκότος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις γένεσι καὶ γέμμασιν ἔτι καθ' ἡμᾶς Ποπλικόλαι, καὶ Μεσάλαι, καὶ Οὐαλέριοι, δι' ἓξ ἑξακοσίων τὴν εὐγενείας τὴν δόξαν ἀναφέρουσι. καὶ Τέλλος μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν τάξει μάχων καὶ μαχόμενος, κατέστρεψε· Ποπλικόλας δὲ, τοὺς μὲν πολεμίους κτείνας, ὃ τῶν πεσόν ἐστι, τὸν δὲ παρίδα νικῶν ὅτι ἴδοι, δι' ἑαυτοῦ ἄρχοντα καὶ στρατηγοῦντα, θριαμβεύσας, ἔτυχε τῆς ζηλωμένης ὑπὸ Σόλωνος καὶ μακαριζομένης τελευτῆς. ἔτι τοίνυν, αὐτοῖς περὶ Μίμνερμον αὐτῷ πῶς περὶ χρόνου ζωῆς ὅτι πεφώνηκε, Μηδέ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι Ποιήσαιμι θανὼν δῆρα καὶ κοναχάς

K

εὐδαίμονα τὸν Ποπλικόλαν ποιῆσ. τελευτήσας γὰρ, οὐ φίλοις οὐδ' οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ τῇ πόλει πάσῃ, μυρίαισι πολλαῖς, δάκρυα καὶ πόθον καὶ κατήφειαν ἐφ' αὑτῷ παρέσχεν. αἱ γὰρ Ρωμαίων γυναῖκες ἐπένθησαν αὐτὸν, ὥσπερ υἱὸν, ἢ ἀδελφὸν, ἢ πατέρα κοινὸν ἀποβαλοῦσαι. Χρήματα δ' ἰμείρειν μὲν ἔ-
" χειν φησὶν ὁ Σόλων, ἀδίκως ἢ πεπᾶσθαι. Οὐκ ἐθέλειν, ὡς
" δίκης ἐπούσης· Ποπλικόλᾳ δ' ὑπῆρχεν οὐ μόνον μὴ κακῶς πλουτεῖν, ἀλλὰ καὶ καλῶς αἰσχύνειν, εὖ ποιοῦντι τοὺς δεομένους. ὥστ' εἰ σοφώτατος ἀπέφαινε τῶν Σόλων, εὐδαιμονέστατος ὁ Ποπλικόλας. ἃ γὰρ εὔξατο τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνος, ὡς μέγιστα καὶ κάλλιστα, ταῦτα καὶ κτήσασθαι Ποπλικόλᾳ καὶ φυλάξαι χρωμένῳ μέχρι τέλους ὑπῆρξεν. ὅτι μὲν ὁ Σόλων κεκόσμηκε τὸν Ποπλικόλαν, τὸν Σόλωνα δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνος ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ δεδράγματι κάλλιστον ἀνδρὶ κοσμοῦντι δημοκρατίαν θέμενος, τῆς μὲν ἀρχῆς τὸν ὄγκον ἀφελὼν εὐμενῆ πᾶσι καὶ ἄλυπον κατέστησε, νόμοις τε πολλοῖς ἐχρήσατο τοῦ ἐκείνου. καὶ γὰρ ἀρχόντων καταστάσεως κυρίους ἐποίησε τοὺς πολλοὺς, καὶ τοῖς φεύγουσι δίκαιον ἐπικαλεῖσθαι τὸ δῆμον, ὥσπερ ὁ Σόλων τοῖς δικασταῖς, ἔδωκε. καὶ βουλὴν μὲν ἑτέραν οὐκ ἐποίησεν, ὥσπερ ὁ Σόλων, τὴν δ' οὖσαν αὔξησεν, ἀριθμῷ μικροῦ διπλασιάσας. ἥτε τῶν πραγμάτων ἐπὶ τοῖς χρήμασι κατάστασις ἐκεῖθεν ἦλθεν, ὅπως ἄρχων, μήτ' εἰ χρηστός ἐστιν, ἀφορολόγητος ἔχοι τὰ μείζω, μήτ' εἰ φαῦλος, ἀφορμὰς τοῦ ἀδικεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν χρημάτων κύριος γένοιτο. ὃ δὲ μισοτυραννοῦντα τῶν Ποπλικόλᾳ σφοδρότερον. εἰ γὰρ τις ἐπιχειρεῖν τυραννεῖν, ὁ μὲν ἀλόντι τὴν δίκην ἐπιτίθησιν, ὁ δὲ καὶ πρὸς τῆς κρίσεως αἰτεῖν δίδωσι συμμαρτυρούμενος τοῦ Σόλωνος ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῷ διδόντων τυραννεῖν, καὶ τῶν πολιτῶν οὐκ ἀκουσίως δεχομένων, ἀπεῖπεν. οὐ χεῖρον ἐπὶ ἀρχῆς καλὸν ὦ Ποπλικόλα, τὸ, λαβόντα τυραννικὴν ἀρχὴν, ποιῆσαι δημοτικωτέραν, καὶ μηδ' οἷς δέον ἔχοντα χρῆσθαι. καὶ τοῦτο δ'
" ἔοικε συνιδεῖν πρότερος ὁ Σόλων, ὅτι δῆμος ὢν δ' αὐ ἄρισα
" σιν ἡγεμόνα ἔσται ἔποιτο, Μητελίαν δυνάμενος, μήτε πιεζόμενος.
" ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος ἡ τῶν χρεῶν ἄφεσις, ἣ μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν ἐβεβαίωσε τοῖς πολίταις. οὐδὲν γὰρ ὄφελος νόμων ἰσότητα παρεχόντων, εἰ ἀφαιρεῖται τὰ χρέα τοὺς πένητας· ἀλλ' ὅπου μάλιστα χρῆσθαι τῇ ἐλευθερίᾳ δοκοῦσι, δουλεύουσι μάλιστα τοῖς πλουσίοις, ἐν τῷ δικάζειν καὶ ἄρχειν καὶ λέγειν, ὑπιτείνοντες καὶ ὑπαγορεύοντες. τούτου δὲ μεῖζον, ὅτι πάσῃ χρεῶν ἀποκοπῇ στάσεως ἐπομένης, ἐκείνη μόνη καθάπερ φαρμάκου τοῦ βαρβάρου μὴ ἰσχυρᾷ δ', χρησάμενος, δικαίως καὶ τὴν οὖσαν στάσιν ἔλυσε, τῇ τοῦ αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ· τῆς τοῦ πράγματος ἀδοξίας καὶ βαρβαρότητος τοῦ νομοθέτου· τῆς δὲ ὅλης πολιτείας, τῇ μὲν ἀρχῇ λαμπρότερος ὁ Σόλων· ἡγήσατο γὰρ καὶ οὐκ ἠκολούθησε, καὶ καθ' αὑτὸν, οὐ μετ' ἑτέρων, ἔπραξε τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κοινῶν· τῷ τέλει δ' ἄτερος δύστυχης καὶ ζηλωτός· τὴν μὲν γὰρ Σόλωνος πολιτείαν αὐτὸς ἐπεῖδε Σόλων καταλυθεῖσαν· ἡ δὲ Ποπλικόλα, μέχρι τῶν ἐμφυλίων πολέμων διεφύλαξεν ἐν κόσμῳ τὴν πόλιν. ὁ μὲν γὰρ ἅμα τῷ θεῖναι τοῖς νόμοις, ἀπολιπὼν ἐν ξύλοις καὶ γράμμασιν ἐρήμους τοῦ βοηθοῦντος, ᾤχετ' ἀπιὼν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν· ὁ δὲ μένων καὶ ἄρχων καὶ πολιτευόμενος, ἵδρυσε καὶ κατέστησεν εἰς ἀσφαλὲς τὴν πολιτείαν. ἐπὶ δ' ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν μέλλοντι κωλύσαι παραθορυβῶν, Πεισίστρατος ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἠπίθη,

A beatum Poplicolam efficiunt. Quippe morte ſua non amicis modò & familiaribus, verum etiam ciuitati toti, infinitis hominibus lacrymas, deſiderium, mœrorem ſui cauſa incuſſit. Nam matronæ Romanæ eum velut amiſſum filium vel fratrem vel communem parentem luxere,

Nõ ſperno nummos (inquit Solon) *ſi ſit poſſeſſio iuſta,*
At nolo iniuſtos.

quaſi imminente vindicta. Poplicolæ licuit nõ ſolum nõ improbe diuitem eſſe, ſed etiam bene merenti de inopibus impendere honeſte. Si ergo fuit omniũ Solon ſapientiſſimus, fuit beatiſſimus Po-
B plicola. Quæ enim illi bona pro maximis & pulcherrimis in votis fuerunt, norum Poplicola parandorum & fruendorum perpetuo ad fata vſque habuit facultatem. Ita ornauit Solon Poplicolam, viciſſim Solonem Poplicola. Exemplũ enim inſtituendi in rep. ſtatũ popularem pulcherrimum dedit, dum depoſito imperii faſtu, placidum illud & gratum concinnauit. Multis inſuper ex illius legibus vſus eſt. Nanque magiſtratuum creandorum arbitriũ populo dedit, & reis ad populũ ius prouocandi: ſicut Solon, ad iudices dedit. Curiam alteram, vt Solon, non inſtituit: ſed auxit præſentẽ, nu-
C merumq; pene duplicauit. Quæſtorũ ærarii inſtituendorum hęc fuit cauſa, vt conſul, nec, ſi bonus eſſet, à maiorib. rebus auocaretur, nec, ſi malus, ſubſidium haberet grauius lædendi, ſi in manu eius tã imperiũ quàm pecunia eſſet. At inſectatio tyrannidis fuit in Poplicola acerbior. Nam ſiquis tyrannidem moliatur, Solon pœnam infligit conuicto, hic ante iudicium interficere eum liberum fecit. Gloriatus optimo iure eſt Solõ quod quum vocarent ſe & res ipſę ad dominatũ, & ciues reciperent, non inuiti, recuſaſſe eum: non minor eſt Poplicolæ gloria, qui cõſulare imperium, quod tyrannicũ
D acceperat, reddiderit magis populare, neq; poteſtate quam obtinebat, quum liceret, ſit vſus. quod animaduertiſſe prior Solon videtur, qui ait,

Qui populum princeps gaudet retinere ſauentem,
Non nimium rigidus, non quoq; laxus erit.

Proprium Solonis æris alieni eſt condonatio, qua re potiſſimum libertatem ciuibus confirmauit. Nullum enim habent vſum leges æqualitatem inducentes, quam eripit æs alienũ pauperib. quum, vbi maxime vſurpare videntur libertatem, ibi maxime ancillentur diuitibus, in iudicando, in magiſtratibus gerendis, in dicendo aliorum obnoxii nutibus & ſerui. Iam hoc maius eſt, quod quum
E nouas tabulas ſemper excipiat ſeditio, his ſolis quaſi medicina, ancipiti illa quidem, ſed valida, adhibita, in tempore etiã exortam ciuilem diſcordiam diſcuſſerit, ſuaque virtute & exiſtimatione ipſius rei oppreſſerit infamiam & obtrectationem. Porrò omnium in rep. actionum exordio ſplendidior Solon. Dux enim fuit non comes, & per ſe ſine vllo ſocio res plurimas maximaſque in rep. geſſit. Alter ſine felix & beatus: ſiquidem Solonis remp. ipſe vidit Solon ſubrutam, Poplicolæ reſp. ciuitatem vſque ad arma ciuilia in decenti ordine conſeruauit. Ille leges ſimulatque perlatæ fue-
F runt, in ligneis relinquens ſcriptas tabulis auxilio deſtitutas, diſceſſit Athenis: hic remanens Romæ, imperans & remp. gerens, ſtabiliuit eam & in tuto collocauit. Iam illi vel cupienti Piſiſtratum, quũ præſenſiſſet, reprimere, facultas defuit,

tyrannidique ſuccubuit naſcenti : hic regnum A longo iam tempore pollens & præualens, extruſit & euertit, parem quidem virtutem & conſimilem adferens voluntatem, ſed fortuna & poteſtate ad virtutem efficaci vſus. Res bello geſtas Soloni ne illas quidem quæ actæ contra Megarenſes fuerunt, Daimachus Plataenſis (ſicut explanauimus) attribuit: at Poplicola maximis certaminibus, in quibus ipſe militis & ducis obiuit munera, victor euaſit. Præterea ad rempublicam capeſſendam Solon velut ludens, ſpecie aſſumpta inſani, quum cauſam Salaminis ageret, acceſſit: B hic à primordio iacta maximis de rebus alea, Tarquinio obiecit ſe, detexitque proditionem, & quatenus præcipuus autor fuit ſumendi de coniuratis ſupplicii, & ne elaberentur, non corpora tantum tyrannorum eiecit vrbe, ſed ſpem etiam incîdit. qui cum negotia, quæ certamen & animum & infeſtam flagitabant aciem, fortiter & acritet excepit, tum multo tractauit rectius ea quæ pacatam comitatem & conceſſionem poſtulabant blandam, Porſenā inuictum bello virum & horribilem ſcite conciliando & ad amicitiam traducendo. Quamuis obiicias hîc, Solonem A- C thenienſibus, quam amiſerant, recuperauiſſe Salamina: Poplicolam agro, quem tenebant Romani, deceſſiſſe. Atqui ſunt res ex temporibus ponderandæ præſentibus. Siquidem vir in republica verſatus, negotia, vt vnumquodque quàm commodiſſime teneat, non vno tractat modo, & parte dimittenda ſæpe ſeruauit totum, paruaque iactura conſequutus maiora eſt: ſicut vir ille, tunc relicto agro alieno, ſuum in perpetuum tenuit, & quibus grande erat vrbem retinere, his caſtra obſidentium ipſos acceſſionis adiecit. Permiſſa autem iudicio hoſtis controuerſia, & victoria relata, D cumulum accepit tantum, quo victoriam redemiſſet libenter. Etenim bellum Porſena diremit, & apparatum illis reliquit belli, virtutis & probitatis Romanorum ductus exiſtimatione quam impreſſit ei conſul.

ὁ τυραννίδος σωιζαμένης· ὅτι δ' βασιλείαν ἐρρύσαν ἐκ πολλοῦ ἤδη χρόνου κρατοῦσαν ἐξέβαλε καὶ κατέλυσεν, ἀρετὴν μὲν ἴσην καὶ προαίρεσιν ὁμοίαν παραφέρων, τύχῃ δ' καὶ δυνάμει τελεσιουργῷ πρὸς τὴν ἀρετὴν χρησάμενος. τῶν μὲν οὖν πολεμικῶν Σόλωνι μὲν οὐδὲ τὰ πρὸς Μεγαρεῖς Δαίμαχος ὁ Πλαταιεὺς μεμαρτύρηκεν, ὥσπερ ἡμεῖς διηλθομεν· Ποπλικόλας δ' τοὺς μεγίστους ἀγῶνας αὐτὸς καὶ μαχόμενος καὶ στρατηγῶν κατώρθωσε. καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, ὁ μὲν ἐν παιδιᾶς τινι τρόπῳ, καὶ προσποίημα μανίας ἀναλαβών, ὑπὲρ Σαλαμῖνος ἐρῶν προῆλθεν· ὁ δ' αὐτόθεν ἀναρρίψας τὸν περὶ μεγίστων κίνδυνον, ἐπῴκει Ταρκυνίῳ, καὶ τὴν προδοσίαν ἐφώρασε. καὶ τοὺς κολασθῆναι καὶ μὴ διαφυγεῖν τοὺς πονηροὺς ἀπιστάτας ἠξίωσε, οὐ τὰ σώματα μόνον τῶν τυράννων ἐξέβαλε τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἐξέκοψεν. οὕτω δ' καὶ τοῖς δεομένοις πράγμασιν ἀγῶνα καὶ θυμὸν καὶ ἀντίπαξιν ἐρρωμένως καὶ ἀτενῶς ἀπαντήσας, ἐπὶ βέλτιον ἐχρήσατο τοῖς ὁμιλίαις ἀπολέμου καὶ πειθοῦς ὑποκρούσης δεομένοις, Πορσήναν ἄμαχον δράσας καὶ φοβερὸν ἐμμελῶς προσαγαγόμενος καὶ μεταστήσας εἰς φιλίαν. κἄιτοι φήσαι τις ἂν ταῦτα, τὸν μὲν Σόλωνα πρεσβεύοντα δυναμένοις Ἀθηναίοις Σαλαμῖνα, Ποπλικόλαν δ' ἧς ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι χώρας ἀποστῆναι. δοῦ δ' πρὸς τοὺς ὑποκρινομένους χρειοῦς τὰς πράξεις θεωρῶν. ποικίλος γὰρ ὢν ὁ πολιτικὸς ὥ τρόπῳ τῶν ὄντων ἕκαστον ἀλληλῶν ὅτι μεταχειρίσασθαι, καὶ μέρεσι ἀφαιρέσει πολλάκις, ἔσωσε τὸ πᾶν, καὶ μικρὸν ἀποστάς, μείζονα ἔτυχεν. ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ ποτε τῆς μὲν ἀλλοτρίας χώρας ἀποστάς, ἔσωσε τὴν ἑαυτοῦ βεβαίως ἅπασαν· οἷς δ' ἐῶν μέγα τὴν πόλιν διαφυλάξαι, προσεκτήσατο τῶν πολιορκούντων στρατόπεδον. ὅτι δέ φασι τῷ πολεμίῳ δικαστῇ χρήσθαι, καὶ προσχρώμενος τῇ νίκῃ, προσέλαβεν ὅσα δι' ἀγαπητὸν ἐῶν νικῆσαι. καὶ γὰρ τὸν πόλεμον διέλυσε καὶ τὴν προσκοπὴν τοῦ πολέμου κατέλυσεν αὐθῆς, διὰ πίστιν ἀρετῆς καὶ καλοκἀγαθίας, ἐῶν ὁ ἄρχων ὑπὸ ἀπόντων ἐνεποίησεν αὐτῷ.

PLVTARCHI
vitæ comparatæ
THEMISTOCLIS ET CAMILLI.
THEMISTOCLES.

THEMISTOCLES obſcurioribus ad gloriam natalibus fuit. Patrem enim habuit Nicoclē minus clarum, ciuē Athenienſem, Phrearium curia, tribu Leontide. Genere materno nothum ferunt, vt oſtendunt hi verſus.

Abrotonum ſum Threſſa quidem, Græcis tamen illud, F
Dico Themiſtoclem me genuiſſe decus.

Cæterùm Phanias Themiſtoclis matrem Carinam, non Threſſam neque Abrotonum, ſed Euterpen prodidit nominatam. Neanthes præterea patriam ei Halicarnaſſum Cariæ attribuit. Quapropter quum nothi in Cynoſarges

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΜΙΛΛΟΥ.
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕῖς δ' τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμαυρότερα πρὸς δόξαν ὑπῆρχε· πατὴρ γὰρ ἦν Νεοκλέους ὁ τῇ ἄγαν ὀπιφανοῦς Ἀθήνησι, Φρεαρίου τῇ δήμου ἐκ τῆς Λεοντίδος φυλῆς· νόθος δ' πρὸς μητρὸς ὡς λέγουσιν.

Ἀβρότονον Θρῆσσα μὲν γὰρ ἔφυν, ἀλλὰ τεκέσθαι θρέψαν leg. ex Athen. 10 12
Τὸν μέγαν Ἕλλησιν φημὶ Θεμιστοκλέα.

Φανίας μὲν οὖν τὴν μητέρα Θεμιστοκλέους, ὁ Θρᾶτταν φησὶ Καρίνην, οὐδ' Ἀβρότονον ὄνομα ἀλλ' Εὐτέρπην ἀναγράφει. Νεάνθης δ' καὶ πόλιν αὐτῇ τῆς Καρίας Ἁλικαρνασσὸν προστίθησι, διὸ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες

σωτελεωτῶν, (τοῦτο δ' ἐστὶν ἔξω πυλῶν γυμνάσιον Ἡρακλέους, ἐπεὶ κἀκεῖνος οὐκ ἦν γνήσιος ἐν θεοῖς, ἀλλ' ἐνείχετο νοθεία δεδιὼς μὴ τὴν μητέρα θνητὴν οὖσαν) ἔπειθε τινὰς ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν δυγενεστάτων νεανίσκων, καταβαίνοντας εἰς Κυνόσαργες ἀλείφεσθαι μετ' αὐτοῦ. καὶ τούτου γενομένου, δοκεῖ πανούργως τὸν τῶν νόθων καὶ γνησίων διαφορισμὸν διελεῖν. ὅτι μὴν τοῦ Λυκομηδῶν γένους μετεῖχε, δῆλόν ἐστι. Τὸ γὰρ Φλυῆσι τελεστήριον, ὅπερ ἦν Λυκομηδῶν κοινόν, ἐμπρησθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, αὐτὸς ἐπεσκεύασε καὶ γραφαῖς ἐκόσμησεν, ὡς Σιμωνίδης ἱστόρηκεν. ἔτι δὲ παῖς ὤν, ὁμολογεῖται φορᾶς μεστὸς εἶναι, καὶ τῇ μὲν φύσει σωφρονεῖν, τῇ προαιρέσει δὲ μεγαλοπράγμων καὶ πολιτικός. ἐν γὰρ ταῖς διέσεσι καὶ σχολαῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων γενόμενος, οὐκ ἔπαιζεν, οὐδ' ἐρραθύμει, καθάπερ οἱ λοιποὶ παῖδες, ἀλλ' διείσκετο λόγοις τινὰς μελετῶν καὶ συνιστάμενος πρὸς ἑαυτόν. ἦσαν δὲ οἱ λόγοι κατηγορία τινὸς ἢ συνηγορία τῶν παίδων. ὅθεν εἰώθει λέγειν ὁ διδάσκαλος, ὡς Οὐδὲν ἔσῃ παῖ σὺ μικρόν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθὸν ἢ κακόν. ἐπεὶ καὶ τῶν παιδιῶν τὰς μὲν, ἡδοποιοὺς, ἢ πρὸς ἡδυλίαν τινὰ καὶ χάριν ἐλευθέριον ἀπουδαζομένας, ὀκνηρῶς καὶ ἀπροθύμως ἐξεμανθάνε· τῶν δὲ εἰς σύνεσιν ἢ πρᾶξιν λεγομένων, δῆλος ἦν οὐχ ὑποφερῶν παρ' ἡλικίαν, ὡς τῇ φύσει πιστεύων. ὅθεν ὕστερον ἐν ταῖς ἐλευθερίοις καὶ ἀστείαις λεγομέναις διατριβαῖς, ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων δοκιμώτων χλευαζόμενος, ἠναγκάζετο φορτικώτερον ἀμύνασθαι, λέγων ὅτι λύραν μὲν ἁρμόσασθαι καὶ μεταχειρίσασθαι ψαλτήριον οὐκ ἐπίσταται, πόλιν δὲ μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβὼν, ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἀπεργάσασθαι. καίτοι Στησίμβροτος, Ἀναξαγόραν τε διαχεῦσαι τὸν Θεμιστοκλέα φησὶ, καὶ περὶ Μέλισσον ἀσχολάσαι τὸν φυσικόν. οὐκ ἐν τῷ χρόνῳ ἁμαρτάνων. Περικλῆς γὰρ, ὃς πολὺ νεώτερος ἦν Θεμιστοκλέους, Μέλισσος μὲν ἀντιστρατήγει πολιορκουμένῃ Σαμίοις, Ἀναξαγόρας δὲ συνδιέτριβε. Μᾶλλον οὖν ἄν τις προσέχοι πῖς Μνησιφίλου, τὸν Θεμιστοκλέα τοῦ Φρεαρίου ζηλωτὴν γενέσθαι λέγουσιν, οὔτε ῥήτορος ὄντος, οὔτε τῶν φυσικῶν, καλουμένων φιλοσόφων, ἀλλὰ τὴν καλουμένην σοφίαν, οὖσαν δεξιότητα πολιτικὴν, καὶ δραστήριον σύνεσιν, ἐπιτήδευμα πεποιημένου καὶ διεσώζοντος, ὥστε αἵρεσιν οὐκ ἀδοξοχῆς ἀπὸ Σόλωνος, ἣν οἱ μετ' αὐτὸν δικανικοῖς μιξάντες τέχναις, καὶ μεταγαγόντες ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν ἄσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους, σοφιστὰς προσηγορεύθησαν. τούτῳ μὲν οὖν ἤδη πολιτευόμενος ἐπλησίαζεν· ἐν δὲ ταῖς πρώταις τῆς νεότητος ὁρμαῖς, ἀνώμαλος ἦν καὶ ἀστάθμητος, ἅτε τῇ φύσει καθ' αὑτὸν χρώμενος ἄνευ λόγου καὶ παιδείας ἐπ' ἀμφότερα μεγάλας ποιούμενος μεταβολὰς τῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ πολλάκις ἐξανισταμένῃ πρὸς τὸ χεῖρον, ὡς ὕστερον αὐτὸς ὡμολόγει, καὶ τοῖς τραχυτάτοις πώλοις, ἀρίστοις ἵπποις γίνεσθαι φάσκων, ὅταν μὴ πρὸς τύχωσι παιδείας καὶ καταρτύσεως. ἃ δὲ τούτων ἐξαρτῶντι ἔνιοι διηγήματα πλάττοντες, ἀποκηρύττειν μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, θάνατον δὲ τῆς μητρὸς ἐκθύσιον, ὅτι τῇ τοῦ παιδὸς ἀτιμίᾳ πρεπτοῦ γενομένης, δοκεῖ κατεψεύσθαι. καὶ τοὐναντίον εἰσὶν οἱ λέγοντες ὅτι τὰ κοινὰ πρᾶγμα ἀποβλέπων αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπεδείκνυε πρὸς τὴν θαλάτταν τὰς παλαιὰς τριήρεις ἐρριμμένας, καὶ παρεωραμένας, ὡς δὴ καὶ πρὸς τοὺς δημαγωγοὺς, ὅταν ἄχρηστοι γένωνται, τῶν πολλῶν ὁμοίως ἐχόντων. τάχα μέντοι καὶ νεανικῶς ἔοικεν ἅψασθαι τοῦ Θεμιστοκλέους τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ σφόδρα ἡ πρὸς δόξαν ὁρμὴ κρατήσαι· δι' ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς

A coirent (gymnasium id Herculis est extra mœnia, quòd nec ille, iustus deus, sed nothus ex genitrice esset mortali) induxit nonnullos Themistocles ex nobilitate iuuenes, vt se in Cynosarges comitarentur, secumq; vngerẽtur. Quare callidè videtur nothorũ & legitimorũ sustulisse discrimen. Cæterùm de stirpe fuisse eum Lycomedarũ in aperto est. Nã sacrarium apud Phlyenses, quod Lycomedarum commune erat, hic incensum à barbaris (vt autor est Simonides) instaurauit, tabulisq; ornauit. Constat puerum etiamnum ardoris animi plenum fuisse, indoles sapientẽ, studio ad res magnas propensum, natumq; ad remp. tractandam. Nam quod remissionis & otij à literis discendis dabatur, id non puerorũ more aliorũ per lusum & oscitantiam terebat, sed inueniebant orationes eũ secum meditantem & componentẽ. Argumentum orationum illarum accusatio erat aliqua, vel defensio puerorũ. Itaque præceptor dicere solebat, Tu nihil, fili, eris mediocre, sed omninò vel magnum lumen vel pestis. Quippe etiam disciplinas morales, vel ad voluptatem vel vrbanitatem exquisitas, segniter & lente arripiebat: quæ verò de prudentia vel actibus rerum tractarent, eas præ se ferebat præter ætatem, velut ingenio suo fretus, non aspernari. Vnde postmodũ quum derideretur ab iis qui videbantur liberalibus & vrbanis exculti exercitiis, cõpulsus est arrogantiore responso se tueri, lyræ se aptandæ tractandive psalterij esse rudem: sed vrbem, quam paruam accepisset & obscuram, claram & magnam reddere, id se tenere. Ostendit Stesimbrotus tamen Anaxagoræ fuisse Themistoclem auditorem. ac Melysso physico operam dedisse. Sed temporibus errat. nam contra Periclem, qui multo fuit Themistocle minor, quum obsideret ille Samum, Melissus prætor defendit eam: Anaxagoras autem cum Pericle vixit. Credẽdum ergo illis potius qui Themistoclẽ scribũt Mnesiphili Phreatii fuisse assecla. Fuit hic non orator, neq; ex secta philosophorum, quos physicos nominant, verùm eam quã sapientiã vocabãt, quæ scientia erat reip gerẽdæ, & prudẽtia negotiosa, amplexus est & tenuit velut sectam ex successione Solonis: quã sequentes cũ artibus confuderũt forensibus, & ab actu rerũ traiecerũt meditationẽ ad verba, vnde sophistæ sunt appellati. Cæterùm ad hũc, quũ iã accessisset ad remp. applicuit se. Primis iuuentutis motibus varius fuit & versatilis, solumq; suum sequebatur ingeniũ, nullis excultum literis vel disciplinis. Vnde magnas illud vtrãque in partem faciebat institutorum vitæ vicissitudines, declinabatque crebrò ad deteriorem: quod postea ipse confessus est, ferocissimos pullos iactãs, vbi rectè docti & formati fuerint, generosissimos euadere equos. Quas verò hîc nonnulli attexũt fabulas, abdicatũ à patre fuisse, matrẽ ex pueri infamia dolori imparẽ consciuisse sibi mortẽ, fictas arbitror. Et contra sunt qui dicant reuocantẽ eũ à repub. gerenda genitorẽ, ostẽdisse ei in littore maris veteres triremes abiectas & despectas: quòd pariter aduersus duces suos gerat se populus, quũ fructũ vltrà ex iis non capiat. Atqui mature & acriter eum negotia publica apparet illexisse, & impensè occupasse gloriæ cupiditatem: qua ab initio statim

impulsus ad ambiendum primatum graues substi- A
tit cum potentibus in repub.& principibus inimi-
citias, præ cæteris cũ Aristide Lysimachi, qui sem-
per ab eo dissentiebat. Et quidẽ videtur eius cum
hoc simultas iuuenile rudimẽtum habuisse. Amau-
it vterq;(vt Ariston philosophus scriptũ reliquit)
formosum Stesilaum, Cea oriundum. Hinc fuit
perpetuum inter eos&de rep.dissidium : veruntamen
vitæ &morum videtur dissimilitudo eam exaggerasse
distractionẽ. Nam Aristides quum mansueto
ingenio & probis esset moribus, neque in
repu. gerenda quicquam gratiæ populi daret, vel
gloriæ seruiret suę, sed omnia ad honestatem cum B
securitate & iustitia coniunctã dirigeret, non po-
terat facere quin incitanti ad multa populum, in-
gentesq; res nouanti Themistocli, quo incremen-
tum eius reprimeret, subinde repugnaret. Dicitur
amore gloriæ inflammatus adeo insano, & rerum
perpetrandarum magnarum præ ambitione fuis-
se, vt iuuenis planè quum aduersus barbaros pu-
gnatum apud Marathonem esset, & res gestę cele-
brarẽtur Miltiadis, cerneretur cogitabundus ple-
runque, noctes exigeret insomnes, & consuetas
compotationes intermitteret, diceretq; percun-
ctantibus & stupentibus vitæ suæ vicissitudinem,
somnum sibi adimere Miltiadis trophæum. Reli- C
qui enim calcem belli arbitrabantur esse cladem
ad Marathonem barbarorum, Themistocles verò
certaminum exordium maiorum, ad quæ se ipse
accingebat assidue ad Græciam protegẽdam, im-
pendentiaq; longe prospiciens, ciuitatem exerce-
bat. Ac primùm vectigal Laureoticum ex argenti
metallis partientibus de more inter se Athenien-
sibus, solus sustinuit ad populum ferre, vt hac o-
missa diuisione, triremes ea pecunia ad bellum
Aegineticum armarẽt. Hoc enim vigebat in Græ-
cia maxime, obtinebantque numero nauium Ae- D
ginetæ pelagus. qua de causa eos facilius induxit.
Neque Darium vel Persas (nam aberant hi pro-
cul, nec pro certo timebant venturos) ostentauit,
verùm ciuium in Aeginetas acerbitate & æmula-
tione abusus in tempore est ad apparatum. Siqui-
dem ex ea pecunia centum triremes, quæ cum
Xerxe depugnauerunt, paratæ sunt. Mox deduc-
ens & detrahens paulatim ciuitatem ad mare,
quasi terra ne cum paribus quidem comparari va-
lerent, viribus autem naualibus cum barbaros re-
primere, tum Græciæ possent iura dare, pro stata-
riis peditibus, (vt ait Plato) nauticos eos & pelagi-
cos homines reddidit: præbuitq; ansam sui calu- E
mniandi, lancea & clypeo Themistoclem ciuibus
extorto, populum Athenienſem scalmo & remo
alligasse. Hoc designauit victo (vt tradit Stesim-
brotus) Miltiade, qui opposuerat se ei. Hisce re-
bus syncerum statum & purum reip. polluerit nec-
ne, id spectet ad philosophos fortasse disquirere.
Nam illo certe tempore allatam Græciæ ex mari
incolumitatem, atque vrbem Athenienſem, quæ
fuit deleta, fuisse à triremibus erectã, cũ alia tũ ipse
testatus est Xerxes. Quippe legionibus adhuc in-
tegris terrestribus, vt victus nauali est pugna, tan-
quã impar hostibus consciuit fugã: Mardoniumq; F
(vt equidem censeo) magis ad sustinendos à per-
sequẽdo se Græcos quam ad subiugãdos reliquit.

τοῦτο δὲ ἐφιέμενος, ἵνα μὴ ὑφίσταιτο τοῖς πρὸς τοὺς δυνα-
μένους ἐν τῇ πόλει καὶ προστατοῦντας ἀπιστίας. μάλιστα
δ' Ἀριστείδῃ τῷ Λυσιμάχου, τῷ ἐναντίῳ ἀεὶ παρεκόμενον αὐτῷ·
καίτοι δοκεῖ πᾶσιν ἡ πρὸς τοῦτον ἔχθρα μειρακιώδη λαβεῖν ἀρχήν.
ἠγάθησαν γὰρ ἀμφότεροι τοῦ καλοῦ Στησίλεω, Κηΐου ὄντος, οὗ Ἀριστων ὁ φιλόσοφος
ἱστόρηκεν. ἐκ δὲ τούτου διετέλουν καὶ περὶ τὰ δημόσια στασιάζοντες. οὐ μὴν ἀλλ' ἡ τῶν βίων καὶ ἡ τῶν τρόπων ἀνομοιότης ἔοικεν αὐξῆσαι τὴν διαφορά. πρᾶος γὰρ ὢν φύσει καὶ καλοκἀγαθικὸς τὸν τρόπον ὁ Ἀριστείδης, καὶ πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν, οὐδὲ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βελτίστου μετ' ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης, ἠναγκάζετο τῶν Θεμιστοκλῆ, τὸν δῆμον ἐπὶ πολλὰ κινοῦντι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντι καινοτομίας, ἐναντιοῦσθαι πολλάκις, ἐνιστάμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὔξησιν. λέγεται γὰρ οὕτω παῖς φοιτᾶν πρὸς δόξαν εἰς, καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἐρασής, ὥστε νέος ὢν ἔτι, τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης, καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβοηθείσης σπουδὴν ἔχειν τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰς νύκτας ἀγρυπνεῖν, καὶ τοῖς πότοις παραιτεῖσθαι τοὺς συνήθεις, καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θαυμάζοντας τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολήν, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἐάσῃ ὁ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πέρας ᾤοντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἧτταν εἶναι, Θεμιστοκλῆς δ' ἀρχὴν μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οἷς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειφεν ἀεὶ, καὶ τὴν πόλιν ἤσκει, πόρρωθεν ἤδη προσδοκῶν τὸ μέλλον. καὶ πρῶτον μὲν τὴν Λαυρεωτικὴν πρόσοδον ἀπὸ τῶν ἀργυρείων μετάλλων ἔθος ἔχοντων Ἀθηναίων διανέμεσθαι, μόνος εἰπεῖν ἐτόλμησε παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον ὡς χρὴ τὴν διανομὴν ἐάσαντας, ἐκ τῶν χρημάτων τούτων κατασκευάσασθαι τριήρεις ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰγινήτας πόλεμον· ἤκμαζε γὰρ οὗτος ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα, καὶ κατεῖχον οἱ Αἰγινῆται πλήθει νεῶν τὴν θάλασσαν. ἢ καὶ ῥᾷον Θεμιστοκλῆς συνέπεισεν, οὐ Δαρεῖον, οὐδὲ Πέρσας (μακρὰν γὰρ ἦσαν οὗτοι, καὶ δέος οὐ πάνυ βέβαιον ὡς ἀφιξόμενοι παρεῖχον) ἐπιστείων, ἀλλὰ τῇ πρὸς Αἰγινήτας ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν πολιτῶν ἀποχρησάμενος εὐκαίρως ἐπὶ τὴν παρασκευήν. ἑκατὸν γὰρ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριήρεις, αἳ καὶ πρὸς Ξέρξην ἐναυμάχησαν. ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ἀνάγων καὶ καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν ὡς τὰ πεζὰ μὲν οὐδὲ τοῖς ὁμοίοις ἀξιομάχους ὄντας, τῇ δὲ ἀπὸ τῶν νεῶν δυνάμει καὶ πρὸς βαρβάρους ἀμυνάσθαι, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀρχὴν δυναμένους, ἀντὶ μονίμων ὁπλιτῶν (ὥς φησι Πλάτων) ναύτας καὶ θαλαττίους ἐποίησε καὶ διαβολὴν καθ' αὑτοῦ παρέσχεν, ὡς ἄρα Θεμιστοκλῆς τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος, εἰς ὑπηρέσιον καὶ κώπην συνέστελε τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον. ἔπραξε δὲ ταῦτα Μιλτιάδου κρατήσαντος ἀντιλέγοντος, ὡς ἱστορεῖ Στησίμβροτος. εἰ μὲν δὴ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ καθαρὸν τοῦ πολιτεύματος ἔβλαψεν, ἢ μὴ, ταῦτα πράξας, ἔστω φιλοσοφώτερον ἐπισκεπτέον. ὅτι δὲ ἡ τότε σωτηρία τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε, καὶ τὴν Ἀθηναίων πόλιν λυθεῖσαν ἔστησαν αἱ τριήρεις ἐκεῖναι, πάντες ἴσμεν, καὶ Ξέρξης αὐτὸς ἐμαρτύρησε. τῆς γὰρ πεζικῆς δυνάμεως ἀθραύστου διαμενούσης, ἔφυγε μετὰ τὴν τῶν νεῶν ἧτταν ὡς οὐκ ὢν ἀξιόμαχος. καὶ Μαρδόνιον ἐμποδὼν εἰς τοῖς Ἕλλησι τῆς διώξεως μᾶλλον ἢ δουλωσόμενον, αὐτοῖς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖν, κατέλιπεν.

ἄτονον ὑπ' γεγονέναι χρηματιζῶν οἱ μὲν φασὶ δι' ἐλευθεριότητα· (καὶ γὰρ Φιλοδοτίμῳ ὄντα καὶ λαμπρῶς ἐν τοῖς περὶ τοὺς ξένους δαπανώμενος, ἀφθόνου δεῖσθαι χορηγίας) οἱ δὲ τοὐναντίον γλισχρότητα πολλῷ καὶ μακρολογίαν κατηγορεῖν, ὡς καὶ τὰ πεμπόμενα τῶν ἐδωδίμων πωλοῦντος. ἐπεὶ δὲ Φιλίδης ὁ ἱπποτρόφος αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶλον οὐκ ἔδωκεν, ἠπείλησε τὸν οἶκον αὐτοῦ παχὺ ποιήσειν δουράτειον ἵππον· αἰνιττόμενος ἐγκλήματα συγγενικὰ καὶ δίκας τοῦ δυθεράπτου τοῖς οἰκείοις τινὰς παρέξειν. τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ πρὸς τὸ ὑπερέβαλεν, ὥστ' ἔτι μὲν νέος ὢν καὶ ἀφανὴς, Ἐπικλέα τὸν ἐξ Ἑρμιόνης κιθαριστὴν σπουδαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, σκληραρῆσαι μελετᾶν παρ' αὐτῷ, φιλοτιμούμενος πολλοὺς τὴν οἰκίαν ζητεῖν καὶ φοιτᾶν παρ' αὐτῷ. εἰς δ' ὀλυμπίαν ἐλθὼν, καὶ δεξαμενὴ ὡς Κίμωνι τοῖς δεῖπνα καὶ σκηνὰς, καὶ τὴν ἄλλην λαμπρότητα καὶ τὴν δαπάνην, οὐκ ἤρεσκε τοῖς Ἕλλησιν. ἐκείνῳ μὲν γὰρ ὄντι νέῳ καὶ ἀπ' οἰκίας μεγάλης ᾤοντο δεῖν τὰ τοιαῦτα συγχωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνώριμος γενόμενος, ἀλλὰ καὶ δοκῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων παρ' ἀξίαν ἐπαίρεσθαι τοῖς σώφρονιστὴν ἀλαζονείαν. ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς, μεγάλῳ ἤδη τότε σπουδῇ καὶ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος. καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε, τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα, Θεμιστοκλῆς Φρεάριος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς ἐπήρμοττε, τοῦτο μὲν, ἑκάστου τῶν πολιτῶν τοὔνομα λέγων ἀπὸ στόματος, τοῦτο δὲ, κοινῇ ἀσφαλῆ τοῖς συμβολαῖς παρέχων ἑαυτόν. ὡς τοῦ ποτε καὶ πρὸς Σιμωνίδην τὸν Χῖον εἰπεῖν, αἰτούμενόν τι τῶν οὐ μετεῖχεν παρ' αὐτοῦ στρατηγοῦντος, ὡς οὔτ' ἀκόλουθος ἂν ἐγένετο ποιητὴς ἀγαθὸς ᾄδων παρὰ μέλος, οὔτ' αὐτὸς ἀστεῖος ἄρχων παρὰ νόμον χαριζόμενος. πάλιν δέποτε τὸν Σιμωνίδην ἐπισκώπτων ἔλεγε νοῦν οὐκ ἔχειν, Κορινθίοις μὲν λοιδορούμενος μεγάλην οἰκοῦσαν πόλιν, αὐτὸς δὲ ποιούμενον οἰκόνας, οὕτως ὄντας αἰσχροὺς τὴν ὄψιν. αὐξόμενος δὲ, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων, τέλος κατεστάσατο καὶ μετέστησεν ὀστρακισμῷ τὸν Ἀριστείδην. ἤδη δὲ τοῦ Μήδου καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τῶν Ἀθηναίων βουλομένων τοῦ στρατηγοῦ, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκόντας ἐκστῆναι τῆς στρατηγίας λέγουσιν, ἐκπεπληγμένους τὸν κίνδυνον· Ἐπικύδην δὲ τὸν Εὐφημίδου, δημαγωγὸν ὄντα δῆμον μὲν εἰπεῖν, μαλακὸν δὲ τὴν ψυχὴν καὶ χρημάτων ἥττονα, τῆς ἀρχῆς ἐφίεσθαι καὶ κατέσφ' ἐπίδοξον εἶναι τῇ χειροτονίᾳ. τὸν οὖν Θεμιστοκλέα, δείσαντα μὴ τὰ πράγματα διαφθαρεῖν πρὸς τὰς ἡγεμονίας εἰς ἀκόλουθον ἐμπεσούσης, χρήμασι τὸν Φιλοτιμίαν ἐξωνήσασθαι τὸν Ἐπικύδου. ἐπαινεῖται δ' αὐτὸς καὶ τὸν τοῦ δίγλωσσον ἔργον ἐν τοῖς περὶ Θεῖν ὑπὸ βασιλέως ἐπὶ γῆς καὶ ὕδατος αἴτησιν. ἑρμηνέα γὰρ ὄντα συλλαβὼν διὰ ψηφίσματος, ἀπέκτεινεν ὅτι φωνὴν Ἑλληνίδα βαρβάροις τοῖς γράμμασι τολμήσειν χρῆσαι. ἐπὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἄρθμιον τὸν Ζελείτην. Θεμιστοκλέους γὰρ εἰπόντος, καὶ τοῦτον εἰς τοὺς ἀτίμους καὶ παῖδας αὐτοῦ καὶ γένος ἐνέγραψαν, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς τοὺς Ἕλλησας ἐκόμισε. μέγιστον δὲ πάντων ὃ καταλύσαι τοὺς Ἕλλησι κοινὸς πολέμους, καὶ διαλλάξαι τὰς πόλεις ἀλλήλαις, πείθοντα τὰς ἔχθρας διὰ τὸν πόλεμον ἀναβαλέσθαι. τοῦτο δὲ καὶ Χίλεον τὸν Ἀρκάδα μάλιστα συναγωνίσασθαι λέγουσι. τοῦ δὲ λαβὼν ὑπὲρ τὴν ἀρχὴν, οὐδὲ μὲν ἐπεχείρει τὰς πόλεις ἐμβιβάζειν εἰς τὰς

A Quærendæ pecuniæ oppidò fuisse cum intentum alij ob munificentiam affirmant. Quum enim assidue immolaret, atque in excipiendis esset splendidus hospitibus, magna facultate pecuniæ eum opus habuisse. Alii contrà nimias sordes exprobrant & malignitatem eius, vt qui etiam missitata cibaria venundaret. Quum à Philide, qui equos alebat, pullũ flagitasset, deneganti minitatus est breui se domum eius ligneum equum effecturũ. obscurè significans, crimina se familiaria & lites ei aduersus quosdam necessarios misturum. Cupiditate gloriæ omnes superauit mortales. Itaque B iuuenis etiamdum & nouus maximis precibus ab Epicle Hermionensi citharista, quem magno in honore Athenienses habebant, vt attem exerceret apud se contendit: id cupiens, frequẽtes vt domum suam quærerent & celebrarent. Ad solenne Olympiacum profectus, quum conuiuiis, tabernaculis, reliquoque nitore & apparatu certaret cũ Cimone, offensionem cõcitauit in se Græcorum. Nempe illi quidem ea concedenda & iuueni & nobili putabant: at hic nouus homo, qui indigne supra fortunas suas tollere spiritus videbatur, etiã insolentiæ incurrit crimen. Victor quoq; fuit choragus certantibus tragœdis, quo tempore hi ludi C erant ingentis studii & concertationis. Cuius victoriæ tabulam dedicauit cum hac inscriptione, Themistocles Phrearius choragus erat, Phrynichus docebat, Adimantus præsidebat. At erat plebi acceptus, partim quod omnes ciues nominibus suis salutaret sine nomenclatore, partim quòd integrum iudicem præberet se in contractibus. Ac Simonidi Chio aliquid iniqui ab ipso prætore postulanti respondit, non fore ipsum bonum poetã, si præter modos caneret, nec se, si præter leges quid largiretur, magistratum probatum. Alio tempore D deridens Simonidem, insanire dixit eum, quòd Corinthios, qui magnam incolerent vrbem, conuitio prosciderret: quum sibi imagines faceret, qui tam fœda esset facie. Quum opes eius assurgerent, & esset populo gratus, tandem Aristidem, inuidia ei conflata & factione sua oppressit, atque in exilium decennale exegit. Postquam petiit iam Græciam Medus, consultantibus de imperatore Athenienſibus, fama est cæteros, periculi magnitudine deterritos, vltrò petitionem imperii abiecisse: Epicydem verò Euphemidis filium concionatorem, hominem disertum quidem, sed animo imbellem & venalem, competitorem imperii ei fuisse & omnium opinione obtenturum suffragiis: Themistoclem proinde veritum ne omnia pessum irent, si esset prętor iste designatus, vt abstineret à petendo, nummis ab Epicyde redemisse. Cõmẽdatur item factũ eius in interpretem, qui cum E regis legatis venerat ad terram & aquã postulandam missus. Illum enim ex plebiscito comprehẽsum necauit, quòd sermone Græco mandata edere barbarorum fuisset ausus. Iam illud de Arthmio Zelite. Huic enim & liberis progenieiq; eius, quòd aurum à Medis ad Græcos deportasset, ex Themistoclis sententia est infamia irrogata. Maximũ fuit omnium, quòd bella Græciæ intestina extinxerit, cõtẽtioneiq; eorũ diremerit mutuas, suadẽs vt supẽderẽt belli causa simultates. Quà in re egregiũ F sociũ habuisse memoratur Chileũ Arcadẽ. Suscepto ducatu, ex tẽplo parauit ciues in naues imponere

ἴον Palmer.

nere autorq; ciuitati fuit vt deserta vrbe quam remotissime à Græcia occurrerent barbaro classe. Cæterùm reclamantibus multis, eduxit in Tempe cum Lacedæmoniis ingentes copias, vt eo loco defenderent Thessaliam nondum cum Medis (vt putabant) sentientem. Sed quum illinc essent re infecta reuersi, & Thessalorum ad regem defectione, omnia in partes Medorum ad Bœotiam vsque discessissent, tunc consiliũ de mari Themistoclis cœperunt probare Athenienses. Ita mittitur cum classe ad Artemisium vt fauces illas tueretur. Hic Græcis Eurybiadi & Lacedæmoniis deferentibus imperium: Athenienſibus autem, quòd nauium numero reliquos vincerent fermè vniuersos, detrectantibus, aliis parere, perspiciẽs Themistocles discrimen, cum ipse cessit Eurybiadi imperio, tum Athenienses placauit, recipiens iis, si se viros fortes præberent in bello, effecturũ se vt Græci vltrò summam rerum ipsis essent in posterum delaturi. Quare apparet potissimam causam eum Græciæ fuisse salutis, & præcipue ad gloriam Athenienses prouexisse, vt qui virtute hostibus, sociis antecelluerint facilitate. Vt verò classis barbarorũ Aphetas applicuit, expauescens multitudinẽ Eurybiades, frontẽ obtinentium nauiũ aliasq; accipiens supra Sciathũ ducentas, circumuehi statuit quamocyssime, in interiorem Græciam se recipere, & quamproximè tenere Peloponnesum, atque sic classi pro subsidio terrestres copias circumfundere, quòd vires regis maritimas censeret insuperabiles. Hic metuentes Eubœi ne à Græcis desererentur, miserunt cum ingenti summa pecuniæ Pelagontem ad colloquendum occultè cum Themistocle. Quam vbi ille accepit, dedit eam (vt tradit Herodotus) Eurybiadi. Quum autẽ ex ciuibus reluctaretur ei Architeles, qui sacræ nauis erat trierarchus: pecuniæ verò, quã præberet sociis naualibus, inops, properaret se cum naue subducere, incendit in eũ vehementius Themistocles ciues, vt concursu facto, cœnam eius diriperent. Quare attonito Architeli, ac grauiter id ferenti, mittit in cista Themistocles panem & carnes in cœnam, subiicitq; argenti talentum in fundo, adhortans vt in præsenti cœnet, & postero die socios nauales curæ habeat: sin minus, laceraturũ ostendit ipsum se ad ciues, quasi nummos ceperit à barbaris. Hæc Lesbius Phanias memorat. Prælia quæ id temporis inita cum barbarorum classe fuerunt, nõ magnopere decreuerunt ad summam belli, sed ad experientiam magno fuerunt Græcis momento, re ipsa doctis, in ipso discrimine neque numerum nauium, neque speciem vel splendorem insignium, neque insolentes vlulatus, aut barbaricas cantilenas, viris cominus congredi doctis, atq; ad dimicandum animatis horribiles esse: verùm oportere istis contemptis ipsa petere corpora, collatisque manibus aduersus illa dimicare. Quod intelligens Pindarus, rectè de pugna ad Artemisium commissa videtur dixisse,

Cecropidæ clarum libertatis posuere fundamentum.

Quippe pars est audacia victorię. Artemisium autẽ Eubœę est supra Hestiẽ ad Boreã expansum littus, cuius ex aduerso maxime est ex ditione quę paruit Philocteti, Olizon. Fanũ habet non amplum Dianæ orientalis cognomine. Ei est lucus circũiectus,

A τειήρεις, καὶ τὴν πόλιν ἔπεισεν ἐκλιπόντας, ὡς προσωτάτω τῆς Ἑλλάδος ἀπωμοσάμενα τῷ βαρβάρῳ καὶ θάλασσαν. ἐνισταμένων δὲ πολλῶν, ἐξήγαγε πολλὴν στρατιὰν εἰς τὰ Τέμπη μετὰ Λακεδαιμονίων, ὡς αὐτόθι προκινδυνεύσων τὴν Θεσσαλίας, οὔπω τότε μηδίζειν δοκούσης· ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι, καὶ Θεσσαλῶν βασιλεῖ προσχωρούντων, ἐμήδιζε τὰ μέχρι Βοιωτίας, μᾶλλον ἤδη τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέχον οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πέμπεται μετὰ νεῶν ἐπὶ Ἀρτεμίσιον τὰ στενὰ φυλάξων. ἔνθα δὴ τῶν μὲν Ἑλλήνων Εὐρυβιάδῃ καὶ Λακεδαιμονίοις ἡγεμονεύειν κελευόν-
B των, τῶν δὲ Ἀθηναίων, ὅτι πλήθει τῶν νεῶν συμπνυστὰς ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ὑπεφέβοντο, οὐκ ἀξιούντων ἑτέροις ἕπεσθαι, σκυθρωπὸν τὸν κίνδυνον ὁ Θεμιστοκλῆς, αὐτός τε τὴν ἀρχὴν Εὐρυβιάδῃ παρῆκε, καὶ κατεστόρεσε τοὺς Ἀθηναίους. ὑπισχνούμενος αὐ ἄνδρες ἀγαθοὶ φανεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον ἐκείνας αὐτοῖς παρέξειν εἰς τὰ λοιπὰ πειθομένους τοῖς Ἕλλησι. δι' ὃν δόξης τῆς σωτηρίας αἰτιώτατος γενέσθαι τῇ Ἑλλάδι, καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους προσαγαγὼν εἰς δόξαν, ὡς ἀνδρείᾳ μὲν, τῶν πολεμίων, δι' γνωμοσύνῃ δ', τῶν συμμάχων πειθομένους. ἐπεὶ δὲ τοῖς ἀφέταις τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου προσμίξαν-
C τος, ἐκπλαγεὶς Εὐρυβιάδης τὸ κατὰ στόμα νεῶν τὸ πλῆθος, ἄλλας δὲ πυθανόμενος ἀφικνεῖσθαι ὑπὸ Σκιάθου κύκλῳ πεπλεῖν, ἐβούλετο τὴν ταχίστην εἴσω τῆς Ἑλλάδος κομιθεὶς, ἅψασθαι Πελοποννήσου, καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν ταῖς ναυσὶ προσπεβαλέσθαι, πανταχόθεν ἀπροσόμαχον ἡγούμενος τὴν κατὰ θάλατταν δύναμιν βασιλέως, δείσαντες οἱ Εὔβοες μὴ ὀφαῖς οἱ Ἕλληνες προέωνται, χρύφα τῷ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο, Πελαγόντα μετὰ χρημάτων πολλῶν πέμψαντες· ὃν λαβὼν ἐκείνος, ὡς Ἡρόδοτος ἱστόρηκε, τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιάδην ἔδωκεν. ἀναθυμουμένου δ' αὐτῷ μάλιστα τῶν πολιτῶν Ἀρ-
D χιτέλους, ὃς ἦν μὲν ὅτι τῆς ἱερᾶς νεὼς τριήραρχος, οὐκ ἔχων δὲ χρήματα τοῖς ναύταις χορηγεῖν, ἔπαυδεν ἀποπλεύσας· παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς πολίτας ἐπ' αὐτὸν, ὥς τε τὸ δεῖπνον ἁρπάσαι συνωργασμένους. τοῦ δὲ Ἀρχιτέλους ἀθυμοῦντος ὅτι τούτῳ καὶ βαρέως φέροιτο, εἰσέπεμψε Θεμιστοκλῆς πρὸς αὐτὸν ἐν κίστῃ δεῖπνον ἄρτων καὶ κρεῶν, ὑποθεὶς κάτω τάλαντον ἀργυρίου, καὶ κελεύσας αὐτόν τε δεῖπνεῖν ἐν τῷ παρόντι, καὶ μὴ ἡμέραν ὅτι μελησείειν τῶν τριηρειτῶν· εἰ δὲ μὴ, καταβοήσειν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολίτας ὡς ἔχοιτο ἀργυρίου παρὰ τῶν πολεμίων. ταῦτα μὲν οὖν Φανίας ὁ Λέσβιος εἴρηκεν. αἱ δὲ μνήμαι τότε πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων ἀεὶ τὰ στενὰ μάχας, κρίσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα μεγάλην οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρᾳ, μάλιστα τοὺς Ἕλλησιν ὤνησαν. ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδαχθέντας ὡς οὔτε πλήθη νεῶν, οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπτοήθημεν, οὔτε κραυγαὶ κομπώδεις, οὔτε βάρβαροι παιάνες, ἔχουσι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπιστημένοις εἰς χεῖρας ἰέναι, καὶ μάχεσθαι τολμῶσιν· ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονοῦντας, ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι, καὶ πρὸς ἐκείνα παρατάττεσθαι συμπλακέντας. ὃ δὴ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς ἔοικε συνιδὼν, ὅτι τῆς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ μάχης εἰπεῖν, ὅτι παῖδες Ἀθηναίων ἐβάλοντο φαεινὰν κρηπῖδα ἐλευθερίας. ἀρχὴ γὰρ οὕτως τοῦ νικᾶν, τὸ θαρρεῖν. ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμίσιον ὑπὸ τὴν Ἑστιαίαν αἰγιαλὸς εἰς βορέαν ἀνατεταμένος· ἀντιτείνει δὲ αὐτῷ μάλιστα τῆς ὑπὸ Φιλοκτήτη χώρας λεγομένης Ὀλιζών. ἔχει δὲ ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ὅτι κλῆσιν Ἐφεσηνάας, καὶ δένδρα περὶ αὐτῷ πέφυκε,

καὶ τὴν πλατὺ κύκλῳ λίθῳ λευκῷ πεπήγασι. ὁ δὲ λίθος τῇ χειρὶ τριβόμενος, καὶ χρόαν καὶ ὀσμὴν κροκίζουσαν ἀναδίδωσιν. ἐν μιᾷ δὲ τῶν πλακῶν ἐλεγεῖον κοῦ τόδε γεγραμμένον,

Γαυτοδαπῶν ἀνδρῶν νικεὰς Ἀσίης ἀπὸ χώρας.
Γαῖδες Ἀθηναίων τῷ δέ ποτ' ἐν πελάγει
Ναυμαχίην δαμάσαντες, ἐπεὶ κρατὸς ὤλετο Μήδων,
Σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένῳ Ἀρτέμιδι.

δείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ πέριξ γῇ κόνιν τεφρώδη καὶ μέλαναν ἐκ βάθους ἀναδιδοὺς, ὥστε πυρίκαυτον, ἐν ᾧ τὰ ναυάγια καὶ νεκροὺς καῦσαι δοκοῦσι. τῶν μὲν οὖν περὶ Θερμοπύλας εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον ἀπαλλαγέντων, πυθόμενοι Λεωνίδαν τε κεῖσθαι, καὶ κρατεῖν Ξέρξαν τῶν κατὰ γῆν παρόδων, εἴσω τῆς Ἑλλάδος ἀνεκομίζοντο, τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ πᾶσι τεταγμένων, καὶ δι' ἀρετὴν μέγα τοῖς πεπραγμένοις φρονούντων. παραπλέων δὲ τὴν χώραν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἢ κατάρασθαι ἀναγκαίας καὶ καταφυγὰς ὁρᾶν τοῖς πολεμίοις, ἐνεγράφετο κατὰ τῶν λίθων ὑπὸ φανὴν γράμματα, τοὺς μὲν διείσκων ἀπὸ τύχης, τοὺς δ' αὐτὸς ἱστὰς περὶ τὰ ναύλοχα καὶ τὰς ὑδρείας· ὑπισχνούμενος Ἴωσι λαβὲ γράμματα, εἰ μὲν οἷόν τε, μεταπίζασθαι πρὸς αὐτοὺς, πατέρας ὄντας καὶ κινδυνευόντας ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας· εἰ δὲ μὴ, κακῶν ὁ βαρβαρικὸν ἐν ταῖς μάχαις καὶ σκευαρίοις. ταῦτα δὲ ἤλπιζεν ἢ μεταστήσειν τοὺς Ἴωνας, ἢ παρέξειν, ὑπόπτους τοῖς βαρβάροις γενομένους. Ξέρξης δὲ λαβὲ τῆς Δωρίδος αὖθις ἐμβαλόντος εἰς τὴν Φωκίδα, καὶ τὰ τῶν Φωκέων ἄστη πυροποιοῦντος, οὐ προσήμυνον οἱ Ἕλληνες, καίπερ τῶν Ἀθηναίων δεομένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπαντῆσαι περὶ τῆς Ἀττικῆς, ὥσπερ αὖθις κατὰ θάλασσαν ἐπὶ Ἀρτεμίσιον ἐβοήθησαν. μηδενὸς δὲ ὑπαντιάζοντος αὖθις, ἀλλὰ τῆς Πελοποννήσου προειλημμένων, καὶ πᾶσαν ἐντὸς Ἰσθμοῦ τὴν δυνάμιν ὁρμημένων συνάγειν, καὶ ἀναστειχιζόντων τὸν Ἰσθμὸν εἰς θάλατταν ἐκ θαλάττης, ἅμα μὲν ὀργὴ τῆς προδοσίας εἶχε τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ δεισιδαιμονία καὶ κατήφεια μεμονωμένους. μάχεσθαι μὲν γὰρ οὐ διενοοῦντο μυριάσι στρατοῦ τοσαύταις· ὁ δὲ ἐν μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι τὴν πόλιν ἀφέντας ἐμβῆναι ταῖς ναυσὶν, ὅπερ οἱ πολλοὶ χαλεπῶς ἤκουον, ὡς μήτε νίκης δεόμενοι, μήτε σωτηρίαν ὑπισχνούμενοι, θεῶν τε ἱερὰ καὶ πατέρων ἤθη προιεμένων. ἔνθα δὴ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς προσάγεσθαι τὸ πλῆθος, ὥσπερ ἐν βαχῳδίᾳ μηχανὴν ἄγας, σημεῖα δαιμόνια καὶ χρησμοὺς ἐπῆγε αὖθις· σημεῖον μὲν λαμβάνων τὸν δράκοντος, ὃς ἀφανὴς ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι· καὶ τὰς καθ' ἡμέραν αὐτῷ προσπεμπομένας ἀπαρχὰς διείσκοντες ἀψαύστους οἱ ἱερεῖς, ἐξήγγελον εἰς τοὺς πολλοὺς (Θεμιστοκλέους λόγον διδόντος) ὡς ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἡ θεὸς ὑφηγουμένη πρὸς τὴν θάλατταν αὐτοῖς. τῷ δὲ χρησμῷ πάλιν ἐδημαγώγει, λέγων μηδὲν δεῖν δηλοῦσθαι ξύλινον τεῖχος ἢ τὰς ναῦς. διὸ καὶ τὴν Σαλαμῖνα, θείαν, οὐχὶ δυσλίαν οὐδὲ ἀτελίαν, καλεῖν τὸν θεὸν, ὡς δυστυχήματος μεγάλου τοῖς Ἕλλησιν ἐπωνυμον ἐσομένου. κρατήσας δὲ τῇ γνώμῃ, ψήφισμα γράφει, τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηναίων μεδεούσῃ, τοὺς δὲ ἐν ἡλικίᾳ πόλιν ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας σώζειν ἕκαστον ὡς δυνατόν. Ἀθηναίων ἐπεξέθεντο γονέας καὶ γυναῖκας εἰς Τροιζῆνα, κυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων φιλοτίμως πάνυ τῶν Τροιζηνίων ἐπιδεχομένων.

A & cingũt pilæ lapide candido coactæ. Lapis, si manu confricetur, colorem & odorẽ repręsentat croceum. Earũ pilarũ in vna hæc carmina sunt incisa,

Diuersas Asiæ gentes certamine quondam
Nauali hoc fudit ventisono in pelago
Victor Cecropidũm populus, Medisq; peremptis,
Dictynna hæc posuit clara trophæa tibi.

Monstratur huius littoris locus, qui ex multa circumiecta arena cinereũ puluerẽ & atrum ex imo edit velut adustum, vbi naufragia & cadauera putantur cremasse. At nuntiatis ad Artemisium, quæ apud Thermopylas acta fuerant, vbi cecidisse di-
B dicerunt Leonidam, & Xerxem transitus terrestres obtinere retrò concesserunt in Græciã claudentibus agmen Athenienſibus, atq; ob virtutem ex rebus gestis maiorẽ in modum animos sustollentibus. Præteruehens Themistocles oram, vbi appulsus nauium hostiliũ necessarios & receptacula videbat, incîdit in lapidibus, quos partim ibi inuenit temere iacentes, partim ipse in locis stationi & aquationi idoneis posuit, magnas literas, quibus obtestabatur Ionas, vt si possent, ad se trãsirent ipsorum genitores & propugnantes pro ipsorum libertate: sin minus, barbaros vt in præliis fa-
C tigarent turbarentque. His sperabat effecturum se, vt aut descisceret Iones, aut concirẽtur, in suspicionem apud barbaros adducti. Porrò quum esset Xerxes ex superiore Doridis regione in Phocidem digressus, oppidaque Phocensium flamma deuastaret, non tulerunt Græci suppetias, licet orarent Athenienses, vt ad arcẽdum à terra Attica bellum Bœotia occurrerent, sicut ipsi obiecerant se ad Artemisiũ. Verùm quum audiret eos nemo, sed respicerent Peloponnesum, omnesque vires molirentur intra Isthmum contrahere, & murum de vno mari in alterum ducerẽt, ibi simul ob pro-
D ditionem exarserunt Athenienses, simul mœstitia & angor desertos solicitauit. Nam cum tam innumerabilibus legionibus nõ erat sententia conferre signa. Vnum restabat necessarium, vt in præsentia vrbe relicta naues amplecterentur. Accipiebat id plebs molestè, quod aris focisq; relictis neq; victoriam desiderarent neq; viderent salutem. Hîc Themistocles ad inducendam multitudinem humanis destitutus consiliis, sicut in tragœdia machinã erigens, prodigia cælestia & oracula admouit iis. Ostentum mutuatus est à dracone, qui per eos dies nõ fuit in adyto visus, & libaminibus, quę ei proponebantur quotidie, integris repertis, sa-
E cerdotes enunciauerunt pro concione, dicendi potestate iis à Themistocle facta, dereliquisse Mineruam vrbem, & ducem se ciuibus ad mare præbere. Iam oraculo populum tractauit, nihil aliud docens muro ligneo quàm naues ostendi, atq; idcirco nominari diuinam à Deo, non miseram neque infelicem, Salamina, vt à qua cognomẽ apud Græcos ingens esset palma tractura. Vbi sententia eius comprobata est, scribit plebiscitum, vt vrbs fidei Mineruæ populi Athenienſis præsidis cõcrederetur, iuuentus naues cõscenderet, liberis, coniugibus, seruitiis incolumitatem, quam quisque
F posset, expediret. Rogatione perlata plerique parentes & coniuges Trœzenen deportauerunt deponendos, quos receperunt Trœzenii benignè.

Siquidem sciuerunt iis publice alimenta binis in singulos obolis die præbitis, & pueris poma vt liberum esset, vnde liberet, sumere: merces insuper præceptoribus eorum solueretur. Hoc plebiscitum Nicagoras scripsit. Quum verò difficultate rei nummarię laborarent in publico Athenienses, Aristoteles autor est curiam Areopagi militibus in capita octonas drachmas diuisisse, eamque potissimam fuisse causam complendæ classis. Verùm Clidemus & hoc quoque Themistoclis assignat consilio. Nam descendentibus Pyræum Atheniensibus in simulacro Mineruæ desideratã ait fuisse ægidem. Themistoclem igitur, quum specie quærentis excuteret omnia, immensam vim pecuniæ inuenisse in impedimentis abditam: quain medio posita abundasse classiarios milites viatico. Conscendente ciuitate, aliis spectaculum hoc miserationem, miraculum aliis audaciæ mouit, parẽtes aliò dimittentium, ipsorũ autem immotorum ad eiulatum lachrymasque & complexus parentum, qui in illã Insulam transmitrebant. Iam multi ciues, qui ob grauem ætatem relinquebantur, miserabiles erant. Præterea erat ex mansuetis & domesticis animalibus, cum latratu & desiderio affectantibus conscendentes altores suos, permouens oblectatio. Inter quæ Xanthippi canis refertur patris Periclis, non ferens disiungi ab eo, in pelagus insilisse, ac iuxta triremem eius natans tenuisse Salamina: vbi deficiens, statim expirasse, cuius esse monumentum dicitur id quod mõstratur hac quoque memoria, & appellatur, Canis sepulchrum. Atq; hæc quidem præclarè Themistocles. At hæc teneri ciues animaduertens Aristidis desiderio, metuq; ne indignatione ille permotus conuerteret se ad regem, ac res Græciæ euerteret, (quippe oppressus à Themistoclis factione ante bellum & datus in exilium fuerat) scribit plebiscitum, permitti ad tempus exulantibus reditum in patriam, vt agant & consulant cum aliis ciuibus quæ è rep. Græciæ forent. Habebat autem Eurybiades, ob dignitatem Spartæ, imperium ad classem: Qui languidus ad periculum quum inde soluere & contendere ad Isthmum, vbi terrestres copiæ conuenerant Peloponnesiorum, intenderet, reclamauit ei Themistocles: quo tempore pervulgata illa perhibetur dixisse. nam quum Eurybiades diceret ei, *In ludis, Themistocles, eos qui maturius exurgunt, cædunt alapis: Sanè quidem* (inquit Themistocles) *at nec moratores donant corona.* Quum baculum ille sustulisset ad pulsandum ipsum: Themistocles, *Feri*, inquit, *sed audi tamen.* Eam moderationem stupente Eurybiade, iubenteque vt diceret, reduxit eum ad meliora consilia Themistocles. Quum verò iactaret quidam eum cui vrbs non esset, non rectè docere alios qui haberent, patrias suas deserere & prodere: retorta Themistocles ad eum oratione, Nos quidem (inquit) scelestè, tecta & muros, ne in seruitutem redigamur, rerum causa surdarũ dereliquimus, & tamen vrbs est nobis omniũ Græciæ amplissima, ducentæ hæ triremes, quæ hoc tẽpore vobis, si salutẽ ab iis quæ ritis ad auxiliũ sunt prestò: qui si iterum destitutis nobis vos subduxeritis, iamiam aliquis ex Græcis audiet Athenienses & ciuitate libera & agro haud illo quem amiserunt potitos deteriore. Sic fatus Themistocles, suspicionem & formidinem iniecit Eurybiadi ne Athenienses ab ipsis deficerent.

καὶ γὰρ τὰ φέφη ἐψηφίσαντο δημοσίᾳ, δύο ὀβολοὺς ἑκάστῳ διδόντες, καὶ τῆς ὀπώρας λαμβάσιν τοὺς παῖδας ὀξ. αἱ πόμ-
ταχόθεν, ἐπὶ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν διδασκάλοις τελεῖν μισθούς. Ὃ δ' ψήφισμα Νικαγόρας ἔγραψεν· οὐκ ὄντων δ' δημοσίων χρημάτων τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀριστοτέλης μὲν φησι τὴν ὀξ
Ἀρείου πάγου βουλὴν ποιήσασαν ἑκάστῳ τῶν στρατευομένων ὀκτὼ δραχμὰς, αἰτιωτάτην γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις· Κλείδημος δ' καὶ τοῦτο Θεμιστοκλέους ποιεῖται στρατήγημα. καταβαινόντων γὰρ εἰς Πειραιᾶ τῶν Ἀθηναίων φησὶν ἀπολέσαι τὸν Γοργόνειον ἀπὸ τῆς θεοῦ τοῦ ἀγάλματος. τὸν οὖν Θεμιστοκλέα περιποιούμενον ζητεῖν, καὶ διερευνώμενον ἀπόνοια χρημ[illegible] εἰσεῖναι πλῆθος ἐν ταῖς ἀποσκευαῖς ἀποκεκρυμμένον ὂν εἰς μέσον κομιζόντων, ἀπορῆσαι τοὺς ἐμβαίνοντας εἰς τὰς ναῦς ἐφοδίων. ἐκπλεούσης δ' τῆς πόλεως, τοῖς μὲν οἰκτον τὸ θέαμα, τοῖς δ' θαῦμα τῆς τόλμης παρεῖχε, γονέας μὲν δὴ πεμπόντων, αὐτῶν δ' ἀνάμπλων πρὸς οἰμωγὰς καὶ δάκρυα γονέων καὶ περιβολὰς, δεικνυόντων εἰς τὴν ἤπειρον. καίτοι πολλοὶ μὲν δι' γῆρας ἀπολιμπανόμενοι τῶν πολιτῶν, ἔλεον εἶχον. ἐν δέ τις καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων καὶ συνοίκων ζώων ἐπικλῶσα. γλυκυθυμία μετ' ὀργῆς καὶ πόθου συμπαθεῖν ἐμβαίνοισι τοῖς ἑαυτῶν τροφοῖσιν. ἐν οἷς ἐνορᾶται κύων Ξανθίππου τοῦ Περικλέους παῖς, οὐκ ἀναχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ μόνωσιν, ἐναλέαι τῇ θαλάττῃ. καὶ τῇ τριήρει παρανηχόμενος, ἐμπεσὼν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, καὶ λιποψυχήσας ἀποθανὼν εὐθύς. οὗ καὶ τὸ δεικνύμενον ἄχρι νῦν καὶ καλούμενον Κυνὸς σῆμα, πάφον εἶναι λέγουσι. ταῦτα δὴ μεγάλα τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοὺς πολίτας ἀγαθόμενος πόθοῦντας Ἀριστείδου, καὶ δεδιότας μὴ δι' ὀργὴν τῷ βαρβάρῳ πρόσθεις ἑαυτὸν ἀναρρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, (ἐξωστράκισε γὰρ πρὸς τὸν πόλεμον καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους) γράφει ψήφισμα, τοῖς ὅτι χρόνῳ μετεστῶσιν ἐξεῖναι, κατελθοῦσι, πράττειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἀστῶν. Εὐρυβιάδου δ' τὸν μὲν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν ἔχοντος διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, μαλακοῦ δ' πρὸς τὸ κινδυνεύειν ὄντος, αἴρειν δ' βουλομένου καὶ πλεῖν ὅτι τὸν Ἰσθμὸν, ὅπου καὶ τὸ πεζὸν ἤθροιστο τῶν Πελοποννησίων, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντέλεγεν. ὅτε καὶ τὰ μνημονευόμενα λεχθῆναι φασί. τοῦ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος, Ὦ Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανιστάμενοις ῥαπίζουσι, Ναὶ, (εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς) ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας εὖ φέρουσιν. ἐπιδαμνύντος δ' τὴν βακτηρίαν ὡς παπάξοντος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη, Πάπαξον μὲν, ἄκουσον δέ. θαυμάσαντος δ' τὴν προσήνειαν τοῦ Εὐρυβιάδου, καὶ λέγειν κελεύσαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς αἴνει αὐτὸν ὅτι τὸν λόγον· εἰπόντος δέ τινος ὡς ἀνὴρ ἄπολις οὐκ ὀρθῶς διδάσκει τοὺς ἔχοντας ἐγκαταλιπεῖν καὶ προδόσθαι τὰς πατρίδας, ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπιστρέψας τὸν λόγον. Ἡμεῖς τοι (εἶπεν) ὦ μαθητὰ, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τείχη καταλελοίπαμεν οὐκ ἀξιοῦντες ἀψύχων ἕνεκα δουλεύειν· πόλις δ' ἡμῖν ἐστι μεγίστη τῶν Ἑλληνίδων, αἱ δεκαεπτὰ τριήρεις, αἳ νῦν ὑμῖν παρεσᾶσι βοηθοῦσαι σώζεσθαι δι' αὐτῶν βουλομένοις. εἰ δ' ἅπαξ τε δεύτερον ἡμᾶς προδόντες, αὐτίκα πθύσεταί τις Ἑλλήνων, Ἀθηναίους, καὶ πόλιν ἐλευθέραν, καὶ χώραν οὐ χείρονα κεκτημένους ἧς ἀπεβάλομεν. ταῦτα τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος, ἔπτοια καὶ δεῖσ ἔλαβε τὸν Εὐρυβιάδην τῶν Ἀθηναίων, μὴ σφᾶς ἀπολιπόντες οἴχωνται.

τοῦ δ' Ἐρετριέως παραμυθούμενον λέγειν πρὸς αὐτὸν, Ἦ γὰρ (ἔφη) καὶ ὑμῖν περὶ πολέμου τις ἐστὶ λόγος, οἱ, καθάπερ αἱ τευθίδες, μάχαιραν μὲν ἔχετε, καρδίαν δ' οὐκ ἔχετε; λέγεται δ' ὑπονοῆσαι, τὸν μὲν Θεμιστοκλέα περὶ τούτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ἄνωθεν τῆς νεὼς ἀναλέγεσθαι, γλαῦκα δ' ὀφθῆναι παραπετομένην ὅτι τὰ δεξιὰ τῶν νεῶν, καὶ τοῖς κυβερνήταις ὅτι καθίζοιεν· διὸ δὴ καὶ μάλιστα πρεσβεύειν τὴν γνώμην, καὶ παρεσκευάζειν ναυμαχήσοντες. Ἀλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῇ Ἀττικῇ κατ' ὀλίγον προσφερόμενος, τοὺς πέριξ ἀπεκρύψεν αἰγιαλοὺς, αὐτός τε βασιλεὺς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ καταβὰς ὅλοι τὴν θάλατταν, ἅμα δεῖσε ὤφθη, τῶν δυνάμεων ὁμοθυμαδὸν, ἐξερρύησαν οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους λόγοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἐπάτταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἰσθμὸν, εἴ τις δυνήσεται λέγοι χαλεπαίνοντες. ἐδόκει δ' τῆς νυκτὸς ἀποχωρεῖν, καὶ παρεσκευάζετο πλοῖα τοῖς κυβερνήταις. ἔνθα δὴ βαρέως φέρων ὁ Θεμιστοκλῆς εἰ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τῶν γειτόνων πρόθυμοι βοήθειαν οἱ Ἕλληνες ἀναλυθήσονται πόλεις, ἐβουλεύετο καὶ συνετίθη τὴν πρὸς τὸν Σίκινον πραγματείαν. οὗτος δ' ἦν τῷ γένει Πέρσης ὁ Σίκινος αἰχμάλωτος, οἰκέτης δ' τῶν Θεμιστοκλεῦς καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. ὃν ἐκπέμπει πρὸς τὸν Πέρσην κρύφα, κελεύσας λέγειν ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς, αἱρούμενος τὰ βασιλέως, ἐξαγγεῖλαι πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας, καὶ ἀναχελεύειν μὴ παρεῖναι φυγεῖν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν ᾧ τάττοιντο τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες, ὅπιθεν καὶ ἀναφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν· ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' διανοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἥσθη, καὶ τέλος εὐθὺς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν. τὰς μὲν δύας πληρῶν καθ' ἡσυχίαν, ἀναχοίας δ' ἀνατείνας ἤδη προβαλέσθαι τὸν πόρον ἐν κύκλῳ πάντα, καὶ ἀναζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγῃ μηδεὶς τῶν πολεμίων. τούτων δ' προπορευομένων, Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου πρῶτος αἰσθόμενος ἦκεν ὅτι τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐχθρὸν ὀξυστρακισμένος, ὡς περ εἴρηται· προσελθόντι δ' τῷ Θεμιστοκλεῖ φράζει τὴν κύκλωσιν· ὁ δ', τήν τε δυλλίν καλοκαγαθίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰδὼς, καὶ τῆς τότε παρουσίας ἀγάμενος, φράζει τὰ περὶ τὸν Σίκινον αὐτῷ, καὶ παρεκάλει τῶν Ἑλλήνων συνεπιλαμβάνεσθαι καὶ συμπροθυμεῖσθαι, πίστιν ἔχοντα μᾶλλον, ὅπως ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχήσωσιν. ὁ μὲν οὖν Ἀριστείδης ἐπαινέσας τὸν Θεμιστοκλέα, τοὺς δυνήσεις ἐπῄει στρατηγοὺς καὶ τριηράρχους ὅτι τὴν μάχην παρεξιόντων· ἔτι δ' ὄψεσι ἀπιστούντων, ἐφαίνετο τριακόσια μία τριήρης αὐτομολοῦσα, ἧς ἐναύαρχος Παναίτιος, ἀπαγγέλλουσα τὴν κύκλωσιν· ὥστε καὶ θυμῷ τοὺς Ἕλληνας κινῆσαι μετ' ἀνάγκης πρὸς τὸν κίνδυνον. ἅμα δ' ἡμέρᾳ Ξέρξης μὲν ἄνω καθῆστο τὸν στόλον ἐποπτεύων καὶ τὴν παράταξιν, ὡς μὲν Φανόδημος φησὶν, ὑπὸ τὸ Ἡράκλειον, ἣ βραχεῖα πόρῳ διείργεται τῆς Ἀττικῆς ἡ νῆσος· ὡς δ' Ἀκεστόδωρος, ἐν μεθορίῳ τῆς Μεγαρείδος, ὑπὸ τὰ καλούμενα κεράτων, χρυσοῦν δίφρον θέμενος, καὶ γραμματεῖς πολλοὺς παραστησάμενος, ὧν ἔργον ἦν ἀπογράφεσθαι κατὰ μάχην τὰ πραττόμενα. Θεμιστοκλῆς δ' παρὰ τὴν ναυαρχίδα τριήρη σφαγιαζομένῳ τρεῖς προσήχθησαν αἰχμάλωτοι, κάλλιστοι μὲν ἰδέσθαι τὴν ὄψιν, ἐσθῆσι δ' καὶ χρυσῷ κεκοσμημένοι παραπρεπῶς. ἐλέγοντο δ' Σανδαύκης παῖδες εἶναι τῆς βασιλέως ἀδελφῆς καὶ Αὐτάρκτου. τούτοις ἰδὼν Εὐφραντίδης ὁ μάντις, ὡς ἅμα μὲν ἀνέλαμψεν ἐκ τῶν ἱερῶν μέγα καὶ περιφανὲς πῦρ,

A Quum Eretrius quidam dicere contra eum intenderet, *Num vos quoq; (inquit) dicere quid de bello vultis, qui sicut loligines, gladium habetis, cor non habetis?* Dum ita disserit Themistocles, in foris ex superiore loco nauis perhibent quidam visam fuisse noctuam ad dextram classis volantem atq; in antennis considentem. Quod potissimum in causa fuit vt assentirentur ei, atque ad prælium nauale accingerent se. Vt verò classis hostium terræ Atticæ ad Phalericum admota vicina obtexit littora, atque ipse cum terrestri agmine rex ad mare descendit, vt semel cum omnibus copiis in conspectu esset, effluxerunt ex Græcorũ animis Themistoclis admonitiones, & Isthmum ceperunt denuò Peloponnesii respectare, frementes siquis aliud proponeret. Visum est igitur nocte vela facere, atque edictum gubernatoribus vt parati ad nauigandum essent. Hic anxius Themistocles, quòd loci & angustiarum commoditate Græci amissa, in suum quisq; oppidum dilaberentur, commentus est & struxit illum per Sicinum astum. Erat natione Sicinus Perses, captiuus, sed amans Themistoclis & liberorum eius pręceptor, quem occultè ad Persam mittit nunciatum Athenienſium ducem Themistoclem cum rege sentientem, ei primùm enunciare Græcos fugam circumspectare, monereque ne iis facultatem det fugiendi: sed interea dum tumultuantur destituti terrestribus legionibus, adoriatur & deleat copias nauales. Eum nuntium Xerxes quasi à beneuolo animo profectum amplexus est, gratumque habuit: denique edixit nauium præfectis, cæteras naues vt silentio instruant, cum ducentis autẽ profecti totum transitum vndique claudant, & circumueniant insulas, ne quis elabatur hostium. Id agi Aristides Lysimachi primus sentiens contendit tacitus ad tabernaculum Themistoclis, non quidem quod gratia ei cum illo intercederet, imò fuerat (vt diximus) illius opera exterminatus: prodeunti ad ipsum declarat circumseptos se. Qui quum aliâs integritatem eius haberet perspectam, lætus tunc eius præsentia, aperit ei quid per Sicinum egisset, hortatur Græcos vt retineat, secumq; in id incumbat (quia maior ei adhibeatur fides) vt in faucibus pugnam naualem committant. Igitur collaudato Themistocle Aristides, alios duces & trierarchos adit & ad prælium accendit. Nondum adiungentibus tamen ei his fidem, ecce triremis vna Tenedia, cui pręerat Panętius, transfugit ad Græcos, quæ cinctos ipsos esse nuntiauit. Ita iam ira quoque pręter necessitatem stimulauit Græcos ad confligendum. Vbi diluxit, Xerxes in edito consedit, classem & aciem speculans, vt Phanodemus ait, supra fanum Herculis, quà angusto freto dirimitur ab Attica insula: vt Acestodorus, in Megaridis confinio super colles, quos Gerata appellant: Aureo sedit solio multis adhibitis scribis, quorum erat munus, vt quæque res in prælio gereretur excipere. At Themistocli super nauem prætoriam sacrificanti, tres captiui oblati sunt forma venustissima, vesteque & auro eximie exculti. Dicebãtur Sandauces regis sororis & Autarcti filii esse. Quos contuitus vates Euphrantides, vt simul & magnam hostiæ & lucidam flammam ediderant,

B C D E F

νία ex Herodoto Palmer.

ac bonum omen ſternutamento à dextera parte A
eſt datum, dexterã Themiſtoclis complexus ado-
leſcentes illos omnes iuſſit vt victimã & hoſtiam
Omeſti Baccho, votis nuncupatis, immolarent: ita
pariter Græcis ſalutem promitti & palmam. Stu-
pẽte Themiſtocle eo vaticinio tãto & tam atroci,
vulgus, vt in grandibus ſolet periculis & rebus a-
ſperis, ſalutem potius ex abſonis quàm conſenta-
neis ſperans, cœpit Deũ ſimul vna voce ciere, ad-
ductiſq; ad aram captiuis ſacra ex præſcripto vatis
fieri coegit. Hæc philoſophus, & hiſtoriarum non
rudis, Lesbius Phanias, memorię prodidit. De na-
uium barbaricarum numero Æſchylus poeta, vt B
certus & firmans, in tragœdia Perſis ita ait,

Xerxi, ſcio, naues erant certò quidem mille:
Verùm ducentæ & ſeptem erant celeres
Supra modum: ſic obtinet rumor volans.

Atticæ C LXXX. erant numero. Singulæ habebant
octonos denos, qui ex foris pugnarent: eorum e-
rant quatuor ſagittarij, reliqui grauis armaturæ.
Videtur autem nõ ſecus tempus Themiſtocles ac
locum animaduertiſſe & captaſſe, neq; prius ad-
uerſam barbaris aciem explicuit, quàm conſueta
hora adfuit, qua ventus ex mari increbreſcens flu-
ctum per fretũ impelleret, cuius impetus Græco- C
rum nauibus non oberat, compactis & humiliori-
bus: barbaricas verò editioribus puppibus foriſq;
excelſioribus, & ob pondus minus agiles, retor-
quebat, ac Græcis acriter incurrentibus, & ad
Themiſtoclis, vt qui maxime videret quid è re eſ-
ſet, iuſſa intentis, tranſuerſas obiiciebat. Iam vbi
agebat Themiſtocles, Xerxis claſſis præfectus A-
riamenes, ingenti vectus naue, iacula & ſagittas
velut è muro ingerebat, qui vir inſignis erat, &
regis fratrum longe fortiſſimus & iuſtiſſimus. Eum
Amenias Decelenſis & Soſicles Pedienſis, vnà ve-
cti, vt concurrentes infeſtæ naues & in ſe mutuò
impactæ roſtris cohæſere, inſilientem in ipſorum D
nauem exceperunt, haſtiſq; afflictum præcipita-
uerunt in mare. Corpus eius inter cætera fluitans
naufragia, Artemiſia agnitum deportauit ad Xer-
xem. Dum ita certatur, fama eſt ingens lumen ab
Eleuſine refulſiſſe, campumque Thriaſium ſtre-
pitu & vocibus, ſicut ex cœtu hominum myſti-
cum Iachum deducentium, ad mare vſque perſo-
naſſe. Ab agmine vocem edentium aſſurgens
paularim à terra viſa iis nubes deflectere à conti-
nente, & in naues incumbere. Alii ſpecies vide-
re viſi ſunt virorum armatorum manus ab Ægi-
na pro Græcorum claſſe protendentium. Eos pu- E
tabant eſſe Æacidas, quos votis ante pugnam im-
plorauerant. Princeps nauem cœpit ciuis Athe-
nienſis Lycomedes trierarchus: cuius abſcidit in-
ſignia atque Apollini victori ſacrauit. Reliqui æ-
quantes inanguſtiis barbarorum frontem, inue-
hentes carptim illos ac ſemetipſos turbantes,
quum in ſerum extraxiſſent pugnam, fuderunt
fugauerunteque, atque inſignem illam & nobilem
victoriam, vt Simonides ait, qua neque apud Gre-
cos neque apud barbaros clarius decus vllum ex-
titit nauale, retulerunt virtute & ſtrenuitate com-
muni omnium militum, conſilio verò & pruden- F
tia Themiſtoclis. Secundũ præliũ nauale Xerxes,

ἅμα ὁ πάρμος ἐκ τῶν δεξιῶν ἐσήμηνε, τὸν Θεμιστοκλέα δεξιωσάμενος, ἐκέλευσε τοῦς νεανίσκους καταρξάσθαι, καὶ θεραῦσαι πόλεις, ὠμηστῇ Διονύσῳ προσευξάμενος. οὕτω γὰρ ἅμα σωτηρίαν τε καὶ νίκην ἔσεσθαι τοῖς Ἕλλησι. ἐκ πλήθους δὲ τὸ Θεμιστοκλέους ὡς μέγα τὸ μάντευμα καὶ δεινὸν, οἷς εἴωθεν ἐν μεγάλοις ἀγῶσι καὶ πράγμασι χαλεποῖς, μᾶλλον ἐκ τῶν παρὰ λόγον, ἢ τῶν εὐλόγων τὴν σωτηρίαν ἐλπίζοντες οἱ πολλοὶ, τὸν θεὸν ἅμα κοινῇ κατεκαλοῦντο φωνῇ, καὶ πρὸς αἰχμαλώτους ὡς βωμῷ προσαγαγόντες, ἠνάγκασαν, ὡς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν συντελεσθῆναι. ταῦτα μὲν οὖν αὐτὸς φιλόσοφος καὶ γραμμάτων ἐκ ἄπειρος ἱστορικῶν Φανίας ὁ Λέσβιος εἴρηκε. πρὸς δὲ τὸ πλῆθος τῶν βαρβαρικῶν νεῶν Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς, ὡς αὐ εἰδὼς καὶ ἀληθεύων ἐν τραγῳδίᾳ Πέρσαις, λέγει ταῦτα,

Ξέρξη δ' (καὶ γὰρ οἶδα) χιλιὰς μὲν ἦν
Νεῶν τὸ πλῆθος· αἱ δ' ὑπερκόμποι τάχει,
Ἑκατὸν δὶς ἦσαν, ἔπλα θ' ὧδ' ἔχει λόγος.

τῶν δ' Ἀττικῶν, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τὸ πλῆθος ὄντων, ἑκάστη πρὸς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος μαχομένους, ὀκτωκαίδεκα εἶχεν· ὧν τοξόται τέσσαρες ἦσαν, οἱ λοιποὶ δὲ ὁπλῖται. δοκεῖ δ' οὐχ ἥττον δὲ τὸν καιρὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἢ τὸν τόπον σοφιδὼν καὶ φυλάξας, μὴ πρότερον ἀντιπρόρους καταστῆσαι τοῖς βαρβαρικοῖς τὰς τριήρεις, ἢ τὸν εἰωθυῖαν ὥραν παρελθέσθαι, τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐκ πελάγους ἀεὶ καὶ κῦμα δὲ τῶν νεῶν κατάγουσαν· ὃ τὰς μὲν Ἑλληνικὰς ἐκ ἔβλαπτε ναῦς, ἀτειδεῖς οὔσας καὶ ταπεινοτέρας, τὰς δὲ βαρβαρικὰς, ταῖς τε πρύμναις ἀνεστώσας, καὶ τοῖς καταστρώμασιν ὑψηρέφεις καὶ βαρείας ὑπιφερομένας, ἔστρεφε πρὸς πίπτον, καὶ παρεδίδου πλαγίας τοῖς Ἕλλησιν ὀξέως προσφερομένοις, καὶ τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέχοντιν, ὡς ὁρῶντι μάλιστα τὸ συμφέρον· καὶ ὅτι κατ' ἐκεῖνον ὁ Ξέρξου ναύαρχος Ἀριαμένης, ναῦν ἔχων μεγάλην, ὥσπερ ἀπὸ τείχους ἐπόξευε καὶ ἠκόντιζεν, αὐτὸς ἀγαθὸς ὤν, καὶ τῶν βασιλέως ἀδελφῶν πολὺ κράτιστός τε καὶ δικαιότατος. τοῦτον μὲν οὖν Ἀμεινίας ὁ Δεκελεὺς, καὶ Σωσικλῆς ὁ Πεδιεὺς ὁμοῦ πλέοντες, ὡς αὐτὴ πρῴρα πρεσπεσοῦσα καὶ συνερείσασα τοῖς χαλκώμασιν ἐνεχέθησαν, ἐπιβαίνοντα τῆς αὐτῶν τριήρους, ὑποστάντες καὶ τοῖς δόρασι τύποντες, εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον· καὶ τὸ σῶμα μετ' ἄλλων φερόμενον ναυαγίων Ἀρτεμισία γνωρίσασα, πρὸς Ξέρξην ἀνήνεγκεν. ἐν δὲ τούτῳ τῷ ἀγῶνος ὄντος, φῶς μὲν ἐκλάμψαι μέγα λέγουσιν Ἐλευσῖνόθεν, ἦχον δὲ καὶ φωνὴν τὸ θριάσιον κατέχειν πεδίον, ὅχλου τῶν θαλάττης, ὡς αὐθεόπτων ὁμοῦ πολλῶν τὸ μυστικὸν ἐξαγαγόντων Ἴακχον. ἐκ δὲ τοῦ πλήθους τῶν φερομένων, καὶ μικρὸν ἀπὸ γῆς ἀναφερόμενον νέφος ἔδοξεν αὐτοῖς ὑπονοεῖν καὶ κατασκήπτειν εἰς τὰς τριήρεις. ἕτεροι δὲ φάσματα καὶ εἴδωλα καθορᾶν ἔδοξαν ἐκ πλοίων δυδρῶν, ἀπὸ Αἰγίνης τὰς χεῖρας ἀνεχόντων πρὸς τὸ Ἑλληνικῶν τριήρων. οὓς εἴκαζον Αἰακίδας εἶναι, προσκεκλημένους δι' ἀρετὴν πρὸς τῆς μάχης ὅτι τὸ βοηθῆσαν. πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Λυκομήδης ἀνὴρ Ἀθηναῖος, τριήραρχος, ἧς τὰ πρόσημα περικόψας ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι δαφνηφόρῳ. οἱ δ' ἄλλοι τοῖς βαρβάροις ἐξισούμενοι τὸ πλῆθος, ἐν γενῇ καὶ μέρει δείλης ἀπορίας, ὡς εἴρηκε Σιμωνίδης, τὸ κάλλιστον ἐκτίλιον καὶ πρόβλητον ἀρετῆς νίκης, ἥ τε Ἕλλησι καὶ βαρβάροις κοινὸν ἔργον εἴργασαν λαμπρότερον. ἀνδρείᾳ μὲν καὶ προθυμίᾳ κοινῇ τῶν ναυμαχησάντων, γνώμῃ δὲ καὶ δεινότητι Θεμιστοκλέους. μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν, Ξέρξης.

μὴν ἔτι θυμομαχῶν πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἐπεχείρει διὰ χωμάτων ἐπάγειν, ὃ πεζὸν εἰς Σαλαμῖνα, τοῖς Ἕλλησιν ἐμφράξας τὸν διὰ μέσου πόρον. Θεμιστοκλῆς δὴ ἀποπειρώμενος Ἀριστείδου λόγῳ, γνώμην ἐποιεῖτο λύειν ὃ ζεῦγμα ταῖς
„ ναυσὶν ὅπως πλεύσαντες εἰς Ἑλλήσποντον, Ὅ πῶς (ἔφη) τὴν
„ Ἀσίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ λάβωμεν. διεγειρόντος δ' Ἀριστεί-
„ δου, καὶ λέγοντος ὅτι Νῦν μὲν ψυφῶντι τῷ βαρβάρῳ πε-
„ πολεμήκαμεν, εἰ δ' καταπλεύσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ
„ καταφήσωμεν εἰς ἀνάγκην ὑπὸ δέους ἄνδρα τηλικούτων
„ δυνάμεων κύριον, οὐκέτι κεκρημένος ὑπὸ σκιάδι χρυσῇ
„ θεάσεται τὴν μάχην ἐφ' ἡσυχίας, ἀλλὰ πρῶτα πολεμῶν καὶ
„ πᾶσιν αὐτὸς παρὼν διὰ τὸν κίνδυνον, ἐπανορθώσεται τὰ
„ παραμένα, καὶ βουλεύσεται βέλτιον ὑπὲρ τῶν ὅλων. Οὐ
„ τὴν οὖσαν οὖν (ἔφη) δεῖ γέφυραν ὦ Θεμιστοκλῆς ἡμᾶς ἀνα-
„ αιρεῖν, ἀλλ' ἑτέραν, εἴπερ οἷόν τε, πρὸς καταλύσαντας,
ἐκβαλεῖν διὰ τάχους τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης.
Οὐκοῦν (εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς) εἰδὼς ταῦτα συμφέρειν,
ὅρα σκοπεῖν καὶ μηχανᾶσθαι πρῶτας ἡμᾶς ὅπως ἀπαλλαγήσονται τὴν ταχίστην ἐκ τῆς Ἑλλάδος. ἐπεὶ δ' ταῦτα ἔδοξε, πέμπει τινὰ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνδρῶν, Ἀρνάκην ὄνομα, φράζειν βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι τοῖς μὲν Ἕλλησι δέδοκται τῷ ναυτικῷ κρατηκότας, ἀναπλεῖν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὅπὶ τὸ ζεῦγμα, καὶ λύειν τὴν γέφυραν· Θεμιστοκλῆς δ' κηδόμενος βασιλέως, παραγιγνώσκει ἀπιέναι ὅπὶ τὴν ἑαυτοῦ θάλασσαν, καὶ φράζεσθαι, μέχρις αὐτὸς ἐμποιεῖ τινας διατριβὰς τοῖς συμμάχοις καὶ μελλήσεις πρὸς τὴν δίωξιν· ταῦθ' ὁ βάρβαρος ἀκούσας, καὶ δεδιὼς φόβος, διὰ τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν. καὶ πεῖραν ἡ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου φρόνησις ἐν Μαρδονίῳ παρέσχεν, εἴγε πολλοστημορίῳ τῆς Ξέρξου δυνάμεως διαγωνισάμενοι Πλαταιάσιν, εἰς τὸν πρὶν ὅλων κίνδυνον κατέστησαν. πόλεων μὲν οὖν τὴν Αἰγινητῶν ἀρίστην φησὶν Ἡρόδοτος, Θεμιστοκλῆς (καίπερ ἄκοντες ὑπὸ φθόνου) ὃ πρωτεῖον ἀπέδοσαν ἄπορντες. ἐπεὶ γὰρ ἀναχωρήσαντες εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὴν ψῆφον ἔφερον οἱ στρατηγοί, πρῶτον μὲν ἕκαστος ἑαυτὸν ἀπέφαινεν ἀρετῇ, δεύτερον δὲ μετ' ἑαυτὸν, Θεμιστοκλέα. Λακεδαιμόνιοι δὲ εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαγόντες, Εὐρυβιάδῃ μὲν, ἀνδρείας, ἐκείνῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδοσαν, θαλλοῦ στέφανον· καὶ τῶν κατ' τὴν πόλιν ἁρμάτων ὃ πρωτεῖον ἐδωρήσαντο, καὶ τριακοσίοις τῶν νέων πομποὺς ἄχρι τῶν ὅρων συνεξέπεμψαν. λέγεται δὲ ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς ἀγωνιζόντων, καὶ παρελθόντος εἰς τὸ στάδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀμελήσαντας τῶν ἀγωνιστῶν τοὺς παρόντας, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκεῖνον θεᾶσθαι, καὶ τοῖς ξένοις ὅπιδεικνύειν ἅμα θαυμάζοντας καὶ κροτοῦντας. ὥστε καὶ αὐτὸν ἡδέως, πρὸς τοὺς φίλους ὁμολογῆσαι τὸν καρπὸν ἀπέχειν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αὐτῷ πονηθέντων. καὶ γὰρ ἐν τῇ φύσει φιλοτιμότατος, εἰ δέ τι κομψεύεσθαι διὰ τὸ ἀπομνημονεύομενον. αἱρεθεὶς τε γὰρ ναύαρχος ὑπὲρ τῆς πόλεως, οὐδὲν ὅτε τὸν ἰδίων ὅτε τὸν κοινῶν κατὰ μέρος ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ πρῶν ἀνεβάλλετο τὸ πρόσπαιον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἐκπλεῖν ἔμελλεν, ἵν' ὁμοῦ πολλὰ πράττων πράγματα, καὶ πρωτεύειν τοῖς ἀθρόοις ὁμιλῶν, μέγας εἶναι δοκῇ, καὶ πλεῖστον δύνασθαι τοῦ τε ἐκφανῶν τοῖς ἐκπεσοῦσι βοηθεῖν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς εἶδε πρόκειμένα φιάλια χρυσᾶ καὶ κρεπῶδεις, αὐτὸς μὲν παρῆλθε, τῷ δ' ἑπομένῳ φίλῳ δείξας, εἶπεν,

A adhuc cum re malè gesta luctans, aggreditur per aggeres Salamina traducere in Græcos, copias terrestres freto, quod erat interfusum, obsepto. Themistocles autē verbis Aristidem pertentans, censere simulauit se, vt classe in Hellespontum profecti pontē rescinderent, *Quo Asiam* (inquit) *in Europa capiamus.* Quod cùm improbaret Aristides, diceretq;, Hactenus quidem cum barbaro ludente contulimus arma, quem si in Græcia incluserimus & metu ad necessitatem adegerimus, virum tam multis subnixum legionibus, non vltrà sub vmbraculo sedens aureo pugnā solute spectabit, sed
B omnia audebit, & omnibus rebus ipse metu vrgēte occurrens, quod titubatum est, corriget, consiliumq; de summa rerum inibit sanius. Non est igitur, Themistocles (inquit) hic nobis soluendus pons, verum etiā, si qua fieri queat, parandus alter, quo istum properè ex Europa exturbemus. Ergo, Themistocles, si ita esse, inquit, ex vsu videtur, tempus est vt rationem ineamus omnes struamusque, quo Græcia excedat quam ocyssimè. Vbi in eam sententiam itum est, quendam ex regiis eunuchis, quem inuenit inter captiuos, Arnacem nomine, mittit, qui renunciet regi, decreuisse mari nunc victores Græcos Hellespontum classe pe-
C tere, ad pontem, qui ibi constratus sit, interciendum: Themistoclem autem, de rege laborantem, monere, vt properato itinere ad mare suum contendat, & transmittat dum moras aliquas ipse sociis nectit & cunctationes ad insequendum. Hoc barbarus nuntio expauescens, properauit se recipere. Documentum autem præbuit in Mardonio Themistoclis & Aristidis prudentia. siquidem signa ad Plataeas Xerxis minima ex parte exercitus quum contulissent, aleam subierunt summæ. Inter ciuitates palmam tulit (vt tradit Herodotus) ciui-
D tas Æginetarum: Themistocli verò, quamuis inuiti, obstante inuidia, omnes tribuerunt palmam. Vt enim concesserunt omnes in Isthmum, & suffragia duces ab ara tulerunt, primū virtute semetipsum quisque, secundum à se renunciauit Themistoclem. Lacedæmonij verò deduxerunt eum Spartā, vbi Eurybiadi virtutis, sapientiæ præmium illi tribuerunt oleaginam coronam, & curruum, qui in ciuitate erant, primarium ei donauerunt. Trecentos præterea miserunt, ex iuuētute sua, qui eum ad fines vsq; prosequerentur. Fama est proximis insequentibus Olympiis quum in curriculū concessisset Themistocles, contemptis certatori-
E bus spectatores totum diem oculos in illum defixisse, peregrinisq; stupentes illū magno cum plausu monstrasse: vt ille lætitia perfusus non obscure tulerit apud amicos, satis se fructus suorum pro Græcia susceptorum laborū percepisse. Erat nanque (si fides habenda iis est quæ de eo commemorantur) natura auidus supra modum gloriæ. Siquidem designatus à populo nauarchus, nulli rei publice vel priuatim vacauit sigillatim, verùm quæcunq; res esset ad ipsum delata, illam in eum reiecit diem quo erat conscensurus, quo vno tempore multis rebus intentus & à diuersis appellatus ho-
F minibus, magnus esse & summæ videretur autoritatis. Cadauera in littore erecta inspiciens, vbi exornata vidit armillis aureis & torquibus, ipse præteriit, sed comitanti ostendit ea dixitque amico,

Tolle ea tibi: neque enim tu Themistocles es. Ad Antiphatem, qui formosus fuerat, & gesserat quondam se aduersus ipsum insolentius, tunc autem propter autoritatem assectaretur, *Serò*, inquit, *adolescens, ambo tamen simul cœpimus sapere.* Athenienses ipsum referebat non habere in honore vel admiratione, sed sicut sub platanum, sub se, tempestate coorta & ingruentibus periculis, refugere: quum disserenuerit apud eos, castrare se & rescindere ramos. Quum exprobraret ei Seriphius quidam, nõ sua eum sed patriæ gloria splendorem assequutum, *Rectè ais*, inquit. *At neque ego si Seriphius sim, euasissem clarus: nec tu, si Atheniensis.* Dux quispiam, qui vtilem operam nauasse se existimabat ciuitati, huic, quum insultaret Themistocli & res gestas suas contenderet cum ipsius, *Cum festo*, inquit, *altercans dies posterus, iactauit illum laboribus & sudoribus districtum esse, se verò fruenda præbere feriantibus apparata.* Ad quæ respondisse festum, *Rectè sanè: at ni ego essem, tu non esses. sic nisi ego*, inquit, *tunc fuissem, vbi nunc vos essetis?* Filium suum, qui licentius abutebatur matris indulgentia, & per illum sua, falsè dicebat plus quàm vllus Græcorum pollere. Cæteris enim imperare Athenienses, se Athenensibus, sibi illius matrem, matri illum. Quum omni in re facere aliquid vellet singulare, prædium distrahens iussit pronuntiari etiam bonum id vicinum habere. Ex illis qui nuptias filiæ suæ ambirent, quum probum prætulisset pecunioso, ait virum se quærere potius qui pecunia egeret, quàm pecuniam quæ viro. Atque in facetiis erat huiuscemodi. Explicatus bello mox institit vrbem instaurare & muris cingere, ephoris, ne aduersarentur, pecunia, vt Theopompus scribit, redemptis: vt plerique alii, elusis hoc modo: Spartam specie legationis profectus est. Ibi conquerentibus Spartiatis quòd muro circundarent vrbem, & ad criminandum Athenienses ex composito, poliarcho ab Ægina misso, inficias iuit, & mittere eos iussit ad res inspiciendas: simul vt spatium ex mora excitando muro pararet, & legatos pro se obsides retinerent Athenienses. quod euenit. Nam re comperta nihil læserunt eum Lacedæmonii, sed dissimulata ira sua dimiserunt. Hinc Piræum, commoditate animaduersa portus, extruxit, totamque vrbem ad mare accommodauit, contrariam quodammodo sectam in ciuitate ac veteres Atheniensium reges instituens. Illi enim (vt fertur) intendentes reuocare à mari ciues, atque ad relinquendas naues colendumque assuefacere agrum, dissipauerant illam de Pallade fabulam: ambigente de illa regione Neptuno, quum ostendisset iudicibus oliuam, causam eam obtinuisse. At Themistocles nõ (vt comicus ait Aristophanes) vrbi commisit Piræum, imò vrbem annexuit Piræo, & terram mari. Quæ res vires populi aluit contra optimates, eumq; audacia inflauit, omni ad nautas, hortatores, & gubernatores redundante autoritate. Vnde suggestum, qui erectus in Pnyce erat vt spectaret mare, conuerterunt post terram versus triginta tyranni, imperium maritimum rati gignere populi potentiam, & paucorum principatu minus offendi agricolas. Enimuerò Themistocles rẽ conceperat animo de viribus naualib. eelsiorem.

A Ἀνελοῦ σαυτῷ· σὺ γὰρ οὐκ εἶ Θεμιστοκλῆς. πρὸς δέ τινα τῶν καλῶν γεγενότων, Ἀντιφάτῳ, ὑβρηφαίως αὐτῷ κεχρημένον πρότερον, ὕστερον δ' ἐπιδόντα τὴν δόξαν, Ὦ μειράκιον, (εἶπεν) ὁ μὲν, ἀμφότερον δ' ἅμα νοῦν ἐφήκαμεν. ἔλεγε δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, οὐ τιμᾶν αὐτὸν οὐδὲ θαυμάζειν, ἀλλ' ὥσπερ πλατάνῳ χειμαζομένοις μὲν ὑποφέρειν καὶ κινδυνεύοντας, εὐδίας δὲ πάλιν αὐτοῖς γενομένης πάλιν καὶ καλύειν. τοῦ δὲ Σεριφίου πρὸς αὐτὸν εἰ πόνος ὡς οὐ δι' αὐτὸν ἔφηκε δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν, Ἀληθῆ λέγεις· (εἶπεν) ἀλλ' οὔτ' ἂν ἐγὼ Σεριφιος ὤν, ἐνεδόξουν, οὔτε σὺ, Ἀθηναῖος. ἐπέρ δέ τινος τῶν στρατηγῶν, ὡς ἔδοξέ τι χρήσιμον διαπεπρᾶχθαι τῇ πόλει, θρασυνομένου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ τὰς ἑαυτοῦ πράξεις πράξεσιν αὐτοῦ παραβαλλόντος, ἔφη τῇ ἑορτῇ τὴν ὑστέραν ἐρεῖσαι, λέγουσαν ὡς ἐκείνη μὲν ἀργίαν τε μετὰ καὶ κοπώδης ἐστὶν, ἐν αὐτῇ δὲ πολλοὶ ἀπολαύουσι τῶν παρεσκευασμένων σχολάζοντες. τῇ δ' ἑορτῇ πρὸς ταῦτ' εἰπεῖν, Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ἐμοῦ μὴ γενομένου, σὺ οὐκ ἂν ἦσθα. κἀμοῦ τοίνυν (ἔφη) τότε μὴ γενομένου, ποῦ δὴ ἦτε νῦν ὑμεῖς; τὸν γὰρ ἐν βυφαίνῃ τῇ μητρὶ, καὶ δι' ἐκείνην αὐτῷ, σκώπτων, ἔλεγε πλεῖστον τῶν Ἑλλήνων δυνάσθαι· τοῖς μὲν γὰρ Ἕλλησιν ἐπιτάττειν Ἀθηναίους, Ἀθηναίοις δὲ αὐτὸν, αὐτῷ δὲ τὴν ἐκείνου μητέρα, τῇ μητρὶ δὲ ἐκεῖνον. ἴδιος δέ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι, χωρίον μὲν πιπράσκων, ἐκέλευε κηρύττειν ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἔχει. τὸν δὲ μνωμένων αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, τὸν ἐπιδεῖξαι τοῦ πλουσίου τοῦ κείνας, ἔφη ζητεῖν ἄνδρα χρημάτων δεόμενον, μᾶλλον ἢ χρήματα ἀνδρός. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀποφθέγμασι τοιοῦτός τις. ἐν δὲ γενόμενος δ' ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκείνων, ἀνθὶς ἐπεχείρει τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν καὶ τειχίζειν, ὡς μὴ ἐξορεῖν Θεόπομπος, χρήμασι πείσας μὴ ἐναντιοῦσθαι τοὺς ἐφόρους· ὡς δ' οἱ πλεῖστοι, τοῦ χρυσάμενος. ἦκε μὲν γὰρ εἰς Σπάρτην, ὄνομα πρεσβείας ἐπιγραψάμενος· ἐγκαλούντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ὅτι τειχίζουσι τὸ ἄστυ, καὶ πολιάρχου κατηγορουντος, ἐπίτηδες ἐξ Αἰγίνης ἀποσταλέντος, ἠρνεῖτο, καὶ πέμπειν ἐκέλευεν εἰς Ἀθήνας τοὺς κατηγορήσοντας· ἅμα μὲν ἐμβάλλων τῷ τειχισμῷ χρόνον ἐκ τοῦ διατριβῆς, ἅμα δὲ βουλόμενος αὐτὸ αὐτοὺς τοὺς πεμπομένους ὑπαρχεῖν τοῖς Ἀθηναίοις. ὃ καὶ συνέβη· γνόντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἀληθὲς, οὐκ ἠδίκησαν αὐτὸν, ἀλλ' ἀδήλως χαλεπαίνοντες, ἀπέπεμψαν. ἐκ δὲ τούτου τὸν Πειραιᾶ κατεσκεύαζε, τὴν τῶν λιμένων εὐφυΐαν κατανοήσας, καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἁρμοττόμενος πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ τόπον τινὰ τοῖς παλαιοῖς βασιλεῦσι τῶν Ἀθηναίων ἀντιπολιτευόμενος. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ (ὡς λέγεται) πρεσβευόμενοι τὸν πολίτας ἀποστῆσαι τῆς θαλάσσης, καὶ σωφρονίσαι ζῆν μὴ πλέοντας, ἀλλὰ τὴν χώραν φυτεύοντας, τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς διέδοσαν λόγον, ὡς ἐρίσαντος περὶ τῆς χώρας τοῦ Ποσειδῶνος, δείξασα τὴν μορίαν τοῖς δικαστᾶις, ἐνίκησε. Θεμιστοκλῆς δὲ οὐχ, ὡς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς λέγει, τῇ πόλει τὸν Πειραιᾶ προσέμιξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐξῆψε τοῦ Πειραιῶς, καὶ τὸν γῆν τῇ θαλάττῃ· ὃ καὶ τὸν δῆμον αὔξησε κατὰ τὸν ἀείρων, καὶ θράσος ἐνέπλησεν, εἰς ναύτας καὶ κελευστὰς καὶ κυβερνήτας τῆς δυνάμεως ἀφικομένης. διὸ καὶ τὸ βῆμα τὸ ἐν Πνυκὶ πεποιημένον, ὥστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὕστερον οἱ τριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν, οἰόμενοι τὴν μὲν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν, γίνεσθαι (τῇ δημοκρατίᾳ, ὀλιγαρχίᾳ δ' εἶναι δυσχεραίνειν τοὺς γεωργοῦντας. Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ μείζονα τὴν περὶ τῆς ναυτικῆς διενοήθη δυνάμεως.

B

C

D

E

F

ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Ἑλλήνων στόλος ἀπηλλαγμένου Ξέρξου κατῆρεν εἰς Παγασάς, καὶ διεχείμαζε, δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, ἔφη, ἣν ἀπόρρητον δὲ πρὸς τοὺς πολλούς. τῶν δὴ Ἀθηναίων Ἀριστείδῃ μόνῳ φράσαι κελευόντων, κἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ, πράττειν· ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἔφρασε τῷ Ἀριστείδῃ, ὡς νεώριον ἐμπρήσας φανοῖεν τῶν Ἑλλήνων· ὁ δὲ εἰς τὸ δῆμον παρελθὼν, ἔφη, τῆς πράξεως ἣν φανοῖεν πράττειν ὁ Θεμιστοκλῆς, μηδεμίαν οὔτε λυσιτελεστέραν μήτε ἀδικωτέραν. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι φασὶ ταῦτα παύσασθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ προστάξαι. ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοις τῶν Λακεδαιμονίων εἰσηνεγκόντων ὅπως ἀπείργωνται τῆς Ἀμφικτυονίας οἱ μὴ συμμαχήσασαι κατὰ τοῦ Μήδου πόλεις, φοβηθεὶς μὴ Θεσσαλοὶ καὶ Ἀργεῖοι, ἔτι δὲ Θηβαῖοι ἐκβαλόντες τοῦ συνεδρίου, πολυτελῶς ὑπεκρατήσωσι τῶν ψήφων, καὶ γένηται ὃ δοκοῦν ἐκείνοις, συνείπετο τοῖς πόλεσι, καὶ μετέθηκε τὰς γνώμας τῶν πυλαγόρων. διδάξας ὡς τριάκοντα καὶ μία μόναι πόλεις εἰσὶν αἱ μεταδοῦσαι τοῦ πολέμου, καὶ τούτων αἱ πλείοσι πολυτάπασι μικραί. δεινὸν οὖν εἰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκτὸς ὄντου γνωμένης, ὑπὸ ταῖς μεγίσταις δυσὶν ἢ τρισὶ πόλεσιν ἔσται τὸ συνέδριον. ἐκ τούτου μὲν οὖν μάλιστα τοῖς Λακεδαιμονίοις προσέκρουσε. διὸ καὶ τὸν Κίμωνα προήγαγε τῆς τιμῆς, αὐτίπαλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ Θεμιστοκλεῖ καθιστάντες. ἐν ᾧ καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαχθὴς, περιπλέων τε τὰς νήσους καὶ χρημαλιζόμενος ἀπ' αὐτῶν· οἷα καὶ πρὸς Ἀνδρίους λέγουσιν αὐτοῦ φασὶν αὐτὸν Ἡρόδοτος εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι. δύο γὰρ ἥκειν ἔφη θεοὺς κομίζων, πειθὼ καὶ βίαν, οὐδ' ἔφασαν εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς θεοὺς μεγάλους δύο, πενίαν καὶ ἀπορίαν, ὑφ' ὧν κωλύεσθαι δοῦναι χρήματα ἐκείνῳ. Τιμοκρέων δὲ ὁ Ῥόδιος μελοποιὸς ἐν ἄσματι καθάπτεται πικρότερον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς δῆθεν μὲν ὑπὲρ χρήματι φυγάδας παραπεμψάμενον κατελθεῖν, αὐτὸν δ' ξένον ὄντα καὶ φίλον προδόμενον δ' ἀργύριον. λέγει δ' οὕτως, Ἀλλ' εἰ τύ γε Παυσανίαν, ἢ καὶ τύ γε Ξάνθιππον αἰνεῖς, ἢ τύ γε Λευτυχίδαν· ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινέω, ἄνδρα ἱερῶν ἀπ' Ἀθανῶν ἐλθεῖν ἕνα λῷστον· ἐπεὶ δὲ Θεμιστοκλῆα ἤγαγε Λατὼ φεύγαν, ἄδικον, προδότην. ὃς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἐόντα, ἀργυρείοισι σκυβαλικοῖσι πειθεὶς, οὐ κατάγει εἰς πατρίδα Ἰάλυσον. λαβὼν δὲ τρία ἀργυρίου τάλαντ' ἔβαπλέων εἰς ὄλεθρον, τοὺς μὲν κατάγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων, τοὺς δὲ κάμνων, ἀργυρείων ἐπόπλεως. Ἰσθμοῖ δ' ἐπανδοκεύει γελοίως ψυχρὰ κρέα παρέχων· οἱ δ' ἤθιον, κ' νύγιον μὴ ὥραν Θεμιστοκλέους λυέσθαι. πολὺ δ' ἀσελγεστέρα καὶ ἀναπεπταμένη μᾶλλον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα κέχρηται βλασφημίᾳ μετὰ τὸν φυγὼ αὐτοῦ καὶ καταδικάσω ὁ Τιμοκρέων, ἄσμα ποιήσας ὅ ἐστιν ἀρχή, Μῶσα τῶδε τοῦ μέλεος κλέος ἀν' Ἕλλανας πάσας ὡς ἔοικος καὶ δίκαιον. λέγει δ' ὁ Τιμοκρέων ὑπὲρ μηδισμῷ φυγεῖν, συκοφαντήσαντα τοῦ Θεμιστοκλέους. ὡς δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς αἰτίαν ἔχοι μηδίζειν, ταῦτ' ἐποίησε πρὸς αὐτὸν, Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μόνος Μήδοισιν ὅρκια τέμοι, ἀλλ' ἐστὶ κ' ἄλλοι δὴ πολλοί, οὐκ ἐγὼ μόνα κλέπτεις· ἐστὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες.

A Quum enim classis Græcorum à discessu Xerxis Pagasas decurrisset in portum, ibique hybernaret, pro concione ostendit Athenienſibus habere rem se conducibilem ipsis & salutarem, sed non edendam in vulgus. Athenienſibus, vt eam vni aperiret Aristidi iubentibus: qui si probaret, exequeretur eam. Ita ostendit Aristidi Themistocles classem Græcorum in animo habere se incendere. Mox concionem hic ingressus, re, ait, quam in animo haberet Themistocles, nullam esse neque vtiliorem neque iniquiorem. ita præcepit ei populus Athenienſis vt ab isto consilio desisteret.

B Quum in conuentibus Amphictyonicis referrent Lacedæmonii ad concilium, vt ab eo concilio arcerentur ciuitates quæ arma non consociassent aduersus Medum, timens ne summotis à consessu Thessalis, Argiuis, præterea Thebanis, illi haberent semel ad nutum suum suffragia, atque ex eorum voluntate omnia gererentur, patrocinatus est hisce ciuitatibus, & sententias Pylagorarum circumegit, docens, quæ consortes belli fuissent, vnam & triginta ciuitates esse, atque has magna ex parte planè exiles. Non esse igitur ferendum, si exclusa à fœdere reliqua Græcia, concilium hoc ad duarum vel trium amplissimarum arbitrium ciuitatum redigeretur. Ex eo incurrit potissimùm in Lacedæmonios: quapropter Cimonem prouexerunt honoribus, quo Themistocli eum in repub. excitarent aduersarium. Fatigauit & socios circumuectus insulas, ac nummos ab iis exprimens. Atque apud Andrios, quum eos pecuniam posceret, refert illum Herodotus hæc dixisse & audiuisse: Duas ait deas secum adduxisse, *Suadam & vim.* Illi respondeunt apud se quoque duas esse magnas deas, à quibus illi pecuniam dare prohiberentur, *Paupertatem & Inopiam.* Timocreon, Rhodius Poëta, mordet in cantico Themistoclem acerbius, quòd exulibus aliis mercede reditum in patriam confecisset, se verò hospitem & amicum prodidisset, pecunia adductus. Eius hi sunt versus,

Si tu modo Pausaniam laudéve Xantippum effers vel tibi Leutychidam:
Ego autem Aristidem cano virum, sacris optimus vnus qui venit Athenis.
Mendacem enim, iniquum, proditorem odit Latona Themistoclem,
Qui sordidulam ob pecuniolam suum minimè reduxit auarus hospitem in patriam Ialyson:
Sed inde tria arripiens talēta, vadit in malum exitiū,
Iniquè aliquos reuehens, quosdam exigens, hos & trucidans nactus onus pecuniæ.
Nunc pandochus ineptus in Isthmo est, ridiculum faciens
Actum, apparatq; frigidas carnes. Verùm autem epulantur illi,
Precantur & Themistocli vt ne horā quidem supersit.

Longè verò petulantioribus & apertioribus probris Themistoclem iam exulem & damnatum proscidit Timocreon, composuitq; carmen, cuius hoc fecit exordium,

Musa, carminis decus huius, inuulga per Græciam, vt par atque iustum est.

Fertur Timocreon, quòd partes secutus Medorum fuisset, inter alios etiam Themistoclis calculo damnatus atque exterminatus fuisse. Vt iam partes Medicæ sunt Themistocli crimini datæ, hæc in eum scripsit,

Haud quippe Timocreon solus fidem dedit Medis: sunt alii non improbi minus.
Non claudica solus: latent vulpes aliæ.

Quia verò ciues iam ex inuidia libenter in eum calumnias recipiebant, coactus est factis suis crebrò ad populum commemorandis, stomachum ei facere, & ad infensos, Quid tumultuamini (inquit) si sæpius ab iisdem beneficia accipitis? Momordit etiam multitudinē æde extruenda Dianæ, quam Aristobulen (quasi optima consilia ipse ciuitati & Græcis dedisset) appellauit. Iuxta domū suam delubrum hoc in Melita struxit, vbi nunc cadauera supplicio affectorū carnifices proiiciunt, vestesq; & laqueos efferunt eorū qui strangulati & interfecti fuerunt. Pręterea pusillum signum positū Themistoclis etiam nostra fuit ætate in Aristobules fano, elucetq; ex eo non animus modò, sed species etiam illius augusta. Igitur inflixerunt ei decennale exilium, vt dignitatem & autoritatē eius deprimerent, quod ex more habebant in omnib. quorū opes ipsis graues erant, & mediocritatē fastus excesserant popularem. Nanque pœna non erat decennale exilium, sed mitigatio & alleuatio inuidię: quæ præcellentiores gaudebat detrahere, atq; odium suum in hanc euomebat cōtumeliam. Postquam expulsus vrbe fuit, dum Argis agit, casus Pausaniæ maleuolis eius materiam suggessit. Proditionis crimen intentauit ei Leobotes Alcmæonis filius, Agraulensis, subscribentibus accusationi Lacedæmoniis. Pausanias enim struens illud proditionis facinus, primò Themistoclem id, licet amicum, celauit. Vt eiectum vidit vrbe & indignè id ferentem, nō dubitauit eum ad consortium cœptorum inuitare, ostenditq; ei literas regis, in Græcos ipsum, vt improbos & ingratos, inflammans. Qui quanquam eam solicitationem reiecit, societatemq; semel repudiauit, nemini patefacit tamen id consilium: quia sperabat fore, vel vt desisteret ab ea mente, vel alia ratione, qui res absurdas & ancipites affectaret temere, detegeretur. Punito ea de causa Pausania, repertæ sunt nonnullæ litteræ & scripta quæ de his agebant, quæ Themistoclem in suspicionem adduxerunt. Atq; hinc Lacedæmonii eum calumniabantur, hinc criminabantur inuidi ciues non præsentem, sed per epistolas purgantem, præcipuè priora crimina. Nam ad inimicorum calumnias scripsit ciuibus, se qui imperare vellet, ad parendum autem neq; factus esset, neq; haberet voluntatem, nunquam animum inducturum vt barbaris & hostibus semetipse cum Græcia venderet. Nihilominus inductus ab accusatoribus populus, misit certos quibus imperatum erat vt comprehenderent eum attraherentq; ad causam in consilio Græcorum dicendam. Quod vt præsensit, traiecit in Corcyram, quæ ciuitas beneficia sua habebat. Quum enim illum cōtrouersiæ quam habebant cū Corinthiis, cepissent iudicem, diremit pugnā eorum, iudicauitq; vt viginti talenta Corinthii iis pēderent, & Leucadē possiderent cōmunem vtriq; coloniā. Inde fugit in Epirū. Quū verò Athenienses & Lacedæmonii eum persequerentur, coniecit se in asperā & cæcam spem, & ad regem Molossorum recurrit Admetum. Hic quum nescio quid ab Athenienſib. postulauisset, ignominiosè à Themistocle, tunc in ciuitate florente, reiectus perpetuò habuit eum odio, ac pręse tulit, si in ipsum incidisset, pœnas se ab eo petiturū.

A ἤδη ὑ καὶ τῶν πολιτῶν ἀφ' φθονεῖν ἡδέως τὰς ἀφαβολὰς προσπεμπόντων, ἠναγκάζετο λυπηρὸς εἶ, τ αὐτὸ πράξεων ἐν τῷ δήμῳ πολλάκις μνημονευομένων. καὶ πρὸς τοὺς δυσχερανοῦντας, Τί κοπιᾶτε (εἶπεν) ὑπὸ τῶν αὐτῶν πολλάκις εὖ πάσχοντες; ἐωίασε ὑ τοῖς πολλοῖς καὶ ὁ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰσάμενος, ἐν Ἀεισβούλιον μὲν προσηγόρευσεν, ὡς ἄεισα τῇ πόλει καὶ τοῖς Ἕλλησι βουλευσάμενος· πλησίον δὲ τῆς οἰκίας κατεσκεύασεν ἐν Μελίτῃ ὁ ἱερὸν, οὗ νῦν τὰ σώματα τ θανατουμένων οἱ δήμιοι προβάλλουσι, καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τοὺς βρόχους τῶν ἀπαγχομένων καὶ καθαιρεθέντων ἐκφέρουσιν. ἔκαιτο ὑ καὶ τὸ Θεμισοκλέους εἰκόνιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀεισβούλης ἔτι καθ' ἡμᾶς. καὶ φαίνεταί τις οὐ τῷ ψυχῷ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ ὀφθαλμῷ ἡρωϊκὸς ἐρρωμένος. τ μὲν οὖν ὀξοστρακισμὸν ἐποίησαν κατ' αὐτὸ, καθαιρούντες ὁ ἀξίωμα καὶ τῷ ὑπεροχῇ, ὥσπερ εἰώθεσαν ὅτι πολλῶν οὐς ὤοντο τῇ δυνάμει βαρεῖς, καὶ πρὸς ἰσότητα δημοκρατικῇ ἀσυμμέτρους εἶ. κόλασις γὰρ οὐκ ἦν ὁ ὀξοστρακισμὸς, ἀλλὰ πραμυθία φθόνου καὶ κουφισμὸς, ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας, καὶ τῷ διεκφέρειν εἰς ταύτῃ τ ἀτιμίαν ἀποπνέοντος. ἐκπεσόντος δὲ τῆς πόλεως αὐτὸ καὶ φαρμακεύοντος

B ἐν Ἄργεσι, τὰ περὶ Παυσανίαν συμπεσόντα, κατ' αὐτὸ παρέσχε τοῖς ἐχθροῖς ἀφορμάς. ὁ δὲ γραψάμενος αὐτὸν προδοσίας, Λεωβότης ὁ Ἀλκμαίωνος, Ἀγραύλης ἦν, ἅμα συνεπαιτιωμένων τ Σπαρτιατῶν. ὁ γὰρ Παυσανίας, πράττων ἐκεῖνα δὴ τὰ περὶ τ προδοσίαν, πρότερον μὲν ἀπεκρύπτετο τ Θεμισοκλέα, καίπερ ὄντα φίλον· ὡς δὲ εἶδεν ἐκπεπτωκότα τ πολιτείας καὶ φέρονα χαλεπῶς, ἐθάρσησεν ὅτι τῷ κοινωνίαν τῶν πραττομένων προσκαλεῖ τὰ γράμματα τ βασιλέως ὅτι δεικνύμενος αὐτῷ, καὶ παροξύνων ὅτι τοὺς Ἕλλωας, ὡς πονηροὺς καὶ ἀχρείους. ὁ ὑ τῷ μὲν δέησιν ἀπε-

D τείψατο τ Παυσανίου, καὶ τ κοινωνίαν ὅλως ἀπείπατο· πρὸς οὐδένα ὑ τοὺς λόγους ἐξήνεγκεν, οὐδὲ κατεμήνυσε τῷ πρᾶξιν· εἴτε παύσεσθαι προσδοκῶν αὐτὸν, εἴτ' ἄλλως κατασφανῆ γενήσεσθαι, σὺν οὐδενὶ λογισμῷ πρᾳγμάτων ἀτόπων καὶ παραβόλων ὀρεγόμενον. οὕτω δὴ τοῦ Παυσανίου θανατωθέντος, ὅτι ἐπιστολαί τινες ἀνῃρεθεῖσαι καὶ γράμματα περὶ τούτων, εἰς ὑποψίαν ἐνέβαλον τ Θεμισοκλέα· καὶ κατεβόων μὲν αὐτὸ Λακεδαιμόνιοι, κατηγόρουν δ' οἱ φθονοῦντες τῶν πολιτῶν, ὁ παρόντος, ἀλλὰ ἀφ' γραμμάτων ἀπολογουμένου μάλιστα τοῖς πρεσβείαις κατηγορίας.

E ἀφαβαλόμενος γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, πρὸς τοὺς πολίτας ἔγραφεν, ὡς ἀρχὴν μὲν ἀεὶ ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ πεφυκὼς, μηδὲ βουλόμενος, οὐκ ἄν ποτε βαρβάροις καὶ πολεμίοις αὐτὸν ἀποδοῦναι τῆς Ἑλλάδος. οὐ μὴν ἀλλὰ συμπεισθεὶς ὑπὸ τῶν κατηγορούντων ὁ δῆμος, ἔπεμψεν ἄνδρας οἷς εἴρητο συλλαμβάνειν καὶ ἀνάγειν κελευσόμενον αὐτὸν ἐν τοῖς Ἕλλησιν. πρᾳαθόμενος δ' ἐκεῖνος, εἰς Κέρκυραν διεπέρασεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας· ἡνόμενος γὰρ αὐτῶν κειτὴς πρὸς Κορινθίους ἐχόντων δίκαφορὰν, ἔλυσε τ ἔριδας, εἴκοσι τάλαντα κελεύσας τοὺς Κορινθίους

F καταβαλεῖν, καὶ Λευκάδα κοινὴ νέμειν, ἀμφοτέρων ἄποικον. ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἤπειρον ἔφυγε· καὶ διωκόμενος ὑπὸ τ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἔρριψεν αὑτὸν εἰς ἐλπίδας χαλεπὰς καὶ ἀπόρους, καταφυγὼν πρὸς Ἄδμητον, ὃς βασιλεὺς μὲν ἦν Μολοττῶν, δεινὸς δὲ ἦν τ Ἀθηναίων, καὶ πρόσπλακεὶς ὑπὸ τ Θεμισοκλέους ὅτ' ἤκμαζεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, δι' ὀργῆς εἶχεν αὐτὸν ἀεὶ, καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι, ἐμφρησόμενος.

ἐν δὲ τῇ τότε φυγῇ μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς φοβηθεὶς συγγε- A
νῆ καὶ πρόσφατον φθόνον, ὀργῆς παλαιᾶς καὶ βασιλικῆς,
ταύτῃ φέρων ἐπέθηκεν ἑαυτὸν ἱκέτης τοῦ Ἀδμήτου κατα-
σάς, ἰδιόν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον. ἔχων γὰρ αὐτοῦ τοῦ υἱὸν
ὄντα παῖδα πρὸς τὴν ἑστίαν προσέπεσε, ταύτῃ μεγίστῃ
καὶ μόνῃ σχεδὸν ἀναπόρρητον ἡγουμένων ἱκεσίαν τῶν Μολοσ-
σῶν· ἔνιοι μὲν οὖν Φθίαν τὴν γυναῖκα τοῦ βασιλέως λέγου-
σιν ὑποθέσθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ τὸ ἱκέτευμα τοῦτο, καὶ τοῦ υἱὸν
ὅτι τὴν ἑστίαν καθίσαι μετ' αὐτοῦ. τινὲς δ' αὐτὸν τὸν Ἄδμη-
τον, ὡς ἀφοσιώσαιτο πρὸς τοὺς διώκοντας τὴν ἀνάγκην, δι'
ἣν οὐκ ἐκδίδωσι τὸν ἄνδρα, φθαρεῖναι καὶ στραγγαλήσα- B
σαι τὴν ἱκέσιον. οἰκεῖοι δ' αὐτῷ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας
ἐκκλέψας ἐκ τῶν Ἀθηνῶν Ἐπικράτης ὁ Ἀκαρνάν, ἀπέστειλεν· ὃν ὄνομα τούτῳ Κίμων ὕστερον κείνας ἐθανάτωσεν, ὡς
ἱστορεῖ Στησίμβροτος. εἶτ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπιλαθόμενος τού-
των, ἢ τὸν Θεμιστοκλέα ποιῶν ἐπιλαθόμενον, πλεῦσαί φησιν
εἰς Σικελίαν, καὶ παρ' Ἱέρωνος αἰτεῖν τοῦ τυράννου τὴν θυ-
γατέρα πρὸς γάμον, ὑπισχνούμενος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας
ὑπηκόους ποιήσειν. ἀποστρεφομένου δὲ τοῦ Ἱέρωνος, οὕτως εἰς
τὴν Ἀσίαν ἀπᾶραι. ταῦτα δ' οὐκ εἰκὸς ἐστιν οὕτω γενέσθαι.
Θεόφραστος γὰρ ἐν τοῖς περὶ βασιλείας ἱστορεῖ τὸν Θεμιστο- C
κλέα, πέμψαντος εἰς Ὀλυμπίαν Ἱέρωνος ἵππους ἀγωνι-
σάς, καὶ σκηνὴν τινα κατεσκευασμένην πολυτελῶς στήσαν-
τος, εἰπεῖν ἐν τοῖς Ἕλλησι λόγον, ὡς χρὴ τὴν σκηνὴν ἁρπάσαι τοῦ τυράννου, καὶ κωλύσαι τοὺς ἵππους ἀγωνίσασθαι. Θουκυδίδης δὲ φησι καὶ πλεῦσαι αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἑτέραν καταβαίνοντα θάλασσαν ἀπὸ Πύδνης, οὐδενὸς εἰδότος ὅστις εἴη τῶν πλεόντων, μέχρις οὗ πνεύματι τῆς ὀλκάδος εἰς Νάξον κατα-
φερομένης ὑπὸ Ἀθηναίων πολιορκουμένην τότε, φοβη-
θεὶς, ἀναδείξας εἰς Νάξον ἑαυτὸν τῷ τε ναυκλήρῳ καὶ τῷ κυβερνήτῃ· καὶ τὰ μὲν δεόμενος, τὰ δ' ἀπειλῶν, καὶ λέγων, ὅτι κατηγορήσοι καὶ καταφανεῖς ποιήσοιτο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς οὐκ ἀγνοοῦντες ἀλλὰ χρήμασι πεισθέντες ἐξαρχῆς ἀναλάβοιεν αὐτόν, ὅπως ἀναγκάσειε παραπλεῦσαι καὶ λαβέσθαι τῆς Ἀσίας. τὴν δὲ χρημάτων αὐτῷ πολλὰ μὲν ὑπεκκλαπέντα διὰ τῶν φίλων εἰς Ἀσίαν ἔπλω, τὴν δὲ φανερῶν γενομένων καὶ συναχθέντων εἰς τὸ δημόσιον, Θεόπομπος μὲν, ἑκατὸν τάλαντα, Θεόφραστος δὲ ὀγδοήκοντα φησὶ γενέσθαι τὸ πλῆθος, οὐδὲ τριῶν ἄξια ταλάντων κεκτημένου πρὸ Θεμιστοκλέους πεῖν ἄπορεῖν τῆς πολιτείας. ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κύ-
μην, καὶ πολλοὺς ἤκουετο τὴν θαλάττην παραφυλάττοντας
αὐτὸν λαβεῖν, μάλιστα δὲ τοὺς περὶ Ἐργοτέλην καὶ Πυθόδωρον· E
(οὗτος γὰρ ἡ ἡμέρα λειτουργὸς τοῖς κερδαίνειν ἀπὸ πάντος ἀγαπῶσι, παρασκευὴν ἐπιτεκηρυγμένων αὐτῷ τάλαντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως (ἔφυγεν εἰς Αἰγὰς, Αἰολικὸν πολισμάτιον, ὑπὸ πάντων ἀγνοούμενος πλὴν τοῦ ξένου Νικογένους, ὃς Αἰολέων πλείστην οὐσίαν ἐκέκτητο, καὶ τοῖς ἄνω δυνατοῖς γνώριμος ὑπῆρχε. παρὰ τούτῳ κρυπτόμενος ἡμέρας ὀλίγας διέτριψεν, εἶτα μετὰ δεῖπνον ἐν θυσίᾳ νυκτὸς, Ὄλβιος ὁ τῶν τέκνων τοῦ Νικογένους παιδαγωγὸς, ἔκφρων γενόμενος καὶ θεοφό-
„ ρητος, ἀνεφώνησε μέσῳ ταυτί, Νυκτὶ φωνῶ, νυκτὶ βουλεύω,
„ νυκτὶ τὴν νίκην δίδου. καὶ μετὰ ταῦτα κοιμηθεὶς ὁ Θεμιστο-

A At illa in fuga formidans magis Themistocles domesticum & recens odium, quàm veterem iram & regiam, huic se permissum iuit, ac supplex Admetum adiit nouo & inusitato more. Nam filium eius puerũ admodum tenens abiecit se ad focum eius. Hunc maximum & probè solum qui non reiiciatur, Molossi modum ducunt supplicandi. Aliqui Phthiam aiunt regis coniugem eam rationem supplicãdi suggessisse Themistocli, filiumq; suum apud focum cum eo locasse: alii Admetum ipsum, vt necessitatem apud eos qui illum insequerentur, cur non dederet eum, excusaret, modum
B istum supplicandi struxisse ei & machinatũ fuisse. Vxorem & liberos eius clàm Athenis exportauit Epicrates Acharnensis, quos illuc misit: quem eo nomine Cimon pòst capitis damnauit, vt scribit Stesimbrotus. Mox horum nescio quomodo oblitus, aut Themistoclem faciens oblitum, nauigisse autumat eum in Siciliam, atq; ab Hierone tyranno filię eius nuptias petisse, recipens in ditionem eius se Græciam redacturum, quod aspernante Hierone, tum contendisse in Asiam. Cæterum abhorret à fide hæc ita facta fuisse. Siquidem Theophrastus in libris De regno Themistoclem scribit,
C quum ad Olympia certatum Hiero misisset, & tabernaculum erexisset splendidè adornatum, pro sententia apud Græcos dixisse, vt tentorium tyranni diriperent, & arcerent à certamine equos eius. Thucydides naue conscensa à Pydna refert eum ad alterum mare profectum, nec quenquam vectorum, qui esset, nosse: quoad ventis nauem onerariam Naxum, quæ id temporis ab Atheniensibus circunsidebatur, rapientibus exterritus, nauiculatori tum & gubernatori aperuerit se, & quà precibus quà minis agens denuntiansq; apud Athenienses se crimine & mendaciis ipsos pressu-
D rum, non imprudentes, verùm mercede inductos initio ipsum recepisse. Hac ratione expressit vt præteruecti transmitterent in Asiam. Pecunia eius magna ex parte furtim per amicos egesta & in Asiam est deuecta. Deprehensam & publicatã summam, centum Theopompus, Theophrastus octoginta talentûm dicit fuisse: quum vires bonorum Themistoclis priusquam ad rempublicam accederet, trium non essent talentorum. Vt delatus Cymam, multos sensit rei maritimę pręfectos insidias ad se capiendum tendere, præcipuè Ergotelem & Pythodorũ (erat enim præda, compendium ex re qualibet captantibus, opima, quòd præmiũ rex in
E caput eius ducenta talenta pronuntiasset) Ægas Æolicum oppidulum refugit, nulli extra hospitẽ Nicogenẽ notus. Erat Æolũ hic locupletissimus, & principibus, qui circa regem erant, familiaris. Apud eum paucos delituit dies. Inde à cœna sacrificio facto, magister liberorũ Nicogenis Olbius, mente motus lymphatusq; exclamauit hunc versum, *Nocti consilium, vocem da victoriamq;*. Hinc sopitus Themistocles, vidit in somniis draconem ventrẽ suum circumiectũ & arrepentem collo, vbi faciem attigit, versum in aquilam & cõplexum se alis sustulisse, longamq; viam auexisse,
F deniq; in aureo caduceo, quod se obtulit, securè statuisse immenso pauore & terrore exemptum.

κλῆς, ὄναρ ἔδοξεν ἰδεῖν δράκοντα κατὰ τὴν γαστέρα αὐτοῦ περιελιττόμενον, καὶ προσαιρόμενα τῷ τραχήλῳ, γενόμενον δ' ἀετὸν ὡς ἥψατο τοῦ προσώπου, περιβαλόντα ταῖς πτέρυγαις, ἐξάραι καὶ κομίζειν πολλὴν ὁδὸν, εἶτα χρυσοῦν τινὸς κηρυκείου φανέντος, ὅπερ τούτου σῆσαι βεβαίως αὐτὸν, ἀμηχάνου δείματος καὶ ταραχῆς ἀπαλλαγέντα.

Mittitur igitur ab Nicogene, qui rem est huiuscemodi fabricatus. Quia nationes barbaræ ferè & præter cæteras Persica æmulatione erga mulieres asperæ natura sunt & atroces. Neque enim vxores solum, sed ancillas quoq; emptitias & pellices anxia sepiunt custodia, ne à quo non domestico conspiciantur, verùm domi degant cõclusæ. Per viam vndiq; septæ in tentorio vehuntur curribus. Tali Themistocles tectus vehiculo ferebatur. Comites eius obuiis & percunctantib. responderunt Græcã mulierẽ se ab Ionia ad quendam regis admissionalem agere. Ac Thucydides quidem & Charon Lampsacenus, Xerxe defuncto produnt in sermonem venisse Themistoclem filio eius: Ephorus, Dion, Clitarchus, Heraclides, aliique complures, ipsum conuenisse Xerxem. Verùm Thucydidem magis cum annalibus, licet ne hi quidem consarcinati sint fideliter, apparet congruere. Vbi Themistocles ad ipsum iam discrimen peruenit, primùm Artabanum conuenit tribunum militum, ostenditq; Græcum se esse, velle autem cum rege maximis de rebus, & de iis, quæ potissimùm eum solicitent, agere. At ille, Leges, hospes, inquit, mortalibus discrepantes sunt, aliis alia honesta: omnib. autem honestum est domestica ornare & tueri. ac libertatem vos præ cæteris & æquabilitatem spectare fama est, nobis inter multas & præclaras leges hæc est præclarissima, venerari regem, & imaginem adorare omnia conseruantis Dei. Si igitur accommodare te moribus nostris in animo est, regemq; adorare, copia tibi erit & contemplandi eius & appellandi: sin alia est sententia, veteris ad eum internuntiis. Regi enim non est vllum audire, qui eum non adoret, solenne. Ad quæ Themistocles respondit in hunc modum, Ego verò, Artabane, adsum, quo regis nomen & potentiam reddam ampliora; & quando ita Deo, qui euexit Persas, visum est, cùm ipse parebo vestris legibus, tum efficiam vt plures hunc adorent regem. Proinde nihil hoc impedimenti adferat sermonibus quos cum rege statui conferre. At quêmnam, inquit, ex Græcis, Artabanus, referã venisse? neq; enim vulgaris hominis præ te fers ingenium. Cui Themistocles, Id, Artabane, prior rege audiet nemo. ita narrat Phanias. Eratosthenes in cõmentario quem scripsit De diuitiis, attexit fœmina administra Eretrica, quæ tribuni pellex erat, colloquiũ cum & gratiã obtinuisse illius. Vt ergo introductus ad regem est, eoq; adorato constitit tacitus, imperauit interpreti rex vt quereret qui sit. Rogante interprete respondit, Adsum tibi, rex, Themistocles ego Athenienſis exul, quem Græci persequuntur, cui multas quidẽ pœnas Persę, sed plurima debent præmia ob impeditam à me insectationem, quum patriæ incolumitas, Græcia iam in tuto collocata, nonnihil vobis gratificandi tribuit mihi facultatem. Equidem comparaui omnino me ad præsentem calamitatem, veniq; paratus ad beneficium à placato & reconciliato accipiendum, & ad deprecandũ iram infesti. Tu age, quum testes meorum erga Persas meritorũ meos habeas hostes, abutere mea fortuna potius ad virtutem probandam tuam quàm ad explendam iram. Conseruabis enim supplicem tuum, & perdes Græcorum hostem.

A πέμπεται γοῦν ὑπὸ τοῦ Νικογένους μηχανησαμένου τι τοιοῦτον. τοῦ βαρβαρικοῦ γένους ὁ πολὺ καὶ μάλιστα ὁ Περσικὸν, εἰς ζηλοτυπίαν τῶν περὶ τὰς γυναῖκας ἄγριον φύσει καὶ χαλεπόν ἐστιν. οὐ γὰρ μόνον τὰς γαμετὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀργυρωνήτους καὶ παλλακευομένας ἰσχυρῶς περιφυλάττουσιν ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὁρᾶσθαι τῶν ἐκτὸς, ἀλλ' οἴκοι μὲν διαιτᾶσθαι κατακεκλεισμένας, ἐν δὲ ταῖς ὁδοιποιίαις, ὑπὸ σκηνὰς κύκλῳ περιπεφραγμένας ὅπῃ τῶν ἁρμαμαξῶν ὀχεῖσθαι. τοιαύτης τοῦ Θεμιστοκλεῖ κατασκευασθείσης ἀπιούσης, καταδῆς ἐκομίζετο, τῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ

B πυνθανομένοις λεγόντων ὅτι γυναῖκα Ἑλληνικὸν ἄνδρισιν ἀπ' Ἰωνίας, πρὸς τινα τῶν ὅπῃ θύραις βασιλέως. Θουκυδίδης μὲν οὖν, καὶ Χάρων ὁ Λαμψακηνὸς, ἱστοροῦσι, τεθνηκότος Ξέρξου, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τοῦ Θεμιστοκλεῖ γενέσθαι τὴν ἔντευξιν. Ἔφορος δὲ καὶ Δείων καὶ Κλείταρχος καὶ Ἡρακλείδης, ἔτι δὲ ἄλλοι πλείονες, πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν Ξέρξου. τοῖς γὰρ χρονικοῖς δοκεῖ μᾶλλον ὁ Θουκυδίδης συμφέρεσθαι, καίτοι οὐδὲ αὐτοῖς ἀβέβαια συνταττομένοις. ὁ δὲ οὖν Θεμιστοκλῆς γενόμενος παρ' αὐτὸ τὸ δεινὸν, ἐντυγχάνει πρῶτον Ἀρταβάνῳ τῷ χιλιάρχῳ, λέγων Ἕλλην μὲν

C εἶναι, βούλεσθαι δὲ ἐντυχεῖν βασιλεῖ περὶ μεγίστων πραγμάτων, καὶ πρὸς ἀντυχεῖν μάλιστα σπουδάζειν ἐκεῖνος. ὁ δὲ φησιν, Ὦ ξένε, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων ἀλλήλοις καὶ τὰ καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεῖα κοσμεῖν καὶ σώζειν. ὑμᾶς μὲν οὖν ἐλευθερίαν μάλιστα θαυμάζειν καὶ ἰσότητα, λόγῳ· ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων, κάλλιστος οὗτός ἐστι, τὸ τιμᾶν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν εἰκόνα θεοῦ τὰ πάντα σώζοντος εἰ μὲν οὖν ἐπαινῶν τὰ ἡμέτερα, προσκυνήσεις, ἔστι σοι καὶ βασιλέα θεάσασθαι καὶ προσειπεῖν· εἰ δὲ ἄλλο τι φρονεῖς, ἀγγέλοις ἑτέροις χρῆσαι πρὸς αὐτόν.

D βασιλεῖ γὰρ οὐ πάτριον ἀνδρὸς ἀκροᾶσθαι μὴ προσκυνήσαντος. Ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς ἀκούσας λέγει πρὸς αὐτόν, Ἀλλ' ἔγωγε τῷ βασιλέως, ὦ Ἀρτάβανε φήμῃ καὶ δύναμιν αὐξήσων ἀφῖγμαι, καὶ αὐτός τι πείσομαι τοῖς ὑμετέροις νόμοις, (ἐπεὶ θεῷ τῷ μεγαλωστὶ Πέρσας, οὕτω δοκεῖ) κἀγὼ δὲ ἐμὲ πλείονες τῶν νῦν βασιλέα προσκυνήσουσιν. ὥστε τοῦτο μηδὲν ἐμποδὼν ἔστω τοῖς λόγοις οὓς βούλομαι πρὸς ἐκεῖνον εἰπεῖν. Τίνα δὲ (εἶπεν ὁ Ἀρτάβανος) Ἑλλήνων ἀφῖγμαί σε φαμεν; οὐ γὰρ ἰδιώτῃ τῷ γνώμῃ ἔοικας. καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, Τοῦτ' οὐκέτ' ἂν (ἔφη) πύθοιτό τις Ἀρτάβανε πρότερος βασιλέως. ὅτῳ μὲν ὁ Φανίας φησίν. ὁ δὲ Ἐρατοσθένης ἐν

E τοῖς περὶ πλούτου, πρωτοτόκοις, γυναικὸς Ἐρετικῆς, ἣν ὁ χιλίαρχος εἶχε, τοῦ Θεμιστοκλῆς τὴν πρὸς αὐτὸν ἔντευξιν γενέσθαι καὶ σύστασιν. ὅπου δὴ εἰσήχθη πρὸς βασιλέα, καὶ προσκυνήσας ἔστη σιωπῇ, προστάξαντος τοῦ ἑρμηνέως τὸν βασιλέως ἐρωτῆσαι τίς ἐστι, καὶ τοῦ ἑρμηνέως ἐρωτήσαντος εἶπεν, Ἥκω σοι βασιλεῦ Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐγὼ, φυγὰς ὑφ' Ἑλλήνων διωχθεὶς, ὧν πολλὰ μὲν ὀφείλουσι κακὰ Πέρσαι, πλείω δὲ ἀγαθὰ κωλύσαντι τὴν δίωξιν, ὅτε τὴν Ἑλλάδος σῴζομένης, παρέχει τὰ οἴκοι σωζόμενα χρήσασθαί τι καὶ ὑμῖν.

F ἐμοὶ μὲν οὖν πάντα πρέποντα τῶν παρόντων συμφορῶν ἐστι, καὶ παρεσκευασμένος ἀφῖγμαι δέξασθαί τε χάριν, ἀμυνόμενος μεταλαμβανόμενος, καὶ τῶν αἰτεῖσθαι μνησικακήσων τοῦ ὀργῆς. σὺ δὲ τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς μάρτυρας θέμενος ὧν ἀνεργέτησα· Πέρσας ἀπόλεσον τῇ ἐμῇ τύχῃ πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς μᾶλλον ἢ πρὸς ἀποπλήρωσιν ὀργῆς. σώσεις μὲν γὰρ ἱκέτην σόν, ἀπολεῖς δὲ Ἑλλήνων πολέμιον γενόμενον.

ταῦτ' εἰπὼν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπεθείασε τῷ λόγῳ παρεσδιελθὼν τὴν ὄψιν ἣν εἶδεν ἐν Νικογένους, καὶ τὸ μάντευμα τοῦ Δωδωναίου Διός, ὡς κελευθεὶς πορεύεσθαι πρὸς τὸν ὁμώνυμον τοῦ θεοῦ βαδίζειν, συμφρονήσειε πρὸς ἐκεῖνον ἀναπέμπειν. μεγάλους γὰρ ἀμφοτέρους εἶναί τε καὶ λέγεσθαι βασιλέας. ἀκούσας δὴ ὁ Πέρσης, ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, καίτοι θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν τόλμαν αὐτοῦ· μακαρίσας δὲ πρὸς τοὺς φίλους ἑαυτὸν, ὡς ἐπὶ εὐτυχίᾳ μεγίστῃ, καὶ κατευξάμενος ἀεὶ τοῖς πολεμίοις τοιαύτας φρένας διδόναι τὸν Ἀριμάνιον, ὅπως ἐλαύνωσι τοὺς ἀρίστους ἐξ ἑαυτῶν, θύσαι τοῖς θεοῖς λέγεται, καὶ πρὸς πόσιν εὐθὺς τραπέσθαι, καὶ νύκτωρ ἐπὶ πολὺ χαρᾶς ἕνεκα μέσων τῶν ὕπνων βοῆσαι τεὶς, Ἔχω Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ συγκαλέσας τοὺς φίλους, εἰσήγαγεν αὐτὸν, μηδὲν ἐλπίζοντα χρηστὸν, ἐξ ὧν ἑώρα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς ἐπύθοντο τοὔνομα παρόντος αὐτοῦ, χαλεπῶς ἀναχειμένους καὶ κακῶς λέγοντας. ἐπὶ δὲ Ῥωξάνης ὁ χιλίαρχος ὡς κατ' αὐτὸν ἰὼν ὁ Θεμιστοκλῆς προσιὼν, καθημένου βασιλέως, καὶ τῶν ἄλλων σιωπώντων, ἀδέμα φθέγξας εἶπεν, Ὄφις Ἑλλὼν ὁ ποικίλος, ὁ βασιλέως σε δαίμων ἤγαγεν. οὐ μὲν δὴ εἰς ὄψιν ἐλθόντος αὐτοῦ, καὶ πάλιν προσκυνήσαντος, ἀασπασάμενος καὶ προσειπὼν φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς, ἤδη μὲν ἔφησεν αὐτῷ ἀναχόσια τάλαντα ὀφείλειν· χρήσαντα γὰρ αὐτὸν, ἀπολήψεσθαι δικαίως τὸ ὑπεκηρυχθὲν τῷ ἀγαθῷ· πολλῷ δὲ πλείω τούτων ὑπισχνεῖτο, καὶ παρεθάρρυνε· καὶ λέγειν ἐκέλευε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἃ βούλοιτο παρρησιαζόμενον. ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκείνατο τὸν λόγον ἐοικέναι τοῦ ἀνθρώπου τοῖς ποικίλοις γράμμασιν. ὡς γὰρ ἐκεῖνα καὶ τοῦτον, ἐκτεινόμενον μὲν, ὑπιδείκνυσθαι τὰ εἴδη, συγκελλόμενον δὲ, κρύπτειν καὶ ἀφανίζειν ὅλον αὐτῷ χρόνου δεῖν· ἐπεὶ δὴ ἡσθέντος τοῦ βασιλέως τῇ εἰκασίᾳ, καὶ λαμβάνειν κελεύσαντος, ἐκείνου αἰτησάμενος, καὶ τὴν Περσίδα γλῶτταν ἀποχρώντως ἐκμαθὼν, ἐπετύγχανε βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐκτὸς δόξαν παρέχων περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διειλέχθαι. πολλῶν δὲ καινοτομουμένων περὶ τὴν αὐλὴν καὶ τοῖς φίλοις τοῦ βασιλέως ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, φθόνον ἔχε πρὸς τοῖς δυνατοῖς, ὡς καὶ περὶ ἐκείνου παρρησίᾳ χρήσασθαι πρὸς αὐτὸν ἀποτολμηκώς. οὐδὲν γὰρ ἦσαν αἱ ἡμῶν τῆς τῶν ἄλλων ἐοικυῖαι ξένων, ἀλλὰ καὶ κωμηρεσίων βασιλεῖ μετέχε καὶ τῶν οἴκοι θαρρεῖν, ὥστε καὶ μητρὶ τοῦ βασιλέως εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, καὶ γνωρίσθαι σωνήθης· θαρρήσαι δὲ καὶ τῶν μαγικῶν λόγων, τοῦ βασιλέως κελεύσαντος· ὅτε δὲ Δημάρατος ὁ Σπαρτιάτης, αἰτήσασθαι δωρεὰν κελευσθεὶς, ἠτήσατο τὴν κίθαριν, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς, ἐπιθυμήσας εἰσελθεῖν παρὰ Σαρδέων, Μιθραυστῆς μὲν ἀνεψιὸς ὢν βασιλέως εἶπε, τοῦ Δημαράτου τῆς χεὶς ἁψάμενος, Αὕτη μὲν κίθαρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλον ὃν ὑπικαλύψῃ· σὺ δὲ οὐκ ἔσῃ Ζεὺς εἰ λάβῃς κεραυνόν. ἀπωσαμένου δὲ τὸν Δημάρατον ὀργῇ θαρρεῖν τὸ αἴτημα τοῦ βασιλέως, καὶ δυσχερῶς ἀποδεχομένου τὴν ἐκ τοῦ αὐτὸν, ὁ Θεμιστοκλῆς δεηθεὶς ἔπεισε καὶ διήλλαξε. λέγεται δὲ καὶ τοὺς ὕστερον βασιλεῖς, ἐφ' ὧν μᾶλλον αἱ Περσικαὶ πράξεις τῆς Ἑλληνικῆς συναπεχρήσαντο, ὁσάκις δεηθεῖεν ἀνδρὸς Ἕλληνος, ἐπαγγέλλεσθαι καὶ γράφειν ἕκαστον ὡς μείζων ἔσοιτο παρ' αὐτῷ Θεμιστοκλέους. αὐτὸν δὲ Θεμιστοκλέα φησὶν, ἤδη μέγαν ὄντα καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλῶν, λαμπρᾶς ποτὲ τραπέζης παρατεθείσης, πρὸς τοὺς παῖδας εἰπεῖν, Ὦ παῖδες ἀπολόμεθα ἄν, εἰ μὴ ἀπολόμεθα. πόλεις δ' αὐτῷ τρεῖς

A Ita fatus Themistocles orationi diuinum ostentum, quod fuerat ei in Nicogenis ædib. oblatum, subiunxit, & Iouis Dodonæi oraculum, quo ad cognominem deo pergere iussus conceperat animo remitti se ad illum. Magnum enim vtrunq; & esse & dici regem. Postquam dicendi finem fecit, nihil ei respōdit Perses, quanuis animos eius stuperet & audaciā: sed apud amicos eum fuisse sibi ipsum gratulatum vt de fortuna sua adeò secunda, precatumq; Arimanium, hostibus suis semper daret eam mentem vt præstantissimos de medio sui summouerent, diis ferunt sacrificasse, inde mox conuiuium inisse, ac præ gaudio nocte in medio somno B ter exclamasse, *Themistoclem habeo Athenienſem.* Vbi illuxit, conuocatis amicis, acciuit eum omni destitutum bona spe, vbi ianitores vidit audito præsentis nomine infestos sibi, atque maledicta ingerentes. At hæc tribunus Roxanes, quum ipsum præteriret, rege sedente & silentibus cæteris, submissè ducto suspirio ait, *Serpens Græce versipellis fortuna te regis huc egit.* At verò vt in conspectum regis venit, & denuò eum adorauit, rex salutauit appellauitque eum benignè. Ac iam tibi ipsi, inquit, ducenta talenta debeo. Quum enim temet ipse adduxeris, meritò quod in caput tuum C fuit pronuntiatum præmium te ducenti, feres. Multo his plura promisit ei, eumque confirmauit, atque liberè iussit vt diceret de rebus Græcorum, quæ visa essent. Cui responsum Themistocles reddidit, sermonem hominis instar esse pictorum stragulorum. Nam vt hæc, ita illum aperire expansum imagines, contractum tegere & deprauare. itaque esse tempore sibi opus. Capto ea similitudine rege, & vt sumeret imperante, annum postulauit. Interea lingua Persica abundè percepta, appellauit per se regem. Atque remotioribus opinionem tribuit agere de rebus Græ- D ciæ. Sed quia multa per id tempus in aula & circa regis amicos nouabantur, contraxit apud principes inuidiam: quasi etiam de illis licentiam apud regem vsurparet loquendi. Haudquaquam enim erant huius honores & reliquorum exterorum comparandi. At rex adhibuit eum etiam venationibus & domesticis oblectationibus, vt ad matrem quoque regis admitteretur, eaque vteretur familiariter, acceperit insuper iussu regis præcepta magica. Quum Demaratus Lacon iussus poscere munus popoſcisset vt more regum directa citari Sardis inucheretur: Mithropaustes regis E consobrinus, apprehensa Demarati manu, dixit, *Hæc quidem citaris non habet cerebrum quod tegat: tu verò vt fulmen accipias, haud fueris proinde Iupiter.* Ob eam postulationem quum despiceret per iram rex Demaratum, præ se ferentem implacabilem se ei esse, induxit precibus Themistocles, vt reconciliaretur ei. Memorant subsequutos quoque reges, quorum temporibus maior communicatio cum Græcis rerum fuit Persicarum, quoties cuiuspiam Græci indigerent opera, polliceri solitos & scribere omnes, maiorem apud se fore Themistocle. Ipsum quoque aiunt Themistoclem, vbi F iam ingens euasit, & colebatur à multis, splendida aliquando apposita mensa filiis dixisse, *Perieramus filii, nisi perissemus.* Vrbes tres tradunt

plerique ei in panem, vinum, & esculenta datas, Magnesiam, Lampsacum, Myunta. Duas adiiciunt alias Cyzicenus, Neanthes & Phanias, Percoten & Palæscepsin, in stratum & vestem. Descendenti ad mare ob pertinentia ad Græciam negotia Themistocli Perses quidam Epixyes nomine, superioris Phrygiæ satrapa, insidias struxit paratis iam pridem Pisidis, qui in oppido, quod Leontocephalon vocant (*significat ea vox Caput leonum*) pernoctantem trucidarent. Cui matrem Idæam perhibent oblatam per somnium meridianti dixisse, Deuita, Themistocles, leonum caput, ne in leonem incurras. Pro hoc ego abs te postulo ancillam Mnesiptolemam. Vnde pauore offusus Themistocles, adorata Dea, declinauit viam regiam, ac locum illum alio circuitu præterlatus iam nocte consedit. Quum autem vnum ex iumẽtis quæ portabant tentorium eius, esset in fluuium delapsum, serui Themistocles aulæas madefactas expanderunt ad siccandum. Interea accurrunt cum gladiis Pisidæ. Quum autem ea quæ siccabantur, non satis peruiderent ad lunam, arbitrabantur ea Themistoclis esse tentorium, atque se illum intus inuenturos quiescentem. Vbi iam suggressi propius sustulerunt aulæam, intenti serui inuolauerunt in eos ac corripuerunt. Ita defunctus periculo in Deæ, quæ sibi fuerat oblata, venerationem Magnesiæ templum Dyndimenæ condidit, cuius filiam suam creauit Mnesiptolemam sacerdotem. Vt Sardos venit, & per otium ædium sacrarum molitiones spectauit, viditque numerum signorum, & in Matris magnæ virginem, quam Hydrophoron vocant, ex ære factam magnitudine cubitali, quam ipse super aquas Athenis positus, deprehensis iis qui fuerant aquam suffurati & auerterant, ex mulctatitia factam dedicauerat pecunia, siue captiuitate eius signi motus, siue ad ostentandum Athenienſibus quanto in honore, & quanta esset apud regem autoritate, egit apud satrapam Lydiæ, vt hoc signũ sibi mittere liceret Athenas. At stomachante barbaro, & regi se per litteras id significaturũ minitante, trepidus Themistocles confugit ad mulieres, conciliatisq; pellicibus eius pecunia, & illius demulsit iram, & in posterum circumspectius egit, quod iam inuidiã formidaret barbarorũ. Neq; enim pererrauit, vt Theopompus ait, Asiam, sed Magnesiæ sedes habens, magnisque cultus donis, atque pari in honore ac primores Persarum habitus, perdiu vitam egit securam: quod superiorum prouinciarum rex distractus negotiis, non admodum attenderet animum ad res Græciæ. Vt vero Ægypti rebellio adiutoribus Athenienſibus, nauesq; Græcorum vsq; ad Cyprum & Ciliciam prouectæ, dominansq; Cimon mari, eum ad occurrendum Græcis, & ad eorum reprimendum aduersus se incrementum reuocauerunt, iamq; delectus habebatur, duces dimittebantur, & Magnesiam ad Themistoclem cũ mandatis regiis veniebant nuntii, vt res Græciæ susciperet, præstaretque promissa, neque ira inflammatus in ciues suos vlla est, neque tantis honoribus & potentia incitatus ad bellum, sed & effectum rei fortassis in expedito non ratus esse, præsertim quod haberet ea tempestate duces Græcia

A μὲν οἱ πλεῖστοι δοθῆναι λέγουσιν, εἰς ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ὄψον, Μαγνησίαν καὶ Λάμψακον καὶ Μυοῦντα. δύο δὲ ἄλλας προστίθησιν ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης καὶ Φανίας, Περκώτην τε καὶ Παλαίσκηψιν εἰς στρωμνὴν καὶ ἀμπεχόνην. καταβαίνοντι δὲ αὐτῷ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ἐπὶ θάλατταν, Πέρσης τις ἀνὴρ Ἐπιξύης ὄνομα, σατραπεύων τῆς ἄνω Φρυγίας, ἐπεβούλευσε, παρεσκευακὼς ἔκπαλαι Πισίδας ἀποκτεννοῦντας, ὅτου ἐν τῇ καλουμένῃ πόλει λεοντοκεφάλῳ γενόμενος καταυλισθῇ. τοῦ δὲ λέγεται καθεύδοντι μεσημβρίας τὴν μητέρα τῶν θεῶν ὄναρ φανῆναι εἰπεῖν, Ὦ Θεμιστόκλεις, "
B ὑφέρει κεφαλὴν λεόντων, ἵνα μὴ λέοντι προσπέσῃς. ἐγὼ δὲ " αὐτὴ τούτου σε αἰτοῦμαι θεράπαιναν Μνησιπτολέμαν. διαταρα- " χθεὶς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς, προσευξάμενος τῇ θεῷ, τὴν μὲν λεωφόρον ἀφῆκεν, ἑτέρᾳ δὲ παρελθὼν, καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἤδη νυκτὸς οὔσης κατηυλίσατο. τῶν δὲ τὴν σκηνὴν κομιζόντων ὑποζυγίων ἑνὸς εἰς τὸν ποταμὸν ἐμπεσόντος, οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους οἰκέται τὰς αὐλαίας διαβεβρεγμένας ἠμφιάσαντες ἀνέψυχον. οἱ δὲ Πισίδαι τὰ ξίφη λαβόντες ἐν τούτῳ προσεφέροντο, καὶ τὰ ψυχόμενα
C πρὸς τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες, ᾤηθησαν εἶναι τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, κἀκεῖνον ἔνδον εὑρήσειν ἀναπαυόμενον. ὡς δὲ ἐγγὺς γενόμενοι τὴν αὐλαίαν ἀνέστελλον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς οἱ παραφυλάττοντες, καὶ συλλαμβάνουσι. διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον οὕτω, καὶ θαυμάσας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ, ναὸν κατεσκεύασεν ἐν Μαγνησίᾳ, Δινδυμήνης, καὶ τὴν θυγατέρα Μνησιπτολέμην, ἱέρειαν ἀπέδειξεν. ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεις, καὶ σχολὴν ἄγων ἐθεάσατο τοῦ ἱεροῦ τὴν κατασκευὴν, καὶ τῶν ἀναθημάτων τὸ πλῆθος εἶδε, καὶ ἐν μη-
D δενὸς ἱερῷ τὴν καλουμένην ὑδροφόρον, χάλκην, μέγεθος δίπηχυν· ἣν αὐτὸς ὅτε τῶν Ἀθηναίων ὑδάτων ἐπιστάτης ὤν, εὑρὼν τοὺς ὑφηρημένους τὸ ὕδωρ καὶ παρεγχεύσαντας ἀνέθηκεν ἐκ τῆς ζημίας ποιησάμενος, εἴτε δὴ παθόν τι πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀναθήματος, εἴτε βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἀθηναίοις ὅσην ἔχει τιμὴν καὶ δύναμιν ἐν τοῖς βασιλέως πράγμασι, λόγον τῷ Λυδίας σατράπῃ προσήνεγκεν, αἰτούμενος ἀποστεῖλαι τὴν κόρην εἰς τὰς Ἀθήνας. χαλεπαίνοντος δὲ τοῦ βαρβάρου, καὶ βασιλεῖ γράψειν φήσαντος ἐπιστολὴν, φοβηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν κατέφυγε, καὶ τὰς παλλακίδας αὐτοῦ θεραπαίνας χρήμασιν,
E ἐκεῖνόν τε κατεπράυνε τῆς ὀργῆς, καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν δι' ἀλαβέστερον, ἤδη καὶ τὸ φθόνον τῶν βαρβάρων δεδοικώς. ὁ γὰρ πλανώμενος περὶ τὴν Ἀσίαν (ὡς φησι Θεόπομπος) ἀλλ' ἐν Μαγνησίᾳ μὲν οἰκῶν, καρπούμενος δὲ δωρεὰς μεγάλας, καὶ τιμώμενος ὅμοια Περσῶν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀδεὴς διῆγε, καὶ πάνυ τι τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασι προσέχοντος τοῦ βασιλέως, ἐν ἀχολίᾳ περὶ τὰς ἄνω πράξεις. ὡς δὲ Αἴγυπτός τε ἀφεστηκὼς βοηθούντων Ἀθηναίων, καὶ τριήρεις Ἑλληνικὰ
F μέχρι Κύπρου καὶ Κιλικίας ἀναπλεύσασαι, καὶ Κίμων θαλασσοκρατῶν ἐπέστρεψεν αὐτὸν αὖτε πιχρεῖν τοῖς Ἕλλησι, καὶ κωλύειν αὐξανομένους ἐπ' αὐτὸν, ἤδη τε καὶ δυνάμεις ἐκινοῦντο καὶ στρατηγοὶ διεπέμποντο, καὶ κατέβαινον εἰς Μαγνησίαν ἀγγελίαι πρὸς Θεμιστοκλέα, τῶν Ἑλληνικῶν ἐξάπτειν κελεύοντος βασιλέως, καὶ βεβαιοῦν τὰς ὑποσχέσεις, οὔτε δι' ὀργήν τινα παροξυνθεὶς κατὰ τὴν πόλιν, οὔτε ἐπαρθεὶς τιμῇ τοσαύτῃ καὶ δυνάμει πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἴσως μὲν οὐκ ἐφικτὸν ἡγούμενος τὸ ἔργον, ἄλλως τε μεγάλοις τοῦ Ἑλλάδος ἐχούσης στρα-

τηρεῖς τότε, καὶ Κίμωνος ὑπερφυῶς ἐπιμελουμένου ἐν τοῖς
Ἑλληνικοῖς· ὁ δὲ πλεῖστον, ᾠήθη τῆς τε δόξης τῶν πραξέων
ἑαυτοῦ, καὶ τῶν ἐπαίνων ἐκείνων, ἄξιος ἐπιθεῖναι τῷ βίῳ τῷ τελευτῷ πρέπουσαν, ἔθυσε τοῖς θεοῖς,
καὶ τοὺς φίλους συναγαγών, καὶ δεξιωσάμενος, ὡς μὴ ὁ πο-
λὺς λόγος, αἷμα ταύρειον πιών, ὡς οἱ ἔνιοι, φάρμακον ἐφή-
μερον προσενεγκάμενος, ἐν Μαγνησίᾳ κατέστρεψε, πεντε
πρὸς τοῖς ἑξήκοντα βεβιωκὼς ἔτη, καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐν
πολιτείαις καὶ ἡγεμονίαις. τὴν δ' αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸν
ἔπαινον τυδόμενον βασιλέα, λέγουσιν ἐπὶ μᾶλλον θαυμάσαι
τὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις χρώμενον ἀφα-
τελεῖν φιλανθρώπως. ἀπέλιπε δὲ Θεμιστοκλῆς παῖδας,
ἐκ μὲν Ἀρχίππης τῆς Λυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκήθεν, Ἀρχέ-
πολιν καὶ Πολύευκτον, καὶ Κλεόφαντον· οὗ καὶ Πλάτων ὁ
φιλόσοφος ὡς ἱππέως ἀρίστου, τἄλλα δ' οὐδενὸς ἀξίου γενο-
μένου, μνημονεύει. τῶν δὲ πρεσβυτάτων, Νεοκλῆς μὲν, ἔτι παῖς
ὤν, ὑφ' ἵππου δηχθεὶς ἀπέθανε, Διοκλέα δὲ Λύσανδρος ὁ
πάππος, υἱὸν ἐποιήσατο θυγατέρας δὲ πλείους ἔσχεν, ὧν Μνη-
σιπτολέμαν μὲν, ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης γυναικὸς, Ἀρχέ-
πολις ὁ ἀδελφὸς οὐκ ὢν ὁμομήτριος ἔγημεν· Ἰταλίαν δὲ
Παυθείδης ὁ Χῖος, Σύβαριν δὲ Νικομήδης Ἀθηναῖος· Νι-
κομάχην δὲ Φρασικλῆς ὁ ἀδελφιδοῦς Θεμιστοκλέους, ἤδη
τετελευτηκότος ἐκείνου, πλοῦσας εἰς Μαγνησίαν, ἔλαβε
παρὰ τῶν ἀδελφῶν, νεωτάτην δὲ πάντων τῶν τέκνων Ἀ-
σίαν ἔθρεψε. καὶ ταφὴν μὲν αὐτοῦ λαμπρὰν ἐν τῇ ἀγορᾷ
Μάγνητες ἔχουσι· πίστιν δὲ τῆς φάσεως ὅτι Ἀιδικίδης παρέσχε-
κεν ἄξιον, τοῦ πρὸς τοὺς ἑταίρους λέγοντος, φωραθεῖσαν
τὰ λείψανα ἀφαρπάσαι τοὺς Ἀθηναίους. ψεύδεται γὰρ ὅτι
τὸν δῆμον παρεξιόντων τοῖς ὀλιγαρχικοῖς. ὅ, τε Φύλαρχος
ὥσπερ ἐν τραγῳδίᾳ τῇ ἱστορίᾳ μονονοῦ μηχανὴν ἄρας, καὶ
παρεισαγαγὼν Νεοκλέα τινὰ καὶ Δημόπολιν, υἱοὺς Θεμιστο-
κλέους, ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος· οὐδ' ἂν ὁ τυχὼν ἀ-
γνοήσειεν ὅτι πέπλασται. Διόδωρος δὲ ὁ περιηγητὴς ἐν τοῖς
περὶ τῶν μνημάτων εἴρηκεν (ὡς ἱστορῶν μᾶλλον ἢ γινώ-
σκων) ὅτι περὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ἀλ-
κιμον ἀκρωτηρίου, πρόκειταί τις οἷον ἀγκών, καὶ κάμψαντι
τοῦτον ἐντός, ἡ ὑπόδυον τῆς θαλάττης, κρηπίς ἐστιν ἀμε-
γέθης, καὶ ὁ περὶ αὐτὴν βωμοειδὲς, τάφος τοῦ Θεμιστο-
κλέους. οἴεται δὲ καὶ Πλάτωνα τὸν κωμικὸν αὐτῷ μαρτυρεῖν
ἐν τούτοις,

Ὅσος δὲ τύμβος ἐν καλῷ κεχωσμένος
Τοῖς ἐμπόροις πρόσρησις ἔσται πανταχοῦ,
Τοὺς τ' ἐκπλέοντας εἰς πλέοντάς τ' ὄψεται,
Χὠπότε ἅμιλλα τῶν νεῶν θεάσεται.

ἄκρον, ἁλιρρόντα
ner.

Τοῖς δὲ ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ τιμαί τινες ἐν
Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσαν,
ἃς ἐκαρποῦτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος, ἡμέτερος συνήθης καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γενόμενος.

A inclytos & mirifica esset Cimonis in rebus Græcorum gerendis felicitas, maxime autem rubore gloriæ rerum gestarum & illorum trophæorum, optime deliberauit vitæ conuenientem colophonem imponere. Itaq; sacris operatus, conuocatosque complexus amicos, hausto, vt celebris fama est, taurino sanguine: vt aliqui volunt, veneno præsentaneo sumpto, annos natus quinq; & sexaginta, quos fere in republica administranda & imperio transegit, Magnesiæ vitam cum morte commutauit. Causa & ratione mortis intellecta, regem opinionem de eo maiorem habuisse, amicosque eius
B & familiares perpetua benignitate memorant cõplexum. Liberos reliquit Themistocles ex Lysandri Alopecensis filia Archippa Archeptolin, Polyeuctum, & Cleophantum, cuius Plato philosophus, vt optimi equitis, cætera inertis meminit. Ex maximis natu Neocles, morsu equi interiit admodum puer. Dioclem auus adoptauit Lysander. Filias habuit complures, quarum Mnesiptolemam, ex secundis nuptiis genitam, frater non ex eadem matre Archeptolis, adiunxit sibi matrimonio, Italiam Panthedes Chius, Sybarin Athenienſis Nicomedes, Nicomachiam Phrasicles Themistoclis
C fratris filius, illo iam defuncto, Magnesiam profectus, accepit à fratribus. Minimam hic omnium liberorum eius eduxit Asiam. Eius habent Magnetes amplum in foro conditorium. De reliquiis non est addenda fides Andocidi, qui in libro ad amicos scribit peruestigasse reliquias eius & dissipasse Athenienses. Mentitur enim id, quo principum factionem incendat in populum. At Phylarchus in historia, quasi in tragœdia exitans machinã, Neoclem quendam ac Demopolin, Themistoclis filios, inducit: eoq; mouere animos & incitare niti-
D tur, quod nemo est tam indoctus qui fictum esse ignoret. Diodorus Periegetes in libris quos De monumentis scripsit, magis suspicione ductus quam certitudine rei, prodidit apud portum Piræei excurrere ab Alcimi promontorio sicut cubitum quendam, & vbi intra hunc flexeris, qua subtranquillum est mare, ingentem extare basim: a q; illam, quę in ea extat, aræ speciem sepulcrum Themistoclis esse. Arbitratur etiam Platonem Comicum sibi adstipulari hisce versibus,

Tua tumba stat cumulata commodo loco,
Mercator hanc semper salutabit pius,
Aduectus & reuectus hic videbitur,
E *Aliquando certamina simul naualia.*

Posteritati Themistoclis Magnesiæ vsque ad nostram memoriam mansere certi honores, quibus fruebatur Themistocles Athenienſis, quicum consuetudo nobis & amicitia apud Ammonem philosophum intercessit.

A

PLVTARCHI

CAMILLVS.

INTER ea quæ de Marco Furio Camillo referuntur multa & eximia, singulare imprimis videtur ac mirandum, quod qui victorias Imperator plurimas & præclarissimas retulit, dictator quintum fuit dictus, quater triumphauit, alter etiam Romæ appellatus conditor, ne semel quidem consul fuerit. In causa fuit reipublicæ status, quo populus à patribus dissidens, ne consules crearentur, obstitit, sed tribunos rebus prefecit, quorum, propter numerum, tametsi consulari essent & autoritate & potestate, minus in plebis oculos incurrebant imperium. Quippe quos paucorum offendebat potentia, his minus molestum erat sex viros quam duos rempublicã tenere. Per id tempus quum potissimum Camillus gloria & rebus gestis floreret, quamuis ciuitas medio tempore comitia consularia habuerit subinde, non sustinuit tamen consul inuito fieri populo. In cæteris magistratibus, quos multos cepit & varios, ita se gessit, vt potestatem suam, quum vel solus obtineret, supremam in medium conferret, gloria vero ad eum redundaret vnum, vbi etiam collegas habebat. Huius causa fuit eius prudentia, qua superabat citra controuersiam omnes, illius modestia sine inuidia imperantis. Nam quum gens esset Furiorum ea tempestate non admodum illustris, nomen factis suis hic parauit primus, quo tempore sub dictatore Posthumio Tuberto, in magno cõtra Æquos & Volscos certamine, stipendia faciebat. Ibi equo ante aciem profectus, accepto in femore vulnere, non remisit tamen pugnam, sed quum infixum ex vulnere iaculum recepisset, cõgressus cum fortissimis hostium, vertit eos in fugam. Inde cum alios est honores adeptus, tum, quæ in magna id temporis erat dignatione, censuram. Huius recensetur vnum eo in magistratu eximium factum, quod cælibes partim blande appellando, partim denuntianda mulcta, viduis, quæ ob bella erant multæ, matrimonio copulauerit: necessarium alterum, quod, qui ante immunes fuerant, censuerit pupillos. assidua bella, quæ sumptus requirebant ingentes, id expressere. Vrgebat vero præcipue obsidio Veiorum: (hos quidam Venetanos appellant) caput hæc vrbs erat Hetruriæ, armorum copia & militum numero Roma nihilo inferior. Ei opulentia, luxus, deliciæ, & splendor animos fecit, vt cum populo Romano de gloria atque imperio certans, sæpe & egregie pugnauerit. Cæterum sub ea tempestate multis accisi Veientes cladibus, ambitione remissa, excelsis & validis muris cinxerant vrbem, armisque atque telis, & commeatu & omnis generis apparatu importato, sustinebant alacres obsidionem.

B

C

D

E

F

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΚΑΜΙΛΛΟΣ.

ΠΕΡΙ δὲ Φουρίου Καμίλλου πολλῶν καὶ μεγάλων λεγομένων, ἴδιον εἶναι δοκεῖ μάλιστα καὶ θαυμαστόν, ὅτι πλείστα μὲν ἡγεμονίας καὶ μέγιστα κατορθώσας, δικτάτωρ δὲ πεντάκις αἱρεθείς, θριαμβεύσας δὲ τετράκις, κτίστης δὲ τῆς Ῥώμης ἀναγραφεὶς δεύτερος, οὐδὲ ἅπαξ ὑπατεύσει. τούτου δ' αἴτιον, ἡ τῆς τότε πολιτείας κατάστασις, ἐκ διαφορᾶς τοῦ δήμου πρὸς τὴν σύγκλητον· ὑπάτους μὲν εἰσιέναι μὴ ἀποδεικνύειν, χιλιάρχους δ' χειροτονοῦντος ὅτι τὴν ἡγεμονίαν, ὧν καὶ παρ' ἀξιοσίας καὶ δυνάμεως ὑπατικῆς ἄπορα πρεσβύτων, ἧττον εἰς ὄψιν ἐπαίρεν ἡ ἀρχή, διὰ τὸ πλῆθος. ὁ γὰρ ἐξ ἀνδρὸς ἑνὸς μὴ δύο τοῖς πράγμασιν ἐφεστάναι, παρεμυθεῖτο τοὺς βαρυνομένους τὴν ὀλιγαρχίαν. κατὰ τοῦτο δὴ καιρὸν μάλιστα τῇ δόξῃ καὶ τοῖς πράγμασιν ἀκμάσας ὁ Κάμιλλος, ὕπατος μὲν οὐκ ἠξίωσεν ἄκων τὸν δῆμον αἱρεῖσθαι (καίπερ ἐν τῷ διὰ μέσου δεξαμένης ὑπατικὴν ἀρχαιρεσίας ἡ πολιτεία πολλάκις) ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἡγεμονίαις, πολλαῖς καὶ παντοδαπαῖς χρωμέναις τοιοῦτον αὐτὸν παρέχειν, ὥστε τὴν μὲν ἐξουσίαν, καὶ μοναρχοῦντος εἶναι κοινήν, τὴν δ' δόξαν, ἰδίαν, καὶ μὴ ἑτέρων κρατηνομένου· ὧν δὲ μὲν ἡ μετριότης αἴτιον ἀνεπιφθόνως ἄρχοντος, τοῦ δ' ἡ φρόνησις, δι' οὗ ὁμολογουμένως ἐπρέπετο. ὅπου δὲ τότε πρὸς τὸν τῶν Φουρίων οἶκον οὔσης μεγάλης ἐπιφανείας, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρῶτος εἰς δόξαν προῆλθεν, ἐν τῇ μεγάλῃ μάχῃ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους ὑπὸ δικτάτορι Ποστουμίῳ Τουβέρτῳ στρατευόμενος. προϊππεύων γὰρ ὁ στρατοῦ, καὶ πληγὴ προσπεσὼν εἰς τὸν μηρὸν, οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλ' ἐγκείμενον τῷ τραύματι παρέλκων ὀκοντίσμα, καὶ συμπλεκόμενος τοῖς ἀρίστοις τῶν πολεμίων, τρεψὶν ἐποίησεν. ἐκ δὲ τούτου τά τ' ἄλλων γερῶν ἔτυχε, καὶ θιμητὴς ἀπεδείχθη, μέγα τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα. ταύτης δὲ τῶν τότε χρόνων ἐχούσης. μνημονεύεται δ' αὐτοῦ θιμητοῦ ὄντος καλὸν μὲν ἔργον, ὃ τοὺς ἀγάμους, λόγοις τε πείθοντα, καὶ ζημίαις ἀπειλοῦντα, συγκαταζεύξαι ταῖς χηρευούσαις γυναιξί· πολλαὶ δ' ἦσαν αὗται διὰ τοὺς πολέμους. ἀναγκαῖον δὲ καὶ τοὺς ὀρφανοὺς ὑποτελεῖς ποιῆσαι, πρότερον ἀνεισφόρους ὄντας. αἰτίαι δ' ἦσαν αἱ συνεχεῖς στρατεῖαι, μεγάλων ἀναλωμάτων δεόμεναι· καὶ μάλιστα κατήπειγεν ἡ Βηΐων πολιορκία· (τούτους ἔνιοι Οὐενετανοὺς καλοῦσιν) ἦν δὲ πρόσημα τῆς Τυρρηνίας ἡ πόλις, ὅπλων μὲν ἀριθμῷ, καὶ πλήθει τῶν στρατευομένων οὐκ ἀποδέουσα τῆς Ῥώμης, πλούτῳ δὲ καὶ βίων ἁβρότητι καὶ τρυφῇ καὶ πολυτελείαις ἀγαλλομένη, πολλοὺς καὶ καλοὺς ἀγῶνας ἠγωνίσατο, πρὸς δόξης καὶ δυναστείας πολεμοῦσα Ῥωμαίοις. ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς μὲν φιλοτιμίας ἀφειστήκει, συντεινομένη μεγάλοις μάχαις· ἐπεφράγμενοι δὲ τεῖχη μακρὰ καὶ καρτερὰ, καὶ τὴν πόλιν ὅπλων καὶ βελῶν καὶ σίτου καὶ παντοδαπῆς ἁπάσης ἐμπλήσαντες, ἀδεῶς ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, μακρὰν μὲν οὖσαν, οὐχ ἧττον δὲ τοῖς πολιορκοῦσιν ἐργώδη καὶ χαλεπὴν γιγνομένην.

εἰθισμένοι γὰρ οὐ πολὺν χρόνον ἅμα ὥρᾳ θέρους ἔξω στρατεύειν, οἴκοι δὲ διαχειμάζειν, τότε πρῶτον ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν χιλιάρχων, φρούρια κατασκευασάμενοι καὶ τὸ στρατόπεδον τειχίσαντες ἐν τῇ πολεμίᾳ, χειμῶνα καὶ θέρος συνάπτειν, ἤδη τρεῖς ἔτους ἑβδόμου τοῦ πολέμου τελευτῶντος. ὥστε καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐν αἰτίᾳ γενέσθαι, καὶ μαλακῶς πολιορκεῖν δοκοῦντας ἀφαιρεθεῖσαι τὴν ἀρχήν, ἑτέρων αἱρεθέντων ἐπὶ τὸν πόλεμον· ὧν ἦν καὶ Κάμιλλος, τότε χιλιάρχων τὸ δεύτερον. ἔπραξε δὲ τοῦτο τὴν πολιορκίαν τοῦδε ἐν ἐκείνῳ τοῦ χρόνῳ, λαχὼν Φαλερίοις καὶ Καπηνάταις πολεμεῖν, οἳ δι' ἀγροῖκίαν πολλὰ τῆς χώρας τότε καταδῃωσάντες, καὶ τοσοῦτον πόνον τὸν Τυρρηνικὸν πόλεμον ἐκκλήσαντες, ἐπέθησαν ὑπὸ τῷ Καμίλλῳ, καὶ συνεσάλησαν εἰς τὰ τείχη, πολλοὺς ἀποβαλόντες. ἐκ τούτου τοῦ πεδίου Ἀλβανίδα λίμνην πάθος ἀκμάζοντι τοῦ πολέμου συνέβη, τοιοῦτος ἦθος τῶν ἀπίστων πυθέσθαι θαυμάσιον, αἰτίας καινῆς ἀπορίαν, καὶ λόγου φυσικοῦ ἔχοντος ἀρχήν, ἐφόβησεν. οὐ μὴν οὐδὲ ὥρα μετοπωρινὴ, καὶ τὸ θέρος ἔληγε, οὔτε ὕομβρον, οὔτε πνεύμασι νοτίοις χαλεπὸν ἐπιδήλως γενόμενον. πολλὰς δὲ λίμνας καὶ ποταμοὺς καὶ νάματα πολυτοδαπὰ τῆς Ἰταλίας ἐκτρύσης, τὰ μὲν ἐξέλιπε κομιδῇ, τὰ δὲ ἀστεῖχε γλίσχρως καὶ μόλις. οἱ δὲ ποταμοὶ πολῖται ὥσπερ ἀεὶ κοῖλοι καὶ ταπεινοὶ διὰ θέρους ἐρρύησαν. τὸ δὲ τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, ἀρχὴν ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τελευτῶν, ὄρεσιν ἀγχοῖοις περιεχόμενον, ἀπ' οὐδενὸς αἰτίου, πλὴν εἴ τι θεῖον, αὐξόμενον ἐπιδήλως διωγκοῦτο, καὶ προσίσατο τῆς ὑποχωρείας, καὶ τῷ ἀκρωτάτῳ λόφῳ ὁμαλῶς ἐπέφανεν, οὐδὲ σάλου καὶ κλύδωνος ἐξανιστάμενον. καὶ πρῶτον μὲν οἱ ποιμένες θαῦμα καὶ βοτῆρες· ἐπεὶ δὲ τοῦ διείργοντος ἀπὸ τῆς κάτω χώρας ὀχυρώματος τῷ λίμνῃ ὑπεκραγέντος ὑπὸ τῆς πλήθους καὶ βάσεως, μέγα ῥεῦμα κατέβαινε διὰ τῶν ἀρουμένων καὶ φυτευομένων ἐπὶ τὴν θάλατταν, οὐ μόνον αὐτοῖς παρέχε Ῥωμαίοις ἔκπληξιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐδόκει τοῖς τὴν Ἰταλίαν κατοικοῦσι μηδενὸς μικροῦ σημεῖον εἶναι. πλῆθος δ' αὐτοῦ λόγος οὐ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ πολιορκοῦντι τοὺς Βηΐους, ὥστε κἀκείνοις ἔκπυστον γενέσθαι τὸ περὶ τὴν λίμνην πάθος. οἷα δὴ ἐν πολιορκίᾳ διὰ χρόνου μῆκος ἐπιμιξίας τε πολλὰς ἔχουσι καὶ κοινολογίας πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐγένετο τινὶ Ῥωμαίῳ συνήθεια καὶ παρουσία πρὸς ἕνα τῶν πολεμίων, ἀνθρωπον ἔμπειρόν τε λόγων παλαιῶν, καὶ τι πλέον εἰδέναι τῶν ἄλλων ἀπὸ μαντικῆς δοκοῦντα· τοῦτον οὖν ὁ Ῥωμαῖος, ὡς ἤκουσε τὴν ἐπίδοσιν τῆς λίμνης, ὁρῶν ὑπερηδόμενόν τε καὶ καταγελῶντα τῆς πολιορκίας, οὐ ταῦτα μόνα ἔφη συνοχέναι θαυμαστὰ τὸν παρόντα χρόνον, ἀλλ' ἕτερα τούτων ἀτοπώτερα τούτων σημεῖα Ῥωμαίοις γεγονέναι· πρὸς ὃν ἐθέλειν ἐκείνῳ κοινωσάμενος, εἴ τι δυνατὸν θέσθαι τῶν ἰδίων ἀμείνονα, ἐν τοῖς κοινοῖς νοσοῦσιν. ὑπακούσαντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου προθύμως καὶ διδόντος ἑαυτὸν εἰς κοινολογίαν, ὡς ἀπορρήτων τινῶν ἀκροατὴν ἐσόμενον, κατὰ μικρὸν οὕτω διαλεχθέντος, καὶ ὑπάγων αὐτὸν, ὡς πορρωτέρω τῶν πυλῶν ἐγεγένεισαν, αἴρει τε μετέωρον ῥωμαλεώτερος ὤν, καὶ πλειόνων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου συνδραμόντων, χειρωσάμενος καὶ κρατήσας, παρέδωκε τοῖς στρατηγοῖς. ἐν τούτῳ δὴ ἀνάγκης γενομένης ὁ ἀνθρωπος, καὶ μαθὼν ἄρα τὸ πεπρωμένον ὡς ἄφυκτον εἴη, λόγια προεφώνει ἀπόρρητα περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ὡς οὐκ οὔσης ἁλωσίμου πρότερον ἢ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην ἐκχυθεῖσαν, καὶ φερομένην εἰς ὁδοὺς ἑτέρας, ὥσαντες ὀπίσω καὶ περιαπάσαντες οἱ πολέμιοι, κωλύσουσι μίγνυσθαι τῇ θαλάττῃ.

A Longinqua ea fuit, iuxtaq; oppugnantibus laboriosa & molesta. Nam qui non diu æstatis hora militare, & hybernare domi assueuerant, tunc à tribunis primum præsidia, compulsi fuerunt extruere, castra in hostico munire, itaq; cum æstate hyemẽ continuare. Iam annus huius belli septimus ad exitum vergebat, quum vocabantur in discrimen duces, & quod segniter vrgere viderentur obsidionẽ, abrogatum est iis imperium, subrogatiq; ad bellũ alii, inter quos Camillus tribunus tunc iterũ fuit. Is eo tempore non interfuit obsidioni. Quippe bellum erat sortitus aduersus Faliscos & Capenates, B qui Romanis alia districtis re, quum fines eorum fœde id temporis vastassent, ac per totum bellum Hetruscum Romanos solicitassent, repressi à Camillo sunt, multisq; amissis, muris inclusi. Inde res laçui Albano accidit medio belli ardore cum quouis rarissimo miraculo conferenda: quæ, quia vulgati causa & ratione carebat ex rerum natura ducta, pauorem incussit. Æstas erat extrema & præceps, nec cælestib. aucta aquis, aut ventis admodũ fuerat turbulenta austrinis, Lacus autem & amnes & riui & fontes, quos habet Italia frequentes, partim iam plane exaruerant, partem tenuem & exiguam trahebant vndã. Fluuii æstatis causa, vt semper, humili & angusto alueo ferebantur, quum C lacus Albanus, qui neq; aliunde ducit originem, neque alio se effundit, pinguib. clausus montib. nulla de causa (nisi siqua diuina) in flatus dilucide intumuit, vt pertingeret ad dorsa montiũ, & summos vndequaq; æquaret tumulos, sine æstu tamen insurgeret vel fluctu. Id pastoribus erat primum ac bubulcis miraculo. Verũ vbi repagulo, quod veluti ceruix à subiectis campis arcebat lacum, præ copia & mole refracto, magno iam impetu per sata & arbusta in mare defluxit, tum non Romanos modo consternauit, verum etiam omnib. Italiam D incolentibus visum est magni quid portendere. Plurimum etiam in castris Veios obsidentib., quo iam lacus allatum miraculum fuerat, hoc agitabatur sermonibus. Id quod in obsidione solet diuturna, vt commercia multa inter se hostes & congressus habeant, familiaritatem Romanus quidam contraxit, & colloquia habuit cum Veiente quodam, veteris homine disciplinæ, qui præstare scientia diuinandi dicebatur. Romanus, vbi hunc vidit de lacus incremento exultantem, atq; obsidionẽ habentem ludibrio, Non id solum, inquit, prodigii hac tempestate, sed longe fœdiora sunt alia E Romanis facta portenta, de quibus ad ipsum ait se referre velle, vt rebus suis consulere in communi calamitate valeat. Ille Romano prompte morem gerere, & sedulo sermones cum eo miscere, velut res abditas auditurus. Dum abducitur inter confabulandum longius à porta, tum hominem Romanus, pruçalens viribus, sublimem arripit, pluribusque ex statione accurrentibus capit, atque in potestatem redactum deducit ad imperatores. Ita oppressus ille, considerato fatum ineuitabile esse, sortes patriæ suę occultas aperit, non ante expugnabilem eam quam lacum Albanũ hostes effusum retro abcursu suo deriuarent, atq; auerterent à mari. F

His nuntiatis, ſenatus, re deliberata, oratores qui Apollinem conſulerent, Delphos decreuit. Legati fuerunt celebres magnique viri, Licinius Coſſus, Valerius Potitus, & Fabius Ambuſtus. Qui, curſum nacti proſperum, conſulto Apolline ſortes domum retulerunt cum alias, tum quæ ſolennes Latinarum ceremonias ediſſerebant neglectas: & vt Albani lacus aquam, quoad eius fieri poſſet, à mari in priſtinum alueum reducerent: quod ſi non valerent, riuis foſſiſque eam extinguerent per agros demotam. His relatis, ſacerdotes ſacrificare, populus operi ſe ad aquam auertendam accingere. Decimo huius belli anno reliquis abrogatis magiſtratibus, dictator ab ſenatu Camillus dictus, magiſtrum equitum dixit Cornelium Scipionem. inde pro imperio vota nuncupauit, ſi huiuſce belli fauſtum exitum dii dediſſent, ludos magnos ſe facturum, ædemque deæ, quam Matutam matrem vocant Romani, dedicaturum. Hanc, ſi ceremonias reſpicias ſacrorum eius, Leucotheam ſane cenſeas eſſe. Ancillam enim in penetralia abductam cædunt alapis, poſt expellunt eam, fratrumque liberos amplectuntur præ ſuis. In ſacrificio imitantur nutricum Liberi patris geſtus atque Inus pellicis cauſa caſus. Votis ſuſceptis fecit in fines Faliſcorum Camillus expeditionem, eoſque atque anxiliares eorum Capenates magno fudit prælio. Mox ad obſidionem conuerſus Veiorum, quum difficilem murorum oppugnationem cerneret & arduam, cuniculos, acceptante foſſuram circa vrbem humo, vt deprimi eatenus opus poſſet, ne animaduerteretur ab hoſtibus, egit. Quod vbi ex voto ſucceſſit, vt ad muros eliceret hoſtem, vrbem propalam aggreditur. Alii per cæcos cuniculos clam Iunonis ædem, quæ in arce erat, multo omnium ampliſſimam eius vrbis celebratiſſimamque, occupant. Quo tempore ferunt, rege Hetruſcorum ſacrificante, aruſpicem extis intentum exclamaſſe, qui hoſtiæ eius exta proſecuiſſet, ei victoriam deos ſpondere: eamque vocem, qui in cuniculo erant, Romanos excepiſſe, ac proruto pauimento, cum clamore ac crepitu armorum proſiliſſe, hoſtibuſq; expaueſcentibus ac fugientibus corripuiſſe exta, & Camillo obtuliſſe. Cæterum hæc fabuloſa videantur. Vrbe expugnata, militibuſque ingentem egerentibus prędam, contemplans ex arce cuncta Camillus, primum illacrymauit: deinde, quum celebraretur à circumſtantibus felicitas eius, manus ad cœlum tollens precatus eſt, Iupiter Opt. Max. diiq; recte ac male factorum arbitri, haud vos latet non iniuſte nos, ſed neceſſitate compulſos ab infeſtorum & nefariorum hoſtium ciuitate perſequi pœnas. Siqua tamen nos manet viciſſim huius inuidia proſperitatis, oro vt eam luere ego pro vrbe exercituque Romano quamminimo meo priuato incommodo valeam. Simul atq; ita fatus eſt, (vt in more eſt Romanis, à precibus & veneratione deorum ſeſe conuertere dextrorſum,) dum circumagit ſe, prolabitur. Perculſis illis qui aderant, quum humo erexiſſet ſe, Ab immenſa felicitate, inquit, leui ex voto defunctus ſum caſu. Vrbe direpta,

A ταῦτα τῇ συγκλήτῳ πυθομένῃ, καὶ ἅμα πρεσβύσῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξε, πέμψαντας εἰς Δελφοὺς ἐρέσθαι τὸ θεόν. οἱ δὲ πεμφθέντες, ἄνδρες ἔνδοξοι καὶ μεγάλοι, Κόσσος Λικίνιος καὶ Οὐαλέριος Ποῖτος, καὶ Φάβιος Ἄμβουστος, πλῷ τε χρησάμενοι καὶ τοῦ θεοῦ τυχόντες, ἦκον ἄλλας τε πολυτείας κομίζοντες, αἱ πατρίων τινῶν περὶ τὰς καλουμένας Λατίνας ἑορτὰς ὀλιγωρίαν ἔφραζον αὐτοῖς, καὶ ὅ τῆς Ἀλβανίδος ὕδωρ σκέλλον, εἴργοντας ὡς αὐχοῦν ὄντ' θαλάσσης ἄνωθεν εἰς τὸ ἀρχαῖον πόρον, ἢ τοῦτο μὴ δυναμένοις, ὀρύγμασι καὶ τάφροις παράγειν εἰς τὸ πεδίον καὶ κατοικαλίσκειν. ἀπαγγελθέντων δὲ

B τούτων οἱ μὲν ἱερεῖς τὰ περὶ τὰς θυσίας ἔπρασσον, ὁ δὲ δῆμος ἐχώρει πρὸς τὰ ἔργα, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξέτρεπεν. ἡ δὲ σύγκλητος εἰς τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου καταλύσασα τὰς ἄλλας ἀρχάς, δικτάτορα Κάμιλλον ἀπέδειξεν· ἵππαρχον δὲ ἑκάστου αὐτῷ προσελόμενος Κορνήλιον Σκιπίωνα, πρῶτον μὲν ὑγιᾶς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς, ὅτι τῷ πολέμῳ τέλος εὐκλεὲς λαβόντι τὰς μεγάλας θεὰς ἄξειν, καὶ νεὼν θεᾶς ἣν μητέρα Ματοῦτα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσειν. ταύτῃ δὴ τις ἀπὸ τῶν δρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκοθέαν νομίσειεν εἶναι. καὶ τὴν

C θεραπαινὶς εἰς τὸν σηκὸν εἰσάγουσα ῥαπίζουσιν, εἶτα ἐξελαύνουσι, καὶ τὰ τοῦ ἀδελφοῦ τέκνα περὶ τοῦ ἰδίου ἀναλαμβάνοντα, καὶ δρῶσι περὶ τὴν θυσίαν ἃ ταῖς Διονύσου τροφοῖς, καὶ τοῖς ἅμα τῇ παλλακῇ πάθεσι τῆς Ἰνοῦς προσέοικε. μετὰ δὲ ταῦτα Κάμιλλος εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε, καὶ μάχῃ μεγάλῃ πύτοις τε καὶ Καπηνάτας προσβοηθήσαντας, αὐτοῖς ἐνίκησεν· ἔπειτα πρὸς τὴν πολιορκίαν παρόμενος τῶν Βηίων, καὶ τὸν ἐκ προσβολῆς ἀγῶνα χαλεπὸν καὶ δύσεργον ὁρῶν, ὑπονόμους ἔτεμνε, τοῦ περὶ τὴν πόλιν χωρίων ἐνδιδόντων

D τοῖς ὀρύγμασι, καὶ καταδεχομένων εἰς βάθος ἄγειν ἄδηλον τοῖς πολεμίοις τὰ ἔργα. διὸ προιούσης ὁδῷ τῆς ἐλπίδος, αὐτὸς μὲν ἔξωθεν προσέβαλλεν ἐκκαλούμενος ὅτι τὰ τείχη τοὺς πολεμίους· ἄλλοι δ' ἀδήλως ὑποπορευόμενοι διὰ τοῦ ὑπονόμου, ἔλαθον ἐντὸς γενόμενοι τῆς ἄκρας, κατὰ Ἥρας ἱερόν, ὃ μέγιστον ἦν ἐν τῇ πόλει καὶ μάλιστα τιμώμενον. ἐνταῦθα λέγεται τυχεῖν κατ' ἐκεῖνο χωρεῖν τὸν ἡγεμόνα τῶν Τυρρηνῶν ὅτι ἱερεῖς· τὸν δὲ μάντιν εἰς τὰ σπλάγχνα κατιδόντα, καὶ μέγα φθεγξάμενον, εἰπεῖν ὅτι νικᾷ ὁ θεὸς δίδωσι τοῦ καταχολυθήσαντι τοῖς ἱερεῖς ἐκείνοις. ταύτης δὲ τῆς φωνῆς

E τοῖς ἐν τοῖς ὑπονόμοις Ῥωμαίοις ἐπακούσαντας, ταχὺ δραμεῖν τὸ ἔδαφος. καὶ μετὰ βοῆς καὶ ψόφου τῶν ὅπλων ἀναδοθέντας, ἐκπλαγέντων τῶν πολεμίων καὶ φυγόντων, ἁρπάσαντας τὰ σπλάγχνα, κομίσαι πρὸς τὸν Κάμιλλον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐοικέναι δόξει μυθεύμασιν. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως κατὰ κράτος, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων καὶ φερόντων ἄπειρόν τινα πλοῦτον, ἐφορῶν ὁ Κάμιλλος ἀπὸ τῆς ἄκρας τὸ παρεστῶμενα, πρῶτον μὲν ἐπὶ πολὺ ἐδάκρυσεν, εἶτα μακαριστὸς ὑπὸ τῶν παρόντων, ἀνέβλεψε τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς, καὶ προσευχόμενος εἶπε, Ζεῦ μέγιστε, καὶ θεοὶ γενικοὶ ἐπίσκοποι καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοί που σώσετε Ῥωμαίοις ὡς οὐ δικαίως, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκην ἀμυνόμενοι, μετερχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ πολεμίων πόλιν. εἰ δ' ἄρα τις (ἔφη) καὶ ἡμῖν ἀντίστροφος

F ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας, εὔχομαι ταύτῃ ὑπὲρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων εἰς ἐμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι. ταῦτ' εἰπών, (καθάπερ ὅτι Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ὅτι δεξιὰ ὀξελίττειν,) ἐσφάλη πρὸς δεξιὰ στρεφόμενος. ἅμα πεσόντων δὲ τῶν παρόντων, πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος, εἶπεν ὡς γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφάλμα μικρὸν, ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστῃ. ἅμα πορθήσας δὲ τὴν πόλιν,

ἔγνω δ' ἄγαλμα τῆς Ἥρας μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὥσπερ ηὔξατο. καὶ συνιόντων ὅτι τούτῳ τῶν τεχνιτῶν, ὁ μὲν ἔθυε καὶ προσηύχετο τῇ θεῷ, δέχεσθαί τε τὴν προθυμίαν αὐτῶν, καὶ μὴ χαλεπῶς τε φέρειν συνοικοῦσαν τοῖς λαχοῦσι τὴν Ῥώμην θεοῖς. ὃ δὴ ἄγαλμα φασὶν ὑποφθεγξάμενον εἰπεῖν ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκατανεύει. Λιούιος δ' φησὶν εὔχεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἀπόμενον τῆς θεοῦ καὶ προσκαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δὲ τινας τῶν παρόντων ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκατανεύει, καὶ συνακολουθεῖ προθύμως. οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι καὶ τῷ παραδόξῳ βοηθοῦντες, μεγίστην μὲν ἔχουσι συνήγορον τὴν τύχην τῆς πόλεως, ἐκ σμικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἀρχῆς ὅτι μέγα δόξης καὶ δυνάμεως προελθεῖν, εἶτα θεοῦ πολλαῖς καὶ μεγάλαις ὅτι φανείαις ἑκάστοτε συμπαρόντος, ἀμήχανον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνάχθεσιν ὁμολογοῦσί τινα, τοῦτο μὲν, ἱδρῶτας ἀγαλμάτων πολλάκις ἐκχυθέντας, τοῦτο δ', στεναγμοὺς ἀκουσθέντας, ἀποστροφάς τε δεικνυούσας, καὶ καταμυήσεις ξοάνων, ἃς ἱστορήκασιν οὐκ ὀλίγον τῶν παλαιοτέρων· πολλὰ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκηκοότες αὐθέκαστα λέγειν ἔχομεν ἄξια θαύματος, ὧν οὐκ ἄν τις εἰκῇ καταφρονήσειεν. ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις καὶ ὅ τις δύνασφόδρα, καὶ ὅ λίαν ἀπιστεῖν, ὅπισφαλές ἐστι, δεῖ τὴν αὐθεκαστίνων ἀθένειαν, ὅ,τι οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὐτῶν, ἀλλ' ἐκφερομένων ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τύφον, ὅπου δὲ εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ παρεφρόνησιν. ἡ δὲ ἀλάθεια, καὶ ὅ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον· ὁ δὲ Κάμιλλος, εἴτε μεγέθει τοῦ ἔργου, πόλιν ἀνίκητον τῆς Ῥώμης ἔτει δεκάτῳ τῆς πολιορκίας καθηρηκώς, εἴτε ὑπὸ τῶν δαιμονιζόντων αὐτὸν, εἰς ὄγκον ἐξαρθεὶς καὶ φρόνημα νομίμου καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐπαθέστερον, τά τε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ τέθριππον ὑποζεύξαμενος λευκοπῶλον ἐπέβη, καὶ διεξῆλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον οὐδ' ὕστερον. ἱερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα, τῷ βασιλῆ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ὅτι πεφημισμένον. ἔκ τε δὴ τούτου διεβλήθη πρὸς τοὺς πολίτας οὐκ εἰθισμένους ὑπερυφᾶσθαι, καὶ δευτέραν ἔλαβεν αἰτίαν, ὑπισχόμενος νόμῳ διοικίζοντι τὴν πόλιν. εἰσηγοῦντο γὰρ οἱ δημαρχοι τόν τε δῆμον καὶ τὴν σύγκλητον εἰς μέρη δύο νεμηθῆναι, καὶ τοὺς μὲν αὐτόθι κατοικεῖν, τοὺς δὲ κληρῷ λαχόντας, εἰς τὴν αἰχμάλωτον μεταστῆναι πόλιν, ὡς εὐπορωτέρων ἐσομένων, καὶ δυσὶ μεγάλοις καὶ καλοῖς ἄστεσι τήν τε χώραν ὁμοῦ καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν φυλαττόντων. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἤδη πολὺ γεγονὼς καὶ χρηματισάμενος, ἐδέξατο, καὶ συνεχῆς ἦν τοῖς περὶ τὸ βῆμα θορύβοις, αὐτῶν τὴν ψῆφον· ἡ δὲ βουλὴ, καὶ τῶν ἄλλων οἱ κεφαλαιοτεροι πολιτῶν, οὐ διαίρεσιν ἀλλ' ἀναίρεσιν ἡγούμενοι τῆς Ῥώμης πολιτεύεσθαι τοὺς δημάρχους, καὶ δυσανασχετοῦντες, ὅτι τὸν Κάμιλλον κατέφυγον. κἀκεῖνος ὁρῶν τὸν ἀγῶνα, προφάσεις ἐνέβαλε τῷ δήμῳ καὶ ἀσχολίας, δι' ὧν ἀεὶ τὸν νόμον ἐξέκρουεν. ἐν μὲν οὖν τούτοις λυπηρός. ἡ δὲ φανερωτάτη καὶ μεγίστη τῶν ἀπεχθειῶν αὐτῷ πρὸς τὸν δῆμον ἐν τῇ δεκάτῃ τῶν λαφύρων ὑπῆρξεν, οὐκ ἄλογον, εἰ καὶ μὴ πάνυ δικαίως, ἀρχὴν τῶν πολλῶν λαβόντων. ηὔξατο μὲν γὰρ, ὅτι τοὺς Βηΐους (ὡς ἔοικε) βαδίζων, εἰ τὴν πόλιν ἕλοιτο, θεῷ τούτῳ τὴν δεκάτην καθιερώσειν. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ διαρπαθείσης, εἴτ' ὀκνήσας ἀποχλῆσαι τοῖς πολίταις, εἴτε λήθη τις αὐτὸν ὑπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων ἔλαβε, τὴν ἐν χῇ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἤδη πεπαυμένος, ἀνέβαλε περὶ τούτων εἰς τὴν σύγκλητον· εἶτα μαντεῖς ἤγγελον ὅτι τοῖς ἱερεῖς προφαίνεσθαι θεὸν μῆνιν,

A Iunonis signum Romam deportare, vt vouerat, visum est. Conuocatis ad id artificibus, Camillus sacra fecit, precatusque Deam vt studium amplectereturRomanorum, volensq; & propitia diisRomam incolentibus commigraret. Signum ferunt summissa voce velle & annuere dixisse. Liuius tradit inter precandum attrectasse Camillum Deam & inuitasse: inde velle & annuere ac sequi libentem respondisse ex adstantibus nonnullos, cæterum hoc miraculum adstruentibus & defendentibus fortuna magnopere suffragatur vrbis, quę ex paruo & humili exordio, sine numinis perpetuo ex multis & magnis signis præsentis fauore, euadere ad eam gloriam & potentiam haudquaquam potuisset. Adferunt præterea non absimilia, sudasse sæpe simulacra, aliquando gemitus edidisse, visasq; eas etiam aduertisse se & nictatas esse, quæ nõ pauci veterum memoriæ prodiderunt. Multa itẽ, quæ accepimus ex nostræ memoriæ hominibus, habemus referre miranda, quæ non contemnas facile. Cæterum fidem iis adhibere vel detrahere nimiam, anceps sit humanam ob imbecillitatem, quæ nullis certis circumscripta cancellis est, neq; sui compos, sed recedit modo in superstitionem & vanitatem, modo in deorum neglectum & fastidium. Præstat autem cautio & mediocritas. At Camillus, siue rerum gestarum magnitudine, quod vrbem Romæ æmulam deleuisset in decimum annum obsessam, siue ab adulatoribus inflatus, maiores spiritus sustulit quam pro legitimo & ciuili magistratu: triumphum duxit cum alias superbũ, tum quod curru quatuor iuncto equis albis sit inuectus, nullo exemplo vel priorum vel insequentium imperatorum. Sacrum enim eum currum habent deorum regi & patri dicatum. Quare ciues alienæ insuetos insolentiæ offendit. Accessit huc altera causa, quod legem, qua populus distrahebatur, impediret. Si quidem ferebant tribuni vt plebs & senatus diuiderentur, pars Romæ remaneret, in captam vrbem pars cui obuenisset sorte, transmigraret. Ita fore opulentiores, qui magnis duabus & ornatis vrbibus, simulq; agris essent & reliquis opibus fruituri. Plebs, quæ admodum iam aucta erat & locupletata, actiones eas approbabat tribunorum, neque desistebat tumultuari in concionibus, postulans vt in suffragia mitteretur. At senatus cum optimatibus non populi diuisionem tribunos, sed euersionem moliri vrbis Romæ existimans, Camilli anxius implorat opem. Ille certamen formidans, moras plebi impedimentaque, quibus de die in diem reiiceret rogationem, nectebat. Atque hac quidem re offendit vulgus. Prædæ vero decima pars eum in apertissimum & acerrimum plebis odium, quum ansam illa, si non vndequaque iustam, non leuem haberet certe, coniecit, Quippe quum Veios peteret, si vrbe potitus esset, Apollini decimam partem se vouerat sacraturum. Vrbe capta & direpta, siue interpellare ciues dubitauit, siue rebus præsentibus distento voti effluxit memoria, concessit illis prędam. Postquam se dictatura iam abdicauit, retulit hac de re ad senatum: & aruspices in victimis obnuntiauerunt portendi deorum iram,

ἰλασμοῦ

quæ expiationibus & piaculis esset placanda. Tum senatusconsultum factum est, non quin præda maneret diuisa, (neque enim fieri commodè aliter poterat) sed vt prædæ, quam quisque habuisset, partem decimam iuratus in medium conferret. Fuit id acerbum magnopere & graue militibus, hominibus egenis, post labores exudatos multos, eorum quæ quæsiuerant & iam absumpserant, tantam cogi inferre portionem. Quorum tumultu quum Camillus vndique percelleretur, neque causam expediret commodiorem, descendit ad ineptissimam, oblitum se voti confessus. Illi verò fremebant, eum qui votum conceperat de rerum hostilium sacranda decima, nunc eam cogere ex fortunis ciuium. Attamen ex iis quæ omnes pro rata quisque contulerunt, decreuerunt crateram auream faciendam & Delphos mittendam. Quia verò auri Romæ copia deerat, magistratibus vnde compararent consultantibus, matronę vltrò, cœtibus ad eam deliberationem habitis, aurea ornamenta corpori suo dicata omnia, octo talentorum pondere, accommodauerunt ad donum. Honos iis à senatu meritus est habitus, decreto vt in matronarum laudem oratio funebris, vt fieri viris solet, (neque enim laudari publicè fœminam defunctam antè fuerat receptum) haberetur. Inde ex principibus tres oratores in naui longa, viris delectis instructa & ornatu solenni, Delphos mittunt. Erat autem & hyems & cœlum serenum. At operæpretium est audire quemadmodum illi in summum adducti periculum, præter spem tamen euaserint. Liparensium naues eos ad Æoli insulas vento destitutos pro prædonibus persequebantur. Qui vbi supplices manus tetenderunt, à vi quidem abstinuerũt illi, sed nauem alligatam deuexerunt in portum. Quum autem piratica iudicassent, & res atque corpora sub hasta venderent, ęgrè vnius virtute & autoritate viri Timosithei sunt prætoris inducti vt dimitterent eos, quos est cum præsidio etiam nauium suarum prosequutus, adiutorq; in dedicando dono fuit. Quæ res meritò ei Romæ honori cessit. Tribunis plebis postea rogationem de transmigrando Veios renouantibus, quòd in tempore aduersus Faliscos exortum bellum esset, comitia in principum fuerunt potestate, quibus cum aliis quinque tribunus militum Camillus creatur. Quippe ducem res postulabant autoritate & nomine cum rerum vsu præditum. Postquam suffragia dedit populus, Camillus, exercitu cõscripto, mouit in Faliscos, vrbemq; munitam atq; omnibus ad bellum necessariis instructam circumsedit Falerios. Quanquam autem capi vrbem nec procliue erat, nec breuis esse perspiceret spatii, parabat versare tamen ciues & distinere, ne domi resides, tribunorum plebis intenderent concionibus & seditionibus. Quo remedio ferè semper vtebantur, medicorum more, ad motus turbulentos ex ciuitate propellendos. Falisci autem, quibus septos vndiq; credebant se, munitionibus freti, vsq; adeò contemnebant obsidionem, vt præter stationes in muris dispositas togati per vrbem reliqui obseruarentur, liberiq; eorum circa ludos literarios frequentes essent, & circa muros ambulationis exercitationisq; causa producerẽtur à magistro. Communi enim demandabant, Græcorũ more, Falisci liberos, vt iisdẽ à prima ætate rudimentis contubernioq; assuescerent.

A ἱλασμοῦ καὶ χαριστηρίων δεομένῳ. ψηφισαμένης δ' τῆς βουλῆς τὴν μὴν ὠφέλειαν, (χαλεπὸν γὰρ ἦν ἀνάδασον μὴ γενέσθαι) τοὺς δὲ λαβόντας αὐτοὺς σὺν ὅρκῳ τὴν δεκάτην παραφέρειν εἰς μέσον ἐγίνετο πολλὰ λυπηρὰ καὶ βίαια τοῖς στρατιώταις, δυσθεώτους πένητας καὶ πολλὰ πεπονηκότας, ἀναλισκομένους ὧν ἐκέκτηντο καὶ κατεκέχρηντο, μέρος εἰσφέρειν τοσοῦτον. θορυβουμένῳ δ' ἐπ' αὐτῷ τῷ Καμίλλῳ, καὶ παραφάσεως ἀπορουντι βελτίονος, εἰς τὸν ἀποπάτου τῶν λόγων συνέβαινε καταφυγεῖν, ὁμολογοῦντι ὑπιλαθέσθαι τῆς εὐχῆς. οἱ δ' ἐχαλέπαινον, εἰ τὰ τῶν πολεμίων δε-
B κατεύειν ἠξίουν τότε, νῦν δεκατεύειν τὰ τῶν πολιτῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων ὅσον ἔδει μέρος εἰσενεγκόντων, ἐδόξε κρατῆρα χρυσοῦν κατασκευάσαντας, εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι. χρυσίου δ' οὐ παρόντος τῇ πόλει, καὶ τῶν ἀρχόντων ὅθεν εὐπορεῖν σκοπούντων, αἱ γυναῖκες αὐταὶ καθ' αὑτὰς βουλευσάμεναι, τὸν ὄντα χρυσοῦν ἑκάστη τοῦ σῶμα κόσμον ἐπέδοσαν εἰς τὸ ἀνάθημα, σταθμῷ χρυσίου γενόμενον ὀκτὼ ταλάντων. καὶ ταύταις μὴν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα τιμὴν πρέπουσαν, ἐψηφίσατο μετ' θάνατον, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ταῖς γυναιξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον. οὐ
C γὰρ ἦν εἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ, τελευτήσασαν. ἑλόμενοι δὲ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν πρέσβεων τριήρεσι, καὶ ναῦν μακρὰν εὐανδροῦντι πληρώματι καὶ κόσμῳ πανηγυρικῷ κατασκευάσαντες ἐξέπεμψαν. ἦν δ' ἄρα καὶ χειμὼν, καὶ γαλήνη θαλάσσης. ἐργαλέον ὡς ἐκείνοις συνέτυχε τότε παρ' ὀλίγον ἐλθόντας ἀπολέσθαι, διαφυγεῖν αὖθις ἀπροσδοκήτως τὸν κίνδυνον. ἐπέπλευσαν γὰρ αὐτοῖς Λιπαρέων πειρατεῖς πρὸς τὰς Αἰόλου νήσους, τοῦ πνεύματος ἐκλιπόντος ὡς λῃσταῖς. δεομένων δ' καὶ προσιόντων χεῖρας ἐμβολῆς μὴν ἔχοντο, τὴν δὲ ναῦν ἀναφάμενοι καταγαγόντες, ἐπεκήρυττον ἅμα καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα, πραγματικὰ κρίναντες εἶναι. μόλις δ' ἑνὸς ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δυνάμει Τιμησιθέου τοῦ στρατηγοῦ πραθέντες, μεθῆκαν. ὃς καὶ παρεκκαλέσας ἴδιον πλοῖα παρέπεμψε, καὶ συνεκτέρωσε τὸ ἀνάθημα· δι' ὃ καὶ τιμὰς ἔχει ἀξίας ἐν Ῥώμῃ. τοῦ δ' δημάρχων αὖθις ἐπεγείροντων περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμου, ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος ἐν καιρῷ παραφανεὶς, ἔδωκε τοῖς πρώτοις ἀνδράσιν ἀναχαρεσάσαι κατ' γνώμην. καὶ Κάμιλλον ἀπέδειξε μετ' ἑτέρων πέντε χιλίαρχον, ὡς τῶν πραγμάτων ἡγεμόνος δεομένων ἀξίωμα καὶ δόξαν μετ' ἐμπειρίας ἔχοντος.
E ψηφισαμένου δ' τοῦ δήμου, λαβὼν δυνάμιν ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε· καὶ πόλιν ἐρυμνὴν καὶ κατεσκευασμένην πᾶσιν εἰς πόλεμον καλῶς, Φαλερείους, ἐπολιόρκει· τὸ μὲν ἑλεῖν οὐ μικρὸν ἔργον, οὐδὲ χρόνου τοῦ τυχόντος ἠθύμουν, ἄλλως δὲ τρίβειν τοὺς πολίτας καὶ πρόσοδον βουλόμενος, ὡς μὴ φλυαρεῖν, οἴκοι καθήμενοι, δημαγωγεῖσθαι καὶ στασιάζειν· ὑπεφκῶς γὰρ ἀεὶ φαρμάκῳ τούτῳ χρώμενοι διετέλουν, ὥσπερ ἰατροὶ, τὰ πρακτικὰ πάθη τῆς πολιτείας, ἔξω βέποντες. οὕτως δὲ τῆς πολιορκίας κατεφρόνουν οἱ Φαλέριοι, τῷ πάντοθεν ἐξωχυρῶσθαι πιστεύοντες, ὥστε πλὴν τοῦ τὰ τείχη φυλαττόντων, τοὺς ἄλλους ἐν ἱματίοις κατὰ τὴν πόλιν διαστρέφεσθαι· τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν εἴς τε τὰ διδασκαλεῖα φοιτᾶν, καὶ περὶ τὰ τείχη περιπατήσοντας καὶ γυμνασομένους ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καταβιβάζεσθαι. κοινῷ γὰρ ἐχρῶντο τῷ διδασκάλῳ, ὥσπερ Ἕλληνες, οἱ Φαλέ-

ειοι, βουλόμενοι συνδέφεσθαι καὶ συναγελάζεσθαι μετ' ἀλ-
λήλων αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς παῖδας. ὅτε οὖν ὁ διδάσκα-
λος ἐπιβουλεύων τοῖς Φαλερίοις διὰ τῶν παίδων, ἐξῆγεν αὐ-
τοὺς ἡμέρας ἑκάστης ἔξω τοῦ τείχους, ἐγγὺς τοπεῖον, εἶτα
ἀπῆγεν αὖθις εἴσω γυμνασαμένους. οὐκ ἐν τούτοις μικρὸν
ἐπάγων εἰθίσει θαρρεῖν, ὡς πολλῆς οὔσης ἀδείας· καὶ τέλος
ἔχων ἀπόνοιαν, εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβα-
λε, καὶ παρέδωκεν, ἄγων κελεύσας πρὸς τὸν Κάμιλλον.
ἀγθεὶς δὲ καὶ καταστὰς εἰς μέσον, ἔλεγε παιδαγωγὸς μὲν εἶ καὶ
διδάσκαλος, τιμῶν δὲ πρὸς ἐκεῖνον χάριν αὐτὸ τούτων ἑλόμε-
νος τῶν δικαίων, ἥκειν αὐτῷ τὴν πόλιν ἐν τοῖς παισὶ κομίζων. δει-
νὸν οὖν ἀκούσαντι τὸ ἔργον ἐφάνη Καμίλλῳ· καὶ πρὸς τοὺς
παρόντας εἰπὼν ὡς χαλεπὸν μὲν ἐστι πόλεμος, καὶ διὰ πολ-
λῆς ἀδικίας καὶ βιαίων προαγόμενος ἔργων, εἰσὶ δὲ καὶ πολέ-
μων ὅμως τινὲς νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι· καὶ τὸ νικᾶν οὐχ
οὕτω διωκτέον ὥστε μὴ φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν ἢ ἀσεβῶν ἔρ-
γων χάριτας· (ἀρετῇ γὰρ οἰκείᾳ τὸ μέγιστον κρατηθέν, οὐκ
ἀλλοτρίᾳ θαρροῦντα κακίᾳ, χρῆσθαι κρατοῦν) προσέ-
ταξε τοῖς ὑπηρέταις, τὸν μὲν αὐθέκαστον καταρρηγνύναι τὰ
ἱμάτια, καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσω δεῖν, τοῖς δὲ παισὶ διδόναι
ῥάβδους καὶ μάστιγας, ὅπως κολάζοντες τὸν προδότην, ἐ-
λαύνωσιν εἰς τὴν πόλιν. ἔτι τῶν Φαλερίων ἠθημένων
τὴν τοῦ διδασκάλου προδοσίαν, καὶ τὴν μὲν πόλιν, οἷς εἰ-
κὸς, ὑπὸ συμφορᾶς τηλικαύτης θρηνοῦν καταλαβούσης, ἄνδρας
δὲ δοκίμους καὶ γυναῖκας ἐπὶ τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας συν-
δραμόντας θορυβῶν, προσῆγον οἱ παῖδες τὸν διδάσ-
καλον, γυμνὸν καὶ δεδεμένον προσπελακίζοντες, τὸν δὲ Κά-
μιλλον, σωτῆρα καὶ θεὸν καὶ πατέρα ἀνακαλοῦντες· ὥστε
μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι τῶν παίδων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πο-
λίταις ταῦτ' ὀφθῆναι θαυμάσαι καὶ πόθον ἐμπεσεῖν τοῦ τοῦ Κα-
μίλλου δικαιοσύνης. καὶ συνδραμόντες εἰς ἐκκλησίαν πρέ-
σβεις ἔπεμψαν ἐκείνῳ, τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέποντες, οὓς ὁ
Κάμιλλος ἀπέστελλεν εἰς Ῥώμην. ἐν δὲ τῇ βουλῇ καθε-
σάντες εἶπον ὅτι Ῥωμαῖοι τῆς νίκης τῷ δικαιοσύνῃ προ-
ῃρήσαντες, ἐδίδαξαν αὐτοὺς τῷ πάντων ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς
ἐλευθερίας, οὐ πρότερον τῇ δυνάμει λείπεσθαι δοκοῦντας ὅ-
σον ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς ὁμολογοῦντας. ἀποδοῦσης δὲ τῆς βου-
λῆς πάλιν ἐκείνῳ τὸ κρῖναι καὶ διαιτῆσαι ταῦτα, χρήματα
λαβὼν παρὰ τῶν Φαλερίων, καὶ φιλίαν πρὸς ἀπόνοιαν Φα-
λίσκοις θέμενος, ἀνεχώρησεν. οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσαν προσ-
δοκήσαντες τοὺς Φαλερίους ὡς ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην κενοῖς
χεροὶ, κατηγόρουν τοῦ Καμίλλου πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας
ὡς μισοδήμου, καὶ φθονήσαντος ὠφεληθῆναι τοῖς πένησιν. ἐ-
πεὶ δὲ τοῦ διοικισμοῦ νόμον οἱ δημαρχοῦντες, αὖθις ἐπὶ τὴν ψῆφον κάλουν τὸν δῆμον, ὁ δὲ Κάμιλλος τοῦδε
μιᾶς ἀπειθείας τοῦδε παρρησίας φεισάμενος, ἐφάνη μάλιστα
πάντων ἐκβιαζόμενος τοὺς πολλοὺς, τὸν μὲν νόμον ἄκοντες
ἀπεψηφίσαντο, τὸν δὲ Κάμιλλον δι' ὀργῆς εἶχον. ὥστε καὶ δυσ-
τυχήσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκεῖα, (τὸν γὰρ υἱὸν ἀπέβαλε τὸν ἕτε-
ρον νοσήσαντα) μηδὲν οἴκτῳ τῆς ὀργῆς ὑφέσθαι. καίτοι τὸ πάθος οὐ
μετείως ἤνεγκεν ἥμερος ἀνὴρ καὶ χρηστὸς, ἀλλὰ τῆς δίκης προ-

A Hic magister insidias Faliscis struens per liberos, educebat eos quotidie extra portam, breuioribus spatiis primũ, mox ab exercitatione in vrbem reducebat: deinde paulatim longius abducendo, vt in alta securitate, nihil eos assuefecit timere. Dum omnes tandem inter stationes Romanas traxit ac prodidit, adduci se ad Camillũ iubens: in prætoriũ adductus, & in medio consistens, Præceptor, inquit, & magister sum, meumq; erga te fauorẽ huic præferens necessitudini, adsum vt vrbẽ tibi pignore horum tradã puerorũ. Fœdum id audienti Camillo facinus visum, atq; ad coronã conuersus, Sęua res, inquit, bellum est, cumulumq; secum trahit
B iniuriarum & violentiæ. Sunt bonis viris tamen certæ belli leges: neq; ita ad victoriã est incumbẽdum, quin scelestè & impiè factorum gratiã declines. Quippe sua innixus virtute magnus debet dux, non fraude res gerere aliena. Inde lictoribus imperat vt istum denudent, manibusq; post tergũ illigatis, virgas & flagella pueris ad cædendum agendumq; in vrbẽ proditorẽ darent. Proditionem magistri modò senserant Falisci: ac quum ciuitatẽ ingens luctus non immeritò ex tanta clade occupasset, & nobiliũ virorũ simul ac mulierũ fieret in
C muros & portas sicut amentium concursus, adducunt præceptorẽ pueri nudũ vinctumq; verberantes, Camillumq; seruatorẽ & deum & patrẽ appellantes. Vnde admiratio non parentib. tantùm puerorũ, sed & aliis ciuibus, qui huic spectaculo intererant, desideriumq; subiit Camilli iustitię: ac concione aduocata, legatos, qui se suaq; Camillo dederent, miserunt. Remisit Camillus eos Romã: in senatũ adducti ita verba fecerũt, Victoria, Romani, iustitiã ducentes priorẽ, docuistis nos parere vt malimus vobis quàm liberi esse: qui non tantum armis nos iudicamus, quàm cedere fatemur vobis virtute. Camillus, quum permitterent iudicio &
D arbitrio eius inuicem de conditionibus pacis patres, stipendio à Faliscis accepto, ac fœdere cum gente Falisca icto, exercitũ reduxit. At milites qui prædam Faleriorum spe conceperant, vt Romam reuersi inanes sunt, apud reliquos ciues velut hosti plebis detraxerunt Camillo, qui cõsultum nollet egenis. Quum verò tribuni plebis legem de habitandis Veiis de integro rogantes, populum ad suffragia vocarent, Camillusque propalàm inuectus in plebem, & concionabundus præter cæteros premeret eam, rogationem antiquarunt inuiti: sed omne odium cõuerterunt in Camillum. adeò
E vt ne familiari quidem luctu eius (ex morbo enim fuerat altero de filiis orbatus) leniti, quicquam de odio remitterent: quanuis hoc vulnus, vir lenis & placidus, ferebat acerbè. Sed quum esset ei dies dicta, luctus eum domi cum mulieribus cohibuit. Accusator L. Apuleius crimen interuersæ prædæ Hetruscæ intentauit, adeoque valuas quasdam ex manubiis æreas domi eius iactabatur apparere. Erat plebs in eum incensa, neque dissimulabat se quauis ratione eum damnaturam. Ille igitur accitos amicos, commilitones & collegas, quorum erat ingens turba, rogauit ne

γενεσαμένης αὐτῷ, διὰ πένθος οἰκουρεῖ, κατειργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν. ὁ μὲν οὖν κατήγορος ἦν Λεύκιος Ἀπου-
λήϊος, ἔγκλημα δὲ κλοπῆς περὶ τὰ Τυρρηνικὰ χρήματα. καὶ δῆπα καὶ θύραι τινὲς ἐλέγοντο χαλκαῖ παρ' αὐτῷ φανῆναι
τῶν αἰχμαλώτων. ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιτο, καὶ δῆλος ἦν ἐκ πάσης προφάσεως καθ' αὐτοῦ τὴν ψῆφον χρησόμενος. ὅτως οὖν
συναγαγὼν τοὺς τε φίλους καὶ τοὺς συστρατευσαμένους καὶ τοὺς συνδεδεμένους ὄχλος ὁλίγους ὁ πλῆθος ὄντας, ἐδεῖτο

se iniqua damnatione ob turpem noxam circumueniendum proderent vel illudendum inimicis. A quibus, re inter ipsos deliberata & communicata, responsum tulit, non posse se illum, vt videbatur, iudicio eripere, collaturos quanti damnatus esset. Ita ille tantæ impatiens indignitatis, statuit, consultrice ira, cedere vrbe, & in exilium abire. Salutata vxore & filio, domo tacitus ad portam progressus, ibi substitit, conuersusque, supinas manus tetendit ad Capitolium, ac deos precatus est, si innoxius populi iniuria & inuidia suggillatus in exilium pelleretur, vt primo quoque tempore populum Romanum pœniteret, omnibusque mortalibus constaret ope eum egere sua & desiderare Camillum. Ille quum diras ciuibus, vt Achilles, imprecatus, solum vertisset, indicta causa damnato lis ei est assium quindecim millibus æstimata. Quæ summa ad argenti rationem relata efficit mille & quingentas drachmas. As enim erat pecuniola, vnde decussis denarius vocabatur. Camilli vota haud est quisquam Romanorum quin insequutam confestim pœnam arbitretur, ac vindictam violato non gratam quidem, imò acerbam, nobilem tamen contigisse & memorabilem. Tanta deorum ira vrbi Romanæ incubuit, tantamque ea tempestas secum trahens cladem & discrimen vnà cum ignominia vrbem oppressit, siue casus in id temporis incidit, siue munus deus hoc curat quispiam, ne impunè opprimatur virtus ingratitudine. Primùm mense Iulio mors censoris magnum malum denuntiare in foribus esse visum est. Populus enim Romanus supra modum dignitatem censoriam veneratur & sacram habet. Alterum prodigium fuit: Vir quidam ante Camilli exilium, obscurus ille quidem nec senatorii ordinis, probus tamen & frugi certè habitus, tribunus M. Ceditius renuntiauit rem non sanè contemnendam. Superiore, ait, nocte ex via quam nouam vocant, quum à quopiam alta voce appellaretur, respexisse se, nec vidisse tamen quenquam: audiuisse autem humano maiorem vocem, quæ sibi hoc diceret, Age M. Cediti, tribunis militaribus nuntia summo mane intra paucos dies Gallos exspectent. Tribuni hæc relata spreuerunt & habuerunt pro ludo. paulò post insequuta est Camilli calamitas. Galli ex Celtis oriundi patria, quum alere prægrauante multitudine omnes non valeret, ad nouas quærendas sedes feruntur profecti. Multa millia iuuenum bellicosorum erant, quos longè maior sequebatur puerorum & mulierum caterua. Horum pars Oceani Septentrionalis Riphæis superatis montibus oras inuasisse, atque vltima insedisse Europæ, pars inter Pyrenæos montes & Alpes sedibus positis iuxta Senones & Celtorios diu habitauisse. Pòst vino, quod tum allatum primùm ex Italia fuit, gustato, ita fuisse potus noua voluptate capti & insanisse omnes, vt arreptis armis, parentes secum trahentes, ilicò contenderent versus Alpes, regionem illam, quæ tam præstantem fructum gigneret, quæsituri, præ qua sterilem aliam immitemque ducebant. Inuexisse in Galliam vinum atque illiciendæ in Italiam gentis autor & dux Aruns dicitur fuisse, clarus in Hetruria vir, neq; sua sponte improbus, sed ex casu huiuscemodi. Tutor erat pupilli inter populares opulẽtissimi & formæ præcellentis, Lucumoni erat nomen.

A μὴ προϊδεῖν αὐτὸν ἀδίκως ἐπ' αἰτίαις πονηραῖς ὄφλοντα, καὶ καταγέλαστον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γιγνόμενον. ἐπεὶ δὴ οἱ φίλοι βουλευσάμενοι καὶ διαλεχθέντες ἑαυτοῖς, ἀπεκείναντο, πρὸς μὲν τὸν κείσιν αὐτῷ μηδὲν οἴεσθαι βοηθήσειν, τὸν δ' ζημίαν ὀφείλοντι συνεκτίσειν, οὐκ δυναχόμενος, ἔγνω μετὰς ἰῶν καὶ φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ὀργήν· ἀσπασάμενος οὖν τὸν γυναῖκα καὶ τὸν υἱόν, ἀπὸ τῆς οἰκίας προῆκε σιωπῇ μέχρι τῆς πύλης· ἐκεῖ δ' ἐπέστη, καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον, ἐπηύξατο τοῖς θεοῖς, εἰ μὴ δικαίως, ἀλλ' ὕβρει δήμου καὶ φθόνῳ προπηλακιζόμενος ἐκπίπτει, ταχὺ Ῥωμαίους μετανοῆσαι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φανερὸς γενέσθαι δεομένοις αὐτοῦ, καὶ ποθοῦντας Κάμιλλον. ἐκεῖνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεύς, ἀρᾶς θέμενος ὅτι τοὺς πολίτας καὶ μετάστας, ὤφλε τὸ δίκιον ἐρήμιον, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν· ὃ γὰρ πρὸς ἀργυρίου λόγον, χίλιαι δραχμαὶ καὶ πεντακόσιαι. ἀσσάριον γὰρ ἦν ὃ ἀργύριον, καὶ ὃ δεκάταλκον ὅπως ἐκαλεῖτο δηνάριον. οὐδεὶς δ' ὅστις Ῥωμαίων ὃς οὐ νομίζει τὰς βλάβας τοῦ Καμίλλου ταχὺ τοῦ δίκιον ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι αὐτῷ τιμωρίαν τῆς ἀδικίας, οὐχ ἡδεῖαν, ἀλλ' ἀπαραίτητον, ὀνομαστὸν καὶ περιβόητον. τοσαύτη πρὸς τὴν Ῥώμην νέμεσις, καὶ πόσον ἄγων φθόνον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνης ἐφάνη κατὰ τὸν τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οὕτω συνελθούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παρεῖναι ἀρετὴν ἀχαριστουμένην. πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γενέσθαι κακοῦ μεγάλου προσιόντος Ἰουλίου μηνὸς, ἢ τοῦ πέμπτου τελευτή. μάλιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἱεραὶ τὰς τῶν ἡμιτόνων ἀρχάς. δεύτερον δ', περὶ τὸν Καμίλλου φυγῆς, ἀνὴρ οὐκ ἀπιφανὴς μὲν, οὐδὲ ἐκ τῆς βουλῆς, ἀπιφανὴς δ' καὶ χρηστὸς εἶναι δοκῶν, Μάρκος Κεδίκιος, ἀπήγγειλε πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. ἔφη γὰρ ἐν τῇ παραχρημα νυκτὶ κατ' ὁδὸν βαδίζων ἣν καινὴν ὀνομάζουσι, κληθεὶς ὑπὸ τινος φθεγξαμένου μέγα, τραφῆναι, καὶ θεασάσθαι μὲν οὐδένα, φωνὴν δ' μείζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην ἀκούσαι, τάδε λεγούσης, Ἄγε Μάρκε Κεδίκιε, λέγε πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἕωθεν ἐλθὼν, ὀλίγου χρόνου Γαλάτας προσδέχεσθαι. ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλίαρχοι, γέλωτα καὶ παιδιὰν ἐποιοῦντο. καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Κάμιλλον· οἱ δ' Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες, ὑπὸ πλήθους λέγονται τῶν αὐτῶν ἀπολιπόντες, οὐκ οὖσαν αὐτάρκη βέφη ἄποικίας, ὅπου ζήτησιν ἑτέρας ὁρμῆσαι· μυριάδες δ' πολλαὶ γενόμεναι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων, ἔτι δ' πλείους παίδων καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν ὅπὶ τὸν βόρειον Ὠκεανὸν, ὑπερβαίνοντες τὰ Ῥιπαῖα ὄρη, ῥυεῖσαι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρώπης κατασχεῖν, οἱ δὲ μεταξὺ Πυρρήνης ὄρους καὶ τῶν Ἄλπεων ἱδρυθέντες, ἐπὶ τοὺς Σεννόνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν χρόνον πολύν. ὁ δ' οἶνος γὰρ σπάσαντες τότε πρῶτον ἐξ Ἰταλίας ἀφικομένου, ὅπως ἀρέσθαι θαυμάσαι τὸ πόμα, καὶ πρὸς τὴν καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥστε ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, καὶ γενεὰς ἀναλαβόντες, ὅπὶ τὰς Ἄλπεις φέρεσθαι, καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν ἣ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἡμέτερον ἄκαρπον ἠγεῖσθαι καὶ ἀπίμεστον. ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον παρ' αὐτοὺς καὶ παρεξεύσας ὅπὶ τὴν Ἰταλίαν μάλιστα καὶ πρῶτος, Ἄρρων λεγόμενος γενέσθαι Τυρρηνὸς, ἀνὴρ ὅπιφανὴς, καὶ φύσει μὲν οὐ πονηρὸς, συμφορᾷ δ' τοιαύτῃ χρησάμενος. ἦν ὅπιτρόπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλούτῳ τε πρώτου τῶν πολιτῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λουκούμονος.

οὗτος ἐκ νέου τοῦδε παρ' Ἀρρῶνι διαιτᾶν εἶχε, καὶ μειράκιον ὢν, οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαίρειν συνὼν ἐκείνῳ. καὶ πολὺν χρόνον ἐλάθανε διεφθαρκὼς αὐτοῦ τοῦ γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκείνης· ἤδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγενότων, καὶ μήτ' ἀφεῖναι τοῦ ἐπιθυμίαν, μήτε κρύπτειν ἐπὶ δυναμένων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερῶς ἀποσπάτας ἔχειν τὴν αἰδέσιμον· ὁ δ' ἀνὴρ ὀπὶ δίκῃ ἐλθὼν, καὶ κρατούμενος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων καὶ δαπανώμενος ὑπὸ τοῦ Λουκουμόνος, ἐξέλιπε τοῦ ἑαυτοῦ. καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν, ἧκεν ὡς αὐτοὺς, καὶ καθηγήσατο τοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας. οἱ δ' ἐμβαλόντες, αὐθὺς ἐκράτουν τῆς χώρας ὅσον τὸ παλαιὸν οἱ Τυρρηνοὶ κατεῖχον, ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ἐπ' ἀμφοτέρας καθήκουσαν τὰς θαλάσσας· ὡς καὶ ποιοῦμεν μαρτυρεῖν λόγῳ. τὸ μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἀδρίαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυρρηνικῆς πόλεως Ἀδρίας· τοῦ δὲ πρὸς νότον κεκλιμένου, αὐτόχρις, Τυρρηνικὸν πέλαγος. πᾶσα δ' ἐστὶ δενδρόφυτος αὕτη, καὶ θρέμμασιν ἄβοτος, καὶ καταρρύτος ποταμοῖς. καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ κατεσκευασμένας πρός τε χρημαλισμὸν ἐργαλικῶς, καὶ πρὸς διαιταν πολυτελικῶς, ἃς οἱ Γαλάται, τοὺς Τυρρηνοὺς ἐκβαλόντες, αὐτοὶ κατέχον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη συχνῷ τινι χρόνῳ πρότερον. οἱ δὲ Γαλάται πρὸς πόλιν τότε Τυρρηνίδα Κλουσίον στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουν. οἱ δὲ Κλουσῖνοι καταφυγόντες ὀπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἠτήσαντο πρέσβεις παρ' αὐτῶν γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. ἐπέμφθησαν δὲ τῶν Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδόκιμοι, καὶ τιμὰς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει. τούτους ἐδέξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλανθρώπως, διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ παυσάμενοι τῶν πρὸς τὰ τείχη μάχης εἰς λόγους συνῆλθον· συνθανομένων δ' αὐτῶν ὅλα πάθοντες ὑπὸ Κλουσίνων ἤχθιεν ὀπὶ τὴν πόλιν, γελάσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρέννος, Ἀδικοῦσιν ἡμᾶς (ἔφη) Κλουσῖνοι, γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὴν γεωργεῖν δυναμένοι, πολλὴν δ' κατέχειν ἀξιοῦντες, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὖσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι. ταῦτα δ' ἄρα καὶ ὑμᾶς ἠδίκουν, ὦ Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλβανοὶ καὶ Φιδηνάται, καὶ Ἀρδεάται, νῦν δ' Οὐήιοι καὶ Καπηνάται, καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐολούσκων· ἐφ' οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, ἐὰν μὴ μεταδῶσιν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίζεσθε, λεηλατεῖτε, καὶ καταστρέφετε τὰς πόλεις αὐτῶν· οὐδὲν οὐδὲ ὑμεῖς γε δεινὸν οὐδὲ ἄδικον ποιοῦντες, ἀλλὰ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκολουθοῦντες, ὃς δὴ κρείττονι τὰ τῶν ἡττόνων δίδωσι κρατοῦντος ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία. καὶ γὰρ τούτοις οὐ φύσεως ἔνεστιν, τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τὰ κρείττονα τῶν ὑποδεεστέρων. Κλουσίνους δὲ παύσασθε πολιορκουμένους οἰκτείροντες, ὡς μὴ καὶ Γαλάτας διδάξητε χρηστοὺς καὶ φιλοικτίρμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀδικουμένοις. ἐν τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα· καὶ παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον, ἐθάρρουν καὶ παρώρμων τοὺς ἄνδρας ἐπεξιέναι τοῖς βαρβάροις μετ' αὐτῶν, εἴτε τοῦ ἐκείνων δηλοῦ καταμαθεῖν, εἴτε τοῦ ἑαυτῶν ὀπιδείξασθαι θέλοντες. ἐκδρομῆς δὲ τῶν Κλουσίνων καὶ μάχης πρὸς τὰ τείχη γενομένης, εἷς τῶν Φαβίων, Κόϊντος Ἄμβουστος, ἵππον ἔχων ἐξήλασεν αἰτίος ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ καλῷ, Γαλάτῃ, πολὺ προϊππεύοντι τῶν δηΐων· ἀγνοηθεὶς ἐν ἀρχῇ διὰ τοῦ τοῦ στόλου ὀξεῖαν γενέσθαι, καὶ τὰ ὅπλα περιλάμποντα τοῦ ὄψιν ἀποκρύπτειν. ὡς δ' ὑπεκρατήσας τῇ μάχῃ, καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας ὁ Βρέννος αὐτὸν,

A Hic apud Aruntem à puero educatus fuerat, & iam adolescens etiam non reliquit domum eius, ipsius duci se consuetudine simulans. Diu Aruntis vxorem ignari corruperat, & ipse corruptus fuerat ab ea. Quum eò amor vtriusque exarsisset vt neq; compescere libidinem, neque possent occultam habere, adolescens propalàm per vim aufert mulierem. Vir iure pœnas persequutus, postquam eum frequentia amicorum, magnitudine pecunię sumptibusque superauit, Lucumo ex patria profugit, atque ad Gallos, de quorum viribus audierat, contulit se, illisque se in Italiam expeditionis ducem præstitit. Galli primo impetu totam occu-
B pant regionem, quam Thusci ab Alpibus ad superum inferumque mare pertinentem quondam tenuerant. Nomina sunt argumento, quorum alterum ad Aquilonem vergens Adriaticum, ab Adria Thuscorum colonia: alterum ad meridiem spectans communi vocabulo gentis Thuscum vocant. Arboribus regio omnis pascuisque læta atque irrigua fluminibus, incolebatur vrbibus octodenis insignibus & amplis, ad rem industria parandam & ad luxum vitæ pariter comparatis. Has Galli eiectis Thuscis, ipsi insedere. Verùm hæc multo antè acta fuerant. Galli Clusium tunc He-
C truriæ vrbem admotis copiis obsidebant. Clusini, opem ab Romanis postulantes, orauerunt vt legatos cum literis ad barbaros mitterent. Missi fuere tres ex Fabiorum gente clari viri, qui magnos honores adepti Romæ erant. His Galli, propter nomen vrbis, comiter exceptis, omissa oppugnatione in colloquium conuenere. Qua Clusinorum iniuria incitati, vrbem eorum oppugnatum venissent Romanis quærentibus, ridens Gallorum rex Brennus, Iniuria afficiunt, inquit, nos Clusini, qui solum & agrum latius affectent possidere quàm colere valeant, neq; aduenis nobis, qui
D multi sumus & inopes partem concedant finium. Eadem in vos iniuria, Romani, primùm Albanorum, Fidenatium & Ardeatium fuit: nunc Veientium, Capenatium, multorumq; Falisci & Volsci nominis. Quibus, nisi parte fortunarum suarum vobis cedant, arma infertis, in seruitutē eos abripitis, populamini, vrbes excinditis. Neq; factū id vestrum tamen iniquū sit, sed antiquissimā legem sequimini ducē, quæ fortibus res largitur ignauorū, ducta à deo & ad bruta vsq; terminans. Nam & his natura comparatū est vt præferri imbecillioribus velint præstantiora. Desinite Clusinorū deplorare
E obsidionē, ne exemplo Galli vestro incipiant oppressorū à vobis misereri. Ex hoc responso abhorrere Brennum cognoscunt Romani à quietis consiliis. Itaq; Clusiū ingressi, ciues confirmant & acuunt, vt vnà secum faciant in barbaros impressionē, siue quò experirentur illorum virtutem, siue vt ostenderent suam. Quum eruptione pro muris Clusinis pugnarent, vnus ex Fabiis Q. Ambustus euectus extra aciem equo, Gallo cuidam proceritate corporis & forma insigni, qui longè ante signa extulerat se, occurrit ignotus initio, quòd esset concursus acris, & perstringerent aciem ho-
F stium fulgentia eius arma. Vt barbarum superauit pugna occiditq;, legentē spolia agnouit Brennus,

Ille deos testatus violato iure gentium, quod apud omnes sit nationes sacrosanctum, eum, qui vt legatus venisset, hostilia perpetrasse, extemplo signo receptui dato: solutaque Clusinorum obsidione, Romam agmen conuertit. Ne tamen cupientibus quisquam existimaret oblatam iniuriam & quæsitam occasionem, legatos præmittit, qui Fabium sibi ad supplicium postularent dedi: simul lento agmine progreditur. Romæ senatu conuocato, cùm alii multi Fabios increpauerunt, tum sacerdotes qui appellantur Fœciales, religione senatui iniecta, iusserunt vt iniuriæ piaculo in vnum autorem verso id amoliantur à reliquis. Hos fœciales quietissimus & iustissimus rex instituit Numa pacis custodes, cognitores arbitrosque causarum belli indicendi legitimarum. Eam disceptationem reiecit senatus ad populum. Vbi fœcialibus non secus quàm in curia Fabium criminantibus, tantum cepit plebem religionis ludibrium & contemptus, vt etiam Fabium illum cum fratrib. tribunum militum designarent. His Galli intellectis inflammati, præcisa omni mora citato pergunt agmine. Ad quorum multitudinem & rutilantia arma, vimque & ferociam trepidos, qui viam accolebant, & prorsus iam de agris & vrbibus esse arbitrabantur actum, præter spem nihil læserunt, neq; populati fines sunt, sed vrbes ex propinquo quum præterirent, Romam contendere se, solos petere clamabant Romanos, reliquos pro amicis habere. Ita signa Gallis ad vrbē rapientibus, tribuni legiones non pauciores numero (erant enim non infra quadraginta millia peditū) verùm tumultuarios plerosque ac tyrones ad bellum educunt, deorum immemores, non litato, non auspicato, quomodo expetere pacem deûm ante certamen & pugnam conueniebat. Iam ducum multitudo non mediocrem confusionem rebus gerendis attulit: quum tamen ad media bella multis tempestatibus antè vnicum ducem, quem dictatorem vocant, dixissent, haud nescii quanti dubiis temporibus intersit vno animo ciues libero imperio, à quo prouocatio non sit, dicto esse audientes. Maximo detrimento reip. Camilli indigna fuit fortuna, quum nisi populariter & ambitiosè imperares, periculum propositum haberes. Profecti ab vrbe ad vndecimum lapidem castra metati sunt prope flumen Alliam, qui haud procul inde immiscet se Tyberi. Quo loco quum obuiis barbaris fœdè, (quia incondita omnia apud ipsos erant) præliati in fugam vertuntur. Sinistrum cornu in amnem actum ilicò hostes oppressere: in dextro, quòd ex campis sensim impressionem declinans ad colles successerat, minus damni acceptum. horum plerique inde incolumes euaserunt ad vrbem. Alios, quos hostis satietate cædis reliquos fecerat, quasi Roma desperata, ac complorata repub. fuga nocte detulit Veios. Pugnatum plenilunio circa solstitium æstiuale: quo die antè quoq; ingens Fabiorum accepta clades fuerat, ex qua familia trecenti fuerant ab Hetruscis cęsi. Cęterùm obtinuit vt dies ex clade posteriore ad nostrum vsque æuum à flumine Alliensis vocaretur. De diebus nefastis, habendi nécne sint, & an rectè

A ἐπεμαρτύρατο θεοῖς, ὡς τὰ κοινὰ καὶ νενομισμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ὅσια καὶ δίκαια, πρεσβυτοῦ μὲν ἥκοντος, πόλεμα δὲ εἰργασμένου· καταπαύσας δὲ τὴν μάχην αὐτίκα, Κλουσίνοις μὲν εἶα χαίρειν, ὅπῃ δὲ τὴν Ῥώμην τὴν ταχὺ πρὸς τὸν ἦλθε. οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐτῆς ὥσπερ ἀσμένοις γεγενέναι καὶ δεομένοις τῆς φάσεως, ἔπεμψεν ἐξαιτῶν ὅπῃ τιμωρίᾳ τὸν ἄνδρα· καὶ πρὸς ἦλθε ἅμα βραδέως. ἐν ᾗ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς σπουδαζούσης, ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγόρουν, καὶ τῶν ἱερέων οἱ καλούμενοι Φητιαλεῖς ἐκίνουν, ὑπεμφάζοντες καὶ κελεύοντες τῶν πεπραγμένων ἄγος τὸ συγκλυδὲν εἰς ἕνα τὸν αἴτιον βέψασαν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. τούτοις τοῖς Φητιαλεῖς Πομπίλιος Νουμᾶς, βασιλέων ἡμεροτάτος γνόμενος καὶ δικαιότατος, κατέστησε, φύλακας μὲν εἰρήνης. ὑπιγνώμονας δὲ καὶ βεβαιωτὰς αἰτιῶν αἱ σὺν δίκῃ πόλεμον ὑπισχνοῦνται. τῆς δὲ βουλῆς ὑπὲρ τὸν δῆμον ἀνενεγκαμένης τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν ἱερέων ὅμοια τοῦ Φαβίου κατηγορούντων, οὕτω πρεσβεύεσθαι αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θεῖα καὶ κατεγέλασαν, ὡς τε καὶ χιλίαρχον ἀποδεῖξαι τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. οἱ δὲ Κελτοὶ πυθόμενοι ταῦτα, καὶ χαλεπῶς φέροντες, ὅθεν ἐμπιδὼν ἐποιοῦντο τὴν ἀπουδῆς, ἀλλ' ἐγρήγορσιν πολυτὴ πάλαι, καὶ πρὸς ὁ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς, καὶ βίαν καὶ θυμόν, ἐκπεπληγμένων τῶν ἀμφὶ μέσον καὶ τὴν χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη, καὶ τὰς πόλεις αὐθὶς ἀπολέσθαι δοκούντων, παρ' ἐλπίδας ὅθεν ἠδίκουν, οὐδὲ ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐκεῖς παρεξιόντες, ἐβόων ὅπῃ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι, καὶ μόνοις πολεμεῖν Ῥωμαίοις, τοῖς δὲ ἄλλοις, φίλοις ὑπίσασθαι. τοιαύτῃ δὲ χρωμένων ὁρμῇ τῶν βαρβάρων, ὄξηλον οἱ χιλίαρχοι τοῖς Ῥωμαίοις ὑπὲρ τὸν ἀγῶνα, πλήθει μὲν οὐκ ἐνδεεῖς· (ἐγένοντο γὰρ ὁπλῖται τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους) ἀπείρους δὲ ὄντας τοῖς πολλοῖς, καὶ τὸ τε πρῶτον ἀπόλεμον ὅπλων. ἔτι δὲ ἐξημέλητο τὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς, οὔτε κατιλλιερήσασιν, οὔτε μαντεῖς ἀπὸ κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἐρομένοις. ὅθεν δὲ ἤλον ἐπαρθεν ἡ πολυαρχία τὰ πραττόμενα. καίτοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἵλετο πολλάκις μοναρχίας, οὗ δικτάτωρας καλοῦσιν· οὐκ ἀγνοοῦντες ὅσον ἐστὶν εἰς ὑπισχνῆ καιρὸν ὄφελος, μιᾷ χρωμένους γνώμῃ πρὸς δυσπεύθυνον ἀρχήν, ἐν χερσὶ τὴν δίκην ἔχουσαν, ὑπακτεῖν. οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ Κάμιλλος ἀγνωμονηθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν μηδὲ κολακεύοντας ἀρχὴν, φοβερὸν γνωμόνου. προσελθόντες οὖν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἑνενήκοντα, πρὸς τὸν Ἀλίαν ποταμὸν κυλίσθησαν, οὐ πόρρω τοῦ σταθμοῦ τῷ Θύμβριδι συμφερόμενον. ἐνταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ὑπιφανέντων, αὐχρῶς ἀγωνισάμενοι δὲ ἀπαξίαν, ἐτράπονθ. καὶ ὁ μὲν ἀριστερὸν κέρας αὐθὶς ἐμβαλόντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοὶ διέφθειραν· ὁ δὲ δεξιὸν ὑπεκκλῖναι τὴν ὑπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς τοὺς λόφους, ἧττον ἐξεκόπη· καὶ διεξέπεσον ἀπὸ τούτων εἰς τὴν πόλιν οἱ πολλοί. τοῖς δὲ ἄλλοις ὅσοι, τῶν πολεμίων ἀπειπόντων πρὸς τὸν φόνον, ἐσώθησαν, εἰς Βηίους αἱ φυγαὶ ἀμφὶ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἰχομένης, καὶ τῶν ἐκεῖ πολλῶν ἀπολωλότων. ἐγένετο δὲ ἡ μάχη περὶ θερινὰς τρεπὰς περὶ τὴν πανσέληνον. ἡ καὶ πρότερον ἡμέρα μέγα πάθος συνέβη τοῖς Φαβίοις. τριακόσιοι γὰρ ἐκ τοῦ γένους ὑπὸ Τυρρηνῶν αἱρεθῆσαν. ἐκράτησε δὲ, τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἥτης, Ἀλιάδα μέχρι νῦν καλεῖται ἀμφὶ τὸν ποταμόν. περὶ δὲ ἡμερῶν ἀποφάσεων, εἴτε χρὴ τίθεσθαι νῦν, εἴτε μὴ,

Ἡ ἐκκλεῖσος ἐπέπληξεν Ἡσίοδῳ, τοὺς μὲν, ἀγαθοὺς ποιοῦμένῳ, τοὺς δὲ, φαύλους, ὡς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας ἁπάσης μίαν οὖσαν, ἑτέρωθι διηπόρηται. τῇ δὲ ὑποκειμένῃ γραφῇ τὸ μνημονεῦσαι τῶν παραδειγμάτων ὀλίγων, ἴσως δὲ ἁρμόσειε τοῦτο μὲν, Βοιωτοῖς, Ἱπποδρομίου μηνὸς, ὡς δὲ Ἀθηναῖοι καλοῦσιν, Ἑκατομβαιῶνος ἰσταμένου πέμπτῃ, δύο λαβεῖν στεφάνους νίκας ἐπιφανεστάτας, αἷς τοὺς Ἕλληνας ἠλευθέρωσαν, τόν τε περὶ Λεῦκτρα, καὶ τὸν ἐπὶ Γεραιστῷ. ταύτης πρότερον ἔτεσι πλείοσιν ἢ διακοσίοις ὅτε Λατταμύαν καὶ Θεσσαλοὺς ἐνίκησαν· τοῦτο δὲ αὖ πάλιν Πέρσας μηνὸς Βοηδρομιῶνος, ἕκτῃ μὲν ἐν Μαραθῶνι, τρίτῃ δὲ ἐν Πλαταιαῖς ἅμα καὶ περὶ Μυκάλην ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. πέμπτῃ ἐφθίνοντος, ἐν Ἀρβήλοις Ἀθηναῖοι τὸν περὶ Νάξον ἐνίκων ναυμαχίαν, ἧς Χαβρίας ἐστρατήγει, τοῦ Βοηδρομιῶνος περὶ τὸν πανσέληνον. ἐν δὲ Σαλαμῖνι περὶ τὰς εἰκάδας, ὡς ἡμῖν ἐν τῷ περὶ ἡμερῶν ἀποδέδεικται. ἐνίκησε δὲ καὶ ὁ Θαργηλιὼν μὲν τοῖς βαρβάροις ἐπιδήλως ἀτυχίας. καὶ γὰρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Γρανικῷ τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς Θαργηλιῶνος ἐνίκησε. καὶ Καρχηδόνιοι περὶ Σικελίαν ὑπὸ Τιμολέοντος ἡττῶντο τῇ ἑβδόμῃ φθίνοντος, περὶ ὃν δοκεῖ καὶ τὸ Ἴλιον ἁλῶναι Θαργηλιῶνος, ὡς Ἔφορος καὶ Καλλισθένης καὶ Δαμάστης καὶ Φύλαρχος ἱστόρησαν. ἀπάλιν δὲ ὁ Μεταγειτνιὼν (ὃν Βοιωτοὶ Πάνεμον καλοῦσιν) Ἕλλησιν οὐκ ἀμνήστης γέγονε. τούτου γὰρ τοῦ μηνὸς ἑβδόμῃ, καὶ τὸν ἐν Κρανῶνι μάχῃ ἡττηθέντες ὑπὸ Ἀντιπάτρου, τελέως ἀπώλοντο, καὶ πρότερον ἐν Χαιρωνείᾳ μαχόμενοι πρὸς Φίλιππον ἠτύχησαν. τῆς δὲ αὐτῆς ἡμέρας ταύτης ἐν τῷ Μεταγειτνιῶνι μετὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν, οἱ μετ' Ἀρχιδάμου, διαβάντες εἰς Ἰταλίαν, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ βαρβάρων διεφθάρησαν. Καρχηδόνιοι δὲ τὸν ἐνιαύσιον φθίνοντος, ὡς τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἀτυχημάτων αὐτοῖς ἀεὶ φέρουσαν παραφυλάττοντιν, οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὅτι περὶ τὴν μυστικὴν ἐν αὐτῇ Θῆβαί τε κατεσκάφησαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα φεύγειν Ἀθηναῖοι Μακεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὸν τὸν εἰκάδα τοῦ Βοηδρομιῶνος, ἣν τε μυστικὴν Ἴακχον ἐξάγουσιν. ὁμοίως δὲ Ῥωμαῖοι τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρότερον μὲν ὑπὸ Κίμβρων τὸν μετὰ Σκιπίωνος ἀπέβαλον στρατόπεδον, ὕστερον δὲ Λουκούλλου στρατηγοῦντος, Ἀρμενίους καὶ Τιγρανῆν ἐνίκησαν. Ἄτταλος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ Πομπήϊος Μάγνος ἐν τοῖς ἑαυτῶν γενεθλίοις ἀπέθανον. καὶ ὅλως ἔστι πολλοὺς ἐπ' ἀμφότερα τὰς αὐτὰς χρησαμένους ἀποδεῖξαι περιόδοις. ἀλλὰ Ῥωμαίοις αὕτη, μία τῶν ἀποφράδων ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἑκάστου μηνὸς, ἑτέραι δύο τῆς πρὸς τὸ συμβὰν ὑλαβείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐπὶ πλέον, ὥσπερ εἴωθε, ῥυείσης. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ περὶ αἰτιῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμελέστερον διήρηται. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην εἰ μὴ εὐθὺς ἐπηκολούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσι, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τὴν Ῥώμην ἔρδην αἱρεθῆναι. καὶ πολλὰς ἀπολέσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ καταλειφθέντας· (τοσοῦτον οἱ φεύγοντες ἐνειργάζοντο δεῖμα τοῖς ὑποδεχομένοις, καὶ τοσαύτης πάλιν ἐνεπίμπλαντο παρακοῆς καὶ ἀταξίας) νυὶ δὲ ἀπιστία τοῦ μεγέθους, βαρβαρικὸν τῆς νίκης, καὶ πρὸς ὑπάθειαν ἐκ τοῦ παρεγχρόνου ἅμα καὶ νεμήσεις τῶν ἁλωκότων ἐν τῷ στρατοπέδῳ χρημάτων δαπόμενοι, τῷ μὲν ἐκπίπτοντι τῆς πόλεως ὄχλῳ ῥαστώνην φυγῆς παρέσχον, ἐλπίσαι δὲ ἔτι καὶ ἀθροισθῆναι, τοῖς ὑπομένουσι. τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν πρόνοιαι, τὸ Καπιτώλιον ἐφράξαντο βέλεσι καὶ ἀστεισίσμασιν. ἐν πρώτοις δὲ τῶν ἱερῶν ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνεσκευάσαντο,

A Hesiodum, qui alios bonos, alios cõstituit malos, quasi ignoret cuiusvis diei eandem esse naturam, reprehenderit Heraclitus, alio loco disputauimus. At ab hac commendatione non sit fortassis alienũ pauca referre exempla. Hinc Bœotiis in diẽ quintum mensis Hippodromii, quem appellant Athenienses Hecatombœona, victorias duas clarissimas, quibus libertatem Græciæ asseruerant, contulit fortuna, Leuctricam, & alteram, antè annis amplius ducentis, ad Geræston, quum Lattamyã & Thessalos fuderunt. Hinc Persę mensis Boëdromionis die sexto in Marathone, tertio ad Platæas, eodemq; ad Mycalen sunt à Gręcis cęsi vigesimo-

B sexto in Arbelis. Apud Naxum nauali victoria circa plenilunium mense Boëdromione Athenienses sunt, duce Chabria, potiti. Ad Salamina vigesimo, vt in Commentario De diebus ostendimus. Mensis quoq; Thargelion fuit manifestè barbaris infaustus. Alexander regis præfectos hoc mense superauit ad Granicum. Eiusdem mensis die vigesimoquarto Carthaginenses in Sicilia cæsi à Timoleonte sunt: quo die eiusdem mensis & Troia putatur capta, vt Ephorus, Callisthenes, Damastes & Phylarchus autores sunt. E diuerso mensis Metagitnion, quem vocant Bœotii Panemum, parum

C fuit Græcis secundus. Huius mensis die septimo signis collatis ad Cranona Antipater victos funditus euertit, & fuerant antè iuxta Chæroneam afflicti à Philippo. Hoc eodem die, eodem mense & anno, Archidami copiæ quas transportauerat in Italiam, à barbaris incolis cæsæ sunt. Carthaginenses diem vigesimum secundum, vt qui calamitates ipsis plurimas & maximas vbique attulerit, habent nefastum. Nec verò me fugit contrà circa tempus mysteriorum fuisse dirutas ab Alexandro Thebas, posteaq; præsidium Macedonicum vigesimo die mensis Boëdromionis (quo die mysticam pompã

D Bacchi educunt) recepisse Athenienses. Eodem item die Romanos prius duce Cepione à Cimbris exutos castris, inde Armenios & Tigranen ductu & auspiciis Luculli fudisse. Attalum regẽ & Pompeium Magnum perisse natalibus suis. Breui multos valeam commemorare, quib. vicissitudo fortunę in eosdem recurrit dies. Romanis hic dies inter nefastos vnus est, & eius causa alteri singulis mensibus bini, postquam religio ex hoc casu & superstitio, vt solet, increuit. Verùm hæc sumus in causis rerum humanarum accuratius persequuti. Porrò ex acie si vestigiis institissent illicò Galli fu-

E gientiũ, haud dubiè Roma funditus euersa, & qui ibi remanserant, deleti essent omnes. Tanto pauore, qui ex fuga se Romã receperant, repleuerant ciuitatem: tanta etiam incesserat eam perturbatio & stupor. Nunc quum victoriã non putarent barbari tantã, ex ingenti lætitia ad epulas, simulq; ad prędę in castris captæ partitionẽ conuersi, spacium profugiendi ex vrbe effusæ turbæ, & remanentib. sese colligendi præbuerunt, & ad defensionem parandi. Nam reliqua deserta vrbe, Capitolium telis & munitionibus firmauerunt. Sacrorum prima cura fuit, quorum partim in Capitoliũ comportauerũt.

Sacrum ignem Vestæ virgines cum sacris rapientes profugerunt. Scribunt tamen nonnulli præter æternum ignem nihil eas seruare, quem Numa rex, tanquam rerum omnium principium, dedit colendum. Habet enim vim mouentem supra cætera ignis: & generatio motus est, aut cum motu certe. Reliquum materiæ destitutum calore, torpidum iacens & mortuo simile, velut animam quærit ignis vim: quæ simulatque accessit, confert se ad agendum quid aut patiendum. ignem igitur virum curiosum, & quem fama tenet ob sapientiam cum Camœnis consuetudinem habuisse, Numam, consecrasse & perennem mandasse seruandum, vt instar æternæ, quæ vniuersitatem moderatur, virtutis. Alii ignem, Græcorum more, purum sacris proponi ardentem: cætera in penetralibus condita præter has virgines, quas Vestales vocant, nemini conspecta. Plurimorumque vulgatum sermone est Mineruæ signum ibi asseruari, ex Troia in Italiam ab Ænea aduectum. Sunt qui fabulentur deos ex Samothracia, quum Troiam conderet, attulisse eo Dardanum, atque sacrasse, sacraq; & ceremonias iis instituisse: Æneam inde, capta Troia, clam sublata seruasse, dum in Italia consedit. Qui vero maiorem habere se huius rei notitiam iactant, duo aiunt illic reposita dolia esse, apertum alterum atque inane, alterum plenum & consignatum, solarum vtrumque sanctissimarum harum virginum permissum oculis. Hos alii hinc arbitrantur falli, quod ea tempestate virgines maximam sacrorum partem in duo conditam dolia defoderint sub æde Quirini, vnde locus adhuc doliorum seruet nomen. Præcipuis vero & dignioribus sublatis sacris trans fluuium cœperunt fugam. Ibi L. Albinus, de plebe homo, plaustro coniugem paruosque liberos suos cum rebus necessariis inter profugientes exportans, vbi ferre gremio virgines sacra Deum conspicit omni destitutas ope & fatigatas, euestigio vxorem ac liberos cum rebus suis detrahit ex plaustro, illas in vehiculum imponit, vt in ciuitatem quandam Græcam recipiant se. Huius religionem & reuerentiam Albini, quam aduersus deos immortales difficillimo articulo demonstrauit non potui facere vt silentio præterirem. Aliorum deorum, sacerdotes, senesq; consulares, & triumphales non sustinuerunt vrbem relinquere, sed quæ augustissima vestis est thensas ducentib. triumphantibusq;, ea vestiti, & pontifice maximo præeunte verba Fabio, deos precati, quasi pro patria semetipsi deuouentes, in foro eburneis sellis cum eo consederunt ornatu, quod sors ferret exspectantes. Tertio quam pugnatum fuit die, Brennus signa ad vrbem tulit. Qui postquã non portas clausas, nullã in muris inuenit stationem, insidias primum suspectas habuit & fraudem haud credens Romanorum tam deplorata esse consilia. Vbi id quod erat, cognouit, ingressus porta Collina cepit Romam trecentis sexaginta annis, & aliquanto amplius quam condita fuisset, si verisimile est vsquã illorũ temporũ extare exactã memoriã, quãdo alia recentiora effecit confusio illa ambigua. Hæc tamẽ captæ vrbis calamitas obscuro rumore statim perlata in Græciã est.

A τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετ' τῶν ἱερῶν ἁρπασάμεναι ἔφυγον. καί τοι τινὲς οὐδὲν εἶναι τὸ φερομένον ὑπ' αὐτῶν ἕτερον ἢ πῦρ ἄφθιτον ἱστοροῦσι, Νουμᾶ τοῦ βασιλέως καταστήσαντος, ὡς ἀρχὴν ἀπάντων σέβεσθαι· κινητικώτατον γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο· κίνησις δέ τις, ἢ σὺν κινήσει πάντως ἡ γένεσις. τὰ δ' ἄλλα τῆς ὕλης μέρεα, θερμότητος ἐπιλειπούσης, ἀργὰ κείμενα καὶ νεκροῖς ἐοικότα, παθεῖν τι τοῦ τοῦ πυρὸς δυνάμιν ὡς ψυχὴν, καὶ προσελθούσης ἀμφοτέρως ἐπὶ τὸ δρᾶν τι καὶ πάσχειν τρέπεται. τοῦτ' οὖν, ἅτε δὴ πρεσβύτην ἄνδρα τὸν Νουμᾶν καὶ λόγον ἔχοντα τῆς μούσαις συνεῖναι

B καὶ σοφίαν, δόξασαντα, καὶ φρουρεῖν ἄκοιμητον ἐν εἰκόνι τῆς τὰ πάντα κοσμούσης ἀϊδίου δυνάμεως. οἱ δὲ, τὸ μὲν πῦρ, ὥσπερ παρ' Ἕλλησι, περὶ ἱερῶν ἀθεσθαι καθάρσιον, ἄλλα δὲ τὰ ἐντὸς ἀθέατα κρύπτεσθαι πᾶσι, πλὴν ταύταις ταῖς παρθένοις αἷς Ἑστιάδας ἐπονομάζουσι. καὶ πλεῖστος μὲν λόγος κατεῖχε, τὸ Τρωϊκὸν ἐκεῖνο Παλλάδιον ἀποκεῖσθαι, δι' Αἰνείου κομισθὲν εἰς Ἰταλίαν. εἰσὶ δ' οἱ τὰ Σαμοθρᾴκια μυθολογοῦντες, Δάρδανον μὲν εἰς Τροίαν ὀξενεγκάμενον ὀργιάσαι καὶ καθιερῶσαι κτίσαντα τὴν πόλιν, Αἰνείαν δὲ

C περὶ τὴν ἅλωσιν ἐκκλέψαντα σῴσαι μέχρι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ κατοικήσεως, οἱ δὲ προσποιούμενοι πλεῖόν τι ἐπίστασθαί τι περὶ τούτων, δύο φασὶν οὐ μεγάλους ἀποκεῖσθαι πίθους, ὧν τὸν μὲν, ἀνεῳγότα καὶ κενὸν, τὸν δὲ πλήρη καὶ κατεσημασμένον· ἀμφοτέροις δὲ ταῖς παρθένοις ὁρατοὺς εἶναι. ἄλλοι δὲ τούτους διεφεύσθαι νομίζουσι, τῷ τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν τότε τὰς κόρας ἐμβαλούσας εἰς πίθους δύο, κατὰ γῆς κρύψαι ὑπὸ τῷ νεῷ τοῦ Κυρείνου, καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔτι καὶ νῦν τῶν πίθων φέρεσθαι τὴν ἐπωνυ-

D μίαν. τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν αὐταὶ λαβοῦσαι φυγῇ τῷδε τὸν πόλεμον ἐποιοῦντο τὴν ἀναχώρησιν. ἐνταῦθα Λεύκιος Ἀλβῖνος, ἀνὴρ δημοτικὸς, ἐν τοῖς φεύγουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ γυναῖκα μετὰ χρημάτων ἀναγκαίων ἐφ' ἁμάξης ὑποκκομίζων. ὡς δ' εἶδε τὰς παρθένους ἐν τοῖς κόλποις φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ, θεραπείας ἐρήμους πορευομένας καὶ κακοπαθούσας, ταχὺ τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν παίδων καὶ τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς ἁμάξης, ἐκείναις παρέδωκεν ἐπιβῆναι καὶ συμφυγεῖν εἴς τινα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. τὴν μὲν οὖν Ἀλβίνου πρὸς τὸ θεῖον

E εὐλάβειαν καὶ τιμὴν ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς ἐκφανῆ γενομένην, οὐκ ἄξιον ἐῶ ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. οἱ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἱερεῖς, οἵ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν καὶ θριαμβικῶν ἀνδρῶν, τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέμειναν, ἱερὰς δὲ καὶ λαμπρὰς ἀναλαβόντες ἐσθῆτας, ὀξηγουμένου Φαβίου τοῦ ἀρχιερέως, ἐπευξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὡς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι καθιερωσόντες ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι, τὴν ἐπιοῦσαν τύχην ὑπομένοντες. τρίτῃ δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Βρέννος ἄγων ἐπὶ

F τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· καὶ τὰς τε πύλας ἀνεῳγμένας, καὶ τὰ τείχη φυλάκων ἔρημα, πρῶτον μὲν ἔδεισεν ἐνέδραν καὶ δόλον, ἀπιστῶν οὕτω πανταπάσιν ἀπειρηκέναι τοὺς Ῥωμαίους· ἐπεὶ δ' ἔγνω τὸ ἀληθὲς, εἰσελάσας διὰ τῆς

Κολλίνης πύλης, εἷλε τὴν Ῥώμην ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχὺ χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔτυσαν, εἴ τῳ πιθανὸν ἀποσώζεσθαί τινα τοῦ χρόνων ἀκρίβειαν, οἷς καὶ περὶ νεωτέρων ἄλλων ἀμφισβήτησιν ἡ σύγχυσις ἐκείνη παρέχει. τὸ μὲντοι πάθος αὐτὸ καὶ τῆς ἁλώσεως ἔοικεν ἀμυδρά τις λῆξις εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν.

Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Ποντικὸς, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολιπόμενος, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησὶν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας λόγον καταχεῖν ὡς στρατὸς ἐξ Ὑπερβορέων ἐλθὼν ἔξωθεν, ἡρήκει πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην ἐκεῖ που κατῳκημένην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ ἂν οὖν θαυμάσαιμι μυθῳδη καὶ πλάσματίαν ὄντα τὸν Ἡρακλείδην, ἀληθεῖ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἁλώσεως ἐπικομπάσαι τοὺς Ὑπερβορέους καὶ τὴν μεγάλην θάλατταν. Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος ὃ μὲν ἁλῶναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν, ἀκριβῶς δηλός ἐστιν ἀκηκοώς· τὸν δὲ σώσαντα, Λούκιον εἶναι φησὶν· ὧν δὲ Μάρκος, οὐ Λούκιος ὁ Κάμιλλος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκασμῷ λέλεκται. καταχὼν δὲ τὴν Ῥώμην ὁ Βρέννος, τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν περιέστησεν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων δι' ἀγορᾶς, ἐθαύμαζε τοὺς παρεστηκότας ἄνδρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ, θεώμενος ὡς οὔθ' ὑπεξανέστησαν ἐπιόντων πολεμίων, οὔτ' ὄψιν ἢ χρόαν ἔτρεψαν, ἀλλὰ ῥαθύμως καὶ ἀδεῶς ἐγκεκλιμένοι τοῖς σκίμποσιν οἷς ἔφερον, καὶ προσβλέποντες ἀλλήλοις ἡσύχαζον. ἐν οὖν θαῦμα τοῖς Γαλάταις πρὸς τὴν ἀπορίαν. καὶ πολὺν χρόνον ὀκνοῦντες ἅψασθαι καὶ προσελθεῖν ὡς κρείττοσι, διηπόρουν· ἐπεὶ δὲ τολμήσας τις ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς παρέστη Παπειρίῳ Μαρίῳ, καὶ προσαγαγὼν τὴν χεῖρα, πρᾴως ἥψατο τοῦ γενείου, καὶ κατῆγε τὴν ἐπὶ τῷ βαθείᾳ οὖσαν· ὁ μὲν Παπείριος τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ παίσας συνέτριψεν· ὁ δὲ βάρβαρος ἀπασάμενος τὴν μάχαιραν ἀπέκτεινεν ἐκεῖνον. ἐκ δὲ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνήρουν προσπεσόντες, καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ἐπιτύχοιεν διεχρῶντο· καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν, ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἄγοντες καὶ φέροντες· εἶτα κατεπίμπρασαν καὶ κατέσκαπτον, ὀργιζόμενοι τοῖς ἔργοις τοῦ Καπιτωλίου. ὅτι καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ προσβάλλοντι πληγὰς ἔδοσαν, ἀπὸ τοῦ παραπετάσματος ἀμυνόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο τὴν πόλιν καὶ προσδιέφθειρον τοὺς ἁλισκομένους, ὁμοίως μὲν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτας καὶ παῖδας. τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λαμβανούσης, ὑπόπτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαυτοὺς, οἱ μὲν τῷ βασιλεῖ παραμένοντες ἐφρούρουν τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν περιόντες ἐλεηλάτουν, καὶ τὰς κώμας ἐπόρθουν πορευόμενοι, οὐχ ὁμοῦ πάντες, ἄλλοι δι' ἄλλης κατ' ἡγεμονίας καὶ στρατόπεδα, τῷ μέγα φρονεῖν ὑπὸ τῶν εὐτυχημάτων, καὶ δεδιέναι μηδέν, ἀποσκιδνάμενοι. ὃ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μάλιστα συντεταγμένον ἐχώρει πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν, ἐν ᾗ διέτριβε Κάμιλλος, ἔργῳ τῆς πράξεσι μετὰ τῶν φυγῶν καὶ ἰδιωτῶν· ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ λογισμοὺς οὐχὶ τὸ λαθεῖν καὶ διαφυγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ὅπως, εἰ παραγένοιτο καιρὸς, ἀμυνεῖται, σχεδὸν ἀπιστούντων. διὸ καὶ τοὺς Ἀρδεάτας ὁρῶν πλήθει μὲν ἰσχυροὺς ὄντας, ἐνδεεῖς δὲ τολμῆς δι' ἀπειρίαν καὶ μαλακίαν τῶν στρατηγῶν, ἐνέβαλε λόγον εἰς τοὺς νέους πρῶτον, ὡς οὐ χρὴ τὴν Ῥωμαίων ἀτυχίαν, ἀνδρίαν Κελτῶν νομίζειν. οὐδὲ ἀκακῶς φρονήσασι σπουδὴ παθεῖν ἐκείνοις, ἔργα τῶν οὐδὲν εἰς τὸ νικῆσαι παραφόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπίδειξιν ἡγεῖσθαι. καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διὰ κινδύνων ἀπώσασθαι πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικὸν, ᾧ τὸ κρατεῖν πέρας, ὥσπερ ᾧ πυρὶ, διαφθαρῆναι τὸ νικώμενον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θαρροῦσι καὶ προθυμουμένοις αὐτοῖς ἀκίνδυνον ἐν καιρῷ τὴν νίκην παρέξειν. τούτοις τοῖς λόγοις τῶν νέων δεξαμένων, ὅτι τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς πρεσβύταις τῶ

A Ponticus enim Heraclides, affinis his temporibus, in libro De anima, annunciatum ex occidente refert exercitum alienigenarum ex Hyperboreis progressum, Græcam vrbem cepisse Romam, illo in tractu prope Oceanum sitam. Equidem non mirer, portentosum hominem & vanum Heraclidem, veritati captæ vrbis iactantiæ causa adspersisse Hyperboreos & Oceanum. Aristoteles philosophus captam à Gallis vrbem accepisse se diserte testatur, sed Lucium qui eam seruauerit, nuncupat, quum Marcus fuerit, non L. Camillus. Verum hæc per coniecturam dicta sunt.

B Occupata vrbe, Brennus relicto ad Capitolium præsidio per forum descendens, substitit miraculo virorum eo ornatu & silentio considentium, quod nec assurgerent aduenientibus hostibus, neque vultum coloremve mutassent, sed soluti & intrepidi, scipionibus quos manu tenebant innixi, & in se mutuo versi quiescerent. Huius rei commoti Galli miraculo sunt, diuque cunctatio eos attrectandi accedendique, velut angustiores, tenuit.

C Donec vnus ex illis ad M. Papirium propius accedens, admota leniter manu mento, eius barbam, quam habebat promissam, demulsit: in cuius caput Papirius scipionem eburneum ita incussit, vt id comminueret illi. Hunc barbarus stricto occidit ense. Ab hoc initio reliquos impetu facto contrucidauerunt, neque vlli postea mortalium parci, diripi per multos dies tecta, expilatis & exhaustis iniici flammæ, diruique ea, quod infensi essent Capitolium insidentibus, qui vel inuitantibus non fuerant audientes: sed ex interiecto muro oppugnantibus vulnera defendendi sui gratia ingesserant. Quod in causa fuit cur & vrbem euerterint, atque insuper quos ceperunt, promiscue viros & mulieres, lenes puerosque contrucidauerint. Quum segni obsidione deficeret Gallos commeatus, partitis copiis, pars apud regem ad custodiam arcis remanserunt, pars prædatum iuerunt per finitimos populos, vicosque vi expugnabant: non omnes simul tamen, sed aliis alii regionibus cateruatim & manipulatim palantes, quod secundis rebus elati sine metu agerent. Maxima manus & maxime composita Ardeam, vbi agebat Camillus, contendere. Ille rep. quidem post damnationē abstinens, vitam colebat priuatam. Tunc autem spem animo concipiebat, variaq; agitabat, non cōtentus si insciis hostibus euaderet sospes, sed moliebatur per opportunitatē eos adoriri. Qui quum Ardeates cerneret satis abundare iuuentute, sed propter ducū imperitiam & socordiam parum animatos, coniecit primum in iuniores sermonē, non esse Romanorum cladem virtuti adscribendam Gallorum, neq; aduersa, quæ rebus male consultis perpessi sint, ferenda accepta iis qui nihil ad victoriam contulerant: imo fortunæ esse id opus. Præclarum esse, vt bellum peregrinum & barbaricum, quod finem habeat vincendi, qualem ignis, victū vt perdat, propulsent vel cum periculo. Verū si caperent animos, & alacres essent, securā oblaturū ipsis se in tēpore victoriā. Quum ea adhortatio iuniorib. placuisset, inde ad magistratus & senatores

Ardeatium conuersus, vbi hos eodem induxit, armauit iuuentutem, atque ne hosti, qui prope erat suboleret res, continuit intra muros. Illi fines depopulati onustique præda, castra neglectim ac tumultuarie in campo metati sunt. Nox inde oppressit temulentos, fuitque silentium in castris. Hæc Camillus ab exploratoribus edoctus, eduxit Ardeates atque interiectum spatium silenti agmine emensus, media ferme nocte copias admouit vallo. Tum magno sublato clamore tubisque concinentibus vndique, terrorem iniicit hostibus, vino somnoque ita confectis vt vix ad illum strepitum excitarentur. Pauci, quibus crapulam excusserat pauor, sese colligentes, quum Camillo se obiecissent, pugnantes ceciderunt. Cæteros sopore crapulaq; adhuc graues, quum occupassent, inermes contrucidauere. Paucos, qui nocte se eiecerant castris, equites die in agris palantes assequuti interemerunt. Hæc victoria ilico rumore per ciuitates dilata, iuuentutem magno numero conglobauit, exciuitque Romanos in primis, quos fuga ex acie Allienſi detulerat Veios, lamentantes inter se: Quem ademit vrbi Romæ fortuna virum Camillum decorauitque præclaris factis eius Ardeam, quum interim illa, quæ edidit atque eduxit talem virum, vrbs iaceat complorata: nos autem ducis exortes, & alienis cincti muris, Italiam per ignauiam prodimus. Quin imperatorem nostrum per legatos repetimus ab Ardeatibus, aut ipsi armati ad illum pergimus? Neque enim vltra ille exul aut ciues nos nulla patria, quã obtinet hostis, sumus. Ita consensu omnium mittunt legatos, qui orent Camillum vt imperium suscipiat. At ille ante se quam populus qui Capitolium tenebat legitime sciuisset negauit se susceptum. Illos pro patria habere incolumes, iubentibusque prompte obsequuturum non se ingesturum inuitis. Ac Camilli quidem pudorem admirati sunt & probitatem: sed difficultas erat in arcem mittendi: imo vt per vrbem in Capitolium plenam hostium euaderet nuntius, haudquaquam fieri videbatur posse. Erat inter iuuenes Pontius Cominius mediocribus quidem inter ciues natalibus, gloriæ vero & honoris cupidus. Hic ei discrimini obtulit se vltro. Literas autem non accepit ad eos qui in Capitolio erant, ne capto se cognoscerent ex iis hostes Camilli consilium. Veste vili, & sub ea suberis corticibus sumptis, reliquum itineris luce tutum perfecit. Primis tenebris quum prope vrbem esset, quia ponte ob custodiam hostium non licebat flumen transire, veste (neque enim erat multa vel grauis) capiti circumligata, incubans atque innixus cortici ad vrbem tranauit, atque insomnes ex ignibus & strepitu coniiciens, vitabundus peruenit ad portam Carmentalem, vbi silentium erat maius, qua collis Capitolinus maxime abscissus est, frequentique atque aspero vndique assurgit saxo. Hac ille clam scandit, & ad stationem tandem in muro excubantem, vbi maxime abrupta rupes erat, ingẽti difficultate euadit. Salutatis, qui sit aperit, à quibus ducitur ad magistratus.

A Ἀρδεατῶν ὁ Κάμιλλος. ὡς ᾗ καὶ εἰνοις συνέπεισεν, ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πολίτας, καὶ συνεῖχε τοῦ τείχους ἐντός, ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων. ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἱππασάμενοι, καὶ βαρεῖς ὄντες ὑπὸ πλήθους, τῶν ἀγρομένων καὶ φερομένων, ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευσαν· ἐκ δὲ τούτου νὺξ ἐπῆλθε μεθύοντιν ἀθυμίας, καὶ σιωπὴ κατέχε τὸ στρατόπεδον· πυθόμενος ταῦτα τῶν τῶν κατασκόπων ὁ Κάμιλλος, ἔξηγε τοὺς Ἀρδεάτας· καὶ διελθὼν κατ' ἡσυχίαν τὸν μεταξὺ τόπον τοῦ μέσας τὰς νυκτὰς, προσέμιξε τῷ χάρακι, κραυγῆ τε χρώμενος πολλῇ, καὶ ταῖς σάλπιγξι πανταχόθεν ἐκτείνων αὐθέφτους κακῶς ὑπὸ μέθης, καὶ μόλις ἐκ τῶν ὕπνων ἀναφερομένους τοὺς τὸν θόρυβον. ὀλίγοι μὲν οὖν ἀναπηδήσαντες ἐν τῷ φόβῳ καὶ θορυβασάμενοι, τοὺς τοῦ τὸν Κάμιλλον ὑπέστησαν, ὥστ' ἀμυνόμενοι πεσεῖν· τοὺς δὲ πλείστους ἔτι κεκραπουλμένους ὕπνῳ καὶ οἴνῳ καταλαμβάνοντες ἀόπλους ἔκτεινον, ὅσοι δὲ νυκτὸς ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος οἱ πολλοὶ, τούτους μετὰ ἡμέραν ἀποροῦντας ἐν τῇ χώρᾳ θορυβομένους ἐπελαύνοντες οἱ ἱππεῖς διέφθειρον. ἡ δὲ φήμη ταχὺ διαγγέλλουσα τὴν τοῦ ἔργου ἐπὶ τὰς πόλεις, ἐξεκαλεῖτο πολλοὺς τῶν ἐν ἡλικίᾳ σπουδαζομένους· μάλιστα δὲ Ῥωμαίων ὅσοι διαφυγόντες ἐκ τῆς ἐπ' Ἀλίᾳ μάχης, ἐν Βηΐοις ἦσαν, καὶ ὠδύρετο κοινῇ σφᾶς αὐτοὺς οἷον ἡγεμόνα τῆς Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος Ἀρδεάτας ἐκέλευσε τοῖς Καμίλλου κατορθώμασιν, ἡ δὲ θαυμαζομένη καὶ θρεψαμένη τοιοῦτον ἄνδρα πόλις, οἴχεται καὶ ἀπόλωλεν. ἡμεῖς δ' ἀποιεῖα στρατηγοῦ, ἀλλότρια τείχη τοῦ εὐδαιμονοῦντος, κατοικοῦμεν τὴν Ἰταλίαν. φέρε, πέμψαντες Ἀρδεάτας ἀπαιτῶμεν τὸν ἑαυτῶν στρατηγὸν, ἢ λαβόντες τὰ ὅπλα αὐτοὶ τοῦς ἐκεῖνον βαδίζωμεν. οὐκέτι γὰρ ἔστι φυγὰς, οὐδ' ὑμεῖς πολίτας πατρίδος οὐκ ὄντας, ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων. ταῦτ' ἔδοξε, καὶ πέμψαντες ἐδέοντο τοῦ Καμίλλου δέχεσθαι τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ οὐκ ἔφη πρότερον ἢ τοῖς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ πολίτας ἐπιψηφίσασθαι κατ' τὸν νόμον. ἐκείνους γὰρ ἡγεῖτο πατρίδος σωζομένους· καὶ κελεύοντι μὲν ὑπακούειν τοῖς θύμασι, ἀκόντων δὲ, μηδὲν πολυπραγμονήσειν τὸ μὲν οὖν δι' ἀλαζονείας καὶ κενοδοξίας τὸν Κάμιλλον ἐθαύμασαν. εἰς δ' ἀποιεῖα τὰ ταῦτα διαγγελθὲν τοῦ εἰς τὸ Καπιτώλιον· μᾶλλον δ' ὅλως ἀδυνάτου ἐδόκει, τῶν πολεμίων ἐχόντων τὴν πόλιν, ἄγγελον εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρελθεῖν. εἷς δέ τις ἐν τοῖς νέοις Πόντιος Κομίνιος, τῶν μέσων κατ' γένος πολιτῶν, δόξης δὲ καὶ τιμῆς ἐρασής· οὗτος ὑπέστη τὸν ἆθλον ἑκουσίως, καὶ γράμματα μὲν οὐκ ἔλαβε πρὸς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μὴ ληφθέντος αὐτοῦ, φωράσωσιν οἱ πολέμιοι δι' αὐτῶν τὸν Καμίλλου τὴν διάνοιαν· ἐσθῆτα δὲ φαύλην ἔχων, καὶ φελλοῖς ὑπὸ αὐτῇ κρυπτόμενος, τὴν μὲν ἄλλην ὁδὸν ἡμέρας ἀδεῶς διῆλθεν· ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως γνόφος ἤδη σκοτεινὸς, ἐπεὶ κατ' γέφυραν οὐκ ἦν τὸν ποταμὸν περᾶσαι, τῶν βαρβάρων τοῦ φυλακὴν ὄντων, τὴν μὲν ἐσθῆτα τῇ κεφαλῇ περιαστείρας, οὐ πολλὴν οὖσαν οὐδὲ βαρεῖαν, τοῖς δὲ φελλοῖς ἐφεὶς τὸ σῶμα καὶ συνεπικουφίζων τῷ περιοῦσθαι, πρὸς τὴν πόλιν ἔξεβη. καὶ τοῦ βαλλάτου ἀεὶ τοῖς ἐγρηγορόσι, τοῖς φέγγεσι καὶ τῷ θορύβῳ τεκμαιρόμενος, ἐβάδιζε πρὸς τὴν Καρμυτίδα πύλην, ἣ πλείστην εἶχεν ἡσυχίαν, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν ὄρθιος ὁ τοῦ Καπιτωλίου λόφος ἀνέστηκε, καὶ πέτρα κύκλῳ πολλὴ καὶ τραχεῖα περιπέφυκε. δι' ἧς ἀνέβη λαθὼν, καὶ προσέμιξε τοῖς φυλάττοντι τὸ θρασεῖ χίσμα χαλεπῶς καὶ μόλις κατὰ τὸ λαγάρωτον. ἀσπασάμενος δὲ τοὺς ἄνδρας, καὶ φράσας ἑαυτὸν ἐξ ὀνόματος, ἀναληφθεὶς ἐχώρει πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν Ῥωμαίων.

παχὺ ὑ συγκλήτου γνωμένης παρελθὼν τ τε νίκην ἀπήγγελε τ Καμίλλ, πρότερον οὐ πυθομένοις, καὶ τὰ δοκοῦντα τοῖς στρατιώταις διηγεῖτο. καὶ παρεκάλει τῷ Καμίλλῳ βεβαιῶσαι τὴν ἀρχήν, ὡς μόνῳ πειθομένων ἐκείνῳ τῶν ἔξω πολιτῶν. οἱ δ' ἀκούσαντες καὶ βουλευσάμενοι, τόν τε Καμίλλον ἀποδεικνύουσι δικτάτορα, καὶ τὸν Πόντιον αὖθις ἀποπέμπουσι τὴν αὐτὴν ὁδόν, ὁμοίως ἀγαθῇ τύχῃ χρησάμενον. ἔλαθε γὰρ τοὺς πολεμίους, καὶ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς ἀπήγγειλε τοῖς ἔξω Ῥωμαίοις. ἐκείνων ὑ δεξαμένων προθύμως, ἀφικόμενος ὁ Κάμιλλος, ἤδη μὲν ἐν ὅπλοις διεμυείους κατέλαβε, πλείονας δὲ συνῆγε ἀπὸ τῶν συμμάχων, καὶ παρεσκευάζετο πρὸς τὴν ἐπίθεσιν. οὕτω μὲν ἠρέθη δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος τὸ δεύτερον, καὶ πορευθεὶς εἰς Οὐηίους, ἐνέτυχε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνῆγε πλείους ἀπὸ τῶν συμμάχων, ὡς ἐπιθησόμενος τοῖς πολεμίοις. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῶν βαρβάρων τινὲς, ἐκείνῃ κατὰ τύχην παρεξιόντες, ἦ ἄρα νυκτὸς ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ, καταμαθόντες πολλαχῇ μὲν ἴχνη καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν ὡς ἀντελαμβάνετο καὶ προσεδεήθητο, πολλαχῇ δὲ τῶν ἐπιπεφυκότων τοῖς κρημνοῖς ἀποτριβὰς καὶ προλιθήσεις τῶν γεωδῶν, φέρουσι τῶν βασιλεῖ. κἀκεῖνος ἐπελθὼν καὶ θεασάμενος, τότε μὲν ἡσύχαζεν, ἑωθεὶς δὲ τοὺς ἐλαφροτάτους τοῖς σώμασι, καὶ πεφυκότας ὀρειβατεῖν μάλιστα τῶν Κελτῶν συναγαγὼν,

" Τὴν μὲν ὁδὸν (εἶπεν) ἡμῖν ἐπ' αὐτοὺς ἀγνοουμένην οἱ πο-
" λέμιοι δεικνύουσιν, ὡς οὔτ' ἄπορθος οὔτε ἄβατος ἀνθρώ-
" ποις ἐστίν. ἀρχὴν ὑ πολλὴν, τὴν ἀρχὴν ἔχοντας, ἐλλιπεῖν πρὸς
" τὸ τέλος καὶ προέσθαι τὸν τόπον ὡς ἀπάλωτον, αὐτῶν τῶν
" πολεμίων ἢ λαμπρὸς ἐστι διδασκόντων. ἢ γὰρ εἰς προσβάσεις
" ῥᾴδιον, οὐδὲ πολλοῖς καθ' ἕνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ῥώμη καὶ
" βοήθεια πολλὴ μετ' ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι. δωρεαὶ δὲ καὶ τι-
" μαὶ προέπουσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἑκάστῳ δοθήσονται. Τοιαῦ-
τα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος, ἐπέρησαν οἱ Γαλάται προθύμως, καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐπιβάντες ἅμα πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουν ἄνω μετὰ σιωπῆς συμφυόμενοι τοῖς χωρίοις ἀποτόμοις οὖσι καὶ χαλεποῖς, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἢ προσεδοκήθη πειρωμένων αὐτῶν προσιεμένοις καὶ παρείχοντο· ὥστε τοὺς πρώτους ἁψαμένους τῶν ἄκρων καὶ ἀναβεβηκότας ὁσονοῦν ἤδη τοῦ προτειχίσματος ἄνθρωπος, καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιχρεῖν κοιμωμένοις· οὐδὲ γὰρ οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτε κύων. ἀλλὰ χῆνες ἦσαν ἱεροὶ περὶ τὸν νεὼν τῆς Ἥρας τρεφόμενοι τὸν ἄλλον χρόνον ἀφθόνως, τότε δὲ, τῶν σιτίων ἤδη γλίσχρως καὶ μόλις αὐτοῖς ἀναχωρούντων, ἀμελούμενοι, κακῶς ἔπραττον. ὅτι μὲν δὴ καὶ φύσει πρὸς αἴσθησιν ὀξὺ καὶ φοβερὸν ὂ ζῶον, ἐκεῖνοι ὑ καὶ ἀπὸ λιμοῦ ἀγρυπνητικοὶ καὶ θορυβώδεις γεγονότες, παχὺ τὴν εἴσοδον ἤσθοντο τῶν Γαλατῶν, καὶ μετὰ δρόμου καὶ κλαγγῆς φερόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ἀνήγαγον ἄπορθοι, ἤδη καὶ τῶν βαρβάρων ἀνὰ ὁ μὴ λανθάνειν ἀφειδούντων θορύβῳ, καὶ βιαιότερον ἐπιπεσόντων. ἀναπήδησαντες οὖν ἐκ κοινοῦ, ὥς τις ἕκαστος ὅπλῳ προσετύγχανεν, ἐκ τοῦ παρόντος ἐβοήθουν. πρώτων δὲ πρῶτος Μάλλιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, τό, τε σῶμα ῥωμαλέος καὶ φρονήματι ψυχῆς ἐπιφανὴς, ἀπωθήσας δυσὶν ὁμοῦ τῶν πολεμίων, τοῦ μὲν ἔφθασε διηρημένου κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας, τὸν δὲ τῷ θυρεῷ παίσας εἰς τὸ πρόσωπον, ὥσεν ὀπίσω κατὰ τῆς πέτρας. ἐπιστὰς δὲ τῷ τείχει μετὰ τῶν συνδραμόντων, καὶ γνωρίμων περὶ αὐτὸν, ἀπέστρεψε τοὺς ἄλλους, οὔτε πολλοὺς ἄνω γνωρίμους, οὔτε πρόξενοι τῆς τόλμης ἄξιον.

A Senatu cueſtigio conuocato, Camilli annuntiat victoriam adhuc ignaris, & mandata exercitus edit, admonens vt imperium Camillo, quod vni illi abſentes milites dicto fore audientes viderentur, confirmarent. His acceptis, ac re deliberata, dictatorem Camillum dicunt, Pontiumq; eadem remittunt. Is pari fortuna & hoſtes fefellit, & ciuibus qui extra vrbem erant retulit ſenatus decretum. Camillus magna lætitia receptus ab iis, inuenit iam viginti millia armatorum, maiorem numerum ipſe ex ſociis conſcripſit, & ad Gallos adoriendos expediebat ſe. Ita Camillus dictator iterum
B dictus, Veios profectus concionem ad milites habuit, ibidemque maioribus copiis ex ſociis contractis, ſtatuit aggredi hoſtem. Romæ barbari, qua Pontius nocte Capitolium ſuperauerat, tranſeuntes animaduertunt paſſim pedum veſtigia & manuum, vt quodque vel apprehenderat vel complexus fuerat, paſſim etiam diruptis innatorum obtritus & terræ procidua, renuntiantque regi. Ille locum ipſum contemplatus, in præſentia tacuit. Sub noctem expeditiſſimo quoque de ſuis, & montibus maxime aſſueto, delecto: Viam nobis, inquit, quam ignorabamus, ad ſe hoſtes ipſi
C demonſtrant non inuiam neque inacceſſam eſſe hominibus. Pudendum autem ſit, quum habeas principium, exitum non perſequi, & a loco abſtinere tanquam inexpugnabili, quum qua capi poſſit, ipſe ſuggerat hoſtis. Nam qua vni procliuis aſcenſus, illac nec multis eſt ſingulatim arduus: imo qui ſimul aggrediuntur, multum alterni innixi ſubleuanteſque mutuo habent adminiculi. Præmia autem & honores pro cuiuſque merito habebuntur. Ita rege fato, Galli prompte operam ſuam polliciti ſunt. Noctis conticinio multi ſimul cœperunt ſilenti agmine petram ſcandere. Qui, quãquam cum locis præruptis, & confragoſis colluctabantur, ſpe tamen molliora tentantibus & pro-
D niora erant. Itaque primi vbi verticem attigerunt, atque ſe in ordinem diſpoſuerunt, tantum non murum tenuerunt, ſtationemque inuaſerunt ſopitam. nam nec homo eos nec canis ſenſit. Sacri anſeres ad ædem Iunonis alebantur alias liberaliter, tunc parce, & anguſto ſuppeditante ipſis commeatu neglecti affligebantur. Eſt autem illud animal alioqui ſua ſponte acris auditus, & ad omnem ſtrepitum expaueſcens. Hos, & inedia inſomnes & turbidos, minime Gallorum ingreſſus fefellit, ſed, curſu & clangore delati ad
E Romanos, omnes excitauerunt. Et iam barbari quoque vt ſenſerunt ſe detectos, ingentem ſuſtollentes clamorem, maiore vi intulerunt ſeſe. Romani raptis confeſtim armis, quæ cuique obuia erant ex præſenti copia, obiiciunt ſe hoſtibus. Primus omnium Manlius, vir conſularis, cum corpore valido tum animo inſigni, duobus ſimul hoſtibus occurrens, alterius, qui ſuſtulerat ſecurim, quam copida vocant, dexteram eius enſe amputat: alterum, vmbone in faciem ictum, retro præcipitat de ſaxo. Inde muro ſuperſtans cum iis quos feſtinatio ei aggregauit, paucos reliquos, qui aſcenderant, quum
F nihil deſignaſſent memorabile, deturbat.

Ita depulso periculo præfectum vigilum prima luce præcipitant de saxo ad ima. Manlio victoriæ præmium honore quam emolumento amplius decernunt, cui omnes, quantum quisque in diem commeatus recipiebat, selibras farris, vel quartarios vini contulere. Inde cœperunt Galli cadere animis. Etenim tum annona eos premebat angustior, quod timor arceret eos à frumentando, Camilli: tum morbus in eos vulgabatur ex cadauerib̃us promiscue aceruatis, castra habentes inter rudera, cinerisque cumuli aera torridum acremque, quum quid venti motum esset excitantis vapore corpora, inter respirandum affecerunt. Præcipue natiui cæli commutatio, quum ex locis vmbrosis & æstate amœnorum plenis recessuum, in humilem & grauem sub autumnum se coniecissent: & obsidio Capitolii, otiumque diuturnum (nam mensem iam septimum resides circumsidebant arcem) mouit eos, strageſque in castris tanta erat, vt ne sepelirentur quidem præ multitudine funera. Neque erant interim in meliore statu obsessi. Nam cum fames gliscebat, tum, quid ageret Camillus quia ignorabant, languescebant animis. Quia enim custodiebant barbari vrbem arcte, nemo valebat ad eos penetrare. Itaque in tali rerum vtrobiq; statu, qui in stationibus erant milites, intulerunt inter se primo de paciscendo mentionem. Quod vbi principibus placuit, inter Sulpitium tribunum militum & Brennum colloquio transacta res est, vt Romanus mille pondo auri daret: illi, vt his acceptis, statim vrbe & finibus decederent. His iureiurando firmatis, auroque apportato, pondera à Gallis allata iniqua, primum clam, mox aperte detractum lancis momentum, & peruersum est. Id Romanis indigne ferentibus, Gallus, addita insolentia & contumelia, gladium discinxit, quem vna cum balteo adiecit ponderibus. Tum Sulpitio quærente quid hoc rei esset, *Quid aliud*, inquit, *quam veh victis?* quod postea in prouerbium abiit. Apud Romanos alii indignati, censereque recepto abeundum auro esse, sustinendamque obsidionem: alii dissimulandam putare mediocrem iniuriam, nec probrum cumulo pretii attribuendum ipsis, qui vel aliquid dare, temporibus postulantibus, non honeste quidem, sed necessario sustinerent. Interea, dum Romani cum Gallis & inter se altercantur, venit Camillus cum exercitu ad portas. Qui, re intellecta quæ agebatur, iussit reliquos instructos composito gradu subsequi, ipse cum primorib. ad Romanos se actutum citato confert gradu. Romanis ei loco decedentib. recipientibusq; vt summum magistratum modeste & cum silentio, aurũ ex lance sublatum lictorib. tradit, trutinam & pondera recipere Gallis, & facessere iubet. Addit, ferro patriam non auro seruare Romanis solenne esse. Fremẽte Brenno, & contra pacta affici se iniuria conquerente, negat rite factam esse, neq; ratam pactionem. Se namq; creato dictatore, quum penes alium neminem imperiũ lege sit, cum iis quibus ius non esset pactos esse. Nunc dicendũ esse quid velint, se adesse penes quẽ arbitriũ lege sit petentib. veniã dandi, & suppliciũ sumendi, nisi pœniteat ab autorib̃.

A οὕτω δὲ τὸν κίνδυνον διεκφυγόντες, ἅμ' ἡμέρᾳ τὸν μὲν ἄρχοντα τῶν φυλάκων ἔρριψαν εἰς τοὺς πολεμίους κατὰ τῆς πέτρας, τῷ δὲ Μαλλίῳ τῆς νίκης ἀρετεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι, συνεισήνεγκαν ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς βοφίν, σίτου μὲν ἡμίλιτρον βπιχωρίου (οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτὸ) οἴνου δὲ κοτύλης Ἑλληνικῆς τέταρτον. ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθυμότερα. καὶ γὰρ βπιτηδείων ἐπαπορίζον, εἰργόμενοι τῆς νομῆς, φόβῳ τοῦ Καμίλλου. καὶ νόσος ἐποιεῖτο αὐτοὺς, ἐν νεκρῶν πλήθει καὶ κόνει καταβεβλημένων, σκηνουντας ἐν ἐρειπίοις. τό, τε B βάθος τῆς τέφρας ἀέρα ξηρότητι καὶ δριμύτητι φαῦλον ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμάτων ἀναθυμιώσης, ἐλυμαίνετο τὰ σώματα διὰ τῆς ἀναπνοῆς, μάλιστα δ' ἡ μεταβολὴ τοῦ σκοτεῖνου διαίτης ἐκ τόπων σκιεροῦ καὶ θέρους καταφυγὰς ἀλύπους ἐχόντων ἐμβαλόντας εἰς χώραν ταπεινὴν, καὶ κεκαυμένην ἀφυοῦς πρὸς ὃ μετόπωρον, ἐκίνησεν αὐτοὺς. ἥ τε πρὸς τῷ Καπιτωλίῳ καθέδρα καὶ ὁλοὴ διαμένη χρόνιος, (ἑβδομον γὰρ ἐκείνην οἰκοῦσιν μόνα πολιορκούντες) ὥς τε φθορὰν εἰ) πολλὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ μηδὲ θάπτειν διὰ πλῆθος ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκοντας. οὐ μὴν τοῦδε τοῦτο βελ- C τίω τὰ πράγματα τοῖς πολιορκουμένοις ἦν. ἐπέτεινε γὰρ ὁ λιμὸς, ἥ τε τῶν περὶ Κάμιλλον ἄγνοια παρεῖχε δυσθυμίαν. οὐδεὶς γὰρ ἐφοίτα παρ' αὐτῶν, διὰ τὸ φρουρεῖσθαι τὴν πόλιν ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ὅθεν οὕτω πράττοιεν ἀμφοτέροις ἐγίνοντο συμβατικοὶ λόγοι διὰ τῶν προφυλάκων τοιοῦτον ἀλλήλοις ἐντυγχανόντων· εἶτα ὡς ἔδοξε τοῖς κρατίστοις, συνελθόντος εἰς λόγους Βρέννου Σουλπικίου τοῦ χιλιάρχου τῶν Ῥωμαίων, ὡμολογήθη τοὺς μὲν χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ, τοὺς δὲ, λαβόντας ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα καὶ τῆς χώρας ἀναχωρεῖν. ἐπὶ τούτοις γὰρ ὀμνύντων ὅρκων, καὶ τοῦ χρυσίου κομισθέντος, τῶν Κελτῶν πρὸς τὸν σταθμὸν ἀγνωμονούντων χρύσα τοιοῦτον, εἶτα καὶ φανερῶς ἀφελκόντων καὶ διαστρεφόντων τὸν ῥοπὸν, ἠγανάκτουν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτοὺς· ὁ δὲ Βρέννος, οἷς ἐφυβρίζων καὶ καταγελῶν, ἀπολυσάμενος τὸν μάχαιραν ἅμα καὶ τὸν ζωστῆρα, προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς. πυνθανομένου δὲ τοῦ Σουλπικίου τί τοῦτο· Τί γὰρ ἄλλο (εἶπεν) ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη; καὶ τοῦτο μὲν οὖν ἤδη παροιμιώδης λόγος γέγονε. τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ μὲν ἠγανάκτουν, καὶ τὸ χρυσίον ᾤοντο δεῖν λαβόντας αὖθις, ἀπιέναι, καὶ τὸν πολιορκίαν ὑπομένειν· οἱ D δὲ συγχωρεῖν ἐκέλευον ἀδικουμένοις μέτρια, καὶ μὴ ὦ πλέον διδόναι πρὸς λογίζεσθαι τὸ αἰσχρὸν, αὐτό γε τὸ δοῦναι διὰ τὸν καιρὸν, οὐ καλῶς ἀλλ' ἀναγκαίως ὑπομένοντας. οὔσης δὲ περὶ τούτων πρός τε τοὺς Κελτοὺς καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς, ἄγων τὸν στρατὸν ὁ Κάμιλλος ἐν ταῖς πύλαις ἦν· καὶ πυθόμενος τὰ γινόμενα, τοὺς ἄλλους ἐκέλευσεν ἐν τάξει καὶ σκέδῳ ἐπακολουθεῖν· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἐπειγόμενος, θὺς ἐπορεύετο πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. διαστάντων δὲ πολλῶν καὶ δεξαμένων αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα κόσμῳ καὶ σιωπῇ, τὸν μὲν χρυσὸν ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῖς ὑπηρέταις E ἔδωκε, τὸν δὲ ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοὺς Κελτοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν ὡς σιδήρῳ πάτριόν ἐστι Ῥωμαίοις, οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα σώζειν. ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Βρέννου, καὶ φάσκοντος ἀδικεῖσθαι λυομένης τῆς ὁμολογίας, αὐτεῖπε μὴ νομίμως γεγενέναι, μηδὲ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας. ἤδη γὰρ αὐτὸς δικτάτωρος ἠρημένου, καὶ μηδενὸς ἄρχοντος ἑτέρου νόμῳ, πρὸς οὓς ἔχοιτο ἐξουσίαν ὁμολογηθῆναι. νυνὶ δὲ χρῆναι λέγειν ὅ, τι βούλονται· νόμῳ γὰρ ἥκειν κύριος γεγενῆσθαι συγγνώμην τε δεομένοις δοῦναι, καὶ δίκην, εἰ μὴ μετανοοῦσιν, ὑπιδεῖναι τοῖς αἰτίοις. F

πρὸς ταῦτα θορυβηθεὶς ὁ Βρέννος, ἥψατο μὲν ἀμμαχίας, καὶ παρῆλθον ἄχρι ξιφουλκίας ἑκάτεροι καὶ διωθισμῶν, ἀναμεμιγμένοι πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκὸς, ἐν οἰκίαις καὶ στενοποῖς ἀναστρεφόμενοι, καὶ χωρίοις δέξασθαι τὰ τάξιν οὐ δυναμένοις· τάχυ δ' συμφορήσας ὁ Βρέννος, ἀπήγαγε τοὺς Κελτοὺς εἰς τὸ στρατόπεδον, οὐ πολλῶν πεσόντων. καὶ νυκτὸς ἀναστήσας ἅπαντας ἐξέλιπε τὴν πόλιν, καὶ προελθὼν ἑξήκοντα σταδίους, κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὴν Σαβινίδα ὁδόν. ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν, ὡπλισμένος λαμπρῶς, καὶ τεθαρρηκὼς ἔχων τότε τοὺς Ῥωμαίους. καὶ γενομένης ἰσχυρᾶς μάχης ὀπτὶ πολὺν χρόνον, αὐτούς τε τρέπεται πολλῷ φόνῳ, καὶ λαμβάνει τὸ στρατόπεδον. τῶν δ' φυγόντων οἱ μὲν εὐθὺς ἀνῃρέθησαν καταδιωχθέντες, τοὺς δὲ πλείστους διαφυγόντας ἐπεκθέοντες ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν καὶ πόλεων ἔκτεινον. οὕτως μὲν ἡ Ῥώμη τάχιστα μεγάλως ἥλω, καὶ τάχιστα μεγαλοπρεπέστερον ἐσώθη, μιᾶς ἑωθὰ τοὺς πάντας ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γενομένης. παρελθόντες γὰρ εἰς αὐτὴν ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον τῶν Κουιντιλίων εἰδῶν πρὸ τῶν Φεβρουαρίας εἰδῶν, ἐξέπεσον. ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε μὲν (ὡς εἰκὸς ἦν) τὸν ἀπολωλυῖαν σωτῆρα πατρίδος γενόμενον, καὶ καταγαγόντα τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς ἑαυτήν. οἵ τε γὰρ ἔξωθεν ἅμα παισὶ καὶ γυναιξὶν εἰσελαύνοντος κατήεσαν, οἵ τε πολιορκηθέντες ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μικροῦ δεήσαντες ἀπολέσθαι διὰ λιμὸν, ἀπιόντων προβάλλοντες ἀλλήλους, καὶ δακρύοντες ἀπιστίᾳ τῆς παρούσης ἡδονῆς. ἱερεῖς τε καὶ ζάκορεγενέσθων, ὅσα φυγόντες αὐτόθι τῶν ἀβεβήλων ἔκρυψαν, ἢ σὺν αὐτοῖς ἐξέκλεψαν, ἀνασωζόμενα κομίζοντες, ἐπεδείκνυντο, πολυμυθίας ὄψεις τοῖς πολίταις δεχομένοις μετὰ χαρᾶς, ὥσπερ αὐτῶν τῶν θεῶν αὖθις εἰς τὴν Ῥώμην συγκατεργομένων. θύσας δὲ τοῖς θεοῖς καὶ καθάρας τὴν πόλιν, ὀξηγουμένων τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, τὰ μὲν ὄντα τῶν ἱερῶν κατέστησεν, αὐτὸς δὲ ἱδρύσατο νεὼν φήμης καὶ κλήδονος, αὐθυρῶν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐν ᾧ νύκτωρ ἡ καταγγέλλουσα τὴν τῶν βαρβάρων στρατιὰν ἐκ θεοῦ τῷ Κεδικίῳ Μάρκῳ φωνὴ προσέπεσε. χαλεπῶς μὲν οὖν καὶ μόλις αὐτῶν ἱερῶν ἀνεκαλύπτοντο χώραν φιλοτιμίᾳ τοῦ Καμίλλου καὶ πόνῳ πολλῷ τῶν ἱεροφαντῶν· ὡς δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἔδει πολλάπασι διεφθαρμένην, ἀθυμία πρὸς τὸ ἔργον ἐνέπιπτε τοῖς πολλοῖς, καὶ μέλλησις ἐν ἐστερημένοις ἀπόρων, καὶ τινος ἐν τῷ παρόντι ῥαστώνης καὶ ἀναπαύσεως ἐκ κακῶν δεομένοις μᾶλλον, ἢ κάμνειν καὶ ἀποτρύχειν ἑαυτοὺς, οὔτε χρήμασιν οὔτε σώμασιν ἐρρωμένοις. οὕτω δὴ πρὸς τοὺς Βηΐους αὖθις ἀποστρεφόμενοι, πόλιν ἅπασι κατεσκευασμένην καὶ θαυμάζουσαν, ἀρχὰς δημαγωγῶν ἐνέδοσαν τοῖς πρὸς χάριν εἰθισμένοις ὁμιλεῖν. καὶ λόγων ἠκροῶντο στασιαστικῶν πρὸς τὸν Κάμιλλον, ὡς ἐκείνου φιλοτιμίας ἕνεκα καὶ δόξης ἰδίας, ἀποστερήσαντος αὐτοὺς πόλεως ἐπίμηνος, καὶ βιασμὸν σκηνοῦν ἐρείπια, καὶ πυρκαϊὰν τοσαύτην ἐγείρειν, ὅπως μὴ μόνον ἡγεμὼν Ῥώμης καὶ στρατηγὸς, ἀλλὰ καὶ κτίστης λέγηται, παρώσας Ῥωμύλον, ἐκ τούτου φοβηθεῖσα τὴν θόρυβον ἡσυχίᾳ, τὸν μὲν Κάμιλλον οὐκ εἴασε βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, καὶ πρὶν ἓξ μῆνας ὑδαμῶς ὑπερβάλλοντος ἑτέρου δικτάτωρος· αὐτὴ δὲ παρεμυθεῖτο καὶ κατεπράυνε πείθουσα καὶ δεξιουμένη τὸν δῆμον· ἐπιδεικνυμένη μὲν ἡρῶα καὶ τάφους πατέρων, ἐπομνύουσα δὲ χωρίων ἱερῶν καὶ τόπων ἁγίων, οὓς Ῥωμύλος ἢ Νουμᾶς, ἤ τις ἄλλος αὐτοῖς τῶν βασιλέων ἐπιθειάσας παρέδωκεν. ἐν πρόσθοις δὲ τῶν θείων, τῷ τε νεοσφαγῆ κεφαλῇ προσθύφερον,

ἐν τῇ

A His Brennus turbatus cœpit tumultuari. Et iam manus vtrinque gladiis admouebant, atque impellebant se inuicem confusi, vtpote qui inter ædificia & viarum angustias versarentur, in locisq; vbi instrui non posset acies. Cæterum Brennus confestim ad se reuersus, paucis desideratis, in castra Gallos reduxit. Nocte excitatis omnibus excessit vrbe, progressusque ad octauum lapidem via Gabina castra metatus est. Simulatque diluxit, institit ei Camillus fulgentibus armis, cum exercitu tunc animi pleno, commissaq; ad multum diei acri pugna Gallos ingenti cæde fudit, fugauitque:
B cepit & castra eorum. Multos ex iis qui effusi in fugam erant, euestigio Romani adepti, interfecerunt: maximam partem illi qui in vicis circa & oppidis habitabant inuaserunt dissipatam, trucidaueruntque. Ita Roma magna miraculo capta, maiore est recuperata, quum septem totos menses in hostium potestate fuisset. Occupauerunt eam Galli paucis diebus post Idus Quintiles, exacti fuerunt Idibus Februariis. Camillus triumphauit, vt meritus erat, qui amissam seruauit patriam, ciuitatemque ipsam in se reduxit: nam qui profugerant cum liberis & coniugibus, cum triumphante redierunt vrbem inuecto. Obsessii in Capitolio, qui
C pene extincti fame fuerant, occurrerunt aliis cum lacrymis, se mutuo præ insperato præsenti gaudio complectentes, sacerdotesque deorum immortalium & æditui, quæ in fuga sacra aut ipsi defoderant, aut clam secum asportauerant, salua reportantes, lætum præbuerunt spectaculum ciuibus: qui eos, vt si ipsi cum illis Romam dii remearent, cum gratulatione receperunt. Camillus sacris operatus, lustrauit vrbem præeuntibus pontificibus, inde ædes sacras restituit priores. Nouum etiam templum extruxit Aio Loquutio, quo loco
D nuntiam cælitus barbarorum aduentus vocem audierat M. Ceditius. Incumbente Camillo, annitentibusq; sacerdotibus, sacra loca magno labore inuenta. Vt visum est vrbem instaurare, quæ proruta tota erat, desperatio plebem incœptus incessit cunctatioque, omnium rerum egenam. Quippe alleuationem potius & refocillationem desiderabant quam vt fatigarent & affligerent se, neque argento neque corporibus valentes. Ita sensim Veios respicientes, vrbem omnibus instructam rebus & stantem, materiam præbuerunt hominibus ambitiosis populum concitandi, & sermonibus aduersus Camillum seditiosis. Illum enim ambitione
E adductum & priuata gloria vrbem ipsis inuidere paratam, compellere vero ad ruinas colendas & ad excitandam, quæ prostrata flamma erat, vrbem: quo non solum dux Romanus & imperator, verũ etiam, amoto Romulo, conditor appelletur. Hinc seditionem senatus metuens (licet nullius vnquã excesserat sex mensium spatium dictatura) vt abdicaret se intra annum dictatura Camillus, quum vellet, non permisit. Ipse etiam senatus hortando & prensando populum leniebat, mulcebatque, nunc monumenta & sepulcra maiorum ostendẽs, nunc subiiciens fana & loca sacra quæ Romulus,
F Numa, aliive reges sacrauerant, atque ipsis reliquerant. Inter prima sacra recens caput proposuit,

quod in moliendo Capitolii fundamento inuentum, locum illum portendit caput Italiæ fore. Ad hæc si Vestæ ignes à virginibus post bellum accensos obruerent iterum atque extinguerent relicta vrbe, cessurum ipsis ignominiæ: siue ab aliis habitatam Romam aduenis vel alienigenis, siue desolatam aspiciant ac desertam. Hæc apud ciues priuatim & publice sæpe quiritantes, rursus à plebe commouebantur præsentem lamentante inopiam, precanteque ne se tanquam ex naufragio nudos & omnium rerum indigos in vnum cogerent, vt vrbis reliquias euersæ, quum parata esset præ manibus altera, compingerent. Visum igitur Camillo est sententias senatus perquirere. Quum autem multis ipse disseruisset pro patria, multis etiam alii, quibuscunque esset visum: postremò L. Lucretium, qui princeps dicere solebat primo loco sententiam, deinde ordine reliquos rogauit. Silentio facto quum iam dicturus sententiam Lucretius esset, forte centurio cohortem stationis diurnæ reducens illac, locum consilii transibat. Is ad primipilum exclamauit vt ibi maneret, signumque statueret, Optime enim, inquit, hic manebimus. Huic voci tam opportune auditæ, eique omni & ænigmati Lucretius adoratis diis est assensus, omnesque alii pedibus in eam sententiam discesserunt. Mirifica etiam in plebe consequuta voluntatis mutatio est, excitantibus se mutuò & incumbentibus ad ędificandum. Promiscue cœperunt & sine discrimine, prout paratus quisque fuit, aut qua cuique libuit, in vacuo ædificare. Vnde festinatio & acceleratio curam exemit vicos dirigendi in ædificanda vrbe, distinguendique ædificia. nam intra annum asseuerant nouam tum mœnibus tum priuatis tectis stetisse vrbem. Pontifices qui à Camillo loca sacra requirere & terminare erant iussi, omnibus mistis, vt ad Martis curiam Palatium lustrantes peruenerunt, offendunt eam sicut reliquas prostratam à barbaris atque exustam. In moliendo & purgando loco reperiunt sub magno cumulo cineris Romuli baculum, quo vti ad auspicia solitus erat. Is ab altera extremitate inflexus est, Lituum vocant. Huius in cœli regionibus describendis vsus est auspicantibus, ad quod ille augurandi peritissimus illum habuerat. Romulo deinde ex conspectu hominum ablato, hunc baculum sacerdotes à contactu hominum seruauerunt, vt rem sacram. Eo tunc amissis cæteris integro inuento, læti spem conceperunt Romam hoc omine æternam significari fore. Hauddum his defunctos ærumnis repentè occupat bellum. Æqui simulque Volsci & Latini fines Romanos populabantur. Thusci Sutrium obsidebant, socium populi Romani oppidum. Quum autem tribuni militum, qui exercitui præerant, ad Martium montem, vbi castra habebant, obsiderentur à Latinis, significassentque Romam quanto in periculo castra, ne expugnarẽtur à Latinis, versarentur, Camillus tertium dictator dicitur. Fama de hoc bello est duplex: fabulas primùm percensebo. Latinos aiunt, siue in speciem, siue reipsa, instituisse de integro contrahere inter vtranque gentem affinitatem, ac legatos misisse,

ἐν τῇ θεμελιώσει τῇ τοῦ Καπιτωλίου φαίσαν, ὡς τοῦ τόπου πεπρωμένου ἐκείνου τῆς Ἰταλίας κεφαλὴν γενέσθαι, καὶ ὅ τε Ἑστίας πῦρ ὁ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν παρθένων ἀναπτόμενον, αὖθις ἀφανίζειν καὶ σβεννύειν τοὺς προσλιπόντας τὴν πόλιν, ὄνειδος αὐταῖς ἐσόμενον, εἴ τε ὑπ' ἄλλων οἰκουμένην ὁρῶσιν ἐπηλύδων καὶ ξένων, εἴτ' ἔρημον οὖσαν καὶ μηλόβοτον. Ταῦτα καὶ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ πολλάκις ἐν τῷ δήμῳ θετταλιάζοντες, ἐπεκαλοῦντο πάλιν ὑπὸ τῶν πολλῶν, τὴν παροῦσαν ὀλοφυρομένων ἀμηχανίαν, καὶ δεομένων, μὴ σφᾶς ὥσπερ ἐκ ναυαγίου γυμνοὺς καὶ ἀπόρους σωθέντας, προσδιάζεσθαι τὰ λείψανα τῆς διεφθαρμένης συμπηγνύναι πόλεως, ἑτέρας ἑτοίμης παρούσης. ἔδοξεν οὖν βουλῇ προσθεῖναι τῷ Καμίλλῳ· καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς διεξῆλθε προσκαλῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλόμενος· τέλος δὲ τὸν πρῶτον εἰωθότα λέγειν γνώμην, Λούκιον Λουκρήτιον, ἀναστήσας, ἐκέλευσεν ἀποφήνασθαι πρῶτον, εἶπε πρὸς ἄλλους ἑφεξῆς. γενομένης δὲ σιωπῆς, καὶ τοῦ Λουκρητίου μέλλοντος ἐναρχεσθαι, κατὰ τύχην ἔξωθεν ἑκατοντάρχης ἄγων τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς παρεπορεύετο καὶ τὴν φέρουσα πρῶτον τὸ σημεῖον μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας, ἐκέλευσεν αὐτοῦ μένειν καὶ τὸ σημεῖον πήγνυσθαι. καλλίστα γὰρ ἐν ταύτῃ καθεδεῖσθαι καὶ μένειν. ἅμα δὲ τῷ καιρῷ, καὶ τῇ τοῦ τὴν μέλλοντος συνοίᾳ καὶ ἀδηλότητι τῆς φωνῆς γενομένης, ὅ, τε Λουκρήτιος ἔφη προσκυνήσας τῷ θεῷ προσπίπτειν τὸν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ἐπηκολούθησε. θαυμαστὴ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἔσχε μεταβολὴ τῆς ὁρμῆς, ἀλλήλοις προσκαλουμένων καὶ βεπομένων πρὸς τὸ ἔργον, οὐκ ἐκ προσταγῆς νομῆς τινος ἢ τάξεως, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἑτοιμότητος ἢ βουλήσεως ἔχοι, τῶν χωρίων καταλαμβανομένων. διὸ καὶ τεταραγμένον τοῖς στενωποῖς καὶ συμπεφυρμένον ταῖς οἰκήσεσιν ἀνήγαγον τὴν πόλιν ὑπὸ σπουδῆς καὶ τάχους. ἐντὸς γὰρ ἐνιαυτοῦ λέγεται καὶ τοῖς τείχεσι καινοῖς, καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκοδομαῖς ἀνεστῶσαι πάλιν. οἱ δὲ τοὺς ἱεροὺς τόπους ἀναλαβόντες καὶ ὁρίσαντες ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, συνεκεχυμένων πάντων, ὡς ἦκον ὅπου τὴν καλλιάδα τοῦ Ἄρεως, περιοδεύοντες τὸν Παλάτιον, αὐτὸν μὲν ὡς τὰ δόρατα διεφθαρμένον καὶ κατακεκαυμένον εὗρον ὑπὸ τῶν βαρβάρων· σκυλευόμενοι δὲ καθαίρουσι τὸ χωρίον, ἐντυγχάνουσι τῷ μαντικῷ ξύλῳ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τέφρας πολλῆς καὶ βαθείας κατακεκυκλῶν. τοῦτο δὴ ἔστι μὲν ὅπι καμπὲς ἐκ θατέρου πέρατος, καλεῖται δὲ λίτυον· χρῶνται δὲ αὐτῷ πρὸς τὰς τῶν πλινθίων ὑπογραφάς, ὅτῳ ἐπ' ὄρνισι θαυμαντευόμενοι καθέζονται, ὃ καὶ ἐκεῖνος ἐχρῆτο μαντικώτατος ὤν. ἐπεὶ δὲ ἐξ αἰθέρος ἠφανίσθη, περιλαβόντες οἱ ἱερεῖς τὸ ξύλον, ὥσπερ δόρατι τῷ ἱερῷ, ἄψαυστον ἐφύλαττον. τοῦτο δὴ τότε, τῶν δόρατων ἀπολωλότων, αὐθεντοῦντες θαρρεῖν τὴν φθορὰν, ἡδίοις ἐλπίσιν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης, ὡς ἀΐδιον αὐτῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σημείου βεβαιοῦντος, ὅπου τῆς περὶ ταῦτα πεπαυμένοις ἀρχαίας αὖθις, ἐπιπίπτει πόλεμος, Αἰκανῶν μὲν ἅμα καὶ Οὐολουσκῶν καὶ Λατίνων εἰς τὴν χώραν ἐμβαλόντων, Τυρρηνῶν δὲ πολιορκούντων Σούτριον, συμμαχίδα Ῥωμαίων πόλιν. ἐπεὶ δὲ οἱ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες χιλίαρχοι στρατοπεδευσάμενοι περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπολιορκοῦντο, καὶ κινδυνεύοντες ἀποβαλεῖν τὸ στρατόπεδον, εἰς Ῥώμην ἔπεμψαν, ἀποδείκνυν τὸ τρίτον Κάμιλλος δικτάτωρ. περὶ τούτου τοῦ πολέμου διττοὶ λόγοι λέγονται, δίδωμι δὲ τὴν μυθώδη πρότερον. φασὶ τοὺς Λατίνους (εἴτε προφάσει χρωμένους, εἴτε βουλομένους ὡς ἀληθῶς δυναμίζεσθαι τὰ γένη πάλιν δὲ ἐξ ὑπαρχῆς) πέμψαντας

αἰτεῖν τοὺς τῶν Ῥωμαίων παρθένους ἐλευθέρας γυναῖκας· A
ἀποροῦντων δὲ τῶν Ῥωμαίων τί χρὴ ποιεῖν, (καὶ γὰρ τὸν πόλεμον ὠρρώδουν, οὔπω καθεστηκότες ἔτι· ἀνειληφότες αὐτοὺς· καὶ τὴν αἴτησιν τῶν γυναικῶν ὑπόπτου ἐξομήρευσιν εἶναι), τὸ δὲ εὐπρεπὲς χάριν ἐπιγαμίας καλεσάντες θεραπαινίδα ἑνὶ ὀνόματι Τυτόλαν, ὡς δέ τινες λέγουσι, Φιλωτίδα, τοῖς ἄρχουσι παρεσκευάσαι, πέμπειν σὺν αὐτῇ τῶν εὐμορφοτάτων ἃς ἐν ὥρᾳ μάλιστα καὶ ταῖς ὄψεσιν ἐλευθερίους, κοσμήσαντας ὡς νύμφας εὐπρεπῶς, τὰ λοιπὰ δ' αὐτῇ μελήσειν. πειθέντας δ' τοὺς ἄρχοντας, ἐπιλέξασθαι τῶν θεραπαινίδων ὅσαι σκεύη πρὸς τὴν χρείαν ἐδοκίμασε, καὶ κοσμήσαντας B
ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ, παραδοῦναι τοῖς Λατίνοις, καὶ πολὺ πόρρω τῆς πόλεως στρατοπεδεύουσι, νύκτωρ δ', πάσας μὲν ἀνδρὸς ὑφελέσθαι τὰ ἐγχειρίδια τῶν πολεμίων, τὴν δ' εἴτε Τυτόλαν, εἴτε Φιλωτίδα, προσβᾶσαν ἐρυθρῷ μεγάλῳ καὶ παρατείνασαν ὀπίσω τὸ ἱμάτιον, ἅψαι πυρσὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς ἐπὶ τὸν συγκείμενον αὐτῇ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὐδενὸς ἀνδρὸς τῶν πολιτῶν εἰδότος. διὸ καὶ θορυβώδη γένεσθαι τὴν τῶν στρατιωτῶν ἔξοδον, ὡς κατέπειγον οἱ ἄρχοντες, ἀλλήλους ἀνακαλοῦντων, καὶ μόλις εἰς τὴν τάξιν καθισταμένων. ἐπελθόντας δ' τῷ χάρακι, τῶν πολεμίων ὑποδεχομένων καὶ καθευδόντων, ἑ C
λὼν τὸ στρατόπεδον, καὶ διαφθείραι τοὺς πλείστους. τοῦτο δ' ἡμέρᾳ τῇ νῦν Ἰουλίαις, τότε δὲ Κοϊντιλλίαις νόνναις· καὶ τὴν ἀγομένην ἑορτὴν, ὑπόμνημα τῆς πράξεως ἐκείνης εἶναι. πρῶτον μὲν γὰρ ὀξύοντες ἀθρόοι διὰ τῆς πόλεως, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ κοινῶν ὀνομάτων βοὴ φθέγγονται, Γάϊον, Μάρκον, Λύκιον, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· μιμούμενοι τὴν τότε γενομένην μετ' σπουδῆς ἀλλήλων ἀνάκλησιν, ἔπειτα κεκοσμημένοι λαμπρῶς αἱ θεραπαινίδες, περιάσι παίζουσαι διὰ σκωμμάτων εἰς τοὺς ἀπαντῶντας, ἔστι δὲ καὶ μάχη τις αὐταῖς πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῦ πρὸς τοὺς Λατίνους D
ἀγῶνος σπουδῇ λαμβανομένας. ἐστιώμεναι δὲ καθέζονται, κλάδοις συκῆς σκιαζόμεναι· καὶ τὴν ἡμέραν νόνναις καπρατίνας καλοῦσιν, ὡς οἴονται διὰ τὸ ἐρινεόν, ἀφ' οὗ τὴν παιδίσκην τὸ πυρσὸν ἆραι· τὸ γὰρ ἐρινεόν, καπρίφικον ὀνομάζουσιν. ἕτεροι δὲ πούτων τὰ πλείστα δρᾶσθαι καὶ λέγεσθαί φασιν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου πάθει. κατ' αὐτὸν γὰρ ἀφανισθῆναι τὴν ἡμέραν αὐτὸν ἔξω πύλης, ζόφου καὶ θυέλλης ἄφνω περιχύσης· ὡς δέ τινες νομίζουσιν, ἐκλείψεως ἡλίου γενομένης. καὶ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τούτου, νόνναις καπρατίναις κληθῆναι· τὴν γὰρ αἶγα κάπραν ὀνομάζουσιν. ὁ δὲ Ῥωμύλος ἠφανίσθη δημηγο- E
ρῶν περὶ τὸ τῆς αἰγὸς ἕλος προσαγορευόμενον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. τὸν δ' ἕτερον λόγον οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων δοκιμάζοντες, ὅτι λέγουσιν, ἀποδιδρᾶσθαι δικτάτωρ τὸ τεῖχος ὁ Κάμιλλος, καὶ πυθόμενος μετὰ τῶν χιλιάρχων στράτευμα πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Οὐολούσκων, ἠναγκάσθη καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἤδη προβεβηκότας καθοπλίσαι. περιελθὼν δὲ μακρὰν περίοδον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος, καὶ λαθὼν τοὺς πολεμίους, ἵδρυσε τὴν φαλαγγὰ κατόπιν αὐτῶν, καὶ πυρὰ πολλὰ καύσας, διεσήμηνε τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν, οἱ μὲν οὖν πολιορ- F
κούμενοι θαρρήσαντες, ἐπιέναι διενοοῦντο, καὶ μάχῃ συνάπτειν. οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι, συστείλαντες εἴσω τοῦ χάρακος ἑαυτοὺς, ἀπεταύρουν ξύλοις πολλοῖς καὶ διεφράττοντο πολλαχόθεν τὸ στρατόπεδον, ἀμφίβολοι γενόμενοι ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ τὴν ἐνεδρεύουσαν ἐγνωκότες ἑτέραν οἴκοθεν δύναμιν· ἅμα δὲ καὶ Τυρρηνῶν προσδεχόμενοι βοήθειαν. τοῦτο δὲ ἀγαθόμενος ὁ Κάμιλλος, καὶ δεδοικὼς παθεῖν ὅπερ ἐποίησεν, αὐτὸς τοὺς πολεμίους κυκλωσάμενος

A qui ingenuarum puellarum à Romanis poscerent connubia. Fluctuantibus quid consilii caperent Romanis (quippe & bellum, qui nondum respirauerant neq; collegerant se, horrebant, & postulatione connubii obsides suspicabantur peti, quod specioso titulo vocarent connubium) ancillã Tutolã nomine, vt alii dicunt, Philotidẽ, principibus subiecisse, secum vt mitterent ancillas, quæ ætate florente & liberali essent forma, in virginum ingenuarum morem excultas, reliqua sibi curæ fore. Principes probato consilio delegisse ex ancillis quas ad eam rem illa probasset, easque veste ornatas & mundo, Latinis, qui statiua non procul habebant ab vrbe, tradidisse. Nocte cæteras gladios hostibus subtraxisse, Tutolam, vel Philotidẽ, conscensa edita caprifico, & stola aduersus castra obtensa, facem Romam versus sustulisse, quod ei cũ magistratibus signum aliis insciis ciuibus conuenerat. Quapropter tumultuariè à militibus excursum fuisse, quum instarent duces, sese mutuò appellantibus, vix vt instrui possent in aciem. Vallũ nec opinantibus hostibus sopitisque adortos cepisse castra, atque maxima ex parte hostes obtruncasse, idq; gestum Nonis Quintilibus, quas nunc appellant Iulias. In huius rei memoriam festum agi, quo primùm agmine erumpentes vrbe nomina plurima patria & vulgaria cient, Caium, Marcum, Lucium, & his similia, referentes mutuam illam in properando appellationem. Deinde splendide comptæ vrbem circumeunt ancillæ, dicteria in obuium quenq; iacientes. Pugnam quoq; inter se conserunt, vt quæ etiam tum in prælio cum Latinis inito operam nauauerint suam. Ad epulum considẽt ficulneis inumbratæ ramis. Eum diem Nonas Capratinas à caprifico, vt arbitrantur, ex qua facem edidisse ferunt puellam illam, nominant. Alii pleraque, quæ hîc aguntur & dicuntur, referunt ad Romuli casum. Illo enim die ex oculis hominum extra portam abiisse Romulum, caligine subitò cum procella coorta: vt autem nonnulli arbitrantur, sole deficiente. Atque hinc diem illum Nonas Capratinas à capra dictum. Nam Romulus (vt in vita eius retulimus) quum ad paludem capræ appellatam haberet concionem, ex conspectu hominum ablatus est. Cæterùm plerique scriptores historiam alteram magis probant, quam hoc modo narrant: Dictator tertium Camillus dictus nunciato legiones cum tribunis militum à Latinis & Volscis obsideri, delectum habere non iuniorum solum, sed maiorum natu quoq; coactus est, ac longo flexu Martium montem exercitu circunducto, castra à tergo hostium clàm est metatus. Multis inde accensis ignibus significauit aduentum suum. Ea re confirmati qui obsidebantur, inuadere hostem & manus conserere adoriuntur. Latini & Volsci recipiunt se intra Vallum, eum multa materia sepiunt, castraque vndique muniunt ancipiti ab hostibus trepidatione, certi alteras copias ab domo expectare, simulq; auxilia respicientes Hetruscorum. Hoc Camillus animaduerso, veritus ne, quod ipse fecerat, qui hostes cinxerat, in se verteret,

A ἔπαθλον τοῦ κάματον. ὄντος δὲ τοῦ φλογμοῦ ξυλίνου, καὶ πνεύματος μεγάλου κατιόντος ἀπὸ τῶν ὀρέων, ἔμα φάος πυρὰ πολλὰ ἐφλόγισε, καὶ τὸν ὄρθρον ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, τοὺς μὲν ἀνὴρ ἐκέλευσε χρῆσθαι βέλεσι, καὶ καθ' ἕτερον μέρος κρατεῖν. αὐτὸς δὲ τοῖς τοῦ πυρὸς ἀφήσειν μέλλοντας ἔχων, ὅτε εἰς ἄφθονα μάλιστα προσπίπτοιεν ἄνεμος τοῦ φράγματος τῶν πολεμίων, ἀνέμενε τὴν ἄρχειν. ἐπεὶ δὲ συνεστώσης τῆς μάχης ὁ τε ἥλιος ἀνῆκε, καὶ τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐξέπιπτε, σημήνας ὑπεσφόμιον, κατέφερε τοῦ χάρακος ἄφθονα τῶν πυροβόλων. ταχὺ δὲ ἡ φλὸξ ἐν ὕλῃ πυκνῇ καὶ φαυλώμασι ξυλίνοις ἀναδραφείσης, καὶ κύκλῳ περιεμαίνετο, οὐδὲν ἄκος οὐδὲ σωτήριον ἔχοντες οἱ Λατῖνοι παρεσκευασμένοι, ὡς πλήρες ἤδη τὸ στρατόπεδον πυρὸς, ἐν ὀλίγῳ συστελλόμενοι τόπῳ, ἐξέπεσον ὑπὸ ἀνάγκης πρὸς ὡπλισμένους καὶ παρατεταγμένους πρὸς τὸν χάρακος τοὺς πολεμίους. καὶ τούτων μὲν ὀλίγοι διέφυγον, τοὺς δὲ καταληφθέντας ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολλοὺς διέφθειρε τὸ πῦρ. μίαν οὖν καταστρεσάντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χρήματα διήρπασαν. γενομένων δὲ τούτων, ἀπολιπὼν ὅτι τὸ στρατόπεδον τὸν ἐν Λουκίου φύλακα τῶν ἡλωκότων ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, αὐτὸς

B εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐνέβαλε. καὶ τὴν Αἰκανῶν πόλιν ἑλών, καὶ προσαγαγόμενος τοὺς Οὐολούσκους, εὐθὺς ἦγε τὴν στρατιὰν πρὸς τὸ Σουτρῖον, οὔπω τὰ συμβεβηκότα τοῖς Σουτρίνοις πεπυσμένος, ἀλλ' ὡς ἐπὶ κινδυνεύουσι καὶ πολιορκουμένοις ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν βοηθήσαι σπεύδων. οἱ δὲ ἔτυχον ἤδη τὴν μὲν πόλιν τοῖς πολεμίοις παραδεδωκότες, αὐτοὶ δὲ πάντων ἐνδεεῖς, ἐν ἱματίοις μόνον ἀφιγμένοι· καὶ καθ' ὁδὸν ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἀπείρων, ὀδυρόμενοι τὰς ἑαυτῶν τύχας. ὁ δὲ Κάμιλλος, αὐτός τε πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλασθεὶς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶν, ἐμφυομένων αὐτοῖς τῶν

C Σουτρίνων, δακρύοντας καὶ δυσανασχετοῦντας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, ἔγνω μὴ ποιήσασθαι τῆς τιμωρίας ἀναβολήν, ἀλλ' εὐθὺς ἄγειν ἐπὶ τὸ Σουτρῖον ἐκείνης τῆς ἡμέρας, λογιζόμενος, αἰθέρους εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν πόλιν ἀρτὶ κατειληφότας, καὶ μηδένα τῶν πολεμίων ὑπολελοιπότας ἐν αὐτῇ, μηδὲ προσδεχομένους ἔξωθεν, ἐκλελυμένους πάντα πάσι καὶ ἀφύλακτους εὑρήσειν· ὀρθῶς λογισάμενος. οὐ γὰρ μόνον τὴν χώραν ἔλαθε διελθὼν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῖς πύλαις γενόμενος, καὶ τὰ τείχη καταλαβών. ἐφύλαττε γὰρ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν οἴνῳ καὶ συνουσίαις ἦσαν ἐσκεδασμένοι κατὰ τὰς οἰκίας. ἐπεὶ δὲ ἡσθοντο τοὺς πολεμίους κρατοῦντας ἤδη, οὕτω διέκειτο μαθητὰς ὑπὸ πλησμονῆς καὶ μέθης, ὡς μηδὲ πρὸς φυγὴν ὁρμῆσαι πολλοὺς, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις αἰχμὰς πάντων ὑποτεμόντας ἀποθνήσκειν, ἢ παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις. τὴν μὲν οὖν Σουτρίνων πόλιν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ λυθεῖσαν, οὕτω συνέβη καὶ τοὺς ἔχοντας ἀποδοῦναι καὶ τοὺς ἀφηρημένους ἀπολαβεῖν παρὰ Καμίλλου. ὁ δὲ ἀπὸ τούτων θρίαμβος αὐτῷ χαρὰν οὐκ ἐλάττονα καὶ κόσμον ἐποίει τῶν πρόσθεν δυοῖν. καὶ γὰρ τοὺς πάνυ βασκαίνοντας τὸν πολίτην, καὶ πάντα βουλομένους δυστυχίᾳ τινὶ μεῖζον ἢ παρὰ ἀρετὴν κατορθῶσαι, τότ' ἠνάγκαζον αἱ πράξεις τῇ δόξῃ καὶ τῷ θαυμαστῷ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδιδόναι τὴν δόξαν. ἐπὶ δὲ τῶν

praeripere maturat occasionem. Erat sepes, quà se munierant, lignea, & vis magna venti deferebatur à montibus simulatque diluceſceret. Igitur multo igne parato, copias ſummo mane eductas diſtribuit, vt alii in hoſtem miſſilia iacularentur, & magnum clamorem ex altera parte tollerẽt: alios, qui flammam iniecturi erant, qua potiſſimum incumbere in vallum hoſtium ſolebat ventus, ducẽs, horam operiebatur. Vbi iam commiſſa pugna, ſol exortus eſt, & increbuit ventus, ſigno aggrediendi dato, grandinem telorum ignitorum ingeſſit vallo. Flamma vt materiam contextam, & vallum ilicò amplexa ligneum, in proxima ſe vndique diſſipauit: Latini, qui nihil haberent ad manum quo arcerent reſtinguerentq; incendium, quum tota caſtra iam depaſceretur ignis, anguſto conglobati loco, in armatos & inſtructus pro vallo hoſtes cõpulſi ſunt effundere ſe. Pauci horum euaſere. Qui in caſtris reſtiterunt, flamma omnes abſumti, dũ igni reſtincto prędam Romani dirupuerunt. His actis Camillus, ad prædam captiuoſq; ſeruandos præfecto caſtris Lucio filio, profectus eſt ad fines hoſtium depopulandos, captoque Æquorum oppido, & Volſcis ad deditionem redactis, conteſtim Sutrium mouit, magniſq; itineribus, vt in periculo conſtitutis & obſeſſis ab Hetruſco ſubueniret, (nondum enim clades ad eum perlata Sutrinorũ fuerat) contendit. At illi dediderant iam hoſtibus vrbem, omnibuſque rebus exuti, atque cum ſingulis emiſſi veſtimentis, in agmen Camilli cum liberis coniugibuſq; inciderunt, ſuamque lamentabantur ſortem. Miſerabili commotus ſpecie ipſe Camillus, quum Romanos cerneret obteſtãtibus eos Sutrinis, non tenentes lachrymas, ac moleſtè caſum eorum ferentes, decreuit inſtare vltioni, eoque ipſo die Sutrio admouere exercitum, reputans ſe hoſtes, copioſa modò capta & opulenta vrbe, in qua nullus reliquus hoſtis eſſet, neque aliunde timerent, ſolutos prorſus ac ſine ſtationibus deprehenſurum. Nec eum fefellit opinio, non ſolum iter eius per fines inexploratum hoſtibus fuit, verùm etiam antequam adimaduerterent ad portas acceſſit, muroſque tenuit. neglecta enim inuenit omnia. Effuderant ſeſe omnes intra tecta in vinum & epulas. Vbi ſenſerunt hoſtes iam in vrbe eſſe adeo demerſi epulis erant & crapula, vt plerique ne fugam quidem tentarent, ſed intra tecta cum ſumma turpitudine, vel cæderentur vel in poteſtatem ſe darent hoſtium. Ita Sutrium bis eodem die captum eſt, euenitq; vt qui oppidum ceperant, id amitterent, & qui amiſerant, opera id recuperarent Camilli. Ductus hinc triumphus non ſecus gratus clariſque ac duo priores fuit. Nam ciues præcipue in eum maleuolos, quique omnia eius præclara facta fortunæ potius accepta quàm virtuti eius referebant, tum res geſtæ conſilio eius atq; virtuti adegerunt omnẽ adſcribere gloriam. Inter aduerſarios & æmulos eius princeps erat M. Manlius, is qui ex arce depulerat primus Gallos, quum Capitolium eſſent nocte adorti: vnde nomen illi inditum Capitolino. Hic primatum affectans in ciuitate, quum bonis artibus ſuperare laudes Camilli non valeret,

ἀμφισβητούντων αὐτῷ καὶ πρεσφθονούντων ἐπιφανέστατος, Μάρκος Μάνλιος, ὁ πρῶτος ὠσάμενος τοὺς Κελτοὺς ἀπὸ τῆς ἄκρας, ὅτε τῷ Καπιτωλίῳ ἀμφὶ νυκτὸς ἐπέθεντο, καὶ ἀφ' οὗ τὸν Καπιτωλῖνος ἐπικληθείς. οὗτος γὰρ ἀξιῶν πρῶτος εἶναι τῶν πολιτῶν, καὶ μὴ δυνάμενος τὸν Κάμιλλον ἀπὸ τοῦ βελτίστου τρόπου τῇ δόξῃ παρελθεῖν,

ὑπόθεσιν τυραννίδος ἐποιήσατο κοινὴν καὶ στασιώδη, δημαγωγῶν τοῖς πολλοῖς, μάλιστα δ' τῶν ὀφειλόντων χρέα, τοῖς μὲν ἀμυνῶν καὶ συνδικῶν ὅτι τοὺς δανείσας, τοῖς δ' ἀφαιρούμενος βίᾳ, καὶ κωλύων ἄγεσθαι πρὸς τὸν νόμον· ὥστε πολλοὺς τῶν ἀπόρων ταχὺ περὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ πολὺν φόβον παρέχειν τοῖς βελτίστοις τῶν πολιτῶν θρασυνομένοις καὶ ταραττομένοις τὴν ἀγορά. ἐπεὶ δὲ καταγνοὺς ὅτι τοῦτο δικαστὴς Κόϊντος Καπιτωλῖνος εἰς τὴν εἱρκτὴν ἐνέβαλε τὸν Μάνλιον, ὁ δὲ δῆμος γνομένου τούτου, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, πρᾶγμα γνόμενον ὅτι συμφορᾶς μεγάλας καὶ δημοσίας, δείσασα τὸν δόρυβον ἡ σύγκλητος ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι τὸν Μάλλιον. ὁ δὲ οὐδὲν ἧττον ἀφεθεὶς ἀμείνων, ἀλλὰ βαρύτερον ἐδημαγώγει, καὶ διεταράττε τὴν πόλιν. αἱρεθῆναι δὲ πάλιν χιλίαρχον τὸν Κάμιλλον. εἰσαγομένων δὲ τῶν κατ' τοῦ Μανλίου δικῶν, μεγάλα τοῖς κατηγόροις ἔβλαπτεν ἡ ὄψις. ὁ γὰρ τόπος ἐφ' οὗ βεβηκὼς ὁ Μάλλιος ἐνυκτομάχησε πρὸς τοὺς Κελτοὺς, ἐπεφαίνετο τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου. καὶ παρεῖχεν οἶκτον τοῖς ὁρῶσιν αὐτὸς τὰς χεῖρας ὀρέγων ἐκεῖσε, καὶ δακρύων ἐπεμίμνησκε τῶν ἀγώνων, ὥς τε τοῖς κρίνουσι δύσπορον, καὶ πολλάκις ἀναβοᾶσθαι τὸν δικάζοντα, μήτ' ἀφιέναι βουλομένους ὅτι τεκμηρίοις φανεροῖς τὸ ἀδίκημα, μήτε χρήσασθαι τῷ νόμῳ δυναμένους, ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πράξεως οὔσης ἀφ' οὗ τόπου. ὁ δὲ συμφρονήσας ὁ Κάμιλλος μετήγαγε ἔξω πύλης τὸ δικαστήριον εἰς τὸ Πετηλῖνον ἄλσος· ὅθεν οὐκ ὄντος τοῦ Καπιτωλίου καταφανοῦς, ὅ, τε διώκων ἐχρήσατο τῇ κατηγορίᾳ, καὶ τοῖς κρίνουσι παρεχώρησεν ἡ μνήμη τῶν γενομένων, ἀξίαν λαβεῖν ὀργὴν ὅτι τοῖς παροῦσιν ἀδικήμασιν. ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἁλοὺς, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπήχθη, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠθεὶς, τὸν αὐτὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν ἀτυχεστάτων ἔργων καὶ τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων μνημεῖον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαντες, ἱερὸν ἱδρύσαντο θεᾶς ἣν Μονήτην καλοῦσιν, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν πατρικίων ὅτι τῆς ἄκρας κατοικεῖν. ὁ δὲ Κάμιλλος ὅτι χιλιαρχίαν ἕκτην καλούμενος, παρῃτεῖτο, γεγονὼς μὴ ἡλικίας ἤδη πρέσω, καὶ ποῦ τινὰ καὶ φθόνον δεδιὼς καὶ νέμεσιν ὅτι δόξῃ τοσαύτῃ καὶ κατορθώμασιν. ἡ δὲ φανερωτάτη τῶν αἰτιῶν, ἡ ἀῤῥωστία τοῦ σώματος. ἐτύγχανε γὰρ νοσῶν περὶ ἐκείνας τὰς ἡμέρας. οὐ μὴν παρῆκεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, ἀλλὰ βοῶν, μήτε ἱππεύοντος αὐτοῦ μήτε ὁπλομαχοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι δεῖσθαι, βουλευομένου δὲ μόνον καὶ παρεστάτοντος, ἠνάγκασεν ὑποδέξασθαι τὴν στρατηγίαν. καὶ μετ' ἑνὸς τῶν συναρχόντων Λουκίου Φουρίου τὸν στρατὸν ἄγειν οὗτοι ὅτι τοῖς πολεμίοις. οὗτοι δὲ ἦσαν Πραινεστῖνοι καὶ Οὐολουσκοι, μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθοῦντες. ἐξελθὼν δὲ καὶ παρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίοις, αὐτὸς μὲν ἠξίου τείχειν τὸν πόλεμον χρόνῳ κἂν εἰ μάχης δεήσοι, ῥώσας τὸ σῶμα παρασκευάσασθαι. Λουκίου δὲ τοῦ συναρχοντος ὅτι θυμίᾳ δόξης φερομένου πρὸς τὸν κίνδυνον ἀκαταστάτως, καὶ συνεξορμῶντος ἅμα ταξιάρχοις καὶ λοχαγοῖς, φοβηθεὶς μὴ φθόνῳ δή τινι δοκῇ κατόρθωμα καὶ φιλοτιμίαν ἀφαιρεῖσθαι νέων ἀνδρῶν, συνεχώρησεν ἄκων ἐκείνῳ παρατάξαι τὴν δυνάμιν· αὐτὸς δὲ ἅμα τῇ ἀυγῇ ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. τοῦ δὲ Λουκίου προπετῶς χρησαμένου τῇ μάχῃ, καὶ σφαλέντος, ἀναθορὼν τὴν τάχιστα, τῶν Ῥωμαίων, οὐ κατέσχεν αὐτὸν, ἀλλ' ἀναθορὼν ἐκ τῆς στιβάδος, ἀπήντα μετὰ τῶν ὀπαδῶν ὅτι τὰς πύλας τοῦ χάρακος

A viam ad tyrannidem affectauit communem illam & vulgatam ſubeunda plebe, maximè obæratis. Itaque dum hos aduerſus fœneratores defendit patrocinaturque, illos vi eripit ac duci lege prohibet, breui magna manus ſtipat eum egenorum, quorum audacia & tumultus in foro in ingentem optimates adduxit metum. Dictator Q. Capitolinus ob hanc cauſam dictus, in vincula quum duci Manlium imperaſſet, plebs, quod fieri niſi in grauibus calamitatibus & publicis non ſolet, veſtem mutauit. Ita ſenatus ſeditionis timore dimitti iuſſit Manlium. Ille ob id nihilo factus meli-
B or, inſolentius factionibus & ſeditionibus ciuitatem implet. Camillo igitur rurſus creato tribuno militum, quum eſſet Manlio dies dicta, accuſatores impediebat magnopere loci conſpectus. Nam locus, vnde nocte reiecerat Manlius Gallos, erat ex Capitolio in foro conſpicuus, mouebatq; præſentes, quum eò manus tẽderet, & lachrymabundus illius decoris renouaret memoriam. Vnde perplexi iudices diem ſæpius diffuderunt: qui neque liberare eum manifeſtis conuictum indiciis crimine poterant in animum inducere, neque, quum locus tantum ſubiiceret oculis factum, le-
C ge agere valebant. Quod vbi conſiderauit Camillus, extra portam in Petelinum lucum, vnde conſpectus non eſſet in Capitolium, iudicium traduxit. Ibi accuſator crimen intendit, iudiceſq;, facinoribus eius ob oculos poſitis, dignas præſentibus ſceleribus pœnas ei irrogauerũt. Manlius, vbi damnatus eſt, in Capitolium ductus, ac de ſaxo præcipitatus, locum eundem habuit & eximiæ gloriæ & triſtiſſimi exitus monumentum. Populus Romanus domum eius demolitus, in area ædem deę, quam Monetam vocant, ædificauerunt, latumq; ad populum eſt, Nequis poſthac patricius in arce
D habitaret. Porrò Camillus ſextum tribunatum ſibi oblatum deprecatur. Nam pręterquam quòd exacta iam eſſet ætate, etiam inuidiam habebat viciſſitudinemque fortunæ ex tanta gloria & felicitate ſuſpectam. Apertiſſime autem excuſauit ob corporis valetudinem: ſiquidem iiſdem fortè diebus morbo detinebatur. Enimverò non concedere ei vacationem populus, ſed clamare, non equitis ab eo, non peditis in præliis munus, conſilium duntaxat & ductum requirere. Itaque ſuſcipere magiſtratum, & vno adiuncto ex collegis L. Furio, compulerunt eum in hoſtes ducere. Prę-
E neſtini & Volſci hi erant, qui ingentibus copiis vaſtabant ſociorum populi Romani fines. Ab vrbe profectus caſtra hoſtium caſtris contulit, eo animo vt bellum traheret: quòd ſi dimicandum planè eſſet, confirmato corpore vt pugnaret. Quũ verò collega eius Lucius gloriæ cupidine poſtularet ferociter conflictum, incenderetque ſimul centuriones ac manipulares, veritus ne inuidia videretur iunioribus victoriam & decus è manibus eripere, quum inuitus educere illi in aciem permiſiſſet legiones, ob valetudinẽ & imbecillitatem cum paucis ſubſtitit in caſtris. Poſtquam inconſultè Lucius in certamen prouectus
F titubauit, animaduerſo Camillus Romanos terga dare, non continuit ſe, ſed exiliens ex lectulo, occurrit cum comitatu ſuo ad portas caſtrorum,

& per medios fugientes intulit ſe in inſtantem vi- A
ctis hoſtem. Ergo Romani partim ex templo pugnam repetentes ſequuntur Camillum, partim qui adhuc ſe ex fuga recipiebant, obijciunt ſe pro duce conglobantque cohortantes inter ſe, ne deſererent ducem. Hoc modo tũ hoſtes ab inſectando repreſſi. Poſtero die educit copias Camillus, hoſteſq; ſignis collatis fundit, atque, in caſtra vnà cum effuſis in fugam illatus, ingentẽ ſtragem edit. Inde quum expugnatum Sutrium intellexiſſet à Thuſcis, & colonos fœdè trucidatos, pleroſque milites & grauem armaturam remiſit Romam. Trahens autem ſecum ex delecta iuuentute impi- B
gerrimos quoſque, eos qui oppidum tenebant adortus Thuſcos eſt. Fuſos partim expulit vrbe, partim interfecit. Regreſſus cum ingenti præda Romam, demonſtrauit prudentiſſimos eſſe, qui non deterriti valetudine & ætate ducis, vſu & animo præditum vegeto tergiuerſantem deſignauerant, affectumque præ florentibus ætate & ambitioſis. Quare quum defectio Tuſculanorum nunciaretur, mandant id bellum Camillo, vnum tantum ex quinque collegis allegeret ſibi. Ille cæteris, quanuis peterent & cuperent omnes, præteritis, contra expectationem omnium optauit L. Furium. Is il- C
le erat, qui modo inuito Camillo conflictus autor, in præcipitem caſum remp. adduxerat. At hic, vt ſcilicet obrueret eam calamitatem, ac collegæ infamiam leuaret, præpoſuit eum cæteris. At Tuſculani errorem callide auertentes, quum eſſet iam in expeditione aduerſus ipſos Camillus, aratoribus paſtoribuſque agros vt in alta pace compleuerant, patebant portæ, pueri in ludis operam literis dabant, ex vulgo opifices ſuo quiſque operi intenti conſpiciebantur, ſpectatiores in foro obuerſabantur togati, magiſtratus ſedulo circumibant ad deſignandum Romanis hoſpitia, tan- D
quam remoti ab omni ſuſpicione eſſent mali, nec cuiuſquam ſibi commiſſi conſcij. Hæc res non exemit quidem eos apud Camillum proditionis opinione, ſed illorum pœnitentia ex proditione flexit eum ad miſericordiam, ſenatum adire iuſſit iis pœnam deprecatum. Deprecantibus adfuit Camillus, vt & crimine liberarentur, & ciuitatem impetrarent. Hæc Camilli præclariſſim ain ſexto tribunatu geſta fuere. Poſt hæc Licinio Stolone ingentem in vrbe concitante tumultum (nam plebs inſurgebat aduerſus patres, vt duorum conſulum, qui quotannis deſignarentur, al- E
ter ex ſuo corpore crearetur, non patricij ambo (tribuni militum creati ſunt, comitia conſularia impediuit plebs. Quum res, magiſtratibus non creatis, ad grauiorem ſpectaret motum, Camillus quartùm dictator à ſenatu plebe inuita creatus eſt, haud ſane etiam ipſe volens, vt qui committi nollet cum hominibus, quibus licebat ex multis & ancipitibus præliis liberè & verè dicere plura ſecum ipſis militiæ, quàm domi geſſiſſe cum patriciis: nunc verò eorum odio eſſet lectus, vt aut ipſe, ſi ſuperior foret, multitudinem opprimeret, aut opprimeretur victus. Attamen quò mederetur huic malo, F

ἀφ' τῶν φθονούντων ὠθούμενος εἰς τὴν διώκησιν. ὥς τε πολὺ μὲν ὀλίγους ἀναστρέφειν καὶ συναγωνιζόμενος, πολὺς δ', προσφερομένους ἔξωθεν, ἴσασθαι πρὸς αὐτὸν καὶ συναπαντᾶν, παρακελευόμενος ἀλλήλοις μὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ στρατηγοῦ. τότε μὲν οὖν οὕτως ἀπεστράφησαν τῆς διώξεως οἱ πολέμιοι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ προσαγαγὼν τῷ δυνάμει ὁ Κάμιλλος, καὶ συνάψας μάχην, αὐτός τε νικᾷ κατ' κράτος, καὶ τὸν χάρακα λαμβάνει συνεισπεσὼν τοῖς φεύγουσι, καὶ ἀφθονίας πολλῆς. ἐκ δ' τούτου πυθόμενος πόλιν Σατείαν ὑπὸ Τυρρηνῶν ἐαλωκέναι, καὶ τοὺς οἰκήτορας ἀπεσφάχθαι, Ῥωμαίους ἄνδρας ὄντας, τὴν μὲν πολλὴν καὶ βαρεῖαν τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώμην ἀπέστελεν, αὐτὸς δ' τοὺς ἀκμάζοντας μάλιστα καὶ προθυμοτάτους ἀναλαβὼν, ἐπεβοήθει τοῖς τὴν πόλιν ἔχουσι Τυρρηνοῖς· καὶ κρατήσας, τοὺς μὲν ἀξήλασεν αὐτῶν, τοὺς δ' ἀπέκτεινεν. ἐπανελθὼν δ' μετ' πολλῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην, ἐπέδειξε φρονιμωτάτους ἀνδρῶν, τοὺς μὴ φοβηθέντας ἀποδιδράσκειν καὶ χῆρας ἡγεμόνος ἐμπειρίαν καὶ τόλμαν ἔχοντος, ἀλλ' ἑλομένους ἐκεῖνον ἄκοντα καὶ νοσοῦντα μᾶλλον ἢ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς δεομένους καὶ σπουδάζοντας ἀρχήν. διὸ καὶ Τουσκλανῶν ἀφεστάναι λεγομένων, ἐκέλευον ἐξιέναι τὸν Κάμιλλον ἐπ' αὐτοὺς, ἕνα τῶν πέντε συστρατήγων προστελόμενον. ὁ δ', καίπερ ἀνδρῶν βουλομένων καὶ δεομένων, ἐάσας τοὺς ἄλλους, προστείλετο Λούκιον Φούριον, οὐδενὸς δὴ προσδοκήσαντος. ἐκεῖνος γὰρ ἐκεῖνον τὸν Καμίλλου ἀγωνίσασθαι προθυμηθεὶς ἔναγχος, καὶ δυστυχήσας περὶ τὴν μάχην. ἀλλὰ βουλόμενος (ὡς ἔοικεν) ἀποκρύψαι τὴν συμφορὰν, καὶ τὴν ἀγνοίαν ἀπαλλάξαι τοῦ ἀνδρὸς, αὐτὸ πάντων πρῶτον προεῖπον. οἱ δ' Τουσκλανοὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπανορθούμενοι πανουργῶς, ἤδη βαδίζοντος ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Καμίλλου, τὸ μὲν πεδίον ἀνθεῶπων ὡς ἐν εἰρήνῃ γεωργούντων καὶ νεμόντων ἐνέπλησαν, τὰς δ' πύλας εἶχον ἀνεῳγμένας, καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς διδασκαλείοις μανθάνοντας. τοῦ δ' δήμου τὸ μὲν βαίνοντ' ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἑωρᾶτο πρὸς τὰς τέχνας, τὸ δ' ἀστεῖον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἱματίοις· οἱ δ' ἄρχοντες περιήεσαν σπουδῇ καταλύσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπαγγέλλοντες, ὡς οὐδὲν κακὸν προσδοκῶντες, οὐδὲ συνειδότες. τούτων δ' πραττομένων, ἀπιστεῖν μὲν οὐκ ἐπῄει τῷ Καμίλλῳ τὴν προδοσίαν, οἰκτείρας δ' τὴν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ μετάνοιαν αὐτῶν, ἐκέλευσε πρὸς τὴν σύγκλητον ἐλθόντας παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν· καὶ παραιτησαμένοις συνέπραξεν αὐτὸς, ἀφεθῆναί τε τὴν πόλιν αἰτίας ἁπάσης, καὶ μεταλαβεῖν ἰσοπολιτείας. αὗται μὲν οὖν ἐγένοντο τῆς ἕκτης χιλιαρχίας ἐπιφανέστατα πράξεις. μετὰ δ' ταῦτα, Λικιννίου Στολωνος ἐν τῇ πόλει μεγάλην στάσιν ἐγείροντος, ὥστ' ὁ δῆμος ἐστασίαζε πρὸς τὴν σύγκλητον, βιαζόμενος, δυοῖν ὑπάτων καθισταμένων, τὸν ἕτερον ἐκ δημοτῶν εἶναι, καὶ μὴ συναμφοτέρους πατρικίους, δήμαρχοι μὲν ἠρέθησαν, τὰς δ' ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἐπιτελεσθῆναι διεκώλυσαν οἱ πολλοί. καὶ πραγμάτων δ' ἀναρχίας φερομένων ἐς μείζονας ταραχὰς, ἀποδείκνυται δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄκοντι τῷ δήμῳ, οὐδὲ βουλόμενος ἐκμανθάνειν πρὸς ἀνθρώπους παρρησίαν ἔχοντας ὡς πλείονα μετ' αὐτῶν διαπεπραγμένος ἐν στρατηγίαις, ἢ μετ' τῶν πατρικίων ἐν ταῖς πολιτείαις· καὶ νῦν διὰ φθόνον ἐκείνων ἠρημένος ὑπ' αὐτῶν, ὅπως ἢ καταλύσῃ τὸν δῆμον ἰσχύσας, ἢ καταλυθεὶς μὴ κρατήσας. οὐ μὴν ἀλλὰ πειρώμενος ἀμύνειν τοῖς παροῦσι,

τὴν ἡμέραν γνοὺς ἐν ᾗ νομοθετεῖν οἱ δήμαρχοι διενοῦντο, προσέγραψε γραπτὰς καταλογὴν, καὶ μετεκάλει τὸν δῆμον ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ πεδίον, μεγάλας ζημίας ἀπειλῶν κατὰ τοῦ μὴ ὑπακούσαντος. τῶν δὲ δημάρχων ἐκεῖθεν αὖ πάλιν αὐτομισθωσαμένων τὰς ἀπειλὰς καὶ διομνυμένων πέντε μυριάσιν ἀργυρίου ζημιώσειν, εἰ μὴ παύσοιτο τὸ δῆμου τὸν νόμον ἀφαιρούμενος καὶ τὴν ψῆφον, εἴτ' οὖν δείσας φυγὴν ἑτέραν καὶ καταδίκην, ὡς ἀν ἤδη προβεβυτὴ καὶ κατειργασμένῳ πολλὰ μὴ προπεσοῦσαν, εἴτε τοῦ πλήθους τὴν βίαν ἄμαχον οὖσαν καὶ δυσκίνητον, ὑποβδέεσθαι μὴ δυνάμενος, τότε μὲν ὑπεχώρησεν οἴκαδε· τῇς δὲ ἑξῆς ἡμέραις σκηψάμενος ἀρρωστεῖν, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. ἡ δὲ σύγκλητος ἕτερον δικτάτορα κατέστησε· κἀκεῖνος ἀποδείξας ἵππαρχον, αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς στάσεως Στόλωνα, παρῆκεν ἐπικυρῶσαι τὸν νόμον τὸν μάλιστα λυποῦντα τοὺς πατρικίους. ἐκέλευσε δὲ οὔτε μηδένα πλέθρων πεντακοσίων πλείονα χώραν κεκτῆσθαι. τότε μὲν οὖν λαμπρὸς ὁ Στόλων ἐγένετο, τῇ ψήφῳ κρατήσας· ὀλίγῳ δὲ ὕστερον αὐτὸς ἑαυτῷ κεκτημένος ὅσην ἔξεστι κωλύει ἑτέροις, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον δίκην ἔδωκεν. ἐπολὺ πλῆθος δὲ τῆς περὶ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν φιλονικίας (ὁ δὲ χαλεπώτατον τῆς στάσεως ἦν, καὶ πρῶτον ἤρξε, καὶ πλεῖστα πρόσταγματα τῇ βουλῇ παρέσχε διαφερομένῃ πρὸς τὸν δῆμον) ἀδημονίαν πρόσπεσον σφᾶς, Κελτοὶ αὖθις ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς ἀναστάντες θαλάσσης μυριάσι πολλαῖς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνουσιν. ἅμα δὲ τοῖς λόγοις καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολέμου παρῆν, πορθουμένης τῆς χώρας, καὶ τῶν αὐθρώπων ὅσοις μὴ ῥᾴδιον ἦν εἰς τὴν Ῥώμην καταφυγεῖν, δυὰ τὰ ὄρη σκεδαννυμένων. οὗτ' ὁ φόβος κατέπαυσε τὴν στάσιν, καὶ συνελθόντες εἰς ταὐτὸ τοῖς πολλοῖς οἱ κράτιστοι καὶ τῇ βουλῇ τῶν δημοτικῶν, εἵλοντο πάντες ἐκ μιᾶς γνώμης δικτάτορα τὸ πέμπτον, τὸν Κάμιλλον. ὁ δὲ ἐν τῷ μὲν σφόδρα γέρων, καὶ μικρὸν ἀπέλιπεν ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονέναι· συνορῶν δὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν κίνδυνον, οὔτε ὑποτίμησιν εἰπὼν, ὡς πρότερον, οὔτε προφάσει χρησάμενος, ἀλλ' αὐτόθεν ὑποσὰς τὴν στρατηγίαν, κατέλεγε τοὺς μαχησομένους· εἰδὼς δὲ τῆς τῶν βαρβάρων ἀλκῆς τὴν βιαιοτάτην ἐν ταῖς μαχαίραις οὖσαν, ἃς βαρβαρικῶς καὶ σὺν οὐδεμιᾷ τέχνῃ καταφέροντες, ὤμοις μάλιστα καὶ κεφαλαῖς ἔκοπτον, ἐχαλκεύσατο μὲν κράνη τοῖς πλείοσι ὁλοσίδηρα καὶ λαμπρὰ ταῖς προσφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας· τοῖς δὲ θυρεοῖς κύκλῳ προσήρμοσε λεπίδα χαλκῆν, τὸ ξύλου καθ' αὑτὸ τὰς πληγὰς μὴ φέροντος· αὐτὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδίδαξε τοῖς ὑστοῖς μακροῖς ἀμφὶ χεῖρας χρῆσθαι, καὶ τοῖς ξίφεσι τῶν πολεμίων ὑποδεχομένους ἐκδέχεσθαι τὰς καταφορά. ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν οἱ Κελτοὶ περὶ τὸν Ἀνίωνα ποταμὸν, στρατόπεδον βαρὺ καὶ μεστὸν ἀφθόνου λείας ἔχοντες, ἀξιαγανὸν τὴν δύναμιν, ἵδρυσε κατ' νάπης μαλακῆς καὶ συγκλείσας πολλὰς ἐχούσης. ὥστε τὸ μὲν πλῆθος ἀποκρύπτεσθαι, τὸ δὲ ὁρώμενον δοκεῖν ὑπὸ δέους εἰς χωρία προσάντη κατειλῆσθαι. ταύτην δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Κάμιλλος αὔξειν βουλόμενος, οὐ προήμυνε τὴν ὑπὸ πόδας πορθουμένων, ἀλλὰ τὴν χάρακα φραξάμενος ἠρέμει. μέχρις οὗ τοὺς μὲν ἐν προσομαλεῖ ἐσκεδασμένους κατεῖδε, τοὺς δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, πᾶσαν ὥραν ἐμπιπλαμένους ἀφειδῶς καὶ μεθύοντας. τότε δὲ νυκτὸς ἔτι τοὺς ψιλοὺς προσεκπέμψας, ἐμποδὼν εἶναι τοῖς βαρβάροις εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ διαταράττειν ἀθρόους ἐπεξιόντας, κατεβίβαζεν ὄρθρου τοὺς ὁπλίτας, καὶ παρέτασσεν ἐν τοῖς ὑπωπέδοις,

A quum diem præsciret qua ferre rogationem destinauerant tribuni plebis, in eam delectum edicit, populumque euocat ex concione in campum, magnam mulctam denuntians ei qui ad nomen non respondisset. Contrà tribuni certare minis atque deierare, si pergeret, quo minus suffragia inire de lege valeret populus, obstare, quingenûm millium æris ei mulctam dicturos. Igitur, siue alterum exilium & damnationem veritus, vt ætate iam graui & tantis rebus gestis indignam, siue tantæ plebis procellæ & pertinaciæ impar, tunc quidem domum se recepit: insequentibus die-
B bus causatus valetudinem, abdicauit se dictatura. Senatus alium dictatorem creauit. Qui magistro equitum dicto ipso seditionis duce Stolone, legem maximè aduersam nobilitati (qua cautum est nequis plus quingenta iugera agri possideret) permisit perrogari. In præsentia quidem Stolon plebiscito victor magnificus paulò pòst conuictus tenere modum agri quem cæteris interdixerat, sua ipse lege mulctatus est. Quum superesset iam, quod acerrimum erat, & fuerat primùm motum, quòdque plurimum torquebat senatum cum plebe certantem, de comitijs consula-
C ribus contentio, nuntij repente pro certo adferunt, iterum Gallos à mari supero ingentibus copiis Romam contendere, & vnà cum fama aderat belli moles, vastabantur agri, homines, quibus receptus Romam erat clausus, per montes vagi spargebantur. Hic timor seditionẽ compressit consentientesque cum plebe & eius consilio patres, vno animo quintam dictaturam deferunt Camillo. Erat is tum exacta ætate, & propè annum octogesimum attingebat. Verùm perspectis reipublicæ temporibus & periculis, nihil iam mulcta, vt ante, deterritus, omnique abiecta causa delectum extemplo suscepto imperio ha-
D buit. Sciebat vim barbarorum Camillus maximam esse in gladijs, quibus grauiter barbarorum more, sed nulla arte, ferientes, humeros maximè & capita detruncabant. Ad id galeas plerisque ferreas parauit politas extrà, vt labentes gladii vanum ictum efficerent, vel frangerentur. Scuta laminis ferreis induxit, quia lignum per se non resistebat plagæ. Suos autem milites docuerat cominus tractare pila oblonga, quibus subiectis ensium hostium exciperent ictum. Quum Galli haud procul vrbe consedissent ad fluvium Anienem, & essent castra grauia ac referta omnis ge-
E neris præda, metatus est castra in molli tumulo multisque partibus cauo, vt maxima pars exercitus extra conspectum esset: qui autem conspiciebantur, ex trepidatione viderentur in locum arduum se contraxisse. Eam Gallorum opinionem vt confirmaret Camillus, quum sub oculis suis agros vastarẽt, non arcebat, sed castris munitis cõtinebat se, dũ Gallos partim ad populandũ effusos, partim qui in castris remanserant, epulis vinoque largo diem noctibus continuantes, cernit. Ibi ante lucem præmissa leui armatura, quæ, vt neinstrui posset acies, impediret perturbaretque, su-
F bito impetu in eos facto, grauiorem armaturam deduxit summo mane, ac planis campis instruxit.

Quorum numerus & alacritas vbi barbaris, qui eſ-
ſe paucos putabant & trepidos, præter expectatio-
nem conſpecta eſt, conciderunt animis ex eo pri-
mùm quòd contemni ſe, quũ inuaderentur, exiſti-
marent. Incurſus deinde leuis armaturæ, quæ prius
quàm conſueto ordine conſiſterent, vel eſſent per
cohortes digeſti, turbans illos impellẽſque, teme-
re atq; inconditè eos pugnam inire coegit. Poſtre-
mò vt grauem amaturam Camillus induxit, illi par-
tim ſublatis gladiis properauerunt conſerere ma-
nus. Romani pilis obiectis, quorum ferro excipie-
bant ictus hoſtium, ferrum illorum molli tenui-
que procuſum lamina retudêre. Vnde inflectebant
ſe ilicò gladij atque plicabantur, ſcuta transfige-
bantur, grauabanturq; dependentibus pilis. Ergo
ſuis abiectis armis, ad hoſtium ſe conuertebant, ac
prehenſa manibus pila moliebantur traijcere. Ro-
mani iam nudos conſpicientes, aggrediuntur eos
gladiis. Ita cædes multa ante ſigna edita, alij effuſa
fuga per campos delati, quum colles & loca edita
præcepiſſet Camillus. Nam caſtra quidem ob fe-
rociam immunita, facile ſciebant hoſtem expu-
gnaturum. Pugnatum tredecim annis à Roma ca-
pta ferunt, atque hinc animum Romanis planè cõ-
firmatum aduerſus Gallos, quos ſupra modum ti-
muerant, vt morbo nuper & cæco caſu, non virtu-
te exiſtimarent ab ſe ſuperatos. Tantus verò erat
eorum terror vt lege eſſet cautum, vacationẽ belli
ſacerdotibus, præterquam Gallico tumultu, eſſe.
Hoc obijt nouiſſimum Camillus militare certa-
men. Nam Velitris, hoc confecto bello, obiter eſt
potitus, quum venirent nullo tentato certamine in
ditionem. At contentio ſupererat atrocior ciuilis
aduerſus plebem. Nam victoria ferox, magna vi
inſtabat vt alter conſul præter conſuetum modum
crearetur ex plebe. Ei opponebat ſenatus ſe, ne-
que permittebat vt dictatura abdicaret ſe Camil-
lus, quo ius nobilitatis autoritate & ſummo eius
imperio tutaretur commodius. Se denti pro roſtris
Camillo & ius dicenti miſſus à tribunoplebis via-
tor, ſequi ſe iuſſit ei, manuſque iniecit quaſi eum
ducturus. Ibi clamor & ſtrepitus occupauit, vt nun-
quam aliâs, forum. alijs, qui cingebant Camillum,
viatorem à tribunali repellentibus, vulgò, ex infe-
riore loco, vt detraheretur, vociferante. Ille in tali
tumultu fluctuans animo, ſummum imperium ta-
men non proiecit, ſed abducto ſenatu, contu-
lit ſe in curiam. Qui priuſquam ingrederetur, ad
Capitolium reſpiciens, deos precatus eſt vt præ-
ſentem motum in bonum exitum verterent, æ-
demque Concordiæ, ſi eſſet tumultus ſedatus,
vouit. In ſenatu quum magnam altercationem
excitaſſent pugnantes ſententiæ, vicit tamen le-
nior, quæ concedebat plebi permittebatque al-
terum conſulem ex popularibus creare. Hoc ſe-
natuſconſultum quum dictator pro concione
pronunciaſſet, ilico plebs haud immerito læta
eſt ſenatui reconciliata, Camillumque ingenti
plauſu & fauore deduxit domum. Inſequenti
die coacto populi concilio, ſciſcitur, vt ædes Con-
cordiæ, quam vouerat Camillus, quæ foro &
concioni immineret, ob ſedatum extrueretur
tumultum. Adiectus inſuper Latinis dies vnus,

A πολλοὺς καὶ προθύμους, οὐχ ὥσπερ οἱ βάρβαροι προσεδόκων, ὀλίγους καὶ ἀτόλμους φανείσας. πρῶτον μὲν οὖν τοῦ τῶν Κελτῶν ἀνέβλεψε τὰ φρονήματα, παρ' ἀξίαν ὑπειληφότων δοκιμάζεσθαι δοκιμώτατον. ἔπειτα προσπίπτοντες οἱ ψιλοὶ, καὶ πρὶν ἢ τὸν στενὸν λαβεῖν κόσμον καὶ διακριθῆναι κατὰ λόχους, κινοῦντες αὐτοὺς καὶ βιαζόμενοι πρὸς τὸ συμπτυχὲν ἀπάντους ἠνάγκασαν μάχεσθαι. τέλος δὲ τοῦ Καμίλλου τοὺς ὁπλίτας ἐπάγοντος, οἱ μὲν, δυατεινάμενοι τὰς μαχαίρας, σιωδραμεῖν ἔπαυδον· οἱ δὲ τοῖς δόρασι ἀπαντῶντες, καὶ σεσιδηρωμένα μέρη τῶν πληγῶν ὑποφέροντες, ἀνέστρεφον τὰ ἐκείνων σίδηρον μαλακὸν ὄντα καὶ λεπτῶς ἐληλαμένον, ὥστε κάμπτεσθαι ταχὺ καὶ διπλοῦσθαι τὰς μαχαίρας, τοῖς δὲ θυρεοῖς συμπεπαρθαι καὶ βαρύνεσθαι τῶν δοράτων ἐφελκομένων. διὸ καὶ μθιζάμενοι τῶν ἰδίων ὅπλων, ἐπειρῶντο τοῖς ἐκείνων συστρέφεσθαι, καὶ τοῖς δόρασι τῶν φέρειν, ὁπλαμβανόμενοι τῶν χειρῶν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γυμνοὺς ὁρῶντες, ἤδη τοῖς ξίφεσιν ἐχρῶντο, καὶ φόνος μὲν πολὺς τῶν πρόσθεν, φυγὴ δὲ τῶν ἄλλων ἀπὸ μακρὸν τοῦ πεδίου. τοὺς γὰρ λόφους καὶ τὰ ὑψηλὰ προκατειλήφει Κάμιλλος, ὃ δὲ σφαγὸ πεδὸν ἅμα δὲ θαρσῶν ἄφοβον ἔχοντες, ἤδεσαν οὐ χαλεπῶς ἁλωσόμενον. τούτῳ τῷ μαχῷ ἔτεσιν ὕστερον τεσσαρεσκαίδεκα γενέσθαι λέγουσι τῆς Ῥώμης ἁλώσεως, καὶ βέβαιον ἐξ αὐτῆς φρόνημα κατὰ τῶν Κελτῶν ἐγενέσθαι Ῥωμαίοις, σφόδρα δεδοικόσι τοὺς βαρβάρους, ὡς τοσοῦτον ἅμα νόσοις καὶ τύχαις παλαίοντας, οὐ κατὰ κράτος, ἀλλ' αὐτῶν νενικημένους. οὕτω δὴ οὖν ὁ φόβος ἰσχυρὸς, ὥστε θέσθαι νόμον, ἀφεθῆναι τοὺς ἱερεῖς στρατείας, χωρὶς δὲ μὴ Γαλατικὸς ἦ πόλεμος. τῶν μὲν οὖν στρατιωτικῶν ἀγώνων οὗτος ἠγωνίσθη τῷ Καμίλλῳ τελευταῖος. τοῦ γὰρ Οὐελιτρῶν πόλιν εἶλεν ἐν τῷ παρέργῳ ταύτης τῆς στρατείας, ἀμαχεὶ προσχωρήσασαν αὐτῷ. τῶν δὲ πολιτικῶν ὁ μέγιστος ὑπολείπετο, χαλεπώτερος πρὸς τὸν δῆμον, ἰσχυρὸν ἐπιφανείσης τῇ νίκῃ, καὶ βιαζόμενον ἐκ δημοτῶν ὕπατον ἀποδεῖξαι παρὰ τὴν κατεστῶσαν νόμον. δυτιπραττομένης τῆς βουλῆς, καὶ τὸν Κάμιλλον οὐκ ἐῶσης ἀποθέσθαι τοῦ ἀρχοῦ ὡς μετ' ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης ἐξουσίας τῆς ἐκείνου μαχησομένων αὐ βέλτιον ὑπὲρ τὰ ἀριστοκρατίας. ἐπεὶ δὲ προκαθημένου τοῦ Καμίλλου καὶ χρηματίζοντος ὑπὲρ τῆς ἀγορᾶς, ὑπηρέτης πεμφθεὶς παρὰ τῶν δημάρχων, ἐκέλευσεν ἀκολουθεῖν καὶ τοῦ χεῖρα ὡς σώματι προσῆγε ὡς ἀπάξων, κραυγὴ δὲ καὶ θόρυβος οἷος οὔπω κατέχε τοῦ ἀγορᾶν, τῶν μὲν πρὸς τὸν Κάμιλλον ὠθούντων ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν δῆμον, τῶν δὲ πολλῶν κάτωθεν ἕλκειν ὑπεκελθόντων, ἀπορούμενος τοῖς παροῦσι, τοῦ μὲν ἀρχοῦ οὐ προήκατο, τοὺς δὲ βουλευτὰς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ὑπὸ τοῦ σύγκλητον, καὶ πρὶν εἰσελθεῖν μεταστραφεὶς εἰς τὸ Καπιτώλιον, εὔξατο τοῖς θεοῖς κατευθῦναι τὰ παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος· ὑπόσχομος ναὸν Ὁμονοίας κατασήσειν τῆς παρούσης καταστάσης. μεγάλου δὲ ἀγῶνος ἐν τῇ συγκλήτῳ γενομένου πρὸς τὰς σπουδαίας γνώμας, ὅμως ἐνίκησεν ἡ μαλακωτέρα καὶ ὑπείκουσα τῷ δήμῳ, καὶ διδοῦσα τοῦ ὑπάτου τὸν ἕτερον ἀπὸ τοῦ πλήθους ἀποχειροτονεῖσθαι. ταῦτα δὲ ὡς τῇ βουλῇ δοκοῦντα τὸν δικτάτορος αὐθήμερον ἐν τῷ δήμῳ, τὸ δόγμα (οἷς εἰκὸς) ἡδόμενοι τῇ βουλῇ διελλάττοντο; καὶ τὸν Κάμιλλον οἴκαδε κρότῳ καὶ βοῇ παρέπεμπον. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ συνελθόντες, ἐψηφίσαντο τῆς μὲν Ὁμονοίας ἱερὸν, ὥσπερ ηὔξατο ὁ Κάμιλλος, εἰς τὸν ἀγορᾶν καὶ εἰς τὸν ἐκκλησίαν ἄποπτον, ὑπὸ τοῖς γεγενημένοις ἱδρύσασθαι. ταῖς δὲ καλουμέναις Λατίναις μίαν ἡμέραν προσθέντες,

B

C

D

E

F

ἑορτάζειν τέταρας, τὰ δὲ αὐτίκα ὑπὸ νόσου καὶ στεφανηφορεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας. τῶν δὲ ἀρχαιρεσίων βραβευθέντων ὑπὸ Καμίλλου κατεστάθησαν ὕπατοι, Μάρκος μὲν Αἰμίλιος, οὐκ πατρικίων, Λεύκιος δὲ Σέξτιος, οὐκ δημοτῶν πρῶτος. καὶ τοῦτο πρᾶξις αὐ Καμίλλου πρᾶξις ἦν. οὐ δὲ ὦν κατόπιν αὐτοῦ λοιμώδης νόσος ἐμπεσοῦσα τῇ Ῥώμῃ, τὸ μὲν πλῆθος ὄχλου οὐ πολὺ πλείονα ἀριθμῶν διέφθειρε, τῶν δὲ ἀρχόντων τοὺς πλείστους. ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κάμιλλος· ἡλικίας μὲν οὖν ἕνεκα καὶ βίου τελειότητος, ὡς εἴτις ἄλλος αὐθέκαστος ὢν ἀρετῆς, ἀπιστάτας δὲ Ῥωμαίοις ὡς οὐδὲν συμπαθοῦντες οἱ τῇ νόσῳ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀποθανόντες.

A vt quaternis diebus agerentur, vtque populus Romanus omnis in præsentia sacrificaret coronatus. Camillus, comitiis habitis, consules creauit ex patriciis M. Æmilium, & L. Sextium, de plebe primum. Hic exitus fuit rerum à Camillo gestarum. Proximo anno pestilentia Romæ vulgata infinitam multitudinem de plebe absumpsit, plurimos etiam eorum qui in magistratu erant. Obijt & Camillus, cuius mors, vel ætate eius vel vita omnibus honoribus consummata, haudquaquam immatura, acerbior fuit tamen populo Romano quàm aliorum cunctorum qui lue eo anno periere.

B

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΚΑΙ ΦΑΒΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ.
ΠΕΡΙΚΛΗΣ.

ΕΝΟΥΣ πινὰς ἐν Ῥώμῃ πλουσίους, κυνῶν τέκνα καὶ πιθήκων ἐν τοῖς κόλποις περιφέροντας καὶ ἀγαπῶντας ἰδὼν ὁ Καίσαρ, ὡς ἔοικεν, ἠρώτησεν εἰ παιδία παρ' αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες· ἡγεμονικῶς σφόδρα νουθετήσας τοὺς ὃ φύσει φιλητικὸν ἐν ἡμῖν καὶ φιλόστοργον, εἰς θηρία καταμαλισκόντας, δυθέοις ὀφειλόμενον. ἆρ' οὖν ἐπεὶ κυνῶν τε καὶ πιθήκων ἔκγονα φιλομαθές τι κέκτηται καὶ φιλοθεάμον, ἡμῶν ἡ ψυχὴ φύσει λόγον ἔχει φέρειν τοῖς καταχρωμένοις τούτῳ πρὸς τὰ μηδεμιᾶς ἄξια σπουδῆς ἀκούσματα καὶ θεάματα, τοὺς καλῶν καὶ ὠφελίμων παραμελοῦντας. τῇ μὲν γὰρ αἰσθήσει τῷ πάθει τῷ πληγὴν ὑπιλαμβανομένῃ τοῦ προσπιπτόντος, ἴσως ἀνάγκη πολὺ φαινόμενον, εἴ τε χρήσιμον εἴ τε ἄχρηστον ᾖ, θεωρεῖν· τῷ νῷ δ' ἕκαστος εἰ βούλοιτο χρῆσθαι, καὶ ῥέπειν ἑαυτὸν ἀεὶ καὶ μεταβάλλειν ῥᾴστα πρὸς τὸ δοκοῦν πέφυκεν. ὥστε χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ βέπηται τοῦ θεωρεῖν. ὡς γὰρ ὀφθαλμῷ χρόα πρόσφορος, ἧς τὸ ἀνθηρὸν ἅμα καὶ τερπνὸν ἀναζωπυρεῖ, καὶ βέπει τοῦ ὄψιν, οὕτω τοῦ διάνοιαν ἐπάγειν δεῖ θεάμασιν, ἃ τοῦ χαίρειν πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ ἀγαθὸν ἐκκαλεῖ. ταῦτα δέ ἐστιν ἐν τοῖς ἀπ' ἀρετῆς ἔργοις, ἃ καὶ ζῆλόν τινα καὶ προθυμίαν ἀγωνῶν εἰς μίμησιν ἐμποιεῖ τοῖς ἰσορήμασιν. ἐπεὶ τῶν γ' ἄλλων οὐκ εὐθὺς ἀκολουθεῖ τοῦ θαυμάσαι τὸ παρὸν, ὁρμὴ πρὸς τὸ πρᾶξαι. πολλάκις δὲ καὶ τοὐναντίον, χαίροντες τοῦ ἔργου, τὸν δημιουργὸν καταφρονοῦμεν· ὡς ὅταν τῶν μύρων καὶ τῶν ἀλουργῶν, τούτοις μὲν ἡδόμεθα, τοὺς δὲ βαφεῖς καὶ μυρεψοὺς, ἀνελευθέρους ἡγούμεθα καὶ βαναύσους. διὸ καλῶς μὲν Ἀντιθένης, ἀκούσας ὅτι σπουδαῖός ἐστιν αὐλητὴς Ἰσμηνίας, Ἀλλ' αὐθέκαστος (ἔφη) μοχθηρός. οὐ γὰρ δὴ οὕτω σπουδαῖος ὡς αὐλητής. ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱὸν ἐπιτερπῶς ἔν τινι πότῳ ψήλαιτα καὶ κατατεχνικῶς, εἶπεν, Οὐκ αἰσχύνῃ καλῶς οὕτω ψάλλων; ἀρκεῖ γὰρ αὐ βασιλεῖ ἀκροᾶσθαι ψαλλόντων σχολάζειν· καὶ πολὺ νέμει τοῖς μουσικοῖς, ἑτέρων ἀγωνιζομένων τὰ τοιαῦτα, θεατὴς γιγνόμενος.

C D E F

PLVTARCHI
vitæ comparatæ
PERICLIS ET FABII MAXIMI.
PERICLES.

ÆSAR, quum peregrinos forte quosdã vidisset Romæ diuites, qui canum catulos in gremio & simiarum circumferebant, atq; in delitiis habebant, Anne fœminæ, quęsiuit, apud eos nõ parerent pueros: sane quàm digna principe admonitione vsus apud eos, natiuam qui nobisque insitam charitatem & indulgentiam effundunt in bestias, hominibus debitam, non bestijs. Igitur quando animo nostro auiditas inest naturalis quædam discendi & contemplandi, meritò compellimur; siqui eam, honestis præteritis & vtilibus, ad vana accommodent audienda & spectanda, eos culpare. Nam sensus quidem quum obiecta, ipsorum ictus occursu, patiendo apprehendat, cogimur fortasse quicquid sese offert, siue commodũ sit siue incommodum, contemplari: at mente pro nutu quisq; vti, vertereq; se ipse semper ac traducere facile quo libeat, valet. Debet itaque optima quæq; persequi, quo non contempletur modò, sed alatur etiam contemplando. Vt enim oculo is demũ gratus est color, qui floridus simul & amœnus recreat alitq; visum, ita mens ad ea deducenda spectacula est, quæ oblectando ad propria eam alliciant bona. Ea sunt in virtutis posita operibus, quę æmulationem & alacritatem quandam excitant, & inflammant spectatores ad imitandum. Siquidem aliis in rebus non cõtinuò qui admiratur factum aliquod, incitatur ad id efficiendũ, Imò sæpe contra, quos opus delectauit, hi cõtemnunt opificem. Quod in vnguentis vsu venit & purpura: hęc nobis grata sunt, tinctores & vnguẽtarios, seruiles & sordidos ducimus. Pręclare itaq; Antisthenes, quũ insignẽ tibicinẽ esse audiuisset Ismeniã, At homo (inquit) pravus est: alioquin tibicẽ nõ tã sit insignis. Philippus filio, quũ suauiter aliquãdo & scite cecinisset, *Non te pudet* (inquit) *tã bene canere?* Sat est enim si vel audire vacet regi canẽtes, magnumq; musis honorẽ habet si certantes in huiusmodi artib. spectet alios.

Qui verò vilés per se artes obit, hic suæ ad honesta studia socordię industriam in futilibus rebus profert contra semetipsum testem. Neque sane qui Pisæ spectauit Iouem, Phidias esse iuuenis ingeniosus cupiuit vllus: neq; qui Iunonem Argis, Polycletus: neque Anacreon aut Philemon, aut Archilochus, horum qui ductus est poematibus. neque enim, si opus vt venustum oblectet, statim suspiciẽdus fuerit autor. Quare ea, quia nõ excitant ad æmulandum studium, neque stimulant rapiuntque ad imitandum, fructum suis ferunt spectatoribus nullum. At virtus profecto ipsis actionibus ita homines extemplo incendit, vt simul & opera eius in admiratione habeant, & imitari gestiant effectores. Quippe fortunæ bonorum possessiones & fruitiones, virtutis verò amplectimur actiones, atque accipere illas ab aliis, has à nobis alios cupimus. Rapit enim nos ad se vi agendi honestum, impetumque subitò infundit actuosum: informans non imitatione spectatorem, sed ipso aspectu operis voluntatem imprimens imitanti. Nobis igitur visum est describendis immorari vitis. Est decimum hoc volumen, quod commentati sumus, Periclis vitam & Fabij Maximi, qui bellum cum Annibale gessit, complectens, virorum cùm cæteris parium virtutibus, tum præcipue mansuetudine & iustitia, quique patientia aduersus ciuium & collegarum suorum insolentiam, optime fuerunt de patriis suis meriti. Id rectene atque ordine destinemus, existimes licet ex iis quæ tradimus.

Pericles tribu fuit Acamantides, curia Cholargensis, familia & genere ab vtroq; parente clarissimo. Xanthippus enim, qui prælio Mycalensi regis duces fudit, vxorem duxit Agaristen, neptem Clistenis, qui progeniem exegit Pisistrati, tyrannidemque fortiter sustulit: leges quoque tulit, ac remp. optimè cõposuit, & temperauit ad concordiam & salutem. Hæc visa sibi in somnis est parere leonem: & paucis diebus peperit Periclem forma reliqui corporis decenti, sed capite oblongo nec cõgruente. Vnde statuæ eius galeatæ sunt penè omnes, tegentibus (vti conijcio) artificibus hoc vitium. At poetæ Attici Schinocephalũ eum vocauerunt: scillam enim nonnunquam schinon appellant. Inter comicos Cratinus in Chirosi,

Seditio, inquit, *mixta cum senili tempore*
Ex concubitu genuit tyrannum maximum,
Cephalizereten quem dii beati nuncupant.

Rursus in Nemesi,

Hospitii præses & beate Iupiter,
Progredere.

Teleclides nunc præ multitudine negotiorum sedere consilii inopem ait eum in vrbe capite grauatum, nunc ex capite hendecaclino, *quasi dicat sesquipedali*, ingentem exoriri tumultum. Eupolis in Demis quærens de singulis concionatoribus, qui ab inferis ascenderant, vbi postremus nominatus Pericles est, rogat,

Producis ad quid Orci principem & caput?

Pręceptorem habuisse in Musicis Damonem memorant plerique, cuius aiunt proferendum nomen prima breui syllaba: Aristoteles musica excultum apud Pythoclydem tradit. Apparet Damonem, quum insignis esset sophista, quo ad vulgus acrimoniam suam inumbraret, nomen prætexuisse Musicæ.

ἡ δὲ αὐθυργία τῶν παρόντων, τῆς εἰς τὰ καλὰ ῥαθυμίας μάρτυρα τὸν ἐν τοῖς ἀχρήστοις πόνον, παρέχεται καθ' αὑτῆς. καὶ οὐδεὶς δύφυὴς νέος, ἢ τὸν ἐν Πίσῃ θεασάμενος Δία, γενέσθαι Φειδίας ἐπεθύμησεν, ἢ τὸν Ἥραν τὸν ἐν Ἄργει, Πολύκλειτος, οὐδ' Ἀνακρέων, ἢ Φιλήμων, ἢ Ἀρχίλοχος, ἡδεῖς αὐτῶν τοῖς ποιήμασιν. οὐ γὰρ ἀναγκαῖον εἰ τέρπει τὸ ἔργον ὡς χάριεν, ἄξιον σπουδῆς εἶναι τὸν εἰργασμένον. ὅθεν οὐδ' ὠφελεῖ τὰ τοιαῦτα τοὺς θεωμένους, πρὸς ἃ μιμητικὸς οὐ γίνεται ζῆλος, οὐδὲ ἀνάδοσις κινοῦσα προθυμίαν καὶ ἀφορμὴν ἐπὶ τὸν ὁμοιοῦσθαι. ἀλλ' ἡ μὲν ἀρετὴ ταῖς πράξεσιν εὐθὺς οὕτω διάκειται, ὥστε ἅμα θαυμάζεσθαι τὰ ἔργα, καὶ ζηλοῦσθαι τοὺς εἰργασμένους. τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς τύχης ἀγαθὰ, τὰς κτήσεις καὶ ἀπολαύσεις, τῶν δὲ ἀπ' ἀρετῆς, τὰς πράξεις ἀγαπῶμεν· καὶ τὰ μὲν ἡμῖν παρ' ἑτέρων, τὰ δὲ μᾶλλον ἑτέροις παρ' ἡμῶν ἐπ' ἀρχὴν βουλόμεθα. τὸ γὰρ καλὸν ἐφ' αὑτὸ πρακτικῶς κινεῖ, καὶ πρακτικὴν εὐθὺς ὁρμὴν ἐνίσταται, ἡδοποιοῦν οὐ τῇ μιμήσει τὸν θεατὴν, ἀλλὰ τῇ ἰσχύϊ τοῦ ἔργου, τὴν προαίρεσιν παρεχόμενον. ἔδοξεν οὖν καὶ ἡμῖν ἐνδιατρίψαι τῇ περὶ τοὺς βίους ἀναγραφῇ· καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον δέκατον συντετάχαμεν, τὸν Περικλέους βίον καὶ τὸν Φαβίου Μαξίμου, τὸν ἀμφοτέρους πολεμήσαντας πρὸς Ἀννίβαν, πρὸς ἄνδρας κατά τε τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁμοίους, μάλιστα δὲ πρᾳότητα καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ δυνάσθαι φέρειν δήμων καὶ συναρχόντων ἀγνωμοσύνας, ὠφελιμωτάτων τῆς πατρίδι γενομένων. εἰ δὲ ὀρθῶς τοξαζόμεθα τοῦ δέοντος, ἔξεστι κρίνειν ἐκ τῶν γραφομένων.

Περικλῆς γὰρ τῶν μὲν φυλῶν Ἀκαμαντίδης, τῶν δὲ δήμων, Χολαργεύς, οἴκου δὲ καὶ γένους, τοῦ πρόσθου κατ' ἀμφοτέρους. Ξανθίππου γὰρ νικήσαντος ἐν Μυκάλῃ τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς, ἔγημεν Ἀγαρίστην Κλισθένους ἔκγονον, ὃς ἐξήλασε Πισιστρατίδας, καὶ κατέλυσε τὴν τυραννίδα γενναίως, καὶ νόμους ἔθετο, καὶ πολιτείαν ἄριστα κεκραμένην πρὸς ὁμόνοιαν καὶ σωτηρίαν κατέστησεν. αὕτη κατ' τὸν ὕπνον ἔδοξε τεκεῖν λέοντα, καὶ μετ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκε Περικλέα, τὰ μὲν ἄλλα τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος ἄμεμπτον, πρεμήκη δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀσύμμετρον. ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνες αὐτοῦ θεοὶ ἅπασαι κράνεσι περιέχονται, μὴ βουλομένων (ὡς ἔοικε) τῶν τεχνιτῶν ὀξυκεφαλίζειν. οἱ δὲ Ἀττικοὶ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν. τὴν γὰρ σκίλλαν, ἔστιν ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι. τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν Κρατῖνος ἐν Χείρωσι, Στάσις δὲ (φησὶν) καὶ πρεσβυγενὴς χρόνος ἀλλήλοισι μιγεὶς τέκετον μέγιστον τέκτε τον τύραννον, ὃν δὲ κεφαλογερέτην θεοὶ καλέουσι. καὶ πάλιν ἐν Νεμέσει, Μόλε ὦ Ζεῦ ξένιε καὶ μακάριε. Τηλεκλείδης δὲ, ποτὲ μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀπορημένον καθῆσθαί φησιν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει καρηβαροῦντα, ποτὲ δὲ μόνον ἐκ κεφαλῆς ἑνδεκαχλίνου θόρυβον πολὺν ἐξαπατέλλειν. ὁ δὲ Εὔπολις ἐν τοῖς Δήμοις πυνθανόμενος περὶ ἑκάστου τῶν ἀναβεβηκότων ἐξ ἅδου δημαγωγῶν, ὡς ὁ Περικλῆς ὠνομάσθη τελευταῖος, ὅ, τι φῂς κεῖθεν ἤγαγες. διδάσκαλον δὲ αὐτοῦ τῶν μουσικῶν, οἱ πλείστοι Δάμωνα λέγουσιν· (οὗ φασὶ δεῖν τὸν ὄνομα βραχύνοντας τὴν πρώτην συλλαβὴν ἐκφέρειν) Ἀριστοτέλης δὲ παρὰ Πυθοκλείδῃ μουσικὴν αὐ Δάμωνι φησὶν. ὁ δὲ Δάμων ἔοικεν, ἄκρος ὢν σοφιστὴς, καταδύεσθαι μὲν εἰς τὸ μουσικῆς ὄνομα, πρὸς τοὺς πολλοὺς ὑποκρυπτόμενος τὴν δεινότητα.

τοῦ Περικλεῖ συνῴκει, καθάπερ ἀθλητῇ, τῆς πολιτικῆς ἀλείπτης καὶ διδάσκαλος. οὐ μὴν ἔλαθεν ὁ Δάμων τῇ λύρᾳ παραπετάσματι χρώμενος, ἀλλ' ὡς μεγαλοπράγμων καὶ φιλοτύραννος, ἐξωστρακίσθη καὶ παρέσχε τοῖς κωμικοῖς διατριβήν. ὁ γοῦν Πλάτων καὶ πυνθανόμενον αὐτοῦ τινα πεποίηκεν οὕτω, Πρῶτον μὲν εἰπέ μοι λέγον ἀντιβολῶ· σὺ γάρ, Ὥς φασιν, ὦ Χείρων ἐξέθρεψας Περικλέα· Διήκουσε δὲ Περικλῆς καὶ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου, πραγματευομένου περὶ φύσιν, ὡς Παρμενίδης· ἐλεγτικόν δέ τινα, καὶ δι' ἀναπολογίας εἰς ἀπορίαν καταστρέφουσαν ἐξασκήσαντος ἕξιν, ὥσπερ καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος εἴρηκε περὶ τούτων, Ἀμφοτερογλώσσου τε μέγα φέρτατον ἠδ' ἀπατηλὸν Ζήνωνος, πάντων ὑπεκφεύγοντος. ὁ δὲ πλεῖστα Περικλῆς συναγωνιζόμενος, καὶ μάλιστα πειθοῦς ἕνεκεν αὐτῷ καὶ φέρημα δημαγωγίας ἐμβεβιβάσθαι, ὅλως τε μετεωρίσας καὶ συνεξάρας τὸ ἀξίωμα τοῦ ἤθους, Ἀναξαγόρας οὗτος ὁ Κλαζομένιος· ὃν οἱ πότε αὐτὸν νοῦν προσηγόρευον, εἴτε τινὰ συνέσιν αὐτοῦ μεγάλην εἰς φυσιολογίαν καὶ πρόνοιαν θαυμάσαντες, εἴθ' ὅτι τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην οὐδὲ ἀνάγκην, ἀναγκαίας ἀρχήν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε καθαρὸν καὶ ἄκρατον, ἐμμεμιγμένοις πᾶσι τοῖς ἀρχαῖς, ἀποκρίνουσα τὰς ὁμοιομερείας. τοῦτον ὑπερφυῶς τὸν ἄνδρα θαυμάσας ὁ Περικλῆς, καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολογίας καὶ μεταρσιολεσχίας ἐμπιμπλάμενος, οὐ μόνον (ὡς ἔοικε) τὸ φέρημα σοβαρὸν, καὶ τὸ λόγου ὑψηλὸν εἶχεν καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργου βωμολοχίας, ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστασις ἄθρυπτος εἰς γέλωτα, καὶ βαδίσεις πορείας, καὶ κατάστολὴ περιβολῆς πρὸς οὐδὲν ἐκταρασσομένη πάθος ἐν τῷ λέγειν, καὶ πλάσμα φωνῆς ἀθόρυβον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, πολλοὺς θαυμαστῶς ἐξεπλάγη. λοιδορούμενος γοῦν ποτε καὶ κακῶς ἀκούων ὑπό τινος τῶν βδελυρῶν καὶ ἀκολάστων ὅλην ἡμέραν, ὑπέμεινε σιωπῇ κατ' ἀγορὰν ἅμα τοῖς ἐπιοῦσιν καταβαλλόμενος· ἑσπέρας δὲ ἀπῄει κοσμίως οἴκαδε, βαδίζοντος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάσῃ χρωμένου βλασφημίᾳ πρὸς αὐτόν. ὡς δὲ ἔμελλεν εἰσιέναι σκότους ὄντος ἤδη, προσέταξε τινὶ τῶν οἰκετῶν, φῶς λαβόντι, παραπέμψαι καὶ καταστῆσαι πρὸς τὴν οἰκίαν τὸν ἄνθρωπον. ὁ δὲ ποιητὴς Ἴων μυθωνικῶς φησι τὴν ὁμιλίαν καὶ ὑπότυφον εἶναι τοῦ Περικλέους, καὶ ταῖς μεγαλαυχίαις αὐτοῦ πολλὴν ὑπεροψίαν ἀναμεμίχθαι καὶ περιφέρειν τῶν ἀνθρώπων· ἐπαινεῖ δὲ Κίμωνος ἐμμελὲς καὶ ὑγρὸν καὶ μεμουσωμένον ἐν ταῖς συνουσίαις. ἀλλ' Ἴωνα μὲν, ὥσπερ τραγικῶν διδασκαλίαν, ἀξιοῦντα τὴν ἀρετὴν ἔχειν τι πάντως καὶ σατυρικὸν μέρος, ἐῶμεν· τοῖς δὲ τοῦ Περικλέους τῶν σεμνότητα, δοξοκομπίαν τε καὶ τῦφον ἀποκαλοῦσιν, ὁ Ζήνων παρεκάλει καὶ ἀδειός τι τοιοῦτον δοξοκομπεῖν, ὡς τῆς ποιήσεως αὐτῆς τῶν καλῶν ὑποποιούσης τινὰ λεληθότως ζῆλον καὶ συνήθειαν. οὐ μόνον δὲ ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου συνουσίας ἀπέλαυσε Περικλῆς. ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονίας δοκεῖ θεραπευτικωτέρας, ὅσοι πρὸς τὰ μετέωρα θάμβος ἐργάζεται τοῖς αὐτῶν τε τούτων τὰς αἰτίας ἀγνοοῦσι, καὶ περὶ τὰ θεῖα δαιμονῶσι καὶ ταραττομένοις δι' ἀπειρίαν αὐτῶν· ἣν ὁ φυσικὸς λόγος ἀπαλλάττων, ἀντὶ τῆς φοβερᾶς καὶ φλεγμαινούσης δεισιδαιμονίας, τὴν ἀσφαλῆ μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν εὐσέβειαν ἐνεργάζεται. λέγεται δέ ποτε κριοῦ μονόκερω κεφαλὴν ἐξ ἀγροῦ τῷ Περικλεῖ κομισθῆναι, καὶ Λάμπωνα μὲν τὸν μάντιν ὡς εἶδε τὸ κέρας ἰσχυρὸν καὶ στερεὸν ἐκ μέσου τοῦ μετώπου πεφυκός,

A Adfuit Pericli hic velut athletæ in Repub. aliptes & magister. Non fuit clàm tamen lyrę Damonem velamento vti, verum, vt inquietus & tyrannidis fautor, exilio punitus decennali fuit, præbuitque scribēdi poetis materiam: ac Plato induxit quendam, qui ita eum percunctaretur,

Age, primulùm rogo dicas omnium mihi,
Tun' (vt ferunt) scelus euertisti Periclea?

Audiuit Pericles Zenonem quoque Eleatem, de natura Parmenidis more philosophantem: qui impugnans quemlibet, vsum parauerat quendam B refutandi, qui deduceret ad perplexitatem: quod Phliasius Timon quoque affirmat, his verbis,

Omnia perstringens, Zeno disceptat, vtraq;
Ex parte inuictus sed non fallax.

Plurimùm autem vsus est (qui maximum ei pondus & spiritus ad populum tractandum solidiores conciliauit, planeq; maiestatem morum excitauit & extulit) Anaxagora Clazomenio, quem illius temporis æquales Mentem appellauere, vel quòd perspicaciam eius singularē in natura perscrutanda, excellentemq; admirarētur, vel quòd vniuersitati, non fortunam neq; fatum ordinatæ descriptionis principium, sed mentem princeps puram ac synceram præfecerit, cum omnib. confusas aliis C secernētem particulas similes. Hunc virum Pericles mirum quanti fecerit. Imbutus autem rerum scientia sublimium & cœlestiū, non solum scilicet elato fuit animo, & sublimi vsus est dicēdi genere, puro à plebeia & accersita garrulitate: verùm etiā vultus ad risum immotus, incessus comis, modestus vestitus, animus in dicēdo imperterritus, modulatio sedata vocis, & reliqua eius generis omnes supra modū adduxerunt in stuporem. Hic, quum improbus & petulans homo quidam contumelia ipsum & maledictis totū diem insectaretur, in foro etiam seria tractantem, tulit patienter: vesperi D comiter domū regressus est, assectante illo & omnibus contumeliis eum impetente: ingressurus ædes, quum iam nox esset, iussit vni ex seruis, vt accenso lumine hominē comitaretur ac reduceret domum. Poeta Ion fuisse arrogantem in sermonibus & inflatum memorat Periclem, iactantiamq; eius cum aliorū coniunctam fastidio & contemptu: contra celebrat ciuilitatē in quotidiana consuetudine Cimonis, lenitatemque & venustatem. Cæterùm Ionem, vt qui omninò virtutem vult tanquam tragicam disciplinam redolere satyricum quiddam, relinquamus. Zeno eos qui grauitatem Periclis iactantiam & fastum nominant, vt æmulentur hortatus est eam iactantiam: quòd inducat sensim ipsa simulatio rerum honestarum occultum amorem earum & assetudinem. Nec E verò hunc solum fructum tulit Pericli Anaxagoræ vsus, verùm omni etiam liberauit eum superstitione, quæ terrorem ex rebus æthereis imprimit ignorantibus earum causas, & iis qui rerum diuinarum metu pauent, percellunturq; rudes earum: quem eximens naturalis ratio, pro terrifica & æstuante superstitione, securam inserit cum bona spe religionem. Ferunt aliquando arietis F caput, cum vnico cornu ad Periclem fuisse ex agro delatum, ac vatē Lamponem, vt cornu validum conspexit & firmum media enatum fronte

duarum dixisse, quæ tunc in vrbe erant factionũ, Thucydidis & Periclis, potentiam ad vnum delatum iri, apud quem hoc prodigiũ euenisset: Anaxagoram verò quum os capitis dissecuisset, monstrasse non complesse cerebrum sedem suam, sed oui modo acutũ ex tota testa deuolutũ eò loci vnde originem radix cornu duceret. Atq; in præsentia quidẽ habuerunt in admiratione, qui intererãt, Anaxagoram: breui post Lamponẽ, quum opibus fractis Thucydidis resp. vniversa in Periclis manũ recidisset. Poterat vero recte vterque coniecisse, tam physicus quàm vates, alter qui causam, alter qui exitum probe est assequutus: illius erat n. munus, vnde prouenisset & quemadmodũ esset enatum, contemplari: huius, ad quid genitum esset, & quid portenderet prænuntiare. Qui autem causæ inuentionẽ abolitionem autumant ostenti esse, hi non considerant se vnà cum cœlestibus etiam artificialia irrita signa reddere: discorum crepitum, pharorum lumen, gnomonis vmbram, quæ certa ex causa & opificio ad certam demonstrandã rem sunt singula parata. Cæterùm hæc alterius fortasse sint commentationis. At Pericles metuit in iuuentute populum: videbatur enim facie Pisistratũ tyrannum referre. Quumq; vocis eius suauitatẽ grauiores ætate considerarent, linguamq; in dicendo rotundam & volubilem, horrebant eam affinitatem: huc accessit [illegible]ulentia, natalium claritas, & quorum maxima [illegible] erant amici. Quare timens ne in exiliũ pellere[illegible], abstinuit se à repub. In bello fortis fuit & imperterritus. Postquam verò defunctus Aristides est, & Themistocles eiectus, Cimon autẽ in expeditionibus plerunq; extra Græciam distringebatur, tunc demũ accessit ad remp. Pericles, prætulitq;, contra suum ipsius ingenium minime popularе, diuitibus & paucis populi & inopum partes. Cæterùm (vt suspicor) quum vitaret tyrannidis suspicionẽ, & Cimonem principũ studiosum atque optimatibus esse videret mirifice charum, quo sibi securitatem & aduersus illum opes compararet, aggregauit se ad plebem, simul & institutum vitæ commutauit. Vna via videres in vrbe ad forum & ad curiã euntem. conuiuia, eamque comitatem ac consuetudinem omnem abrupit, tantoq; spacio quo in rep. est versatus, nemini amicorum cœnam condixit, Euryptolemo excepto consobrino, cuius nuptiis, dum libatum esset, interfuit, inde surrexit. Detrahunt enim familiaritates illæ facile fastum omnem, & maiestas existimationis haud temere in contuberniis retinetur. Enimverò vera in virtute pulcherrima illa videntur, quæ apparent maximè, neque est in bonis viris perinde alienis admirabile quicquam, atq; vita quotidiana familiaribus. Hic verò etiam assiduitatem refugiens & fastidium populi, quasi ex interuallis progrediebatur, neq; omni de re dicebat, neq; semper prodibat in concionem: verùm sicut Salaminiam triremem dicit Critolaus, ad negotia se reseruabat grauiora: cætera per amicos transigebat & oratores familiares suos: quorum vnum referunt Ephialtem fuisse, qui senatus Areopagi fregit potentiam, ciuibusque affatim (vt ait Plato) meram propinauit libertatem: qua equi luxuriantis more comici dictitant postea desisse

A εἰπεῖν ὅτι δυοῖν οὐσῶν ἐν τῇ πόλει δυναστειῶν, τῆς Θουκυδίδου καὶ Περικλέους, εἰς ἕνα συνεῤῥύη τὸ κράτος παρ' ᾧ γενόμενον τὸ σημεῖον. τὸν δ' Ἀναξαγόραν, τοῦ κρανίου διαχωσθέντος ἐπιδεῖξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ πεπληρωκότα τὴν βάσιν, ἀλλ' ὀξὺ ὥσπερ ᾠόν, ἐκ τοῦ παντὸς ἀλγεῖν συνωλισθηκότα κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὅθεν ἡ ῥίζα τοῦ κέρατος εἶχε τὴν ἀρχήν. καὶ τότε μὲν θαυμαθῆναι τὸν Ἀναξαγόραν ὑπὸ τῶν παρόντων, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον τὴν Λάμπωνα, τοῦ μὲν Θουκυδίδου καταλυθέντος, τῶν δὲ δήμου πραγμάτων ὁμαλῶς ἀπτόμενον ὑπὸ τοῦ Περικλέους μόνων. ἐκώλυε δὲ οὐδὲν (οἶμαι) καὶ τὸν φυ-
B σικὸν ἐπιτυγχάνειν, καὶ τὸν μάντιν, τοῦ μὲν τὴν αἰτίαν, τοῦ δὲ τὸ τέλος καλῶς ἐκλαμβάνοντος. ὑπέκειτο γὰρ τοῦ μὲν, ἐκ τίνων γεγένηται, καὶ πῶς πέφυκε, θεωρῆσαι· τοῦ δὲ, πρὸς τί γέγονε, καὶ τί σημαίνει, προειπεῖν. οἱ δὲ τῆς αἰτίας τὴν ἄνεσιν, ἀναίρεσιν εἶναι λέγοντες τῶν σημείων, οὐκ ἐπιτιθοῦσιν ἅμα τοῖς θείοις καὶ τὰ τεχνικὰ τῶν συμβόλων ἀθετοῦντες· ἰσόφεως τε δίσκων, καὶ φῶτα πυρσῶν, καὶ γνωμόνων ἀποσκιασμοὺς· ὧν ἕκαστον αἰτίᾳ τινὶ καὶ κατασκευῇ, σημεῖον εἶναί τινος πεποίηται· ταῦτα μὲν οὖν ἴσως ἑτέρας ἐστὶ πραγματείας. ὁ δὲ Περικλῆς, νέος μὲν ὤν, σφόδρα τὸν δῆμον ἐφοβεῖτο. καὶ γὰρ ἐδόκει
C Πεισιστράτῳ τῷ τυράννῳ ἐμφερὴς εἶναι, τῇ δὲ φωνῇ ἡδεῖαν οὖσαν αὐτοῦ καὶ τῇ γλώσσῃ δεινὸν ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ παχεῖαν οἱ σφόδρα γέροντες ἐξεπλήττοντο πρὸς τὴν ὁμοιότητα. πλούτου δὲ καὶ γένους πρεσβύτατος αὐτῷ λαμπροῦ, καὶ φίλων οἱ πλεῖστον ἠδυνάτουν, φοβούμενος ἀποστρακισθῆναι, τῶν μὲν πολιτικῶν οὐδὲν ἐπράττεν, ἐν δὲ ταῖς στρατείαις αἰεὶ ἀγαθὸς ἦν καὶ φιλοκίνδυνος. ἐπεὶ δὲ Ἀριστείδης μὲν ἀπεθανήκει, καὶ Θεμιστοκλῆς ἐξεπεπτώκει, Κίμωνα δὲ αἱ στρατεῖαι τὰ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος ἔξω κατεῖχον, οὕτω δὴ φέρων ὁ Περικλῆς τοῦ δήμου προσέθετο ἑαυτόν,
D αἴτιον τῶν πλουσίων καὶ ὀλίγων τῶν πολλῶν καὶ πενήτων ἑλόμενος, παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἥκιστα δημοτικὸν ὄντα. ἀλλ' ὡς ἔοικε, δεδιὼς μὲν ὑπόψιαν τυραννίδος, ὁρῶν δὲ ἀριστοκρατικὸν τὸν Κίμωνα, καὶ βραφέντος ὑπὸ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀγαπώμενον, ὑπῆλθε τοὺς πολλοὺς, ἀσφάλειαν μὲν ἑαυτῷ, δυνάμιν δὲ κατ' ἐκείνου παρασκευαζόμενος, ἀθρόους δὲ καὶ πᾶσι παρὲ τὸν βίον, ἑτέραν τάξιν ὑπέθηκεν. ὁδὸν τε γὰρ ἐν ἄστει μίαν ἐωρᾶτο τὸν ἐπ' ἀγορὰν καὶ τὸ βουλευτήριον πορευόμενος· κλήσεις τε δεῖπνων καὶ τὸν τοιαῦτον ἅπασαν φιλοφροσύνην καὶ συνήθειαν ἐξέλιπεν· ὡς
E ἐν οἷς ἐπολιτεύσατο χρόνοις, μακροῖς γενομένοις, πρὸς μηδένα τῶν φίλων ἐπὶ δεῖπνον ἐλθεῖν· πλὴν Εὐρυπτολέμου τοῦ ἀνεψιοῦ γαμοῦντος, ἄχρι τοῦ δεῖπνου παραμείνας, εἰθὺς ἐξανέστη. δεῖται γὰρ αἱ φιλοφροσύναι πολλοὺς ἔγγυς ἀλλήλων γενέσθαι, καὶ διεφύλακτον ἐν συνηθείᾳ τὸ πρὸς δόξαν σεμνόν. ἐπὶ τῆς ἀληθινῆς δὲ ἀρετῆς κάλλιστα φαίνεται τὰ μάλιστα φαινόμενα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν οὐδὲν οὕτω θαυμάσιον τοῖς ἔκτος, ὡς ὁ καθ' ἡμέραν βίος τοῖς συνοῦσιν. ὁ δὲ, καὶ τοῦ δήμου τὸ συνεχὲς φεύγων καὶ τὸν κόρον, οὐ κατὰ παραλειμμάτων ἐπιπολάζειν, οὐκ ἐπὶ πολὺ παράμαλα λέγων, οὐδὲ ἀεὶ πα-
F ριὼν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἑαυτὸν (ὥσπερ τὴν Σαλαμινίαν τριήρη φησὶ Κριτόλαος) πρὸς τὰς μεγάλας χρείας ἐπιδίδοις, τἄλλα δὲ, φίλοις δὲ ῥήτορας ἑταίροις καθιείς, ἐπράττεν. ὧν ἕνα

φασὶ γενέσθαι τὸν Ἐφιάλτην, ὃς καταλύσας τὸ κράτος τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, πολλοὺς (κατὰ τὸν Πλάτωνα) καὶ ἄκρατον τοῖς πολίταις ἐλευθερίας οἰνοχοῶν. ὑφ' οὗ, ὥσπερ ἵππων, ἐξυβρίσαντα τὸν δῆμον οἱ κωμῳδοποιοὶ λέγουσι,

πειθαρχεῖν οὐκέτι τολμᾶν, ἀλλὰ δάκνειν τὴν Εὔβοιαν, καὶ
ταῖς νήσοις ἐπιπηδᾶν. τῇ μὲν οὖν περὶ τὸν βίον κατασκευῇ καὶ
τῷ μεγέθει τοῦ φρονήματος ἁρμόζοντα λόγον, ὥσπερ ὄργανον,
ἐξαρτυόμενος παρέτεινε πολλαχοῦ τὴν Ἀναξαγόραν. οἷς βα-
φῇ τῇ ῥητορικῇ τὴν φυσιολογίαν ὑποχεόμενος. Ὁ γὰρ ὑ-
ψηλόνους τοῦτο καὶ πάντα τελεσιουργὸν, ὡς ὁ θεῖος Πλάτων
φησὶν, πρὸς τῇ φύσει εἰ, κτησάμενος ἐκ φυσιολογίας,
καὶ ὃ πρόσφορον ἑλκύσας ἐπὶ τὴν τῶν λόγων τέχνην, πο-
λὺ πάντων διήνεγκε· διὸ καὶ τὴν ἐπίκλησιν αὐτῷ γενέσθαι
λέγουσι· καίτοι τινὲς ἀπὸ τῶν οἷς ἐκόσμησε τὴν πόλιν, οἱ δὲ
ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ταῖς στρατηγίαις δυνάμεως, Ὀ-
λύμπιον αὐτὸν οἴονται προσηγορευθῆναι· καὶ συνῳδαμῶν
οὐδὲν ἀπέοικεν ἀπὸ πολλῶν προσόντων τῷ ἀνδρὶ αὐτῷ τὴν
δόξαν. οἱ μὲν γὰρ κωμῳδίας τῶν τότε διδασκάλων ἀνῳδῇ τε
πολλὰς καὶ μετὰ γέλωτος ἀφικνουμένας φωνὰς εἰς αὐτὸν, ὅτι τῷ
λόγῳ μάλιστα τὴν προσωνυμίαν γενέσθαι δηλοῦσι, βεβρο-
ντᾶν μὲν αὐτὸν καὶ ἀστραπᾶν ὅτε δημηγορεῖν, δεινὸν ὑπερφυ-
νὸν ἐν γλώσσῃ φέρειν λεγόντων. Ἀμφιμνημονεύεται δέ τις καὶ
Θουκυδίδου τοῦ Μιλησίου λόγος, εἰς τὴν δεινότητα τοῦ Περ-
ικλέους μετὰ παιδιᾶς εἰρημένος. ἐν μὲν γὰρ ὁ Θουκυδίδης
τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ πλεῖστον ἀντεπολιτεύ-
ετο τῷ Περικλεῖ χρόνον· Ἀρχιδάμου δὲ τοῦ Λακεδαιμο-
νίων βασιλέως πυνθανομένου πότερον αὐτὸς ἢ Περικλῆς
παλαίειν βέλτιον, Ὅταν (εἶπεν) ἐγὼ καταβάλω παλαίων,
ἐκεῖνος ἀντιλέγων ὡς οὐ πέπτωκε, νικᾷ, καὶ μεταπείθει
τοὺς ὁρῶντας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς πρὸς τὸν
λόγον δυλαβὴς ἦν, ὥστ' ἀεὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων ηὔχετο
τοῖς θεοῖς μηδὲ ῥῆμα μηδὲν ἐκπεσεῖν ἄκοντος αὐτοῦ πρὸς
τὴν παρεσκευασμένην χρείαν ἀνάρμοστον. ἔγραφον μὲν οὖν
οὐδὲν ἀπολέλοιπε, πλὴν τῶν ψηφισμάτων· ἀπομνημο-
νεύεται δὲ ὀλίγα παντάπασιν οἷς, ὅ τὴν Αἴγιναν ὡς λημίαν
τοῦ Πειραιῶς ἀφελεῖν κελεύσας. καὶ ὅ, τὸν πόλεμον ἤδη φαί-
νεσθαι καθορᾶν ἀπὸ Πελοποννήσου προσφερόμενον. Καί πο-
τε τοῦ Σοφοκλέους, ὅτε, συστρατηγῶν ἐξέπλευσε μετ' αὐτοῦ,
παῖδα καλὸν ἐπαινέσαντος, Οὐ μόνον (ἔφη) τὰς χεῖρας ὦ Σο-
φοκλῆς δεῖ καθαρὰς ἔχειν τοὺς στρατηγοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς ὄψεις. ὁ
δὲ Στησίμβροτος φησὶν ὅτι τοὺς ἐν Σάμῳ τεθνηκότας ἐγκω-
μιάζων ὅτι τοῦ βήματος, ἀθανάτους ἔλεγε γεγονέναι, καθά-
περ τοὺς θεούς. οὐ γὰρ ἐκείνους αὐτοὺς ὁρῶμεν, ἀλλὰ τὰς
τιμὰς αἷς ἔχουσι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἅπερ ἔχουσιν, ἀθανάτοις
εἶναι τεκμαιρόμεθα. Ταῦτ' οὖν ἐπὶ ἀρχὴν καὶ τοῖς ἐπὶ
τῆς πατρίδος ἀποθανοῦσιν. ἐπεὶ δὲ Θουκυδίδης μὲν ἀριστο-
κρατικόν τινα τὴν τοῦ Περικλέους ἐπιγράφει πολιτείαν,
λόγῳ μὲν οὖσαν δημοκρατίαν, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου
ἀνδρὸς ἀρχήν· δῆμοι δὲ πολλοὶ πρῶτον ἐπ' ἐκείνου
φασὶ τὸν δῆμον ὅτι κληρουχίας καὶ θεωρικὰ καὶ μισθῶν ἀφο-
νομὰς προσαχθῆναι, κακῶς ἐθισθέντα, καὶ γενόμενον πο-
λυτελῆ καὶ ἀκόλαστον ἐπὶ τῶν τότε πολιτευμάτων, αὐτὸ
σώφρονος καὶ αὐτουργοῦ· θεωρείσθω δὲ τῶν πραγμά-
των αὐτῶν, ἡ αἰτία τῆς μεταβολῆς. ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ, (ὥσπερ
εἴρηται) πρὸς τὸν Κίμωνος δόξαν ἀντιπαρατασσόμενος, ὑπεποιεῖτο τὸν
δῆμον· ἐλαττούμενος δὲ πλούτῳ καὶ χρήμασιν, ἀφ' ὧν ἐκεῖνος
ἐπιμελόμενος τοὺς πένητας, δεῖπνόν τε καθ' ἡμέραν τοῦ δεομέ-
νου παρέχων Ἀθηναίων, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀμφιεννύων τῶν
τε χωρίων τοὺς φραγμοὺς ἀφαιρῶν, ὅπως ὀπωρίζωσιν οἱ βουλόμενοι· τοῦτοις ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος,

A populum audire principes, & mordere Euboeam
cœpisse & in Insulas insultare. Iam vitæ instituto,
& tantæ grauitati congruentem dicendi facultatem
velut organum instruens, passim Anaxagoram
explicabat, rationes physicas, velut tincturæ,
facultati dicendi suffundens. Quum enim altam
illam mentem atque omnium efficientem, vt diuinus
Plato ait, ex naturali disciplina ad præclaram
indolem suam adiunxisset, & quod esset ex
vsu ad artificium dicendi accommodasset, longe
antecelluit omnes. Vnde cognomen eum memorant
Olympii inuenisse: quanuis nonnulli à mo-
B numentis quibus exornauit vrbem, alii à potentia,
quam domi militiæque habuit, eo nomine arbitrantur
insignitum. Nec verò quicquam prohibet,
quin laus ea à multis, quibus refulgebat idem
ille, conflata virtutibus fuerit. At comœdiæ, quòd
qui ea tempestate docebant eas, & serias & ridiculas
voces in eum multas eiacularentur, traxisse
ex vi dicendi eum ostendunt hoc cognomen. Tonare
enim & fulminare concionantem, & vehemens
eum in lingua fulmen dicebant gerere.
Quoddam etiam dictum memoriæ traditum est
Thucydidis Milesii iocosum de Periclis in dicen-
C do neruis. Fuit autem ex optimatibus Thucydides,
diuque Periclis in repub. aduersarius: ex quo
quum requireret Lacedæmoniorũ rex Archidamus,
ipse an Pericles melior lucta esset, Vbi ego,
inquit, luctando eum prostraui, ille refellens persuadet
se nõ ceecidisse, atq; in eam traducit spectatores
opinionẽ. Verùm enimuero ipse erat, quum
dicturus esset, valdè solicitus Pericles: vt quum ad
concionandum accederet, semper precaretur deos
ne vllum verbum, quod ad rem præsentem nõ
conueniret, inuito excideret sibi. Scripti præter
plebiscita reliquit nihil. Dicta commemorantur
D plane pauca, vt quum tanquam lęrnam Ægynam
iubet à Pyræo auelli, & bellum dicit iam exoriens
se à Peloponneso prospicere. Quum aliquando
Sophocles, qui cum eo nauigabat in prætura collega,
formam pueri cuiusdam laudaret, *Prætorem,
Sophocles*, inquit, *decet non solum manus sed & oculos
abstinentes habere.* Stesimbrotus eum refert, quum
pro concione celebraret illos qui in Samo ceciderant,
immortalitatem dixisse eos, sicut deos, adeptos.
Neque enim illos ipsos, inquit, conspicimus,
at ex honoribus quibus coluntur, & ex bonis, quibus
fruuntur, ducimus eos immortales esse: ea-
dem contingunt iis qui vitam pro patria profude-
E rint. Quia verò actiones in repub. Periclis principum
describit Thucydides spectasse ditionem, ac
dictam quidem popularem, sed reuera vnius fuisse
sub primario viro principatum: plerique autem
alii populum ferunt primum ab eo ad agrarias
diuisiones, ad sportulas theatrales, & mercenarias
largitiones accipiendas deductum, eoque prauo
more profusum luxuque solutum istis actionibus
redditum, frugi quum fuisset antè & operis
tolerauisset se suis, videamus causam ex rebus ipsis
conuersionis. Initio (vt diximus) quum offerret
gloriæ se Cimonis aduersarium, prensauit po-
F pulum. Sed quod superaret ipsum Cimon diuitiis
& pecunia, quibus fouebat inopes, ad cœnam
quotidie egenos ciues inuitans, senes vestiens,
sepes amouens prædiorum, quo sumerent
quibus liberet poma, hac popularitate inferior,

τρέπεται

Demonidis consilio Iensis (vt tradit Aristoteles) conuertit se Pericles ad publica dilargienda, breuique theatralibus & iudicialibus sportulis, atque aliis præmiationibus, largitionibusque corrupta plebe, vsus est aduersus Areopagi curiam, in qua ipse non erat, quòd nec archon, nec thesmothetes, nec rex sacrorum, nec polemarchus sorte cooptatus fuisset. Hi enim magistratus sortito antiquitus creabantur, quique in iis specimen dedissent sui, aspirabant ad curiam Areopagi. Quare quum plus apud populum polleret Pericles factione sua oppressit hoc concilium, eiique opera Ephialtis pleraque ademit iudicia, ac Cimonem vt Lacedæmoniorum fautorem, infestumque populo, vrbe pepulit, opibus & nobilitate nulli secundum: qui victorias de barbaris pulcherrimas retulerat, opulentiaq; grandi ac manubiis expleuerat ciuitatem, vt in eius vita exposuimus: tam validæ opes apud populum erant Periclis. Genere illo exilii (ostracismon vocabant) præfinitum exulibus erat spatium decennale. Interea Lacedæmoniis in agrum Tanagraicum incursionem magna manu facientibus, quum copias Athenienses contra eos eduxissent, reuersus ab exilio Cimon, quo factis dilueret studium in Lacedæmonios, discrimen cum ciuibus subeundo, quum in manipulo se tribulium suorum centuriauisset, necessarii Periclis eum vt exulem coitione facta abegerunt. Ideoque fortissimè eo in conflictu dimicasse Pericles videtur, eiusque qui plurimum suo corpore exciperet periculi, enituisse supra cæteros virtus. Ceciderunt etiam Cimonis amici pariter omnes, quos æquè Pericles, tanquam cum Lacedæmoniis facientes, insimulabat. Pœnituit autem maiorem in modum Athenienses, & desiderium tenuit eos Cimonis, quòd fusi fuissent in Atticæ finibus, maioremq; molem in æstatem belli expectabant. Quæ Pericles animaduertens, non detrectauit obsecundare plebi, ac plebiscitum, quo illum reuocauit, ipse scripsit. Reuersus Cimon pacem inter eas ciuitates iunxit. Erant enim studio Lacedæmoniii in eum propenso, sicut oderant Periclem, & reliquos homines populares. Sunt qui nõ antè referant latum à Pericle ad populum de Cimonis reditu, quàm occulta pactio inter eos, Cimonis sorore interprete Elpinice, intercessisset, vt classe Cimon ducentarum nauium accepta, foris præesset exercitui, & prouincias regis deuastaret, Pericles imperium domi haberet. Fama fuit etiam antè Elpinicen Cimoni, quum causam capitis diceret, Periclem reddidisse placatiorem. Fuerat enim inter accusatores Pericles vnus à populo delectus. Quum adisset autem eum supplex Elpinice, ridens, At enim anus es, inquit, Elpinicè: anus es nimium, quàm vt res tantas transigas. Attamen semel duntaxat surrexit ad dicendum, atque crimen defunctoriè attigit, abscessitque, quum moderatissimum se inter Cimonis accusatores præbuisset. Quî credas igitur insimulanti Periclem Idumeneo, oratorem ab eo Ephialtem, amicum & consiliorum in repub. socium, æmulatione & inuidia gloriæ eius, per dolum interemptum? Hoc ille, haud scio vnde collectum, velut fel offudit illi, non omni fortasse carenti reprehensione, sed animi viro celsi tamen & gloriæ cupidi, in quem facinus non competit adeo tetrum & atrox vllum.

A βέπεται πρὸς τὴν τῶν δημοσίων δαπανομίαν, συμβουλεύσαντος αὐτῷ Δημωνίδου τοῦ Ἰήθεν, ὡς Ἀριστοτέλης ἱστόρηκεν. καὶ παρὰ θεσμοθετικοῖς καὶ δικαστικοῖς λήμμασιν, ἄλλαις τε μισθοφορίαις καὶ χορηγίαις σπανιζούσας τὸ πλῆθος, ἐχρῆτο κατὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἧς αὐτὸς οὐ μετεῖχε, διὰ τὸ μήτ' ἄρχων, μήτε θεσμοθέτης, μήτε βασιλεύς, μήτε πολέμαρχος λαχεῖν. αὗται γὰρ αἱ ἀρχαὶ κληρωταί τε ἦσαν ἐκ παλαιοῦ, καὶ δι' αὐτῶν οἱ δοκιμαζόμενοι ἀνέβαινον εἰς Ἄρειον πάγον. διὸ καὶ μᾶλλον ἰσχύσας ὁ Περικλῆς ἐν τῷ δήμῳ, κατεσάσατο τὴν βουλήν, ὥστε τὴν μὲν ἀφαιρεθῆναι τὰς B πλείστας κρίσεις δι' Ἐφιάλτου, Κίμωνα δ' ὡς φιλολάκωνα καὶ μισόδημον ὀστρακισθῆναι, πλούτῳ μὲν καὶ γένει μηδενὸς ἀπολειπόμενον, νίκας δὲ καλλίστας νενικηκότα τοὺς βαρβάρους, καὶ χρημάτων πολλῶν καὶ λαφύρων ἐμπεπληκότα τὴν πόλιν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. τοσοῦτον δὲ κράτος ἐν τῷ δήμῳ τοῦ Περικλέους. ὁ μὲν οὖν ὀστρακισμὸς ἀναιρεθεὶς εἶχε νόμῳ δεκαετίαν τοῖς φεύγουσιν· ἐν δὲ τῷ διὰ μέσου, Λακεδαιμονίων στρατῷ μεγάλῳ ἐμβεβληκότων εἰς τὴν Τανάγραικὴν, καὶ τῶν Ἀθηναίων εὐθὺς ὁρμησάντων ἐπ' αὐτοὺς, ὁ μὲν Κίμων ἐλθὼν ἐκ τῆς φυγῆς, ἔθετο C μετὰ τῶν φυλετῶν εἰς λόχον τὰ ὅπλα, καὶ δι' ἔργων ἀπολύεσθαι τὸν Λακωνισμὸν ἐβούλετο, συγκινδυνεύσας τοῖς πολίταις. οἱ δὲ φίλοι τοῦ Περικλέους συστάντες ἀπήλασαν αὐτὸν ὡς φυγάδα. διὸ καὶ δοκεῖ Περικλῆς ἐρρωμενέστατα μάχην ἐκείνην ἀγωνίσασθαι, καὶ νικᾶσθαι πάντων ἐπιφανέστατος, ἀφειδήσας τοῦ σώματος. ἔπεσον δὲ καὶ τοῦ Κίμωνος οἱ φίλοι πάντες ὁμαλῶς, οὓς Περικλῆς συνεπῄνει τοῦ Λακωνισμοῦ· καὶ μετάνοια δεινὴ τοὺς Ἀθηναίους καὶ πόθος ἔσχε τοῦ Κίμωνος, ἡνίκα μὲν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Ἀττικῆς, προσδοκῶντας δὲ καὶ βαρὺ εἰς ἔτος ἔσεσθαι πόλεμον. ἀμφότερος δὲ D ὁ Περικλῆς οὐκ ἀκίνητος ἐφείσατο τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα γράψας, αὐτὸς ἐκάλεσε τὸν ἄνδρα, κἀκεῖνος ἀπελθὼν εἰρήνην ἐποίησε τὰς πόλεις. οἰκείως γὰρ εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸς αὐτὸν, ὥστε καὶ ἀπῄχθοντο τῷ Περικλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις δημαγωγοῖς. ἔνιοι δὲ φασιν ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἢ συνθήκας αὐτοῖς ἀπορρήτους λυούσης δι' Ἐλπινίκης τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς. ὥστε Κίμωνα μὲν ἐκπλεύσαι, λαβόντα ναῦς διακοσίας, καὶ τὴν ἔξω στρατηγεῖν, καταστρεφόμενον τὴν βασιλέως χώραν· Περικλῆς δὲ τὴν ἐν ἄστει δυνάμιν ἐπιτρέψαι. ἐδόκει δὲ καὶ πρότερον ἡ Ἐλπινίκη τῷ Κίμωνι τὴν Περικλέα πρεσβύτερον τῶν E ἀγαθῶν, ὅτε τὴν θανατικὴν δίκην ἔφευγε. τοῦ μὲν γὰρ εἷς τῶν κατηγόρων ὁ Περικλῆς ὑπὸ τοῦ δήμου προβεβλημένος· ἐλθούσης δὲ πρὸς αὐτὸν τῆς Ἐλπινίκης καὶ δεομένης, μειδιάσας εἶπεν, Ὦ Ἐλπινίκη, γραῦς εἶ, ὡς πράγματα τηλικαῦτα πράττειν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λόγον ἅπαξ ἀνέστη τὴν προβολὴν ἀφοσιούμενος, καὶ τῶν κατηγόρων ἐλάχιστα τὸν Κίμωνα λυπήσας ἀπεχώρησε. πῶς οὖν οὗτος Ἰδομενεῖ τινι δυσνοεῖ, κατηγορεῖν τοῦ Περικλέους ὡς τὸν δημαγωγὸν Ἐφιάλτην, φίλον γενόμενον, καὶ κοινωνὸν ὄντα τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ F προαιρέσεως, δολοφονήσαντος, διὰ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον τῆς δόξης; ταῦτα γὰρ οὐκ οἶδ' ὅθεν συναγαγὼν ὥσπερ χολὴν τῷ ἀνδρὶ προσέβαλλε, πάντη μὲν ἴσως οὐκ ἀνεπιλήπτῳ φρόνημα δ' ἐλευθέρου ἔχοντι, καὶ ψυχὴν φιλότιμον, οἷς οὐδὲν ἐμφύεται πάθος ὠμὸν οὕτω καὶ θηριῶδες,

Ἐφιάλτου μὲν οὖν φοβερὸν ὄντα τοῖς ὀλιγαρχικοῖς, καὶ περὶ τὰς λύσεις καὶ διώξεις τῶν τοῦ δήμου ἀδικούντων ἀπαιτούντων ὑπεβάλλοντο οἱ ἐχθροὶ, δι' Ἀριστοδίκου τοῦ Ταναγραίου, χρυσοῦ φανεῖς ἀναιροῦντες, ὡς Ἀριστοτέλης εἴρηκεν. ἐτελεύτησε δὲ Κίμων ἐν Κύπρῳ στρατηγῶν. οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ μέγιστον μὲν ἤδη τοῦ Περικλέους καὶ πόθεν ὁρῶντες γεγενημένον τῶν πολιτῶν, βουλόμενοι δ' ὅμως εἶναί τινα τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀντιπαρατασσόμενον ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν δύναμιν ἀμβλυνόντα, ὥστε μὴ κινδυνεύειν δημοναρχίαν εἰς. Θουκυδίδου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν, ἄνδρα σώφρονα καὶ κηδεστὴν Κίμωνος, ἀντέστησαν ἐναντιωσόμενον. ὃς ἧττον μὲν ὢν πολεμικὸς τοῦ Κίμωνος, ἀγωνιστικὸς καὶ πολιτικὸς μᾶλλον, οἰκουρῶν ἐν ἄστει, καὶ τοῦ βήματος τοῦ Περικλέους συμπλεκόμενος, ταχὺ τὴν πολιτείαν εἰς ἀντίπαλον κατέστησεν. οὐ γὰρ εἴασε τοὺς καλοὺς κἀγαθοὺς καλουμένους ἄνδρας ἐνδιατρίβειν καὶ συμμίγνυσθαι τοῖς τοῦ δήμου, ὡς πρότερον, ὑπὸ πλήθους ἠμφιεσμένους τὸ ἀξίωμα· χωρὶς δὲ διακρίνας, καὶ συναγαγὼν εἰς ταὐτὸ τὴν πολλῶν δύναμιν ἐμβεβιασμένην, ὥσπερ ὀβελὸν ζυγοῦ ἐποίησεν. ἡ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς διαπλοκή τις ὕπουλος, ὥσπερ ἐν σιδήρῳ, διαφορὰν ὑποσημαίνουσα δημοτικῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς προαιρέσεως· ἡ δ' ἐκείνων ἅμιλλα καὶ φιλοτιμία τῶν ἀνδρῶν, βαθυτάτῳ τομῷ τεμοῦσα τὴν πόλεως, τὸ μὲν, δῆμον, τὸ δ', ὀλίγους ἐποίησε καλεῖσθαι. διὸ καὶ τότε μάλιστα τῷ δήμῳ τὰς ἰδίας ἀνεὶς ὁ Περικλῆς, ἐπολιτεύετο πρὸς χάριν, ἀεί μέν τινα θέαν παρεσκευάζων, ἢ ἑστίασιν ἢ πομπὴν εἰς μηχανώμενος ἐν ἄστει, καὶ διαπαιδαγωγῶν οὐκ ἀμούσοις ἡδοναῖς τὴν πόλιν· ἑξήκοντα γὰρ τριήρεις καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκπέμπων, ἐν αἷς πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἔπλεον ὀκτὼ μῆνας ἔμμισθοι, μελετῶντες ἅμα καὶ μανθάνοντες τὴν ναυτικὴν ἐμπειρίαν. πρὸς δὲ τούτοις, χιλίους μὲν ἔστειλεν, εἰς Χερρόνησον κληρούχους, εἰς δὲ Νάξον πεντακοσίους, εἰς δὲ Ἄνδρον ἡμίσεις τούτων, εἰς δὲ Θρᾴκην χιλίους Βισάλταις συνοικήσοντας· ἄλλους δὲ εἰς Ἰταλίαν, οἰκιζομένης Συβάρεως, τὴν Θουρίους προσηγόρευσαν. καὶ ταῦτ' ἔπραττεν, ἀποκουφίζων μὲν ἀργοῦ καὶ ἀργὰ θορύβου πολυπράγμονος ὄχλου τὴν πόλιν· ἐπανορθούμενος δὲ τὰς ἀπορίας τοῦ δήμου, φόβον δὲ καὶ φροῦδον τοῦ μὴ νεωτερίζειν τι, παρακατοικίζων τοῖς συμμάχοις. οἱ δὲ πλείστην μὲν ἡδονὴν τοῦ Ἀθηναίων κόσμον ἐδωρήσατο, μεγίστην δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἔκπληξιν ἀνθρώποις· μόνον δὲ τῇ Ἑλλάδι μαρτυρεῖ, μὴ ψεύδεσθαι τὸν λεγόμενον δύναμιν αὐτῆς τοῦ κόσμου τοῦδε καὶ τὴν παλαιὸν ὄλβον, ἡ τῶν ἀναθημάτων κατασκευή. τούτῳ μάλιστα τῶν πολιτευμάτων τοῦ Περικλέους ἐβάσκαινον οἱ ἐχθροὶ, καὶ διέβαλλον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, βοῶντες ὡς ὁ μὲν δῆμος ἀδόξως καὶ κακῶς ἀχθοῦται, τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων χρήματα πρὸς αὐτὸν ἐκ Δήλου μεταγαγών· ἡ δ' ἔνεστιν αὐτῷ, πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας εὐπρεπεστάτη τῶν προφάσεων, δεῖσαι τὰ τοῖς βαρβάροις ἐκεῖθεν ἀνελέσθαι, καὶ φυλάττειν ἐν ὀχυρῷ τὰ κοινὰ, ταύτῃ αἰτήσας Περικλῆς. καὶ δοκεῖ δεινὸν ὕβριν ἡ Ἑλλὰς ὑβρίζεσθαι, καὶ τυραννεῖσθαι περιφανῶς, ὁρῶσα τοῖς εἰσφερομένοις ὑπ' αὐτῆς ἀναγκαίως πρὸς τὸν πόλεμον, ἡμᾶς τὴν πόλιν καταχρυσοῦσας καὶ καλλωπίζουσας, ὥσπερ γραῦν γυναῖκα πολυτελῶν λίθοις πολυτελεῖς, καὶ ἀγάλματα, καὶ ναοὺς χιλιοτάλαντους. ἐδίδασκεν οὖν ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον ὅτι χρημάτων μὲν οὐκ ὀφείλουσι τοῖς συμμάχοις λόγον, πολεμοῦντες αὐτῶν καὶ τοὺς βαρβάρους ἀπείργοντες, οὐ ἵππον, οὐ ναῦν,

A Ephialtem ergo, qui hostis acris erat eorum qui paucorum potentiam fouebant, seuerusq; in detegendis & persequendis illis qui circumueniebant populum, inimici implicatum insidiis, Aristodici Tanagręi opera, vt prodit Aristoteles, clàm sustulere. At Cimon præfectus classis in Cypro diem suum obiit. Optimates autem, quanquam sentirent iamdudum validissimas in ciuitate euasisse opes Periclis, volebant cum eo aliquem tamen in ciuitate comparatum, qui potentiam eius, ne planè erumperet in tyrannidem, retunderet. Itaque aduersarium ei obiecerunt affinem Cimonis, moderatum virum, Alopecensem Thucydidem. Qui quum minus bellicis laudibus esset quàm Cimon celebris, sed fori artiumque peritus ciuilium, vrbem colens atq; in concionibus cum Pericle decertans, breui rempubl. ad æquilibrium reduxit. Neque enim eos qui optimates vocabantur immisceri & confundi permisit, vt antè, cum plebe, vbi multitudine offuscabatur dignitas eorum: sed secreuit eos, contractisque in vnum omnium opibus, quæ hac ratione factæ sunt valentiores, fecit tanquam in lance momentum. Quippe prior illa tecta distractio, sicut in ferro, discrimen indicabat aliquod plebis & principum factionis. At horum virorum contentio & ambitio, ingenti diuisit ciuitatem fissura, effecitque vt hæc pars Populares, altera appellaretur Pauci. Ibi itaque quam maximè laxatis plebi habenis, rempublicam ad eius libidinem tractabat, eratque in eo semper vt celebre aliquod spectaculum, aut epulum, aut pompam in vrbe instrueret, ciuitatem non illepidis deliniens voluptatibus. Iam sexaginta triremes quoq; anno emittebat. Magnus numerus in his ciuium nauigabat, octo menses æra merens, meditansque simul & discens naualem disciplinam. Ad hæc mille colonos Chersonesum misit, Naxum quingentos, Andrum eius dimidium. In Thraciam mille adscripsit Bisaltis, in Italiam alios, quum instauraretur Sibaris, quos appellauere Thurios: eaque agebat, quo otiosa & ex otio importuna turba vrbem leuaret, & populi subueniret difficultatibus, timoremque & præsidium, ne res nouas molirentur, adiungeret sociis. Maximam autem vrbi Athenarum venustatem ornatumque conciliauit, cæteris verò mortalibus summum stuporem: ac sola Græciæ testimonio est, haud esse vanum quod de illius ipsius prisca prædicatur potentia & opulentia, operum & ornamentorum vrbis molitio. Hanc actionem Periclis maximè mordebant inimici, traducebantque in concionibus, fœdum vociferantes id populo esse & probrosum, quòd publicam Græciæ pecuniam ex Delo ad se transtulisset. Contra id autem quo vti speciosissimo aduersus exprobrantes obtentu poterat, metu se id inde sustulisse barbarorum, vt rem communem tuto loco seruaret, hunc Periclem præcidisse, neque vulgari videri Græciam affici iniuria, imò planè opprimi tyrannide, quum cernat quæ necessariò ipsa in bellum contribuit, his Athenienses vrbem deaurantes, & exornantes signis delubrisque sumptuosissimis, insolentis more mulieris quæ gemmis sese pretiosis excolat. Igitur demonstrauit Pericles populo, quum ipse defendat socios & barbaros arceat, non esse ipsum obstrictum vt referat rationes illis qui non equum, non nauem

non militem, ſed pecuniam ſolùm præbeant, quæ non dantium ſit ſed accipientium, modò præſtent id cuius gratia recipiant. Debere verò, quia abundè ciuitas neceſſariis inſtructa ad bellum ſit, conuertere eam copias ſuas in hæc, quæ perpetrata, ſempiternam gloriam, dum in molimine ſunt, quæſtum pariant præſentem: quòd varia opificia inſtituerentur, varia etiam miniſteria, quæ, quia omnes excitatura artes eſſent, & manus omnes motura, ciuitatem facerent penè vniuerſam mercenariam, dum ſemetipſam decorat & alit. Nam quorum probata ætas & robur erat, hi ſtipendium militantes accipiebant ex publico: multitudinem inconditam & ignobilem, quia nolebat à capturis ſecludere, neque tamen accipere inertem & otioſam, ingentibus molitionum cœptis & inſtitutis operum, quæ varia requirebant artificia tractum habentia implicauit populum, vt non ſecus ac claſſici, præſidiarii, ac militantes, vrbana quoque plebs haberet anſam, quo compendium facere ex ærario, eiuſque fieri particeps valeret. Siquidem materia hîc erat lapis, æs, ebur, aurum, ebenus, cupreſſus, hæc elaborabant & expoliebant artifices, fabri lignarii, plaſtæ, ærarii, ſcalptores, infectores, bractearii, eboris in laminas ſecandi periti, pictores, pœciltæ, toreutæ. Aduehebant ea & apportabant mercatores, nautæ, gubernatores mari, terra fabri carpentarii, qui equos alebant, aurigæ, reſtiones, lapicidæ, ſutores, viarum munitores, metallici. Singulæ artes, ſicut duces exercitum ſuum, infimam multitudinem & plebeiam habebant ſub ſe centuriatam. Organum ea erat & corpus in obſequia deſtinatum. In omnem autem penè dixerim ætatem & conditionem hominum diſtribuebant & diſpertiebantur miniſteria emolumentum. Quum iam aſſurgerent opera inſanis ſubſtructionibus venuſtate & gratia incomparabili, certantibus ſuperare molitionem arte opificibus, erat præ cæteris celeritas incredibilis. Quæ enim arbitrabantur vix multis ſucceſſionibus & æuis ſingula iri abſoluta, in vnius ea floreſcente adminiſtratione principis confecta fuere cuncta. Et quidem tunc memorant, quum gloriantem pictorem Agatarchem, quòd citò & facilè pingeret imagines, audiuiſſet Zeuxis, dixiſſe, *Ego verò longo tempore.* Dexteritas enim in faciendo & acceleratio non addit pondus operi durabile, neque abſolutum decorem: tempus verò ad producendum labori coniunctum, robur addit ad operis conſeruationem. Quo magis opera admiranda ſunt Periclis, quæ ad diuturnitatem modico perpetrata tempore fuêre. Elegantia enim ſingula iam tum erant antiqua, flore in hanc vſque diem recentia ſunt & nouitia, ita tyrocinium quoddam elucet in eis, integram ab iniuria temporis ſpeciem retinens, quaſi habeant opera illa perpetuò virentem ſpiritum, & animam admixtam non emarceſcentem. Quanuis autem haberent inſignes architectos, & artifices opera, omnium tamen diſpenſator & arbiter erat illi Phidias. Siquidem hecatompedon parthenona excitauit cum Ictino Callicrates: teleſterion Eleuſine cœpit Corœbus ædificare. Hic columnas in pauimento poſuit & epyſtiliis iunxit. quo defuncto, Xypetius Metagenes ſeptum & ſuperiores columnas adiecit. Faſtigio adyti feneſtram addidit Cholargenſis Xenocles.

A οὐχ ὁπλίτιν, ἀλλὰ χρήματα μόνον τελουντων· ἃ τῶν διδοντων οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τῶν λαμβανοντων, οἷς παρέχουσιν αὐτῶν λαμβανουσι. δεῖ δὲ, τῆς πόλεως κατεσκευασμενης ἱκανως τοῖς ἀναγκαιοις πρὸς τ' πόλεμον. εἰς ταυτα τὴν ὑποθεσιν φερειν αὐτῆς, ἀφ' ὧν δοξα μὲν γιγνομενων ἀιδιος, ὑποθεσις δὲ γενομενων ἑτοιμη παρεσται, πανοδαπῆς ἐργασιας φανεισης, καὶ ποικιλιων χρειων, αἱ πασαν μὲν τεχνην ἐγειρουσαι, πασαν δὲ χειρα κινουσαι, σχεδον ὅλην ποιουσιν ἐμμισθον τὴν πολιν, ἐξ αὐτῆς ἅμα κοσμουμενης καὶ φερομενης. τοῖς μὲν γὰρ ἡλικιαν ἔχουσι καὶ ῥωμην αἱ στρατειαι τας

B ἀπὸ τῶν κοινων ὑποθεσεων παρειχον· τ' δ' ἀστυπακτον καὶ βαναυσον ὄχλον, οὔτ' ἄμοιρον εἶναι λημματων βουλομενος, οὔτε λαμβανειν ἀργὸν καὶ ῥολαζοντα, μεγαλας κατασκευασματων ἐπιβολας, καὶ πολυτεχνους ἱστορησας ἔργων ἀματελεσιν ἐχοντων, ἐνεβαλε φερων εἰς τ' δῆμον. ἵνα μηδὲν ἧττον τῶν πλεοντων, καὶ φερουσιων, καὶ στρατευομενων, ὁ οἰκουρησων ἔχοι τροφας ἀπὸ τῶν δημοσιων ὠφελεισθαι καὶ μεταλαμβανειν. ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκὸς, ἐλέφας, χρυσὸς, ἔβενος, κυπαρισσος, αἱ δὲ ταυτην σκευουσαι καὶ κατεργαζομεναι τεχναι, τέκτονες, πλάσται, χαλκοτυποι, λιθουργοὶ, βαφεῖς, χρυσου μαλακτῆρες,

C ἐλεφαντος, ζωγράφοι, ποικιλται, τορευται· πομποὶ δὲ τουτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι καὶ ναῦται, καὶ κυβερνῆται κατ' θαλασσαν· οἱ δὲ κατ' γῆν, ἁμαξοπηγοὶ, καὶ ζευγοδεφοι, καὶ ἱππικοι, καὶ καλωστροφοι, καὶ λιθουργοὶ, καὶ σκυτοτομοι, καὶ ὁδοποιοὶ, καὶ μεταλλεῖς. ἑκαστη δὲ τεχνη, καθαπερ στρατηγὸς, ἴδιον στρατευμα, τ' δημικὸν ὄχλον καὶ ἰδιωτικὸν συντεταγμενον εἶχεν, ὄργανον καὶ σωμα τῆς ὑπηρεσιας γινομενον. εἰς πασαν (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἡλικιαν καὶ φυσιν αἱ χρειαι διενεμον καὶ διεπαιδευον τὴν ὑποθεσιν. ἀναβαινοντων δὲ τῶν ἔργων ὑπερ-

D φανων μὲν μεγεθει, μορφῇ δ' ἀμιμητων καὶ χαριτι, τῶν δημιουργῶν ἁμιλλωμενων ὑπερβαλλεσθαι τὴν δημιουργιαν τῇ καλλιτεχνιᾳ, μαλιστα θαυμασιον ἦν ὅ πασι. ὧν γὰρ ἕκαστος ᾤετο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικιαις μολις ἐπὶ τελος ἀφικεσθαι, ταυτα πανυ μιᾶς ἀκμῆς πολιτειας ἐλαμβανε τὴν συντελειαν. καίτοι τοτε φασὶν Ἀγαθαρχου τοῦ ζωγραφου μεγα φρονουντος ἐπὶ ταχυ καὶ ῥαδιως τὰ ζῶα ποιειν, ἀκουσαντα τὸν Ζευξιν εἰπειν, Ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρονῳ. ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιειν εὐχερεια καὶ ταχυτης οὐκ ἐντιθησι βαρος ἔργῳ μονιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκριβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν

E ἡσυχιαν τῷ πονῳ προσδανειζομενος χρονος, ἐν τῇ σωτηρια τοῦ ἡνομενου τὴν ἰσχυν ἀποδιδωσιν. ὅθεν καὶ μαλλον θαυμαζεται τὰ Περικλεους ἔργα πρὸς τὴν χρονον ἐν ὀλιγῳ γενομενα. κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθυς ἐκεῖνο τοτε ἀρχαῖον, ἀκμῇ δ' μεχρι νυν προσφατον ἐστι καὶ νεουργον· ὥστε ἐπιθυμεῖ τις καινοτητος ἀεὶ ἄθικτον ὑπο τοῦ χρονου διαφερουσα τ' ὄψιν, ὡσπερ ἀειθαλες πνευμα καὶ ψυχην ἀγηρω κατεμεμιγμενην τ' ἔργων ἐχοντων. πανυ δ' δεῖ πεπειρᾶν πανυ τῶν ἐπισκοπος ἦν αὐτῷ Φειδιας, καίτοι μεγαλους ἀρχιτεκτονας ἐχοντων καὶ τεχνιτας τ' ἔργων. τ' μὲν γὰρ ἑκατομπεδον παρθενωνα Καλλικρατης εἰργαζετο καὶ Ἰκτινος, ὁ δ' ἐν Ἐλευσῖνι τελεστηριον ἤρξατο μὲν Κοροιβος οἰκοδομεῖν, καὶ τοις ἐπ' ἐδάφους κιονας ἔθηκεν οὗτος, καὶ τοῖς ἐπιστυλίοις ἐπέζευξεν· ἀποθανοντος δὲ τουτου, Μεταγενης ὁ Ξυπετιος, ὁ δρόμον καὶ τοις ἄνω κιονας ἐπέστησε· ὁ δ' ὀπαιον ἐπὶ τοῦ ἀνακτορου Ξενοκλης ὁ Χολαργεὺς ἐκορυφωσε,

ὃ ἢ μακρὸν τεῖχος περὶ οὗ Σωκράτης ἀκοῦσαί φησιν αὐ- A
τὸς εἰσηγουμένου γνώμῃ Περικλέους, ἠργολάβησε Καλ-
λικράτης. κωμῳδεῖ δὲ ὃ ἔργον Κρατῖνος ὡς βραδέως πε-
„ ρανόμενον, Πάλαι γὰρ αὐτό (φησὶ) λόγοισι προσάγει Περι-
„ κλέης, Ἔργοισι δ' οὐδὲν κινεῖ. ὃ δ' ᾠδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς ἀμα-
θέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ
κάτοπτον οὐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι
φυέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλέως σκηνῆς, ὑπισχνουμένου
καὶ τούτῳ Περικλέους. διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θρᾴτταις
„ παίζει πρὸς αὐτὸν, Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὅδε παρέρχεται
„ Περικλέης, τῷ δεῖον ὅτι τοῦ κρανίου Ἔχων, ὅπερ πύραχον B
„ παρέχεται. Φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτα
ἐπιφίσαι μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς παναθηναίοις ἄγεσθαι,
καὶ διέπραξεν αὐτὸς ἀθλοθέτης αἱρεθεὶς καθότι χρὴ τοὺς ἀγωνι-
ζομένους αὐλεῖν, ἢ ᾄδειν, ἢ κιθαρίζειν. ἐθεώντο δ' καὶ τό-
τε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν ᾠδείῳ τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας. τὰ
δὲ προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως ἐξειργάσθη μὲν ἐν πεν-
ταετίᾳ, Μνησικλέους ἀρχιτεκτονοῦντος. τύχη δὲ θαυ-
μαστὴ συμβᾶσα περὶ τὴν οἰκοδομίαν ἐμήνυσε τὴν θεὸν
οὐκ ἀποστατοῦσαν, ἀλλὰ συνεφαπτομένην τοῦ ἔργου καὶ
συνεπιτελοῦσαν. ὁ γὰρ ἐργότατος καὶ προθυμότατος τῶν C
τεχνιτῶν, ἀποσφαλεὶς ἐξ ὕψους ἔπεσε, καὶ διέκειτο μογθη-
ρῶς, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπεγνωσμένος. ἀθυμοῦντος δὲ τοῦ
Περικλέους, ἡ θεὸς ὄναρ φανεῖσα συνέταξε θεραπείαν, ἣν
χρώμενος ὁ Περικλῆς, ταχὺ καὶ ῥᾳδίως ἰάσατο τὸν ἄν-
θρωπον. ὑπὲρ τούτῳ δὲ καὶ ὁ χαλκοῦς ἄγαλμα τῆς
ὑγείας Ἀθηνᾶς ἀνέθησεν ἐν ἀκροπόλει πρὸς τὸν βωμὸν, ὃς
καὶ πρότερον ἦν ὡς λέγουσιν. ὁ δὲ Φειδίας εἰργάσατο μὲν
τῆς θεοῦ ὁ χρυσοῦς ἔδος, καὶ τούτου δημιουργὸς ἐν τῇ σή-
λῃ εἰ γέγραπται· πρότερα δ' ἦν ἀφεδὸν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πᾶσιν
(ὡς εἰρήκαμεν) ὑπισχνεῖτο τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περι-
κλέους. καὶ τοῦτο τοῦ μὲν φθόνον, τοῦ δ' βλασφημίαν ἐνέγκεν,
ὡς ἐλευθέρας τοῦ Περικλέους γυναῖκας εἰς τὰ ἔργα φοιτώ-
σας ὑποδεχομένου τοῦ Φειδίου. δεξάμενοι δὲ τὸν λόγον οἱ
κωμικοὶ, πολλὴν ἀσέλγειαν αὐτοῦ κατεσκέδασαν, εἴς τε τὴν
Μενίππου γυναῖκα διαβάλλοντες, ἀνδρὸς φίλου καὶ ὑποστρα-
τηγοῦντος· εἴς τε τὰς Πυριλάμπους ὀρνιθοθηρίας, ὃς ἐρα-
στὴς ὢν Περικλέους, αἰτίαν εἶχε παῶνας ὑφιέναι ταῖς γυ-
ναιξὶν αἷς ὁ Περικλῆς ἐπλησίαζε. καὶ τί οὐ τις αὐθέκτους
σατυρικοὺς τοῖς βίοις, καὶ τὰς κατὰ τῶν κρειττόνων βλασφη-
μίας ὥσπερ δαίμονι κακῷ τοῦ φθόνου τῶν πολλῶν ἀποθύον-
τας ἑκάστοτε, θαυμάσειεν, ὅπου καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος
δεινὸν ἀσέβημα καὶ μυθῶδες ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησεν εἰς τὴν
γυναῖκα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Περικλέους; οὕτως ἔοικε πρότη
χαλεπὸν εἶ καὶ δυσθήρατον ἱστορίας πάλαιας, ὅταν οἱ μὲν
ὕστερον γεγονότες τὸν χρόνον ἔχωσιν ὑπόπροθεν ὄντα τῇ
γνώσει τῶν πραγμάτων. ἡ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων
ἡλικιώτις ἱστορία, τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενείαις, τὰ δὲ
χαριζομένη καὶ κολακεύουσα, λυμαίνηται καὶ διαστρέ-
φει τὴν ἀλήθειαν. τῶν δὲ περὶ Θουκυδίδην ῥητόρων κα-
τεβοώντων τοῦ Περικλέους, ὡς σπαθῶντος τὰ χρήματα, καὶ τὰς προσόδους ἀπολλύντος, ἠρώτησεν ἐν ἐκκλη-
σίᾳ τὸν δῆμον εἰ πολλὰ δοκεῖ δεδαπανῆσθαι· φησάντων δὲ,
Πάμπολλα, Μὴ τοίνυν (εἶπεν) ὑμῖν, ἀλλ' ἐμοὶ δεδαπανήσθω· καὶ τῶν ἀναθημάτων ἰδίαν ἐμαυτοῦ ποιήσομαι
τὴν ἐπιγραφήν. εἰπόντος οὖν ταῦτα τοῦ Περικλέους, εἴτε τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσαντες, εἴτε

A Longum murum, de quo ædificando refert se Socrates audiuisse suadentem Periclem, Callicratides faciendum redemit. Mordet hoc opus Cratinus, quod segniter absolueretur,

Iam pridem enim, inquit, *haud cessat murum iactare Pericles*
Verbis at re ipsa nil præstat.

Odeum (cuius habet interior descriptio multa sedilia multasq; columnas, tectum est autem subuexum & accliue, in vnum assurgens fastigium) imaginem ferunt esse & simulacrum tabernaculi regis. instituit & hoc quoq; Pericles. Vnde Cratinus iterum in Thressis ludit in eum,

Schinoscephalus iam præsto adest nunc Iupiter:
Odeon ast habet Pericles vertice,
Liber quia est ab exili formidine:

Tunc primùm ingenti studio Pericles tulit vt certamen musicorum Panathenæis celebraretur, digessitq; id ipse creatus athlothetes, quemadmodum certantes tibia vel voce vel cithara canerent. Spectarunt & eo tempore & deinceps in odeo musica certamina. Arcis absoluta propylæa intra quinquennium fuerunt, architecto Mnesicle, Mirifica verò fortuna, quæ in hac ædificatione accidit, significauit non inuita dea, sed propitia & secũda, perpetratã. Promptissimus enim & maximè sedulus artifex, quum offendisset, delapsus ex alto est: itaq; fuit afflictus, vt haberetur à medicis pro deplorato. Inopi consilii Minerua in somnio se Pericli offerens, præscripsit medicinam, qua vsus ille hominem citò & facilè curauit. Quamobrem Salutaris Mineruę signum æreum in arce posuit iuxta arma, quam antè memorant ibi fuisse. Phidias signum Mineruæ aureum fecit, eiusq; opifex est in basi inscriptus. Omnia ferè hic ob Periclis necessitudinẽ curabat, artificibusq; (vt diximus) præerat omnibus: id quod huic conuitia, illi conflauit inuidiam, quasi ingenuas matronas, ad spectanda opera commeantes, in gratiam Phidias Periclis reciperet. Eos rumores excipientes comici, insolentem lasciuiam ei impegere, ac Menippi vxorem amici atque in bello legati improperauere, Pyrilampisque auium viuaria, cui, quum familiaris Periclis esset, infligebatur, ipsum mulieribus quibus consuesceret Pericles, subiicere pauones. Et quidem quis miretur, petulanti homines lingua, si maledicta in principes inuidiæ multitudinis, tanquam malo dæmonio, assiduè cõsecrauerint, quũ Stesimbrotus quoq; Thasius, atroci scelere & fabuloso Periclem asperserit in filii coniugẽ admisso? Tantæ molis est & difficultatis assequi ex historia veritatem, quum posteriores, antequam cognoscant res, præueniantur tempore: æqualis rerum gestarum & hominum historia partim inuidia & odio, partim gratia & adulatione opprimat & peruertat veritatem. Porrò oratores, qui Thucydidis erant asseclæ, Periclem pecuniam dilapidare, & vectigalia euertere criminabantur. Ibi pro concione, an multum impensum esset, requisiuit ex populo, Per multum verò, quum respondisset: Ne ergo vobis, (inquit) sed mihi referatur expensum, meumque ipsius nomen his monumentis inscribam. Sub hoc Periclis dictum, vel viri magnitudine animi obstupescentes, vel

Male. pauonum plumas verte.

de operum cum eo certantes gloria, sublata voce, ex ærario impenderetq; erogaretq; nullo sumtus respectu, iussere. Postremò de decennali exilio cum Thucydide contracto certamine; depugnans illum exterminauit; factionemque dissoluit aduersam. Ac tunc demum, postquam sublata iam omni contentione, ciuitateque ad concordiam & consensum reducta, planè sui iuris fecit Athenas, cunctaque ab Athenienſibus dependentia, vectigalia, exercitus, classes, insulas, mare, ingentes tam per Græcos quàm per barbaros expensas opes, imperiumque subditis nationibus & amicitia regum, & societatibus septum dynastarum, non fuit deinceps idem, neque perinde tractabilis populo, aut pronus ad concedendum & obsecundandum, sicut ventis, libidini plebis: sed ex laxa illa & conniuente quadam indulgentia, quasi florido & molli concentu, aristocraticum, & regalem intendens reip. statum, præstans seipsum ad optima quæque rectum & inculpatum, suadendo atque docendo spontaneum ferè duxit populum: interim vrgendo perquam inuitum, cogendoque applicauit ad id quod ex vsu erat. In quo imitabatur haud dubiè medicum, in morbo inconstanti & longinquo, suo tempore grata modicè, suo tempore acria & medicamenta adhibens ad salutem. Nam quum varii nimirum morbi in turba existerent, tam ingentis domina imperii, solus scitè nouerat tractare singula: ac maximè spe metuque, tanquam clauis, maturè eorum reprimens ferociam, languorem relaxans lenienſque, ostendit artem dicendi (vt Plato ait) flexanimam esse, eiusque præcipuum esse munus, rationem tractandi, motus & perturbationes, quasi tenores & sonos quosdam animi, qui scitè tangendi & pulsandi sint. In causa fuit non vis nuda dicendi: verùm (vt tradit Thucydides) vitæ commendatio, fidesque eius vndequaque abstinentissimi, & pecuniæ contemptoris. Qui quum vrbem, quam magnam acceperat, maximam reddidisset atque opulentissimam, potentia verò multos reges & tyrannos superaret, quorum aliqui etiam liberis dominatus suos testamento reliquerunt, nec vno nummo fortunas suas, quas pater ei reliquerat, reddidit ampliores. Et quidem potentiam eius lucidè commemorat Thucydides, & comici eam inuidiosè obiter ostendunt, qui nouos Pisistratidas eius necessarios vocant, ipsumque iubent, vt cuius sint immodicæ opes & intolerabiles liberæ ciuitati, tyrannidem se vsurpaturum abiurare. Teleclides permisisse ei refert Athenienses vrbium tributa, ipsasque adeò vrbes has ligare, illas soluere, muros lapideos nunc extruere, nunc eosdem demoliri, fœdera, opes, vires, pacem, opulentiam fortunasque omnes, neque id occasione adductos, nec vigore & gratia breui momento florescentis administrationis, sed obtinuit quadraginta spatio annorum inter Ephialtes, Leocrates, Myronides, Cimones, Tolmides, Thucydides principatum, qui oppresso & expulso Thucydide, non minus quindecim annos durauit. Hic autem quum continuum in annuis magistratibus imperium & arbitrium obtinuisset, animum tamen præstitit à pecunia inuictum:

A τοῖς τ' δόξαν δυπφιλοτιμούμενοι τ' ἔργων, ἀνέκραγόν κελεύοντες ἐκ τῶν δημοσίων ἀναλίσκειν καὶ χορηγεῖν, μηδενὸς φειδόμενον. τέλος δὲ τοῖς τ' Θουκυδίδου εἰς ἀγῶνα τοῦ τοῦ ὀστράκου καταστὰς καὶ δραγκινδυνεύσας, ἐκεῖνον μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀπιστεταγμένην ἑταιρείαν. ὡς οὖν πανταπασι λυθείσης τῆς διαφορᾶς, καὶ τῆς πόλεως, οἷς ὁμαλῆς καὶ μιᾶς γνώμης, καὶ δὴ τοιαύτης ἐνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας, καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξηρτημένα πράγματα, φόροις, καὶ στρατεύματα, καὶ τειχεσι, καὶ νήσοις, καὶ θαλάσσαν, καὶ πολλὴν μὲν δι' Ἑλλήνων,

B πολλὴν δὲ καὶ διὰ βαρβάρων ἥκουσαν ἰσχὺν καὶ ἡγεμονίαν ὑπηκόοις ἔθνεσι, καὶ φιλίαις βασιλέων καὶ συμμαχίαις πεφραγμένην δυναστῶν· οὐκέθ' ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ' ὁμοίως χρηστὸς τῷ δήμῳ καὶ ῥᾳδίως ὑπείκειν καὶ συνεκδίδοναι τοῖς ἐπιθυμίαις, ὥσπερ πνοαῖς τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρυπτομένης ἕνεκα δημαγωγίας, ὥσπερ ἀνθηρᾶς καὶ μαλακῆς ἁρμονίας, ἀριστοκρατικὸν καὶ βασιλικὸν ἐντεινάμενος πολιτείαν, καὶ χρώμενος αὐτῷ πρὸς τὸ βέλτιστον ὀρθῷ καὶ ἀνεγκλήτῳ, τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἦγε πείθων καὶ διδάσκων τὸν δῆμον· τὸν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα καταστείνων καὶ πρεσβεύων, ἐχρήσατο τῷ συμφέροντι· μιμούμενος ἀτεχνῶς ἰατρὸν ποικίλῳ νοσήματι καὶ μακρῷ, κατ' καιρὸν μὲν ἡδονὰς διαλαβεῖν, κατ' καιρὸν δ' ὀδύνας καὶ φάρμακα προσφέρον τῇ σωτηρίᾳ. πολυδαπῶν γὰρ (ὡς εἰκὸς) παθῶν ἐν ὄχλῳ τοσαύτῳ τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι φυομένων, μόνος ἐμμελῶς ἔκαστα διαχρήσασθαι πεφυκὼς, μάλιστα δ' ἐλπίσι καὶ φόβοις, ὥσπερ οἴαξι, προσανατείνων τὸ θρασυνόμενον αὐτῶν, καὶ τὸ δύθυμον ἀνιεὶς καὶ παραμυθούμενος, ἔδειξε τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν Πλάτωνα ψυχαγωγίαν οὖσαν, καὶ

D μέγιστον ἔργον αὐτῆς, τὴν περὶ τὰ ἤθη καὶ πάθη μέθοδον, ὥσπερ ἡνιᾶς τόνους καὶ φθόγγους ψυχῆς μάλ' ἐμμελοῦς καὶ ἁφῆς καὶ κρούσεως δεομένους. αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου ψιλῶς δύναμις, ἀλλ' ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ τὸν βίον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρὸς, ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κρείττονος· ὃς τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην ποιήσας, καὶ γενόμενος καὶ δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, ὧν ἔνιοι καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκγόνοις διέλυσε, κἀκεῖνος μιᾷ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν ἧς ὁ πατὴρ αὐτῷ κατέλιπε. καίτοι τὴν δυνάμιν αὐτὸ σαφῶς μὲν ὁ Θουκυδίδης διηγεῖται, κακοήθως δ' παρεμφαίνουσιν οἱ κωμικοὶ, Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπαίρεσις καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυραννήσειν κελεύοντες, ὡς ἀσυμμέτρου τοῖς δημοκρατίαν καὶ βαρυτέρας περὶ αὐτὸν οὔσης ὑπεροχῆς. ὁ δ' Τηλεκλείδης παραδεδωκέναι φησὶν αὐτοῖς τοὺς Ἀθηναίους πόλεών τε φόρους, αὐτάς τε τὰς πόλεις, τὰς μὲν δεῖν, τὰς δ' ἀναλύειν· λῴονα τείχη, τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ αὐτὰ πάλιν καταβάλλειν, συνθήκας, δυνάμεις, κόσμος, εἰρήνας, πλοῦτόν τ' εὐδαιμονίαν τε. καὶ ταῦτα κατὰ τὸν οὐκ ἐν, οὐδ' ἀκμὴ καὶ χάρις

F εὐθυδόσης ἐφ' ὥρᾳ πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν ἔτη παρατείνων ἐν Ἐφιάλταις, καὶ Λεωκράτης, καὶ Μυρωνίδαις, καὶ Κίμωσι, καὶ Τολμίδαις, καὶ Θουκυδίδαις· μετὰ δὲ τὸν Θουκυδίδου καταλυσιν καὶ τὸ ὀστρακισμὸν, οὐκ ἐλάττω τῶν πεντεκαίδεκα ἐτῶν διέγνω, καὶ μίαν οὖσαν ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κτησάμενος, ἐφύλαττεν ἑαυτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων.

καὶ τοῦ τὸν πάντα πᾶσιν ἀρχῶς ἔχον πρὸς χρηματισμὸν, ἀλλὰ
τὴν πατρῴον καὶ δίκαιον πλοῦτον, ὡς μήτ' ἀμελούμενος ἐκ-
φύγοι, μήτε πολλὰ πράγματα καὶ περιβολὰς ἀχρεῖος ἀχρεῖος
μένῳ παρέχοι, συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν ὡς βελτίστην καὶ
ἀκριβεστάτην εἶναι. πολὺ γὰρ ἐπετείοις καρποῖς ἀπόλαυσις ἀθρόως
ἐπιπορεύεσκεν, εἶτα τῶν ἀναγκαίων ἕκαστον ἐξ ἀγορᾶς ὠνούμενος,
διῴκει τὸν βίον καὶ τὰ περὶ τὴν οἰκίαν. ὅθεν οὐχ ἡδὺς
ἦν συνήλικιν παισὶν, οὐδὲ γυναιξὶ δαψιλὴς χορηγὸς, ἀλλ'
ἐμέμφοντο τῷ ἐφήμερον τούτῳ καὶ συνηγμένῳ εἰς ὃ
ἀκριβέστατον δαπανῶν, οὐδενὸς, οἷς ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ καὶ
πράγμασιν ἀφθόνοις, περιῤῥέοντος, ἀλλὰ πάντος μὲν ἀνα-
λώματος, πάντος δὲ λήμματος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρου βα-
δίζοντος. ὁ δὲ πᾶσαν αὐτοῦ τῷ τοιούτῳ συνέχων ἀκριβείᾳ,
εἷς ἦν οἰκέτης, Εὐάγγελος, ὡς ἕτερος οὐδεὶς οὐ πεφυκώς, ἢ
κατασκευασμένος ὑπὸ τοῦ Περικλέους εἰς οἰκονομίαν. ἀ-
πόλαυσιν μὲν οὖν τοῦτο τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἴγε καὶ τῷ
οἰκίαν ἐκεῖνος ἐξέλιπε, καὶ τῷ χώραν ἀφῆκεν ἀργῷ καὶ
μηλόβοτον, ὑπὸ εὐθυμασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης. οὐ γὰρ τοῦ
δ' ἐστὶν οἶμαι θεωρητικοῦ φιλοσόφου καὶ πολιτικοῦ βίος, ἀλλ'
ὁ μὲν ἀπόργυμον καὶ ἀπερισπαστὸν ὕλης ὑπὲρ τοῖς κα-
λοῖς κινεῖ τὴν διάνοιαν, τοῦ δὲ εἰς ἀνθρωπείας χρείας αἰαμι-
γνύει τὴν ἀρετῶν, ἔστιν ὃ γοῦν τὴν ἀναγκαίων μόνον ἀλλὰ
καὶ τῶν καλῶν ὁ πλοῦτος· ὥσπερ ὧν καὶ Περικλεῖ, βοηθοῦν τε
πολλοῖς τῶν πενήτων. καὶ μήτοιγε τὸν Ἀναξαγόραν αὐτὸν λέ-
γουσι, ἀχρειουμένου Περικλέους, ἀμελούμενον κεῖσθαι, συγκε-
καλυμμένον ἤδη γηραιὸν ἀποκαρτερῆσαι· περιπεσόντος
δὲ τοῦ Περικλεῖ τοῦ πράγματος, ἐκπλαγῆναι, θεῖν δ' ὀξὺς
ὑπὲρ τὸν ἄνδρα, καὶ δεῖσθαι πᾶσαν δέησιν, ὀλοφυρόμενον οὐκ
ἐκείνου, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰ τοιοῦτον ἀπολεῖ τῆς πολιτείας σύμ-
βουλον. ἐκκαλυψάμενον οὖν τὸν Ἀναξαγόραν εἰπεῖν πρὸς
αὐτὸν, Ὦ Περίκλεις, καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρείαν ἔχοντες, ἔλαιον
ὑπιχέουσιν. ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἀθροίζειν τὴν
αὔξησιν τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον ἐπὶ
μᾶλλον μέγα φρονεῖν, καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιοῦν πραγμά-
των, γράφει ψήφισμα, πάντας Ἕλληνας τοὺς ὁπόποτε κα-
τοικοῦντας Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας, πανδημεὶ καλεῖν, καὶ μικρὰν
πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε, τοὺς
βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν ἃ κατέπρησαν
οἱ βάρβαροι, καὶ τῶν θυσιῶν ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος
εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὅτε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο,
καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλέωσι πάντες ἀδεῶς, καὶ τὴν εἰρήνην
ἄγωσιν. ὑπὲρ ταῦτα δὴ ἄνδρες εἴκοσι τῶν ὑπερπεπτηκότα ἔτη
γεγονότων ἐπέμφθησαν, ὧν πέντε μὲν, Ἴωνας καὶ Δωριεῖς τοὺς
ἐν Ἀσίᾳ, καὶ νησιώτας ἄχρι Λέσβου καὶ Ῥόδου παρεκάλουν· πέντε
δὲ τοὺς ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ Θρᾴκῃ μέχρι Βυζαντίου τόπους ἐπ-
ῆεσαν, καὶ πέντε ὑπὲρ τούτοις εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Πε-
λοπόννησον. ἐκ δὲ ταύτης, διὰ Λοκρῶν ὑπὲρ τὴν πρόσοικον ἤπειρον
ἕως Ἀκαρνανίας καὶ Ἀμβρακίας ἀπεστάλησαν, οἱ δὲ λοιποὶ
διὰ Εὐβοίας ἐπ' Οἰταίους, καὶ τὴν Μαλέα κόλπον, καὶ Φθιώτας, καὶ
Ἀχαιοὺς, καὶ Θεσσαλοὺς, ἐπορεύοντο, συμπείθοντες ἰέναι καὶ με-
τέχειν τῶν βουλευμάτων, ἐπ' εἰρήνῃ καὶ καινοπραγίᾳ τῆς Ἑλλά-
δος. ἐπράχθη δὲ οὐδὲν, οὐδὲ συνῆλθον αἱ πόλεις, Λακεδαι-
μονίων ὑπεναντιωθέντων, ὡς λέγεται, καὶ τοῦ πρώτου ἐν Πελο-
ποννήσῳ τῆς πείρας ἐλεγχθείσης. τοῦτο μὲν οὖν παρεθέμην ἐνδεικνύμενος αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὸν μεγαλοφροσύνῳ:

A non negligens alioquin rei familiaris, imò paternas & iustas facultates, vt nec inertia dilaberentur, nec multùm interpellarent vel distinerent occupatum, certa ratione, quam censebat expeditissimam & exactissimam, dispensauit. Quippe annuos fructus simul omnes distrahebat, inde necessaria quęq; mercabatur ex foro, atque ita vitam victumq; quotidianum procurabat. Vnde parum iucundus filiis erat iam adultis, nec splendidè mulieres habebat, quæ ægrè ferebant quòd ita viueret in diem, & sumtus ita ad vnguem circuncideret. vbi (vt par erat) ampla in domo & opibus affluentibus, nihil efflueret, verùm omnes impensæ, omnia emolumenta certo essent numero & modo
B constituta. Huius tam exquisitis rationibus vnus seruus moderabatur Euangelus, præclara supra cæteros indole præditus, aut à Pericle ad domesticam institutus disciplinam. Cæterùm hæc abhorrebant omnia ab Anaxagoræ sapientia. Nempe hic numinis afflatu & animi ductus celsitudine, domum deseruit, & agrum reliquit incultum vastatumque. Atqui non eadem est, meo iudicio, philosophi rebus dediti perspiciendis, atq; in rep. versantis vita. Ille enim in rebus honestis mentem exercet, nullius indigam instrumenti vel rerum
C exterarum: hic, qui ad vsum hominum accommodat virtutem, nonnunquam etiam honestè, nedum necessariò, vtatur diuitiis. quod fecit Pericles, qui multis subuenit pauperibus. Et verò etiam ipsum perhibent Anaxagoram, ætate decrepita neglectum, occupato Pericle, iacuisse, atq; obuoluto capite vitā finire inedia statuisse: Periclem ea re ad se delata perculsum, aduolasse confestim ad illum, & enixè orasse, lamentasseq; non illum, sed seipsum, qui talem in republ. gerenda consiliarium amitteret. Ibi Anaxagoram aperto capite ei dixisse, Etiam ii quibus lucerna, Pericles, opus est,
D infundunt oleum. Quum verò Lacedæmonii iam cœpissent vrbis Athenienſis incremento inuidere, ad maiorem gloriam excitans populum Pericles, & ad ingentia conanda, rogationem fert vt omnium vndique Græcorum, siue Europam siue Asiam colerent, indiceretur concilium, vtque ciuitates, tam magnæ quàm exiguæ, mitterent Athenas legatos ad conuentum: acturos de fanis Græcorum quæ barbari inflammauerant, & de sacris, quorum ex votis, quæ diis fecerant, quum dimicarent cum barbaris, damnati essent: & de mari, quo tutò omnes nauigarent,
E & in otio degerent. Cum his mandatis legati viginti missi, qui quinquagesimum annum excesserant. Ex his quinque, Ionas, Dores Asianos & insulares, ad Lesbum & Rhodum vsque conuocarunt: quinque ad colentes oram Hellesponti & Thraciæ Byzantium vsque progressi sunt: ad hæc quinque in Bœotiam, Phocidem, & Peloponnesum: hinc per Locros, ad continentem proximam, in Acarnaniam vsque & Ambraciam missi: reliqui per Eubœam ad OEteos, & sinum Maliacum, Phthiotas, Achæos, & Thessalos profecti. Suaserunt hi vt ad conciliū coirent ad con-
F sultandum in medium de pace & rebus Græciæ nouatis. Verùm id vanum fuit, neque conuenerunt ciuitates, aduersantibus (vti fama est) Lacedæmoniis, probatusque conatus irritus primùm in Peloponneso fuit. Hæc attexui quò spiritus & excelsum animum declararem Periclis.

In expeditionibus ſuis ex ſecuritate ſummam eſt laudem conſequutus. Neque enim prælio, cuius valde dubia alea & periculum eſſet, decreuit libenter, neque eos qui cœptis ex præcipitibus præclaros ſucceſſus habuerant, & celebrabãtur, ut claros duces duxit ſequendos aut imitandos: ſemperque vox hæc eius audita ad ciues eſt, Quatenus facere ipſe poſſet, manſuros ipſos in perpetuum immortales. Quum cerneret Tolmidem Tolmæi ob ſuperiores victorias, & laudem ex rebus bello geſtis inſignem, ſuam incurſionem alieno tempore moliri in Bœotiam, atq; induxiſſe fortiſſimos quoſq; ex iuuentute & animoſiſſimos, vt voluntarii ad mille, præter reliquum delectum, nomina darent, retinere tentauit eum, & pro concione orauit, illud tritum dictum referens, *Si non crederet Pericli, at non erraturum tamen, ſi prudentiſſimum conſiliarium, operiretur tempus.* Atq; in præſentia quidem laudem ex hoc dicto conſequutus eſt mediocrem: paucis poſt diebus, quum cecidiſſe nunciatum eſt Tolmidem ipſum apud Coroneam acie fuſum, multoſq; & fortes ciues occubuiſſe, tunc vero magnam prudentiæ & amoris in ciues ex ea re cum beneuolentia retulit laudem. Inter expeditiones eius commendata inprimis illa in Cherſoneſum fuit, quæ Græcis illius incolis loci fuit inprimis ſalutaris. Non ſolum enim mille robore colonorum Athenienſium, quos eo vexit, confirmauit ciuitates, verum etiam, ceruicem amplexus propugnaculis & munitionibus ex vno mari in alterum, incurſiones prohibuit circumfuſorum Cherſoneſo Thracum, bellumque perpetuum & graue excluſit, quo ea regio barbaris commixta accolis, & plena latrociniorum tam finitimorum quam inteſtinorum ſemper erat infeſta. Et vero etiam ex ea expeditione, qua centum triremium claſſe ex Pegis Megaricæ ſoluens Peloponneſum circumuectus eſt, laudem nomenque retulit apud exteras nationes inſigne. Neque enim maritima modo oppida, ut ante Tolmides, vaſtauit, ſed & in continentem longe progreſſus naualibus copiis, cæteros intra mœnia redegit, formidantes eius aduentum. Apud Nemeam vero excipiẽtes ipſum Sicyonios & prælio decertantes fudit fugauitq;, ac trophæum ibi excitauit. Ex Achaia, quæ fœderata erat Athenienſibus, adſcriptis in claſſem militibus, ad oppoſitam continentem delatus eſt: quumque præterlegiſſet Acheloum, depopulatus eſt Acarnaniam, atq; Oeneadas intra muros compulit: quorum vaſtatis fœdatiſq; finibus, recepit ſe domum, quum terribilem hoſtibus ſe, cautum ſtrenuumque oſtendiſſet ciuibus. nulla enim offenſio, ne fortuita quidem, oblata eſt militibus. Magna etiam & egregie inſtructa claſſe petiuit Pontum, vbi ciuitatibus Græcis, quæ poſtulaſſent, confecit, eaſq; benigne habuit. Vicinis barbaris nationibus, earumque regibus & dynaſtis, magnitudinem oſtentauit virium populi Athenienſis, ſecuritatemque & audaciam, quo vellet cunque, nauigantis, atque totius domini maris. Sinopenſibus naues cum Lamacho tredecem reliquit, & auxilium contra Timeſilaum tyrannum. Quo cum amicis eiecto tulit ad populum vt ſexcenti ciues Athenienſes voluntarii mitterentur ad frequentandam Synopen, & ad accipienda tecta, agrumq;, quem tenuerat ante factio tyranni. In reliquis non obſecundauit cupiditati ciuium, neque illorum impetu ablatus eſt,

A ἐν τῇ στρατηγίᾳ διδοκίμει μάλιστα δι' τ ἀσφάλειαν, οὔτε μάχης ἐχούσης πολλὴν ἀδηλότητα καὶ κίνδυνον ἑκουσίως ἀποδόμενος, οὔτε τοῖς ἐκ τ παραβάλλεσθαι χρησαμένοις τύχῃ λαμπρᾷ, καὶ θαυμαζόντας ὡς μεγάλοις, ζηλοῦν καὶ μιμούμενος στρατηγούς· ἀεί τε λέγων πρὸς τοὺς πολίτας, ὡς ὅσον ἐπ' αὐτοῖς μνησθεῖν ἀθάνατοι πάντα τὸν χρόνον. ὁρῶν δ' Τολμίδην τ Τολμαίου θαρσαλεώτερον διὰ τὰς εὐτυχίας, καὶ θαρσοῦντας τοὺς τῶν πολεμίων, σπουδὴν κατὰ τὸν ἀσκιαζόμενον εἰς Βοιωτίαν ἐμβαλεῖν, καὶ πεπεικὼς τ ἐν ἡλικίᾳ τοὺς ἀρίστους καὶ φι-
B λοτιμοτάτους ἐθελοντὴ στρατεύεσθαι, χιλίους ἡρημένους, αὐθ τ ἄλλης δυνάμεως, κατέχειν ἐπειρᾶτο καὶ παρακαλεῖν ἐν τῷ δήμῳ, τὸ μνημονευόμενον εἰπών, ὡς εἰ μὴ πείθοιτο Περικλῆς, "τὸν γε σοφώτατον οὐκ ἀμαρτήσεται σύμβουλον αὐταμείνας χρόνον. τότε μὲν οὖν μετείως ἐδοκίμησε τ τ' εἰπών, ὀλίγας δ' "ὕστερον ἡμέρας ὡς ἀπηγγέλθη τεθνεὼς μὲν αὐτὸς Τολμίδης, περὶ Κορώνειαν ἡττηθεὶς μάχῃ, τεθνεῶτες δ' πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τ πολιτῶν, μεγάλην τ τοῦ Περικλέους μετ' εὐνοίας δόξαν ἐώρεγκεν, ὡς ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ φιλοπόλιτι. τ δ' στρατηγιῶν ἠγαπήθη μὲν ἡ περὶ Χερρόνησον αὐτοῦ μάλιστα, σωτήριος ἡρημένη τοῖς αὐτόθι κατοικοῦσι τ Ἑλλήνων. οὐ γὰρ μόνον ἐποίησεν Ἀθηναίων χιλίους κομίσας ἔρρωσεν εἰς ἀνδρίας τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τ αὐχένα περιζώσας τείχεσι καὶ προβλήμασιν ἐκ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, ἀπετείχισε τὰς καταδρομὰς τ Θρᾳκῶν πολεμικωτάτων τῇ Χερρονήσῳ· καὶ πόλεμον ἐνδελεχῆ καὶ βαρὺν ἐξέκλεισεν, ὃ συνείχετο πάντα τ χρόνον ἡ χώρα, βαρβαρικῶς ἀναμεμιγμένη λῃστικοῖς, καὶ γέμουσα λῃστηρίων ὁμόρων καὶ συνοίκων. ἐθαυμάσθη δ' καὶ διεβοήθη πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐθεφόπους, περιπλεύσας Πελοπόννησον, ἐκ πηγῶν τ Μεγαρικῆς ἀναχθεὶς ἑκατὸν
D τριήρεσιν. οὐ γὰρ μόνον ἐπόρθησε τ παραλίους πόλεις, ὡς Τολμίδης πρότερον, ἀλλὰ καὶ πόρρω θαλάσσης προελθὼν, τοῖς ἀπὸ τ νεῶν ὁπλίταις τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰ τείχη συνέστειλε, δείσαντας αὐτοῦ τ ἔφοδον, ἐν δ' Νεμέᾳ Σικυωνίους ὑποστάντας καὶ συνάψαντας μάχῃ, κρ τ κράτος βεβαιότατον, ἔστησε τρόπαιον. ἐκ δ' Ἀχαΐας φίλης οὔσης στρατιώτας ἀναλαβὼν εἰς τὰς τριήρεις, ὅθι τὸν αὐτοπέρας ἤπειρον ἐκομίσθη ὁ στόλος, καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀχελῶον, Ἀκαρνανίαν κατέδραμε· καὶ κατέκλεισεν Οἰνειάδας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ τεμὼν τὴν γῆν καὶ κακώσας, ἀπῆρεν ἐπ' οἴκου· φοβερὸς μὲν φανεὶς τοῖς πο-
E λεμίοις, ἀσφαλὴς δ' καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις. οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἀπὸ τύχης παρόκρουσμα συνέβη περὶ τοὺς στρατευομένους. εἰς δ' τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλῳ μεγάλῳ καὶ κεκοσμημένῳ λαμπρῶς, τ μὲν Ἑλληνίσι πόλεσιν ὧν ἐδέοντο διεπράξατο, καὶ παρεσκεύασε φιλανθρώπως· τοῖς δ' περιοικοῦσι βαρβάροις ἔθνεσι, καὶ βασιλεῦσιν αὐτῶν καὶ δυνάσταις ἐπεδείξατο μὲν τ δυνάμεως τὸ μέγεθος, καὶ τ ἄδειαν, καὶ τὸ θάρσος ἠβούλοντο πλέοντων, καὶ πᾶσαν ὑφ' αὐτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν· Σινωπεῦσι δὲ τρισκαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετ' Λαμάχου, καὶ στρατιώτας ὅθι Τιμησί-
F λεων τύραννον. ἐκπεσόντος δὲ τούτου καὶ τῶν ἑταίρων, ἐψηφίσατο πλεῖν εἰς Σινώπην Ἀθηναίων ἐθελοντὰς ἑξακοσίους, καὶ συγκατοικεῖν Σινωπεῦσι, νειμαμένους οἰκίας καὶ χώραν ἣν πρότερον οἱ τύραννοι κατεῖχον. πάντα δ' οὐ συνεχώρει τοῖς ὁρμαῖς τῶν πολιτῶν, οὐδὲ συνεξέπιπτεν,

ὑπὸ ῥώμης καὶ τύχης τοσαύτης ἐπαιρομένων, Αἰγύπτου τε
πάλιν ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ κινεῖν τῆς βασιλέως ἀρχῆς
τὰ πρὸς θαλάσσης. πολλοὶς γὰρ καὶ Σικελίας ὁ δύσπρως ἐκεῖ-
νος ἤδη καὶ δύσστοτμος ἔρως εἶχεν, ὃν ὕστερον ἐξέκαυσαν οἱ
περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ῥήτορες. ἐῴ γὰρ καὶ Τυρρηνία καὶ Καρ-
χηδὼν ἐνίοις ὄνειρος, οὐκ ἀπ' ἐλπίδος, ἀφ' ὧν μέγεθος τῆς
ὑποκειμένης ἡγεμονίας, καὶ τὴν εὐρυθμίαν τῶν πραγμάτων.
ἀλλ' ὁ Περικλῆς κατεῖχε τὴν ἐκδρομὴν ταύτην, καὶ περιέ-
κοπτε τὴν πολυπραγμοσύνην. καὶ τὰ πλεῖστα τῆς δυνάμεως
ἔτρεπεν εἰς φυλακὴν καὶ βεβαιότητα τῶν ὑπαρχόντων, μέγα
ἔργον ἡγούμενος ἀνείργειν Λακεδαιμονίους, καὶ ὅλως ὑπεναν-
τιούμενος ἐκείνοις, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς ἔδειξε, καὶ μάλιστα
τοῖς περὶ τὸν ἱερὸν πρὸς Θεῖσι πόλεμον. ἐπεὶ γὰρ οἱ Λακε-
δαιμόνιοι στρατεύσαντες εἰς Δελφοὺς, Φωκέων ἐχόντων τὸ ἱε-
ρὸν, Δελφοῖς ἀπέδωκαν, αὐθὺς ἐκείνων ἀπαλλαττόμενοι, ὁ
Περικλῆς ἐπιστρατεύσας, πάλιν εἰσήγαγε τοὺς Φωκέας· καὶ
τὴν Λακεδαιμονίων, ἣν ἔδωκαν αὐτοῖς Δελφοὶ προμαντείαν,
εἰς τὸ μέτωπον ἐγκολαψάντων τῷ χαλκῷ λύκου, λεοῦν καὶ
αὐτὸς προμαντείαν τοῖς Ἀθηναίοις, εἰς τὸ αὐτὸ λύκου κατ'
τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν. ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι
τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων σωφρόνως, ἐμαρτύρησεν αὐτὰ τὰ
πρόσταγμα. πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπέστησαν, ἐφ' οὓς διέβη
μετὰ δυνάμεως· εἶτ' αὐθὶς ἀπηγγέλλοντο Μεγαρεῖς ἐκ πο-
λεμικῆς μόνοι, καὶ στρατιὰ πολεμίων, ὅτι τοῖς ὅροις τῆς Ἀττικῆς
οὖσα, Πλειστώνακτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων.
πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζε-
το πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνάψαι μὲν εἰς χεῖ-
ρας οὐκ ἐθάρρησε πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ὁπλίταις προσκα-
λουμένοις· ὁρῶν δὲ τὸν Πλειστώνακτα νέον ὄντα καὶ μειρακιῶ-
δη, χρώμενον δὲ μάλιστα Κλεανδρίδῃ τῷ συμβούλῳ, ὃν οἱ ἔφοροι φύ-
λακα καὶ πάρεδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμψαν, ἐπεί-
σατο τούτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν, ἔ-
πεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους. ὡς δὲ
ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη κατὰ πόλεις, βαρέως φέρον-
τες οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν βασιλέα χρήμασιν ἐζημίωσαν,
ὧν τὸ πλῆθος οὐκ ἔχων ἐκτίσαι, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακε-
δαίμονος· τοῦ δὲ Κλεανδρίδου φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν.
οὗτος δὲ ἦν πατὴρ Γυλίππου τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους
καταπολεμήσαντος. ἔοικε δ' ὥσπερ συγγενικῶν αὐτῷ παρεστη-
κέναι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἡ φύσις, ὑφ' ἧς καὶ αὐτὸς
αἰσχρῶς ὅτι κακοῖς ἔργοις ἁλοὺς, ἐξέπεσε τῆς Σπάρτης. ταῦ-
τα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Λυσάνδρου δεδηλώκαμεν. τὴν δὲ Περι-
κλέους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα ταλάντων ἀ-
νάλωμα γράψαντος, ἀνηλωμένων εἰς ὃ δέον, ὁ δῆμος ἀπε-
δέξατο, μὴ πολυπραγμονήσας, μηδ' ἐλέγξας ὃ ἀπόρρητον.
ἔνιοι δ' ἱστορήκασιν (ὧν ἐστι καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος) ὅτι
καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοίτα δέκα τάλαντα
παρὰ τὴν Περικλέους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πρώτους θεραπεύων,
παρῃτεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ὠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρό-
νον ἐν ᾧ παρασκευασάμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμή-
σειν βέλτιον. αὐθὶς οὖν ὅτι τοὺς ἀφεστῶτας τραπόμενος, καὶ
διαβὰς εἰς Εὔβοιαν, πεντήκοντα ναυσὶ καὶ πεντακισχιλίοις
ὁπλίταις κατεστρέψατο τὰς πόλεις. καὶ Χαλκιδέων οἱ τοὺς ἱπ-
ποβότας λεγομένους, πλούτῳ καὶ δόξῃ διαφέροντας, ἐξέβα-
λεν· Ἑστιαιεῖς δὲ πόλιν αἰρήσας ἐκ τῆς χώρας, Ἀθηναίοις μόνοις κατῴκισε· τούτοις ἀπαρχὴ τῆς χρησάμενος,

A quum tantis viribus & ſecundis rebus elati Ægyptum geſtirent de integro vendicare, & tentare oram maritimam regi parentem. Pleroſque etiam Siciliæ infauſtus & infelix tenebat æſtus, quem poſtea oratores ex Alcibiadis factione inflammauerunt. Aliqui Hetruriam & Carthaginem ſomniabant. Nec vana nitebantur ſpe propter imperii, quod obtinebant, molem, & rerum curſum ſecundarum. Cæterum compreſſit hanc excurſionem Pericles, & effrænatam rerum gerendarum præcidit auiditatem. Opes autem pene omnes conuertit ad tuenda & confirmanda ea quæ iam obtinebant, præclare agi ratus, ſi reprimere Lacedæmonios valerẽt: his enim omnino erat infeſtus: quod cum aliis rebus multis, tum actis in bello ſacro declarauit. Nam quum Lacedæmonii cum exercitu profecti Delphos reſtituiſſent ciuibus delubrum, quod tenebant Phocenſes, confeſtim ab illorum diſceſſu Pericles admoto exercitu reduxit eo Phocenſes. Quum Lacedæmonii autem, quam eis Delphi dederant, in oraculis prærogatiuam inſculpſiſſent in frontem ænei lupi, accepit ipſe quoque Athenienſibus prærogatiuam, eamq; in eiuſdem lupi dextrum latus incidit. Recte vero atque ordine Athenienſium eum copias in Græcia detinuiſſe, quæ conſequuta ſunt, demonſtrarunt. Siquidem primum Eubœi defecerunt, aduerſus quos traiecit cum exercitu. Mox Megarenſes ad arma nunciatum eſt iuiſſe, & exercitum hoſtium, duce Lacedæmoniorum rege Pliſtonacte, fines Atticos ingreſſum. Itaque recepit ſe confeſtim ex Eubœa ad bellum domeſticum, manum vero dubitauit cum multis & fortiſſimis militibus conſerere laceſſentibus. Sed quum videret Pliſtonactem admodum adoleſcentem eſſe, & conſilio præcipue vti Cleandridæ (quem cuſtodem ephori & conſultorem ei propter ætatem adiunxerant) ſolicitauit eum clam, breuiq; delinitum muneribus induxit, ex Attica terra vt abduceret Peloponneſios. Exercitu reducto, & per oppida dilapſo, offenſi Lacedæmonii, regi mulctam pecuniariam dixerunt. cuius ſummæ quum ſoluendæ non eſſet, exilio ſolum vertit: Cleandridam, qui profugerat, rei capitalis damnauerunt. Pater hic fuit Gylippi, qui Athenienſes in Sicilia contudit. Videtur autem morbus ei ex natura gentilitius auaritia fuiſſe, cuius impulſu hic quoque, fœdorum compertus facinorum, eiectus Sparta eſt. Cæterũ hæc in rebus geſtis ſumus Lyſandri perſequuti. Rationes expeditionis huius ſumptum decem talentorum retulit Pericles vtiliter expenſum, quod populus, non anxie perſcrutato vel excuſſo arcano, comprobauit. Sunt qui ſcriptum reliquerunt (inter quos eſt Theophraſtus philoſophus) dena talenta quotannis miſſitata à Pericle Spartã, quib. omnes qui in magiſtratu erant autorans, bellum amolitus eſt, haud redimens pacem, ſed ſpatiũ quo præparatis per otium omnibus, bellum erat cõmodius geſturus. Mox conuertit ſe in eos qui deſciuerant. Tranſmiſit in Eubœam quinquaginta nauibus, & quinq; millibus militum. Ibi oppida redegit in poteſtatem. Inter Chalcidenſes, eos qui Hippobotæ appellabantur, opibus & autoritate primos expulit: Eſtienſes omnes exterminauit, eoq; coloniam deduxit Atheniẽſium, hac vſus in eos ęquitia,

quod illi naui quadam capta Attica, omnes qui in ea erant contrucidassent. Ex in pactis inter Athenienses & Lacedæmonios induciis in triginta annos, effecit vt populus expeditionem iuberet in Samios. Causam aduersus eos hanc prætendit, quod bellum iussi cum Milesiis dirimere, non obtemperarent. At quia ea quæ in Samios gessit in gratiam fecisse Aspasiæ creditur, non sit incongruum, hoc maxime loco, considerare, quæ ars, quæve vis in ea tanta fuerit, vt principes habuerit ciuitatis in potestate, & philosophi præclaram celebremque mentionem eius fecerint. Nam Mileto ortam fuisse, Axiochi filiam, in confesso est. Aiunt eam vestigiis institisse Thargeliæ cuiusdam ex veteribus mulieribus Ionicis, & arrepsisse ad amicitiã eorum quorum summæ erant opes. Quippe Thargelia, quæ venusta esset facie, cuiq; lepos cum acumine inesset, habuit cum plurimis Græcis consuetudinem, omnesq; quibus consueuisset, conciliauit regi: quorum opera, virorum potentissimorum & primorum, sparsit furtim in vrbibus Medorum sectæ rudimenta. At Aspasiam aliqui, quod prudens esset & tractandæ callens reip. cultam aiunt à Pericle. Et ipse etiam frequentauit eã cum familiaribus Socrates, fœminasq; ad audiendam eam duxerunt familiares: licet officinam tractaret parum decoram & honestam, quæ puellas ad quæstum corpore faciundum aleret. Æschines Lysiclem quoq; refert pecorum cauponem, qui consuetudinem post obitum Periclis cum Aspasia habuit, ex homine natura inerti & abiecto, principem euasisse Athenis. In Menexeno Platonis, quãuis principium scriptũ iocose sit, tantum inest historiæ tamen, famam tenuisse, ob dicendi artem multis vsam Athenienſibus mulierẽ. Atqui lasciuũ fuisse amorem equidẽ citius dixerim in Aspasiam Periclis: siquidem vxorem habebat propinquam suam, quæ ante nupta Hipponico fuerat, & illi Calliam ediderat diuitem illum: genuit etiam in matrimonio Periclis, Xanthippum & Paralum. Id quum esset matrimonium vtriq; odiosum, collocauit eam alteri non inuitam. Inde Aspasiam vxorẽ duxit, quã mire dilexit, nã, siue exiret, siue rediret à foro, salutabat semper eã osculo. In comædiis noua Omphale & Deianira, alias Iuno nominatur. Cratinus diserte pellicem appellauit hisce versib.,

Iunonem Aspasiam parit,
Et impudicam & pellicem, inuerecundamq;.

Nothum etiam genuisse ex ea opinio est, de quo in Demis Eupolis eum inducit sic rogantem,

Ecquid nothus superest mihi?

& Pyronidem respondentem,

Esset profecto vir dies vel ante plurimos,
Scorti nisi subtimuisset infortunium.

Adeo memorant autem celebrem Aspasiam & nobilem fuisse, vt, qui cum rege Persarum de regno bellum gessit, Cyrus eam quam in pellicibus adamabat præcipue, vocauerit Aspasiam, cui fuerat ante Milto nomen. Ex Phocide orta filia fuit Hermotimi: occiso in acie Cyro, deducta ad Regem plurimum potuit. Hæc mihi inter scribendum occurrerunt, quæ reiicere & transire durum fortassis fuisset. Porro bellum in Samios, Milesiorum potissimum gratia, queruntur precibus adductum Aspasiæ Periclem suasisse, siquidem ciuitates hæ de Priene certabant armis. Victores autem Samii iubentibus arma deponere

A ὅτι ναῦν Ἀττικὴν αἰχμάλωτον λαβόντες, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας, οὐκ τούτῳ χρωμένων ἀποινῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἔτη τριάκοντα ψηφίζεται τε εἰς Σάμον πλεῖν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίους κελεύοντος ἀφαλύσαι πόλεμον, οὐκ ὑπήκουον. ἐπεὶ δ' Ἀσπασία χαριζόμενος δοκεῖ πρᾶξαι τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθα ἂν εἴη καιρὸς ἀφαπτῆσαι μάλιστα περὶ τὴν ἀνθρώπου, τίνα τέχνην ἢ δυνάμιν τοσαύτην ἔχουσα, τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας ἐχειρώσατο, καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον οὐδὲ ὀλίγον ὑπὲρ αὐτῆς παρέχει λόγον. ὅτι μὲν γὰρ ἦν Μιλησία

B γένος, Ἀξιόχου θυγάτηρ, ὁμολογεῖται. φασὶ δὲ αὐτὴν Θαργηλίαν τινὰ τῶν παλαιῶν Ἰάδων ζηλώσασαν, ἐπιθέσθαι τοῖς δυνατωτάτοις δυσὶ καὶ γὰρ ἡ Θαργηλία, τό, τ' εἶδος εὐπρεπὴς γενομένη, καὶ χάριν ἔχουσα μετὰ δεινότητος, πλείστοις μὲν Ἑλλήνων συνῴκησεν ἀνδράσιν, πολλὰς δὲ πρεσβεύσασα βασιλεῖ τοὺς πλησιάσαι θέλοντας αὐτῇ, καὶ τὰς πόλεσι μηδισμοῦ δι' ἐκείνων ὑπέσπειρεν ἀρχάς, δυνατωτάτων ὄντων καὶ μεγίστων. τὸν δ' Ἀσπασίαν οἱ μὲν ὡς σοφὴν τινα καὶ πολιτικὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἀποδεδεγμένην λέγουσι· καὶ γὰρ Σωκράτης ἔστιν ὅτε μετὰ

C τῶν γνωρίμων ἐφοίτα, καὶ αἱ γυναῖκες ἀκροασομένας οἱ συνήθεις ἦγον εἰς αὐτὴν, καίπερ οὐ κόσμιον παρεχομένην ἐργασίαν, οὐ δὲ σεμνὴν ἀλλὰ παιδίσκας ἑταιρούσας τρέφουσαν. Αἰσχίνης δὲ φησι καὶ Λυσικλέα τὸν προβατοκάπηλον, ὃς ἀγροῖς καὶ πατρικοῦ τὴν φύσιν, Ἀθηναίων ἡγεμόνα πρῶτον, Ἀσπασίᾳ συνόντα μετὰ τὸν Περικλέους τελευτήν. ἐν δὲ τῷ Μενεξένῳ τῷ Πλάτωνος, εἰ καὶ μετὰ παιδιᾶς τὰ πρῶτα γέγραπται, τοσοῦτόν γ' ἱστορίας ἔνεστιν, ὅτι δόξαν εἶχε δεινὸν ὑπὸ ῥητορικὴ πολλοῖς Ἀθηναίων ὁμιλεῖν. φαίνεται μέντοι μᾶλλον ἐρωτική τις ἡ τοῦ Περι-

D κλέους ἀγάπησις γενομένη πρὸς Ἀσπασίαν. ἣν μὲν γὰρ αὐτῷ γυνὴ πρόσθεν οὖσα μὲν τοῦ γένους, συνῴκηκυῖα δὲ Ἱππονίκῳ πρότερον, ἀφ' οὗ Καλλίαν ἔτεκε τὸν πλούσιον· ἔτεκε δὲ καὶ τῷδε τῷ Περικλεῖ Ξανθίππου καὶ Πάραλον. εἶτα τὴν συμβιώσεως οὐκ ἄσης αὐτῇ ἀρεσκῆς, ἐκείνῳ μὲν ἑτέρῳ βουλομένην συνεξέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσπασίαν λαβὼν, ἔσχεν ἀγαπεῶντος. καὶ γὰρ ἀξιῶν, ὥς φασι, καὶ εἰσιὼν ἀπ' ἀγορᾶς, ἠσπάζετο καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταφιλεῖν. ἐν δὲ ταῖς κωμῳδίαις Ὀμφάλην νέαν καὶ Δηϊάνειραν καὶ πάλιν Ἥραν προσαγορεύεται. Κρατῖνος δὲ ἀστικῆς παλλακὴν αὐτὴν εἴρηκεν ἐν τούτοις, Ἥραν τε οἱ Ἀσπασίαν τίκτει, καὶ κα-

E παπυγοστόνην παλλακὴν κυνώπιδα. δοκεῖ δὲ καὶ τὸν νόθον οὐκ ἀπὸ ταύτης τεκνῶσαι, περὶ οὗ πεποίηκεν Εὔπολις ἐν Δημοσίοις αὐτὸν μὲν οὕτως ἐρωτῶντα, ὁ νόθος δέ μοι ζῇ; τὸν δὲ Πυρωνίδην ἀποκρινόμενον, Καὶ πάλαι γ' ἂν ἦν ἀνὴρ, εἰ μὴ δεδοίκει τῆς πόρνης ὑποῤῥώδει κακόν. οὕτω δὲ τὴν Ἀσπασίαν ὀνομάζειν καὶ κλεινὴν γενέσθαι λέγουσιν, ὥστε καὶ Κῦρον τὸν πολεμήσαντα βασιλεῖ περὶ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας, τὴν ἀγαπωμένην ὑπ' αὐτοῦ μάλιστα τῶν παλλακίδων Ἀσπασίαν ὀνομάσαι, καλουμένην Μιλτὼ πρότερον. ἦν δὲ Φωκαὶς ὁ γένος, Ἑρμοτίμου θυγάτηρ· ἐν δὲ τῇ μάχῃ Κύρου πεσόντος, ἀπαχθεῖσα πρὸς βασιλέα, πλεῖστον ἴσχυσε. ταῦτα μὲν ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ τοῦ γραφοῦ, ἀπωσαθαι καὶ παρελθεῖν, ἴσως ἀπρεπὲς ἦν. τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλιστα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίους Ἀσπασίας δεηθείσης. αἱ γὰρ πόλεις ἐπολέμουν τὸν περὶ Πριήνης πόλεμον· καὶ κρατοῦντες οἱ Σάμιοι, παύσασθαι

v. Palmer.

τῶν Ἀθηναίων κελευόντων, καὶ δίκας λαβεῖν καὶ δοῦναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπείθοντο. πλεύσας οὖν ὁ Περικλῆς, τὴν μὲν οὖσαν ὀλιγαρχίαν κατέλυσεν ἐν Σάμῳ· τῶν δὲ πρώτων λαβὼν ὁμήρους πεντήκοντα καὶ παῖδας ἴσους, εἰς Λῆμνον ἀπέστειλε. καίτοι φασὶν ἕκαστον μὲν αὐτῷ τῶν ὁμήρων διδόναι τάλαντον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, πολλὰ δὲ ἄλλα τοὺς μὴ θέλοντας ἐν τῇ πόλει δημοκρατίαν. ἐπὶ δὲ Πισσούθνης ὁ Πέρσης, ἔχων τινὰ πρὸς Σαμίους εὔνοιαν, ἀπέστειλεν αὐτῷ μυρίους χρυσοῦς, προδιαπολεμῶν τὴν πόλιν. οὐ μὴν ἔλαβε τούτων οὐδὲν ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ χρησάμενος, ὥσπερ ἐγνώκει, τοῖς Σαμίοις, καὶ καταστήσας δημοκρατίαν, ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας. οἱ δὲ εὐθὺς ἀπέστησαν, ἐκκλέψαντος αὐτοῖς τοὺς ὁμήρους Πισσούθνου, καὶ πάντα παρεσκευάσαντο πρὸς τὸν πόλεμον. αὖθις οὖν ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσεν ἐπ' αὐτοὺς, οὐχ ἡσυχάζοντας, οὐδὲ καταπτηχόντας, ἀλλὰ καὶ πάνυ προθύμως ἐγνωκότας ἀντιπαραβάνεσθαι τῇ θαλάττῃ, νικομένης δὲ καρτερᾶς ναυμαχίας πρὸς νῆσον τὴν Τραγίας καλουσι, παραπλεύσας ὁ Περικλῆς ἑπτὰ καὶ τεσσαράκοντα ναυσὶν, ἑβδομήκοντα καταναυμαχήσας, ὧν εἴκοσι τριακόντοροι ἦσαν. ἅμα δὲ τῇ νίκῃ καὶ τῇ διώξει τοῦ λιμένος κρατήσας, ἐπολιόρκει τοὺς Σαμίους, ἀμφοτέρως ἐπὶ τολμῶντας ἐπεξιέναι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοῦ τείχους. ἐπεὶ δὲ μείζων ἕτερος στόλος ἦλθεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πάντες κατεκλείσθησαν οἱ Σάμιοι, λαβὼν ὁ Περικλῆς ἑξήκοντα τριήρεις, ἔπλευσεν εἰς τὸν ἔξω πόντον· ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσιν, Φοινισσῶν νεῶν ἐπικούρων τοῖς Σαμίοις προσφερομένων, ἀποστῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πορρωτάτω βουλόμενος· ὡς δὲ Στησίμβροτος, ὅτι Κύπρον στρατόν· ὅθεν οὐ δοκεῖ πιθανὸν εἶναι). ὁποτέρῳ δὲ οὖν ἐχρήσατο τῷ λογισμῷ, ἀμφίβολον ἔδοξε. πλεύσαντος γὰρ αὐτοῦ, Μέλισσος ὁ Ἰθαγένους ἀνὴρ φιλόσοφος στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος τῶν νεῶν, καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν, ἔπεισε τοὺς πολίτας ὑπεναντίους τοῖς Ἀθηναίοις. καὶ γενομένης μάχης, νικήσαντες οἱ Σάμιοι, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἄνδρας ἑλόντες, πολλὰς δὲ ναῦς διαφθείραντες, ἐκράτουν τῆς θαλάττης, καὶ παρεσκεύαζον τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸν πόλεμον ὅσα μὴ προτέρον εἶχον. ὑπὸ δὲ τοῦ Μελίσσου καὶ Περικλέα φασὶν αὐτὸν Ἀριστοτέλης νικηθῆναι, ναυμαχοῦντα πρότερον. οἱ δὲ Σάμιοι τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἀθηναίων ἀνδραποδίζοντες, ἔστιζον εἰς τὸ μέτωπον γλαῦκας. καὶ γὰρ ἐκείνοις οἱ Ἀθηναῖοι, σάμαιναν. ἡ δὲ σάμαινα, ναῦς ἐστιν ὑπόπρῳρος μὲν τὸ σίμωμα, κοιλοτέρα δὲ καὶ γαστροειδὴς, ὥστε καὶ ποντοπορεῖν καὶ ταχυαυτεῖν. οὕτω δὴ ὠνομάσθη διὰ τὸ πρῶτον ἐν Σάμῳ φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαντος. πρὸς ταῦτα τὰ στίγματα λέγουσι καὶ τὸν Ἀριστοφάνειον νοῆσαι, Σαμίων ὁ δῆμός ἐστιν ὡς πολυγράμματος. πυθόμενος δὲ οὖν ὁ Περικλῆς τὴν ὑπὸ στρατοπέδου συμφορὰν, ἐβοήθει κατὰ πάχος. καὶ τοῦ Μελίσσου πρὸς αὐτὸν αἰτιαξαμένου κρατήσας, καὶ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους, εὐθὺς περιεπείχιζε, δαπάνῃ καὶ χρόνῳ μᾶλλον ἢ τραύμασι καὶ κινδύνοις τῶν πολιτῶν, βουλόμενος καὶ σωζειν τὴν πόλιν βουλόμενος. ἐπεὶ δὲ διεχρονίζετο τῇ τειβῇ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ μάχεσθαι προθυμουμένους ἔργον ἦν καταπαύειν, ὀκτὼ μέρη διελὼν τὸ πᾶν πλῆθος, ἀπεκλήρου. καὶ τῷ λαβόντι τὸν λευκὸν κύαμον εὐωχεῖσθαι καὶ φολάζειν παρεῖχε τοῖς ἄλλοις μαχομένοις. διὸ καὶ φασι τοὺς ἐν παλαιᾷ ποτὲ γενομένους, λευκὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κυάμου προσαγορεύειν.

A Athenienſibus, & apud ſe de controuerſia diſceptare, dicto non fuerunt audientes. Eo igitur cum claſſe profectus, paucorum vim, qui dominabãtur Sami, diſſoluit, obſides accepit quinquaginta ex primoribus, totidemq; pueros, quos miſit Lemnũ. Sunt autem qui tradant, obſides omnes ſingula talenta in capita ei ad ſe redimendum obtuliſſe, multa inſuper eos qui à populari ditione abhorrebant. Ad hæc Piſſuthnes Perſa, Samiorum ſtudioſus, ad veniam his impetrandam miſit ei decem millia aureorum: ex quibus ille tamen nihil accepit, ſed rebus apud Samios pro arbitrio ſuo compoſitis, translataque ad populum ſumma poteſtate, A B thenas retro claſſe abiit. Mox illi rebellauerunt, quum opera Piſſuthnis obſides clam profugiſſent, bellumque ſumma ope pararunt. In quos iterum mouit Pericles. nec illi pacati fuerunt aut metu perculſi, ſed maximo animo inſtituerunt mare aſſerere. Atrox prælium nauale, apud inſulam quam Tragiam dicunt, fuit commiſſum: quo reportauit nobilem victoriam Pericles: qui quatuor & quadraginta nauibus oppreſſit ſeptuaginta, quarum erant armatæ viginti. Inſequens victos occupauit portum, ac Samios obſedit: ne tum quidem fra- C ctos, ſed eruptione pro muris prælium miſcere plane auſos. Verum altera ſuperueniente ex Athenis maiore claſſe, quũ Samii vndiq; clauſi eſſent, claſſe nauium ſexaginta in exterum pelagus nauigauit, hoc conſilio (vt pleriq; autores ſunt) quo nouo ſubſidio quod ex Phœnicia veniebat Samiis occurreret, & quam remotiſſime dimicaret cum eo, ſeu, vt Steſimbrotus, quo Cyprũ peteret: quod non videtur conſentaneum. Vtracunq; fuerit eius deliberatio, videtur parum ei ex ſententia cecidiſſe. Poſtquam enim profectus cum claſſe eſt, Meliſſus Ithagenis philoſophiæ deditus, qui id temporis prætor erat Samiorum, contempta paucitate D nauium aut ducum imperitia, incitauit ciues vt Athenienſes adorirentur. Ita Samii, certamine cõmiſſo, fuderunt Athenienſes, quorum permultis captis, multis etiam depreſſis nauibus, libero potiti ſunt mari, atque neceſſaria ad bellum, quibus ante deficiebantur, importarunt. A Meliſſo ipſum etiam (ait Ariſtoteles) Periclem fuiſſe prius nauali prælio ſuperatum. Captiuorum Athenienſium Samii reddita contumelia, frontem inſcripſerunt noctua: vt ipſorum frontem ante Athenienſes Samæna. Eſt Samæna nauis prora demiſſa, concaua autem magis & ventricoſa, vt ad E mare commodior & agilior ſit. Nomen hoc obtinuit, quod in Samo primo viſa ſit, à tyranno parata Policrate. Ad hæc ſtigmata aiunt Ariſtophanem obſcure alluſiſſe,

Samii periti literis quamplurimum.

At Pericles, nuntiata exercitus clade, tulit propere ſubſidium, ac Meliſſo acie fuſo fugatoque, hoſtes confeſtim muro circumuallauit, ſumptu & diuturnitate potius quam vulneribus & periculis ciuium vincere & ſubiugare ſtudens oppidum. Verum quum moræ Athenienſes pertæſos & pugnandi cupidos non facile eſſet reprimere, in octo partes diſtributis copiis ſortem duxit, cui obueniſſet F alba faba, huic epulari feriarique, dum pugnarent reliqui, permittebat. Vnde albam diem, qua quis genio indulſit, aiunt ab alba faba nominari.

Addit Ephorus & machinis vſum Periclem, quũ captus eſſet nouæ rei admiratione, & habuiſſe ſecum Artemona mechanicum: quem, quod claudus eſſet, &, ſi quando neceſſitas eum vocaret ad opera, lectica deferretur, Periphoretum dictum. Id confutat Ponticus Heraclides verſibus Anacreontis, in quibus Artemonis Periphoreti multis ante bellum Samium & has res geſtas ætatibus mentio fit. Hic Artemona refert fuiſſe mollem hominẽ meticuloſum & pauidũ, domi fere reſidem, ſupra cuius caput, nequid decideret ſuperne, duo ſerui clypeum æneum tenerent. Quum neceſſe haberet exire, circumferri ſolitum in lectulo penſili humi pene: hinc nuncupatum Periphoretum. Nono menſe Samii fecerant deditionem: quorum muros Pericles diruit, naues ademit, atq; ingenti ſumma pecunię eos mulctauit, cuius partem repræſentauerunt Samii, reliquam pacti certa die ſoluere, obſides dederunt. Exaggerat hæc Duris Samius, magnamque atrocitatem in Athenienſes & Periclem confert, de qua nihil meminit nec Thucydides, nes Ephorus, nec Ariſtoteles. Sed mentiri illum reor, trierarchos claſſiarioſq; Samios in forum Mileſiorum eum produxiſſe, & aſſeribus decem dies alligaſſe, demum ſemianimis iam iuſſiſſe fuſtibus concidi capita, atq; ita eos interfici: inde inſepulta proiici cadauera. Verum enimuero videtur Duris, qui, vel vbi nullo priuato rapitur affectu, veritatis in hiſtoria ſolitus eſt limites tranſire, quo inuidiam Athenienſibus conflaret, atrocius patrię intendiſſe calamitates. Subacta Samo, vt regreſſus Athenas Pericles eſt, exequias fecit ſplendide eorum qui in bello occubuerant, orationemq; funebrem de more habuit luculentam. De ſuggeſtu deſcendentem cæteræ fœminæ complexæ ſunt, coroniſq; & vittis, vt athletam, victorem ornarunt. Elpenice vero propius accedens, Præclara vero res, inquit, Pericles, & digna coronis, qui dum bellum facis non Phœnicibus aut Medis, ſicut meus fecit frater Cimon, ſed ſociam & cognatam vrbem exſcindis, multos nobis & fortes ciues amiſiſti. Sic fata Elpenice, ſubriſit Pericles, & ſubmiſſe hoc ei reſpondit Archilochi,

Quando anus es, vngi minus tibi conuenit.

Diuictis Samiis, mire ſcribit ſupraque modum cum Ion animum ſuſtuliſſe, quod, quum barbaram vrbem Agamemnon decem annis: menſibus nouem ipſe principes Ionum & opulentiſſimos ſubiugaſſet. Neque iniuria gloriatus eſt, imo tam anceps ſors & diſcrimen tam ingens fuit huiuſce belli, vt, quod tradit Thucydides (ſi modo id verum ſit) Samiorum ciuitas pene imperio maris exuerit Athenienſes. Secundum hæc, quum æſtuaret iam bellum Peloponneſiacum, Corcyræis, quos perſequebantur Corinthii bello, autor populo fuit vt mitteret ſuppetias & ciuitatem mari pollentem adiungeret ſibi, quod Peloponneſii bellum in ipſos moturi propediem eſſent. Vt populus auxilium iuſſit ferri, Lacedæmonium miſit eo Cimonis filium, cui in contumeliam tantum decem naues attribuit. Siquidem magna intercedebat Cimonis familiæ cum Lacedæmoniis neceſſitudo & amicitia.

A Ἔφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρήσασθαι τὸν Περικλέα τῇ καινότητι θαυμάσαντα, Ἀρτέμωνος τοῦ μηχανικοῦ παρόντος, ὃν χωλὸν ὄντα, καὶ φορείῳ πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων προσκομιζόμενον, ὀνομαζῶσι Περιφόρητον. τοῦτο μὲν οὖν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐλέγχει τοῖς Ἀνακρέοντος ποιήμασιν, ἐν οἷς ὁ Περιφόρητος Ἀρτέμων ὀνομάζεται, πολλοὺς ἔμπροσθεν ἡλικίας τοῦ περὶ Σάμον πολέμου, καὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων. τὸν δ' Ἀρτέμωνα φησὶ τρυφερόν μέν τινα τῷ βίῳ, καὶ πρὸς τοὺς φόβους μαλακὸν ὄντα καὶ καταπλῆγα, τὰ πολλὰ μὲν οἴκοι καθέζεσθαι, χαλκῆν ἀσπίδα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ δυοῖν οἰκετῶν ὑποφερόντων, ὥστε μηδὲν ἐμπεσεῖν τῶν ἄνωθεν· εἰ δὲ βιαθείη προελθεῖν, ἐν κλινιδίῳ κρεμαστῷ φορεῖσθαι τὸν γοῦν αὐτοῦ περιφερόμενον κομίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κληθῆναι Περιφόρητον. ἐνάτῳ δὲ μηνὶ τῶν Σαμίων παραδόντων, ὁ Περικλῆς τὰ τείχη καθῆλε, καὶ τὰς ναῦς παρέλαβε, καὶ χρήμασι πολλοῖς ἐζημίωσεν· ὧν τὰ μὲν ἤδη ἐνέγκαν οἱ Σάμιοι. τὰ δ' ἐν χρόνῳ ῥητῷ παρέμελλον καταθήσειν, ὁμήρους ἔδωκαν. Δοῦρις δ' ὁ Σάμιος τούτοις ἐπιτραγῳδεῖ, πολλὴν ὠμότητα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Περικλέους κατηγορῶν, ἣν οὔτε Θουκυδίδης ἱστόρηκεν, οὔτε

C Ἔφορος, οὔτ' Ἀριστοτέλης· (ἀλλ' οὐδ' ἀληθεύειν ἔοικεν) ὡς ἄρα τοὺς τριηράρχους καὶ τοὺς ἐπιβάτας τῶν Σαμίων εἰς τὴν Μιλησίων ἀγορὰν ἀγαγὼν, καὶ σανίσι προσδήσας ἐφ' ἡμέραις δέκα, κακῶς ἤδη διαχειμῶνος προστάξαι αὐλεῖν, ξύλοις τὰς κεφαλὰς συγκόψαντας, εἶτα προβαλεῖν ἀκήδευτα τὰ σώματα. Δοῦρις μὲν οὖν οὐδ' ὅπου μηδὲν αὐτῷ προσεστὶν ἴδιον πάθος, εἰωθὼς κρατεῖν τοῦ διήγησιν ἐπὶ τῆς ἀληθείας, μᾶλλον ἔοικεν ἐνταῦθα δεινῶσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶν Ἀθηναίων. ὁ δὲ Περικλῆς καταστρεψάμενος τοῦ Σάμου, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὰς

D Ἀθήνας, παρά τε τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὸν πόλεμον ἐνδόξους ἐποίησε, καὶ τὸν λόγον εἶπεν, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν, ἐπὶ τῶν σωμάτων, ἐθαυμάσθη. καταβαίνοντα δ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος αἱ μὲν ἄλλαι γυναῖκες ἐδεξιοῦντο, καὶ στεφάνοις ἀνέδουν καὶ ταινίαις, ὥσπερ ἀθλητοῦ νικηφόρον· ἡ δ' Ἐλπινίκη προσελθοῦσα πλησίον, Ταῦτ', ἔφη, θαυμαστὰ Περίκλεις, καὶ ἄξια στεφάνων, ὃς ἡμῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀπώλεσας πολίτας, οὐ Φοίνιξι πολεμῶν οὐδὲ Μήδοις, ὥσπερ οὗμος ἀδελφὸς Κίμων, ἀλλὰ σύμμαχον καὶ συγγενῆ πόλιν καταστρεφόμενος. ταῦτα τῆς

E Ἐλπινίκης λεγούσης, Περικλῆς μειδιάσας ἀτρέμα, λέγεται ὃ τοῦ Ἀρχιλόχου πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν, Οὐκ ἂν μύροισι γραῦς ἐοῦσ' ἠλείφεο. θαυμαστὸν δέ τι καὶ μέγα φρονήσαι, καταπολεμήσαντα τοὺς Σαμίους, φησὶν αὐτὸν ὁ Ἴων, ὡς τοῦ μὲν Ἀγαμέμνονος ἔτεσι δέκα βαρβάρων πόλιν· αὐτοῦ δ' ἐννέα μηνὶν ἐνέα τοῖς πρώτοις καὶ δυνατωτάτοις Ἰώνων ἑλόντος. καὶ οὐκ ἐν ἀδίκῳ ἡ ἀξίωσις, ἀλλ' ὄντως πολλὴν ἀδηλότητα καὶ μέγαν ἔχε κίνδυνον ὁ πόλεμος, εἴπερ (ὡς Θουκυδίδης φησὶ) παρ' ἐλάχιστον ἦλθε Σαμίων ἡ πόλις ἀφελέσθαι τῆς θαλάττης τὸ κράτος Ἀθηναίοις. μετὰ ταῦτα, κυμαίνοντος

F ἤδη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, Κερκυραίοις πολεμουμένοις ὑπὸ Κορινθίων, ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποστεῖλαι βοήθειαν, καὶ προσλαβεῖν ἐρρωμένῳ ναυτικῇ δυνάμει νῆσον, ὡς ὅσον οὐδέπω, Πελοποννησίων ἐκπολεμωμένων πρὸς αὐτούς. ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου τοῦ βοηθεῖν, ἀπέστειλε δέκα ναῦς μόνας ἔχοντα Λακεδαιμόνιον, τὸν Κίμωνος υἱὸν, οἷς ἐφυβρίζων. πολλὴ γὰρ ἦν εὔνοια καὶ φιλία τῷ Κίμωνος οἴκῳ πρὸς Λακεδαιμονίους·

ὡς αὖ οὖν εἰ μηδὲν ἔργον μέγα μηδ' ἐπιφανὲς ἐν τῇ στρατηγίᾳ τοῦ Λακεδαιμονίου γένοιτο, τοσοῦτον ἀφαιρεθείη μᾶλλον εἰς τὸν λακωνισμόν, ὀλίγας αὐτῷ ναῦς ἔδωκε, καὶ μὴ βουλόμενον ἐξέπεμψε· καὶ ὅλως διετέλει κωλύων ὡς μηδὲ τοῖς ὀνόμασι γνησίοις, ἀλλ' ὀθνείοις καὶ ξένοις, ὅτι τοῦ Κίμωνος ὑοῦν ὁ μὲν εἷς Λακεδαιμόνιος ὄνομα, τοῦ δ' Θεσσαλός, τοῦ δ' Ἥλιος. ἐδόκουν δ' πάντες ἐκ γυναικὸς Ἀρκαδικῆς γεγενέναι. κακῶς οὖν ὁ Περικλῆς ἀκούων ἀφ' ἑαυτοῦ δέκα ταύτας τριήρεις, ὡς μικρὰν μὲν βοήθειαν τοῖς δεομένοις, μεγάλην δὲ τοῖς φασιν τοῖς ἐγκαλοῦσι παρεσκευάσας, ἑτέρας αὖθις ἔστειλε πλείονας εἰς τὴν Κέρκυραν, αἳ μετὰ τινὰ μάχην ἀφίκοντο. χαλεπαίνοντι δὲ τοῖς Κορινθίοις, καὶ κατηγορούσι τῶν Ἀθηναίων ἐν Λακεδαίμονι, τοσοῦτον ἐγένοντο Μεγαρεῖς, ἀντιπράττοντες, πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάντων δ' λιμένων ὧν Ἀθηναῖοι κρατοῦσιν, εἴργεσθαι καὶ ἀπελαύνεσθαι, τοῦδε τὰ κοινὰ δίκαια καὶ τοὺς γεγενημένους ὅρκους τοῖς Ἕλλησιν. Αἰγινῆται δ' κακοῦσθαι δοκοῦντες καὶ βίαια πάσχειν, ἐποτνιῶντο κρύφα τοὺς Λακεδαιμονίους, φανερῶς ἐγκαλεῖν τοῖς Ἀθηναίοις οὐθαρρεῖν. ἐν δ' τούτῳ καὶ Ποτίδαια πόλις ἄποικος Ἀθηναίων, ἄποικος δ' Κορινθίων, ἀποστᾶσα καὶ πολιορκουμένη, μᾶλλον ἐπετάχυνε τὸν πόλεμον. οὐ μὴν ἀλλὰ πρεσβειῶν τε πεμπομένων Ἀθήναζε, καὶ τοῦ βασιλέως τοῦ Λακεδαιμονίων Ἀρχιδάμου τὰ πολλὰ τῶν ἐγκλημάτων εἰς διαλύσεις ἄγοντος καὶ τοῖς συμμάχοις παρακαλοῦντος, οὐκ οὖν ἐδόκει συμπεσεῖν ἐκεῖνό τε τῶν ἄλλων αἰτιῶν ὁ πόλεμος τοῖς Ἀθηναίοις, εἰ τὸ ψήφισμα καθελεῖν τὸ Μεγαρικὸν ἐπείθησαν, καὶ διδαλαγῶσι πρὸς αὐτούς. διὸ καὶ μάλιστα πρὸς τοῦτο Περικλῆς ἀναπεισθείς, καὶ παροξύνας τὸν δῆμον, ἐμμένειν τῇ πρὸς Μεγαρεῖς φιλονεικίᾳ, μόνος ἔσχε τοῦ πολέμου τινὰ αἰτίαν. λέγουσι δ' πρέσβεις, Ἀθήναζε περὶ τούτων ἐκ Λακεδαίμονος ἀφιγμένους, καὶ τοῦ Περικλέους νόμον τινὰ προβαλομένου, κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύγχανεν, εἰπεῖν Πολυάρκην τῶν πρέσβεων τινά, Σὺ δ' μὴ καθελῇς, ἀλλὰ στρέψον ἔσω τὸ πινάκιον. οὐ γὰρ ἔστι νόμος ὁ τοῦτο κωλύων. κομψοῦ δ' τοῦ λόγου φανέντος, οὐδέν τι μᾶλλον ὁ Περικλῆς ἐνέδωκεν. ἰσχὺν μὲν οὖν τις (ὡς ἔοικεν) αὐτῷ καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀπέχθεια· κοινῇ δ' καὶ φανερὰν ποιησάμενος τὴν αἰτίαν κατ' αὐτῶν, ἀποτίμησεσθαι τὴν ἱερὰν ὀργάδα, γράφει ψήφισμα, κήρυκα πεμφθῆναι πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους τὸν αὐτόν, κατηγορήσοντα τῶν Μεγαρέων. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ψήφισμα Περικλέους ἐστίν, θυμῳδεστάτου καὶ φιλανθρώπου δικαιολογίας ἐχόμενον. ἐπεὶ δ' ὁ πεμφθεὶς κῆρυξ Ἀνθεμόκριτος αἰτίαν τῶν Μεγαρέων ἀποθανεῖν ἔδοξε, γράφει ψήφισμα κατ' αὐτῶν Χαρῖνος, ἄσπονδον μὲν εἶναι καὶ ἀκήρυκτον ἔχθραν, ἰᾶν δ' δὶς ἑκάστου τοῦ Ἀττικῆς Μεγαρέων, θανάτῳ ζημιοῦσθαι. τοῖς δ' στρατηγοῖς, ὅταν ὀμνύωσι τὸν πατρῷον ὅρκον, ἐπομνύειν ὅτι καὶ δὶς ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐμβαλοῦσι. ταφῆναι δ' Ἀνθεμόκριτον παρὰ τὰς Θριασίας πύλας, αἳ νῦν Δίπυλον ὀνομάζονται. Μεγαρεῖς δὲ, τὸν Ἀνθεμοκρίτου φόνον ἀπαρνούμενοι, τὰς αἰτίας εἰς Ἀσπασίαν καὶ Περικλέα τρέπουσι, χρώμενοι τοῖς παρεβοήτοις καὶ δημώδεσι τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρνέων

» σιχιδίοις, Πορνῶν δ' Σίμαιθαν, ἰόντες Μεγάραδε νεανίαι
» κλέπτουσι μεθυσοκόραβοι· κἀθ' οἱ Μεγαρεῖς ὀδυνᾶς
» πεφυσιγγωμένοι, ἀντεξέκλεψαν Ἀσπασίας πόρνα δύο.

A Quo igitur maiorem ex gratia Lacedæmoniorum traheret Lacedæmonius inuidiam, si nihil insigne aut memorabile gestum esset ductu suo, exiguum numerum ei nauium dedit, extrusitque inuitum, omnibusque modis filiorum Cimonis incremento offecit, quasi ne nominibus quidem indigenarum, sed peregrinorum & hospitum: quod vni Lacedæmonio, alteri Thessalo, Elio tertio esset nomen, omnes autem vulgo ferrentur ex muliere progeniti Arcadica. Ergo quum esset ob decem has naues infamis Pericles, quod exiguum auxilium indigentibus, magnam autem ansam præ-
B buisset lacerandi sui inuidis, alias inde plures Corcyram misit, quæ post pugnam venere. Infensis Corinthiis, & Athenienses Lacedæmone criminantibus, associauere se Megarenses, incessentes præterius gentium, & iusiurandum inter Græcos datum, omnibus emporiis, omnibus se portubus, quos obtinerent Athenienses, prohiberi & arceri: Æginetæ, quorum miserabilis conditio & afflicta videbatur, quia accusare propalam non audebant Athenienses, clam apud Lacedæmonios quiritabantur. Dum hæc aguntur, Potidæa (quod oppidum formulę erat Athenienſium, sed Colonia Corinthiorũ) quia desciuerat, circumsidebatur. Quæ
C res bellum maturauit magis. Verumtamen, quum mitterentur Athenas legati, & studeret rex Lacedæmoniorum pleraque crimina Archidamus pacare, sociosque mulceret, verisimile est non fuisse eos Athenienſibus illaturos cæteras ob causas arma, si adduci, vt plebiscitum Megaricum circumducerent, pacemque componerent cum illis, potuissent. Cui quia præcipue intercessit Pericles, & populo inflammato præfracte oppugnauit Megarenses, solus autor habitus est belli. De his ferunt legatos venisse à Lacedæmoniis Athenas, & quum legem Pericles certam obtenderet, quæ tabulam
D interdiceret in quam plebiscitum esset relatum reuellere, dixisse vnum ex legatis Polyarcem, Tu vero ne reuulseris, sed conuerte tabulam intro, quũ non sit hoc quæ impediat lex vlla. Hoc dictum quamuis facetum videretur, nihilo fuit remissior tamẽ Pericles. Et sane persequebatur priuato quodam odio (vti reor) Pericles Megarenses: prætendens autem publicam & manifestam aduersus eos noxam, interuertisse eos agrum sacrũ, scribit plebiscitum, vt caduceator ad eos mittatur, atq; idem ad Lacedæmonios, qui Megarenses in crimen vocet. At ea rogatio Periclis æquam continet & le-
E nem querelam: verum quoniam caduceatori, qui missus fuerat, Anthemocrito quæsita mors dicebatur à Megarensibus bellum iis ex Charini rogatione internecinum & implacabile indicitur. Si quis attingeret Megarensis finem Atticum, mors ei denunciaretur. Prætores in solenni iureiurando adderẽt: vt bis quotannis agrum Megarensem popularentur, tumularetur Anthemocritus iuxta portam Thriasiam, quam nunc Dipylon nuncupant. Megarenses vero cędem inficiantes Anthemocriti, causam omnem in Aspasiam detorquent & Periclem, allegantque celebratos & vulgatos hosce
F versus Aristophanis ex Acharnibus,

Iuuenes profecti Megaram ebrii auferunt
Simætham ex scortatione nobilem:
Megarensis hinc populus dolore percitus,
Furatur Aspasiæ duo scorta haud impiger.

Ac origo

scilicet Athenienſium, ut contra Megarenſes prius ad Act. XII. v. 3.

Ac origo quidem belli, vnde manarit, haud procliue est nosse. Plebisciti verò illius non antiquati iuxtà omnes causam conferunt in Periclem. Verùm hi ex animi celsitudine ferunt coniuncta cum prudentia eum restitisse, quum arbitraretur eo præcepto tentari an cessuri ipsis Athenienses essent, & debilitatis esse concessionem confessionem: alii peruicacia potius & concertatione, ad ostentandam potentiam suam, despexisse Lacedæmonios. Deterrima causa omnium (cui tamen assentiuntur plerique omnes) hæc perhibetur esse. Phidias plastes, signum (vt dictum est) Mineruæ conduxerat faciendum. Familiaritate hic Periclis vsus est, plurimumque apud eum potuit: quare inuidiam contraxit, ac nonnullos habuit eius causa infestos. Alii, quo periculum in illo facerent qui populus in Periclem futurus iudex esset, Menonem quendam, cuius opera vtebatur Phidias, constituunt in foro supplicem, petentem fidem publicam dare sibi, indicaturum se & delaturum certa de Phidia. Quum populus illum admisisset, & quæstio in foro haberetur, nulla prolata furta fuerunt. Aurum enim sic à principio fuerat Periclis consilio simulacro illigatum & circumiectum, vt detrahi vniuersum & approbari valeret ad stateram: quod vt facerent, prouocauit tunc Pericles accusatores. Enimuerò premebat excellentia operum Phidiam, præcipuè quòd in pugna Amazonica, quem finxit in clypeo Mineruæ, effigiem suam expressisset, calui senis saxum ambabus manibus sublatum tenentis, præclaram item inclusisset Periclis imaginem, manus cum Amazone conserentis. Figura manus qua attollit hastam, ita erat fabrefacta, vt prætensa oculis Periclis, quasi tegere conetur vtrinque elucentem similitudinem. Ac Phidias quidem in vincula ductus, morbo interiit. Alii veneno volunt ab inimicis, ad inuidiam Pericli mouendam, sublatum. Indici Menoni, ferente ad populum Glycone, immunitas data, commendauit insuper prætorib. securitatem illius populus. Eadem tempestate Aspasia violatæ religionis est rea facta, accusatore comœdiarum scriptore Hermippo: obiecit præterea eam liberas fœminas, quibus illudebat Pericles, recipere. Ad hæc rogationem tulit Diopithes, nomina vt deferrentur eorum qui esse deos negarent, aut qui sermones de rebus ęthereis sererent, ea suspicione perstringens Anaxagoræ causa Periclem. Quum præberet his aures populus, quæstionesq; reciperet, tum demum plebiscitum fit rogante Dracontide, vt rationes expensæ pecuniæ Pericles apud Prytanas deponeret, iudicesq; sententiam ex ara ferrent, atq; in vrbe hanc cognitionem exercerent. Agnon hoc ex rogatione circumduxit. Tulit autem, vt causa apud mille quingentos iudices ageretur, siue peculatus & repetundarũ, siue iniuriæ vellet quis crimen appellare. Ac Aspasiam quidẽ eripuit Pericles precibus, pro qua vim lacrymarum in causa dicenda (vt scribit Æschines) profudit, obsecrauitq; iudices: Anaxagoram trepidans ablegauit, atque ex vrbe deduxit. Quum verò Phidiæ causa offendisset populũ, ideoq; horreret iudicia, cunctanti & fumare incipienti subdidit faces bello, sperans fore vt crimina discuteret, & leniret inuidiã, quum arduis in negotiis & discriminibus esset ad ipsum vnum propter autoritatem & opes ipsius se ciuitas collatura.

A τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν ὅπως ἔχοι οὐ ῥάδιον γνῶναι. τὸν δὲ μὴ λυθῆναι τὸ ψήφισμα πολλοὶ ὡσαύτως τὴν αἰτίαν ὀνομάζουσι τῷ Περικλεῖ. πλεῖστοι οἱ μὲν οὐκ φρονήματος μεγάλου καὶ γνώμης καὶ τὸ βέλτιστον ἀπιχειρεῖσθαι φασὶν αὐτὸν πεῖραν ἐνδόσεως τὸ πρόσταγμα, καὶ τὴν συνχώρησιν, ἐξομολόγησιν ἀσθενείας ἡγούμενοι· οἱ δὲ, μᾶλλον αὐθαδείᾳ τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ, πρὸς ἔνδοξον ἰσχὺν προσφερόμενοι Λακεδαιμονίων. ἡ δὲ χειρίστη μὲν αἰτία πασῶν, ἔχουσα δὲ πλείστους μάρτυρας, οὕτω πως λέγεται· Φειδίας ὁ πλάστης, ἐργολάβος μὲν ὢν τὸν ἄγαλμαβος, ὡς καὶ εἴρηται, φίλος δὲ τοῦ Περικλέους γενόμενος, καὶ μέγιστον παρ' αὐτοῦ δυνηθεὶς, τοὺς μὲν δι' αὐτὸν ἔχεν ἐχθρούς, φθονούμενος, οἱ δὲ, τὸν δῆμον ποιούμενοι πεῖραν ἐν ἐκείνῳ, ποῖος τις ἔσοιτο Περικλεῖ κριτὴς, Μένωνά τινα τοῦ Φειδίου συνεργῶν πείσαντες, ἱκέτην ἐν ἀγορᾷ καθίζουσιν, ἀπύμνουν ἄδειαν ὅπῃ μηνύσει καὶ κατηγορήσῃ τοῦ Φειδίου προσδεξαμένου δὲ τὸν δῆμον τὸν ἄνθρωπον, καὶ γενομένης ἐν ἐκκλησίᾳ διώξεως, κλοπαὶ μὲν οὐκ ἐλέχθησαν. τὸ γὰρ χρυσίον οὕτως ἀνθὸς ἐξ ἀρχῆς ἀγάλματι προσειργάσατο καὶ προσέθηκεν ὁ Φειδίας, γνώμῃ τοῦ Περικλέους, ὥστε πάνυ δυνατὸν εἶναι προσελόντα ἀποδεῖξαι τὸν σταθμόν. ὃ καὶ τότε τοὺς κατηγόρους ἐκέλευσε ποιεῖν ὁ Περικλῆς. ἡ δὲ δόξα τῶν ἔργων ἐπίεζε φθόνῳ τὸν Φειδίαν, καὶ μάλιστ' ὅτι τὸν πρὸς Ἀμάζονας μάχην ἐν τῇ ἀσπίδι ποιῶν, αὐτοῦ τινα μορφὴν ἐνετύπωσε, πρεσβύτου φαλακροῦ, πέτρον ἐπηρμένου δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, καὶ τοῦ Περικλέους εἰκόνα παγκάλλιστα ἐνέθηκε, μαχομένου πρὸς Ἀμαζόνα. τὸ δὲ σχῆμα τῆς χειρὸς ἀνατεινούσης δόρυ, πρὸ τῆς ὄψεως τοῦ Περικλέους, πεποιημένον ἀμηχάνως, οἷον ἐπικρύπτειν βούλεται τὴν ὁμοιότητα προφαινομένην ἑκατέρωθεν. ὁ μὲν οὖν Φειδίας εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθεὶς, ἐτελεύτησε νοσήσας. ὡς δέ φασιν ἔνιοι φαρμάκοις ὅπῃ βλαβῇ τοῦ Περικλέους, τῶν ἐχθρῶν προδιδασκάσαντων, τῷ δὲ μηνυτῇ Μένωνι, γράψαντος Γλύκωνος, ἀτέλειαν ὁ δῆμος ἔδωκε, καὶ προσέταξε τοῖς στρατηγοῖς ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἀνθρώπου. πρὸς δὲ τούτοις τὸν χρόνον Ἀσπασία δίκην ἔφυγεν ἀσεβείας, Ἑρμίππου τοῦ κωμῳδοποιοῦ διώκοντος, καὶ προσκατηγορήσαντος ὡς Περικλεῖ γυναῖκας ἐλευθέρας εἰς τὸ αὐτὸ φοιτώσας ὑποδέχοιτο. καὶ ψήφισμα Διοπείθης ἔγραψεν, εἰσαγγελλόντας τοὺς τὰ θεῖα μὴ νομίζοντας, ἢ λόγους περὶ τῶν μεταρσίων διδάσκοντας· ἀπφειδόμενος εἰς Περικλέα δι' Ἀναξαγόρου τὴν ὑποψίαν. δεχομένου δὲ τοῦ δήμου καὶ προσιεμένου τὰς διαβολὰς, ὅπως ἤδη ψήφισμα κυρῶσι, Δρακοντίδου γράψαντος, ὅπως οἱ λόγοι τῶν χρημάτων ὑπὸ Περικλέους εἰς τοὺς Πρυτάνεις ἀποτιθεῖεν· οἱ δὲ δικασταὶ τὴν ψῆφον ἀπὸ τοῦ βωμοῦ φέροντες, ἐν τῇ πόλει κρίνοιεν. Ἄγων δὲ τοῦτο μὲν ἀφεῖλε τὴν ψηφισμάτων, κρίνεσθαι δὲ τὴν δίκην ἔγραψεν, ἐν δικασταῖς χιλίοις καὶ πεντακοσίοις, εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων, εἴτ' ἀδικίας βούλοιτό τις ὀνομάζειν τὴν δίωξιν. Ἀσπασίαν μὲν οὖν ἐξῃτήσατο πολλὰ πολὺ τοῦ δὲ τὴν δίκην, ὡς Αἰσχίνης φησὶν, ἀφεὶς ὑπὲρ αὐτῆς δάκρυα, καὶ δεηθεὶς τῶν δικαστῶν· Ἀναξαγόραν δὲ, φοβηθεὶς, ἐξέπεμψε καὶ προέπεμψεν ἐκ τῆς πόλεως. ὡς δὲ καὶ Φειδίου προσέπταισε τῷ δήμῳ, φοβηθεὶς τὸ δικαστήριον, μέλλοντα τὸν πόλεμον καὶ ὑποπτοφόβου ἐξέκαυσεν, ἐλπίζων διασκεδάσειν τὰ ἐγκλήματα, καὶ ταπεινώσειν τὸν φθόνον, ἐν πράγμασι μεγάλοις τὸ κινδυνῶδες τῆς πόλεως ἐκείνῳ μόνῳ διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν δυνάμιν ἀναθείσης ἑαυτῷ.

αἱ μὲν οὖν αἰτίαι δι' ἃς οὐκ εἴασεν ἐνδοῦναι Λακεδαιμο- A
νίοις τὸν δῆμον, ἄδηλοι λέγονται· ὁ δὲ ἀληθὲς, ἄδηλον. οἱ δὲ
Λακεδαιμόνιοι γνώσκοντες ὡς ἐκείνου καταλυθέντος, εἰς
πόλεμα μαλακωτέροις χρήσονται τοῖς Ἀθηναίοις, ἐκέλευον
αὐτοῖς ὁ ἄγχος ἐλαύνειν ᾧ ὁ μηδένα χρόνον τοῦ Περι-
κλέους ἔνοχον ὢν, ὡς Θουκυδίδης εἴρηκεν, ἡ δὲ πεῖρα παρέστη
τοῖς πέμψασιν εἰς τοὐναντίον. αὐτὴ γὰρ ὑποψίας καὶ ἀφο-
λῆς, ὁ Περικλῆς ἔτι μείζονα πίστιν ἔσχε καὶ ἀμείνω δόξαν
τοῖς πολίταις, ὡς μάλιστα μισούντων καὶ φοβουμένων ἐκείνον
τοὺς πολεμίους. διὸ καὶ παρὰ ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν
Ἀρχίδαμον ἔχοντα τοὺς Πελοποννησίους, παρῄνει τοῖς Ἀ- B
θηναίοις, εἰ ἄρα πάντα δηοῦν ὁ Ἀρχίδαμος, ἀπέχηται τῶν
ἐκείνου, ἀφὰ τὴν ξενίαν τὴν οὖσαν αὐτοῖς, ἢ ἀφαιρῆται
τοῖς ἐχθροῖς ἐνδίδοὺς ἀφορμὰς, ὅτι τῇ πόλει καὶ τὴν χώραν
καὶ τὰς ἐπαύλεις ὑπεδίδωσιν. ἐμβάλλουσιν οὖν εἰς τὴν Ἀττικὴν
στρατῷ μεγάλῳ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων, Ἀρχι-
δάμου τοῦ βασιλέως ἡγουμένου. καὶ δηοιοῦντες τὴν χώραν, παρ-
ῆλθον εἰς Ἀχαρνὰς, καὶ κατεστρατοπέδευσαν, ὡς τῶν Ἀθηναίων
οὐκ ἀνεξομένων, ἀλλ' ὑπὲρ γῆς καὶ φανήματος ἀγωνιουμένων
παρὰ αὐτούς· τῷ δὲ Περικλεῖ δεινὸν ἐφαίνετο παρὰς
ἑξακισμυρίους Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν ὁπλίτας (πλεῖ- C
στοι γὰρ ἦσαν οἱ τοσοῦτον ἐμβαλόντες) ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πό-
λεως μάχην συνάψαι· τοὺς δὲ βουλομένους μάχεσθαι, καὶ
διεπαθοῦντας παρὰ τὰ γενόμενα, κατεπράυνε λέγων ὡς
δένδρα μὲν τμηθέντα καὶ κοπέντα φύεται ταχέως, ἀνδρῶν δὲ
ἀφαιρεθέντων, αὖθις τυχεῖν οὐ ῥᾴδιον ἐστι. τὸ δὲ δῆμον εἰς
ἐκκλησίαν οὐ συνῆγε, δεδιὼς βιασθῆναι παρὰ γνώμην,
ἀλλ' ὥσπερ νεὼς κυβερνήτης, ἀέρος καλοῦντος ἐν πελάγει,
θέλων πάντα καὶ καταστείνας τὰ ὅπλα, χρῆται τῇ τέχνῃ,
δάκρυα καὶ δεήσεις ὑπιβάντων καὶ φοβουμένων ἐάσας,
οὕτως ἐκεῖνος, τό, τε ἄστυ συγκλείσας, καὶ καταλαβὼν D
πάντα φυλακαῖς παρὰς ἀσφάλειαν, ἐχρῆτο τοῖς αὐτοῦ λο-
γισμοῖς, βραχέα φροντίζων τῶν καταβοώντων καὶ δυσχερα-
ινόντων. καίτοι πολλοὶ μὲν αὐτοῦ τῶν φίλων δεόμενοι παρεκέλευ-
το, πολλοὶ δ' ἐχθρὸν ἀπειλοῦντες καὶ κατηγοροῦντες· πολλοὶ δ'
ᾖδον ἄσματα καὶ σκώμματα παρὰς ἀγανοίαν, ἐφυβρίζοντες
αὐτοῦ τὴν στρατηγίαν, ὡς δύανδρον καὶ παρίεμένον τὰ πράγμα-
τα τοῖς πολεμίοις. ἐπεφύετο δὲ καὶ Κλέων ἤδη δι' ἀρχῆς τῆς παρὰς
ἐκεῖνον ὀργὴν τῶν πολιτῶν πορευόμενος ὅτι τὴν δημαγωγίαν.
„ὥστ' ἀναπαίσας ταῦτα δηλοποιήσαντος Ἑρμίππου. Βασιλεῦ
„σατύρων, τί ποτ' οὐκ ἐθέλεις δόρυ βαστάζειν, ἀλλὰ λόγους μὲν E
„περὶ πολέμου δεινοὺς παρέχῃ, ψυχὴν δ' τέλητος ὑπέστης; καὶ δε-
„ειλίαν δ' ἀκίνησκλησε παρεδηγμένην βρύχει κεφάλας. δηλη-
θεὶς αὐθωνι Κλέωνι. πλὴν ἀλλ' οὐδενὸς ἐκινήθη τῶν τοιούτων
ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ παρέως καὶ σιωπῇ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὴν
ἀπέχθειαν ὑφιστάμενος, καὶ νεὼν ἑκατὸν ὅτι τὴν Πελοπόννη-
σον ὅλην ἐκπέμπων, αὐτὸς οὐ συνεξέπλευσεν, ἀλλ' ἔμεινεν
οἰκουρῶν καὶ δι' ἀχθεὸς ἔχων τὴν πόλιν, ἕως ἀπηλλάγησαν οἱ Πε-
λοποννήσιοι· θεραπεύων δὲ τοὺς πολλοὺς, ὄμφης ἀγαλλοιτας ὅτι
τῷ πολέμῳ, δι' ἀνομαστῆς τε χρημάτων ἀνελάμβανε, καὶ κληρου-
χίας ἀνέγραφεν. Αἰγινήτας γὰρ ἐξελάσας ἅπαντας, διένειμε F
τὴν νῆσον Ἀθηναίων τοῖς λαχοῦσιν. ἐν δέ τις παρηγορία καὶ ἀφ'
ὧν ἔπασχον οἱ πολέμιοι. καὶ γὰρ οἱ περιπλέοντες τὴν Πελο-
πόννησον, χώραν τε πολλὴν, κώμας τε καὶ πόλεις μι-
κρὰς διεπόρθησαν, καὶ κατ' γῆν αὐτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὴν

A Hæ esse causæ referuntur quamobrem non permiserit Lacedæmoniis populum morem gerere: veritas in obscuro latet. At Lacedæmonii, pro certo habentes vndequaque remissiores se oppresso Pericle præbituros Athenienses, iusserunt eis piaculum eiicere, quo erat (vt tradit Thucydides) ex genere materno contactus Pericles. Verùm cœptum iis qui miserant longè aliter cecidit. Quippe pro suspicione & inuidia fidem & existimationem Pericles ad populum multo accepit maiorem, hostem quum cernerent eum præcipuè & odisse & metuere. Itaque antequam
B Atticam incursaret cum Peloponnesiis Archidamus, denuntiauit Athenienſibus, si deuastatis cæteris, à suis prædiis Archidamus vim abstineret propter ius hospitii quod cum illo intercedebat sibi, aut quò maleuolis suis ansam calumniandi præberet, agrum se & villas reipubl. donare. Magnis igitur copiis Lacedæmonii cum sociis Atticam, rege duce Archidamo, ineunt, fœdandoque fines Acharnas vsque progressi sunt. Vbi castra communiuere, rati non passuros id Athenienses, sed pro solo & gloria secum decertaturos. At Pericles anceps duxit cum sexaginta
C millibus Peloponnesiorum & Bœotiorum peditum (hic enim numerus fuit copiarum quæ primùm infuderunt se in Atticam) de ipsa dimicare vrbe. Eos qui pugnã poscebant, & angebantur vastatione agrorum, demulsit, dicens arbores cæsas & deiectas mox renasci, virorum cæsorum iterum non promptam fore facultatẽ. Populi concionem non habuit, veritus ne inuitum de instituto depelleret suo: sed vt gubernator nauis, coorta in
D mari tempestate, vbi prospexit omnibus, & armamenta composuit, vtitur arte, lachrymas & obtestationes negligens nauseantium & trepidantium vectorum: ita ille obseratis portis, omnia firmauit præsidiis ad securitatem, suaque sequens consilia, contempsit obstrepentes & stomachantes: quamuis multi eum amici obtunderent precibus, multi minitarentur aduersarii insectarenturque, multi carmina canerent & dicteria probrosa, conuitiisque incesserent eius imperium vt molle & prodens hostibus rempubl. Et verò etiam Cleon, incensam conspiciens in illum ciuitatem, mordebat eum, auram popularem captans. id quod hisce versibus declarauit Hermippus,

Cur ferre Satyrûm rex recusas hastulam,
Mira interim loquens tamen de prælio?
At induisti animum Teletis territum,
Ensisq; tu stricti atque acuti aciem extimes,
Te punxerit licet Cleon stimulis acris.

Verùm istorum mouit Periclem nihil: sed comiter & tacitè tulit ignominiam & inuidiam. Classem centum nauium misit in Peloponnesum. hanc tamen ille non duxit, sed continuit domi se, vt ciuitatem in potestate retineret dum se recepissent Peloponnesii. Quo plebem placaret tamen ob bellum frementem, largitionibus eam leniuit, & leges tulit de coloniis deducendis.
F Æginetas enim omnes eiecit, quorum insulam diuisit sortitò ciuibus Athenienſibus. Aliqua etiam ex parte hostium calamitates leuabant dolorem eorum. Classe enim Peloponnesum circumuecti, latè vastarunt agrum, & vicos & modica oppida. Ipse, terrestri exercitu in fines

Megaricos ducto, eos vndequaq; conculcauit. Et profectò multis vltrò citroque, hinc illatis cladibus terra, illinc mari acceptis, in tam longum Peloponnesii non duxissent bellum, sed mox elanguissent, sicut à primordio prædixerat Pericles, ni vis quædam consiliis humanis diuina obstitisset. Nunc pestilens lues primùm inuasit vrbem, & florem depasta est & robur iuuentutis: inde corporũ contractus affectus, animos omnino in Periclem efferauit. Vt autem morbo qui insaniunt in medidicum vel patrem, ita violare hunc instituerunt ab inimicis inducti, agrestem turbam, quæ in vrbem confluxerat, morbum vulgare, quòd tempore æstiuo multi vnà nullo discrimine, angustis in tectis & tabernaculis coacti æstuosis, in vmbra & otio marcescerent, quum ante in aëre libero & laxo consuessent agere: cuius esse autorem, qui bello plebem intra muros rusticanam contraxisset, neque vllam ad rem tam multos viros adhiberet, sed sineret inclusos veluti pecora, mutua obrui contagione, nec loci commutationem vel refrigerium præberet vllum. His vt mederetur, simulq; flagellaret ex parte hostes, naues instructas centũ quinquaginta compleuit, multisq; impositis & egregiis peditibus equitibusq;, soluturus in magnam spem erexit ciues, atq; ostentando tantas copias, trepidationem iniecit non minorem hostibus. Ecce autem quum iam omnes conscendissent, & Pericles se in suam triremem contulisset, fortè defecit sol: quumque obducta nox cœlo esset, terror, vt prodigio oblato magno, incessit omnes. Gubernatorem verò Pericles trepidum & stupentem cernens, chlamydem obiecit oculis eius, intectumque interrogauit nunquid horrendi id esset, aut portenderet grauius? Abnuente eo, Quid autem, infit, inter hoc & illud interest, nisi quatenus illud quod caliginem inuexit, chlamyde est grandius? Cæterùm hæc in philosophorum scholis referuntur. Postquam vela fecit, cùm in hac expeditione nihil sanè eo apparatu Pericles dignum gessit, tum obsidentem sacram Epidaurum, quam capi sperabat posse, morbus distinuit. Hic enim non ipsos solùm, sed quoscunque etiam huius participes expeditionis affecit afflixitque. Commotum inde in se populum Athenienſem quum demitigare studeret & erigere, non potuit iram eius prius frangere tamen neque placare, quàm in suffragia aduersus ipsum missi, pro arbitrio suo imperium ei abrogarunt, mulctamque dixerunt: cuius summam, qui minimam, quindecim talenta, quinquaginta, qui maximam, scribunt. Hoc iudicio accusatorem se professus est, vt tradit Idomeneus, Cleon, vt Theophrastus, Simmias: Ponticus Heraclides Lacratidam refert. Cęterùm publica quidem, quia iram in eum plebs, vt aculeum, vnà cum ictu deposuerat, breui erant quietura: res verò domestica eius exulcerata erat. Absumpserat enim non paucos eius familiares pestilentia, & domesticos turbauerat iampridẽ alienatio ab eo. Siquidem maximus iustæ stirpis Xanthippus filius, cum sua sponte erat prauus, tum vxorem iuuenem sumptuosamque duxerat, filiam Isandri filii Epilyci. Hũc patris offendit frugalitas, in suppeditanda minutatim pecunia restrictioris.

A Μεγαρικῷ, ἔφθειρε πᾶσαν. ἣ καὶ δῆλον ὅτι πολλὰ μὲν δρῶντες κακὰ τοῖς Ἀθηναίοις, πολλὰ δὲ πάσχοντες ὑπ' ἐκείνων ἐκ θαλάττης, οὐκ ἂν εἰς μῆκος πολέμου τοσοῦτον προέβησαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπεῖπον, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Περικλῆς προηγόρευεν, εἰ μή τε δαιμόνιον ὑπῳκοδομήθη τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς. νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡ λοιμώδης ἐπέπεσε φθορά, καὶ κατενεμήθη τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν· ὑφ' ἧς καὶ τὰ σώματα κακούμενοι καὶ τὰς ψυχὰς, πρὸς πάσαν ἠγριώθησαν πρὸς τὸν Περικλέα, καθάπερ πρὸς ἰατρὸν ἢ πατέρα τῇ νόσῳ προσφθονήσαντες, ἀδικεῖν ἐπεχείρησαν· ἀπαιδεύτοις ὑπὸ τῆς ἐρήμης, ὡς τὴν μὲν νόσον ἡ τοῦ χωρίου πλήθους εἰς ὀλίγον συμφορήσις ἐργάζεται, θέρους ὥρᾳ πολλῶν ὁμοῦ κοιτῶν ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ σκηνώμασι πνιγηροῖς ἀναγκασθέντων διαιτᾶσθαι δίαιταν οἰκουρὸν καὶ ἀργὸν ἀντὶ καθαρᾶς καὶ ἀναπεπταμένης τὸ πρότερον. τούτου δ' αἴτιος ὁ τοῦ πολέμου τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον εἰς τὰ τείχη καταχέας, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀνθρώποις ποσοῖς χρώμενος, ἀλλ' ἐῶν ὥσπερ βοσκήματα καθειργμένους, ἀναπιμπλάσθαι φθορᾶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μεταβολὴν μεταβολῇ ἀναψύχειν ἐκποιεῖν B ταῦτα βουλόμενος ἰᾶσθαι, καὶ τὴν θαλαττοκρατίαν τοῖς πολεμίοις, ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ναῦς ἐπλήρου, καὶ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὁπλίτας καὶ ἱππέας ἀναβιβασάμενος, ἔμελλεν ἀνάγεσθαι, μεγάλην ἐλπίδα τοῖς πολίταις, καὶ φόβον οὐκ ἐλάττω τοῖς πολεμίοις, ἀπὸ τοσαύτης ἰσχύος παρασχών. ἤδη δὲ πεπληρωμένων τῶν νεῶν, καὶ τοῦ Περικλέους ἀναβεβηκότος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ τριήρη, τὸν μὲν ἥλιον ἐκλιπεῖν συνέβη, καὶ γενέσθαι σκότος, ἐκπλαγῆναι δὲ πάντας, ὡς πρὸς μέγα σημεῖον· ὁρῶν οὖν ὁ Περικλῆς τεταραγμένον τὸν κυβερνήτην καὶ διηπορημένον, ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆς ὄ- D ψεως αὐτοῦ, καὶ παρακαλύψας, ἠρώτησε μή τι δεινὸν ἢ δεινοῦ τινος οἴεται σημεῖον· ὡς δ' οὐκ ἔφη, Τί οὖν (εἶπεν) ἐκεῖνο τούτου διαφέρει, πλὴν ὅτι μεῖζόν τι τῆς χλαμυδός ἐστι ὃ πεποίηκεν ἡ ἐπισκότησις; ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχολαῖς λέγεται τῶν φιλοσόφων. ἐκπλεύσας δ' οὖν ὁ Περικλῆς, οὔτ' ἄλλο τι δοκεῖ τῆς παρασκευῆς ἄξιον δρᾶσαι· πολιορκήσας τε τὴν ἱερὰν Ἐπίδαυρον, ἐλπίδα παρασχοῦσαν ὡς ληψόμενος, ἀπέτυχε διὰ τὴν νόσον. ἐπιγινομένη γὰρ οὐκ αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁπωσοῦν τῇ στρατιᾷ συμμίξαντας προσδιέφθειρεν. ἐκ τούτου, χαλεπῶς διακειμένους τοὺς Ἀθηναίους πρὸς αὐτὸν, ἐπειρᾶτο παρηγορεῖν καὶ ἀναθαρρύνειν. οὐ μὴν ἔλυσε τὴν ὀργὴν, οὐδὲ μετέπεισε πρότερον, ἢ τοὺς ψήφους λαβόντας ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἠνωμένους κυρίους, ἀφελέσθαι τὴν στρατηγίαν, καὶ ζημιῶσαι χρήμασιν. ὧν ἀριθμὸν οἱ τὸν ἐλάχιστον, πεντεκαίδεκα τάλαντα, πεντήκοντα δ', οἱ τὸν πλεῖστον, γράφουσιν. ἐπεγράφη δ' τῇ δίκῃ κατήγορος, ὡς μὲν Ἱδομενεὺς λέγει, Κλέων· ὡς δ' Θεόφραστος, Σιμμίας. ὁ δ' Ποντικὸς Ἡρακλείδης Λακρατίδην εἴρηκε. τὰ μὲν οὖν δημόσια ταχέως ἔμελλε παύσασθαι, καθάπερ κέντρον εἰς τοῦτον ἅμα πληγῇ τῷ θυμὸν ἀφεικότων τῶν πολλῶν. τὰ δ' οἰκεῖα μοχθηρὰς εἶχεν αὐτῷ κατά τε τὸν λοιμὸν οὐκ ὀλίγους ἀποβαλόντι τῶν ἐπιτηδείων, καὶ τάσει διαστασιαζομένων πόρρωθεν. ὁ γὰρ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν γνησίων υἱῶν, Ξάνθιππος, φύσει τε δαπανηρὸς ὤν, καὶ γυναικὶ νέᾳ καὶ πολυτελεῖ συνῳκῶν, Ἰσανδρου θυγατρὶ τοῦ Ἐπιλύκου, χαλεπῶς ἔφερε τὴν τοῦ πατρὸς ἀκείδειαν, γλίχρα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτῷ χορηγουντος.

πέμψας οὖν πρός τινα τῶν φίλων, ἔλαβεν ἀργύριον, ὡς τοῦ
Περικλέους κελεύσαντος. ἐκείνου δὲ ὕστερον ἀπαιτοῦντος, ὁ
μὲν Περικλῆς καὶ δίκην αὐτῷ προσέλαχε· τὸ δ' μειράκιον ὁ
Ξάνθιππος ὅτι τούτῳ χαλεπῶς διατεθεὶς ἐλοιδόρει τὸν πα-
τέρα, πρῶτον μὲν ἐκφέρων ὅτι γέλωτι τὰς οἴκοι διατρι-
βὰς αὐτοῦ, καὶ τοὺς λόγους οὓς ἐποιεῖτο μετὰ τῶν σοφιστῶν. πεντά-
θλου γὰρ ἵππων ἀκοντίῳ παταξάντος Ἐπιτιμίου τοῦ Φαρσα-
λίου ἀκουσίως, καὶ κτείναντος, ἡμέραν ὅλην ἀναλώσαι μετὰ
Προταγόρου διαπορούμενον πότερον τὸ ἀκόντιον, ἢ τὸν βα-
λόντα, ἢ τοὺς ἀγωνοθέτας κατὰ τὸν ὀρθότατον λόγον αἰτίους χρὴ
τοῦ πάθους ἡγεῖσθαι. πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τὸν τοῦ γυναικὸς
διαβολὴν ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου φησὶν ὁ Στησίμβροτος εἰς
τοὺς πολλοὺς διαπαρῆναι· καὶ ὅλως ἀνήκεστον ἄχθος τελευ-
τῆς τῶν νεανίσκῳ πρὸς τὸν πατέρα τοιαμεῖναι τὴν διαφορά.
ἀπέθανε γὰρ ὁ Ξάνθιππος ἐν τῇ λοιμῷ νοσήσας. ἀπέθανε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν ὁ Περικλῆς τότε, καὶ τῶν κηδε-
στῶν καὶ φίλων τοὺς πλείστους καὶ χρησιμωτάτους πρὸς τὰ
πολιτεύματα, οὐ μὴν ἀπεῖπεν, οὐδὲ προὔδωκε τὸ φρόνημα
καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν συμφορῶν· οὐδὲ
κλαίων, οὐδὲ κηδεύων, οὐδὲ πρὸς τὰ φέρεινος ὄφθη τὴν ἀνάγ-
καιον, πρίν γε δὴ καὶ τὸν τοιοῦτον αὐτοῦ τῶν γνησίων ἀπο-
βαλεῖν Πάραλον. ὅτι τούτῳ δὲ καμφθεὶς, ἐπειρᾶτο μὲν ἐγ-
καρτερεῖν τοῦ ἤθους καὶ διαφυλάττειν τὸ μεγαλόψυχον· ὅτι-
φέρων δὲ τῷ κεφαλῇ στέφανον, ἡττήθη τὸ πάθος πρὸς τὴν ὄψιν, ὥστε
κλαυθμόν τε ῥῆξαι, καὶ πλῆθος δακρύων χεῦαι, οὐδέποτε
τοιοῦτον οὐδὲν ἐν τῷ λοιπῷ βίῳ πεποιηκώς. τῆς δὲ πό-
λεως πειρωμένης τὸν δήμον στρατηγῶν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ῥητόρων,
ὡς οὐδεὶς βάρος ἔχων ἰσόροπον, οὐδ' ἀξίωμα πρὸς τοσαύ-
την ἐχέγγυον ἡγεμονίαν ἐφαίνετο, ποθούσης δὲ ἐκεῖνον καὶ κα-
λούσης ὅτι τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον, ἀθυμῶν καὶ κείμενος οἴκοι
δι' τὸ πένθος, ὑπὸ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ἄλλων ἐπείσθη φίλων
προσιέναι. ἀπολογησαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν
πρὸς αὐτὸν, ὑποδεξάμενος αὖθις τὰ πράγματα, καὶ στρα-
τηγὸς αἱρεθεὶς, εἰσηγήσατο λυθῆναι τὴν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν
αὐτὸς εἰσενεγκὼν πρότερον· ὡς μὴ πολυπάσιν ἐρημία διαδο-
χῆς, τὴν οἴκοι κλίποι τοῦνομα καὶ ὁ οἶκος. εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ
τὸν νόμον· ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πολύ
πολλῶν χρόνων, καὶ παῖδας ἔχων (ὡς προείρηται) γνησίους, νόμον
ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γε-
γονότας. ἐπεὶ δὲ τὴν βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων δωρεὰν τῷ δήμῳ
πέμψαντος τετρακισμυρίους πυρῶν μεδίμνους, ἔδει διανέμεσθαι
τοὺς πολίτας, πολλαὶ μὲν ἀνεφύοντο δίκαι τοῖς νόθοις ἐκ τοῦ
γράμματος ἐκείνου, τέως διαλανθάνουσαι καὶ παροράμεναι·
πολλοὶ δὲ καὶ συκοφαντήμασι περιέπιπτον. ἐπράθησαν οὖν
ἁλόντες ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάττους, οἱ δὲ μείναντες ἐν τῇ
πολιτείᾳ καὶ κριθέντες Ἀθηναῖοι, μύριοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ
τετταράκοντα ὁ πλῆθος ἐξηπάθησαν. ὄντος οὖν δεινοῦ τὸ κατ'
ποῦ ἰσχύσαντα τὸν νόμον, ὑπὸ αὐτοῦ πάλιν διαλυθῆναι τοῦ
γράψαντος, ἡ παροῦσα δυστυχία τῷ Περικλεῖ πρὸς τὸν οἴκοι, ὡς
δίκην τινὰ δεδωκότι τὴν ὑπεροψίας καὶ τὴν μεγαλαυχίας ἐκείνης,
ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ δόξαντες αὐτὸν νεμεσητά τε πα-
θεῖν, καὶ θεραπεύειν τε δεῖσθαι, συνεχώρησαν ἀπογράψασθαι τὸν νό-
θον εἰς τοὺς φρατέρας, ὄνομα θέμενον τοῦ αὐτοῦ. καὶ τοῦτον μὲν ὕστε-
ρον ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχήσαντα Πελοποννησίους ἀπέ-
κτεινεν ὁ δῆμος μετὰ τῶν συναιτίων, τότε δὲ τὸν Περικλέους ἔοικεν ὁ

A Misit itaque ad amicum quendam, à quo patris nomine nummos accepit mutuo: quem, post quum repetereret suum, etiam in iudicium Pericles vocauit. Adolescens eo facto offensus Xanthippus, insectatus est parentẽ. Primùm ad ludibrium extulit domestica eius oblectamenta & sermones quos habebat cum sophistis. Nam quum quinquertio equum Epitimius Pharsalius ictu iaculi interemisset imprudens, totum diem cum Protagora patrem triuisse, quærendo iaculúmne an qui misisset, an verò agonothetæ veriùs authores habẽdi eius casus essent. Infamiam etiam à sua ipsius
B vxore Stesimbrotus per Xanthippum memoriæ prodidit vulgatam, atq; omnino simultate adolescentem ad mortem vsq; atroci patrem persequutum fuisse. in pestilentia enim Xanthippum sustulit morbus. Eadem tempestate Pericles sororem amisit, præterea propinquos & amicos plerosque, quorum in republ. opera fuerat potissimùm vsus. Non elanguit tamen, neq; submisit malis spiritus & animi magnitudinem, nec illacrymauit, neq; iusta fecit, imò ne accessit quidem ad cuiusquam funus necessariorum, dum eum qui vnus reliquus erat ex iustis filiis amisit Paralum.
C Tunc verò fractus, quanuis tenderet grauitatem tueri & retinere animi celsitudinem, quum coronam tamen ingereret mortuo: oppressus est quum aspiceret eum, dolore, vt (quod reliqua vita nunquam fecerat) erumperet in eiulatum & magnam vim profunderet lacrymarum. Porrò ciuitatem, quæ per bellum periclitata erat cæteros duces & oratores, vbi neminem vllum perspexit pari grauitate & autoritate quæ tanto esset imperio sustinendo, desiderium cepit Periclis, inuitauitq; eum ad suggestum & imperium suscipiendum. At illum, domi abiecto animo ex luctu tabescentem, Alcibiades & reliqui amici ad progrediendum ex-
D citauerunt. Ibi populo suam aduersus eum ingratitudinem purgante, suscepit rursus rempubl. ac lectus prætor, ne orbitate nomen familiæ suæ, & progenies semel interiret, legem de nothis, quam ipse tulerat antè, suasit antiquandam. Quod autem ad legem hanc pertinet, sic se habuit: Quum in republ. pridem floreret Pericles succinctus (vt diximus) legitimis filiis, legem rogauit vt soli ex duobus nati Athenienſib. ciues essent Athenienses. Quum autem rex Ægypti dono misisset populo XL. millia medimnûm tritici, & id diuidendum ciuibus esset, nothis controuersiæ ex eo ple-
E biscito multæ, quæ hactenus fuerant tectæ atque neglectæ, motæ sunt, multi etiam calumniis circumuenti. Conuicti fuere paulò minus quinque millia, qui venditi sunt: eos qui ciuitatem retinuerunt, ac censiti inter ciues Athenienses sunt, inuenerunt quatuordecim millia quadraginta numero. Quum esset igitur res indigna, vt quæ contra tam multos vim habuerat, ab eodem lex qui tulerat eam, rursus abrogaretur: præsens Periclis clades domestica (vt qui pœnam luisse iam fastus & arrogantiæ illius suæ videretur) infregit populum Athenienſem, putauitq; eum, deorum op-
F pressum inuidia, esse humanitate alleuandum. quare indulsit ei vt in curia sua nothus censeretur nomine paterno. Hunc pòst, quum apud Arginusas Peloponnesios prælio nauali prætor fudisset, vnà cum collegis populus morte mulctauit. Per id tempus videtur corripuisse pestis Periclem,

non perinde vt cæteros acris nec acuta, ſed quæ lento morbo diuturnoque & ſæpius alternante corpus eius ſenſim conficeret, & vim obtunderet mentis. Scriptum reliquit in Ethicis Theophraſtus, vbi diſputat an mutentur cum fortuna mores, & corporis agitati affectibus deſciſcant à virtute, ægrum Periclem amico cuipiam, qui ipſum inuiſebat, amuletum oſtendiſſe à mulieribus ex collo ſuo ſuſpenſum, quaſi, quum eas etiam toleraret ineptias, grauiter admodum ægrotaret. Inſtante iam morte, aſſidentes præſtantiſſimi ciues, & amici eius, qui ſupererant, commemorabant quantis enituiſſet virtutibus & opibus, res geſtas etiam recenſebant, & numerum victoriarum: nouem enim trophæa ciuitati prætor & victor excitauerat. Hæc illi inter ſe, quaſi illo non iam intelligente & omni orbato ſenſu, diſſerebant. At ille omnia attentè audierat, & in medium loquutus, *Miror*, inquit, *hæc vos celebrare & in ore habere facta mea, quorum partem fortuna vendicat, & quæ multis iam obtigerunt ducibus, præteritis autem excellentiſsimum & maximum: nemo enim* (inquit) *ex omnibus ciuibus mea opera pullam veſtem ſumpſit.* Præclarum virum non lenitate modò & manſuetudine, quam multis in negotiis & inimicitiis retinuit acerbis, ſed grauitate etiam, qui in virtutibus ſuis præſtantiſſimum exiſtimauit quod in tanta potentia nihil inuidiæ aut iræ indulſiſſet, aut vlli implacabilis inimico fuiſſet. Mihi quidem videtur inſolentis & faſtuoſi cognominis, quòd Olympius appellaretur, vnum hoc tollere inuidiam, & propriè id ei verè conciliare placidi mores, & vita in ſumma poteſtate innocens & incruenta. Sicut dignam arbitramur deorum gentem, quæ per ſe eſt propitia, & nullius autor mali, vt rebus præſit & moderetur, non vt poëtæ ineptis nos opinionibus percellentes, ſuis ipſi arguuntur fabulis, dum locum quem incolere deos aiunt, ſecuras ſedes vocant & tranquillas, non ventis, non imbribus obnoxias, ſed ſerenitate molli & pura, perpetuò æquè circumfulgentes luce, quòd ea beatis & immortalibus maximè conueniat ſtatio: ipſos verò deos diſſenſionum, offenſionum, iræ atque aliarum plenos perturbationum, abhorrentium etiam ab hominibus cordatis introducant. verùm hæc alterius fortaſſe commentationis ſint. Porrò Perielis citò Athenienſibus ſenſum & deſiderium negotia præbuêre. Quippe qui viui offendebantur, quaſi luminibus ipſorum officiente potentia, ilicò eo ſublato, quum alios libarent oratores & duces multitudinis, palàm tulerunt moderatius in ſeueritate, vel grauius in manſuetudine nullum viſum ingenium: atque inuidioſam illam potentiam, quæ regnum antè & tyrannis fuit appellata, tunc ſalutarem reipubl. apparuit arcem fuiſſe. Tanta tabes & vorago extitit in republ. improbitatis, quam ille debilitatam & proſtratam tegebat, opprimebatque, ne licentia in inſanabilem erumperet peſtem.

A ὁ λοιμὸς λαβέσθαι λαβὼν οὐκ ὀξεῖαν, ὥσπερ ἄλλον, οὐδὲ στενότονον, ἀλλ' ἀλληγεᾷ τινι νόσῳ καὶ μακρᾷ σὺν ποικίλαις ἐχούσῃ μεταβολαῖς παραχρωννύων τὸ σῶμα βραδέως, καὶ ὑποφείποντα τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς. ὁ γοῦν Θεόφραστος ἐν τοῖς ἠθικοῖς παραπορήσας εἰ πρὸς τὰς τύχας μέτεστι τὰ ἤθη, καὶ κινούμενα τοῖς τῶν σωμάτων παθήσεσι, παρίστησι τῆς ἀρετῆς, ἱστόρησεν ὅτι νοσῶν ὁ Περικλῆς ἐπισκοπουμένῳ τινὶ τῶν φίλων δείξειε περίαπτον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ βραχίονι περικρεμάμενον, ὡς σφόδρα κακῶς ἔχων ὁπότε καὶ τούτῳ ὑποτιθεμένοις τὴν ἀβελτερίαν. ἤδη δὲ πρὸς τῷ τελευτᾷν ὄντος αὐτοῦ, B περιεκαθήμενοι τῶν πολιτῶν οἱ βέλτιστοι, καὶ τῶν φίλων οἱ πρεσβύτατοι, λόγον ἐποιοῦντο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνάμεως ὅσην ἠρίθμουν, καὶ τὰς πράξεις ἀνεμνημόνευον, καὶ τῶν τροπαίων τὸ πλῆθος. (ἐννέα γὰρ ἐπὶ τούτῳ στησάντων καὶ νικῶν ἔστησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως) ταῦτα, ὡς οὐκέτι συνιέντος ἀλλὰ καθηρημένου τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ δὲ πᾶσιν ἐτύγχανε τὸν νοῦν προσεσηκώς, καὶ φθεγξάμενος εἰς μέσον, ἔφη θαυμάζειν ὅτι ταῦτα μὲν ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ καὶ μνημονεύουσιν, ἃ καὶ πρὸς τύχην ἐστὶ κοινά, καὶ γέγονεν ἤδη πολλοῖς στρατηγοῖς· τὸ δὲ κάλλιστον καὶ μέγιστον, οὐ λέγουσιν. C Οὐδεὶς γὰρ (ἔφη) δι' ἐμὲ τῶν ὄντων Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο. θαυμαστὸς οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον τῆς ἐπιεικείας καὶ πραότητος, ἣν ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ μεγάλαις ἀπειρίαις διετήρησεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος, εἰ τῶν αὐτοῦ καλῶν ἡγεῖτο βέλτιστον εἶναι τὸ μήτε φθόνῳ, μήτε θυμῷ χαρίσασθαι μηδὲν ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως, μηδὲ χρήσασθαί τινι τῶν ἐχθρῶν ὡς δυσκόλῳ. καί μοι δοκεῖ τὴν μεγαλωσύνην καὶ σοβαρὰν ἐκείνην προσωνυμίαν ἐν τούτοις ποιεῖν ἀνεπίφθονον καὶ πρέπουσαν ὄντως, δίκαιος ἦθος, καὶ βίος ἐν ἐξουσίᾳ καθαρὸς καὶ ἀμίαντος, Ὀλύμπιον προσαγορεύεσθαι καθάπερ τὸ τῶν θεῶν γένος ἀξιοῦμεν, αἴτιον μὲν ἀγαθῶν, D ἀναίτιον δὲ κακῶν πεφυκός, ἀρχὴν καὶ βασιλείαν τῶν ὄντων. οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάτας δόξας, ἀλίσκονται τοῖς αὐτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον ἐν ᾧ τοῖς θεοῖς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλὲς ἕδος καὶ ἀσάλευτον καλοῦντες, οὐ πνεύμασιν, οὐ νέφεσι χρώμενον, ἀλλ' αἰθρίᾳ μαλακῇ καὶ φωτὶ καθαρῷ τὸν ἄπαντα χρόνον ὁμαλῶς περιλαμπόμενον, ὡς τοιαύτης τοῦ μακαρίου καὶ ἀθανάτου διαγωγῆς μάλιστα πρεπούσης. αὐτοὺς δ' τοὺς θεοὺς παραχῆς καὶ δυσμενείας καὶ ὀργῆς, ἄλλων τε μεστοὺς παθῶν ἀποφαίνοντες, οὐδὲ αἰθεσπίοις νοῦν ἔχουσι προσηκόντων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἑτέρας δόξει πραγματείας εἶναι. τοῦ δὲ Περικλέους παρεῖναι αἴσθησιν καὶ σαφῆ πόθον Ἀθηναίοις ἐνεργάζεσθαι τὰ πράγματα. καὶ γὰρ οἱ ζῶντος βαρυνόμενοι τὴν δυνάμιν ὡς ἀμαυρούσαν αὐτοὺς, βύθιος ἐκποδὼν γενομένου, πειρώμενοι ῥητόρων καὶ δημαγωγῶν ἑτέρων, ἀνωμαλόγησαν τὸ μετριώτερον ἐν ὄγκῳ, καὶ σεμνότερον ἐν πραότητι μὴ φωραθέντος· ἡ δ' ἐπίφθονος ἰσχὺς ἐκείνη, μοναρχία λεγομένη καὶ τυραννὶς πρότερον, ἐφάνη τότε σωτήριον ἔρυμα τῆς πολιτείας γενομένη. τοσαύτη φθορὰ καὶ πλῆθος ἐπέκειτο κακίας τοῖς πράγμασιν, ἣν ἐκεῖνος ἀθενῆ καὶ ταπεινὴν ποιῶν ἀπέκρυπτε, καὶ κατεκώλυεν δυνήσεσθαι ἐξουσίᾳ χρήσασθαι.

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Φάβιος Μάξιμος.

ΤΟιοῦτος δὲ τοῦ Περικλέους ἐν τοῖς ἀξίοις μνήμης γενόμενος, ὡς παρειλήφαμεν, ὅτι τὸν Φάβιον τὴν ἰσοφίαν μεγαλάγωμεν. νυμφῶν μιᾶς λέγουσιν, οἱ δὲ γυναικὸς ἐπιχωρίας Ἡρακλεῖ μιγείσης B παρὰ τὸν Θύμβριν ποταμόν, γενέσθαι Φάβιον, ἄνδρα πολὺ καὶ δόκιμον ἐν Ῥώμῃ. Ὁ Φαβίων γένος ἀπ' αὐτοῦ πολυάνθρωπον. οἱ γὰρ ἀπὸ τοῦ γένους τούτου, πρότερον τῇ δι' ὀρυγμάτων χρησαμένους ἄγρᾳ, φοδίους ἰσχύσιν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιόν. ὅτε γὰρ ἄγοιεν νῦν αἱ δορυγαὶ, φόσσας, καὶ φόδερε τὸ σκάφας καλοῦσι. χρόνῳ δὲ τῶν δυοῖν φθόγγων μεταπεσόντων, Φάβιοι προσηγορεύθησαν. πολλοὺς δὲ μεγάλους τῆς οἰκίας ἐξενεγκαμένης ἄνδρας, ἀπὸ Ρυλιάνου τοῦ μεγίστου, καὶ διὰ τοῦτο Μάξιμον πρὸς Ῥωμαίοις ἐπονομασθέντος, τέταρτος ἦν Φάβιος Μάξιμος, περὶ οὗ πάδε γράφομεν. ἦν δὲ αὐτῷ σωματικὸν μὲν παρωνύμιον, ὁ Βερύκωνος· εἶχε γὰρ ἀκροχορδόνα μικρὸν ἐπάνω τοῦ χείλους ἐπιπεφυκυῖαν. ὁ δὲ Οὐικύλας σημαίνει τὸ πρόβατον· ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν πραότητα καὶ βαρύτητα τοῦ ἤθους ἔτι παιδὸς ὄντος. τὸ γὰρ ἡσύχιον αὐτοῦ καὶ σιωπηλὸν καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας τῶν παιδικῶν ἀπολαύειν ἡδονῶν, βραδέως δὲ καὶ ἀφαπόνως δεχόμενον τὰς μαθήσεις, εὔκολον δὲ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ κατήκοον, ἀβελτηρίας τινὸς καὶ νωθρότητος ὑπόνοιαν εἶχε παρὰ τοῖς ἔξω, ὀλίγοι δ' ἦσαν οἱ τὸ δυσκίνητον ὑπὸ βάθους, καὶ τὸ μεγαλόψυχον καὶ λεοντῶδες ἐν τῇ φύσει καθορῶντες αὐτοῦ. τὰ χρόνου προϊόντος, ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐγυμνούμενος, διεσήμαινε καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπάτην μὲν οὖσαν τὴν δοκοῦσαν ἀπραγμοσύνην, δυσβουλίαν δὲ, τὴν δυλαβείαν· τὸ δὲ πρὸς μηδὲν ὀξὺ μηδ' ἀκίνητον, ἐν πᾶσι μόνιμον καὶ βέβαιον. ὁρῶν δὲ καὶ τὴν πολιτείας τὸ μέγεθος, καὶ τῶν πολέμων τὸ πλῆθος, ἤσκει τὸ μὲν σῶμα πρὸς τοὺς πολέμους, ὥσπερ ὅπλον σύμφυτον, τὸν δὲ λόγον, ὁρμὴν πειθοῦς πρὸς τὸν δῆμον, ἀμάλακτον τῷ βίῳ καταχρησόμενον. ὁ γὰρ ἐπιεικὴς κόσμος, οὐδὲ κενὴ καὶ ἀγεννὴς χάρις, ἀλλὰ νοῦς ἴδιον καὶ πειθὼ ἐν γνωμολογίαις χῆμα καὶ βάθος ἔχων, ἃς μάλιστα πᾶς Θουκυδίδου προσεοικέναι λέγουσι. διασώζεται γὰρ αὐτοῦ λόγος, ὃν εἶπεν ἐν τῷ δήμῳ, τοῦ παιδὸς αὐτοῦ μετ' ὑπατείαν ἀποθανόντος ἐγκώμιον. πέντε δὲ ὑπατείας ἃς ὑπάτευσεν, ἡ πρώτη τὸν ἀπὸ Λιγύων θρίαμβον ἔχει. νικηθέντες γὰρ ὑπ' αὐτοῦ μάχῃ, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, εἰς τὰς Ἄλπεις ἀνεστάλησαν, καὶ τὴν πρόσοικον ἐπαύσαντο τῆς Ἰταλίας λῃζόμενοι καὶ κακῶς ποιοῦντες. ἐπεὶ δ' Ἀννίβας ἐμβαλὼν εἰς Ἰταλίαν, καὶ μάχῃ πρῶτον περὶ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν νικήσας, αὐτὸς μὲν ἤλαυνε διὰ Τυρρηνίας, πορθῶν τὴν χώραν, ἔκπληξιν δὲ δεινὴν καὶ φόβον εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέβαλε· σημεῖα δὲ τὰ μὲν, σεσήπει Ῥωμαίοις, ἀπὸ κεραυνῶν, τὰ δ' ὅλως ἀλλόκοτα καὶ πολλὴν ἀπορίαν ἔχοντα προσέπιπτε, (θυρεοὺς τε γὰρ ἀφ' αὐτῶν αἵματι ῥεῦσαι δοκοῦσι θερισμοὺς ἐλέχθη, καὶ θέρη σταχύων περὶ Ἄντιον ἔναιμα κείρεσθαι, καὶ λίθους μὲν ἐκ τοῦ ἀέρος διαπύρους καὶ φλεγομένους φέρεσθαι, τοῦ δὲ ὑπὸ φλογείου οὐρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γράμματα, καὶ τούτων ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν

ἀδυτητα emendat Krebsius p. 104.

PLVTARCHI

Fabius Maximus.

PEricles memoratu digna facta, quæ quidem ad nostram notitiam peruenere, ea sunt: nunc ad Fabii vitam describendam transeamus. Ex nympha memorant, alii ex muliere B indigena, quæ cum Hercule iuxta Tyberim amnem concubuerat, Fabium natum, virum qui numerosam Romæ & claram propagauit gentem Fabiorum. Alii principes huius familię, quia fossis feras capiebant, Fodios tradunt olim vocatos, qui deinde, duabus tempore commutatis literis, appellati Fabii sint. Multos hæc domus præstantes viros dedit. A Rutiliano autem, qui ex claritate Maximi cognomen inuenit, Fabius Maximus, de quo hîc agimus, fuit quartus. Ei nota corporis cognomen Verrucoso C dedit, quòd Verruca parua ei ex summo extuberauisset labio. Ouicula puer etiamnum dictus est, ex mansuetis & grauibus moribus. Quippe sedatum ingenium eius & taciturnitas, magnaque infruendis puerilibus oblectamentis cautio, tarditas ac labor in percipiendis literis, facilitas & obsequium aduersus sodales, stultitiæ opinionem ei apud ignotos & ignauiæ præbuit. Stabilem verò altamque eius indolem, & animi magnitudinem atque celsitudinem, pauci fuêre qui perspicerent. At breui inde cum ætate republica gerenda excitatus, quam securitatem alii rebantur, immotum D ostendit cuilibet animũ esse, cautionẽ, prudentiã, tarditatẽ & cunctationẽ constantiã & firmitudinẽ animi. Qui quum videret, hinc reip. molem, hinc bellorũ frequentiã, corpus ad bella, vt arma subegit à natura data: orationẽ autem pro instrumento ad ducendum populum, quam præclarè ad vitæ composuit tenorem, alienam ab omni fuco & vana popularique iactatione, plenam autem solidæ prudentiæ cum singulari præstantique lumine & grauitate sententiarũ, quas cum Thucydidis sententiis imprimis componunt. Extat oratio funebris eius, quam publicè in laudem filii habuit, qui E obiit post consulatum. Ex quinque consulatibus quos gessit, in primo triumphauit de Liguribus: qui signis collatis ab eo fusi, intra Alpes sunt multis amissis coacti, repressiq; à populanda & vexanda proxima Italiæ ora. Vt verò cum exercitu Annibal in Italiam irrupit, victorque primùm ad Trebiam flumen per Hetruriam populabundus agmen duxit, stuporque Romanos ingens & terror incessit, prodigia autem partim solita Romanis fulgura, partim noua fœdaque admodum sunt nuntiata, (scuta enim sanguinem sua sponte ferebant sudasse, cruentas Antii spicas demessas, lapides ignitos ardentesque cœlo cecidisse, quum cœlum supra Falerios fissum videretur, F decidisse passimque disiectas fuisse frequentes sortes, in vna scriptum ad verbum apparuisse,

MAVORS ARMA SVA CONCVTIT)

nihil his conſul commotus C. Flaminius eſt, vir, cui ſua ſponte feroci feruidoq; ſecundæ res, quas ante præter expectationem inſignes geſſerat, quũ, inhibente ſenatu & collega reluctante, acie Gallos fudit fugauitq;, animos fecerant. Fabium vero, portenta, quum pleroſq; mouerent (quia credebat temeraria) minus terrebant. Sed quum hoſtes intelligeret & paucos eſſe, & difficultate laborare ſtipendii, cunctandum cenſuit Romanis, nec pugnandum cum homine qui exercitum haberet multis ad id ipſum duratum præliis, cæterum ſubmittenda ſociis auxilia, oppidaque in poteſtate tenenda, dum vigor ille per ſe Annibalis, ſicut flamma exigua & leui excitata vi, marceſceret. Non flexit Flaminium tamen. Enimuero ille non permiſſurum ſe dicebat, vrbi bellum vt admoueretur, neque, vt olim Camillus, vt intra mœnia de ea dimicaret. Itaq; legiones educere tribunis iubet. In equum vero inſilientem equus nulla certa de cauſa repente tremens perculſuſq; lapſum ſuper caput effudit. Neq; eum hæc res auertit tamen à propoſito. Quare vt initio occurrere ſtatuerat Annibali, ad lacum Hetruriæ, quem Traſimenum vocant, aciem inſtruxit. Interea dum manus conſerunt milites, terræ motus multa oppida proſtrauit, auertitque curſu ſuo amnes. Dorſa montiũ ingenti lapſu proruit: hanc tamen nemo præliantium tantã vim ſenſit. Ipſe animoſiſſime ac fortiſſime dimicans cecidit Flamminius, & circa eum optimi quique. Reliquis in fugam conuerſis, ingens edita ſtrages, quindecim millia cæſa, alterum tantum captum. Flaminii corpus, vt funeraret id decoraretq; virtutis cauſa, magna cum cura inter cadauera Annibal inquiſitum non inuenit, neq; conſtitit quid eo eſſet factum. Aduerſam pugnam ad Trebiam, nec dux aperte ſcripſit, nec retulit nuntius, ſed ancipiti ambiguoq; diremptam mentitus eſt Marte. Ad huius primum nuntium cladis prætor Pomponius vocato ad concionẽ populo, aperte ſine ambagib' aut circuitione, Pugna, inquit, Quirites, magna victi ſumus, exercitus deletus eſt, conſul cecidit Flaminius, vos de veſtra ſalute & incolumitate deliberate. His, ſicut vento, in tantam multitudinem inſtar maris iactatis, ita perculit ciuitatem vt præ terrore conſiſtere animi & in gradu permanere nequirent. Conueniunt igitur in vnam ſententiam, libero & ſoluto republ. opus eſſe imperio, quod vocant Dictaturam, & viro qui ſeuere eam & intrepide adminiſtret. Fabium eum eſſe, qui pares maieſtati imperii eius animos grauitatemque habeat morum, & id ſit ætatis, qua mentis conſiliis adhuc viuidæ corporis vires reſpondeant, & attemperatus ad prudentiam feruor ſit. Vbi ea ſententia placuit, dicitur Fabius dictator: qui, magiſtro equitum M. Minutio dicto, primum à ſenatu poſtulat vt ſibi in bello vti equo liceat, quod fas non erat, ſed lege quadam vetere interdixerant, vel quod maximũ robur ponerent in pedite, & ob id duci cenſerent in acie apud eum permanendum, neq; deſerendum hunc,

Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει)

τὸν μὲν ὕπατον Γαΐον Φλαμίνιον οὐδὲν ἤμβλυνε τούτων, ἄνδρα πρὸς τῇ φύσει θυμοειδῆ καὶ φιλότιμον, μεγάλαις ἐπαιρόμενον εὐτυχίαις, ἃς πρόσθεν εὐτύχησε παραλόγως, τῆς τε βυβλῆς ἀποκαλούσης, καὶ θεωρήσαντος εἰς αὐτὸν, συμβαλὼν βίᾳ τοῖς Γαλάταις καὶ κρατήσας. Φάβιον δὲ τὰ μὲν σημεῖα, καίπερ ἀπόλεμα πολλὰ, ἤπερ ὑπέδραττε, διὰ τὴν ἀλογίαν· τὴν δὲ ὀλιγότητα τῶν πολεμίων καὶ τὴν ἀχρηματίαν πυθανόμενος, καρτερεῖν παρεκάλει τοὺς Ῥωμαίους, καὶ μὴ μάχεσθαι πρὸς αὐθέφατον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διὰ πολλῶν ἀγώνων ἠσκημένῃ στρατιᾷ χρώμενον· ἀλλὰ τοῖς συμμάχοις ἐπιπέμπειν τὰς βοηθείας, καὶ τὰς πόλεις διὰ χειρὸς ἔχειν τὰς, αὐτῷ ἐὰν πρὸς αὐτὸν μαραίνεσθαι τὸν ἀκμὴν τοῦ Ἀννίβου, καθάπερ φλόγα λάμψασαν ἀπὸ μικρᾶς καὶ κούφης δυνάμεως. ὁ μὲν ἔπεισε τὸν Φλαμίνιον, ἀλλὰ φήσας οὐκ ἀνέξεσθαι πρόσοιπα τῇ Ῥώμῃ τὸν πόλεμον, οὐδ' ὥσπερ ὁ παλαιὸς Κάμιλλος, ἐν τῇ πόλει διαμαχεῖσθαι πρὸς αὐτῆς, τὸν μὲν στρατὸν ἐξάγειν ἐκέλευσε τοῖς χιλιάρχοις, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναθόμενος, ἐξ οὐδενὸς αἰφνίου πρόδηλου παραλόγως ἐνέβημου τοῦ ἵππου γενομένου καὶ πτυέντος, ἐξέπεσε, καὶ κατενεχθεὶς ἐπὶ κεφαλὴν, ὅμως οὐδὲν ἔτρεψε τὴν γνώμην, ἀλλ' ὡς ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς ἀπαντήσας τῷ Ἀννίβᾳ, πρὸς τὴν καλουμένην Θρασυμένην λίμνην τὴν Τυρρηνίας παρετάξατο. τῶν στρατιωτῶν συμβαλόντων εἰς χεῖρας, ἅμα τῇ καιρῷ τῆς μάχης συνέπεσε σεισμὸς, ὑφ' οὗ καὶ πόλεις ἀνεδάπησαν, καὶ ῥεύματα ποταμῶν ἐξ ἕδρας μετέστη, καὶ κρημνοὶ ὑπωρείας πρεσερράγησαν. ἀλλὰ καίπερ οὕτω θυμούμενου διαφόροις, οὐδεὶς παραδόξῳ ἠδέθη τῶν μαχομένων· αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Φλαμίνιος, πολλὰ καὶ τόλμης ἔργα καὶ ῥώμης ἐπιδεικνύμενος, ἐξέπεσε, καὶ πρὸς αὐτὸν οἱ κρατίστοι τῶν δι' ἄλλων τραπέντων πολὺς ἦν φόνος, καὶ πεντακισχίλιοι πρὸς μυρίοις κατεκόπησαν, καὶ ἑάλωσαν ἕτεροι τοσοῦτοι. τὸ δὲ Φλαμινίου σῶμα φιλοτιμούμενος θάψαι καὶ κοσμῆσαι δι' ἀρετὴν ὁ Ἀννίβας, οὐχ εὗρεν ἐν τοῖς νεκροῖς, ἀλλ' ἠγνόει τὸ πρᾶγμα ὅπως ἠφανίσθη. τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Τρεβίου θυμομαχίαν οὔθ' ὁ γράψας στρατηγὸς, οὔθ' ὁ πεμφθεὶς ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ ἔφασαν, ἀλλ' ἐψεύσατο τὴν νίκην ἐπιδικον αὐτοῖς καὶ ἀμφίδοξον θυέσθαι. περὶ δὲ ταύτης ὡς πρῶτον ἤκουσεν ὁ στρατηγὸς Πομπώνιος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸ δῆμον, οὐ περιπλοκὰς, οὐδὲ παραγωγὰς, ἀλλ' ἀμφίκρις ἔφη πρὸς αὐτοὺς, Νενικήμεθα, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μεγάλῃ μάχῃ, καὶ διέφθαρται ὁ στρατόπεδον καὶ Φλαμίνιος ὕπατος ἀπόλωλεν. ἀλλὰ βουλεύεσθε περὶ σωτηρίας αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας. οὗτος μὲν οὖν ὥσπερ πνεῦμα τὸν λόγον ἐμβαλὼν εἰς πέλαγος τοσοῦτου δήμου, συνεπάραξε τὴν πόλιν· οὐδὲ ἱστάναι πρὸς τοσαύτην ἔκπληξιν οἱ λογισμοὶ καὶ διαμένειν ἐδύνατο. πάντες δὲ εἰς μίαν γνώμην συνῆλθον, ἀνυπόθυτοι δεῖσθαι τὰ πράγματα μοναρχίας, ἣν δικτατορείαν καλοῦσιν, καὶ τὸν μετὰ χειμῶνος τοῦτον ἀφρόνως καὶ ἀδεῶς ἀνδρός. εἶναι δὲ τὸν ἕνα Φάβιον Μάξιμον, ἰσόρροπον ἔχοντα τῷ μεγέθει τὸ ἀρχῆς τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἤθους, ἡλικίας τε τοῦ τοῦτο γεγενημένου ἐν ᾧ συνέσχεν ἐπὶ πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς βουλεύματα τὸ σῶμα τῇ ῥώμῃ, καὶ συγκέκραται τῷ φρονίμῳ τὸ θαρραλέον. ὡς οὖν ταῦτ' ἔδοξεν, ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ Φάβιος, καὶ ἀποδείξας αὐτὸς ἵππαρχον Λεύκιον Μινούκιον, πρῶτον μὲν ἠτήσατο τὴν σύγκλητον, ἵππῳ χρῆσθαι παρὰ τὰς στρατείας. οὐ γὰρ ἐξῆν, ἀλλ' ἀπηγόρευτο τοῦ νόμου παλαιοῦ, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ πιστεύοντες, καὶ διὰ τὸ τὸν στρατηγὸν οἰόμενοι δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι, καὶ μὴ προλείπειν

Edit. θραυσμένην

ἔιθ' ὅτι τυραννικὴν εἰς ἄπειρα τἄλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστὶν, ἔν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτορα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Φάβιος εὐθὺς ἐν δείξασθαι θέλων τὴν ἀρχῆς τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον, ὡς μᾶλλον ὑπηκόοις χρῷτο καὶ πειθηνίοις τοῖς πολίταις, προῆλθε, συνεγκαλύψας εἰς ταὐτὸ ῥαβδουχίας εἰκοσιτέσσαρας· καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων ἀπειπόντος αὐτῷ, τὸν ὑπηρετὴν πέμψας, ἐκέλευσε τοὺς ῥαβδούχους ἀπαλλάξαι, καὶ τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς ἀποθέμενον, ἰδιώτην ἀπιέναι. μετὰ δὲ ταῦτα καλλίστην ἀρχόμενος ἐκ θεῶν ἀρχὴν, καὶ διδάσκων τὸν δῆμον ὡς ὀλιγωρίᾳ καὶ προπετείᾳ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς τὸ δαιμόνιον, οὐ μωθείᾳ τῶν ἀγωνισαμένων σφαλέντα, παρέπεμπε δεδιέναι τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοὺς ἀξιοῦν εὐμενεῖς καὶ τιμᾶν· οὐ δεισιδαιμονίαν ἐργαζόμενος, ἀλλὰ θαρρύνων εὐσέβειᾳ τῷ ἀρετῷ, καὶ ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσι τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβον ἀφαιρῶν καὶ παραμυθούμενος. ἐκινήθησαν δὲ τότε πολλαὶ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ χρησίμων ἀθῶς βίβλων, ἃς σιβυλλείους καλοῦσι· καὶ λέγεται συνθραμεῖν ἔνια τῶν ἀποκειμένων ἐν αὐταῖς λογίων πρὸς τὰς τύχας καὶ τὰς πράξεις ἐκείνας. καὶ τὸ μὴ γνωσὸν οὐκ ἐῶν ἑτέρῳ πυθέσθαι. προελθὼν δὲ ὁ δικτάτωρ εἰς τὸν ὄχλον, ηὔξατο τοῖς θεοῖς ἐνιαυτὸν μὴ αἰγῶν καὶ συῶν καὶ προβάτων καὶ βοῶν ἐπιγονὴν, ὅσην Ἰταλίας ὄρεσι καὶ πεδίοις καὶ ποταμοῖς καὶ λειμῶνες εἰς ὥραν ἐσομένην θρέψουσι, καταθύειν ἄπειρα· θέας δὲ μουσικὰς καὶ θυμελικὰς ἄξειν ἀπὸ σιτηρεσίων τετακοσίων τετάκοντα τεσσάρων, καὶ δισχιλίων τετακοσίων τετάκοντα τεσσάρων, ἐπὶ τετρημέρου προσόδου. τοῦτο δὲ κεφάλαιόν ἐστιν, ὀκτὼ μυριάδες δραχμῶν, καὶ δραχμαὶ τετρακισχίλιαι πεντακόσιαι ὀγδοήκοντα τρεῖς, καὶ δύο ὀβολοί. λόγον δ' τὸ εἰς τοῦτο τοῦ πλήθους ἀκριβείας καὶ ἀριθμῆσαι χαλεπὸν ἐστιν εἰπεῖν. εἰ μήτις ἄρα βούλοιτο τῆς τετράδος ὑμνεῖν τὸ δυνάμενον, ὅτι καὶ φύσει τέλειος, καὶ πρῶτος τῶν περιττῶν, ἀρχήτε πλήθους ἐν αὐτῷ, τάς τε πρώτας διαφορὰς, καὶ τὰ πρωτοτόκου ἀριθμοῦ στοιχεῖα μίξας καὶ συναρμόσας εἰς ταὐτὸν ἀνείληφε. τὸ μὲν οὖν πολλὰ ὁ Φάβιος τῷ γνώμῃ ἀπαρτήσας πρὸς τὸ θεῖον, ἡδίω πρὸς τὸ μέλλον ἐποίησεν. αὐτὸς δὲ πάσας θέμενος ἐν αὐτῷ τὰς τῆς νίκης ἐλπίδας, ὡς καὶ τοῦ θεοῦ τὰς δυνάμεις δι' ἀρετῆς καὶ φρονήσεως παραδιδόντος, τρέπεται πρὸς Ἀννίβαν, οὐχ ὡς διαμαχούμενος, ἀλλὰ χρόνῳ τῷ ἀκμῇ αὐτοῦ καὶ χρήμασιν τῷ ἀπορίας, καὶ πολυανθρωπίᾳ τῷ ὀλιγότητα τείβειν καὶ ὑπαναλίσκειν βεβουλευμένος. ὅθεν ἀεὶ μετέωρος ἀπὸ τοῦ ἵππου τῶν πολεμίων ἐν τόποις ὀρεινοῖς στρατοπεδεύων ἐπηωρεῖτο, καθημένου μὲν, ἡσυχάζων, κινουμένου δὲ, κύκλῳ περιιὼν καὶ περιφαινόμενος ἐκ διαστήματος ὅσον ἀκοντὶ μὴ βιασθῆναι μάχεσθαι· καὶ φόβον ὡς μαχησόμενος τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τῆς μελλήσεως αὐτοῖς παρεῖχεν. οὔπω δ' παρελθὼν τὸν χρόνον, ὑπὸ πάντων κατεφρονεῖτο, καὶ κακῶς μὲν ἤκουεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, κωμῳδῶν δ' τοῖς πολεμίοις ἄπολμος ἐδόκει, καὶ ὁ μηδὲν εἰ πλὴν ἑνὸς Ἀννίβου. μόνος δ' ἐκεῖνος αὐτοῦ τὸ δεινότητα καὶ τὸ τόλμον ὡς πολεμεῖν ἐγνώκει συνιδὼν, καὶ διανοηθεὶς ὡς πάσῃ τέχνῃ καὶ βίᾳ κινητέος ἐστὶν εἰς μάχην ὁ ἀνὴρ, ἢ διαπέρασται τὰ Καρχηδονίων, (οἷς μὲν εἰσι κρείττοις ὅπλοις, χρήσασθαι μὴ δυναμένων· οἷς δὲ λείπονται, σώμασι καὶ χρήμασιν, ἐλαττουμένων καὶ δαπανωμένων εἰς ὃ μηδὲν) ὅτι πᾶσαν ἰδέαν στρατηγικῶν σοφισμάτων καὶ παλαισμάτων τρεπόμενος, καὶ πειρώμενος, ὥσπερ δεινὸς ἀθλητὴς, λαβὴν ζητῶν, προσέβαλλε καὶ διεπάλαιε, καὶ μετῆγε πολλαχόσε τὸν Φάβιον,

A vel quia nimia alioqui & ingens eius imperii potestas foret, quod hac re certe vellent vt populi esse indigens videretur. At Fabius ipse, vt ilico imperii sui populo vim speciemq; ostentaret, quo magis obsequentibus vteretur, & dicto audientibus ciuibus, processit cum vigintiquatuor fascibus. Quum autem alter consul ad ipsum progrederetur, misso apparitore dimittere iussit ei lictores, & insignibus depositis imperii, priuati more sibi occurrere. Mox rite à diis immortalibus orsus, quum doceret populum, negligentia & contemptu ceremoniarum à consule peccatum esse, non ignauia militum, admonuit vt ne hostes timerent, at deos placarent colerentq;: non ille quidem quo superstitione animos implicaret, imo vt virtutem confirmaret pietate, & spe diuinæ opis formidinẽ eximeret, & eleuaret hostilem. Eodem tempore multos arcanos & vtiles ipsis libros consuluit, quos Sibyllinos appellant. Perhibent sortes nonnullas iis libris proditas, illius tempestatis fuisse casibus & gestis consonas. Quod cognitum fuerat ex illis libris, fari ad alios nefas erat. Itaq; conuocato dictator populi concilio, vouit diis immortalibus, quod eo anno ver attulisset ex caprino, suillo, ouillo, bouillo grege, intra fines Italiæ, campos, flumina, prata natum, id omne se immolaturum. Simul ludi magni voti CCCXXXIII millibus nummum, & CCCXXXIII denariis triente. Hæc summa quadrat cum LXXXIII millibus, DLXXXIII drachmis, & duobus obolis. Rationem huius summæ ita præcise definitæ & distributæ haud facile sit inire, nisi ternarii numeri celebrare vim velis, quod per se perfectus, & impariũ sit primus, principiũq; multitudinis, primas intra se differentias, & cuiusuis numeri elementa simul confusa, copulataq; complectatur. Postquã igitur animos vulgi Fabius religione impletos, ad meliorem spẽ in futurũ erexit, omnem victoriæ spem in se reponens, quod secundas res dii tribuere virtuti & prudentiæ soleant, ad Annibalem conuertit se, certus non dimicare, sed tẽporis spatio vigorẽ eius, pecunia inopiã, paucitatẽ copia militum attriturus & accisurus. Itaq; vt ab equitatu hostium tutus esset, semper locis montosis & altis castra muniit, vnde hosti immineret, quietus, si castris ille se cõtinet, sin mouereret, summis montibus circumuolans vndiq;, & ex tanto adhærens interuallo, ne pugnare inuitus cogeretur, & tamen terrorem hostibus ita cunctando tanquam pugnaturus præberet. Ita tempore extrahendo omnibus contemptui esse, à militibus lacerari maledictis, imbellis supra modum & ignauus hostibus, vnum præter Annibalem, videri. Solus ille consilium Fabii & rationem, qua bellum gerere in animo haberet, animaduertit. Statuit igitur omni arte & vi ad pugnam eum elicere, alioquin de Pœnis actum ratus esse: qui, quibus præstent, non valeant armis vti, quibus vero impares sint, milites & pecuniam nequicquam consumant & impendant. Ergo in omnem speciem se vertit astus & luctæ militaris, nihil non mouens, vt eximius athleta, dum ansam quærit qua prehendat Fabium, nunc instat, nunc terret, aliâs hac illac trahit,

vt à tutis eum ſuis auertat conſiliis. Huic tamen ſua ſententia vtilitate nixo, immota conſtitit & inconcuſſa. Sed infeſtum magiſtrum equitum habebat Minutium: qui dum rapidus fertur ad dimicandũ, ferox concitat exercitum, furoreq; eum ac ſpe implet inani. Milites Fabium irridere, ac ludibrio Magiſtrũ appellare Annibalis, Minutiũ ad cœlum tollere, & dignũ Romanis ducem habere. Hinc ſpiritus Minutio & audacia creſcunt, dictatoremque, quod in cacuminibus montium caſtra perpetuo habeat, tanquam egregium ſpectaculũ pararet vaſtitatem & incendium Italiæ viſuris, inſectatur. Amicos autem Fabii rogat num in cœlum, tanquam terra cõplorata, rapturus ſit exercitũ, an vero nubes & nebulas, quo recipiat ſe hoſti obiecturus. Quę quum ad Fabiũ referrent amici, ſuaderentq; vt periculo ſubeundo liberaret ſe ignominia, *Næ ego*, inquit, *quam nunc videor, timidior ſim, ſi probri & contumeliæ metu à rationibus abducar meis.* Atqui pro patria haud turpe fuerit timere, at expaueſcere ad hominum opinionẽ, calumnias & opprobria, non tanto digni imperio viri, ſed ſeruientis eſt illis, quibus imperare ipſum & male conſultos deceat reprimere. Sub hæc incidit in errorẽ Annibal. Nam à Fabio dum cupit longius exercitum abducere & petere campos vbi frumentari & populari valeat, imperat ducibus vt extemplo à cœna in agrũ Caſſinatem ducant. Illi nomen propter Punicam à Latina lingua abhorrentem, non recte aſſequuti, coniiciunt, copias eius in oppidum Caſſilinum, ad extremam oram ſitum Campaniæ, quod intermeat Vulturnus fluuius. Regio eſt cætera cincta montibus, vallis autem ad mare vſq; porrigitur, vbi paludes effuſo flumine edit, habetq; altos arenę cumulos, demum littore clauditur vndoſo importuoſoque. Eo vbi Annibal ſe demiſit, viarum Fabius gnarus, circumducto exercitu, exitum quatuor milliũ armatorum ſtatione obſepit, reliquas copias aliis iugis in tuto collocat, tum expeditiſſimis promptiſſimiſq; quibuſq; immiſſis, extremum hoſtium agmen carpens totum conturbat exercitum, occidit ad octingentos. Inde quum educere Annibal copias pararet, & errorem loci periculumq; aduerteret, in crucem ſuſtulit duces. Sed quia reiicere hoſtes & impugnare eos qui tenerent clauſtra mõtium, deſperabat, totumq; exercitum torpor & pauor occupauerat, putantium ex perplexitate vndique circumuentos ſe, neq; vllum patere receptũ, ſtruit dolum hoſtibus. Itaque ſic facit: Boum duo ferme millia de præda iubet comprehendi, ac ſingulis cornibus faces prę ligari, aut virgultorum ſarmentorumve aridorum faſces: inde vt ſub noctem, quum datum ſignum eſſet, accenſis ad montes agerent, qua ſtationes hoſtium ſaltus inſidebãt. Dum hęc parant quibus id negotii datum erat, caſtra ipſe primis tenebris ſilentio mouet. Boues, dũ modicus fuit ignis & materiam adurebat, ſedato gradu ad vertices montium acti ſuccedunt. Flammæ ex ſummis micantes cornibus, quia exercitus vno ordine ad multas faces progredientis ſpeciem præbebant, ex cacuminibus montium deſpicientes paſtores & bubulcos obſtupefecere.

A ἐκφῆσαι τῶν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας λογισμῶν βουλόμενος. ὡς δὴ ἡ μὲν κρίσις πίστιν ἔχοντι τοῦ συμφέροντος, ἐν ἑαυτῇ βεβαίως εἰστήκει καὶ ἀμετάπτωτος· ἐνώχλει δ' αὐτὸν ὁ Ἵππαρχος Μινούκιος, φιλομαχῶν ἀκαίρως καὶ θρασυνόμενος, καὶ δημαγωγῶν τὸ στράτευμα, μανικῆς φορᾶς καὶ κενὴν ἐλπίδων ὑπ' αὐτοῦ πεπληρωμένον· οἱ τὸν μὲν Φάβιον σκώπτοντες καὶ καταφρονοῦντες, Ἀννίβου παιδαγωγὸν ἀπεκάλουν, τὸν δ' Μινούκιον, καὶ μέγαν ἄνδρα καὶ τῆς Ῥώμης ἄξιον ἡγεμόνα τὸν στρατηγόν. ὁ δὲ μᾶλλον εἰς φρόνημα καὶ θράσος ἀνέμιμος, ἐχλεύαζε μὲν τὰς ὑπὲρ τῶν ἄκρων στρατοπεδείας,

B ὡς καλὰ θέατρα τοῦ δικτάτορος ἀεὶ τῶν δασκιαζομένου, θεωρήσοντι παρθουμένῳ καὶ φλεγομένῳ τὴν Ἰταλίαν. ἠρώτα δὲ τοὺς φίλους τοῦ Φαβίου, πότερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἄρας διαφέρει τὸν στρατόν, ὡς τῆς γῆς ἀπεγνωκώς, ἢ νέφη καὶ ὁμίχλας προβαλόμενος, ἀποδιδράσκει τοὺς πολεμίους. ταῦτα τῶν φίλων πρὸς τὸν Φάβιον ἀπαγγελλόντων, καὶ τὴν ἀδοξίαν τῶν κινδύνων λύσαι προθυμουμένων, Οὕτω μέν τ' δὴ (ἔφη) δεῖ λότερος ἢ νῦν εἶ) δοκῶ γενοίμην, εἰ σκώμματα, καὶ λοιδορίας φοβηθεὶς, σκηπέσοιμι τὴν ἐμαυτοῦ λογισμῶν. καίτοι τὸ μὲν ὑπὲρ πατρίδος, οὐκ αἰσχρὸν δέος. ἡ δὲ πρὸς δόξαν ἀνθρώπων, καὶ βολὰς καὶ ψόγους ἔκπληξις, οὐκ ἀξίᾳ τηλικαύτης ἀρχῆς ἀνδρὸς, ἀλλὰ δουλοῦντος ὧν κρατεῖν αὐτὸν καὶ δεσπόζειν κακῶς φρονοῦντων προσήκει. μὴ ταῦτα γένοιτο ἁμαρτία τοῦ Ἀννίβου. βουλόμενος γὰρ ἀποστάσαι τοῦ Φαβίου πορρωτέρω τὸ στράτευμα καὶ πεδίων ἐπιλαβέσθαι πρόνομας ἐχόντων, σκέλεσι τοῖς ὁδηγοῖς μὴ δεῖπνον δοῦναι ἡγεῖσθαι πρὸς τὸ Κασινάτων. οἱ δὲ τῆς φωνῆς ἁμὰ βαρβαρισμὸν οὐκ ἐξακούσαντες ἀκριβῶς, ἐμβάλλουσιν αὐτοῖς τὴν δυνάμιν φέροντες εἰς τὰ καταλήγοντα τῆς Καμπανίας εἰς πόλιν Κασιλίνον, ἣν τέμνει ἁμὰ μέσης ῥέων

C ὁ Λοῦθρνος ποταμὸς, ὃν Οὐατουραίνον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἔστι δὴ ἡ χώρα, τὰ μὲν ἄλλα περιστεφὴς ὄρεσιν, αὐλῶν δὴ αἰαπέπλατον πρὸς τὴν θάλατταν, ἔνθα τὰ ἕλη καταδίδωσι τὸ ποταμοῦ περιχεόμενον, καὶ τινας ἄμμου βαθείας ἔχει, καὶ τελευτᾷ πρὸς αἰγιαλὸν κυματώδη καὶ δύσορμον. ἐνταῦθα καταβαίνοντος τοῦ Ἀννίβου, περιελθὼν ἐμπειρίᾳ τῶν ὁδῶν ὁ Φάβιος, τὴν μὲν διέξοδον, ὁπλίταις τετρακισχιλίοις ἐπιστήσας, ἐνέφραξε· τὸν δ' ἄλλον στρατὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄκρων ἐν καλῷ καθίσας, ἁμὰ τῶν ἐλαφροτάτων καὶ προθυμοτάτων, ἐνέβαλε τοῖς ἐσχάτοις τῶν πολεμίων, καὶ συνεπάραξεν ἅπαν τὸ στρά-

D τευμα· διέφθειρε δὲ πρὸς ὀκτακοσίους. ἐκ τούτου βουλόμενος Ἀννίβας ἀπαγαγεῖν τὸ στράτευμα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ τόπου νοήσας καὶ τὴν κίνδυνον, ἀνεζωπύρωσε μὲν τοὺς ὁδηγοὺς, ἐκβιάζεσθαι δὲ τοὺς πολεμίους καὶ προμαχεῖν τὴν ὑπορβολὴν ἐγκαλοῦντας ὄντας ἀπεγνώσκε. δυσθύμως δὲ καὶ προφόβως ἁμαχειμένων ἀπόντων, καὶ πρεσβεύειν σφᾶς πόθεν ἀφύκτοις ἡγουμένων ἀπορίας, ἔγνω δουλοῦν ἀπάτῃ τοὺς πολεμίους. ἦν δὲ τοιόνδε· βοῦς ὅσον διακοσίας ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐκέλευσε συλλαβόντας, αἰάδησαι δᾷδας πρὸς ἕκαστον κέρας,

E ἢ λίγνων ἢ φρυγάνων αὔων φάκελον. εἶτα νυκτὸς ὅτε ἀρθῇ σημεῖον, ἀνάψαντας ἐλαύνειν ὑπὲ τὰς ὑπορβολὰς, πρὸς τὰ γενὰ καὶ τὰς φυλακὰς τῶν πολεμίων. ἅμα δὲ ταῦτα παρεσκεύαζον οἷς προσέτακτο, καὶ τὸν ἄλλον αὐτὸς ἀναστήσας στρατὸν ἤδη σκότους ὄντος, ἦγε βραδέως, αἱ δὲ βόες ἄγει μὲν τὸ πυρὸ λίγον ἠΐ, καὶ προέκαιε τὴν ὕλην, ἀτρέμα προσχώρουν ἐλαυνόμεναι πρὸς τὴν ὑπόρειαν· καὶ θαῦμα τοῖς καθορῶσι νομεῦσιν ἀπὸ τῶν ἄκρων καὶ βουκόλοις ἦσαν αἱ φλόγες ἄκροις ὑπὲ λάμπουσαι τοῖς κέρασιν, ὡς στρατοπέδου καθ' ἕνα κόσμον ὑπὸ λαμπάδων πολλῶν βαδίζοντος.

ἐπεὶ δὲ πυρούμενοι τὸ κέρας ἄχρι ῥίζης διέδυσε τῇ φρὶ τῶν ἀγωνιῶν, καὶ πρὸς τὸν πόνον διαφέρουσαι καὶ πνάσσουσαι τὰς κεφαλὰς ἀνεπίμπλαντο πολλῆς ἐπ' ἀλλήλων φλογός, οὐκ ἐνέμειναν τῇ τάξει τῆς πορείας, ἀλλ' ἐκφοβοι καὶ παρεσταλμένοι ὄντες, δρόμῳ κατὰ τῶν ὀρῶν ἐφέροντο, λαμπόμεναι μὲν οὐρὰς ἄκρας καὶ μέτωπα, πολλῷ δὲ τῆς ὕλης δι' ἧς ἔφευγον ἀνάπτουσαι. δεινὸν οὖν ἦν θέαμα τοῖς παρὰ φυλάττοις τὰς ὑπωρείας Ῥωμαίοις. καὶ γὰρ αἱ φλόγες εἰκάζεσαν ὑπὸ ἀνθρώπων θεόντων διαφερομένας λαμπάσι· καὶ θόρυβος ἦν ἐν αὐτοῖς πολὺς καὶ φόβος, ἀλλαχόθεν ἄλλοις ὑπιφέρεσθαι τῶν πολεμίων σφίσι, καὶ κυκλοῦσθαι πανταχόθεν ἠγνοημένων. ὃ μὲν οὖν οὐκ ἐτόλμησεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ μεῖζον ἀνεχώρησεν στρατόπεδον, παρεμβαλόμενοι τὰ σκευά. καὶ κατὰ τοῦτο δὲ κακῶς παρεσκευάσαντες οἱ φίλοι τοῦ Ἀννίβου τὰς ὑπωρείας κατέχον· ἡ δὲ ἄλλη δυνάμις ἤδη προσέβαινεν ἀδεῶς, πολλῷ καὶ βαρεῖαν ἐφελκομένη λείαν· τῷ δὲ Φαβίῳ συνέβη μὲν ἐπὶ νυκτὸς αἰσθέσθαι τὸν δόλον· (φεύγουσαι γὰρ ἔνιαι τῶν βοῶν ἀποφάδες ἦκον αὐτῷ εἰς χεῖρας) ἐνέδρας δὲ δεδιὼς ὁποίας ἀθρόα τῷ δυνάμει ἐν τοῖς ὅπλοις εἶχεν· ὡς δὲ ἐῴα ἡμέρα, διώκων ἐξήπτετο τῶν ἐσχάτων· καὶ συμπλοκαὶ πρὸς τὰς δυσχωρείας ἐγίνοντο, καὶ θόρυβος ἦν πολύς, ἕως παρ' Ἀννίβου τῶν ὀρειβατεῖν δεινῶν Ἰβήρων ἄνδρες ἐλαφροὶ καὶ ποδώκεις, πεμφθέντες ἀπὸ τοῦ σώματος, εἰς βαρεῖς ὁπλίτας τοὺς Ῥωμαίους ἐνέβαλον, καὶ διαφθείραντες οὐκ ὀλίγους, ἀπέστρεψαν τὸν Φάβιον. τότε δὴ μάλιστα κακῶς ἀκούσας καὶ καταφρονηθῆναι συνέβη τὸν Φάβιον. τῆς γὰρ ἐν τοῖς ὅπλοις τόλμης ὑφιέμενος, ὡς γνώμῃ καὶ προνοίᾳ καταπολεμήσων τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸς ἠτιημένος τούτοις καὶ κατεστρατηγημένος ἐφαίνετο. βουλόμενος δὲ μᾶλλον ἐκκαῦσαι τὸν πρὸς αὐτὸν ὀργὴν τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἀννίβας, ὡς ἦλθεν ὑπὸ τοῖς ἀγροῖς αὐτοῦ, τὰ μὲν ἄλλα πάντα κακεῖν καὶ διαφθείρειν οὐκέλθυσεν, ἐκείνων δὲ ἀπεῖπεν ἅπτεσθαι μόνων, καὶ παρεκατέστησε φυλακὴν τοῦδε ἐῶσαν ἀδικεῖν τοῦδε λαμβάνειν ἐκεῖθεν, ταῦτα προσδιέβαλλεν εἰς Ῥώμην ἀναστρεφθέντα· καὶ πολλὰ μὲν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οἱ δήμαρχοι κατεβόων, ἐπάγοντος μάλιστα Μετελλίου καὶ παροξύνοντος, οὐ κατὰ τὸν πρὸς Φάβιον ἔχθραν, ἀλλ' οἰκεῖος ὢν Μινουκίου τοῦ ἱππάρχου, τιμῶν ὤετο καὶ δόξαν οἰκείῳ φέρειν τὰς τούτου παραβολάς. ἐγείρει δὲ καὶ τὴν βουλὴν δι' ὀργῆς, οὐχ ἥκιστα μεμφομένην τὰς περὶ τῶν αἰχμαλώτων πρὸς Ἀννίβαν ὁμολογίας. ὡμολογήκει γὰρ αὐτῷ, ἀνδρὶ ἀνδρὶ λύεσθαι τῶν ἁλισκομένων, εἰ δὲ πλείους οἱ ἕτεροι γένοιντο, διδόναι δραχμὰς ὑπὲρ ἑκάστου τῶν κομιζομένων, πεντήκοντα καὶ διακοσίας. ὡς οὖν γενομένης τῆς κατ' ἄνδρα διαμείψεως, ἀπέθανον ὑπόλοιποι Ῥωμαίων παρ' Ἀννίβᾳ τετταράκοντα καὶ διακόσιοι, τούτων ἡ σύγκλητος ἔγνω τὰ λύτρα μὴ πέμπειν· καὶ προσηπάτο τὸν Φάβιον ὡς οὐ προπόντως, οὔτε λειτελῶς ἀνδρας ὑπὸ δειλίας, πολεμίων ἄγραν γενομένους, ἀνακομιζόμενον. ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φάβιος, τῷ μὲν ὀργῷ ἔφερε πρᾴως τῶν πολιτῶν, χρήματα δὲ οὐκ ἔχων, διαπραξάσθαι δὲ τὸν Ἀννίβαν, καὶ πρεσβεύσαι τοὺς πολίτας οὐχ ὑπομένων, ἔπεμψε τὸν υἱὸν εἰς Ῥώμην, κελεύσας ἀποδόσθαι τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὸ ἀργύριον ἀθροῦς ὡς αὐτὸν ὅπου τὸ στρατόπεδον κομίζειν. ἀποδομένου δὲ τοῦ νεανίσκου τὰ χωρία, καὶ ταχέως ἐπανελθόντος, ἀπέπεμψε τὰ λύτρα τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλαβε· καὶ πολλῶν ἀποδόντων ὕστερον, παρ' οὐδενὸς ἔλαβεν, ἀλλ' ἀφῆκε πᾶσι. μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν ἱερέων καλούντων αὐτὸν εἰς Ῥώμην ὅπου τινὰς θυσίας,

A At vbi accensis cornibus ad ima & ad viuum penetrauit sensus, & dolore agitati discursu & capitum inquietatione se inuicem multa respersérunt flamma, tum nullo itineris seruato ordine consternati, stimulante dolore in aduersos montes feruntur, relucentes extremis caudis & frontibus, virgultaq; qua fugiebant frequentia accendẽtes. Tetrum spectaculum erat claustra montiũ seruantib. Romanis: præbebant enim hominum cum facibus discurrentium flammæ imaginem, oppidoq; pauidi & perculsi, vndiq; inuadi se atq; cingi ab hostibus arbitrabantur. Itaq; faucibus relictis, concitant se in fugam, & maiora petunt castra. Ibi leuis
B armatura Annibalis incurrit ac claustra occupat, hinc reliquæ copiæ trahentes multam & grauem prædam sine metu sequuntur. Dolum hunc etiam nocte senserat Fabius. Boues enim aliquot palantes inciderunt in eum: sed quia nocturnas insidias timebat tenuit in castris suos instructos. Luce prima in persequendo extremum agmen carpebat, & leuia prælia in saltu fiebant, atq; ingens ciebatur tumultus, donec à primo agmine cohortem Hispanorum Annibal assuetiorem montibus immisit. Ea leuior & ad concursandum habilior, in
C grauem armis Romanum statariumq; incurrit, ac non paucis oppressis, Fabium repulit: quæ Fabium res tum suggillauit & contemptum reddidit grauissime. Nam quum dimicandi audacia concederet Annibali, quasi consilio & prouidentia eum debellaturus, tunc victum his artibus ipsum ac circumuentum videre. Annibal vt cumularet inuidiam apud ciues dictatoris, quum ad agrum eius venisset, omnibus circa exustis soloq; æquatis, ab vno eo vim omnem abstineri iussit atq; apposuit custodes qui inuiolatum & integrum seruarent. Et cum hæc crimini ei Romam nuntiata dabantur, tum tribuni plebis multifariam eum ad populum
D accusabant: cuius rei autor & fax Metellus præcipua fuit, non ille quidem odio Fabii adductus, sed amicitia magistri equitum Minutii, quicquid de Fabii laude detrahebatur, ad gloriam & nomen accedere ducebat illius. Offendit etiam senatum qui pactiones de captiuis cum Annibale vehementer improbabat. Conuenerat inter eos de permutandis captiuis, & quæ pars plures recepisset, ea vt argenti pondo bina & selibras in militem præstaret. Vt facta commutatione in capita reliqui apud Annibalem Romani CCXL. fuerunt, argentum pro his debitum negauit senatus mittere. In-
E super castigauit Fabium quod non recte nec ordine neq; è republica homines, qui ignauia sua hosti prædę fuissent, liberaret. His Fabius auditis moderate tulit iram ciuium: verum quum pecunia deficeretur, neque fallere Annibalem, nec ciues sustineret negligere, misit Romam filium, agrum vt venderet, & argentum ad se in castra confestim ferret. Adolescens, prædiis distractis, propere redit. Tum pretium ille Annibali mittit, & recipit captiuos: idq; postea restituere quum multi vellẽt, à nemine accepit, sed condonauit omnibus. Inde
F à sacerdotibus sacrorũ causa Romam reuocatus,

præficit Minutium castris, non pro imperio tantum, sed consilio etiam & precibus cum eo agens vt pugna & dimicatione abstineret. Quibus ille plane contemptis ilico institit hostibus. Et quum Annibalem quadam die aduertisset magnam exercitus partem frumentatum misisse, adortus relictos, cædendo redegit eos in castra, multisq; interfectis, conterruit omnes velut eos circumcessurus, ac, dum copias Annibal in castra iterum cogit, nemine instante recepit se. Qua ex re ingentes spiritus ille tulit, & ferocia impleuit exercitum. Mox huius rei, maiore etiam quam factum esset, fama Romã perlata, Fabius quum resciuisset, Minutii ait se successum etiam atq; etiam formidare. Populus vero arrectus & lætus in forum concurrit. Tribunus plebis Metellus pro concione Minutium extollere, Fabium appellare non iam mollẽ aut timidum, sed proditorem. Addit nobilitatem & principes bellum initio in Italiam accersisse ad opprimendam plebem, & ciuitatem ilico imperio effrænato subiecisse vnius, qui ducendo bello liberum otium Annibali & spatium largiatur, dum aliæ ei ex Africa copiæ, vt Italiæ domitori, summittantur. Horum Fabius nihil purgauit, sed denuntiauit insuper sacra, quantum fieri posset, maturanda, quo rediret ad castra, ad sumendum de Minutio, quod contra edictum suum cum hoste pugnasset, supplicium. Ad ea ingenti concitatus tumultu populus est. Metuit Minutio, quia in vincula dare dictatori & punire indicta causa ius est, & lenissimum Fabii ingenium existimauit irritatum, efferatum esse neq; placari facile posse. Itaq; metu plerique attoniti silent. Metilius pro iure tribunatus liberior (nam hæc dictatore dicto potestas, quum cæteræ redigantur omnes in ordinem, autoritatem suam retinet vna integram) instigat quantum potest populum, obsecratq; ne dictatori prodãt Minutium, vt quod in filium Manlius Torquatus exemplum ediderat, qui victorem & laurea insignem securi percussit, perpetretur in Minutium: detrahant Fabio tyrannidem, eique qui & possit & velit seruare, credant rempublicam. Hac oratione commota concio, Fabio (quamuis aduerso rumore foret) non sustinuit abrogare dictaturã, sed æquato magistri equitum & dictatoris iure, sciuit vt paribus auspiciis gererent bellum: id quod sine vllo exemplo hic Romæ vsurpatum est, paulo tamen post cladem Cannensem repetitum, quo tempore ad exercitum M. Iunius dictator fuit. Quum autem supplendus in vrbe senatus esset, multis in acie cæsis senatoribus, alterum dictatorẽ creauere Fabium Buteonem. Cæterum hic eodem quo in publicum progressus senatum legit die, dimissis lictoribus, & persequentiũ reiecta turba, mediæ plebi se iniecit atq; immiscuit, suasq; res agens & curans in foro priuati more versatus est. Minutii comparato cum dictatore imperio, rebantur illum animo plane fracto & abiecto redditum: cæterũ non satis nouerant eum. neque enim calamitosam sibi insaniam eorum ducebat, verum sicut Diogenes ille sapiens, quum ei quidã diceret,

A παρέδωκε τῷ Μινυκίῳ τὴν δυνάμιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ μάχεσθαι μηδὲ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις, οὐ μόνον ὡς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύσας, ἀλλὰ καὶ παραινέσεις καὶ δεήσεις πολλὰς αὐτοῦ ποιησάμενος. ὧν ἐκεῖνος ἐλάχιστα φροντίσας, εὐθὺς ἐνέκειτο τοῖς πολεμίοις· καί ποτε καὶ φυλάξας τὸν Ἀννίβαν οὐ πολὺ τῆς στρατιᾶς ὅτι σιτολογίας ἀφεικότα, καὶ προσβαλὼν, τῶν ὑπολειπομένων κατέρραξεν εἰς τὸν χάρακα, καὶ διέφθειρεν οὐκ ὀλίγους· καὶ φόβον παρέσχε πᾶσιν ὡς πολιορκησομένοις ὑπ' αὐτοῦ. καὶ συλλεγομένης αὖθις εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀννίβα τῆς δυνάμεως, ἀσφαλῶς ἀνεχώρησεν, αὐτόν τε μεγαλαυχίας ἀμέτρου καὶ θράσους τὸ στρατιωτικὸν ἐμπεπληκώς. ταχὺ δ' τὴν ἔργου λόγος μείζων διεφοίτησεν εἰς Ῥώμην· καὶ Φάβιος μὲν ἀκούσας, ἔφη μᾶλλον τοῦ Μινυκίου φοβεῖσθαι τὴν δυτυχίαν. ὁ δὲ δῆμος ἦρτο, καὶ μετὰ χαρᾶς εἰς ἀγορὰν συνέδραμε· καὶ Μετίλιος ὁ δήμαρχος ὅτι τοῦ βήματος καταστὰς ἐδημηγόρει, μεγαλύνων τὸν Μινούκιον, τοῦ δὲ Φαβίου κατηγορῶν οὐ μαλακίαν, οὐδὲ ἀνανδρίαν, ἀλλ' ἤδη προδοσίαν· συναιτιώμενος ἅμα καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τοὺς δυνατωτάτους, καί τινας ἐπαγαγόμενος τὸν πόλεμον ἐξ ἀρχῆς, ὅτι καταλύσει τοῦ δήμου, τήν τε πόλιν ἐμβαλεῖν εὐθὺς εἰς μοναρχίαν ἀνυπεύθυνον· ἢ ἀναστείλασα τὰς πράξεις, ἵδρυσιν Ἀννίβᾳ παρέξει καὶ χρόνῳ αὖθις ἐκ Λιβύης ἑτέραν δυνάμιν προσηγόμενος, ὡς κρατοῦντι τῆς Ἰταλίας. ἐπεὶ δ' ὁ Φάβιος προσελθὼν ἀπολογεῖσθαι μὲν οὐδὲν ἐμέλλησε πρὸς τὸν δήμαρχον, ἔφη δ' ταχὺ τὰς θυσίας καὶ τὰς ἱερουργίας γενέσθαι, ὥς τ' ὅτι τὸ στράτευμα βαδίσθαι, τῷ Μινυκίῳ δικαιοῦν ὅτι πιθήσων, ὅτι κωλύσαντος αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις συνέβαλε, δόρυβος δῆξη τοῦ δήμου πολύς, ὡς κινδυνευσάντος τοῦ Μινυκίου. καὶ γὰρ εἶρξαι τῷ δικτάτωρι καὶ θανατῶσαι πρὸς δίκης ἔξεστι. καὶ τοῦ Φαβίου τὸν θυμὸν οὐκ πολλῆς προθύμου κεκινημένον, ᾤοντο βαρὺ εἶναι καὶ δυσπαράγητον. ὅθεν οἱ μὲν ἄλλοι καταδείσαντες ἡσυχίαν ἦγον· ὁ δὲ Μετίλιος, ἔχων τὴν ἀπὸ τῆς δημαρχίας ἄδειαν (μόνη γὰρ αὕτη δικτάτωρος αἱρεθέντος ἡ ἀρχὴ οὐ κρατοῦς οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει, τῶν ἄλλων καταλυθεισῶν) ἐνέκειτο τῷ δήμῳ πολύς, μὴ προέσθαι δεόμενος τὸν Μινούκιον, μηδὲ ἐάσαι παθεῖν ἃ Μάλιος Τουρκουάτος ἔδρασε τὸν υἱόν, ἀρισεύσαντος καὶ στεφανωθέντος ἀποκόψας πελέκει τὴν κεφαλήν· ἀφελέσθαι δὲ τοῦ Φαβίου τὴν τυραννίδα. καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ σώζειν ὅτι δέοιτο τὰ πράγματα, τοιούτοις λόγοις κινηθέντες οἱ ἄνθρωποι, τὸν μὲν Φαβίον οὐκ ἐτόλμησαν ἀναγκάσαι καταθέσθαι τὴν μοναρχίαν, καίπερ ἀδοξοῦντα, τὸν δὲ Μινούκιον ἐψηφίσαντο, τῆς στρατηγίας ὁμόλογον ὄντα, διέπειν τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τῷ δικτάτωρι· πρᾶγμα μὴ πρότερον ἐν Ῥώμῃ γενόμενος, ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὖθις γενόμενον, μετὰ τὴν ἐν Κάνναις ἀτυχίαν. καὶ γὰρ τότ' ὅτι τῶν στρατοπέδων Μάρκος ἰοῦνιος δικτάτωρ, καὶ κατὰ πόλιν τὸ βουλευτικὸν ἀναπληρῶσαι δεῖσαν, ἅτε δὴ πολλῶν ἐν τῇ μάχῃ συγκλητικῶν ἀπολωλότων, ἕτερον εἵλοντο δικτάτορα, Φάβιον Βουτεῶνα, πλείω δὲ μὲν, ἐπεὶ παρῆλθε, κατέλεξε τοὺς ἄνδρας καὶ συνεπλήρωσε τὴν βουλὴν, αὐθημερὸν ἀφεὶς τοὺς ῥαβδούχους, καὶ ἀναφυγὼν τοὺς πράγματα, εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν καὶ καταμίξας ἑαυτὸν, ἤδη τι τῶν ἑαυτοῦ διοικῶν καὶ πραγματευόμενος, ὥσπερ ἰδιώτης ὅτι τῆς ἀρετῆς ἀνεστρέφετο. τὸν δὲ Μινούκιον ὅτι τὰς αὐτὰς τῷ δικτάτωρι πράξεις ἀποδείξαντες, ᾤοντο κολάζεσθαι καὶ γενόμενα ταπεινὸν πάντα πάσιν ἐκείνον· οὐκ ὀρθῶς σοφιζόμενοι τὸν ἄνδρος. οὐ γὰρ αὐτοῦ συμφορὰν ἡγεῖτο τὴν ἐκείνου ἄγνοιαν, ἀλλ' ὥσπερ Διογένης ὁ σοφὸς, εἰπόντος τινὸς πρὸς αὐτὸν,

Οὔπω σου καταγελῶσιν, Ἀλλ' ἐγὼ (εἶπεν) οὐ καταγελῶμαι· μόνοις ἡγούμενος καταγελᾶσθαι τοὺς ὑποδιδόντας, καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα δεδιοτας ἀπειλοῦντας. οὕτω Φάβιος ἔφερεν ἀπαθῶς καὶ ῥαδίως, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, τὰ γινόμενα· συμβαλλόμενος ἀποδεῖξιν τῶν φιλοσόφων τοῖς ἀξιοῦσι μήτε ὑβρίζεσθαι μήτε ἀτιμοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ σπουδαῖον. ἰδία δ' αὐτὸν ἡ τῶν πολλῶν ἀβουλία δεδιὰ τὰ κοινά, δεδωκότων ἀφορμὰς ἀνδρὸς οὐχ ὑγιαινούσῃ φιλοτιμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον. καὶ δεδοικὼς μὴ πρὸς πάντα σιν ὑπὸ κενῆς δόξης καὶ ὄγκου, φθάσῃ τι κακὸν ἀπεργασάμενος, λαθὼν ἄπαντας ἐξῆλθε· καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ καταλαβὼν τὸν Μινούκιον οὐκέτι κεκρυμμένον, ἀλλὰ βαρυνόμενον καὶ τετυφωμένον, καὶ παρὰ μέρος ἄρχειν ἀξιοῦντα, τοῦτο μὲν οὐ συνεχώρησε, τὴν δὲ δυνάμιν διενείμαν πρὸς αὐτόν· ὡς μέρους μόνον ἄρχειν βελτίονι ὄν, ἢ πάντων παρὰ μέρος. καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ταγμάτων καὶ τέταρτον αὐτὸς ἔλαβε, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον οἰκείῳ παρέδωκεν, ἐπίσης καὶ τῶν συμμαχικῶν διανεμηθέντων. σημαινομένου δὲ τοῦ Μινουκίου, καὶ χαίροντος ὅτι τοῦ πρόβλημα τῆς ἀκροτάτης καὶ μεγίστης ἀρχῆς ὑφεῖσθαι καὶ προπεπηλακίσθαι δι' αὐτόν, ἐπεμέμνησκεν ὁ Φάβιος, ὡς οὐκ ὄντος αὐτῷ πρὸς Φάβιον, ἀλλ' εἰ σωφρονεῖ, πρὸς Ἀννίβαν τὸν ἀγῶνος. εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸν συνάρχοντα φιλονεικεῖ, σκοπεῖν ὅπως τὸν νενικημένον καὶ καθυβρισμένου παρὰ τοῖς πολίταις, ὁ τετιμημένος καὶ νενικηκὼς οὐ φανεῖται μᾶλλον ὀλιγωρῶν τὴν σωτηρίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας. ὁ δὲ ταῦτα μὲν εἰρωνείαν ἡγεῖτο γεροντικήν, παραλαβὼν δ' τὴν ἀποκληρωθεῖσαν δυνάμιν, ἰδίᾳ καὶ χωρὶς ἐστρατοπέδευσεν, οὐδὲν ἀγνοοῦντος τὸν Ἀννίβου τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πᾶσιν ἐφεδρεύοντος. ἦν δὲ λόφος κατὰ μέσον, καταληφθῆναι μὲν οὐ χαλεπός, ὀχυρὸς δὲ καταληφθεὶς στρατοπέδῳ, καὶ ἀφορμὴν εἰ ἄπορα. τὸ δ' πέριξ πεδίον, ὀφθῆναι μὲν ἄπωθεν, ὁμαλὸν ἀφὰ ψιλότητα καὶ λεῖον, ἔχον δὲ πινας οὐ μεγάλας πάφρεις ἐν αὐτῷ, καὶ κοιλότητας ἄλλας. διὸ καὶ τὸν λόφον οὐκ τῶν ῥᾴστου κρύφα καταφεῖν παρὸν, οὐκ ἠθέλησεν ὁ Ἀννίβας, ἀλλ' ἀπέλιπε μάχης ἐν μέσῳ πρόφασιν. ὡς δ' εἶδε κεχωρισμένον τῶν Φαβίου τὸν Μινούκιον, νυκτὸς μὲν εἰς τὰς πάφρεις καὶ τὰς κοιλότητας κατέπειρε τῶν στρατιωτῶν πινάς· ἅμα δ' τῇ ἡμέρᾳ, φανερῶς ἔπεμψεν οὐ πολλοὺς καταληψομένους τὸν λόφον, ὡς ἐπάγοιτο συμπεσεῖν πρὸς τῶν τόπου τὸν Μινούκιον· ὁ δὲ καὶ συνέβη. πρῶτον μὲν γὰρ ἀπέστειλε τινὰ κρύφα στρατιᾶς, ἔπειτα τοὺς ἱππεῖς· τέλος δ' ἑῶν τὸν Ἀννίβαν παραβοηθοῦντα τοῖς ὑπὸ λόφου, πάσῃ τῇ δυνάμει κατέβαινε συντεταγμένος· καὶ μάχης κραταιᾶς γενομένης, ἠμύνετο τοὺς ὑπὸ τῶν λόφου βάλλοντας, συμπλεκόμενος καὶ ἴσα φερόμενος· ἄχρις οὗ καλῶς ἠπατημένον ὁρῶν ὁ Ἀννίβας, καὶ γυμνὰ παρέχοντα τοῖς ἐνεδρεύοσι τὰ νῶτα, τὸ σημεῖον αἴρει. πρὸς δὲ τὸ πολλαχόθεν ὀξανισαμένων ἅμα καὶ μετὰ κραυγῆς προσφερομένων, καὶ τοῖς ἐχάτοις ἀποκτεινόντων, ἀδιήγητος κατεῖχε παραχὴ καὶ φοβία τοὺς Ῥωμαίους· αὐτόν τε τὸν Μινουκίου τὸ θράσος καταχέκλασε, καὶ πρὸς ἄλλον ἄλλοτε τῶν ἡγεμόνων διεπάπταινεν οὐδενὸς ἐν χώρᾳ μένειν τολμῶντος, ἀλλὰ πρὸς φυγὴν ὠθουμένων οὐ σωτήριον. οἱ γὰρ Νομάδες ἤδη κρατοῦντες κύκλῳ περιήλαυνον τὸ πεδίον, καὶ τοὺς ἀποσκιδιαμένους ἔκτεινον. ἐν τοσούτῳ δὲ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ὄντων, οὐκ ἔλαθεν ὁ κίνδυνος τὸν Φάβιον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον (ὡς ἔοικεν) ἤδη προειληφώς, τίνα τε δυνάμιν συντεταγμένην εἶχεν ὑπὸ τῶν ὅπλων,

καὶ τὰ

A Isti deridentte, Ego enimuero, inquit, non derideor: illos derideri solos existimans, quos obstupefacerent, & terrerent ista. Ita moderate Fabius illam iniuriam leniterque, quantum ad se attineret, tulit, comprobauitque philosophorum placitum, qui virum bonum & sapientem negant contumelia affici vel probro. Sed angebat eum reip. tamen gratia vulgi temeritas, quod hominis efferatæ ad bellum ferociæ tantam fenestram aperuisset. Quare veritus ne insania hominem ex vana gloria & arrogantia, nimium cito ad mali quid designandum auferret, clam omnibus profectus est.

B In castra vt venit, offendit Minutium nihil iam modice præ se ferentem, sed tumidum & inflatum, imperiumq; postulantem alternis diebus. Id haudquaquam placuit ei, sed diuisit cum illo copias: præstare enim vt parti solus præesset quam vicissim vniuersis. Primam & quartam legionem sibi sumit, secundam & tertiam attribuit Minutio, socium item auxilia pari numero partiti sunt. Enimuero gloriari Minutius & exultare, quod summi imperii maximiq; maiestas in ordinem coacta propter ipsum atq; suggillata esset. Ibi admonet eũ Fabius, non cum fabio ipsi, sed certamen esse, si sapiat, cum Annibale. Quod si cum collega quoq;

C contendendum sibi putet, videndum etiam atque etiam ei, vt deiecto & contempto apud ciues honoratus & victor non videatur in seruandis tuendisq; illis solutior. Ille hac cauillatione pro senili contempta, & copiis quæ ei sorte euenerant acceptis, separatim castra cepit. Nihil horum Annibalem, qui in omnẽ imminebat occasionem, fefellit. Tumulus erat in medio, qui & occupari facile poterat, & occupatus tutam castris stationẽ commodamq; erat ad omnia præbiturus. Ager circumiectus à longe contemplanti æquabilis & nudus, habebat tamen interiectas fossas non magnas, & cauernas quasdã alias. Hunc tumulum quum tenere

D ex facili clam posset Annibal, nolebat, sed causam in medio relinquebat certaminis. Vbi iam à Fabio seiunctum videt Minutium, nocte in hos specus & latebras certum numerum militum condit, & quo alliciat ad certamen de loco eo contrahendũ Minutium, paucos prima luce ad tumulum aperte capiendum mittit. itaq; euenit. Primum dimittit ille leuem armaturam, deinde equites: postremo quũ ad tumulum auxilia cernit Annibalem quoq; submittentem, instructis omnibus copiis procedit, & acri pugna adoritur eos qui castra in tumulo po-

E nebant. Mars erat anceps, donec satis circumuentum conspiciens Annibal, & terga insidiantibus nuda patere, signum dat. Tum exorti vndique cum clamore incursant, postremosque cædunt. Romanos plane perculit tumultus & clamor, ipsius concidit ferocia Minutii, & nunc ad hunc, nunc ad illum legatum circumtulit oculos. At nemo pugnæ memor, in fugam pestiferam inclinabat: quippe Numidæ iam victores vndique campos obequitabant, interficiebantque effusos. His obrutorum malis Romanorum non latuit discrimen Fabium, sed quum

F imminentem cladem haud dubie animo prospexisset tenebat legiones sub signis instructas,

euentumque cognoscere pugnæ studebat, non per nuntios, sed pro vallo speculabatur ipse ex edito. Vt ergo circumueniri turbariq; conspexit aciem, & clamor ad aures eius accidit, non iam pugnantium, sed trepidantium & fugientium, tum percusso femore atque ingenti edito suspirio ad circumstantes, O dij immortales, (inquit) quanto celerius quàm timui, serius tamen quam cupiuit, perdidit semetipse Minutius! Et quum efferri raptim signa & sequi iussisset legiones, exclamauit, Nunc milites, si quis memoriã habet M. Minutij, properet: egregius est enim vir & amans patriæ. quòd siquid, dum festinat eiicere hostẽ, offensauit, aliud erit succensendi tempus. Primus Fabij conspectus fugat ac dissipat in campo circumuagantes Numidas. Tum in eos qui in acie stabant & terga Romanorum cædebant, infert signa. Siqui se offerunt, hos interficit, reliqui, priusquam à snis intercluderentur, ne quod intulerant Romanis, mali id in se verteret, terga dantes capessunt fugã. Cernens pugnam inclinatam Annibal, Fabiumque præter ætatem validã per infestos hostes impressione facta aduerso tumulo contendere ad Minutium, remisit prælium, signoque receptui dato Pœnos in castra reduxit. Receperunt se Romani quoque haud inuiti. Fertur, quum se reciperet, de Fabio Annibal ita ad amicos dixisse iocans; Nonne sæpius vobis prædixi ego, hanc in iugis montium sedentem nubem cum turbine aliquando & procella imbrem effusuram? Secundum prælium Fabius, lectis cæsorum spoliis, in castra regressus est, nec vllum ei superbum aduersus collegam vel iratum excidit dictum. At Minutius conuocata suorum concione, In arduis rebus inquit, commolitones, nihil offendere, supra sortem humanam est: vt verò peccata pro exemplo proponas in futurum, id boni viri sit & prudentis. Fateor ego esse nonnihil quod incusem fortunam, sed maiores me tamen ei gratias agere: Nam hactenus quę me fefellere, didici paucis horis: doctus sum enim non eũ esse me imperare qui valeam alijs, sed opus habeam altero qui mihi imperet, nec esse cõtendendum vincere eos, quibus cedere præstet. Vester quidem ad cætera imperator est dictator, gratitudinis verò aduersus illum dux ego ero, me primum obedientem ac dicto ei audientem præstando. Hæc fatus, quum signa tolli imperasset & omnes sequi, agmine ad dictatoris castra proficiscitur. In castris, vbi ad prætorium rectà contendit, conuertit omnes in admirationem & stuporem. Ante progressum Fabium constitutis signis, parentem ipse eum alta voce, exercitus milites eius patronos appellauit. Silentio facto Minutius, Geminam victoriam, inquit, obtinuisti dictator, hodierno die, virtute de hostibus, consilio & humanitate de collega: illa nos seruasti, hac erudiuisti: nosque, quum turpiter essemus ab Annibale superati, honestè sumus abs te & salubriter victi. Quare, quando nomen venerabilius non habeo, mitem te appello patrẽ, quum tamen beneficium mihi abs te hoc quàm à parente maius extiterit: illi enim vitam solus, tibi cùm meam vitam tum omnium horum debeo. Secundum hæc amplexus Fabium & osculatus est.

καὶ τὰ παραπόμπια γινώσκειν ἐφέντιζεν, οὐδ' ἀγγέλων, ἀλλ' αὐτὸς ἔχων κατασκοπὴν περὶ τὸν χάρακος. ὡς οὖν κατῆδε κυκλούμενον καὶ παραπόμενον τὸ στράτευμα, καὶ κραυγὴ παρεστέριπεν οὐ μυρίων, ἀλλ' ἤδη πεφοβημένων καὶ φεύγοντων, μηρόν τε πληξάμενος καὶ στενάξας μέγα, πρὸς μὲν τοὺς παρόντας εἶπεν, Ὦ Ἡράκλεις, ὡς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βεβαιότερον δ' ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινούκιος, ἑαυτὸν ἀπολώλεκε. τὰς γὰρ σημαίας ἐκφέρειν τάχος, καὶ τὸν στρατὸν ἔπεσθαι κελεύσας, ἀνεβόησε, Νῦν τις, ὦ στρατιῶται, Μαρκίου, Μινουκίου μεμνημένος ἐπειγέσθω· λαμπρὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ φιλόπατρις. εἰ δέ τι, πρότερον ἐξελάσαντες τοὺς πολεμίους, ἡμάρτεν, αὖθις ἀμπασόμεθα. πρῶτος μὲν οὖν ὑπὸ φανεὶς φέρων καὶ ἀναστίδωσι τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ περιελαυνόντας Νομάδας· εἶτα πρὸς τοὺς μαχομένους, καὶ κατὰ νώτου τῶν Ῥωμαίων ὄντας, ἐλώρει, καὶ τοὺς ἐμποδὼν ἔκτεινεν, οἱ δὲ λοιποὶ, πρὶν ἀπολημφθῆναι, καὶ γενέσθαι περιπετεῖς οἷς αὐτοὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν, ἔτρεπόμενοι ἔφευγον. ὁρῶν δὲ ὁ Ἀννίβας τὴν μεταβολὴν, καὶ τὸν Φάβιον βιαίως παρ' ἡλικίαν ἀναστρεφόμενον ἄνω πρὸς τὸν Μινούκιον εἰς τὸν λόφον, ἐπέμψε τὴν μάχην, καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀνάκλησιν, ἀπῆγε εἰς τὸν χάρακα τοὺς Καρχηδονίους, ἀσμένως καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀναστρεφομένων. λέγεται δὲ αὐτὸν ἀπίστως, περὶ τοῦ Φαβίου πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν τι τοιοῦτον μετὰ παιδιᾶς, Οὐκ ἐγὼ μέντοι προὔλεγον ὑμῖν πολλάκις τὴν ὑπὲρ τῶν ἄκρων ταύτην καθημένην νεφέλην ὅτι μετὰ ζάλης ποτὲ καὶ καταιγίδων ὄμβρον ἐκρήξει. μετὰ δὲ τὴν μάχην Φάβιος μὲν ὅσους ἔκτεινε τῶν πολεμίων σκυλεύσας ἀνεχώρησεν, οὐδὲν ὑποφθονήσας οὐδὲ ἐπαχθὲς εἰπὼν περὶ τοῦ στρατάρχου· Μινούκιος δὲ τὴν αὐτοῦ στρατιὰν ἀθροίσας, Ἄνδρες (ἔφη) συστρατιῶται, τὸ μὲν ἁμαρτεῖν μηδένα πρὸς μεγάλοις, μὴ ζῆν ἢ κατ' ἄνθρωπόν ἐστι. τὸ δὲ ἁμαρτάνοντα χρῆσθαι τοῖς παραδείγμασιν διδάγμασι πρὸς τὸ λοιπὸν, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ νοῦν ἔχοντος. ἐγὼ μὲν οὖν ὁμολογῶ μικρὰ μεμφόμενος τὴν τύχην, πρὸς μείζονα ἐπαινῶν. οὐ γὰρ οἶδα ἡδομένην χρόνον τοσοῦτον, ἡμέρας μέρος μικρὸν πεπαιδευμένος, νοῦς ἐμαυτὸν οὐκ ἄρχειν ἑτέρων δυνάμενον, ἀλλ' ἄρχοντος ἑτέρου δεόμενον, καὶ μὴ φιλοτιμούμενον νικᾶν ὑφ' ὧν νικᾶσθαι κάλλιον. ὑμῖν τοῖς μὲν δήμων ἐστὶν ἄρχων ὁ δικτάτωρ, τῆς δὲ πρὸς ἐκεῖνον εὐχαριστίας αὐτὸς ἡγεμὼν ἔσομαι, πρῶτον ἐμαυτὸν εὐπειθῆ καὶ ποιοῦντα τὰ κελευόμενον ὑπ' ἐκείνου παρεχόμενος. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τοῖς αἰετοῖς ἄρασθαι κελεύσας, καὶ πορεύεσθαι ἀκολουθεῖν. ἦγε πρὸς τὸν χάρακα τοῦ Φαβίου. καὶ παρελθὼν ἐντὸς, ἐβόησεν ὅτι τὴν στρατηγικὴν σκηνὴν, ὥστε θαυμάζειν καὶ ἀπορεῖν πάντας. προσελθόντος δὲ τοῦ Φαβίου, δεύτερος ἐμπροσθεν τῶν σημαιῶν, αὐτὸς μὲν ἐκεῖνον πατέρα μεγάλῃ φωνῇ, οἱ δὲ στρατιῶται τοῖς στρατιώτας, πάτρωνας ἠσπάζοντο. τοῦτο δὲ ἐστι τοῖς ἀπελευθέροις πρὸς φώνημα πρὸς τοὺς ἀπελευθερώσαντας. ἡσυχίας δὲ γενομένης, ὁ Μινούκιος εἶπε, Δύο νίκας, ὦ δικτάτωρ, τῇ σήμερον ἡμέρᾳ νενίκηκας, ἀνδρείᾳ μὲν τοῖς πολεμίοις, εὐβουλίᾳ δὲ καὶ χρηστότητι τὸν στρατάρχοντα· καὶ δι' ἧς μὲν σέσωκας ἡμᾶς, δι' ἧς πεπαιδευκας, ἡττωμένοις μὲν ἀναγκαῖον ἐστι τὸν ἐκείνου, κάλλιον δὲ καὶ σωτήριον τὸν σόν. πατέρα δή σε χρηστὸν προσαγορεύω, ἡμιωτέραν οὐκ ἔχων προσηγορίαν, ἐπεὶ τῆς γε τοῦ τεκόντος μείζων ἡ παρὰ σοῦ χάρις αὕτη. ἐμοὶ γὰρ ἐκείνου μόνος, σώζομαι δὲ ἐκείνου μὴ σοῦ τῶν τούτων. ταῦτ' εἰπὼν καὶ προσβαλὼν τῷ Φαβίου, ἠσπάζετο.

ὁ δὲ αὐτὸ καὶ τοῖς στρατιώταις ἐν ὁρᾷν παρέπειστας. ἐνε- A
φύοντο γὰρ ἀλλήλοις καὶ κατεφίλουν, ὥστε μεστὴν εὐθὺς χαρᾶς
καὶ δακρύων ἡδίστων ὁ στρατόπεδον. ἐκ τούτου Φάβιος μὲν
ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, ὕπατοι δὲ αὖθις ἀπεδείκνυντο· καὶ
τούτων οἱ μὲν πρῶτοι διεφύλαξαν ἐν ὀκνῷ ἰδέᾳ τὸ
πόλεμον κατέστησε μάχεσθαι μὲν οὐκ ἀποδιδράσκοντες φεύ-
γοντες πρὸς Ἀννίβαν, τοῖς δὲ συμμάχοις ἐπιβοηθοῦντες, καὶ
τὰς ἀποστάσεις κωλύοντες. Τερέντιος δὲ Βάρρων εἰς τὴν ὑ-
πατείαν παρεμβὰς ἀπὸ γένους ἀσήμου, βίου δὲ μεμιγμένου δημο-
κοπίαν καὶ πρεπέτειαν ἐπισήμου, δῆλος ἐν ὀλίγῳ ἀπειρία
καὶ θρασύτητι τὸν πρὸς τοὺς ὅλων ἀναρρίψαν κύβων. ἐνθάδε γὰρ B
ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μηδὲν τὸν πόλεμον ἄγεις οὗ Φαβίοις
χρῆται στρατηγοῖς ἡ πόλις, αὐτὸς δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὄψε-
σθαί τε καὶ νικήσειν τοὺς πολεμίους. ἅμα δὲ τούτοις τοῖς λό-
γοις συνῆγε καὶ κατέγραφε δυνάμεις τηλικαύτας ἡλίκας
πρὸς οὐδένα πώποτε τῶν πολεμίων ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι.
μυριάδες γὰρ ἐννέα διακοσίων ἀνδρῶν δεούσας συνεπάθη-
σαν εἰς τὴν μάχην, μέγα δέος Φαβίῳ καὶ τοῖς νοῦν ἔχουσι
Ῥωμαίων· οὐ γὰρ ἤλπιζον ἔξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν το-
σαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. διὸ καὶ τὸν συνάρχοντα τοῦ Τε-
ρεντίου Παῦλον Αἰμίλιον, ἄνδρα πολέμων ἔμπειρον, οὐκ C
ἀρεστὸν δὲ τῷ δήμῳ, καὶ καταπλῆξαι πολλῶν, ἐκ πινος κατα-
δίκης πρὸς τὸ δημόσιον αὐτῷ γεγενημένης, ἀνέστη καὶ πα-
ρεθάρρυνεν ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς ἐκείνου μανίας· διδάσ-
κων ὡς οὐ πρὸς Ἀννίβαν αὐτῷ μᾶλλον ἢ πρὸς Τερέντιον
ἐστὶν ἡ τῆς πατρίδος ὁ ἀγών· ἔσοιτο γὰρ μάχην
γενέσθαι τὸν μὲν οὐκ ἀναδυόμενον τῆς δυνάμεως, τὸν δὲ
ἀναδυόμενον τῆς περὶ αὐτὸν ἀσθενείας. Ἐγὼ δὲ (εἶπεν) ὦ
» Παῦλε, Τερεντίου πιστεύεσθαι δικαιότερος εἰμι, περὶ τῶν
» Ἀννίβου παρασκευῶν ἀναβεβαιούμενος, ὡς εἰ μηδεὶς αὐτῷ
» μαχεῖται τὸν ἐνιαυτόν, ἀπολεῖται μόνος ὁ ἀνήρ, ἢ φεύ- D
» γων ἄπεισι· ᾧ γε καὶ νῦν νικᾶν καὶ κρατεῖν δοκοῦντι, τῶν
» μὲν πολεμίων οὐδεὶς παρεσκεχώρηκε, τῆς δὲ οἴκοθεν δυνά-
» μεως οὐδὲ ἡ τρίτη μοῖρα πάνυ πρόθυμος πρὸς ταῦτα λέ-
» γεται τὸν Παῦλον εἰπεῖν, Ἐμοὶ μὲν ὦ Φάβιε, τὰ ἐμαυτοῦ
» σκοπῶν κρεῖττόν ἐστι τοῖς τῶν πολεμίων ὑποπεσεῖν δό-
» ξασιν, ἢ πάλιν ταῖς ψήφοις τῶν πολιτῶν· εἰ δὲ οὕτως ἔχει
» τὰ δημόσια πράγματα, πειράσομαι μᾶλλόν σοι δοκεῖν
» ἀγαθὸς εἶναι στρατηγός, ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ὅτι πάντα βια-
» ζομένοις. ταύτῃ ἔχων τὴν προαίρεσιν ὁ Παῦλος, ἐξῆλ-
» θεν ὅτι τὸν πόλεμον· ἀλλ' ὁ Τερέντιος ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς E
ὃ παρ' ἡμέραν ἄρχειν, καὶ τῷ Ἀννίβᾳ παρεστρατοπεδεύ-
σας περὶ τὸν Αὐφίδιον ποταμὸν καὶ τὰς λεγομένας Κάν-
νας, ἅμ' ἡμέρᾳ ὃ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν (ἔστι δὲ χι-
τὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς ἀναπετανόμενος)
ὥστε καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξ ἀρχῆς ἀναπαρεσκευάσθαι,
τήν τε τόλμαν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὸ στρατοπέδου πλῆθος
ὁρῶντας, αὐτοὺς δὲ οὐδὲ ἥμισυ μέρος ὄντας. Ἀννίβας δὲ τὴν
δυνάμεν ἐξοπλίζεσθαι κελεύσας, αὐτὸς ἱππότης μετ' ὀλί-
γων, ὑπὲρ λόφου τινὸς μαλακοῦ κατεσκόπει τοὺς πολεμίους
ἤδη καθισταμένους εἰς τάξιν. εἰπόντος δέ τινος τῶν περὶ αὐ- F
τὸν ἀνδρὸς ἰσοτίμου, τοὐνόμα Γίσκωνος, ὡς θαυμαστὸν αὐτῷ
» φαίνεται ὁ πλῆθος τῶν πολεμίων, συναγαγὼν ὁ πρόσωπον ὁ Ἀννίβας, Ἔστιν (εἶπεν) ὦ Γίσκων λεληθέναι σε τούτου
» θαυμαστότερον. Ἐρομένου δὲ τοῦ Γίσκωνος ὁ ποῖον, Ὅτι (ἔφη) τούτων ὄντων τοσούτων, οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς Γίσκων κα-
» λεῖται. θορυβούντων δὲ πρὸς δόξαν αὐτοῖς τοῦ σκώμματος, ἐμπίπτει γέλως πᾶσι. καὶ κατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου,

A Idem erat cernere per totum exercitũ. nam complexu sese mutuò & osculo exceperunt. vnde in lætitiam tota castra effusa, vt præ gaudio omnibus lachrymæ manarent. Secundum hæc dictaturam deposuit Fabius, & creati consules. Quorũ primi Fabii artibus bellum administrauerunt, vt cõferre cum Annibale vitarent signa, sed socijs suppetias ferrent, & prohiberent defectiones. Postquã vero Terentius Varro natalium humilitate & popularibus artibus & ferocia nobili ad consulatum adspirauit, ilicò præ se tulit imperitia & præcipitãtia de summa se rerum iacturum aleam. Vociferabatur enim in concionibus, donec Fabiis ciuitas ducibus vtatur, nunquam debellatũ iri: se, quo die hostem vidisset, bellum profligaturũ. simulq; cum dictis tantum delectum habuit, tantasq; conscripsit copias, quantis nullo vnquã bello vsi ante Romani fuerant. Octoginta octo millia militum sub signis habuit. Quæ res in magnum terrorem Fabium cæterosq; prudentiores coniecit. neque enim siquid in tanto iuuentutis flore sit titubatum, vllum videbant receptum. Itaq; collegam Varronis Paulum Æmilium, virum rebus bellicis exercitatum, sed inuisum populo & pauentem plebis, eo quòd iudicio publico damnato lis æstimata fuerat, excitauit Fabius adhortatusq; est vt reprimeret hominis insaniam, admonuitque non plus ei contra Annibalem quàm cõtra collegam pro aris & focis certaminis propositum esse. quippe ad pugnam properaturum, hunc, quòd vires suas non intelligat, illum, quòd intelligat suam imbecillitatem. Equidem de rebus Annibalis, Paule Æmili, inquit, maiorem quàm Varroni habendam fidem meritò mihi censeam, confirmanti, nisi pugnę hoc anno copiam ei facias, aut actum de eo fuerit si hæreat hîc, aut fuga se subduxerit, quando nunc, vel quum vincere & superior videtur esse, nemo ad eum defecit hostis, & copiarum, quas in Italiam traduxit, ne tertia quidem pars superst. Ad ea fertur respõdisse Paulus, Quod ad me, Q. Fabi, attinet, hostium me telis potius quàm suffragiis ciuium iterum obijcere caput certum est. Quòd si in eo est statu respub. enitar vt bonus dux tibi potius videar esse quàm omnibus aliis in diuersum trahentibus. Ita animatus ad bellũ est Paulus profectus. Varro, quũ extorsisset ei alternis vt imperarent, castra castris Annibalis coniungit ad vicũ Cannas, qua Aufidius fluit amnis, & simulatq; diluxit, proposuit signum pugnæ. Sagum est coccinum, quod supra prætorium expanditur. Pœnos initio, cõsulis audaciam & multitudinem cõtemplantes hostiũ, quum dimidio essent ipsi pauciores, inuasit pauor. Annibal, quum edixisset vt arma caperent milites, cum paucis ipse equo vectus hostes ex molli cliuo iã in ordines euntes speculatur. Ibi quum ex comitibus quidã qui pari erat dignitate (Giscõẽ appellabant) admirari se diceret tãtas hostiũ copias, fronte Annibal cõtracta. Aliud Gisco, *inquit*, fugit te, eo magis mirãdum. Quidnã illud esset requirente Giscone, Quòd nimirũ tanto in numero, inquit, ne vnus quidem sit qui Gisco vocetur. Hoc dictum nec opinantibus oblatum, omnibus risum mouit. Itaq; de cliuo digrediẽtes,

vt quisque occurrebat, illum narrarunt iocum, tantusque per multos motus risus est, vt qui Annibalem comitarentur, continere se non valerent. Quod Pœnis cernentibus animum confirmauit, ex magno & insigni contemptu motum arbitrantibus eum risum, vt etiam ipse instante dux discrimine iocos cieret. Astuta consilia adhibuit ad pugnam. Primum ex loco, vt à tergo ventum haberet, molitus est. Procelloso enim vrentique similis coortus, & asperum ex arenosis atque patentibus campis impellens puluerem supra Pœnorum aciem in ipsa voluit ora Romanorum, prospectumque ademit faciem auertentibus, & conturbauit eos. Alterum ex instruenda acie: Quod roboris in exercitu esset ac fortissimos quoque in cornibus locat, mediam aciem turba replet ignauissimorum. eo vsus est longe ante reliquam aciem prominente cuneo. Edictum præstantissimis erat, vbi hos impulissent Romani, ac pedem referentibus instantes vacuo medio & signum dante in mediam aciem irruissent, vt properè reductis alis transuersos inuaderent, & circumfusi clauderent à tergo. Id quod potissimum tantæ fuit stragis causa. Vt enim media acies pedem retulit atque incurrentes excepit Romanos, & figuram Annibalis acies ad modum lunæ commutauit, delectotumque ductores alis circumductis adorti auersos sunt cunctos, qui antequam coirent hostium cornua non receperunt se, circumuentos cædunt contrucidantque. At hæc error equitibus est mirus oblatus. Paulum equus vulneratus, vt conijcio, excusserat. Tum ex cohorte eius alius post alium omissis equis, vt consulem protegerent, ad pedes descenderunt. Id quum reliqui equites conspexissent, tanquam signo dato, ex equis omnes deuolantes cõgrediuntur cum hostibus. Quo viso Annibal, Hoc, inquit, malim quàm si vincti mihi traderentur. Verùm hæc, qui historias fusius prodiderunt, prosequuti sunt. Consul Varro cum paucis equitibus profugit Venusiam: Paulus illo in æstu & fluctu fugientium magna telorum vi, toto corpore in vulneribus hærentiũ, confixus, dolore que ex tanto oppressus luctu sedebat in saxo, aliquẽ operiens ex hostibus, qui interficeret se. Quia verò caput eius erat & facies cruore oppleta, omnibus ferè incognitum & necessarij & clientes præteruehebant. Vnus ex pube patricia, conspecto & agnito, Cornelius Lentulus, equo delapsus, admotum eum capere iubet, & se seruare ciuibus, qui tum vt quum maxime bono consule haberent opus. Ille huic refragatus petitioni, coegit adolescentem equum repetere lacrymans. Tum data ei dextera quum se erexisset, Nuntia (inquit) Fabio Maximo, & ipse esto testis, præceptorum eius Paulum Æmilium memorem vsque ad mortem extitisse: neque pacta cum eo vlla ex parte rupisse, sed victum esse primum à Varrone, deinde ab Annibale. Cum his mandatis dimittit Lentulum. Mox quum in mediam stragem se inuexisset, oppressus est. Dicuntur in hac pugna quinquaginta millia cæsa, quatuor millia capta, & sub pugna in vtrisque castris non minus decem millia.

τοῖς ἀπδυτῶσιν ἀεὶ ὃ πεπαγλιμμένον ἀπαγγήγοντες, ὥστε ἀλλὰ πολλὴν πολὺ τῆς γελοῖα, καὶ μηδὲ δυαλαβεῖν ἑαυτοὺς δυνάσθαι τοὺς ἀεὶ Ἀννίβου. ἔνθα τοῖς Καρχηδονίοις ἰδοῦσι θάρρος παρέστη, λογιζομένοις ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἀμυδοῦ τὸν καταφερομένου τὸν ἐπιέναι γελᾶν οὕτω ὡς καὶ παίζειν, ὡς στρατηγῶ τοῦ τὸ κίνδυνον. ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήματι ἐχρήσατο, τοιούτῳ μὲν, ὡς ἀπὸ τοῦ τόπου, ποιησάμενος καὶ τὸ πνεῦμον. πνεῖ γὰρ ἐοικὼς φλέγοντι καταρρήγνυσι, καὶ τραχὺν ἐκ πεδίων ὑφάμμων καὶ ἀναπεπταμένων αἴρων κονιορτὸν, ὑπὲρ τὸ φάλαγγα τῶν Καρχηδονίων ὅτι τοὺς Ῥωμαίους ἐσώζη, καὶ τοῖς τρόποις ἀποστρεφομένοις καὶ συνταρασσομένοις, δεύτερον, τῷ τοῖς τὴν τάξιν· ὃ γὰρ ἐν ἰσομέτρον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον τὸ δυνάμεως, ἑκατέρωθε τοῦ μέσου τάξας, ὃ μέσον αὐτὸς συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀλεξοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ τρεφέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησάμενος. εἴρητο δὲ τοῖς κεφαλαίοις, ὅταν τούτοις ἀγκάψαντες οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φερόμενοι τοῖς δεῖχον, ἐκ φερομένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐκπεριγένωνται τῆς φάλαγγος, ὀξέως ἑκατέρωθεν ὑπεκφύντας, ἐμβαλεῖν τε πλαγίοις, καὶ τοῖς τοῦ ὀπίσω, ὅπισθεν συγκλείοντας. ὁ δὴ καὶ δοκεῖ τὸ πλεῖστον ἀποφέρεσθαι φόνον. ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐδέξαντο διάκοντας, ἡ φάλαγξ τοῦ Ἀννίβου μεταβαλοῦσα τὸ σῆμα μηνοειδὴς ἐγένετο, καὶ τῶν ὑπολέκτων οἱ ταξίαρχοι, ταχὺ τοῖς μὲν ἐπ' ἀστίδα, τοῖς δὲ ὑπὸ δόρυ κλίναντες, τοῖς ἐπεσον καὶ τὰ γυμνά· πολύτας, ὅσοι μὴ τῷ κύκλῳ ἐπεκκλίναντες ἔφθασαν, ἐν μέσῳ κατειργάσαντο καὶ διέφθειραν. λέγεται δὲ καὶ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Ῥωμαίων συμπτῶμα τοιοῦτον γενέσθαι. τὸ γὰρ Παῦλον (ὡς ἔοικε) τρωθεὶς ὁ ἵππος ἀπεσείσατο, καὶ τῶν τοῦ αὐτὸν δηλος καὶ δηλος ἀπολιπὼν τὸν ἵππον, πεζὸς τῶν ὑπάτῳ προσήμωνε. τοῦτο δὲ ἱππεῖς ἰδόντες, ὡς τοῦ σημάτος κοινοῦ δεδομένου, πάντες ἀποπηδήσαντες, πεζοὶ συνεπλέκοντο τοῖς πολεμίοις. ἰδὼν δὲ Ἀννίβας, Τοῦτ', ἔφη, μᾶλλον ἠβουλόμην, ἢ εἰ δεδεμένους παρέλαβον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ τὰς διεξοδικὰς γράφαντες ἱστορίας ἀπηγήσασι. τῶν δὲ ὑπάτων ὁ μὲν Βάρρων, ὀλιγοστὸς ἀφίπτοντο εἰς Οὐενουσίαν πόλιν· ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῷ βυθῷ καὶ κλύδωνι τῆς φυγῆς ἐκείνης βελῶν τε πολλῶν ὑπὸ τοῖς τραύμασιν ἐγκαθήμενον ἀνάπλεως τὸ σῶμα, καὶ τῷ ψυχῷ πένθει τοσούτῳ βαρυνόμενος, πρός τινι λίθῳ καθῆστο, τὸν ὑπεστρέφοντα τῶν πολεμίων ἀναμένων. ὧν δὲ αἷμα τὸ πλῆθος, ὡς συνεπέφυρτο τῷ κεφαλῇ καὶ τὸ πρόσωπον, οὐ πολλοῖς ἄδηλος, ἀλλὰ καὶ φίλοι καὶ γνώριμοι αὐτὸν ἐν ἀγνοίᾳ παρῆλθον. μόνος δὲ Κορνήλιος Λέντλος ὁ πατρίκιος νέος, ἰδὼν καὶ προσιόντας, ἀπεπήδησε τοῦ ἵππου, καὶ προσαγαγὼν παρεκάλει χρῆσθαι καὶ σώζειν αὐτὸν τοῖς πολίταις, ἄρχοντος ἀγαθοῦ ποτε μάλιστα χρῄζουσιν. ὁ δὲ ταύτῃ μὲν ἀπεβάλετο τῷ δέησιν, καὶ τὸ μειράκιον αὖθις ἠνάγκασεν ὑπὲρ τὸν ἵππον ἀναβιβᾶσαι δακρύον· εἶτα δὲ τῷ δεξιᾷ ἐμβαλὼν, καὶ συνεξαναστάς, Ἀπάγγειλε (εἶπεν) ὦ Λέντλε Φαβίῳ Μαξίμῳ, καὶ γνοῦ μάρτυς αὐτὸς, ὅτι Παῦλος Αἰμίλιος ἐνέμεινεν αὐτοῦ τοῖς λογισμοῖς ἄχρι τέλους, καὶ τῶν ὁμολογηθέντων πρὸς ἐκεῖνον οὐδὲν ἔλυσεν, ἀλλ' ἐνικήθη πρότερον ὑπὸ Βάρρωνος, εἶθ' ὑπὸ Ἀννίβου. τοσαῦτ' ὑπισχόμενος, τὸν μὲν Λέντλον ἀπέπεμψεν, αὐτὸς δὲ ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τοὺς φονευομένους, ἀπέθανε. λέγονται δὲ πεσεῖν μὲν ἐν τῇ μάχῃ Ῥωμαίων πεντακισμύριοι, ζωγρεῖται δὲ ἁλῶναι τετρακισχίλιοι· καὶ μὴν τῷ μάχῳ οἱ ληφθέντες ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς στρατοπέδοις, μυρίων οὐκ ἐλάττους,

τὸν δ' Ἀννίβαν ὑπὸ τηλικαύτῃ κατορθώματι τῶν φίλων παρορμώντων ἅμα ἕπεσθαι τῇ τύχῃ, καὶ συνεπιστρέφειν ἅμα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων εἰς τὴν πόλιν· (πεμπταῖον γὰρ ἀπὸ τῆς νίκης ἐν Καπιτωλίῳ δειπνήσειν) εὐπρόσδεκτον εἰπεῖν ὅστις ἀπέρρεψε λογισμόν· ἀλλὰ μᾶλλον δαίμονος ἢ θεοῦ τινος ἐμποδὼν στάντος ἔοικεν ἔργον, ἢ τοῖς οὖσι μέλλησις αὐτοῦ καὶ δειλίασις γενέσθαι. διὸ καὶ Βαρκαῖον τὸν Καρχηδόνιον εἰπεῖν μετ' ὀργῆς πρὸς αὐτὸν λέγουσι, Σὺ νικᾶν οἶδας, νίκῃ δὲ χρῆσθαι οὐκ οἶδας. καίτοι τοσαύτην μεταβολὴν ἡ νίκη τοῖς αὐτὸν ἐποίησεν, ὡς τοῦ τῆς μάχης, οὐ πόλιν, οὐκ ἐμπόριον, οὐ λιμένα δ' Ἰταλίας ἔχοντα, χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις τὰ ὑπεκθέματα τῇ σκευοφορᾷ δι' ἁρπαγῆς κομιζόμενον, ὁρμώμενον ἀπ' οὐδενὸς βεβαίου πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὥσπερ λῃστείᾳ μεγάλῃ τῷ στρατοπεδῷ πλανώμενον καὶ περιφερόμενον, τότε πᾶσαν ὀλίγου δεῖν ὑφ' αὑτῷ ποιήσασθαι τὴν Ἰταλίαν. τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἐθνῶν αὐτῷ προσεχώρησεν ἑκούσια. καὶ Καπύη, ἣ μέγιστον ἔχει μετὰ Ῥώμην ἀξίωμα τῶν πόλεων, προσεθεμένη κατέστρεψεν. οὐ μόνον δὲ τῶν φίλων πεῖραν λαβεῖν (ὡς Εὐριπίδης φησὶν) οὐ σμικρὸν κακόν, ἀλλὰ καὶ τῶν φρονίμων στρατηγῶν. ἡ γὰρ πρὸς τῆς μάχης Φαβίου δειλία καὶ ψυχρότης λεγομένη, μετὰ τὴν μάχην δόξης οὐδὲ δυθεώπινος ἐδόκει λογισμός, ἀλλὰ θεῖόν τι χρῆμα προμηθείας καὶ δαιμόνιον, ὧν τοσούτου τὰ μέλλοντα προορωμένης ἡ πόλις εἰς ὕστερον πιστὰ τοῖς πάθεσιν. ὅθεν δόξης εἰς ὄκνον ἡ Ῥώμη συνεκλείσασα τὰς λοιπὰς ἐλπίδας, καὶ προσφυγοῦσα τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρὸς ὥσπερ ἱερῷ καὶ βωμῷ πρόσθεν καὶ μεγίστην αἰτίαν ἔχε τοῦ μεῖναι καὶ μὴ διαλυθῆναι τὸν ἐκείνου φόβον, καθάπερ ἐν τοῖς Κιμβρικοῖς πάθεσιν. ὁ γὰρ ἐν οἷς οὐδὲν ἐδόκει δεινὸν εἶναι κατεῖς δύλαβὴς φαινόμενος καὶ δυσέλπιστος, τότε πολλῶν καταβεβληκότων ἑαυτοὺς εἰς ἀπειρίαν πένθη καὶ παρακαὶ ἀπρόκλοις, μόνος ἐφοίτα διὰ τῆς πόλεως πρᾴῳ βαδίσματι καὶ προσώπῳ κατεστῶτι καὶ φιλανθρώπῳ προσαγορεύων, κεκοπτόμενόν τε γυναικείοις ἀφαιρῶν, καὶ συστάσεις εἴργων τῶν εἰς τὸ δημόσιον ὑπὸ κοινοῖς ὀδυρμοῖς ἐκφερομένων. βουλεύειν τε συνελθεῖν ἔπεισε καὶ παρεθάρσυνε τὰς ἀρχάς, αὐτὸς ὢν καὶ ῥώμη καὶ δυνάμει, ἀρχῆς ἁπάσης πρὸς ἑκάστην ἀποβλεπούσης. ταῖς μὲν οὖν πύλαις ἐπέταξε τοῖς τε ἐκπίπτοντα καὶ προλείποντα τὴν πόλιν ὄχλον ἀπείργοντας· πένθους δὲ καὶ τόπον καὶ χρόνον ὥρισε, κατ' οἰκίαν ἀποφρήσας κελεύσας ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα τὸν βουλόμενον· μετὰ δὲ ταύτας ἐδόκει πᾶν πένθος λύεσθαι, καὶ καθαρεύειν τῶν τοιούτων τὴν πόλιν. ἑορτῆς τε Δήμητρος εἰς ταύτας ἡμέρας ἐκείνας καθηκούσης, βέλτιον ἐφάνη παραλιπεῖν ὅλως τάς τε θυσίας καὶ τὴν πομπήν, ἢ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ὀλιγοτελῆ καὶ κατηφῆ τῶν συνερχομένων ἐλέγχεσθαι· καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἤδεσθαι δεόμενον ὑπὸ τῶν δυστυχούντων. ὅμως μέντοι τοῖς ἱλασμοῖς θεῶν, ἢ τεράτων ἀποτροπάς, συνηγόρευον οἱ μάντεις, ἐπράττετο. καὶ γὰρ εἰς Δελφοὺς ἐπέμφθη θεωρὸς Γάϊος Φάβιος, καὶ τῶν ἑστιάδων παρθένων δύο διεφθαρμένας εὑρόντες, τὴν μὲν, ὥσπερ ἔθος ἦν, κατώρυξαν, ἡ δὲ ὑφ' ἑαυτῆς ἀπέθανε. μάλιστα δὲ εἴ τις ἠγάσθη τὸ φρόνημα καὶ τὴν πρᾳότητα τῆς πόλεως, ὅτε τοῦ ὑπάτου Βάρρωνος ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπανιόντος, ὡς αἴσχιστα καὶ δυστυχεστάτῳ περιπεσόντι ἐπανιόντες, ὡς αἴσχιστα καὶ δυστυχεστάτῳ περιπεσόντι, τῶν ἐπὶ τῆς γερουσίας) ὧν καὶ Φάβιος ἦν

A Annibalem à tanta victoria quum amici, vt insisteret fortunæ vnoq; agmine cum, fugiẽtibus hostibus irrumperet in vrbem, incitarent: (die quinto enim victorem in Capitolio epulaturum) haud facile quæ auerterit ineas rationem. quin potius fortuna vel deus quispiam, qui illi obstaret, eam ei iniecisse cunctationem & dubitationem videatur. Quare Barcam Pœnum ferunt indignatum ei dixisse, *Vincere scis Annibal, victoria vti nescis.* Atqui tantam ea victoria conuersionem fecit Annibalis rerum, vt qui ante hoc prælium non vrbem, non forum, nõ portum haberet in Italia, sed difficulter & ægre necessaria suppeditaret suis rapiendo, nullo firmo ad bellum gerendum parato subsidio, sed palans castra in modum ingentis latronum cateruæ huc illuc circumferret, totam tunc pene Italiã ditionis fecerit suæ. Quippe ad eum cùm plurimæ & maximæ gentes vltrò defecerunt, tum cuius plurimum secundum Romam pollebant opes, Capuam suarum fecit partium. Nempe est non solum, quum amicorum faciendum est periculum, (vt ait Euripides) non leue malum, sed etiam quum prudentium imperatorum. Siquidem infamis ante hanc pugnam timiditas Fabij & segnities, mox post conflictum humana maior sapientia habita est, & diuini præstantisque miraculum consilij tanto ante prospicientis insequentia, quæ animo concipere vix valebant ij quibus euenerant. Itaque mox in illo ciuitas reliquam opem ponens, & ad eius mentem tanquam ad sacram confugiens anchoram, salutem suam, & quòd non vndequaque dissiparetur, sicut vrbe à Gallis oppressa factum erat, vnius acceptum ferebat consiliis Fabij. Ille enim qui, quum res apparerent securę, timidus habebatur & pusillanimis, tunc omnibus immenso luctu inaniq; oppressis trepidatione solus per vrbẽ placido incedebat gradu, vultuq; intrepido & benigno alloquio planctus muliebres sedabat, cœtus arcebat eorum qui in comploratu familiarum in publicum prorumpebant. Autor etiã fuit senatui conueniendi magistratus, quorum in vno eo positum erat robur & opes, quemque respiciebant omnes, confirmauit: ad portas posuit custodes, qui prohiberent profugientem multitudinem egredi vrbe: luctus locum & spatium definiuit, domi lugere triginta dies quenque iubens, ijs terminari omnem luctum & defungi ciuitatem. Quum sacrum Cereris in eos dies incideret, placuit omnino intermitti sacra pompamque, ne cladis magnitudinem paucitas & mœror argueret celebrantium festum. Etenim fortuna vtentium secunda gratiorem dijs cultum esse. Quæ ad eos placandos & ad procuranda prodigia iusserant aruspices, sedulò exequuti sunt. Et Fabius Pictor, Maximi propinquus, Delphos legatus est ad oraculum: duæ vestales stupri compertæ, altera sub terram viua de more defossa, altera sibimet ipsa mortem consciuit. Operæpretium est ante omnia admirari ciuitatis magnitudinem animi & lenitatem, quòd consuli Varroni ex fuga redeunti, vt qui fœdissime & infelicissime rebus gestis reuertebatur, humili & abiecto obuiam itum adportam honoris causa à senatu & vniuerso populo sit. Magistratus & principes senatus, in quibus erat Fabius,

ſilentio facto laudarunt eum quòd de rep. à clade tanta non deſperauiſſet, ſed adeſſet ad tractanda gubernacula eius, & ad vtendũ legibus ciuibuſq; vt nondum deploratis. Annibalem vt nunciatum eſt ad alias Italiæ partes à pugna diuertiſſe, reſumptis animis duces cum legionibus dimittunt. Clariſſimi horum Fabius Maximus & Claudius Marcellus ex contrarijs propemodum inſtitutis in pari erant laude. In hoc enim (vt in vita eius demonſtrauimus) ſtrenuitas eminebat & alacritas, quum & manu fortis, & ingenio eſſet talis quales Homerus *φιλοπολέμους* & *ἀγερώχους id eſt bellaces & feroces*, vocat. Itaque intrepidè & ferociter, &, aduerſus hominem proiecta audacia Annibalem, parem ad bellum adferens audaciam prima certamina aggreſſus eſt. Fabius, priſtinis ſuis inſiſtens conſilijs, ſpem conceperat, ſi nemo illi inſtaret vel irritaret, fore vt ſemetipſe attereret & elangueſceret bello, ſicut athleticum corpus, vbi vires nimium confectæ ſunt & fatiſcunt, ocyſſime amiſſurus vigorem. Quamobrẽ refert Poſidonius, *ſcutum* hunc à Romanis, Marcellum *enſem* vocatum, temperatamq; cum Marcelli moribus ſtabilitatem & maturitatem Fabij, fuiſſe populo Romano ſalutarem. Itaq; huic ſe Annibal, ſicut rapido amni, ſæpe objiciens propellebatur, atterebatq; copias ſuas, ab altero vel languide & paulatim ſubterfluente & interlabente aſſiduè imprudens abluebatur, carpebaturq;. Hinc in eam adductus perplexitatem eſt, cum Marcello vt fatiſceret colluctans, Fabiũ verò horreret ſedentem. Atque cum his fere, vel prætoribus, vel conſulibus, vel proconſulibus bellum geſſit. fuit enim vterq; horum quinquies conſul. Verùm Marcellũ in quinto conſulatu circumuentum inſidiis occidit: Fabio luſit operam ſæpius dolum & technas machinatus, ſemel duntaxat eum in leuem induxit errorem. Miſit ad Fabium cum literis fictis nobiliũ & principum Metapontinorum, ſi acceſſiſſet, vrbẽ proditurus, eoſq; qui hoc conſilii cepiſſent, dum ille mouiſſet propius, expectaturos. His motus literis cum parte copiarũ conſtituit Fabius nocte illuc proficiſci? verùm auſpicanti quum aues non addixiſſent, mutauit ſententiã: nec multo pòſt intellexit ſcriptas ad ſe fraude Annibalis literas, locataſque ab eo prope illam vrbem inſidias. Verùm hæc deũm benignitati adſcribas fortaſſe. Defectiones ciuitatum, nouaſque res ſocios molientes, blande agendo cenſebat & comitate prohibendos atq; flectendos, non quauis excutienda ſuſpicione, neque ſæuitia aduerſus ſuſpectos exercenda. Dicitur Fabius, quum militem quendam Marſum animaduertiſſet, acrem virum & nobilem inter primos ſociorum, milites nonnullos ad tranſeundum ſolicitaſſe, non exacerbauiſſe eum, ſed neglectum immeritò faſſus, Nunc quidem, dixiſſe, duces incuſo, qui magis pro ſuo ſtudio honores habent quàm pro virtutis merito. Poſthac ſi qua tibi re erit opus, niſi me appelles, te inſimulabo. Sub his dictis, equum eximium donat & aliis eum decorat præmiis. Hinc fideliſſimum eum & promptiſſimũ habuit. Turpe enim ducebat, ſi quum equitij & venandi ſtudioſi,

ἡσυχίας ἡμομένης, ἐπῄνεσαν ὅτι τὴν πόλιν οὐκ ἀπέγνω μετὰ δυστυχίαν τηλικαύτην, ἀλλὰ παρέσιν ἄρξων ἔτι τὰ πράγματα καὶ χρησόμενος τοῖς νόμοις καὶ τοῖς πολίταις, ὡς σώζεσθαι δυναμένοις. ἐπεὶ δ' Ἀννίβας ἐπύθετο μετὰ τὴν μάχην ἀποτετρέφθαι πρὸς τὴν νῆσον Ἰταλίαν, ἀναθαρρήσαντες, ἐξέπεμπον ἡγεμόνας καὶ στρατόπεδα. τούτων δὴ ἐπιφανέστατοι, Φάβιός τε Μάξιμος, καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος ἦσαν, ἀπὸ τῆς ἐναντίας σχεδὸν προαιρέσεως, θαυμαζόμενοι πρὸς ἀλλήλους. ὁ μὲν γὰρ (ὥσπερ ἐν τοῖς πρὶν αὐτὸ γεγραμμένοις εἴρηται) πρεπτὸς τὸ δραστήριον ἔχων καὶ γαῦρον. ἅτε δὴ καὶ κατὰ χεῖρα πλήκτης ἀνὴρ καὶ φύσει τοιοῦτος ὢν οἷος Ὅμηρος μάλιστα καλεῖ φιλοπολέμους καὶ ἀγερώχους, ἐν τῷ πρόσβολῳ καὶ ἐπιπαῖ καὶ πρὸς αὐδρα τολμηρὸν τὸν Ἀννίβαν ἀντιπολμῶν τῷ τρόπῳ, τὸ πολέμου σπουδάζειν τοὺς πρώτους ἀγῶνας· Φάβιος δ', τῶν πρώτων ἐχόμενος λογισμῶν ἐκείνων, ἤλπιζε μηδενὸς μαχομένου, μηδ' ἐρεθίζοντος τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸν ἀπηρεάσειν ἑαυτῷ, καὶ καταπεβήσεσθαι περὶ τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος, τῆς δυνάμεως ὑπερτείνου θυμούμενος καὶ κατὰ πόνου, ταχύτατα τὴν ἀκμὴν ἀποβάλλοντα. διὸ τοῦτον μὲν ὁ Ποσειδώνιος φησὶ θυρεὸν, τὸν δὲ Μάρκελλον, ξίφος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖσθαι. κιρναμένων δὲ τὸν Φαβίου βεβαιότητα καὶ ἀσφάλειαν τῇ Μαρκέλλου σπουδείᾳ, σωτήριον γενέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις. ὁ δ' Ἀννίβας τῷ μὲν ὡς ῥεύματι σφοδρὰ ποταμῷ πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεστίετο καὶ παρερρηγνύετο τὴν δύναμιν. ὑφ' οὗ δ' καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέοντος ἀνεφανεῖ καὶ παρεμπίπλοντος ἀνδελεχῶς, ὑπόφυρμος καὶ δαπανώμενος ἐλάνθανε. καὶ τελευτῶν εἰς ἀπορίαν κατέστη τοσαύτην, ὥστε Μαρκέλλῳ μὲν ἀποκαμεῖν μαχόμενον, Φάβιον δ' φοβεῖσθαι μὴ μαχόμενον. ὃ γὰρ πλεῖστον, ὡς εἰπεῖν, τὸν χρόνον τούτοις διεπολέμησεν ἢ στρατηγεῖς, ἢ αὐτοκράτοσι, ἢ ὑπάτοις ἀποδεδειγμένοις. ἑκάτερος γὰρ αὐτῶν πεντάκις ὑπάτευσεν. ἀλλὰ Μάρκελλον μὲν, ὑπατεύοντα τὸ πέμπτον, ἐνέδρᾳ περιβαλὼν, ἔκτεινε· Φαβίῳ δ' πᾶσαν ἀπάτην καὶ δόλον ἐπάγων πολλάκις, οὐδὲν ἐπέρανε. πλὴν ἅπαξ ὀλίγον παραχρουσάμενος, ἔσφηλε τὸν ἄνδρα. σπουδεὶς γὰρ ἐπιστολὰς παρὰ τῶν ἐν Μεταποντίῳ δυνατῶν καὶ πρώτων, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φάβιον, ὡς τῆς πόλεως ἐνδοθησομένης, εἰ παραγένοιτο, καὶ τῶν τοῦ πρώτου ἐκείνου ἐλθεῖν καὶ φανῆναι πλησίον ἀναμενόντων. ταῦτ' ἐκίνησε τὸν Φάβιον τὰ γράμματα, καὶ λαβὼν μέρος τι τῆς στρατιᾶς, ἔμελλεν ὁρμήσειν διὰ νυκτός. εἶτα χρησάμενος ὄρνισιν οὐκ αἰσίοις, ἀπετράπη, καὶ μικρὸν ἐπεγνώσθη τὰ γράμματα πρὸς αὐτὸν ὑπὸ Ἀννίβου δόλῳ συντεθέντα, κἀκεῖνος ἐνεδρεύων αὐτὸν ὑπὸ τὴν πόλιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν δύτις δύνοιο θεῶν ἀναθείη. τὰς δὲ ἀποστάσεις τῶν πόλεων, καὶ τὰ κινήματα τῶν συμμάχων ὁ Φάβιος μᾶλλον ὤετο δεῖν ἠπίως ὁμιλοῦντα καὶ πρᾴως, δυείργειν καὶ δυσωπεῖν, μὴ πᾶσαν ὑπόνοιαν ἐλέγχοντα, καὶ χαλεπὸν ὄντα πταίουσι τοῖς ὑπόπτοις. λέγεται γὰρ ὅτι στρατιώτην ἄνδρα Μαρσὸν, ἀνδρεῖα καὶ γενναῖα τῶν συμμάχων πρῶτον, ἀγαθόμενος διαλεγόμενον τινὶ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸς ἀποστάσεως, οὐ διηρέθισεν, ἀλλ' ὁμολογήσας ἠμελῆσθαι παρ' αὐτοῖς αὐτὸν, νῦν μὲν ἔφη τοὺς ἡγεμόνας αἰτιᾶσθαι, πρὸς χάριν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴν τὰς τιμὰς νέμοντας· ὕστερον δ' ἐκεῖνον αἰτιᾶσθαι μὴ φράζοντα μηδ' ἐντυγχάνοντα πρὸς αὐτὸν, εἴ του δέοιτο. καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ἵππον τε πολεμιστὴν ἐδωρήσατο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀριστείοις ἐκόσμησεν, ὥστε πιστότατον ἐξ ἐκείνου καὶ προθυμότατον εἶναι τὸν ἄνδρα. δῆλον γὰρ ἦν τοῖς μὲν ἱππικοῖς καὶ κυνηγετικοῖς,

ἐπιμελείᾳ καὶ στωμυλίᾳ καὶ τροφῇ μᾶλλον ἢ μάστιξι καὶ κλοι- A
οῖς, τὴν χαλεπότητα τῶν ζώων καὶ τὸ θυμούμενον καὶ τὸ δύς-
κολον ἐξαιρεῖν· τοὺς δ' ἀνθρώπους ἄρχοντα μὴ τὸ πλῆκτον
ἐν χρείᾳ καὶ τραχύτητι τῆς ἐπανορθώσεως πιέζειν, σκληρότε-
ρον ἢ προσφέρεσθαι καὶ βιαιότερον ἢ οἱ γεωργοῦντες
ἐλαιοῖς καὶ ἀγρίοις καὶ κοτίνοις προσφέρονται, τὰ μὲν εἰς
ἐλαίας, τὰ δ' εἰς ἀπίους, τὰ δ' εἰς συκᾶς ἐξημεροῦντες καὶ
πιθανοῦντες. ἕτερον οἶνον τῷ ἡγεμόνι Λουκούλλῳ ἄνδρα προσή-
γαγον οἱ λοχαγοὶ ῥεμβόμενον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὴν
τάξιν ἐκλείποντα πολλάκις. ὁ δ' ἠρώτησε τἄλλα, ποῖόν τινα
τὸν νεανίσκον εἰδεῖεν ὄντα. μαρτυρούντων δὲ πολλῶν ὅτι ῥα- B
δίως ἕτερος οὐκ εἴη γραπτὸς οὕτως, ἅμα τε ἀνοῦ τινὰς
ἀνδραγαθίας ἐπιφανοῦς καὶ πράξεις λεγόντων, αἰτίαν τῆς
ἀταξίας ζητῶν, εὗρεν ἔρωτι παιδίσκης κατεχόμενον τὸν ἄν-
δρα, καὶ κινδυνεύοντα μακρὰς ὁδοὺς ἑκάστοτε φοιτῶντα
πρὸς ἐκείνην ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. πέμψας οὖν τινὰς ἀ-
γνοοῦντος αὐτοῦ, καὶ συλλαβὼν τὸ γύναιον, ἔκρυψεν ἐν τῇ
» σκηνῇ, καὶ καλέσας τὸν Λουκούλλον ἰδίᾳ πρὸς αὐτόν, Οὐ λέ-
» λησας (ἔφη) τοῦδε τὰ τῶν Ῥωμαίων πάτρια καὶ τοὺς νόμους,
» ἀπονυκτερεύων τοῦ στρατοπέδου πολλάκις, ἀλλ' οὐδὲ χρη-
» σὸς ὢν πρότερον ἐλελήθεις. τὰ μὲν οὖν ἡμαρτημένα σοὶ C
» λελύσθω τοῖς ἠνδραγαθημένοις, τὸ δ' λοιπὸν, ἐφ' ἑτέρῳ
» ποιήσομαι τοῦ φεύγειν. θαυμάζοντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ,
» παραγαγὼν τὴν αὐθέντριαν ἐνεχείρισεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν,
» Αὕτη μὲν ἐγγυᾶταί σε μενεῖν ἐν τῷ στρατοπέδῳ μετ' ἡμῶν σὺ
» δ' ἔργῳ δείξεις, εἰ μὴ δι' ἀργίαν τινὰ μοχθηρίαν ἀπέλιπες.
ὁ δ' ἔρως καὶ αὕτη, πρόφασις οὖν λεγομένη. Ταῦτα μὲν πε-
ρὶ τούτων ἱστοροῦσι. τὴν δὲ Ταραντίνων πόλιν ἔχων ἑαλω-
κυῖαν ἐκ προδοσίας τῆς τόπον τοῦτον. ἐστρατεύετο παρ'
αὐτῷ νεανίας Ταραντῖνος ἔχων ἀδελφὴν εἰς Τάραντα,
πιστῶς πάνυ καὶ φιλοστόργως διακειμένην πρὸς αὐτόν. ἥρα D
δὲ ταύτης αὐτὴν Βρουτίος τῶν τεταγμένων ὑπὸ Ἀννίβου
τὴν πόλιν φρουρῶν ἐφ' ἡγεμονίας. τοῦτο πρόξενον ἐλπίδα
τῷ Ταραντίνῳ παρέχει, καὶ τοῦ Φαβίου συνῳδὸς εἰς τὴν
πόλιν ἀφείθη, λόγῳ δὴ ἀποδεδρακὼς πρὸς τὴν ἀδελφήν.
αἱ μὲν οὖν πρῶται τῶν ἡμερῶν ἦσαν, καθ' ἑαυτὸν ὁ Βρού-
τιος ἀνεπαύετο, λανθάνειν τὴν ἀδελφὸν οἰομένης ἐκείνης.
» ἔπειτα λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ νεανίας, Καὶ μὴν ἐκεῖνός γε
» ἐφοίτα πολὺς ἀνδρί σε τῶν δυνατῶν καὶ μεγάλων συνεῖναι.
» τίς οὗτός ἐστιν; εἰ γὰρ εὔδοκιμός τις ὡς φασιν ἀρετῇ καὶ λαμ-
» πρὸς, ἐλάχιστα φροντίζει γοῦν ὁ πάντα συμμιγνὺς πόλε- E
» μος. αἰσχρὸν δὲ μετ' ἀνάγκης οὐδὲν, ἀλλ' εὐτυχία τις ἐν και-
» ρῷ τὸ δίκαιον ἀσθενὲς ἔχουσι, πρεσβυτέρῳ χρήσασθαι τῷ
» βιαζομένῳ. ἐκ τούτου μεταπέμπεται μὴν ἡσυχῇ τὸν Βρού-
τιον, καὶ γνωρίζει τὴν ἀδελφὸν αὐτῷ. ταχὺ δὲ συμπρᾶξαν
τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνος, καὶ μᾶλλον ἢ πρότερον εὔνοιαν καὶ χά-
ριν τῷ βαρβάρῳ δοκῶν παρέχειν τὴν ἀδελφήν, ἔχε πι-
στῶς, ὥστε μὴ χαλεπῶς ἐρῶντος αὐθέντου μισθοφόρου με-
ταστῆσαι δύναιο ἐπ' ἐλπίσι δωρεῶν μεγάλων, ἃς ἐπηγγέ-
λετο παρέξειν αὐτῷ τὴν Φάβιον. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ πλείστοι γρά-
φουσι περὶ τούτων, ἔνιοι δὲ τὴν ἄνθρωπον ὑφ' ἧς ὁ Βρούτιος με- F
τήχθη, φασὶν οὐ Ταραντίνην, ἀλλὰ Βρεττίαν τὸ γένος οὖσαν,

cura & assuetudine & educatione malint quàm flagellis & catenis sæuitiam bestiarum ferociamque & contumaciam domare: hominibus qui præsit, is non studeat beneuolentia & lenitate potissimum eos corrigere, sed asperius tractet & durius quam caprificos, piros sylueſtres, oleastros agricolæ, quos in ficus, piros, oleas cicurant mansuefaciuntque. Alium natione Lucanum manipulares detulerunt, extra castra pernoctare & signa sæpe relinquere. Fabius, qualisnam aliâs esset rogauit. Quum omnes confirmarent nemini militum secundum esse, simulque eximia quædam eius decora atque facta commemorarent: causam vbi eius absentiæ perquisiuit, amore mulierculæ inuenit captum, & illius fruendæ gratia longum quotidie iter & periculorum plenum à castris commeare. Mittit igitur certos clàm milite, à quibus attractam puellam in tētorio suo occuluit. Lucano inde remotis arbitris, accersito, Non me fefellit, inquit, contra disciplinam militarem te & contra leges Romanas crebrò extra castra pernoctasse, nec verò etiam virtutes ignoraui tuas. Factis tuis stenuis quam commisisti, condonabo fraudem: post hac alteri mandabo tui custodiam. Stupente milite producit mulierem, atque ei tradit, additque, Hæc spondet te in castris nobiscū mansurum, tu re ostendes, num quod aliud ob facinus castra deserueris, cuius causæ amorē & hanc prætexueris. Ad hunc modum proditū de his memoriæ est. Tarento hac ratione potitus est, quæ capta vrbs proditione fuit. In exercitu eius adolescens merebat Tarentinus, in quem sororis, quæ commorabatur Tarenti, summa fides & pietas extabat. Eius amore Brutius quidam, præsidij quod Tarento Annibal imposuerat, præfectus deperibat, vnde spem concepit Tarentinus rei cōficiendæ. Itaque re cum Fabio communicata, in vrbē ad sororem contulit se pro transfuga. Primùm Brutius, q̃ ignorare de se fratrē illa existimaret, continuit se à muliere. Pòst inijcit apud eam iuuenis sermonē, Enimverò ferebatur, *inquit*, vulgo consuetudine te frui potentis viri & magni. quisnam ille est? Si enim præstans virtute (vt fertur) & insignis vir est, nihil moratur, qui vniuersa miscuit, Mars cuias sit. Nihil in necessitudine probrosum: imò felicitas est quædam, si quo tempore parū in iure præsidij est, ex vi trahere queas lenitatem. inde Brutium accersit mulier, eiq; fratrem conciliat. Mox adiutor hic in amore, quum magis quàm ante facilem illi & obnoxiam videretur præstare sororem, ita eum deuinxit sibi, vt non difficulter satellitis mulierculam amantis animum magnorum spe præmiorum, quæ Fabium ostendit donaturum, perpelleret ad proditionem. Ita ferè tradunt hæc historici. Alij, mulierem, à qua fuit ad proditionem tractus Brutius, non Tarento, sed ex Brutijs tradūt oriundam. Eam, quum Fabij concubina esset, vbi popularem esse & familiarem resciuit Brutiorum præfectum, re ad Fabium relata, congressam sub mœnibus induxisse hominem & corrupisse. Dum hęc parantur, Annibalē distinere Fabius moliens, mandat per literas militibus, qui Rhegij in præsidio erant, vt Brutiorum agrum depopularentur,

τῷ δὲ Φαβίῳ παλλακευομένῳ, ὡς ἤθετο πολίτιν καὶ γνώριμον ὄντα τῶν τῶν Βρεττίων ἄρχοντα πότε, Φαβίῳ φράσαι καὶ συνελθοῦσαν εἰς λόγους ὑπὸ τεῖχος, ἐκπεῖσαι καὶ κατεργάσασθαι τὴν αὐθέντριαν. πραττομένων δὲ τούτων, ὁ Φάβιος πρεσβεύσας τὸν Ἀννίβαν τεχνάζων, ἐπέστειλε τοῖς ἐν Ῥηγίῳ στρατιώταις, τὴν Βρεττίαν καταδραμεῖν,

& Cauloniam obsiderent, summaque vi oppugnarent. Erant octo millia hominum, perfugæ magna ex parte, & eorum qui deportati ex Sicilia, à Marcello fuerant ignominiosa militia notati, ignauissimi, quorum iactura minimè luctuosa vel damnosa reip. foret. Existimauit enim hanc obiectam sicut escam à Tarento Annibalem (id quod euenit) abstracturam. Quippe statim captans eam Annibal, mouit eò cum copiis. Sexto die quàm obsidere Tarentum Fabius cœpit, iuuenis qui ante cum Brutio rem, adhibita sorore, composuerat, venit ad eum noctu, diligenter considerato & explorato loco, vbi in statione Brutius positus locum daturus aggredientibus, ac recepturus eos erat. Non in totum tamen fretus consul proditione hac est rem aggressus, sed ipse eò profectus silentio continuit suos. Reliquæ copiæ pariter terra marique adortæ mœnia sunt: simul clamor ingens cum tumultu sublatus, quo ad plerisque Tarentinis ad subsidium ferendum eò concurrentibus, manusque cum ijs, qui vrbem oppugnabant, conserentibus, quum signum accepisset à Brutio aggrediendi, cepit scalis vrbem. Cæterùm non videtur hîc crimine vacasse ambitionis: nam ad famam extinguendam, ne proditione captum Tarentum videretur, ante omnes trucidari Brutios imperauit. Cæterum eum cum hæc frustrata est gloria, tum perfidiæ nota & crudelitatis insuper aspersus est. Multi præterea cæsi sunt Tarentini, sub hasta vendita triginta millia. Vrbem exercitus diripuit: in ærarium relata talenta tria millia. Quum agerentur omnia ferrenturque, traditur interroganti scribæ, quid fieri de dijs vellet, tabulas & signa significanti, respondisse Fabius, *Deos iratos Tarentinis relinquamus.* Herculis tamen signum ingentis magnitudinis Tarento auectum posuit in Capitolio, iuxtaque statuam equestrem suam ex ære. Atque in his quidem longe videtur duriore animo fuisse quàm Marcellus, imò verò effecit vt præstare ille facilitate & humanitate visus sit, vt in eius vita ostendimus. Annibalem ferunt raptim agmine facto quinque millia tum à Tarento abfuisse, ac pro palam dixisse, Et Romani suum Annibalem habent: eadem qua ceperamus arte, Tarentum amisimus. Confiteri verò priuatim apud amicos tum primum sustinuit, iampridem graue ipsis fore se animaduertisse, nunc verò impossibile, vt præsentibus subsidijs dolent Italiam. Fabius iterum triumphauit, sed maiore quàm antè gloria: quòd cum Annibale vt strenuus athleta decertaret, eiusque facilè eluderet conatus vt prehensiones & petitiones minus iam firmas. Partim enim remissus vigor exercitus eius luxu & opulentia fuerat, partim assiduis præliis quasi retusus attritusque. M. Liuius, quo præfecto Tarentum Annibali proditum fuerat, quum in arcem recepisset se, non fuit inde depulsus, sed, dum Romani recepissent, tutatus est eam. Hic anxius honoribus Fabij in senatu aliquando præ inuidia & ambitione erupit, vt iactaret non Fabij sed sua opera Tarentum receptum. Ridens hîc Fabius, Rectè, inquit, ais: nam nisi tu amisisses, ego non recepissem. Fabio populus Romanus cùm alios habuit eximios honores, tum filium eius consulem designauit.

A καὶ Καυλωνίαν ἐξελεῖν κατ' κράτος γραπτεδούσαντας ἐκπαχιχιλίους ὄντας, αὐτομόλους τ' τοὺς πολλοὺς, καὶ τῶν ἐκ Σικελίας ὑπὸ Μαρκέλλου κεκοσμημένων ἀτίμων τοὺς ἀχρηστοτάτους. καὶ μετ' ἐλαχίστης τῆς πόλεως λύπης καὶ βλάβης ἀπολλυμένους. ἤλπιζε γὰρ, τούτους τοῦ μέμφους τοῦ Ἀννίβα καὶ δελεάσας, ἀπάξειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ταράντος. ὃ καὶ συνέβαινεν. εὐθὺς γὰρ ἐκεῖνος ἀκούσας ὁ Ἀννίβας ἐρρύη μετὰ τῆς δυνάμεως. ἡμέρᾳ δὲ ἕκτῃ τοῖς Ταραντίνοις τὸν Φάβιον τοῦ γραπτεδούντος, ὁ συμφιλεκόμενος τῷ Βρετίῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς νεανίσκος ἦκε νύκτωρ πρὸς αὐτὸν, εἰδὼς ἀκριβῶς καὶ καθεωρακὼς

B τὸν τόπον ἐφ' οὗ τῶν φυλάττων ὁ Βρέτιος ἔμελλεν ἐνδώσειν καὶ παρήσειν τοῖς προσβάλλουσιν. οὐ μὴν ἁπλῶς γε τῇ προδοσίᾳ ἐξήρτησεν ὁ Φάβιος τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐκεῖσε παρελθὼν ἡσυχίαν ἦγεν, ἡ δ' ἄλλη γραπτὰ προσέβαλλε τοῖς τείχεσι, κατὰ γῆς καὶ θαλάττης ἅμα ποιοῦντα πολλὴν κραυγὴν καὶ θόρυβον· ἄχρις οὗ τῶν πλείστων Ταραντίνων ἐκεῖ βοηθούντων καὶ συμφερομένων τοῖς τειχομαχοῦσιν, ἐσήμηνε τῷ Φαβίῳ τὸν καιρὸν ὁ Βρέτιος, καὶ διὰ κλιμάκων ἀναβὰς, ἐκράτησε τῆς πόλεως. οὐ μὴν ἀλλὰ μόνοι δοκεῖ φιλοτιμίας ἕνεκα γενέσθαι τοὺς μὲν Βρετίους προστάτας ἀποσφάττειν ἐκέλευσεν, ὡς

C μὴ προδοσίᾳ τὴν πόλιν ἔχων φανερὸς γένοιτο. καὶ τούτῃ τε διήμαρτε τῆς δόξης, καὶ δεύτερον ἀπιστίας προσέλαβε καὶ ὠμότητος. ἀπέθανον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν Ταραντίνων. οἱ δὲ πραθέντες, ἐγένοντο τετρακισμύριοι, καὶ τὴν πόλιν ἡ γραπτὰ διήρπασεν. ἀνηνέχθη δὲ εἰς τὸ δημόσιον τετρακόσια τάλαντα. πωλούντων δὲ τῶν δούλων ἀχρειῶν καὶ φεύγειν, λέγεται τὸν γραμματέα πυθέσθαι τὸν Φάβιον περὶ τῶν θεῶν τί κελεύει, τὰς γραφὰς οὕτω προσαγορεύσαντα καὶ τοὺς ἀνδριάντας. τὸν δὲ Φάβιον εἰπεῖν, Ἀπολείπωμεν τοὺς θεοὺς Ταραντίνοις κεχολωμένους. οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν κολοσσὸν τοῦ Ἡρακλέους μετακομίσας ἐκ

D Τάραντος, ἔστησεν ἐν Καπιτωλίῳ, καὶ πλησίον ἵππον εἰκόνα χαλκῆν ἑαυτοῦ· πολὺ Μαρκέλλου φανεὶς ἀπηνέστερος περὶ ταῦτα, μᾶλλον δὲ ὅλως ἐκεῖνον ἄνδρα πραότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ θαυμαστὸν ἀποδείξας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγράφαμεν. Ἀννίβαν δὲ λέγεται διώκοντα, πανταχόθεν μόνοις ἀπολῆφθαι πεζοῖς, καὶ φανερῶς μὲν εἰπεῖν, Ἦν ἄρα καὶ Ῥωμαίοις Ἀννίβας τὸν ἕτερος ἀπεβάλομεν γὰρ τὴν Ταραντίνων πόλιν ὥσπερ ἐλάβομεν. ἰδίᾳ δὲ πολλάκις αὐτὸν πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς πάλαι μὲν ἑώρα χαλεπὸν ἀνθοῦν, νῦν δὲ ἀδύνατον, κρατεῖν ἀπὸ τῶν

E ὑπαρχόντων Ἰταλίας. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον θρίαμβον θριαμβεύσε λαμπρότερον τοῦ πρότερον Φάβιος, ὥσπερ ἀθλητὴς ἀγαθὸς ἐπαγωνιζόμενος τῷ Ἀννίβα, καὶ ῥᾳδίως ἀπολυόμενος αὐτοῦ τὰς πρᾶξεις, ὥσπερ ἄμματα καὶ λαβὰς οὐκέτι τὸν αὐτὸν ἔχουσας τόνον. ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις τῆς δυνάμεως αὐτῷ διὰ τρυφὴν καὶ πλοῦτον, ἡ δὲ ὥσπερ ἐξημβλώθη καὶ κατατέτριπτο, τοῖς ἀλωφήτοις ἀγῶσιν. ἐν τῷ Μαρκελλείῳ, οὐ τὰ Τάραντα φρουρούντος ὁ Ἀννίβας ἀπέστησεν· ὅμως δὲ τὴν ἄκραν κατέχων, οὐκ ἐξεκρούσθη, καὶ διεφύλαξεν ἄχρι τοῦ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς Τ-

F αραντίνους. τοῦτον ἡνία Φάβιος τιμώμενος· καὶ ποτε πρὸς τὴν συγκλητον, ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας ἐξενεχθεὶς, εἶπεν, ὡς οὐ Φάβιος, ἀλλ' αὐτὸς αἴτιος γένοιτο τοῦ τὴν Ταραντίνων ἁλῶναι. γελάσας οὖν ὁ Φάβιος, Ἀληθῆ λέγεις (εἶπεν) εἰ μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρέλαβον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ τ' ἄλλα τῷ Φαβίῳ προσεφέρουν λαμπρῶς καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φάβιον ἀπέδειξαν ὕπατον.

ἀναλαβόντος δ' τὴν ἀρχὴν αὐτὸς καὶ διοικοῦντος ἅ τοῦ A
πολέμου, ὁ πατὴρ εἴτε δι' γῆρας καὶ ἀσθένειαν, εἴτε
δι' ἀπειρόνυμος τοῦ παιδὸς, ἀναβὰς ἐφ' ἵππον, προσιὼν δι'
τῶν ἐντυγχανόντων, καὶ προσιεσόντων. ὁ δ' νεανίας καταιδῶν
πόρρωθεν, οὐκ ἐνέχετο, πέμψας δι' ὑπηρέτην, ἐκέλευ-
σε καταβῆναι τὸν πατέρα, καὶ δι' αὐτοῦ προσελθεῖν, εἰ δή τι
τυγχάνοι τῆς ἀρχῆς δεόμενος. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐνίασε τὸ
ἐπίταγμα, καὶ σιωπῇ πρὸς τὸν Φάβιον ὡς ἀνάξια πάθοιεν τῆς δόξης, ἀπέβλεψαν· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἀποπηδήσας κατ'
τάχος, θᾶττον ἢ βάδιζε πρὸς τὸν υἱὸν ἐπειδεὶς καὶ προσε- B
λὼν καὶ ἀσπασάμενος, Εὖ γε (εἶπεν) ὦ παῖ φρονεῖς καὶ
πράττεις, ἀξιόμενος τίνων ἄρχεις, καὶ πολίκης μέγεθος
ἀνείληφας ἀρχῆς. οὕτω καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πρόγονοι τὴν Ῥώ-
μην αὐξήσαμεν, ἐν δευτέρῳ καὶ γονεῖς καὶ παῖδας ἀεὶ τοῦ τῆς
πατρίδος καλοῦ τιθέμενοι. λέγεται δ' ὡς ἀληθῶς τοῦ Φα-
βίου τὸν πρόπαππον ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει μεγίστῃ Ῥωμαίων
ἡγούμενον, πεντάκις μὲν ὑπατεύσαντα καὶ θριάμβους ἐκ πο-
λέμων μεγίστων ἐπιφανεστάτους καταγαγόντα· ὑπατεύοντι δ'
ἐῷ πρεσβευτὴν συνελθεῖν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἐν ᾧ τῷ θριάμ-
βῳ, τὸν μὲν εἰσελαύνοντα ἐπὶ τεθρίππῳ, τὸν δ' ἵππον ἔχοντα C
μετ' τῶν δεσμῶν ἐπακολουθεῖν, ἀγαλλόμενον ὅτι τοῦ μὲν υἱοῦ
κύριος, τῶν δ' πολιτῶν μέγιστος καὶ ὤν, καὶ προσαγορευόμενος,
ὕστερον αὐτὸν τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἀρχεῖν τιθῆσιν. ἀλλὰ γὰρ
οὗτος οὐκ ἀπὸ τούτων μόνον θαυμαστὸς ἦν. τοῦ δ' Φαβίου
τὸν υἱὸν ἀποθανόντα ἐνιαυτὸν, καὶ τὴν μὲν συμφορὰν, ὡς δυνὴρ
τε φρόνιμος καὶ πατὴρ γνήσιος, ἔνεγκε μετριόπαθα· τὸ δ'
ἐγκώμιον, ὃ τοῖς ἐκκομιδοῖς τῶν ἐπιφανῶν, οἱ προσήκοντες ἐπιτελοῦσιν, αὐτὸς εἶπε καταστὰς ἐν ἀγορᾷ, καὶ γράψας τὸν λόγον, ἔξέδωκεν. ἐπεὶ δ' Σκιπίων Κορνήλιος εἰς
Ἱσπανίαν πεμφθεὶς, Καρχηδονίους μὲν ἐξήλασε μάχαις D
πολλαῖς κρατήσας, ἔθνη δ' πάμπολλα καὶ πόλεις μεγάλας
καὶ πράγματα λαμπρὰ Ῥωμαίοις κτησάμενος, εὔνοιαν εἶχε καὶ δόξαν ἐπανελθὼν ὅσην δῆμος οὐδεὶς· ὕπατος
δ' καταστάς, καὶ τὸν δῆμον ἀγαθόμενος μεγάλῳ ἀπαγορευόντα καὶ προσδεχόμενον πρᾶξιν αὐτοῦ, ὃ μὲν αὐτὸς
συμπλέκεσθαι πρὸς Ἀνίβαν, ἀρχαῖον ἠγεῖτο λίαν καὶ
πρεσβυτικὸν, αὐτὸν δ' Καρχηδόνα καὶ Λιβύην εὐθὺς ἐμπλήσας ὅπλων καὶ στρατιᾶς, διεκωλύετο πορεύειν, καὶ τὸν
πόλεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐκβιβάσαι, καὶ πρὸς τοῦτο
πρωτὶ τοῦ θυμῷ συνεξώρμα τὸν δῆμον. ἐνταῦθα δὴ Φά- E
βιος ἐπὶ πολὺ δέος ἄγων τὴν πόλιν, ὡς ὑπὸ ὑδρὸς ἀνοήτου καὶ νέου φερομένην εἰς τὸν ἔσχατον καὶ μέγιστον κίνδυνον,
οὔτε λόγου φειδόμενος οὔτ' ἔργου δοκοῦντος ἀποδέξειν τοὺς
πολίτας, τὴν μὲν βουλὴν ἔπειθε, τοῦ δ' δήμου δι' φθόνον
ἐδόκει τοῦ Σκιπίωνος ἐπιμεμφομένου ἐπιλαμβάνεσθαι,
καὶ δεδιέναι μή τι μέγα καὶ λαμπρὸν ἐξεργασαμένου, καὶ
τὸν πόλεμον ἢ πρωτάπασιν ἀνελοῦντος, ἢ τῆς Ἰταλίας ἐκβαλόντος, αὐτὸς ἀρετὴ καὶ μαλακὸς ἐν τοσούτῳ
χρόνῳ διαπεπολεμηκώς. ἔοικε δ' ὁρμῆσαι μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ Φάβιος πρὸς τὸ ἀντιλέγειν ὑπὸ πολλῆς ἀσφα- F
λείας καὶ προνοίας, μέγαν ὄντα δεδιὼς τὸν κίνδυνον· ἐντεῖναι δέ πως μᾶλλον ἑαυτὸν καὶ πορρωτέρω προαγαγεῖν,
φιλοτιμίᾳ τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ κωλύων τοῦ Σκιπίωνος τὴν
ὅσον γε καὶ Κράσσος ἐπείθε τὸν συνυπατεύοντα τοῦ Σκιπίωνι μὴ παρεῖναι τὴν στρατηγίαν, μηδ' ἐπεί
αὐτὸν, εἰ δόξειεν, ἐπὶ Καρχηδονίους στρατεύεσθαι· καὶ χρήματα δοθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον οὐκ εἴασε.

Quum iniſſet ille magiſtratum, & in negotio quopiam ad bellum pertinente eſſet intentus, pater vel præ ſenio & imbecillitate, vel tentandi gratia filij, equo per appellantes & circumſtantes conſulem aduehebatur. Quod iuuenis vt vidit, non tulit ſed miſſo lictore vt deſcēderet ex equo pater iuſſit, &, ſi quid conſulē vellet, pedibus accederet. Mouit alios Imperium, tacitiq; oculos in Fabium tanquam præter dignitatem violata eius maieſtate, coniecerunt. At ille confeſtim deſiliens, citato gradu properauit ad filium, complexuſque eum & data ſalute, Macte conſilio, *inquit*, & virtute fili es: ſentis quibus imperas, & quam ingentem ſuſcepiſti magiſtratum, his artibus nos quoq; & maiores remp. auximus, dum parentibus liberiſq; priorem reip. dignitatem habemus. Et ſanè tradunt Fabij proauum, qui ſine cōtrouerſia maxima gloria Romæ atq; autoritate floruit, quinquies fuit conſul, clariſſimos triumphos ex grauiſſimis bellis duxit, cum filio conſule in prouinciam profectum legatum: in cuius triumpho quum curru ille quadrijugo inueheretur, equo ipſe incedens cum reliquis ſequutus eſt, glorians quod qui in poteſtate filium haberet, atque inter ciues maximus & eſſet & diceretur, ſubijceret legibus ſe & magiſtratui. Cæterùm illius laudes non intra hæc tantùm ſtetere. Fabius quum hūc filium amiſiſſet, dolorem, vt vir prudens & pius pater, tulit moderatiſſimè. Orationem, quam habent in clarorum virorum funere propinqui, ipſe in foro egit, quam pòſt edidit ſcriptis mandatam. Poſtquā P. Cornelius Scipio procōſul in Hiſpaniam miſſus, Pœnos multis profligatos præliis ex ea prouincia expulit, compluribuſq; nationibus & vrbibus ſubactis ingentibus, ac repub. præclare geſta, gratiſſimus ciuibus & ſummo cum honore reuerſus eſt, mox conſul deſignatus, quum populum intelligeret non vulgarem poſtulare à ſe & ipſis ſpondere conſulatum, vt in Italia congrederetur cum Annibale, ieiunum id nimium & ſegne arbitratus eſſe, ipſam Carthaginem ſtatuit & Africam ſtatim implere armis legionibuſque, atque eam oppugnare, & ex Italia omnem vim illuc conuertere belli. Ad hanc rem omnibus neruis anniſus eſt vt populum impelleret. Hîc varium metum Fabius ciuitati propoſuit, præcipitem clamitans ab amente iuuene in extremum & ſummum periculum ferri: neque oratione pepercit vel facto quo deterrere ſe ab iſto conſilio ciues putabat poſſe. Et ſenatum quidem in ſuam traduxit ſententiam, populo inuidia videbatur adductus, Scipionis felicitati obtrectare, vererique, ſiquid præclari geſſiſſet ille, & bellum aut finiuiſſet aut ſummouiſſet ex Italia, ſegnis ipſe molliſque, bellum qui tam duxiſſet diu, videretur. Equidem à primo quidem Fabium putem ad impediendum Scipionem, ſtudio ſecuritatis & prouidentia adductum, quòd diſcrimen tam grande horreret: ambitione verò quadam & æmulatione, vt creſcentem Scipionem detraheret, incubuiſſe in id acrius. Nam & collegæ Scipionis ſuaſit Craſſo, prouinciam ne permitteret ei cederetve, & Carthaginem ipſe, ſi ei videretur, exercitum tranſportaret. Obſtitit etiam ne pecunia attribueretur in bellum Scipioni:

quare pecuniam ſibi ipſe parare habuit neceſſe. Hanc Hetruriæ ciuitates, eius priuatim ſtudioſæ atque in eum propenſæ, contulerunt. Craſſum cùm ſua natura alienum à contentionibus & moderatum virum, tum ſacrorum cura, quòd eſſet pōtifex maximus, in Italia retinuit. Quare Fabius Scipioni alia obſiſtens via, impediuit & interceſſit ne delectum iuuentutis, quæ voluntaria nomina dare volebat, poſſet habere. In curia & ad populum fremebat illum non ſolùm fugere Annibalem, verùm etiam, quod reliquum in Italia virium eſſet, id exportantem abſcedere, ſpe lactare iuuentutem, & inducere vt parentes, coniuges, patriam, cuius in foribus potens & inuictus ſedeat hoſtis deſerant. Hæc quum diceret, pauorem iniecit ciuibus. Solas itaque decernunt ei ad bellum legiones quæ in Sicilia erant, & vt ducere ſecum ex iis quos reportauerat ex Hiſpania, trecentos, poſſet, quorum vſus fidelis opera eſt. Atque his quidem agendis ſequi viſus eſt ingenium ſuum. Vt verò traiecit in Africam Scipio, & eximia eius geſta victoriæque incredibiles & clariſſimæ annunciatæ Romam ſunt, conſentanea quoque famæ ſpolia multa conſequuta, rex captus Numidarum, bina ſub idem tempus incenſa caſtra, ſtrages ingens hominum, armorum & equorum vis magna in caſtris flamma hauſta: Carthaginenſes etiam per legatos Annibalem reuocarunt, oraueruntque ſpem illam relinqueret inanem, & ferret opem patriæ. Omnibus ciuibus Scipionem laudibus tantas ob res geſtas ad cœlum ferentibus, Fabius mittendū Scipioni cenſebat ſucceſſorē: nullam cauſam proferens aliā, niſi quod illud iactaret triuiale, Anceps eſſe tantam rerum molem credere vnius fortunæ viri, non temere eidem ſemper reſpondere fortunam. Quare offendit populum, habituſque eſt moroſus & malignus, aut præ ſenio exanguis omninò & deploratæ ſpei, qui præter modum ab Annibale trepidaret, imò verò quum Italia Annibal exercitu nauibus impoſito exceſſiſſet, obſtrepuit lætitiæ publicæ & bonæ ſpei, neq; eam eſſe illibatam permiſit, imò tum vel maxime quum ſupplicationem populus decreuiſſet, in ſummo periculo verſari & in lubrico dictitabat rempublicam. Quippe grauiorem in Africa Annibalem ſub Carthaginis mœnibus incubiturum hoſtem, occurſurum exercitum Scipioni multorum etiamnum calentem imperatorum ſanguine, dictatorumque & conſulum. His ſermonibus trepidatio Romæ renouata, vt quum bellum translatum in Africam eſſet, hoc magis admodum vrbi periculum putarēt. At Scipio tum Annibalem ſignis collatis vicit, tum detracto conculcatoque oppreſſæ Carthaginis faſtu, populum maiore impleuit quàm caperet animis lætitia, imperiumque plane multis iactatum fluctibus iterum erexit. Fabius Maximus non attigit viuus exitum belli, neque Annibalem victum audiuit, neque inſignem illam & ſynceram oculis cepit patriæ proſperitatem, ſed ſub idem tempus quo reliquit Italiam Annibal, ex morbo defunctus eſt. Epaminondam Thebani propter inopiam in qua deceſſit, publico funere extulerunt, quòd præter veru minutum ferreum, vt fama eſt, nihil ab eius exceſſu fuerit domi inuentum.

A χρήματα μὲν οὖν Σκιπίων ἑαυτῷ ποιεῖσθαι αἰτιώμενος, ἤγειρε τοὺς τῶν Τυρρηνίας πόλεων, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν οἰκείως διακειμένων καὶ χαριζομένων. Κράσσον δ' τὰ μὲν ἡ φύσις, οὐκ ὄντα φιλόνικον ἀλλὰ πρᾶον, οἴκοι κατεῖχεν, τὰ δ' ὁ νόμος θεὸς ἱερωσύνῃ ἔχοντα τὴν μεγίστην. αὖθις οὖν καθ' ἑτέραν ὁδὸν ἀντιστὰς ὁ Φάβιος τῷ Σκιπίωνι, κατεκώλυσε τοὺς ὁρμημένους αὐτῷ συστρατεύεσθαι τῶν νέων, καὶ κατεῖχεν, ἔν τε βουλαῖς καὶ ταῖς ἐκκλησίαις βοῶν. ὡς οὐκ αὐτὸς Ἀννίβαν ἀποδιδράσκοι μόνος ὁ Σκιπίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἐκπλέοι λαβὼν δυνάμιν ἐκ τῆς Ἰτα-
B λίας, δημαγωγῶν ἐλπίσι τοῖς νέοις, καὶ ἀναπείθων ἀπολιπεῖν γονέας καὶ γυναῖκας καὶ πόλιν, ἧς ἐν θύραις ἱδρυκεναι τῶν καὶ ἀήττητος ὁ πολέμιος κάθηται. καὶ μὴν τοῦτα λέγων, ἐφόβησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ μόνοις αὐτὸν ἐψηφίσαντο χρῆσθαι τοῖς ἐν Σικελίᾳ στρατεύμασιν, καὶ τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ γενομένων μετ' αὐτοῦ τριακοσίοις ἄνδρας οἷς ἐχρῆτο πιστοῖς. Τοῦτα μὲν οὖν ἐδόκει πολιτεύεσθαι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὁ Φάβιος. ἐπεὶ δὲ Σκιπίωνος εἰς Λιβύην διαβαίνοντος, αὐτοῦ ἔργα θαυμαστὰ καὶ πράξεις ὑπερήφανοι τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰς Ῥώμην ἀπηγγέλοντο, καὶ μαρτυρούντα ταῖς
C φήμαις εἵπετο λάφυρα πολλά· καὶ βασιλεὺς ὁ Νομάδων αἰχμάλωτος, καὶ δύο στρατοπέδων ὑφ' ἕνα καιρὸν ἐμπρησθέντων καὶ φθορά, πολλῶν μὲν ἀνθρώπων, πολλῶν δὲ ὅπλων καὶ ἵππων ἐν αὐτοῖς συγκατακεκαυμένων, καὶ πρεσβεῖαι πρὸς Ἀννίβαν ἐπέμποντο παρὰ Καρχηδονίων, καλούντων, καὶ δεομένων, ἐάσαντα τὰς ἀτελεῖς ἐκείνας ἐλπίδας οἴκαδε βοηθεῖν· ἐν δὲ Ῥώμῃ πάντων ἐχόντων τὸν Σκιπίωνα ὅτι τόλμαιος ὅτι τοῖς κατορθώμασιν, ὁ Φάβιος ἠξίου πέμπεσθαι Σκιπίωνι διάδοχον, δηλῶν μὲν οὐκ ἔχων πρόφασιν, εἰπὼν δὲ μνημονεύόμενον, ὡς ὑπισχνεῖται ὅτι πιστεύειν
D ἀνδρὸς ἑνὸς τύχῃ τηλικαῦτα πράγματα· (χαλεπὸν γὰρ ἀεὶ εὐτυχεῖν τὸν αὐτόν.) οὕτω πρεσβεύεσθαι ἤδη πολλοῖς, ὡς δεινὸς ἀνὴρ καὶ βάσκανος, ἢ πάμπαν ὑπὸ γήρως ἄπολμος γεγονὼς καὶ δύσελπις, περαιτέρω τε τοῦ μετρίου κατεθαμβημένος τὸν Ἀννίβαν. οὐδὲ γὰρ ἐκπλεύσαντος αὐτοῦ μετὰ τῶν δυνάμεων ἐκ Ἰταλίας, εἴασε τὸ χαίρειν καὶ τεθαρρηκὼς τῶν πολιτῶν ἀθόρυβον καὶ βέβαιος. ἀλλὰ τότε δὴ μάλιστα τὰ πράγματα τῇ πόλει θεούσῃ πρὸς τὸν ἔσχατον κίνδυνον ὑπισχνεῖσθαι ἔχειν ἔλεγε. βαρύτερον γὰρ ἐν Λιβύῃ πρὸς Καρχηδόνος αὐτὸς Ἀννίβαν ἐμπεσεῖσθαι, καὶ
E στρατὸν ἀπαντήσειν Σκιπίωνι πολλῶν ἔτι θερμὸν αὐτοκρατόρων αἵματι καὶ δικτατόρων καὶ ὑπάτων· ὥστε τὴν πόλιν αὖθις ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ἀναπαρέσθαι, καὶ τὸν πολέμου μεθεστῶτος εἰς Λιβύην, ἐγγυτέρω τῆς Ῥώμης οἴεσθαι γεγονέναι τὸν φόβον. ἀλλὰ Σκιπίων μὲν οὐ μετὰ πολὺ χρόνον, αὐτόν τε νικήσας μάχῃ κατὰ κράτος Ἀννίβαν, καὶ καταδιώξας τὸ φρόνημα καὶ καταπατήσας τῆς Καρχηδόνος ὑποπεσούσης, ἀπέδωκε μείζονα χαρὰν ἁπάσης ἐλπίδος τοῖς πολίταις, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὡς ἀληθῶς πολλῷ σάλῳ σφαδεῖσαν, ὤρθωσε πάλιν. Φάβιος δὲ Μάξιμος οὐ διήρκεσε τῷ βίῳ πρὸς
F τὸ τοῦ πολέμου τέλος, οὐδὲ ἤκουσεν Ἀννίβαν ἡττημένον, οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ βέβαιον εὐτυχίαν τῆς πατρίδος ἐπῄδειν ἀλλὰ πρὸ τοῦ χρόνου Ἀννίβας ἀπῆρεν ἐξ Ἰταλίας. νόσῳ καμὼν ἐτελεύτησεν. Ἐπαμινώνδαν μὲν οὖν Θεβαῖοι δημοσίᾳ διὰ πενίαν τὴν ἀπέλιπεν ὁ ἀνὴρ, ἔθαψαν· οὐδὲν γὰρ οἴκοι τελευτήσαντος εὑρεθῆναι, πλὴν ὀβελίσκον σιδηροῦν, λέγουσι·

Φάβιον ὁ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ μὲν οὐκ ἐκήδευσε, ἰδίᾳ δὲ ἑκάστου τὸ σμικρότατον αὐτῷ τὴν νομισμένην ἐπενεγκόντες, οὐχ ὡς δι' ἔνδειαν ἀποδεικνύντων, ἀλλ' ὡς πατέρα τοῦ δήμου θαπτοντες, ἔντιμον καὶ δόξαν ὁ θάνατος αὐτοῦ τῷ βίῳ παρέπουσαν.

A Populus Romanus non fecit Fabio publicè funus, sed assibus viritim collatis, non vt tanquam inopi sufficerent impensas: verùm populo vt parentem sepeliente, mors viri, vt dignum vita erat, honorata fuit & celebrata.

Οἱ μὲν οὖν βίοι τῶν ἀνδρῶν τοιούτοιν ἔχουσι τὴν ἰσοτιμίαν. ἐπεὶ δὲ καὶ πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἀρετῆς πολλὰ καὶ καλὰ παραδείγματα καταλελοίπασιν ἀμφότεροι, φέρε, τῶν πολεμικῶν ἐκείνο πρῶτον λάβωμεν, ὅτι Περικλῆς μὲν ἄρξας πράττοντι τῷ δήμῳ καὶ μεγίστῳ καθ' αὑτὸν ὄντι καὶ μάλιστα πρὸς δυνάμιν ἀκμάζοντι χρώμενος, ὑπὸ κοινῆς αὐ δόξαν εὐτυχίας καὶ ῥώμης πρᾶγμα ἀσφαλὲς παραλαμβάνειν καὶ ἄπταιστον· αἱ δὲ Φαβίου πράξεις, ἐν ἀμαχίαις καὶ δυσπολεμοτάταις καιροῖς ἀναδεξαμένου τὴν πόλιν, οὐκ ἐπ' ἀγαθοῖς ἀσφαλῆ διετήρησαν, ἀλλ' οὐκ κακῶν εἰς βελτίω μετέστησαν. καὶ Περικλῆς μὲν αἱ Κίμωνος εὐπραξίαι, καὶ τὰ Μυρωνίδου καὶ τὰ Λεωκράτους ἔργα, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Τολμίδης κατορθῶν, ἑορτάσαι μᾶλλον καὶ ἐμπαιγνεῖσαι στρατηγοῦντι τὴν πόλιν, ἢ κτήσασθαι πολέμῳ καὶ φυλάξασθαι παρέδωκε· Φάβιος δὲ πολλὰς μὲν φυγὰς καὶ ἥττας, πολλοὺς δὲ θανάτους καὶ σφαγὰς αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, λίμνας δὲ καὶ πεδία καὶ δρυμοὺς νεκρῶν στρατοπέδων πλήθοντας, αἵμασι δὲ καὶ φόνῳ ποταμοὺς ἄχρι θαλάττης ῥέοντας, ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν ὁρμῶμενος καὶ βεβηκότι τὴν πόλιν ἀντιλαμβανόμενος καὶ ὑποφείδων, οὐκ εἴασε τοῖς ἐκείνων ὑποφερομένοις πταίσμασι τελέως ἐκχυθῆναι. καίτοι δόξειν ἂν οὐχ οὕτω χαλεπὸν εἶναι, πόλιν ἐν συμφοραῖς μεταχειρίσασθαι ταπεινῇ, καὶ τὸν φρονοῦντος ὑπὸ ἀνάγκης κατηκόον ἡγούμενον, ὡς δὲ εὐτυχίαν ἐπηρμένῳ καὶ ἀπαργοῦντι τῷ δήμῳ, χαλινὸν ἐμβαλεῖν ὕβρεως καὶ θρασύτητος· ὧν δὴ μάλιστα φαίνεται ἔργῳ Περικλῆς Ἀθηναίων προηγούμενος. ἀλλὰ τῶν Ῥωμαίοις συμπεσόντων τότε κακῶν τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος, ἰσχυρόν τινα γνώμην καὶ μέγαν ἔδειξεν ἀνδρα, τὸν μὴ συγχυθέντα μηδὲ παρεμένον τοῖς αὐτοῖς λογισμοῖς. καὶ Σάμῳ μὲν ὑπὸ Περικλέους ἁλούσῃ, τῇ Ταραντῖνοι κατάληψιν ἀντιδεῖται, καὶ νὴ Δία Εὐβοίᾳ τοῖς περὶ Καμπανίαν πόλεσι· ἐπεὶ αὐτῇ γε Καπύῃ οἱ περὶ Φούλβιον καὶ Ἄππιον ὕπατοι κατέχον, οὐκ ἐν τῷ παράξεως Φάβιος οὐ φαίνεται μάχῃ νενικηκώς, πλὴν ἀφ' ἧς τὸ πρότερον εἰσήλασε θρίαμβον· Περικλῆς δὲ ἐνίκα ἔργῳ καὶ γῇ καὶ θαλάττῃ ἔσπευδε πρὸς τοὺς πολεμίους. οὐ μὴν λέγεται τοιαύτη πρᾶξις Περικλέους οἵαν ἔπραξε Φάβιος, Μινούκιον ἁρπάσας Ἀννίβου, καὶ θραττόμενος ἐν τέλει στρατόπεδον Ῥωμαίων (καλὸν γὰρ τὸ ἔργον καὶ κοινὸν ἀνδρείας ὁμοῦ καὶ φρονήσεως καὶ χρηστότητος) ὥστε πάλιν οὐδὲ σφάλμα λέγεται Περικλέους εἰ ἔσφαλη Φάβιος θραττόμενος τῶν βοῶν καταστρατηγηθεὶς ὑπὸ Ἀννίβου, λαβὼν μὲν αὐτομάτως καὶ κατὰ τύχην ὑπελθόντα τοῖς πολεμίοις τὸν πόλεμον, πρόσθεν ὑπνοῦντα νυκτὸς λαθόντα, καὶ μεθ' ἡμέραν βιασάμενον, καὶ φθάσαντα μέλλοντος, καὶ κρατήσαντα συλλαβόντος· εἰ δὲ δεῖ μὴ μόνον χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τεκμαίρεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς τὸν ἀγαθὸν στρατηγόν, Ἀθηναίοις μὲν, ὡς Περικλῆς προεῖπεν καὶ προεφράσατο, ἐτελεύτησεν ὁ πόλεμος· (πολυπραγμονοῦντες γὰρ ἀπώλεσαν τὴν δύναμιν) Ῥωμαῖοι δὲ, πρὸς τοὺς Φαβίου λογισμοὺς ἐκπέμψαντες εἰς Καρχηδονίους Σκιπίωνα, πρῶτον ἐκράτησαν, οὐ τύχῃ, σοφίᾳ δὲ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀνδρείᾳ νικήσαντος τοὺς πολεμίους.

HAbes vitæ historiam illorum duorũ, quorum quia vterque multa exempla & præclara reliquit ciuilis & bellicæ virtutis, age, ex bellicis illud primo loco tractemus. Pericles quum reip. præesset, populus in prospero vt quum maxime successu rerum & per se pollentissimus erat, opibusq; florentissimus, vt publica eum fortuna atq; potẽtia in securo & stabili gradu tenuisse videatur. Acta Fabij, qui fœdissimis & asperrimis temporibus remp. suscepit, non rebus florentibus stantem conseruauerunt, sed excitauerunt abiectã. Præterea Pericli Cimonis victoriæ, Myronidisq; & Leocratis laureæ, multa etiam Tolmidis præclara facta facultatẽ peperere domi remp. procuranti festos dies agẽdi, ludosq; celebrandi potius quàm bello rẽ augendi vel tuẽdi. Fabius verò, quũ ante oculos haberet multos fusos fugatosq; exercitus, multas strages & cædes imperatorum atq; ducũ, lacus, campos, saltus cæsorum cadaueribus exercituũ coopertos, cruore, & tabe manãtia vsq; ad mare flumina, suis propriis institutis & firmis consilijs, quasi subiectis humeris, fulciens rempub. obstitit ne illorum peccatis labascens ex toto præcipitaretur. Et quidẽ tractare fractam calamitatibus ciuitatẽ, & necessitate obtemperare coactam prudenti, nõ perinde videatur arduum atq; populi rebus elati secundis luxuriantisque refrænare lasciuiam atq; ferociam. Qua maxime ratione videtur Pericles Athenienses cõtinuisse. Atqui malorum, quibus oppressus id temporis populus Romanus fuit, moles & cumulus, quem ea non perculerunt, nec de gradu deiecerunt, eum verò magnum virum & inuicti animi ostenderunt fuisse. Cum Samo capta à Pericle, Tarentum receptum componamus licet, & verò etiam cum Eubœa, Campaniæ oppida. Nam ipsam quidem Capuam Fuluius & Appius consules subiugauerunt. Signis collatis haud comperio Fabium hostes fudisse: nisi vnde priorẽ duxit triumphum. Pericles hostibus terra marique cæsis trophæa nouem statuit. Nullum factum tamen memoratur Periclis tale quale fuit Fabij, quum Minutium eripuit Annibali, & iustum exercitum seruauit Romanum. Memorabile facinus, & quod virtutem, prudentiam, humanitatem simul complectitur. Vicissim nec error refertur is Periclis qui Fabij, cui per boues illusit Annibal: ceperat temere & fortuitò fauces ingressum hostem, amisit è manibus noctu fallentem & postero die vrgentem, præuenientem dum cunctatur, & dum manus conserit, superantem. Quòd si boni imperatoris est non tantùm consulere rebus instantibus, sed & diuinare de venientibus recte, belli Athenienses exitum, qualem præuiderat & ante denuntiauerat Pericles, sortiti sunt. Dum enim nimium multa ambiunt moliunturque, amiserunt suas opes: Romani, qui contra Fabij sententiam Scipionem cum imperio in Africam miserunt, rerum potiti sunt, non casu, sed ducis qui hostes deuicit, consilijs ac virtute.

illum itaque rectè sensisse patriæ casus testantur, hunc resp. præclarè gesta arguit longè lateque erasse. Et sane cladẽ accipere nec opinantem, & rerum prosperè gerendarum corrumpere diffidẽtia occasionem, par ducis est delictum: quippe vna temeritatem gignit & eripit audaciam imperitia. Hactenus de rebus bellicis. Domi magna suggillatio Periclis bellum fuit, cuius ille dũ reluctatur nimiũ Lacedæmonijs, dicitur autor fuisse. Equidem nec Fabiũ Max. censeam fasces submissurũ Pœnis fuisse, imo fortiter se pro imperio in discrimen demissurum. Fabij tamen erga Minutium moderatio & lenitas, factionem aduersus Cimonem & Thucydidem Periclis coarguit, egregios viros & ab optimatibus stantes, quos in exilium egit. At certe opes & potentia maior Periclis: quare nemini vlli permisit imperatori malis consiliis remp. labefactare. solus illi elapsus Tolmides vi eum reiecit. Cæterùm hic in Bœotios incurrit, reliqui summæ eius potentię cessere, & ad arbitrium se eius accommodauerunt omnes. Fabius fuit ipse quidem prouidus, nec vsquam incurrit, sed cohibendorum cæterorum potestate apparet eum fuisse imparem. neque enim Romani, si tantũ Fabius apud ipsos, quantum Athenis Pericles, polluisset, in tantas incidissent miserias. Iam inuictum à pecunia animũ, hic ab offerentibus nihil capiendo, ille multa largiendo egentibus, dum redemit suis nummis captiuos, demostrauit. Non fuit hæc ingens summa tamen, sed ad sex talenta. Pericles, difficile dictu, quantum quæstus & munerum consequi à sociis & regibus occasione potentiæ suæ quum potuisset, præstitit se abstinentissimum. Opificiorum quidem certè mole, templorumq; atque ædificiorum substructionibus, quibus Athenas exornauit Pericles, cuncta quæcunque ante Cæsares Roma habuit ornamenta haudquaquam sunt conferenda, sed longè lateque, sine vlla comparatione, magnificẽtia & nobilitate prę his obtinent illa primas.

A ὥστε τοῦ μὲν τὰ πλήσματα τῆς πατρίδος μάρτυρόν ἐστι καλῶς ἔχοντα, τὸν δ', ὑπὸ τοῦ καταρθωμάτος ἐλέγχεσθαι τὸ τολμητὸς ἐσφαλμένον. ἴσως δὲ ἁμαρτία στρατηγοῦ, κακῷ τοῦ πεισεῖν μὴ προσδοκήσαντα, καὶ καταρθώματος κομεῖν ἀπιστία τοῦ-
σθαι. μία γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἀπειρία, καὶ θράσος γεννᾷ, καὶ θράσος ἀφαιρεῖται. ταῦτα μὲν τῶν πολεμικῶν. τῆς δὲ πολιτείας μέγα μὲν ἔγκλημα τοῦ Περικλέους, ὁ πόλεμος. λέγεται γὰρ ἐπακτὸς ὑπ' ἐκείνου γενέσθαι, Λακεδαιμονίοις εἰσάντος μὴ ἐνδοιᾶν. δοκῶ δ', μηδ' αὐ Φάβιον Μάξιμον ἐνδοιᾶν τι Καρχηδονίοις, ἀλλ' ἀνήκεστος ὑποστῆναι τὸν ὑπὲρ τῆς
B ἡγεμονίας κίνδυνον. ἡ μὲν οὖν πρὸς Μινουκίου ὀπτεύκεια τοῦ Φαβίου καὶ προστὴς ἐλέγχει τὸν πρὸς Κίμωνα καὶ Θουκυδίδην στασιασμόν, ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ ἀριστοκρατικοὺς, εἰς φυγὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ ἐκπεσόντας. ἀλλ' ἥ γε δυνάμις μείζων ἢ τοῦ Περικλέους καὶ ὁ κρατῶν. ὅθεν οὐδὲ δεινὸν εἴασεν ἐνδυστυχῆσαι τῇ πόλει κακῶς βουλευσάμενον στρατηγὸν, ἀλλ' ἢ μόνος αὐτὸν ἐκφυγὼν Τολμίδης καὶ διωσάμενος βίᾳ, προσέπταισε Βοιωτοῖς· οἱ δὲ δεινοὶ προσεπίπτοντο καὶ κατεκοσμοῦντο πάντες εἰς τὸ ἐκείνου γνώμιον ὑπὸ μεγέθους αὐτοῦ τῆς δυνάμεως. Φάβιος δ', ὃ κατ' αὐτὸν ἀσφαλὴς ὢν καὶ
C ἀναμάρτητος, ὥστε πρὸς ὃ κωλύειν ἑτέροις ἀδυνάτῳ φαίνεται λαμπρόμενος. οὐ γὰρ δὴ τοσαύταις συμφοραῖς ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι, Φαβίου παρ' αὐτοῖς ὅσον Ἀθηναίοις Περικλέους δυνηθέντος. καὶ μὴν τό γε πρὸς χρήματα μεγαλοφροσύνῃ, ὁ μὲν, τοῦ μηδὲν λαβεῖν παρὰ τῶν διδόντων, ὁ δ', τοῦ παρέσθαι πολλὰ τοῖς δεομένοις, ἐπεδείξατο, λυσάμενος τοῖς ἰδίοις χρήμασι τοὺς αἰχμαλώτους, πλὴν τούτῳ μὲν οὐ πολὺς ἦν ἀριθμὸς, ἀλλ' ὅσον ἓξ τάλαντα· Περικλῆς δὲ οὐκ ἀνίσως εἴποι τις ὅσα καὶ τοῦδε συμμάχων καὶ βασιλέων ὠφελεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι παρὸν, τῆς δυνάμεως διδούσης, ἀδωρότατον ἑαυ-
D τὸν καὶ καθαρώτατον ἐφύλαξεν. ἔργων γε μὴν μεγέθει καὶ κάλλει, καὶ κατασκευαῖς οἰκοδομημάτων, ἐξ ὧν ἐκόσμησεν ὁ Περικλῆς τὰς Ἀθήνας, οὐκ ἄξιον ὁμοῦ πάντα τὰ πρὸ τοῦ Καίσαρος φιλοτιμήματα τῆς Ῥώμης τοῦδε δεῖσθαι, ἀλλ' ἔξοχον πάντος ἐκείνα καὶ ἀσύγκριτον ἢ τούτων ἔχει μεγαλουργίᾳ καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ πρόσφορον.

PLVTARCHI
vitæ comparatæ

ALCIBIADIS ET C. MARCII CORIOLANI.

ALCIBIADES.

ALCIBIADIS origo ex alto ducta autorem habere Eurysacem Aiacis filium putatur. Materna stirpe Alcmęonides fuit ex Dinomache Megaclis filia genitus. Pater eius Clinias, triremi suo instructa impendio, ad Artemisiũ magna laude depugnauit, pòst ad Coroneã cecidit in prælio aduersus Bœotios. Tutores Alcibiadis fuerunt Pericles & Ariphron, Xanthippi filii ꝓpinqui eius. Ferunt nõ immeritò Socratis benevolentiã & amicitiã haud parũ ei momẽti attulisse ad gloriã, siquidẽ Nicię, vel Demost. vel Lamachi, vel Phormionis, vel Thrasybuli, vel Theramenis,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΑΪ ΜΑΡΚΙΟΥ Γ. ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΥ.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

ΤΟ Ἀλκιβιάδου γένος ἄνωθεν Εὐρυσάκειν τὸν Αἴαντος ἀρχηγὸν ἔχειν δοκεῖ πρὸς ὃ μὴτρὸς Ἀλκμεωνίδης ἦν, ἐκ Δεινομάχης γεγενὼς τοῦ Μεγακλέους. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Κλεινίας ἰδιοστόλῳ τριήρει πρὸς Ἀρτεμίσιον ἐνδόξως ἐναυμάχησεν· ὕστερον δὲ Βοιωτοῖς μαχόμενος περὶ Κορώνειαν ἀπέθανε. τοῦ δὲ Ἀλ-
F κιβιάδου Περικλῆς καὶ Ἀρίφρων οἱ Ξανθίππου, προσήκοντες κατὰ γένος, ἐπετρόπευον. λέγεται δὲ οὐ κακῶς ὅτι τῆς Σωκράτους πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ φιλίας οὐ μικρὰ πρὸς δόξαν ἀπέλαυσεν, εἴγε Νικίου μὲν καὶ Δημοσθένους καὶ Λαμάχου καὶ Φορμίωνος, Θρασυβούλου τε καὶ Θηραμένους,

v. Palmer.

ὑπὲρ φανῶν ἀνδρῶν ἡλικιωτῶν κατ' αὐτῶν, οὐδενὸς οὐδὲ ἡ μήτηρ ὀνόματος τέτυχεν. Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ τὴν τροφὸν, ἡλίκος Λάκαινα, Ἀμύκλαν ὄνομα, καὶ Ζωπύρου παιδαγωγὸν ἴσμεν, ὧν ὁ μὲν Ἀντισθένης, ὁ δὲ Πλάτων ἱστόρηκε. περὶ μὲν οὖν τοῦ κάλλους Ἀλκιβιάδου οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλὴν ὅτι καὶ παῖδα καὶ μειράκιον καὶ ἄνδρα πάσῃ συνανθοῦντα τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὥρᾳ τοῦ σώματος, ἐρασμιον καὶ ἡδὺν παρέσχεν. οὐ γὰρ (ὡς Εὐριπίδης ἔλεγε) πάντων τῶν καλῶν καὶ ὁ μετόπωρον καλόν ἐστιν, ἀλλὰ τοῦτο Ἀλκιβιάδῃ μετ' ὀλίγων ἄλλων δι' εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν σώματος ὑπῆρξε. τῇ δὲ φωνῇ καὶ τὴν βαυλότητα ἐμπορέψαι λέγουσι, καὶ τὰ λάλα πιθανότητα προσθεῖναι, χάριν ἐπιτελοῦσαν. μέμνηται δὲ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτοῦ τῆς βαυλότητος ἐν οἷς ἐπισκώπτει Θέωρον, Εἶτ' Ἀλκιβιάδης εἶπε πρὸς με βαυλίσας, Ὁ λᾶς Θέωλον; τὴν κεφαλὴν κάλαχος ἔχει. Ὀρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐβαύλισε. καὶ Ἄρχιππος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου σκώπτων, Βαδίζει (φησὶ) λαμπρὸς, ἱμάτιον ἕλκων, ὅπως ἐμφερὴς ὢν πατρὶ μάλιστα δόξειν εἶ; κλαυσαυχενοῦσά τε καὶ βαυλίζουσα. Τὸ δὲ ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ὕστερον (ὡς εἰκὸς) ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ τύχαις πολυτρόποις ἀνομοιότητας καὶ πρὸς αὐτὸ μεταβολὰς ἐπεδείξατο. Φύσει δὲ πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων παθῶν ἐν αὐτῷ, τὸ φιλόνικον ἰσχυρότατον ἦν, καὶ τὸ φιλόπρωτον, ὡς δῆλόν ἐστι τοῖς παιδικοῖς ἀπομνημονεύμασιν. ἐν μὲν γὰρ τῷ παλαίειν πιεζόμενος, ὑπὸ τοῦ μὴ πεσεῖν ἀναγκασθεὶς πρὸς τὸ στόμα τὰ ἄκρα τοῦ πιεζοῦντος, οἷος ἦν ἀναφαγεῖν τοῦ χειρός. ἀφεθεὶς δὲ τὸν λαιμὸν ἐκείνου, καὶ εἰπόντος, Δάκνεις ὦ Ἀλκιβιάδη καθάπερ αἱ γυναῖκες. Οὐκ ἔγωγε, (εἶπεν) ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. ἔτι δὲ μικρὸς ὢν ἔπαιζεν ἀστραγάλοις ἐν τῷ στενωπῷ. τῆς δὲ βολῆς καθηκούσης εἰς αὐτὸν, ἅμαξα φορτίων ἐπῄει. πρόσθεν μὲν οὖν ἐκέλευε παρεμεῖναι τὸν ἀγοντα τὸ ζεῦγος. ὑπεπιπτε γὰρ ἡ βολὴ τῇ παρόδῳ τῆς ἁμάξης. μὴ πειθομένου δὲ ἀγροικίαν, ἀλλ' ἐπάγοντος, οἱ μὲν δημοι παῖδες διέφευγον, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τοῦ ζεύγους, καὶ προτείνας ἑαυτὸν, ἐκέλευεν οὕτως εἰ βούλεται διεξελθεῖν, ὥστε τοὺς μὲν ἀνθρώπους δυακρυσθέντας τὸ ζεῦγος ὀπίσω, δείσαντας, τοὺς δὲ ἰδόντας ἐκπλαγῆναι μετὰ βοῆς καὶ συνδραμεῖν πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ μανθάνειν ἦκε, τοῖς μὲν δημοσίοις ὑπήκουε διδασκάλοις ἐπιεικῶς, τὸ δὲ αὐλεῖν ἔφευγεν ὡς ἀγεννὲς καὶ δυσελεύθερον. πλήκτρου μὲν γὰρ καὶ λύρας χρῆσιν, οὐδὲν οὔτε σχήματος οὔτε μορφῆς ἐλευθέρῳ πρεπούσης ἀφαιρεῖν, αὐλοῖς δὲ φυσῶντος ἀνθρώπου στόματι, καὶ τοῖς συνήθεις δὲ πρὸς, μόλις ἀναγνῶναι τὸ πρόσωπον. ἔτι δὲ τῷ μὲν λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθέγγεσθαι καὶ συνᾴδειν, τὸν δὲ αὐλὸν ἐπισκοτίζειν καὶ ἀποφράττειν ἑκάστου τοῦ τε φωνοῦ καὶ τὸν λόγον ἀφαιρούμενον. Αὐλεῖτωσαν οὖν (ἔφη) Θηβαῖων παῖδες. οὐ γὰρ ἴσασι λέγεσθαι. ἡμῖν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις (ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν) ἀρχηγέτις Ἀθηνᾶ καὶ πατρῷος Ἀπόλλων ἐστὶν· ὧν ἡ μὲν ἔρριψε τὸν αὐλὸν, ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητοῦ ἐξέδειρε. Τοιαῦτα παίζων ἅμα καὶ σπουδάζων ὁ Ἀλκιβιάδης, αὐτόν τε τοῦ μαθήματος ἀπέστησε καὶ τοὺς δημοσίους. ταχὺ γὰρ διῆλθεν ὁ λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς δι' ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης βδελύττοιτο τοῦ αὐλητικοῦ, καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντας. ὅθεν ἐξέπεσε κωμῳδῶν τῶν ἐλευθέρων ἀγνοιῶν, καὶ προσεπλακίσθη πρωτάπασιν ὁ αὐλός. ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λοιδορίαις γέγραπται, ὅτι παῖς ὢν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ τῶν ἐρασῶν.

A illustrium illius ætatis virorum, horum inquam nullius ne mater quidē vllius est scriptis nominata. Alcibiadis verò etiam nutricē Lacænam natione, nomine Amyclā, & Zopyrū nouimus pædagogū, quorum huius Plato, illius Antisthenes meminit. De venustate Alcibiadis formæ nihil fortasse refert dicere, nisi quòd & puerum & adolescētem & virum cum omni efflorescens ætate corporis & articulis amabilem reddidit & iucundum. Neque enim (vt Euripides dixit) omniū pulchrorum etiam pulcher autumnus est: verum Alcibiadi id inter ra-
B ros alios ex corporis indole & temperatura suppeditauit. Voci eius vel balbutiem decorem addidisse ferunt, & loquentię blandam conciliasse gratiam. Meminit eius balbutiei Aristophanes hisce verbis, quibus cauillum iacit in Theorum,

Mox Alcibiades ait ad me balbutiens,
Celnis Theolum, capite coluino ille adest.
Rectè Alcibiades id quidem balbutiit.

Et Archippus filium Alcibiadis perstringens,

Graditur, inquit, *nitens, vix pallium luxu trahens:*
Ne non patri sit similis ipse filius:
Inflectit & collum simul balbutiens.

C Mores eius multas postea, nimirum magnis in rebus & fortunis multifariis, varietates vicissitudinesq; contrarias edidere. Quum autē natura grandes animi motus inessent ei, peruicacia laborauit potissimū & primatus ambitione, vt liquet ex eius dictis, quæ commemorātur, puerilibus. Nam in lucta quū deprimeretur, ne caderet, manus illius qui ipsum deprimebat sibi iniectas ori admouit, & mordere cœpit. Qui nexu laxato, quum diceret, *Mordes Alcibiades more mulierū? Minimè verò*, inquit, *sed more leonum.* Pusio etiamnum lusitabat in vico talis. Quum iactus vices redirent ad ipsum, superuenit plaustrū onustum. Ibi primum aurigā sustinere iussit: nam incidebat iactus in viam qua transibat plaustrum. Quo nō parente ob rusticitatē, sed
D pergente, alij pueri dimouerunt se: Alcibiades pro vehiculo abiecit se in faciē, expandensq; se, eo modo dixit, si vellet, vt transiret. Ita metu homo percitus vehiculū inhibuit, & qui id spectabant, conclamauerunt pauidi, accurreruntq; ad eum. Postquā dedit se ad discendum, cæteros magistros attendit sedulò, ad tibia canere, vt rem sordidam & illiberalem, refugit. Nam plectri quidem & lyræ vsum nihil dicebat gestum vel formam deprauare libero homini conuenientem: tibiam verò inflantis
E hominis ore vel intima familiaritate coniunctos vix agnoscere vultum: præterea lyram non adimere pulsanti quin simul loqui & accinere valeat, tibiam obturare & obstruere cuiusque vocem & incidere sermonem. Ergo, inquit, canant tibia Thebanorum filij: nam dicere nesciunt. nobis Athenienfibus (vt à maioribus accepimus) dux Minerua & prę ses Apollo est, quorum superior tibiam proiecit, alter excoriauit fistulatorē. Ita iuxta ioco ac serio seipse Alcibiades & cæteros ab eo studio abduxit. Satim.n. dilata est inter pueros fama, meritò Alcibiadē fastidire fistulam, & eius studiosos
F deridere: vnde ex oblectamentis liberalibus plane fuit explosa & prorsus irrisa tibia. In Maledictis Antiphontis relatum est, puerum domo profugisse ad vnum ex amatoribus suis Democratem.

βουλομένου

Quum Ariphron proclamare eum constituisset, Periclem id impediuisse ac dixisse, Si fato functus est, vno die propter præconium inuenietur citius: sin est sospes, reliqua vita eius erit deplorata. Insuper vnum ex assectis eius ab eo interfectum, quem fuste percussisset in Sibyrtii palæstra. Verùm non est standum fortasse iis quæ inimicus ex professo proscindendi eius causa iecit. Quum multi iam & præstantes viri & assidui assectarentur eum, cæteros linquebat rapi & duci formæ eius venustate: at Socratis amor magna comprobatio pueri virtutis fuit & indolis. Quam quum emicare & elucere animaduerteret in specie, suspectas autem haberet diuitias eius, dignitatem, & occupantem eum assentationibus & obsequiis cœtum, hinc ciuium, hinc externorum atque sociorum, institit obuiam ire, eiusque curam agere, ne fructum suum, sicut planta, vitiaret & abiiceret in flore. Nullum enim quenquam fortuna iis quæ dicuntur bona vsque adeo circumsepsit cinxitque foris, ad præcludendum philosophiæ aculeis & sermonibus libertate atque stimulo conditis aditum, vt mox à tyrocinio delinitus Alcibiades & circumiectus fuit ab adulatoribus, ne audiret monentem & erudientem. Vi tamen ingenii cognouit Socratem, eumque, diuitibus repulsis & claris amatoribus, admisit. Breui inde, vsus familiaritate eius, quum differentem audiuisset eum, qui non effœminatam voluptatem venabatur amatorem, nec oscula vel contrectationes affectabat, sed situm animi nudabat, inanemq; ac stolidam retundebat insolentiam,

Gallus velut seruus premens alam horruit:

ac Socratis arbitratus est conatum re vera deorum esse ministerium ad curam & salutem adolescentium. Despiciens autem semetipse, suspiciens illum, exosculans beneuolentiam eius, reuerens virtutis, imprudens simulacrum amoris, vel (vt ait Plato) mutuum imbibit amorem, vt mirarentur omnes, quum cœnitare apud Socratem eum, cum illo se exercere, illius vti contubernio, reliquis amatoribus cernerent austerum esse & difficilem, nonnullis etiam insultantem superbè, vt Anyto Anthemionis filio. Hic amore deperibat Alcibiadis. Qui quum hospites nonnullos inuitasset, vocauit hunc quoque ad cœnam. At hic venire abnuit, sed domi cum sodalibus mersus vino, ad Anytum comessabundus profectus est, foribusque triclinii adstans, & contemplatus aureis & argenteis refertas poculis mensas, pueris suis iussit dimidium eius auferre ac domum ad se deferre: nec dignatus tamen est introire, verùm his actis digressus est. Stomachantibus hîc hospitibus, indignamq; rem esse frementib. & insolentem, quam in Anytum designasset, Imò, inquit, benignam, Anytus: siquidem quæ licebat ei tollere vniuersa, horum nobis partem reliquit. Talis item aduersus alios amatores erat, præter vnum hominem incolam: quem (vt aiunt) non admodum locupletem, quum omnia distraxisset, & quod inde erat redactum ad centum stateras, offerret Alcibiadi, vt acciperet orans, arridens lætusque vocauit ad cœnam. Benignè accepto aurum homini reddidit, iussitque vt redimentes postero die vectigalia publica licitatione superaret. detrectanti, quòd multorum talentorum esset licitatio, denuntiauit, ni faceret, se verberibus eum mulctaturum.

A βουλομένου δ' αὐτὸν ἀποκηρύττειν Ἀρίφρονος, Περικλῆς οὐκ εἴασεν, εἰπών, εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρᾳ μιᾷ πρὸ τοῦ κήρυγμα φανεῖσθαι πρότερον· εἰ δ' σῶς ἐστιν, ἄσωστον αὐτῷ τὸν λοιπὸν βίον ἔσεσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούντων ἕνα κτείνειεν, ἐν τῇ Σιβυρτίου παλαίστρᾳ, ξύλῳ πατάξας. Ἀλλὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεύειν, ἅ τε λοιδορεῖσθαί τις αὐτὸν δι' ἔχθραν ὁμολογῶν, εἶπεν. ἤδη δ', πολλῶν καὶ γενναίων ἀθροιζομένων καὶ θεραπόντων, οἱ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν, τὸν λαμπρότητα τοῦ ἔρωτος ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες, ὁ δ' Σωκράτους ἔρως, μέγα μαρτύριον ὢν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφυΐας τοῦ παιδός. ὢν

B ἐμφανομένου ὃν εἶδεν καὶ ἐξαλάμπουσαν ἐνορᾶν, φοβούμενος δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν προσκαταλαμβανόντα κολακείαις καὶ χάρισιν ἀστῶν καὶ ξένων καὶ συμμάχων ὄχλον, οἷος ὢν ἀμυνεῖν καὶ μὴ προιδεῖν, ὡς φυτὸν ἐν ἀνθεῖ τὸν οἰκεῖον καρπὸν ἀποβαλόν καὶ ἐξαφανίσειν. τοῦδεν γὰρ ἢ τύχη προιέμενον ἔξωθεν καὶ περιέφραξε τοῖς λεγομένοις ἀγαθοῖς πόρρω, ὥστ' ἄβατον ὑπὸ φιλοσοφίας γενέσθαι, καὶ λόγοις ἀπρόσβατον παρρησίαν καὶ δηγμὸν ἔχοντα, ὅσοις Ἀλκιβιάδης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θρυπτόμενος καὶ ἀποκλινόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντων εἰσακούσας τοῦ νουθετοῦντος καὶ παιδεύοντος, ὅμως ὑπὸ εὐ-

C φυΐας ἐγνώρισε Σωκράτη καὶ προσήκατο, δραπετεύσας τοὺς πλουσίους καὶ ἐνδόξους ἐραστάς. παχὺ δ' ποιησάμενος σιωπήν, καὶ λόγων ἀκούσας οὐχ ἡδονῆς ἄπαιδρον ἐρασταῖς θηρεύοντος, οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψαύσεως προσαγωγοὺς, ἀλλ' ἐλέγχοντος τὸ σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πεζοῦντος τὴν κενὸν καὶ ἀνόητον τῦφον, Ἐπῆξ' ἀλέκτωρ δοῦλον ὡς κλίνας πτερόν. καὶ τὸ μὲν Σωκράτους ἡγήσατο πρᾶγμα, τῷ ὄντι θεῶν ὑπηρεσίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν. καταφρονῶν δ' αὐτὸς ἑαυτοῦ, θαυμάζων δ' ἐκεῖνον, ἀγαπῶν τὴν φιλοφροσύνην, αἰσχυνόμενος τὴν ἀρετὴν, ἐλανθάνεν, εἴδωλον ἔρωτος, ἢ (ὡς φησιν ὁ Πλά-

D των) ἀντέρωτα κτώμενος. ὥστε θαυμάζειν ἀπορίας, ὁρῶντας αὐτὸν Σωκράτει μὲν συνδειπνοῦντα, καὶ συμπαλαίοντα, καὶ συσκηνοῦντα, τοῖς δ' ἄλλοις ἐρασταῖς χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσχείρωτον· οἰόμενοι δὲ καὶ πρὸς πάντας σοβαρῶς προσφερόμενον, ὥσπερ Ἀνύτου τοῦ Ἀνθεμίωνος. ἐτύγχανε μὲν γὰρ ἐρῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ξένους δέ τινας ἑστιῶν, προκαλεῖ κἀκεῖνον ἐπὶ τὸ δεῖπνον. ὁ δὲ τὸν μὲν κλῆσιν ἀπείπατο, μεθυσθεὶς δ' οἴκοι μετὰ τῶν ἑταίρων, προῴμασε πρὸς τὸν Ἄνυτον, καὶ ταῖς θύραις ἐπιστὰς τοῦ ἀνδρῶνος, καὶ θεασάμενος ἀργυρῶν κρατήρων καὶ χρυσῶν πλήρεις τὰς τραπέζας, κελεύσας τοὺς παῖδας τὰ ἥμισυ

E λαβόντας οἴκαδε κομίζειν πρὸς αὐτόν. εἰσελθεῖν δ' οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ ταῦτα πράξας ἀπῆλθε. τῶν δὲ ξένων δυσχεραινόντων, καὶ λεγόντων ὡς ὑβριστικῶς καὶ ὑπερηφανῶς εἴη πρὸς Ἀνύτου κεχρημένος ὁ Ἀλκιβιάδης, Ἐπιεικῶς μὲν οὖν (ὁ Ἄνυτος ἔφη) καὶ φιλανθρώπως. ἃ γὰρ ἐξῆν αὐτῷ λαβεῖν ἅπαντα, τούτων ἡμῖν τὰ μέρη καταλέλοιπεν. οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρῆτο, πλὴν ἕνα μετοικικὸν ἄνθρωπον, (ὡς φασιν) οὐ πολλὰ κεκτημένον, ἀποδόμενον δὲ πάντα, καὶ τὸ σταθὲν εἰς ἑκατὸν στατῆρας πρὸς Ἀλκιβιάδην προσφέροντα, καὶ δεόμενον λαβεῖν, γελάσας καὶ ἡσθεὶς, κάλεσεν ἐπὶ

F δεῖπνον. ἑστιάσας δὲ καὶ φιλοφρονηθεὶς, τό, τε χρυσίον ἀπέδωκεν αὐτῷ, καὶ προσέταξε τῇ ὑστεραίᾳ τοῖς ὠνουμένοις τὰ τέλη τὰ δημόσια, ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἀντωνούμενον. παραιτουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ πολλῶν ταλάντων εἶναι τὸν ὠνὸν, ἠπείλησε μαστιγώσειν εἰ μὴ ταῦτα πράττοι.

καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελώναις ἴδιον. ἕωθεν οὖν προσελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν, ἐπέθηκε τῇ ὠνῇ πάλαντον. ἐπεὶ δ' οἱ τελῶναι συγκρεφόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ἀνέλυον ὀνομάζειν ἐγγυητὴν, ὡς οὐκ ἂν εὑρήσοντος, θορυβούμενοι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναχωρήσαντος, ἕως ὁ Ἀλκιβιάδης ἄπωθεν, πρὸς τοὺς ἀρχοντας, Ἐμὲ γράψαι, ἔφη, ἐμὸς φίλος ἐστὶν, ἐγγυῶμαι. ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ τελῶναι, ἐξεπορήθησαν. εἰωθότες γὰρ ἀεὶ τοῖς δευτέραις ὠναῖς χρεωλυτεῖν τὰς πρώτας, οὐκ ἐώντων αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν ὅσαι τοῦ πράγματος. ἐδέοντο δὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον διδόντες· ὁ δ' Ἀλκιβιάδης οὐκ εἴα λαβεῖν ἔλαττον πελάντου· διδόντων δ' ὃ πάλαντον, ἀνέλυσεν ἀποστῆναι λαβόντα. κἀκεῖνον μὴν ὅπως ὠφέλησεν. ὁ δὲ Σωκράτης ἔρως πολλοὺς ἔχων καὶ μεγάλους ἀνταγωνιστὰς, πῇ μὲν ἐκράτει τοῦ Ἀλκιβιάδου δι' εὐφυΐαν, ἀποτρεπόμενος τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ τὴν καρδίαν γρεφόντων, καὶ δάκρυα ἀνιεόντων. ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς κόλαξι πολλὰς ἡδονὰς ὑποβάλλουσιν ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν ἀπωλίαθανε τοῦ Σωκράτους. καὶ δραπετεύων ἀτεχνῶς, ἀνεκηρύττετο, πρὸς μόνον ἐκεῖνον ἔχων τὸ αἰδεῖσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι, τῶν δὲ ἄλλων ὑπεροφρῶν. ὁ μὲν οὖν Κλεανθὴς ἔλεγε τὸν ἐρώμενον ὑφ' ἑαυτῷ μὲν οὐκ τῶν ὤτων κρατεῖσθαι, τοῖς δ' ἀντερείσαις πολλὰς λαβὰς παρέχειν ἀθύμως ἑαυτῷ, τὴν γαστέρα λέγων, καὶ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὸν λαιμόν. Ἀλκιβιάδης δ' οὐ μὴν ἀμέλει καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀγώγιμος. ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδου λεγομένη τρυφὴ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Δραίτης, ὑποψίαν τοιαύτην δίδωσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῦ τῆς φιλοτιμίας ἐπιλαμβανόμενοι καὶ τῆς φιλοδοξίας οἱ διαφθείροντες, ἐνέβαλον οὐ κατ' ὀλίγον εἰς μεγαλοπρεπεστέρους λογισμοὺς, ἀναπείθοντες ὡς ὅταν πρῶτον ἄρξηται τὰ δημόσια πράττειν, οὐ μόνον ἀμαυρώσει τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ δημαγωγοὺς ἀθρόους, ἀλλὰ καὶ τὴν Περικλέους δυνάμιν ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ δόξαν ὑπερβαλούμενον. ὥσπερ οὖν ὁ σίδηρος ἐν τῷ πυρὶ μαλασσόμενος αὖθις ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ πυκνοῦται, καὶ συνέισι τοῖς μορίοις εἰς αὐτὸν, οὕτως ἐκεῖνον ὁ Σωκράτης θρόνωσις θρασύτητος καὶ χαυνότητος, ἐσάκις αὐ λάβοι πιέζων τῷ λόγῳ καὶ συνέλλων, ταπεινὸν ἐποίει καὶ ἄπορον, ἡλίκων ἐνδεὴς ὢν καὶ ἀτελὴς πρὸς ἀρετὴν μανθάνοντα. τὴν δ' παιδικὴν ἡλικίαν παρελθόντων ἐπέστη γραμματοδιδασκάλῳ, καὶ βιβλίον ἤτησεν Ὁμηρικόν. εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὁμήρου, κονδύλῳ καθικόμενος αὐτοῦ, παρῆλθεν. ἑτέρου δ' φήσαντος ἔχειν Ὅμηρον ὑφ' αὑτῷ διωρθωμένον, Εἶτ', ἔφη, γράμματα διδάσκεις; Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὤν, οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις; Περικλεῖ δ' βουλόμενος συντυχεῖν, ὅτι θύρας ἦλθεν αὐτοῦ. πυθόμενος δ' μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸν ὅπως ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις, ἀπιὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, Εἶτα (ἔφη) βέλτιον οὐκ ἐμὲ σκοπεῖν αὐτὸν ὅπως οὐκ ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις; ἔτι δ' μειράκιον ὤν, ἐστρατεύσατο τὴν εἰς Ποτίδαιαν στρατείαν, καὶ Σωκράτη σύσκηνον εἶχε, καὶ παρατάττω ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἐμμανεῖς δὲ γενομένης μάχης, ἠείρευσαν μὲν ἀμφότεροι τὸν δ' Ἀλκιβιάδου τραύματι πεπτωκότος ὁ Σωκράτης πρόσθεν καὶ ἤμυνε, καὶ μάλιστα δὴ πρόθυμος ἔσωσεν αὐτὸν μετὰ τῶν ὅπλων· ἐγένετο μὲν οὖν τοῦ δικαιοτάτου λόγου Σωκράτει τὸ ἄριστεῖον. ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ δι' ἀξίωμα τοῦ Ἀλκιβιάδου σπουδάζοντες ἐφαίνοντο πρεσβεῖαι τὴν δόξαν, ὁ Σωκράτης βουλόμενος αὔξεσθαι τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς καλοῖς αὐτοῦ,

A Erat nanque priuata quædam ei cùm publicanis offensio. Manè igitur ad forum profectus incola addidit licitationi talentum. Vbi collatis capitibus indignantes publicani laudare eum iusserunt prædem, tanquam reperturus neminem esset: perculso homine & iam recedente, procul stans Alcibiades archontibus, Me, inquit, scribite, meus est amicus: ego pro eo spondeo. Quo audito, omne illorum abscissum consilium fuit. Soluti enim secundis redempturis dissoluere priores non expediebant rei difficultatem. Precibus igitur hominem aggressi sunt oblata pecunia, sed non permisit Alcibiades vt minus caperet talento. Quod vbi B accepit, ea mercede iussit ei rem relinquere: atque ea ratione homini subuenit. Porrò Socrates in amore quum multos haberet riuales, modò Alcibiadis ob ingenii eius præstantiam potens erat, quod oratio sua manus huic iniiceret, & cor versaret, exciretq; lacrymas. Interim adulatoribus varias obiicientibus illecebras sese permittens, elabebatur Socrati: atq; reuera hic vt fugitiuum venabatur eum, qui ipsum verebatur & formidabat vnum, reliquos contemnebat. Ac Cleanthes eum quem amabat, ab se quidem teneri dicebat auribus, riualibus verò suis multas præbere ansas, quas C apprehendere ipse nollet: ventrem significans, penem & gulam. At Alcibiades erat haud dubiè ad voluptatem pronus. Nam illa quæ à Thucydide refertur incontinentia victus, quam adhibuit corpori suo, hanc præbet suspicionem. Verùm ambitionem eius tamen magis & gloriæ cupiditatem prehendentes corruptores, parum illum tempestiuè impulerunt ad magnas res suscipiendas, persuadentes ei, vt primùm remp. attigisset, non cæterorum modò ducum & cõcionatorum ilicò obstructurum ipsum luminibus, verùm potentiam etiam apud Græcos Periclis gloriamq; superaturum. Itaq; vt ferrum igne emollitum densatur D denuò frigore, & partibus suis coit: ita illum Socrates iactabundum & arrogantem, quoties arripuisset, premens eum oratione & contrahens, infractum reddebat & demissum, quum perciperet quàm multorum indigus & exors esset ad virtutem. Vbi ex pueris excessit, adiit ludimagistrum, postulauitque volumen Homeri. Qui quum nihil se diceret Homeri habere: inflicto colapho, reliquit eum. Quum alius habere diceret se Homerum, quem ipse emendasset, Et tu, inquit, litteras doces, qui vales emendare Homerum? quin iu- E uenes instruis? Ad Periclis ianuam, vt eum conueniret, quum accessisset, & intelligeret occupatum, quòd quemadmodum referret rationes, secum volueret, discedens Alcibiades, *Atqui satius erat*, inquit, *perpendere quemadmodum rationes Athenienſibus non referret.* Fuit admodum adolescens in expeditione contra Potidæam suscepta, habuitque contubernalem & in certaminibus latus suum cingentem Socratem. Quum aliquando acris pugna esset, præ cæteris ambo dimicauerunt strenuè: saucium autem Alcibiadem protexit & defendit Socrates, F & verò (quod constitit omnibus) eum cum armis conseruauit. Debebatur ergo optimo iure præmium militare Socrati. Sed quum ob dignitatem apertè contenderent duces deferre Alcibiadi honorem, Socrates, quo eius in rebus præclaris intenderet ambitionem,

primus testis fuit & autor vt donaretur ille corona & decoris armis. Iam pugna in Delio terga dantibus Athenienſibus, Alcibiades equo vectus, Socratem pedib. ſe cum paucis recipientem, vt eum conſpexit, non eſt præterlatus, ſed ſtipauit texitq; eum, quanuis inſtarent hoſtes & multos obtruncarent. Cæterùm hæc poſt conſequuta ſunt. Hipponico Calliæ patri, cui diuitiæ & nobilitas ingens nomen & opes conciliauerant, inflixit colaphum, nulla ipſe quidem incenſus ira vel ſimultate, ſed quum per luſum id conſtituiſſet cum ſodalibus. Ea proteruia per ciuitatem diuulgata, quum omnes Hipponici iniuria meritò cõmoueret, lucis principio acceſſit ad Hipponici ędes, pulſatiſq; foribus adiit illum, poſitaq; veſte corpus ei flagellandum obtulit atq; mulctandum: qui depoſita ira ignouit ei, poſtmodum dedit ei nuptui filiam Hippareten. Alii Hipponicum negant, ſed filium eius Calliam deſpondiſſe Alcibiadi Hippareten, addita dote decem talentorum. Deinde, quum peperiſſet, altera inſuper decem Alcibiadem extorſiſſe, quaſi ita conueniſſet ſi nati eſſent liberi. Callias verò inſidias metuens, hæredẽ eum coram populo ex aſſe, ſi ipſe deceſſiſſet ſine liberis, nuncupauit. At Hipparete, caſta fœmina & viri amans, quum eſſet impatiens iniuriarum genialis tori, quod conſuetudinem ille haberet cum meretricibus peregrinis & vrbanis, diuertit ab eo, & contulit ſe ad fratrem. Non laborante id Alcibiade, ſed lętè agente, oportebat eam diuortii monumenta apud archontem deponere, nõ per alios, ſed ipſam præſentem. Quæ vbi adfuit, vt id ex lege ageret, irrumpens Alcibiades rapuit eam, medioq; foro domum ferens abiit, nec fuit quiſquam qui obſiſtere vel eam auferre ſuſtineret, atq; illa manſit apud eum quoad vixit. Cæterùm non multo poſt, quum nauigaſſet Alcibiades Epheſum, vita exceſſit. Et quidem non fuit vis hæc viſa prorſus deteſtanda vel inhumana: lex nanque ideo in publicum, meo iudicio, producit ipſam quę diuertit, quo congrediendi cum ea viro & retinendi eius ſit facultas. Canis quem habebat Alcibiades inuſitata magnitudine & ſpecie ſeptuaginta emptum minis, perquam elegãtem caudam detruncauit. Obiurgantibus eum familiaribus, omneſq; dicentibus, canis cauſa pungi, & inſectari ipſum, arridens, Ergo fit, inquit, quod volo: volo enim de eo loqui populum Athenienſem, nequid de me dicat deterius. Primum eius in concionem acceſſum largitionem ferunt habuiſſe pecuniæ, non quidem ex compoſito, ſed quum præteriret ſtrepente populo Athenienſe, cauſam requiſiuiſſe motus. Intellecto donatiuum populo datum à quibuſdam, acceſſiſſe atque largitum item de ſuo. Plaudente populo clamoremque tollente, oblitum ex gaudio fuiſſe coturnicis quam fortè in pallio ferebat. Qua territa & auolante intendiſſe populum clamorem, ac conſurrexiſſe frequentes, vt præſto eſſent ei ad auem capiendam. Cepiſſe autem Antiochum gubernatorem auem, atque ei reſtituiſſe, inde chariſſimum fuiſſe Alcibiadi. Ad rempubl. quum magnas ei feneſtras, natales, opulentia, ſtrenuitas in prælliis, frequentia amicorum & familiarium aperirent, ex nulla re malebat quàm ex dicendi lepore ad plebem valere.

A τοῦτος ἐμμαρτύρει καὶ παρεκάλει στεφανοῦν ἐκεῖνον καὶ διδόναι τὴν πανοπλίαν. ἐπὶ δὲ τῆς ὑπὲρ Δηλίῳ μάχης νικωμένης, καὶ φεύγοντων Ἀθηναίων, ἔχων ἵππον ὁ Ἀλκιβιάδης, τὸν Σωκράτη πεζὸν μετ' ὀλίγων ἀποχωροῦντα, καὶ παρήλασεν ἰδών, ἀλλὰ παρέπεμψε καὶ περιέμενεν, ὑπεκείμενον τοῖς πολεμίοις καὶ πολλοὺς ἀναιρουμένων. καὶ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη. Ἱππονίκῳ δὲ τῷ Καλλίου πατρὶ, καὶ δόξαν ἔχοντι μεγάλην καὶ δυνάμεις ἀπὸ πλούτου καὶ γένους, ἐνέτριψε κόνδυλον, οὐχ ὑπ' ὀργῆς ἢ διαφορᾶς τινος παραχθεὶς, ἀλλ' ὑπὲρ γέλωτος ποιούμενος τὰς ἐπήρειας. περιβοήτου δὲ τῆς ἀσελγείας ἐν τῇ πόλει γενομένης, καὶ σπαραγμαλιωμένων (ὥσπερ εἰκὸς) ἀπορούντων, ἅμ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπὲρ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἱππονίκου, καὶ τὴν θύραν κόψας, εἰσῆλθε πρὸς αὐτόν. καὶ θεὶς ὃ ἱμάτιον, παρεδίδου ὃ σῶμα μαστιγοῦν καὶ κολάζειν κελεύων· ὁ δὲ σπονδὴν, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν· ὕστερον δὲ τῆς θυγατρὸς Ἱππαρέτης ἐποιήσατο νυμφίον. ἔνιοι δέ φασιν οὐχ Ἱππόνικον, ἀλλὰ Καλλίαν τὸν αὐτὸν, δοῦναι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τὴν Ἱππαρέτην ὑπὲρ δέκα ταλάντων. εἶτα μέντοι τεκούσης, ἄλλα πάλιν δέκα προσεισπράξαι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς τοῦτο συνθέμενον εἰ γένοιντο παῖδες· ὁ δὲ Καλλίας ὑπεβουλεύετο δεδοικὼς, προσῆλθε τῷ δήμῳ, τὰ χρήματα διδοὺς καὶ τὸν οἶκον, ὥστε αὐτῷ συμπέσοι μὴ καταλιπόντι γνησίῳ ἀποθανεῖν. ἄπαις δ' οὖσα καὶ φίλανδρος ἡ Ἱππαρέτη, λυπουμένη δ' ἐπὶ αὐτῷ τὸν γάμον ἐπαίρεσις ξέναις καὶ ἀσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιοῦσα, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ᾤχετο. τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ θυφώντος, ἐδεῖτο τῆς ἀπολείψεως γράμματα τοῦδε τοῦ χρόνου θέσθαι, μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλ' αὐτὸν παρόντα. ὡς δὴ παρῶν τοῦτο πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπεξελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ συναρπάσας αὐτὸν, ἀπῆλθεν δ' ἀγομένας εἴκαδε κομίζων, μηδενὸς ἀναιρουμένου μηδ' ἀφελέσθαι τολμήσαντος. ἔμεινε μέντοι παρ' αὐτῷ μέχρι τελευτῆς. ἐτελεύτησε δὲ μετ' οὐ πολὺ χρόνον εἰς Ἔφεσον τὸν Ἀλκιβιάδου πλεύσαντος. αὐτὴ μὲν οὖν οὐ πονηρὰ δόξειν ἡ βία τοῦδε νόμος οὐδὲ ἀπρόσωπος εἶναι. καὶ γὰρ ὁ νόμος δοκεῖ διὰ τοῦτο παράγειν τὴν ἀπολείπουσαν εἰς τὸ δημόσιον αὐτὸν, ὅπως ἐλεύσεται τὴν ἀνδρὶ συμβιοῦσαν καὶ κατάσχῃ. ὄντος δὲ κυνὸς αὐτῷ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος, ὃν ἑβδομήκοντα μνᾶν ἐωνημένος ἐτύγχανεν, ἀπέκοψε τὴν οὐρὰν πάγκαλον οὖσαν. ὑπερθαυμάζοντων δὲ τῶν συνήθων καὶ λεγόντων ὅτι πάντες ὑπὸ τοῦ κυνὸς δάκνονται καὶ λοιδοροῦσιν αὐτὸν, ὑπογελάσας, Γίνεται τοίνυν (εἶπεν) ὃ βούλομαι. βούλομαι γὰρ Ἀθηναίους τοῦτο λαλεῖν, ἵνα μή τι χεῖρον περὶ ἐμοῦ λέγωσι. προήει δ' αὐτὸ πάροδον εἰς τὸ δημόσιον γνώσεως λέγοντι μὴ χρημάτων ὑπιδόσεως, οὐκ ἐκ παιδαγωγίας, ἀλλὰ παιδιᾶς, θορυβούντων Ἀθηναίων, ἔρεσθαι τὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου· πυθόμενον δὲ χρημάτων ὑπίδοσιν γενέσθαι, παρελθεῖν καὶ ὑπιδοῦναι· τοῦ δὲ δήμου κροτοῦντος καὶ βοῶντος, ὑφ' ἡδονῆς ὑπιλαθέσθαι τοῦ ὄρτυγος ὃν ἐτύγχανεν ἔχων ἐν τῷ ἱματίῳ· πτοηθέντος οὖν καὶ ἀναφυγόντος, ἔτι μᾶλλον ἐκβοῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, πολλοὺς δὲ συνθηρᾶν ἀναστάντας, λαβεῖν δ' αὐτὸν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην, καὶ ἀποδοῦναι· διὸ καὶ προσφιλέστατον τῷ Ἀλκιβιάδῃ γενέσθαι. μεγάλας δ' αὐτῷ κλεισιάδας ὑπὲρ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πλούτου, τῆς τε περὶ τὰς μάχας ἀνδραγαθίας, φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων, ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἀξίου μᾶλλον ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἰσχύειν ἐν τοῖς πολλοῖς.

καὶ ὅτι μὴ δυνατὸς ἦν εἰπεῖν οὔτε κωμικοὶ μαρτυροῦσι, καὶ A
τῶν ῥητόρων ὁ δυνατώτατος ἐν τῷ κατὰ Μειδίου, λέγων τὸν
Ἀλκιβιάδην καὶ δεινότατον εἰπεῖν νομίζεσθαι πρὸς τοῖς ἄλλοις.
εἰ δὲ Θεοφράστῳ τις πιστεύομεν, ἀνδρὶ φιλοκάλῳ καὶ ἱστορικῷ περὶ
πάντων τῶν φιλοσόφων, δυνατὸν μὴ εἶναι τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι πολύ-
των ἱκανώτατος ὁ Ἀλκιβιάδης. ζητῶν δὲ μὴ μόνον ἃ δεῖ λέ-
γειν, ἀλλὰ καὶ ὡς δεῖ τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς ῥήμασιν, οὐκ ἀπο-
ρῶν δὲ, πολλάκις ἐσφάλλετο, καὶ μεταξὺ λέγων, ἀπεσιώπα
καὶ διέλειπε, λέξεως ἀφαφυγούσης αὐτὸν, ἀναλαμβανόμενος καὶ
ἀφαστοχούμενος. αἱ δὲ ἱπποτροφίαι τοσοῦτοι μὴ ἐνθυμοῦντο
καὶ τὴν πλήθει τῶν πραγμάτων. ἐπὶ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς κατέστη B
ὀλυμπιάσιν ἰδιώτης, οὐδὲ βασιλεύς, μόνος δὲ οὗτος. καὶ τὸ
νικῆσαι δὲ καὶ δεύτερον νομίζεσθαι καὶ τέταρτον, ὡς Θουκυδίδης
φησὶν, ὁ δὲ Εὐριπίδης, τρίτον, ὑπερβάλλει λαμπρότητι καὶ
δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτιμίαν. λέγει δὲ ὁ Εὐριπί-
δης ἐν τῷ ἄσματι ταῦτα, Σὲ δὲ ἀείσομαι ὦ Κλεινίου
παῖ. καλὸν ἀ νίκα· κάλλιστον (ὁ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλάνων) ἅρ-
μασι τοσοῦτα δραμεῖν, καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, βλῶσα δὲ ἀπο-
νητὶ, δὶς στεφθεῖσα ἐλαίᾳ κάρυκι βοᾷ τοῦδ' ἀδοῦσα. τοῦτο
μὴν τὸ λαμπρὸν ὅτι φανερώτερον ἐποίησεν ἡ τῶν πολεμίων
φιλοτιμία. σκηνὰς μὲν γὰρ αὐτῷ κεκοσμημένας ἅμα τοσαῦτας C
ἔτησαν Ἐφέσιοι, βοσκὰς δὲ ἵππους καὶ πλῆθος ἱερείων παρεῖχεν
ἡ Χίων πόλις, οἶνον δὲ Λέσβιοι, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιδεξιῶς,
ἀφειδῶς ἑστιῶντι πολλοὺς καὶ μεγάλας ἀναβολή τις ἢ
κακοήθεια γενομένη τοσοῦτον τῇ φιλοτιμίᾳ ἐκείνῳ, πλείονα
λόγον παρέσχε. λέγεται γὰρ ὡς ἄρα Ἀθήνησι Διομήδης ἀνὴρ ὑ
πονηρὸς, Ἀλκιβιάδου φίλος, ἐπιθυμῶν δὲ νίκαν ὀλυμπικὴν
αὐτῷ γενέσθαι. καὶ πιθανόμενος ἅρμα δημόσιον Ἀργείοις εἶ-
ναι, τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδὼς ἐν Ἄργει μέγα δυνάμενον καὶ φί-
λους ἔχοντα πολλοὺς, ἔπεισεν αὐτῷ χρίσασθαι τὸ ἅρμα. χριά-
μενος δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἴδιον ἀπεγράψατο, τὸν δὲ Διομήδην D
χαίρειν εἴασε χαλεπῶς φέροντα καὶ μαρτυρόμενον θεοὺς καὶ
ἀνθρώπους. φαίνεται δὲ καὶ δίκην συστῆσαι περὶ τούτου, καὶ λό-
γος Ἰσοκράτει γεγραμμένος περὶ τοῦ ζεύγους ὑπὲρ τοῦ Ἀλκι-
βιάδου παιδὸς, ἐν ᾧ Τισίας ἐστὶν οὗ Διομήδης ὁ δικαζόμε-
νος. ἐπεὶ δὲ ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν πολιτείαν ἔτι μειράκιον ὤν,
τοὺς μὲν ἄλλους δημαγωγοὺς ἐταπείνωσε δημαγωγεῖν, ἀγῶνα δ' εἶχε
πρός τε Φάακα τὸν Ἐρασιστράτου, καὶ Νικίαν τὸν Νικη-
ράτου· τὸν μὲν, ἤδη καθ' ἡλικίαν προήκοντα, καὶ στρατηγὸν
ἄριστον εἶναι δοκοῦντα· Φάακα δὲ, δεχόμενον (ὥσπερ αὐτὸς)
αὐξάνεσθαι τότε, καὶ γνωρίμων ὄντα πατέρων, ἐλαττούμενον ὑ E
τοῖς τε ἄλλοις καὶ περὶ τὸν λόγον. εὐτυκλινὴς γὰρ ἰδίᾳ
καὶ πιθανὸς ἐδόκει μᾶλλον ἢ φέρειν ἀγῶνας ἐν δήμῳ δυνα-
τός. οὐ γὰρ (ὡς Εὔπολίς φησι) λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώ-
τατος λέγειν. φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου καὶ
Φάακος γεγραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται καὶ
ὅτι τῆς πόλεως πολλὰ πομπεῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κε-
κτημένης, Ἀλκιβιάδης ἐχρῆτο πᾶσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἰδίοις
πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν διαίτην. οὐ δέ τις Ὑπέρβολος
Περιθοίδης, οὗ μέμνηται μὲν ὡς αἰσχρόπου πονηροῦ καὶ Palmer.
Θουκυδίδης, τοῖς δὲ κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατελεῖ F
ἀεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖς θεάτροις παρεῖχεν. ἄδεικτος δὲ
πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθὴς ὤν, ὀλιγωρίᾳ δόξης,

A Nam eloquentem eum fuisse cùm comici testificantur, tum inter oratores disertissimus, qui in oratione contra Midiam, Alcibiadem ostendit inter cætera eloquentissimum fuisse. Quòd si Theophrasto credimus, viro præ cæteris philosophis multę inquisitionis & lectionis, inueniendi eaquę causæ conferrent atq; excogitandi, omnium fuit Alcibiades acerrimus. Quum verò inuestigaret non tantùm quæ dicenda essent, sed & quibus quæq; nominibus & verbis, atque cum illa subinde præterirent, offendebat, & inter dicendum obmutescebat interquiescebatq;, fugiente ipsum dictione, excutiens memoriam & rem reputans.
B Huius in equis alendis magnificentia etiam curruum numero fuit celebris. Solus enim hic, præterea nemo, ad Olympiæ ludicra neque priuatus neq; rex septem misit. Palmam verò quòd retulerit primam & secundam & quartam, vt autor est Thucydides, vel, vt Euripides, tertiam, ea re excellit splendore & gloria omnibus qui in eo genere elaborauerunt. Sic enim canit Euripides,

Te Cliniæ verò patris fili canam.
Nam pulcher es, & vt victor vnus omnium
Pulcherrimus inter Pelasgos puluere
Olympico, primam liquet palmam omnibus,
C *Et proximam cum tertia tulisse te,*
Cursum fuisse liberum laboribus,
Ramis oliuæ bis coronatus, bis &
Es voce præconis celebratus palàm.

Hanc eius gloriam fecit munificentia hostium illustriorem, siquidem tentorium ei Ephesii posuerunt eximiè adornatum, pabulum equis & copiam victimarum præbuit Chiorum ciuitas, Lesbii vinum & cæteras epulas largè multos inuitanti. At enim calumnia quædam vel malignitas, quæ in illum incurrit honorem, præbuit plerisque sermonem. Fama nanque est fuisse Athe-
D nis Diomedem, hominem non malum, amicum Alcibiadis, qui palmam olympiacam auens obtinere, quum esse currum publicum accepisset apud Argiuos, magnam autem Alcibiadis autoritatem Argis sciret, multosque ibi habere hunc amicos, induxit eum ad emendum currum. Emptum Alcibiades suum proprium professus est. Diomedi verò frementi, ac deûm hominumque fidem testanti, vale dixit. Videtur iudicio quoque hac de re actum, atque orationem scripsit Isocrates De curru pro Alcibiade puero, in qua Tisias nominatur, non Diomedes, qui iudicium ei di-
E ctauit. Postquam ad rempublicam accessit admodum adolescens, ilicò reliquos populi duces depressit, aduersarios autem habuit Phæacem Erasistrati filium, & Niciam Nicerati, hunc ætate iam prouectum & optimum habitum ducem: superiorem, in limine tunc positum, vt ipse, incrementi, claris autem ortum maioribus, at cùm aliis rebus tum dicendi facultate eo inferiorem. Priuatim enim affabilis & facundus potius esse, quàm puluerem ferre forensem videbatur. Siquidem habebat (vt refert Eupolis) loquentiæ multum, nihil eloquentiæ. Versatur
F etiam in manibus quædam in Alcibiadem & Phæacem scripta oratio, in qua inter cætera relatum est, vasa, quibus ciuitas abundabat aureis & argenteis, omnia Alcibiadem, vt propria, in quotidiano vsu habere. Erat Athenis Hyperbolus quidam Perithœdes (cuius Thucydides quoque vt hominis tetri meminit, & materiam comicis penè omnibus perpetuam dicteriorum in theatris præbuit) homo autem præfrictæ frontis & gloriæ incuria probri contemptor. Quæ quum impudentia sit & vecordia,

audaciam eam nominant nonnulli & fortitudinem. Hic nemini quidem erat probatus, verùm ad ſuggillandos perſtringendoſq; principes vtebatur eo populus frequenter. Huius ergo impulſu decennale exilium (quod vocant oſtraciſmon) erat populus irrogaturus. Eo ad leniendam inuidiam potius quàm timorem, vt quiſq; inter ciues honore & authoritate præcellebat, ita eum premebant ſemper & exagitabant. Quum eſſet nemini dubiũ quin ex tribus illis eſſent exilium vni inflicturi, conſociauit factiones Alcibiades in vnum, ac re cum Nicia communicata damnationem in ipſum vertit Hyperbolum, vt alii volunt, non cum Nicia, ſed colloquutus cum Phęace, illius adiuncta ſecta, Hyperbolum eiecit ciuitate nihil minus cogitantem. Vilis enim in eam mulctam vel obſcurus nemo incidebat, vt ait Plato comicus, Hyperboli mentionem faciens,

Quanuis ſuis ſit digna paſſus moribus,
Seipſo tamen non digna nec ſuis notis:
Nam non repertum iſtius eſt cauſa oſtracum.

Verùm de his alio loco latius, quæ memoriæ prodita ſunt, retulimus. At Alcibiadem non minus exiſtimatio apud hoſtes Niciæ quàm apud ciues honores mordebant. Siquidem erat Alcibiades quidem hoſpes publicè Lacedæmoniorum; curamq; habuerat eorum qui capti fuerant ad Pylon, cæterùm quia pacem illi opera Niciæ potiſſimùm obtinuerant, captiuoſq; receperant, atq; ideo diligebant eum mirificè, eratq; in ore Græcis à Pericle bellum conflatum: finitum ab Nicia fuiſſe, eamq; pacem nominabant pleriq; Niceam, haud mediocriter anxius Alcibiades inuidenſq; ei, ſtatuit conuellere fœdus. Ac primùm, quum ſuboleuiſſet ei quærere Argiuos, odio ac metu Lacedæmoniorum, perfugium, fecit iis clàm ſpem Athenienſium ſocietatis, atq; eos cùm per nuntios tum ipſe cum primoribus populi agens confirmauit, ne formidarent aut ſuccumberent Lacedæmoniis, ſed reſpicerent Athenienſes, & ſpatium darent. Nam breui fore eos vt pœniteret pacemque turbarent. Vt verò ſocietatem Lacedæmonii cum Bœotiis iniêre, neque Naupactum (vti debebant) tradiderunt integrum Athenienſibus, ſed dirutũ, populum Athenienſem, quem acceperat frementem, magis magiſque inflammauit, ac multitudinem in Niciam incitauit, eumque exagitauit conſentaneis criminibus, noluiſſe in prætura eum illos qui ab exercitu hoſtium relicti in Sphacteria fuerant, capere, captos autem ab aliis, in gratiam Lacedæmoniorum liberaſſe ac reddidiſſe: deinde qui amicus ſit illorum, eos ne coniurarent cum Bœotiis & Corinthiis, non induxiſſe, prohibere verò ne Græci, qui cupiunt, ſocietatem & amicitiam, ni videatur Lacedæmoniis, copulent cum Athenienſibus. Quum inde Nicias aduerſo rumore eſſet, aduenerunt fortè ab Lacedæmone legati cum æquis (vt ſtatim oſtendebant) mandatis, docueruntque cum libera poteſtate ſe ad omnes controuerſias æquis legibus componendos miſſos. Quum id placeret curiæ, & eſſet populi concilium in poſterum diem indictum, trepidus Alcibiades, perfecit vt colloquerentur ſecum legati. Vt congreſſi cùm eo ſunt, Quid hoc rei eſt, inquit, Spattiatæ? An fugit vos ſenatum ſemper erga legatos moderatè ſe gerere & humaniter, populum verò eſſe elatum & grandia affectare? Quòd ſi

A (ἰὼ ἀναισχυντίαν καὶ ὑπόνοιαν οὖσαν, ὑπολαμβάνοντες καὶ ἀνδρείαν καλοῦσιν) οὐδενὶ μὲν ἤρεσκεν, ἐχρῆτο δ' αὐτῷ πολλάκις ὁ δῆμος, ὑπὲρ δυνάμεως τοῦ πηλικίζειν τοὺς ἐν ἀξιώματι καὶ συκοφαντεῖν. δυναπειθεὶς οὖν ὑπ' αὐτοῦ τότε, ὃ ὄστρακον ὑπὲρ φέρειν ἔμελλεν, ὦ κολάζοντες ἀεὶ τὴν τοιαύτην δόξαν καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν ἐλαύνοντες, τὸν δαμυθούμενοι τὸν φθόνον μᾶλλον ἢ τὴν φόβον. ἐπεὶ δὴ λῆλον ἦν ὅτι ἐνὶ τῶν τριῶν ὃ ὄστρακον ἐποίουν, συνηγορεῖν σπάσεις εἰς ταὐτὸν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ξυμβαλεῖν τοῖς Νικίαν, τῷ Ὑπερβόλῳ κάτω τὴν ὀστρακοφορίαν ἔδεσεν. ὡς δ' ἔνιοι φασὶν οὐ τοῖς

B Νικίαν ἀλλὰ τοῖς Φάκα ξυμβαλεῖν, καὶ τὴν ἐκείνου τοῖς λαβὼν ἑταιρείαν, ἐξέλασε τὸν Ὑπέρβολον, οὐδ' αὐ τοῖς δοκήσαντα. φαῦλος γὰρ οὐδεὶς ἐνέπιπτεν εἰς τοῦτον τὸν κολασμὸν, οὐδ' ἄδοξος, ὥς φησι καὶ Πλάτων ὁ κωμικὸς εἴρηκε τοῦ Ὑπερβόλου μνησθεὶς,

Καί τοι πέπονθε τῶν τρόπων μὴ ἄξια,
Αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν σημάτων ἀνάξια.
Οὐ γὰρ τοιούτων εἵνεκ' ὄστρακ' εὑρέθη.

τοῖς μὲν οὖν τούτων ἐν ἑτέροις μᾶλλον εἴρηται τὰ ἱστορούμενα· τὸν δ' Ἀλκιβιάδην ὁ Νικίας οὐχ ἧττον ἰδίᾳ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ τιμώμενος ὑπὸ τῶν πολιτῶν.

C τοῖς μὲν γὰρ ἰδίᾳ ὁ Νικίας τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τοὺς ἁλόντας αὐτῶν περὶ Πύλον ἀνδρας ἐθεράπευσεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοί τε ξυνῆν Νικίου μάλιστα τῆς εἰρήνης τυχόντες, καὶ τοὺς ἀνδρας ἀπολαβόντες, ὑπηγάπων αὐτόν· ἔν τε τοῖς Ἕλλησι λόγος ἦν ὡς Περικλέους μὲν στασιάσαντος αὐτοῖς, Νικίου δὲ λύσαντος τὸν πόλεμον, οἵ τε πλεῖστοι τὴν εἰρήνην, Νίκειον ὠνόμαζον· οὐ μετείως ἀνιώμενος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ φθονῶν, ἐβούλετο σύγχυσιν ὁρκίων. καὶ τοῦτον μὲν Ἀργείοις ἀγαθανόμενος μίσει καὶ φόβῳ τῶν Σπαρτιατῶν ζητοῦντας ἀποστρο-

D φὴ, ἐλπίδας αὐτοῖς ἐνεδίδου κρύφα τῆς Ἀθηναίων συμμαχίας, καὶ παρεθάρρυνε, πέμπων καὶ ξυλεγόμενος τοῖς πρεσβεσι τοῦ δήμου μὴ δεδιέναι, μηδὲ ὑπείκειν Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ τοῖς Ἀθηναίοις βέπεσθαι, καὶ παρεμένειν ὅσον οὐδέπω μεταμελομένους καὶ τὴν εἰρήνην ἀφιέντας. ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοῖς τε τοῖς Βοιωτοῖς ἐποιήσαντο συμμαχίαν, καὶ Γαίακτον οὐχ ἑκὼς (ὥσπερ ἔδει) τοῖς Ἀθηναίοις παρέδωκαν, ἀλλὰ καταλύσαντες, ὀργιζομένους λαβὼν τοὺς Ἀθηναίους, ἔτι μᾶλλον ἐξεβάλλωσε. καὶ τὴν Νικίαν ἐθορύβει καὶ διέβαλλεν. εἰκότα κατηγορῶν ὅτι τοὺς ἐν Σφακτη-

E ρίᾳ τῶν πολεμίων ἀπολειφθέντας, αὐτὸς μὲν οὐκ ἠθέλησεν ἐξελεῖν στρατηγῶν, ἑτέρων δ' ἐξελόντων ἀφῆκε καὶ ἀπέδωκε, χαριζόμενος Λακεδαιμονίοις. εἶτ' ἐκείνους μὲν οὐκ ἔπεισε φίλους ὤν, Βοιωτοῖς μὴ συνόμνυσθαι μηδὲ Κορινθίοις, Ἀθηναίοις δ' κωλύειν τὴν βουλόμενον τῶν Ἑλλήνων φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, εἰ μὴ δόξειε Λακεδαιμονίοις. ἐκ δ' τούτου κακῶς φερομένου τὸν Νικίαν παρῆσαν ὥσπερ κατὰ τύχην πρέσβεις ἀπὸ τῆς Λακεδαίμονος, αὐτόθεν τε λόγους ὑπεύθυνοι ἔχοντες, καὶ πρὸς πάντα συμβιβαστικὸν καὶ δίκαιον αὐτοκράτορες ἥκειν φάσκοντες. ἀποδεξαμένης δ' τῆς βουλῆς, τοῦ δ' δήμου τῇ ὑστεραίᾳ μέλλοντος

F ἐκκλησιάζειν, δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης, διεπράξατο τοὺς πρέσβεις ἐν λόγοις γενέσθαι πρὸς αὐτόν· ὡς δ' συνῆλθον, ἔλεγε, Τί πεπόνθατε ἄνδρες Σπαρτιᾶται; πῶς ἔλαθεν ὑμᾶς ὅτι τὰ βουλῆς ἀεὶ μέτεια καὶ φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐστὶν, ὁ δὲ δῆμος μέγα φρονεῖ, καὶ μεγάλων ὀρέγεται; καὶ

φάσκητε κύριοι πάντων ἀφῆσθαι, παρεστάτων καὶ βιαζόμε-
νος ἀγνωμονήσει. φέρε δὴ τὴν διάνοιαν ταύτην ἀφέντες, εἰ βού-
λεσθε χρήσασθαι μετρίοις Ἀθηναίοις, καὶ μηδὲν σκληρὸν ἀθλῶσι
τοῦδε γνώμην, οὕτω διαλέγεσθε πρὸς τὴν δικαίων ὡς οὐκ ὄν-
τες αὐτοκράτορες. συμπραξόμεθα δὴ ἡμεῖς, Λακεδαιμονίοις
χαριζόμενοι. ταῦτα δὴ εἰπὼν, ὅρκους ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ μετέ-
πεισεν ἀπὸ τοῦ Νικίου πάντας πιστοὺς αὐτῷ, καὶ θαυμά-
ζοντας αὐτοῦ ἅμα τὴν δεινότητα καὶ σύνεσιν, ὡς οὐ τυχόντος αὐ-
τοῦ ὄντος. τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνήθη μὲν ὁ δῆμος, εἰσῆλθον δ'
οἱ πρέσβεις. ἐρωτώμενοι δ' ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου πάνυ φιλαν-
θρώπως ἐφ' οἷς ἀφιγμένοι τυγχάνουσιν, οὐκ ἔφασαν ἥκειν
αὐτοκράτορες. οὐδὲν οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐνέκειτο μετὰ κραυ-
γῆς, ὥσπερ οὐκ ἀδικῶν ἀλλ' ἀδικούμενος, ἀπίστους καὶ παλιμβόλους
ἀποκαλῶν, καὶ μηδὲν ὑγιὲς μήτε πράξειν μήτ' εἰπεῖν ἥκοντας. ἐπηχήσαντο δὴ βουλή, καὶ ὁ δῆμος ἐξαλέπαι-
νε. τὸν δὲ Νικίαν ἔκπληξις εἶχε καὶ κατήφεια τοῦ ἀνδρὸς τῆς
μεταβολῆς, ἀγνοοῦντα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν δόλον. οὕτω δὴ τῶν Λακε-
δαιμονίων ἐκπεσόντων, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐθὺς Ἀργείοις καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἠλείοις συμμάχοις
ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις. καὶ τὸν μὲν τόπον οὐδεὶς τὸν πράξεως
ἐπῄνει μέγα δὲ ἐῶν πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ, διέλυσε καὶ
κατέβαλε Πελοπόννησον ὀλίγου δεῖν ἅπασαν, καὶ τοσαύτας
ἀσπίδας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πρὸς Μαντίνειαν ἀνεπάξας Λακε-
δαιμονίοις, καὶ τὸν πρῶτον τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνα κατασκευάσας καὶ κίνδυνον αὐτοῖς, ἐν ᾧ μέγα μὲν οὐδὲν ἡ νίκη προσέθηκε κρατήσασιν, εἰ δ' ἐσφάλησαν, ἔργον ἦν τὴν Λακεδαίμονα
περιιδεῖν. μετὰ δὲ τὴν μάχην, εὐθὺς ἐπέθετο καταλύειν ἐν
Ἄργει τὸν δῆμον οἱ χιλίαρχοι, καὶ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιεῖν·
Λακεδαιμόνιοι δὲ παρεκελεύοντο κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν, αὖθις δὲ τοὺς πολλοὺς ἐξενεγκαμένων τὰ ὅπλα καὶ κρατησάντων ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, τῆν τε νίκην βεβαίωσε τῷ
δήμῳ, καὶ τὰ μακρὰ τείχη συνέπεισε καθεῖναι, καὶ προσμίξαντας τῇ θαλάσσῃ, τὴν πόλιν ἐξάψαι πάντα τὸν Ἀθηναίων δυνάμεως, καὶ τέκτονας καὶ λιθουργοὺς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐκόμισε. καὶ πᾶσαν ἐνεδείκνυτο προθυμίαν, οὐχ ἧττον ἑαυτῷ κτώμενος ἢ τῇ πόλει χάριν καὶ ἰσχύν. ἔπεισε δὲ καὶ Πατρεῖς
ὁμοίως τείχεσι μακροῖς συνάψαι τῇ θαλάσσῃ τὴν πόλιν. εἰ-
πόντος δέ τινος τοῖς Πατρεῦσιν ὅτι καταπιοῦται ὑμᾶς Ἀθη-
ναῖοι, Ἴσως (εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης) κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ τοὺς πό-
δας· Λακεδαιμόνιοι δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀθρόως. ὁ μὲν δὴ
λαὸς καὶ τῆς γῆς συνεβούλευεν αὐτέχεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις,
καὶ τὸν ἐν ἀγραύλῳ προβαινόμενος ἀεὶ τοῖς ἐφήβοις ὅρκον, ἔργῳ βεβαιοῦν. ὀμνύουσι γὰρ ὅρους χρήσασθαι τῆς Ἀττικῆς, πυροῖς, κριθαῖς, ἀμπέλοις, ἐλαίαις· οἰκείαν ποιεῖσθαι διδασκόμενοι τὴν ἥμερον καὶ καρποφόρον. ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις, καὶ φρονήματι καὶ δεινότητι, πολλὴν αὖ πάλιν τὴν ῥυφὴν τῆς διαίτης, καὶ πότους καὶ ἔρωτας, ὑβρίσματά τε καὶ θηλύτητας ἐσθήτων ἀλουργῶν ἑλκομένων δι' ἀγορᾶς, καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον, ἐκβολάς τε καταστρωμάτων ἐν ταῖς τριήρεσιν, ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κοιλίας, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ὑπεβαλλομένων, ἀσπίδος τε ἀργυροῦς ποίησιν, οὐδὲν ὑπόσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν ἀλλ' ἔρωτα κεραυνοφόρον. ἃ δὴ ὁρῶντες οἱ μὲν ἔνδοξοι μετὰ πολλοῦ βαρυνθέντες καὶ δυσχεραίνειν, ἐφοβοῦντο τὴν ὀλιγωρίαν αὐτοῦ καὶ παρανομίαν,

A missos vos dixeritis cum mandatis liberis, imperandi & extundendi vobis nullum faciet modum. Quin mittitis hanc amentiam, si æqua à populo Athenienſe impetrare, nec inuitis vultis vobis quid extorqueri: ita verò agite cum populo Athenienſe, quasi poteſtatem non habeatis plenam, nos in Lacedæmoniorum gratiam erimus vobis præstò. Ita fatus, iuſiurandum dedit iis, traduxitq; eos ab Nicia fidem vt ſibi haberent, mirantes eius, vt non vulgaris viri, & ſolertiam & prudentiam. Inſequenti die conuenit populus, quò legati proceſſerunt. Rogati ſanè quàm comiter ab Alcibiade, quid veniſſent, negauerunt libera mandata habere. Mox Alcibiades inſtare cum clamore, quasi non eos iniuria afficeret, ſed afficeretur ipſe, perfidos & verſipelles appellans: neq; vt quicquam boni vel facerent vel dicerent, oſtendens veniſſe: fremere etiam ſenatus, exardeſcere ira populus, Nicias, impoſturæ & doli ignarus, ſtupore & pudore ex iſtorum hominum inconſtantia defixus eſſe. Ita exploſis Lacedæmoniis Alcibiades deſignatus prætor, Argiuos, Mantineos, & Elios adiunxit extemplo populo Athenienſi ſocios. Huius facti nemo rationem commendauit, ingens fuit tamen res ab eo perpetrata, qui penè vniuerſam diſſociauerit & concuſſerit Peloponneſum, atq; vno die tot legiones in acie ad Mantineam Lacedæmoniis obiecerit, certamenq; iis & periculũ remotiſſimè ab Athenienſium finibus conflauerit, in quo non multum operę pretii fecerunt ex victoria victores, &, ſi offendiſſent, vix eſſe Sparta poterat incolumis. Secundum pugnam mille viri Argis cõfeſtim populi imperium moliti ſunt diſſoluere, & ciuitatem in ſuum redigere ditionem. adfuerunt etiam Lacedæmonii, & ius populi ſuſtulerũt. Hic, quum plebs arma reſumpſiſſet & eſſet victor, ſuperueniens Alcibiades, victoriam præſtitit populo ſolidam, & vt longos muros deducerent fuit autor, atque his mari iunctis vrbem penitus populi Athenienſis viribus annecterent. Ille fabros & lapicidas ex Athenis adduxit, atq; omne ſtudium præſtitit iis: qua re non minorẽ ſibi ipſi quàm ciuitati Athenienſi gratiam & opes quæſiuit. Suaſit item Patrenſibus vt murorum brachiis committerent vrbem mari. Hic quum admonerent quidam Patrenſes, Athenienſes vos deuorabunt, Alcibiades, Fortaſſis carptim, inquit, & à pedibus: Lacedæmonii verò à capite & ſemel. Enimuerò conſuluit etiam populo Athenienſi, vt terram quoque aſſereret, & obiecto iuuentuti ſemper illo quo adiguntur agrauli iureiurando, id vt præſtarent re, admonuit. Iurant enim terminos ſe Atticæ habituros, triticum, hordeum, vineas, oleas, quo ſuggerebatur iis, omnem vt aſſererent terram cultam & frugiferam. His actionibus, orationibus, prudentiæ & eloquentiæ ingentem ex altera parte immiſcebat vitæ luxum, comeſſationes, amores, proteruiam, mollitiem, veſtium purpurearum, quas per forum trahebat, inſolentem profuſionem, inciſuras in triremibus fororum quo mollius cubaret, quum iniecta haberet faſciis non aſſeribus ſtragula, clypeum deauratum, in quo non aſſueta Athenienſibus inſignia, ſed Cupido fulmen tenens erat ſculptus. Quę principes quum viderent, tum execrabantur ferebantque grauiter, tum extimeſcebant iſtam hominis diſſolutionem & contemptum legum,

velut tyrannica & monstrifica. Animum adversus eum populi exprimit hisce versibus Aristophanes,

Cupit quidem, sed odit, ipsum vult tamen.

Alio loco grauans magis eum suspicione,

In ciuitate ne leonem nutrias,
Sin educasti obtempera eius moribus.

Largitiones enim ludorumque exhibitiones & munificentia in populum, quibus addi poterat nihil, claritas maiorum, dicendi vis, corporis decor, roburque cum militaris rei coniunctum peritia & virtute efficiebant, in reliquis vt conuiueret omnibus, eaque ferret populus Athenienſis moderate, vtque vocabulis peccata eius leniſſimis ludos appellaret atque humanitatem: vt quum Agatarchum pictorem vinxit, exinde quum pinxiſſet domum ſuam, muneribus dimiſit honoratum. Taurea ex aduerſo ludos edenti, quod ſecum certaret pro victoria, colaphum infregit. Meliam mulierem ex captiuis ſumpſit, cuius ex complexu puerum natum tulit. Eam enim vocabant humanitatem. Cauſam tamen vt Melii puberes omnes interficerentur, quia ſcriptũ in id defendit plebiſcitum, præcipue dedit. Quum pinxiſſet Ariſtophon Nemeam, quæ ſedentem in complexu ſuo Alcibiadem tenebat, ſpectauerunt tabulam, lætiq; eo concurrere. At maioribus natu erant hæc quoque vt tyrannica & intoleranda offenſæ: neq; abſurde viſus eſt Archeſtratus dicere, Duos Græciam Alcibiades non potuiſſe ferre. Quum Timon ab hominum odio μισάνθρωπος dictus, Alcibiadem, quẽ, quum in concione obtinuiſſet id quod agebat, proſequebatur populus magno honore, non præteriret neq; defugeret, ſicut ſoleret alios, ſed iret obuiam, dataq; dextra, Macte, inquit, incremento fili eſto, magna enim omnes hos cumulabis calamitate: partim riſere, partim inceſſere eum conuitiis: nonnullos magnopere id dictum permouit. adeo varia erat ob morum eius inconſtantiam de eo opinio. Porro Siciliæ, viuo etiam Pericle, adiecerat oculos populus Athenienſis, & defuncto, man' admouit, atq; ſocietatis ſpecie auxilia & ſubſidia armorum mittebat aſſidue iis qui ab Syracuſanis infeſtabantur, gradum faciens ad maiorem expeditionem. At qui prorſus eum inflammauit ardorem, induxitq; vt ne carptim neq; minutim, ſed ingenti claſſe expeditionem ſuſciperẽt & ſubigerent eam inſulam, Alcibiades fuit, qui ſpem populi inflauit ad grandia, & grandioribus ipſe inhiabat: ſiquidem exordium eſſe ad ea quæ complexus ſpe erat, expeditionis, non terminum, ſicut cæteri, cogitabat Siciliam. At Nicias quidem, quod ardua foret res capere Syracuſas, reuocabat populũ ab eo conſilio: Alcibiades vero Carthaginem ſomnians & Africam, horum acceſſione Italiam & Peloponneſum iam amplexus, tantum non pro promptuario belli ducebat Siciliam. Ac iuuentutem habuit ſtatim ſua ſponte ſpe arrectam. Senes hi audiebant mira de ea expeditione memorantes, vt multi in palæſtris ac hemicyclis ſedentes, figuram inſulæ, ſitum Africæ & Carthaginis depingerent. Verum Socratem philoſophum & aſtrologum Metonem nihil ferunt ciuitati ex ea expeditione auguratos boni, ſuperiorem ex præſentia & prædictione (vt arbitror) dæmonii ſui familiaris: Meton, ſiue reputanda ſecum re metuens futuri, ſiue ratione aliqua diuinandi inſaniam ſimulauit,

A ὡς τυραννικὰ καὶ ἀλλόκοτα. τοῦ δὲ δήμου ὃ πάθος ὃ πρὸς αὐτόν, οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Αἰσχυλίνης ταῦτ' εἴρηκεν. Ποθεῖ μὲν, ἐξαίρει δὲ, βούλεται δ' ἔχειν. ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ ὑπονοίᾳ πιέζων, Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν· Ἢν δ' ἐκτρέφῃς, τοῖς ἤθεσι ὑπηρετεῖν. ἐπιδόσεις γὰρ καὶ χορηγίας, καὶ φιλοτιμήματα πρὸς τὴν πόλιν ὑπερβολὴν μὴ ἀπολείποντα, καὶ δόξα προγόνων, καὶ λόγου, δυνάμις, καὶ σώματος εὐπρέπεια, καὶ ῥώμη μετ' ἐμπειρίας τῶν πολεμικῶν καὶ ἀλκῆς, πολύπαλλα συγχωρεῖν ἐποίει καὶ φέρειν μετείως τοὺς Ἀθηναίους, ἀεὶ τὰ προσόματα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἁμαρτήμασι πθεμένους, παιδιὰς καὶ φιλανθρωπίας. οἷς καὶ τὸν Ἀγαθαρχον τὸν ζωγράφον εἷλκυσε, εἶτα γράψαντα τὴν οἰκίαν, ἀφεῖναι δωρησάμενον· καὶ Ταυρέαν αὐτοχορηγοῦντα ῥαπίσαι, φιλοτιμούμενον ὑπὲρ τῆς νίκης· καὶ τὸν Μηλίαν γυναῖκα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐξελόμενον, καὶ συνοικεῖν θρέψαι παιδάριον ἐξ αὐτῆς. καὶ γὰρ τοῦτο φιλάνθρωπον ἐκάλουν· πλὴν ὅτι τοὺς Μηλίους ἡβηδὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλείστην αἰτίαν ἔχει, τῷ ψηφίσματι συνειπών. Αἰσχυλίνου δὲ Νεμέαν γράψαντος, ἐν παῖς ἀγκάλαις αὐτῆς καθήμενον Ἀλκιβιάδην ἔχουσαν, ἐθεώντο καὶ συνέτρεχον χαίροντες, οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ τούτοις ἐδυσχέραινον ὡς τυραννικοῖς καὶ ὑπερφανόμοις. ἐδόκει δὲ καὶ Ἀρχέστρατος οὐκ ἄπο τρόπου λέγειν ὡς ἡ Ἑλλὰς οὐκ ἀνήνεγκε δύο Ἀλκιβιάδας. ἐπεὶ δὲ Τίμων ὁ μισάνθρωπος ἀπήντησε τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ προπεμπόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπιφανῶς, οὐ παρῆλθεν οὐδ' ἐξέκλινεν, ὥσπερ εἰώθει τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἀπαντήσας καὶ δεξιωσάμενος, Εὖ γ', ἔφη, ποιεῖς αὐξόμενος ὦ παῖ· μέγα γὰρ αὔξησας ἅπασι τούτοις· οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δ' ἐβλασφήμουν. ἐνίοις δὲ καὶ πόνον ὀλίγον ἐπέστρεφεν. οὕτως ἄκριτος ἦν ἡ δόξα περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν. Σικελίας δὲ, καὶ Περικλέους ἔτι ζῶντος, ἐπεθύμουν Ἀθηναῖοι, καὶ τελευτήσαντος ἤπλουν, καὶ τὰς λεγομένας βοηθείας καὶ συμμαχίας ἔπεμπον ἐκάστοτε τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ Συρακουσίων, ὀπισθάθρας τῆς μείζονος στρατείας ποιοῦντες· ὁ δὲ πανταπασι τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀναφλέξας αὐτῷ, καὶ πείσας μὴ κατ' μέρος μηδὲ κατ' μικρὸν, ἀλλὰ μεγάλῳ στόλῳ πλεύσαντας ὀπιχειρεῖν καὶ καταστρέφεσθαι τὴν νῆσον, Ἀλκιβιάδης ἦν, τόν τε δῆμον μεγάλα πείσας ἐλπίζειν, αὐτός τε μείζονων ὀρεγόμενος. ἀρχὴν γὰρ εἶναι πρὸς ἃ ἠλπίκει διενοεῖτο τῆς στρατείας, οὐ τέλος, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, Σικελίαν. καὶ Νικίας μὲν, ὡς χαλεπὸν ἔργον ὂν τὰς Συρακούσας ἑλεῖν, ἀπέτρεπε τὸν δῆμον· Ἀλκιβιάδης δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην ὀνειροπολῶν, οὐκ δὲ τούτων προσγενομένων, Ἰταλίαν καὶ Πελοπόννησον ἤδη περιβαλλόμενος, ὀλίγου δεῖν ἐφόδια τοῦ πολέμου Σικελίαν ἐποιεῖτο καὶ τοὺς μὲν νέους αὐτόθεν εἶχεν ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένους, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐκρατοῦντο, πολλὰ θαυμάσια περὶ τῆς στρατείας διηγούντων, ὥστε πολλοὺς ἐν ταῖς παλαίστραις καὶ τοῖς ἡμικυκλίοις καθεζομένους, τῆς τε νήσου τὸ σχῆμα καὶ θέσιν Λιβύης καὶ Καρχηδόνος ὑπογράφοντας. Σωκράτη μὲν τοι τὸν φιλόσοφον, καὶ Μέτωνα τὸν ἀστρολόγον, οὐδὲν ἐλπίσαι τῇ πόλει χρηστὸν ἀπὸ τῆς στρατείας ἐκείνης λέγουσιν. ὁ μὲν (ὡς ἔοικε) τοῦ συνήθους δαιμονίου γνομένου καὶ προσημαίνοντος· ὁ δὲ Μέτων, εἴτε δείσας ἐκ λογισμοῦ τὸ μέλλον, εἴτε μαντικῆς τινὶ τρόπῳ χρησάμενος,

ἐσκήψατο μεμηνέναι, καὶ λαβὼν δᾷδα καταμιμεῖσθαι, οἷος ἦν A ac face arrepta ardente domum ſuam inſtitit ſuccendere. Quidam nullam dementiæ ſpeciem à Metone aiunt adumbratam, ſed nocte eum domum inflammaſſe, mox progreſſum mane ad concionem oraſſe ſupplicem populum, vt ad tantæ alleuationem calamitatis filium ſibi ab iſta expeditione relinquerent immunem. Ita ludificatus ille ciues, quod petebat, obtinuit. Nicias prætor fuit inuitus deſignatus, fugiens quantum poterat prouinciam hanc vel collegæ cauſa. Exiſtimauerunt enim Athenienſes bellum geſtum iri rectius, ſi ſolutum non miſiſſent Alcibiadem, ſed eius audaciam cum Niciæ temperaſſent cautione. Nam tertium prætorem Lamachum, etſi vergentem annis, nihilo apparebat eſſe ex certis præliis Alcibiade minus flagrantem & temerarium. Quum deliberaretur de copiis & apparatus ratione, iterum obſiſtere Nicias cœpit & bellum compeſcere. Sed quum repugnaret Alcibiades, & eſſet in ſententiam eius diſceſſum, rogationem tulit orator Demoſtratus, de apparatu & tota belli ratione vt prætoribus permitteretur. Facto in id plebiſcito, inſtructiſq; ad claſſis expeditionem omnibus, tetra prodigia maxime ſolennibus apparuere. Incurrentibus in dies illos Adoniis, ſpecies paſſim mortuis qui efferuntur, ſimiles, exponebant fœminæ, & exequias planctibus repræſentabant cantileniſque lugubribus. At vero truncati vna nocte Hermæ, quos vocant, qui maxima ex parte mutilati facie erant, multos perculerunt, etiam illos talia qui contemnebant. Manauit fama Syracuſanorum cauſa colonorum ſuorum Corinthios, quo iis oſtentis reprimeretur populus Athenienſis, bellumque deponeret, hæc patraſſe. Nihil populum tamen vel hic rumor mouit vel portenta, haud quicquam fœdi ducentem accidiſſe, ſed cuiuſcemodi deſignare iuuenes temulenti in laſciuiam ex luſu delapſi ſolent: iram vero ſimul & metum ei res, velut ex coniuratione ad magnos deſignata motus, excitauit. Itaq; acriter quamuis ſuſpicionem excuſſit tam ſenatus huius rei cauſa habitus, quam concio vt paucis diebus ſæpius aduocata. Interea ſeruos nonnullos & incolas produxit Androcles concionator, qui Alcibiadem eiuſq; amicos aliorum laceratorum ſignorum & effictorum per vinum myſteriorum inſimulauerunt. Hi Theodorum quendam oſtenderunt egiſſe præconem, Politionem tædiferum, Alcibiadem hierophantem, cæteros ſodales adſtitiſſe myſteriis initiatos appellatoſq; myſtas. Quippe hæc continebat Theſſali Cimonis filii accuſatio: qui Alcibiadis nomen de ſpfanatis Cereris & Proſerpinæ ſacris detulit. Frendente ira populo atq; in eum incenſo, & Androcle (erat enim Alcibiadis hic, vt alius nullus, hoſtis) facem ſubdente, fuit Alcibiades initio perturbatus. Verum vbi nautas aduertit, quotquot nauigaturi in Siciliam erant, ſtudioſos ſui eſſe, ſimulq; milites Argiuoſq; & Mantineos, qui mille peditum erant, audiret diſerte dicentes, Alcibiadis ſe gratia tranſmarinam & longinquam expeditionem ſuſcepiſſe, quem ſiquis læſiſſet, abſceſſuros ilico domum, animum recepit atq; occurrit ad ſe defendendũ. Ita fracti iterum ſunt inimici eius, veritique ne populus, quod eius opera indigeret, mollior foret in iudicando. Igitur quo huic rei occurrerent,

B C D E F

ἀυτῷ τῶν οἰκίαν ὑφάπτειν. ἔνιοι δὲ φασιν προαποίημα μὴ μανίας μηδὲν ἐσκιαγράφθαι τὸν Μέτωνα, καταφρήσαι δ' τῶν οἰκίαν νύκτωρ, εἶθ' ἕωθεν προελθόντα, δεῖσθαι καὶ παρακαλῶν ὑπὲρ συμφορᾶς τηλικαύτης τὸν υἱὸν αὐτῷ παρεθῶσαι, τὴν στρατείας. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἔτυχεν ὧν ἠξίου τῷ δημοκρουσάμενος τοῖς πολίταις. ὁ δὲ Νικίας ἄκων μὲν ἠρέθη στρατηγὸς, οὐχ ἥκιστα τῶν ἀρχῶν καὶ δόξαν τὴν στασιαστικὴν φεύγων. ἐφαίνετο γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις τὰ τοῦ πολέμου βέλτιον ἕξειν, μὴ προιεμένοις τὸν Ἀλκιβιάδην ἄκρατον, ἀλλὰ μιγθείσης τοῖς τόλμαν αὐτοῦ τῆς Νικίου προνοίας. καὶ γὰρ ὁ τέταρτος στρατηγὸς Λάμαχος ἡλικίᾳ προήκων, ὅμως ἐδόκει μηδὲν ἧττον εἶναι τοῦ Ἀλκιβιάδου θρασύτερος καὶ φιλοκίνδυνος ἐν ταῖς ἀγῶσι. βουλευομένων δὲ περὶ πλήθους καὶ τάξεως τῶν δυνάμεων, ἐπεχείρησεν αὖθις ὁ Νικίας ἀνίστασθαι καὶ καταπαύειν τὸν πόλεμον. ἀντειπόντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κρατήσαντος, ἔγραψε τῶν ῥητόρων Δημόστρατος καὶ εἶπεν ὡς χρὴ τοῖς στρατηγοῖς αὐτοκράτορας εἶναι καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ τοῦ πολέμου πάντος· ὑπιψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου καὶ νομισάντων ἑτοίμων πάντων πρὸς τὸν ἔκπλουν, ἀκρωτηριάσθησαν τὰ τῆς ἑορτῆς. Ἀδωνίων γὰρ εἰς ταύτας ἡμέρας ἐκείνας καθηκόντων, εἴδωλα πολλαχοῦ νεκροῖς ἐκκομιζομένοις ὅμοια προσέκειντο ταῖς γυναιξὶ, καὶ τὰς φάσεις ἐμιμοῦντο κοπτόμεναι, καὶ θρηνώδεις ᾖδον. ἡ μὴν τῶν Ἑρμῶν πρείκοπτο μιᾷ νυκτὶ τὰ πλείστων ἀκρωτηριασθέντων τὰ πρόσωπα, πολλοὶ καὶ τῶν περιφρονούντων τὰ τοιαῦτα, διεπάραξεν. ἐλέχθη μὲν οὖν ὅτι Κορίνθιοι φασὶ τοῖς Συρακουσίοις ἀποίκοις ὄντας, ὡς ὑπὸ τέρατος ἐσομένης πρὸς τῶν οἰκείων, ἢ μεταγνώσεως τοῦ πολέμου, ταῦτα δρᾶσαι. οὐ μὴν ἤνεγκέ γε τὸ πολλῶν οὔθ' οὗτος ὁ λόγος, οὔθ' ὁ τῶν σημείων, δεινὸν εἶναι μηδὲν οἰόμενον, ἀλλ' οἷα φιλεῖ φέρειν ἄκρατος ἀκολάστων νέων εἰς ὕβριν ἐκ παιδιᾶς ὑποφερομένων. ὀργὴ δ' ἅμα καὶ φόβος ὁ γεγενὸς λαμβάνοντες, ὡς ἀπὸ συνωμοσίας ὑπὲρ πράγματι μεγάλοις τετολμημένων, ἅπασαν ἐξήταζον ἐπιστασίαν πικρῶς, ἥ τε βουλὴ συνιοῦσα περὶ τούτων καὶ ὁ δῆμος ὡς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πολλάκις. ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινὰς καὶ μετοίκους προήγαγεν Ἀνδροκλῆς ὁ δημαγωγὸς, ἄλλων τε ἀγαλμάτων περικοπὰς, καὶ μυστικῶν παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις, τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν φίλων κατηγορήσας. ἔλεγον δὲ Θεόδωρον μὲν τινα δρᾶν τὰ τοῦ κήρυκος, Πολυτίωνα δὲ τὰ τοῦ δᾳδούχου, τὰ δὲ τοῦ ἱεροφάντου τὸν Ἀλκιβιάδην, τοὺς δ' ἄλλους ἑταίρους παρεῖναι καὶ μυεῖσθαι, μύστας προσαγορευομένους. ταῦτα γὰρ ἐν τῇ εἰσαγγελίᾳ γέγραπται Θεσσαλοῦ τοῦ Κίμωνος εἰσαγγείλαντος Ἀλκιβιάδην ἀσεβεῖν περὶ τὼ θεὼ τελεσθεντοῦ δὲ τοῦ δήμου, καὶ πικρῶς πρὸς Ἀλκιβιάδην ἔχοντος, καὶ τοῦ Ἀνδροκλέους (ἦν γὰρ οὗτος ἐχθρὸς ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ Ἀλκιβιάδου) παροξυνόντος, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπαράθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην· ἀγωνιῶντες δὲ τοὺς τε ναύτας ὅσοι πλεῖν ἔμελλον εἰς Σικελίαν εὔνους ὄντας αὐτοῖς, καὶ τὸ στρατιωτικὸν, Ἀργείων δὲ καὶ Μαντινέων χιλίων ὄντων ὁπλιτῶν, ἀκούοντες ἀναφανδὸν λεγόντων ὡς δι' Ἀλκιβιάδην στρατεύοιντο ἀγαθοῦ καὶ μάχιμον στρατείαν· ἐὰν δέ τις ἀγνωμονῇ περὶ τοῦτον, εὐθὺς ἀποστήσεσθαι, ἀνεθάρρουν καὶ παρεῖχαντο τῷ καιρῷ πρὸς τὴν ἀπολογίαν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς πάλιν ἀθυμεῖν καὶ φοβεῖσθαι μὴ περὶ τὴν κρίσιν ὁ δῆμος ἀμβλύτερος αὐτῷ γένηται, διὰ τὴν χρείαν. πρὸς ταῦτα οὖν

hoc ſtruxerunt vt oratores qui ſpecie Alcibiadi non iniqui, odiſſent eum tamen non ſecus atque illi ex profeſſo qui eſſent Hoſtes, in concione dicerent, Rem indignam eſſe tanti imperatorem exercitus cum libera poteſtate creatum legionibus ſociiſque conſcriptis, inter ſorte ductos iudices & aquam infundentes corrumpere tempora. Nunc vero, quod felix fauſtumq; ſit, pergeret: bello confecto iiſdem legibus præſens cauſam diceret. Verum ea malitia prolationis non fefellit Alcibiadē, ſed pro concione durum demonſtrauit eſſe, vt relictis contra ſe criminibus & calumniis, timore ſuſpenſus iudiciali cum tanto exercitu mitteretur. Decere enim, niſi crimina purgaret, vt animaduerteretur in ſe: ſin purgaſſet ſe, & eſſet compertus inſons, ad hoſtes vt ſe liberatum calumniatorum metu conuerteret. Cæterum vbi non audiuit eum populus, iuſſus ſoluere, vela fecit cum collegis. Triremes habebat non multum intra quadraginta & centum, pedites quinq; millia centum, ſagittarios funditoreſq; & leues milites ad mille trecentos, apparatumq; alium ingentem. Inde vt appulit ad Italiam & tenuit Rhegium, propoſuit ibi conſilium ſuum, quemadmodum inſtituendum bellum foret. Cui repugnante Nicia, adſtipulante vero Lamacho, in Siciliam vectus Catanam ad deditionē ſubegit. Nihil geſſit præterea, quod confeſtim eſſet reuocatus ad iudicium. Primum namq; frigidis (vt diximus) ſuſpicionibus Alcibiades & calumniis aſperſus fuit per ſeruos & incolas: deinde, quia laceſſiuerunt maleuoli abſentem acrius, & cum violatis ſimulacris myſteriorum crimen, quaſi ab eadem perpetratum coniuratione ad res nouandas, confuderunt, coniecerunt in carcerem eos qui quauis de cauſa fuerūt delati inauditos, pœnituitq; eos quod flagrantibus delictis tantis, in iudicium non rapuiſſent damnaſſentq; Alcibiadem. Quiſquis in conceptam aduerſus illum flammam incurrit neceſſarius vel amicus vel familiaris, ſæuioribus illis vſus eſt. Delatores omiſit Thucydides appellare: alii tamen Dioclidem & Teucrum edunt, in quibus Phrynichus eſt comicus, cuius hi verſus ſunt,

O ſignum amabile, Herme, ne cadas, caue, aut te afflixeris vſquam,
Præbeas ne anſam alicui alteri Dioclidi praui aliquid facere volenti: Cauero.
Non Teucro enim dare iudicii volo ſceleſto præmia hoſpiti.

Et quidem nihil certi vel firmi indices demonſtrarunt. De quibus rogatus vnus quemadmodum vultus eorum, qui truncauerant ſimulacra, cognouiſſet: vbi reſpondit, Ad lunam, toto cœlo errauit: nam fuerunt hæc interlunio admiſſa. Excitauit id quidem ſanorum hominum ſtrepitum, populum vero ne hoc quidem fecit ad calumnias remiſſiorem, ſed eodem, quo cœperat, perrexit impetu in vincula dare & coniicere quicunque eſſet delatus. Inter cuſtodias & vinctos illorum criminum cauſa etiam orator erat Andocides, quem refert Hellanicus hiſtoriographus inter Vlyſſis poſteros. Habebatur minime popularis, ſed de factione paucorum potentium, Andocides: cui præcipue ſuſpicionem attulit mutilatorum ſignorum amplum ſignum propter domum eius locatum Ægeidis tribus monumentum. Nam inter admodum pauca ſimulacra nobilia

τεχνάζοιτο τῶν ῥητόρων τὸν οὐ δοκιμῶντας ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκιβιάδου, μισοῦντας δὲ αὐτὸν οὐχ ἧττον τῶν ὁμολογούντων, αἰσχυνόμενοι τῷ δήμῳ λέγειν ὡς ἄπορόν ἐστιν αὐτοκράτορι στρατηγῷ τηλικαύτης ἀποδεδειγμένῳ δυνάμεως ἠθροισμένης στρατιᾶς καὶ τῶν συμμάχων, μεταξὺ συγκλητικῶν δικαστήριον, καὶ ὕδωρ ἀναμεμιγμένων, ἀπολλύναι τὸν καιρόν. ἀλλὰ νῦν μὲν ἀγαθῇ τύχῃ πλεέτω, τοῦ δὲ πολέμου διαπραχθέντος ὅτι τοῖς αὐτοῖς νόμοις ἀπολογείσθω παρών. οὐκ ἐλάνθανε μὲν οὖν ἡ κακηθεία τῆς ἀναβολῆς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' ἐλεγεπαιών, ὡς δεινόν ἐστιν αἰτίας ἀπολιπόντα καθ' ἑαυτὸν καὶ διαβολάς, οὐκ πέμπεσθαι μετέωρον ὅτι τοσαύτης δυνάμεως. ἀποθανεῖν γὰρ αὐτῷ προσήκει μὴ λύσαντι τὰς κατηγορίας· λύσαντι δὲ καὶ φανέντι καθαρῷ, τρέπεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, μὴ δεδικασμένοις τοὺς συκοφάντας. ἐπεὶ δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ πλεῖν ἐκέλευον αὐτόν. ἀνήχθη μετὰ τῶν συστρατηγῶν ἔχων τριήρεις μὲν οὐ πολλῷ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἀποδεδεσμένας, ὁπλίτας δὲ πεντακισχιλίους καὶ ἑκατόν, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας καὶ ψιλοὺς περὶ τριακοσίους καὶ χιλίους, καὶ τἄλλα πολλὰ παρασκευὴν ἀξιόλογον. προσβαλὼν δὲ Ἰταλίᾳ, καὶ Ῥήγιον ἑλών, εἰσηγήσατο γνώμην ὅπῃ δεῖ πολεμητέον ἐστί. καὶ Νικίου μὲν ἀντιλέγοντος, Λαμάχου δὲ προσθεμένου, πλεύσας εἰς Σικελίαν, προσηγάγετο Κατάνην, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔπραξε, μετάπεμπτος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὅτι τὴν κρίσιν οὐδὲν ἡμόλυνεν. πρῶτον μὲν γὰρ (ὥσπερ εἴρηται) ψυχραί τινες ὑποψίαι καὶ διαβολαὶ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου προσεπίπτον, ἀπὸ δούλων καὶ μετοίκων· ἔπειτα τῶν ἐχθρῶν ἀπόντος αὐτοῦ καθαπτομένων σφοδρότερον, καὶ τοῖς περὶ τοὺς Ἑρμᾶς ὑβρίσμασι καὶ τὰ μυστικὰ συμπλεκόντων, ὡς ἀπὸ μιᾶς ὅτι νεωτερισμῷ συνωμοσίας πεπραγμένα, τοὺς μὲν ὀπτωσοῖν ἐπαιτιαθέντας ἐνέβαλον ἀκρίτους εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἤχθοντο δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην μὴ λαβόντες ὑπὸ τὰς ψήφους τότε, μηδὲ κρίναντες ἐπ' αἰτίας τηλικαύτας. ὁ δὲ τῇ πρὸς ἐκείνον ὀργῇ παρεσῶν οἰκεῖος, ἢ φίλος ἢ συνήθης, χαλεπωτέροις αὐτοῖς ἐχρήσατο. τοὺς δὲ μιμούσαντας, ὁ μὲν Θουκυδίδης ὀνομάσαι παρῆκεν, ἄλλοι δ' ὀνομάζουσι Διοκλείδαν καὶ Τεῦκρον, ὧν καὶ Φρύνιχός ἐστιν ὁ κωμικὸς ταυτὶ πεποιηκώς,

Ὦ φίλταθ' Ἑρμῆ, καὶ φυλάττου μὴ πεσὼν Αὐτὸν παράσχῃς καὶ παρούσῃ, καὶ παρόντος χῆς διαβολαῖς Ἑτέρῳ Διοκλείδᾳ βαλομένῳ κακόν τι δρᾶν. Φυλάξομαι· Τεύκρῳ γὰρ οὐχὶ βούλομαι Μιούτερα δοῦναι τῶν παλαμναίων ξένῳ. καίτοι βέβαιον οὐδὲν οὐδ' ἰσχυρὸν οἱ μιμούντες ἐδείκνυσαν. εἷς δ' αὐτῶν ἐρωτώμενος ὅπως τὰ πρόσωπα τῶν ἑρμοκοπιδῶν γνοίειε, καὶ ἀποκρινάμενος ὅτι πρὸς τὴν σελήνην, ἐσφάλη τοῦ πρώτου, εἴνης καὶ νέας οὔσης ὅτε ταῦτ' ἐδρᾶτο· θόρυβον μὲν παρέσχε τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὸν δῆμον δ' οὐδὲ τοῦτο μαλακώτερον ἐποίησε πρὸς τὰς διαβολάς, ἀλλ' ὥσπερ ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐπαύσατο, φέρων καὶ καταβάλλων εἰς τὸ δεσμωτήριον ὅ τις κατείποι. τῶν οὖν δεδεντων καὶ φυλαττομένων ὅτι κρίσει τότε, καὶ Ἀνδοκίδης οὗ ὁ ῥήτωρ, ὃν Ἑλλάνικος ὁ συγγραφεὺς εἰς τοὺς Ὀδυσσέως ἀπογόνους ἀνήγαγον. ἐδόκει δὲ μισόδημος καὶ ὀλιγαρχικὸς ὁ Ἀνδοκίδης· ὑποπτον δὲ οὐχ ἥκιστα τῆς τῶν Ἑρμῶν πρεσκοπῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἑρμῆς, ὁ πλησίον αὐτοῦ τῆς οἰκίας ἀνάθημα τῆς Αἰγηίδος φυλῆς ἱδρυμένος. ἐν γὰρ ὀλίγοις πολὺ τῶν ἐπιφανῶν,

μόνος ἀβλαβὴς ἀπέφυγε· διὸ καὶ νῦν Ἀνδοκίδου, καλεῖται, καὶ πάντες οὕτως ὀνομάζουσι, τῆς ἐπιγραφῆς αὐτὴν μαρτυρούσης. συνέβη δὲ τῷ Ἀνδοκίδῃ μάλιστα τῶν τὰ αὐτὰ αἰτίαν ἐχόντων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ δοκεῖν φίλον, ἔνδοξον μὲν οὐχ ὁμοίως ἐκείνῳ, συνέσει δὲ καὶ τόλμῃ θαυμαστόν, ὄνομα Τίμαιον. οὗτος διαπείθει τὸν Ἀνδοκίδην ἑαυτῷ καταθέσθαι καὶ τινῶν ἄλλων δοκεῖν μὴ πολλῶν. ὁμολογήσαντι γὰρ, ἄδειαν εἶναι τῷ ψηφίσματι δήμου. τὰ δὲ τῆς κρίσεως ἄδηλα πᾶσι, τοῖς δυνατοῖς φοβερώτατα. βέλτιον δὲ σωθῆναι ψευδόμενον ἢ μετὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀποθανεῖν ἀδόξως καὶ ἀνιηρῶς τοῖς πολλοῖς, συμφέρον ὀλίγοις καὶ ἀμφιβόλοις τοῖς πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἐξελέσθαι τῆς ὀργῆς. ταῦτα τοῦ Τιμαίου λέγοντος καὶ διδάσκοντος, ὁ Ἀνδοκίδης ἐπείθη. καὶ δεδεμένος μόνος καθ' ἑαυτὸν καὶ κατ' ἄλλων, ἔφετο τοῦ ψηφίσματος ἄδειαν αὐτός· οὓς δὲ ὠνόμασε, πάντες πλὴν τῶν φυγόντων ἀπώλοντο. καὶ πίστεως ἕνεκα προσέθηκεν αὐτοῖς οἰκέτας ἰδίους ὁ Ἀνδοκίδης. οὐ μὴν ὅ γε δῆμος τοῦ ὀργῆς ἅπασαν ἀφῆκεν ἐν τούτῳ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπαλλαγεὶς τῶν Ἑρμοκαπιδῶν, ὥσπερ χολάζοντι τῷ θυμῷ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅλως ἐρρύη. καὶ τέλος ἀπέστειλε τὴν Σαλαμινίαν πρὸς αὐτὸν, οὐ φαύλως αὐτό γε τοῦτο πρασσόντας μὴ βιάζεσθαι, μηδ' ἅπτεσθαι τοῦ σώματος, ἀλλὰ μετείῳ λόγῳ χρῆσθαι, κελεύοντας ἀκολουθεῖν ἐπὶ τὴν κρίσιν, καὶ πείθειν τὸν δῆμον. ἐφοβοῦντο γὰρ παρακαίρου τὸ στρατεύμαθος ἐν πολεμίᾳ γῇ, καὶ φασιν, ὁ ῥᾳδίως ἂν ἐξειργάσατο βουληθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης· καὶ γὰρ ἠθύμουν ἀπόντος αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τελοῦν προστιθέντων καὶ μῆκος ἀργὸν ἐν τῷ Νικίᾳ τὸν πόλεμον ἔξειν, καθάπερ μύωπος ἀφῃρημένου τῶν πράξεων. ὁ γὰρ Λάμαχος οὐ μὴν πολεμικὸς καὶ ἀνδρώδης, ἀξίωμα δὲ οὐ πρὸς ἐκείνῳ, οὐδ' ὄγκος αὐτῷ δι' ἀπορίαν δυνάμεως μὴ ὄντων ἀποπλέων ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφείλετο Μεσσήνιον τοῖς Ἀθηναίοις. ἦσαν γὰρ οἱ μέλλοντες ἐκδιδόναι τοῦ πόλιν, οὓς ἐκεῖνος εἰδὼς παρέσαπα, τῶν Συρακουσίων φίλοις ἐμίαινε, καὶ διέφθειρε τὴν πρᾶξιν. ἐν δὲ Θουρίοις γενόμενος, καὶ ἀποβὰς τῆς τριήρους, ἔκρυψεν ἑαυτὸν, καὶ διέφυγε τοὺς ζητοῦντας. ἐπιγνόντος δέ τινος καὶ εἰπόντος, Οὐ πίστεύεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, τῇ πατρίδι; Τὰ μὲν ἄλλ, ἔφη, πάντα· περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς, οὐδὲ τῇ μητρὶ, μήπως ἀγνοήσασα, τοῦ μέλαιναν ἀντὶ τῆς λευκῆς ἐπενέγκῃ πένθος. ὕστερον δ' ἀκούσας ὅτι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωκεν ἡ πόλις, Ἀλλ' ἐγὼ (εἶπε) δείξω αὐτοῖς ὅτι ζῶ. τοῦ μὲν οὖν εἰσαγγελίαν οὕτως ἔγραψαν ἀναγράφοντες, Θεσσαλὸς Κίμωνος, Λακιάδης, Ἀλκιβιάδου Κλεινίου Σκαμβωνίδου εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τὸ θεῶ, τοῦ Δήμητρα καὶ τοῦ κόρου, ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια, καὶ δεικνύοντα τοῖς αὐτοῦ ἑταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἔχοντα στολὴν οἵαν περ ἱεροφάντης ἔχων, δεικνύει τὰ ἱερὰ, καὶ ὀνομάζοντα αὐτὸν μὲν ἱεροφάντου, Πολυτίωνα δὲ δᾳδοῦχον, κήρυκα δὲ Θεόδωρον Φυγεέα· τοῖς δὲ ἄλλοις ἑταίροις, μύστας προσαγορεύοντα καὶ ἑπόπτας, πρὸς δὲ τὰ νόμιμα καὶ τὰ καθεστηκότα ὑπὸ τε Εὐμολπιδῶν καὶ κηρύκων καὶ τῶν ἱερέων τῶν ἐξ Ἐλευσῖνος. ἐρήμου δὲ αὐτοῦ καταγνόντες, καὶ τὰ χρήματα δημεύσαντες, ἔτι καταρᾶς προσεψηφίσαντο πάντας ἱερᾶς καὶ ἱερείας, ὧν μόνην φασὶ Θεανὼ τοῦ Μένωνος Ἀγραυλῆθεν, αἰτεῖπεῖν πρὸς τὸ ψήφισμα, φάσκουσαν οὐχ ὑπὲρ καταρῶν ἱέρειαν γεγονέναι. τοσούτων δὲ κατεψηφισμένων Ἀλκιβιάδου καὶ κατεγνωσμένων, ἐτύγχανε μὲν ἐν Ἄργει διατρίβων, ὡς τότε πρῶτον ἐκ Θουρίων ἀποδρᾶς εἰς Πελοπόννησον διεκομίσθη.

A inuiolatum remanserat prope solũ. Qua de causa vocatur adhuc Andocidis, omnesq;, licet reclamet inscriptio, ita id nominant. Accidit vt supra cæteros, qui ex eadem causa vincti erant, consuetudo Andocidi & amicitia cum quodam esset non paris homine dignitatis, intelligentiæ autem & audaciæ singularis, Timæo nomine. Hic Andocidi consulit, semetipse cum paucis aliis vt deferat: confitenti enim concedi explebiscito impunitatẽ, exitum incertum iudicii, potentib. maxime terribile esse. Satius esse vt per mendacia incolumis sit quã eodem ex crimine pereat ignominiose. Qui si cõmodum publicum spectet, conducere vt paucis cõdonatis & dubiis multos & bonos viros eximat iræ populi. His Timæi verbis & monitionib. inductus Andocides, quum de semetipso & cæteris confessus esset, veniã habuit ex lege. Quos detulit, nisi qui profugissent, necati omnes sunt. Ac maioris fidei causa, adiecit iis Andocides proprios seruos. Neque hîc tamẽ deposuit omnẽ iram populus, verũ postquã à violatorib. signorum discessit, acrius, quasi otiante bile, in Alcibiadẽ totus incubuit. Postremo misit ad eum triremem Salaminiam. Atq; hoc quidem diserte dedit missis in mandatis, vim ei ne admouerent, neq; iniicerent manus, sed lenib. verbis vt aggrederentur eum, denuntiarentq; vt ad causã dicendã sequeretur, & purgaret se ad populum. Timebãt enim tumultum in hostico exercitus & seditiones, quod Alcibiadi, si ei libuisset, facile erat factu. Quippe ob discessum eius animũ abiiciebãt, magnaq; cunctatione expectabant ac inerti mora, velut calcare rerum amoto, ducturum Niciã bellum. Nam bellator quidẽ erat Lamachus & vir fortis, sed autoritate ob inopiam dignitateque deficiebatur. Extemplo igitur in discessu suo Alcibiades Messanam ademit Athenienſibus: erant.n. parati certi ad dedendum oppidum. Quos ille quũ optime nosset, indicauit eos Syracusanorum amicis, remq; corrupit. Thurios progressus, quum ex naue descendisset, abdidit se, elapsusq; est inuestigantibus ipsum. Cognitum à quodam, qui dixit, *Non fidis Alcibiades patriæ tuæ? Cætera*, inquit, *omnia, sed de capite meo ne matri quidem: ne forte pro albo atrum calculum imprudens iniiciat.* Post audito capitis se damnatum à ciuibus, *At ego*, inquit, *illis ostendam me viuere.* Accusationem illam hisce verbis perscribunt: Thessalus Cimonis filius Laciades, Alcibiadem Cliniæ Scambonidem, quod aduersus ceremonias & instituta Eumolpidarum, præconũ & sacerdotum Eleusinensium mysteria simulauit, & familiaribus suis domi ea ostendit, veste indutus quali ostendit sacra hierophantes, seipse hierophantem nominauit Polytionem tædiferum, præconem Theodorum Phygeensem, cæteros sodales mystas appellauit, & spectatores violatarum dearum Cereris & Proserpinæ, detulit. Damnauerunt eum indicta causa, publicauerunt bona eius, insuper sciuerunt vt omnes sacerdotes caput eius sacrarent, quarum vnam aiunt Theano Menonis filiam, Agraulensem, plebiscito intercessisse, ac votorum se dixisse non execrationum esse sacerdotem. Tam multis iugulatus plebiscitis atq; iudiciis Alcidiades, vt primum Thuriis profugus traiecit in Peloponnesum, Argis hæsit aliquamdiu.

φυγέα Palmer. at Leunclau

Formidans autem inimicos, deposita recuperandæ spe patriæ, Spartam ad petendam fidem publicam misit, priores iniurias ostendens, quibus se fuerat vltus, maioribus commodis & emolumentis pensaturum. Qua data, recipientibusq; eum Spartiatis, alacris eo profectus, vnum illico perfecit, vt, omissa cunctatione & procrastinatione, Syracusanis ferrent suppetias, erexitque eos atq; incitauit, vt duce misso Gylippo conuellerent vires in Sicilia Athenienſium: alterum etiam mouerent Athenienſibus ex Peloponneſo bellum: tertium & maximum, vt munirent Deceleam, quod vrbẽ Athenienſem atque ac nihil aliud preſſit contriuitque. Alcibiades cum hinc publice fuit probatus & ſuſcipiendus, tum priuatim auram popularem captauit, ac multitudinem dementauit, ad vitam Laconicam accommodando ſe, vt corpore quum viderent cute tenus raſum, frigida lauantem, offa victitantem, iure utentem nigro, haud crederent, mirarenturq; ſi coquum hic vir domi vnquam habuiſſet, vel aſpexiſſet vnguentarium, aut Mileſiam ſuſtinuiſſet attingere lænam. Nempe habebat (vt fama tenet) inter cæteras hanc vnam artem & ad capiendos homines fabricã, ut aggregaret ſe & conuerteret ad ſtudia & mores aliorum, citioribus quam chamæleon varians mutationibus: veruntamen vnum ille (vt aiunt) neſcit repræſentare colorem album. Alcibiades vero iuxta inter bonos verſans & prauos, nihil non imitari, nihil non valebat exprimere: verum Spartę exercitationib. intentus, frugalis, auſterus eſſe: in Ionia voluptuarius, lætus, ſegnis: in Thracia vino & equitationi indulgere: ſi cum Tiſſapherne ſatrapa ageret, pompa & luxu Perſicum ſuperare ſplendorem. Non quo ſeſe tam expedite in alios ex aliis ritus deflecteret, aut omnem reciperet viciſſitudinem moribus, ſed quod, ſi ingenium ſequeretur ſuum, incurſurus eſſet in eos quibus vtebatur familiariter: figuram & ſpeciem ſemper arripiebat & induebat eam quę illis eſſet appoſita. Ac Lacedæmone quidem foris ſi aſpiceres hominem, diceres, Non iſte Achillis filius, ſed ipſe ſit quem inſtituit Lycurgus. Ad veros autem eius animi motus & facta exclames, Priſtina eſt mulier. Siquidem regis Agidis vxorem Timæam in caſtris agentis & abſentis ita peruertit, ex ſe vt vterum geſſerit, neque id iret inficias. Quæ quum virilem ſtirpem edidiſſet, foris appellabat eam Leotychidem, domi inſuſurratum auribus familiarium & pediſſequarum à matre nomen Alcibiadi erat. Ita iſta mulier eius deperibat amore. Ille per inſolentiam iactabat non contumelię cauſa ſe id feciſſe nec libidine victum, ſed vt progenies apud Lacedæmonios regnaret ſua. Hæc ita agi multi detulerunt ad Agim, cui fecit potiſſimum fidem tempus: quod terræ motu exterritus fugiſſet ex thalamo ab vxore, nec decem menſibus poſt conſuetudinem cum ea habuiſſet, poſt quos natum noluit agnoſcere Leotychidem. quod in cauſa fuit vt ab regno poſtmodum Leotychides decideret. Porro ſecundum cladem quam acceperant in Sicilia Athenienſes, Chiorum, Lesbiorum, & Cyzicenorum legati vna ad defectionem ineundam venerunt Spartam. Hîc pro Lesbiis quum Bœotii facerent, Pharnabazus pro Cyzicenis, de conſilio Alcibiadis ſtatuerunt ante cæteros Chiis opem ferre. Soluit etiam ipſe, atque vniuerſam fere Ioniam impulit ad rebellandum,

A φοβούμενος ὑπὸ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ πολυτάπασι τῆς πατρίδος ἀπεγνωκώς, ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην, αἰτῶν ἄδειαν αὐτῷ ἡμέρας, καὶ πίστιν ὅτι μείζοσι χρείαις καὶ ὠφελείαις, ὧν πρότερος αὐτὸς ἀμωμόμενος ἔβλαψε. δόντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δεξαμένων τὸν ἀφικόμενον πρόθυμος, ἓν μὴ ὀκνοῦς ἐξειργάσατο, μέλλοντας καὶ διαβαλλομένους βοηθεῖν Συρακουσίοις· ἐγείρας καὶ παρώξυνας πέμψαι Γύλιππον ἄρχοντα, καὶ φράσας τὸν κατ' ἐκεῖνον τῶν Ἀθηναίων δύναμιν. ἕτερον δὲ, κινῶν τὸν αὐτόθεν πόλεμον ὅτι τοῖς Ἀθηναίοις. τὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ὅτι τειχίσας Δεκέλειαν. οὐ μᾶλλον τοῦδε διειργάσατο καὶ κατοικοδόμησε τὴν πόλιν. ἐνδοξιμῶν δὲ δημοσίᾳ καὶ θαυμαζόμενος οὐκ ἦττον ἰδίᾳ, τοῖς πολλοῖς τότε ἐδημαγώγει, καὶ κατεγήτευε τῇ διαίτῃ λακωνίζων. ὥστε ὁρῶντας ἐν χρῷ κουρεῖσθαι, καὶ ψυχρολουτοῦντα, καὶ μάζῃ σιτούμενα, καὶ ζωμῷ μέλανι χρώμενον, ἀπιστεῖν καὶ διαπορεῖν εἴ ποτε μάγειρον ὅτι τῆς οἰκίας τοῦτ' ἀνὴρ ἔσχεν, ἢ προσέβλεψε μυρεψὸν, ἢ Μιλησίας ἐπέθετο θίγειν χλανίδος. ἐπεὶ γὰρ (ὥς φασι) μία δεινότης αὕτη τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ καὶ μηχανὴ θήρας ἀνθρώπων, συνεξομοιοῦσθαι καὶ συνομιλεῖν τοῖς ὑπιτηδεύμασι καὶ ταῖς διαίταις, ὀξυτέρας τρεπομένῳ τροπὰς τοῦ χαμαιλέοντος. πλὴν ἐκεῖνος μὲν (ὡς λέγεται) πρὸς ἓν ἀδυνατεῖ χρῶμα τὸ λευκὸν ἀφομοιοῦν ἑαυτόν· Ἀλκιβιάδης δὲ διὰ χρηστῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως, οὐδὲν ἦν ἀμίμητον, οὐδὲ ἀνεπιτήδευτον. ἀλλ' ἐν Σπάρτῃ γυμνασιώδης, ἀπλοῦς σκυθρωπός· ἐν Ἰωνίᾳ, χαλιδανός, ὑπόπτερπνος, ῥᾴθυμος· ἐν Θρᾴκῃ, μεθυστικὸς, ἱππαστικός· Τισσαφέρνῃ δὲ τῷ σατράπῃ συνὼν, ὑπερέβαλλεν ὄγκῳ καὶ πολυτελείᾳ τὴν Περσικὴν μεγαλοπρέπειαν· οὐχ αὐτὸν ἐξιστὰς οὕτω ῥᾳδίως εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου τρόπον, οὐδὲ πᾶσαν δεχόμενος τῷ ἤθει μεταβολὴν, ἀλλ' ὅτι τῇ φύσει χρώμενος ἔμελλε λυπεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἰς πᾶν ἀεὶ ὃ προσφορὰν ἐκείνοις σχῆμα καὶ πλάσμα κατεδύετο καὶ κατέφθανεν. ἐν γοῦν τῇ Λακεδαίμονι, πρὸς τὰ ἔξωθεν εἰπεῖν, Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶν αὐτὸς οἷς Λυκοῦργος ἐπαίδευσε. τοῖς δ' ἀληθινοῖς αὖ τις ἐπεφώνησεν αὐτοῦ πάθεσι καὶ πράγμασιν, Ἔστιν ἡ παλαιγενής. Τιμαίαν γὰρ τὴν Ἀγίδος γυναῖκα τοῦ βασιλέως, στρατευομένου καὶ ἀποδημοῦντος, οὕτω διέφθειρεν ὥστε καὶ κύειν ἐξ Ἀλκιβιάδου, καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι· καὶ τεκούσης παιδάριον ἄρρεν, ἔξω μὲν Λεωτυχίδην καλεῖν, ὃ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ ψιθυριζόμενον ὄνομα πρὸς τὰς φίλας καὶ τοὺς ὀπαδοὺς ἀπὸ τῆς μητρὸς, Ἀλκιβιάδην εἶν· ποσοῦτος ἔρως κατεῖχε τὴν ἀνθρωπον. ὁ δὲ ἐντρυφῶν ἔλεγον οὐχ ὕβρει τοῦτο πράττειν, οὐδὲ κρατούμενος ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλ' ὅπως Λακεδαιμονίων βασιλεύσωσιν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγενότες. οὕτω πραττόμενα ταῦτα πολλοὶ κατηγόρουν πρὸς τὸν Ἄγιν. ὅτις δυσὶ τοῦ χρόνου μάλιστα, ὅτι σεισμοῦ γενομένου φοβηθεὶς, ἐξέδραμε τοῦ θαλάμου πρὸς τῆς γυναικός. εἶτα δέκα μῆνας οὐκέτι συνῆλθεν αὐτῇ, μὴ οἰόμενος τὸν Λεωτυχίδην ἀπέφησεν ἐξ αὐτοῦ μὴ γεγενέναι· καὶ διὰ τοῦτο τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν ὕστερον ὁ Λεωτυχίδης. μετὰ δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων δυστυχίαν, ἐπρέσβευσαν εἰς Σπάρτην ἅμα Χῖοι καὶ Λέσβιοι, καὶ Κυζικηνοὶ περὶ ἀποστάσεως. πραττόντων δὲ Βοιωτῶν μὲν Λεσβίοις, Φαρναβάζου δὲ Κυζικηνοῖς, Ἀλκιβιάδην πειθόντες, εἵλοντο Χίοις πρῶτον βοηθεῖν. ἐκπλεύσας δὲ καὶ αὐτὸς ἀπέστησεν ὀλίγου δεῖν ἅπασαν Ἰωνίαν,

καὶ πολλὰ συνῶν τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγοῖς, ἔβλα- A
πτε τοὺς Ἀθηναίους. ὁ δ' Ἄγις, ἐχθρὸς μὲν ὑπῆρχεν αὐτῷ
διὰ τὴν γυναῖκα, κακῶς πεποιηκώς· ἠχθετο δὲ καὶ τῇ δόξῃ.
τὰ γὰρ πλεῖστα γίνεσθαι καὶ προχωρεῖν δι' Ἀλκιβιάδου λό-
γους ἦν. τῶν δ' ἄλλων Σπαρτιατῶν οἱ δυνατώτατοι καὶ φιλοτι-
μότατοι ἤδη τὸν Ἀλκιβιάδην ἐβαρύνοντο διὰ φθόνον. ἔγνωσαν
οὖν καὶ διεπράξαντο τοὺς οἴκοθεν ἄρχοντας ἐπιστεῖλαι πρὸς
Ἰωνίαν, ὅπως ἀποκτείνωσιν αὐτόν· ὁ δ' ἡσυχῇ προγνοὺς καὶ φο-
βηθεὶς, τὸν μὲν πράξεων πασῶν ἐκείνῳ τοῖς Λακεδαιμονίοις.
ὁ δ' εἰς χεῖρας ἴέναι, πρωτάπασιν ἔφυγε. Τισαφέρνη καὶ τῷ B
βασιλέως σατράπῃ δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσφαλείας, ἀνθ' ὧν ἐν
παρ' αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος. ὁ μὲν γὰρ πολύτροπον καὶ
πρεπτὸν αὐτοῦ τῆς δεινότητος, οὐκ ὢν ἁπλοῦς, ἀλλὰ κακοήθης
καὶ φιλοπόνηρος, ἐθαύμαζεν ὁ βάρβαρος. ταῖς δ' καθ' ἡμέ-
ραν ἐν τῷ συμπολιτεύεσθαι καὶ συνδιαιτᾶσθαι χάρισιν, οὐδὲν
ἦν ἄπιγκτον ἦθος, οὐδὲ φύσις ἀνάλωτος· ἀλλὰ καὶ δεδιόσι καὶ
φθονοῦσιν, ὅμως ὁ συγγενέσθαι καὶ προσιδεῖν ἐκεῖνον, ἡδο-
νήν τινα καὶ φιλοφροσύνην παρεῖχε. πάλιν οὖν ὡμὸς ὢν καὶ
μισέλληνι ἐν τοῖς μάλιστα Περσῶν ὁ Τισαφέρνης, οὕτως ἐνε-
δίδου τῷ Ἀλκιβιάδῃ κολακεύομενος, ὥστ' ὑπερβάλλειν C
αὐτὸν αὐτὴν κολακεύων ἐκεῖνος. ὧν γὰρ ἐκέκτητο παραδείσων τε
κάλλιστον, καὶ ὑδάτων καὶ λειμώνων ὑγιεινῶν ἕνεκεν, καὶ πρατο-
βάς ἔχοντα καὶ καταφυγὰς ἡσκημένας βασιλικῶς καὶ πε-
πεισμένως, Ἀλκιβιάδην καλεῖν ἔθετο· καὶ πρώτοις οὕτω κα-
λοῦντες καὶ προσαγορεύοντες διετέλουν. ἀπογνοὺς οὖν ὁ
Ἀλκιβιάδης τὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς ἄπιστα, καὶ φοβούμενος,
τὸν Ἄγιν ἐκάκου καὶ διέβαλλε πρὸς τὸν Τισαφέρνην, οὐκ
ἐῶν βοηθεῖν αὐτοῖς πρόθυμος, οὐδὲ καταλύειν τοὺς Ἀθη-
ναίους, ἀλλὰ γλίσχρως χορηγοῦντα, θλίβειν καὶ ἀποκναίων D
ἀτρέμα, καὶ ποιεῖν ἀμφοτέρους βασιλεῖ χειροήθεις, καὶ κα-
τατόνους ὑπ' ἀλλήλων. ὁ δ' ἐπείθετο ῥᾳδίως, καὶ δῆλος
ἦν ἀγαπῶν καὶ θαυμάζων, ὥστ' ἀποβλέπεσθαι τὸν Ἀλ-
κιβιάδην ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δ' Ἀθη-
ναίους καὶ μεταμέλεσθαι τοῖς γνωσθεῖσι περὶ αὐτοῦ, κακῶς πά-
σχοντας, ἄχθεσθαι δὲ κἀκεῖνον ἤδη καὶ φοβεῖσθαι μὴ πρωτάπα-
σι τῆς πόλεως ἀναιρεθείσης, ὑπὸ Λακεδαιμονίοις λυπη-
θῆναι μισούμενος. ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε πρῶτα τὰ πράγματα
τοῖς Ἀθηναίοις κρεῖττον ὑπῆρχε, κἀκεῖθεν ὁρμώμενοι τῇ
ναυτικῇ δυνάμει, τὰ μὲν ἀπεκτῶντο τῶν ἀφεστώτων, τὰ δ' ἐ-
φύλαττον, ἀμφισβήτησιν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις τῇ θαλάττῃ ὄντες
ἀξιόμαχοι, Τισαφέρνῃ δὲ φοβούμενοι. καὶ γὰρ λεγομέ-
νας ὅσον οὔπω παρεῖναι Φοινίσσας τριήρεις πεντήκοντα καὶ ἑκα-
τὸν οὔσας· ὧν ἀφικομένων, οὐδεμιᾶς σωτηρίας ἐλπὶς ὑπε-
λείπετο τῇ πόλει. ταῦτα δ' εἰδὼς Ἀλκιβιάδης, ἔπεμπε
κρύφα πρὸς τοὺς ἐν Σάμῳ δυνατοὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐλπί-
δας ἐνδιδοὺς παρέξειν τὸν Τισαφέρνην φίλον, οὐ τοῖς πολλοῖς
χαριζόμενος, οὐδὲ τοῖς δύων ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς χρίσοις, εἰ
τολμήσειαν ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ παύσαντες ὑβρί-
ζοντα τὸν δῆμον, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν σώζειν τὰ πράγματα καὶ
τὴν πόλιν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι σφόδρα προσεῖχον τῷ Ἀλ- F
κιβιάδῃ, τῶν δὲ στρατηγῶν εἷς, Φρύνιχος ὁ Διεραδιώτης,
ὑποπτεύσας (ὅπερ ἦν) τὸν Ἀλκιβιάδην οὐδέν τι μᾶλλον
ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεόμενον, ζητοῦντα δὲ πρώτως
κατελθεῖν ἐκ φυγῆς τοῦ δήμου, προθεραπεύειν καὶ
ὑποδύεσθαι τοῖς δυνατοῖς, ἀπίστατο. κρατούμενος δὲ τῇ γνώμῃ, καὶ φανερῶς ἤδη τοῦ Ἀλκιβιάδου γεγενῶς ἐχθρὸς,

Διεραδιώτης Palmer.

ἐξηγγέλλε

multaq; detrimenta, adiunctus Lacedæmoniorũ ducibus, populo Athenienſi inflixit. At Agis ob ſtupratæ iniuriam vxoris illi infeſtus, angebatur inſuper gloria eius. Pleraq; enim geri & ſuccedere fama erat Alcibiadis opera: reliquorum quoque Spartiatarum potentiſſimi quiq; & ambitioſiſſimi inuidia iam in Alcibiadem flagrabant. Itaq; incubuerunt in hoc, idque perfecerunt, vt magiſtratus vrbani ſcriberent in Ioniam eum vt de medio tollerent. Hic quum id clam reſciuiſſet, cauit ſibi, atque in omnibus quidem quæ agenda eſſent, faciebat pro Lacedæmoniis: ſed ſedulo declinabat ne in poteſtatem eorum veniret. Ad Tiſſaphernem autem quum ſecuritatis cauſa contuliſſet ſe, mox primus apud eum & maximus fuit. Namq; verſutiam eius & inſignem calliditatem (quia integer non erat, ſed prauus & verſutorũ ſtudioſus) ſuſpiciebat barbarus. At quotidiana eius in familiari conſuetudine & conuictu vrbanitate, nulli mores non flectebantur, nullum non capiebatur ingenium: ſed etiam timentibus ipſum æmuliſq; erat vſus eius & adſpectus tamen iucundus & gratus. Igitur ferus alias atq; Græcorũ, vt nullus alius Perſes, oſor Tiſſaphernes, adeo mancipatus Alcibiadi erat, eius delinitus aſſentationibus, vt viciſſim ipſe blandiẽdo eum ſuperaret. Siquidem hortos, quos præter cæteros habebat amœniſſimos, fontium & pratorum ſalubrium gratia, in quibus prætoria erant & receſſus regio exquiſitoq; exculti ſplendore, vocari Alcibiadem voluit, omneſq; deinceps ita vocauerunt & appellauerunt. Repudiatis igitur Lacedęmoniorum partibus, vt infidis, Agideq; ſuſpecto, obterebat eos & inſectabatur apud Tiſſaphernem, obſiſtens ne ſedulo illis auxiliaretur, neu opprimeret Athenienſes, ſed vt maligne ſuppeditando premeret eos & attereret ſenſim, redderetq; vtroſq; regi opportunos, vbi cladibus ſeſe mutuis confeciſſent. Hic vero eſt aſſenſus facile, neq; diſſimulauit eũ ſe ferre in oculis & magnifacere. Vnde reſpiciebant vtrinq; Græci Alcibiadem, & populum Athenienſem pœnitebat afflictum: quod ita de illo conſuluiſſent. Dolebat ẽt ipſe de fortunis eorum, metuebatq; ne illa ſemel conuulſa ciuitate in arbitrium veniret infenſorum ſibi Lacedæmoniorum. In Samo omnes pene fortunæ Athenienſium vertebantur, atq; ex illo portu claſſe prouecti partim ea quæ deſciuerant recipiebãt, partim tuebantur ſua, hoſtibus adhuc mari vtcunq; pares. Verum metuebant Tiſſaphernem, & quæ mox adfuturæ dicebantur, naues Phœniſſas centum quinquaginta numero: quæ ſi veniſſent, ſpes nulla relicta ciuitati erat ſalutis. Hæc quum cerneret Alcibiades, miſit clam ad primores Athenienſium, qui Sami erant, ſpem oſtentans conciliaturum ſeipſis Tiſſaphernem, non in gratiam multitudinis, cui nihil fideret, ſed optimatum, ſi viri fortes eſſe, & repreſſa populi inſolentia, capeſſere ipſi remp. & cõſeruare vellẽt vrbẽ. Ac cæteri quidẽ aures præbebãt Alcibiadi, vnꝰ vero inter duces, Phrynichꝰ Diradiotes, ſuſpicatus id quod erat, nihil Alcibiadis referre, in populi eſſet an in paucorũ nutu reſp. ſed omnib. modis reditũ eum in patriã quærere, propterea ex inſectatione populi principum animos ſibi parare iiſq; ſurrepere, reclamauit: cæterũ victꝰ ſentẽtia: & iã ex profeſſo Alcibiadis factus inimicꝰ,

clàm id classis hostium præfecto Aystocho significauit, vt caueret monens, Alcibiademque inconstantem atque vtrisque partibus sese venditantem comprehenderet. Atqui imprudens proditor cum proditore agebat. Nam Tissaphernis Astyochus obseruans, cernensque quanta in gratia foret apud eum Alcibiades, detexit ei monita Phrynichi. Alcibiades ad Phrynichum in crimen vocandum confestim misit certos Samum. Frementibus omnibus & in Phrynichum coortis, quum non haberet aliud quemadmodum hinc se expediret, aggressus malum est maiore emendare malo. Iterum mittit ad Astyochum de iudicio expostulatum, cum pollicitatione classem se & castra Atheniensium ei proditurum. Veruntamen nihil Atheniensibus Phrynichi proditio, ob proditionem alteram Astyochi, incommodauit. nam & hanc quoque aperuit Alcibiadi Phrynichi conditionem. At Phrynichus id prospiciens, & ab Alcibiade expectans secundam insimulationem, occupauit ipse Atheniensibus classem hostium prædicere aduentaturam, monuitque vt à classe ne digrederentur, ac castra munirent. Quum his intenti Athenienses, acciperent iterum ab Alcibiade literas, monente vt asseruarent Phrynichum, qui tradendam in potestatem hostium classem susceperat, non habuerunt iis fidem, quòd Alcibiadem existimarent, cui planè nota erant hostium consilia & cœpta, illis ad circumueniendum Phrynichum abuti: verùm falsi fuêre. Postea tamen, Phrynichum quum vnus excubitorum Hermon pugione in foro percussisset, Athenienses causa cognita Phrynichum proditionis mortuum damnauere: Hermonem eiusq; consortes donauerunt coronis. Ibi Alcibiadis amici Sami superiores Pisandrum mittunt Athenas ad mouendam rempublicam, & incitandos principes, vt summam rerum arriperent, populique conuellerent vim, Alcibiadem ea conditione ipsis Tissaphernis amicitiam & societatem adiuncturum. Hic color erat, hic prætextus res in paucorum redigentium ius. Vbi opes suas constituerunt, & rerum sunt potiti illi qui quinque millia dicebantur, quum essent solùm quadringenti, in minimis iam Alcibiadem ponebant, ac segnius prosequebantur bellum: partim quòd nondum fiderent ciuibus ab ea abhorrentibus conuersione, partim quòd Lacedæmonios semper paucorum potentiæ studiosos remissius secum arbitrarentur acturos. At plebs vrbana inuita per metum quiescebat. Non pauci enim, qui quadringentis repugnabant apertè, obtruncabantur. Qui Sami erant, his nuntiatis indignantes, instituerunt Piræum abnauigare, Alcibiademque acciuere, cui delato imperio, in tyrannos ducere eosque iusserunt opprimere. Enimverò hic non, vt fortassis alius quispiam qui multitudinis euectus beneficio esset, egit vel acquieuit, omnia vt censeret indulgenda, nec quicquam luctandum cum iis qui ex errone & exule tantæ classis, castrorum & copiarum tantarum ducem atque prætorem creauerant: sed, quod magni erat ducis officium, vt resisteret ira præcipitibus. Itaque prohibendo eos nequid secus admitterent, in præsentia quidem certè illi ciuitati citra controuersiam conseruauit imperium. Si enim domum inde essent profecti, hostes statim facultatem habuissent

A ἐξήγγειλε κρύφα τοῖς Ἀστύοχον τὸν τῶν πολεμίων ναύαρχον, ἐξελθόμενος φυλάττεσθαι καὶ συλλαμβάνειν ὡς ἐπαμφοτερίζοντα τὸν Ἀλκιβιάδην· ἐλεληθὼς δὲ ἅμα τοῖς τοῦ δόλου τοῖς τοῦ δόλῳ ἐξελεγόμενος. τὸν γὰρ Τισαφέρνην σκηπτόμενος ὁ Ἀστύοχος, καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ὁρῶν παρ' αὐτῷ μέγιστον ὄντα κατεμέμψατο τὰ τοῦ Φρυνίχου πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης αὖθις εἰς Σάμον ἔπεμψε τὰ τοῦ Φρυνίχου κατηγορήσοντας. ἀγανακτούντων δὲ πάντων καὶ συνιστάμενον ἐπὶ τὸν Φρύνιχον, οὐκ ὁρῶν ἑτέραν ἐξαφυγὴν ἐκ τῶν παρόντων, ἐπεχείρησεν ἰᾶσθαι μείζονι κακῷ τὸ κακόν. αὖθις γὰρ ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀστύοχον

B ἐγκαλῶν μὲν ὑπὲρ τῆς μεταστάσεως, ἐπαγγελλόμενος δὲ τάς ναῦς καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ὑποχείριον αὐτῷ παρέξειν. οὐ μὴν ἔβλαψε τοὺς Ἀθηναίους ἡ τοῦ Φρυνίχου προδοσία, διὰ τὴν Ἀστύοχου πάλιν προδοσίαν. καὶ γὰρ ταῦτα κατεῖπε τοῦ Φρυνίχου πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὁ δὲ Φρύνιχος προαισθόμενος καὶ προσδεχόμενος δευτέραν κατηγορίαν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, φθάσας αὐτὸς προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις ὅτι μέλλοισιν ὅπι πλεῖν οἱ πολέμιοι, καὶ παραινέσε πρὸς τὰς ναῦσιν εἶναι, καὶ προτειχίσαι τὸ στρατόπεδον· ἐπεὶ δὲ προσαττόντων ταῦτ' Ἀθηναίων ἦκε γράμματα πάλιν παρὰ τοῦ

C Ἀλκιβιάδου φυλάττεσθαι κελεύοντος τὸν Φρύνιχον ὡς προδιδόντα τοῖς πολεμίοις τὸν ναύσταθμον, ἠπίστησαν, οἰόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδότα σαφῶς τὰ τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ διάνοιαν, ἀποχρῆσθαι πρὸς τὸν Φρύνιχον διαβολῇ οὐκ ἀληθῶς. ὕστερον μὲν τοι τὸν Φρύνιχον, ἑνὸς τῶν περιπόλων Ἑρμῶνος ἐν ἀγορᾷ παπάξαντος ἐγχειριδίῳ καὶ διαφθείραντος, οἱ Ἀθηναῖοι δίκης γενομένης, τὸν μὲν Φρύνιχον προδοσίαν κατεψηφίσαντο τεθνηκότος, τὸν δὲ Ἑρμῶνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνεργάσαντας ἐστεφάνωσαν. ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε κρατήσαντες οἱ Ἀλκιβιάδου φίλοι, πέμπουσι Πείσανδρον εἰς ἄστυ κινήσοντα τὴν πολιτείαν,

D καὶ προδιαπαρρησιαζόμενοι τοῖς δυνατοῖς τῶν πραγμάτων δυνάμει μεμενηκέναι καὶ καταλύειν τὸν δῆμον, ὡς ὑπὲρ τοῦ τῶν Ἀλκιβιάδου Τισαφέρνει αὐτοῖς φίλον καὶ σύμμαχον παρέξοντος. αὕτη γὰρ ἦν τοῦ φάσις, καὶ τοῦτο πρόσχημα τοῖς καθιστᾶσι τὴν ὀλιγαρχίαν. ἐπεὶ δὲ ἦρξαν καὶ παρέλαβον τὰ πράγματα, οἱ πεντακισχίλιοι λεγόμενοι, τετρακόσιοι ὄντες, ἔλαχιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ πρόσοιχον ἤδη, καὶ μαλακώτερον ἔπραττον τὸν πόλεμον τὰ μὲν, ἀπιστοῦντες ἔτι πρὸς τὴν μεταβολὴν ξενοπαθοῦσι τοῖς πολίταις, τὰ δὲ, οἰόμενοι μᾶλλον ἐνδώσειν αὐτοῖς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀεὶ πρὸς ὀλιγαρχίαν ὑπιτηδείως ἔ-

E χοντας. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν πόλιν δῆμος, ἄκων ὑπὸ δέους ἡσυχίαν ἦγε. καὶ γὰρ ἀπεσφάγησαν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐναντιουμένων φανερῶς τοῖς τετρακοσίοις. οἱ δὲ ἐν Σάμῳ ταῦτα πυθανόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες, ὥρμουν πλεῖν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Πειραιᾶ καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐκέλευον ἡγεῖσθαι καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. ὁ δὲ οὐχ οἷος ἂν τις ἐξαίφνης χαίρει τῶν πολλῶν μέγας γενόμενος, ἔπαθε καὶ ἠγάπησε, πάντα δεῖν αὐτοῦ οἰόμενος χαρίζεσθαι καὶ μηδὲν ἀντιλέγειν τοῖς ἐκ πλείστου καὶ φυγάδος αὐτὸν, νεῶν τοσούτων καὶ στρατοπέδου καὶ δυνάμεως

F τηλικαύτης ἀποδείξασιν ἡγεμόνα καὶ στρατηγόν. ἀλλ' ὅπερ ἐν τῷ πρόσθεν μεγάλῳ πρόσκειται, αἰτίασθαι φερομένοις ὑπὸ ὀργῆς, κωλύσας ἁρπάζειν. τότε γὰρ τὰ πράγματα τῇ πόλει φανερῶς ἔσωσεν. εἰ γὰρ ἄρτι ἀπέπλευσαν οἴκαδε, τοῖς μὲν πολεμίοις αὐθὶς ἔχειν ὑπῆρχεν

Ἰωνίαν ἅπασαν, Ἑλλήσποντον ἀμφοτέροις καὶ τὰς νήσους, Ἀθηναίοις δὲ πρὸς Ἀθηναίους μάχεσθαι, τὸν πόλεμον εἰς τὴν πόλιν ἐμβαλόντας, ὃν μόνος μάλιστα μὴ γενέσθαι διεκώλυσεν ὁ Ἀλκιβιάδης, οὐ μόνον πείθων καὶ διδάσκων τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕνα τοὺς μὲν ἀντιβολῶν, τοὺς δὲ ἐπιλαμβανόμενος. συνέπρεσβευε δὲ αὐτῷ καὶ Θρασύβουλος ὁ Στειριεὺς ἅμα παρὼν καὶ κεκραγώς· ἦν γὰρ (ὡς λέγεται) μεγαλοφωνότατος Ἀθηναίων. ἐκεῖνο τε δὴ καλὸν τὸ Ἀλκιβιάδου καὶ δεύτερον, ὅτι ἐπορεύετο τὰς Φοινίσσας ναῦς ἃς προσδέχοντο Λακεδαιμόνιοι βασιλέως πέμψαντος, ἢ μεταστήσειν πρὸς αὐτοὺς, ἢ διαφθεῖραι, μηδὲ πρὸς ἐκείνους κομιεῖν καὶ, δι' ἐλάχιστον ἐξέπλευσε. καὶ τὰς μὲν ναῦς ἐκφανείσας περὶ Ἄσπενδον οὐκ ἤγαγεν ὁ Τισσαφέρνης, ἀλλ' ἐψεύσατο τοὺς Λακεδαιμονίους· τοῦ δ' αἰτίαν τοῦ ἀποδρᾶναι, παρ' ἀμφοτέροις ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε, καὶ μᾶλλον ἔτι πρὸς τοῖς Λακεδαιμονίοις, ὡς διδάσκων τὸν βάρβαρον αὐτοὺς ὑφ' αὑτῷ περιορᾶν ἀπολλυμένους τοὺς Ἕλληνας. οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον ὅτι τοῖς ἑτέροις δυνάμεις τοσαύτας προσγενομένας, τοὺς ἑτέρους ἀφαιρήσετο κομιδῇ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης. ἐκ τούτου κατελυθῆσαι μὲν οἱ τεταγμένοι, τῶν Ἀλκιβιάδου φίλων προθύμως συλλαμβανομένων τοῖς τοῦ δήμου φρονοῦσι. βουλομένων δὲ τῶν ἐν ἄστει καὶ κελευόντων καλεῖν τὸν Ἀλκιβιάδην, αὐτὸς ᾤετο δεῖν μὴ κεναῖς χερσὶ μηδὲ ἀπροσκόπτοις, οἴκτῳ καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν. διὸ πρῶτον μὲν ὀλίγαις ναυσὶν ἐκ Σάμου παρέπλει τὸν Κνιδίων καὶ Κῴων θάλασσαν· ἐκεῖ δὲ ἀκούσας Μινδαρον τὸν Σπαρτιάτην εἰς Ἑλλήσποντον αἰαπλεῖν τῷ στόλῳ πρωΐ, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπακολουθεῖν, ἠπείγετο βοηθῆσαι τοῖς στρατηγοῖς. καὶ κατὰ τύχην εἰς τοῦτο καιροῦ συνέβη πλέον ὀκτωκαίδεκα τριήρεσιν, ἐν ᾗ πάσας ὁμοῦ τὰς ναῦς συμπεσόντες εἰς τὸ αὐτὸ καὶ διαναυμαχοῦντες περὶ Ἄβυδον ἀμφότεροι, τοῖς μὲν ἡττωμένοις μέρεσι, τοῖς δὲ νικῶντες, ἄγχει δείλης ἀγῶνι μεγάλῳ συνείχοντο. καὶ παρέσχε μὲν σαφῆ δόξαν ἀμφοτέροις ὀφθείς, ὥστε θαρρεῖν μὲν τοὺς πολεμίους, θορυβεῖσθαι δὲ τοὺς Ἀθηναίους. ταχὺ δὲ σημεῖον ᾖρας ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος φίλιον, ὥρμησεν εὐθὺς ὀπὶ τοὺς κρατοῦντας καὶ διώκοντας τὸν Πελοποννησίων. φεύγοντος δὲ αὐτοὺς ἐξέωσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ προσκείμενος, ἔκοψε τὰς ναῦς, καὶ συνεπίδωσκε τοὺς ἀνδρῶν ἐκνεόντων, καὶ φαρναβάζου πεζῇ προσβοηθοῦντος, αὐτοῖς καὶ μαχομένου πρὸς τὴν θάλασσαν ὑπὲρ τῶν νεῶν. τέλος δὲ τῶν μὲν πολεμίων τριάκοντα λαβόντες, ἀνασώσαντες δὲ τὰς αὑτῶν, τρόπαιον ἔστησαν. ὅπου δὲ λαμπρᾷ χρησάμενος τύχῃ, καὶ φιλοτιμούμενος εὐθὺς ἐγκαλλωπίσασθαι τῷ Τισσαφέρνῃ, ξένια καὶ δῶρα προσκυνησάμενος, καὶ θεραπείαν ἔχων ἡγεμονικήν, ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. οὐ μὴν ἔτυχεν ὧν προσεδόκησεν, ἀλλὰ πάλαι κακῶς ἀκούων ὁ Τισσαφέρνης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ φοβούμενος αἰτίαν λαβεῖν ἐκ βασιλέως, ἔδοξεν ἐν καιρῷ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀφικέσθαι, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν εἶρξεν ἐν Σάρδεσιν, ὡς λύσιν ἐκείνης τῆς βλασφημίας τῷ ἀδικίαν ταύτην ἐσομένῳ. τριάκοντα δὲ ἡμέρας βλασφημούμενος, ὁ Ἀλκιβιάδης ἵππου ποθὲν εὐπορήσας, καὶ ἀποδρᾶς τοὺς φύλακας, εἰς Κλαζομενὰς διέφυγε. καὶ τὸν μὲν Τισσαφέρνην προσδιέβαλλεν ὡς ὑπὸ τοῦ ἐκείνου μεθειμένος, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων, καὶ πυθόμενος Μίνδαρον ὁμοῦ καὶ Φαρνάβαζον ἐν Κυζίκῳ γεγενέναι, τοῖς μὲν στρατιώταις παρώρμησεν ὡς ἀνάγκην οὖσαν αὐτοῖς καὶ ναυμαχεῖν καὶ πεζομαχεῖν καὶ μὰ Δία τειχομαχεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους.

A totius sine puluere occupandæ Ioniæ, Hellesponti & insularum, dum cum Athenienſibus Athenienſes bello ciuili decertarent intra vrbis mœnia. Quod ne fieret vnus potissimùm impediuit Alcibiades, non suadendo modò & docendo multitudinem, sed etiam singulos partim obsecrando partim corripiendo. Adiuuit eum Thrasybulus quoq; Stirienſis cùm præsentia sua tum clamoribus: erat enim (vt ferunt) Athenienſium hic vocalissimus. Iam alterum Alcibiadis præclarum factum est, quòd quum ostendisset classem Phœnissam se, quam ab rege expectabant, vel ad ipsos traductu-
B rum, vel præstaturum certè ne illis coniungerentur, properè conscendit. Has naues, quum circa Aspendum essent conspectæ, non adduxit Tissaphernes, sed Lacedæmonios delusit. Causa auersæ classis apud vtrasque partes collata in Alcibiadem fuit, magis apud Lacedæmonios tamen, quòd barbaro suggessisset, vt Græcos sineret sese mutuò obterere. Neque enim obscurum erat, vtris accessissent partibus tantę vires, eas maris imperium extorturas alteris fuisse. Inde quadringenti illi oppressi sunt, quòd Alcibiadis necessarii promptè opitularentur factioni populari. Quum vellet au-
C tem iuberetq; plebs vrbana vt Alcibiades ab exilio reuerteretur, non existimauit ille inani sibi & inutili misericordia & beneficio plebis, sed gloriosè redeundum esse. Quare paucis nauibus primùm ex Samo Cnidiorum & Coorum pelagus obiuit. Ibi comperto Mindarum Spartiatem pergere cum tota classe in Hellespontũ & insequi Athenienses, maturauit ducibus Athenienſib. suppetias ire. Ac fortè fortuna in eo articulo aduenit octodecim nauibus quo vtrinq; classes vniuersæ cõcurrerant circa Abydum, & confligentes altero cornu victrices, victæ altero in serum vsque acrem trahebant pugnam. Aduentu suo contrariam vtrisque expe-
D ctationem præbuit, vt erigerentur hostes, Athenienses terrore percellerentur. Mox signo ex naue prætoria sublato amicum se esse, magno impetu in victores & insectantes est Peloponnesios inuectus. fugatos in terram expulit, &, tergis inhærens fugientium, naues eorum concidit, peremitq; multos ex iis qui conabantur enatare, quanuis Pharnabazus iis terra subueniret, nauesque enitereturin littore seruare. Postremò captis de hoste triginta nauibus, suis receptis, trophæum excitauêre. Tam nobili potitus victoria, quum affectaret ilicò ostentare se Tissapherni, cum muneribus
E donisq; & comitatu imperatorio cõtendit ad eum. Verùm frustratus est spe sua: nam apud Lacedæmonios iam pridem malè audienti & metuenti ne crimen sibi pararetur apud regem, in tempore visus est Alcibiades adesse, & comprehensum coniecit Sardibus in vincula, illius calumniæ mutuaturus ex hac iniuria purgationem. Triginta post diebus habita Alcibiades alicunde equi copia, elapsus custodibus profugit Clazomenas, Tissaphernem insuper calumniatus, emissum se ab illo fuisse. Profectus in castra Athenienſium, nuntiato Mindarum & Pharnabazum Cyzici conuenisse, co-
F hortatus est milites, necessarium demonstrans esse vt nauali & terrestri prælio decernerent cum hostibus, & verò etiam muros oppugnarent.

nam ni vndique victores essent, difficultatem fore stipendii. Mox quum omnes imposuisset nauibus, & Proconnesum decurrisset, edixit vt in medium reciperent minora nauigia, ac darent operam ne quà præsentisceret aduentum suum hostis. Fortè imber repentinus & ingens cum tonitru effusus adiumento fuit, simulq; cœpta texit. Neque enim hostes modò latuit, sed Athenienses quoque, quòd, quum præter eorum expectationem conscendere iussisset, soluerit. Paulò post & tempestas discussa est, & Peloponnesiorum in conspectu fuit classis, quę in ancoris pro Cyzicenorum portu stabat in salo. Veritus igitur Alcibiades ne conspecta nauium suarum multitudine refugerent in terram, ducibus iussit vt lentius nauigantes sequerentur à tergo, ostendit se cum nauibus quadraginta, hostesque lacessiuit. Postquam ludificati contempta paucitate, quasi cum his solùm futurum sibi certamen esset, atque ita infesti in Alcibiadem iuerunt, confestim coorti in pugnam manus conseruêre. At vt reliquæ in dimicantes iam intulerunt se, perculsi terga dederunt. Alcibiades autem, nauibus viginti præstantissimis mediam perrumpens aciem, ad terram successit, &, excensione facta, institit fugientibus ex nauibus, multosq; obtruncauit. Mindarum & Pharnabazum opem his ferentes fudit, ac Mindarum strenuè dimicantem interemit, Pharnabazus consuluit fugæ. Multis interfectis spoliatisque naues omnes ceperunt: Cyzico etiam, quum id esset à Pharnabazo desertum & contrucidati Peloponnesii, capto, non Hellespontum modò confirmauerunt sibi, verùm etiam mari vi expulêre Lacedæmonios. Interceperunt scriptas quoque Laconicè de hac clade ad ephoros literas. Effluxerunt præclaræ res, Mindarus interiit, esuriunt milites, hæremus quid faciendum sit. In tantum verò animos sustulere Alcibiadis milites, tantosq; sumpserunt spiritus, vt dedignarentur aliis militibus se subinde victis inuictos vbique, commiscere. Nam fortè non multo ante ad Ephesum re à Thrasyllo malè gesta, æreum trophæum Ephesii in opprobrium Athenienſium erexerant. Hæc improperabant Thrasylli militibus milites Alcibiadis, extollentes se & suum imperatorem, nec eos ad eadem gymnasia vt tenderent apud se in castris dignabantur. Vt verò Pharnabazus magno equitatu & pedestribus copiis populantes Abydenorum fines est adortus, suppetias veniens Alcibiades fugauit eum, persequutusque ad noctem vsque est cum Thrasyllo: ac tunc se cum eo coniunxit, atque inter se congratulantes ouantesque in castra redière. Postero die excitauit trophæum, & Pharnabazi prouinciam, nemine ire contra auso, ferro & igni vastauit. Sacerdotes ibi aliqui capti, sed sine pretio ab eo dimissi. In Chalcedonios, quòd desciuissent, præsidiumque ac præfectum recepissent Lacedæmoniorum, mouit arma: sed omnem prædam vbi eos intellexit, ex agris coactam apud amicos suos Bithynos deposuisse, eorum finibus exercitum admouit, & caduceatore prę-
F missio incusauit Bithynos. Qui trepidantes prędam illi tradiderunt, amicitiamq; iunxerunt cum eo. Dum Chalcedon ex mari in mare circumuallatur, accurrit Pharnabazus ad soluendam obsidionem, & præfectus Hippocrates, contractis copiis suis, eruptionem fecit ex vrbe in Athenienses.

A χρήματα γὰρ οὐκ εἶη), μὴ πολύτη κρατοῦσι. πληρώσας γὰρ τὰς ναῦς καὶ καταρσας εἰς Προικόννησον, ἐκέλευσεν αὐτὸς παρεμβάλλειν τὰ λεπτὰ πλοῖα καὶ παραφυλάττειν, ὅπως μηδεμία τοῖς πολεμίοις ὑπιπλέοντες αὐτῶν γνοῖεν μηδαμόθεν παρεμβαίνοντες· ἔτυχε γὰρ καὶ πολὺ ὄμβρον ἐξαίφνης ὑπιπεσόντα, καὶ βροντὰς καὶ ζόφον ποιήσαντα καὶ ποιεπικρύψαντα τὴν παρασκευήν. ὁ γὰρ μόνον τοὺς πολεμίους ἔλαθεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἀπεγνωκότας ἤδη, ἐμβιῶναι κελεύσας, ἀπῆγεν. καὶ μετὰ μικρὸν ὅτε ζόφος διελύθη, καὶ κατέφανησαν αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες, ἀγκυρόμεναι περὶ τὸν λιμένα τῶν Κυζικηνῶν.

B δείσας οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης μὴ δεῖσαι τὸ πλῆθος αὐτῶν παρεῖδόντες, εἰς τὴν γῆν καταφύγωσι, τοὺς μὲν στρατηγοὺς ἐκέλευσεν ἡσυχῇ πλέοντας ἀκολουθεῖν, αὐτὸς δὲ τεσσαρακοντα ναῦς ἔχων ἐφαίνετο, καὶ παρεκάλει τοὺς πολεμίους. ἐπεὶ δὲ ὀλιγωρήσαντες τὴν ὀλιγότητα, καταφρονήσαντες ὡς ὑπὸ τοσαυτας αὐτεξήλασαν, αὐτοὶ μὲν θυμῷ ἐξήεσαν καὶ συνεπλέκοντο, τῶν δὲ ἄλλων ἤδη μαχομένοις ὑπιφερομένων, ἐκπλαγέντες ἔφευγον. ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης εἴκοσι ταῖς ἀρίσταις διεπλεύσας καὶ παρεμβαλὼν τῇ γῇ καὶ ἀποβὰς, ἐνέκειτο τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν νεῶν καὶ πολλοὺς ἔφθειρε. Μινδάρου δὲ καὶ Φαρναβάζου παρεσβοηθούντων

C κρατήσας, τὸν μὲν Μινδαρον ἀνεῖλεν ἐρρωμένως ἀγωνιζόμενον, ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἔφυγε. πολλῶν δὲ καὶ νεκρῶν καὶ ὅπλων κρατήσαντες, τάς τε ναῦς ἁπάσας ἔλαβον, χρησάμενοι δὲ καὶ Κυζικηνῶν ἐκλιπόντος τὸν Φαρναβάζου καὶ τῶν Πελοποννησίων διαφθαρέντων, ἀ μόνον τὸν Ἑλλήσποντον εἶχον βεβαίως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην θαλάσσης ἐξήλασαν κατὰ κράτος τοὺς Λακεδαιμονίους. ἐάλω δὲ καὶ γράμματα λακωνικῶς φέροντα τοῖς ἐφόροις τὴν γενομένην ἀτυχίαν. Ἔρρει τὰ καλά· Μίνδαρος μὲν ἀπέθανε· πεινῶντί τε ὕδρες· ἀπορέομεν τί χρὴ δρᾶν. οὕτω δὲ ἐπήρθησαν οἱ μετὰ Ἀλκιβιάδου στρατευσάμενοι, καὶ

D τοσοῦτον ἐφρόνησαν, ὥστε ἀπαξιοῦν, ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καταμιγνύναι στρατιώτας ἑαυτοὺς, πολλάκις ἡττημένοις, ἀνικήτους ὄντας. καὶ γὰρ ὁ πολὺς τρόπαιον συνεβεβήκει τροπαίσαντος τοῦ Ἐφεσον τὸν Θρασύλλου, ὃ χαλκοῦν ἀνεστάναι βούλεται ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων ἐπὶ αἰσχύνῃ τῶν Ἀθηναίων. ταῦτ' οὖν ὠνείδιζον οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου τοῖς μετὰ τοῦ Θρασύλλου μεγαλυνόντες αὐτοὺς καὶ τὸν στρατηγὸν, ἐκείνοις δὲ μήτε γυμνασίων μήτε χώρας ἐν στρατοπέδῳ κοινωνεῖν ἐθέλοντες. ἐπεὶ δὲ Φαρνάβαζος ἱππέας τε πολλοὺς ἔχων καὶ πεζοὺς ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἐμβεβληκόσιν εἰς τὴν Ἀβυδηνῶν, ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκβοηθήσας ἐπ' αὐτὸν,

E ἐδέξατο καὶ κατεδίωξεν ἄχρι νυκτὸς μετὰ Θρασύλλου, καὶ ἀνεμίγνυτο, καὶ κοινῇ φιλοφρονούμενοι καὶ χαίροντες ἐπανῆεσαν εἰς τὸ στρατόπεδον. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ στήσας τρόπαιον, ἐλεηλάτει τὴν Φαρναβάζου χώραν, οὐδενὸς ἀμυνάσασθαι τολμῶντος. ἱερεῖς μὲν τινὰς καὶ ἱερείας ἔλαβε μόνον, ἀλλ' ἀφῆκεν αὖθις λύσων. Χαλκηδονίοις δὲ ἀφεστῶσι καὶ δεδεγμένοις φρουρὰν καὶ ἁρμοστὴν Λακεδαιμονίων, ὡρμημένος πολεμεῖν, ἀκούσας δὲ ὅτι τὴν λείαν πᾶσαν ἐκ τῆς χώρας συναγαγόντες εἰς Βιθυνοὺς ἐκτίθενται φίλοις ὄντας, ἦκεν ὑπὲρ τοὺς ὅρους ἄγων τὸ στράτευμα· καὶ κήρυκα πρεσβεύσας, ἐνεκάλει τοῖς Βιθυνοῖς. οἱ

F δὲ δείσαντες, τὴν τελείαν ἀπέδοσαν αὐτῷ, καὶ φιλίαν ὡμολόγησαν. ἀποτειχιζομένης δὲ τῆς Χαλκηδόνος ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, ὁ Φαρνάβαζος ἦκεν ὡς λύσων τὴν πολιορκίαν· καὶ Ἱπποκράτης ὁ ἁρμοστὴς ἐκ τῆς πόλεως συναγαγὼν τὸν σὺν αὐτῷ δυνάμιν, ἐπεχείρει τοῖς Ἀθηναίοις.

ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἅμα πρὸς ἀμφοτέρους ἀντιπάξας τὸ στρά-
τευμα, τὸν μὲν Φαρνάβαζον αἰσχρᾶς φυγὴν ἠνάγκασε, τὸν δ'
Ἱπποκράτη διέφθειρε, καὶ συχνοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἀπηνέγκας. εἶτ'
αὐτὸς μὲν ἐκπλεύσας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἠγωνιζόμενον, καὶ
Σηλυβρίαν εἷλεν, ἀφειδήσας ἑαυτοῦ πρὸς τὸν κίνδυνον. οἱ γὰρ ἐν-
διδόντες τὴν πόλιν, σιωπῇ μὲν αἰσθήσειν πυρὸν αὐτῷ με-
σούσης νυκτός. ἐπιταχύνθησαν δ' τοῦτο ποιῆσαι πρὸς τὸν κινδυνον, τῶν
συνωμοτῶν φοβηθέντες μίαν ἐξαίφνης μεταβαλλόμενον·
ἀρθέντος δὲ τοῦ πυρσοῦ μηδέπω τὴν στρατιᾶς οὔσης ἑτοίμης, αἱρα-
λαβὼν ὅσον τριάκοντα περὶ αὐτὸν, ἠπείγετο, δρόμῳ πρὸς τὰ
τείχη, τοὺς ἄλλους ἕπεσθαι κελεύσας. οἱ δ' ἐξαίφνης δὲ
τὴν πόλιν αὐτῷ, καὶ προσθεμένων τοῖς τριάκοντα πελταστῶν
εἴκοσι, παρεισπεσὼν βίᾳ, ἔθετο τοὺς Σηλυβριανοὺς ἐξ ἐναντί-
ας μετὰ τῶν ὅπλων ἐπιφερομένους. ἐπεὶ δὲ ὑποστάντι μὲν οὐκ
ἐφαίνετο σωτηρία, πρὸς ὃ δὲ φυγεῖν ἀπήντων ἄγει τὴν ἡμέρας
ἐκείνης ἐν ταῖς στρατηγίαις γεγενῶς, φιλονεικότερον εἶχε, τῇ
σάλπιγγι σημήνας σιωπῇ, ἐκέλευσεν ἕνα τῶν παρόντων εἰπεῖν,
Σηλυβριανοὺς Ἀθηναίοις ἐναντία ὅπλα μὴ λαβεῖν. τοῦτο δὲ κήρυγμα τοὺς μὲν, ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὴν μά-
χην, ὡς τῶν πολεμίων ἔνδον ὄντων ἀπρόπτων· οἱ δ', ταῖς ἐλπίσιν
ἡδίους ἐλθόντες πρὸς τὰς ἀναλύσεις. ἐν ᾧ δ' συστάντες ἀλλή-
λοις ἐδίδοσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ
τεκμαιρόμενος (ὅπερ ἦν) εἰρωνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανοὺς, ἔδεισε μὴ τὴν πόλιν οἱ Θρᾷκες ἁρπάσωσιν. (ἦσαν δὲ
πολλοὶ χαίροντες τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δι' εὔνοιαν στρατευόμενοι
πρόθυμως) ἀπέπεμψεν οὖν τούτους ἄπαντας ἐκ τῆς πόλεως,
τοὺς δὲ Σηλυβριανοὺς δεηθέντας οὐδὲν ἠδίκησεν, ἀλλὰ χρήμα-
τα λαβὼν, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆλθεν. οἱ δὲ πολιορκοῦν-
τες τὴν Χαλκηδόνα στρατηγοὶ, σπονδὰς ἐποιήσαντο πρὸς Φαρ-
νάβαζον ὅτι ὦν χρήματα λαβεῖν, καὶ Χαλκηδονίους ὑπηκόους
πάλιν Ἀθηναίοις εἶναι, τὸν δὲ Φαρνάβαζον χώραν μὴ ἀδικεῖν·
Φαρνάβαζον δὲ πρέσβεσιν Ἀθηναίων πρὸς βασιλέα πομ-
πὴν μετ' ἀσφαλείας παρασχεῖν. ὡς οὖν ἐπαιτοῦντα τὸν Ἀλ-
κιβιάδην ὁ Φαρνάβαζος ἠξίου καὶ αὐτὸν ὀμόσαι πρὸς τὸν ὁμολο-
γημένων, οὐκ ἔφη πρότερον ἐκείνου ὀμόσαι. βουλομένων
δὲ τὸν ὅρκον, ὅτι Βυζαντίους ἀφεστῶτας ἦλθε, καὶ περιετείχιζε
τὴν πόλιν. Ἀναξιλάου δὲ καὶ Λυκούργου καὶ τινων ἄλλων
συνθεμένων ὅτι σωτηρίαν παραδώσειν τὴν πόλιν, ἀφα-
δοὺς λόγον ὡς αἰτήσειν αὐτοὺς πράγματα νεώτερα συνιστά-
μενα περὶ τὴν Ἰωνίαν, ἡμέρας ἀπέπλει τῆς ναυσὶ πάσαις,
νυκτὸς δ' ὑποστρέψας, αὐτὸς μὲν ἀπέβη μετὰ τῶν ὁπλιτῶν,
καὶ παρελθὼν τοῖς τείχεσιν ἡσυχίαν ἦγε· αἱ δὲ ναῦς ὅτι τὸν
λιμένα πλεύσασαι, καὶ βιαζόμεναι κραυγῇ τε πολλῇ καὶ
θορύβοις καὶ ψόφοις, ἅμα μὲν ἐξέπληττον τῇ ἀπροσδοκήτῳ
τοὺς Βυζαντίους, ἅμα δὲ τοῖς ἀπικίζουσι παρεῖχον ἐπ' ἀ-
δείας τὸν Ἀλκιβιάδην δέχεσθαι, πολλῶν ὅτι τὸν λιμένα καὶ
τὰς ναῦς βοηθούντων. οὐ μὴν ἀμαχεὶ παρεσχήρησαν. οἱ γὰρ
παρόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ Πελοποννήσιοι καὶ Βοιωτοὶ καὶ Με-
γαρεῖς, τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐρέψαντο καὶ καθεῖρξαν εἰς
τὰς ναῦς πάλιν, τοὺς δ' Ἀθηναίους ἔνδον ὄντας αἰσθόμενοι,
καὶ συνταξάντες ἑαυτοὺς, ἐχώρουν ὁμόσε. καρτερᾶς δὲ μάχης
γενομένης, ἐνίκησεν Ἀλκιβιάδης τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων,
Θηραμένης δὲ τὸ εὐώνυμον, καὶ τῶν πολεμίων τοὺς πρὸς-
γενομένους ὅσον τριακοσίους, ζῶντας ἔλαβε. Βυζαντί-
ων δὲ μετὰ τὴν μάχην οὐδεὶς ἀπέθανεν οὐδ' ἔφυγεν.

A Alcibiades directa aduersus vtrunque acie, Pharnabazum in fœdam fugam auertit, Hippocratem cum magno militum numero profligatum oppressit. Inde ad conficiendam pecuniam prouectus est in Hellespontum. Selybriam ibi cepit, vbi intempestiuè in periculum coniecit se magnum. Nam qui dedere receperant ei oppidum, signum face constituerant media nocte dare. Id maturius facere metu vnius ex coniuratis, qui mutabat consilium, subacti fuere. Igitur quum esset fax sublata exercitu nondum parato, raptis secum militibus ad triginta, & reliquis properè
B sequi iussis, cursu contendit ad mœnia. Porta ei patefacta, adiunctisque ad xxx. suos cetratis viginti simulatque vrbem irrupit, sensit Selybrianos ex diuerso armatos inuehere se. Quum verò subsistenti nulla appareret salus, & ad fugam capessendam, in imperiis suis semper ad eam diem inuictus, esset ambitiosior, tuba silentio indicto præcepit vni ex adstantibus pronuntiare, ne Selybriani in Athenienses arma sumerent. Hoc edictum partim segniores fecit ad certamen, ratos omnes hostes intra mœnia esse, partim spe erecti ad pacificationem fuere. Dum inter congressos vltro citroque
C verba fiunt, superuenerunt copiæ Alcibiadis. Coniiciens autem id quod erat, non abhorrere à pace ciues, metuit ne vrbem Thraces diriperent: frequentes enim erant qui Alcibiadis gratia & beneuolentia adducti strenuam præstabant in bello operam. Quare omnes eos emouit oppido, suppliceſque nihil violauit Selybrianos, sed exacto stipendio & præsidio imposito discessit. At prætores, qui Chalcedonem circumsidebant, pepigerunt cum Pharnabazo fœdus hisce legibus, vt stipendium præstaret, &
D Chalcedonii iterum in ditionem cederent populi Athenienſis, ne fines Pharnabazi Athenienses incursarent, Pharnabazus Athenienſium legatis ad regem duces & fidem publicam daret. Postquam igitur postulauit Pharnabazus, vt reuersus Alcibiades etiam in fœdus iuraret, abnuit, ni prior ille iurasset. Iureiurando vtrinque præstito, mouit in Byzantinos qui defecerant, vrbemque eorum circumuallauit. Quum verò Anaxilaus & Lycurgus adiunctis quibusdam aliis vrbem recepissent ei pacta incolumitate tradere, sermonem dissipauit rebus nouis se circa Ioniam exortis reuocari, ac de die omni cum classe discesE sit. Nocte reuersus, & cum militibus armatis egressus in terram tenuit se silentio sub mœnibus. Naues in portum inuectæ, & impressionem ingenti edito clamore, tumultu, & strepitu facientes, simul re inopinata torpidos Byzantinos defixerunt, & sentientibus cum Athenienſibus liberum spatium (quòd omnes essent in portum & classem intenti) Alcibiadem recipiendi dedere. Haud processit tamẽ res sine certamine, siquidem qui Byzantii in præsidio erant, Peloponnesii, Bœotii, & Megarenses, naualem manum auerterunt & redegerunt ad naues: cum Athenienſibus, quos
F in vrbe senserant esse, infesta acie manus conseruerunt, atque acri commissa pugna, Alcibiades in dextro cornu vicit, Theramenes in sinistro. Hostes, quos Mars reliquos fecit, viui ad trecentos in potestatem venere. Byzantinorum post prælium nemo interfectus, neque patria pulsus.

His enim conditionibus aperuerant illi portas, atque hæc receperant, omnia sua vt ipsis salua forent. Quapropter proditionis Anaxilaus Lacedæmone postulatus, non deformauit factum suum oratione. negauit enim ciuem se Lacedęmonium, sed Byzantinum, quum non Spartam cerneret, sed Byzantium in præcipitem casum adductum, vrbe circumuallata, nemine quicquam importante, commeatum, qui præ manibus esset, Peloponnesiis & Bœotiis consumentibus, Byzantinis verò cum liberis & coniugibus esurientibus, non prodidisse hostibus, sed bello & calamitatibus exemisse patriam suam, æmulantem Lacedæmoniorum excellentissimos, quib. vnum tantùm esset honestum & iustum quod ex re sit patriæ. Grata fuit Lacedæmoniis oratio, illosq; iudicio liberauere. At Alcibiades iam visere cupiens penates, vel potius toties fusis fugatisque hostibus, videri affectans à ciuibus, vela fecit. Naues Athenienſium vi magna clypeorum & manubiorum vndique adornatæ erant, magnum agmen trahebat secum captiuarum, plura deportabat concisarum ab se & oppressarum insignia, quæ ducentarum omnes explebant numerum. Quæ verò his Samius Duris (qui stirpem se ferebat Alcibiadis) attexit, ad tibiam eum remos concitasse, classicos modulante Chrysogeno pythionice, hortatorem Callipedem fuisse tragœdiarum histrionem, statis, xystide, & reliquo cultu, quo prodire in scenam solitus erat velatum, nauem prætoriam velo purpureo in portum decurrisse, quasi vinosus comessabundusque aduentaret: ea neque Theopompus, neque Ephorus, neque Xenophon prodidit. Neque illum verisimile sit ab exilio & ærumnis tantis tam procaciter cum Athenienſibus egisse in reditu. Imò etiam inuectus in portum timidè est, neque, quum in portu staret, prius ex triremi excendit in terrã, quàm in foris consistens præstò videret consobrinum suum Euryptolemum amicosque atque necessarios frequentes, qui prodirent ei obuiam & inuitarent. Postquam descendit reliquos duces ne aspicere quidem dignabantur homines qui obuiam processerant: sed concursu ad illum facto plaudebant, salutabant, prosequebantur eum, coronis redimibant qui adire poterant, qui non poterant, spectabant illum à longè, iuuenibusq; monstrabant senes. Multum etiam lacrymarum permixtum publicæ erat lætitiæ, & recordatio cum his lætis rebus cladium superiorum, reputantibus iis non futurum fuisse vnquam ab Sicilia vt decidissent, vel vlla ipsis alia elapsa spes fuisset, si ea tempestate imperium & exercitum reliquissent Alcibiadi, quando tunc quum ciuitatem suscepit mari propè expulsam, terra vix suburbia tenentem, & domesticis distractam seditionibus, ex reliquiis excitatam exilibus atq; debilibus, non in pristinum modò maris restituerit imperium, sed terra quoque hostium vbique victricem reddiderit. Ac lex antè de illius reditu perlata fuerat ex Critiæ Callæschri filii rogatione, vt ipse hisce elegiis commonens Alcibiadem beneficii, cecinit,

In cætu populi dixi hanc, sententia quæ te
Cum plausu lætum restituit patriæ.
Hæc est ad plebem per me ipsa rogatio lata:
Hoc tibi sit pignus quod mea lingua dedit.

Ibi aduocato ad concionem populo procedens

A ἐπὶ τούτοις γὰρ οἱ ἄνδρες παρέδοσαν τὴν πόλιν, καὶ ταῦτα
συνέθεντο, μηδὲν αὐτοῖς ἴδιον ἐπεξελεῖν· διὸ καὶ δίκην παρε-
δόσας ἐν Λακεδαίμονι φεύγων ὁ Ἀναξίλαος, ἐφάνη τῷ
λόγῳ τὸ ἔργον οὐκ αἰσχύνων. ἔφη γὰρ οὐκ ὢν Λακεδαιμόνιος,
ἀλλὰ Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, ἀλλὰ
τὸ Βυζάντιον ὁρῶν, τῆς μὴ πόλεως ἀποτετειχισμένης, μη-
δενὸς δ' εἰσαγομένου, τῶν δ' ὄντα σῖτον ἐν τῇ πόλει Πελο-
ποννησίων καὶ Βοιωτῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίων δὲ πεινώντων
σὺν τέκνοις καὶ γυναιξίν, οὐ παραδοῦναι τοῖς πολεμίοις,
ἀλλὰ πολέμῳ καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν, μιμούμενος
B τοὺς ἀρίστους Λακεδαιμονίων, οἷς ἓν καλὸν ἁπλῶς καὶ δίκαιόν
ἐστι τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον. οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι
ταῦτ' ἀκούσαντες, ἠδέσθησαν καὶ ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας. ὁ δ'
Ἀλκιβιάδης, ἰδεῖν τε ποθῶν ἤδη τὰ οἴκοι καὶ ἔτι μᾶλλον ὀφθῆ-
ναι βουλόμενος τοῖς πολίταις νενικηκὼς τοὺς πολεμίους πολλα-
κις, δύνῃ, πολλαῖς μὲν ἀσπίσι καὶ λαφύροις κύκλῳ κε-
κοσμημένων τῶν Ἀττικῶν τειχῶν, πολλὰς δ' ἐφελκόμενος
αἰχμαλώτους, ἐπὶ ᾗ πλείω κομίζων ἀκροστόλια τῶν διεφθαρ-
μένων ἐπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων· ἦσαν γὰρ οὐκ ἐλάττοις
συναμφότεραι δεκάσιν. ἃ δὴ Δοῦρις ὁ Σάμιος (Ἀλκιβιά-
C δου φάσκων ἀπόγονος εἶ) προστίθησι τούτοις, αὐλεῖν μὲν εἱρε-
σίαν πρὸς ἐλαύνοντι Χρυσόγονον τὸν πυθιονίκην, κελεύσαι δὲ Καλ-
λιπίδην τὸν τραγῳδῶν ὑποκριτὴν στῆσαι καὶ ζυστίδα καὶ τὸν
ἄλλον ἀγώνιον ἀμπεχόμενον κόσμον, ἱστίῳ δ' ἀλουργῷ τὴν
ναυαρχίδα προσφέρεσθαι τοῖς λιμέσιν ὥσπερ οὐκ μέθης ἐπι-
κωμάζοντας, οὔτε Θεόπομπος, οὔτ' Εὔφορος, οὔτε Ξενοφῶν
γέγραφεν· οὔτ' εἰκὸς ἦν οὕτως ὑβρίσαι τοῖς Ἀθηναίοις,
μετὰ φυγὴν καὶ συμφορὰς τοσαύτας κατεργόμενον. ἀλλ'
ἐκεῖνος καὶ δεδιὼς κατήγετο, καὶ καταχθεὶς οὐ πρότερον ἀ-
πέβη τῶν πειρατῶν πρὶν στὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἰδεῖν Εὐρυ-
D πτόλεμόν τε τὸν ἀνεψιὸν παρόντα καὶ τοὺς ἄλλων φίλων καὶ οἰκεί-
ων συγγενεῖς ἐκδεχομένους καὶ προσκαλουμένους. ἐπεὶ δ' ἀ-
πέβη, τοὺς μὲν ἄλλους στρατηγοὺς οὐδ' ὁρᾶν ἐδόκει ἀποστρε-
φόμενοι οἱ ἄνθρωποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συνδραμόντες, ἐβόων,
ἠσπάζοντο, παρέπεμπον, ἐστεφανοῦν προσιόντες· οἱ καὶ μὴ δυ-
νάμενοι προσελθεῖν, ἄπωθεν ἐθεώντο, καὶ τοῖς νέοις ἐδείκνυσαν
οἱ πρεσβύτεροι· πολὺ δὲ καὶ δάκρυον τοῦ χαίροντι τῆς πόλε-
ως ἀνεκέκραστο, καὶ μνήμη πρὸς τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν τῶν
πρόσθεν ἀτυχημάτων, λογιζομένοις ὡς οὔτ' ἂν Σικελίας δι-
ήμαρτον, οὐδ' ἄλλοτι τῶν προσδοκηθέντων ἐξέφυγεν αὐτοὺς, ἐά-
E σαντας Ἀλκιβιάδην· ὅτι τῶν τότε πραγμάτων καὶ τῆς δυ-
νάμεως ἐκείνης, εἰ νῦν τὴν πόλιν τοσαλαβὼν, ὀλίγου δεῖσαν
ἐκπεσοῦσαν τῆς θαλάσσης, καὶ τὴν γῆν ἡ μόλις τῶν παρα-
κείων κρατοῦσαν, αὐτῇ ἡ πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν, ἐκ
λυπρὸν ἔτι λειψάνων καὶ ταπεινῶν δυνάστησας, οὐ μόνον γε
τῆς θαλάσσης τὸ κράτος ἀπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ πεζῇ νι-
κῶσαν ἀποδείκνυσι πάντας τοὺς πολεμίους. τὸ μὲν οὖν
ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκεκύρωτο Κριτίου τοῦ
Καλλαίσχρου γράψαντος, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐλεγείαις πε-
ποίηκεν, ὑπομιμνήσκων τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς χάριτος, ἐν
F τούτοις,

Γνώμην δ' ἧσε κατήγαγ', ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν
Εἶπον, καὶ γράψας τοῦργον ἔφρασα τόδε.
Σφραγὶς δ' ἡμετέρης γλώττης ὅτι τοῖς δεσι κεῖται.

τότε δὲ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρελθὼν

ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ τὰ μὲν αὐτῷ παθὴ κλαύσας καὶ ὀλοφυράμε-
νος, εἴκαλέσας ὀλίγα καὶ μέτρια τῷ δήμῳ, τὸ δὲ σύμπαν δυα-
θεὶς αὐτῷ πνεῦμα τύχης πονηρᾶς, καὶ φθονερῷ δαίμονι, πλεῖστα δὴ
εἰς ἐλπίδας τῶν πολεμίων, καὶ πρὸς τὸ θαρρεῖν ἐξελεθεὶς
καὶ παρορμήσας, στεφάνοις μὲν ἐστεφανώθη χρυσοῖς, ἠρέθη δὲ
καὶ αὐτοκράτωρ μετὰ καὶ θάλασσαν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ.
ἐπηφίσαντο δὲ τοῦ οἰκίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ, καὶ τὰς ἀρὰς ἀ-
φανισθῆναι πάλιν Εὐμολπίδας καὶ κήρυκας οἱ ἐποίη-
σαντο τοῦ δήμου πρεσβεύσαντος. ἀφοσιουμένων δὲ τῶν ἄλλων,
Θεόδωρος ὁ ἱεροφάντης. Ἀλλ' ἐγὼ (εἶπεν) οὐδὲ κατηρα-
σάμην αὐτῷ κακὸν οὐδέν. εἰ μηδὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν. οὕτω
δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου λαμπρῶς δυνηθέντος, ὥστε ἔθραττεν ἐνίους ὅμως ὁ τῆς καθόδου καιρός. ἡ γὰρ ἡμέρα κατέπλευσεν, ἐδρᾶτο τὰ πλυντήρια τῇ θεῷ. δρῶσι δὲ τὰ ὄργια πρᾶξιεργίδαι Θαργηλιῶνος ἕκτῃ φθίνοντος ἀπόρρητα. τόν τε κόσμον καθελόντες, καὶ τὸ ἕδος καταπετάσαντες. ὅθεν δὴ τῆς μάλιστα τῶν ἀποφράδων τὴν ἡμέραν ταύτην ἄπρακτον Ἀθηναῖοι νομίζουσιν. οὐ φιλοφρόνως οὖν οὐδὲ εὐμενῶς ἐδέχετο πρεσδεχομένη τὸν Ἀλκιβιάδην ἡ θεὸς τὸ δὲ κατακαλύπτεσθαι καὶ ἀπελαύνειν ἑαυτῆς. οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων γενομένων τῷ Ἀλκιβιάδῃ κατὰ νοῦν, καὶ πληρουμένων ἑκατὸν τριήρων, αἱ αὖθις ἐκπλεῖν ἔμελλον, φιλοτιμία τις οὐκ ἀμμονὴς προσπεσοῦσα κατέχει αὐτὸν ἄχρι μυστηρίων. ἀφ' οὗ γὰρ ἐπετειχίσθη Δεκέλεια, καὶ τῶν εἰς Ἐλευσῖνα παρόδων ἐκράτουν οἱ πολέμιοι παρόντες, οὐδένα κόσμον εἶχεν ἡ τελετὴ περιπομπὴ καὶ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ θυσίαι καὶ χορεῖαι καὶ πολλὰ τῶν δρωμένων κατ' ὁδὸν ἱερῶν, ὅτανν ἐξελαύνωσι τὸν Ἴακχον, ὑπὸ ἀνάγκης ἐξελείπετο. καλὸν οὖν ἐφαίνετο τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ πρὸς θεῶν ὁσιότητα, καὶ πρὸς ἀνθρώπων δόξαν ἀποδοῦναι τὸ πάτριον σῆμα τοῖς ἱερεῦσι, παρεμβαλὼν πεζῇ τὴν τελετὴν, καὶ δορυφορήσας παρὰ τοὺς πολεμίους. ἢ γὰρ ἀθεμήστατα κωμῳδῆν κωλύουσιν καὶ ταπεινώσειν τὴν Ἄγιν, ἢ μάχῃ ἱερὰν καὶ θεοφιλῆ πρὸς τῶν ἁγιωτάτων καὶ μεγίστων ἐν ὄψει τῆς πατρίδος μαχεῖσθαι, καὶ πολίτας ἕξειν μάρτυρας τοὺς πολίτας τῆς ἀνδραγαθίας. ὡς δὲ ταῦτ' ἔγνω καὶ προεῖπεν Εὐμολπίδαις καὶ κήρυξι, σκοποὺς μὲν ὀπὶ τῶν ἄκρων ἐκάθισε, καὶ προδρόμους λυκάς ἅμ' ἡμέρᾳ προεξέπεμψεν· ἱερεῖς δὲ καὶ μύστας καὶ μυσταγωγοὺς ἀναλαβὼν, καὶ τοῖς ὅπλοις προκαλύψας, ἦλθεν ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ σιωπῆς· θέαμα σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ὀπιδεικνύμενος, ὑπὸ τῶν μὴ φθονούντων ἱεροφαντίαν καὶ μυσταγωγίαν προσαγορευομένων. μηδενὸς δὲ τῶν πολεμίων ὀπιθέσθαι τολμήσαντος, ἀσφαλῶς ἐπαγαγὼν εἰς τὴν πόλιν, ἤρθη μὲν αὐτὸς τῷ φρονήματι, καὶ τὴν στρατηγίαν ἐπῆρεν, ὡς ἄμαχον καὶ ἀήττητον οὖσαν ἐκείνου στρατηγοῦντος, τοὺς δὲ φορτικοὺς καὶ πένητας ὅπως ἐδημαγώγησεν, ὥστε ἐρᾶν ἔρωτα θαυμαστὸν ὑπ' ἐκείνου τυραννεῖσθαι, καὶ λέγειν ἐνίους καὶ πρεσβεύειν τοὺς παρακελευομένους, ὅπως τὸν φθόνον κρείττων γενόμενος, καὶ καταβαλὼν ψηφίσματα, καὶ νόμους, καὶ φυλακὰς ἀπολλυούσας τὴν πόλιν, ὡς αὐτὸς ἄρξῃ καὶ χρήσηται τοῖς πράγμασι μὴ δεδιὼς τοὺς συκοφάντας. αὐτὸς μὲν οὖν ἐκεῖνος ἐν εἶχε διάνοιαν περὶ τὴν τυραννίδος, ἀδηλόν ἐστιν· οἱ δὲ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν φοβηθέντες, ἐπαύσασαν αὐτὸν ἐκπλεύσαντα τὴν πάλιν, πάντ' ἀνῆκα ψηφισάμενοι, καὶ στρατηγοὺς οὓς ἐκεῖνος ἠθέλησεν. ἐκπλεύσας οὖν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶ καὶ προσβαλὼν Ἄνδρῳ, μάχῃ μὲν ἐκράτησεν αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων ὅσοι παρῆσαν,

A Alcibiades, quum suas defleuisset deplorassetque calamitates, populum parum & modicè castigasset, omnia autem malæ fortunæ suæ & inuido adscripsisset fato, plurimumque de hostium spe disseruisset, & ad sumendum animum incitasset eos, coronis aureis donatus est, ac terra marique imperator cum libera potestate creatus. Sciuerunt etiam vt res familiaris ei restitueretur, ad hæc Eumolpidæ & præcones, quas fecerant populi iussu, denuo expiarent deuotiones. Quas quum expiarent cæteri sacerdotes, Theodorus, Ego verò, inquit, nihil in illius caput, si nihil rempubl. læsit, execratus sum. In hoc Alcibiadis secundo rerum
B cursu, conturbauit tamen nonnihil aliquos ipse reditus articulus. Quo enim est die in portum delatus, Plynteria Mineruæ agebantur. Hæc sacra Praxiergidæ arcana vigesimoquinto die faciunt mensis Thargelionis, omnemque ornatum deæ detrahunt, & simulacrum eius operiunt: vnde hunc diem habet præcipuè populus Athenienſis inter nefastos feriatum. Non volens igitur vel propitia visa excipere Minerua Alcibiadem, sed intecta facie auersari eum & reiicere. Verùm succedentibus Alcibiadi ex voto omnibus, dum
C complentur centum triremes, quæ profecturæ iterum ad bellum erant, cupido quædam oblata Alcibiadi non ignaua est, quæ tenuit eum vsque ad mysteria. Nam vt munita Dicelea fuit, & infestam hostes, qua itur Eleusina, viam tenebant, nullam ceremoniæ, quæ per mare agebantur speciem habebant, sed prætermittebantur necessariò sacrificia, tripudia, atque multa quæ in itinere agebantur sacra, quum Iaccum deducunt. Præclarum itaque existimauit Alcibiades, & ad deorum religionem & ad hominum laudem, vt sacris veterem ritum restitueret, prosequens terrestribus copiis sacrum & præter hostes stipans. Siquidem Agim
D se maiorem in modum, si quiesceret, deiecturum & fracturum, aut sacram & piam pugnam de sanctissimis & maximis ceremoniis in conspectu patriæ initurum, atque omnes habiturum ciues virtutis testes suæ. Vbi hæc ei deliberata sunt, Eumolpidisque & præconibus denuntiauit, speculatores posuit in verticibus montium, & lucis principio certos antecursores præmisit. Sacerdotes, mystas, & mystagogos accipiens atque armis tegens, ritè deduxit & sine strepitu, amplumq; exhibuit & augustum illius spectaculum expeditionis, quam appellabant candidi hierophantis & mystagogi fun-
E ctionem. Quia verò adoriri eum nullus ausus est hostium, reductis in vrbem sacris, sustulit animos, præturamque in eam euexit existimationem, inexuperabilis & inuicta vt haberetur suis auspiciis. Infimam verò & egenam plebem vsque adeo illexit, vt nihil æquè atq; eum aueret tyrannum habere, dicerentq; nonnulli & eum adirent hortantes, inuidiam opprimeret, plebiscita legesque tolleret ac nugatores, qui euerterent remp. quo citra calumniarum metum ageret, & res gereret. Atque ille quidem quid in animo habuerit de vsurpando dominatu, incertum est. Principes certè ciuitatis,
F metu perculsi, institerunt vt primo quoque tempore cõscenderet, decreueruntq; ei cùm alia, tum quos ei visum esset collegas. Soluit igitur cum centum nauium classe. Delatus Andrum, ciues & Lacedæmonios, quotquot se ei obtulere, concidit:

non cepit tamen oppidum: quod quidem ſemen aduerſus eum communium criminum præbuit aduerſariis. Equidem exiſtimo, Alcibiadem: ſiquē vnquam, ab ſua ipſius conuulſum gloria. Quæ ingens quum eſſet, audaciæ & prudentiæ eius ex rebus collecta pręclare geſtis exiſtimatio, ſuſpectum eum reddebat, ſicubi titubaſſet, quaſi res ſibi non eſſet curæ, neq; cuiquam fides fiebat non potuiſſe. nam ſedulo agentem nihil non valuiſſe arbitrabantur aſſequi. Exſpectabant etiam Chiorum ſubactorum & reliquæ Ioniæ nuntium. Quare moleſte ferebant non confeſtim omnia, neq; è veſtigio adferri tranſacta, non reputantes ærarii anguſtias, quibus, bellum gerens cum hominib. quibus erat rex magnus præbitor, ſubinde haberet neceſſe, relicto exercitu ad ſtipendium proficiſci, & ad commeatum explicandum. Etenim nouiſſimum crimen hinc emanauit. Quippe Lyſander cum imperio ab Lacedæmoniis ad claſſem miſſus, quaternos obolos pro ternis, ex ſubminiſtrata à Cyro pecunia, nautis dabat in capita: hic vero quum ægre iam ternos ſuggereret, in Cariam ad pecuniā conficiendam contendit. Quem autem præfecerat claſſi, Antiochus, bonus quidem erat gubernator, cæterum vecors & licentior. Cui quum imperatum ab Alcibiade foret, etiamſi laceſſerent eum hoſtes, ne prælio decertaret, eo prorupit proteruię & contemptus, vt completa naue ſua & altera præterea de claſſe, Epheſum infeſtus pergeret, & nauium hoſtilium proras cum ingenti petulantia factorum dictorumq; ſcurrilium præueheretur. Hic primo Lyſander paucis prouectus nauibus eſt, atque eum inſequutus, Athenienſibus tota claſſe ei ſubſidio venientibus, ſoluit item ſuas, ac potitus victoria ipſum interemit Antiochum, naues multas ſimul & capita cepit, trophæumque excitauit. Ad eum nuntium regreſſus Samum Alcibiades, & cū tota claſſe in altum prouectus, prouocauit Lyſandrum: verum ille hac victoria contentus non mouit ſe. At ex iis quos habebat in exercitu Alcibiades maleuolos, Thraſybulus Thraſonis filius, inimicus eius, Athenas profectus eſt, ad eum criminandum, incenſiſque inimicis vrbanis eius, pro concione omnia dixit Alcibiadem perdidiſſe, nauesque amiſiſſe, quod ageret inſolentius in imperio: cui homines imponeret qui ex compotationibus & nautica dicacitate plurimum apud eum poſſent, dum ipſe ad pecuniam faciendam libere vagaretur, vinoq; & luſtris confectus, atq; inter ſcorta Abydena & Ionica in omnē proteruiam proiectus eſſet, hoſtib. in propinqua ſtatione agentibus. Obiecerunt item arcem, qua in Thracia prope Bizanthem munierat ſibi receptum, quaſi viuere in patria aut non poſſet aut nollet. Ita impulſi Athenienſes, prodita ſua in illum ira & felle, alios legerunt prætores. Quibus cognitis, percitus metu Alcibiades exceſſit in totum caſtris, conſcriptoq; externo milite, liberis Thracibus bellū ſuo nomine intulit. Magnam argenti vim ex præda coegit, ſimulq; finitimus Græcis ſecuritatē præſtitit à barbaris. Quum vero prætores Tydeus, Menander, & Adimantus, cunctas, quæ tunc Athenienſibus erant, naues in Ægos flumine tenerent, atque id haberent inſtituti, vt quotidie infeſti peterent Lyſandrum, qui ſtationem habebat apud Lampſacum, ſub luce laceſſentes eum inde retro redirent, diemque ſolute & ſupine traducerent

A οὐχ εἷλε δὲ τὴν πόλιν. ἀλλὰ τοῦτο τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων πρῶτον ὑπῆρξε κατ' αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς. ἔοικε δὴ εἴτις ἄλλος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθεὶς καὶ Ἀλκιβιάδης. μεγάλη γὰρ οὖσα, καὶ τόλμης καὶ συνέσεως γέμουσα ἀφ' ὧν κατώρθωσεν, ὕποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλιπὲς ὡς ἀποσυδάσαντος, ἀπιστίαν τοῦ μὴ δυνηθεῖναι παρῆχε. ἀποσυδάσαντα γὰρ οὐδὲν ἀν δι' ἀμφιβολίας ἤλπιζον οἱ κατὰ Χίους ἁλωκότας ἀκούσεσθαι, καὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν. ὅθεν ἠχθόμενοι μὴ ταχὺ πάντα μηδ' εὐθέως, ὡς ἐβούλοντο, πυνθανόμενοι δι' ἀπεπραγμένον· οὐχ ὑπολογιζόμενοι τὴν ἀχρηματίαν ἀφ' ἧς πολεμοῦν πρὸς αὐθέκτους βασιλέα μεγάλα χορηγὸν ἔχοντας, ἠναγκάζετο πολλάκις ὑπὸ πλέων καὶ ἀπολείπων τὸ στρατόπεδον, μισθοῦ καὶ τροφὰς ποιεῖν. καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἔγκλημα δι' ταύτην ἔλαβε τὴν αἰτίαν. Λυσάνδρου γὰρ ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν ἀποσταλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων, καὶ τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου τοῖς ναύταις διδόντος ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου χρημάτων, αὐτὸς ἤδη γλίσχρως χορηγῶν καὶ τὸ τριώβολον, ἀπῄει ἀργυρολογήσων ὑπὲρ Καρίας. ὁ δ' ἀποληφθεὶς ὑπὸ τὴν ναῦν ὑπὸ μελητὴς Ἀντίοχος, ἀγαθὸς μὲν εἰς κυβερνήτης, ἀνόητος δὲ πάλλα καὶ φορτικός. ἔχων δὲ πρόσταγμα παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου μηδ' εἰ ὑπὸ πλέοσιν οἱ πολέμιοι, μὴ ναυμαχεῖν, οὕτως ὑβρίσθη καὶ κατεφρόνησεν, ὥστε τὴν αὐτοῦ πληρωσάμενος τριήρη καὶ τῶν ἄλλων μίαν, ὑπὲρ πλοῦσαν τὴν Ἔφεσον, καὶ παρὰ τὰς πρῴρας τῶν πολεμίων ναῦς, πολλὰ καὶ πρόπαιον καὶ φθεγγόμενος ἀκόλαστα καὶ βωμολόχα, παρεξελαύνειν. ὁ μὲν οὖν πρῶτον Λύσανδρος ὀλίγας ναυσὶν ἐπαναχθεὶς ἐδίωκεν αὐτόν, τῶν δ' Ἀθηναίων ὑπὸ βοηθούντων πάσας, ἀναχθεὶς καὶ κρατήσας, αὐτόν τε διέφθειρε τὸν Ἀντίοχον, καὶ ναῦς ἔλαβε πολλὰς καὶ ἀνθρώπους, καὶ τρόπαιον ἔστησεν. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπανελθὼν εἰς Σάμον, ἀνήχθη πανδημεὶ τὸν στόλον, καὶ παρεκάλει τὸν Λύσανδρον. ὁ δὴ ἠγάπα νενικηκώς, καὶ οὐκ ἀντεμήχετο τὸν μισοπόνηρον Ἀλκιβιάδην ἐν ᾧ στρατοπέδῳ, Θρασύβουλος ὁ Θρασώνος, ἐχθρὸς ὤν, ἀπῆρεν εἰς Ἀθήνας κατηγορήσων. καὶ τοὺς ἐκεῖ παρεξιώνας ἔλεγε πρὸς τὸν δῆμον ὡς Ἀλκιβιάδης διέφθαρκε τὰ πράγματα καὶ τὰς ναῦς ἀπολώλεκεν, ἐν ὑφῶν τῇ ἀρχῇ καὶ παραδιδοὺς τὴν στρατηγίαν αὐθέκτοις ἐν πότοις καὶ ναυτικῆς ἀπερμολογίας δυναμένοις πυρ' αὐτῷ μέγιστον, ὅπως αὐτὸς ἐπ' ἀδείας χρηματίζοιτο πρὸς πλέων, καὶ ἀκολασταίνοι μεθυσκόμενος, καὶ συνὼν ἑταίραις Ἀβυδηναῖς καὶ Ἰωνίσιν, ἐφορμοῦντων δι' ὀλίγου τῶν πολεμίων. ἐκεκάλουν δὴ αὐτὸν καὶ τὰ τεῖχη κατασκευάζειν, ἃ κατεσκεύασεν ἐν Θρᾴκῃ πρὸς Βισάνθην, αὐτὸν καταφυγεῖν, ὡς ἐν τῇ πατρίδι μὴ δυνάμενος βιοῦν, ἢ μὴ βουλόμενος. οἱ δ' Ἀθηναῖοι πεισθέντες, ἑτέροις εἵλοντο στρατηγοὺς. ἐνδεικνύμενοι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὀργὴν καὶ κακόνοιαν. ἃ δὴ πυνθανόμενος ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ δεδοικὼς, ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου πανταπασι· καὶ συναγαγὼν ξένους, ἐπολέμει τοῖς βασιλεῦσι Θρᾳξὶν ἰδίᾳ, καὶ πολλὰ χρήματα ξυνήγαγε ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων· καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἅμα τοῖς πρὸς οἰκοῦσιν ἄδειαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων παρεῖχεν. ἐπεὶ δ' οἱ περὶ Τυδέα καὶ Μένανδρον καὶ Ἀδείμαντον στρατηγοὶ πάσας ὁμοῦ τὰς ὑπαρχούσας τότε ναῦς τοῖς Ἀθηναίοις ἔχοντες ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, εἰώθεσαν ὑπὲρ πλοῦν τῷ Λυσάνδρῳ ναυλοχοῦντι πρὸς Λάμψακον, ἅμ' ἡμέρᾳ προσκαλούμενοι, καὶ πάλιν ἀναστρέφειν ὀπίσω καὶ διημερεύειν ἀπάκτους καὶ ἀμελῶς,

ἅτε δὴ καταφρονοῦντες, ἐγγὺς ὢν ὁ Ἀλκιβιάδης οὐδὲν οὐδ' ἠμέλησεν, ἀλλ' ἵππῳ προσελάσας ἐδίδασκε τοὺς στρατηγοὺς ὅτι κακῶς ὁρμοῦσιν ἐν χωρίοις ἀλιμένοις καὶ πόλιν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πόρρωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδεια λαμβάνοντες, καὶ προσορῶντες τὸ ναυτικόν, ὅταν ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῶσι, πλανώμενον ὅποι τῆς θέλοι καὶ διαπορεύεσθαι· αὐτεφορμοῦντος αὐτοῖς τοῦ στόλου, πρὸς ἐπίταγμα μοναρχικὸν εἰθισμένου σιωπῇ πάντα ποιεῖν. Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ παραινοῦντος εἰς Σηστὸν μεταορμίσαι τὸν στόλον, οὐ προσεῖχον οἱ στρατηγοί· Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἐκέλευσεν ἀποχωρεῖν· οὐ γὰρ ἐκείνου ἀλλ' ἑτέρους στρατηγεῖν. ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ὑποψιάσας τι καὶ προδοσίας ἐν αὐτοῖς, ἀπῆλθε, καὶ τοῖς προπέμπουσι τῶν ἀπὸ σκηνῆς γνωρίμων ἔλεγεν ὅτι μὴ προπηλακισθεὶς οὕτως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ὀλίγας ἂν ἡμέρας ἠνάγκασε Λακεδαιμονίους συμναυμαχεῖν αὐτοῖς ἄκοντας, ἢ τὰς ναῦς ἀπολιπεῖν. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν ἀλαζονεύεσθαι, τοῖς δ' εἰκότα λέγειν, εἰ Θρᾷκας ἐκ γῆς ἐπαγαγὼν πολλοὺς ἀκοντιστὰς καὶ ἱππεῖς, προσμάχοιτο καὶ συμπαρατάττοι τὸ στρατόπεδον αὐτῶν· ὅτι μὲν τοι τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἀθηναίων ὀρθῶς ἐνόησε, παχὺ τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν. ἄφνω γὰρ αὐτοῖς καὶ παρὰ δόκησιν τοῦ Λυσάνδρου προσπεσόντος, ὀκτὼ μόναι διήρεις ἐξέφυγον μετὰ Κόνωνος. αἱ δ' ἄλλαι μικρὸν ἀπολείπουσαι διακόσιαι, ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι· τοὺς δ' ἀνθρώπους τρισχιλίους ἑλὼν ζωντας ἀπέσφαξεν ὁ Λύσανδρος. ἔλαβε δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας ὀλίγῳ χρόνῳ, καὶ τὰς ναῦς ἐνέπρησε, καὶ τὰ μακρὰ τείχη καθεῖλεν. ἐκ δὲ τούτου φοβηθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης ἀρχοντας ἤδη καὶ γῆς καὶ θαλάττης τοὺς Λακεδαιμονίους, εἰς Βιθυνίαν μετέῃ, πολλὰ μὲν ἄγων χρήματα, πολλὰ δὲ κομίζων, ἔτι δὲ πλείω καταλιπὼν ἐν οἷς ᾤκει τείχεσιν. ἐν δὲ Βιθυνίᾳ πάλιν, οὐκ ὀλίγα τῶν ἰδίων ἀπολέσας, καὶ στερηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Θρᾳκῶν, ἔγνω μὲν ἀναβαίνειν πρὸς Ἀρταξέρξῃ, ἑαυτόν τε μὴ χείρονα Θεμιστοκλέους πειρωμένῳ βασιλεῖ φανεῖσθαι νομίζων, καὶ κρείττονα τῷ πρόφασιν· ὁ γὰρ ἐπὶ τοὺς πολίτας ὡς ἐκείνον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπουργήσειν, καὶ δεήσεσθαι τῆς βασιλέως δυνάμεως. ὑποψίαν δὲ τῆς ἀπόδου μετὰ ἀσφαλείας μάλιστα Φαρνάβαζον οἰόμενος παρέξειν, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν εἰς Φρυγίαν, καὶ συνδιῆγε θεραπεύων ἅμα καὶ τιμώμενος. Ἀθηναῖοι δὲ χαλεπῶς μὲν ἔφερον καὶ τῆς ἡγεμονίας ἀποστερηθέντες· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφελόμενος αὐτῶν ὁ Λύσανδρος δυνάστας τριάκοντα παρέδωκε τῇ πόλει, οἷς οὐκ ἐχρήσαντο σώζεσθαι δυνάμενοι λογισμοῖς, ἀπολωλότων ἤδη τῶν πραγμάτων συνίεσαν ὀλοφυρόμενοι, καὶ διεξιόντες τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ ἀγνοίας· ὧν μεγίστην ἐποιοῦντο τὴν δευτέραν πρὸς Ἀλκιβιάδην ὀργήν. ἀπεῤῥίφη γὰρ οὐδὲν ἀδικῶν αὐτός, ἀλλ' ὑπηρέτῃ χαλεπήναντες ὀλίγας ἀποβαλόντι νεὼς αἰσχρῶς, ἄριστον ἀνδρὶ τε κρείττονι καὶ πολεμικώτατον ἀφείλοντο τὴν πόλεως στρατηγίαν. ἔτι δ' οὖν ὅμως οὐκ τῶν παρόντων ἀνέφερέ τις ἐλπὶς ἁμυδρά, μὴ παντάπασιν ἔῤῥειν τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων Ἀλκιβιάδου πρεσβεύοντος. ὅτε γὰρ πρόθυμον ἠγάπησε φεύγων ἀπραγμόνως ζῆν καὶ μετ' ἡσυχίας, ὅτι νῦν, εἰ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἱκανῶς ἔχει, πρεσβεύσεται Λακεδαιμονίους ὑβρίζοντας, καὶ τοὺς τριάκοντα παρανοοῦντας. ταῦτα δ' οὐκ ἐν ἄλλῳ νενεωτερηκεῖν ὅτι τοὺς πολλοὺς, ὁπότε καὶ τοῖς τριάκοντα φθονεῖν ἐπῄει καὶ συμπυνθάνεσθαι, καὶ λόγον ἔχειν πλεῖστον ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε καὶ

A per contemptum hostium: Alcibiades, qui in propinquo agebat, haud flocci pependit id vel neglexit, sed equo aduectus, incommodam stationẽ docuit eos delegisse locis importuosis & oppido carentibus: è longinquo autem necessaria Sesto petere, & sinere socios nauales, quum in terram descendissent, quo cuiusq; animus ferret, vagos palari, quum classis ipsis obiecta staret ad vnius iussum imperatoris omnia facere obsequenter assueta. Hæc monenti Alcibiadi, & ad traducendam Sestum classem hortanti, non auscultauerunt prætores. Tydeus insuper contumeliose, vt facesseret imperauit: neque enim penes ipsum sed alios esse imperium. Ita Alcibiades, suspicatus etiam nonnihil in iis proditionis, abscessit, & ad familiares, qui ex castris ipsum prosequebantur, dixit, nisi tam insigni cõtumelia esset affectus à ꝓtorib., paucis diebus compulsurum fuisse se Lacedæmonios, vt classe confligerent cum ipsis, aut desererent naues. Visus quibusdam id est ostentanti gratia iactasse, aliis dixisse consentanea, si Thracib. ex continenti immissis multis iaculatorib. & equitibus oppugnaret quateretq; eorum castra, nam peccata eum Athenienſium res ipsa breui comprobauit recte peruidisse. Siquidem quum subito hos & ex improuiso adortus Lysander esset, octo naues cum Conone solæ effugerunt, reliquæ paulo minus ducentæ captę atq; abstractæ. Tria millia capitum cepit atque trucidauit Lysander: Athenas quoq; breui post in potestatẽ redegit, naues inflammauit, longos muros diruit. Hinc Alcibiades, formidine imperantiũ terra iam mariq; Lacedæmoniorũ, secessit in Bithyniam, magnamq; vim deportari curauit pecuniæ, magnam tulit secum, maiorem etiam in qua degebat arce reliquit. In Bithynia, inde magna fortunatũ suarũ parte nudatus & ab illius loci Thracibus exutus, statuit ad Artaxerxem contendere, ratus non deteriorẽ se Themistocle experimentũ agenti regi probaturum & meliorem causa. Neq; enim aduersus ciues se, vt illum, sed pro patria aduersus hostes operam suam præstaturum, & postulaturum à rege opem. Facultatem itineris tuti imprimis censens Pharnabazum præbiturum, contendit ad eum in Phrygiam, egitq; apud eum, inuicem colens eum, & ipse honorifice habitus. At Athenienses ægre ferebant vel imperiũ sibi extortũ: vbi vero, libertate quoq; iis adempta, triginta rectores Lysander imposuit vrbi, quæ non venerant in mentem, quum esse possent incolumes, rebus iã profligatis perspexere, lamentantesq; peccata & imprudentiam suam, quorũ ducebãt maximum alteram in Alcibiadem indignationem. Namq; proiectus fuit nihil ipse secus meritus, sed incensi in ministrum, qui paucas naues fœde amiserat, fœdius ipsi præstantissimo bellicosissimoq; ciuitatem spoliauerunt imperatore. Adhuc tamen ex præsenti rerũ statu spes quædã vtiq; affulgebat exulis, haud semel esse in columi Alcibiade de rep. Athenienſe actũ. Qui.n. ante non satis habuisset in otio & quiete viuere exul, ne nunc quidẽ, si res saluæ sint ipsius, eum Lacedæmoniorũ superbiã & tyrannorum neglecturum cõtumeliã. Hæc non erat absonũ plebẽ somniare, quando triginta illis quoq; in mentẽ venit curã agere, sedulo explorare, atque aduertere quid ille moliretur vel

deliberaret. Postremo docuit Lysandrum Critias non posse Lacedæmonios, dum reipub. arbitrium apud populum Athenis foret, secure imperium tenere, & vt placide & patienter paucorum ditionē Athenienses ferant, acquiescere eos tamen rebus præsentibus non permissurum Alcibiadem. Cæterum non prius hæc Lysandrum mouerunt, quam à magistratibus vrbanis est scytala allata, quæ iuberet vt Alcibiadem tolleret, siue illi quoque solertiam eius & in rebus gerendis felicitatē timuerunt, siue Agidis id dederunt gratiæ. Quum igitur misso nuntio Lysander ad Pharnabazum id ei mandasset exequendum, atque ille Magæo fratri & Susamithri patruo hoc facin° delegasset, agebat forte Alcibiades in vico quodam Phrygiæ, eratq; vna amica Timandra. Ei imago secundum quietem huiuscemodi oblata est. Visus est amicæ esse amictus amiculo, & in vlnis illa caput suum tenens faciem comete more fœminæ, pigmentoque & fuco illinere. Alii vidisse eum ferunt à Magæo se in somno obtruncari, & corpus suum comburi, atque hanc fuisse ei speciem non multo ante obitum obiectam aiunt. At illis, qui missi ad eum fuerunt, non fuit animus committere se in domum vbi agebat: sed corona circumfusi succenderunt eam. Qua re animaduersa Alcibiades, vestes & stragula pleraq; glomerata igni iniecit, ac lacerna sua circum sinistram intorta, dextra strictum tenens gladium, deiecit se in ignem, ex quo inuiolatus ante euasit quam deflagrarent vestes, barbarosque conspectu suo dissipauit. Nemo enim præstolatus est eum, neq; cominus congressus, sed eminus iacula & sagittas ingessere. Quum ad eum modum cecidisset, & recessissent barbari, sustulit Timandra cadauer, suisque obuelatum & inuolutum tunicis ex præsenti copia splendide & prolixe funerauit. Huius ferunt filiam fuisse Laidem, quæ dicta fuit Corinthia, quum Hyccaris Siciliæ oppidulo fuerit captiua abducta. Nonnulli in cæteris Alcibiadis fato his assentiuntur: autorem cædis tamen non Pharnabazum fuisse, neq; Lysandrum, neq; Lacedæmonios: sed puellam Alcibiadem nobilis loci pellectam in contubernio habuisse, cuius fratres grauiter contumeliam ferentes, domum in qua degebat Alcibiades inflammasse, atq; illum se deiecisse, vt dictum est, & per ignem erupisse.

διενοεῖτο. τέλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Λύσανδρον ὡς Ἀθηναίων οὐκέτι δημοκρατουμένων ἀσφαλῶς ἀρχὴν Λακεδαιμονίοις τῆς Ἑλλάδος· Ἀθηναίους δ', κἂν πρᾴως πολὺ καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχωσιν, οὐκ ἐάσειν ζῶν Ἀλκιβιάδην ἀρξεμεῖν ὅπου τῶν καθεστώτων. οὐ μὴν ἐπείθη γε πρότερον τούτοις ὁ Λύσανδρος ἢ πρᾶγμα τῶν οἴκοι τελῶν σκυτάλην ἐλθεῖν, κελεύουσαν οὐκ ποδὼν ποιήσασθαι τὸν Ἀλκιβιάδην· εἴτε καὶ κείνων φοβηθέντων τὸ ὄξυτον καὶ μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῷ Ἄγιδι χαριζομένων. ὡς οὖν ὁ Λύσανδρος ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον ταῦτα πράττειν κελεύων, ὁ ὁ Μαγαίῳ τε τῷ ἀδελφῷ καὶ Συσαμίθρῃ τῷ θείῳ πρεσβύτατος ὢν ἔργον· ἔτυχε μὲν ἐν κώμῃ τινὶ τῆς Φρυγίας ὁ Ἀλκιβιάδης τότε διαιτώμενος, ἔχων Τιμάνδραν μεθ' αὐτοῦ τινὰ ἑταίραν· ὄψιν δὲ κατὰ τοὺς ὕπνους εἶδε τοιαύτην· ἐδόκει περικείμενος μὲν αὐτὸς τὴν ἐσθῆτα τῆς ἑταίρας, κεκοσμῆσθαι δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν τῇ ἀγκάλαις ἔχουσαν αὐτοῦ κόσμῳ τὸ πρόσωπον ὥσπερ γυναικὸς, ὑπογράφουσαν καὶ ψιμυθιοῦσαν. ἕτεροι δέ φασιν ἰδεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτεμνόντας αὐτοῦ τοὺς περὶ τὸν Μαγάον ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ τὸ σῶμα κατακαίοντα. ἀλλὰ τὴν μὲν ὄψιν οὐ πολὺ χρόνῳ τῆς τελευτῆς· οἱ δὲ πεμφθέντες πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλῳ τὴν οἰκίαν περιστάντες, ἐνεπίμπρασαν. αἰσθόμενος δ' ὁ Ἀλκιβιάδης, τὴν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν στρωμάτων συναγαγὼν, ἐπέρριψε τῷ πυρί· τῇ δ' ἀριστερᾷ χειρὶ περὶ τὸν ἑαυτοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ δεξιᾷ παρασείσας τὸ ἐγχειρίδιον, ἐξέπεσεν ἀπαθὴς ὑπὸ τοῦ πυρὸς πρὶν ἢ διαφλεγεῖν τὰ ἱμάτια· καὶ τοὺς βαρβάρους ὀφθεὶς διεσκέδασεν. οὐδεὶς γὰρ ὑπέμεινεν αὐτὸν, οὐδ' εἰς χεῖρας συνῆλθεν, ἀλλ' ἀποστάντες ἔβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν. ὕστερον δ' αὐτοῦ πεσόντος, καὶ τῶν βαρβάρων ἀπελθόντων, ἡ Τιμάνδρα τὸν νεκρὸν ἀνείλετο, καὶ τοῖς αὐτῆς περιβαλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτωνίσκοις, οὐκ τῶν παρόντων οὐκ ἀδόξως λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως. ταύτης λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Λαΐδα, τὴν Κορινθίαν μὲν προσαγορευθεῖσαν, οὐκ ὀλίγον Ὑκκάρων Σικελικοῦ πολίσματος αἰχμάλωτον γενομένην. ἔνιοι δὲ τὰ μὲν ἄλλα περὶ τὸν Ἀλκιβιάδου τελευτῆς ὁμολογοῦσι τούτοις· αἰτίαν δέ φασιν οὐ Φαρνάβαζον οὐδὲ Λύσανδρον οὐδὲ Λακεδαιμονίους πρᾶξαι, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην γνωρίμων τινῶν διεφθαρκότα γυναῖκα, ἔχοντα σὺν αὐτῷ· τοὺς δ' ἀδελφοὺς τοῦ γυναικὸς τὴν ὕβριν οὐ μετρίως φέροντας, ἐμπρῆσαί τε τὴν οἰκίαν νύκτωρ, ἐν ᾗ διαιτώμενος ἐτύγχανεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ καταβαλεῖν αὐτὸν ὥσπερ εἴρηται δρᾶν· οὐ δὲ πυρὸς ἐξελθόντος.

PLVTARCHI
C. MARCIVS CORIOLANVS.

MARCIORVM gens Romæ inter patricios multos dedit claros viros, ex quibus Ancus Marcius fuit Numę ex filia nepos qui post Tullum Hostiliū regnauit. Ex hac familia ēt P. & Q. Marcii fuere, qui magnū & insignē aquæ ductū Romæ fecerūt: & Censorinus, quē populus Romanus creauit iterū censorē.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΜΑΡΚΙΟΣ ΓΑΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ.

ΟΙ ΜΑΡΚΙΩΝ οἶκος ἐν Ῥώμῃ, πατρικίων πολλοὺς παρέχεν ἐνδόξους ἄνδρας, ὧν καὶ Μάρκιος ἦν Γάϊος ὁ Νομᾶ θυγατριδοῦς, καὶ μετὰ Τύλλιον Ὀστύλλιον βασιλεὺς γενόμενος. Μάρκιοι δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ Κόϊντος, οἱ πλεῖστον ὕδωρ καὶ κάλλιστον ἐν Ῥώμῃ κατασκευάσαντες καὶ Κένσωρῖνος, ὃν δὶς ἀπέδειξε τιμητὴν ὁ Ῥωμαίων δῆμος·

εἶτα ὑπ' αὐτοῦ πειθεὶς ἐκείνου, νόμον ἔθετο καὶ ἐψηφίσατο μηδενὶ τῷ ἀρχῷ δὶς ἐξεῖναι μετελθεῖν. Γάϊος ὁ Μάρκιος ὑφ' οὗ πάδε γεγραπται, τραφεὶς ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ, πατρὸς ὀρφανός, ἀπέδειξε τὴν ὀρφανίαν ἄλλα μὲν ἔχουσαν κακά, τοῦς ὁ τὸ ῥωμαλέον ἀπουδάζον αὐδρα καὶ ἐξαφέρουσα τὴν πολλῶν, οὐδὲν ἐμποδὼν οὖσαν· ἄλλως ὁ τοῖς φαύλοις αἰτιᾶται καὶ ψέγειν παρέχουσαν αὐτῷ ὡς ἀμελείᾳ ἐξαφθειρουσαν. ὁ δὲ αὐτὸς αὐτὴν ἐμμαρτύρησε καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἠρυμμένοις, ἐὰν ὅσα γυναῖκα καὶ ἀγαθὴ παιδείας οὐδενὸς γένηται, πολλὰ τοῖς χρηστοῖς ὁμοῦ φαῦλα συναποτίκτειν, ὥσπερ δὴ γῆν χώρων ἐν γεωργίᾳ θεραπείας μὴ τυχοῦσαν. ὁ γὰρ ἱκανὸν αὐτὸ τοῦς ἄπορα τῆς γνώμης καὶ καρτερὸν, ὁρμάς τε μεγάλας καὶ τελεσιουργοὺς τῶν καλῶν ἐξέφερε. θυμοῖς τε αὖ πάλιν χρώμενος ἀκράτοις καὶ φιλονεικίαις ἀτρέπτοις, οὐ ῥᾴδιον οὐδὲ δύαρμοστον ἀνθρώποις συνεῖναι παρεῖχεν, ἀλλὰ τῷ ἐν ἡδοναῖς καὶ πόνοις καὶ ὑπὸ χρημάτων ἀπάθειαν αὐτὸ θαυμάζοντες, καὶ ὀνομάζοντες ἐγκράτειαν καὶ δικαιοσύνην καὶ δυσῤῥείαν, ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὖ πάλιν ὁμιλίαις ὡς ἐπαχθῆ καὶ ἄχρειον καὶ ὀλιγαρχικὸν ἐδυσχέραινον. οὐδὲν γὰρ ἄλλο μουσῶν δύμενείας ἀπολαύουσιν αἱ θεραποι τοσοῦτον ὅσον ἐξημεροῦσαι τὸ φύσιν, ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένῳ τὸ μέτριον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν. ὅλως μὲν οὖν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἡ Ῥώμη μάλιστα τῆς ἀρετῆς τὸ τοῦ τῶν πολεμικῶν καὶ στρατιωτικὰς ἐκύδαινε τοῦ ἄξεις, καὶ ἐμμαρτυρεῖτο τῷ ἀρετῷ ὑπ' αὐτῶν ἐνὶ τῷ τῆς ἀνδρείας ὀνόματι τοῦς ἀγαθοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τοῦτο τοῦ ῥώμης ὄνομα κοινὸν ὑπάρχειν, ᾧ τὴν ἀνδρείαν ἰδίᾳ καλοῦσιν. ὁ δὲ Μάρκιος ἑτέρων μᾶλλον ἐμπαθὴς γεγονὼς τοῦς τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶνας, δυθὺς ἐκ παιδὸς τὰ ὅπλα δεξὶ χαρὸς εἶχε· καὶ τὴν ὀπτικὴν τῶν οὐδὲν ἔργον οἰόμενος εἶ) τοῖς μὴ τὸ σύμφυτον ὅπλον καὶ συγγενὲς ἐξηρτημένον ἔχουσι καὶ παρεσκευασμένον, οὕτως ἤσκησε τὸ σῶμα τοῦς ἅπασαν ἰδέαν μάχης, ὥστε καὶ θεῖν ἐλαφρὸν εἶναι, καὶ βάρος ἔχειν ἐν λαβαῖς καὶ ἀναπάλαις πολέμου δυσεκβίαστον. οἱ γοῦν ἔειν ἔχοντες δυψυχίας αὖ καὶ ἀρετῆς τοῦς αὐτὸν, ἐν οἷς ἐλείποντο, τῷ τὴν σώματος ἡττῶντο ῥώμῃ ἀτρεπτον οὖσαν, καὶ τοῦς μηδένα πόνον ἀπαγορεύουσαν. ἐστρατεύσατο ὁ τοῦ τῷ στρατείᾳ ἔτι μειρακίον ὤν, ὅτε Ταρκυνίου τοῦ βασιλεύσαντος τὴν Ῥώμης, εἶτα ἐκπεσόντι μετὰ πολλὰς μάχας καὶ ἥττας, ὥσπερ ἔσχατον κύβον ἀφιέντι, πλῆθοι μὲν Λατίνων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν συνεστράτευον, καὶ συγκατῆγον ὀπὶ τῷ Ῥώμῳ, οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενοι μᾶλλον, ἢ φόβῳ τὰ Ῥωμαίων αὐξόμενα καὶ φθόνῳ καταβάλλοντες. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλὰς ἀρετὰς ἐπὶ ἀμφότερα λαμβανούσῃ Μάρκιος ἀγωνιζόμενος εὐρώστως ἐν ὄψει τοῦ δικτάτορος, ἀνδρὰ Ῥωμαῖον πεσόντα πλησίον ἰδὼν, οὐκ ἠμέλησεν, ἀλλ' ἔστη πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸν ὀπιφερόμενον τῶν πολεμίων ἀμυνόμενος ἀπέκτεινεν. ὡς οὖν ἐκράτησεν ὁ στρατηγὸς, ἐν τοῦτοις ἐκείνον ἐστεφανώσεν δρυὸς στεφάνῳ. τοῦτον γὰρ ὁ νόμος τῷ πολίτῃ ὑπαστίσαντι τὸν στέφανον ἀποδέδωκεν· εἴτε δὴ μάλιστα τιμήσας δι' Ἀρκάδας τῷ δρυῶν, βαλανηφάγοις ὑπὸ θεοῦ χρησμῷ τοῦ σαγορεύθεῖσας, εἴτε ὡς ταχὺ καὶ πόρρω δρυὸς οὖσαν εὐποιείᾳ στεφανουμένοις, εἴτε Διὸς πολιέως ἱερὸν ὄντα τὸν τῆς δρυὸς στέφανον, οἰόμενος ὀπὶ σωτηρίᾳ πολλῇ τοῦ δίδοσθαι πρεπόντως. ἔστι δὲ ἡ δρὺς τῶν μὲν ἀγρίων, καλλικαρπότατον, τῶν δὲ ἡμέρων ἰσχυρότατον. ἐν δὲ καὶ σιτίον ἀπ' αὐτῆς, ἡ βάλανος, καὶ ποτὸν, τὸ μελίπτον. ὄψον δὲ παρεῖχε τὰ πλεῖστα τῶν νεμομένων τε καὶ πτηνῶν, θήρας ὄρνιθον φέρουσα τὸν ἰξόν.

A Postea illo suasore sanxerũt lege, nequis eum magistratum bis caperet. At C. Marcius, de quo hic agimus, sub matre eductus vidua, patre orbus, solitudinem, docuit, etsi aliis sit obnoxia incõmodis, ad virtutem tamen & claritatem obtinendam nihil esse impedimento, quæ alioquin occasionem præbet improbis ipsam culpandi & insectandi, velut incuria ipsos labefaciat. Idem hic testimonium perhibet illis qui naturam arbitrantur, si generosa sit & bona, deficiatur autem institutione, sicut fœcundum agrum, qui cultus non sit, multa simul cũ virtutibus vitia edere, quandoquidem robur & firmitas ad omnia eius mentis magnos extulit & valentes ad virtutẽ impulsus. Contra indulgens impotentibus iris, inflexibiliq; peruicaciæ, consuetudinem cum hominibus eius præbuit neq; facilem neq; comem. Sed qui eius aduersus voluptates, labores, & pecuniam immotũ animum extollebant, nominabantq; eam continentiam, iustitiam, & fortitudinem: è diuerso in congressibus ciuilibus abhorrebant, vt à graui, tristi, & imperioso. Nullum enim ex musarum placiditate ferunt mortales maiorem fructum, quam quod ingenium doctrina & institutione molliat, vt amplectatur per doctrinã mediocritatem, & quod est immodicum deponat. Omnino habebat illis quidem tempestatibus Roma præ cæteris virtutib. artes bellicas & militares in honore. Quod confirmatur ex eo quod virtutẽ illi ab vno fortitudinis nomine deducunt: & quum eo peculiari vocabulo fortitudinẽ nuncupent, cõmunis sit tamen generis appellatio. At Marcius, ad certamina bellica supra alios pronus, mox à puero arma tractauit. Nec vero esse vsquã vsui cẽsens accersita arma his, natiua & genitiua qui non habent expedita atq; instructa: ita corpus ad omnis generis pugnã parauit, vt ad cursum agilis esset, & pondus haberet in prehendendo luctisq; bellicis difficile extricatu. Qui igitur concertationẽ cũ eo de magnanimitate & virtute habebãt, vbi succumberent, corporis eius causabantur inflexibile robur, & nullo fatiscens labore. Prima stipendia fecit admodũ adolescẽs, quo tempore Tarquinio, qui regnauerat Romæ, deinde fuit expulsus, multis præliis profligato, & nouissimã iacienti aleam, plerumq; nomen Latinũ, plurimi ẽt alii Itali socia arma iunxerant, & Romã moliebantur reducere: non tam quod studerent illi quam vt populi Romani incrementa, quæ suspecta habebant & inuisa, detraherent. In hac pugna, quæ sæpius in vtramq; partem variauit, Marcius strenue dimicans, in conspectu dictatoris militem Romanum, qui prope eum fusus humi erat, non deseruit, sed protexit, inferentẽque se repulit & interfecit hostem. Itaq; victoria dux potitus, illum inter primos corona quercina donauit. Hæc enim ei qui seruauit ciuem de more datur: siue quercũ potissimũ in honore habuerint causa Arcadum, qui glandiuori sunt ab oraculo appellati, siue quod facilis vbiq; sit ducibus huius copia arboris, siue sacram Ioui vrbium præsidi coronã quercicam rite dari seruato ciue censuerint. Est autem ferarum arborũ quercus fertilissima, & vrbanarum robustissima. Erat quoq; ex ea cibus glãs, & potus melitium. In opsonium etiam plerasque feras & aues præbebat, ad capturam ferens viscus.

Fama tenet visos in illa pugna Castorem & Pollucem, atq; mox à prælio manantibus sudore equis conspectos in foro nuntios victoriæ, quo loco propter fontem ædes eorum extat. Vnde diem victoriæ Idus Iul. Tyndaridis consecrauere. Atqui iuuenum animos tenuiter gloriæ cupidos claritas & honores, si delati mature fuerunt, restinguunt, citoq; explent sitim eorum & auiditatem, solida vero & firma pectora aluntur ornamentis, illustranturq; quasi vento ad ea quæ putantur bona excitata. Non enim quasi mercedem accipiant, sed pignus dent, deserere erubescunt gloriam suam, & non iisdem factis eam superare. Eo animo quum esset Marcius, æmulationē sibi ipse proposuit fortitudinis, semperq; recens contendens esse egregiis factis, decora decoribus cōiunxit, & spolia cumulauit spoliis, effecitq; vt cum superioribus insequentes imperatores de honoribus & laudib. suis certarent, quo illos superarent. Neq; certe, quum sæpius pugnatum ea tempestate à Romanis sit, cōpluraq; gesta bella, ex vllo sine corona vel donis est regressus. Virtutis aliis gloria finis erat, huic gloriæ matris gaudium. Nam vbi laudari ipsum illa audiuisset, & donari vidisset corona, lacrymansq; præ lætitia esset complexa, id summo sibi honori felicitatiq; ducebat esse. Nempe aiunt Epaminondam quoq; præ se tulisse hunc affectum, qui, quod Leutricum suum ductum & palmam pater & mater etiam tum superstites vidissent, in maxima reposuit felicitate sua. Cæterum fuit in tantum ille beatus, quod vterq; parens sit ei gratulatus, eiusq; fuerit particeps lætitiæ: Marcius, matri se putans patris quoq; vicem beneuolentiam debere, Volumnia non satiabatur oblectanda & colenda. Vxorem instante illa & precante duxit, atq; vno in tecto cū matre, natis sibi iam liberis, habitauit. Quū iam nomen esset eius in vrbe & opes ob virtutem ingentes, seditio inter senatum, qui tuebatur opulentos, exorta est & populum, qui perquam se grauiter putabat opprimi à fœneratoribus. siquidem mediocriter locupletes pignorationibus & auctionibus omnibus exuebant fortunis: qui prorsus erant inopes, eos ipsos ducebant, & corpora tenebant nexa vulnerum cicatricibus oppleta & confecta, obitis pro patria expeditionibus, quarum subierant nouissimam contra Sabinos, quum ditissimi quiq; ostendissent se lenius cum ipsis acturos, & ex senatus decreto sponsor consul M. Valerius intercessisset. Cæterum quum in eo quoq; prælio egregia opera militum enituissent, hostesq; cæsi essent, neq; quicquam remitterent tamen fœneratores, curia autem dissimularet promissorum meminisse, duciq; denuo ciues & pignora capi permitteret, tumultus vero inde seditioq; occuparet fœda ciuitatem, neq; motus populi hostes fefellisset, sed inducto exercitu fines Romanos vastarent, habentibusq; delectum iuuentutis consulibus nemo responderet ad nomen, tunc iterum dissonæ sententiæ fuerunt magistratuum. Pars subueniendum censebant pauperibus, nimiumque rigorem laxandum iuris. Alii contra senserunt, inter quos erat Marcius, non pecuniæ iacturæ tantam rationem ducens, sed initium hoc esse procacitatis & cōtumaciæ insurgentis aduersus leges, plebis:

A ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ καὶ δοὺς Διοσκόροις ἐπιφανῶς λίθοισι, καὶ μετὰ τὴν μάχην αὐθὶς ὀφθῆναι ῥεομένοις ἱδρῶτι τοῖς ἵπποις ἐν ἀγορᾷ τὴν νίκην ἐπαγγέλλοντας, οὗ νῦν τὸ τῶν θεῶν τὴν κρήνην νεὼς ἐστὶν αὐθὶς ἱδρυμένος. ὅθεν καὶ τὴν ἡμέραν ἐπινίκιον οὖσαν, ἐν τῷ Ἰουλίῳ μηνί, τὰς εἰδοὺς Διοσκόροις ἀνιερώκασι. νέων δ' (ὡς ἔοικεν) ἀνδρῶν ἐπιφάνεια καὶ τιμὴ τὰς μὲν ἐλαφρὰς φιλοτίμους φύσεις προθυμοτέρους προσαγομένη, σβέννυσι, καὶ ἀποπίμπλησι ταχὺ δι' ἡδονῆς αὐτῶν καὶ ἀνίκητον, τὰ δὲ ἐμβεβηκὼς καὶ βέβαια φρονήματα αὔξουσιν αἱ τιμαὶ καὶ λαμπρύνουσιν, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος ἐγκείμενα πρὸς τὸ φαινόμενον καλόν. οὐ γὰρ ὡς μισθὸν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρον διδόντες, αἰσχύνονται τὴν δόξαν καταλιπεῖν, καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἔργοις ὑπερβαλέσθαι. τοῦτο παθὼν καὶ ὁ Μάρκιος, αὐτὸς αὐτῷ ζῆλον ἀνδραγαθίας προθήκε, κρείττων τε ἀεὶ βουλόμενος εἶναι τοῖς πρόσθεν, ἀριστείαις ἀριστείας συνῆπτε, καὶ λάφυρα λαφύροις ἐπέφερε, καὶ τοῖς πρότερον ἀεὶ τοὺς ὑστέρους ἡγεμόνας εἶχε πρὸς τὴν ἐκείνου τιμὴν ἐρίζοντας, καὶ μαρτυρίας ὑπερβαλέσθαι. πολλῶν γέ τοι τότε Ῥωμαίοις ἀγώνων καὶ πολέμων γενομένων, ὅν οὐδένος ἀστεφάνωτος ἦλθεν οὐδ' ἀνέρατος. ἐν ᾧ τοῖς μὲν ἄλλοις ἡ δόξα, B τῆς ἀρετῆς τέλος, ἐκείνῳ δὲ τῆς δόξης, ἡ τῆς μητρὸς εὐφροσύνη. ὃ γὰρ ἐκείνῳ ἐπαινούμενον ἀκούσαι, καὶ στεφανούμενον ἰδεῖν, καὶ προσβαλεῖν δακρύσαν ὑφ' ἡδονῆς, ἐνόμισεν ἄριστον αὐτὸν ἐνόμιζε ποιεῖν καὶ μακαριώτατον. τοῦτο δὲ ἀμέλει καὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν φασὶν ἐξομολογήσασθαι τὸ πάθος, εὐτυχίαν ποιούμενον αὐτῷ μεγίστην, ὅτι τὴν ἐν Λεύκτροις στρατηγίαν αὐτῷ καὶ νίκην ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἔτι ζῶντες ἐπείδον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀμφοτέρων ἀπέλαυσε τῶν γονέων, συνηδομένων καὶ συνευφραινόντων. Μάρκιος δὲ τῇ μητρὶ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς ὀφείλειν χάριτας οἰόμενος, οὐκ ἐπίμπλατο τὴν Οὐολουμνίαν C εὐφραίνων καὶ τιμῶν. ἀλλὰ καὶ γυναῖκα βουλομένης καὶ δεομένης ἔγημε, καὶ τὴν οἰκίαν ὤκει, γενομένων παίδων, ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρός. ἤδη δὲ καὶ δόξαν αὐτοῦ καὶ δυνάμεις ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἔχοντος, ἡ βουλὴ τοῖς πλουσίοις ἀμυνοῦσα πρὸς τὸν δῆμον ἐστασίασε, πολλὰ καὶ δεινὰ πάσχειν ὑπὸ τῶν δανειστῶν δοκούντα. τοῖς μὲν γὰρ κεκτημένοις μέτρια, πάντων ἀφηρημένοι τῶν ὄντων, ἐνεχυρασμοῖς καὶ πράσεσι. τοὺς δὲ πένητας ἁπλῶς ἀπόρους, αὐτοὺς ἀπῆγον, καὶ τὰ σώματα καθείργνυσαν αὐτῶν, ὠτειλὰς ἔχοντα τετρωμένων πολλὰς καὶ πεπονηκότων ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος D στρατείαις, ὧν τὴν τελευταίαν ἐδέξαντο πρὸς Σαβίνους. ἃ τε πλουσιωτάτων ἐπαγγειλαμένων μετρίασειν, καὶ τῆς βουλῆς τὸν ἄρχοντα Μάρκον Οὐαλέριον ἐγγυήσασθαι ψηφισαμένης. ἐπεὶ δὲ κἀκείνῳ ἀγωνισαμένοις τὴν μάχην προθύμως καὶ κρατήσασι τῶν πολεμίων, οὐδὲν ἐγίνετο πρὸς τὰ δάνεια τῶν δεινῶν, οὐδὲ ἡ βουλὴ προσεποιεῖτο μεμνῆσθαι τῶν ὡμολογημένων, ἀλλ' ἀγανακτοῦντας πάλιν πρὸς τὸν ἐκεῖνον καὶ ῥυσιαζομένους. θόρυβοι δὲ καὶ συστάσεις ἦσαν ἐν τῇ πόλει πονηραί. καὶ τοὺς πολεμίους οὐκ ἔλαθε παραχωρῶν ἔχων ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν τὴν χώραν. τῶν δὲ ἀρχόντων εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καλούντων, οὐδεὶς ὑπήκουεν· οὕτω διέκειτο αἱ γνῶμαι πάλιν τῶν ἐν τέλει· καὶ τινες μὲν ᾤοντο δεῖν ὑφίεσθαι τοῖς E ἔνιοι δὲ ἀντέτεινον, ὧν ἦν καὶ Μάρκιος· οὐ τὸ τῶν πένησι, καὶ χαλάσαι τὸ σκληρὸν ἄγαν καὶ νόμιμον χρημάτων μέγιστον ἡγούμενος, ἀρχὴν δὲ καὶ πεῖραν ὕβρεως ὄχλου καὶ θρασύτητος ἐπιφυομένου τοῖς νόμοις·

εἰ σωφρονοῦσι, παύειν καὶ συγκυνεῖν παρακελευόμενος. συνιούσης δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τῆς βουλῆς, καὶ μηδὲν τέλος ἐκφερούσης, συρράντες οἱ πένητες ἄφνω, καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους, ἀπέλιπον τὴν πόλιν· καὶ καταλαβόντες ὄρος ὃ νῦν ἱερὸν καλεῖται, πρὸς τὸν Ἀνίνα ποταμὸν ἐκαθέζοντο, πρᾶττοντες μὴ οὐδὲν βίαιον οὐδὲ ἐπαναστικόν, ἐκπεπολιωκέναι δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν πλουσίων πάλαι βοῶντες, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τόπον ἀναφῶν πρωταγωνιστὴ τῇ Ἰταλίᾳ αὐτοῖς παρέξειν, ὧν πλέον οὐδὲν οἴκοθεν τὴν Ῥώμην ἐπάρχειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ πρόσκεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν πλουσίων στρατευομένοις. Ταῦτ' ἔδεισεν ἡ βουλή, καὶ τοὺς ὁπτικοὺς μάλιστα καὶ δημοτικοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἐξαπέστελλε. πρεσβεύει δὲ Μενήνιος Ἀγρίππας· καὶ πολλὰ μὲν τοῦ δήμου δεόμενος, πολλὰ δ' ὑπὲρ τῆς βουλῆς παρρησιαζόμενος, τελευτῶντι τῷ λόγῳ πρεσβεῖλθεν εἰς ῥῆμα μύθου διαμνημονευόμενον. ἔφη γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη πάντα πρὸς τὴν γαστέρα στασιάσαι, καὶ κατηγορῆν αὐτῆς, ὡς μόνης ἀργοῦ καὶ ἀσυμβόλου καθεζομένης ἐν τῷ σώματι, τῶν δ' ἄλλων εἰς τὰς ἐκείνης ὀρέξεις πόνοις τε μεγάλοις καὶ λειτουργίαις ὑποταττομένων. τὴν δὲ γαστέρα τῆς διανοίας αὐτῶν καταγελᾶν, ἀγνοούντων ὅτι τὴν ἐντὸς ὑπολαμβάνει μὲν εἰς ἑαυτὴν ἅπασαν, διαπέμπει δ' αὖθις ἐξ αὐτῆς καὶ διανέμει τοῖς ἄλλοις. Οὕτως οὖν (ἔφη) καὶ τῆς συγκλήτου λόγος ἐστίν, ὦ πολῖται, πρὸς ὑμᾶς. τὰ γὰρ ἐκεῖ τυγχάνοντα τῆς πρεσβυτικῆς οἰκονομίας βουλεύματα καὶ πράγματα πᾶσιν ὑμῖν ὁπτιφέρει καὶ διανέμει ὃ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον. ἐκ τούτου διηλλάγησαν, αἰτησάμενοι πρὸς τῆς βουλῆς, καὶ τυχόντες, ἄνδρας αἱρεῖσθαι πέντε πρεσβεύσας τῶν δεομένων βοηθείας, τοὺς νῦν δημάρχους καλουμένους. εἵλοντο δὲ πρῶτοις, οἷς ἐχρήσαντο καὶ τῆς ἀποστάσεως ἡγεμόσι, τοὺς περὶ Βροῦτον Ἰούνιον καὶ Σικίννιον Βέλλουτον. ἐπεὶ δὲ ἡ πόλις εἰς ἓν ἦλθεν, εὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦσαν οἱ πολλοί, καὶ παρεῖχον αὐτοὺς τοῖς ἄρχουσι χρῆσθαι προθύμως ὁπὸ τὸν πόλεμον. ὁ δὲ Μάρκιος, οὔτ' αὐτὸς ἡδόμενος οἷς ὁ δῆμος ἔχει, ἐνδούσης τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων πολλοὺς ὁρῶν ὃ αὐτὸ πεποιηκότας, ὅμως παρεκάλει μὴ ἀπολείπεσθαι τῶν δημοτικῶν ἐν τοῖς περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶσιν, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει φαίνεσθαι διαφέροντας αὐτῶν. ἐν ᾧ τῷ Οὐολουσκῶν ἔθνει πρὸς οὓς ἐπολέμουν, ἡ Κοριολανῶν πόλις ἀξίωμα μέγιστον εἶχε. Ταύτην οὖν τὸν ὑπάτου Κομινίου περιστρατοπεδεύσαντος, οἱ λοιποὶ Οὐολουσκοὶ δείσαντες, ὁπὶ τοὺς Ῥωμαίους συνεβοήθουν πρωτοχόθεν, ὡς πρὸς τὴν πόλει ποιησόμενοι μάχην, καὶ διεχόθεν ὁπιχειρήσοντες αὐτοῖς. ἐπεὶ δὲ ὁ Κομίνιος διελὼν τὴν δυνάμιν, αὐτὸς μὲν ἀπήντα τοῖς ἔξωθεν ὁπτιοῦσι τῶν Οὐολουσκῶν, Λάρκιον δὲ Τῖτον, ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τοῖς ἀρίστοις, ὁπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπε, καταφρονήσαντες οἱ Κοριολανοὶ τῶν παρόντων, ὑπεξῆλθον, καὶ προσμαχόμενοι τὸν πρῶτον, ἐκράτουν, καὶ κατεδίωκον εἰς τὰ χάρακα τοὺς Ῥωμαίους. ἔνθα δὴ Μάρκιος ἐκδραμὼν σὺν ὀλίγοις, καὶ καταβαλὼν τοὺς προσμίξαντας αὐτῷ μάλιστα, τοὺς δ' ἄλλους τρέψας ὁπιφερομένους, ἀνεκάλει τὸν μεγάλῃ βοῇ τοὺς Ῥωμαίους. καὶ γὰρ οὗτος (ὡς φασὶν ἡ τῶν γραμμάτων Κάτων) οὐ χρεὶ καὶ πληγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ ὄψει προσώπου φοβερὸς ἐντυχεῖν πολεμίῳ, καὶ δυσυπόστατος. ἀναθρισθέντων δὲ πολλῶν καὶ συνισταμένων πρὸς αὐτόν, ἀπεχώρησαν οἱ πολέμιοι δείσαντες. ὁ δὲ οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἐπικελευστὶ, καὶ συνήλαυνεν ἤδη προβεβηκὼς φεύγοντας, ἄχρι τῶν πυλῶν.

ἐκεῖδ'

A id, si saperent, vt opprimerent & extinguerent, hortatus est. Senatu his de rebus crebro paucis diebus habito, nec quicquam expediente, plebs repente conspirãs, ac sese mutuo cohortata, excessit vrbe, & in montem, qui nunc Sacer appellatur, trans Anienem amnem secessit. Quieti sine vlla violentia, tantum vrbe se iamdudum fremebant pulsos, aera, aquam, locum suppeditaturam vbiq; ad sepulturam Italiam, quibus nihilo amplius sint colentes Romam habituri, quam vt pro diuitibus militantes, vulneribus concidantur & vitam profundant. Id timentes patres, ex maiorib. natu moderatissimum quenq; & maxime popularem misserunt ad plebem. Princeps legationis fuit Menenius Agrippa. Hic partim obsecrans, partim senatum defendens, in extrema oratione ad figuram peruulgatam fabulæ delapsus est. Nam omnes hominis partes coniurasse ait contra ventrẽ, questas solum ignauum in homine & immunem quiescere, omniaq; illius quæri auiditati ingenti suo labore & ministerio: ventrem vero stultitiam earũ derisisse, ignorantium recipere quidem alimentũ intra se omne, sed reddere id ex se, & distribuere in alias. Eadem (inquit) ratio, Quirites, patrum, est vobiscum: nam recte atque ordine deliberata apud eos consilia cœptaque omnibus vobis adferunt & dispertiunt vtilitatem atq; fructum. In concordiam deinde concessum est, postulaueruntq; à senatu & obtinuerunt vt quinq; viri crearentur, quibus auxilii latio esset, qui nunc tribuni plebis vocantur. Primos creauerunt, quos seditionis autores habuerant, Iunium Brutum & Sicinium Vellutum. Ciuitate reconciliata, plebs confestim arma cepit, & obnixe imperata ad bellum fecit. C. Marcius, quamquam nec ipse populi viribus, elanguescente principum potentia, lætus fuit, pariterq; nobilitatem pleraq; vidit animatam, incitauit eam tamen ne concederent in defendenda patria popularibus, sed incumberet, vt cognosceretur virtute potius ipsam quam opibus antecellere. Porro Volscorum gentis, quibuscum gerebant bellum, caput Corioli erant. Quam vrbem quum obsideret consul Cominius, reliqui Volsci trepidantes, omnibus collectis viribus in conspectu oppidi statuerunt cum Romanis confligere, atq; duabus ex partibus eos adoriri. Aduersus id Cominius bipartito exercitu, extra inuadentibus, Volscis ipse occurrit, & Titum Lartium, virum inter Romanos præstantissimum, reliquit ad obsidionem continuandam. Ibi contempto Coriolani castrorum præsidio, eruptionem facere, inuadentesq; Romanos primo superiores fuerunt, eosque intra vallum vsque insequebantur. Hic Marcius cum modica manu procurrit, cæsisque qui se primi obtulerunt, atque aliorum retuso impetu, Romanos alta voce ad repetendam pugnam vocauit. Erat enim qualem esse Cato voluit militem, non manu tantum & gladio, verum & vocis contentione & obtutu vultus terribilis aspicienti hosti atque intolerabilis. Concurrentibus multis, & se ad illum aggregantibus, receperunt se pauidi hostes. Neq; hactenus fuit contentus, sed tergis inhęsit eorum, & effuse fugientes vsq; ad portam egit.

Ibi Romanos contemplatus nõ vltrà persequi hostem, quòd grando ex muris ingereretur telorum: neque, vt permixtus fugientibus in vrbem virorũ plenam bellicosorum armaq; tenentium irrumperet, substituere vllus animo auderet, institit tamen, hortatusque est, atque incendit suos, patefactam vociferans à fortuna insectantibus magis quàm fugientibus portam. Quum sequi nisi pauci detrectarent, via per medios facta hostes magno impetu, in oppidum vnà cum hostibus irrupit, neque quisquam erat primũ, qui restare vel ei se auderet obijcere. Vbi deinde perpaucos in vrbe animaduertit, qui præstò essent sibi & assisterent inter medios socios simul & hostes agens, pugnam dicitur incredibilem manus promptitudine, pedum velocitate, atq; ardore animi in oppido edidisse, fusisq; omnibus, in quos eum tulit impetus, partim in vltimas vrbis partes extrusisse, partim, re deplorata, arma abiicientibus magnam commoditatem Lartio inducendi in oppidum Romanos dedisse. Ita oppido capto, dum pleriq; in eo sunt exhauriendo & diripiendo occupati, indignatus Marcius, clamat rem indignam esse, si dum consul & qui cum eo sint ciues signis collatis fortasse cum hostibus dimicent, ipsi circumcursitent ad prædam, aut prædæ colore periculum declinent. Sed quum pauci parerent ei, quos promptos videt, secum trahens, pergit quò processisse sentit exercitum, crebrò excitans agmen & adhortans ne elanguescat, crebrò deos precans ne post prælium, verùm tempestive, adsit quo certamen queat vnà cum ciuibus & periculum subire. Moris erat id temporis in acie stantibus Romanis, quũ iam sumpturi scuta essent & togam præcincturi, testamenta in procinctu facere, & tribus aut quatuor exaudientibus nuncupare hæredem. Id agentibus militibus Marcius, quum hostis sub oculis esset, superuenit. Ac primus eius cõspectus cum paucis cruore & sudore oppletis venientis iniecit pauorẽ: cæterùm postquam accurrit, consuliq; exultans dextram porrexit & captam annuntiauit vrbem: Cominius autem complexus eum & osculatus est, omnibus, qui vel ipsum successum audiebant vel assequebãtur coniectura, creuerunt animi, clamaueruntq;, pergeret & prælium committeret. At Marcius percunctatus Cominium est quemadmodum acies instructa hostium, & vbi robur eorum esset locatum. Quum arbitrari se respondisset ille, quæ mediam aciem obtinerent, cohortes Antiatium esse longè fortissimas, neque esse animo vllis inferiores: Ergò Marcius, quæso, inquit, petoque me vt hisce cum viris illis opponas. Id consul, collaudato animo eius, concessit. Vt hastis cœptum est pugnari, prouolantis ante aciem Marcij vim non sustinuerunt qui in fronte stabant Volsci, sed partem eam aciei ille, in quam intulit se, disiecit protinus. Inde quum aciem hostes vtrinque circumagerent, cingerentque Marcium armis, metuens ei consul misit eò delectam, quam circa se habebat, cohortem. Hîc acri circa Marcium coorta pugna, multisque breui spatio cadentibus, instantes valida impressione pepulerunt hostes. Ad quos insequendos conuersi, laboribus & vulneribus grauem rogauerunt Marcium in castra vt se reciperet.

A ἐκεῖ δ' ὁρῶν ἀποβεβλημένους τὸν διώκειν τοὺς Ῥωμαίους, πολλῶν μὲν ἀπὸ τοῦ τείχους βελῶν προσφερομένων· ὃ δ' συνεισπεσὼν τοῖς φεύγουσιν εἰς πόλιν ἀνδρῶν πολεμικῶν γέμουσαν, ἐν τοῖς ὅπλοις ὄντων, οὐδενὸς εἰς νοῦν ἐμβαλέσθαι τολμῶντος, ὅμως ὁπλίσας παρεκάλει καὶ παρεθάρρυνεν, ἀνεῴγθαι βοῶν ὑπὸ τῆς τύχης τοῖς διώκουσι μᾶλλον ἢ τοῖς φεύγουσι τὴν πόλιν. οὐ πολλῶν δὲ βουλομένων ἐπακολουθεῖν, ὠσάμενος διὰ τῶν πολεμίων, ἐνέπλατο τοῖς πύλαις καὶ συνεισέπεσε· μηδενὸς τολμῶντος ἀντιβῆναι μηδὲ ὑποστῆναι πολεμήσαντος. ἔπειτα δὲ ὡς κατεῖδεν ὀλίγους πρὸς πάσαν ἔνδον ὄντας συμβοηθοῦντας καὶ προσμαχομένους, ἀναμεμιγμένους ὁμοῦ φίλοις καὶ πολεμίοις, ἄπιστον ἀγῶνα λέγεται, καὶ χερῶν ἔργοις, καὶ ποδῶν τάχει καὶ τολμήμασι ψυχῆς ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατῶν ἁπάντων προὸς οὓς ὁρμήσῃ, τοὺς μὲν ἐξῶσαι προὸς τὰ ἔσχατα μέρη, τῶν δὲ ἀπαλλόντων καὶ καταβαλόντων τὰ ὅπλα, πολλὴν ἄδειαν τοῦ Μαρκίου προξενεῖν ἔξωθεν ἐπιόντι τοῖς Ῥωμαίοις. οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἁλούσης, καὶ τῶν πλείστων ἐν ἁρπαγῇ ὄντων καὶ διαφορήσεσι χρημάτων, ὁ Μάρκιος ἠγανάκτει καὶ ἐβόα, δεινὸν ἡγούμενος, τοὺς ὑπατικοὺς καὶ τῶν σὺν ἐκείνῳ πολιτῶν πάντας συμπεπτωκότας τοῖς πολεμίοις καὶ διαμαχομένων, αὐτοὺς χρηματίζεσθαι τοιούτους, ἢ προφάσει χρηματισμοῦ τὴν κινδυνωδεστάτην ἀποδιδράσκειν. ἐπεὶ δὲ οὐ πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, τοὺς βουλομένους διαλαβών, ἐβάδιζε τὴν ὁδὸν ἣ τὸ στράτευμα προσκεχωρηκὸς ἤδει· πολλάκις μὲν ἐποτνιώμενος τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ προσκαλῶν μὴ ὑποδιδόναι, πολλάκις δὲ τοῖς θεοῖς εὐχόμενος μὴ ἀποστερῆσαι τῆς μάχης, ἀλλ' εἰς καιρὸν ἐλθεῖν ἐν ᾧ συναγωνιεῖται καὶ συγκινδυνεύσει τοῖς πολίταις. ἐν ᾧ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἔτος, εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλοντι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ προσζωννύναι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι, τέλειον ἢ τεσσάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. ταῦτα δὴ πρασσόντων ἤδη τοῖς γραπτοῖς Μάρκιος, ἐν ὄψει τῶν πολεμίων ὄντων, κατελαμβάνει. καὶ ὁ μὲν πρῶτον ἐνίους διεπάρξεν ὀφθεὶς μετ' ὀλίγων αἵματος πρόπλεως καὶ ἱδρῶτος· ἐπεὶ δὲ προσδραμὼν τῷ ὑπάτῳ προσῆλθε τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε καὶ τῆς πόλεως ἀπήγγελε τὴν ἅλωσιν, ὁ δὲ Κόμινιος προσεπλύξατο αὐτὸν καὶ κατησπάσατο, τοῖς μὲν, πυθομένοις τὸ γεγενημένον κατόρθωμα, τοῖς δὲ εἰκάσασι, θάρσος παρέσχε, καὶ βοῇ παρεκάλουν ἄγειν καὶ συνάπτειν. ὁ δὲ Μάρκιος ἠρώτησε τὸν Κόμινιον πῶς διακεκόσμηται τὰ τῶν πολεμίων ὅπλα, καὶ ποῦ τέτακται τὸ μαχιμώτατον. ἐκείνου δὲ φήσαντος οἴεσθαι τοὺς κατὰ μέσον ἀντιάτας εἶναι, πολεμικωτάτους καὶ μηδενὶ φρονήματος ὑφιεμένους, Ἀξιῶ σε τούτοις (ὁ Μάρκιος ἔφη) καὶ αὐτὸς μάχεσθαι, κατὰ τούτους τάξον ἡμᾶς τοὺς ἄνδρας. ἔδωκεν οὖν ὁ ὕπατος, θαυμάσας αὐτοῦ τὸ φρόνημον. ὡς δὲ ἦσαν ἐμβολαὶ δοράτων, καὶ τὸν Μαρκίου προσεκδραμόντος, οὐκ ἀνέσχον οἱ κατὰ τὸν Οὐολουσκῶν ἀλλ' ὑπὸ πολλοῦ μέρος τῆς φάλαγγος, ἀθροῦς διεκέκοπτο· τῶν δὲ ἑκατέρωθεν ἐπιστρεφόντων καὶ προσλαμβανόντων τοῖς ὅπλοις τὸν ἄνδρα· δείσας ὁ ὕπατος τοὺς κρατίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐξέπεμπεν. ἱκετεύσας δὲ τοὺς τὸν Μαρκίου μάχης ἠμυημένους καὶ πολλῶν ἐν ὀλίγῳ νεκρῶν πεσόντων, ἐγκείμενοι καὶ καταβιαζόμενοι, τοὺς πολεμίους ἐώσαντο, καὶ ῥεπόμενοι προὸς δίωξιν αὐτῶν, τὸν Μάρκιον ἠξίουν ὑπό τε καμάτου βαρὺν ὄντα καὶ τραυμάτων, ἀναχωρῆσαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

B

C

D

E

F

G

A Ille responso dato, *Lassitudine confici non esse vincentium*, hæsit in fugientium tergis. Succubuit & reliquus exercitus, magnaq; edita strages, multi etiam capti. Postridie Marcio accersito, conuocatisq; ad prætorium reliquis, conscendit consul tribunal. Vbi dijs quum tam ob multas res feliciter gestas meritas grates egisset, conuertit se ad Marciũ. Primùm eum insignibus tulit laudibus, quum partim illius virtutis ipse in certamine spectator fuisset, partim testis esset Lartius. Deinde ex omni pecunię, equorum, & hominum præda, quæ erat ingens capta, antequam alij partirentur, iussit eum decimam
B partem sumere. Hoc amplius, equum ornatum ei virtutis causa donauit. Comprobante hoc exercitu, procedens Marcius equum ait se accipere, gratamque sibi esse consulis commendationem, reliqua, sicut mercedem non honorem, repudiare, contentum fore virili prædæ portione. Vnam gratiam, *inquit*, præcipuam peto, quam mihi oro concedas. Hospes mihi in Volscis & amicus fuit, vir bonus & probus. Hic captus est, atque ex opulento & beato factus seruus, ei multis oppresso calamitatibus vnam sufficit demisse, ne sub hasta veneat. Ita fatum maior excepit Marcium acclamatio,
C plureſque fuerunt qui inuictum eius aduersus pecuniam animum, quàm virtutem stuperent bellicam. Quippe qui nonnulla inuidia & æmulatione in eximios eius honores affecti fuerunt, illis quoque tunc, eo quòd non caperet eos, dignus esse qui magna caperet est visus, atq; impensius sunt virtutem eius exosculati, qua tanta præmia reijciebat, quàm eam, ob quam fuerat ea meritus. Pulchrius est enim pecunia quàm armis recte vti, ac non desiderare pecuniam, quàm vti ea magnificentius. Vbi clamor & strepitus conquieuit multitudinis, ita Cominius fatus est, Dona illa, commilitones, non potestis recusantem & inuitum, vt accipi-
D at, cogere, sed quod hac de re repellere datum non valeat, id ei demus, cognomenque ei decernamus Coriolani, nisi in eo tribuendo res ipsa iam nos præuertit. Hinc tertium nomen habuit Coriolani. Vnde liquet clarissimè, ex nominibus proprium fuisse Caium, alterum familiæ vel genti commune Marcium, tertium ex facto fuisse aliquo post vel ex casu, vel figura, vel virtute impositum: sicut tribuerunt Græci ex re gesta cognomen Soterem & Callinicum, ex forma Physconem & Grypũ, ex virtute Euergetem & Philadelphum, ex felicitate Eudæmonem alteri Battorum. Aliquibus regi-
E bus dederunt cauilla appellationem, vt Antigono Dosonẽ, & Lamyrum Ptolemæo. Largius sunt hoc genere vsi Romani, ac quendam ex Metellis, quòd diu in publico versaretur fronte in qua vlcus habebat obligata, appellauerunt Diadematum: alium Celerem, quòd paucis ab obitu patris diebus, munus funebre gladiatorum mira celeritate maturauisset exhibere. Aliquos ex natiuitatis casu, nunc quoque, vocant Proculum, si absente editus patre sit: Posthumium, si defuncto: geminis editis, si sublatus alter sit, superstitem Vopiscum. Ex corporis nota non Syllas modò & Rufos, sed &
F Cæcos & Claudios cognomina imponunt probè assuefacientes ciues ne cæcitatem vel aliud corporis vitium probrosum ducant aut contumeliosum.

» εἰπὼν δ' ὁ κῆρυξ ὅτι νικῶντων, οὐκ ἔστι τὸ κάμνειν, ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν. ἡττήθη γὰρ τὸ λοιπὸν στράτευμα, πολλοὺς μὲν ζῶντας φθαρέντων, πολλοὺς δ' ἁλόντων. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὸν Μαρκίου παρεκαλεσμένου καὶ τοὺς ἀγῶνας ἀθροιζομένων πρὸς τὸ ὕπατον, ἀναβὰς ὅθι τὸ βῆμα, καὶ τοῖς θεοῖς τοῖς παρέπουσαν ἀποδοὺς ὅτι τηλικαύταις κατορθώμασιν εὐφημίαν, πρὸς τὸν Μάρκιον ἔπεπτε. καὶ πρῶτον μὲν αὐτὸν θαυμαστὸν ἔπαινον εἶπε, τοῦ μὲν αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ θεμένου θεατὴς, τὰ δ' τοῦ Μαρκίου μαρτυρεῖν τος. ἔπειτα πολλὰν χρημάτων καὶ ἵππων γεγενῆσθαι αἰχμαλώτων καὶ ἀνδραπόδων, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξελέσθαι δέκατον πρῶτον πρὸς τοῦ νέμειν τοῖς ἄλλοις. αὐτὸν δ' ἐκείνου ὁρίσειν αὐτῷ κεκοσμημένον ἵππον ἐδωρήσατο. τὸν δ' Ῥωμαίων ἐπαινεσάντων, ὁ Μάρκιος προελθὼν, τὸν μὲν ἵππον ἔφη δέχεσθαι καὶ χαίρειν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ ἄρχοντος, τὰ δ' ἄλλα μισθοῦν, οὐ τιμῶν ἠρούμενος, ἐάν, καὶ ἀγαπήσειν ὡς εἷς ἕκαστος τῶν νέμεσιν. Ἐξαίρετον δ' μίαν αἰτοῦμαι χάριν, (ἔφη) καὶ δέομαι λαβεῖν. ἐμοὶ ξένος ἐν Οὐολούσκοις καὶ φίλος ἀνὴρ ἐπιεικὴς καὶ μέτριος· οὗτος ἁλώκει νῦν, καὶ γέγονεν ἐκ πλουσίου καὶ μακαρίου δοῦλος. πολλοὺς οὖν αὐτῷ κακῶν παρόντων ἐν ἀφελεῖν ἀρκεῖ, τοῦτον πρᾶσιν. ὅτι τούτοις λεχθεῖσι βοή
» τε μείζων ἀπήντησε τοῦ Μαρκίου, καὶ πλείονες οἱ θαυμάζοντες ἐλυποῦντο τὸ μὴ κρατοῦντα τοῦ χρημάτων πάθος, ἢ τοῦ ἐν τοῖς πολέμοις ἀνδραγαθίαν. καὶ γὰρ οἷς φθόνου τι καὶ ζήλου πρὸς αὐτὸν ἐπέκειτο τιμῶντας ἐκ παρέπτως, κἀκείνοις τότε τὸ λαβεῖν μεγάλα, τοῦ μὴ λαβεῖν, ἄξιος ἔδοξε· καὶ μᾶλλον αὐτὸ τοῦ ἀρετοῦ ἠγάπησ' ἀφ' ἧς κατεφρόνει τηλικούτων, ἢ δι' ὧν ἠξιοῦτο. τὸ μὲν γὰρ εὖ χρῆσθαι χρήμασι κάλλιόν ἐστιν ἢ ὅπλοις· τὸ δ' χρῆσθαι, τὸ μὴ δεῖσθαι χρημάτων σεμνότερον. ἐπεὶ δ' ἐπαύσατο βοῆς καὶ θορύβου τὸ πλῆθος, ὑπολαβὼν ὁ Κόμινιος, Ἀλλ' ἐκείνας μὲν (εἶπεν) ὦ συστρατιῶται δωρεὰς οὐ δυνάσθε βιάζεσθαι μὴ δεχόμενον τὸν ἄνδρα, μηδὲ βουλόμενον, λαβεῖν· ἣν δ' οὐκ ἔστιν ὅτι τούτῳ διδόμεν ἀπώσασθαι, δώσομεν αὐτῷ, καὶ ψηφισόμεθα καλεῖσθαι Κοριολανὸν, εἰ μὴ καὶ τοῦ ἡμῶν ἡ πρᾶξις αὐτὴ τοῦτο δέδωκεν. οὐκ πυπυ τεῖτον ἔχει ὄνομα τὸ Κοριολάνον· ὃ καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν ὅτι τῶν ὀνομάτων ἴδιον ἦν ὁ Γάιος, τὸ δ' δεύτερον, οἰκίας ἢ γένους κοινὸν, ὁ Μάρκιος· τὸν δ' τεῖτον ὕστερον ἐχρήσατο, πρᾶξιός τινος ἢ τύχης, ἢ ἰδέας, ἢ ἀρετῆς ὅτι δοτῶν· καθάπερ Ἕλληνες ἐτίθεντο πράξεως μὲν ἐπώνυμον τὸν σωτῆρα καὶ τὸν καλλίνικον, ἰδέας δ', τὸ φύσκωνα καὶ τὸν γρυπόν· Ἀρετῆς δ', τὸν εὐεργέτην καὶ τὸν φιλάδελφον· εὐτυχίας δ', τὸν εὐδαίμονα, ᾧ δεύτερος τῶν Βάττων. οἱ δ' τῶν βασιλέων καὶ σκώμματα παρέχειν ὀπικλήσεις, ὡς Ἀνηρίῳ τὸν Δώσωνα, καὶ Πτολεμαίῳ τὸν Λάμυρον. ὅτι πλέον δ' τῷ χρῷ τούτῳ καὶ Ῥωμαῖοι κέχρηνται, Διαδήματον τινὰ τῶν Μετέλλων καλέσαντες, ὅτι πολὺν χρόνον ἕλκος ἔχων, περιεκόσῃ περιδεδεμένος τὸ μέτωπον· ἕτερον δ', Κέλερα, ἀποθανὼν μετ' ἡμέρας ὀλίγας τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς ὀπιταφίοις μονομάχων ἀγῶνας παρασχεῖν, τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς παρασκευῆς θαυμάσαντες. οἱ δ' συμφορᾶς ἡμέτερος μέχρι νῦν καλοῦσι, Πόκλον μὲν, ἐὰν ἀποδημοῦντος πατρὸς γένηται· καὶ Πόσθουμον, ἂν τεθνηκότος. ὃ δ' ἀνδρὸς ἡμερῷ συμβῇ περιβῶναι, θατέρου τελευτήσαντος, Οὐοπίσκον. τῶν δ' σωματικῶν, οὐ μόνον Σύλλας, οὐδὲ Νίγρους, ἀλλὰ καὶ Καίκους, καὶ Κλαυδίους ἐπωνυμίας τίθενται· καλῶς ἐθίζοντες, μήτε τυφλότητα, μήτ' ἄλλο τινὰ σωματικὴν ἀτυχίαν, ὄνειδος ἡγεῖσθαι, μηδὲ λοιδορίαν,

ſed aures his vt proprijs nominibus accommodent. Cæterùm pertinent hæc ad aliud ſcribendi argumentum. Vt bellum conticuit, ſeditionem de integro excitauerunt populi duces, nulla quidem noua de cauſa vel iuſta offenſione, ſed quæ tumultibus eorũ ſuperioribus neceſſariò comitabantur mala, horum arripuerunt contra nobilitatem velamentum. Incultis & efferatis agris quum annonæ facultatem aliunde comparandæ tempora belli nõ permitterent, magna difficultas erat annonę. Quare videntes homines factioſi, neque commercium frumenti eſſe, neq;, ſi ſit, abundare argento populum, ſermonibus & calumnijs adſperſerunt locupletes veteri odio impulſos autores famis eſſe. Inter hæc legati Velitris aduenere, qui oppidum dederent populo Romano, orarentq; vt mitteret eò colonos. Peſtilẽtia enim ita depopulata oppidum erat, vt vix decima pars ſupereſſet ciuium. Viſa ergo prudentibus eſt percommodè & in tempore neceſſitas oblata Veliternorum, quia ea re ſubleuaturi annonæ difficultatem erant, & ſeditionem ſe diſcuſſuros ſperabant, ſi quod maxime turbidum & à ſeditioſis erat incitatum, velut tabidam vrbis colluuiem & turbulentam, reiecciſſent. Hos ergo conſules recenſitos in coloniam miſerunt. Quo autem ciuilibus mederentur tumultibus, cæteris delectũ ad bellum Volſcicum indixerunt, rati in armis, caſtris, & communibus periculis commiſtos pernicioſos & inopes, populares & nobiles, placabiliores inter ſe & amicitiores fore. Enimverò hîc intercedere Sicinius & Brutus, ſeditioſi tribuni, rem ſæuiſſimam vociferantes blandiſſimo nomine eos coloniã appellare, & homines pauperes tanquam in voraginem detrudere, quum hos in oppidũ aëris inſalubris, & inſepultorum plenam funerũ habitatum ablegent, ſub alienis & infeſtis dijs, deinde non cõtentos partem ciuium fame necare, partem peſti obijcere, etiam bellum vltrò quærere, vt ne qua calamitas abſit ciuitati, quoniã vltrà ſeruire diuitibus abnuat. Huiuſcemodi orationibus populus impletus nec nomina edebat apud conſules, & ſordebat ei colonia. Hæſitante ſenatu, tumidus iam faſtu Marcius, inflatus animis, & apud optimates ingens, propalam obiecit ſe tribunis. Et coloniam quidem deduxerunt, eoſque qui in ſortem venerunt grauibus mulctis cõpulerunt migrare. Quum verò nomina dare in delectu prorſus abnuerunt, ipſe trahens ſecum Marcius clientes ſuos & nonnullos alios quos induxit, agrum Antiatem depopulatus eſt. Vbi magna vi frumenti reperta, magna etiam abacta præda pecoris hominumque, ipſe omnibus abſtinuit, ſed milites præda plenos & manubijs reduxit ad vrbem. Vnde cæteri pœnitentia ducti, & inuidia aduerſus eos qui abundabant, infenſi erant Marcio, eiuſque nomine & opibus, quaſi contra populum grandeſcentibus, offendebantur. Pòſt aliquanto petijt Marcius conſulatum. Hîc multi demitigabantur, & rubor populo erat, virum nobilitate & virtute primum tot tantiſque rebus geſtis, ſuggillare & præterire. Nam de more petentes conſulatum rogabant & prenſabant ciues togis in comitijs ſine tunicis amicti,

ἀλλ' ὡς οἰκείοις ὑπωνυμίαις ὀνόμασιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑτέρῳ βιβλίῳ γραφῆς προσήκει. παυσαμένου δὲ τοῦ πολέμου τοῖς χρόνοις ἐπήλθεν αὖθις οἱ δημαγωγοὶ, καινὴν μὲν οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχοντες, οὐδὲ ἔγκλημα δίκαιον, ἀλλὰ τὴν προτέραις αὐτῶν παραχαῖς καὶ διαφοραῖς ἀναγκαίως ἐπικολουθήσε κακά, ταῦτα ποιούμενοι προφάσεις ὅτι τοὺς πατρικίους. ἄσπορος γὰρ ἡ πλείστη καὶ ἀγεώργητος ἀπελείφθη τῆς χώρας· ἀγορᾶς δὲ ἐπεισάκτου παρασκευῆς διὰ τὸν πόλεμον ὁ καιρὸς οὐκ ἔδωκεν. ἰσχυρᾶς δ' ἀπορίας γιγνομένης, ὁρῶντες οἱ δημαγωγοὶ μήτ' ἀργυρὸν ἔχοντα, μήτ' εἰ παρῴη ἀργυρὸν, χρημάτων ὑποπτεύοντα τὸν δῆμον, ἐνέβαλον λόγοις καὶ διαβολαῖς κατὰ τῶν πλουσίων, ὡς σκῆπτρον τὸν λιμὸν ἐπάγειν αὐτοῖς ὑπὸ μνησικακίας. ἐκ δὲ τῶν Οὐελιτρανῶν ἦκεν πρεσβεία τῇ πόλει παραδιδόντων, καὶ δεομένων ἀποίκους ἀποστεῖλαι. νόσος γὰρ ἐμπεσοῦσα λοιμώδης αὐτοῖς τοσοῦτον ὄλεθρον καὶ φθορὰν ἀπηργάσατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μόλις ὁ δέκατον τοῦ πλήθους ἀπολειφθῆναι μέρος. ἔδοξεν οὖν τοῖς νοῦν ἔχουσιν εἰς δέον γεγονέναι καὶ κατὰ καιρὸν ἡ χρεία τῶν Οὐελιτρανῶν· διὰ δὲ τὴν ἀπορίαν κουφισμοῦ δεομένοις; καὶ τῇ τάχει ἅμα σκεδάσαι ἤλπιζον εἰ ὁ θορυβοῦ μάλιστα καὶ συνεπηρμένον τοῖς δημαγωγοῖς, ὥσπερ τεῖχος τῆς πόλεως νοσερὸν καὶ παραχῶδες ἀποκαθαρθείη. τούτους τε δὴ καταλέγοντες εἰς τὴν ἀποικίαν ἐξέπεμπον οἱ ὕπατοι, καὶ στρατείαν ἐπήγγελλον ἑτέρους ἐπὶ τοὺς Οὐολούσκους, ἀχολίαν τε τῶν ἐμφυλίων μηχανώμενοι θορύβων, καὶ νομίζοντες ἐν ὅπλοις καὶ στρατοπέδῳ καὶ κοινοῖς ἀγῶσιν αὖθις γιγνομένοις πλουσίοις ὁμοῦ καὶ πένησι, καὶ δημοτικοῖς καὶ πατρικίοις, ἡμερώτερον διατεθῆναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἥδιον. οἰήσαντο δὲ λοιπὸν οἱ περὶ Σικίννιον καὶ Βροῦτον δημαγωγοὶ, βοῶντες, ἔργον ὠμότατον αὐτῷ τῷ πρωτοτάτῳ τῶν ὀνομάτων ἀποικίαν προσαγορεύσαντας, ἀνθρώπους πένητας ὥσπερ εἰς βάραθρον ὠθεῖν, ἐκπέμποντας εἰς πόλιν ἀέρος τε τοῦ νοσεροῦ καὶ νεκρῶν ἀπάφων γέμουσαν, ἀλλοτρίῳ δαίμονι καὶ παλαμναίῳ συνοικιζομένους. εἶτα ὥσπερ οὐκ ἀρκουμένους, τοὺς μὲν ὑπὸ λιμοῦ διαλλυομένους τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ λοιμῷ προσβάλλειν, ἔτι καὶ πόλεμον αὐθαίρετον προσάγειν, ὅπως μηδὲν κακὸν ἀπῇ τῆς πόλεως, ὅτι δουλεύουσα τοῖς πλουσίοις ἀπείπε. τοιούτων δυαπιμπλάμενος λόγων ὁ δῆμος, οὔτε τῷ καταλόγῳ προσῄει τῶν ὑπάτων, πρός τε τὴν ἀποικίαν διεβέβλητο. τῆς δὲ βουλῆς ἀπορουμένης, ὁ Μάρκιος ἤδη μεσὸς ὢν ἔκρου, καὶ μέγας γεγονὼς τῷ φρονήματι, καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων, φανερὸς ἦν μάλιστα τοῖς δημαγωγοῖς ἀντιτασσόμενος. καὶ τὴν μὲν ἀποικίαν ἀπέφλαν, δυσπιμίοις μεγάλοις τοὺς λαχόντας ἐξελθεῖν ἀναγκάσαντες. πρὸς δὲ τὴν στρατείαν πολυπάπασιν ἀπαγορεύοντων, αὐτὸς ὁ Μάρκιος τοὺς τε πελάτας ἀναλαβὼν, καὶ τῶν δημοτῶν ὅσοις ἕπετο, κατέδραμε τὴν Ἀντιατῶν χώραν. καὶ πολὺν μὲν σῖτον εὗρε, πολλὴν δὲ λείαν θρεμμάτων καὶ ἀνδραπόδων περιτυχὼν, αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἐξείλετο, τοὺς δὲ στρατευσαμένους πολλὰ μὲν ἀγορὰς ἔχων, πολλὰ δὲ φέρων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. ὥστε τοὺς δημοτικοὺς μεταμελομένους καὶ φθονήσαντας τοῖς εὐπορήσασιν, ἄχθεσθαι τῷ Μαρκίῳ, καὶ βαρύνεσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δυναμιν ὡς ἐπὶ τὸν δῆμον αὐξομένην. ὀλίγου δὲ χρόνου μετὰ μὲν ὑπάτειαν ὁ Μάρκιος, ἐκάμπτετο δὲ οἱ πολλοὶ, καὶ τὸν δῆμον αἰδῶς τις εἶχεν, ἀνδρα καὶ γνώμῃ καὶ ἀρετῇ πρῶτον ἀτιμάσαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις διεργετήμασι. καὶ γὰρ ἔθος ἦν τοῖς μετιοῦσι τὴν ἀρχὴν προσκαλεῖν καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς πολίτας, ἐν ἱματίῳ κατιόντας εἰς τὴν ἀγορὰν αὐχμηροῦ·

εἴτε μᾶλλον ἐκλαμπροῦντες ἑαυτοὺς τῷ σχήματι τοῦς τοῦ δέησιν, εἴτε δεικνύντες, οἷς ἦσαν ὠτειλαί, τοῦφανῆ τὰ σύμβολα τῆς ἀνδρείας. οὐ γὰρ ἐν τοῦφίᾳ δήμου, λαμπρομῆς ἀργυρείου καὶ δεκασμοῦ, ἄζωστον ἐβούλοντο προιέναι καὶ ἀχίτωνα τοῖς πολίταις τὸν δεόμενον αὐτῶν. ὁ δὲ ὃ μὴ πολὺ χρόνον ὕστερον καὶ πρᾶγμα ἐπεσῆλθε, καὶ συνεμίγη τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ψήφοις ἀργύριον. ἐκ δὲ τούτου καὶ δικαστῶν θήρευσις καὶ στρατοπέδων ἡ δωροδοκία τελέσασιν εἰς μοναρχίαν τὴν πόλιν, ἐξανδραποδισαμένη τὰ ὅπλα τοῖς χρήμασιν. οὐ γὰρ κακῶς ἔοικεν εἰπεῖν ὁ εἰπὼν ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἐστάσας καὶ δεκάσας. φαίνεται δὲ κρύφα καὶ κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέον, οὐκ αὐθὺς ἔκδηλον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι τὸ κακόν. οὐ γὰρ ἴσμεν ὅστις πρῶτος ὁ δεκάσας πρῶτον ἐν Ῥώμῃ δῆμον ἢ δικαστήριον. Ἀθηναίοις δὲ λέγεται πρῶτος ἀργύριον δοῦναι δικαστὰς Ἄνυτος ὁ Ἀνθεμίωνος, προδοσίας τοῦ Πύλου κρινόμενος ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἤδη τελευτῶσιν, ὅτε ἔκαιρον χρυσοῦν ἔτι γένος καὶ ἀκήρατον ἐν Ῥώμῃ τὸν ἀγορὰν κατεῖχεν. ἀλλὰ τοῦ γε Μαρκίου πολλὰς ὑποφαίνοντος ὠτειλὰς ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων ἐν οἷς ἐπεστράτευσεν ἐπὶ καὶ δέκα ἔτη συνεχῶς στρατευόμενος, ἐδυσωποῦντο τὴν ἀρετὴν, καὶ λόγον ἀλλήλοις ἐδίδοσαν ὡς ἐκεῖνον ἀποδείξοντες. ἐπεὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ τὸν ψῆφον ἔδει φέρειν ἐνέστησε, ὁ Μάρκιος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε, θεραπευόμενος ὑπὸ τῆς βουλῆς πρεσπεμπόμενος, καὶ πολῖται οἱ πατρίκιοι πρὸς αὐτὸν ἐλθόντες φανερῶς, πρὸς μηδὲν οὕτω μηδέποτε ἀπουδάσαντες, ἐξέπεσον αὖθις οἱ πολλοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας, εἰς τὸ νεμεσᾶν καὶ φθονεῖν ὑποφερόμενοι. πρεσβεῖα δὲ πάθη πύτω καὶ δέος, εἰ γένοιτο τὴν ἀρχῆς κύριος αἱρεῖν ἀρίστοκρατικὸς καὶ βεβαιότατον ἔχων ἐν τοῖς πατρικίοις ἀξίωμα, μὴ πολιτάπασιν ἀφέλοιτο τὸ δήμου τὴν ἐλευθερίαν. οὕτω δὴ φρονήσαντες, ἀπεψηφίσαντο τὸν Μάρκιον. ὡς δὲ αἰνηρεθήσαν ἕτεροι, βαρέως μὲν ἐνέγκεν ἡ βουλὴ, δοκοῦσα τοῦπεπηλακίσθαι μᾶλλον ἑαυτῇ ἢ τὸν Μάρκιον· αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος οὐ μετρίως ἔφερεν οὐδὲ ὀπιθεκῶς πρὸς τὸ συμβεβηκὸς, ἅτε δὴ πλέξα τῷ θυμοειδεῖ καὶ φιλοτείκῳ μέρει τῆς ψυχῆς, ὡς ἔχοντι μέγεθος καὶ φρόνημα, κεχρημένος, τὸ δὲ ἐμβριθὲς καὶ τὸ πρᾶον, οὗ τὸ πλεῖστον ἀρετῇ πολιτικῇ μέτεστιν, ἐκκεκαμμένον οὐκ ἔχων ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας. οὐδὲ τὴν ἐρημίαν ξυνῴκει (ὡς Πλάτων ἔλεγεν) αὐθάδειαν· εἰδὼς ὅ, τι δεινότατον ἀφεύγειν ὀπιθεκῶντα, πράγμασι κοινοῖς καὶ ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, καὶ γενέσθαι τῆς πολλὰ γεγωνυίας ὑπὸ ἐνίων ἀπεξηκαχίας ἔρασθαι· ἀλλ' ἁπλοῦς τις ὢν ἀεὶ καὶ ἀτενὴς, καὶ τὸ νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπρόπτων, πρόπτωσιν ἀνδρείας ἔργον ἡγούμενος, οὐκ ἀσθενείας καὶ μαλακίας ἐν τῷ πονοῦντος καὶ πεπονθότος μάλιστα τῆς ψυχῆς, ὥσπερ οἴδημα τὸν θυμὸν ἀναδιδούσης, ἀπὸ κεφαλῆς μεστὸς ὤν, καὶ πικρίας πρὸς τὸν δῆμον. εἰ δὲ ἐν ἡλικίᾳ τῶν πατρικίων ὤν, περὶ ἐν τῇ πόλει μάλιστα γαυρούμενον δύναμεία καὶ αὐθοῦν, ἀεί τι θαυμαστῶς ἐπουδάκεσαν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ πότε προσκείμενοι καὶ παρόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ, τὸν θυμὸν ἐξερρίπιζον αὐτοῦ, τῷ συναγανακτεῖν καὶ συνθυμεῖν. ἐν γὰρ ἡγεμόνι αὐθοῖς καὶ διδάσκαλος δύναμις τῶν πολεμικῶν ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ ζῆλον ἀρετῆς αὐθ φθόνου πρὸς ἀλλήλους γαυρώσαν τοῖς κατορθοῦσιν. ἐν τούτῳ δὲ ὅπος ἦκεν εἰς Ῥώμην, πολὺς μὲν ὠνητὸς ἐξ Ἰταλίας, οὐκ ἐλάττων δὲ δωρητὸς ἐκ Συρακουσῶν, Γέλωνος τοῦ τυράννου πέμψαντος. ὥστε πὶς πλείστοις

A siue quo magis ea specie summitterent se ad petitionem, siue quò subijcerent oculis, qui cicatrices habebant, perspicuas virtutis notas. Neque enim ex populi suspicione largitionis & ambitus discinctum volebant & sine tunica ad comitia progredi candidatum. Serò enim & multis pòst seculis nundinatio & redemptio subijt, interuenitque comitialibus suffragijs pecunia. Hinc iudicia & castra licitationibus constuprata, & armis argento expugnatis, respublica in dominatū vertit. Nā scitè profectò ille quicunque tandem dixit, *Euersum populum ab isto primo qui primus epulis & largitio-*
B *nibus eum deliniuit*. Cæterùm videtur occultè hæc pestis & sensim obrepsisse, non ilicò erupisse in lucem Romæ: neque enim constat qui Romæ populum vel iudicium princeps pecunia redemerit. Athenis verò memorant Anytum Anthemionis pretio deliniuisse principem iudices, proditi Pyli reus belli Peloponnesiaci exitu: quo tempore aureum adhuc seculum & sincerum Romanum forum tenebat. Porrò quum Martius multas ostenderet cicatrices in multis acceptas prælijs, in quibus annos septendecim perpetuos stipendia faciens, tulerat palmam, verecundia
C eius virtutis constituerunt inter se eum creare consulem. Postquam verò, illucente die comitiorum, Marcius in campum magno cum fastu deducente ipsum progressus est senatu, atq; nobilitas præ se tulit omnis nihil æquè sibi curæ fuisse, plebs è diuerso deposita beneuolētia in illum sua, ad offensum delapsi sunt & inuidiam. Accessit huic morbo metus, ne si vir de secta optimatum & tantæ in nobilitate autoritatis esset cōsulatum adeptus populum libertate exueret omni. Ergo his ita animatis tulit Marcius repulsam. Vt renuntiati alij sunt, indigne senatus passus est, maiore con-
D tumelia se rati quàm Marcium affectos. At ille casum neq; modicè tulit neq; leniter, quòd efferuescenti & prefractæ animi parti velut magnitudine præditæ & celsitate affueuisset indulgere: grauitate verò & lenitate, cuius præcipue debet esse qui gerit remp. particeps, ex ratione & doctrina non condiuisset illam, & ignoraret solitudini contubernalem (vt dixit Plato) peruicaciā imprimis defugiendam esse ei qui in repub. & cum hominibus studet versari, atque amplectendam, quæ magnoperè à quibusdam deridetur, tolerantiam. Quum esset autem vniusmodi & rigidus, vincere verò at-
E que superare omnes cupiens: prorsus opus esse virtutis, non imbecillitatis mollicieique ex insigni languore & ægritudine animi quasi tumorem iram germinantis, plenus perturbationis & fellis in populum discessit. Iuuentus nobilitatis, quæ in ciuitate maximè exultabat & enitescebat magnitudine animi, cùm semper Marcij mirificè studiosa fuerat, tum eo tempore adhærens ei & comitans parum commodè, indignando eius vicem dolendoque stimulabat iram. Erat enim eorum in artibus militaribus, quum in expeditionibus forent, dux & magister benignus, docens vt
F virtutis inter se æmulatione, quum præclara facinora edidissent, citra inuidiam gestirent animo. Interea numerus magnus frumenti Romam per Italiam coempti aduectus est, nec minor ab Syracusis Gelonis tyranni dono. Vnde plerique

bonam ſpem conceperant fore vt ſimul cum ege-
ſtate cibariorum etiam diſcordia ciuilis ſedaretur.
Confeſtim ergo coacto ſenatu, circumfuſus curiæ
populus expectabat exitum, ſperans tolerabili pre-
tio frumentum, quod erat emptum, ſe accepturum
& donum partiturum gratis. quippe in curia erant
qui id ſuaderent ſenatui. At Marcius ſurgens caſti-
gauit effuſos in plebē acriter, ambitioſoſq; & pro-
ditores nobilitatis appellauit, perniciosa ſemina
eos ferociæ & inſolentiæ in multitudinem iacta in
ſemet ipſos alere, quæ præſtaret initio reſecare ori-
entia, neque rudimento populum adeo valido cōfir-
mare. Eum iam horribilē quoq; hinc eſſe quòd
omnia ad eius libidinem fiant, nec vllam ad rem
compellantur inuiti, nec ſint conſulibus dicto au-
dientes, ſed ſine imperio agentes duces ſuos ma-
giſtratus appellent. Largitiones ergo & diuiſiones,
inquit, ſicut apud Græcos, vbi populi merū eſt im-
perium, ignaui decernitis prorſus ad reip. interne-
cionem, vt eorum foueamus contumaciam. Ne-
que enim præmium ferent accipere ſe earū quas
deſeruerunt, expeditionū vel ſeceſſionum, quibus
patriam reliquerunt, vel calumniarū, quas rece-
perunt contra ſenatū: ſed quia cedentes metu nos
atq; aſſentantes hęc tributuros & conceſſuros ſpe-
rant, nullum finē facient rebellionis, neque diſſi-
dijs vel ſeditionibus temperabunt. Eſt itaque inſi-
gnis hæc inſania. Quòd ſi ſapimus, extorquebi-
mus plebi tribunatum qui conſulatus eſt euerſio,
& diuiſio ciuitatis nō iam, vt antè, vnæ, ſed ira diſ-
ſectæ nunquam vt coalitura ſit poſthac nec con-
ſenſura, neq; deſituri nos ſimus ægrotare & inter
nos tumultuari. Hæc atq; his ſimilia quum multa
diceret Marcius, promptiſſimam habuit huius fu-
roris iuuentutem ſociam & locupletes penè om-
nes: qui hunc vnum inuictum in ciuitate & libe-
rum eſſe cōclamarunt. At ex maioribus natu qui-
dam rei euentum timentes, improbabant id: nihil
autem conſequutum eſt boni. Nam tribuni qui
ſenatui intererant, vbi ſententiam Marcij viderūt
obtinere, eruperunt cum clamore ad plebem vo-
ciferantes, vt coirent, & ſibi opem ferrent. Quum
ſtreperet tumultu concio, dictis expoſitis Mar-
cij, parum abfuit quin ira flagrans irruperit in cu-
riam populus. At tribuni Marcium in crimen vo-
cauerunt, & per viatores citauerunt. Quos ille
quum ſummouiſſet cōtumeliosè, ipſi acceſſerunt
cum ędilibus vi vt eum abducerent, & iam manus
inijciebant ei. Ibi nobilitas conſpirans repulerunt
tribunos, ædiles etiam pulſauerunt. At tunc qui-
dem appetens nox tumultum diſſoluit. Prima lu-
ce populum conſules cernentes exacerbatum &
vndique in forum concurrentem, metuere de
republica cœperunt: aduocatoque ſenatu, deli-
berandum propoſuerunt, vt lenibus verbis & be-
nignis decretis placarent & ſedarent multitudi-
nem: tempus id, ſi ſapiant, de dignitate vel de ho-
noribus non eſſe contendendi, ſed anceps diſcri-
men & præceps facilitatem & humanitatem po-
ſtulare ſenatus. Quum in eorum ſententiam fre-
quentes tranſiſſent, progreſſi in concionem, po-
pulū quàm humaniſſimè appellauerunt & demul-
ſerunt, diluentes leniter crimina, & modicè eos
caſtigantes. De pretio autem annonæ & frumen-
ti facile oſtenderunt inter ipſos conuenturum.

A ἐν ἐλπίσι ἡδυέας χρῆς ἀῆς, ἅμα τ ἀποείας καὶ τ διαφορᾶς τ
πόλιν ἀπαλλαγήσεσθαι προσδοκῶντας. αὐθὺς οὖν βουλῆς
ἀθροισθείσης, προεκλθεὶς ὁ δῆμος ἔξω ἦν ἐκκλησιαζόμενος τέλος,
ἐλπίζων ἀργυρᾶ τε χρήσασθαι φιλανθρώπῳ, καὶ προῖκα τὰς
δωρεὰς νεμήσεσθαι. καὶ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ τοῦτο τ βουλὴν πείθοντες
ὁ μέντοι Μάρκιος ἀναστὰς, σφόδρα κατεμάστιγε τ χαριζομέ-
νων τοῖς πολλοῖς, δημαγωγοὺς καὶ προδότας ἀποκαλῶν τ ἀρι-
στοκρατίας, καὶ σπέρματα ποιηρὰ θρασύτητος καὶ ὕβρεως εἰς
ὄχλον ἀφιέμενα βέφοντας καθ' αὑτοῦ. ἀκαλῶς μὲν εἶχε μὴ
προϊδόν ἐν ἀρχῇ φυόμενα, μηδ' ἰσχυρὸν ἀρχῇ τηλικαύτῃ
ποιῆσαι τ δῆμον. ἤδη δ' καὶ φοβερὸν εἶν, πῶς πάντα βουλομένοις
αὐτοῖς ὑπαρχόν, καὶ μηδὲν ἄκοντας βιάζεσθαι, μηδὲ πείθεσθαι
τοῖς ὑπάτοις, ἀλλ' ἀναρχίαν ἔχοντας, ἡγεμόνας ἰδίους ἄρχον-
τας προσαγορεύειν. ὑπιδόσεις μὲν οὖν καὶ δωρεὰς, ὥσπερ
Ἑλλήνων οἱ κρατήσαντες δημοκρατούμενοι, καθέζεσθαι ψηφιζο-
μένους, ἔφη παντελῶς εἰς κοινὸν ὄλεθρον τ ἀπείθειαν αὐτῶν
ἐφοδιάζειν. καὶ γὰρ χάριν γε δήπου φήσουσιν ἀπολαμβάνειν τῶν
στρατειῶν ἃς ἐκκατέλιπον, καὶ τ ἀποστάσεων ἃς προσήκαντο τ
πατρίδα, καὶ τ διαβολῶν ἃς ἐδέξαντο κατ' τ βουλῆς· ἀλλ' ὑπο-
φιεμένους δι' φόβον, καὶ κολακεύοντας ἡμᾶς τοῦ παραδόσθαι, καὶ
συγχωρεῖν ἐλπίσαντες, οὐδὲν ἐξόψονται πέρας ἀπειθείας, οὐδὲ
παύσονται διαφερόμενοι καὶ στασιάζοντες. ὥστε τοῦτο μὲν ὅστι κο-
μιδῇ μανικόν· εἰ δ' σωφρονοῦμεν, ἀφαιρησόμεθα τ δημαρχίαν
αὐτῶν; διαίρεσιν οὖσαν ὑπατείας, καὶ διαιρέσασιν τῆς πόλεως,
οὐκέτι μιᾶς, ὡς πρότερον, οὔσης, ἀλλὰ δεδιχασμένης τοιαύτ,
μηδέποτε συμφῶσαι, μηδ' ὁμοφρονῆσαι, μηδὲ παύσασθαι
ποιοῦντας ἡμᾶς καὶ ταρασσομένους ὑπ' ἀλλήλων ἐάσουσαν.
πολλὰ τοιαῦτα λέγων ὁ Μάρκιος, ὑπερφυῶς εἶχε τοὺς νέους
συνενθουσιῶντας αὐτῷ, καὶ τοὺς πλουσίους ὀλίγου δεῖν ἅπαντ-
τας, μόνον ἀκίνδυνον ἄνδρα τῇ πόλει ἀήττητον ἔχειν καὶ ἀκηλά-
κητοι βοῶντας, ἔνιοι δ' τῶν πρεσβυτέρων τοὐναντίον ὑφο-
ρώμενοι τ ἀποβησόμενον. ἀπέβη δ' χρηστὸν οὐδέν. οἱ γὰρ δήμαρ-
χοι παρόντες ὡς ἤκουσαν τῇ γνώμῃ κρατοῦντα τ Μαρκίου,
ἐξέδραμον εἰς τ ὄχλον μετὰ βοῆς, προσκαλούμενοι συνίστα-
σθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς τοῖς πολλοῖς. ἐκκλησίας δ' θορυβώδους
γενομένης, καὶ τ λόγων εἰς ὁ Μάρκιος εἶπεν διαγραφθέντων,
ὀλίγον ἐδέησεν ἐμπεσεῖν ὑπ' ὀργῆς φερόμενος εἰς τ βουλεύ-
ὁ δῆμος. οἱ δ' δήμαρχοι, τὸ Μαρκίου τ αἰτίαν ἐποιοῦντο, καὶ
πέμποντες ἐκάλουν αὐτὸν ἀπολογησόμενον. ὡς δ' προς ὑβρι-
ζειν τοῖς πεμφθεῖσι ἐξήλασεν ὑπηρέτας, αὐτοὶ μετὰ τῶν
ἀγορανόμων ἦκον ἄγοντες βίᾳ τὸν ἄνδρα, καὶ τοῦ σώματος
ἐπελαμβάνοντο. συστάντες δ' οἱ πατρίκιοι τοὺς μὲν δημάρ-
χους ἀπετείναντο, τοῖς δ' ἀγορανόμοις καὶ πληγὰς ἐνέβα-
λον. τότε μὲν οὖν ἑσπέρα καταλαβοῦσα τοῦ χαλεποῦ διέ-
λυσεν· ἅμα δ' ἡμέρᾳ τὸν δῆμον ὁρῶντες ἐξηγειρόμενον οἱ ὕ-
πατοι, καὶ συνιόντα πανταχόθεν εἰς τ ἀγορὰν, ἔδεισαν ὑπὲρ
τῆς πόλεως, καὶ τοῦ βουλεύειν ἀθροίσαντες, ἐκέλευον σκοπεῖν
ὅπως ὑπιόντες λόγοις καὶ δόγμασι χρηστοῖς πραΰνωσι καὶ
καταστήσωσι τοὺς πολλοὺς, ὡς οὐ φιλοτιμίας οὖσαν ὥραν,
οὐδὲ ὑπὲρ δόξης ἅμιλλαν, εἰ σωφρονοῦσιν, ἀλλὰ καιρὸν ὑπο-
σφαλῆ καὶ ἐξοῦ, διγνώμονος πολιτείας καὶ φιλανθρώ-
που δεόμενον. εἰσάντων δ' τῶν πλείστων, προσελθόντες, ὡς
ἐνεῦ μάλιστα τῷ δήμῳ, διελέγοντο καὶ κατεπράυνον,
ἀποδυόμενοί τε τὰς ἀμβολὰς ὑπιόντες, καὶ τοῦ νουθε-
τοῦντι καὶ δάκνοντι μετείως χρώμενοι· πρὸς δ' ὀλίγον ὡ ἴων καὶ ἀγρᾶς οὐδὲν διοίσεσθαι πρὸς αὐτοὺς φάσκοντες.

ὡς οὖν ἐπεδίδου τὸ πολὺ τοῦ δήμου, καὶ φανερὸν ἦν τῷ κοσμίως καὶ σωφρόνως ἀκούειν, ἀγήμονα καὶ κηλούμενον, ἀνέκραγον οἱ δήμαρχοι, τῇ μὲν βουλῇ σωφρονοῦσι τὸ δῆμον ἀνθυπείξειν ὅσα καλῶς ἔχειν φάσκοντες, τὸν δὲ Μάρκιον ἀπολογεῖσθαι κελεύοντες, εἰ μὴ φήσειν ὅτι συγχύσει τὴν πολιτείας καὶ καταλύσει τοῦ δήμου, τῷ τε βουλεύειν παρεξιόντα, καὶ κελεύμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπειθήσειν. τέλος δὲ τοῖς ἀγορανόμοις τύπτων ἐν ἀγορᾷ καὶ παρεμπλακίζων, ἐμφύλιον ὅσον ἐπ' αὐτῷ πόλεμον ἐξεργάσαιτο, καὶ παρεκάλει εἰς ὅπλα τοὺς ὁπλίτας. ἔλεγον δὲ ταῦτα, βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἢ ταπεινὸν ἀποδεῖξαι, τὸν δὲ φύσιν δεικνύοντα τοῦ φρονήματος, ἢ τῇ φύσει χρώμενον, αἰνίκεσον ἀπεργάσασθαι τῷ πρὸς αὐτὸν ὀργῷ. ὁ μᾶλλον ἤλπιζον ὀρθῶς σκαζόμενοι τοῦ αἰδοῦς. ἔστι μὲν γὰρ ὡς ἀπολογησόμενος, καὶ παρέχειν αὐτῷ σιωπῶν καὶ ἡσυχίαν ὁ δῆμος· ὡς δὲ ἤρξατο πρὸς τοὺς ἀιδεῖς, δεινικὸν τινα λόγον πρὸς δεχομένους, οὐ μόνον ἐπαχθεῖ παρρησίᾳ χρῆσθαι, καὶ πλείονι κατηγορίᾳ τῆς παρρησίας, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ σφοδρότητι προσώπου τῷ ἐγγὺς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας ἀφοσίαν ὅτι δεικνύμενος, ὁ μὲν δῆμος ἐξεπεφρίττη, καὶ φανερὸς ἦν δυσαναγωγήτων καὶ βαρυνόμενος τοῖς λεγομένοις· τῶν δὲ δημάρχων ὁ θρασύτατος Σικίννιος, μικρὰ τοῖς συνάρχουσι σφαλεῖς, εἶτ' εἰς μέσον ἀναγορεύσας, ὡς θάνατος ὑπὸ τῶν δημάρχων τοῦ Μαρκίου κατέγνωσται, προσέταξε τοῖς ἀγορανόμοις, ἀναγαγόντας αὐτὸν ὅτι τάχιστα, κυθρὸν ὥσαι κατὰ τῆς ὑποκειμένης φάραγγος. ἀπορούντων δὲ τῶν ἀγορανόμων τοῦ σώματος, ἔδοξε μὲν καὶ τῶν δημοτῶν τοῖς πολλοῖς φεικτὸν εἶναι τὸ γιγνόμενον καὶ ὑπόφορον· οἱ δὲ πατρίκιοι πανταχόθεν ἐκκαίοντες καὶ παρεκαλοῦν τὸν Μάρκιον, ἔπεισαν αὐτοὺς ἀφελεῖν τῆς τιμωρίας τὸ ἀλόγιστον καὶ βαρύ, μὴ βίᾳ μηδὲ ἄκριτον ἀποκτιννύντας, ἀλλὰ τῷ δήμῳ ψῆφον ἐπενεγκεῖν ἀποδόντας· ἐκ τούτου καταρᾶς ὁ Σικίννιος ἠρώτα τοὺς πατρικίους, τί βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἀφαιρεῖσθαι τοῦ δήμου βουλομένου κολάζειν. ἐκείνων δὲ πάλιν ἀντερωτώντων, Τί μὲν οὖν, φανεῖτε, καὶ τί βουλεύετε ὑμεῖς, ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τοῖς ἀρίστοις αὐτοῦ κρίσεως ὅτι τιμωρίαν ὠμὸν καὶ τοιοῦτον οὕτως ἄγοντες; Ἀλλὰ ταύτῃ μὲν (εἶπεν ὁ Σικίννιος) ὑμεῖς μὴ ποιεῖτε τοιοῦτον φασὶν ἀφορμὰς καὶ στάσεως πρὸς τὸν δῆμον. ὃ γὰρ ἀξιοῦτε, δίδωσιν ὑμῖν, κρίθηναι τὸν ἄνδρα. Οἱ δὲ Μάρκιε παραγορεύομεν εἰς τοῦτο ἀγῶνα παρεῖναι, καὶ πεῖθειν τοὺς πολίτας εἰ μηδὲν ἀδικεῖς ὡς ψήφῳ κρινοῦντας. τότε μὲν οὖν ἠγάπησαν οἱ πατρίκιοι τὸν ἀφαίρεσιν, καὶ τὸν Μάρκιον ἀσμένως ἔχοντες ἀπῆλθον. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, (ἀγορὰς δὲ ποιοῦσι Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἑπτὰ, νουνδίνας καλοῦντες) ἐλπίδα μὲν αὐτοῖς παρέχε μακρούσεως τρατεία γενομένη πρὸς Ἀντιάτας, ὡς μηκὸς ἔξουσα καὶ χρόνον, ἐν ᾧ κεκοπήσεις ὁ δῆμος ἔσται, τῆς ὀργῆς ἀπαμβλυνθείσης, καὶ πολυτελῶς ἐκπεσούσης δι' ἀσχολίαν καὶ πόλεμον. ἔπειτα δὲ ὡς τάχιστα μαλυσάμενοι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐπανῆλθον, ἐγίνοντο συνόδοι τῶν πατρικίων πολλάκις, δεδιότων, καὶ σκοπούντων ὅπως τὸν τε Μάρκιον οὐ προήσονται,

A Vbi pars magna populi lenita est, modestoque & quieto silentio gratam sibi esse probariq; ostendit consulis orationē, exurgentes tribuni senatus moderationi populum quacunque in re deceat, vicissim prædicauerunt cedere: Marciū verò iusserunt respondere, num inficias eat ad perturbationem reip. & populi euersionem concitasse senatum: & quum ab ipsis citaretur, non obtemperasse, deniq; pulsatis contumeliose in foro ædilibus, ciuile bellum quantum in ipso erat, concitasse, & in arma ciues coegisse. Ea iactauerūt, quo aut demitteret spiritus suos Marcius præter ingenium blandiendo,
B aut si ingeniū sequeretur suum (quod potius natura eius perspecta, exspectabant) iram aduersus se populi excitaret implacabilem. Progressus est enim velut purgaturus se, populus autem cum silentio stetit ac conquieuit. Vt verò exorsus est apud homines orationem expectantes deprecatoriam, non modò odiosa vti defensionis libertate, maioreq; accusatione quàm libera defensione, verum etiam vocis contentione & habitu oris intrepidum animum prope ad contemptum vsq; & securitatē præ se tulit, exarsit populus, nec dissimulauit molestam sibi esse & odiosam eius orationem. Ibi tri-
C bunorum Sicinius violentissimus paulisper cum collegis colloquutus, inde pro concione fatus est tribunos eum rei capitalis damnasse. Tum imperauit ædilibus vt in rupem raperent eum, atq; inde in subiectam vallem statim præcipitarent. Quum ædiles manus ei inijcerent, res visa est vel plebis magnæ parti horrenda atque insolens: patricij verò, amentes & anxij, clamoribus tentare ei auxiliari, partim manibus etiam eos qui Marciū arripiebant repellere, eumq; in cateruā suam recipere, partim manibus porrectis plebem orare. At quum neque oratione neque voce in tanta confusione & tumultu quicquam proficeretur, quoad aduertentes
D tribunorum amici & familiares, non posse sine magnæ nobilitatis sanguine rapi Marcium ad supplicium suaserunt his, vt ablata supplicij nouitate & indignitate, indicta causa ne eum occiderent, sed mitterēt populum in suffragia. Tum tranquillus Sicinius nobilitatem sciscitatus est, quonam consilio populi punitioni eximerent Marciū: illis contra quærentibus, qua mente quove consilio ciuem Romanum, nemini secundum, ad tam atrox atque inusitatum supplicium inauditum raperent. Atqui, Sicinius, ne hanc, inquit, seditionis & dissensionis cum populo sumatis speciem, lar-
E gitur vobis quod flagitatis, de eo vt cognoscatur: Tibi C. Marci diem in trinundinum ad populum dicimus, tum innocentiam tuam probato. Eam conditionem nobilitas accipere, satisque habentes abducere Marcium, abierunt. Interposito ante trinundinum spatio (nundinas enim populus Romanus nono quoque die agit) spem ijs eludendi criminis bellum cum Antiadibus dedit velut laxamentum & tempus habiturum, dum flaccescente ira vel prorsus sopita per occupationem & bellum foret tractabilis populus. Verùm vt pace cum Antiadibus breui composita sunt reuer-
F si, anxij multa concilia patricij habuerunt, agitantes quemadmodum neque Marcium proderent,

neque tribunis ex integro populum concitandi A
darent materiam. Hic Appius Claudius, qui in-
fensissimus plebi habebatur, testificatus est ipsum
senatum se perditum iturum, & remp. prorsus da-
turum præcipitem, si populo ferendi de capite pa-
triciorum suffragij permitterent arbitrium. At
maiores natu & qui præcipue populares erant,
non sæuum neque acerbum censebant, sed lenem
& benignum, permissa potestate, populum fore.
Non enim contemnenti senatum, sed contemni
arbitranti hoc iudicium honori & lenimento fu-
turum, vt simulatq; fuerit in suffragium missus, of-
fensam sit abiecturus. Vt ergo aduertit senatum B
Marcius hinc ipsius beneuolentia, hinc populi ti-
more suspensum, sciscitatus ex tribunis est, quo de
crimine postulaturi se & ad disquisitionem essent
populi vocaturi. Qui vt responderunt regni affe-
ctati intentaturos se crimen, idque probaturos:
Ibi exurgens, Ipse ad concionem, inquit, ad me
purgandum pergam, neque vllum genus notio-
nis, neque, si conuictus fuero, supplicij recusabo.
modò id (inquit) crimen deferatis, neque impo-
natis senatui. Quod quum recepissent, ea lege cō-
stitutum est iudicium. Concione aduocata, hoc
primum expresserunt, vt suffragia non centuria-
tim sed tributim ferrentur, quo antè locupletes, il- C
lustres, & militares, inopi, seditiosæ, & deploratæ
multitudini darent prærogatiuam suffragiorum.
Deinde omisso regni crimine, quod doceri non
poterat, illa recoxerunt dicta, quæ pridem iecerat
Marcius in senatu, quum annonam prohibebat
relaxari, & adimi populo tribunos suaderet, no-
uum insuper crimen adiecerunt, prædæ partitio-
nem, quam ex agro Antiate captam non retule-
rat ad ærarium, sed diuiserat illis qui cum ipso mi-
litauerant. Quo maxime dicitur perculsus Mar-
cius fuisse. siquidem fuit id ei præter expectatio- D
nem obiectum, neque paratam ex tempore ido-
neam ad populum habebat defensionem, verùm
laudanti milites suos obstrepuerunt maiore nu-
mero illi qui non militauerant. Demum tribubus
in suffragia missis, tribus damnatorię superauerūt.
Pœna fuit damnationis perpetuum exilium. Pro-
nuntiata sententia, qua damnatus est, nulla vnquā
cęsis hostibus tantos fecerat populo spiritus victo-
ria, quantum tunc exultans & ouans discessit. At
senatum merus angor mœrorq; tenuit dolentem
& ingemiscentem, quod non omnem lapidem
prius mouissent quam tantam contumeliam & li- E
centiam perpessi essent populi. Neq; opus ad dis-
crimen veste tunc vel aliis insignibus erat, sed
statim patebat popularem esse qui gaudebat, qui
mœstus erat, patricium. At ipse imperterritus &
infractus Marcius, gestu & incessu, & vultu con-
stans, in omnium perturbatione aliorum nihil
fortuna sua motus videbatur esse, non ratione il-
le aut animi lenitate, aut quo casum suum ferret
modicè, sed quod esset ira oppressus & indigna-
tione, quam plerique nesciunt ægritudinem esse.
Quum enim velut flagrans in excandescentiam
vertit, tunc demissionē hanc abijcit & ignauiam.
Vnde strenuus videtur iratus, sicut febricitans ca-
lidus, quasi subsiliente inflatoque atque intume-
scente animo. Hanc affectionem suam Marcius
ilicò reipsa ostendit. Domum enim profectus

τόν τε δῆμον αὖθις οὐ παρέξοισιν ἐκπαρόξυνθεν τοῖς δημαγω-
γοῖς. Ἄππιος μὲν οὖν Κλαύδιος αἰτίαν ἔχων ἐν τοῖς μάλιστα
μισόδημος εἶ, διεμαρτύρατο, λέγων τὴν βουλὴν αὐτοὺς ἀνα-
αιρήσειν, καὶ παρήσεσθαι πάντα πάσι τὴν πολιτείαν, εἰ κύριον τὴν ψῆ-
φον καὶ τὴν πατρικίων δέξον) ἠμύνοντο τὸν δῆμον. οἱ δὲ πρεσβύ-
τατοι καὶ δημοτικώτατοι τοιοῦτον ἐξίουν, οὐ χαλεπὸν οὐδὲ
βαρὺ, ἀλλὰ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας
ἔσεσθαι τὸν δῆμον. οὐ γὰρ καταφρονοῦντι τῆς βουλῆς, ἀλλ' οἰο-
μένῳ καταφρονεῖσθαι λιμὸν καὶ πενίαν ἡμήσεσθαι τοῦ
κρίνοντος, ὡς εἰ ἅμα τὴν ψῆφον λαβόντας ἀποθήσεσθαι τὴν ὀργήν.
ὁρῶν οὖν ὁ Μάρκιος εὐνοίᾳ μὲν αὐτοῦ, φόβῳ δὲ τὸν δῆμον, τοῦ
συγκλήτου ἀποστομοῦντος, ἠρώτησε τοὺς δημάρχους τίνα κατη-
γορήσουσιν αὐτοῦ, καὶ πρὸς τίνος κριθησόμενον ὅτι τὸν δῆμον ἐξά-
γουσιν. εἰ πάντων δὴ ἐκείνων, ὅτι τυραννίς ἐστι τὸ ἔγκλημα, καὶ
τυραννεῖν ἀξιούμενον ἀποδείξοιεν αὐτὸν, οὕτως ἐξαναστάς,
αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν δῆμον ἤδη βαδίζειν, ἀπολογησόμενος· καὶ
μηδένα τόπον κρίσεως, μηδὲ, εἰ ἁλῶ, κολάσεως παραιτεῖσθαι·
μόνον ὅπως ἔφη τοῦτο κατηγορήσητε, καὶ μὴ ψεύσασθε τοῦ
βουλεύματος. ὡς δὲ ὡμολόγησαν, ὅτι τούτοις ἡ κρίσις ἐγένετο. συνε-
λθόντος δὲ τοῦ δήμου, πρῶτον μὲν οὐ κατὰ λόχους ἀλλὰ κατὰ
φυλὰς ἐβιάζοντο γίνεσθαι τὴν ψηφοφορίαν, τοὺς ἀπόρους καὶ γνω-
ρίμους καὶ στρατευομένους, τὸν ἄπορον καὶ πολυπράγμονα,
καὶ τὸ καλῶς φρονεῖν μηδὲν ὄχλον ὑπιστάντες
ταῖς ψήφοις ποιοῦντες. ἔπειτα τοῦ τυραννίδος ἀφέντες αἰ-
τίαν, ἀναπόδεικτον οὖσαν, ἐκείνων πάλιν ἐμέμνηντο τοὺς λό-
γους οὓς ὁ Μάρκιος πρότερον εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, κωλύων
μὲν ἐπιδωνίσαι τοῦ ἀγροῦ, ἀφελέσθαι δὲ τοῦ δημάρ-
χου τὸν δῆμον καλοῦν. κοινὸν δὲ κατηγόρησαν αὐτοῦ κα-
τηγόρημα, τοῦ δανοιοῦ τοῦ λαφύρων, ἃ λαβὼν ἐκ τῆς
Ἀντιατῶν χώρας, οὐκ ἀνήνεγκεν εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ διε-
νέμε τοῖς μετ' αὐτοῦ στρατευομένοις. ὑφ' οὗ δὴ καὶ μάλιστα
λέγεται δεινοπαθῆσαι τὸν Μάρκιον. οὐ γὰρ προσεδό-
κησεν, οὐδὲ παρόντος τοῦ ὄχλου ἐκ τοῦ παραυτίκα
λόγων πιθανῶν, ἀλλ' ἐπαινοῦντι τοὺς στρατευομένους ἐθορύ-
βησαν αὐτῷ πλείονες ὄντες οἱ μὴ στρατευόμενοι. τέλος δὲ
αὐτῶν φυλῶν τῆς ψήφου δοθείσης, αἱ καθαιρεῦσαι ᾔει ἐ-
γένοντο. τοῦ δὲ τίμημα τῆς καταδίκης, ἀΐδιος φυγή. μετὰ δὲ
τοῦ ἀναχωρεῖν, ὁ μὲν δῆμος οὐδέ ποτε νικήσας μάχῃ πο-
λεμίους, τοσοῦτον ἐφρόνησεν, ὅσον τότε φρονῶν καὶ γεγηθὼς
ἀπῆλθε· τοῦ δὲ βουλεύματος ἄχος ἔχει καὶ κατήφεια δεινὴ, μεταμελο-
μένοις καὶ δυσφορούσαν ὅτι τὰ μὴ πρότερα ποιήσαι καὶ πα-
θεῖν, πρότερον ἢ τοσοῦδε ὑβρίσαι τε καὶ χρησάμενον ἐξου-
σίᾳ τοσαύτῃ τὸν δῆμον. οὐδὲν δὴ ἔδει τότε πρὸς ἀγώνισιν,
ἐσθῆτος, ἢ τοῦ σημείου ἑτέρου, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐφαίνετο δῆλος ὅτι δη-
μότης ὁ χαίρων, καὶ ὁ δυσφορῶν, ὅτι πατρίκιος. τοῦ αὐτὸς
ὁ Μάρκιος, ἀτέκπληκτος καὶ ἀταπείνωτος, καὶ σχήματι καὶ
βαδίσματι καὶ προσώπῳ καθεστηκώς, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλ-
λοις ἐφαίνετο πεποιθὼς ἀσυμπαθὴς ἑαυτῷ μόνος, οὐχ ὑ-
πὸ λογισμοῦ καὶ πραότητος, οὐδὲ ᾧ φέρῃ μετρίως ὁ συμ-
βεβηκὼς, ἀλλ' ἐμπαθὴς ὢν ὑπὸ ὀργῆς καὶ βαρυφροσύνης·
ὅπερ ἀγνοοῦσιν οἱ πολλοὶ λύπην οὖσαν. ὅτοῦ γὰρ εἰς θυμὸν με-
ταβάλῃ καθάπερ ἐκπυρωθεῖσα, τὸ ταπεινὸν ἀποβάλλει καὶ
δεῖλον· ἢ καὶ δοκεῖ δραστικὸς ὁ θυμούμενος, ὡς θερμὸς ὁ πυ-
ρέττων, οὗ ἐν σφυγμῷ καὶ φλεγμονῇ καὶ ὄγκῳ θυμοῦ-
νης τῆς ψυχῆς. ἐδήλωσε δὲ τοῖς ἔργοις αὐτίκα μάλα τοῦ φρονεῖν τοιοῦτον ὁ Μάρκιος. εἰσελθὼν γὰρ οἴκαδε,

καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα μετ' κλαυθμοῦ καὶ βοῆς ὁλοφυρομένας ἀσπασάμενος, καὶ κελεύσας μετείως φέρειν τὸ συμβεβηκὸς, εὐθὺς ἀπιὼν ἐβάδιζεν ὅπῃ τὰς πύλας. οὐδ' ὑπ' πατρικίων ὅμου τι πολλῶν προπεμπόντων αὐτὸν, οὔτε τι λαβὼν, οὔτε τινὸς δεηθεὶς ἀπηλλάτετο, τρεῖς ἢ τέτταρας πελάτας ἔχων περὶ αὐτόν. ἡμέρας δ' ὀλίγας ἔν τισιν ἀγρῷς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν διενεχθεὶς λογισμῶν, οἵοις ὁ θυμὸς ὑπ' ἐδήγει, ὥστ' οὔτ' εἰς καλὸν οὔτε συμφέρον οὐδὲν, ἀλλ' ἢ ὁ Ῥωμαίοις μετελθεῖν, ἐγίνωσκε πόλεμόν τινα βαρὺ καὶ ὄμορον ἀναστῆσαι ἐπ' αὐτοῖς. ὥρμησεν οὖν δεξιοῦσθαι πρῶτον Οὐολούσκων, ἀκμάζοντας μὲν εἰδὼς ἔτι καὶ σώμασι καὶ χρήμασι· ταῖς δ' γε λαμπρυνούσαις ἔναγχος ἥτταις οὐ τοσοῦτον ἀπολωλέναι τῆς δυνάμεως, ὅσον ἐγγεγονέναι φιλονεικίας αὐτοῖς καὶ ὀργῆς οἰόμενος. ἦν δέ τις ἀνὴρ ἐξ Ἀντίου πόλεως, ἀρετῇ τε πλούτῳ καὶ εὐδοξίᾳ καὶ γένει ὑπερφαίνων, ἀξίωμα βασιλικὸν ἔχων ἐν πᾶσι Οὐολούσκοις, ὄνομα Τύλλος Αὐφίδιος. ὑπὸ τούτου μισούμενον ὁ Μάρκιος ἑαυτὸν, ὡς δοκεῖ Ῥωμαίων, ἐγίνωσκε. πολλάκις γὰρ ἐν ἀπειλαῖς καὶ προκλήσεσι κατ' τὰς μάχας γενόμενοι, καὶ κομπάσαντες ἀμφὶ τὸ στράμμιον, οἷα νεανιῶν πολεμικῶν φιλοτιμίαι καὶ ζῆλοι φέρουσιν, ἴδιον προσεκτήσαντο τῷ κοινῷ τὸ κατ' ἀλλήλων ἔχθος. οὐ μὴν ἀλλὰ μέγεθός τι φρονήματος ἔχοντα τὸν Τύλλον ὁρῶν, καὶ μάλιστα δὴ Οὐολούσκων, ὑπεριδυμοιοῦντα Ῥωμαίοις λαβεῖν προθυμούμενος, ἐν μέρει κακῶσαι, μαρτυρίαν ἀπέλιπε τῷ εἰπόντι, Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπόν. ὃ γὰρ ἂν θέλῃ, ψυχῆς ὠνεῖται. λαβὼν γὰρ ἐσθῆτα καὶ σκεύει ἐν ᾗ μάλιστα μὴ δόξειν ὃς ἐν ἔμελλεν ἐρήμῳ, ὥσπερ Ὀδυσεὺς, Ἀτρειδῶν δεισθέντων κατέδυ πόλιν. ἦν δ' ἑσπέρα, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῷ προσετύγχανον, ἐγνώριζε δ' οὐδεὶς. ἐβάδιζεν οὖν ὅπῃ τὴν οἰκίαν τοῦ Τύλλου, καὶ παρελθὼν ἄφνω πρὸς τὴν ἑστίαν ἐκάθιζε σιωπῇ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος ἡσυχίαν ἦγεν. οἱ δ' κατὰ τὴν οἰκίαν θαυμάσαντες, ἀναστῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν, (ἦν γάρ τι καὶ περὶ αὐτὸν ἀξίωμα καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σιωπῆς) ἔφρασαν δ' ὦ Τύλλῳ περὶ δεῖπνον ὄντι τὸν ἀποπίδυν τοῦ πράγματος. ὁ δ' ἐξαναστὰς ἦκε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀνέκρινε, τίς ὢν ἀφῖκται καὶ τίνων δεόμενος. οὕτως οὖν ὁ Μάρκιος ἀποκαλυψάμενος, καὶ μικρὸν ἀναχών, Εἰ μήπω με γινώσκεις, ὦ Τύλλε, εἶπεν, ἀλλ' ὁρῶν ἀπιστεῖς, ἀνάγκη με κατήγορον ἐμαυτοῦ γενέσθαι. Γάϊός εἰμι Μάρκιος, ὁ πολλὰ καὶ Οὐολούσκοις ἐργασάμενος κακὰ, καὶ τὴν οὐκ ἐῶσαν χρῆσθαι τούτοις φέρων προσωνυμίαν, τὸν Κοριολανόν. τοῦδε γὰρ ἀνδρὸς πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων ἐκείνων ἐκτησάμην ἔπαθλον ἢ ὁ πρόσημον ὄνομα τοῖς ὑμᾶς ἔχθρας, καὶ τοῦτό μοι πρέπει ἀναφαίρετον. τὰ δ' ἀνία ὁμοῦ πόνου, φθόνῳ δήμου καὶ ὕβρει, μαλακίᾳ δ' καὶ προδοσίᾳ τῶν ἐν τέλει καὶ ἰσοτίμων, ἀπεστέρημαι· καὶ φυγὰς ἐλήλαμαι, καὶ γέγονα τῆς ἑστίας τῆς σῆς ἱκέτης, οὐχ ὑπὸ ἀνδρείας καὶ σωτηρίας, (τί γὰρ ἔδει με δεῦρο ἥκειν φοβούμενον ἀποθανεῖν;) ἀλλὰ δίκας λαβεῖν χρήζων, καὶ λαμβάνων ἤδη, παρὰ τῶν ἀνδανόντων, σοὶ δὲ ποιῶν ἐμαυτοῦ κύριον. εἰ μὲν οὖν ἔστι σοι θυμὸς ὑπὲρ χρῆν τοῖς πολεμίοις, ἴθι ταῖς ἐμαῖς συμφοραῖς ὡς γυναῖκες χρῆσθαι, καὶ κοινὸν ἀτύχημα ποίησον Οὐολούσκων τὴν ἐμὴν ἀτυχίαν· τοσοῦτον βέλτιον ὑπὲρ ὑμῶν πολεμήσοντος ἢ πρὸς ἡμᾶς, ὅσῳ πολεμοῦσι βέλτιον οἱ γινώσκοντες τὰ πρὸς τοῖς πολεμίοις τῶν ἀγνοούντων. εἰ δ' ἀπείρηκας, οὔτ' ἐγὼ βούλομαι ζῆν, οὔτε σοι καλὸν ἔχει ζῆν,

A postquam matrem & vxorem complexu salutauit, lachrymarum & eiulatus plenus eiulantes, atque vt casum suum ferrent moderatè monuit, cõfestim digrediens, ad portam est profectus. Quò à frequenti nobilitate deductus, nulla re accepta vel à quoquam petita, comitantibus tribus aut quatuor clientibus, excessit vrbe. Inde quum paucos dies in villis quibusdam suis varia consilia secum, qualia subijciebat ira, voluisset, non illa quidem bona vel conducibilia, sed quemadmodum pœnas expeteret à populo Romano, gra-
B ue statuit ijs mouere & finitimũ bellum. Primùm igitur solicitare institit Volscos, quos florentes viris & opibus, sciebat: superioribus cladibus haud tantum accisas vires eorum, quantum pertinaciæ & indignationis ratus accessisse. Erat Antij vir longe diuitijs, virtute & natalium splendore princeps Volsci nominis ac regiæ autoritatis, Tullio Aufidio erat nomen. Hunc sibi præ cæteris Romanis certus erat esse infensum. Quia enim ex concertatione (vt iuuenum fortium gloriæ & æmulationes ferunt) crebrò inter dimicationes minis, prouocationibus, iactantijsque certauerant
C inter se priuatam publicæ adiunxerant inimicitiam. Quum Tullij tamen celsitudinem animi nosset, & præter omnes Volscos occasionem captare eum infestandi vicissim Romanos, testimonium reliquit illi, qui ait,

Ira repugnare arduum est:
Quicquid cupit, licetur vita.

Sumpto enim amictu & habitu, quo minime qui esset cognosceretur aspectu vt Vlysses, infestorum hominum est vrbem ingressus. Erat diei serum, multique occurrerunt ei, sed nouerat nemo. Profectus domum ad Tullium, repẽte ad focum nul-
D lo sentiente penetrauit, ibique tacitus sedit obuoluto capite, nihil agens. Familia stupore defixa, dubitauit excitare eum, quòd aliqua & ex veste atque silentio eius eluceret maiestas. Narrant igitur Tullio iam cœnanti hoc monstri: qui surgens adijt eum, rogauitque qui esset, quidque petitum venisset. Ita Marcius aperiens se, & paulisper moratus: Si nondum (inquit) Tulli me cognoscis, sed nec aspectus facit tibi fidem, necessitas me delatorem facit mei ipsius. C. Marcius sum, qui plurimas clades Volscis intuli, & quod non finit id inficiari, cognomen circumfero Corio-
E lani. Siquidem multorum sudorum & periculorum illorum præmium paraui nullum aliud quàm inimicitiæ in vos testem appellationem. Hoc mihi intactum superest. Cæteris hinc populi inuidia & iniuria, hinc magistratuum & nobilitatis languore atque proditione spoliatus sum, pulsusq; in exilium supplex ad focum tuum consedi, non securitatis causa & salutis: nam mortem si horrerem, quid huc venirem? Verùm persequi aueo pœnas ab ijs qui me fecerunt extorrem: quas iam sumo, qui in arbitrium me contuli tuum. Itaque si animus tibi est hostes adoriri, age,
F vtere iam, Tulli, meis calamitatibus, & infortunium meum in Volscorum verte prosperitatem. Hactenus verò pro vobis melius quàm contra vos pugnabo, quatenus pugnant melius illi quibus cõsilia nota hostium sunt quàm ignari. Quòd si cecidisti animo, neq; ducere ego spiritum aueo, neque tibi honestum sit incolumitatem præstare

veteri inimico & perduelli, nunc ſegni & inutili. A Vbi ea Tullius audiuit, ingenti eſt lætitia elatus, dexteraque ei data, Surge (inquit) Marci, bonoq; eſto animo. Per enim commodè nobis cecidit, huc quòd te contuleris: tu à Volſcis expecta maiora. Inde benigne Marcium inuitauit. Inſequentibus diebus contulerunt inter ſe conſilia belli. At ciuitatem Romanam nobilitatis aduerſus plebem ex Marcij potiſſimùm orta damnatione exagitabat ſimultas, ac multa prodigia aruſpices, ſacerdotes, priuati denuntiauerunt haud contemnenda. Vnum hoc erat: Titus Latinus, de plebe homo, quietus probuſque alioquin & liber ſuperſtitione, multoque magis vanitate. B Huic ſomniũ fuit: Viſus Iupiter præcipere iret, ſenatui denuntiaret malum ſupplicationis præſultorem, quem miſerant ſibi, diſplicuiſſe. Hoc oſtentum ſibi ait primùm parũ curæ fuiſſe. Vbi iterum ac tertiũ neglexiſſet oblatum, egregium filium ſe amiſiſſe, corporiſque repentino languore & debilitate correptum. Hæc in curiam lectulo delatus expoſuit. Quibus editis, confeſtim conualeſcere eum corpus ſenſiſſe, ſurgentemque ſuis pedibus domum memorant reuertiſſe. Miraculo ſenatus attonitus, diligenter de re quæſiuit. Fuit ea huiuſcemodi: Seruum ſuum quidam alijs ſeruis tradiderat, præceperatque vt cæſum flagellis medio agerent foro, inde interficerent. Hæc agentes, & hominem verberantes, varios flexus præ dolore motuſque indecoros alios magnitudine cruciatus voluentem ſupplicatio fortè ſequuta eſt. Ea ſpecies minimè iucunda, atque motus inconcinni multos præſentium offenderunt, factum tamẽ nemo vindicauit. Maledixerunt tantùm & diras imprecati ſunt tam atrociter mulctanti. Etenim magna id temporis humanitate ſeruos proſequebantur, & quia ipſimet obirẽt operas ſuas, & communem cum illis vitam agerent, habebant eos benignius & familiarius. D Habebatur autem punitio ſerui qui peccauerat acerba, ſi lignum plauſtri, quo ſuſtentant temonem, circa viciniam portaret: ita enim punitum quum domeſtici & vicini vidiſſent, nullam habebant deinceps ei fidem, appellabantque eum Furciferum. Illud viſum Latinus vbi patribus narrauit, atque illis ambiguum fuit qui ille ludorum fuiſſet ingratus & malus præſultor, ſubijt nonnullis ob inſolentiam ſupplicium ſerui illius, quem flagellatum per forum rapuerant, mox occiderant. Sacerdotibus id eſſe confirmantibus, pependit dominus pœnas, ſup- E plicationemque deo ac ludos inſtaurauerunt. Videtur autem cùm cætera Numa ſacrorum ſapientiſſimus fuiſſe præceptor, tum præclarè ſanè ad religionem hoc conſtituiſſe. Nam quum magiſtratus & ſacerdotes quid rei diuinæ faciunt, antecedens præco magna voce clamat, *Hoc age*. Qua voce rebus diuinis iubent intentos eſſe, neque vllo opere eas vel negotio interpellare, quòd pleraque mortaltum coactu quodammodo & vi efficiantur. Sacrificia verò ſupplicationeſque & ludos ſolent Romani non ſolùm ex tanta occaſione, ſed ex minutula etiam inſtaurare. Siquidem F ſi vnus equus thenſas ducentium elanguiſſet,

πάλαι μὲν ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον, νῦν δὲ ἀνωφελῆ καὶ ἄχρηστον. ὡς οὖν ταῦτα ὁ Τύλλος ἤκουσεν, ἥδη τε θαυμαστῶς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν, Ἀνίστασο (εἶπεν) ὦ Μάρκιε, καὶ θάρρει. μέγα γὰρ ἡμῖν ἀγαθὸν ἥκεις, διδοὺς σεαυτόν. ἔλπιζε δὲ μείζονα τῶνδε Οὐολούσκων. καὶ τότε μὲν εἰστία φιλοφρονούμενος τε Μάρκιον· ἐν δὲ ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις ἐβουλεύοντο περὶ τοῦ πολέμου καθ' ἑαυτούς. τὴν δὲ Ῥώμην τε τῶν πατρικίων διεμέμφετο τὸν δῆμον, οὐχ ἥκιστα τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκην αἰτίαν ἐχόντων ἐπάρασθαι, καὶ πολλὰ δαιμόνια μαντικῆς καὶ ἱερεῖς καὶ ἰδιῶται προσήγγελον ἄξια φορτίδος. ἓν δὲ λέγεται θιοῦ τό τι γενέσθαι· Τῖτος γὰρ Λατῖνος, ἀνὴρ οὐκ ἄγαν ἐπιφανὴς, ἀπράγμων δὲ καὶ μέτριος ἀνὴρ, καὶ καθαρὸς δεισιδαιμονίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀλαζονείας. οὗτος οἷα εἶδεν, ὡς τοῦ Διὸς εἰς ὄψιν ἥκοντος αὐτῷ, καὶ κελεύοντος εἰπεῖν πρὸς τὴν σύγκλητον ὅτι κακὸν τὴν ὀρχήστριαν ἔστειλαν αὐτῷ πρὸς τῆς πομπῆς καὶ ἀτερπέστατον. ἰδὼν δὲ τὴν ὄψιν, ἔλεγε μὴ πάνυ φορτίσαι τοσοῦτον. ὡς δὲ καὶ δεύτερον ἰδὼν καὶ τρίτον, ἠμέλησε, παιδός τε χρηστοῦ θάνατον ἐπιδεῖν, καὶ τοῦ σώματος ἄφνω παρειθέντος ἀκρατὴς γενέσθαι. ταῦτα δὲ ἐν κλινιδίῳ φορεθεὶς κομισθεὶς εἰς τὴν σύγκλητον ἀπήγγειλεν. ἀπαγγείλας δὲ, ὥς φασιν, αὐθὺς ἤθετο ῥωννύμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναστὰς ἀπῆλθε δι' αὐτοῦ βαδίζων. θαυμάσαντες οὖν οἱ βουλευταὶ, πολλὴν ἐποιήσαντο τοῦ πράγματος ζήτησιν. ἦν δὲ θιοῦτον· οἰκέτην τὶς αὐτοῦ τῶνδε δεῖ οἰκέτας ἑτέρους, ἐκέλευσεν ἐξάγειν δι' ἀγορᾶς μαστιγοῦντας, εἶτ' ἀποκτεῖναι. ταῦτα πράττουσιν αὐτοῖς, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀκιζομένοις, τροφάς τε πολυτελεῖς ἐπὶ ὁδοῦ φερόμενον, καὶ κινήσεις ἀγὰς ἀτερπεῖς τῷ πάθει κινούμενον, ἡ πομπὴ κατὰ τύχην ἠκολούθει. καὶ πολλοὶ μὲν ἐδυσχέραινον τῶν παρόντων, οὔτ' ὄψιν ἱλαρὰν ὁρῶντες, οὔτε κινήσεις πρεπούσας· οὐδεὶς δὲ ἐπεξῆλθεν, ἀλλὰ λοιδορίαι μόνον ἐγίνοντο καὶ κατάραι τῷ πικρῶς οὕτω κολαζόντι. καὶ γὰρ ἐχρῶντο πολλῇ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐπιεικείᾳ τότε διὰ αὐτουργίαν, καὶ ὁ κοινωνὸν διαίτης, ἡμερώτερον ἔχοντες πρὸς αὐτοὺς καὶ συνηθέστερον. ἐν δὲ μεγάλῃ κόλασις οἰκέτου πλημμελήσαντος, εἰ ξύλον ἀμάξης, ὃ τὸ ῥυμὸν ὑποφέρουσιν, ἁρμὸς, διεξέλθοι τῶνδε τὴν γλῶσσαν. ὁ δὲ τοῦτο παθὼν, καὶ ὀφθεὶς τῶνδε τῶν συνοίκων καὶ γλώττων, οὐκέτι πίστιν εἶχεν. ἐκαλεῖτο δὲ φουρκίφερ. οἱ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποσάτιον καὶ σφῆνα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φούρκαν ὀνομάζουσιν. ὡς οὖν ὁ Λατῖνος ἀπήγγειλε τὴν ὄψιν αὐτοῖς, καὶ διηπόρουν ὅστις ἦν ὁ τῆς πομπῆς τότε πρωηγούμενος ἀτερπὴς καὶ κακὸς ὀρχηστὴς, δυσμνήσθησαν ἔνιοι διὰ τὴν ἀπορίαν τῆς τιμωρίας ἐκείνου τοῦ θεράποντος, ὃν μαστιγοῦντες ἐξήλασαν δι' ἀγορᾶς, εἶτ' ἐθανάτωσαν. συμφωνησάντων οὖν τῶν ἱερέων, ὅ, τε δεσπότης δίκην ἔδωκε, καὶ τῷ θεῷ τὴν πομπὴν καὶ τὰς θέας αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἐπετέλουν. ἔοικεν οὖν ὁ Νουμᾶς ταῦτ' ἀγαθὰ τῶν ἱερῶν σοφώτατος ἐξηγητὴς γενόμενος, καὶ τοῦτο παλαιόλως νομοθετῆσαι πρὸς ἐλάβειαν αὐτοῖς. ὅταν γὰρ ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ θέσι μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, Οὐκ ἄγε σημαίνει δὲ ἡ φωνὴ, Τοῦτο πράττε· πρόσεχε κελεύου-

τοῖς ἱερεῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβάλῃν μεταξὺ, μηδὲ χρείαν ἀσχολίας, ὡς τὰ πλείστα τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκαίῳ θείῳ τέλει καὶ δι' βίας πραττόμενα. θυσίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ θέας οὐ μόνον ἐξ αἰτίας τηλικαύτης, ἀλλὰ καὶ δι' μικρᾶς Ῥωμαίοις ἔθος ἐστὶν ἀναλαμβάνειν. ἵππου τε γὰρ ἑνὸς τῶν ἀγόντων τὰς καλουμένας θέας ἀποπνίξαντος,

καὶ πάλιν τοῦ ἡνιόχου τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὰς ἡνίας συλλαβόντος, αὖθις ἐψηφίσαντο τὴν πομπὴν διὰ τελεῖν. ἐν δὲ τοῖς κάτω χρόνοις μίαν θυσίαν τελαχιστάκις ἐποίησαν, ἀεί τινος ἐλλείμματος ἢ προσκρούματος γίνεσθαι δοκοῦντος. τοιαύτη μὲν εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον Ῥωμαίων. ὁ δὲ Μάρκιος καὶ Τύλλος ἐναντία τοῖς δυναστικοῖς κρύφα διελέγοντο, καὶ παρεκάλουν, ἕως τασιάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους τὸν πόλεμον ἀξιοῦν ἐκφέρειν· τῶν δὲ δυσωπουμένων, ὅτι σπονδαὶ διέτεις εἶεν αὐτοῖς καὶ ἀνοχαὶ γεγενημέναι, πρόφασιν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι παρέσχον, ἔκ τινος ὑποψίας ἢ ἀβολῆς ἐν θέαις καὶ ἀγῶσι κηρύξαντες, ἀπιέναι Οὐολούσκους πρὸ ἡλίου δυόντος ἐκ τῆς πόλεως. ἔνιοι δέ φασιν ἀπάτῃ τοῦ Μαρκίου καὶ δόλῳ γενέσθαι τοῦτο, πέμψαντος εἰς Ῥώμην πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἐκ ἀληθοῦς κατήγορον τῶν Οὐολούσκων, ὡς ἐν τῇ θέᾳ τῶν ἀβρανομένων διαθεῖν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρᾶν. πολὺς μὲν γὰρ αὐτοῖς ὁ κήρυγμα τοῦτο δεισιδαιμονέστερον ἐποίησε τοῖς Ῥωμαίοις· ὁ δὲ Τύλλος διὰ μέγιστον ἄρων τὸ πρᾶγμα καὶ παροξυνῶν, τέλος ἔπεισε, πέμψαντας εἰς Ῥώμην, τήν τε χώραν ἀπαιτεῖν, καὶ τὰς πόλεις ὅσας ἀφῄρηται πολέμῳ τῶν Οὐολούσκων. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες, ἠγανάκτησαν, καὶ ἀπεκρίναντο, πρότερον μὲν ἀναλήψεσθαι τὰ ὅπλα τοῖς Οὐολούσκοις, ὕστερον δὲ καταδήσεσθαι Ῥωμαίοις. ἐκ τούτου συναγαγὼν ἐκκλησίαν πανδήμου ὁ Τύλλος, ἐπεὶ τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, συνεβούλευε τὸν Μάρκιον καλέσαι, μηδὲν αὐτῷ μνησικακοῦντας, ἀλλὰ πιστεύσαντας ὅτι συμμαχῶν ὠφελήσει ὅσα πολεμῶν οὐκ ἔβλαψεν. ἐπεὶ δὲ κληθεὶς ὁ Μάρκιος, καὶ παραλεχθεὶς πρὸς τὸ πλῆθος, οὐχ ἧττον ἀπὸ τῶν λόγων ἢ τῶν ὅπλων δυνὴρ δεινὸς ἐφάνη καὶ πολεμικός, καὶ τὸ φρονεῖν καὶ τολμᾶν πρόθυμος, ἀποδείκνυται μετὰ Τύλλου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου. διὸ καὶ τὸν χρόνον ἐν ᾧ παρεσκευάσθαι τοὺς Οὐολούσκους ἔδει, μὴ πολὺς γενόμενος τῆς χρείας ἀφέληται τῆς παρασκευῆς, τὰ μὲν ἄλλα τοῖς κατὰ πόλιν δυνατοῖς καὶ ἄρχουσι κατέλυε συνάγειν καὶ ποιεῖν, αὐτὸς δὲ τοῖς προθυμοτάτοις αὖθις καταλόγους πείσας ἐκστρατεύειν αὐτῷ συνελθεῖν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἄφνω, καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος. ὅθεν οὐ πορισμὸς λείας τοσαύτης, ὅσην ἀγόντας καὶ φέροντας, καὶ χρωμένους ἐν τῇ στρατοπέδῳ τοῖς Οὐολούσκοις ἀπεῖπεν. ἐν δὲ μικρόταλον ἔργον αὐτῷ τῆς στρατείας ἐκείνης, ἡ εὐποιία, καὶ τὸ πολλὰ βλάψαι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν· οὐδὲ ἕνεκα τούτου ἐπράττετο, μέγα, τὸ τοὺς πατρικίους προσδιαβαλεῖν τῷ δήμῳ. τὰ γὰρ δημόσια πολλὰ λυμαινόμενος καὶ διαφθείρων, τοὺς ἐκείνων ἀγροὺς ἰσχυρῶς ἐφύλαττε, καὶ οὐκ εἴα κακουργεῖν, οὐδὲ λαμβάνειν ὧν ἐκείνων οὐδέν. ὅθεν ἐν διαβολαῖς ἐπὶ μᾶλλον ἐγένετο καὶ ταραχαῖς πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν πατρίκιοι τοῖς πολλοῖς ἐγκαλοῦντες, ὡς ὑβρεῖς δυνατὸν ἀδίκως ἐκβαλόντων· ὁ δὲ δῆμος ἐκείνους ἠπάτο διὰ μνησικακίαν ἐπάγειν τὸν Μάρκιον, εἶτα πολεμουμένων ἑτέρων, θεραπεύσεσθαι, φύλακας τοῦ πλούτου καὶ τῶν χρημάτων, ἔξω τοῦ πολέμου αὐτῶν ἔχοντας. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Μάρκιος, καὶ μεγάλα πρὸς τὸ θαρρεῖν καὶ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων τοῖς Οὐολούσκοις ὠφελήσας, ἀπήγαγεν ἀσφαλῶς.

A itemq; si læua manu prehendisset auriga habenas, supplicationem decernebant instaurandam. Sequutis temporibus vnum sacrificiũ tricies instaurarũt, quòd semper aliquid delicti vel offensionis interuenisse diceretur. Tanta religio erat erga deos populi Romani. At Marcius & Tullius Principibus gentis adhibitis, clàm consultauerunt hortantes eos, dum occupati Romani domesticis seditionibus sint, vt arma ijs inferrẽt. Sed quum pudor hos deterreret, quòd fœdus & inducias in biennium fecissent, speciẽ ipsi Romani prębuerunt,
B ex nescio qua suspicione vel calumnia inter spectacula & ludos iussis per præconem Volscis ante solis occasum vrbe excedere. Aliqui fallacia & dolo Marcij compositum sunt autores. Misisse hunc ad consules Romanos falsò Volscos criminatum, in animo eos habere medijs ludis adoriri Romanos, & vrbem inflammare. Incendit hoc edictum omnes grauius in Romanos. Tullius autem rem exaggerans & exacerbans, eis persuasit deniq; vt, missis Romam legatis, agrum oppidaq; bello Volscis adempta repeterent. Romani auditis legatis stomachantes respõderunt, priores arma Volscos
C capturos, Romanos deposituros posteriores. Tullius exinde omni nomine Volsco contracto, vt bellum decernerent consuluit, & Marcium accirent, memoriaq; obliterata offensarum, persuaderent sibi plus socium tunc allaturum adiumenti quàm nocuisset hostis. Qui accersitus quum verba ad populum fecisset, nec minus facũdia quàm armis pollere eum & rei militaris peritum apparuisset esse, prudentiaq; præcellere & audacia, deligitur, collega addito Tullio, dux belli cum libera potestate. Qui quum timeret ne tẽporis, quo se paraturi Volsci erant, lõgior propagatio rei gerendæ præcideret opportunitatẽ, reliqua primoribus
D ciuitatis & magistratibus contrahere & subministrare iussis, ipse prõptissimo quoq; sine delectu inducto, vt voluntarij sequerẽtur se, in fines Romanos repentè prętеr omnium expectationem inuasit. Vnde tantum prædæ factum vt auferre eam & in castris non valerent consumere. Atqui nihil minus illa in expeditione, quam prædam & agri vastationem, morabatur, verùm cuius gratia hæc agebat, id magni ducebat, nobilitatẽ vt committeret cum populo. Quippe fœdatis & proculcatis omnibus alijs, illorum prædia diligenter tutatus
E est, nec lædi vel attingi permisit quicquam quod esset eorum. Vnde querelæ inter eos & seditio exorta maior. Plebem criminata nobilitas est quòd virum tantum in exilium egissent inique: contrà populus accusauit illos, quòd odio inducti, Marciũ accersiuissent, & dum pars altera vexatur bello, ipsi spectatores desiderent, qui opum & bonorum foris hostem suum habeant custodem. Eo Marcius patrato, quum multum Volscis momẽti ad audendum & despiciendum hostes fecisset, salvum reduxit agmen. Mox omnes Volscorũ vires magna alacritate coiêre. Quæ quum essent ingentes, partem relinquere ad oppidorum præsidia
F statuerũt, reliquos ducere in Romanos. Optionẽ detulit Tullio Marcius prouinciarum: Tullius verò Marciũ ait cùm nihilo se esse virtute inferiorem,

ἐπεὶ δὲ πᾶσα ταχὺ καὶ προθύμως ἡ τῶν Οὐολούσκων δύναμις ἠθροίσθη, πολὺ φανεῖσα, μέρος μὲν ἔγνωσαν ὑπολιπεῖν τῇ πόλει ὑπὲρ ἀσφαλείας, μέρος δὲ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· ἑλέσθαι δὲ τῶν ἡγεμόνων ὁ Μάρκιος ἔδωκε τῷ Τύλλῳ τὴν ἑτέραν. ὁ δὲ Τύλλος εἰπὼν ὡς οὐδὲν ἀρετῇ λειπόμενον αὐτὸν τὸν Μάρκιον ὁρᾷ,

tum fortuna omnibus in prælijs prosperiore vsum, ideo voluit foris eũ exercitui pręesse, oppidis mansurum se præsidio, atq; exercitui necessaria administraturum. Hinc magis Marcius cõfirmatus, primùm Circeios, coloniã Romanã, mouit: quam in voluntariam deditionẽ concedentem nihil læsit. Inde per populatus est agrum Latinum. Pro Latinis socijs, qui assiduè Romanorum opem implorabãt, expectabat eos ibi dimicaturos secum. Verùm quia languescebat plebs, & pauci dies supererant magistratus consulibus, quibus rẽ adducere in discrimen nolebant, ideoq; Latinos domum remiserant, ipsa oppida Marcius tandẽ aggressus est. Tolerienses, Vicellenses, Pedum, ad hæc Bolanos, quũ mœnia defenderent, vi cepit, homines in prædam redegit, bona eorum diripuit. Qui ad ipsum desciuissent, horum magnam egit curam, atque, vt ne inuito quidem se aliquid paterentur detrimenti, quàm remotissimè ab eorum finibus castra locauit, & ab agris eorum abstinuit. Postquam Bolas oppidum non plus duodecim ab vrbe millibus & quingentis passibus cepit, ingentique præda capta omnes propè puberes interfecit, & Volsci, qui ad præsidium fuerant relicti vrbium, retineri non potuere, sed ad Marcium cum armis omnes concurrerent, vnicumq; & solum dicerent se illum ducẽ agnoscere, ingens erat eius per totam Italiam nomen, atq; immensa laus virtutis, quæ vnius migratione corporis, rerum conuersionem tam nouam effecisset. Res erat Romana confusa. Prælio decernere abnuebant. Coniurationes quotidianæ & seditiosæ inter illos voces erant, donec Lauinium allatum est vallo ab hostibus clausum, vbi deorum penatium sacra deposuerant Romani, generisq; inde originem trahebant, quòd condidisset primum illud oppidum Æneas. Inde magna plebem & subita mutatio incessit sententię, perquam autem absurda & importuna nobilitatem. Populus enim voluit Marcij damnationem antiquare, atque reuocare eum in ciuitatem: senatus habitus, re in concilio deliberata, id improbauit & interdixit, siue obsistere omnibus quæ cupiebat plebs contendit, siue aliâs illũ beneficio populi redire noluit in patriam, siue etiam illum ipsum iam oderat, quòd infestaret omnes non ab omnibus læsus, & hostem se declarasset patriæ, cuius sciret præcipuam & optimam partem vicem suam dolere, vnaq; secum esse violatam. Recitato pro concione senatusconsulto, populus suffragium inire & iubere rem vllam, nisi patres autores facti essent, haud valebat. Quo nuntiato vehementius multo Marcius exasperatus, omissa obsidione, signa furibundus ad vrbem mouit, & ad fossas Cœlias castra ad quintum ab vrbe lapidem posuit. Quum esset terribilis aduentus eius, multumque conciuisset perturbationis, seditionem tamen discussit in præsentia. Nemo enim iam multitudini repugnare, neque magistratus neque senator de reditu Marcij audebat, sed quum aspicerent discurrentes per vrbem fœminas, in templis supplices, lachrymantesque senes & precantes, omnia autem destituta animis & sanis consilijs, rectè populum animaduerterunt ad reuocandum Marcium animum appulisse.

τύχη ὑ βελτίονι κεχρημένον ἐν τᾶς μάχας ἁπάσᾳς, ἐκέλευσεν ἡγεῖσθαι τῶν ἐξιόντων· αὐτὸς ὑ τᾶς τε πόλις ὑπομενῶν φυλάξᾳν, καὶ τοῖς στρατευομένοις ὑπουργήσᾳν τὰ προσφορά. μᾶλλον δὲ ὑπερῥωσθεὶς ὁ Μάρκιος, ἐχώρᾳ πρῶτον ἐπὶ Κίρκαιον, πόλιν ἀποικίδα Ῥωμαίων· καὶ ταύτᾳν ἐνδοῦσαν ἑκουσίως, οὐδὲν ἠδίκησε. μετ' ὑ ταύτᾳν ἐπόρθει τὰν Λατίνων χώραν, ἐν ταῖς τᾶς προσμαχείας προσδεχομένων αὐτῶ τοὶς Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῶν Λατίνων, συμμάχων ὄντων, καὶ πολλάκις αὐτοὶς ἐπικαλουμένων. ἐπεὶ ὑ καὶ ὁ πλῆθος ἀπρόθυμον ἐλύετο, καὶ τοῖς ὑπάτοις ὀλίγος ἔτι περιῆν τᾶς ἀρχᾶς χρόνος, ἐν ᾧ κινδυνεύειν οὐκ ἐβούλοντο, καὶ διὰ ταῦτα τοὶς Λατίνοις ἀπέπεμψαν· οὕτως ὁ Μάρκιος ἐπ' αὐτὰς τᾶς πόλεις ἦλθε, καὶ Τολερείνοις καὶ Οὐικαίοις καὶ Πεδανοῖς, ἔπι ὑ Βωλανοῖς αἱρήσαντας αὐτῶ κατ' κράτος ἑλών, τά τε σώματα λείαν ἐποιήσατο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασε. τῶν ὑ προστιθεμένων ὀλιγωρίαν ἐποιεῖτο πολλοῖς, ὅπως μηδὲ ἄκοντος αὐτοῦ βλάπτοιντο, πορρωτάτω στρατοπεδεύων, καὶ τᾶς χώρας ἀπεχόμενος. ἐπεὶ ὑ καὶ Βόλλας πόλιν οὐ πλείοις σταδίοις ἑκατὸν ἀπέχουσαν τᾶς Ῥώμας ἑλών, χρημάτων πολλῶν ἐκράτησε, καὶ πολίτας ὀλίγου δεῖν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ διέφθειρε· τῶν ὑ Οὐολουσκῶν οὐδὲ οἱ μενόντες ἐν τᾶς πόλεσι παθόντες ἐκαρτέρουν, ἀλλ' ἐφέροντο σὺν τοῖς ὅπλοις πρὸς τὸν Μάρκιον. ἕνα στρατηγὸν καὶ μόνον ἀρχοντα ἑαυτῶν γινώσκειν ἐκέλευον εἰ λέγοντες. ἐν ὄνομα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὰν Ἰταλίαν μέγα, καὶ δόξα θαυμαστὰ τᾶς ἀρετᾶς, ἑνὸς σώματος μεταθέσει τοσοῦτον ἀπεργασαμένης ὃ πρόσθεν ἐν τοῖς πράγμασι. τᾶς ὑ τῶν Ῥωμαίων οὐδένα κόσμον εἶχε, μάχεσθαι μὴ ἀπεγνωκότων, ἐν ὑ συστάσει καὶ λόγοις στασιαστικοῖς ὁσημέραι πρὸς ἀλλήλους ὄντων· ἄχρις οὗ Λαουίνιον ἀπηλλάγη πρειτφιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἔπου καὶ θεοὺς ἱερὰ Ῥωμαίοις παλαῶν ἀπέκειτο, καὶ τὰ ἡρῴοις ἦσαν αὐτοῖς ἀρχαί, διὰ ὃ πρότερον πόλιν ἐκείνᾳν κτίσαι τὸν Αἰνείαν. ἐκ ὑ τούτου, θαυμαστὴ μὲν ἔρρε καὶ ἄθεσα μεταβολὴ γνώμης τὸν δῆμον, ἄτοπος ὑ κομιδῆ καὶ παράλογος τοὺς πατρικίους. ὁ μὲν γὰρ δῆμος ὥρμητο λύειν τὰν τοῦ Μαρκίου καταδίκᾳν, καὶ καλεῖν αὐτὸν εἰς τὰν πόλιν· ἡ ὑ βουλὴ συναθροισθεῖσα καὶ σκεψαμένη περὶ τοῦ βουλεύματος, ἀπέγνω καὶ διεκώλυσεν. εἴτε πάντως ἐνίσταθαι φιλονεικοῦσα πᾶσιν οἷς ὁ δῆμος ἐπιθυμεῖν, εἴτ' ἀνῆκος χαρίζεσθαι τοῦ δήμου τὴν ὕβριν μὴ βουλομένη κατελθεῖν· εἴτε κακόνοιαν αὐτὸν ἤδη πεποιημένη δι' ὀργῆς, ὅτι πάντας ἐποίει κακῶς οὐχ ὑπὸ πάντων ἀγνωμονηθεὶς, καὶ τᾶς πατρίδος αὐτὸν ἔδοξεν ἐχθρόν, ἐν ᾗ ὁ κυριώτατον καὶ κράτιστον μέρος ἐγνώκει συμπαθοῦν αὐτῶ καὶ συναδικούμενον. ἐξενεχθείσης ὑ τᾶς γνώμης εἰς τοὺς πολλοὺς, ὁ μὲν δῆμος ἄκυρος ἐν τοῖς ψήφῳ καὶ νόμῳ τὶ ποιεῖν αὐτὸ πρὸς βουλεύματος· ὁ ὑ Μάρκιος ἀκούσας, ἔπι μᾶλλον ἐξετραχύνθη, καὶ τὰν πολιορκίαν ἀπολιπὼν, ὑπὲρ τὰν πόλιν ἐπ' ὀργᾶς ἐχώρᾳ, καὶ πρὸς τᾶς λεγομένας Κλοιλείας πάφεις κατεστρατοπέδευσε, τεσσαρακοστὰν τᾶς πόλεως σταδίοις ἀφεστώς. ὀφθεὶς ὑ φοβερὸς, καὶ πολὺν θόρυβον παρέχων, ὅμως ἐν τῷ παρόντι τὰν στάσιν ἔπαυσεν. οὐδεὶς γὰρ ἔτι τοῖς πολλοῖς ἐπολεμήσεν αἰτεῖσθαι, οὔτ' ἄρχων, οὔτε βουλευτὴς περὶ τοῦ τὸν Μάρκιον καταγαγεῖν. ἀλλ' ὁρῶντες ἐν τᾷ πόλει θρασυμαὶς γυναικῶν, καὶ πρὸς ἱερεῖς ἱκεσίας καὶ δάκρυα πρεσβυτῶν καὶ δεήσεις, πάντα δ' ἐνδεᾶ τολμῆς καὶ σωτηρίων λογισμῶν, συνέγνωσαν ὀρθῶς τὸν δῆμον ὑπὲρ τᾶς θαλλαγᾶς τοῦ Μαρκίου τεταράχθαι· τῶν ὑ

A
B
C
D
E
F

λαυικάνου Pat.

βοσίλλας Palm.

βουλὴν τοῦ πρώτου ἀμφισβητήσειν, ὅτε παύσασθαι καλῶς εἰ-
χεν, ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἀφειμένοις. ἔδοξεν οὖν πᾶσι, πρε-
σβεῖς ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Μάρκιον, ἐκείνῳ τε κάθοδον διδόν-
τας εἰς τὴν πατρίδα, καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς λῦσαι δεομένοις. οἱ
δὲ πεμφθέντες ἀπὸ βουλῆς, ἦσαν μὲν ὀπιτήδειοι τῷ Μαρ-
κίῳ, προσεδέχοντο δὲ πολλὴν πρός γε τὰς πρόσοδον ἀπρωτή-
σας φιλοφροσύνην παρ' ἀνδρὸς οἰκείου καὶ συνήθους. ἐγένετο
δὲ θεωρία τοιαύτη, ἀλλὰ δι' τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων
ἀφικόμενοι, ἐνετύγχανον αὐτῷ μετ' ὄχλου καθεζομένου καὶ βα-
ρυνθέντος ὄγκῳ δυσκτῆς. ἔχων δὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Οὐολούσκων
πρὸς αὐτὸν, ἐκέλευε λέγειν ὧν δεόμενοι τυγχάνοιεν.
Εἰ πόντων δὲ λόγους ὀπτήσας καὶ φιλανθρώπους ἐν ἥθει τῷ
πρέσβεσι, καὶ παυσαμένων, ἀπεκρίνατο τὰ μὲν πικρὰ ὑπὲρ
αὐτοῦ καὶ πρὸς ὀργὴν ὧν ἔπαθε, τὰ δὲ ὑπὲρ τῶν Οὐολούσκων,
ὡς στρατηγὸς, ἀποδοῦναι τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν ὅσην
ἀπετέμοντο πολέμῳ, κελεύων, καὶ ψηφίσασθαι Οὐο-
λούσκοις ἰσοπολιτείαν ἥνπερ Λατίνοις. δεῖν γὰρ οὐκ εἶναι
βέβαιον ἢ τὴν εἰρήνην τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις ἀπαλλαγῆναι τοῦ πο-
λέμου. χρόνον δὲ βουλῆς ἔδωκεν αὐτοῖς ἡμέρας τριάκοντα.
καὶ τῶν πρεσβέων ἀπελθόντων, εὐθὺς ἀνέζευξεν ἐκ τῆς χώ-
ρας. τοῦτο δὲ πρῶτον αἰτίαμα τῶν Οὐολούσκων οἱ πάλαι
βαρυνόμενοι τὴν δυναμιν αὐτοῦ καὶ φθονοῦντες, ἐλάμ-
βανον. ὧν εἷς καὶ ὁ Τύλλος, ἰδίᾳ μὲν ὑπὸ τοῦ Μαρκίου
μηδὲν ἀδικούμενος, ἐν δὲ δυσθεραπείᾳ πάθει γεγονώς. ἤ-
δετο γὰρ ἠμαυρωμένος πρωτάπασι τῇ δόξῃ καὶ παρορώ-
μενος ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων, πρώτα μόνον ἠξιωμένων αὐ-
τοῖς εἶναι τὸν Μάρκιον, τοῖς δὲ ἄλλοις ἀξιούντων, ὅσον ἐκέ-
νοις αὐτοῖς μεταδώσει δυνάμεως καὶ ἀρχῆς, ἀγαπᾶν ἔχον-
τας. ὅθεν αἱ πρῶται κατηγορίαι κρύφα διεπτέρουντο, καὶ
συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἠθροίζοντο, καὶ προδοσίαν
ἐκάλουν τὴν ἀναζευξιν, οὐ τεῖχος οὐδὲ ὅπλων, ἀλλὰ καιρῶν,
οἷς καὶ πάλαι πολλὰ πολλάκις σώζεσθαι καὶ πάλιν ἀπόλ-
λυσθαι πέφυκεν, ἡμερῶν τριάκοντα τῷ πολέμῳ δεδομένων,
οὐ μείζονας, οὐδὲ ἐν ἐλάττονι χρόνῳ λαμβάνειν μεταβολάς.
καί τοι τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μάρκιος οὐκ ἀργὸν διῆλθε, ἀλλὰ
τοῖς συμμάχοις τῶν πολεμίων ἐφθείρετο ὀπτῶν καὶ περιέκοπτε,
καὶ πόλεις ἐπὶ μεγάλαις καὶ πολυανθρώποις ἔλαβεν. οἱ δὲ
Ῥωμαῖοι βοηθεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ' ὄκνου πλήρεις ἦσαν
αὐτῶν αἱ ψυχαὶ, καὶ τοῖς ἐκνευρικηκόσι κομιδῇ καὶ τεθραυ-
λωμένοις σώμασιν ὁμοίως διέκειτο πρὸς τὸν πόλεμον. ἐπεὶ
δὲ ὁ χρόνος διῆλθε, καὶ παρῆν αὖθις ὁ Μάρκιος μετὰ τῆς δυ-
νάμεως ἁπάσης, ἐκπέμπουσι πρεσβείαν, πάλιν τοῦ Μαρ-
κίου δεηθησομένῳ, ὑφεῖσθαι τὸ ὀργῆς, καὶ τοῖς Οὐολούσκοις
ἐκ τῆς χώρας ἀπαγαγεῖν, πρᾶξιν καὶ λέγειν ὅ, τι δὴ ἀμ-
φοτέροις οἴηται βέλτιον εἶναι. φόβῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐνδώσειν
Ῥωμαίοις· ἐὰν δέ τινος τῶν φιλανθρώπων οἴηται δεῖν τυγχάνειν
τοῖς Οὐολούσκοις, ἄπαν αὐτοῖς γενέσθαι τὰ ὅπλα καταθε-
μένοις. πρὸς ταῦθ' ὁ Μάρκιος ἔφη, μηδὲν ὡς Οὐολούσκων
ἀποκρίνασθαι στρατηγὸς· ὡς δὲ Ῥωμαίων ἐπὶ πολίτης, παρα-
μένειν καὶ θεραπεύειν μετριώτερα φρονήσαντας, ὀπτῶν τοῖς δι-
καίοις ἥκειν πρὸς αὐτὸν ἐν ἡμέραις τρισὶν, ἃ προσκαλεῖται
ψηφισαμένοις· Εἰ δὲ ἕτερα δόξειε γινώσκειν, οὐκ οὖσαν αὐ-

A senatum verò longè lateque errare, qui quum deponere iram & simultatem debuisset, tunc susciperet eam. Decernuntur igitur ad Marcium legati, qui reditum illi decretum nunciarent in patriã, pacemq; ab eo peterent. Missi ab senatu necessarij Marcij, magnam expectabant ab eo ob coniunctionem & familiaritatem, in primo congressu comitatem, sed incassum. Quippe per hostiũ castra ducti conuenerunt sedentem in cœtu & cum fastu intolerabili. Ibi in principum Volscorum concilio iussit eos, quid petitum venissent, edere. Qui be-
B nigna & placida habita modestaq; vt tempus postulabat oratione, quum finem dicendi fecissent, responsum reddidit quà de iniuria sibi illata atrox & iratum, quà de Volscis vt imperator oppida præcipiens agrumque, quæ ijs ademerant bello, redderent, ac lege lata Volscis ciuitatem vt Latinis darent, aliam, nisi æquis & iustis conditionibus, non esse stabilem pacem. Spatiũ ijs ad deliberandum triginta dies dedit. A digressu oratorum, cõfestim recessit ex agro Romano. Hanc criminãdi ansam nonnulli ex Volscis, quos iamdudum illius mordebat stimulabatq; potentia, primam arripuere.
C Ex his erat Tullius, non quòd vlla ipse priuatim affectus iniuria esset, sed quòd vitio mortalium communi laboraret. Torquebatur enim quòd gloria sua obsolesceret, & ipse despiceretur à Volscis, qui omnia in vno reponebant Marcio, cæteros autem volebant, quantum ipsis impertiretur ille autoritatis & imperij, in eo acquiescere. Hinc primæ querelæ proseminatæ in occulto sunt, conspirantesq; inter se, & factum eius incusantes, proditionem vocabant illum receptum, non murorum aut armorum, sed temporum, quibus conseruari hęc & reliqua, & contra amitti soleant, triginta dierum inducijs bello datis, quum maiores vel
D minori spatio interuenire vicissitudines possent. Quanuis hoc spacium Marcius haud segne transegit, sed socios hostium circumuagans solicitauit, populatus est, atque oppida septem magna frequentiaque cepit, quibus tamen ferre Romani suppetias nõ fuerunt ausi. Ita obtorpuerant animi eorum, & instar corporum planè obstupescentium & resolutorũ erant ad bellum moti. Circumacto tempore, quum iterum adesset cum omnibus copijs Marcius, alteram legationem miserunt deprecatum eum, deponeret offensionem, & re-
E ductis ex agro Romano Volscis, faceret proponeretque ea quæ è re vtriusque populi duceret esse. Metu enim nihil populum Romanum remissurum. siquid indulgẽdum arbitraretur Volscis, positis armis, omnia assequuturos. Ad ea pronuntiauit Marcius, nihil se vt Volscorum ducem responsurum, sed vt ciuem Romanum adhuc monere & consulere ipsis moderarentur animis suis, & intra triduum redirent, atque æqua postulata sua comprobarent. Sin alia sententia sit, non vltrà ipsis in castra cum inanibus verbis tutum fore venire. Vbi senatus reuersis legatis relata audiuit, sicut in
F graui tempestate & fluctibus ciuitatis sacram ancoram iecit. Quotquot enim erant deorũ immortaliũ sacerdotes, sacrifici, ęditui, augures, quod patrium ijs erat & antiquum sacerdotium, hi omnes

τοῖς ἄδειαν, αὖθις μετὰ λόγων κενῶν βαδίζοιεν εἰς τὸ στρατόπεδον. ἐπιμελουμένων δὲ τῶν πρέσβεων, ἀκούσασα ἡ
βουλὴ, καθάπερ ἐν χειμῶνι πολλῷ καὶ κλύδωνι τῆς πόλεως, ἄγκυραν τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἀφῆκεν. ὅσοι γὰρ ἦσαν ἱε-
ρεῖς θεῶν, ἢ μυστηρίων ὀργιασταὶ, ἢ φύλακες, ἢ τῶν ἀπ' οἰωνῶν πάτριον οὖσαν ἐκ παλαιῶν μαντικὴν ἔχοντες,

πόπω

cum insignibus, quibus vtebantur de more in sacris, vt Marcium adirent decreuere, petitum & obsecratum, poneret bellum, ita de re Volscorum cum ciuibus ageret. Hos castris quidem recepit, verùm nihil concessit, nihil fecit vel respondit placatius, tantùm vt prioribus conditionibus vel paciscerentur fœdus, vel bellum gererent. Quibus regressis, vrbe decreuerunt se tenere & tueri mœnia, itaque impetum hostium repellere, spem in temporis tractu potissimùm, & incertis reponentes fortunæ, quando nihil ipsis salutare in mentem veniebat, sed tumultus, pauor, voces turbulentæ occupabant ciuitatem, quousq; accidit quiddam illis, quæ identidem ab Homero referuntur (cui tamen non satis vulgus fidem adhibet) consimile. Quum enim ille magnis in rebus & temerè accidentibus dicat atq; exclamet,

Illi suggessit rem oculos dea cæsia Pallas. Et,
Ast aliquis mentem populo deus abstulit, vt qui
Pectoribus famam inseruit.--- Item,
Vel me dita ta facit, vel sic deus omnia iussit.

Contemnunt eum, quasi rebus impossibilibus & fabulis absonis sui cuiusque consilii arbitrio fidem abroget. Quod non facit Homerus, sed verisimilia & vsitata ratione effecta nostris adscribit consiliis, aitq; frequenter,

Ast ego consilium turgenti pectore cepi. Et,
Sic ait, ac tristi mœrore affectus Achilles
Ambiguas hirto versabat pectore curas.

Et alio loco,

--- sed non induxerat illa
Optima versantem prudenter Bellerophontem.

In rebus verò monstrosis & temerariis, vbi impetu fanaticus & lymphaticus animus requiritur, non tollentem inducit deum, sed mouentem voluntatis arbitrium, neque impulsum infundentem, sed species impulsuum ductrices. Quibus actionem non efficit inuitis nobis, verùm præbet liberæ voluntati exordium, & fiduciam vel spem addit. Aut enim adimenda semel diis erit omnis causa & primordium nostrarum rerum: aut quænam superfit ratio alia qua iuuent mortales, & eorum adsint conatibus? Neque enim corpus illi nostrum componant, neque manus & pedes vt res requirit, versent: at agendi vim, quæ est in animis nostris, & voluntatem principiis quibusdam & visionibus atque imaginationibus excitent, aut contrà auertant, comprimantque. Romæ interea mulieres partim per alia templa, pleræque & nobilissimæ ad Iouis Capitolini aram supplices se abiecere. Inter quas Poplicolæ soror, magni illius viri qui rem Romanam multum belli domique promouerat, Valeria erat. Cæterùm Poplicola (vt in illius historia commemorauimus) iam erat defunctus: Valeriæ, quòd genus non deformare vita putaretur, celebre erat nomen, & in honore habebatur. Hæc repentè ita, vt dixi, mota atque ex diuino instinctu quum id quod expediret attigisset, surrexit, cæterasque omnes excitauit, & perrexit domum ad matrem Marcii Volumniam. Quam ingressa quum sedentem apud nurum inuenisset, & paruos Marcii liberos in sinu tenentem, circumfusa ei reliquarum corona mulierum,

A τούτοις πολλὰς ἀπιέναι πρὸς τὸν Μάρκιον ἐψηφίσαντο κεκοσμημένας ὡς ἐνῶν ἑκάστῃ νόμος ἐν ταῖς ἱερουργίαις. λέγειν τε ταῦτα καὶ παρακαλεῖν, ὅπως ἀπαλλάξας τὸν πόλεμον, ὅτῳ διαλέγεται περὶ τῶν Οὐολούσκων τοῖς πολίταις. ἐδέξατο μὲν οὖν εἰς τὸ στρατόπεδον τὰς γυναῖκας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔδωκεν, οὐδὲ ἔπραξεν, οὐδὲ εἶπε μαλακώτερον, ἀλλ' ἐφ' οἷς πρότερον ἐκέλευε ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, ἢ δέχεσθαι τὸν πόλεμον. ἐπειδὴ δὲ ἐπόνουν οὖν τῶν ἱερέων, ἔδοξεν ἀναμένειν ἐν τῇ πόλει καὶ τεῖχη φυλάττειν, καὶ προσδοκῶντας ἀποκρούεσθαι τοὺς πολεμίους, ἐν ᾧ χρόνῳ μάλιστα καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τύχης παραλόγοις πιθανοῖς

B τὰς ἐλπίδας· ἐπεὶ δὲ αὐτῷ γε σωτήριον οὐδὲν ἐπίστευον πράττοντες, ἀλλὰ ταραχή, καὶ θόρυβος, καὶ φήμη πονηρὰ τὴν πόλιν κατεῖχεν· ἄρρις οὖν συνέβη τὰ πράγματα πολλάκις ὑφ' Ὁμήρου λεγομένων (μὴ πάνυ καὶ πείθοντος τοὺς πολλοὺς) ὅμοιον. λέγοντος γὰρ αὐτοῦ καὶ ἀναφωνοῦντος ἐπὶ ταῖς μεγάλαις πράξεσι καὶ παραλόγοις,

Τῷ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
καὶ ὅ,
Ἀλλά τις ἀθανάτων βάλε φρένας, ὅς γ' ἐνὶ θυμῷ
Δήμου θῆκε φάτιν. καὶ ὅ,

C Ἤτοι ὀϊστάμενος, ἢ καὶ θεὸς ὡς ἐκέλευσε, καταφρονοῦσιν ὡς ἀδυνάτοις πράγμασι καὶ μυθεύμασιν ἀπίστοις τὸν ἑκάστου λογισμὸν τοῦ προαιρέσεως ἄπιστον καθιστάντος. ὁ ποιεῖ δὲ τοῦτο Ὅμηρος, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰκότα καὶ σωνήθη τῷ λόγῳ προσνέμων, ὡς ἐφ' ἡμῖν ἀποδίδωσι· (καὶ λέγει δήπου πολλάκις,

Αὐτὰρ ἐγὼ βάλομαι κατὰ μεγαλήτορα θυμόν. καὶ,
Ὡς φάτο. Πηλείωνι δ' ἄχος γένετ', ἐν δὲ οἱ ἦτορ
Στήθεσι λασίοισι διχάδιχα μερμήριζεν.

καὶ πάλιν. --- ἀλλὰ τὸν οὔπω
Γεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην.)

D ἐν δὲ τοῖς ἀτόποις καὶ παραβόλοις πράξεσι καὶ φορᾶς τινος ἐν θουσιώδεσι καὶ παρατάσεως δεομένοις, οὐκ αὐταιρετοῦντα ποιεῖ τὸν θεόν, ἀλλὰ κινοῦντα τὴν προαίρεσιν· οὐδ' ὁρμὰς ἐνεργαζόμενον, ἀλλὰ φαντασίας ὁρμῶν ἀγωγούς· αἷς οὐδὲ ποιεῖ τὴν πρᾶξιν ἀκούσιον, ἀλλὰ παρ' ἑκουσίῳ δίδωσιν ἀρχὴν, καὶ τὸ θαρρεῖν καὶ τὸ ἐλπίζειν προστίθησιν. ἢ γὰρ ἀπαλλακτέον ὅλως τὰ θεῖα πάσης αἰτίας καὶ ἀρχῆς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ τίς ἂν ἄλλος εἴη τρόπος ᾧ βοηθοῦσιν αὐθεφόποις καὶ συνεργοῦσιν; οὐ τὸ σῶμα δήπου πλάττοντες ἡμῶν, οὐδὲ τὰς χεῖρας ὡς δεῖ μεταθέντες αὐτοῖ καὶ τοῖς πόδας, ἀλλὰ τὴν ψυχῆς τὸ πρα-

E κτικὸν καὶ προαιρετικὸν ἀρχαῖς τισι καὶ φαντασίαις καὶ διανοίαις ἐγείροντες, ἢ τοιουτοῖς ἀποστρέφοντες καὶ ἱστάντες. ἐν τῇ Ῥώμῃ τότε τῶν γυναικῶν ἄλλαι μὲν πρὸς ἄλλοις ἱεροῖς, αἱ δὲ πλεῖσαι καὶ δοκιμώτατοι, περὶ τὸν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς βωμὸν ἱκέτευον. ἐν δὲ ταύταις ἦν ἡ Ποπλικόλα τοῦ μεγάλου καὶ πολλὰ Ῥωμαίοις ἔν τε πολέμοις καὶ πολιτείαις ὠφελήσαντος ἀδελφὴ, Οὐαλερία. Ποπλικόλας μὲν οὖν ἐτεθνήκει πρότερον, (ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις ἱστορήκαμεν) ἡ δὲ Οὐαλερία δόξαν εἶχεν ἐν τῇ πόλει καὶ τιμὴν, δοκοῦσα δὲ βίῳ μὴ καταισχύνειν τὸν γένος. ὅπερ οὖν λέγω πά-

F θος ὀξαπίνης παθοῦσα καὶ κατ' ἐπίνοιαν οὐκ ἀθέατον ἀναμένη τοῦ συμφέροντος, αὐτή τε αἰέρη, καὶ τὰς ἄλλας ἀναστήσασα πάσας, ἦκεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς τοῦ Μαρκίου μητρὸς Οὐολουμνίας. ὡς δὲ εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε μετὰ τῆς

νυοῦ καθεζομένης, καὶ τὰ παιδία τοῦ Μαρκίου πρὸς τοῖς κόλποις ἔχουσαν, ἐν κύκλῳ περιστήσασα τὰς γυναῖκας αὐτῆς,

» Αὗταί γε ἡμεῖς (εἶπεν) ὦ Οὐολουμνία καὶ σὺ Οὐεργιλία,
» γυναῖκες ἥκομεν πρὸς γυναῖκας, οὔτε βουλῆς ψηφισαμέ-
» νης, οὔτ' ἄρχοντος κελεύσαντος. ἀλλ' ὁ θεὸς, ἡμῶν (ὡς ἔοικεν)
» οἰκτείρας τὴν ἱκετείαν, ὁρμὴν παρέσχησε δεῦρο βαδίσαι
» πρὸς ὑμᾶς καὶ δεηθῆναι, σωτηρίαν μὴν αὐταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις
» πολίταις, ὑμῖν δ' πειθομένοις ἐπιφανεστέραν φέρουσα δόξαν
» ἧς αἱ Σαβίνων θυγατέρες ἔσχον, εἰς φιλίαν καὶ εἰρήνην ἐκ
» πολέμου συναγαγοῦσαι πατέρας καὶ ἄνδρας. δεῦτε πρὸς
» Μάρκιον, ἴοῦσαι μεθ' ἡμῶν, συνάψασθε τῆς ἱκετηρίας, καὶ
» μαρτυρήσατε τῇ πατρίδι μαρτυρίαν ἀληθῆ καὶ δικαίαν,
» ὅτι πολλὰ πάσχουσα κακῶς, οὐδὲν οὔτ' ἔπραξε δεινὸν, οὔτ'
» ἐβούλευσε περὶ ὑμῶν δι' ὀργήν, ἀλλ' ἀποδίδωσιν ὑμᾶς ἐ-
» κείνῳ, κἂν μηδενὸς τυγχάνειν μέλλῃ τῶν ἐπιεικῶν. Ταῦτα δ'
Οὐαλερίας εἰπούσης, ἀνεβόησαν αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἡμεῖ-
» ς δ' ἡ Οὐολουμνία, Καὶ τῶν κοινῶν ὑμῖν συμφορῶν ὦ γυ-
» ναῖκες ἴσον μέτεσι, καὶ ἰδίᾳ πεπόνθαμεν κακῶς, ἀπολέσασαι
» τὸν Μαρκίου δόξαν καὶ ἀρετήν, ὃ σῶμα δὴ αὐτῶν τοῖς τῶ
» πολεμίων ὅπλοις φρουρούμενον μᾶλλον ἢ σῳζόμενον ἐφο-
» ρῶσαι. μέγιστον δὴ ἡμῖν τῶν ἀτυχημάτων ἐστὶν, εἰ τὰ τῆς πατρί-
» δος οὕτως ἐξηπόρηκεν ὥστ' οὐ ἡμῖν ἔχειν τὰς ἐλπίδας. οὐκ
» οἶδα γὰρ εἴ τινα ποιήσεται λόγον ἡμῶν ἐκεῖνος, εἴ γε μηδένα
» ποιεῖται τῆς πατρίδος, οὐ καὶ μητρὸς καὶ γυναικὸς καὶ παι-
» δῶν προετίμησεν. οὐ μὴν ἀλλὰ χρῆσθε ἡμῖν λαβοῦσαι, καὶ
» κομίζετε πρὸς ἐκεῖνον, εἰ μηδὲν ἄλλο, τῆς ὑπὲρ τῆς πα-
» τρίδος ἱκεσίας ἀναπνεῦσαι δυναμένας. ἐκ τούτου, τά τε
παιδία καὶ τὸν Οὐεργιλίαν ἀναρπάσασα μετὰ τῶν ἄλλων
γυναικῶν, ἐβάδιζεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐολούσκων. ἡ δὲ
ὄψις αὐτῶν τότε οἰκτρὰν καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνεποίησεν αἰδῶ
καὶ σωφροσύνην. ἔτυχε δὲ ὁ Μάρκιος ἐπὶ βήματος καθεζόμενος
μετὰ τῶν ἡγεμονικῶν. ὡς οὖν εἶδε προσιούσας τὰς γυναῖκας,
ἐθαύμασεν· ἐπιγνοὺς δ' τὴν γυναῖκα προσῴτιν βαδίζουσαν,
ἐβουλεύετο μὴν ἐμμένειν τοῖς ἀρέσκοις ἐκείνοις καὶ ἀπα-
ραιτήτοις λογισμοῖς· νικώμενος δ' τοῦ πάθους ἐλάσσων, καὶ
σωφρονήσας πρὸς τὴν ὄψιν, οὐκ ἔτλη καθεζομένῳ προσ-
ελθεῖν, ἀλλὰ καταβὰς θᾶττον ἢ βάδιν· καὶ ἀπαντήσας,
προσῴτιν μὴν ἠσπάσατο τὴν μητέρα, καὶ πλεῖστον χρόνον,
ἐπὶ δ' τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, μήτε δακρύων ἔτι, μήτε τοῦ
φιλοφρονεῖσθαι φειδόμενος, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ ῥεύματος φέ-
ρεσθαι τῷ πάθει ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς. ἐπεὶ δὲ τούτων ἄδην εἶ-
χε, καὶ τὴν μητέρα βουλομένην ἤδη λόγων ἀρχὴν ἤρετο,
τοὺς τῶν Οὐολούσκων προβούλους προσκαλεσάμενος, ἤκουσε
» τῆς Οὐολουμνίας τοιαῦτα λεγούσης, Ὁρᾷς μὲν ὦ παῖ,
» κἂν αὗταί μὴ λέγωμεν, ἐσθῆτι καὶ μορφῇ τῶν ἀθλίων σω-
» μάτων τεκμαιρόμενος, οἵαν οἰκουρίαν ἡμῖν ἡ σὴ φυγὴ πεποίη-
» κεν. λογίσαι δὴ νῦν ὡς ἀτυχέστατα πασῶν ἀφίγμεθα γυ-
» ναικῶν, οἷς ὃ ἥδιστον θέαμα, φοβερώτατον ἡ τύχη πεποίηκεν,
» ἐμοὶ μὲν γὰρ, ταύτῃ δὴ δῦδρα τοῖς τῆς πατρίδος τείχεσιν ἰ-
» δεῖν αἰτιωτάτῳ μόνον. ὃ δὴ ἐστὶ τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης
» καὶ κακοπραγίας πρόδρομον, εὔχεσθαι θεοῖς, ἡμῖν ἀπο-
» ρώτατον γέγονεν. οὐ γὰρ οἷόν τε καὶ τῇ πατρίδι νικᾶν ἅμα
» καὶ σοὶ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι πρὸς τῶν θεῶν, ἀλλ' ἃ τις δὴ
» ἡμῖν καταρᾶσθαι τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα τῆς ἡμετέρας ἔνεστιν
» εὐχῆς. ἀνάγκη γὰρ ἢ τῆς πατρίδος ἢ σοῦ στερεῖσθαι γυναικὶ σῇ καὶ τέκνοις. ἐγὼ δὴ οὐ βουλοίμην τούτῳ μοι δια-
» πρᾶξαι τὸν τοῦ ζῆν τε πόλεμον· ἀλλ' εἰ μή σε πείσαιμι φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν διαφορᾶς καὶ κακῶν θέ-
» μενον, ἀμφοτέρων γενέσθαι εὐεργέτην μᾶλλον, ἢ λυμεῶνα τῶν ἑτέρων, οὕτω διαγνοοῦ καὶ πρόσκειμαι σεαυτὸν,

A Nos, inquit, quas conspicitis, Volumnia & tu Vergilia, fœminæ ad fœminas accessimus sine vllo senatusconsulto vel magistratuum edicto, sed deus (vt arbitror) nostrorum misertus supplicio-
rum incendit nos, vt vos adiremus, oraremusque
rem nobisipsis quidem aliisque ciuibus salutarem, vobis verò, si nos audietis, gloriosiorẽ quàm
Sabinorum retulerunt filiæ ex bello, quæ amicitiam & pacem inter parentes virosq; conciliauêre.
Agite dum, pergite vnà nobiscum supplices, ac date patriæ verum hoc atque iustum testimonium,
quanquam cladibus afflicta multis fuerit, nihil lę-
B sisse eam vos tamen, neq; iratè de vobis cõsuluisse,
imò vos reddere illi, etiamsi nihil impetratura sit
æqui. Sic fatam Valeriam assensu sunt cæteræ subsequutæ: quibus respondit Volumnia, Et communium periculorum mulieres in partem venimus.
& priuatim malè nobiscum agitur, quę Marcii perdidimus gloriam virtutemq;. Corpus quidem eius
contemplamur hostium armis custodiri potius
quàm conseruari. Extrema verò hæc nobis miseria, si ita desperata respub. est, in nobis vt repositam
spem habeat suam. Haud scio enim an nullam ratione ille sit nostri habiturus, siquidem nullam ha-
C bet patriæ, quam & matri & coniugi & liberis prætulit. Veruntamen vtamini nobis, & adducite ad
illum, si nihil aliud, in suppliciis pro patria emori
poterimus. Inde pueros & Vergiliam secum trahens profecta est cum cæteris matronis ad castra
Volscorum. Excitauit hæc earum miseranda species etiam apud hostem verecundiam & silentiũ.
Sedebat cum primoribus Marcius pro tribunali. Vt adesse mulieres vidit, cœpit mirari. Inde agnita
vxore, quę prima in agmine erat, conabatur obsti-
nationem & atrocitatem suam retinere. Cæterùm
ad illius conspectum victus animo & consterna-
tus, haud sustinuit vt adirent sedentem, sed prope-
D rè descendit occurritq;, ac primùm matrem per-
diu osculatus, inde vxorem ac liberos, nullum
modum iam lachrymandi & complectendi eos
fecit, sed sicut vndis motui animi permisit se au-
ferendum. Vt his satiatus matrem velle sensit
verba facere, adhibito Volscorum concilio au-
diuit hunc in modum differentem, Qualem con-
ditionem domi tuum nobis, fili, exilium peperit, vt nos taceamus, ex veste & miserorum corporum facie coniiciens vides. Nunc tecum reputa omnium nos calamitosissimas fœminarum
adesse, quibus quod spectaculum esset iucundis-
E simum, fortuna horrendissimum reddidit: mihi,
vt filium: huic, vt virum patriam obsidentem
cernat. Quæ verò cæteris rerum est alleuatio aspe-
rarum & aduersarum, vota vt diis faciant, id no-
bis est implicatissimum. Neque enim licet nobis
& patriæ victoriam, & tibi à diis poscere salutem,
sed quæ nobis inimici imprecentur hæc nostræ
habent preces. Aut enim patria necesse est, aut
te orbentur coniunx tua & liberi. Ego verò
non expectabo vt fortuna me viua hoc decernat
bellum, verùm, nisi induxero te vt reconciliata
gratia, compositisq; cõtrouersiis & offensionibus,
F vtriusque partis benefactor sis potius quàm pestis
alterius, sic habeto, & ad id te compara, te patriam,

priuſquam exanimem tranſcenderis genitricem tuam non oppugnaturum. Neque enim illa mihi operienda eſt dies qua vel triumphari de filio à ciuibus, vel filium aſpiciam de patria triumphantem. Quòd ſi abs te poſtulem vt conſerues, proditis Volſcis, patriam tuam, difficilis, fili, & perplexa tibi deliberatio propoſita ſit. Neque enim perdere honeſtum eſt ciues, neq; fidem ſequutos tuam prodere iuſtum. Nũc exolui malis petimus, quod vtriſque pariter ſalubre, Volſcis honorificum magis & pulchrum eſt, qui ob id quòd ſuperiores ſint, maxima dicentur nobis tribuiſſe beneficia, quum non ſecus ea ipſi accipiant pacem & amicitiam: Quæ ſi ſequutæ erunt, tu imprimis fueris autor: ſin minus, in ſolum te culpa vtrinque conferetur. Bellum autem quum ſit incertum, hoc habet certi tamen, quòd victori id ſupererit tibi, Paris vt patriæ ſis: victus verò, cenſeris per iram benemeritis & amicis fuiſſe maximarum effector ærumnarum. Ita dicentem quum auditet Marcius, neque vllum reſponſum redderet, iterum Volumnia, Quid ſiles, inquit, fili? Iræ ne & offenſioni omnia dare præclarum eſt, turpe autem matri de tantis rebus indulgere? An verò meminiſſe iniuriarum magno eſt viro decorum, merita erga filios parentum venerandis & colendis iis penſare à præſtanti & bono viro eſt alienum? Atqui nemini ita congruat referre gratiam, vt tibi qui tam acriter perſequeris ingratitudinem. Et quidem à patria magnas iam pœnas recepiſti, matri verò gratiam retuliſti nullam. At erat in primis pium citra neceſſitatem abs te oranti mihi tam honeſtam & iuſtam petitionem concedi: ſi non obtineam, quid extremam ſpem extraho? Sic fata, procubuit vnà cum coniuge & liberis ad genua eius. Hîc Marcius quum exclamaſſet, Quò me adegiſti mater? ſuſtulit eam, dextraque arctè preſſa, Victoria, inquit, læta patriæ, mihi funeſta es potita: abibo enim ab vna te victus. His dictis, pauliſper cum matre & vxore ſeorſum colloquutus, petentes eas remiſit retrò Romam. Nocte elapſa, Volſcos reduxit non perinde neque pariter eos omnes animatos. Alii enim & illum & factum eius improbabant, neutrum alii, ad reconciliationem & pacem propenſiores: nonnulli, etſi quæ agerentur culparent, non malè ſentiebant tamen de Marcio, ſed veniam dandam machinis conuulſo tantis. Nemo autem obſtrepuit ei, ſed omnes virtutis eius magis quàm imperii reuerentes ſequuti eum ſunt. Populus verò Romanus quanta trepidatione perfuſus vrgente bello fuerit, maiorem dedit eo defunctus ſignificationem. Simul enim quoque ſtationes quæ in muris erant, Volſcos conſpexerunt ſe recipientes, mox patefactis omnibus templis, quaſi nuntiata eſſet victoria, coronati victimas cecidere. Præcipuè gratia & honoribus quos patres populuſq; vniuerſus mulieribus habuerunt, illuſtris fuit gratulatio ciuitatis, quum ferrent & haberent illas palam ſalutis fuiſſe autores. Senatus quũ decreuiſſet, quicquid poſtulaſſent, quod ad ipſarum laudem & præmiũ pertineret, id conſules facerent & præſtarent, nihil poſtulauerunt aliud quàm vt templum fortunæ muliebri ædificaretur, impenſas oſtenderũt ſe collaturas: victimæ & reliqua, quæ ad honorem

A ὡς τῇ πατρίδι μὴ προσμίξαι δυνάμενος πρὸς ἢ νεκρὸν ὑπερβῆναι τὴν τεκοῦσαν. ὁ γὰρ σκοπός με δεῖ τὴν ἡμέραν δυναμένοις, ἐν ᾗ τὸν υἱὸν ἐπόψομαι θριαμβευόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἢ θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πατρίδος. εἰ μὲν οὖν ἀξιοῖ σε τιμῶν πατρίδα σῶσαι Οὐολούσκους ἀπολέσας, χαλεπή σοι καὶ δυσδιαίρετος ὧν παῖ προκείται σκέψις. οὔτε γὰρ διαφθεῖραι τοὺς πολίτας καλὸν, οὔτε τοὺς πεπιστευκότας προδιδῶναι δίκαιον. νῦν δ' ἀπαλλαγῶν κακῶν αἰτούμεθα, σωτήριον μὲν ἀμφοτέροις ὁμοίως, ἔνδοξον δὲ καὶ καλῶν μᾶλλον Οὐολούσκοις, ὅτι τῷ κρατεῖν δόξουσι

B διδόναι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἥττον λαμβάνοντες εἰρήνην καὶ φιλίαν. ὧν μάλιστα μὲν αἴτιος ἔσῃ γινομένων, μὴ γινομένων δὲ, μόνος αἰτίαν ἕξεις παρ' ἀμφοτέροις. ἄδηλος δ' ὢν ὁ πόλεμος τοῦτ' ἔχει πρόδηλον, ὅτι σοὶ νικῶντι μὲν, ἀλάστορι δ' πατρίδος εἶναι πρέπει· ἡττώμενος δ', δόξεις ὑπὸ ὀργῆς εὐεργέτας ἀνδράσι καὶ φίλοις τῶν μεγίστων συμφορῶν αἴτιος γεγενῆσθαι. ταῦτα δ' Οὐολουμνίας λεγούσης ὁ Μάρκιος ἠκροᾶτο μηδὲν ἀποκρινόμενος. ἐπεὶ δ' καὶ παντελῶς εἰσῄει σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὖθις ἡ Οὐολουμνία, Τί σιγᾷς (εἶπεν) ὦ παῖ; πότερον ὀργῇ καὶ μνησικακίᾳ πολλὰ συγχωρεῖν καλόν; οὐ

C καλὸν δ' μητρὶ χαριζόμενον δεομένῃ παρὰ τηλικούτων; ἢ τὸ μεμνῆσθαι πεποιῆσθαι κακῶς ἀνδρὶ μεγάλῳ πρέπει, τὸ δ' εὐεργεσίας αἷς εὐεργετοῦνται παῖδες ὑπὸ τῶν τεκόντων σέβεσθαι καὶ τιμᾶν, οὐκ ἀνδρὸς ἔργον ἐστὶ μεγάλου καὶ ἀγαθοῦ; καὶ μὴν οὐδενὶ μᾶλλον ἔπρεπε τηρεῖν χάριν ὡς σοὶ, πικρῶς ὅτως ἀγρεσίας ἐπεξιόντι. καίτοι πρὸς τὴν πατρίδος ἤδη μεγάλας δίκας ἀπείληφας, τῇ μητρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν ἀποδέδωκας. ἰοῦ μὴν δὴ ὁσιώτατον αὖθις τινὸς ἀνάγκης τυχεῖν με πρὸς σὲ δεομένου ὅτῳ καλῶν καὶ δικαίων· μὴ πείθουσα δ' τί φείδομαι τῆς ἐλπίδος; καὶ ταῦτ' εἰποῦσα πρὸς πόδας τοῖς ποσὶν αὐτοῦ μετὰ τῆς

D γυναικὸς ἅμα καὶ τῶν τέκνων. ὁ δ' Μάρκιος ἀναβοήσας, Οἷα εἴργασαί με ὦ μῆτερ; ἐξανίστησιν αὐτὴν, καὶ τῇ δεξιᾷ πιέσας σφόδρα, Νενίκηκας (εἶπεν) δυτυχῆ μὲν τῇ πατρίδι νίκην, ἐμοὶ δ' ὀλέθριον· ἄπειμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνος ἡττώμενος. τοῦτο δ' εἰπὼν, καὶ βραχέα τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ παραλεχθεὶς ἰδίᾳ, τὰς μὲν ἀπέπεμψεν εἰς Ῥώμην πάλιν αὐτὰς δεομένας, τὴν δὲ νυκτὸς παρελθούσης ἀπῆγαγεν Οὐολούσκους, οὐ τὴν αὐτὸν τρόπον, οὐδ' ὁμοίως διακειμένους ἀπόντας. οἱ μὲν γὰρ ἐμέμφοντο καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὸν πρᾶξιν, οἱ δ' οὐδὲ τὰ πρὸς χαρὰν εἰρήνην καὶ εἰρήνην οἰκείως ἔχοντες. ἔνιοι δὲ διεκρίνοντες τὰ

E πραττόμενα, τὴν Μάρκιον ὅμως οὐ πονηρὸν ἐνόμιζον, ἀλλὰ συγγνωστὸν ὑπὸ τηλικαύτης ἀνάγκης. οὐδεὶς δ' οὐδὲν· ἀλλὰ πολλοὶ εἴπον τὸν μὲν θαυμάζοντες ἢ τὸν ἐξουσίαν. ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν ὅσῳ φόβῳ καὶ κινδύνῳ καθεστήκει τοῦ πολέμου παρόντος, αἴφνης παρέχε μᾶλλον λυθέντος. ἅμα γὰρ ἀφεώρων τοὺς Οὐολούσκους ἀναβαίνοντας οἱ περὶ τὰ τείχη, καὶ πολὺ εὐθὺς ἱερὰν ἀνεῴγη στεφανηφορούντων ὥσπερ ὑπὲρ νίκης καὶ θυόντων. μάλιστα δὴ τῇ περὶ τὰς γυναῖκας ἀγαπήσει καὶ τιμῇ τε βουλῆς τοῦ τε πλήθους ἄπαντος, ἔνδηλος ἦν ἡ χαρὰ τῆς πόλεως, καὶ λεγόντων καὶ νομιζόντων γεγενῆσθαι τῆς σωτηρίας πρόφασιν ἐκείνας αἰτίας. ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὅ, τι αὐ αὐταῖς ἀξιώσωσι γενέσθαι πρὸς δόξαν ἢ χάριν, τοῦτο ποιῆσαι καὶ παρέχειν τοῖς δεομένοις· οὐδὲν ἠξίωσαν ἄλλο

F ἢ τύχης γυναικείας ἱερὸν ἱδρύσασθαι, ὃ μὲν ἀνάλωμα συμβαλόμεναι παρ' αὐτῶν, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμὰς

ὅσα θεοῖς παρέποισι, δημοσίᾳ τ᾽ πόλεως αὐθαβάσης. ἐπεὶ δ᾽ ἡ βουλὴ τ᾽ μὴ φιλοτιμίαν ἐπιέσε, δημοσίαις ὀ δαπάναις ἐποιήσαντο τ᾽ νεὼν καὶ τὸ ἄγαλμα, οὐδὲν ἧττον αὐταὶ χρήματα συνεφορήσασαι δεύτερον, ἄγαλμα κατεσκεύασαν, ὃ δὴ καί φασι Ῥωμαῖοι καθιεμένην ἐν τῷ ἱερῷ, φθέγξασθαί τι τοιοῦτον, ΘΕΟΦΙΛΕΙ ΜΕ ΘΕΣΜΩ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΔΩΚΑΤΕ. Τούτῳ καὶ δὶς γενέσθαι τὴν φωνὴν μυθολογοῦσιν, ἀληθέσι ὅμοια καὶ χαλεπὰ πειθοῦσαι πείθοντες ἡμᾶς. ἰδίοις μὲν γὰρ ἀγάλμασι φανῆναι καὶ δακρύοντα, καὶ τινας μελέτας νοτίδας αἱματώδεις, οὐκ ἀδυνάτον ἐστι. καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν ἐρῶτα συναγαγεῖν γόνιμον ὑγρότητος, πολλὰς δὲ χροιὰς αἰτᾶσιν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ δέχονται βαφὰς οὐκ τοῦ περιέχοντος· οἷς ἔνια σημαίνειν τὸ δαιμόνιον, οὐδὲν αὐ δόξειε κωλύειν. δυνατὸν δὲ καὶ μυγμῷ καὶ γεγαγμῷ ψόφον ὅμοιον ἐκβάλλειν ἀγάλματα, κατ᾽ ῥῆξιν ἢ διάστασιν μορίων βιαιοτέραν ἐν βάθει διομαλίου· ἔναρθρον ὀ φωνὴν καὶ διάλεκτον ἔτι σαφῆ καὶ περιτῆ καὶ ἀρτίστομον ἐν ἀψύχῳ διέας πανταπάσιν ἀμήχανον· εἰ μὴ δὲ τ᾽ ψυχὴν καὶ τ᾽ θεὸν ἄνευ σώματος ὀργανικοῦ καὶ διηρθρωμένου μέρεσι λογικοῖς γένοιτο ἠχεῖν καὶ διαλέγεσθαι. ὅταν δ᾽ ἡμᾶς ἡ ἱστορία πολλοῖς ἀποβιάζεται καὶ πιθανοῖς μάρτυσιν, ὁμοίωσιν αἰσθήσει πάθος ἐγκινοῦν τοῦ φανταστικοῦ τῆς ψυχῆς, συναναπείθει τὸ δόξαν· ὥσπερ ἐν ὕπνοις, ἀκούειν οὐκ ἀκούοντες, καὶ βλέπειν οὐ βλέποντες δοκοῦμεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ἐπ᾽ εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς τ᾽ θεὸν ἄγαν ἐμπαθῶς ἔχουσι, καὶ μηδὲν ἀθετεῖν, μηδ᾽ ἀναίνεσθαι τῶν τοιούτων δυναμένοις, μέγα πρὸς πίστιν ἐστὶ τὸ θαυμάσιον καὶ μὴ κατ᾽ ἡμᾶς τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως. οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς ἀνθρωπίνῳ προσοίκειον, οὔτε φύσιν, οὔτε κίνησιν, οὔτε τέχνῃ, οὔτε ἰσχύϊ, οὐδ᾽ εἴ τι ποιεῖ τῶν ἡμῖν ἀποιήτων, καὶ μηχανᾶται τῶν ἀμηχάνων, τοῦτο λογὸν ἐστιν. ἀλλὰ μᾶλλον ἐν πᾶσι διαφέρων, πολὺ μάλιστα τοῖς ἔργοις ἀνόμοιός ἐστι καὶ παραλλάγμενος. ἀλλὰ τῶν μὲν θείων τὰ πολλὰ (κατ᾽ Ἡράκλειτον) ἀπιστίᾳ διαφυγγάνει μὴ γινώσκεσθαι. τὸ δ᾽ Μάρκιον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ἀντίον ἀπὸ τ᾽ στρατείας, μισῶν πάνυ καὶ βαρυνόμενος διὰ φόβον ὁ Τύλλος, ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν δίδυς, ὡς εἰ νῦν διαφύγοι, λαβὼν ἑτέραν οὐ παρέξοντα. πολλοὺς δ᾽ συστήσας καὶ παρασκευάσας ἐπ᾽ αὐτὸν, ἐκέλευσεν δίδωσιν ὑποχεῖν τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδίδοντα τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ φοβούμενος ἰδιώτης γενέσθαι, τοῦ Τύλλου στρατηγοῦντος καὶ δυναμένου μέγιστον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις, ἔλεγε τὴν ἀρχὴν ἀποδώσειν Οὐολούσκοις ἐὰν κελεύωσι. καὶ γὰρ λαβεῖν πάντων κελευόντων. δίδυνας δὲ διδόναι καὶ λόγον, οὐδὲ νῦν παραιτεῖσθαι τοῖς βουλομένοις Ἀντιατῶν. γενομένης οὖν ἐκκλησίας, οἱ παρεσκευασμένοι τῶν δημαγωγῶν ἀνιστάμενοι παρώξυνον τὸ πλῆθος. ἐπεὶ δ᾽ ἀνέστη τοῦ Μαρκίου τὸ μὲν ἄγαν θορυβοῦν ἐπ᾽ ἀδοξίᾳ κατεδείδου καὶ παρεῖχεν ἀδεῶς λέγειν, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ μάλιστα χαίροντες εἰρήνῃ τῶν Ἀντιατῶν ἐνθουσιῶντες φανερῶς μετ᾽ εὐνοίας ἀκουσόμενοι καὶ δικαίως κεινοῦντες, ἔδεισεν ὁ Τύλλος τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀνδρός. ἦν γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δεινὸς εἰπεῖν· καὶ τὰ πρόσθεν ἔργα μείζονα τὴν χάριν εἶχε τῆς ὕστερον αἰτίας. μᾶλλον δ᾽ ὅλως τὸ ἔγκλημα τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ἦν μαρτύριον. οὐ γὰρ ἂν ἔδοξαν ἀδικεῖσθαι, τὴν Ῥώμην ὑποχείριον μὴ λαβόντες, εἰ μὴ τοῦ λαβεῖν ἐγγὺς ἐλθόντο διὰ Μάρκιον.

A deorum pertinerent, vt publicè præberentur. Quam munificentiam quum collaudassent patres, & de publico tamen templum & simulacrum posuissent, non eo minus pecunia fœminæ collata alterum signum fecêre. quod Romani memorant in æde locatum vocem misisse huiusce modi, PIAME RELIGIONE FOEMINAE DEDICASTIS. Bis hanc vocem fabulantur auditam, monstris similia, & abhorrentia à fide persuadentes nobis. Nam sudorem signa videri emanare lacrymasque, & sanguineas quasdam stillas, non sit impossibile. Ligna enim & lapides subinde situm contrahunt, vnde gignitur mador. Varios etiam edunt

B sua sponte colores & accipiunt tincturas ex aëre, quibus diuinitus aliquid nihil sanè prohibeat portendi. Iam fieri queat vt stridori muris & gemitui signa similem vocē reddant ex ruptura vel distractione partium interiorum violentiore. Perfecta verò vox & sermo tam clarus, absolutus & dilucidus ex inanimato nulla ratione fieri potest vt exeat, quum ne animus quidem nec deus citra corpus organicum & instructum congruentibus ad sermonem instrumentis queat vocem edere & disserere. At vbi historia multis nos & locupletibus vrgeat testibus, similem sensui ibi statuen-

C deum est motum subeuntem opinandi vim, qui est in animo, inducere opinationem, quomodo in somno audire ea videmur quæ non audiamus, & quæ non videamus ea videre. Veruntamen qui perquam flagranti ardore & amore persequuntur deum, atq; ideò nihil aspernari neq; respuere tale valent, his diuinæ potentiæ humanam sortem excedens multum fidei facit maiestas. Nulla enim in re vsquam conditionem humanam repræsentat, nec natura, nec motu, nec arte, nec viribus, neque si quid faciat quòd efficere nos nequimus, & mo-

D litur, quod non valemus moliri, id absurdum sit. Imò verò qui in omnibus est absimilis nobis, multò maximè alius operibus & diuersus est. Verùm res diuinæ magna ex parte (vt Heraclitus ait) prætereunt ex diffidentia nostram cognitionem. Porrò Marcium, postquam Antium ab expeditione est reuersus, perosus pariter & ob metum infestus Tullius tentauit mox per insidias sustollere: aduersus quem parem occasionem, hæc si effugisset, non esset habiturus. In quem quum multos concitasset subornassetque, iussit ei abdicare se imperio, & rationem gesti imperii Volscis reddere. At timens Marcius, imperatore Tullio, cuius maximè

E inter suos ciues opes essent, priuatus esse, Volscis ait se redditurum, si iuberent, imperium, quod omnium iussu suscepisset: rationem nunc quidem recusare, si quis poscat Antiatium, reddere. Conuocato ad concilium populo, compositi concionatores quidam exurrexerunt, plebemq; inflammauerunt. Verùm quum surgente Marcio, ardor tumultus reuerētia eius languesceret, & liberè dicendi daretur ei facultas, atq; optimus quisq; Antiatiū, & qui præcipuè otio delectabantur, non dissimularent benignè se audituros atq; æquè iudicatoros, veritus Tullius est Marcii defensionē. Quip-

F pe erat cum primis disertus, ac priora facta beneficentiā posteriore culpa habebant maiorē: imò crimen erat illud prorsus magitudinis testimonium eius beneficii. Neque enim iniuria affectos arbitrati se fuissent, quia Romam non redegerant in ditionem, nisi per Marcium rem eò deduxissent.

Igitur visum est non vltrà procrastinare vel tentare vulgus, sed qui in coniuratione erant audacissimi, non audiendum vociferãtes proditorem, neq; permittendum vt dominatum in Volscos vsurparet, nec deponere vellet prouinciam, globo facto trucidauerunt eum, neque tulit ei quisquam adsistentium opem. Displicuisse plurimis rem confestim declarauerunt. Concurrerunt enim ex oppidis, & corpus eius honorificè extulerunt, monumentumq; decorarunt vt bellatoris & imperatoris insignis, armis ac manubiis. Populus Romanus morte eius nuntiata, signum vel honoris vel iræ in eum nullum aliud edidit, sed postulantibus mulieribus lugere eum, vt quæque parentem, vel filium, vel fratrem solet, decem menses permisere. Hic luctus terminus erat longissimus, quem Numa Pompilius (vt in illius vita recensuimus) definiuit. At Marcium ilicò Volscorum res desirauerunt. Primùm enim certamine quod cum Æquis sociis & amicis contraxerant, vtri imperatorem darent, orta seditio in vulnera & cædes erupit. Deinde ab Romanis fusi acie, in qua cecidit Tullius, & præcipuus exercitus flos periit, fœdam pacem accipere, qua in populi Romani ditionem fuerunt redacti, & pacti imperata facere, sustinuerunt.

A οὐκέτ' οὖν ἔδοξε διαμέλλειν, οὐδὲ πειρᾶσθαι τοῦ πολλοῦ· ἀλλ' ἐκκραγόντες οἱ θρασύτατοι τοῦ συνεστῶτος ὡς οὐκ ἔστιν ἀνεκτέον, οὐδὲ τοιοῦτον Οὐολούσκοις τὸν προδότην τυραννοῦντα, καὶ μὴ καταλιπόντα τὴν ἀρχήν, προσπεσόντες ἀθρόοι διέφθειραν αὐτόν, καὶ προσήμυνεν οὐδεὶς τῶν παρόντων. ὅτι δὲ τοῖς πλείοσι οὐκ ἐπρᾴχθη κατὰ γνώμην, ἐδήλωσαν αὐτίκα, συνδραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ὑπὸ τὸ σῶμα καὶ θάψαντες ἐντίμως, καὶ τὸν τάφον ὅπλοις καὶ λαφύροις κοσμήσαντες ὡς ἀρετῆς, καὶ στρατηγοῦ. Ῥωμαῖοι δὲ τὸν τελευτὴν πυθόμενοι, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεδείξαντο σημεῖον οὔτε θυμῆς,
B οὔτ' ὀργῆς πρὸς αὐτόν· αἰτησαμένας δὲ ταῖς γυναιξὶν ἐπέτρεψαν ἀποπενθῆσαι δέκα μηνᾶς, ὥσπερ ἔθος ἦν ἑκάστῃ πατέρα καὶ παῖδα καὶ ἀδελφόν. οὗτος γὰρ ἦν ὅρος τοῦ μακροτάτου πένθους, ὃν ὥρισε Νουμᾶς Πομπίλιος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις δεδήλωται. τὸν δὲ Μάρκιον αὐθὶς ἐπόθει τὰ Οὐολούσκων πράγματα. πρῶτον μὲν γὰρ κατιάσαντες πρὸς Σικανοὺς συμμάχους καὶ φίλους ὄντας ὑπὲρ ἡγεμονίας, ἄχει θαυμάτων καὶ φόνων προῆλθον. ἔπειτα μάχῃ κρατηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐν ᾗ Τύλλος ἀπέθανε, καὶ ὁ ἀνθοῦν μάλιστα τῆς δυνάμεως διεφθάρη, παλαιὸς αἰχμάσας ἠνάγκασαν ὑπήκοοι γενόμενοι, καὶ ὃ προστασσόμενον αὐτοῖς ποιήσειν ὁμολογήσαντες.

Rebus horum gestis quas dictu & cognitu dictu & cognitu dignas putauimus, expositis, bellicas neutram in partem magnopere cernimus inclinare. Multa enim militaris audaciæ & virtutis exempla, multa etiam artis & prudentiæ in imperio iuxta vterq; edidit. Nisi Alcibiadem, quòd terra mariq; perpetua victoria & secunda sit vsus fortuna, excellentiorem declarare ducem libeat. Nam habuit hoc vterque, quòd quando præsentes fuerunt, & exercitui præfuerunt, resp. suas manifestè erexerint, & contrà manifestius depresserint, quũ desciuissent. At actiones Alcibiadis domi illas nimium blandas, dissolutionisq; & titillationis in ancillando plebi maculam detestabantur prudentes: è diuerso Marcii austeras, superbas, atq; nimiũ pro nobilitate pugnantes, oderat populus Romanus. neutræ igitur commendandæ. Atqui popularis & obsequiosus inculpatior sit illis qui quo alieni à populo colendo videantur, insultant ei. Turpe est enim ad potentiam assequendam assentari populo: verùm potentia ex timore collecta & iniuria atque oppressione cùm fœda tum iniqua sit. Iam moribus constat candidum Marcium & apertum fuisse, vafrum Alcibiadẽ in rep. tractanda & fallacem. Præcipuè autem improbitatem eius reprehendunt & dolum, quo Lacedæmoniorum circumuentis oratoribus (vt author est Thucydides) pacem diremit. At enim hæc actio licet implicauerit denuo ciuitatem bello, validam tamen atque formidabilem Mantineorum & Argiuorum societate, quam adiunxit ei Alcibiades, reddidit. Marcium quoque fraude cum Volscis commisisse Romanos, falsis criminibus onerando eos qui ad ludos proficiscebantur, Dionysius memoriæ prodidit. Iam causa magis infame effecit factum. Neque enim ex contentione, neque ex ciuili pugna vel concertatione, sicut ille, sed iræ indulgens, à qua nullam ei ait Dion relatã gratiam,

Ἐκκειμένων δὲ τῶν πράξεων ὅσας ἡγούμεθα λόγου καὶ μνήμης ἀξίας εἶναι, τὰς μὲν πολεμικὰς ἐπ' οὐδέτερον ποιούσας ῥοπὴν μεγάλην ὁρᾶν ἔστιν. ὁμαλὰς γὰρ ἀμφότεροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας, πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγοῦντες ἐπεδείξαντο. πλὴν εἰ μὴ τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετέλεσεν, ἀποφαίνειν τελεώτερον στρατηγόν. ἐπεὶ τό γε παρόντας
D καὶ ἄρχοντας ὀρθοῦν ἀεὶ προδήλως τὰ οἰκεῖα, καὶ προδηλότερον αὖ πάλιν βλάπτειν μετιόντας, ἀμφοτέροις ὑπῆρξε. πολιτείαν δὲ τὸν μὲν Ἀλκιβιάδην τὸν ἄγαν λαμπρὰν, καὶ τὸ μὴ καθαρεῦον ἀναγωγίας ἢ βωμολοχίας, ἐν τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς, οἱ σώφρονες ἐβδελύττοντο· τὸν δὲ Μάρκιον πανταχόθεν ἄχθειν καὶ ὑπήφανον καὶ ὀλιγαρχικὸν προμνώμενον ἐμίσουν οἱ Ῥωμαίων δῆμος. οὐδετέραν μὲν οὖν ἐπαινετέον. ὁ δὲ δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος, τοῦ ὅπως οὐ δόξουσι δημαγωγεῖν προσπλακιζόντων τοῖς πολλοῖς, ἀμεμπτότερος. αἰσχρὸν μὲν γὰρ τὸ κολακεύειν δῆμον
E ὅπως τοῦ δυνάσθαι· τὸ δ' ἰσχύειν ἐκ τοῦ φοβερὸν εἶναι, καὶ κακοῦν καὶ πιέζειν, πρὸς τοῦ αἰσχρῶς καὶ ἄδικόν ἐστιν. ὅτι τοίνυν ἁπλουστέρους ὁ Μάρκιος ὑπείληπται τῷ τρόπῳ γεγονέναι καὶ αὐθέκαστος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης πανοῦργος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀναλήθης, οὐκ ἄδηλόν ἐστιν. μάλιστα δὲ κατηγοροῦσιν αὐτοῦ κακοήθειαν καὶ ἀπάτην, ἣ τοὺς Λακεδαιμονίων πρέσβεις παρακρουσάμενος, ὡς Θουκυδίδης ἱστόρηκε, τὸν εἰρηνικὸν ἔλυσεν. ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ πολιτεία, καίτοι εἰς πόλεμον αὖθις ἐμβαλοῦσα τὴν πόλιν, ἰσχυρὰν ἐποίησε καὶ φοβερὰν τὴν Μαντινέων καὶ Ἀργείων συμμαχίαν, δι' Ἀλ-
F κιβιάδου προσγενομένην· Μάρκιος δὲ ὅτι μὲν ἀπάτῃ καὶ αὐτὸς ἐξεπολέμησε Ῥωμαίοις καὶ Οὐολούσκοις Δραβουῶν ψευδῶς τοὺς ἥκοντας ὑπὲρ τὴν θέαν, Διονύσιος ἱστόρηκεν. ἡ δὲ αἰτία φαυλότερον ποιεῖ τὸ ἔργον. οὐ γὰρ ἐκ φιλονεικίας οὐδὲ πολιτικῆς μάχης ἢ ἀμίλλης (ὡς ἐκεῖνος) ἀλλ' ὀργῇ χαριζόμενος, παρ' ἧς οὐδὲν φησὶν ὁ Δίων ἀπολαβεῖν χάριν,

πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη συνετάραξε, καὶ πολλὰς πόλεις
οὐδὲν ἀδικούσας, τοῦ τοῖς τ' πατρίδα θυμῷ τοῦ ἀνάλω-
σε. καίτοι καὶ Ἀλκιβιάδης δι' ὀργὴν μεγάλων αἴτιος συμ-
φορῶν κατέστη τοῖς πολίταις, ἀλλ' ὅτε τοῦτον ἔγνω μετα-
μελουμένους, ὐγνωμόνησε· καὶ πάλιν ἀπορριφεὶς, οὐκ ἐπεί-
θη τοῖς στρατηγοῖς ἁμαρτάνουσιν, οὐδὲ παρεῖδε κακῶς βου-
λευομένους καὶ κινδυνεύοντας· ἀλλ' ὅπερ Ἀριστείδης ἐπαι-
νεῖται μάλιστα τοῦ ἄξας τοῦς Θεμιστοκλέα, τοῦτ' ἐποίησε,
τοῦς τοὺς τότ' ἄρχοντας οὐ φίλους ὄντας, ἐλθὼν, καὶ φράσας
ὃ δέον καὶ διδάξας. Μάρκιος ὁ τοῦτον μὲν ὅλην κα-
κῶς ἐποίει τὴν πόλιν, οὐχ ὑφ' ὅλης παθὼν, ἀλλὰ τοῦ βελτί-
στου καὶ κρατίστου μέρους συναδικηθέντος αὐτῷ καὶ συναλγήσαν-
τος· ἔπειτα πολλαῖς πρεσβείαις καὶ δεήσεσι μίαν ἱκανὴν
ὀργὴν καὶ αἰτίαν, οὐ τεταμένος οὔτ' εἶξας, ἐδήλωσεν ὅτι τοῦ
ἀναφθεῖραι τ' πατρίδα καὶ καταβαλεῖν, οὐχ ὅπως ἀπολάβῃ
καὶ κατέλθῃ, βαρὺν πόλεμον καὶ ἀσύνδετον ἐπανηρημένος. τούτῳ γε φήσει τις ἀναφέρειν. Ἀλκιβιάδῃ μὲν γὰρ ὅτι βου-
λευόμενον ὑπὸ Σπαρτιατῶν, ἀναὶ δέος ἅμα καὶ μῖσος
αὐτῶν μεταστῆναι πρὸς Ἀθηναίους· Μαρκίῳ δὲ πάντα δί-
καια ποιοῦντας Οὐολούσκοις, οὐ καλῶς εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν.
καὶ γὰρ ἡγεμὼν ἀποδέδεικτο, καὶ μεγίστῳ πίστιν εἶχε μὴ
δυνάμεως, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, ἀποχρωμένων μᾶλλον ἢ χρω-
μένων αὐτῷ Λακεδαιμονίων, ἐν τῇ πόλει τριβόν, καὶ κυλιν-
δούμενος αὖθις ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τέλος εἰς τὰς Τισα-
φέρνου χεῖρας ἀφῆκεν αὐτόν· εἰ μὴ νὴ Δία μὴ φθαρῶσι
τὰς Ἀθήνας πανταπάσι, πόθῳ κατελθεῖν, ἐθεράπευε. χρήμα-
τα τοίνυν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λαβεῖν οὐκ ἠξίουν πολλάκις
ἐκ δωροδοκίαν, καὶ ἀναθέσθαι κακῶς εἰς τρυφὴν καὶ ἀκολα-
σίαν ἰσόρροπα· Μάρκιον δὲ, σὺν τιμῇ διδόντες οἱ στρατηγοί,
λαβεῖν οὐκ ἔπεισαν. διὸ καὶ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἐπαχθὴς
ἦν ἐν ταῖς τοῦ χρεῶν διαφορᾶς πρὸς τὸν δῆμον, ὡς οὐκ
ὀπὶ κέρδεσιν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ τοῦ φρονεῖν τοῖς πένησιν
ἐπηρεάζων. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ἐν ἐπιστολῇ τινι γράφων
τοῦ τ' Ἀριστοτέλους τ' φιλοσόφου τελευτῆς, Πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις (φησὶν) ὁ ἀνὴρ καὶ τ' πείθειν εἶχε· τὰς δὲ Μαρκίου τοῦ ἄξεις
καὶ ἀρετὰς τοῦτο μὴ τοσοῦν ἐπαχθεῖς ἐποίησεν αὐτοῖς
τοῖς ὑπαθοῦσι, τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐρημίαν συνῴκουν (ὡς
Πλάτων εἶπεν) αὐθάδειαν μὴ ὑπομείναντας. τοῦ δ' Ἀλ-
κιβιάδου τοιοῦτον ἐπιταμένου χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνου-
σιν οἰκείως, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐν οἷς κατώρθου, τὴν δόξαν
αὐξεῖν μετ' εὐνοίας καὶ ἡμῶν εὐημεροῦσαν· ὅπου καὶ τῶν ἁ-
μαρτημάτων ἔνια πολλάκις χάριν εἶχε καὶ ὤετο. ὅθεν ὅστ'
μὲν οὐ μικρὰ βλάψας οὐδ' ὀλίγα τὴν πόλιν, ὅμως ἀπε-
δείκνυτο πολλάκις ἡγεμὼν καὶ στρατηγός· ἐκεῖνος δ' μεθιὼν
ὅτι πολλαῖς ἀριστείαις καὶ ἀνδραγαθίαις ἀρχὴν τοσοῦν-
χρυσον, ἐξέπεσεν. οὕτω τὸν μὲν, οὐδὲ πάσχοντες κακῶς, ἐδύ-
νατο μισεῖν οἱ πολῖται· τῷ δ' τοῦτον θαυμαζομένῳ μὴ φι-
λεῖσθαι. καὶ γὰρ τοι Μάρκιος μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο τῇ πό-
λει στρατηγῶν, ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις κατ' τῆς πατρίδος· Ἀλ-
κιβιάδου δ' καὶ στρατευομένου πολλάκις καὶ στρατηγοῦντος
ἀπέλαυσαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ παρὼν ἐκράτει τῶν ἐχθρῶν
ὅσον ἐβούλετο, καὶ μὴ παρόντος, ἴσχυσαν αἱ διαβολαί. Μάρ-
κιος δὲ παρὼν ὑπὸ Ῥωμαίων κατεδικάσθη, παρόντα
δὲ Οὐολοῦσκοι διέφθειραν, οὐ δικαίως μὲν οὐδ' ὁσίως·
αἰτίαν δὲ τοῦ βλάβου παρέσχεν αὐτὸς, ὅτι δημοσίᾳ τὰς

A multas Italiæ partes concussit, multasq; nihil merentes, obiter, ob indignationem in patriam, afflixit vrbes. Quanuis Alcibiades quoq; ciuibus impellente bile multarum extitit machinator calamitatum, vt primùm tamen pœnitere cognouit eos, mollitus est, ac quum iterum fuisset ab iis repudiatus, non probauit prætorum errores, neque malè consulentibus & periclitantibus conniuit: verùm factum, quod erga Themistoclem præcipuè celebratur Aristidis, idem erga illos duces, quanuis inimicos, egit, quos adiit, indicauitque, atq; docuit quid ex vsu esset. Marcius primùm totam ciuitatem infestauit, quum læsus non esset à
B tota, sed optima potissimaq; pars esset vnà cum eo vulnerata, atq; de eo doleret. Deinde multis legationibus & precibus quum vnam procurarent offensam ac dolorem, quia his inflexus non est neq; dedit locum, declarauit ad obterendam atq; proruendam, non ad recipiendam patriam & reditum sibi parandum, bellum se atrox atque inexpiabile concitasse. At hoc certè dicas esse inter eos discriminis. Alcibiades ex metu simul & odio Spartiatarum insidiis appetitus ab iis transiit ad Atheniensis: Marcio Volscos, quem illi omnibus officiis prosequebantur, parum honestum erat deserere.
C Siquidem dux creatus ab iis fuerat, summamque acceperat cum potentia fidem, non vt ille, quo abutebantur potius quàm vtebantur Lacedæmonii, quum oberrasset Spartæ, mox volutatus in castris esset, permisit demum se in Tissaphernis arbitrium, nisi sanè redire quum cuperet in patriam, ne perirent funditus Athenæ, obseruauit illum. Atqui pecuniam Alcibiadem minus honestè mercenariam frequenter accepisse, & turpiter in luxum profudisse & libidines, literis proditum est: Marcium vt caperet quod honoris causa dabatur, non induxerunt imperatores. Vnde in dissentio-
D nibus ciuilibus de ære alieno multitudine summo fuit odio, quasi non compendii gratia, sed per contumeliam & fastidium insultaret ipsis. Antipater autē in epistola quadam de Aristotelis philosophi obitu scribens, Inter cętera, inquit, vi præditus fuit ille ducendi animos. Marcii verò res gestæ & virtutes, quòd hoc claudicarent vno, illis ipsis de quibus bene merebatur acerba fuerūt, qui superciliū eius, & solitudinis, vt Plato ait, peruicaciā contubernalem non tulerunt. E diuerso Alcibiadis, qui comiter agere cum adeuntib. nouerat, non est mirum rerum ab eo præclarè gestarū florentē gloriā
E cum beneuolētia ciuiū & honore fuisse fauorabilem. Quandoquidē etiam offensæ nonnullæ eius sæpe acceptæ illis fuerunt & delectabiles. Inde hic quanquā non modicis neq; paucis incōmodis affecerat rempublicā, dux tamen prætorq; identidē designatus est: ille quū ob multa decora & strenuè facta legitimè ambiuisset consulatū, est pręteritus. Ita superiorē ciues non poterant, vel læsi, odisse: alter hoc assequebatur, vt quū admirarētur eum, nō amarent tamen. Enimuerò nihil Marcius reip. Imperator pręstitit, sed contra patriam hostib. multa: Alcibiadis benefacta & militis subinde & ducis
F sensit populus Athenienſis, ac præsens, quantum volebat, erat aduersariis superior, absente eo valebant calumniæ. Marcius damnatus à populo Romano præsens est, Volsci præsentem interemerunt, improbè quidem ac nefariè: colorem præbuit ipse tamen probabilem, quòd quum publicè

ad conditiones pacis non descendisset, priuatim adductus à fœminis, odium hostile non sustulisset tamen, sed flagrante adhuc bello, tempora perdidisset & corrupisset. Decuerat vero de eorum qui ipsius sequuti fidem fuerant sententia se recipere, si maximam sui erga illos officii ducebat rationē: sin nulla Voiscorum cura tangebatur, sed vt iræ satisfaceret intulit bellum, qua expleta id prosequi desiit, non matris gratia parcere oportebat patriæ, sed vna cum patria parēti. Nempe pars erat & mater & coniunx eius quam oppugnabat patriæ. At publicis obsecrationibus precibusq; legatorum & suppliciis sacerdotum spretis, receptus matri condonatus, nō genitricis honos, sed labes erat patriæ: q̄ cōmiseratione & deprecatione vnius fœminæ causa est incolumitatem consequuta, velut indigna quæ conseruaretur propter semetipsam. Inuidiosa igitur hæc & crudelis fuit atque importuna profecto gratia, neutramq; in partem recta: signa enim remouit nec assensus hostibus, nec cum assensu sociorum. Quorum fuit fons omnium austeritas, intolerabilis arrogantia & peruicacia, quæ sua sponte est vulgo tædiosa: consociata vero cum ambitione efferatur prorsus, atq; intolerabilis euadit. Siquidem nec prensant, qui his vitiis contacti sunt, multitudinem, perinde vt si non cupidi sint honorum, deinde stomachantur repulsam passi. Quippe supplicem se non præbere neq; blandum plebi, id Metellus etiam & Aristides & Epaminondas habuere: sed quod vere floccifacerent ea quorum erat in nutu posita, populi delatio & ereptio. At in exilium pulsi decennale, repulsam passi, & damnati sæpius, non fuerunt infesti ciuibus insolenti æ eius causa: verum amplexi eos sunt vbi fuerunt pœnitentia ducti, & ingratiam redierunt cum petentibus. Vt enim quisq; minime obsequitur plebi, ita minime debet eam vlcisci: quod maxima offensio ob repulsam ex immodica nascatur gloriæ siti. Atqui Alcibiades honoribus delatis non ibat inficias duci se, & angi præteritum: vnde acceptus & gratus studebat esse iis quibuscum agebat. Marcio vero vt coleret illos qui prouehere eum ad honores & augere poterant, non permittebat superbia, iram autem & ægritudinem incendebat neglecto ambitio. Atq; hæc sunt quæ in eo viro culpes, cætera sunt splendida omnia. Temperantia & abstinentia cum præstantissimis & innocentissimis Græcis, nedum cum Alcibiade, hercle audacissimo in his & honesti securissimo, sit conferendus.

A ἀφαλύσεις μὴ προσδεξάμενος, ἰδίᾳ ὑπειδεὶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, οὐκ ἔλυσε τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ τὸν πόλεμον μόνον, ἀπώλεσε τὸν καιρὸν καὶ διέφθειρε. πείσαντα γὰρ ἔδει τοὺς πεπεισμένους ἀπελθεῖν, εἰ τὸν πρὸς ἐκείνους διαφορὸν πλεῖστον ἐποιεῖτο λόγον. εἰ δὲ μηδὲν ἐφρόντιζε Οὐολούσκων, ἀλλὰ τὸν ὀργὸν ἐμπλήσας τὸν ἑαυτοῦ βουλόμενος ἐπῆγε τὸν πόλεμον, εἶτ' ἔληξεν, οὐ φείσας τὴν μητέρα καλῶς εἶχε φείσασθαι τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ σὺν τῇ πατρίδι τῆς μητρός. μέρος γὰρ ἦν καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡγεμὼν τῆς πατρίδος ἦν ἐπολιόρκει. ὁ δὲ δημοσίαις ἱκεσίαις καὶ δεήσεσι προσόδων καὶ λιτῶν
B ἱερέων ἀπηνῶς χρησάμενον, εἶτα χαρίσασθαι τῇ μητρὶ τὸν ἀναχώρησιν, οὐ τῆς μητρὸς ἦν τιμὴ, ἀλλ' ἀτιμία τῆς πατρίδος, οἴκτου καὶ συγγνώμης φανείσης, ὡς οὐκ ἀξίας σώζεσθαι δι' αὐτόν. ὀπιφθόνος γὰρ ἡ χάρις, καὶ ὠμὴ καὶ ἀχάριστος ἀληθῶς, καὶ πρὸς οὐδετέρους ἔχουσα ὁ ἄγκυρον. ἀνεχώρησε γὰρ μήτε πειθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμιωμένων, μήτε πείσας τοὺς συμπολεμοῦντας. ὧν αἴτιον ἀπόνων, ὁ ἀνομίλητον τὸ βάρος καὶ λίαν ὑπερήφανον καὶ αὐθάδες, ὃ καθ' αὑτὸ μὲν, ἐπαχθὲς ὄντι τοῖς πολλοῖς, τῷ δὲ φιλοτίμῳ προσὸν, γίνεται πρωτάπασιν ἄγριον καὶ ἀπαραίτη-
C τον. οὐ γὰρ θεραπεύουσι τοὺς πολλοὺς ὡς μὴ δεόμενοι τιμῆς, εἶτα χαλεπαίνουσι μὴ τυγχάνοντες. ἐπεὶ τόγε μὴ λιπαρῆ μηδὲ θεραπευτικὸν ὄχλων εἶναι, καὶ Μέτελλος εἶχε, καὶ Ἀριστείδης, καὶ Ἐπαμινώνδας· ἀλλὰ τὸ καταφρονεῖν ἀληθῶς ὧν δῆμός ἐστι καὶ δοῦναι καὶ ἀφελέσθαι κύριος, ὀξυχολοῦντες καὶ ἀποχειροτονούμενοι καὶ καταδικαζόμενοι πολλάκις. οὐκ ὠργίζοντο τοῖς πολίταις ἀγωνιζομένοις, ἀλλ' ἠγάπων αὖθις μεταμελομένους, καὶ διηλλάττοντο παρακαλοῦντας. τὸν γὰρ ἥκιστα θεραπευτικὸν, ἥκιστα πρέπει τιμωρητικὸν εἶναι τῶν πολλῶν. ὡς ὁ χαλεπαίνειν μάλιστα μὴ τυγ-
D χάνοντα τῆς τιμῆς, ἐν τῷ σφόδρα γλίχεσθαι φυόμενον. Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν οὐκ ἠρνεῖτο τιμώμενος χαίρειν, καὶ δυσφορεῖν παρρώμενος, ὅθεν ἐπιεικῶς τοῖς παροῦσι καὶ κεχαρισμένος. Μάρκιος δὲ θεραπεύειν μὲν οὐκ εἴα τοὺς τιμᾶν δυναμένους καὶ αὔξειν ὁ ὑπερήφανον, ὀργὴν δὲ καὶ λύπην ἀμελουμένῳ τὸ φιλότιμον παρεῖχε. καὶ ταῦτ' ἔστιν ἃ τις αἰτιάσαιτο τὸν ἄνδρος· τὰ δ' ἄλλα πάντα, λαμπρά. σωφροσύνης δὲ καὶ χρημάτων ἐγκρατείας ἕνεκα τοῖς ἀρίστοις καὶ καθαρωτάτοις τῶν Ἑλλήνων ἄξιον ἀντιπαραβάλλειν, οὐκ Ἀλκιβιάδη μὰ Δία τῷ θρασυτάτῳ τε καὶ
E ταῦτα καὶ ὀλιγωρότατα τοῦ καλοῦ χρωμένῳ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι

PLVTARCHI
vitæ comparatæ

ΤΙΜΟΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ.

TIMOLEONTIS ET PAVLI ÆMILII.

ΤΙΜΟΛΕΩΝ.

Τὰ μὲν Συρακουσίων πράγματα πρὸ τῆς Τιμολέοντος εἰς Σικελίαν ἀποστολῆς οὕτως εἶχεν. ἐπεὶ Δίων μὲν ἀξελάσας Διονύσιον τὸν τύραννον, ἀλίγους μὲν χρόνῳ δόλῳ, καὶ διέφησαν οἱ σὺν Δίωνι Συρακουσίοις ἐλευθερώσαντες· ἡ δὲ πόλις, ἄλλον ἐξ ἄλλου μεταβάλλουσα σύνεχῶς τύραννον, ὑπὸ πλήθους κακῶν μικρὸν ἀπέλιπεν ἔρημος εἶναι· τῆς δὲ ἄλλης Σικελίας, ἡ μὲν ἀνάστατος καὶ ἄπολις πόλεμοι πάσιν ἤδη ἀφ' ἡμῶν ὑπῆρχεν, αἱ δὲ πλεῖσαι πόλεις ὑπὸ βαρβάρων μιγάδων καὶ στρατιωτῶν ἀμίκτων κατείχοντο, ῥᾳδίως προσπεσόντων τοῖς μεταβολαῖς τῶν δυνάστων· Διονύσιος ἔτει δεκάτῳ ξένους συναγαγών, καὶ τὸν τότε κρατοῦντα Συρακουσίων Νησαῖον ἐξελάσας, ἀνέλαβε τὰ πράγματα πάλιν, καὶ κατέσχε τύραννος ἐξ ἀρχῆς, θαυμαστῶς μὲν ὑπὸ μικρᾶς δυνάμεως τὴν μεγίστην τῶν πώποτε τυραννίδων ἀπολέσας, θαυμαστότερον δὲ αὖθις, ἐκ φυγάδος καὶ ταπεινοῦ τῶν ἐκβαλόντων κύριος γενόμενος. οἱ μὲν οὖν ὑπομείναντες ἐν τῇ πόλει τῶν Συρακουσίων ἐδούλευον οὔτ' ἄλλως ὑπεικεῖ τυράννῳ, καὶ τότε πάσαις ὑπὸ συμφορῶν ἀπηγριωμένῳ τὴν ψυχήν· οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ γνωριμώτατοι πρὸς Ἰκέτην τραπέντες, τὸν δυνάστην ὄντα τῶν Λεοντίνων, ἐπέτρεψαν αὐτοῖς ἐκείνῳ, καὶ στρατηγὸν εἵλοντο τοῦ πολέμου, βελτίω μὲν οὐδένος ὄντα τῶν ὁμολογουμένως τυράννων, ἑτέραν δὲ οὐκ ἔχοντες ἀποστροφήν, καὶ πίστιν δόντες Συρακουσίῳ ὄντι γένει, καὶ κεκτημένῳ δύναμιν ἀξιόμαχον πρὸς τὸν τύραννον. ἐν τούτῳ δὲ Καρχηδονίων στόλῳ μεγάλῳ παραγενομένων εἰς Σικελίαν, καὶ τοῖς πράγμασιν ἐπαιωρουμένων, φοβηθέντες οἱ Σικελιῶται, πρεσβείαν ἐβούλοντο πέμπειν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παρὰ Κορινθίων βοήθειαν αἰτεῖν, οὐ μόνον διὰ τὴν συγγένειαν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤδη πολλάκις διηγέτοντο πιστεύοντες ἐκείνοις, ἀλλὰ καθόλου τὴν πόλιν ὁρῶντες φιλελεύθερον καὶ μισοτύραννον οὖσαν ἀεὶ, καὶ τῶν πολέμων τοῖς πλείστοις καὶ μεγίστοις πεπολεμηκυῖαν, οὐχ ὑπὲρ ἡγεμονίας καὶ πλεονεξίας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. ὁ δὲ Ἰκέτης, ἅτε δὴ τῆς στρατηγίας ὑπόπτως τὴν τυραννίδα πεποιημένος, καὶ τὴν Συρακουσίων ἐλευθερίαν, κρύφα μὲν ἤδη πρὸς τοὺς Καρχηδονίους διείλεκτο, φανερῶς δὲ τοῖς Συρακουσίοις ἐπαίνει, καὶ πρεσβείας εἰς Πελοπόννησον συνεξέπεμψεν· οὐ βουλόμενος ἐλθεῖν συμμαχίαν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐλπίζων (ὅπερ εἰκὸς ἦν) οἱ Κορίνθιοι διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ταραχὰς καὶ ἀσχολίας, ἀπείπωσι τὴν βοήθειαν, ἐλπίζων ῥᾴον ὅτι τοῖς Καρχηδονίοις τὰ πράγματα μετάξειν, καὶ χρήσεσθαι συμμάχοις καὶ συναγωνισταῖς ἐκείνοις ὅτι τοῖς Συρακουσίοις, ἢ κατὰ τὸν τύραννον. ταῦτα μὲν οὖν ὀλίγον ὕστερον ἐξηλέγχθη. τῶν δὲ πρεσβευσάντων θαυμαζόντων, οἱ Κορίνθιοι κήδεσθαι μὲν ἀεὶ τῶν ἀποικίδων πόλεων καὶ μάλιστα τῆς Συρακουσίων εἰωθότες,

TIMOLEON.

Apvd Syracusanos ante Timoleontis in Siciliam expeditionem hoc modo se res habebant. Postquam Dion qui Dionysium tyrannum exegerat, breui post dolo sublatus, & dissentio orta est inter eos qui Dionis in liberandis Syracusanis socii fuerant, atque ex assidua aliorum ex aliis tyrannorum vicissitudine tantis demersa miseriis vrbs, parum vt abfuerit, quin deserta, reliqua vero Sicilia in totum vasta iam incultaque per bella esset, pleraq; autem oppida à barbaris mixtis tenerentur & militibus vagis, qui proni erant ad conuersiones dominatus, Dionysius anno decimo cõscripsit externum militem, ac Nysæo qui id temporis Syracusarum potiebatur, eiecto, recuperauit imperium, & tyrannus denuo factus est, ac qui mirabili modo maxima omnium quæ vnquam fuerunt tyrannide à parua manu exutus fuerat, mirabiliore exul & abiectus euasit iterum illorum qui ipsum expulerant dominus. Igitur qui in vrbe Syracusana hæserant, tyranno seruiebant nec alias moderato, & tum à cladibus animi semel efferati. Optimates & nobilissimi quiq; Icetem Leontinorum dynastem respexerunt, eique se permittentes ducem belli cepere, nihilo quidem manifestis tyrannis meliorẽ, verum quia refugium non erat aliud ad manum, eius fidem, quod esset Syracusis oriundus, & validas copias ad resistendum haberet tyranno, sunt sequuti. Quum interea Carthaginenses magna classe Siciliam appulissent, atq; insulæ imminerẽt, perculsi Siculi, decreuerunt legatos in Græciam ad opem à Corinthiis petendam mittere. Quibus non tantum ob necessitudinem, & quia multa iam beneficia in se eorum extabant, fidem habebant, sed & quod plane libertatis amantem, & infestam semper tyrannis viderent eam ciuitatem esse, plurimaq; & maxima bella non pro imperio & dominatu, sed pro Græcorum suscepisse libertate. Icetes vero, qui ducatus sui argumentum tyrannidẽ præstituerat, non Syracusanorum libertatem, occulta iam colloquia habuerat cum Carthaginensibus. Syracusanos tamen palam laudauit, adiunxitq; in Peloponnesum, legatos, non quia auxilia inde desideraret accire, sed si Corinthii, (quod erat verisimile) ob tumultus Græciæ & occupationes abnuerent suppetias, quod facilius res ad Pœnos inclinaturum speraret se, sociisq; his atq; auxiliariis aduersus Syracusanos vel tyrannũ vsurum. Id quod paulo post compertum fuit. Nam postquam aduenerunt legati, Corinthii coloniarum suarum perpetuo curam præcipue Syracusanorum soliti agere,

nec vllo negotio ipsi tunc Græciæ forte implicati, sed in pace & otio agentes, prompte decreuerunt auxilium. Quũ dux quæreretur, suggererentq; & subiicerent magistratus eos ciues qui inclarescere studebant, vnus de vulgo exurgens Timoleontem nominauit Timodemi filium, qui rem publicam nondum attigerat, neq; in eam venerat spem vel institutum, sed nimirum Dei alicuius instinctu. Tantus ibi statim in designando eo effulsit fortunæ fauor, & alia eius gesta ad decorandam virtutem eius tam secunda prosequuta est aura. Parentes habuit Timodemum & Demaristem, illustres ciues. Fuit patriæ amans & mirifice placidus, nisi quod tyrannis esset & improbis admodũ infestus. In armis tam bene & modice temperato erat ingenio, vt insignis in iuuene prudentia, & virtus in senectute non minor in rebus gestis eluceret. Fratrem Timophanem habebat ætate maiorem, longe sibi disparem, stolidumq; atq; dominandi libidine à prauis amicis & militibus extraneis, quibus semper cinctus erat, corruptum, feruidum (vt videbatur) in expeditionibus, & periculorum contemptorem: qua re ciuium gratiam emeritus quasi bellator & strenuus ad imperia adspirauit. Atq; hisce in rebus erat ei Timoleon adiutor, qui peccata eius aut prorsus obtegebat aut offuscabat, dotes vero à natura collatas cohonestabat amplificabatque. Quum dimicarent cum Argiuis & Cleonæis Corinthii, stabat Timoleon inter pedites. Ibi Timophanes præfectus equitibus, in anceps discrimen incidit. Equus vulnere afflictus excussit eum inter hostes. Sodales eius partim metu dissipati, qui substitere, pauci cum multis dimicantes ægre restabant. Vbi Timoleon eam fortunam animaduertit, properauit opem ferre, atq; tegens iacentem Timophanem clypeo suo, multis iaculis multisq; cominus ictibus corpore & armis exceptis, magno labore repulit hostes, & fratrem eripuit. Porro veriti Corinthii ne in idem relaberentur mali quo ante, quum per socios amisissent vrbem, decreuerunt quadringentos milites conductitios alere, atq; his imposuere Timophanẽ. Qui omni posthabito honesto & bono, rationem inire protinus cœpit quemadmodum vrbem sui arbitrii faceret, ac magno numero principum ciuitatis indicta causa necato, declarauit semetipse tyrannũ. Id grauiter ferens Timoleon, atq; illius improbitatem in suam ratus perniciem vergere, annisus est agere cum eo, & monere vt omissa ista vesana & importuna libidine, aliquam rationem quæreret eluendorum apud ciues commissorum suorum. Quo repellente & repudiante monitionem suam, ascisciit tandem sibi ex necessariis fratrem vxoris Timophanis Æschylum, atque ex amicis vatem, quem Satyrum Theopompus, Ephorus & Timæus Orthagoram vocant, atque intermissis paucis diebus ascendit iterum ad fratrem, circumsistentesq; hi tres eum, tunc saltem resipisceret inuerteretq; se, obsecrauerunt. Sed quum eos Timophanes primum rideret, deinde in iram irrumperet & indignaretur, recessit Timoleon paululum à fratre, obuolutoque capite, constitit lacrymabundus, illi strictis gladiis hominem confestim obtruncarunt.

A οὐδενὸς δ' αὐτῶν τότε τῶν Ἑλληνικῶν τῷ τύχῃ παρενοχλουμένου, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ καὶ σχολῇ διαγόντες, ἐψηφίσαντο τοῦ θυμοῦ βοηθεῖν. ζητουμένου δὲ στρατηγοῦ, καὶ τῶν ἀρχόντων γραφόντων καὶ προβαλλομένων τοὺς δοκιμεῖν ἐν τῇ πόλει σπουδάζοντας, εἷς ἐκ τῶν πολλῶν ἀναστὰς ὠνόμασε Τιμολέοντα τὸν Τιμοδήμου, μήτε προστάντα τοῖς κοινοῖς ἔτι, μήτ' ἐλπίδος τοιαύτης ἐνθυμούμενον ἢ προαιρέσεως, ἀλλά θεοῦ τινος (ὡς ἔοικεν) εἰς νοῦν ἐμβαλόντος τῷ ἀνθρώπῳ. τοσαύτη καὶ τοῦ τοῦ αἱρεσιν δόξης ἔλαμψεν τύχης δι' ἐμφάσεις, καὶ ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπηκολούθησε χάρις, ἐπικοσμοῦσα τὸν

B ἀρετὸν τοῦ ἀνδρός. οὗ μὲν οὖν γενέσεων ἐπιφανῶν ἐν τῇ πόλει Τιμοδήμου καὶ Δημαρέτης, φιλόπατρις δὲ καὶ πρᾶος ἀφαφερόντως, ὅσα μὴ σφόδρα μισοτύραννος εἶν καὶ μισοπόνηρος. ἐν δὲ τοῖς πολέμοις ὤν καλῶς καὶ ἁμαλῶς ἐκέκρατο τῆς φύσιν, ὥστε πολλοῦ μὲν ἐν νέῳ σωφρόσιν, οὐκ ἐλάττω δὲ γηρῶντος ἀνδρείαν ἐπιφαίνεσθαι ταῖς πράξεσιν. ἀδελφὸν δ' εἶχε Τιμοφάνη, πρεσβύτερον, οὐδὲν αὐτῷ προσόμοιον, ἀλλ' ἔμπληκτον, καὶ διεφθαρμένον ἔρωτι μοναρχίας ὑπὸ φίλων φαύλων καὶ ξένων στρατιωτικῶν ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, ἔχειν τι δοκοῦντα ῥαγδαῖον ἐν τῇ στρατείᾳ καὶ φιλοκίν-

C δυνον· ᾧ καὶ τοῖς πολίταις πρόσθυμος, ὡς ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ δραστήριος, ἐφ' ἡγεμονίαν ἐπάτητο. καὶ πρὸς ταῦτα Τιμολέων αὐτῷ συνήργει τὰ μὲν ἁμαρτήματα πανταπασιν ἀποκρύπτων, ἢ μικρὰ φαίνεσθαι ποιῶν, ἃ δὲ ἡ φύσις ἐξέφερεν ἀρετὰ καταστολῇ καὶ συναύξων. ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἀργείους καὶ Κλεωναίους μάχῃ τῶν Κορινθίων, ὁ μὲν Τιμολέων ἔτυχεν ἐν τοῖς ὁπλίταις τεταγμένος, τὸν δὲ Τιμοφάνη τῶν ἱππέων ἡγούμενον καταλαμβάνει κίνδυνος ὀξύς· ὁ γὰρ ἵππος αὐτὸν ἀπεσείσατο πληγῇ πρὸς πεσὼν εἰς τοὺς πολεμίους, καὶ τῶν ἑταίρων οἱ μὲν λύθεν ἐσκορπίσθησαν φοβηθέντες· οἱ δὲ

D παραμείναντες, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς μαχόμενοι, χαλεπῶς ἀντεῖχον. ὡς οὖν ὁ Τιμολέων κατεῖδε τὸ συμβεβηκός, δρόμῳ προσβοηθήσας, καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Τιμοφάνους κειμένου προβαλόμενος, καὶ πολλὰ μὲν ἀκοντίσματα, πολλὰς δὲ πληγὰς ἐκ χειρὸς ἀναδεξάμενος εἰς τὸ σῶμα καὶ τὰ ὅπλα, μόλις ἔσωσε τοὺς πολεμίους, καὶ διέσωσε τὸν ἀδελφόν. ἐπεὶ δὲ οἱ Κορίνθιοι, δεδιότες μὴ πάθοιεν οἷα καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἀποβαλόντες τὴν πόλιν, ἐψηφίσαντο τρέφειν ξένους τετρακοσίους, καὶ τούτων ἄρχοντα Τιμοφάνη κατέστησαν· ὁ δὲ τῶν καλῶν καὶ δικαίων ὑποφειδών, λύσεως ἐπράγμεν ὅς ὧν

E ποιήσεται τὴν πόλιν ὑφ' αὐτῷ, καὶ συχνοὺς ἀπελῶν ἀκρίτους τῶν πρώτων πολιτῶν, ἀπέδειξεν αὐτὸς ἑαυτὸν τύραννον. βαρέως δὲ φέρων ὁ Τιμολέων, καὶ συμφορὰν ποιούμενος ἑαυτοῦ τὴν σκείνου κακίαν, ἐπεχείρησεν μὲν αὐτῷ διαλέγεσθαι καὶ παρακαλεῖν, ἀφέντα τὴν μανίαν καὶ δυστυχίαν τῆς ὑπερθυμίας σκείνης, ζητεῖν τινα τῶν ἡμαρτημένων ἐπανόρθωσιν πρὸς τοὺς πολίτας. ἀπωσαμένου δὲ σκείνου καὶ καταφρονήσαντος, οὕτω παραλαβὼν τὸν μὲν οἰκείων Αἰσχύλον, ἀδελφὸν ὄντα τῆς Τιμοφάνους γυναικὸς, τῶν δὲ φίλων τὸν μάντιν, ὃν Σάτυρον μὲν Θεόπομπος, Ἔφορος δὲ καὶ Τίμαιος Ὀρθαγόραν ὀνομάζουσιν. καὶ διαλιπὼν ἡμέρας ὀλίγας, αὖθις ἀνέβη πρὸς τὸν ἀδελφόν· καὶ περιστάντες αὐτὸν

F οἱ τρεῖς κατηκέτουν, ἀλλὰ νοῦν γε χρησάμενον λογισμῷ μεταβαλέσθαι· τοῦ δὲ Τιμοφάνους πρῶτον μὲν αὐτῶν καταγελάντος, ἔπειτα δὲ πρὸς ὀργὴν σκυθρωπάζοντος καὶ χαλεπαίνοντος, ὁ μὲν Τιμολέων ἀποχωρήσας μικρὸν αὐτοῦ καὶ συγκαλυψάμενος, εἱστήκει δακρύων· σκεῖνοι δὲ τὰ ξίφη σπασάμενοι, παχὺ διαφθείρουσιν αὐτόν.

τῆς δὲ πράξεως ἀναβοηθείσης, οἱ μὲν κράτιστοι τῶν Κορινθίων ἐπήνουν τὸν μισοπονηρίαν καὶ μεγαλοψυχίαν τοῦ Τιμολέοντος, ὅτι χρηστὸς ὢν καὶ φιλοίκειος, ὅμως τὸν πατρίδα τῆς οἰκείας, καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον προετίμησεν τοῦ συμφέροντος, ἀρίστου μὲν ὄντα τὸν τῆς πατρίδος σώσαντα ἀδελφόν, ἐπιβουλεύσαντα δὲ αὐτῇ καὶ καταδουλωσάμενον ἀποκτείνας. οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι ζῆν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, καὶ πρὸς τοὺς δυνάστας ἀποβλέπειν εἰωθότες, τῷ μὲν θανάτῳ τοῦ τυράννου προσεποιοῦντο χαίρειν, τὸν δὲ Τιμολέοντα λοιδορεῖν, ὡς ἀσεβὲς ἐξειργασμένον καὶ μυσῶδες ἔργον, εἰς ἀθυμίαν προέκαιον. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν μητέρα δυσφορεῖν ἐπυθόμενος, καὶ φωνάς τε δεινὰς καὶ κατάρας ἐπ' αὐτὸν ἀφιέναι φερομένας, ἐβάδιζε πρὸς αὐτὴν ἀπολογησόμενος, ἡ δὲ προσιέναι οὐκ ἐπέμενε τὸν ὄψιν, ἀλλὰ τὸν οἰκίαν ἀπέκλεισε, τότε δὴ πάντα πάσι πρόσλυπος γενόμενος, καὶ σωπαρᾷ τὸν ἀναίσθησιαν, ὥρμησε μὴ, ὡς ἀναφέρων ἑαυτὸν, ἀπέχεσθαι τροφῆς· τῶν δὲ φίλων οὐ προιδόντων, ἀλλὰ πᾶσαν δέησιν καὶ πᾶσαν ἀνάγκην προσενεγκαμένων, ἔγνω ζῆν καθ' ἑαυτὸν ἐκμέσου γενόμενος. καὶ πολιτείαν μὲν ἅπασαν ἀφῆκεν, πρὸς ὀλίγους χρόνους δὲ καταβὰς εἰς πόλιν, ἀλλ' ἀδημονῶν καὶ πλανώμενος, ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις τῶν ἀγρῶν διέτριβεν. οὕτως αἱ κρίσεις, ἂν μὴ βεβαιότητα καὶ ῥώμην ἐκ λόγου καὶ φιλοσοφίας προσλάβωσιν ἐπὶ τὰς πράξεις, σείονται καὶ παραφέρονται ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐπαίνων καὶ ψόγων, ἐκκρουόμεναι τῶν οἰκείων λογισμῶν. δεῖ γὰρ οὐ μόνον τὸν πρᾶξιν καλὴν εἶναι καὶ δικαίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν δόξαν ἀφ' ἧς πράττεται μόνιμον καὶ ἀμετάπτωτον, ἵνα πράττωμεν δοκιμάσαντες· μηδ' ὥσπερ οἱ λίχνοι, τὰ πλήσμια τῶν ἐδεσμάτων ὀξυπάτῃ διώκοντες ἐπιθυμίᾳ, τάχιστα δυχεραίνουσιν ἐμπλησθέντες· οὕτως ἡμεῖς ἐπὶ ταῖς πράξεσι συντελεσθείσαις ἀθυμοῦμεν δι' ἀσθένειαν, ἀπομαραινομένης τῆς τοῦ καλοῦ φαντασίας. αἰσχρὸν γὰρ ἡ μετάνοια ποιεῖ καὶ τὸ καλῶς πεπραγμένον· ἡ δὲ ἐξ ἐπιστήμης ὁρμηθεῖσα καὶ λογισμοῦ προαίρεσις, οὐδ' ἂν παύσωσιν αἱ πράξεις, μεταβάλλεται. διὸ Φωκίων μὲν ὁ Ἀθηναῖος, τοῖς ὑπὸ Λεωσθένους πραττομένοις ἐναντιωθείς, ἐπειδὴ κατορθοῦν ἐκεῖνος ἐδόκει, καὶ θύοντας ἑώρα καὶ μεγαλαυχουμένους τῇ νίκῃ πρὸς Ἀθηναίους, εἶπεν ὡς ἐβούλετο αὐτῷ ταῦτα μὲν πεπράχθαι, βεβουλεῦσθαι δ' ἐκεῖνα. σφοδρότερον δ' Ἀριστείδης ὁ Λοκρὸς, εἷς ὢν τῶν Πλάτωνος ἑταίρων, αἱρετοῦντος μὲν αὐτῷ γαμεῖν Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου μίαν τῶν θυγατέρων, Ἥδιον ἂν ἔφη νεκρὰν ἰδεῖν τὸν κόρον ἢ τυράννῳ συνοικοῦσαν. ἀποκτείναντος δὲ τοὺς παῖδας αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον τοῦ Διονυσίου, καὶ πυθομένου πρὸς ὕβριν, εἰ τὸν αὐτὸν ἔτι γνώμην ἔχοι περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν θυγατέρων, ἀπεκρίνατο, τοῖς μὲν γεγενημένοις λυπεῖσθαι, τοῖς δ' εἰρημένοις μὴ μεταμελεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὖν ἴσως μείζονος καὶ τελειοτέρας ἀρετῆς ἐστιν. ὁ δὲ Τιμολέοντος ὑπὸ τοῖς πεπραγμένοις πάθος, εἴτ' οἴκτος ἐπὶ τοῦ τεθνηκότος, εἴτε τῆς μητρὸς αἰδώς, οὕτω κατέκλασε καὶ συνέτριψεν αὐτοῦ τὸν διάνοιαν, ὥστ' εἴκοσι σχεδὸν ἐτῶν διαγενομένων, μηδεμιᾶς ἐπιφανοῦς μηδὲ πολιτικῆς ἅψασθαι πράξεως. αἰσχυνθέντος οὖν αὐτοῦ, καὶ τοῦ δήμου προθύμως δεξαμένου καὶ χειροτονήσαντος, ἀναστὰς Τηλεκλείδης, ὁ τότε καὶ δυνάμει καὶ δόξῃ προτέρων ἐν τῇ πόλει, παρεκάλει τὸν Τιμολέοντα περὶ τὰς πράξεις ἀγαθὸν ἀνδρα εἶναι καὶ γενναῖον. Ἂν μὲν γὰρ (ἔφη) καλῶς ἀγωνίσῃ, τύραννον ἀνῃρηκέναι δόξομεν· ἂν δὲ φαύλως, ἀδελφόν.

A Re diuulgata Corinthiorum primores improbitatis odium in Timoleonte & magnitudinem animi extulerunt, quod, quamuis mitis & in suos esset pius, patriam tamen propinquitati, honestumque & rectum potius duxisset vtili, qui præclare pro patria certantem seruasset fratrem, eundem postquam insidiis eam circumuenit & oppressit, interemisset. Qui vero viuere in æquabili libertate non poterant, & erant dominos soliti respicere, tyranni quidem cæde simulabant lætari se, sed Timoleontem, vt impium & nefandum facinus ausum, insectando animum eius infregere. Vt vero matrem quoque iniquo animo ferre intellexit id factum, ad deuouere caput suum dirasque imprecari sibi, atque profectum ad ipsam leniendam, illa ne in conspectum quidem admisit, sed præclusit fores: tum oppressus dolore, atque animo perculsus, instituit conficere se inedia. Verum amicis curam eius gerentibus, variasque preces & omnem adhibentibus vim, statuit priuatus in solitudine degere: atque à republica prorsus remouit se, diu etiam vrbe abstinuit, mœrensque & vagans in prædiis maxime solis agebat. Vsque adeo iudicia, nisi stabilitatem & neruos ex ratione & philosophia factis suis accommodauerint, vacillant & quibusuis laudibus vel probris transuersum auferuntur, suaque ipsis consilia facile extorquentur. Debet enim non actio modo honesta & iusta esse, sed & firma atque immota, à qua efficiatur opinio, vt cum iudicio agamus: non sicut voraces, qui cibariorum saginam acerrima persequuntur auiditate, sed citissime nauseant saturi, ita rebus nos perpetratis abiiciamus animum per imbecillitatem elanguescente honesti specie. Reddit enim pœnitentia vel id quod recte factum est turpe: at profecta ex certa ratione deliberatio, ne si impingat quidem, variat actiones. Quapropter Athenienſis Phocion cœptis reluctatus Leosthenis, vbi magnificas res gerere ille visus est, victimasque populum Athenienſem cædentem ac gestientem victoria vidit, *Lætarer quidem*, inquit, *si hæc gessissem: sed non pœnitet me consiliorum.* Actius Aristides Locrensis, Platonis sodalium vnus, quum ab eo Dionysius maior vnius filiarum eius nuptias petisset: Mortuam, inquit, malim puellam aspicere, quam matrimonio iunctam cum tyranno. Vt paulo post liberos eius interemit Dionysius, & per ludibrium quæsiuit num de filiarum nuptiis in eadem maneret sententia, Factis respondit angi se ipsius, non pœnitere dictorum suorum. Cæterum maioris hæc fortassis sunt & consummatioris virtutis. At Timoleontis mentem perturbatio animi ex iis quæ acta erant, siue defuncti miseratio, siue pudor matris erat, ita fregit & oppressit, vt viginti prope interiectos annos actionem insignem vel publicam attigerit nullam. Ergo renunciato eo, ac populo libente id suffragiis approbante, exurgens Teleclides, opibus tunc & claritate princeps ciuitatis, hortatus Timoleontem est vt illa in prouincia bonum & egregium virum se præberet: Si enim decertaueris, inquit, præclare, tyrannum occidisse te arbitrabimur: sin ignauiter, fratrem.

Interea dum classem instruit Timoleon & delectum habet, redditæ sunt Corinthiis ab Icete literæ, quibus mutationem & proditionem suam declarauit: nam simulatq; legatos misit, Carthaginensibus sociatus aperte agebat cum illis, vt, exacto Dionysio, ipse tyrannidem sibi quæreret. Veritus autem ne, præuenientibus Corintho copiis & duce, cœpta frustrarentur se, misit Corinthiis epistolam, qua significauit ne fatigarent se, neu impensas subirent in expeditionem Siciliensem, nec pericula eo nomine susciperent, maxime quum id vetent Carthaginenses, & magno numero nauium classem ipsorum captent, quos ipse illorum subactus cunctatione parasset aduersus tyrannum socios. His recitatis literis, si quis ante Corinthiorum lentus ad eam expeditionem fuerat, tunc cuncti ira flagrarunt in Icetem, vt prompte Timoleonti necessaria præberent, & ad apparandam iuuarent classem. Qua iam instructa, subministratisq; omnibus quibus opus erat exercitui, sacerdotes Proserpinæ Cererem & Proserpinam visæ sunt videre ad peregre proficiscendum se ornantes, & cum Timoleonte dicentes nauigaturas se in Siciliam. Quare triremem sacram Corinthii parauerunt deabus nuncupatam. Timoleon Delphos ipse profectus, sacra Apollini fecit, cui in manteon descendenti hoc fit prodigium: Ex suspensis donis vitta delapsa, quæ coronis & victoriis erat distincta, caput Timoleontis est amplexa, vt coronatus à Deo ad res gerendas mitti videretur. Naues habebat Corinthias septem, duas Corcyrenses, decimam Leucadii præbuere. cum his soluit. Nocte quum in alto esset, & secundo vento veheretur, visum ei repente cœlum est fissum, & super nauem copiosam effudisse & luculentam flammam. Inde fax elata mysticis germana, comitansq; eos & tenens eundē cursum, quam potissimum Italię partem gubernatores petebant, in eam est delata. Vates hanc speciem consonare cum sacerdotum somniis asseueratunt, & huic expeditioni esse præsto deas, atque hoc iubare cælitus prælucere. Esse enim Proserpinæ Siciliam sacram: nam raptam quoque ibi fabulantur, atque hanc insulam ei nuptiali dono datam. Ac diuinitus quidem ad hunc modum confirmata classis fuit, qui pelagus cursim emensi Italiam legebant. Quæ vero ex Sicilia annuntiabantur, ingentem Timoleonti perplexitatem, & angorem obiiciebant militibus. Siquidem Dionysium Icetes acie fusum ac Syracusarum plerisq; partibus occupatis, arci & illi parti quæ Nassa dicitur, circumsidebat, & circumuallabat inclusum, Carthaginensibus curæ esse iusserat ne Timoleon attingeret Siciliam, sed ipse repulsis illis, libere inter se insulam partirentur. Miserunt hi viginti triremes Rhegium, in quibus illius ad Timoleontem legati vehebantur, quibus mandata factis dederat congruentia. Speciosæ enim captiones erant & verba ad flagitiosa tegenda consilia: postulauerunt enim vt ipse (si ei videretur) proficisceretur Timoleon ad Icetē, illiq; in consilio adesset, & omnium esset successuum consors, naues copiasque, quod bellum pene patratum esset, remitteret Corinthū,

A πρασκευαζομένου δὲ τὸν Τιμολέοντος τὸν ἔκπλεω, καὶ γραπτὰς σωάγοντος, ἐκομίθη γράμματα πρὸς τοὺς Κορινθίους, παρ' Ἰκέτου μηνύοντα τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ καὶ προδοσίαν. ὡς γὰρ τάχιστα τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμψεν, τοῖς Καρχηδονίοις προσθέμενος ἀναφανδὸν, ἔπραττε μετ' ἐκείνων ὅπως Διονύσιον ἐκβαλὼν Συρακουσῶν, αὐτὸς ἔσται τύραννος. καὶ δεδοικὼς μὴ πρότερον ἐλθούσης ἐκ Κορίνθου δυνάμεως καὶ στρατηγοῦ, διαφύγωσιν αἱ πράξεις αὐτὸν, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν τοῖς Κορινθίοις φράζουσαν ὡς οὐδὲν δέοι πρόσχημα καὶ δαπάνας ἔχειν αὐτοὺς, πλοίσας εἰς Σικελίαν καὶ κινδυνεύοντας· ἄλλως τε Καρχηδονίων ἀπαγορευόντων καὶ προφυλαττομένων ναυσὶ πολλαῖς τὸν πόλεμον, οὗς αὐτὸς ἀναγκαθεὶς, ἐκείνων βεβιωκότων, ποιήσαιτο συμμάχους ἐπὶ τὸν τύραννον. τούτων δὴ τῶν γραμμάτων ἀναγνωσθέντων, εἴ καί τις ἠπίως εἶχε πρότερον τῶν Κορινθίων πρὸς τὴν στρατείαν, τότε πᾶσας ἡ πρὸς τὸν Ἰκέτην ὀργὴ παρώξυνεν, ὥστε συγχορηγῆσαι προθύμως τῷ Τιμολέοντι, καὶ συμπρασκευάσαι τὸν ἔκπλοον. ἡνομένων δὲ τῶν νεῶν ἑτοίμων, καὶ τῶν στρατιωτῶν ὧν ἔδει ποιησάντων, αἱ μὲν ἱέρειαι τῆς Κόρης ὄναρ ἔδοξαν ἰδεῖν τὰς θεὰς πρὸς ἀποδημίαν τινὰ στελλομένας, καὶ λεγούσας ὡς Τιμολέοντι μέλλοιεν συμπλεῖν εἰς Σικελίαν. διὸ καὶ τριήρη κατασκευάσαντες ἱερὰν οἱ Κορίνθιοι ταύτην θεαῖν ἐπωνόμασαν· αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος εἰς Δελφοὺς πορευθεὶς, ἔθυσε τῷ θεῷ, καὶ καταβαίνοντος εἰς τὸ μαντεῖον αὐτοῦ, γίνεται σημεῖον. ἐκ γὰρ τῶν κρεμαμένων ἀναθημάτων ταινία τὶς ἀπορρεῖσα, καὶ φερομένη, στεφάνοις ἔγκυρσα καὶ νίκας ἐμποικιλμένας, περιέπεσε τῇ κεφαλῇ τοῦ Τιμολέοντος· ὡς δοκεῖν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ στεφανούμενον ἐπὶ τὰς πράξεις πεμπέσθαι. ναῦς δὲ Κορινθίας ἔχων ἑπτὰ, Κερκυραίας δὲ δύο, καὶ τὴν δεκάτην Λευκαδίων παρεσκευασμένων, ἀπήει. καὶ νυκτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὸ πέλαγος, καὶ πνεύματι καλῷ χρώμενος, ἔδοξεν αἰφνιδίως ῥαγῆναι τὸν οὐρανὸν ὑπὲρ τῆς νεὼς ἐκχυθείσης πολὺ καὶ περιφανὲς πῦρ· ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθεῖσα ταῖς μυστικαῖς ἐμφερὴς, καὶ συμπροπομπεύουσα τὸν αὐτὸν δρόμον, ἡ μάλιστα τῆς Ἰταλίας ἐπεῖχον οἱ κυβερνῆται κατέσκηψεν. οἱ δὲ μάντεις τὸ φάσμα τοῖς ὀνείρασι τῶν ἱερειῶν μαρτυρεῖν ἀπεφαίνοντο, καὶ τὰς θεὰς συνεφαπτομένας τῆς στρατείας, προφαίνειν ἐξ οὐρανοῦ τὸ σέλας. εἶναι γὰρ ἱερὰν τῆς κόρης τὴν Σικελίαν· ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τὴν ἁρπαγὴν αὐτόθι μυθολογοῦσι γενέσθαι, καὶ τὴν νῆσον ἐν τοῖς γάμοις ἀναπαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι. τὰ μὲν οὖν πρὸς τῶν θεῶν οὕτω τὸν πόλεμον ἐθάρρυνεν, καὶ παρεύδοντες ὡς τὸ πέλαγος διαπλέοντες, ἐκομίζοντο πρὸς τὴν Ἰταλίαν. τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀγγελλόμενα, πολλὴν ἀπορίαν τῷ Τιμολέοντι καὶ δυσθυμίαν τοῖς στρατιώταις παρεῖχεν. ὁ γὰρ Ἰκέτης, μάχῃ νενικηκὼς Διονύσιον, καὶ τὰ πλεῖστα μέρη τῶν Συρακουσῶν κατειληφὼς, ἐκεῖνον μὲν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν καλουμένην νῆσον συνεσταλμένον αὐτὸς συνεπολιόρκει καὶ συμπεριετείχιζε· Καρχηδονίοις δὲ φθονεῖν ἐκέλευεν ὅπως μὴ ἐπιβήσοιτο Τιμολέων Σικελίας, ἀλλ' ἀπωθέντων ἐκείνων, αὐτοὶ κατ' ἡσυχίαν διανεμοῖντο πρὸς ἀλλήλους τὴν νῆσον. οἱ δὲ πέμποισιν εἴκοσι τριήρεις εἰς Ῥήγιον, ἐφ' ὧν ἔπλεον πρεσβευταὶ παρ' αὐτοῦ πρὸς Τιμολέοντα κομίζοντες λόγους τοῖς πραττομένοις ὁμοίους. πρόφασις γὰρ εὐπρεπεῖς, καὶ φάσεις ἦσαν ὅτι μηδενὸς βουλεύμασιν, ἀξιοῦντων αὐτὸν μὴ, εἰ βούλοιτο, Τιμολέοντα σύμβουλον ἥκειν παρ' Ἰκέτην, καὶ κοινωνὸν οὗ διαπεπραγμένων ἀπόντων· τὰς δὲ ναῦς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλειν εἰς Κόρινθον, ὡς τοῦ πολέμου μικρὸν ἀπολείποντος συντελεσθῆναι,

Καρχηδονίων ἢ κωλύειν τὴν διάβασιν, καὶ μάχεσθαι πρὸς βιαζομένους ἑτοίμων ὄντων. ὡς δὴ καταπλεύσαντες εἰς τὸ Ῥήγιον οἱ Κορίνθιοι, τοῖς τε πρεσβεύσασιν τούτοις ἐνέτυχον, καὶ τοὺς Φοίνικας οὐ πρόσω ναυλοχοῦντας κατεῖδον, ἠδικοῦντο μὲν ὑβρισμένοι, καὶ παρείσατο πᾶσιν ὀργὴ πρὸς τὸν Ἰκέτην, καὶ δέος ὑπὲρ Σικελιωτῶν, οὓς σαφῶς ἑώρων ἆθλα λειπομένους καὶ μισθὸν Ἰκέτῃ μὲν προδοσίας, Καρχηδονίοις δὲ τυραννίδος. ἐδόκει δ' ἀμήχανον ὑπερβαλέσθαι καὶ τὰς αὐτόθι τῶν βαρβάρων ναῦς διπλασίας ἐφορμούσας, καὶ τὴν ἐκεῖ μεθ' Ἰκέτου δυνάμιν ἢ στρατηγήσαντες ἥκειν. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Τιμολέων τοῖς πρεσβευταῖς καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν Καρχηδονίων ἐντυχών, ὑπεικῶς ἔφη πείθεσθαι μὲν οἷς κελεύουσι. (τί γὰρ ἂν καὶ πράττειν ἀπειθῶν;) ἐθέλειν δὲ ταῦτα πόλεως Ἑλληνίδος καὶ φίλης κοινῆς τῆς Ῥηγίνων ἐναντίον ἀκούσας καὶ εἰπὼν ἀπαλλάττεσθαι. καὶ γὰρ αὐτῷ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν διαφέρειν· κἀκείνους ἐμμενεῖν βεβαιότερον οἷς ἐπαγγέλλονται περὶ Συρακουσίων, δήμῳ μάρτυρι τὰς ὁμολογίας παρακαταθεμένους. ταῦτα δ' ὑπέμενεν αὐτοῖς ἀπατῶν ὅτι τῇ διαβάσει τοιχάζων· καὶ συνεπέχαζον οἱ τῶν Ῥηγίνων στρατηγοὶ πολύτες, ὀπτιθυμοῦντες ἐν Κορινθίοις τὰ πράγματα τῶν Σικελιωτῶν γνέσθαι, καὶ φοβούμενοι τὴν τῶν βαρβάρων γνώμην. δὴ συνῆγον ἐκκλησίαν, καὶ τὰς πύλας ἀπέκλειον, ὡς μὴ πρὸς ἄλλο τι βέπεσθαι τοὺς πολίτας. καὶ παρελθόντες εἰς τὸ πλῆθος, ἐχρῶντο μήκει λόγων, ἕτερος ἑτέρῳ παραδιδοὺς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, πρὸς οὐδὲν τέλος, ἀλλὰ διάγοντες ἄλλως τὸν χρόνον, ἕως ἀναχθῶσιν αἱ τῶν Κορινθίων τριήρεις, καὶ Καρχηδονίους ὅτι τῆς ἐκκλησίας κατέχοντες ἀνυπόπτως, ἅ τε καὶ τοῦ Τιμολέοντος παρόντος, καὶ παρέχοντος δόκησιν ὅσον οὔπω πρὸς τὸν λόγον ἀνίσασθαι καὶ δημηγορεῖν. ὡς δ' ἀπήγγειλέ τις αὐτῷ κρύφα τὰς μὲν ἄλλας τριήρεις ἀπῆχθαι, μίαν δ' τὴν ἐκείνου παρειμένην ὑπολελειμμένην, διεκδὺς τὸν ὄχλον, ἅμα τῶν περὶ τὸ βῆμα Ῥηγίνων συνεπιχρυπτόντων, καὶ καταβὰς ὅτι τὴν θάλασσαν, ἐξέπλευσεν διὰ τάχους, καὶ κατήχθησαν εἰς Ταυρομένιον τῆς Σικελίας, ὑποδεχομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸς ἔτι πάλαι προθύμως Ἀνδρομάχου, τοῦ τὴν πόλιν ἔχοντος καὶ δυναστεύοντος. οὗτος ἦν πατὴρ Τιμαίου τοῦ ἱστορικοῦ· καὶ πολὺ κράτιστος τῶν τότε δυναστευόντων ἐν Σικελίᾳ γενόμενος, τῶν τε ἑαυτοῦ πολιτῶν ἡγεῖτο νομίμως καὶ δικαίως, καὶ πρὸς τοὺς τυράννους φανερὸς ἦν ἀεὶ διακείμενος ἀπεχθῶς καὶ ἀλοτείως. δὴ καὶ Τιμολέοντι τότε τὴν πόλιν ὁρμητήριον παρέχε. καὶ τοὺς πολίτας ἔπεισε συναγωνίζεσθαι τοῖς Κορινθίοις, καὶ συνελευθεροῦν τὴν Σικελίαν. οἱ δ' ἐν τῷ Ῥηγίῳ Καρχηδόνιοι, τοῦ Τιμολέοντος ἀπηλλαγμένου, καὶ τῆς ἐκκλησίας διαλυθείσης, χαλεπῶς φέροντες ἐν τῷ κατεστρατηγῆσθαι, διατελοῦν τοῖς Ῥηγίνοις παρεῖχον, εἰ Φοίνικες ὄντες οὐκ ἐχρήσαντο τοῖς δι' ἀπάτης πραττομένοις. πέμπουσι δ' οὖν εἰς τὸ Ταυρομένιον πρεσβευτὴν ὅτι τριήρεις, ὃς πολλὰ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Ἀνδρόμαχον, ἐπαχθῶς καὶ βαρβαρικῶς ἀπατεινάμενος, εἰ μὴ τὴν ταχίστην ἐκβάλλει τοὺς Κορινθίους, τέλος ὑπόσπονδον τὴν χεῖρα δείξας, εἶτ' αὖθις καταστρέψας, ἠπείλησε τοιαύτην οὖσαν αὐτὸς τὴν πόλιν, τοιαύτην ποιήσειν. γελάσας δ' ὁ Ἀνδρόμαχος, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο· τὴν δὲ χεῖρα, νῦν μὲν ὑπόσπονδον, ὡς ἐκεῖνος, νῦν δὲ πρίν ἢ προτείνας, ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν αὐτόν, εἰ μὴ βούλοιτο τὴν ναῦν αὐτὴ τοιαύτης γενέσθαι τοιαύτην. ὁ δ' Ἰκέτης πυθόμενος τὴν τοῦ Τιμολέοντος διάβασιν, καὶ φοβηθεὶς, μετεπέμψατο πολλὰς τῶν Καρχηδονίων τριήρεις.

ὅτε καὶ

A arcere Carthaginenses classem ipsius traiectu, & armis repellere, si vi agant, paratos esse. Vt igitur Rhegium Corinthii decurrere, & cum his oratoribus venerunt in colloquium, nec procul in ancoris consistentes conspexerunt naues Punicas, delusos se dolebãt, exarseruntq; omnes in Icetem, & timuerunt Siculis, quos aperte videbant premium relictos & mercedem Iceti proditionis, Pœnis tyrannidis: neque cernebant vlla ratione superare se posse & præsentem barbarorum duplo tanto maiorem quam ipsi essent imminẽtem classem & illas quæ cum Icete erant, quarum ad ducatum

B venerant, copias. Cæterum cum legatis & præfectis Pœnorum Timoleon congressus, placide ait se iussis eorum pariturum: quid enim profecturum non parendo? Velle autem, simulatque hæc vltro citroque coram Græca ciuitate vtrisque amica edidissent Rhegio, se recipere: id & suæ securitatis interesse, & illos fidelius promissis suis de Syracusanis staturos, si apud populum testẽ pacta edidissent. Hæc propositit, dolum iis ad transmittendum struens: qua in re administros omnes habebat Rheginorum prætores, qui Corinthios cupiebant in Sicilia rerum potiri, & vicinitatẽ metuebant barbarorum. Itaq; aduocauerunt concionem, &, ne ciues diuerterent alio, portas clausere.

C Inde progressi in medium, duxerunt in longum orationes, tradideruntq; alter alteri idem argumentum, nihil aliud quærentes, nisi vt tempus, dũ soluissent naues Corinthiorum, extraherent, detinerentq; in concione nihil suspicantes Pœnos: vtpote Timoleonte præsente, quem exspectabant iamiam exurrecturum ad dicendum & concionandũ. Vt nuntiatum ei à quodam clam est cæteras naues inaltum prouectas, solam ipsius relictã operiri, elapsus per turbam, simul Rheginis, qui suggestum circumsistebant, eum tegentibus, quum ad mare

D descendisset, propere soluit. Tauromenium Siciliæ appulêre, excipiente eos, à quo erant iampridẽ accersiti, propense, illius oppidi principe & dynaste Andromacho. Pater hic Timæi historici fuit, lõge omnium qui tunc dominabantur in Sicilia optimus. Is ciues suos legitimo & iusto imperio habebat, neq; dissimulabat omnib. tyrannis infestum se esse & alienum. Quare Timoleonti hoc oppidum belli sedem aperuit, suosq; induxit populares vt arma coniungerent cum Corinthiis, sociosq; se ad liberandam Siciliam præberent. At Pœni, qui Rhegii erant, dimissa à Timoleontis profectione con-

E cione, indigne ferẽtes impositum sibi esse iocum, præbuerunt Rheginis quod Pœnis displicerent fallaciæ. Hinc legatum cum triremi Tauromenium mittunt: qui post multa odiosa verba apud Andromachum facta & fulmina barbarica, nisi actutum eiicerent Corinthios, postremo manum supinam ostendit, inde inuertit, additis minis ciuitatem eius se, quæ talis esset, talem redditurum. Ei ridens Andromachus, nihil aliud responsi dedit: sed manum, vt ille, nunc supinam protendens nunc pronam, iussit cum naue abire, nisi eam pro tali effici vellet talem. Icetes autem de trans-

F missione Timoleontis certior factus metuq; perculsus, multas exciuit Carthaginensium naues.

Tunc verò omnem ſpem Syracuſani ſalutis depoſuerunt, quum Pœnos cernerent portum ſuum tenere, potiri vrbe Icetem, arcem habere Dionyſiũ in poteſtate, Timoleontem verò ex Tauromenitarum oppidulo, quaſi ex minuta fimbria, adhærentem Siciliæ, eumq; tenui ſpe & anguſtis copiis ſuccinctum. Neque enim plus mille militibus & commeatu his neceſſario habebat: neq; credebant eis ciuitates Siciliæ, quòd oppreſſæ malis eſſent & in omnes exaſperatæ exercituum duces, præcipuè ob Callippi & Pharacis perfidiam : quorum hic Lacedæmonius, Athenienſis ille: quum libertatis eorum cauſa & obterendorum dominorum ferret vterq; ſe veniſſe, auream rem eſſe Siciliæ tyrannidem oſtenderant, effecerantq; beatiores vt viderentur illi qui ſub tyrannide expirauerant, quàm qui guſtauerant libertatem. Itaque nihilo illis Corinthium potiorem expectantes fore, ſed referri denuò ſibi eadem cum magnifica ſpe & benignis pollicitationibus commenta & blandimenta, quo ad conuerſionem noui domini lactarentur, ſuſpectas habebant repudiabantq; Corinthiorum exhortationes, præterquam Adranitæ, qui anguſtum quidem oppidum, ſed deo ſacrum Adrano, quem tota Sicilia venerantur religioſiſſimè, colentes, mutuis inter ſe agitabantur ſeditionibus. Horum vna pars Icetẽ & Pœnos accerſebat, altera aſciſcebat Timoleontem. Accidit autem forte fortuna, dum pro ſe maturat vterque, vt ſub idem tempus adeſſent ambo. Verum ducebat Icetes ſecũ quinque millia militum, Timoleon milites habebat non amplius mille ducentos. Cum his à Tauromenio mouit, quod diſtat ab Adrano quadraginta duo millia quingentos paſſus, nec multum itineris primo die emenſus, caſtra metatus eſt. Poſtero die ducto raptim agmine, ac ſuperatis aſperis locis, præcipiti iam in veſperum die accepit ad oppidum acceſſiſſe Icetem, iuxtaq; caſtra ponere. Hîc manipulorum & ordinum ductores conſiſtere principes iubent, vt refecti cibo & quiete, dimicarent alacrius. Cæterum aduolans Timoleon orauit, omitterent hoc, & citatum agmen raperent, quo inconditos hoſtes (vt veriſimile erat) recentes ab itinere atque ad tentoria & cœnam parandam occupatos adorirentur. Simul cum dicto arrepto clypeo ante ordines procedit velut ad certam victoriam. Sequuti cæteri ſunt animo erecto. Aberant ab hoſtibus minus quatuor millia paſſuum: quibus confectis, incidunt in tumultuantes, & fugam capeſſentes vt primùm adeſſe eos ſenſere. Quod in cauſa fuit vt trecenti, nec multo plus ceciderint, bis totidem viui in eorum poteſtatem venerint. caſtra quoque capta. Adranitæ patefactis portis in Timoleontis partes cõceſſere, cum horrore & ſtupore nuntiantes fuiſſe ſacra veſtibula templi in ipſo articulo prælii ſua ſponte patefacta, viſam dei haſtam ſumma cuſpide vibrare, faciemq; eius largo ſudore manare. Hæc profectò non eam tantùm victoriam ſpoponderunt, verùm etiam res conſequentes, quibus aperuit illud certamen fores. Etenim ciuitates miſſis extemplo legatis coniunxerunt ſe Timoleonti. Iam Mamercus Catanæ tyrannus, vir bello fortis & pecunioſus, ſocietatem eius quæſiuit, & quod erat præcipuum, Dionyſius ſpem iam deſpondens,

A ὅτε καὶ πάντα πᾶσι συνέβη τοὺς Συρακουσίους ἀπογνῶναι τὴν σωτηρίαν, ὁρῶντας τὸν μὲν λιμένα αὐτῶν Καρχηδονίοις κρατοῦντας, τὴν δὲ πόλιν Ἰκέτου ἔχοντα· τῆς δὲ ἄκρας κυριεύοντα Διονύσιον· Τιμολέοντα δέ, ὥσπερ ἐκ κρασπέδου νῆσος λεπτοῦ τοῦ Ταυρομενιτῶν πολίχνης, τῇ Σικελίᾳ προσηρτημένον, ἐπ' ἐλπίδος ἀδυνάτου, καὶ βραχείας δυνάμεως. χιλίων γὰρ αὐτῷ στρατιωτῶν, καὶ τροφῆς τόποις δυσκόλοις πλέον οὐδὲν ὑπῆρχεν. ὑπεφίετο δὲ αἱ πόλεις, δεδιότες κακῶν ὄντα, καὶ πρὸς ἀπωλείας ἀπηγριωμένας τοὺς ἡγεμόνας στρατοπέδων· μάλιστα δὲ τοῦ Καλλίππου καὶ Φάραχος ἀπιστίαν· ὧν ὁ μὲν, Ἀθηναῖος

B ὤν, ὁ δὲ Λακεδαιμόνιος, ἀμφότεροι δὲ φάσκοντες ὑπὲρ τοῦ ἐλευθερίας ἥκειν καὶ καταλύειν τοὺς μονάρχους, χρυσὸν ἔδειξαν τῇ Σικελίᾳ τὰς ἐν τῇ τυραννίδι συμφορὰς, καὶ μακαριωτέρους δοκεῖν ἐποίησαν τοὺς καταστρέψαντας ἐν τῇ δουλείᾳ τὸ ὑπιδόντων τὴν ἀθυμίαν. οὐδὲν οὖν ἐκείνων βελτίονα τὸν Κορίνθιον ἔσεσθαι προσδοκῶντες, ἀλλὰ ταῦτα πάλιν ἥκειν ἐπ' αὐτοῖς σοφίσματα καὶ δελεάσματα μετ' ἐλπίδων χρηστῶν, καὶ φιλανθρώπων ὑποσχέσεων, εἰς μεταβολὴν δεσπότου καινοῦ λυμαινομένους, ὑπωπτεύοντο καὶ διεχρῶντο τὰς τῶν Κορινθίων προκλήσεις· πλὴν Ἀδρανιτῶν, οἱ πόλιν μικρὰν μὲν, ἱερὰν δὲ

C ὄσαν Ἀδρανοῦ, θεοῦ τινος λιμένος δεδεχόντως ὑπὸ ὅλης Σικελίας, καὶ τιμῶντες, ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν Ἰκέτου προσαγόμενοι καὶ Καρχηδονίους, οἱ δὲ πρὸς Τιμολέοντα δεδεπεμπόμενοι. καί πως ἀπ' αὐτομάτου συνέτυχε, σπευδόντων ἀμφοτέρων, εἰς ἕνα χρόνον ἀμφοτέροις δοκεῖν τὴν παρουσίαν. ἀλλ' Ἰκέτης μὲν ἦκεν πεντακισχιλίους στρατιώτας ἔχων, Τιμολέοντι δὲ οἱ σύμπαντες ἦσαν οὐ πλείους χιλίων διακοσίων· οὓς ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ Ταυρομενίου, σταδίων πρὸς τὸ Ἀδρανὸν ὄντων τετταράκοντα καὶ τριακοσίων, τῇ μὲν πρώτῃ τῆς ἡμέρας οὐ πολὺ μέρος τῆς ὁδοῦ προέλαβε, καὶ κατηυλίσατο· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ σπουδαίως ὁδεύσας, καὶ χαλεπὰ χωρία διελθὼν, ἤδη τῆς ἡμέρας καταφερομένης ἤκουεν ἄρτι προσμιγνύναι τὴν Ἰκέτου τῷ πολιχνίῳ, καὶ καταστρατοπεδεύειν. οἱ μὲν οὖν λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι τοὺς πρώτους ἐπέσπασαν, ὡς ἐμφαγόντας καὶ διαναπαυσαμένοις χρησόμενοι προθυμοτέροις· ὁ δὲ Τιμολέων, ἐπιπορευόμενος ἐδεῖτο ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀλλ' ἄγειν κατὰ πάντας, καὶ σπεύδειν τοῖς πολεμίοις ἀστρατάκτοις οὖσιν, ὡς εἰκὸς, ἄρτι παυομένοις ὁδοιποιίας, καὶ τοῦ σκιροῦ καὶ δεῖπνον ἀρόλους ὄντας. καὶ λέγων ἅμα ταῦτα, τὴν ἀσπίδα λαβὼν ἡγεῖτο πρῶτος, ὥστε φανερὸς νικῶν προδήλων· οἱ δὲ εἴποντο τεθαρρηκότες, ἔ-

E λαττον ἢ τριάκοντα σταδίους ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀπέχοντες. ὡς δὲ καὶ τούτους διῆλθον, ὑπιπτήσουσιν αὐτοῖς παρεπομένοις καὶ φεύγουσιν, ὡς πρῶτον ἠθροῖτο προσιόντας. ὅθεν δὴ συμπρεσθήσαν μὲν οὐ πολλῷ πλείους τριακοσίων, ἑάλωσαν δὲ δὶς τοσοῦτοι ζῶντες· ἐλήφθη δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον. οἱ δὲ Ἀδρανῖται τὰς πύλας ἀνοίξαντες προσέθεντο τῷ Τιμολέοντι, μετὰ φείκης καὶ θαύματος ἀπαγγέλλοντες ὡς ἐνισταμένης τῆς μάχης οἱ μὲν ἱερεῖς τοῦ νεὼ πυλῶνες αὐτόματοι ἀνεῳχθεῖεν, ὀφθείη δὲ τοῦ θεοῦ τὸ μὲν δόρυ σειόμενον ἐκ τῆς αἰχμῆς ἄκρας, τὸ δὲ πρόσωπον ἱδρῶτι πολλῷ ῥεόμενον. ταῦτα δὴ, ὡς ἔοικεν, οὐ τῷ τότε νικῶν ἐσήμαινε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς μετὰ ταῦτα πράξεις, αἷς ἐκεῖνος ὁ ἀγὼν ἄρχων εὐτυχῆ παρέσχεν. καὶ γὰρ πόλεις εὐθὺς ἐπιστρεσβευόμεναι προσετίθεντο τῷ Τιμολέοντι, καὶ Μάμερκος ὁ Κατανῆς τύραννος, πολεμιστὴς ἀνὴρ καὶ χρη-

F μάσιν ἐρρωμένος, ἔδωκεν αὐτὸν εἰς συμμαχίαν. τὸ δὲ μέγιστον, αὐτὸς Διονύσιος ἀπειρηκὼς ἤδη ταῖς ἐλπίσι,

καὶ μικρὸν ἀπολιπὼν ἀπολιορκεῖσθαι, τὸν μὲν Ἰκέτην κατε-
φρόνησεν ἀφρόνως ἀπιστήσας, τὸν δὲ Τιμολέοντα θαυμάζων,
ἔπεμψεν ἐκείνῳ καὶ Κορινθίοις τὴν βασιλείαν αὐτὸν καὶ τὴν ἀ-
κρόπολιν. δοξάσας δὴ ὁ Τιμολέων τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν,
ἀποστέλλει τοὺς περὶ Εὐκλείδην καὶ Τηλέμαχον ἄνδρας Κο-
ρινθίους εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ στρατιώτας τετρακοσίους, οὐχ ὁμοῦ
πάντας, οὐδὲ φανερῶς, (ἀδυνάτου γὰρ ἦν, ἐφορμούντων πο-
λεμίων) ἀλλὰ κρύφα καὶ κατ' ὀλίγους παρεισπεσόντας. οἱ μὲν
οὖν στρατιῶται παρέλαβον τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ τυραννεῖα μετὰ
τῆς βασιλικῆς, καὶ τῶν χρησίμων πρὸς τὸν πόλεμον. ἵπποι τε
γὰρ ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, καὶ πᾶσα μηχανικὴ ἰδέα καὶ βελῶν
πλῆθος. ὅπλων δὲ ἀπέκειντο μυριάδες ἑβδομήκοντα τεθησαυ-
ρισμένων ἐκ παλαιοῦ, στρατιῶται δὲ διχίλιοι τῷ Διονυσίῳ
παρῆσαν, οὓς ἐκεῖνος, ὡς τἄλλα τῷ Τιμολέοντι παρέδωκεν.
αὐτὸς δὲ χρήματα λαβὼν καὶ τῶν φίλων τινὰς πολλοὺς, ἔλαθεν ἐκ-
πλεύσας τὴν Ἰκέτου καὶ κομισθεὶς εἰς τὸν τοῦ Τιμολέοντος στρα-
τόπεδον, τότε πρῶτον ἰδιώτης καὶ ταπεινὸς ὀφθεὶς, ὅτι μιᾶς νεὼς
καὶ χρημάτων ὀλίγων εἰς Κόρινθον ἀπεσάλη· γνωσθεὶς μὲν καὶ
τραφεὶς ἐν τυραννίδι τῇ πασῶν ὀνομαστοτάτῃ καὶ μεγί-
στῃ, καταχὼν δὲ ταύτην ἔτη δέκα, δώδεκα δὲ ἄλλα μετὰ
τὴν Διόνυσον στρατείαν, ἐν ἀγῶσι καὶ πολέμοις διαφορηθείς· ἃ
δὲ ἔπραξε τυραννῶν, οἷς ἔπαθεν ὑπερβαλόμενος. καὶ γὰρ ἐγὼ
ἐνηλίκων θανάτους, καὶ θυγατέρων καταπορνεύσεις παρθένων
ἐπεῖδε, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀδελφοῦ καὶ γυναῖκα, ζῶσαν μὲν, εἰς
τὸ σῶμα τὴν ἀσελγεστάτης ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡδονὰς βιασθε-
νομενθεῖσαν, βίᾳ δὲ ἀποθανοῦσαν μετὰ τῶν τέκνων, καὶ καταπον-
τωθεῖσαν εἰς τὸν πέλαγος. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Διόνυσον
ἀκριβῶς γέγραπται. τὸν δὲ Διονυσίου καταπλεύσαντος εἰς
Κόρινθον, οὐδεὶς ἐν Ἕλλησιν ὃς οὐχὶ θεασάμενος καὶ προσειπεῖν
ἐπόθησεν αὐτόν· ἀλλ' οἵ τε χαίροντες ὅτι ταῖς συμφοραῖς,
ἀμὰ μῖσος, ἄσμενοι συνῆλθον, οἷον ἐρριμμένον ὑπὸ τὸν τύ-
χης πατήσοντες· οἵ τε πρὸς τὴν μεταβολὴν βεπόμενοι
καὶ συμπαθοῦντες, ἐθεῶντο πολλὴν ἐν ἀσθενέσι τοῖς ἀνθρώ-
ποις καὶ προδήλοις τινὰ τῶν ἀδήλων αἰτιῶν καὶ θείων δυνάμιν.
οὐδὲν γὰρ οὔτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς, οὔτε τέχνης, ὅσον ἐκεῖνο
τύχης ἔργον ἐπεδείξατο, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν
τύραννον, ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὴν ὀψοπωλίαν, ἢ
καθήμενον ἐν μυροπωλίῳ, πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τοῦ κα-
πηλείου, καὶ διαπληκτιζόμενον ἐν μέσῳ τοῖς ἀφ' ὥρας
ἐργαζομένοις γυναίοις· τὰς δὲ μουσουργοὺς ἐν τῇ ᾠδῇ δι-
δάσκοντα, καὶ περὶ θεατρικῶν ἀσμάτων ἐρίζειν σπουδάζοντα
πρὸς ἐκείνας περὶ μέλους ἁρμονίας. ταῦτα δὲ οἱ μὲν
ἄλλως ἀλύοντα, καὶ φύσει ῥάθυμον ὄντα καὶ φιλαχάλασον,
ᾤοντο ποιεῖν τὴν Διονύσιον· οἱ δὲ ὑπὲρ τοῦ καταφρονεῖν καὶ μὴ
φοβερὸν εἶναι τοῖς Κορινθίοις, μηδὲ ὕποπτον, ὡς βαρυνόμενον
τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, καὶ πραγμάτων ἐφιέμενον, ὑπιτη-
δεύειν, καὶ ὑποκρίνεσθαι παρὰ φύσιν πολλὴν ἀβελτηρίαν
ἐπιδεικνύμενον ἐν τῷ σχολάζειν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λόγοι τινὲς
αὐτοῦ μνημονεύονται, δι' ὧν ἐδόκει συμφέρεσθαι τοῖς παροῦσιν
οὐκ ἀγνῶς. τοῦτο μὲν γὰρ, εἰς Λευκάδα κατελθεὶς πόλιν ἀ-
ποικιζομένην ὑπὸ Κορινθίων, ὥσπερ τῶν Συρακουσίων, ταῦτ'
ἔφη πεπονθέναι τοῖς ἐν ἁμαρτήμασιν ἡγουμένοις τῶν νεανίσκων.
ὡς γὰρ οἰκεῖοι τοῖς μὲν ἀδελφοῖς ἱλαρῶς συνδιατρίβουσιν,
τοὺς δὲ πατέρας αἰσχυνόμενοι φεύγουσιν· οὕτως αὐτὸς αἰδού-
μενος τὴν μητρόπολιν, ἡδέως ἂν αὐτόθι μετ' ἐκείνων κατοικεῖν.

A quum tantum non obsidione expugnatus esset, Icetem fœdè fusum despexit: ad Timoleontem autem, quem habebat in admiratione, legatis missis, in fidem eius & Corinthiorum se arcemque permisit. Hanc prosperam tam inexpectatam fortunam Timoleon amplexus, Euclidem & Telemachum, ciues Corinthios, in arcem mittit cum militibus quadringentis, non simul omnibus neq; propalàm (quippe id fieri portum insidentibus hostibus non poterat) sed furtim & cateruatim irrepsere. Hi milites arcem & tyranni cum omni instrumento sedem atque cum rebus ad bellum
B necessariis acceperunt. Equorum ibi inuentus haud exiguus numerus, omnisque generis machinæ & telorum vis ingens. Armorum recondita erant LXX. millia, quæ fuerant ex longo tempore parata. Habebat insuper duo millia militum Dionysius, quos Timoleonti ille præter cætera tradidit. Ipse cum pecunia & paucis amicis in Timoleontis est castra clam Icete deuectus. Ac tunc primùm priuatus & demissus est visus, vnoq; nauigio cum modico pecuniæ Corinthum deportatus, qui in tyrannide natus fuisset & enutritus omnium clarissima & maxima, quam decem annos tenuerat, alios fuerat duodecim à bello per
C Dionem gesto certaminibus & bellis iactatus. Hic scelera sua superauit calamitatibus: filiorum enim adultorum funera, filias virgines conspexit constupratas, sororis eiusdemque coniugis obscœnissimis libidinibus ab hostibus violatum corpus, eam inde vi cum liberis peremptam & in altum demersam: quæ in Dionis historia sumus persequuti. Dionysium, postquam delatus Corinthum est, nemo fuit inter Græcos quin aspicere & appellare desideraret. Alii cladibus eius ex odio læti libenter eò concurrerunt, vt à fortuna
D velut præcipitatum conculcarent, alii inclinationem respicientes atque vicem eius dolentes, contemplabantur in rebus infirmis mortalium & manifestis exemplis obscurarum & diuinarum virtutem causarum. Nullum enim tantum vel naturæ ea tempestas vel artis, quantum illud fortunæ opus edidit, quæ illum ostendit paulò ante Siciliæ tyrannum, agentem cum muliere quæ exercebat popinam, vel in myropolio sedentem, bibentem ex cauponis dilutum, & altercantem in publico cum mulierculis, quæ formam quæstui habebant, psaltrias in cantibus docentem & circa cantilenas theatricas cum iis enixè de modorum
E digladiantem concentu. Hæc facere ideo Dionysium aliqui, quòd alias torpidus & ignauus sua sponte esset atque proteruus, existimabant: alii quò contemneretur, nec formidabilis Corinthiis foret vel suspectus, quasi grauiter ferret vicissitudinem vitæ, & dominandi cupiditate flagraret, magnamque affectasse & simulasse præter ingenium suum, atque ad otium fallendum præ se tulisse stoliditatem. Et quidem commemorantur nonnulla eius dicta quæ declararunt non tulisse eum præsentem fortunam abiectè. quod partim hinc intelligas, Leucadem delatus (quæ
F colonia erat, sicut Syracusæ, Corinthiorum) idem sibi ait quod adolescentibus qui peccassent vsuuenire: vt enim illi hilariter versantur cum fratribus, sed ex verecundia patrum conspectum fugiunt: ita rubore se vrbis quæ author originis suæ sit, libentem apud illos ibi mansurum.

Partim inde, quòd quum hospes quidam Corinthi de eius cum philosophis consuetudine, qua capiebatur in dominatu, asperius ei insultaret, rogaretque ad postremum, quémnam ex Platonis cepisset sapientia fructum, Nihilne (inquit) tibi profectus videmur à Platone assequuti, qui ita vices feramus fortunæ? Ad musicum Aristoxenum & certos alios qui quærebant vnde & quænam aduersus Platonem ei offensio extitisset, Tyrannis (inquit) cùm multis est referta malis, tum longè maximo, quòd nemo ex iis qui dicuntur amici, liberè loquatur. siquidem illorum se opera Platonis fuisse beneuolentia spoliatum. Quum quidam ex illis qui faceti volebant esse, ad ludibrium vestem, ingressus ad eum sicut ad tyrannum, excuteret, ridiculo in eum retorto, id facere eum iussit quum exiret à se, ne quid rerum suarum auferret. Philippo Macedoni sermonem inter pocula cauillosè inferenti de cantilenis & tragœdiis quas Dionysius maior reliquerat, atq; ambigere fingenti se quónam istas tempore illi vacasset facere, non inscitè occurrens Dionysius, Quo tempore (inquit) tu & ego atq; omnes qui videmur beati, compotationibus indulgebamus. At Plato qui iam decesserat, non vidit Corinthi Dionysium. Diogenes verò Sinopensis occurrens ei, Quàm indignè, inquit, agis Dionysi! Insistente illo ac dicente, Rectè Diogenes facis, quòd calamitatem nostram grauiter feras. Ibi Diogenes, Enimuerò (inquit) tu me vicem censes dolere tuam, nõ stomachari, tale mancipium quum sis, & dignus qui, sicut parens, in dominatu consenescens, spiritum deponas, quòd nobiscum hîc in ludis degas & deliciis? Vnde componenti mihi cum his Philisti voces, quas de Leptinis filiab. mittit plangens, ex magnis eas tyrannidis fortunis ad vitam recidisse sordidam, lamentationes videantur mulieris, alabastros, purpuram & aurum desiderantis. Atque hæc quidem non abhorrentia à vitarum descriptione, neque auditoribus inutilia non properantibus nec occupatis habenda existimaui. Quanquam verò asperitas Dionysii rerum est noua visa, non minus tamen fuit Timoleontis stupenda prosperitas: quippe quinquaginta diebus quàm applicuit in Siciliam, arcem Syracusanam in potestatem accepit, Dionysiumque in Peloponnesum misit. Vnde erecti Corinthii, duo millia peditum miserunt ei cum equitibus ducentis, qui Thurium vsque prouecti, quum transmissionem illinc obsidentibus mare magna classe Pœnis obstructam cernerent, necesse habuerunt, dum tempus expectant, ibi consistere. Hoc otio sunt ad pulcherrimum opus abusi. Quum Thurini arma inferrent Brutiis, vrbem sibi creditam magna integritate & fide custodierunt. At Icetes obsidebat arcem Syracusanam & frumentatione Corinthios prohibebat. Ad hæc duos milites externos ad interficiendum per insidias Timoleontẽ subornatos clàm misit Adranũ. Ille nec aliàs cingebat se statione armata, & tunc planè dei fiducia securè & citra vllam suspicionem feriabatur cum Adranitis. Qui missi fuerant, quũ fortè sacrificaturũ intellexissent, gladiis sub pallio succincti, in templum concesserunt, immistiq; circumsistentibus aram, sensim mouerunt propius.

A τοῦτο δὲ, ὁ Κορίνθῳ ξένου τινὸς, ἀγροικότερον εἰς τὰς μετὰ τῶν φιλοσόφων διατριβὰς, αἷς τυραννοῦν ἔχαιρεν, χλευάζοντος αὐτὸν; καὶ τέλος ἐρωτῶντος τί δὴ τῆς Πλάτωνος ἀπολαύσειεν σοφίας, Οὐδὲν (ἔφη) σοὶ δοκοῦμεν ὑπὸ Πλάτωνος ὠφεληθῆναι, τύχης μεταβολὰς οὕτω φέροντες; πρὸς δὲ τὸν μουσικὸν Ἀριστόξενον, καὶ τινας ἄλλους, πυθανομένους ὁπόθεν αὐτῷ καὶ τίς ἡ πρὸς Πλάτωνα γένοιτο μέμψις, Πολλῶν ἔφη κακῶν τὴν τυραννίδα μεστὴν οὖσαν; οὐδὲν ἔχειν τηλικοῦτον, ἡλίκον τὸ μηδένα τῶν λεγομένων φίλων μετὰ παῤῥησίας διαλέγεσθαι. καὶ γὰρ αὐτὸς ὑπὸ
B ἐκείνων ἀποστερηθῆναι τῆς Πλάτωνος συνουσίας. ἐπεὶ δὲ τῶν βουλομένων τὶς εὐφυὴς εἶ), σκώπτων τ' Διονύσιον ἐξέσειε τὸ ἱμάτιον εἰσιὼν πρὸς αὐτὸν, ὡς δὴ πρὸς τύραννον, ἀντισκώπτων ἐκεῖνος, ἐκέλευε τοῦτο ποιεῖν ὅτῳ ἐξίοι παρ' αὐτοῦ, μή τι τῶν ἔνδον ἔχων ἀπέλθοι. Φιλίππου δὲ τοῦ Μακεδόνος πρὸς πότον τινὰ λόγον μετ' εἰρωνείας ἐμβαλόντος περὶ τῶν μελῶν καὶ τῶν τραγῳδιῶν, ἃς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος κατέλιπεν, καὶ πεπροσποιημένου διὰ πορείαν ἐν τινι χρόνῳ ταῦτα ποιεῖν ἐκεῖνος ἐρώτα, οὐ φαύλως ἀπιστήσας ὁ Διονύσιος, εἰπὼν, Ἐν ᾧ σὺ, κἀγὼ, καὶ πάντες οἱ μα-
C κάριοι δοκοῦντες εἶ), περὶ κώθωνα διετείβομεν. Πλάτων μὲν οὖν οὐκ ἐπεῖδεν ἐν Κορίνθῳ Διονύσιον, ἀλλ' ἔτυχεν ἤδη τεθνηκώς· ὁ δὲ Σινωπεὺς Διογένης ἀπαντήσας αὐτῷ πρῶτον, Ὡς ἀναξίως (ἔφη) Διονύσιε ζῆς· ὑπιστάντος δὲ ἐκείνου, καὶ εἰπόντος, Εὖ ποιεῖς, ὦ Διόγενες, συμπαθοῦμενος ἡμῖν τὴν τύχην. Τί γὰρ; (εἶπεν ὁ Διογένης) οἴει με σοι συναλγεῖν, οὐ διαγανακτεῖν, ὅτι τοιοῦτον δουλάποδον ὤν, καὶ τοῖς τυραννείοις, ὥσπερ ὁ πατὴρ, ὑπιτήδειος ἐγηρᾶσας ἀποθανεῖν, ἐν ταῦτα παίζων καὶ τρυφῶν διάγῃς μεθ' ἡμῶν; ὡς τέ μοι προσβάλλοντι τοῦτοις τὰς Φιλίστου φωνὰς,
D ἃς ἀφίησι περὶ τῶν Λεπτίνου θυγατέρων ὀλοφυρόμενος, ὡς ἐκ μεγάλων ἀγαθῶν τῶν τῆς τυραννίδος εἰς ταπεινὴν ἀφιγμένων δίαιταν, φαίνεσθαι θρῆνοις γυναικὸς, ἀλαβάστοις καὶ πορφύραις καὶ χρυσίᾳ πενθούσης. Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἀλλότρια τῆς τῶν βίων διαγραφῆς, οὔτε ἄχρηστα δόξειν οἰόμεθα μὴ σπεύδουσι μήτε ἀσχολουμένοις ἀκροαταῖς. τῆς δὲ Διονυσίου δυστυχίας παράλογον φανείσης, οὐχ ἧττον ἢ Τιμολέοντος εὐτυχία τὸ θαυμαστὸν ἔχει. ὑπιβὰς γὰρ Σικελίας ἐν ἡμέραις πεντήκοντα, τήν τε ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσίων παρέλαβεν, καὶ Διονύσιον εἰς Πελοπόννησον ἐξέπεμψεν. ὅθεν
E ὑπιῤῥωσθέντες οἱ Κορίνθιοι πέμπουσιν αὐτῷ διχιλίους ὁπλίτας, καὶ διακοσίους ἱππεῖς. οἱ κομισθέντες ἄχρι Θουρίων, τὴν ἐκεῖθεν φράττουσιν, ὑπὸ Καρχηδονίων πολλαῖς ναῦσι κατεχομένης τῆς θαλάσσης, ἄπορον ὁρῶντες, ὡς ἐν ἀνάγκῃ καιρὸν τριβόντες ἀξεμεῖν αὐτόθι, πρὸς κάλλιστον ἔργον ἀπεχρήσαντο τῇ σχολῇ. Θουρίων γὰρ τῶν ὑπὸ Βρεττίοις στρατευόντων τὴν πόλιν παραλαβόντες ὥσπερ πατρίδα, καθαρῶς καὶ πιστῶς διεφύλαξαν. ὁ δὲ Ἰκέτης τὴν μὲν ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσῶν ἐπολιόρκει, καὶ σῖτον ἐκώλυεν εἰς πλεῖν τοῖς Κορινθίοις· Τιμολέοντι δὲ δύο ξένους παρασκευάσας δολοφονήσοντας
F αὐτὸν, ὑπὸ ἔπεμψεν εἰς Ἀδρανὸν, οὔτε ἄλλως περὶ τὸ σῶμα σωτεταγμένῳ ἔρρωμι φυλακῇ, καὶ τότε πανταχόθεν ἀμφὶ τὸν θεὸν ἀνειμένως καὶ ἀνυπόπτως σχολάζοντι μετὰ τῶν Ἀ-

δρανιτῶν. οἱ δὲ πεμφθέντες, κατὰ τύχην πυθόμενοι μέλλοντα θύειν αὐτὸν, ἦκον εἰς τὸ ἱερὸν ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ἐγχειρίδια κομίζοντες, καὶ τοῖς περιεστῶσι τὸν βωμὸν ἀναμιχθέντες, ἐγγυτέρω κατὰ μικρὸν ἐπεχείρουν·

καὶ ὅσον οὔπω παρακελευομένων ἀλλήλοις ἐπέρχεσθαι παίει τὶς αὐτῶν τὸν ἕτερον κατὰ τῆς κεφαλῆς ξίφει, καὶ πεσόντος, οὔθ' ὁ παίσας ἔμεινεν, οὔθ' ὁ μετὰ τοῦ πληθύος ἥκων, ἀλλὰ σκεῦος μὴ, ὥσπερ εἶχεν ὁ ξίφος, φεύγων, πρός τινα πέτραν ὑψηλὴν ἀπεπήδησεν· ἄτερος δ' τοῦ βωμοῦ λαβόμενος, ἄδειαν ἠτεῖτο παρὰ τοῦ Τιμολέοντος ὅτι τὰν πόνα μεμυσαν. καὶ λαβὼν, ἐμεμύσατο κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τοῦ τεθνηκότος, ὡς πεμφθεῖεν σκεῦος ἀποκτενοῦντες. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς πέτρας κατῆγον ἕτεροι, βοῶντα μηδὲν ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀνηρηκέναι δικαίως τὸν ἀνάθεμον ὑπὲρ πατρὸς τεθνηκότος, ὃν σκεῦος ἀπεκτονήκει πρότερον ἐν Λεοντίνοις. καὶ μαρτυρῶντας εἶχεν σκεῦος τῶν παρόντων, θαυμάζοντας ἅμα τὰ τύχης τὰ δύμηχανίαν, ὡς δι' ἑτέρων ἕτερα κινοῦσαν καὶ συνάγουσαν πόνα πόρρωθεν καὶ συγκαταπλέκουσαν, τοῖς πλεῖστον διαφέρειν δοκοῦσιν καὶ μηδὲν ἔχειν πρὸς ἄλληλα κοινὸν, ἀεὶ τοῖς ἀλλήλων χρῆται καὶ τέλεσι καὶ ἀρχαῖς. τὸν μὲν οὖν αὐθέντον ἐστεφάνωσαν οἱ Κορίνθιοι δέκα μναῖς, ὅτι τὰν φυλάττοντι δαίμονι τὸν Τιμολέοντα πάθος ἔχρησε δίκαιον, καὶ τὸν σκ πολλοῦ παρόντα θυμὸν αὐτῷ, πρότερον οὐ κατεμάλωσε, ἀλλὰ μετ' αἰτίας ἰδίας πρὸς τὶν σκείνου σωτηρίαν ἀπὸ τύχης διετήρησεν. ἡ δὲ εἰς τὸν παρόντα καιρὸν εὐτυχία, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ταῖς ἐλπίσιν ἐπῆρεν, ὁρῶντας ὡς ἱερὸν ὕδρα, καὶ σὺν θεῷ τιμωρὸν ἥκοντα τῇ Σικελίᾳ, τὸν Τιμολέοντα, σέβεσθαι καὶ φυλάττειν. ὡς δὲ ταύτης διήμαρτεν τῆς πείρας ὁ Ἰκέτης, καὶ πρὸς Τιμολέοντα πολλοὺς ἑώρα σκωψαμένους, μεμψάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν ὅτι τηλικαύτης παρούσης τῆς Καρχηδονίων δυνάμεως, ὥσπερ αἰχμωλόμενος αὐτῇ κατὰ μικρὰ χρῆται, καὶ λάθρα κλέπτων καὶ παρεισάγων τὶν συμμαχίαν, μετεμέμπετο Μάγωνα τὸν στρατηγὸν αὐτῶν μετὰ τοῦ στόλου πάντος. ὁ δὲ εἰσέπλει φοβερὸς ναυσὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, καταλαμβάνων τὸν λιμένα, πεζὸν δὲ μυριάδας ἓξ ἀποβιβάζων καὶ κατασκηνοπεδεύων ἐν τῇ πόλει τῶν Συρακουσίων. ὥστε πάντας οἴεσθαι τὶν πάλαι λεγομένην καὶ προσδοκωμένην σκυβαρβάρωσιν ἥκειν ὅπὶ τὰν Σικελίαν. οὐδέποτε γὰρ Καρχηδονίοις ὑπῆρξε πρότερον, μυρίους πολεμήσασι πολέμους ἐν Σικελίᾳ, λαβεῖν τὰς Συρακούσας· ἀλλὰ τότε δεξαμένου τὸν Ἰκέτου καὶ παραδόντος, τὸν ὁρᾶν τὰν πόλιν στρατόπεδον βαρβάρων οὖσαν. οἱ δὲ τὰν ἀκρόπολιν τῶν Κορινθίων κατέχοντες, ὀπισθαλῶς καὶ χαλεπῶς ἀπήλλαττον, δόξης μὲν ἰσχυρᾶς οὐκ ἐπὶ παρούσης, ἀλλὰ σκυθρωποὶ, διὰ τὸ φρουρεῖσθαι τοὺς λιμένας, ἀεὶ ἐν ἀγῶσι καὶ μάχαις πρὸς τὰ τείχη, καὶ πρὸς πᾶν μηχάνημα, καὶ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας μείζοντες αὐτούς. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Τιμολέων παρεβοήθει σῖτον ἐκ Κατάνης μικραῖς ἁλιάσι καὶ λεπτοῖς ἀκατίοις ἀποστέλλων, ἃ μάλιστα χειμῶνι παρεισέπιπτον διὰ τῶν βαρβαρικῶν τειχῶν, ὑποπορθούμενα πρὸς τὰν κλύδωνα καὶ τὰν σάλον, σκείνων διϊσταμένων. ἃ δὴ σκοποῦντες οἱ περὶ τὰν Μάγωνα καὶ τὸν Ἰκέτην, ἐβούλοντο τὶν Κατάνην ἑλεῖν, ἐξ ἧς ἔπλει τὰ ὀπιτήδεια τοῖς πολιορκουμένοις, καὶ λαβόντες τῆς δυνάμεως τὶν μαχιμωτάτην, ἐξέπλευσαν ἐκ τῶν Συρακουσῶν. ὁ δὲ Κορίνθιος Λέων, (οὗτος γὰρ ἦν ἄρχων τῶν πολιορκουμένων) καταιδὼν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν πολεμίων ἀργῶς καὶ ἀμελῶς φυλάττοντας, ἐξαίφνης ἐπέπεσε διεσπαρμένοις αὐτοῖς· καὶ τοὺς μὲν ἀνέλων, τοὺς δὲ τρεψάμενος, ἐκράτησε καὶ κατέσχε τὶν λεγομένην Ἀκραδίνην·

A Tantum non his mutuò ad inuadendum eum cohortantibus, quidam alterum eorum gladio secundum caput vulnerat. Quo prolabente, nec percussor restitit, nec socius saucii, sed ille gladium tenens ad rupem quandam profugit editam. Alter ara apprehensa, indicium totius rei professus, fidem dari sibi petiit. Qua data, indicauit se & illum qui fuerat occisus, ad ipsum interficiendum missos. Interea illum à rupe alii retraxerunt vociferantem nihil commeritum se, iure occiso illo homine patri parentasse defuncto, quem prius in Leontinis interemerat ille testeque ex corona nonnullos citauit stupentes artificium fortunæ, quæ aliorum ministerio alia moueat, atque omnia, quanuis remota, connectat & complicet iis quæ plurimùm videntur diffidere, nec communione inter se sociata vlla, atque assiduè illis ita mutuò vtatur, vt vicissim alterius finis primordium sit alterius. Corinthii huic homini præmium decem minas donauerunt, quòd deo Timoleontis tutelari iustam iram suam commodasset, nec antè inueteratam illam simultatem effudisset, verùm cum priuata causa sua forte fortuna reseruasset ad illius salutem. Præsens felicitas spem quoque in futurum erexit spectatorum, vt velut sanctum virum & ad vindicandam Siciliam à deo missum venerarentur ac custodia sepirent. Vbi hic conatus fefellit Icetem, multos autem ille ad Timoleontem videt deficere, reprehendit semetipse quòd tanta manus quum præstò esset Pœnorum, vteretur ea quasi verecundia carptim, qui clàm & furtim auxilia introduceret. Itaque ducem eorum Magonem cum tota classe acciuit. Ille magno cum terrore inuectus portum est, atque centum quinquaginta nauibus eum occupauit, peditum sexaginta millia exposuit in terram, castra in vrbe Syracusana locauit, vt omnes decantatam olim & denuntiatam, quæ occupatura Siciliam esset, existimarent iam adesse barbariem. Nunquam enim Carthaginensibus antè copia fuerat, sexcentis in Sicilia gestis bellis, Syracusarum potiundi. Tunc verò recipiente eos Icete & tradente vrbem, illam videres castra esse barbarorum. Corinthii autem, qui arcem insidebant, in ancipiti periculo & graui malo versabantur: quippe copia non erat iis necessariorum, sed laborabant iam, quod septi portus stationibus essent, commeatus difficultate, cogebanturque in continuis certaminibus & pugnis ad tuendos muros, qui omni genere machinamentorum atque artis oppugnabantur, partiri se. Verùm subsidium ferebat Timoleon, frumentum Catana submittens paruis piscatoriis nauibus minutisque acatiis, quæ tempestatibus potissimùm per medias barbarorum naues euadebant in arcem, quum illas vndæ & fluctus dispelleret, occultè permeantia. Quibus animaduersis Mago & Icetes, Catanam, vnde supportabãtur obsessis necessaria, deliberauerunt capere, & cum fortissimis copiis soluerunt Syracusis. At Corinthius Leon, obsessorum præfectus, hostes qui relicti erant ex arce contemplatus solutè & securè stationes seruare, repentè dissipatos adortus est, quorum partim cæsis, partim fugatis, potitus est, & occupauit Acradinam appellatam.

almer.

Ea vrbis Syracusanæ, quæ quodammodo ex pluribus composita & constructa est vrbibus, munitissima pars & inuiolatissima habebatur. Magnam ibi vim frumenti & pecuniæ nactus, locum hunc non deseruit, neque retrò se in arcem recepit, sed obseptis Acradinæ mœnibus, & commissa munitione, cum arce tutatus eam est. Mago autem & Icetes iam prope Catanam venerant, quum eos assequutus ex Syracusis eques, captam annuntiat Acradinam. Qui confusi citato cursu, rapuerunt retrò agmen, quum neque cepissent eam ad quam profecti erant, neque quam tenebant, seruassent. Cæterùm prouidentiæ hæc & virtuti disceptationem nonnullam cum fortuna præbent: quod verò insequutum est, videtur potissimùm benignitati referendum acceptum fortunæ. nam milites Corinthii, qui Thurii agebant, quum hinc formidarent Carthaginensium classem quæ cum Hannone asseruabat ipsos, hinc multos iam dies mare ventis sæuiret, perrexerunt pedibus per Brutios proficisci, Rhegiumque qua barbarorum voluntate, qua vi, graui adhuc pelagi procella, peruenere. At classis Punicæ præfectus, quum nec expectaret Corinthios, & nequicquam ratus est eos desidere, persuadens sibi acutum cōmentum se & perquam callidum excogitauisse, coronas imperat nautis sumere, naues clypeis Græcis & Phœniciis ornat, atque ita versus Syracusas contendit, præuectusque arcem cum strepitu, plausu, & risu, quò perculsos redderet obsessos, Corinthios clamauit se modò traiicientes fudisse mari & cepisse. Dum ille has nugas & præstigias agit, Corinthii, qui ex Brutiis peruenerant Rhegium, vbi nulla mari custodia fuit, & venti qui prodigiosè ceciderant, tranquillum aspectu & lenem præbuerunt transitum, properè conscenderunt pontones & naues piscatorias, quæ ad manum erant: atque in Siciliam tam tutò tantaque transmiserunt tranquillitate vt equos iuxta nauigia nantes traherent habenis. Qui vt omnes iam traiecerunt, atque ad Timoleontem peruenerunt, extemplo is potitus est Messana, ac signa Syracusas mouit, fortuna sua rebusque gestis plus quàm copiis fretus: neque enim plus quatuor millibus militum habebat secum. Aduentu eius nuntiato, perculsus terrore, Mago in suspicionem maiorem ex huiuscemodi occasione est delapsus. In vadis limosis iuxta vrbem, quæ copiosam ex fontibus aquam dulcem, copiosam etiam ex paludibus & fluminibus in mare delabentibus accipiunt, magna vis anguillarum pascitur, largaque semper captura cuiuis suppeditat. Has vtriusque partis mercenarii milites per otium & inducias vnà venabantur. Qui Græci quum essent, nec causam inuicem habebant priuatarum simultatum, dimicabant in certaminibus fortiter, per inducias congrediebantur colloquebanturque. Ac tum in piscando occupati, sermones inter se serebant, mirantes maris illius indolem & loca circa egregiè comparata. Hîc vnus ex iis qui in præsidiis Corinthiorum erant, Atqui tam amplam, inquit, & tam multis decoratam dotibus vrbem in extremam barbariem redigere vos qui Græci estis, laboratis, teterrimosque & immanissimos reddere magis nobis affines Carthaginienses:

A ὁ κράτιστον ἐδόκει καὶ ἀθραυστότατον τῶν ἀρχῶν τῶν Συρακουσίων μέρος πόλεως, ὅπου τινὰ συνκειμένης καὶ συνηρμοσμένης ἐκ πλειόνων πόλεων. ἀπορήσας δὲ καὶ σίτου καὶ χρημάτων, οὐκ ἀφῆκε τὸν τόπον, οὐδὲ ἀνεχώρησε πάλιν ὅθεν τὴν ἄκραν, ἀλλὰ φρουρήσας τὸν περίβολον τῶν Ἀκραδινῶν, καὶ συνάψας τοῖς ἐρύμασι πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, διεφύλαττε: τοὺς δὲ περὶ τὸν Μάγωνα καὶ τὸν Ἰκέτην εἰσὶν ἤδη τῶν Κατανῶν ὄντας, ἱππεὺς ἐκ Συρακουσῶν καταλαβών, ἀπήγγειλε τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀκραδινῶν. καὶ συνταραχθέντες ἀνεχώρησαν μετὰ τάχους, ὅτε λαβόντες ἐφ' ὃν ἐξῆλθον, ὅτε φυλάξαντες ὃν εἶχον. ταῦτα μὲν

B ἂν ἐπὶ τῇ προνοίᾳ καὶ ἀρετῇ δίδωσιν τινα πρὸς τὸν τύχην ἀμφισβήτησιν· ὃ δὲ ὅθεν τοῖς γενομένοις, πανταπάσιν ἔοικε συμβιβᾶν κατ' εὐτυχίαν. οἱ γὰρ ἐν τοῖς Θουρείοις διατρίβοντες στρατιῶται τῶν Κορινθίων, ἅμα μὲν δεδιότες τὰς Καρχηδονίων τριήρεις, αἳ παρεφύλαττον αὐτοὺς μετ' Ἄνωνος, ἅμα δὲ ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἐξηγειωμένης ὑπὸ πνεύματος τῆς θαλάσσης, πεζῇ διὰ Βρετίων ὥρμησαν πορεύεσθαι· καὶ τὰ μὲν πείθοντες, τὰ δὲ βιαζόμενοι τοὺς βαρβάρους, εἰς Ῥήγιον κατέβαινον, ἔτι πολὺ χαλεπὸν τὸ πελάγους ἔχοντος. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ὡς οὐ προσεδόκα τοὺς Κορινθίους, καὶ μάτην ὤετο καθῆσθαι, πείσας αὐτὸς ἑαυτὸν νενοηκέναι τι τῶν σοφῶν καὶ πανούργων πρὸς ἀπάτην, στεφανώσας τοὺς ναύτας κελεύσας, καὶ κοσμήσας τὰς τριήρεις ἀσπίσιν Ἑλληνικαῖς καὶ

C Φοινικίσιν, ἔπλει πρὸς τὰς Συρακούσας· καὶ τῷ δὲ τῷ ἀκρόπολιν χρώμενος ῥοθίῳ μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἐβόα τοὺς Κορινθίους ἥκειν νενικηκὼς καὶ κεχρωμένος, ἐν τῇ θαλάττῃ λαβὼν διαπλέοντας, ὡς δή τινα δυσθυμίαν τοῖς πολιορκουμένοις παρέξων. ἐκείνου δὲ ταῦτα λεγομένου καὶ φενακίζοντος, ἐκ τῶν Βρετίων καταβεβηκότες οἱ Κορίνθιοι εἰς τὸ Ῥήγιον, ὡς οὐδεὶς παρεφύλαττεν, καὶ τὸ πνεῦμα κατεσβεσμένον πα-

D ρεκάλουν, ἀκύμονα τὸν πόρον ἰδεῖν καὶ λεῖον παρεῖχεν, ταχὺ πληρώσαντες τὰ πορθμεῖα καὶ τὰς ἁλιάδας τὰς παρούσας ἀνήγοντο, καὶ διεκομίζοντο πρὸς τὴν Σικελίαν, οὕτως ἀσφαλῶς καὶ μετὰ τοσαύτης γαλήνης ὥστε τοὺς ἵππους πρὸς τὰ πλοῖα προσαγομένους ἐκ ῥυτήρων ἐφέλκεσθαι. προσιόντων δὲ πρώτων ὁ Τιμολέων δεξάμενος αὐτοὺς, τήν τε Μεσσήνην εἶχεν, καὶ σημαίνων ἐβάδιζεν ὅθεν τὰς Συρακούσας, οἷς εὐτύχει καὶ κατώρθου μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει πεποιθώς. οὐ γὰρ ἦσαν οἱ σὺν αὐτῷ πλείους τετρακισχιλίων, ἀγγελλομένης δὲ τὴν ἐφόδου τῷ Μάγωνι, θορυβούμενος καὶ δεδοικώς, ἔτι

E μᾶλλον εἰς ὑποψίαν ἦλθεν, ἐκ τοιαύτης προφάσεως· ἐν τοῖς περὶ τὴν πόλιν τενάγεσι πολὺ μὲν ἐκ κρηνῶν πότιμον ὕδωρ, πολὺ δὲ ἐξ ἑλῶν καὶ ποταμῶν καταῤῥεόντων εἰς τὴν θάλατταν δεχομένοις, πλῆθος ἐγχέλεων νέμεται, καὶ θαυμάσια τὴν ἄγρας τοῖς θέλοντοις ἀεὶ πάρεστιν· ταύτας οἱ παρ' ἀμφοτέρων μισθῷ στρατευόμενοι, σχολῆς οὔσης καὶ ἀποχῶν, συνεθήρευον· οἷα δὲ Ἕλληνες ὄντες, καὶ πρὸς ἀλλήλους οὐκ ἔχοντες ἰδίων ἀπεχθειῶν πρόφασιν, ἐν μὲν τῇ μάχαις διεκινδύνευον ἐρρώστως, ἐν δὲ τῇ ἀποχαῖς προσφοιτῶντες ἀλλήλοις διελέγοντο. καὶ τότε κοινὸν περὶ τὴν ἁλιείαν ἔχοντες ἔργον, ἐν λόγοις ἦσαν, θαυμάζοντες τὴν θα-

F λάσσης τὴν φύσιν, καὶ τῶν χωρίων τὴν κατασκευήν. καί τις εἶπε τῶν δὲ τοῖς Κορινθίοις στρατευομένων, Τοσαύτην μὲν τοι τὴν πόλιν τὸ μεγέθος, καὶ τοσούτοις ἐξησκημένην καλοῖς ὑμεῖς Ἕλληνες ὄντες ἐκβαρβαρῶσαι προθυμεῖσθε, τοὺς κακίστους καὶ φονικωτάτους Καρχηδονίους ἐγγυτέρω καθιστάντες ἡμῶν,

„ πρὸς οὓς ἔδει πολλὰς δύναθαι Σικελίας προσκεῖσθαι τῆς
„ Ἑλλάδος. ἢ δοκεῖ τε τούτοις στρατὸν ἀγείραντας ἀπὸ στηλῶν
„ Ἡρακλείων καὶ τῆς Ἀτλαντικῆς ἥκειν θαλάττης δοῦναι, κιν-
„ δυνεύσοντας ὑπὲρ τῆς Ἰκέτου δυναστείας; ὃς εἰ λογισμὸν εἶ-
„ χεν ἡγεμόνος, οὐκ ἂν ἐξέβαλε τοὺς πατέρας, οὐδ' ἔπηγε τῇ πα-
„ τρίδι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τιμῆς καὶ δυνάμεως ἐτύγχανεν
„ ὅσης προσῆκε, Κορινθίοις καὶ Τιμολέοντα πείσας. τοῦτον τοὺς
λόγους οἱ μισοθόροι διεθέσθαν ὑπὸ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ παρέ-
σχον ὑποψίαν τῷ Μάγωνι προδίδοσθαι, χρήζοντι πάλαι
προφάσεως. διὸ καὶ δεομένου τοῦ Ἰκέτου παραμένειν, καὶ διδά-
σκοντος ὅσῳ βελτίονες εἰσὶ τῶν πολεμίων, μᾶλλον οἰόμενος ἀρε-
τῇ καὶ τύχῃ λείπεσθαι Τιμολέοντος ἢ πλήθει δυνάμεως ὑπο-
χάλκου, ἄρας εὐθὺς ἀπέπλευσεν εἰς Λιβύην· αἰσχρῶς κατ'
οὐδένα λογισμὸν δυνηθέντων ἐκ τῶν χειρῶν ἀφεῖς Σικελίαν.
τῇ δ' ὑστεραίᾳ παρῆν ὁ Τιμολέων· ὅτι μάχην συντεταγμέ-
νος. ὡς δὲ τὴν φυγὴν ἐπυνθάνετο, καὶ τὴν ἐρημίαν ἑώρων τῶν νεω-
ρίων, γελᾶν ἀεὶ τοῖς ἐπιθεῖν τὴν δυναστείαν τοῦ Μάγωνος· καὶ προεῖπον-
τες ἐκήρυττον ἐν τῇ πόλει μισθὸν τῷ φήσαντι τὸν Κορ-
χηδονίων στόλον ὅπῃ σφᾶς ἀποδεδράκεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ
Ἰκέτου φιλοματρώτου ὄντος, καὶ τὴν λαβὴν τοῦ προεστῶτος τῆς πό-
λεως, ἀλλὰ ἐμπεφυκότος οἷς κατεῖχε μέρεσι, καρτεροῖς οὖσι καὶ
δυσπροσβάτοις, διελὼν ὁ Τιμολέων τὴν δυνάμιν, αὐτὸς μὲν, ἢ
βιαιότατον ἦν τὸ δεῦρο τοῦ Ἀνάπου προσέβαλλεν, ἄλ-
λους δ' ἐκ τῆς Ἀκραδίνης ἐκέλευεν ὅπῃ χειρεῖν, ὧν Ἰσίας ἡ-
γεῖτο ὁ Κορίνθιος. τοὺς δὲ τρίτους ὑπῆγεν ὅπῃ τὰς Ἐπιπολὰς
Δείναρχος καὶ Δημάρετος, οἱ τὰς ὑστάτας ἀγαγόντες ἐκ Κορίν-
θου βοήθειαν. ἅμα δὲ καὶ πανταχόθεν τὰ ἐφόδου γενομένης, καὶ τῶν
περὶ τὴν Ἰκέτου δυναστευόντων καὶ φευγόντων, ὃ μὲν ἁλόντας
τὴν πόλιν κατ' ἄκρας, καὶ γενέσθαι ταχέως ὑποχείριον, ἐκπε-
σόντων τῶν πολεμίων, δίκαιον νομίσαντα τῆς μαχομένων ἀνδρα-
γαθίᾳ καὶ τῇ δεινότητι τοῦ στρατηγοῦ· ὃ δὲ μηδὲ ἀποθανεῖν τι-
να, μήτε βωθοῦντα τῶν Κορινθίων, ἴδιον ἔργον αὐτῆς ἡ Τιμο-
λέοντος ἐπεδείξατο τύχη, καθάπερ ἀγαμιλλωμένη πρὸς τὴν
ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ἵνα τῶν ἐπαινούντων αὐτοῦ τὰ κατορθώματα
μᾶλλον οἱ παρόντες θαυμάζωσιν. οὐ γὰρ μόνον Σι-
κελίαν πᾶσαν οὐδὲ Ἰταλίαν εὐθὺς ἡ φήμη κατέχει, ἀλλ' ἡ-
μέρων ὀλίγων ἡ Ἑλλὰς διήκει τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος·
ὥστε τὴν τῶν Κορινθίων πόλιν ἀπιστοῦσαν εἰ ἀναπέπλευ-
κεν ὁ στόλος, ὁμοῦ καὶ σεσωσμένους, καὶ νενικηκότας ἀκούειν τοὺς
ἄνδρας. οὕτως εὐρόησαν αἱ πράξεις, καὶ τοσούτῳ κάλλει τῶν
ἔργων τὸ τάχος ἡ τύχη προσέθηκεν. γενόμενος δὲ τῆς ἄκρας
κύριος, οὐκ ἔπαθε Διόνι ταὐτὸ πάθος, οὐδὲ ἐφείσατο τοῦ τό-
που διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς κατασκευῆς,
ἀλλὰ τὴν ἐκείνον ἀναβαλοῦσαν εἶτ' ἀπολέσασαν ὑποψί-
αν φυλαξάμενος, ἐκήρυξε τῶν Συρακουσίων τὸν βουλόμενον παρεῖναι μετὰ σιδήρου, καὶ συνεφάπτεσθαι καταστρεφομένων τῶν τυραννικῶν ἐρυμάτων. ὡς δὲ πάντες ἀνέβησαν, ἀρχὴν ἐλευθερίας ποιησάμενοι βεβαιοτάτην τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οὐ μόνον τὴν ἄκραν, ἀλλὰ καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰ μνήματα τῶν τυράννων ἀνέῳξαν καὶ κατέσκαψαν. εὐθὺς δὲ τὸν τόπον συνομαλύνας, ἐνῴκοδόμησε τὰ δικαστήρια, χαριζόμενος τοῖς πολίταις, καὶ τῆς τυραννίδος ὑπόμνημα ποιῶν τὴν δημοκρατίαν. ἐπεὶ δὲ τὴν πόλιν ἑλὼν οὐκ εἶχε πολίτας, ἀλλὰ τῶν μὲν ἐν τοῖς πολέμοις καὶ πάσῃ στάσει διαφθαρέντων, τῶν δὲ τὰς τυραννίδας φυγόντων, ἡ μὲν ἐν Συρακούσαις ἀγορὰ,

A contra quos optandum sit, multæ vt essent pro Græcia obiectæ Sicilię. An vos existimatis exercitu hos vsque à columnis Herculis excitato & à mari Atlantico huc pergere, vt pro Icetis depugnent dominatu? qui si cogitationem suscepisset vllam ducis, non expulisset authores originis suæ, neque in patriam suam inuexisset hostes, verùm si Corinthiis se & Timoleonti probasset, etiam honores & opes esset meritas consequutus. Peruaserunt hæ voces castra, quærentique iamdiu obtentum Magoni, suspicionem præbuerunt prodi se, ita obsecrante vt maneret Icete, docenteq; hostibus quanto præstent, virtute magis & fortuna Ti-
B moleonti ratus se concedere, quàm superare eum copiarum numero, confestim in Africam vela facit, Sicilia nullo humano consilio fœdè de manibus proiecta. Postero die aderat cum instructa acie Timoleon. Vt fugam didicerunt, & solitudinẽ viderunt portus, non potuerunt non ridere Magonis ignauiam, ac præmia per vrbem pronuntiauerunt ei qui indicaret quò ipsis se classis Punica subduxisset. At verò quum nondum fractus Icetes esset, neque amitteret de manibus vrbem, sed inhæreret partibus quas tenebat, firmis nec promptis oppugnatu: distributis copiis Timo-
C leon asperrimam partem, qua præterfluit Anapus, adoritur, alios iubet Acradinam aggredi, quos Corinthius Isias ducebat, tertios ad Epipolas tentandas ducunt Dinarchus & Demaretus, qui nouissima subsidia adduxerant Corintho. Quum esset vndique impressio facta, prostratus Icetis miles & in fugam est auersus. Hic, quòd vi expugnata vrbs fuerit, & citò profugientibus hostibus in potestatem venerit, id iure cùm militum virtuti, tum consilio attribuas ducis: at quòd nemo ceciderit, nemo vulnus acceperit Corinthiorum, hoc proprium esse suum o-
D pus fortuna Timoleontis, quasi cum virtute eius contendens, ostendit, vt qui hoc audiant, celebrent felicitatem eius quàm virtutem impensius. Neque enim confestim per totam solùm Siciliam & Italiam hic perlatus rumor est, sed & paucis diebus victoria hac tota personauit Græcia. Itaque ciuitas Corinthiorum, quæ nondum crediderat delatam in Siciliam, classem, simul & incolumes esse & victores accepit. Vsque adeo fuit cursus rerum secundus, tantamque rerum gestarum splendori attexuit celeritatem fortuna. Quum in manu sua Timoleon arcem
E teneret, non fecit idem ac Dion, neque ob pulchritudinem & operis magnificentiam pepercit loco, sed declinans eam, illum quæ lacerauerat & perdiderat, suspicionem, pronuntiauit per præconem vt Syracusani, quibus videretur, cum ferro adessent, adiuuarentq; ad demolienda pręsidia tyrannica. Vbi omnes ascendêre, rudimenta libertatis certissima illud edictum & illum rati diem, non arcem modò, sed tecta quoq; & monumenta exciderunt atque diruerunt tyrannorum. Mox quo gratificaretur ciuibus, validioremque tyrannide efficeret libertatem popularem, aream
F complanauit, eique forum iudiciale imposuit. Capta iam vrbe quum deficeretur ciuibus, quòd partim per bella & seditiones occubuissent, partim refugissent tyrannos, vnde forum Syracusis

desertum adeo extulerat copiosam & densam materiam, vt equi ibi pascerentur quiescentibus in herba equisonibus, cætera oppida, præter admodum pauca, ceruorum & aprorum erant lustra: in suburbiis & circa mœnia per otium venabantur crebro, nemo in arcibus & præsidiis habitantium sustinebat adire vrbem, sed horror omnes & odiũ tenebat fori, reipub. suggesti, ex quibus pleriq; extitissent tyranni. Timoleonti & Syracusanis visum est scribere ad Corinthios, vt colonos Syracusas ex Græcia mitterent, alioquin agrum cultoribus relinquendum vacuum esse, & graue se ex Africa bellum expectare, quod allatum esset Carthaginenses Magonis, qui sibi ipse mortem consciuerat, in crucem corpus egisse, ob præturam offensos male gestam, & magnum delectum habere vt æstate proxima in Siciliam traiiciant. His à Timoleonte allatis litteris, simulq; præsentibus Syracusanorum legatis, qui orabant susciperent ciuitatis curam, fierentq; de integro eius conditores, non respexerunt Corinthii res priuatas, neq; sibi eam vrbem vendicauerunt, sed primum ad sacra ludicra per Græciam & ad celeberrima concilia missis legatis, pronuntiari per præcones iusserunt, Corinthios prostrata Syracusis tyrannide & eiecto tyranno, vocare Syracusanos Siculosque alios omnes vt liberi & immunes suis legibus vrbem colant, & agrum æquis conditionibus partiantur. Hinc dimissis per Asiam & insulas nuntiis vbi maximam partem acceperant exulum dilapsam consedisse, inuitauerunt omnes Corinthum vt venirent, præsidium, & naues, & duces, qui secure eos Syracusas vsq; deducant, Corinthios suis impensis præbituros. His pronunciatis, meritissimam & pulcherrimam retulit illa ciuitas laudem & gloriam, quod à tyrannis liberaret, à barbaris tueretur, ciuibus restitueret prouinciam. Qui Corinthum conuenere, quia minor erat eorum numerus, instituerunt vt ex Corintho & reliqua Græcia adscriberent sibi coloni. Quum ad decem millia effecissent, nauigauerunt Syracusas. Iam ex Italia quoq; & ex Sicilia concurrerant ad Timoleontem frequentes. Vt sexaginta millium expleuit numerum, vt est Athanes autor, diuisit iis agrum, ædificia mille talentis distraxit, simul relinquens veteribus Syracusanis ius sua redimendi & facultatem populo comparans pecuniæ, ita inopi, cum ad alia tum ad bellum, vt statuas etiam venundarent. Ferebatur de vnaquaque suffragium, instituebaturque accusatio, sicut hominum à quibus ratio reposcitur rerum gestarum. Referunt autem nonnulli Gelonis prisci tyranni statuam Syracusanos damnatis aliis conseruasse, victoriæ causa, qua apud Himeram fuderat Pœnos, illum celebrantes atque honorantes. Dum ita recreatur ciuitas, & confluentibus in eam vndique ciuibus frequentatur, cupiens Timoleon cæteras quoque vrbes in libertatem restituere & excindere semel ex Sicilia dominatus, ducto in fines earum exercitu, Icetem desciscere compulit à Carthaginensibus, ac fœdus secum pacisci, vt arces disturbaret, & in Leontinis ageret priuatus. Leptini Apollòniæ & oppidulorum nonnullorum aliorum tyranno,

A δι' ἐρημίαν, οὕτω πολλὴν καὶ βαθεῖαν ἐξέφυσεν ὕλην, ὥστε τοὺς ἵππους ἐν αὐτῇ κατεσκέμεσθαι, τὰ ἱππωνύμια ἐν τῇ χλόῃ καταχειμαζόντων· αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις, πλὴν πάνυ τελέως ὀλίγων, ἐλάφων ἐγίνοντο μεστὰι καὶ συῶν ἀγρίων· ἐν δὲ τοῖς προαστείοις καὶ περὶ τὰ τείχη πολλάκις οἱ χαλεπῶν ἄγοντες σκοπιὰς ἐπεπόνουν· οὐδὲ εἷς τὰ ἐν τοῖς ἐρύμασι καὶ φρουρίοις κατοικούντων, οὐδὲ κατέβαινον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ φόβος καὶ μῖσος εἶχε πάντας ἀρχῆς καὶ πολιτείας καὶ βήματος, ἐξ ὧν ἀνέφυσαν αὖθις οἱ πλείστοι τὰ τυράννων· ἔδοξε δὴ Τιμολέοντι καὶ τοῖς Συρακουσίοις γράψαι πρὸς τοὺς Κορινθίους ὅπως πέμψωσιν οἰκήτορας εἰς τὰς Συρακούσας ἐκ τῆς Ἑλλάδος. ἅτε γὰρ χώραν χαλεπὴν ἔμελλεν, καὶ πολὺν πόλεμον ἐκ Λιβύης προσδέχοιτο, πιεσθαινόμενοι τοὺς Καρχηδονίους, τοῦ μὲν Μάγωνος ἑαυτὸν ἀνελόντος δυέσαυρωκέναι τὸ σῶμα, ἐξ οὗ τὸν στρατηγίαν ὀργισθέντας· αὐτοὺς δὲ συνάγειν μεγάλην δύναμιν, ὡς ἔτους ὥρᾳ ἐμβησομένους εἰς Σικελίαν. τὰ δὲ γραμμάτων τούτων ἔτι δὲ Τιμολέοντος κομιζόντων, καὶ πρέσβεων ἅμα παρόντων Συρακουσίων, καὶ δεομένων ὅπως μεληθῶσι τῆς πόλεως, καὶ γένοιτο πάλιν ἐξ ἀρχῆς οἰκισταί, οὐκ ἤρπασαν οἱ Κορίνθιοι τὴν πλεονεξίαν, οὐδὲ ἐποίησαν αὐτοῖς τὴν πόλιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν, θύοντες τοῖς ἱεροῖς ἀγῶνας Ἑλλάδι, καὶ τὰς μεγίστας τῶν πανηγύρεων, ἀπηγόρευον διὰ κηρύκων, ὅτι Κορίνθιοι καταλελυκότες τὴν ἐν Συρακούσαις τυραννίδα, καὶ τὸν τύραννον ἐξελελακότες, καλοῦσι Συρακουσίους καὶ τῶν ἄλλων Σικελιωτῶν τὸν βουλόμενον οἰκεῖν τὴν πόλιν, ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ὑπὲ ἴσοις καὶ δικαίοις τὴν χώραν νεμομένους. ἔπειτα ἀπέμποντες ἄγγελους εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους, ὅπου πλείστοι ἐπεφάνοντο τῶν φυγάδων διεσπαρμένοι κατοικεῖν, παρεκάλουν ἥκειν πάντας εἰς Κόρινθον, ὡς Κορινθίων ἀσφαλῆ πομπὴν καὶ πλοῖα καὶ στρατηγοὺς παρεξόντων ἰδίοις τέλεσιν εἰς Συρακούσας. κηρυττομένων δὲ τούτων, ἡ μὲν πόλις τὸ δικαιότατον καὶ κάλλιστον ἀπεφέρετο ἔπαινον καὶ ζῆλον, ἐλευθεροῦσα μὲν ἀπὸ τῶν τυράννων, σώζουσα δὲ ἀπὸ τῶν βαρβάρων, ἀποδιδοῦσα δὲ τοῖς πολίταις τὴν χώραν· οἱ δὲ συνελθόντες εἰς Κόρινθον, οὐκ ὄντες ἱκανοὶ τὸ πλῆθος, ἐδεήθησαν ἐκ Κορίνθου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος προσλαβεῖν συνοίκους· καὶ γενόμενοι μυρίων οὐκ ἐλάττους, κατέπλευσαν εἰς Συρακούσας. ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐξ Ἰταλίας καὶ Σικελίας πολλοὶ τῷ Τιμολέοντι συνεληλύθεισαν, καὶ γενομένοις αὐτοῖς ἑξακισμυρίοις τὸ πλῆθος (ὡς Ἄθανις εἴρηκεν) τὴν μὲν χώραν διένειμεν, τὰς δ' οἰκίας ἀπέδοτο χιλίων ταλάντων· ἅμα μὲν, ἀπολειπόμενος τοῖς ἀρχαίοις Συρακουσίοις ἐξωνεῖσθαι τὰς αὐτῶν, ἅμα δ', χρημάτων ἐπορίζετο τῷ δήμῳ μηχανώμενος, οὕτω πενομένῳ καὶ πρὸς πάντα καὶ πρὸς τὸν πόλεμον, ὥστε καὶ τοὺς ἀνδριάντας ἀποδόσθαι, ψήφου φερομένης ἐπὶ ἑκάστου, καὶ γενομένης κατηγορίας ὥσπερ ἀνθρώπων ἀδικίας διδόντων. ὅτε δή φασι τὸν Γέλωνος ἀνδριάντα τοῦ παλαιοῦ τυράννου φυλαττῆσαι τοὺς Συρακουσίους, καταχειροτονουμένων τῶν ἄλλων, ἀγαπῶντας καὶ τιμῶντας τὸν ἄνδρα τῆς νίκης ἣν πρὸς Ἱμέρᾳ Καρχηδονίους ἐνίκησεν. οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἀναζωπυρούσης καὶ πληθυνομένης ὑπορρεόντων πανταχόθεν εἰς αὐτὴν τῶν πολιτῶν, βουλόμενος ὁ Τιμολέων καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἐλευθεροῦσαι, καὶ πανταπάσιν ἐκκόψαι τὴν Σικελίας τὰς τυραννίδας, ὑπὲρ τὰς χώρας αὐτῶν στρατεύων, Ἰκέτην μὲν ἠνάγκασεν ἀποστάντα Καρχηδονίων ὁμολογῆσαι τὰς ἀκροπόλεις καθαιρεῖν, καὶ βιοτεύειν ἰδιώτην ἐν Λεοντίνοις. Λεπτίνου δὲ τοῦ τυραννοῦντος Ἀπολλωνίας καὶ συχνῶν ἄλλων πολιχνίων,

ὡς ἐκινδύνευε καὶ κέρδος ἀλόντας, καὶ δεδόντος αὐτὸν, φει- A
σάμενος εἰς Κόρινθον ἀπέστειλεν, καλὸν ἡγούμενος ἐν τῇ
μητροπόλει τοὺς τῆς Σικελίας τυράννους ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
ἀποθεωρεῖσθαι φυγαδικῶς καὶ ταπεινῶς ζῶντας. τοὺς δὲ μιαθο-
φόρους βουλόμενος ἐκ τῆς πολεμίας ὠφελεῖσθαι καὶ μὴ φο-
λάζειν, αὐτὸς μὲν εἰς τὰς Συρακούσας ἐπανῆλθεν τὴν κατα-
στάσει τῆς πολιτείας παρασκευάζων, καὶ τοῖς ἥκουσιν ἐκ Κορίνθου
νομοθέταις Κεφάλῳ καὶ Διονυσίῳ τὰ κυριώτατα καὶ κάλλι-
στα συνδιαθήσων, τοὺς δὲ περὶ Δείναρχον καὶ Δημάρετον, εἰς
τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐξέπεμψεν ὑπηκοότειαν, οἱ πόλεις
πολλὰς ἀφιστάντες τῶν βαρβάρων, οὐ μόνον αὐτοὶ δι' ἧν ἐν B
ἀφθόνοις, ἀλλὰ καὶ χρήματα παρεσκεύαζον εἰς τὸν πόλεμον
ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων. ἐν τούτῳ δὲ Καρχηδόνιοι καταπλέουσιν
εἰς Λιλύβαιον, ἄγοντες ἐπὶ μυριάδας στρατοῦ, καὶ τριή-
κοντα μὲν ἀγωγίας, καὶ πλοῖα χίλια, κομίζοντα μηχανὰς καὶ τέ-
θριππα καὶ σῖτον ἄφθονον καὶ τοῦ ἄλλου παρασκευοῦ, ὡς
οὐκ ἐπὶ ποιησόμενοι κατὰ μέρος τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὁμοῦ πάσης
Σικελίας ἐξελάσοντες τοὺς Ἕλληνας. οὕτω γὰρ ἡ δύναμις ἐξ-
αρκοῦσα καὶ μὴ νοσοῦσας μηδὲ διεφθαρμένους ὑπ' ἀλ-
λήλων συλλαβέσθαι Σικελιώτας· πυθόμενοι δὲ πορθεῖσθαι
τὴν ὑπηκόοτειαν αὐτῶν, ἐξοῦς ὀργῇ πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐ-
χώρουν, Ἀσδρούβα καὶ Ἀμίλκα στρατηγούντων. τῆς δὲ ἀγ-
γελίας ἐξέως εἰς Συρακούσας ἀφικομένης, οὕτω κατεπλά-
γησαν οἱ Συρακούσιοι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως,
ὥστε μόλις τῷ Τιμολέοντι τεταχιλίους ἀπὸ τοσούτων μυ-
ριάδων, ὅπλα λαβόντας, τολμῆσαι συνελθεῖν. οἱ δὲ μιαθο-
φόροι, τετρακισχίλιοι τὸ πλῆθος ἦσαν· καὶ τούτων αὖθις ὅσον
χίλιοι, κατ' ὁδὸν ἀποδειλιάσαντες ἀνεχώρησαν, ὡς οὐχ ὑ-
γιαίνοντος τοῦ Τιμολέοντος, ἀλλὰ μαινομένου παρ' ἡλικίαν, καὶ
πρὸς ἐπὶ μυριάδας πολεμίων μετὰ πεντακισχιλίων πε-
ζῶν καὶ χιλίων ἱππέων βαδίζοντος, καὶ διαρτῶντος ὁδὸν ἡ- D
μερῶν ὀκτὼ τοῦ δυνάμιν ἀπὸ τῶν Συρακουσῶν. ὅθεν οὔτε
σωθεῖσαι τοῖς φεύγουσιν, οὔτε ταφεῖσαι τοῖς πεσοῦσιν αὐτῶν
ὑπάρξει. τοῦτοις μὲν οὖν Τιμολέων κέρδος ἡγεῖτο πρὸς
τῆς μάχης φανερὰς γεγενόσας, τοὺς δὲ ἄλλους ὑπερρώσας,
κατὰ τάχος ἦλθε πρὸς τὸν Κείμησον ποταμόν, ὅπου καὶ
τοὺς Καρχηδονίους ἤκουσε στρατοπεδεύειν. διαβαίνοντι δὲ αὐτῷ
πρὸς λόφον, οὗ ὑπερβάλλοντες ἔμελλον κατόψεσθαι τὸ
στράτευμα καὶ τοῦ δυνάμιν τῶν πολεμίων, ἐμβάλλουσιν
ἡμίονοι σέλινα κομίζοντες· καὶ τοῖς στρατιώταις εἰσῆλθε,
ποιητὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ὅτι τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν εἰώθα-
μεν ὑπεικῶς στεφανοῦν σελίνοις· καὶ παροιμία τις ἐκ τού-
του γέγονεν, τὸν ὑπισφαλῶς νοσοῦντα, δεῖσθαι τούτου τοῦ σε-
λίνου. βουλόμενος οὖν αὐτοῖς ἀπαλλάξαι τῆς δεισιδαιμονίας
καὶ τοῦ δυσελπιστίαν ἀφελεῖν ὁ Τιμολέων, ὑπεῖκασας τοῦ
πορείαν, ἀλλά τε πρέποντα τῷ καιρῷ διειλέχθη, καὶ τὸν
στέφανον αὐτοῖς ἔφη περὶ τῆς νίκης κομιζόμενον, αὐτομά-
τως εἰς τὰς χεῖρας ἥκειν. οἱ γὰρ Κορίνθιοι στεφανοῦσι τοὺς
Ἰσθμια νικῶντας, ἱερὸν καὶ πάτριον στέμμα τοῦ σελίνου νο-
μίζοντες. ἔτι γὰρ τότε τῶν Ἰσθμίων, ὥσπερ νῦν τῶν Νεμείων,
ὁ σέλινον οὖν στέφανος, οὐ πάλαι δὲ ἡ πίτυς γέγονεν. ἐντυχὼν F
οὖν ὁ Τιμολέων (ὥσπερ εἴρηται) τοῖς στρατιώταις, καὶ λαβὼν
τῶν σελίνων, κατεστέφατο πρῶτος αὐτὸς, εἶτα οἱ περὶ αὐ-
τὸν ἡγεμόνες καὶ ὁ πλῆθος. οἱ δὲ μάντεις κατιδόντες ἀετοὺς δύο περιφερομένους, ὧν ὁ μὲν δράκοντα τοῖς
ὄνυξιν ἔφερεν διαπεπαρμένον, ὁ δὲ ἵπτατο κεκλαγὼς μέγα καὶ θαρραλέον, ἐπεδείκνυον τοῖς στρατιώταις,

quum in discrimine esset, ne vi veniret in potestatem, dedenti se pepercit, misitque eum Corinthum: visendum ratus conspici à Græcis in autore originis vrbe exules Siciliæ tyrannos & abiectam vitam degentes. Inde Syracusas regressus est, constituendæ reipublicæ operam daturus, & vna cum legislatoribus qui Corintho veniebant, Cephalo & Dionysio, præcipua & præstantissima capita digesturus. Interim, quia mercede conductum militem locupletari ex hostico, nec marcescere volebat otio, Dinarchum & Demaretum in prouinciam Carthaginensium dimisit, qui oppida complura receperunt à barbaris: vnde non ipsis modo omnia suppetebant abunde, sed & pecuniam ad bellum ex præda conficiebant. Pœni interea cum exercitu LXX. millium militum, ducentis triremibus, mille nauibus, quibus tormenta bellica, currus, magnam vim commeatus, & alium apparatum portabant, Lilybæum applicuere: non vt minutatim iam bellum gererent, verum vt tota Sicilia summouerent Græcos. Adeo erant enim vires eorum validæ, vt vel non languentes valerent neque attritos inuicem conuellere Siculos. Qui accepto prouinciam suam euastari, confestim ducibus Annibale & Amilcare infesti contenderunt in Corinthios. Eo nuntio propere Syracusas perlato, vsque eo Syracusani magnitudine illius exercitus trepidauerunt, vt ex tot millibus vix tria millia capere arma & Timoleontem ausi fuerint sequi. Qui mercenaria stipendia facerent, quatuor millia numero erant: horum item ad mille in itinere per ignauiam recessere. Videbatur iis non sapere Timoleon, sed præter ætatem insanire, qui aduersus LXX. hostium millia, quinque millibus peditum & mille equitum moueret, exercitumque à Syracusis octo dierum via diuelleret: vnde nec receptus fugientibus, nec copia sepulturæ superesset cæsis. Cæterum deputauit in lucro Timoleon, quod hi semetipsos prodidissent ante certamen, reliquos à se confirmatos raptim duxit ad Crimesum amnem, vbi acceperat inuenturum se hostes. Subeunti collem, quo superato exercitum & copias hostium erant subiectos oculis habituri, occurrunt muli apium ferentes. Id visum militibus fœdum omen est, quia defunctorũ sepulcris fere coronas ex apio imponere solemus. Vnde natum prouerbium, quum quis ancipite morbo decumbit, vt apio dicatur opus habere. Hos Timoleon vt religione solueret & liberaret consternatione, agmen sustinuit, disseruitque cum alia tempori conuenientia, tum coronam demonstrauit ante victoriam ipsis delatam vltro in manus venire. Corinthii enim, qui sacram arbitrantur & patriam apii coronam, ea victores Isthmiorum ludicro coronant. Nam Isthmiorum ea etiam tum ætate, vt nunc Nemeorum, apium corona erat, non ita dudum successit pinus. Ita vt diximus affatus Timoleon milites, sumpsit apium, ac princeps ipse coronam ex eo accepit, inde duces qui circa eum erant & vulgus. At vates vt aquilas duas aduerterunt aduolantes, quarum vna confixum ferebat vnguibus draconẽ, altera cum magno & alacri clangore volabat, monstrauerunt eas militibus,

qui ad opem implorãdam deorum conuersi cuncti sunt. Tempestas tunc in euntis æstatis erat, & p̃cipite mense Thargelione, vergebat iam annus ad solstitium. Quum nebulam ingentem amnis edidit, ea primum texit caligine campos, & omnem conspectum amouit hostium, tantum sonus sursum in collem perferebatur incertus & confusus, qui procul excitabatur à tanto exercitu. Vt euaserunt in collem & constiterunt Corinthii, positisq; clypeis respirabant, circulante sole & vapores attollente, turbidus aer ad edita glomeratus & conglobatus offuscauit cacumen montium, apertis autem campis subiectis & Crimesus apparuit: & qui eum transmeabant, subiecti oculis hostes fuerunt. Primæ erant quadrigæ horribili specie ad pugnam paratæ, has sequebantur decem millia peditum armatorum clypeis candidis, quos armorum splendore tarditateque atque ordine agminis coniecerunt Carthaginenses esse. Pone eos reliquis nationibus affluentibus, inconditeque ac promiscue transeuntibus, cernens fluuium Timoleon ipsis dispensare vt de hostium numero sumerent quanta cum manu dimicare liberet, vbi militibus iussit aciem eorum contemplari flumine disiectam, & partim transgressos iam, partim nondum, imperauit Demarato equitatum vt in Pœnos immitteret conturbaretque eos, ne confusos digerere possent in aciem. Simul in planitiem descendit, aliosque Siculos, in cornibus admistis vtrobique non multis peregrinis militibus, locauit. Mediam aciem cum Syracusanis & mercenariorum delectissimis obtinens, paulisper, dum contemplatur equestrem pugnam, sustinuit. Vt vidit equites per currus ante signa discurrentes conserere cum Pœnis manus non posse, sed ne dissiparentur assidue voluere turmas, & crebras conuersis signis impressiones dare, arrepto clypeo inclamauit peditibus, sequerentur & forti essent animo. Hîc voce vti quam humana & solita maiore est visus, siue instantis ardore discriminis & mentis motu eam intendit, siue Deus aliquis (vt tunc visum multis est) vna intonuit. Mox clamorem reddentibus, vt duceret nec cunctaretur orantibus militibus, signum equitibus dedit vt à latere præteruecti aciem curruum in transuersos hostes admitterent equos, ipse signis canere iussis cum antesignorum testudine in Pœnos incurrit. Illi primum insultum exceperunt strenue, & quod tecti loricis ferreis essent æreisq; galeis, atq; grãdibus muniti clypeis, impetũ lanceatum depellebant. Enimuero vt gladiis geri res cœpta est, vbi haud secus ars quam vires valebant, ecce subito horrenda tonitrua proruperunt ex montibus, simul cum flamma fulgura emicuerunt. Inde caligo illa ex collibus & montium cacuminibus in prælium delapsa, imbreq; cum vento & grandine mista, retro Græcis & à tergo circumfundebatur, barbarorum feriebat ora, ac cum procella nimbosa & continua coruscatione è nubibus excussa perstringebat oculos: ex quibus multa fatigabant maxime tyrones. Præcipue infesta erant tonitrua, & crepitus armorum procellosa pluuia & grandine pulsatorum,

A καὶ εἰς τοῦς σθυλαὶς θεῶν καὶ ἀναλήψεις ἐστρέφοντο πολῖται. ὁ μὲν οὖν ἔτος ἰσαμβοῦν θέρους εἶχεν ὥραν, καὶ λήγοντι μηνὶ Θαργηλιῶνι, πρὸς τὰς τροπὰς ἤδη συνῆγεν τὸν χειμῶνα. ὁμίχλη δ' τοῦ ποταμοῦ πολλὴ ἀναδιδόντος, πρῶτον μὲν ἀπεκρύψατο ζόφῳ τὸ πεδίον, καὶ συνόησον οὐδὲν ἔτι ἀπὸ τῶν πολεμίων· πλεῖστος ἦχός τις ἄκριτος καὶ συμμιγὴς ἄνω πρὸς τὸ λόφον ἐχώρει, πρόσωθεν ἀνισαμένης κραυγῆς τοσαύτης. ὡς δ' ἀναβαίνοντες ἐπὶ τὸ λόφον ἔστησαν οἱ Κορίνθιοι, καὶ θέλοντες τὰς ἀσπίδας ἀναπαύσαντο τοῦ ἡλίου προσφερομένου καὶ μετεωρίζοντος τὴν ἀναθυμίασιν, ὁ μὲν θολερὸς ἀὴρ ἀνεσταλμένος πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ συνισάμενος κατεῖφωσε τὰς ἀκρωρείας· τοῦ δ' ὑπὸ πόδας τόπων ἀνακαθαιρομένων, ὅ, τε Κείμησος ἐξεφάνη, καὶ διαβαίνοντες αὐτὸν ὤφθησαν οἱ πολέμιοι, πρῶτοις μὲν, τοῖς τε θρίπποις ἐκπληκτικῶς πρὸς ἀγῶνα κατεσκευασμένοις, κατόπιν δ' τούτων μυρίοις ὁπλίταις λευκάσπισι. τούτοις ἐτεκμαίροντο Καρχηδονίοις εἶναι τῇ λαμπρότητι τοῦ σθένους, καὶ τῇ βραδυτῆτι καὶ τάξει τῆς πορείας. μετὰ καὶ τούτοις τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἐπιρρεόντων, καὶ τοῦ βάθους μετ' ὠθισμοῦ καὶ ταραχῆς ποιουμένων, συνιδὼν ὁ Τιμολέων τὸ πολὺ αὐτοῖς πλῆθος τῶν πολεμίων ἀπολαβὼν ὅσοις ἐθέλοιεν αὐτοὶ μάχεσθαι, καὶ τοὺς κρατίστους καθορᾶν κελεύσας τὴν φάλαγγα τῷ ῥείθρῳ βαλελυμένην, καὶ τοὺς μὲν ἤδη βεβηκότας, τοὺς δ' μέλλοντας, προστάξας Δημαρέτῳ λαβόντι τοὺς ἵππεῖς ἐμβαλεῖν εἰς τοὺς Καρχηδονίους, καὶ συνταράξαι τὸν βάκχισμον αὐτῶν τῆς προσταξέως ἔτι καθεστώσης. αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς τὸ πεδίον, τὰ μὲν κέρατα τοῖς ἄλλοις Σικελιώταις ἀπέδωκεν, ἀναμίξας ἑκατέρῳ. ἐκ τῶν ξένων οὐ πολλοὺς· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ αὐτὸν λαβὼν τοὺς Συρακουσίους καὶ τὸ μαχιμώτατον τῶν μισθοφόρων, βραχὺ μὲν χρόνον ἐπίσχεν, τὸ τῶν ἱππέων ἀποθεωρῶν ἔργον· ὡς δ' ἐκείνους εἶδεν, ἐκ τῶν ὁρμάτων περὶ τῆς τάξεως βαθεῖαν, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς Καρχηδονίοις ἠδυναμένους, ἀλλ' ὅπως μὴ συνταραχθεῖεν ἀναγκαζομένους, ἐξελίττειν συνεχῶς, καὶ πυκνὰς ἐξ ἐπιστροφῆς ποιεῖσθαι ἐπελάσεις, ἀναλαβὼν τὴν ἀσπίδα, καὶ βοήσας ἔπαινον καὶ θαρρεῖν τοῖς πεζοῖς, ἔδοξεν ἐκφωνεῖ φωνῇ καὶ μείζονι χρῆσθαι τῷ σημήνει· εἴτε τῶν πάθει τοῦ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἐνθουσιασμὸν οὕτω βαστεινάμενος, εἴτε δαιμονίου τινὸς (ὡς τοῖς πολλοῖς τότε παρέσχη) συνεπιθεγξαμένου. τὰ δὲ τοῦ κραυγοῦ αὐτὰ ποδοῦντων, καὶ παρεκλυόντων ἄγειν καὶ μὴ μέλλειν, τοῖς μὲν ἱππόταις ἐσήμηνεν ἔξω τοῦ τοῦ τῆς τάξιν τῶν ἁρμάτων παρελάσαι, καὶ κατὰ κέρας προσφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις· αὐτὸς δὲ, τοῖς προμάχοις πυκνώσας τὸ συνασπισμῷ, καὶ τοῦ σάλπιγγα κελεύσας ἐπιφθέγξασθαι, προσέβαλλε τοῖς Καρχηδονίοις. οἱ δὲ τοῦ μὲν πρώτου ἐπιδρομὴν ἐστήσαν ἐρρωμένως, καὶ τῷ καταπεφράχθαι τὰ σώματα σιδηρῶν θώραξι καὶ χαλκοῖς κράνεσιν, ἀσπίδας δὲ μεγάλας προβεβλῆσθαι, διεκρούοντο τὸν δόρατισμόν· ἐπεὶ δ' εἰς ξίφη σωμῆλθεν ὁ ἀγών, καὶ τέχνης οὐχ ἧττον ἢ ῥώμης ἐγεγένει τὸ ἔργον, ἐξαίφνης ἀπὸ τῶν ὀρῶν βρονταί τε φοβεραὶ κατερρήγνυντο, καὶ πυρώδεις ἀστραπαὶ συνεξέπιπτον. εἶτα ὁ πρὸς τοῖς λόφοις καὶ τὰς ἀκρωρείας ζόφος ἐπὶ τοῦ μάχου κατιών, ὄμβρῳ καὶ πνεύματι καὶ χαλάζῃ συμμεμιγμένος, τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἐξόπισθεν καὶ κατὰ νώτου προσεῖχετο, τῶν δ' βαρβάρων ἔτυπτε τὰ πρόσωπα, καὶ κατήστραπτε τὰς ὄψεις, ἅμα λαίλαπος ὑγρᾶς καὶ φλογὸς συνεχοῦς ἐκ τῶν νεφῶν φερομένης. ἐν οἷς πολλὰ μὲν ἐν τὰ λυποῦντα, καὶ μάλιστα τοὺς ἀπείρους· οὐχ ἧκιστα δὲ βλάπτειν δοκοῦσιν αἱ βρονταὶ, καὶ τῶν ὅπλων ὁ πάταγος κτυπομένων ὕδατι ῥαγδαίῳ καὶ χαλάζῃ,

κωλύων ἀκούεσθαι τὰ προστάγματα τῶν ἡγεμόνων. τοῖς δὲ Καρχηδονίοις οὐκ οὖσιν ἀζώνοις τὸν ὁπλισμὸν, ἀλλ' ὥσπερ εἴρηται, καταπεφραγμένοις, ὅ, τε πηλὸς ἐμπόδιος ἦν, οἵ τε κάλποι πληρούμενοι τῶν χιτώνων ὕδατος, αὐτοῖς μὴ εἰς τὸν ἀγῶνα χρῆσθαι, βαρεῖς ἦσαν καὶ δύσεργοι, ῥᾴδιοι δὲ τοῖς Ἕλλησι προστρέπεσθαι, καὶ πεσόντες, ἀμήχανοι πάλιν ἐκ πηλοῦ μετὰ τῶν ὅπλων ἀνασῶσαι. καὶ γὰρ ὁ Κείμησος ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐκλύθη. μέγας ἤδη τοῖς ὄμβροις πυξημένος, καὶ ὃ πεδίον ὃ περὶ αὐτὸν ὑπὸ πολλὰς συναγκείας καὶ φάραγγας ὑποκείμενον, ἐπίμπλατο ῥευμάτων οὐ κατὰ πόρον φερομένων, οἷς οἱ Καρχηδόνιοι καλινδούμενοι, χαλεπῶς ἀπήλλαττον. τέλος δὲ τοῦ χειμῶνος ἐπικειμένου, καὶ τῶν Ἑλλήνων τῷ πρότερον αὐτῶν ὑδρᾶσι τεταγμένοις καταβαλόντων, ἐτράπη ὃ πλῆθος εἰς φυγή· καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ καταλαμβανόμενοι διεφθείροντο, πολλοὺς δὲ ὁ ποταμὸς τοῖς ἔτι φραγνυμένοις συμπίπτοντας ἐμβάλλων καὶ παραφέρων ἀπόλλυεν· πλείστους δὲ τῶν λόφων ἐφιεμένους ἐπιθέοντες οἱ ψιλοὶ κατειργάσαντο. λέγονται γ' οὖν ἐν μυρίοις νεκροῖς τρισχίλιοι Καρχηδονίων γενέσθαι, μέγα τῇ πόλει πένθος. οὔτε γὰρ γένεσιν, οὔτε πλούτοις, οὔτε δόξαις ἕτεροι βελτίονες ἦσαν ἐκείνων· οὔτε ἀποθανόντας πότε μιᾷ μάχῃ πρότερον ἐξ αὐτῶν Καρχηδονίων τοσούτους μνημονεύουσιν· ἀλλὰ Λίβυσι τὰ πολλὰ καὶ Ἰβηρσι καὶ Νομάσι χρώμενοι πρὸς τὰς μάχας, ἀλλοτρίαις βλάβαις ἀνεδέχοντο τὰς ἥττας. ἐγνώσθη δὲ τοῖς Ἕλλησιν ἡ δόξα τῶν πεσόντων ἀπὸ τῶν λαφύρων. ἐλάχιστος γὰρ ἦν χαλκὸς καὶ σίδηρος τοῖς σκυλεύουσι λόγος· οὕτως ἄφθονος μὲν ἦν ἄργυρος, ἄφθονος δὲ χρυσός. καὶ γὰρ ὃ στρατόπεδον μετὰ τῶν ὑποζυγίων βαρβαρικῶν ἔλαβον. τῶν δὲ αἰχμαλώτων οἱ μὲν πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, εἰς δὲ κοινὸν ἀπεδείχθησαν πεντακισχίλιοι ὃ πλῆθος. ἥλω δὲ καὶ βαρβαρικὰ τῶν τετρήρεων. καλλίστῳ δὲ καὶ μεγαλοπρεπεστάτῳ ὄψει ἡ Τιμολέοντος ἐπεδείκνυτο σκηνή, εἰσπορευθεῖσα πανοπλίαις λαφύροις, ἐν οἷς χίλιοι μὲν θώρακες ἐργασίᾳ καὶ κάλλει βαρβαρικῶν ἐνεγκόντες, μύριαι δὲ ἀσπίδες παρεστάθησαν· ὀλίγοι δὲ πολλοὺς σκυλεύοντες, καὶ μεγάλαις ἐντυγχάνοντες ὠφελείαις, τρίτῃ μόλις ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἔρησαν τρόπαιον. ἅμα δὲ τῇ φήμῃ τῆς νίκης ὁ Τιμολέων εἰς Κόρινθον ἔπεμψε τὰ κάλλιστα τῶν αἰχμαλώτων ὅπλων, βουλόμενος αὐτῷ τῷ πατρίδι πᾶσιν ἀνθρώποις ζηλωτῷ εἶναι, θεωμένοις ἐν ἐκείνῃ μόνῃ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τοὺς ἐπιφανεστάτους ναοὺς, οὐχ Ἑλληνικοῖς κεκοσμημένους λαφύροις, οὐδ' ἀπὸ συγγενῶν φόνου καὶ ὁμοφύλων ἀναθημάτων μνήμας ἀτερπεῖς ἔχοντας, ἀλλὰ βαρβαρικὰ σκῦλα, καλλίσταις ἐπιγραφαῖς δηλουντα μετὰ τῆς δόξης τῶν νενικηκότων τὸν δικαιοσύνῳ· ὅτι Κορίνθιοι καὶ Τιμολέων ὁ στρατηγὸς ἐλευθερώσαντες τοὺς Σικελίαν οἰκοῦντας Ἕλληνας ἀπὸ Καρχηδονίων, χαριστήρια θεοῖς ἀνέθηκαν. ἐκ τούτου καταλιπὼν ἐν τῇ πολεμίᾳ τοὺς μισθοφόρους ἄγοντας καὶ φέροντας τὸν τῶν Καρχηδονίων ἐπικράτειαν, αὐτὸς ἦκεν εἰς Συρακούσας· κατελείφθη περὶ τῆς μάχης, ἐξεκήρυξε τῆς Σικελίας, καὶ πρὶν ἢ δῦναι ἥλιον, ἠνάγκασεν ἐκ Συρακουσῶν ἀπελθεῖν. οὗτοι μὲν οὖν διαπλεύσαντες εἰς Ἰταλίαν, ἀπώλοντο παρανομηθέντες ὑπὸ Βρετταίων, καὶ δίκην ταύτην ὃ δαιμόνιον αὐτοῖς τῆς προδοσίας ἐπέθηκε. τῶν δὲ περὶ τὸν Μάμερκον τὸν Κατάνης τύραννον καὶ Ἰκέτην,

A quæ exaudire ducum imperia prohibebant. Insuper Pœnos quibus non expedita arma sed grauia (vt est ante dictum) erant, & limus impediebat, sinusque sagorum aqua impletorum onerosi & inhabiles ad pugnam erant: contra ad eos prosternendos Græcis idonei, nec quum lapsi essent valebant sese ex luto attollere, namque Crimesus cum imbribus iam auctus, tum transeuntium causa exundauit, circumiectusq; campus multis subiectus vallibus & lacunis complebatur fluentis non riuo suo decurrentibus, quibus Pœni impediti afflictabantur. Tandem tempestate premente, & prima acie eorum, quæ erat quadringentorum militum, à Græcis concisa, reliqua multitudo in fugam consternitur. Magna vis in campo occupati interficiuntur, multos amnis, qui in transeuntes adhuc incurrebant, impellens & transuersos rapiens haurit, plurimos, qui colles petebant, insequuti leuis armaturæ milites obtruncant. Perhibentur ex decem millibus qui ceciderunt, tria millia fuisse Carthaginensium, magno illius ciuitatis luctu. Neque enim vllis erant nobilitate vel diuitiis vel claritate secundi, neque tot vno vnquam prælio antea cecidisse ex ipsis memorant Carthaginiensibus, verum Afris vere Hispanisque & Numidis quia ad certamina vtebantur, alieno vincebantur detrimento. Cæsorum deprehenderunt Græci ex manubiis dignitatem. Nihil enim æs vel ferrum qui spoliabant cadauera, morabantur, tanta affluentia argenti, tanta auri erat. Etenim superato flumine castra cum impedimentis ceperunt. Captiuorum ingens numerus fuit à militibus interuersus, quinque millia producta, capti etiam ducenti currus. Pulcherrimum & magnificentissimum præbuit spectaculum Timoleontis tentorium, omni genere vndique accumulatum spoliorum, in quibus mille thoraces eximio opere & splendore, decem millia clypeorum exposita fuere. Quum multos pauci spoliarent, magnamque prædam caperent, tandem tertio secundum prælium die excitauerunt trophæum. Corinthum cum victoriæ nuntio Timoleon splendidissima quæque ex armis captis misit, quo patriam suam redderet apud omnes mortales conspicuam, contemplantes in vna illa Græciæ vrbe amplissima templa non Græcorum decorata spoliis, neque ex propinquorum sanguine & detractorum popularibus donorum ingrata monumenta repræsentantia, sed manubiis barbaricis, quæ præclarissima inscriptione significabant victorum cum virtute iustitiã, Corinthios & Timoleontem imperatorem ea Græcis qui Siciliam incolunt, à Pœnorum iugo liberatis, gratitudinis ergo diis sacrasse. Inde relicto ad vastandam Carthaginiensium prouinciam mercenario milite, Timoleon Syracusas profectus, mille illos mercede militantes, qui ipsum ante pugnam deseruerant, Sicilia expulit, atque ante solis occasum excedere coegit Syracusis. Qui quum in Italiam transmisissent, perfide à Brutiis violati, occubuerunt, atq; has pœnas ab iis exegit Deus proditionis. At Mamercus Catanæ tyrannus & Icetes, quibus mercenarii illi, quorum ope victoriam

vel Timoleontis inuidia rerum geſtarum, vel vt
infidum & implacabilem tyrannis timentes, ſocie-
tatem iunxerunt cum Pœnis, quibus mandaue-
runt, niſi ſemel extrudi Sicilia vellent, copias mit-
terent & ducem. Nauigauit eo LXX. nauibus Giſco,
conduxitq; nonnullos Græcos. Ante eam diem
non fuerant Græcis vſi Pœni, tunc autem magni
fecerunt eos, vt inuictos & omnium mortalium
fortiſſimos. Vbi in agro Mamertino coierunt o-
mnes, quadringentos milites mercenarios, quos
Timoleon auxilio miſerat, occiderunt, & in Car-
thaginienſium prouincia iuxta Hieras, quas vo-
cant, mercede militantes, quibus præerat Leuca-
dius Euthymus, oppreſſerunt. Vnde præcipue illu-
ſtrata Timoleontis felicitas fuit. Siquidem hi fue-
rant inter illos qui cum Philodemo Phocenſi &
Onomarcho Delphos occupauerant ſacrilegii cõ-
ſortes. quos quum odiſſent & deuotos refugerent
omnes, palantes per Peloponneſum à Timoleonte
fuerant aliorum militum penuria conſcripti. Vt
applicuerunt in Siciliam, in omnibus conflictibus,
quibus interfuerat ille, palmam tulerant: quum ve
ro eſſent plurima iam & maxima certamina expli-
cata, aliis ab eo ſuppetias miſſi perierunt & abſum-
ti ſunt, non ſemel omnes, ſed carptim. Atq; ipſa
cauſetur vltio felicitate ſe Timoleontis inflictam
illis fuiſſe, ne qua ex vindicta ſceleratorũ attinge-
ret noxa bonos. Itaq; fauorem erga Timoleontem
cęleſtium liceat non ſecus ex aduerſis rebus quam
ſecundis admirari. Porro populus Syracuſanus
procacitate tyrannorum vrebatur. Mamercus e-
nim in poematibus ſcribendis & tragœdiis ſibi pla-
cens, iactabat ſe in eo quod milites mercenarios
fudiſſet, clypeiſq; quos diis dicauit, probroſum e-
legium inſcripſit,

Auro, ebore, electro pictos, oſtroq; nitentes
Vilibus hos clypeis cepimus in clypeos.

His actis dum in Calauria Timoleon caſtra mo-
uit, Icetes fines Syracuſanos incurſans, ingenti pre-
da potitus eſt. Quumq; multa fœdaſſet & afflixiſ-
ſet contemtu Timoleontis qui exiguas copias ſe-
cum habebat, regreſſus eſt præter ipſam Calauriã.
Ille Icetem anteuertere permittens, cum equitatu
& leui armatura conſectatus eſt eum. De eo factus
certior Icetes tranſmiſſo Damyria, ſubſtitit in ripa,
Timoleontem prohibiturus tranſitu. Quippe ani-
mum ei cum vadi difficultas tum abrupta vtrinq;
ripa dabat. Ibi decuriones Timoleontis mirificum
inceſſit certamen & contentio quæ moram pugnę
fecit. Nemo enim poſt alterum tranſire in hoſtem
ſuſtinebat, ſed poſtulabat quiſque priores pugnæ
partes, eratq; confuſionis plenus tranſitus impel-
lentium ſe mutuo & præcurrentium. Ergo Timo-
leon iuſſis ſortiri præfectis, accepit annulum à ſin-
gulis: quos cum in lacernam ſuam coniecíſſet &
confudiſſet, primum forte eduxit qui ſigillo tro-
phæum habebat inſculptum. Quod vbi iuuenes
viderunt, læto clamore ſublato, non vltra vllam
expectauerunt ſortionem, verum pro ſe quiſq; o-
cyſſime ſuperato fluuio, conſeruerunt cum hoſte
manus. At illi non ſubſtiterunt horum impetum,
ſed in fugam effuſi, omnes pariter armis exuti, mil-
le interfecti deſideratique.

A εἴτε φθόνῳ τῶν κατορθουμένων ὑπὸ Τιμολέοντος, εἴτε φο-
βούμενον αὐτὸν ὡς ἄπιστον καὶ ἄσπονδον πρὸς τοὺς τυράννους,
συμμαχίαν ποιησαμένων πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, καὶ κε-
λεύσαντων πέμπειν δύναμιν καὶ στρατηγὸν, εἰ μὴ πάντα-
πασιν βούλονται Σικελίας ἐκπεσεῖν, ἔπλευσε Γέσκων, ἀνὴρ
μὲν ἔχων ἑβδομήκοντα, μισθοφόρους δὲ προσλαβὼν Ἕλ-
λήνας. οὔπω πρότερον Ἕλλησι χρησαμένων Καρχηδονίων,
ἀλλὰ τότε θαυμασάντων ὡς ἀνυποστάτους καὶ μαχιμωτάτους
ἀνθρώπων ἀπάντων. συστάντες δὴ καὶ ἅμα μετ' ἀλλήλων ἀπόντες
ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, τετρακοσίους τοὺς ὑπὸ Τιμολέοντος ξέ-
B νους ἐπικούρους περιφθείσας ἀπέκτειναν. ἐν δὲ τῇ Καρχηδο-
νίων ἐπικρατείᾳ τοὺς καλουμένους ἱεροὺς ἐνεδρεύσαντες
τοὺς μετ' Εὐθύμου τοῦ Λευκαδίου μισθοφόρους διέφθειραν·
ἐξ ὧν καὶ μάλιστα τὴν Τιμολέοντος εὐτυχίαν συνέβη φανῆναι
διάνυμον. ἦσαν μὲν γὰρ οὗτοι τῶν μετὰ Φιλοδήμου τοῦ Φωκέως καὶ
Ὀνομάρχου Δελφοὺς καταλαβόντων, καὶ μετὰ φόνων ἐκεί-
νοις τῆς ἱερωσυλίας· μισούντων δὲ πάντων αὐτοὺς, καὶ φυλατ-
τομένων ἐπὶ πάσας γεγενόσας, πλανώμενοι τοῦ τὴν Πε-
λοπόννησον, ὑπὸ Τιμολέοντος ἐλήφθησαν, ἑτέρων στρατιω-
τῶν οὐκ ὑποδεεστέρους. ἀφικόμενοι δὲ εἰς Σικελίαν, ὅσας μὲν ἐ-
C κείνῳ συνηγωνίσαντο μάχας, πάσας ἐνίκων· τῶν δὲ πλείστων καὶ
μεγίστων ἀγώνων τέλος ἐχόντων, ἐκπεμπόμενοι πρὸς ἑτέ-
ρους ὑπ' αὐτοῦ βοηθείας, ἀπώλοντο, καὶ κατεπολεμήθησαν,
οὐχ ὁμοῦ πάντες ἀλλὰ κατὰ μέρος, τῆς δίκης αὐτοῖς ἀπολογου-
μένης τῇ Τιμολέοντος εὐτυχίᾳ ἐπιπεμπούσης, ὅπως μηδε-
μιᾶς τοῖς ἀγαθοῖς ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν κολάσεως βλάβη γένη-
ται. τοῦ μὲν οὖν πρὸς Τιμολέοντα τῶν θεῶν εὐμενοῦς, οὐχ ἧτ-
τον ἐν αἷς προσέκρουσε πρᾶξεσιν, ἢ πρὸς ἃς κατώρθου, θαυ-
μάζεσθαι συνέβαινεν· οἱ δὲ πολλοὶ τῶν Συρακουσίων ἐχαλέ-
παινον ὑπὸ τῶν τυράννων προπηλακιζόμενοι. καὶ γὰρ ὁ Μά-
D μερκος ἐπὶ τοῖς ποιήματα γράφειν καὶ τραγῳδίας μέγα φρο-
νῶν, ἐκόμπαζε νικήσας τοὺς μισθοφόρους· καὶ τὰς ἀσπίδας ἀ-
ναθεὶς τοῖς θεοῖς, ἐλεγεῖον ὑβριστικὸν ἐπέγραψεν,

Τὰς δ' ὀρφοχρόους καὶ χρυσελεφαντοπιλέκτους
Ἀσπίδας ἀσπίδιοις εἵλομεν οὐτελέσι.

ἡνιωμένων δὲ τούτων, καὶ τοῦ Τιμολέοντος εἰς Καλαυρείαν στρα- Καυλωνίαν Palm.
τεύσαντος, ὁ Ἰκέτης ἐμβαλὼν εἰς τὴν Συρακουσίαν, λείαν τε
συχνὴν ἔλαβεν, καὶ πολλὰ λυμηνάμενος καὶ καθυβείσας, ἀ-
πηλλάττετο παρ' αὐτὴν τὴν Καλαυρείαν, καταφρονῶν τοῦ Τι- Καυλωνίαν Palm.
μολέοντος ὀλίγους στρατιώτας ἔχοντος. ἐκεῖνος δὲ προλαβεῖν
E ἐάσας ἐδίωκεν ἱππεῖς ἔχων καὶ ψιλούς. ἀναθορόμενος δὲ ὁ Ἰκέτης,
τὴν Δαμυρίαν διαβεβηκὼς ὑπέρη πρὸς τὸν ποταμὸν, ὡς ἀ-
μυνούμενος. καὶ γὰρ ἀπορία θάρσους ἡ τε τοῦ πόρου χαλεπότης, καὶ τὸ
κρημνώδες τὴν ἑκατέρωθεν ὄχθης παρεῖχεν. τοῖς δὲ μετὰ τὴν Τιμο-
λέοντος εἰ λάρχαις ἔρις ἐμπεσοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία,
διατεινόμενοι ἕκαστοι τὴν μάχης. οὐδεὶς γὰρ ἐθέλων ὁ βουλόμενος ἑτέρου
διαβαίνειν ὕστερος ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου
προτρωνιστεῖν· καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις, ὀξωθούντων
καὶ ὠθουμένων ἀλλήλοις. βουλόμενος οὖν ὁ Τιμολέων
F κληρῶσαι τοὺς ἡγεμόνας, ἔλαβεν παρ' ἑκάστου δακτύλιον ἐμ-
βαλὼν δὲ πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα καὶ μίξας, ἔδειξε
τὸν πρῶτον τοῦ τύχοντος γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρό-
παιον. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς διακεκραγότες, οὐκ ἔτι τὸν ἄλλων ὑπέμειναν κλῆρον, ἀλλ'
ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν, τὸν ποταμὸν διεξελάσαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο τὴν
βίαν αὐτῶν, ἀλλὰ φεύγοντες, τῶν μὲν ὅπλων ἅπαντες ὁμαλῶς ἐστερήθησαν, χίλιοι δὲ ἀπέβαλον νεκρούς.

οὐ πολλῷ δὴ ὕστερον εἰς τὴν Λεοντίνων στρατεύσας ὁ Τιμολέων, λαμβάνει τὸν Ἰκέτου ζῶντα, καὶ τὸν υἱὸν Εὐπόλεμον, καὶ τὸν ἱππάρχην Εὔθυμον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν συντεθέντας καὶ κομιζομένους πρὸς αὐτόν. ὁ μὲν οὖν Ἰκέτης καὶ ὁ μειράκιον, ὡς τύραννοι καὶ προδόται κολασθέντες ἀπέθανον· ὁ δὲ Εὔθυμος, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τόλμῃ διαφέρων, οὐκ ἔτυχεν οἴκτου, δι' βλασφημίαν τινὰ πρὸς τοὺς Κορινθίους κατηγορηθεῖσαν αὐτοῦ. λέγεται γὰρ ὅτι τῶν Κορινθίων συστραθεισῶν ἐπ' αὐτοῖς, δημηγορῶν ἐν τοῖς Λεοντίνοις, οὐδὲν ἔφη γεγονέναι φοβερὸν οὐδὲ δεινὸν εἰ Κορινθίαι γυναῖκες ἐξῆλθον δόμων. οὕτως ὑπὸ λόγων μᾶλλον ἢ πράξεων πονηρῶν αἰτίας πεφύκασιν οἱ πολλοί· χαλεπώτερον γὰρ ὕβριν ἢ βλάβην φέρουσιν. καὶ τὸ μὲν ἀμύνεσθαι δι' ἔργων, ὡς ἀναγκαῖον, δέδοται τοῖς πολεμοῦσιν· αἱ δὲ βλασφημίαι πρεσβεύουσαι μίσους ἢ κακίας γίνεσθαι δοκοῦσιν. ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Τιμολέοντος, οἱ Συρακούσιοι τὰς γυναῖκας τῶν περὶ τὸν Ἰκέτην καὶ τὰς θυγατέρας ἐν ἐκκλησίᾳ καταστήσαντες εἰς κρίσιν, ἀπέκτειναν. καὶ δοκεῖ τοῦτο τῶν Τιμολέοντος ἔργων ἀχαριστότατον γενέσθαι· μὴ γὰρ ἂν ἐκείνου κωλύοντος, οὕτω τὰς αὐθέντας ἀποθανεῖν. δοκεῖ δὲ αὐτὰς ὑπορίδειν, καὶ πρέσβεσι τῷ θυμῷ τῶν πολιτῶν, δίκην λαμβανόντων ὑπὲρ Διώνος τοῦ Διονύσιον ἐκβαλόντος. Ἰκέτης γὰρ ὅστιν ὁ τὴν γυναῖκα τοῦ Διώνος Ἀρετήν, καὶ τὴν ἀδελφὴν Ἀριστομάχην, καὶ τὸν υἱὸν ἔτι παῖδα καταποντίσας ζῶντας, πρὸς ὃν ἐν τῷ Διώνος γέγραπται βίῳ. μετὰ δὲ ταῦτα στρατεύσας ὕστερον Μάμερκον εἰς Κατάνην, καὶ πρὸς ὀλίγον τὴν Ἄβολον ἐκ παρατάξεως ὑποστάντα νικήσας καὶ τρεψάμενος, ὑπὲρ δισχιλίους ἀπέκτεινεν· ὧν μέρος οὐκ ὀλίγον ἦσαν οἱ πεμφθέντες ὑπὸ Γίσκωνος ὑπήκοοι Φοίνικες. ἐκ δὲ τούτου, Καρχηδόνιοι μὲν εἰρήνην ἐποιήσαντο πρὸς αὐτὸν δεηθέντες, ὥστε τὴν ἐντὸς τοῦ Λύκου χώραν ἔχειν, καὶ τοὺς βουλομένους ἐξ αὐτῆς μετοικεῖν πρὸς Συρακουσίους, χρήματα καὶ γῆν ἀποδιδόντες, καὶ τοῖς τυράννοις ἀπειπάμενοι τὴν συμμαχίαν. Μάμερκος δὲ δυσθυμῶν τῇ ἐλπίσιν, ἔπλει μὲν εἰς Ἰταλίαν, ὡς Λουκανοὺς ἐπάξων Τιμολέοντι καὶ Συρακουσίοις· ἐπεὶ δὲ ἀποστρέψαντες οἴσουν αὐτῷ τὰς τριήρεις, καὶ πλεύσαντες εἰς Σικελίαν τῷ Τιμολέοντι τὴν Κατάνην παρέδωκαν, ἀναγκασθεὶς καὶ αὐτὸς εἰς Μεσσήνην κατέφυγε πρὸς Ἵππωνα τὸν τυραννοῦντα τῆς πόλεως. ἐπελθόντος δὲ τοῦ Τιμολέοντος αὐτοῖς καὶ πολιορκοῦντος ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης, ὁ μὲν Ἵππων, ἀποδιδράσκων ὅτι νεώς, ἥλω· καὶ παραλαβόντες αὐτὸν οἱ Μεσσήνιοι, καὶ τοὺς παῖδας ἐκ τῶν διδασκαλείων, ὡς ὅτι θέαμα κάλλιστον, τὴν τοῦ τυράννου τιμωρίαν, ἀγαγόντες εἰς θέατρον, ἠκίσαντο καὶ διέφθειραν· ὁ δὲ Μάμερκος ἑαυτὸν Τιμολέοντι παρέδωκεν ὅτι τῷ δίκην ὑποσχεῖν ἐν Συρακουσίοις, μὴ κατηγορουντος Τιμολέοντος. ἀφεθεὶς δὲ εἰς τὰς Συρακούσας, παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ἐπεχείρει μέν τινα συγκείμενον ἐκ παλαιοῦ λόγον ὑπὲρ αὐτοῦ διεξιέναι. θορύβοις δὲ κατεπίπτων, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὁρῶν ἀπαρακίνητον, ἔθει ῥίψας τὸ ἱμάτιον διὰ μέσου τοῦ θεάτρου, καὶ πρός τι τῶν βάθεν δρόμῳ φερόμενος, συνέρρηξεν τὴν κεφαλὴν ὡς ἀποθανούμενος. οὐ μὴν ἔτυχέν γε ταύτης τῆς τελευτῆς, ἀλλ' ἔτι ζῶν ἀπαχθεὶς ὥσπερ οἱ λῃσταὶ δίκην ἔδωκεν. τὰς μὲν οὖν τυραννίδας ὁ Τιμολέων τοῦτον τὸν τρόπον ἐξέκοψεν, καὶ τοὺς πολεμίους ἔλυσεν· τὴν δὲ ὅλην νῆσον ἐξηγριωμένην ὑπὸ κακῶν, καὶ διαμεμισημένην ὑπὸ τῶν οἰκητόρων πρὸς ἀλλήλους, οὕτως ἐξημέρωσε καὶ φιλικὴν ἐποίησε πᾶσιν. ὥστε πλὴν

Ἄλαβον Cuiuerius Palmer.

A Post aliquanto induxit in fines Leontinos Timoleon exercitum. Ibi Icetem viuum & filium eius Eupolemum, equitumq; præfectum Euthymum à militibus vinctos & ad ipsum attractos capit. Icetes cum adolescente vt proditores puniti necatiq;. Euthymus, etsi vir strenuus in præliis & virtute esset præcellens, ob quoddam tamen in Corinthios conuitium quod ei obiecerunt, non est veniam consequutus. Ferunt eum quum Corinthii in eos mouerent, dixisse concionantem Leontinis, nihil terribile vel graue accidisse.

B *Corinthiæ exissent domo si fœminæ.*

Ita multos lingua solet magis quam tetra facta pungere: grauius enim contumeliam ferunt homines quam detrimentum. Quippe offensio per manum hostibus vt necessaria concessa est, virulentia vero linguæ ex effuso odio videtur vel improbitate prodire. Regresso Timoleonte, Syracusani vxores & filias Icetis eiusque filii in concione damnatas necauerunt, quod omnium apparet fuisse Timoleontis factorum ingratissimum. Neque enim ille si intercessisset, ita eas fœminas fuisse existimant perituras, verum nullam arbitror eum illarum rationem habuisse, sed condonasse eas ciuiū C iræ, Dioni, qui Dionysium exegit, parentantium. Icetes est enim ille qui vxorem Dionis Areten, Aristomachen sororem, & filium puerum admodū, viuos in pelagus mersit, vt in Dionis vita retulimus. Secundum hæc arma in Mamercum Catanam ferens, iuxta riuulum Abolum eum aciem ausum fudit fugauitque, ac supra duo millia oppressit, quorum erant magna pars auxiliares Pœni à Giscone missi. Inde Pœni pacem ab eo precibus impetrauerunt hisce legibus, vt tractum qui intra Lycum est, tenerent, & liberum cuilibet esset cum D pecunia & familia commigrare inde Syracusas, vtque tyrannorum societati renuntiarēt. At Mamercus diffidens rebus suis, nauigauit in Italiam ad concitandos in Timoleontem & Syracusanos Lucanos, sed quum comites eius, qui reducebant naues, reuecti in Siciliam Timoleonti tradidissent Catanam, coactus ipse quoque fuit Messanam ad Hipponem eius oppidi tyrannum confugere. Hos Timoleonte persequente & terra marique obsidente, Hippo fugam naue moliens captus est. Eum Mamertini sibi traditum, liberis ex ludo in theatrum ad tyranni supplicium velut pulcherrimum spectaculum ductis, flagro cæ- E sum necauerunt. Mamercus vltro se in fidem Timoleontis permisit hac lege, vt Timoleonte non accusante causam diceret Syracusis. Ductus Syracusas & in concionem progressus, orationem quam iam pridem commentatus fuerat, exorsus est dicere: verum obstrepente sibi populo, concionem cernens implacabilem, abiecto pallio medio se proripit theatro, adque impetu in vnum ex cuneis ad necem sibi conscisendam illisit caput. Atqui non obtigit ei hic exitus, sed spirans adhuc abstractus & more latronum est plexus. Ad eum modum excidit Timoleon tyrannides, & bel- F la sustulit. Totam autem insulam, quam calamitatibus deformatam & inuisam incolis accepit, ita pacatam & omnibus reddidit exoptatam,

vt ad incolendũ alii aduolarent eo, vnde profugerant ante ciues. Namq; Agrigentum & Gelã, ingẽtes vrbes, sub bellum Atticũ à Pœnis excisas frequẽtauerunt tunc cultoribus: hãc Gorgus ex Cea, illã Megellus & Pheristus ex Elea profecti coactis veteribus ciuib. Quib. quum nõ modo præstitisset à tãto bello ad sedes ponẽdas securitatẽ & trãquillitatem, sed cætera quoq; præparasset atq; enixé iuuisset, colebãt eum pro cõditore. Quũ verò idẽ esset aliorum iuxta omnium erga eum animus, non fœdus vllum, non legumlatio, non loci habitatio, non reipub. constitutio recte videbatur comparata, quam non attigisset ille, composuisset, tanquam operi consummato architectus extremam faustamque atque diis hominibusque gratam manum addens. Nam quum multi illius ætate Græci floruerint insignes viri, & præclaras res gesserint, inter quos Timotheus, Agesilaus, Pelopidas fuerunt, &, quem est præcipue Timoleon æmulatus, Epaminondas, facta illorum extulerunt vi & labore dilutum splendorem, vnde nonnulla eorum sequuta reprehensio & pœnitentia est. At Timoleontis operum, si à fratris fato discesseris, nullum est cui non Sophoclis illud (vt Timæus ait) merito acclames,

O dij, quænam Venus vel quis Cupido
Hisce manum admouit?

Vt enim Colophoniorum Antimachi versus & Dionysii picturæ neruis præditi & vigore imaginem referunt expressorum & elaboratorum, Nicomachi verò picturis & carminibus Homeri extra reliquas dotes & gratias etiam hoc inest, expedite vt facta & facile appareat: ita si cum Epaminõdæ imperio & Agesilai laborum pleno atque ærũnoso, Timoleontis contendas ducatum, qui cum splendore magnam habet facilitatem, videbitur is bene & recte reputantibus, non fortunæ sed virtutis esse fortunatæ opus. Et quidem victorias suas ille fortunæ retulit omnes acceptas. Siquidẽ scribens domum ad amicos, & in concionibus ad Syracusanos, sæpe numero gratias ait se deo habere, quod quum seruare vellet Siciliam, ei rei titulũ inscripserit suum. Domi extructo sacello Casus, sacrificabat ei: ædes ipsas sacræ fortunæ dedicauit. Domum habitabat, quam ei Syracusani eximiam imperii præmio donauerunt, præterea amœnissimum & pulcherrimum omnium prædium, vbi plerunque in quiete cum vxore & liberis, quos acciuerat ex patria, agebat. Neque enim Corinthum repetiit, neque se tumultibus Græciæ implicauit, vel ciuili obiecit odio, in quod plerique insatiabili honorum & potentiæ cupiditate impingunt imperatores, sed illic subsedit, bonis quorum ipse autor fuerat, fruens. Eorũ erat summum, quod tam multas ciuitates, tam immensam multitudinẽ videret mortalium sua opera vitam agentem beatam. Cæterum, quia nimirum non modo omnibus innasci galeritis cristam oportet, vt ait Simonides, verum omni etiam reipub. quadruplatorem: Timoleontem quoque duo concionatores adorti sunt, Laphystius & Demenetus. Quorum Laphystio sponsores ab eo in causa quadam exigente, non permisit tumultum ciues mouere vel illum interpellare: ideo enim se tantos labores & pericula docuit vltro suscepisse, vt quiuis ciuis Syracusanus vti valeret legibus. Quum verò Demenetus multis di-

ὥστε πλὴν οἰκήσοντας ἑτέρους ὅθεν οἱ πολῖται πρότερον ἀπεδίδρασκον. καὶ γὰρ Ἀκράγαντα, καὶ Γέλαν, πόλεις μεγάλας, μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον ὑπὸ Καρχηδονίων αἰαῖ ἄπεις γεγενημένας, τότε κατῴκησαν· τὴν μὲν, οἱ περὶ Μέγελλον καὶ Φέριστον, ἐξ Ἐλέας, τὴν δ', οἱ περὶ Γόργον, ἐκ Κέω ἐκπλεύσαντες, καὶ συναγαγόντες τοὺς ἀρχαίους πολίτας. οἷς δὲ μόνον ἀσφάλειαν ἐκ πολέμου τοσούτου καὶ γαλήνην ἱδρυομένοις παρεῖχον, ἀλλὰ καὶ τἄλλα παρασκευάσας καὶ συμπροθυμηθεὶς, ὥσπερ οἰκιστὴς ἠγάπατο, καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἐφάκεμεν ὁμοίως ἀπεστερημένων πρὸς αὐτὸν, οὐ πολέμου τὶς λύσις, οὐ νόμων θέσις, οὐ χώρας κατοίκισμος, οὐ πολιτείας ἐξάπαξις ἐδόκει καλῶς ἔχειν, ἧς ἐκεῖνος μὴ προσάψαιτο, μηδὲ κατεκοσμήσειεν, ὥσπερ ἔργου συντελουμένου δημιουργὸς, ὑπὸ θείας τινὰ χάριν θεοφιλῆ καὶ πρέπουσαν. πολλῶν γὰρ κατ' αὐτὸν Ἑλλήνων, μεγάλων γενομένων καὶ μεγάλα κατεργασαμένων, ὧν καὶ Τιμόθεος ἦν, καὶ Ἀγησίλαος, καὶ Πελοπίδας, καὶ ὁ μάλιστα ζηλωθεὶς ὑπὸ Τιμολέοντος Ἐπαμινώνδας· αἱ μὲν ἐκείνων πράξεις βίᾳ τινὶ καὶ πόνῳ τὸ λαμπρὸν ἐξενεώτατον μεμιγμένον· ὥστε καὶ μέμψιν ἐνίαις ὑπιγνέσθαι καὶ μετάνοιαν· τῶν δὲ Τιμολέοντος ἔργων (ἔξω λόγου θεμένοις τὴν περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀνάγκην) οὐδέν ἐστιν ᾧ μὴ τὰ τοῦ Σοφοκλέους (ὡς φησι Τίμαιος) ὑπεφωνήσειν ἔπρεπεν, Ὦ θεοί, τίς ἄρα Κύπρις, ἢ τίς ἵμερος τοῦδε ξυνῆψε; καθάπερ γὰρ ἡμεῖν Ἀντιμάχου ποίησις, καὶ τὰ Διονυσίου ζωγραφήματα, τῶν Κολοφωνίων, ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον, ἐκβεβιασμένοις καὶ καταπόνοις ἔοικε, ταῖς δὲ Νικομάχου γραφαῖς, καὶ τοῖς Ὁμήρου στίχοις, μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως καὶ χάριτος, παρέστιν τὸ δοκεῖν εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀπεργάζεσθαι· οὕτως παρὰ τὴν Ἐπαμινώνδου στρατηγίαν, καὶ τὴν Ἀγησιλάου, πολυπόνοις γενομένας καὶ δισάγωνας, ἡ Τιμολέοντος ἀντεξετάζομένη, καὶ μετὰ τοῦ καλοῦ πολὺ ῥᾳδίως ἔχουσα φαίνεται τοῖς εὖ καὶ δικαίως λογιζομένοις, οὐ τύχης ἔργον, ἀλλ' ἀρετῆς εὐτυχούσης. καί τοι πολύ γ' ἐκεῖνος εἰς τὴν τύχην ἀνέπλεν τὰ κατορθούμενα. καὶ γὰρ γράφων τοῖς οἴκοι φίλοις, καὶ δημηγορῶν πρὸς τοὺς Συρακουσίους, πολλάκις ἔφη τῷ θεῷ χάριν ἔχειν, ὅτι βουλόμενος σῶσαι Σικελίαν, ἐπεγράψατο τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν. ὑπὲρ δὲ τῆς οἰκίας ἱερὸν ἱδρυσάμενος αὐτοματίας ἔθυσε, αὐτὴν δὲ τὴν οἰκίαν ἱερῷ δαίμονι καθιέρωσεν· ᾤκει δὲ οἰκίαν ἣν ἐξεῖλον αὐτῷ στρατηγίας ἀριστεῖον οἱ Συρακούσιοι, καὶ τῶν ἀγρῶν τὸν ἥδιστον καὶ κάλλιστον· ἐν ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου κατεφόλαζεν, μεταπεμψάμενος οἴκοθεν τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας. οὐ γὰρ ἐπανῆλθεν εἰς Κόρινθον, οὐδὲ κατέμιξε τοῖς Ἑλληνικοῖς θορύβοις ἑαυτὸν, οὐδὲ τῷ πολιτικῷ φθόνῳ παρέδωκεν, (εἰς ὃν οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν, ἀπληστίᾳ τιμῆς καὶ δυνάμεως, ἐξοκέλλουσιν) ἀλλ' ἐκεῖ κατέμενεν, τοῖς ἐφ' ἑαυτοῦ μεμηχανημένοις ἀγαθοῖς χρώμενος· ὧν μέγιστον τὸ πόλεις τοσαύτας καὶ μυριάδας ἀνθρώπων δι' ἑαυτὸν ἐφορᾶν εὐδαιμονούσας. ἐπεὶ δὲ χρῖν (ὡς ἔοικεν) οὐ μόνον πᾶσι κορυδαλοῖς λόφον ἐγγίνεσθαι, κατὰ Σιμωνίδην, ἀλλὰ καὶ πάσῃ δημοκρατίᾳ συκοφάντου, ἐπεχείρησαν καὶ Τιμολέοντι δύο τῶν δημαγωγῶν, Λαφύστιος καὶ Δημαίνετος. ὧν Λαφυστίου μὲν αὐτὸν πρός τινα δίκην κατεγνωκότος, οὐκ εἴα θορυβεῖν, οὐδὲ κωλύειν τοὺς πολίτας· ἐκὼν γὰρ αὐτὸς ὑπομεῖναι τοσούτους πόνους καὶ κινδύνους ὑπὲρ τοῦ τοῖς νόμοις χρῆσθαι τὸν βουλόμενον Συρακουσίων, τοῦ δὲ Δημαινέτου πολλὰ

καταῤῥήσαιτο ἐν ἐκκλησίᾳ τῆς εὐπραγίας, πρὸς ἐκεῖνον μὲν οὐδὲν ἀντεῖπεν, τοῖς δὲ θεοῖς ἔφη χάριν ὀφείλειν, οἷς ἠξίωσε Συρακουσίους ὁρᾶν τῆς παῤῥησίας κυρίους γενομένους. μέγιστα δὲ ὧν καὶ κάλλιστα τῶν καθ' αὑτὸν Ἑλλήνων ὁμολογουμένως ἀπεργασάμενος ἔργα καὶ μόνος, ἐφ' οἷς οἱ σοφισταὶ τῶν πανηγυρικῶν ἀεὶ παρεκάλουν πρᾶξαι τοὺς Ἕλληνας, ἐν αὐταῖς ἀρετὰς θύσας· καὶ τὰ μὲν αὐτὸς κακῶν, ἃ τῷ ἀρχαίαν Ἑλλάδα κατέχειν, ὑπὸ τῆς τύχης προεκκομισθεὶς ἀναίμακτος καὶ καθαρός· ὁρισθεὶς δὲ δόξαν μὲν καὶ ἀνδρείαν τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς τυράννοις, δικαιοσύνην καὶ πραότητα τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς φίλοις· τὰ δὲ πλεῖστα δάκρυα τῶν ἀγώνων ἀδάκρυτα καὶ ἀπενθῆ τοῖς πολίταις κατασήσας, καθαρὰν δὲ τὴν Σικελίαν ἐν οὐδὲ ὅλοις ἔτεσιν ὀκτὼ ἀνδρῶν καὶ συμφορῶν κακῶν καὶ νοσημάτων πονηρῶν τοῖς κατοικοῦσιν· ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἀπημβλυώθη τὴν ὄψιν, εἶτα τελέως ἐπηρώθη μετ' ὀλίγον, οὔτε αὐτὸς ἑαυτῷ πρόφασιν πονηρὰν, οὔτε παρεγενηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης, ἀλλὰ συγγενικῆς νόσου (ὡς ἔοικεν) αἰτίας καὶ καταβολῆς ἅμα τῷ χρόνῳ σωεπιπεμπούσης. λέγονται γὰρ οὐκ ὀλίγοι τὴν χρόαν ἡλιῶδες αὐτῷ προσηκόντων, ὁμοίως ἀποβαλεῖν τὴν ὄψιν, ὑπὸ γήρως ἀπομαρανθέντες. ὁ δὲ Ἄθανις, ἐπὶ σωεστῶτος τοῦ πρὸς Ἵππωνα πολέμου καὶ Μάμερκον, ἐν Μυλαῖς ὑπὸ στρατοπέδου φησὶν ἀπογλαυκωθῆναι τὴν ὄψιν αὐτοῦ, καὶ πᾶσι φανερὰν γενέσθαι τὴν πήρωσιν. οὐ μὴν ἀπὸ τούτου πολιορκίας, ἀλλ' ἐμμείναντα τῷ πολέμῳ λαβεῖν τοὺς τυράννους· ὡς δὲ ἐπανῆλθεν εἰς Συρακούσας, εὐθὺς ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν καὶ παραιτεῖσθαι τοὺς πολίτας, τῶν πραγμάτων εἰς τὸ κάλλιστον ἠκόντων τέλος. ἐκεῖνον μὲν οὖν αὐτὸν ὑπομείναντα τὴν συμφορὰν ἀλύπως ἧττον ἄν τις θαυμάσειεν· τῶν δὲ Συρακουσίων ἄξιον ἄγασθαι τὸν πρὸς τὸν ἄνδρα ἔμμονον καὶ χάριν, ὡς ἐπεδείξαντο πεπτωκότι, φοιτῶντες ὑπὸ θύρας αὐτοῦ, καὶ τῶν ξένων τοὺς παρεπιδημοῦντας ἄγοντες εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὸ χωρίον, ὅπως θεάσαιντο τὸν εὐεργέτην αὐτῶν, ἀγαλλόμενοι καὶ μέγα φρονοῦντες ὅτι παρ' αὐτοῖς εἵλετο καταζῆσαι τὸν βίον, οὕτω λαμπρὰς ἐπιδόσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεσκευασμένης αὐτῷ, διὰ τὴν εὐτυχίαν, καὶ καταφρονήσας. πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων εἰς τὴν οἰκείου μὲν γραφομένων καὶ πραττομένων, οὐδενὸς ἧττον ἢ τὸ ψηφίσασθαι τὴν τῶν Συρακουσίων δῆμον, ὁσάκις συμπέσοι πόλεμος αὐτοῖς πρὸς ἀλλοφύλους, Κορινθίῳ χρῆσθαι στρατηγῷ. καλὴν δὲ καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐκκλησίας γινόμενον ὄψιν εἰς μὲν αὐτὸν παρεῖχε. τὰ δὲ ἄλλα δι' αὐτῶν κρίνοντες, ὅτι τὰς μείζονας ἀφικέσθαι ἐκεῖνον ἐκάλουν. ὁ δὲ κομιζόμενος δι' ἀγορᾶς ὅτι ζεύγει πρὸς τὸ θέατρον ἐπορεύετο· καὶ τὰ ἀπήνης, ὡς φασὶ τὰ τύχοντες καθήμενος, εἰσαγομένης, ὁ μὲν δῆμος ἠσπάζετο, μιᾷ φωνῇ προσαγορεύων αὐτόν· ὁ δὲ ἀντασπαζόμενος, καὶ χρόνον τινὰ δοὺς ταῖς εὐφημίαις καὶ τοῖς ἐπαίνοις, εἶτα διακούσας τὸ ζητούμενον, ἀπεφαίνετο γνώμην. ὅτι χρεστομαθείσης τοῦ τούτου, οἱ μὲν ὑπηρέται, πάλιν ἀπῆγον ἀφ' τοῦ θεάτρου τὸ ζεῦγος, οἱ δὲ πολῖται, βοῇ καὶ κρότῳ πρεπέμψαντες ἐκεῖνον, ἤδη τὰ λοιπὰ τῶν δημοσίων καθ' αὑτοὺς ἐχρημάτιζον. ἐν τοιαύτῃ δὲ γηροτροφούμενος τιμῇ μετ' εὐνοίας, ὡς φασὶ πατὴρ κοινὸς, ἐν μικρᾷ προφάσει τῷ χρόνῳ σωεφαψαμένης, ἐτελεύτησεν. ἡμέρων δὲ δοθεισῶν τοῖς μὲν Συρακουσίοις εἰς τὸ θεάσασθαι τὰ θεῖα τὴν τάφην, τοῖς δὲ θεοφίλοις καὶ ξένοις, εἰς τὸ σωελθεῖν, τά τε ἄλλα λαμπρᾶς χορηγίας ἔτυχεν, καὶ τὸν λόχον οἱ ψήφῳ τῶν νεανίσκων προκριθέντες ἔφερον κεκοσμημένον ἀφ' τῶν Διονυσίων τυραννείων τότε κατεσκαμμένων.

A ctis acta eius laceraſſet in cõcione, nihil reſpondit ei, tantũ ait gratias ſe debere diis, quos precatus eſſet vt Syracuſanos videre poſſet libere loquẽdi ius aſſequutos. Ergo poſtquam præſtantiſſima & pulcherrima omnium citra controuerſiam ſuæ ætatis Græcorum facta edidit: & ad quas actiones orationib ſemper in cõuentibus Græcos cohortabantur ſophiſtæ, in his ſolus excelluit, atq; ex malis quæ ipſius æuo veterem Græciam agitabant, ante exportatus à fortuna fuit incruentus & mundus: conſiliũ verò & virtutẽ ſuam barbaris tyranniſq; probauit: iuſtitiam atq; manſuetudinem Græcis

B & amicis, trophæa præliorum maxima ex parte ſine lacrymis & luctu ciuiũ ſuorum erexit, Siciliam annis nondũ circumactis octo à miſeriis inteſtiniſ que malis ac morbis purã tradidit incolis: ætate iã grauior oculorũ caligine captus eſt, breuiq; poſt amiſit viſum, nõ quod in culpa ipſe fuerit, vel laſciuia ſit fortunę ſuggillatus, ſed ex hęreditaria cauſa & morbo, meo iudicio, cum ætate impetente. Siquidem non pauci ex illius familia referuntur, qui emarceſcente ex ſenio lumine orbati fuere. Athanis bello etiamnũ cum Hippone & Mamerco flagrãte Mylis ait aciem eius vitiatam glaucomate

C fuiſſe omnibuſq; patuiſſe imminere ei cæcitatem: nec ideo tamen obſidionẽ eum ſoluiſſe, ſed in bello perſeuerantẽ tyrannos cepiſſe. Vt tamẽ regreſſus eſt Syracuſas, depoſuiſſe eũ protinus imperiũ, & ſe apud ciues excuſaſſe, quũ res ad optimum terminum perduxiſſet. Atq; illum quidẽ molliter calamitatem ſuã minus mirum ſit tuliſſe. At Syracuſanorum in illum operæ pretium eſt cõmendare honores & gratitudinẽ, quibus proſequuti cæcũ ſunt, ianuam eius celebrãdo, hoſpites, qui Syracuſis forte tranſirent, domũ eius & ad villã deducẽdo, quo virũ contemplarentur ita de ipſis meritũ:

D exultantes gloriãteſq; quod reditu in Græciam adeo celebri, qui victoriarum nomine manebat eũ, contẽpto, vitam ei exigere apud ſe libuiſſet. Quũ autẽ multæ rogationes ferrentur, multa in laudem illius agerentur, tum eximium hoc ſciuit populus Syracuſanus, vt quotieſcunq; geſturi bellum eſſent cum nationibus exteris, duce vterentur Corinthio. Magnificã etiam mos cõcionem habendarum ad laudem eius præbebat ſpeciem. nam diſceptabant ipſi per ſe cætera: ad maiores verò deliberationes illum adhibebant, qui medio foro vehebatur curru ad theatrum, vehiculo in quo

E ſedebat illato, populus vna voce appellabat ſalutabatque illum. Ille reddita ſalute, quum aliquid feſtis vocibus & laudationibus dediſſet ſpatii, audiebat qua de re deliberarent, inde ſententiã ſuam dicebat. Qua comprobata, reducebant currum par theatrum miniſtri eius, ciues autem voce, acclamatione, plauſu eũ proſequuti, cætera diſpenſabant per ſe. Quum tanto honore & beneuolẽtia eſſet ſenectus eius ſicut parentis ciuitatis culta, ex leui inualetudine cum ſenio coniuncta deceſſit. Spatio certo, quo Syracuſani ea quæ ad funus pertinerent, parabãt, & vicini peregriniq; conueniebant cætera inſtructa fuerunt magnifice. Le-

F ctum delecti à populo iuuenes exornatũ per Dionyſiorum tunc dirutam regiam portarerunt:

Prosequuta est virorum & mulierum infinita caterua, quorum species omnium coronatorum & candidis vestibus amictorum festum diem repræsentauit. Iam voces & lacrymæ cum mortui confusæ laudibus, non honoris defunctionem, nec munus publice iniunctum, sed verum desiderium prætulerunt, & synceri gratiam amoris. Lecto denique in rogum illato, Demetrius, præconum illius memoriæ omnium vocalissimus, scriptum decretum recitauit huiuscemodi, POPVLVS Syracusanus sciuit Timoleontem hunc Timodemi filium Corinthium, quod tyrannis obtritis, barbaris superatis, & amplissimis vrbibus quæ euersæ fuerant incolarum multitudine frequentatis, leges suas Siculis reddiderit, ducentarum minarum impensarũ funerandum, honorandum insuper in perpetuum ludis musicis, equestribus, & gymnicis. Ad hæc corpori monumentum in foro fecerunt, quod porticibus postea cinxerunt, ibique palæstris inædificatis parauerunt iuuentuti gymnasium, quod Timoleonteum appellauere. Atque illi, institutis vtentes & legibus quas hic tulerat, perdiu in magna egerunt felicitate.

PLVTARCHI
L. PAVLVS ÆMILIVS.

VT DESCRIBENDAS vitas susciperem, feci aliorum gratia: in hæreo autẽ nunc & immoror meiipsius causa, enitens, tãquã in speculo, in historia ad illorum virorum virtutes vt cumque vitam meam componere & confirmare. Est enim hæc res prorsus contubernio & conuictui assimilis, quum vnumquenque eorum, tanquam ad nos diuertat, vicissim lectione excipientes inuitantesque, reputamus animo qualis quisque & quantus fuerit, ac quæ præcipua sunt cognituque pulcherrima, ex rebus eorum gestis excerpimus. Quod gaudium, per deos immortales, eo maius cupias & ad mores limandos efficacius? Democritus enim optandum ait vt auspicatas imagines adipiscamur & consentientes, atq; vt bonę in nos ex aere quam malæ & sinistræ incogant potius, doctrinam falsam & ad infinitas euehentem superstitiones coniiciens pro fundamẽto in philosophiã. Nos verò commentatione historiæ & lectionis consuetudine comparamus nosipsi, dum prętantissimorum & clarissimorum virorum memoriã assidue animis nostris excipimus ad eli dendum & propellendum, siquid labis vel vitii vel inertiæ ex contagione nobiscũ necessario versantiũ contraxerimus, conuertentes ad elegantissima exempla sedatã & placidam mentem. Ex quibus hic in manibus sumpsimus Timoleontis Corinthii & Pauli Æmilii vitam, qui non modo institutis, sed prospera etiam fortuna pariter vsi ad res gerendas fuere, & ambiguum reliquerunt, felicitatene an prudentia potius res maximas gesserint.

AEmiliorum gentem Romæ patriciam fuisse & vetustam plerique consentiunt scriptores.

Τὸν Αἰμιλίων οἶκον ἐν Ῥώμῃ, τῶν ὑπατικῶν γενομένων καὶ παλαιῶν, οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς ὁμολογοῦσιν.

A τοῦ ὑπέμπον ἀ πολλαὶ μυριάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὧν ὄψις μὲν ἐν ἑορτῇ τοῦ πένθους, πολύτων ἐστεφανωμένων καὶ καθαρὰς ἐσθῆτας φορούντων· φωναὶ δὲ καὶ δάκρυα συγκεκραμένα τῷ μακαρισμῷ τοῦ τεκμηκότος, οὐ τιμῆς ἀφορίσιν, οὐδὲ λειτουργίαν ἐκ προβουλεύματος, ἀλλὰ πόθον δίκαιον ἐπεδείκνυτο, καὶ χάριν ἀληθινῆς εὐνοίας. τέλος δὲ κλίνης ὑπὲρ τοῦ πυρὸν τελείσης, Δημήτριος, ὁ τοῦ μεγαλοφωνότατος τῶν τότε κηρύκων, γεγραμμένον ἀνέπτε κήρυγμα τοιοῦτον, Ὁ ΔΗΜΟΣ τῶν Συρακουσίων, Τιμολέοντα Τιμοδήμου, Κορίνθιον τόνδε, θάνατῳ μὲν Σικελίων μιαν, ἐτίμησε δὲ "
B εἰς τὸν ἄπαντα χρόνον ἀγῶσι μουσικοῖς, ἱππικοῖς, γυμνικοῖς· "
ὅτι τοὺς τυράννους καταλύσας, καὶ τοὺς βαρβάρους καταπολεμήσας, καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἀναστάτων πόλεων οἰκίσας, "
ἀπέδωκε τοῖς νόμοις τοῖς Σικελιώταις. ἐποίησαν δὲ τοῦ τάφου τοῦ σώματος ἐν ἀγορᾷ, καὶ στοὰς ὕστερον περιβαλόντες, καὶ παλαίστρας οἰκοδομήσαντες, γυμνάσιον τοῖς νέοις ἀνέθηκαν, καὶ Τιμολεόντειον προσηγόρευσαν· αὐτοὶ δὲ χρώμενοι πολιτείᾳ καὶ νόμοις οἷς ὁ ἀνὴρ κατέστησεν, ὑπὲρ πολὺν χρόνον εὐδαιμονοῦντες διετέλεσαν.

C

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ.

ΕΜοὶ τῆς τῶν βίων ἄψασθαι μὲν γραφῆς σπουδὴ δι' ἑτέρους, ὑπομένειν δὲ καὶ φιλοχωρεῖν ἤδη, καὶ δι' ἐμαυτόν, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ τῇ ἱστορίᾳ προῤῥυθμίζειν ἀμωγέπως κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς ἐκείνων ἀρετὰς τὸν βίον. οὐδὲν γὰρ ἄλλ' ἢ συνδιαιτήσει καὶ συμβιώσει ὅ γινόμενον ἔοικεν, ὅταν ὥσπερ ὑπεξενούμενον ἕκαστον αὐτῶν ἐν μέρει διὰ τῆς ἱστορίας ὑποδεχόμενοι καὶ παραλαμβάνοντες, ἀναθεωρῶμεν ὅστις εἶν, οἵός τε, τὰ κυριώτατα καὶ κάλλιστα πρὸς γνῶσιν ἀπὸ τῶν πράξεων λαμβάνοντες. Φεῦ, φεῦ· τί τούτου χάρμα μεῖζον αἱ λάβοις, πρὸς ἐπανόρθωσιν ἠθῶν ἐνεργότερον; Δημόκριτος μὲν γὰρ εὔχεσθαι φησὶ δεῖν ὅπως εὐλόγων εἰδώλων τυγχάνωμεν καὶ τὰ συμφυλα καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περιέχον- "
E τος, ἢ τὰ φαῦλα καὶ τὰ σκαιὰ συμφέρηται, λόγον οὔτ' ἀληθῆ, καὶ πρὸς ἀπείρους ἐκφέρων δεισιδαιμονίας εἰς φιλοσοφίαν καταβάλλων· ἡμεῖς δὲ τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν ἀσκήσει, καὶ τῇ γραφῇ τῇ συνήθειᾳ, παρασκευάζομεν ἑαυτοὺς τὰς τῶν ἀρίστων καὶ δοκιμωτάτων μνήμας ὑποδεχομένους ἀεὶ ταῖς ψυχαῖς, εἴ τι φαῦλον ἢ κακόηθες ἢ ἀγλαὲς αἱ τῶν συνόντων ἐξ ἀνάγκης ὁμιλίαι προσβάλλουσιν, ἐκκρούειν καὶ διωθεῖσθαι πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν παραδείγμα- "
τα, ἵλεω καὶ πραεῖαν ἀποτρέφοντες τὴν διάνοιαν. ὧν ἐν ᾧ παρόντι παρεσκευάσμεθά σοι τὸν Τιμολέοντος τοῦ Κορινθίου καὶ τὸν Αἰμιλίου Παύλου βίον, ἀνδρῶν οὐ μόνον ταῖς αἱρέσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀγαθαῖς ὁμοίως κεχρημένων ὑπὲρ τὰ πράγματα, καὶ διαμφισβήτησιν παρεχόντων, πότερον εὐποτμίᾳ μᾶλλον ἢ φρονήσει τὰ μέγιστα τῶν πεπραγμένων κατώρθωσαν.

ὅτι δ' ὁ πρῶτος αὐτῶν, καὶ τῷ ῥήματι τὴν ἐπωνυμίαν ἀπολιπὼν, Μάμερκος ἦν Πυθαγόρου παῖς τοῦ σοφοῦ, δι' αἰμυλίαν λόγου καὶ χάριν, Αἰμύλιος προσαγορευθεὶς, εἰρήκασιν ἔνιοι τῶν Πυθαγόρα τὴν Νουμᾶ τοῦ βασιλέως παίδευσιν ἀναθέντων. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν εἰς δόξαν ἀπὸ τῆς οἰκίας ταύτης προελθόντων, δι' ἀρετὴν ἢ ἐζήλωσαν ἢ ἐτύχησαν· Λεύκιος ὁ Παῦλος ὁ περὶ Κάνναις ἀτύχημα τήν τε φεύγησιν ἅμα καὶ τὴν ἀνδρείαν ἔδειξεν. ὡς γὰρ οὐκ ἔπεισε τὸν συνάρχοντα, κωλύων μάχεσθαι, τοῦ μὲν ἀγῶνος ἄκων μετέσχεν αὐτῷ, τῆς δὲ φυγῆς οὐκ ἐκοινώνησεν, ἀλλ' ἀ τοῦ συνάρχοντος τ' κίνδυνον ἐγκαταλιπόντος, αὐτὸς ἐς ὃ καὶ μαχόμενος τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησεν· τούτου θυγάτηρ μὲν Αἰμιλία Σκιπίωνι τῷ μεγάλῳ συνῴκησεν· υἱὸς δὲ Παῦλος Αἰμίλιος, περὶ οὗ πάδε γράφεται, γεγονὼς ἐν ἡλικίᾳ τῷ καιρῷ αὐξουσῶν δόξαις καὶ ἀρεταῖς ἐπιφανεσάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων, διέλαμψεν, ἑαυτὰ τοῖς εὐδοκιμοῦσι τότε νέοις ἐπιδείκνυσθαι ζηλώσας, οὐδὲ τῇ αὐτῇ ὁδὸν ἀπ' ἀρχῆς πορευθείς. οὔτε γὰρ λόγον ἤσκει περὶ δίκας, ἀσπασμούς τε καὶ δεξιώσεις καὶ φιλοφρονήσεις, αἷς ὑποδέχονται οἱ πολλοὶ τὸν δῆμον ἐκτῶντο, θεραπευτικοὶ καὶ σπουδαῖοι νομιζόμενοι, πάντα πᾶσιν ἐξέλιπε, πρὸς οὐδέτερον ἀφυὲς ἔχων, ὡς δὲ ἑκατέρου κρείττονα τῇ ἀπ' ἀνδρείας καὶ δικαιοσύνης καὶ πίστεως δόξαν αὐτῷ περιποιούμενος, οἷς εὐθὺς διέφερε τῶν καθ' ἡλικίαν. πρώτῳ μὲν τῶν ἐπιφανῶν ἀρχῶν ἀγορανομίᾳ μετελθὼν, προεκείθη δέκα δυεῖν ἀνδρῶν συναπογραφαμένων, οἵς ὕστερον ἀπόνοιαν ὑπατεύσαι λέγουσιν. νομίμων δὲ ἱερεῖς τῶν αὐγούρων προσαγορευομένων, οἷς τῆς ἀπ' ὀρνίθων καὶ διοσημείων ἀποδεικνύουσι Ῥωμαῖοι μαντικῆς ἐπισκόπους καὶ φύλακας, οὕτω προσέσχε τοῖς πατρίοις ἔθεσι, καὶ κατενόησεν τῷ τῶν παλαιῶν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν, ὥστε μηδὲν ἂν δοκεῖν εἰ καὶ ζηλουμένῳ ἄλλως ἕνεκα δόξης τῷ ἱερωσύνῃ τῶν ἀκροπάτων μίαν ἀποφῆναι τεχνῶν, καὶ μαρτυρῆσαι τοῖς φιλοσόφοις, ὅσοι τὴν εὐσέβειαν εἴσαντο θεραπείας θεῶν ἐπιστήμην εἶναι. πάντα γὰρ ἐδρᾶν μετ' ἐμπειρίας ἐπ' αὐτῷ καὶ σπουδῆς, φροντίζων τῶν ἄλλων ἄγονος, ὅτε γίγνοιτο πρὸς τούτῳ, καὶ παραλείπων οὐδὲν, οὐδὲ καινοτομούμενος, ἀλλὰ καὶ τοῖς συνιερεῦσιν ἀεὶ καὶ περὶ τῶν μικρῶν διαφερομένοις, καὶ διδάσκων ὡς εἰ τὸ θεῖον εὐκολόν τις ἡγεῖται καὶ ἀμεμφὲς εἶναι τῶν ἀμελειῶν, ἀλλὰ τῇ γε πόλει χαλεπὸν ἡ περὶ ταῦτα συγγνώμη καὶ παρέκασις. οὐδεὶς γὰρ ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς, μεγάλῳ πταναρμήματι κινεῖ πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν μειζόνων φθορὰν κατασκευάζουσιν οἱ περιέμενοι τὴν ἐν τοῖς μικροῖς ἀκείαν. ὅμοιον δὲ καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐθῶν τε καὶ πατρίων ἀξιοῖ τὴν καὶ φύλακα παρεῖχεν ἑαυτὸν, οὐ δημαγωγῶν ἐν τῷ στρατηγεῖν, οὐδ' ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τότε, δεύτερος ἀρχὰς ταῖς πρώταις μνώμενος, δεῖν τοῦ χαίζεσθαι, καὶ πρὸς εἶναι τοῖς ἀρχομένοις, ἀλλ' ὥσπερ ἱερεὺς ἄλλων ὀργίων δεῖν τῶν περὶ τὰς στρατείας ἐθῶν, ἐξηγούμενος ἔκαστα, καὶ φοβερὸς ὢν τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ παραβαίνουσιν, ὄρθου τὴν πατρίδα, μικροῦ δεῖν πάρεργον ἡγούμενος τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, τοῦ παιδεύειν τοὺς πολίτας. συστάντος δὲ τοῦ πρὸς Ἀντίοχον τὸν μέγαν πολέμου τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων ἀνδρῶν τεταγμένων πρὸς ἐκεῖνον, ἄλλος ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἀνέφη πόλεμος, ἐν Ἰβηρίᾳ κινημάτων μεγάλων γινομένων. ὅτι τοῦτον ὁ Αἰμίλιος ἐξεπέμφθη στρατηγὸς, οὐχ ἕξ ἔχων πελέκεις, ὅσους ἔχουσιν οἱ στρατηγοῦντες, ἀλλὰ πρεσβευτὰς ἑτέρους τοσούτους, ὥστε τῆς ἀρχῆς ὑπαλλαγὴν ἡγεῖσθαι τὸ ἀξίωμα.

A at eorum autorem qui nomen reliquit familiæ, Mamercum fuisse Pythagoræ sapientis illius filiũ, qui ex dicendi lepore & venustate nomen inuenit Æmylii, prædicauerunt nonnulli qui Pythagoræ regis Numæ institutionem attribuunt. Maxima pars eorum, qui clarum nomen ex hac domo adepti sunt virtutis causa, quam persequuti sunt, lętos successus habuere. L. Pauli verò clades Cannẽsis iuxta prudentiã atq; virtutẽ declarauit. Vt enim adduceret collegam in sententiã suam, pugna vt abstineret, nequiuit, prælii dedit se inuitus sociũ, consors fugæ non fuit, sed quũ autor prælii deseruisset exercitum, mansit ibi, & pugnãs cum hostibus cecidit. Huius Æmilia filia nupsit Africano maiori. filius Paulus Æmilius (de quo hic agimus) ea adoleuit & emicuit ætate, quæ gloria & virtute florebat clarissimorũ & summorum virorũ, & nõ eadem atq; illius seculi nobiles iuuenes sequutus studia, neq; eandem à primo ingressus viã. Neq; enim causas dicere in foro meditabatur: salutare, cõplecti, prensare (quib. reb. insinuãtes se multi, aurã popularem captabant, sedulo populũ obseruando) prorsus nihil curauit, neutrobi inhabilis, sed vtroq; excellentiorẽ fortitudinis, iustitiæ, fidei quęsiuit gloriam, quib. ilico ęquales suos anteiuit. Primum ex maioribus magistratib. ędilitius candidatus duodecim competitorib., quos post ea omnes memorant cõsules fuisse, pręlatus est. Augur creatus, (augures Romani auspiciorũ & prodigiorũ enũtiãdorũ habẽt inspectores & custodes) ita veteribus institutis fuit intentus & perdidicit maiorũ religionẽ, vt quod sacerdotium honor esse aliquis videbatur & peti nominis tantum causa, vnã ostẽderet id esse ex summis artibus, suffragareturque philosophis qui religionem definierunt colendi Dei scientiam esse. Omnia enim perite faciebat & sedulo, ac quum in hoc esset, feriebatur ab aliis, neque prætermittebat vel nouabat quicquam, verum cum collegis semper disceptabat de minutis quoque, docebatque eos, vt facilem deum & conniuentem delictis existimes, at esse reipub. hanc condonationem & veniam grauem. Nemo enim magno scelere ab initio rempub. turbat statim, sed maiorum curam conculcant, qui soluti sunt in paruis. Parem se disciplinæ militaris maiorumque exactorem & custodem præbuit, non blandiebatur in imperio, neque (quod eo tempore faciebant plerique) secundos magistratus anniebat primis concedendo, & venditando se iis quibus præerat, verum tanquam sacrosanctarum aliarum antistes ceremoniarum, ita in disciplina militari singula præscribendo, contumaces & peccantes plectendo, rempublicam constituebat, institutionis ciuium hostes vincere prope accessorium ducens. Bello, quod populus Romanus cum Antiocho Magno gerebat, quum præstantissimi duces essent contra eum missi, aliud exortum ab occidente est bellum in Hispania motib. concitatis. Missus ad id est prætor L. Paulus, non cum sex fascibus, quot prætores habent, sed additis sex aliis. Ita huius prætura dignationem accepit consularem.

Bis barbaros acie fudit triginta millib. cęsis. Videtur ea victoria plane prudētiæ attribuenda ducis, qui loci opportunitate, & amnis cuiusdā trāsitu, pcliuē militib. dedit victoriam. Ducenta quinquaginta oppida vltrò venientib. in fidem incolis in potestatē redegit. Prouincia pace & fide composita decedens, Romā est reuersus, ne terūcio quidē ex bello opulētior. Fuit etiā alias minus ad rē attentus, splendidus tamen & liberalis ex præsēti copia, quæ ampla nō erat, sed vix doti quæ debebatur vxori post obitū eius soluēdæ. Papiriā duxerat Massonis viri consularis filiā, quā quum lōgo spatio in matrimonio habuisset, licet egregiā sobolē sustulisset ex ea, repudiauit. Hæc fuit quæ inclytū illum Scipionē & Fabiū Maximū genuit. Cur eā dimiserit, nō peruenit ad notitiā nostrā causa, sed apparet vere dictum q; fertur de diuortio: Romanus quispiā nūtiū vxori remiserat. hic corripiētib. eū amicis, quærentibusq;, nōne casta, nōne formosa, nōne fœcūda est? prolato calceo, Nōne ornatus est hic, inquit, nonne nouitius? At nemo videt vestrū, vbi pedē meū vrgeat. Profecto magna peccata aperta diuortiū excitauerūt inter alios cōiuges. Illæ ex asperitate quadā & diffidētia morū leues & crebræ offensiones prætereūt quidē alios, verū alienationes efficiūt in cōsuetudine domestica implacabiles. Ita relicta Papiria, alterā Paulus sibi matrimonio adiūxit, ex qua duos filios editos retinuit in familia. Priores summis & nobilissimis domib. per adoptionem inseruit, maiorē Fabii Maximi, qui cōsul quinquies fuit, minorē Scipionis Africani filius cōsobrinū suum adoptauit, Scipionēq; nominauit. Filiā vnā Pauli Catonis filius secū matrimonio iūxit, alterā Ælius Tubero, vir optimus, & qui magnificentissime tulit paupertatē. Nā sexdecim propinqui omnes erāt Ælii. Ædes his erāt perangustæ, prædio omnes vno se tolerabāt, qui vno in domicilio habitabāt cum numerosa sobole & multis vxoribus, inter quas fuit Pauli, qui bis consul fuerat, bis triumphauerat, filia, verecundiam paupertatis viri nō habēs, sed per quā erat pauper admirans virtutem. At huius tēporis fratres & cognati, nisi regionibus, fluminibus, murorum diuortiis distinxerint communia, & multum inter se spatii interiecerint, non cessant à mutuis contētionib. Hæc consideranda & reputanda cōsiliū admittentibus suggerit historia. Porro Paulus cōsul factus, in Ligures Subalpinos cū exercitu profectus est, bellicosam gentē & ferocē, qui peritiam bellicā à Romanis discebāt ex vicinitate. Nam extremā orā Italiæ & Alpibus subiectam, eamq; Alpium quę mari Tusco alluitur, Africæ ex aduerso posita, colunt Gallis & marinis cōmixti Hispanis. Tractabāt id tēporis etiā rem maritimā, nauigiisque piraticis vsq; ad columnas Herculis prouecti spoliabāt & deprædabātur mercatores. Hi inferētem arma XL millia numero exceperunt Paulum, ille non plus octo millib. secū ducens cū quintuplo pluribus hostibus signa cōtulit. Vt fusos fugatosq; muris inclusit, veniæ & pacis ostēdit iis spē.

A μάχῃ μὲν οὖν δὶς οὐκ παραπαίσας νενίκησε τοὺς βαρβάρους, τοὺς τεισμυρίους ἀνελών· καὶ δοκεῖ τὸ κατόρθωμα τῆς στρατηγίας τοῦ φανεὶς ἡρέσθαι, χωρίων εὐφυΐᾳ, καὶ πολλαμοῦ λιμνῶν ἀβάσι, ῥᾳστώνῃ παραχρήσαντος αὐτῷ τοῦ νικήματος τοῖς στρατιώταις. πόλεις δὲ πεντήκοντα καὶ ἀκροσίας ἐχειρώσατο δεξαμένας αὐτὸν ἑκουσίως. ἐν εἰρήνῃ δὲ καὶ πίστει συμπρεσβευόμενος ἀπολιπὼν τὴν ἐπαρχίαν, εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν, οὐδὲ δραχμὴν μιᾶς γεγονὼς εὐπορώτερος ἀπὸ τῆς στρατείας. ἐν δὲ καὶ τοῖς ἄλλα γενναιότερος, εὐδάπανος δὲ καὶ ἀφειδὴς ἐν τοῖς ἀναλώμασι. οὐ πολλὰ δὲ ἐν, ἀλλὰ καὶ φερνῆς ὀφειλομένης τῇ γυναικὶ, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, γλίσχρως ἐξήρκεσεν. ἔγημεν δὲ Παπιρίαν ἀνδρὸς ὑπατικοῦ Μνάσωνος θυγατέρα, καὶ χρόνον συνοικήσας πολὺν, ἀφῆκε τὸν γάμον, καίτοι ἐξ αὐτῆς καλλιτεκνοῦντος ἠρέμενος. αὕτη γὰρ ἐν ἦν τὸν κλεινότατον αὐτῷ Σκιπίωνα τεκοῦσα καὶ Μάξιμον Φάβιον. αἰτία δὲ γεγραμμένη τοῦ ἀφιστάσεως οὐκ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἔοικεν ἀληθὴς εἶναι λόγος τοῦ γάμου λύσεως ἠρέμενος, ὡς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἀπεπέμπετο γυναῖκα. τῶν δὲ φίλων νουθετούντων αὐτὸν, Οὐχὶ σώφρων; οὐκ εὔμορφος, οὐχὶ παιδοποιός; τοῦ τείνας τὸ ὑπόδημα (κάλλιον αὐτὸ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν) εἶπεν, Οὐκ εὐπρεπὴς ἐστί; οὐ νεουργής; ἀλλ' οὐκ ἂν εἰδείη τὶς ὑμῶν καθ' ὅ, πιθλίβει μέρος οὗμος ποδί. τῷ γὰρ ὄντι, μεγάλαι μὲν ἁμαρτίαι ἀναπεπταμέναι γυναῖκας ἀνδρῶν ἄλλας ἀπήλλαξαν· πολλὰς δὲ ἐκεῖνος ἀνδρίας, καὶ δεξαρμοστίας ἠθῶν, μικρὰ καὶ πυκνὰ τοιαῦτα, λαθανούσας τοὺς ἄλλους, ἀπηγάζετο τὰς δυνηκέστοις ἐν ταῖς συμβιώσεσιν ἀλλοτριότητας. οὕτω δὲ οὖν Αἰμίλιος ἀπαλλαγεὶς τῆς Παπιρίας, ἑτέραν ἠγάγετο, καὶ δύο παῖδας ἄρρενας τεκούσης, τούτους μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας εἶχεν, τὸν δὲ πρεσβύτερον εἰσεποίησεν οἴκοις τοῖς μεγίστοις καὶ ἡγεμόσι τοῖς ἐπιφανεστάτοις, τὸν μὲν πρεσβύτερον, ἀπὸ Μαξίμου Φαβίου τοῦ πεντάκις ὑπατεύσαντος, τὸν δὲ νεώτερον, Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος υἱὸς, ἀνεψιὸν ὄντα, θέμενος, Σκιπίωνα προσηγόρευσεν. τῶν δὲ θυγατέρων τῶν Αἰμιλίου τὴν μὲν ὁ Κάτωνος υἱὸς ἔγημεν, τὴν δὲ Αἴλιος Τουβέρων, ἀνὴρ ἄριστος, καὶ μεγαλοπρεπέστατα Ῥωμαίων πενίᾳ χρησάμενος. ἦσαν γὰρ ἑκκαιδεκα συγγενεῖς, Αἴλιοι πολῖται. οἰκίδιον δὲ πολὺ μικρὸν ἐν αὐτοῖς, καὶ χωρίον ἐνῆρκε πᾶσιν, μίαν ἑστίαν νέμουσι μετὰ παίδων πολλῶν καὶ γυναικῶν. ἐν αἷς καὶ ἡ Αἰμιλίου τοῦδε θυγάτηρ ἦν, δὶς ὑπατεύσαντος καὶ δὶς θριαμβεύσαντος· οὐκ ἀχθομένη τὴν πενίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ θαυμάζουσα τὴν ἀρετὴν δι' ἧς πένης ἦν. οἱ δὲ νῦν ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς, ἂν μὴ κλίμασι καὶ ποταμοῖς καὶ διαστήμασιν ὁρίσωσι τὰ κοινὰ, καὶ πολλὴν ἀνωμαλίαν ἐν μέσῳ λάβωσιν ἀπ' ἀλλήλων, οὐ παύονται διαφερόμενοι. τοιαῦτα μὲν οὖν ἡ ἱστορία λογίζεσθαι καὶ παρεπισκοπεῖν δίδωσι τοῖς σώζεσθαι βουλομένοις. ὁ δὲ Αἰμίλιος ὕπατος ἀποδεδειγμένος, ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς παραλπίους Λίγυας, οὓς ἔνιοι καὶ Λιγυστίνους ὀνομάζουσι, μάχιμον καὶ θυμοειδὲς ἔθνος, ἐμπείρως δὲ πολεμεῖν διδασκόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων, διὰ τὴν γειτνίασιν. τὰ γὰρ ἔσχατα τῆς Ἰταλίας, καὶ καταλήγοντα πρὸς τὰς Ἄλπεις, αὐτῶν τε τῶν Ἀλπέων τὰ κλυζόμενα τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, καὶ πρὸς τὴν Λιβύην ἀπαίρουσα νέμονται, μεμιγμένοι Γαλάταις καὶ τοῖς τοῦ Ἡρακλείου Ἰβήρων. τότε δὲ καὶ τῆς θαλάσσης ἁπτόμενοι σκάφεσι πειρατικοῖς, ἀφηρέοντο καὶ παρεκόπτον τὰς ἐμπορείας, ἄχρι στηλῶν Ἡρακλείων διαπλέοντες. ὑπαντῶντος οὖν τοῦ Αἰμιλίου, τετρακισμύριοι γενόμενοι τὸ πλῆθος ἐπέστησαν· ὁ δὲ τοὺς σύμπαντας ὀκτακισχιλίους ἔχων, πεντάπλασίοις οὖσιν αὐτοῖς, συνέβαλε· καὶ τρεψάμενος, καὶ κατακλείσας εἰς τὰ τείχη, διέδωκε λόγον φιλάνθρωπον καὶ συμ-

βατικὴν. οὐ γὰρ ἐῶν βουλομένοις τοῖς Ῥωμαίοις πάμπαν ἐκκόψαι τὸ Λιγύων ἔθνος, ὥσπερ ἔρκος ἢ προβολον, ἐμποδὼν κείμενον τοῖς Γαλατικοῖς κινήμασιν ἐπαιωρουμένοις ἀεὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν. πίστ᾽ δύσαντες οὖν τῷ Αἰμιλίῳ, πάς τε ναῦς καὶ τὰς πόλεις ἀνεχείρισαν. ὁ δ᾽, τὰς μὲν πόλεις οὐδὲν ἀδικήσας, ἢ μόνον τὰ τείχη προσελὼν ἀπέδωκε· τὰς δ᾽ ναῦς ἁπάσας ἀφείλετο, καὶ πλοῖον οὐδὲν αὐτοῖς πρεσκάλμου μεῖζον ἀπέλιπε. τοὺς δ᾽ ἡλωκότας ὑπὸ τῷ κτ᾽ γλῷ ἢ κατὰ θάλατταν αἰεσώσατο, πολλοὺς ξένους καὶ Ῥωμαίους ἀρετῆς. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ ὑπατεία τὰς εἰρημένας προάξεις ἐπιφανεῖς ἔχει. ὕστερον δ᾽ πολλάκις ποιήσας φανερὸν αὐτὸν αὖθις ὑπατεύσαι βουλόμενον, καὶ ποτε καὶ προσαγγείλας, ὡς ἀπέτυχε καὶ παρώφθη, δ᾽ λοιπὸν ἡσυχίαν εἶχεν, τῶ ἱερῶν ἐπιμελόμενος, ᾗ πρὸς πᾶσας ἀσκῶν μὲν ἐπιχώριον παιδείαν καὶ πάτριον, ὥσπερ αὐτὸς ἤσκηκε, πρὸς δ᾽ Ἑλληνικὴν φιλοθορύβοτερον. ἀ γὰρ μόνον γραμματικοὶ καὶ σοφισταὶ καὶ ῥήτορες, ἀλλὰ καὶ πλάσται, καὶ ζωγράφοι, καὶ πώλων καὶ σκυλάκων ἐπιστάται, καὶ διδάσκαλοι θηρᾶς ἕλκειν, ἔσπουδον πρὸς τοὺς νεανίσκους. ὁ δ᾽ πατὴρ, εἰ μή τι δημόσιον ἐμποδὼν εἴη, παρῆν ἀεὶ μελετῶν καὶ γυμναζομένοις, φιλοτεκνότατος Ῥωμαίων γενόμενος. τῶν δ᾽ δημοσίων πράξεων κυριος ἦν ἐκεῖνος τότε, καθ᾽ ὃν Περσεῖ τῷ Μακεδόνων βασιλεῖ πολεμοῦντες, ἐν αἰτίαις τοὺς στρατηγοὺς εἶχον, ὡς δι᾽ ἀπειρίαν καὶ ἀτολμίαν ἀργῶς καὶ καταγελάστως τοῖς πράγμασι χρωμένους, καὶ πάσχοντες κακῶς μᾶλλον ἢ ποιοῦντες. ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀντίοχον τὸν ἐπικληθέντα μέγαν, εἴξαντα τῆς ἄλλης Ἀσίας, ὑπὲρ τὸν Ταῦρον ἐκβαλόντες καὶ καταλείσαντες εἰς Συρίαν, ἐπὶ μυρίοις καὶ πεντακισχιλίοις ταλάντοις ἀγαπήσαντα τὰς Θρᾴκας· ὀλίγῳ δ᾽ πρόσθεν ἐν Θεσσαλίᾳ σωτείψαντες Φίλιππον, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ Μακεδόνων ἐλευθερώσαντες· ὥστε βασιλεὺς οὐδεὶς πρόβλητος εἰς πόλεμον ἢ δυνάμιν, Ἀνίβαν καταπολεμήσαντες· οὐκ αἰεκτὸν ἡγοῦντο, Περσεῖ, καθάπερ ἀντιπάλῳ τῆς Ῥώμης, ἴσον φερόμενοι συμπεπλέχθαι, πολὺ ἤδη χρόνον ἀπὸ τῶν λειψάνων τῆς παρούσης ἥβης πολεμοῦντι πρὸς αὐτοὺς· ἀγνοοῦντες ὅτι πολλῷ τῶν Μακεδόνων δυνάμιν ἡττηθεὶς Φίλιππος ἐρρωμενέστερον καὶ μαχιμωτέρον ἐποίησε. πρὸς ὧν δ᾽ εἰμι βραχέως, ἄνωθεν ἀρξάμενος. Ἀντίγονος μέγιστον δυνηθεὶς τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων καὶ στρατηγῶν, κτησάμενος ἑαυτῷ καὶ γένει τῆς βασιλείας προσηγορίαν, υἱὸν ἔχε Δημήτριον, οὗ παῖς Ἀντίγονος ἦν, ὁ Γονατᾶς ἐπονομασθείς· τούτου δ᾽, Δημήτριος· ὃς αὐτός τε βασιλεύσας χρόνον ὀλίγον, υἱόν τε παῖδα τῆς ἡλικίαν ἀπολιπὼν Φίλιππον, ἐτελεύτησεν. δείσαντες δ᾽ τὴν ἀναρχίαν οἱ πρῶτοι Μακεδόνων, Ἀντίγονον ἐπάγονται, τοῦ τεθνηκότος ἀνεψιόν ὄντα, καὶ συνοικήσαντες αὐτῷ τὴν μητέρα τοῦ Φιλίππου, πρῶτον μὲν ἐπίτροπον καὶ στρατηγὸν, εἶτα, πεῖρόμενοι μετρίου καὶ κοινωφελοῦς, βασιλέα προσηγόρευσαν. ἐπικληθὲν δ᾽ Δώσων, ὡς ἐπαγγελτικὸς μὲν, οὐ τελεσιουργὸς δ᾽ τῶν ὑποσχέσεων. μετὰ τοῦτον βασιλεύσας ὁ Φίλιππος, ἐνόθησεν ἐν τοῖς μάλιστα τῶν βασιλέων, ἔτι μειράκιον ὤν, καὶ δόξαν ἔχων ὡς ἀναστήσει Μακεδονίαν εἰς τὸ παλαιὸν ἀξίωμα, καὶ μόνος ὑπὸ πολλῶν ἤδη τῶν Ῥωμαίων δυνάμιν ἀγωνιῶν καθέξων. ἡττηθεὶς δ᾽ μεγάλῃ μάχῃ πρὸς Σκοπόσαις ὑπὸ Τίτου Φλαμινίου, τότε μὲν ἔπαθεν, καὶ πρᾶα τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν, ἐπείτε ἔφυ Ῥωμαίοις, καὶ τυχὼν ἐπιλιμήσεως μετρίας ἠγάπησεν. ὕστερον δ᾽ βαρέως φέρων, καὶ τὸ βασιλεύειν χαίρειν Ῥωμαίων, ἠρύθμος ἀγχαλῶν τοῦ φυσῶν ἀγαπῶντος εἶ μᾶλλον,

A Neq; enim placebat populo Romano gentem Ligusticam prorsus excindere, quasi præsidiũ & propugnaculum Gallicis motib. semper in Italiam ingruẽtibus obiectum. Itaq; in fidem Pauli naues & oppida sua tradidere. Hic vrbes nulla re, nisi quod muros diruit, violatas reddidit iis, naues omnes ademit, nauigiumq; reliquit trium scalmorũ nullũ maius, multos externos, multosq; ciues Romanos ab illis terra mariq; aptos recepit. Fuit ille cõsulatus his rebus gestis clarus. Post quum sæpius declarasset se secundum consulatum cupere, & verò aliquãdo fuisset etiam candidatũ se professus, vbi
B tulit repulsam & præteritus est, quieuit deinceps, & sacris curam intẽdit, filiosq; in disciplina Romana & veteri, quomodo ipse ante fuerat, exercuit. verũ in Græca ambitiosius. Non solum enim grãmatici & sophistæ & rhetores, sed plastes quoq;, pictores, equorũ & catulorum rectores, magistri venandi cũ adolescentibus versabantur. Pater in liberos Romanorũ indulgentissimus, nisi negotiis publicis districtus, spectabat meditantes & exercentes se. Ea tempestate, quod ad rempublicã pertinet, cum Perseo rege Macedonum bellũ gerens populus Romanus criminabatur duces, quod im-
C peritia & ignauia rempub. turpiter & fœde administrarẽt, & plus acciperẽt detrimenti quã inferrent. Qui enim modo Antiochũ cognomẽto Magnũ reliqua cedentẽ Asia vltra Taurũ summouerant, atq; in Syriam redegerant (quum præclare tamen secũ agi putaret, quod quindecim millibus talẽtorum redemisset pacẽ) pauloq; ante in Thessalia Philippum oppresserant, atq; liberauerant à Macedonum iugo Græcos, & cui rex nullus audacia vel viribus erat conferendus, deuicerãt Annibalem, indignum existimabant, cum Perseo tanquã populi Romani iusto aduersario, diu iam æquo decertare Marte, qui à paternæ cladis reli-
D quiis secum belligerabat, nescii Macedonũ vires lõge à victo Philippo valẽtiores redditas & pugnaciores, q; strictim percurrã, rem ex alto repetẽs. Antigoni, qui in Alexandri successoribus & ducibus potẽtissimus fuit, parata sibi posteriq; appellatione regis, filium Demetriũ habuit: cuius fuit Antigonus filius Gonatas dictus, huius Demetrius. Quã quũ non diu regnasset, filio ętate impubere relicto Philippo, decessit. Principes verò Macedonũ veriti confusionẽ, quod orbi rege forent, Antigonum defuncti patruelem asciuerunt, eique collocata
E Philippi matre, primum tutorem atque ducem, deinde moderatum & regno experti vtilem, regem consalutauerunt. Hic Doson cognomento vocatus fuit, quasi promissor non effector pollicitorum. Huic succedens Philippus inter præstantissimos reges adolescens emicuit, præbuitque de se expectationem tanquam Macedoniam in antiquam asserturus maiestatem, & solus incubantem iam omnibus potentiam Romanam retenturus. Cæterum magno prælio apud Scotusam à T. Quintio superatus, tunc quidem metu trepidans, omnia sua populo Romano permisit, ac moderata mulcta defunctus, acquieuit. Post anxius, &
F regnum obtinere beneficio populi Romani ratus captiui potius esse, qui viuere contẽtus sit in luxu,

quam viri celso & alto animo præditi, cœpit bellum animo voluere, seq; clã & astute parare. Nam vrbes viæ propinquas & marinas debilitari permittens & aliquatenus desolari (quo despectui esset) magnas vires in medio regno coegit: mediterraneas arces, præsidia, & vrbes magna vi armorũ, pecuniæ & iuuenum complẽs, instruebat bellum comprimebatq; velut in tenebris abditum. Armorum enim, quantũ triginta millibus militum sufficeret, cõgesserat in armaria. Frumẽti intra muros clausi decies octingẽta millia medimnorum. Stipendiũ in decem annos decem millium mercenariorum militũ ad tutelã regni præparatum. Cæterum ille antequã hæc mouerẽt & in opus educeret, tristitia & mœrore animi est extinctus, q; alterum filiũ Demetrium resciuisset ex calumniis se deterioris immerentẽ interfecisse. Superstes filius eius Perseus, hæreditarium cum regno in Romanos suscepit odiũ, tãtæ moli ob ignauiã & improbos mores impar: in quo, quũ vitia multa multiq; morbi inessent, dominabatur auaritia. Fama est eum nec legitime fuisse natũ, vxorem autem Philippi eũ post partum sustulisse à matre sartrice quadam Argolica, Gnathænia nomine, & clam sibi subiecisse. Hinc potissimum videtur metu Demetrium peremisse, ne legitimum habẽs filiũ domus suam aperiret ignobilitatẽ. Attamen, quãuis socors & sordidus, virib. regni elatus, diu bellum sustinuit reluctatusq; est Romanis: duces Romanos consulares exercitus & classes ingẽtes repulit, nonnullos etiã pepulit. Nam P. Liciniũ inuadentẽ primum in Macedoniã equestri prælio fudit fugauitq;, duo millia quingẽtos strenuos milites occidit, cepit alios sexcentos. Classem quæ ad Oreũ stationẽ habebat, repente adortus viginti cum ipso onere naues onerarias cepit, reliquas frumẽto onustas depressit. Ad hæc quatuor quinqueremibus potitus est, & alterã est pugnam ausus, in qua virum consularem retudit Hostilium, quem per Elimiam in Macedoniam vi conantem perrumpere, inde occulte iter molientem per Thessaliam, lacessens ad pugnam, conterruit. Pro accessione autem belli, quasi, contemptis Romanis, otio abundaret, expeditionem fecit in Dardanos. Ibi decem millia barbarorum concidit, & ingentem prædam auertit. Solicitauit etiam clam illos qui Danubium accolunt Gallos, (Bastarnæ dicũtur) gentem equitatu valentem & bellacem. Illexit præterea per Genthium regem ad societatem belli Illyrios. Fama tenuit barbaros ab eo mercede inductos, vt per inferiorem Galliam secundum mare Adriaticum superfunderent se Italiæ. Quæ nuntiata mouerunt populum Romanum, vt omissa in ducibus deligendis gratia atque ambitione, virum prudẽtem & rerum magnarum gerendarum peritum præficerent exercitui. Is Paulus Æmilius erat, prouecta iã ætate & annos natus circiter sexaginta, sed corpore viuido, succinctus propinquis & filiis iuuenibus, item præpotẽtium amicorum frequentia & necessariorum: qui omnes suaserunt ei vt consulatum deferenti morem gereret populo. At ille fastidiosius primum reiiciebat plebem, & quasi auersus à magistratu gerendo, repudiabat munus eius & studium

A ἡ φρόνημα καὶ θυμὸν ἔχοντος ἀνδρὸς, ἐπεὶ γὰρ τῷ πολέμῳ τὴν γνώμην, καὶ συνετάττετο λάθρα καὶ πανουργῶς. τὴν γὰρ πόλεων τὰς ἐνοδίους καὶ τὰς θαλαττίους, ἀθενεῖς γιγνομένας περιορῶν καὶ ὑπερήμους, ὡς καταφρονεῖσθαι, πολλὴν ἀπὸ συνῆγε δύναμιν, καὶ τὰ μεσόγαια χωρία καὶ φρουρία καὶ πόλεις, ὅπλων καὶ χρημάτων πολλῶν καὶ σωμάτων ἀκμαζόντων ἐμπεπληκὼς, ἐσωμάσκει τὸν πόλεμον, καὶ συνεῖχεν ὥσπερ ἐγκεκρυμμένον ἀδήλως. ὅπλων μὲν γὰρ θρεπτῶν ἀπέκειτο δεῖς μυριάδες· ἀκλαχάσιαι δ' σίτου μεδίμνων ἦσαν ἑκατὸν κεδομηκόντοις τοῖς τείχεσι· χρημάτων δ' πλῆθος, ὅσον ἤρκει μισθοφόροις ἔτη δέκα μυρίοις δέφν τοῦ πολεμοῦντος τῆς χώρας. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἔφθη ταῦτα κινήσας καὶ προσαγαγεῖν εἰς ἔργον, ὑπὸ λύπης καὶ δυσθυμίας τελευτήσας τὸν βίον. ἔγνω γὰρ ἀδίκως τὸν ἕτερον τῶν υἱῶν Δημήτριον ἐκ Σφραβολῆς τοῦ γείτονος ἀνῃρηκώς. ὁ δ' ἀπολειφθεὶς υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς, ἅμα τῇ βασιλείᾳ διεδέξατο τοῖς Ῥωμαίοις ἔχθραν, οὐκ ὢν ἐχέγγυος ἐνεγκεῖν, δι' μικρότητα καὶ μοχθηρίαν ἤθους, ὃ δὲ παθὼν τε πολλὰ δι' ἀπῶν καὶ νοσημάτων ἐόντων, ἐπεκράτει ἡ φυλαργυρία. λέγεται δὲ μηδὲ γνήσιος φύσει, λαβεῖν δ' αὐτὸν ἡ συνοικοῦσα τῷ Φιλίππῳ νεογνὸν, ἀκεστρίας τινὸς Ἀργολικῆς, Γναθαινίας τὸ ὄνομα, τεκούσης, καὶ λαθεῖν ὑποβαλοῦσα. διὸ καὶ μάλιστα δοκεῖ τὸν Δημήτριον φοβηθεὶς ἀποκτεῖναι, μὴ γνήσιον ἔχων ὁ οἶκος διάδοχον, ἀποκαλύψῃ τὴν ἐκείνου νοθείαν. ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ πρὸς ὢν ἀθυμὴς καὶ ταπεινὸς, ὑπὸ ῥώμης τῶν πραγμάτων αἰσθόμενος πρὸς τὸν πόλεμον ἔξη, καὶ διηρείσατο πολὺν χρόνον, ἡγεμόνας τε Ῥωμαίων ὑπατικοὺς καὶ στρατεύματα καὶ στόλους μεγάλους ἀπωτείψαμενος, οἷον καὶ κατέσας. Πόπλιόν τε γὰρ Λικίνιον ἐμβαλόντα πρῶτον εἰς Μακεδονίαν, δεψάμενος ἱππομαχίᾳ, διαμίλιοις πεντακοσίοις ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ζῶντας ἄλλους ἑξακοσίους ἔλαβε. τὸν τε ναυς ἄθμου πρὸς Ὠρεὸν ὁρμοῦντος, ἀπροσδόκητον ὁπλίταις θεμένος, εἴκοσι μὲν ἀυτοφόρτοις ὁλκάδας ἐχειρώσατο, τὰς δ' ἄλλας σίτου γεμούσας κατέδυσεν. ἐκ φάτνης δ' καὶ πεντήκοντα τέσσαρα, καὶ μάχῃ ἐπολέμησεν δ' δεύτερον, ἐκ ἡ τῶν ὑπατικῶν Ὁστίλιον ἀπεκρούσατο, καὶ βιαζόμενον κατὰ τὰς Ἐλιμίας, λάθρα δ' διὰ Θεσσαλίας ἐμβαλόντα προκαλούμενος εἰς μάχῃ, ἐφόβησεν. πάρεργον δ' τοῦ πολέμου στρατείαν ὅτι Δαρδανεῖς θέμενος, ὡς δὴ τοὺς Ῥωμαίοις ὑπεφόρων καὶ δολάζων, μυρίους τ' βαρβάρων κατέκοψεν, καὶ λείαν ἐλάσατο πολλήν. ὑπεκίνει δ' καὶ Γαλάτας τοὺς πρὸς τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας, οἱ Βαστάρναι καλοῦνται, στρατὸν ἱππότην καὶ μάχιμον. Ἰλλυριοὺς τε διὰ Γενθίου τοῦ βασιλέως παρεκάλεσε συνεφάψασθαι τοῦ πολέμου· καὶ λόγος κατέχει ὡς τῶν βαρβάρων μισθῷ πεπεισμένων ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τῆς κάτω Γαλατίας πρὸς τὸν Ἀδρίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν. ταῦτα τοῖς Ῥωμαίοις πυθανομένοις, ἔδοξε τὰς τῶν στρατηγῶν χάριτας καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐάσαντας αὐτοὺς, καλεῖν ὅπτι τὴν ἡγεμονίαν ἄνδρα νοῦν ἔχοντα, καὶ πράγμασι χρῆσθαι μεγάλοις ὅπτις ἄριστον. οὗτος ὢν Παῦλος

F Αἰμίλιος, ἡλικίας μὲν ἤδη πρεσβύς, καὶ πρὸς ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, ῥώμῃ δ' σώματος ἀκμάζων, περιφανὴς δ' κηδεστὰς καὶ παισὶ νεανίαις, καὶ φίλων πλήθει καὶ συγγενῶν μέγα δυναμένων, οἱ πολῖται αὐτὸν ὑπακούσαι καλοῦντι τῷ δήμῳ πρὸς τὴν ὑπατείαν ἔπειθον. ὁ δ' κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδυσπάθει πρὸς τοὺς πολλοὺς, καὶ διέκλινε τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν καὶ τὴν σπουδὴν, ὡς μὴ δεόμενος τοῦ ἄρχειν.

φοιτώντων δ' καθ' ἡμέραν ὅτι θύραις, καὶ προκαλουμένων
αὐτὸν εἰς ἀγορὰν, καὶ καταβοώντων, ἐπείθη· καὶ φανεὶς δι-
θὺς ἐν τοῖς μελλοῦσι τῷ ὑπατείᾳ, ἔδοξεν οὐκ ἀρχὴν λη-
ψόμενος, ἀλλὰ νίκην καὶ κράτος πολέμου κομίζων, καὶ δι-
δοὺς τοῖς πολίταις καταβαίνειν εἰς τὸ πεδίον. μετὰ τοσαύτης ἐλ-
πίδος καὶ προθυμίας ἐδέξαντο πάντες αὐτὸν, καὶ κατέστησαν
ὕπατον τὸν δι' ἑαυτοῦ, οὐκ ἐάσαντες κληρῶν γενέσθαι, καθά-
περ εἰώθει περὶ τὴν ἐπαρχίαν, ἀλλ' αὐθις ἐκείνῳ ψηφισά-
μενοι τὴν Μακεδονικὴν πολέμου τιμῶν ἡγεμονίαν. λέγεται δὲ
αὐτὸν, ὡς αἰσθόμενος ἤδη τὴν Περσέως στρατηγὸν ὑπὸ δ' δή-
μου πάντος, οἴκαδε περιπεμφθέντα λαμπρῶς, δύρσιν τὸ θυ-
γάτριον τῷ Τερπίᾳ δεδακρυμένῳ, ἐπὶ παιδίον οὖσαν. ἀσπα-
ζόμενον οὖν αὐτῷ, ἐρωτᾶν ἐφ' ὅτῳ λελύπηται· τὸ δ',
„ προβαλοῦσαν καὶ καταφιλοῦσαν, Οὐκ οἶδα (εἶπεν) ὦ πά-
„ τερ ὅτι ἡμῖν ὁ Περσεὺς τέθνηκεν; λέγουσαν κυνίδιον σκῶ-
„ φον, οὕτω προσαγορεύοντες. καὶ τὸν Αἰμίλιον, Ἀγαθῇ τύ-
„ χῃ (φάναι) ὦ θύγατερ, καὶ δέχομαι τὸν οἰωνόν. ταῦτα μὲν οὖν
Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἐν τοῖς περὶ μαντικῆς ἱστόρηκεν. εἰωθότων δὲ
τῶν ὑπατείαν λαβόντων, οἷς ἀνθομολογεῖσθαι τινὰ χάριν, καὶ
προσαγορεύειν φιλοφρόνως τὸν δῆμον ἀπὸ τοῦ βήματος, Αἰ-
μίλιος εἰς ἐκκλησίαν ἀναγαγὼν τοὺς πολίτας, τὸν μὲν προ-
τέραν ὑπατείαν μετεληλυθὼς ἔφη αὐτὸς ἀρχῆς δεόμενος, τὸν
δ' δευτέραν, ἐκείνων στρατηγοῦ δεομένων. διὸ μηδεμίαν αὐ-
τοῖς χάριν ἔχειν· ἀλλ' εἰ νομίζουσιν δι' ἑτέρου βέλτιον ἔξειν τὰ
κατὰ τὸν πόλεμον, ἀξιοῦσθαι τῆς ἡγεμονίας· εἰ δ' πιστεύουσιν
αὐτῷ, μὴ πρᾶξις στρατηγεῖν μηδὲ λόγῳ ποιεῖν, ἀλλ' ὑπουργεῖν
σιωπῇ τὰ δέοντα πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς ἐὰν ἄρχοντας ἄρχειν
ζητῶσιν, ἐπὶ μᾶλλον ἢ νῦν καταγελάσεσι ἐν ταῖς στρατείαις ἐ-
σομένοις. ἀπὸ τούτων τῶν λόγων, πολλὴν μὲν αἰδῶ πρὸς αὐ-
τὸν ἐνεποίησεν τοῖς πολίταις, μεγάλην δ' προσδοκίαν τοῦ
μέλλοντος· ἡδομένων ἀπάντων ὅτι τοὺς κολακεύοντας πα-
ρελθόντες, εἵλοντο παρρησίαν ἔχοντα καὶ φρόνημα στρατη-
γόν. οὕτως ὅτι τῷ κρατεῖν καὶ μέγιστος εἶ τῶν ἄλλων, ἀρετῆς
καὶ τοῦ καλοῦ δοῦλος ἐστὶ ὁ Ῥωμαίων δῆμος. Αἰμίλιον δ' Παῦλον
ὡς ἐξώρμησεν ὅτι στρατείαν, πλοῦ μὲν εὐτυχίᾳ καὶ ῥᾳστώ-
νῃ χρήσασθαι πορείας κατ' δαίμονα τίθημι, σὺν τάχει καὶ μετ'
ἀσφαλείας εἰς τὸ στρατόπεδον κομισθέντα· τοῦ δ' πολέμου καὶ
τῆς στρατηγίας αὐτοῦ, τὸ μὲν τόλμης ἐξύτηλον, τὸ δ' βουλεύ-
μασι χρηστοῖς, τὸ δ' φίλων ἐκ θυμοῖς ὑπηρεσίαις, τὸ δὲ
τῷ πρᾶξαι τὰ δεινὰ θαρρεῖν καὶ χρῆσθαι λογισμοῖς ἀφαιρέ-
σιν, ὁρῶν ἀμφιπεπραγμένον, οὐκ ἔχω τῇ λεγομένῃ περὶ
ἀνδρὸς εὐτυχίᾳ λαμπρὸν ἀποδοῦναι καὶ ἀξιόσημον ἔργον
οἷς ἑτέρων στρατηγῶν. εἰ μή τις ἄρα τὴν Περσέως φιλαργυ-
ρίαν Αἰμιλίῳ τύχῃ ἀγαθῇ πρὸς τὰ πράγματα γενέ-
σθαι φησίν, ἣ λαμπρὰ καὶ μεγάλα πρὸς τὸν πόλεμον ἀρ-
θέντα ταῖς ἐλπίσι τὰ Μακεδόνων ἀνέρρηξε καὶ κατέβαλε, πρὸς
ἀργύριον ἀποδιδράσας. ἦν μὲν γὰρ αὐτῷ δεηθέντι βα-
σάνων, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δ' πεζοβάται, μισθοφό-
ροι πάντες, ἄνδρες οὐ γεωργεῖν εἰδότες, οὐ πλεῖν, οὐκ ἀπὸ ποι-
μνίων ζῆν νέμοντες, ἀλλ' ἔν ἔργον καὶ μίαν τέχνῃ μελετῶν-
τες, ἀεὶ μάχεσθαι καὶ κρατεῖν τῶν ἀντιπαρομένων. ὡς δ' πρὸς
τὸν Μηδικὸν καταστρατοπεδεύσαντες ἐπεμίγνυτο
τοῖς πρὸς τὸν βασιλέως, ἄνδρες ὑψηλοὶ μὲν τὰ σώματα,
θαυμαστοὶ δ' τὰς μελέτας, μεγάλαυχοι δ' καὶ λαμπροὶ ταῖς
κατὰ τῶν πολεμίων ἀπειλαῖς, θάρσος παρέσχοσαν τοῖς Μακεδόσι, καὶ δόξαν ὡς τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἐσομένων,

A Verum quum quotidie assidui essent ad ianuam eius, atq; in forum eum euocarent increparentq;, paruit. Qui simul vt in cœtu cãdidatorũ consularium apparuit, nõ consulatũ visus est accepturus, sed victoriam & belli lætũ successũ adferre. Quũ hoc populo dedisset, vt in campum descenderet, omnes eum ingenti cum spe & alacritate acceperunt, creaueruntq; iterum consulẽ, nec sortiri, vt assolet in aliis prouinciis, permiserunt, sed extemplo prouinciam ei Macedoniam decreuerũt. Dicitur quum dux designatus aduersus Persen esset, à toto populo deductus domum honorifice, filio-
B lam Tertiam, admodum puellã, offendisse plorãtem, eam appellasse, & quid tristis esset, quæsisse. Illam eũ complexã & deosculatam dixisse, Nescis, pater, Persen nostrum perisse? catellum domesticum eius nominis significans. Paulus autem respõdisse, Bene habet, accipio filia omen. Hoc Cicero orator in libris De diuinatione prodidit. Moris erat vt qui consalutatus consul esset, quasi aliquam gratiam referret populo, eumq; pro rostris benigne appellaret: at Paulus aduocata concione, priorem ait se consulatũ, quod honores quæreret, petisse, alterum, quod illi quærerent imperatorem.
C quare nullam se ipsis habere gratiam, sed si per alium existiment rectius ipsos bellum exequuturos, cedere se prouincia: sin autẽ id sibi credãt, ne muneri imperatorio ingerãt se, rumores ne serãt, & debitum manus præstent in bello, obedienter: nam si imperatori animũ inducant imperare, multo quam nunc magis ridiculos in expeditionibus fore. Hac oratione magnam sui reuerentiam ciuibus, magnam futuri expectationem impressit gratulantib. cunctis quod præteritis blandis, ducem elegissent libertate dicendi & grauitate præditum. Ita quo rerũ potiretur & omnium euaderet maximus, virtuti & honesto populus Romanus seruie-
D bat. Porro quod Paulus Æmilius, postquam ad bellum est profectus, secunda nauigatione & facili vsus itinere expedite & secure peruenerit in castra, felicitati eius assigno: at quũ bellum & imperium eius partim acri audacia videã, partim bono consilio, partim amicorum enixa opera, partim præsenti in periculis animo & certis rationib. administratum, non habeo celebratę eius felicitati præclarum & insigne opus, vt ceterorũ ducum, tribuere. Nisi sane rebus gestis Pauli dicas secundam fuisse fortunam Persei sordes, quæ splendi-
E das & magnificas Macedonum vires spe ad bellum arrectas euerterunt, & prostrauerũt pecuniæ amore torpescentes. Siquidem suppetias ei Bastarnæ veniebant decem millia equitum, par numerus peditum qui iungebãt cursum equis, & inuicem prolapsorum equitum vacuos capiebant equos, omnes mercede militiam sequentes, qui nec agriculturam nec nauicularia nossent, nec pecore pascendo vitam tolerare, verum vnum opus, vnam meditarentur artem, perpetuo præliari & vincere acie hostes. Hi postquã in Medica vnis castris fuerũt cum Macedonibus commisti, proceris corporibus viri, mirabili exerci-
F tatione, grandiloqui, & mirifice aduersus hostes minaces, confirmauerunt Macedonas, opinionemq; præbuerunt iis, fore vt exhorrescerent nec tolerarent Romani conspectum eorum,

vel horrendam & trucem iactationem. Ad eum modum quum Perseus suorum pectora acuisset, & tanta inflasset spe, simul vt postulati ab eo sunt milleni in duces aurei, ad tantam auri summam vertigine hebescens, & dementia præ sordibus captus, renuntiauit repudiauitq; hanc societatem, tanquam dispensator non hostis esset populi Romani, & exactam impensæ esset rationem relaturus iis cum quibus bellum gerebat, quum præceptores, quid faciendum ipsi esset, haberet eos quibus præter alium apparatum centum milia militum erant parata & præsto quum vsus postularet. Hic verò qui cum tantis viribus & cum tanto colluctabatur bello, cuius tam essent ingentes accessorii in milites sumptus, metiebatur & obsignabat aurum, veritus, sicut alienum, attingere. Atq; hæc faciebat is qui non Lydis prognatus nec Phœnicibus esset, sed Alexandri & Philippi vendicaret ex propinquitate virtutem, qui, quod imperium pecunia non pecuniam imperio venalem ducerent, rerum sunt potiti: dicebant enim vrbes expugnare Græciæ non Philippum, sed Philippi aurũ. Alexander, quum expeditionem in Indos suscepisset, graues autem & impeditos videret præda Persica Macedonas, primus flammam subdidit regiis plaustris, inde cæteros induxit vt se imitati, ad bellum agiles & expediti pergerent. Perseus verò aurum sibi, liberis & regno suffundens, noluit pauco seruari, sed cum multis abductus pecuniosus captiuus ob oculos ponere voluit populo Romano quam multis in vsum eorum comparsisset seposuissetq;. Neq; Gallos modo remisit delusos, verum etiam Illyriorum regem Genthium ad belli societatem spe trecentorum talentorum pellexit, pecuniamque legatis eius annumerauit & signare permisit iis. Vbi credidit tenere se quæ popo-scerat Genthius, nefandum peregit & atrox facinus. Legatos Romanos, qui missi ad se erant, apprehensos coniecit in custodiam. Ibi nihil iam pecunia ratus ad concitandum in Romanos Genthium opus esse, sed contraxisse eum maximas necessitates ad hostilitatem, & in bellum se per iniuriam tantam demisisse, miserum trecentis illis talentis defraudauit, nec curæ ei fuit quod paucis diebus à L. Anicio, qui cum exercitu in eum fuit missus, cum liberis & coniuge, veluti ex nido, sustolleretur regno. Aduersus hunc Paulus aduersariũ veniens, illum flocci pependit, apparatum non contempsit. Equitum erant ei quatuor millia, pedites phalangitæ non multo minus quadraginta millia. Ille ad mare sedens sub Olympo locis impenetrabilibus, quæ vndique præsidiis ab ipso & propugnaculis ligneis erant septa, securus agebat, attriturum se tempore, & sumptibus consulem ratus. Enim verò hic animo in omne consilium intentus, & omnem mouens lapidem, quum milites ex priore licentia moræ cerneret impatientes, verbisque multa quid factum oportuisset, quasi duces forent, inaniter iactãtes, increpuit eos, edixitq; ne se torquerent, nec quicquam curarent nisi vt corpus & arma sua quisque præstaret expedita, gladioque more Romano vteretur, vbi signum datum ab imperatore esset:

A ἀλλ' ἐκ πληγεισῶν τοῖς ὄψιν αὐτοῖς καὶ τοῖς κίνησιν ἔκφυλον οὖσαν καὶ δεισοῦσαν. οὕτω δὴ θαλεὶς τοῖς ἀνθρώποις ὁ Περσεὺς, καὶ τοιούτων ἐμπλήσας ἐλπίδων, αἰτούμενος καθ' ἕκαστον ἡγεμόνα χιλίους, πρὸς τὸ γιγνόμενον τοῦ χρυσίου πλῆθος ἰλιγιάσας καὶ παραφρονήσας, ὑπὸ μικρολογίας ἀπείπατο καὶ παρῃτήσατο τοῦ συμμαχίαν, ὥσπερ οἰκονομῶν, οὐ πολεμῶν Ῥωμαίοις, καὶ λογισμὸν ἀποδώσων ἀκριβῆ τῆς εἰς τὸν πόλεμον δαπάνης οἷς ἐπολέμει, καὶ διδασκάλους εἶχεν ἐκείνοις οἱ ἄλλης παιδαγωγοῖς, τῶν δέκα μυριάδων ἦσαν ἠθροισμένα καὶ παρεσκευασμένα τοῖς χρείαις. ὁ δὲ

B πρὸς δυνάμιν αἰπάρων τηλικαύτην καὶ πόλεμον, οὐ τοσοῦτον ἐῶν ὃ παρεδρεφόμενον, διεμέτρει καὶ παρεσημαίνετο τὸ χρυσίον, ἅψασθαι δεδιὼς ὥσπερ ἀλλοτρίων. καὶ ταῦτ' ἔπραττεν οὐ Λυδῶν ὢν, οὐδὲ Φοινίκων γεγονώς, ἀλλὰ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου κατὰ συγγένειαν ἀρετῆς μεταποιούμενος, οἳ τῷ τὰ πράγματα τῶν χρημάτων κυρεῖν, μὴ τὰ χρήματα τῶν πραγμάτων ἠγεῖσθαι, πόλεων ἐκράτησαν. ἐρρέθη γοῦν ὅτι τὰς πόλεις αἱρεῖ τῶν Ἑλλήνων οὐ Φίλιππος, ἀλλὰ τὸ Φιλίππου χρυσίον. Ἀλέξανδρος δὲ τῆς ἐπ' Ἰνδοὺς στρατείας ἀπορούμενος, καὶ βαρεῖς ὁρῶν καὶ δεῖ-

C σθαι ἤδη τὸν Περσικὸν ἐφελκομένους πλοῦτον τοῖς Μακεδόσι, πρῶτος ὑπέπρησε τὰς βασιλικὰς ἁμαξας, εἶτα τοῖς ἄλλοις ἔπεισε ταὐτὸ ποιήσαντας, ἐλαφρὸς αὐαζεῦξαι πρὸς τὸν πόλεμον, ὥσπερ λελυμένοις. Περσεὺς δὲ τὸν χρυσὸν, αὐτὸς αὐτοῦ καὶ τέκνων καὶ βασιλείας καταχρόμενος, οὐκ ἠθέλησεν δι' ὀλίγων σωθῆναι χρημάτων, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν κομισθεὶς ὁ πλούσιος ἀιχμάλωτος, ἐπιδείξασθαι Ῥωμαίοις ὅσα φεισάμενος ἐτήρησεν αὐτοῖς. οὐδὲ μόνον ἀπέπεμψε τοὺς Γαλάτας φλυσάμενος, ἀλλὰ καὶ Γένθιον ἐπά- v. Palmer.

D ρας τὸν Ἰλλυριῶν ὅτι τριακοσίοις ταλάντοις συνεφάψασθαι τοῦ πολέμου, τὰ μὲν χρήματα τοῖς παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖσιν προὔθηκεν ἠριθμημένα, καὶ κατασημήνασθαι παρέχων· ὡς δὲ πεισθεὶς εἶχεν ἃ ἤτησεν ὁ Γένθιος, ἔργον ἀσεβὲς καὶ δεινὸν ἔδρασεν, (πρέσβεις γὰρ ἐλθόντας Ῥωμαίων πρὸς αὐτὸν συνέλαβε καὶ κατέδησεν) ἡγούμενος ὁ Περσεὺς οὐδὲν ἔτι δεῖσθαι τῶν χρημάτων τῶν ἐκπολέμωσιν, ἄλυπα τοῦ Γενθίου προδεδωκότος ἔμπρας ἐνέχυρα, καὶ δι' ἀπὸ τηλικαύτης ἀδικίας ἐμβεβληκότος ἑαυτὸν εἰς τὸν πόλεμον, ἃ πεπρᾶκε τὸν κακοδαίμονα τῶν τριακοσίων ταλάντων, καὶ παρεῖδεν ὀλίγῳ χρόνῳ, μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς, ὡς ἀπὸ νεοττιᾶς, ἀφ-

E αιρεθέντα τῆς βασιλείας, ὑπὸ Λουκίου Ἀνικίου στρατηγοῦ πεμφθέντος ἐπ' αὐτὸν μετὰ δυνάμεως. ὅτι τοιοῦτον αὐτίκα λον ἐλθὼν ὁ Αἰμίλιος, αὐτοῦ μὲν κατεφρόνει, τοῦ δὲ ὑπ' αὐτῷ παρασκευῆς καὶ δυνάμιν ἐθαύμαζεν. ἦσαν γὰρ ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ εἰς φάλαγγα, τετρακισμυρίων οὐ πολλοῖς ἀποδεόντες, ἱδρυμένος δὲ πρὸς τὴν θάλατταν, πρὸς τοῖς Ὀλυμπικὴν ὑπώρειαν ὀπιχωρίων, οὐδαμόθεν προσαγωγὴν ἐχόντων, καὶ πανταχόθεν ὑπ' αὐτοῦ λαμπεπεριφραγμένων ἐρύμασι καὶ προτειχίσμασι ξυλίνοις, πολλὴν ἄδειαν ἦγε, ἀποτρύσας χρόνῳ καὶ χρημάτων δα-

F πάνῃ τὸν Αἰμίλιον ἡγούμενος. ὁ δὲ τῇ γνώμῃ μὲν ἐν ἐνεργὸς, ὅτι πρῶ βούλευμα καὶ πᾶσαν δεπόμενος πεῖραν. ὑπὸ ἀ-

δείας δὲ τῆς πρόθεν τὸν στρατὸν ὁρῶν δυσαναχωρήτως ἔχοντα, καὶ λόγῳ πολλὰ διαστρατηγοῦντα τῶν ἀπρακτῶν, ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ παρήγγειλε μηδὲν πολυπραγμονεῖν, μηδὲ φροντίζειν, ἀλλ' ἢ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὴν παν-
οπλίαν ἕκαστον, ὅπως ἐνεργὸν παρέξει, καὶ χρήσεται Ῥωμαϊκῶς τῇ μαχαίρᾳ, τὸν κρεῶν παραδόντος τοῦ στρατηγοῦ.

τὰς δὲ νυκτερεινὰς ἐκέλευσε φυλακὰς ἀδόρυλόγχης φυλάττειν, ὡς μᾶλλον προσέχοντας καὶ δραμαχουμένοις πρὸς τὸν ὕπνον, αἰ ἀμείνω εἶεν τοῖς πολεμίοις μὴ διώκοντες προσιόντας. ἐνοχλουμένων δὲ τῶν ἀνθρώπων μάλιστα πρὸς τὸ ποτοῦ χρεία, (κατὰ ὀλίγον καὶ πονηρὸν ἐπίδυεν, καὶ συνελείβετο παρ' αὐτὸν τὴν θάλατταν) ὁρᾶν ὁ Αἰμίλιος μέγα καὶ κατηρεφὲς δένδρεσιν ὄρος τὸν Ὄλυμπον ἐπικείμενον, καὶ πεκραιεθμὸς τῇ χλωρότητι τῆς ὕλης, νάματων ἔχειν δρυμὰς, δρᾷ βάθοις ὑποφερομένων, αἰαπνοὰς αὐλῶς καὶ φρέατα πολλὰ πρὸς τὸν ὑπόρραν ὤρυττε. τὰ δὲ αὐθὺς ἐπίμπλατο ῥευμάτων καθαρῶν, ἐπισυνδιδόντων ὁλκῇ καὶ φορᾷ τὸν θλιβομένου πρὸς τὸ κενούμενον. καὶ τοιαῦτ' οὔφασιν ὑδάτων ἑτοίμων κεκρυμμένων πηγὰς ἀναποκεῖσθαι τοῖς τόποις ἐξ ὧν ῥέουσιν, οὐδὲ ἀποκάλυψιν οὐδὲ ῥῆξιν εἶναι τῶν ἀχολιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ γένεσιν καὶ σύστασιν, ἀναθαῦμα τῆς ὕλης ἐξυγραινομένης. ἐξυγραίνεσθαι δὲ πυκνότητι καὶ ψυχρότητι τῶν νοτερῶν ἀναθυμιάσεων, ὅταν εἰς βάθος καταθλιβεῖσα ῥυσικὴ γένηται. καθάπερ γὰρ οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν, οὐχ ὥσπερ ἀγγεῖα πλήρες εἰσὶν ἐπιρρέοντος ἑτοίμου γάλακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφὴν ἐν αὐτοῖς, ἐργάζονται γάλα, καὶ διηθοῦσιν· οὕτως οἱ περίψυκτοι καὶ πιδακώδεις τόποι τῆς γῆς, ὕδωρ μὲν οὐκ ἔχουσι κατατρυπώμενον, οὐδὲ κόλπους, ῥεύματα καὶ βάθη ποταμῶν τοσούτων ἐξ ἑτοίμης καὶ ὑποκειμένης ἀφιείσας δρυκῆς, ὃ δὲ πνεῦμα καὶ τὸν ἀέρα, τῷ πιέζειν καὶ καταπυκνοῦν, ἀποθλίβοντες εἰς ὕδωρ τρέπουσι. τὰ γὰρ ὀρυττόμενα τῶν χωρίων, μᾶλλον ἀναδύεται καὶ δρανάεται πρὸς τὴν τοιαύτην ψηλάφησιν, (ὥσπερ οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τὸν θηλασμὸν) ἀναγραίνοντα καὶ μαλάττοντα τῇ δυναθυμίασιν· ὅσα δὲ ἄρρα τῆς γῆς συμπεφεγκότα, τυφλὰ πρὸς γένεσιν ὑδάτων ἐστὶν, οὐκ ἔχοντα τὸν ἐργαζομένου τὸ ὑγρὸν κίνησιν. οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες, ἐπιχαρεῖν δεδώκασιν τοῖς ἀπορητικοῖς, ὡς οὐδὲ τὸ αἷμα τοῖς ζώοις ἔνεστιν, ἀλλὰ γενᾶται πρὸς τὰ τε αὐμάτα, πνεύματός τινος, ἢ σαρκῶν μεταβολῆ, ῥύσιν ἀφρασαμένη καὶ σώτηξιν. ἐλέγχονται δὲ τοῖς πρὸς τοὺς ὑπονόμους καὶ τὰς μεταλλείας ἀπόρρητοσιν εἰς βάθη ποταμοῖς, οὐ κατ' ὀλίγον συλλεγομένοις (ὥσπερ εἰκός ἐστιν, εἰ γένεσιν οὐκ τοῦ πρόσχρημα κινουμένης τῆς γῆς λαμβάνοιεν) ἀλλ' ἀθρόοις ἀναχεομένοις. ὁρῶν δὲ καὶ πέτρας πληγῇ ῥαγείσης ἐξεπήδησε ῥεῦμα λάβρον ὕδατος, εἶτα ἐπέλιπεν. ταῦτα μὲν περὶ τούτων. ὁ δὲ Αἰμίλιος ἡμέρας μὲν τινας ἠρέμει, καί φασι, μήποτε τηλικούτων στρατοπέδων ἐγγὺς οὕτω συνελθόντων, ἡσυχίαν γενέσθαι τοσαύτην. ἐπεὶ δὲ κινῶν ἄπορα καὶ πειρώμενος, ἐπιστάνετο μίαν εἰσβολὴν ἐπὶ μόνον ἄφεγγον ἀπολείπεσθαι, τὴν δὲ Περραβίας παρὰ τὸ Πύθιον καὶ τὴν πέτραν, τῷ μὴ φυλάττεσθαι τὸν τόπον, ἐλπίσας μᾶλλον ἢ δι' ἰσχὺν οὐκ ἐφυλάττετο, δυσχωρίαν καὶ τραχύτητα δείσας, ἐβουλεύετο. πρῶτος δὲ τῶν παρόντων ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος Σκιπίων, γαμβρὸς Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος, ὕστερον δὲ μέγιστον ἐν τῇ συγκλήτῳ δυνηθεὶς, ὑπεδέξατο τῆς κυκλώσεως ἡγεμὼν γενέσθαι. δεύτερος δὲ Φάβιος Μάξιμος, ὁ πρεσβύτατος τῶν Αἰμιλίου παίδων, ἔτι μειράκιον ὤν, αἰέξη προθυμούμενος· ἠθεὶς οὖν ὁ Αἰμίλιος, δίδωσιν αὐτοῖς οὐχ ὅσους Πολύβιος εἴρηκεν, ἀλλ' ὅσους αὐτὸς ὁ Νασικᾶς λαβεῖν φησι, γεγραφὼς περὶ τῶν πράξεων τούτων ἐπιστόλιον πρὸς τινα τῶν βασιλέων. οἱ μὲν ἐκτὸς τάξεως Ἰταλικοὶ, τρισχίλιοι τὸ πλῆθος ἦσαν, τὸ δὲ εὐώνυμον κέρας, εἰς πεντακισχιλίους.

A nocturnas ſtationes ſine lancea agerent, quo magis eſſent intenti & reſiſterent ſomno, quod ingruentibus hoſtibus non valerent reſiſtere. Quia verò infeſtabatur potus penuria exercitus potiſſimum (exiguus enim & prauus ſcaturiebat & ſtillabat iuxta mare hauſtus) videns Paulus excelſum & nemoroſum mōtem imminentem Olympum, ac coniiciens ſyluæ virore habere eum laticum ſcaturigines, quæ in imo clam fluerent, lacus iis & puteos frequentes aperuit in latere montis, qui mox riuis puris affluentibus impleti ſunt, tractu & impetu eius quod adſtrictum ante fuerat ad va-
B cuum delato. Quanuis ſint qui negent aquæ paratæ fontes in locis vnde emanant reconditos eſſe, neq; in emanando detegi & erumpere, verum generari & procreari tunc liqueſcente materia. Liqueſcere autem denſitate & frigore humidum vaporem, quum in alto adſtrictus redditur fluidus. Vt fœminarum vbera non vtrium modo plena ſunt affluentis præſentis lactis, ſed conuertendo intra ſe humore efficiunt lac, percolantq; : ita algentia & fontibus ſcatentia terræ loca theſauros (vt aiunt) non continent aquæ, neque ſinus qui riuos & vim tantorum fluminum ex prompto & expedito effundant capite, ſed aurum & aera pre-
C mendo, ſpiſſandoque exprimentes vertunt in aquam: vnde quæ aperiuntur loca ex ea titillatione ſcaturint potius & reſudant, ſicut mulierum mammæ ex ſuctu, in humorem vertentia & fundentia vaporem. Quæ verò iacet illaborata tellus & obſtipata, ea cæca gignendis aquis eſt, quod autore humoris deficiatur motione. Atqui hæc qui iactitant occaſionē dederūt adſtruēdi Scepticis, ne ſanguinem quidem ineſſe in animantibus, ſed ex vulnere gigni ſpiritu vel carne per mutationem flueſcente & colliqueſcente. Cæterum reuincunt hos illi qui occurrunt in imis cuniculis & metallis
D fluuii: haud paulatim collecti, quod oportuerat ſi natales accipiant ex terra in præſenti agitata, imo prorumpentes confertim. Sæpe etiam montibus vel ſaxo, quum cæderetur, rupto riuus aquæ exiliit largus, inde ſubſtitit. Verum de his ſatis. Paulus per aliquot dies quieuit, negantque tantam vnquam exercituum tam ingentium in propinquum collatis caſtris auditam quietem. Quū omnia moueret & tentaret, neque præter vnum, qui non eſſet præſidiis inſeſſus, ſupereſſe audiret tranſitum per Perrhæbiam ſecundum Pythium atque eam rupem, quia incuſtoditus hic erat lo-
E cus, magis ſperans, quam propter quas ſtationem non habebat timens ſalebras & aſperitatem, poſuit rem in concilio deliberandam. Eorum qui in concilio erant primus Scipio cognomento Naſica, Scipionis Africani gener, cuius fuit poſtea autoritas in ſenatu maxima, profeſſus eſt ducem ſe fore ambitus, ſecundus Fabius Maximus Pauli Æmilii filiorum maximus, admodum adoleſcens, alacris exurrexit. Igitur lætus Paulus attribuit iis non quot Polybius tradidit, ſed quot ipſe ſe accepiſſe Naſica ait, qui epiſtolium de his geſtis ad regem quendam ſcripſit. Ex cohortibus Italicenſibus extraordinarii milites erant tria millia numero, ſiniſtrum cornu ad quinque millia.
F

Præter hos acceptus Nasica centum viginti equitibus, & quos Harpalus miserat mixtos Thracas & Cretenses ducentos versus mare intendit iter, & iuxta Heracleam castra metatus est, velut circumnauigaturus classe, & castra hostium circumuenturus. Verum cœnatis militibus, quum iam tenebræ essent, exposuit ducibus quid pararet, ac diuersam à mari viam ingressus, cõsedit sub Pythoo, militibusq; vt quietem caperẽt edixit. Eo loco Olympus supra decẽ stadia assurgit: quod ille qui ita dimensus est, hoc epigrammatae ostendit,

A fano Pythij vertex sublimis Olympi
Mensuram stadii decies sustollit in altum, &
Sextantis, perpendiculo vt dimensio facta est,
At pedibus quatuor est tamen illa minor.
Filius Eumeli mensuram prodidit istam
Xeinagoras, at tu rex bone faustus ades.

Tametsi nec montis altitudinem ferant geometræ, nec profunditatem maris decem stadia excedere. Xenagoram non obiter, sed via & ratione atque instrumentis inisse apparet mensuram. Ibi Nasica pernoctauit. At Perseo consulem cernenti non se mouere, nec reputanti quod in manibus erat, transfuga Cretensis in itinere elapsus, circuitionem indicauit Romanorum. Ille pauefactus, castra non mouit, sed mercenariorum militum decem millia, Macedonum duo duce Milone misit, imperans vt maturaret & occuparet saltum. Hos, vt ait Polybius, adhuc sopitos adorti sunt Romani, Nasica ancipitem in vertice dimicationem & periculum extitisse, se etiam Thracem conductitium congressum secum traiecto hasta pectore interemisse, deiectisque hostibus & Milone turpiter in tunica abiectis armis fugiente, tuto sequutum se, simulque deduxisse agmen. Eo casu trepidans Perseus & languescẽs spe, propere retro mouit exercitũ. Verumtamen aut subsistere necesse habebat pro Pydna & aleam experiri Martis, aut dissipato exercitu circumlatum per vrbes excipere bellum, quod semel domi receptum, nisi magna cæde & multo sanguine haud poterat emitti. Cæterum qui suggerebant amici copiarum numero ibidem eum esse superiorem, ac fortissime Macedonas pro coniugibus & liberis sub oculis regis in discrimen offerentis se dimicaturos, ita animatus, castris positis, parauit se ad prælium, regionem speculatus est, præfecturasque distribuit, quasi ex itinere Romanos inuasurus. Locus campum habebat phalangi planiciem æquabilem requirenti opportunum, & continentes complures colles leui armaturæ & ferentariis ad receptum & circumcursandum commodos. Per medium amnes AEson & Leucus labentes, quanuis tenui alueo ea tempestate, quod esset præceps iam æstas: aliquid videbantur negocii tamen præbituri Romanis. At Paulus, vbi se coniunxit Nasicæ, incessit quadrato agmine in hostes. Vt illorum aciem & numerum contemplatus est, stupefactus substitit, cœpitque aliquid secum agitare animo. Nobilissimi iuuenes qui pugnare gestiebant, adeuntes consulem, orauerunt eum ne extraheret rem, ac præ cæteris Nasica Olympico elatus successu.

A Τούτοις προσλαβὼν ὁ Νασικᾶς ἱππεῖς ἑκατὸν εἶχεν, καὶ τοὺς παρ' Ἁρπάλῳ Θρᾳκῶν καὶ Κρητῶν ἀναμεμιγμένους Θρᾳκικοίους, ἐξώρμησε τῇ πρὸς θάλασσαν ὁδῷ, καὶ κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸ Ἡρακλεῶν, ὡς δὴ πᾶς ναυσὶ μέλλων ἐκπλεῖν καὶ κυκλοῦσθαι τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. ἐπεὶ δὴ ἐδείπνησαν οἱ στρατιῶται, καὶ σκότος ἐγίνετο, τοῖς ἡγεμόσι φράσας τὰ δόκοντα, ἦγε διὰ νυκτὸς τὴν ἐναντίαν ἀπὸ θαλάσσης· καὶ καταλύσας ἀνέπαυε τὴν στρατιὰν ὑπὸ τὸ Πύθιον. ἐνταῦθα τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὕψος ἀνατείνει πλέον ἢ δέκα στάδιος· σημαίνεται δ' ὑπογράμμασι τοῦ μεδησαντος, ὅτως,

B Οὐλύμπου κορυφῆς ὑπὲρ Πυθίου Ἀπόλλωνος
Ἱερόν, ὕψος ἔχει (πρὸς τὴν κάθετον δὴ ἐμεδήθη)
Πλήρη μὲν δεκάδα σταδίων μίαν, αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ,
Πλέθρον τεσσαρεσκαίδεκα μέτρον μεγέθει.
Εὐμήλου δέ μιν υἱὸς ἐθήκατο μέτρα κελεύθου,
Ξεναγόρης. σὺ δὲ ἄναξ χάρε, καὶ ἐσθλὰ δίδου.

καίτοι λέγουσιν οἱ γεωμετρικοὶ, μήτε ὄρους ὕψος, μήτε βάθος τῆς θαλάσσης ὑπερβάλλειν δέκα στάδιος. ὁ μὲν τοι Ξεναγόρας οὐ παρέργως, ἀλλὰ μεθόδῳ καὶ δι' ὀργάνων εἰληφέναι δοκεῖ τὴν μέτρησιν. ὁ μὲν οὖν Νασικᾶς ἐνταῦθα διενυκτέρευσεν. τῷ δὲ Περσεῖ τὸν Αἰμίλιον ἀτρεμοῦντα καὶ χώραν ὁρῶντι, καὶ μὴ λογιζομένῳ τὸ γινόμενον, ἀποδρὰς ἐκ τῆς ὁδοῦ Κρὴς αὐτόμολος, ἦκε μηνύων τὴν περίοδον τῶν Ῥωμαίων· ὁ δὲ σπουδασθεὶς, τὸ μὲν στρατόπεδον οὐκ ἐκίνησεν, μυρίους δὲ μισθοφόρους ξένους καὶ διχιλίους Μακεδόνας Μίλωνι τῷ δεδοῖς, ἐξαπέστειλεν, τῷ δεσποσασάμενος ταχυῶν καὶ καταλαβεῖν τὰς ὑπερβολάς. τούτοις ὁ μὲν Πολύβιος φησὶν, ἔτι κοιμωμένοις ὅτι πεσεῖν τοὺς Ῥωμαίους· ὁ δὲ Νασικᾶς ὀξὺ ἀγῶνα περὶ τοῖς ἄκροις ἠμφέβαλε καὶ κίνδυνον· αὐτὸν δὲ Θρᾷκα μισθοφόρον εἰς χεῖρας συμβαλόντα, τῷ ξυστῷ διὰ τοῦ στήθους πατάξας καταβαλεῖν· ἐκβιασθέντων δὲ τῶν πολεμίων, καὶ τοῦ Μίλωνος ἀφεῖσα φεύγοντος ἀπὸ τῶν ὅπλων μονοχίτωνος, ἀσφαλῶς ἀκολουθεῖν, ἅμα καταβιβάζων εἰς τὴν χώραν τὸ στράτευμα. τούτων δὲ τῷ Περσεῖ συμπεσόντων, κατὰ τάχος ἀναζεύξας, ἦλθ' ὀπίσω, περίφοβος γεγονὼς, καὶ συνεχυμένος ταῖς ἐλπίσιν. αὐτὸς δὲ ὅμως πρὸ τῆς Πύδνης ἐπορεύετο πρεσβεύσασθαι μάχης δυναγκαῖον ἢ, ἢ τῷ στρατῷ σκεδασθέντι περὶ τὰς πόλεις δέχεσθαι τὸν πόλεμον, ἐπεὶ πρὸς ἅπαξ ἐμβεβήκει τῇ χώρᾳ, δίχα πολλοῦ φόνου καὶ νεκρῶν ἐκπεσεῖν μὴ δυνάμενον. πλήθει μὲν οὖν ἀνδρῶν αὐτόθεν περιεῖναι, προθυμίαν δὲ πολλὴν ὑπάρχειν, ἀμυνομένοις περὶ τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐφορῶντος ἕκαστα τοῦ βασιλέως, καὶ προκινδυνεύοντος. ἐκ τούτων ἐθαρσύνοντο οἱ φίλοι τὸν Περσέα· καὶ βαλόμενος στρατόπεδον, συνεπάτετο πρὸς μάχην, καὶ τὰ χωρία κατεσκόπει, καὶ διήρει τὰς ἡγεμονίας, ὡς δὴ θοὺς ἐξ ἐφόδου τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαντήσων. ὁ δὲ τόπος καὶ πεδίον ἦν τῇ φάλαγγι βάσεως ὅτι πέδου καὶ χωρίων ὁμαλῶν δεομένῃ, καὶ λόφοι συνεχεῖς, ἄλλος ἐξ ἄλλου, τοῖς γυμνητεύουσι καὶ ψιλοῖς ἀναφυγὰς καὶ περιδρομὰς ἔχοντες. διὰ μέσου δὲ ποταμοὶ ῥέοντες Αἴσων καὶ Λεύκης, οὐ μάλα βαθεῖς τότε, (θέρους γὰρ ἦν ὥρα φθίνοντος) ἐδόκουν μικρὰ δυσεργίαν ὅμως τοῖς Ῥωμαίοις παρέξειν. ὁ δὲ Αἰμίλιος, ὡς εἰς ταὐτὸν συνέμιξε τῷ Νασικᾷ, κατέβαινε συντεταγμένος ὅτι τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ εἶδε τὴν παράταξιν αὐτῶν, καὶ τὸ πλῆθος θαυμάσας ἐπέστησε τὴν πορείαν, αὐτός τε πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος. οἱ δὲ ἡγεμονικοὶ νεανίσκοι παρεσκευασμένοι μάχεσθαι παρελαύνοντες, ἐδέοντο μὴ μέλλειν, καὶ μάλιστα πάντων ὁ Νασικᾶς, τῇ περὶ τὸν Ὄλυμπον εὐτυχίᾳ τεθαρρηκώς.

» ὁ δ' Αἰμίλιος μειδιάσας, Εἴγε τοῦ σὴν (εἶπεν) ἡλικίαν εἶ-
» χον· αἱ δὲ πολλαί με νίκαι διδάσκουσαι τὰ τῶν ἡττωμένων ἁμάρ-
» τημα, κωλύουσιν ἐξ ὁδοῦ μάχην πιθέσθαι πρὸς φάλαγ-
» γα συντεταγμένην ἤδη καὶ σπουδάζουσαν. ἐκ τούτου τὰ μὲν
πρῶτα καὶ καταφανῆ πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐκέλευσεν εἰς
ἀσπίδας καθιστάμενα ποιεῖν χῆμα τῆς παρατάξεως, τοὺς δ' ἀπ'
οὐρᾶς τραφέντας ἐν χώρᾳ χάρακα βαλέσθαι καὶ τὴν ἀποσκευὴν
ἐξῆλθεν. οὕτω δὴ τῶν σπουδαζόντων τοῖς τελευταίοις καθ' ὑπαγω-
γὴν ἐξελιττομένων, ἔλαθε τοῦ παρατάξιν ἀναλύσας, καὶ
καταστήσας ἀθορύβους εἰς τὸν χάρακα πομπάς. ἐπεὶ δὲ νὺξ γε-
νομένη, καὶ μετὰ δεῖπνον ἐδάπανον πρὸς ὕπνον καὶ ἀνάπαυσιν, ἀφ-
ιδίου ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο· καὶ τὸ
φῶς ἀπολιπόντος αὐτοῦ, χρόας ἀμείψασα πολυδαπάς,
ἠφανίσθη. τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὡς πρόσθεν νενομισμένον, χαλκοῦ
τε πατάγοις ἀναχαλκευομένου τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰ πολλὰ
δαλοῖς καὶ δᾳδοῖν ἀνεχόντων πρὸς τὸ οὐρανόν, οὐδὲν ὅμοιον ἔ-
πραττον οἱ Μακεδόνες, ἀλλὰ φείκη καὶ θάμβος τὸ στρατόπε-
δον κατεῖχεν, καὶ λόγος ἡσυχῆ διὰ πολλῶν ἐχώρει, βασι-
λέως τὸ φάσμα σημαίνειν ἔκλειψιν. ὁ δὲ Αἰμίλιος οὐκ ἀμαθὴς μὲν
ἀνήκοος οὐδὲ ἄπειρος πολυτάπασι τῶν ἐκλειπτικῶν ἀστρομα-
λιῶν, ἀλλὰ τῇ σελήνῃ προσφερομένην εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς
ἐμβάλλοιτο τεταγμένας προσόδοις, καὶ ἀποκρύπτοιτο, ἄχρι
οὗ παρελθοῦσα τὸ ὑπὲρ σκότου χώρον, πάλιν ὑπιλάμψῃ πρὸς
τὸν ἥλιον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ θείῳ πολὺ νέμων, καὶ φιλοθύτης ὢν
καὶ μαντικὸς, ὡς εἶδε πρῶτον τὴν σελήνην ἀποκαθαιρομένην,
ἕνδεκα μόσχοις αὐτῇ κατέθυσεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τῷ Ἡρακλῆ
βουθυτῶν, οὐκ ἐκαλλιέρει μέχρις εἴκοσι· τῷ δὲ πρώτῳ καὶ εἰ-
κοστῷ παρῆν τὰ σημεῖα, καὶ νίκην ἀμείνοσι μένοις ἔφραζε. δι-
ξάμενος οὖν τοῦ βοῶν ἑκατὸν καὶ ἀγῶνος ἱερὸν τῷ θεῷ, προσ-
έταξε διαχρήσασθαι τοῖς ἡγεμόσι τὸν στρατὸν εἰς μάχην, αὐ-
τὸς δὲ τῇ ἀπόκλισιν καὶ τροπὴν ἀναμένων τοῦ φωτὸς ὅ-
πως μὴ κατὰ πρόσωπον μαχόμενοις ἀδοῖς ἔωθεν ὁ ἥλιος
ἀντιλάμποι, παρῆγε τὸν χρόνον ἐν τῇ σκηνῇ καθεζόμενος
ἀναπεπταμένῃ πρὸς τὸ πεδίον καὶ τὴν στρατοπεδείαν τῶν
πολεμίων. πρὲ δὲ δείλης, οἱ μὲν αὐτόφασι τοῦ Αἰμιλίου
τεχνάζοντος, ἐκ τῶν πολεμίων ἡρέθαι τὴν ἐπιχείρησιν
ἀχαλίνων ἵππων ἐξελάσαντος, ἐμβαλεῖν ἀδοῖς τοῖς Ῥω-
μαίοις, καὶ τοῦτον ἀρχὴν μάχης διωκόμενον παρασχεῖν· οἱ
δὲ, Ῥωμαϊκῶν ὑποζυγίων χορτάσματα παρασκευαζόντων
ἅπτεσθαι Θρᾶκας, ὧν Ἀλέξανδρος ἡγεῖτο. πρὸς δὲ τούτοις
ἐκφερομένου ὀξέως ἐπὶ πασσίων Λιγύων ἡρέθαι. παρεβοη-
θούντων δὲ πλειόνων ἑκατέρωθεν, οὕτω συνάπτεσθαι τὴν
μάχην ἀμφοτέρων. ὁ μὲν οὖν Αἰμίλιος, ὥσπερ κυβερνή-
της, τῷ παρόντι σάλῳ καὶ κινήματι τῶν στρατοπέδων τεκ-
μαιρόμενος τὸ μέγεθος τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος, ἐκ τῆς σκη-
νῆς προῆλθεν, καὶ τὰ τάγματα τῶν ὁπλιτῶν ὁπτῶν παρε-
θάρρυνεν. ὁ δὲ Νασικᾶς ὀξιππασάμενος πρὸς τοὺς ἀκρο-
βολιζομένους, ὁρᾷ πολὺ τῶν οὔπω πρὸς πολεμίους ἐν χερ-
σὶν ὄντας. πρῶτοι δὲ οἱ Θρᾶκες ἐχώρουν, ὧν μάλιστα
φησὶν ἐκπλαγῆναι τὸν ὄψιν, ἄνδρες ὑψηλοὶ τὰ σώματα,
λευκῷ καὶ περιλάμπουσι θυρεῷ, καὶ περικνημίδων ὁπλισ-
μῷ, μέλανας ὑπενδεδυμένοι χιτῶνας, ὀρθὰς δὲ ῥομ-
φαίας βαρυσιδήρους ἀπὸ τῶν δεξιῶν ὤμων ὁπισείοντες.

A Cui Paulus arridens, Sane quidē, inquit, si tua sim ætate, sed multæ me victoriæ, quæ victorū me docuerunt offensa, ex itinere vetant cum instructa iam phalange & composita manus conserere. Inde frontem exercitus sui per cohortes speciem iubet efficere aciei & postremos cōuertere se ad vallum ibidem iaciendum & castra munienda. Ita silentio subductis qui proximi extremos stabant, & orbem voluentibus, aciem imprudentibus hostibus explicauit, & in castra sine tumultu omnes duxit. Quum iam nocte à cœna corpora somno & quieti dare vellent, ecce luna pleno orbe & sublimis obscurata est, fugiēteq; lumine in varios vertit colores, dum condita est. Hic quum Romani de more æris crepitu lumen eius reuocarent, frequentesq; flammas tædis facibusq; ad cælum porrigerent, longe diuersa egerunt Macedones, quorum castra horror stuporq; tenuit, rumorq; sensim est per castra vulgatus, portendere hoc regni occasum. Paulus verò, qui tyro non erat neq; rudis inæqualitatum eclipticarum, quæ statis circulis vmbra terræ condant & inopacent lunæ orbem, dum offuscantem præteruecta regionē iterum à sole illustretur, oppido religiosus tamen deditusq; diis placandis & auguriorum peritus, vt primum renitescere cōspexit lunā, immolauit ei vndecim iuuencas. Luce prima quū sacrificaret Herculi hostiis viginti non litauit. Tandem prima & vigesima læta exta fuerunt, victoriamq; defendentibus se, non lacessentibus hostem, spopondere. Igitur centum bobus & ludis deo votis, imperat legatis vt instruant aciem. Ipse tantisper moratus dum sol vergeret in occasum circumactus, ne lumen solis, quod erat suis ex aduerso, matutino tempore oculos eorum perstringeret: sedensque in tabernaculo suo, quod campus & hostium castra spectabat, terebat tēpus. Inclinato in vesperū die, ab ipso Paulo quidam autores sunt, quo hostes pugnam primi lacesserent, struente, equum fuisse detracto fræno expulsum, & nonnullos Romanos ad eum retrahendum emissos, atque hinc, dum hi persequuntur equum, contractum certamen. Alii Thracas quibus præerat Alexander, in apportantia pabulum Romanorum iumenta impetum dedisse, aduersus hos septingentos Ligures acriter excurrisse, atque quum plures vtrisque subsidio venirent, ita commissum prælium. Consul ex præsenti fluctu & motu exercituum, vt gubernator molem prospiciens instantis conflictus, prodiit ex tentorio, legionesque adiit & adhortatus est. Nasica autem qui prouectus erat ad excursiones, totum hostium exercitum cernit pugnam capessentem. Primam aciem tenebant Thraces, quorum dicit maxime terribilem aspectum fuisse, viri corporibus eminentibus. His erant candicantia & resplendentia scuta ocreisque tecti & saga induti nigra, directas frameas ferro graues à dextris humeris intentabant. Iuxta Thracas intercalati erant mercenarii milites: quorum erat varia armatura, erantque his mixti Pæones. Hos tertia acies sequebatur, delecti Macedones virtute & flore iuuentutis præcipuo, auratis armis & nouis amiculis micantes puniceis.

πρὸς δὲ τοῖς Θρᾶκας οἱ μιαιφόροι παρεκέκλιντο, ὧν σκεναί τε πεμπεδαπαὶ καὶ μεμιγμένοι Παίονες ἦσαν. ὀπὶ δὲ τούτοις ἄγημα τρίτον οἱ λογάδες αὐτῶν Μακεδόνων, ἀρετῇ καὶ ἡλικίᾳ τὸ καθαρώτατον, ἀστράπτοντες ὁπλοις χρυσοῖς καὶ νεουργοῖς φοινικίσιν.

οἷς καὶ-

Pone quos instructos phalanges chalcaspidum amicantes ex castris splendore ferri & æris fulgore campum clamore strepituq; cohortantium montes compleuere. Tanta autem ferocitate & pernicitate sese intulerũt vt qui occubuerũt primi, duobus stadiis ceciderint ab Romanis castris. Quum infestæ incurrissent legiones Macedonum, aderat consul, cosq; offendit extremas hastas in scuta Romanorum adigentes, quos cõtingere Romani cominus nõ poterant gladiis. Vbi iam reliquos quoque Macedonas detractis ex humero parmis, atq; hastis vno signo inclinatis legionarios excipiẽtes, roburq; vidit cõfertæ aciei & asperitatem frontis hastis horrẽtis, stupore & terrore corruptus est: q; spectaculũ nunquam esset contẽplatus horribilius, ac postmodũ illius metus sui & speciei meminit subinde. At in præsẽtia aciem celso & læto ore obequitauit sine galea & lorica. At rex Macedonũ (vt Polybius tradit) commisso prælio, in oppidum Pydnã se magna ignauia subduxit per causam sacrificii Herculi faciendi, trepida à trepidis non recipienti sacra, nec vota admittenti nefanda. Neq; enim fas est vt qui nõ iaculatur, destinatum feriat, neq; qui locum non tenuit, is ferat palmam: neq; vt habeat socors successum, neq; vt sit malus beatus. Sed Pauli precibus volẽs propitiusq; annuit deus, quippe petebat victoriam belli & palmam hastam tenens, pugnansq; opẽ implorabat dei. Verũ Posidonius quidam, qui æqualem temporũ illorũ esse se & illis gestis refert interfuisse, in libris Historiarũ quos de Perseo scripsit cõplures, timiditate negat vel sacrificium causatũ discessisse, sed pridie quam pugnaretur crus eius ab equo fuisse calce percussum. In prælio, quanuis haberet incommode & vetarẽt amici, equum viatorium imperasse admoueri sibi, atq; ita vectũ phalãgi se immiscuisse inermẽ. Quum autem magna vis hinc inde volitaret missilium, paltum ferreum in eum decidisse, nec cuspide attigisse tamen, sed obliquum præterlapsum dextro latere esse, ac libramento tunicam eius discidisse carnemq; perstrinxisse cæca vibice, cuius diu vestigium manserit. Hanc pro Perseo adfert Posidonius defensionem. Porro Romani quum hastis occurrentes non valerent phalangem impellere, Salius qui Pelignos ducebat, signum cohortis suæ raptum torsit in hostes: quo quum Peligni (nefas est enim & piaculum Italis signum suum deserere) inferrent se atrox vltrò citroq; ex eo conflictu illata & accepta clades est. Siquidem hastas hi gladiis elidere & repellere scutis enitebantur, atque ipsis manibus prensantes eas traiicere. Illi infestas hastas ambabus tenentes manibus, & in quos incidebant, hos cum ipsis armis trãsverberantes, quia nec scutum nec lorica resistere violentiæ valebat hastæ, in caput corpora statuebant Pelignorum & Marrucinorum qui temere & furore beluino in vulnera, & apertum ruebant discrimen. Ita cõtrucidatis antesignanis, impulsi sunt qui proxime stabant, subsidiani. Nondũ quidem fugam capiebant, referebant pedẽ tamen ad montem, quẽ Olocrũ vocant. Quod cernens consul (vt est autor Posidonius)

A οἱ, καθιςαμένοις εἰς τάξιν, αἱ τῶν χαλκασπίδων ἐπφαιτέλλουσαι φάλαγγες ἐκ τοῦ χάρακος, ἐνέπλησαν αὐγῆς σιδηρᾶς καὶ λαμπηδόνος χαλκοῦ τὸ πεδίον, κραυγῆς τε καὶ θορύβου τῶν παρακελευομένων τὸ ὀρφνῖον. ὅτω τε θρασέως καὶ μετὰ τάχους ἔπεσαν, ὥστε τοῖς πρώτοις νεκροῖς ἀπὸ δυεῖν σταδίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χάρακος καταπεσεῖν. γιγνομένης τε τῆς ἐφόδου, παρῆν ὁ Αἰμίλιος, καὶ κατελάμβανεν ἤδη τοῖς ἐν τοῖς ἀγήμασι Μακεδόνας, ἄκρας τὰς σαρίσας προσπεπηρακότας τοῖς θυρεοῖς τῶν Ῥωμαίων, καὶ μὴ προσιεμένοις εἰς ἐφικτὸν αὐτῶν τὰς μαχαίρας. ἐπεὶ τε καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων τάς τε

B πέλτας ἐξ ὤμου προϊεμένων, καὶ τὰς σαρίσας ἀφ' ἑνὸς σημάτος κλιθείσας ὑπὸ σφῶν τοῖς θυρεαφόροις εἶδε, τίν τε ῥώμην τοῦ σωματισμοῦ καὶ τὴν θαχύτητα τῆς προβολῆς, ἔπληξις αὐτὸν ἔχει καὶ δέος, ὡς οὐδὲν ἰδὼν ἄπωποτε θέαμα φοβερώτερον· καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμέμνητο τοῦ πάθους ἐκείνου καὶ τῆς ὄψεως. τότε τε πρὸς τοὺς μαχομένους ὑπεδέχετο θυμὸς ἴλεως καὶ φαιδρὸν ἑαυτὸν, ἀδεῶς καὶ θάρσος ἴσον παρήλαυνεν. ὁ τε Μακεδόνων βασιλεὺς (ὥς φησι Πολύβιος) τῆς μάχης ἀρχὴν λαμβανούσης ἀποδιδράσας, εἰς πόλιν ἀφιππάσατο, σκηψάμενος Ἡρακλεῖ θύειν, δεδιὼς τοῦ δεδιότος ἱερὰ μὴ δεχομένῳ, μηδ' εὐχὰς ἀθεμίτοις ὑπιτελοῦντι. θεμιτὸν γὰρ οὐκ ἔστιν, οὔτε τὸν μὴ βάλλοντα κατευστοχεῖν, οὔτε τὸν μὴ μένοντα κρατεῖν, οὐδ' ὅλως τὸν ἄπρακτον εὐπραγεῖν, οὔτε τὸν κακὸν εὐδαιμονεῖν. ἀλλὰ ταῖς Αἰμιλίου παρῆν εὐχαῖς ὁ θεός· εὔχετο γὰρ κράτος πολέμου καὶ νίκην δόρυ κρατῶν, καὶ μαχόμενος παρεκάλει σύμμαχον τὸν θεόν. οὐ μὴν ἀλλὰ Ποσειδώνιός τις, ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις καὶ ταῖς πράξεσι γεγονέναι λέγων, ἱστορεῖν δὲ γεγραφὼς περὶ Περσέως ἐν πλείοσι βιβλίοις, φησὶν αὐτὸν οὐχ ὑπὸ δειλίας, οὐδὲ τὴν θυσίαν ποιησάμενον αἰτίαν, ἀπελθεῖν, ἀλλὰ τῇ πρότερᾳ τῆς μάχης τυχεῖν λελακισμένον ὑφ' ἵππου τὸ σκέλος. ἐν δὲ τῇ μάχῃ, καίπερ ἔχοντα δυσχρήστως, καὶ κωλυόμενον ὑπὸ τῶν φίλων, ἵππον αὐτῷ κελεῦσαι τῶν φορέων προσαγαγεῖν· καὶ πεβεβαίτα συμμίξαι τοῖς ἐπὶ τῆς φάλαγγος ἀθρόοις. φερομένων δὲ πανοπλιῶν ἑκατέρωθεν βελῶν, παλτὸν ἐμπεσεῖν ὀλισθήσαν αὐτῷ, καὶ τῇ μὲν ἀκμῇ μὴ θίγειν, ἀλλὰ πλάγιον τοῦ δεξιοῦ πλευρᾶν παρελθεῖν τοῦ διαθράμξαν. ῥῦμῃ δὲ τῆς παρόδου, τόν τε χιτῶνα διαχρῆσαι, καὶ τὴν σάρκα φοινίξαι τυφλῷ μώλωπι πολὺν χρόνον διαφυλάξαν τὴν τύπον. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ποσειδώνιος ὑπὲρ τοῦ Περσέως ἀπολογεῖται. τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὡς αὐτέρησαν τῇ φάλαγγι μὴ δυναμένων βιάζεσθαι, Σάλιος ὁ τῶν Παλιγνῶν ἡγούμενος ἁρπάσας τὸ σημεῖον τῶν ὑφ' αὐτὸν, εἰς τοὺς πολεμίους ἔρριψεν. τῶν δὲ Παλιγνῶν (ἐστὶν γὰρ Ἰταλοῖς θεμιτὸν οὐδὲ ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν σημεῖον) ὑπιδραμόντων πρὸς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἔργα δεινὰ καὶ πάθη παρ' ἀμφοτέρων ἀπίστα συμπεσόντων. οἱ μὲν γὰρ ἐκκρούειν τε τοῖς ξίφεσιν τὰς σαρίσας ἐπειρῶντο, καὶ πιέζειν τοῖς θυρεοῖς, καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἀντιλαμβανόμενοι τῶν φερῶν· οἱ δὲ τῷ προβολῷ κρατυνόμενοι δι' ἀμφοτέρων, καὶ τοῖς προσπίπτουσι αὐτοῖς

C ὅπλοις διελαύνοντες, οὔτε θυρεοῦ φέροντος οὔτε θώρακος τῷ βίᾳ τῆς σαρίσης, ἀνέρριπτον ὑπὲρ κεφαλῶν τὰ σώματα, τῶν Παλιγνῶν καὶ Ῥακινῶν κατ' οὐδὲν λογισμὸν ἀλλὰ θυμῷ θηριώδεσι πρὸς ἐναντίας πληγὰς καὶ τραῦματα ὠθουμένων θάνατον. οὕτω δὲ τῶν πρόσω μαχόντων διαφθαρέντων, ἀνεκόπησαν οἱ κατόπιν αὐτῶν ὑπιτεταγμένοι· καὶ φυγὴ μὲν οὐκ ἦν, ἀναχώρησις δὲ πρὸς ὄρος τὸ καλούμενον Ὀλόκρον, ὥστε καὶ τὸν Αἰμίλιον ἰδόντα φησὶν ὁ Ποσειδώνιος,

Z

καταῤῥηξάσθαι τὸν χιτῶνα, τούτων μὲν ἐνδιδόντων, τῶν δ' ἄλλων Ῥωμαίων διαδεχομένων τὴν φάλαγγα πρὸς βολὴν οὐκ ἔχουσαν, ἀλλ' ὥσπερ χαρακώματι τῷ πυκνώματι τῶν σαρισῶν ὑπόμβριάζουσαν πρὸς τὸ θεῖον ἀπρόσμαχον. ἐπεὶ δὲ τῶν τειχείων ἀνωμάλων ὄντων, καὶ διὰ τὸ μῆκος τῆς τῶν διατάξεως οὐ φυλαττούσης διαστήματα τὸν συναπισμόν, κατεῖδε τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων κλάσεις τε πολλὰς καὶ διαστάσεις λαμβάνουσαν, (ὡς εἰκὸς ἐν μεγάλοις στρατοῖς καὶ ποικίλαις ὁρμαῖς τῶν μαχομένων) τοῖς μὲν ἐκθλιβομένοις μέρεσι, τοῖς δὲ προσπίπτουσαν, ὀπτῶν ὀξέως καὶ διαιρῶντας πείρας, ἐκέλευε εἰς τὰ διαλείμματα καὶ κενώματα τῆς τῶν πολεμίων τάξεως παρεμπίπτοντας καὶ συμπλεκομένοις, μὴ μίαν πρὸς ἅπασας ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεμιγμένας κατὰ μέρος τὰς μάχας τίθεσθαι. Τοῦτο τῶν μὲν Αἰμιλίου τοὺς ἡγεμόνας, τῶν δὲ ἡγεμόνων τοὺς στρατιώτας διδασκόντων, ὡς πρῶτον ὑπέδυσαν καὶ διέκρουσε τῶν ὅπλων, τοῖς μὲν ἐκ πλαγίου κατὰ γυμνὰ προσφερόμενοι, τοὺς δὲ ταῖς πρεμνοτομαῖς ἀπολαμβάνοντες, ἡ μὲν ἰσχὺς καὶ ὁ κοινὸν ἔργον ἐν δυσὶ ἀπολώλει, τῶν φάλαγγος διαῤῥηγνυμένης· ἐν δὲ ταῖς καθ' ἕνα καὶ κατ' ὀλίγους συστάσεσιν, οἱ Μακεδόνες μικροῖς μὲν ἐγχειρίδιοις στερεοῖς καὶ ποδήρεσι θυρεοὺς νύσσοντες, ἐλαφροῖς δὲ πελταρίοις πρὸς τὰς ἐκείνων μαχαίρας, (ὑπὸ βάρους καὶ καταφορᾶς διὰ πολυτελοῦς ὅπλου χωρούσας ὀπὶ τὰ σώματα) κακῶς ἀντέχοντες, ἐράπουν. κατὰ τούτοις δὲ μέγας ἐν ἀγῶν ἔνθα δὴ καὶ Μάρκος ὁ Κάτωνος υἱός, Αἰμιλίου δὲ γαμβρὸς, πᾶσαν ἀλκὴν ὀπιδεικνύμενος, ἀπέβαλε τὸ ξίφος. οἷα δὲ νεανίας ἐντεθραμμένος πλείστοις παιδεύμασι, καὶ μεγάλῳ πατρὶ μεγάλης ἀρετῆς ἀποδείξας ὀφείλων, οὐ βιωτὸν ἡγησάμενος εἰ) προσεμβῴη σκύλον αὐτοῦ ζῶντος τοῖς πολεμίοις, ἐπέδραμε τῷ μάχῃ, εἴτινά που φίλον καὶ συνήθη κατεῖδεν, φεύγων τε συμπεσεῖν αὐτῷ, καὶ δεόμενος βοηθεῖν. οἱ δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ θυμούμενοι, καὶ διαῤῥήξαντες ὁρμῇ μιᾷ τοὺς ἄλλους πρὸς αὐτὸν ὑφηρεύμενον, ἐμβάλλουσι τοῖς ἐναντίοις. μεγάλῳ δὲ ἀγῶνι καὶ φόνῳ πολλῷ καὶ βαύμασιν ὡσαύτως ἐν χώρᾳ, καὶ τόπον ἔρημον καὶ γυμνὸν καταῤῥήξαντες, ὀπὶ ζήτησιν ἐβάπτοντο τοῦ ξίφους. ὡς δὲ μόλις ἐν πολλοῖς ὅπλοις καὶ πτώμασι νεκρῶν κεκρυμμένον ἀνεῦρέθη, πρὸς χαρᾶς θυμούμενοι καὶ παιανίσαντες, ἐπὶ λαμπρότερον ἐνέκειντο τοῖς σωμεσῶσιν ἐπὶ τῶν πολεμίων. καὶ τέλος οἱ τεῖχιλιοι λοχάδες ἐν τάξει μένοντες καὶ μαχόμενοι, κατεκόπησαν ἅπαντες· τῶν δὲ ἄλλων φεύγοντων πολὺς ἦν ὁ φόνος, ὥστε τὸ μὲν πεδίον καὶ τὴν ὑπώρειαν καταπεπλῆσθαι νεκρῶν, τὸν δὲ Λεύκου ποταμοῦ ῥεῦμα τοῖς Ῥωμαίοις τῇ μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ διελθεῖν ἐπὶ μεμιγμένον αἵματι. λέγονται γὰρ ὑπὲρ δισμυρίους πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν. τῶν δὲ Ῥωμαίων ἔπεσον, ὡς μὲν Γαΐος φησὶν, ἑκατὸν, ὡς δὲ Νασικᾶς, ὀγδοήκοντα. καὶ κεῖται μὲν ὀξυπάτιον μέγιστος ἀγὼν οὗτος ἔχον. ἐνάτης γὰρ ὥρας ἀρξάμενοι μάχεσθαι, πρὸς δεκάτης ἐνίκησαν. τῷ δὲ λειπομένῳ τῆς ἡμέρας χρησάμενοι πρὸς τὴν δίωξιν, καὶ μέχρι σταδίων ἑκατὸν καὶ εἴκοσι διώξαντες, ἑσπέρας ἤδη βαθείας ἀπεστράφοντο. καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις οἱ θεράποντες ὑπὸ λαμπάδων ἀπαντῶντες, μετὰ χαρᾶς καὶ βοῆς ἀπῆγον ὀπὶ τὰς σκηνὰς, φωτὶ λαμπομένας, καὶ κεκοσμημένας κιττῷ καὶ δάφνῃς στεφάνοις. αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν μέγα πένθος εἶχεν. δυεῖν γὰρ ὑεῖν αὐτῷ στρατευομένων, ὁ νεώτερος οὐδαμοῦ φανερὸς ἦν, ὃν ἐφίλει τε μάλιστα, καὶ πλεῖστον εἰς ἀρετὴν φύσει προσῆκεν τῷ ἀδελφῷ ἐνόει.

A concidit paludamẽtum ſuum, quod partim proni in fugam eſſent, partim cæteri Romani nuſquam patentem declinatẽt phalangem, ſed quod haſtarum ſtrue inſtar valli ingrueret vndequaq; intolerabilem. Quia verò loco inæquali non ſeruabat ob longitudinẽ ſuã acies cõfertã teſtudinẽ, aduertitque Paulus multis locis interruptã Macedonũ phalangem eſſe ac multa aperuiſſe interualla, vt fieri in magnis exercitibus ſoler, variis pugnantiũ impreſſionibus hinc impulſam hinc inſtantem, propere aduolans diſſolutis ordinib. imperat, qua data interualla eſſent, & hiabat hoſtium acies, vt

B inſinuarent ſe & pugnarent, non vno loco cũ cunctis, verum cateruatim multa prælia & confuſa ſererent. Ea vbi Paulus duces, duces docuerunt milites, vt primum ſubierunt & penetrauerunt ordines illorum, hinc in nuda latera Macedonũ incurrentes, illinc à tergo eos circumueniẽtes, vis & opus commune diuulſa phalãge eſt diſſolutũ. Quũ verò pede collato, vir cum viro, & manipulatim pugnarent, minutis enſibus Macedones firma fodientes & prælonga ſcuta, leuibus autem parmis non ſatis illorum gladios, qui pondere atq; ictus impetu per omnia tegumenta penetrabãt ad corpora, ſuſtinentes auertuntur. Hoc loco acriter di-

C micatum eſt. Vbi Marcus Catonis filius, conſulis gener, dum fortiſſime pugnat, amittit gladiũ, qui, vt adoleſcens plurimis imbutus præceptis, & ingenti patri ingentis virtutis ſpecimina debens, vitam ſibi acerbam putauit ſi ſpolia ſua viuentis permitteret hoſtibus. Itaq; inſerit ſe in ordines pugnantium, ac ſicubi amicum aut familiarem cernit, exponit caſum ſuum, opemq; petit. Qui multi forteſq; curſu vnoq; ardore via per alios facta incurrunt illo duce in hoſtes, atq; his magno certamine multaq; cæde & vulneribus impulſis, locum

D deſertum & nudum occupant, & ad veſtigandum ſeſe conferunt gladium. Quem vt tandem in magno armorum & cadauerum aceruo repererunt abditum, exultabundi ouanteſque longe validius ordinibus hoſtium, vbi adhuc integri ſint, incumbunt. Poſtremo tria millia delectorum qui in acie perſtabant & dimicabant, occidione ſunt trucidati, cæterorum in fugam effuſorum ingens data ſtrages. Campus & colles cadauerib us oppleti, Leuci fluuii, quem tranſierunt poſtridie quam pugnatum eſſet Romani, vndæ ſanguine etiamnum infectæ fuerunt. nam ſuper viginti-

E quinque millia dicuntur cecidiſſe. Ex Romanis deſiderati, vt tradit Poſidonius, centum, vt Naſica, octoginta. Hæc vſque adeo cruenta pugna breuiſſime decreuit, nona hora quum affectaſſent prælium, ante decimam profligauerunt hoſtem. Quod ſupererat diei in conſectandis hoſtibus conſumpto, quum ad quindecim millia paſſuum inſequuti eos eſſent, iam nocte receperunt ſe. At cæteros ſerui occurrentes ad faces cum gaudio & plauſu in tentoria luminibus fulgentia, hederaque exornata & lauro reduxerunt. At ipſum imperatorem ingens ſolicitabat luctus. nam ex duobus eius filiis qui militabant ſub ipſo, nuſquam apparebat minor, quem præcipue

F habebat charum, & inter fratres animaduertebat indole ad virtutem eſſe præcellentiſſima,

animosum autem & gloriæ auidum, quamuis admodum adolescentem, omnino putabat perisse rudem ad ista, permixtum in pugna cũ hostibus. Exanimationem & mœrorem eius totus sensit exercitus, atq; inter cœnandum exilierunt ac cum fascibus discurrerunt, multi ad prætorium, multi pro vallo, vt inter eos qui primi ceciderant, inuestigarent adolescẽtem. Mœstitia castra, vociferatio campos tenebat Scipionem inclamantiũ: mox enim à prima ætate omnibus virtutib. ad imperãdum & rempublicam gerendam instructus fuit à natura vt nullus alius ęqualium & temperatus. Serius tandem iam prope deploratus ab insequendo cum duobus aut tribus sodalibus rediit recẽti hostium cruore oppletus, sicut generosus catulus prę voluptate nimiũ victoria ablatus. Hic ille est Scipio qui postmodum Carthaginẽ & Numantiam excidit, ac qui suæ memoriæ Romanorum longe virtute primus plurimum habuit autoritatis. Cęterum huius decoris consuli fortuna, in aliud tẽpus reiiciens inuidiam, tunc solidum gaudium dedit victoriæ. At Perseus à Pydna Pellam profugit. Equitatus eius pene integer euasit ex pugna: pedites verò quum assequuti equites essent, eosq; tanquam imbelles & proditores insectantes ex equis deturbarent, ac vulnera iis infligerent, metu Perseus tumultus, equum via deflexit, & ne nosceretur, detractam chlamydem præ se posuit, tenuitq; manibus diadema. Iam quo cum amicis in itinere colloqueretur, ad pedes digressus, traxit equum manu. Illorum alius calceum sinulans solutum adstringere, alius adaquare equum, alius sitire, à tergo relicti, & paulatim dilapsi sunt, quod non tam hostes quam illius formidarent sæuitiam: quippe miseriis perculsus, in omnes quærebat à se caulã auertere cladis. Postquã Pellã nocte ingressus, Euctum & Eudęum ærario præfectos, qui ei præsto fuerunt, partim eum de superioribus peccatis increpantes, & intempestiua libertate admonentes, consiliaq; suggerentes, infensus ambos pugione confodit: nemo hæsit apud eum extra Cretensem Euandrum, Archidamum Ætolum, & Neonem Bœotium. Ex militibus sequuti eum sunt Cretenses, non quod diligerent eum, sed quod thesauro eius, velut fauo, affixi essent. Magnum enim thesaurum trahebat secũ deprompsitq; ex eo scyphos & crateras, aliaq; aurea & argentea vasa Cretensibus diripienda ad quinquaginta talẽtorum pretium. Quum verò Amphipolim primum peruenisset, inde Alepsum, remisso paulatim timore, in natiuum & vetustissimum relapsus morbum, sordes, lamentatus apud amicos est ex Magni Alexandri aureis vasis quędam se Cretensibus imprudentem obiecisse, precatusque supplex & lacrymabundus illos qui hæc haberent ea vt sibi permutarent pecunia. Ac qui hominem probe nossent, hos non fefellit cretizare cum Cretensibus, qui verò fidem ei habuerunt atque reddiderunt, elusi sunt. Neque enim soluit his argentum, sed quæstu triginta talentorum ab amicis facto, quæ breui post capturi hostes erant, cum his nauigauit Samothracam, atque ad templum Castoris & Pollucis supplex confugit.

A θυμοειδῆ καὶ φιλότιμον ὄντα τῷ ψυχῷ, ἐπεὶ αἰτίαν τινὰ τῇ ἡλικίᾳ, πάντα πασιν ἀπολωλέναι κατεδόξαζεν, ὑπὸ ἀπειρίας ἀναμιχθέντα τοῖς πολεμίοις μαχομένοις. ἀπεθορυβήθη δ' αὐτὸ καὶ τὸ στρατόπεδον ὅλον, ἤθετο πολὺ τὸ στρατόπεδον, καὶ μεταξὺ δειπνοῦντες ἀνεπήδων, καὶ διέθεον μὴ λαμπάδων, πολλοὶ μὲν ὅπῃ τινὰ τῷ σκηνῷ τοῦ Αἰμιλίου, πολλοὶ δὲ περὶ τὸν χάρακα ἐν τοῖς πρώτοις νεκροῖς ζητοῦντες. κατήφεια δὲ τὸ στρατόπεδον καὶ κραυγὴ τὸ πεδίον κατεῖχεν ἀνακαλουμένων τὸν Σκιπίωνα. πᾶσι γὰρ ἀγαθὸς ἐκ νέου ὢν ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἡγεμονίαν καὶ πολιτείαν, ὡς ἄλλος

B οὐδεὶς τῶν συγγενῶν κεκραμένος τὸ ἦθος. ὀψὲ δὲ δὴ οὖν ἤδη μετὰ δύο ἢ τριῶν ἑταίρων, αἵματος καὶ τῶν πολεμίων ἀπάτλεως, ὡς περ σκύλαξ γενναῖος, ὑφ' ἡδονῆς ἀκρατῶς τῇ νίκῃ συνεξενεχθείς. οὗτός ἐστιν Σκιπίων ὁ τοῖς ἰκνουμένοις Καρχηδόνα καὶ Νομαντίαν καταστρέψας, καὶ πολὺ πρῶτος ἀρετῇ τῶν τότε Ῥωμαίων γενόμενος, καὶ δοκιμωτάτοις μέγιστον. Αἰμιλίῳ μὲν οὖν τινὰ τῶν κατορθώματος νέμεσιν εἰς ἕτερον ἡ τύχη καιρὸν ὑπερβαλλομένη, τότε πάντελῆ τὴν ἡδονὴν ἀπεδίδου τῆς νίκης· Περσεὺς δὲ φυγῇ μὲν ἐκ Πύδνης εἰς Πέλλαν ἀπεχώρει, τῶν ἱππέων δὲ πλείστους πολλῶν ἀπὸ τῆς μάχης διεσεσωσμένων.

C ἐπεὶ δὲ καταλαμβάνοντες οἱ πεζοὶ τοὺς ἱππεῖς, ὡς ἀνανδρους καὶ προδεδωκότας λοιδορουντες, ἀπὸ τῶν ἵππων ὤθουν καὶ πληγὰς ἐδίδοσαν, δείσας τὸν θόρυβον, ἐκ τῆς ὁδοῦ παρέκλινε τὸν ἵππον, καὶ τὴν πορφύραν, ὡς μὴ διάσημος εἴη, περιαπάσας, ἔθετο πρόσθεν αὐτοῦ, καὶ τὸ διάδημα διὰ χειρὸς εἶχεν· ὡς δὲ καὶ προσδιαλεγόμενος τοῖς ἑταίροις ἅμα βαδίζων, καταβὰς ἐφείλκετο τὸν ἵππον. τὸ δὲ ὁ μὲν ὑπόδημα προσποιούμενος λελυμένον συνάπτειν, ὁ δὲ ἵππον ἄρδειν, ὁ δὲ πολὺ χρέζειν, ὑπολειπόμενοι κατὰ μικρὸν ἀπεδί-

D δρασκον, οὐχ οὕτω τοὺς πολεμίους, ὡς τὴν ἐκείνου χαλεπότητα δεδοικότες. πεταραγμένος γὰρ ὑπὸ τῶν κακῶν, εἰς πάντας ἐζήτει βέπειν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς νίκης. ἐπεὶ δὲ νυκτὸς Πέλλαν εἰσελθὼν, Εὔκλον καὶ Εὔδαμον, τοὺς ὅπῃ τὸν νομίσματος, ἀπεστερηκότας αὐτῷ, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλοῦντας περὶ τῶν γεγενῆσθαι, τὰ δὲ παρρησιαζομένους ἀκαίρως καὶ συμβουλεύοντας, ὀργισθεὶς ἀπέκτεινεν αὐτὸς τῷ ξιφιδίῳ παίων ἀμφοτέροις· οὐδεὶς παρέμεινεν αὐτῷ παρὲξ Εὐαίνετου τε τοῦ Κρητὸς, καὶ Ἀρχεδάμου τοῦ Αἰτωλοῦ, καὶ τοῦ Βοιωτοῦ Νέωνος. τῶν δὲ στρατιωτῶν ἐπηκολου-

E θησαν οἱ Κρῆτες οὐ δι' εὔνοιαν, ἀλλὰ τοῖς χρήμασιν, ὥσπερ κυνέοις μέλιτι, προσλιπαρουντες. πάνυ πολλὰ γὰρ ἐπήγετο, καὶ προσῴκει ἐξ αὐτῶν ἁρπάσας τοῖς Κρησὶν ἐκπώματα καὶ κρατῆρας καὶ τινὰ ἄλλα ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κατασκευῇ, εἰς πεντήκοντα τάλαντα λόγον. ἠρώτησε δὲ ἐν Ἀμφιπόλει πρῶτον, εἶτ' ἐκεῖθεν ἐν Ἀλήψῳ, καὶ τοῦ φόβου μικρὸν ὑπαίνεντος, εἰς ὃ συγγενὲς καὶ προσεύπατον αὐτοῦ τῶν νοσημάτων, τὴν μικρολογίαν, οὐδὲν ὑπενεχθεὶς, ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους ὡς τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χρυσωμάτων ἕνα τοῖς Κρησὶ διεῤῥιφὼς ὑπ' ἀγνοίας· καὶ παρεκάλει τοὺς ἔχοντας, ἀντιδοῦναι καὶ δακρύων, ἀμείψασθαι πρὸς νόμισμα. τοὺς μὲν οὖν

Γαλήψῳ Palmer.

F ὑπισχνουμένους ἀκριβῶς αὐτὸν οὐκ ἔλαθεν κρητίζων πρὸς Κρῆτας· οἱ δὲ πειθέντες καὶ ἀποδοντες, ἀπεστερήθησαν. οὐ γὰρ ἀπέδωκεν τὰ ἀργύρεια, ἀλλὰ πεντήκοντα τάλαντα κερδάνας ἀπὸ τῶν φίλων, ἃ μικρὸν ὕστερον ἔμελλον οἱ πολέμιοι λήψεσθαι μετ' αὐτῶν. διέπλευσεν εἰς Σαμοθράκην, καὶ ἀφαφύγων ὑπὸ τοὺς Διοσκούρους ἱκέτευεν.

ἀεὶ μνήσθῶν λέγονται φιλοβασίλειοι Μακεδόνες, τότε δ' ὡς A
ἐρείσμαθι κεκλασμένῳ, πάντων ἅμα συμπεσόντων, ἐγχεί-
ζοντες αὐτοὺς τῷ Αἰμιλίῳ, δύο ἡμέρας ὅλης κύριον αὐτὸν
κατέστησαν Μακεδονίας. καὶ δοκεῖ τοῦτο μαρτυρεῖν τοῖς ἐ τυ-
χίαθι τὰς πράξεις ἐκείνας γεγενέναι φάσκουσιν. ἔτι δὲ καὶ
τὸ περὶ τὴν θυσίαν σύμπτωμα δαιμόνιον ἦν· ἐν Ἀμφιπό-
λει θύοντος τοῦ Αἰμιλίου, καὶ τὴν ἱερὰν ἐνηργμένων, κεραυνὸς
ἐνσκήψας εἰς τὸν βωμὸν ἐπέφλεξε καὶ συνκαθῆκε τὴν ἱερ-
γίαν. ἐν δὲ βάλλει δὲ ἡ φύσις πάντως καὶ τύχη τὰ τῆς φή-
μης. ἐν μὲν γὰρ ἡμέρᾳ τετάρτῃ νενικηκότι Περσεὺς περὶ Πύ-
δναν, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τοῦ δήμου θεωροῦντος ἱππικοὺς ἀγῶνας,
ἄφνης ἐνέπεσε λόγος εἰς τὸ πρῶτον τοῦ θεατρικοῦ μέρους, ὡς
Αἰμίλιος μεγάλῃ μάχῃ νενικηκὼς Περσέα καταστρέφοιτο
σύμπασαν Μακεδονίαν. ἐκ δὲ τούτου, ταχὺ τῆς φήμης ἀ-
νακερομένης εἰς τὸ πλῆθος ἐξέλαμψε χαρὰ μετὰ κρότου καὶ
βοῆς, τὴν ἡμέραν ἐκείνην καταχροῦσα τὴν πόλιν. εἶτα ὡς
ὁ λόγος οὐκ εἶχεν εἰς ἀρχὴν ἀνελθεῖν βέβαιον, ἀλλ' ἐν πᾶ-
σιν ὁμοίως ἐφαίνετο πλανώμενος, τότε μὲν ἐσκεδάσθη καὶ διεῤ-
ῥύη τὰ τῆς φήμης. ὀλίγας δ' ὕστερον ἡμέρας πυθόμενοι σα-
φῶς, ἐθαύμαζον τὴν προαμφίβολον ἀγγελίαν, ὡς ἐν τῷ
ψευδεῖ τὸ ἀληθὲς εἶχεν. λέγεται δὲ καὶ τῆς ἐπὶ Σάγρᾳ πολε- C
μῶ μάχης Ἰταλιωτῶν ἀθημερὸν ἐν Πελοποννήσῳ λόγον
γενέσθαι, καὶ Γαλατᾶσι τῆς ἐν Μυκάλῃ πρὸς Μήδους.
τοὺς δὲ Ῥωμαίοις Ταρκυνίοις μετὰ Λατίνων ἐπιστρατεύσαντας
ἐνίκησαν, αὐτάγγελοι φανέντες ὤφθησαν ἀπὸ τοῦ κρουνοῦ
μικρὸν ὕστερον ἄνδρες δύο καλοὶ καὶ μεγάλοι, (τούτους εἴκα-
σαν εἶναι) Διοσκόρους) ὁ δὲ ἐντυχὼν πρῶτος ἀνδρὶ κατ' ἀγο-
ρὰν πρὸς τῇ κρήνῃ ἀναψύχουσι τοῖς ἵπποις ἱδρῶτι πολλῷ
περῤῥεομένοις, ἐθαύμαζε τὸν περὶ τῆς νίκης λόγον. εἶθ' οἱ μὲν
ἐπιψαύσαι λέγονται τῆς ὑπήνης αὐτοῦ πᾶν χρῶμα μετὰ τῶν χειρῶν ἀφέμα
μειδιῶντες· ἡ δὲ βοὴς ἐκ μελαίνης τριχὸς εἰς πυῤῥὰν με- D
ταβαλοῦσα, τῷ μὲν λόγῳ πίστιν, τῷ δὲ ἀνδρὶ τὸ δοξαζεῖν ἐπέ-
κλησιν τὸν Αἰνοβαρβον, ὅ ἐστιν χαλκοπώγων. πᾶσι δὲ τού-
τοις ὃ καθ' ἡμᾶς γενόμενον πίστιν παρέχει. ὅτε γὰρ Ἀντώνιος
ἀπέστη Δομετιανοῦ, καὶ πολὺς πόλεμος ἀπὸ Γερμανίας πρὸς
ἐδοκεῖτο τῆς Ῥώμης παρεσκευασμένης, ἄφνω καὶ ἀδιαπτώτως
ὁ δῆμος ἐξ αὐτοῦ φήμην ἀνέδωκε νίκης, καὶ τὴν Ῥώμην
ἐπέδραμε λόγος αὐτόν τε τὸν Ἀντώνιον αἱρεθῆναι, καὶ τοῦ σὺν
αὐτῷ στρατεύματος ἡττημένου μηδὲν μέρος λελεῖφθαι. τη-
σαύτην δὲ λαμπρότητα καὶ ῥώμην ἡ πίστις ἔσχεν, ὥστε καὶ
θύσαι τοὺς ἐν τέλει πολλοὺς. ζητουμένου δὲ τοῦ πρώτου φέ- E
σαντος, ὡς οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' ὁ λόγος ἄλλων ἐξ ἄλλου διωκό-
μενος ἀνέφυγε, καὶ τέλος κατέδυ, ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀ-
φανές, τὸν ἄπειρον ὄχλον, ἐφάνη μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχων
βέβαιον, αὐτὴ μὲν ἡ φήμη ταχὺ τῆς πόλεως ἐξέρρυη· πο-
ρευομένῳ δὲ τῷ Δομετιανῷ μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὸν πόλεμον,
ἤδη κατ' ὁδὸν ἀγγελία καὶ γράμματα φέροντα τὴν νί-
κην ἀπήντησεν. ἡ δὲ αὐτοῦ κατορθώματος ἡμέρα καὶ
τὴν φήμης ἐγίγνετο, ἐπὶ πλέον ἢ δισμυρίους σταδίους τῶν τόπων
διεστώτων. ταῦτα μὲν οὐδεὶς ἀγνοεῖ τῶν καθ' ἡμᾶς. Γναῖος δὲ
Ὀκτάβιος ὁ στρατάρχων Αἰμιλίῳ παρορμισάμενος τῇ Σα- F
μοθράκῃ, τὴν μὲν ἀσυλίαν παρεῖχεν τοῖς Περσέως θεοῖς, ἔκπλους δὲ καὶ φυγὴς εἶρξεν. ἐμὲ δὲ ἀλλὰ λανθάνει πῶς
ὁ Περσεὺς Ὀρεσάνδου τινὰ Κρῆτα λέμβον ἔχοντα συμπείσας μετὰ χρημάτων ἀναλαβεῖν αὐτόν. ὁ δὲ κρήσιμον χρη-
σάμενος, τὰ μὲν χρήματα νύκτωρ ἀνέλαβεν, ἐκεῖνον δὲ τὸν νυκτὸς ἥκειν κελεύσας ἐπὶ τὸν πρὸς τῷ Δημητρίου λιμένα

A At Macedones, qui ſemper regum ſuorum habiti fuerant amantes, tunc ſicut cum fulcimento rupto omnibus vna corruentibus, permittentes ſeſe Paulo duobus diebus totius Macedoniæ cõpotem eum fecere. Quod adſtipulari videtur illis qui ſecundæ fortunæ aſſignant eas res geſtas Pauli. Inſuper fauſtum fuit quod accidit ſacrificio Amphipoli. Sacrificante conſule & ſacra auſpicato, fulmen in aram delapſum combuſſit vnaq; perpetrauit ſacrificium. Omnem verò excedit fauorem deorũ & fortunam famæ miraculum. Quartò die quam ſuperatus ad Pydnam eſt Perſeus, quũ Romæ ludos circenſes populus ſpectaret, murmur repente
B primã partem theatri peruaſit, Paulum ingẽti prælio Perſea ſuperaſſe, totamq; Macedoniam in ditionem redigere. mox quũ apud vulgus increbuiſſet hic rumor, mixta cum plauſu clamoreq; lætitia, quæ totum illum diem occuparet vrbẽ, exorta eſt. Inde vt nullum certum habuit fama autorẽ, & apud omnes iuxta vaga fuit, euanuit in præſens & diſſipata eſt. Qua paucis diebus poſt certo allata, miraculi loco fuit præcurrens nuntius, qui in falſo complexus verum fuerat. Ferunt etiam prælii ad Sagram amnẽ ab Italis commiſſi eodem die famam in Peloponneſum delatã, & Platæas illius apud Mycalen contra Medos. Victoriam de Tarquiniis, qui, ſociis Latinis, arma mouerant, duo viri eximia & eminenti ſpecie viſi ſũt, qui breui poſt recentes à caſtris nuntiarũt. Hos Tyndaridas fratres coniecerunt fuiſſe. Qui primus eos appellauit pro fonte in foro reficientes equos, qui multo ſudore manabant, mirabatur victoriæ nuntium. Mox ferunt eos arridentes attrectaſſe manibus illius barbam, quã confeſtim in rufam ex nigra verſam, fidem nuntio ac viro Ænobarbę dediſſe cognomen. Hiſce omnibus quod ætate noſtra factum eſt adſtruit fidem. Quũ ab Domitiano Antonius
D deſciuiſſet, atq; ingẽs bellum in expectatione eſſet à Germania, vrbe conſternata repente, & ſine autore populus ex ſeſe famam diſtulit victorię, ac ſermo Romam peruagatus eſt interfectum eſſe Antonium, exercituſq; eius ſtrati nullam partem ſupereſſe. Fuit autem tam certa fides & flagrans, vt magna pars magiſtratuũ ſacrificaret. Quum verò autor rumoris quæreretur, nec extaret vllus, ſed ab alio ad alium reiectus refugeret ſermo, & demerſum deniq; in multitudinem immenſam velut in vaſtum pelagus ex nulla certa proceſſiſſe origine apparuit, hæc quidem fama propere effluxit vrbe. Cæterum educenti legiones ad bellum
E Domitiano, nuntius & literæ iam in itinere victoriam ſignificantes occurrere. Huius trophæi & famæ vnus fuit dies, locis plus duo millia quingenta milliaria diſtantibus. Id neminem noſtro æuo fugit. Porrò Cn. Octauius, qui vna cum Paulo bellum adminiſtrabat, claſſe Samothracam appulſa, Perſen religione deorum reliquit in uiolatum, mari tamen & effugio præcluſit. At Perſeus clam Oroandem quendam Cretenſem qui lembum habebat induxit vt ſe cum pecunia ſuſtolleret. Ille arte Cretica vſus, recepit pecuniam,
F illum quum nocte venire ad portum Demetrium

cum liberis & seruitiis necessariis iussisset, statim primis tenebris soluit. Miserabilis Perseus erat, qui ex angusta fenestra per mutũ se puerosq; & cõiugem demisit, laborum & erroris rudes. Altissimum etiam suspirium misit, vbi quidam qui in alto vela facientem conspicatus fuerat Oroandem, id in littore vaganti renuntiauit. nam lux appetebat. Ita omni spe destitutus, confugit ad murum, non iam tectus. verum præuenit tamen cum vxore Romanos. Liberos ipse tradidit in manus Ioni, qui pridem fuerat ei in deliciis, tum verò proditor eius, in causa potissimum fuit cur iste homo compelleretur, vt fera captis natis, in manus venire & permittere corpus iis qui illos tenebant. Maximã fidem habebat Nasicæ, quem accersebat: quum is non adesset, questus suam fortunam respiciensq; necessitatem, dedidit se Octauio. Tum enim verò prodidit potissimum vitio se laborare fœdiore quã auaritia, vitæ cupiditate, qua id quod fortuna vnum afflictis non adimit, spoliauit seipse miseratione. Siquidem quum duci petisset ad consulem, consurgens consul vt magno viro deorum ira & asperitate fortunæ prolapso, cum amicis ad lacrymas effusus, processit obuiam. At ille turpissimum spectaculum præbuit ac se ad pedes Pauli summittens, & genua eius appetens, voces degeneres & preces emisit, quas non tulit neque auribus admisit Paulus, sed intuitus eum vultu tristi & offenso, Quid miser, inquit, maximo crimine liberas fortunam, qui hæc admittis: qua re non immerito oppressus videare calamitate, neque hac sed pristina indignus fortuna fuisse? Quid verò non præbendo te generosum nec dignum populo Romano aduersarium, victoriam maculas meam & palmam eleuas? Virtus magnam conciliat vel apud hostes reuerentiam afflictis: ignauia apud Romanos est etiam faustis rebus prorsus contempta. Sustulit tamen eum, dextramque porrexit, & curam eius mandauit Tuberoni. Hinc filios, generos, & ex primoribus præcipue iuuenes in prætorium introduxit. Diu ibi tacitus cum omnium admiratione consedit. Hinc de fortuna exorsus & de rebus humanis differere, Decetne, inquit, secundo fortunæ cursu, homo quum sis, exultare & attollere animos, vbi gentem vel vrbem vel regnum debellauerit? an potius hanc sortis vicissitudinem animo subiicere, quæ exemplum bellum gerenti communis imbecillitatis ob oculos ponens, nihil vt stabile & cõstans doceat esse reputãdũ. Quod est enim mortalibus fiduciæ tempus, quum quo tempore superaueris alios, tum maxime expauescere fortunã compellaris, & lætitia elato tantam acerbitatem circulantis & propositi alias aliis fati incuriat consideratio? An verò quũ Alexãdri, qui ad summam potentiam euectus fuit, maximumque obtinuit imperium, vnius momento horæ concidentem successionem ante oculos ponatis, simulque quũ tot modo legionibus peditum, & tot millibus equitum succinctos reges videatis quotidiana cibaria & potum ex hostilibus manibus accipere, censetis res humanas vlla fultas firmitate in futurum durante fortunæ? Non abiecta vos iuuenes inani ista ferocitate atque iactantia victoriæ,

A μετὰ τῶν τέκνων καὶ θεραπείας ἀναγκαίας, ἀθρόως ἀφ' ἑσπέρας ἀπέπλευσεν. ὁ δὲ Περσεὺς οἰκτρὰ μὲν ἔπαθε, δι' ἀγενῆς θυείδος τοῦδε τοῦ τείχους ἐκμηρυόμενος αὐτόν, καὶ παιδία καὶ γυναῖκα, πόνων καὶ πλάνης ἀπείρων· οἰκτρότατον δὲ γεναμὸν ἀφῆκεν, ὥστε αὐτῷ πλανωμένῳ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἤδη πελάγιον τὸν Ὀροάνδιν θεόντα καθιδὼν ἔφρασεν. ἐπέλαμπε δὲ ἡμέρα, καὶ πάσης ἐλπίδος ἔρημος, ὑπεχώρει φυγῇ πρὸς τοῦ τείχους, οὐ λεθὼν μὲν, ἐπιφθάσας δὲ τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τῆς γυναικός. τὰ δὲ παιδία συλλαβὼν αὐτὸς Ἴωνι ἐνεχείρισεν, ὃς πάλαι μὲν ἐρώμενος ἦν τοῦ Περσέως, τότε δὲ προδότης γενόμενος, αἰτίαν παρέχει τῷ μάλιστα σιωπᾶν κάπασαν τὸν ἀθεφτον ὡς θηρίον, ἁλισκομένων τῶν τέκνων, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν. καὶ παραδοῦναι τὸ σῶμα τοῖς ἐκείνων κρατοῦσιν. ὅτις δὲ μὲν οὖν μάλιστα τὴν Νασικᾶ, κάκεινον ἐκάλει· μὴ παρόντος δὲ κατακλαύσας τὸν τύχην, καὶ τὸν ἀνάγκην θεοσκεψάμενος, ἔδωκεν αὐτὸν ὑποχείριον τῷ Γναίῳ, τότε μάλιστα ποιήσας φανερὸν ὅτι τῆς φυλαργυρίας ἕνεκα καὶ αὐτῷ τι κακὸν ἀγωνέστερον, ἡ φιλοψυχία, δι' ἣν ὁ μόνον ἡ τύχη τῶν ἐπαινετῶν οὐκ ἀφαιρεῖται, τὸν ἔλεον, ἅπερ ἔρησεν ἑαυτοῦ. δεηθεὶς γὰρ ἀπαντῆσαι πρὸς τὸν Αἰμίλιον, ὁ μὲν ὡς ἀνδρὶ μεγάλῳ, πεσὼν κατὰ πᾶσμα νεμεσητὸν καὶ δυστυχὲς, ἔξαιφνης ὑπίωτα μετὰ τῶν φίλων δεδακρυμένος. ὁ δὲ αἰσχιστον θέαμα προβαλὼν αὐτὸν ὅτι σῶμα, καὶ γονάτων ὀρεξάμενος, ἀνεβάλλετο φωνὰς ἀθλίας καὶ δεήσεις, ἃς οὐχ ὑπέμεινεν οὐδὲ ἤκουσεν ὁ Αἰμίλιος, ἀλλὰ προσβλέψας αὐτὸν ἀλγοῦντι καὶ λελυπημένῳ τῷ προσώπῳ, Τί τῆς τύχης (εἶπεν) ὦ ταλαίπωρε τὸ μέγιστον ἀφαιρεῖς τῶν ἐγκλημάτων, ταῦτα πράττων ἀφ' ὧν δόξεις οὐ παρ' ἀξίαν ἀτυχεῖν, οὐδὲ τὸ νῦν ἀλλὰ τὸ πάλαι δαίμονος ἀνάξιος γεγονέναι; τί δὲ μου καταβάλλεις τὸν νίκην, καὶ τὸ κατόρθωμα ποιεῖς μικρὸν, ὅτι δι' ἡνυμένος σεαυτὸν οὐ γενναῖον οὐδὲ πρέπον τῷ Ῥωμαίων ἀνταγωνιστὴν; ἀρετή τοι δυστυχοῦσι μεγάλην ἔχει μοῖραν αἰδοῦς καὶ παρὰ πολεμίοις· δειλία δὲ Ῥωμαίοις, κἂν εὐποτμῇ, πρώτη ἀτιμοτάτη. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἀνασήσας καὶ δεξιωσάμενος, Τουβέρωνι παρέδωκεν· αὐτὸς δὲ τοὺς παῖδας καὶ τοὺς γαμβροὺς, καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμονικῶν μάλιστα τοὺς νεωτέρους ἔσω τῆς σκηνῆς ὅτι πασσάμενος, πολὺν χρόνον εἰς πρὸς αὐτὸν σιωπῇ καθήμενος, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας. ὁρμήσας δὲ περὶ τῆς τύχης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων διαλέγεσθαι πραγμάτων, Ἆρά γε (εἶπεν) ἄξιον, εὐπραγίας παρούσης, ἄνθρωπον ὄντα θρασύνεσθαι καὶ μέγα φρονεῖν, ἔθνος ἢ πόλιν ἢ βασιλείαν καταστρεψάμενον, ἢ τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς τύχης, ἢ παράδειγμα τοῦ πολεμοῦντι κοινῆς ἀσθενείας προθεῖσα, παιδεύει μηδὲν ὡς μόνιμον καὶ βέβαιον διανοεῖσθαι. ποῖος γὰρ ἀνθρώποις τὸ θαρρεῖν καιρὸς, ὅταν τὸ κρατεῖν ἑτέρων, μάλιστα δεδοικέναι τὴν τύχην ἀναγκάζῃ, καὶ τοῦ χαίροντι δυσθυμίαν ἐπάγῃ τοσαύτην ὁ τῆς προφερομένης καὶ προσπαιζομένης ἄλλοτ' ἄλλοις εἱρμοῦ μεταβολὴ; ἢ τὴν Ἀλεξάνδρου δεδοκὼς, ὃς ὅτι πλεῖστον ἤρθη δυνάμεως, καὶ μέγιστον ἔσχεν κράτος, ὥστε μιᾶς μοείας πεσούσης ὑπὸ πόδας θέμενοι, καὶ τοὺς ἑπτὰ μυριάσι πεζῶν καὶ χιλιάσιν ἱππέων τοσαύταις ὁπλοφορουμένους βασιλεῖς ὁρῶντες ἐκ τῶν πολεμίων χειρῶν ἐφήμερα σιτία καὶ ποτὰ λαμβάνοντας, οἴεσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχειν βεβαιότητα τύχης θαρκῆ πρὸς τὸν χρόνον; οὐ καταβαλόντες ὑμεῖς οἱ νέοι τὸ κενὸν φρύαγμα τοῦτο καὶ γαυρίαμα τῆς νίκης,

ταπεινοὶ καταπλήξετε, πρὸς ὃ μέλλον ἀεὶ καραδοκοῦντες, εἰς ὅ, τι καταστήσῃ τέλος ἑκάστῳ τοῦ τῆς παρούσης δόξης ὁ δαίμων νέμεσιν; Τοιαῦτα φασὶ πολλὰ διαλεχθέντα τὸν Αἰμίλιον, ἀποπέμψαι τοὺς νέους, δι' μάλα δὴ καύχημα καὶ τοῦ ὕβριν, ὥσπερ χαλινῷ τῷ λόγῳ κόσμοντι, κεχαλασμένους. ἐκ τούτου τοῦ μὴ γραπτὰ πρὸς αὐάπαυσιν, αὐτὸν δὲ πρὸς θέαν τῆς Ἑλλάδος ἔδρεψε, καὶ διαγωγοῦ ἔνδοξον ἅμα καὶ φιλάνθρωπον. δοτὸν γὰρ ἀνελάμβανε τοῖς δήμοις, καὶ τὰ πολιτεύματα κατίσατο, καὶ δωρεὰς ἐδίδου, ταῖς μὲν σῖτον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ, ταῖς δὲ ἔλαιον. Τοσοῦτον γὰρ εὑρεθεῖσαι φασὶν ἀποκείμενον, ὥστε τοῖς λαμβάνουσι καὶ δεομένοις δοτιλιπεῖν πρότερον ἢ καταφαλωθεῖσαι τὸ πλῆθος τῶν εὑρεθέντων. ἐν δὲ Δελφοῖς ἰδὼν κίονα μέγα τετράγωνον ἐκ λίθων λευκῶν συνηρμοσμένον, ἐφ' ᾧ Περσέως ἤμελλε χρυσοῦς ἀνδρίας πίεσθαι, προστάξαι τὸν αὐτοῦ τεθεῖναι. τοῖς γὰρ ἡττημένοις τοῖς νικῶσιν ἀξίσασθαι χώρας προσήκειν. ἐν δὲ Ὀλυμπίᾳ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ἀναφθέγξασθαι φασὶν, ὡς τὸν Ὀλυμπίου Διὸς Φειδίας ἀποπλάσαντο τῶν δέκα πρέσβεων ἐκ Ῥώμης ἀφικομένων, Μακεδόσι μὲν ἀπέδωκε τοῦ χώραν καὶ τὰς πόλεις ἐλευθέρας οἰκεῖν καὶ αὐτονόμους, ἑκατὸν δὲ τάλαντα Ῥωμαίοις ἐπιτελεῖν, ἢ πλέον ἢ διπλάσιον τοῖς βασιλεῦσιν εἰσέφερον. θεὰς δὲ πανηγυρικῶν ἀγώνων καὶ θυσίας ἐπιτελῶν τοῖς θεοῖς, ἑστιάσεις καὶ δεῖπνα παρεῖχε, χορηγίαν μὲν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀφθόνως χορήγουν, τάξιν δὲ καὶ κόσμον καὶ κατακλίσεις καὶ δεξιώσεις, καὶ τοῦ πρὸς ἕκαστον αὐτῶν κατ' ἀξίαν τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης ἀφθόνως ἄκρον καὶ περιττοτάτῳ ἐπιδεικνύμενος, ὥστε θαυμάζειν τοὺς Ἕλληνας εἰ μηδὲ τοῦ παιδιὰν ἄμοιρον ἀπολείπει σπουδῆς, ἀλλὰ τηλικαῦτα πράττων αὐτὸν πράγματα, καὶ τοῖς μικροῖς τὸ πρέπον ἀποδίδωσιν. ὁ δὲ καὶ τούτοις ἔχαιρεν, ὅτι πολλῶν παρεσκευασμένων καὶ λαμπρῶν, τὸ ἥδιστον αὐτὸς ἐν ἀπόλαυσμα καὶ θέαμα τοῖς παρεῖναι. καὶ πρὸς τοὺς θαυμάζοντας τὴν ἐπιμέλειαν, ἔλεγον, τῆς αὐτῆς εἶναι ψυχῆς, παρατάξεώς τε πρόσηνα καλῶς, καὶ συμποσίου τοῦ μὲν, ὅπως φοβερωτάτη τοῖς πολεμίοις, τὸ δὲ, ὡς εὐχαριστότατον ἢ τοῖς συνοῦσιν. τοσοῦτος δὲ ἦν αὐτὸς τοῦ ἐλευθεριότητα καὶ τοῦ μεγαλοψυχίαν ἐπῄνουν οἱ ἄνθρωποι, πολὺ μὲν ἀργύριον, πολὺ δὲ χρυσίον ἐκ τῶν βασιλικῶν ἠθροισμένον οὐδὲ ἰδεῖν ἐθελήσαντος, ἀλλὰ τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδοῦναι μόνα τὰ βιβλία τοῦ βασιλέως φιλογραμματοῦσι τοῖς υἱέσιν ἐπέτρεψεν ἐξελέσθαι, καὶ διανέμων ἀρετῆς μάχης, Αἰλίῳ Τουβέρωνι τῷ γαμβρῷ φιάλην ἔδωκε πέντε λιτρῶν ὁλκήν. οὗτός ἐστιν Τουβέρων ὃν ἔφαμεν μετὰ συγγενῶν οἰκεῖν ἑκκαιδέκατον, ἀπὸ γηδίου μικροῦ διατρεφομένων ἀπόρων. καὶ πρῶτον ἄργυρον ἐκεῖνον φασὶν εἰς τὸν Αἰλίων οἶκον εἰσελθεῖν, ὑπὸ ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης εἰσαγόμενον· τὸν δὲ ἄλλον χρόνον οὔτ' αὐτοῖς οὔτε γυναῖκας ἀργυρίου χρῆζον ἢ χρυσοῦ. διωκημένων δὲ πόρων αὐτῷ καλῶς, ἀσπασάμενος τοὺς Ἕλληνας, καὶ παρακαλέσας τοὺς Μακεδόνας μεμνῆσθαι τῆς δεδομένης ὑπὸ Ῥωμαίων ἐλευθερίας, σώζοντας αὐτὴν δὲ εὐνομίας καὶ ὁμονοίας, ἀνέζευξεν ὅπου τοῦ Ἠπείρου, ἔχων δόγμα συγκλήτου τοῖς συμμεμαχηκόσιν αὐτῷ τοῦ πρὸς Περσέα μάχῃ γραμμάτων ἀπὸ τῶν ἐκεῖ πόλεων ὠφελῆσαι βουλόμενος δὲ πᾶσιν ἅμα καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος ἀλλ' ἐξαίφνης ὑπιπτεῖν, μετεπέμψατο τοὺς πρώτους ἐξ ἑκάστης, πόλεως ἄνδρας δέκα,

A summissi reprimetis vos, ad consequentia semper respicientes, in quem cuique exitum sors prę-
" sentis inuidiam prosperitatis vertet? Multa in hac
" sententiam ferunt concionatum Paulum iuuenes
" dimisisse, probe, tanquam fræno, oratione illa ia-
" ctationem & procacitatem incidente eruditos.
Inde quũ exercitum in hyberna deduxisset, cõuer tit se ad visendam Græciam, atq; ad oblectationẽ honorificam simul atq; humanam. Adiit enim populos, eosq; refocillauit, instituta dedit, ac dona cõtulit, aliis frumentum ex horreis regiis, oleum aliis. Tantam enim eorum quæ recondita fuerant vim
B memorant inuentam, vt prius qui acciperent & de siderarent deessent, quam numerus exhauriretur eorum quæ fuerunt reperta. Delphis columnam ingentem quum videret quadratam albo concinnatam marmore, quæ destinata Persei statuæ aureæ erat, ei imperauit imponi suam: victos enim victoribus decedere loco par esse. Olympiæ vulgatum illud fertur dixisse, Phidiam Homeri Iouem effinxisse. Postquam decem legati Roma aduenerunt, Macedonas liberos esse iussit colentes vrbes suas agrosq;, vtentes legibus suis, centum talentia tributi populo Romano ferrent, quum plus altero tanto pependissent regibus. Spectacula in-
C de variorum ludorum & victimas diis exhibuit, epulas conuiuiaq; præbuit: in quæ sumptum quidẽ large suppeditabat commeatus regius. Ordinẽ verò, digestiones, loca, exceptiones, & quantum cuiusq; dignitati deferre honoris & comitatis deberet, ita exacte atq; accurate ostendit se callere, vt stuperent Græci, quod ne quæ per ludum quidem agebat, tractaret solute, sed vir rebus tantis districtus, hisce quoq; minutiis decorum adhiberet. At qui oblectabant hæc quoq; eum quod in tanto apparatu & splendore suauissimum esset ipse oblecta
D mentum & spectaculum conuiuis. Ac defixis industriæ suæ admiratione, eiusdem mentis dixit esse aciem ordinare recte & conuiuium, hoc, vt quã gratissimum inuitatis, illam, vt quam horrendissima hostibus esset. Nec minus quam reliquas virtutes liberalitatem eius, & animi magnitudinem prædicabant homines, quod vim ingentem auri, ingentem argenti ex regiis coactam thesauris ne adspicere quidem sustinuerit, sed quæstoribus, vt in ærarium deferrent, permiserit. Libros regios tantum studiosis literarum concessit filiis. In donis dandis ob egregiam operam in pugna nauatam AElio Tuberoni genero phialam donauit
E quinque pondo. Tubero hic est, quem sextumdecimum demonstrauimus cum propinquis habitauisse, quum ex paruo rusculo se tuerẽtur omnes. Illud autem argentũ in domũ Æliorum aiunt primum immigrasse à virtute & honore illatum: antea neq; ipsos neq; vxores eorum aurum vel argentum affectasse. Vbi iam rite cuncta dispensauit, salutatis Græcis, & admonitis Macedonibus vt datæ ab Romanis libertatis memores, eam disciplina legum atq; concordia tuerẽtur, mouit in Epirũ. Senatusconsulto mandatũ ei erat vt militib., quorum opera in pugna vsus fuerat aduersus Persea,
F prædam illius regionis oppidorũ concederet. Ergo, vt omnib simul præter expectationem ingruerет, euocauit ex singulis oppidis denos principes,

quibus denuntiauit, vt quod auri & argēti in priuato & sacris ædibus esset, stata die proferrent in publicum. Adiunxit singulis prætextu quærendi, & accipiendi auri, velut ad hoc ipsum, præsidiū militum & centurionem. Instante die vno simul atq; eodē momento discurrerunt ad diripiendos hostes. Ita vna hora centum quinquaginta millia capitum humanorū in seruitutem abrepta, LXX. oppida direpta fuere. Ex tanta clade atq; exitio singulis militibus non plus vndeni denarii dati. Omnes autem mortales exhorruerunt belli exitū, in adeo exiguum singulorum emolumentum & compendium tota vna discerpta gente. Hoc Paulus edito maxime præter ingeniū benignum suum & placidum, extemplo Oricum descendit: inde legiones deportauit in Italiam, atque regia naue, quam sexdecim versus remorum agebant, Macedonicis ornata spoliis, puniceisq; & purpureis textilibus, aduerso Tyberi amne est subuectus, completis ripis obuiam lento nauis cursui effusa ciuium frequentia, vt quodammodo triumphalem pompam prælibaret populus Romanus. At milites, qui regiis opibus oculos cupiditatis adiecerant, vbi spei non responderunt præmia, clàm exarserunt inde & infensi fuerunt Paulo, propalàm autem conquerentes, durum eum fuisse sibi & imperiosum ducem, erant negligenter adfuturi ad procurandum ei triumphum. Quod odoratus Sergius Galba, Pauli inimicus, qui tribunus militum sub eo fuerat, non dubitauit suadere nō esse ei decernendum triumphum. Hic quum militari turbæ multa suggessisset in imperatorem probra, & iam cōceptam eorum iram magis etiam stimulauisset, postulauit à tribunis plebis, vt, quoniam hora esset iam octaua diei, neq; id satis temporis foret accusationi, in posterum diem diffunderet. Quum tribuni dicere eum si quid vellet iuberent, prolixam exorsus & variatū calumniarum plenam orationem, diem dicēdo exemit, ac tribuni iam tenebris dimiserunt concionē. Milites verò cōcurrerunt ad Galbam ferociores redditi, ac coitione inter se facta, Capitolium diluculo insederunt. eò enim concionem indixerant tribuni. Postquam diluxit, misso in suffragia populo, prærogatiua tribus triumphum antiquauit. Qua re ad alios delata, atque à senatu intellecta, plebs ob Pauli ignominiam ingenti percita dolore irritos edebat clamores, principesque senatus, indignum facinus esse vociferantes, concitabant sese mutuò vt reprimerent licentiam & audaciam militarem, quæ, nisi iretur obuiam, ne Paulum Æmilium triumphali laurea dispoliarent, in omnem eruptura improbitatem & vim essent: ac summota turba in Capitolium frequentes scanderunt. Ibi postulauerunt à tribunis ne perferri permitterent suffragia, dum ad populum quæ visa essent dixissent. Omnibus suffragia sustinentibus, factoque silentio, conscendens suggestum vir consularis, qui tres & viginti hostes ex prouocatione interemerat, M. Seruilius, Quantus Imperator, inquit, Paulus Æmilius fuerit nūc maximè cognosco, quum videā qui adeo seditiosos & improbos milites in castris haberet, quam præclaras & magnas res gesserit.

A καὶ προσέταξεν αὐλῖς, ὅσας ἄργυρός ἐστιν καὶ χρυσὸς ἐν οἰκίαις καὶ ἱεροῖς, ἡμέρᾳ ῥητῇ καταφέρειν. ἑκάστοις δὲ συνέπεμψεν, ὡς ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, φεύγειν τὰς τῶν στρατιωτῶν, καὶ τοὺς ἀρχοντας, προσποιούμενον ζητεῖν καὶ παραλαμβάνειν τὸ χρυσίον. ἐν στάσει δὲ ἡμέρας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἅμα καιρὸν ὁρμήσαντες, ἐξέπορθουν πρὸς καταδρομὴν καὶ διαρπαγὴν τῶν πολεμίων· ὥστε ὥρᾳ μιᾷ πεντεκαιδεκαταῖοι ἀνθρωποι ἐξανδραποδισθῆναι μυριάδας, ἑβδομήκοντα δὲ πόλεις πορθηθῆναι. θαυμάσαι δὲ ὁ τοσαύτης φθορᾶς καὶ πολιορκίας ἑκάστῳ στρατιώτῃ τὸν δόσιν οὐ μείζονα ἑνδεκαδραχμῶν φέρ-
B ειν πολίτας ἀνθρώποις τὸ τοῦ πολέμου τέλος, εἰς μικρὸν οὕτω τὸ καθ' ἕκαστον λῆμμα καὶ κέρδος ἔθνους ὅλου καταχρηματισθέντος. Αἰμίλιος μὲν οὖν τοῦτο πράξας μάλιστα παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ὑπεφκὴς καὶ χρηστὴν οὖσαν, εἰς Ὠρικὸν κατέβη· κἀκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῶν δυνάμεων πραιωθεὶς, ἀνέπλει τὸν Θύβριν πόταμον, ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἑκκαιδεκήρους κατεσκευασμένης εἰς κόσμον ὅπλοις ἀιχμαλώτοις, καὶ φοινικίσι καὶ πορφύραις, * ὡς καὶ πομπηγρέων ἔξωθεν, * ὥστε * ὁντινα θριαμβικῆς πομπῆς προαπολαύειν τοῖς Ῥωμαίοις, τῷ ῥοθίῳ ῥεύματι ὑπαγομένῃ τὴν ναῦν ἀντι-
C παρεξάγοντας. οἱ δὲ στρατιῶται τοῖς βασιλικοῖς χρήμασιν ἐποφθαλμήσαντες, ὡς οὐχ ὅσων ἠξίουν ἔτυχον, ὠργίζοντο μὲν ἀδήλως πρὸς τοῦτο, καὶ χαλεπῶς εἶχον πρὸς τὸν Αἰμίλιον, ἀπιώμενοι δὲ φανερῶς ὅτι βαρὺς γένοιτο καὶ δεσποτικὸς αὐτοῖς ἄρχων, οὐ πάνυ προθύμως ὑπὲρ τὸ θριάμβου συνεδίων ἀπιώτησαν. αἰσθόμενος δὲ τοῦτο Σέρβιος Γάλβας, ἐχθρὸς Αἰμιλίου, γενόμενος δὲ τῶν ὑπ' αὐτὸν χιλιάρχων, ἐθάρρησεν ἀναφανδὸν εἰπεῖν ὡς οὐ δοτέον εἴη τὸν θρίαμβον. συνεὶς δὲ πολλὰς τῷ στρατιωτικῷ πλήθει βολὰς κατὰ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὴν οὖσαν ὀργὴν ἐπιμᾶλλον ἐξερεθίσας, ἠ-
D τεῖτο τῶν τῶν δημάρχων ἄλλην ἡμέραν. ἐκείνῳ γὰρ οὐκ ἐξαρκεῖν τῇ κατηγορίᾳ τέσσαρας ἔτι λοιπὰς ὥρας ἔφασαν. τῶν δὲ δημάρχων λέγειν αὐτὸν εἴ τι βούλεται κελευόντων, ἀρξάμενος μακρῷ καὶ βλασφημίας ἔχοντι πολυσταπάς χρῆσθαι λόγῳ, τὸν χρόνον ἀνήλωσεν τῆς ἡμέρας· καὶ νυκτὸς σκότους, οἱ μὲν δήμαρχοι τὴν ἐκκλησίαν ἀφῆκαν, πρὸς δὲ τὸν Γάλβαν οἱ στρατιῶται συνέδραμον θρασύτεροι γεγενότες· καὶ συνεκροτήσαντες αὐτοὺς, πρὸς τὸν ὄρθρον αὖθις καταλαμβάνονται τὸ Καπετώλιον. ἐκεῖ γὰρ οἱ δήμαρχοι τὴν ἐκκλησίαν ἔμελλον ἄξειν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τῆς ψήφου
E δοθείσης, ἥ τε πρώτη φυλὴ τὸν θρίαμβον ἀπεψηφίζετο, καὶ τὸ πρόγραμμα ἄθησις εἰς τὸν ἄλλον τόπον καὶ τὴν σύγκλητον κατῆει· καὶ ὁ μὲν πλῆθος ὑπεραληθῶν τῷ πρεσβυτικίζεσθαι τὸν Αἰμίλιον, ἐν φωναῖς ἦν ἀπορίαις· οἱ δὲ γνωριμώτατοι τῶν ἐπὶ βουλῆς, δεινὸν εἴη τὸ γινόμενον βοῶντες, ἀλλήλοις παρεκάλουν ὑπολαβέσθαι τῆς τῶν στρατιωτῶν ἀπειλείας καὶ θρασύτητος, ὑπὲρ πόλεως ἀφιξομένης ἄνομον ἔργον καὶ βίαιον, εἰ μηδὲν ἐμποδὼν αὐτοῖς γένοιτο, Παῦλον Αἰμίλιον ἀφελέσθαι τῶν ὑπατικῶν ἀμφῶν. ὡσάμενοι δὲ τὸν ὄχλον, καὶ ἀναβάντες ἀθρόοι, τοῖς δημάρχοις ἔλεγον ὑπεξεῖν τὴν ψηφοφορίαν, ἄχρις ἂν διέλθωσιν ἃ βούλονται πρὸς τὸ πλῆθος. ὑπεξόντων δὲ πάντων, καὶ
γνωριμώτατος σιωπῆς, ἀνελθὼν ἀνὴρ ὑπατικὸς καὶ πολεμίους εἴκοσι καὶ τρεῖς ἐκ προκλήσεως ἀνῃρηκώς, Μάρκος Σερβίλιος, Αἰμίλιον μὲν ἔφη Παῦλον, ἡλίκος αὐτοκράτωρ γένοιτο, τὸ νῦν μάλιστα γινώσκειν, ὁρῶν ὅσης ἀπειθείας γέμοντα καὶ κακίας στρατεύματα χρώμενος, οὕτω καλὰς κατώρθωσε καὶ μεγάλας πράξεις.

» θαυμάζειν δ' τὸν δῆμον, εἰ τοῖς ἀπ' Ἰλλυριῶν καὶ Λιβύων ἀ-
» γαλλόμενος θριάμβοις, ἀυτῷ φθονεῖ, τῶν Μακεδόνων βασι-
» λέα ζῶντα καὶ τὸ Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου δόξαν ὑπο-
» δεῖν ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίων ὅπλοις ἀγομένην αἰχμάλωτον.
» πῶς γὰρ οὐ δεινὸν εἰπεῖν, εἰ φήμης περὶ νίκης ἀβεβαίου περί-
» τερον εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσούσης, ἐθύσατε τοῖς θεοῖς, διὰ χρόνο-
» νοι τὸν λόγον τοῦτον τῆς χάρεως ἀπολαβεῖν τὴν ὄψιν· ἥκοντος δὲ
» τὸν στρατηγὸν μετὰ τῆς ἀληθινῆς νίκης, ἀφαιρεῖσθε τὸν μὲν θεῶν
» τὴν τιμὴν, αὐτῶν δὲ τὴν χαρὰν, ὡς φθονοῦντες θεάσασθαι
» τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων, ἢ φθονοῦντες τὸν βασιλέως; καί-
» τοι κρεῖττον ἦν τῷ πάθει ἐκείνου ἐλεῶν, μὴ τῷ παρὸν ἀποκερά-
» σαι φθόνῳ λυθῆναι τὸν θρίαμβον. ἀλλ' εἰς τοσαύτην (ἔφη)
» τὸ κακόηθες ἐξοισίαν παρήγεται δι' ὑμᾶς, ὥστε περὶ στρατη-
» γίας καὶ θριάμβου τολμᾷ λέγειν ἄνθρωπος ἄδωρος, καὶ τὸν
» σώματι σίλβον ὑπὸ λιότητος καὶ σκιαδείας, παρὸν ὑμᾶς
» τοῖς τοσούτοις θαύμασι πεπαιδευμένους ἀρετῆς καὶ κακίας
» κρίνειν στρατηγῶν. ἅμα δὲ τὸν ἐδῆτος διαχιὼν ἐξέφηνε κατὰ τῶν
» στέρνων ὠτειλὰς ἀπίστους τὸ πλῆθος. εἶτα μειδιασάς, ἔνια
» τὸν ὄχλον διαρεπῶς ἐν ὄχλῳ γυμνοδαῖς δοκιμώτων τὸν σώμα-
» τος ἀνεκάλυψε· καὶ πρὸς τὸν Γάλβαν ἐπιστρέψας, Σὺ μὲν (ἔ-
» φη) γελᾷς ἐπὶ τούτοις, ἐγὼ δὲ σεμνύομαι πρὸς τοὺς πολί-
» τας ὑπὲρ τούτων γὰρ ἡμέραν καὶ νύκτα συνεχῶς ἱππασά-
» μενος, ταῦτ' ἔσχον. ἀλλ' ἄγε λαβὼν αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ψῆφον· ἐ-
» γὼ δὲ καθαρὰς παρασκευάσω πᾶσι, καὶ γνώσομαι τοὺς κα-
» κοὺς καὶ ἀχαρίστους, καὶ δημαγωγεῖσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς πο-
» λέμοις ἢ στρατηγεῖν βουλομένους. οὕτω φασὶν ὑπὸ τὸν λό-
» γων τούτων ἀναχωρῆσαι καὶ μεταβαλεῖν τὸ στρατιωτικὸν, ὥστε
» πάσας τὰς φυλὰς ἐπικυρωθῆναι τὸν Αἰμιλίου τὸν θρίαμβον. πεμφθῆναι δ' αὐτὸν οὕτω λέγουσιν· ὁ μὲν δῆμος, ἔνθε-
τοῖς ἱππικοῖς θεάσεις, ἀκίρκοις καλοῦσιν, περί τε τὴν ἀγο-
ρὰν ἱκεία πηξάμενοι, καὶ τἆλλα τῆς πόλεως μέρη καταλα-
βόντες, ὡς ἕκαστα παρεῖχεν τῆς πομπῆς ἐπόψιν, ἐθεάτο κα-
θαραῖς ἐσθῆσι κεκοσμημένοι. πᾶς δὲ νεὼς ἀνέῳκτο, καὶ στεφά-
νων καὶ θυμιαμάτων ἦν πλήρης. ὑπηρέται τε πολλοὶ καὶ
ῥαβδονόμοι τοὺς ἀτάκτως συρρέοντας εἰς τὸ μέσον καὶ διαθέ-
οντας ἐξείργοντες, ἀναπεπταμένας τὰς ὁδοὺς καὶ καθαρὰς παρεῖχον. τῆς δὲ πομπῆς εἰς ἡμέρας τρεῖς νενεμημένης, ἡ
μὲν πρώτη, μόλις ἐξαρκέσαι τοῖς αἰχμαλώτοις ἁρμάσι
καὶ γραφαῖς καὶ κολοσσοῖς ἐπὶ ζυγῶν πεντήκοντα καὶ διακο-
σίων κομιζομένοις, τοῦτο ἔσχεν θέαν· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὰ κάλλι-
στα καὶ πολυτελέστατα τῶν Μακεδονικῶν ὅπλων ἐπέμπετο
πολλαῖς ἁμάξαις, αὐτά τε μυρμαίνοντα χαλκῷ νεοσμήκτῳ
καὶ σιδήρῳ. τὴν τε θέσιν οὐ τέχνης καὶ συναρμογῆς, ὡς αὐ-
τόμαλιστα συμπεφορημένοις, χύδην καὶ αὐτομάτως ἐοικεν
πεποιημένα· κράνη τε πρὸς ἀσπίδι, καὶ θώρακες ἐπὶ κνημῖ-
σι, καὶ Κρητικαὶ πέλται, καὶ Θρᾴκια γέρρα, καὶ φαρέτραι
μετὰ ἱππικῶν ἀναμεμιγμένα χαλινῶν, καὶ ξίφη γυ-
μνὰ διὰ τούτων πεφανέρωτο, καὶ σάρισαι παρεπεπη-
γμέναι, σύμμετρον ἔχοντες κάλαμον τῶν ὅπλων. ὥστε τὴν
πρὸς ἄλληλα κρούσιν οὐ δι' ἀφέρεσθαι, τραχὺ καὶ φο-
βερὸν ὑπηχεῖν, καὶ μηδὲ νενικημένων ἄφοβον εἶναι τὴν ὄψιν. μετὰ δὲ τὰς ὁπλοφορίας ἁμάξας ἀνδρῶν ἐπεπορεύοντο
τετρακισχίλιοι, νόμισμα φέροντες ἀργυρῶν οὐ ἀγγείοις
ἑπτακοσίοις πεντήκοντα τεταλάντοις· ὧν ἕκαστον ἀνὰ τέτταρες ἐκόμιζον. ἄλλοι δὲ κρατῆρας ἀργυροῦς, καὶ κέρατα, καὶ φιάλας, καὶ κύλικας, διὰ παντὸς κεκοσμημένα πρὸς θέαν ἕκαστα, καὶ πρὸς τὴν μεγάλην καὶ τὴν παχύτητα τῆς πρείας. τῆς δὲ τείτης ἡμέρας ἕωθεν μὲν ἐπορεύοντο σαλπιγκταὶ, μέλος οὐ πρὸς τὸν καὶ πομπικὸν,

A Vos miror, Quirites, ſi triumphis de Illyriis & Afris gloriantes, vobis inuidetis regem Macedonũ viuum Alexandriq; & Philippi gloriam contemplari armis Romanis ductam captiuam. Anne abſurdum eſt vos qui, quum leuis de victoria fama infuſa ciuitati fuiſſet, victimas cęcidiſtis votaq; nũcupaſtis, vt breui liceret huiuſce rumoris capere oculis ſpectaculum: nunc poſtquã imperator verã adduxit palmam, fraudare deos immortales ſuo honore, & vos ipſos lætitia, quaſi vere animi magnitudinem rerum præclare geſtarum hauſire oculis, aut regi parcatis? Et quidem ſatius eſſet illius
B miſeratione quam inuidia imperatoris abrogari triumphum. Atqui eo perrupit per vos liuor licẽtię, vt de imperio & triumpho verba facere homo, integro, molli nitente q; corpore, atq; in vmbra educato, audeat apud vos, qui tã multis vulneribus de virtute & nequitia imperatorũ iudiciũ facere didiciſtis. Simul ſe nudauit, oſtendit q; infinitas cicatrices aduerſo corpore acceptas. Inde conuerſus: adaperuit quædam quæ ad populum velanda erant, atq; ad Galbam reſpiciens, Tu quidem hæc, inquit, derides, ego verò apud ciues glorior iis quę pro his in equo dies nocteſq; perſedendo accepi.
C Sed age, voca hos ad ſuffragium, ego omnes aſſectabor, notaboq; improbos & ingratos, eoſq; qui ſibi in bello obſequutũ magis quam imperatum volunt. Adeo perhibent hac oratione repreſſam & immutatam militarẽ turbam vt omnes tribus ſciſcerent Paulo triumphum. Triumphatũ ad hũc modum aiunt. Populus in circis & foro tabulata fixerat, aliiſque vrbis partibus vbi conſpici poterat pompa. Spectauerunt candidis amicti lacernis. Omnes ædes ſacrę apertę erant, coronarumq; & ſuffitum plenæ. Multi apparitores & viatores incõpoſite confluentes & diſcurrentes ſummouebant de medio, vias patentes & vacuas præſtabant. Tri-
D duum triumphauit. Primo die ſigna capta, tabulæ pictæ, & coloſſi ducentis quinquaginta vehiculis translata, vixque hic dies ei ſpectaculo ſatis fuit. Secundo die fabrefacta & pulcherrima ſpolia Macedonica multis plauſtris tranſuecta, ære ferroque modo exterſo fulgẽtia. Quæ quum perquam artificioſo concinnoque eſſent ordine conſtructa, temere & fortuito videbantur congeſta, galeæ impoſitæ clypeis, loricæ ocreis, parmæ Creticæ, Thraciæ tragulæ, & pharetrę equeſtribus confuſæ frænis, ſtrictique gladii ex medio horum e-
E minentes, atq; interiectæ ſariſſæ. Habebant hæc arma conueniens laxamentum, vt mutuo crepitu in transferendo ſtridorem ederent aſperum & terribilẽ, ac ne ſpolia deuictorum quidem adſpici citra horrorem valerent. Plauſtra quibus arma portabantur viri ter mille ſequuti. Hi nummos argenteos ſeptingentis quinquaginta vaſis pondo centenum octogenum tulerunt, ſingula quaterni portarunt. Alii crateras argenteos, cornua, phialas, poculaque, vnumquodque eleganter ad ſpectaculum compoſitum, rara magnitudine & craſſitudine cælaturæ. Tertio die ſummo mane præceſſerunt tubicines: modos canebant non
F quales ſolent in ſupplicationibus & pompis,

ſed quibus claſſicum canunt quum militem acu-
unt ad prælium Romani. Secundum hæc victi-
mas, boues domeſticos auratis cornibus, centum
viginti, vittis ſertiſq; redimitos, adoleſcentes du-
xerunt ſplendidis cinctis compti, quos pueri co-
mitabantur aureas & argenteas pateras ferentes.
Poſt eos aurum ſignatum portauerunt in vaſa cen
tenum octogenum pondo diſtributum ſimiliter
vt argentum. Vaſa fuerunt LXXXtribus minus. Hos
ſequuti qui ſacram phialam geſtabant, quam Pau-
lus ſexcentorum pondo auri diſtinxerat gemmis.
Hinc, qui Antigonidas, Seleucidas, Thericleos,
vaſaq; aurea, quibus vti in conuiuiis Perſeus ſole-
bat, oſtentauerunt, quibus currus Perſei ſucceſſit,
cui impoſita erant arma eius, & armis diadema.
Mox paruo interuallo ducti liberi regis captiui,
quos nutritiorum, pręceptorum & pędagogorum
grex lacrymabundorum comitatus. Hi manus
ad ſpectatores tendebant, pueriſq; ſuggerebant vt
orarent & ſupplicarent populo. Duo filii erant, fi-
lia vna, magnitudinem calamitatis ſuæ per ætatem
non capientes: quo miſerabilior ex viciſſitudine
fortunæ ſimplicitas eorum erat, vt pene Perſeus
ſpectantium oculos præterierit. Ita miſeratio in in
fantes Romanorum defixerat aciem, ac multæ ef-
fuſæ lacrymæ ſunt: omnibuſq; mixtum acerbitate
& oblectamẽto fuit ſpectaculum: quouſq; præter-
greſſi ſunt pueri. Eos eorumq; famulitium proxi-
me excepit Perſeus pullatus, patriis indutus cre-
pidis, præ miſeriarum mole ad omnia ſtupentis &
attoniti mente ſimilis. Pone hos amicorum & ne-
ceſſariorum regis caterua, quorum erat luctu op-
preſſus vultus. Quia verò perpetuo defixam in
Perſea aciem habebant, lacrymabanturque, opi-
nionem imprimebant ſpectantibus, illius ſe la-
mentari fortunam, de ſua ſorte minime labora-
re, Et quidem miſerat ad Paulum deprecatum ne
in triumpho duceretur. Qui mollitiem hominis
& ignauiam haud dubie irridens, In tua id qui-
dem (inquit) & pridem fuit, & nunc manu atque
voluntate eſt poſitum, ſignificans præueniendum
illud dedecus fuiſſe morte, quam declinans miſer
& ſpe neſcio qua emollitus, ſuorum pars manu-
biorum eſt factus. Sub his coronæ aureæ quadrin-
gentæ numero translatæ dona ciuitatum Paulo
cum legationibus victoriæ cauſa miſſæ. Inde ipſe
curru magnifice exornato vrbem inuectus eſt,
vir vel ſine tanta imperii pompa ſpectatu dignus,
toga picta amictus, & lauri ramum dextra proten-
dens. Laureatus etiam vniuerſus exercitus centu-
riatim & manipulatim ducis currum proſequu-
tus eſt, partim carmina, vt in triumphis ſolet, io-
cis mixta, partim cantilenas victoriales rerum-
que geſtarum laudes canebant in Paulum, quem
ſuſpiciebant omnes, & beatum ducebant, nulli
inuiſum bono: niſi ſane quis deus hoc habet
muneris, vt de inſigni & immodica detrahat fe-
licitate, ſortemq; miſceat humanam, ne à malis li-
quida ſit & ſincera, ſed præclariſſime (vt eſt apud
Homerum) agi videatur cum iis quorum habeat
fortunæ in vtrãq; partem cõuerſionem. Quatuor
Paulo filii erant, duo in alias familias per adoptio-
nem (vt ſupra eſt dictum) dati, Scipio & Fabius,

A ἀλλ' οἵῳ μαχομένοις ἐποδιώοιτιν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι, πρόσθεν κελαδούμενοι. μετ' ὀ τούτοις ἤγοντο χρυσόκερω θρέφαι βοῦς, ἑκατὸν εἴκοσι, μίτραις ἠσκημένοι καὶ στέμμασιν. οἱ δ' ἄγοντες αὐτοὺς νεανίσκοι, πρὸς ζώμασιν ὑπαρύφοις ἐσταλμένοι, πρὸς ἱερουργίαν ἐχώρουν· καὶ παῖδες ἀργυρᾶ λοιβεῖα καὶ χρυσᾶ κομίζοντες. εἶτα μετὰ τούτοις οἱ τὸ χρυσοῦν νόμισμα φέροντες, εἰς ἀγχεῖα τετραλαιλαῖα μεμετρισμένον ὁμοίως τοῦ ἀργυρίου. τὸ δ' πλῆθος ἦν τῶν ἀγχείων, ὀγδοήκοντα τετρακόσια δέοντα. τούτοις ἐπέβαλλον οἱ τε τῶν ἱερῶν φιάλων αἰρόντες, ἣν ὁ Αἰμίλιος ἐκ χρυσοῦ δέκα ταλάντων ἀφ' λίθων
B κατεσκεύασεν· οἵ τε τὰς ἀντιγονίδας καὶ σελευκίδας καὶ θηρικλείους, καὶ ὅσα τοῦ δείπνου χρυσώματα τοῦ Περσέως ἐπιδεικνύμενοι. τούτοις ὑπέβαλλε τὸ ἅρμα τοῦ Περσέως, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὸ διάδημα τοῖς ὅπλοις ἐπικείμενον. εἶτα, μικροῦ διαλείμματος ὄντος ἤδη, τὰ τέκνα τοῦ βασιλέως ἤγετο δοῦλα, καὶ σὺν αὐτοῖς θρέφων καὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν δεδακρυμένων ὄχλος· αὐτῶν τε τὰς χεῖρας ὀρεγόντων εἰς τοὺς θεατὰς, καὶ τὰ παιδία δεῖσθαι καὶ λιτανεύειν διδασκόντων. ἦν δ' ἄρρενα μὲν, δύο, θῆλυ δ', ἕν, οὐ πάνυ συμφερουσῶν τῶν κακῶν τὸ μέγεθος διὰ τὴν ἡλικίαν· ἢ
C καὶ μᾶλλον ἐλεεινὰ πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς εὐαγωνίας ἦν. ὥστε μικροῦ τὸν Περσέα βαδίζειν παρορῶντα· οὕτως ὑπὸ οἴκτου τοῖς ἀπίοις προσείχοντο τὰς ὄψεις οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ δάκρυα πολλοῖς ἐκβάλλειν συνέβη. πᾶσι δ' μεμιγμένην ἀλγηδόνι καὶ χάριν τὴν θέαν εἶναι, μέχρι οὗ τὰ παιδία παρῆλθεν. αὐτὸς δ' τῶν τέκνων ὁ Περσεὺς καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ θεραπείας κατόπιν ἐπορεύετο, φαιὸν μὲν ἱμάτιον ἀμπεχόμενος, καὶ κρηπῖδας ἔχων ἐπιχωρίους, ὑπὸ δ' μεγέθους τῶν κακῶν πάνυ θαμβουντι καὶ τεθαπεπληγμένῳ μάλιστα τὸν
D λογισμὸν ἐοικώς. καὶ τούτῳ δὴ εἵπετο χορὸς φίλων καὶ συνήθων, βεβαρημένων τὰ πρόσωπα πένθει, καὶ τοῦ πρὸς Περσέα βλέπειν ἀεὶ καὶ δακρύειν, ἔννοιαν παρεῖχε αὐτῶν τοῖς θεωμένοις ὅτι τοῦ ἐκείνου τύχῃ ὀλοφύρονται, τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἐλάχιστα φροντίζοντες. καίτοι προσέπεμψε τῷ Αἰμιλίῳ δεόμενος μὴ πομπεύσαι, καὶ θριαμβεύσαντος τὸν θρίαμβον. ὁ δ', ἀνανδρίας αὐτοῦ καὶ φιλοψυχίας, ὡς ἔοικεν, καταγελῶν, Ἀλλὰ τοῦτό γ' (εἶπεν) καὶ πρότερον ἐν σοὶ ἐπ' αὐτῷ καὶ νῦν ἐστιν, εἰ βούλοιτο. δηλῶν τὸν πρὸ ἀξιώσεως θάνατον, ὃν οὐχ ὑπομείνας ὁ δείλαιος, ἀλλ' ὑπὸ ἐλπίδων τινῶν ἀπομαλακισθεὶς, ἐγκαταλείπει μέρος τῶν αὐτοῦ λαφύρων. ἐφεξῆς δ'
E τούτοις ἐκομίζοντο χρυσοῖ στέφανοι τετρακόσιοι τὸ πλῆθος, οὓς αἱ πόλεις ἀρετῆς τῆς νίκης τῷ Αἰμιλίῳ μετὰ πρεσβειῶν ἔπεμψαν. εἶτ' αὐτὸς ἐπέβαλεν, ἁρμαλιᾷ κεκοσμημένος, διαπρεπῶς ἐπιβεβηκώς. αἰὴρ καὶ δίχα τοσαύτης ἐξουσίας ἀξιοθέατος, ἀλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος, καὶ δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων. ἐδαφηφόρει δ' καὶ σύμπας στρατὸς, τοῦ μὲν ἁρμαλιᾷ τοῦ στρατηγοῦ κατὰ λόχους καὶ τάξεις ἑπόμενος, ἄδων δ', τὰ μὲν, ᾠδὰς τινὰς πατρίους ἀναμεμιγμένας γέλωτι, τὰ δ', παιᾶνας ἐπινικίους, καὶ τῶν διαπεπραγμένων ἐπαίνους εἰς τὸν Αἰμίλιον, προβεβλεπτον ὄντα
F καὶ ζηλωτὸν ὑπὸ πάντων· οὐδενὶ δ' τῶν ἀγαθῶν ἐπίφθονον, πλὴν εἴ τι δαιμόνιον ἄρα τῶν μεγάλων καὶ ὑπερόγκων εἴληχεν ἀτυχῶν ἀπαρύτῳ, καὶ μιγνύειν τὸν αὐθέφεμον βίον, ὅπως μηδενὶ κακῶν ἄκρατος εἴη καὶ καθαρὸς, ἀλλὰ καθ' Ὅμηρον, ἄεισα δοκοῦσι πρᾶξαι οἷς αἱ τύχαι θεμιτὸν ἐπὶ ἀμφότερα τῶν προσταγμάτων ἔχουσιν. ἦσαν γὰρ αὐτῷ τέσσαρες υἱοὶ, δύο μὲν εἰς ἑτέρας ἀπῳκισμένοι συγγενείας, ὡς ἤδη λέλεκται, Σκιπίων καὶ Φάβιος,

δύο ἔτι παῖδες ἐπὶ τῇ ἡλικίᾳ· οἷς ὅτι τῆς οἰκίας εἶχεν τῆς ἑαυτοῦ, γεγονότας ἐξ ἑτέρας γυναικός. ὧν ὁ μὲν ἡμέρας πέντε πρὸ τοῦ θριαμβεύσαντος τὸν Αἰμίλιον, ἐτελεύτησεν τεσσαρεσκαιδεκέτης, ὁ δὲ δωδεκέτης μετὰ τὰς ἡμέρας θριαμβεύσαντος ἐπαπέθανεν· ὥστε μηδένα θραῦσθαι Ῥωμαίων τοῖς πάθοις ἀνάλγητον, ἀλλὰ φέρειν τῇ ὠμότητι τῆς τύχης ἄπορον, ὡς οὐκ ἠδέσατο πένθος τοσοῦτον εἰς τὴν οἰκίαν ζήλου καὶ γραῦς καὶ θυσιῶν γέμουσαν εἰσάγουσα, καὶ καταμιγνύουσα θρίαμβοις καὶ δάκρυα παιᾶσιν ἐπινικίοις καὶ θριάμβοις. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Αἰμίλιος, ὀρθῶς λογιζόμενος δόξης καὶ θαρραλεότητος ἀνθρώποις οὐ πρὸς ὅπλα καὶ σαείσας χρῆσιν εἶναι μόνον, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν ὁμαλῶς τύχης ἀντίσασιν, οὕτως ἡρμόσατο καὶ κατεκόσμησε τὴν τῶν παρόντων σύγκρασιν, ὥστε τοῖς ἀγαθοῖς τὰ φλαῦρα καὶ τὰ οἰκεῖα τοῖς δημοσίοις συκοφαντεῖν, μὴ καταφρονῆσαι τὸ μέγεθος, μηδὲ καθυβρεῖσαι τὸ ἀξίωμα τῆς νίκης. τὸν μὲν γε πρότερον τῶν παίδων ἀποθανόντα θάψας, οὐδὲν ἐθριάμβευσεν, ὡς λέλεκται. τοῦ δὲ δευτέρου μετὰ τὸ θρίαμβον τελευτήσαντος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ἐχρήσατο λόγοις οὐδὲ οὐ δεομένου παραμυθίας, ἀλλὰ παραμυθουμένου τοὺς πολίτας δυσπαθοῦντας ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐδυσύχησεν. ἔφη γὰρ ὅτι τῶν αὐθεφτίνων οὐδὲν οὐδέποτε δείσας, τῶν δὲ θείων, ὡς ἀπιστότατον καὶ ποικιλώτατον πρᾶγμα, τῇ τύχῃ ἀεὶ φοβηθείς, μάλιστα προεῖδον αὐτῆς τὸν πόλεμον, ὥσπερ πνεύματος λαμπροῦ, ταῖς πράξεσι παρούσης διατελοῖ μεταβολῇ χρώμενος καὶ παλίρροιαν προσδεχόμενος. Μιᾷ μὲν γὰρ (εἶπεν) ἡμέρᾳ τὸν Ἴονιον ἀπὸ Βρεντεσίου περάσας, εἰς Κέρκυραν κατήχθην· πεμπταῖος δ' ἐκεῖθεν ἐν Δελφοῖς τῷ θεῷ θύσας, ἑτέραις αὖθις αὖ πέντε τῇ δυνάμει ἐν Μακεδονίᾳ παρέλαβον, καὶ τὸν εἰωθότα στρατεύσας καθαρμὸν αὐτῆς, καὶ τῶν πράξεων εὐθὺς ἐναρξάμενος, ἐν ἡμέραις ἄλλαις πεντεκαίδεκα τὸ κάλλιστον ἐπέθηκα τῷ πολέμῳ τέλος. ἀπιστοῦντι τῇ τύχῃ διὰ τὴν εὐρεσιαν τῶν πραγμάτων, ὡς ἄδεια πολλὴ καὶ κίνδυνος οὐδεὶς ἴσως ἀπὸ τῶν πολεμίων, μάλιστα κατὰ πλοῦν ἐδεδίειν τὴν μεταβολὴν τοῦ δαίμονος, ἐπὶ εὐτυχίᾳ τοσοῦτον γραῦν νενικηκότα, καὶ λάφυρα καὶ βασιλεῖς αἰχμαλώτους κομίζων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σωθεὶς πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὴν πόλιν ὁρῶν εὐφροσύνης καὶ ζήλου καὶ θυσιῶν γέμουσαν, ἐπὶ τῇ τύχῃ δι' ὑποψίας εἶχον, εἰδὼς οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ' ἀκέραιον αὐθεφτίνων τῶν μεγάλων χαριζομένῃ. καὶ τοῦτον οὐ πρότερον ἡ ψυχὴ τὸν φόβον, ὠδίνουσα καὶ προσκρουομένη τὸ μέλλον ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἀφῆκεν, ἢ τηλικαύτη με προσπαῖσαι δυσυχία περὶ τὸν οἶκον, ἐῶν ὁρίζων, οὐδὲ ἐμαυτῷ μόνους ἐλιπόμην παῖδας, ταφὰς ἐπαλλήλοις ἐν ἡμέραις ἱεραῖς μεταχειρισάμενον. νῦν οὖν ἀκίνδυνός εἰμι τὰ μέγιστα, καὶ θαρρῶ καὶ νομίζω τὴν τύχην ἡμῖν παραμένειν ἀβλαβῆ καὶ βέβαιον. ἐκφανῶς γὰρ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς κακοῖς εἰς τὴν τῶν κατορθωμάτων ἀποκέχρηται νέμεσιν, οὐκ ἀφανέστερον ἔχουσα παράδειγμα τῆς αὐθεφτίνης ἀσθενείας τοῦ θριαμβευομένου, τὸν θριαμβεύοντα. πλὴν ὅτι Περσεὺς μὲν ἔχει καὶ νενικημένος τοὺς παῖδας· Αἰμίλιος δ' τοὺς αὐτοῦ νικήσας ἀπέβαλεν: οὔπω μὲν δὴ λεῖς καὶ μεγάλους λόγους τὸν Αἰμίλιον ἐξ ἁπλάστου καὶ ἀληθινοῦ φρονήματος ἐν τῷ δήμῳ θαλεχθῆναι λέγουσι. τῷ δὲ Περσεῖ, καίπερ οἰκτείραντι τὴν μεταβολὴν καὶ μάλα βοηθήσαι προθυμηθείς, οὐδὲν ἔρρετο, πλὴν μεταστάσεως ἐκ τοῦ καλουμένου κάρκερε παρ' αὐτοῖς, εἰς τόπον καθαρὸν καὶ φιλανθρωπότερον διαιτᾶν. ὅπου φρουρούμενος,

A duo etiamnum pueri quos in familia ſua retinuerat, ex altera ſuſcepti vxore. Horum alter quatuordecim annos natus, diebus quinq; ante triumphũ eius, alter duodecim annorũ triduo deceſſit poſt triumphum. Neq; erat quiſquam vllus ex populo Romano, ad quem non peruenerit huius ſenſus doloris. Omnes ſæuitiam horruerũt fortunæ, quæ tantum luctum non ſit verita in domum felicitate, gaudio feſto refertam inuehere, lamẽtationibuſq; & fletibus cantilenas cõfundere victoriales ac triumphos. At verò Paulus recte reputãs fortitudine & animo hominibus, non contra arma & haſtas
B tantum, verum contra omnes æque fluctus fortunæ opus eſſe, ita concinne moderatus eſt temperauitq; res præſentes, vt bonis mala, & domeſtica publicis obruta, magnitudinem ne deprimerent neque maieſtatem commacularent victoriæ ſuæ. Namq; ſimulatq; extulit priorem filium, vti diximus, triumphauit: ac quum alterius funus triumphum excepiſſet, concilio populi aduocato, orationem habuit conuenientem viro non qui conſolatione egeret, ſed qui conſolaretur ciues infortunium dolentes ſuum. Quum ab hominibus, inquit, nihil vnquam timuerim, ex rebus diuinis me
C tuere vt infidiſſimam & inſtabiliſſimam ſemper fortunam nunquam deſtiti, præcipue quod hoc bello illa fuiſſet rebus gerendis, ſicut ſecunda aura, præſto, inclinationem aliquam & procellã expectans. Vno die à Brundiſio mari Ionio tranſmiſſo tenui Corcyrã, inde die quinto ſacrificaui Delphis. Alteris quinq; exercitum in Macedonia accepi. Mox luſtrato de more exercitu, res gerere aggreſſus, diebus aliis quindecim pulcherrimum rebus impoſui finem. Ob hunc ſecũdum rerum cur ſum fortunam habens ſuſpectam, quia eram ſecurus iam & ſolutus periculo hoſtili, per pelagus ſortis in tranſportando ex felicitate tanta victore ex-
D excitu, præda & regibus captiuis, timui vices. Poſt quam verò peruenì ad vos ſaluus, & ciuitatem vidi gaudio, gratulatione, feſtis agitandis cõfertam, quandoquidem nihil fortuna magnis in rebus largitur ſyncerum mortalibus & illibatum, ſuſpectabam etiamnum eam. Nec ante hunc timorem parturiens animus & futurum ſolicitudine vrbis circunſpectans depoſuit, quam in tantum familiare incurri naufragium, optimorumq; filiorum, quos mihi reliqueram ſolos hæredes, continua funera feſtis diebus duxi. Nunc igitur defunctus ſummis periculis ſum, confidoq; & arbitror innoxiam vo-
E bis fortunam atq; ſtabilem permanſuram. Abunde enim ad ſatisfaciendum ſuæ ob res lætas inuidiæ, me meiſque eſt abuſa calamitatibus, neque habet obſcurius humanæ imbecillitatis, exemplum triumphantem, quam eum de quo triumphatum eſt: niſi quod Perſeus liberos habet etiam victus, qui eum vicit Paulus ſuos amiſit. Adeo generoſam & magnificam orationem Paulus ex animo non compoſito, ſed verò dicitur ad populum habuiſſe. Perſei vero miſeratus conditionem, quum maxime ſtuderet opitulari ei, nihil habuit, niſi vt pro carcere, in libera & hu-
F mana cuſtodia teneretur. In qua dum aſſeruatur,

sibi ipse (vt plerique tradiderunt) inedia consciuit mortem. Aliqui rarum fati eius produnt, & inauditum modum: Indignantes aliquam ob causam, & infensos qui eum asserebant milites, quum fatigare & lædere eum re nulla alia valerent, somno eum prohibuisse, quos enixe soporem interpellantes, omni ope eum in perpetuis vigiliis continuisse, dum ita fatiscens expirauerit. Defuncti etiam duo filii eius sunt: tertium Alexandrum egregium artificem in tornando & cęlando arguto opere referūt fuisse, inde, Romanis litteris & sermone perceptis, scribæ operam præbuisse magistratib., quo in munere habilem & sciturn repertum. Rebus gestis Pauli Macedonicis beneficium populo longe gratissimum attexunt, tantum pecunię eum in ærarium intulisse, vt deinceps censum pendere desierint vsq; ad Hircii & Pansæ consulatum, qui cōsules primo Antonii & Cæsaris bello fuere. Iam hoc habuit præcipuum atque eximium Paulus, vt quum à populo diligeretur & coleretur mirifice, in secta consisteret tamen nobilitatis, neque vllo vel dicto vel facto blandiretur populo, verum in repub. gerenda aggregaret se ad principes & optimates. quod insequutis temporibus Scipioni Africano improperauit Appius. Erant hi ea tempestate primi in ciuitate, & censuram petebant. Stipabant hunc senatus & optimates: (id erat enim institutum Appiis auitum, factionem nobilitatis vt tuerentur) ille, cum per se magnus existebat, tum magno populi fruebatur fauore & studio: quem, quum in forum progrederetur, cernens Appius hominibus septum sordidis & libertinis, forensib. autem & factiosis, ambituq; & clamore per omnia perrumpendi artificibus; elata voce, Ingemisce (inquit) Paule AEmili, si sentis apud inferos quod filium tuū AEmilius præco & Licinius Philonicusq; deducant censorium candidatū. Cæterum Scipio ex beneficiis continuis in populū suis, est beneuolētia eius vsus: Paulus verò quāquam in principū factione foret, plebi nihilo tamen minus erat charus quā qui maxime popularis, & assentator multudinis habebatur. Id declarauerūt quum inter alios honores cōtulerunt in eum cēsuræ dignitatē, qui magistratus omnium sanctissimus, magnæque est cum in aliis, tum in regendis moribus autoritatis. Ius censoribus est turpiter viuentem senatu mouendi & allegendi probatissimum, luxuriosum iuuenem equo adempto notandi. hi censum quoque populi agunt & lustrum condunt. Censa per eum sunt ciuium capita trecenta trigintaseptem millia cccc LII. Principem senatus M. AEmilium Lepidum, qui quartum iam eam dignitatem erat adeptus, dixit: ex minus insignibus tres senatu mouit, parique moderatione tum hic tum collega eius Marcius Philippus in recognoscendis equitibus vsi sunt. Vbi in hoc magistratu plurima, & quę maximi momenti erant composuit, incidit in morbum initio ancipitem, sed tractu temporis innocuum, difficilē tamen & pertinacē. Postquā de consilio medicorū nauigauit Eleam oppidum Italiæ, atque illic in prædiis maritimis multumque tranquillis longo spatio egit, requisiuit eum populus Romanus, vocesque in theatris crebras emisit velut gestiens & auens eius conspectum.

A ὡς μὴν οἱ πλεῖστοι γεγράφασιν, ἀπεκαρτέρησεν· ἔνιοι δὲ τῆς τελευτῆς ἰδιόνυμα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον ἱστοροῦσι. μεμφομένοις γάρ τι καὶ θυμωθεῖσας αὐτοῖς τοῖς στρατιῶταις τὸ σῶμα τραυματίας, ὡς ἕτερον οὐδὲν ἠδυνάτο λυπεῖν καὶ κακοῦν αὐτόν, ἐξεργάσθαι τοῦ ὕπνου, καὶ παρεστηκότας ἀκαιρίας ἐπίσταθαι πᾶσι καταφοραῖς, καὶ συνέχειν ἐγρηγορότα πάσῃ μηχανῇ· μέχρι οὗ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκποιηθεὶς ἐτελεύτησεν. ἐτελεύτησε δὲ καὶ τῶν παιδίων τὰ δύο· τὸν δὲ τρίτον, Ἀλέξανδρον, εὐφυᾶ μὲν ἐν τῷ τορεύειν καὶ λεπουργεῖν γενέσθαι φασίν· ἐκμαθόντα δὲ τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα καὶ τὴν ἀλήθε-

B κλον, ὑπογραμματεύειν τοῖς ἄρχουσιν, ὀπιδέξιον καὶ χρείας τοῖς τοιούτοις τὴν ὑπηρεσίαν ἐξεύρεθέν. τῆς δὲ Μακεδονικῆς στρατείας τοῦ Αἰμιλίου δημοτικωτάτην προσγεγράφασι χάριν ὑπὲρ τῶν πολλῶν, ὡς τοσούτων εἰς τὸ δημόσιον τότε χρημάτων ὑπ' αὐτοῦ τεθέντων, ὥστε μηκέτι δεῖσθαι τὸν δῆμον εἰσφορᾶς· ἄχρι τῆς Ἱρτίου καὶ Πάνσα ὑπάτων, οἱ τοῦ τοῦ Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος πόλεμον ὑπάτευσαν. κἀκεῖνο δὲ ἴδιον καὶ τοιοῦτον τοῦ Αἰμιλίου, τὸ ἀπουδαζόμενον ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ θαυμάζόμενον διαφερόντως, ὅτι τῆς ἀριστοκρατικῆς εἶναι προαιρέσεως, καὶ μη-

C δὲν εἰπεῖν μηδὲ πρᾶξαι χάριν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις καὶ κρατίστοις ἀεὶ συνεξετάζεσθαι τοῦ τῆς πολιτείας. ὃ καὶ χρόνοις ὕστερον Ἄππιος ὠνείδισεν Ἀφρικανῷ Σκιπίωνι. μέγιστοι γὰρ ὄντες ἐν τῇ πόλει τότε, τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς μετῆσαν, ὁ μὲν τῆς βουλῆς ἔχων καὶ τοῖς ἀρίστοις τοῦ αὐτοῦ, (αὕτη δὲ Ἀππίοις ἡ πολιτεία πάτριος) ὁ δὲ, μέγας μὲν ὢν ἐφ' ἑαυτῷ, μεγάλῃ δὲ ἀεὶ τῇ τοῦ δήμου χάριτι καὶ ἀπουδῇ κεχρημένος. ὡς οὖν ἐμβαλόντες εἰς ἀγορὰν τοῦ Σκιπίωνος κατεῖδεν τοῦ πλήθους ὁ Ἄππιος ἀνω-

D θέντας ἀγνοῦς καὶ δεδουλωκότας, ἀγοραίους δὲ καὶ δυναμένους ὄχλον συναγαγεῖν καὶ ἀπουδαρχίᾳ καὶ κεφυγῇ πολλὰ τοιαῦτα βιάσασθαι, μέγα βοήσας, Ὦ Παῦλε (εἶπεν) Αἰμίλιε, σὺ ἐν ἄξῃ ὑπὸ γῆς, ἀκούσῃ ὅπου σοῦ τὸν υἱὸν Αἰμίλιος ὁ κῆρυξ καὶ Λικίνιος Φιλόνικος, ὅτι ἡμπτίαν κατάγουσιν. ἀλλὰ Σκιπίων μὲν, αὔξων τὰ πλήθη τοῦ δήμου, ἀνοίαν εἶχεν, Αἰμίλιος δὲ καὶ τοῦ ὢν ἀριστοκρατικὸς, οὐδὲν ἧττον ὑπὸ τῶν πολλῶν ἠγαπᾶτο τοῦ μάλιστα δημαγωγεῖν καὶ τοῖς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς δοκοῦντος. ἐδήλωσαν δὲ, μὴ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἡμπτίας αὐτὸν ἀξιώσαντες, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ πασῶν ἱερωτάτη, καὶ δυναμένη μέγα τοῖς

E τε ἄλλα καὶ τοῖς ἐξέτασιν βίου. ἐκβαλεῖν τε δὲ ἵππους συγκλήτου τὸν ἀστρεπῶς ζῶντα τοῖς ἡμπτίαις, καὶ προσγεγράψαι τὴν ἀρίστου, ἵππου τὸν ἀφαιρέσει τῶν νέων ἀμάσαι τὸν ἀκολάστως αἰνόντα. καὶ τὸν οὐσιῶν οὗτοι τὰ ἡμήματα καὶ τὰς ὀπιγραφὰς ὀπισχοποῦσιν. ἀπεγράφαντο μὲν οὖν καὶ αὐτὸν μυριάδες ἀνθρώπων διακόσιαι τρεῖς, ἐπὶ δὲ ἑπτακισχίλιοι, τετρακόσιοι πεντηκοντα δύο. τὸν δὲ βουλῆς προσέγραψε μὲν Μάρκον Αἰμίλιον Λέπιδον, ἤδη τετράκις καρπούμενον ταύτῃ τὸν προεδρίαν, ἐξέβαλε δὲ τρεῖς συγκλητικοὺς τὸν ὀπιφανῶν, καὶ τοῦ τῶν ἱππέων ἐξέτασιν ὁμοίως ἐμετρίασεν αὐτός τε καὶ Μάρ-

F κιος Φίλιππος ὁ συνάρχων αὐτῷ· διῳκημένων δὲ πλείστων καὶ μεγίστων, ἐνόσησεν ἐν ἀρχῇ μὲν, ὀπισθαλῆ, χρόνῳ δὲ ἀκίνδυνον, ἐργώδη δὲ καὶ δυσπάλλακτον διαμένειν. ἐπεὶ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐπλεύσεν εἰς Ἐλέαν τὴν Ἰταλίας, καὶ διέτριβεν αὐτόθι πλείω χρόνον ἐν παραλίοις ἀγροῖς καὶ πολλὴν ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐπόθησαν αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φωνὰς πολλάκις ἐν θεάτροις, οἷς ἀνωχούμενοι, καὶ ἀπουδοντες ἰδεῖν,

ἀφ᾽ ἧς ἔτι δεῖν ὁσίας ἱερουργίας, ἀναγκαίας. ἤδη τε καὶ δοκοῦν-
τος ἱκανῶς ἔχειν αὐτοῦ τὸ σῶμα τῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Ρ ὠμίν·
κἀκείνων μὲν ἔθυσε μετὰ τῶν ἄλλων τῶν θυσίαν ἱερέων, ὑπὸ φα-
νῶν τῶν δήμου τοῦ εὐφημούντων καὶ χαίροντος. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πάλιν
ἔθυσεν αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ σωτηρίας τοῖς θεοῖς. καὶ συμφραθείσης
ὡς προείρηται τῆς θυσίας, ἐπιστρέψας οἴκαδε καὶ κατακλιθεὶς,
πρὶν αἰσθέσθαι καὶ ἰσῆσαι τῶν μεταβολῶν, ἐν οἴκῳ ἀσθ καὶ
τῇ φορᾷ τῆς διανοίας θυμούμενος, τρίταος ἐτελεύτησεν, οὐ-
δενὸς ἐνδεὴς οὐδὲ ἄτελὴς τῶν πρὸς εὐδαιμονίαν νενομι-
σμένων θυμούμενος. καὶ γὰρ ἡ πρὸς τὸν ἐκφορὰν πομπὴ θαυμα-
σμὸν εἶχεν, καὶ ζῆλον ἐπικοσμοῦσα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς
τοῖς ἀρίστοις καὶ μακαριωτάτοις ἐπαφίοις. ταῦτα δὲ οὐ χρυσὸς,
οὐδὲ ἐλέφας οὐδὲ ἡ λοιπὴ πολυτέλεια καὶ φιλοτιμία
τῆς κατασκευῆς, ἀλλ᾽ εὔνοια καὶ τιμὴ, καὶ χάρις, οὐ μόνον τῶν
πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμίων. ὅσοι γοῦν κατὰ τύχην παρῆσαν
Ἰβήρων καὶ Λιγύων καὶ Μακεδόνων, οἱ μὲν ἰσχυροὶ τὰ σώματα
ἦσαν καὶ νέοι, λαβόντες τὸν λέχος ὑπέδοσαν καὶ παρεκόμι-
ζον· οἱ δὲ πρεσβύτεροι συνηκολούθουν, ἀνακαλούμενοι τὸν
Αἰμίλιον εὐεργέτην καὶ σωτῆρα τῶν πατρίδων. οὐ γὰρ μόνον ἐν
οἷς ἐκράτησε καιροῖς, πᾶσι καὶ φιλανθρώπως ἀπηλ-
λάγη χρησάμενος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπίλοιπον βίον, ἀεί
τι πρᾶττων ἀγαθὸν αὐτοῖς, καὶ κηδόμενος, ὥσπερ οἰκείων καὶ
συγγενῶν, διετέλεσεν. τοῦ δὲ οὐσίαν αὐτοῦ μόλις ἑπτὰ καὶ
τριακοντα μυριάδων γενέσθαι λέγουσιν, ἧς αὐτὸς μὲν ἀμ-
φοτέροις τοῖς υἱοῖς ἀπέλιπε κληρονόμοις, ὁ δὲ νεώτερος Σκι-
πίων τῷ ἀδελφῷ πᾶσαν ἔχειν συνεχώρησεν, αὐτὸς εἰς οἶκον
εὐπορώτερον τοῦ Ἀφρικανοῦ δεδομένος. οὗτοι μὲν ὁ Παύλου
Αἰμιλίου τρόπος καὶ βίος λέγεται γενέσθαι.

A Quum autem instaret sacrificium quod erat ei necessario obeundum, & iam corpus suum arbitraretur satis firmum esse, regressus est Romam, atque illa sacra cum aliis sacerdotibus, circumfuso & clarissime gratulante populo, peregit. Postridie iterum diis pro incolumitate sua sacrificauit. Rei diuinæ, vt modo dictum est, operatus, domumque reuersus decubuit, & priusquam sentiret aut perciperet valetudinis imbecillitatem, mente & ratione motus, tertio die obiit, quum nullius rei, quæ ad vitam beatam existimatur pertinere, exors aut expers fuisset. Eteni pompa funebris eximia fuit & suspicienda, decorauitque virtutem eius præstantissimis & felicissimis exequiis. Erant hæ non aurum, non ebur, non reliquus splendor & nitor apparatus, sed beneuolentia, sed honor, sed studium non ciuium modo, verum & hostium. Siquidem quotquot aderant forte Hispani, Ligures, Macedones, qui validi corpore essent & iuuenes, funebrem lectum subierunt ac deportauerunt: maiores natu prosequuti sunt seruatorem & patriæ parentem Paulum appellantes. Neque enim solum quo tempore victor fuit omnibus se præbuit clementem benignumque, sed & per vitam totam reliquam non destitit de iis bene mereri, & præstare eis, vt si familiares essent & propinqui, patrocinium. Facultates eius vis tricenorum septuaginta millium denariorum ferunt fuisse, quarum ambos filios reliquit hæredes. Cæterum hæreditatem minor Scipio, qui in domum locupletiorem adoptatus fuerat Africani, fratri concessit solidam. Hi mores atque vita dicuntur Pauli Æmilii fuisse.

Τοιούτων δὲ τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν ὄντων, δῆλον ὡς οὐκ
ἔχει πολλὰς διαφορὰς οὐδὲ ὁμοιότητας ἡ σύγκρισις. εἴτε γὰρ πόλεμοι πρὸς ἐνδόξους γεγένασιν ἀμφοτέροις
ἀπαγωνισάς, τοὺς μὲν Μακεδόνας, τοὺς δὲ Καρχηδονίους· εἴτε
νῖκαι, πρεσβύτατοι, τὸν μὲν, ἑλόντος Μακεδονίαν, καὶ τὴν ἀπ᾽ Ἀν-
τιγόνου διαδοχὴν ἐν ἑβδόμῳ βασιλεῖ καταπαύσαντος· τὸν
δὲ, τοὺς τυραννίδας πάσας ἀπελόντος ἐκ Σικελίας, καὶ τὴν
νῆσον ἐλευθερώσαντος. εἰ μὴ νὴ Δία βούλοιτό τις παρεγχέ-
ειν, ὡς Αἰμίλιος μὲν ἐρρωμένῳ Περσεῖ καὶ Ρωμαίοις νενι-
κηκότι, Τιμολέων δὲ, Διονυσίῳ πονοῦντι πᾶσιν ἀπεφηνότι καὶ
καταπεπτωκότι πρὸς ἔπεσεν· καὶ πάλιν ὑπὲρ Τιμολέον-
τος, ὅτι πολλοὺς μὲν τυράννους, μεγάλην δὲ τῶν Καρχηδονίων
δύναμιν, ἀπὸ τῆς τυχούσης στρατιᾶς ἐνίκησεν, οὐχ ὥσπερ
Αἰμίλιος ἀνδράσιν ἐμπειροπολέμοις καὶ μεμαθηκόσιν ἄρ-
χεσθαι χρόνῳ, ἀλλὰ μισθοφόροις οὖσι καὶ στρατιώταις
ἀτάκτοις, πρὸς ἡδονὴν εἰθισμένοις στρατεύεσθαι. τὰ γὰρ ἀπ᾽
ἐκείνου τῆς κατασκευῆς ἴσα κατορθώματα τοῦ στρατηγοῦ τὴν
αἰτίαν πρεσβεύουσιν. καθαρῶν οὖν καὶ δικαίων ἐν τοῖς πρά-
γμασιν ἀμφοτέρων γενομένων, Αἰμίλιος μὲν ὑπὸ τῶν νόμων
καὶ τῶν πατρίδος ἔτι ἔοικεν ἐθὺς ἀφικέσθαι παρεσκευασμένος.
Τιμολέων δὲ τοιοῦτον αὐτὸς ἑαυτὸν παρέσχεν. τοῦ τεκμήριον,
ὅτι Ρωμαῖοι μὲν ὁμαλῶς ἐν ᾧ τότε χρόνῳ πρῶτοι ἦσαν ἐν-
τακτοι, καὶ ὑπακοῖοι τοῖς ἔθισμοῖς, καὶ τοὺς νόμους δεδιότες καὶ
τοὺς πολίτας· Ἑλλήνων δὲ οὐδεὶς ἡγεμόνος ἐστὶν οὐδὲ στρατηγὸς ὃς
οὐ διεφθάρη τότε Σικελίας ἀψάμενος, ἔξω Διόνος. καίτοι

E A quum de his mandata memoriæ comperiamus, liquet non multa discrimina nec disparitates in comparãdis iis esse, siquidẽ bella vterque aduersus claros aduersarios habuere, hic Macedonas, ille Carthaginenses: fueruntque eorum inclytæ victoriæ. Hic Macedoniam subegit & Antigoni successionem sustulit in septimo rege, ille omnes tyrannos Sicilia exterminauit, insulamq; asseruit in libertatem. Nisi sane cõtendere hoc velis, quod Paulus AEmilius cũ valido Perseo, postquam Romanos fudit, cũ Dionysio Timoleon contulerit arma, prorsus afflicto & perdito. Contra pro Timoleonte, quod multos tyrãnos, ingentes etiam Pœnorum vires tumultuaria manu oppressit, non, vt Paulus, cũ viris bello duratis & disciplina militari exercitatis, sed cũ mercenario & incõdito milite animi causa stipendia facere assueto. quippe pares ex nõ pari apparatu duci palmæ referũtur acceptæ. Iam innocẽtes ambo atq; integri in reb. gerendis fuerunt. Cæterũ Paulus à prima ætate à legibus & patria videtur ad res gerẽdas accessisse ita institutus. Timoleon verò talem semetipse comparauit. Id hinc liquet, quod omnes ex æquo Romani ea tempestate modesti, institutis obtemperantes, legumque & ciuium erant reuerentes. At in Græcis dux vel imperator fuit nullus (Dionem excipio) quem non aspectas Siciliæ labefecit. licet Dionẽ autument multi dominatum affectasse, & regnum quoddam somniasse Laconicum. Timæus Gilyppum quoq;

Δίωνα πολλοὶ μοναρχίας ὀρέγεσθαι καὶ βασιλείαν τινὰ Λακωνικὴν ὀνειροπολεῖν ὑπενόουν. Τίμαιος δὲ καὶ Γύλιππον

ἀκλεῶς

turpiter refert & ignominiosè dimissum à Syracusanis fuisse, quòd pecuniæ cupiditatem atq; inexplebilē eius in rebus gerendis essent auaritiam exosi. Quæ verò Pharax Spartiates & Athenienſis Callippus Siciliæ obtinendæ ſpe deſignauerunt ſcelerate & perfidè, multi literis prodiderunt. At qui tandem & quibus freti opibus fuerunt hi tanta qui ſperauerunt? Nempe ſuperior exactum Syracuſis ſequutus eſt Dionyſium, Callippus vnus apud Dionem ex ducibus fuit mercede conductorum militum. At Timoleon ad petentes & rogantes imperator miſſus Syracuſanos, nec potentiam quærens, ſed obtinere valens, quam illis acceperat volētibus & dantibus, terminum imperij & poteſtatis ſuæ in violentorum poſuit excidio dominorum. Hoc in Paulo ſit tamen memorabile, quòd tanto regno in ditionē redacto, ne vno quidem teruncio rem reliquerit auctiorem, neque aſpexerit vel attigerit pecuniā, quum tamen multa dona & præmia contulerit in alios. Non dico culpandum quòd ſplendidam domum & prædium acceperit Timoleontem. neque enim ex huiuſcemodi occaſione accipere turpe, ſed non accipere eſt honeſtius: & cumulus virtutis, vbi licet, oſtendentis non indigere. Quia verò vt corpore rigorem vel æſtum facile tolerante, illud quod iuxta ad vices rectè cōparatum vtraſque eſt, habetur robuſtius: ita animi integra ſanitas & vires ſunt, quas neq; res ſecundæ procacitate emolliunt vel liquefaciunt, neq; deijciunt calamitates. Videtur conſummatior Paulus, qui in duro caſu & graui ex filijs luctu, nihilo humilior aut infractior quàm in rebus lætis eſt viſus. Timoleon verò, quum præclarum actum in fratrem ſuum perpetraſſet, non repreſſit animi motum ratione, verum pœnitentia & mœrore depreſſus, concionem & forum viginti annos non ſuſtinuit adſpicere. Eſt verò defugienda turpitudo & timenda: at omnis infamiæ pudor eſt boni quidem ingenij & ſimplicis, non tamen excelſi.

A ἀκλεοῦς φησὶν καὶ ἀτίμως ἀποπέμψαι Συρακουσίους, φιλοπλουτίαν αὐτοῦ καὶ ἀπληστίαν ἐν τῇ στρατηγίᾳ κατεγνωκότας. οἱ δὲ Φάραξ ὁ Σπαρτιάτης καὶ Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος, ἐλπίσαντες ἄρξειν Σικελίας, παρενόμησαν καὶ παρεσπόνδησαν, ὑπὸ πολλῶν ἀναγέγραπται, καίτοι τινὲς ἢ πηλίκων κύριοι τοσούτῳ ὄντες, οὗτοι τοιαῦτα ἤλπισαν, ὧν ὁ μὲν ἐκπεσὼν Συρακουσῶν ἐπεράπη τε Διονύσιον, Κάλλιππος δὲ εἷς ὢν τῶν περὶ Δίωνα ξεναγῶν, ἀλλὰ Τιμολέων αἰτησαμένοις καὶ δεηθεῖσιν αὐτοκράτωρ πεμφθεὶς Συρακουσίοις, καὶ δυνάμιν οὐ ζητεῖν ἀλλ' ἔχειν ὀφείλων, ὧν ἔλαβε βουλομένων καὶ διδόντων, τοσοῦτος ἐποιήσατο τῆς αὐτοῦ στρατηγίας καὶ ἀρχῆς τοὺς τοῦ τοσούτου ἀρχόντων καταλύσιν. ἐκεῖνο μέντοι τὸ Αἰμιλίου θαυμαστόν, ὅτι τηλικαύτην βασιλείαν καταστρεψάμενος, οὐδὲ δραχμὴν μείζονα τὴν οὐσίαν ἐποίησεν· οὐδὲ εἶδεν, οὐδὲ ἥψατο τῶν χρημάτων, καίτοι πολλὰ δοὺς ἑτέροις καὶ δωρησάμενος. οὐ λέγω δὲ ὅτι Τιμολέων μεμπτός ἐστιν. οἰκίαν τε καλὴν λαβὼν καὶ χωρίον. οὐ γὰρ ὃ λαβεῖν ἐκ τοιούτων αἰσχρόν, ἀλλὰ ὃ μὴ λαβεῖν κρεῖττον· καὶ τοσοῦτος ἡ ἀρετῆς, ἐν οἷς ἔξεστιν ἐπιδεικνυμένης ὃ μὴ δεόμενον. ἐπεὶ δὲ ὡς σώματος ῥῖγος ἢ θάλπος φέρειν δυναμένου, ὃ τοῖς ἀμφοτέροις εὖ πεφυκὸς ὁμοίως τὰς μεταβολὰς ῥωμαλεώτερον, οὕτω ψυχῆς ἄκρατος εὐρωστία καὶ ἰσχύς, ἣν οὔτε ὀλίγον εὐτυχεῖν εὔκρατος θρύπτει καὶ αἴσιον, οὔτε συμφοραὶ ταπεινοῦσιν· φαίνεται τελειότερος ὁ Αἰμίλιος, ἐν χαλεπῇ τύχῃ καὶ πάθει μεγάλῳ τοῦ τοῖς παῖδας οὐδὲν τι μικρότερος οὐδὲ ἀσεμνότερος ἢ διὰ τῶν εὐτυχημάτων ὁρασθείς. Τιμολέων δὲ θυγατρὸς τοῦ τὸν ἀδελφὸν, οὐκ ἀνέσχετο τῷ λογισμῷ τοῖς ὀφθεῖσι· ἀλλὰ μετάνοια καὶ λύπη ταπεινωθεὶς, ἐπὶ τοσοῦτον εἴκοσι ὀφθῆναι καὶ τὴν ἀγορὰν ἰδεῖν οὐκ ἐτόλμησεν. δεῖ δὲ τὰ αἰσχρὰ φεύγειν καὶ ἰδεῖν, ὃ δὲ τοῖς πᾶσιν ἀδοξίαν εὐλαβές, ὅτι φθονεῖν μὲν ἤθους καὶ ἁπλοῦ, μέγεθος δὲ οὐκ ἔχοντος.

PLVTARCHI
vitæ comparatæ

PELOPIDAE ET MARCELLI.

PELOPIDAS.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι

ΠΕΛΟΠΙΔΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ.

ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ.

CATO maior celebrantibus quibuſdam hominē temerariæ & proiectæ in bello audaciæ, intereſſe ait, magni virtutem, an vitam vili pēdas. Et rectè dixit. Siquidem miles Antigoni, ferox quidem, ſed affecto corpore & habitu, palloris cauſam regi requirenti, dicitur reconditū morbum detexiſſe. Verùm quū magna cura rex ſiquod remediū eſſet, nihil ſummę opis iuſſiſſet medicis ptermittere, reſtitutus ita ſanitati, ſtrenuus ille nō obiecit deinceps ſe diſcrimini, neq; pręceps ruit in certamina. Quā conuerſionem quū Antigonus exprobraret ei & miraretur, ὡς τε καὶ τὴν Ἀντίγονον ἐγκαλεῖν καὶ θαυμάζειν τὴν μεταβολὴν

ΚΑΤΩΝ ὁ πρεσβύτατος, πρός τινας ἐπαινοῦντας θνῆσκον ἀλογίστως τὸν βάλον καὶ θολερὸν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ἔφη φέρειν ἔφη τὸ πολλοῦ τινὰ τὴν ἀρετὴν ἀξίαν, καὶ τὸ μὴ πολλοῦ ἄξιον τὸ ζῆν νομίζειν· ὀρθῶς ἀποφαινόμενος. οὗ δὴ παρ' Ἀντιγόνῳ στρατευόμενος ἰατρὸς, φαῦλος τὴν ἕξιν καὶ τὸ σῶμα διεφθορὼς, ἐρωτῶντος τοῦ βασιλέως τὴν αἰτίαν τῆς ὠχρότητος, ὡμολόγησε τινὰ νόσον τῶν ἀπορρήτων. ἐπεὶ δὲ φιλοτιμηθεὶς ὁ βασιλεὺς προσέταξε τοῖς ἰατροῖς, ἐάν τις ἢ βοήθεια, μηδὲν ἐλλιπεῖν τῆς ἄκρας ἐπιμελείας, οὕτω θεραπευθεὶς ὁ γηραιὸς ἐκεῖνος, οὐκέτ'

» οὐ μὴν ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρύψατο τὸ αἴτιον, ἀλλ' εἶπεν, Ὦ
» βασιλεῦ, σύ με πεποίηκας ἀπολμότερον, ἀπαλλάξας σκεί-
» νων τῶν κακῶν δι' ἃ τοῦ ζῆν ὠλιγώρουν. πρὸς τοῦτο φαίη τὲ
» καὶ Συβαρύτης ἀνὴρ εἰπεῖν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, ὡς οὐ μέγα
» ποιοῦσι θανατοῦντες ἐν τοῖς πολέμοις, ὑπὲρ τοσούτους πόνους
» καὶ τοιαύτην ἀποφυγὴν διαιτῶν. ἀλλὰ Συβαρίταις μὲν, ἐκτε-
τηκόσιν ὑπὸ τρυφῆς καὶ μαλακίας, δοκεῖ τὸν πρὸς τὸ καλὸν
ὁρμὴν καὶ φιλοτιμίαν, εἰκότως ἐφαίνοντο μισεῖν τὸν βίον οἱ μὴ
φοβούμενοι τὸν θάνατον· Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ ζῶν ἡδέως, καὶ θνή-
σκειν, ἀμφότερα ἀρετῇ παρεῖχον, ὡς δηλοῖ τὸ ἐπικήδειον,

Οἷδε [δ' φασιν] θανόν, τε ζῆν τιμένοι καλὸν, τε θανεῖν,
Ἀλλὰ τοῦτα καλῶς ἀμφότερ' ἐκτελέσαν.

οὔτε γὰρ φυγὴ θανάτου μεμπτὸν, αἴ τις ὀρέγηται τοῦ βίου μὴ
αἰσχρῶς· οὔτε ἐπαινετὸν καλὸν, εἰ μετ' ὀλιγωρίας γένοιτο τοῦ
ζῆν. ὅθεν Ὅμηρος μὲν ἀεὶ τοὺς θαρραλεωτάτους καὶ μαχιμω-
τάτους ἄνδρας, οὕτω καλῶς ὡπλισμένους ἐξάγει πρὸς τοὺς
ἀγῶνας· οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τὸν ῥίψαντα κολάζου-
σι, οὐ τὸν ξίφος οὐδὲ λόγχην προβέλημον· διδάσκοντες ὅτι τοῦ
μὴ παθεῖν κακῶς πρότερον ἢ τοὺς ποιῆσαι τοὺς πολεμίους, ἑκά-
στῳ μέλειν προσήκει, μάλιστα δὲ ἄρχοντι πόλεως ἢ στρα-
τεύματος. εἰ γὰρ (ὡς Ἰφικράτης διῄρει) χερσὶ μὲν ἐοίκασιν οἱ
ψιλοὶ, ποσὶ δὲ ἱππικὸν, αὐτὴ δὲ ἡ φάλαγξ στέρνῳ καὶ θώραξι,
κεφαλῇ δὲ ὁ στρατηγὸς, οὐχ αὐτῷ δοξεῖεν ἂν ὑποκινδυνεύειν
τῷ δαμελεῖν καὶ θρασυνόμενος, ἀλλ' ἀπόντων οἷς ἡ σωτη-
ρία τοῦ δι' αὐτοῦ. καὶ τοιοῦτον. ὅθεν ὁ Καλλικρατίδας,
καίπερ ὢν πάλαι μέγας, οὐκ εὖ πρὸς τὴν μαντικὴν εἶπεν. δεο-
μένου γὰρ αὐτοῦ φιλοτιμεῖσθαι θάνατον, ὡς τῶν ἱερῶν προδη-
λούντων, ἔφη μὴ παρ' ἕνα εἶναι τὸν Σπάρτον μαχόμενος γὰρ
εἷς ὢν καὶ πλέων καὶ στρατεύόμενος ὁ Καλλικρατίδας· στρα-
τηγῶν δὲ, τῶν ἀπόντων εἶχε Σύλλαβὼν ἐν αὐτῷ δυνάμιν,
ὥστε οὐκ ἐν ἑνὶ εἶναι τοσαῦτα συναπώλυτο. βέλτιον δὲ Ἀντί-
γονος ὁ γέρων, ὅτε ναυμαχεῖν πρὸς Ἄνδρον ἔμελλεν, εἰ πόντος
» τινὸς ὡς πολὺ πλείους αἱ τῶν πολεμίων νῆες εἶεν, Ἐμὲ δὲ αὐ-
» τὸν ἔφη) πρὸς πόσας ἀντιστήσῃς; μέγα δὲ τὸ ἀρχῆς, ὥσπερ
» ἐστὶν, ἀξίωμα ποιῶν μὲν ἐμπειρίας καὶ ἀρετῆς βασιλικῆς·
ἧς πρῶτον ἔργον ἐστὶν, σώζειν τὰ ἄπορα πάλαι σώζοντα. διὸ
καλῶς ὁ Τιμόθεος, ἐπιδεικνυμένου ποτὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὰ
Χάρητος ὠτειλάς τινας ἐν τῷ σώματι, καὶ τὴν ἀσπίδα λόγ-
» χῃ διακεκομμένην, Ἐγὼ δὲ (εἶπεν) ὡς λίαν ἠσχύνθην ὅτι
» μου πολιορκηθῶτος Σάμου, ἐγκὶς ἔπεσε βέλος, ὡς μεταστησα-
δέστερον ἐμαυτὸν χωρήσαντος ἢ κατὰ στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα δυ-
νάμεως τοσαύτης. ὅπου μὲν γὰρ εἰς τὰ ὅλα μεγάλῳ φέρει
ῥοπῇ ὁ τοῦ στρατηγοῦ κίνδυνος, ἐνταῦθα καὶ χρὴ καὶ
» σώματι χρῆσθαι ἀφειδῶς, χαίρειν φράσαντα τοῖς λέγουσιν
» ὡς χρὴ τὸν ἀγαθὸν στρατηγὸν, μάλιστα μὲν ὑπὸ γήρως, εἰ
» δὲ μὴ, γέροντα θνήσκειν· ὅπου δὲ μικρὸν τὸ παρεγνωσμένον
» ἐκ τοῦ καθορθώματος, τὸ δὲ πολὺ σωναπόλλυται σφα-
» λέντος, οὐδεὶς ἀπαιτεῖ στρατιώτου πρᾶξιν, κινδυνεύω
» παραβαλλόμενος στρατηγοῦ. ταῦτα δέ μοι παρέστι προσαναφω-
νῆσαι γράφοντι τὸν Πελοπίδου βίον καὶ τὸν Μαρ-
κέλλου, μεγάλων ἀνδρῶν, παραλόγως πεσόντων. καὶ γὰρ
χρεὶ χρῆσθαι μαχιμώτατοι γενόμενοι, καὶ στρατηγίαις
ἐπιφανεσάταις κοσμήσαντες ἀμφότεροι τὰς πατρίδας, ἐπὶ δὲ τῶν βαρυτάτων ἀγωνιστῶν ὁ μὲν Ἀννίβαν
ἀήττητον ὄντα πρότερος (ὡς λέγεται) τρεψάμενος·

A non celauit ille causam, ac, Tu me, inquit, reddidisti, rex, timidiorem, qui ijs me malis explicuisti, quamobrem non laborabam viuere. Ideo de Spartiatis quidam Sybarites dicitur pronuntiasse, quo tantis laboribus & ea defungantur vita, non magni ducere eos mortem in bello oppetere. Cæterùm Sybaritis quidem luxu diffluentibus & mollitia, iure videbantur odisse vitam illi qui ob virtutis ardorem & studium mortem non exhorrescebant. Lacedæmonij vtrunque, & viuere & mori libenter, virtuti tribuebant, vt declarat funebre carmen,

B *Hi* (enim inquit) *cecidere, bonum non vitam aut cedere fato,*
Rati, at vrunq; horum fine locasse bono.

Neque enim mortis reprehendenda fuga sit, si quidem vitam non turpiter appetas, neque commendanda expectatio, si coniuncta cum odio sit viuendi. Vnde fortissimos quosque & bellicosissimos viros educit vbique ad certamen Homerus accuratè armatos. Apud Græcos etiam legislatores eum qui clypeum proiecit puniunt, non eum qui gladium vel hastam: docentes, nequid mali patiatur, priorem cuique curam ducendam, quàm vt hostibus inferat, præsertim magi-
C stratui aut duci. Nam si (vt distinxit Iphicrates) leuis armatura manibus similis est, pedibus equitatus, pedites pectori & thoraci, capiti imperator: non sui curam periculo se exponentem temere & ferocientem dicas abijcere, sed omnium quorum ex ipso dependet salus, & contra. Itaque Callicratidas, magnus cætera vir, parum rectè respondit vati. Quum enim hic oraret eum vt mortem declinaret, quam denunciarent exta, non in vnius anima respondit positam Spartam. Siquidem cùm pugnaret, vnus erat, & quum nauigaret, vel stipendia faceret Callicratidas: sed
D quum dux esset, vim erat in se complexus vniuersorum. Ita vnus iam non erat, quicum tam multa simul corruerent. Præclarius senex Antigonus, quum nauali prælio esset ad Andrum decertaturus, & quidam longe plures diceret esse hostium naues, *At me ipsum*, infit, *quàm multis oppones?* Nempe maiestatem meritò extollit imperantis peritia & virtute succinctam, cuius primùm munus est vt seruet eum qui conseruat omnia. Vnde scitè Timotheus quum apud Athenienses aliquando cicatrices corpore acceptas ostenderet Chares, & traiectum hasta clypeum, At
E me, *inquit*, quàm puduit, quum propè oppugnantem Samum cecidit telũ, quòd gessissem me præcipitantius quàm tanti exercitus duci & imperatori conueniret. Vbi enim magnum ad summam adfert periculum ducis momentum, hîc neque manibus neque corpori est parcendum, repudiatis ijs qui iactant debere bonum imperatorem maxime ex senio, sin minus senem mori: at vbi paruum ex re bene gesta est operæ pretium, & siquid titubatum sit, corruunt vniuersa, nemo tum militis operam, quæ discrimen secum trahat ducis, desideret. Hæc mihi Pelopidæ vitam & Mar-
F celli describenti, insignium virorũ, qui inconsulta morte perempti fuerunt, præfari venit in mentem. Quum enim manu imprimis strenui fuissent, & clarissimis expeditionibus vterq; patriam suam decorasset, adhæc ex sæuissimis aduersarijs, Annibalem hic inuictum princeps, (vt fama est)

ille dominantes terra marique Lacedæmonios A acie fudisset fugassetque, temere semetipsi proiecerunt, vitamque profuderunt, quo tempore tales viros viuere & præesse oportebat. Quare sequuti similitudinem, vitas eorum in describendo comparabimus.

Pelopidas, Hippocli filius, nobili Thebis genere, sicut Epaminondas, fuit. Hic amplis innutritus opibus, quum adolescens adhuc splendidas facultates ex hæreditate accepisset, vt ostenderet dominũ se reuera non seruum esse pecuniæ, ad bene merendum de bonis viris, qui premebantur inopia, conuertit animum. Plerique enim (vt Aristoteles ait) aut præ sordibus non vtuntur diuitijs, aut ob luxum abutũtur, seruiuntq; perpetuò, hi voluptatibus, illi quæstui. Ac cæteri grato animo Pelopidæ aduersus ipsos munificentia & benignitate sunt vsi. Vnum ex amicis vt in sortem veniret fortunarum suarum non induxit, Epaminondam, quum tamen veniret in societatem ipse illius paupertatis, vestis tenuitate, mensę frugalitate, laborũ tolerantia & in bello simplicitate glorians, vt Euripideus Canopeus, cui quum essent opes amplæ, haud proinde animos mox sustulit, imò turpe duxisset sibi si plus corpori quàm Thebanorũ egentissimus impendisset. At Epaminondas paupertatem, quam familiarem acceperat & hęreditariam, philosophiam colendo, vitamq; à prima ætate instituendo cælibem, expeditiorem etiam atque leuiorem reddidit. Pelopidas verò in splendido fuit matrimonio. Tulit etiam liberos. At nihilo attentior ad rẽ, omnemq; vitam in procuratione reip. consumens facultates attriuit suas. Quum autem admonerent illũ amici, suggererentq; rem ipsum necessariam negligere, pecuniæ comparationem, Necessariã hercle huic, inquit, Nicodemo: commonstrans claudum & cæcum quendam. Porro erat ad omnem virtutem vterque iuxta comparatus, nisi quod exercitationibus magis deditus Pelopidas esset, Epaminondas disciplinis, & quod essent otij nacti, hic in discendo & philosophando poneret, ille in palæstris & venationibus. Inter multas & præclaras artes, quæ vtrique gloriam conciliauerunt, nihil æquè admirati sunt prudentes, quàm quòd per tot certamina, præturas, & publicas actiones syncera inter eos à primo ad vltimum necessitudo & amicitia constiterit. Si enim Aristidis & Themistoclis, Cimonis & Periclis, Niciæ & Alcibiadis cõsideraueris actiones, quantarum contentionum inter ipsos, quantarum simultatum fuerint & æmulationum plenæ: hinc ad Pelopidæ te erga Epaminondæ beneuolentiam & obseruantiam conuerteris, rectius & iustius hos in magistratibus & imperijs vocaueris collegas, quàm illos qui semper in hoc fuerunt, nõ tam vt hostes quàm vt alter alterum superarent. Vera causa virtus erat, per quam nõ gloriam, non opes, quæ grauem & contentionum plenam secum inuidiam trahunt, ex rebus gestis captantes, sed diuino amore à principio inflammati ambo, vt opera sua patriam redderent quam clarissimam & potentissimam, alter alterius decoribus ad id F vtebantur vt proprijs. Veruntamen arbitrantur plerique amicitiam eam tam arctam ex illa ad Mantineam expeditione extitisse, cui interfuerunt, quum Lacedæmonijs, integra adhuc amicitia & fœdere, misissent Thebani auxilia.

ὁ ὑ γῆς κ᾽ θαλάττης ἀρχηγέτας Λακεδαιμονίους ἐκ τῆς τάξεως νικήσας, ἠφείδησαν ἑαυτῶν, σκῶ τοῦδενὶ λογισμῷ τοῦ χρήμενοι τὸν βίον, ὁπωσοῦν μάλιστα τοιούτων καιρὸς ἦν ἀνδρῶν σωζομένων κ᾽ ἀρχόντων. διόπερ ἡμεῖς ἑπόμενοι τῇς ὁμοιότητι, τοῦ μελλήσεις ἀνεγράψαμεν αὐτῶν τοὺς βίους.

Πελοπίδας τοῦ Ἱππόκλου υἱὸς μὲν ἦν ἀδόκιμον ἐν Θήβαις, ὥσπερ Ἐπαμεινώνδας· τραφεὶς ὑ ἐν οὐσίᾳ μεγάλῃ, κ᾽ τοῦ δαλαβὼν ἐπὶ νέος λαμπρὸν οἶκον, ὥρμησε τῶ δεομένων τοῖς ἀξίοις βοηθεῖν, ἵνα κύριος δηθεὶς φαίνοιτο χρημῶν γενωνὼς, ἀλλὰ μὴ δοῦλος. τῶν γὰρ πολλῶν (ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν) οἱ μὲν οὐ χρῶνται τοῦ πλούτου, διὰ μικρολογίαν, οἱ ὑ τοῦ χρῶνται, δι᾽ ἀσωτίαν· καὶ δουλεύοντες οὗτοι μὲν ἀεὶ τῆς ἡδονῆς, ἐκεῖνοι ὑ τῆς ἀφελίας, διατελοῦσιν. οἱ μὲν οὖν δηῦοι τοῦ Πελοπίδα χάριν ἔχοντες ἐχρῶντο τῇ τοῦς αὐτοὺς ἐλευθεριότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ, μόνον ὑ τῶν φίλων τ᾽ Ἐπαμεινώνδου· οὐκ ἐπειδὴ τοῦ πλούτου μεταλαμβανόμεν, αὐτὸς μέντοι μετεῖχε τῆς ἐκείνου πενίας, ἐσθῆτος ἀφελείᾳ, καὶ τραπέζης λιτότητι, κ᾽ τοῦ τοῦς πολὺς πόνους ἀόκνῳ, κ᾽ κ᾽ γραπείας ἀδόλῳ καλλωπιζόμενος, ὥσπερ ὁ Εὐριπίδου Κανωβὸς, ᾧ βίος μὲν ἦν πολὺς, ἤκισα ὑ δι᾽ ὅλου χαίρος ἦν· αὐξανόμενος εἰ φαίνοιτο πλείοσι χρώμενος εἰς τὸ σῶμα, τοῦ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένου Θηβαίων. Ἐπαμεινώνδας μὲν οὖν σωφῆν κ᾽ πατρῴαν οὖσαν αὐτῷ τὴν πενίαν, ἐπὶ μᾶλλον δύζωνον καὶ κοῦφον ἐποίησεν φιλοσοφῶν, καὶ μονόβιον βίον ἀπ᾽ ἀρχῆς ἑλόμενος· Πελοπίδας ὑ ἦν μὲν γάμος λαμπρὸς, ἐγένοντο ὑ καὶ παῖδες, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ἀμελῶν τῶν χρημάτιζεσθαι, κ᾽ φυλάττων τῇ πόλει τὸν ἅπαντα χρόνον, ἠλάττωσε τὴν οὐσίαν. τῶν ὑ φίλων νουθετούντων, κ᾽ λεγόντων, ὡς ἀναγκαίου πράγματος ὀλιγωρεῖ τ᾽ χρήματα ἔχειν, Ἀναγκαίου νὴ Δία Νικοδήμῳ τούτῳ· δείξας τινὰ χωλὸν κ᾽ τυφλόν. ἦσαν ὑ καὶ τοῦς πᾶσαν ἀρετὴν πεφυκότες ὁμοίως, πλὴν ὅτι τοῦ γυμνάζεσθαι μᾶλλον ἔχαιρε Πελοπίδας. τοῦ ὑ μανθάνειν, Ἐπαμεινώνδας· καὶ τὰς διατριβὰς ἐν τοῦ φυλάττειν, ὁ μὲν, τοῦς παλαίστρας καὶ κυνηγέσια, ὁ ὑ ἀκούων τι καὶ φιλοσοφῶν, ἐποιεῖτο. πολλῶν ὑ κ᾽ καλῶν ὑπαρχόντων ἀμφοτέροις τοῦς δόξαν, οὐδὲν οἱ νοῦν ἔχοντες ἠγεῶνται τηλικοῦτον, ἡλίκον τὴν διὰ τοσούτων ἀγώνων καὶ στρατηγιῶν καὶ πολιτειῶν ἀνεξέλεγκτον φίλοις καὶ φιλίαν, ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐμμείναντες. εἰ γὰρ τις ἀποβλέψας τὴν Ἀριστείδου, κ᾽ Θεμιστοκλέους, καὶ Κίμωνος, καὶ Περικλέους, καὶ Νικίου, καὶ Ἀλκιβιάδου πολιτείαν, ὅσων γέγονε μετὰ διαφορῶν κ᾽ φθόνων κ᾽ ζηλοτυπιῶν τοῦς ἀλλήλους, σκέψαιτο πάλιν τὴν Πελοπίδου τοῦς Ἐπαμεινώνδου φιλοφρόνειαν καὶ θεμιτὸν, τούτους ἂν ὀρθῶς καὶ δικαίως τοῦ στρατηγοῦς τε στωαρχοῦς τὰς κ᾽ συστρατήγους ἢ ἐκείνους, οἳ μᾶλλον ἀλλήλων ἢ τῶν πολεμίων ἀγωνιζόμενοι τοῦ εἶναι διετέλεσαν. αἰτία ὑ ἀληθινὴ μὲν, ἡ ἀρετὴ, δι᾽ ἣν οὐ δόξαν, οὐ πλοῦτον ἀπὸ τῶν τοῦ πράξεων μετιόντες, οἷς ὁ ζῆλος καὶ δύσεις ἐμφύεται φθόνος, ἀλλ᾽ ἔρωτα θεῖον ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐκαθέντες ἀμφότεροι, τὸ τὴν πατρίδα λαμπροτάτην κ᾽ μεγίστην ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἰδεῖν ἠρεμοῦντες, ὥσπερ ἰδίοις ὀπτοῖς τοῦτο τοῖς αὐτῶν ἐχρῶντο κατορθώμασιν. ὁ μὲν ἀλλ᾽ οἵγε πολλοὶ νομίζουσιν αὐτοῖς τὴν σφοδρὰν φιλίαν ἀπὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ γενέσθαι στρατείας, ἣν συνεστρατεύσαντο Λακεδαιμονίοις ἔτι φίλοις κ᾽ συμμάχοις οὖσι, πεμφθείσης ἐκ Θηβῶν βοηθείας.

τεταγμένοι γὰρ ἐν τοῖς ὁπλίταις μετ' ἀλλήλων, καὶ μαχόμενοι πρὸς τοὺς Ἀρκάδας, ὡς ἐνέδωκε τὸ κατ' αὐτοὺς κέρας τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τῇ πολλῇ ἐγκρατεῖ, στιβαρὸν ἀντιτάντες ἠμύνοντο τοὺς ἐπιφερομένους· καὶ Πελοπίδας μὲν, ἑπτὰ τραύματα λαβὼν ἐναντία, πολλοῖς ἐπικατέρρυη νεκροῖς ὁμοῦ φίλοις καὶ πολεμίοις· Ἐπαμεινώνδας δ', καίπερ ἀδιώτως ἔχων αὐτὸν ἠρρώστημος, ὑπὲρ τοῦ σώματος καὶ τῶν ὅπλων ἔστη προσελθὼν, καὶ διεκινδύνευσεν πρὸς πολλοὺς μόνος, ἐγνωκὼς ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ Πελοπίδαν ἀπολιπεῖν κείμενον. ἤδη δ' καὶ τούτου κακῶς ἔχοντος, καὶ λόγχῃ μὲν εἰς τὸ στῆθος, ξίφει δ' εἰς τὸ βραχίονα τετρωμένου, προσεβοήθησεν ἀπὸ θατέρου κέρως Ἀγησίπολις ὁ βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ παρεποίησεν ἀνελπίστως αὐτοὺς ἀμφοτέρους. μετὰ δ' ταῦτα, τῶν Σπαρτιατῶν λόγῳ μὲν ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις προσφερομένων τοῖς Θηβαίοις, ἔργῳ δ', τὸ φρόνημα τῆς πόλεως καὶ τὴν δυνάμιν ὑφορωμένων, καὶ μάλιστα τὴν Ἰσμηνίου καὶ Ἀνδροκλείδου μισούντων ἐπιρρείαν, ἧς μετεῖχε Πελοπίδας, φιλελεύθερον ἅμα καὶ δημοτικὴν εἶναι δοκοῦσαν, Ἀρχίας καὶ Λεοντίδας καὶ Φίλιππος, ἄνδρες ὀλιγαρχικοὶ καὶ πλούσιοι, καὶ μέτριον οὐδὲν φρονοῦντες, ἀναπείθουσι Φοιβίδᾳ τὸν Λάκωνα μετὰ στρατιᾶς ἀναπαυομένῳ ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν Καδμείαν, καὶ τοῖς ἐναντιουμένοις αὐτοῖς ἐμβαλόντα, πρὸς τὸ Λακεδαιμονίων ὑπήκοον ἁρμόσασθαι δι' ὀλίγων τὴν πολιτείαν. πειθέντος δὲ ἐκείνου καὶ μὴ προσδοκῶσι τοῖς Θηβαίοις ἐπιθεμένου, θεσμοφορίων ὄντων καὶ τῆς ἄκρας κενεούσης, Ἰσμηνίας μὲν συναρπασθεὶς καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα, μετ' οὐ πολὺ χρόνον ἀνῃρέθη· Πελοπίδας δ' καὶ Φερένικος καὶ Ἀνδροκλείδας, μετὰ συχνῶν δηλῶν φεύγοντες ἐξεκηρύχθησαν· Ἐπαμεινώνδας δ' κατ' χώραν ἔμεινε, τὸν καταφρονηθεῖσαν μὲν φιλοσοφίαν, ὡς ἀπράγμονα, μὲν δὲ πενίαν, ὡς ἀδύνατος. ἐπεὶ δ' Λακεδαιμόνιοι Φοιβίδᾳ μὲν ἀφείλοντο τῆς ἀρχῆς, καὶ δέκα δραχμῶν μυριάσιν ἐζημίωσαν, τὴν δ' Καδμείαν οὐδὲν ἧττον φρουρᾷ κατέχον, οἱ μὲν δῆμοι πολῖται Ἕλληνες ἐθαύμαζον τὴν ἀπορίαν, εἰ τὸν μὲν πράξαντα κολάζοιεν, τὴν δ' πρᾶξιν δοκιμάζοιεν, τοῖς δ' Θηβαίοις τὴν πάτριον ἀποβεβληκόσι πολιτείαν, καὶ καταδεδουλωμένοις ὑπὸ τὴν τοῦ Ἀρχίου καὶ Λεοντίδου, οὐδὲ ἐλπίσαι πρεπτὸν ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς τυραννίδος, εἰ μὴ ἑώρων τῇ Σπαρτιατῶν δορυφορουμένῳ ἡγεμονίᾳ, καὶ καταλυθεῖσαν μὴ δυναμένῳ, εἰ μή τις ἄρα παύσειν κἀκείνους γῆς καὶ θαλάττης ἄρχοντας. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ περὶ Λεοντίδου, πιθανόμενοι τοὺς φυγάδας Ἀθήνησι δεχθεῖσι, τῷ τε πλήθει προσφιλεῖς ὄντας, καὶ δημοτικὴν ἔχοντας ὑπὸ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν, ἐπεβούλευον αὐτοῖς κρύφα· καὶ πέμψαντες ἀνθρώποις ἀγνῶσι, Ἀνδροκλείδου μὲν ἀποκτεινύουσι δόλῳ, τῶν δ' δηλῶν ἀναμαρτάνουσιν. ἦκε δ' καὶ πρὸς Λακεδαιμονίων γράμματα τοῖς Ἀθηναίοις, παρακελευόμενα μὴ δέχεσθαι μηδὲ προσδακεῖν, ἀλλ' ἐξελαύνειν τοὺς φυγάδας, ὡς κοινοὺς πολεμίους ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἀποδεδειγμένους. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι πρὸς τὸν πάτριον αὐτοῖς καὶ Σύμφυτον εἶδος φιλανθρώπου, ἀμειβόμενοι τοὺς Θηβαίους, μάλιστα συναιτίους γενομένους τῷ δήμῳ κατελθεῖν, καὶ ψηφισαμένοις, ἑαυτῆς Ἀθηναίων ὅστις τοὺς τυράννους ὅπλα λάβοι τῆς Βοιωτίας κομίζῃ, μηδένα Βοιωτὸν ἀκούειν, μηδὲ ὁρᾶν, οὐδὲν ἠδίκησαν τοὺς Θηβαίους. ὁ δ' Πελοπίδας, καίπερ ὢν τοῖς νεωτάτοις ὤν, ἰδίᾳ τὸ καθ' ἕκαστον ἐξώρμα τῶν φυγάδων· καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἐποιήσατο λόγους,

A Quum enim inter pedites locati vnà essent aduersus Arcadas, vt gratum retulit Lacedæmoniorum cornu, in quo ipsi stabant, multique terga verterunt, testudine obnixi sunt ijs qui se intulerunt. Ac Pelopidas septē acceptis aduersis vulneribus super aceruum cadauerum sociorum pariter & hostium corruit. Quem etsi haberet Epaminondas pro deplorato, processit tamen ad protegendum corpus eius & arma, multisq; se vnus obiecit, certus prius occumbere quàm Pelopidam deserere iacentem. Iam ipso etiam grauiter affecto, quũ pectus hasta, gladio brachium esset vulneratum,
B ecce ab altero cornu rex Lacedęmoniorum Agesipolis succurrit ijs, ambosq; præter spem eripuit. Posthac quum Lacedæmonij cum Thebanis in specie vt amicis & socijs agerent, reuera spiritus ciuitatis Thebanæ, & potentiam haberent suspectam, præcipuè verò Ismeniæ & Androclidæ odissent factionem, in qua erat Pelopidas, quam esse putabant libertatis studiosam & popularem, Archias, Leontidas, & Philippus, homines paucorũ ditionis cupidi, locupletes ambitiosique, egerunt apud Lacedænium Phœbidam, vt traducens illac exercitum occuparet ex improuiso Cadmi-
C am, expulsisq; aduersarijs, remp. paucorum principatu Lacedęmoniorũ iuri obnoxiam redderet. Qui impulsus, nec opinantes Thebanos festo Cereris, adortus est, captaque arce Ismenias vinctus ac raptus Lacedæmonem, paulo pòst est necatus. Pelopidę, Pherenico, Androclidę, qui multis cum alijs fugę consuluerant, indicitur exilium. Epaminondas verò, quòd ob Philosophię studium velut quietus, & ob paupertatem contemneretur velut inops, domi se continet. Postquam abrogauerunt Lacedæmonij Phœbidæ imperium, mulctamque dixerunt centum millium drachmarũ, nihilo tamen minus Cadmiam cum præsidio tenuerunt,
D reliqui per Gręciam quidẽ omnes quid hoc monstri esset mirabantur, quòd autorem punirent, factum comprobarent. Thebanis verò, qui vetere exuti reip. forma ab Archia & Leontida tenebantur oppressi, ne sperare quidem vllam supererat liberationem à tyrannide, quam Spartiatarum vallatam opibus euerti videbant non posse, nisi quis simul illis terræ marisque imperium extorqueret. At certior factus Leontidas hærere Athenis exules, acceptosque plebi & in honore esse apud bonos viros, struit clàm ijs insidias, ac per homines ignotos Androclidam interficit do-
E lo, cæteri elabuntur ei. Redduntur etiam Lacedæmoniorum Athenienſibus literæ, quibus imperauerunt ne reciperent exules, neve eos concitarent, sed tanquam à socijs declaratos communes hostes exterminarent. Verùm Athenienses cùm inueterata sua & genuina humanitate, tum vt gratias referrent Thebanis (qui eum populum in primis ad reditum in patriam adiuuerant, sciuerantque, si quis Athenienſium arma per Bœotiam aduersus tyrannos ferret, neminem id audire aut videre Thebanorum) omnem iniuriam ab ijs abstinuerunt. Pelopidas verò, licet inter adole-
F scentiores foret, priuatim singulos exules inflammabat, & ad eos in conciliabulis verba faciebat,

ñeq; honeſtum neq; pium eſſe, vt oppreſſam ſer-
uitute & præſidio vinctam impoſito relinquerent
patriam, ipſi verò ſua ſecuritate & ſalute acquie-
ſcerent, ſuſpenſique ex Athenienſium plebiſcitis,
ſuppliceſque ſemper colerent oratores, & eos qui
impellere multitudinem valerent, verùm pericli-
tandum eſſe de ſumma rerum, propoſita pro ex-
emplo Thraſybuli audacia & virtute, ſicut ex The-
bis ille erumpens obtriuerat Athenienſium tyran-
nos: ita vt ipſi quoque mouentes ex Athenis The-
bas in libertatem aſſererent. Vbi hic cum aſſenſu
auditus eſt, mittunt occultè ad amicos qui illic
remanſerant, & quæ deliberauerant aperiunt. Il-
li comprobant conſilium, ac Charon, qui nobiliſ-
ſimus erat, offert domum ſuam: Philidas effecit
vt ſcriba crearetur Archiæ & Philippi, qui erat per
id tempus polemarchi. Epaminondas incenderat
iamdudum iuuentutem. Nanque præcipiebat,
in gymnaſijs vt prehenderent Lacedæmonios,
& cum eis luctarentur. deinde ex victoria & pal-
ma quum ouantes videret, caſtigabat eos, magis
pudendum ipſis eſſe, ſi quibus tantum præſta-
rent robore, his per ſocordiam ſeruirent. Die ad
rem patrandam dicta, viſum exulibus eſt, vt Phe-
renicus, dum alios cogit, Thriaſij ſubſiſteret, pau-
ci autem ex iunioribus ſuſciperent periculum
prægrediendi in vrbem: quibus ſiquid grauius cõ-
tingeret ab hoſtibus, vt cæteri omnes curandos
ſuſciperent eorum liberos & parentes. Huic diſ-
crimini princeps offert ſeſe Pelopidas, mox Me-
lon, Damoclides & Theopompus, viri ſummo lo-
co nati, atque inter ſe cætera amici & fidi, ſed pro
gloria & virtute ſemper æmuli. Hi quum amplexi
eſſent eos qui illic manebant, & nuntium ad Cha-
ronem præmiſiſſent, amicti lacernulis profecti
ſunt. Traxerunt ſecum canes venaticos, & varos
ferebant, necui in via ſuſpicionem mouerent, ſed
venari & vagari alias viderentur. Vt verò præmiſ-
ſus ab his nuntius Charonem adijt, atque illos in
itinere retulit eſſe, ipſius Charonis ne inſtans qui-
dem periculum immutauit animum, ſed vir fortis
extitit, præbuitq; domum ſuam. Ac Hippoſthenidas
quidam, non ille quidem vir malus, imò & patriæ
amans & exulum ſtudioſus, verùm animo non
perinde firmo, vt occaſio præceps & præſentes
poſtulabant res, quaſi æſtuans ad magnitudinem
diſcriminis quod in manibus erat, atque vix tandem
animaduertens Lacedæmoniorum ipſos imperium
quodammodo concutere, fretoſque inopibus exulibus
tentare illorum conuellere potentiam, domum
digreſſus mandat clàm per amicum quendam Meloni
& Pelopidæ, rem in aliud tempus extruderent,
redirentque Athenas, commodiorem opportunitatem
expectaturi. Chlidoni nomen erat nuntio. Hic
ad ſe domum perrexit, eductoque equo popoſcit
frænum. Hæſitante vxore eius, quum non eſſet
ad manum, referenteque cuipiam ſe id ex neceſ-
ſarijs commodaſſe, iurgia primum inter eos, mox
maledicta exorta, imprecante muliere ei & alijs
à quibus mitteretur, infauſtum iter. Itaque quum
multum diei in his rixando conſumpſiſſet, &
verteret caſum in omen Chlidon, depoſuit
prorſus profectionem, atque ad alia ſe conuertit.

A ὡς οὔτε καλὸν οὔτε ὅσιον εἰ δουλεύουσαν τὴν πατρίδα καὶ φεύγουσιν τὴν ἀσφάλειαν, αὐτοὶς δὲ μόνον σῴζεσθαι καὶ δόξαν ἀγαπῶντας, ἐκκρέμασθαι τῶν Ἀθήνησι ψηφισμάτων, καὶ δεσπόταις, ὑποπεπτωκότας ἀεὶ τοῖς λέγειν δυναμένοις, καὶ πείθειν τὸν ὄχλον· ἀλλὰ καὶ κινδυνευτέον ὑπὲρ τῶν μεγίστων, παράδειγμα λαμβάνοντας τὸν Θρασυβούλου πόλεμον καὶ ἀρετήν, ἵνα ὡς ἐκεῖνος ἐκ Θηβῶν πρότερον ὁρμηθεὶς κατέλυσε τοὺς ἐν Ἀθήναις τυράννους, οὕτως αὐτοὶ πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν προελθόντες, ἐλευθερώσωσι τὰς Θήβας. ὡς οὖν ἔπεισε ταῦτα λέγων, πέμπουσιν εἰς Θήβας κρύφα πρὸς τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν φίλων, τὰ δεδογμένα φράζοντες. οἱ δὲ συνεπῄνουν, καὶ Χάρων μὲν, ὅς περ ἦν ἐπιφανέστατος, ὡμολόγησεν τὴν οἰκίαν παρέξειν· Φιλίδας δὲ διεπράξατο τῶν περὶ Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον γραμματεὺς γενέσθαι πολεμάρχων. Ἐπαμινώνδας δὲ τοὺς νέους πάλαι φρονήματος ἦν ἐμπεπληκώς. ἐκέλευε γὰρ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παλαίειν· εἶτα, ὁρῶν ἐπὶ τῷ κράτει καὶ τῇ ῥώμῃ γανυσυμένους, ἐπέπληττεν, ὡς αἰσχύνεσθαι μᾶλλον αὐτοὺς τοσοῦτον εἰ δουλεύοιεν δι' ἀνανδρίαν, ὧν τοσοῦτον τῇ ῥώμῃ διαφέροιεν. ἡμέρας δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁπηνικαστί, ἔδοξε τοῖς φυγάσι, τοὺς μὲν δήμους συναγαγόντα Φερένικον ἐν τῷ Θηρασίῳ πρεσβεύειν, ὀλίγους δὲ τῶν νεωτάτων παραβαλέσθαι προσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν. ἐὰν δέ τι πάθωσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων οὗτοι, τοὺς δήμους ἐπιμελεῖσθαι πάντας ὅπως μήτε παῖδες αὐτῶν, μήτε γονεῖς ἐνδεεῖς ἔσονται τῶν ἀναγκαίων. ὑφίσταται δὲ τὴν πρᾶξιν Πελοπίδας πρῶτος, εἶτα Μέλων καὶ Δαμοκλείδης καὶ Θεόπομπος, ἄνδρες οἴκων τε πρώτων, καὶ πρὸς ἀλλήλους πάλαι μὲν φιλικῶς καὶ πιστικῶς, ὑπὲρ δὲ δόξης καὶ ἀνδρείας ἀεὶ φιλονείκως ἔχοντες. ἠμφιεσμένοι δὲ οἱ Σύμπαντες δώδεκα, καὶ τοὺς ἀποφορήματα ἀπασάμενοι, καὶ πρεσπέμψαντες ἄγγελον τῷ Χάρωνι, πρῶτον μὲν χλαμυδίοις, σκύλακάς τε θηρευτικὰς καὶ σάλικας ἔχοντες, ὡς μηδὲ εἷς ὑποπτεύοι τῶν συντυγχανόντων κατ' ὁδὸν, ἀλλ' ἀλύοντες δῆθεν πλανᾶσθαι καὶ κυνηγεῖν δοκεῖεν. ἐπεὶ δὲ ὁ πεμφθεὶς παρ' αὐτῶν ἄγγελος ἧκεν πρὸς τὸν Χάρωνα, καὶ κατ' ὁδὸν ὄντας ἔφραζεν, αὐτὸς μὲν ὁ Χάρων οὐδὲν ὑπὸ τοῦ δέους πλησιάζοντος ἔτρεψέ τι τῆς γνώμης, ἀλλ' αἰνὴρ ἀγαθὸς ὢν καὶ παρέσχε τὴν οἰκίαν. Ἱπποσθενίδας δέ τις, οὐ πονηρὸς μὲν, ἀλλὰ καὶ φιλόπατρις καὶ τοῖς φυγάσιν εὔνους αὐθέκαστος, οὐδενὶ δὲ τόλμης τοσαύτης ὅσης ὅ, τε καιρὸς ὀξὺς ὢν αὖ τε ὑποκείμενα πρᾶξις ἀπῄτει, ὥς περ ἰλιγγιάσας πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶ γιγνομένου, καὶ μόλις ποτὲ τῷ λογισμῷ συμφρονήσας ὅτι ἔργον ἐστὶν τὴν τῶν Λακεδαιμονίων κατεύοντιν ἀρχὴν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν δυνάμεως ὑποτρομοῦντας καταλύειν, πτοηθέντες ἀπορίᾳ καὶ φυγαδικῆς ἐλπίσιν· ἀπελθὼν οἴκαδε σκαπῇ, πέμπει τινὰ τῶν φίλων πρὸς Μέλωνα καὶ Πελοπίδην, ἀναβαλέσθαι κελεύων ἐν τῷ παρόντι, καὶ πρεσμένειν βελτίονα καιρὸν, αὖθις ἀπαλλαττόμενος εἰς Ἀθήνας. Χλίδων δὲ οἰόμενος τῷ πεμφθέντι, καὶ κατ' ἀπορίαν εἴκαδε πρὸς αὐτὸν τεχνόμενος, καὶ τὸν ἵππον ἐξαγαγὼν, ἤτει τὸν χαλινόν. ἀπορουμένης δὲ τῆς γυναικὸς, ὡς οὐκ εἶχε, δοῦναί τινι τῶν σπουδῶν λεγούσης, λοιδορίαν τοιοῦτον ἦσαν, εἶτα δυσφημίας, τῆς γυναικὸς ἐπαρωμένης αὐτῷ τε κακὰς ὁδοὺς ἐκείνῳ καὶ τοῖς πέμπουσιν· ὥστε καὶ τὸν Χλίδωνα πολὺ τῆς ἡμέρας ἀναλώσαντα πρὸς τούτοις δι' ὀργὴν, ἅμα δὲ καὶ τὸ συμβεβηκὸς οἰωνισάμενον, ἀφεῖναι τὴν ὁδὸν ὅλως, καὶ πρὸς ἄλλο τι τρέπεσθαι.

τοσοῦτον μὴ ἦλθον αἱ μέγιστα καὶ κάλλιστα τῶν πράξεων διθυς ἐν ἀρχῇ διαφυγεῖν τὸν κινδυνον. οἱ δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν, ἐσθῆτας τὰς γεωργῶν μεταλαβόντες, καὶ διελθόντες ἀστεῖοι, δυοῖ κατ' ἄλλα μέρη τῆς πόλεως παρῆσαν, ἔτι ἡμέρας οὔσης. ἐπὶ δὲ πνεῦμα καὶ νιφετὸς ἀρχομένου τρέπεσθαι τοῦ ἀέρος, καὶ μᾶλλον ἔλαθον, καταπεφευγότων ἤδη διὰ τὸν χειμῶνα τῶν πλείστων εἰς τὰς οἰκίας. οἷς δὲ ἐπεμέλετο τὰ πραττόμενα γιγνώσκειν, ἀνελάμβανον τοὺς παρερχομένους, καὶ καθίσαντες διθυς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χαρώνος. ἐκλύοντο δὲ σὺν τοῖς φυγάσι πεντήκοντα δυοῖν δέοντες. τὰ δὲ περὶ τοὺς τυράννους οὕτως εἶχε· Φιλίδας ὁ γραμματεὺς συνέπραττε μὲν (ὥσπερ εἴρηται) πάντα καὶ συνῄδει τοῖς φυγάσιν· εἰς δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκ παλαιοῦ κατηγγυκὼς τοῖς περὶ τὸν Ἀρχίαν πότον τινὰ καὶ συνουσίαν, καὶ γυναῖκα τῶν ἐπιφανῶν, ἔπραττεν ὅπι μάλιστα ταῖς ἡδοναῖς ἐκλελυμένοις καὶ κατεινοις μεταχειρίσασθαι παρέξειν τοῖς ἐπιβουλεύοις. οὔπω δὲ πολὺ πόρρω μέθης οὖσιν αὐτοῖς προσέπεσε τις οὐ φαυλὸς μὲν, ἀβέβαιος δὲ καὶ πολλὴν ἀσάφειαν ἔχουσα περὶ τὴν φυγάδων κίνησιν, ὡς ἐν τῇ πόλει κρυπτομένων. τοῦ δὲ Φιλίδου παραφέροντος τὸν λόγον, ὅμως Ἀρχίας ἔπεμψεν τινα τῶν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν Χάρωνα, προστάττων διθυς ἥκειν αὐτόν. ἐν δὲ ἑστίᾳ, καὶ συνέπαιζον ἔνδον αὐτοῖς οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν, ἤδη πεθωρακισμένοι καὶ τὰς μαχαίρας ἀνῃλημένοι. ἀξαίφνης δὲ κατεσμικρυνθείσης τῆς θύρας προσδραμὼν τις, καὶ πυθόμενος παρὰ τοῦ ὑπηρέτου Χάρωνα μετέναι πρὸς τὸν πολεμάρχων φάσκοντος, ἀπῄει εἴσω τεθορυβημένος· καὶ πάντα διθυς παρέστη, τίνοτε πρᾶξιν ἐκμεμιμνάζοι, καὶ σφᾶς ἄπιστας ἀπολωλέναι, μηδὲ δράσαντας τι δι' ἀρετῆς ἄξιον. οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξεν ὑπακοῦσαι τὸν Χάρωνα, καὶ παρακρεῖν ἑαυτὸν δὴ ἀνυποπτώτως τοῖς ἄρχουσιν, δοκῶν μὴ ἀνδρώδη καὶ βαρὺ ὄντα τῷ θαρρεῖν πρὸς τὰ δεινὰ, πότε δὲ δι' ἐκείνους ἐκπεπληγμένον καὶ περὶ παθοῦσα, μή τις ὑποψία προδοσίας ἐπ' αὐτὸν ἔλθῃ, τοσούτων ἅμα καὶ τοιούτων πολιτῶν ἀπολωλότων. ὡς οὖν ἔμελλεν ἀπιέναι, πρὸς λαβὼν ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος τὸν υἱόν, ἔτι μικρὸν ὄντα παῖδα, κάλλει δὲ καὶ ῥώμῃ σώματος προφέροντα τῶν καθ' ἡλικίαν, ἐνεχείριζε τοῖς περὶ Πελοπίδαν, εἴ τινα δόλον καὶ προδοσίαν αὐτοῦ κατανοοῖεν, ὡς πολεμίῳ χρῆσθαι κελεύων ἐκείνῳ, καὶ μὴ φείδεσθαι. πολλοῖς μὲν οὖν αὐτῶν δάκρυα πρὸς τὸ πάθος καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Χάρωνος ἐξέπεσεν· πάντες δὲ ἠγωνιάκεσαν, εἰ δόλον οὕτως εἰ τινὰ δοκεῖ καὶ διεφθαρμένον ὑπὸ τοῦ παρόντος, ὥστε ὑποτοεῖν ἐκεῖνον, ἢ ὅλως αἰτιᾶσθαι. καὶ τὸν υἱὸν ἐδέοντο μὴ καταμιγνύειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκποδὼν θέσθαι τοῦ μέλλοντος, ὅπως αὐτός γε τῇ πόλει καὶ τοῖς φίλοις ἀμφοῖν ὑποτρέφοιτο, πρεσωθεὶς καὶ διαφυγὼν τοὺς τυράννους. ὁ δὲ Χάρων τὸν μὲν υἱὸν ἀπαλλάξειν οὐκ ἔφη. Ποῖον γὰρ αὐτῷ βίον ὁρᾷν, ἢ τίνα σωτηρίαν καλλίονα τῆς ὁμοῦ μετὰ πατρὸς καὶ φίλων τοσούτων δυσυχεῖσθαι τελευτῆς; ἐπευξάμενος δὲ τοῖς θεοῖς, καὶ πάντας ἀσπασάμενος καὶ προσδαρθρίσας ἀπῄει, πρόσεχων ἑαυτῷ, καὶ ῥυθμίζων σχήματι προσώπου, καὶ τόνῳ φωνῆς, ὁμοιότατος οἷς ἔπραττε φαινόμενος. θυομένου δὲ ὅπι ταῖς θύραις αὐτοῦ προῆλθεν ὁ Ἀρχίας, καὶ Φιλίδας· καὶ εἶπον, Ὦ Χάρων τινὰς ἀκήκοα παρεληλυθέναι, ἐν τῇ πόλει κρύπτεσθαι, καὶ Συμπρᾶξαι αὐτοῖς ἐνίους τῶν πολιτῶν. καὶ ὁ Χάρων διαπραγδεὶς τὸ πρόσωπον, εἶπα ἐρωτήσας τίνες εἰσὶν οἱ παρεληλυθότες, καὶ τίνες οἱ κρύπτοντες αὐτοὺς, ὡς οὐδὲν ἐώρα σαφὲς εἰπεῖν ἔχοντα τὸν Ἀρχίαν,

A Tantulum abfuit quin maxima & pulcherrima cœpta ſtatim in limine deſtituerentur tempore. At Pelopidas cum ſuis veſtitu aſſumto ruſticano, diſpertiti alij alia parte vrbem luce adhuc occultè ingreſſi ſunt. Ventus niuem effundebat incipiente ſe conuertere cœlo: quo magis tecti fuere, quòd plerique procellæ cauſa recepiſſent ſe domum. Quibus autem cura incumbebat quid ageretur cognoſcendi, hi illos exceperũt ex itinere, & confeſtim domum deduxerunt ad Charonem. Fuerunt cum exulibus duodequinquaginta. Tyranni verò hoc ſe modo habebant, Scriba Philidas,
B qui conſiliorum exulum erat particeps, adiuuabat (vt dictum eſt) conatus eorum. Hic multo antè in eum diem oſtenderat Archiæ & Philippo compotationem, & conuiuium, & mulieres nuptas, in eoque erat vt quam maximè luxu & vino confectum præberet ad cædem inſidiatoribus. Non admodum merſo crapula indicium delatum eſt haud vanum quidem, incertum tamen & perquam obſcurum, occultari in vrbe exules. Quanquam autem aliò detorquebat ſermonem Philidas, miſit tamen apparitorem Archias ad Charonem, qui eum confeſtim accerſeret. Iam veſpera
C erat, & Pelopidæ ſocij armati gladijſq; accincti inſtruebant ſe. Pulſatis autem repente foribus, accurrens quiſpiam audienſque ex apparitore, qui diceret acciri à polemarchis Charonem, perculſus renuntiauit id intro. Ibi omnibus ilicò obuerſatur rem detectam eſſe, & ſe, re memorabili perpetrata nulla, periſſe. Conſuluerunt tamen vt dicto audiens eſſet Charon, fidenterque polemarchos adiret, conſtans alioquin vir immotoque in ipſis periculis animo, tunc autem propter illos attonitus anxiuſque, nequa ipſe ex nece tot ac talium virorum ſuſpicione aſpergeretur proditionis. Exiturus igitur arripit ex gynæcio filium adhuc
D puerum illum quidem, cæterùm ſpecie & robore corporis ſupra æquales, præcellenti, eumque tradit Pelopidæ cohorti, vt ſi pro inſidiatore & proditore habeant ſe, cum illo vt hoſte agant, neque parcant ei. At multis quidem eorum motus & ſpiritus Charonis lachrymas expreſſere, omnes verò ſuccenſuerunt, ſi vllum putaret adeo mollem & præſentibus labefactatum diſcriminibus, ſecus vt cogitaret de ipſo, aut omnino eum culparet, ac filium orauerunt ne admiſceret ipſis, ſed ex veniente tempeſtate eum auferret, quo incolumis &
E ex faucibus ereptus tyrannorum, vltor ille ſuccreſceret ciuitati atque amicis. Enimverò negare ſe filium Charon amoturum: nullam enim ei videre vitam aut ſalutem pulchriorem, quàm ſi vnà cum parente & in amicorũ cœtu tam multorum citra contumeliam defungeretur. Hinc precatus deos, quum omnes eſſet amplexus confirmaſſetque, diſceſſit attendens ſibi, vultumque ac tenorem vocis componens, quo quàm alieniſſimus videretur à conatibus ſuis. Adſtante eo ad fores, progreſſi Archias & Philidas dixerunt, Qui ſunt illi, Charon, quos adeſſe audio, qui in vrbe occultentur, & cõſpiraſſe nonnullos cum ijs ex ciuibus?
F Charon conterritus primùm, mox quæſiuit quinam illi ingreſſi eſſent, & apud quos latitarent. Vbi nihil videt quid diceret certi Archiam habere,

suspicatus à nullo certo autore emanasse indicium, Etiam atque etiam videte, *inquit*, ne inanis vos conturbet rumor. veruntamen considerabo amplius: nihil est enim fortassis vilipendendũ. id Philidas quoque præsens collaudauit. Ita abducit Archiam, rursumque multo vino emergit, ac comporationem illa de mulieribus spe traducit. Regressus Charon domum, vt offendit illos non ad victoriam aliquam accinctos, vel salutem sperantes, sed vt nobili morte casuros & cum multo hostium sanguine, rem ipsam aperit Pelopidæ, apud reliquos ementitur fictos quosdam Archiæ alijs de rebus sermones. Ecce autem nondum prima præterierat, quum alteram his fortuna immittit procellam. Aderat enim missus Athenis ab Archia hierophante ad Archiam cognominem hospitem huius & amicum nuntius cum litteris, quæ non frigidam continebant neque fictam suspicionem, sed (quod postea cognitum est) exactè omnia quæ gererentur explicabant. At tunc ad Archiam admissus temulentum tabellarius, reddita epistola, Hanc qui misit, inquit, ilicò vt legas eam mandat: de serijs enim scripta est. Hîc arridens Archias, *Ergò*, inquit, *in crastinum seria.* Simul acceptam epistolam subijcit puluino, ac denuo Philidæ ad institutum sermonem aures præbet. Hoc dictum vulgari prouerbio vsurpatur etiamnum apud Græcos. Quum iam matura res videtur, bipertito eruperunt, Pelopidas & Damoclidas in Leontidam & Hypatem, qui vicinas ædes habebant: Charon & Melon in Archiam & Philippum, inducta thoracibus veste muliebri, atq; ad inumbrandam faciem densis coronis redimiti abiegnis & piceis. Vnde quum primum ianuæ triclinij adstiterunt, plausum illi & tumultum cierunt: rati, quas iam pridem expectabant, adesse mulieres. Postquam verò vndiq; circunspecto cõuiuio, singulisq; accumbentium exacte notatis, strinxerunt enses, & per mensas inuolantes in Archiam & Philippũ, qui essent demonstrarunt: paucos ex conuiuis monuit Philidas vt quiescerent, cæteros, qui resistere cum polemarchis moliebantur, eosque protegere, perfacile vino graues trucidauere. At Pelopidas cum suo globo plus habuit tunc negotij: siquidem sobrium & valentem virum adoriebantur Leontidam. Fores occlusas (iam enim dederat se quieti) repererunt, diuque pulsantes audiuit nemo. Vix tandem minister, qui percepit pulsantes, prodijt ex ædibus, & repagulum amouit. Simul atque laxantur & remittuntur fores, vno agmine irrumpentes, prostrato famulo, ruunt ad cubiculum illius. Leontidas autem ex pulsu & cursu id quod erat conijciens, eiecit se lecto, stringitque gladium, sed omittit lucernas extinguere & in tenebris ipsos inter se committere: nunc multo lumine cõspectus, ad ianuam ijs cubiculi occurrit, primum illatum vulnerat & occidit Cephisidorum. Eo prolapso, cum secundo Pelopida manus conserit. Difficilem qua arcta ianua, qua impedimentum iam mortui iacentis Cephisodori duramque pugnam facit. Tandem superior Pelopidas euadit,

A ὑπονοήσας ἀπ' οὐδενὸς τῆ βπίστει ὧν γεγενέναι τὴ μύθυσιν, Ὁ ἐρῶτε οἶνον (ἔφη) μὴ κενός τις ὑμᾶς διαταράττῃ λόγος. οὐ μὴν ἀλλὰ κ̀ σκέψομαι. δι' ὀλίγου μηδενὸς καταφανέντος. ταῦτα καὶ Φιλίδας παρὼν ἐπῄνει, κ̀ τὴ Ἀρχίαν ἀπαγαγὼν αὖθις εἰς ἄκρατον πολὺ κατέβαλε, κ̀ τοῖς περὶ τὴν γυναικῶν ἐλπίσιν διεπαιδαγώγει τὴ τόπον. ὡς δ' ἐπιμπλήθη ὁ Χαρὼν οἴκαδε, καὶ διεσκεδασμένους τοὺς ἄνδρας εὗρεν, οὐχ ὡς ἄθλια νικῶν ἢ σωτηρίαν ἐλπίζοντας, ἀλλ' ὡς ἀποθανοῦσι μὴν λαμπρῶς κ̀ μετὰ φόνου πολλοῦ τὴν πολεμίων, ὃ μὴν ἀληθὲς αὐτοῖς ἔφρασε τοῖς περὶ τὴν Πελοπίδαν. πρὸς ὃ τινὲς ἀνήρουν ἐψεύσατο, λόγους τινὰς τῆ Ἀρχίου περὶ πραγμάτων ἑτέρων πλασάμενος. ἔτι δὲ τῆ πρώτου παραφερομένου, δεύτερον ἐπῆλθε τύχη χαλεπὰ τοῖς ἀνδράσιν. ἦκε γὰρ τις ἐξ Ἀθηνῶν παρὰ Ἀρχίου τῆ ἱεροφαίτου, πρὸς Ἀρχίαν τὴ ὁμώνυμον, ξένον ὄντα κ̀ φίλον, ὑπισολὴν κομίζων, οὐ κενὴν ἔχουσαν οὐδὲ πεπλασμένων ὑπόνοιαν, ἀλλὰ σαφῶς ἔκαστα περὶ τῶν πραττομένων φάσκουσαν, ὡς ὕστερον ἐπεγνώσθη. τότε ὁ μεθύοντι τῶ Ἀρχία προσαχθεὶς ὁ γραμματοφόρος, κ̀ τὴν ὑπισολὴν ὑπιδοὺς, Ὁ τούτῳ (ἔφη) πέμψας, ἀνέλυσεν αὐθὶς ἀναγνῶναι· περὶ παρουσιάσων γὰρ ἦν λόγων γεγράφθαι. κ̀ ὁ Ἀρχίας μειδιάσας, Οὐκοῦν εἰς αὔριον (ἔφη) τὰ παρουσιᾶ. κ̀ τὴν ὑπισολὴν δεξάμενος, ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέθηκεν. αὐτὸς ὁ πάλιν τῶ Φιλίδα περὶ ὧν ἐτύγχανον διαλεγόμενοι προσεῖχεν. ὁ μὴν οὖν λόγος οὗτος, ἐν παροιμίας τάξει περιφερόμενος, μέχρι νῦν διασώζεται παρὰ τοῖς Ἕλλησι. τῆ δ' παρούσης δοκούσης ἔχειν ἤδη τὴ οἰκεῖον καιρὸν ὁρμῆς, δίχα διελόντες αὐτοὺς, οἱ μὴν περὶ Πελοπίδαν καὶ Δαμοκλείδαν, ὑπὲρ τὴ Λεοντίδαν κ̀ τὴ Ὑπάτῳ ἐγγὺς ἀλλήλων οἰκοῦντας, Χάρων δ' καὶ Μέλων, ὑπὲρ τὴ Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον· ἐνδῦσας ἐπειδεδυμένοι γυναικείας τοῖς θώραξι, καὶ δασεῖς στεφάνοις ἐλάκης τε κ̀ πεύκης περικείμενοι, καπνιάζοντας τὰ πρόσωπα. διὰ κ̀ τῆ θυραῖς τῆ συμποσίου τοῖχον ὑπιστάντων, κρότον ἐποίησαν κ̀ θόρυβον, οἰομένων αὐ πάλαι προσδοκῶν γυναῖκας ἥκειν. ἐπεὶ δ' περιβλέψαντες ἐν κύκλῳ τὸ συμπόσιον, καὶ τὴ κατακειμένων ἕκαστον ἀκριβῶς καταμαθόντες, ἐπάταντο τὰς μαχαίρας, κ̀ φερόμενοι διὰ τῆν τραπέζαν ὑπὲρ τὴ Ἀρχίαν κ̀ Φίλιππον, ἐφάνησαν οἵοι ἦσαν· ὀλίγοις μὴν ὁ Φιλίδας τὴ κατακειμένων ἔπεισεν ἡσυχίαν ἄγειν, τοὺς δ' ἄλλους ἀμυνεῖσθαι μετὰ τῆν πολεμάρχων ὑπιχθρομένους καὶ συνεξαναστάντας, διὰ τὴ μέθην οὐ πάνυ χαλεπῶς ἀπέκτειναν. τοῖς δ' περὶ τὴ Πελοπίδαν ἐργωδέστερον ἀπήντα τὸ πρᾶγμα· καὶ γὰρ ὑπὲρ νήφοντα καὶ δρῶντα τὸν Λεοντίδαν ἐχόρουν. καὶ κεκλεισμένου τοῦ οἰκίαν θύρον ἤδη καθεύδοντος· καὶ πολὺν χρόνον κόπτοντες αὐτοῖς ὑπήκουεν οὐδείς· μόλις δέ ποτε τοῦ θεραπόντος ἀναθορόντος περιόντος ἔνδοθεν, καὶ τὸν μοχλὸν ἀφαιρουμένου, ἅμα τῆ πρώτῳ ὑπεδύσαν κ̀ χαλάσαν τὰς θύρας, ὑπιπεσόντες ἀθρόοι, καὶ τὸν οἰκέτην αὐατρέψαντες, ὑπὲρ τὸν θάλαμον ὥρμησαν. ὁ δ' Λεοντίδας αὐτὸ τεκμηρόμενος τῆ κτύπῳ καὶ δρόμῳ τὸ γιγνόμενον,

F ἐπάτατο μὴν τὸ ἐγχειρίδιον ἐξαιρεῖς, ἔλαθεν δ' αὐτὸν καταβαλὼν τὰ λύχνα, καὶ διὰ σκότους αὐτοὺς ἑαυτοῖς, περιπετεῖς ποιῆσαι τοὺς ἄνδρας. ἐν δ' φωτὶ πολλῷ κατορώμενος, ὑπαντᾶ πρὸς τὰς θύρας αὐτοῖς τῆ θαλάμου, καὶ τὸν πρῶτον εἰσιόντα Κηφισόδωρον παράξας κατέβαλεν. πεσόντος δ' τούτου, δευτέρῳ συνεπέπλεκτο τῆ Πελοπίδα· καὶ τὴν μάχην χαλεπὴν ἐποίει καὶ δύσεργον ἡ σκοτία τῆ θυρῶν, καὶ κείμενος ἐμποδὼν ἤδη νεκρὸς ὁ Κηφισόδωρος. ἐκράτησε δ' οὖν ὁ Πελοπίδας,

καὶ κατεργασάμενος τὸν Λεοντίδην, ὅπου τὸν Ὑπάτην αὐτοῦς ἐχώρει, μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ παρεσέπεσον μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ὁμοίως, ἀναθόμενον δὲ τάχους καὶ καταφυγόντα πρὸς τοὺς γείτονας, οὐκ ποδὼν διώξαντες, εἶλον καὶ διέφθειραν. Παραπαξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τοῖς περὶ Μέλωνα συμβαλόντες, ἔπεμψαν μὲν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὅπου τοὺς ἐπολελειμμένους οὐκ ἦν τῶν φυγάδων, οὐκ ἄλλων δὲ τοὺς πολίτας ὅπου τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τοὺς προσιόντας ὥπλιζον, ἀφαιρούντες ἀπὸ τῶν στοῶν τὰ προκείμενα σκεύη, καὶ τὰ περὶ τὴν οἰκείαν ἐργαστήρια δορυζόων καὶ μαχαιροποιῶν ἀνεῤῥηγνύντες. ἦκον δὲ βοηθοῦντες αὐτοῖς μετὰ τῶν ὅπλων οἱ περὶ Ἐπαμεινώνδαν καὶ Γοργίδαν, σωφρονοῦντες οὐκ ὀλίγοις τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς βελτίστοις. ἡ δὲ πόλις ἤδη μὲν ἀνεπτόητο πᾶσα, καὶ πολὺς θόρυβος ἦν, καὶ φῶτα περὶ τὰς οἰκίας, καὶ δραμαδρομαὶ πρὸς ἀλλήλους. οὔπω δὲ συνῆκε τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὰ γινόμενα, καὶ φανὲν οὐδὲν εἰδότες, ἡμέραν περιέμενον. ὅτε μαρτεῖν οἱ τῶν Λακεδαιμονίων ἄρχοντες ἔδοξαν, αὐτοὺς οὐκ ὀπιδραμόντες οὐδὲ συμβαλόντες· αὐτὴ μὲν ἡ φρουρὰ περὶ χιλίους πεντακοσίους ὄντες, οὐκ ἂν τῆς πόλεως πρὸς αὐτοὺς πολλῶν συντρεχόντων· ἀλλὰ τῷ βοῇ καὶ τὰ πυρὰ καὶ τὸν ὄχλον ἀναχωρεῖν πάντα χρόνον πολὺν φοβηθέντες, ἡσύχαζον, αὐτὸν τὸν Καδμείαν κατέχοντες. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν οὐκ τῆς Ἀττικῆς οἱ φυγάδες ὥπλισμένοι, συνήθροιζον δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ δῆμος. εἰσῆγον δὲ τοῖς περὶ Πελοπίδαν Ἐπαμεινώνδας καὶ Γοργίδας, ὑπὸ τῶν ἱερέων περιεζωμένοις, στέμματα φορούντων καὶ παρακαλούντων τοὺς πολίτας τῇ πατρίδι καὶ τοῖς θεοῖς βοηθεῖν. ἡ δὲ ἐκκλησία, ὀρθὴ πρὸς τὴν ὄψιν μετὰ κρότου καὶ βοῆς ἐξανέστη, δεχομένων τοὺς ἄνδρας ὡς εὐεργέτας καὶ σωτῆρας. οὐκ ἄνευ τούτου βοιωτάρχης αἱρεθεὶς μετὰ Μέλωνος καὶ Χάρωνος ὁ Πελοπίδας, αὐτοῦς ἀπετείχιζε τὴν ἀκρόπολιν, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο πάντα χρόνον, ὀξέως ἀναδάζων τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τὴν Καδμείαν ἐλευθεῶσαι πρὶν ἐκ Σπάρτης στρατὸν ἐπελθεῖν. καὶ πρὸς τοσοῦτον ἔφθασεν, ἀφεὶς ἀποστόλους τοὺς ἄνδρας, ὅσον ἐν Μεγάροις οὖσιν αὐτοῖς ἀπαντῆσαι Κλεόμβροτον ὅπου τὰς Θήβας ἐλαύνοιτο μετὰ μεγάλης δυνάμεως· οἱ δὲ Σπαρτιάται, τριῶν ἁρμοστῶν ἡγουμένων ἐν Θήβαις, Ἑρμιππίδαν μὲν καὶ Ἄρκισσον ἀπέκτειναν κρίναντες· ὁ δὲ τρίτος Δυσαορίδας, χρήμασι πολλοῖς ζημιωθείς, αὐτὸν οὐκ τῆς Πελοποννήσου μετέστησεν. Ταύτῃ τῇ πράξει ἀρετᾷ μὲν ἀνδρῶν καὶ κινδύνοις καὶ ἀγῶσι πρὸς πλησίαν τὴν Θρασυβούλου ἡγουμένῳ, καὶ βεβαιότητι ὁμοίως ὑπὸ τῆς τύχης, ἀδελφῷ ἐκείνης προσηνέχθησαν οἱ Ἕλληνες. οὐ γὰρ ὅστι ῥᾴδιος ἑτέροις εἰπεῖν οἱ πλείονων ἐλάττους, καὶ δυνατωτάτων ἐρημότεροι, τόλμῃ καὶ δεινότητι κατήσαντες, αἴτιοι μειζόνων ἀγαθῶν τοῖς πατρίσι κατέστησαν. ἐνδοξοτέραν δὲ ταύτῃ ἐποίησεν ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. ὁ γὰρ καταλύσας τὸν τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, καὶ πάντας ἄρχοντας αὐτοῖς γῆς τε καὶ θαλάττης πόλεμος, ὃς ἐκείνης ἐλύετο τῆς νυκτὸς ἐν ᾗ Πελοπίδας, οὐ φεύγειν, οὐ τεῖχος, οὐκ ἀκρόπολιν καταλαβών, ἀλλ' εἰς οἰκίαν δωδέκατος κατελθών, εἰ δεῖ μεταφορᾷ τὸν ἀληθὲς εἰπεῖν, ἔλυσε καὶ διέκοψε τοὺς δεσμοὺς τῆς Λακεδαιμονίων ἡγεμονίας, ἀλύτους καὶ ἄῤῥηκτους εἰς δοκοῦσας. ἐπεὶ τίνι τρόπῳ μεγάλῳ Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβαλόντων, οἱ Ἀθηναῖοι πρόθυμοι γενόμενοι, τήν τε συμμαχίαν ἀπείπατο τοῖς Θηβαίοις, καὶ τῶν Βοιωτιαζόντων εἰς τὸ δικαστήριον παραγαγόντες, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν,

A interfectoque Leontida, extemplo cum manu sua contendit in Hypatem. Simili modo in domum eius irruperunt, Verùm sensit ille statim rem, confugitq; ad vicinos: quem euestigio consectati ceperunt confoderuntq;. His confectis, quum coniunxissent Meloni se, significauerunt rem in Atticam exulibus, ciues ad libertatẽ vocauerunt, eosque qui se aggregauerant ipsis, detractis à porticibus spolijs, & ergastulis quæ erant circa domum Charonis, vbi hastæ & gladij parabantur, ruptis, armauerunt. Auxilio eis armati venerunt Epaminondas & Gorgidas, qui non contemnendam ex
B flore iuuentutis & senum optimorum centuriauerant manum. Iam tota ciuitas arrecta tumultu circumsonabat, tecta collucebant, cursitabatur vltrò citroq;: nondum coierat plebs tamen, sed suspensa rei nouitate, neque quicquam habens certi, diem operiebatur. Vnde offendisse Lacedæmoniorum præfecti visi sunt, qui non protinus occurrerunt nec prælio decreuerunt, quum ipsum præsidium ad mille quingentos esset, & ex vrbe confluere ad eos ingens numerus, verùm clamoris, ignium, secessionis multitudinis vndique confluentis terrore cõtinuerunt se, seruaruntq; ipsam
C Cadmiam. Prima luce armati ex Attica præstò fuerunt exules: populus venit ad concionem, in quã Pelopidam cum socijs Epaminondas & Gorgidas sacerdotibus cinctos, porrigentibus coronas, & populum ad liberandam patriam deosque excitantibus, deduxere. Concio ea specie erecta, plausum & clamorem edidit amplectentiũ eos vt optime de ipsis meritos, & seruatores. Hinc Pelopidas cum Melone & Charone creatus bœotarches, extemplo circumuallauit & corona oppugnauit arcem, opprimere maturans Lacedæmonios, & Cadmiam prius recipere, quam ex Sparta superueniret exercitus. Vix autem hi peruenerant fide pu-
D blica emissi in Megaridẽ, quum ijs obuiam venit cum ingentibus copijs Thebas mouens Cleombrotus. Lacedæmonij autẽ ex tribus præfectis qui fuerant Thebis, Hermippidã & Arcissum damnatos necauerunt: tertius Dysaoridas, cui lis magna pecunia æstimata fuit, ex Peloponneso solum vertit. Hunc actum virtute virorũ & periculis certaminibusq; illius qui perpetratus à Thrasybulo fuit, æmulum, pariq; à fortuna euentu dispensatũ, Græci appellauerunt illius germanũ. Neq; enim alios in expedito sit proferre, qui pauciores maiorẽ numerum, & pollentissimos egentiores audacia &
E consilio superauerunt, vberioremq; fructum patrijs suis attulerunt. Illustrionem hunc conuersio rerum effecit. Illud enim, quòd fastigium detraxit Spartæ eamq; terra mariq; exuit imperio, bellum ex ea scaturijt nocte, qua Pelopidas nullo fultus præsidio, nullis muris vel arce, sed domum regressus duodecimus, si metaphora exprimenda veritas est, quæ indissolubiles & adamantinæ videbantur, Lacedæmoniorum imperij compedes dissoluit atque disrupit. Vt ergo magnis copijs Bœotiam Lacedæmonij inuaserunt, trepidantes Athenienses renuntiauerunt Thebanis
F societatem, eosque qui cum Bœotis faciebant, iudicijs afflixerunt, partimque morte affecerunt,

partim egerunt in exiliũ, nonnullos pecunia mul- A
ctauerunt. De Thebanis vndiq; destitutis actum
videbatur. Erat id temporis Pelopidas cum Gor-
gida bœotarches. Hi machinantes committere
denuò Athenienses cum Lacedæmonijs, struunt
rem huiuscemodi: Sphodrias magnis quidem re-
bus bello gestis clarus & celebris, sed vanior & spe
inani, stultaque inflatus ambitione, cum exercitu
relictus ad Thesbias fuit, vt perfugas Thebano-
rum reciperet adiuuaretque. Adhunc Pelopidas
priuatim mercatorem quendam, quo familiari-
ter vtebatur, cum nummis allegat clàm & cum
verbis, quæ efficacius illum quàm pecunia im- B
pulerunt, Præstare maiora aggredi & capere ex
improuiso securis Atheniensibus Piræum. Nihil
enim perinde Lacedæmonijs expectatum fore,
quàm tenere Athenas, neque Thebanos ijs infe-
stos, qui eos proditorum loco habeant, laturos o-
pem. Tandẽ inductus Sphodrias, nocte signa mo-
uit in Atticam, atq; Eleusina vsque progressus est.
Inde ignauia militum, re infecta, quum detectum
consilium esset, & bellum conciuisset Lacedæ-
monijs non mediocre nec leue, agmen Thespias
reduxit. Hinc sociauerunt Thebanis arma Athe-
nienses promptissimè, mareque asseruerunt, at C
circumuecti Græciam, receperunt & allexerunt
eos qui spectabant ad defectionem. Thebani per
se soli conseruerunt quotidiè manus cum Lace-
dæmonijs, conflixeruntque prælijs, non illis qui-
dem magnis, sed quæ magnam exercitationem
adferrent & vsum. Vnde excitati animis sunt, &
corporibus durati, peritiamque ex consuetudine
& audaciam ex certaminibus comparauere. Quã-
obrem Antalcidam aiunt Spartiatem Agesilao, ex
Bœotia reuerso saucio dixisse, Næ tu egregiam
mercedem refers à Thebanis, qui bellare inuitos
& dimicare docuisti. Fuit profectò magister eo- D
rum non Agesilaus, sed illi qui per occasionem &
cum consilio, sicut catulos, peritè Thebanos im-
miserũt hostibus, donec gustata victoria, nec ani-
morum pœnituit eos: inter quos præcipuam Pe-
lopidas laudẽ tulit. Ex quo enim primũ belli eum
ducem ceperunt, non intermiserunt quoq; anno
imperium ei deferre, sed vsq; ad exitum vitæ, aut
sacram cohortem duxit, aut ferè semper fuit Bœo-
tarches. Ac Lacedæmonij quidem apud Plataeas
atq; Thespias fusi fugatique fuerunt, vbi Phœbi-
das quoque, qui Cadmiam occupauerat, cecidit.
Magnam manum etiã pepulit ad Tanagram, vbi
& ipsum interemit præfectum Panthœdem. Cæ- E
terùm hæ dimicationes sicut fecerunt animos &
spiritus victoribus, ita victis non planè fregerunt
ferociam. Neque enim dimicatum signis collatis
fuit, neque vlla insignis aut ordinata extitit aut
legitima pugna, sed opportunis excursionibus,
receptibus, aut insectationibus adorientes eos,
manusque conserentes, successum habuerunt.
Prælium verò ad Tegyras, quod prolusio quæ-
dam Leuctrici fuit, ingentem gloriam peperit
Pelopidæ, cuius victoriæ vindicare nullam par-
tem collegæ eius, neque hostes, quin victi essent,
causari quicquã potuerunt. Nam Orchomeniorũ
oppido, quod partes sequebatur Lacedęmoniorũ,

τοὺς δ' ἐφυγάδευσαν, τοὺς δ' χρήμασιν ἐζημίωσαν. ἐδόκει δ' κακῶς ἔχειν τὰ τῶν Θηβαίων πράγματα, μηδενὸς αὐτοῖς βοηθοῦντος. ἔτυχε μὴν ὁ Πελοπίδας μετ' Γοργίδου βοιωταρχῶν, ὀπτεύοντες δ' συγκρούσαι πάλιν τοὺς Ἀθηναίους τοῖς Λακεδαιμονίοις, τοῖόν δέ τι μηχανᾶνται. Σφοδρίας ἀνὴρ Σπαρτιάτης, ἀδόκιμος μὴν ὢν τοῖς πολεμικοῖς καὶ λαμπρὸς, ὑπόκουφος δ' τῷ γνώμῳ, καὶ κενὸν ἐλπίδων καὶ φιλοτιμίας ἀοίητου μεστὸς, ἀπελείφθη περὶ Θεσπειὰς μετ' δυνάμεως, τοὺς ἀφεσταμένους τῶν Θηβαίων δέχεσθαι καὶ βοηθεῖν. πρὸς τοῦτον ὑποπέμποισιν οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἰδίᾳ ἔμπορόν τινα τῶν φίλων, χρήματα κομίζοντα, καὶ λόγοις, οἱ τὸν χρημάτων μᾶλλον ἀνέπεισαν αὐτὸν ὡς χρὴ πράγματων μᾶλλον ἅπτεσθαι μεγάλων, καὶ τὸν Πειραιᾶ καταλαβεῖν, ἀπροσδόκητον ὀπτεύοντα μὴ φυλαττομένοις τοῖς Ἀθηναίοις. Λακεδαιμονίοις τε γὰρ οὐδὲν οὕτως ἔσεσθαι κεχαρισμένον ὡς λαβεῖν τὰς Ἀθήνας, Θηβαίοις τε χαλεπῶς ἔχοντας αὐτοῖς, καὶ προδόντας νομίζοντας, οὐκ ὀπτεύοντήσειν. τέλος δ' συμπεισθεὶς ὁ Σφοδρίας, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν νυκτὸς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐνέβαλεν καὶ μέχρι μὴν Ἐλευσῖνος προῆλθεν, ἐκφοβήσας τῶν στρατιωτῶν ἀποδειλιασάντων φανερὸς γενόμενος καὶ σκηταράξας, οὐ φαῦλον οὐδὲ ῥᾴδιον ὂν τοῖς Σπαρτιάταις πολεμεῖν, ἀνεχώρησεν εἰς Θεσπειάς. ἐκ τούτου πάλιν προθυμότατα Ἀθηναῖοι τοῖς Θηβαίοις συνεμάχουν, καὶ τῆς θαλάσσης ἀντελαμβάνοντο, καὶ πειθόντες ἐδέχοντο καὶ προσήγοντο πρὸς ἀποστατικῶς τῶν Ἑλλήνων ἔχοντας. οἱ δ' Θηβαῖοι καθ' αὑτοὺς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ συμπλεκόμενοι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἑκάστοτε, καὶ μαχόμενοι μάχας, αὐτὰς μὴν οὐ μεγάλας, μεγάλων δ' τῶν μελέτων ἐνεύσας καὶ τῶν ἄσκησιν, ἐξερρωβοῦντο πρὸς θυμοῖς καὶ διεπονοῦντο τοῖς σώμασιν, ἐμπειρίαν ἅμα τῇ συνηθείᾳ καὶ θράσος προσλαμβάνοντες ἐκ τῶν ἀγώνων. δι' ὃ καί φασιν Ἀνταλκίδᾳ τὸν Σπαρτιάτῃ, ὡς Ἀγησίλαος ἐπανῆλθεν ἐκ Βοιωτίας τετρωμένος, εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, Ἦ καλὰ διδασκαλία τῶν Θηβαίων ἀντιλαμβανόμενος, μὴ βουλομένοις αὐτοῖς πολεμεῖν καὶ μάχεσθαι, διδάξας. ὢ δ' ὡς ἀληθῶς διδάσκαλος, οὐκ Ἀγησίλαος, ἀλλ' οἱ στὼ χαιρῷ καὶ μετ' λογισμοῦ τοὺς Θηβαίους, ὥσπερ σκύλακας, ἐμπείρως προσβαλόντες τοῖς πολεμίοις, εἶτα γευσαμένους νίκης καὶ θρασύματος ἀσφαλῶς ἀγαπῶντες. ὧν μεγίστω δόξαν εἶχεν ὁ Πελοπίδας. ἀφ' ἧς γὰρ εἵλοντο πρῶτον ἡγεμόνα τῶν ὅπλων, οὐκ ἀνεπαύσαντο καθ' ἕκαστον ἑαυτὸν ἀρέσκοντα χρηστονοοῦντες, ἀλλ' ἢ τὸν ἱερὸν λόχον ἄγων, ἢ τὰ πλεῖστα βοιωταρχῶν ἄγει τῆς τελευτῆς ἐπρέπεν. ἐγένοντο μὴν οὖν καὶ περὶ Πλαταιὰς καὶ Θεσπειὰς ἥτται καὶ φυγαὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπου καὶ Φοιβίδας, ὁ τὴν Καδμείαν καταλαβὼν ἀπέθανε. πολλοὺς δ' καὶ πρὸς Τανάγρᾳ τρεψάμενος αὐτὸν καὶ Πανθοίδην τὸν ἁρμοστὴν, ἀφῆλεν. ἀλλ' οὔπω μὴν οἱ ἀγῶνες ὥσπερ τοὺς κρατοῦντας εἰς φρόνημα καὶ θάρσος προῆγον, οὕτως τῶν ἡττωμένων οὐ πάντασιν ἐδουλοῦτο τὴν γνώμην. οὐ γὰρ ἐκ παρατάξεως ἦσαν οὐδὲ μάχης ἐμφανῆ κατάσασιν ἐρρύσης καὶ νόμιμον, ἐκδρομὰς δ' προσκαίρεις λῃστεύοντες, καὶ φυγὰς ἢ διώξεις, ὀπιχρεωῶντες αὐτοῖς καὶ συμπλεκόμενοι κατώρθουν. ὁ δ' περὶ Τεγύρας, ὅπερ τινὰ τοῦ Λευκτικοῦ προάγων ῥυόμενος, μέγαν ἦρεν ἐν δόξῃ τὸν Πελοπίδαν, οὔτε πρὸς κατόρθωμα τοῖς συστρατήγοις ἀμφισβήτησιν, οὔτε τῆς ἥττης πρόφασιν τοῖς πολεμίοις ἀπολιπών. τῇ γὰρ Ὀρχομενίων πόλει τὰ Σπαρτιατῶν ἐλαμπρῇ,

καὶ δύο δεδεγμένη μόρας αὐτῶν ὑπὸ ἀσφαλείας, ἐπεβούλευε μὲν ἀεὶ, καὶ παρεφύλαττε καιρόν· ὡς δ' ἤκουσεν τοῖς φεύγοσιν εἰς τὴν Λοκρίδα γεγενῆσθαι στρατείαν, ἐλπίσας ἔρημον αἱρήσειν τὸ Ὀρχομενὸν, ἐστράτευσεν ἔχων μὲθ' ἑαυτοῦ τὸ ἱερὸν λόχον, καὶ τῶν ἱππέων οὐ πολλούς. ἐπεὶ δ' πρὸς τὴν πόλιν προσηγαγὼν, οὐδὲν ἤκουσαν ἐκ Σπάρτης βραδυχλῶ τὸ φεύγας, ἀπῆγε πάλιν ὀπίσω τὸ στράτευμα πάλιν διὰ Τεγύρας, ἡ μία βάσιμον τῷ κύκλῳ τοῦ διὰ τὴν ὑποώρειαν. τὴν γὰρ διὰ μέσου πᾶσαν ὁ Μέλας ποταμὸς, οὐδὲν ἐκ πηγῶν εἰς ἕλη πλωτὰ καὶ λίμνας διαστρέφομενος, ἄπορον ἐποίει. μικρὸν δ' ὑπὸ τὰ ἕλη, νεώς ἐστιν Ἀπόλλωνος Τεγυραίου, καὶ μαντεῖον ἐκλελειμμένον οὐ πάνυ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ ἄχρι τῶν Μηδικῶν ἤκμαζε, τὸν προφητεύειν Ἐχεκράτους ἔχοντος. ἐν ταύτῃ μυθολογοῦσι τὸν θεὸν γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πλησίον ὄρος Δῆλος καλεῖται, καὶ πρὸς αὐτὸ καταλήγουσιν αἱ τοῦ Μέλανος διαχύσεις· ὀπίσω δ' τοῦ ναοῦ δύο πηγαὶ, γλυκύτητι καὶ πλήθει καὶ ψυχρότητι θαυμαστοῦ νάματος, ὧν τὸ μὲν Φοίνικα, τὸ δ' Ἐλαίαν ἄχρι νῦν ὀνομάζομεν, οὐ φυτῶν μεταξὺ δυεῖν, ἀλλὰ ῥεῖθρων τοῦ θεοῦ λοχευθείσης. καὶ γὰρ τὸ Πυθῶν ἐκεῖνος, ὅθεν αὐτῷ δυάπαι πεθεῖσαι προφανέντος ὀξαίφνης κάπρου λέγεσι. καὶ τὰ περὶ Πύθωνα καὶ Τιτυὸν ὡσαύτως οἱ τόποι τῇ γενέσει τοῦ θεοῦ συνοικειοῦσι. τὰ γὰρ πλεῖστα παραλείπω τὰ τεκμήρια. οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἐκ μεταβολῆς ἀθανάτοις γενομένοις γενναῖος ὁ πάτριος λόγος τὸν θεὸν τοῦτον ἀπολείπει δαίμονα, ὥσπερ Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον, ἐκ μεταβολῆς ἀρετῇ τὸ θνητὸν καὶ παθητὸν ἀποβαλόντας· ἀλλὰ τῶν ἀϊδίων καὶ ἀγενήτων εἷς ἐστιν, εἰ δεῖ τοῖς ὑπὸ τῶν φρονιμωτάτων καὶ παλαιοτάτων λεγομένοις τεκμαίρεσθαι περὶ τῶν τηλικούτων. εἰς γοῦν Τεγύρας οἱ Θηβαῖοι κατ' αὐτὸν χρόνον ἐκ τῆς Ὀρχομενίας ἀπιόντες, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέπεσον, ὀξὺ ἐναντίας ἀλλῆς, ἐκ τῆς Λοκρίδος ἀναζευγνύντες. ὡς δ' πρῶτον ὤφθησαν τὰ στίφη διεκδεχόμενοι, καί τις εἶπε τῷ Πελοπίδᾳ προσδραμών, Ἐκπεπτώκαμεν εἰς τοὺς πολεμίους· Τί μᾶλλον (εἶπεν) ἢ εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνοι; καὶ τοὺς μὲν ἵππους οὐδὲν ἐκέλευσεν παρελαύνειν ἀπ' οὐρᾶς, ὡς προσεμβαλοῦσαι· αὐτὸς δ' τοῖς ὁπλίταις τριακοσίοις ὄντας εἰς ὀλίγον συνήγαγε, ἐλπίζων καθ' ὃ προσβάλοι, μάλιστα διακόψειν ὑπὸ ἐνδεοῖας πλήθους τοὺς πολεμίους. ἦσαν δ' δύο μόραι Λακεδαιμονίων· (τὴν δ' μόραν Ἔφορος μὲν ἀνδρῶν εἶναι πεντακοσίους φησὶν, Καλλισθένης δ' ἑξακοσίους, ἐνίοι δέ τινες ἐπτακοσίους, ὧν Πολύβιός ἐστιν) καὶ θαρροῦντες οἱ πολέμαρχοι τῶν Σπαρτιατῶν, Γοργολέων καὶ Θεόπομπος, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους. γενομένης δέ πως μάλιστα τῆς ἐφόδου καθ' αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, ἀπ' ἀμφοτέρων μετ' θυμοῦ καὶ βίας, πρῶτον μὲν οἱ πολέμαρχοι τῶν Λακεδαιμονίων τῷ Πελοπίδᾳ συρράξαντες ἔπεσον· ἔπειτα, τῶν περὶ ἐκείνους παρομένων καὶ ἀποθνησκόντων, ἅπαν εἰς φόβον κατέστη τὸ στράτευμα· καὶ διέρρηξε μὲν ἐπ' ἀμφότερα τοὺς Θηβαίους, ὡς διεκπεσεῖν εἰς τοὔμπροσθεν καὶ διελθεῖν βουλομένους· ἐπεὶ δ' τὸν δεδεγμένον ὁ Πελοπίδας ἡγεῖτο πρὸς τοὺς συνεστῶτας, καὶ διεξῄει φοιβῶν, οὕτω πάντες προσεβοήθουν ἔφυγον. ἐγένετο δ' οὐκ ὀλίγον τὸ πόνου καὶ διώξεις· ἐφοβοῦντο γὰρ ἐγγὺς ὄντας οἱ Θηβαῖοι τοὺς Ὀρχομενίους, καὶ τὸν βραδυχλῶ τῶν Λακεδαιμονίων. ὅσον δ' νικῆσαι κατ' κράτος, καὶ διεξελθεῖν διὰ παντὸς ἠναγκάζοντο τοῦ στρατεύματος, ἐξιδιάσαντο·

A & præsidium ab ijs duarum cohortium acceperat, non cessabat struere insidias, captans opportunitatem. Vt verò præsidium accepit mouisse in Locridem, sperans vacuum reperturũ Orchomenon se, duxit eò sacram cohortem & exiguam manum equitum. At oppido quum appropinquasset, & nunciatum ei esset alios Lacedæmone aduenire qui præsidio succederẽt, reduxit exercitum retrò per Tegyras, qua vna patebat via circum radicem montis. Nam interiectus planitiem Melas amnis, qui mox à fontibus in paludes nauigabiles & sta-
B gna diffunditur, inuiam omnem reddit. Paulò infra paludes fanum est Apollinis Tegyræi, & oraculum desolatum, quod non admodum diu, sed vsq; ad bellum Medicum floruit sacerdote Echecrate. Quo loco fabulæ memorãt hunc deum genitum esse. Vicinus autem mons Delus vocatur, iuxtaque eum diffusum flumen cogitur. Ponè fanum duo scaturiunt fontes, qui dulcedine, copia, & frigore singularem laticem effundunt: quorum vnum Palmam, Oleam alterum etiam nunc vocant, vt non inter arbores duas, sed fluenta videatur peperisse Latona: & prope est Ptoon, vnde ob-
C lato subitò apro exterritam ferunt fuisse. Iam quæ de Pythone & Tityo referuntur, ea hæc loca item accommodãt ad ortum dei. Maximam verò partem relinquo vestigiorum. Neq; enim hũc deum patria fama inter eos refert lares qui geniti ex mutatione sunt immortalitatem adepti, vt Herculem & Liberum patrem, qui virtute mortalitatem & corpus iniurijs obnoxium cõuerterunt in immortalitatem, sed est inter æternos & ortus exortes, si qua ex sapientissimorum dictis coniectura est de istis capienda. Igitur sub eandem horam Tegyras remeantes ex agro Orchomeniorum Thebani &
D Lacedæmonij ex aduersa Locride regressi concurrerunt. Vt primùm superatis faucibus in conspectu fuere, & quidam ad Pelopidam accurrens ait, *Incidimus in hostes*, *Quid magis*, inquit, *quàm in nos illi*? Simul equitibus tanquam prælium commissuris equos ex nouissimo agmine præcepit admittere. Ipse grauem armaturam (trecenti erant) in arctum conglobauit, sperans, qua maximè parte impetum dedisset, aciem se hostium, qui numero superabant, perrupturum. Erant duæ Lacedæmoniorum cohortes, quas appellant Moras. Eam cohortem Ephorus ait militum quingento-
E rum esse, Callisthenes, septingentorum, nonnulli (in quibus est Polybius) nongentorum. Polemarchi Spartiatarum alacres, Gorgoleon & Teopompus, impressionem fecerunt in Thebanos. Quum incursus præcipuè circa duces infestus & atrox vtrinque fieret, primùm Lacedæmoniorum polemarchi, qui delati in Pelopidam fuerant, ceciderunt. Deinde convulneratis interfectisque ijs qui circa hos erant, trepidatio totum peruasit exercitum, atque is aperuit mediam aciem Thebanis, quasi euadere porrò & per eos cuperent elabi. Quum verò qua data via erat, duceret Pe-
F lopidas ad conglobatos, magnaque cæde peruaderet per eos, tum effuso cursu coniecerunt se in fugam. Nec longè sunt eos Thebani insequuti. quippe formidabant propinquos Thebani Orchomenios, & Lacedæmonios qui missi ad succedendum priori præsidio fuerant. Contenderunt autem hactenus, acie vt vincerent & perrumperent superando totum eorum exercitum

Inde trophæo excitato, & cæsorum spolijs lectis, A domum se ouantes retulere. Neque sanè in tam multis prælijs, quæ cum Græcis & barbatis inierunt, ante eam diem Lacedæmonij à paucioribus victi plures fuerant vnquam: imò ne vbi pares quidem signis collatis cum paribus decertauerunt. Vnde intolerabiles erant eorum spiritus, gloriaque sua percellentes oppositos hostes, qui ne ipsi quidem pares comparare se sustinebant cum Lacedæmonijs, ad manum conserendam veniebant. At ea pugna prima alios quoq; docuit Græcos non Eurotam solum, neque quod Babycen & Cnacionem interiacet soli, viros proferre bellatotes & pugnaces: verum apud quos proueniunt B qui rubore turpitudinis & confidentia ex rebus honestis tangantur iuuenes, quique infamiam magis fugiant quàm pericula, hos terribiles hostibus esse præcipuè. Sacram cohortem (vti memorant) princeps Gorgias ex trecentis delectis viris conscripsit. Habebant hi in Cadmia castra: vbi ea quæ ad exercitationem pertinerent, & victus ijs publicè præbebatur: vnde cohors vrbana nominabatur. nam arces eo tẽpore vocabant fere vrbes. Sunt qui ex amantibus hunc globum constitisse referant. ac commemoratur Pammenis festiuum C dictum. Quippe Homericum Nestorem nescire ait aciem instruere qui tribules & curiales vnà centuriare iubeat Græcis,

Et tribui tribus, & sua curia curiæ vt adsit.

quum amator apud amicum locandus sit. Siquidem gentiles gentilium & tribulium rebus trepidis non magnam ait ducere rationem, indissolubilem verò & infractum esse ex amatoria contractum necessitudine cuneum: vbi hi amore dilectorum, verecundia illi amantium discrimina pro se mutuò perferant. Neque est hoc mirandum, si vel absentium horum capiuntur pudore D potius quàm aliorũ præsentium: vt ille qui quum ipsum hostis iacentem esset interempturus, orarauit & obsecrauit hunc vt traijceret sibi gladio pectus, *Ne quum videat*, inquit, *à tergo me amasius vulneratum, suffundatur rubore*. Ferunt etiam amasium Herculis Iolaum socium certaminum fuisse, & in dimicando latus eius claudere solitum. Aristoteles autor est ad tumulum Iolai sua quoque memoria fidem sancire adamatos & amantes solere. Quare verisimile est vocatam quoque eam cohortem fuisse sacram, quatenus & Plato diuinum amicum nominat amatorem. Fama est permansisse hanc vsq; ad prælium Chæ- E ronense inuictam, atque vt secundum pugnam mortuos Philippus inspiciens eo institit loco vbi trecenti illi incurrerant infesti in sarissas, omnesque in arctis vijs atque in vnum confusi iacebant, obstupuisse: quum autem amantium audiuisset eam esse cohortem, illacrymasse ac dixisse, *Malè pereant qui hos fatere quicquam aut pati quod turpe sit, suspicantur.* Sanè huic amantium consuetudini non, vt poetæ autumant, Laij casus originem apud Thebanos dedit, sed legislatores. Qui quum natiuam eorum & ferociam & sæuitiam remittere mox à pueris & mollire studerent, fistulam ferè omni in re & seria & ludicra adhibuerunt, eique addiderunt honorem & dignationem. Ad hæc præclarum amorem in palæstris aluerunt ad temperandos adolescentium mores. Et rectè ob id deam Harmoniam, quam Marte

καὶ ῥήσαντες τρόπαιον, καὶ νεκροὺς σκυλεύσαντες, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου μέγα φρονοῦντες. ἐν γὰρ τοσούτοις (ὡς ἔοικε) πολέμοις Ἑλληνικοῖς καὶ βαρβαρικοῖς, οὐδέπω ἔτι οὐδέποτε Λακεδαιμόνιοι πλείονες ὄντες ὑπὸ ἡλαττόνων ἐκρατήθησαν, ἀλλ' οὐδὲ ἴσοι πρὸς ἴσους ἐκ παρατάξεως συμβαλόντες. ὅθεν ἦσαν ἀνυπόστατοι τὰ φρονήματα, καὶ τῇ δόξῃ καταπλήττοντες τοὺς ἀντιπαρατασσομένους, οὐδὲ αὐτοὶ ἀξιοῦντες ἀπ' ἴσης δυνάμεως ὅ ἴσον φέρειν Σπαρτιάταις, εἰς χεῖρας συνέρχεσθαι. ἐκείνη δὴ ἡ μάχη πρῶτη δὴ τοὺς ἄλλους ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας, ὡς οὐχ ὁ Εὐρώτας, οὐδὲ ὁ μεταξὺ Βαβύκας καὶ Κνακίωνος τόπος ἄνδρας ἐκφέρει μαχητὰς καὶ πολεμικοὺς, ἀλλὰ παρ' οἷς ἂν αἰσχύνεται τὰ αἰσχρά, καὶ πολεμῶν ὑπὲρ τοῖς καλοῖς ἐθέλοντες ἐγκρίνωνται νέοι, καὶ τοὺς φόβους τῶν κινδύνων μᾶλλον φεύγοντες, οὗτοι φοβερώτατοι τοῖς ἐναντίοις εἰσίν. τὸ δ' ἱερὸν λόχον (ὥς φασιν) συνετάξατο Γοργίδας πρῶτος, ἐξ ἀνδρῶν ὑπολέκτων τριακοσίων, οἷς ἡ πόλις ἄσκησιν καὶ διαιτὰν ἐν τῇ Καδμείᾳ στρατοπεδευομένοις παρεῖχεν, καὶ σιτὰ τοῦτο ἐκ πόλεως λόχος ἐκαλεῖτο. τὰς γὰρ ἀκροπόλεις ὑπτίως εἴποτε πόλεις ὠνόμαζον. ἔνιοι δέ φασιν ἐξ ἐραστῶν καὶ ἐρωμένων γενέσθαι τὸ σύστημα τοῦτο. καὶ Παμμένους ἀπομνημονεύεται μὴ παιδιᾶς εἰρηκέναι· οὐ γὰρ ἔφη τακτικὸν εἶναι τὸν Ὅμηρον Νέστορα, κελεύοντα κατὰ φυλὰς καὶ φρήτρας συλλογίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας, Ὡς φρήτρη φρήτρῃσιν ἀρήγῃ, φυλὰ δὲ φύλοις. δεῖν ἐρασταὶ παρ' ἐρώμενον τάττειν· φυλέτας μὲν γὰρ φυλετῶν καὶ φρατόρων οὐ πολὺ λόγον ἔχειν ἐν τοῖς δεινοῖς. τὸ δὲ ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας συνηρμοσμένον, σίφος, ἀδιάλυτον εἶναι καὶ ἄῤῥηκτον, ὅτῳ οἱ μὲν ἀγαπῶντες τοὺς ἐρωμένους, οἱ δὲ αἰσχυνόμενοι τοὺς ἐρῶντας, ἐμμένουσι τοῖς δεινοῖς ἀλλήλων. καὶ τοῦτο θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν· εἰ γε δὲ καὶ μὴ παρόντας αἰδοῦνται μᾶλλον ἑτέρων παρόντων, ὡς ὁ κύκνος ὁ τοῦ πολεμίου κείμενον αὐτὸν ὑπισχνούμενον μέλλοντος δεόμενος καὶ δυσβολῶν δι' αὐτοῦ στέρνου διῆναι τὸ ξίφος, Ὅπως (ἔφη) μή με νεκρὸν ὁ ἐρώμενος ἐρῶν κατὰ νώτου τετρωμένον αἰσχυνθῇ. λέγεται δὲ καὶ τὸ Ἰόλεων τοῦ Ἡρακλέους ἐρώμενος ὄντα, κοινωνὸν τῶν ἄθλων καὶ συναγωνιστὴν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ κατ' αὐτὸν ἔτι, φησὶν, ὑπὲρ τοῦ τάφου τοῦ Ἰόλεω, τὰς καταπιστώσεις ποιεῖσθαι τοὺς ἐρωμένους καὶ τοὺς ἐραστάς. εἰκὸς οὖν καὶ τὸ λόχον ἱερὸν προσαγορεύεσθαι, (καθ' ὅτι καὶ Πλάτων ἔνθεον φίλον τὸ ἐρασθὲν προσεῖπεν) λέγεται δὲ διαμεῖναι μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἀήττητον. ὡς δὲ μετὰ τὴν μάχην ἐφορῶν τοὺς νεκροὺς ὁ Φίλιππος, ἔτι καὶ τοῦτο θεωρῶν ἐν ᾧ συνετύγχανε κεῖσθαι τοὺς τριακοσίους ἐναντίους ἀπολωλεκότας τῆς φαλάγγος ἅπαντας ἐν τοῖς ἔνοις ὅπλοις, καὶ μετ' ἀλλήλων ἀναμεμιγμένους, θαυμάσαντα, καὶ πυθόμενον ὡς ὁ τῶν ἐρασθῶν καὶ τῶν ἐρωμένων οὗτος εἴη λόχος, δακρύσαι, καὶ εἰπεῖν, Ἀπόλοιντο κακῶς οἱ τοῦτο τι ποιεῖν ἢ πάσχειν αἰσχρὸν ὑπονοοῦντες. ὅλως δὲ τῆς περὶ τοὺς ἐρασθὰς σπουδῆς, οὐχ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέγουσι, Θηβαίοις ὁ Λαΐου πάθος ἀρχὴν παρέσχεν, ἀλλ' οἱ νομοθέται, ὁ φύσει θυμοειδὲς αὐτῶν καὶ ἄκρατον ἀνιέναι καὶ ἀπυκάζειν βιαίως οὐκ παίδων βουλόμενοι, πολὺ μὲν διεμείξαντο καὶ σπουδῇ καὶ παιδιᾷ πάσῃ τὸ αὐλὸν εἰς τιμὴν καὶ σεμνοτέραν ἄγοντες. λαμπρὸν δὲ τὸ ἔρωτα τῆς παλαίστρας ἐνεφύτευσαν, συγκεραννύντες τὰ ἤθη τῶν νέων. ὀρθῶς δὲ πρὸς τοῦτο, καὶ τὸν ἐξ Ἄρεως

καὶ Ἀφροδίτης γεγενέναι λεγομένην θεὸν τῇ πόλει σωφρονεῖσαν, ὡς ὅπου τὸ μαχητικὸν καὶ πολεμικὸν, μάλιστα τοῦ μετέχοντι πειθοῦς καὶ χαρίτων ὁμιλεῖ, καὶ συνέσεις εἰς τὴν ἐμμελεστάτην καὶ κοσμιωτάτην πολιτείαν, δι' ἁρμονίας καθισταμένων ἀπόντων. τὸν οὖν ἱερὸν λόχον οὗτον ὁ μὲν Γοργίδας διαιρῶν εἰς τὰ πρόσθια ζυγὰ, καὶ παρ' ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν ὁπλιτῶν προβεβλημένος, ἐπίδηλον οὐκ ἐποίει τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν, οὐδὲ ἐχρῆτο τῇ δυνάμει πρὸς κοινὸν ἔργον, ἅτε δὴ διαλελυμένης, καὶ πολὺ μεμιγμένων ἢ τὸ φαυλότερον· ὁ δὲ Πελοπίδας, ὡς ἐξέλαμψεν αὐτῶν ἡ ἀρετὴ πρὸς Τεγύρας, καθαρὸς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγωνισαμένων, οὐκ ἔτι διέλυεν οὐδὲ διέπασεν, ἀλλ' ὥσπερ σῶμα τι χρώμενος ὅλῳ, προεκινδύνευε τοῖς μεγίστοις ἀγῶσιν. ὥσπερ γὰρ οἱ ἵπποι θᾶττον ὑπὸ τοῖς ἅρμασιν ἢ καθ' αὑτοὺς ἐλαυνόμενοι θέουσιν, οὐχ ὅτι μᾶλλον οὐκ πίπτοντες οὐκ διάζονται τὸν ἀέρα τοῦ πλήθους ῥηγνύμενον, ἀλλ' ὅτι συνεκκαίει τὸν θυμὸν ἡ μετ' ἀλλήλων ἅμιλλα καὶ τὸ φιλόνεικον, οὕτως ἤνετο τοὺς ἀγαθοὺς, ζῆλον ἀλλήλοις καλῶν ἔργων οὖσας, ὠφελιμωτάτους εἰς κοινὸν ἔργον εἶναι καὶ προθυμοτάτους. ἐπεὶ δὴ Λακεδαιμόνιοι πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν εἰρήνην συνθέμενοι, πρὸς μόνους Θηβαίους ἐξενέγκαν τὸν πόλεμον· ἐνέβαλε δὴ Κλεόμβροτος ὁ Βαπλᾶς ἄγων ὁπλίτας μυρίους, ἱππεῖς δὲ χιλίους· ὁ δὲ κίνδυνος οὐ πρὸς ὧν πρότερον τοῖς Θηβαίοις, ἀλλ' δύπκρυς ἀπειλὴ καὶ καταγελία διοικισμοῦ, καὶ φόβος οἷος οὔπω τὴν Βοιωτίαν κατεῖχεν· ἐξιὼν μὲν οὖν τῆς οἰκίας ὁ Πελοπίδας, καὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ προπέμπειν δακρυούσης, καὶ τοῦ δακαλούσης σώζειν ἑαυτὸν, Ταῦτα (εἶπεν) ὦ γυναῖ, τοῖς ἰδιώταις ἀεὶ χρὴ παραινεῖν, τοῖς δὲ ἄρχουσιν, ὅπως τοὺς ἄλλους σώζωσιν. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τοὺς βοιωτάρχας καταλαβὼν οὐχ ὁμογνωμονοῦντας, πρῶτος Ἐπαμεινώνδας προσέθετο γνώμῃ, ψηφιζομένῳ μὲν μάχης ἔναι τοῖς πολεμίοις, βοιωτάρχης μὲν οὐκ ἀποδεδειγμένος, ἄρχων δὲ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ πίστιν δόμενος, ὡς ἐν δίκῃ, ἄνδρα τηλικοῦτα δεδωκότα τῇ πατρίδι σύμβολα εἰς τὴν ἐλευθερίαν. ὡς οὖν ἐδέδοκτο μὲν κινδυνεύειν, καὶ πρὸς τὰ Λεῦκτρα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀντεστρατοπέδευον, ὄψιν εἶδε κατ' τοὺς ὕπνους ὁ Πελοπίδας, δεῖν μάλα φοβερὰν ἀναστήσασθαι αὐτόν. ἔστι γὰρ ἐν τῷ Λευκτικῷ πεδίῳ τὰ σώματα τῶν τοῦ Σκεδάσου θυγατέρων, ἃς Λευκτρίδας καλοῦσι μέχρι τοῦ τόπου. ἐκεῖ γὰρ αὐταῖς ὑπὸ ξένων Σπαρτιατῶν βιασθείσαις συνέβη τὰς φίλας θρηνεῖν ἀλεπῆς οὕτω καὶ τοιαύτης πράξεως, ὁ μὲν πατὴρ ὡς οὐκ ἔτυχεν ἐν Λακεδαίμονι δίκης, ἀρᾶς, κατ' τῶν Σπαρτιατῶν ἀρασάμενος, ἔσφαξεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς τάφοις τῶν παρθένων. χρησμοὶ δὲ καὶ λόγια τοῖς Σπαρτιάταις ἀεὶ προὔφερον, φυλάττεσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ Λεῦκτρικὸν μνῆμα, μὴ πόνου τῶν πολλῶν συνιέντων, ἀλλ' ἀμφιγνοούντων τὸν τόπον· ἐπεὶ καὶ τῆς Λακωνικῆς πολίχνιον πρὸς τῇ θαλάσσῃ, Λεῦκτρον ὀνομάζεται, καὶ πρὸς μεγάλῃ πόλει τῆς Ἀρκαδίας τόπος ἐστὶν ὁμώνυμος. τὸ μὲν οὖν πάθος τοῦτο, πολὺ τῶν Λευκτικῶν νῦν παλαιότερον. ὁ δὲ Πελοπίδας ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατακοιμηθεὶς, ἔδοξε τάς τε παῖδας ὁρᾶν, τοὺς τὰ μνήματα θρηνούσας, καὶ καταρωμένας τοῖς Σπαρτιάταις, τόν τε Σκέδασον κελεύοντα τῇ κόρῃ σφαγιάσαι παρθένον ἑαυτοῦ, εἰ βούλοιτο τῶν πολεμίων ἐπικρατῆσαι. δεινοῦ δὲ καὶ παρανόμου τοῦ προστάγματος αὐτῷ φανέντος,

ἐξαναστὰς

A & Venere ferunt prognatam, vbi velut tutelarem consecrauerunt, quòd vbi strenuitas & vis bellica venustate condita & gratia sit commixta, omnia ad decentissimam & moderatissimam rempublicã cõcinentia componantur. Cæterùm sacram hanc cohortem Gorgidas in primos ordines diuellendo, & pro tota peditum acie in fronte collocando offuscauit illorum virorũ virtutem, neq; ad communem effectum robur eorum adhibuit, vtpote dissolutum & magna ex parte confusum cum deteriore. Pelopidas verò, vt virtus eorum eluxit for-
B titer ad Tegyras circa ipsum dimicantium, non distraxit eos deinceps neq; discerpsit, verùm his, sicut toto corpore, vsus est, cum quibus primum incursum in maximis certaminibus fecit. Vt enim pernicius equi ad currus iuncti, quàm seorsum currunt acti, non quia maiore vi admissi aera impellant numerosiores atque perrumpant, verùm quòd inflammet mutua hęc contentio & concertatio feruorem animi: haud aliter fortes viros æmulatione inter se egregiorum factorum ad connitendum in communem actum æstimabat vtilissimos esse expeditissimosque. Postquam verò pa-
C ce cum omnibus Græcis Lacedæmonij pacta, solis arma Thebanis intulerunt, ac decem millibus peditum & mille equitibus rex irrupit in fines eorum Cleombrotus, neque par prioribus periculum Thebanis impendebat: verùm apertè proponebatur & denunciabatur eis exterminatio, terrorq; Bœotiam longe maximus incessit: egrediens domo Pelopidas, quũ vxor in prosequendo ad lachrymas effusa eum, vt se seruaret, admoneret, Id mulier, *inquit*, priuatis semper suggerendum, imperatoribus verò, vt seruent alios. Quum in castra venisset, & bœotarchas offendisset dissentientes,
D primus assensus est Epaminondæ qui dimicandum censebat cum hostibus. Neque erat enim creatus bœotarches, sed præfectus sacræ cohortis, & ea præditus autoritate quam meritò habebat ille qui tam præclara patriæ ad libertatem dedisset pignora. Vt igitur decernere prælio visum est, & castra in Leuctris castris Lacedęmoniorum collata habuerunt, species oblata Pelopidæ in somnis est, quæ supra modum exterruit eum. Extant in Leuctrico campo Scedasi filiarum, quas Leuctridas ex loco vocant, tumuli. Nam eo fortè loco, quum vi essent à Spartiatis compressæ hospi-
E tibus, humatæ fuerant. Eo perpetrato tam atroci atque nefario facinore, pater earum, vbi vindictam impetrare non potuit Lacedæmone, diras Spartiatis imprecatus, super sepulchra puellarum seipsum iugulauit. Inde vaticinia & oracula Spartiatis assiduè prænuntiabant, Leuctricam vitarent & declinarent à dijs vltionem. Id autem non ita multi intelligebant, sed ambigebant de loco, quòd etiam oppidulum Laconiæ littori impositum Leuctron nominetur: præterea eiusdem nominis sit vicinus locus Megalopoli Arcadiæ. Cæterùm fuit hic casus longe Leuctricis vetustior.
F Porrò Pelopidas in castris sopitus, visus sibi est virgines ad monumenta lamentantes videre, ac Lacedæmonios deuouentes, præcipientemque Scedasum, si referre de hostibus vellet victoriam, rufam virginem vt puellis immolaret. Quum autem videretur ei præceptum hoc dirum & tetrum,

retulit rem excitatus ad vates & duces. Hi partim suaserunt ne id negligeret aut prætermitteret, cõmemoraruntq; ex vetustate Menœcea filiũ Creõtis & Herculis filiam Macariam, ex recentioribus Pherecydem sapientem illum à Lacedęmoniis interfectũ, pellemq; eius à regibus ex vaticinio quopiam asseruatam, & Leonidam qui pro Græciæ salute semetipse quodãmodo deuouit, præterea eos qui ante pugnam naualem à Themistocle ad Salamina immolati fuerant Baccho Omestæ: quæ quidem confirmata successibus fuissent. Cõtra quem admodum ab Agesilao, qui ex iisdem ex quibus Agamemnon locis aduersus eosdẽ mouebat hostes, victimam dea filiam eius postulauisset, quod ei visum per quietem est Aulide oblatum, quam ille nõ dedisset, & quia elanguit in eo, infamem expeditionem & rudem reliquisset. Partim contra dissuaserunt: nulli enim cęlestium hostiam cordi esse adeo barbaram & immanem. Neq; enim typhonas istos mundo pręesse aut gigantas, sed omniũdeum atq; hominum parentem docebãt. Lares verò humano capi cruore & cæde, ineptum esse fortassis credere: qui tales si sint, contemnendos esse vt impotentes. In impotenti enim & deprauata mente existere & hærere absurdas istas & peruersas libidines. Dum hæc disputant principes, & præter cæteros Pelopidas hæsitat, ecce, equula, armẽto relicto per medios lata armatos, apud illos ipsos cursum sustinuit. Ibi cæterorum quidem oculos color iubæ insigniter rutilans, alacritas, vox exultãs feroxq; conuertit. Vates verò Theocritus, re animaduersa, voce magna appellauit Pelopidam, Ad est, fortunate, tibi hostia, nec virginem expectemus aliam, sed vtere dei munere. Tum corripuit equam, ductamq; ad virginum sepulcra, votis factis, coronis redimiuerũt, mactaueruntq;, ac gaudio elati speciem oblatam Pelopidæ & sacrificium per castra diuulgarunt. In prælio obliquam aciem Epaminonda in sinistrũ cornu trahente, quo à cæteris Græcis reduceret dextrum Lacedæmoniorũ cornu quam longissime, & Cleombrotum valida in illud cornu impressione impelleret & profligaret, re hostes animaduersa ceperũt cõuertere aciẽ suam, & dextrum cornu explicare circumagereque, vt circumuenirent & cingerent multitudine Epaminõdam. Interea procurrit Pelopidas, ac cum globo trecentorum illorum maturat incurrere in Lacedæmonios incompositos & inter se tumultuantes, priusquam cornu extenderet Cleombrotus, aut rursus coniungeret & aciem suam clauderet. Quanuis rei militaris omnium Spartiatæ peritissimi & summi artifices, nulla in re æque laborarent aut versarent se, ac ne dissolutis ordinibus inconditi fluctuarent, verum vt omnes omni ex parte, vbicunque periculum præsens opprimeret, præfectorum & manipulariorum munus obeuntes iuxta instruerent ordines & dimicarent. Ac tum Epaminondæ phalanx in solos illos se inuehens & cæteros præterlata, Pelopidasque incredibili pernicitate & feruore in medios illatus armatos, animos eorum & disciplinam eousque confuderunt, vt fuga & strages, quanta antea nunquam, ederetur Spartiatarum.

A ἐξαναστὰς ἐκοινῶτο τοῖς τε μάντεσι καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὧν οἱ μὲν οὐκ εἴων παραμελῆσαι καὶ ἀπειθεῖν, τῶν μὲν παλαιῶν προφέροντες Μενοικέα τὸν Κρέοντος, καὶ Μακαρίαν τὴν Ἡρακλέους· τῶν δ' ὕστερον, Φερεκύδην τε τὸν σοφὸν, ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀναιρεθέντα, καὶ τὴν δοχὴν αὐτοῦ καθά τι λόγιον ὑπὸ τῶν βασιλέων φυλασσομένην· Λεωνίδαν τε τὸν χρησμῷ τέτταρα τινὰ προθυσάμενον ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. ἐπὶ τοῖς ὑπὸ Θεμιστοκλέους σφαγιασθέντας ὠμηστῇ Διονύσῳ πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας. ἐκείνοις γὰρ ὀπιμπλησάσας τὰ κατορθώματα. τοῦτο δ', ὡς Ἀγησίλαον ἀπὸ τῆς
B αὐτῶν Ἀγαμέμνονι τόπων ὀπὶ τοῖς αὐτοῖς στρατεύοντα πολέμιος, ἤτησε μὴ θεὸς τὴν θυγατέρα σφάγιον, καὶ ταύτην εἶδε τὴν ὄψιν ἐν Αὐλίδι κοιμώμενος. ὃ δ' οὐκ ἔδωκεν, ἀλλ' ἀπομαλθακωθεὶς κατέλυσε τὴν στρατείαν ἄδοξον καὶ ἀτελῆ γενομένην. οἱ δ' τοιαῦτα λίον ἀπηγόρευον ὡς οὐδενὶ τῶν κρείττονων καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀρετὴν ὄσαν οὕτω βάρβαρον καὶ ἄθεμιν θυσίαν. οὐ γὰρ τοὺς Τυφῶνας ἐκείνους, οὐδὲ τοὺς Γίγαντας ἀρχὴν, ἀλλὰ τῶν πάντων πατέρα θεῶν καὶ ἀνθρώπων· δαίμονας δ' χαίρειν τὰς ἀνθρώπων αἵματι καὶ φόνῳ, πιστεύειν μὴ ὅσιον ἔστιν ἀβέλτερον· ὄντων δ' τοιούτων, ἀμελητέον
C ὡς ἀδυνάτων. ἀσθενεία γὰρ καὶ μοχθηρία ψυχῆς ἐμφύεσθαι καὶ τοιαῦτα τὰς ἀτόπους καὶ χαλεπὰς ὀπιθυμίας. ἐν τοιούτοις δὴ ἀμαλόγοις τῶν πρώτων ὄντων, καὶ μάλιστα τοῦ Πελοπίδου ἀμαπορευτοῦ, ἵππος ἄζ ἀγέλης καὶ πῶλος ἀποφυγοῦσα, καὶ φερομένη ἀμὰ τὰ ὅπλων, ὡς ἰὼ θεοῦσα κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἔπεσε, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις θέαν παρεῖχεν ἥτε χρόα στίλβουσα τῆς χαίτης πυρσότατον, ἥ τε γαυρότης καὶ τὸ σβαρὸν καὶ τεθαρρηκὸς τῆς φωνῆς· Θεόκριτος δ' ὁ μάντις συμφωνήσας ἀνεβόησεν πρὸς τὸν Πελοπίδαν, Ἥκει σοι τὸ ἱερεῖον, ὦ δαιμόνιε· καὶ παρθένον ἄλλην μὴ ζητῶμεν·
D μὴν, ἀλλὰ χρῶ δεξάμενος ἣν ὁ θεὸς δίδωσιν. ἐκ τούτου λαβόντες τὴν ἵππον, ὀπὶ τοὺς τάφους ἦγον τῶν παρθένων, καὶ κατεξάμενοι καὶ καταστέψαντες, ἐνέτεμνον αὐτοί τε χαίροντες, καὶ λόγον εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς τῆς ὄψεως τοῦ Πελοπίδου καὶ τῆς θυσίας διδόντες. ἐν δὲ τῇ μάχῃ τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν φάλαγγα λοξὴν ὀπὶ τὸ εὐώνυμον ἔλκοντος, ὅπως τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀπωτάτω γένηται τὸ δεξιὸν τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τὸν Κλεόμβροτον ἐξώσῃ πρεσπεσὼν ἀθρόως κατὰ κέρας, καὶ βιασάμενος· οἱ μὲν πολέμιοι καταμαθόντες τὸ γινόμενον, ἤρξαντο μετακινεῖν τῇ τάξει σφᾶς αὐτοὺς, καὶ τὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον καὶ πρεῖῃον, ὡς κυκλωσόμενοι καὶ περιβαλοῦντες ὑπὸ πλήθους τὸν Ἐπαμεινώνδαν.
E ὁ δὲ Πελοπίδας ἐν τούτῳ προεξέδραμεν, καὶ συστρέψας τοὺς τριακοσίους δρόμῳ, φθάνει πρὶν ἀνατεῖναι τὸν Κλεόμβροτον τὸ κέρας, ἢ συνάγειν πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ συγκλεῖσαι τὴν τάξιν, οὐ καθεστῶσιν ἀλλὰ θορυβουμένοις δὶ ἀλλήλων τοῖς Λακεδαιμονίοις ὀπιβαλών. καίτοι πάντων ἄκροι τεχνῖται καὶ σοφισταὶ τῶν πολεμικῶν ὄντες οἱ Σπαρτιάται. πρὸς οὐδὲν οὕτως ἐπαίδευον αὐτοὺς καὶ συνεῴθιζον, ὡς τὸ μὴ πλανᾶσθαι μηδὲ ταράττεσθαι τάξεως ἀμαλυνθείσης, ἀλλὰ χρώμενοι πᾶσι πάντες ὀπιστάταις καὶ ζυγίταις, ὅποι πόλε συνίσταιν ὁ κίνδυνος καὶ καταλαμβάνοι, καὶ συναρμόττειν καὶ μάχεσθαι πρὸς πλησίον. τότε δὴ ἡ τοῦ Ἐπαμεινώνδου φάλαγξ ὀπιφερομένη μόνοις ἐκείνοις, καὶ παραλλάττουσα τοῖς ἄλλοις, ὅ, τε Πελοπίδας μετὰ τάχους ἀπίστου καὶ τόλμης ἐν τοῖς ὅπλοις γενόμενος, συνέχεεν τά τε φρονήματα καὶ τὰς ὀπιστήμας αὐτῶν οὕτως, ὥστε φυγὴ καὶ φόνον Σπαρτιατῶν ὅσον οὔπω πρότερον γενέσθαι.

διὸ Ἐπαμεινώνδας βοιωταρχοῦντι μὲν βοιωταρχῶν, καὶ
πάσης ἡγουμένου τῆς δυνάμεως, μικροῦ μέρους ἄρχων, ἴσον
ἠνέγκατο δόξης τῆς νίκης ἐκείνης καὶ τοῦ κατορθώματος. εἰς
μὴν τοι Πελοπόννησον ἀμφότεροι βοιωταρχοῦντες ἐνέβαλον, καὶ τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα προσήγαγον, Λακεδαιμονίων
ἀποστήσαντες Ἦλιν, Ἄργος, Ἀρκαδίαν σύμπασαν, αὐτῆς δ
Λακωνικῆς τὰ πλεῖστα. καίτοι χειμῶνος μὴν ὄντος αἱ περὶ τὴν
πάσας ἀκμαί· μινὸς δ' τοῦ τελευταίου φθίνοντος, ὀλίγας περιείπεσαν ἡμέρας, καὶ τὸν ἄρχοντα ἐὰν παραλαμβάνῃ ἑτέρους εὐθὺς, ἱσταμένου τοῦ πρώτου μινὸς, ἢ ἀνήσκειν τοὺς μὴ
παραδιδόντας. οἱ δ' ἄλλοι βοιωτάρχαι καὶ τὸν νόμον δε- B
διότες τοῦτον, καὶ τὸν χειμῶνα φεύγοντες, ἀπάγειν ἔσπευδον
ἐπ' οἴκου τὸ στράτευμα. Πελοπίδας δ' πρῶτος Ἐπαμεινώνδα ἠρώτησε σύμψηφος, καὶ συμπαρορμήσας τοὺς πολίτας, ἦλθε τὴν Σπάρτην, καὶ διεβίβαζεν τὸν Εὐρώτην· καὶ πολλὰς μὲν ἤρε πόλεις αὐτῶν, πᾶσαν δ' τὴν χώραν ἐπόρθει, μέχρι θαλάσσης, ἡγούμενος ἐπὶ μυριάδων
Ἑλληνικῆς στρατείας, ἧς ἔλαττον ἢ δωδέκατον ἦσαν αὐτοὶ
Θηβαῖοι μέρος. ἀλλ' ἡ δόξα τῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν δόγματος
κοινοῦ καὶ ψηφίσματος, ἐποίει τοὺς συμμάχους ἕπεσθαι σιω-
πῇ πρόθυμοι ἡγουμένοις ἐκείνοις. ὁ γὰρ πρῶτος (ὡς ἔοικεν) C
καὶ κυριώτατος νόμος, τῷ σώζεσθαι δεομένῳ, τὸν σώζειν
δυνάμενον, ἄρχοντα κατὰ φύσιν ἀποδίδωσι. κἂν, ὥσπερ οἱ
πλέοντες εὐδίας οὔσης ἢ παρ' ἀκτὴν ὁρμοιοῦντες, ἀσελγῶς
παρασπενδῶσιν τοῖς κυβερνήταις καὶ θρασύνωσι, ἅμα τῷ
χειμῶνα καὶ κίνδυνον καταλαμβάνῃ, πρὸς ἐκείνους ἀπο-
βλέπουσι, καὶ τὰς ἐλπίδας ἐν ἐκείνοις ἔχουσι. καὶ γὰρ Ἀρ-
γεῖοι, καὶ Ἠλεῖοι, καὶ Ἀρκάδες, ἐν τοῖς συνεδρίοις ἐρίζον-
τες καὶ διαφερόμενοι πρὸς τοὺς Θηβαίους ὑπὲρ ἡγεμο-
νίας, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀγώνων καὶ πρὸ τοῦ δεινὰ τοῖς ἐκείνων
αὐθαιρέτως πειθόμενοι στρατηγοῖς ἠκολούθουν. ἐν ἐκείνῃ D
τῇ στρατιᾷ πᾶσαν μὲν Ἀρκαδίαν εἰς μίαν δυνάμιν συνέ-
κρισαν, τὴν δ' Μεσσηνίαν χώραν νεμομένων Σπαρτιατῶν
ἀποτεμόμενοι, τοὺς παλαιοὺς Μεσσηνίους ἐκάλεσαν καὶ κα-
τῆγον, Ἰθώμην συνοικίσαντες. ἀπιόντες δ' ἐπ' οἴκου διὰ
Κεγχρεῶν, Ἀθηναίους ἐνίκων ἐπιχειροῦντας ἀντιμαχεῖν
τοῖς γενναῖς, καὶ κωλύειν τὴν πορείαν. ἐπὶ δ' τούτοις, οἱ
μὲν ἄλλοι πάντες ὑπερηγάπων τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν τύ-
χην ἐθαύμαζον· ὁ δ' συνεχὴς καὶ πολυχρὸς φθόνος, ἅμα τῇ
δόξῃ τῶν ἀνδρῶν συναυξόμενος, οὐ καλὰς οὐδὲ πρεπούσας E
ὑποδοχὰς παρεσκεύαζεν αὐτοῖς. θανάτου γὰρ ἀμφότε-
ροι δίκας ἔφυγον ἐπιμελουμένου, ὅτι τοῦ νόμου κελεύοντος
ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ παραδοῦναι τὴν βοιωταρχίαν ἑτέρους,
ὃν Βουκάτιον ὀνομάζουσιν, τέτταρας ὅλους παρεσπεν-
δέτοιτο μηνᾶς, ἐν οἷς τὰ περὶ Μεσσήνην καὶ Ἀρκαδίαν
καὶ τὴν Λακωνικὴν διώκησαν. εἰσήχθη μὲν οὖν πρότε-
ρος εἰς τὸ δικαστήριον Πελοπίδας. διὸ καὶ μᾶλλον ἐκινδύνευ-
σεν· ἀμφότεροι δ' ἀπελύθησαν· τὸ δ' συκοφάντημα καὶ τὴν
πεῖραν Ἐπαμεινώνδας ἤνεγκε πρᾴως, μέγα μέρος ἀν-
δρείας καὶ μεγαλοψυχίας τὴν ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀνεξικα-
κίαν ποιούμενος· Πελοπίδας δ', καὶ φύσει θυμοδέστερος ὤν,
καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ τῶν φίλων ἀμύνασθαι τοῖς ἐχθροῖς
ἐπελάβετο τοιαύτης αἰτίας. Μενεκλείδας ὁ ῥήτωρ, ἓν μὲν
εἶς τῶν μετὰ Πελοπίδου καὶ Μέλωνος εἰς τὴν Χάρωνος
οἰκίαν συνελθόντων· ἐπεὶ δ' τῶν ἴσων οὐκ ἠξιοῦτο παρὰ τοῖς Θηβαίοις δυνάτος μὲν ὢν λέγειν, ἀκόλαστος δ' καὶ

A Vnde parem atque Epaminondas, penes quem summus erat magistratus, quique vniuerso præerat exercitui, priuatus hic & exiguæ ductor manus, gloriam retulit illius victoriæ & decoris. Ambo tamen bœotarchæ Peloponnesum iniuerunt, plurimasque gentes retraxerunt à Lacedæmoniis, sibique adiunxerunt Elim, Argos, totam Arcadiam, ipsius pleraq; Laconiæ. Et quanquam tempestas in ipso esset articulo brumalis solstitii, atque vltimi mensis vergentis pauci reliqui essent dies, ac mox ineunte primo mense successuri alii, morte indicta iis qui magistratu non abirent, ideoque bœotarchæ cæteri cum legis metu, tum hyemis effugiendæ causa, reducere exercitum contenderent domum, princeps Epaminondæ assensus tamen Pelopidas accensis militibus Spartam petiit, superatoque Eurota multis potitus est eorum oppidis, finesque omnes ad mare vsque vastauit. Habebant sub signis militum Græcorum LXX millia, quorum ipsi erant Thebani minus duodecima parte. Verum perpulit socios omnes absque publico decreto vel lege, vt eos duces sequerētur obsequenter, illorum splendor. Quippe prima & antiquissima lex naturæ ei cui opus salute est, imperatorem illum qui valet conseruare, præficit: sicut vectores, licet tranquillo cælo aut in statione apud opportunum littus obstrepuerint gubernatoribus, insolentesque fuerint, procella tamen ingruente & discrimine illos respiciunt statim, atque spem in iis ponunt. Nanque Argiui, Elii, Arcades, qui de imperio in conciliis disceptabant & altercabantur cum Thebanis, quum dimicandum esset & instarent pericula, vltro obedientes sequebantur eorum duces. In illa expeditione omnem Arcadiam fecerunt vnius corporis. In agrum Messenium, expulsis Spartiatis qui tenebant eum, veteres Messenios reuocauerunt, reduxeruntque ad Ithonem habitandam. In reditu per Cenchream Athenienses, qui in faucibus eos tumultuose adoriri moliebantur & transitu prohibere, fuderunt. Ob res hasce gestas cæteri omnes virtutem horum amplectebantur mirifice, & in admiratione felicitatem habebant: at intestina & ciuilis inuidia vna cum gloria gliscens parum excepit eos benigne vel comiter. Vterque enim sub reditum est in iudicium capitis vocatus, quod, quum primo mense, quem Bucation vocant, summo magistratu cedere ex lege aliis debuissent, quatuor solidos adiecissent menses: quibus res illas ad Messenem, Arcadiam, & Laconiam gesserant. Postulatus prior Pelopidas est, quo maiore est periculo iactatus: vterque tamen noxæ exemptus fuit. Cæterum eam calumniam & conatum maleuolorum tulit Epaminondas leniter, magnam partem virtutis & magnanimitatis in rep. moderanda ducens, ciuium tolerare iniurias. Iracundiore ingenio Pelopidas, & ad pœnas ab inimicis expetendas à necessariis incensus, occasionem arripit huiuscemodi: Meneclides ora- F tor, vnus erat ex iis qui cum Pelopida & Melone in Charonis ædes coierant. Quum autem non esset in pari apud Thebanos dignatione, qui esset disertissimus quidem, sed moribus improbis &

malignis, appulit ingenium ſuum ad calumniandum & arrodendum præſtantiores: neq; poſt illud iudicium deſtitit. Ac Epaminondam quidem deiecit bœotarchia, diuq; in reip. negotiis eum fatigauit: Pelopidam verò lacerare ad populum nõ quiuit, ſed vt conflictaretur cum Charone machinatus eſt. Et quia commune habet liuor leuamen, ſiquibus ipſi præſtare non valent, hos ſaltem eſſe aliis oſtendant inferiores, aſſidue in concione Charonis res geſtas extollebat, illius celebrabat expeditiones victoriaſq;. Atq; equeſtris prælii ad Plataeas decus, quod ante pugnam Leuctricam duce obtinuerant Charone, dedicare ad hunc modum inſtituit: Androcydes Cyzicenus conduxerat publice tabulam pingendam alterius pugnæ. hoc opus Thebis faciebat. Quum autem defectio illa extitiſſet, atque eſſet exortum bellum, Thebani tabulam pene abſolutam penes ſe retinuerunt. Hanc Meneclides, quo perſtringeret Pelopidæ & Epaminondæ ornamenta, ſuaſit populo vt inſcripto Charonis nomine dedicaret. Erat verò abſurda ambitio prętam multis & talibus pugnis vno gloriantium facto vnaq; victoria, qua Gerandam quendam obſcurum Lacedæmonium, & cum eo quadraginta cecidiſſe, præterea præclari nihil autumant geſtum. Hanc rogationem Pelopidas, vt aduerſus legum interdicta latam, defert, vrgens non eſſe ex more Thebanorum aliquem ornare priuatim, ſed patriæ publice titulum retinere victoriæ. Ac Charonem quidem non deſtitit per omnes actiones cumulare laudibus, at Meneclidam vt inuidum & improbum arguens, & Thebanos rogitans num extaret nullum ipſis præclarum factum. item Meneclidæ æſtimauit pecunia, quam quum ob magnitudinem ſoluere non poſſet, res nouas poſtea in vrbe molitus eſt. Habent hæc quoque quandam eius vitæ contemplationem. Quum autem Pheræorum tyrannus Alexander multos quidem Theſſalos aperte bello oppugnaret, immineret verò omnibus, ac ciuitates Thebas ad petendum ducem cũ copiis legatos miſiſſent, cernens Epaminondam Pelopidas res in Peloponneſo ordinare, detulit & attribuit ſe ipſe Theſſalis. Neque enim ſuam obtorpeſcere peritiam & facultatem volebat, neque vbi eſſet Epaminondas imperatorem deſiderari ducebat alium. Simul vt in Theſſaliam mouit, Lariſſam recepit, & Alexandum ſtuduit ad ſe ſupplicem venientem inuertere, & ex tyranno cicurare atque efficere legitimum Theſſalis principem. Qui quum eſſet plane deploratus & ferus, magna item eius ſæuitia, magna etiam proteruitas & auaritia proferrentur, exacerbato in eum Pelopida & infenſo, profugit cum ſtipatoribus. At Pelopidas quum ſecuros à tyranno Theſſalos reliquiſſet, eoſque mutuo inter ſe conciliaſſet, petiit Macedoniam. Ptolemæus enim intulerat Alexandro apud Macedonas regnanti bellum: vterque autem diſceptatorem illum & iudicem acciuerat: deinde ſocium & adiutorem eius qui lædi videretur. Hic aduentu ſuo quum controuerſias finiuiſſet, exuleſque reduxiſſet, Philippum obſidem, regis fratrem, prætereaque pueros triginta alios ex primoribus accepit:

A κακηγόρης τὸν Ἕρπον, ἐχρῆτο τῇ φύσει πρὸς τὸ συκοφαντεῖν καὶ διαβάλλειν τοὺς κρείττονας, οὐδὲ μετὰ δίκης ἐκείνου παυσάμενος. Ἐπαμεινώνδαν μὲν οὖν ἐξέκρουσε τῆς βοιωταρχίας, καὶ κατεπολιτεύσατο πολὺν χρόνον· Πελοπίδαν δ' πρὸς μὲν τὸν δῆμον οὐκ ἔχρυσε διαβαλεῖν, ἐπεχείρει δ' συγκρούσας τοῦ Χάρωνι. καὶ κοινόν τινα τοῦ φθόνου τοῦ δαιμονίου ἔχοντος, ἀν' ὧν αὐτοὶ μὴ δυνῶνται βελτίους φανῆναι, τούτοις ἄλλως γέ πως ἑτέρων ἀποδείξωσι κακίους, πολὺς ἦν πρὸς τὸν δῆμον αὔξων τὰ τοῦ Χάρωνος ἔργα, καὶ τὰς στρατηγίας τὰς ἐκείνου καὶ τὰς νίκας ἐγκωμιάζων. τῆς δ' πρὸς Γλα-
B τειὰς ἱππομαχίας, ἣν πρὸ τοῦ Λευκτικῶν οἰκήσαν ἡγουμένου Χάρωνος, ἐπεχείρησεν ἀνάθημα τοιόνδε ποιῆσαι. Ἀνδροκύδης ὁ Κυζικηνὸς, ἐκλαβὼν παρὰ τῆς πόλεως πίνακα γράψαι μάχης ἑτέρας, ἐπετέλει τὸ ἔργον ἐν Θήβαις. γνωρίμης δ' τῆς ἀποστάσεως, καὶ τοῦ πολέμου συμπεσόντος, οὐ πολὺ τοῦ τέλους ἔχοντος ἐλλείπουσα τὸν πίνακα παρ' ἑαυτοῖς οἱ Θηβαῖοι κατέχον. τοῦτον οὖν ὁ Μενεκλείδας ἔπεισεν ἀναθέντας ἐπιγράψαι τοὔνομα τοῦ Χάρωνος, ὡς ἀμφισβητοῦντι τῶν Γελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου δόξαν. ἦν δ' ἀβέλτερος ἡ φιλοτιμία, πρὸς τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀγῶνας
C ἑνὸς ἔργου καὶ μιᾶς νίκης ἀγαπωμένης, ἐν ᾗ Γεράνδαν τινὰ τῶν ἀσήμων Σπαρτιατῶν, καὶ τεσσαράκοντα μετ' αὐτοῦ πεσεῖν, ἄλλο δ' οὐδὲν μέγα προσῆκον λέγειν· τοῦτο δὲ ψήφισμα γράφεται Πελοπίδας πρὸς νόμον, ἰσχυριζόμενος ὅτι Θηβαίοις οὐ πάτριον ἰδίᾳ κατ' ἄνδρα τιμᾶν, ἀλλὰ τῇ πατρίδι κοινῇ τὸ τῆς νίκης ὄνομα σώζειν. καὶ τὸν μὲν Χάρωνα πρὸς πᾶσαν τιμὴν δίκην ἐγκωμιάζων ἀφθόνως διετέλεσεν. τὸν δ' Μενεκλείδαν, βάσκανον καὶ πονηρὸν ἐξελέγχων, καὶ τοὺς Θηβαίους ἐρωτῶν εἰ μηδὲν αὐτοῖς καλὸν πέπρακται. ὁ μὲν Μενεκλείδας ζημιῶσαι χρήμασιν, ἃ
D μὴ δυνάμενος ἐκτίσαι πρᾶξις πλῆθος, ὕστερον ἐπεχείρησεν κινῆσαι καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν. ταῦτα μὲν οὖν ἔχει τινὰ καὶ τοῦ βίου ἀποθεώρησιν. ἐπεὶ δ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Φερῶν τυράννου πολεμοῦντος μὲν ἐκ προδήλου πολλοῖς Θεσσαλῶν, ἐπιβουλεύοντος δ' πᾶσιν, ἐπρέσβευσαν εἰς Θήβας αἱ πόλεις στρατηγὸν αὐτόμολοι καὶ δυνάμεις, ὁρῶν ὁ Γελοπίδας τὸν Ἐπαμεινώνδαν τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πράξεις διοικεῖν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπέδωκεν καὶ προσέκειτο τοῖς Θεσσαλοῖς, μήτε τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην καὶ δυνάμιν ἀργοῦσαν περιορᾶν ὑπομένων, μήτε ὅπου πάρεστιν Ἐπαμεινώνδας, ἑ-
E τέρου δεῖσθαι στρατηγοῦ νομίζων. ὡς οὖν ἐστρατεύσεν ἐπὶ Θεσσαλίαν μετὰ δυνάμεως, τήν τε Λάρισαν αὐθὶς παρέλαβεν, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐλθόντα καὶ δεόμενον, προσκαλεῖν ἐπειρᾶτο, καὶ ποιεῖν ἐκ τυράννου πρῶον ἄρχοντα τοῖς Θεσσαλοῖς καὶ νόμιμον. ὡς δ' οὐ ἀπήκεστος καὶ θηριώδης, καὶ πολλὴ μὲν ὠμότης αὐτοῦ, πολλὴ δ' ἀσέλγεια καὶ πλεονεξία κατηγορεῖτο, τεταραγμένου τοῦ Πελοπίδου πρὸς αὐτὸν καὶ χαλεπαίνοντος, ἀποδρᾶς ᾤχετο μετὰ τῶν δορυφόρων. ὁ δ' Πελοπίδας ἀδειάν τε πολλὴν ἀπὸ τοῦ τυραννοῦντος Θεσσαλοῖς ἀπολιπὼν, καὶ πρὸς δυνάστας ὁμόνοιαν, αὐτὸς εἰς Μακεδονίαν ἀπῆρεν, Πτολεμαίου μὲν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλεύοντος τῶν Μακεδόνων πολεμοῦντος, ἀμφοτέρων δ' μεταπεμπομένων ἐκεῖνον, ὡς διαλλακτὴν καὶ δικαστὴν καὶ σύμμαχον
F καὶ βοηθὸν τοῦ δικαιοῦντος ἀδικεῖσθαι νομιζόμενον. ἐλθὼν δ' καὶ διαλύσας τὰς διαφορὰς, καὶ καταγαγὼν τοὺς φεύγοντας, ὅμηρον ἔλαβεν τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Φίλιππον, καὶ τριάκοντα παῖδας ἄλλους τῶν ἐπιφανεστάτων·

ὁ μὲν Μενεκλ. δὲ ζημιῶσαι χ. Pal. Palmer.

καὶ κατέςησεν εἰς Θήβας, ὀλιγοδεεῖς ἀξιώματος τοῖς Ἕλλησιν ὡς πόρρω δίκης τὰ Θηβαίων τρόπαια τῇ δόξῃ τῆς δυνάμεως, καὶ τῇ πίςει τῆς δικαιοσύνης. οὗτος ἦν Φίλιππος ὁ τοῖς Ἕλλησιν ὕςερον πολεμήσας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τότε δὲ παῖς ὢν ἐν Θήβαις παρὰ Παμμένει δίαιταν εἶχεν. ἐκ τούτου καὶ ζηλωτὴς γενόμενος ἔδοξεν Ἐπαμεινώνδου, ὃ τοῖς πολέμοις καὶ τὰς στρατηγίας δραστήριον ἴσως κατανοήσας· ὀλίγον δὲ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς μόριον. ἐγκρατείας δὲ καὶ δικαιοσύνης καὶ μεγαλοψυχίας καὶ πραότητος, οἷς ἦν ἀληθῶς μέγας ἐκεῖνος, οὐδὲν οὔτε φύσει Φίλιππος, οὔτε μιμήσει μετεῖχεν. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν τῶν Θεσσαλῶν αἰτιωμένων τὸν Φεραῖον Ἀλέξανδρον ὡς ἀφαιρούμενον τὰς πόλεις, ἃς ἄλλοτε μετὰ Ἰσμηνίου πρεσβεύων ὁ Πελοπίδας· καὶ παρὼν οὔτε οἴκοθεν ἄγων δυνάμιν, οὔτε πόλεμον προσδοκήσας, αὐτοῖς δὲ τοῖς Θεσσαλοῖς χρῆσθαι πρὸς ὃ κατεπείγον τῶν πραγμάτων ἀναγκαζόμενος. ἐν τούτῳ δὲ πάλιν τῶν περὶ Μακεδονίαν πραγμάτων ἀναθορόντων. ὁ γὰρ Πτολεμαῖος ἀνῃρήκει τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀρχὴν κατέχειν, οἱ δὲ φίλοι τοῦ τεθνηκότος ἐκάλουν τὸν Πελοπίδαν. βουλόμενος μὲν οὖν ὅτι φανερῶς τοῖς πράγμασι, ἰδίους δὲ στρατιώτας οὐκ ἔχων, μισθοφόρους τινὰς αὐτόθεν προσλαβόμενος, μετὰ τούτων θᾶττον ἐβάδιζεν ὅπι τὸν Πτολεμαῖον. ὡς δ' ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγένοντο, τοὺς μὲν μισθοφόρους Πτολεμαῖος χρήμασι παραφθείρας ἔπεισεν ὡς αὐτὸν μεταστῆναι· τὸν δὲ Πελοπίδου τὴν δόξαν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα δεδιὼς, ἀπήντησεν ὡς χρείσσονι, καὶ δεξιωσάμενος καὶ δεηθεὶς, ὡμολόγησεν τὴν μὲν ἀρχὴν τοῖς τοῦ τεθνηκότος ἀδελφοῖς παραφυλάξειν, Θηβαίοις δὲ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἔχειν καὶ φίλον. ὑμήρους δ' ὅπι τούτοις τὸν υἱὸν Φιλόξενον ἔδωκε, καὶ πεντήκοντα τῶν ἑταίρων. τούτοις μὲν οὖν ἀπέφλεν εἰς Θήβας ὁ Πελοπίδας. αὐτὸς δὲ βαρέως φέρων τὴν τῶν μισθοφόρων προδοσίαν, καὶ πυθανόμενος τὰ πλεῖστα τῶν χρημάτων αὐτοῖς, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἀποκεῖσθαι περὶ Φάρσαλον (ὥστε τούτων κρατήσας, ἰκανὴν δίκην ὧν κακοῦργεῖν ἀπαιτεῖσθαι λήψεσθαι) καὶ συναγαγὼν τῶν Θεσσαλῶν τινας, ἦκεν εἰς Φάρσαλον. ἀρτίως δ' αὐτὸ παρεληλυθότος, Ἀλέξανδρος ὁ τύραννος ἐπεφάνετο μετὰ τῆς δυνάμεως. καὶ νομίσαντες οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν, ἀπολογησόμενον ἥκειν, ἐβάδιζον αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν, ἀξιόλογον μὲν ὄντα καὶ μιαιφόνον εἰδότες, ἀφ' οὗ τοὺς Θήβας καὶ ὃ περὶ αὐτοὺς ἀξίωμα καὶ δόξαν, οὐδὲν ἂν παθεῖν προσδοκήσαντες. ὁ δ' ὡς εἶδεν ἀόπλους καὶ μόνους προσιόντας, ἐκείνους μὲν θᾶττον συνέλαβεν, τὴν δὲ Φάρσαλον κατέχειν. φείσασθαι δὲ καὶ φόβον ἐνεργάσασθαι τοῖς ἀπηκόοις πᾶσιν, ὥςγε μετὰ τηλικαύτης ἀδικίας καὶ τόλμαν, ἀφειδήσων ἀπόντων, καὶ χρησόμενος οὕτω τοῖς παρεπιπτουσιν ἀνθρώποις καὶ πράγμασιν, ὡς τότε γε κομιδῇ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀπεγνωκώς. οἱ μὲν οὖν Θηβαῖοι ταῦτα ἀκούσαντες, ἔφερόν τε βαρέως, καὶ στρατιὰν ἐξέπεμπον θᾶττον, δι' ὀργὴν ἣν πρὸς τὸν Ἐπαμεινώνδου, ἑτέρους ἀποδείξαντες ἄρχοντας. τὸν δὲ Πελοπίδαν εἰς τὰς Φερὰς ἀπαγαγὼν ὁ τύραννος, ὃ μὲν πρῶτον εἴα τοὺς βουλομένους αὐτῷ διαλέγεσθαι, νομίζων ἐλεεινὸν γεγενέναι καὶ ταπεινὸν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς. ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν Φεραίους ὁ Πελοπίδας ὀδυρομένους παρεκάλει θαρρεῖν, ὡς νῦν μάλιστα δώσοντος τὸν τυράννου δίκην, πρὸς δ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἀποστείλας, ἔλεγε ὡς ἄτοπος ὄςι τοῖς μὲν ἀθλίοις πολίταις καὶ μηδὲν ἀδικοῦσι σωμέραι στρεβλῶν καὶ φονεύων, αὐτὸς δὲ φειδόμενος, ὃν μάλιστα γινώσκει λιμωττόμενον αὐτὸν, ἀπαφύγῃ· θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἄδειαν αὐτοῦ,

A atque Thebas duxit, oſtentãs Græcis in quantum faſtigium aſcenderet reſpub. Thebanorum ſplendore potentiæ & fide iuſtitiæ. Hic ille eſt Philippus qui cum Græcis inſequutis temporibus de libertate eorum arma contulit. Id temporis puer apud Pammenem hoſpitium habuit. Inde æmulus Epiminondæ habitus eſt: notata fortaſſe in militia & imperio eius ſtrenuitate, quæ exigua portio illius fuit virtutis: temperantiæ verò, iuſtitiæ, magnitudinis animi, lenitatis, quibus verè vir celſus ille fuit, neque natura Philippus, neq; imitatione fuit conſors. Mox Theſſali denuo accuſauerunt Alexandrum Pheræum, quòd quietem ciuitatũ ſollicitaret. Miſſus eò Pelopidas cum Iſmenia legatus, non duxerat domo ſecum copias, neq; expectauerat bellum, ſed ſubita neceſſitate fuit ei vtendum Theſſalis. Interea renatus tumultus in Macedonia eſt. Ptolemæus enim peremerat regẽ, regnumque inuaſerat: amici autem illius perempti acciuerunt Pelopidam. Qui quum rebus iis nollet deeſſe, nec proprios milites ad manum haberet, cõſcripſit indidem mercenarios quoſdam, atq; hac manu confeſtim mouit in Ptolemæum. Vbi in propinquum venerunt, corrupit conductitiũ militem Ptolemęus pecunia, pellexitq; ad ſe vt tranſirent. Pelopidæ verò, ipſam veritus exiſtimationẽ & nomen eius, occurrit vt præcellentiori, eumq; complexus ac ſupplex, promiſit regnum ſe defuncti fratribus cõſeruaturum, & eoſdem, quos Thebanos, hoſtes & amicos habiturum. In hæc obſides dedit Philoxenũ filium ſuum, & quinquaginta ex familiaribus. Eos miſit Pelopidas Thebas. Quum autem morderet eum conductorum mercede militũ proditio, acciperetq; pecuniam eorũ maxima ex parte, liberoſq; & coniuges Pharſali eſſe, quibus, ſi eſſet potitus, ſatis vlturum ſe iniurias ſuas putabat, delectu habito nonnullorum Theſſalorum Pharſalum venit. Confeſtim ingreſſo eo oppidũ ſuperuenit cum exercitu Alexander. Exiſtimabat autem eum Pelopidas ad purgandum ſe præſtò eſſe, ideo contendit ipſe ad eũ, non ignarus quidem nefarium hominem & latronem eſſe, ſed, fretus vrbe Thebis ſuaq; autoritate & gloria, nihil timuit mali. Ille vbi inermem vidit ſolumq; accedentem, iniecit confeſtim ei vincula, & Pharſalum occupauit, pauoremque & metum illis qui ei parebant cunctis incuſſit, verentibus ne à tam atroci iniuria & audacia parſurus nemini eſſet, itaque ſe aduerſus quoſuis homines & quacunq; in re geſturus velut vita tunc omnino deplorata. At Thebani, eo nuntiato, ſoliciti extemplo miſerunt eò exercitũ: cui, quòd infenſi tum eſſent Epaminondæ, alios duces præfecerũt. Pelopidam tyrannus Pheras abſtraxit. vbi primùm, q; abiectum in calamitate & infractũ exiſtimaret, omnibus permiſit eum alloqui. At poſtquam gementes Pelopidas Phereos cõſolatus eſt, quòd nunc impenderet haud dubiè tyranno vindicta, atq; illi nuntiari iuſſit, abſonum eſſe quòd miſeros & innoxios ciues quotidie excruciaret & trucidaret, ſibi verò, quẽ certò ſciret ſi euaſiſſet, pœnas ab ipſo perſequuturum, parceret, miratus animum & ſecuritatẽ eius,

Quid properat, inquit, Pelopidas mori: Quo audito, Vt tu, inquit, magis quam nunc execrandus pereas maturius. De cætero prohibuit nequis præter domesticos eum aditet: Thebe verò, Iasonis filia, vxor Alexandri, quũ accepisset de custodib. Pelopidæ firmitudinem & celsitudinẽ animi eius, expetiuit eum videre & cõuenire. Vt accessit ad eũ, &, velut mulier, magnanimitatem eius nõ ilico in tantis ærumnis perspexit, sed ex squalore, sordib. & maligno victu cõiiciens acerba eum & indigna illo nomine premi calamitate illacrymauit. Primũ, incertus quænam mulier esset, mirabatur Pelopidas. vbi cognouit eam, (quod cõsuetudo ei & gratia intercederet cum Iasone) compellauit eam nomine paterno. Quum diceret illa, Miseret me vxoris tuæ, Me verò tui, inquit, quæ soluta feras Alexãdrum. Hæc oratio pupugit Thebẽ. Quippe crudelitatem oderat flagitiaq; tyranni, qui præter cæterã libidinem etiam minimũ natu fratrem eius in pellicatu habebat. Quare inuisit Pelopidã frequẽter, & quum libere euomeret apud eum miserias suas, dedit ille animum ei & spiritus, atq; in Alexãdrũ incendit eam. Vt verò prætoribus Thebanorum expeditio in Thessaliam sine effectu fuit, ob imperitiamq; vel fortunam infestã recesserunt ignominiose, singulis dixit ciuitas decem millium drachmarum mulctam, misitq; cũ copiis Epaminondam. Hic subito magnus motus fuit arrectorũ claritate ducis Thessalorum. Fortunę autẽ tyranni poterãt paruo momento conuelli. tanta formido duces & familiares eius incesserat, tãtus ardor populares ceperat ad defectionem & expectatio futuri, quasi tunc pœnas pendentẽ adspecturos se tyrannũ. Verumenimuerò Epaminondas, cui Pelopidæ incolumitate posterius suũ decus erat, veritus ne rebus cõquassatis & spe abscissa, feræ modo verteret se Alexander in illum, lente prosequutus bellum est, circumuagandoq; cũ apparatu bellico & cunctãdo præparauit, & cõpressit tyrannũ, vt nec peruicaciã eius & ferocitatem remitteret, neque extimularet acerbitatem & iracundiã. Audiebat enim eius immanitatem, cõtemptumq; honesti atque legum, viuos homines eum defodere, alios pro ludo pellibus tectos aprorum & vrsarum venaticis canibus immissis decerpere & conficere iaculis, Melibœam & Scotusam fœderatas ciuitates & amicas in concione satellitibus vndiq; circunfusis citra vllum discrimen ætatis contrucidasse, lanceam qua confoderat patruum Polyphronem consecrasse, eique redimitæ vt deo immolare, atque Tychonem appellare. Quum aliquando tragœdum Euripidis agentem Troadas spectaret, proripuisse se ex theatro, missoque nuntio confirmasse hominem atque adhortatum, ne ideo minus prosequeretur ludos, neque enim idcirco discedere se quod eum fastidiret, sed quod erubesceret ciues, si se, qui nullius vnquam ab se necatorum fuisset captus misericordia, calamitati illacrymantem Hecubæ & Andromaches conspicerent. Iste tamen splendore ipso & nomine atq; maiestate Epaminondæ ducatus perculsus.

Gallus velut seruus premens alam horruit.

ac cito ad satisfaciendum legatos misit. Ille verò

A Τί δ' (φησὶν) αὐτὸν Πελοπίδας ἀποθανεῖν; κάκιστος ἀκούσας, Ὅπως (εἶπε) σὺ τάχιον ἀπολῇ, μᾶλλον ἢ νῦν θαυμαστὸς ἐλθόμενος. ἐκ τούτου διεκώλυσεν ἀντυχαίνειν αὐτῷ τοῖς ἐκτός. ἡ δὲ Θήβη θυγάτηρ μὲν Ἰάσονος οὖσα, γυνὴ δ' Ἀλεξάνδρου, θαυμαζομένου παρὰ τῶν φυλαττόντων Πελοπίδαν, τὸ θαρραλέον αὐτοῦ καὶ γενναῖον, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὸν ἄνδρα καὶ προσειπεῖν. ὡς δ' ἦλθεν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἅτε δὴ γυνὴ, τὸ μὲν μέγεθος τοῦ εἴδους οὐκ ἀθυμοῦν ἐν τοσαύτῃ συμφορᾷ κατεῖδεν, κουρᾷ δ' καὶ σολῇ καὶ διαίτῃ τεκμαιρομένη, λυπρᾷ καὶ μὴ πρέπουσα τῇ δόξῃ πάσχειν

B αὐτὸν, ἀπεδάκρυσεν· τὸ μὲν πρῶτον ἀγνοοῦν ὁ Πελοπίδας τίς εἴη γυναικῶν, ἐθαύμαζεν· ὡς δ' ἔγνω προσηγόρευσεν αὐτὴν πατρῴοις· ἐκ γὰρ τοῦ Ἰάσονι συγγενὴς καὶ φίλος. εἰπούσης δ' ἐκείνης, Ἔλεός σου τὴν γυναῖκα· Καὶ γὰρ ἐγώ σε (εἶπεν) ὅτι ἄδετος οὖσα ὑπομένεις Ἀλέξανδρον. οὐδ' ἔθηγε πως ὁ λόγος τῆς γυναικός. ἐβαρύνετο γὰρ τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ὕβριν τοῦ τυράννου μετὰ τῆς ἄλλης ἀσελγείας, καὶ τὸν νεώτατον αὐτῆς τοῦ ἀδελφοῦ παιδικὰ πεποιημένου. διὸ καὶ συνεχῶς φοιτῶσα πρὸς τὸν Πελοπίδαν, καὶ παρρησιαζομένη περὶ ὧν ἔπασχεν, ὑπε-

C πίμπλατο θυμοῦ καὶ φρονήματος καὶ δυσμενείας πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐμβαλόντες ἔπραξαν οὐδὲν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν ἢ δυστυχίαν αἰσχρῶς ἀνεχώρησαν, ἑκείνων μὲν ἕκαστον ἡ πόλις μυρίαις δραχμαῖς ἐζημίωσεν, Ἐπαμεινώνδαν δ' μετὰ δυνάμεως ἀπέστειλεν. οὐδὲν δὴ κίνησις τε μεγάλη Θεσσαλῶν ἦν, ἐπαιρομένων πρὸς τὴν δόξαν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὰ πράγματα τοῦ τυράννου ἐδείσατο μικρᾶς ἀπολωλέναι. τοσοῦτος ἐνεπεπτώκει φόβος τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ φίλοις, τοσαύτη δ' τοῖς ὑπηκόοις ὁρμὴ πρὸς ἀπόστασιν εἶχε, καὶ χαρὰ τοῦ μέλλοντος, ὡς νῦν ἐπιφορήσοις δίκην διδόντα τὸν τύραννον. οὐ μὴν ἀλλ' Ἐπαμεινώνδας τὴν αὐτοῦ δόξαν ἐν ὑστέρῳ τῆς Πελοπίδου σωτηρίας ἡγούμενος, καὶ δεδικὼς μὴ τῶν πραγμάτων παραχθέντων, ἀπόγνοις ἑαυτὸν Ἀλέξανδρος, ὥσπερ θηρίον τραπόμενος πρὸς ἐκεῖνον, ἐπηκολούθει τῷ πολέμῳ, καὶ κύκλῳ περιών τῇ παρασκευῇ καὶ τῇ μελλήσει, κατεσκεύαζε καὶ συνέστελλεν τὸν τύραννον, ὡς μήτε ἀνεῖναι τὸ αὐθάδες αὐτοῦ καὶ θρασυνόμενον, μήτε τὸ πικρὸν καὶ θυμοῦσθαι

D ἐξερεθίσαι, παιδαγωγούμενος τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ὀλιγωρίαν τῶν καλῶν καὶ δικαίων, ὡς ζῶντας μὲν ἀνθρώποις κατώρυττεν, ἑτέροις δ' δέρματα συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων περιβαλεῖν, καὶ τοῖς θηριωδεσι ἐπάγων κύνας, διέσπα καὶ κατηκόντιζε, παιδιᾷ ταύτῃ χρώμενος. Μελιβοίαν δ' καὶ Σκοτοῦσαν, πόλεσιν ἐν σπονδοῖς καὶ φίλαις, ἐκκλησιαζούσας περιστήσας ἅμα τοῖς δορυφόροις, ἡδέως ἀπέσφαξε. τὴν δ' λόγχην ἣ Πολύφρονα τὸν θεῖον ἀπέκτεινεν, καθιερώσας καὶ κατασφάξας, ἔθυεν ὥσπερ θεῷ, καὶ Τύχωνα προσηγόρευεν. Δαγῳδὸν δέ ποτε θεώμενος Εὐριπίδου Τρῳάδας ὑποκρινόμενον, ὤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ θεάτρου, καὶ πέμψας πρὸς

E αὐτὸν ἐκέλευε θαρρεῖν, καὶ μηδὲν ἀγωνιζεσθαι διὰ τοῦτο χείρων· οὐ γὰρ ἐκείνου καταφρονῶν ἀπεληλυθέναι, ἀλλ' αἰσχυνόμενος τοὺς πολίτας, εἰ μηδένα πώποτε τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευομένων ἠλεήσας, ὁρῶν τοῖς Ἑκάβης καὶ Ἀνδρομάχης κακοῖς ὀφθήσεται δακρύων. ἐδόκει μὲν τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσχημα τῆς Ἐπαμεινώνδου στρατηγίας καταπλαγεὶς, Ἑπτὴξ ἀλέκτωρ δοῦλος ὡς κλίνας πτερόν· καὶ τοῖς ἀπολογησαμένοις ταχὺ πρὸς αὐτὸν ἔπεμπεν. ὁ δ',

ἤθους Leg. Krebs. p. 1

σωθέσθαι μὴν εἰρήνην καὶ φιλίαν πρὸς Λακεδαιμονίους ἀνδρα- A
Θηβαίοις οὐχ ὑπέμεινεν· πεισάμενος δὲ τριακονθημέρους ἀνοχὰς τοῦ πολέμου, καὶ λαβὼν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ισμηνίαν, ἀνεχώρησεν. οἱ δὲ Θηβαῖοι, πρεσβείας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀφικομένοις πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα πρέσβεις δυναμένους ὑπὲρ συμμαχίας, ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ Πελοπίδαν, ἄριστα βουλευσάμενοι πρὸς τιμὴν δόξαν αὐτοῖς. πρῶτον μὲν γὰρ ἀνέβαινε διὰ τῶν βασιλέως ἐπαρχιῶν, ὀνομαστὸς ὢν καὶ πρεπόντως. οὐ γὰρ ἠρέμα διῆκε τῆς Ἀσίας οὐδὲ ὀλίγον ἡ δόξα τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους ἀγώνων, ἀλλ' ὡς πρῶτος ὅστις τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ἐξ- B
έδραμε λόγος, ἀεί τινος καινοῦ προσπιπτομένου κατορθώματος, αὐξανομένη καὶ ἀναβαίνουσα πορρωτάτω κατέσχεν· ἔπειτα τοῖς ἐπὶ θύραις σατράπαις καὶ στρατηγοῖς καὶ ἡγεμόσιν ὀφθεὶς, θαῦμα καὶ λόγον παρέσχεν, ὡς οὗτος ἀνήρ ἐστιν ὁ γῆς καὶ θαλάσσης ἐκβαλὼν Λακεδαιμονίους, καὶ συστείλας ἀπὸ τοῦ Γέτου καὶ τοῦ Εὐρώτου τοῦ Σπάρτου, τοῦ ὀλίγον ἔμπροσθεν βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ καὶ Πέρσαις δι' Ἀγησιλάου τοῦ τοῦ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἐπόδια μέγιστον πόλεμον. ταῦτ' οὖν ὁ Ἀρταξέρξης ἔχαιρεν· καὶ τὸν Πελοπίδαν ἔπι μᾶλλον ἐθαύμαζε τῇ δόξῃ καὶ μέγαν ἐποίει πᾶσι C
τιμῇς, ὑπὸ τῶν μεγίστων εὐδαιμονίζεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενος δοκεῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ ὄψιν αὐτοῦ εἶδεν, καὶ πρὸς λόγους κατενόησε, τῶν μὲν Ἀττικῶν βεβαιοτέρους, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων ἁπλουστέρους ὄντας, ἔτι μᾶλλον ἠγάπησε· καὶ πάθος βασιλικὸν παθὼν, οὐκ ἀπεκρύψατο τοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα τιμοῦ, οὐδὲ ἔλαθε τοὺς ἄλλους πρέσβεις πλείστον νέμων ἐκείνῳ. καίτοι δοκεῖ, μάλιστα τῶν Ἑλλήνων Ἀντιαλκίδαν τιμῆσαι τὸν Λακεδαιμόνιον, ὅτι τὸν στέφανον ὃν πίνων προσέκειτο, βάψας εἰς μύρον ἀπέστειλεν. Πελοπίδᾳ δὲ οὕτω μὲν οὐκ ἐκεδύφησεν, δῶρα δὲ λαμπρότατα καὶ μέγιστα τῶν νομιζομένων ἐξέπεμψεν, καὶ τὰς ἀξιώσεις ἐπεκύρωσεν, αὐτονόμους μὲν εἶναι τοὺς Ἕλληνας, οἰκεῖσθαι δὲ Μεσσήνην· Θηβαίοις δὲ πατρικοῖς φίλοις νομίζεσθαι βασιλέως. ταύτας ἔχων τὰς ἀποκρίσεις, τῶν δὲ δώρων οὐδὲν, ὅ, τι μὴ χρείας ἕνεκα συμβολὴν καὶ φιλοφρονήσεως, δεξάμενος, ἀνέζευξεν. ὃ καὶ μάλιστα τοῖς ἄλλοις πρέσβεσι διέβαλεν. Τιμαγόρᾳ γοῦν Ἀθηναῖοι κελεύσαντες ἀπεκτεῖναι, εἰ μὴ ὅτι τῷ πλήθει τῶν δωρεῶν, ὀρθῶς καὶ δικαίως. οὐδὲ μικρὸν χρυσίον οὐδὲ ἀργύριον ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ κλίνας πολυτελεῖς, καὶ στρώσεις θεραπαίνας, ὡς τῶν Ἑλλήνων οὐκ ὀπτήσαι μόνων· ἔπι δὲ βοῦς ὀγδοήκοντα καὶ βουκόλοις, ὡς δὴ πρὸς ἀρετὴν ἀνὰ γάλακτος βοείου δεόμενος. τέλος δὲ κατέβαινεν ὀπὶ θάλασσαν ἐν φορείῳ κομιζόμενος, καὶ τέσσαρα τάλαντα τοῖς κομίζουσι μισθὸς ἐδόθη παρὰ βασιλέως. ἀλλ' ἔοικεν οὐχ ἡ δωροδοκία μάλιστα παροξῦναι τοὺς
ἐκβοφόρους Palmer. Ἀθηναίους· (Ἐπικράτους γοῦν ποτὲ τοῦ ἐκβοφόρου, μήτε χρῆσθαι δῶρα δέξασθαι παρὰ βασιλέως, ψήφισμά τε γράφειν φάσκοντος, ἀντὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, χειροτονεῖσθαι κατ' ἐνιαυτὸν ἐννέα πρέσβεις πρὸς βασιλέα τῶν δημοτικῶν καὶ πενήτων, ὅπως λαμβάνοντες ὑπόρασιν, ἐγέλασεν ὁ δῆμος) ἀλλ' ὅτι Θηβαίοις ἐγεγόνει πρότερα, χαλεπῶς ἔφερον, οὐ λογιζόμενοι τοῦ Πελοπίδου δόξαν, ὅσον ἐν ῥητορείαις καὶ λόγοις κρείττων, παρ' ἀνθρώπῳ θεραπεύοντι τοὺς τῶν ὅπλων ἀεὶ κρατοῦντας. ἡ μὲν οὖν πρεσβεία τῷ Πελοπίδᾳ προσέθηκεν οὐ μικρὰν εὐνοιαν ἐπιμελουμένῳ,

A firmare inter Thebanos & istum hominem non sustinuit pacem & amicitiam, sed pactis induciis triginta dierum, receptisque Pelopida & Ismenia reduxit exercitum. Porrò Thebani legatos odorati de societate à Lacedæmoniis & Athenienſibus ad magnum regem mitti, legauerunt ipsi quoque Pelopidam, prudenti sanè ob celebre nomen eius consilio. Primùm enim ascendit per regis prouincias nobilis & celebratus. Neque enim segniter percurrerat Asiam neque obscurè pugnarum cum Lacedæmoniis commissarum splendor. Verùm vt primus de prælio Leuctrico increbuit rumor, recentis semper alicuius B accessione victoriæ increscens atque ascendens, ad superiores prouincias longissimè dispersus fuit. Deinde aulicorum oculis, satraparum, ducum, & principum subiectus, in magna fuit apud eos admiratione & sermone. Hunc illum esse virum qui terra marique Lacedæmonios profligasset, Spartamque, quæ non multo antè regi magno & Persis, duce Agesilao, de Susis & Ecbatanis intulerat bellum, intra Taygetum & Eurotam redegisset. Erant hæc grata Artaxerxi, qui, quo videretur suspici & coli à summis viris, magis auxit existimationem Pelopidæ, & extulit eum honoribus. Vt verò vultum eius aspexit & orationem C audiuit Attica grauiorem, & simpliciorem Laconica, impendio magis complexus est eum, atque animo verè regio non dissimulauit quanti illum faceret. Neque clam fuit cæteros legatos plurimum illi tribuere: quamuis videretur inter Græcos eximio honore Antalcidam prosequutus Lacedæmonium fuisse, quòd coronam, quam in conuiuio capite gerebat, in vnguento mersam ei misisset. At cum Pelopida non egit tanta licentia, sed munera ei splendidissima & amplissima, quæ de more erant, misit, & postulata eius con- D firmauit vt Græci immunes suis legibus agerent, Messene coleretur, Thebani amici paterni regis haberentur. Cum his responsis nullo dono, nisi quod gratiæ & beneuolentiæ esset pignus, accepto discessit. Quæ res reliquos legatos sugillauit præcipuè. siquidem Timagoram populus Athenienſis damnauit necauitque, si ob multitudinem donorum, rectè atque ordine. Neque enim aurum modò & argentum acceperat, verumetiam pretiosum lectum & seruos lectisterniatores, tanquam rudibus ad ista Græcis: insuper LXXX. vaccas cum bubulcis, tanquam lacte bubulo ad va- E letudinem opus haberet: denique fuit lectica ad mare delatus, ac quatuor talenta lecticariis mercedis præbita à rege. Atqui non videntur ob sordes illas præcipuè exarsisse in eum Athenienses, quando Epicrate lixa olim nec dissimulante dona se ab rege accepisse, & profitente rogationem se laturum, vt nouem archontum loco, nouem quotannis legatos ad regem ex popularibus & tenuioribus designarent, quo muneribus auctiores forent, arrisit populus. Cæterùm quòd omnia tributa Thebanis fuissent, id eos momordit: non reputantes Pelopidæ gloria quàm multis splendidis dictionibus & orationibus apud hominem qui semper coleret bellica laude præstantes, præcelleret. Atque hæc legatio quidem non mediocre regresso domum Pelopidæ stud.um,

ob Messenes restitutionem & aliorum Græcorum, libertatem peperit. At quia Alexander Pheræus iterum ad ingenium suum relapsus non pauca oppida Thessalis ademerat Phthiotis, vniuerso nomini Achæo atq; Magnetum genti imposuerat præsidium, ad nuntium reuertentis Pelopidæ miserunt confestim ciuitates legatos ad petendum suppetias & illum ducem. Ea quum Thebani libentes sciuissent, omniaq; protinus parata, ac dux iam esse profecturus, sol defecit, & caligo occupauit interdiu vrbem. Hoc ostento cernens Pelopidas trepidantem ciuitatem, non putauit pauidos & languescentes extrudendos, neque periculo obiicienda septem millia ciuium, sed solum se dedit Thessalis, trahensque secum trecentos equites voluntarios & externos, profectus est obnuntiantibus vatibus & reliquis ciuibus inuitis: magnum enim existimabant de cælo & inclyto viro factum portentum. At ille cum maiore ira ex prioribus contumeliis exarserat in Alexandrum, tum spondebat sibi ex colloquiis cum Thebe habitis, domum se eius affectam & exulceratam reperturum. Potissimum autem eum splendor facti acuit auentem & annitentem quo tempore Lacedæmonii Siciliæ tyranno Dionysio duces & præfectos mittebant, & præbitorem Athenienses habebant Alexandrum, eique æneam statuam vt benemerenti posuerant, tunc Græcis ob oculos ponere, solos esse Thebanos qui belligerarent pro oppressis tyrannide, & iniustos per Græciam & violentos dominatus obtererent. Vt ergo Pharsalum venit & delectum habuit, mouit raptim in Alexandrum. Qui paucos Thebanos cernens cum Pelopida, quum duplo plures ipse peditès quam essent Thessali, haberet, occurrit ei ad fanum Thetidis. Quum Pelopidam autem monetet quidam, magna manu tyrannum adesse, *Bene habet*, inquit, *plures enim vincemus*. Tumuli cõuexi & excelsi circa Cynoscephalas appellatas, exportecti aduersi ad medium campi erant: hos occupare ambo peditatu institere. Equites autem Pelopidas, qui multi & fortes erant, immisit in hostium equitatum. Vbi hi victores, & fugientium tergis inhærentes, delati sunt in campum, Alexander verò colles illos conspectus est tenere, & in peditatum Thessalorum serius aduentantem, ad asperaque atque edita eluctantem inuectus, primos interfecit, reliqui vulnerabantur impune. Eo Pelopidas animaduerso, reuocauit equites, & in globum hostium imperauit dare impressionem. Ipse arrepto clypeo raptim succurrit iis qui in collibus pugnabãt, ac per postremos erumpens in primam aciem, tantum roboris & alacritatis addidit omnibus, vt viderentur etiam hostibus alii esse facti, ac tum corporibus tum animis incumbere. Duas iam aut tres impressiones propulsauerant, quum vident & hos magna vi irrumpentes, & reuertentem ab insequendo equitatum, tunc verò gradum retulerunt. Pelopidas ex edito contemplatus totam hostium aciem nondum quidem vertisse terga, sed fluctuantem vndique & tumultuantem, substitit, ac circumlatis oculis requisiuit Alexandrum.

A Διὰ τὸν Μεσσήνης συνοικισμὸν καὶ τὴν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων αὐτονομίαν. Ἀλεξανδρου δ' τοῦ Φεραίου πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν φύσιν ἀναδραμόντος, καὶ Θεσσαλῶν μὴ σὺν ὀλίγας ἀφειρηκότος πόλεις, Φθιώτας δ' καὶ Ἀχαιοὺς ἀπολέσας καὶ τὸ Μαγνήτων ἔθνος, ἐμφρουρον πεποιημένου. πυνθανόμεναι Πελοπίδαν ἐπεδημηκέναι, αἱ πόλεις αὐθις ἐπρέσβευον εἰς Θήβας, αὐτοῦμεναι δυνάμιν καὶ στρατηγὸν ἐκεῖνον. ψηφισαμένων δ' τῶν Θηβαίων πρόθυμως, καὶ ταχὺ πάντων ἑτοίμων γενομένων, καὶ στρατηγοῦ τε ἔξοδον ὄντος, ὁ μὲν ἥλιος ἐξέλιπεν, καὶ σκότος ἐν ἡμέρᾳ τὴν πόλιν ἔλαβεν. ὁ δ'

B Πελοπίδας ὁρῶν πρὸς τὸ φάσμα συντεταραγμένους ἀπολέσας, οὐκ ᾤετο δεῖν βιάζεσθαι καταφόβοις καὶ δυσελπίδας ὄντας, οὐδὲ ἀποκινδυνεύειν ἑπτακισχιλίοις πολίταις· ἀλλ' ἑαυτὸν μόνον τοῖς Θεσσαλοῖς ἐπιδοὺς, καὶ τριακοσίους τῶν ἱππέων ἐθελοντὰς ἀναλαβὼν καὶ ξένους, ἐξώρμησεν, οὔτε τῶν μετοίκων ἐόντων, οὔτε τῶν ἄλλων συμπροθυμουμένων πολιτῶν. μέγα γὰρ ἐδόκει καὶ πρὸς ἀνδραλαμπρὸν ἐξ οὐρανοῦ γεγενέναι σημεῖον. ὁ δ' ἐπὶ μὲν καὶ δι' ὀργὴν ὧν καθύβριστο, θερμότερος ἐπὶ τὸν Ἀλεξανδρον ἤλπιζε δ' καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ νοσοῦσαν ἤδη καὶ διεφθαρμένην ὑρήσειν, ἐξ ὧν διείλεκτο τῇ Θήβῃ. μάλιστα δὲ αὐτὸν καὶ παρεκάλει ὁ τῆς πράξεως κάλλος ἐπιθυμοῦντα καὶ φιλοτιμούμενον, ἐν οἷς χρόνοις Λακεδαιμόνιοι Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ στρατηγοὺς καὶ ἁρμοστὰς ἔπεμπον, Ἀθηναῖοι δ' μισθοδότην Ἀλεξανδρον εἶχον, καὶ χαλκῆν ἵσασαν ὡς εὐεργέτην, τότε τοῖς Ἕλλησιν ἐπιδείξαι Θηβαίοις μόνοις τοὺς τυραννουμένους στρατεύοντας, καὶ καταλύοντας ἐν τοῖς Ἕλλησι τὰς παρανόμους καὶ βιαίους δυναστείας. ὡς οὖν εἰς Φαρσαλον ἐλθὼν ἠθροίζε τὴν δύναμιν, εὐθὺς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὸν Ἀλεξανδρον. ὁ δ' Θη-

D βαίοις μὲν ὀλίγοις τὸν Πελοπίδαν ὁρῶν, αὐτὸς δ' πλείοις ἔχων ἢ διπλασίοις ὁπλίτας τῶν Θεσσαλῶν, ἀπλῶτα πρὸς τὸ Θετίδιον. εἰπόντος δέ τινος τῷ Πελοπίδᾳ πολλοὺς ἔχοντα τὸν τύραννον ἐπέρχεσθαι, Βέλτιον (ἔφη) πλείονας γὰρ νικήσομεν. ἀντιτεινόντων δ' πρὸς τὸ μέσον κατὰ τὰς καλουμένας Κυνὸς κεφαλὰς λόφων πρεμνῶν καὶ ὑψηλῶν, ὥρμησαν ἀμφότεροι τούτους καταλαβεῖν τοῖς πεζοῖς. τοὺς δ' ἱππεῖς ὁ Πελοπίδας, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὄντας, ἐφῆκε τοῖς ἱππεῦσι τῶν πολεμίων. ὡς δ' οὗτοι μὲν ἐκράτουν, καὶ συνεξέπεσον εἰς τὸ πεδίον τοῖς φεύγουσιν, ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὤφθη τοὺς λόφους κατειληφὼς, τοῖς ὁπλίταις τῶν Θεσσαλῶν ὕστερον ἐπερχομένοις, καὶ πρὸς ἰσχυρὰ καὶ μετέωρα χωρία βιαζομένοις ἐμβαλὼν, ἔκτεινε τοὺς πρώτους, οἱ δ' ἄλλοι, πληγὰς λαβόντες οὐδὲν ἔπρασσον. καταιδὼν οὖν ὁ Πελοπίδας, τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀνεκαλέσατο, καὶ πρὸς τὸ συνεσπικὸς τῶν πολεμίων ἐλαύνειν ἐκέλευεν· αὐτὸς δ' συνέμιξε δρόμῳ τοῖς πεζοὺς λόφους μαχομένοις, εὐθὺς τὴν ἀσπίδα λαβὼν καὶ ἅμα τῶν ὁπισθεν ὠσάμενος εἰς τοὺς πρώτους, τοσαύτην ἐνεποίησε ῥώμην καὶ προθυμίαν ἅπασιν, ὥστε καὶ τοῖς πολεμίοις ἑτέροις δοκεῖν γεγονότας καὶ σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐπιφέρεσθαι. καὶ δύο μὲν ἢ τρεῖς ἀπεκρούσαντο πρόσβολας, ὁρῶντες δ' καὶ τούτους ἐπιβαίνοντας εὐρώστως, καὶ τὴν ἵππον ἀπὸ τῆς διώξεως ἀναστρέφουσαν, εἶξαν, ἐπὶ σκέλος ποιούμενοι τὴν ἀναχώρησιν. ὁ δ' Πελοπίδας, ἀπὸ τῶν ἄκρων κατιδὼν ἄπαν τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων οὔπω μὲν εἰς φυγὴν τεπραμμένον, ἤδη δ' θορύβου καὶ ταραχῆς ἀναπιμπλάμενον, ἔστη, καὶ περιέστησεν αὐτὸν, ζητῶν τὸν Ἀλέξανδρον.

E

F

ὡς δ' εἶδεν ὅτι τὸν δεξιὸν καταθαρρύνοντα καὶ συντάττοντα τοὺς μισθοφόρους, οὐκ ἀνέσχετο τῷ λογισμῷ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ πρὸς τὴν βλέψιν ἀναφλεχθεὶς, καὶ τῷ θυμῷ κατεδίδου τὸ σῶμα καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς τάξεως, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐξαλλόμενος ἐφέρετο, βοῶν καὶ κατακαλούμενος τὸν τύραννον. ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἐδέξατο τὴν ὁρμὴν οὐδὲ ὑπέμενεν, ἀλλ' ἀναφυγὼν πρὸς τοὺς δορυφόρους, συνεκρύπτετο ἑαυτόν. τῶν δὲ μισθοφόρων οἱ μὲν πρῶτοι συμβαλόντες εἰς χεῖρας, ἀνῃρέθησαν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου, οἱ δὲ καὶ πληγέντες ἐτελεύτησαν. οἱ δὲ πολλοὶ τοῖς δόρασι πόρρωθεν ἔβαλον τῶν ὅπλων τυπτόντες αὐτὸν καὶ κατεδαυμάτιζον· ἕως οἱ Θεσσαλοὶ πεζεπαθήσαντες ἀπὸ τῶν λόφων δρόμῳ προσεβοήθησαν. ἤδη δὲ πεπτωκότος, οἵ τε ἱππεῖς προσελάσαντες, ὅλῳ ἐδέξαντο τὸν φάλαγγα, καὶ διώξαντες ὅπῃ πλεῖστον, ἐνέπλησαν νεκρῶν τὴν χώραν, πλέον ἢ τετρακισχιλίους καταβαλόντες. ὁ μὲν οὖν Θηβαίων τοὺς παρόντας ὅπῃ τῇ τοῦ Πελοπίδου τελευτῇ βαρέως φέρειν, πατέρα καὶ σωτῆρα καὶ διδάσκαλον τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων ἀγαθῶν ἀποκαλοῦντας ἐκεῖνον, οὐδένα θαυμαστὸν ἦν. οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι, πᾶσαν αὐθεντίαν παρέπουσαν ἀρετῇ ἡμῖν τοῖς ψηφίσμασιν ἐπορβαλόντες, ἐπὶ μᾶλλον ἐπεδείξαντο τοῖς πάθεσιν τὸν πρὸς τὸν ἄνδρα χάριν. τοῖς μὲν γὰρ παρεγενόμενοι τῷ ἔργῳ λέγουσι μήτε θώρακα θέσθαι, μήτε ἵππον ἐκχαλινῶσαι, μήτε δεῖπνον δεῖσθαι πρότερον, ὡς ἐπιθυμοῦντα τοῦ ἐκείνου τελευτῆσαι, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὅπλων θερμοῖς ἰόντας ὅπῃ τὸν νεκρὸν, ὡς τὸν ἀποθανόμενον, τὰ τῶν πολεμίων κύκλῳ πρὸς τὸ σῶμα σωρεύειν λάφυρα, κεῖραι δ' ἵππους, κείρεσθαι δ' καὶ αὐτοὺς. ἀπιόντας δ' πολλοὺς ὅπῃ σκηνὰς, μήτε πῦρ ἀνάψαι, μήτε δεῖπνον ἑλέσθαι, σιγῇ δὲ καὶ κατήφειαν εἶναι τοῦ στρατοπέδου πάντος, ὡς τὸν οὐ νενικηκότας ὅπῃ φανεράτῃ νίκῃ καὶ μεγίστῃ, ἀλλ' ἡττημένων ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ καταδεδουλωμένων. ἐκ δὲ τῶν πόλεων ὡς ἀπηγγέλθη ταῦτα, παρῆσαν αὐτοῦ ἀρχαὶ καὶ μετ' αὐτῶν ἔφηβοι καὶ παῖδες καὶ ἱερεῖς, πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ σώματος, ἐσπαρμένα καὶ στεφάνους καὶ πορφυρίδας χρυσᾶς, ὅπῃ φέροντες. ὡς δ' ἔμελλεν ἐκκομίζεσθαι τὸ σῶμα, προσελθόντες οἱ πρεσβύταται τῶν Θεσσαλῶν, ἠτοῦντο τοῖς Θηβαίοις δι' αὐτῶν θάψαι τὸν νεκρόν. εἷς δὲ αὐτῶν ἔλεγεν,

„ Ἄνδρες σύμμαχοι, χάριν αἰτούμεθα παρ' ἡμῶν, κόσμον ἡμῖν ὅπῃ ἀτυχίᾳ τοσαύτῃ καὶ παραμυθίαν φέρουσαν. οὐ γὰρ
„ ζῶντα Θεσσαλοὶ Πελοπίδαν προσπέμψοισιν, οὐδὲ ἀ-
„ θανατοῦντα τὰς ἀξίας ὑμᾶς ἀποδώσοισιν, ἀλλ' ἐλευθεράσαί
„ τε τὸν νεκρὸν τύχομεν, καὶ δι' αὐτῶν κοσμῆσαι, καὶ θάψαι τὸ
„ σῶμα, δόξομεν ὑμῖν οὐκ ἀπιστεῖν ὅτι μείζων ἡ συμφορὰ γέ-
„ γονε Θεσσαλοῖς ἢ Θηβαίοις. ὑμῖν γὰρ ἡγεμόνος ἀγαθοῦ
„ μόνου, ἡμῖν δὲ καὶ τούτου καὶ τῆς ἐλευθερίας στέρεσθαι συμ-
„ βέβηκεν. πῶς γὰρ ἐπιτολμήσομεν αἰτῆσαι στρατηγὸν ἄλ-
„ λον παρ' ὑμῶν, οὐκ ἀποδόντες Πελοπίδαν; ταῦτα μὲν οἱ
Θηβαῖοι συνεχώρησαν. ἐκείνων δὲ τῶν τάφων οὐ δοκοῦσιν ἑτέραν λαμπροτέραν γενέσθαι, τοῖς δὲ λαμπροῖν οὐκ ἐλέφαντι καὶ χρυσῷ καὶ πορφύραις εἶναι νομίζουσιν, ὥσπερ Φίλιστος ὑμνῶν καὶ θαυμάζων τὸν Διονυσίου τάφον, τὴν βασιλείας μεγάλης τῆς τυραννίδος ἐξόδιον θεατικὴν θρυλλεῖν. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ μέγας, Ἡφαιστίωνος ἀποθανόντος, οὐ μόνον ἵππους ἔκειρε καὶ ἡμιόνους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀφεῖλεν τῶν τειχῶν· ὡς ἀδοξοῖεν αἱ πόλεις πενθεῖν, διὰ τὴν πρόσθεν μορφῆς κούριμον σχῆμα καὶ ἄτιμον ἀναλαμβάνουσαι. ταῦτα μὲν οὖν, προστάγματα δεσποτῶν ὄντα, καὶ μετὰ πολλῆς ἀνάγκης πεπραγμένα,

A Quem vt conspexit mercenarios milites in dextero cornu cientem, ordinesq; restituentem, non repressit ratione iram, sed ad aspectam eius incēsus, commisit ardori corpus & rei gerendæ imperium, longeq; ante primam aciem inuectus, alta voce prouocauit tyrannum. Ille verò non excepit neq; expectauit impetum eius, verum vitabundus se inter stipatores abdidit. Mercenariorum qui primi pedem contulerunt, concisi à Pelopida, nonnulli etiam vulnerati interfectiq;. Maxima pars eminus arma eius hastis traiecerunt, eumq; contrucidauerunt, quousq; supra modum anxii Thessali
B ex collibus, ad ferendum suppetias, decurrerunt. Iam prolapso eo aderant equites qui totam pepulerant aciem, & longe fugientes consectati compleuerant strage campos, interfectis amplius tribus millibus. Hic grauem præsentium Thebanorum ex morte Pelopidæ molestiam, patrem, seruatorem, maximarum ac præclarissimarum magistrum virtutum appellantium, nemo perinde mirabatur: Thessali verò qui omnem humanum virtuti debitum excesserunt decretis honorem,
C multo magis dolore suam aduersus eum beneuolentiam declarauere. Fama est eos qui huic prælio interfuerunt, non ante loricam posuisse, nō equo frænum detraxisse, non vulnus obligasse, vbi eum cecidisse acceperunt, sed armatos & calentes ad mortuum accurrisse velut spirātem, atq; hostium spolia vndiq; circa corpus cumulasse, totondisse equos, totondisse seipsos multos, quum in tentoria se recepissent, nec ignem accendisse, nec cibum cepisse, silentium & mœstitiam vniuersum exercitum occupauisse, non quasi clarissimam & maximam obtinuissent victoriam, verum tāquam à tyranno superati & oppressi fuissent. Ex vrbibus vbi hæc nuntiata sunt, magistratus, simulq; adolescentes, pueri, & sacerdotes effuderunt se ad excipiendum corpus Pelopidæ, trophæa, coronas, arma aurea ingerentes. Vbi iam efferendum corpus fuit,
D seniores Thessali adierunt Thebanos, postulantes vt permitterent ipsis mortuum funerare, quorum vnus ita verba fecit, Beneficium, socii, à vobis petimus hoc, quod ornamento in tanta calamitate nobis & solatio erit. Non enim viuum Thessali Pelopidam prosequūtur, nec meritos honores sentienti habent, sed si contrectare exanimem licebit, & per nos decorare atque humare corpus
E eius, fidem faciemus vobis, credere nos cladem hanc esse Thessalis quam Thebanis maiorem. Vos enim bono imperatore tantum fortuna, nos & hoc & libertate spoliauit. Nam qua fronte alium posthac ducem à vobis, non reddito Pelopida, poscemus? Concesserunt ea Thebani. Illo funere splendidiora fuisse dixerit alia nemo qui splendorem non ebore, auro, purpura metitur, vt Philistus, qui Dionysii decantat & stupet sepulturam, sicut magnæ tragœdiæ tyrannidis theatrale exodium. Alexander Magnus defuncto Ephæstione non equos modo & asinos totondit, verumetiam pinnas detraxit muris, quo vrbes lo-
F co prioris imaginis sordida assumpta & squalida specie viderentur lugere. Sed iussa dominorum hæc, quæ magna violentia exprimuntur,

& cum inuidia honoratorum & odio cogentium, nullum significauerunt studium vel honorem, sed barbaricum fastum, sed luxum, sed insolentiam, opes in res vanas & illaudatas effundentium. At vir popularis, quem peregre fato functum, non coniuge, non liberis, non præsentibus propinquis, nemine rogante vel compellente, tam multi populi & ciuitates certatim pro se quiq; prosequuti sunt, extulerunt & coronis decorarũt, iure visus est summam assequutus beatitudinem. Non enim (vt Æsopus ait) mors est felicium acerbissima, verum beatissima: quæ res bonorum virorum lætas securo loco deposuit, & fortunæ declinauit conuersionem. Melius ergo Lacon ille qui Olympionicem Diagoram, quum spectasset filios ille victores Olympię, spectasset etiam nepotes ex filiis & filiabus, salutans, Morere Diagora, inquit: non enim in cęlum ascensurus es. Olympiacas autem & Pythicas laureas nemo, opinor, in vnum collectas omnes vni dignetur conferre Pelopidæ certaminum: quæ quum multa decertasset, & victor euasisset, vitamq; pene omnem gloriose & honorifice traduxisset, tandem in decimatertia bœotarchia, coniunctum cum tyranni oppressione decus obiens, pro Thessalorum expirauit libertate. Mors eius quanuis valde grauis fuerit sociis, magis fuit tamen fructuosa: siquidem Thebani simulatq; fatum Pelopidæ intellexerunt, nulla interposita vlciscendi mora, eduxerunt raptim, Malcite & Diogitone ducibus, exercitum septem millium peditum & septingentorum equitum. Quum autem reperissent deiectum Alexandrum & viribus trũcatum, compulerunt eum vt Thessalis, quæ ademerat iis, oppida restitueret, Magnetas, Phthiotas, Achæos liberaret, & præsidia inde deduceret, deniq; ipse iuraret eosdem se quos Thebanos, hostes habiturum. hac mulcta satiati Thebani fuere. Quas verò paulo post ob Pelopidam pœnas diis dederit cõmemorabo. Theben eius coniugem primum Pelopidas (vti diximus) docuit ne trepidaret splendorem & apparatum tyrannidis externum armis vallatum & fugitiuis. Deinde ipsa metuens hominis perfidiam, & crudelitatem exosa, coitione cum tribus fratribus suis facta, Tisiphono, Pytholao, Lycophrone, insidias ei ad hunc modum struit. Cætera ædium tyranni statio excubantium seruabat, cubiculum verò vbi solebant quiescere in edito erat, pro quo canis deligatus, omnibus, nisi ipsis & vni seruo qui eum curabat, horrendus, agebat excubias. Quo tempore eum statuerat Thebe adoriri, fratres iam de die in conclaue quoddam abdiderat propinquum. Ea more suo ad Alexandrum sola iam sopitum ingressa, ac mox egressa, seruo foras iussit canem abducere, velle illum dicens quiete dormire. Scalas etiã, verita ne strepitum ederent ascendentibus adolescentibus, constrauit lana. Inde ad thalamũ fratres gladiis accinctos adduxit: quibus pro foribus relictis, ingressa est ipsa. Ensem, qui supra caput eius suspẽsus erat, detractũ in signũ, recubuisse eum somno stratum, ostendit fratribus. Hic adolescentes terrore exanimatos & torpescentes illa lacerans probris ac frendens deierauit,

A καὶ μετ' φθόνου τῶν τυχόντων, καὶ μίσους τῶν βιαζομένων, ὐδεμιᾶς χάριτος ἐν τῷ τιμᾶν, ὄγκου δ' βαρβαρικοῦ, καὶ τρυφῆς καὶ ἀλαζονείας ὑπέδειξις, εἰς κενὰ καὶ ἄχρηστα τῶν πλουσίων ἀναπιμπλάντων. ἀνὴρ δ' δημοτικὸς ὑπὲ ξένης τεθνηκώς, οὐ γυναικὸς, οὐ παίδων, οὐ συγγενῶν παρόντων, οὐ δεομένου τινὸς, οὐκ ἀναγκάζοντος, ὑπὸ δήμων τοσούτων καὶ πόλεων ἀμιλλωμένων παρεπεμπόμενος καὶ στεφανιζόμενος καὶ στεφανούμενος, εἰκότως ἐδόκει τὸν τελειότατον ἐπέχειν ὐδαιμονισμόν· οὐ γὰρ (ὡς Αἴσωπος ἔφασκε) χαλε-
B πώτατός ἐστιν ὁ τῶν ὐτυχούντων θάνατος, ἀλλ' ἀ μακαριώ-
πατος εἰς ἀσφαλῆ χώραν τὰς ὐπεραξίας καταπιθέμενος τῶν ἀγαθῶν καὶ τύχης μεταβάλλεσθαι ἀπολιπών. διὸ βέλτιον ὁ Λάκων τὸν ὀλυμπονίκην Διαγόραν ὑπιδόντα μὲν υἱοὺς στεφανουμένους ὀλυμπιάσιν, ὑπιδόντα δ' υἱωνοὺς καὶ θυγατριδοῦς, ἀασπασάμενος, Κάτθανε (εἶπε) Διαγόρας· οὐκ εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀναβήσῃ. τὰς δ' ὀλυμπικὰς καὶ πυθικὰς νίκας οὐκ ἂν (οἶμαι) τις εἰς τὸ αὐτὸ συνθείς ἁπάσας, ἑνὶ τῶν Πελοπίδου παραβαλεῖν ἀγώνων ἀξιώσειεν, οὗς πολλοὺς ἀγωνισάμενος καὶ κατορθώσας, καὶ τὸ βίου τὸ πλεῖστον ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ βιώσας τέλος ἐν τῇ τεισκαιδε-
C κάτῃ βοιωταρχίᾳ συναννοκτονίᾳ μεμιγμένῳ ἀειστείᾳ ἀειστείων, ὑπὲρ τῆς τῶν Θεσσαλῶν ἐλευθερίας ἀπέθανεν. ὁ δ' θάνατος αὐτῶ μεγάλα μὲν ἐλύπησε τοὺς συμμάχους, μείζονα δ' ὠφέλησεν. Θηβαῖοι γὰρ, ὡς ἐπύθοντο τὸν τῶ Πελοπίδου τελευτὴν, εὐθὺς μίαν ἀναβολὴν ποιησάμενοι τῆς τιμωρίας, κατὰ πάχος ἐξεστρατεύσαν ὁπλίταις ἑπτακισχιλίοις, ἱππεῦσι δ' ἑπτακοσίοις, ἡγουμένῳ Μαλκίτου καὶ Διογείτονος. καταλαβόντες δ' συνεσταλμένον καὶ κεκακωμένον τῆς δυνάμεως Ἀλέξανδρον, ἠνάγκασαν Θεσσαλοῖς μὲν ἀποδοῦναι τὰς πόλεις ἃς εἶχεν αὐτῶν, Μάγνητας δ' καὶ Φθιώ-
D τας καὶ Ἀχαιοὺς ἀφεῖναι, καὶ τὰς φρουρὰς ἐξαγαγεῖν· ὀμόσαι δ' αὐτὸν, ἐφ' οἷς αὐ ἠγῶνται Θηβαῖοι καὶ κελεύσωσιν, ἀκόλουθήσειν. Θηβαῖοι μὲν οὖν τούτοις ἠρκέσθησαν. ἐκεῖνος δ' ὀλίγον ὕστερον τοῖς θεοῖς ὑπὲρ Πελοπίδου δίκην ἔδωκεν, διηγήσομαι. Θήβην τὴν συνοικοῦσαν αὐτῷ, πρῶτον μὲν (ὡς εἴρηται) Πελοπίδας ἐδίδαξε μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἔξω λαμπρότητα καὶ παρασκευὴν τῆς τυραννίδος, ἐντὸς τῶν ὅπλων καὶ τῶν φυλάκων οὖσαν. ἔπειτα δ' φοβουμένην τὴν ἀπιστίαν αὐτῶ, καὶ μισοῦσαν τὴν ὠμότητα συνθεμένη μετὰ τῶν ἀδελφῶν, φιλῶν
E ὄντων, Τισιφόνου, Πυθολάου, Λυκόφρονος. ἐπεχείρει τόνδε τὸν τρόπον. τὴν μὲν ἄλλην οἰκίαν τῶ τυράννου κατεῖχον αἱ φυλακαὶ τῶν παρανυκτερευόντων, ὁ δ' θάλαμος ἐν ᾧ καθεύδειν εἰώθεσαν, ὑπαῴος ἦν, καὶ παρὰ αὐτῶ φυλακὴν εἶχεν κύων δεδεμένος, πᾶσι φοβερὸς πλὴν αὐτῆς ἐκείνοις καὶ ἑνὶ τῶ οἰκετῶν ὅ τε ἐφόνει. καθ' ὃν οὖν ἔμελλε κτανεῖν ὑπεχώρει ἡ Θήβη, τοῖς μὲν ἀδελφοῖς ἀφ' ἡμέρας εἶχε πλησίον ἐν οἴκῳ τινὶ κεκρυμμένοις. εἰσελθοῦσα δ' ὡς πρὸς εἰώθει μόνη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη καθεύδοντα, καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν παρελθοῦσα, τῷ μὲν οἰκέτῃ παρέστησεν ἀπάγειν ἔξω τὸν κύνα. βούλεσθαι γὰρ ἀναπαύεσθαι μετ' ἡσυχίας ἐκεῖνον.
F αὐτὴ δ' τὴν κλίμακα, φοβουμένη μὴ κτύπον παράσχῃ τῶν νεανίσκων ἀναβαινόντων, ἐρίοις κατεστόρεσεν· εἶτα ἄτρεστος ἀναβαίνουσα τοῖς ἀδελφοῖς ξιφήρης, καὶ στήσασα παρὰ τὴν θύραν, εἰσῆλθεν αὐτὴ, καθελοῦσα τὸ ξίφος ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς κρεμάμενον, σημεῖον εἶ τοῦ κατέχεσθαι τὸν ἄνδρα καθεύδειν ἔδοξεν. ἐκπεπλεγμένων δ' τῶν νεανίσκων, καὶ κατοκνούντων, κακίζουσα καὶ διομνυμένη μετ' ὀργῆς,

αὐτὴ τὸν Ἀλέξανδρον ἐξεγείεσθαι μιμνύσθαι τὴν πρᾶξιν, αἰσχυνθέντας αὐτοὺς ἅμα καὶ φοβηθέντας εἰσήγαγε καὶ περιέχησεν τῇ κλίνῃ, προσφέρουσα τὸ λύχνον. τῶν δὲ ὁ μὲν τοὺς πόδας κατεῖχεν πιέσας, ὁ δὲ τὴν κεφαλὴν λαβόμενος τῶν τριχῶν ἀνέκλασεν, ὁ δὲ τρίτος τῷ ξίφει τύπτων αὐτὸν διεχρήσατο· τῷ μὲν τάχει τῆς τελευτῆς, πρότερον ἴσως ἢ προσῆκεν ἐπιθανάτιον· τῷ δὲ μόνῳ, πρῶτον τύραννον ὑπὸ γυναικὸς ἰδίας ἀπολέσθαι, καὶ τῇ μετὰ θάνατον αἰκίᾳ τοῦ σώματος, ῥιφέντος καὶ πατηθέντος ὑπὸ τῶν Φεραίων, ἄξια πεπονθέναι δόξαντα τῶν πραγμάτων.

A Alexandrum se excitaturam, consiliumque ei aperturam. Ita pudore simul & metu perfusos introduxit, lumenque admouens circumiecit eos cubili. Quorum vnus apprehendit pressitque pedes, illius caput alter crinibus correptum retorsit, tertius ense feriens obtruncauit eum. Ac mortis quidem celeritate citius fortasse quàm oportuit defunctus est. Vno verò hoc quòd primus omniũ tyrannorum à propria sit vxore sublatus, & post obitum cadauer cum contumelia proiectum à Pheræis conculcatumq;, dignum facinoribus suis exitum visus est inuenisse.

B

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.

Palmer.

Μάρκον δὲ Κλαύδιον τὸν πεντάκις ὑπατεύσαντα Ῥωμαίων, Μάρκου μὲν υἱὸν γενέσθαι λέγουσιν, κληθῆναι δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς οἰκίας πρῶτον Μάρκελλον, ὅ-περ ἐστίν, Ἀρήιον, ὡς φησι Ποσειδώνιος. ἐοικὼς γὰρ τῇ μὲν ἐμπειρίᾳ πολεμικὸς, τῷ δὲ σώματι ῥωμαλέος, τῇ δὲ χειρὶ πλήκτης, τῇ δὲ φύσει φιλοπόλεμος. καὶ τούτῳ δὴ πολὺ δὲ γαῦρον καὶ ἀγέρωχον ἐπιφαίνων ἐν τοῖς ἀγῶσιν, τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ, σώφρων, φιλόθεος, Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ λόγων, ἄχει τὸ πρᾶον καὶ θαυμάζειν τοὺς κατορθοῦντας ἕκαστος, αὐτὸς δὲ ὑπ' ἀσχολιῶν ἐφ' ὅσον οὐ τρόθυμος ἀσκῆσαι καὶ μαθεῖν οὐκ ἀξιόλογος. εἰ γὰρ ἄλλοις ἐστὶν αἰθέσθαι ὁ θεὸς, ὡς φησὶν Ὅμηρος εἰρηκεν, Ἐκ νεότητος ἔδωκε καὶ εἰς γῆρας ἐλυπεῖν Ἀρηΐου πολέμοις, καὶ τοῖς τότε πρωτεύουσι Ῥωμαίων· οἱ νέοι μὲν ὄντες, περὶ Σικελίαν Καρχηδονίοις, ἀκμάζοντες δὲ, Γαλάταις περὶ αὐτῆς Ἰταλίας ἐπολέμουν, ἤδη δὲ γηραντες, Ἀννίβᾳ πάλιν συνεῖχοντο καὶ Καρχηδονίοις, οὐκ ἔχοντες, ὥσπερ οἱ πολλοὶ, θρέμμα γῆρας ἀνάπαυσιν στρατῶν, ἀλλ' ὅπως στρατηγίας πολέμων καὶ ἡγεμονίας κατ' εὐηλικίαν καὶ ἀρετὴν ἀγόμενοι. Μάρκελλος δὲ πρὸς οὐδὲν μὲν ἐν μάχης εἶδος ἀρρὴς, οὐδὲ ἀνάσκητος, αὐτὸς δὲ αὐτοῦ κρείττος ἐν τῷ μονομαχεῖν γινόμενος, οὐδενείαν πρὸς κλῆσιν ἔφυγε, πολλοὺς δὲ τοῖς προκαλεσαμένοις ἀπέκτεινεν. ἐν δὲ Σικελίᾳ τὸν ἀδελφὸν Ὀτακίλιον κινδυνεύοντα διέσωσεν, ὑπαπαίσας καὶ ἀποκτείας τοὺς ἐπιφερομένους. αὐτὸ ὢν ὄντι μὲν ἔτι νέῳ στέφανοι καὶ γέρα παρὰ τῶν στρατηγῶν ἦσαν· εὐδοκιμοῦντα δὲ μᾶλλον, ἀγορανόμον μὲν ἀπέδειξε τῆς ἐπιφανεστέρας τάξεως ὁ δῆμος, οἱ δὲ ἱερεῖς, αὔγουρα· (τοῦτο δὴ ἐστὶν ἱερωσύνης εἶδος ᾧ μάλιστα τῷ ἀπ' οἰωνῶν μαντικὴν ἐπιβλέπειν, καὶ παραφυλάττειν νόμος δέδωκεν) ἠναγκάσθη δὲ ἀγορανομῶν, δίκῃ ἀβούλητον εἰσενεγκεῖν. ἦν δὲ αὐτῷ παῖς ὁμώνυμος, ἐν ὥρᾳ τὴν ὄψιν ἐκπρεπὴς, οὐχ ἧττον δὲ τῷ σωφρονεῖν καὶ πεπαιδεῦσθαι περιβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν· τούτῳ Καπετωλῖνος ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἀσελγὴς αἰὴρ καὶ θρασὺς, ἐρᾶν, λόγους προσήνεγκεν. τοῦ δὲ παιδὸς τὸ μὲν πρῶτον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸν ἀποτειψαμένου τὴν πεῖραν, ὡς δὲ αὖθις ἐπεχείρησεν, κατειπόντος πρὸς τὸν πατέρα, βαρέως ἐνεγκὼν ὁ Μάρκελλος, προσήγειλε τῇ βουλῇ τὸν ἄνθρωπον.

PLVTARCHI
M. MARCELLVS.

C M. CLAVDIVM, qui consul Romanus quinquies fuit, patrem habuisse Marcum memorant. Primum suæ gentis tradit Posidonius vocatum Marcellũ quasi Martialem. Fuit enim vsu rei militaris peritus, corpore robustus, manu strenuus, bellator natura. Igitur ferociam hanc ingentem & feruorem ad prælia attulit, reliqua modestus, humanus, Græcarum literarum & disciplinarũ hactenus, vt coleret præstantes in iis & in admiratione haberet, studiosus, sed parem voluntati non est exercitationem in iis, neque doctrinam propter occupationes, assequutus. Nam si quos homines deus alios, vt ait Homerus,

A teneris voluit versari Marte feroci
Vltimum in vsque diem,

D voluit certè principes eius memoriæ Romanos. Qui iuuenes bellum cum Pœnis, in Sicilia constante ætate, de ipsa Italia cum Gallis habuerunt, ad postremum cum Annibale & Pœnis iterum iam colluctati sunt senes, caueruntq;, contrà ac vulgus, in senio vacatione militiæ, quòd pro nobilitate atque virtute proucherentur ad gerenda bella & imperium. Marcellus autem nullius generis pugnandi expers vel rudis, pugnans ex prouocatione vicit seipsum. Quare à quocunque prouocaretur, non detrectauit, omnesque interfecit à quibus esset prouocatus. Fratrem in Si-

E cilia Otacilium circumuentum protexit seruauitque, & hostes qui eum premebant occidit, ob quæ facta coronis iuuenis aliisque præmiis est ab imperatoribus donatus. Quum verò magis ac magis virtus eius enitesceret, creauit eum ædilem curulem populus, pontifices augurem. (Sacerdotium id est cui potissimùm auguriorum procurationem obseruationemque lex attribuit.) In ædilitate ex casu quodam necesse habuit accusationẽ instituere. Filium habebat Marcum cum forma in flore ætatis insigni, tũ moribus & eruditione rara, vt eum ciues admirarentur. Hunc lasciuus & audax homo amore deperiens, collega Marcelli, Ca-

F patolinus attentauit. Cuius tentationem adolescens primùm per se reiicit: vbi ille eum iterum appellat, defert rem ad patrem. Id iniquo animo ferens Marcellus, accusat homnem in senatu.

Quij appellatis tribunisplebis, varia diuerticula, varias præscriptiones molitur, neq; his prouocationem recipientibus inficatione reiicit crimen. Quia verò tētatio Capitolini remotis arbitris fuerat, placuit senatui puerum accersere. Cuius ruborem & lacrimas præsentis, mixtumq; flagrantissima ira pudore quum cernunt patres, nullo vltra quæsito indicio, damnant Capitolinum, litemq; pecunia æstimant, ex qua mensam argentariam fecit Marcellus, quam diis dicauit. Porro primum bellum Punicum vigesimo & altero anno finitum, semina rursus tumultus Gallici Romæ exceperūt. Iberes, qui regionem Italiæ subalpinam incolebant, gens Gallica vel per se pollens, milites ex cæteris Gallis mercenaria stipendia merentes, qui Gæsatæ vocantur, exciuerunt. Miraculum autem fuit & felicitas populi Romani, quod in Punicum non incurrisset bellum Gallicum, sed velut spectatores, vt integri assurgerent in victorem, dum illud gereretur, bona fide quieuissent, tunc autem victores adorirentur lacessérentq; otiosos. At non mediocrem pauorem tamen suscepturis bellum Romanis propinquum & finitimum, vicinia & antiqua gloria iniecit Gallorum: quos timuisse eos præ cæteris, quod vrbem aliquando cepissent, apparet. A quo tempore lege cautum fuit vacationem pontificibus nisi tumultu Gallico esse. Trepidationis argumentum, qua belli apparatus (neque enim tot vno tempore legiones habuisse in armis populus Romanus vel ante vel post vnquam fertur) qua sacrificia extraordinaria fuere. Qui quum ab institutis barbarorum & immanium gentium essent alienissimi, ac de diis imprimis cum Græcis & pie sentirent, tum bello ingruente ex vaticiniis librorum Sibyllinorum Græcum & Græcam, simulque Gallum & Gallam in foro boario, quod vocant, sub terra viuos demisere: quibus ad hunc vsque diem Græcis & Gallis sacra arcana & nefanda faciunt mense Nouembri. Per initia huius belli quum Romani nunc insignes victorias obtinerent, nunc fœde cæderentur, nihil perfectum ad summam belli donec C. Quintius Flaminius, & P. Furius Philo consules in Insubres ingentes copias duxere. Tū, qui per agrum Picenum perfluit, amnem sanguine conspexerunt manantem. Fama fuit tres lunas visas Arimini. Comitiis autem consularibus vitio creatos consules augures obnuntiauerunt. Extemplo igitur misit in castra senatus literas, quibus consules accersiuerunt & reuocauerunt Romam, vt consulatu se primo quoque tempore abdicarent, nec quicquam pro imperio aduersus hostes gererent. Eas allatas Flaminius non prius quam fusis fugatisque barbaris fines eorum esset depopulatus soluit. Quare redeunti cum ingenti præda non prodiit obuiam populus, imo, quia literis, quibus retrahebatur, non paruisset statim, neque dicto audiens fuisset, sed eas ludibrio & contemptui habuisset, nihil propius factum est quam vt ei negaret triumphum. Secundum triumphum abrogauit ei extemplo cum collega magistratum, eosque redegit in ordinem.

Insubres

A ὁ δ' πολλὰς μὲν ἀποδράσας καὶ παραγραφὰς ἐμηχανᾶτο, τοῖς δημάρχοις ἐπικαλούμενος· ἐκείνων δὲ μὴ παραδεχομένων τὴν ἐπίκλησιν, ἀρνήσας τὴν αἰτίαν ἔφυγε, καὶ μάρτυρος οὐδενὸς τῶν λόγων γενομένου, ἔδοξε μεταπέμπεσθαι τὸν παῖδα τῇ βουλῇ. παραγενομένου δ' ἰδόντες ἐρύθημα, καὶ δάκρυον, καὶ μεμιγμένον ἀπαύστῳ θυμουμένῳ τὸ αἰδούμενον, οὐδενὸς ἄλλου δεηθέντες τεκμηρίου κατεψηφίσαντο, καὶ χρήματιν ἐζημίωσαν Καπετωλῖνον. ἐξ ὧν ὁ Μάρκελλος ἀργυραμοιβίαν ποιησάμενος, τοῖς θεοῖς καθιέρωσεν. ἐπεὶ δὲ τὸ πρῶτον τῶν Καρχηδονίων πολέμου

B ἔτει δευτέρῳ καὶ εἰκοστῷ συναιρεθέντος, ἀρχαὶ πάλιν Γαλατικῶν ἀγώνων διεδέχοντο τὴν Ῥώμην, οἱ δὲ τὴν ὑπαλπείαν νεμόμενοι τῆς Ἰταλίας Ἴβηρες, Κελτικὸν ἔθνος, μεγάλοι καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, δυνάμεις ἐκάλουν, καὶ μετεπέμποντο Γαλατῶν τοὺς μισθοφορουμένους οἱ Γεσσᾶται καλούμενοι. καὶ θαυμαστὸν μὲν ἐδόκει, καὶ τύχης ἀγαθῆς θεάσασθαι, τὸ μὴ συρραγεῖσαι τὸν Κελτικὸν εἰς ὃ αὐτὸ τῷ Λιβυκῷ πόλεμον. ἀλλ' ὥσπερ ἐφεδρείαν εἰληφότας τοὺς Γαλάτας, ὀρθῶς καὶ δικαίως ἀξεμήσαντας μαχομένων ἐκείνων, οὕτω τότε δὴ τοῖς νενικηκόσιν ἐπαποδύεσθαι, καὶ παρακαλεῖσθαι φυλὴν ἀγῶνας. οὐ μὴν ἀλλὰ μέγαν ἥτε χώρα παρῆχε φόβον, διὰ τὴν γνήσιον ὁμόφωνα καὶ προσοίκῳ πολέμῳ συνοισομένοις, καὶ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῶν Γαλατῶν· οὓς μάλιστα Ῥωμαῖοι δεῖσαι δοκοῦσιν, ἅτε δὴ καὶ τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἀποβαλόντες, ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ θέμενοι νόμον, ἀτελεῖς εἶναι στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ Γαλατικὸς πάλιν ἐπέλθοι πόλεμος. ἐδήλου δὲ καὶ τὸ φόβον αὐτῶν ἥ τε παρασκευή. (μυριάδες γὰρ ἐν ὅπλοις ἅμα τοσαῦται Ῥωμαίων, οὔτε πρότερον οὔτε ὕστερον θεᾶσθαι λέγονται) καὶ τὰ περὶ τὰς θυσίας καινοτομουμε-

D να, βαρβαρικὸν μὲν οὐδὲν οὐδ' ἔκφυλον ἐπιτηδεύοντες, ἀλλ' ὡς ἔνι μάλιστα τῆς δόξης, Ἑλλικῶς διακείμενοι, καὶ πρὸς τὰ θεῖα, τότε τοῦ πολέμου συμπεσόντος ἐπαλήθευσαν εἶναι λόγοις τινὰς ἐκ τῶν Σιβυλλείων, δύο μὲν Ἕλληνας, ἄνδρα καὶ γυναῖκα, δύο δὲ Γαλάτας ὁμοίως ἐν τῇ καλουμένῃ βοῶν ἀγορᾷ κατορύξαι ζῶντας, οἷς ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ Νεομηνείῳ μυστικῶς δρῶσιν Ἕλληνες καὶ Γαλάται ἀπορρήτοις καὶ ἀλεάτοις ἱερουργίας. οἱ μὲν οὖν περὶ τοὺς τῶν ἀγώνων, νίκας τε μεγάλας καὶ σφάλματα τοῖς Ῥωμαίοις

E ἐνέγκαντες, εἰς οὐδὲν ἐτελεύτησαν πέρας βέβαιον· Φλαμινίου δὲ καὶ Φουρίου τῶν ὑπάτων, μεγάλαις ἐκρατηκότων δυνάμεσιν ἐπὶ τοὺς Ἰνσόμβρας, ὤφθη μὲν αἵματι ῥέων ὁ ἀφὰ τῆς Πικινίδος χώρας ποταμός, ἐλέχθη δὲ τρεῖς σελήνας φανῆναι περὶ πόλιν Ἀρίμινον. οἱ δὲ περὶ τὴν ὑπατικὴν ψηφοφορίαν παραφυλάττοντες οἰωνοὶ ἱερεῖς, διεβεβαιοῦντο μοχθηρὰς καὶ δυσόρνιθας αὐτοῖς γεγονέναι τὰς τῶν ὑπάτων ἀναγορεύσεις. ἀθροὺς οὖν ἔπεμψεν ἡ σύγκλητος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον γράμματα, καλοῦσα καὶ μεταπεμπομένη τοὺς ὑπάτους, ὅπως ἐπανελθόντες, ἢ τάχιστα τὴν ἀρχὴν ἀπείπωσιν, καὶ μηδὲν ὡς ὕπατοι φθάσωσι πρᾶ-

F ξαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ταῦτα δεξάμενος τὰ γράμματα Φλαμίνιος, οὐ πρότερον ἔλυσεν, ἢ μάχῃ συνάψας τρέψασθαι τοὺς βαρβάρους καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπιδραμεῖν. ὡς οὖν ἐπανῆλθεν μετὰ πολλῶν λαφύρων, οὐκ ἀπήντησεν ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅτι καλούμενος οὐκ ἀθρόος ὑπήκουσεν, οὐδὲ ἐπείθη τοῖς γράμμασιν, ἀλλ' ὀνείδεσι καὶ κατεφρόνησεν, μικρὸν μὲν ἐδέησεν ἀποψηφίζεσθαι τὸν θρίαμβον αὐτῷ· θριαμβεύσαντα δὲ, ἰδιώτην ἐποίησεν, ἀναλήσας ἐξομόσασθαι τὴν ὑπατείαν, καὶ τὸν συνάρχοντος.

οὕτω πάντα τὰ πράγματα Ῥωμαίοις εἰς τὸν θεὸν ἀνήγετο. μαντικῶν δὲ καὶ πατρίων ἐπιστροφίαν οὐδὲν ἔτι τοῖς μεγίστοις ἀπεδίδοσαν, μεῖζον ἡγούμενοι πρὸς σωτηρίαν πόλεως, θαυμάζειν τὰ θεῖα τοῖς ἄρχουσι, ἢ κρατεῖν τῶν πολεμίων. Τιβέριος οὖν Σεμπρώνιος, ἀνὴρ δι' ἀνδρείαν καὶ καλοκἀγαθίαν οὐδενὸς ἧττον ἀγαπητὸς ἦν τοῖς Ῥωμαίοις, ἀπέδειξε μὴν ὑπατικῶν διαδόχους, Σκιπίωνα Νασικᾶν καὶ Γάϊον Μάρκιον· ἤδη δὲ ἐχόντων αὐτῶν ἐπαρχίας, καὶ στρατευμαλιχοῖς παρασκευάσμασιν ἐπιτυχόν, ἄρρητον ἠγνοήθη ὑφ' αὐτοῦ τὴν πατρίων. ἦν δὲ τοιοῦτον· ὅταν ἄρχων ἐπ' ἔρνισι καθεζόμενος ἔξω πόλεως οἴκου ἢ σκηνῇ μεμισθωμένῃ, ἐπ' αἰτίας τινὸς ἀναγκασθῇ, μήπω γεγενόντων σημείων βεβαίων, ἐπανελθεῖν εἰς πόλιν, ἀφεῖναι ἐκεῖνο τὸ παρεμισθωμένον οἴκημα, καὶ λαβεῖν ἕτερον ἐξ οὗ ποιήσεται τὴν θέαν αὖθις ἐξ ἐπαρχίας, τοῦτο ἔλαθον (ὡς ἔοικε) τὸν Τιβέριον, καὶ δίς τῷ αὐτῷ χρησάμενος, ἀπέδειξε τοῖς εἰρημένοις ἄνδρας ὑπάτους. ὕστερον δὲ γνοὺς τὴν ἁμαρτίαν, ἀνήνεγκε πρὸς τὴν σύγκλητον. ἡ δὲ κατεφρόνησε τοῦ κατὰ μικρὸν ὅτως ἐλλείμματος, ἀλλ' ἔγραψε τοῖς ἀνδράσι· καὶ οἱ κεῖνοι τὰς ἐπαρχίας ἀπολιπόντες, ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην αὖθις, καὶ κατέθεντο τὴν ἀρχήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη. πρὸς δὲ τοῖς αὐτοῖς οἱ κεῖνοι χρόνοι, καὶ δύο ἱερεῖς ἐπιφανέστατοι τὰς ἱερωσύνας ἀφῃρέθησαν, Κορνήλιος μὲν Κέθηγος, ὅτι τὰ σπλάγχνα τοῦ ἱερείου παρὰ τάξιν ἐπέδωκεν· Κοΐντος δὲ Σουλπίκιος, ὅτι ὑπὸ θύοντος αὐτοῦ τὸν κηρυφάλον ἀπορρυῶσα τῆς κεφαλῆς πῖλον, ὃν οἱ καλούμενοι Φλαμίνιοι φορεῖν. Μινυκίου δὲ δικτάτορος ἵππαρχον ἀποδείξαντος Γάϊον Φλαμίνιον, ἐπεὶ τεισμὸς ἠκούσθη μυός, ὃν σόρικα καλοῦσιν, ἀποψηφισάμενοι τούτους, αὖθις ἑτέρους κατέστησαν. καὶ τὴν οὐτω μικρῆς ἀκείβειαν φυλάττοντες, τοσοῦτον μετεμίγνυσαν δεισιδαιμονίαν, τοῦ μηδὲν ἀλλάττειν μηδὲ παρεκβαίνειν τῶν πατρίων. ὡς δὲ οὖν ἐξωμόσαντο τὴν ἀρχὴν οἱ περὶ τὸν Φλαμίνιον, ἀφ' ὧν καλουμένων μεγαβασιλέων ὑπατος ἀποδείκνυται Μάρκελλος. καὶ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἀποδείκνυσιν αὐτῷ συνάρχοντα Γναῖον Κορνήλιον. ἐλέχθη μὲν οὖν ὡς πολλὰ συμβατικὰ τῶν Γαλατῶν καὶ τῆς βουλῆς εἰρωνεύεται βουλομένης, ὁ Μάρκελλος ἐξεδάχυνε τὸν δῆμον ὑπὲρ τὸν πόλεμον· ὁ μὴν ἀλλὰ καὶ γλυκείας εἰρήνης, ἀναγκαίαν τὸν πόλεμον οἱ Γεσσάται δοκοῦσι, τὰς Ἄλπεις ὑπερβαλόντες, καὶ τοὺς Ἰνσόμβρους ἐπαράντες, (τεισμύειν γὰρ ὄντες πρεσβεύοντο πολλαπλασίοις ἐκείνοις οὖσι) καὶ μέγα φρονοῦντες, εὐθὺς ἐπ' Ἀκέρρας ὥρμησαν, πόλιν ὑπὲρ ποταμοῦ Πάδου ἀνῳκισμένην. ἐκεῖθεν δὲ μυείοις τῶν Γεσσατῶν ὁ βασιλεὺς Βιριδόμαρος ἀναλαβὼν, τὸν περὶ Πάδου χώραν ἐπόρθει. ταῦτα Μάρκελλος πυθόμενος, τὸν μὲν συνάρχοντα πρὸς Ἀκέρρας ἀπέλιπε, τὴν πεζὴν καὶ βαρεῖαν ὁρμοῦ πᾶσαν ἔχοντα δυνάμιν καὶ τῶν ἱππέων μέρος τρίτον· αὐτὸς δὲ τοῖς λοιποῖς ἱππεῖς ἀναλαβὼν, καὶ τοῖς ἐλαφροτάτοις τῶν ὁπλιτῶν περὶ ἑξακοσίοις, ἤλαυνεν, ὅτε ἡμέρας ὅτε νύκτας ἀνεῖς τὸν δρόμον· ἕως ἐπέβαλε τοῖς μυείοις Γεσσάταις περὶ τὸν καλούμενον Καπίδιον, Γαλατικὴν κώμην, ὅ περὶ πολλοῦ Ῥωμαίοις ὑπήκοον γεγενημένην. ἀναλαβεῖν δὲ καὶ Δημαναπαῦσαν τὸν στρατὸν οὐκ ὑπῆρξεν αὐτῷ. ταχὺ γὰρ ἀθροισθεῖσι τοῖς βαρβάροις ἀφικομένοις παρέσχε, καὶ κατεφρονήθη, πεζῶν μὲν ὀλίγων πάντα πασιν ὄντων σὺν αὐτῷ, ὁ δὲ ἱππικὸν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τῶν Κελτῶν ἠγωνίων. κρείττονες γὰρ ὄντες ἱππομαχεῖν, καὶ μάλιστα τούτῳ διαφέρειν δοκοῦντες, τότε καὶ πλήθει πολὺ τὸν Μάρκελλον ὑπερέβαλλον.

A Ita omnia Romæ ex Religione pendebant. Auspicia ritusque veteres, ne si secundissimi quidem rerum sequerentur cursus, ferebant negligi, antiquius ad salutē publicam rati, si magistratus deos suspicerent quàm si superarent hostes. Itaque Tiberius Sempronius, quem virtutis & probitatis gratia ciues plurimi fecerunt, successores creauit cōsul Scipionem Nasicam & C. Martium. Quum iam in prouincias profecti illi essent, incidit in libros ad sacra populi pertinentes: vbi quiddam, quod latuerat ipsum, solenne reperit. id hoc fuit: Quum auspicaretur consul, in domo extra vrbem

B vel in tabernaculo ad id conducto sedebat. quòd si qua de causa redire in vrbem nullisdū visis certis signis cogeretur, relinquendum erat prius conductum tabernaculum, & quærendum alterum, ex quo de integro seruaret, de cœlo. Hoc quum Tiberium (vti reor) falleret bis eodem vsus illos, quos dixi, renuntiauit consules. Cognito pòst vitio, rem ad senatum retulit: neque neglexit adeò minutam offensionem senatus, scripsit Scipioni Nasicæ & C. Martio, qui relictis prouinciis, illicò Romam regressi, deposuerunt Magistratum. verùm hæc pòst insequuta sunt. Verùm illa tempe-

C state duobus clarissimis viris sacerdotia sunt adempta, Cornelio Cethego, quòd exta hostiæ non ritè porrexisset: Q. Sulpitio, quia immolanti apex, quem gestant flamines, de capite ei defluxisset. Minutio dictatori, qui magistrum equitum dixerat C. Flaminium, qui stridor soricis auditus erat, imperium abrogarunt, aliosq; suffecerunt. Neque his tamen tam anxiè obseruandis minutiis, quia nihil variabāt nec excedebant maiorum instituta, in vllam impingebant superstitionem. Vt consulatu se Flaminius cum collega abdicauit, M. Marcellus per interreges consul declaratur.

D Qui inito magistratu, collegam sibi allegit Cn. Cornelium. Fama fuit multum pacificantibus Gallis & inclinante ad quietem senatu, inflammasse Marcellum ad bellum populum. Attamen conuenit pax, quam rupisse dicuntur Gesatæ, qui ad triginta millia, superatis Alpibus, Insubres concitauerunt, iisq; coniunxerunt se: quorum etiam longè plures erant legiones, inflatique animis rectà Acerras petierunt, in ripa Padi amnis positam vrbem. Inde Gesatarum rex Viridomarus, decem millibus militum assumptis, regionem circumpadanam vastauit. Quod vbi perlatum ad Marcellum est, collega ad Acerras cum peditatu, vni-

E uersaque graui armatura, & tertia parte equitum, relicto, reliquum equitatum secum trahens, & ex peditibus expeditissimos quosq; ad sexcentos, nec die nec nocte, raptim agmine facto, remisit iter, dum ad hostes peruenit iuxta Clastidium vicum Galliæ qui non multo antè in ditionē Romanorū venerat. Nec spatiū reficiendi militis vel quietis dandæ habuit. Confestim enim senserunt aduentum eius barbari qui iam aderant, contempseruntque eum, quod paucos admodum pedites secum haberet. Equitatus verò Galli, quum optimi ipsi equites sint, eaque re plurimum videantur

F præstare, & in præsentia quidē superarent numero quoque Marcellum, nullam rationem duxere.

Ergo protinus ruunt, velut eum conculcaturi, magno impetu, & sæua minitantes. Ante signa versabatur rex. Hic Marcellus, quia pauci sui erant, ne circundarentur circunfunderenturq; ab hostibus, alas equitum promouit, atq; equo circunuectus extenuauit, produxitq; cornu, dum prope hostem venit. Ibi, dum aciem in hostes dirigit, equus eius vlulatu illorũ expauefactus retro cedit, viq; Marcellum auertit. Ille veritus ne ea res permoueret in omen versa milites, equum propere in sinistrã flectit, & ad hostes conuertit, solemq; ipse adorat, vt si nõ casu, sed eius rei causa circumegisset equum. Solenne est enim Romanis, quum adorant deos, in orbem se conuertere. Quum iam ad manus vẽtum esset, fertur præstantissima hostium arma Iouí Feretrio vouisse. Ibi Gallorũ rex conspicit Marcellum, & ab insignib. coniiciens ducem esse, longe ante aciem prouectus est, simulq; alta voce lacessens eum & hastam vibrans, admittit infestus in eum equũ, proceritate inter Gallos exuperans, armisq; ex auro & argento fabrefactis, & varia picturatis tinctura, instar fulguris insignis radiantis. Quæ arma lustranti oculis aciem Marcello, vt visa sunt præcellentissima, eaq; votis se sacrasse diis existimans, in regem impetum dedit, thoracemq; eius hasta transfixit, tum libramento equi premens in terram præcipitauit eum, alterum deinde ac tertium repetens ictum occidit. Mox desiliit ex equo, iniectaq; mortui armis manu, suspiciens in cælum ita fatur, Arbiter insignium factorum ducum, & actuum imperatorum in bello atq; præliis, Iupiter Feretrie, te teste dux ducem, consul regem manu mea tertius ego hunc confossum interfeci: tibi consecro prima & præstantissima ex spoliis. Tu ad reliquas belli pergentibus eundem tribue fortunæ cursum. Hinc concurrunt equites non cum solis seorsum equitibus, sed cum inferentibus se simul peditibus quoque confligunt, referuntq; singularem victoriam, modoque nouam ac stupendam. Neque enim equitatum & peditatum tam pauci tam numerosum (quod quidem proditum memoriæ sit) vnquam vel ante vel post fuderunt. Hostibus magna ex parte cæsis, lectisque spoliis, reuertitur ad collegam: cui res aduersus hostes bellum gerenti ad vrbem Galliæ maximam & frequentissimam (Mediolanum vocant) male cedebat. Hanc Galli cisalpini pro capite habent. quare, pro ea acriter propugnantes, non tam obsidebantur quam obsidebant Cornelium. At reuerso Marcello & Gæsatis, vbi de regis clade ac cæde certiores facti sunt, se recipientibus capitur Mediolanum. Reliqua oppida vltro Galli, suaque omnia dedunt Romanis. Gallis pax satis æqua data. Marcellus ex senatusconsulto solus triumphauit. Triumphus fuit reliqua magnificentia, opulentia, spoliis, immanibus corporibus captiuorum cum primis memorabilis. Verũ omnium gratissimum spectaculũ & rarissimũ ipse fuit dux, qui arma barbari deo tulit. Ex quercus eximiæ excelso & recto stipite detruncato parauit in modum trophæi ferculum.

A βοῦς δῶν ἐπ' αὐτὸν, ὡς ἀναρπασόμενοι, μετὰ βίας πολλῆς καὶ δόξης ἀπειλῶν ἐφέροντο, τὸ βασιλέως προσίππου. ὁ δὲ Μάρκελλος, ὡς μὴ φοβεῖν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι, καὶ περιχυθέντες ὀλίγιστον ὄντα, τὰς ἐλάας ἦγε πόρρω τῶν ἱππέων, καὶ προσήλαυνε, λεπτὸν ἐκ τείνων τὸ κέρας, ἄχει οὐ μικρὸν ἀπέγε τῶν πολεμίων. ἤδη δέ πως εἰς ἐμβολὴν ἐπιστρέφοντος αὐτοῦ, συστυγχάνει, τὸν ἵππον πτυρέντα τῇ γαυρότητι τῶν πολεμίων, ἀποδραπέσθαι, καὶ βίᾳ φέρειν ὀπίσω τὸν Μάρκελλον. ὁ δὲ τοῦτο δείσας μὴ παραχὴν ἐκ δυσδαιμονίας τοῖς Ῥωμαίοις ἐνεργάσηται, ταχὺ περιπάσας ἐφ' ἑαυτὸν

B τῷ χαλινῷ καὶ περιστρέψας τὸν ἵππον, ἐναντίον τοῖς πολεμίοις, τὸν ἥλιον αὐτὸς προσεκύνησεν, ὡς δὴ μεγάλα τυχὼν ἀλλ' ἕνεκα τούτου τῇ περιαγωγῇ χρησάμενος. οὕτω γὰρ ἔθος ἐπὶ Ῥωμαίοις προσκυνεῖν τοὺς θεοὺς, περιστρεφομένους. αὐτὸν δὴ ἤδη προσμιγνύντα τοῖς ἐναντίοις, προσεύξασθαι τῷ Φερετρίῳ Διὶ τὰ κάλλιστα τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις ὅπλων καθιερώσειν. ἐν τούτῳ δὴ καθιδὼν ὁ τῶν Γαλατῶν βασιλεὺς, καὶ τεκμηριούμενος ἀπὸ τῶν συμβόλων, ἄρχοντα τοῦτον εἶναι, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐξελάσας τὸν ἵππον, ὑπηντίασεν ἅμα τῇ φωνῇ προσκλητικὴν ἐπαλαλάζων, καὶ ὃ

C δόρυ κραδαίων· δυνὴρ μεγέθει τε σώματος ἔξοχος Γαλατῶν, καὶ πανοπλίᾳ ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ καὶ βαφαῖς πᾶσι καὶ ποικίλμασιν, ὥσπερ ἀστραπὴ διαφέρων στίλβουσα. ὡς δὲ ἐπιβλέψαντι τῷ Μαρκέλλῳ ταῦτα τῶν ὅπλων ἔδοξε κάλλιστα, καὶ κατὰ τούτων ὑπέλαβε πεποιῆσθαι τῷ θεῷ τῷ κατευχῷ, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τῷ δόρατι διαπήξας τὸν θώρακα, καὶ συνεπείσας τῇ ῥώμῃ τοῦ ἵππου ζῶντα μὲν αὐτὸν ἐπέδεψεν, δευτέραν δὲ καὶ τρίτην πληγὴν ἐνθεὶς, βοῦς ἀπέκτεινεν, ἀποπηδήσας δὲ τοῦ ἵππου καὶ τῶν ὅπλων τοῦ νεκροῦ ταῖς χερσὶν ἐφαψάμενος, πρὸς

D τὸν οὐρανὸν εἶπεν, Ὦ μεγάλα καὶ ἡγεμόνων ἔργα στρατηγῶν καὶ πράξεις καὶ βουλεύματα ἐν πολέμοις καὶ μάχαις Φερέτριε Ζεῦ, μαρτύρομαί σε Ῥωμαίων τρίτος ἄρχων ἄρχοντα, καὶ βασιλέα στρατηγὸς, ἰδίᾳ χειρὶ τὸν δὲ τὸν ἄνδρα κατεργασάμενος καὶ κτείνας, σοὶ καθιερῶ τὰ πρῶτα καὶ κάλλιστα τῶν λαφύρων. σὺ δὲ δίδου τύχαις ὁμοίαις ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ πολέμου προβαίνοντι. ἐκ τούτου συνέμισγον οἱ ἱππεῖς, οὐ διακεχωρισμένοις τοῖς ἱππεῦσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πεζοὺς ὁμοῦ προσφερομένοις μαχόμενοι· καὶ νικῶσι νίκην ἰδίαν τε καὶ θαυμαστὴν καὶ παράδοξον. ἱπ-

E πεῖς γὰρ ἱππεῖς καὶ πεζοὶ πεζοὺς ἅμα τοσοῦδε τοσούτους, οὔτε πρότερον, οὔτε ὕστερον νικῆσαι λέγονται. κτείνας δὲ τοὺς πλείστους, καὶ κρατήσας ὅπλων καὶ χρημάτων, ἐπανῆλθεν πρὸς τὸν συνάρχοντα μαθητὴς πολεμικῆς Κελτοῖς περὶ πόλιν μεγίστην καὶ πολυανθρωποτάτην τῶν Γαλατικῶν. Μεδιόλανον καλεῖται, καὶ μητρόπολιν μὲν αὐτὴν οἱ τῇδε Κελτοὶ νομίζουσιν· ὅθεν ἐκθύμως μαχόμενοι περὶ αὐτῆς, αἱρεῖν πολιόρκοιν τὸν Κορνήλιον. ἐπελθόντος δὲ Μαρκέλλου, καὶ τῶν Γαλατῶν, ὡς ἐπύθοντο τὴν τοῦ βασιλέως ἧτταν καὶ τελευ-

F τὴν, ἀπελθόντων, ὃ μὲν Μεδιόλανον ἁλίσκεται, τὰς δὲ ἄλλας πόλεις αὐτοὶ παραδίδασιν οἱ Κελτοὶ, καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσιν πρὸς Ῥωμαίους· καὶ τούτοις μὲν εἰρήνη μετεῖναι τυχοῦσα. ψηφισαμένης δὲ τῆς συγκλήτου μόνῳ Μαρκέλλῳ θρίαμβον, εἰ σπάνει, τῇ μὲν δόξῃ λαμπρότητι καὶ πλούτῳ καὶ λαφύροις καὶ σώμασιν ὑπερφυέσιν αἰχμαλώτων ἐν ὀλίγοις θαυμαστόν. ἥδιστον δὲ πρόπτων θέαμα καὶ καινότατον ἐπιδεικνύμενος αὐτὸν κομίζοντα τῷ θεῷ τὴν τοῦ βαρβάρου πανοπλίαν, δρυὸς γὰρ ἀκραίου τρέμνον ὄρειον καὶ μέγα τεμὼν, καὶ ἀσκήσας ὥστε τρόπαιον,

ἀνεδήσατο καὶ κατήρτησεν ἐξ αὐτοῦ τὰ λάφυρα, κόσμῳ ἁρμοδίως καὶ προσαρμόσας ἕκαστον. προηγούσης δὲ τῆς πομπῆς ἀναθήμασι αὐτὸς, ἐπέβη τοῦ τε θρίππου, καὶ βραβεῖον φέρων ἄγαλμα τοῦ ἐκείνου κάλλιστον καὶ ἁρμοστικώτατον ἐπόμπευε διὰ τῆς πόλεως. ὁ δὲ στρατὸς εἵπετο καλλίστοις ὅπλοις κεκοσμημένος, ᾄδων ἅμα πεποιημένα μέλη καὶ παιᾶνας ὑπατικοῖς εἰς τὸν θεὸν καὶ τὸν στρατηγόν. οὕτω δὲ προβὰς, καὶ παρελθὼν εἰς τὸν νεὼν τοῦ Φερετρίου Διὸς, ἀνέθηκε καὶ κατέθεσε, τρίτος καὶ τελευταῖος ἄχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγῶνος. πρῶτος μὲν γὰρ ἀνήνεγκε σκῦλα Ῥωμύλος, ἀπὸ Ἄκρωνος τοῦ Καινινήτου· δεύτερος δὲ, Κόϊντος Κορνήλιος, ἀπὸ Τολουμνίου Τυρρήνου· μετὰ δὲ τούτοις, Μάρκελλος, ἀπὸ Βριτομάρτου βασιλέως Γαλατῶν· μετὰ δὲ Μάρκελλον, οὐδὲ εἷς. καλεῖται δὲ ὁ μὲν θεὸς ᾧ πέμπεται, Φερέτριος Ζεὺς, ὡς μὲν ἔνιοι φασὶν, ἀπὸ τοῦ φερεβολομένου βραβείου, κατὰ τὴν Ἑλληνίδα γλῶσσαν, ἐπὶ πολλοῖς τότε συμμεμιγμένῃ τῇ Λατίνων· ὡς δὲ ἕτεροι, Διός ἐστιν ἡ προσωνυμία κεραυνοβολοῦντος. τὸ γὰρ τύπτειν, φερείρε οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν τοῦ πολέμου πληγὴν γενομένην βωμὸν λέγουσιν. καὶ γὰρ νῦν ἐν ταῖς μάχαις ὅταν διώκωσι τοὺς πολεμίους, πυκνὸν φέρει, τουτέστιν Γαῖε, παρεγκελευόμενοι ἀλλήλοις. τὰ δὲ σκῦλα, σπόλια μὲν κοινῶς, ἰδίως δὲ ὀπίμια, βέλτιστα καλοῦσι. καίτοι φασὶν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν Νουμᾶν Πομπίλιον καὶ πρώτων ὀπιμίων καὶ δευτέρων καὶ τρίτων μνημονεύειν. τὰ μὲν πρῶτα ληφθέντα, τῷ Φερετρίῳ Διὶ κελεύοντα καθιερῶν, τὰ δεύτερα δὲ τῷ Ἄρει, τὰ δὲ τρίτα, τῷ Κυρείνῳ· καὶ λαμβάνειν γέρας, ἀστραβείας τ', τὸν πρῶτον, τὸν δὲ δεύτερον, σ', τὸν δὲ τρίτον, ρ'. ὁ μέντοι πολὺς ὅμιλος ὑπικρατεῖ λόγος, ὡς ἐκείνων μόνων τιμίων ὄντων ὅσα καὶ προστάξεως οὔσης, καὶ πρῶτα, καὶ στρατηγοῦ στρατηγὸν ἀνελόντος. πρὶν μὲν οὖν τούτων ὅτι βέβαιον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῷ νίκῃ ἐκείνῃ καὶ τοῦ πολέμου τῷ καταλύσει οὕτως ὑπερηγάπησαν, ὥστε καὶ τοῦ Πυθίου χρυσοῦν κρατῆρα ἀπὸ λύρων εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι χρηστήριον, καὶ τοῦ λαφύρων τοῖς τε συμμαχίσι μεταδοῦναι πόλεσιν λαμπρῶς, καὶ πρὸς Ἱέρωνα πολλὰ πέμψαι τὸν Συρακουσίων βασιλέα, φίλον ὄντα καὶ σύμμαχον. Ἀννίβου δὲ ἐμβαλόντος εἰς Ἰταλίαν, ἐπέμφθη μὲν ὁ Μάρκελλος ὅτι Σικελίαν, στόλον ἄγων· ἐπεὶ δὲ ἡ περὶ Κάνας ἀτυχία συνέπεσε, καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγαι μυριάδες ἐν τῇ μάχῃ διεφθάρησαν, ὀλίγοι δὲ σωθέντες εἰς Κανύσιον συνεπέφυγεσαν· ἐν δὲ προσδοκίᾳ τὸν Ἀννίβαν, δεδιὼς ὅτι τῷ Ῥώμῃ ἐλᾷν, ὅπῃ ἐν κεφάλαιον τῆς δυνάμεως ἀνῃρηκότα· πρῶτον μὲν ὁ Μάρκελλος ἀπὸ τῶν νεῶν ἔπεμψε τῇ πόλει φυλακὴν, πεζακισχίλιοις καὶ χιλίοις ἄνδρας, ἔπειτα δόγμα τῆς βουλῆς δεξάμενος, εἰς Κανύσιον παρῆλθεν, καὶ τοὺς ἐκεῖ συνειλεγμένους πρὸς ἀλαλαβὼν, ἐξήγαγε τῶν ἐρυμάτων, ὡς οὐ προπόλεμος τῷ χώρῳ. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν ἡγεμονικῶν καὶ δυνατῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν ἐτεθνήκεσαν ἐν ταῖς μάχαις· Φαβίου δὲ Μαξίμου τοῦ πλεῖστον ἔχοντος ἀξίωμα πίστεως καὶ συνέσεως, ὃ λίαν ἀπηκριβωμένον ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν λογισμοῖς, ὡς δεινὸν ὅτι τὰς πράξεις καὶ ἄπολμον, ἠπίστουν· καὶ νομίζοντες ἀπροφάσιστα πόθεν ἔχειν πρὸς ἀσφάλειαν, οὐ διαρκῆ δὲ πρὸς ἄμυναν στρατηγὸν ὅτι τὸν Μάρκελλον, κατέφευγον καὶ θαρραλέον αὐτοῦ, καὶ δραστήριον πρὸς τὴν ἐκείνου κεφαλὴν ἀποτείνοντες καὶ ἀρμόττοντες δυλάβειαν καὶ πρόνοιαν, ποτὲ μὲν ἀμφοτέρους ἅμα χειροτονοῦντες ὑπάτους, ποτὲ δὲ ἐν μέρει, τὸν μὲν, ὕπατον, τὸν δὲ, ἀνθύπατον ἐξέπεμπον. ὁ δὲ Ποσειδώνιος φησὶν, τὸν μὲν Φάβιον.

A Deligauit ex eo & suspendit in orbem spolia, singula aptè & decorè annectens. Prægressa pompa portans ferculum conscendit currum, ac triumphalis imago ipse illius memorię pulcherrima speciosissimaq; inuectus vrbem est. Exercitus sequutus est fulgentibus armis ornatus, Iouemq; & imperatorem carminibus compositis atq; cantilenis victorialibus concelebrauit. Templum inde ingressus Iouis Feretrii donum dedicauit tertius & vltimus ad nostram vsque memoriam. primus opima spolia occiso Cæninensium rege Acrone retulit Romulus, de Volumnio Hetrusco secundus
B Cornelius Cossus, ab his Marcellus de Gallorum rege Viridomaro, post Marcellũ nemo. Deus cui cõsecrantur, Iupiter Feretrius vocatur, à trophæo quod feretro gestabatur, deducto nomine è lingua Græca, quæ passim sermoni Latino erat etiam tum confusa. Alii esse cognomen Iouis fulminãtis affirmant à feriendo dictũ. Sunt qui deductũ volunt ab ictibus qui in bello inferuntur. Nam nunc etiam in conflictib. quum hostibus instant, ad feriendũ crebrò adhortantur se mutuo. Hæc spolia vocãtur peculiariter opima, licet in cõmẽtariis dicant Numam Pompiliũ primorum opimorũ spoliorum, secundorum & tertiorũ meminisse, eumque præscribere, prima capta vt Iouí Feretrio consecrẽtur, Marti altera, tertia Quirino, præmiumq; sit primis asses trecenti, secundis ducenti, tertiis centum: fama obtinet tamen sola in honore illa esse quæ in acie, & prima & duci ab se interfecto detrahit dux. verùm de his satis. Illa victoria populo Rom. bellumq; profligatũ vsq; adeo fuit acceptum, vt Apollini Delphico donũ crateram auream centum pondo gratiæ referendæ causa mitterent, partemq; magnam prædæ donauerint sociis ciuitatibus, ac multa ad regem Syracusarum amicum & socium Hieronem curauerint ferenda.
D At quo tempore irrupit in Italiam Annibal, missus cum classe Marcellus in Siciliam est: mox Cannensi clade, qua multa millia mortalium perierũt, accepta, quum pauci incolumes Cannusium se ex fuga recepissent, & Annibal timerent, qui robur exercitus Romani deleuerat, ne Romam euestigio raperet agmen: Marcellus primùm ad præsidiũ vrbis mille quingentos milites, quos in classem scriptos habebat, misit. Inde ex senatusconsulto profectus Cannusium, accepto quod eò militum confluxerat, eduxit eos munimentis ad arcendam populationem. Principes autem Romani ac proceres in præliis pleriq; ceciderant. Fabii verò Maximi, cuius propter fidem & prudentiam maxima erat autoritas, curam in cauendo nequid acciperet detrimenti nimium anxiam conquerebantur segnem ad res gerendas & timoris plenam esse.
Quum autem hunc prospiciendæ securitati satis esse confiderent, haud tamen ad repellendum hostem ducem satis acrem, Marcellum eiusque fidentiam & promptitudinem cum illius temperantes componentesq; cautione atque prouidentia, nunc ambos cum imperio consulari, nunc alterum consulem, alterum proconsulem aduersus
F hostes misere. Tradit Posidonius fuisse Fabium

clypeum, Marcellum, ensem appellatum. Ipse certe confitebatur Annibal timere se vt pædagogum Fabium, Marcellum vt aduersarium. ab illo, ne quid mali inferret prohiberi se: ab hoc, etiam accipere. Quũ autem apud Annibalis milites multa ex eius victoria licentia & ferocia creuisset, dilapsos ex castris, prædas ex agris agẽtes adortus, concidebat eos, paulatimque copias illius atterebat. Hinc quum Neapolitanis & Nolanis opem ferret, superiorum, quum Romanis essent sua sponte satis fidi, confirmauit animos. Nolam verò ingressus discordiam ibi inuenit, quod senatus plebem, quæ erat tota Annibalis, neq; regere neq; valeret continere. Erat Bantius in oppido inclytus nobilitate & virtute vir. Hunc, quum acerrime ad Cannas certasset, multis interfectis hostium, ad postremũ in aceruo cæsorum cadauerum inuentum & coopertum iaculis, honorauerat Annibal, & non modo eum sine pretio domum remiserat, sed addiderat insuper dona, atq; ius cum eo amicitiæ & hospitii cõtraxerat. Ob eius gratiam meriti vnus erat eorum qui trahebant rem ad Annibalem, pollensque opibus populum ad res nouas solicitabat. Eum vt interficeret Marcellus tam insignem virum, maximisq; defunctum cum Romanis periculis, non potuit in animum inducere: sed, quum præter singularem humanitatem ipse delinire homines sermone nosset, & conciliare sibi elatum animum, vbi ad se Bantius aliquando salutandum venisset, quisnam esset rogauit, non quin iam dudum sciret, sed ingressum & occasionem quærens colloquii. Vt L. Bantium se dixit esse, Marcellus, quasi lætus & mirabundus, Tune (inquit) ille es Bantius, quem Romani præ cæteris, qui ad Cannas dimicauerunt, in ore habent, prædicantq; solum non destituisse consulem Paulum Æmilium, sed plurima tela in illum direpta suo excepisse corpore? Annuente Bantio, & aperiente ei cicatrices suas, Quin tu (inquit) quum tanta feras vestigia beneuolentiæ erga nos tuæ, me statim adisti? An verò tibi maligni videmur referenda bene meritis gratia, quibus est honos vel apud hostes? Præter hanc comitatem verborum complexus iuuenem, equum eximium bigatosq; quingentos ei dona dat. Inde fidelissimus adiutor Marcello sociusq;, & index atq; delator res nouas molientium acerrimus fuit. Erant hi multi & consilium inierant, quum fecissent Romani eruptionem in hostes, impedimenta eorum diripiendi. Itaq; in vrbe quum exercitum Marcellus instruxisset, impedimenta statuit prope portas, vetuitque edicto Nolanis muros adire. Nusquam arma ex vrbe apparebant, eaque re illexit Annibalem, vt ad vrbem quasi essent illic omnia tumultus plena, minus composito agmine moueret. Ibi Marcellus proxima patefacta porta, vti præceperat, cum flore equitum in frontem irrumpens, confligit cum hostibus. Mox pedites ex altera porta cum clamore accurrunt. Et dum opponit his partem copiarum Annibal, tertia reseratur porta, ex qua reliqui erumpunt, atque omni ex parte instant trepidantibus re inopinata, nec satis valide resistentibus iis quibuscum manus conseruerant, ob incursum posteriorum. Hic primum milites Annibalis ingenti pauore,

A θυρεὸν καλεῖσθαι, τὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος, αὐτὸς ὁ Ἀννίβας ἔλεγε τὸν μὲν Φάβιον, ὡς παιδαγωγὸν φοβεῖσθαι, τὸν δὲ Μάρκελλον, ὡς ἀνταγωνιστήν. ὑφ' οὗ μὲν γὰρ κωλύεσθαι κακόν τι ποιεῖν, ὑφ' οὗ δὲ καὶ παθεῖν. τοιοῦτον μὲν οὖν αἰδοῦς πολλῆς καὶ θρασύτητος ἐν τῷ κρατεῖν τῶν Ἀννίβαν τοῖς στρατιώταις ἐγιγνομένης, τοὺς ἀποσκιδναμένους τῷ στρατοπέδου καὶ κατέχοντας τὴν χώραν ἐπιθέμενος κατέκοψε καὶ ὑπεμνήλισκε τὴν δυνάμεως· ἔπειτα τοὺς Νεάπολιν καὶ Νῶλαν βοηθήσας, Νεαπολίτας μὲν ἐπέρρωσεν, αὐτοὺς καθ' αὑτοὺς βεβαίους ὄντας Ῥωμαίοις, εἰς δὲ Νῶλαν εἰσελθὼν,

B στάσιν εὗρεν τῆς βουλῆς τὸν δῆμον ἀννιβίζοντα μεταχειρίσασθαι καὶ καταστήσαι μὴ δυναμένης. ἐν ᾧ γὰρ τις ἀνὴρ εὐγενείᾳ τε πρωτεύων ἐν τῇ πόλει καὶ κατ' ἀνδρείαν ἐπιφανής, ὄνομα Βάνδιος, καὶ τοῦτον ἐν Κάνναις τελεύτατα ἀγωνισάμενον, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνελόντα τῶν Καρχηδονίων, τέλος δὲ αὐτὸν ἐν τοῖς νεκροῖς εὑρεθέντα πολλῶν βελῶν κατάπλεον τὸ σῶμα, θαυμάσας ὁ Ἀννίβας, οὐ μόνον ἀφῆκεν αὐθις λύτρων, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσέθηκεν, καὶ φίλον ἐποιήσατο καὶ ξένον. ἀμείβομενος οὖν ταύτην τὴν χάριν ὁ Βάνδιος, εἷς ἦν τῶν ἀννιβιζόντων τοῖς θυμοῖς, καὶ τὸν δῆμον ἰσχύων ἐξήγαγε πρὸς ἀπο-

C στασιν. ὁ δὲ Μάρκελλος ἀνελεῖν μὲν ἄνδρα λαμπρὸν ὕπω τὴν τύχην, κεκοινωνηκότα τῶν μεγίστων Ῥωμαίοις ἀγώνων, οὐχ ὅσιον ἡγεῖτο. πρὸς δὲ τῇ φύσει φιλανθρώπῳ καὶ πιθανὸς ὢν ὁμιλίᾳ, καὶ προσάγεσθαι φιλότιμον ἦθος, ἀσπασαμένου ποτὲ τοῦ Βανδίου αὐτὸν, ἠρώτησεν ὅστις ἂν θέφπων εἴη· πάλαι μὲν εἰδὼς, ἐρχόμενος δὲ καὶ προσφασιν ἐν τῷ ξένῳ ζητῶν. ὡς γὰρ εἶπεν, Λούκιος Βάνδιος, οἷος ἡσθεὶς καὶ θαυμάσας ὁ Μάρκελλος, Ἦ γὰρ σὺ ἐκεῖνος (ἔφη) σὺ Βάνδιος, οὗ πλεῖστος ἐν Ῥώ- «
μῃ λόγος τῶν ἐν Κάνναις ἀγωνισαμένων, ὡς μόνου Παῦλον «

D Αἰμίλιον τὸν ἄρχοντα μὴ προλιπόντος, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν «
ἐκείνῳ φερομένων βελῶν ὑπὸς αὐτὸς τῷ σώματι καὶ δυναδξα- «
μένου; φήσαντος δὲ τοῦ Βανδίου, καὶ δεῖξαντος αὐτῷ «
τῶν τραυμάτων, Εἶτα (ἔφη) τηλικαῦτα γνωρίσματα φέρων «
τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας, οὐκ οἴδυς προσῄει; ἢ κακεί σοι δο- «
κοῦμεν ἀρετὴν ἀμείβεσθαι φίλων, οἷς ἔστι μὴ καὶ πρὸς τοῖς πο- «
λεμίοις; ταῦτα φιλοφρονηθεὶς καὶ δεξιωσάμενος, ἵππον τε «
δωρεῖται πολεμιστὴν αὐτῷ, καὶ δραχμὰς ἀργυρίου πεντακο- «
σίας. ἐν τούτου βεβαιότατος μὲν τῷ Μαρκέλλῳ πρὸς αὐτὸν καὶ σύμμαχος, δεινότατος δὲ μηνυτὴς καὶ κατήγορος τῶν πανταχῇ φρονούντων ὁ Βάνδιος. ἦσαν δὲ πολλοὶ καὶ διενοοῦντο,

E τῶν Ῥωμαίων ἱππεύοντων τοῖς πολεμίοις, αὐτοὶ διαρπάσαι τὰς ἀποσκευάς. διὸ συντάξας ὁ Μάρκελλος τὴν δυνάμιν ἐντὸς πρὸς τὰς πύλας, ἔασε τὰ σκευοφόρα, καὶ τοῖς Νολανοῖς διὰ κηρύγματος ἀπεῖπε πρὸς τὰ τεῖχη προσπελάζειν. ἐν ᾧ δὲ ὅπλων ἐρημία, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπεσπάσατο προσάγειν ἀπακτότερον, ὡς τῶν ἐν τῇ πόλει πραττομένων. ἐν τούτῳ δὲ τὴν καθ' αὑτὸν πύλιν διαπετάσας κελεύσας ὁ Μάρκελλος ἐξήλασεν ἔχων μετ' ἑαυτοῦ τὴν ἱππωτῶν τοὺς λαμπροτάτους· καὶ προσπεσὼν κατὰ στόμα, συνεῖχε τοῖς πολεμίοις. μετ' ὀλίγον δὲ οἱ πεζοὶ κατ' ἑτέραν πύλιν ἐχώρουν μετὰ δρόμου καὶ

F βοῆς. καὶ πρὸς τούτοις, αὖθις αὐτὸν Ἀννίβα μειζόνως τὴν δύναμιν, ἡ τετάρτη τῶν πυλῶν ἀνεῴγνυτο, καὶ δι' αὐτῆς ἐξέθεον οἱ λοιποὶ, καὶ προσέκειντο πάντα χόθεν ἐν πεπληγμένοις τῷ ἀπροσδοκήτῳ, καὶ κακῶς ἀμυνομένοις τοῖς ἐν χερσὶν ἤδη

διὰ τινὸς ὕστερον ἐπιφερομένοις κἀν τούτῳ πρῶτον οἱ σὺν Ἀννίβᾳ Ῥωμαίοις ἐνέδωκαν, ὠθούμενοι φόβῳ πολλῷ,

καὶ θαύμασι τοὺς στρατόπεδον. λέγονται γὰρ ὑπὲρ πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν, ἀποκτεῖναι δ' Ῥωμαίων οὐ πλείονας ἢ πεντακοσίους. ὁ δ' Λίβιος οὔτω μὲν οὐ θαῤῥεβαιοῦται θρέψαι μεγάλω ἦπαν, οὐδὲ πεσεῖν νεκροὺς τοσούτους τῶν πολεμίων· κλέος δ' μέγα Μαρκέλλῳ, καὶ Ῥωμαίοις οὐκ κακῶν θάρσος ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης ὑπαρξαι θαυμαστὸν, οὐχ ὡς τοῖς ἄμαχον οὐδὲ ἀήττητον, ἀλλά τι καὶ παθεῖν δυνάμενον θαρρυνομένοις πολέμιον. διὸ καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων ἀποθανόντος, ἐκάλει Μάρκελλον ὁ δῆμος ὑπὲρ τοῦ θαδοχοῦ ἀπόντα, καὶ βίᾳ τῶν ἀρχόντων, ὑπαφέλετο τοῦ καταστῆσαι, ἕως ἐκεῖνος ἦλθεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. καὶ πάσας μὲν ἀπεδείχθη ταῖς ψήφοις ὕπατος· ὑπεισελθοντήσαντος δ' τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν ἱερέων οὐκ αἴσιον θεμένων τὸ σημεῖον, ἐμφανῶς δ' κωλύειν ὀκνούντων, καὶ δεδιότων τὸν δῆμον, αὐτὸς ἐξωμόσατο τοῦ ἀρχοῦ. οὐ μὴν τοῦ στρατείαν ἔφυγε, ἀλλ' αὐθύπατος ἀναγορευθεὶς, καὶ πάλιν τοὺς Νῶλαν ἐπορευθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, κακῶς ἐποίει τοὺς ἡρημένους τὰ τοῦ Φοίνικος. ὡς δ' ὀξεῖαν ἐπ' αὐτὸν θέμενος βοήθειαν ἐκεῖνος ἦκεν, προσκαλουμένῳ μὲν οὐκ προστάξεως οὐκ ἠβουλήθη θαρρυνίσασθαι, θέψαντι δ' τὸ πλεῖστον ἐπ' ἀρπαγοῦ τοῦ στρατοῦ, καὶ μηκέτι προσδεχομένῳ μάχην, ἐπεξῆλθεν θαθοῖς δόρατα τῶν ναυμάχων μεγάλα τοῖς πεζοῖς, καὶ διδάξας πόῤῥωθεν σιωτηρεῖν παίειν τοὺς Καρχηδονίους, ἀκοντιστὰς μὲν οὐκ ὄντας, αἰχμαῖς δ' χρωμένους οὐκ χθεὸς βραχείαις. διὸ καὶ δοκεῖν τότε δεῖξαι τὰ νῶτα Ῥωμαίοις ὅσοι συνέβαλον, καὶ φυγοῦ ἀπροφάσιστον φυγεῖν, ἀποβαλόντες ἐξ ἑαυτῶν νεκροὺς μὲν θμυριάδας πεντακισχιλίους, καὶ τῶν ἐλεφάντων, τέσσαρας μὲν πεσόντας, δύο δὲ ζωοὺς ἁλόντας. ὁ δ' ἰῶν μέγιστον, ἡμέρᾳ τρίτῃ μετὰ τοῦ μάχου, ἱππεῖς Γεῶνων καὶ Νομάδων μιγάδες ἀθροιζόμενοι ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους· οὔπω πρότερον Ἀννίβα τοῦτο παθόντος, ἀλλ' ἐκ ποικίλων καὶ πολυθρόπων συνηρμοσμένον ἐθνῶν βαρβαρικὸν στράτευμα πλεῖστον χρόνον ἐν μιᾷ γνώμῃ θαφυλάξαντος. οὗτοι μὲν οὖν πιστοὶ παρέμειναν εἰς ἄπαν αὐτῷ τε τῷ Μαρκέλλῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν στρατηγοῖς. ὁ δ' Μάρκελλος ἀποδειχθεὶς ὕπατος τὸ τρίτον, εἰς Σικελίαν ἔπλευσεν. αἱ γὰρ Ἀννίβου τρεῖς τὸν πόλεμον ὑπεραξίαι Καρχηδονίοις ἐπῆραν αὖθις ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς νήσου, μάλιστα πεθαρσηκότων τῶν περὶ τὰς Συρακούσας, μετὰ τοῦ Γερωνύμου τοῦ τυράννου τελευτήσαντος. διὸ καὶ Ῥωμαίων οἱ ἐκεῖ στρατοπεδευόμενοι δυνάμεις, καὶ στρατηγὸς Ἄππιος. τούτῳ παραλαμβάνοντι τῷ Μαρκέλλῳ προσπίπτουσι Ῥωμαῖοι πολλοὶ, συμφορᾷ κεχρημένοι τοιαύτῃ. τῶν περὶ Κάννας θαθαξαμένων πρὸς Ἀννίβαν, οἱ μὲν ἔφυγον, οἱ δ' ζῶντες ἥλωσαν, τοσοῦτον πλῆθος, ὡς δοκεῖν Ῥωμαίοις ὑπολελεῖφθαι μηδὲ τοὺς τὰ τείχη θαφυλάξοντας. τοῖς δ' ἄρα τοσοῦτο τοῦ φρονήματος καὶ μεγαλοψυχίας πρεῖττον, ὥστε τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ὑπὲρ μικρῆς λύτρου ἀποδιδόντος Ἀννίβου μὴ λαβεῖν, ἀλλ' ἀποψηφίσασθαι, καὶ πρεῖδεῖν τοὺς μὲν αἱρεθέντας, τοὺς δ' πραθέντας ἔξω τῆς Ἰταλίας· τῶν δ' φυγῇ πρεσθομένων τὸ πλῆθος εἰς Σικελίαν ἀποστεῖλαι, θαχελθυσαμένους Ἰταλίας μὴ ὑπιβαίνειν ἕως πολεμοῦσι πρὸς Ἀννίβαν. ἕτοι δὴ τῷ Μαρκέλλῳ θαθαθμομένῳ προσπεσόντες ἀθρόοι, καὶ χαμαὶ καταβαλόντες αὐτοὺς, ἠτοιμα τάξιν ὑπισήμου στρατείας μετὰ πολλῆς βοῆς καὶ δακρύων, ἐπαγγελλόμενοι δεῖξειν δ' ἔργων, ἀτυχίᾳ ἢ μᾶλλον

A multisq; vulnerib. ad castra vsq; impulsi, terga dederunt Romanis. Cecidisse dicuntur amplius quinque millia, ex Romanis non plus quingentis desiderati. Liuius non tantam affirmat victoriam fuisse, neq; stragem tantam editam hostium, gloriam certe eximiam Marcello, ac Romanis ingentem ex calamitatibus fiduciam eam pugnam artulisse: quod in spem venirent nõ esse, quicum certabant, inexuperabilem, neq; inuictum hostem, sed etiam cladibus opportunum. Itaq; altero defuncto consule, populus absentem reuocauit Marcellum, vt eum in locũ illius sufficeret, obtinuitq; inuitis ma-
B gistratibus, vt comitia consularia in aduentum eius extraherentur, atque omnibus suffragiis crearetur consul. Cæterum quia tonuerat, vitio creatũ consulem pronunciantibus auguribus, nec obnũtiare aperte populi metu sustinentibus, ipse abdicauit se magistratu, non tamen imperium detrectauit, sed proconsul creatus, atq; in castra ad Nolam reuersus, agros eorum qui sequebantur partes Pœni, ferro & igni vastauit. Qui quum propere suppetias cõtra eum venisset dimicare acie Marcellus, quum ab Annibale lacesseretur, detrectauit. Verum quum misisset ille partem copiarũ prę-
C datum, nec iam prælium expectaret, infesto exercitu irrupit in eum. Distribuerat lanceas peditibus oblongas, qualibus in prelio natuali vti mos est, docueratq; eminus eas magna vi in hostes intorquere iaculandi imperitos, qui breuibus spiculis comi nus vtebantur. Quæ causa videtur fuisse cur ea in pugna terga dederint Pœni, quicunq; cõcurrerũt, ac fœde fugerint. Ceciderunt ex iis quinq; millia. Elephanti quatuor occisi, duo capti. Quod verò maximi fuit momenti, tertio post die plus trecentiequites, misti Hispani Numidæq;, transfugerunt
D ad eum, id quod Annibali ad eam diem non acciderat, quum ex colluuione dissonarum discrepantiumque coactum nationum ferum exercitum in summa consensione perdiu continuisset. Illorum equitum fideli opera toto eo bello vsi sunt Marcellus eiusq; successores. Marcellus creatus tertium consul traiecit in Siciliam. Successus enim Annibalis excitauit Carthaginienses ad asserendam de integro eam insulam, potissimum quia omnia Syracusis perturbata post necem Hieronymi tyranni fuerãt. Qua de causa præmiserant eo Romani quoq; legiones & prætorem Appium. Eum accipienti exercitum Marcello, ad genua se proiiciunt magno numero Romani milites ex
E calamitate huiuscemodi: Qui ad Cannas cum Annibale pugnauerant, partim fugam consciuerant, partim viui in potestatem hostium venerant tanta multitudine vt non superesse ne qui muros quidem tuerentur putarentur Romani. Fuit autem adeo elato & magno animo & constantia ciuitas, vt nec captiuos, quum redimere ab Annibale paruo liceret, vellet, imo senatusconsulto negaret, maluitque vt vel interficerentur, vel extra Italiam venundarentur. Quicunque fuga euaserant, hos iussit in Siciliam deportari, neque in Italiam, dum cum Annibale esset debellatum, re-
F portari. Hi ergo Marcellũ, postquam aduenit, frequentes adierunt, supplices atque ad genua eius procumbentes honestum ordinem militandi postulauerunt multo eiulatu lacrymisque, re ostensuros pollicentes se, al quo infortunio potius

quam ignauia ſua cladem illam acceptam fuiſſe. Eos miſeratus Marcellus petiit per literas à ſenatu vt liceret ſemper ſupplere ex iis legiones ſuas. Verum re multum agitata decreuit ſenatus, Militibus ignauis ſenatui videri nihil remp. cõmittendam eſſe: ſi M. Claudio fortaſſe aliter videretur, vteretur iis, dũ nequis eorum corona vel dono militari virtutis ergo ab imperatore donaretur. Hoc ſenatuſconſultũ momordit Marcellum, ac quũ reuerſus Romã eſſet, bello perpetrato Siculo, exprobrauit ſenatui, quod optime ſibi de rep. merito id negaſſet, vt releuare poſſet tantũ numerum ciuium calamitate. Sub idem tẽpus primum laceſſitus iniuriis Marcellus à prætore Syracuſano Hippocrate (qui vt ſtudium ſuum probaret Carthaginiẽſibus, ſibiq; tyrannidem pararet, in finibus Leontinorũ multam cædem ediderat Romanorum) vrbẽ Leontinorũ obſeſſam expugnauit: neminem tamen violauit oppidanorum. Transfugæ tantum, quoſcunque cepit, virgis cæſi & ſecuri percuſſi. Hippocrates autem nuntiũ Syracuſas præmiſit, Marcellum omnes puberes eo in oppido occidiſſe. Inde tumultuantibus ſuperueniens, vrbem occupauit. Igitur mouit cum omni exercitu Marcellus Syracuſas, caſtriſque prope murum poſitis, miſit in vrbem legatos qui Syracuſanos, quid actum in Leontinis eſſet, edocerent Vbi nihil profectum, quod non ſui arbitrii Syracuſani eſſent, quia poteſtas omnis erat penes Hippocratem, terra marique cœpta oppugnari vrbs. Peditatum omnem Appius admouit: Marcellus cum LX quinqueremibus, omni genere armorum & miſſiliũ inſtructis, ingentique ponte in octo nauibus colligatis conſtrato, quo tormentum portabat, aggreditur muros: copia & magnificentia apparatus, ſuaq; nixus gloria: quæ facile ab Archimede atque eius machinamentis eludebantur. Horum ille tanquam operæpretium nihil inſtituerat, ſed ea fere in geometria veluti luſerat. Pridem rex contenderat & induxerat Hiero Archimedem, vt ſpeciem huius artis ab intellectu in opus educeret, & rationem aliqua ex parte per ſenſum vſui aptatam in medium proferret. Namq; celebratam hanc & decantatam machinalem ſcientiam principes cœperant mouere Eudoxus & Archytas, hac elegantia illuſtrantes geometriam & propoſitiones à demonſtratione, quæ ratione & euidentia explicetur, remotas confirmantes ſenſui obiectis organorum exemplis. Vt illam de duabus mediis lineis à demonſtratione alienam propoſitionem, elementum ad multa delineanda neceſſarium, vterque organorum molitionibus expromſit, à curuis lineis & ſectionibus intermedias quaſdam deflectentes. Vt verò infenſus acriter in hos inuectus eſt Plato, quod corrumpere eos & perdere diceret bonum geometriæ, quæ iis quæ corpore libera eſſent, & in notione poſita animi, relictis ad ſenſui obnoxia conuerteretur, corporaque rurſus aſſumeret, vbi multum odioſi otii ſordidique requireretur: ita eiecta & ſemota à geometria machinalis ars, diuque à philoſophis deſpecta delituit inter artes militares. Archimedes autem ad regem Hieronem, cuius propinquus & amicus erat, tantula vi quamtumlibet poſſe, ſcripſit pondus moueri,

A ἢ δι' ἀνανδρίαν αὐτῶν τὴν ἧτταν ἐκείνῳ ἠμυνόμην. οἰκτείρας οὖν αὐτοὺς ὁ Μάρκελλος, ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον, αἱρούμενος ἐκ τούτων ἀεὶ τῆς στρατείας τὸ ὑπολεῖπον ἀναπληροῦν. λόγων δὲ πολλῶν ἠμυνόμων, ἐποιήσατο γνώμην ἡ βουλὴ, μηδὲν εἰς δημόσια πράγματα δεῖσθαι Ῥωμαίοις ἀνδρῶν ἀναίδρων· εἰ δὲ βούλοιτο χρῆσθαι Μάρκελλος αὐτοῖς ἴσως, μηδενὶ τῷ ἔτι ἀνδρείᾳ νομιζομένων στεφάνων καὶ γεράων τυχεῖν ὑπ' ἄρχοντος. τοῦτο τὸ δόγμα Μάρκελλον ἠώιασεν, καὶ μετὰ τὸν ἐν Σικελίᾳ πόλεμον ἐπανελθὼν, ἐμέμψατο τῇ βουλῇ ὡς αὐτὴ πολλῶν καὶ μεγά-
B λων οὐ παρασχοῦσαν αὐτῷ τοσούτων δυστυχίαν ἐπανορθώσασθαι πολιτῶν. τότε δὴ ἐν Σικελίᾳ πρῶτον μὲν ἀδικηθεὶς ὑπὸ Ἱπποκράτους Συρακουσίων στρατηγοῦ, ὃς Καρχηδονίοις χαριζόμενος, καὶ τυραννίδα κτώμενος αὐτῷ, πολλοὺς διέφθειρε Ῥωμαίων πρὸς Λεοντίνοις, καὶ εἷλε τὴν τῶν Λεοντίνων πόλιν κατ' κράτος καὶ Λεοντίνοις μὲν οὐκ ἠδίκησεν, τοὺς δ' αὐτομόλων ὅσους ἔλαβε μαστιγώσας ἀπέκτεινεν. τὸν δὲ Ἱπποκράτους πρῶτον μὲν λόγον εἰς τοὺς Συρακουσίους πεμψάντος ὡς Λεοντίνοις ἡδὺν ἀποσφάττῃ Μάρκελλος· ἔπειτα δὲ τεταραγμένοις ἐπιπεσόντος, καὶ τὴν πόλιν κα-
C ταλαβόντος, ἄρας ὁ Μάρκελλος τῷ στρατῷ πάντι, πρὸς τοὺς Συρακουσίους ἐχώρει. καὶ κατα στρατοπεδεύσας πλησίον, εἰσέπεμψε μὲν πρέσβεις περὶ τῶν ἐν Λεοντίνοις διδάξοντας. ὡς δὲ οὐδὲν ἐν ὤφελος, μὴ πειθομένων Συρακουσίων, (ἐκράτουν γὰρ οἱ περὶ τὸν Ἱπποκράτη) πρεσβολὰς ἐποιεῖτο κατ' γῆν ἅμα καὶ κατ' θάλασσαν, Ἀπίου μὲν τὸν πεζὸν ἐπάγοντες στρατὸν, αὐτὸς δὲ πεντήρεις ἔχων ἑξήκοντα πάντοθεν ὅπλων καὶ βελῶν πλήρεις. ὑπὸ δὲ μεγάλου θορύβου νεῶν ἐκπτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἄρας, ἐπέπλει πρὸς τὸ τεῖχος, τοῦ πλήθους καὶ τῇ λαμ-
D πρότητι τῆς παρασκευῆς καὶ τῇ δόξῃ τῇ περὶ αὐτὸν πεποιθώς· ἧς ἄρα λόγος οὐδεὶς ἦν Ἀρχιμήδει καὶ τοῖς Ἀρχιμήδους μηχανήμασιν. ὧν, ὡς μὲν ἔργον ἄξιον σπουδῆς, οὐδὲν ὁ ἀνὴρ ἐπεύθετο, γεωμετρίας δὲ παιζούσης ἐγεγόνει παρέργα τὰ πλεῖστα· πρότερον φιλοτιμηθέντος Ἱέρωνος τὸν βασιλέως, καὶ πείσαντος Ἀρχιμήδη βάψαι τι τῆς τέχνης ἀπὸ τῶν νοητῶν ἐπὶ τὰ σωματικὰ, καὶ τὸν λόγον ἀμφοτέρως δι' ἀθήσεως μίξαντα τῆς χρείας ἐμφανέστερον καταστῆσαι τοῖς πολλοῖς. τῷ γὰρ ἀγαπωμένῳ τούτῳ καὶ πρεσβύτατον ὀργανικὴν ἤρξαντο μὲν κινεῖν οἱ περὶ Εὔδοξον καὶ Ἀρχύτην, ποικίλλοντες τὴν γλαφυρὰν γεωμετρίαν, καὶ λογικῆς καὶ πραγματικῆς ἀποδείξεως οὐκ ὑποπιπτούσας πρὸς
E βλήματα δι' ἀθήτων καὶ ὀργανικῶν παραδειγμάτων ὑποτιθέντες· ὡς τὸ περὶ δύο μέσας ἄλογον πρόβλημα καὶ στοιχεῖον ὅτι πολλὰ τῶν γραφομένων ἀναγκαῖον εἰς ὀργανικὰς ἕξιν ἀμφοτέρωι κατασκευὰς, μεσοβαφοειδεῖς ἀπὸ καμπύλων γραμμάτων καὶ τμημάτων μεθαρμόζοντες. ἐπεὶ δὲ Πλάτων ἠγωνάκτησεν, καὶ διετείνατο πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἀπολλύοντας καὶ διαφθείροντας τὸ γεωμετρίας ἀγαθὸν, ἀπὸ τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν ἀποδιδράσκουσης ὅτι τὰ ἀθητὰ, καὶ
F πρεσβευομένης αὖθις αὖ σώματα, πολλῆς καὶ φορτικῆς βαναύσου ἀργίας δεομένου· ὅτω διεκρίθη γεωμετρίας ἐκπεσοῦσα μηχανικὴ, καὶ περιορωμένη πολὺ χρόνον ὑπὸ φιλοσοφίας, μία τῶν στρατιωτίδων τεχνῶν ἐγεγόνει. καὶ μέντοι καὶ Ἀρχιμήδης, Ἱέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενὴς ὢν καὶ φίλος, ἔγραψεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινῆσαι δυνατόν ἐστι.

καὶ νεανικωτάτου (ὥς φασι) ῥώμη τῆς ἀποδείξεως, εἶπεν ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνει ἂν ταύτην μεταβὰς εἰς ἐκείνην. θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἱέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα καὶ δεῖξαί τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ σμικρᾶς δυνάμεως, ὁλκάδα περιάγαγον τῶν βασιλικῶν, πόνῳ μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωλκηθεῖσαν, ἐμβαλὼν δὲ ἀνθρώπους τε πολλοὺς, καὶ τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἄπωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ κόπου δῆς, ἀλλὰ κρέμα τῇ χειρὶ σείων, ἀρχὴν μὲν πολυπλόκου μηχανήματος προσηγάγετο, λείως καὶ ἀπταίστως καὶ ὥσπερ ἀνὰ θαλάσσης ἐπιτρέχουσαν. ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ συνορᾶς τῆς τέχνης τὴν δύναμιν, ἔπεισε τὸν Ἀρχιμήδην ὅπως αὐτῷ, τὰ μὲν ἀμυνομένῳ, τὰ δὲ ἐπιχειροῦντι μηχανήματα κατασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας· οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο, τὸν βίον δὲ πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρικὸν βιώσας, πότε δὲ ὑπῆρχεν τοῖς Συρακουσίοις εἰς δέον ἡ παρασκευή. καὶ μετὰ τὸν παρασκευῆς, ὁ δημιουργός. ὡς οὖν προσέβαλον οἱ Ῥωμαῖοι διχόθεν, ἔκπληξις ἦν τῶν Συρακουσίων, καὶ σιγή, ἀνὰ δέος, μηδὲν ἂν ἀνθέξειν πρὸς βίαν καὶ δυνάμιν οἰομένων τοσαύτην. φάσαντος δὲ τὰς μηχανὰς τοῦ Ἀρχιμήδους, ἅμα τοῖς μὲν πεζοῖς ἁπάντα τοξεύματά τε πανοπλίας καὶ λίθων ὑπερόγκα μεγέθη, ῥοίζῳ καὶ πάχει καταφερομένων ἀπίστῳ, καὶ μηδενὸς ὅλως τὸ βέθος στέγοντος, ἀνθρώποις ἀναστρεφόντων τοὺς ὑποπίπτοντας καὶ τὰς τάξεις συγχεόντων. ταῖς δὲ ναυσὶν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἄφνω ὑπεφαινοῦντο κεραῖαι, τὰς μὲν ὑπὸ βέθους κρεμάζοντος αἴφνης ὠθοῦσαι κατέδυον εἰς βυθὸν, τὰς δὲ χερσὶ σιδηραῖς ἢ σώμασιν εἰκασμένοις γερανῶν, ἀνασπῶσαι πρόσθεν ὀρθὰς ἐπὶ πρύμναν ἀνεβάπτιζον, ἢ δι' ἀντιτόνων ἔνδον ἐπιστρεφόμεναι καὶ περιαγόμεναι τοῖς ὑπὸ τὸ τεῖχος εἰς πεφυκόσι κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις προσήρασσον, ἅμα φθόρῳ πολλῷ τῶν ἐπιβατῶν συντελουμένων. πολλάκις δὲ μετέωρος ἐξαρθεῖσα ναῦς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, δεῦρο κἀκεῖσε περιδινουμένη καὶ κρεμαμένη, θέαμα φεικῶδες ἦν· μέχρι οὗ τῶν ὑδρῶν ἀπορρηφέντων καὶ ἀναστρεφενδονηθέντων, κενὴ προσπέσοι τοῖς τείχεσιν, ἢ περιολισθῇ τῆς λαβῆς ἀνείσης. ἦν δὲ ὁ Μάρκελλος ἀπὸ τοῦ ζεύγματος ἐπῆνε μηχανῶν, σαμβύκην μὲν καλεῖτο δὶ ὁμοιότητα πινακήματος πρὸς τὸ μουσικὸν ὄργανον· ἐπὶ δὲ ἄπωθεν αὐτῆς προσφερομένης πρὸς τὸ τεῖχος, ἐξῃρέθη λίθος δεκαπάλαντος ὁλκῆν, εἶτα ἕτερος ἐπὶ τούτῳ καὶ τρίτος· ὧν οἱ μὲν αὐτῆς ἐμπεσόντες μεγάλῳ κτύπῳ καὶ κλύδωνι τῆς μηχανῆς, τῶν τε βάσιν συνέλυσαν, καὶ τὸ ἐμπόρευμα διέσεισαν, καὶ διέσασαν τοῦ ζεύγματος· ὥστε τὸν Μάρκελλον ἀπορούμενον, αὐτόν τε ταῖς ναυσὶν ἀποπλεῖν κατὰ τάχος, καὶ τοῖς πεζοῖς ἀναχώρησιν παρεσκευάσαι. βουλευομένοις δὲ ἔδοξεν αὐτοῖς, ἐπὶ νυκτὸς, εἰ δύνωνται, προσμίξαι τοῖς τείχεσιν. τοὺς γὰρ τόνους, οἷς χρῆσθαι τὸν Ἀρχιμήδη, ῥώμην ἔχοντας, ὑπερπετεῖς ποιήσασθαι τὰς τῶν βελῶν ἀφέσεις· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τελέως ἀπρόσκοποι εἶναι, πρόσημα τῆς πληγῆς οὐκ ἐχούσης. ὁ δὲ ἦν (ὡς ἔοικεν) ὅτι ταῦτα πάλαι παρεσκευασμένος ὀργάνων τε συμμέτρους πρὸς πᾶν πρόσημα κινήσεις, καὶ βέλη βραχέα καὶ πρόδηλος οὐ μεγάλα. πολλὰ δὲ καὶ συνεχῶν τραυμάτων οἱ σκορπίοι, βραχύτονοι μὲν, ἐντεῦθεν δὲ πλῆξαι παρεσκήκεσαν, ἀόρατοι τοῖς πολεμίοις. ὡς οὖν προσέμιξαν οἰόμενοι λανθάνειν, αὖθις αὖ βέλεσι πολλοῖς ἐντυγχάνοντες, πληγαὶ πέριξ μὲν οὐκ κεφαλῆς ἐπ' αὐτοῖς φερομένων,

A lactauit etiam vi nixus demonstrationis, si altera terra suppeditaret, digressum in illã hanc se de sede sua emoturum. Id quum Hiero stuperet, atq; vt in opus educeret eam quæstionem oraret, molẽq; aliquam insignem à parua machina ostenderet impulsam, nauem onerariam ex regio emptam nauali, quę trahi in terrã nisi ingenti labore, & per multos homines non poterat, impositis multis vectoribus, onereq; solito, ipse procul sedens, non magno conatu, sed sensim caput artemonis manu mouẽs, rectam nec vsquam hæsitantem, ac quasi per mare attraxit curriẽtem. Obstupefactus rex perspecta

B artis facultate, perpulit Archimedem vt sibi machinas instrueret ad quamlibet oppugnandi rationem accommodatas, quibus vel ad propulsandũ periculum, vel ad oppugnãdas vrbes vteretur. His tamen vsus ipse non est, quod fere totam vitam in otio & summa fortunæ indulgentia traduxerit. Tunc verò apparatus ille Syracusanis in tempore ad manum fuit, & ipse cum apparatu machinator. Vt igitur muros Romani ex duabus partibus adorti sunt, pauor Syracusanos stuporque ex metu defixit, nihil obsistere contra eam vim & vires posse putantes. At vbi tormenta Archimedes la-

C xauit, simul missilia omnis generis, & ingentis ponderis saxa in terrestres copias horrendo fragore atque impetu delata misit: aduersus eam vim consistere poterat nemo, sed prosternebant confertim eos in quos inciderent, ordinesque turbabant. Naues edita repente ex muris antennarum cornua, partim graui impulsas superne libramento deprimebant, partim ferrea manu vel rostro, ad gruini modum, quum suspendissent ex prora, in puppim statuebant, deinde demergebant, aut per machinas intus attractæ & rotatæ contrariis præruptis saxis, quæ prominebant sub mœnibus, cum

D magna classiariorum pernicie illidebantur. Aliquoties in sublime nauis sublata, visu horrẽdum, huc atque illuc reuoluebatur, suspendebaturque, donec deiectis nauticis atque confixis muro, inanis impingeret vel decideret remissa. In machinam, quam ex ponte admouit Marcellus, sambuca à similitudine organi musici vocabatur, quum procul etiam adigeretur ad murum, saxum decem talentorum excussum est, alterum inde ac tertiũ. atque ea ingenti incussa vi & fragore basim conuulserunt machinæ laxaueruntque compaginem atque à ponte diuulserunt. Ita anceps consilii retro cum nauibus cessit Marcellus, terrestribusque

E copiis signum receptui dedit. Consilium inde ceperunt nocte muros, siqua fieri posset, subeundi: quia funibus vtendum Archimedi contentis erat, interiores milites ictibus tormentorum ratus fore: itaque tela, quod non ex satis magno interuallo torquerentur, plane irrita casura. Ille enimverò multo ante instruxerat ad id accommodata omni interuallo tormenta, & tela breuiora, sed quæ mitterentur densiora, multaq; & crebra vulnera inferrent. Iã scorpiones modicos parauerat, qui oculos fallebant hostiũ, quibus figerentur ex propinquo. Vt igitur mœnibus successerunt, quũ

F maxime fallere putarent hostẽ, iterum grando in eos missilium ingesta. Quumque saxa prouoluta velut ad perpendiculum in capita oppugnãtium,

& ſagittæ ex omni parte muri ingererentur, receperunt ſe. Quorum ex maiore interuallo iaculis emiſſis ingens edita ſtrages abeuntium, nauiumq; colliſio, quum lædere ipſi nihil valerent hoſtes. Quippe machinamēta Archimedes ſub muro inſtruxerat pleraque. Vnde Romani arbitrabantur ſe, quòd vnda malorum obrueret eos ex occulto, quaſi cum diis pugnare. Marcellus tamen euaſit ſaluus, ſuoſq; irridēs artifices & fabros, Quid nos, inquit, pergimuſne cum hoc geometrico pugnare Briareo, qui oppugnationem naualē noſtram ad mare deſidens fœdè eluſit? Næ ille quidem fabuloſos Centimanos ſuperat, qui tantam vim in nos vno tempore ingeſſit telorum. Et nimirum reliqui Syracuſani corpus Archimedis apparatus omnes erant quem moueret omnem & torqueret anima vna: nam reliquis remotis armis hoſtes ſolis illius & Romanos infeſtabant, & ſalutem ſuam protegebāt. Deniq; quum tanta trepidatio cepiſſet Romanos, vt ſi vel funiculum vel exiguum lignum ex muro conſpexiſſent, eo ipſo machinam aliquā mouere in ipſos vociferantes Archimedem, terga verterent, fugerentque: abſiſtens Marcellus prorſus à conflictu & oppugnatione, ponit ſpem reliquam in longa obſidione. Atqui eos ſpiritus Archimedes, eam altitudinem ingenii, tantaſq; præceptorum diuitias tenuit, vt quum per ea nomen atque opinionem ſibi parauiſſet non humanæ ſed diuinæ ſcientiæ, nullum de his relinquere commentariū ſuſtinuerit: verùm illa in parandis machinamentis induſtria, atq; adeo omni quæ ad vſum ſe applicaret, & ad vtilitatem, arte pro humili & ſordida repudiata, in iis tantum poſuerit ſtudium ſuum, quæ præclara & eximia per ſe, neque vlli adſtricta neceſſitati eſſent, non conferenda quidem cum aliis, ſed quæ certamen excitēt cum materia demonſtrationi, quum illa mole & ſpecie, exquiſita hæc certitudine & vi excellat incredibili: neque enim implicatiores in geometria & cōtortas magis quæſtiones, in ſimplicioribus liquidioribuſq; conſcriptas elementis inuenias. Id dexteritati illius ingenii alii attribuunt: alii ad laborem referendum putant potius indefatigatum, quo quiduis eum efficere veriſimile ſit facilè & citra ſudorem potuiſſe. Nam ſi quæras, per te non inuenias demonſtrationem illius quæſtionum: vbi didiceris, potuiſſe putes te eam vel tua ſponte inuenire, adeo ſtrata eſt via atq; expedita, quæ ad id quod intendit demonſtrare perducit. Quare non ſunt reiicienda illa quæ de eo feruntur, à ſua quadā & familiari Archimedem perpetuò demulcitum Sirene, & cibi obliuiſci & corporis curam relinquere ſolitum: quumq; raperetur ſubinde inuitus ad vngendum corpus & ad balneum in foco figuras geometricas exarare: & dum vngeretur, ducere digito lineas, tanta illū dulcedine artis captum & reuera inflammatū fuiſſe. Quum autem multa & præclara inueniſſet, dicitur ab amicis & propinquis petiſſe vt vita defuncti cylindrū ſphæram complectentem ſepulcro imponerent, inſcriberentq; proportionē, quatenus ſolidum continēs excedat contentū. Atq; is Archimedes quum eſſet, inuictum ſe vrbemq;, quantū in ipſo eſſet, proſtitit. Dum trahitur obſidio, Megaram Marcellus

A ὥστε πρὸς κάθετον τοῦ τείχους τὸ ξύλινον πρόσωπον ἀναπέμποντος, ἀνεχώρουν ὀπίσω. κἂν τοῦτο πάλιν αὐτῶν εἰς μῆκος ἐκτεταμένων, βελῶν ἐκθεόντων, καὶ καταλαμβανόντων ἀπιόντας, ἐγίνετο πολὺς μὲν αὐτῶν φθόρος, πολὺς δὲ τῶν νεῶν συγκρουσμὸς, οὐδὲν ἀντιδρᾶσαι τοῖς πολεμίοις δυναμένων. τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν ὀργάνων ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐσκευοποιεῖτο τοῦ Ἀρχιμήδους· καὶ διεμαχοῦντο ἐφεστῶτες οἱ Ῥωμαῖοι, μυρίων ἀυτοῖς κακῶν ἐξ ἀφανοῦς ἐπιχεομένων. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Μάρκελλος ἀπέφευγε, καὶ τοῖς σὺν ἑαυτῷ σκώπτων τεχνίτας καὶ μηχανοποιοὺς ἔλεγε, Οὐ παυσόμεθα
B πρὸς τὸν γεωμετρικὸν πυγμάχον Βριάρεων πολεμοῦντες, ὃς τὰς μὲν ναῦς ἡμῶν καθίζων πρὸς τῇ θαλάσσῃ, παίζων μετ' ἀρχιμήδους ἐκβέβληκεν; τοὺς δὲ μυρίους ἑκατόγχειρας ὑπαφαίρει, τοσαῦτα βάλλων ἅμα βέλη καθ' ἡμῶν; τί γὰρ ὄντι πολύτες οἱ λοιποὶ Συρακούσιοι σῶμα τῆς Ἀρχιμήδους ὑπεσκευῆς ἦσαν, ἡ κινοῦσα πολύτα καὶ τρέφουσα, ψυχὴ μία· τῶν μὲν ἄλλων ὅπλων ἀδέμα κειμένων, μόνοις δὲ τοῖς ἐκείνου τότε τοῖς πολεμίοις χρωμένης, καὶ πρὸς ἄμυναν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν. τέλος δὲ τοῖς Ῥωμαίοις οὕτω δεινοῖς γεγονότας ὁρῶν ὁ Μάρκελλος, ὥστε εἰ καλώδιον ἢ ξύ-
C λον ὑπὲρ τοῦ τείχους μικρὸν ὀφθείη προτεινόμενον, τοῦτο ἐκεῖνο μηχανῶν τινα κινεῖν ἐπ' αὐτοῖς Ἀρχιμήδη, βοώντας, ἀποδρέπεσθαι καὶ φεύγειν· ἀπέχετο μάχης ἁπάσης καὶ προσβολῆς, τὸ λοιπὸν ἐπὶ τῷ χρόνῳ τῆς πολιορκίας θαρρῶν. τηλικοῦτον μέντοι φρόνημα καὶ βάθος ψυχῆς, καὶ τοσοῦτον ἐκέκτητο θεωρημάτων πλοῦτον Ἀρχιμήδης, ὥστε ἐφ' οἷς ὄνομα καὶ δόξαν οὐκ ἀνθρωπίνης ἀλλὰ δαιμονίου τινὸς ἔφερε συνέσεως, μηδὲν ἐπιλῆσαι σύγγραμμα περὶ τούτων ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὰ μηχανικὰ πραγμα-
D τείαν καὶ πᾶσαν ὅλως τέχνην χρείας ἐφαπτομένην, ἀλυπῆ καὶ βάναυσον ἡγησάμενος, ἐκείνα καταλέσθαι μόνα τῶν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, οἷς ὄν καλὸν καὶ περιπόνον ἀμιγὲς τοῦ ἀναγκαίου πρόσεστιν, ἀσύγκριτα μὲν ὄντα τοῖς ἄλλοις, ἔχειν δὲ παρέχοντα πρὸς τῶν ὕλην τῇ ἀποδείξει, ἡ μὲν τοῦ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, τῆς δὲ τῶν ἀκριβείαν καὶ τῶν δυνάμιν ὑπερφυῆ παρεχομένης. οὐ γὰρ ἔστιν ἐν γεωμετρίᾳ χαλεπωτέρας καὶ βαρυτέρας ὑποθέσεις ἐν ἁπλουστέροις λαβεῖν καὶ καθαρωτέροις στοιχείοις γραφομένας. καὶ τοῦτο οἱ μὲν φύσει τοῦ ἀνδρὸς πρεσβεύουσιν, οἱ δὲ ὑπερβολῇ τινι πόνου νομίζουσιν, ἀπόνως πεποιημένῳ καὶ ῥᾳδίως ἕκαστον εὐκὸν γεγο-
E νέναι. ζητῶν μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις εὕροι δι' αὐτοῦ τῶν ἀπόδειξιν, ἅμα δὲ τῇ μαθήσει πρεσβεύσας αὐτὸ δόξα τοῦ κἂν αὐτὸν εὑρεῖν, οὕτω λείαν ὁδὸν ἄγει καὶ βαδεῖαν ἐπὶ τὸ δεικνύμενον. οὐκοῦν οὐδὲ ἀπιστῆσαι τοῖς περὶ αὐτοῦ λεγομένοις ἔστιν, ὡς ὑπ' οἰκείας δήπουθεν καὶ συνοίκου θελγόμενος ἀεὶ σφρῶος, ἐλέλητο καὶ σίτου καὶ θεραπείας σώματος ἐξέλαθεν· βίᾳ δὲ πολλάκις ἑλκόμενος ἐπ' ἄλμμα καὶ λουτρὸν, ἐν ταῖς ἐρήμαις ἔγραφεν σχήματα τῶν γεωμετρικῶν, καὶ τοῦ σώματος ἀληλειμμένου δίηγε τῷ δακτύλῳ γραμμὰς, ὑπὸ ἡδονῆς μεγάλης κάτοχος ὢν καὶ μουσόληπτος ἀληθῶς. πολλῶν δὲ καὶ
F καλῶν εὑρετὴς γεγονὼς λέγεται τῶν φίλων δεηθῆναι τῶν συγγενῶν, ὅπως αὐτοῦ μετὰ τὸν τελευτὴν θῆς κόσιν τῷ τάφῳ τὸν περιλαμβάνοντα τὴν σφαῖραν ἐν τῷ κύλινδρον· ὅπερ γράψαντες τὸν λόγον τοῦ ὑπερβοχῆς τοῦ περιέχοντος τρεῖς πρὸς τὸ περιεχόμενον. Ἀρχιμήδης μὲν δὴ οὗτος βιοὺς ἠνύσθη· ἡ δὲ πολιορκίας δὴ μέσου Μάρκελλος ἦρεν μὲν Μεγάρεας

πόλιν ἐν ταῖς παλαιοτάταις τῶν Σικελιωτίδων· εἷλε δὲ
Ἱπποκράτους περὶς Ἀκίλας στρατόπεδον, καὶ κατέκτεινεν
ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους, ὅτι πεσὼν χάρακα βαλλομένοις. ἐπέ-
δραμεν δὲ πολλὴν τῆς Σικελίας, καὶ πόλεις ἀπέστησε Καρ-
χηδονίων, καὶ μάχας ἐνίκησε πάσας τοὺς ἀντιταξαμένους τολ-
μήσαντας, χρόνῳ δὲ περιόντι, Δάμιππόν τινα Σπαρτιάτην,
ἐκ Συρακουσῶν λαβὼν ἐκπλέοντα ἀχρεῖον, ἀξιοῦντος ὅτι λύσεις τῶν Συρακουσίων κομίσασθαι τὸν ἄνδρα, πολλάκις ὑπὲρ τούτου διαλεχθέντος καὶ συμβιβάσαντος, πύργον τινὰ κατεσκέψατο, φυλαττόμενον μὴ ἀμελῶς, ἄνδρας δὲ δυνάμενον δέξασθαι κρύφα, τοῦ τείχους ὅπισθεν παρ' αὐτῶν ὄντος. ὡς οὖν τό, τε ὕψος, ἐκ τοῦ πολλάκις προσιέναι καὶ διαλέγεσθαι πρὸς τὸν πύργον, εἰκάσθη καλῶς καὶ κλίμακες παρεσκευάσθησαν, ἑορτὴν Ἀρτέμιδι τοῖς Συρακουσίοις ἄγοντας, καὶ πρὸς οἶνον ἀρμηνεύοντες καὶ παιδιὰν παρεφυλάξας, ἔλαθεν οὐ μόνον τὸν πύργον καταλαβών, ἀλλὰ καὶ κύκλῳ δὲ τεῖχος παρεμπλήσας ὅπλων, πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, καὶ τὰ Ἑξάπυλα διαλύσας. ἐρχομένων δὲ κινεῖσθαι καὶ ταραττεσθαι τῶν Συρακουσίων πρὸς τὴν αἴσθησιν, ἅμα πανταχόθεν ταῖς σάλπιγξι χρῆσθαι κελεύσας, φυγὴν ἐποίησεν πολλὴν καὶ φόβον, ὡς οὐδενὸς μέρους ἀναλώτου μένοντος. ἔμενε δὲ καρτερώτατον καὶ κάλλιστον καὶ μέγιστον. Ἀχραδινὴ καλεῖται, καὶ διὰ δὲ τεχνίσθαι πρὸς τὴν ἔξω πόλιν, ἧς δὲ μὲν Νέαν, δὲ δὲ, Τύχην ὀνομάζουσιν. καὶ τούτων ἐχομένων, ἅμα φαιδρείᾳ τῶν Ἑξαπύλων ὁ Μάρκελλος κατῆκε, μακαρίζομενος ἐπὶ τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων. αὐτὸς μὲν οὖν τι λέγεται κατιδὼν ἄνωθεν καὶ περιεσκεψάμενος τῆς πόλεως τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὅτι πολὺ δακρύσαι, καὶ τῷ μέλλοντι γίνεσθαι συμπαθῆσαι· ἐννοήσας οἷς ἐξ οἴου σχήματος καὶ μορφῆς ἀμείψει μικρὸν, ἀπὸ τοῦ κραταιοῦ διαφορηθεῖσα. τῶν δὲ ἡγεμόνων οὐδεὶς μὲν εἴα ὁ Ἑλληνικὸν ἐνοικοῦσθαι τοῖς στρατιώταις αἰτουμένοις δι' ἁρπαγῆς ὠφελεῖσθαι. πολλοὶ δὲ καὶ πυρπολεῖν καὶ κατασκάπτειν ἐκέλευον. ἀλλὰ τοῦτον μὲν οὐδὲ ὅλως προσήκατο τὸν λόγον ὁ Μάρκελλος, μάλα δὲ ἄκων βιασθεὶς ἔδωκεν ἀπὸ χρημάτων καὶ ἀνδραποδῶν ὠφελεῖσθαι, τῶν δὲ ἐλευθέρων σωμάτων ἀπεῖπεν ἅπτεσθαι δὲ διεκελεύσατο μήτε ἀποκτεῖναί τινα, μήτε αἰσχύνας, μήτε ἀνδραποδίσασθαι Συρακουσίων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ οὕτω μετειάσας δόξας, οἰκτρὰ πάσχειν ἠνείετο τὴν πόλιν, καὶ τὸ συμπαθοῦν καὶ τὸ συναλγοῦν ὅμως ἐν τοσούτῳ μεγέθει χαρᾶς ἡ ψυχὴ διέφαινεν, ὁρῶντος ἐν βραχεῖ χρόνῳ πολλῆς καὶ λαμπρᾶς ἀφανισμὸν εὐδαιμονίας. λέγεται γὰρ οὐκ ἐλάττονα τοῦτον ἢ τὸν ὕστερον ἀπὸ Καρχηδόνος διαφορηθέντα πλοῦτον γενέσθαι. καὶ γὰρ τὰ ἄλλα τὴν πόλιν οὐ μετὰ πολὺ χρόνον ἀλοῦσαν ἐκ προδοσίας ἐβιάσαντο διαρπάσαι, πλὴν τῶν βασιλικῶν χρημάτων· ταῦτα δὲ εἰς τὸ δημόσιον ἐξηρέθη. μάλιστα δὲ τὸ Ἀρχιμήδους πάθος ἐλύπησε Μάρκελλον. ἔτυχε μὲν γὰρ αὐτὸς περὶ ἑαυτὸν ἀνασκοπῶν ὅτι διαγράμματος· καὶ τῇ θεωρίᾳ δεδωκὼς ἅμα νοῦν τε διδόναι καὶ τὴν ὄψιν, οὐ προσήδετο τὴν καταδρομὴν τῶν Ῥωμαίων, οὐδὲ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως· ἀφνω δὲ ἐπιστάντος αὐτῷ στρατιώτου καὶ κελεύοντος ἀκολουθεῖν πρὸς Μάρκελλον, οὐκ ἐβούλετο πρὶν ἢ τελέσαι τὸ πρόβλημα καὶ καταστῆσαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν. ὁ δὲ ὀργισθεὶς καὶ ἀπειλήσας τὸ ξίφος, ἀνῄρει αὐτόν. ἕτεροι μὲν οὖν λέγουσιν ὅτι ἔφη μὲν οὐδὲ

A antiquissimam vrbem Siciliæ vi capit. Expugnat etiam apud Accilas castra Hippocratis, cæsis plus octo millibus, quum munientibus superuenisset. Percurrit insuper latè Siciliã: quo tempore reduxit oppida à Carthaginiensibus, fuditque omnes qui conferre signa cum ipso ausi sunt. Per obsidionis moram Damasippus quidam Lacedæmonius, nauigio soluens ex Syracusis, captus à Marcello est. Hunc redimere quum Syracusani cuperent, & sæpius de eo congrederetur ageretque, turrim quę occultè capere milites posset, propterea quòd
B murus propter eam superabilis esset, cõtemplatur neglectam. Quò quum crebrò commearet & colloquia haberet, ęstimata exactè altitudo est, ac scalæ comparatæ. Festum Dianæ Syracusani agebãt. Eum articulum, quum in vinum lusumq; effusi essent, captauit Marcellus, ac priusquam ciues animaduerterent, non turrim modò tenuit, sed & murum antequam diluceſceret corona militum compleuit, Hexapylumq; effregit. Mouentes se & trepidantes ad tumultum Syracusanos tubarũ cantus, simulatque ex omni parte auditus est, in fugam omnes concitauit, perculitq; vehementer,
C omnia teneri ratos. At munitissima & pulcherrima pars amplissimaque restabat, Acradina vocatur, quòd muro diuisa ab exteriore vrbe esset, cuius vnam partem Neapolim, Tycham alteram appellant. Has quum teneret, sub luce Marcellus Hexapylo ingressus vrbem est, gratulantibus omnibus eius præfectis. Qui, vt ex superioribus locis vrbem pulcherrimam maximamq; subiectam oculis vidit, illacrymasse multum dicitur, miseratus imminentem calamitatem, quum subiret cogitatio, quàm fœda facies mox vrbis ex præsenti ac species direptæ à militibus futura esset. Nam in-
D ter præfectos nemo erat qui militibus prædam concedi vrbis sibi postulantibus denegare auderet, quum etiam instarent multi vt inflammaretur atq; solo æquaretur. Cæterùm id planè abnuit Marcellus. Concessit tamen, sed id quidem etiam perinuitus, vt pecunia & seruitia prædæ essent. Edixit autem ne quis liberum corpus violaret, neve quem interficeret ciuem, vel stupraret, vel in seruitutem raperet. Et quanquam eam adhibuisset moderationẽ, miserandam tamen conditionem existimabat illius vrbis, doloremq; animi ac mœstitiã vel in tanta gratulatione pręferebat, cernens
E omnia diuturna felicitate cumulata bona momento horæ dissipata. Neq; enim minus hîc prædæ captum quàm Carthagine postea fertur. Nam haud multo pòst, captas proditione reliquas partes vrbis, præter pecuniam regiam quæ in ærariũ relata est, vi diripuere. Præcipuè cædem Marcellus Archimedis ægrè tulit. Erat ille tum fortè mente intentus formis: quum autem in eam cogitationem non animum modò, sed & oculos defixisset, non senserat discursum Romanorum, neque captam vrbem. Cui quum ex improuiso superuenisset miles, qui sequi eum iussit ad Marcellum, noluit priusquam absoluisset propositionem, & adaptasset ad demonstrationẽ: ita iratus
F miles stricto gladio Archimedem confodit. Alii autores sunt intercurrentem Romanum ilicò ensem intentasse ei ad necem districtum: illum verò vt respexit, orasse obnixè vt paulisper sustineret,

ἀνῄρει δὲ ἰδόντα δεῖσθαι καὶ αἰτεῖσθαι αἰαμεῖναι βραχὺ χρόνον,

vt ne quod inuestigabat relinqueret minus absolutum & rude, sed militem, nihil ea re motum, eũ trucidauisse. Tertii memorant, dum fert ad Marcellũ instrumenta mathematica, horologia, sphæras, angulos, quibus magnitudinis solis initur ad visum modus, intercurrentes milites, quia aurum eum ferre in vasculo opinabantur, illum interemisse. Nam Marcello quidem casum eius acerbũ fuisse, ac percussorem auersatum eum vt nefariũ, & propinquis inquisitis constat habuisse honorem. Sane Romanos quidem exteræ nationes habebant insignes bello viros & formidabiles in cõflictibus, sed quum nullũ specimen dedissent facilitatis, vel humanitatis, vel ciuilitatis, Marcellus tũ ostendisse primus Græcis videtur esse magis insignes iustitia Romanos. Ea enim extitit illius in eos quibus quid negotii erat cũ ipso moderatio, ea etiã in quamplurimas ciuitates & priuatos benignitas, vt si quid de Ætnensibus aut Megarensibus aut Syracusanis consultum fuerit durius, id expẽsum ferẽdum iis in quos recidit, quam illis qui intulerunt, potius videatur. Vnum commemorabo ex multis. Oppidulum Siciliæ est Enguium, non sane amplum, sed pervetustum & dearum præsẽtia, Matres vocant, nobile. Ædificatum à Cretensibus templũ aiunt, ostenduntq; hastas aliquot ac galeas æreas cum inscriptione partim Merionis, partim Vlyssis, qui eas deabus consecrauerunt. Huic ciuitati studiosissime partes Pœnorum fouẽti princeps ciuium autor erat Nicias vt ad Romanos deficeret, liberrime agens, & propalam in cõcionibus, amentiæq; aduersarios coarguens. Illi, opes eius atq; autoritatem veriti, statuerunt eũ vinctum tradere Pœnis. Quod agi iam & asseruari clãse quum esset odoratus, irreligiose loquutus est in vulgus de Matribus, multaq; designauit, quasi negaret & contemneret receptam opinionẽ de præsentia dearum, gaudẽtibus inimicis ipsum sibi vltrò imminentem quærere perniciem. Quum eum iamiam prehensuri essent, erat in concione populus. Hic Nicias quum verba ad populum de re quapiam deliberanda faceret, in media oratione abiecit se in terram, pauloque post, quum, vt tali in re solet, immobilem teneret stupor concionem, caput attollens & circumferens, sub tremulam vocem grauemque intendit, concitauitque paulatim. Vbi conspexit horrore & silentio defixum theatrum, abiecto pallio tunicaque scissa exiliit seminudus cursumque ad exitum theatri tulit, Matrum se furiis vociferans agi. Quum nemo iniicere manum homini præ religione neque obsistere auderet, sed cederent omnes, extulit se porta, nec vocem vllam vel motum, qualis lymphatorum esse & insanorum solet, prætermisit. Astus conscia sociaque coniunx, assumptis liberis, primum pro æde dearum supplex abiecit se: inde palantem illum præ se ferẽs quærere, nemine impediente oppido excessit incolumis: atq; ea ratione Syracusas ad Marcellum euasere. Post multa exinde facinora & cõtumelias Enguinorum, quum omnes Marcellus in vincula dedisset, statuisset q; sumere de iis suppliciũ, adstitit plenus lacrymarũ Nicias. Postremo, ad genua Marcelli aduolutus & deprecatus pro ciuib. suis,

A ὡς μὴ καταλείπῃ ὃ ζητούμενον ἀτελὲς καὶ ἀθεώρητον· τὸν δὲ οὐ φεύγοντα κατὰ λῃστείαν ἀναιρεῖσθαι. καὶ τέτοιος ὑπῆρξε λόγος, ὡς κομίζοντι πρὸς Μάρκελλον αὐτῷ τῶν μαθηματικῶν ὀργάνων, σκιόθηρας καὶ σφαίρας καὶ γωνίας, αἷς συναρμόττει τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος πρὸς τὴν ὄψιν, στρατιῶται περιτυχόντες, καὶ χρυσίον ἐν τῷ τοιούτῳ δόξαντες φέρειν, ἀπέκτειναν. ὅτι μὴν τοι Μάρκελλος ἤλγησεν, καὶ τὸν αὐτόχειρα τοῦ ἀνδρὸς ἀπεστράφη καθάπερ συναγῆ, τοῖς δὲ οἰκείοις αὐθαιρὼν ἐτίμησεν, ὁμολογεῖται. τῶν δὲ Ῥωμαίων τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις δίκαιον μὴ εἶναι πόλεμον μεταχειρίσασθαι, καὶ φοβεραὶ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν

B νομιζομένων, ἀγνωμοσύνης καὶ φιλανθρωπίας, καὶ ὅλως πολιτικῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα μὴ δεδωκότων, τοῦτο δοκεῖ τότε Μάρκελλος ὑποδεῖξαι τοῖς Ἕλλησι δικαιοτέροις Ῥωμαίους. οὕτω γὰρ ἐχρήσατο τοῖς συμβάλλουσι καὶ τοσαύτας πόλεις καὶ ἰδιώτας εὐεργέτησεν, ὥστε εἴτε περὶ Αἴτναν, ἢ Μεγαρεῖς, ἢ Συρακουσίοις, ἔργον ἐὰν εἰργασμένον σκληρὸν ἐπιτεικὲς αὐτοῖς, τοῦτο τῶν πεπονθότων αὐτὰ μᾶλλον ἢ τῶν πεποιηκότων δοκεῖν γεγενέναι. μνησθήσομαι δὲ ἑνὸς ἀπὸ πολλῶν. πόλις ἐστὶ τοῖς Σικελίας Ἐγγύιον, οὐ μεγάλη, ἀρχαία δὲ πάνυ, καὶ διὰ θεῶν ἐπιφάνειαν ἔνδοξος ἃς καλοῦ-

C σι Ματέρας. ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τὸ ἱερόν· καὶ λόγχας λινᾶς ἐδείκνυσαν καὶ κράνη χαλκᾶ, τὰ μὲν ἔγγονα Μηριόνου, τὰ δὲ Ὀυλίξου, τουτέστιν Ὀδυσσέως, ἐπιγραφὰς, ἀνατεθεικότων ταῖς θεαῖς. ταύτῃ προθυμόταται καρχηδονιάζουσαν Νικίας αὐτὴρ πρῶτος τῶν πολιτῶν ἔπεσθαι μεταθέσθαι πρὸς Ῥωμαίους, ἀναφανδὸν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παρρησιαζόμενος, καὶ κακῶς φρονοῦντας ἐξελέγχων τοὺς ὑπεναντίους. οἱ δὲ φοβούμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν, ἐβουλεύσαντο συναρπάσαι καὶ παραδοῦναι τοῖς Φοίνιξιν. αἰσθόμενος οὖν ὁ Νικίας ἤδη, καὶ παραφυλαττό-

D μενος ἀδήλως ἑαυτόν, ἐξέφερεν ἐν φανερῷ λόγους περὶ τῶν Ματέρων ἀνεπιτηδείους, καὶ πολλὰ πρὸς τὴν νομιζομένην ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν, ὡς ἀπίστων καὶ καταφρονῶν, ἐπέρατεν· ἡδομένων τῶν ἐχθρῶν, ὅτι τὴν μεγίστην αἰτίαν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν ὧν πείσεται παρεῖχεν. γενομένων δὲ τῶν πρὸς τὴν σύλληψιν ἑτοίμων, ἐν μὲν ἡ ἐκκλησία τῶν πολιτῶν· ὁ δὲ Νικίας μεταξύ τι λέγων καὶ συμβουλεύων πρὸς τὸν δῆμον, ἐξαίφνης ἀφῆκεν εἰς τὴν γῆν τὸ σῶμα· καὶ μικρὸν παραλιπών, (οἰκεῖος) ἡσυχίας σὺν ἐκπλήξει γενομένης, τὴν κεφαλὴν ἐπάρας, καὶ περιενεγκὼν ὑπόβρεμφ φωνῇ καὶ βα-

E ρείᾳ τινὶ μικρὸν σωστείνων καὶ παρεξιώων τὸν ἦχον, ὡς ἐώρα φείκῃ καὶ σιωπῇ κατεχόμενον τὸ θέατρον, ἀπορρίψας τὸ ἱμάτιον, καὶ περιρρηξάμενος τὸν χιτωνίσκον, ἡμίγυμνος διαπηδήσας, ἔθεεν πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ θεάτρου, φοβῶν ὑπὸ τῶν Ματέρων ἐλαυνόμενος. μηδενὸς δὲ τολμῶντος ἅψασθαι, μηδὲ ἀπαντήσαι, διὰ δεισιδαιμονίαν, ἀλλ' ἐκπεπληγμένων, ἕως πρὸς τὰς πύλας ἐξέδραμεν, οὔτε φωνῆς λινος, οὔτε κινήσεως παρεπούσης δαιμονώντι καὶ παραφρονοῦντι χρησάμενος. ἡ δὲ γυνὴ σωνειδυῖα καὶ σωστεχνάζουσα τῷ ἀνδρὶ, λαβοῦσα τὰ παιδία, πρῶτον μὲν ἱκέτης πρεσβευκυνδεῖτο τοῖς μεγάλοις τῶν θεῶν, ἔπειτα πλανώμενον ἐκεῖνον πρὸς ποιουμένη ζητεῖν, κωλύοντος οὐδενὸς, ἀσφαλῶς ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως. καὶ διεσώθησαν μὲν ὅτως εἰς Συ-

F ρακούσας πρὸς Μάρκελλον· ἐπεὶ δὲ πολλὰ τοὺς Ἐγγυίους ἠδικήσαντας καὶ πλημμελήσαντας ἐλθὼν Μάρκελλος ἔδησε πολλοὺς, ὡς ἠμωρησόμενος· ὁ δὲ Νικίας ἐδάκρυσε παρεστὼς, τέλος δὲ χθὼν καὶ γονάτων ἀπτόμενος παρητεῖτο τοὺς πολί-

ας, ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀρξάμενος· ὑπικλασθεὶς ἀφῆκε πόλεις, καὶ τὴν πόλιν οὐδὲν ἠδίκησεν, τῷ δὲ Νικίᾳ χώραν τε πολλὴν καὶ δωρεὰς πολλὰς ἔδωκεν. ταῦτα μὲν οὖν Ποσιδώνιος ὁ φιλόσοφος ἱστόρησεν· τὸν δὲ Μάρκελλον ἀνακαλουμένων τῶν Ῥωμαίων, ὑπὲρ τὸν ἐγχώριον καὶ συνοικεῖον πόλεμον ἐπιστρεφόμενος, τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἐν Συρακούσαις ἐκίνησεν ἀναθημάτων, ὡς αὐτῷ τε πρὸς τὸν θρίαμβον ὄψις εἴη καὶ τῇ πόλει κόσμος. οὐδὲν γὰρ εἶχεν οὐδὲ ἐγίνωσκε πρότερον τῶν κομψῶν καὶ πρεπῶν. οὐδὲ νῦν ἐν αὐτῇ ὁ χαίρειν τοῦτο καὶ γλαφυρὸν καὶ ἀγαπώμενον, ὅπλων δὲ βαρβαρικῶν καὶ λαφύρων ἐναίμων καὶ ἀπλέως ὅσα, καὶ περιεστεφανωμένη θριάμβων ὑπομνήμασι καὶ σκηπτοῖς, οὐκ ἱλαρὸν οὐδὲ ἄφοβον οὐδὲ ἁβρὸν νῦν θέαμα καὶ θυφώντων θεατῶν· ἀλλ' ὥσπερ Ἐπαμεινώνδας τὸ Βοιώτιον πεδίον Ἄρεος ὀρχήστραν, Ξενοφῶν δὲ τὴν Ἔφεσον, πολέμου ἐργαστήριον, οὕτως αὐτοί μοι δοκεῖ τις τότε τὴν Ῥώμην, κατὰ Πίνδαρον, βαθὺ πολέμου θέμεθλον Ἄρεος προσφπεῖν. διὸ καὶ μᾶλλον ἐδοκίμησε τοῦδε μὲν τοῦ δήμου Μάρκελλος, ἡδονὰς ἐχούσας καὶ χάριν Ἑλληνικὴν καὶ πιθανότητα διὰ ποικιλίαν ὄψεσι τὴν πόλιν κοσμήσας· τοῦδε δὲ τοῖς πρεσβυτέροις, Φάβιος Μάξιμος. οὐδὲν γὰρ ἐκίνησε τοιοῦτον, οὐδὲ μετῆλθεν ἐκ τῶν Ταραντίνων πόλεως ἁλούσης, ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα καὶ τὸν πλοῦτον ἐξεφόρησεν, τὰ δὲ ἀγάλματα, μένειν εἴασεν· ἐπιφθὼν δὲ μνημονευόμενον, Ἀπολείπωμεν γὰρ (ἔφη) τοὺς θεοὺς τούτους τοῖς Ταραντίνοις κεχολωμένοις. Μάρκελλον δὲ ἠτιῶντο, πρῶτον μὲν, ὡς ὑπὲρ φθόνον ποιοῦντα τὴν πόλιν, καὶ μόνον οὐ θεῶν, ἀλλὰ καὶ θεῶν οἰκείων ἀχαλινώτων ἀγομένων ἐν αὐτῇ καὶ πομπευομένων· ἔπειτα ὅτι τὸν δῆμον εἰθισμένον πολεμεῖν ἢ γεωργεῖν, θυφῆς δὲ καὶ ῥαθυμίας ἄπειρον ὄντα, καὶ κατὰ τὸν Εὐριπίδειον Ἡρακλέα, Φαῦλον ἄκομψον ὄν, τὰ μέγιστά τε ἀγαθὸν, σχολῆς ἐνέπλησε καὶ λαλιᾶς περὶ τεχνῶν καὶ τεχνιτῶν ἀσχολούμενον, καὶ διατείνοντα πρὸς τοῦτο πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας· οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις ἐσεμνύνετο καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὡς τὰ καλὰ καὶ τὰ θαυμαστὰ τῆς Ἑλλάδος οὐκ ὑπισταμένους ἡμᾶς καὶ θαυμάζειν Ῥωμαίους διδάξας, ἐνισταμένων δὲ τῶν ἐχθρῶν τῷ Μαρκέλλῳ πρὸς τὸν θρίαμβον, ἐπεὶ καὶ πρόξενοι τινὲς ἐπολιτεῖς ἦσαν ἐπὶ πρὸς Σικελίαν, καὶ φθόνον εἶχεν ὁ τρίτος θρίαμβος, συνεχώρησεν αὐτοῖς τὸν μὲν ἐντελῆ καὶ μέγαν εἰς τὸ Ἀλβανὸν ὄρος ἐξελάσαι, τὸν δὲ ἐλάττω καταγαγεῖν εἰς τὴν πόλιν· ὃν δ' ἂν Ἕλληνες, ὅταν δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. πέμπει δὲ αὐτὸν οὐκ ὀχήματι τετθρίππου βεβηκώς, οὐδὲ διάφορος ἔχων στέφανον, οὐδὲ περιαλπιζόμενος, ἀλλὰ πεζὸς ἐν βλαύταις, ὑπὸ αὐλητῶν μάλα πολλῶν, καὶ μυρρίνης στέφανον ὑπικείμενος· ὡς ἀπόλεμος, καὶ ἡδὺς ὀφθῆναι μᾶλλον ἢ καταπληκτικός. ὃ καὶ μέγιστον ἐμοὶ τεκμήριον ὅτι τρόπου τινὸς πάξεως ἀλλὰ μὴ μεγέθους διωρίσθαι τοῖς θριάμβοις τὸ παλαιόν. οἱ μὲν γὰρ μετὰ μάχης καὶ φόνου τῶν πολεμίων ὑπικρατήσαντες, τὸν Ἄρειον ἐκεῖνον, ὡς ἔοικε, καὶ φοβερὸν εἰσῆγον, ὥσπερ ἐν τοῖς καθαρμοῖς τῶν στρατοπέδων εἰώθεσαν, δάφνῃ πολλῇ καταστέφαντες τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἄνδρας· τοῖς δὲ πολέμου μὲν μὴ δεηθεῖσι στρατηγοῖς, ὁμιλίᾳ δὲ καὶ πειθοῖ καὶ διὰ λόγου πολλὰ θεμένοις καλῶς, οἷς ὑπεταγήσαν τῷ ἀπόλεμον ταύτῃ καὶ πολυμηχανικῷ ἀπεδίδου πομπῇ ὄνομα. καὶ γὰρ ὁ αὐλὸς, εἰρήνης μέρος· καὶ ὁ μύρτον, Ἀφροδίτης φυτὸν, ἣ μάλιστα θεῶν ἀπέχθεται βίᾳ, πολέμοις, ἄδας δὲ οὐ πρὸς τὸν θόρυβον (ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν) ὁ θρίαμβος οὕτω ὀνομάζεται· (καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἐφυμνοῦντες καὶ ᾄδοντες πρὸς πέμπουσιν)

A est exorsus ab inimicis. Ita fractus ille liberauit omnes, Niciam verò lato agro muneribusq; amplis donauit. Hæc mandauit memoriæ Posidonius philosophus. Porrò Marcellus reuocatus à ciuitate Romana ad propinquum & suburbanum bellum, ad suum illustrandum triumphum, & ad decorandam vrbem, deportauit plurima atque pulcherrima ornamenta Syracusarum. Nihil enim habuerat aut viderat ante Roma illarum rerum politarum & exquisitarum, neq; quicquam erat ibi huiusce elegantiæ vel fabrefacti vel sciti. Barbaricis armis spoliisq; cruore conspersis referta, atq;
B vndiq; triumphalibus redimita ornamentis & trophæis non placidum vel amœnum, vel meticulosorum hominum spectaculum aut delicatorum erat, sed vt Bœotiæ campos Martis orchestram Epaminondas, Xenophon belli officinam Ephesum, ita, mea quidem sententia, Romam tum Saturnigenæ templum armisoni, vt Pindari verbis vtar, appelles. Vnde gratior ad populum Marcellus fuit, qui vrbem deliciis exornasset, quæ Græcum haberent leporem, gratamque varietatem præberent spectantibus: maioribus natu, Fabius Maximus, nihil enim ille huius generis attigit, neque transtulit ex Tarento capto. Pecuniam & opes egessit, signa moueri interdixit. Addidit etiam id quod vulgo fertur, *Relinquamus Tarentinis deos hosce iratos.* Marcellum verò reprehendebant, primum quod inuidiam conflaret vrbi, in qua etiam de diis velut captiuis triumpharetur, nedum de hominibus, deinde quod enutritam in bellis & agricultura plebem, quæ luxum vel socordiam non gustauerat, & vt de Hercule Euripides ait,

Rudem artium malarum & rectam in maximis,

in otium coniecisset, & loquacitatem de artificiis artificibusq; garriẽdi, plurimum temporis ea in re terentẽ. Enim verò gloriabatur ille vel apud Græcos ob id, quod quæ elegantia apud ipsos atq; visenda essent, rudes ad id tẽporis eorum Romanos docuisset colere ac suspicere. Quum verò impedirent inuidi ne triũphans in vrbem Marcellus inueheretur, quod reliquiæ belli in Sicilia quædam essent, & in oculos hominũ incurreret tertius triumphus, cessit ipse. Triumphauit in monte Albano, inde ouans vrbem iniit. ouans autem, non inuehitur curru, neq; laureatus, neq; concinitur tubis, sed pedibus ingreditur calciatus, modulantibus multis tibiis, coronam gestat myrteam sicut pacatus, gratus aspectu magis quam metuendus. vnde coniectura ducor, inter ouationẽ & triumphum non ex magnitudine rerum gestarũ, sed ex modo fuisse olim discrimen. Qui enim signis collatis & cæsis hostibus victores redissent, Martialem illum & trucẽ, meo iudicio, ducebant triumphum, &, vt moris erat in lustrando exercitu, multa lauro arma militesque excolebant: at qui citra vim beneuolentia, gratia, & verbis confecissent rem, iis ducibus pacati huius & plausibilis celebritatem dabat mos. Nam pacis insigne tibia est, & myrtus Veneris planta, quæ à vi & bello præter cæteros deos deasque abhorret. Ouatio non est dicta, vt plerique existimant, ὠδὴ τὸν Θυασμόν, quia agant eam clamore & cantu Bacchico,

verum Græci ad patriam vocem detorserunt eam dictionem, putantes id decoris etiam ad Liberum patrem, quē Εὔιον & Θρίαμβον appellamus, ex parte referri. Res autem aliter se habet. Triumphantibus enim bouem immolare imperatoribus moris erat, ouantibus ouem: hinc ouationem dixere. At verò operæpretium est Laconicum legislatorem, qui contra ac Romanus instituit sacrificia, cōtemplari. Siquidem Lacedæmone dux deposito imperio, qui astu vel blande agendo rem susceptam confecerat, immolabat bouē; gallum gallinaceū, qui acie. Qui, quanquam essent bellicosissimi, excellētiorem tamen ac magis congruentem ducebant homini rem dicendi facultate & solertia perpetratam quam vi & virtute. verum vtrum horum rectius sit relinquo in medio. Marcello quartum consule subornauerunt Syracusanos inimici eius, vt Romam venirent accusatum eum, questumq; apud senatum, contra fœdus indigna se & hostilia passos. Erat forte in Capitolio Marcellus, vbi sacra faciebat, quum senatū nōdum dimissum supplices rogauerunt Syracusani vt dicendi sibi potestatem & postulandi faceret. Eos collega Marcelli emouit curia, indigne ferens ea absente moueri Marcello. Quod ille vbi intellexit, propere ad fuit. Ac primum, vt cōsul, præsedit, ad senatum de rebus aliis referens: vbi illæ explicatæ res fuere, surgens de sella transiit vt priuatuseū in locum vbi dicere causam solent rei, facultatemq; Syracusanis sui accusandi dedit. Illi verò vehementer cōsternati maiestate eius & confidentia fuere, viscq; horrenda armati longe in prætexta visa est terribilior ac seuerior. Tandem animati tamen ab æmulis Marcelli, instituerunt accusationem, mistamque comploratione & querimonia habuerunt orationem, cuius hæc erat summa, socios & amicos populi Romani ea se passos quæ multis hostibus inferre cęteri imperatores noluerant. Ad ea respōdit Marcellus, quum multa in populum Romanum hostiliter fecissent, nihil eos tamen passos esse, nisi quæ bello victi & vi capti hostes quin patiantur, non posset impediri. Sua autem ipsorum culpa captos, quia omnia tentantem audire se noluissent: neq; eos tyrannorum vi in bellum tractos, imo, vt bellum gererent, illos tyrannidi impositos fuisse. Finitis orationibus ac Syracusanis de more curia eiectis, Marcellus reliquit ad rogandas sententias collegam, simulque cum illis templo excessit, & expectauit pro valuis, curiæ, nec metu ex accusatione, nec in Syracusanos ira de gradu suo motus, sed exitum causæ perquam operiens ciuiliter & modeste. Perrogatis sententiis & senatusconsulto secundum Marcellum facto, proiecerunt se ad genua eius Syracusani cum lacrymis, obsecrantes vt veniam daret præsentibus sibi, moueretque miseria reliquæ ciuitatis, gratam eam memoremque benefactorum fore. Ita lenitus Marcellus, & cum his rediit in gratiam, & cæteros Syracusanos in fidem & clientelam recepit. Libertatem quam iis reddiderat, ipsorumque leges ac res quæ reliquæ erant, comprobauit senatus. Quorum causa cum alios honores decreuerunt Marcello Syracusani, tum legem tulerunt, siquando in Siciliam venisset Marcellus

A ἀλλ' ὑφ' Ἑλλήνων εἰς ὃ σκώπτης αὐτοῖς παρῆκται τοῦτο μα, πεπεισμένων ἅμα καὶ Διονύσῳ τι τῆς τιμῆς προσήκειν, ὃν Εὔιον καὶ Θρίαμβον ὀνομάζομεν. οὐχ οὕτω δ' ἔχει ἀλήθης, ἀλλ' ὅτι μὲν τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ βουθυτεῖν πάτριον ἦν τοῖς στρατηγοῖς, ὅτι δ' τούτῳ πρόβατον ἔθυον. ὅσα δ' τὰ πρόβατα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἐκ τούτου καὶ τὸν θρίαμβον ὅσαν ὠνόμασαν. ἄξιον δ' καὶ τὸν Λακωνικὸν ἀποθεωρῆσαι νομοθέτην ὑπὲρ ἐναντίως Ῥωμαϊκῷ τάξαντα τὰς θυσίας. θύει γὰρ ἐν Σπάρτῃ τῷ ἄπος στρατηγῶν ὁ μὲν δι' ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος, βοῦν· ὁ δ' διὰ μά-

B χης, ἀλεκτρυόνα. καίτοι γὰρ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἠρώτουν τὴν διὰ λόγου καὶ σωφρόνως πρᾶξιν ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας. ταῦτα μὲν οὖν ὅπως ἔχει σκοπεῖν πάρεσιν. τοῦ δ' Μαρκέλλου τὸ τέταρτον ὑπατεύοντος, οἱ ἐχθροὶ τοῖς Συρακουσίοις ἀνέπεισαν εἰς Ῥώμην ἀφικομένους κατηγορεῖν καὶ καταβοᾶν πρὸς τὴν σύγκλητον ὡς δεινὰ καὶ παράνομα πεπονθότας. ἔτυχε μὲν οὖν ἐν Καπιτωλίῳ θυσίαν τινὰ συντελῶν ὁ Μάρκελλος· ἐπὶ δ' συγκαθεζομένῃ τῇ γερουσίᾳ τῶν Συρακουσίων προσπεσόντων, καὶ δεομένων λόγων τυχεῖν καὶ δίκης, ὁ μὲν συνάρ-

C χων ἐξεῴρει αὐτοὺς, ἀγωνιστῶν ὑπὲρ τοῦ Μαρκέλλου μὴ παρόντος. ὁ δ' Μάρκελλος ἀθρόος ἧκεν ἀκούσας· καὶ πρῶτον μὲν ὅτι τὸ δίφρου καθίσας, ὡς ὕπατος ἐχρημάτιζεν· ἔπειτα τῶν ἄλλων τέλος ἐχόντων, καταβὰς ἀπὸ τοῦ δίφρου, καὶ καταστὰς ὥσπερ ἰδιώτης, εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ λέγειν εἰώθασιν οἱ κεκλημένοι, τοῖς Συρακουσίοις ἐλέγχειν αὐτὸν παρεῖχεν. οἱ δ' δεινῶς μὲν συνεταράχθησαν πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ πεποιθὸς τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὁ ἐν τοῖς ὅπλοις ὑπόπτατον, ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῇ περιπορφύρῳ φοβερὸν ἠρώτων καὶ δυσαπόβλεπτον·

D οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραθαρρυνόντων αὐτοὺς τῶν παρεστώτων πρὸς τὸν Μάρκελλον, ἤρξαντο τῆς κατηγορίας, καὶ διεξῆλθον ὀλοφυρμῷ τινι μεμιγμένην διαμολογίαν· ἧς ἐστὶ τὸ κεφάλαιον, ὅτι σύμμαχοι καὶ φίλοι ὄντες Ῥωμαίοις, πεπόνθασιν ἃ πολλοῖς τῶν πολεμίων ἕτεροι στρατηγοὶ μὴ παθεῖν ἐτολμήσαντο. πρὸς ταῦτα ὁ Μάρκελλος ἔλεγεν, ὡς οὐδὲ πολλῶν ὧν δεδράκασι Ῥωμαίοις κακῶν, οὐδὲν πεπόνθασιν πλὴν ἃ πολέμῳ καὶ κρατοῦντος ἁλόντας αὐθέκτους κωλύσαι παθεῖν οὐδαμῶς ἐστιν. οὕτω δ' ἁλῶναι δι' αὐτοὺς, πολλὰ προκαλουμένῳ πειθοῦναι μὴ ἐθελήσαντας. οὐ γὰρ τῶν τυράννων πολεμῆσαι βιασθέντας, ἀλλὰ κἀκείνους ὅτι τὰ

E πολεμεῖν ἐλέσθαι τυραννοῦντας. λεχθέντων δ' τῶν λόγων, καὶ μεθισταμένοις (ὡς ἔθος ἦν) ἐκ τῆς βουλῆς τοῖς Συρακουσίοις συνεξῆλθεν Μάρκελλος, ὅπου συνάρχοιν ποιησάμενος τὴν σύγκλητον· καὶ παρὰ τῶν θυρῶν τοῦ βουλευτηρίου διέτριβεν, οὔτε φόβῳ ἀπὸ τῆς δίκης, οὔτε θυμῷ πρὸς τοὺς Συρακουσίους, τοῦ συνήθους μεταβαλὼν καταστήματος, ἀλλὰ πράως πάνυ καὶ κοσμίως τὸ τῆς δίκης τέλος ἐκδεχόμενος. ἐπεὶ δ' διωνέχθησαν αἱ γνῶμαι, καὶ νικῶν ἀπεδείχθη, πρὸς πίπτουσιν αὐτῷ οἱ Συρακούσιοι, μετὰ δακρύων δεόμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ εἰς αὐτοὺς ἀφιέναι τοὺς παρόντας, οἰκτείραι δ' τὴν

F ἄλλην πόλιν, μεμνημένην ὧν ἔτυχεν ἀεὶ καὶ χάριν ἔχουσαν. ἐπικλασθεὶς οὖν ὁ Μάρκελλος, τούτοις τε διήλλαγη, καὶ τοῖς ἄλλοις Συρακουσίοις ἀεί τι πράττων ἀγαθὸν διετέλει. καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἣν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, καὶ τοὺς νόμους, καὶ τῶν κτημάτων τὰ πρόσοντα βέβαια παρέσχεν ἡ σύγκλητος. ἀνθ' ὧν ἄλλας τε τιμὰς ὑπερφυεῖς ἔσχε παρ' αὐτοῖς, καὶ νόμον ἔθεντο τοιοῦτον, ὁπότ' ἂν ἐπιδῇ Σικελίας Μάρκελλος,

ἢ τῶν ἐκγόνων τὶς αὐτῶ, στεφανηφορεῖν Συρακουσίους καὶ θύειν τοῖς θεοῖς. Τοιούτοις ἤδη βέπεται πρὸς Ἀννίβαν, καὶ τῶν ἄλλων ὑπάτων καὶ ἡγεμόνων ἀεδὸν ἀπόντων μετὰ τὰ ἐν Κάνναις, εἰς στρατηγήματι τῶ φυγομαχεῖν χρωμένων ὅτι τ' ἀνδρα, πρὸς ἀπάτεσθαι δὲ καὶ συμπλέκεσθαι μηδενὸς τολμῶντος, αὐτὸς ὅτι τοῦ ἐναντίαν ὥρμησεν ὁδὸν, οἰόμενος τῶ δοκοῦντι καταλύειν Ἀννίβαν χρόνῳ, πρότερον ἐκτείνεσθαι ὑπ' ἐκείνου λήσεσθαι τὴν Ἰταλίαν· καὶ τὸν Φάβιον ἀεὶ τῆς ἀσφαλείας ἐχόμενον, οὐ καλῶς ἔχειν ἰᾶσθαι τὸ νόσημα τῆς πατρίδος, πρεσβεύοντα τῇ Ῥώμῃ μεμφομένῃ συναποσβεσθῆναι τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἰατροῖς τοῖς ἀπόλμοις καὶ δειλοῖς πρὸς τὰ βοηθήματα τῆς νόσου, πρὸς ἀκμὴν τῆς δυνάμεως ἐξαναλώσειν ἡγούμενος. πρῶτον μὲν οὖν τὰς Σαυνιτικὰς πόλεις μεγάλας ἀφεστώσας εἷλων, σῖτόν τε πολὺν ἀποκείμενον ἐν αὐταῖς, καὶ χρήματα, καὶ τοὺς φυλάττοντας Ἀννίβου στρατιώτας, τρισχιλίους ὄντας ἔλαβεν. ἔπειτα τὸν Ἀννίβου Φούλβιον Γναῖον αὐθύπατον ἐν Ἀπουλίᾳ καταστρεψάμενος μὲν αὐτὸν σὺν ἕνδεκα χιλιάρχοις, καταχρήσαιτο δὲ τῆς στρατιᾶς ὁ πλεῖστον, ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην γράμματα, τοῖς πολίταις πρὸς ἀκαλῶν θαρρεῖν. αὐτὸς γὰρ ἤδη βαδίζειν ὡς ἀφέλοιτο τὴν χώραν Ἀννίβου. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Λίβιός φησιν ἀναγνωσθέντα τὰ γράμματα, μὴ τῆς λύπης ἀφεῖναι, ἀλλὰ τῶ φόβῳ προσθεῖναι· τῶν Ῥωμαίων μεῖζον ἡγουμένων τὸ γενόμενον τὸ κινδυνευθὲν, ὅσῳ Φουλβίου κρείττων ἦν Μάρκελλος. ὁ δὲ, ὥσπερ ἔγραψεν, αὐθὶς Ἀννίβαν διώκων εἰς τὴν Λουκανίαν ἐνέβαλεν, καὶ πρὸς πόλιν Νομίστρωνα καθήμενον ἐπὶ λόφων ὀχυρῶν καταλαβὼν, αὐτὸς ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευσεν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρότερος εἰς μάχην παρήξας τὸ στράτευμα, καὶ καταβαίνοντος Ἀννίβου, συνέβαλε μάχην, κείσιν ἀλλοδοσαν, ἰσχυρὰν δὲ καὶ μεγάλην γενομένην. ἀπὸ δὲ ὥρας τρίτης συμπεσόντες, ἤδη σκότους μόλις διέλυσαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πρωΐ ἀγαγὼν αὖθις τὸ στράτευμα, παρέταξε πρὸ τῶν νεκρῶν, καὶ προεκαλεῖτο παρατάττεσθαι πρὸς τὴν νίκην τὸν Ἀννίβαν. ἀναζεύξαντος δὲ ἐκείνου, σκυλεύσας τοὺς πολεμίους νεκροὺς, καὶ θάψας τοὺς φίλους, ἐδίωκεν αὖθις, καὶ πολλὰς μὲν ὑφέντος ἐνέδρας, ὁδεμιᾶ πρὸς πεσὼν, ἐν δὲ πᾶσι τοῖς ἀκροβολισμοῖς πλεῖστον ἔχων ἐθαυμάζετο. διὸ καὶ τῶν ἀρχαιρεσίων ἐπιφερόντων, ἔδοξε τῇ βουλῇ μᾶλλον ἐκ Σικελίας τὸν ἕτερον ὑπάγειν ὕπατον, ἢ Μάρκελλον Ἀννίβα συνηρτημένον κινεῖν. ἐλθόντα δὲ ἐκέλευεν εἰπεῖν δικτάτορα Κόϊντον Φάβιον. ὁ γὰρ δικτάτωρ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τοῦ πλήθους οὐδὲ τῆς βουλῆς αἱρετός. ἀλλὰ τῶν ὑπάτων τὶς ἢ τῶν στρατηγῶν προελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὃν αὐτῶν δοκεῖ λέγει δικτάτορα· καὶ διὰ τοῦτο δικτάτωρ ὁ ῥηθεὶς καλεῖται· ὃ γὰρ λέγει, Δίκερε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἔνιοι δὲ τὸν δικτάτορα, τῶ μὴ προστιθέναι ψῆφον ἢ χειροτονίαν, ἀλλ' ἀφ' αὑτοῦ τὰ δόξαντα προστάττειν, ὅτως ὠνόμασθαι. καὶ γὰρ τὰ διαγράμματα τῶν ἀρχόντων, Ἑλλήνες μὲν διατάγματα, Ῥωμαῖοι δὲ ἐδίκτα προσαγορεύουσιν. ἐπεὶ δὲ ἐλθὼν ἀπὸ τῆς Σικελίας ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἕτερον ἐβούλετο λαβεῖν δικτάτορα, καὶ βιαζόμενος πρὸς γνώμην μὴ βουλόμενος, ἐξέπλευσε νυκτὸς εἰς Σικελίαν· ὅτως ὁ μὲν δῆμος ὠνόμασεν δικτάτορα Κόϊντον Φάβιον. ἡ βουλὴ δὲ ἔγραψε Μαρκέλλῳ κελεύουσα τοῦτον εἰπεῖν· ὁ δὲ πειθεὶς αὐτὸς εἶπε καὶ συνεπεχείρησεν τοῦ δήμου τὴν γνώμην· αὐτὸς δὲ, πάλιν ἀνθύπατος εἰς τοὔπισθεν ἀπεδείχθη. συνεδέοντο δὲ πρὸς Φάβιον Μάξιμον, ἵνα κοινὸς μὲν ὑπὲρ χώρᾳ Ταραντίνοις,

A posterive eius, vt coronati sacra diis Syracusani facerent. Inde contra Annibalem mouit. Quum verò cæteri cõsules & imperatores à clade Cannensi penè omnes vna arte, ne manus consererent cum Annibale, vterentur, neq; satis animi ad conferenda cum eo signa, aut ad congrediendum acie haberet quisquam, diuersam hic iniit rationẽ, existimans, quod consumpturum Annibalem videbatur, eo accisum ab illo pedetẽtim iri Italiam, & Fabium, qui nimium cautus erat, dum expectat vt vnà cum tabescentibus viribus extingueretur bellum, timidorum & pauidorum more medico-
B rum, qui medicinam adhibere verentur, morantes dum morbum inclinatio virium tollat, parum rectè censens patriæ morbo mederi. Ac primùm magnæ in Samnitibus vrbes, quæ defecerant, venerunt in potestatem eius. Ingentem numerum ibi frumenti & pecuniæ inuenit, & tria millia militum Annibalis, qui præsidii causa erant iis in locis relicti, cepit. Post proconsule Cn. Fuluio in Apulia ab Annibale cum vndecim tribunis militum cæso, atque exercitu etiam magna ex parte
C contrucidato, per literas populum bono animo esse iussit, ire se iam in Annibalem, vt pellat eum ea regione. His recitatis literis, autor Liuius est non solùm non alleuatum luctum, sed cumulatum etiam fuisse timore. Quippe hoc Romani grauius expectabant imminens præterito discrimen, quo Fuluio præstantior esset Marcellus, qui illico vt scripserat, in Lucanos aduersus Annibalem transgressus, ad Numistronem eum adeptus est, locoque plano, quum ille editos colles teneret, posuit castra, ac postridie in aciem prior eduxit. Nec detrectauit Annibal. Pugnatum est acriter & diu, sed incerta victoria. Ab hora tertia quum cõcurrissent, nox ægrè diremit pugnantes. Postero
D die à sole orto eduxit iterum copias, atq; inter cæsa cadauera instruxit, lacessens Annibalem, vt de victoria, vtri cederet, dimicarent. Vbi ille mouit castra, lectis hostium spoliis Marcellus, suisq; crematis, vestigiis eius institit. Quum insidias subinde ille struxisset Marcello, haud potuit eum vnquam circumuenire. Tumultuariis præliis, quæ fuerunt secunda omnia Marcello, tantam de se famam excitauit, vt quum tempus comitiorum instaret, visum senatui sit alterum consulem potius ex Sicilia reuocare, quàm instantem Annibali auocare Marcellum. Cui, vbi adfuit, iusserunt patres vt dictatorem diceret Q. Fabium. Quippe nõ
E à populo dictator neque ab senatu creatur, sed aut consul aut prætor pro concione, quem probauit, dicit dictatorem. vnde is à dicendo dictator appellatur. Alii, quòd neque ex senatusconsulto, neque ex plebiscito, verùm ex sua sententia, quæ sibi placent, imperet, dictatorem aiunt nominatum. nam quæ magistratus decernunt, vocant Romani edicta. At quia collega Marcelli, qui fuit ex Sicilia accitus, alium dicere dictatorem, nec mutare inuitus volebat sententiam, abnauigauit nocte in Siciliam. Ita plebs sciuit vt Q. Fabius dictator diceretur, mandauitq; per literas Marcello
F senatus, eum vt diceret. Hic morẽ gerens, dixit ex plebiscito dictatorẽ, ipsi verò in annum imperium proconsulare prorogatũ. Quum autẽ constituisset cũ Fabio Maximo, dum ille oppugnaret Tarentũ.

αὐτὸς

ipſe vt inſtando trahendoque ſurſum ac deorſum Annibalem, ne Tarentinis venire poſſet ſubſidio, detineret, ad Cannuſium eſt eum aſſequutus. Cui ſæpius caſtra mutanti ac detrectanti certamen, vbique inſtitit. Poſtremò quum caſtra metatum vrgeret, leuibus certaminibus excitauit eum ad pugnam, ſed nox in ipſo ardore pugnantes diſtraxit. Poſtero die oſtendit ſe iterum armatum Marcellus, copiaſque eduxit in aciem. Itaque vehementi percitus dolore aduocat ad concionem Annibal Pœnos, oratque vt ad obtinenda priora decora acriter prælium ineant: Nam videtis, inquit, vt non liceat à tantis victoriis nobis reſpirare, nec quietis eſſe victoribus, niſi hunc hominem impellamus. Inde ſignis collatis dimicatum eſt, vbi euentus rei docuit intempeſtiuo ſtrategemate falſum Marcellum. Dextro cornu laborante duodecimam legionem in primam aciem iubet induci. Ea mutatio, quia turbauit aciem, victoriam dedit hoſtibus, ceciderunt que duo millia ſeptingenti Romani. Marcellus poſtquam in caſtra recepit ſe, aduocata concione, Multa video, inquit, arma Romana & corpora, Romanum ne vnum quidem video. quibus, quum peterent veniam, negauit victis dare ſe, daturum ſi viciſſent. Poſtridie ſe iterum in aciem educturum, vt prius victoriæ quàm fugæ fama Romam peruenire t. Concione dimiſſa, cohortibus quæ terga dederant iuſſit pro tritico hordeum dari, quæ ita acerba fuere militibus, vt quũ magnus numerus grauiter ſaucii forent, neminem vnum ferant fuiſſe, cui non eſſet vulneribus triſtior ducis oratio. Luce orta, ſagulum puniceum inſtantis ſignum pugnæ propoſitum eſt. Cohortes ignominia notatæ, vt ante ſigna collocarentur, poſtulant, idque impetrant. Tum reliquas copias tribuni educunt, primamque aciem ſubſidiis interſertis firmant. Quod vbi Annibali annuntiatum eſt, Papæ, inquit, quid hoc homine facias, qui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt? Solus nec victor ſinit nos reſpirare, nec reſpirat ipſe victus. Nempe perpetuò cum iſto dimicabimus, qui ferociæ audaciæque, qua proſperis qua aduerſis rebus, prætextum pudorem habet. Inde concurrunt acies. Quum anceps pugna eſſet, Annibal elephantos induci in primam aciem, atque in anteſignanos imperat agi. Qui vbi conculcatis multis ilico grauiter turbauerunt ſigna, Flauius tribunus militum ſigno arrepto occurrit beluis, ac primum elephantum haſtili percuſſum in fugam vertit. Ille in proximum verſus & eum & ſequentes auertit. Id cernens Marcellus, equitatum magno impetu immittit turbatis, iubetque addi conſternatis pauorem, vt ſeſe mutuò obtererent. Equites acri facta impreſſione ad caſtra vſque Pœnos cædendo inſequuti ſunt. Maximam ſtragem hoſtium cæſæ ruentesque ediderunt beluæ. dicuntur amplius octo millia cæſa. Ex Romano exercitu ceciderunt tria millia, vulnerati fermè omnes fuêre. Quæ res noctis ſilentio caſtra mouenti Annibali facultatem dedit longius à Marcello recedendi: cupientem enim inſequi prohibuit multitudo ſauciorum. Itaque paruis itineribus in Campaniam mouit, atque vt reficeret milites, Sinueſſæ eos per æſtatem ſub tectis habuit. Quia verò Annibal, vt explicuit ſe à Marcello,

A αὐτὸς δὲ συμπλεκόμενος καὶ τὴν ἐλέλικων Ἀννίβαν, ἐμποδὼν
ἦ τοῦ βοηθεῖν τοῖς ἐκείνου, ἐπέβαλλε τῷ Κανύσιον, καὶ πολ-
λὰς ἀλλάσσοντι στρατοπεδείας καὶ φυγομαχοῦντι πολυτα-
χόθεν ἐπεφαίνετο. τέλος ἱδρυθέντα τὸν σκέμμος ἐξαίφνης τοῖς
ἀκροβολισμοῖς. ὁρμήσαντος δὲ μάχεσθαι, δεξάμενος ὑπὸ
νυκτὸς διελύθη· καὶ μεθ' ἡμέραν, αὖθις ἐν τοῖς ὅπλοις ἐφάνη
τε στρατὸν ἔχων τεταγμένον, ὥστε τὸν Ἀννίβαν τὴν ἀλλα-
γὴν γνόμενον, τοῖς Καρχηδονίοις ἀθεῖσαν, καὶ δεηθεῖσαν τὸν
μάχην ἐκείνην ὑπὲρ πασῶν ἀγωνίσασθαι τῆς ἔμπροσθεν.
Ὁρᾶτε γὰρ (εἶπεν) ὡς οὐδὲ ἀναπνεῦσαι μετὰ νίκας τοσαύτας, «
B οὐδὲ σχολὴν ἄγειν κατεδοσιν ἡμῖν ἔστιν, εἰ μὴ τοῦτον ὠσαίμεθα «
τὸν ἄνθρωπον. ἐκ τούτου συμβαλόντες ἐμάχοντο. καὶ δοκεῖ «
τὸ δὲ ἔργον ἀκαίρῳ στρατηγήματι χρώμενος ὁ Μάρκελ-
λος σφαλεῖσαι. τὸν γὰρ δεξιοῦ πονοῦντος, ἐκέλευσε τὸν τάγμα-
τον εἰς τοὔμπροσθεν προελθεῖν. ἡ δὲ μετακίνησις αὕτη τὰ τάξα-
σα τοὺς μαχομένους, παρέδωκε τὸ νίκημα τοῖς πολεμίοις,
ἑπτακοσίων ὄντων διχιλίοις Ῥωμαίων πεσόντων. ἀναχωρήσας
δὲ ὁ Μάρκελλος εἰς τὸν χάρακα, καὶ συναγαγὼν τὸν στρατὸν, ὁ-
ρῶν ἔφη Ῥωμαίων ὅπλα πολλὰ καὶ σώματα, Ῥωμαῖον δὲ μη-
δένα ὁρῶ. αἰτουμένων δὲ συγγνώμην, οὐκ ἔφη διδόναι νενικη-
C μένοις, ἐὰν δὲ νικήσωσιν, δώσειν. αὔριον δὲ μαχεῖσθαι πάλιν, ὅ-
πως οἱ πολῖται τὴν νίκην τοῦτο μᾶλλον ἢ τὴν φυγὴν ἀκούσω-
σιν. Θαλεθεὶς δὲ ταῦτα, τοὺς στέφανον τὴν ἡτημένας ἀπείρας
αὐτὴ πυρῶν κριθὰς μεδῶσαι. δι' ἃ πολλῶν ὄντων τῆς μάχης
ὄντων κινδυνώδους καὶ πονήρως ἐχόντων, οὐδένα φασὶν ὃν οἱ Μαρ-
κέλλου λόγοι τὸν θαυμαστὸν οὐχὶ μᾶλλον ἤλγυναν. ἅμα δὲ ἡμέ-
ρᾳ τρωκεῖτο μὴν ὁ φοινικοῦς χιτὼν, ὡς εἴωθεν, μάχης ἐσομένης
σύμβολον· αἱ δὲ ἠτημασμέναι ἀπείρα τὴν τοῦτον αὐτὰ
δεηθεῖσαν πάλιν ἐλάμβανον· τὴν δὲ ἄλλην ἐξάγοντες οἱ χι-
λίαρχοι στρατιὰν, παρενέβαλον. ἀναχωρήσας καὶ ὁ Ἀννίβας, Ὦ «
D Ἡρακλεῖς (εἶπε) τί χρήσεται τις ἀνθρώπῳ μήτε τὸν χείρονα «
τύχην, μήτε τὴν βελτίονα φέρειν εἰδότι; μόνος γὰρ οὐδὲ «
νικῶν δίδωσιν ἀναπαύσιν, οὔτε λαμβάνει νικώμενος. ἀλλ' ἀεὶ «
μαχησόμεθα πρὸς τοῦτον, ὡς ἔοικεν, ᾧ τὸ τολμᾶν ἀεὶ καὶ θαρ- «
ρεῖν δυτυχοῦντι καὶ σφαλλομένῳ τὸ αἰδεῖσθαι πρέφασίς «
ἐστιν. ἐκ τούτου συνήεσαν αἱ δυνάμεις, καὶ τὸν δόρυν ἴσα φε-
ρόμενοι, ἐκέλευσεν Ἀννίβας τὰ θηρία καταστῆσαι εἰς
πρώτην τάξιν, ἐξάγειν τοῖς ὅπλοις τῶν Ῥωμαίων. ὡς δὲ μεγάλα καὶ
βαρεῖς ἐν τοῖς πρώτοις γενόμενοι, εἷς τὸν χιλιάρχων ὄνομα Φλάβιος, ἀναρπάσας σημαίαν, ὑπεστά-
E ζεν, καὶ ὡς σύραγκι τὸν πρῶτον ἐλέφαντα τύπτων ἀπέστρεφεν· ὁ
δὲ ἐμβαλὼν εἰς τὸν ὀπίσω, συνεπάραξε καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ὄπισθε-
νόμενοι. καθιδὼν δὲ τοῦτο Μάρκελλος, ἐκέλευσε τοὺς ἱππεῖς
ἐλαύνειν ἀνὰ κράτος πρὸς τὸ θορυβούμενον, καὶ ποιεῖν ἐπὶ μᾶλ-
λον ἀθυμίας πρὸς τοὺς πολεμίους. οὗτοι δὲ δὴ λαμπρῶς
ἐμβαλόντες ἀνέκοπτον ἄχρι τοῦ σταθμοῦ τοὺς Καρχηδο-
νίους, καὶ τὰ θηρία πολλὰ κτεινόμενα καὶ πίπτοντα τὸν πλείστον αὐτῶν
φόνον ἀπειργάζετο. λέγεται γὰρ ὀκτακισχιλίους ἀποθα-
νεῖν. Ῥωμαίων δὲ νεκροὶ μὲν ἐγένοντο τρισχίλιοι, τραυματίαι δὲ
ὀλίγου δεῖν ἅπαντες. καὶ τοῦτο παρέσχεν Ἀννίβᾳ καθ' ἡσυ-
F χίαν ἀναστῆναι νυκτὸς, δεδιὼς πορρωτάτω τοῦ Μαρκέλλου.
διώκειν γὰρ οὐκ ἐῶν δυνατὸς ὑπὸ πλήθους τῶν τραυμάτων, ἀλλὰ κατὰ σχολὴν εἰς Καμπανίαν ἀνέζευξεν, καὶ τὸν θέρος ἐν Σινοέσσῃ διῆγεν ἀναλαμβάνων τοὺς στρατιώτας.
Ὁ δὲ Ἀννίβας ὡς ἀπέρριψεν ἑαυτὸν τοῦ Μαρκέλλου,

χρώμενος ὥσπερ λελυμένος τοῦ στρατεύματος, πᾶσαν ἀδεῶς κὺκλῳ περιιὼν ἔφλεγε τὴν Ἰταλίαν· καὶ κακῶς ἤκουεν ἐν Ῥώμῃ Μάρκελλος. οἱ δὲ ἐχθροὶ Πουβλίκιον Βίβλον, ἕνα τῶν δημάρχων, ἀνέπεισαν ὅτι τὸν κατηγορεῖν αὐτοῦ, δεινὸν εἰπεῖν ἄνδρα καὶ βίαιον· ὃς πολλάκις συναγαγὼν τὸν δῆμον, ἔπει-
„ θεν ἄλλῳ παραδοῦναι στρατηγῷ τὴν δυνάμιν, Ἐπεὶ Μάρ-
„ κελλος (ἔφη) μικρὰ τῷ πολέμῳ παρεγυμνασμένος, ὥσπερ
„ ἐκ παλαίστρας ὅτι θερμὰ λουτρὰ θεραπεύσων ἑαυτὸν τέ-
„ θραπται. Ταῦτα πυνθανόμενος ὁ Μάρκελλος, ὅτι μὴ τοῦ στρατοπέδου τοὺς πρεσβευτὰς ἀπέλιπεν, αὐτὸς καὶ πρὸς τὰς διαβολὰς ἐπανορθωσόμενος εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν. ἐκ τῶν διαβολῶν ἐκείνων δίκην ἔτι παρεσκευασμένην ἐπ' αὐτὸν. ἡμέρας οὖν ὁρισθείσης, καὶ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὸ Φλαμίνιον ἱππόδρομον, ὁ μὲν Βίβλος ἀναβὰς κατηγόρησεν· ὁ δὲ Μάρκελλος ἀπελογεῖτο, βραχέα μὲν καὶ ἁπλᾶ δι' ἑαυτοῦ· πολλὰ δὲ καὶ λαμπραὶ οἱ δοκιμώτατοι καὶ πρῶτοι τῶν πολιτῶν παρρησίαν ἦγον, παρακαλοῦντες μὴ χείρονας τοῦ πολεμίου κρίσεις φανῆναι, δειλίαν Μαρκέλλου καταψηφισαμένους, ὃν μόνον φεύγει τῶν ἡγεμόνων ἐκεῖνος, καὶ διατελεῖ τούτῳ μὴ μάχεσθαι στρατηγῶν, ὡς τοῖς ἄλλοις μάχεσθαι. ῥηθέντων δὲ τῶν λόγων τούτων, τοσοῦτον ἡ τῆς δίκης ἐλπὶς ἐψεύσατο τὸν κατήγορον, ὥστε μὴ μόνον ἀφεθῆναι τῶν αἰτιῶν τὸν Μάρκελλον, ἀλλὰ καὶ ὑπατεύειν αὐτὸν ἀποδειχθῆναι. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν ἐν Τυρρηνίᾳ μέγα κίνημα πρὸς ἀπόστασιν ἔπαυσεν, καὶ κατεπράυνεν ἐπελθὼν τὰς πόλεις· ἔπειτα ναὸν ἐκ τῶν Σικελικῶν λαφύρων ᾠκοδομημένον ὑπὸ αὐτοῦ δόξης καὶ ἀρετῆς καθιερῶσαι βουλόμενος, καὶ κωλυθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερέων, οὐκ ἀξιούντων ἐνὶ ναῷ δύο θεοὺς πρεπέσθαι, πάλιν ἤρξατο προσοικοδομεῖν ἕτερον, ὃ ῥᾳδίως φέρων τὴν γεγενημένην αἰτίκρισιν, ἀλλ' ὥσπερ οἰωνιζόμενος. καὶ γὰρ ἄλλα πολλὰ σημεῖα διεπέρασεν αὐτὸν, ἱερῶν λίθων κεραυνώσεις, καὶ μύες τὸν ἐκ Διὸς χρυσὸν διαφαγόντες. ἐλέχθη δὲ καὶ βοῦς αὐθρώπου φωνὴν ἀφεῖναι, καὶ παιδίον ἐκ κεφαλῆς ἐλέφαντος γενέσθαι, καὶ περιγενέσθαι πρὸς τὰς ἐκχύσεις καὶ ἀποβάσεις δυσερμήνευτας. οἱ δὲ μάντεις κατεῖχον αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ παρηῶντα καὶ φλεγόμενον. οὐδεὶς γὰρ ἔρωτα τοσοῦτον ἡσθέντο πράγματος οὐδενὸς ὅσον οὗτος αἰὴρ ὁ μάχης κεχωρίσθαι πρὸς Ἀννίβαν. τοῦτο καὶ νύκτωρ ὄνειρον ἐδόκει αὐτῷ, καὶ μετὰ φίλων καὶ συναρχόντων ἐν βουλεύμασι, καὶ μία πρὸς θεοὺς φωνὴ, παραπόλεμον Ἀννίβαν λαβεῖν· ἥδιστα δ' αὐτῷ δοκεῖ, τείχους ἑνὸς ἢ τινος χάρακος ἀμφοτέροις τοῖς στρατεύμασι περιτεθέντος, διαγωνίσασθαι· καὶ εἰ μὴ πολλῆς μὲν ἤδη μεστὸς ὑπῆρξε δόξης, πολλὴν δὲ πεῖραν παρεσχήκει τοῦ παρ' ὁντινοῦν τῶν στρατηγῶν ἐμβριθὴς γεγονέναι καὶ φρόνιμος, εἶπον ἂν ὅτι μειρακιώδές τι αὐτῷ προσαπέπαυκεν καὶ φιλοτιμότερον πάθος ἢ κατὰ πρεσβύτην τοσοῦτον. ὑπὲρ γὰρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, ὃ πέμπτον ὑπάτευεν. οὐ μὴν ἀλλὰ θυσιῶν καὶ καθαρμῶν ὧν ὑπηγόρευον οἱ μάντεις θυομένων, ἐξῆλθεν μετὰ τοῦ συνάρχοντος ὅτι τὸν πόλεμον, καὶ πολλὰ μεταξὺ Βαντίας πόλεως καὶ Βενουσίας καθήμενος, ἠρέθιζε τὸν Ἀννίβαν. ὁ δὲ εἰς μάχην μὲν οὐ κατέβαινεν, ἀποθόμενος δὲ πεμπομένῳ ὑπ' αὐτῶν στρατιᾷ ὅτι Λοκρεῖς τοὺς Ἐπιζεφυρίους, καὶ τὸν περὶ Πετελίαν λόφον. ὑφεὶς ἐνέδρας, πεντακοσίους καὶ χιλίους ἀπέκτεινε.

A velut ſolutus omni metu, liber cum exercitu circunquaque vagabatur, vrebatque Italiam. Romæ Marcellus erat aduerſo rumore. Cuius obtrectatores C. Publicium Bibulum tribunum-plebis ad ſuſcipiendam eius accuſationem induxerunt, eloquentem virum & ferocem. Is aſſiduis concionibus egit ad populum de imperio ei abrogando, Quando Marcellus, inquit, paulisper in bello exercitatus, quasi ex palæſtra ad calida balnea, corporis curandi cauſa, ſe recepit. His Marcellus nuntiatis, præfecit caſtris legatos, Romamque ad diluenda crimina contendit. Et offendit iam inſtructam ſibi ex illis calumniis accuſationem. Stata die in circo Flaminio, quem in locum populus conuenerat, accuſauit eum ex ſuperiore loco Bibulus. Reſpondit Marcellus, ſuccincta vſus & ſimplici oratione. Proceres verò & principes ciuitatis diſſeruerunt multa de magnitudine eius rerum geſtarum, liberius monentes populum ne peiores iudices ſe demonſtrarent hoſte, timiditatis damnantes Marcellum, quem ſolum ille fugeret ex ducibus, molireturque perpetuò, cum hoc vt ne dimicet, & vt dimicet cum cæteris. Vbi finem dicendi fecêre, tantùm fefellit iudicii ſpes accuſatorem, vt non ſolùm abſolueretur à criminibus Marcellus, verùm etiam quintum conſul crearetur. Inito conſulatu, ingentem Hetruriæ motum, quæ ad defectionem ſpectabat, compreſſit, ingreſſusque oppida animos ciuium molliuit. Hinc, quum ædis ex præda Sicilienſi locatæ, quam Honori & Virtuti vouerat, impediretur à Pontificibus dedicatio, quòd negarent vnam cellam duobus diis rectè dedicari, ita cœpit addere alteram, iniquo animo impeditam dedicationem ferens, eamque rem quodammodo in omen vertit. Et ſanè alia multa terrebant eum prodigia, vt ædes ſacræ aliquot de cœlo tactæ, & quòd mures in æde Iouis aurum arroſiſſent. Nuntiatum fuit quoque bouem loquutum, & cum elephanti capite puerum natum ſuperſtitem fuiſſe. Quæ quum expiarentur, facilè non eſt litatum, nec impetrata pax deûm. Quare aruſpices eum Romæ gliſcentem ardentemque detinebant. Quippe nullus tanto vllius deſiderio rei inflammatus quiſquam fuit, vt vir ille ad decernendum acie cum Annibale. Id nocte in ſomnis obuerſari, id cum familiaribus & collegis vnum agitare, denique votum apud deos id eſſe vnum vt deprehendere in prælio poſſet Annibalem. Mihi verò videtur ambobus exercitibus muro vel valle cinctis cupidiſſimè congreſſurus cum eo fuiſſe. Et ni cumulatus honoribus eſſet, multiſque modis præter quoſuis imperatores maturitatem ſuam prudentiamque probaſſet, diceres iuuenili agitatum ambitione, ſupra quam id ætatis ſenem decuerat, fuiſſe. nam ſexageſimum exceſſerat annum quum quintum conſulatum cepit. Tandem ſacris, & iis quæ ad pacem deûm pertinent, ex aruſpicum præſcripto perpetratis, ad bellum cum collega profectus eſt. Annibalem inter Bantiam vrbem Venuſiamque ſtatiua habentem multis modis laceſſiuit. Cæterùm rem ille prælio non duxit committendam. Quum autem comperiſſet cohortes aliquot Locros Epizephyrios, *id eſt*, *Occidentales*, mitti, ſub tumulo Petelliæ inſidiis poſitis duo millia quingentos milites occidit.

Id Marcellum ſtimulauit ad dimicandum. vnde propius Annibalem caſtra mouit. Tumulus erat inter vtraque caſtra ſatis tutam ſtationem præbens, ſed ſylueſtris, ſpeculaſque in vtrunque latus conuexas habebat, & delabentium riuulorum fontes erant ſubiecti oculis. Eum locum mirabantur Romani Annibalem, quum prior eò veniſſet, tam idoneum non occupauiſſe, ſed reliquiſſe hoſtibus. Illi verò commodus caſtris multo tamen aptior videbatur inſidiis: quo etiam vti maluit. Itaque ſagittariorum atque haſtatorum in ſaltu & cauis magnam manum condidit, certus commoditatem loci allecturam Romanos. Nec falſus eſt expectatione. ſtatim enim fremebant vulgò in caſtris Romanis occupandum eum locum eſſe diſputabantque, non aliter ac ſi duces eſſent, inter ſe, quantas opportunitates prærepturi eſſent hoſtibus, maximè ſi caſtra eò tranſtuliſſent, aut caſtello certè locum firmaſſent: moueruntq; Marcellum vt iret cum paucis equitib. eum ſpeculatum. Ille accerſito aruſpice, immolauit. Prima hoſtia cæſa, iecur ei ſine capite oſtẽdit aruſpex: in ſecunda caput ſupra modum auctum apparuit, reliquáque vehementer læta comparuere. Ea quum liberare priorum religione viderentur, aruſpices magis ſe terreri iis commouerique oſtenderunt, quòd ſecundum trunca & turpiſſima exta nimis læta ancipitem commutationis nouitatem reddant. Sed enim

Fatum nec ignis nec murus tenet æneus,

vt ait Pindarus. Igitur collega aſſumpto Criſpino, filioque tribuno militum cum ducentis viginti ad ſummum equitibus, inter quos Romanus nemo, ſed erant Hetruſci omnes, præter quadraginta Fregellanos, quorum virtutem Marcellus & fidem vbique perſpexerat, proficiſcitur. Nemoroſus erat opacusque tumultus, in cuius vertice ſpeculator conſidebat, tectus ipſe ab hoſtium conſpectu, ſed oculis caſtra Romana habebat ſubiecta. Signo ab eo accepto, illi qui in inſidiis locati erant non ante mouerunt ſe quàm propè acceſſit Marcellus. Tum ſubitò exorti omnes ac ſimul vndique circumfuſi, iaculis petere, ferire, fugientium terga cædere, reſiſtentibus inſtare. quadraginta Fregellani ii erant. Et quanquam Hetruſci initio fugam ſtatim arripuerunt, hi tamen globo facto propugnabant pro conſulibus, donec Criſpinus duobus iaculis ictus, equum ad fugam capiendam conuertit, & Marcelli latus lancea lata cuſpide fuit tranſfixum. Tum & Fregellani, qui pauci ſupererant, prolapſum conſulem relinquentes, Marcello adoleſcente & ipſo ſaucio erepto, in caſtra profugêre. Ceciderunt haud multo amplius quadraginta, lictores quinque, & duodeuiginti equites viui in poteſtatem hoſtium venerunt. Criſpinus quoq; paucis poſt diebus ex vulneribus moritur. Clades hæc, vt vno in prelio ambo conſules caderent, antea inaudita accidit Romanis. Annibal cætera vilipendens, cæde nuntiata Marcelli, ipſe confeſtim properat in tumulum. Corpus contemplanti, poſtquam diu & robur & ſpeciem conſiderauit, nullum dictum excidit arrogantius, nec lætitiam vultu, vt alius fortaſſis acri & graui ſublato hoſte, præ ſe tulit, ſed ad inſperatam mortem obſtupeſcens, annulo eius ablato,

A τοῦτο Μαρκέλλον ἐξέφερεν τῷ θυμῷ πρὸς τὴν μάχην, καὶ
πρόσω ἄρας ἐγγυτέρω τῆς δυνάμεως. ἐν δὲ μεταξὺ τῶν
στρατοπέδων λόφος ὑπτιεικῶς μὲν ἐρκνής, ὕλης δ' πυκνοδα-
πῆς ἀνάπλεως· εἶχε δ' καὶ σκοπὰς πρὸς κλινεῖς ἐπ' ἀμφότερα,
καὶ νάματα ὑπεφαίνοντο πηγαὶ καταῤῥέοντων. ἐθαύμαζον οὖν
οἱ Ῥωμαῖοι Ἀννίβαν, ὅτι πρῶτος ἑλὼν εὐφυᾶ τόπον, οὕτως οὐ
κατέχει, ἀλλ' ἀπέλιπε τοῖς πολεμίοις. τῷ δ' ἄρα καλὸν μὲν
τῷ στρατοπεδεύσαι τὸ χωρίον ἐφαίνετο, πολὺ δ' κρεῖττον ἐνε-
δρεύσαι· καὶ πρὸς τοῦτο μᾶλλον αὐτῷ χρῆσθαι βουλόμενος,
ἐνέπλησε τὴν ὕλην καὶ τὰς κοιλάδας ἀκοντιστῶν τε πολλῶν καὶ
B λογχοφόρων, πεπεισμένος ἐπάξεσθαι δι' εὐφυΐαν αὐτὰ τὰ χω-
ρία τοὺς Ῥωμαίους. οὐδὲ ἀπεψεύσθη τὴν ἐλπίδος· εὐθὺς γὰρ
ἐν τῇ στρατοπέδῳ τῶν Ῥωμαίων λόγος, ὡς χρὴ τὸ χω-
ρίον καταλαμβάνειν καὶ διεστρατήγουν ὅσα πλεονεκτήσουσι
τοὺς πολεμίους, μάλιστα μὲν ἐνεῖ στρατοπεδούσαντες, εἰ δὲ μὴ,
τειχίσαντες τὴν λόφον. ἔδεεν οὖν τῷ Μαρκέλλῳ μετ' ὀλίγων
ἱππέων ἐπελθόντι κατασκέψασθαι. καὶ λαβὼν τὴν μαντικὴν, ἐ-
θύετο· καὶ τοῦ προσόντος ἱερείου, δείκνυσιν αὐτῷ τὸ ἧπαρ
οὐκ ἔχον κεφαλὴν· ὁ μάντις ὑπιδὼν μεῖζον δὲ τέρας, ἢ, τε
κεφαλὴ μέγεθος ὑπερφυὲς εἶχεν, καὶ τἄλλα φανερὰ θαυ-
C μαστῶς διεφαίνη, καὶ λύσιν ἔχειν ὁ τῶν προσόντων φόβος ἔδοξεν. οἱ δὲ
μάντεις ταῦτα μᾶλλον ἔφασαν δεδιέναι, καὶ τὰ ἐναντία λαμ-
βανόντων δὲ ἐπ' ἀγαθοῖς καὶ συνθεσποτάτοις ἱερεῖς θυο-
μένων, ὕποπτον εἶναι τὴν μεταβολὴν τῆς ἀπορίας. ἀλλὰ γὰρ ὅ τε
προφανὲς, οὐ πῦρ, οὐ σιδηρεῶν ἀρήσει τεῖχος, κατὰ Πίνδαρον·
ἐξήει οὖν τόν τε συνάρχοντα Κρισπῖνον τῶν χιλιάρχων, καὶ ὃ
ἐν χιλιαρχοῦντα, καὶ τοὺς σύμπαντας ἱππεῖς, εἴκοσι καὶ διακο-
σίους· ὧν Ῥωμαῖος οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι, Τυῤῥηνοὶ,
τεσσαρακοντα δὲ Φρεγελλανοὶ, πεῖραν ἀρχῆς καὶ πίστεως ἀεὶ
τῷ Μαρκέλλῳ δεδωκότες. ὑλώδους δὲ τοῦ λόφου καὶ συκο-
D ρεφοῦς ὄντος, αἰὴρ καθήμενος ἄνω, σκοπιὰν εἶχεν, τοῖς πολε-
μίοις αὐτὸς οὐ συνορώμενος, καθορᾶν δὲ τὸν Ῥωμαίων στρα-
τόπεδον. καὶ τὰ γινόμενα τούτου φράσαντος τοῖς λοχῶσι, προσε-
λαύνοντα τὸν Μαρκέλλον ἐάσαντες ἐγγὺς προσεξελθεῖν,
ἐξαίφνης ἀνέστησαν, καὶ προσιχθέντες ἅμα πανταχόθεν, ἠκόν-
τιζον, ἔπαιον, ἐδίωκον τοὺς φεύγοντας, συνεπλέκοντο τοῖς ἐφι-
σταμένοις. ὅτοι δὴ ἦσαν οἱ τεσσαρακοντα Φρεγελλανοὶ. καὶ τῶν
Τυῤῥηνῶν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ δραπετευσάντων αὐτοὶ συστραφέντες
ἠμυνόντο πρὸς τὴν ἐπάτων· ἄχρι οὗ Κρισπῖνος μὲν ἀκον-
τίσμασι δυσὶ βεβλημένος, ἐπέστρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἵππον·
E Μαρκέλλον δέ τις λόγχη πλατεῖα δι' τὴν πλευρὰν διήλα-
σεν, εἰς λαγόνα καλοῦσιν. ὅτω δὴ καὶ τὴν Φρεγελλανῶν οἱ πρεσβύτεροι
ὀλίγοι πανταπασιν, αὐτὸν μὲν πεσόντα λείπουσι, τὸν δὲ νέον ἁρ-
πάσαντες τε δρομαῖον, φεύγουσιν ὅπῃ τὸ στρατόπεδον. ἐγένοντο
δὲ νεκροὶ μὲν ἐν πολλῷ τῷ πανταχόθεν πλείονες, αἰχμάλωτοι
δὲ τὸν μὲν ῥᾴδιον εἰπεῖν, πέντε, τῶν δὲ ἱππέων, εἴκοσι, δυεῖν δέοντες.
ἐτελεύτησεν δὲ καὶ Κρισπῖνος ὀλίγῳ τῶν τραυμάτων, ἐν πολλαῖς ἡ-
μέραις ὑπερβιώσας. καὶ πάθος τοῦτο Ῥωμαίοις συνέπεσεν πρῶ-
τον ἐν γένει, ἀμφοτέρους ἐξ ἑνὸς ἀγῶνος τοὺς ὑπάτους
ἀποθανεῖν. Ἀννίβᾳ δὲ τὸν μὲν ἄλλων ἐλάχιστος ἦν λόγος, Μαρ-
F κέλλον δὲ πεπυθωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ὑπὲρ τὸ τό-
πον, καὶ τῷ νεκρῷ προσῆλθε, καὶ πολὺν χρόνον τῶν τε ῥώμην τοῦ
σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος, ὅτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον, ὅτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον, ὡς εἴ τις ἐργάδη πολέμιον
καὶ βαρὺ ἀπεκτονώς, ἐξέφηνεν· ἀλλ' ὑπιδὼν μάσας τὸ πρόσωπον τῆς πελτῆς, τὸν μὲν δακτύλιον ἀφείλετο,

ὁ δ' σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ καὶ περιθείς ἀπέπεμψε, ἔκαυσε καὶ τὰ λείψανα σωθεὶς εἰς κάλπιδα δεξαμένου, καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. τοῦ δὲ Νομάδων τινὲς παρατυχόντες τοῖς κομίζουσιν, ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸν τάφον· ἀντιλαμβανομένων δὲ ἐκείνων, ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι διέρριψαν τὰ ὀστᾶ. πυθόμενος δὲ Ἀννίβας, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπών, οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ· τοῖς μὲν Νομάσιν ἐπέθηκε δίκην, οὐκέτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν, ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ τῆς ἀταφίας παραλόγως ὕστερον τοῦ Μαρκέλλου γενομένης. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι. Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς, κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασιν, καὶ πορφυρᾶν λαμπρόν. ἐν δὲ ἀνάθημα Μαρκέλλου (δίχα τῶν ἐν Ῥώμῃ) γυμνάσιον μὲν ἐν Κατάνῃ τῇ Σικελίας, ἀνδριάντες δὲ καὶ πίνακες τῶν ἐκ Συρακουσῶν, ἔνθα Σαμοθρᾴκη, παρὰ τοῖς θεοῖς οὓς Καβείρους ὠνόμαζον· καὶ περὶ Λίνδον, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς. ἐκεῖ δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀνδριάντος τοῦτ' ἐν ὑπογεγραμμένον (ὡς Ποσειδώνιος φησὶν) ὁ ὑπόγραμμα,

Οὗτός τοι Ῥώμης ὁ μέγας ξένε πατρίδος ἀστὴρ,
Μάρκελλος κλεινὸν Κλαύδιος ἐκ πατέρων.
Ἑπτάκις τὸν ὑπάτων ἀρχὸν ἐν Ἄρηϊ φυλάξας,
Καὶ πολιὸν δυσπάλων ἐγκατέλεψε φόνον. τὸν γὰρ ἀνθύπατον ἀρχὴν ἐν δὶς ἦρξε, πάσας πέντε προσκατηριθμήσεν ὑπατείας ὁ ὑπόγραμμα ποιήσας. γήμας δὲ αὐτὸς λαμπρὸν ἄγει Μαρκέλλου τοῦ Καίσαρος ἀδελφιδοῦ θυγατέρα, ὃς Ὀκταβίας ἐν τῷ Καίσαρος ἀδελφῆς υἱὸς, ἐκ Γαΐου Μαρκέλλου γεγονώς. ἀγορανομοῦντα δὲ Ῥωμαίων, ἐτελεύτησε νυμφίος, Καίσαρος θυγατρὶ χρόνον τὸν πόλιν διοικήσας. εἰς δὲ τιμὴν αὐτῷ καὶ μνήμην Ὀκταβία μὲν ἡ μήτηρ τὴν βιβλιοθήκην ἀνέθηκε, Καῖσαρ δὲ θέατρον, ὑπογράψας Μαρκέλλου.

Ὅσα μὲν οὖν ἔδοξεν ἡμῖν ἀναγραφῆς ἄξια τῶν ἱστορημένων περὶ Μαρκέλλου καὶ Πελοπίδου, ταῦτά ἐστιν. τοῦ δὲ κατὰ φύσεις καὶ τὰ ἤθη κοινοτήτων, ὥσπερ ἐφαμίλλων οὐσῶν, (καὶ γὰρ ἀνδρεῖοι καὶ φιλόπονοι καὶ θυμοειδεῖς καὶ μεγαλόφρονες ἀμφότεροι γεγένασιν) ἐκεῖνα δόξειεν ἂν διαφορὰν ἔχειν μόνον, ὅτι Μάρκελλος μὲν ἐν πολλαῖς πόλεσιν ὑποχειρίοις γενομέναις σφαγὰς ἐποίησεν, Ἐπαμεινώνδας δὲ καὶ Πελοπίδας οὐδέποτε κρατήσαντες ἀπέκτειναι, οὐδὲ πόλεις ἀνδραποδίσαντο. λέγονται καὶ Θηβαῖοι μηδὲ Ὀρχομενίοις ἂν οὕτω μεταχειρίσασθαι παρόντων ἐκείνων. ἐν δὲ ταῖς πράξεσι θαυμαστὰ μὲν καὶ μεγάλα τὰ Μαρκέλλου πρὸς Κελτοὺς, ὡς παμμίου τοσοῦτον πλῆθος ἱππέων ὁμοῦ καὶ πεζῶν, ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν, (ὁ ῥᾳδίως ὑφ' ἑτέρου στρατηγοῦ γεγενὸς οὐχ ἱστόρηται) καὶ τὴν ἀρχοῦσαν τῶν πολεμίων ἀνελόντος. ἐν ᾧ δὲ τρόπῳ Πελοπίδας ἔπραττεν ὁρμήσας ὑπὲρ τούτων, προαιρεθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τυράννου, καὶ παθὼν πρότερον ἢ δράσας. οὐ μὴν ἀλλὰ πύκνις μὲν ἔστι θαυμάζειν τὰ Λεῦκτρα καὶ Τεγύρας, ὑπὲρ φανεστάτοις καὶ μεγίστοις ἀγῶσιν. κρυφαίῳ δὲ σὺν λόχῳ κατωρθωμένῳ πρᾶξιν οὐκ ἔχομεν τοῦ Μαρκέλλου παραβαλεῖν, οἷα Πελοπίδας περὶ τὴν ἐκ φυγῆς κάθοδον, καὶ αἱρέσιν τῶν ἐν Θήβαις τυράννων ἔπραξεν· ἀλλ' ἐκεῖνο πολὺ πρώτων ἔοικεν πρωτεύειν τῶν ὑπὸ σκότῳ καὶ δι' ἀπάτης γεγενημένων ὁ ἔργον. Ἀννίβας φοβερὸς μὲν καὶ δεινὸς ἐνέκειτο, ὥσπερ ἀμέλει Λακεδαιμόνιοι τότε Θηβαίοις, ἐδεδοίκει μὲν πύκνις δὲ Πελοπίδας καὶ περὶ Τεγύρας καὶ περὶ Λεῦκτρα βέβαιον ἐστιν,

A corpus eximiè ornatum & cultum honorificè cremauit. Reliquias in argenteam cõditas vrnam, iecta aurea corona, remisit ad filium. Quum autem inferentes vrnam Numidæ quidam delati molirentur eam auferre, repugnantibus illis vi eripuerunt, proieceruntq; ossa. Quo nuntiato, ad adstantes Annibal, *Quàm nihil*, inquit, *potest fieri inuito deo!* Numidas inde supplicio affecit, neque vltrà deferendorum ossium vel colligendorum fuit ei cura, quòd nimirum fato quodam ita inconsultè cecidisset, & inhumatus iaceret Marcellus. Ita Cornelius Nepos & Valerius Maximus memoriæ prodidere: Liuius & Cæsar Augustus B delatam ad filium vrnam fuisse, & elatum magnifico funere, autores sunt. Monumentum extra ea quæ Romæ fuerunt, Marcelli gymnasium extitit Catanæ Siciliæ. Signa & tabulæ pictæ ex iis quæ detraxit Syracusis, in Samothracia in templo deorum quos Cabiros nominabant, posita, & in æde Mineruæ Lindi. quo loco statuę eius (vt tradit Posidonius) hoc additum epigramma fuit,

Ingens hic patriæ lumen Romæ fuit, hospes,
Stemmate Marcellus Claudius ex nobili.
Terq; quaterq; fuit consul, dum bella geruntur,
Atque hostes acie sustulit innumeros.

C Proconsulatum author epigrammatis, quem bis gessit, quinq; consulatibus annumerauit. Clara eius progenies vsq; ad Marcellum sororis Augusti Octauia filium, quem edidit ex C. Marcello, pertinuit. Is in ædilitate sponsus decessit, quum Cæsaris filiam non ita pridem in matrimonium duxisset. In cuius honorem & memoriam mater Octauia bibliothecam dedicauit, Cæsar theatrum, quod nomine Marcelli inscripsit.

HÆc sunt quæ memoratu digna apud historicos de M. Marcello & Pelopida comperi. D Quorum ingenii morumque quum summa sit consensio, quia fortes ambo & impigri & animosi excelsique fuerunt, in eo duntaxat apparet diuersitas, quod per multas vrbes, quas in potestatem redegit, cædem edidit Marcellus. Epaminondas & Pelopidas victoria potiti neminem vnquam interemerunt, neque ciuitatibus libertatem ademerunt. Thebanos etiam ferunt non ita in Orchomenios fuisse præsentibus illis consulturos. Res gestæ mirificæ & amplæ Marcelli aduersus Gallos: vbi paucissimis equitibus vallatus, ingentem equitum simul & peditum numerum fudit fugauitque, quod ab alio duce haud temere apud E rerum scriptores reperias factum, hostiumque ducem interemit. Ad quod decus quum contenderet Pelopidas, non est id assequutus, sed interemptus à tyranno, & ante effectum occupatus est. At his Leuctricam tamen, & illam ad Tegyras, nobilissimas maximasque pugnas opponas. Furtim verò & ex insidiis non extat res vlla gesta Marcelli, cuiusmodi Pelopidæ, quum rediret ab exilio & tyrannos Thebis interimeret: verùm hoc multum præ omnibus quæ gesta in vmbra & astu fuerunt videtur commendandus. Iam Annibal terribilis hostis & durus vrgebat Romanos, sicut vtique Thebanos tum Lacedæmonii. Verùm hos ad Tegyras & in Leuctris fusos fugatosque fuisse in confesso est à Pelopida: F

Annibalem Marcellus (vt Polybius autor eſt) ne ſemel quidem fudit, ſed inuictum apparet ad Scipionem vſque permanſiſſe. Nos Liuio, Cæſari, Cornelio Nepoti, & inter Græcos regi Iubæ credimus fuſum fugatumque aliquot pugnis à Marcello Annibalis exercitum, ſed parum profecerũt illæ victoriæ ad ſummam. Apparet autem falſum aliquo modo in illis certaminibus fuiſſe Pœnum. At mirificum ſanè meritò fuiſſe videatur, quòd tot fugatis exercitibus, tam multis ducibus cæſis, denique poſt totius penè confuſionem Romani imperii, pares Romanis animos ad congrediendum fecerit cum hoſte. Qui enim ingentem illum & inueteratum timorem pauoremq; exemit, atque animum de gloria & victoria cum hoſtibus concertantem militibus reuocauit, erexit, confirmauit, vt non facilè victoriam concederent, ſed de ea decertarent pugnarentque, vnus vir fuit Marcellus. Quos enim aſſiduæ clades aſſuefecerant, præclarè vt putarent ſecum agi, ſi fuga elaberentur Annibali, hos docuit ignominioſum arbitrari, ſi victi incolumes eſſent, ne faterentur vel tantillum ſe retuliſſe pedem, & niſi palmam tuliſſent, vt angerentur. Et quando nullo vnquam prelio Pelopidas, quum ipſe præeſſet exercitui, ſuperatus fuit: Marcellus autem plurimas victorias inter æquales ſuos retulit, iure ſanè is qui non facilè vincebatur, fuit cum inuictiſſimo, ob plurimas victorias comparandus. At enim Syracuſas cepit Marcellus, ille Spartæ potiundæ ſpe fruſtratus eſt. Atqui magis arduum, meo iudicio, fuit, propius Spartam ſigna mouiſſe & primum mortalium tranſiſſe Eurotam armatum, quàm domare Siciliam, niſi ſanè Epaminondæ citius id factum quàm Pelopidæ, ſicut prelium etiam Leuctricum, attribuendum cenſeas: Marcelli verò rerum geſtarum illibatum & integrum decus eſſe. nanque Syracuſas ſolus cepit, Gallos abſque collega fudit fugauitque: deniq; cum Annibale nemine ſocio, deterrentibus eum omnibus, certauit, mutataque belli facie dux ad audendum princeps extitit. Exitum certè neutrius laudo horum, imò ingemiſco & angor inopinato iſto caſu. Equidem admiror in tot conflictibus, quot deficiat dies recenſentem, ne vulnus quidem accepiſſe Annibalem. Commendo etiam in Cyropædia Chryſantem, qui ſublato enſe percuſſurus hoſtem, vt ſignum receptui datum eſt, omiſit hoſtem, placideque & modeſtè recepit ſe. Verùm Pelopidam excuſat tamen, quæ in pugnæ articulo ardentem ad perſequendam pœnam non ignauè excitauit, ira:

Primum eſt vt incolumis ſiet victoriam
Dux aſſequens, ſecundum honeſtè vt oppetat,

vt ait Euripides: tum enim non incommodum oblatum, ſed actio dicitur decedentis mors. Iam præter flammam, Pelopidæ etiam victoriæ finis, qui in cæde poſitus tyranni erat, oculis ſubiectus non omnino rapuit illum inconſultè: quippe aliud cum tam præclara & ſplendida coniunctum materia non ita obuium erat arripere decus. Marcellus verò, quum neque magnopere ex re eſſet, neque feruor mentem eius, vt ferè in præſenti ſolet diſcrimine, moueret de gradu, præcipitans ſemetipſe, inexploratò incidit in periculum: qui non ducis, ſed antecurſoris cuiuſpiã vel ſpeculatoris more, quinque conſulatus, tres triumphos, ſpolia, victoriarumque parta de regibus decora,

A Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδὲ ἅπαξ ἐνίκησεν, ἀλλ' ἀήττητος αὐτὸς δοκεῖ διαφυγεῖν μέχρι Σκιπίωνος. ἡμεῖς δ' Λιβίῳ, Καίσαρι, καὶ Νέπωτι, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πίστις δύο μόνας, ἥττας τινὰς καὶ φυγὰς ὑπὸ Μαρκέλλῳ τῷ σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι. μεγάλῳ δ' αὐτῷ ῥοπὴν οὐδεμίαν ἐποίησεν· ἀλλ' ἔοικε φόβωμά τι γενέσθαι περὶ τὸν Λίβυν καὶ τοὺς συμπλοκαῖς ἐκείναις· ὃ δὴ καὶ λόγον καὶ παρασκευὴν ἐθαυμάσθη μετὰ τοσαύτας φυγὰς τρατοπέδων, καὶ φόνους τρατηγῶν, καὶ σύγχυσιν ὅλης ὁμοῦ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονείας, εἰς ἀντίπαλα τῷ θαρρεῖν καθίσταμένων. ὁ

B γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ πάλαι φοβεῖσθαι καὶ καταπεπληγότος, αὖθις ἐμβαλὼν τῷ τρατεύματι ζῆλον καὶ φιλονεικίαν πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦτο δὴ τὸ μὴ ῥᾳδίως τὴν νίκης ἀφιέμενον, ἀλλὰ καὶ ἀμφισβητοῦντα καὶ φιλοτιμούμενον ἐπᾶραι καὶ θαρρύνας, εἷς αὐτὸς ὤν, Μάρκελλος. εἰθισμένους γὰρ ὑπὸ τῶν συμφορῶν, εἰ φοβοῖντο ἐκφύγοιεν Ἀννίβαν, ἀγαπᾶν, ἐδίδαξεν αἰσχύνας σωζομένους μὴ ἥττης, δρομαίας δὲ τὸ μικρὸν ἐκδοῦναι, ἀλγεῖν δὲ μὴ κρατήσαντας. ἐπὶ τοίνυν Πελοπίδας μὲν τὴν ἀδεμίαν ἠτήθη μάχῃ τρατηγῶν, Μάρκελλος δὲ πλείστας τῶν καθ' αὑτὸν Ῥωμαίων ἐνίκησεν, δόξειεν ἂν ἴσος τῷ

C δυνικήτῳ πρὸς τὸν ἀήττητον ὑπὸ πλήθους τῶν κατωρθωμένων ἐπαινεσθῆναι. καὶ μὲν δὴ καὶ μὲν εἷλε Συρακούσας, ἐκεῖνος δὲ τὴν Λακεδαιμονίων ἀπέτυχεν. ἀλλ' οἶμαι μεῖζον εἶναι τὸ καταλαβεῖν Σικελίαν, ἢ τὴν Σπάρτην προσελθεῖν, καὶ Λακωνῶν πρῶτον αὐθεφῶν πολέμῳ τὸν Εὐρώτην. εἰ μὴ νὴ Δία τοῦτο μὲν φήσει τις ἔργον Ἐπαμεινώνδα μᾶλλον ἢ Πελοπίδα πρασσόμενον, ὥσπερ καὶ τὰ Λεῦκτρα· τὸν δ' Μαρκέλλῳ λαμπροτάτῳ μὴ ἀκοινώνητον εἶναι τὸν δόξαν. καὶ γὰρ Συρακούσας μόνος εἷλεν, καὶ Κελτοὺς αὖθις τοὺς στρατάρχοντας ἐνίκησε· καὶ πρὸς Ἀννίβαν, μηδενὸς συλλαμβάνοντος, ἀλλὰ καὶ πολλῶν

D ἀποδεικνύντων, αὐτοτάξαμος, καὶ μεταλαβὼν τὸ φρόνημα τοῦ πολέμου, πρῶτος ἡμῶν τοῦ τολμᾶν κατέστη. τοίνυν τοίνυν τελευταῖον ἐπαινῶ μὲν οὐδετέρου τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' αἰδοῦμαι καὶ ἀγανακτῶ τῷ παραλόγῳ τοῦ συμπτώματος, καὶ θαυμάζω μὲν ἐν μάχαις τοσαύταις ὅσας ἀποκάμοι τὶς ἂν καταριθμῶν, μηδὲ ῥαδίως τὸν Ἀννίβαν· ἄγαμαι δὲ καὶ τὸν ἐν τῇ παιδείᾳ Χρυσάντορα, ὃς διηρμένος κοπίδα, καὶ παίειν μέλλων πολέμιον, ὡς ἐπεσήμηνεν ἡ σάλπιγξ ἀνακλητικὸν, ἀφεὶς τὸν ἄνδρα, μάλα πρᾴως καὶ κοσμίως ἀνεχώρησεν· οὐ μὲν ἀλλὰ τὸν Πελοπίδαν ποιεῖ σύγνωστον,

E ἅμα τῷ τῆς μάχης καιρῷ παράθερμον ὄντα καὶ πρὸς τὴν ἄμυναν οὐκ ἀγλυκῶς ἐκφέρων ὁ θυμός. ἄειστον μὲν γὰρ νικῶντα σώζεσθαι τὸν τρατηγὸν, καὶ ἀποθανεῖν, εἰς ἀρετὴν καταλύσαντα βίον, ὡς Εὐριπίδης φησίν. οὕτω γὰρ οὐ πάθος, ἀλλὰ πρᾶξις γίνεται τοῦ τελευτήσαντος ὁ θάνατος. πρὸς δὲ τὸν θυμὸν τοῦ Πελοπίδου καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τῆς νίκης ἐν τῷ πεσεῖν τὸν τύραννον ὁρώμενον, οὐ πάμπαν ἀλόγως ἐπεσπάσατο τὴν ὁρμήν. χαλεπὸν γὰρ ἑτέρας οὕτω καλῆς καὶ λαμπρᾶς ἐχούσης ὑπόθεσιν ἀρετῆς ἁπτεσθαι. Μάρκελλος δὲ, μήτε χρείας μεγάλης ἐπικειμένης, μήτε τοῦ θυμοῦ τὰ δεινὰ πολλάκις ἐξιστάντος τὸν λογισμὸν ἐνθουσιασμοῦ παρεστῶτος, ὠσάμενος ἀπεσκέπτως εἰς κίνδυνον, οὐ τρατηγοῦ πεῖραν, πρεσβεύτου δέ τινος, ἢ κατασκόπου, πέπτωκεν, ὑπατείας πέντε, καὶ

F τρεῖς θριάμβους, καὶ σκῦλα, καὶ τροπαιοφορείας ἀπὸ βασιλέων,

τοῖς παραπολεμήσασι Καρχηδονίων Ἰβηρσι καὶ Νομάσιν ὑποβαλών. ὥστε νεμεσῆσαι αὐτοῖς ἐκείνους ἑαυτοῖς δ' καταρθώματος, ἄνδρα Ῥωμαίων ἄριστον ἀρετῇ, καὶ δυνάμει μέγιστον, καὶ δόξῃ λαμπρότατον, ἐν τοῖς Φρεγελλανῶν παρεδιέρευνησαν κατασκόπους. χρὴ δ' ταῦτα μὴ κατηγορίαν εἶναι τῆς ἀνδρὸς νομίζειν, ἀλλ' ὡς ἀγωνιστὴν τινὰ καὶ παρρησίαν ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκείνων μὲν πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, εἰς ἣν τὰς ἄλλας κατεμάλωσαν ἀρετὰς, ἀφειδήσαντες τοῦ βίου καὶ τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἑαυτοῖς οὐ τοῖς πατρίσι μᾶλλον καὶ φίλοις καὶ συμμάχοις ἀπολυμένων. μετὰ δὲ τὸν θάνατον, Πελοπίδας μὲν τοὺς συμμάχους παρεῖς ἔχει, ὑπὲρ ὧν ἀπέθανε· Μάρκελλος δ', τοῖς πολεμίοις, ὑφ' ὧν ἀπέθανε. ζηλωτὸν μὲν οὖν ἐκείνο καὶ μακάριον, χρεῖττον δ' καὶ μεῖζον διανοίας χάριν ἀμειβομένης, ἔνθα λυπήσασαν ἀρετὴν θαυμάζουσα. τὸ γὰρ καλὸν ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἔχει μόνον· ἐκεῖ δ' ὁ λειτουργὸς καὶ ἡ χρεία μᾶλλον ἀγαπᾶται τῆς ἀρετῆς.

A mercenariis Pœnorum Hiſpanis Numidiſque obiecit conculcanda, vt vel illi ipſi eum inuiderint ſibi ſucceſſum, quòd virum inter Romanos fortiſſimum, potentiſſimum, ac clariſſimum, obiter inter Fregellanos oppreſſiſſent exploratores. Hęc nemo nos animo accuſatorio, ſed vicem illorum ipſorum liberè caſtigandi gratia eos, eorumque virtutem retuliſſe exiſtimet, cui, dum vitam ſpiritumq; vilipendunt, reliquas dotes ſuas tulerunt expenſas, tanquam ſibi, non patriæ magis ſociiſque atq; amicis perirent. A morte Pelopidæ ſocii, pro quibus cecciderat, funus fecerunt: hoſtes, à B quibus fuerat interfectus, Marcello. optandum illud & fortunatum. Sed excellit præſtatq; gratiam repetendi beneuolentiæ honorans infeſtantem virtutem inimicitia. ſiquidem virtus hic honorem ſola vendicat, illic commodum & fructus potius quàm virtus diligitur.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΤΩΝΟΣ.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ὁ Λυσιμάχου, φυλῆς μὲν τῆς Ἀντιοχίδος, τοῦ δ' δήμου, Ἀλωπεκήθεν· περὶ δὲ οὐσίας αὐτοῦ λόγοι διάφοροι γεγόνασιν, οἱ μὲν, ὡς ἐν πενίᾳ πολυτόνῳ καταβιώσαντος, καὶ μετὰ τὸν τελευτὴν ἀπολιπόντος θυγατέρας δύο πολὺ χρόνον ἀνεκδότους δι' ἀπορίαν γεγαμημένας. περὶ δὲ τοῦτον τὸν λόγον ὑπὸ πολλῶν εἰρημένον αἰτιασάμενος ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἐν ᾧ Σωκράτει, χωρίον τε Φαληρεῖ φησὶ γινώσκειν Ἀριστείδου λεγόμενον, ἐν ᾧ τεθάφθαι· καὶ τεκμήρια τοῦ περὶ τὸν οἶκον ἀπορίας, εἴ μὴ ἡγεῖται, τὸν ἐπώνυμον ἄρχειν, ὃν ἔλαχε τῷ κυάμῳ λαχών, ἐκ τῶν ἐλάττων τὰ μέγιστα διεμεμαρτυρηκέναι μόνων, οὓς πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευον ἕτερον δὲ, τὸν ὀξυβαφικόν· οὐδενὶ γὰρ τῶν πενήτων, ἀλλὰ τοῖς ἐξ οἴκων τε μεγάλων, καὶ δόξαν ἐλθόντας ἐκ νεότητος ἐπιφανῶν, ὀξυβαφικὸν ἐπιφέρεσθαι· τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον, ὅτι νίκης ἀναθήματα χορηγικὰς τρίποδας ἐν Διονύσου κατέλιπεν, οἱ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυντο, τοιαύτῃ ἐπιγραφῇ δεικνύοντες, Ἀντιοχὶς ἐνίκα, Ἀριστείδης ἐχορήγει, Ἀρχέστρατος ἐδίδασκε. τοῦτο μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸν εἰ δοκοῦν μέγιστον, ἀγενέστατόν ἐστι. καὶ γὰρ Ἐπαμεινώνδας, ὃν πάντες ἄνθρωποι γινώσκουσιν ἐν πενίᾳ καὶ βαθείᾳ πολλῇ καὶ βιώσαντα, καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος, οὐκ ἀφιλοτίμους ἀνεδέξαντο χορηγίας, ὁ μὲν αὐλητὰς ἀνδράσιν, ὁ δὲ παισὶ κυκλίοις χορηγήσας· τούτῳ μὲν Διώνυσος τοῦ Συρακουσίου τοῦ δαπανῶντος παρέχοντος, Ἐπαμεινώνδᾳ δὲ τῷ Πελοπίδου. οὐ γὰρ ἔστι τοῖς ἀγαθοῖς ἀκήρυκτος καὶ ἄσπονδος πρὸς τοὺς τῶν φίλων δωρεὰς πόλεμος· ἀλλὰ τὰς εἰς ἀπόθεσιν καὶ πλεονεξίαν ἀλγυνεῖς ἡγούμενοι καὶ ταπεινὰς,

vitæ comparatæ

ARISTIDIS ET M. CATONIS MAIORIS.

ARISTIDES.

ARISTIDES Lyſimachi filius ex tribu Antiochide, curia Alopecenſis. De cuius facultatibus variant. Hi enim in magna inopia D vitam eum traduxiſſe, defunctumque duas reliquiſſe filias, diu ob paupertatem illocabiles. Cui ſermoni, qui complures habet autores, obiiciens ſe in libro qui dicitur Socrates Demetrius Phalereus, prædium ait ſe in Phalera, vbi humatus ſit, cognoſcere. Signa autem lauti patrimonii eius, vnum arbitratur ſummum magiſtratum, à quo annus nomen trahit, quem geſſit faba ſortitus inter eas familias quæ magno in cenſu erant, quos Pentacoſiomedimnos vocabant, quòd quingentos modios haberent in cenſu: alterum exilium de- E cennale, quod inopi exilium nemini ſolitum erat, ſed illis qui ex illuſtri familia atque ex faſtu eſſent inuidioſi, irrogari: tertiũ & poſtremũ, quòd in Liberi patris templo victoriæ monimenta tripodas choragicas reliquit, quæ & hoc noſtro æuo oſtenduntur, retinentq; inſcriptionẽ hanc, Tribus Antiochis vicit, Ariſtides choragus fuit, Archeſtratus docuit. Cæterùm hoc quod videtur plurimi momenti, minimũ habet tamen ponderis: ſiquidem quem omnes nouerunt mortales in egeſtate enutritũ fuiſſe & vixiſſe graui, Epaminondas & Plato philoſophus, non vulgaria munera exhibuerunt, F hic puerorũ chorũ quem cyclium vocant, ille viros tibicines, præbente Platoni Syracuſio Dione, ſuperiori Pelopida. Neque enim bellum boni viri cum amicorum donis internecinũ & inexpiabile ſuſceperunt: verũ ea quæ ideò recipiuntur vt auaritiæ cauſa reponantur, ſordida cenſent & abiecta,

quæ vero coniunctam habent ambitionem non quæstuosam & splendorem, non reiiciunt. Cæterum de tripode Demetrium existimat Panætius nominis similitudine falsum. Nam à bellis Persicis ad exitum Peloponnesiaci, duos modo choragos victores reperiri in actis Aristides, quorum esse neutrum eundem hunc Lysimachi filiũ: sed vni patrẽ fuisse Zenophilũ. alterũ longo tẽpore minorem, vt scriptura arguit orthographiæ, quæ viguit post Euclidẽ, & qui ascriptus est Archestratus, quẽ Medicis bellis nemo, frequentes Peloponnesiacis choros docuisse perscribunt. Cæterũ Panætii dictũ, quemadmodũ cõstet, perpendẽdũ est accuratius. Decennali vero exilio quilibet qui gloria vel nobilitate vel eloquẽtia excedere cẽseretur vulg°, expositus erat: vt etiam Periclis præceptor Damõ, quod haberetur singularis prudentiæ, mulctat° tali exilio fuerit. Iam Aristidẽ Idomeneus non sorte, sed suffragiis ait creatum ab Athenienſibus archõtẽ: qui, si secundũ Plataeensem aciẽ archon fuit, vt ipse literis prodidit Demetrius, omnino cõsentaneũ sit à tanto decore & rebus gestis tãtis eo illum per virtutẽ prouectũ quo ob diuitias aspirabãt alii. At. n. non Aristidẽ tantũ Demetrius, verũ ẽt Socratẽ aperte contẽdit à paupertate, sicut à magno vindicare malo. Quippe nõ modo domũ ei dicit fuisse, sed & minas septuaginta apud Critonem fœnori datas. Porro Aristides Clisthenis necessari° fuit eius qui post tyrannos rempublicã constituit. Hic ęmulans prę cæteris viris qui rempub. tractauerũt, atq; longe præferens Lycurgum Lacedæmonium, statũ reipub. amplexus est in quo pollerent optimates. Vbi aduersariũ habuit Themistoclẽ Neoclis, qui populi partes tuebatur. Hos quidã referunt à prima ętate, quum vna educarentur, omni in re & sermone vel serio vel ludicro dissensisse inter se, atque ingenia eorum statim ex illa contentione detecta: promptũ hoc & piectũ, vafrumq;, quod cito & facile quouis ferretur, alterũ stabili fixũ indole esse & iustitię inhærens, mendaciũ vero vel leuitatẽ vel fraudẽ ne in ludo quidẽ vlla ratione admittens. Aristus Chius ex amatorio initio natam eo refert exarsisse horum simultatẽ. Stesilaum enim, qui Cea oriundus, figura & specie corporis longe omnibus pueris præstabat, quum ambo amarent, non mediocri percitos affectu fuisse: neq; vna cum defloresente forma pueri abiecisse æmulationẽ, sed quasi in illa expertos lacertos suos ilico ad tẽp. prorupisse flagrantes & dissidentes. Ac Themistocles in sodalitium se coniiciens, propugnaculo & opibus non contemnendis muniuit se. Vnde ad illum qui dixit ei præclare moderaturum ipsum Athenienſib., si æquus omnib. & cõmunis esset, Nequaquã (inquit) ea consideã sella, in qua nullã prærogatiuã præ alienis habituri amici sint. Aristides vero seorsum peculiarem viã tenebat in rep. Primum ad sodalium libitum nolebat peccare, neq; acerbus haberi, si non obsecũdaret studiis eorum. Deinde quũ amicorũ præsidio non paucos cerneret inuitari ad iniuriã, id euitauit: volebat autẽ ex benefaciendo tantum, exq; iusta agẽdo & dicẽdo exultare bonũ ciuẽ. Verumtamen multa mouente Themistocle periculose, & aduersus omnes actiones suas cooriente atque interpellante ipsum,

A ὅσαι φιλοτιμίας τινὸς ἀκερδοῦς ἔχονται καὶ λαμπρότητος, οὐκ ἀποδοιῶται. Παναίτιος μὲν τοι τὸν τρίποδος ἀποφαίνει τὸν Δημήτριον ὁμωνυμίᾳ διεψευσμένον. ἀπὸ γὰρ τῶν Περσικῶν εἰς τὸν τελευταῖον τῶν Πελοποννησιακῶν πολέμου, δύο μόνους Ἀριστείδας χορηγοὺς ἀναγράφεσθαι νικῶντας· ὧν οὐδέτερον εἶναι τῷ Δεσιμάχου τὸν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν μὲν, Ξενοφίλου παῖδα, τὸν δὲ, χρόνῳ πολλῷ νεώτερον· ὡς ἐλέγχει τὰ γράμματα τῆς μετ' Εὐκλείδην ὄντα γραμματικῆς, καὶ τραγωιδοδιδάσκαλος Ἀρχέστρατος, ὃν ἐν τοῖς Μηδικοῖς οὐδείς, ἐν δὲ τοῖς Πελοποννησιακοῖς συχνοὶ χορῶν διδάσκαλον ἀνα-
B γράφουσι. Ὁ μὲν οὖν τοῦ Παναιτίου βέλτιον ἐπισκεπτέον ὅπως ἔχει. τῷ δ' ὀστράκῳ πᾶς ὁ δεῖνα δόξαν ἢ γένος ἢ λόγου δυνάμιν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς νομιζόμενος ὑπ' ἐπιστῆν. ὅπου καὶ Δάμων ὁ Περικλέους διδάσκαλος, ὅτι τῷ φρονεῖν ἐδόκει τῆς εἰ τυραννικὸς, ἐξωστρακίσθη. καὶ μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστείδην ὁ Ἰδομενεὺς, οὐκ ἀναμφίβολον, ἀλλ' ἐλομένων Ἀθηναίων φησίν. εἰ δὲ καὶ μετὰ τῶν ἐν Πλατειαῖς μάχῃ ἦρξεν, ὡς αὐτὸς ὁ Δημήτριος γέγραφε, καὶ πολὺ πιθανόν ἐστιν ὅτι δόξῃ τῇ αὐτῇ καὶ κατορθώμασι τηλικούτοις ἀξιωθεῖσαι δ' ἀρετῶν, ἧς δεῖ πλεῖστον ἐτύγχανον οἱ λαμβάνοντες, ἀλλὰ γὰρ ὁ
C Δημήτριος, οὐ μόνον Ἀριστείδῃ, ἀλλὰ καὶ Σωκράτει δῆλός ἐστι τῆς πενίας ἐξελέσθαι φιλοτιμούμενος, ὡς μεγάλου κακοῦ. καὶ γὰρ ἐκείνῳ φησὶν οὐ μόνον τὴν οἰκίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ μνᾶς ἑβδομήκοντα τοκιζομένας ὑπὸ Κείτωνος. Ἀριστείδης δὲ, Κλεισθένους μὲν τοῦ καταστησαμένου τὴν πολιτείαν μετὰ τοὺς τυραννοῦντας ἑταίρους γενόμενος, ζηλώσας δὲ καὶ θαυμάσας μάλιστα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν Λυκοῦργον τὸν Λακεδαιμόνιον, ἥψατο μὲν ἀριστοκρατικῆς πολιτείας, ἔσχε δ' αἰτιατὸν μόνον ὑπὸ τοῦ δήμου Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέους. ἔνιοι μὲν οὖν φασὶν αὐτοὺς παῖδας ὄντας καὶ συστρεφομένους
D ἀπ' ἀρχῆς, ἐν πάντι καὶ σπουδῇ ἐγκειμένῳ καὶ παιδιᾷ πρὸς ἄλληλους· καὶ τὰς φύσεις αὐτοὺς ὑπὸ τῆς φιλονεικίας ἐκείνης ἀνακαλύπτεσθαι· καὶ τὸν μὲν, ἀγχέμαχον καὶ πανοῦργον ὄντα, καὶ μετ' ὀξύτητος ὅτι πάντα ῥᾳδίως φερομένῳ, τὸν δ' ἱδρυμένῳ ἐν ἤθει βεβαίῳ καὶ πρὸς τὸ δίκαιον ἀτενῆ, ψεῦδος δὲ καὶ βωμολοχίαν καὶ ἀπάτην οὐδ' ἐν παιδιᾷ τινὶ τρόπῳ προσιεμένῳ. Ἀείστων δ' ὁ Χῖος ἐξ ἐρωτικῆς ἀρχῆς γενέσθαι φησὶ, καὶ προελθεῖν ὅτι τοσοῦτον τῷ ἔρᾳν αὐτῷ. Στησίλεω γὰρ, ὃς ἦν γένει Κεῖος, ἰδέᾳ τε καὶ μορφῇ σώματος πολὺ τῶν ἐν ὥρᾳ λαμ-
E πρότατος, ἀμφοτέρους ἐρασθέντας, οὐ μετείως ἐνεγκεῖν τὸ πάθος, οὐδ' ἅμα λήγοντι τῷ κάλλει τοῦ παιδὸς ἀποθέσθαι τὴν φιλονεικίαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐγγυμνασαμένους ἐκείνῃ, πρὸς τὴν πολιτείαν αὐτοὺς ὁρμῆσαι σφεπτύρους ὄντας καὶ σφοδρῶς ἔχοντας. ὁ μὲν οὖν Θεμιστοκλῆς εἰς ἐπαιρείαν ἐμβαλὼν ἑαυτὸν, εἶχε πρόβλημα καὶ δυνάμιν οὐκ ἀκαταφρόητον, ὥς τε καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα, καλῶς αὐτὸν ἄρξειν Ἀθηναίων, ἂν πρῶτος ἴσος ἢ καὶ κοινὸς ἅπασι, Μηδέποτε (εἶπεν) εἰς τοῦτον ἐγὼ καθίσαιμι τὸν θρόνον, ἐν ᾧ πλέον οὐδὲν ἕξουσιν οἱ φίλοι παρ' ἐμοὶ τῶν ἄλλο-
F τρίων. Ἀριστείδης δ' καθ' ἑαυτὸν ὥσπερ ὁδὸν ἰδίαν ἐβάδιζε τῆς πολιτείας· πρῶτον μὲν, οὐ βουλόμενος συναδικεῖν τοῖς ἑταίροις, ἢ λυπηρὸς εἶναι μὴ χαριζόμενος· ἔπειτα τῷ ἀπὸ τῶν φίλων δυνάμιν οὐκ ὀλίγους ὁρῶν ἑπαιρομένους ἀδικεῖν, ἐφυλάττετο, μόνῳ τῷ χρηστὰ καὶ δίκαια πράττειν καὶ λέγειν ἀξιοῦν θαρρεῖν τὸν ἀγαθὸν πολίτην. οὐ μὴν ἀλλὰ πολλὰ κινουμένου τοῦ Θεμιστοκλέους, πρόβολος, καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτῷ πολιτείαν ἱστάμενος καὶ ἀναστέλλοντος,

ἠναγκάζετό που καὶ αὐτὸς, τὰ μὲν, ἀμυνόμενος, τὰ δ', κολάζων τὴν ἐκείνου δυνάμιν, χαίειν τῶν πολλῶν αὐξομένῳ, ὑπεναντιοῦσθαι οἷς ἔπραττεν ὁ Θεμιστοκλῆς. βέλτιον ἡγούμενος παρελθεῖν ἔνια τῶν συμφερόντων τῷ δήμῳ ἢ τῷ κρατεῖν ἐκεῖνον, ἐν πᾶσιν ἰσχυρὸν γενέσθαι. τέλος δέ ποτε τοῦ Θεμιστοκλέους πράττοντός τι τῶν δεόντων, ἀντικρούσας καὶ παρενηνεγμένος, οὐ κατέσχεν, ἀλλ' εἶπεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπιών, ὡς οὐκ ἔστι σωτηρία τοῖς Ἀθηναίων πράγμασιν εἰ μὴ καὶ Θεμιστοκλέα καὶ αὐτὸν εἰς ὃ βάραθρον ἐμβάλοιεν. πάλιν δ' γράψας τινὰ γνώμην εἰς τὸν δῆμον, ἀντιλογίας ὄσης πρὸς αὐτὸν καὶ φιλονεικίας, ἐκράτει. μέλλοντος δ' τοῦ πρεσβευτοῦ τὸν δῆμον ἐπερωτᾶν, ἀναθόμενος ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν τὸ ἀσύμφορον, ἀπέστη τοῦ ψηφίσματος. πολλάκις δ' καὶ δι' ἑτέρων εἰσέφερε τὰς γνώμας, ὡς μὴ φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐμπόδιος εἴη τῷ συμφέροντι. θαυμαστὴ δέ τις ἐφαίνετο αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολὰς ἡ βεβαιότης, μήτε τῆς τιμῆς ἐπαιρομένου, πρός τε τὰς δυσημερίας ἀθορύβως καὶ πρᾴως ἔχοντος, καὶ ὁμοίως ἡγουμένου χρῆναι τῇ πατρίδι παρέχειν ἑαυτὸν οὐ χρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξης, πρῶτα καὶ ἀμιαθὶ πολιτευόμενον. ὅθεν, ὡς ἔοικε, τῶν εἰς Ἀμφιάραον ἐν τῷ Αἰσχύλου πεποιημένων ἰαμβείων ἐν τοῖς θεάτροις λεγομένων,

Οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
Βαθεῖαν ἄλοκα φρενὸς καρπούμενος,
Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα·

πολλοὶ ἀπέβλεψαν εἰς Ἀριστείδου, ὡς ἐκείνῳ μάλιστα τῆς ἀρετῆς ταύτης προσηκούσης. οὐ μόνον δ' πρὸς εὔνοιαν καὶ χάριν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς ἔχθραν ἰσχυρότατος ἦν ὑπὲρ τῶν δικαίων ἀντιβολῶν. λέγεται γοῦν ποτὲ δικάζων ἐχθρὸν ἐν δικαστηρίῳ μετὰ τοῦ κατηγορεῖν, οὐ βουλομένων ἀκούειν τοῦ κιδνοῦντος τῶν δικαστῶν, ἀλλὰ τοῦ φωνοῦντος αὐτοῦ, ἀναπηδήσας, τοῦ κρινομένου συνεκτείνειν ὅπως ἀκουσθείη καὶ τύχοι τῶν νομίμων. πάλιν δ' κρίνων ἰδιώτας δυσί, θ' ἑτέρου λέγοντος ὡς πολλὰ τυγχάνοι τ' Ἀριστείδου ὁ ἀντίδικος λελυπηκώς, Λέγ' ὦ γαθὲ (φάναι) μᾶλλον, εἴ τι σε κακὸν πεποίηκεν. σοὶ γὰρ οὐκ ἐμαυτοῦ δικάζω. τῶν δ' δημοσίων πρεσβέων αἱρεθεὶς ὀπτιμελητής, θ' μόνον τοὺς καθ' αὑτὸν ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ γενομένους ἄρχοντας ἀπεδείκνυε πολλὰ νενοσφισμένους, καὶ μάλιστα τὸν Θεμιστοκλέα. Σοφὸς γὰρ ἀνὴρ, τ' δ' χειρὸς θ' κρατῶν. δι' ὃ καὶ συναγαγὼν πολλοὺς ὀπτὶ τὸν Ἀριστείδου, ἐν ταῖς ἀθηναίαις δικῶν κλοπῆς καταδίκην πρεσβεύβαλεν, ὥς φησιν Ἰδομενεύς. ἀγανακτούντων δ' τ' πρεσβύτων ἐν τῇ πόλει καὶ βελτίστων, θ' μόνον ἀφείθη τῆς ζημίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄρχων ὀπτὶ τ' αὐτοῦ ἀρθείκησιν ἀπεδείχθη· πρεσβευτοιούμενος δ' τῶν πρεσβέων μεταμέλειν αὐτῷ, καὶ μαλακώτερον ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν, ἤρεσκε τοῖς πολλὰ κλέπτουσιν, οὐκ ἀξελέγχων οὐδὲ ἀκριβολογούμενος, ὥστε καταπιμπλαμένους τῶν δημοσίων, ὑπερεπαινεῖν τ' Ἀριστείδου, καὶ δοξάζειν τὸν δῆμον ὑπὲρ αὐτοῦ πρεσβεύοντας ἄρχοντα πάλιν αἱρεθῆναι. μελλόντων δ' χειροτονεῖν, ἐπετίμησε τοῖς Ἀθηναίοις, Ὅτε μὲν γὰρ (ἔφη) πιστῶς καὶ καλῶς ὑμῖν ἦρξα, πρεσβυπληξίαν· ἐπεὶ δ' πολλὰ τ' κοινῶν κατατρεῖμαι τοῖς κλέπτουσι, θαυμαστὸς εἶ δοκῶ πολίτης. αὐτὸς μὲν οὖν αἰσχύνομαι τῇ ἐμῇ τιμῇ μᾶλλον ἢ τῇ πρεσβείᾳ καταδίκῃ. συνάδομαι δ' ὑμῖν παρ' οἷς ἐνδοξότερόν ἐστιν τοῦ σώζειν τὰ δημόσια, θ' χαρίζεσθαι τοῖς πονηροῖς.

A compulsus scilicet ipse quoq; est, partim vlciscendi gratia, partim Themistoclis reprimendæ potentiæ studio gliscentis populari factis eius reluctari, satius esse censens commoda populi aliqua negligere, quam illum vbique inualescere victorem. Deniq; quum Themistocles aliquando quiddam recteatq; ordine ageret, aduersatus ei est: quo deiecto non continuit se, sed iactauit digrediens ex concione, nisi & Themistoclem & se male perderent, non posse rempub. Athenienſium consistere. Alio tempore quum rogationem ad populum tulisset, atq; ea impugnaretur, erat eam post concer-
B tationem obtenturus: iamq; missuro in suffragia populum archonte, ex ipsis habitis orationibus animaduerso vitio abiecit rogationem. Identidem etiam ferebat per alios rogationes, ne studio secum contendendi obsisteret Themistocles bono publico. Mirifica vero apparuit eius in actionum vicissitudinibus constantia. Neq; enim honoribus inflabatur, & reflantem ventum sedate ferebat & leniter: atque æque censebat præstare se patriæ debere vt non sine pecuniæ solum, sed & sine gloriæ præmio vel mercede eam administraret. Vnde
C sane, quum facti in Amphiaraum ab Æschylo iambi in theatro recitarentur,

Nec enim videri iustus hic, sed esse vult,
Alta recessum mente possidens, scatent
Ex quo salubria consilia per Græciam:

omnes conuerterunt in Aristidem, tanquam ad eum præcipue hæc virtus pertineret, oculos. Non solum autem amori & gratiæ, sed iræ quoq; & odio repugnabat pro iustitia fortissime. Ac ferunt, quum inimicum iudicio persequeretur, abnuentibus post accusationem iudicibus reum audire, sed confestim in eum ferre parantibus sentẽtiam, exilisse eũ, atq; vna cũ illo supplicasse vt audiretur
D & legitime cum eo ageretur. Aliâs quum iudex sederet interduos priuatos, & alter aduersarium diceret multas iniurias Aristidi obtulisse, Quin tu bone vir, dixisse, profers potius, siquid admisit in te: tibi enim non mihi sum iudex. Quæstor creatus demonstrauit non solum sui temporis quæstores, sed & superiores magnam pecuniam auertisse, Themistoclem præ cæteris. Sapiens enim fuit vir, verum manus non habuit continentes. Quare magna coitione in Aristidem facta, negotium ei, quum referret rationes, fecit, & peculatus eum (vt Idomeneus ait) damnauit. Quod quum ferrent principes ciuitatis & optimi quique indigne, non
E modo litis æstimatione liberatus, sed & quæstor est iterum designatus. Hic quum præ se ferret priorum consiliorum pœnitere se, & molliorem præberet, erat acceptus iis qui expilabant ærarium, quod non detegeret ipsos, nec exacte excuteret: vnde satiati pecunia publica in cœlum ferebant Aristidem, ac populum pro eo prensabant, laborabantq; vt denuo quæstor crearetur. At populum, quum ipsum designaturus esset, castigauit. Quum enim (inquit) versatus in magistratu essem innocenter & recte, labe aspersus sum: vbi multa de publico depeculatoribus condono, præ-
F clarus videor ciuis. Me quidem magis huius pudet laudis quam damnationis prioris: vestri vero miseret me, apud quos obsequi honorabilius est improbis, quam conseruare commoda publica.

Ita fatus vbi furta patefecit, applaudentes sibi & commendantes elingues reddidit: verum autem & iustum tulit ab optimo quoq; præconium. Postquam ab Dario missus Datis, verbo ad persequendam à populo Athenienſe pœnam, quod Sardeis inflammaſſent, reuera ad ſubigendam Græciam: appulit cum tota claſſe ad Marathonem & agros vaſtauit: atque inter prætores, quos bello gerendo præfecerat populus Athenienſis, ſummæ autoritatis erat Miltiades, dignitate vero & potentia Ariſtides ſecundus. In ſententiam tunc de prælio committendo Miltiadis deſcendendo, non parum momenti fecit. Quumque ad ſingulos prætores viciſſim ſingulis diebus ſumma poteſtas circumferretur, vbi ad ipſum vices rediere, tradidit imperium Miltiadi: collegas docens non eſſe audire & ſequi prudentes turpe, ſed amplum & ſalutare. Ita compreſſa contentione, hortatus eos vt vno in conſilio acquieſcerent optimo, eoque vterentur, confirmauit Miltiadem, qui perpetuo imperio pollens fuit. Quippe deſtiterunt tum ſinguli ſingulis diebus imperare, atqui illi dicto fuerunt audientes. In pugna quum media Athenienſium acies laboraret, atque ibi diutiſſime Leontidem & Antiochidem tribus ſuſtinerent barbari, fortiter dimicauerunt comparati inter ſe Themiſtocles & Ariſtides: quod hic ex Antiochide, ille eſſet ex Leontide. Vt fuſos fugatoſque barbaros ad naues redegerunt, & curſum tenere eos non ad inſulas conſpexerunt, ſed venti & maris vi intro coniici ad Atticam: veriti ne nudam defenſoribus caperent vrbem, nouem tribubus ad vrbem aduolauerunt, eodemque die iter confecêre. In Marathone Ariſtides cum tribu ſua relictus captiuorum & prædæ cuſtos, non fefellit hominum de ſe opinionem, ſed quum in tentoriis & nauibus captis auri & argenti eſſet affluentia, magna copia omnis generis veſtis & aliæ infinitæ prædæ, nec ipſe concupiuit eam attingere, nec alium permiſit: præterquam ſi qui eo inſcio quid ſurriperent, in quibus Callias tædifer, ad cuius pedes barbarus quidam ex coma & faſcia regem ratus, abiecit ſe. Quum adoraſſet eum & dexteram apprehendiſſet, magnum pond° auri oſtendit in puteo quodam defoſſum. Ibi Callias omnium hominum crudeliſſimus & teterrimus, aurum abſtulit, & hominem, ne proderet rem aliis, interfecit. Hinc dictos aiunt à comicis poſteros eius Laccoplutos, quaſi ex puteo diuites, in locum vbi aurum inuenit, cauillantes. Mox Ariſtides magiſtratum, vnde annus denominatur, cepit. Quamuis archontē eum fuiſſe Phalereus Demetrius autor eſt, paulo ante obitum ſuum ſub Platęenſem martem. Atqui in actis poſt Xanthippidē, cuius magiſtratu ſuperatus ad Plataeas Mardonius eſt, ne cognominem quidem in permultis reperias Ariſtidem: at ſecundum Phanippum, cuius in magiſtratu pugnæ Marathoniæ palmam retulerunt, ſtatim Ariſtides perſcriptus archon eſt. Inter virtutes omnes eius maxime ſenſit multitudo iuſtitiam: quod huius vſus ei ſolidiſſimus ſit & communiſſimus. Ex qua vir ille pauper & popularis, rege digniſſimam & diuiniſſimam appellationem traxit Iuſti: quam nemo regum vel tyrannorū ambiuit,

A ταῦτα δ' εἰπὼν, καὶ τοὺς κλοπὰς ἐξελέγξας τοὺς μὲν τότε βοηθοῦντας καὶ μαρτυροῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ κατεσόμισε, τὸν δ' ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἀπὸ τῶν βελτίστων ἔπαινον εἶχεν. ἐπεὶ δὲ Δάτις ὑπὸ Δαρείου πεμφθεὶς λόγῳ μὲν, ὑπεύθυνα δίκην Ἀθηναίοις, ὅτι Σάρδεις ἐνέπρησαν, ἔργῳ δ', καταστρέψασθαι τοὺς Ἕλληνας, εἰς Μαραθῶνα πρωτὶ τῷ στόλῳ κατέσχε καὶ τὴν χώραν ἐπόρθει, τῶν δὲ καθεστώτων τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὲρ τὸν πόλεμον στρατηγῶν, μέγιστον μὲν εἶχεν ἀξίωμα Μιλτιάδης, δόξῃ δὲ καὶ δυνάμει δεύτερος ἦν Ἀριστείδης· καὶ τότε περὶ τῆς μάχης γνώμη τῇ Μιλτιάδου προσεθέμεθα, ὑ μι-
B κρὰν ἐποίησε ροπήν· καὶ παρ' ἡμέραν ἑκάστου στρατηγοῦ κράτος ἔχοντος, ὡς περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχὴ, παρέδωκε Μιλτιάδῃ διδάσκων τοὺς συνάρχοντας ὅτι τὸ πείθεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς βελτίοσιν, οὐκ αἰσχρὸν, ἀλλὰ σεμνόν ἐστι καὶ σωτήριον. οὕτω δ' ἐπαύσας τὴν φιλονεικίαν, καὶ ἐπιστρεψάμενος αὐτοὺς ἀγαπᾶν μιᾷ γνώμῃ τῇ κρατίστῃ χρωμένους, ἔρρωσε τὸν Μιλτιάδην, ᾧ ἀπειθεστάτῳ τὸ ἐξουσίας ἰσχυρὸν ἡγούμενον· χαίρειν γὰρ ἐῶν ἕκαστος ἤδη τὸ καθ' ἡμέραν ἄρχειν, ἐκείνῳ ἐπείθετο. ἐν δὲ τῇ μάχῃ μάλιστα τῶν Ἀθηναίων τὸ μέσον
C πονήσαντος, καὶ πλεῖστον ἐνταῦθα χρόνον τῶν βαρβάρων δυτερεισάντων κατὰ τὴν Λεοντίδα καὶ Ἀντιοχίδα φυλὴν, ἠγωνισάντο λαμπρῶς τεταγμένοι παρ' ἀλλήλοις, ὅ, τε Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης. ὁ μὲν γὰρ Λεοντίδης ἦν, ὁ δ' Ἀντιοχίδης. ἐπεὶ δὲ τρεψάμενοι τοὺς βαρβάρους ἐνέβαλον εἰς τὰς ναῦς, καὶ πλέοντας οὐκ ὀπτὶ νήσων ἑώρων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πνεύματος καὶ τῆς θαλάσσης εἴσω πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀποβιαζομένους, φοβηθέντες μὴ τὴν πόλιν ἔρημον λάβωσι τῶν ἀμυνομένων, ταῖς μὲν ἐνέα φυλαῖς ἠπείγοντο πρὸς τὸ ἄστυ, καὶ κατήνυσαν αὐθημερόν. ἐν δὲ Μαραθῶνι μετὰ τῆς ἑαυτοῦ
D φυλῆς Ἀριστείδης ἀπολειφθεὶς φύλαξ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων, οὐκ ἐψεύσατο τὴν δόξαν, ἀλλὰ χρυσὸν μὲν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ πάντος, ἐσθῆτος δὲ παντοδαπῆς καὶ χρημάτων ἄλλων ἀμυθήτων ἐν ταῖς σκηναῖς καὶ τοῖς ἡλωκόσι σκάφεσιν ὑπαρχόντων, οὔτ' αὐτὸς ἐπεθύμησε λαβεῖν, οὔτ' ἄλλον εἴασεν, πλὴν εἴ τινες ἐκεῖνον λαθόντες ὠφελήθησαν. ὧν καὶ Καλλίας ὁ δᾳδοῦχος. τούτῳ γάρ τις (ὡς ἔοικε τῶν βαρβάρων προσέπεσεν, οἰηθεὶς βασιλέα, ἅμα τὴν κόμην καὶ τὸ στρόφιον, εἶδε) προσκυνήσας δὲ καὶ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς, ἔδειξε πολὺν χρυσὸν ἐν λάκκῳ τινὶ κα-
E τορωρυγμένον. ὁ δ' Καλλίας ὠμότατος ἀνθρώπων καὶ πανουργότατος ἡγούμενος, τὸν μὲν χρυσὸν ἀνείλετο, τὸν δ' ἄνθρωπον, ὡς μὴ κατείποι πρὸς ἑτέρους, ἀπέκτεινεν. ἐκ τούτου φασὶ καὶ λακκοπλούτους ὑπὸ τῶν κωμικῶν τοὺς ἀπὸ τῆς οἰκίας λέγεσθαι, σκωπτόντων εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ τὸ χρυσίον ὁ Καλλίας εὗρεν. Ἀριστείδης δὲ τὴν ἐπώνυμον εὐθὺς ἀρχὴν ἦρξε. καί τοι φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἄρξαι τὸν ἄνδρα μικρὸν ἔμπροσθεν τοῦ θανάτου μετὰ τὸν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. ἐν δὲ ταῖς ἀναγραφαῖς, μετὰ μὲν Ξανθιππίδην, ἐφ' οὗ Μαρδόνιος ἡττήθη Πλαταιᾶσιν, οὐδὲ ὁμώνυμον
F Ἀριστείδην ἐν πολλοῖς λαβεῖν ἔστι. μετὰ δὲ Φαίνιππον, ἐφ' οὗ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐνίκων, εὐθὺς Ἀριστείδης ἄρχων ἀναγέγραπται. πασῶν δὲ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρετῶν ἡ δικαιοσύνη μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἄθροιν παρεῖχε, ἅμα τὸ τὴν χρείαν ἐντελεστάτην αὐτῆς καὶ κοινοτάτην ὑπάρχειν. ὅθεν ἀνὴρ πένης καὶ δημοτικὸς ἐκτήσατο τὴν βασιλικωτάτην καὶ θειοτάτην προσηγορίαν τὸ δίκαιον· ὃ τῶν βασιλέων καὶ τυράννων οὐδεὶς ἐζήλωσεν,

ἀλλὰ πολιορκητὰς καὶ κεραυνοὺς, καὶ νικάτορας, ἔνιοι δ' ἀετοὺς καὶ ἱέρακας ἔλαγον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας καὶ τῆς δυνάμεως (ὡς ἔοικε) μᾶλλον ἢ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. καίτοι τὸ θεῖον (ᾧ γλίχονται συνοικειοῦν καὶ συναφομοιοῦν αὐτοὺς) τρισὶ δοκεῖ διαφέρειν, ἀφθαρσίᾳ, καὶ δυνάμει, καὶ ἀρετῇ· ὧν σεμνότατον ἡ ἀρετὴ, καὶ θειότατόν ἐστι· ἀφθάρτῳ μὲν γὰρ ἔοικε καὶ τοῦ κενοῦ καὶ τοῖς στοιχείοις συμβέβηκε· δυνάμει δ' σεισμοὶ καὶ κεραυνοὶ, καὶ πνευμάτων ὁρμαὶ, καὶ ῥευμάτων ἐπιφοραὶ μεγάλων ἔχουσι· δίκης δ' καὶ θέμιδος οὐδὲν ὅσον μὴ τοῦ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι τὸ θεῖον, μεταλαγχάνει, δι' ὃ καὶ τριῶν ὄντων ἃ πεπόνθασιν οἱ πολλοὶ περὶ τὸ θεῖον, ζῆλος καὶ φόβος καὶ τιμῆς, ζηλοῦν μὲν αὐξεσὶ καὶ μακαρίζειν ἐοίκασι κατὰ τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀΐδιον, ἐκπλήττεσθαι δὲ καὶ δεδιέναι, κατὰ τὸ κύριον καὶ δυνατὸν, ἀγαπᾶν δὲ καὶ τιμᾶν καὶ σέβεσθαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην. ἀλλὰ καθάπερ οὕτω διαχείμενοι, τῆς μὲν ἀθανασίας ἣν ἡ φύσις ἡμῖν οὐ δέχεται, καὶ τῆς δυνάμεως ἧς ἐν τῇ τύχῃ κεῖται τὸ πλεῖστον, ἐπιθυμοῦσι· τὴν δ' ἀρετὴν, ὃ μόνον ἐστὶ τῶν θείων ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἐν ὑστέρῳ τίθενται, κακῶς φρονοῦντες. ὡς τὸν ἐν δυνάμει καὶ τύχῃ καὶ ἀρχῇ βίον, ἡ μὲν δικαιοσύνη ποιεῖ θεῖον, ἡ δ' ἀδικία θηριώδη. τοῦ δ' οὖν Ἀριστείδου σωθέντος τὸ πρῶτον ἀγαπωμένου διὰ τὴν ἐπωνυμίαν, ὕστερον φθονεῖσθαι, μάλιστα μὲν τοῦ Θεμιστοκλέους λόγον εἰς τοὺς πολλοὺς ἐμβαλόντος, ὡς Ἀριστείδης ἀνῃρηκὼς τὰ δικαστήρια τοῦ κρίνειν ἄπορα καὶ δικάζειν, λέληθε μοναρχίαν ἀδορυφόρητον ἑαυτῷ κατασκευασάμενος. ἤδη δέ που καὶ ὁ δῆμος ὑπὸ τῆς νίκης μέγα φρονῶν, καὶ τῶν μεγίστων ἀξιῶν αὐτὸν, ἤθελε τοῖς ὄνομα καὶ δόξαν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχοντι. καὶ συνελθόντες εἰς ἄστυ πανταχόθεν, ὀξοστρακίζουσι τὸν Ἀριστείδου, ὄνομα τοῦ φθόνου τῆς δόξης φόβον τυραννίδος θέμενοι. μωθηρίας γὰρ οὐκ ἦν κόλασις ὁ ὀξοστρακισμὸς, ἀλλ' ἐκαλεῖτο μὲν δι' ὑπερέπειαν, ὄγκου καὶ δυνάμεως βαρυτέρας ταπείνωσις καὶ κόλασις, λῦσις δὲ φθόνου παραμυθία φιλάνθρωπος, εἰς ἀνήκεστον οὐδέν, ἀλλ' εἰς μετάστασιν ἐτῶν δέκα τοῦ περὶς τὸ λυποῦν ἀπρόσδεκτον δυσμενείας. ἐπεὶ δ' ἤρξαντό τινες ἀνθρώποις ἀγροῖς καὶ πονηροῖς ὑποβάλλειν τοῦ πράγματι, τελευταῖον ἀπόντων Ὑπέρβολον ὀξοστρακίσαντες, ἐπαύσαντο. λέγεται δὲ τὸν Ὑπέρβολον ὀξοστρακισθῆναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας, μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι, διεστάζον· ὡς οὖν ὁ δῆμος ἔμελλεν ἐκφέρειν τὸν ὄστρακον, καὶ δῆλος ἦν τὸν ἕτερον γράψων, συμβαλόντες ἀλλήλοις, καὶ τὰς στάσεις ἑκατέρας εἰς ταὐτὸ συναγαγόντες, τὸν Ὑπέρβολον ὀξοστρακισθῆναι παρεσκεύασαν. ἐκ τούτου, δυσχεραίνας ὁ δῆμος ὡς καταβεβεσμένον τὸ πρᾶγμα καὶ περιπεπλασμένον, ἀφῆκε παντελῶς καὶ κατέλυσεν. ἦν δὲ τοιοῦτον (ὡς τύπῳ φράσαι) τὸ γινόμενον. ὄστρακον λαβὼν ἕκαστος, καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μεταστῆσαι τῆς πολιτείας, ἔφερεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφάκτοις. οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηριθμοῦν τὸ σύμπαν ἐν ταυτῷ τὸ ὀστράκων πλῆθος. εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ γράψαντες εἶεν, ἀτελὴς ἦν ὁ ὀξοστρακισμός. ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ θέντες, τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα, κερτόμημα τὸ αὐτῷ γραφομένων ὅσα τότε τῶν ὀστράκων, λέγεται τινὰ τῶν ἀγραμμάτων καὶ παντελῶς ἀγροίκων, δοῦναι τῷ Ἀριστείδῃ τὸ ὄστρακον,

A sed expugnatores, Fulminatores, Victores: nonnulli Aquilæ dici & Accipitres voluere, à violentia & potentia ſcilicet quam à virtute laudem potius aucupantes. Et quidem Deus, quem referre & adæquare auent, tribus præcellere videtur, immortalitate, potentia & virtute: inter quas ſummæ maieſtatis eſt & diuinitatis, virtus. Nam vacuum quoque & elementa æterna ſunt: vim vero terræmotus, fulgura, ventorum procellæ, aquarum impreſſiones ingentem obtinent. At iuris rectique ne Deus quidem, niſi ſapiendo & ratiocinando venit in conſortium. Quare quum tria quoque ſint, quibus affectum erga Deum vulgus eſt, quod eum beatum putet, timeat & honoret: beatum ducere videtur, quia immortalis eſt, nec interit: exhorreſcere & metuere ob vim & potentiam: diligere & honorare & venerari iuſtitiæ cauſa. Atq; quum ita ſeſe res habeat, immortalitatem, (cuius natura noſtra non eſt capax) & potentiam, (cuius maxima in fortuna poſita vis eſt) affectant: virtutem vero, quod ex diuinis vnum bonum in nobis habemus, flocci faciunt male conſulti: ſiquidem vitam potentia, proſperitate, principatu præditorum iuſtitia diuinam efficit, iniquitas beluinam. At Ariſtidi euenit, vt qui ob cognomen hoc primo diligeretur, poſt raperetur in inuidiam: potiſſimum quod ſermonem Themiſtocles in vulgus ſereret, Ariſtidem ſublatis iudiciis, quod omnia iudicaret & diſceptaret, dominatum in ciues voluntarium clam ſibi paraſſe. Et populum iam, cui fecerat victoria animos, arrogantem offendebant illi, qui nomine & gloria eminerent: ac concione ex tota Attica in vrbem aduocata, exilium decennale (exoſtraciſmon vocant) irrogant Ariſtidi, inuidiæ gloriæ eius metum prætexentes tyrannidis. Nullius enim facinoris erat illud exilium pœna, ſed ſpecioſum nomen habebat, vt authoritatis & potentiæ grauioris diceretur depreſſio & coercitio. Erat vero inuidiæ mite lenimentum, quo ſtomachus ex offenſa motus in vindictam nullam atrociorem, ſed in exilium decennale effundebatur. Verum poſtquam huic rei quidam inuoluere homines ſordidos & improbos cœpere, poſtremo omnium in hoc exilium Hyperbolo expulſo, eam reliquerunt. Dicitur ille exterminatus huiuſcemodi de cauſa. Alcibiades & Nicias, quorum in ciuitate ſummæ opes erant, diſceſſerant in partes. Vbi populum iam in ſuffragia iturum & alterum eorum conſtaret exterminaturum: colloquuti inter ſe vtramque coniunxerunt factionem, ſtruxeruntque vt Hyperbolus in exilium decennale exigeretur. Inde populus hanc rem conſpurcatam & ludibrio habitam ægre ferens, ſemel abrogauit eam & antiquauit. Ea (vt breuiter perſtringam) ad hunc agebatur modum Teſtulam, quam ὄστρακον vocant, capiebat quiſque, hanc quum ei inſcripſiſſet quem ciuem vellet exigere, in vnum locum ferebat fori cancellis vndique ſeptum. Archontes inde primo numerum inibant vniuerſarum accumulatarum teſtarum: ſi infra ſex millia eſſent qui ſcripſerant, inanis erat exoſtraciſmus. Poſt ſingula nomina ponebant ſeorſum: & qui eſſet à plurimis ſcriptus, huic permiſſis facultatibus ſuis, conſtituebant exiliũ decennale. Dum igitur teſtulis nomina inſcribunt, dicitur illiteratus quidã & plane rudis Ariſtidi, vt vni de plebe, teſtulam, tradidiſſe,

petisseque vt inscriberet Aristidem. Admirante eo ac rogante, num quid in eum Aristides admisisset, Nihil, (inquit) neque est mihi ille notus: verum stomachor quod passim Iustum dici audiam. Quo audito, nihil Aristidem ferunt respondisse, sed inscripsisse testulę nomen suum, atque ei illam reddidisse. Vrbe excedens, supinas manus tetendit ad cœlum, & diuersa sane fecit atq; Achilles vota: ne vllum tempus populo Athenienſi incideret, quo reminisci adigeretur Aristidis ciuitas. Anno tertio, quum Xerxes, per Thessaliam & Bœotiam in Atticam terram irrumperet, rescissa lege sciuerunt exulibus reditum, metu Aristidis potissimum, ne hostibus coniunctus complures ciues labefactaret, & ad descisendum compelleret ad barbarum. Cæterum non perspexerunt eum satis. Nempe ille etiam ante hoc decretum non cessabat adhortari & stimulare ad libertatem tuendam Græcos, & post decretum, Themistocli cum summa potestate duci, omni in re consilio & opera aderat, atque hominem inimicissimum ob salutem publicam effecit quam clarissimum. Postquam enim deserere deliberauit Eurybiades Salamina, & prouecta in altum nocte classis barbarica cinctum vndiq; fretum & insulas obsedit: quum circumuentos Græcos animaduertisset nemo, Aristides ab Ægina præceps per mediam euectus hostilem classem contendit noctu ad tabernaculum Themistoclis, soliq; euocato, Nos iam (inquit) vana ista, Themistocles, si sapimus, & iuuenili deposita dissentione, salutare auspicemur & bonum certamen, Græciam contendentes conseruare: tu imperator & dux, opera ego & consilio, quando nunc vnum te optima ratione, classe vt quamprimum decertemus in angustiis intelligam consulere. Quum autem tibi reluctentur socii, hostes videntur opitulari. Pelagus vndique & à tergo stratum hostili est classe, vt strenuos esse atque dimicare necessitas cogat vel inuitos, quod via fugæ nulla pateat. At quæ Themistocles, Puderet me (inquit) Aristide, si hac in re esses me potior: enitar autem cum præclaro principio luctando superare illud factis. Simul commentum ei quod struxerat barbaro, aperit, hortaturque Eurybiadi persuadeat & doceat, non posse nisi prælio nauali ipsos incolumes esse. nam fidem maiorem adhibebat ei. Vnde quum in consilio ducum diceret Themistocli Corinthius Cleocritus, nec Aristidi placere consilium ipsius quod præsens sileret, occurrit Aristides, *Nisi optimam sententiam Themistocles dixisset, non fuisse se taciturum: tacere autem nunc, non hominis studio, sed quia comprobaret consilium.* Atque in his Græcorum nauarchi erant. At Aristides Psyttaliam aduertens, quæ Salamini in faucibus prætenditur exigua insula, à magna manu hostium incessam, impigerrimum quenque ac fortissimum ciuem imponit in naues actuarias, atque in eam insulam irrumpit. Ibi inita cum barbaris pugna concidit omnes, præterquam siqui viui illustres in potestatem venerunt, in quibus sororis regis, Sandauces nomine, tres filii fuêre. hos misit confestim ad Themistoclem. Ferunt hos ex oraculo quodam vate præcipiente Euphrantide,

A ὡς ἑνὶ τῶν τυχόντων, τὸ καλεῖν ὅπως Ἀριστείδην ἐγγράψῃ. τοῦ δὲ θαυμάσαντος, καὶ πυθομένου μή τι κακὸν αὐτῷ Ἀριστείδης πεποίηκεν, Οὐδέν· (εἶπεν) οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀποχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν δίκαιον ἀκούων. Ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Ἀριστείδην, ἀποκρίνασθαι μὲν οὐδέν, ἐγγράψαι δ' τὸ ὄνομα ὀστράκῳ καὶ ἀποδοῦναι. τῆς δὲ πόλεως ἀπαλλαττόμενος, ἤδη τὰς χεῖρας διατείνας εἰς τὸν οὐρανόν, εὔξατο τοῖς ἐναντίοις (ὡς ἔοικεν) διὰ τοῦ Ἀχιλλεῖ, μηδένα καιρὸν Ἀθηναίοις καταλαβεῖν ὃς ἀναγκάσει τὸν δῆμον Ἀριστείδου μνησθῆναι. τέλος δ' ἔτει Ξέρξου διὰ Θεσσαλίας

B καὶ Βοιωτίας ἐλαύνοντος ἐπὶ τοῦ Ἀττικοῦ, λύσαντες τὸν νόμον, ἐψηφίσαντο τοῖς μεθεστῶσι κάθοδον· μάλιστα φοβούμενοι τὸν Ἀριστείδην, μὴ προσθέμενος τοῖς πολεμίοις, διαφθείρῃ καὶ μεταστήσῃ πολλοὺς τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ βάρβαρον· ὃν ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός· ὅς γε καὶ πρὸ τοῦ δόγματος πάντου διετέλει προτρέπων καὶ παρορμῶν τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μετὰ τὸ δόγμα τοῦτο, Θεμιστοκλέους στρατηγοῦντος αὐτοκράτορος, πάντα συνέπραττε καὶ συνεβούλευεν, ἐνδοξότατον ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ ποιῶν τὸν ἔρριζον. ὡς γὰρ ἀπολιπεῖν τὴν Σαλαμῖνα βουλευομένων τῶν περὶ

C Εὐρυβιάδην, καὶ βαρβαρικὴ τειχήρεις νύκτωρ ἀναχθεῖσαν καὶ περιβαλοῦσαν, τόν τε πόρον ἐν κύκλῳ καὶ τὰς νήσους κατεῖχον, οὐδενὸς προσδόκητος τοῖς κύκλωσιν, ἧκεν ὁ Ἀριστείδης ἀπ' Αἰγίνης παραβόλως διὰ τῶν πολεμίων νεῶν διεκπλεύσας· καὶ νυκτὸς ἐλθὼν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ καλέσας αὐτὸν ἔξω μόνον, Ἡμεῖς (εἶπεν) ὦ Θεμιστόκλες, εἰ σωφρονοῦμεν, ἤδη τὴν σκενὴν καὶ μερικὴν ἤδη φάσιν ἀφέντες, ἀρξώμεθα σωτηρίας καὶ καλῆς φιλονεικίας πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλώμενοι σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δ' ὑπουργῶν καὶ συμβουλεύων. ἐπεὶ καὶ νεῶν σε

D πιστεύομεν μόνον ἀπαλλαγῆναι τῶν ἀρίστων λογισμῶν, κελεύοντα ἀναυμαχεῖν ἐν τοῖς στενοῖς τὴν ταχίστην. καί σοι τῶν συμμάχων ἀντιπραττόντων, οἱ πολέμιοι συνεργεῖν ἐοίκασι. Ὁ γὰρ ἐν κύκλῳ καὶ κατόπιν ἤδη πέλαγος ἐμπέπλησται νεῶν πολεμίων, ὥστε καὶ τοὺς μὴ θέλοντας ἀνάγκη κατείληφεν ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι καὶ μάχεσθαι· φυγῆς γὰρ ὁδὸς οὐ λείπεται. πρὸς ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, Οὐκ ἂν ἐβουλόμην, ὦ Ἀριστείδη, σὲ κατ' τοῦτο μου κρείττονα γενέσθαι. πειράσομαι δὲ πρὸς καλὸν ἀρχὴν ἀμιλλώμενος, ὑπερβαλέσθαι τοῖς ἔργοις. ἅμα δ' αὐτῷ φράσας τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ κατασκευασθεῖσαν

E ἀπάτην πρὸς τὸν βάρβαρον, παρεκάλει πείθειν τὸν Εὐρυβιάδην, καὶ διδάσκειν ὡς ἀμήχανόν ἐστι σωθῆναι μὴ ναυμαχήσαντας. εἶχε γὰρ αὐτῷ μᾶλλον πίστιν. ὅθεν ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν στρατηγῶν εἰ πόντος Κλεοκρίτου τοῦ Κορινθίου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, μηδ' Ἀριστείδῃ τὴν γνώμην ἀρέσκειν. αὐτὸ παρόντα γὰρ σιωπᾶν· αὐτεῖπεν ὁ Ἀριστείδης, ὡς οὐκ ἂν ἐσιώπα μὴ λέγοντος τὰ ἄριστα τοῦ Θεμιστοκλέους· νῦν δ' ἡσυχίαν ἄγειν, οὐ δι' ἔχθραν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἐπαινῶν. οἱ μὲν οὖν ναύαρχοι τῶν Ἑλλήνων ταῦτ' ἔπραττον. Ἀριστείδης δ' ὁρῶν τὴν Ψυτάλειαν, ἣ πρὸς τῇ Σαλαμῖνος ἐν τῷ πόρῳ κεῖται νῆσος οὐ μεγάλη, πολεμίων ἀνδρῶν μεστὴν οὖσαν, ἐμβιβάσας εἰς ὑπηρετικὰ τοὺς προθυμοτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν πολιτῶν, προσέμιξε τῇ Ψυτάλειᾳ· καὶ μάχην πρὸς τοὺς βαρβάρους συνάψας, ἀπέκτεινε πάντας, πλὴν ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν ζῶντες ἁλῶσαν. ἐν δὲ τούτοις ἦσαν ἀδελφῆς βασιλέως ὄνομα Σανδαύκης τρεῖς παῖδες οὓς ἀνδρὸς ἀπέστειλε πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ λέγονται κατά τι λόγιον τοῦ μαντεύου Εὐφραντίδου κελεύσαντος,

ὠμῆς ἢ Διονύσῳ καθιερωθῆναι. τῷ δὲ νησῖδα τοῖς ὁπλί- A
ταις πόρρωθεν ὁ Ἀριστείδης προσιέναι, ἐφώρα τοῖς σκε-
φεροῦσι πρὸς αὐτὸν, ὡς μήτε τῶν φίλων τινὰ διαφθαρῆ-
ναι, μήτε τῶν πολεμίων διαφυγεῖν. ὁ γὰρ πλοῦς ὠθισμὸς τῶν
νεῶν καὶ τῆς μάχης ὁ καρτερώτατον ἔοικε περὶ τὸν τόπον ἐκεῖ-
νον γενέσθαι· διὸ καὶ τρόπαιον ἔστηκεν ἐν τῇ Ψυτταλείᾳ. μετὰ δὲ
τοῦ μάχου ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποπειρώμενος τοῦ Ἀριστείδου,
καλὸν μὲν εἶ ὃ πεπραγμένον αὐτοῖς ἔργον ἔλεγε, κρεῖτ-
τον δὲ λείπεται, ὃ λαβεῖν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὴν Ἀσίαν, ἀναπλεύ-
σαντας εἰς Ἑλλήσποντον τὴν ταχίστην, καὶ ὃ ζεῦγμα διακό-
ψαντας. ἐπεὶ δ' Ἀριστείδης ἀνακραγὼν, τοῦτον μὲν ἐκέλευε B
τὸν λόγον καταβαλεῖν, σκοπεῖν δὲ καὶ ζητεῖν ὅπως τὴν ταχίστην ἐκ-
βαλοῦσι τὸν Μῆδον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μὴ καταπλεισθεὶς ἀπο-
ρίᾳ φυγῆς μετὰ τοσαύτης δυνάμεως τραπῇ πρὸς ἄμυναν
ἐκ τῆς ἀνάγκης, οὕτω πέμπει πάλιν Ἀρνάκην εὐνοῦχον ὁ
Θεμιστοκλῆς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, κρύφα φράσαι δὴ βα-
σιλεῖ κελεύσας, ὅτι πλεῖν ὀπίσω τὰς γεφύρας ἁρμοσμένους τοὺς
Ἕλληνας αὐτὸς ἀποστρέψειε, σώζεσθαι βασιλέα βουλόμενος.
ἐκ τούτου Ξέρξης μὲν πρόφοβος γενόμενος, εὐθὺς ὀπίσω τὸν
Ἑλλήσποντον ἠπείγετο· Μαρδόνιος δὲ, τοῦ στρατοῦ τὸ μαχιμώ-
τατον ἔχων περὶ τετακοσιάδας μυριάδας, ὑπελείπετο, καὶ C
φοβερὸς μὲν, ἀπ' ἰσχυρᾶς τε πρὸς τὸ πεζὸν ἐλπίδος, ἀπειλῶν
» τοῖς Ἕλλησι, καὶ γράφων τοιαῦτα, Νενικήκατε θαλασσίοις
» ξύλοις χερσαίους ἀνθρώπους, οὐκ ὀπίσω μόνον κώπην ἐλαύ-
» νειν· ἀλλὰ νῦν πλάσσω μὲν ἡ Θεσσαλῶν γῆ, καλὸν δὲ ὁ Βοιώ-
» τιον πεδίον ἀγαθοῖς ἱππεῦσι καὶ ὁπλίταις συναγωνίσασθαι.
πρὸς δὲ Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἰδίᾳ γράμματα καὶ λόγους πα-
ρὰ βασιλέως, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἀνασήσειν ἐπαγγελλόμε-
νος, καὶ χρήματα πολλὰ δώσειν, καὶ τῶν Ἑλλήνων κυρίους κα-
τασήσειν ἐκ πολλῶν τοῦ πολέμου νικωμένους. οἱ δὲ Λακεδαιμό-
νιοι πυθόμενοι ταῦτα, καὶ δείσαντες, ἔπεμψαν Ἀθήναζε πρέ- D
σβεις, δεόμενοι τῶν Ἀθηναίων ὅπως παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας
εἰς Σπάρτην ἀποστείλωσι, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις σφᾶς παρ'
αὐτοῖς λαμβάνωσιν. ἰσχυρὰ γὰρ ἦν ἀπορία τὸν δῆμον ἀ-
πολωλεκότα τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν πρέσβεων
ἀκούσαντες, Ἀριστείδου ψήφισμα γράψαντος, ἀπεκρίναντο
θαυμαστὴν ἀπόκρισιν· τοῖς μὲν πολεμίοις συγγνώμην ἔχειν φά-
σκοντες, εἰ πόντου πλούτου καὶ χρημάτων ὤνια νομίζοιεν, ὧν
χρεῖττον οὐδὲν ἴσασιν· ὀργίζεσθαι δὲ Λακεδαιμονίοις, ὅτι τὴν πενίαν
καὶ τὴν ἀπορίαν τῶν νῦν παρούσαν Ἀθηναίοις μόνον ὁρῶ-
σι, τὴν δὲ ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοτιμίας ἀμνημονοῦσιν, ὅτι σι τοῖς E
ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνίζεσθαι προαιρούμενοι. ταῦτα
γράψας Ἀριστείδης, καὶ τοὺς πρέσβεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν πα-
ραγαγὼν, Λακεδαιμονίοις μὲν ἐκέλευε φράζειν ὡς οὐκ ἔστι
χρυσοῦ τοσοῦτον πλῆθος οὐθ' ὑπὲρ γῆς, οὔτε ὑπὸ γῆς, ὅσον
Ἀθηναῖοι δέξαιντο δῶρον παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας· τοῖς
» δὲ πρὸς Μαρδόνιον, τὸν ἥλιον δείξας, Ἄχρις οὗ οὗτος (ἔφη)
» τοῦτον πορεύηται τὴν πορείαν, Ἀθηναῖοι πολεμήσουσι Πέρ-
» σαις ὑπὲρ τῶν δεδηωμένων χώρας, καὶ τῶν ἠσεβημένων καὶ κατα-
» κεκαυμένων ἱερῶν. ἔτι δὲ ἀρὰς θέσθαι τοῖς ἱερεῖς ἔγραψεν,
εἴτις ὀπίσω κηρυκεύσαιτο Μήδοις, ἢ τὴν συμμαχίαν ἀπολί- F
ποι τῶν Ἑλλήνων. ἐμβαλόντος δὲ Μαρδονίου δεύτερον εἰς
τὴν Ἀττικὴν, αὖθις εἰς Σαλαμῖνα διεπέρασαν. Ἀριστείδης δὲ πεμφθεὶς εἰς Λακεδαίμονα, τῆς μὲν βραδυτῆτος
αὐτοῖς ἐνεκάλει καὶ τῆς ὀλιγωρίας, παρεμβοῖς αὖθις τῷ βαρβάρῳ τὰς Ἀθήνας, ἠξίου δὲ πρὸς τὰ ἔτι σῳζόμε-
να τῆς Ἑλλάδος βοηθεῖν. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἔφοροι, μεθ' ἡμέραν μὲν ἐδόκουν παίζειν καὶ ῥαθυμεῖν ἑορτάζοντες·

(καὶ γὰρ

A Omesti Baccho immolatos. Eam insulam sepsit circumquaq; Aristides armatis, ad excipiendos illos qui eo raperentur, quo nemo ex amicis periret, aut elaberetur ex hostibus. Nam impressionem maximam nauium maximamq; pugnæ vim apparet circa eum locum constitisse: quare & in Psyttalia trophæum excitauerunt. Sub prælium, quo periclitaretur Aristidis sententiam Themistocles, præclarum factum ab ipsis ait perpetratum, verum superesse præclarius, vt prouecti quamocyssime in Hellespontum, ponte interscisso Asiam caperent in Europa. At quum succlamaret mittendum Aristides hunc sermonem, imo rationem ineundam, & quærendum vt quam celerrime Medum Græcia eiicerent, ne inclusus fuga intercepta ad vim cum tanto exercitu conuerteret se ex necessitate: ita Themistocles iterum misit occulte ex captiuis Arnacem eunuchum, qui clam regi demonstraret, quod cupiat eum seruatum: Græcos se, qui ad pontem contendebant, auertisse. Hinc prætrepidus Xerxes properauit ad pontem: Mardonius vero cum delectissimis copiis ad trecenta millia est relictus. Formidabilis hic erat, elatus firmissima legionum spe, & ad Græcos minaces literas scripsit, Marinis lignis viros superastis mediterraneos remigandi rudes, sed nunc spatiosa est Thessaliæ regio, apti Bœotiæ campi egregio equitatui & peditatui ad decertandum. Ad Athenienses priuatim literas regis mandato misit, pollicentis, si se recepissent, vrbem ipsis instauraturum se, magnam pecuniam daturum, & imperium traditurum Græciæ: Quæ vbi Lacedæmonii acceperunt, formidantes miserunt Athenas legatos, contenderuntq; à populo Atheniense vt coniuges & liberos suos Spartã mitterent, senibus se suppeditaturos victum: siquidem premebat grauis egestas exutum agro & vrbe populum. Verum auditis legatis responsum reddidit ex Aristidis rogatione magnificũ: Ignoscere hostibus se quod diuitiis & pecunia, quib. nihil nossent præstantius, omnia ducerent venalia: Lacedæmoniis vero succensere, qui præsentẽ populi Athenienſis paupertatẽ & inopiam viderent, virtutis & magnanimitatis non meminissent, excitãtes eum ad dimicandũ pro Græcia cibi mercede. Ex hac rogatione in concionẽ deductis legatis Lacedæmoniis, iussit eos domũ renuntiare, Quicquid foret vel super vel sub terra auri, id tanti non esse populo Athenienſi, vt libertatẽ Græcię sit proditur?. Mardonii legatis sole mõstrato, dixit, Quoad hic eum cursum tenebit, populus Athenienſis de vastatis finibus, de prophanatis & incensis templis Persas bello persequetur. Adhæc rogationem tulit, vt in capita illorum qui legationem ad Medos misissent, aut societatem deseruissent Græcorum, deuotiones conciperent sacerdotes. Incursante secundo in terram Atticam Mardonio, transmeauerunt iterato Salamina: Aristides autem Lacedæmonem missus incursauit cunctationem & oscitantiam illorum, qui conculcandas denuo barbaris Athenas obiecissent. Postulauit autem vt ad tuenda ea quæ adhuc starent in Græcia, occurrerent. His auditis, ephori ludere interdiu simulabant, ac solutos esse se festum diem agentes.

nam inciderant in id temporis Hyacinthia. Nocte verò delectorum Spartiatarum quinque millia, quorum singuli septenis llotis sepserant se, insciis Athenienſibus dimiserunt. Quum iterum iam adisset illos Aristides, castigaretque: hi verò cum risu delirare dicerent eum & dormire, iam enim ad Oresteum agmen esse & in peregrinos contendere, (sic enim vocabant Persas) Parum tempestiuè (inquit Aristides) luditis vos, qui pro hostibus imponitis amicis. Hæc Idomeneus tradit. At in rogatione Aristidis non ipse legatus, sed Cimon, Xanthippus, & Myronides produntur. Lectus ad prælium dux cum libera potestate venit Plataeas octo millibus militum. Illic Pausanias vniuersi Græcorum exercitus dux cum Spartiatis coniunxit se ei. Eòdem cæterorum Græcorum copię confluebant. Barbarorum omnium castra secundum Asopum amnem porrecta, nullis finibus continebantur ob magnitudinem. Impedimenta & pretiosissimas quasque res circumsepserant muro quadrato: cuius singula latera longitudinem implebant denûm stadiorum. Pausaniæ autem cæterisque Græcis in communi vaticinium ediderat Tisamenus Elius, præcinuitque victoriam si se defenderent, non si inuaderent priores. Aristidi, qui Delphos miserat, respondit Apollo: laturos ex hostibus victoriam Athenienses, si vota Ioui, Iunoni Citheroniæ, Pani & nymphis Sphragitidibus nuncupassent, ac sacra heroibus fecissent Androcrati, Leuconi, Pisandro, Damocrati, Hypsioni, Actæoni, Polyido: & in propriis finibus decreuissent in Cereris Eleusiniæ & Proserpinæ campo. Hoc oraculum relatum iniecit Aristidi scrupulum. Quippe heroës, quibus præcipiebat sacrificare, duces fuerant Platæensium, & antrum nympharum Sphragitidum in vno vertice est Citheronis occasui solis æstiuo obuersum: quo loco fuerat olim (vt fama est) oraculum, multique incolæ fanatici erant, quos Nympholeptos vocabant. Eleusiniæ verò Cereris campi, & prælium in propriis finibus si committerent, promissa Athenienſibus victoria è diuerso acciebat & transferebat in Atticam bellum. Hîc prætor Platęensium Arimnestus, visus est per quietem interrogatus ab Ioue Seruatore quid statuissent Græci, respondisse, Cras Eleusina, domine, mouebimus hinc castra, atque ibi ex sortibus Apollinis cum barbaris dimicabimus. ac deus subiecisse, toto cœlo eos errare: ibidem enim in finibus Plataicis significare oraculum, & si inuestigarent, ipsos inuenturos. Hæc Arimnesto quum oblata dilucidè essent, expergefactus accersiuit properè ciuium peritissimos & maximos natu: quibuscum re communicata atque discussa, reperit iuxta Nysia sub Citherone, perquam vetustum fanum esse Cereri Eleusiniæ & Proserpinæ nuncupatum. Mox Aristidem duxit secum ad locum illum. Erat cum primis is idoneus ad pedestrem aciem illis qui inferiores equitatu essent: quòd radix Citheronis impedita equitibus reddat extrema campi, quà contingit sacellum. Ibi etiam propè Andocratis fanum erat frequentium & opacarum arborum luco septum. Et quo nihil in oraculo ad spem victoriæ desideraretur, decreuerunt Platæenses Arimnesto promulgante, vt termini ad Atticã finium Plataicorum amouerentur, ἔδοξε τοῖς Πλαταιεῦσιν, Ἀειμνήστου γνώμῃ εἰπόντος, ἀνελεῖν τὰ πρὸς τῷ Ἀτθικῷ ὅρια τῆς Πλαταιΐδος,

A ἰῶ γὰρ αὐτοῖς Ὑακίνθια) νυκτὸς δὲ πεντακισχιλίους Σπαρτιατῶν ἐπιλέξαντες, ὧν ἕκαστος ἑπτὰ πρὸς αὐτὸν εἴλωτας εἶχεν, ἀξέπεμψαν, οὐκ εἰδότων τῶν Ἀθηναίων. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐγκαλῶν ὁ Ἀριστείδης παρεγένετο, οἱ δὲ σὺν γέλωτι ληρεῖν αὐτὸν ἔφασκον καὶ καθεύδειν· ἤδη γὰρ ἐν Ὀρεστείῳ τῷ στρατῷ εἶναι) παρωξύνοντο πρὸς τοὺς ξένους· (ξένους γὰρ ἐκάλουν τοὺς Πέρσας) οὐ κατὰ καιρὸν ἔφη παίζειν αὐτοὺς ὁ Ἀριστείδης, ἀντὶ τῶν πολεμίων τοὺς φίλους ἀξιαπατῶντας. ταῦθ' οἱ περὶ τὸν Ἰδομενέα λέγουσιν. ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι τῷ Ἀριστείδου πρεσβευτὴς οὐκ αὐτὸς, ἀλλὰ Κίμων καὶ Ξανθίππος καὶ Μυρωνίδης φέ-
B ρονται. χειροτονηθεὶς δὲ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν μάχιμων, καὶ τῶν Ἀθηναίων ὀκτακισχιλίους ὁπλίτας ἀναλαβών, ἦκεν εἰς Πλαταιάς. ἐκεῖ δὲ Παυσανίας ὁ τοῦ σύμπαντος ἡγούμενος Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, ἔχων τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐπέρρει ὁ πλῆθος. τῶν δὲ βαρβάρων ὁ μὲν ὅλον τῆς στρατοπεδείας περὶ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν παρεκτεταμένης οὐδεὶς ἦν ὅρος οὐδὲ μέγεθος· περὶ δὲ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ κτηνοτρόφα τεῖχος περιεφράξαντο τετράγωνον, οὗ τὴν πλευρὰν ἑκάστην μῆκος ἦν δέκα σταδίων. Παυσανίᾳ μὲν οὖν καὶ τοῖς Ἕλλησι κοινῇ Τισαμενὸς ὁ Ἠλεῖος ἐμαντεύσατο καὶ προεῖπεν νί-
C κην ἀμυνομένοις καὶ μὴ προεπιχειροῦσιν. Ἀριστείδου δὲ πέμψαντος εἰς Δελφοὺς, ἀπεῖλεν ὁ θεὸς Ἀθηναίους κατυπερτέροις ἔσεσθαι τῶν ἀντιπάλων εὐχομένους τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ τῇ Κιθαιρωνίᾳ, καὶ Πανὶ, καὶ νύμφαις Σφραγίτισι. καὶ θύοντας ἥρωσιν, Ἀνδροκράτει, Λεύκωνι, Πεισιδήμῳ, Δαμοκράτει, Ὑψίωνι, Ἀκταίωνι, Πολύιδῳ· καὶ τὴν κίνδυνον ἐν γᾷ ἰδίᾳ ποιουμένοις ἐν τῷ πεδίῳ τῷ Δάματρος τῆς Ἐλευσινίας καὶ τῆς Κόρης. οὗτος ὁ χρησμὸς ἀπενεχθεὶς ἀποείαν τῷ Ἀριστείδῃ παρεῖχεν. οἱ μὲν γὰρ ἥρωες οἷς ἐκέλευε θύειν, ἀρχηγέται Πλαταιέων ἦσαν, καὶ τὸ τῶν Σφραγιτίδων νυμφῶν ἄντρον ἐν μιᾷ κορυφῇ τῶ-
D Κιθαιρῶνός ἐστιν εἰς δυσμὰς ἡλίου θερινὰς τεταμμένον· ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν πρότερον, (ὥς φασι) καὶ πολλοὶ κατεῖχον τὸν ἐπιχωρίων, οὓς νυμφολήπτους προσηγόρευον. τὸν δὲ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος πεδίον, καὶ τὸν τῆς μάχης ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ ποιουμένοις τοῖς Ἀθηναίοις νίκην διδόναι, πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεκαλεῖτο καὶ μεθίστη τὸν πόλεμον. ἔνθα τῶν Πλαταιέων ὁ στρατηγὸς Ἀείμνηστος ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ἐκεῖνον τὸν Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐρωτώμενον αὐτὸν ὅ, τι δὴ πρᾴττειν δέδοκται τοῖς Ἕλλησιν, εἰπεῖν, Αὔριον εἰς Ἐλευσῖνα τὴν στρατιὰν ἀπάξομεν, ὦ δέσποτα, καὶ
E συμμαχήσομεν τοῖς βαρβάροις ἐκεῖ κατὰ τὸν πυθόχρηστον τόπον. τὸν θεὸν φασὶν ἐξαμαρτόντων αὐτοὺς τῶν πολιτῶν· αὐτόθι γὰρ εἶναι πρὸς τῷ Πλαταϊκῷ τὰ πυθόχρηστα, καὶ ζητοῦντας εὑρήσειν. τούτων ἐναργῶς τῷ Ἀειμνήστῳ φανέντων, ἐξεγερθέντος, πάντας μετεπέμψατο τοὺς ἐμπειροτάτους καὶ πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν. μθ' ὧν ἐξελεγόμενος καὶ συνδιαπορῶν, εὗρεν ὅτι τῶν Νισίων πλησίον ὑπὸ τὴν Κιθαιρῶνα, ναός ἐστιν ἀρχαῖος πάνυ Δήμητρος Ἐλευσινίας καὶ Κόρης προσαγορευόμενος. εὐθὺς οὖν παραλαβὼν τὸν Ἀειμνήστου, ἦλθ' ἐπὶ τὸν τόπον εὐφυέστατον ὄντα παρατάξαι φάλαγγα πεζικῷ, ἱππικὸν κατουμένοις ἐξ ἐπιπωρείας τῶν Κιθαιρῶνος, ἄφιππα ποι-
F ούσας τὰ κατάλληλα καὶ συγκυροῦντα τοῦ πεδίου πρὸς τὸ ἱερόν. αὐτοῦ δὴ καὶ τοῦ Ἀνδροκράτους ἦθεν, ἐγγὺς ἄλσει πυκνῶν καὶ συσκίων δένδρων περιεχόμενον. ὅπως δὲ μηδὲν ἐλλιπὲς ἔχῃ πρὸς τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ὁ χρησμὸς, ἔδοξε τοῖς Πλαταιεῦσιν, Ἀειμνήστου γνώμῃ εἰπόντος, ἀνελεῖν τὰ πρὸς τῷ Ἀττικῷ ὅρια τῆς Πλαταιΐδος,

χαὶ τὴν χώραν ἐπιδοῦναι τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἰκείᾳ κρίσει τὴν χρησμῳδηθεῖσαν. Ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν τῶν Πλαταιέων οὕτω σεμνὴν τοσοῦτον χρόνον ἐφύλαξεν, ὥστε καὶ Ἀλέξανδρον ἤδη βασιλεύοντα τῆς Ἀσίας ὕστερον πολλοῖς ἔτεσι, τειχίζοντα τὰς Πλαταιάς, φήσαντα εἰπεῖν Ὀλυμπιάσιν ὑπὸ κήρυκος, ὅτι ταύτην ὁ βασιλεὺς ἀποδίδωσι Πλαταιεῦσι, τῆς ἀνδραγαθίας καὶ τῆς μεγαλοψυχίας χάριν, ὅτι τοῖς Ἕλλησιν ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ τὴν χώραν ἀπέδωκαν, καὶ παρέχον αὐτοὺς ὑποθυμοτάτους. Ἀθηναῖοι δὲ Τεγεάταις περὶ τάξεως ἐρίσαντες, ἀξίωσαν, ὥσπερ ἀεί, Λακεδαιμονίων τὸ δεξιὸν ἐχόντων κέρας, αὐτοὶ τὸ εὐώνυμον ἔχειν· πολλὰ τοὺς αὐτῶν προγόνους ἐγκωμιάζοντες. ἀγανακτούντων δὲ τῶν Ἀθηναίων, παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης, εἶπε, Τεγεάταις μὲν οὐ περὶ εὐγενείας καὶ ἀνδραγαθίας ὁ παρὼν καιρὸς ἀποδίδωσι, πρὸς δ' ὑμᾶς τὸν Σπαρτιάτην, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας λέγομεν, ὅτι τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀφαιρεῖται τόπος, οὐδὲ δίδωσιν· ἣν δ' αὐτοὶ ἡμῖν τάξιν ἀποδῶτε, πειρασόμεθα κοσμοῦντες καὶ φυλάττοντες, μὴ καταισχύνειν τοὺς προηγωνισμένους ἀγῶνας. οὐκ ἐρεῖν γὰρ οὐ τοῖς συμμάχοις κατασκευάζεσθαι, ἀλλὰ μαχούμενοι τοῖς πολεμίοις· οὐδὲ ἐπαινεσόμενοι τοὺς πατέρας, ἀλλ' αὐτοὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τῇ Ἑλλάδι παρέξοντες, ὡς ἔστ' ὁ ἀγὼν δείξει καὶ πόλιν καὶ στρατηγὸν καὶ ἰδιώτην, ὁπόσου τοῖς Ἕλλησιν ἄξιος ἐστί. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ ἡγεμόνες, ἀπεδέξαντο τοὺς Ἀθηναίους, καὶ θάτερον αὐτοῖς κέρας ἀπέδοσαν. οὔσης δὲ μετεώρου τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα τοῖς Ἀθηναίοις τῶν πραγμάτων ἐπισφαλῶς ἐχόντων, ἄνδρες ἐξ οἴκων ἐπιφανῶν καὶ χρημάτων μεγάλων, πένητες ὑπὸ τοῦ πολέμου γεγενότες, καὶ πᾶσαν ἅμα τῷ πλούτῳ τὴν ἐν τῇ πόλει δυνάμιν αὐτῶν καὶ δόξαν οἰχομένην ὁρῶντες, ἑτέρων πιμφαμένων καὶ ἀρχόντων, συνῆλθον εἰς οἰκείαν τινὰ τῶν ἐν Πλαταιαῖς κρύφα, καὶ συνωμόσαντο κατελύειν τὸν δῆμον· εἰ δὲ μὴ προχωρεῖν, λυμανεῖσθαι τὰ πράγματα, καὶ τοῖς βαρβάροις προδώσειν. πραττομένων δὲ τούτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ συχνῶν ἤδη διεφθαρμένων, αἰσθόμενος ὁ Ἀριστείδης, καὶ φοβηθεὶς τὸν καιρόν, ἔγνω μήτ' ἐάσας ἀμελούμενον τὸ πρᾶγμα, μήθ' ἅπαν ἐκκαλύπτειν, ἀγνοοῦντας εἰς ὅσον ἐκβήσεται πλῆθος ὁ ἔλεγχος, τὴν τοῦ δικαίου ζητῶν ὄρεγν αὐτὴ τοῦ συμφέροντος. ἐκτὸς δὴ τινας ἐκ πολλῶν συνέλαβε, καὶ τούτων δύο μὲν οἷς πρώτοις ἡ κεῖσις προσγράφει, οἱ καὶ πλείστην αἰτίαν εἶχον, Αἰσχίνης Λαμπρεὺς καὶ Ἀγησίας Ἀχαρνεύς, ὧν χρόνῳ φεύγοντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου· τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε, θαρρῆσαι δίδοὺς καὶ μεταγνῶναι τοῖς ἐπιλανθάνειν οἰομένοις· ὑπειπὼν ὡς μέγα δικαστήριον ἔχουσι τὸν πόλεμον, ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας ὀρθῶς καὶ δικαίως τῇ πατρίδι βουλόμενοι. μετὰ ταῦτα Μαρδόνιος, ὃν πλεῖστον ἐδόκει διαφέρειν τῶν Ἑλλήνων, ἀπεπειρᾶτο, τὴν ἵππον ἀθρόαν αὐτοῖς ἐφεῖς καθεζομένοις ὑπὸ τὴν πρόσβασιν τοῦ Κιθαιρῶνος, ἐν χωρίοις ὀχυροῖς καὶ πετρώδεσι, πλὴν Μεγαρέων. ὅτι δὲ τετρακισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες ἐν τοῖς ἐπιπέδοις μᾶλλον ἐστρατοπεδεύοντο. δι' ὃ καὶ κακῶς ἔπασχον ὑπὸ τῆς ἵππου, ῥυείσης ἐπ' αὐτοὺς καὶ προσβολὰς ἐχούσης πανταχόθεν. ἔπεμπον οὖν ἄγγελον κατὰ τάχος πρὸς Παυσανίαν, βοηθεῖν κελεύοντες, ὡς οὐ δυνάμενοι καθ' αὑτοὺς ὑποστῆναι τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος. ταῦτα Παυσανίας ἀκούων, ἤδη τε καθορῶν ἀποκεκρυμμένον ἀκοντισμάτων καὶ τοξευμάτων πλήθει τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγαρέων, καὶ συνεσταλμένους αὐτοὺς εἰς ὀλίγον,

A agrumque donarent populo Athenienſi: quo pro Græcia ex oraculo decernerent in ſuo. Quæ Platæenſium magnificentia vſque adeò fuit decantata, vt multis annis pòſt Alexander iam Aſia potitus, quum erigeret mœnia Platæarum, per præconem Olympiis pronuntiaret, hanc ſe gratiam virtutis, & magnanimitatis ergò referre Platæenſibus, quod Græcis bello Medico eſſent agrum ſuum largiti, promptiſſimamque operam nauaſſent. Tegeatæ autem de loco in acie ambigentes cum Athenienſibus, poſtulauerunt, quia vetere more dextrum cornu Lacedæmonii tenebant, vt item B attribueretur ipſis læuum, atque hîc multum maiores ſuos extulerunt. Indignantibus Athenienſibus procedens Ariſtides, Tegeatis (inquit) vt de claritate & virtute reclamemus, præſens non permittit tempus: apud vos verò Spartiatę & reliquos Græcos dicimus, loco neque adimi neq; conferri virtutem. Quem vos ordinem nobis aſſignabitis, eum dabimus operam vt ornemus atque tueamur: nec decora deformemus priora: neque enim vt tumultuemur contra ſocios adſumus, verùm vt cũ hoſtib. dimicemus: neq; vt patres noſtros laudibus feramus, ſed quo noſmetipſos pręſtemus Græciæ viros fortes. Siquidẽ præſens mars declarabit, C quanti quæque ciuitas, & dux & priuatus ſit apud Græcos æſtimandus. Hæc vbi dicta dedit, conſilium & duces collaudatis Athenienſibus alterum cornu attribuêre. Suſpenſa Græcia & præcipuè rebus Athenienſium ancipitibus, certi homines ex illuſtribus familiis & pecunioſi, qui per bellum ad paupertatem reciderant, & qui omnem ſimul cum opibus potentiam domi & authoritatem perire cernebant ſibi, honoribus & imperiis ad alios delatis, in certas ædes Platæis conuenerunt occultè, coniurauerunrque de euertenda populi D authoritate: quod ſi minus procederet, de labefactanda ſumma rerum & barbaris prodenda. Dum hæc in caſtris miſcentur, & multi iam fuerunt deprauati, odoratus rem Ariſtides & articulum veritus, ſtatuit neque negligere rem, neque totam excutere, incertus ad quàm multos ea quæſtio pertinere poſſet: maluitque iuſtitiæ quàm vtilitati publicæ imponere modum. Igitur ex multis corripit octo tantùm. Quorum duo, quibus iudicium fuit primis dictatum, quique maximè ſontes erant, Æſchines Lamprenſis & Ageſilas Acharnenſis, ex caſtris profugere. Cæteros dimiſit animum recipiendi & pœnitentiæ locum dans iis E qui de ſe nondum compertum arbitrabantur: admonensq; magnum ipſis propoſitum forum eſſe bellum, quo ſi rectè atq; iuſtè conſulerent patriæ, diluere crimina valerent. Inde Mardonius, vt Græcos periclitaretur, quo præſtare plurimùm eis videbatur, equitatum confertum immiſit in eos ſub radice Citheronis locis ſedentes munitis & aſperis, præter Megarenſes, qui ad trium millium numerum regione planiore caſtra habebant. vnde ab inuolante in patentes vndique equitatu affligebantur. Itaque mittunt properè nuntium ad Pauſaniam ſubſidium petitum, non poſſe ſolos F ſe vndam ſubſiſtere barbarorum. Quibus nuntiatis Pauſanias iam caſtra Megarenſium deſpiciens nube cooperta iaculorum & ſagittarum,

illosque in arctum contractos, suppetias venire ipse cum graui armatura Lacedæmoniorum nulla valuit ratione, sed aliis ducibus & manipularibus Græcorum, qui præstò erant, virtutis & gloriæ laudem proposuit, si qui vltrò susciperent proludere & opem ferre Megarensibus. Torpentibus cæteris omnibus suscepit Athenienſium nomine Aristides negotium, & manipularium mittit impigerrimum Olympiodorum, cum ipsius manipulo delectis viris trecentis & admistis sagittariis. Quibus actutum instructis atq; in barbaros incurrentibus, equitum barbarorum Masistius præfectus, vir ingenti robore corporis proceritateque & specie rara, vbi id considerauit, conuertit equum atque in eos infestum admisit. Quibus illum excipientibus & confligentibus acris dimicatio extitit, quasi periculum in hac summæ facientibus. Ibi equus eius sagitta ictus Masistium effudit. Lapsus præ armorum pondere, & ipse attollere sese ægrè valuit, nec facilè eum instantes Athenienses & ferientes potuerunt vulnerare: quia non solùm pectus & caput, sed & reliqua membra auro & ære & ferro habebat munita. Tandem quidam, qua oculum aperiebat galea, hastili iaculi fodiens interemit eum: reliqui Persæ relicto cadauere fugam cepere. Senserunt huius victoriæ magnitudinem Græci non ex cæsorum numero (quippe pauci ceciderant) sed ex luctu barbarorum. Etenim ob Masistii necem, semetipsos, equos, mulosque totonderunt, eiulatuque & planctu campum compleuerunt, quòd virum amisissent secundum ipsum Mardonium virtute & authoritate longè primum. Post equestre prælium abstinuit diu vtraque pars pugna. Propugnantibus enim vates iuxtà Persis ac Græcis victoriam denuntiabant ex extis: perniciem, si inuaderent hostem. Inde Mardonius, quòd ei in paucos dies superesset commeatus, Græcorum verò quotidie affluentibus aliquibus numerus crescceret, moræ impatiens statuit non vltrà cunctari, sed prima luce Asopum transire, atque Græcos adoriri ex improuiso. Id ducibus vesperi edixit. Noctis conticinio vir equo vectus, silentio admouit se castris Græcorũ. Alloquutus stationẽ petiuit vt euocaretur Aristides Atheniẽsis. qui quum properè adesset, Alexander sum (inquit) Macedonum rex: huc contendi, summo periculo me vestri studio obiiciens, ne res improuisa vos percellat, quo dimicetis deterius. Nam cras decernet vobiscum Mardonius acie: non ille quidem vlla spe bona fultus vel animo, verùm angustiis pressus necessariorum. Quippe vates quoque tristibus extis & oraculorum responsis deterrent eum à conflictu, occupatque languor ingens exercitum & stupor. Cæterùm animum acuat necesse est & fortunam experiatur, aut sedens extremam sustineat famem. Ita fatus Alexander rogauit Aristidem id vt mente teneret & meminisset, alteri ne reuelaret. Hic verò conuenire negauit vt Pausaniam ea, penes quem esset imperium, celaret: apud alios ostendit hoc ante pugnam se non vulgaturum, at si vicissent Græci, neminem Alexandri studium & propensum animum ignoraturum. His dictis rex Macedonum retrò se recepit. Aristides verò ad tentorium Pausaniæ profectus.

A αὐτὸς μὲν ἀμήχανος ὢν τοῖς ἱππόταις ἀμύνειν, ὁπλιτικῇ φάλαγγι καὶ βαρείᾳ τῇ Σπαρτιατῶν· τοῖς δὲ ἄλλοις στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς τῶν Ἑλλήνων τοῖς αὐτὸν οὖσι τοιούτοις ζῆλον ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας, εἰ δή τινες ἐκόντες ἀναδέξαιντο παραγωνίσασθαι καὶ βοηθῆσαι τοῖς Μεγαρεῦσι. τῶν δὲ ἄλλων ὀκνούντων, Ἀριστείδης ἀναδεξάμενος ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων τὸ ἔργον, ἀποστέλλει τῶν τολμηροτάτων λοχαγῶν Ὀλυμπιόδωρον, ἔχοντα τοὺς ὑφ᾽ ἑαυτὸν τεταγμένους λοχάδας τριακοσίους, καὶ τοξότας ἀναμεμιγμένους σὺν αὐτοῖς. τούτων ὀξέως διεσκευασμένων καὶ προσφερομένων δρόμῳ, Μασίστιος ὁ τῶν βαρβάρων ἵππαρχος, ἀνὴρ ἀλκῇ τε θαυμαστός, μεγέθει τε καὶ κάλλει σώματος πρεπτός, ὡς κατεῖδεν, εὐθυτίον ἐπιστρέψας τὸν ἵππον, εἰς αὐτοὺς ἤλαυνε. τῶν δὲ ἀναδεξαμένων καὶ συμβαλόντων, ἐν ἀγῶνι καρτερῷ, ὡς πεῖραν ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ λαμβανόντων. ἐπεὶ δὲ τοξευθεὶς ὁ ἵππος τὸν Μασίστιον ἀπέρριψε, καὶ πεσὼν, ὑπὸ βάρους τῶν ὅπλων αὐτός τε δυσκίνητος ὢν ἀναφέρειν, καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπικειμένοις καὶ παίουσι δυσμεταχείριστος, οὐ μόνον στέρνα καὶ κεφαλὴν ἀλλὰ καὶ τὰ γυῖα χρυσῷ καὶ χαλκῷ καὶ σιδήρῳ κεκαλυμμένος· τοῦτον μὲν ἡ τοῦ κραιπαλοῦ ὑπέφαινε τὸν ὀφθαλμόν, ἀκοντίῳ τινὶ τρώσας τις ἀνεῖλεν. οἱ δὲ ἄλλοι Πέρσαι τραπόμενοι τὸν νεκρὸν, ἔφευγον. ἐγνώσθη δὲ τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος τοῖς Ἕλλησιν οὐκ ἀπὸ τῶν νεκρῶν τοῦ πλήθους, (ὀλίγοι γὰρ οἱ πεσόντες ἦσαν) ἀλλὰ τῷ πένθει τῶν βαρβάρων. καὶ γὰρ ἑαυτοὺς ἔκειρον ὅτι τῷ Μασιστίῳ, καὶ ἵππους καὶ ἡμιόνους, οἰμωγῆς τε καὶ κλαυθμοῦ τὸ πεδίον ἐνεπίμπλασαν, ὡς ἄνδρα πολὺ πρῶτον ἀρετῇ καὶ δυνάμει μετὰ γε Μαρδόνιον αὐτὸν ἀποβαλόντες. μετ᾽ ἐκείνην τὴν ἱππομαχίαν, ἀμφότεροι μάχης ἔχοντο χρόνον πολύν. ἀμυνομένοις γὰρ οἱ μάντεις νίκην προὔφαινον ἐκ τῶν ἱερῶν ὁμοίως καὶ τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς Ἕλλησιν· εἰ δὲ ἐπιχειρεῖεν, ἥτταν. ἔπειτα Μαρδόνιος, ὡς αὐτῷ μὲν ἡμεραὶ ὀλίγαι τὰ ἐπιτήδεια παρεῖεν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀεί τινων ἐπιρρεόντων πλείονες ἐγίνοντο, δυσαναχετῶν, ἔγνω μηκέτι μένειν, ἀλλὰ διαβὰς ἅμα φάει τὸν Ἀσωπὸν ἐπιθέσθαι τοῖς Ἕλλησιν ἀπροσδοκήτως. καὶ τοιόνδε σύνθημα τοῖς ἡγεμόσιν ἑκατέροις ἔδωκε. μεσούσης δὲ μάλιστα τῆς νυκτὸς, ἀνὴρ ἵππον ἔχων, ἄρημα προσεμίγνυε τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων· ἐντυχὼν δὲ τοῖς φυλακαῖς, ἐκέλευεν αὐτῷ προσελθεῖν Ἀριστείδην τὸν Ἀθηναῖον· ἐπακούσαντος δὲ ταχέως, ἔφησεν, Εἰμὶ μὲν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδόνων βασιλεύς, ἥκω δὲ οὐκ κινδύνων τὸ μέγιστον διανοίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀναδούμενος, ὡς μὴ τὸ ἀφνίδιον ἐκπλήξειεν ὑμᾶς, χεῖρον ἀγωνίσασθαι. μαχεῖται γὰρ ὑμῖν Μαρδόνιος αὔριον, οὐχ ὑπὸ ἐλπίδος χρηστῆς τοῦδε θαρσοῦς, ἀλλ᾽ ἀποριᾶς τῶν παρόντων· ἐπεὶ καὶ μάντεις ἐκείνον ἀπαισίοις ἱεροῖς καὶ λογίοις χρησμῶν εἴργουσι μάχης· καὶ τὸν στρατὸν ἔχει δυσθυμία πολλὴ καὶ κατάπληξις, ἀλλ᾽ ἀνάγκη τολμῶντα πειρᾶσθαι τῆς τύχης, ἢ τῷ ἑαυτῷ ὑπομένειν ἀπορίαν καθεζόμενον. ταῦτα φράσας ὁ Ἀλέξανδρος, ἐδεῖτο τὸν Ἀριστείδην αὐτὸν εἰδέναι καὶ μνημονεύειν, ἑτέρῳ δὲ μὴ κατειπεῖν. ὁ δὲ οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη ταῦτα Παυσανίᾳ ἀποκρύψαντας (ἐκείνῳ γὰρ ἀνάκειθαι τὴν ἡγεμονίαν) τοὺς δὲ τοὺς ἄλλους ἄρρητα τοῦ τῆς μάχης ἔδοξεν ἔσεσθαι. νικώσης δὲ τῆς Ἑλλάδος, οὐδένα τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ θυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγνοήσειν. λεχθέντων δὲ τούτων, ὅ, τε βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων ἀπήλαυνεν ὀπίσω πάλιν, ὅ, τε Ἀριστείδης ἀφικόμενος ὅτι τῶν σκηνῶν τοῦ Παυσανίου,

διηγεῖτο τοὺς λόγους· καὶ μετεπέμποντο τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας, καὶ παρήγγελλον ἐν κόσμῳ τὸ στρατὸν ἔχειν, ὡς μάχης ἐσομένης, ἐν τούτῳ δή, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, Παυσανίας Ἀριστείδην προσέφερε λόγον ἀξιῶν τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τὸ δεξιὸν μεταστῆσαι καὶ κατὰ τοὺς Πέρσας ἀντιτάττειν· (βέλτιον γὰρ ἀγωνιεῖσθαι, τοῦ τε μάχης ἐμπειρίας μεγάλας, καὶ τῷ πρωτονικηκέναι θαρροῦντας) αὐτῷ δὲ παραδοῦναι τὸ εὐώνυμον, ὅπου τῶν Ἑλλήνων οἱ μηδίζοντες ἐπιβάλλειν ἔμελλον. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀγνώμονα καὶ φορτικὸν ἡγοῦντο τὸν Παυσανίαν, εἰ τὴν ἄλλην ἐῶν τάξιν καὶ χώραν, μόνους αὖθις καὶ κάτω μεταφέρει σφᾶς, ὥσπερ εἴλωτας, καὶ τὸ μαχιμώτατον προβαλλόμενος· ὁ δὲ Ἀριστείδης διαμαρτανεῖν αὐτὸς ἔφασκε τοῦ πρώτου, εἰ πρόσθεν μὲν οὐκ ἐν τῷ εὐωνύμου κέρατι ἔχειν διεφιλοτιμοῦντο Τεγεάταις καὶ προκριθέντες ἐστεφανοῦντο· νῦν δὲ Λακεδαιμονίων ἑκουσίως αὐτοῖς ἐξιστάμενων τὸ δεξιοῦ, καὶ τόπον τινὰ τὴν ἡγεμονίαν παραδιδόντων, οὔτε τὴν δόξαν ἀγαπῶσιν, οὔτε κέρδος ἡγοῦνται τὸ μὴ πρὸς ὁμοφύλους καὶ συγγενεῖς, ἀλλὰ βαρβάροις καὶ φύσει πολεμίοις ἀγωνίσασθαι. ἐκ τούτου πολὺ προθύμως οἱ Ἀθηναῖοι διημείβοντο τοῖς Σπαρτιάταις τὴν τάξιν· καὶ λόγος ἐχώρει δι' αὐτῶν πολὺς ἀλλήλοις παρεγγυώντων, ὡς οὔτε ὅπλα βελτίω λαβόντες οὔτε ψυχὰς ἀμείνους οἱ πολέμιοι τῶν ἐν Μαραθῶνι προσίασιν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ μὲν ἐκείνοις τόξα, ταὐτὰ δὴ ἐσθῆτος ποικίλματα, καὶ χρυσὸς ἐπὶ σώμασι μαλακοῖς καὶ ψυχαῖς ἀνάνδροις. Ἡμῖν δὴ ὅμοια μὲν ὅπλα καὶ σώματα, μείζων δὲ τῶν νίκας ὁ θάρσος. ὁ δὲ ἀγών, οὐχ ὑπὲρ χώρας καὶ πόλεως μόνον, ὡς ἐκείνοις, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι τροπαίων, ὡς μηδ' ἐκεῖνα Μιλτιάδου δοξείη καὶ τύχης, ἀλλὰ Ἀθηναίων. ἔνοι μὲν οὖν ἀπεύδοντες, ἐν ἀμείψει τῶν τάξεων ἦσαν. ἀγαθόμενοι δὲ Θηβαῖοι παρ' αὐτομόλων, Μαρδονίῳ φράζουσι. κἀκεῖνος δὴ τοῦ, εἴτε δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους, εἴτε τοῖς Λακεδαιμονίοις συμπεσεῖν φιλοτιμούμενος, αὐτὸς παρεξῆγε τοὺς Πέρσας ἐπὶ τὸ δεξιόν· τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐκέλευε τοῖς σφῶν αὐτῷ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἴσασθαι. γνωσθεὶς δὲ τῆς μεταστάσεως καταφανοῦς, ὅ, τε Παυσανίας ἀποδραπεὶς αὖθις, ἐπὶ τὸ δεξιὸν κατέστη, καὶ Μαρδόνιος, ὥσπερ εἶχεν ἐξ ἀρχῆς, αὖθις ἀνέλαβε τὸ εὐώνυμον, καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἡγούμενος. ἡ τε ἡμέρα διεξῆλθεν ἀργή. καὶ τοῖς Ἕλλησι βουλευομένοις ἔδοξε πρόσω μᾶλλον στρατοπεδεύσαι, καὶ καταλαβεῖν ὕδωρ χωρίον· ἐπεὶ τὰ πλησίον νάματα καθύβρισαν καὶ διέφθαρτο τῶν βαρβάρων ἱππακοντούντων. ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς, καὶ τῶν στρατηγῶν ἀρόντων ἐπὶ τὴν ἀποδεδειγμένην στρατοπεδείαν, οὐ πάνυ προθύμως ἐπεσθαι καὶ συμμένειν ὁ πλῆθος, ἀλλ' ὡς αἰσθόμενοι ἐκ τῶν προτέρων ἐρυμάτων, ἐφέροντο πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιέων οἱ πολλοὶ, καὶ θόρυβος ἦν ἐκεῖ διασκιδναμένων καὶ κατασκιωνούντων ἀτάκτως. Λακεδαιμονίοις δὲ συνέβη μόνοις ἄκοντοι μόνοις ἀπολιπέσθαι τῶν ἄλλων· Ἀμομφαρέτος γὰρ ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ φιλοκίνδυνος, ἔκπαλαι πρὸς τὴν μάχην παρῳκῶν, καὶ βαρυνόμενος τὰς πολλὰς ἀναβολὰς καὶ μελλήσεις, τότε δὲ παντάπασι τὴν μετανάστασιν φυγὴν ἀποκαλῶν καὶ ἀπόδρασιν, οὐκ ἔφη λείψειν τὴν τάξιν, ἀλλ' αὐτόθι μενῶν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ λοχιτῶν ὑποστήσεσθαι Μαρδόνιον. ὡς δὲ Παυσανίας ἐπελθὼν ἔλεγε ταῦτα πράττειν ἐψηφισμένα καὶ δεδογμένα τοῖς Ἕλλησιν, ἀφάμενος τῆς χειρὸς πέζαν μέγαν ὁ Ἀμομφαρέτος, καὶ καταβαλὼν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Παυσανίου,

A exposuit ei quæ nuntiasset ille: accitisque reliquis ducibus edixerunt vt instructas copias haberent, quòd instaret prælium. Hîc (vt autor est Herodotus) sermonem apud Aristidem intulit Pausanias, postulans vt Athenienses in dextrum cornu traduceret, eosque Persis opponeret, (melius enim dimicaturos pugnare cum illis doctos & pristinis subnixos victoriis) sibi sinistrum cornu traderet, in quod, qui stabant à Medis, Græci pugnaturi erant. At cæteri quidem Athenienſium præfecti insolentiam & importunitatem reprehendebant Pausaniæ: quòd quum immotam aciem
B reliquam relinqueret, solos se sursum ac deorsum, tanquam Ilotas transferret, robori hostilis exercitus obiiciens. Verùm Aristides rursus longè errare docuit eos qui nuper de læuo cornu obtinendo decertauerant cum Tegeatis, prælatiq; exultauerant, nunc Lacedæmoniis vltrò sibi dextro cedentibus, atq; imperium quodammodo tradentibus, neque hoc decus amplecterentur, neq; quòd non cum popularib. suis & propinquis conserturi manus, sed cum barbaris & naturalibus hostibus essent, in lucro ponerent. Hinc locum Athenienses cum Spartiatis commutauerunt alacriter, ac frequens sermo peruasit eos sese mutuò cohortan-
C tes, non cum præstantioribus hostes armis neque animis maioribus quàm illos in Marathone accessisse, verùm cum iisdem atq; illos arcubus, cum iisdem picturatis vestibus & auro in corporibus mollibus & effœminatis animis: sibi paria & arma & corpora, animus victoriis maior. Certamen est, non vt illis pro agro & vrbe tantũ, sed & p trophęis Marathonicis & Salaminiacis: vt illa ne Miltiadi & fortunæ, sed adscribantur Athenienſibus. Hi ergo maturantes in permutandis ordinibus erant. Eam rem edocti à perfugis Thebani indicant
D Mardonio: qui mox (siue timens Athenienses, siue concurrere cum Lacedæmoniis affectans) Persas in dextrum cornu traduxit contra Lacedæmonios: Græcos, quos in exercitu suo habebat, comparauit Athenienſibus. Visa ea ordinis conuersione Pausanias transgreditur iterum in dextrum: & Mardonius, (vt initio constiterat) repetit aduersum Lacedæmoniis sinistrum. ita dies sine effectu transacta. Porrò Græcis re deliberata visum est longius mouere castra, ac locum capere aquationi commodiorem: quòd propinquos riuulos barbari, qui præualebant equitatu, conspurcauissent & fœdauissent. Superueniente nocte, quum mouerent duces ad locum mutandis castris designatum, haud promptè sequebatur neque cohærebat
E multitudo: sed vt extra prima munimenta venere, vulgus militum petiit oppidum Platæensium, atq; illic diuulsi nulloque ordine tendentes tumultuabantur. Lacedæmonii fortè ab aliis relicti soli fuerunt, & quidem inuiti. Nanque Amompharetus, vir ferox & pręceps, iamdudum gestiens pugnare, procrastinationes & moras grauabatur: tunc verò planè castrorum translationem fugam vocans & consternationem, negauit locum se deserturum, sed instituturum ibi cum manipulo suo, Mardo-
F niumque sustenturum. Quem quum adisset Pausanias, ostenderetque id facere se ex Græcorum calculo & sententia, Amompharetus sublato ingenti saxo abiectoque ante pedes Pausaniæ,

Hoc(inquit)ego calculo de prelio suffragium fero: reliquorum timida consilia & decreta contemno. Ea re Pausanias æstuans,misit ad Athenienses iam abeuntes vt præstolarentur se oratum, atque vnà pergerent,simul reliquum agmen Plataeas duxit, vt excitaret Amompharetum. Interea diluxit,& Mardonius(neq; enim fallebat eum castra Græcos deseruisse) instructam ducens aciem magno barbarorum clamore & vlulatu impressionem dedit in Lacedęmonios,quasi non pręliaturos,sed in fugam effusos oppressuri Græcos essent. Quod penè factum est vt eueniret. Nam cernens quid ageretur, Pausanias constitit, edixitque vt instrueret se quisq; in aciem ad dimicandũ. Fefellit autem eum vel ira in Amompharetum,vel celeritate hostium conturbatum Græcis signum dare. Vnde nec confestim nec conferti, sed turmatim & tumultuariè,quum iam ad manus ventum esset, accurrebant. Quia verò sacrificans Pausanias non lirabat,imperauit Lacedæmoniis, vt positis ante pedes clypeis considerent quieti, sibiq; attenderent, neq; vlli hostium repugnarent. Tum alias hostias cædit,quum irruerent equites. Iam telum quoque accidit, & quispiã fuit ex Lacedæmoniis vulneratus. Interim Callicrates quoque,quem in Græcis forma venustissima & proceritate corporis supra cæteros memorant fuisse,sagitta ictus & moribundus,Non lamentor(inquit)lethum:quippe eo huc domo veni,pro Græcia vt occumberem, sed quia nulla re perpetrata emorior. Atque erat malum illud quidem graue, & Spartiatarum insignis tolerantia: neque enim impetum hostium propulsabant, sed tempus à deo atque duce operientes, sustinebant in ordinibus suis vulnerati & concidere. Nonnulli sunt autores, Pausaniæ paululum extra aciem operanti sacris, & pacem deũm exposcenti, Lydos aliquos inferentes sese repentè eripuisse atque dissipauisse sacra: Pausaniam verò eiusque comites, quibus arma ad manum non erant,virgis & flagellis illos cecidisse. Quare etiam hac memoria illius incursus celebrari Spartæ simulacra plagis circa aram adolescentium & Lydorum inde pompa. His rebus Pausanias anxius,alias ex aliis hostias vate cædente, atq; lacrymis oppletus, conuertit se ad fanum Iunonis,manusque ad cœlum tendens precatur Citheroniam Iunonem,cæterosque deos qui Plataicam terram incolunt,si in fatis non foret vt potirentur Græci victoria, saltem vt re alia patrata memorabili caderent: & vbi hostibus re ostendissent,viris fortibus eos & bellicosis arma intulisse. Ita Pausania deos obtestante, vnà cum precibus apparuerunt læta exta, & victoriam aruspices nuntiauerunt: datoque signo, vt omnes cum hostibus manus confererent, phalanx subitò speciem præ se tulit vnius ferocis animalis, ad vim se vertentis & inhorrentis. Tunc animaduerterunt barbari certamen sibi esse cum viris, qui vsque ad extremum spiritum essent dimicaturi. Itaque multis obiectis ceteris Lacedæmonios incessebant sagittis. Hi densa phalange adoriebantur eos, dataque impressione tegumenta illa impellebant, & lanceis ora pectoraque Persarum scrutantes multos sternebant. Nec cadebant illi tamen ignauè. Hastas enim nudis prensabant manibus:

A Τούτῳ ἔφη ψηφοῦμαι αὐτὸς περὶ τῆς μάχης πάντας, τὰ δὲ τῶν ἄλλων δειλὰ βουλεύματα καὶ δόγματα χαίρειν ἐᾶν. ἀπορούμενος δὲ Παυσανίας τοῦ παρόντος πρὸς μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἀπιόντας, ἤδη περιμεῖναι δεόμενος καὶ κοινῇ βαδίζειν, αὐτὸς δὲ τὸν ἄλλον δυνάμιν ἦγε πρὸς τὰς Πλαταιάς, ὡς ἀναστήσων τὸν Ἀμομφάρετον. ἐν τούτῳ δὲ κατελάμβανεν ἡμέρα, καὶ Μαρδόνιος (οὐ γὰρ ἔλαθον τὸν στρατοπεδείαν ἐκλιπόντες οἱ Ἕλληνες) ἔχων συντεταγμένῳ τὸν δυνάμιν, ἐπεφέρετο τοῖς Λακεδαιμονίοις βοῇ πολλῇ καὶ πατάγῳ τῶν βαρβάρων, ὡς οὐ μάχης ἐπομένης, ἀλλὰ φεύγοντας ἀναρπασομένων τοὺς

B Ἕλληνας. ὁ μὲν οὖν ἐκέλευσε θυέειν. καταδὰς γὰρ ὁ γενόμενος Παυσανίας, ἔσχε μὲν τὸν πορείας, καὶ τὸν ὅπῃ μάχη τάξιν ἐκέλευσε λαμβάνειν ἕκαστον· ἔλαθε δὲ αὐτὸν, (εἴθ' ὑπὸ τῆς πρὸς Ἀμομφάρετον ὀργῆς, εἴτε καὶ τάχει θορυβηθέντα τῶν πολεμίων) σύνθημα δοῦναι τοῖς Ἕλλησιν. ὅθεν δὴ τὸν ἀνθρώπους, καὶ τὸν θεοὺς, κατ' ὀλίγους ὄντας καὶ ἀπροσέβειν, ἤδη τὸ μάχης ἐν χερσὶν ὄσης, προσεβοήθουν. ὡς δὲ θυόμενος οὐκ ἐκαλλιέρει, προσέταξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, τὰς ἀσπίδας πρὸς τοὺς ποδῶν θεμένους, ἀθέμα καθέζεσθαι, καὶ προσέχειν αὐτῷ μηδένα τῶν πολεμίων ἀμυνομένων. αὐτὸς δὲ πάλιν ἐσφαγιάζετο, καὶ προσέπιπτον οἱ ἱππεῖς· ἤδη δὲ καὶ βέλος ἐξικνεῖτο, καί τις ἐπέπληκτο τῶν Σπαρτιατῶν. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Καλλικράτης, ὃν ἰδέᾳ τε κάλλιστον Ἑλλήνων, καὶ σώματι μέγιστον ἐν ἐκείνῳ τῷ στρατῷ φασὶ λέγουσι, τοξευθεὶς καὶ θνήσκων, οὐκ ἔφη τὸν θάνατον ὀδύρεσθαι, (καὶ γὰρ ἐλθεῖν οἴκοθεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανούμενον) ἀλλ' ὅτι θνήσκει τῇ χειρὶ μὴ χρησάμενος. καὶ οὖν τὸ μὲν πάθος δεινὸν, ἡ δὲ ἐγκράτεια θαυμαστὴ τῶν ἀνδρῶν. οὐ γὰρ ἠμύνοντο τοὺς πολεμίους, ὑπιόντας, ἀλλὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν στρατηγὸν καιρὸν ἀναμένοντες, ἐνέμενον βαλλόμενοι καὶ πίπτοντες ἐν ταῖς τάξεσιν. ἔνιοι δέ φασι τῶν Παυ-

D σανίᾳ, μικρὸν ἔξω τῆς παρατάξεως θυόντι καὶ κατευχομένῳ, τῶν Λυδῶν τινὰς ἄφνω προσπεσόντας, ῥαπίζειν καὶ διαρρίπτειν τὰ περὶ τὴν θυσίαν· τὸν δὲ Παυσανίαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, οὐκ ἔχοντας ὅπλα, ῥάβδοις καὶ μάστιξι παίειν. διὸ καὶ νῦν ἐκείνης τῆς ὑπεισδρομῆς μιμήματα τὰ περὶ τὸν βωμὸν ἐν Σπάρτῃ πληγαὶ τῶν ἐφήβων, καὶ τὴν μετ' ταῦτα τῶν Λυδῶν πομπὴν συντελεῖσθαι. διαφορῶν οὖν ὁ Παυσανίας τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ τὸ μαντεῖον ἐπ' ἄλλοις ἱερεῖα καταβάλλοντος, δέπεται πρὸς τὸ ἠέριον τῇ ὄψει δεδακρυμένος· καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν, ἠύξατο Κιθαιρωνίᾳ Ἥρᾳ, καὶ

E θεοῖς ἄλλοις οἱ Πλαταιΐδα γῆν ἔχουσιν, εἰ μὴ πέπρωται τοῖς Ἕλλησι νικᾶν, ἀλλὰ δράσαντας γέ τι παθεῖν καὶ δείξαντας ἔργῳ τοῖς πολεμίοις ὡς ἐπ' ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ μάχεσθαι μεμαθηκότας ἐς καρτερίαν. ταῦτα τοῦ Παυσανίου θεοκλυτοῦντος, ἅμα τῇ εὐχῇ ἐφαίνετο τὰ ἱερὰ, καὶ νικᾶν οἱ μαντεῖς ἐμήνυον. καὶ δοθέντος εἰς ἀπόνοιαν θαρσαλέου σημάτος καθίστασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἥ τε φάλαγξ ὄψιν ἔχεν ἀφνιδίως, ἑνὸς ζώου θυμοειδοῦς πρὸς δηλεῖν τρεπομένου καὶ φρίσσοντος· τοῖς τε βαρβάροις τότε παρέστη λογισμὸς ὡς πρὸς ἄνδρας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο μαχεῖσθαι ἄχρι θανάτου. διὸ καὶ προ-

F θυμοῦντο πολλὰ τῶν γέρρων, ἐπόζουν τοὺς Λακεδαιμονίους. οἱ δὲ τηρεῖν τὰ σώματα τὸν ἐπέβαινον, καὶ προσπαίοντες ἐξεώθουν τὰ γέρρα, καὶ τοῖς δόρασι τύποντες πρόσωπα. καὶ στέρνα τῶν Περσῶν, πολλοὺς κατέβαλλον, οὐκ ἀπλαμβανόμενοι τῶν δορατίων ταῖς χερσὶ γυμναῖς,

ἀπρόκτως οὐδὲ ἀθύμως πίπτοντας. καὶ γὰρ

στυέθραυον τὰ πλεῖστα· καὶ πρὸς τὰς ξιφελκίας ἐχώρουν
οὐκ ἀργῶς, ἀλλὰ τῇ τε κοπίδι καὶ τοῖς ἀκινάκαις χρώμενοι, καὶ
τὰς ἀσπίδας προβαλλόντες καὶ συμπλεκόμενοι, χρόνον πο-
λὺν ἀντεῖχον. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τέως μὲν ἡδέμενοι ἀναμένον-
τες τοὺς Λακεδαιμονίους. ἐπεὶ δὲ κραυγή τε προσέπιπτε
πολλὴ μαχομένων καὶ παρὼν (ὡς φασιν) ἄγγελος παρὰ Παυ-
σανίου τὰ γινόμενα φράζων, ὥρμησαν κατὰ τάχος βοηθεῖν. καὶ
προχωροῦσιν αὐτοῖς διὰ τοῦ πεδίου πρὸς τὸν βοιὼ, ἐπιφέρονται
τοῖς Ἑλληνόφρονοι μηδίζοντες. Ἀριστείδης δὲ, πρῶτον μὲν ὡς εἶ-
δε, πολὺ, προελθὼν, ἐβόα, μαρτυρόμενος Ἑλληνίους θεοὺς, ἀπ-
έχεσθαι μάχης, καὶ μὴ σφίσιν ἐμποδὼν εἶναι, μηδὲ κωλύειν
ἐπαμυνοῦσας τοῖς προκινδυνεύουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος·
ἐπεὶ δὲ ἑώρα μὴ προσέχοντας αὐτῷ, καὶ σπουδαζομένους, ὅπῃ
τὴν μάχην, ὅπου τε ἐκεῖ βοηθείας ἀποδεομένους, σπεύδαλ-
λε τούτοις πρὸς πεντακισμυρίους οὖσιν. ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖστον
δὴ τοῦ ἐπέδωκε καὶ ἀπεχώρησεν, ἅτε δὴ καὶ τῶν βαρβάρων
ἀπηλλαγμένων· ἡ δὲ μάχη λέγεται μάλιστα κατ' Θηβαίους
γενέσθαι προθυμότατα, τῶν προφόνων καὶ δυναστευόντων τότε
παρ' αὐτοῖς μηδιζόντων, καὶ τὸ πλῆθος οὐ κατ' γνώμην ἀλλ'
ὀλιγαρχούμενον ἀγόντων. οὕτω δὴ πολὺ ἀγῶνος δίχα στασεγῶ-
τος, πρῶτοι μὲν ἔσωσαν τοὺς Πέρσας οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ
τὸν Μαρδόνιον αἱρεῖ Σπαρτιάτης ὄνομα Ἀρίμνηστος ἀποκτίν-
νυσι, λίθῳ τῷ κεφαλῇ παπάξας, ὡς περὶ αὐτῷ προεσήμανε
τὸ ἐν Ἀμφιαράου μαντεῖον. ἔπεμψε γὰρ ἄνδρα Λυδὸν ἐν-
θάδε, Κᾶρα δὲ ἕτερον εἰς Τροφωνίου ὁ Μαρδόνιος· καὶ τοῦτον
μὲν ὁ προφήτης Καρικῇ γλώσσῃ προσεῖπεν. ὁ δὲ Λυδὸς ἐν
τῷ σηκῷ τοῦ Ἀμφιαράου κατακοιμηθεὶς, ἔδοξεν ὑπηρέτῃ
τινὰ τοῦ θεοῦ προσιόντα, καὶ κελεύειν αὐτὸν ἀπιέναι· μὴ βου-
λομένου δὲ, λίθον εἰς τὴν κεφαλὴν ἐμβαλεῖν μέγαν. ὥστε
δόξαι πληγέντα τεθνάναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω
γενέσθαι λέγεται τοὺς δὲ φεύγοντας εἰς τὰ ξύλινα τείχη κατεῖρ-
ξαν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Ἀθηναῖοι τοὺς Θηβαίους βέποντας,
τριακοσίους τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ προεστῶτας ἀναφθείροντες ἐν
αὐτῇ τῇ μάχῃ γενομένης γὰρ τροπῆς, ἦκεν αὐτοῖς ἄγγελος
πολιορκείας δὲ βαρβαρικὸν εἰς τὰ τείχη κατακεκλεισμένον.
οὕτω δὴ σώζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐάσαντες, ἐβοήθουν πρὸς τὰ
τείχη· καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις παντάπασιν ἀργῶς πρὸς τει-
χομαχίαν καὶ ἀπείρως ἔχουσιν ὅπιφανέντες, αἱροῦσι δὲ στρατόπε-
δον, φόνῳ πολλῷ τῶν πολεμίων. λέγουσι γὰρ ἀπὸ τῶν τριακοσί-
ων μυριάδων τεταχισμένοι φυγεῖν σὺν Ἀρταβάζῳ· τῶν δὲ
ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισαμένων ἔπεσον οἱ πάντες, ὅπου χι-
λίοις ἑξήκοντα καὶ τριακόσιοι. τούτων Ἀθηναῖοι μὲν ἦσαν δύο
καὶ πεντήκοντα, πάντες ἐκ τῆς Αἰαντίδος φυλῆς (ὡς φησι Κλεί-
δημος) ἀγωνισαμένης ἄριστα· (διὸ καὶ τῇ Σφραγίτιδι νύμφαις
ἔθυον Αἰαντίδαι τὴν πυθόχρηστον θυσίαν ὑπὲρ τῆς νίκης, ἐκ δη-
μοσίου δὲ ἀνάλωμα λαμβάνοντες) Λακεδαιμόνιοι δὲ ἑνὶ
πλείους τῶν ἐννεήκοντα, Τεγεάται δὲ ἑκκαίδεκα. θαυμαστὸν
οὖν δὲ Ἡροδότου, πῶς μόνους τούτους φησὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν
τοῖς πολεμίοις, τῶν δὲ ἄλλων Ἑλλήνων μηδένα. καὶ γὰρ δὲ
πλῆθος τῶν πεσόντων μαρτυρεῖ καὶ τὰ μνήματα κοινὸν γενέ-
σθαι δὲ κατόρθωμα· καὶ τὸν βωμὸν οὐκ ἂν ἐπέγραψαν οὕτως εἰ
μόνοι δεῖς πόλις ἠγωνίσαντο, τῶν ἄλλων ἀδέμα καθεζομένων.

Τόνδε πόθ' Ἕλλωες νίκας κράτει ἔργῳ Ἄρηος,
Πέρσας ἐξελάσαντες ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι κοινὸν Ἱδρύσαντο Διὸς βωμὸν ἐλευθερίου. Ταύτῃ τοῦ
μάχῃ ἐμαχέσαντο τῇ τεταρτάδι τῶν Βοιοδρομιῶνος ἱσταμένου καὶ Ἀθηναῖοι, κατὰ δὲ Βοιωτοὺς, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ Γορπιαίου φθίνοντος,

A quarum plurimas confregerunt, securesque, quas copidas vocant, & acinaces strinxerunt, neque id incassum, verùm diu se his defenderunt. Athenienses quidem tunc quiescebant, quod expectarẽt Lacedæmonios: vt verò frequens pugnantium clamor auribus eorum accidit, & nuntius adfuit à Pausania, qui quid ageretur declarabat, maturauerũt opem ferre. In progredientes per campum, quâ clamorem audiebant, inuehebant Græci, quī stabant pro Medorum partibus. quod vt conspexit Aristides, primùm longè ante agmen prouectus, alta voce præsides Græciæ deos testatur vt
B prælio temperent, nec obstent vel interpellent opem ipsos ferentes iis qui pro Græcia dimicent. Vbi cernit nihil moueri eos & ad prælium expedire se, ita auersus ab ope Lacedæmoniis ferenda, cum iis qui ad quinq; millia erant, contulit signa. At maxima pars gradum retulit extemplò & se recepit, quòd etiam barbari tum terga vertissent. Pugna fuisse acerrima dicitur cum Thebanis: quòd cum Medis princeps eorum & factiosissimi quiq; facerent enixissimè, qui plebem inuitam quidem, sed paucorum potentium iuri obnoxiam ducebant. Ita quum duo essent diuersa certamina contracta, primò Persas Lacedæmonii propulere.
C Mardonium Spartiates quidam nomine Arimnestus, capite eius lapide icto peremit, vt prænuntiauerat ei in fano Amphiarai oraculum. Nam eò Lydum quendam miserat Mardonius, alium Carem ad Trophonii. Huic vates lingua Carica responsum reddidit. Lydo in Amphiarai adyto sopito visus est minister aliquis dei adsistere, iubereq; vt abiret: quo abnuente, caput eius ingenti saxo percussisse, vt existimaret se ex ictu exanimatum. Hæc ad eum modum aiunt gesta. Effusos in muros ligneos redegerunt. Mox Athenienses auerterunt
D Thebanos, interfectis in acie clarissimis eorum & primis trecentis. Postquam hi terga dederunt, barbaros intellexerunt in castra compulsos obsideri. Quare permisso Græcis receptu accurrerunt ad munitionem barbarorum. Segnibus Lacedæmoniis & imperitis mœnia oppugnandi, superuenientes castra magna hostium strage expugnauerunt. Ferunt ex CCC. millibus cum Artabazo XL. millia fugam cepisse. Ex his qui pro Græcia dimicauerunt, non plus MCCCLX. desiderati, in quibus fuerunt Athenienses duo & quinquaginta, omnes ex tribu Aiantide, quæ (vt Clidemus ait) pugnauit fortissimè. Quamobrem nymphis Sphragitidibus
E Aiantidæ victoriæ causa, sacra ex Apollinis oraculo præscripta sumptu publico faciebant. Lacedæmonii vnus supra nonaginta, Tegeatæ sexdecim. Vnde mirum est cur solos hos Herodotus prelium inisse cum hostibus, nullum præterea Græcorum dicat, quum numerus cæsorum & monumenta victoriam testentur communiter obtentam: neque aræ hunc titulum inscripsissent, solæ si certassent desidentibus aliis tres ciuitates.

Vindicis hanc quondam Persæ quum terga dedissent,
Aram communem Graiæ erexere Pelasgi
Victores, patriæ clara trophæa Iouis.

Pugnatum
F fuit (vt Athenienses putant) quarto die mensis Boëdromionis: vt Bœotii, vigesimo septimo Panemi,

quo die adhuc conuentus Græcorum agitur Platæis, sacrificantq; ob adeptam victoriam Ioui liberatori Platæenses. Dierum dissonantiam non est quod mireris, quando vel nunc rebus magis limatis Astronomicis, aliud alii mensis principium & exitum faciunt. Hinc quum Spartiatis non tribuerent Athenienses palmam, neu eis permitterent vt erigerent trophæum, secessione inter Græcos armatos facta, tantum non concidissent omnia, nisi multum mulcens monensque Aristides collegas, imprimis Leocratem & Myronidem, compescuisset eos, induxissetq; vt rem Græcorum permitterent iudicio. Dum ea de re deliberãt Græci, Theogiton Megarensis in aliam ciuitatem censuit, nisi bellum ciuile vellent excitare, hoc decus conferendum. Sub eo exurgens Corinthius Cleocritus, hanc laudem videbatur Corinthiis petiturus. Erat enim secundum Spartam & Athenas summa dignitas vrbis Corinthi. Verum omnibus acceptam dixit & mirificam pro Platæensibus sententiam, consuluitq; vt omisso certamine, illis concederent victoriæ præmium, quorum honori inuisuri neutri essent. Postquam finem dicendi fecit, princeps Aristides Athenienſium nomine, inde nomine Lacedęmoniorum concessit id Pausanias. Ita conciliati præcipua octoginta talenta Platæensibus dederunt, ex quibus templum Iunonis extruerent, signumque eius in templo posuerunt, & id exornarunt picturis, quæ etiamnum florem suum retinent. Trophæum excitauerunt seorsum Lacedæmonii, seorsum etiam Athenienses. de sacrificio consulentibus respondit Apollo, Ioui liberatori erigerent aram: at sacra ante ne facerent quam extincto per totam regionem igne, quod esset per barbaros pollutus, purum Delphis ex communi foco accendissent. Itaq; magistratus Græcorum ilico circumuecti, subegerunt eos qui igne vterentur, omnem extinguere. Ex Platæensibus pollicitus Euchidas, quamocyssime fieri posset, allaturum se à Deo ignem, Delphos profectus est, lustratoque corpore & lympha asperso, laurea coronatus ignem sumpsit ex ara, currensq; retro Platæas contendit, & ante solis occasum reuersus est, eodem die mille stadiorum emensus. Salutatis ciuibus vbi ignem tradidit, concidit confestim, & paulo post expirauit. Sustulerunt eum Platæenses, atq; in Eucliæ Dianę fano funerauerunt, inscripseruntq; hoc tetrametrum,

Euchidas Delphos cucurrit & die reuersus vno est.

Eucliam vulgo vocant (vt arbitrantur) Dianam: nonnulli ferunt Herculis & Myrtus Menœtii filiæ & sororis Patrocli filiam esse. Hanc in virginitate defunctam coli apud Bœotios & Locros. Est eius per omnia fora ara & simulacrum, eique ante nuptias sponsi sponsæque sacrificant. Inde aduocata concione communi Græcorum, rogationem tulit Aristides, vt probuli & theori Græciæ quotannis Platæis consilium agerent, vt quinquennales ludi fierent Liberalium, vtq; descriptio fieret inter Græcos ad bellum cum Persis gerendum decem millium clypeatorum, mille equitum, nauium centũ, Platæenses sacrosancti essent, immunesq; ad sacra Deo pro Græcia facienda relinquerentur. Eo approbato scito, Platæenses

A ἢ καὶ νῦν ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Πλαταιαῖς ἀθροίζεται συνέδριον, καὶ θύουσι τῷ ἐλευθερίῳ Διὶ Πλαταιεῖς ὑπὲρ τῆς νίκης. τῷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἀσυμφωνίαν θαυμαστέον, ὅπου καὶ νῦν διακριβουμένων τῶν ἐν ἀστρολογίᾳ μᾶλλον, ἄλλῳ ἄλλοι μηνὸς ἀρχὴν καὶ τελευτὴν ἄγουσιν. ἐκ τούτου τῶν Ἀθηναίων τὸ ἀριστεῖον οὐ τοῦ διδόντων τοῖς Σπαρτιάταις, οὐδὲ τρόπαιον ἱστάναι συγχωρησάντων ἐκείνοις, παρ' οὐδὲν αὖ ἦλθεν αὐτοὺς ἀπολέσθαι τὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς ὅπλοις ἀλλήλοις ἀναρτάντων, εἰ μὴ πολλὰ παρηγορῶν καὶ διδάσκων τοὺς συστρατήγους ὁ Ἀριστείδης, μάλιστα μὲν Λεωκράτη καὶ Μυρω-

B νίδην ἔπεισε τὴν κρίσιν ἀφεῖναι τοῖς Ἕλλησιν. ἐν τούτῳ δὲ βουλευομένων τῶν Ἑλλήνων, Θεογείτων μὲν ὁ Μεγαρεὺς εἶπεν ὡς ἑτέραι πόλει δοτέον εἴη τὸ ἀριστεῖον, εἰ μὴ βούλονται στασιάσαι πόλεμον ἐμφύλιον· ἐπὶ τούτῳ δὴ αἰσχυνθεὶς Κλεόκριτος ὁ Κορίνθιος, δόξαν μὲν παρέχειν ὡς Κορινθίοις αἰτήσων τὸ ἀριστεῖον· (ἐν γὰρ ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ μετὰ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας ἡ Κόρινθος) εἶπε τῷ πᾶσιν ἀρέσαντα καὶ θαυμαστὸν λόγον, ὑπὲρ Πλαταιέων, καὶ συνεβούλευσε τὴν φιλονεικίαν ἀνεῖναι, ἐκείνοις τὸ ἀριστεῖον ἀπο-

C δίδοντας, οἷς οὐδετέροις ἐπιμεμφόμενοι ἀγωνιοῦνται. ῥηθέντων τούτων, πρῶτος μὲν Ἀριστείδης συνεχώρησεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ἔπειτα Παυσανίας ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. οὕτω τὰ ἀμφιλαλήτητα, ἐξαίφνης ὀγδοήκοντα τάλαντα τοῖς Πλαταιεῦσιν, ἀφ' ὧν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἀνῳκοδόμησαν ἱερὸν, καὶ τὸ εἶδος ἔγραψαν, καὶ γραφὰς τῶν νεὼν διεκόσμησαν, αἳ μέχρι νῦν ἀκμάζουσαι διαμένουσιν. ἔγραψαν δὲ τρόπαιον, ἰδίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι, χωρὶς δ' Ἀθηναῖοι. περὶ δὲ θυσίας ἐρομένοις αὐτοῖς ἀπέκρινε Πύθιος, Διὸς ἐλευθερίου βωμὸν ἱδρύσασθαι, θύσαι δὲ μὴ πρότερον ἢ τὸ κατὰ τὴν χώραν πῦρ ἀποσβέσαντας, ὡς ὑπὸ

D τῶν βαρβάρων μεμιασμένον, καθαρὸν ἐκ Δελφῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας. οἱ μὲν οὖν ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων περιιόντες θοῦς, ἠνάγκαζον ἀποσβεννύειν τὰ πυρὰ πάντα τοῖς χρωμένοις. ἐκ δὲ Πλαταιέων, Εὐχίδας ὑποδρόμους ὡς ἐνδέχεται τάχιστα κομεῖν τὸ θεοῦ πῦρ, ἦκεν εἰς Δελφούς. ἁγνίσας δὲ τὸ σῶμα καὶ περιστεφανώσας δάφνῃ· λαβὼν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὸ πῦρ, δρόμῳ πάλιν εἰς τὰς Πλαταιὰς ἐχώρει, καὶ πρὸ ἡλίου δυσμῶν ἐπανῆλθε, τῆς αὐτῆς ἡμέρας χιλίους σταδίους ἀνύσας. ἀσπασάμενος δὲ τοὺς πολίτας, καὶ τὸ πῦρ παραδοὺς, θοῦς ἔπεσε,

E καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπνευσεν. ἀναιρούμενοι δ' αὐτὸν οἱ Πλαταιεῖς, ἔθαψαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος, ἐπιγράψαντες τόδε τὸ τετράμετρον, Εὐχίδας πυθώδε θρέξας ἦλθε πάλ' αὐτημερόν. τιμῶ δὴ Εὐκλειαν οἱ μὲν πολλοὶ καὶ καλοῦσι καὶ νομίζουσιν Ἄρτεμιν, ἔνιοι δὲ φασιν, Ἡρακλέους μὲν θυγατέρα καὶ Μυρτοῦς γενέσθαι τῆς Μενοιτίου μὲν θυγατρὸς, Πατρόκλου δὲ ἀδελφῆς· τελευτήσασαν δὲ παρθένον, ἔχειν τιμὰς τε Βοιωτοῖς καὶ Λοκροῖς τιμάς. βωμὸς γὰρ αὐτῇ καὶ ἄγαλμα τιμᾶται πᾶσαν ἀγορὰν ἵδρυται, καὶ τρεφθοῦσιν αἵ τε γαμούμεναι καὶ οἱ γαμοῦντες. ἐκ τούτου γενομένης ἐκκλησίας κοινῆς τῶν Ἑλλήνων, ἔγραψεν Ἀριστείδης ψήφισμα, συνιέναι μὲν εἰς Πλαταιὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοὺς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πρεσβεύτας καὶ θεωρούς, ἄγεσθαι δὲ πενταετηρικὸν ἀγῶνα τῶν ἐλευθερίων. εἶναι δὲ συνταξιν Ἑλλη-

F νικὴν, μυρίας μὲν ἀσπίδας, χιλίους δὲ ἵππους, ναῦς δὲ ἑκατὸν, ὅπως τὸν πρὸς βαρβάρους πόλεμον, Πλαταιεῖς δὲ ἀσύλους καὶ ἱεροὺς ἀφεῖσθαι τῷ θεῷ, θύοντας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. κυρωθέντων δὲ τούτων οἱ Πλαταιεῖς

ὑπὲρ ὧν ἐδέξαντο τοῖς πεσοῦσι καὶ κειμένοις αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων
σπαγίζειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. καὶ τοῦτο μέχρι νῦν δρᾶσι
τοῦτον τὸν τρόπον· τοῦ Μαιμακτηριῶνος μηνὸς (ὃς ἐστι παρὰ
Βοιωτοῖς Ἀλαλκομένιος) τῇ ἕκτῃ φθίνοντος δέκα πέμποντες πομ-
πὴν, ἧς προηγεῖται μὲν ἅμ' ἡμέρᾳ σαλπιγκτὴς, ἐγκελεύο-
μενος ὁ πολεμικὸν, ἕπονται δ' ἅμαξαι μυρρίνης πλεαὶ καὶ
στεφανωμάτων, καὶ μέλας ταῦρος· καὶ χοαὶ οἴνου καὶ γάλακτος
ἐν ἀμφορεῦσιν, ἐλαίου τε καὶ μύρου χρυσοῖς νεανίσκοι κομί-
ζοντες ἐλεύθεροι· (δούλῳ γὰρ οὐδενὸς ἔξεστι τῶν πρὸς τὴν δημο-
κρατίαν ἐκείνῳ πεπολεμωμένων, ἁπτόμενον τοῖς ἄνδρας ἀποθα-
νεῖν ὑπὲρ ἐλευθερίας) ὅτι πᾶσι μὴ τὴν Πλαταιέων ὁ ἄρχων,
ᾧ τὸν ἄλλον χρόνον ἔστι σιδήρου θίγειν ἔξεστιν οὐθ' ἑτέραν ἐσθῆτα
πλὴν λευκῆς ἀναλαβεῖν, τότε χιτῶνα φοινικοῦν ἐνδεδυ-
κώς, ὑδρίαν τε ὑδρίας ἀπὸ τοῦ γραμματοφυλακίου, ξι-
φήρης ὅτι τοῖς τάφοις πορεύεται διὰ μέσης τῆς πόλεως. εἶτα
λαβὼν ὕδωρ ἀπὸ τῆς κρήνης, αὐτὸς ἀπολούσας τοὺς τάφους, καὶ
μύρῳ χρίει. καὶ τὸν ταῦρον εἰς τὸν πυρὸν σφάξας, καὶ κα-
τευξάμενος Διὶ καὶ Ἑρμῇ χθονίῳ, παρακαλεῖ τοὺς ἀγαθοὺς
ἄνδρας τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανόντας ὅτι τὸ δεῖπνον
καὶ τὴν αἱμοχυσίαν· ἔπειτα κρατῆρα κεράσας οἴνου καὶ χεά-
μενος, ὑπιλέγει, Πρεσπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευ-
θερίας τῶν Ἑλλήνων ἀποθανοῦσι. ταῦτα μὲν οὖν ἔτι καὶ νῦν δρᾶ-
φυλάττουσιν οἱ Πλαταιεῖς. ἐπεὶ δὲ ἀναχωρήσαντας εἰς τὸ ἄστυ
τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀριστείδης ζητοῦντας ἐώρα ἀπολαβεῖν τὴν
δημοκρατίαν, ἅμα μὲν ἄξιον ἡγούμενος δρᾶν τοῦ δράγματος
ἀξίαν ὑπὲρ μελείας τὴν δῆμον, ἅμα δ' οὐκ ἔτι ῥᾴδιον, ἰσχύοντα τοῖς
ὅπλοις, καὶ μέγα φρονοῦντα τῇ νίκῃ, σκυθιαστοῦν, χρᾴφῃ
ψήφισμα, καινοῦν εἰ τὴν πολιτείαν, καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐξ Ἀ-
θηναίων πάντων αἱρεῖσθαι. Θεμιστοκλέους μὲν πρὸς τὸν δῆμον
εἰ πάντως ὡς ἔχει τὸ βούλευμα καὶ γνώμην ἀπόρρητον, ὠφέλι-
μον μὲν τῇ πόλει καὶ σωτήριον, σκέλλουσαν Ἀριστείδου μόνον ἀκού-
σαι, καὶ συνδοκιμάσαι. φράσαντος δὲ τοῦ Ἀριστείδου ὡς δρᾶν
νοεῖται τὸν ναύσταθμον ἐμπρῆσαι τῶν Ἑλλήνων, (οὕτω γὰρ ἔσε-
σθαι μεγίστοις ἀπόρρητον καὶ κυρίοις τοῖς Ἀθηναίοις) πα-
ρελθὼν εἰς τὸν δῆμον ὁ Ἀριστείδης, ἔφη, Τῆς πράξεως οὐ ὁ
Θεμιστοκλῆς πράττειν δρᾶν νοεῖται, μήτε λυσιτελεστέραν
ἄλλην, μήτ' ἀδικωτέραν εἶναι. ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ Ἀθη-
ναῖοι, παύσασθαι τὸν Θεμιστοκλέα προσέταξαν· οὕτω μὲν
ὁ δῆμος οὖν φιλοδίκαιος, οὕτω δὲ τῷ δήμῳ ὁ αὐτὴρ πιστὸς καὶ
βέβαιος. ἐπεὶ δὲ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς μετὰ Κίμωνος ὅτι
τὸν πόλεμον, ἐώρα τόν τε Παυσανίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχον-
τας τῶν Σπαρτιατῶν ἐπαχθεῖς καὶ χαλεποὺς τοῖς συμμά-
χοις ὄντας, αὐτός τε πρᾴως καὶ φιλανθρώπως ὁμιλῶν, καὶ
τὸν Κίμωνα παρέχων εὐάρμοστον αὐτοῖς καὶ κοινὸν ἐν ταῖς στρα-
τείαις, ἔλαθε τῶν Λακεδαιμονίων οὐχ ὅπλοις, οὐδὲ ναυσὶν,
οὐδ' ἵπποις, εὐνομοσύνῃ μὲν καὶ πολιτείᾳ τοῦ ἡγεμονίαν
παρελόμενος. προσφιλεῖς γὰρ ὄντας τοὺς Ἀθηναίους τοῖς
Ἕλλησι διὰ τοῦ Ἀριστείδου δικαιοσύνην καὶ τοῦ Κίμωνος
ὑπιείκειαν, ἔτι μᾶλλον ἡ Παυσανίου πλεονεξία καὶ βαρύτης
ποθεινοτέρους ἐποίει. τοῖς τε γὰρ ἄρχουσι τῶν συμμάχων ἀεὶ μετ'
ὀργῆς ἐνετύγχανε καὶ τραχέως, τοὺς τε πολλοὺς ἐκόλαζε
πληγαῖς, ἢν δὲ πρὸς ἄγκυραν ὑπιπτεῖν ἐκέλευε ἐπὶ πολὺ
δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. τιβάδα δὲ οὐκ οὖν λαβεῖν, οὐδὲ χόρτον, οὐδὲ κρήνην προσελθεῖν ὑδρευσόμενον οὐδένα παρὰ
τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ μάστιγας ἔχοντες ὑπηρέται τοῖς προσιοῦσι ἀπήλαυνον. ὑπὲρ ὧν τοῦ Ἀριστείδου ποτ'
ἐγκαλέσαι καὶ διδάξαι βουλομένου, συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Παυσανίας, οὐκ ἐφηρμόζειν, οὐδ' ἤκουεν.

A receperunt Græcis, qui ceciderant illic & humati fuerant, quotannis parentare: quod in hanc diem ad hunc faciunt modum. Memacterionis mensis, qui apud Bœotios est Alalcomenius, sextodecimo die pompam agunt, quam antecedit prima luce tubicen classicum canens, sequuntur plaustra myrti & coronamentorum plena, taurus niger, libamina in amphoris vini & lactis, crossosque olei & vnguenti adolescentes ingenui ferunt. (Nulli enim licet homini conditionis seruilis illud attingere ministerium, quod illi viri pro libertate occubuissent) Nouissimus Platæensium archon,
B cui aliâs neque ferrum attrectare, neque aliam quam candidam induere vestem fas est, tunc sago puniceo amictus, sumit ex tabulario hydriam, gladiumq; tenens medio oppido ad monumenta pergit. Mox aquam ex fonte capit, abluit pilas & inungit, immolatoq; super pyram tauro, Iouem ac Mercurium inferum precatus, viros illos fortes, qui lethum pro Græcia oppetierunt, ad cœnas & inferias inuitat. Tum pateram vino miscet, quam vbi profudit, ita fatur, Propino illis viris qui pro libertate Græciæ occiderunt. Hæc solennia seruant in hodiernam diem Platæenses. Postquam regressos in vrbem Athenienses quærere animaduertit
C Aristides rempub. popularem, existimans tum dignum virtutis causa populum, vt eius ratio haberetur, tum non esse procliue pollenti armis atque ob victorias animos sustollenti vim adferre, rogationem tulit, vt respublica omnibus proposita esset, & archontes ex vniuerso populo crearentur. Quum autem pro concione Themistocles consilium demonstrasset se habere & sententiam arcanam, vtilem vero reipublicæ & salutarem: soli iusserunt eum id Aristidi aperire & cum eo discutere. Vbi declarauit Aristidi deliberasse se Græcorum naua-
D le incendere, ita fore vt omnium potentissimus populus Athenienſis & dominus esset, progressus in concionem Aristides dixit, rem quam machinatur Themistocles neque compendiosiorem aliam esse, neque iniquiorem. Quod vt populus Athenienſis audiuit, desistere iussit Themistoclem. Ita populus ille iustitiam colebat, ita magna viro huic apud populum fides erat & autoritas. Dux ad bellum collega Cimone missus, quum Pausaniam videret, cæterosque duces Spartiatarum sociis duros & asperos esse, placide & benigne eos appellando, & Cimonem præbendo in expeditionibus comem eis & communem, imprudentibus
E Lacedæmoniis imperium detraxit, non armis, non classe vel equitatu, sed beneuolentia & ciuilitate. Gratos enim Græcis ex Aristidis iustitia, & Cimonis moderatione Athenienses efficiebat Pausaniæ iniquitas, & austeritas multo exoptatiores. Siquidem sociorum duces nunquam non cum stomacho & aspere appellabat, militesque mulctabat plagis, aut iniecta anchora ferrea totum diem cogebat perstare. Tori parandi vel pabulandi copiam, aquandive nisi post Spartiatas, nemini faciebat: sed flagellis, siqui accederent, abigebant accensi. Ea de re quum illum aliquando
F increpare & admonere Aristides cuperet, adducta fronte negauit vacare Pausanias, nec eum audiuit.

Inde Græcorum nauarchi & prætores, præcipue Chii, Samii, & Lesbii, adierunt Aristidem, consulueruntque vt imperium capesseret, sociosque, qui iampridem relinquere Spartiatas & transire auerent ad Athenienses, ascisceret. Respondente Aristide, videre se orationem ipsorum plenam esse necessitatis & æquitatis, cæterum ad fidei pignus opus esse facto, quod perpetratum sententiam mutare non esset permissurum multitudini. Ita Vliades Samius & Chius Antagoras conspirantes, circa Byzantium in nauem Pausaniæ incurrunt primam euectam, quum eam in medio cepissent. Vbi ille id conspiciens exurrexit, atque inflammatus ira denunciauit breui se ostensurum, non in nauem suam eos, sed in ipsorum patriam incurrisse, facessere iusserunt eum, ac magnas gratias agere secundæ ad Plataeas fortunæ: nam illius adhuc verecundia non expetere Græcos meritas ab eo pœnas. Postremo defecerunt ab eo, transitionemque fecerunt ad Athenienses. Insignis grauitas hic extitit ciuitatis Spartanæ. Vt enim deprauari ex amplitudine potestatis senserunt duces suos, deposuerunt vltro principatum, ac destiterunt ad bellum mittere duces, maluerunt que modestos habere & disciplinæ patriæ inhærentes ciues, quã vniuersæ Græciæ imperium obtinere. Porro Græci etiam imperio Lacedæmoniorum nonnihil stipendii contulerant: verum quia oppidatim volebant id imponi singulis æqualiter, Aristidem ab Athenienſibus postulauerunt, eique negotium dederunt, vt inspecto agro & vectigalibus præscriberet, pro cuiusque facultatibus & opibus quantum penderet. Qui quum tantæ rei haberet arbitrium, & quum Græci quodammodo summam rerum ad vnum eum detulissent, pauper profectus est, & reuersus pauperior, tributique descriptionem non solum innocenter & æqualiter, sed etiam grate omnibus atque conuenienter fecit. Vt enim Saturni regno prisci, ita Athenienſium socii descriptum ab Aristide tributum, felicitatem Græciæ appellantes, ferebant illud in cœlum: maxime quia non multo post duplicatum, mox triplicatum fuit. Quod enim indixit Aristides, sexaginta & quadraginta talenta efficiebat: huic adiecit Pericles pene trientem: (siquidem sexcenta talenta Thucydides ait initio belli Peloponnesiaci populo Athenienſi socios tulisse) defuncto Pericle, qui populum tenebant, tributum intendentes paulatim ad mille trecentorum talentum summam redegerunt, non ita quod propter longinquitatem & clades flagitaret tantos sumptus bellum, vt quod ad largitiones, spectaculorum sportulas, signorum & templorum extructiones populum impulissent. Quum igitur magno nomine Aristides & illustri esset ex tributi digestione, dicitur Themistocles eum derisisse, quasi non ea viri laus sed loculorum esset, quibus aurum asseruatur, dissimili modo Aristidis dictum vltus. Ille enim quum Themistocles aliquando dixisset, maximam se virtutem ducere imperatoris, hostium consilia nosse & præsentiscere, Hoc quidem (inquit) necessariũ est, Themistocles, at præclarũ & imperatore dignũ manus habere abstinentes. Porro Aristides adegit Græcos iureiurando, & Athenienſium nomine iurauit ipse,

A ὁκ τούτȣ πρεσβεύοντες οἱ ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα δὲ Χῖοι καὶ Σάμιοι καὶ Λέσβιοι, τὸν Ἀριστείδην ἔπειθον δυναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν, καὶ προσαγαγέσθαι τȣ̀ς συμμάχους, πάλαι δεομένους ἀπαλλαγῆναι τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ μεταπάξασθαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἀποκριναμένου δὲ ἐκείνου, τοῖς μὲν λόγοις αὐτῶν τὸ ἀναγκαῖον ὁρᾶν καὶ τὸ δίκαιον, ἔργȣ δὲ δεῖσθαι τὴν πίστιν, ὃ πρᾶγμα οὐκ ἐάσει πάλιν μεταβαλέσθαι τοὺς πολλοὺς, οὕτως οἱ περὶ τὸν Σάμιον Ὀυλιάδην καὶ τὸν Χῖον Ἀνταγόραν συνομοσάμενοι, περὶ Βυζάντιον ἐμβάλλȣσιν εἰς τὴν τριήρη τȣ̃ Παυσανίȣ, πρεσεκπλέȣσαν ἐν μέσῳ λαβόντες, ὡς δὲ καταιδῶν ἐκεῖνος ἐξανέστη, καὶ μεθ' ὀργῆς ἠπείλησεν, ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἄνδρας ἐπιδείξειν οὐκ εἰς τὴν αὐτȣ̃ ναῦν ἐμβεβληκότας, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας, ἐκέλευον αὐτὸν ἀπιέναι καὶ ἀγαπᾶν τὴν συναγωνισαμένην τύχην ἐν Πλαταιαῖς. ἐκείνην γὰρ ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας αἰσχυνομένους μὴ λαμβάνειν ἀξίαν δίκην παρ' αὐτȣ̃. τέλος δὲ ἀποστάντες ᾤχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· ἔνθα δὴ καὶ τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης διεφάνη θαυμαστόν. ὡς γὰρ ἤσθοντο τῷ μεγέθει τῆς ἐξȣσίας διαφθειρομένους αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, ἀφῆκαν ἑκȣσίως τὴν ἡγεμονίαν, καὶ

C πέμποντες ὅτι τὸν πόλεμον ἔπαυσαν τοὺς στρατηγοὺς, μᾶλλον αἱρούμενοι σωφρονοῦντας ἔχειν καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐμμένοντας τοὺς πολίτας, ἢ τῆς Ἑλλάδος ἔχειν τὴν ἀρχὴν ἁπάσης. οἱ δ' Ἕλληνες ἐπέλȣν μὲν τινα καὶ Λακεδαιμονίων ἡγȣμένων ἀποφορὰν εἰς τὸν πόλεμον, ἀξιȣ̃ν δὲ βουλόμενοι κατὰ πόλιν ἑκάστοις τὸ μέτριον, ἠτήσαντο τὸν δὲ τȣ̃ Ἀθηναίων Ἀριστείδην, καὶ προστάξαι αὐτῷ, χώρας τε καὶ προσόδȣς ἐπισκεψάμενον, ὁρίσαι τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ καὶ δȣνάμιν. ὁ δὲ, τηλικαύτης ἐξȣσίας κύριος γενόμενος, καὶ τόπον τινὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰ πρά-

D γματα πȣνθανόμενος, πένης μὲν ἐξῆλθεν, ἐπανῆλθε δὲ πενέστερος, οὐ μόνον καθαρῶς καὶ δικαίως, ἀλλὰ καὶ προσφιλῶς πᾶσι καὶ ἁρμοδίως τὴν ἐπιγραφὴν τȣ̃ χρημάτων ποιησάμενος. ὡς γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸν ἐπὶ Κρόνȣ βίον, οὕτως οἱ σύμμαχοι τȣ̃ Ἀθηναίων, τὸν ἐπ' Ἀριστείδου φόρον, εὐποτμίαν τινὰ τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζοντες, ὕμνȣον, καὶ μάλιστα μετ' ȣ̀ πολὺ χρόνον διπλασιαθέντος, εἶτ' αὖθις τριπλασιαθέντος. οὐ μὴν γὰρ Ἀριστείδης ἔπραξεν εἰς ἑξήκοντα καὶ τετρακοσίων ταλάντων λόγον. τȣ́τῳ δὲ Περικλῆς μὲν ἐπέθηκεν ὀλίγȣ δεῖν τὸ τρίτον μέρος. ἑξακόσια γὰρ τάλαντα Θȣκυδίδης

E φησὶν ἀρχομένȣ τȣ̃ πολέμȣ προσιέναι τοῖς Ἀθηναίοις ἀπὸ τȣ̃ συμμάχων· Περικλέους δὲ ἀποθανόντος, ἐπιτείνοντες οἱ δημαγωγοὶ κατ' μικρὸν, εἰς χιλίων καὶ τριακοσίων ταλάντων κεφάλαιον ἀνήγαγον, ȣ̓κ οὕτω τȣ̃ πολέμου χάριν μήκȣς καὶ τύχας δαπανηρȣ̃ γενομένȣ καὶ πολυτελȣς, ὡς τὸν δῆμον εἰς χρηματισμὸς καὶ θεωρικὰ καὶ κατασκȣὰς ἀγαλμάτων καὶ ἱερῶν προσαγαγόντες· μέγα δὲ ὄν ὄνομα τȣ̃ Ἀριστείδου καὶ θαυμαστὸν ἔχοντος ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ τȣ̃ φόρȣ, ὁ Θεμιστοκλῆς λέγεται καταγελᾶν ὡς οὐκ ἀνδρὸς ὄντα τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ

F θυλακȣ χρυσοφύλακος· ἀνομοίως ἀμειȣόμενος τȣ̃ Ἀριστείδου παῤῥησίαν. ἐκεῖνος γὰρ, εἰ πόντος ποτὲ τȣ̃ Θεμιστοκλέους, ἀρετὴν ἡγεῖσθαι μεγίστην στρατηγȣ̃, τὸ γινώσκειν καὶ προαισθάνεσθαι τὰ βουλεύματα τȣ̃ πολεμίȣ. Τȣ̃το μὲν εἰπεῖν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὦ Θεμιστοκλεῖς, καλὸν καὶ στρατηγικὸν ἀληθῶς, ἡ τοῖς χεῖρας ἐγκρατῆ. ὁ δ' Ἀριστείδης ὤρκισε μὲν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὤμοσεν ὑπὲρ τȣ̃ Ἀθηναίων,

μύδρους ἐμβαλὼν ὅτι τᾶς δραᾶς εἰς τὢ θάλαττα. ὕστε- A
ρον δ' τῶν γραμμάτων ἄρχειν ἐγκρατέστερον (ὡς ἔοικεν) σκι-
αζομένων, σκέλλε τοὺς Ἀθηναίους τὸ ὀπτορχίαν τρέψαν-
τας εἰς αὐτόν, ἢ συμφέρει χρῆσθαι τοῖς γράμμασι. καθ' ὅ-
λου δ' ὁ Θεόφραστος φησὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον, περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ
τοὺς πολίτας ἄκρως ὄντα δίκαιον, ἐν τοῖς κοινοῖς πολλὰ πρᾶ-
ξαι πρὸς τὢ ὑπόλοιπον τῆς πατρίδος, ὡς συχνῆς ἀδικίας
δεομένῳ. καὶ γὰρ τὰ χρήματα φησὶν ἐκ Δήλου βουλευο-
μένῳ Ἀθηναίοις κομίσαι παρὰ τᾶς συνθήκας, καὶ Σαμίων εἰ-
σηγουμένων εἰπεῖν σκῆψιν, ὡς οὐ δίκαιον μὲν, συμφέρον δ' τοῦτ'
ἔστι· καὶ τέλος εἰς ὃ ἄρχειν δυνηθέντων τοσούτων καταστήσας τὸ B
πόλιν, αὐτὸς ἐνέμεινε τῇ πενίᾳ, καὶ τὢ ἀπὸ τοῦ πένης εἶ δό-
ξαν οὐδὲν ἧττον ἀγαπῶν τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων διατέλεσε· δῆ-
λον δὴ σκιᾶθεν· Καλλίας ὁ δᾳδοῦχος, ὢν αὐτᾷ γήμει πρόσηκων· τοῦτον οἱ ἐχθροὶ θανάτου διώκοντες, ἐπεὶ περὶ ὧν ἐγρά-
ψαντο μετείως κατηγόρησαν, εἴ πόν τινα λόγον ἔξωθεν τοιοῦ-
» τον πρὸς τοὺς δικαστὰς, Ἀριστείδου (ἔφησαν) ὄντος τοῦ Λυ-
» σιμάχου θαυμαζομένου ἐν τοῖς Ἕλλησι· τούτῳ πῶς οἴεσθε
» τὰ κατ' οἶκον ἔχειν, ὁρῶντες αὐτὸν ἐν τείβωνι τοιούτῳ πρόσο-
» ερχόμενον, εἰς ὃ δημόσιον; ἆρ' οὐκ εἰκὸς ὄντ' ῥιγοῦντα φα-
» νερῶς, καὶ πεινᾶν οἴκοι, καὶ τῶν ἄλλων ὑπιτηδείων σπανίζειν: C
» τοῦτον μὲν τοι Καλλίας ἀνεψιὸν αὐτῷ ὄντα, πλουσιώτατος ὢν
» Ἀθηναίων, θυγατρᾶ μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς ἐνδεόμενον,
» πολλὰ κεχρημένος τῷ ἀνδρὶ, καὶ πολλάκις αὐτοῦ τῆς παρ'
» ὑμῖν δυνάμεως ἀπολελαυκώς. ὁ δ' Καλλίας ὁρῶν ὅτι τούτῳ
μάλιστα θορυβοῦσας τοὺς δικαστὰς καὶ χαλεπῶς πρὸς αὐ-
τὸν ἔχοντας, ἐκάλει τὸν Ἀριστείδου, ἀξιῶν μαρτυρῆσαι πρὸς
τοὺς δικαστὰς, ὅτι πολλάκις αὐτοῦ πολλὰ καὶ διδόντος καὶ δεο-
μένου λαβεῖν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀποκρινόμενος ὡς μᾶλλον αὐ-
τῷ θᾳῤῥεῖν πλὴν πενίαν μέγα φρονεῖν, ἢ Καλλίᾳ θᾳῤῥεῖν πλοῦτον
προσήκει. πλούτῳ μὲν γὰρ ὄντι πολλοὺς ἰδεῖν δεῖ τε καὶ κα- D
κῶς χρωμένους, πενίαν δὲ φέρειν ἡμιαίως οὐ ῥᾴδιον ἐντυ-
χεῖν. αἰσχύνεσθαι δὲ πενίαν, τοὺς ἀκουσίως πενομένους. Ταῦτα
δ' Ἀριστείδου τῷ Καλλίᾳ προσμαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἐν τῷ
ἀκουόντων ὃς οὐκ ἀπῄει πένης μᾶλλον, ὡς Ἀριστείδης,
ἢ βουλόμενος, ἢ πλουτεῖν ὡς Καλλίας. Ταῦτα μὲν Ἀρίστων
ὁ Σωκρατικὸς ἀνεγράφε. Πλάτων δὲ, τῶν μεγάλων
δοκιμώτων καὶ ὀνομαστῶν Ἀθήνησι, μόνον ἄξιον λόγου τοῦτον
ἀποφαίνει τὸν ἄνδρα. Θεμιστοκλέα μὲν γὰρ καὶ Κίμωνα καὶ
Περικλέα σοφῶν καὶ χρημάτων καὶ φλυαρίας πολλῆς ἐμπλῆ-
σαι τὢ πόλιν, Ἀριστείδου δὲ πολιτευσάσθαι πρὸς ἀρε-
τὢ. μεγάλα δ' αὐτοῦ καὶ τὰ πρὸς Θεμιστοκλέα τῆς ὑπτεί- E
κειας σημεῖα. χρησάμενος γὰρ αὐτῷ πρὸς πᾶσαν τὢ πο-
λιτείαν ἐχθρῷ, καὶ δι' ἐκεῖνον ὀστρακισθεὶς, ἐπεὶ τὸ αὐτὢ
λαβὼν παρέχειν ὁ δυνὴρ ἐν αἰτίᾳ γενόμενος πρὸς τὸν πόλιν, οὐκ
ἐμνησικάκησεν, ἀλλ' Ἀλκμαίωνος καὶ Κίμωνος καὶ πολλῶν
ἄλλων ἐλαυνόντων καὶ κατηγορούντων, μόνος Ἀριστείδης οὔτ'
ἔπραξέ τι οὔτ' εἶπε φαῦλον, οὐδ' ἀπέλαυσεν ἐχθροῦ δυσ-
χοῦντος, ὥσπερ οὐδ' ἐνεμεροῦντι πρότερον ἐφθόνησε. τελευ-
τήσαντος δ' Ἀριστείδου οἱ μὲν ἐν Ποντῷ φασὶν, ἐκπλεύσαν-
τα πρᾴξεων ἕνεκα δημοσίων· οἱ δ', Ἀθήνησι, γήρᾳ, τι-
μώμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Κρατε- F
ρὸς δ' ὁ Μακεδὼν τοιαῦτά τινα περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρὸς
εἴρηκε. μετὰ γὰρ τὢ Θεμιστοκλέους φυγὢ φησὶν ὥσπερ ὀξυ-
βείσαντα τὸν δῆμον, ἀναφυσᾷ πλῆθος συκοφαντῶν, οἳ τοὺς ἀρίστους καὶ δυνατωτάτους ἄνδρας διώκοντες,

A ac post imprecationes proiecit in mare carientes massas ferreas. Post quum res coge[illegible] (sicut mihi videtur) vt vim imperii intenderent, cohortatus Athenienses est vt periurium in ipsum verterent, atq; imperium vsurparent prout postularet vsus. Breui hunc virum ait Theophrastus in rebus priuatis & erga ciues summe iustum, in repub. tamen multa ad tempora patriæ, quasi multa iniqua illa flagitaret, perpetrasse. Etenim quum deliberaretur hanc pecuniam ex Delo contra fœdus Athenas deportarent, idq; essent Samii autores, illum dixisse, non hoc iustum quidem, sed esse vtile tamẽ. Deniq; quum ad tam multorum hominum prouexisset ciuitatem suam imperium, perstitit ipse in paupertate, gloriamq; ex eo quod esset inops, non secus atq; ex victoriis perpetuo cupiuit. id hinc liquet. Callias tædifer erat, propinquus eius, hunc inimici rei capitalis postulauerunt. Qui quum crimina obiecta tractassent defunctorie, hæc extra causam ad iudices commemorauerunt, Aristidem (inquiũt) nostis Lysimachi filiũ, cuius magna apud Græcos existimatio est, huiꝰ rẽ familiarẽ quẽadmodũ arbitramini esse comparatã, quum in pallio eũ tam obsoleto cõspiciatis in publicũ prodeuntem? Quid? hunc qui in publico riget, nonne domi cõsentaneum est esurire & necessariorum ad vitam inopem esse aliorum? Eum Callias tamen consobrinum suum, Atheniensium pecuniosissimus, negligit cum liberis & coniuge premi penuria, quo multum vsus est, & ex cuius apud vos autoritate frequẽter cepit fructũ. Hac oratione Callias videẽs vehementissime incẽsos iudices in se exarsisse, excitauit Aristidẽ, rogauitq; vt testimoniũ apud iudices perhiberet, quũ sæpenumero multa obtulisset ei, atq; vt acciperet orasset, recusasse ipsum ac respondisse, plus gloriantẽ sibi egestatis causa quam pecuniæ Calliæ. Quippe multos ostendi posse qui copiis bene & male vtantur, paupertatem qui egregie ferret, eius rarum esse exemplum. Erubescere autem paupertatẽ illos, qui inuiti egeant. Hoc testimonium quum Calliæ dedisset Aristides, nemo fuit auditorum quin ita discederet, cum Aristide vt præoptaret pauper esse quã diues cum Callia. Hoc Æschines Socraticus literis prodidit. Plato autem inter complures qui Athenis magni habiti & celebres fuere, vnũ censet hunc virum memorabilem. Themistoclẽ.n. & Cimonem & Periclem porticibus, pecunia, multisq; quisquiliis refersisse ciuitatẽ, Aristidem vero actiones suas ad virtutẽ direxisse. Magna etiã extant moderationis eius aduersus Themistoclem vestigia: quem omnibus in actionibus suis quum aduersarium habuisset, atq; eius opera fuisset in exilium exactus, vbi occasio de illo se vindicandi ad populum accusato oblata est, non reuocauit ea ad memoriam, sed quũ eum Alcmæon Cimonque & alii multi fatigarent ac periculum crearent, solus Aristides nec facto læsit eum nec dicto, neque squallori insultauit inimici, sicut nec ante inuiderat ei rebus lætis. Decessisse Aristidem alii in Ponto memorant, quo nauigauerat reipublicæ causa: alii Athenis ex senio à ciuibus honoratum atque celebratum. At Craterus Macedo hæc de obitu eius tradit. Sub Themistoclis exilium refert lasciuiente populo gregẽ extitisse quadruplatorum, qui proceres & principes appeterẽt,

ac flammæ populi ſecundis rebus & potentia luxuriantis ſubiicerent. In his Ariſtidem quoq; accuſatore Diophante Amphitropenſi repetundarum damnatum: quod quum vectigalia exigeret, pecuniam cepiſſet ab Ionibus. Qui quum litis æſtimationem (quinquaginta minæ erãt) ſoluere non poſſet, nauigio auectum & in Ionia extinctum. Huius rei Craterus ſcriptum monumentum profert nullum, neq; formulam accuſationis, neq; plebiſcitum, ſolitus alioqui talia adſcribere & citare autores. Reliqui, prope dixerim omnes, quotquot huius populi proſequuti ſunt in duces ſuos offenſa, Themiſtoclis exilium, Miltiadis vincula, Pericelis mulctam, fatum in foro Pachetis, (qui ſemet ipſe quum damnaretur, peremit in ſuggeſtu) multa que eiuſcemodi congerunt & exagitant, Ariſtidis vero attexerunt exilium, damnationis huius nuſquam meminerunt. Atqui tumulus eius extat in portu Phaleræ: quem ei, quum ne ſumptum quidẽ funeris reliquiſſet, publice ferunt factum. Filias eius ex prytaneo ſcribunt ſponſis elocatas, populũ ſponſalia publice feciſſe, ac tria millia drachmarum dotis vtrique ſciuiſſe. Filio minas argenti centum totidemque iugera agri arboribus conſiti dedit populus, alias inſuper quaternas in diem drachmas attribuit ex rogatione Alcibiadis. Præterea quum Lyſimachus reliquiſſet filiam Polycritam, (vt refert Calliſthenes) huic quoq; annonam, quantam olympionicis ſciuit populus. At Demetrius Phalereus, Hieronymus Rhodius, Ariſtoxenus muſicus, & Ariſtoteles (ſi modo liber De nobilitate inter germanos eſt Ariſtotelis libros recenſendus) Myrtho tradunt Ariſtidis ex filia neptem à Socrate illo ſapiente domum acceptam: habuiſſe illum quidem aliam vxorem, verum eum hanc viduam & per inopiam omnium rerum egenam recepiſſe. Cæterum refellit abunde hoc Panætius in libris quos de Socrate conſcripſit. Phalereus in Socrate, cognoſſe refert ſe inter Ariſtidis nepotes ex filia oppido pauperem Lyſimachum, qui iuxta locum, quod Iacheum appellatur, ſedens vitam interpretandis ex tabula quadam ſomniis toleraret: cuius matri & materteræ ſe rogationem ferentem obtinuiſſe apud populum vt triobolum in dies ſingulos dono daret: ipſe Demetrius tamen corrigens leges Athenis decreuit vtrique mulieri drachmam. Neque mirum eſt tantam curam egiſſe populum eorum qui in vrbe agerent, quum Ariſtogitonis ex filia neptem, quam viuere acceperant in Lemno ſordide, illocabilem ob inopiam, reduxerint Athenas, atque nobili viro nuptum dederint, in dotem largiti prædium in Potamo: cuius humanitatis & benignitatis, quia multa hac etiam ætate edit illa ciuitas documenta, merito commendatur & celebratur.

A ἐπέβαλλον τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἐπαιρομένων ἐπ' ἀτυχίας καὶ δυνάμεως. ἐν τούτοις καὶ Ἀριστείδου ἀλόντα δωροδοκίας, Διοφάντου τοῦ Ἀμφιτροπῆθεν κατηγορουντος, ὡς ὅτε τὰς φόρους ἔπραττε παρὰ τῶν Ἰώνων χρήματα λαβόντος· ἐκτίσαι δὲ οὐκ ἔχοντος τὴν καταδίκην, πεντήκοντα μναῖ οὖσαν, ἐκπλεύσαι, καὶ περὶ τὴν Ἰωνίαν ἀποθανεῖν. τούτων οὐδὲν ἔγγραφον ὁ Κρατερὸς τεκμήριον παρέχει, οὔτε δίκην οὔτε ψήφισμα, καίτοι εἰωθὼς ἐπιφανῶς γράφειν τὰ τοιαῦτα, καὶ παραπίπτοντας τοὺς ἱστορικούς. οἱ δὲ ἄλλοι πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅσοι τὰ πλημμεληθέντα τῷ δήμῳ περὶ τοὺς τραγῳδοὺς διεξίασι, τὴν μὲν
B Θεμιστοκλέους φυγὴν, καὶ τὰ Μιλτιάδου δεσμά, καὶ τὴν Περικλέους ζημίαν, καὶ τὸν Πάχητος ἐν τῷ δικαστηρίῳ θάνατον, ἀναιρόντος αὐτὸν ὅτι τοῦ βήματος, ὡς ἡλίσκετο, καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνάγουσι καὶ θρυλλοῦσιν, Ἀριστείδου δὲ τὸν μὲν ὀξοστρακισμὸν παραπλέκουσι, καταδίκης δὲ τοιαύτης οὐδαμοῦ μνημονεύουσι. καὶ μὴν καὶ τάφος ἐστὶν αὐτοῦ Φαληρεῖ δεικνύμενος, ὃν φασὶ κατασκευάσαι τὴν πόλιν αὐτῷ, μηδὲ ἐνταφιάσαι καταλιπόντι· καὶ τὰς μὲν θυγατέρας ἱστοροῦσιν, ἐκ τοῦ πρυτανείου. τοῖς νυμφίοις ἐκδοθῆναι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως τὸν γάμον ἐκτελούσης, καὶ περὶ
C τοῖς τρισχιλίας δραχμὰς ἑκατέρᾳ ψηφισαμένης· Λυσιμάχῳ δὲ τῷ γένει μνᾶς μὲν ἑκατὸν ἀργυρίου, καὶ γῆς ποσαῦτα πλέθρα πεφυτευμένης ἔδωκεν ὁ δῆμος, ἄλλας δὲ δραχμὰς τέτταρας εἰς ἡμέραν ἑκάστην ἀπέταξεν, Ἀλκιβιάδου τοῦ ψήφισμα γράψαντος· ἐπὶ δὲ Λυσιμάχου θυγατέρα Πολυκρίτου ἀπολιπόντος, ὡς Καλλισθένης φησὶ, καὶ ταύτῃ σίτησιν ὅσην καὶ τοῖς ὀλυμπονίκαις ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. Δημήτριος δὲ ὁ Φαληρεὺς, καὶ Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος, καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς καὶ Ἀριστοτέλης (εἰ δὴ τὸ περὶ εὐγενείας βιβλίον ἐν τοῖς γνησίοις Ἀριστοτέλους θετέον) ἱστοροῦσι, Μυρτὼ θυγατριδοῦν Ἀριστείδου Σωκράτει
D τῷ σοφῷ συνοικῆσαι, γυναῖκα μὲν ἑτέραν ἔχοντι, ταύτῃ δὲ ἀναλαβόντι χηρεύουσαν δι' πενίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεομένην. πρὸς μὲν οὖν τούτοις ἐκφυγὼν ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς περὶ Σωκράτους αὐτείρηκεν. ὁ δὲ Φαληρεὺς ἐν τῷ Σωκράτει φησὶ μνημονεύειν Ἀριστείδου θυγατριδοῦν μάλα πένητα Λυσίμαχον, ὃς ἑαυτὸν ἐν πινακίῳ τινὸς ὀνειροκριτικοῦ, παρὰ τὸ ἰακχεῖον λεγόμενον καθεζόμενος ἔβοσκε τῇ τοῦ μητρὸς καὶ τῇ ταύτης ἀδελφῇ ψήφισμα γράψας δωρεὰν ἔπεισε τὸν δῆμον διδόναι, τριώβολον ἑκάστης ἡμέρας. αὐτὸς μέντοι φησὶν ὁ Δημήτριος νομοθετῶν. ἐψηφίσατο δραχμὴν ἑκατέρᾳ τάξαι τῶν γυναικῶν. καὶ οὐδὲν ἔστι θαυμαστὸν οὕτω φροντίσαι τῶν ἐν ἄστει τὸν δῆμον,
E ὅπου θυγατριδῆν Ἀριστογείτονος ἐν Λήμνῳ πυθόμενοι πατρικὰ περάτων, ἀνδρὸς ἀπορουσαν διὰ πενίαν, κατήγαγον Ἀθήναζε, καὶ συνοικίσαντες ἀνδρὶ τῶν δι' γενομένων, ὃ Ποταμοῖ χωρίον εἰς φερνὴν ἐπέδωκαν. ἧς φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος ἐπὶ πολλὰ καθ' ἡμᾶς ἡ πόλις ἐκφέρουσα δείγματα, θαυμάζεται καὶ ζηλοῦται δικαίως.

A

ΓΑΟΥΤΑΡΧΟΥ

Μαρκος Κατων.

ΜΑΡΚΩ ὃ Κάτωνι φασὶν ἀπὸ Τύσκλου τοῦ χωρίου εἶναι, διαιτᾶν τε καὶ βίον ἔχειν περὶ τὴν στρατείαν καὶ τὴν πολιτείας, ἐν χωρίοις πατρῴοις περὶ τοὺς Σαβίνους. τῶν δὲ γενῶν πολυπάσιν ἀγνώστων γεγονέναι δοκούντων, αὐτὸς ὁ Κάτων καὶ τὸν πατέρα Μάρκον, ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ στρατιωτικὸν ἐπαινῶν, καὶ Κάτωνα τὸν πεζὸν ἀριστείων πολλάκις τυχεῖν φησιν, καὶ πέντε πολεμιστὰς ἵππους ἐν μάχαις ἀποβαλόντα, τὸν τιμὴν ἀπολαβεῖν ἐκ τοῦ δήμου δι' ἀνδραγαθίαν. εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους μὴ δόξαν ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὐτῶν, καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον, αὐτὸς ἔλεγε καινὸς εἰς τὸν ἀρχὴν καὶ δόξαν, ἔργοις δὲ προγόνων καὶ ἀρεταῖς, παμπάλαιος. ἐκαλεῖτο δὲ τὸ τρίτον τῶν ὀνομάτων πρότερον, οὐ Κάτων, ἀλλὰ Πρίσκος· ὕστερον δὲ τὸν Κάτωνα τῆς δυνάμεως ἐπώνυμον ἔχε. Ῥωμαῖοι γὰρ τὸν ἔμπειρον Κάτωνα ὀνομάζουσιν· ἰδεῖν δὲ μὲν εἶδος ὑπόπυρρος καὶ γλαυκὸς, ὡς ὁ ποιήσας τὸ ἐπιγραμμάτιον οὐκ ἀμόρως, παρεμφαίνει,

Πυῤῥὸν, πολυδακέτιν, γλαυκόμματον, οὐδὲ θανόντα
Πόρκιον εἰς ἀΐδου Περσεφόνη δέχεται.

Τὸ δὲ σώματος ἕξιν αὐστηρία καὶ διαίτῃ σώφρονι, καὶ στρατείαις ἀπ' ἀρχῆς συνεφθὰς γεγονότος, πολὺ χρησιμωτέραν εἶχε, καὶ πρὸς ἰσχὺν καὶ πρὸς ὑγείαν ὁμαλῶς συνεσκευασμένον. τὸν δὲ λόγον, ὥσπερ ἀνδρεῖον σῶμα, καὶ τῶν καλῶν οὐ μόνον ἀναγκαῖον ὄργανον ἀνδρὶ μὴ ταπεινῶς βιωσομένῳ, μηδ' ἀπράκτως, ἐξηρτύετο καὶ παρεσκεύαζεν ἐν ταῖς προσοικίσι κώμαις καὶ τοῖς πολιχνίοις, ἐκάστοτε συνδικῶν τοῖς δεομένοις· καὶ πρῶτον μὲν ἀγωνιστὴς εἶναι δοκῶν πρόθυμος, εἶτα καὶ ῥήτωρ ἱκανός· οὐκ δὲ τούτου μᾶλλον τοῖς χρωμένοις κατεφαίνετο βάρος τι καὶ φρόνημα περὶ αὐτὸν ἤθους, καὶ πραγμάτων μεγάλων καὶ πολιτείας δεόμενον ἡγεμονικῆς. οὐ γὰρ μόνον, ὡς ἔοικε, μισαρνίας καθαρὸν ἑαυτὸν ὅλῃ τὰς δίκας καὶ τοὺς ἀγῶνας παρεῖχεν, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ δόξαν ὡς μέγιστον ἀγαπῶν ἐφαίνετο τοῦ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀγώνων. πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς μάχαις ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ τὰς στρατείαις βουλόμενος δοκιμεῖν, ἔτι μειράκιον ὤν, τραυμάτων τὸ σῶμα μεστὸν ἀναστίων εἶχε. φησὶ γὰρ αὐτὸς, ἑπτακαιδεκαετὴς γενόμενος ἔτη τοῦ πρώτου στρατεύσασθαι στρατείαν, περὶ ὃν Ἀννίβας χρόνον δυτυχῶν ἐπέφλεγε τὸν Ἰταλίαν παρεῖχε δ' αὐτὸν ἐν ταῖς μάχαις τῇ μὲν χειρὶ πλήκτοντα, τοῦ δὲ ποδὶ, μόνιμον καὶ βέβαιον, γαῦρον δὲ τοῦ προσώπου. λόγου δὲ ἀπειλῇ καὶ τραχύτητι φωνῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἐχρῆτο. ὀρθῶς καὶ ἀναγνούμενος καὶ διδάσκων ὅτι πολλάκις τὰ τοιαῦτα τοῦ ξίφους μᾶλλον καταπλήττεται τοὺς ἀναστίους. ἐν δὲ ταῖς πορείαις αὐτὸς ἐβάδιζε φέρων τὰ ὅπλα, καὶ θεράπων εἷς εἵπετο, τὰ πρὸς διαιτᾶν αὐτῷ κομίζων, ᾧ λέγεται μηδέποτε δυσκολαίνειν μηδὲ μέμψασθαι τοῦ θαθέντι ἄριστον ἢ δεῖπνον, ἀλλὰ καὶ συλλαμβάνειν αὐτὸς τὰ πλεῖστα καὶ συμπαρασκευάζειν, ἀπὸ τῆς στρατιωτικῶν γυμνάσιος ἔργων. ὕδωρ δὲ ἔπινεν ὅτι τῆς στρατείας, πλὴν εἴ ποτε διψήσας παρεφλεγῶς, ὄξος ἤτησεν, ἢ ἰσχνὸς

B

C

D

E

F

PLVTARCHI

M. Cato Maior.

M. CATONEM ferunt, Tusculo oriundum, habitasse & vitam egisse, priusquam stipendia faceret & remp. capesseret, in prædiis paternis in Sabinis. Cuius maiores quum in totũ ignobiles haberentur, ipse Marcum patrem Cato vt egregium virum & strenuum militem celebrat. Catonem etiam proauum dona militaria sæpius refert obtinuisse: ac quum bellatores equos quinq; amisisset in conflictibus, pretium ei ex ærario virtutis causa redditum. Quia vero solent Romani obscuro genere ortos, qui incipiant actibus inclarescere suis, nouos homines appellare, vt etiam appellabant Catonẽ, nouum ille se ad magistratus & claritatem, sed factis maiorum virtutibusque ferebat per esse vetustum. Dictus fuit ante tertio nomine non Cato, sed Priscus: post Catonis nomen traxit à solertia. Romani enim experientem Catum vocitant. Facie fuit subrufus & cæsius, vt declarat cum felle ille qui hoc minutum epigramma fecit,

Ruffum, mordacem, glaucum, ne quidem exanimatũ
Porcium in infernum Persephone recipit.

Corporis constitutionem laboribus suis, sobrio victu & expeditionibus, in quibus à prima ætate adoleuit, perquam parauerat habilem, ad roburque & sanitatem iuxta comparatam. Orationem vero sicut alterum corpus & organum, non honestum modo, verum etiam necessarium viro qui non in obscuro sit neque in otio victurus, continuo patrocinio eorum qui operam suam requirebant, in finitimis vicis & oppidulis instruebat & aptabat. Ac primum acris habitus est causarum actor, deinde orator insignis. Hinc fuit vtentibus eo morum grauitas & pondus magis conspicuum, quod latum campum & remp. requireret rerum dominam. Non modo enim à quæstu iudiciario forensiq; præbuit se integrum, sed nec gloriam videbatur ab illa palæstra, vt summum præmium, sectari. Cæterum quia inclarescere ex pugnis potius cum hoste ineundis atque armis adolescens etiamnum gestiebat, corpus habebat aduersis cicatricibus oppletum. nã ait ipse annos natum septemdecim prima se stipendia fecisse, quo tempore Annibal florens vrebat Italiam. In acie exhibebat se manu strenuum, loco nõ cedentem, vultu ferocem. Verborum minis & asperitate vocis aduersus hostes vtebatur: recte sentiens & docens plus sæpenumero iis rebus quam gladio percelli hostes. Ferebat per expeditiones ipse in agmine arma. Seruus eum sequebatur vnus, qui cibaria eius portabat, cui dicitur prandiũ vel cœnã apponenti nusquã succensuisse aut obiurgasse, imo expletis munerib. militaribus, eum ipse adiuuisse fere atq; vna manum admouisse. Potabat in expeditionibus aquam: extra quam, si immenso æstu sitiret,

rum potabat acetum, aut fatiscentibus viribus po- A
stremo loco parum vini sumebat. Erat agris eius
casa M. Curij, qui ter triumphauit, vicina. Quò
quum commearet assidue, prædijque angustias &
penatium spectaret humilitatē, substituebat ani-
no, illum virum qui quum inter Romanos esset
maximus, & gentes subegisset bellicosas, atque
Pyrrhum Italia summouisset, hoc rusculum ipse
foderet, & hanc habitaret casam: post tres trium-
phos ibi ad focum sedentem, atque ipsum rapas
elixantem quum reperissent legati Samnitiū, ma-
gnum auri pondus ei obtulerint: quos reiecerit,
negans esse ei auro opus, cui talis sufficeret cœna: B
malle autem vincere se aurum habentes, quàm
ipsum habere. Hæc secum voluens abibat Cato, &
domum suam ex altera parte contemplans, & prę-
dia & seruitia, & victum, intendit laborem, sum-
pruſque immodicos circuncidit. Quum Fabius
Maximus Tarentum reciperet, sub eo fortè ad-
modum adolescens militabat Cato. Hospitio vsus
Neatchi cuiusdam Pythagorici, desiderauit eam
disciplinam intelligere. De ijsdem quum disse-
rentem illum audiuisset, quibus vsus Plato est,
(qui voluptatem maximam mali escam vocat: ca-
lamitatem animæ primam, corpus: liberationem
& purgationem, illas cogitationes quibus maxi- C
me à corporis affectib. auocat & abducit seipsam)
amplexus est multo actius frugalitatem & conti-
nentiam. Alioquin literas Græcas serò traditur at-
tigisse, atq; admodum prouectus ętate libros Grę-
cos in manus sumpsisse: fuisseq; aliquantulum ei à
Thucydide, plus à Demosthene collatum ad di-
cendum. Scripta eius certè Græcorum præce-
ptis & exemplis satis sunt adspersa, multaq; ad ver-
bum reddita facetijs & sententijs inclusit suis. Erat
Romæ ex nobilitate vnus ex principibus, magnæ-
que autoritatis, qui & nascentem virtutem aduer-
tere mirè poterat, & candidus in alenda & effe- D
renda erat ad gloriā, Valerius Flaccus. Hic habe-
bat prædia vicina Catoni. Cuius quum labores &
rationes viuendi accepisset à seruis, mirareturque
quum narrarent illi manè eum forū adire & præ-
stò esse petentibus: regressum ad villam, tempore
brumali vestitum exomide æstate, operari cum il-
lis, nudum, eadem mensa eodem vesci pane, atque
idem vinum bibere: simulq; magnam eius aliam
humanitatē & moderationem, ad hęc facetè dicta
sententiasq; referrent, iussit eum vocari ad cœnā.
Hinc ex consuetudine animaduertens ingenium
eius placidum & ciuile, plantę modo culturam & E
locum illustrem requirere, inuitauit eum & per-
pulit vt Romæ se ad rempublicam accommoda-
ret. Quò vbi commigrauit, multos ilicò qui eum
obseruarent & diligerent, patrocinijs comparau-
uit. Promouente eum enixè ad honores Valerio,
tribunatum & primo loco adeptus est, inde fun-
ctus quæstura. Hinc inclytus iam spectatusque,
maximos honores cum ipso Valerio gessit, con-
sul cum eo fuit: inde censor. Ex maioribus natu
ciuibus, ad Fabium Maximum accommodauit
se: euius, quanuis clarissimi viri & summæ au-
toritatis, impensius mores & vitam, vt præclaris- F
sima exempla, ob oculos posuit. Vnde Africanum
maiorem, qui quamuis id temporis iuuenis esset,

ἡ ἰσχύος ἀνδιδούσης, ἐπὶ λάβοι μικρὸν οἰνάριον. ἐν ᾧ πλη-
σίον αὐτοῦ τῆς ἀγρᾶς ἡ θυομένη Μαρκίου Κουρίου τοῦ τρὶς
θριαμβεύσαντος ἔπαυλις· ὅτι τούτῳ, συνεχῶς βαδίζων
καὶ θεώμενος τοῦ τε χωρίου τὴν μικρότητα, καὶ τῆς οἰκήσεως τὸ
λιτὸν, ἔννοιαν ἐλάμβανε τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι Ῥωμαίων μέγιστος
θυόμενος, καὶ τὰ μαχιμώτατα τῶν ἐθνῶν ὑπαγαγόμενος, quod de se Plin
commemorat ep.
lib.
καὶ Πύρρον ἐξελάσας τῆς Ἰταλίας, τοῦτο τὸ χωρίδιον αὐτὸς
ἔσκαπτε, καὶ τούτῳ τὴν ἔπαυλιν ὡκοδομεῖ τρεῖς θριάμ-
βους· ἐν τοῦθ' ἁπαξ καθήμενον αὐτὸν ἕψοντα χονδρυ-
λίδας εὗρον οἱ Σαυνιτῶν πρέσβεις ἐδίδοσαν πολὺ χρυ-
σίον· ὁ δὲ ἀπεπέμψατο φήσας οὐδὲν χρυσίου δεῖν, ᾧ δεῖπνον
δρᾶν οὐ δοκοῦντι. αὐτῷ μὲν τοῦ χρυσίου ἔχειν, κάλλιον εἶναι δὲ
νικᾶν τοὺς ἔχοντας. τοῦ δ' Κάτων εὐθυμούμενος ἀπῄει, καὶ τὴν
αὐτοῦ πάλιν οἴκοθεν ἔφορον καὶ χωρία καὶ θεραπείας, καὶ διαι-
τῶν, ἐπέτεινε τὴν αὐτουργίαν, καὶ ἀπεκόπτε τὴν πολυτέλειαν, Φαβίου δὲ Μαξίμου τὴν Ταραντίνων πόλιν ἑλόν-
τος, ἔτυχε μὲν ὁ Κάτων στρατευόμενος ἐπ' αὐτῷ, ἡμιδὴς
μειράκιον ὤν. Νεάρχῳ δέ τινι τῶν Πυθαγορικῶν ξένῳ χρη-
σάμενος, ἐσπούδασε τῶν λόγων μεταλαβεῖν, ἀκούσας δὲ ταῦ-
τα διαλεγομένου τοῦ ἀνδρὸς οἷς κέχρηται καὶ Πλάτων, τὴν μὲν
ἡδονὴν ἐπικαλῶν μέγιστον κακοῦ δέλεαρ. Συμφορᾶν δὲ τῇ
ψυχῇ τὸ σῶμα τρέφειν, λύσιν δὲ καὶ καθαρμὸν οἷς μάλιστα
χωρίζει καὶ ἀφίστησιν αὐτὴν τοῦ σῶμα παθημάτων λο-
γισμοῖς· ἐπὶ μᾶλλον ἠγάπησε τὸ λιτὸν καὶ τὴν ἐγκράτειαν. ἄλ-
λως δὲ παιδείας Ἑλληνικῆς ὀψιμαθὴς γενέσθαι λέγεται, καὶ
πόρρω πρὸς πᾶσαν ἡλικίας ἐλθὼν ἀκῶν, Ἑλληνικὰ βιβλία
λαβὼν εἰς χεῖρας, βραχέα μὲν ἀπὸ Θουκυδίδου, πλείονα
δὲ ἀπὸ Δημοσθένους εἰς ῥητορικὴν ὠφεληθῆναι. τὰ μὲν τοι
συγγράμματα καὶ δόγμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ ἱστορίαις ἠθικοῖς
ἀπεποίκιλται· καὶ μεθηρμόσθαι πολλὰ καὶ λέ-
ξιν, ἐν τοῖς ἀποφθέγμασι καὶ τῇ γνωμολογίᾳ τέτακται. D
οὗ δὲ ἀνὴρ ὑπατείας μὲν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων καὶ δυ-
νατὸς, ἀρετὴν δὲ φυομένην μὲν ἀφθόνεως δεῖσθαι, ἀνεμπόδιστον δὲ
καὶ θρέψαι δὲ καὶ προαγαγεῖν εἰς δόξαν. Οὐαλέριος Φλάκκος.
οὗτος εἶχεν ὁμόρους τὰ χωρία τοῖς Κάτωνος· πυθόμενος δὲ
τὴν αὐθυμερίαν καὶ διαιτῶν αὐτὸν τοῦ τῶν οἰκετῶν, καὶ θαυμάσας
ἐξηγουμένων ὅτι πρωὶ μὲν εἰς ἀγορὰν βαδίζει καὶ παρί-
σταται τοῖς δεομένοις, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον, ἀν μὲν
ᾖ χειμών, ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους δὲ γυμνὸς, ἐργαζόμενος
μετὰ τῶν οἰκετῶν, ἐσθίει τὸν αὐτὸν ἄρτον ὁμοῦ καθήμενος, καὶ
πίνει τὸν αὐτὸν οἶνον. διήγε τε πολλὴν ἠθικείαν αὐτοῦ καὶ με-
τριότητα, καὶ λιτὰς καὶ λόγους ἀποφθεγματικοὺς ἀναμιμνη-
σκόντων, ἐκέλευσε καλεῖσθαι πρὸς τὸ δεῖπνον. ἐκ δὲ
τούτου χρώμενος καὶ κατάνοιαν ἥμερον καὶ ἀγεῖον ἦθος, ὥσ-
περ φυτὸν, ἀσκήσεως καὶ χώρας ἐπιφανοῦς δεόμενον, παρετρέψατο καὶ συνέπεισεν, ἄψασθαι τῆς τῶν Ῥωμαίων πολι-
τείας. κατελθὼν οὖν, εὐθὺς μὲν, αὐτὸς ἐκτᾶτο θαυ-
μαστὰς καὶ φίλους ἀπὸ τῶν συνηθεσιῶν. πολλοὺς τε τοῦ Οὐα-
λερίου ἀμιλῶν καὶ δυνάμει αὐτῷ παρεστηκότος, χιλιαρ-
χίας ἔτυχε πρῶτον, εἶτα ἐπαμείβοντο· ἐκ τούτου δὲ λαμ-
πρὸς ὢν ἤδη καὶ περιφανὴς, αὐτῷ τῷ Οὐαλερίῳ περὶ τὰς
μεγίστας συνεξέδραμε δρᾶσαι, ὑπατός τε μετ' ἐκείνου καὶ
πάλιν ἀμυντὴς γενόμενος. τῶν δὲ πρεσβυτέρων πολιτῶν
Μαξίμῳ Φαβίῳ παρεστήσαμεν ἑαυτὸν, ἐνδοξοτάτῳ μὲν ὄντι καὶ μεγίστῳ ἔχοντι δυνάμει, μᾶλλον δὲ τὸν τρό-
πον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον, ὡς κάλλιστα παραδείγματα, παρθέμενος. διὸ καὶ Σκιπίωνι τῷ μεγάλῳ, νέῳ μὲν ὄντι τότε,

πρὸς τὴν Φαβίου δύναμιν ἀντάγειν καὶ φθονεῖσθαι δο-
κοῦντα, παρ' οὐδὲν ἐποιήσατο γενέσθαι διάφορος· ἀλλὰ καὶ
ταμίας αὐτῷ πρὸς τὴν ἐν Λιβύῃ πόλεμον συνεκπεμφθεὶς,
ὡς εὗρε τῇ σωφῇ πολυτελείᾳ χρώμενον τὸν ἄνδρα, καὶ κα-
ταχορηγοῦντα τοῖς στρατεύμασιν ἀφειδῶς τῶν χρημάτων ἐπαρ-
ρησιάζετο πρὸς αὐτὸν, οὐ δι' τῆς δαπάνης μέγιστον εἶναι φά-
νεμμος, ἀλλ' ὅτι διαφθείρει τὴν πάτριον ἀντέλειαν τῶν στρα-
τιωτῶν, εἰς ἡδονὰς καὶ τρυφὰς τοῦ πρεσβύτου τῆς χρείας τρεπο-
μένων. εἰπόντος δ' τοῦ Σκιπίωνος ὡς οὐδὲν δέοιτο ταμίου λίαν
ἀκριβοῦς πλησίστιος ὅτι τὸν πόλεμον φερόμενος, (πρὸ ἔξεων
γὰρ οὐ χρημάτων τῇ πόλει λόγον ὀφείλειν) ἀπῆλθεν ὁ Κάτων
ἐκ Σικελίας, καὶ μὴ τὸν Φαβίου καταβοῶν ἐν τοῖς Συνεδρίοις
φορεῖν τε χρημάτων ἀμυθήτων ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος καὶ διατε-
βαῖς αὐτοῦ μεταχειρίζεσθαι ἐν παλαίστραις καὶ θεάτροις, ὥστε
οὐ στρατηγοῦντος ἀλλὰ πανηγυρίζοντος, ἐξειργάσατο πεμ-
φθῆναι δημάρχους ἐπ' αὐτὸν, ἀξοῦντας εἰς Ῥώμην, εἰ τοῦ φιλαν-
θρώπου τὴν δαπάνης εἰς τὰ ἀναγκαῖα καὶ μεγάλα ῥαθυμος,
ἐξέπλευσεν ὅτι τὸν πόλεμον. ὃ δ' Κάτων πολὺ μὲν ἀπὸ τοῦ
λόγου δυνάμεις ηὔξετο, καὶ Ῥώμαῖον αὐτὸν οἱ πολλοὶ Δημο-
σθένη προσηγόρευον, ὁ δ' βίος μᾶλλον ὀνομαστὸς ἦν αὐτοῦ καὶ περι-
βόητος. ἡ μὲν γὰρ ἐν τῷ λέγειν δεινότης προὔκειτο τοῖς νέοις ἀ-
γώνισμα χρηστὸν ἤδη καὶ προεπόνθασον. ὁ δ' τὸν πάτριον αὐθυρ-
μὸν ὑποδυόμενος καὶ δεῖπνον ἀφελὲς καὶ ἄριστον ἄπυρον, καὶ λιτὴν
ἐσθῆτα καὶ δημοτικὴν ἀσπαζόμενος οἴκησιν, καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι τοῦ
πολιτῶν μᾶλλον ἢ τὸ κεκτῆσθαι θαυμάζων, σπάνιος ἦν, ἤδη
τότε τῆς πολιτείας τὸ καθαρὸν ὑπὸ μεγέθους οὐ φιλαπτούσης, ἀλλὰ τῷ κρατεῖν πολλῶν καὶ ἀνθρώπων,
πρὸς πολλὰ μιγνυμένης ἔθη, καὶ βίων παραδείγματα πανο-
δαπῶν ὑποδεχομένης. εἰκότως οὖν ἐθαύμαζον τὸν Κάτω-
να, τοὺς μὲν δηλῶν ὑπὸ τῶν πόνων θρυπτομένους καὶ μαλακυνομέ-
νους, καὶ ὑπὸ τῶν ἡδονῶν, ὁρῶντες, ἀκμὴν δ' ὑπὸ ἀμφοῖν ἀήττη-
τον. οὐ μόνον ἕως ἔτι νέος καὶ φιλότιμος ἦν, ἀλλὰ καὶ γέροντα καὶ
πολιὸν ἤδη, μετ' ὑπατείαν καὶ θρίαμβον, ὥσπερ ἀθλητὴν νι-
κηφόρον, ἐγκαρτερεῖν τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως, καὶ διαμαλλί-
ζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς. ἐσθῆτα μὲν γὰρ οὐδέποτε φησὶ φο-
ρέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν. πίνειν δ' καὶ στρατηγῶν
καὶ ὑπατεύων τὸν αὐτὸν οἶνον τοῖς ἐργάταις. ὄψον δ' τοῦ δεῖπνον
ἀγορᾶς, ἀναείειν τελάντα· καὶ
τοῦτο δὲ τὴν πόλιν, ὅπως ἰσχύοι τὸ σῶμα πρὸς τὰς στρατείας.
ἐπίβλημα δ' τὸν ποικίλων Βαβυλώνιον ἐκ κληρονομίας κτη-
σάμενος, εὐθὺς ἀπέδοτο. τῶν δ' ἐπαύλεων αὐτοῦ μηδεμίαν
εἶχε κεκονιαμένην· οὐδένα δ' πώποτε πρίασθαι δοῦλον ὑπὲρ
τὰς χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, ὡς αὐ οὐ τρυφερῶν οὐδ'
ὡραίων, ἀλλ' ἐργατικῶν καὶ στερεῶν, οἵ ἱππαγωγεῖν καὶ βουλεύειν,
δεόμενος. καὶ τούτοις πρεσβυτέροις γενομένοις ᾤετο δεῖν ἀπο-
δίδοσθαι, καὶ μὴ βόσκειν ἀχρήστους. ὅλως δ' μηδὲν εὔωνον εἶ
τῶν πρεπτῶν, ἀλλ' οὔτις οὐ δεῖται, κἂν ἀναείου πιπράσκηται, πολλοῦ νομίζειν. κτᾶσθαι δ' τὰ σπειρόμενα καὶ νεμό-
μενα, μᾶλλον ἢ τὰ ῥαινόμενα καὶ σκαπτόμενα. ταῦτα δ' οἱ μὲν
εἰς σμικρολογίαν ἐπίθεντο τοῦ ἀνδρὸς, οἱ δ' ὡς ὅτι διορθώσει καὶ σωφρονισμῷ τῶν ἄλλων, ἐνδοτέρω συστέλλοντος
ἑαυτὸν, ἀπεδέχοντο. πλὴν ὅ τοῖς οἰκέταις ὡς ὑποζυγίοις ἀπαγορευσάμενον, ὅτι γήρως ἐλαυνόμενον καὶ πιπράσκειν,

A aduersus potentiam tamen insurgebat Fabij, qui æmulari videbatur cum eo, non dubitauit oppugnare. Sed & quæstor cum eo ad bellum in Africã missus, vbi vsurpare cernit eum solitam profusionem, & pecuniam effundere in milites, admonuit eum liberè: nec tanti sumptus demonstrauit se facere, sed quòd militibus ad voluptates & luxum affluentia vltra res necessarias traductis, patriã frugalitatẽ labefactaret. Cui quum respondisset Scipio, nõ indigere se quæstore nimium attento, qui ad bellum plenis veheretur velis (factorum enim debere se, non pecuniæ populo rationem redde-
B re) discessit Cato ex Sicilia, & cum Fabio infinitæ pecuniæ dissipationem Scipionis, eiusq; luxuriosas in palæstris & theatris commorationes apud patres insectans, quasi non exercitum ductaret, sed dies festos agitaret, effecit vt mitterentur ad eum tribuniplebis, qui si ita rem habere comperissent, retraherent eum Romam. At Scipio, quum in belli apparatu ostendisset victoriã, notassentq; illi eum viuere per otium cum amicis hilariter, ac minimè esse ob liberalitatem in serijs & grauibus rebus socordem, profectus est ad bellum. At Cato magnam potentiam collegit facundia, multique
C eum Demosthenem togatum appellabant. Vita eius tamen nobilitabatur, celebrabaturq; magis. Quippe dicendi facultas communis iam palæstra iuuenibus, quò enitebãtur omnes, proposita erat. Qui verò labores prisco more subiret, frugalem cœnam, crudum prandium, vestis simplicitatem, & plebeios penates amaret, quiq; magis duceret gloriosum non indigere magnificis rebus, quàm illas possidere, rarus erat: quòd iam tum suam respubl. integritatẽ retineret ob magnitudinem, sed prouinciarum & gentium imperio multarum tum multis misceretur moribus, varioruṁq; viuendi
D institutorum susciperet exempla. Erat igitur meritò in admiratione Cato, quum alios laboribus fatiscentes & flaccescentes cernerent delicijs, illum verò ab vtrisque inuictum, non tantùm in flore ætatis, & dum honores peterer, sed senem etiam & canum post consulatum & triumphum, sicut victorem athletam institutum exercitationis tuentem, & ad exitum vsque vitæ æqualiter in eo persistentẽ. Siquidem vestẽ nunquam induisse ait se, quæ pluris esset centum denarijs: vinũ in prętura & consulatu idem quod & operas bibisse, epulas ad cœnã ex foro triginta comparasse assibus. idque facere reip. causa, quo corpus suũ esset ad per-
E ferendam militiam robustum: stragulam vestem quum ex pictis Babylonicam hæreditate accepisset, statim distraxisse: nullam villam suam tectorio inductam: mancipiũ nunquam plus mille quingentis denarijs emisse, quod nec molles nec formosos, verùm operosos & valentes, vt equisones & bubulcos, quæreret, quos, vbi cõsenuissent, venundandos putabat, neq; alendos inutiles. Breuiter nihil vilis esse pretij, quod superfluũ foret: sed quo non indigeas, etiam si vel asse venijt, se carum ducere. Comparare arua & pascua potius quàm irriguos & nitidos hortos. Hæc sordibus
F eius adscribunt aliqui: alij, quasi ad emendandos & reprimendos cæteros adstringeret semetipse arctius, cõprobant: nisi hoc, quòd sicut iumentis seruis abusus, expelleret & venderet eos in senio

moribus ego attribuo nimium austeris, nec vllum A existimantibus extra quæstum homini esse cum homine consortium. Atqui benignitati videmus quàm iustitiæ latiorẽ patere campum. Lege enim & iustitia vti erga solos homines valemus: beneficentiam & merita porrigimus nonnunquam & ad bruta animantia. quippe emanant, velut ex largo fonte mansuetudine. Pertinent nanque equorum labore confectorum alimenta & canum, non incunabula modò, sed & senectutis cura ad mitem hominem. Populus Athenienſis, quum ædificaret Hecatonpedon, quascunq; notauit mulas laborũ tolerantes, dimisit liberas pascere. Atq; B vnam ferunt liberatarum vltro ad opera descendisse, vnaq; cum iumentis, quæ in arcẽ trahebant plaustra, cucurrisse & præisse, tanquam adhortantem ea & excitantem. cui publicè sciuit vsque ad mortem alimenta. Cimonis equarum, quibus Olympijs ter palmam tulit, etiam extant sepulturæ iuxta illius monumenta. Canes domesticos & familiares cùm multi alij, tum Xanthippus priscus suum, qui natans nauem suam Salamina vsque fuerat comitatus, quum relinqueret vrbem populus, in promontorio funerauit, quod Canis sepulchrum etiam hodie vocant. Neque enim animantibus est vt calceis & vtensilibus vtendum, quo fessa & ministerijs proijciamus attrita: sed si nihil aliud, meditandæ certæ humanitatis causa debemus in his nos antè ad mansuetudinem & benignitatem assuefacere. Equidem ne bouem quidem ego operarium, ob senium, ne dum affectum ętate hominem, ex loco vsitato & vita consueta, velut ex patria migrantem, pecuniola aliqua venundem, inutilem iuxta ementibus ac vendentibus futurũ. Cato verò gloriabundus ex his etiam equum ait se, quo in expeditionib. consul vsus fuerat, ne reip. imputaret naulũ, reliquisse in Hispania. Hæc animi magnitudini sordibusne assignanda sint, pro vt opinio tua fert, statuas licet. Ob reliquã temperantiam, certè vir imprimis memorabilis fuit: quòd dux exercitus non amplius sibi & suis tritici ternis medimnis Atticis mense acciperet, ordei iumentis sesquimedimno minus. Prouinciam sortitus Sardiniam, quum superiores prætores accipere publicè tentoria lectos, togas soliti essent, magnoque famulitio, caterua amicorum, sumptuque & paratu cœnarum onerarent prouinciales, ille disparitatem incredibilem fecit frugalitatis. nulla enim in re impensa publica indiguit. Oppida ipse sine vehiculo pedibus obibat. vnus E sequebatur accensus, qui ei vestem & cymbium ad libandum portabat. In his quum ita facilem & communem præberet se subditis, è diuerso seueritatem & grauitatem repræsentabat, adeo inflexibilis in iure dicendo, atque in edictis publicis imperiosus atque rigidus, vt imperium Romanum nunquam illis vel formidabilius fuerit vel iucundius. Parem repræsentat oratio eius figurã. Lepida enim simul & grauis erat, iucunda & fulminans, faceta & austera, sententiosa & acris. qualem Plato Socratem dicit, foris rudem, dicacem & mordacem visum conuenientibus: intus serij F plenum fuisse & rerum, quæ lacrymas excirent,

ἀθλητοῖς ἄθλα ἥδιστα ἐγὼ τίθεμαι, καὶ μηδὲν αὐθέκαστον πρὸς αὐθέκαστον οἰόμενος κοινώνημα τῆς χρείας πλέον ἢ τὸ ἀρχαῖον. καίτοι τὴν χρηστότητα τῆς δικαιοσύνης πλατύτερον τόπον ὁρῶμεν ἢ τὰ μεθόρια. νόμῳ μὲν γὰρ καὶ τῷ δικαίῳ πρὸς αὐθέκαστος μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν· πρὸς δὲ εὐεργεσίας καὶ χάριτας, ἔστιν ὅτε καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων ζώων. ὥσπερ γὰρ ἐκ πηγῆς πλουσίας ἀπορρεῖ τὴν ἡμερότητος. καὶ γὰρ ἵππων ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου, φασί, καὶ κυνῶν οὐ σκυλακίας μόνον, ἀλλὰ καὶ γηροκομίας τῷ χρηστῷ προσήκουσιν. ὁ γοῦν Ἀθηναίων δῆμος οἰκοδομῶν τὴν Ἑκατόμπεδον, ὅσας κατενόησεν ἡμιόνους μάλιστα τοῖς πόνοις, ἐγκαρτερούσας, ἀπέλυσεν ἐλευθέρας νεμεσᾷ καὶ ἀφέτους. ὧν μίαν φασὶ καταβαίνουσαν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ἔργα, τοῖς αὐάγγεσι τὰς ἁμάξας ὑποζυγίοις εἰς ἀκρόπολιν, συμπροθυμεῖν καὶ προηγεῖσθαι, καθάπερ ἐγκελευομένῳ καὶ συνεξορμῶσαν· ἷν καὶ τρέφεσθαι δημοσίᾳ μέχρι τελευτῆς ἐψηφίσαντο. τῶν δὲ Κίμωνος ἵππων αἱ Ὀλυμπιάτεις νίκησαν, καὶ τάφαι πλησίον εἰσὶ τῶν ἐκείνου μνημάτων. κύνας δὲ συνεθόφους γενομένους καὶ συνήθεις δῆλοί τε πολλοί, καὶ Ξάνθιππος ὁ παλαιός, τὸν εἰς Σαλαμῖνα τῇ τριήρει συνεξαναχθέντα, ὅτε τὴν πόλιν ὁ δῆμος ἐξέλιπεν, ὑπὲρ τῆς ἄκρας ἐκηδεύσατο· ἷν Κυνὸς σῆμα μέχρι νῦν καλοῦσιν. οὐ γὰρ ὡς ὑποδήμασιν ἢ σκεύεσι, τίν ψυχὴν ἔχοντι χρηστέον, κεκμηκόσι καὶ κατατεθέντα τὰς ὑπηρεσίας ἀπορριπτοῦσι, ἀλλ' εἰ μὴ μηδὲν ἄλλο, μελέτης ἕνεκα τοῦ φιλανθρώπου, προθυμητέον ἑαυτὸν ἐν τούτοις πρᾶον εἶναι καὶ μειλίχον· ἐγὼ μὲν οὖν οὐδὲ βοῦν αὖ ἐργάτην γηρᾶς ἀποδίδομι, μήτιγε πρεσβύτερον ἄνθρωπον, ἐκ χώρας συνεθόφου καὶ διαίτης συνήθους, ὥσπερ ἐκ πατρίδος μεθιστάμενον, αὐτὴν κερμάτων μικρῶν, ἄχρηστόν γε τοῖς ὠνουμένοις, ὥσπερ τοῖς πιπράσκουσι, λυσιτελοῦντα. ὁ δὲ Κάτων, ὥσπερ νεανιεύόμενος ὑπὲρ τούτοις, καὶ τὸν ἵππον ᾧ πρὸς τὰς στρατείας ὑπατεύων ἐχρῆτο, φησὶν ἐν Ἱσπανίᾳ καταλιπεῖν, ἵνα μὴ τῇ πόλει ὄναυλον αὐτὸν λογίσηται. ταῦτα μὲν οὖν εἴτε μεγαλοψυχίας, εἴτε μικρολογίας θετέον, ἔξεστι τῷ πείθοντι χρῆσθαι λογισμῷ. τὸ δὲ δῆλης ἐγκρατείας ὑπερφυῶς θαυμαστὸς ὁ ἀνήρ, ὅτι στρατηγῶν ἐλάμβανεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν οὐ πλέον εἰς τὸν μῆνα πυρῶν ἢ τρεῖς Ἀττικοὺς μεδίμνους, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν, κριθῶν τοῖς ὑποζυγίοις ἔλαττον τριῶν ἡμιμεδίμνων. ἐπαρχίαν δὲ λαβὼν Σαρδόνα, τῶν πρὸ αὐτοῦ στρατηγῶν εἰωθότων χρῆσθαι σκηνώμασι δημοσίοις καὶ κλίναις καὶ ἱματίοις, πολλῇ τε θεραπείᾳ καὶ φίλων πλήθει, καὶ πρὸς δεῖπνα καὶ δαπάνας καὶ πολυτελείας βαρυνόντων, ἐκεῖνος ἄπιστον ἐπέδειξε τὴν ἀφελείας τῆς αὐτοῦ. δαπάνης μὲν γὰρ εἰς οὐδὲν οὐδεμιᾶς προσεδεήθη δημοσίας· ἐπεφοίτα δὲ ταῖς πόλεσιν, αὐτὸς μὲν ἄνευ ζεύγους πορευόμενος, εἷς δὲ ἠκολούθει δημόσιος ἐσθῆτα καὶ σπονδεῖον αὐτῷ πρὸς ἱερουργίαν κομίζων. ἐν δὲ τούτοις οὕτως ἄκολος καὶ ἀφελὴς τοῖς ὑπὸ χεῖρα φαινόμενος, αὖθις αὐτὰ πεδίδου τὴν σεμνότητα καὶ τὸ βαρύ, ἀπαραίτητος ὢν ἐν τῷ δικαίῳ, καὶ τοῖς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίας προστάγμασιν ὄρθιος καὶ ἀδέκαστος· ὥστε μηδέποτε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐκείνοις μήτε φοβερωτέραν μήτε προσφιλεστέραν γενέσθαι. τοιαύτην δὲ

ἔνια φαίνεται καὶ ὁλόκληρος τοῦ ἀνδρὸς ἰδέαν ἔχειν, δάκρυα γὰρ ἅμα καὶ δέος ἐῴει, ἡδὺς καὶ καταπληκτικός, φιλοσκώμμων καὶ αὐστηρός, ἀποφθεγματικὸς καὶ ἀγωνιστικός· ὥσπερ ὁ Πλάτων τὸν Σωκράτην φησὶν ἔξωθεν ἰδιώτην καὶ βαθυγελῶν τοῖς ἐντυγχάνουσι φαινόμενον, ἔνδοθεν δὲ σπουδῆς καὶ σοφίας μεστὸν εἶναι, δάκρυα κινοῦντα τοῖς ἀκροωμένοις,

ἀδίας τρεφόντων. ὅθεν οὐκ οἶδα τί πεπόθασιν οἱ τὸν λόγον μάλιστα φάμενοι τοῖς στοιχείοις τοῦ Κάτωνος, μὴ ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἷς μᾶλλον ἰδέας λόγων Ῥωμαϊκῶν ἀρετὰς ἔθεσι τοῖς σφῶν, διακρινοῦσιν· ἡμεῖς δὲ τῶν ἀπομνημονευομένων βραχέα γράφομεν, οἱ τῷ λόγῳ πολὺ μᾶλλον ἢ τῷ προσώπῳ (καθάπερ ἔνιοι νομίζουσι) τῶν ἀνθρώπων φαινόμενα ἐμφαίνεσθαι τὸ ἦθος. μέλλων ποτὲ τὸν Ῥωμαίων δῆμον ὁρμητικόν ἀκαίρως ὑπὲρ σιτομετρίας καὶ διανομάς, ἀποτρέπειν, ἤρξατο τῶν λόγων οὕτως, Χαλεπὸν μέν ἐστιν, ὦ πολῖται, τοῖς γαστέρας λέγειν, ὧν οὐκ ἔχουσιν. κατηγορῶν δὲ τῆς πολυτελείας, ἔφη χαλεπὸν εἶναι σωθῆναι πόλιν ἐν ᾗ πωλεῖται πλείονος ἰχθὺς ἢ βοῦς. ἐοικέναι δὴ ἔφη τοῖς βάτοις τοῖς Ῥωμαίοις. ὡς γὰρ ἐκεῖνα καθ' ἕκαστα μὲν οὐ πείθεται, σύμπαντα δὲ ἕπεται μετ' ἀλλήλων τοῖς ἄγουσιν· οὕτω καὶ ὑμεῖς (εἶπεν) οἷς οὐκ ἂν ἀξιώσαιτε συμβούλοις χρήσασθαι καθ' ἰδίαν, ὑπὸ τούτων, εἰς ἓν συνελθόντες, ἄγεσθε. περὶ δὲ τῆς γυναικοκρατίας διαλεχθείς, Πάντες (εἶπεν) ἄνθρωποι τῶν γυναικῶν ἄρχουσιν. ἡμεῖς δὲ, πάντων ἀνθρώπων· ἡμῶν δὲ, αἱ γυναῖκες. τοῦτο μὲν οὖν ἐστιν ἐκ τοῦ Θεμιστοκλέους μετενηνεγμένον ἀποφθεγμάτων. ἐκεῖνος γὰρ, ὑπιτάττοντος αὐτῷ πολλὰ τὴν μητέρα, Ὦ μῆτερ (εἶπεν) Ἀθηναῖοι μὲν ἄρχουσι τῶν Ἑλλήνων. ἐγὼ δὲ, Ἀθηναίων· ἐμοῦ δὲ, σὺ. σοῦ δὲ, ὁ υἱός. ὥστε φείδεσθαι τῆς ἐξουσίας, δι' ἣν ἀνόητος ὤν, πλείστων Ἑλλήνων δυνάσαι. Τὸν δὲ δῆμον ὁ Κάτων ἔφη τοὺς Ῥωμαίους, οὐ μόνον ταῖς πορφύραις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπιτηδεύμασι τοῖς ἡμᾶς ὑπιχαίρειν. Ὡς γὰρ οἱ βαφεῖς (ἔφη) τούτῳ μάλιστα βάπτουσιν ἢ χαίρουσι τὰς ὁρῶσιν· οὕτως οἱ νέοι τοῦτο μανθάνουσι καὶ ζηλοῦσιν οἷς ἂν ὁ παρ' ὑμῖν ἔπαινος ἕπηται· παρεκάλει δὲ αὐτοὺς, εἰ μὲν ἀρετῇ καὶ σωφροσύνῃ γεγένασι μεγάλοι, μὴ μεταβαίνειν πρὸς τὸ χεῖρον· εἰ δὲ ἀκρασίᾳ καὶ κακίᾳ, μεταβαίνειν πρὸς τὸ βέλτιον· ἱκανῶς γὰρ ἤδη μεγάλους ἀπ' ἐκείνων γεγενέναι. τοὺς δὲ πολλοὺς ἄρχειν ἀπορουντάζοντας, ἔφη, καθάπερ ἀγνοοῦντας τὴν ὁδὸν, ἀεὶ μετὰ ῥαβδούχων ζητεῖν παρεῖναι, μὴ πλανηθῶσιν. ἐπετίμα δὲ τοῖς πολίταις τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ συνιοῦσι πολλάκις ἄρχοντας. Δόξετε γὰρ (ἔφη) ἢ μὴ πολλοῦ τὸ ἄρχειν ἄξιον, ἢ μὴ πολλοῖς τοῖς ἄρχειν ἀξίους ἡγεῖσθαι. περὶ δὲ τῶν ἐχθρῶν τινος ἀφρόνως καὶ ἀδόξως βιοῦντος, Ἡ τούτου μήτηρ (ἔφη) κατάρᾳ οὐκ ἐμοὶ χρῆται. τὸ τοῦτον ὑπὲρ γῆς ἀπολιπεῖν. Τὸν δὲ πεντακόσια τοῖς πατρῴοις ἀγροῖς θαλάττης ὄντας ἐπιδεικνύμενος, ἐποίει θαυμάζειν ὡς ἰσχυρότερον τῆς θαλάσσης. Ἀεὶ γὰρ ἐκείνη μόλις ἔκλυζεν, οὗτος (ἔφη) ῥᾳδίως κατεπέπωκεν. ἐπεὶ δὲ Εὐμένους τοῦ βασιλέως ἐπιδημήσαντος εἰς Ῥώμην, ἥ τε σύγκλητος ὑπερφυῶς ἀπεδέξατο, καὶ τῶν πρεσβύτων ἄμιλλα καὶ σπουδὴ περὶ αὐτὸν ἐγίνετο, δῆλος ἦν ὁ Κάτων ὑποφορώμενος καὶ φιλαπόμενος αὐτόν. εἰ πόντος δὲ ἦνος, Ἀλλὰ μὴν χρηστός ἐστι καὶ φιλορώμαιος· Ἔστω· (εἶπεν) ἀλλὰ φύσει τοῦτο τὸ ζῷον, ὁ βασιλεὺς, ἁρπακτικόν ἐστιν. οὐδένα δὲ τῶν Λακεδαιμονιζομένων βασιλέων ἄξιον εἶναι τοῦ δεδοικέναι πρὸς Ἐπαμινώνδου, ἢ Περικλέα, ἢ Θεμιστοκλέα, ἢ Μάρκον Κούριον, ἢ Ἀμίλκαν, τὸν ὑπικληθέντα Βαρκᾶν. αὐτὸς δὲ ἔλεγε τοῖς ἐχθροῖς φθονεῖν, ὅτι καθ' ἡμέραν νυκτὸς δυείτιν. καὶ τῶν ἰδίων ἀμελῶν, τοῖς δημοσίοις ἐπιμελεῖτο. βουλόμενος δὲ ἔλεγε μᾶλλον ἢ πράξας ἀποστερηθῆναι χάριν, ἢ κακῶς, μὴ τυχεῖν κολάσεως. καὶ συγγνώμην ἔφη διδόναι πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι, πλὴν αὐτοῦ. τῶν δὲ Ῥωμαίων εἰς Βιθυνίαν τρεῖς ἐλομένων πρέσβεις,

A & cor verſarent auditorum. Quare neſcio quid mouerit nonnullos, vt Catonis dictionem Lyſiæ orationi comparent potiſſimùm. Verùm hæc illi, ad quos potius pertinet orationum Latinarum aſſequi genera, diſceptẽt: nos, qui multo magis oratione quàm vultu, (vt quorũdam fert opinio) mores hominum contendimus perſpici, pauca dicta eius colligemus. Quum aliquando plebem Romanam, importunè annonam & largitiones flagitantem, reuocaturus eſſet, ſumpſit huiuſcemodi exordium, Difficile eſt, Quirites, ad ventrem auribus carentem verba facere. Reprehendens mores

B ciuitatis, Arduum eſt (*inquit*) eam ſaluam eſſe ciuitatem, vbi pluris piſcis quàm bos veneat. Similem eſſe ait populum Romanum ouibus. Vt enim illæ ſeorſum ſingulæ non parent, ſed vniuerſæ gregatim ſequuntur ductores: ita vos quoque, (inquit) quorum conſilio nemo veſtrum vtatur priuatim, ab his in cœtum coacti ducimini. De mulierum potentia diſſerens, Omnes (inſit) mortales mulieribus imperant, nos omnibus mortalibus, nobis mulieres. Cæterùm hoc ex Themiſtoclis facetijs traductum eſt. Ille nanque, quum magnopere dominaretur in ſe per matrem filius, Populus Athe-

C nienſis, mulier, (inquit) Græcis imperat, ego populo Athenienſi, tu mihi, tibi filius: quare temperet à poteſtate, qua inſipiens ille plus Græcis pollet. Populum Romanum ait Cato non purpuræ modò, ſed ſtudijs etiam facere autoritatem. Vt enim infectores (inquit) hanc maximè tingunt, quam vident eſſe gratam: ita iuuentus hæc præ cæteris diſcit & ſectatur, quibus honos habetur à vobis. Hortabatur ciues, ſi virtute & continentia magni euaſiſſent, ne ad deterius deflecterent: ſin intemperantia & vitijs, vt traducerent ſe ad meliora. ſatis enim creuiſſe eos per illa. Eos qui conſulatum ambirent ſæpius, dicebat more illorum qui viam

D ignorent, ſemper cupere, ne errent, incedere cum lictoribus. Increpabat ciues, quòd crebrò eoſdem conſules deſignarent, Videbimini (inquit) aut non magni conſulatum, aut non multos conſulatu ducere dignos. De quodam inimico ſuo, qui turpiter & fœdè viuebat, Huius (inquit) mater pro execratione, non voto, putat ipſum ſuperſtitem relinquere. Quendam qui agros paternos marinos venum dederat, monſtrans, demirari ſimulabat tanquam pelago validiorem, Quæ enim illud ægrè lambit, hic facilè (inquit) deuorauit. Quum regem Eumenem, qui Romam venerat, maximo

E honore excepiſſet ſenatus, principeſque eum certatim amplecterentur, non diſſimulauit Cato ſe ſuſpectum eum habere atque auerſari: cui quum diceret quidam, Atqui bonus eſt & populi Romani cupidus. Sit ſanè, inquit: at hoc animal, rex, natura eſt carniuorum. Nemo verò vel ex laudatiſſimis regibus cum Epaminonda ſit vel Pericle vel Themiſtocle vel M. Curio vel Amilcare, Barchino cognomine, conferendus. Sibi dicebat inuidere æmulos quòd quotidie de nocte, & poſthabitis rationibus ſuis priuatis, vacaret reipub. Malle ait benefactis ſuis non haberi honorem, quàm

F peccantem ſe non puniri. Veniam dare ait ſe omnium noxis, præterquam ſuis. Quum tres legatos populus Romanus in Bithyniam deſtinaſſet.

quorum vnus pedibus æger erat, alter capite ex te- A
rebratione & insectione cauato, tertius videbatur
amens, irridens Cato, legationem ait mitti à po-
pulo Romano, quæ nec pedes nec caput nec cor
haberet. De exulibus Achaiæ Polybij causa à Sci-
pione interpellatus, vt magna disceptatio fuit in
curia, his reditum ijs in patriam concedentibus, il-
lis denegantibus: exurgens Cato, Quasi non sit
quid agamus, desidemus hîc totum diem de seni-
bus Græculis quærentes, hîc an in Achaia à san-
dapilarijs efferantur. Decreto his Græcis reditu,
paucis diebus interpositis quærebat Polybius ite-
rum senatum sibi dari, vt pristinos honores reci- B
perent, quos habuerant in Achaia, ac sententiam
Catonis pertentabat. Qui arridens, Polybium ait,
sicut Vlyssem, iterum velle Cyclopis speluncam,
quòd pileum illic & cinctum per obliuionem re-
liquisset, subire. Sapientes ferebat maiorem fru-
ctum ab insipientibus, quàm insipientes capere à
sapientibus: hos enim offensa illorum deuitare, il-
los horum non imitari recta facta. Iuuenes dice-
bat magis placere sibi, qui erubescerent, quàm qui
pallescerent. Nolle militem se, qui inter eundum
manus, in pugnando moueret pedes: qui sterteret
altius quàm in prælio fremeret. Præpinguem
quendam obterens, Vbi tale corpus (inquit) vtile C
sit reipub. in quo, quod inter gulam & inguina in-
terest spatij, omne occupat venter? Quum volu-
ptarius quidam contrahere cum eo cuperet con-
suetudinem, abnuens negabat viuere se posse cum
homine qui palatum quàm cor haberet acriore
sensu præditum. Amantis dicebat animum in alie-
no viuere corpore. Trium se per totam vitam pœ-
nituisse: Vnum, quòd mulieri arcanum credidis-
set: alterum, quòd nauigasset, quò ire poterat pe-
dibus: tertium, quòd vnum diem mansisset inte-
status. At senem improbè agentem, Tu, inquit, D
bone vir, senectuti multis obnoxiæ turpibus no-
li turpitudinem adiungere vitij. Ad tribunum
plebis, qui veneficij infamia opertus pernicio-
sam legem magna vi promulgabat, Haud scio (inquit)
adolescens, vtrum peius sit quod misces, potare:
an sancire quod promulgas. Proscissus conuitio
ab homine obscœnæ & improbæ vitæ, Iniqua, in-
quit, tecum mihi pugna est. nam & malè audis fa-
cilè, & dicis promptè: mihi tum dicere molestum
est, tum audiendi sum insolens. Ac mos eius in
dicterijs eiuscemodi erat. Consul cum Valerio
Flacco amico suo & familiari factus, prouinciam
est sortitus, quam Hispaniam citeriorem Roma- E
ni vocant. Vbi quum gentes partim armis in ditio-
nem redigeret, partim beneuolentia conciliaret,
ingruerunt magna manu barbari, eratque ne op-
primeretur periculum. quare à Celtiberis, qui
propinqui erant, asciuit auxilia. Quibus auxilij
ferendi ducenta talenta mercedem postulanti-
bus, quum alij omnes fœdum dicerent esse, cum
babaris Romanos de opis ferendæ paciscimer-
cede, negauit quicquam incommodi esse Cato.
quippe si vicissent, soluturos ab hostibus non ab
se: sin essent victi, non fore nec à quibus exigere-
tur, nec qui exigerent. Ea pugna fudit fugauitque F
hostes: reliqua quoque magnificum successum
habuere. Oppidorum cis Betim fluvium Polybius

ὧν ὁ μὲν, ποδαγικὸς ἦν, ὁ δ', τὴν κεφαλὴν ἐξ ἀναῤῥήσεως
καὶ τραυματικῆς κοίλην εἶχεν, ὁ δ' τρίτος ἐδόκει μωρὸς εἶ·
καταγελῶν ὁ Κάτων, ἔλεγε τοῦ δεῖσθαι τοὺς Ῥωμαίων ἀ-
ποστέλλεσθαι, μήτε πόδας, μήτε κεφαλὴν, μήτε καρδίαν
ἔχουσαν. ὑπὲρ δὲ τῶν ἐξ Ἀχαΐας φυγάδων ἐντευξθεὶς δὲ
Πολύβιον ὑπὸ Σκιπίωνος, ὡς πολὺς ἐν τῇ συγκλήτῳ λό-
γος ἐγένετο, τῶν μὲν διδόντων κάθοδον αὐτοῖς, τῶν δ' ἀνιστα μέ-
νων, ἀναστὰς ὁ Κάτων, Ὥς τοῦ ὄντος ἔχοντες (εἶπεν) ὁ τοῦ πρά-
γματος, καθήμεθα τὴν ἡμέραν ὅλην περὶ γεροντίων Γρα-
κῶν ζητοῦντες, πότερον ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ
νεκροφόρων ἐκκομιζῶσι. ψηφισθείσης δὲ τῆς καθόδου τοῖς
ἀνδράσιν, ἡμέρας ὀλίγας οἱ περὶ τὸν Πολύβιον διαλιπόν-
τες, αὖθις ἐπεχείρουν εἰς τὴν σύγκλητον εἰσελθεῖν, ὅπως ἃς
πρότερον εἶχεν ἐν Ἀχαΐᾳ τιμὰς οἱ φυγάδες ἀναλάβοιεν,
καὶ τοῦ Κάτωνος ἀπεπειρῶντο τῆς γνώμης. ὁ δὲ μειδιάσας ἔφη
τὸν Πολύβιον, ὥσπερ τὸν Ὀδυσσέα βούλεσθαι πάλιν εἰς τὸ τοῦ
Κύκλωπος σπήλαιον εἰσελθεῖν, τὸ πιλίον ἐκεῖ καὶ τὴν ζώνην
ἐπιλελησμένον. τοὺς δὲ φειδίμους ἔλεγε μᾶλλον ὑπὸ τῶν
ἀφείδων, ἢ τοὺς ἀφείδους ὑπὸ τῶν φειδίμων ὠφελεῖσθαι. τού-
τους μὲν γὰρ φυλάττεσθαι τὰς ἐκείνων ἁμαρτίας, ἐκείνους δὲ
τὰς τούτων μὴ μιμεῖσθαι κατορθώσεις. τῶν δὲ νέων ἔφη χαίρειν
τοῖς ἐρυθριῶσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὠχριῶσι. τραπεζοῦντος δὲ μὴ δεῖ-
σθαι, τοὺς μὲν χεῖρας ἐν τῷ βαδίζειν, τοὺς δὲ πόδας ἐν τοῖς μά-
χεσθαι κινοῦντας, μεῖζον δὲ ῥέγκοντος ἢ ἀλαλάζοντος. τὸν δὲ
ὑπέρπαχυν καὶ κοίλον, Πρὸς δὲ (ἔφη) σῶμα τοιοῦτον τῇ πό-
λει χρήσιμον, οὗ τὸ μεταξὺ λαιμοῦ καὶ βουβῶνων πολὺ
ὑπὸ τῆς γαστρὸς κατέχεται, τῶν καὶ φιλήδονον μὴ βουλό-
μενον αὐτοῦ σωφρονεῖν, παραιτούμενος, ἔφη μὴ δυνάσθαι ζῆν
μετ' ἀνθρώπου τὴν καρδίαν τὴν ὑπόφαν βαθυτέραν
ἔχοντος. τὸν δὲ ἐρῶντος ἔλεγε τὴν ψυχὴν ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι
ζῆν. μεταμεληθῆναι δὲ αὐτὸς ἐν πολλοῖς τοῦ βίου φησὶ μετα-
μελείας· μίαν μὲν, ὅτι τοῦ γυναικὶ πιστεύσας λόγον ἀπόρ-
ρητον· ἑτέραν δὲ, πλεύσας, ὅπου δυνατὸν ἦν πεζεύσαι· τὴν δὲ
τρίτην, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν. πρὸς δὲ προσβύ-
την πονηρεύόμενον, Ἄνθρωπε (εἶπε) πολλὰ ἔχοντι τοῦ γή-
ρα τὰ αἰσχρὰ, μὴ προστίθει τὴν ἀπὸ τῆς κακίας αἰσχύνην.
πρὸς δὲ δημάρχου ἐν δημοβολῇ μὲν φαρμακείας γνόμενον,
φαῦλον δὲ νόμον εἰσφέροντα, καὶ βιαζόμενον, Ὦ μειράκιον,
(εἶπεν) οὐκ οἶδα πότερον χεῖρόν ἐστιν, ὃ κίρνης πίνειν, ἢ ὃ γρά-
φεις κυροῦσαι. βλασφημούμενος δὲ ὑπὸ ἀνθρώπου βεβιω-
κότος ἀσελγῶς καὶ κακῶς, Ἄνισος (εἶπεν) ἡ πρός σέ μοι μάχη
ἐστίν. καὶ γὰρ ἀκούειν κακὰ ῥαδίως, καὶ λέγειν δυσχερῶς· ἐ-
μοὶ δὲ καὶ λέγειν ἀνδρεῖς, καὶ ἀκούειν ἄπληστος. ὃ μὲν οὖν τῶν ἀπο-
μνημονευμάτων εἶδος, τοιοῦτόν ἐστιν. ὕπατος δὲ μετὰ Φλάκκου
Οὐαλερίου τοῦ φίλου καὶ συνήθους ἀποδειχθεὶς, ἔλαχε τῶν
ἐπαρχιῶν τὴν ἐντὸς Ἱσπανίαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. οἱ τοίνυν
δὲ αὐτοῦ τὰ μὲν καταστρεφομένου τῶν ἐθνῶν, τὰ δὲ οἰκειου-
μένου λόγῳ, πολλὴ γραῦς τῶν βαρβάρων ἐπέπεσε, καὶ
κίνδυνος ἦν αἰχμῶν ἐκβιασθῆναι· διὸ τὴν ἐγγὺς Κελτιβήρων
ἐπεκαλεῖτο συμμαχίαν. αἰτοιούντων δὲ ἐκείνων τὴν βοηθείας
μισθὸν τάλαντα διακόσια, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οὐκ δυσχε-
τὸν ἐποιοῦντο, Ῥωμαίους βαρβάροις ὑπηκοΐας μισθὸν ὁμο-
λογῆσαι· ὁ δὲ Κάτων, οὐδὲν ἔφη δεινὸν εἶ). νικῶντας μὲν γὰρ,
ἀποδώσειν ἀπὸ τῶν πολεμίων, οὐ παρ' αὐτῶν· ἡττημένων δὲ, μήτε τοῖς ἀπαιτοῦσιν ἔσεσθαι, μήτε τοὺς ἀπαιτοῦντας.
ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ κρατοῦντες ἐνίκησε, καὶ τἄλλα τρόπαιον λαμπρῶς. Πολύβιος μὲν γε φησὶ τῶν ἐντὸς Βαίτιος

ποταμοῦ πόλεων ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ τείχη κελεύσαντος αὐτοῦ
ἀναιρεθῆναι. πάμπολλαι δ' ἦσαν αὗται γέμουσαι μα-
χίμων ἀνδρῶν. αὐτὸς δέ φησιν ὁ Κάτων πλείονας εἰληφέναι
πόλεις, ὧν διήγαγον ἡμερῶν ἐν Ἱσπανίᾳ. καὶ τοῦτο κόμπος οὐκ
ἔστιν, εἴπερ ὡς ἀληθῶς πεντακόσιαι τὸ πλῆθος ἦσαν. τοῖς μὲν
οὖν στρατιώταις πολλὰ τοῦδε τοῦ στρατεύειν ὠφεληθεῖσιν, ἔπι
καὶ λίτραν ἀργυρίου κατ' ἄνδρα προσδιένειμεν, εἰπὼν ὡς
κρεῖττον εἴη πολλοὺς Ῥωμαίων, ἀργύριον, ἢ χρυσίον ὀλίγους
ἔχοντας ἐπανελθεῖν. εἰς δ' αὐτὸν οὐκ τῶν ἁλισκομένων οὐδὲν
ἐλθεῖν λέγει, πλὴν ὅσα πέπωκεν ἢ βέβρωκε. καὶ οὐκ αἰτιῶ-
μαι (φησὶ) τοὺς ὠφελεῖσθαι ζητοῦντας ἐκ τούτων, ἀλλὰ βού-
λομαι μᾶλλον περὶ ἀρετῆς τοῖς ἀρίστοις, ἢ περὶ χρημάτων
τοῖς πλουσιωτάτοις ἁμιλλᾶσθαι, καὶ τοῖς φιλαργυρωτάτοις
περὶ φιλαργυρίας. οὐ μόνον δ' αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ αὐ-
τὸν ἐφύλαττε καθαρεῖς παντὸς λήμματος. ἦσαν γοῦν πέντε
θεράποντες ὑπὲρ στρατείας σὺν αὐτῷ· τούτων εἷς, ὄνομα Πάκ-
κης, ἠγόρασε τῶν αἰχμαλώτων τοῦ παιδάριον. τοῦ γοῦν
Κάτωνος αἰσθομένου, πρὶν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἀπήγξατο. τοὺς γοῦν
παῖδας ὁ Κάτων ἀποδόμενος, εἰς τὸ δημόσιον ἀνέφερε τὴν
τιμήν. ἔτι δ' αὐτοῦ στρατεύοντος ἐν Ἱσπανίᾳ, Σκιπίων ὁ μέ-
γας, ἐχθρὸς ὢν καὶ βουλόμενος ἀνεῖναι κατορθοῦντα, καὶ τὰς
Ἱσπανικὰς πράξεις ὑποτιμᾶσθαι, διεπράξατο τῆς ἐπαρχίας
ἐκείνης ἀποδειχθῆναι στράτηγος. ἀκούσας δ' ὡς ἐνίοτε λέγοι,
κατέπαυσε τὴν ἀρχὴν τοῦ Κάτωνος. ὁ γὰρ λαβὼν ἀπέγων
ὁπλίτας πέντε, καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς παρεπομένους,
κατεστρέψατο μὲν τὸ Λακετανῶν ἔθνος, ἑξακοσίους γοῦν
αὐτομολήσαντας κομισάμενος ἀπέκτεινεν. ἐφ' οἷς χαριέν-
τα τὸν Σκιπίωνα κατειρωνευόμενος, οὕτως ἔφη τὴν Ῥώ-
μην ἔσεσθαι μείζονα, τοῖς μὲν ἐνδόξοις καὶ μεγάλοις τὰς τῆς
ἀρετῆς παρεστείας μὴ μεθιέντων τοῖς ἀσημοτέροις, τοῖς δ',
ὥσπερ αὐτὸς ὢν δημοτικὸς, ἁμιλλωμένοις ἀρετῇ πρὸς τοὺς
πρώτους καὶ τῇ δόξῃ παρήκοντας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγκλήτου
ψηφισαμένης μηδὲν ἀνατρέπειν μηδὲ κινεῖν τῶν διωκημένων
ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ Σκιπίωνος, τῆς αὐτοῦ
μᾶλλον ἢ τῆς Κάτωνος ἀφελοῦσα δόξης, ἐν ἀπραξίᾳ
καὶ ῥᾳθυμίᾳ διῆλθεν. ὁ γὰρ Κάτων, θριαμβεύσας, οὐχ ὥσ-
περ οἱ πλεῖστοι τῶν μὴ πρὸς ἀρετὴν, ἀλλὰ πρὸς δόξαν ἁ-
μιλλωμένων, ὅταν εἰς τὰς ἀκρας τιμὰς ἐξίκωνται, καὶ τύ-
χωσιν ὑπατείας καὶ θριάμβων, ἤδη τὸ λοιπὸν εἰς ἡδονὴν καὶ
ῥαθυμίαν συσκευασάμενοι τὸν βίον, ἐκ τῶν κοινῶν ἀπίασιν, οὕτω
καὶ αὐτὸς ἐξαίφνης καὶ κατέλυσε τὴν ἀρετήν· ἀλλ' ὅμοια
τοῖς πρότερον ἀποθομένοις πολιτείας, καὶ διώκοντι τιμῆς καὶ δό-
ξης, ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς συντείνας ἑαυτὸν, ἐν μέσῳ παρέ-
χε καὶ φίλοις χρῆσθαι καὶ πολίταις, οὔτε τὰς συνηγορίας,
οὔτε τὰς στρατείας ἀπειπάμενος. Τιβερίῳ μὲν οὖν Σεμ-
προνίῳ τὰ περὶ Θρᾴκην καὶ Ἴστρον ὑπατεύοντι πρεσβεύων
συνεστρατήγησε. Μανίῳ δ' Ἀκιλίῳ χιλιάρχῳ ἐπ' Ἀντίοχον τὸν μέγαν
συνεξῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, φοβήσαντα Ῥωμαίους ὡς οὐδένα ἕτερον μετὰ Ἀννίβαν. τὴν γὰρ Ἀσίαν ὅσην ὁ Νικάτωρ Σέλευκος εἶχεν, ὀλίγου δεῖν ἅπασαν ἐξ ἀρχῆς εὐθηνῶς, ἔθνη τε πάμπολλα καὶ μάχιμα βαρβάρων ὑπήκοα πεποιημένος, ἐπῆρτο συμπεσεῖν Ῥωμαίοις, ὡς μόνοις ἔτι πρὸς αὐτὸν ἀξιομάχοις οὖσιν.

A autor est vno die mœnia Catonis imperio diruta fuisse. Multa illa erant & viris bellicosis abundantia. Ipse plures vrbes ait Cato se cepisse quàm egisset in Hispania dies. Neque est hęc iactantia, siquidem quadringentas fuisse verum est. Militibus, præter compendium ex bello magnum, libram argenti in singulos diuisit: addens satius esse multos Romanos cum argento quàm cum auro paucos domum regredi. Ad se verò, præter esculenta & poculenta, negauit ex præda quicquam redisse. Neque reprehendo (*inquit*) eos qui hinc emolumentum captant: verùm malo de virtute cum o-
B ptimis, quàm cum diuitibus de pecunia, & cum auarissimis certare de quæstu. Neque se solum, sed & comites suos præstabat ab omni captura integros. Habebat eo in bello seruos quinq; :horum vnus nomine Paccus, tres pueros emit de manubijs. Quod vbi resciuit Cato, priusquam in cõspectum eius veniret, strangulauit se: pueros Cato sub hasta vendidit, pretiumque retulit ad quæstorem. Dum adhuc agit in Hispania, Scipio Africanus superior, qui simultatem cum eo gerebat, cupiens tãtas res gerẽti obsistere, & res Hispanicas suscipere, perfecit vt successor in illa prouincia Catonis
C crearetur. Igitur maximis itineribus profectus accepit prouinciã à Catone. Qui acceptis peditum quinque cohortibus & quingentis equitibus, qui deducerent se, subegit gentem Lacetanorum: à quibus receptos perfugas sexcentos securi percussit. Ob quæ indignantem Scipionem irridens, Ita demum ait magnam Romam fore, si clari & summi viri virtutis primas non concederent obscurioribus: plebeique, qualis ipse esset, cum illis qui nobilitate & claritate emineant, contenderent de virtute. Cæterùm quum senatus censuisset ne acta Catonis rescinderentur vel mouerentur, Scipionis prouincia de ipsius magis quàm de
D Catonis decerpens gloria, nulla re perpetrata in otio nequicquam præterijt. Post triumphum Cato, non vt plerique qui non virtutem spectant, sed gloriam, vbi ad culmen euaserint honorum, consulatum atque triumphos sint assequuti, iam deinceps relicta republica in voluptates demergunt se & otium, ita ipse quoque virtutem remisit vel laxauit: sed non secus atque qui primùm attingunt rempubl. honoremque & gloriam sitiunt, quasi ab altero carcere incumbens, operam suam omni in re amicis ciuibusque obtulit, nec patrocinia vel militiam detrectauit. Ac Tiberium Sem-
E pronium proconsulem in Thracia, & ad Danubium res gerentem, legatus cum eo profectus, iuuit. M. Attilium tribunus militũ comitatus est, ducem in Græciam aduersus Antiochum magnum, supra omnes secundum Annibalem populo Romano terribilem. siquidem Asiam, quibus finibus tenuit eam Seleucus Nicanor, à principio omnem receperat. Inde multis nationibus & bellicosis barbarorum subactis, animos sustulerat, bellum vt populo Romano inferret, quasi soli iam parì sibi aduersario, sumpto belli speciosi titulo, asserendæ in libertatem Græciæ, quæ
F id non requirebat (quippe liberati nuper beneficio populi Romani à Philippo & Macedonibus, suis legibus viuebant) traiecit cum exercitu.

ἀνέπτη γοῦν τὸν πολέμου ποιησάμενος αἰτίαν, τοὺς Ἕλληνας ἐλευθεροῦν, μηδὲν δεομένους, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους χαρίτι Ῥωμαίων ἀπὸ Φιλίππου καὶ Μακεδόνων νεωστὶ γεγενόντας, δεδεμένη μετὰ δυνάμεως

At Græcia confestim fluctibus iactata & erecta fuit, quum eam corrupissent spe regia concionatores. Igitur M. Attilius legatos misit ad ciuitates, & pleraq; consilia res nouas molientiũ T. Quintius (vt in vita eius exposuimus) sine motu tenuit sedauitq; : Cato Corinthios, Patrenses & Ægienses repressit. Diu hæsit Athenis. Dicitur autem oratio quædam eius extare, quam Græcè ad populum habuerit, in admiratione veterum virtutem Athenienſium habere se, vrbemque pulchritudinis & amplitudinis causa libenter visisse. Hoc tamen verum non est, sed per interpretem est populum Athenienſem alloquutus: non quin facultatem haberet, sed quòd retinere vellet morem patrium, & derideret illos Græca qui stuperent. Post numium Albinum quidem, qui historias scripserat Græcè, veniam petentem irrisit, dandam dicens, si illud opus Amphictyonum decreto subactus assumpsisset. Demiratos Athenienses aiunt eius celeritatem, & cursum dictionis: quæ enim hic exprimebat strictim, longo tractu interpretem, & multis verbis explicasse. Breui reliquisse eis opinionẽ verba Græcis ex labijs, ex corde Romanis procedere. Postquam saltum Thermopilarum obsepsit Antiochus copijs suis, locumq; natura munitum vallo muroq; firmauit, atq; ibi consedit, bellum exclusisse ratus, à fronte perrumpere prorsus desperabant Romani. Cato verò reuocata in mentẽ circuitione & ambitu Persarum, nocte cum parte copiarum profectus est ex castris. Dum in verticẽ tendunt, captiuus itineris dux deflexit de via, in locisque errans inuijs & abruptis, perculit ingenti consternatione & metu milites. Hoc periculum Cato cernens, considere cæteris omnibus & operiri iussis, comitem trahens Lucium quendam Manliũ hominem ad montes scandendos expeditum, nocte intempesta & obscura, magno labore & discrimine perrexit per oleastros & saxa vasta prospectum impedientia, & omnia incerta reddentia quousq; in callem inciderunt, qui deduceret, vt videbatur, ad hostium castra. Ibi signa in apicibus quibusdam posuerunt conspicuis, qui super Callidromon eminebãt. Tũ regressi sunt, agmenque ad signa illa agentes callem tenuerunt eoque deduxerunt agmen. Vbi paululum processerunt excipiens specus præcidit callem. Hic iterum incerti quid agerent, trepidabant: nescij neque duertẽtes prope hostes se peruenisse. Iam lux appetebat, & vnus visus sibi est stepitum exaudire, mox videre sub rupe castra & stationem Græcorum. Eo loco sustinuit Cato agmen, semotisq; reliquis, Firmianos, quorũ semper fideli & prõpta opera fuerat vsus, accersiuit. Quibus concurrẽtibus, & frequẽtibus eum circumsistentibus ait, Vnum desidero ex hostibus viuum capere, vt quæram quæ hæc statio sit, & quàm multi, quæ omnium descriptio vel ordo vel apparatus, quo nos expectant. Ad hoc celeri raptu & audacia mihi opus est, sicut inermes leones animosi timida petunt animalia. Vix ea dixerat Cato, quum Firmiani, sicut conuenerant, confestim ruentes decurrerunt montibus ad stationes: in quas ex improuiso irrumpentes, omnes turbauerunt dissipaueruntque.

A καὶ σάλον δ' ὑφὸς ἡ Ἑλλὰς εἶχε, καὶ μετέωρος ἦν, ἐλπίσι δεδαφθεισμένη βασιλικαῖς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν. ἔπεμπεν οὖν πρέσβεις ὁ Μάνιος ὅπῃ τὰς πόλεις, καὶ τὰς μὲν πλείστας τῶν νεωτεριζόντων Τίτος Φλαμίνιος ἔσχεν αὐθ' ἡσυχῆ, καὶ κατεστόρεσεν, ὡς ἂν τοῖς περὶ ἐκείνον λέγεται· Κάτων δ' Κορινθίοις καὶ Πατρεῦσι, ἔτι δ' Αἰγιεῦσι παρεσήσατο. πλείστον δ' χρόνον ἐν Ἀθήναις διέτριψε. καὶ λέγεται μὲν ὡς αὐτὸς φέρεται λόγος ἐν Ἑλληνικοῖς πρὸς τὸν δῆμον εἰπεῖν, ὡς ζηλῶν τε τὴν ἀρετὴν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων, καὶ τὴν πόλεως δι' ὃ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος ἡδέως εἰς μεγαλοπρεπὴς θεατής. τὸ δὲ τοῦτο οὐκ ἀληθές ἐστιν ἀλλὰ δι' ἑρμηνέως ἐνέτυχε τοῖς Ἀθηναίοις, δεινωθεὶς αὐ αὐτὸς εἰπεῖν, ἐμπαίζων τοῖς παρεῖσι καὶ καταγελῶν τῶν τὰ Ἑλληνικὰ τε θαυμαζόντων. Πρεσβύτερον μὲν γὰρ Ἀλβῖνον, ἱστορίαν Ἑλληνιστὶ γράψαντα, καὶ συγγνώμην αἰτούμενον, ἐπέσκωψεν, εἰπὼν δοτέον εἶναι τὴν συγγνώμην εἰ τῶν Ἀμφικτυόνων ψηφισαμένων ἀναγκασθεὶς ὑπέμεινε τὸ ἔργον. θαυμάσαι δὲ φασι τοὺς Ἀθηναίους τὸ τάχος αὐτοῦ καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς φράσεως. ἃ γὰρ αὐτὸς ἐξέφερε βραχέως, τὴν ἑρμηνεῖα μακρῶς καὶ δι' πολλῶν ἀπαγγέλλειν. τὸ δὲ ὅλον, οἴεσθαι τὰ ῥήματα τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἀπὸ χειλέων, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἀπὸ καρδίας φέρεσθαι. ἐπεὶ δὲ Ἀντίοχος φράξας τὰ περὶ Θερμοπύλας στενὰ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ τοῖς αὐτόθι φυέσι τῶν τόπων ἐρύμασι περιδεδῃωμένα χαρακώματα καὶ ἀμφιτειχίσματα, καθῆστο τὸν πόλεμον ἐκκεκλικέναι νομίζων, τὸ μὲν κατὰ στόμα βιάζεσθαι πανταπασιν ἀπεγίνωσκον οἱ Ῥωμαῖοι· τῷ δὲ Περσικῷ ἐκείνῳ περιείληπται καὶ κύκλωσιν ὁ Κάτων εἰς νοῦν βαλόμενος, ἐξώδευσε νύκτωρ, ἀναλαβὼν μέρος τῶν στρατιᾶς. ἐπεὶ δὲ αὐτὸς προελθόντων, ὁ καθοδηγῶν ἀιχμάλωτος ἐξέπεσε τῆς ὁδοῦ, καὶ πλανώμενος ἐν τόποις ἀπόροις καὶ κρημνώδεσι, δεινὴν ἀθυμίαν καὶ φόβον ἐπειργάσατο τοῖς στρατιώταις, ὁρῶν ὁ Κάτων τὸν κίνδυνον, ἐκέλευσε τοὺς ἄλλους ἀποστῆναι ἀδεμεῖν καὶ περιμένειν· αὐτὸς δὲ Λεύκιον τινὰ Μάλλιον ἄνδρα δεινὸν ὀρθῶς τε βαλόντα, ἐχόντα πολυπόνως καὶ τολμηρῶς ἐν ἀστείῳ νυκτὶ καὶ βαθείᾳ, κρημνοῖς καὶ πάγοις αἰωρουμένοις δεινὰ πάσματα πολλὰ τῆς ὄψεως καὶ ἀσάφειαν ἐχούσης. ἕως ἐμβαλόντες εἰς ἀτραπὸν, ὡς ᾤοντο κάτω φαίνουσαν ὅπῃ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, ἔθεντο σημεῖα πρός τινας ὑψηλοῖς κεραίαις ὑπὸ τὸ Κελιδρόμου αἰωρούσας. οὕτω δὲ πάλιν ἐπανελθόντες ἐπίσω, τὴν στρατιὰν ἀνέλαβον. καὶ πρὸς τὰ σημεῖα παραγαγόντες, ἤρξαντο μὲν ἐκείνης τὴν ἀτραποῦ, καὶ κατεῖχον τὴν πορείαν. μικρὸν δὲ προελθοῦσιν αὖθις ἐπέλιπε φάραγγος ὑπολαμβανούσης· καὶ πάλιν ἦν ἀπορία καὶ δέος, οὐκ ἐπιστάμενοι οὐδὲ σκοποῦντες ὅτι πλησίον ἐτύγχανον τῶν πολεμίων γεγενῆσθαι. ἤδη δὲ διέλαμπεν ἡμέρα καὶ φθογγῆς τις ἔδοξεν ὑπακοῦσαι, τάχα δὲ καὶ καθορᾶν Ἑλληνικὴν φάλαγγα καὶ προφυλακὴν ὑπὸ τὸ κρημνώδες. οὕτως οὖν ἐπιστήσας ἐν τῷ α τὴν στρατιὰν ὁ Κάτων, οὐκ ἔλυσεν αὐτῷ προσελθεῖν αὐθ' τῶν δηῶν, τοὺς Φιρμιανοὺς, οἷς ἀεὶ πιστοῖς ἐχρῆτο καὶ προθύμοις. σπουδαμοίτων δὲ καὶ παρεστάντων αὐτὸν ἀθρόων, εἶπεν, Ἄνδρα χρῄζω λαβεῖν τῶν πολεμίων ζῶντα, καὶ πυθέσθαι τίνες οἱ προφυλάττοντες οὗτοι· πόσον πλῆθος αὐτῶν· τίς ὁ τῶν ὅλων διάκοσμος, ἡ τάξις, ἡ παρασκευὴ, μεθ' ἧς ἐπαιωνοῦσιν ἡμᾶς. δεῖ δὲ ἔργον, ἁρπάσματι τάχει χρῆσθαι, καὶ τόλμῃ, ἣ καὶ λέοντες ἄοπλοι θαρροῦντες, ὅπῃ τὰ θηλὰ τῶν θηρίων βαδίζουσιν. ταῦτα δὲ εἰπόντος τοῦ Κάτωνος, αὐτόθεν ὀρούσαντες ὡς τάχιστα εἶχον οἱ Φιρμιανοὶ, καὶ τῶν ὁρῶν ἔθεον ὅπῃ τὰς προφυλακάς· καὶ προσπεσόντες ἀπροσδόκητοι, πολλοὺς μὲν διεπάραξαν καὶ διεσκέδασαν·

ἕνα δὴ αὐτοῖς ὅπλοις ἀρπάσαντες, ἐπεχείρησαν τῷ Κάτωνι. τοῦδε δὲ τούτου μαθὼν ὡς ἡ μὲν δηλη δυνάμις ἐν τοῖς γενοῖς κάθηται μετὰ τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ φευγεμῶτες αὐτοῦ τὰς ὑποβολάς, Αἰτωλοὶ εἰσὶν ἑξακόσιοι λογάδες, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος ἅμα καὶ τῆς ὀλιγωρείας, αὐτὸς ἐπῆλθε ἅμα σάλπιγξι καὶ δηαλαγγῷ, τοσοῦτος ἀπασάμενος τὴν μάχαιραν. οἱ δὲ ὡς εἶδον ἀπὸ τῶν χρημνῶν ὑπεφερομένους, φεύγοντες εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον, παραχῆς ἐνεπίμπλασαν ἄπαντα. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τοῦ Μανίου κάτωθεν πρὸς τὰ ἀμφιτειχίσματα βιαζομένου καὶ τοῖς γενοῖς προσβαλόντος ἀθρόαν τὴν δύναμιν, ὁ μὲν Ἀντίοχος εἰς τὸ σῶμα λίθῳ πληγείς, σκιρτήσας τῶν αὐτοῦ τῶν ὀδόντων, ἀπέστρεψε τὸν ἵππον ἐπίσω, τοσοῦτος ἀλγῶν ἡμόμενος· τοῦ δὲ στρατοῦ μέρος οὐδὲν ὑπέμεινε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπόρων καὶ τὴν φυγὴν ὁδοὺς καὶ πλάνας ἐχούσης, ἑλῶν βαθέων καὶ πετρῶν ἀποτόμων τὰ πλώματα καὶ τὰς ὀλισθήσεις ὑποδεχομένων, εἰς ταῦτα δὲ τῶν γε ὧν ὑπορρεόμενοι, καὶ συνωθούμενοι ἀλλήλοις, φόβῳ πληγῆς καὶ σιδήρου πολεμίων, αὐτοὺς διέφθειρον. ὁ δὲ Κάτων ἀεὶ μὲν ἅμα τοῖς ἐμ (ὡς ἔοικε) τῶν ἰδίων ἐγκωμίων ἀφειδὴς, καὶ τὴν αὐτίκρυς μεγαλαυχίαν, ὡς ἐπακολούθημα τῆς μεγαλουργίας, οὐκ ἔφυγε. πλείστον δὲ ταῖς πράξεσι ταύταις ὄγκον περιέθηκε· καὶ φησι τοῖς ἰδοῦσιν αὐτὸν τότε διώκοντα καὶ παίοντα τοὺς πολεμίους, τοσοῦτον μὴ δεῖν ὀφείλειν Κάτωνα τῷ δήμῳ τοσοῦτον ὅσον Κάτωνι τὸ δῆμον. αὐτόν τε Μανίου τὸν ὕπατον, θερμοὶ ἀπὸ τῆς νίκης ἔτι θερμῷ τῷ πλακέντα, πολὺν χρόνον ἀσπάζεσθαι, καὶ βοᾷν ὑπὸ χαρᾶς, ὡς οὔτ' αὐτὸς, οὔτε ὁ σύμπας δῆμος ἀξιοῦσθαι τὰς ἀμοιβὰς ταῖς Κάτωνος ἐνεργεσίαις. μετὰ δὲ τὴν μάχην, εὐθὺς εἰς Ῥώμην ἐπέμπετο τῶν ἠγωνισμένων αὐτάγγελος· καὶ διέπλευσε μὲν εἰς Βρεντέσιον εὐτυχῶς, μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ ἐκεῖθεν διελάσας εἰς Τάραντα, καὶ τεσσαρας ἡμέρας ὁδεύσας, πεμπταῖος εἰς Ῥώμην ἀπὸ θαλάσσης ἀφίκετο, καὶ πρῶτος ἀπήγγειλε τὴν νίκην. καὶ τὴν μὲν πόλιν ἐνέπλησεν εὐφροσύνης καὶ θυσιῶν, φρονήματος δὲ, τὸ δῆμον, ὡς πάσης γῆς καὶ θαλάσσης κρατεῖν δυνάμενον. τῶν μὲν οὖν πολεμικῶν πράξεων τοῦ Κάτωνος, αὗται φέρουσιν ἐλλογιμώταται, τῆς δὲ πολιτείας φαίνεται τότε περὶ τὰς κατηγορίας καὶ τοὺς ἐλέγχους τῶν πονηρῶν, μόριον οὐ μικρὸν ἀξιον ἀποδεικνύμενος. αὐτός τε γὰρ ἐδίωξε πολλοὺς, καὶ διώκουσιν ἑτέροις συνηγωνίσατο, καὶ παρεσκεύασεν ὅλως διώκειν τοὺς ὡς ὑπὸ Σκιπίωνα τὸν πρὸς Πετίλλιον. τοῦδε μὲν οὖν ἀπ' εἴκου τε μεγάλου καὶ φρονήματος δηλονοῦ ποσάκις μὲν ὑπὸ πόδας τὰς ἀβολὰς, μὴ ἀποκτεῖναι δυνηθεὶς ἀφῆκε. Λεύκιον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετὰ τῶν κατηγόρων συγκρίσεις, καταδίκη τοσοῦδε χρημάτων πολλῶν τοῖς τὸ δημόσιον· ἐὰν οὐκ ἔχων ἐκεῖνος ἀπολύσασθαι, καὶ κινδυνεύων δεθῆναι, μόλις ὑπεκλήσει τῶν δημάρχων ἀφείθη. λέγεται δὲ καὶ νεανίσκῳ τινὶ τεθνηκότος πατρὸς ἐχθρὸν ἠτιμηκότι, καὶ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς μετὰ τὴν δίκην, ἀπαντήσας ὁ Κάτων δεξιώσασθαι, καὶ εἰπεῖν ὅτι ταῦτα χρὴ τοῖς γονεῦσιν ἐναγίζειν, οὐκ δάκρυα οὐδὲ ἐρίφους, ἀλλ' ἐχθρῶν δάκρυα καὶ καταδίκας. οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ τοσοῦτον ἀθῶος, ἀλλ' ὅπου τινὰ λαβεῖν τοῦ φάρμακον τοῖς ἐχθροῖς, κρινόμενος καὶ κινδυνεύων διετέλει. λέγεται γὰρ ὀλίγον ἀπολιπούσας τῶν πεντήκοντα φυγὴν δίκας, μίαν δὲ τελευταίαν, ἐξ ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα γεγονώς. ἐν ᾗ καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς χαλεπόν ἐστιν ἐν δικαίοις βεβιωκότα ἀνθρώποις, ἐν δικαίοις ἀπολογεῖσθαι.

A vnum cum armis raptum Catoni obtulerunt. Ex eo didicit reliquas copias cum rege saltum insidere: qui cacumina montium ibi seruarent, delectos Ætolos sexcentos esse. Contempta Cato paucitate eorum simul & securitate, princeps gladium stringens, cum strepitu tubarum & clamore mouit extemplo in eos. Qui vt ex rupibus inuehentes cõtemplati sunt, fuga effusa castra petentes omnia complerunt tumultu. Interea consule ex inferiore loco munimenta oppugnante, atque angustijs superatis, vniuersis premente copijs, Antiochus lapide in hoc ictus est, excussisque dentibus retro
B equum ingenti oppressus dolore conuertit. Nulla pars exercitus eius sustinuit Romanos: verum, quanuis inuia & abscissa omnia viam & fugã præcluderent profundis paludib. præruptisq; saxis cadentes & lapsos excipientibus: in ea per fauces effusi ac sese mutuò impellentes, dũ vulnera & ferrũ hostile timent, semetipsi affligebant. Cato cùm semper minimè parcus laudum suarum (vt mihi quidem videtur) buccinator, apertam iactantiam vt egregiorum factorum comitem non refugit, tum has res gestas summè extulit: atque illos qui tum consectantem & cedentem se viderunt hostes, confessos fuisse, non tantum populo Romano debere Catonem, quantum Catoni populum:
C ipsum quoque consulem Attilium adhuc à victoria calentem in complexu calentem Catonem diu tenuisse, & præ gaudio exclamasse, neque ipsum, neque populum cunctum esse Catonis meritis gratiæ referendæ parem. Ilicò à pugna missus est vt nuntiaret ipse Romam prælium. Brundusium secundo vento traiecit, inde vna die Tarentum, quatuor alijs pergens Romã, quinto die venit, primusq; victoriam nuntiauit. Ac ciuitatem quidem lætitia & festis compleuit: populo verò tantum fecit animi vt existimaret terræ marisq; imperio se
D posse potiri. Hæ sunt ex rebus Catonis bello gestis ferè clarissimæ. At actionum ciuilium videtur tunc accusationes, & improborũ delationes partem non contemnendam existimasse. Nam tum multos ipse in iudicium adduxit, tum persequentibus alijs subscripsit: ac planè semper summittebat accusatorem aliquem, vt Africano Petilium. At hũc nobilitate, & animi celsitudine calumnias suas obtrentem, quum opprimere non posset, missum fecit: Lucium verò fratrem eius, coitione cum accusatoribus facta, litem ei magna pecunia æstimauit, quam quum soluere non posset, ac
E propè eò esset deuentum, in carcerem vt conijceretur, ægrè appellatis tribunis, missus est. Dicitur Cato quum in adolescentem, qui defuncti patris inimicum inuoluerat infamia, in foro post iudicium ambulantem incidisset, dextera data dixisse, ita parentibus esse parentandum: non agnis, non hœdis, sed inimicorum lacrymis damnationibusque. Atqui nec ipse illæsus in republica euasit, sed sicubi ansam iniquis præberet non desistebant eum in iudicium rapere, & periculum creare. Fertur paulò minus quinquagesies causam dixisse, vnam, eamque postremam, annos natus sex & octoginta: in qua etiam vulgatum illud
F commemorasse, Graue esse eum qui cum alijs vixisset hominibus, apud alios crimina depellere.

Neq; hîc finem fecit contentionum: quippe quadriennio pòst Sergium Galbam annos natus nonaginta accusauit. Siquidem propè ad tertiam ętatem, sicut Nestor, vita & actionibus peruenit. Nanque cum Africano maiore (vt est suprà dictũ) magnis contentionibus in repub. habitis pertinuit ad Africanum minorem, qui fuit illius adoptione nepos, filius Pauli, qui Persen & Macedonas debellauit. Decem annis pòst consulatum petiuit Cato censuram. Fastigium quoddam est hic magistratus honorum omnium, & quodam modo omnium in rep. actionum consummatio: præfulgetque cùm ingenti alia autoritate, tum morum & vitæ iudicio. Neq; enim vel matrimonium vel sobolis procreationem, vel quotidianũ victum, vel conuiuium solutum & liberum indagine, quæ cuiusque libido & institutum sit, arbitrabantur prætermittendum. Quòd autem longè ex his acutius, quàm ex publicis & ciuilibus actionibus mores hominum perspici putarent, custodem & moderatorem, correctoremq; nequis ad voluptates deflecteret, aut excederet patria & vetera instituta, designabant vnum ex nobilitate, alterum ex plebe. Censores hos appellabant. Potestas erat ijs equum adimendi, senatu mouendi eum qui vitam agebat turpem & libidinosam. Hi etiam censum agebant, atq; ex eo ordines & munera distinguebant: aliarumque rerum habet is magistratus arbitrium. Quare Catonis petitionem ferè nobilissimi quique & principes senatus premebant. Metuebant enim inuidia patricij, quòd suggillari putarent nobilitatem hominibus nouis, ad summum honorem & potestatem aspirantibus: improbi verò suarum libidinum sibiipsi conscij & metis veteris violati, austeritatem eius inexorabilem in summa potestate & tristẽ verebantur futuram. Itaq; coitione facta, septem ab se subornatos Catoni competitores in campum deduxere. Hi pressantes plebem, bonam spem tanquam placidam quærenti & remissam ostendebant censurã. Contrà Cato nihilo lenius agebat, imò apertè pro rostris minitans malis, vociferansq; magna lustratione ciuitati opus esse, consulere multitudini ne lenissimũ, si sapiant, sed acerrimum deligant medicum. Eum se esse, & ex patricijs vnum, Valerium Flaccum. illo enim se solo collega sperare, luxu & mollitia velut hydra execta atq; adusta, operæpretium facturum: reliquos videre quosq; molientes, malè censuram gerere, quòd eos qui gesturi eam sint rectè, expauescãt. Atqui tam celsus erat, & celsis dignus ducibus populus Romanus, vt non horreret terrores eius & supercilium, sed mites illos & magnam lenitatem ostentantes repudiaret, designaret autẽ cum Catone Flaccum, quasi non candidatum illum censuræ, sed censorem iam & præcipientem audiens. Allegit in senatum collegam & amicum L. Valerium Flaccum. Senatu mouit inter alios complures L. Quintium, qui septem annis antè consul fuerat: & quod maioris momenti ei erat ad gloriam, T. Quintij, qui Philippũ debellauerat, fratrẽ. Causam cur senatorio loco eum mouerit, hanc habuit. Puerũ Lucius formosum scortũ perpetuo habebat in contubernio suo,

A καὶ πολὺ πέρας οὐκ ἐποιήσατο τῶν ἀγώνων. τεσσάρων δ' ἄλλων σὺν αὐτῷ διελθόντων, Σερουιλίου Γάλβα κατηγόρησεν, σὺν ἐνενήκοντα γεγονὼς ἔτη. κινδυνώδης γὰρ, ὡς ὁ Νέστωρ, εἰς τοιγονίαν τοῦ βίου καὶ τοῖς πράξεσι κατελθεῖν. Σκιπίωνι γὰρ (ὡς λέλεκται) τῷ μεγάλῳ πολλὰ διεισάμβυος ἐν τῇ πολιτείᾳ, διέτεινεν εἰς Σκιπίωνα τὸν νέον, ὃς ἦν ἐκείνου κατὰ ποίησιν ὑῶνος, υἱὸς ὢν Παύλου τοῦ Περσέα καὶ Μακεδόνας καταπολεμήσαντος. τῆς δὲ ὑπατείας κατόπιν ἔτεσι δεκαπέντε τιμητείαν ὁ Κάτων παρήλειλε. κορυφὴ δέ τις ὄντι τιμῆς ἁπάσης ἡ ἀρχὴ, καὶ τόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσις, δι' ἣν τε πολλὴν ἐξουσίαν ἔχουσα, καὶ τὴν περὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς βίους ἐξέτασιν. οὔτε γὰρ γάμον, οὔτε παιδοποιΐαν τινὸς, οὔτε δίαιτον, οὔτε συμπόσιον φόντο δεῖν ἄκριτον καὶ ἀνεξέταστον, ὡς ἕκαστος ἐπιθυμίας ἕνεκα καὶ προαιρέσεως, ἁφεθαι. πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τούτοις νομίζοντες, ἢ τὴν πάτριον καὶ πολιτικῆς πράξεσι, τόπον ἀνδρὸς ἐνορᾶθαι, φύλακα καὶ σωφρονιστὴν καὶ κολαστὴν, τὸν μηδένα κατ' ἡδονὰς ἐκτρέπεσθαι, καὶ παρεκβαίνειν τὴν ἐπιχώριον καὶ σεμνὴν βίον, ἠρεσκόντο τὴν καλουμένων πατρικίων ἕνα, καὶ τὴν δημοτικῶν ἕνα. ἱππέας δὲ τούτους προσηγόρευον. ἐξουσίαν ἔχοντας ἀφελέσθαι μὲν ἵππον, ἐκβαλεῖν δὲ συγκλήτου τὴν ἀκόλαστον βιοῦντα καὶ ἀπάκτους. ἔτοι δὲ καὶ τὰ ἱμήματα τὴν οὐσίαν λαμβάνοντες ἐπεσκόπουν, καὶ ταῖς ἀποχαφαῖς τὰς ἡλικίας καὶ τοὺς πολιτεύεσθαι διέκρινον. ἄλλας τε μεγάλας ἔχει δυνάμεις ἡ ἀρχὴ· διὸ καὶ τῷ Κάτωνι πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων εὐνοίαν ἀπήντησαν σὺν φάμενοι φεδὸν οἱ γνωριμώτατοι καὶ πρῶτοι τῆς συγκλητικῶν. τοὺς μὲν γὰρ ὑπαρίδας ὁ φθόνος ἐλύπει, πρὸς πάσιν οἰομένοις προσπηλακίζεσθαι τὴν ὑπόληψιν, αὐθεφόνων ἀπ' ἀρχῆς ἀδίξωνες εἰς τὸν ἄκρον λιμὸν καὶ δυνάμιν ἀναβιβαζομένων· οὓς μεθ' ἑαυτοῦ σωνειδότες αὐτοῖς ἐπιτηδεύματα, καὶ τῶν πατρίων ἐκδιαίτησιν ἐθῶν ἐφοβοῦτο τὸν αὐστηρίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἀπαραίτητον ἐν ἐξουσίᾳ καὶ χαλεπὸν ἐσομένου. διὸ συμφρονήσαντες καὶ προσκυάσαντες, ἐπὶ κατηγορεῖν ὅτι τὸν προσαγελίαν ἀνιπάλοις τῷ Κάτωνι, θεραπεύοντας ἐλπίσι χρηστᾶς ὁ πλῆθος, ὡς δὴ μαλακῶς καὶ πρὸς ἡδονὴν ἄρχεσθαι δεόμενον. τοὐναντίον δὲ ὁ Κάτων οὐδεμίαν ἐνδιδοὺς ἐπιείκειαν, ἀλλ' ἀπτικρὺς ἀπειλαῖς τε τοῖς πονηροῖς ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ κεκραγὼς μεγάλου καθαρμοῦ χρῆζειν τὸν πόλιν, ἠξίου τοὺς πολλοὺς, εἰ σωφρονοῦσι, μὴ τὸν ἥδιστον ἀλλὰ τὸν σφοδρότατον αἱρεῖσθαι τῶν ἰατρῶν. τοῦτον δὲ, αὐτὸν εἶναι, καὶ τῶν πατρικίων ἕνα, Φλάκκον Οὐαλέριον. μετ' ἐκείνου γὰρ οἴεσθαι μόνου τὸν τρυφὴν καὶ τὸν μαλακίαν, ὥσπερ ὕδραν, τέμνων καὶ ἀποκαίων, προσοῦρησιν τὴν ποιήσειν. τῶν δὲ δημοτικῶν ὁρᾶν ἕκαστον πρᾶξαι κακῶς βιαζόμενον, ὅπερ τοὺς καλῶς πρᾶξαι τοὺς δέδοικεν. οὕτω δὲ πρᾶος μέγας ἦν ὡς δημοτικὸς καὶ μεγάλων ἄξιος δημαγωγῶν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε μὴ φοβηθῆναι τὸν ἀπάτασιν καὶ τὴν ὄγκον τοῦ ἀνδρός. ἀλλὰ τοὺς ἡδεῖς ἐκείνους καὶ πρὸς χάριν ἄπαντα ποιήσειν δοκοῦντας ἀπορρίψας, ἑλέσθαι μετὰ τοῦ Κάτωνος τὸν Φλάκκον, ὥσπερ οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἀρχὴν, ἀλλὰ ἄρχοντος ἤδη καὶ προστάττοντος ἀκροώμενος. προσέγραψε μὲν οὖν ὁ Κάτων τῇ συγκλήτῳ τὸν Σουάρρον καὶ φίλον, Λούκιον Οὐαλέριον Φλάκκον· ὃν ἐξέβαλε ὑπὸ τῆς βουλῆς δήμου τε Συχνοῦ, καὶ Λούκιον Κόϊντον, ὑπατον μὲν ἑπτὰ πρότερον ἐνιαυτοῖς γεγενημένον· ὃ δὲ ἦν αὐτῷ πρὸς δόξαν ἐπιστείας μείζον, ἀδελφὸν Τίτου Φλαμινίου, τοῦ καταπολεμήσαντος Φίλιππον. αἰτίαν δὲ τῆς ἐκβολῆς ἔφρε διαῦτα. μειράκιον ἐκ τῆς παιδικῆς ὥρας ἑταιρεῖν ἀνειληφὼς ὁ Λούκιος, ἀεὶ πρὸς αὐτὸν εἶχε,

καὶ συνεπήγετο στρατηγῶν, ὅτι ἡμῶν καὶ δυνάμεως τοσαύτης ὅσην οὐδεὶς εἶχε τῶν πρόσθεν παρ' αὐτῷ φίλων καὶ οἰκείων. ἐτύγχανε μὲν οὖν ἡγούμενος ὑπατικῆς ἐπαρχίας. ἐν ᾧ Συμποσίῳ τινὶ, δ μειρακίον ὥσπερ εἰώθει συγκατακείμενον, δηλῶν τε κολακείαν σκίνδι πρὸς τὸν ἀνθρωπον ἐκ οἴνου ῥαδίως ἀγόμενον, καὶ φιλῶν αὐτὸν οὕτως ἔλεγεν, Ὥστ', ἔφη, θέας οὔσης οἴκοι μονομάχων, οὐ τεθεαμένος πρότερον, ἐξώρμησα πρός σε, κἀγὼ ὅτι θυμῶν ἰδεῖν ἀνθρωπον σφαττόμενον. ὁ δὲ Λούκιος ἀντιφιλοφρονούμενος, Ἀλλὰ τούτου γε χάριν (εἶπεν) μή μοι κατάκεισο λυπούμενος· ἐγὼ γὰρ ἰάσομαι. καὶ κελεύσας ἕνα τῶν ὅτι θανάτῳ κατακείτων εἰς τὸ Συμπόσιον ἀχθῆναι, καὶ τὸν ὑπηρέτην ἔχοντα πέλεκυν εἰσαχθῆναι, πάλιν ἠρώτησε τὸν ἐρώμενον, εἰ βούλεται τυπτόμενον θεᾶσαι. φήσαντος δὲ βούλεσθαι, προσέταξε τοῦ ἀνθρώπου τὸν τράχηλον ἀποκόψαι. οἱ μὲν οὖν πλείοι ταῦτα ἱστοροῦσι, καὶ ὅ γε Κικέρων αὐτὸν τὸν Κάτωνα διηγούμενον ἐν τῷ περὶ γήρως διαλόγῳ πεποίηκεν. ὁ δὲ Λίβιος αὐτόμολον εἶναί φησιν Γαλάτην τὸν ἀναιρεθέντα· τὸν δὲ Λούκιον οὐ δι' ὑπηρέτου κτεῖναι τὸν ἀνθρωπον, ἀλλ' αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ· καὶ ταῦτα ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος. ἐκβληθέντος οὖν τοῦ Λουκίου τῆς βουλῆς ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ βαρέως φέρων, ὅτι τὸν δῆμον κατέφυγε, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκέλευεν εἰπεῖν τὸν Κάτωνα τῆς ἐκβολῆς. εἰπόντος δὲ καὶ διηγησαμένου τὸ συμπόσιον, ἐπεχείρει μὲν ὁ Λούκιος ἀρνεῖσθαι, προκαλουμένου δὲ τοῦ Κάτωνος εἰς ὅρκισμον, ἀπεδύετο καὶ τότε μὲν ἄξια παθεῖν κατεγνώσθη· θέας δὲ οὔσης ἐν θεάτρῳ, τὸν ὑπατικὸν χώραν παρῆλθεν, καὶ πορρωτάτω που καθεσθεὶς, οἶκτον ἔσχε τοῦ δήμου, καὶ βοήσαντες ἠνάγκασαν αὐτὸν μετελθεῖν, ὡς μὴ δυνατὸν ἐπιμορφούμενοι καὶ θεραπεύοντες τὸ γεγενημένον. δεύτερον δὲ βουλῆς ἐξέβαλεν ὑπατεύσας ὅτι δόξαν ὄντα, Μανίλλιον, ὅτι τὸν αὐτοῦ γυναῖκα μεθ' ἡμέραν ὁρώσης τοῦ θυγατρὸς κατεφίλησεν. αὐτὸς δὲ ἔφη τὸν γυναῖκα μηδέποτε πλὴν βροντῆς μεγάλης γενομένης τρεῖς πλακοῦσαι· καὶ μετὰ παιδιᾶς εἰπεῖν αὐτὸν, ὡς μακάριός ἐστι τοῦ Διὸς βροντῶντος. ἀφεῖλε δέ τινα τῶν Κάτωνι καὶ Λούκιος ὁ Σκιπίωνος ἀδελφὸς ὅτι φθόνον αἰτίαν, θριαμβικὸς ἀνὴρ, ἀφαιρεθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τὸν ἵππον· ἔδοξε γὰρ οἷς ἐφυβρίζων Ἀφρικανῷ Σκιπίωνι τοῦτο ποιῆσαι. τοῖς δὲ πλείοσι λύσασε μάλιστα τῇ τρυφῇ τῆς πολυτελείας, λύων αὐστηρὸς μὲν ἀφελέσθαι, νενοσηκότων ἤδη καὶ διεφθαρμένων ὑπὸ αὐτῆς τῶν πολλῶν, ἀδυνάτου λύειν, κύκλῳ δὲ τρεῖς ὄντων, ἐνδεικνύμενον ἐσθῆτος, ὀχήματος, κόσμου γυναικείου, σκεῦν τῶν περὶ διαιτῶν, ὧν ἑκάστου τὸ τίμημα δραχμαῖς χιλίαις καὶ πεντακοσίαις ὑπερέβαινεν, ὑποτιμᾶσθαι τὴν ἀξίαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον. βουλόμενος ἀπὸ μειζόνων τιμημάτων αὐξῆσαι μείζονας καὶ τὰς εἰς φορὰς εἰ). καὶ προσετίμησε βῆς χαλκοῦς πρὸς τοῖς χιλίοις, ὅπως βαρυνόμενοι ταῖς ἐπιβολαῖς, καὶ τοὺς ἀνθρακῆς καὶ λιτοὺς ὁρῶντες ἀπὸ τῶν ἴσων ἐλάττονα τελοῦντας εἰς τὸ δημόσιον, ἀπαχθῶσιν. ἦσαν οὖν αὐτῷ χαλεποὶ μὲν, οἱ τὰς εἰσφορὰς ἀφαιροῦντες τῷ τρυφῶν ὑπομένοντες, χαλεποὶ δὲ αὖ πάλιν, οἱ τὸν τρυφῶν ἀποτιθέμενοι ἀφ' τὰς εἰσφορὰς. πλούτου γὰρ ἀφαίρεσιν οἱ πολλοὶ νομίζουσι τὸν κώλυσιν αὐτοῦ τῆς ἐπιδείξεως. ἐπιδείκνυσθαι δὲ τοῖς πένησι, οὐ τοῖς ἀναγκαίοις. ὁ δὲ καὶ μάλιστά φασι τὸν φιλόσοφον Ἀρίστωνα θαυμάζειν, ὅτι τοὺς τὰ περιττὰ κεκτημένους μᾶλλον ἡγοῦνται μακαρίους, ἢ τοὺς τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων ὑποδεεστέρους. Σκοπᾶς δὲ ὁ Θεσσαλὸς, αἰτουμένου τινὸς τῶν φίλων παρ' αὐτοῦ τοιοῦτον ὃ μὴ σφόδρα ἦν χρήσιμον ἐκείνῳ,

A atque in expeditionibus suis tantum tribuebat ei honoris, tantumque ille apud eum poterat, quantum nemo summorum amicorum vel familiariũ, qui circa eum erant. Quum iam prouinciam obtineret proconsul, in conuiuio quodam puer iuxta eum, vt solebat, accubans inter cæteras blanditias quibus per vinum facilè ducebat eum, tantopere iactauit se amare eum, vt spectaculum (*inquit*) gladiatorum, quod nunquam spectaui antè, prætermiserim, ac currens perrexerim ad te, quanuis videre hominem auebam interfici. Lucius vicissim se venditans ei, Nihil, inquit, te torqueat hoc, ego

B facilè medebor. Inde vnum ex damnatis rei capitalis attrahi in conuiuium, & lictorem cum securi præcepit accersiri. Tum iterum ex scorto quæsiuit an videre istũ vellet feriri securi: quum annuisset, imperauit præcidi homini caput. itaq; pleriq; homines tradunt. Cicero quoq; in dialogo De senectute, sic narrãtem inducit Catonem. Liuius Gallum transfugam, dicit illum fuisse qui fuit interfectus: ac Lucium non per lictorem, sed sua ipsius manu hominem occidisse, eaque esse in Catonis oratione scripta. Eiectũ senatu à Catone Lucium Titus frater iniquo animo ferens prouocauit ad

C populum, postulauitque vt causam proferret Cato notæ, quo eam referente & exponente conuiuium illud, parabat inficias ire Lucius: verùm quum Cato sponsione eum prouocaret, detrectauit. Itaque meritò iudicauit populus notatum. Postea quum ludi fierent in theatro, præterito consularium cuneo, remotè inde consedit. Ac motus hinc misericordia populus, coegit eum magno clamore transire: atq; ita maculam eius, quatenus fieri poterat, correxit leniuitque. Alium senatu mouit Manlium, quem omnium opinio consulem designabat: quòd vxorem interdiu fuisset inspectante osculatus filia. Vxorem suam ait, nisi

D magno tonitru, nunquam complexum sibi tulisse, atque per iocum dicere solitum se, Ioue tonante se beatum esse. Iam quod Lucio Africani fratri equum ademerit triumphali viro, conflauit sibi Cato inuidiam: quòd ea re videretur Scipioni Africano insultare. Plurimos potissimum offendit præciso luxu: quem apertè extorquere laboranti, & infectæ multitudini non poterat. At per ambages id agens præcepit vt vestes, vehicula, ornamenta muliebria, vtensilia, quorum singula pluris quàm quindecim millium æris essent, æstimarentur: voluitq; vt à maiori censu maius tributũ pen-

E derent, ternosque in millia æris asses assignauit, vt inferrent, quo ijs adiectionibus pressi, quum viderent adstrictos & frugales à paribus facultatibus minus tributi ferre, luxum deponerent. Igitur infensos habuit, qui id tributi tolerabant ob luxuriam: infensos alia ex parte, qui luxuriam ob tributum deponebant. Pro diuitiarum enim ereptione habet vulgus earum prohibitionem ostentationis: ostentari autem superfluis, non necessarijs. Quod quidem philosophum Aristonem aiunt præcipuè mirari, quòd eos, superuacua qui possident, potius ducant beatos quàm illos qui abundant necessarijs & vtilibus. Scopas

F Thessalus, quum ab eo peteret amicus quispiam rem eam quæ non admodum illi esset vsui,

diceretq; nihil se necessarium vel vtile petere, At- A
qui his ego (*inquit*) beatus & diues sum inutilibus
& superuacaneis. Ita diuitiarum admiratio nulli
affectui consentanea naturali, ex vulgari & trans-
latitia opinione oritur. Verumenimverò offensio-
nes floccifaciens Cato, multò erat asperior. A quã
publicam canalibus in priuata ædificia aut hortos
ductam ademit. Euertit & demolitus est ea quæ in
publicum proiecta ædificia erant, mercedem re-
dempturarum contraxit, vectigalia summis pre-
tijs locauit. Vnde odium accersiuit sibi grande.
Titi Quintij factio, coitione contra eum facta in
senatu, sartorum tectorum vt non è republica fa- B
ctas locationes induxit, concitauitque tribuno-
rum ferocissimos, vt Catonem ad populum ac-
cusarent, multamque ei centum viginti millium
æris dicerent. Multum etiam obstrepuit ei quum
basilicam faceret, quam pecunia publica sub cu-
ria foro adiunxit, & basilicam Porciam appella-
uit. At apparet censuram eius populum mirificè
comprobasse. Siquidem quum poneret ei statu-
am in æde Salutis, non imperia inscripsit, nec tri-
umphum Catonis, sed quod rempub. Romanam
ad prauos mores declinantem ac vergentem, bo-
na disciplina sanisque institutis & præceptis cen- C
sor correxisset. Et quidem antè deriserat eos quos
ea res delectabat, dicebatque non intelligere eos,
quòd ob statuariorum & pictorum opera sibi pla-
cerent, quum imagines pulcherrimas suas in ani-
mis suis circumferrent ciues. Ad eos qui mira-
bantur, quum statuas multi homines obscuri ha-
berent, ipsum non habere, Malo (inquit) quæri,
quare nulla mea statua extet, quàm quare extet.
Atque omninò volebat, vt ne laudari quidem per-
mitteret se bonus ciuis, nisi hoc è repub. fieret. Plu-
rimus fuit tamen in seipso prædicando. Quippe
eos qui in vita quid titubauerant, mox reprehen-
debantur, dicere ait solitos, immeritò se culpari, D
qui Catones non essent: illos autem qui facta que-
dam sua imitari studerent ineptè, sinistros Ca-
tones appellari. Curiam periculosissimis tempo-
ribus ad se, sicut in naufragio ad gubernatorem
respicere, crebroque absente se res grauissimas
protrahere. quæ quidem ei aliorum testimonio
comprobantur: etenim ingens fuit eius in ciuitate
vitæ & eloquentiæ gratia autoritas. Fuit item bo-
nus pater, suauis maritus, nec vulgaris in re augen-
da familiari. Neque id negotium tractabat vt mi-
nutum & vile defunctoriè: itaque etiam quæcun- E
que ex ijs huic loco conueniunt, recensenda pu-
taui. Vxorem nobiliorem quàm opulentiorem
duxit: existimans æquè vtrasque esse elatas & su-
perciliosas: verùm turpitudinis rubore obsequen-
tiores viris ad honesta generosas. Eum qui liberos
vel coniugem cæderet, sanctissimis rebus dicebat
adferre manus. Maiorem laudem esse boni mari-
ti quàm magni senatoris. Neque verò Socratem
veterem esse sibi ob quicquam aliud admiratio-
ni, quàm quòd cum muliere morosa stupidis-
que liberis perpetuò vixisset placidè & comi-
ter. Quum vxor peperisset, nullo tam vrgenti, F

καὶ λέγοντος ὡς οὐδὲν αἰτεῖ τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων, Καὶ
μὴν ἐγὼ τούτοις (εἶπεν) ἡδόμην καὶ πλούσιός εἰμι, τοῖς
ἀχρήστοις καὶ περιττοῖς. οὕτως ὁ τοῦ πλούτου ζῆλος, οὐδενὶ πά-
θει φυσικῷ συνηκμακώς, ἐκ τῆς ὀχλώδους καὶ θυραίου δό-
ξης ἐπεισόδιόν ἐστιν. οὐ μὴν ἀλλὰ τὰ ἐγκαλοῦντων ἐλάχιστα
φροντίζων ὁ Κάτων, ἐπιμᾶλλον ἐπιτέτεινεν· ἀποκόπτων μὲν
ὀχετοὺς οἷς τὸ παρρέον δημόσιον ὕδωρ ὑπολαμβάνοντες,
ὑπῆγον εἰς οἰκίας ἰδίας καὶ κήπους, αἰατρέπων τε καὶ κατα-
βάλλων ὅσα προὔβαινεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα, συ-
μβάλλων τε τοῖς μισθοῖς τὰς ἐργολαβείας, τὰ τέλη τῆς πρά-
σεσιν ὅπῃ τὰς ἐκάστας ἐλαύνων ἡμᾶς ἀφ' ὧν αὐτὸς πολὺ συνή-
θη μῖσος. οἱ τε περὶ τὸν Τίτον συστάντες ἐπ' αὐτὸν, ἔν τε τῇ
βουλῇ τὰς γεωμετρικὰς ἐκδόσεις καὶ μισθώσεις τῶν ἱερῶν καὶ
δημοσίων ἔργων ἔλυσαν, ὡς γεωμετρικὰς ἀλεσιτελοῦς, καὶ τῶν
δημόσιον τοῖς θρασυτάτοις παρώξυνον ἐν δήμῳ προσκα-
λέσασθαι τὸν Κάτωνα, καὶ ζημιῶσαι δυσὶ ταλάντοις. πολλὰ
δὲ καὶ πρὸς τὸν τῆς βασιλικῆς κατασκευὴν ἐωνυμιώθησαν, ἐπὶ
ἐκείνῳ ἐκ χρημάτων κοινῶν, ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου τῇ ἀγο-
ρᾷ παρέδωκε, καὶ Πορκίαν βασιλικὴν προσηγόρευσε. φαίνε-
ται δὲ θαυμαστῶς ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν μνήμην ὁ δῆ-
μος. ἀνδριάντα γοῦν αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑγιείας, ἐπέγρα-
ψεν οὐ τὰς στρατηγίας, οὐδὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Κάτωνος, ἀλλ'
(ὡς ἄν τις μεταφράσειε τὴν ἐπιγραφὴν) ὅτι τὴν Ῥωμαίων
πολιτείαν ἐγκεκλιμένην καὶ ῥέπουσαν ἐπὶ τὰ χείρω, ἀνορθῶν
ἠρώμενος, χρήσεσι καὶ ἀγωγαῖς καὶ σώφρονι ἐθισμοῖς καὶ
διδασκαλίαις εἰς ὀρθὸν αὖθις ἀπεκατέστησε. καίτοι προτέρον
αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα· καὶ λανθάνειν
αὐτοὺς ἔλεγεν, ὅτι χαλκέων καὶ ζωγράφων ἔργοις μέ-
γα φρονοῦσι, αὐτὸν δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς
περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας ὅτι πολ-
λῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, Μᾶλ-
λον γὰρ (ἔφη) βούλομαι ζητεῖσθαι διὰ τί μου ἀνδριὰς οὐ
κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται. ὅλως δὲ οὐδὲ ἐπαινούμενον ἠξίου
τὸν ἀγαθὸν πολίτην ὑπομένειν, εἰ μὴ τοῦτο χρήσιμος γίγνοι-
το τῇ κοινῇ. καὶ πολλὰ πρώτων ἑαυτὸν ἐγκεκωμίακεν, ὅς γε
καὶ τοὺς ἁμαρτανόντας τι περὶ τὸν βίον, εἶτ' ἐλεγχομένους,
λέγειν φησὶν ὡς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν αὐτοῖς· ὁ γὰρ Κάτωνές εἰσι.
καὶ τοὺς ἕνια μιμεῖσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων,
οὐκ ἐμμελῶς ἐπιχειρεῖν, ἐπαισχυνόμενος καλεῖσθαι Κά-
τωνας. ἀφορᾷν δὲ τὴν βουλὴν πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπι-
σφαλεστάτοις καιροῖς, ὥσπερ ἐν πλοῖῳ πρὸς κυβερνήτην·
καὶ πολλάκις μὴ παρόντος, ὑπερτίθεσθαι τὰ πλείστης
ἄξια σπουδῆς. ἃ δὲ πρὸς τῶν ἄλλων αὐτῷ μαρτυρεῖται.
μέγα γὰρ ἔχει ἐν τῇ πόλει, καὶ διὰ τὸν βίον, καὶ διὰ τὸν
λόγον, καὶ διὰ τὸν τρόπον, ἀξίωμα. γέγονε δὲ καὶ πατὴρ ἀ-
γαθὸς, καὶ πρὸς γυναῖκα χρηστὸς ἀνὴρ, καὶ χρηματιστὴς οὐκ
ἀνεπιφθόνητος, οὐδὲ ὡς τι μικρὸν ἢ φαῦλον, ἐν παρέρ-
γῳ μεταχειριζόμενος τὴν τοιαύτην ἐπιμέλειαν. ὅθεν οἰό-
μεθα δεῖν καὶ περὶ τούτων ἴσα καλῶς ἔχειν διεξελθεῖν. γυναῖ-
κα μὲν οὖν εὐγενεστέραν ἢ πλουσιωτέραν ἔγημεν, ἡγούμενος, ὁμοίως μὲν ἀμφοτέρας ἔχειν βαρὺ καὶ φρόνημα, τὰς δὲ γυναῖκας, αἰδουμένας τὰ αἰσχρὰ, μᾶλλον ὑπηκόους εἶναι πρὸς τὰ καλὰ τοῖς γεγαμηκόσι. τὸν δὲ τὸν τῶν γαμετὴν ἢ παῖδα, τοῖς ἀγιωτάτοις ἔλεγεν ἱερεῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. ἐν ἐπαίνῳ δὲ μείζονι τίθεσθαι τὸν γαμέτην, ἀγαθὸν, ἢ τὸν, μέγαν εἶναι συγκλητικόν. ἐπεὶ καὶ Σωκράτους οὐδὲν ἧττον θαυμάζειν τὸν παλαιὸν, πλὴν ὅτι γυναικὶ χαλεπῇ καὶ παισὶν ἀνοήτοις χρώμενος, ἐπιεικῶς καὶ πρᾴως διετέλεσεν· γενομένου δὲ τοῦ παιδὸς, οὐδὲν ἦν ἔργον οὕτως ἀναγκαῖον,

(πλὴν δημόσιον) ὡς μὴ παρέναι τῇ γυναικὶ λουούσῃ ὃ παιδεύουσῃ. αὐτὴ γὰρ ἔτρεφεν ἰδίᾳ γάλακτι. πολλάκις δὲ καὶ τὰ τῶν δούλων παιδάρια τοῦ μαθητοῦ παρεπέμπετο, κατεσκεύασεν εὔνοιαν ἐκ τῆς συντροφίας πρὸς τὸν υἱόν. ἐπεὶ δὲ ἤρξατο συνιέναι, τὸν διδάσκαλον αὐτὸς ἐδίδασκε γράμματα. καίτοι γε εἷς τῶν δούλων εἶχε γραμματιστὴν, ὄνομα Χίλωνα, πολλοὺς διδάσκοντα παῖδας. οὐκ ἠξίου δὲ τὸν υἱὸν (ὡς φησιν αὐτὸς) ὑπὸ δούλου κακῶς ἀκούειν, ἢ τοῦ αὐτὸς ἀπαιτεῖσθαι, μανθάνοντα βελτίονα. οὐδέ γε μαθήματος τηλικούτου τοῦ δούλου χάριν ὀφείλειν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν υἱοῦ γραμματιστὴς, αὐτὸς δὲ νομοδιδάκτης, αὐτὸς δὲ γυμναστὴς· οὐ μόνον ἀκοντίζειν, οὐδὲ ὁπλομαχεῖν, οὐδὲ ἱππεύειν διδάσκων τὸν υἱόν, ἀλλὰ καὶ τῇ χειμῶνι πυξ παίειν, καὶ κῦμα καὶ ψύχος ἀνέχεσθαι, καὶ τὰς δινώδεις καὶ τραχύνοντας τοὺς ποταμοὺς κατηχούμενον διαβαίνεσθαι. καὶ τὰς ἱστορίας δὲ συγγράψαι φησὶν αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ καὶ μεγάλοις γράμμασιν, ὅπως οἴκοθεν ὑπάρχῃ τοῦ παιδὶ πρὸς ἐμπειρίαν τῶν παλαιῶν καὶ πατρίων ὠφελεῖσθαι. τὰ δὲ αἰσχρὰ τῶν ῥημάτων οὐκ ἤθελεν ὑλαβεῖσθαι τοῦ παιδὸς παρόντος, οὐ τῶν ἱερῶν παρθένων, αἳ ἑστιάδες καλοῦσι. συλλούεσθαι δὲ μηδέποτε. καὶ τοῦτο κοινὸν ἔθος ἔοικε Ῥωμαίων εἶναι. καὶ γὰρ πενθεροῖς γαμβροὶ ἐφύλαττον δὲ συλλούεσθαι, δυσωπούμενοι τὸν ἀποκαλύψιν καὶ γύμνωσιν· εἶτα μέντοι παρ' Ἑλλήνων δὲ γυμνοῦσθαι μαθόντες, αὐτοὶ πάλιν τοῦ καὶ μετὰ γυναικῶν τοῦτο πρᾶξαι αἰσχρὸν ἀπεπλήκασι τοὺς Ἕλληνας. οὕτω δὲ καλὸν ἔργον εἰς ἀρετὴν τοῦ Κάτωνι πλάττοντι καὶ δημιουργοῦντι τὸν υἱόν, ἐπεὶ τὰ τῆς προθυμίας ἄμεμπτα ἦν, καὶ δι' εὐφυΐαν ὑπήκουεν ἡ ψυχὴ, τὸ δὲ σῶμα μαλακώτερον ἐφαίνετο τοῦ ποιεῖν, ἐπαύηκεν αὐτῷ τὸ σιώτονον ἄγαν καὶ κεκλασμένον τῆς διαίτης. ὁ δὲ, καίτοι οὕτως ἔχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς, ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ τῶν πρὸς Περσέα μάχῃ ἠγωνίσατο λαμπρῶς, Παύλου στρατηγοῦντος. εἶτα μόλις τοῦ ξίφους ἐκκρουσθέντος ὑπὸ πληγῆς, καὶ δι' ὑγρότητα τῆς χειρὸς ἐξολισθέντος, ἀρθεὶς, τρέπεται πρὸς τινας τῶν σιωπώντων, καὶ τῶν διαλαβόντων ἐκείνους, εἴσεισι εἰς τοὺς πολεμίους ἐπέδραμε. πολλῷ δὲ ἀγῶνι καὶ βίᾳ μεγάλῃ διαφωνήσας τὸν τόπον, οὗ μόλις ἐν πολλοῖς σώμασιν ὅπλων καὶ σώμασι νεκρῶν ὁμοῦ φίλων τε καὶ πολεμίων κατεστοιβάσθη. ἐφ' ᾧ καὶ Παῦλος ὁ στρατηγὸς ἠγάσθη τὸ μειράκιον. καὶ Κάτωνος αὐτοῦ φέρεται τις ἐπιστολὴ πρὸς τὸν υἱόν, ὑπερφυῶς ἐπαινοῦντος τοῦ παιδὸς τὸ ξίφος φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ σπουδήν. ὕστερον δὲ καὶ Παύλου θυγατέρα Τερτίαν ἔγημεν ὁ νεανίας, ἀδελφοῦ Σκιπίωνος, οὐχ ἧττον ἤδη δι' αὐτὸν ἢ τὸν πατέρα καταμιγνύμενος εἰς γένος τηλικοῦτον. ἢ μὴν οὖν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Κάτωνος ἐπιμέλεια τέλος ἄξιον εἶχεν. οἰκέτας δὲ πολλοὺς ἐκτᾶτο τῶν αἰχμαλώτων, ὠνούμενος μάλιστα τοὺς μικροὺς καὶ δυναμένους ἐπὶ τροφῇ καὶ παιδεύσει, ὡς σκύλακας ἢ πώλους, ἐνεγκεῖν. τούτων οὐδεὶς εἰσῆλθεν εἰς οἰκίαν ἑτέραν, εἰ μὴ πέμψαντος αὐτοῦ Κάτωνος ἢ τῆς γυναικός. ὁ δὲ ἐρωτηθεὶς τί πρᾶττε Κάτων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο, πλὴν ἀγνοεῖν. ἔδει δὲ ἢ πρᾶττε λιτῶν ἀναγκαίων οἴκοι τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν. καὶ σφόδρα τοῖς κοιμωμένοις ὁ Κάτων ἔχαιρε, πρᾳοτέροις τε τῶν ἐγρηγορότων νομίζων, καὶ πρὸς ὁτιοῦν βελτίονας χρῆσθαι τῶν δεομένων ὕπνου τοῖς ἀπολειπόντας. οἰόμενος δὲ τὰ μέγιστα ῥᾳδιουργεῖν ἀφροδισίων ἕνεκα τοῖς δούλοις, ἔπαιζεν ὠθεισμένου νομίσματος ὁμιλεῖν παῖς θεραπαινίσιν, ἑτέρᾳ δὲ γυναικὶ μηδένα πλησιάζειν.

(nisi publico) negotio impediebatur, quin infantem abluenti & fascijs inuolenti adsisteret. Illa etiam proprio lacte nutricabatur infantem. Frequenter etiam seruorũ pueros admouebat mammæ, quo benouolos eos ex educationis consortio erga filium redderet. Vbi capax esse cœpit, instituit eum ipse in literis, licet scitum seruum literatorem haberet, Chilonem nomine, qui multos pueros erudiebat. Nolebat autem filium, (vt ipse ait) à seruo malè audire vel aure vellicari, si tardius disceret, nec verò esse tantulæ disciplinæ causa obstrictum seruo: verùm erat ipse eius ludimagister, ipse legum doctor, ipse lanista. Neque iaculari modò & armis depugnare atque equitare docuit filium, sed pugilatum etiam, æstum & algorem tolerare, vortices & fluctus fluminis nando superare. Historias sua manu se grandibus literis dicit conscripsisse, vt filius disciplinam maiorum & veterum instituta domo petere valeret. Turpiter loqui non minus filio præsente quàm virginibus Vestalibus cauisse. Nunquam cum eo in balneis fuisse, quem morẽ videntur Romani habuisse communem. Etenim soceri vnà lauare defugiebant cum generis, denudare se & retegere erubescentes: pòst tamen quum à Græcis adaperire se didicissent, traduxerunt vicissim in Græciam vt id illi & cum fœminis facerent. Tam præclarum fingenti opus ad virtutem Catoni, & conformanti filium, quum responderet studium illius, etiam ob indolem obtemperaret mens, sed esset corpus ad tolerandos labores mollius, remisit rationem victus intentiorem & austeriorem. Ille tamen cum tali corpore insignis bello vir fuit, prælioque aduersus regem Persea decertauit sub duce Paulo Æmylio præclarè. Quum verò gladius ei ictu excussus & madore esset manus elapsus, adijt certos familiares suos: quibus adiunctis fecit de integro impressionem in hostes. Ac quum longo certamine magnaq; vi locum vacuum fecisset, tandem inuenit eum in immensis aceruis armorum, & in cadauerum tam sociorum quàm hostium cumulis aggeratorum. quamobrem commendauit adolescentem Paulus imperator. Et ipsius Catonis extat ad filium epistola, qua supra modum extollit contentionem eius de gladio & curam. Post Pauli filiam Tertiam, Scipionis sororem duxit vxorem: nec minus iam sua quàm parentis gratia adeò nobiles nuptias sibi adiunxit. Ita Catonis quidem erga filium sedulitas bonum effectum sortita est. Seruos multos comparabat de manubijs. Pueros potissimùm emebat, & eos qui adhuc sicut catuli & pulli educari cum disciplina & institui valerent. Horum in alios penates ingrediebatur nemo, nisi ipse mitteret eos Cato vel vxor. Rogatus quid ageret Cato, nihil nisi nescire se respondebat. Seruum aut facere aliquid domi necessarium compellebat aut dormire. Multum gaudebat Cato cubantibus, mansuetiores ducens vigilantibus, & ad quoduis ministerium aptiores somno refectos. Existimans autem maximos labores à seruis promptè obiri veneris causa, certum nummum in ancillarum concubitum præfiniuit: alij fœminæ ne se iungeret quisquam.

Ac primum tenuis adhuc, & dum ſtipendia faceret, nulla in re quæ ad victum pertinebat, moroſus erat, ſed fœdiſſimum aſſerebat cum ſeruis ventris cauſa rixari. Poſt rebus lautioribus, ſiquando epulas amicis & collegis præberet, ilico ſub cœnam loro caſtigabat eos qui quid miniſtraſſent aut paraſſent negligẽtius. Diſſidium perpetuo inter ſeruos, & diſtractionem ſtruebat: concordiam eorum ſuſpectam habens & timens. Qui capitalem fraudem admiſiſſe videbantur, de iis, ſi in iudicio ſeruorum capitis damnati fuiſſent, ſupplicium ſumebat. Intentior ad quæſtum, agriculturam in oblectamento potius numerabat quam in fructu. Emolumenta autem in rebus ſecuris & certis collocans, lacus parauit, aquas calidas, loca fullonibus idonea, prædia quæ paſcua haberent, & ſyluas natiuas. Vnde magnum compendium faciebat, quibus nec Iupiter poſſet (vt ipſe ait) nocere. Fœnore vſus eſt maxime improbato nautico, ad hunc modum: Volebat vt illi quibus fœnerabatur pecuniam, multos aſciſcerent ſocios. Quũ quinquaginta eſſent & totidem nauigia, vnam partem habebat Quintione inſtitore liberto: qui vna cum illis qui mutuo acceperant pecuniam, negotiabatur & nauigabat. Itaque non de toto periculum ſubibat, ſed de exigua portione grandi lucro. Dabat mutuo etiam ſeruis. Hi pueros mercabantur: quos quum exercuiſſent & docuiſſent Catonis impẽſa, anno poſt diſtrahebãt. Multos et iam retinebat Cato, quanto maximo pretio licitatus alius fuerat, acceptum referens. Huc filium adhortans, negat viri ſed mulieris eſſe viduæ, aliquid de ſuis fortunis diminuere. Illud verò ferui dius eſt Catonis, quod inſignem virum & diuinum ad gloriam auſus eſt appellare eum qui in rationibus plus relinquat quod adiecerit, quã quod acceperit. Eo iam ſene, legati Athenienſium Romam aduentarunt, Carneades Academicus, & Diogenes Stoicus philoſophus, petitum vt iudicio ſubleuaretur populus Athenienſis, quo indicta cauſa condemnato poſtulantibus Oropiis & Sicyoniis iudicibus, lis æſtimata quingentis talentis fuerat. Hos ilico ſtudioſiſſimi quiq; adoleſcẽtes adibãt frequenteſque audiebant & celebrabãt. Carneadis lepos præcipue, cuius magna vis, & ea vi non inferius erat nomen, quum inſignes & benignos auditores nactus eſſet, inſtar venti vrbem ſonitu compleuit, vulgatumque fuit, virum Græcum ad miraculum vſque eximium, omnia delinientem & allicientem, mirum infudiſſe iuuentuti ardorem, per quem reliquarum voluptatum & oblectamentorum obliti, quaſi fanatici raperentur ad philoſophiam. Quum ea res cæteris placeret Romanis, atque adoleſcentiam libenter viderent literis Græcis imbui & excellentibus viris vti, Cato à primo vbi influxit in vrbem Græcarum diſciplinarum admiratio, ſtomachabatur, veritus ne iuuentus eo conuerteret ſtudium, atque eloquentiæ gloriam rebus gerendis & diſciplinæ militari anteferret. Vt verò in vrbe nomen increuit horum philoſophorum, ac primas orationes eorum, clarus vir C. Aquilius, quum id officii vt præſtaret enixe poſtulaſſet ipſe, in ſenatu eſt interpretatus,

A ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν ἔτι πένης ὢν καὶ στρατιώτης, πρὸς οὐδὲν ἐδυσκόλαινε τῶν πρὸς διαίτην, ἀλλ' ἄφυκτον ἀπέφαινε διὰ γαστέρα πρὸς οἰκέτας ζυμμαχεῖν· ὕστερον δὲ τῶν πραγμάτων ἐπιδιδόντων, ποιούμενος ἑστιάσεις φίλων καὶ συναρχόντων, ἐκόλαζεν ἀνὺς μετὰ δεῖπνον ἁμαρτοῦσι τοὺς ἀμελέστερον ὑπουργήσαντας ὁτιοῦν ἢ σκευάσαντας. ἀεὶ δὲ ὑποπτάσας ἔχων τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν καὶ δεδοικώς. τοὺς δὲ ἄξιον εἰργάσθαί τι θανάτου δόξαντας, ἐδικάζου κεφαλίζας ἐν τοῖς οἰκέταις πᾶσιν ἀποθνήσκειν, εἰ καταγνωσθείεν. ἀπό-

B μυος δὲ σωφρονεστέρου ποιεισμοῦ, τὴν μὲν γεωργίαν μᾶλλον ἡγεῖτο διαγωγὴν ἢ πρόσοδον· εἰς δὲ ἀσφαλῆ πράγματα καὶ βέβαια καταπιθέμενος τὰς ἀφορμάς, ἐκπατοῦ λίμνας, ὕδατα θερμά, τόποις κναφεῦσιν ἀνειμένους, ἐργατικὰ χώρια, ἔχουσιν αὐξφυεῖς νομὰς καὶ ὕλας. ἀφ' ὧν αὐτῷ χρήματα πρόσεστι πολλά, μηδ' ὑπὸ τοῦ Διὸς (ὥς φησιν αὐτὸς) βλαβῆναι δυναμένων. ἐχρήσατο δὲ καὶ τῷ διαβεβλημένῳ μάλιστα τῷ δανεισμῷ ἐπὶ ναυλοχῆς, τὸν τρόπον τοῦτον· ἐκέλευε τοὺς δανιζομένους, ἐπὶ κοινωνίᾳ πολλοὺς προσκαλεῖν. ἡμισμένων δὲ πεντήκοντα, καὶ πλοίων τοσούτων,

C αὐτὸς εἶχε μίαν μερίδα διὰ Κοϊντίωνος ἀπελευθέρου τοῖς δανειζομένοις συμπραγματευομένου καὶ συμπλέοντος. οὐδὲ οὖν οὐκ εἰς ἄπορον κίνδυνος, ἀλλ' εἰς μέρος μικρὸν, ἐπὶ κέρδεσι μεγάλοις. ἐδίδου δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν τοῖς βουλομένοις ἀργύριον. οἱ δὲ ὠνοῦντο παῖδας, εἶτα τούτοις ἀσκήσαντες καὶ διδάξαντες ἀναλώμασι τοῦ Κάτωνος, μετ' ἐνιαυτὸν ἀπεδίδοντο. πολλοὺς δὲ καὶ κατεῖχεν ὁ Κάτων, ὅσου ὁ πλείστου διδοὺς ἐωνεῖτο ἡμιλλῶν ὑπολογιζόμενος. προσέπτων δὲ τὸν υἱὸν ἐπὶ ταῦτα, φησὶν, οὐκ ἀνδρὸς ἀλλὰ κήρας γυναικὸς εἶναι, τὸ μειοῦσθαί τι τῶν ὑπαρχόντων. ἐκεῖνο δὲ ἤδη

D σοφοδροτέρον τοῦ Κάτωνος, ὅτι θαυμαστὸν ἄνδρα καὶ θεῖον εἰπεῖν ἐτόλμησε πρὸς δόξαν, ὃς ἀπολείπει πλέον ἐν τοῖς λόγοις ἢ προσέθηκεν, οὐ παρέλαβεν. ἤδη δὲ αὐτοῦ γέροντος γεγενότος, πρέσβεις Ἀθηναίων ἦλθον εἰς Ῥώμην οἱ περὶ Καρνεάδην τὸν Ἀκαδημαϊκὸν καὶ Διογένην τὸν Στοϊκὸν φιλόσοφον, κατὰ δίκην τινὰ παραιτησόμενοι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἐρήμην ὤφλον, Ὠρωπίων μὲν διωξάντων, Σικυωνίων δὲ καταψηφισαμένων, τίμημα πεντακοσίων ταλάντων ἔχουσαν. οὗτοι οὖν οἱ φιλολογώτατοι τῶν νεανίσκων ἐπὶ τοὺς ἄνδρας ἔνευον, καὶ σιωπῶντες ἀκροώμενοι καὶ θαυμάζοντες αὐτοῦς. μάλιστα δὲ ἡ

E Καρνεάδου χάρις, ἧς δυνάμεις τε πλείστη καὶ δόξα τῆς δυνάμεως οὐκ ἀποδιοῦσα, μεγάλων ἐπιλαβομένη καὶ φιλανθρώπων ἀκροατηρίων, ὡς πνεῦμα τὴν πόλιν ἠχῆς ἐνέπλησε· καὶ λόγος κατεῖχεν, ὡς αἰὴρ Ἑλλὴν εἰς ἔκπληξιν ὑπορφυὴς πρῶτα κηλῶν καὶ χαρεύμενος, ἔρωτα δεινὸν ἐμβέβληκε τοῖς νέοις, ὑφ' οὗ τῶν ἄλλων ἡδονῶν καὶ διατριβῶν ἐκπεσόντες ἐνθουσιῶσι περὶ φιλοσοφίαν. ταῦτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἤρεσε Ῥωμαίοις γιγνόμενα, καὶ τὰ μειρακία παιδείας Ἑλληνικῆς μεταλαμβάνοντα καὶ σπουδάζοντα θαυμαζομένοις ἀνδράσιν, ἡδέως ἐώρων· ὁ δὲ Κάτων ἐξ ἀρχῆς τε τοῦ ζήλου τῶν λόγων παρρησιαζόντος εἰς τὴν πόλιν ἤχθετο, φοβούμενος μὴ τὸ φιλότιμον ἐν ταῦτα τρέψαιτο οἱ νέοι, τὸν ἐπὶ τοῦ λέγειν δόξαν ἀγαπήσωσι μᾶλλον τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τῶν στρατειῶν. ἐ-

πεὶ δὲ προῆλθεν ἡ δόξα τῶν φιλοσόφων ἐν τῇ πόλει, καὶ τοὺς πρώτους λόγους αὐτῶν, αἰὴρ εἰς τὴν σύγκλητον ἐπιφανὴς παρελθὼν ἀνὴρ καὶ δεηθεὶς ἠρμήνευσε, Γάϊος Ἀκίλιος, ἔγνω μετ' ἐπιστρεπείας ἀποδιοπομπήσασθαι

πεὶς φιλοσόφους ἀπόμπας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ παρελθὼν
εἰς τὸν σύγκλητον, ἐμέμψατο τοῖς ἄρχουσιν ὅτι πρεσβεία
κάθηται πολὺν χρόνον ἄπρακτος ἀνδρῶν οἱ περὶ πρώτους οὗ
βούλοιντο, ῥαδίως πείθειν δυνάμενοι. δεῖν οὖν τὸν ταχίστω
γνώναί τι καὶ ψηφίσασθαι περὶ τῆς πρεσβείας, ὅπως ὅτι μὴ
ὅτι τὰς σχολὰς διαπόρευοι, ἀναλέγονται παισὶν Ἑλλήνων,
οἱ δὲ Ῥωμαίων νέοι τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἄρχοντων, ὡς πρότε-
ρον, ἀκούωσι. ταῦτα δ' οὐχ, ὡς ἔνιοι νομίζουσι, Καρνεάδη
δυχεράνας ἔπραξεν, ἀλλ' ὅλως φιλοσοφίαν προσκεχρου-
κὼς, καὶ πᾶσαν Ἑλληνικὴν μουσαν καὶ παιδείαν ὑπὸ φιλο-
τιμίας προσπλακίζων· ὅς γε καὶ Σωκράτη φησὶ λαλὸν καὶ B
βίαιον διόρθωσιν διχειρεῖν ᾧ τρόπῳ δυνατὸν εἴη, τυραννεῖν
τῆς πατρίδος, καταλύοντα τὰ ἔθη, καὶ πρὸς ἐναντίας τοῖς
νόμοις δόξας ἔλκοντα καὶ μεθιστάντα τοὺς πολίτας. τὸν δὲ
Ἰσοκράτης ἀπαιδεύτου διατρίβων, γηρᾶν φησὶ παρ'
αὐτοῖς τοῖς μαθηταῖς, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένοις ταῖς τέχναις,
καὶ δίκας ἐρησόμενος. τὸν δὲ παῖδα ἀναβάλλων πρὸς τὰ
Ἑλληνικὰ, φωνῇ κέχρηται θρασυτέρᾳ τοῦ γήρως, οἷον ἀ-
ποθεσπίζων καὶ προμαντεύων, ὡς ἀπολοῦσι Ῥωμαῖοι τὰ
πράγματα, γραμμάτων Ἑλληνικῶν ἀπαιδευτήσαντες.
ἀλλὰ ταύτῃ μὲν αὐτὸ τὸ δυσφημίαν ὁ χρόνος ἀποδεί- C
κνυσιν κενὸν, ἐν ᾧ τοῖς τε πράγμασιν ἡ πόλις ἤρθη μεγίστη,
καὶ πρὸς Ἑλληνικὰ μαθήματα καὶ παιδείαν ἅπασαν
ἔχων οἰκείως. ὁ δὲ οὐ μόνον ἀπηχθάνετο τοῖς φιλοσόφοις
Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰατροὺς ἐν Ῥώμῃ δι' ὑποψίας
εἶχε. καὶ τὸν Ἱπποκράτους (ὡς ἔοικεν) ἀκήκοως λόγον, ὃν
εἶπε τοῦ βασιλέως καλοῦντος αὐτὸν ὅτι πολλοῖς ἴσοι πα-
λαιοῖς, οὐκ ἄν ποτε βαρβάροις Ἑλλήνων πολεμίοις ἑαυ-
τὸν θεραπεῦσαι, ἔλεγε κοινὸν ὅρκον εἶναι τοῦτον ἰατρῶν ἁπάντων,
καὶ παρεκελεύετο φυλάττεσθαι τοὺς παῖδας πολλάς· αὐτὸς δὲ
γεγραμμένων ὑπόμνημα εἶναι, καὶ τοῖς πρὸς τοῦτο θερα- D
πεύειν καὶ διαιτᾶν τοὺς νοσοῦντας οἴκοι· νῆστιν μὲν οὐδέποτε
ἀπαιτῶν οὐδένα, βρέφων δὲ λαχανίοις, καὶ σαρκιδίοις νήσσης,
ἢ φάσσης, ἢ λαγῶ. καὶ γὰρ τοῦτο κοῦφον εἶναι καὶ πρόσφορον
ἀσθενοῦσι, πλὴν ὅτι πολλὰ συμβαίνει τοῖς φαγοῦσιν ἐνυπνιάζεσθαι. τοιαύτῃ δὲ θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώμενος,
ὑγιαίνειν μὲν αὐτὸς, ὑγιαίνοντας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διαφυλάτ-
τειν. καὶ περί γε τοῦτο φαίνεται γενόμενος οὐκ ἀνεμέσητος. καὶ
γὰρ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλεν· αὐτὸς δὲ τῷ σώματι
πρὸς ὑγίειαν καὶ Ῥώμῃ ἀσφαλῶς πεπηγὼς, ὅτι πλεῖ- E
στον αἰτεῖται, ὥστε γυναικὶ πρεσβύτης ὢν σφόδρα, πλη-
σιάζειν, καὶ γῆμαι γάμον οὐ κατ' ἡλικίαν οὐκ τοιαύτης πρε-
φάσεως. ἀποβαλὼν τὴν γυναῖκα, τοῦ μὲν υἱοῦ Παύλου
θυγατέρα, Σκιπίωνος δὲ ἀδελφῇ, ἠγάγετο πρὸς γάμον,
αὐτὸς δὲ χηρεύων ἐχρῆτο παιδίσκῃ κρύφα φοιτώσῃ πρὸς αὐ-
τόν. ἐν οὖν οἰκίᾳ μικρᾷ νύμφῃ ἐχούσῃ τοῦ πράγμα-
τος αἴσθησις· καί ποτε τὸ γυναικῶν θρασύτερον πρόσω-
πῶν πρὸ τοῦ δωματίου δίξαντος, ὁ νεανίας εἶπε μὲν οὐ-
δέν, ἐμβλέψας δὲ πικρότερον καὶ διαβαπεὶς, οὐκ ἔλαθε
τὸν πρεσβύτην ὡς οὖν ἔγνω τὸ πρᾶγμα διεχραινόμενον
ὑπ' αὐτῶν, οὐδὲν ἐγκαλέσας οὐδὲ μεμψάμενος, ἀλλὰ
καταβαίνων, ὥσπερ εἰώθει, μετὰ φίλων εἰς ἀγορὰν, Σαλώνιόν
τινα τῶν ὑπογραμματευόντων αὐτῷ παρόντα καὶ συμ-
παρομπεύοντα, μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας, ἠρώτησεν εἰ
τὴν θυγατέρα συνήρμοστο νυμφίῳ. τοῦ δὲ ἀνθρώπου φήσαντος ὡς οὐδὲ μέλλει, μὴ πρότερον ἐκείνῳ κοινωσάμενος,

A censuit omnes philosophos ab vrbe honesta specie ablegandos: atque quum venisset in senatum, incusauit magistratus quod legati, qui persuadere facile quiduis valerent, diu illic sine responso sederent. Quare primo quoque tempore aliquid esse censuit de legatione statuendum & decernendum, quo hi ad ludos literarios regressi, apud Grecorum filios differerent, Romana autem pubes conferret se, vt ante, ad obtemperandum legibus & magistratibus. Hoc ille, non quo offensus esset Carneadi (vt nonnulli arbitrantur) egit, sed quod philosophiam in totum, humanitatemque omnem Græcam & literaturam, ex ambitione B haberet ludibrio. quippe qui Socratem quoque loquacem dicat & seditiosum fuisse, atque enisum quouis modo tyrannidem occupare, institutis euersis maiorum, rapiendo ciues & impellendo ad contrarias legibus opiniones. Isocratis scholam deridens, senescere apud eum ait auditores tanquam apud inferos artibus vsuros & causas dicturos. Filium à literis Græcis reuocans, voce vsus est quam pro tanta ætate ferociore, velut vaticinans & præsagiens, infectos disciplinis Græcis amissuros imperium Romanos. Cæterum hoc illius vanum apparuit malum omen i- C pso tempore quo ad rerum culmen vrbs euasit, quum omni se Græciæ eruditioni & institutioni dedisset. Nec philosophis Græcis modo erat infestus, sed illos quoque qui medicinam Romæ exercebant, habebat suspectos: atque audito scilicet Hippocratis responso, quum rex eum mercede ostensa multorum talentorum acciret, nunquam daturum se operam hostibus Græcorum barbaris, cõmune hoc dicebat medicorum iusiurandum omnium, monebatque filium vt declinaret omnes. Sibi scriptum commentarium esse, cuius præceptis se familiam ægrotantem curare, & victus rationem præscribere: D neminem vnquam cibo abstinere, alere oleribus & carne anatis vel palumbi vel leporis: leuem enim hanc esse & ægris conuenientem, nisi quod illis qui ea manducauerunt, multa creet insomnia: hac se medicina & victu valetudinem suam tueri, suosq; conseruare firmos. Cæterum in eo quidem haud videtur iram deorum deuitasse: nam vxorẽ & filium amisit. Ipse corporis salubri constitutione ac robusta firmiter compactus in longum durauit. Itaq; fœminis grandæuus percrebro iungebatur, duxitque iuuenem vxorem præter ætatem E suam, ex causa huiuscemodi: Defuncta vxore filio despondit Pauli filiam sororem Scipionis, ac cœlebs cum puella, quæ commeabat ad eum occulte, consuetudinem habebat. Verum ea res angustis in penatibus, vbi nurus erat, non manebat tecta. Ac quũ mulierculam illam contemptim & audacius præter thalamum filii, in cubiculum Catonis appareret irrumpere, adolescens verbum quidem nullum fecit, sed rubore perfusus, torue eam aspexit. quæ res non fuit clam sene. Vt ergo eos animaduertit offendi, nihil incusans aut que- F stus, sed progrediens pro more suo cum amicis ad forum, Salonium quendam, qui scriba eius fuerat, præsentem & ipsum prosequentem alta voce appellat, rogatque ecquid filiam elocasset. Quo negante, id se nisi illo consulto facturum,

Atqui ergo (inquit) commodum generum tibi inueni: nisi hercle displiceat ætas. Nam cætera non est contēnendus, verum grauis annis. Quem quum eam curam vt susciperet, rogaret Salonius, & quem delegisset ei daret filiam suam nuptui, quę ipsius cliens esset, eiusque indigeret solicitudine: nulla Cato interposita mora sibi ipsi aperit puellam petere. Hic primum haud immerito attonitus fuit eo sermone homo, remotum à nuptiis Catonem, remotum autem à domo se consulari & triumphali existimans affinitate: verum vbi serio agentem vidit, accepit conditionem libens. Ita descenderunt in forum, atque sponsalia extemplo fecere. Dum hæ nuptiæ in manibus sunt, Catonis filius adhibitis necessariis requisiuit de patre, quo suo peccato vel offenso nouercam sibi superduceret: cui Cato exclamans, Bona verba, (inquit) fili, Omnia facta tua grata mihi sunt, neque quod querar, quicquam habeo: sed plures cupio mihi filias & ciues patriæ relinquere tui similes. Hanc sententiam ferunt prius Pisistratum vsurpasse Athenienſium tyrannum, quum adultis filiis secundam vxorem duxisset Argolicam Timonassam: ex qua Iophontem & Thessalum fama est genitos fuisse. Ex iis nuptiis natus Catoni est filius, cui à matre agnomen Salonium reddidit. Maior filius in prætura decessit: cuius crebram Cato in libris suis, vt egregii viri, facit mentionem. Moderate autem & sapienter dicitur eam calamitatem tulisse, nec ideo redditum in republica segniorem. Neque enim, vt Lucullus postmodum & Metellus Pius, elanguit senio ad rempublicam gerendam, munus suum ducens reipublicæ administrationem: neque vt ante Scipio Africanus ob incurrentem in gloriam suam inuidiam, auersus à populo immutauit se atque vitæ reliquæ finem in otio posuit: sed sicut Dionysio quidam suasit, vt pro pulcherrima sepultura haberet dominatum, pulcherrimam senectutis traductionem rempulicam ducens, remissionibus & oblectationibus per otium vtebatur, libros componendo & rus colendo. Ac varia quidem monumenta historiasque commentatus est. Agriculturæ intendit, in iuuentute etiam, propter emolumentum. Nam duobus generibus duntaxat quæstus ait se vsum, agricultura & parsimonia. Tunc opera rustica præbebant ei oblectationem & contemplationem. Scripsit quoque De re rustica librum, in quo etiam de placentis apparandis, & de condendis pomis scripsit: omni in re vt excelleret & singularis esset, elaborans. Cœna quoq; erat ruri liberalior: inuitabat enim assidue villis suis vicinos & finitimos, quibuscum ei familiaritas intercederet. Cum his viuebat hilariter, eratque iucunda consuetudo eius & accepta, non æqualibus modo, sed iuuenibus etiam. Nempe multarum rerum peritus erat, multisque rebus & sermonibus memorabilibus interfuerat. Mensam imprimis putabat esse amicitiæ conciliandæ aptam, ac frequens illic laudatio egregiorum virorum introducebatur, frequens etiam malorum & improborum obliuio: nec vituperationi eorum vel commendationi permittebat in conuiuium suum Cato accessum. Ex actionibus eius arbitrantur nouissimam Carthaginis excidium fuisse,

Καὶ μὴν ἐγώσοι (φησὶν) εὕρηκα κηδεστὴν ὑπὲρ τὴν θυγατέρα, εἰ μὴ νὴ Δία τὰ τῆς ἡλικίας μὴ δυσχεραίνοιο. τἄλλα γὰρ οὐ μεμπτός ἐστι, σφόδρα δὲ πρεσβύτης. ὡς οὖν ὁ Σαλώνιος ἐκέλευε ταῦτα φροντίζειν, καὶ διδόναι τὴν κόρην ᾧ προαιρεῖται, πελάτην οὖσαν αὐτοῦ καὶ δεομένην τῆς ἐκείνου κηδεμονίας, σπουδὴν ὁ Κάτων ἀναβολὴν ποιησάμενος, αὐτὸς ἔφη τὴν παρθένον αἰτεῖν ἑαυτῷ. καὶ τὸ μὲν πρῶτον (ὡς εἰκὸς) ὁ λόγος ἐξέπληξε τὸν ἄνθρωπον, πόρρω μὲν γάμου τὸν Κάτωνα, πόρρω δὲ αὐτὸν οἰκίας ὑπατικῆς καὶ θριαμβικῶν κηδεμάτων νομίζων. ἀπουδῇ δὲ χρώμενον ὁρῶν, ἀσμένως ἐδέξατο, καὶ καταβαίντες εἰς ἀγορὰν, εὐθὺς ἐποιοῦντο τὴν ἐγγύην. παραπομπούσης τὰ γάμου, παραλαβὼν τοὺς ἐπιτηδείους ὁ υἱὸς τοῦ Κάτωνος, ἠρώτησε τὸν πατέρα μή τι πεμφθεὶς ἢ λελυπημένος ὑπ' αὐτοῦ, μηδεμίαν ὑπάγεται. ὁ δὲ Κάτων ἀναβοήσας. Εὐφήμησον (εἶπεν) ὦ παῖ. πάντα γὰρ ἀγαπᾶ μοι τὰ παρὰ σοῦ, καὶ μεμπτὸν οὐδέν· ἐπιθυμῶ δὲ πλείονας ἐμαυτῷ τε παῖδας καὶ πολίτας τῇ πατρίδι τοιούτους ἀπολιπεῖν. ταύτην δὲ τὴν γνώμην πρότερον εἰπεῖν φασι Πεισίστρατον τὸν Ἀθηναίων τύραννον, ἐπιγαμήσαντα τοῖς ἡλίκοις παισὶ τὴν Ἀργολίδα Τιμώνασσαν, ἐξ ἧς Ἰωφῶντα καὶ Θεσσαλὸν αὐτῷ λέγουσι γενέσθαι. γήμαντος δὲ τῷ Κάτωνι γίνεται παῖς, ᾧ παρωνύμιον ἀπὸ τῆς μητρὸς ἔθετο Σαλώνιον. ὁ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς ἐτελεύτησε στρατηγῶν· οὗ μέμνηται μὲν αὐτοῦ πολλάκις ἐν τοῖς βιβλίοις ὁ Κάτων ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γεγονότος· πράως δὲ καὶ φιλοσόφως λέγεται τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν, καὶ μηδὲν ἀμβλύτερος διὰ αὐτὴν εἰς τὰ πολιτικὰ γενέσθαι. οὐ γὰρ, ὡς Λεύκιος Λεύκουλλος ὕστερον, καὶ Μέτελλος ὁ Πίος, ἐξέκαμε ὑπὸ γήρως πρὸς τὰ δημόσια, λειτουργίαν τὴν πολιτείαν ἡγούμενος, οὐδ' ὡς πρότερον Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς, διὰ τὸν αὐξηθέντα πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ φθόνον, ἀπροσφορεῖς τὸν δῆμον, ἐκ μεταβολῆς ἐποιήσατο τοῦ λοιποῦ βίου τέλος ἀπραγμοσύνῃ· ἀλλ' ὥσπερ Διονυσίου τινὸς ἐπείσαντος κάλλιστον ἐνταφίου ἡγεῖσθαι τὴν τυραννίδα, κάλλιστον αὐτὸς ἐγήρασμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος, διαπαύσεσιν ἐχρῆτο καὶ παιδιᾶς, ὁπότε σχολάζοι, τῇ συντάξει βιβλία καὶ τῇ γεωργίᾳ. συνετάττετο μὲν οὖν λόγους τε πολυθρυλήτους καὶ ἱστορίας. γεωργίᾳ δὲ προσεῖχεν, νέος μὲν ὢν ἔτι, καὶ διὰ τὴν χρείαν· (φησὶ γὰρ δύο τοῖς κεχρῆσθαι μόνοις πορισμοῖς, γεωργίᾳ καὶ φειδοῖ) τότε δὲ διαγωγὴν καὶ θεωρίαν αὐτῷ τὰ γιγνόμενα κατ' ἀγρὸν παρεῖχε. καὶ συντέτακταί γε βιβλίον γεωργικὸν, ἐν ᾧ καὶ περὶ πλακουντῶν σκευασίας, καὶ τηρήσεως ὀπώρας γέγραφεν, ἐν παντὶ φιλοτιμούμενος πρωτεῖον φέρειν καὶ ἴδιος. ἐν ᾧ καὶ τὸ δεῖπνον ἐν ἀγρῷ δαψιλέστερον· ἐκάλει γὰρ ἐκάστοτε τοὺς ἀγρονόμους καὶ προσεχώρων τοῖς συνήθεσι, καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς, οὐ τοῖς κατ' ἡλικίαν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι καὶ ποθεινὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς νέοις, ἅτε δὴ πολλῶν μὲν ἔμπειρος πραγμάτων γεγονὼς, πολλοῖς δὲ πράγμασι καὶ λόγοις ἀξίοις ἀκοῆς συντετυχηκώς. τὴν δὲ τράπεζαν ἐν τοῖς μάλιστα φιλοποιὸν ἡγεῖτο, καὶ πολλὴ μὲν εὐφημία τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν πολιτῶν ἐπεισήγετο, πολλὴ δὲ ἐν ᾧ ἀμνηστία, τῶν ἀγροίκων καὶ πονηρῶν, μήτε ψόγῳ μήτ' ἐπαίνῳ πάροδον ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ Κάτωνος εἰς τὸ συμπόσιον διδόντος. ἔφασαν δὲ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ τὸν Καρχηδόνος ἀνάστασιν οἴονται γεγενέναι, τῷ μὲν ἔργῳ,

τέλος ἐπιθέντος τοῦ νέου Σκιπίωνος, βουλῇ δὲ καὶ γνώμῃ μάλιστα τοῦ Κάτωνος, ἐρραμένων τὸν πόλεμον, ἐξ αἰτίας τοιάσδε· Κάτων ἐπέμφθη πρὸς Καρχηδονίους καὶ Μασσανάσσην τὸν Νομάδα, πολεμοῦντας ἀλλήλοις, ἐπισκεψόμενος τὰς τῆς διαφορᾶς προφάσεις. ὁ μὲν γὰρ τοῦ δήμου φίλος ἀπ' ἀρχῆς, οἱ δὲ ἐγεγένεισαν ἔνσπονδοι μετὰ τὴν ὑπὸ Σκιπίωνος ἧτταν, ἀφαιρέσει τε τῆς ἀρχῆς καὶ βαρεῖ δασμῷ χρημάτων κολουθέντες. ὁρῶν δὲ τὴν πόλιν, οὐχ ὡς ᾤοντο Ῥωμαῖοι κεκακωμένην καὶ ταπεινὰ πεφρονοῦσαν, ἀλλὰ πολλῇ μὲν ἀνθοῦσαν ἡλικίᾳ, μεγάλαις δὲ πλούτων γέμουσαν, ὅπλων δὲ πανοδαπῶν καὶ παντοδαπῶν πολεμικοῦ μεστὴν, καὶ μικρὸν οὐδὲν ἐπὶ τούτοις φρονοῦσαν, οὐ τὰ Νομάδων ᾤετο καὶ Μασσανάσσου πράγματα Ῥωμαίοις ὤφειν ἔχειν πίστεως, καὶ διαστάσεις, ἀλλ' εἰ μὴ καταλήψονται πόλιν, ἄθεν ἐρρωμένην καὶ βαρύθυμον, νυξηρεύειν ἀπίστως, πάλιν ἐν τοῖς ἴσοις κινδύνοις ἔσεσθαι. ταχέως οὖν ὑποστρέψας, ἐδίδασκε τὴν βουλὴν, ὡς αἱ πρότερον ἥττας καὶ συμφορὰς Καρχηδονίων, οὐ τοσοῦτον τῆς δυνάμεως ὅσον τῆς διανοίας ἀπαρύσασαι, κινδυνεύουσι αὖθις οὐκ ἀσθενεστέροις, ἐμπειροτέροις δὲ πολέμων ἀναστήσασθαι. ἤδη δὲ καὶ προσαναπαίειν τοῖς Νομαδικοῖς τοῖς πρὸς Ῥωμαίους ἀγῶνας. εἰρήνην δὲ καὶ σπονδὰς, ὄνομα τοῦ πολέμου τῇ μελλήσει κεῖσθαι, κἂν μὴ θέλωσι. πρὸς τούτοις φασὶ τὸν Κάτωνα καὶ σῦκα τῶν Λιβυκῶν ἐπίτηδες ἐκβαλεῖν ἐν τῇ βουλῇ, τὴν τήβεννον ἀναβαλλόμενον. εἶτα θαυμασάντων τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, εἰπεῖν ὡς ἡ χώρα φέρουσα χώρα, τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχει τῆς Ῥώμης. ἐκεῖνο δὲ ἤδη καὶ βιαιότερον τὸ θρασυνόμενος οὐδήποτε πράγματος γνώμην ἀποφαινόμενον, προσεπιφωνεῖν οὕτω, Δοκεῖ δέ μοι καὶ Καρχηδόνα μὴ εἶναι. τοιοῦτον δὲ Πόπλιος Σκιπίων ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος, ἀεὶ διετέλει λέγων καὶ ἀποφαινόμενος, Δοκεῖ μοι Καρχηδόνα εἶναι. πολλὰ γὰρ (ὡς ἔοικεν) ὕβρει τὸν δῆμον ὁρῶν ἤδη πλημμελοῦντα, καὶ δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνημα τῇ βουλῇ δυσκάθεκτον ὄντα, καὶ τὴν πόλιν ὅλην ὑπὸ δυνάμεως ὑπερρέψει ταῖς ὁρμαῖς βίᾳ συνεφελκόμενον, ἐβούλετο τοῦτον γοῦν τὸν φόβον ὥσπερ χαλινὸν ἐπιτιθεῖσθαι σωφρονιστήριον τῇ θρασύτητι τῶν πολλῶν, ἔλεγεν μὴ ἠρεμοῦντος ἰσχύειν Καρχηδονίους τοῦ πρεσβεύειν Ῥωμαίων, μεῖζον δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι. τῷ δὲ Κάτωνι τοῦτ' αὐτὸ δεινὸν ἐφαίνετο βακχεύοντι τῷ δήμῳ καὶ σφαλλομένῳ τὰ πολλὰ δι' ἐξουσίαν, πόλιν ἀεὶ μεγάλην, νεωὶ δὲ καὶ νήφουσαν, ὑπὸ συμφορῶν κεκολασμένην, ἐπιχρέμασθαι, καὶ μὴ πρότερον πάσαις ἔξωθεν αἰρεῖν τῆς ἡγεμονίας φόβοις, ἀναφορᾶς αὖθις πρὸς τὰς οἴκοθεν ἁμαρτίας ἀπολιπόντας. οὕτω μὲν ἐξεργάσασθαι λέγεται τὸν τρίτον καὶ τελευταῖον ὁ Κάτων ἐπὶ Καρχηδονίους πόλεμον. ἐρραμένων δὲ πολεμεῖν, ἐτελεύτησεν, ἀποθεασάμενος πρὸ τοῦ μέλλοντος ἐπιθήσειν τῷ πολέμῳ τέλος αὐθρός· ὃς ἐν τότε μὲν νεανίας, χιλίαρχος δὲ στρατευόμενος, ἀπεδείκνυτο καὶ γνώμης ἔργα καὶ τόλμης πρὸς τοὺς ἀγῶνας. ἀπαγγελλομένων δὲ τούτων εἰς Ῥώμην, πυθανόμενον τὸν Κάτωνα φασὶν εἰπεῖν, Οἷος πέπνυται, τοὶ δὲ, σκιαὶ ἀΐσσουσι. ταύτην μὲν οὖν τὴν ἀπόφασιν τάχ' οὐ δι' ἔργων ἐβεβαίωσεν ὁ Σκιπίων. ὁ δὲ Κάτων ἀπέλιπε θυγατέρα, ἕνα μὲν υἱὸν ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης, ᾧ παρώνυμον ἔφασαν θυγατέρα Σαλώνιον, ἕνα δὲ υἱωνὸν ἐκ τοῦ τελευτήσαντος υἱοῦ. καὶ Σαλώνιος μὲν ἐτελεύτησε στρατηγῶν, ὁ δὲ ἐξ αὐτοῦ γεγονὼς Μάρκος ὑπάτευσεν. οὗτος δὲ πάππος ἦν τοῦ φιλοσόφου Κάτωνος, ἀνὴρ ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῶν κατ' αὐτὸν ἐπιφανεστάτου γενομένου.

A cui finem facto imposuit Africanus minor: consilio & sententia precipue Cato. Bellũ fuit ex huiuscemodi conflatum causa: Cato Carthaginẽ & ad Masanissam Numidiæ regem, qui bellum inter se gerebant, ad inspiciẽdas armorum causas fuit missus. Fuerat hic à primo amicus populi Romani: illi à Scipione bello victi, pacem à populo Romano acceperant, imperiiq; ademptione & graui vectigali fuerant refrænati. Qui quum eam ciuitatem, non, pro populi Romani opinione, offendisset afflictam vel infractam, verum magna iuuentutis sobole florentem, magna affluentem opulentia, om
B ni genere armorum & apparatu bellico refertam (quæ res Pœnis non mediocres spiritus darent) tẽpus existimabat esse, non vt res Numidiæ & Masanissæ componerent & disceptarent Romani, sed nisi ciuitatem oppressissent antiquitas inimicam & exacerbatam, quæ supra quam credi posset inualuerat, paria pericula ipsos incursuros. Igitur propere reuersus docuit senatum, non tantũ superiores clades & vulnera Carthaginensib. virium, quantũ imprudentiæ detraxisse: ac prope esse vt nõ infirmiores eos, sed expertiores ad bellũ faciẽdũ reddiderint. Nunc vero etiã præludia belli Ro-
C mani agitare bellũ Numidicũ! pacem & fœdus pretexere belli more, dum opportunitatem expectãt. Ad hęc fertur Cato ficos Africanos, togã excutiẽdo in curia consulto effudisse, quorum quum admirarentur magnitudinẽ & speciem, dixisse eum, quę hos ferat tellus, tridui nauigatione à Roma distare. Illud verò iam violentius, quod quacunq; de re diceret sententiam, semper hoc addiderit. Hoc censeo, & Carthaginem delendã. Contra P. Scipio Nasica dictus, perpetuo pro sentẽtia dicebat, Censeo Carthaginem relinquendã. multa enim (meo iudicio) quũ populũ procacitate videret
D admittentẽ, & ob secũdum rerũ cursum atq; ferociã senatui minus dicto audiẽtem, totãq; rẽpublicã ob nimiã potentiã, quo nutu vergeret, secũ trahentẽ, volebat hunc certe timorẽ, p fræno moderatorẽ cõtumaciæ iniectũ multitudinis: minus cẽsẽs pollere Carthaginẽses, quã vt superarẽt Romanos, & plus quã vt cõtẽnerẽtur. Id ipsũ Catoni anceps visũ, lasciuiẽti populo, & crebro ex licẽtia offendẽti vrbẽ antiquitus quidẽ magnã, tũ verò etiã quod fracta esset ærunnis, sobriã imminere: quin potius metus externos imperii esse semel excindẽdos, & emersiones ei ex intestinis erratibus relinquendas. Ita suscitasse Cato dicitur tertiũ & supremũ bellũ Punicũ. Affecto bello excessit vita va
E ticinatus de viro qui finẽ impositurus bello esset. Hic tum quidem iuuenis erat, sed tribunus militum, specimen in conflictibus prudentiæ & animi præbebat. Id Romam nuntiatum, quum peruenisset ad aures Catonis, dixisse eum perhibent,

Huic modo corsoli est, reliqui velut vmbra feruntur.

Hanc prædictionem breui Scipio re confirmauit. Progeniem Cato reliquit vnũ filium ex secunda vxore, cui cognomẽ factũ Salonio diximus: vnũ etiã ex defuncto filio nepotẽ. Salonius in prætura decessit: cui filius Marcus cõsul fuit, auus Catonis phi
F losophi, viri virtute & laude sua ætate clarissimi.

EXpositis horum rebus memorabilibus, tota huius vita totæ opposita alterius non lucidum habet discrimen, sed multis & magnis id offuscatur similitudinibus. Quod si membratim collatione tractandus vterque est, vt versus vel tabula picta, hoc quidem est commune ambobus, quod nullo subsidio aspirauerunt ad rempublicam & honorem virtute & fortitudine. Videtur autem Aristides nondum pollente populo Atheniense, & quum opibus essent concionatores & duces adhuc moderatis & paribus, exortus eluxisse. Nam maximus id temporis erat census quingentum medimnum, secundus equestris tricenum, vltimus & tertius Zeugitæ ducenum. Cato verò ex oppidulo exiguo, & vita quæ rusticana videbatur, in rempublicam Romanam sese, sicut in vastum pelagus præcipitauit: remotam iam à Curiis, Fabriciis, & Hostiliis rectoribus, neque ab aratro & bipalio pauperes & operarios ad rostra admittentem magistratus & concionatores: sed claritatem familiarum & diuitias & largitiones & prensationes assuefactam respicere, ob magnitudinemque & potentiam suam honores petentibus insultantem. Neque verò par erat aduersarium habere Themistoclem, neq; natalibus clarum & modicis fortunis, (nam quinq; aut triũ talentorum facultates ferunt ei fuisse) ac cum Scipionibus Africanis, Sergiis Galbis, Quintiis Flaminiis luctari de primatu, nullo adiumento præterquã lingua pro iure libera succinctum. Præterea ad Marathonem Aristides, & iterum ad Platæas decimus dux fuit: Cato secundus consul multis est competitoribus renuntiatus, secundus item censor candidatis prælatus septem nobilissimis viris & primariis. Iam in nulla victoria fuit princeps Aristides: sed fert Marathoniæ Miltiades primas Themistocles Salaminiæ: Platæensem Herodotus est autor pulcherrimam victoriam attulisse Pausaniam. Cum Aristide etiam de secunda palma, Sophanes & Aminiæ, & Callimachi & Cynægiri ambigunt, qui fortissime se illis in præliis gessere: Cato non tantum in consulatu suo, principatum manu & consilio obtinuit bello Hispaniensi, sed & tribunus militum ad Thermopylas auspiciis alienis gloriam tulit victoriæ: quod magnam fenestram in Antiochum Romanis aperuisset, & à frõte solum prospicienti intorsisset regi à tergo bellũ. Nempe illa victoria, quæ plane Catonis fuit opus, exegit Græcia Asiam, eamque stratam inde præbuit L. Scipioni. Atque bello quidem inuictus vterque fuit, domi verò impegit Aristides in exilium eiectus, & factione Themistoclis oppressus: Cato quum omnes pene ciuitatis Romanæ potentissimos & primos haberet aduersarios, & ad senectutem vsque instar athletæ decertaret, conseruauit se incolumem. Plurimis verò publicis iudiciis, hinc reus, hinc accusator, multos damnauit, & omnibus liberatus fuit: propugnaculo vitæ & valenti instructus organo eloquentia, cui verius quam casui vel fortunæ eius, quod illæsa permanserit dignitate, acceptum referas.

A ΓΕγραμμένων ὁ καὶ περὶ τούτων τῶν ἀξίων μνήμης ὅλος ὁ τούτου βίος ὅλῳ τῷ ἑτέρου παραπεπλεῖς, οὐκ ἀθεώρητον ἔχει τὴν διαφορὰν, ἀναφαινόμενον πολλαῖς καὶ μεγάλαις ὁμοιότησιν. εἰ δὲ δεῖ καὶ μέρος τῇ συγκρίσει λαβεῖν, ὥσπερ ἔπος, ἢ γραφὴν, ἑκάτερον, ὃ μὲν ἐξ οὐκ ὑπαρχούσης ἀφορμῆς εἰς πολιτείαν καὶ δόξαν ἀρετῇ καὶ δυνάμει παρελθεῖν, ἀμφοτέροις κοινόν ἐστι· φαίνεται δὲ ὁ μὲν Ἀριστείδης, ὅπω τότε μεγάλων ὄσων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ταῖς οὐσίαις ἐπὶ συμμέτροις καὶ ὁμαλοῖς ἐπιβαλὼν δημαγωγοῖς καὶ στρατηγοῖς, ἐπιφανὴς γενέσθαι. ὁ μὲν μέγιστον εἶν τίμημα τότε τῶ
B πεντακοσίων μεδίμνων, ὁ δὲ δεύτερον, ἱππεῖς, τριακοσίων· ἔσχατον καὶ τρίτον, οἱ ζευγῖται, διακοσίων. ὁ δὲ Κάτων οὐκ πολίχνης τε μικρᾶς καὶ διαίτης ἀγροικίου δοκούσης φέρων ἀφῆκεν ἑαυτὸν ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανές, τὴν τῶν Ῥωμαίων πολιτείαν, οὐκέτι Κυρείων καὶ Φαβρικίων καὶ Ὀστιλίων ἔργον ὄντων ἡγεμόνων, οὐδ' ἀπ' ἀρότου καὶ σκαφίου, πένητας καὶ αὐτουργοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὸ βῆμα τοῖς σπειρομένοις ἄρχοντας καὶ δημαγωγοὺς, ἀλλὰ τοῖς γένεσι μεγάλοις καὶ πλούτοις, καὶ νομαῖς καὶ συνδαρχίαις, ἀποβλέπειν εἰθισμένῳ, καὶ δι' ὄγκον ἡδονὴν καὶ δυνάμιν, ἀνθυφῶσαι τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσιν. οὐκ ἴσον
C δὲ ὅμοιον ἀντιπάλῳ χρῆσθαι Θεμιστοκλεῖ, μήτ' ἀπὸ γένους λαμπρῷ, καὶ κεκτημένῳ μέτρια, (πέντε γὰρ ἢ τριῶν ταλάντων οὐσίαν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἥπτετο τῆς πολιτείας) καὶ τοῖς Σκιπίωνας Ἀφρικανοὺς, καὶ Σερουιλίους Γάλβας, καὶ Κοϊντίους Φλαμινίους, ἀμιλᾶσθαι τοῖς τοιούτοις, μηδὲν ὁρμητήριον ἔχοντα πλὴν φωνὴν παρρησιαζομένῳ ὑπὲρ τῶν δικαίων. ἐπὶ δὲ Ἀριστείδης μὲν ἐν Μαραθῶνι, καὶ πάλιν ἐν Πλαταιαῖς, δέκατος ἦν στρατηγός· Κάτων δὲ, δεύτερον μὲν ὕπατος ἡρέθη, πολλῶν ἀντιμελιόντων, δεύτερον δὲ λιμητής, ἑπτὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους ἀμιλλωμένοις ὑπερβαλόμενος. καὶ μὴν Ἀριστείδης μὲν οὐδενὶ τῶν
D καθεστώτων γέγονε πρῶτος, ἀλλὰ Μιλτιάδης ἔχει τὸν Μαραθῶνος τὸ πρωτεῖον, Θεμιστοκλῆς δὲ, τὴν Σαλαμῖνος· ἐν δὲ Πλαταιαῖς φησὶν Ἡρόδοτος ἀνελέσθαι καλλίστην νίκην Παυσανίαν. Ἀριστείδης δὲ καὶ τὸν Μηδικὸν ἀμφισφητοῦσι Σωφάνης καὶ Ἀμυνίας καὶ Καλλίμαχος καὶ Κυναίγειρος, διαπρεπῶς ἀειστοῦσαντες ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀγῶσι· Κάτων δὲ, οὐ μόνον αὐτὸς ὑπατεύων ἐπρώτευσε καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ χιλίαρχῶν πρὸς Θερμοπύλαις, ὑπατεύον-
E τος ἑτέρου, τὴν δόξαν ἔφερε τῆς νίκης, μεγάλας ἐπ' Ἀντίοχον Ῥωμαίοις ἀναπετάσας κλειστάδας, καὶ πρόσω μόνον ὁρῶν τὸν βασιλέα πρεσβεύσας καὶ νώτῳ τὸν πόλεμον. ἐκείνη γὰρ ἡ νίκη, πρόφασιν ἔργων ὅσα Κάτωνος, ἐξέλαστε τὴν Ἑλλάδος τὴν Ἀσίαν, καὶ παρέσχεν ἐπιβατὴν αὖθις Σκιπίωνι. πολεμοῦντες μὲν οὖν ἀντίπαλοι γεγόνασιν ἀμφότεροι, πρὸς δὲ τὴν πολιτείαν Ἀριστείδης μὲν ἐστάσιασεν, ἐξοστρακισθεὶς καὶ καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους. Κάτων δὲ, οἷος ἦσαν τῶν Ῥωμαίων δυναστῶται καὶ μέγιστοι, πᾶσιν (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἀντιπάλοις χρώμενος, καὶ μέχρι γήρως, ὥσπερ ἀθλητὴς, ἀγωνιζόμενος, ἀπταῖστα διετήρησεν ἑαυτόν. πλείστας δὲ καὶ φυγὼν δημοσίας δίκας, καὶ διώξας, πολλὰς μὲν εἶλε, πᾶσας δὲ ἀπέφυγε, προβλημα τοῦ βίου, καὶ δρασήριον
F ὄργανον ἔχων τὸν λόγον· ᾧ δικαιότερον αἴ τις ἡ τύχη καὶ δαίμονι τοῦ ἀνδρὸς, ὃ μηδὲν παθεῖν παρ' ἀξίαν, ἀναθείη.

μέγα γὰρ καὶ Ἀριστοτέλει τῷ φιλοσόφῳ τοῦτο τεκμηρτύρησε Ἀντίπατρος, γράφων περὶ αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν, ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνὴρ καὶ ὃ πιθανὸν εἶχεν. ὅτι μὲν δὴ τῆς πολιτικῆς ἀνθρωπος ἀρετῆς οὐκ ἔστιν τελειοτέρων, ὁμολογούμενόν ἐστι· ταύτης δέ που μόριον οἱ πλεῖστοι τὴν οἰκονομικὴν οὐ μικρὸν τίθενται. καὶ γὰρ ἡ πόλις, οἴκων τι σύστημα καὶ κεφάλαιον οὖσα, ῥώννυται πρὸς τὰ δημόσια, τοῖς ἰδίοις βίοις τῶν πολιτῶν ἀθενούντων. ὅπου καὶ Λυκοῦργος ἐξοικίσας μὲν ἀργύριον, ἐξοικίσας δὲ χρυσὸν τῆς Σπάρτης, νόμισμα δὲ διεφθαρμένου πυρὶ σιδήρου θέμενος αὐτοῖς, οἰκονομίας οὐκ ἀπήλλαξε τοὺς πολίτας, ἀλλὰ τὰ βυφῶντα καὶ ὕπουλα καὶ φλεγμαίνοντα τοῦ πλούτου περιελών, ὅπως ἀπορήσωσι τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων ἅπαντες, ὡς ἄλλος οὐδεὶς νομοθέτης προνοήσε, τὸν ἄπορον καὶ ἄοικον καὶ πένητα συνοίκον, ἐπὶ κοινωνίᾳ πολιτείας, μᾶλλον τοῦ πλουσίου καὶ εὐδόγκου φοβηθείς. φαίνεται τοίνυν ὁ μὲν Κάτων οὐδὲν ἧττον φαυλότερος οἴκου προστάτης ἢ πόλεως ἡγούμενος. καὶ γὰρ αὐτὸς ηὔξησε τὸν αὐτοῦ βίον, καὶ κατέστη διδάσκαλος οἰκονομίας καὶ γεωργίας ἑτέρους, πολλὰ καὶ χρήσιμα περὶ τούτων συλλεξάμενος. Ἀριστείδης δὲ τῇ πενίᾳ καὶ τῇ δικαιοσυνῇ συνδιέβαλεν, ὡς οἰκοφθόρον καὶ τοῦ κοινοῦ ἀναιρετικόν, καὶ πᾶσι μᾶλλον ἢ τοῖς κεκτημένοις ὠφέλιμον. καίτοι πολλὰ μὲν Ἡσίοδος, τὸν δικαιοσύνῃ ἅμα καὶ οἰκονομίαν προσκαλούμενος ἡμᾶς, εἴρηκεν, καὶ τὴν ἀργίαν ὡς ἀδικίας ἀρχὴν λελοιδόρηκεν. ὅθεν καὶ Ὁμήρῳ πεποίηται,

--ἔργον δέ μοι οὐ φίλον ἦεν,
Οὐδ' οἰκωφελίη, ἥ τε φέφει ἀγλαὰ τέκνα·
Ἀλλά μοι αἰεὶ νῆες ἐπήρετμοι φίλαι ἦσαν,
Καὶ πόλεμοι, καὶ ἄκοντες ἐΰξεστοι, καὶ ὀϊστοί· ὡς τοὺς αὐτοὺς ἀμελοῦντας οἰκίας, καὶ ποιουμένους ἐξ ἀδικίας. οὐ γὰρ ὡς τοῦλαιον οἱ ἰατροί φασι τοῦ σώματος εἶναι τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ' ἐντὸς βλαβερώτατον, οὕτως ὁ δίκαιος ἑτέροις μὲν ἐστι χρήσιμος, αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν ἰδίων ἀκηδής. ἀλλ' ἔοικε ταύτῃ πεπηρῶσθαι τῷ Ἀριστείδῃ τὸ πολιτικὸν, εἴπερ (ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν) οὐδὲ παῖδα τοῖς θυγατρίοις, οὐδὲ ταφὴν αὐτῷ καταλιπέσθαι παρεσκεύασεν. ὅθεν ὁ μὲν Κάτωνος οἶκος, ἄχρι χρόνου τετάρτου στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους τῇ Ῥώμῃ παρεῖχε· (καὶ γὰρ υἱωνοὶ καὶ τούτων ἔτι παῖδες ἦρξαν ἀρχὰς τὰς μεγίστας) τῆς δ' Ἀριστείδου τοῦ πρωτεύσαντος Ἑλλήνων ἡγεμόνος ἡ πολλὴ καὶ ἄπορος πενία, τοὺς μὲν εἰς ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, τοὺς δὲ δημοσίᾳ τὰς χεῖρας ἐφαίνῳ δι' ἔνδειαν ὑποτείνειν ἠνάγκασεν, οὐδενὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὐδ' ἄξιον ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς φρονήσας παρέσχεν. ἢ τοῦτο πρῶτον ἀμφιλογίαν ἔχει· πενία γὰρ αἰσχρὸν οὐδαμοῦ μὲν δι' αὑτὴν, ἀλλ' ὅπου δεῖγμα ῥαθυμίας ἐστὶν, ἀκρασίας, πολυτελείας, ἀλογιστίας· ἀνδρὶ δὲ σώφρονι, καὶ φιλοπόνῳ, καὶ δικαίῳ, καὶ ἀνδρείῳ, καὶ δημοσιεύοντι ταῖς ἀρεταῖς ἁπάσαις συνοῦσα, μεγαλοψυχίας ἐστὶ καὶ μεγαλοφροσύνης σημεῖον. οὐ γὰρ ἐστὶ πράττειν μεγάλα, φρονοῦντα μικρά· οὐδὲ πολλοῖς δεομένοις βοηθεῖν, πολλῶν αὐτὸν δεόμενον. μέγα δὲ εἰς πολιτείαν ἐφόδιον, οὐχ ὁ πλοῦτος, ἀλλ' αὐτάρκεια, τοῦ μηδενὸς ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν δεῖσθαι, πρὸς εὐδαιμονίαν ἀσχολίαν ἄγουσα τῶν δημοσίων. ἀπροσδεὴς μὲν γὰρ ἁπλῶς ὁ θεὸς, ἀνθρωπίνης δὲ ἀρετῆς, ᾗ συνάγεται πρὸς τὸ ἐλάχιστον ἡ χρεία, τοῦτο τελειότατον καὶ ἡδύτατον. ὡς γὰρ σῶμα τὸ κακῶς πρὸς ὑγίειαν κεκραμένον,

A Nam insignem hanc Aristoteli quoq; philosopho tribuit Antipater laudem, scribens de eo iam defũcto, inter cæteras virtutes etiam facultate præditũ eum fuisse flectẽdi quo vellet animos. Porro politica virtute habere hominem nullam excellentiorem est indubitatum: cuius certe partẽ pleriq; œconomicam censent non minimã. Ciuitas enim, quę domiciliorum est contractio, & collectio, priuatis compositorum ciuiũ moribus ad rempub. in valescit. Quando etiam Lycurgus, qui exterminato ex Sparta auro, exterminato argento, ex corrupto igni nummos ferro ciuibus sanxit, non soluit
B eos œconomia, verum pręciso luxu, putrida sanie & tumore diuitiarum, vt rerum copia necessariarum & vtilium omnibus suppeditaret, supra omnes alios legislatores prouidit: inopem, nudũ, pauperem ciuem in reipublicæ communione, præ diuite & circumfluẽte opibus formidans. Cato autem non deterior videtur domus rector quam ciuitatis fuisse. Etenim & amplificauit facultates suas, & præceptor extitit aliis œconomiæ & agriculturæ, multaq; de his & frugifera in scriptis suis collegit: Aristides verò paupertate sua etiã suggillauit, velut domus pestem & calamitatem iustitiã:
C omnibusque potius quam illis qui ea sunt præditi fructuosam. At qui multa Hesiodus ad iustitiam simul & rem familiarem curandam, quo nos excitaret, adduxit, ignauiamq;, vt iniustitiæ est fontem insectatus. Præclare quoq; Homerus cecinit,

--nec erat mihi cura laboris
Tollendis natis, non sollicitudo peculi:
At mihi dulce citas pelago deducere naues,
Bellaq; grata mihi, iaculum leue, dura sagitta.

Quasi sint iidem qui in re familiari sunt dissoluti, & qui tolerant vitam ex iniuria. Neq; enim vt oleũ
D medici autumant esse corpori foris saluberrimũ, intus inimicissimum: ita iustus aliis consulit, sui & suorum est incuriosus. Verum hac parte dicas artes ciuiles claudicasse Aristidis. Siquidem (vt pleriq; dictitant) non prouidit vt vel dotem filiabus, vel sibi ipsi relinqueret funeris impensam. Vnde exhibuit Romæ Catonis familia vsq; in quartam stirpem prætores & consules. Nã eius nepotes horumq; filii summos honores gessere. Aristidis, qui princeps fuit Græcię, grauis & extrema paupertas,
F partim eorum ad præstigiatrices tabulas redegit, partim ad stipem publice accipiendam adegit ob inopiam manus porrigere: nemini verò facultatẽ rei vllius præclaræ aut ex ipsius dignitate gerendæ
E permisit. An verò hoc primũ implicationẽ habet? Nam turpis paupertas est, nõ quidẽ sua sponte, sed vbi socordiæ, intemperantiæ, luxus, incuriæ est indicium: at in viro temperãte, industrio, iusto, forti, rempub. gerente, omnibus consociata virtutibus, animi est insigne magni & excelsi. Neque enim res magnas suscipias, si cura te tangat minutarum: neu multis egẽtibus opituleris, si multorũ sis ipse indigus. Est verò compendium ad remp. tractandã magnum, non opulentia, sed rebus cõtentum esse suis: quæ virtus quod nullam rem superfluam priuatim requirat, haud abducit men-
F tem à republica. Quippe liber est prorsus ab omni egestate Deus: ex humana virtute, quæ minime eget, ea demũ adsolutissima est & diuinissima. Vt enim corpus ad bonum habitum temperatum,

nullum desiderat vel vestitum vel victum exquisitum, ita homo & domus sana copiis tolerat se tenuibus. Debet autem vsui respondere diuitiarum comparatio. Nam multa qui congerit, quum vtatur paucis, non est contentus: sed siue non requirit, paratu eorum quæ non appetit vanus: siue appetit, & fruitionem comprimit præ sordibus, miser est. Ipsum certe Catonem libenter rogem, si diuitias ideo quærimus quo his fruamur, quid se iactet, quod magnis comparatis copiis sit modicis contentus? Sin verò res est luculenta, vt est, cibario pane vesci, ac bibere vinum quod bibunt operæ & seruitia, nec concupiscere purpuram vel ædes tectorio inductas, haudquaquam fuit vel Aristides, vel Epaminondas, vel M. Curius, vel C. Fabricius rebus necessariis destitutus, qui in parandis non elaborauerunt iis, quorum non probabant vsum. Neque enim operæ erat homini, qui pro delicatissimo cibo rapas haberet, quique eas ipse coqueret, dum pinseret panem vxor, toties de vno iactare asse, & scribere quo quæstu quamcitissime euadas diues. Est nanque ingens bonum exiguo contentum esse: quia cupiditatem simul & curam eximit rerum superfluarum. Itaq; hoc Aristidem in Calliæ iudicio aiunt dixisse, Illis erubescendam paupertatem, qui inuiti pauperes sint: his qui, vt ipse, libẽter, ex ea gloriandũ. Quippe ridiculum sit ignauiæ putare vertendam Aristidis inopiam, cui licebat citra vllam turpitudinis notam, vnum spolianti barbarum, vel vnum tabernaculũ occupanti, euadere pecunioso. Sed de his iam satis. Porro Catonis ductus nihil vt magnis rebus magni momenti adiecere: in Aristidis expeditionibus pulcherrimæ, splendidissimęq; & primę à Græcis res gestæ sunt, Marathon, Salamis, Platææ. Neque profecto conferendus cum Xerxe Antiochus sit, neque diruti oppidorum Hispanicorum muri legionibus tam innumeris qua terra qua mari prostratis: vbi factis Aristides nulli cessit, gloriam verò & laureas sicut etiam opes & pecuniam concessit illis qui ea sitiebant impensius, quod iis omnibus præstaret. Equidem non reprehendo Catonem, quod perpetuo se iactaret, & primum numeraret omnium: (quanuis in quadam oratione dicat, Laudare semetipsum & vituperare iuxta ineptum esse) at consummatior mihi ad virtutem videtur eo qui creber est in seipso extollendo, ille qui ne aliorum quidem in hoc desiderat operam. Est enim ad ciuilem mansuetudinem liber ambitione animus non mediocre momentum: ambitio contra aspera res, iuuidiæque fomes maxima, qua hic prorsus caruit, ille maiorem in modum fuit implicatus. Namque Themistoclis maximis in rebus Aristides adiutor, atque imperii illius quodammodo satelles erexit Athenas. Cato Scipionem oppugnando, eius in Carthaginienses expeditionem, quæ inuictum prostrauit Annibalem, pene euertit & labefactauit: denique struendis semper aliquibus suspicionibus & calumniis, hunc vrbe emouit, fratremque eius fœdissime damnauit peculatus. Postremo quam perpetuo maximis ornauit pulcherrimisque laudibus temperantiam Cato, hanc conseruauit Aristides illibatam reuera atque synceram. Ipsum Catonem conciliatæ præter dignitatem & ætatem nuptiæ, non mediocri neque leui macula asperserunt incontinentiæ.

A οὔτ' ἐσθῆτος οὔτε σοφῆς δεῖται σωτείρης, οὕτω καὶ βίος καὶ οἶκος ὑγιαίνων, ἀπὸ τῶν τυχόντων διοικεῖται. δεῖ δὴ τῇ χρείᾳ σύμμετρον ἔχειν τὴν κτῆσιν· ὡς ὅ, τε πολλὰ σκευάζων, ὀλίγοις δὲ χρώμενος, οὐκ ἔστιν αὐτάρκης; ἀλλ' εἴτε μὴ δεῖται τὰ παρασκευῆς ὧν οὐκ ὀρέγεται, μάταιος, εἴτ' ὀρέγεται, μικροψυχίᾳ κωλύων τὴν ἀπόλαυσιν, ἄθλιος. αὐτός γέ τοι Κάτωνος ἡδέως ἂν πυθοίμην, εἰ μὴ ἀπολαυστὸν ὁ πλοῦτός ἐστι, τί σεμνύῃ τῷ πολλὰ κεκτημένος, ἀρκεῖσθαι μετρίοις; εἰ δὲ λαμπρόν ἐστιν, ὥσπερ ἐστίν, ἀρτῷ τε χρήσασθαι τῷ παρεστυχότι, καὶ πίνειν οἷν ἐργάται πίνουσι καὶ θεραπόντες οἶνον, καὶ

B πορφύρας μὴ δεηθῆναι, μήτ' οἰκίας κεκονιαμένης, οὐδὲν οὔτ' Ἀριστείδης, οὔτ' Ἐπαμεινώνδας, οὔτε Μάριος Κύριος, οὔτε Γάϊος Φαβρίκιος, ἐνέλιπον τοῦ παρεσκευάζειν, χαίρειν ἐάσαντες τὴν κτῆσιν ὧν τὴν χρῆσιν ἀπεδοκίμαζον. οὐ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον ἀνθρώπῳ ῥαφανίδας ἥδιστον ὄψον πεποιημένῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ταύτας ἕψοντι, καθούσης ἅμα τῆς γυναικὸς ἄλφιτα, τοσαυτάκις τοῦ ἀναείρειν θρύλλειν, καὶ χρᾶσθαι ἀφ' ἧς ἂν τις ἐργασίας τάχιστα πλούσιος γένοιτο. μέγα γὰρ ὁ αὐτάρκης καὶ ἀπαρκὲς, ὅτι τῆς ἐπιθυμίας ἅμα καὶ τῆς φροντίδος ἀπαλλάττει τῶν περιττῶν. διὸ καὶ τοῦτο φασὶν ἐν

C τῇ Καλλίου δίκῃ τὸν Ἀριστείδην εἰπεῖν, ὡς αἰσχύνεσθαι πενίαν παρεσκευασμένοις τοῖς ἀκουσίως πενομένοις, τοῖς δὲ, ὥσπερ αὐτὸς, ἑκουσίως, ἐγκαλλωπίζεσθαι. γελοῖον γὰρ, οἴεσθαι ῥαθυμίας εἶναι τὴν Ἀριστείδου πενίαν, ᾧ παρῆν, ἀργὸν εἰργασμένῳ μηδὲν, ἀλλ' ἕνα σκυλεύσαντι βάρβαρον, ἢ μίαν σκηνὴν καταλαβόντι, πλουσίῳ γενέσθαι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων. στρατηγίαι δὲ τοῦ μὲν Κάτωνος, οὐδὲν ὡς μεγάλοις πράγμασι μέγα παρεσκεύασμα, ἐν δὲ τοῖς Ἀριστείδου, τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα καὶ πρῶτα τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων ἐστὶν, ὁ Μαραθὼν, ἡ Σαλαμὶς, αἱ Πλαταιαί. καὶ οὐκ ἄ-

D ξιον δήπου παραβάλλειν τὸν Ξέρξην τὸν Ἀντίοχον, καὶ τὰ περιαιρεθέντα τῶν Ἰβηρικῶν πόλεων τείχη, τοῖς τοσαύταις μὲν ἐν γῇ, τοσαύταις δὲ ἐν θαλάσσῃ πεσούσαις μυριάσιν· ἐν οἷς Ἀριστείδης ἔργῳ μὲν οὐδενὸς ἐλείπετο, δόξης δὲ καὶ τιμῶν, ὥσπερ ἀμέλει πλούτου καὶ χρημάτων, ὑφήκατο τοῖς μᾶλλον δεομένοις, ὅπερ καὶ πρώτων τούτων διέφερεν. ἐγὼ δὲ οὐ μέμφομαι μὲν Κάτωνος τὸ μεγαλωφὲν ἀεὶ καὶ πρόχειρον ἑαυτὸν ἀπὸ πρώτων τιθέσθαι. καί τοι φησὶν ἐν τινι λόγῳ, τὸ ἐπαινεῖν αὐτὸν, ὥσπερ τὸ λοιδορεῖν, ἄτοπον εἶναι· τελειότερος δέ μοι δοκεῖ πρὸς ἀρετὴν, τοῦ πολλάκις ἑαυτὸν ἐγκωμιάζοντος, ὁ μηδὲ ἑτέρων τοῦτο ποι-

E ούντων δεόμενος. τὸ γὰρ ἀφιλότιμον, οὐ μικρὸν εἰς πραότητα πολιτικὴν ἐφόδιον· καὶ τοὐναντίον ἡ φιλοτιμία, χαλεπὸν, καὶ φθόνου γονιμώτατον, ἧς ὁ μὲν ἀπήλλακτο πανταπασιν, ὁ δὲ καὶ πάνυ πολλῆς μετεῖχεν. Ἀριστείδης μὲν γε Θεμιστοκλεῖ τὰ μέγιστα συμπαρῆν, καὶ τέκτονα τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ δορυφόρων, ὤρθωσε τὰς Ἀθήνας· Κάτων δὲ ἀντιπαρῆν Σκιπίωνι, μικροῦ μὲν ἀνέτρεψε καὶ διελυμήνατο τὴν ὑπὲρ Καρχηδονίους αὐτοῦ στρατηγίαν, ἢ τ' ἀήττητον Ἀννίβαν καθεῖλε· τέλος δὲ μηχανώμενος ἀεί τινας ὑποψίας καὶ διαβολὰς, αὐτὸν μὲν ἐξήλασε τῆς πόλεως, τὸν δὲ ἀδελφὸν αἰσχίστῃ κλοπῆς καταδίκῃ περιέβαλεν. ἐν τοίνυν πλείστοις ὁ Κάτων κεκόσμηκε καὶ καλλίστοις ἐπαίνοις ἀεὶ σωφροσύνῃ, Ἀριστείδης μὲν ἄμικτον ὡς ἀληθῶς καὶ καθαρὰν ἐτήρησεν· αὐτοῦ δὲ τοῦ Κάτωνος ὁ παρ' ἀξίαν ἅμα καὶ παρ' ὥραν γάμος οὐ μικρὰν οὐδὲ φαύλην εἰς τοῦτο διαβολὴν κατεσκέδασε.

F

πρεσβύτην γὰρ ἤδη τοσοῦτον ἡνικῷ παιδὶ καὶ γυναικὶ νέᾳ μ- A
ορφῇ παιδὸς, ὑπηρέτιν κόρῃ ὑπηρέτου καὶ δημοσιεύοντος ἐπὶ
μισθῷ πάσχειν, οὐδαμοῦ καλόν. ἀλλ' εἴτε πρὸς ἡδονὴν
ταῦτ' ἔπραξεν, εἴτ' ὀργῇ, διὰ τὸν ἑταίραν ἀμυνόμενος
τὸν υἱόν, αἰσχύνην ἔχει καὶ τὸ ἔργον καὶ ἡ πρόφασις. ᾧ δὴ αὐτὸς
ἐχρήσατο λόγῳ κατειρωνευόμενος τὸ μειράκιον, οὐκ ἦν ἀ-
ληθής. εἰ γὰρ ἐβούλετο παῖδας ἀγαθοὺς ὁμοίως τεκνῶσαι, γά-
μον ἔδει λαβεῖν γνήσιον, ὃν ἐξ ἀρχῆς σκεψάμενον· οὐ γὰρ ἕως μὲν
ἐλάνθανεν ἀνεγνῴκει γυναικὶ καὶ κοινῇ συνοικούμενος, ἀγα-
πᾷν· ἐπεὶ δὲ ἐφωράθη, ποιήσασθαι παντελῶς, οὐ ῥᾴστα πεί-
σειν, οὐκ ἂν κάλλιστα κηδεύσειν ἔμελλεν. B

Nam ætate illum tam graui, filio adulto & nurui
suæ alteram inducere puellam, vxorem apparito-
ris & mercenariam, operam publice præbentis fi-
liam, minime fuerit honestum. Verum siue libi-
dine stimulatus hoc egit, siue ira scorti causa vltu-
rus filiam, & factum & prætextus cum probro est
coniunctus. Nam qua vsus est ratione, cauillans
apud filiũ, falsa erat. Si enim æque egregios gigne-
re cupiebat, debebat re à principio deliberata ge-
nerosam vxorem ducere, non quandiu occulta
fuit sua cum muliere non iusta & vulgari con-
suetudo temperare: vbi verò res detecta est, soce-
rum facere eum qui facillime assensurus, non af-
finitate ornamento ei erat futurus.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Βίοι παράλληλοι

ΦΙΛΟΠΟΙΜΕΝΟΣ καὶ ΤΙΤΟΥ ΚΟΙΝΤΟΥ ΦΛΑΜΙΝΙΟΥ.

ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ.

Ἀσανδρος ὢν ἐν Μαντινείᾳ γένους τε πρώτου, καὶ δυνατὸς ἐν τοῖς μάλιστα τῶν πολιτῶν· τύχῃ ὀχλησάμενος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ φυγὼν, ἧκεν εἰς Μεγάλην πόλιν, οὐχ ἥκιστα διὰ τὸν Φιλοποίμενος πατέρα Κλεοῖν, ἀνδρα πολιτῶν ἕνεκα λαμπρόν, ἰδίᾳ τε πρὸς ἐκείνων οἰκείως ἔχοντα. ζῶντος μὲν οὖν αὐτοῦ πολλῶν ἐτύγχανε, τελευτήσαντος δὲ, τὴν ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας ἀποδιδοὺς, ἔθρεψεν αὐτοῦ τὸν υἱὸν ὀρφανὸν ὄντα, καθάπερ φησὶν Ὅμηρος τὸν Φοίνικος τὸν Ἀχιλλέα βαφῶν· γυναῖκαν τινὰ καὶ βασιλικὴν τοῦ ἤθους αὐτοῦ ἐξ ἀρχῆς πλάσιν καὶ αὔξησιν λαμβάνοντος. ἤδη δὲ τοῦ Φιλοποίμενος ἀντίπαιδος ὄντος, Ἐκδημος καὶ Δημοφάνης οἱ Μεγαλοπολῖται διεδέξαντο τὴν ἐπιμέλειαν, Ἀρκεσιλάου συνήθης ὢν Ἀκαδημίᾳ γεγονότες, καὶ φιλοσοφίαν μάλιστα τὴν καθ' ἑαυτοὺς ἐπὶ πολιτείαν καὶ πράξεις προαγάγοντες. οἵτοι καὶ τὴν ἑαυτῶν παῖδα τυραννίδος ἀπήλλαξαν, τοῖς ἀποκτείνουσι Ἀριστόδημον χρύφα παρασκευάσαντες· καὶ Νικοκλέα τὸν Σικυώνιον τύραννον Ἀράτῳ συνεξέβαλον· καὶ Κυρηναίοις δεηθεῖσιν, τεταραγμένων τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ νοσούντων, πλεύσαντες εὐνομίαν ἔθεντο, καὶ διεκόσμησαν ἄριστα τὴν πόλιν. αὐτοί γε μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις καὶ τὸν Φιλοποίμενος ἐποιοῦντο παίδευσιν, ὡς κοινὸν ὄφελος τῇ Ἑλλάδι τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀπὸ φιλοσοφίας ἀπεργασάμενοι. καὶ γὰρ, ὥσπερ ὀψίγονον ἐν γήρᾳ, ταῖς τῶν παλαιῶν ἡγεμόνων ὑπιτεκοῦσα τοῦτον ἀρεταῖς ἡ Ἑλλὰς, ἠράσθη τε θαυμαζόντως, καὶ συνηύξησε τῇ δόξῃ τὴν δύναμιν. Ῥωμαίων δέ τις ἐπαινῶν, ἔσχατον αὐτὸν Ἑλλήνων προσεῖπεν, ὡς οὐδένα μέγα. μετὰ τοῦτον ἔτι τῆς Ἑλλάδος ἀνδρα γεννάσης, οὐδὲ αὐτῆς ἄξιον. ἦν δὲ μὲν εἶδος οὐκ ἀγεννὲς, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν· εἰκόνα γὰρ αὐτοῦ ἀναθεῖσαν ἐν Δελφοῖς ὁρῶμεν. τὴν δὲ ξένης τοῦ Μεγαρικῆς ἄγνοιαν συμβῆναι λέγουσιν δι' εὐκολίαν τινὰ καὶ ἀφέλειαν αὐτοῦ.

Nam ætate illum tam graui, filio adulto & nurui
suæ alteram inducere puellam, vxorem apparito-
ris & mercenariam, operam publice præbentis fi-
liam, minime fuerit honestum. Verum siue libi-
dine stimulatus hoc egit, siue ira scorti causa vltu-
rus filiam, & factum & prætextus cum probro est
coniunctus. Nam qua vsus est ratione, cauillans
apud filiũ, falsa erat. Si enim æque egregios gigne-
re cupiebat, debebat re à principio deliberata ge-
nerosam vxorem ducere, non quandiu occulta
fuit sua cum muliere non iusta & vulgari con-
suetudo temperare: vbi verò res detecta est, soce-
rum facere eum qui facillime assensurus, non af-
finitate ornamento ei erat futurus.

PLVTARCHI VITAE comparatæ

PHILOPOEMENIS & T. Q. FLAMINII.

PHILOPOEMENES.

ASSANDER Mantineę summa nobilitate fuit & autoritate inter ciues pollens imprimis. Hic fortunę fluctibus domo profugus Megalopolin se contulit: potissimum Crausis gratia patris Philopœmenis, viri cum omni præfulgentis gloria, tum verò priuatim ei familiaritate coniuncti. Ab hoc est superstite cultus omni genere officiorum. Quo mortuo, vt vices rependeret illi hospitalitatis, filium eius orbum educauit: quo modo Phœnicis ait Homerus fuisse Achillem alumnum. Vnde generosis & regiis à teneris vsq; vnguiculis conformatus fuit & adoleuit moribus. Vbi iam pubertatem Philopœmenes attigit, Ecdemus Demophanesque Megalopolitani, qui familiares Archelai in Academia fuerant, atque philosophiam præ æqualibus suis in forum & negotiorum puluerem produxerãt, susceperunt curam eius. Hi summissis Aristodemo percussoribus, patriam suam liberarunt tyrannide, & ad Sicyonium tyrannum expellendum Nicoclem præsto fuerunt Arato, petentibusque Cyrenęis mare traiecerunt, ac rempublicam eorum concussam seditionibus & affectam composuerunt concinnaueruntque decentissime. Porro inter cæteras actiones, hi Philopœmenis quoq; institutionem curæ habuerunt, ad cõmunẽ Græciæ salutẽ præceptis excolentes eũ philosophiæ. Namq; Græcia, quum hũc post veterum virtutẽ ducũ quasi cordũ edidisset in senectute mirũ in modũ est exosculata, potentiamq; eius vna cum gloria amplificauit. Romanus verò quispiam celebrans eum, vltimum Græcorum appellauit; quasi nullũ Græcia exinde inclytũ virum vel ipsa genuerit dignum. Fuit specie non (vt nõnulli arbitrantur) deformi: extat enim etiã nũc Delphis statua eius. Nã hospitis Megarensis inscitiæ aiunt ipsius facilitatem & simplicitatẽ dedisse causam.

Siquidem nuntiato prætorem Achæorum ad se venire, dum parat cœnam, absente forte viro tumultuabatur: ac quum Philopœmenes interea ingrederetur obsoleta amictus chlamydula, existimans aliquem esse ex ministris & antecursorem, orauit eum ministerio vt manum admouerет. Ille abiecta confestim chlamyde cœpit ligna findere. Quum autem superueniret hospes, atque id spectaret, Quid hoc rei est (inquit) Philopœmene? Tum ille, Quid aliud quam quod fœdæ speciei pendo pœnas? Titus Quintius in cæteri corporis eius habitum cauillans, Quam pulchras (inquit) manus Philopœmene & crura habes, ventrem non habes? fuit enim medio corpore gracilior. Cæterum id dictum potius est in vires eius detortum. Quippe egregium peditatum & equitatum habebat, sed deficiebatur sæpenumero pecunia. Atque hæc in circulis de Philopœmene referuntur. At insita ei ambitio haud erat vndequaque defæcata à peruicacia, nec ab iracundia libera, sed qui studeret imprimis esse Epaminondæ æmulus, strenuitatem eius & prudentiam atque abstinentiam egregie expressit: lenitatem, grauitatem, humanitatem in ciuilibus contentionibus non potuit retinere. Vnde propter iracundiam & animum præfractum ad militares videbatur quam ad ciuiles artes accommodatior. Etenim fuit iam inde à puero ad rem militarem pronus, atque eo quæ conducerent, assectabatur nauiter, in armis se exercens & equitans. Quum verò luctari etiam scite videretur, suaderentque ei aliqui amici & curatores vt se ad exercitationem athleticam conferret, rogauit eos ecquid ea exercitatio militari adferret detrimenti. Qui quum id quod erat, athleticum corpus cũ militari omnibus partibus referrent pugnare, præcipue viuendi rationem & exercitationem aliam esse: quod illi multo somno, perpetua saturitate, statis motionibus, & quiete augerent tuerenturque habitum, qui ex quolibet momento & excessu consuetudinis esset ad conuersionem lubricus: hi ad omnem debeant variationem callere & inęqualitatem, maxime verò assuefacti esse vt facile inediam tolerent, facile etiam vigilia. Quo intellecto non solum ipse eam rem fastidiuit & derisit Philopœmenes, verumetiam disciplinam omnẽ athleticam post prætor, quantum in ipso erat, omni exegit genere contumeliarum & probrorum, quod appositissima corpora necessariis certaminibus redderet inhabilia. Postquam verò præceptores reliquit & pædagogos, quum expeditionibus furtiuis ad prædandum incursarent ciues eius fines Laconicos, ita se instituit vt primus in expeditionem euntium esset, & omnium reciperet se postremus. Per otium aut venando corpus subigebat, qua ratione parabat agilitatem simul & robur: aut agrum colendo, quem lautum viginti ab vrbe stadiis possidebat. Eo se à prandio vel à cœna conferebat quotidie, corpusque in torum vernaculum, vt quilibet operariorum, ad quietem abiiciebat. Prima luce ad opus surgebat cum vinitoribus aut aratoribus, inde remeabat ad vrbem, & negotia publica cum amicis & magistratibus tractabat. Ac compendia bellica quidem absumebat in equos, in arma, in redimendos captiuos: rem verò familiarẽ ex aruo studebat iustissimo quæstu augere. neque id faciebat transitorie,

A πωθανομένη γὰρ ἔρχεσθαι πρὸς αὐτὸν τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν, ἐθορυβεῖτο, πρασκευάζουσα δεῖπνον οὐ παρόντος κατὰ τύχην τοῦ ἀνδρός. ἐν τούτῳ τοῦ Φιλοποίμενος εἰσελθόντος, χλαμύδιον ἀτελὲς ἔχοντος, οἰομένη τινὰ τῶν ὑπηρετῶν εἶναι καὶ παράδρομον, παρεκάλει τῆς μαχαίρας συνεφάψασθαι. καὶ ὁ μὲν αὐτὸς ἀπορρίψας τὸν χλαμύδα τῶν ξύλων ἔρριζεν· ὁ δὲ ξένος ἐπιστελθὼν, καὶ θεασάμενος, Τί τοῦτο (ἔφη) Φιλοποίμην; Τί δ' ἄλλο (ἔφη δυείζων ἐκεῖνος) ἢ κακῆς ὄψεως δίκας διδωμι; τοῦ δ' ἄλλου σώματος τὴν φύσιν ἐπισκώπτων ὁ Τίτος εἶπεν, Ὦ Φιλοποίμην, ὡς καλὰς χεῖρας ἔχεις καὶ σκέλη· γαστέρα δ' οὐκ ἔχεις. ἦν γὰρ οὐκ τῶν μέσων στενότερος. ὃ μέντοι σκῶμμα πρὸς τὴν δυνάμιν αὐτοῦ μᾶλλον ἐλέχθη. καὶ γὰρ ὁπλίτας ἔχων ἀγαθοὺς καὶ ἱππεῖς, χρημάτων πολλάκις οὐκ ἐπόρει. ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχολαῖς τοῦ Φιλοποίμενος λέγεται· τοῦ δ' ἤθους τὸ φιλότιμον, οὐκ ἦν πανταπάσιν φιλονεικίας καθαρὸν, οὐδ' ὀργῆς ἀπηλλαγμένον· ἀλλὰ καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδου βουλόμενος εἶναι μάλιστα ζηλωτὴς, τὸ δραστήριον καὶ σπουδαῖον αὐτοῦ, καὶ τὸν χρημάτων ἀπαθὲς ἰσχυρῶς ἐμιμεῖτο· τὸν δὲ πραΰν καὶ βαθεῖ καὶ φιλανθρώπῳ πρὸς τὰς πολιτικὰς διαφορὰς ἐμμένειν οὐ δυνάμενος δι' ὀργιλότητα καὶ φιλονεικίαν, μᾶλλον ἐδόκει στρατιωτικῆς ἢ πολιτικῆς ἀρετῆς οἰκεῖος εἶναι. καὶ γὰρ ἐκ παίδων αὐτὸς ἦν φιλοστρατιώτης, καὶ τοῖς πρὸς τοῦτο χρησίμοις μαθήμασιν ἐπήκουεν προθύμως, ὁπλομαχεῖν καὶ ἱππεύειν. ἐπεὶ δὲ καὶ παλαίειν αὐφυῶς ἐδόκει, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄθλησιν ἔνιοι τῶν φίλων καὶ τῶν ἐπιτρόπων, ἠρώτησεν αὐτοὺς μή τι πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἄσκησιν ἐκ τῆς ἀθλήσεως βλαβήσοιτο. τῶν δὲ φαμένων (ὅπερ ἦν) ἀθλητικὸν στρατιωτικοῦ σῶμα καὶ βίον διαφέρειν τοῖς πᾶσιν, μάλιστα δὲ διαιτῶν ἑτέραν καὶ ἄσκησιν εἶναι, τῶν μὲν ὕπνῳ τε πολλῷ καὶ πλησμοναῖς ἐν-

B δελεχέσι, καὶ κινήσεσι τεταγμέναις καὶ ἡσυχίαις αὐξόντων τε καὶ διαφυλαττόντων τὴν ἕξιν, ὑπὸ πάσης ῥοπῆς καὶ παρεκβάσεως τὴν συνήθους, ἀκροσφαλῆ πρὸς μεταβολὴν οὖσαν· τὰ δὲ, πάσης μὲν πλάνης ἔμπειρα καὶ πάσης ἀνωμαλίας προσῆκον εἶναι, μάλιστα δὲ φέρειν ῥαδίως μὲν ἐνδειαν εἰθισμένα, ῥαδίως δὲ ἀγρυπνίαν· ἀκούσας ὁ Φιλοποίμην, οὐ μόνον αὐτὸς ἔφυγε τὸ πρᾶγμα καὶ κατεγέλασεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγῶν ὕστερον, ἀπειρίας καὶ προσπλακισμοῖς, ὅσον ἐν αὐτῷ, πᾶσαν ἄθλησιν ἐξεβάλλεν, ὡς τὰ χρησιμώτατα τῶν σωμάτων εἰς τοὺς ἀναγκαίους ἀγῶνας ἄχρηστα ποιοῦσαν· ἀπαλλαγεὶς δὲ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν, ἐν μὲν ταῖς πολιτικαῖς στρατείαις, ἃς ἐποιοῦντο κλοπείας ἕνεκα καὶ λεηλασίας εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐμβάλλοντες, εἴθισεν αὑτὸν, πρῶτον μὲν ἐκστρατευόντων, ὕστερον δὲ ἀπερχομένων βαδίζειν· σχολῆς δὲ οὔσης, ἢ κυνηγῶν διεπόνει τὸ σῶμα, καὶ γεωργοῦντα ἔτρεφε κοῦφον ἅμα καὶ ῥωμαλέον, ἢ γεωργῶν. ἦν γὰρ ἀγρὸς αὐτῷ καλὸς ἀπὸ σταδίων εἴκοσι τῆς πόλεως· εἰς τοῦτον ἐβάδιζε καθ' ἡμέραν μετὰ δεῖπνον· καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν ὑπὸ στιβάδιον τοῦ τυχόντος, ὥσπερ ἕκαστος τῶν ἐργατῶν, ἀνεπαύετο, πρωὶ δὲ ἀναστὰς καὶ συνεφαψάμενος ἔργου τοῖς ἀμπελουργοῦσιν ἢ βοηλατοῦσιν, αὖθις εἰς πόλιν ἀπῄει, καὶ περὶ τὰ δημόσια τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσι συνῆν. τὰ μὲν οὖν ἐκ τῶν στρατῶν προσιόντα κατανήλισκεν εἰς ἵππους καὶ ὅπλα καὶ λύσεις αἰχμαλώτων. τὸν δὲ οἶκον ἀπὸ τῆς γεωργίας αὔξειν ἐπιμελῶς, δικαιοτάτῳ τῷ κερδαλεωτάτῳ· οὐδὲ τοῦτο ποιούμενος παρέργον,

ἀλλὰ καὶ πάνυ προσήκειν οἰόμενος, οἰκεῖα κεκτῆσθαι, τῶν
ἀλλοτρίων ἀφεξόμενον. ἠκροᾶτο δὲ λόγων, καὶ συγγραμμα-
σι φιλοσόφων ἐνετύγχανεν, οὐ πᾶσιν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἐδόκει πρὸς
ἀρετὴν ὠφελεῖσθαι. καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ὅσα τὰς πρὸς ἀν-
δρείαν ἐγείρειν καὶ παροξύνειν ἐνόμιζε φαντασίας, τούτοις
προσεῖχεν. τῶν δ' ἄλλων ἀναγνωσμάτων, μάλιστα τοῖς Εὐ-
αγγέλου τακτικοῖς ἐνεφύετο, καὶ τὰς περὶ Ἀλέξανδρον ἱστο-
ρίας κατεῖχεν, τοὺς λόγους ὅπῃ τὰ πράγματα καταστρέφειν
οἰόμενος, εἰ μὴ φλυαρίας ἕνεκα καὶ λαλιᾶς ἀκάρπου περαίνοι-
το. καὶ δὴ τῶν τακτικῶν θεωρημάτων, τὰς ὅπῃ τοῖς πινακίοις
διαγραφὰς ἐὰν χαίρειν, ὅπῃ τῶν τόπων αὐτῶν ἐλάμβανεν
ἔλεγχον καὶ μελέτην ἐποιεῖτο, χωρίων συγκλινίας, καὶ πεδίων
ἀποκοπάς, καὶ ὅσα περὶ ῥεῖθρα καὶ πάροδοι καὶ στενοποῖς πάθη
καὶ χήματα διαπωμένης καὶ πάλιν συστελλομένης φάλαγ-
γος, ὑπισχνούμενος αὐτὸς πρὸς αὐτὸν ἐν ταῖς ὁδοιποιίαις, καὶ τοῖς
μθ' ἑαυτῷ προσβάλλων. ἔοικεν γὰρ οὗτος ἀνὴρ περαιτέρω τῆς ἀν-
άγκης ἐμφιλοκαλήσας τοῖς στρατιωτικοῖς, καὶ τὸν πόλεμον
ὡς ποικιλωτάτην ὑπόθεσιν τῆς ἀρετῆς ἀσπάσασθαι, καὶ
ὅλως καταφρονεῖν τῶν ἀπολειπομένων ὡς ἀπράκτων. ἤδη
δὲ αὐτοῦ τριάκοντα ἔτη γεγονότος, Κλεομένης ὁ βασιλεὺς Λα-
κεδαιμονίων, νυκτὸς ἐξαίφνης προσπεσὼν τῇ Μεγάλῃ πό-
λει, καὶ τὰς φυλακὰς διασάμενος, ἐντὸς παρῆλθεν καὶ τὴν
ἀγορὰν κατέλαβεν. ἐκβοηθήσας δὲ Φιλοποίμην τοῖς μὲν
πολεμίοις, οὐ κατίσχυσεν ἐξελάσαι, καίπερ ἐρρωμένως καὶ πα-
ραβόλως διαγωνισάμενος. τοὺς δὲ πολίτας ἔξωθεν ἀνὰ τῆς
πόλεως ἐξέκλεψεν, προσμαχόμενος τοῖς ὑπεδιώκουσιν, καὶ
τὸν Κλεομένην πρεσβεύων ἐφ' ἑαυτόν, ὡς χαλεπῶς καὶ μόλις
ὑγιὴς ἀπελθεῖν, ἀποβαλὼν τὸν ἵππον καὶ τραυματίας γε-
νόμενος. ἐπεὶ δὲ προσέπεμψεν αὐτοῖς ὁ Κλεομένης εἰς Μεσσή-
νην ἀπελθοῦσιν, τήν τε πόλιν μετὰ τῶν χρημάτων ἀποδιδοὺς
καὶ τὴν χώραν, ὁρῶν ὁ Φιλοποίμην τοὺς πολίτας ἀσμένως δε-
χομένους, καὶ σπεύδοντας ἐπανελθεῖν, ἔνεστι καὶ διεκώλυσε
τῷ λόγῳ, διδάσκων ὡς οὐκ ἀποδίδωσι τὴν πόλιν Κλεο-
μένης, προσκτᾶται δὲ τοὺς πολίτας, ὅπῃ τῷ καὶ τὴν πόλιν
ἔχῃ βεβαιότερον. οὐ γὰρ ἔξειν αὐτὸν ὅπως οἰκίας καὶ τεῖχη
κενὰ φυλάξῃ καθήμενος, ἀλλὰ καὶ τούτων ὑπ' ἐρημίας
ἐκπεσεῖσθαι. ταῦτα λέγων, τοὺς μὲν πολίτας ἀπέτρεψεν,
τῷ δὲ Κλεομένει προέφασιν παρέσχεν λυμήνασθαι καὶ κατα-
βαλεῖν τὰ πλεῖστα τῆς πόλεως, καὶ χρημάτων ἐπορήσαιτο
μεγάλων ἀπελθεῖν. ἐπεὶ δὲ Ἀντίγονος ὁ βασιλεὺς, βοηθῶν
ὅπῃ τὸν Κλεομένην μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐστράτευσεν, καὶ τὰς
περὶ Σελλασίαν ἄκρας καὶ τὰς ἐμβολὰς κατέχοντος αὐτοῦ,
παρέταξε τὴν δύναμιν ἐγγὺς ὅπῃ χειρεῖν καὶ βιάζεσθαι
διανοούμενος, ἐν μὲν τοῖς ἱππεῦσι μετὰ τῶν αὐτοῦ πο-
λιτῶν τεταγμένος ὁ Φιλοποίμην, καὶ τοὺς ἀσπαστὰς εἶχεν Ἰλ-
λυριοὺς, οἷς τὰ λήγοντα τῆς παρατάξεως συνεπέφερκτο,
πολλοῖς οὖσι καὶ μαχίμοις. εἴρητο δὲ αὐτοῖς ἐφεδρεύοντιν ἡσυ-
χίαν ἔχειν ἄχρις οὗ ἀποθατέρου κέρους ὑπὸ τοῦ βασιλέως
ἀρθῇ φοινικὶς ὑπὲρ σαρίσης διατεταγμένη· τῶν δὲ ἡγε-
μόνων τοῖς Ἰλλυριοῖς πειρωμένων ἐκβιάζεσθαι τοὺς Λακε-
δαιμονίους, καὶ τῶν Ἀχαιῶν, ὡς ἐπροσετέτακτο, τὴν ἐφεδρείαν
ἐν τάξει διαφυλαττόντων, Εὐκλείδας ὁ τοῦ Κλεομένους ἀδελ-
φὸς καταμαθὼν τὸ γινόμενον διάσασμα τοῖς πολε-
μίοις, τοὺς τοῦ ἐλαφροτάτους τῶν ψιλῶν ἐπέπεμψεν ὀξό-
πιθεν, τοῖς Ἰλλυριοῖς ὅπισθεν ἐπιπεσεῖν κελεύσας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἱππέων ἀπολελειμμένους. γινομένων δὲ τούτων,

A verum curandam potissimum rem domesticam censebat ei qui temperare vellet ab alienis. Præcepta audiebat, & scriptis philosophorum studebat non quibuslibet, sed ex quibus sperabat fructum se ad virtutem capturum. Ex carminibus Homericis solis attendebat iis quæ ad fortitudinem excitare & incendere existimabat animos. Reliquorum scriptorum eximie Euangeli commentariis de instruenda acie dabat assiduam operam. Terebat etiam Alexandri historias, doctrinam debere ducens ad facta tendere, nisi otii causa & inutilis loquacitatis perageretur. Siquidem præceptorum aciei digerendę, delineationibus quæ essent in tabulis descriptæ repudiatis, experimenta agebat in re præsenti, & meditationem obibat: ac locorum conuexa, camporumque prerupta, & quoscunque casus & figuras aciei circa flumina vel fossas vel angustias diuellendæ, aut contra conglobandæ, secum in itinere faciendo, hinc ipse expendebat, hinc proponebat comitibus suis. Et sane videtur hic vir plus nimio studii ad disciplinam militarem contulisse, bellicasque artes sicut amplissimum stadium amplexus virtutis, contempsisse sicut ignauos eius rudes. Quum iam annorum triginta esset, rex Lacedæmoniorum Cleomenes Megalopolin repente adortus noctu est, oppressisque excubiis vrbem inuasit, forumque tenuit. Hic Philopœmenes quum succurreret, non valuit expellere hostes, quanuis fortiter & intrepide depugnaret: cæterum ciues ex vrbe quasi surripuit occurrendo insequentibus & Cleomenem in se retrahendo, vt ægre tandem amisso equo saucius receperit se postremus. Hinc vt per legatos iis Cleomenes, quum recepissent se Messenem, significauit vrbem se cum fortunis ipsorum agrumque redditurum: cernens ciues Philopœmenes libenter conditionem accipere, maturareq; vt domum redirent, reuocauit retraxitque eos, multis verbis ob oculos ponens, non reddere velle Cleomenem vrbem, sed adiungere insuper, quo firmius retineat vrbem, ciues. Neq; enim posse illum facere vt tecta & mœnia vacua desidens ibi seruet, sed hæc quoq; ei propter solitudinem elapsura. Quibus rationibus ciues quidem reuocauit, cæterum locum aperuit Cleomeni ad diripiendam & diruendam maxima ex parte vrbem, magnaque cum præda recedendum. Postquam verò subueniens rex Antigonus Achæis mouit cum iis in Cleomenem, illoque edita circa Sellaciam & fauces insidente, instruxit aciem iuxta, certus signa inferre & vi irrumpere, locatus erat cum ciuibus suis Philopœmenes inter equites, eique subsidiarii adiuncti erant Illyrii, quibus extrema acies multis & fortibus viris erat clausa. His erat præceptum vt quieti expectarent dum ab altero cornu rex signum punicea tunica hasta sublata dedisset. Vbi iam duces vrgere Illyriorum cuneo annituntur Laeedæmonios, & Achæi (vt erat imperatum) in ordinibus suis obseruant aggrediendi occasionē, animaduertens Cleomenis frater Euclidas diuulsos hostiū ordines, circummisit propere ex leui armatura expeditissimos quosque, Illyriosque iussit vt à tergo adorirentur & retraherent destitutos ab equitatu. Id dum fit,

& milites leuis armaturæ retrahunt dissipantque Illyrios, aduertens non magni esse negotii Philopœmenes leuem armaturam opprimere, idque ipsum tempus suggerere, demonstrauit primùm rem ducibus regiis. Quos quum non adduceret in sententiam suam, sed fastidiretur pro insano, quòd autoritatem ad tantum imperatoriæ artis consilium hauddum magnam neque satis insignem obtineret, cum globo ciuium suorum fecit impressionem. Ac quum primò tumultus, hinc fuga & cædes ingens ederetur velitum, quo magis ac magis regios confirmaret, & turbatis expeditè instaret hostibus, ad pedes descendit. Ibi dum cum locis asperis, irriguis & voraginosis in equestri lorica & armis ponderosis, pedester grauiter & laboriosè luctatur, vtrumque femur eius simul vno transfigitur iaculo amentato. Ictus, etsi non lethalis, grauis fuit tamen, vt spiculum ex altera parte extaret. Hic primùm velut vinculo impeditus æstuabat planè. Quippe ansa iaculi qua erat ei aptata, difficilem reddebat teli in reuellendo per vulnera transitum. Quum verò dubitarent qui aderant, manum admouere, & medio ardore prælii, qui in breue erat duraturus, ex feruore & gloriæ cupiditate æger animi ille properaret ad certamen incessu & alternatione crurum fracto per medium iaculo, iussit vtrumque fragmentum seorsim recipi. Ita expeditus, stricto ense ante signa contendit in hostes. Quare ingenti alacritate & ardore dimicantes compleuit. Vnde obtenta victoria Antigonus, tentandi gratia quæsiuit ex Macedonibus, quid equitatum nondum dato ab se signo immisissent. Quibus inuitos se affirmantibus, quòd iuuenis Megalopolitanus occupasset inuadere hostes, commissos cum iis fuisse: At ille iuuenis (inquit) magni imperatoris perpetrauit munus. Inde iure fuit Philopœmenes in honore. Quum verò instaret apud eum Antigonus vt secum militaret, eique præfecturam & pecuniam offerret, abnuit, præcipuè ingenium suum conscius ægrè & grauatè ferre superiorem. Sed quia obtorpescere & feriari pigebat eum, exercendæ & meditandæ gratia rei bellicæ, in Cretam militatum nauigauit. Vbi postquam longo spatio cum viris bellicosis se, atque omni genere astutiæ arma tractantibus, vitamque etiam tum ducentibus moderatam & adstrictam excoluisset, adeo rediit celebris, vt extemplò crearetur magister equitum. Quum equites autem accepisset, qui prauos & exiles equos subitariosque instante expeditione arriperent, atque ipsi ferè militiam defugerent, aliosque delegarent vicarios, esset etiam singularis omnium cum ignauia inertia, eaque dissimulassent ante magistratus, quòd inter Achæos plurimùm equites pollerent, ac præcipuè arbitrium haberent honorum & pœnarum, non summisit animum neq; elanguit, sed cùm oppida lustrãdo, tum singulos iuuenes seorsim ad laudem exercitando & castigando ignauos, exercitationibusque & transuectionibus atq; mutuis inter ipsos concertationibus, vbi spectãdi à plurimis essent, miros neruos breui alacritatemq; impressit cunctis, & quod in disciplina erat militari caput, agiles reddidit atque expeditos.

A καὶ τῶν φιλῶν τοὺς Ἰλλυριοὺς πειρωμένων καὶ διαπαρατείνοντων, συνιδὼν ὁ Φιλοποίμην οὐ μέγα ὂν ἔργον ἐπιθέσθαι τοῖς φίλοις, καὶ τὸν καιρὸν ὑφηγούμενον τοῦτο, πρῶτον μὲν ἔφραζε τοῖς βασιλικοῖς· ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ μαίνεσθαι δοκῶν κατεφρονεῖτο, οὐδέπω μεγάλης οὐδὲ ἀξιοπίστου πρὸς τὴν λιχνοῦσαν στρατήγημα δόξης περὶ αὐτὸν οὔσης, αὐτὸ ἐμβάλλει, συνεπισπασάμενος τοὺς πολίτας. θορυβουμένης δὲ τραπεῖσης τὸ πρῶτον, εἶτα φυγῆς καὶ φόνου πολλοῦ τῶν φίλων. βουλόμενος ἔτι μᾶλλον ἐπιρρῶσαι τοὺς βασιλικοὺς, καὶ πρεσβεύσαι κατὰ τάχος θορυβουμένοις τοῖς πολεμίοις, τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν,

B αὐτὸς δὲ πρὸς χωρία σκολιὰ καὶ μεστὰ ῥείθρων καὶ φαράγγων πεζὸς, ἐν ἱππικῇ θώρακι, καὶ σκεύῃ βαρυτέρᾳ, χαλεπῶς καὶ βαλαπώρως ἁμιλλώμενος, διελαύνεται διαμπερὲς ὁμοῦ τοῖς μηροῖς ἑκατέροις ἐν μεσαγκύλῳ καιρίας μὲν οὐ θιγούσης, ἰσχυρᾶς δὲ τῆς πληγῆς, ὥστε τὴν ἀιχμὴν ἐπὶ θάτερα διῶσαι. Ὁ μὲν οὖν πρῶτον ἐνεχόμενος ὥσπερ δεσμῷ, πανταχόθεν ἀπόρως εἶχεν· ὁ γὰρ ἔναμμα τῆς ἀγκύλης χαλεπὴν ἐποίει τὸ ἀκονίσματος ἀνελκομένου διὰ τῶν τραυμάτων πάροδον. ὡς δὲ ὤκνουν οἱ παρόντες ἅπτεσθαι, καὶ τὸ μάχης ἀκμὴν ὀξεῖαν ἐρούσης ἐσφάδαζεν ὑπὸ θυμοῦ καὶ

C φιλοτιμίας πρὸς τὸν ἀγῶνα, τῇ βιαιοτάτῃ καὶ τῇ βραχυτάτῃ τῶν σκελῶν, διὰ μέσου κλάσας τὸ ἀκόντισμα, χωρὶς ἐκέλευσεν ἑλκύσαι τῶν ἀγμάτων ἑκάτερον. ὅτω δὲ ἀπαλλαγεὶς, καὶ ἀπασάμενος τὸ ξίφος, ἐχώρει διὰ τῶν πρεσμάχων ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὥστε πολλὴν προθυμίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς παρέχειν τοῖς ἀγωνιζομένοις. νικήσας οὖν ὁ Ἀντίγονος, ἀπεπειρᾶτο τῶν Μακεδόνων, ἐρωτῶν διὰ τί μὴ κελεύσαντος αὐτοῦ τὸ ἱππικὸν ἐκίνησαν. τῶν δὲ ἀπολογουμένων ὡς διὰ γνώμην διαθεῖεν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, μειρακίου Μεγαλοπολιτικοῦ πρεσβεύσαντος, γελάσας ὁ

D Ἀντίγονος, Ἐκεῖνο τοίνυν τὸ μειράκιον (εἶπεν) ἔργον ἡγεμόνος μεγάλου πεποίηκεν. ἐκ τούτου δόξαν ἔχειν (ὥσπερ εἰκὸς) ὁ Φιλοποίμην· καὶ τοῦ μὲν Ἀντιγόνου παρακαλοῦντος ὅπως στρατεύοιτο μετ' αὐτοῦ, καὶ διδόντος ἡγεμονίαν καὶ χρήματα, παρῃτήσατο, μάλιστα τῷ ἑαυτοῦ φύσιν καταμαθὼν πρὸς τὸ ἄρχεσθαι δυσκόλως καὶ χαλεπῶς ἔχουσαν. ἀργεῖν δὲ καὶ σχολάζειν οὐ βουλόμενος, ἀσκήσεως ἕνεκα καὶ μελέτης τῶν πολεμικῶν, εἰς Κρήτην ἔπλευσεν ἐπὶ στρατείαν. κἀκεῖ συχνὸν χρόνον ἐγγυμνασάμενος αὐδρείοις μαχίμοις καὶ

E ποικίλοις μεταχειρίσασθαι πόλεμον, ἔπι δὲ σώφροσι καὶ κεκολασμένοις περὶ διαιτῶν, ἐπανῆλθεν οὕτω λαμπρὸς εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, ὥστε βιθὺς ἱππαρχος ἀποδειχθῆναι. παραλαβὼν δὲ τοὺς ἱππεῖς φαύλοις μὲν ἱππείοις ἐκ τοῦ παρεστυχότος, ὅτε συμβαίνοιτο στρατία, παρεσχεῳμένους, αὐτοὺς δὲ τὰς πολλὰς τῶν στρατειῶν ἐπιδιδράσκοντας, ἑτέρους δὲ πέμποντας ἀντ' ἑαυτῶν· δεινῶς δὲ ἀπειρίαν μετὰ ἀπολμίας πολλῶν οὖσαν· παρορῶντας δὲ ταῦτα τοὺς ἄρχοντας ἀεὶ, διά τε τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς τοὺς ἱππεῖς δεῖσθαι, καὶ μάλιστα κυρίους εἶναι λιμῆς καὶ χολάσεως, οὐχ ὑπέστειλεν, οὐδὲ ἀνεῖκεν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐπιὼν, καὶ καθ' ἕνα τῶν νέων ἕκαστον ἐπὶ τῷ φιλοτιμίᾳ συνεξορμῶν, καὶ χολάζων τοὺς ἀνάγκης δεομένους, μελέταις τε καὶ πομπαῖς, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἁμίλλαις χρώμενος ὅπου πλεῖστοι θεᾶσθαι μέλλοιεν, ὀλίγῳ χρόνῳ

πᾶσι ῥώμην τε θαυμαστὴν καὶ προθυμίαν παρέστησεν. καὶ ὁ μέγιστον ἦν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς, ἐλαφροὺς καὶ ὀξεῖς,

ὥστε τὰς κατ' ἀλαμὶν ὑπεροφὰς καὶ περιπασμοὺς καὶ τὰς κατ' ἵππον ὑπεροφὰς καὶ κλίσεις ἀπειργάσατο καὶ συνείθισεν, ὡς ἑνὶ σώματι κινουμένῳ κατ' ὁρμὴν ἐκούσιον ἐοικέναι τὸν ὅλον τῶν συστήματος ἐν ταῖς μεταβολαῖς εὐχέρειαν. συστάσης δὲ τῆς περὶ τὸν Λάρισσον ἀμφὶς πολεμὸν ἰσχυρᾶς μάχης πρὸς Αἰτωλοὺς καὶ Ἠλείους, ὁ τῶν Ἠλείων ἵππαρχος Δαμόφαντος ὥρμησεν ὑπὲρ τὸν Φιλοποίμενα προεξελάσας· δεξάμενος δὲ τὴν ὁρμὴν ἐκεῖνος αὐτός, καὶ φθάσας τῷ δόρατι παίει καὶ καταβάλλει τὸν Δαμόφαντον. εὐθὺς δὲ τούτου πεσόντος, ἔφυγον οἱ πολέμιοι, καὶ λαμπρὸς ἦν ὁ Φιλοποίμην, ὡς οὔτε κατὰ χεῖρα, τῶν νέων τινὸς, οὔτε σιωπήσει, τῶν πρεσβυτέρων ἀπολείπομενος, ἀλλὰ καὶ μάχεσθαι καὶ στρατηγεῖν ἐπιστάμενος. ὃ δὲ κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν πρῶτος μὲν Ἄρατος εἰς ἀξίωμα καὶ δυνάμιν ἦρεν, ἐκ παπεινοῦ καὶ διερριμμένου κατὰ πόλεις συναγαγὼν, καὶ πολιτευσάμενος Ἑλληνικῶς καὶ φιλανθρώπως πολιτείαν. ἔπειτα, ὥσπερ ἐν τοῖς ὕδασιν ἀρξαμένων ὀλίγων ὑφίστασθαι καὶ μικρῶν σωμάτων, ἤδη τὰ ὑπορρέοντα τοῖς πρώτοις ἐπιρρόμβα καὶ προσεπίπτοντα πῆξιν ἰσχυρὰν καὶ στερεότητα ποιεῖ δι' ἀλλήλων, οὕτω τῆς Ἑλλάδος ἀθενοῦς καὶ ὑπὸ τῶν ὑπερφυλύτου φερομένης κατὰ πόλεις ἐν τῷ τότε χρόνῳ, πρῶτον συστάντες οἱ Ἀχαιοὶ, καὶ τῶν κύκλῳ πόλεων τὰς μὲν ἐκ τῶν βοηθεῖν καὶ συνελευθεροῦν ἀπὸ τῶν τυραννικῶν ὑπολαμβάνοντες, τὰς δὲ ὁμονοίᾳ καὶ πολιτείᾳ καταμιγνύντες εἰς ἑαυτοὺς, ἓν σῶμα καὶ μίαν δύναμιν κατασκευάσαι διενοοῦτο τὸν Πελοπόννησον. ἀλλ' Ἄρατου μὲν ζῶντος, ἐπὶ τοῖς Μακεδόνων ὅπλοις ὑπεδύοντο τὰ πολλὰ, θεραπεύοντες Πτολεμαῖον, εἶτ' αὖθις Ἀντίγονον καὶ Φίλιππον, ἐν μέσαις ἀναστρεφομένοις ταῖς Ἑλληνικαῖς πράξεσιν· ἐπεὶ δὲ Φιλοποίμην εἰς ὃ πρωτεύειν προῆλθεν, ἤδη καθ' ἑαυτοὺς ἀξιόμαχοι τοῖς ἰσχύοσι πλεῖστον ὄντες, ἐπαύσαντο χρώμενοι πρεσβείαις ἐπεισακτοῖς. Ἄρατος μὲν γὰρ, ἀστρατηγητοτέρος εἶναι δοκῶν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὁμιλίᾳ καὶ πραότητι καὶ φιλίαις βασιλικαῖς τὰ πλεῖστα κατειργάσατο τῶν πραγμάτων, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται· Φιλοποίμην δὲ, ἀγαθὸς πολεμιστὴς ὢν, καὶ δι' ἀρετὴν τῶν ὅπλων ἐνεργὸς, ἐπὶ δὲ δυτυχὴς καὶ κατορθωτικὸς εὐθὺς ἐν ταῖς πρώταις γενομέναις μάχαις, ἅμα τῇ δυνάμει τὸ φρόνημα τῶν Ἀχαιῶν ηὔξησεν, νικᾶν ἐθισθέντων μετ' αὐτοῦ, καὶ κατευτυχεῖν ἐν τοῖς πλείστοις ἀγῶσι. πρῶτον μὲν οὖν τὰ περὶ τὰς τάξεις καὶ τὴν ὁπλισμοὺς φαύλως ἔχοντα τοῖς Ἀχαιοῖς ἐκίνησεν. ἐχρῶντο γὰρ θυρεοῖς μὲν ὑπερτείνοντι διὰ λεπότητα, καὶ στενοτέροις τοῦ πρέπειν ἔλλειν τὰ σώματα, δόρασι δὲ μικροτέροις πολὺ τῶν σαρισῶν· καὶ διὰ τοῦτο πλῆκτικοὶ καὶ μάχιμοι πόρρωθεν ἦσαν ὑπὸ κουφότητος, προσμίξαντες δὲ τοῖς πολεμίοις, ἔλαττον εἶχον. εἶδος δὲ τάξεως καὶ σχήματος εἰς ἀπειρον ἐκ τοῦ συνήθους· φάλαγγι δὲ χρώμενοι μήτε προβολῇ ἐχούσῃ, μήτε σιωπασμὸν, ὡς οἱ Μακεδόνων, ῥαδίως ἐξεθλίβοντο καὶ διεσπῶντο. ταῦτα ὁ Φιλοποίμην διαπάσας, ἔπεισεν αὐτοὺς ἀντὶ μὲν θυρεοῦ καὶ δόρατος ἀσπίδα λαβεῖν καὶ σαρισσῶν, κρανέσι δὲ καὶ θώραξιν καὶ περικνημῖσιν πεφραγμένοις, μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν ἀντὶ δρομικῆς καὶ πελταστικῆς μάχην ἀσκεῖν. πείσας δὲ καθοπλίσασθαι τοὺς ὁμηλικίας, πρῶτον μὲν ἐπῆρε θαρρεῖν, ὡς ἀμάχους γενομένους· ἔπειτα τὰς τρυφὰς αὐτῶν καὶ τὰς πολυτελείας ἀεὶ μετεχόμενον. ἀφελεῖν γὰρ ἐκ τοῦ παντὸς ἐκ πολλοῦ νοσούντων τὸν κενὸν καὶ μάταιον ζῆλον, ἐθῆ πάσας ἀγαπώντων περιπλὰς, στρωμνὰς τε βαπτομένων ἀλουργεῖς,

καὶ περὶ

A Itaq; turmatim in latus conuertere & in terga obuertere aciem, singulos item equos ita conuertere & flectere edocuit & cõsuefecit, vt totius circumagẽdi globi dexteritas vnum corpus repręsentaret, suo se contorquens nutu. In acri illo cõflictu quo Achæi cum Ætolis & Eliis signa contulerunt ad amnem Larissum, Philopœmenem magister equitum Eliorum Damophantus ante signa euectus petiuit. Cuius ille impressionem excipiens, præuertit eum lancea ferire, atq; exanimem deturbauit equo. Ad cuius lapsum confestim effuderunt se in fugã hostes. Vnde ingens nomẽ quæsiuit Phi-
B lopœmenes: vt qui nec manu ulli iuuenũ, nec vlli senũ concederet prudẽtia sed iuxta militis & imperatoris partes optime obiret. Ac reipublicæ quidẽ Achæorũ conciliauit princeps Philopœmenes dignationem & potentiam: qui abiectam & oppidatim diuulsam coegit, dignamq; Græcia reddidit atq; elegantem. At sicut in aqua vbi pauca corpora & minuta cœperunt subsidere quæ exinde affluunt, impacta primis & aggesta cõpaginẽ mutuam efficiunt firmam & solidam: ita quum languida ea tempestate Græcia opprimi oppidatim posset facile primi conspirauerunt Achęi, circum-
C iectasq; vrbes partim submittendis ad expellẽdos tyrannos auxiliis recipientes, partim concordia & bona disciplina sibi asciscentes, Peloponnesum in vnũ corpus cogere, & in vnas instituebant vires. Verum quandiu fuit superstes Aratus, spectabant fere Macedonũ arma, colebantq; Ptolemæũ, mox Antigonum & Philippum, qui in mediis Grę-corũ negotiis, iactabant se. Postquã verò ad principatũ adspirauit Philopœmenes, quia potentissimis iam per se erant pares, destiterunt ascititiis vti ducibus. Namque Aratus segnior habitus vtique ad dimicandum, comitate beneuolentiaq;
D & familiaritatibus regiis pleraque negotia, sicut in vita eius exposuimus, transegit: at bonus Philopœmenes bellator, atque in armis strenuus, felix præterea & victoriosus mox in primis certaminibus, vna cum potentia animos Achæorum, quod cõsuessent cum eo vincere & in quamplurimis deportare lauream præliis, inflauit. Primum autem ordinum militarium apud Achæos atq; armaturæ correxit vitia. Scuta enim habebant ex tenuitate expeditiora & restictiora, quã vt tegere possent corpora: lanceas longe sarissis breuiores. vnde ob leuitatem ad eminus petendum strenui erãt & bel laces, cominus non perinde valebant. Modus &
E forma aciei in orbem non erat in vsu: sed quia quadratam aciem, qua vtebantur, nec fronte muniebant nec strue vt moris erat Macedonum, ex facili impellebantur, disiiciebanturq;. Vbi hæc Philopœmenes digessit, induxit eos vt pro scuto & lancea clypeum & sarissam caperent: simul vt galeis, loricis, ocreisque tecti loco cursorię & velitaris pugnæ statariam meditarentur & firmam. Vbi iam pubem ad ita se armandum impulit, primũ vt inuictos confirmauit, deinde delicias & luxum eorum optime inuertit. Neque enim eripere semel potuit vanum & inane, quod
F perdiu infecerat animos eorum desiderium circa amœniorem vestium cultum, strata purpurea,

ſumptuoſas cœnas menſaſq; : ſed quum inſtitiſſet à non neceſſariis cupidos elegantiæ ad neceſſaria deflectere & honeſta, breui omnes mouit atq; inflammauit, vt quotidianis repreſſis in corpus ſumptib., geſtirẽt in militari & bellico ornatu oſtẽtare ſe ſplẽdidos & comptos. Itaq; videres plenas officinas calicum & paterarum contundendorum, in aurandarum loricarum, argento inducendorum ſcutorũ frænorumq;, curricula domandorum equorum & adoleſcentium in armis ſeſe exercentium: in manibus fœminarum galeas, ac criſtas tincturis diſtinctas, ſagulaque equeſtria, & militares lacernas picturatas. Hæc ſpecies animos incendebat eorum, & alacritatem excitabat: vnde periculorum contemptores & prõpti ad ſubeunda diſcrimina euaſerunt. Quippe profuſio aliis in rebus voluptates producit, & animos eneruat vtentium, quaſi per ſtimulos & titillationes animum ſenſu infringente: contra impenſa in huiuſcemodi res roborat eum, extollitque. Sicut Achillem induxit Homerus nouis armis prope ſub oculis poſitis quaſi exultantem & ardentem, vt ea in opus educeret. Ad eum modum quum exornaſſet iuuentutem, exercuit & ſubegit eam, continenter mouens: quæ enixe obtemperabat. Siquidem ordo militaris mirifice placebat iis, cuius perfringi glob. non videbatur poſſe: reddebãturq; corporibus arma tractabilia & leuia, quæ ob ſplendorem & decorem verſabant ac ferebant quadam cum voluptate, vt in iis dimicare, & quãprimum cum hoſtibus auerẽt decernere. Bellum ea tempeſtate Achæis erat cum Machanida Lacedęmoniorum tyranno, qui multa & magna potentia ſuccinctus, omnes Peloponneſum incolentes captabat. Quem vt Mantineorum fines nuntiatum eſt inuaſiſſe, Philopœmenes raptim egit in eum copias. Inſtruxerat in conſpectu vrbis Mantineæ aciem. Habebat autem vterque ſub ſignis magnum externorum militum numerum & vrbanas copias pene omnes. Vbi iam ad concurrendum ventum eſt, & milite externo Machanidas iaculatores & Tarentinos, qui ante ſigna locati Achæorum fuerunt, pepulit, omiſſo incurrere ilico in aciem eorum & diuellere globum, ablatus eſt dum conſectatur effuſos, præterlatuſque aciem eſt Achæorum, qui integris adhuc ordinibus conſiſtebant. Philopœmenes, quum in principio eſſet tam grauiter titubatum, atque actum eſſe omniaque iam perdita viderentur, ea re diſſimulata, quaſi nihil incommodi accidiſſet, vt conſpexit quantum in perſequendo hoſtes offenderent diuulſi ab acie ſua, ac locum aperientes vacuum, non occurrit, neq; obiecit ſe fugientes agẽtibus, ſed permiſit eos præteruehi. Vbi iam magnum interuallam fecerunt, confeſtim ſigna intulit in pedites, quos nudos videbat relictos: cornibuſque exporrectis ex latere incurrit in deſtitutos duce, nec pugnam expectantes. Nã quum tergis inhærentem fugientium aſpicerent Machanidam, victoriam exiſtimabant ſuam, atque hoſtes omni ex parte profligatus. Hos vt multa cæde auertit (quippe ſupra quatuor millia occubuiſſe feruntur) cõtendit in reuertentẽ cum mercenariis ab hoſtium inſectatione Machanidam.

A καὶ τοὺς δεῖπνα φιλοδιμουμένων καὶ δαπέζας. ὁ δ', ἀρξάμενος ἐκβέπειν ἀπὸ τῶν οὐκ ἀναγκαίων ὅτι τὰ χρήσιμα καὶ καλὰ τῶν φιλοκοσμίαν, ταχὺ πολλοὺς ἔπεισε καὶ παρώρμησε, τὰς καθ' ἡμέραν τοὺς σῶμα δαπανώντας κωλύσαντας, ἐν ταῖς γραμματικαῖς καὶ πολεμικαῖς διδασκαλίαις διατρεπεῖς ὁρᾶσθαι καὶ κεκοσμημένους. ὧν οὖν ἰδεῖν τὰ μὲν ἐργαστήρια μεστὰ κατακοπτομένων κυλίκων καὶ δισκελείων, χρυσουμένων δ' θωράκων, καὶ καταργυρουμένων δορέων καὶ χαλινῶν· τὰ δ' στάδια πόλων δαμαζομένων, καὶ νεανίσκων ὁπλομαχούντων. ἐν δ' ταῖς χερσὶ τῶν γυναικῶν κράνη καὶ

B περιβαφαῖς κεκοσμούμενα, καὶ χιτώνων ἱππικῶν καὶ στρατιωτικῶν χλαμύδων διϊωδισμένων· ἡ δὲ ὄψις αὕτη τὸ θάρσος αὔξουσα, καὶ τοῦ καλοῦ τὸν ὁρμὸν, ἐποίει φιλοτιμότερον καὶ τολμηρὸν ὅτι τοὺς κινδύνους. ἡ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις θεάμασι πολυτελεῖα δυφὴν ἐπάγεται, καὶ μαλακίαν ἐνδίδωσι τοῖς χρωμένοις, ὥσπερ ὑπὸ νυγμῶν καὶ γαργαλισμῶν τῆς αἰσθήσεως συνεπικλώσης τὸν θυμόν. ἡ δὲ εἰς τὰ τοιαῦτα, ῥώννυσι καὶ μεγαλοῦ τὸν θυμόν. ὥσπερ Ὅμηρος ἐποίησεν τὸν Ἀχιλλέα τῶν καινῶν ὅπλων τοῦ κατεθέντων ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ὄψεως, οἷον ὀργῶντα καὶ φλεγόμενον

C πρὸς τὸν δι' αὐτῶν ἀνέργειαν. οὕτω δ' κοσμήσας τοὺς νέους, ἐγύμναζε καὶ διεπόνει, ταῖς κινήσεσι προθύμως ὑπακουούσας καὶ φιλοτίμως. καὶ γὰρ ἡ τάξις θαυμαστῶς ἠγαπᾶτο, ἀθραυστόν τι λαμβάνειν πύκνωμα δοκοῦσα, καὶ τὰ ὅπλα τοῖς σώμασιν ἐγίνετο χειροήθη καὶ κοῦφα, μθ' ἡδονῆς θαυμαστότητα καὶ κάλλος ἀπτομένων καὶ φορούντων, ἀγωνίσασθαί τε βουλομένων, καὶ θαρρεῖν τάχιστα πρὸς τοὺς πολεμίους. ὧν δ' τότε τοῖς Ἀχαιοῖς ὁ πρὸς Μαχανίδαν πόλεμος τῶν Λακεδαιμονίων τύραννον, ἀπὸ

D πολλῆς καὶ μεγάλης δυνάμεως ὅτι βουλεύοντα πᾶσι Πελοποννησίοις. ὡς οὖν εἰς τὴν Μαντίνειαν ἐμβεβληκὼς ἀπηγγέλθη, κατ' τάχος ὁ Φιλοποίμην ἐξήγαγε τὴν στρατιὰν ἐπ' αὐτόν. ἐκτὸς δ' τῆς πόλεως παρετάξατο, πολλοῖς μὲν ξένοις ἑκάτερον, πάσαις δ' ὁμοῦ τι ταῖς πολιτικαῖς δυνάμεσι. θορυβοῦντος δ' τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶν, ὁ Μαχανίδας τοῖς ξένοις τοῖς τῶν Ἀχαιῶν προστεταγμένους ἀκοντιστὰς καὶ Ταραντίνους βεβάλετο, ἀντὶ τοῦ χωρεῖν εὐθὺς ὅτι τοῖς μαχομένοις, καὶ παρῆγεν ὁ συνεχὴς, ἐξέπεσε διώκων καὶ παρήλλαξε τὴν φάλαγγα, τῶν Ἀχαιῶν ἐν τάξει μενόντων. ὁ δ' Φιλοποίμην, τηλικούτου πταίσματος ἐν ἀρχῇ γενομένου, καὶ τῶν πραγμάτων ἀπολωλέναι κομιδῇ καὶ διεφθάρθαι δοκούντων, τοῦτο μὲν ὅμως προσεποιεῖτο παρορᾶν, καὶ μηδὲν ἠγεῖσθαι δεινόν· κατιδὼν δ' τοὺς πολεμίους, ὅσον ἠμάρτανον ἐν τῇ διώξει, τῆς φάλαγγος ἀπορρηγνυμένους, καὶ κενὴν χώραν διδόντας, οὐκ ἀπέμενεν, οὐδὲ ἐνέστη φεύγουσιν αὐτοῖς ὅτι τοὺς φεύγοντας, ἀλλ' ἐάσας παρελθεῖν καὶ θαύμασμα ποιήσας μέγα, πρὸς τοὺς ὁπλίτας εὐθὺς ἦγε τῶν Λακεδαιμονίων, ὁρῶν τὴν φάλαγγα γυμνὴν ἀπολελειμμένην· καὶ κατ' κέρας τοῦ δεξιοῦ ἐνέβαλεν, μήτε ἄρχοντος αὐτοῖς

F παρόντος, μήτε μάχεσθαι προσδεχομένοις. οἱ γὰρ ἡγοῦντο καὶ κρατεῖν πάντα πάσιν, δοκοῦντα τὸν Μαχανίδαν ὁρῶντες. ὡσαύτως δ' τούτοις φόνῳ πολλῷ, (λέγονται γὰρ ὡς τοὺς τετρακισχιλίους ἀποθανεῖν) ὥρμησεν ὅτι τὸν Μαχανίδαν, ἐκ τῆς διώξεως αὐτὸς ἀναστρέφοντα μετ' τῶν ξένων·

τάφρου μεγάλης καὶ βαθείας ἐν μέσῳ διειργούσης, παρεξήλαυνον ἀλλήλοις ἑκατέρωθεν· ὁ μὲν διαβῆναι καὶ φυγεῖν, ὁ δὲ τοῦτο κωλύσαι βουλόμενος. ἰδοὺ δὲ ὄψις οὐχ ὡς στρατηγῶν μαχομένων, ἀλλ' ὥσπερ θηρίων πρὸς ἀλκὴν ἐπ' ἀνάγκης δεομένων, δηνοῦ κινητέον τὸν Φιλοποίμενος στρατηγόν. ἔνθα ὁ μὲν ἵππος τοῦ τυράννου ῥωμαλέος ὢν καὶ θυμοειδής, καὶ τοῖς μύωψιν αἱμαχθεὶς ἑκατέρωθεν, ἐπετόλμησε τῇ διαβάσει, καὶ προσβαλὼν τῇ τάφρῳ τὸ στῆθος, ἐβιάζετο τοῖς προσθίοις πρανὲς ἐρείσασθαι σπέλεσιν. ἐν δὲ τούτῳ Σιμμίας καὶ Πολύαινος, οἵπερ ἀεὶ τῷ Φιλοποίμενι παρῆσαν μαχομένῳ καὶ συνήσπιζον, ὁμοῦ προσπίπτουσι δυσὶ, τοῖς αἰχμαῖς κλίναντες ἐναντίας. φθάνει δὲ ἀθρόος ὁ Φιλοποίμην ἀπαντήσας τῷ Μαχανίδᾳ, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ μετεωρίζοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ὁρῶν, μικρὸν ἐκλινεν τὸν δίσκον, καὶ διαλαβὼν τὸ ξυστὸν, ἐκ χειρὸς ὤθει, καὶ περιτρέπει τὸν ἄνδρα συνεπερείσας. τοῦτο ἔχων τὸ σῆμα χαλκοῦς ἐν Δελφοῖς ἔστηκεν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, θαυμασάντων μάλιστα καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ τὴν στρατηγίαν ἐκείνου. λέγεται δὲ, τῆς τῶν Νεμείων πανηγύρεως συνεστώσης, στρατηγοῦντα τὸν Φιλοποίμενα τὸ δεύτερον, καὶ νενικηκότα μὲν οὐ πάλαι τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, τότε δὲ σχολὴν ἄγοντα τὴν ἑορτὴν, πρῶτον μὲν ἐπιδεῖξαι τοῖς Ἕλλησι κεκοσμημένην τὴν φάλαγγα, καὶ κινουμένην, ὥσπερ εἴθισται, τοῖς τάκτικοῖς ῥυθμοῖς μετὰ τάξεως καὶ ῥώμης· ἔπειτα κιθαρῳδῶν ἀγωνιζομένων, εἰς τὸ θέατρον παρελθεῖν, ἔχοντα τοὺς νεανίσκους ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς χλαμύσι, καὶ τοῖς φοινικοῖς ὑποδύταις, ἀκμάζοντάς τε τοῖς σώμασιν ἄπαντας καὶ ταῖς ἡλικίαις πολλὰ λήλους, ἀιδῶ δὲ πολλὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα καὶ φρόνημα νεανικὸν ὑποφαίνοντας, ἐκ πολλῶν καὶ καλῶν ἀγώνων. ἅμα δὲ αὐτῷ εἰσιόντων, κατὰ τύχην πυλάδου τὸν κιθαρῳδὸν ἄδοντα τοὺς Τιμοθέου Πέρσας ἐπᾴδεσθαι, Κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχω μέγαν Ἑλλάδι κόσμον. ἅμα δὲ τῇ λαμπρότητι τῆς φωνῆς τὸ πρὸς τὴν ποίησιν ὄγκου συμπρέψαντος, ἐπιβλέψειν ἠξιοῦσθαι τὸν θεάτρου πανταχόθεν εἰς τὸν Φιλοποίμενα, καὶ κρότον μετὰ χαρᾶς, τῶν Ἑλλήνων τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς ἐλπίσιν ἀναλαμβανόντων, καὶ τὸ τότε φρόνημα τῆς ἔγκρισα τῷ θαρρεῖν ἠρμένων. πρὸς δὲ τὰς μάχας καὶ τοὺς κινδύνους, ὥσπερ οἰπῶλοι τοῖς σκύλοις ἐπιβάντας πρὸς ὠθοῦντες, ἐὰν ἄλλον φέρωσιν, πρὸς ἔστιν καὶ ξενοπαθοῦσιν· οὕτως ἡ δύναμις τῶν Ἀχαιῶν ἑτέρου στρατηγοῦντος ἠθύμει, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐπάπταινεν, καὶ μόνον ὀφθέντος, εὐθὺς ὀρθὴ καὶ θρασύς ἦν, ἀφ' ὃ θαρρεῖν. ἅτε δὴ καὶ τοὺς ἐναντίους ἀποθανόντας, πρὸς ἕνα τοῦτον τῶν στρατηγῶν ἀπιβλέπειν οὐ δυναμένους, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὄνομα δεδοικότες, ὡς ἐν φανερῷ ἐξ ὧν ἔπραξαν. Φίλιππος μὲν γὰρ ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς, οἰόμενος, οὐκ ἐκ ποδὸς ὁ Φιλοποίμην ἥκειν, πάλιν ὑποπτήξειν αὐτῷ τοὺς Ἀχαιοὺς, ἔπεμψεν εἰς Ἄργος κρύφα τοὺς ἀναιρήσοντας αὐτόν. ἐπιγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιβουλῆς, πανταχόθεν ἐξεμισήθη καὶ διεβλήθη πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Βοιωτοὶ δὲ, πολιορκοῦντες Μέγαρα, καὶ λήψεσθαι ταχέως ἐλπίζοντες, ἐξαίφνης λόγου περιστάντος αὐτοῖς, ὃς οὐκ ἦν ἀληθὴς, Φιλοποίμενα βοηθοῦντα τοῖς πολιορκουμένοις ἐγγὺς εἶναι, τὰς κλίμακας ἀφέντες ἤδη προσερηρεισμένας τοῖς τείχεσιν, ὤχοντο φεύγοντες. Νάβιδος δὲ τοῦ μετὰ Μεχανίδαν τυραννοῦντος Λακεδαιμονίων, Μεσσήνην ἄφνω καταλαβόντος, ἐτύγχανε μὲν ἰδιώτης ὢν τότε ὁ Φιλοποίμην, καὶ δυνάμεως οὐδεμιᾶς κύριος· ἐπεὶ δὲ τὸν στρατηγοῦντα τῶν Ἀχαιῶν

A Ingens fossa & alta interiecta dirimebat eos, ex cuius vtroque margine obequitabant inter se: hic quo transiret ad capessendam fugam, ille vt id impediret. Erat species non quasi ducum præliantium, sed sicut ferarum, quas ad prælium adigit necessitas acri instante venatore Philopœmene. Hic equus tyranni fortis & ferox, vtrinque calcaribus concitatus tentauit transilire fossam, impactoq; in fossam pectore, annitebatur prioribus pedibus traiicere. Interea Simmias & Polyænus, qui in præliis soliti erant Philopœmeni assistere & eũ stipare, simul ambo aduolant equis. Quos infestas inclinantes hastas præuenit Philopœmenes, B atque obuium obiecit se Machanidæ. Cuius equũ quum videret sublato capite corpus eius tegentem, deflexit paululum suum, atque infesta hasta omni vi intorta illum effusum connixus resupinat. Ea figura Achæi statuam huic Delphis, admirati supra modum tum factum hoc, tum eius illo in prælio consilium, posuere. Fama est ludicro Nemæorum Philopœmenem iterum prætorem, non ita diu ab hac ad Mantineam pugna, quum eius celebritatis causa in otio esset, primùm exhibuisse Græcis adornatam phalangem & motus edentem, vt in acie solet, compositos cum C agilitate & robore: inde certantibus citharœdis in theatrum prodisse, quem iuuenes stipabant lacernis militaribus & puniceis amicti sagis, cùm corporibus florentes omnes, tum pares ætate: qui singularem aduersus ducem reuerentiam, & spiritus ex multis & egregiis certaminibus elatos præ se ferebant. His commodum ingressis, fortè Pyladem citharœdum cecinisse Timothei Persas, hoc modo exorsum

Assertis decus hic quæsiuit nobile Graiis.

Grandiloquentia autem poetæ cum canora con- D gruente voce oculos ex omni parte theatri coniectos in Philopœmenem fuisse, ac plausum editum lætissimum à Græcis, qui veterem dignitatem spe concipiebant, & ad illos animos proximè accedebant fiducia. In præliis & discriminibus, sicut equi nouelli consuetum sessorem quærunt, alium si vehant tumultuantur & ferociunt, ita exercitus Achæorum deiiciebat alio duce animum, atque illum circumspectabat, quo viso tantùm illicò erat ex fidentia erectus agilisque. Nempe hostes intelligebant vnum hunc contueri non posse, sed & gloriam eius & nomen, vt re ipsa declararunt, formidare. Si- E quidem Macedonum rex Philippus, ratus sublato de medio Philopœmene, Achæos iterum ipsum respecturos, misit certos occultè Argos qui eum trucidarent: ac detectis insidiis planè flagrauit inuidia, & traductus est apud Græcos. Bœotii Megaram obsidentes, quum sperarent se iamiam oppidum expugnaturos, vano repentè allato rumore Philopœmenem suppetias obsessis venientem adesse, scalis quæ muris iam erant admotæ relictis, fugæ consuluerunt. Quo tempore Nabis, qui Lacedæmoniorum tyrannus secundum Machanidam fuit, occupauit Messenen: erat priuatus Philopœmenes, nec vllis copiis præerat. Qui quum prætorem Achæorum, F

vt opem ferret Messeniis, non potuit Lysippum inducere, quia plane actum dictitabat esse de oppido quod tenerẽt hostes, ipse statuit subuenire suis comitatus ciuibus, qui nullam morabantur legem vel plebiscitum, sed quasi semper ex naturæ præscripto imperantẽ sunt sequuti eum, qui esset præstantissimus. Vt hunc Nabidi nuntiatum est in propinquo esse, non remansit illic, quanuis castra in oppido haberet, sed subdixit se per auersam portam, agmenq; raptim abegit, præclare secum agi ratus, si elaberetur. Et quidem elapsus est: cæterum erepta fuit Messene. Hactenus commẽdatur Philopœmenes. At secunda in Cretam profectio eius accersentibus Gortyniis, vt armis lacessiti eo duce vterentur, culpata est, quod flagrante bello patria sua à Nabide illato abscessisset ipse, vel belli metu, vel intempestiua ad alios ambitione. Licet id temporis bello tam acri premerẽtur Megalopolitani, vt muris inclusi deuastato agro cõsererent vias frugibus, & hostes castra prope in ipsis locassent portis. Hic autem ea tempestate belligerans cum Cretensibus & ducẽ agens in regione transmarina, ansam prębuit iniquis calumniãdi se, quasi bellum domesticum subterfugeret. Nonnulli dicebant aliis designatis Achærorũ prętoribus quia esset sine imperio Philopœmenes, orantibus Gortyniis otiũ suum contulisse eũ ad exercitum ducẽdum. Neq; enim ferebat otiũ, sed imperatoriã & bellicã virtutẽ volebat, sicut magnum negotium, perpetuo in manibus habere & versare. Cui consonat id quod aliquando de rege Ptolemæo dixit. Siquidẽ quum eum quidã ferrent laudibus, quod & exercitũ quotidie ꝓbe exerceret, & ipse probe & sedulo in armis subigeret corpus suũ. Atqui quis regem (inquit) hoc ętatis suspiciat non opus edentem, sed meditantem? Hac igitur de causa infensi Megalopolitani & se rati proditos, instituerunt ei exilium irrogare. Cui rei obstiterũt tamen Achæi, ducem mittentes Megalopolitanis Aristænetum: qui quamuis cum Philopœmene ei dissensiones essent de repub. ne damnaretur, intercessit. Inde à ciuibus Philopœmenes fastiditus, perpulit multa finitima castella ad defectionem, suggerens vt allegarent non fuisse ab initio se censos nec illis cõtributos. Quibus hoc obtendentibus aperte est patrocinatus, eamque ciuitatem in concilio Achæorum pressit. Verum hæc sunt post insequuta. In Creta partes sequutus Gortyniorum, bellum non vt Peloponnesius & Arcas simpliciter gessit & generose: sed mores induens Creticos, eorumque in ipsos technis, dolis, furtis & insidiis vtens, breui pueros ostendit illos esse qui fatuas & inanes ad uersus veram belli peritiam fallacias contechnarentur. Ob hæc celebris & inclytus ex rebus ibi gestis reuersus in Peloponnesum, Philippum offendit a Tito Quintio deuictum, pressumque Achæorum & Romanorum armis Nabidem. In quem dux ilico designatus, quum prælio nauali aleam iaceret, in idem ac Epaminondas visus est impegisse, magnamque ex eo quod minus prospere mari decertasset, virtutis & existimationis suæ fecisse iacturam. Cæterum Epaminondam quidem referunt, quod nollet ciuibus suis gustum præbere commoditatum maritimarum, ne pro stataríis militibus (vt apud Platonem est)

A Λύσιππον οὐκ ἔπειθεν βοηθεῖν τοῖς Μεσσηνίοις, ἀπολωλέναι κομιδῆ φάσκοντα τὴν πόλιν, ἔνδον γεγονότων τῶν πολεμίων, αὐτὸς ἐβοήθει, τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας ἀναλαβών, οὔτε νόμον οὔτε χειροτονίαν παρειμένας, ἀλλ' ὡς ἀμφοτέρους ἄρχοντι τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν ἑπομένους. ἤδη δ' αὐτοῦ πλησίον ὄντος, ἀκούσας ὁ Νάβις οὐκ ἔτι ἔστη, καίπερ ἐν τῇ πόλει στρατοπεδεύων, ἀλλ' ἔτι ἐκδὺς ἀφ' πυλῶν ἑτέρων, κατὰ τάχος ἀπήγαγε τὴν δύναμιν, εὐτυχίᾳ χρήσεσθαι δοκῶν εἰ ἀμφότεροι καὶ διέφυγε, Μεσσήνην δ' ἠλευθέρωτο. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ καλὰ τοῦ Φιλοποίμενος. ἡ δ' εἰς Κρήτην αὖθις ἀποδημία,

B Γορτυνίων δεηθέντων, ὡς χρήσαιντο πολεμούμενοι στρατηγῷ, ἀμφιβολίαν ἔχει, ὅτι τῆς πατρίδος αὐτοῦ πολεμουμένης ὑπὸ Νάβιδος, ἀπῆν, φυγομαχῶν, ἢ Φιλοτιμούμενος ἀκαίρως πρὸς ἑτέρους. καίτοι σωτήρως οὕτως ἐπολεμήθη Μεγαλοπολῖται κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ὥστε τοῖς μὲν τείχεσιν ἐνοικεῖν, σπείρειν δ' τοὺς γεωπόνους, προκεκεκομμένης τῆς χώρας καὶ τῶν πολεμίων γεγονότων ἐν ταῖς πύλαις στρατοπεδευόντων. ὁ δ', Κρησὶ πολεμῶν τὴν κατὰ θάλατταν, καὶ στρατηγῶν ἀμφοτέροις, ἐγκλήματα παρεῖχεν καθ' ἑαυτὸν τοῖς ἐχθροῖς, ὡς ἀποδιδράσκων τὸν οἰκεῖον πόλεμον. ἦσαν δέ τινες οἱ λέγοντες, ἑτέρους τῶν Ἀχαιῶν ἡρημένων ἄρχειν τῶν, ἰδιώτην ὄντα τὸν Φιλοποίμενα, χρῆσαι τῇ ἑαυτοῦ σχολῇ ἐφ' ἡγεμονίᾳ δεηθεῖσι τοῖς Γορτυνίοις. ἐῴει δ' ἀλλότριος σχολῆς, καθάπερ ἄλλο πρᾶγμα, τὴν στρατηγικὴν καὶ πολεμικὴν ἀρετὴν, ἔχων ἀμφοτέρους ἐν χρήσει καὶ τελεῖν βουλόμενος· ὡς καὶ περὶ Πτολεμαίου ποτὲ ῥηθὲν τοῦ βασιλέως ἀπεδήλωσεν. οὐκοῦν γὰρ ἐγκωμιαζόντων τινὰν ὡς οὐ μὴ ἀσκοῦντα τὸν στρατευμα καθ' ἡμέραν, οὐ γυμνάζοντα καὶ φιλοπόνως ἀμφὶ τῶν ὅπλων τὸ σῶμα, Καὶ τίς αὐ (ἔφη) βασιλέα θαυμάσειεν, ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας μὴ ἐσθιόμενον, ἀλλὰ μελετῶντα;

D χαλεπῶς δ' οὖν οἱ Μεγαλοπολῖται φέροντες ἐπὶ τούτῳ, καὶ προδεδόσθαι νομίζοντες, ἐπεχείρησαν ἀποξενοῦν αὐτόν· οἱ δ' Ἀχαιοὶ, διεκώλυσαν, Ἀριστάνετον πέμψαντες εἰς Μεγάλην πόλιν στρατηγόν. ὃς, καίπερ ὢν ἀμφότερος τῷ Φιλοποίμενι περὶ τὴν πολιτείαν, οὐκ εἴασεν τελευτῆσαι τὴν καταδίκην. οὐκ ἐπὶ τούτοις, παρορώμενος ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὁ Φιλοποίμην, ἀπέστησε πολλὰς τῶν περιοικίδων κωμῶν, λέγων διδάξας ὡς οὐ συνετέλουν, οὐδὲ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ἐκείνων. καὶ λεγούσας ταῦτα φανερῶς συνηγωνίσατο, καὶ

E συγκατεστάσιασεν τὴν πόλιν ἐπὶ τῶν Ἀχαιῶν. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ συνεπολέμει τοῖς Γορτυνίοις, οὐχ ὡς Πελοποννήσιος ἀνὴρ καὶ Ἀρκὰς, ἁπλοῦν τινα καὶ γενναῖον πόλεμον, ἀλλὰ τὸ Κρητικὸν ἦθος ἐνδυς, καὶ τοῖς ἐκείνων σοφίσμασι καὶ δόλοις, κλοπείαις τε καὶ λῃστρικοῖς χρώμενος ἐπ' αὐτοὺς, ταχὺ παῖδας ἀπέδειξεν, ἀνόητα καὶ κενὰ πρὸς ἐμπειρίαν ἀληθινὴν πανουργεύοντας. ἐπὶ τούτοις δ' θαυμασθεὶς καὶ λαμπρῶς περὶ τὴν ἐκεῖ στρατείαν ἀνακομισθεὶς εἰς Πελοπόννησον, εὗρεν τὸν μὲν Φίλιππον ὑπὸ τοῦ

F Τίτου καταπεπολεμημένον, τὸν δ' Νάβιν, ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων πολεμούμενον. ἐφ' ἓν δ' ὑδὺς αἱρεθεὶς ἄρχων, καὶ ναυμαχίᾳ παραβαλόμενος, τὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου παθεῖν ἔδοξε, πολὺ τῆς περὶ αὐτὸν ἀρετῆς καὶ τῆς δόξης ἀφαιρεθεὶς, ἐν τῇ θαλάσσῃ κάκιον ἀγωνισάμενος. πλὴν Ἐπαμεινώνδαν μὲν ἔνιοι λέγουσιν ὀκνοῦντα γεῦσαι τῶν κατὰ θάλασσαν ὠφελειῶν τοῖς πολίταις, ὅπως αὐτῶν μὴ λάθωσιν, ἀντιμονίμους ὁπλίτας, κατὰ Πλάτωνα,

ναύτας γιγνόμενοι, καὶ ἀφαφθαρέντες, ἄστοργοι ἐκ τῆς Ἀ- A
σίας καὶ τῶν νήσων ἀπελθεῖν ἐκελεύοντο. Φιλοποίμην δὲ τὴν ἐν
τοῖς πεζοῖς δόξαν ἡμῖν καὶ ἀφ' θαλάττης ἀρκέσειν αὐτῷ
πρὸς τὸ καλῶς ἀγωνίσασθαι πεπεισμένος, ἔγνω τὴν ἄ-
σκησιν, ἡλίκον μέρος ὄντ' τῆς ἀρετῆς, καὶ πόσην ὀπὶ πόνα
τοῖς ἐπιθεῖσιν δυνάμιν προσπίπτειν. οὐ γὰρ μόνον ἐν τῇ
ναυμαχίᾳ ἀφ' τῆς ἀπειρίας ἔλαττον ἔχεν, ἀλλὰ καὶ ναῦν τι-
νὰ, παλαιὰν μὲν, ἔνδοξον δὲ, δι' ἐτῶν τεσσαράκοντα κατα-
σώσας ἐπλήρωσεν· ὥστε μὴ φεύγοντας, κινδυνεύσαι τοὺς
πολίτας. πρὸς ταῦτα γινώσκων καταφρονουμένας αὐτὸν τοὺς
πολεμίους, ὡς πρωτάπασιν πεφυγότος ἐκ τῆς θαλάττης,
καὶ πολιορκοῦντας ὑπερφυῶς Γύθιον, ἀθρόους ἐπέπλευ-
σεν αὐτοῖς, οὐ προσδοκῶσιν, ἀλλ' ἐκλελυμένοις ἀφ' τῆς νί-
κης. καὶ νυκτὸς ἐκβιβάσας τοὺς φαλιώτας, καὶ προσαγαγὼν
πῦρ, ἔθηκε ταῖς σκηναῖς, καὶ τὸ στρατόπεδον κατέκαυσε, καὶ
πολλοὺς διέφθειρεν. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας, κατ' ὁδὸν ἐν
δυσχωρίᾳ λιμὴν ἄφνω τῆς Νάβιδος ὀπιφανέντος αὐτῷ, καὶ φο-
βήσαντος τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀνέλπιστον ἡγουμένοις τὴν σωτηρίαν,
ἐκ τόπων χαλεπῶν καὶ γεγενότων ὑποχείριον τοῖς πολε-
μίοις, ὀλίγον χρόνον ὀπισάς, καὶ προσλαβὼν ὄψει τὴν τοῦ
χωρίου φύσιν, ἐπέδειξεν τὴν τακτικὴν τῶν ἄκρων τῆς πολε-
μικῆς τέχνην οὖσαν. οὕτω μικρὰ κινήσας τὴν ἑαυτοῦ φάλαγ-
γα, καὶ πρὸς τὰ παρόντα μεταρμόσας, ἀθορύβως καὶ ῥα-
δίως διεκρούσατο τὴν ἀπορίαν, καὶ προσβαλὼν τοῖς πολεμίοις,
τρόπῳ ἰσχυρὰν ἐποίησεν. ἐπεὶ δὲ οὐ πρὸς τὴν πόλιν ἐώρα
φεύγοντας, ἀλλὰ τῆς χώρας ἄλλων ἄλλη διαπαρεγκλίνοντας,
ὑλώδης δὲ καὶ πρόβοτος ὢν πᾶσα καὶ δύσιππος ὑπὸ ῥεί-
θρων καὶ φαράγγων, τὴν μὲν δίωξιν ἐπέσχεν, καὶ κατεστρα-
τοπέδευσεν ἔτι φωτὸς ὄντος. τεκμαιρόμενος δὲ τοὺς πολεμίους
ἐκ τῆς φυγῆς καθ' ἕνα καὶ δύο πρὸς τὴν πόλιν ὑπαξειν
σκοταίους, ἐλλοχίζει τοῖς πρὸς τὰς ὑρείθρις καὶ λόφοις πολ-
λοὺς ἔχοντας εὐχρείδια τῶν Ἀχαιῶν. ἐν ταύθα πλείστους ἀ-
ποθανεῖν συνέβη τὸν τῶν Νάβιδος. ἅτε γὰρ οὐκ ἀθρόαν ποιού-
μενοι τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὡς ἑκάστοις αἱ φυγαὶ συνετύγ-
χανον, ὥσπερ ὁρίζοντες ἠλίσκοντο πρὸς τὴν πόλιν, εἰς τὰς τῶν πο-
λεμίων χεῖρας καταίροντες. ὀπὶ τούτοις ἀγαπώμενος καὶ
θαυμάζομενος ἐκπρεπῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς θεάτροις,
φιλότιμον ὄντα τὸν Τίτον, ἡσυχῇ παρελύπει. καὶ γὰρ ὡς Ῥω-
μαίων ὕπατος, ἀνὴρ Ἀρκὰς ἠξίου θαυμάζεσθαι μᾶλλον
ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ταῖς εὐεργεσίαις ὑπερβάλλειν οὐ
πρὸς μικρὸν ἠγεῖτο. δι' ἑνὸς κηρύγματος ἐλευθεράσας τὴν
Ἑλλάδα, ὅσην Φιλίππῳ καὶ Μακεδόσιν ἐδούλευσεν. ἐκ
δὲ τούτου καταλύεται μὲν ὁ Τίτος τῷ Νάβιδι τὸν πόλεμον,
ἀποθνήσκει δὲ ὁ Νάβις ὑπὸ Αἰτωλῶν δολοφονηθείς. τε-
ταραγμένης δὲ τῆς Σπάρτης, ὁ Φιλοποίμην ἁρπάσας
τὸν καιρὸν, ὀπιπίπτει μετὰ δυνάμεως, καὶ τῶν μὲν ἀκόντ-
των, τοὺς δὲ συμπείσας προσηγάγετο, καὶ μετεκόσμησεν
εἰς πᾶς Ἀχαιοὺς τὴν πόλιν. οὗ γενομένου, θαυμαστῶς μὲν
ἐδοκίμασε παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς, προσκτησάμενος αὐτοῖς
ἀξίωμα πόλεως τελικαότης καὶ δυνάμιν. οὐ γὰρ εὐ μι- F
κρὸν, Ἀχαιὰς μέρος γενέσθαι τὴν Σπάρτην. ἀνέλαβεν δὲ καὶ Λακεδαιμονίων τοὺς ἀρίστους, φύλακα τῆς ἐ-
λευθερίας ἐκεῖνον ἐλπίσαντας ἔξειν. διὸ καὶ τὴν Νάβιδος οἰκίαν καὶ οὐσίαν ἐξαργυρισθεῖσαν, καὶ γενομένων εἴκο-
σι καὶ ἑκατὸν ταλάντων, ἐψηφίσαντο δωρεὰν αὐτῷ δοῦναι, πρεσβείαν ὑπὲρ τούτων πέμψαντες. ἔνθα δὴ καὶ διεφάνη
καθαρὸς ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, οὐ δοκῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὢν ἄριστος. πρῶτον μὲν γὰρ ὁδοὺς ἐβούλετο τῶν Σπαρτιατῶν

imprudenti ſibi nautæ euaderent, & vitioſi, vltrò re infecta ex Aſia & inſulis domũ repetiſſe. Philopœmenes verò ſcientiam terreſtrem ſibi ratus ſufficere, vel in pelago ad rem bene gerendã didicit quantum momenti ad virtutem & quantum in omnia adferat ponderis exercitatio meditatis. Non modò enim marte nauali ob imperitiã ſuccubuit, verùm etiam nauem, veterem illam quidem ſed celebrẽ, poſt annos quadraginta deduxit & compleuit. Quæ quum onus non ferret, adducti ciues in periculũ fuere. Ob hoc vbi animaduertit hoſtes ipſius contemptu, quaſi in totum ex mari refugiſ-
B ſet, Gythion inſolenter obſidere, confeſtim egit in non exſpectãtes & victoria ſolutos claſſem: ac nocte excenſione facta ignem admouit, eoq; tentoriis iniecto caſtra illorum incendit, multoſq; peremit. Paucis pòſt diebus, quum ex itinere eũ Nabis ſubitò in anguſtiis deprehendiſſet, trepidationemq; iniecíſſet Achæis, nulla ratione ex locis difficilibus & hoſti opportunis explicare ſalutem ſe ratis poſſe, paulíſper reſiſtens, vt loci naturam circumſpexit, artem aciei inſtruendæ eſſe oſtendit in re militari primam. Itaq; conuerſo paululũ agmine ſuo & ad rem præſentem verſato, ſedatè & nul-
C lo negotio exemit perplexitatem ſuis, atq; impreſſione facta hoſtes in effuſam fugamauertit. Quos quum non ad vrbem videret fugam intendentes, ſed per agrum alium aliò delabentes (erat autx ſaltuoſus, montoſus, & equitatui ob riuos & lacunas incommodus) cecinit receptui, caſtraq; luce adhuc metatus eſt. Quia verò coniectura proſpiciebat hoſtes ex fuga ſingulos vel binos per tenebras in vrbem ſe ſubducturos, in riuis & collibus vbi vicinis frequentes Achæos cum gladiis condit, vbi cõtigit plurimos Nabidis milites cadere. Quippe non recipiebant ſe confertim, ſed vt quoſq; cõ-
D globauerat fuga, auium more in manus hoſtiles delabentes circa vrbẽ capiebantur. Ob quę quum à Græcis per theatra eximiis celebraretur & ornaretur honoribus, nonnihil T. Quintium obiter offendit gloriæ auidum. Volebat enim ſupra hominem Arcadem vt conſul Romanus ab Achæis honorari: & qui totam Græciam, quæcunq; Philippo & Macedonibus ſeruierat, vno edicto reſtituerat in libertatẽ, non parum ſuperare ſe eum beneficiis arbitrabatur. Inde T. Quintius pacem cum Nabide facit. Nabis autem inſidiis ab Ætolis circumuẽtus occumbit. Turbatis rebus Spartæ, Philopœmenes arrepta occaſione ſuperuenit cũ ex-
E ercitu, ac quibuſdã inuitis, aliis in ſententiam ſuã adductis, ciuitatem impulit vt corpori ſe Achæorũ contribueret. Quo facto mirum quantũ quæſiuit apud Achęos laudis, q; tantæ vrbem amplitudinis & potentiæ iis adiunxiſſet. Neque enim leue erat partem fieri Achaiæ Lacedæmonẽ. Conciliauit etiam ſibi optimates Lacedæmoniorũ, qui libertatis ſe illum cuſtodem habituros ſperabant. Vnde Nabidis domũ & bona venum dederũt, ex quibus coacta viginti & centũ talenta, dono ei ſuffragiis dare decreuerũt, atq; ad id offerendũ ei legatos miſere. Enimuerò hic effulſit abſtinẽtia eius, qui nõ videbatur tantùm, ſed erat integerrimus. Namq; primùm nemo eum virum ſuſtinebat Spartiatarum

de eo capiendo munere appellare, ſed verentes detrectanteſq; hoſpitem eius nominarunt Timolaum. Qui vt venit Megalopolin, ac cõuiuio à Philopœmene exceptus grauitatem ſermonis eius & vitæ frugalitatẽ integritatemq; animaduertit morum, ad quos haudquaquã aditus propior aut inſidiæ à pecunia paterent, oppreſſit mentionẽ doni, ac prætextu aduentus ſui allegato alio domum eſt regreſſus. Iterum miſſus nihilo plus egit. Tertia legatione vix tandem eius rei mentionẽ inferens, propenſum animũ declarauit ei ciuitatis. At Philopœmenes grato animo auditis mandatis, perrexit ipſe Lacedæmonẽ, conſuluitq; eis ne bonos amicos, quorum liceret virtute frui gratis, largitionibus inſtituerẽt labefactare, ſed improbos & eos qui ciuitatem in concilio premant, redimerent & corrumperent, vt munere deliniti, minus ipſis obſtreperent. Quippe inimicis ait præſtare liberam vocem quàm amicis præcidere. adeo fuit celſo aduerſus pecuniam animo. Poſtquam verò Lacedæmonios de integro nouare res nuntiato prætor Achæorum Diophanes vindicare in eos intendit, illi autem armis motis Peloponneſum ſolicitabant ſtudebat mollire & ſedare Philopœmenes Diophanis bilem: tempus demonſtrãs poſtulare, rege Antiocho & Romanis in Græcia tantis exercitib. hærentibus, eò vt animum conuertat dux, neque moueat domeſtica, ſed conniueat in quibuſdam peccatis, diſſimuletq;. Cui quum non auſcultaret Diophanes, ſed Laconiæ vnà cum Quintio arma inferret, ac ſtatim ipſam peterent vrbem: frendens Philopœmenes facinus minimè ciuile, neq; vndequaq; officio reſpondens, verùm inſigne tamen & inſigni deſignãs animo, ingreſſus eſt Lacedæmonem, prætoriq; Achæorum & Romano conſuli ipſe portas priuatus clauſit, motus vrbanos cõpreſſit, reduxitq; Lacedæmonios, ſicut initio fuerant, in corpus Achęorũ. Inſequutis temporib. incuſans neſcio quid Philopœmenes Lacedæmonios, exules prætor in vrbem reduxit, octoginta Spartiatas occidit, vt autor eſt Polybius: vt verò tradidit Ariſtocrates, quinquaginta ſupra trecentos muros demolitus eſt, magna parte agri mulctauit eos, eamq; attribuit Megalopolitanis. Quicunque adſcripti à tyrannis in ciuitatem Spartanam fuerant, exterminauit, & in Achaiam abduxit omnes: extra tria millia, quos dicto non audientes & excedere abnuentes, Lacedæmone ſub haſta vendidit. Hinc quaſi ad illorum ludibrium ex ea pecunia ædificauit Megalopoli porticum. Quo autem magis indulgeret ſuo in Lacedæmonios odio, & indigne afflictis inſultaret, immaniſſimum factum & iniquiſſimum circa inſtituta illius ciuitatis molitus eſt. Siquidem Lycurgi inſtitutionem ſoluit & peruertit, compulitque pueros & adultos quaſi ex Lycurgi legibus nunquam moderatos ſpiritus geſturi eſſent, patriam cum Achaica cõmutare diſciplinam. Qui quum id temporis calamitatum mole Philopœmeni quaſi neruos ciuitatis præbuiſſent incidendos, ſubacti, cicurati, & fracti fuerunt. Cæterùm aliquanto pòſt beneficio populi Romani relictis inſtitutis Achaicis, priſtina, quoad eius fieri à tantis miſeriis & cladibus poterat, reduxerunt atque ſtabiliuerunt.

A αἰδρὶ τοιούτῳ ἀμαλέγεσθαι τοῦ δωροδοκίας, ἀλλὰ δεδοικότες καὶ αἰσχυνόμενοι, προσεβάλοντο τὸν ξένον αὐτοῦ Τιμόλαον. ἔπεφτα δὲ αὐτὸς ὁ Τιμόλαος, ὡς ἦλθεν εἰς Μεγάλιω πόλιν ἑστιαθεὶς παρὰ τοῦ Φιλοποίμενος, καὶ τὸ σεμνότητα τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀφέλειαν τῆς διαίτης, καὶ ὃ ἦθος ἐνοῦθεν οὐδαμῆ προσιτὸν ὂν δὲ ἀλλοτριον ὑπὸ χρημάτων κατεμονήσας, ἀπεσιώπησε τοῦ τῆς δωρεᾶς· ἑτέραν δὲ τινα προφάσιν τῆς πρὸς αὐτὸν ὁδοῦ ποιησάμενος, ὡς ᾤχετο ἀπιών, καὶ πάλιν οὐκ δεύτερον πεμφθεὶς, ταυτὸ ἔπαθεν. τείτη δ' ὁδῷ μόλις ἐντυχὼν, ἐδήλωσε τὸ προθυμίαν τῆ πόλεως. ὁ δ' Φιλοποίμιν ἡδέως ἀκούσας, ἦκεν αὐτὸς εἰς Λακεδαίμονα, καὶ συνεβούλευσεν αὐτοῖς μὴ τοὺς φίλους ἀγαθοὺς δεκάζειν, ὧν προῖκα τῆς ἀρετῆς ἕξεσιν ἀπολαύειν, ἀλλὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τὸ πόλιν ἐν τῷ συνεδρίῳ καταστασιάζοντας, ὠνεῖσθαι καὶ ἀμαφτίρειν· ἵνα τοῦ λαβεῖν ὅπτι ὀμιαθέντες, ἧττον ἐνοχλοῖεν αὐτοῖς· βέλτιον γὰρ εἶ τοῦ ἐχθρῶν παραιρεῖσθαι τὸ παῤῥησίαν ἢ τοῦ φίλων. οὕτω μὲν ἐκῶ πρὸς χρήματα λαμπρός. ἐπεὶ δ' πάλιν τοῖς Λακεδαιμονίοις νεωτερίζειν ἀκούσας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Διοφάνης, ἐβούλετο κολάζειν, οἱ δ' εἰς πόλεμον καθιστάμενοι, διεπάεσσον τὸ Πελοπόννησον, ἐπειρᾶτο παραύνειν καὶ καταπαύειν τὸν Διοφάνη τῆς ὀργῆς ὁ Φιλοποίμιν· διδάσκων τὸν κρείττω ὡς Ἀντίοχου τοῦ βασιλέως, καὶ Ῥωμαίων ἐν τῇ Ἑλλάδι τηλικούτοις ἀγωνιζομένων στρατοπέδοις, ἐκκόψε χρὴ τὸν ἀρχοντα τὸ γνώμιν ἔχειν, τὰ δ' οἰκεῖα μὴ κινεῖν, ἀλλὰ καὶ παιδεῖν τι καὶ παραχοῦσαι τὰ ἁμαρτανομένων. οὐ προσέχοντος δ' τοῦ Διοφάνους, ἀλλ' εἰς τὸ Λακωνικὸν ἐμβαλόντος ἅμα τῷ Τίτῳ, καὶ βαδιζόντων εὐθὺς ἐπὶ τὸν πόλιν, ἀγωνιστήσας, ὁ Φιλοποίμιν, ἔργον οὐ νόμιμον οὐδ' ἀπηκεκοσμημένον ἐκ τῶν δικαίων, ἀλλὰ μέγα καὶ μεγάλῳ φρονήματι τολμήσας, εἰς τὸ Λακεδαίμονα παρῆλθεν· καὶ τόν τε στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὸν ὕπατον τῶν Ῥωμαίων, ἰδιώτης ὢν ἀπέκλεισεν, πασῶν δὲ ἐν τῇ πόλει τὰς χαὰς ἔπαυσε, καὶ κατέστησε τοῖς Λακεδαιμονίοις πάλιν εἰς τὸ κοινὸν, ὡς τὸ πρὶν ἦσαν. χρόνῳ δ' ὕστερον ἐκκαλέσας τοῖς Λακεδαιμονίοις στρατηγὸν ὁ Φιλοποίμιν, τοὺς μὲν φυγάδας κατήγαγεν εἰς τὸ πόλιν, ὀγδοήκοντα δ' Σπαρτιάτας ἀπέκτεινεν, ὡς Πολύβιος φησίν· ὡς δ' Ἀριστοκράτης, πεντήκοντα καὶ τριακοσίους. τὰ δ' τείχη καθεῖλεν, χώραν δ' πολλὴν ἀποτεμόμενος, προσένειμε τοῖς Μεγαλοπολίταις. ὅσοι δ' ἦσαν ὑπὸ τῶν τυράννων ἀποδεδειγμένοι πολῖται τῆς Σπάρτης, μετῴκιζεν ἄπαντας, ἀπάγων εἰς Ἀχαΐαν, πλείους χιλίων. τούτοις δ' ἀπειθοῦσας, καὶ μὴ βουλομένοις ἀπελθεῖν ἐκ τῆς Λακεδαίμονος, ἐπώλησεν, εἶθ' ὅσ' ἐφυβρίζων, ἀπὸ τῶν χρημάτων τούτων ἐν Μεγαλοπόλει στοὰν ᾠκοδόμησεν. ἐμπιπλάμενος δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παρ' ἀξίαν πεπονθόσιν ἐπεμβαίνων, ὃ τοῦ τὸν πολιτείαν ἔργον ὠμότατον ἐξειργάσατο καὶ τοῦ δεινομώτατον. ἀνεῖλεν γὰρ καὶ διέφθειρε τὸν Λυκούργου ἀγωγὸν, ἀναγκάσας τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐφήβους τὸν Ἀχαϊκὸν ἀντὶ τῆς πατρίου παιδείαν μεταλαβεῖν, ὡς οὐδέ ποτε μικρὸν ἐν τοῖς Λυκούργου νόμοις φρονήσαντας. τότε μὲν οὖν ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων, ὥστε νεῦρα τῆς πόλεως ἐκτεμεῖν τοῦ Φιλοποίμενι τοῦ δεδεκότες, ἐλύοντο χειροήθης καὶ ταπεινοί· χρόνῳ δ' ὕστερον αὐτησάμενοι τοῦ παρὰ Ῥωμαίων, τὸν μὲν Ἀχαϊκὸν ἔφυγον πολιτείαν, ἀνελάβον δ' καὶ κατεστήσαντο τὸν πάτριον ὡς ἐν ἀνυστὸν, ἐκ κακῶν καὶ φθορᾶς τηλικαύτης.

B

C

D

E

F

v. Palmer.

ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Ἀντίοχον ἐν τῇ Ἑλλάδι συνέστη πόλεμος, ἰδιώτης ὁ Φιλοποίμην· ὁρῶν δὲ τὸν Ἀντίοχον αὐτὸν ἐν Χαλκίδι καθήμενον, περὶ γάμους καὶ παρθένων ἔρωτας οὐ κατ' ὄψιν φολάζοντα, τοὺς δὲ Σύρους ἐν ἀταξίᾳ πολλῇ καὶ χωρὶς ἡγεμόνων ἐν ταῖς πόλεσιν πλαζομένους καὶ ῥυφῶντας, ἤθετο μὴ στρατηγῶν τότε τῶν Ἀχαιῶν· τοῖς Ῥωμαίοις ἔλεγεν φθονεῖν τῆς νίκης. Ἐγὼ γὰρ ἂν (ἔφη) στρατηγῶν, ἐν τοῖς καπηλείοις κατέκλυσα τούτους πάντας. ἐπεὶ δὲ νικήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Ἀντίοχον, ἐνέφυοντο τοῖς Ἑλληνικοῖς μᾶλλον ἤδη, καὶ περιεβάλλοντο τῇ δυνάμει τοὺς Ἀχαιοὺς, ὑποκατακλινομένων αὐτοῖς τῶν δημαγωγῶν· ἡ δὲ ἰσχὺς ὀπίσω πάντα πολλὴ μετὰ τοῦ δαίμονος ἐχώρει, καὶ τὸ τέλος ἔνεστι λιμῶν, εἰς ὃ τὸν τύχῃ ἔδει περιφερόμενον ἐξικέσθαι· καθάπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης πρὸς κῦμα διερρωδηκὼς ὁ Φιλοποίμην, τὰ μὲν ἐνδιδόναι καὶ παρείκειν ἠναγκάζετο τοῖς κρείττοσι, πρὸς δὲ τοὺς πλείστους ἀμφερόμενος, τοῖς τε λέγειν καὶ πράττειν ἰσχύοντας, δυσπειθῆ ἐπειρᾶτο πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀρισταίνετον δὲ τοῦ Μεγαλοπολίτου, δυναμένου μὲν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς μέγα, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἀεὶ θεραπεύοντος, καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς μὴ οἰομένου δεῖν ἐναντιοῦσθαι μηδὲ ἀχαρίστειν ἐκείνοις ἐν τῷ σπουδείῳ, λέγεται τὸν Φιλοποίμενα σιωπᾷν ἀκούοντα, καὶ βαρέως φέρειν· τέλος δὲ ὑπὸ ὀργῆς δυσανασχετοῦντα πρὸς τὸν Ἀρισταίνετον, εἰπεῖν. Ὦ ἄθεφτε, τί σπεύδεις τὴν περιφορουμένην τῆς Ἑλλάδος ἐπιδεῖν; Μανίου δὲ τοῦ Ῥωμαίων ὑπάτου νενικηκότος μὲν Ἀντίοχον, αἰτουμένου δὲ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ὅπως ἐάσωσι τοὺς Λακεδαιμονίων φυγάδας κατελθεῖν, καὶ Τίτου Κοιντίου τῶν Μανίῳ τοῦ τῶν φυγάδων ἀξιοῦντος, διεκώλυσεν ὁ Φιλοποίμην, οὐ πρὸς φυγάσι πολεμῶν, ἀλλ' ἀβουλόμενος δι' αὐτῶν καὶ τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ μὴ Τίτου μηδὲ Ῥωμαίων χάριν τοῦτο πραττόμενον· καὶ στρατηγῶν εἰς τοὐπίσω, αὐτὸς κατήγαγε τοὺς φυγάδας. οὕτως εἴ τι καὶ πρὸς τὰς ἐξουσίας ὑπὸ φθόνου δύσερις καὶ φιλόνεικον. ἤδη δὲ γεγονὼς ἔτος ἑβδομηκοστὸν, ὄγδοον δὲ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγῶν, ἤλπιζεν οὐ μόνον ἐκείνῳ τῷ ἀρχῷ τὸν πόλεμον ἀφαίρεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ βίου τὸ λοιπὸν αὐτῷ μετ' ἡσυχίας καταβιῶναι, τὰ πράγματα παρέξειν. ὡς γὰρ αἱ νόσοι τῆς τῶν σωμάτων ῥώμης σκιαπομπαίνεσθαι δοκοῦσιν, οὕτως ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἐπιλιπούσης τῆς δυνάμεως, ἔλαθε τὸ φιλόνεικον, οὐ μὴν ἀλλὰ νέμεσίς τις ὥσπερ ἀθλητὴν ἐνδεδεμένον, πρὸς τέρμασι τοῦ βίου κατέβαλεν. λέγεται γὰρ ἔν τινι συλλόγῳ τῶν παρόντων ἐπαινούντων αὐτὸ, δίκαιον εἶναι δοκοῦντα περὶ στρατηγίας, εἰπεῖν τὸν Φιλοποίμενα, Καὶ πῶς ἄξιον ἐκείνου λόγον ἔχειν τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἥλω ζῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων; μετ' ἡμέρας δὲ ὀλίγας Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος αὐθέφτος ἰδίᾳ τε τῷ Φιλοποίμενι προσεκρούκει, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπαχθὴς διὰ πονηρίαν καὶ ἀκολασίαν, τῷ τε Μεσσήνῃ ἀπέχθεσιν τὸν Ἀχαιῶν, καὶ κώμῃ τῇ καλουμένῃ Κολωνίδα προσηγόρευον μιμούμενοι καταλαμβάνειν. ὁ δὲ Φιλοποίμην ἔτυχε μὲν ἐν Ἄργει πυρέσσων· πυθόμενος δὲ ταῦτα σπεύδει εἰς Μεγάλην πόλιν, ἡμέρᾳ μιᾷ σταδίους πλείονας ἢ τετρακοσίους. κἀκεῖθεν αὐθημερὸν ἐβοήθει, τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβών, οἵπερ ἦσαν ἐνδοξότατοι μὲν τῶν πολιτῶν, νέοι δὲ ἀκμῆς, δι' εὔνοιαν τοῦ Φιλοποίμενος καὶ ζῆλον ἐθελοντὰ συστρατεύοντες. ἱππασάμενοι δὲ πρὸς τὴν Μεσσήνην, καὶ περὶ τὸν Εὐάνδρου λόφον ἀπαντῶντι τῷ Δεινοκράτει συμπεσόντες,

A Porro quo tempore bellum Romani in Græcia cum Antiocho gerebant, erat Philopœmenes priuatus. Qui Antiochum ipsum quũ residem Chalcide videret nuptiis & puellarum amoribus præter ætatem suam implicatum, Syros autem absq; vlla disciplina & imperio p vrbes palãtes, inluxuriamq; effusos, afflictabat se quod in præsens non foret prætor Achæorum, ferebatq; inuidere se illam victoriam Romanis. Ego enim (inquit) si prætor essem, omnes hos in lustris concidissem. Postquam verò Romani debellato Antiocho, impensius in Græciam incubuerunt, viribusq; comple-
B ctebantur concionatoribus se iis venditantibus Achæos, atq; ingens eorum potentia secundantibus vbiq; diis inualescebat, & pro foribus erat terminus, in quem fortunam diu circumuolitantem tandem oportebat concedere: boni gubernatoris modo aduersus fluctus Philopœmenes obnitens, quanuis paritim permittere & indulgere temporibus cogebatur, in plurimis obluctans tamen retrahere eos qui dicendo & opibus pollerent, elaborabat ad libertatem. Aristæneto verò Megalopolitano, qui præpotens erat in Achæis, sed Romanorum semper obseruans, negante in concilio faciẽ-
C dum esse vt illis repugnarent aut offenderent, ferunt audientem id Philopœmenem magno cum animi dolore tacuisse: postremo victum cum stomacho appellasse Aristænetum hisce verbis, Quid properas, miser, fatum Græciæ aspicere? Quum M. Attilius consul Romanus, deuicto Antiocho postularet ab Achęis vt exulib. Lacedęmoniorum reditum in patriam permitterent, eandemq; rem de exulibus contenderet T. Quintius, restitit Philopœmenes, nõ odio exulũ, sed quo id suum munus & Achæorum, nõ T. Quintii, vel populi Romini beneficiũ faceret: ac postea prætor restituit in pa-
D triam exules. Adeo inerat ei enixa quędam aduersus imperiũ præ animi celsitudine cõcertationis & contentionis libido. Iã annum gerens ætatis septuagesimũ, Achæorũ octauum prętor, spẽ conceperat non modo illũ se magistratum traducturum quiete, verum etiã vt reliquam vitam in otio exigeret, per negotia licitum fore. Vt enim morbi vna cum corporis viribus emarcescunt, ita in ciuitatibus Græciæ fatiscente potentia elanguescebat contentio. Verumenimvero, tanquam athletam egregie certantẽ inuida quædam fortuna ad vitæ metã prostrauit. Memorant enim in cõsessu quo-
E piam laudantib. qui aderant quendam, vt insignẽ ducem, dixisse Philopœmenem, Quomodo autẽ memorabilis ille sit vir, qui viuus in hostium venit potestatem? Paucis post diebus allatum est Messenium Dinocratem, hominem cum priuatim Philopœmeni infensum, tum aliis ob improbitatẽ & nequitiam inuisum, hinc Messenem ab Achæis alienasse, hinc vicũ velle (Colonidem vocant) occupare. Tenebatur forte ea tempestate Argis Philopœmenes febri. Qui ad eum nuntium Megalopolim vno die contendit, stadia amplius quadrin-
F genta: inde propere suppetias venit cum equitibus. Erant hi ciuium nobilissimi, sed admodum iuuenes, beneuolentia autem ducti Philopœmenis & laudis ardore voluntarii eum sequebantur. Quum prouecti prope Messenen essent circa Euandri tumulum, in occurrentẽ illati Dinocratẽ,

euerterũt eum. Sed quum quingẽti qui in ſtatione A agri Meſſeniorum erant, ſubitò ſuperuenirent, ad quorum conſpectũ etiam qui antè terga verterãt recolligerẽt ſe per colles, Philopœmenes, ne circũueniretur veritus, ſimul parcẽs equitib. per loca impedita recipiebat ſe, claudebatq; ipſe extremũ agmen. Subinde infeſto equo in hoſtes inuehebatur, idq; vnũ agebat eos vt in ſe retraheret. Verùm trepidabant illi in eum incurrere, clamoribus autem procul & circumcurſationibus inceſſebant. Qui dum ſæpius illorũ iuuenum cauſa abſcedit à ſuis, & ſingulos dimittit in tutũ, imprudens ſolum ſe inter frequentes conſpicit relictum hoſtes: nec B cõgredi cũ eo tamen eſt vllus auſus, ſed cùm eminus tantùm peteretur, ad loca cõfragoſa abruptaq; adactus, ægrè valebat tractare, & lacerabat equum. Agilis quidẽ erat ei ab exercitatione ſenectus, neq; quicquam ad ſe eripiendũ officiebat, ſed tunc corpore hinc ex morbo affecto, hinc ex itinere languescente grauẽ & torpescentẽ iam equus prolapſus in terram effudit. Capite ad durũ caſum afflicto, iacuit diu ſine voce: vnde hoſtes mortuum rati, vertere corpus & ſpoliare aggrediebãtur. Tandẽ quum caput attolleret, atq; oculos aperiret, conferti ſuperfuſi manibus poſt tergum illigatis abduxerunt eum, nec vllo ludibrii vel contumeliæ genere abſtinuerunt in virum, qui nunquam ne per ſomniũ quidẽ eum caſum expectaſſet à Dinocrate. Vrbana multitudo mirum in modũ eo nuntio elata ad portas concurrit. Vt attractũ Philopœmenem contra gloriã factaq; & victorias priſtinas cõſpexere, miſerati plerique ſunt, atq; eius vicem dolentes etiam illacrymabãtur, humanamq; fortunã vt fallacem & inanem eleuabant. Itaq; lenis ſermo per pleroſque cõmeauit, priorũ meritorũ & libertatis, quã tyranno eiecto Nabide ipſis reddiderat, conſeruandã memoriam. Pauci erant qui in Dinocratis gratiã exeruciatum cenſerent necandũ, D vt grauẽ hoſtem & implacabilẽ, ipſiq; Dinocrati, à quo ludibrio habitus & captus eſſet, ſi euolaſſet, formidabiliorem. Tandem deportauerunt eum in cameram ſubterraneam, quem Theſaurũ vocant, aeris luciſq; externæ expertem, nec habet ea fores, ſed ingenti clauditur ſaxo machina ſuperimpoſito. Illuc demiſſo eo ſaxum obuoluerunt, & locum ſtatione armata circumquaq; cinxerunt. Interea Achæorum equites, quã ex fuga ſeſe collegiſſent, E vt nuſquam comparuit Philopœmenes, ſed mortuum apparuit eſſe, diu ſubſtiterunt inclamantes eum, ſerenteſq; inter ſe mutuo ſermonem, turpem eſſe & indignam ſuam incolumitatem, qui hoſtibus ducem ſuum vitam ipſorũ cauſa proiicientem prodidiſſent. Hinc progredientes ſimul & anxiè perſcrutãtes, veniſſe eum in hoſtium poteſtatẽ intellexerunt, idq; per ciuitates Achaicas renuntiauerũt. Achæi cladẽ eam non mediocrem æſtimãtes, repoſcere eum per legatos à Meſſeniis ſtatuerunt, ſimulq; parabant ſe ad bellum. Dum in his illi ſunt occupati, Dinocrates tempus potiſſimùm vt Philopœmeni ſalutare veritus, & conſilia ſtatuens anteuertere Achæorũ, primis tenebris, vbi digreſſa eſt plebs Meſſeniorũ, aperto carcere intromiſit ad eum carnificẽ, precepitq; vt venenũ illi

C

F

ἐκεῖνον μὴ ἐρέψαντο· τῶν δὲ πεντακοσίων, οἱ τῷ χώρῳ τῶν Μεσσηνίων παρεφύλαττον, ἐξαίφνης ὑπιφερομένων, καὶ τῶν πρότερον ἡττωμένων, ὡς τούτοις κατεῖδον, αὖθις ἀνὰ τοὺς λόφους ἀναθεριζομένων, δείσας ὁ Φιλοποίμην κυκλωθῆναι, καὶ τῶν ἱππέων φιλόμυθος, ἀνεχώρει διὰ τόπων χαλεπῶν, αὐτὸς οὐραγῶν, καὶ πολλάκις ἀντεξελαυνῶν τοῖς πολεμίοις, καὶ ὅλως ὑπιστώμενος ἐφ' ἑαυτόν. οὐ βλεμμάτων ἀντεμβαλεῖν ἐκείνων, ἀλλὰ κραυγαῖς καὶ θορυβομαῖς χρωμένων ἄπωθεν. ἀφιππάμενος οὖν πολλάκις διὰ τοὺς νεανίσκους, καὶ καθ' ἕνα διαπέμπων, ἔλαθεν ἐν πολλοῖς ἀπομονωθεὶς πολεμίοις. καὶ σιωπάσαι μὲν εἰς χεῖρας οὐδεὶς ἐτόλμησεν αὐτῷ, πόρρωθεν δὲ βαλλόμενος καὶ βιαζόμενος πρὸς χωρία πετρώδη καὶ βράχεμνα, χαλεπῶς μετεχειρίζετο καὶ κατέξαινε τὸν ἵππον. αὐτῷ δὲ μὲν γῆρας ὑπὸ ἀσκήσεως πολλῆς ἐλαφρὸν ἦν, καὶ οὐδὲν ἐμπόδιον εἰς τὸ σωθῆναι, τότε δὲ καὶ διὰ τὴν ἀδυνατίαν τοῦ σώματος ἐνδεοῦς γεγονότος, καὶ διὰ τὴν ὁδοιπορίαν καταπόνου, βαρὺ ὄντα καὶ δυσκίνητον ἤδη, σφαλεὶς ὁ ἵππος εἰς τὴν γῆν κατέβαλεν. σκληρῶς δὲ τοῦ σώματος θιγομένου, καὶ τῆς κεφαλῆς παθούσης, ἐκεῖτο πολὺν χρόνον ἄναυδος· ὥστε καὶ τοῖς πολεμίοις τεθνάναι δόξαντας αὐτὸν, ὅπι χρεὶν τρέφειν τὸ σῶμα καὶ σκυλεύειν. ἐπεὶ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐπάρας διέβλεψεν, ἀθρόοι περιπεσόντες ἀπέστρεφον αὐτοῦ τὰς χεῖρας ὀπίσω, καὶ δήσαντες ἦγον, ὕβρει χρώμενοι πολλῇ, καὶ λοιδορίᾳ κατ' ἀνδρὸς οὐδὲ ὄναρ ἄν ποτε παθεῖν ὑπὸ Δεινοκράτους ταῦτα προσδοκήσαντος. οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει, τῇ μὲν ἀγελείᾳ θαυμαστῶς ἐπαρθέντες, ἠθροίζοντο πρὸς τὰς πύλας· ὡς δὲ εἶδον ἐλκόμενον τὸν Φιλοποίμενα παρ' ἀξίαν τῆς τε δόξης καὶ τῶν ἔμπροσθεν ἔργων καὶ τροπαίων, ἠλέησαν οἱ πλεῖστοι καὶ συνώλγησαν· ὥστε καὶ δακρύσαι, καὶ τὴν δυθεφπίτιν σκφλαυείσαι δυνάμιν, ὡς ἄπιστον καὶ οὐμηδὲν οὖσαν. οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν εἰς πολλοὺς φιλάνθρωπος ἐχώρει λόγος, ὡς μνημονευτέον εἶη τῶν πρόσθεν διεργεσιῶν, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἣν ἀπέδωκεν αὐθις, Νάβιν ἐξελάσας τὸν τύραννον. ὀλίγοι δὲ ἦσαν, οἱ τῷ Δεινοκράτει χαριζόμενοι, τρεβλῶν τ' ἄνδρα καὶ κτείνων σκέλεον, ὡς βαρὺ πολέμιον καὶ δυσμείλικτον, αὐτῷ τε Δεινοκράτει φοβερώτερον, εἰ διαφύγοι, καταθυμούμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ γεγονὼς ἀχμάλωτος. οὐ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον θησαυρὸν, οἴκημα κατάγαιον, οὔτε πνεῦμα λαμβάνων οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ θειαζομένῳ καταπεκλειόμενον, ἐνταῦθα κατέθεντο, καὶ τὸν λίθον ὑπιρράξαντες, ἄνδρας ἐνόπλους κύκλῳ περιέστησαν. οἱ δὲ ἱππεῖς τῶν Ἀχαιῶν, ἐκ τῆς φυγῆς ἀναλαβόντες αὐτοὺς, ὡς οὐδαμοῦ φανερὸς ἦν ὁ Φιλοποίμην, ἀλλ' ἐδόκει τεθνάναι, πολὺν μὲν χρόνον ἐπέστησαν ἀνακαλούμενοι τὸν ἄνδρα, καὶ διαδιδόντες ἀλλήλοις λόγον ὡς αἰσχρὰν σωτηρίαν καὶ ἄδικον σώζονται, πρεσβεύοντες τοῖς πολεμίοις τ' στατηγὸν ἀφιδήσαντα τὸν ζῆν δι' αὐτοῦς. ἔπειτα πρεσβεύοντες ἅμα, καὶ πολυπραγμονοῦντες, ἐπύθοντο τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, καὶ διήγγελλον εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἀχαιῶν. οἱ δὲ συμφορὰν ποιούμενοι μεγάλην, ἀπαγγελίαν μὲν ἔγνωσαν τ' ἄνδρα πρὸς τῶν Μεσσηνίων, πρεσβείαν πέμψαντες, αὐτοὶ δὲ παρεσκευάζοντο στρατεύειν. οὗτοι μὲν οὖν ταῦτα ἔπραττον. ὁ δὲ Δεινοκράτης, μάλισα τὸν χρόνον, ὡς σωτήριον τῷ Φιλοποίμενι δεδικώς, καὶ φθάσας τὰ πρὸς τῶν Ἀχαιῶν βουλόμενος, ἐπεὶ νὺξ ἐπῆλθεν, καὶ τὸ πλῆθος ἀπεχώρησε τῶν Μεσσηνίων, ἀνοίξας τὸ δεσμωτήριον, εἰσέπεμψε δημόσιον οἰκέτην, φάρμακον κομίζοντα, προσενεγκεῖν,

ὑπεραγ. valmar. a. p. 90

καὶ τοῦδε πιεῖν μέχρις οὗ ἐκπίῃ κελεύσας. ἔτυχε μὲν οὖν ἐν τῷ χλαμυδίῳ κατακείμενος, οὐ καθεύδων, ἀλλὰ λύπῃ καὶ θορύβῳ κατεχόμενος· ἰδὼν δὲ φῶς, καὶ παρεστῶτα πλησίον τὸν ἄνθρωπον, ἔχοντα τὸν κύλικα τοῦ φαρμάκου, σπασαμένου μόλις ἑαυτὸν ἐκ τῆς ἀσθενείας, ἀνεκάθιζεν. καὶ δεξάμενος, ἠρώτησεν εἴ τι περὶ τῶν ἱππέων, καὶ μάλιστα Λυκόρτα, πεπυσμένος ἐστίν. εἰ πόντος δὲ τὰν θέσιν ἐξαπεφεύγοιεν τοῖς πολλοῖς, ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὸν ἄνθρωπον, Εὖ ἔχει (εἶπεν) εἰ μὴ πολύ τι κακῶς πεπράχαμεν. ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, μηδὲ φθεγξάμενος, ἐξέπιεν· καὶ πάλιν αὐτὸν ἀπέκλινεν, οὐ πολλὰ πράγματα τῷ φαρμάκῳ παρασχών, ἀλλ' ἀποσβεσθεὶς ταχὺ διὰ τὸν ἀσθένειαν. ὡς οὖν ὁ περὶ τῆς τελευτῆς λόγος ἦκεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν κοινὴ κατήφεια καὶ πένθος εἶχεν. οἱ δὲ ἐν ἡλικίᾳ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συνελθόντες εἰς Μεγάλην πόλιν, οὐδὲ λιτανείαν ἀναβολὴν ἐποιήσαντο τῆς τιμωρίας, ἀλλ' ἑλόμενοι στρατηγὸν Λυκόρταν, εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐνέβαλον, καὶ κακῶς ἐποίουν τὴν χώραν, ἄχρι οὗ συμφρονήσαντες, ἐδέξαντο τοὺς Ἀχαιούς. καὶ Δυνοκράτης μὲν, αὐτὸς αὑτὸν φθάσας διεχρήσατο. τῶν δὲ ἄλλων, ὅσοις μὲν ἀτελὲς ἔδοξε Φιλοποίμενα, δι' αὐτῶν ἀπέθανον· ὅσοι δὲ καὶ βασανίσαι, τούτοις ἐπ' αἰκίας ποιούμενος σπουδάζεν ὁ Λυκόρτας. τὸ δὲ σῶμα καύσαντες αὐτοῦ, καὶ τὰ λείψανα σπουδέντες εἰς ὑδρείαν, ἀνεζεύγνυσαν, οὐκ ἀτάκτως, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὀπτίκιον πομπήν τινα ἅμα ταῖς ταφαῖς μίξαντες. ἦν μὲν γὰρ ἐστεφανωμένοις ἰδεῖν, ἦν δὲ τοῖς αὐλοῖς καὶ δακρύοντας· ἦν δὲ τοὺς ἐχθροὺς, δεσμίους ἀγομένους· αὐτῶν δὲ τὴν ὑδρείαν ἐπὸ πλήθους ταινιῶν τε καὶ στεφάνων, μόλις ὁρωμένην. ἐκόμιζεν δὲ ὁ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν παῖς Πολύβιος, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ πρῶτοι τῶν Ἀχαιῶν. οἱ δὲ στρατιῶται, ὡπλισμένοι μὲν αὐλοῖ, τοῖς δ' ἵπποις κεκοσμημένοις ἐπανῆλθον, οὔτε οἰδ' ὅτι πένθει τοσούτῳ κατηφεῖς, οὔτε τῇ νίκῃ γαυριῶντες. ἐκ δὲ τῶν διὰ μέσου πόλεων καὶ κωμῶν ἀπαντῶντες, ὡς πρὸς αὐτὸν ἐπὸ στρατείας ἐπανιόντα δεξιούμενοι, τῆς ὑδρείας ἐφήπτοντο, καὶ συμπορευόμενοι εἰς Μεγάλην πόλιν. ὡς οὖν σπουδαιμίζεσθαι αὐτοῖς οἱ πρεσβύτεροι μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων, ὀλοφυρμὸς ἤδη διὰ πάντος ἐχώρει τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν πόλιν, ὑπιποδοῦσαι τὸν αἴδεα, καὶ βαρέως φέρουσαι, οἰομένοις σπουδαιοβεβληκέναι τὸ πρωτεῖον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς. ἐπάφη μὲν οὖν, ὡς εἰκὸς, ἐνδόξως, καὶ περὶ τὸ μνημεῖον αὐτοῦ οἱ τῶν Μεσσηνίων ἀγχμάλωτοι κατεπλούσθησαν. οὐσῶν δὲ πολλῶν μὲν εἰκόνων αὐτοῦ, μεγάλων δὲ τιμῶν ἃς αἱ πόλεις ἐψηφίσαντο, Ῥωμαῖος ἀνὴρ, ἐν τοῖς περὶ Κόρινθον ἀτυχήμασι τῆς Ἑλλάδος, ἐπεχείρησεν ἀνελεῖν ἅπασας, καὶ διώκειν αὐτὸν, ἐνδικνύμενος, ὡς πρὸς ἔτι ζῶντα, Ῥωμαίοις πολέμιον καὶ κακόνοον ἡγεῖσθαι. λόγων δὲ λεχθέντων, καὶ Πολυβίου πρὸς τὸν συκοφάντην τὸν ἀντειπόντος, οὔτ' ὁ Μόμμιος, οὔτε οἱ πρέσβεις ἔτι ἔμειναν, ἀνδρὸς ἐνδόξους ἀφανίσαι, καίπερ οὐκ ὀλίγα τοῖς περὶ Τίτον καὶ Μάνιον ἐναντιωθέντος, ἀλλὰ τῆς χρείας τὸν ἀρετὸν ἐκφύοι, καὶ τὸ καλὸν (ὡς ἔοικε) τοῦ λυσιτελοῦς διώριζον, ὀρθῶς καὶ πρεπόντως, τοῖς μὲν ὠφελοῦσι, μισθὸν καὶ χάριν πρὸς τῶν εὖ παθόντων, τοῖς δὲ ἀγαθοῖς, τιμὴν ὀφείλεσθαι πρὸς τῶν ἀγαθῶν ἀεὶ νομίζοντες. ταῦτα περὶ Φιλοποίμενος.

A porrigeret, neq; abscederet quousq; id exhausisset. Ille tum forte decumbebat in lacernula non somno stratus, sed mœrore & animi motu oppressus. Animaduerso lumine & homine qui cum virulẽto poculo iuxta assistebat, ægre ob infirmitatem se colligens, erexit se ad sedendum, acceptoq; poculo rogauit hominem ecquid de equitibus, præcipue de Lycorta accepisset. Quo respõdente maximã partem saluam esse, annuit capite, placideq; intuitus eum, Bene habet (inquit) quod non vndequaq; fuerimus infelices. Nullo alio verbo vel voce missa ebibit poculum atq; iterum reclinauit se. Nec
B multum negotii præbuit veneno, sed confestim est ob imbecillitatẽ extinctus. Vt igitur ad Achęos de interitu eius allatum est, hinc ciuitates illorum publicus luctus & mœror occupauit, hinc iuuentus cum primoribus senatus conueniens Megalopolim, nulla vindictę admissa mora, atq; electo Lycorta duce, fines Messenio sinuadunt, eosq; fœdãt, donec illi consensione recipiunt Achæos. Dinocrates sibi ipse manus occupat afferre. cæterique quotquot necandum Philopœmenem censuerãt, consciscunt sibimet ipsi mortem: qui torquendũ,
C hos iniuriarum nomine vincit Lycortas. Corpus eius combusserunt, & reliquiis in vrnam conditis domum repetierunt, non in composito aut incondito agmine, sed pompam quandam cum exequiis triumphalem miscuere. Videres enim coronis redimitos, videres eosdem quoque lacrymantes, videres cathenatos trahi hostes, ipsam vrnam præ vittarum & coronarum numero conspectui pene ademptam, quam prætori Achæorum filius Polybius ferebat principibus Achæorũ cinctus. Milites ipsi armati equis specio se instratis sequebãtur, non vt tanto in luctu mœsti, nec victoria ouantes. Ex oppidis & castellis
D in via positis obuiam effundebantur quasi ab expeditione reducem amplectentes, vrnamque contrectabant, atque vna prosequebantur Megalopolim. Vt verò senes fuerunt cum mulieribus & pueris commixti, ibi comploratio per totum exercitum incessit ciuitatem, quæ illum desiderabat, & eum casum ferebat grauiter: vna cum eo principatum rata se inter Achæos amisisse. Ita ille honorifico (vt par erat) funere est elatus, & iuxta monumentum Messeniorum captiui sunt lapidibus cooperti. Cuius quum multæ statuæ, magnique extarent honores quos ciuitates ei decreuerunt, Romanus quispiam in nau-
E fragio illo Corinthiaco Græciæ tollere cunctos aggressus est, & ipsum persequi, accusans tãquam adhuc viuum, Romanis hostem & infestum fuisse. Ibi orationibus habitis, quum Polybius refellisset sycophantem, non sustinuit neque Mummius neque legati abolere clari viri honores, quanuis in non paucis fuisset T. Quintio & M. Attilio aduersatus: verum à commodo virtutem illi viri, atque honestum meo iudicio ab vtilitate recte atque ordine discreuerunt, putaueruntque commodantibus præmium & gratiam ab illis, ad quos beneficentia peruenit, bonis viris honorum a bonis semper deberi. Hactenus de
F Philopœmene.

PLVTARCHI

TITVS QVINTIVS FLAMINIVS.

HVic quē opponimus, T. Quintii Flaminii faciem, si quæras, videas licet ex statua ærea quæ posita Romæ est iuxta magnū Apollinem Carthagine aduectum contra circum maximū, Græcis inscripta literis. Animo fuisse eum feruido ferunt & ad iram & beneficentiam, verum non æque, sed in puniendo facilem nec pertinacem, contra in benefaciendo constantem, atque eorum apud quos beneficia collocauerat, amicum & cupidum non aliter acsi bene de se meriti essent, vt res charissimas amplexum esse meritis suis obstrictos & fouisse. Cæterum quum esset imprimis ambitiosus, gloriæque cupiditate summa duceretur, studebat præstantissima quæque & maxima ipse obire, gratioresque habebat eos qui operam suam quærerent quam qui præstarent sibi: quod hos velut ad gloriam aduersarios, illos virtutis segetem existimaret. Disciplina militari institutus ea tempestate quum multa populus Romanus & grauia bella gereret, ac primis mox stipendiis adolescentes artes discerent imperatorias: primum sub Marcello consule tribunus militum fuit bello Punico secundo. Qui quum circumuentus insidiis cecidisset, regionis Tarentinæ atque etiam Tarenti, quum esset receptum, præfectus ita se ibi gessit, vt non minorem iustitiæ quam scientiæ rei militaris mereretur laudem. Quare in duo oppida colonis deducendis, Narniam & Cossam, est triumuir creatus. Id ei animum dedit vt transcensis mediis honoribus, in quibus iuuenes documentum sui dare consueuerant, tribunatu plebis, prætura, ædilitate, ad consulatum statim tenderet, descenditque in campum studiis harum coloniarum succinctus. Comitia tribuni plebis Fuluius & Manlius impediebant: demonstrantes mali rem exempli esse, quod iuuenis nondum reipub. quasi primis sacris & mysteriis initiatus ad summum honorem contra leges perrumperet. Id senatus populi arbitrio permisit. Populus consulem nondum triginta annos natum addito collega Sexto AElio creauit. Sortitur inde bellum aduersus Philippum & Macedonas. Ac felicitate quadam populi Romani in eum illæ delatæ res atque illi fuerunt homines, qui non tam domandi bello & vi à duce quam comitate & humanitate erant alliciendi. Philippo enim firmamentum quidem ad certamina abunde suppeditabat Macedonia, nerui verò tractum habituri belli, promptuarium, refugium, organum denique phalangis, opes erant Græcorum. Qui nisi à Philippo essent retracti, bellum Macedonicum non erat vno prælio decretum Quia verò Græcis parum ad id temporis intercesseret cum Romanis, sed consuetudo tum primum est rebus gerendis contracta, nisi humano ingenio imperator

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΤΙΤΟΣ ΚΟΙΝΤΙΟΣ ΦΛΑΜΙΝΙΟΣ.

ΟΝ ὃν παραβάλλομεν αὐτῷ, Τίτος Κοίντιος Φλαμίνιος, ἰδέαν μὲν ὁποῖος ἦν, πάρεστιν θεάσασθαι τοῖς βουλομένοις, ἀπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ χαλκῆς εἰκόνος, ἣ κεῖται παρὰ τὸ μέγαν Ἀπόλλωνα τὸν ἐν Καρχηδόνος, ἀντικρὺ τοῦ ἱπποδρόμου, γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπιγεγραμμένη· ὃ δ' ἦθος, ὀξὺς λέγεται γενέσθαι, καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς χάριν. οὐ μὴν ὅμοιος ἐν ἅπασι φερόμενος μὲν ἐπὶ τὰ χαλεπά, καὶ οὐκ ἐπίμονος· πρὸς δὲ τὰς χάριτας τελεσιουργός. καὶ τοῖς εὐεργετηθεῖσι, δεξιωτικός, ὡς περ εὐεργέτας, εὔνους, καὶ πρόθυμος, ὡς κάλλιστα τῶν κτημάτων, τοὺς εὖ πεπονθότας ὑπὲρ αὐτοῦ πράττειν καὶ σώζειν. φιλοτιμότατος δὲ καὶ φιλοδοξότατος ὤν, ἐβούλετο τῶν ἀρίστων καὶ μεγίστων πράξεων αὐτουργὸς εἶναι, καὶ τοῖς δεομένοις εὖ παθεῖν μᾶλλον ἢ τοῖς εὖ ποιῆσαι δυναμένοις ἔχαιρεν, τοῖς μὲν, ὕλην τῆς ἀρετῆς, τοῖς δὲ, ὡς περ ἀντιπάλοις πρὸς δόξαν ἠγούμενος. παιδευθεὶς δὲ παιδείαν τὴν διὰ τῶν ἐθῶν τῶν στρατιωτικῶν, πολλοῖς τότε καὶ μεγάλοις τῆς Ῥώμης ἀγωνιζομένης ἀγῶνας, καὶ τὰ νέα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν ᾧ στρατεύεσθαι στρατηγεῖν διδασκομένων· πρῶτον μὲν ἐν τῷ πρὸς Ἀννίβαν πολέμῳ χιλίαρχος ὑπατεύοντι Μαρκέλλῳ συνεστρατεύσατο. καὶ Μάρκελλος μὲν ἐνέδρᾳ περιπεσὼν, ἐτελεύτησεν, Τίτος δὲ τῆς περὶ Τάραντα χώρας, καὶ Τάραντος αὐτοῦ δὲ δεύτερον ἁλωκότος, ἔπαρχος ἀποδειχθεὶς, εὐδοκίμησεν, οὐχ ἥττον ἢ τοῖς δικαίοις, ἢ κατὰ τὴν στρατείαν. διὸ καὶ πεμπομένων ἀποίκων εἰς δύο πόλεις Ἀρνειάν τε καὶ Κώσσαν, ἄρχων ἡρέθη καὶ οἰκιστής. τόπον δὲ αὐτὸν ἐπῆρε μάλιστα, τὰς διὰ μέσου καὶ σωφρόνως τοῖς νέοις ἀρχὰς ὑποβαίνειν, δημαρχίαν καὶ στρατηγίαν καὶ ἀγορανομίαν, εὐθὺς αὐτὸν ὑπατείας ἀξιοῦν· καὶ κατήει τοὺς ἀπὸ τῶν κληρουχιῶν ἔχων πρόθυμος. τῶν δὲ περὶ Φούλβιον καὶ Μάλλιον δημάρχων ἐνιστάμενων, καὶ δεινὸν εἶναι λεγόντων, ἄνδρα νέον εἰς τὴν μεγίστην ἀρχὴν εἰσβιάζεσθαι παρὰ τοὺς νόμους, οἷς ἀτέλεστον ἐπὶ τῶν πρώτων ἱερῶν καὶ μυστηρίων τῆς πολιτείας, ἡ μὲν σύγκλητος ἀπέδωκε τῷ δήμῳ τὴν ψῆφον, ὁ δὲ δῆμος ἀπέδειξεν αὐτὸν ὕπατον μετὰ Σέξτου Αἰλίου, καίπερ οὔπω τεσσαρακοντα ἔτη γεγονότα. κληρῳ δὲ λαχὼν τὸν πρὸς Φίλιππον καὶ Μακεδόνας πόλεμον, εὐτυχίᾳ τινὶ τῶν Ῥωμαίων συλλαχὼν πράγμασι, καὶ δυθεράπευτοι οὐ πολλὰ πολέμῳ καὶ βίᾳ χρωμένου δεομένοις ἄρχοντος, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ ὁμιλίᾳ μᾶλλον ἀλωσίμοις. Φιλίππῳ γὰρ ἱκανὸν μὲν εἰς μάχην ἀπόρροιαν, ἡ Μακεδόνων ἀρχὴ, ῥώμη δὲ πολέμου τεθεωρημένου ἔχοντος, καὶ χορηγία καὶ καταφυγὴ, καὶ ὄργανον ὅλως τῆς φάλαγγος, ἡ τῶν Ἑλλήνων δυνάμις· ὧν μὴ διαλυθέντων ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, μιᾶς μάχης οὐκ ἦν ἔργον ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος. ἡ δὲ Ἑλλὰς, οὔπω πολλὰ συνενενευκυῖα Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τότε πρῶτον ἐπιμιγνυμένη ταῖς πράξεσιν, εἰ μὴ φύσει τε χρηστὸς ἦν ὁ ἄρχων,

B

C

D

E

F

καὶ λόγῳ μᾶλλον ἢ πολέμῳ χρώμενος, ἐντυγχάνοντί τε
πρᾳότης πιθανότης, καὶ πρᾳότης ἐντυγχανομένῳ, καὶ πόνος
πλεῖστος ὑπὲρ τῶν δικαίων, οὐκ ἂν οὕτω ῥᾳδίως ἀντὶ τῶν συν-
νόμων ἀλλόφυλον ἀρχὴν ἠλλάξαντο. Ταῦτα μὲν οὖν ὅτι τῶν
πραγμάτων αὐτὰ δηλοῦται. πιθανόμενος δὲ ὁ Τίτος τοὺς πρὸ
ἑαυτοῦ στρατηγοὺς, τοῦτο μὲν Σουλπίκιον, τοῦτο δὲ Πόπλιον, ὀψὲ
τῆς ὥρας ἐμβαλόντας εἰς Μακεδονίαν, καὶ τὸ πολέμου βρα-
δέως ἁψαμένους, καταστρεφθαι τοπομαχοῦντας καὶ ἀγω-
νιζομένους ἀκροβολισμοῖς ὑπὲρ ὁδῶν καὶ σιτολογίας
πρὸς τὸν Φίλιππον, οὐκ ᾤετο δεῖν, ὥσπερ ἐκεῖνοι κατεμα-
λώσαντες οἴκοι τὸν ἐνιαυτὸν ἐν ἀρχαῖς καὶ πολιτείαις, ὕστερον
ἐξώρμησαν ὅπως τὰς στρατείας, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐν ἀρχαῖς καὶ πο-
λιτείαις ἐνιαυτὸν ὅλον ἀναλωσάμενος τῇ ἀρχῇ. τὸν μὲν στρατη-
γήσας, τῷ δὲ πολεμήσας· ἀλλ' ὁμοίως πολυμαθὴς ὢν ἔργον τοῦ
πολέμου τῷ ἀρχείῳ προσφέρειν, τὰς μὲν ἐν τῇ πόλει ἀρχὰς
καὶ προεδρίας ἀφῆκεν· αἰτησάμενος δὲ παρὰ τῆς βουλῆς, τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ Λούκιον ἄρχοντα νεῶν στρατοῦσαν, καὶ τῶν μετ'
Σκιπίωνος ἐν Ἱσπανίᾳ μὲν Ἀσδρούβαν, ἐν Λιβύῃ δὲ Ἀννίβαν
αὐτὸν καταμεμαχημένων, τοὺς ἀκμάζοντας ἔτι καὶ προθύμους
ἀναλαβὼν, ὥσπερ φρόνημα, τρισχιλίους ὁπλομένους, εἰς
τὸν Ἤπειρον ἀσφαλῶς διεσώσατο. καὶ τὸν Πόπλιον οὐρῶν
μετὰ τῆς δυνάμεως ἀντιστρατοπεδούντα τῷ Φιλίππῳ, τὰς
πρὸς τὸν Ἄψον ποταμὸν ἐμβολὰς καὶ τὰ στενὰ φυλάττοντι πο-
λὺ ἤδη χρόνον, οὐδὲν δὲ πράττοντα κατὰ χωρίων, παρέλαβε τὸ στράτευμα, καὶ τὸν Πόπλιον ἀποπέμψας,
κατεσκέπτετο τοὺς τόπους. εἰσὶ δὲ ὀχυροὶ μὲν οὐχ ἧττον τῶν περὶ
τὰ Τέμπη, κάλλει δὲ δένδρων, ὡς ἐκεῖνοι, καὶ χλωρότητα ὕλης,
καὶ διαστάσεις, καὶ λειμῶνας ἡδεῖς οὐκ ἔχουσι· ὁρᾶν δὲ
μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἑκατέρωθεν εἰς μίαν φάραγγα μεγίστῳ
καὶ βαθείᾳ συμφερομένων, διεκπίπτων ὁ Ἄψος, καὶ χῆμα
καὶ πάχος ἐξομοιούμενος πρὸς τὸν Πηνειόν· τῷ μὲν ἄλλῳ ἅ-
πασαν ἀποκρύπτων ὑπώρειαν, ἐκτεμὼν δὲ κρημνώδη καὶ στε-
νὴν παρὰ τὸ ῥεῖθρον ἀπολείπων ἀβάτων, οὐδὲ ἄλλως ῥᾳ-
δίαν στρατεύμασι διελθεῖν· εἰ δὲ καὶ φυλάττοιτο, πάντελῶς
ἄπορον. ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Τίτον ἄγοντες κύκλῳ διὰ τῆς Δασ-
σαρήτιδος καὶ Λύκον, εὔπορον ὁδὸν καὶ ῥᾳδίαν ὑπεκφεύγοντες·
ὁ δὲ δεδοικὼς μὴ πόρρω θαλάττης ἐμβαλὼν ἑαυτὸν εἰς τόπους
γλίσχρους καὶ ἀπόρους πονηρῶς, τοῦ Φιλίππου φυγομα-
χοῦντος, ἀπορήσῃ σιτίων, καὶ πάλιν ἀνάγκης, ὥσπερ ὁ
πρὸς αὐτοῦ στρατηγὸς, αἰαχρῶς αἰσχυνθῇ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔγνω προσβαλὼν αὐτὰς κορυφὰς διὰ τῶν ἄκρων, βιάσα-
σθαι τὴν πάροδον. ἐπεὶ δὲ τὰ ὄρη τοῦ Φιλίππου τῇ φάλαγγι
κατέχοντος, οὐκ τῶν πλαγίων πολλαχόθεν ὑπὸ τοῖς Ῥω-
μαίοις ἀκοντίων καὶ βελῶν φερομένων, πληγαὶ μὲν ἐγί-
νοντο, καὶ ἀγῶνες ὀξεῖς, καὶ νεκροὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπιπτον, οὐ-
δὲν δὲ τοῦ πολέμου πρᾶς ἐφαίνετο, προσῆλθον δὴ θεραποντες τῶν
αὐτόθι νεμόντων, φράζοντες ὑπὸ κύκλωσιν ἀμελουμένῳ ὑ-
πὸ τῶν πολεμίων, ἢ τὸν στρατὸν ἄξιον ὑπισχνοῦντο, καὶ κατα-
στήσειν μάλιστα τεταγμένον ὑπὸ τῶν ἄκρων. γνώστην δὲ τῆς πίστεως
παρεῖχον καὶ βεβαιωτὴν. Χάρραν τὸν Μαχάτου, πρεσ-
βύτατον μὲν Ἠπειρωτῶν, εὔνουν δὲ Ῥωμαίοις ὄντα, καὶ κρύ-
φα, φόβῳ τοῦ Φιλίππου συναγωνιζόμενον. ᾧ πιστεύσας ὁ Τί-
τος, ἐκπέμπει χιλίαρχον ἕνα, πεζοὺς ἔχοντα τετρακισχιλίους καὶ
ἱππεῖς τριακοσίους. ἡγεῖτο δὲ οἱ νομεῖς ἐκεῖνοι δεδεμένοι,
καὶ τὰς μὲν ἡμέρας ἀνεπαύοντο, κοίλοις προσβαλλόμενοι καὶ ὑλώδεσι τόποις, ὁδεύον δὲ νύκτωρ πρὸς τὴν σελήνην.

A esset, plusque comitate quàm bello ageret, & in congressibus gratia inesset, vbi quem ille appellaret, vbi conueniretur, benignus acerrimusq; officiorum esset exactor, non ita facilè assuetum externo imperio commutauissent. Cæterùm hæc magis ex rebus eius gestis elucebunt. Porrò accipiens Quintius eos qui ante se prouinciam Macedoniam obtinuerant, Sulpitium & P. Iulium, quia tardius erant in Macedoniam profecti, & bellum administrauerant segnius, dum de viis & frumentatione cum Philippo velitantur & digladiantur, tempus corrupisse, non putauit vt illi, postquam
B in vrbanis honoribus & actionibus annum triuissent, serius profecti in prouinciam fuerant, item sibi faciendum, vt honoribus & negotiis vrbanis consul præter legitimum magistratus sui vnum insuper lucrifaceret annum, alterum in magistratu, alterum in bello gerendo consumens: sed semel aueret in bello nauiter magistratum explicare, vrbanos honores easq; prærogatiuas dimisit, postulatoq; à senatu vt Lucium fratrē classis præfectum ducere secum liceret, legit ex illis, qui duce Scipione Asdrubalem in Hispania, & ipsum in Africa superauerant Annibalem, quorum corpora & animus adhuc vigerent, voluntarios tria millia, quasi mucronem belli, quibuscum in Epirum
C secundo cursu transmisit. Iulium inde cum exercitu Philippo complures iam dies ostium Apsi amnis, illasque fauces insidenti castra opposuisse sine vllo effectu ob loci difficultatē offendit. Mox accepto exercitu ac Iulio dimisso iuit speculatum eam oram. Est ea montibus impedita non minus quàm illa ad Tempe: verùm ista arborum amœnitate, nemorumq; viriditate, recessuum & pratorum gratia caret. Apsus inter ingentes vtrinque & excelsos montes, qui vnam in conuallem coeunt maximam & depressam, euoluitur specie &
D rapiditate Peneum referens. Hic radices montium vndequaq; tegit: tantùm arctus callis & præruptus in ripa excisa est. Iter est autem alioquin asperum exercitui, si præsidio occupatum sit, planè inuium. Erant qui ducere Quintium per Dassaretios & Lycum facili circuitu & expedito insisterent, sed timens ille, si à mari longius in loca se coniecisset sterilia & penè inculta, certamen rege detrectante, ne inopia premeretur annonæ, ac re item infecta ad mare se recipere, vt decessor
E suus, cogeretur, statuit vi per montium iuga viam aperire. Quia verò montes Philippus exercitu insederat, & grando vndique in latera Romanorum ingerebatur iaculorum sagittarumq;, acris dimicatio non sine vulneribus vtrinque & cædo conserebatur. Cæterùm quum belli exitus nullus appareret, adierunt consulem quidam, qui eo loco pascebant. Hi circuitum quendam esse ab hostibus prædicarunt neglectum, qua copias ostendunt se ducturos, atque in summos vertices vt longissimè tertio die educturos. Fidei testem & sponsorem Charopum Macharam laudant, principem Epirotarum, Romanorum a- Machata filio. v. Polyb. in Excerpt. p. 129.
F micum, & in occulto metu Philippi eo in bello fautorem. Eius fide Quintius tribunum cum quatuor millibus peditum & equitibus trecentis mittit. Duces erant pastores illi vincti. Interdiu dabant se quieti sub cauis & sylueſtribus locis, nocte iter (& pernox luna erat) faciebant.

ον Palmer.

ἀδεῆ πεδὸν κατὰ ὄγκον Palmer.

ἀχάρα Palmer.

Dimissis hisce copiis refecit per cæteros dies milites, tantum leuibus præliis lacessiuit hostem. At quo die supra caput hostium peruenturi erant illi qui fuerant circummissi, tum verò omnes milites tam grauis quam leuis armaturæ admouet hostibus, ac tripartito agmine, qua vallis arctissima erat, ipse super ripam cohortes educit. Macedones missilibus illum petere, ille inter rupes manus cũ obuiis conserere. Hic quum cæteri duo globi certarent inter se scandere montes, & asperis saxis prompte succederent, sol exortus est & fumus nõ certus, sed instar montanę nebulæ procul assurgebat emicabatq;, cuius conspectus fallebat hostes, quod occupato iam vertice esset illis à tergo. Romani ambigentes in prælio & labore spem applicabãt ad id q; cupiebant. Vt verò increuit fumus, atq; in aere caliginem dans ingens in sublime latus est, & ignem esse amicum apparuit: hi sublato clamore gradum acriter intulerũt, hosteq; redegerunt in locorum asperrima: illi à tergo ex summis cacuminibus clamorẽ reddiderunt. Tum in fugã pręcipites effusi omnes sũt, interfecti nõ plus duo millia. Impedierunt Romanos salebræ, quo minus instarent fugientibus. Pecunia, tentoriis, seruitiisque direptis fauces tenuerunt Romani, qui ea modestia & abstinentia Epirũ peragrarunt, vt, quanquam procul nauibus & mari recessissent, nec frumentum menstruum accepissent, nec facilis esset eius comparatio, intactum relinquerent tamen eum agrum, qui omnium rerum copia affluebat. Nam vbi intellexit Philippum Quintius fugæsimili transitu Thessaliam transcurrisse, vbi homines sedibus suis exciuerat in montes oppida incenderat, res quas ferre secum homines præ copia vel pondere non poterant, militi concesserat in prædam: Romanis iam quodammodo regionis possessione cedens, Quintius enixe hortatus est milites vt in transitu velut suę iam ditionis ac concessæ haberent rationem. Huius moderationis suæ breui post fructum cepere. nam vt Thessaliam attigerunt, defecerunt ad eos vrbes. Alii intra Thermopylas incolentes Græci optabant & animo gestienti desiderabant Quintium. Achæi renuntiato Philippo fœdere societatem contra eum cum Romanis decreuerũt. Opuntii spretis Ætolis, quanuis summa ope id temporis iuuarent Romanos, illorumque vrbem recipere & custodire cuperent, Quintium acciuerunt, atque in eius fidem & ditionem se tradiderunt. Pyrrhum aiunt, vt primum è specula Romani exercitus est ordines contemplatus, non barbaram dixisse videri sibi eam barbarorum aciem. His semel aditus Quintius consimiles expressiit voces. Nam quum Macedones clamarent imperatorem cum infesto barbarorum exercitu venire armis omnia domantem & subigientem, ipsi inde, vt conspexerunt iuuenem vultu benigno, voce & sermone Græco, ac veri amatorem honoris, mirifice ab eo capti sunt, digressique ab eo ciuitates desiderio impleuerunt Quintii, tanquam ducem nactas libertatis. At vbi cum Philippo, qui inclinare videbatur ad pacem, congressus has conditiones dixit pacis & fœderis, vt Græcos liberos dimitteret ac præsidia deduceret,

A καὶ γὰρ ἐῶ διϊόμενος. ὁ Τίτος τούτοις ἀποστείλας, τὰς μὲν ἄλλας ἡμέρας ἀναπαύετο τὸν στρατὸν, ὅσα μὴ παρεισπᾶν τοῖς ἀκροβολισμοῖς τοὺς πολεμίους. καθ' ἣν δ' ἔμελλον ὑπερφανήσεσθαι τῶν ἄκρων οἱ παριόντες, ἅμ' ἡμέρᾳ πρῶ μὲν βαρὺ, πρῶ δ' γυμνητικὸν ὅπλον ἐκίνει· καὶ τειχῆ νέμας τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν εἰς στενώτατον τῶν ῥεῖθρον ὄρθιος ἀπῆγε τὰς ἀπείρους, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, καὶ συμπλεκόμενος τοῖς ἀπαντῶσι παρὰ τὰς διεξόδους. τῶν δ' ἄλλων ἑκατέρωθεν ἅμα πειρωμένων ἀμιλλᾶσθαι, καὶ ταῖς τραχύτησιν ἐμφυομένων προθύμως, ὁ τε ἥλιος ἀνέσχε, καὶ

B καπνὸς ἀβέβαιος, ἀλλ' οἷος ὀρεινὸς ὁμίχλη, πόρρωθεν ἀνατέλλων καὶ ἀναφαινόμενος, τοὺς μὲν πολεμίους ἐλάνθανε, (κατ' νώτου γὰρ ἦν αὐτοῖς, ἤδη τῶν ἄκρων ἐχομένων) οἱ δ' Ῥωμαῖοι, δόξαν ἔχον ἀμφίβολον ἐν ἀγῶνι καὶ πόνῳ, τὴν δ' πίδα πρὸς ὃ βουλόμενον λαμβάνοντες. ἐπεὶ δ' μᾶλλον αὐξανόμενος, καὶ ἀναμιγνύων τ' ἀέρα, καὶ πολὺς ἄνω χωρῶν, ἐδήλου τὸ πυρὸς εἶ) φίλος, οἱ μὲν ἀλαλάξαντες ἐπέβαινον ἐρρωμένως, καὶ σωὲς ἐλλονεῖς τὰ τραχύτατα τοὺς πολεμίους· οἱ δ' ὄπισθεν ἀπὸ τῶν ἄκρων ἀντιπαλάλαξαν. φυγὴ μὲν ἦν ὠκὺς ὀξὺ πρὸ τῶν, ἔπεσον δ' διχιλίων πλείους· ἀφηρεῖτο γὰρ αἱ

C δυσχωρία τὴν δίωξιν. χρήματα δ' καὶ σκηνὰς καὶ ἀναφορὰς τὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἁρπάσαντες, ἐκ ἐάτουν τῶν γενῶν, καὶ διώδυον τὴν Ἤπειρον, ὕτω κοσμίως καὶ μετ' ἐγκρατείας τοσαύτης, ὥστε τῶν πλοίων καὶ τῆς θαλάσσης μακρὰν ὄντας αὐτοὺς, καὶ τὸν ἐπιμήλιον σῖτον μὴ μεμεδηκότας, οὐδ' ἀποστῶντας ἀγρᾶς, ἀπέχεσθαι τῆς χώρας ἀμφιλαφεῖς ὠφελείας ἐχούσης. ὁ γὰρ Τίτος, πιθανόμενος τὸν Φιλίππου ὡς ὅμοια φύγοντι τὴν Θεσσαλίαν διεξόμενος, τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκ τῶν πόλεων ἐνίησιν εἰς τὰ ὄρη, τὰς δ' πόλεις κατεπίμπρησι, τῶν δ' χρημάτων τὰ λεπόμενα διὰ

D πλῆθος ἢ βάρος ἁρπαγὴν παρεῖτο, ἔθνος τινὰ τῆς χώρας ἐξισάμενος ἤδη Ῥωμαίοις, ἐφιλοτιμεῖτο, καὶ παρεκάλει τοὺς στρατιώτας, ὡς περ οἰκείας καὶ παραδεδεγμένης κομιζομένους βαδίζειν. καὶ μέντοι καὶ παρεῖχεν αὐτοῖς τὰ γινόμενα τῆς ἐπιτάξεως ἀληθινὴν ἐλπίδα. παρεσχέθησαν μὲν γὰρ αἱ πόλεις ἀφαμένοις Θεσσαλίας, οἱ δ' ἐντὸς πυλῶν Ἕλλῃνες, ἐπόθουν καὶ διεπρέσβευν τὰς ὁρμᾶς πρὸς τὸν Τίτον. Ἀχαιοὶ δ', τὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἀπειπάμενοι, πολεμεῖν ἐψηφίσαντο μετ' Ῥωμαίων πρὸς αὐτόν. Ὀπουντίοι δ', καὶ περ Αἰτωλῶν τότε Ῥωμαίοις συναγωνιζομένων προθυμότατα, καὶ τὴν πόλιν ἀξιούντων παραλαβεῖν καὶ φυλάττειν, οὐ πρότερον, ἀλλὰ μεταπεμψάμενοι τὸν Τίτον, ἐκείνῳ διεπίστευσαν ἑαυτοὺς καὶ παρέδωκαν. Πύῤῥον μὲν οὖν λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἀπὸ σκοπῆς κατεῖδεν ὃ στρατόπεδον τῶν Ῥωμαίων ἀνακεκοσμημένον, εἰπεῖν, οὐ βαρβαρικὴν αὐτῶν φανεῖσθαι τὴν τῶν βαρβάρων παράταξιν. οἱ δ' Τίτῳ πρῶτον ἐντυχάνοντες, ἐν ἀγκάζοντο παραπλησίας ἀφιέναι φωνὰς. ἀκούοντες γὰρ τῶν Μακεδόνων ὡς ἄνθρωπος ἄρχων βαρβάρου στρατιᾶς ἔπεισι, δι' ὅπλων πάντα κατατρεφόμενος καὶ δουλούμενος, εἶτα ἀπαντῶντες ἀνδρὶ τήν τε ἡλικίαν νέῳ καὶ τὴν ὄψιν φιλανθρώπῳ, φωνήν τε καὶ ἀφάλεκτον Ἕλλῃσι καὶ ἡμῖν ἀληθοῖς ἐρασταῖς, θαυμασίως ἐκπλησσόντο, καὶ τὰς πόλεις ἀπιόντες ἐνε-

E πίμπλασαν δόξας τῆς παρὸς αὐτὸν, ὡς ἐχούσας ἡγεμόνα τῆς ἐλευθερίας. ἐπεὶ δ' καὶ Φιλίππῳ δοκοῦντι, συμβατικῶς ἔχειν, εἰς ταὐτὸν ἐλθὼν παρῄνει εἰρήνην καὶ φιλίαν, ὅστε τοὺς Ἕλλῃνας αὐτονόμους ἐᾶν,

F

καὶ τὰς φρουρὰς ἀπαλλάττειν, ὁ δ' οὐκ ἐδέξατο· πολυπάσιν δὴ τότε καὶ τοῖς θεραπεύουσι τὰ τοῦ Φιλίππου παρέῃ, Ῥωμαίοις πολεμήσοντας ἥκειν οὐχ Ἕλλησιν, ἀλλ' ὑπὲρ Ἑλλήνων Μακεδόσιν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα προσεχώρει καθ' ἡσυχίαν αὐτῷ· τῶν δὲ Βοιωτίαν ἀπολέμως ἐπιπορευομένῳ, Θηβαίων ἀπήντησαν οἱ πρῶτοι, φρονοῦντες μὲν τὰ τοῦ Μακεδόνος, δεδιὼς Βραχύλλειν, ἀσπαζόμενοι δὲ καὶ τιμῶντες τὸν Τίτον, ὡς φιλίας πρὸς ἀμφοτέρους ὑπαρχούσης. ὁ δὲ εὐτυχῶν αὐδεῖς φιλανθρώπως, καὶ δεξιωσάμενος, προσῆλθε καθ' ὁδὸν, τὰ μὲν ἐρωτῶν καὶ πυνθανόμενος, τὰ δὲ διηγούμενος καὶ προάγων ἐπίτηδες, ἄχει τινὶ χρησάμενος ἀναλαβεῖν ἐκ τῆς πορείας. οὕτω δὲ προσάγων, συνῆλθε τοῖς Θηβαίοις εἰς τὴν πόλιν, οὐ πάνυ μὲν ἡδομένοις, ἀκουσίοις δὲ κωλύειν· ἐπεὶ γραπτά γε μέτεισι τὸ πλῆθος εἴποντο. καὶ μὴν παρελθὼν ὁ Τίτος, ὡς οὐκ ἔχων τὴν πόλιν, ἔπειθεν ἑλέσθαι τὰ Ῥωμαίων, Ἀτάλου τοῦ βασιλέως συναρμόττοντος αὐτῷ καὶ συνεξορμῶντος τοὺς Θηβαίους. ἀλλ' Ἄτταλος μὲν, (ὡς ἔοικεν) τοῦ γήρως προθυμότερον ἑαυτὸν τῷ Τίτῳ ῥήτορα προσαγαγεῖν φιλοτιμούμενος, ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ προσπεσόντος ἰλίγγου λιποῦ ῥεύματος, ἄφνω τὴν αἴσθησιν ὑπολειφθεὶς ἔπεσεν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ταῖς ναυσὶν εἰς Ἀσίαν ἀποκομισθεὶς ἐτελεύτησεν. οἱ δὲ Βοιωτοὶ προσεχώρησαν τοῖς Ῥωμαίοις. Φιλίππου δὲ πρέσβεις πέμψαντος εἰς Ῥώμην, ἀπέστελλεν καὶ ὁ Τίτος παρ' αὐτοὺς τοὺς πρέσβεις, ὅπως ἐπιψηφίσωσι τὴν σύγκλητος χρόνον αὐτῷ τοῦ πολέμου μένοντος. εἰ δὲ μὴ, δι' ἐκείνου τὴν εἰρήνην θήσεσθαι. φιλότιμος γὰρ ὢν ἰσχυρῶς, ἐδεδίει, πεμφθέντος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἑτέρου στρατηγοῦ, τὴν δόξαν ἀφαιρεθῆναι. παρεσκευασμένων δὲ τῶν φίλων αὐτῷ, μήτε τὸν Φίλιππον ὧν ἔχρῃζεν τυχεῖν καὶ τοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ φυλαχθῆναι, δεξάμενος τὸ δόγμα, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς, εὐθὺς εἰς Θεσσαλίαν ἐπὶ τὸν Φιλίππου πόλεμον ὥρμησεν, ὑπὲρ ἑξακισχιλίους καὶ δισμυρίους ἔχων στρατιώτας, ὧν Αἰτωλοὶ πεζοὺς ἑξακισχιλίους καὶ ἱππεῖς τετρακοσίους παρεῖχον. ἰδὼν δὲ καὶ τὸν Φιλίππου στρατεύμα τῷ πλήθει προσεμπλήσιον. ἐπεὶ δὲ βαδίζοντες ἐπ' ἀλλήλους, καὶ θεώμενοι πρὸς τὴν Κυνὸς κεφαλὰς, ἐνταῦθα μὲν κινδυνεύειν ἔμελλον οὐχ, ὅπερ εἰκὸς ἦν, πρὸς δίους ἔλαβον οἱ στρατηγοὶ τὴν ἀλλήλων γειτνίασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὁρμῆς καὶ φιλοτιμίας ἐπλησιάζετο, Ῥωμαίοις μὲν, εἰ Μακεδόνων κρατήσειεν, ὧν ὄνομα δὴ Ἀλέξανδρον ἀλκῆς καὶ δυνάμεως πλεῖστον ἦν παρ' αὐδῖς· Μακεδόνες δὲ Ῥωμαίους Περσῶν ἡγούμενοι φέρειν, ἤλπιζον, εἰ πρωτεύοιντο, λαμπρότερον ἀποδείξειν Ἀλεξάνδρου Φίλιππον. ὁ μὲν οὖν Τίτος παρεκάλει τοὺς στρατιώτας ἀνδρας ἀγαθοὺς θεᾶσθαι καὶ προθύμους, ὡς ἐν τῷ καλλίστῳ θεάτρῳ τῇ Ἑλλάδι μέλλοντας ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν ἀντιπάλων. ὁ δὲ Φίλιππος, εἴτε ὑπὸ τύχης, εἴτε ὑπὸ ἀσυνδεσίας τῶν ἀνθρώπων ἀγνοήσας, (ἰδὼν γὰρ τι πολυανδρίον ὑψηλὸν ἔξω τῆς χάρακος) ἐπὶ τοῦτο πρεσβεύσας, ἤρξατο μὲν οἷα πρὸς μάχης φιλεῖ παρακελεύεσθαι, καὶ παρορμᾶν· ἀθυμίας δὲ δεινῆς πρὸς τὸν οἰωνὸν ἐμπεσούσης, παραφρανθεὶς, ἐπέρας τὴν ἡμέραν ἐκείνην. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρὶν τὸν ὄρθρον, ἐκ μαλακῆς καὶ νοτίας νυκτὸς, εἰς ὁμίχλιν τῶν νεφῶν τρεπομένων, ἀνεπίμπλατο ζόφου βαθέος πᾶν τὸ πεδίον, καὶ κατηφὴς παχὺς ἐκ τῶν ἄκρων αἰὴρ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων, εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας, ἀποκρύπτων τοὺς τόπους. οἱ δὲ ὑπὸ ἀμφοτέρων ἀποσταλέντες ἐφεδρείας ἕνεκα καὶ κατασκοπῆς, ἐν πολλῷ βραχεῖ προσπεσόντες ἀλλήλοις, ἐμάχοντο πρὸς τὰς καλουμένας Κυνὸς κεφαλὰς,

A nec ille reciperet eas, tum verò pro certissimo habuerunt vel addicti Philippo, vt bellum inferrent Macedonibus venisse Romanos, non Græcis sed pro Græcis. Ac reliqui quidem sua sponte adiunxerunt se consuli. Bœotiam pacate ingredienti principes Thebani occurrerunt: rebus Philippi causa Brachyllelis studebant, Quintium tamen quasi vtriusq; partis amici salutauerunt, ac prosequuti honoribus sunt. Ille benigne appellatos cõplexus paulatim processit, ac nũc rogando & quærendo, nunc quædam narrãdo tẽpus de industria extraxit, dũ copias suas refocillauit ex itinere. Ita

B vna ingressus vrbem cum Thebanis est, nõ quo illi probarent, sed q; satis magna militum manus eũ comitaretur, non audebãt prohibere. Cõsul inde, quasi vrbe non potiretur, affatus eos est, suadẽs vt in partes Romanorum discederent adiuuante Attalo & Thebanos incitante. Sed Attalus quidem, quum præter ætatem, (vt mihi quidem videtur) maiore contentione oratorẽ Quintio præstare vel let, & vertigine quadam vel pituita esset in media oratione correptus, collapsus est, nec multis diebus post in Asiã nauibus deuectus expirauit. Bœotii cõiunxerunt se Romanis. Legatis, quos Philippus Romã mittebat, adiunxit Quintius suos, qui

C agerent apud senatum, si persequendum bellum esset, vt imperium sibi prorogaretur: sin minus, pacem ipse vt daret Philippo. Nam quum supra modum ambitiosus esset, verebatur si sibi esset eo in bello successum, ne gloria eius perpetrati spoliaretur. Obtinuerunt eius amici vt nec Philippus, quæ postulabat, obtineret, & ei prorogaretur prouincia. Senatus consulto accepto magna spe mouit cõtra regem in Thessaliam. Habebat sub signis supra xxvi millia militum: quorum Ætoli sex millia peditum, equites trecentos dederant. Nec minores erant Philippo copiæ. Quum vtrinq; se mutuo pe-

D terent hostes, & peruentum ad Scotussam esset, vbi decernere statuerant acie: id quod fieri solet, nõ perculit duces hinc inde hostium aduentus, sed magis incitati fuerunt alacritate & ardore Romani, si Macedonas, quorum erat Alexãdri causa nobile apud ipsos virtutis & potẽtiæ nomen, superassent: Macedones verò, si fregissẽt Romanos, quos Persis præstantiores ducebant, clariorẽ sperabant Alexandro se Philippum reddituros. Quintius milites hortatus est vt se fortes & strenuos prębberent, in pulcherrimo theatro Græciæ cum præstantissimis certaturos aduersariis. Philippus casu an vr-

E gente articulo, præcipitantia imprudens sepulcrum quod forte extra castra excelsum erat, conscendit: vnde alloqui milites, (vt fieri ante pugnã solet) & adhortari institit. Illis ex eo omine ictis perculsus rex abstinuit eo die pugna. Postero die vbi diluxit, ex humida & pluuiosa nocte in nebulam nubibus vertentibus, omnis densa caligine obtectus est campus, spissusque ex summis montibus aer binis interiectam castris planitiem mox adueniente die occupauit, qui ademit conspectum. Itaque emissi vtrinque certi ad

F speculandum & insidias locandas, quum breui spatio occurrissent inter se ad Cynos cephalas,

quas appellant, manus conseruerunt. Sunt frequentium illæ collium contiguorum turbinata fastigia, ex figuræ similitudine ita dictæ. Quum esset nimirum in locis saltuosis varia pugna, ac nunc hi nunc illi fugerent vel instarent, submiserunt vtrinque ex castris auxilia laborantibus & cedentibus, mox cœlo sereno, quum cuncta sub oculis essent, omnibus viribus concurrerunt. Premebat dextero cornu Philippus Romanos, quòd ex locis decliuibus totam phalangem immitteret: nec ferebant vel fortissimi grauem confertamque & intentis horrentem hastis frontem, nec acrem eius impressionem. In læuum cornu, quum id ob tumulorum anfractus diuelleretur & distraheretur, omisso eo quod cedebat, ad alterum properè Quintius decurrens intulit acriter signa: quo loco coire Macedonas in struem & densare in profundum aciem, quod apud illos firmamentum est exercitus, loca inæqualia & confragosa impediebant. Vbi verò cum viro vir congressurus erat, impulsu sese mutuo premebant graui & inhabili. Animali enim phalanx intolerabilium virium similis est, dum vno corpore cohæret, atque vno ordine densatas retinet hastas: qua laxata etiam singuli milites cùm ob modum armatus, tum quòd vniuersi potius mutuis simul partibus, quàm per se valeant, vim amittunt suam. His in fugam effusis, pars fugientes insectantur, pars à latere incurrentes in Macedonas qui adhuc pugnabant, cædunt eos. Ita & qui vincebant, ilicò fluctuauerunt, & in fugam se abiectis armis effuderunt. Ceciderunt eo prælio non minus octo millia, capti ad quinque millia. Vt Philippus elaberetur, Ætoli fuerunt in causa, qui dum Romani hostes consectantur fugientes, castra exhauserunt & diripuerunt, nec quicquam illis reuersis reliqui fecere. Hinc conuitia primùm exorta & contentiones inuicem: inde Quintium magis ac magis offenderunt vendicando sibi victoriam & fama occupando Græcos. Vnde Poëtæ & populares, qui res hasce celebrarent, scribebant & canebant priores Ætolos. Præ cæteris hoc celebre fuit epigramma,

His in defleti campis sine honore iacemus
Thessaliæ, proh ter millia cæsa decem,
AEtolis domiti turmis simulatq; Latinis,
Quos Titus è lata duxerat Italia:
Ingens Emathiæ clades. tumiduq; Philippi
Spiritus, vt cerui profugit ille leues.

Hæc carmina condidit in Philippi contumeliam numerum cæsorum affingens Alcæus: quæ quum passim iactarentur & à multis, T. Quintium quàm Philippum plus mordebant. Hic enim Alcæum vicissim rodens illis versibus comparauit hosce,

Quam tu in monte crucem nudatam fronte viator
Conspicis, Alcæo figitur aëria.

Titum verò haud mediocriter exacerbauerunt decus apud Græcos quærentem. Quapropter quod restabat agendum, Ætolis omissis, solus transigebat. quod illis faciebat stomachum. Ac quum supplices legatos ad pacificandum à Macedone venientes admisisset, illi passim per vrbes pacem clamabant vendi Philippo, quum excindere radicitus liceret bellum, & conculcare regnum, à quo primò fuisset Græcia seruitutis iugo oppressa. Quæ Ætoli quum iacerent, & solicitarent socios,

A αἱ λόφων οὖσαι πυκνῶν καὶ ἀλλήλων ἄκραι λεπαί, δι' ὁμοιότητα τοῦ σχήματος οὕτως ὠνομάσθησαν. γινομένων δὲ, οἷον εἰκὸς, ἐν τόποις σκληροῖς μεταβολαὶ καὶ τὰς φυγὰς καὶ διώξεις, ἑκάτεροι τοῖς πονοῦσιν ἀεὶ καὶ ἐπιχωροῦσιν ὑπεπέμποντες βοήθειαν ἐκ τῆς στρατοπέδων, καὶ ἤδη τοῦ ἀέρος διακαθαιρομένου, καθορῶντες τὰ γινόμενα, πανστρατιᾷ συνέβαλον. τοῦ μὲν οὖν δεξιοῦ κέρατος ἐπέκειτο ὁ Φίλιππος, ἐκ τόπων ὑπερφόρων ὅλην ἐπφερείας τὴν φάλαγγα τοῖς Ῥωμαίοις, ὃ βάρος τοῦ συναπτισμοῦ, καὶ τὴν βαχύτητα, καὶ τὴν ἐπιβολὴν, τῶν ἀρίστων οὐκ ἐπομενάντων. τοῦ δὲ εὐωνύμου διαπασμὸν ἀπὸ τοῦ λόφου

B καὶ τὴν εἴκλασιν λαμβανόντος, ὁ Τίτος, ὃ μὲν ἡπεωμένον ἀπολείπων, πρὸς ὃ βάτερον ὀξέως παρελάσας, προσέβαλε τοῖς Μακεδόσι, συστῶσαι μὲν εἰς φάλαγγα καὶ πυκνῶσαι τὴν τάξιν εἰς βάθος (ἥπερ ἦν ἀλκὴ τοῦ ἐκείνων δυνάμεως) κωλυομένοις διὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ βαχύτητα τῶν χωρίων, πρὸς ὃ καὶ ἀνδρα συμπλέκεσθαι, καὶ βαρεῖ καὶ δυσέργῳ χρωμένοις ὁπλισμῷ. ζώῳ γὰρ ἡ φάλαγξ ἔοικεν ἁμάρχῳ τὴν ἰσχὺν, ἕως ἓν ὑπάρχει σῶμα, καὶ τηρεῖ τὴν συναπτισμὸν ἐν τάξει μιᾷ· διαλυθείσης δὲ, καὶ τὸν καθ' ἕνα ῥώμην ἀπόλλυσι τῶν μαχομένων ἕκαστος, διά τε τὴν τόπον τοῦ ὁπλίσεως, καὶ ὅτι πανταχοῦ ὅλου τοῖς παρ' ἀλλήλων μέρεσι μᾶλλον ἢ δι' αὐτὸν ἰσχύει. βαπομένων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἐδίωκον τοὺς φεύγοντας, οἱ δὲ τοὺς μαχομένους τῶν Μακεδόνων παρεκδραμόντες, ἐκ πλαγίων ἔκτεινον. ὥστε ταχὺ καὶ τοὺς νικῶντας τρεπόμενοι καὶ φεύγειν, τὰ ὅπλα καταβάλλοντας. ἔπεσον μὲν οὖν ὀκτακισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ἁλῶσαν δὲ περὶ πεντακισχιλίους. ὁ δὲ τὸν Φίλιππον ἀσφαλῶς ἀπελθεῖν τὴν αἰτίαν ἔλαβον Αἰτωλοὶ, περὶ ἁρπαγὴν γινόμενοι καὶ πόρθησιν τοῦ χάρακος, ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων διωκόντων, ὥς τε μηδὲν λειφθῆναι ἐκείνοις ἐπιπελθόντας. πρῶτον μὲν οὖν ἐνθύμοντο λοιδορίαν καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς· ἐκ

D δὲ τούτων μᾶλλον ἀεὶ τὸν Τίτον ἐλυποῦν, ἑαυτοῖς ἀναλιδέντες τὸ νίκημα, καὶ τῇ φήμῃ προκαταλαμβάνοντες τοὺς Ἕλληνας· ὥστε καὶ χρᾶφεσθαι καὶ ἄδεσθαι πρότερος ἐκείνος ὑπὸ ποιητῶν, καὶ ἰδιωτῶν, ὑμνουμένων τὸ ἔργον. ὧν μάλιστα διὰ σόμαλος ἦν τοιοῦτο ἐπίγραμμα,

Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, τοῦ δι' ἐπὶ τύμβῳ,
Θεσσαλίας τριστὰς κείμεθα μυριάδες,
Αἰτωλῶν δμηθέντες ὑπ' Ἄρεος, ἠδὲ Λατίνων
Οὓς Τίτος εὐρείης ἤγαγ' ἀπ' Ἰταλίης·
Ἡ μαθίη μέγα πῆμα. τὸ δ' ἄθρασυ κεῖνο Φιλίππου
Πνεῦμα, θοῶν ἐλάφων ὤχετ' ἐλαφρότερον. τοῦτο

E ἐποίησεν μὲν Ἀλκαῖος, ἐφυβρίζων Φιλίππῳ, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποθανόντων ὑπερψευσάμενος· λεγόμενον δὲ πολλαχοῦ καὶ ὑπὸ πολλῶν, μᾶλλον ἢ τὸν Τίτον ἢ τὸν Φίλιππον. ὁ μὲν γὰρ αἰτιακωμῳδῶν τὸν Ἀλκαῖον, τῷ ἐλεγείῳ παρέδωκεν,

Ἄφλοιος καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τοῦ δι' ἐπὶ νώτῳ
Ἀλκαίου φανερὸς πήγνυται ἠλίβατος.

τὸν δὲ Τίτον φιλοδιμούμενον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οὐ μετείως παρώξυνε τὰ τοιαῦτα. διὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν πραγμάτων ἐπραττε καθ' ἑαυτὸν, ἐλάχιστα φροντίζων τῶν Αἰτωλῶν. οἱ

F δ' ἠθύμουν, καὶ προσδεξαμένου λόγους αὐτοῦ, καὶ πρεσβείας ὑπὲρ συμβάσεως τῶν πρὸς τὸν Μακεδόνος, τοῦτο ἐκεῖνοι πείθοντες πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις ἐβόων, πωλεῖσθαι τὸν εἰρηνικὸν Φιλίππῳ, παρὸν ἐκκόψαι τὸν πόλεμον ἀρδίν, καὶ ἀνελεῖν ἀρχὴν, ὑφ' ἧς πρότης ἐδουλώθη ὁ Ἑλληνικόν. ταῦτα τῶν Αἰτωλῶν λεγόντων, καὶ διαπραττόντων τοὺς συμμάχους,

αὐτὸς ὁ Φίλιππος ἐλθὼν πρὸς τὰς Θερμοπύλας, ἀνεῖλεν τὴν ὑπονοίαν ἐπιτρέψας τῷ Τίτῳ καὶ Ῥωμαίοις τὰ καθ' αὑτόν. καὶ οὕτω καταλύεται τὸν πόλεμον ὁ Τίτος, καὶ τὴν μὲν Μακεδονικὴν ἀπέδωκεν αὐτῷ βασιλείαν, τὴν δ' Ἑλλάδος πρεσέταξεν ἀποστῆναι· χιλίοις δ' ταλάντοις ἐζημίωσεν. τὰς δ' ναῦς πάσας παρείλετο, πλὴν δέκα. τῶν δ' παίδων τὸν ἕτερον Δημήτριον ὁμηρεύοντα λαβὼν, εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, ἄειστα τῷ καιρῷ χρησάμενος, καὶ προλαβὼν ὃ μέλλον. Ἀννίβου γὰρ τοῦ Λίβυος, ἀνδρὸς ἐχθίστου τε Ῥωμαίοις καὶ φυγάδος, ἤδη τότε πρὸς Ἀντίοχον ἥκοντος τὸν βασιλέα, καὶ παροξύνοντος αὐτὸν εἰς ὃ πρόθεν προιέναι τῇ τύχῃ, τῆς δυνάμεως ἐῤῥεούσης ἤδη καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πραγμάτων μεγάλων, ἃ κατεργασάμενος, μέγας ἐπωνομάσθη, πρὸς τὴν ἀπόντων ἡγεμονίαν ἀποβλέπουσα, μάλιστα δ' τῷ Ῥωμαίων αἰσάμενον· εἰ μὴ τοῦτο προϊδὼν ὁ Τίτος ἐμφρόνως, ἐπέδωκε πρὸς τὰς Θερμοπύλας, ἀλλὰ τὸν Φιλιππικὸν ὁ Ἀντιοχικὸς κατείληφε πόλεμον ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ συνέστησαν ἂν ἀφθονν ἀμφότεροι κοινῶν, οἱ μέγιστοι τῶν τότε καὶ δυνατώτατοι βασιλέων· ὅτι τὴν Ῥώμην, ἔχειν αὐ ἀγῶνας ὀξὺς ἐπὶ ἀρχῆς καὶ κινδύνοις τῶν πρὸς Ἀννίβαν οὐκ ἐλάττους· νῦν δ' τῶν πολέμων μέσον καὶ κρεῖττον ἐμβαλὼν τὴν εἰρήνην ὁ Τίτος, καὶ πρὶν ἀρξάσθαι τὰ μέλλοντα, ἀφανίσας τὸν παρόντα, τοῦ μὲν τὴν ἐσχάτην ἐλπίδα, τοῦ δ' τὴν πρώτην ὑφεῖλεν. ἐπεὶ δὲ οἱ δέκα πρέσβεις, οὓς ἡ σύγκλητος ἔπεμψεν τῷ Τίτῳ, συνεβούλευον τοῖς μὲν ἄλλοις Ἕλλησιν ἐλευθεροῦν, Κόρινθον δ' καὶ Χαλκίδα καὶ Δημητριάδα φρουρεῖν ἐμφρούρους, ἕνεκα τῆς πρὸς Ἀντίοχον ἀσφαλείας, ἐνταῦθα δὴ ταῖς κατηγορίαις λαμπροί, λαμπρὸς τὰς πόλεις ἀπεῤῥήγνυσαν Αἰτωλοὶ, τὸν μὲν Τίτον κελεύοντες τὰς πέδας τῆς Ἑλλάδος λύειν, (οὕτω γὰρ ὁ Φίλιππος εἰώθει τὰς προειρημένας πόλεις ὀνομάζειν) τοὺς δ' Ἕλληνας ἐρωτῶντες, εἰκότως ἔχοντες βαρύτερον μὲν, λειότερον δ' τὸν πάλαι τῶν, χαίρουσι, καὶ θαυμάζουσι τὸν Τίτον ὃς δυεργέτου, ὅτι τοὺς ποδὸς λύσας τὴν Ἑλλάδα, τοῦ τραχήλου δέδεκεν. ἐφ' οἷς ἀχθόμενος ὁ Τίτος καὶ βαρέως φέρων, καὶ δεόμενος τοῦ συνεδρίου, τέλος ἐξέπεισεν καὶ ταύτας τὰς πόλεις ἀφεῖναι τῆς φρουρᾶς, ὅπως ὁ ὁλόκληρος ἡ χάρις ὑπὸ ἀρχὴν παρ' αὐτοῖς Ἕλλησιν. Ἰσθμίων δὴ ἀγομένων, πλῆθος μὲν ἀνθρώπων ἐν τῷ σταδίῳ καθήστο, τὸ γυμνικὸν ἀγῶνα θεώμενον, οἷα δὴ δεῦρο χρόνον πεπαυμένης μὲν πολέμων τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ἐλπίσιν ἐλευθερίας, σαφεῖ δ' εἰρήνῃ πιστευούσης. τῇ σάλπιγγι δ' σιωπῆς εἰς ἄπαντας βαδισθείσης, προελθὼν εἰς μέσον ὁ κῆρυξ, εἶπεν ὅτι Ῥωμαίων ἡ σύγκλητος, καὶ Τίτος Κοΐντιος, στρατηγὸς ὕπατος, καταπολεμήσαντες βασιλέα Φίλιππον καὶ Μακεδόνας, ἀφιᾶσιν ἀφρουρήτους καὶ ἐλευθέρους καὶ ἀφορολογήτους, νόμοις χρωμένους τοῖς πατρίοις, Κορινθίους, Λοκροὺς, Φοκεῖς, Εὐβοέας, Ἀχαιοὺς, Φθιώτας, Μάγνητας, Θεσσαλοὺς, Περῤῥαιβούς. τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐ πάνυ πάντες, οὐδὲ σαφῶς ἐπήκουσαν, ἀλλ' ἀνώμαλος καὶ θορυβώδης κίνησις ἦν ἐν τῷ σταδίῳ θαυμαζόντων, καὶ ἀπιστουμένων, καὶ πάλιν αὖ εἰπεῖν κελευόντων. ὡς δ' αὖθις ἡσυχίας γενομένης, ἀναβοήσας ὁ κῆρυξ τὴν φωνὴν, πρόθυμότερον εἰς ἄπαντας ἐβεβόησεν, καὶ δῆλθε τὸ κήρυγμα, κραυγὴ μὲν ἄπιστος τὸ μέγεθος ἀφ' χρᾶν ἐχώρει μέχρι θαλάσσης, ὀρθὸν δὲ ἀνέστηκεν τὸ θέατρον, οὐδὲ πάντες ἀναπηδῆσαι καὶ δεξιώσασθαι,

A ipse ad pacem petendam veniens Philippus, sustulit eam suspicionem, dum in fidem T. Quintii & populi Romani omnia sua permittit. Ergo finem Quintius bello imposuit, & regnum Macedoniæ ei reliquit: imperauit vt Græcia abstineret, mille talentûm solueret, naues omnes præter decem traderet. Alterum filium eius Quintius Demetrium accepit obsidem, eumque Romam misit. Vsus optimè Quintius est tempore, occupauitque insequentia. Quippe Annibal Pœnus, vir populo Romano infestissimus, & exul, iam tunc erat ad Antiochum regem profectus, stimulabat-
B que eum vt fortunam prosequeretur suam, cuius iam per se potentia secundo cursu vteretur: quum vel sua sponte ille ob facta perpetrata magnifica, ex quibus Magni cognomen accepit, orbis terræ imperio adiiceret oculos, & maximè in Romanos accingeret se. Quod ni prospiciens prudenter Quintius ad pacem inclinasset, sed Macedonicum arma Antiochi in Græcia occupasset bellum, atque ex communibus ambo causis in Romanos maximi illius memoriæ & pollentissimi reges conspirassent, certamina eos de integro &
C periculа circumstetissent quàm cum Annibale haud leuiora. Nunc Quintius interposita opportunè hisce bellis pace, & antè commissionem instantis dirempto præsenti, huius nouissimam, illius spem præcidit primam. Quia verò decem legatis, quos ad Quintium miserat senatus, placebat vt cæteris Græcis redderetur libertas, Corintho autem, Chalcidi, & Demetriadi causa belli Antiochici imponeretur præsidium, ibi criminibus splendidi Ætoli ciuitates splendido colore concitabant, à Quintio postulantes vt compedes dissolueret Græciæ, (nam ita antedictas vrbes nominare Philippus solebat) & Græcos interroga-
D bant, Ideóne quia ponderosiorem haberent, sed politiorem, superiore præsentem cathenam, exultarent, & Quintium vt beneficium suspicerent, quòd pedibus exemptam Græciam ex collo vinxisset? Quæ iniquè Quintius & indignè ferens, euicit tandem precibus apud concilium, vt præsidia ex his quoque ciuitatibus deducerentur, quo beneficium suum haberent Græci syncerum. Igitur Isthmiorum ludicro consederat frequentia mortalium in stadio ad gymnicum certamen spectandum: quòd exempta tandem bello Græcia ob libertatis spem, firmam certè pacem agitaret. Ibi silentio tuba conuentui indicto, progressus in
E medium præco pronunciauit, Senatus Romanus & T. Quintius imperator Proconsul, Philippo Macedonibusq; deuictis præsidiis, liberos immunes suis legib. esse iubent Corinthios, Locros, Phocenses, Euboeam, Achæos, Phthiotas, Magnetas, Thessalos, Perrhœbos. Id primùm neque planè omnes neque clarè exaudierant: sed inæquali & turbido in theatro murmure mirabundi alter alterum interrogabant, ac repeti petebant præconem. Vt silentio iterum facto præco sublata voce altius consessum clamauit ac pertinuit ad omnes præconium, immensus ex gaudio edi-
F tus à populo clamor ad mare vsque pertinuit, consurrexit consessus, nemo intentus ludicro fuit, omnes maturauerunt exilire, dexteram cõtingere,

& appellare Græciæ ſeruatorem & propugnatorem. Quod autem de exuperante & grandi voce commemoratur, tunc fuit conſpectum: corui enim fortè ſuper volitantes delapſi ſunt in ſtadium. In cauſa eſt diuiſura aëris: quum enim multa & elata vox mittitur, diuulſus ab ea non ſuſtinet volucres, ſed lapſum efficit, ſicut euenit per loca vacua euntibus. Niſi ſanè ictu potius, velut telo traiectæ decidunt & emoriuntur. Poteſt etiam turbo eſſe in aëre, quaſi vorticem in pelago rurſusque impetum fluctuatione ex violentia accipiente. At Quintius niſi quam celerrimè ludis dimiſſis impetum multitudinis & incurſum præuidens deflexiſſet, videbatur in periculum venturus. Adeò frequentes ſimul & vndique ei ſe circumfuderunt. Vt plauſibus circa Quintii tabernaculum defatigati ſunt, nocte iam demum, ſi quos conſpicerent vel amicos vel hoſpites, hos ſalutantes & complectentes, conuerterunt ſe inter ſe ad conuiuia & pocula. Ibi magis etiam haud dubiè in gaudium effuſis ſubiit reputare & conferre de Græcia, quàm multa bella libertatis cauſa geſſiſſet, neque firmiorem eſſet vnquam vel lætiorem aſſequuta, quàm ab aliis quum fuit defenſa, & penè ſine ſanguine & luctu pulcherrimum tulit & optatiſſimum præmium. Quippe rara erant virtutis inter mortales & prudentiæ exempla, ſed rariſſima inter alios bonos, iuſti. Siquidem Ageſilai, Lyſandri, Niciæ, Alcibiadesque bella egregiè tractare, victoriasque bello conſequi, quum imperarent, nouerant: vti ad glorioſam hominum ſalutem honeſtatemque laureis non nouerant. At vbi à Marathonio marte & pugna nauali Salaminia, à Plataeis Thermopylisque, & rebus ad Thermodontem atque circa Cyprum Cimonis geſtis diſceſſeris, omnibus præliis Græcia aduerſus ſemetipſam decertauit ad ſeruitutem, omneque eius trophæum ad ſuam excitatum calamitatem & probrum eſt, quæ penè fuit ducum improbitate & ambitione proſtrata. Alien genæ verò, qui paruas ſcintillas & exigua antiquæ propinquitatis cum iis vincula habere videbantur à quibus vel verbis vel conſilio aliquid extitiſſe in Græciam beneficii mirum eſſet, hi maximis periculis & laboribus Græciam grauibus ſoluerunt dominis & tyrannis, atque in libertatem reſtituerunt. Hæc tum ſubibant Græcorum animos. Facta autem fuerunt præconiis conſentanea. Pariter enim miſit Quintius Lentulum in Aſiam ad Bergyllas liberandas, Titillium in Thraciam ad deducenda ex illis oppidis & inſulis Philippi præſidia. P. Iulius ad Antiochum nauigauit, acturus cum illo de Græcis qui ei parebant liberandis. Ipſe profectus Chalcidem Quintius, inde mari vectus Magneſiam præſidia emiſit, populisque rempubl. reddidit. Agonothetes Argis Nemeorum creatus, ludicrum optimè digeſſit, ac Græcis illic iterum voce præconis pronunciauit libertatem, vrbesque peragrans, egregia diſciplina, magna iuſtitia, concordiaque & amicitia eas inter ſe conglutinauit, componens ſeditiones, exules reducens: atque ouans quòd Græcos inter ſe conciliaret beneuolentia, non minus quàm quòd domaſſet Macedonas, vt minimum iam ducerent illi eius beneficiorum libertatis munus. Xenocratem philoſophum, quum Lycurgus Orator eum à publicanis,

A καὶ προσοιπεῖν τ̃ σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος καὶ πρόμαχον. ὃ δὲ πολλάκις λεχθέν εἰς ὑπερβολὴν τ̃ φωνῆς καὶ μέγεθος ὤφθη τότε. κόρακας γὰρ περιπετόμενοι κατ̃ τύχην, ἔπεσον εἰς τ̃ στάδιον. αἰτία ἡ, ἡ τ̃ ἀέρος ῥῆξις. ὅταν γὰρ ἡ φωνὴ πολλὴ καὶ μεγάλη φέρηται, διαστώμενος ὑπ' αὐτῆς οὐκ ἀντερείδει τοῖς πετομένοις, ἀλλ' ὀλίθημα ποιεῖ, καθάπερ κενεμβατοῦσιν· εἰ μὴ νὴ Δία, πληγῇ τι μᾶλλον, ὡς ὑπὸ βέλους διελαυνόμενα, πίπτει καὶ ἀποθνήσκει. δυνάται γὰρ καὶ περιδίνησις τοῦ ἀέρος, οἷς ἑλισμοὶ εἰς πελάγη καὶ πάλιν ῥύμβοι τοῦ σάλου διὰ μέγεθος λαμβάνουσι· ὁ δὲ δῆμος Τίτος, εἰ μὴ τάχιστα τῆς θέας

B διαλυθείσης, ὑπεριδόμενος τ̃ φέρειν τ̃ πλήθους καὶ τ̃ δρόμου, ἐξέκλινεν, οὐκ ἂν ἔδοξεν περιγενέσθαι τοσούτων ὁμοῦ καὶ πανταχόθεν αὐτῷ περιχυθέντων. ὡς δ' ἀπέκαμον περὶ τ̃ σκηνὴν ἀυτ̃ βοῶντες, ἤδη νυκτὸς ὄντος, αὖθις οὓς τινας ἴδοιεν ἢ φίλους, ἢ πολίτας ἀσπαζόμενοι καὶ περιπλεκόμενοι, πρὸς δεῖπνα καὶ πότους ἐρέποντο μετ' ἀλλήλων. εἰ δὴ καὶ μᾶλλον (ὡς εἰκὸς) ἡδομένοις, ἐπῆλθε λογίζεσθαι καὶ διαλογίζεσθαι περὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅσους πολεμήσασα πολέμους διὰ τ̃ ἐλευθερίαν, ὅπου τύχοι βεβαιότερον οὐδὲν ἥδιον αὐτῆς ἑτέρων προσαγωνισαμένων, ὀλίγου δεῖν ἀναιμακτὶ αὐτὴ καὶ ἀπενθὴς φερομένη τὸ κάλλιστον καὶ περιμαχμάχητον ἆθλον. ἐκεῖ δὴ ἄρα σπάνιον μὲν ἀνδρεία καὶ φρόνησις ἐν ἀνθρώποις, σπανιώτατον δὲ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὁ δίκαιος. οἱ γὰρ Ἀγησίλαοι καὶ Λύσανδροι, καὶ οἱ Νικίαι, καὶ οἱ Ἀλκιβιάδαι, πολέμους μὲν εὖ διέπειν, καὶ μάχας ἰσχυῶν κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἄρχοντες ἠπίστασαν, χρῆναι δὲ περὶ χαρᾶς καὶ εὐκλείας, οἷς κατόρθουν, ἐκ ἔγνασαν ἀλλ', εἰ τὸ Μαραθώνιόν τις ἔργον ἀφέλοι, καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, καὶ Πλαταιὰς, καὶ Θερμοπύλας, καὶ τὰ περὶ Εὐρυμέδοντα, καὶ τὰ περὶ Κύπρον Κίμωνος ἔργα, πάσας τὰς μάχας ἡ Ἑλλὰς ὅτι δουλείας μεμάχη-

D ται περὶ, αὐτῆς, καὶ πολὺ δεῖπνον αὐτῆς συμφορᾶς καὶ ὀνείδους ἐπ' αὐτῇ ἔσχεν, τὰ πλεῖστα κακίᾳ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν ἡγουμένων περὶ δαπείσης· ἀλλὰ φύλοι γὲ ἄνδρες, ἐν ἀόσματα μικρὰ καὶ γλίσχρα κοινωνήματα παλαιοῦ γένους ἔχειν δοκοῦντες, ἀφ' ὧν καὶ λόγῳ τι καὶ γνώμῃ χρησίμων ἐπράξαν τῇ Ἑλλάδι θαυμαστὸν ὅσον, οὔτε τοῖς μεγίστοις κινδύνοις καὶ πόνοις ἐξελόμενοι τὴν Ἑλλάδα δεσποτῶν χαλεπῶν καὶ τυράννων ἐλευθέρωσιν. ταῦτα δὴ πᾶς Ἕλλην ἐπῄει, καὶ τὰ τῶν ἔργων ἐμολογούμενα τοῖς κηρύγμασιν. ἅμα γὰρ ἐξέπεμψεν ὁ Τίτος Λέντλον μὲν εἰς Ἀσίαν, Βαργυλλίας ἐλευθερώσοντα, Τιτίλλιον δὲ εἰς Θρᾴκην, τὰς αὐτόθι πόλεις καὶ νήσους ἀπαλλάξοντα τῶν Φιλίππου φρουρῶν. Πόπλιος δὲ Οὐίλλιος ἔπλει διαλεξόμενος Ἀντίοχῳ περὶ τῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. αὐτὸς δὲ Τίτος εἰς Χαλκίδα παρῆθεν, εἶτα πλεύσας ἐκεῖθεν ὅτι Μαγνησίαν, ἐξῆγε τὰς φρουρὰς, καὶ τὰς πολιτείας ἀπεδίδου τοῖς δήμοις. ἀγωνοθέτης δὲ Νεμείων ἀποδειχθεὶς ἐν Ἄργει, τῷ τε κηρύγματι ἄδεια διέθηκεν, καὶ πάλιν ἐκεῖ τῆς Ἑλλήνων τ̃ ἐλευθερίαν ὑπὸ κήρυκος ἀνεῖπεν, ὅτι φοιτῶν τε τ̃ πόλεσιν, εὐνομίαν ἅμα καὶ δικαιοσύνην πολλὴν, ὁμόνοιάν τε καὶ φιλοφροσύνην πρὸς ἀλλήλους παρεῖχεν· καταπαύων μὲν τὰς στάσεις, καταλύων δὲ τὰς φυγάς, ἀδελφοὺς δὲ καὶ πείθων καὶ διαλλάττων τοὺς Ἕλληνας, οὐχ ἧττον ἢ ὧν κεκρατηκέναι τ̃ Μακεδόνων, ὥστε μικρόταται ἤδη τ̃ ἐλευθερίαν δοκεῖν ὧν εὐεργετοῦντο. Ξενοκράτη μὲν οὖν τ̃ φιλόσοφον, ὅτε Λυκοῦργος αὐτὸν ὁ ῥήτωρ ὑπὸ τῶν τελωνῶν

E

F

ἀγόμενον πρὸς ὃ μετοίκιον ἀφείλετο, καὶ τοῖς ἄγουσιν ἐ-
πέθηκε δίκην τῆς ἀσελγείας, λέγεται τοῖς παισὶν ἀπαντή-
σαντα τοῦ Λυκούργου, Καλῶς γε ὑμῖν ὦ παῖδες, (φασὶ) τὸν
πατέρα χάριν ἀποδίδωμι· πάντες γὰρ αὐτὸν ἐπαινοῦσιν ἐφ'
οἷς ἔπραξεν. Τίτῳ δὲ καὶ Ῥωμαίοις, ὧν τοὺς Ἕλληνας ἀνε-
γέτησαν, οὐκ εἰς ἐπαίνους, μόνον ἀλλὰ καὶ πίστιν ἐν πᾶσιν ἀν-
θρώποις καὶ δυνάμιν ἡ χάρις ἀπήντα δικαίως· οὐ γὰρ προσδε-
χόμενοι μόνον τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μεταπεμπόμε-
νοι καὶ καλοῦντες ἐπεχείριζον αὑτούς. οὐδὲ δῆμοι καὶ
πόλεις, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ὑφ' ἑτέρων ἀδικούμενοι βασι-
λέων, κατέφευγον εἰς τὰς ἐκείνων χεῖρας. ὥστε ἐν βραχεῖ
χρόνῳ, τάχα που καὶ θεοῦ συνεφαπτομένου, πάντα αὐτοῖς
ὑπήκοα γενέσθαι. καὶ αὐτὸς δὲ μέγιστον ἐφρόνησεν ὅτι τῇ τῆς
Ἑλλάδος ἐλευθερώσει. ἀναθεὶς γὰρ εἰς Δελφοὺς ἀσπίδας
ἀργυρᾶς καὶ τὸν ἑαυτοῦ θυρεὸν ἐπέγραψεν,

Ζηνὸς ἰὼ κραιπναῖσι γεγαθότες ἱπποσύναισι,
Κοῦροι ἰὼ Σπάρτας Τυνδαρίδαι βασιλῆες·
Αἰνεάδας Τίτος ὑμμιν ὑπὲρ πάτον ὤπασε δῶρον,
Ἑλλάνων τεύξας παισὶν ἐλευθερίαν.

ἀνέθηκε δὲ καὶ χρυσοῦν τῷ Ἀπόλλωνι στέφανον, ἐπιγράψας,

Τόν σοι ἀμβροσίοισιν ὅτι πλοκάμοισιν ἔθηκε,
Κεῖσθαι Λατοίδα χρυσοφαὲς στέφανον·
Οὐ πόρεν Αἰνεαδᾶν παῖς μέγας. ἀλλ' Ἐκάεργε
Ἀλκᾶς δῶρον ἐοῖ κοῦδος ὀπάζε Τίτῳ.

τῇ γοῦν Κορινθίων πόλει πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὁ αὐτὸς δὶς ἤδη συμβέβηκεν. καὶ γὰρ Τίτος ἐν Κορίνθῳ τότε, καὶ Νέρων αὖθις καθ' ἡμᾶς ἐν Κορίνθῳ πανηγυρίσας Ἰσθμίων ἀγομένων, τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἀφῆκεν, ὁ μὲν, σχεδὸν κήρυκος (ὡς εἴρηται) Νέρων ὁ αὐτὸς ὅτι τὸν ἀγῶνα ἀπὸ βήματος ἐν τῷ πλήθει δημηγορήσας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. ὁ δὲ Τίτος τότε καλλίστου καὶ δικαιοτάτου τοῦ πρὸς Νάβιν ἀρξάμενος πολέμου, τῶν Λακεδαιμονίων ἀξιωλέστατον καὶ παρανομώτατον τύραννον, ἐν τῷ τέλει διεψεύσατο τὰς τῆς Ἑλλάδος ἐλπίδας, ἐλεῖν παρανόν, οὐκ ἐθελήσας, ἀλλὰ παρεισάμενος, καὶ παρέμενος τὴν Σπάρτην ἀναξίως δουλεύουσαν· εἴτε δείσας μὴ τοῦ πολέμου μῆκος λαμβάνοντος, ἄλλος ἀπὸ Ῥώμης ἐπελθὼν στρατηγὸς ἀνέληται τιμὴν δόξαν, εἴτε φιλοτιμίᾳ καὶ ζηλοτυπίᾳ τῶν Φιλοποίμενος τιμῶν, ὧν ἔνιοι τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνδρὶ δεινότατον τῶν Ἑλλήνων ὄντα, καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἔργα θαυμαστὰ τόλμης καὶ δεινότητος ἀποδειξάμενον, ἴσα τῷ Τίτῳ κυδαίνοντες Ἀχαιοί, καὶ τιμῶντες ἐν τοῖς θεάτροις, ἐλύπουν ἐκεῖνον, οὐκ ἀξιοῦντα Ῥωμαίων ὑπάτῳ πρὸς πολεμοῦντι τὴν Ἑλλάδος, ἄνθρωπον Ἀρκάδα, μικρῶν καὶ ὁμόρων πολέμων στρατηγὸν, ὅμοια θαυμάζεσθαι παρ' αὐτοῖς. οὐμὲν ἀλλ' αὐτὸς ὁ Τίτος ὑπὲρ τούτων ἀπελογεῖτο, καταθέσθαι τὸν πόλεμον, ὡς ἐπιφανεστάτῳ κακῷ μεγάλῳ τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν ἀπολούμενον τὸν τύραννον. τὸν δ' Ἀχαιοὶ αὐτῷ πολλὰ πρὸς τιμὴν ψηφισαμένων, οὐδὲν ἐδόκει πρὸς τὰς εὐεργεσίας ἀξιοῦσθαι, πλὴν μιᾶς δωρεᾶς, ἣν ἐκεῖνος ὁτὶ πάντων ἠγάπησεν. ἦν δὴ τοιάδε· Ῥωμαίων οἱ δυστυχήσαντες ἐν τῷ πρὸς Ἀννίβαν πολέμῳ, πολλαχοῦ μὲν ὠνιοι γενόμενοι καὶ διεσπαρέντες ἐδούλευον· ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι χίλιοι καὶ διακόσιοι τὸ πλῆθος ἦσαν, ἀεὶ μὲν εἰκότως τὴν μεταβολῆς, τότε δὲ καὶ μᾶλλον, ὡς εἰκὸς, ἐντυγχάνοντες, οἱ μὲν υἱοῖς, οἱ δὲ ἀδελφοῖς, οἱ δὲ συνήθεσιν, ἐλευθέροις δοῦλοι, καὶ νικῶσιν αἰχμάλωτοι.

A à quibus ducebatur ad carcerem, causa pensionis quam pendebant inquilini, exemisset, atque illos qui eum duxerant accersiuisset iniuriarum, fama est liberis occurrentem Lycurgi dixisse, Egregiam profecto, pueri, gratiam patri vestro refero, quod omnes eum ob eius in me beneficium commendent. Quintio vero & Romanis ob eorum in Græcos merita non ad laudes modo relata gratia, sed ad fidem etiam apud omnes mortales & imperium est merito progressa. Neque enim accipiebantur modo imperatores eorum, sed & accersentes & euocantes illos, fidei se committebant eorum:
B neq; populi solum & ciuitates, sed & reges quoq; ab aliis violati regibus, decurrebant ad illorum præsidium. Vnde breui fortasse non sine diuina ope omnia iis paruere. At Quintius plurimum ipse ob liberatam Græciam gloriatus est. Nam quum Delphis clypeos argenteos & scutum suum dedicaret, inscripsit iis,

Dicite Io celeri, quibus est equitare voluptas,
Voce, Iouis soboles, dicite Tyndaridæ
Io, Lacedæmonii reges: nam munera dextra
Vobis summa Titus præstitit Aeneades:
Nam libertatem reparauit Graiugenarum,
Triste tyrannorum quæ tulit ante iugum.

C Donum etiam Apollini coronam auream tulit cum hac inscriptione,

Hanc tibi fulgentem dedit auro, phœbe, coronam,
Diuinum cupiens condecorare caput,
Aene adum ductor magnus: sed Apollo vicissim
Virtutis tribuas tu decus alme Tito.

Ita vrbi Corinthiorum delatum est, idem vt ibi beneficium bis Græcis sit declaratũ. Siquidem Quintius Corinthi tunc, & memoria nostra Nero iterum Corinthi, Isthmia item celebrans, Græcos liberos suis legibus iussit esse: ille (vt diximus) per præconem, Nero ipse pro tribunali in foro cõcionem ad populum habens. Cæterum hoc diu post.
D At Quintius pulcherrimum & iustissimum cum Nabide auspicatus bellum, teterrimo & immanissimo Lacedæmoniorum tyranno, in exitu Græciæ spem destituit. Cui in manu quum esset illum obterere, noluit: sed fœdus cum eo fecit, & Spartam indigna oppressam seruitute reliquit, vel veritus ne, si bellum duceretur, alius successor Roma missus gloriam sibi auferret, vel inuidia & æmulatione Philopomœnis honorum. Quem, quia cum in omnibus aliis summum inter Græcos imperatorem, tum ob eius eximia virtutis & consilii illo edita bello opera pariter ac Quintium Achæi extol-
E lebãt & decorabant in theatris, torquebant illum: qui indignã rem censebat, vt pari in honore ac cõsul Romanus pro Græcia propugnans, homo Arcas, minutorum & finitimorum dux bellorũ, apud eos esset. Verum ipse id Quintius excusauit, bellũ deposuisse se, vbi tyrannũ perspexit nonnisi cum grandi aliorum Spartiatarum pernicie periturum. At Achæi quanquam honores ei cumulate decreuerant, nulla re tamen assequi videbantur beneficia eius: nisi vno dono, quod omnibus ille prætulit, Id hoc fuit. Ciues Romani, quos belli Punici se-
F cundi perculerat clades, passim venundati & distracti in seruitute erant. Græcia mille & ducentos numero habebat, semper quidem ob fortunæ vices miserabiles, sed tunc haud immerito magis, quum alii liberis, fratribus alii, pars familiaribus, liberis serui, & victoribus occurrerent captiui.

Hos Quintius, quamuis illorum causa affligeretur, non extorsit dominis, sed Achæi eos quingentenis denariis in capita redemerunt, contractosque vnum in locum omnes paranti iam conscendere Quintio obtulerunt. Itaque ille decessit gaudio delibutus ob præclara facta, egregias remunerationes, magnoque viro & ciuium amante consequutus dignas. Quod profectò omnium ei videtur ornamentum extitisse in triumpho splendidissimum. quippe hi (vt moris est seruorum) quum manumissi sunt, rasi capitibus & pileati triumphantem sunt Quintium sequuti. Speciosius etiam spolia translata spectaculum præbuerunt, galeæ Græcæ, parmæ Macedonicæ & sarissæ. Iam pecuniæ non exiguus numerus fuit, vt memoriæ prodidit Itanus. In triumpho translata auri infecti pondo tria millia septingenta tredecim, argenti quadraginta tria millia pondo & ducenta LXX. Philippei aurei nummi quatuordecim millia quingenti quatuordecim. Ad hæc mille talenta, quæ Philippus debebat. Cæterum hęc populus Romanus post maximè Quintio authore & annitente condonauit Philippo, ac societatem cum eo iunxit, filiumque obsidem ei remisit. Postquam verò in Græciam Antiochus magna classe & exercitu traiecit, ciuitatesque solicitauit & concitauit Ætolorum ope qui iamdudum alieno & hostili in populum Romanum animo erant, & obtentum ei belli velamentumque præbebant Græcos liberandi, quibus nihil erat eo opus (quippe liberi erant) sed speciosioris inopia causa pulcherrimo titulo eum erudiebant vti: hic motum Græciæ maiorem in modum Romani, & nomen formidantes illius potentiæ, ducem belli consulem M. Attilium miserunt, & legatum Græcorum gratia Quintium. Eos partim conspectus eius ilicò confirmauit, partim incipientes ægrotare, vt si medicamentum iis in tempore dilueret, illorum in se refricans beneuolentiam inhibuit, & ne offenderent, retardauit. Pauci ei qui iamdudum præoccupati & semel fuerunt ab Ætolis impulsi, elapsi sunt: quos, quamuis incensus & exasperatus, post prælium tamen tutatus est. Siquidem Antiochus ad Thermopylas fusus fugatusque, properè se recepit classe in Asiam. At consul Attilius Ætolos alios circumsedit, alios regi Philippo concessit subiugare. Quum agerentur ferrenturque à Macedone, hinc Dolopes & Magnetes, hinc Athamani & Aperanti, ipse autem Attilius Heracleam excidisset, Naupactum quam Ætoli tenebant, obsideret, miseratus Quintius Græcos, transmisit ex Peloponneso ad consulem. Ac primùm increpauit eum quòd victor Philippum sineret belli præmia rapere, & iræ indulgens, dum non paucæ gentes & reges à Macedonibus in ditionem redigerentur, ad vnam desideret ciuitatem. Deinde obsessis, vt ex muro Quintium conspexerunt, implorantibus opem eius, & manus tendentibus, precantibusque, nullo in præsentia dato responso, conuertit se & lacrymabundus digressus est. Post egit cum Attilio, lenitaque eius indignatione, impetrauit Ætolis inducias & spatium, quo missis Romam legatis conditiones leuiores peterent.

A τούτοις ὁ μὲν Τίτος οὐκ ἀφείλετο τῶν κεκτημένων, καίπερ ἀπιώμενος ἐπ' αὐτοῖς· οἱ δὲ Ἀχαιοί, λυτρωσάμενοι πέντε μνᾶς ἕκαστον ἄνδρα, καὶ συναγαγόντες εἰς ταὐτὸ πάντας, ἤδη τῷ πλοῖῳ ὄντι τῷ Τίτῳ παρέδωκαν· ὥστε αὐτὸν ἀφεαινόμενον ἀπαλλεῖν, ἀπὸ καλῶν ἔργων καλὰς ἀμοιβὰς καὶ πρεπούσας ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ φιλοπολίτῃ κεκοσμημένον. ὃ δὴ δοκεῖ τοῖς τ' θριάμβοις αὐτῷ πάντων ἐπιφέρειν λαμπρότατον. οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσιν, ξυρεσθαί τε τὰς κεφαλὰς, καὶ πίλια φορεῖν, ταῦτα δράσαντες αὐτοὶ θριαμβεύουσι τῷ Τίτῳ παρείποντο. καλλίω δὲ καὶ τὰ λάφυρα πομπεύόμενα παρεῖχεν ὄψιν, Ἑλληνικὰ κράνη, καὶ πέλται Μακεδονικαὶ καὶ σάρισαι. τό, τε τῶν χρημάτων πλῆθος οὐκ ὀλίγον ἦν· ὡς ἀναγράφουσιν οἱ περὶ τὸν Ἴτανον, ἐν τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι χρυσίου μὲν συγκεχωνευμένου λίβας τετρακισχιλίας ἑπτακοσίας δέκα τρεῖς, ἀργύρου δὲ, τετρακισμυρίας τετρακισχιλίας ἑξακοσίας ἑβδομήκοντα, φιλιππείους δὲ χρυσοῦς μυρίους τετρακισχιλίους πεντακοσίους δεκατέσσαρας. χρεὼν δὲ τούτων, τὰ χίλια τάλαντα ἃ Φίλιππος ὤφειλε. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπείσθησαν Ῥωμαῖοι, μάλιστα τοῦ Τίτου συμπροθυμουμένου, ἀφεῖναι τῷ Φιλίππῳ, καὶ σύμμαχον ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν υἱὸν ἀπήλλαξαν αὐτῷ τῆς ὁμηρείας. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀντίοχος εἰς τὴν Ἑλλάδα ναυσὶ πολλαῖς καὶ στρατῷ πεζῷ ἐπεραιώθη, ἀφίστη τὰς πόλεις καὶ διεταράττεν, Αἰτωλῶν αὐτῷ συνεπιλαμβανομένων, καὶ πάλαι διακειμένων πρὸς τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἐχθρῶς καὶ πολεμικῶς, ὑποθέσιν τοῦ πολέμου καὶ προφάσιν διδόντων, ἐλευθεροῦν τοὺς Ἕλληνας, οὐδὲν δεομένους (ἐλεύθεροι γὰρ ἦσαν) ἀλλ' ὑπερεπεφέρας αἰτίας ἀπορία, τῷ καλλίστῳ τῶν ὀνομάτων χρῆσθαι διδασκόντων· καὶ σφόδρα δείσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἀπάτην, καὶ δόξαν αὐτὸ τῆς δυνάμεως, στρατηγὸν μὲν ὕπατον τὸ πολέμου Μάνιον Ἀκίλιον κατέπεμψαν, πρεσβευτὴν δ' Τίτον, πρὸς τὸ Ἕλληνας, ὧν τοὺς μὲν βίους ὀφθεὶς ἐποίησε βεβαιοτέρους, τοὺς δὲ ἀρχομένους νοσεῖν, ὥσπερ τις ἐν καιρῷ φάρμακον ἐνδιδοὺς τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν, ἔρρωσεν, καὶ διεκώλυσεν ἐξαμαρτεῖν· ὀλίγοι δὲ αὐτὸν ἐξέφυγον ἤδη πρὸς κατειλημμένοι καὶ διεφθαρμένοι πανταπάσιν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, οὓς καίπερ ὀργισθεὶς καὶ παροξυνθεὶς, ὅμως μετὰ τὴν μάχην οὐδὲν ἐποίησεν. Ἀντίοχος γὰρ ἡττηθεὶς ἐν Θερμοπύλαις, καὶ φυγὼν, εὐθὺς εἰς Ἀσίαν ἀπέπλευσεν. Μάνιος δ', ὁ ὕπατος, τοὺς μὲν αὐτὸς ὑπεὶ τῶν Αἰτωλῶν ἐπολιόρκει, τοὺς δ' τῷ βασιλεῖ Φιλίππῳ συνεχώρησεν ἐξαιρεῖν. ἀγομένων δ' καὶ φερομένων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος, τοῦτο μὲν, Δολόπων καὶ Μαγνήτων, τοῦτο δ', Ἀθαμάνων καὶ Ἀπεραντῶν, αὐτὸς δ' τὴν Μανίου τὴν μὲν Ἡρακλείαν ἐξεπεπορθηκότος, τὴν δ' Ναύπακτον Αἰτωλῶν ἐχόντων πολιορκοῦντος, οἰκτείρων τοὺς Ἕλληνας ὁ Τίτος, διέπλευσεν ἐκ Πελοποννήσου πρὸς τὸν ὕπατον· καὶ πρῶτον μὲν ἐπετίμησεν, εἰ νενικηκὼς αὐτὸς τὰ ἔπαθλα τοῦ πολέμου, Φίλιππον ἐᾷ φέρεσθαι, καὶ τειδόμενος πρὸς μιᾷ πόλει κάθηται δι' ὀργὴν, ἔθνη δὲ οὐκ ὀλίγα καὶ βασιλεῖς Μακεδόνες ἀγεσθαι. ἔπειτα τῶν πολιορκουμένων, ὡς εἶδον αὐτὸν, ἀπὸ τοῦ τείχους ἀναβοώντων, καὶ χεῖρας ὀρεγόντων, καὶ δεομένων, τότε μὲν οὐδὲν εἰπὼν, ἀλλὰ στραφεὶς καὶ δακρύσας ἀπῆλθεν, ὕστερον δὲ παραλεχθεὶς τῷ Μανίῳ, καὶ καταπαύσας τὸν θυμὸν αὐτοῦ, διεπρέσβευσε τοῖς Αἰτωλοῖς ἀνοχὰς διδόναι καὶ χρόνον, ἐν ᾧ πρεσβεύσαντες εἰς Ῥώμην μετείου τινὸς τυχεῖν ἀξιώσουσιν.

πλεῖστον ὑπ' ἀγῶνα καὶ πόνον αὐτῷ παρεῖχεν αἱ περὶ Χαλκιδέων
δεήσεις πρὸς τὸν Μάνιον, ὑπ' ὀργῆς γεγενότων διὰ τὸν γάμον ὃν
παρ' αὐτῷ ἔγημεν Ἀντίοχος, ἤδη τοῦ πολέμου συνεστῶτος,
οὐ κατ' ὥραν, οὐδὲ καιρόν, ἀλλ' ἐρασθείς, αἰὴρ πρεσβύτε-
ρος, κόρης θυγάτηρ μὲν οὖσα Κλεοπτολέμου, κάλλει δὲ λέγε-
ται παρθένων διαφέρειν. τοῦτο τοὺς Χαλκιδεῖς ἐποίησεν βασιλίσαι
προθυμοτέρους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῷ πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμητήριον
παρασχεῖν. ἐκεῖνος μὲν οὖν ὡς τάχιστα μετὰ τοῦ μάχου φεύ-
γων, προσέμιξε τῇ Χαλκίδι· τοῦ δὲ κόρου ἀναλαβὼν, καὶ τὰ
χρήματα καὶ τοὺς φίλους, εἰς Ἀσίαν ἀπέπλευσεν. τὸν δὲ Μάνιον
ἰδὼν ὀπίσω τοὺς Χαλκιδεῖς σὺν ὀργῇ πορευόμενον, ὁ Τίτος πα-
ρακολουθῶν ἐμάλαττε καὶ παρῃτεῖτο, καὶ τέλος ἔπεισεν καὶ κατε-
πραΰνεν, αὐτός τε καὶ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων δεόμενος. οὕτω
διασωθέντες οἱ Χαλκιδεῖς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν παρ'
αὐτοῖς ἀναθημάτων τῷ Τίτῳ καθιέρωσαν, ὧν ὀπίσω γράφας
" ὅτι τοιαύτας ἄγει νῦν ὁραῖ, Ὁ δῆμος Τίτῳ καὶ Ἡρακλεῖ τὸ
" γυμνάσιον. ἑτέρωθι δὲ πάλιν, Ὁ δῆμος Τίτῳ καὶ Ἀπόλλω-
" νι τὸ δελφίνιον. ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἱερὰς χειροποιητὸς ἀπε-
δείκνυτο Τίτου. καὶ θύσαντες αὐτῷ, τῶν ποιητῶν γνωρίμων,
ᾄδουσι παιᾶνα πεποιημένον· οὗ τἄλλα μὲν μῆκος ἡμεῖς
παρέντες, ἀνεγράψαμεν ἀπαυόμενοι τῆς ᾠδῆς λέγουσι·
" Πίστιν δὲ Ῥωμαίων σέβομεν, τὸν μεγαλοκράτορα ὅρκοις
" φυλάσσειν. μέλπετε κοῦραι Ζεῦ μέγα, Ῥώμαν τε, Τί-
" τον τε ἅμα, Ῥωμαίων τε πίστιν. ἰήιε, παιάν, ὦ Τίτε σῶτερ. ἦσαν
δὲ καὶ πρὸς τῶν Ἑλλήνων τιμαὶ πρέπουσαι. καὶ γὰρ τὰς
τιμὰς ἀληθινὰς ποιοῦν, οὐδὲν θαυμαστὸν, δι' ὑπεικείας ἤδεις. καὶ γὰρ εἴ τισιν ἐκ πραγμάτων ἢ φιλοτιμίας ἔνεκα,
(καθάπερ Φιλοποίμενι, καὶ πάλιν Διοφάνει στρατηγοῦντι τῶν
Ἀχαιῶν) προσέκρουσεν, οὐκ ἐπὶ βαρὺς οὐδὲ εἰς ἔργα δεινὸς
ὁ θυμὸς, ἀλλ' ἐν λόγῳ παρρησίαν τινὰ πολιτικὴν ἔχων
παρόμοιος. πικρὸς μὲν οὖν οὐδενὶ, πολλοῖς δὲ ὀξὺς ἐδόκει, καὶ κοῦφος εἶναι τὴν φύσιν· ἄλλως δὲ συγγενέσθαι πρᾴ-
των ἥδιστος. καὶ εἰπεῖν ὑπὸ χαρᾶς μετὰ δεινότητος. Ἀχαιοῖς μὲν
γὰρ σφετερίζομένοις τὴν Ζακυνθίων νῆσον ἀποτρέπων, ἔφη
κινδυνεύσειν, αὐ, ὥσπερ αἱ χελῶναι, πορρωτέρω τὴν κεφαλὴν
τῆς Πελοποννήσου προτείνοντες. Φιλίππου δὲ, ὁπλοῖκα πρὸς
σπονδῶν καὶ εἰρήνης τὸ πρῶτον εἰς λόγους συμμίσαι, εἰπόν-
τος μετὰ πολλῶν ἥκειν ἐκεῖνον, αὐτὸν δὲ μόνον, ὑπολαβὼν
" ὁ Τίτος, Σαυτὸν γὰρ (ἔφη) μόνον ἐποίησας, ἀποκτείνας τοὺς
φίλους καὶ συγγενεῖς. ἐπεὶ δὲ Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος ἐν
Ῥώμῃ παρὰ πότον μεθυσθεὶς ὠρχήσατο, λαβὼν ἱμάτιον γυ-
ναικεῖον, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὸν Τίτον ἠξίου βοηθεῖν αὐτῷ παρανο-
ουμένῳ τὸν Μεσσήνιον ἀφιστάναι τῶν Ἀχαιῶν· ταῦτα μὲν
ἔφη σκέψεσθαι· θαυμάζειν δὲ ἐκεῖνον, εἰ τηλικαῦτα ὑπεκχειρηκὼς πράξεσιν, ὀρχεῖσθαι δύναται παρὰ πότον καὶ ᾄδειν. πρὸς δὲ τοὺς Ἀχαιοὺς τῶν παρὰ Ἀντιόχου πρέσβεων πλῆθος τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καταλεγόντων, καὶ καταειθμουμένων πολλὰς πρεσπηγείας, ὁ Τίτος ἔφη, δειπνοῦντος αὐτοῦ παρὰ τῷ ξένῳ, καὶ μεμφομένου τὸ πλῆθος τῶν κρεῶν, καὶ θαυμάζοντος πόθεν οὕτω ποικίλης ἀγρᾶς ὑπόρησεν, εἰπεῖν τὸν ξένον ὡς ὕεια πάντα ἐστὶν, τῇ σκευασίᾳ διαφέροντα καὶ τοῖς ἡδύσμασιν. Μὴ τοίνυν (ἔφη) μη-
" δὲ ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀχαιοὶ, θαυμάζετε τὴν Ἀντιόχου δύ-
" ναμιν, λογχοφόρους καὶ ξυστοφόρους καὶ πεζεταίρους ἀκούον-
" τες· πάντες γὰρ οὗτοι, Σύροι εἰσὶν, ὁπλαείοις διαφέροντες.

A Verùm plurimum ei contentionis & ſudoris preces præbuerunt pro Chalcidenſibus, quibus infeſtus Attilius erat propter nuptias quas apud eos bello iam commiſſo celebrauerat Antiochus, parum pro ætate vel in tempore, ſed amore captus grandæuus puellæ. Filia ea erat Cleoptolemi, forma (vt fama eſt) inter virgines venuſtiſſima. Id in cauſa erat vt Chalcidenſes ſtudioſiſſimè cum rege facerent, vrbemque ei darent belli ſedem. Ille quam ocyſſimè à conflictu fugiens Chalcidem contendit, ablataque puella & pecunia & amicis, in Aſiam diſceſſit. Attilium verò ſtatim in
B Chalcidenſes infeſtum pergentem comitans deliniuit & deprecatus Quintius eſt, tandemque in ſententiam ſuam adduxit & placauit: precibus apud illum, & eos qui erant ſenatorii ordinis, eniſus. Chalcidenſes hoc modo conſeruati, Quintio dedicauerunt pulcherrima & maxima vrbis ſuæ ornamenta, quorum hoc æuo quoque titulos cernas huiuſcemodi: Populus Tito & Herculi gymnaſium. Et alibi, Populus Tito & Apollini Delphinion. Creatur etiam hac memoria ſacerdos Quintii ſuffragiis, atque hoſtia ei immolata, vbi libatum eſt, canunt carmen compoſitum, cuius
C relicta reliqua parte, quæ dicunt in fine cantilenæ referemus,

Illam fidem verò colimus Romulidum niueam
Iurati ſanctam. Dicite cælorum dominum
Muſæ Romam, Titum quoque,
Romanam fidem ſimul. O Tite, Io Pæan dominator.

Delati fuerunt etiam à Græcis omnibus meriti honores: & quæ non fictos honores efficiebat, mirifica ex morum eius lenitate beneuolentia. Etenim ſi in quos negotiorum cauſa vel ambitionis, vt in Philopœmenem & Diophanem inde Achæorum prętorem fuit concitatior, non fuit
D atrox neque in facta exarſit ira eius, ſed quum in diſputationibus expoſtulaſſet cum iis ciuiliter, expirauit. Itaque acerbus habitus eſt nemini, ſed præceps in iram & leuis natura multis: cætera in conſuetudine omnium blandiſſimus, & in dicendo cum acrimonia lepidus. Achæos enim Zacynthiorum inſulam vendicantes deterrens, obnoxios fore ipſos ait periculo, ſi teſtudinum more extra Peloponneſum caput exererent. Philippus quum de fœdere & induciis primum congreſſum haberent, multis comitatum ait ipſum venire, ſe verò ſolum. Ibi occurrens Quintius, Nempe te
E ipſe (inquit) ſolum reddidiſti, qui amicos & propinquos necaſti. Quum Meſſenius Dinocrates in conuiuio Romæ temulentus in muliebri ſtola ſaltaſſet, & rogaret poſtero die Quintium vt molienti ſibi Meſſenen eximere concilio Achæorum aſſiſteret. Id mecum (inquit) penſabo: miror verò te, qui tantas machineris res, ſaltare inter pocula & cantare poſſe. Ad Achæos, quum legati Antiochi copiarum regiarum numerum recenſerent, iactarentque diuerſa earum vocabula, Quintius ait, quum apud hoſpitem ſuum cœnaret, & copiam reprehenderet ferculorum, ſtupe-
F retque vnde tam variam venationem comparaſſet, reſpondiſſe hoſpitem, omnia ex manſueta ſue facta, paratu tantũ & condituris diſcrepantia. Nolite ergò (infit) nec vos Achæi copias mirari Antiochi, quum haſtatos, ſpeculatores, & ſatellites auditis: nam omnes hi Syri ſunt armatu differentes,

Post has res in Græcia gestas & bellum Antiochi censor est creatus. Est is summus magistratus & reipublicæ gerendæ quasi culmen. Collegam habuit Marcelli, qui consul quinquies fuit, filium. Senatu mouerunt quatuor non admodum illustres. Censuerunt omnes qui ciues se profitebantur, si ex ingenuis parentibus essent. Coacti id fuere à tribuno plebis Terentio Leone, qui obtrectans optimatibus, populum ad id scisendum induxit. Ex clarissimis suæ ætatis & summis in ciuitate viris, inter quos simultas erat, Scipione Africano & M. Catone, illum principem senatus legit vt optimum & primum virum: cum Catone suscepit inimicitias ex calamitate huiuscemodi: Frater T. Quinctio erat L. Quintius Flaminius, neque cætera illius ingenium repræsentans, & in libidinibus per quam fœdus & securissimus decori. Huic consuetudo erat cum puero quem adamabat, eumque in expeditiones abducebat secum, ac dum administraret prouinciam, perpetuo in contubernio suo habebat. Is epulante Lucio aliquando, quum per lasciuiam cauillaretur, adeo ait se ardenter amare eum, vt spectaculum gladiatorum reliquerit, quum nunquam hominem spectasset iugulari, obsequium in illum suum suæ voluptati anteferens. Lætus Lucius, Nihil, inquit, incommodi est: nam facile ego cupiditati tuæ medebor. Mox vnum ex damnatis attrahi ex carcere iussit, accitoque lictori inter epulas imperauit vt eum obtruncaret. Valerius Antias non puero adamato indulsisse id Lucium, sed mulieri autor est. T. Liuius in ipsius Catonis oratione scriptum refert, Gallum transfugam cum liberis & coniuge ad fores stantem & introductum in conuiuium à Lucio in scorti gratiam propria manu occisum. Cæterum hoc à Catone verisimile est exaggerandi causa in accusatione dictum. At non fuisse transfugam, sed vinctum illum qui interfectus fuit, atque ex damnatis, cum alii multi, tum Cicero orator in libro De senectute, vbi ipsum inducit Catonem loquentem, narrat. Ea de causa in censura sua Cato, quum senatum recenseret, senatu mouit Lucium consularem virum. Et per eum labes imponi fratri visa est. Quapropter in concionem progressi sordidati & lacrymantes equum petere à populo existimati sunt, vt notam Cato & rationem expromeret, quamobrem illustri familiæ tantam inussisset maculã. Nec Cato quicquam dubitauit, sed processit, ac consistens cum collega pro rostris rogauit T. Quintium, ecquid conuiuiũ illud nosset. Abnuente illo, quum id exposuisset, sponsione Luciũ prouocauit, ni vera narrasset. Obmutescente Lucio, comprobauit populus notam Catonis, eumq; ex rostris magnifice domum deduxit. At Titus calamitate fratris cruciatus, conspirauit cum veteribus æmulis Catonis, omnesq; illius locationes vectigalium & operum publicorum redempturæq; in senatu obtinuit vt inducerentur & rescinderentur. Multas etiam & graues instruxit ei accusationes: verum haud scio quam recte atque ordine aduersus iustum magistratum & ciuem optimum, pro homine coniuncto quidem, sed indigno & iure notato, inimicitiam susceperit capitalem.

A μετὰ δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις, καὶ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον, ἀπεδείχθη τιμητής. ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ μεγίστη, καὶ τέλος τινὰ τῆς πολιτείας ἐπιτελείωσις. καὶ συνῆρχεν μὲν αὐτῷ Μαρκέλλου τοῦ πεντάκις ὑπατεύσαντος υἱός· ἐξέβαλον δ' τῆς βουλῆς τῶν οὐκ ἄγαν ἐπιφανῶν τέσσαρας· προσεδέξαντο δὲ πολίτας ἀπογραφομένους, πολίτας ὅσοι γονέων ἐλευθέρων ἦσαν, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τοῦ δημάρχου Τερεντίου Λέωνος, ὃς ἐπηρεάζων τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, ἔπεισε τὸν δῆμον ταῦτα ψηφίσασθαι. τῶν δ' γνωριμωτάτων κατ' αὐτὸν ἀνδρῶν καὶ μεγίστων ἐν τῇ πόλει διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους, Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος, καὶ Μάρκου Κάτωνος, τὸν μὲν προσέγραψε τῆς βουλῆς, ὡς ἄριστον ἀνδρα καὶ πρῶτον· Κάτων δὲ εἰς ἔχθραν ἦλθεν, συμφορᾷ τοιαύτῃ χρησάμενος. ἀδελφὸς τῷ Τίτῳ Λεύκιος Φλαμίνιος, οὔτε τὰ ἄλλα προσοικὼς ἐκείνῳ τὴν φύσιν, ἔν τε τῇ ἡδονᾷ ἀνελεύθερος δεινῶς, καὶ ὀλιγωρότατος τοῦ πρέποντος. τούτῳ συνῴκει μειρακίσκος ἐρώμενος, ὃν καὶ στρατιᾶς ἄρχων ἐπήγετο, καὶ διέπων ἐπαρχίας εἶχεν ἀεὶ παρ' αὐτόν. ἐν δείπνῳ ποτῷ τινι, θρυπτόμενος πρὸς τὸν Λεύκιον, ὅτως ἔφη σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν ὥστε θέαν μονο-
C μάχων ἀπολιπεῖν, οὔπω γεγονὼς ἀνθρώπου φονευομένου θεατής, ὃ πρὸς ἐκεῖνον ἡδὺ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐν πλείοσι λόγοις θέλγων. ὁ δὲ Λεύκιος ἡσθείς, Οὐδὲν (ἔφη) δεινόν· ἰάσομαί σου τὴν ἐπιθυμίαν. καὶ κελεύσας ἕνα τῶν καταδίκων ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου παραχθῆναι, καὶ τὸν ὑπηρέτην μεταπεμψάμενος ἐν τῷ συμποσίῳ, προσέταξεν ἀποκόψαι τοῦ ἀνθρώπου τὸν βάχηλον. Οὐαλέριος δ' Ἀντίας οὐκ ἐρωμένῳ φησὶν ἀλλ' ἐρωμένῃ τοῦτο χαρίσασθαι τὸν Λεύκιον. ὁ δὲ Λίβιος ἐν λόγῳ ὃ Κάτων αὐτὸ γεγράφθαι φησὶν, ὡς Γαλάτην αὐτόμολον ἐλθόντα μετὰ παίδων καὶ γυναικὸς ἐπὶ
D τῶν θύρας, δεξάμενος εἰς τὸ συμπόσιον ὁ Λεύκιος, ἀπέκτεινεν ἰδίᾳ χειρὶ, τῷ ἐρωμένῳ χαριζόμενος. τοῦτο μὲν οὖν εἰκὸς εἰς δεινῶσιν εἰρῆσθαι τῆς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Κάτωνος. ὅτι δ' οὐκ αὐτόμολος ἦν, ἀλλὰ δεσμώτης, ὁ ἀναιρεθεὶς, καὶ ἐκ τῶν καταδίκων, ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ, ἐν τῷ περὶ γήρως, αὐτῷ Κάτωνι τῷ διηγήσει δυνάμενος, εἴρηκεν ἐπὶ τούτῳ, Κάτων τιμητὴς γενόμενος, καὶ καθαίρων τὴν συγκλητον, ἀπήλασεν τῆς βουλῆς τὸν Λεύκιον· ὑπατικοῦ μὲν ἀξιώματος ὄντα, συνατιμοῦσθαι δ' τοῦ ἀδελφοῦ δοκοῦντος αὐτῷ. διὸ καὶ προσελθόντες εἰς τὸν δῆμον ἀμφότεροι τα-
E πεινοὶ καὶ δεδακρυμένοι, μέτεια δεῖσθαι τῶν πολιτῶν ἐδόκουν, ἀξιοῦντες αἰτίαν εἰπεῖν τὸν Κάτωνα καὶ λόγον ὧν χρησάμενος, οἶκον ἔνδοξον ἀτιμίᾳ τοσαύτῃ περιβέβληκεν. δὲν οὖν ὑποφειλόμενος ὁ Κάτων προῆλθεν, καὶ καταστὰς μετὰ τοῦ συνάρχοντος, ἠρώτησε τὸν Τίτον εἰ γινώσκοι τὸ συμπόσιον ἀγνουμένου δ' ἐκείνου, διηγησάμενος, εἰς ὁρκωμὸν προσεκαλεῖτο τὸν Λεύκιον, εἴτι φησὶ τῶν εἰρημένων μὴ ἀληθὲς εἶη. τοῦ δὲ Λεύκιου σιωπήσαντος, ὁ μὲν δῆμος ἔγνω δικαίαν γεγενέναι τὴν ἀτιμίαν, καὶ τὸν Κάτωνα προέπεμψε λαμπρὸς ἀπὸ τοῦ βήματος· ὁ δὲ Τίτος τῇ συμφο-
F ρᾷ τοῦ ἀδελφοῦ προσπαθῶν, συνέστη μετὰ τῶν πάλαι μισούντων τὸν Κάτωνα, καὶ πάσας μὲν ἃς ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν δημοσίων ἐκδόσεις καὶ μισθώσεις καὶ ὠνὰς ἠκύρωσεν καὶ ἀνέλυσεν ἐν τῇ βουλῇ κρατήσας· πολλὰς δὲ καὶ μεγάλας δίκας κατ' αὐτοῦ παρεσκεύασεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, οὐ καὶ πολιτικῶς· καὶ πρὸς ἄρχοντα νόμιμον καὶ πολίτην ἄριστον, ὑπὲρ ἀνδρὸς οἰκείου μὲν, ἀναξίου δ', καὶ τὰ πρόσηκοντα πεπονθότος, ἀπήχθειαν ἔχθρᾳ δραμοῦς.

οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Ῥωμαίων ποτὲ δήμου θέαν ἔχοντος ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τῆς βουλῆς, ὥσπερ εἴωθεν, κόσμῳ τεθορυβημένης, ὀφθεὶς ὁ Λούκιος ἐφ' ἑκάτοις ποιοῦν καθήμενος ἀτίμως καὶ ταπεινῶς, οἶκτον ἔχεν· καὶ ὁ πλῆθος οὐκ ἠνέσχετο τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἐβόων μεταβιβάσαι κελεύοντες, ἕως μετέβη, δεξαμένων αὐτὸν εἰς ἑαυτοὺς τῶν ὑπατικῶν. Ὁ δ' οὖν φύσει τοῦ Τίτου φιλότιμον, ἄχρι μὲν ἱκανῶν εἶχεν ὕλην τοῖς εἰρημένοις πολέμοις ἀφατείβοντος εὐδοκιμεῖ· (καὶ γὰρ ἐχιλιάρχησεν αὖθις μετὰ τὴν ὑπατείαν, οὐδενὸς ἐπείγοντος) ἀπαλλαγεὶς δὲ τοῦ ἄρχειν, καὶ πρεσβύτερος ὤν, ἠλέγχετο μᾶλλον ἐν οἷς ἔχοντι πράξεις ἐπὶ τῷ λοιπῷ βίῳ ἀπαιτοῦντι τὰς τῆς δόξης, καὶ νεανίζοντι τῷ πάθει, κατέχειν ἑαυτὸν οὐ δυνάμενος· τοιαύτῃ γὰρ τινι καὶ τῇ τοῦ Ἀννίβου φορᾷ ἐδόκει πράξας, ἐπαθῆς γενέσθαι τοῖς πολλοῖς. Ὁ γὰρ Ἀννίβας, οἴκοθεν μὲν ἐκ Καρχηδόνος ὑποεκδρᾶς, Ἀντίοχῳ συνῆν· ἐκείνου δὲ μετὰ τὴν ἐν Φρυγίᾳ μάχην, εἰρήνης ἀγαπητῶς τυχόντος, αὖθις φυγὼν καὶ πλανηθεὶς πολλὰ τέλος ἐν τῇ Βιθυνίᾳ κατέστη, Περουσίαν θεραπεύων· οὐδενὸς Ῥωμαίων ἀγνοοῦντος, ἀλλὰ παρορώντων ἀπηρτῶν δι' ἀσθένειαν καὶ γῆρας, ὥσπερ ἐρριμμένον ὑπὸ τῆς τύχης. Τίτος δὲ πρεσβυτὴς, δι' ἑτέρας δή τινας πράξεις ὑπὸ τῆς βουλῆς πρὸς τὸν Περουσίαν ἀφικόμενος, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἰδὼν αὐτόθι διαιτώμενον, ἠγωνάκτησεν εἰ ζῇ, καὶ πολλὰ τοῦ Περουσίου δεομένου καὶ λιπαρούντες ὑπὲρ αὐδρὸς ἱκέτου καὶ συνήθους, οὐ παρεῖχεν. Χρησμοῦ δέ τινος (ὡς ἔοικε) παλαιοῦ πρὸς τῆς Ἀννίβου τελευτῆς οὕτως ἔχοντος, Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας· ὁ μὲν ἄρα Λιβύσσαν ὑπενόει καὶ τὰς ἐν Καρχηδόνι ταφὰς, ὡς ἐκεῖ καταβιωσόμενος· ἐν δὲ Βιθυνίᾳ τόπος ἐστὶν ἐνοίκησις ἀπὸ θαλάσσης, καὶ πρὸς αὐτῇ κώμη τις οὐ μεγάλη, Λίβυσσα καλεῖται. πρὸς ταύτῃ ἔτυχεν ἀφατείβων Ἀννίβας· ἀεὶ δὲ ἀπιστῶν τῇ τοῦ Περουσίου μαλακίᾳ, καὶ φοβούμενος τοὺς Ῥωμαίους, τῷ οἰκίδιον ἔπι πρότερον ὀξόδοις ἐπὶ καταγείοις συντετρημένῳ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ διαίτης εἶχεν, ἄλλου κατ' ἄλλο τῶν ὑπονόμων, πόρρω δὲ πάντων ἀδήλως ἐκφερόντων. ὡς οὖν ἤκουσε τότε τὸ πρόσταγμα τοῦ Τίτου, φεύγειν μὲν ὥρμησεν ἀφ' τῶν ὑπονόμων, ἐντυχὼν δὲ φυλακῇ βασιλικῇ, ἔγνω δι' αὐτοῦ τελευτᾶν. ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν ὡς ἱμάτιον ὑπὸ τραχήλῳ περιβαλὼν, καὶ κελεύσας οἰκέτῃ ὁπιθεν ἐρείσαντα χρῆσθαι τοῦ ἱματίου τόνῳ, καὶ σφοδρὰς ἀνακλάσαντα, συντεῖναι καὶ περιστρέψαι, μέχρι οὗ ἐκθλίψας τὸ πνεῦμα, διεφθείρειεν αὐτόν. ἔνιοι δὲ, μιμησάμενον Θεμιστοκλέα καὶ Μίδαν, αἷμα ταύρειον πιεῖν. Λίβιος δὲ φησιν φάρμακον ἔχοντα κεφάσαι, καὶ τὸ κύλικα δεξάμενον, εἰπεῖν, » Ἀναπαύσωμεν ἤδη ποτὲ τὸν πολλὸν φροντίδα Ῥωμαίων, » οἱ μακρὸν ἠνήσαντο καὶ βαρὺ, μισουμένου γέροντος » αἰαμεῖναι θάνατον. οὐ μὴν οὐδὲ Τίτος ἀξιοζήλωτον ἀποίσεται νίκην, οὐδὲ τῶν προγόνων ἀξίαν, οἱ Πύρρῳ πολεμοῦντι καὶ κρατοῦντι, τὸν μέλλουσαν ὑποπέμψαντες κατεμίσουν φαρμακείαν. οὕτω μὴν τὸν Ἀννίβαν ἀποθανεῖν λέγουσιν. ἀπαγγελθόντων δὲ τούτων πρὸς τὴν σύγκλητον, οὐκ ὀλίγοις ἐπαχθὴς ἔδοξεν ὁ Τίτος, καὶ πρεπὸς ἄγαν καὶ ὠμὸς, ὥσπερ ὄρνιν ὑπὸ γήρως ἀπτῆνα καὶ κόλουρον, ἀφειμένον ζῆν χειρωθῆναι τὸν Ἀννίβαν, ἀποκτείνας, οὐδενὸς ἐπείγοντος, ἀλλὰ δόξαν, ὡς ἐπώνυμος τοῦ θανάτου γένοιτο. καὶ τὸν Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος ἐκπλήξαντες πραότητα καὶ μεγαλοψυχίαν, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζον· ὃς ἀήττητον ὄντα καὶ φοβερὸν ἐν Λιβύῃ καταπολεμήσας Ἀννίβαν,

A Post tamen quum ludos populus in theatro spectaret, & consideret senatus de more loco honorato, conspectus Lucius abiecte & demisse inter infimos sedens, mouit commiserationem: neque eam speciem plebs sustinuit, sed clamore iussit vt transiret, quoad transiit ad recipientes ipsum apud se consulares. Porro natiua Quintii ambitio, dum satis materiæ habuit, in ante dictis bellis versantis commendata fuit. Nam tribunus militum iterum à consulatu nemine vrgente fuit. Decursis vero honorib. & ætate grauior culpatus magis est quod per reliquum vitæ, quod vacare iam debebat negotiis, prægestiente gloriæ cupiditate atq; iuueniliter se iactante imperare non valeret sibi. Tali enim impulsus vento Annibalem est persequutus, multosq; videtur eam ob causam offendisse. Annibal enim patria profugus apud Antiochum agebat. Qui quum post prælium in Phrygia commissum, cupide pacem amplexus esset, post longam alteram fugam & errorem in Bithynia, tandem consedit apud Prusiã, nullo inscio Romano, sed omnibus eũ propter incisos neruos & seniũ, sicut à fortuna abiectũ despicientib. Quintius vero legib. aliis de causis ad Prusiã à senatu missus, quũ Annibalẽ agentẽ illic vidisset, fremuit quod viueret, neq; Prusiæ ipsũ multũ pro supplice & familiari oranti & obsecranti concessit. Oraculum autem (vt videtur) vetus de Annibalis exitu fuit. id sic habet,

Libyssa corpus Annibal teget tuum.

Hic vero Africam suspicabatur, & sepulturã Carthagine, quasi vitam illic transacturus. Est autem locus Bithyniæ fabulosus iuxta mare, nec procul exiguus vicus, Libyssa dicitur: ibi forte agebat Annibal. Qui quod Prusiæ semper suspectam mollitiem haberet, & horreret Romanos, septem exitibus subterraneis iam ante domum ex tabernaculo suo aperuerat, alio aliis cuniculis, omnibus procul tamen occulte se efferentibus. Vt igitur præceptum Quintii accepit, tentauit per cuniculos fugam: verum quum in custodias regni incidisset, statuit mortem sibi ipse consciscere. Nonnulli referunt pallio eum collum obuoluisse, iussisseq; seruo vt infixo clunibus genu valideq; impresso stringeret id, & contorqueret quoad eliso spiritu necasset se. Alii eum Themistoclis & Midæ exemplo sanguinem taurinum hausisse. Liuius venenum tradit eum, quod penes se habebat, miscuisse, sumptoq; calice dixisse, Liberemus tandem diuturna cura populum Romanum, quando mortem inuidiosi senis expectare longum & graue censuit. Non memorabilem tamen feret victoriam Quintius, neq; maioribus dignam, qui Pyrrho armato hosti & victori secreto per legatos imminẽs veneficium indicauerunt. Hoc modo perisse Annibalem ferunt. Quod vbi est ad senatum allatum, flagrauit apud non paucos Quintius inuidia, habitusque est nimium importunus & crudelis, qui velut auem ex senio pennis & cauda truncam, cui vita cicuri permissa est, Annibalem nulla vrgente re, sed ob gloriam, vt ex morte eius traheret nomen, interfecisset. Ac Scipionis Africani commemorantes clementiam & animi celsitudinem, magis ac magis extollebant eum, qui inuictum & formidabilem quum in Africa debellasset Annibalem,

neque exterminasset eum, neq; exposcere voluisset à ciuibus, imo & ante pugnam incolloquium veniens complexus eum est, & post pugnam in pace iungenda neq; ludibrio habuit, neq; insultauit in eius fortunam. Fama est fuisse iterum eos Ephesi congressos, ac primum, quum vna deambularẽt, Annibale locum digniorem præripiente, tulisse id Africanum, & sine vllo indignationis indicio cum eo inambulasse: deinde, illato de imperatorib. sermone, quum summum Annibal imperatorem dixisset fuisse Alexandrum, inde Pyrrhum, seipsum tertium, oborto risu Africanum quæsisse, Quid vero, si te ego non vicissem? Ibi Annibalem respondisse, Tum me, Scipio, non tertium, sed inter imperatores numerarem primum. Hanc Scipionis ciuilitatem multi laudibus tollentes, detestabantur Quintium, quod cadaueri manus attulisset alieno. Fuerunt qui probarent factum eius, atq; Annibalem, quoad animam traheret, pro igni haberent, cui abesset nihil nisi qui eum excitaret. Neque enim florentis corpus populo Romano, vel manum formidolosam, sed scientiam rei militaris, sed vsum fuisse cum insita coniunctum acerbitate in populum Romanum eius & odio. Quorum senectus nihil detrahat, sed perstet in moribus natura: fortuna vero non permaneat eadem, verũ varians stimulet spe ad aliquid conandum illos qui semper odio ad bellum alicui faciendum concitantur. Et profecto ea quæ insequuta sunt plus plusque Quintio suffragantur. Hinc Aristonicus citharœdo prognatus, qui propter Eumenis gloriam rebellionibus & bellis vniuersam inundauit Asiam: hinc Mithridates, qui post clades à Sylla & Fimbria acceptas, tantamque exercituum suorum & ducum stragem, de integro in Lucullum terra marique tam validus insurrexit. Nec vero C. Mario iacebat Annibal abiectior. huic enim rex suppetebat amicus, cultus, familiares, procurationem habebat nauium, equitatus, militum: Marii fortunis Romani illudentes palantis & mendicantis in Africa, breui post Romæ quum interficerentur, & virgis concideretur, eas adorabant. Adeo nihil neque pusillum neq; magnum in præsentia est ad venientia, sed vnus est conuersionis qui & vitæ finis. Vnde negant nonnulli sua sponte hæc Quintium egisse, sed fuisse legatũ cum L. Scipione, neq; aliud habuisse legationem argumenti, præter Annibalis necem. Cæterum quandoquidẽ nullam deinceps Quintii, neque in toga neque in armis comperimus actionem, sed exitum quoq; sortitus est quietum, restat nunc vt comparationẽ consideremus.

A οὔτε ἀξήλασεν, οὔτε ἀξιωτήσατο τοῦ τῆς πολιτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς μάχης εἰς λόγους ἐλθὼν ἐδεξιώσατο, καὶ μετὰ τὴν μάχην ἀσπασάμενος, οὐδὲν ἐπετόλμησεν, οὐδ' ἐπενέβη τῇ τύχῃ τοῦ ἀνδρός. λέγεται δὲ αὖθις ἐν Ἐφέσῳ συμβαλεῖν ἀυτοῖς, καὶ τοῦ τόπου μὴ ἐν τῷ συμπεριπατεῖν τοῦ Ἀννίβου τὴν τοῦ σήκουσαν ἐν ἀξιώματι τάξιν εἶναι τοῦ λαβόντος, ἀνέχεσθαι καὶ περιπατεῖν ἀφελῶς τὸν Ἀφρικανόν. ἔπειτα, λόγου περὶ στρατηγῶν ἐμπεσόντος, καὶ τοῦ Ἀννίβου κράτιστον ἀποφηναμένου γεγονέναι τῶν στρατηγῶν Ἀλέξανδρον, εἶτα Πύρρον, τέλειον δ' αὐτόν, ἡσυχῆ μειδιάσαντα τὸν Ἀφρικανὸν εἰπεῖν,

B Τί δ' εἰ μή σε ἐγὼ νενικήκειν. καὶ τὸν Ἀννίβαν, Οὐκ ἄν, ὦ Σκιπίων (φάναι) τρίτον ἐμαυτὸν, ἀλλὰ πρῶτον ἐποιούμην τῶν στρατηγῶν. ταῦτα δὲ τοῦ Σκιπίωνος οἱ πολλοὶ θαυμάζοντες, ἐκακίζον τὸν Τίτον, ὡς ἀλλοτρίῳ νεκρῷ προσενεγκόντα τὰς χεῖρας. ἔνιοι δὲ ἦσαν οἱ τὸ πεπραγμένον ἐπαινοῦντες, καὶ τὸν Ἀννίβαν, ἕως ἔζη, πῦρ ἡγούμενοι δεόμενον τοῦ ῥιπίζοντος. μηδὲ λαμπρὰ κινδυνεύοντος αὐτοῦ τὸ σῶμα Ῥωμαίοις καὶ τὴν χεῖρα φοβερὰν, ἀλλὰ τὴν δεινότητα καὶ τὴν ἐμπειρίαν γεγενέναι μετὰ τῆς ἐμφύτου πικρίας καὶ δυσμενείας, ὧν οὐδὲν ἀφῄρει τὸ γῆρας, ἀλλ' ἐπωμόρειν τὴν φύσιν ἐν τῷ ἤθει. τὴν δὲ τύχην

C οὐ διαμένειν ὁμοίαν, ἀλλὰ μεταπίπτουσαν, ἐκκαλεῖσθαι ταῖς ἐλπίσιν πρὸς τὰς ἐπιθέσεις τοὺς ἀεὶ τοῦ μισεῖν πολεμοῦντας. καὶ τὰ ὕστερά πως ἔτι μᾶλλον ἐμαρτύρησε τοῦ Τίτου· τοῦτο μὲν, Ἀριστόνικος ὁ τοῦ κιθαρῳδοῦ, διὰ τὴν Εὐμενοῦς δόξαν ἐμπλήσας ἅπασαν ἀποστάσεων καὶ πολέμων τὴν Ἀσίαν· τοῦτο δ', Μιθριδάτης, μετὰ Σύλλαν καὶ Φιμβρίαν, καὶ τοσοῦτον ὄλεθρον στρατευμάτων καὶ στρατηγῶν, αὖθις ἐπὶ Λούκουλλον ἐκ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναστὰς τηλικοῦτος. οὐ μὴν οὐδὲ Γαΐου Μαρίου ταπεινότερος Ἀννίβας ἔκειτο. τοῦ μὲν γὰρ βασιλὰς φίλος ὑπῆρχεν καὶ βίος καὶ σκευῆς,

D καὶ διαπεμπαὶ πρὸς ναῦς καὶ ἵππους καὶ στρατιωτῶν ἐπιμέλειαν. τοὺς δὲ Μαρίου τύχας Ῥωμαῖοι γελοῖντες, ἀλωμένου καὶ πτωχεύοντος ἐν Λιβύῃ, μετὰ μικρὸν ἐν Ῥώμῃ σφαττόμενοι καὶ μαστιγούμενοι προσεκύνουν. ὅτων οὐδὲν οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα τῶν παρόντων πρὸς τὸ μέλλον ἐστὶν, ἀλλὰ μία τοῦ μεταβάλλειν τελευτὴ καὶ τοῦ εἶναι. διὸ καί φασιν ἔνιοι τὸν Τίτον οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταῦτα πρᾶξαι, πεμφθεῖσαν δὲ πρεσβευτὴν μετὰ Λευκίου Σκιπίωνος, οὐδὲν ἄλλο τῆς πρεσβείας ἐχούσης ἔργον ἢ τὸν Ἀννίβου θάνατον. ἐπεὶ δ' οὐδεμίαν ἐπὶ τούτων κατόμην οὔτε πολιτικὴν τοῦ Τίτου πρᾶξιν οὔτε

E πολεμικὴν ἱστόρηκαμεν, ἀλλὰ καὶ τελευτῆς ἔτυχεν εἰρηνικῆς, ὥρα τὴν σύγκρισιν ἐπισκοπεῖν.

BEneficiorum quidem in Græcos amplitudine, neque Philopœmenem contendere cum Quintio, neque per quam multos Philopœmene præstantiores par est: illis enim fuit Græcis aduersus Græcos bellum, huic non Græco pro Græcis, & quo tempore impos ciuibus suis Philopœmenes succurrere oppugnatis in Cretam nauigauit, tunc debellato Quintius in vmbilico Græciæ Philippo, in libertatem asseruit & gentes & ciuitates vniuersas. Quod si iam vtriusque prælia discutias, plures Græcos Philopœmenes prætura apud Achæos fungens, quam Græcis succurrens Quintius occidit Macedonas. Iam peccata huius in ambitione, illius in peruicatia fuerunt: & in iram propensus Quintius,

ΜΕγέθει μὲν οὖν τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας εὐεργεσιῶν, ὅτε Φιλοποίμενα Τίτῳ παραβάλλειν, ὅτε πολὺ πολλοὺς τῶν Φιλοποίμενος ἀμείνονας ἀνδρῶν, ἄξιόν ἐστιν. τοῖς μὲν γὰρ Ἕλλησι πρὸς Ἕλληνας ὁ πόλεμος, ᾧ οὐ χ' Ἕλλησι, καὶ ὑπὲρ Ἑλλήνων. καὶ ὅτε Φιλοποίμην ἀμηχανῶν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ἀμύνειν πολεμουμένοις, εἰς Κρήτην ἀπῆρεν, τότε νικήσας Τίτος ἐν μέσῃ τῇ Ἑλλάδι Φίλιππον, ἠλευθέρου καὶ τὰ ἔθνη καὶ πόλεις ἁπάσας. εἰ δέ τις ἐξετάζοι τὰς μάχας ἑκατέρου, πλείους Ἕλλησι Φιλοποίμην,

F Ἀχαιῶν στρατηγῶν, ἢ Μακεδόνας Τίτος Ἕλλησι βοηθῶν, ἀπέκτεινε. τὰ τοίνυν ἁμαρτήματα, τοῦ μὲν, φιλοτιμίας, τοῦ δὲ, φιλονεικίας γέγονεν· καὶ πρὸς ὀργὴν ὁ μὲν ὀξύτατος,

ὁ δὲ καὶ δυσπαραίτητος. Τίτος μὲν γὰρ καὶ Φιλίππῳ τὸ ἀ- A
ξίωμα τῆς βασιλείας ἐφύλαττε, καὶ τοῖς Αἰτωλοῖς δύ-
γκρουσιν ἐμείωσεν. Φιλοποίμην δὲ τῆς πατρίδος δι' ὀργὴν ἀφεί-
λετο τὴν τοιοικίδα σιτωνίαν. ἔτι τοῖς, ὁ μὲν τοῖς παθοῦσιν ἀεὶ
βέβαιος, ὁ δὲ θυμῷ λῦσαι χάριν ἕτοιμος. Λακεδαιμονίων μὲν
γὰρ δυεργέτης πρότερον ὤν, ὕστερον καὶ τὰ τείχη κατέσκαψεν,
καὶ τὴν χώραν ἀφείλετο, καὶ τέλος, αὐτὴν μετέβαλεν καὶ
διέφθειρεν τὴν πολιτείαν. ἐδόκει δὲ καὶ τὸν βίον ὀργῇ πρᾶξαι
καὶ φιλονεικίᾳ, μὴ κατὰ καιρὸν ἀλλ' ὀξύτερον τοῦ δέοντος εἰς
Μεσσηνίους ἐπειχθείς, οὐχ, ὥσπερ Τίτος, πανυπὸ λογισμῷ καὶ
πρὸς ἀσφάλειαν στρατηγήσας· ἀλλὰ πλήθει τε πολέμων B
καὶ τροπαίων ἡ Φιλοποίμενος ἐμπειρία βεβαιοτέρα. τῷ μὲν
γὰρ τὰ πρὸς Φίλιππον ἐκρίθη δυοῖν ἀγώνοιν. ὁ δὲ μυρίας μά-
χας καταρθώσας, οὐδεμίαν ἀμφισβήτησιν τῇ τύχῃ πρὸς τὴν
ὑπόληψιν ἀπολέλοιπεν. ἔτι δὲ ὁ μὲν τῇ Ῥωμαίων ἀκμῇ ἐ-
χρήσατο δυνάμει χρησάμενος, ὁ δὲ, τῆς Ἑλλάδος ἤδη φθινού-
σης ἐπακμάσας, δόξαν ἔσχεν· ὥστε τὸ μὲν, ἴδιον, τὸ δὲ κοινὸν
ἔργον εἶναι τὸ κατορθούμενον. ὁ μὲν γὰρ ἦρχεν ἀγαθῶν, ὁ δὲ ἄρ-
χων, ἀγαθοὺς ἐποίει. καὶ μὴν τῷ γε πρὸς Ἕλληνας πόνῳ
χρήσασθαι τοῖς ἀγῶσι, οὐκ ἀτυχῆ μὲν, ἰσχυρὰν δὲ τὴν ἀρετῆς
ἀπόδειξιν παρεῖχεν. οἷς γὰρ ὅμοια πάντα, τῷ πρόσθεν, ἀρε-
τῇ κρατοῦσιν. καὶ γὰρ δὴ πολεμικωτάτοις Ἑλλήνων Κρησὶ καὶ
Λακεδαιμονίοις πολεμήσας, τοῖς μὲν πανουργοτάτοις, δόλῳ,
τοῖς δ' ἀλκιμωτάτοις, τόλμῃ προεκρίθη. πρὸς δὲ τούτοις, Τί-
τος μὲν ὅλῳ ἐπωχυρωμένων εἴκοσι, χρόμενος ὁπλισμοῖς καὶ τά-
ξεσιν αἷς παρελάβεν· Φιλοποίμην δ' αὐτὸς ἐπεισενεγκών, καὶ
μεταβαλὼν τὸν πρὶν τρόπον κόσμον. ὥστε τὸ νικητικώτατον,
ὑφ' οὗ μὲν, οὐκ ἠδύνατο, τοῖς δὲ ἐπάρχειν βοηθεῖν. καὶ χεῖ-
ρα τοίνυν, Φιλοποίμενος μὲν ἔργα, πολλὰ καὶ μεγάλα, διατέ-
θεται δὲ οὐδέν. ἀλλὰ καὶ τῶν Αἰτωλῶν τις αὐτὸν Ἀρχέδημος
ἐπέσκωπτεν, ὡς ὅτε αὐτὸς ἐπασμένος τὴν μάχαιραν, ἔθει
δρόμῳ πρὸς τοὺς μαχομένους, καὶ τοὺς συνεστῶτας τῶν Μακε-
δόνων, τὸ Τίτου τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπαλίας ἀπατείν-
αντος, ἑστῶτος καὶ προσδεχομένου· καὶ μὴν Τίτῳ μὲν ἄρχοντι
συνέβη καὶ προσδοκῶντι πάντα πράττειν τὰ καλά· Φιλο-
ποίμενι δ' οὐ χείρονα παρέσχεν, οὐδὲ ἀπροακτότερον ἑαυ-
τὸν ἰδιώτην ἢ στρατηγὸν τῆς Ἀχαΐας. στρατηγὸς μὲν γὰρ ὤν,
Ναβὶν ὀξέβαλεν ἐκ Μεσσήνης, καὶ Μεσσηνίους ἠλευθέρω-
σεν· ἰδιώτης δὲ, Διοφάνην τὸν στρατηγὸν, καὶ Τίτον ἐπιφερο-
μένους ἀπέκλεισε τῆς Σπάρτης, καὶ Λακεδαιμονίους διέ-
σωσεν. οὕτως ἡγεμονικὴν φύσιν ἔχων, οὐ κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ
καὶ τῶν νόμων ἄρχειν ἠπίστατο πρὸς τὸ συμφέρον· οὐ δεόμε-
νος τῶν ἐν τῷ δεκαετεῖ λαβεῖν τὸ ἄρχειν, ἀλλὰ χρόνῳ ὕστε-
ρον, ὅπου καιρὸς εἴη τὸν ὑπὲρ αὐτῶν φέρειν, μᾶλλον
ἢ τὸν ὑπ' αὐτῶν ἠρημένον ἢ ζηλούμενος στρατηγεῖν. ἡνιᾶτο μὲν
οὖν Τίτου τὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας εὐπειθὴ καὶ φιλάνθρωπα,
ἡνιαότερα δὲ Φιλοποίμενος τὰ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὀ-
χυρὰ καὶ φιλελευθέρα· ῥᾷον γὰρ χρήζεσθαι τοῖς δεομένοις,
ἢ λυπεῖν λυπτείνοντα τοὺς δυνατωτέρους. ἐπεὶ δὲ οὕτως
ἐξεταζομένων δυσθεώρητος ἡ διαφορά, σκόπει μὴ τῷ μὲν
Ἕλλησι τὸν ἐμπειρίας πολεμικῆς καὶ στρατηγίας στέφανον· F
τῷ δὲ Ῥωμαίῳ τὸν δικαιοσύνης καὶ χρηστότητος ἀποδιδόν-
τες, οὐ φαύλως διαπραξόμεθα.

alter pene implacabilis. Quintius enim regiam Philippo maiestatem retinuit, & Ætolis præbuit se lenem. Philopœmenes iræ indulgens suburbanos stipendiarios ademit patriæ. Ad hæc superior in eos quos beneficio affecerat semper stabilis: alter ad merita ex bile delenda promptus. Quippe Lacedœmoniorum, in quos beneficus ante fuerat, post muros etiam solo æquauit, fines vastauit, ipsam deniq; conuertit & deleuit reipub. formam. Ac vitam videtur quoq; per iram & peruicaciam profudisse, quod non opportuno tempore, sed rapidius quam conueniebat ruens aduersus Messenios, non vt Quintius, omni consilio & cum securitate exercitum ductasset. Atqui bellorum numero & trophæorum Philopœmenis solidior est experientia. Illi enim bellum Macedonicum duobus decreuit præliis, hic sexcentis conflictibus victor nullam fortunæ reliquit cum scientia rei militaris controuersiam. Præterea Quintius populi Romani florentibus vsus viribus, alter flaccescente iam Græcia adolescens gloriam tulit, vnde huius proprium, commune illius factum fuit victoria. Quintius enim imperauit bonis, hic alter bonos imperator effecit. Adde his quod bella aduersus Græcos gesta non auspicatum quidem huic, certum tamen virtutis præbuerunt documentum. Nam quibus paria sunt cætera, hi palmam virtute obtinent, siquidem qui cum summis bellatoribus bellum gessit Cretensibus & Lacedæmoniis, illos vafferrimos astutia, hos fortissimos superauit audacia. Insuper exiguis paratis lauream Quintius deportauit, disciplina militari vtens & scientia aciei instruendæ quas accepit: Philopœmenes ipse etiam adferens & mutans harum ordines. Itaq;, id quod maximi erat ad victoriam momenti, ab hoc quum deesset, est inuentum, illi adiumento fuit quod iam suppeditabat. Manus certe Philopœmenis multa opera extant & grandia, alterius nullum. Imo etiam Æolus quidam improperat Quintio Archedemus, dum ipse stricto gladio, in pugnantes & conglobatos Macedonas currens se inferret, illum passis manibus ad cœlum tensis stetisse, & vota diis nuncupasse. Super hæc Titus in magistratibus & legationibus omnes res suas præclaras gessit: nihilo Philopœmenes deteriorem se vel ignauiorem priuatum præstitit Achæis quam prætorem. Siquidem in prætura Nabim exegit Messene, Messeniosq; in libertatem restituit: priuatus prætorem Diophanem & Quintium aduentantes Sparta exclusit, & Lacedæmonios seruauit. Qui quum natura dux tam esset insignis, non ex præscripto legum, sed etiam legibus nouerat è bono publico imperare, neq; expectauit dum à popularibus acciperet imperium, sed vsus est iis sicubi locus esset, hunc censens potius prætorem qui quod in rem illorum esset intelligeret rectius quãm quẽ elegissent. Est memorabilis quidẽ Quintii in Græcos lenitas & humanitas, sed fortitudo & libertatis amor aduersus Romanos memorabilior Philopœmenis. Pronius est enim bene mereri de inopibus quam irritare potentiores reluctantẽ. Quando igitur ita examinatorum egre eruitur discrimẽ, vide, si Græco bellicæ scientiæ artisque imperatoriæ, iustitiæ & humanitatis lauream demus Romano, num male disceptauerimus.

A

PLVTARCHI
vitæ comparatæ

PYRRHI ET
C. Marii.

PYRRHVS.

REGNVM Thesprotorum & Molossorum tradunt principem à diluuio tenuisse Phaethontem, qui inter illos fuit qui cum Pelasgo in Epirum commeauerunt. Quidã Deucalionem & Pyrrham templo apud Dodonam constructo, ibi consedisse in Molossis. Postmodum Neoptolemus Achillis filius, populum eam in oram deduxit, eamque ipse coluit, atque successionem à se regum, quos Pyrrhidas appellauerunt, reliquit. Hic etenim puerili cognomine dictus Pyrrhus fuerat: ac liberorum quos ex Lanassa habuit Cleodis Hylli filii gnata, vnum vocauit Pyrrhum. Inde Achilli honores in Epiro diuini fuerunt, ac voce vernacula Aspetum dixere. Infra primos quum intermedii reges efferati essent, opibusq; & factis obscuriores, Tharrhytam scribunt primum qui moribus Græcis, literis, & legibus humanis ciuitates tinxit, celebrem euasisse. Tharrhytæ Alcetas filius fuit, Alcetæ Arybas, Arybæ & Troiadis Æacides. Hic in matrimonio habuit Menonis Thessali filiam Phthiam, clari bello Lamiaco viri, summæque inter socios secundum Leosthenem dignitatis. Ex Phthia nati Æacidi sunt Deidamia & Troias, præterea filius Pyrrhus. Æacide vero per seditionem exacto, Molossi asciuerunt Neoptolemi filios. Quare amici Æacidis quos occupauerunt, interfecti sunt. Pyrrho etiamnum infante, quum inuestigaretur ab hostibus, Androclides & Angelus clam sublato fugam arripuerunt. Trahebant secum paucos seruos & mulierculas pueri nutrices. Vnde difficiliore fuga & retardata quum instarent hostes puerũ Androclioni, Hippiæ, & Neandro tradunt fidis iuuenibus & valentibus: iubentq; quantum possint, accelerent fugam, Megaraque oppidum Macedoniæ teneant. Inde qua precibus qua vi illos qui insectabantur, in diei serum morati sunt. Quibus ægre reiectis, sequuti sunt eos qui Pyrrhum ferebant. Sub solis occasum quæ in manibus erat spes elapsa eis repente est, vbi ad amnem, qui oppidum præfluit, peruenerunt, aspectu horrendum & rapidum, atque tentantibus vadum, nulla ratione permeabilem. Largam enim & turbidam voluebat ex imbribus aquam, & omnia reddebat nox terribiliora. Diffisi igitur solos se transportare puerum & nutrices pueri posse, quum incolas aliquot animaduertissent in vlteriori ripa stare, orauerunt hos vt ad traiiciendum opitularentur sibi,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι

ΠΥΡΡΟΥ ΚΑΙ
Γαΐου Μαρίου.

ΠΥΡΡΟΣ.

B

ΘΕΣΠΡΩΤΩΝ καὶ Μολοσσῶν, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ἱστοροῦσι Φαέθοντα βασιλεύσαι τοῦ τόπου, ἕνα τῶν μετὰ Πελασγοῦ παραγενομένων εἰς τὴν Ἤπειρον· ἔνιοι δὲ Δευκαλίωνα καὶ Πύρραν, εἰσαμένους τὸ τοῦ Δωδωναίου ἱερὸν, αὐτοῦ κατοικεῖν τὸν Μολοσσοῖς. χρόνῳ δὲ ὕστερον Νεοπτόλεμος ὁ Ἀχιλλέως λαὸν ἀγαγὼν, αὐτός τε τὴν χώραν κατέσχε, καὶ διαδοχὴν βασιλέων ἀφ' αὑτοῦ κατέλιπε, Πυρρίδας ὀνομαζομένους· (καὶ γὰρ αὐτῷ Πύρρος ἦν παιδικὸν ἐπωνύμιον) καὶ τῶν γνησίων παίδων ἐκ Λαναάσσης τῆς Κλεοδίδου τοῦ Ὕλλου γεγενημένων ἕνα, Πύρρον ὠνόμασεν. ἐκ τούτου δὲ καὶ Ἀχιλλεῖς ἐν Ἠπείρῳ τιμαὶ ἰσοθεοις εἶχεν, Ἄσπετος ὀνομαζόμενος φωνῇ τοπικῇ προσαγορευόμενος. μετὰ δὲ τοὺς πρώτους, τῶν διὰ μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων, καὶ γενομένων τῇ τεθνεώτι καὶ τοῖς βίοις ἀμφοτέροις, Θαρρύτην πρῶτον ἱστοροῦσιν, Ἑλληνικοῖς ἔθεσι καὶ γράμμασι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμήσαντα τὰς πόλεις, ὀνομαστὸν γενέσθαι. Θαρρύτου δὲ Ἀλκέτας υἱὸς ἦν, Ἀλκέτου δὲ, Ἀρύβας, Ἀρύβα δὲ καὶ Τροϊάδος, Αἰακίδης. οὗτος ἔγημε τὴν Μένωνος τοῦ Θεσσαλοῦ θυγατέρα, Φθίαν, ἀνδρὸς εὐδοκίμου περὶ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον γενομένου, καὶ μέγιστον ἀξίωμα τῶν συμμάχων μετὰ Λεωσθένην λαβόντος. ἐκ δὲ τῆς Φθίας τοῦ Αἰακίδου γίνονται θυγατέρες Δηϊδάμεια καὶ Τροϊάς, υἱὸς δὲ, Πύρρος. ἐπεὶ δὲ στασιάσαντες οἱ Μολοσσοὶ, καὶ τὸν Αἰακίδην ἐκβαλόντες, ἐπηγάγοντο τοὺς Νεοπτολέμου παῖδας, οἱ μὲν φίλοι τοῦ Αἰακίδου διεφθάρησαν καταληφθέντες· τὸν δὲ Πύρρον ἔτι νήπιον ὄντα, καὶ ζητούμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐκκλέψαντες οἱ περὶ Ἀνδροκλείδην καὶ Ἄγελον, ἔφυγον, οἰκέτας ὀλίγους καὶ γυναῖκας διαθεωρούμενα τὸ παιδίον, ἀναγκαίως ἐφελκόμενοι καὶ διὰ τοῦτο τῆς φυγῆς γενομένης αὐτοῖς δυσέρευνος καὶ βραδείας, καταλαμβανόμενοι, τὸ μὲν παιδίον ἐγχειρίζουσι Ἀνδροκλείδῃ καὶ Ἱππίᾳ καὶ Νεάνδρῳ, νεανίσκοις ὄντι πιστοῖς καὶ ῥωμαλέοις, δυὰ κελεύσαντες φεύγειν καὶ Μεγάρων ἔχεσθαι, χωρίου Μακεδονικοῦ, προστάξαντες. αὐτοὶ δὲ, τὰ μὲν δεόμενοι, τὰ δὲ ἀπομαχόμενοι τοῖς διώκουσιν ἐμποδὼν ἦσαν ἀγριδείλης ὀψίας. ἀποδεπομένων δὲ μόλις ἐκείνων, μετέθεον τοὺς τὸν Πύρρον κομίζοντας. ἤδη δὲ τοῦ ἡλίου καταδεδυκότος, ἐγγὺς γενόμενοι τῆς ἐλπίδος, ἐξαίφνης ἀπεκόπησαν, ἐντυχόντες τῷ τοῦδε πόλιν τοῦ Ἀρύσσοντι ποταμῷ, χαλεπῷ μὲν ὀφθῆναι καὶ ἀγρίῳ, πειρωμένοις δὲ διαβῆναι πάντα πασιν ἀπορωτάτῳ. πολύ τε γὰρ ἐξέπιπτε ῥεῦμα καὶ θολερὸν, ὄμβρων ἐπιγενομένων, καὶ τὸ σκότος ἐποίει πάντα φοβερώτερα. καθ' αὑτοὺς μὲν δὴ ἀπέγνωσαν ἐπιχειρεῖν παιδίον φερόμενοι, καὶ γυναῖκα τὰ τρέφοντα τὸ παιδίον· ἀναθόμενοι δὲ τῶν ἐπιχωρίων τινὰς ἐν τῷ πέραν ἑστῶτας, ἐδέοντο συλλαβέσθαι πρὸς τὴν διάβασιν,

καὶ τὸν Πύῤῥον ἀνεδείκνυσαν, βοῶντες καὶ ἱκετεύοντες. οἱ δ' ὑ κατήκουον διὰ τραχύτητα καὶ πάταγον τῦ ῥεύματος, ἀλλ' ἐν διατελοῦν, τῶν μὲν βοώντων, τῶν δὲ μὴ συνιέντων· ἄχρι τὸς ἐνοήσας, καὶ περιελὼν δρυὸς φλοιὸν, ἀνέγραψε πορπὴ γράμματα φράζοντα τί τε χρείαν καὶ τὶν τύχην τῦ παιδός· εἶτα λίθῳ τὸν φλοιὸν περιελίξας, καὶ χρησάμενος οἷ ἔρματι τῆς βολῆς, ἀφῆκεν εἰς τὸ πέραν. ἔνιοι δέ φασι, σαυνίῳ περιπήξαντες ἀκοντίσαι τὸν φλοιόν. ὡς δ' οὖν ἀνέγνωσαν οἱ πέραν τὰ γράμματα, καὶ συνεῖδον τὶν ὀξύτητα τῦ καιρῦ, κόπτοντες ξύλα καὶ σχοῖς ἄλληλα συνδέοντες ἐπεραιοῦντο. καὶ κατὰ τύχην ὁ πρῶτος αὐτῶν περαιωθεὶς, Ἀχιλλεὺς τοὐνόμα, τὸν Πύῤῥον ἐδέξατο, τοὶς δ' ἄλλοις, ὡς ἔτυχον, οἱ ἄλλοι διεκόμιζον. οὕτω δ' σωθέντες καὶ φθάσαντες τὴν δίωξιν, εἰς Ἰλλυριοὺς παρεβάλοντο πρὸς Γλαυκίαν τὴν βασιλέα· κ' καθεζόμενον εὗρόντες οἴκοι μετὰ τῆς γυναικὸς, ἐν μέσῳ τὸ παιδίον ἐπὶ τῆς κατέθεσαν. ὁ δ' ἐν ἐπὶ γνώμης, Κασσανδρον δεδοικὼς, ἐχθρὸν ὄντα τῦ Αἰακίδου· καὶ σιωπὴν εἴ τε πολὺν χρόνον, βουλευόμενος. ἐν τούτῳ δ' ὁ Πύῤῥος ἀπ' αὐτομάτου περιστρέψας, καὶ λαβόμενος τῦ ἱματίου τῆς χερὸς, καὶ προσεξαναστὰς πρὸς τὰ γόνατα τῦ Γλαυκίου, γέλωτα πρῶτον, εἶτα οἶκτον παρέχειν, ὥσπερ τὶς ἱκέτης δεόμενος καὶ δακρύων. ἔνιοι δέ φασιν οὐ τῷ Γλαυκίᾳ προσπεσεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ βωμοῦ θεῶν προσταφάμενον, ἐστάναι πρὸς αὐτῷ περιβάλλοντα τὰς χεῖρας· καὶ τὸ πρᾶγμα θῖον Γλαυκίᾳ θεῖον φανεῖσθαι· διὸ καὶ παραυτίκα τὸν Πύῤῥον συνεχείρισε τῇ γυναικὶ, κελεύσας ἅμα τοῖς τέκνοις τρέφεσθαι, καὶ μικρὸν ὕστερον ἀξιουμένων τῶν πολεμίων, Κασσανδρου δὲ καὶ δώρα πάλαι τὰ διδόντος, οὐκ ἀξέδωκεν· ἀλλὰ καὶ θυόμενον δυοκαίδεκα ἐτῶν, καταγαγὼν εἰς Ἤπειρον μετὰ δυνάμεως, βασιλέα κατέστησεν. ἐν δὲ ὁ Πύῤῥος τῇ μὲν ἰδέᾳ τῦ προσώπου, φοβερώτερον ἔχων ἢ σεμνότερον τὸ βασιλικὸν, πολλοὺς δ' ὀδόντας οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἓν ἀστέον συνεχὲς ἦν ἄνωθεν, οἷον λεπτῆς ἀμυχῆς τὰς διαφυὰς ὑπογεγραμμένων τῶν ὀδόντων. τοῖς δὲ σπληνιῶσιν ἐδόκει βοηθεῖν, ἀλεκτρυόνα θύων λευκὸν, ὑποτείνων τε κατακειμένων τῷ δεξιῷ ποδὶ πιέζων ἀθρόα τὸ σπλάγχνον. οὐδεὶς δ' ἐν πέρι τῆς ἄτε ἄδοξος οὕτως, ὥστε μὴ τυχεῖν τῆς ἰατρείας, δεηθείς. ἐλάμβανε δ' καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα θύσας, καὶ τὸ γέρας τῦτο ἥδιστον ἐν αὐτῷ. λέγεται δὲ τῦ ποδὸς ἐκείνου τὸν μείζονα δάκτυλον ἔχειν δυνάμιν θείαν, ὥστε μετὰ τὸν τελευτὴν, τῦ λοιπῦ σώματος κατακαέντος, ἀπαθῆ καὶ ἄθικτον ὑπὸ τῦ πυρὸς εὑρεθῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. θυομένῳ δὲ περὶ ἑπτακαίδεκα ἔτη, καὶ δοκοῦντι τὴν ἀρχὴν ἔχειν βεβαίως, ἀποδημία τὶς συνέτυχε, τῶν Γλαυκίου παίδων ἑνὸς, οἷς συνετέθραπτο, γυναῖκα λαμβάνοντος. πάλιν οὖν οἱ Μολοσσοὶ συνιστάντες ἐξέβαλον τοὺς φίλους αὐτῦ, καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν, καὶ Νεοπτολέμῳ παρέδωκαν ἑαυτοὺς. ὁ δὲ Πύῤῥος οὕτω τὴν ἀρχὴν ἀποβαλὼν, καὶ θυόμενος πόλιν ἔρημος, Δημητρίῳ τῷ Ἀντιγόνου προσέμιξεν ἑαυτὸν, ἔχοντι τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Δηϊδάμειαν, ἣν ἔτι μὲν οὖσαν κόρην, ὠνόμαζον Ἀλεξάνδρου τῦ Ῥωξάνης γυναῖκα· τῶν δὲ κατ' ἐκείνους δυστυχηθέντων, ὥσαν ἔχουσαν αὐτὴν ἔγημεν ὁ Δημήτριος. τῆς δὲ μεγάλης μάχης ἐν Ἰψῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἠγωνίσαντο, παρὼν ὁ Πύῤῥος τοῖς περὶ Δημήτριον συμμετεῖχε, μειράκιον ὢν ἔτι, καὶ τοὶς κατ' αὐτὸν ἐτρέφετο, καὶ διεφαίνη

A Pyrrhumque iis cum clamoribus & supplicibus precibus ostenderunt. At illi ob vndarum asperitatem & strepitum non exaudiebant, sed dum hi clamant, illi nihil intelligunt, mora interposita est, quousque vni venit in mentem, vt detractæ quercus cortici inscriberet fibula literas, quibus necessitatem & fortunam pueri significauit. Tum circumuolutam corticem lapidi, quo velut iactus liberamento vsus est, misit in ripam vlteriorem: alii ferunt eum tragulæ alligatam corticem iecisse. Illis lectis literis, qui trans fluuium erant, præcipitem temporis punctum intelligentes, cæsis lignis & rate facta transmiserunt. Ac forte qui primus traiecit Achilles nomine, accepit Pyrrhum. Cæteros alii alios, vt quisque cuique occurrit, transvexere. Ita quum emersissent incolumes euitato periculo insequentium, in Illyricum contulerunt se ad regem Glauciam: quem vbi domi reperissent cum vxore sedentem, reposuerunt puerum in medio humi. Ille quod Cassandrum in animo timeret inimicum Æacidis, diu deliberandus conticuit. Interea sponte Pyrrhus arrepens, quum apprehenso manibus pallio ad genua se Glauciæ sustulisset in pedes, risum primum, deinde, quod suppliciter precantem & lacrymantem repræsentaret, commiserationem mouit. Alii autores sunt non summississe Glauciæ se ad genua, sed tacta Deum ara manibusque ei iniectis humo se erexisse, eamque rem visam Glauciæ diuinam. Quare tradidit confestim vxori suæ Pyrrhum, præcepitque vt vna cum liberis suis educaretur, & breui post deposcentibus hostibus, Cassandro etiam ducenta talenta promittenti non dedidit eum. Verum vt annum duodecimum excessit, deduxit cum exercitu eum in Epirum & constituit regem. Prætulit Pyrrhus vultu truciore quam augustiore maiestatem regiam. Dentes non habuit discretos, sed erat superiore gingiua perpetuum os distinctum quasi lineis quibus designabatur dentium interpunctio. Lienosis existimabatur opitulari, quum Gallum gallinaceum album immolans supinis iacentib. lienem pede dextro premeret leniter. Neq; erat adeo pauper quisquam aut abiectus, cui petenti denegaret curationem. Peracto sacrificio gallum accipiebat, eratq; hoc premii ei gratissimum. Illius pedis fertur pollex fuisse diuina virtute præditus. Ac cremato post fata eius reliquo corpore, repertus inuiolatus est & intactus ab igne. Verum hæc infra. Quum annum septimumdecimum attigisset, & regnum suum arbitraretur stabile, euenit ei certa peregrinatio. Vnus enim ex Glauciæ filiis, in quorum contubernio creuerat, vxorem ducebat. Hîc iterum inita Molossi conspiratione expulerunt amicos Pyrrhi, eiusque pecuniam diripuerunt, & permiserunt se Neoptolemo. Exutus ad hunc modum Pyrrhus regno, atque vndequaq; destitutus, ad Antigoni filium aggregauit se Demetrium, qui sororem suam Deidamiam in matrimonio habebat, quam puellam adhuc Alexandri Roxanes filii vxorem dicebant. Quorum rebus afflictis iam viro maturam iunxit sibi nuptiis Demetrius, ac magno illi prælio, quod ad Ipsum omnes reges orbis commiserunt, interfuit partes sequutus Demetrii, fugauitque eos quos habebat oppositos,

καὶ διεφαίνη

atque emicuit inter præliantes virtus eius. Nec fractum deseruit Demetrium, sed creditas sibi Græciæ vrbes continuit in fide, & pace cum Ptolemæo patrata, obses in Ægyptum nauigauit. Ibi Ptolemæo dedit in venationibus & exercitationibus roboris & patientiæ laboris specimen. Berenicen autem quum aduerteret plurimùm pollere, atque inter Ptolemæi vxores virtute & prudentia anteire, obseruauit eam præcipuè. Quumq; mirè calleret, vbi ex vsu esset, subire præcellentiores, vt erat abiectiorum fastidiens, præterea modestus esset & temperans in victu, ex multis principibus iuuenibus prælatus est, qui vxorem duceret ex filiabus Berenices Antigonem, quam susceperat priusquam cum Ptolemæo esset in matrimonio, ex Philippo. Post has nuptias clarior iam, quum etiam bona in eum vxor esset Antigone, perfecit vt cum pecunia & copiis ad regnum mitteretur in Epirum. Neque ingratus multitudini fuit aduentus eius ob Neoptolemi odium acerbè & violenter dominantis. Attamen ne ad quem Neoptolemus regum aliorum recurreret, veritus, fœdus cum eo & amicitiam cõmunicato iniit regno. Cęterùm procedente tempore fuerunt qui occultè incenderent eos, mutuasque inter ipsos sererent suspiciones. Quæ tamen præcipuè Pyrrhum commouit causa, dicitur ex huiuscemodi orta fonte. Mos erat regibus vt in Passarone Molossorum regione secundum sacra Ioui Martio facta iurarent Epirotis, & eos sacramento adigerent, hi ex legum præscripto se regnaturos, illos regnum ex præscripto legum defensuros. Hæc acta ambobus sunt pręsentibus regibus, vnaq; hi inter se fuerunt cum amicis, multaq; dona dederunt & acceperunt inuicem. Hic Gelon, vir Neoptolemo fidus, exceptũ comiter Pyrrhum iugis duobus boum aratorum donauit. Ea Myrtilus pocillator qui aderat, poposcit à Pyrrho. Quum autem id denegaret illi ea & daret alteri, non fefellit Gelonem ægrè id Myrtilum ferre. Igitur inuitatum ad cœnam, & (vt nonnulli aiunt) quòd formosus esset, illato temulento stupro, appellauit solicitauitque vt faceret cum Neoptolemo, & Pyrrhum sustolleret veneno. Non reiecit Myrtilus attentantem tanquam comprobaret & ei assentiretur, cæterùm indicauit rem Pyrrho. cuius iussu primarium pincernã Geloni conciliauit Alexicratem, quasi socium futurũ consilii. Nam plures quærebat sceleris Pyrrhus indices. Ita circumscripto Gelone circumscriptus vnà Neoptolemus, atq; insidias progressum habere ratus, non temperauit sibi, sed lætitia gestiens detexit eas amicis, atque quum comessaret aliquando apud sororem Cadmiam, effutiit quid pararetur, neminem ratus verba excipere. Nullus enim aderat alius quàm Samonis, qui gregibus & armentis Neoptolemi præerat, vxor Phænarete. Ea ad parietem auersa iacebat in lecto, videbaturque dormire. Quæ quum omnia clàm excepisset, profecta postridie ad vxorem Pyrrhi denudauit ei cuncta quæ Neoptolemum audiuisset sorori dicentem. Ea re ad Pyrrhũ delata, in præsentia quidem hic quieuit, verùm in sacrificio inuitatum ad cœnam peremit Neoptolemum, quum primores Epirotarum sentiret sui cupidos, qui adhortabantur eum vt explicaret se à Neptolemo,

A καὶ διεφαίνη λαμπρὸς ἐν τοῖς μαχομένοις. πολλάκις τοι Δημήτριον οὐκ ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεις πιστευθεὶς διεφύλαξε· καὶ συμβάσεων αὐτῷ γενομένων πρὸς Πτολεμαῖον, ἔπλευσεν εἰς Αἴγυπτον ὁμηρεύσων. καὶ Πτολεμαίῳ μὲν ἔν τε θήραις καὶ γυμνασίοις, ὅπῃ δείξειν ἀλκῆς καὶ καρτερείας παρεῖχε· τὴν δὲ Βερενίκην ὁρῶν μέγιστον δυναμένην, καὶ προβεβλημένην ἀρετῇ καὶ φρονήσει τῶν Πτολεμαίου γυναικῶν, ἐθεράπευε μάλιστα. καὶ δεινὸς ὢν ὑπερελθεῖν ἐπὶ ὠφελείᾳ τοὺς χρείττονας, ὥσπερ ὑπεροφθῆς τὰ ταπεινοτέρων, κόσμος δὲ καὶ σώφρων περὶ διαιτάν, οὐκ πολλῶν νέων ἡγεμονικῶν προεκρίθη λαβεῖν Ἀντιγόνην, γυναῖκα, τὴν Βερενίκης θυγατέρων, ἣν ἔχων οὐκ Φιλίππου πρὶν ἢ Πτολεμαίῳ συνοικεῖν. μετὰ δὲ τὸν γάμον τοῦτον, ἐπὶ μᾶλλον εὐδοκιμῶν, καὶ γυναικὸς ἀγαθῆς τοῦ Ἀντιγόνης περὶ αὐτὸν οὔσης, διεπράξατο, χρήματα λαβὼν καὶ δυνάμεις, εἰς Ἤπειρον ὅπῃ τὴν βασιλείαν ἀποσταλῶσι· καὶ παρὼν οὐκ ἄχθεσι πολλοῖς διὰ τὴν ἀπέχθειαν τοῦ Νεοπτολέμου, χαλεπῶς καὶ βιαίως ἀρχόντος. πλὴν ἀλλὰ δείσας μὴ πρός τινας τῶν ἄλλων βασιλέων ὁ Νεοπτόλεμος φάπτηται, διαλύσεις ἔθετο καὶ φιλίαν πρὸς αὐτὸν ὅπῃ κοινωνίαν τῆς ἀρχῆς. χρόνου δὲ προϊόντος, ἦσαν οἱ παροξύνοντες αὐτοὺς κρύφα, καὶ κατ' ἀλλήλων ἐμποιοῦντες ὑποψίας. ἡ μὴν τοι μάλιστα κινήσασα τὸν Πύρρον αἰτία λέγεται τοιαύτην ἀρχὴν λαβεῖν· εἰώθασιν οἱ βασιλεῖς, ἐν Πασσαρώνι χωρίῳ τῆς Μολοττίδος, Ἀρείῳ Διὶ θύσαντες, ὁρκωμοτεῖν τοῖς Ἠπειρώταις καὶ ὁρκίζειν, αὐτοὶ μὲν ἄρξειν κατὰ τοὺς νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξειν κατὰ τοὺς νόμους. ταῦτ' οὖν ἐδρᾶτο ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων παρόντων, καὶ σπεισάντων ἀλλήλοις μετὰ τῶν φίλων, δῶρα πολλά, τὰ μὲν διδόντες, τὰ δὲ λαμβάνοντες. ἐν ταύτῃ δὲ Γέλων, ἀνὴρ πιστὸς Νεοπτολέμῳ δεξιωσάμενος φιλοφρόνως τὸν Πύρρον, ἐδωρήσατο βοῦν ἀροτήρων θυσὶ ζεύγεσι. ταῦτα Μυρτίλος ὁ ὅπῃ τοῦ οἴνου παρὼν ἤτει τὸν Πύρρον· ἐκείνου δὲ μὴ διδόντος, ἀλλ' ἑτέρῳ, χαλεπῶς φέρων ὁ Μυρτίλος οὐκ ἔλαθε τὸν Γέλωνα. καλέσας οὖν αὐτὸν ὅπῃ δεῖπνον, (ὡς δέ φασιν ἔνιοι, καὶ χρησάμενος παρ' οἶνον, ὥραν ἔχοντι) λόγοις προσλώβησε, πολλὰ καλῶν ἑλέσθαι τὰ τοῦ Νεοπτολέμου, καὶ φαρμάκοις διαφθεῖραι τὸν Πύρρον. ὁ δὲ Μυρτίλος ἐδέξατο μὲν τὴν πεῖραν, ὡς ἐπαινῶν καὶ συμπεπεισμένος, ἐμήνυσε δὲ τῷ Πύρρῳ καὶ κελεύσαντος ἐκείνου, τὸν ἀρχιοινοχόον Ἀλεξικράτην τῷ Γέλωνι συνέστησεν, ὡς δὴ μεθέξοντα τῆς πράξεως αὐτοῖς. ἐβούλετο γὰρ ὁ πλείστους ὁ Πύρρος τὸν ἔλεγχον λυέσθαι τοῦ ἀδικήματος. ὅτῳ δὲ τοῦ Γέλωνος ἐξαπατωμένου, συνεξαπατώμενος ὁ Νεοπτόλεμος, καὶ τὸν ὅπῃ βυθλίῳ ὁδῷ βαδίζων οἰόμενος, οὐ κατεῖχεν, ἀλλ' ὑπὸ χαρᾶς ἐξέφερε πρὸς τοὺς φίλους. καί ποτε κωμάσας παρὰ τὴν ἀδελφὴν Καδμείαν, ἐλέγετο λαλιᾷ περὶ τούτων, οὐδένα συνακούειν οἰόμενος. οὐδεὶς γὰρ ἦν πλησίον ἀνδρὸς ἢ Φαιναρέτη, γυνὴ Σάμωνος τοῦ τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια τοῦ Νεοπτολέμου διοικοῦντος. αὕτη δὲ ἀπεστραμμένη πρὸς τοῖχον ὅπῃ κλίνης τινός, ἐδόκει καθεύδειν. συνήκουσε δὲ πάντων ἐνομένων καὶ λεχθέντα, μεθ' ἡμέραν ἦκε πρὸς Ἀντιγόνην τὴν Πύρρου γυναῖκα, καὶ πάντα κατεῖπεν ὅσα τοῦ Νεοπτολέμου πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἤκουσε λέγοντος. πυθόμενος δὲ ὁ Πύρρος, ἐκεῖ μὲν ἡσυχίαν ἦγεν· ἐν δὲ θυσίᾳ καλέσας ὅπῃ δεῖπνον τὸν Νεοπτόλεμον, ἀπέκτεινεν, αἰσθόμενος τοῦ Ἠπειρωτῶν τοὺς κρατίστους προσήκοντας αὐτῷ, καὶ παρακελευομένους ἀπαλλαγῆναι τοῦ Νεοπτολέμου,

καὶ μὴ μερίδα μικρὰν ἔχοντα βασιλείας ἀγαπᾷν, ἀλλὰ τῇ φύσει χρήσασθαι, μείζονων πραγμάτων ἀντιλαμβανόμενον· καὶ τινος ὑποψίας ἅμα προσγενομένης, τὸν Νεοπτόλεμον φθάσας ἀνῄρει. μεμνημένος δὲ Βερενίκης καὶ Πτολεμαίου, παιδίον μὲν αὐτῷ γενόμενον ἐξ Ἀνδρόνης, Πτολεμαῖον ὠνόμασεν, οἰκίσας δὲ πόλιν ἐν τῇ χερρονήσῳ τῆς Ἠπείρου, Βερενικίδα προσηγόρευσεν. ἐκ δὲ τούτου, πολλὰ μὲν ἐνενοεῖν καὶ μεγάλα τῇ γνώμῃ, πᾶς δ' ἐλπίσι μάλιστα καὶ πρῶτον ἀντιλαμβανόμενος τὸ πλησίον, οὗπερ ἐμφῦναι τοῖς Μακεδόνων πράγμασιν, ἐκ τοιᾶς δέδοικε φάσεως. τὸν Κασσάνδρου παίδων ὁ πρεσβύτερος Ἀντίπατρος τήν τε μητέρα Θεσσαλονίκην ἀνῄλε, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον ἤλαυνεν. ὁ δὲ πρός τε Δημήτριον ἔπεμψε, δεόμενος βοηθεῖν, καὶ Πύρρον ἐκάλει. Δημητρίου δ' ὑπὸ ἀχολίαν βραδυνόντος, ἐπελθὼν ὁ Πύρρος ἤτησε μισθὸν τὴν συμμαχίας, τήν τε Νυμφαίαν καὶ τὴν παραλίαν τῆς Μακεδονίας, καὶ τὴν ὀπισθίων ἐθνῶν, Ἀμβρακίαν, Ἀκαρνανίαν, Ἀμφιλοχίαν. προσεμένου δὲ τοῦ νεανίσκου, ταῦτα μὲν αὐτὸς εἶχε, φεύγειν καταλαβών, τὰ δὲ λοιπὰ κτώμενος ἐκείνῳ, παρέκοπτε τὸν Ἀντίπατρον. Λυσίμαχος δ' ὁ βασιλεύς, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐν ἀχολίαις, προθυμούμενος Ἀντιπάτρῳ βοηθεῖν, εἰδὼς δὲ τὸν Πύρρον οὐδὲν ἀγαθοποιεῖν οὐδὲ χρηστεύεσθαι Πτολεμαίῳ βουλόμενον, ἔπεμψε πλαστὰ γράμματα πρὸς αὐτόν, ὡς Πτολεμαίου κελεύοντος ἀπαλλάττεσθαι τῆς τραπεζοῦς, τριακόσια τάλαντα παρὰ τοῦ Ἀντιπάτρου λαβόντα. λύσας δὲ τὴν ὑπόκρισιν ὁ Πύρρος, εὐθὺς τὸ ῥαδιούργημα τοῦ Λυσιμάχου συνῆδεν. οὐ γὰρ ἦν ἡ συνήθης γεγραμμένη προσαγόρευσις, Ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ χαίρειν, ἀλλὰ, Βασιλεὺς Πτολεμαῖος βασιλεῖ Πύρρῳ χαίρειν. λοιδορήσας δ' Λυσίμαχον, ὅμως ἐποιεῖτο τὴν εἰρήνην, καὶ συνῆσαν ὡς κατὰ σφαγίων ὁρκωμοτήσοντες. ἐπεὶ δὲ καύματος καὶ ταύρου καὶ κριοῦ προσαχθέντος, ὁ κριὸς αὐθομάτως ἀπέθανε. τοῖς μὲν ἄλλοις γελῶν ἐπῆν, τὸν δὲ Πύρρον ὁ μάντις Θεόδοτος ὀμόσαι διεκώλυσε, φήσας τὸ δαιμόνιον ἐνὶ προσημαίνειν τὸν τῶν βασιλέων θάνατον. ὁ μὲν οὖν Πύρρος οὕτως ἀπέσχετο τῆς εἰρήνης· τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου τῶν πραγμάτων ἤδη κατάσχεσιν ἐχόντων, ὅμως ὁ Δημήτριος ἀφίκετο, καὶ δῆλος μὲν οὐδὲν ἥκων μὴ δεομένῳ, καὶ φόβον παρεῖχεν. ὀλίγαις δ' ἡμέραις συγγενόμενοι, δι' ἀπιστίας, ἐπεβούλευσαν ἀλλήλοις ἀμφότεροι. καιρῷ δ' χρησάμενος καὶ φθάσας ἀποκτίννυσιν ὁ Δημήτριος τὸ μειράκιον, καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδονίας. ἐν μὲν οὖν καὶ πρότερον αὐτῷ πρὸς τὴν Πύρρου ἐγκλήματα, καὶ καταδρομὴ τῶν Θεσσαλίας ἐγγένεσιν ὑπ' ἐκείνου, καὶ τὸ σύμφυτον νόσημα τῆς δυναστείας, ἡ πλεονεξία, τὴν γειτνίασιν αὐτοῖς ὑπόφοβον καὶ ἄπιστον παρεῖχε, καὶ μᾶλλον ἔτι μετὰ τὴν τῆς Δηϊδαμείας τελευτήν· ἐπεὶ δὲ καὶ καταχθέντες ἀμφότεροι Μακεδονίαν συνέπιπτον εἰς τὸ αὐτό, καὶ μείζονας ἐλάμβανε προφάσεις ἡ διαφορά, Δημήτριος μὲν ἐπ' Αἰτωλοὺς στρατευσάμενος, καὶ κρατήσας, Παύσανιαν αὐτόθι μετὰ πολλῆς δυνάμεως καταλιπών, αὐτὸς ἐβάδιζεν ὑπὲρ Πύρρον, καὶ Πύρρος ἐπ' ἐκεῖνον, ὡς ἤκουεν. ἠγνόησε δὲ διαμαρτίας κατὰ ὁδόν, ἀλλήλοις παρήλλαξαν· καὶ Δημήτριος μὲν ἐμβαλὼν εἰς Ἤπειρον ἐλεηλάτει, Πύρρος δὲ Παυσανίᾳ προσπεσὼν, εἰς μάχην κατέστη. καὶ τῶν στρατιωτῶν συμπεσόντων, δεινὸς ἦν καὶ μέγας ἀγών, μάλιστα κατὰ τοὺς ἡγεμόνας. ὅ, τε γὰρ Παύσανιας, ἀνδρεία καὶ χειρὶ καὶ ῥώμῃ σώματος ἄριστος ὢν ὁμολογουμένως τῶν περὶ Δημήτριον στρατηγῶν, καὶ θάρσος ἔχων καὶ φρόνημα, προεκαλεῖτο τὸν Πύρρον εἰς τὰς χεῖρας.

A neque portione regni defungeretur modica, sed vt ingenium sequeretur suum, & res maiores capesseret, atq; oblata simul hac suspicione præuertereto opprimere Neoptolemum. Berenices autem & Ptolemæi memor, natum sibi ex Antigone filium appellauit Ptolemæum, & oppidum, quod in Cherroneso Epiri condidit, Berenicidem dixit. Hinc multa & ingentia voluens animo, excipiens autem spe potissimùm & primùm vicina, statuit imperium Macedonicum tentare ex huiuscemodi occasione: Cassandri filiorum maior, Antipater, matrem Thessalonicam peremit, & Alexandrum B fratrem pellere institit. Hic ad Demetrium misit petitum suppetias, simulque Pyrrhum accersiuit. Demetrium autem negotiis remorantib. occurrit Pyrrhus, postulauitq; mercedē auxilii Nymphæā regionem Macedoniæ maritimam atq; ex prouinciis adiectis Ambraciam, Acarnaniam, Amphilochiam. Cedente his adolescente, tenuit ea sibi & præsidiis firmauit. Reliqua quę detraxit Antipatro parauit illi. At rex Lysimachus, quum studeret Antipatro succurrere, erat implicatus ipse negotiis. Verùm quòd Pyrrhum omnia sciret gratificaturū Ptolemæo, neq; quicquam denegaturum, misit ad C eum literas adulterinas, quasi illam expeditionem peteret Ptolemæus, vt mercede accepta ab Antipatro trecentorum talentorum omitteret. Soluta epistola confestim odoratus Pyrrhus est Lysimachi fraudem. Neq; enim scriptam habebat cōsuetam salutationem, Pater filio s. D. sed, Rex Ptolemæus regi Pyrrho s. D. Insectatus autem Lysimachum, fœdus tamen icit, in quod adhibitis hostiis iuraturi conuenerunt. Postquam apro, tauro, & ariete ad sacrificium adductis mortuus aries nulla vi, sed casu est, aliis risu oborto, Pyrrhum vetuit aruspex Theodotus iurare, dicens vni ex tribus regibus mortem denuntiari. Ita pacem diremit. Cō- D positis iam rebus Alexandri, nihilominus aduenit Demetrius, neq; clàm fuit eum ad inuitum venire, iniecitq; ei metum. Quum paucis diebus vnà fuissent, struebat ex suspicionibus vterq; alteri insidias. Verùm arrepta Demetrius ansa præuertit adolescentem occidere, atque rex est Macedoniæ renuntiatus. Intercedebat quidem etiam ei antè cum Pyrrho simultas: quibus accedebant excursiones ab illo in Thessaliam factæ, & natiuus potentatuum morbus, immodica cupiditas, formidolosam eis vicinitatem & infidam effecit, præsertim post Deidamiæ excessum. Quum autem tene- E ret vterque partem Macedoniæ, atq; in idem ambo concurrerent, maioresque acciperet dissensio obtentus, Demetrius superatis bello Ætolis, ac Pantaucho ibi cum magnis copiis relicto, mouit in Pyrrhum, & Pyrrhus, vbi id resciuit, in illum. Diuersis viis profecti non occurrerunt inter se. Ac Demetrius quidem inuasit & populatus est Epirum. Pyrrhus quum in Pantauchum incidisset, expediuit se ad prælium. Concursus extitit militum acris atque ingens certamen, præcipuè vbi duces agebant. Nanque Pantauchus, virtute & manu & vi corporis inter Demetrii F duces longè primus audaxque & animosus prouocauit ad congrediendum secum Pyrrhum.

Ex altera parte Pyrrhus fortitudine & gloria nulli regum secundus, & qui Achillis laudes studeret virtute sibi magis quàm genere asserere, perrexit per antesignanos infestus in Pantauchum. Primùm hastis velitati, inde cominus nõ solum arte, sed & lacertis gladios tractauerunt. Pyrrhus vno accepto vulnere, inflictis duobus, altero in femur secundum collum, altero pepulit prostrauitque Pantauchum, nec tamen occidit eum, quòd eripuerint eum amici. Epirotæ regis victoria erecti & virtutem stupentes, impressione facta propulerunt phalangem Macedonum, tergisque inhęrentes fugientium magnum numerum interfecerunt, ceperunt quinque millia. Hac pugna non ita ob cladem ipsorum incendit & offendit Pyrrhus Macedonas, vt opinionem & admirationem de se virtutis & sermonem præbuit iis qui facta sua conspexerant & in pugna fuerant secum congressi. Nam vultum existimabant & agilitatem motumque referre eum Alexandri, illius etiam impetus & feruoris inter pugnandum cernere se vmbras in hoc & imagines, quum alii reges purpura, satellitibus, flexu colli, & elatiore sermone, Pyrrhus factis militaribus & strenuitate vnus Alexandrum redderet. De illius scientia & arte instruendę aciei atque rei militaris documentum accipias ex commentariis quos de his reliquit. Dicitur insuper interrogatus Antigonus, qui optimus dux foret, respondisse, Pyrrhus, si ad senectutem peruenisset. Atque ille de sui temporis æqualibus modò pronuntiauit, Annibal cunctorum imperatorum censuit peritia & arte primum Pyrrhum, Scipionem secundum, tertium se, vt in Scipionis historia retulimus. Breui hoc meditari Pyrrhum & commentari perpetuò, vt artem maximè rege dignam, apparuit, reliquas elegantias pro nihilo ducere. Fertur enim rogatus in conuiuio quodam Python an Caphisias tibicen ei videretur melior, respondisse Polysperchontem ducem, quasi id quærere solùm & cognoscere deceret regem. Fuit etiam ad familiares humanus atque facilis, acris & promptus ad rependendam gratiam. Itaque Æropi mortem tulit acerbè, atque illi dixit humanum casum accidisse, seipsum verò reprehendit culpauitque quòd assiduè protrahendo & cunctando non retulisset ei gratiam. Quippe æs alienum vel hæredib. dissoluas licet creditorũ, beneficentiæ nisi repensæ viuis torquent bonum & rectum virum. Maledicum quendam Ambraciæ & obtrectatorem quum censerent Pyrrho exterminandum, Maneat (inquit) ibi vt apud paucos potius nos, quàm laceret vagãs apud omnes. Certos iuuenes, qui maledicta in se ingesserant inter pocula, dum arguuntur, quæ fuerint an ea dixissent. Cui quum vnus illorum respondisset, Sanè hæc. sed & plura his effudissem, ni defecisset lagena: arridens liberauit eum. Vxores autem negotiorum suorũ & potentiæ causa ab Antigones obitu plures duxit. Nam Autoleontis Pæoniæ regis filiam nuptiis sibi iunxit, Bircennã Bardyllus Illyriii, & Lanassam Agathoclis Syracusani, quæ in dotẽ attulit ei oppidum Corcyram ab Agathocle captum. Tulit ex Antigone Ptolemæũ filium, ex Lanassa Alexandrum, Helenum stirpis minimũ ex Byrcenna.

A ὁ, τε Πύῤῥος οὐδενὶ τῶν βασιλέων ὑφιέμενος ἀλκῆς καὶ δόξης, καὶ τῷ Ἀχιλλέως δόξαι αὐτὸς δι' ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κατ' γένος σπουδαιοτέρῳ βουλόμενος, σφαντίος ἐχώρει δεξιὰ τ πρεσμαχωνόθεν τ Παύσαυχον. ἐν ᾧ δὲ ἀγωνισμὸς ἐπρεσβύτατον, εἶπε σὺν χειρῶν γυμνόμενοι μετ' τέχνης, ἀλλὰ καὶ βίας, ἐχρῶντο τοῖς ξίφεσιν. λαβὼν δὲ ὁ Πύῤῥος ἓν τραῦμα, δυεῖν δύο, ὃ μὲν εἰς τ μηρὸν, ὃ δὲ πρὸς τ τράχηλον, ἐτρέψατο καὶ κατέβαλε τ Παύσαυχον· οὐ μὴν ἀπέκτεινεν· ἀνηρπάγη γὰρ ὑπὸ τῶν φίλων. οἱ δὲ Ἠπειρῶται τῇ νίκῃ τοῦ βασιλέως ἐπαρθέντες, καὶ θαυμάσαντες τ ἀρετῆς, ἐβιάσαντο καὶ διέκοψαν τὴν φάλαγγα τ Μα-

B κεδόνων, καὶ φεύγοντας διώκοντες, ἀπέκτειναί τε πολλοὺς, καὶ πεντακισχιλίους ζῶντας εἷλον. ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος οὐ τοσοῦτον ὀργῆς ὧν ἔπαθον, οὐδὲ μίσους ἐνέπλησε τοὺς Μακεδόνας πρὸς τὸν Πύῤῥον, ὅσον δόξαν αὐτοῦ, καὶ θαῦμα τ ἀρετῆς, καὶ λόγον ἐνειργάσατο τοῖς ἰδίοις τὰ ἔργα, καὶ συνενεχθεῖσι κατ' τὴν μάχην. καὶ γὰρ ὄψιν ᾤοντο καὶ τάχος ἐοικέναι καὶ κίνημα τοῖς Ἀλεξάνδρου, καὶ τῆς φορᾶς ἐκείνης καὶ βίας πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἐν τούτῳ σκιὰς ὁρᾶσθαι καὶ μιμήματα τῶν ἄλλων βασιλέων ἐν πορφύραις καὶ δορυφορίαις καὶ κλίσει τραχήλου, καὶ τῷ μεῖζον φθέγγεσθαι, μόνον δὲ Πύῤῥου τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς χερσὶν

C ὑπεδεικνυμένου τ Ἀλέξανδρον. τῆς δὲ περὶ τάξεις καὶ στρατηγίας ἐπιστήμης αὐτοῦ καὶ δεινότητος ἔνεστι δείγματα λαβεῖν ἐκ τῶν γραμμάτων ἃ περὶ τούτων ἀπολέλοιπε. λέγεται δὲ καὶ Ἀντίγονος, ἐρωτηθεὶς τίς ἄριστος τ στρατηγῶν, φάναι, Πύῤῥος, ἂν γηράσῃ, περὶ τῶν καθ' αὑτὸν, ὅπως ἀποφηνάμενος μόνον. Ἀννίβας δὲ συμποτῶν ἀπέφαινε τῶν στρατηγῶν, πρῶτον μὲν ἐμπειρίᾳ καὶ δεινότητι Πύῤῥον, Σκιπίωνα δ', δεύτερον, ἑαυτὸν δ', τρίτον, ὡς ἐν τοῖς περὶ Σκιπίωνος γέγραπται. καὶ ὅλως πάντα μελετῶν ἔοικε καὶ φιλολογῶν ἀεὶ διατελεῖν ὁ Πύῤῥος ὡς μαθημάτων βασιλικώτατον, τὰς δὲ ἄλλας γλαφυρίας ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθεσθαι. λέγεται γὰρ ὡς ἐρωτηθεὶς ἔν τινι πότῳ, πότερον φαίνεται αὐτῷ Πύθων αὐλητὴς ἀμείνων, ἢ Καφισίας, εἰπεῖν, ὅτι Πολυσπέρχων στρατηγός. ὡς τοῦτο τῷ βασιλεῖ ζητεῖν μόνα καὶ γινώσκειν πρέπον. ἐν δὲ καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις ἐπιεικὴς, καὶ πρᾷος ὀργῇ, σφοδρὸς δὲ καὶ πρόθυμος ἐν ταῖς χάρισιν. Ἀερόπου γοῦν ἀποθανόντος, οὐκ ἤνεγκε μετρίως· οὐκεῖνον μὲν ἀνθρώπινα πεπονθέναι φάσκων, ἑαυτὸν δὲ μεμφόμενος καὶ κακίζων, ὅτι μέλλων ἀεὶ καὶ βραδύνων, χάριν οὐκ ἀπέδωκεν αὐτῷ. τὰ μὲν γὰρ χρέα καὶ κληρονόμοις ἐστὶν ἀποδοῦναι τῶν δανεισάντων, αἱ δὲ τῶν εὐεργετῶν ἀμοιβαὶ μὴ γενόμεναι πρὸς ἀποθανόντας, ἀπιστοῦσι τ ζῶντα καὶ δίκαιον. ἐν δὲ Ἀμβρακίᾳ κακολόγον τινὰ καὶ βλάσφημον ἀνθρώπον οἰομένων δεῖν μεταστῆσαι τὸν Πύῤῥον, Αὐτὸς μὲν ὢν (ἔφη) μᾶλλον ἡμᾶς ἐν ὀλίγοις, ἢ πολλοῖς πρὸς ἀπόμπας ἀνθρώπους κακῶς λεγέτω. καὶ τοὺς παρ' οἶνον αὐτὸν λοιδορήσαντας, εἶτα ἐλεγχομένους, ἠρώτησεν εἰ ταῦτα εἶπον. ἀποκρινομένου δὲ τῶν νεανίσκων ἑνὸς, Ταῦτα, ὦ βασιλεῦ· πλείονα δ' δὴ τούτων εἰρήκειμεν, εἰ πλείων παρῆν οἶνος ἡμῖν γελάσας ἀφῆκε. γυναῖκας δὲ πρὸς πραγμάτων ἕνεκα καὶ δυνάμεως,

D πλείονας ἔγημε μετὰ τὴν Ἀντιγόνης τελευτήν. καὶ γὰρ Αὐτολέοντος τοῦ Παιόνων βασιλέως ἔλαβε θυγατέρα, καὶ Βιρκέννην τὴν Βαρδύλλιος τοῦ Ἰλλυριῶν, καὶ Λανάσσαν. Ἰλλυρίων Palme

E τὴν Ἀγαθοκλέους τοῦ Συρακουσίου, προῖκα προσφερομένην αὐτῷ τὴν Κερκυραίων πόλιν, ἁλωκυῖαν ὑπὸ Ἀγαθοκλέους. ἐκ μὲν οὖν Ἀντιγόνης Πτολεμαῖον υἱὸν ἔσχεν, ἐκ δὲ Λανάσσης Ἀλέξανδρον, Ἕλενον δὲ τ νεώτατον, ἐκ Βιρκέννης.

καὶ πολίτας ἀγαθοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἐθρέψατο καὶ ἠσκήσεις, διὸ καὶ ἐν ἡλικίᾳ τούτῳ θηρευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. λέγεται γὰρ ὡς ἐρωτηθεὶς ὑφ' ἑνὸς αὐτῶν ἔτι παιδὸς ὄντος, ᾧ τινι καταλείψει τὴν βασιλείαν, εἰπεῖν, Ὅς αὐ ὑμῶν τὴν μάχαιραν ὀξυτέραν ἔχῃ. τοῦτο δὲ οὐδὲν ἀποδεῖ τῆς τραγικῆς ἀρᾶς ἐκείνης, Θήκαις σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τοὺς ἀδελφούς. οὕτως ἄμικτός ἐστι καὶ θηριώδης ἡ τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις. μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην, ὁ Πύρρος ἐπανελθὼν οἴκαδε λαμπρὸς, ὑπὸ δόξης καὶ φρονήματος, ἔχαιρε· καὶ ἀετὸς ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν προσαγορευόμενος, Δι' ὑμᾶς (ἔλεγεν) ἀετός εἰμι. πῶς γὰρ ἂν μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις, ὥσπερ ἀκυπτέρυγες, ἐπαιρόμενος; ὀλίγῳ ὕστερον πυθόμενος νοσεῖν τὸν Δημήτριον βαρέως, ἐνέβαλε μὲν ὀξαφνίως εἰς Μακεδονίαν, ὡς βαδιουμένῳ τινὰ καὶ λεηλασίαν ποιησόμενος· παρ' ὀλίγον καὶ ἦλθε πρότερον ὁμοῦ κρατῆσαι, καὶ λαβεῖν ἀμαχεὶ τὴν βασιλείαν, ἐλάσας ἄχρις Ἐδέσσης, μηδενὸς ἀμυνομένου, πολλῶν ὄντων καὶ προσιόντων καὶ συναιρόντων. αὐτόν τε δὴ τὸν Δημήτριον ὁ κίνδυνος ἐξανέστησε τῶν δυνάμεων, οἵ τε φίλοι καὶ ἡγεμόνες ὀλίγῳ χρόνῳ πολλοὺς ἀθροίσαντες, ἐρρωμένως καὶ προθύμως βαδίζοντα τὸν Πύρρον ὥρμησαν. ὁ δὲ ληστρικώτερον ἀφιγμένος, οὐκ ἔμεινεν, ἀλλὰ φεύγων, μέρος τι τῆς στρατιᾶς ἀπέβαλε, κατὰ ὁδὸν βαδιζόντων τῶν Μακεδόνων. οὐ μὴν ὅτι ῥᾳδίως καὶ ταχὺ τὸν Πύρρον ἐξέβαλε τῶν χώρας ὁ Δημήτριος, ἠμέλησεν· ἐγνωκὼς δὲ μεγάλων πραγμάτων ἀπαιτεῖν καὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἀναλαβεῖν, δέκα μυριάσι στρατοῦ, καὶ ναυσὶ πεντακοσίαις, οὐκ ἐβούλετο τῷ Πύρρῳ πολεμοῦσαν, οὐδὲ ἀπολιπεῖν Μακεδόσι πάρεργον ἐργώδη καὶ χαλεπόν· ἀλλ' ἐπεὶ μὴ ἐφόλαττε πολεμεῖν πρὸς αὐτὸν, ἀμφιλυδεῖς καὶ θέμενος εἰρήνην, ὅπως βαδίζοι τοὺς ἄλλους βασιλεῖς παρέλαβε. γνωριζόντων δὲ ἀμφὶ ταῦτα τὸν ὁμολογίαν, καὶ τὸν γνώμης ἅμα τῷ μεγέθει τὸν θαρσαλέας ἐκφανείσης τοῦ Δημητρίου, φοβηθέντες οἱ βασιλεῖς διεπέμποντο πρὸς τὸν Πύρρον ἀγγέλους καὶ γράμματα, θαυμάζειν φάσκοντες, εἰ τὸν αὐτὸν πρότερον, ἐν τῷ Δημητρίου πολεμοῦσαν πρόθυμον, καὶ δυνάμενος Μακεδονίας ἐκβαλεῖν αὐτὸν πολλὰ πράττοντα καὶ παραπόλλυον, ἐκδέχεται καὶ φιλοτίμως καὶ μεγάλῳ γνωμῷ, πρὸς τὸν ἐν Μολοσσοῖς ἱερῶν καὶ τάφων διαγωνίσασθαι καὶ ταῦτα, Κέρκυραν ἔναυχος ἀφηρημένος ὑπὸ αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικός. ἡ γὰρ Λανάσσα μεμψαμένη τὸν Πύρρον ὡς μᾶλλον προσέχοντα τοῖς βαρβάροις γυναιξὶν, εἰς Κέρκυραν ἀπεχώρησε, καὶ δεομένη γάμων βασιλικῶν, ἐκάλει Δημήτριον, ὅπτι σαμένη μάλιστα τῶν βασιλέων εὐκόλως ἔχοντα πρὸς γάμους γυναικῶν. ἐκεῖνος δὲ πλεύσας τῇ τε Λανάσσῃ συνῆλθε, καὶ φρουραὶ ἐν τῇ πόλει κατέλιπε. ταῦτα πρὸς τὸν Πύρρον οἱ βασιλεῖς γράφοντες, ἅμα καὶ δι' ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν καὶ θαρσυνόμενον τὸν Δημήτριον ἐκίνουν. Πτολεμαῖος γὰρ ὅπτι πλεύσας μεγάλῳ στόλῳ, τὰς Ἑλληνίδας ἀφίστη πόλεις· Λυσίμαχος δὲ τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκ Θρᾴκης ἐμβαλὼν ἐπόρθει. Πύρρος δὲ τούτοις ἅμα συνεξαναστὰς, ὅπτι Βέρροιαν ἔλαυνε, πρεσβευόμενος, (ὅπερ συνέβη) Δημήτριον ὑπὸ ἀσθενείας Λυσιμάχῳ, τὴν κάτω χώραν ἀπολείψειν ἔρημον. ἐκείνης δὲ τῆς νυκτὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καλεῖσθαι τοῦ μεγάλου, καὶ παραγενόμενος, κλινήρη μὲν αὐτὸν ἰδεῖν, λόγων δὲ χρηστῶν τυχεῖν καὶ φιλοφρονούμενος, ἐπαγγελλομένου προθύμως βοηθήσειν. αὐτὸς δὲ τολμήσαντος εἰπεῖν, Καὶ πῶς ἂν ὦ βασιλεῦ, νοσῶν δυνατὸς εἴης ἐμοὶ βοηθεῖν, αὐτῷ, φάναι, τῷ ὀνόματι·

A Omnes verò bello bonos & acres educauit, eosq; acuit ad hoc à prima ætate. Dicitur enim ab vno eorum puero etiamnum interrogatus, cuinam relicturus regnum esset, respondisse, Ei qui vestrûm acutissimum habuerit gladium. Hoc verò nihil abest à tragica illa execratione,

Fratres domum sortiri acutis ensibus.

Adeò est insociabile & ferum cupiditatis institutum. Porrò ab hac pugna reuersus Pyrrhus domum inclytus gestiuit gloria & animi elatione. Ac quum ab Epirotis Aquila nominaretur, Per vos (inquit) aquila sum. quidni enim sim vestris armis
B velut alis euectus? Post aliquanto Demetrium nuntiato esse graui morbo implicitum, irrupit in Macedoniam quasi incursionem aliquam & populationem facturus. Cæterùm parum abfuit quin omnia simul occuparet, caperetque sine sanguine regnum, Edessam vsq; progressus obsistente nullo, multis quoque ad eum deficientibus, & arma eius sequentibus. Hîc ergo Demetrium præter vires periculum excitauit. Amici eius ducesque ingentibus breui contractis spatio copiis mouerunt in Pyrrhum impigrè & alacriter. At hic qui prædandi potius causa venerat, non expectauit illos,
C sed fugiens partem exercitus in itinere prementibus Macedonibus amisit. Nec Demetrius tamen quòd facilè Pyrrhum & citò finibus suis summouisset, continuò contempsit eum, sed quia res magnas agitabat animo tentare, regnumque paternum exercitu centum millium militum & nauibus quingentis repetere, noluit cum Pyrrho conflictari, vel vicinum relinquere Macedonibus durum & grauem, verùm quum sibi non vacaret illum persequi bello, fœdere icto ac composita pace ita adoriri alios reges. Ea de causa fœdere pacto, quum quid in animo haberet, apparatus indicaret moles, trepidi reges missis ad Pyrrhum legatis & literis, mirari significauerunt se
D quòd bellum ad Demetrii opportunitatem omissa sua traheret, quumq; in multa distractum negotia atque turbatum exigere Macedonia valeat, præstoletur dum sibi sit pro aris & focis in Molossis dimicandum cum vacuo & viribus aucto, idq; Corcyra nuper per eum vnà cum vxore exutus. Siquidem Lanassa Pyrrho, quòd plus deditus barbaris vxorib. esset, infensa, Corcyram recessit, cupidaq; regii connubii acciuit Demetrium, facilem sciens præter alios reges ad nuptias contrahendas. Ille Corcyram nauigauit, iunctaque matrimonio La-
E nassa præsidium reliquit in oppido. Hæc quum ad Pyrrhum scripsissent reges, simul etiam per se cunctantem & molientem agitauerunt Demetrium. Ptolemæus enim magna classe in Græciam profectus traxit ad se ciuitates. Lysimachus in superiorem Macedoniam ex Thracia incurrit, vastauitque eam. Simul Pyrrhus insurgens Beræam mouit, sperans (quod euenit) dum occurrit Lysimacho, Demetrium inferiora regni relicturum vacua. Illa nocte ab Alexandro Magno visus est acciri. Vbi accessit ad eum, decumbentem ægrum vidisse. A quo fu-
F isse benignis verbis & comiter acceptus pollicente promptum suum auxilium. Quum autem ipse sustinuisset dicere, Qui valeas rex valetudine infirma mihi prestò esse? Ipso, dixisse, nomine;

ac Nisæo accepto equo ducem se Pyrrho præbuisse. Hoc viso corroboratus agmine raptim per loca interiecta ducto occupat Berœam. Dum ibi cum maxima parte exercitus statiua habet, reliqua in ditionem per duces suos redigebat. Demetrius, vbi ea cognouit, & in castris grauem tumultum intellexit Macedonum, timuit longius procedere, ne, si mouisset propius regem Macedonem & celebrem, ad eum transirent. Vnde retrò in Pyrrhum tanquam externum & Macedonibus inuisum mouit. Vt castra contulit illic castris Pyrrhi, multi ex Berœa commeauerunt in castra eius, Pyrrhumque, vt inuictum bello virum & splendidum, qui clementer & leniter ageret cum deuictis, in cœlum tulere. Nonnulli specie Macedonum ab ipso submissi Pyrrho, nunc tempus iactarunt esse ab Demetrii se graui dominatu expediendi, & ad virum popularem militumque amantem transeundi Pyrrhum. Inde exercitus est maxima ex parte accensus, circumspicientesque Pyrrhum requirebant. Nam cassidem tum fortè detraxerat, donec animaduersare, & illa reposita agnitus est ex insigni crista & cornibus hircinis. Ita Macedones partim concursu facto signum petiere, partim coronam quercinam sumpserunt, quòd milites illius conspicerent coronatos. Iam dicere quoque aliqui ad ipsum ausi sunt, Demetrium bene sibi consulturum, si cederet & imperium deponeret. His dictis congruentem cernens exercitus motum, trepidus causia & humili lacernula tectus proripuit se clàm ex castris. Tum ingressus castra Pyrrhus accepit sine puluere exercitum, & rex est Macedonum consalutatus. At superueniente Lysimacho, qui Demetrii oppressionem esse commune vtriusque opus contendit, & partiri postulauit regnum, hauddum satis fidens Pyrrhus Macedonibus, sed ancipitem ducens eorum fidem, annuit postulatis Lysimachi, regionesque & vrbes inter se diuisere. Atque hoc quidem profuit in præsentia, bellumque inter eos diremit. Cęterùm breui post didicerunt non discordiarum exstinctionem, imò querelarum & dissensionis extitisse partitionem illam suam semen. Quorum enim cupiditates non pelagus, non mons, non vasta finit solitudo, nec qui Europam Asiamque dispescunt termini, circumscribunt: hi non video vbi contingunt se mutuò & sunt connexi, quemadmodum abstineant suis contenti ab iniuria. Imò bellum gerunt semper, quòd insitum iis sit vt insidientur & inuideant. Ex duobus verò nominibus quasi nummis bello & pace vtuntur præsenti, non prout ratio postulat, sed prout est ex vsu. Ac meliores sanè sunt, quum bellum gerunt ex professo, quàm vbi otium & ferias ab iniuriis iustitiam & amicitiam appellant. Exemplo Pyrrhus est. Increscenti enim iterum se obiiciens Demetrio, prohibensque vires eius sicut ex graui ægritudine refocillari, tulit suppetias Græcis, & Athenas ingressus est. Quum in arcem scandisset, & sacra fecisset Mineruę, descendissetque eodem die, gratam ait sibi esse populi erga se beneuolentiam & quam sibi haberent fidem, sed cauerent ne vllum posthac regem, si saperent, admitterent in vrbem, aut portas ei aperirent. Inde pacem fecit cum Demetrio.

A καὶ προσβαίνα Νισαῖον ἵππον ἡγεῖσθαι. ταύτῃ ἰδὼν τὴν ὄψιν ἐπῳρώθη. τάχει δὲ χρησάμενος καὶ διαδραμὼν τὰ μεταξὺ, καταλαμβάνει τὴν Βέρροιαν, καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τῆς στρατιᾶς ἱδρύσας, τὰ λοιπὰ προσήγετο διὰ τῶν στρατηγῶν. ὁ δὲ Δημήτριος ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσε, καὶ πονηρὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ θόρυβον ἤθετο τῶν Μακεδόνων, ἔδεισε πορρωτέρω προσαγαγεῖν, μὴ πλησίον θιγόμενοι βασιλέως Μακεδόνος καὶ δόξαν ἔχοντος μεταβάλλωνται πρὸς αὐτόν. ὅθεν ὑπιστρέψας, ὅτι τὸν Πύρρον ἦλθε ὡς ξένον καὶ μισούμενον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. ἐπεὶ δὲ παρεστρατοπέδευσεν αὐτόθι, πολλοὶ

B τῶν ἐκ τῆς Βερροίας ἀφικνούμενοι τὸν Πύρρον ἐνεγκωμίαζον, ὡς ἄμαχον μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ λαμπρὸν ἀνδρα, πρᾴως δὲ καὶ φιλανθρώπως τοῖς ἡλωκόσι χρώμενον. ἦσαν δέ τινες οὓς αὐτὸς ὁ Πύρρος ἐγκαθίει, προσποιουμένους εἶναι Μακεδόνας, καὶ λέγειν ὅτι νῦν καιρὸς ἐστὶ τῆς Δημητρίου βαρύτητος ἀπαλλαγῆναι, πρὸς ἄνδρα δημοτικὸν καὶ φιλοστρατιώτην μεταβαλλομένους τὸν Πύρρον. ἐκ πάντου τὸ πλεῖστον αἰωρέθησο τῆς στρατιᾶς· καὶ τὸν Πύρρον ἐζήτουν πεισχοποιοῦντες. ἔτυχε γὰρ ἀφῃρημένος τὸ κράνος· ἄρτι δὲ πάλιν συμφρονήσας καὶ προσθέμενος, ἐγνώσθη τῷ τε λόφῳ

C διαπρέπουσι καὶ τοῖς φαγικοῖς κέρασιν, ὥς τε τοὺς Μακεδόνας σύνθημα προσδέχονται αἰτεῖν, ἄλλοις δὲ κλάδοις δρυὸς διαστέφεσθαι, διὰ τὸ καὶ τοὺς τοῦ ἐκείνου ἐστεφανωμένους εἰσορᾶν. ἤδη δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τινὲς ἐτόλμων λέγειν τὸν Δημήτριον, ὡς ὑπεκστὰς καὶ προέμενος τὰ πράγματα, καλῶς δόξει βεβουλεῦσθαι. τούτοις τοῖς λόγοις ὅμοιον ὁρῶν τὸ κίνημα τοῦ στρατοπέδου, καὶ φοβηθεὶς, κρύφα διεξέπεσε, καυσίᾳ χρὴ καὶ λιτῷ χλαμυδίῳ προσειλάς ἑαυτόν. ἐπελθὼν δὲ ὁ Πύρρος, ἀμαχεὶ παρέλαβε τὸ στρατόπεδον, καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδόνων. ὑπιφαίνοντος δὲ Λυσιμάχου, καὶ κοινὸν ἔργον ἀμ-

D φοῖν ποιουμένου τὴν Δημητρίου κατάλυσιν, καὶ νέμεσθαι τὴν βασιλείαν ἀξιοῦντος, οὔπω πάνυ βεβαίως τοῖς Μακεδόσι πιστεύων ὁ Πύρρος, ἀλλ' ἀμφίβολος ὢν ἐν αὐτοῖς, ἐδέξατο τοῦ Λυσιμάχου τὴν πρόκλησιν, καὶ διενείμαντο τὴν χώραν, καὶ τὰς πόλεις πρὸς ἀλλήλους. τοῦτο μὲν ἔπαυσε τὴν παρόντα καὶ κατέπαυσε τὴν πόλεμον αὖθις, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἔγνωσαν οὐκ ἀπαλλαγὴν ἔχθρας, ἀλλ' ἐγκλημάτων καὶ διαφορᾶς ἀρχὴν πεποιημένοι τὴν νέμεσιν. οἷς γὰρ οὐ πέλαγος, οὐκ ὄρος, οὐκ ἀοίκητος ἐρημία πέρας ἐστὶ τῆς πλεονεξίας, οὐθ' οἱ διαιρεῦντες Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν τέρμονες ὁρίζουσι τὰς ἐπιθυμίας, πῶς ἂν

E ἀπτόμενοι καὶ φαύοντες ἀλλήλων ἀρεμοῖεν, ἐν τοῖς παρεῖσι μὴ ἀδικοῦντες, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ἀλλὰ πολεμοῦσι μὲν ἀεὶ, τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ φθονεῖν ἐμφυτον ἔχοντες· δυοῖν δὲ ὀνομάτων, εὐσεβοῦς νομισμάτων, πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ, τῷ μὲν ἀτυχοῦντι χρῶνται πρὸς τὸ συμφέρον, οὐ πρὸς τὸ δίκαιον. ἐπεὶ βελτίους γε πολεμεῖν ὁμολογοῦντες εἰσὶν, ἢ τῆς ἀδικίας τὸ ἀρχαῖον καὶ φιλάζον, δικαιοσύνῃ καὶ φιλίᾳ προσαγορεύοντες. ἐδήλωσε δὲ ὁ Πύρρος· ἐμποδὼν γὰρ αὐξομένῳ Δημητρίῳ πάλιν ἱστάμενος, καὶ κωλύων τὴν δύναμιν, ὥσπερ ἐξ ἀρρωστίας μεγάλης ἀναλαμβάνουσαν, ἐβοήθει τοῖς Ἕλλησι, καὶ παρῆλθεν εἰς τὰς

F Ἀθήνας. ἀναβὰς δὲ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ θύσας τῇ θεῷ, καὶ καταβὰς αὐθημερὸν, ἀγαπᾷν μὲν ἔφησε τοῦ δήμου τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν καὶ πίστιν· δεῖν μέν τοι σωφρονοῦσι, μηδένα τῶν βασιλέων ἐπιστρατεύειν αὖθις εἰς τὴν πόλιν, μηδὲ τὰς πύλας ἀνοίγειν. ἐκ πάντου καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον εἰρήνην ἐποιήσατο, καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον,

εἰς Ἀσίαν ἀπάραντος αὐτός, πάλιν πειθεὶς ὑπὸ Λυσιμάχου, Θεσσαλίαν ἀφίστη καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φρουρὰν πρεσβευτὴς πολέμει, βελτίοσι χρώμενος τοῖς Μακεδόσι κρατυνομένοις ἢ κολάζοισι· καὶ ὅλως, αὐτὸς οὐκ ἂν πρὸς ἡσυχίαν πεφυκώς· τέλος δὲ Δημητρίου καταπολεμηθέντος ἐν Συρίᾳ, Λυσίμαχος ἐπ' ἀδείας ἡμόμενος καὶ κολάζων, αὐθὺς ὀπὶ τὸν Πύρρον ὥρμησε· καὶ καθημένου πρὸς τὴν Ἐδεσσαν αὐτοῦ τὴν ἀγορᾶς κομιζομένας ὑπιπεσὼν καὶ κρατήσας, ἀποείαν πρῶτον αὐτῷ προέξησιν· εἶτα γράμμασι καὶ λόγοις διέφθειρε τοὺς πρώτους τῶν Μακεδόνων, ὀνειδίζων εἰ ξένον ἄνδρα καὶ πρόγονον ἀεὶ δεδουλωκότων Μακεδόσι δεσπότην ἑλόμενοι, τοὺς Ἀλεξάνδρου φίλους καὶ συγγενεῖς ἀπωθοῦσι Μακεδονίας. αἰσπειθομένων δὲ τῶν πολλῶν, δείσας ὁ Πύρρος ἀπηλλάγη μετὰ τῶν Ἠπειρωτικῶν καὶ συμμαχικῶν δυνάμεως, ἀποβαλὼν Μακεδονίαν ᾧ τρόπῳ παρέλαβεν. ὅθεν οὐδὲν ἀπιστεῖσθαι τοὺς πολλοὺς ἔχουσιν οἱ βασιλεῖς, μεταπιθεμένους πρὸς τὸ συμφέρον. οἰκείους γὰρ αὐτοὺς ταῦτα μιμούμενοι ποιοῦντες, ἀπιστίας καὶ προδοσίας διδασκάλους ὄντας, καὶ πλεῖστα νομίζοντες ὠφελεῖσθαι τὸν ἐλάχιστα τῷ δικαίῳ χρώμενον. τότε δὴ δὴ εἰς Ἤπειρον ἀπεσταλμένος τῷ Πύρρῳ, καὶ πρεσβεύων Μακεδονίαν, ἡ μὲν τύχη παρεῖχε χρῆσθαι τοῖς παρεοῦσιν ἀπραγμόνως, καὶ ζῆν εἰρηνικῶς βασιλεύοντα τῶν οἰκείων· ὁ δὲ, ὃ μὴ παρέχοι ἑτέροις κακὰ, μὴ δὲ ἔχοι ὑφ' ἑτέρων, ἄλλῳ τινὰ ναυλοῦσθαι νομίζων· ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς οὐκ ἔφερε τὴν σχολὴν,

-- ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ,

Αὖθι μένων, πόθεεσκε δὲ αὐτῷ τε πόλεμόν τε. δέος δὲ δὴ δὴ ἔλαβε πρεσβευμάτων κομιζόντων τοιαῦτα ὑπὸ θεσιν· Ῥωμαῖοι Ταραντίνοις ἐπολέμουν. οἱ δὲ, μήτε φέρειν τὸν πόλεμον δυνάμενοι, μήτε θέσθαι θρασύτητι καὶ μωρίᾳ δημαγωγῶν, ἐβουλεύοντο ποιεῖσθαι Πύρρον ἡγεμόνα καὶ καλεῖν ὀπὶ τὸν πόλεμον, ὡς σχολὴν ἄγοντα πλείστην τῶν βασιλέων, καὶ στρατηγὸν ὄντα δεινότατον. τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ νουῶν ἐχόντων πολιτῶν οἱ μὲν αὐτικρὺς σκεψάμενοι πρὸς τὴν γνώμην, ἐξέπιπτον ὑπὸ κραυγῆς καὶ βίας τῶν πολλῶν· οἱ δὲ ταῦτα ὁρῶντες, ἀπέλειπον τὰς ἐκκλησίας. εἷς δέ τις αὐτῶν ὀπτικὸς, Μέτων ὄνομα, τὴν ἡμέρας ἐκείνης ἐν ᾗ τὸ δόγμα κύρον ἔμελλον ἐκφέρειν, καὶ τὸν δήμου καθεζομένου, λαβὼν στέφανον τῶν ἐρώλων καὶ λαμπάδιον, ὥσπερ οἱ μεθύοντες, αὐλητρίδος ὑφηγουμένης αὐτῷ, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκώμαζεν. οἷα δὲ ὄχλῳ, δημοκρατίας κόσμον οὐκ ἐχούσης, οἱ μὲν ἐκεῖσε ἰδόντες, οἱ δὲ ἐγέλων. ἐκώλυε δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ τὸ γύαλον αὐλεῖν, κἀκεῖνον ἄδειν ἐκέλευον εἰς μέσον προελθόντα· καὶ τοῦτο ποιήσειν ὀπτίδοξος ἦν. ἠμυμένης δὲ σιωπῆς, Ἄνδρες (ἔφη) Ταραντῖνοι καλῶς ποιεῖτε, παίζειν καὶ κωμάζειν, ἕως ἔξεστι, τοῖς βουλομένοις μὴ φθονοῦντες· ἐὰν δὲ σωφρονῆτε, καὶ πρὶν ἀπολαύσετε ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἕτερα πράγματα καὶ βίον καὶ διαίτην ἔξοντες ὅταν Πύρρος εἰς τὴν πόλιν παραγένηται. ταῦτα ῥηθέντα τοῖς πολλοῖς ἔπεισε τὸν Ταραντίνων, καὶ θορυβῶν διέδραμε τὴν ἐκκλησίαν, ὡς εὖ λεγομένων. οἱ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις δεδιότες, μὴ ἠμυμένης εἰρήνης ἐκδοθῶσι, τόν τε δῆμον ἐλοιδόρουν, εἰ φέρει πρόσω ὀπτικωμαζόμενος οὕτως ἀσελγῶς, καὶ παρεινούμενος, τόν τε Μέτωνα συγκρούσαντες ἐξέβαλον. οὕτω δὲ τοῦ δόγματος κυρίου γενομένου, πρέσβεις ἔπεμψαν εἰς Ἤπειρον, οὐχ αὐτῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰταλιωτῶν, δῶρα τῷ Πύρρῳ κομίζοντας,

A Mox illo in Asiam auecto impulsus denuò ab Lysimacho, Thessaliam solicitauit, & præsidia eius in Græcia oppugnauit, quòd in bello Macedonibus quàm in otio vteretur melioribus, nec sanè esset bene ad quietem ipse comparatus. Denique deuicto in Syria Demetrio, securus iam Lysimachus & negotiis vacuus, mouit confestim in Pyrrhum. Quum ad Edessam haberet hic statiua, incidit in commeatu, qui ei supportabatur, eumque abstulit. Ita annonæ difficultate primùm macerauit eum, deinde principes Macedonum literis & nuntiis corrupit, im-
B properans eis quòd peregrinum, & cuius maiores semper seruissent Macedonibus, eum fecissent dominum, amicos verò & familiares Alexandri extruderent Macedonia. Multis impulsis attonitus Pyrrhus discessit cum Epiroticis & socialibus copiis, atque eadem qua quæsierat, amisit ratione Macedoniam. Quare non habent reges, quod obiiciant vulgò pro vtilitate varianti. Nam ea re imitatur illos ipsos qui perfidiæ & proditionis sunt magistri: quique eum maximè vtilem sibi ipsi censent, qui quàm remotissimè abest à iustitia. In Epirum ergò tunc redacto Pyrrho
C Macedonia amissa dedit facultatem fortuna rebus suis quietè fruendi, atque inter suos regnanti viuendi in otio. Verùm ille nisi fatigaret alios, vel ab aliis ipse fatigaretur, non habiturum se, quo traduceret tempus, existimans, sicut Achilles impatiens erat otii:

-- at charo pectore tabem
Traxit ibi residens, aciem bellumq; sitiuit.

Anxio igitur nouarum rerum hæc suppeditauit materia. Romani bellum faciebant Tarentinis. Qui pares quum eis armis non essent, neque possent ea ob ferocitatem & prauitatem conciona-
D torum suorum deponere, deliberabant accire Pyrrhum & eum ducem facere belli, quòd præ cæteris regibus maximè esset in otio, & magnam belli gerendi peritiam haberet. At maiores natu ciues & sani partim quum huic consilio apertè reniterentur, clamore & impetu plebis explosi fuerunt: partim vbi hæc videre, temperarunt concionibus. Vnus Meton nomine probus vir illucente die, quo sanciendum decretum erat, quum populus consedisset, sumit ebriorum more coronam marcidam & faculam, ac tibicina præeunte ludibundus est concionem ingressus. Ibi, vt fit in multitudine liberæ ciuitatis incomposita, alii
E ad id spectaculi applaudebant, ridebant alii, nemo interpellabat, imò hortabantur etiam procederent in medium: & mulierem, vt tibia, illum vt voce caneret, idque opinabantur facturum. Silentio facto, Bene facitis (inquit) Tarentini, qui ludere & saltare, cuilibet, dum licet, permittitis: quòd si sapiatis, omnes item frueremini vos libertate. Quando alia negotia, alia vita & viuendi ratio erunt sumenda, vbi vrbem Pyrrhus ingressus erit. Mouerunt ea verba plebem Tarentinam, ac murmur dictis assentientium peruasit concionem. At qui timebant à Romanis, ne si
F pax conuenisset, ipsi dederentur, increpitauerunt populum probris, quòd tam petulanter ludibrio haberi se & ostentui ferret leniter, Metonemque globo facto eiecerunt. Ita decreto facto legatos mittunt in Epirum, qui non suo tantum, sed Italicorum etiam nomine dona Pyrrho ferant,

eique exponant, prudente ſibi duce & celebri opus eſſe: copias vero Italiam ingentes ad efficienda equitum xx. millia, peditum ferme ad trecenta quinquaginta millia ex Lucanis, Meſſapiis, Samnitibus, Tarentinis, ſuppeditaturam. Hæc non Pyrrhum modo excitauerunt, ſed Epirotas quoq; ad eam ſuſcipiendam expeditionem acuerunt impuleruntq;. Erat Cineas quidam Theſſalus non pœnitendæ prudẽtiæ habitus, auditor Demoſthenis oratoris, qui inter omnes huius temporis diſertos vnus tanquam in ſimulacro illius eloquentiam & vehementiam reuocabat auditoribus in memoriam. Hic erat in familia Pyrrhi, & quum ad ciuitates mitteretur, ſuffragabatur Euripidis dicto,

Omne id expugnare verba compta, ferrum quod minax poßit.

Pyrrhus certe profitebatur vrbes plures per Cineam oratione quam armis ab ſe ſubactas. Habebat eum perpetuo in honore, eiuſque vtebatur maximis in rebus opera. Qui Pyrrhum cernens flagrare cupiditate huius in Italiam expeditionis, ſermones intulit per otium huiuſcemodi: Bellatores, Pyrrhe, feruntur Romani, & bellicoſis gentibus imperare multis. Quos ſi Deus ſuperare conceſſerit nobis, quo vtemur victoria? Cui Pyrrhus, Rem planã (inquit) Cinea rogas. Nulla ſupererit illic ciuitas vel barbara vel Græca, quæ deuictis Romanis nos queat ſuſtinere: verum ilico totam tenebimus Italiam, cuius magnitudinem, virtutem, opes, ſiquem alium, te certe non eſt par præterire. Vbi pauliſper ſubticuit Cineas, Occupata (inquit) Italia, rex, quid agemus? Pyrrhus, qui nondũ mentem eius perſpiceret, Vicina (infit) Sicilia eſt, manus porrigit, diues inſula & populoſa & captu facilis. Nam ab Agathoclis exceſſu ſeditionibus illic omnia licentiaque ciuitatum, & præcipitantia tenentur concionatorum. Probabilia (inquit) narras, Cineas. Sed quid? num Sicilia occupata finis erit belli? Tantum Deus (inquit) victoriam & ſucceſſum tribuat. His ingentium argumentorum vtemur præludiis. Quis enim Africa temperet & Carthagine, quæ tum erit ad nutum, quam profugus clam ex Sicilia, quum paucis nauibus traieciſſet, pene cepit Agathocles? Quibus ſuperatis illorũ qui nunc laceſſunt nos, haud inficias ibis reſiſtere nobis nullum poſſe. Minime vero, inquit Cineas: ſiquidem planum eſt iſtis viribus nos Macedoniam recuperare, & Græciæ ſine dubio imperium valere tenere. Verum vbi rerum potiti erimus, quid tum? Ridens Pyrrhus, In alto otio (inquit) viuemus, bone vir, compotabimus quotidie, & mutuis inter nos ſermonibus oblectabimus. Huc Cineas Pyrrhũ quum deduxiſſet ſermone, Et nũc quid (inquit) obſtat, quo minus compotemus, atq; otiũ inter nos traducamus, quũ iã teneamus hæc, & citra negotiũ ad manũ ſint, quæ per ſanguinem, per multos ſudores, per diſcrimina petituri ſumus, multaſque calamitates allaturi aliis & accepturi? His verbis Pyrrhũ Cineas fatigauit magis quã deterruit, reputãtẽ quidẽ quantã relinqueret felicitatẽ, ſed eorũ q̃ appetebat, deponendi ſpẽ impotentẽ. Primum igitur Cineam Tarentinis cum tribus millibus militum miſit. Hinc multis nauib., quas hippagogas vocant, tectis inſuper & diuerſis põtonib. Tarento adductis elephantos xx, equitum tria,

A καὶ λέγοντας ὡς ἡγεμόνος ἐμφρονος δέονται καὶ δόξαν ἔχοντος. δυνάμεις δὲ αὐτόθεν ὑπαρξοῦσι μεγάλας τῶδά τε Λουκανῶν καὶ Μεσσαπίων, καὶ Σαυνιτῶν, καὶ Ταραντίνων εἰς δισμυρίους ἱππεῖς· πεζῶν δὲ ὁμοῦ, πέντε καὶ τριάκοντα μυριάδες. ταῦτα οὐ μόνον αὐτὸν ἐπῆρε τὸν Πύρρον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἠπειρώταις προθυμίαν ἐνέβαλε καὶ ὁρμὴν τῆς στρατείας. ἦν δέ τις Κινέας, Θεσσαλὸς ἀνὴρ, τῷ μὲν φρονεῖν δοκῶν ἰκανὸς εἶναι, Δημοσθένους δὲ τῆς ῥήτορος ἀκροάσεως, ἐδόκει μόνος μάλιστα τῶν τότε λεγόντων, δίκῃ εἰκόνι, τῆς ἐκείνου δυνάμεως καὶ δεινότητος ἀναμιμνήσκειν τοὺς ἀκούοντας. συνὼν δὲ τῷ Πύρρῳ, καὶ πεμπόμενος ὑπὸ τῶν πόλεις, ἐβεβαίου τὸ Εὐριπίδειον, -ὅπῃ πρὸς ὄξαμβεῖ λόγος, Ὃ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειεν ἄν. ὁ γοῦν Πύρρος ἔλεγε πλείονας πόλεις ὑπὸ Κινέου τοῖς λόγοις, ἢ τοῖς ὅπλοις ὑφ' ἑαυτῷ προσῆχθαι· καὶ διετέλει τὸν ἄνδρα τιμῶν ἐν τοῖς μάλιστα καὶ χρώμενος. τοῦ οὖν τὸν Πύρρον ὁρμημένων τότε ὁρῶν ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, εἰς λόγους ἀπηγάγετο τοιούτους, ἰδὼν ἀρλάζοντα, Πολεμικαὶ μέν, ὦ Πύρρε, Ῥωμαῖοι λέγονται, καὶ πολλῶν ἐθνῶν μαχίμων ἄρχοντες. εἰ δὲ δοίη θεὸς κρείττοσι τῶν ἀνδρῶν, τί χρησόμεθα τῇ νίκῃ; καὶ ὁ

C Πύρρος, Ἐρωτᾷς (εἶπεν) ὦ Κινέα, πρᾶγμα φανερόν· ὅτε βάρβαρος ἡμῖν ἐκεῖ πόλις, ὅτε Ἑλληνὶς ἀξιόμαχος, Ῥωμαίων κρατηθέντων· ἀλλ' ἕξομεν εὐθὺς Ἰταλίαν ἅπασαν, ἧς μέγεθος καὶ ἀρετὴν καὶ δυνάμιν ἄλλῳ που τινὶ μᾶλλον ἀγνοεῖν ἢ σοὶ πρόσκειται. μικρὸν οὖν ὑπιδὼν ὁ Κινέας, Ἰταλίαν γ' (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, λαβόντες, τί ποιήσομεν; καὶ ὁ Πύρρος, οὔπω τοῦ φράσαι αὐτὸ καθορῶν, Ἑκεῖ (εἶπεν) ἡ Σικελία χεῖρας ὀρέγει, νῆσος εὐδαίμων καὶ πολυάνθρωπος, ἁλῶναι γ' ῥᾴστη. φάσις γὰρ, ὦ Κινέα, πρὸς τοῦτο ἐκείνα καὶ ἀναρχία πόλεων, καὶ δημαγωγῶν ὀξύτης Ἀγαθοκλέους ἐκλελοιπότος. Εἰκότα (ἔφη) λέγεις, (ὁ Κινέας) ἀλλ' εἰ τοῦτο φῶς ἡμῖν τῆς στρατείας, λαβεῖν Σικελίαν; Θεὸς (ἔφη ὁ Πύρρος) νικᾶν διδοίη καὶ κατορθοῦν. τούτοις γ' τοῖς σταγῶσι χρησόμεθα τοῖς πράγματι μεγάλων. τίς γὰρ ἂν ἀπόροιτο Λιβύης καὶ Καρχηδόνος ἐν ἐφικτῷ γενομένης, ἣν Ἀγαθοκλῆς ἀπὸ δρᾶς ἐκ Συρακουσῶν κρύφα, καὶ περάσας ναυσὶν ὀλίγαις, λαβεῖν παρ' ὀλίγον ἦλθεν. ὅπῃ δὲ τούτων κρατήσασιν ἡμῖν οὐδεὶς ἀντιστήσεται τῶν νῦν ὑβριζόντων πολεμίων, τί ἂν λέγοι τις; Οὐδέν· (ὁ Κινέας εἶπεν) δῆλον γὰρ ὅτι καὶ Μακεδονίαν ἀναλαβεῖν, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν ὑπάρχει βεβαίως ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως. γενομένων γ' πάντων ὑφ' ἡμῖν, τί ποιήσομεν; καὶ ὁ Πύρρος ὑπογελάσας, Σχολῇ (ἔφη) ἄξομεν πολλὴν, καὶ κάθων, ὦ μακάριε, καθημερινὸς ἔσαι, καὶ φιλολόγων συνόντες ἀλλήλοις διαφανούμεθα. ἐν τούτοις γ' τῶν λόγων καταστήσας τὸν Πύρρον ὁ Κινέας, Εἶτα (ἔφη) τί νῦν ἐμποδών ἐστιν ἡμῖν βουλομένοις, κάθωνι χρήσασθαι καὶ σχολάζειν μετ' ἀλλήλων, εἰ τοῦτο ἔχομεν ἤδη, καὶ πάρεστιν ἀπραγμόνως, ἐφ' ἃ δι' αἵματος καὶ πόνων μεγάλων καὶ κινδύνων μέλλομεν ἀφίξεσθαι, πολλὰ καὶ δράσαντες ἑτέροις κακὰ καὶ παθόντες. τούτοις τοῖς λόγοις ἠνίασε μᾶλλον ἢ μετέθηκε τὸν Πύρρον ὁ Κινέας, νοήσαντα μὲν ὅσην ἀπέλιπεν εὐδαιμονίαν, ὧν γ' ὠρέγετο τὰς ἐλπίδας ἀφεῖναι μὴ δυνάμενον. πρῶτον μὲν οὖν ἀπέστειλε τὸν Κινέαν τοῖς Ταραντίνοις, στρατιώτας ἄγοντα τετρακισχιλίους· ἔπειτα πολλῶν ἱππαγῶν καὶ καταφρακτῶν, καὶ πορθμείων πλοιοδαπῶν ἐκ Τάραντος κομισθέντων, ἐνεβίβαζεν ἐλέφαντας εἴκοσι, καὶ τετρακισχιλίους ἱππεῖς,

πεζοὺς δὲ δισμυρίους, καὶ χιλίους τοξότας, καὶ σφενδο- A
νήτας πεντακοσίους. ἡνιοχούντων δὲ πάντων ἑτοίμων, ἀναχθεὶς
ἔπλει· καὶ μέσον ἔχων τὸν Ἰόνιον, ἁρπάζει βορέας ἄνεμος,
παρ' ὤραν ἐκκαιρίαν· καὶ βιασθεὶς, αὐτὸς μὲν ἀρετῇ καὶ
προθυμίᾳ ναυτῶν καὶ κυβερνητῶν ἐξανέφερε, καὶ προσαιῆ-
γε τῇ γῇ πολυπόνως καὶ παραβόλως· τὰς δὲ ἄλλου στόλου συ-
κλασθέντος, καὶ τῶν νεῶν σκεδασθεισῶν, αἱ μὲν ἀποσφαλεῖσαι
τῆς Ἰταλίας ἐξεώσθησαν εἰς τὸ Λιβυκὸν καὶ Σικελικὸν πέλα-
γος. ἃς δὲ ὑπερβαλεῖν μὴ δυνηθεῖσας ἄκραν Ἰαπυγίαν νύξ
τε κατελάμβανε, καὶ πολλὴ καὶ χαλεπὴ θάλασσα πάρουσα
πρὸς χωρία δύσορμα καὶ τυφλὰ, πάσας διέφθειρε, πλὴν B
τῆς βασιλικῆς. αὕτη δ', πλαγίᾳ μὲν ἐπιόντος τοῦ κύματος, ἠ-
μύνετο καὶ διέφυγε μεγάλῃ καὶ ῥώμῃ τὰς ἐπιβολὰς τῆς θα-
λάσσης· ἐπεὶ δὲ προσελθὸν ἀπὸ γῆς ἀπήλασε τὸ πνεῦμα, καὶ
κίνδυνον εἶχεν ἡ ναῦς αὐτίκα φερομένη ἰσαμενὴς πρὸς κλύδωνα
πολὺν ἀναρραγῆναι· τὸ δ' ἐφέρτας αὖθις ἠγειρομένῳ πε-
λάγει καὶ πνεύματι ἐπὰς λαμβάνοντι πάμπολλα πάρεδραπὰς φέρε-
σθαι, φοβερώτατον ἐφαίνετο τῶν παρόντων κακῶν· ἄρας ὁ Πύρ-
ρος αὐτὸν ἀφῆκεν εἰς θάλασσαν, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν δορυ-
φόρων δι' ὀλίγου μὲν ἄμιλλα καὶ προθυμία περὶ αὐτόν. ἡ δὲ νὺξ
καὶ τὸ κῦμα μετὰ φόβου μεγάλου καὶ ταραχείας ἀνάγκης
χαλεπὴν ἐποίει τὴν βοήθειαν· ὥστε μόλις τῆς ἡμέρας ἤδη
μαραινομένου τοῦ πνεύματος ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπὸ τὴν γῆν, C
τῷ μὲν σώματι πάμπαν ἀδυνάτως ἔχοντα, τὸ μὴν δὲ
καὶ ῥώμῃ τῆς ψυχῆς δυτάμενον πρὸς τὴν ἀπορίαν. ἅμα
δὲ εἴτε Μεσάπιοι καθ' οὓς ἐξεβράσθη, συνέθεον βοηθοῦν-
τες ἐκ τῶν παρόντων πρόθυμος, καὶ προσεφέροντο τῶν σω-
ζομένων ἐνίας νεῶν· ἐν αἷς ἦσαν ἵπποις μὲν ὀλίγοι πάμπα-
σι, πεζοὶ δὲ δισχιλίων ἐλάττους, ἐλέφαντες δὲ, δύο. τούτοις
δυαλαβὼν ὁ Πύρρος ἐβάδιζεν εἰς Τάραντα. καὶ τοῦ Κινέου
παραγαγόντος εἰς συνάντησιν, ὡς ἤθετο τοὺς γραπτοὺς, D
παρελθὼν οὐδὲν ἀνήκοντα οὐδὲ πρὸς βίαν ἔπρασσε τῶν Τα-
ραντίνων, ἕως ἀνεσώθησαν αἱ νῆες ἐκ τῆς θαλάττης, καὶ συν-
ῆλθεν ἡ πλείστη τῆς δυνάμεως. τὸν ἀκαῦτα δὲ ὁρῶν ὁ
πλῆθος αὖθις μεγάλης ἀνάγκης μήτε σώζεσθαι δυνάμενον, μήτε σώζειν. ἀλλ' οἷς ἐκείνου πολεμοῦντος, οἴκοι
καθῆσθαι περὶ λουτρὰ καὶ συνουσίας ἠνώμενον, ἀπέκλεισε
μὲν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς περιπάτους, ἐν οἷς ἀλύοντες ὑ-
πὸ τῶν πραγμάτων λόγῳ διεστρατήγουν, πότοις δὲ καὶ
κώμοις καὶ θαλίαις ἀκαίροις ἀεῖλεν. ἐκάλει δὲ πρὸς τὰ
ὅπλα, καὶ περὶ τοὺς καταλόγους τῶν στρατευομένων ἀπα- E
ράτητος ἦν καὶ λυπηρός· ὥστε πολλοὶ ἐκ τῆς πόλεως ἀπελ-
θεῖν, ἀηδίᾳ τοῦ ἄρχεσθαι, δουλείαν τὸ μὴ πρὸς ἡδονὴν ζῆν
καλοῦντες. ἐπεὶ δὲ Λαβῖνος ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος ἠγγέλ-
λετο πολλῇ στρατιᾷ χωρεῖν ἐπ' αὐτὸν ἅμα τῇ Λουκανίᾳ
διαπορθῶν, οὐδέπω μὴν οἱ σύμμαχοι παρῆσαν αὐτῷ· δεινὸν
δὲ ποιούμενος, ἀναχάζεσθαι καὶ προϊδεῖν τινὰς πολεμίους ἐγ-
γυτέρω προσιόντας, ἐξῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως πρεσβείας
κήρυκα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, εἰ φίλον ἐστὶν αὐτοῖς περὶ πολέ-
μου δίκας λαβεῖν πρὸς τοὺς Ἰταλιωτῶν, αὐτῷ δικαστῇ καὶ F
διαλλακτῇ χρησαμένοις, ἀποκρινομένου δὲ τοῦ Λαβίνου, μή-
τε διαλακτὴν Πύρρον αἱρεῖσθαι Ῥωμαίοις, μήτε δεδοικέναι
πολέμιον, προελθὼν, καὶ στρατοπεδεύσειν ἐν ᾧ μεταξὺ πε-

peditum XXII. millia, sagittarios & funditores quingentos imposuit. Omnibus instructis soluit classem. In altum prouectum, quum medium teneret mare Ionicum, corripuit præter anni articulum coortus Boreas. Vim venti tamen virtute & promptitudine nautarum ac gubernatorum superauit, terræq; multo labore & periculo appropinquauit. Classe disiecta reliqua, naues diuersæ partim reiectæ ab Italia atque in Libycum & Siculum pelagus expulsæ sunt, alias, quum Iapygium promontorium superare non valerēt, nox oppressit. Quas quia crebræ sæuæq; vndæ ad importuosa loca & cæca impellerent, omnes præter regiam afflixerunt. Hæc, quamdiu ex alto volueretur fluctu, restitit & sustinuit mole atq; robore impetum maris. Verum vbi circumegit se ventus & à terra reflauit, periculumque fuit ne prora nauis aduersa vi percussa vndarum perfringeretur: horrendissimū autem præsentium malorum videbatur iterum sæuienti eam pelago & flatui crebro varianti permittere, abiecit se in mare Pyrrhus. Ibi amici eius & satellites pro se quisque certauerunt ad eum eripiendum enixé. At nox fluctusque ingenti cum fragore & aspero repercussu magnopere remorati sunt opem ferentes. Ita vix tandem luce orta cadente vento in terram euasit, corpore quidē prorsus inualidus, sed animi magnitudine & vi aduersis reluctans. Simul Messapii, quorum in littus est eiectus, pro præsentibus facultatibus ad ferendum sedulo auxilium concurrerunt, ac nonnullas naues quæ ex tempestate emergebant, collegerunt. In his equites erant perpauci, peditum duo millia minus elephanti duo. His copiis Pyrrhus profectus est Tarentum. Cineas de aduentu eius certior factus, processit ei cum militibus obuiam. Ad hunc modum vrbem ingressus, nihil inuitis Tarentinis nec coactis instituit, vsq; dum incolumes ex mari adfuerunt naues, & exercitus maxima ex parte conuenit. Tunc multitudinem aduertens, nisi acritet compulsam neque seruari ipsam neque seruare posse alios, sed tanquam ipso propugnante domi residere balneis indulgentem & conuiuiis, gymnasia ambulationesque, in quibus spatiantes dispensabant res gerendas verbis, occlusit: compotationibus, comessationibus, & ludis intempestiuis interdixit. Ad arma eos vocauit, in delectibusque iuuentutis seuerus & durus fuit. Vnde reliquerunt vrbem multi, qui insolentia parendi, quod non liceret in deliciis viuere, seruitutem vocabant. Postquam Albinum Romanum consulem nuntiatum est ingenti exercitu in ipsum mouere, simulq; euastare Lucaniam, quamuis nondū conuenerant ad eum socii, quia tamē fœdum ducebat pati & sinere vt accederent hostes propius, signa mouit, pręmisitq; ad Romanos caduceatorē, placeretne eis ante quam arma mouerent, vt se iudice & disceptatore ipsis satisfacerent Itali. Quum responsum Albinus dedisset, neque disceptatorem populum Romanū Pyrrhum capere, neq; formidare hostem, progressus castra medio campo inter Pandosiā vrbē & Heracleam metatus est. Vt intellexit in propinquo Romanos esse, & vltra Sirin amnem castra ponere, excurrit speculandi causa ad amnē. Vbi ordinem, stationes, digestionē eorum,

δίῳ Παανδοσίας πόλεως καὶ Ἡρακλείας. πυθόμενος δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐγγὺς εἶναι, καὶ ὁρᾶν τὸν Σίριος ποταμοῦ
καταστρατοπεδεύειν, προσίππευσε τῷ ποταμῷ θέας ἕνεκα· καὶ κατιδὼν τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον αὐτῶν,

& figuram castrorum contemplatus est, obstupuit, appellansque vnum ex amicis, qui proxime astabat, Ordo hic (inquit) Megacle barbarorum, non est barbarus, facta ipsa experiemur. Iamque solicitus de euentu rei, constituit operiri socios. Interim flumini apposuit stationem, quæ impediret, si transitum Romani prius tentarent. At hi, quæ expectare ille deliberauerat, ea præuertere maturantes, parabant transire: ac vado pedites, equites diuersis locis transmittebant. Vnde veriti ne circumuenirentur, recipiebant se Græci. Pyrrhus eo nuntiato perculsus præcepit peditum ductoribus vt extemplo aciem instruerent, & armati consisterent. Euectus ipse cum equitatu (tria millia erant) sperabat in transitu adhuc dissipatos & inconditos oppressurum se Romanos. Vt vero frequentia scuta contemplatus est super fluuium extantia, equitesque ordine inuehere, globo facto intulit se primus, iam statim armis conspicuus insigniter decoris & splendidis, atque non inferiorem se factis strenuis demonstrans quam fama nominis sui, præcipue quod cum manibus & corpore intentus in prælium esset, & cum iis in quos incidisset, dimicaret strenue, non turbaretur animo tamen, neq; destitueretur mente: verum, vt si extra pugnam esset, gubernaret bonis consiliis certamen atq; accurreret ipse vbicunq; laborari vidit, ad ferendum auxilium. Hic quum Leonatus Macedo Italum conspexisset intentum in Pyrrhum atque infesto equo inuehentem, ac quo se cunque ferret vel moueret assectantem eum, Cernis (inquit) barbarum istum rex, qui in equo nigro albis pedibus sedet? Præ se fert rem magnam & grauem moliri. Nam te intuetur, tibi imminet spirituum plenus & animorum, alios omittit. At tu eum caue. Huic Pyrrhus respondit, Fatum, Leonate, nulla deuites ratione. Sed neq; hic neque Italus alius vllus congredietur nobiscum impuné. Dum ita colloquuntur, Italus infesta lancea admittit equum in Pyrrhum. Tum simul ferit equum regis lancea, & illius equum, excipiens Leonatus. Ambobus collapsis equis abripiunt Pyrrhum circumsistentes amici, Italumq; occidunt fortiter pugnantem. Fuit hic natione Frentanus, alæ præfectus, Oplacus nomine. Hæc res Pyrrhum reddidit cautiorem. Qui gradum referentes cernens equites, phalangem accersit & instruit. Chlamydem suam & arma vni tradit ex amicis Megacli, & armis illius quodammodo tegit se, atq; ita incurrit in Romanos. Quibus illum excipientibus & prælium ineuntibus diu Mars anceps fuit, vicibusq; septem ferunt hinc inde & terga dedisse & fugientibus hostib. institisse. Etenim armorum commutatio in tempore fuit quidem regi salutaris, verum res eius pene euertit & conuulsit victoriam. Siquidem quum peterent multi Megaclem, qui princeps eum percussit & prostrauit mortuum, Dexter nomine, casside detracta & chlamyde aduolat ad Albinum ostendens simul ea & vociferans interfecisse se Pyrrhum. Dum ita per ordines transferuntur & ostentantur ea spolia, exultantes Romani tollunt clamorẽ, Græcos perplexitas & consternatio occupat, quousque cognita re Pyrrhus nudo capite obequitat aciem,

A καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας, ἐθαύμασε, καὶ τῶν φίλων
προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτω, Τάξις μὲν (εἶπεν) ὦ Μεγα-
κλεῖς, αὕτη τῶν βαρβάρων, οὐ βάρβαρος, ὃ δ' ἔργον εἰσόμε-
θα. καὶ ἅμα φειδόμενος ἔχων ἤδη τὸ μέλλον, ἔγνω τοῖς συμμά-
χοις ἀναμένειν. τοῖς δὲ Ρωμαίοις, εἰ πρότερον ὑπερβάσεσι
διαβαίνειν, ἐπέστησε φυλακὴν ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ τῶν εἴρ-
ξουσαν. οἱ δὲ, ἅπερ ἐκεῖνος ἔγνω προβουλεύειν, φθάσαι σπεύ-
δοντες, ἐνεχείρουν τῇ διαβάσει, κατ' πόρον μὲν οἱ πεζοὶ,
πολλαχόθεν δὲ οἱ ἱππεῖς διεξελαύνοντες τὸν ποταμόν. ὥς τε
δείσαντας τὴν κύκλωσιν ἀναχωρεῖν τοὺς Ἕλλησας. ἀναθό-
μενον δὲ τὸν Πύῤῥον καὶ διαπερανθέντα τοῖς μὲν ἡγεμόσι τῶν
πεζῶν παρεγγυᾶν, ὡς εἰς τάξιν καθίστασθαι, καὶ προβουλεύειν
ἐν τοῖς ὅπλοις, αὐτὸν δὲ τοῖς ἱππεῦσι παρεξελάσαι τετρακι-
λίοις οὖσιν, ἐλπίζοντα διαβαίνοντας ἔτι καὶ διεσπασμένους,
ἀπάντοις λήψεσθαι τοὺς Ρωμαίους. ἐπεὶ δὲ εἶδε θυρεοὺς τε
πολλοὺς ὑπερφαινομένους τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐπε-
λαύνοντας ἐν τάξει, συστρέψας ἐνέβαλε πρῶτος, αὐτόθεν τε
πρόσωπος ὢν ὅπλων καὶ λαμπρότητι κεκοσμημένων
πρέπων, καὶ τὴν δόξαν ὑπὲρ δὴ κινύμενος ἔργοις οὐκ ἀποδέο-
σαν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς. μάλιστα δὲ ὅτι τὰς χεῖρας καὶ τὸ σῶμα
παρέχων τῷ ἀγῶνι, καὶ τοὺς καθ' αὑτὸν ἀμυνόμενος ἐρρωμέ-
νως, οὐ συνεχεῖτο τὸν λογισμὸν, οὐδὲ τοῦ φρονεῖν ἐξέπιπτεν,
ἀλλ' ὥσπερ ἔξωθεν διφρεύων, διεκυβέρνα τὸν πόλεμον, αὐτὸς
μεταθέων ἐκκαλούμενος, καὶ βοηθῶν τοῖς σκιδάζεσθαι δο-
κοῦσιν. ἔνθα δὴ Λεονάτος ὁ Μακεδὼν ἄνδρα κατιδὼν Ἰταλὸν
ἐπέχοντα τῷ Πύῤῥῳ, καὶ τὸν ἵππον ὑπὲρ παρεξάγοντα, καὶ συμ-
μεθιστάμενον ἀεὶ καὶ συγκινούμενον, Ὁρᾷς (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ
τὸν βάρβαρον σκεῦον, ὃν ὁ μέλας ἵππος ὁ λευκόποδας φέρει;
μέγα τι βουλευόμενος καὶ δεινὸν ὅμοιός ἐστι. σοὶ γὰρ ἐνορᾷ, καὶ
πρός σε τέταται, πνεύματος μεστὸς ὢν καὶ θυμοῦ, τοὺς δ' ἄλλους
ἐᾷ χαίρειν. ἀλλὰ σὺ φυλάττου τὸν ἄνδρα. καὶ ὁ Πύῤῥος ἀπεκρί-
νατο, Τὸ μὲν εἱμαρμένον, ὦ Λεονάτε, διαφυγεῖν ἀδύνατον·
χαίρων δ' ὅτε σοῦ ὅτε ἄλλος τις Ἰταλῶν εἰς χεῖρας ἡμῖν
συνέισιν· ἐπὶ ταῦτα προσδιαλεγομένων, ὁ Ἰταλὸς διαλαβὼν
τὸ δόρυ, καὶ συστρέψας τὸν ἵππον, ὥρμησεν ὅπερ τὸν Πύῤῥον. εἶτα
ἅμα πάσει μὲν αὐτὸς τῷ δόρατι τοῦ βασιλέως τὸν ἵππον, πάσει
δὲ τὸν ἐκείνου διαλαβὼν ὁ Λεονάτος, ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἵπ-
πων πεσόντων, τὸν μὲν Πύῤῥον οἱ φίλοι περιστήσαντες ἀνήρπασαν, τὸν
δ' Ἰταλὸν μαχόμενον διέφθειραν. ἦν δὲ ὁ ἡγούμενος Φρενταῖος, ἴλης
ἡγεμών, Ὄπλακος ὄνομα. ὅτου δὲ ἐδίδαξε τὸν Πύῤῥον μᾶλλον
φυλάττεσθαι· καὶ τοὺς ἱππεῖς ὁρῶν ἐνδιδόντας, μετεπέμπετο τὴν
φάλαγγα καὶ παρέτασσεν. αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα καὶ τὰ ὅπλα
παραδοὺς ἑνὶ τῶν ἑταίρων Μεγακλεῖ, τοῖς δ' ἐκείνου τέγοντα τινὰ
καταπρύψας ἑαυτὸν, ἐπῆγε τοῖς Ρωμαίοις. δεξαμένων δὲ
ἐκείνων καὶ συμβαλόντων, χρόνον τε πολὺν ἔσχεν τὰ τῆς
μάχης ἄκριτα, δεδιώκεσθαι λέγεται φεύγοντων ἅμα πάλι-
ν καὶ διωκόντων γενέσθαι. καὶ γὰρ ἡ διαμείψις τῶν ὅπλων ἐν
καιρῷ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς γέγονεν, ἢ τοῦ βασιλέως ὀλίγον ἐ-
δέησεν ἀναδέσθαι τὰ πράγματα καὶ διαφθεῖραι τὴν νί-
κην. πολλῶν γὰρ ἐφιεμένων τοῦ Μεγακλέους, ὁ πρῶτος πατάξας
καὶ καταβαλὼν αὐτὸν ὄνομα Δεξίος, ἀφαρπάσας τὸ
κράνος καὶ τὴν χλαμύδα, τῷ Λαβίνῳ προσίππευσεν, ἀ-
ναδεικνύων ἅμα καὶ βοῶν νενικηκέναι τὸν Πύῤῥον. ἐν οὖν πα-
ρὰ τὰς τάξεις τῶν λαφύρων περιφερομένων καὶ ἀναδεικνυμένων, τοῖς τε Ρωμαίοις χαρὰ μετ' ἀλαλαγμοῦ, καὶ
τοῖς Ἕλλησιν ἀθυμία καὶ κατάπληξις. ἄχρις οὗ μαθὼν ὁ Πύῤῥος τὸ γιγνόμενον παρήλαυνε γυμνῷ τῷ προσώπῳ,

πλώ τε δεξιὰν ὀρέγων τοῖς μαχομένοις, καὶ τῇ φωνῇ σημαίνων ἑαυτόν. τέλος δ', τῶν θηρίων ὀκνιαζομένων μάλιστα τοὺς Ρωμαίους, καὶ τῶν ἵππων, πρὶν ἐγγὺς γενέσθαι, δυσαναχετούντων καὶ προσφερόντων τοῖς ὀπτικοῖς, ἐπαγαγὼν τὴν Θεσσαλικὴν ἵππον ἀθρόοις περιστομένοις, ἐτρέψατο πολλῷ φόνῳ. Διονύσιος μὲν οὖν ὀλίγῳ τῶν πεντεκαιδεκαχιλίων καὶ μυρίων ἐλάττους πεσεῖν ἱστορεῖ Ρωμαίων, Ἱερώνυμος δὲ, μόνους ἑπτακισχιλίους· τῶν δὲ περὶ Πύρρον, ὁ μὲν Διονύσιος, μυρίους καὶ τετρακισχιλίους, ὁ δ' Ἱερώνυμος, ἐλάττους τῶν τετρακισχιλίων. κεφάλαιοι δ' ἦσαν ὅτοι καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν στρατηγῶν, οἷς ὁ Πύρρος μάλιστα χρώμενος διετέλει, καὶ πιστεύων ἀπέβαλεν. ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ ὁ στρατόπεδον ἔλαβε, τῶν Ρωμαίων ἐκλιπόντων. καὶ πόλεις συμμαχίδας αὐτῶν προσηγάγετο, καὶ χώραν πολλὴν διεπόρθησε· καὶ προῆλθεν ὅσον μὴ πλέον σταδίων διακοσίων ἀποχεῖν τῆς Ρώμης. ἀφίκοντο δ' αὐτῷ Λευκανῶν τε πολλοὶ καὶ Σαυνιτῶν μετὰ τὴν μάχην· οὓς ἐμέμψατο μὲν ὑστερήσαι τῶν, ὡς δῆλος ἡδόμενος καὶ μέγα φρονῶν ὅτι μόνοις τοῖς μετ' αὐτοῦ Ταραντίνοις ἐκράτησε τῆς μεγάλης Ρωμαίων δυνάμεως. Ρωμαῖοι δ' Λαβῖνον μὲν οὐκ ἀπήλλαξαν τῆς ἀρχῆς· (καίτοι λέγεται) Γάϊον Φαβρίκιον εἰπεῖν ὡς οὐκ Ἠπειρῶται Ρωμαίοις, ἀλλὰ Πύρρος νενικήκει Λαβῖνον· οἰόμενον οὐ τῆς δυνάμεως ἀλλὰ τῆς στρατηγίας γεγενέναι τὴν ἧτταν) ἀναπληρωσάντες δ' τὰς τάξεις, καὶ συντάξαντες ἑτέρους τοσούτους, καὶ λόγοις ἀδεεῖς καὶ σοβαροῖς περὶ τοῦ πολέμου λέγοντες, ἔκπληξιν τῷ Πύρρῳ παρεῖχον. ἔδοξεν οὖν αὐτῷ πέμψαντι πρότερον, δεῖξαι πειρᾶν λαβεῖν τῶν ἀνδρῶν εἰ συμβατικῶς ἔχοιεν· ἡγουμένῳ δὲ μὲν ἑλεῖν τὴν πόλιν καὶ κρατῆσαι πάντα παντάπασιν, οὐ μικρὸν ἔργον, οὐδὲ τῆς παρούσης δυνάμεως εἶναι, τὴν δὲ φιλίαν καὶ τὰς ἀμφιλύσεις κάλλιστα ἔχειν πρὸς δόξαν αὐτῷ μετὰ νίκην. πεμφθεὶς οὖν ὁ Κινέας ἐνετύγχανε τοῖς δυνατοῖς, καὶ δῶρα πᾶσιν αὐτῶν καὶ γυναιξὶν ἔπεμψεν παρὰ τοῦ βασιλέως. ἔλαβε δὲ οὐδεὶς, ἀλλ' ἀπεκρίναντο πάντες καὶ πᾶσαι, ὅτι δημοσίᾳ συνιδόντες ἡδόμεθα, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἐν ἀρχῇ προθύμως τῷ βασιλεῖ καὶ χαριζόμεθα. πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον ἐπαγαγὼν τοῦ Κινέου πολλὰ καὶ φιλάνθρωπα ἀμφιλεχθέντος, ἄσμενοι μὲν οὐδὲν οὐδὲ ἑτοίμως ἐδέχοντο, καίπερ ὕδρας τεταμένας ἐν τῇ μάχῃ δίχα λύτρων ἀφιέντος αὐτοῖς τοῦ Πύρρου. καὶ συγκατεργάσασθαι τὴν Ἰταλίαν ἐπαγγελλομένου, φιλίαν δὲ ἀντὶ τούτων ἑαυτῷ καὶ τοῖς Ταραντίνοις ἄδειαν, ἕτερον δὲ μηδὲν αἰτουμένου. δῆλοι γε μὴν ἦσαν ἀνιδιδόντες οἱ πολλοὶ πρὸς τὸν εἰρηνικὸν, ἠπημένοι τε μεγάλῳ μάχῃ, καὶ προσδοκῶντες ἑτέρων ἀπὸ μείζονος δυνάμεως τῶν Ἰταλικῶν τῷ Πύρρῳ προσγενόντων. ἔνθα δὴ Κλαύδιος Ἄππιος, ἀνὴρ ὀπτιφαής, ὑπὸ δὲ γήρως ἅμα καὶ πηρώσεως ὀμμάτων, ἀπειρηκὼς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ πεπαυμένος, ἐπαγγελλομένων τότε τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λόγου καταφέροντος ὡς μέλλει ψηφίζεσθαι τὰς ἀμφιλύσεις ἡ σύγκλητος, οὐκ ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ τοὺς θεράποντας ἄφαρ κελεύσας αὐτὸν, ἐκομίζετο πρὸς τὸ βουλευτήριον ἐν φορείῳ δι' ἀγορᾶς. ἡγούμενον δὲ πρὸς ταῖς θύραις, οἱ μὲν παῖδες ἅμα τοῖς γαμβροῖς ὑποδεξάμενοι καὶ προσιόντες εἰσῆγον· ἡ δὲ βουλὴ σιωπῇ, αἰδουμένη τὸν ἄνδρα, μετὰ τιμῆς ἔχεν. ὁ δὲ αὐτόθεν καταστάς, Γέρτερον μὲν (ἔφη) τῷ πρὶν τὰ ὄμματα τύχῃ ἀνιαρᾷ ἔφερον, ὦ Ρωμαῖοι· νῦν δὲ ἄχθομαι, πρὸς τῇ τυφλότητι, μὴ καὶ κωφὸς ὤν, ἀλλ' ἀκούων αἰσχρὰ βουλεύματα καὶ δόγματα ὑμῶν, ἀναστρέφοντα τῆς Ρώμης τὸ κλέος. πολὺ γὰρ ὑμῶν ὁ πρὸς ἀπόνοιαν ἀνθρώπους ἀνθρωπίνους ἀεὶ λόγος,

A dextram porrigens præliantibus, & qui esset, voce significans. Elephantis demum Romanos premẽtibus, quum equi prius quam propius venirent, nõ ferrent odorem beluarũ, sessoresq; auferrent transuersos, in turbatos equitatu, immisso Thessalico, cõuertit eos magna cæde in fugam. Dionysius autor est paulo minus quindecim millia cecidisse, Hieronymus septem millia tantum. De Pyrrhi exercitu tredecim millia Dionysius, Hieronymus minus quatuor millia. Hi in amicis & ducib. Pyrrhi erant præstantissimi, quos ibi ille amisit viros, quorum opera præ cæteris vsus fuerat assidue fide-
B batque. Iam castra quoque deserta ab Romanis cepit, socias ciuitates ab eis alienauit, agros late vastauit, eoque est progressus vt non plus triginta sex millia abesset ab vrbe. A pugna coniunxerunt se ei Lucani & Samnites. Quorum licet incusaret moram, aperte gaudebat tamen gloriabaturq; quod solorum Tarentinorum, qui in præsidiis suis e-
rant, virtute ingentes Romanorum copias profligasset. At Romani non abrogauerunt Albino imperium, quamuis C. Fabricium, fama sit dixisse, non ab Epirotis Romanos, sed Albinum à Pyrrho victum censentem non militibus cladem, sed duci
C ferendam expensam. Iam cohortibus supplendis, nouis delectibus impigre habendis, intrepide & elate de bello loquendo obstupefecerunt Pyrrhum. Quare visum est ei vel per legationem Romanos, ad pacemne animi inclinarent, tentare priori, rato capere vrbem & subiugare in expedito non esse, neq; præsentium copiarum: pacem vero facere & fœdus post obtentam victoriam sibi fore imprimis gloriosum. Mittit igitur Cineam. Hic primores conuenit, muneraq; his omnibus & eorum coniugibus nomine regis misit, quæ tamen admisit nemo, responderuntque omnes tam viri
D quam mulieres, si pax publice conuenisset, suum etiam priuatim ipsos promptum studium & obsequium regi præstituros. In senatu vero quum multa Cineas blande & benigne diceret, nihil quicquam libenti vel prompto animo acceperunt, tametsi captos in prælio offerret se Pyrrhus sine pretio redditurum, atq; ad subiugandam Italiam operam suam polliceretur, nec pro his nisi amicitiam eorum & Tarentinis securitatem postularet quicquam. Multi erant tamẽ euidenter ad pacem propensi, quod ingenti superati pugna essent, & alteram cum maioribus copiis Italorum Pyrrho adiunctorum expectarent. Ibi Appius Claudius clarus vir, qui senectutis & cæcitatis causa fatiscens,
E republ. abstinebat, accepta regis legatione, & rumore dilato decreturum senatum pacem, non potuit sibi temperare quin seruis iuberet vt tollerent se & lectica per forum deportarent in curiam. Vt ad valuas peruenit, exceperunt eum filii pariter & generi, cingentesq; latera eius introduxerunt. Senatus autem reuerentia & honore eius conticuit. Ille ilico exorsus dicere, Hactenus (inquit) oculorum incommodũ, Patres conscripti, moleste tuli, nunc vero quum fœda vestra consilia audiã & decreta, q̃ vrbis gloriã cõculcãt, graue mihi est quod
F cæcus solum, non etiam sim surdus. Vbi nũc vestra illa apud omnes mortales semper iactata oratio,

si venisset in Italiam Alexander Magnus, atque arma cum iuuenibus nobis & cum parentib. nostris florentib. contulisset, non celebraretur nunc inuictus, sed vel fuga sua, vel hic cadens Romam nobilitauisset? Atqui eam arrogantiam & iactantiam ostenditis inanem esse, qui Chaonas & Molossos formidatis perpetuam Macedonum prædam: & expauescitis Pyrrhum, qui vnum ex Alexandri stipatoribus certe perpetuo coluit & obseruauit. Atque hoc tempore, non quo incolentibus Italiam Græcis opem ferat potius, quam quod refugiat illic hostes, vagatur in Italia, imperium se nobis ostendens paraturum hisce copiis, quæ exiguam portionem nequiuerunt ipsi retinere Macedoniæ. Nolite ergo putare hunc si societatem pepigeritis cum eo, discessurum, verum illos inuitaturum contemnentes vos, vt de quibus facilis futura quibusuis victoria sit, si suas Pyrrhus in nos contumelias non solum impune ferat, sed accipiat insuper præmium, vt ludificent in futurum Romanos Tarentini Samnitesq;. Sic fatus Appius inflammauit eos ad bellum. Itaq; Cineam dimittunt cum hoc responso: Pyrrhus, vbi excesserit Italia, tum si societatem & amicitiam populi Romani petat, agat ea de re. Quousque vero in armis erit, persequentur eum bello Romani, etiamsi sexcentos Albinos in prælio fugauerit. Dicitur autem Cineas, dum Romæ agit, curam intendisse atq; elaborasse, vt mores Romanorum videret, & reipublic. consideraret disciplinam. Qui postquam in colloquium venit cum proceribus, retulisse cum alia Pyrrho, tum dixisse, *Senatum sibi multorum regum visum concilium.* De plebe, vereri se, ne cum Lernæa quadam hydra videantur pugnare. Quippe duplo maiores quam ante copias conscripsisse consulem: tantumque numerum identidem superesse Romanorum, qui arma ferre valerent. Inde legati ad Pyrrhum de captiuis redimendis venerunt, atque inter eos C. Fabricius, cuius apud populum Romanum ingens nomen esse vt viri boni & bello insignis, sed admodum pauperis, ostendit regi Cineas. Hunc Pyrrhus quum priuatim benigne haberet, contendit vt aurum acciperet abs se, nullam quidem ob rem turpem, verum amicitiæ id & hospitii appellauit pignus. Abnuente illo tacuit in præsentia. Postero die, quo eum exterrereret, quod nunquam vidisset elephantem, imperauit vt maximam beluam colloquentibus ipsis, à tergo admouerent post aulæam. quod factum est. Tum signo dato remota est aulæa, & proboscidem belua repente sublatam suspendit super caput Fabricii, vocemq; emisit horrendam & asperam. Ille vero sensim conuersus arrisit, & ad Pyrrhum ait, *Neque heri aurum tuum me, neque belua hodie commouit.* Super cœnam quum varius sermo haberetur, maxime de Græcia & philosophis, incidit forte Cineas in Epicuri mẽtionem, recensuitq; quid de diis & de rep. censeant: summum bonum eos in voluptate collocare: reip. procurationem, quasi ea vitæ noceat beatæ, eamq; perturbet, deuitare: deos remotos à beneficentia & ira & cura nostri, in otiosam & affluentem deliciis vitam relegare. Adhuc differente eo exclamans Fabricius, Papæ (inquit) Pyrrho hæc præcepta & Samnitibus, dum nobiscum bellũ gerunt, cordi sint. Vnde admiratus animũ & grauitatem huius Pyrrhus, multo impensius amicitiam

A ὡς, εἰ παρῆν ἐκεῖνος εἰς Ἰταλίαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, καὶ συνωικείωθη νέοις ἡμῖν, καὶ τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἀκμάζοισιν, οὐκ ἂν ὑμνεῖτο νῦν ἀήττητος, ἀλλ' ἢ φυγὼν ἄν, ἤ που πεσὼν ἐνταῦθα, τὴν Ῥώμην ἐνδοξοτέραν ἀπέλιπε; ταῦτα μὴτοι κενῷ ἀλαζονείᾳ καὶ κόμπῳ ἀποδείκνυτε, Χάονας καὶ Μολοσσοὺς, τὰ ἀεὶ Μακεδόνων λείαν, δεδιότες, καὶ τρέμοντες Πύρρον, ὃς τὸν Ἀλεξάνδρου δορυφόρων ἕνα γοῦν ἀεὶ τιμᾷ καὶ θεραπεύων διετέλεσε. καὶ νῦν ἐπιβοηθῶν τοῖς ἐνταῦθα μᾶλλον Ἕλλησιν, ἢ φεύγων τοὺς ἐκεῖ πολεμίους, πλανᾶται τὴν Ἰταλίαν, ἐπαγγελλόμενος ἡμῖν τὴν ἡγεμονίαν ἀπὸ ταύτης τῆς δυ-
B νάμεως, ἣ μέρος μικρὸν αὐτῷ Μακεδονίας οὐκ ἤρκεσε διαφυλάξαι. μὴ τοῦτον οὖν ἀπαλλάξειν νομίζετε, ποιησάμενοι φίλον, ἀλλὰ ἐκείνους ἐπάξεται, καταφρονήσαντας ὑμῶν, ὡς πᾶσιν ἀνικατεργάστων, εἰ Πύρρος ἄπεισι μὴ δοὺς δίκην ὧν ὑβρίσαν, ἀλλὰ καὶ προσλαβὼν μισθὸν τοῦ ἐπεγελάσαι Ῥωμαίοις, Ταραντίνους καὶ Σαυνίτας. τοιαῦτα τοῦ Ἀππίου διαλεχθέντος, ὁρμὴν παρέσχε πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοῖς, καὶ τὸν Κινέαν ἀποπέμπουσιν, ἀποκρινάμενοι Πύρρῳ διελθόντα τῆς Ἰταλίας, ὅτως, εἰ δέοιτο, περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας διαλέγεσθαι· μέχρι δὲ οὗ πάρεστιν ἐν ὅπλοις, πολεμήσειν αὐτῷ Ῥω-
C μαίοις κατὰ κράτος, κἂν ἐπὶ μυρίοις Λαβίνοις τρέψηται μαχόμενος. λέγεται δὲ Κινέας, ἐν ᾧ ταῦτα ἔπραττεν, ἅμα ποιησάμενον ἔργον, καὶ ἀποδιδάσκαντα τὸν τε βίον ἡδέως θεατὴν, καὶ τὴν πολιτείας τὴν ἀρετὴν καταννοῆσαι, καὶ διὰ λόγων ἐλθόντα τοῖς ἀείοις, τά τε ἄλλα τῷ Πύρρῳ φράσαι, καὶ εἰπεῖν ὡς ἡ σύγκλητος αὐτῷ βασιλέων πολλῶν συνέδριον φανείη. περὶ δὲ τοῦ πλήθους δεδιέναι μὴ πρός τινα φανῶσι Λερναίαν ὕδραν μαχόμενοι. διπλασίους γὰρ ἤδη τοῦ ὑπάτου τοῦ παρεταγμένων πρότερον ἡ ἀρχαιρεσίας, καὶ πολλάκις εἰς τοσούτους ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἐκ τούτου πρεσβεῖς ἀφί-
D κοντο περὶ τῶν αἰχμαλώτων οἱ περὶ Γάϊον Φαβρίκιον, ὃν πλούσιον ἔφη Ῥωμαίοις λόγον ἔχειν ὁ Κινέας, ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολεμικοῦ, πένητος δὲ ἰσχυροῦ. τοῦτον οὖν ὁ Πύρρος ἰδίᾳ φιλοφρονούμενος ἐπειδὴ λαβεῖν χρυσίον, ἐπ' οὐδενὶ δήθεν αἰσχρῷ, φιλίας δέ τι τοῦτο καὶ ξενίας ἐπονομάζων σύμβολον. ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Φαβρικίου, τότε μὲν ἡσύχασε, τῇ δ' ὑστεραίᾳ βουλόμενος αὐτὸν ἐκπλῆξαι, μήπω θεατὴν ἐλέφαντος γεγυμνασμένον, ἐκέλευσε τὸν θηρίων ὃ μέγιστον ὄξοπλιθὲν αὐλοῖς περιεστῶσι κοινολεγουμένοις, αὐλαίαν παρατείναντας. ἐγένετο δὴ ταῦτα, καὶ σημείου δοθέντος, ἡ μὲν αὐλαία παρῆκται, τὸ δὲ θηρίον
E ἄφνω τήν τε προνομαίαν ἀειρόμενον, ὑπέρχε τῆς κεφαλῆς τοῦ Φαβρικίου, καὶ φωνὴν ἔφηκε φοβερὰν καὶ βαχείαν· ὁ δὲ πρέμα μεταστραφεὶς, καὶ διαμειδιάσας, πρὸς τὸν Πύρρον εἶπεν, Οὔτε χθὲς μετὰ χρυσίου ἐκίνησεν, οὔτε σήμερον τὸ θηρίον. ἐν δὲ τῷ δείπνῳ λόγων πολυποικίλων γενομένων, πλείστων περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν φιλοσοφούντων, ἐτυχέπως ὁ Κινέας ἐπιμνησθεὶς τοῦ Ἐπικούρου, καὶ διῆλθεν ἃ λέγουσι περὶ θεῶν καὶ πολιτείας· καὶ τέλος τὸ μὲν εὐδαιμονῆ πεφυκέναι, πολιτείαν δὲ φεύγοντας ὡς βλάβην καὶ σύγχυσιν τοῦ μακαρίου, τὸ δὲ θεῖον ἀπωτάτω χάριτος καὶ ὀργῆς, καὶ τοῦ μέλειν ἡμῶν, εἰς
F ἀπράγμονα βίον καὶ μεστὸν εὐπαθειῶν ἀποικίζοντες. ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἀνακραγὼν ὁ Φαβρίκιος, Ὦ Ἡράκλεις, (εἶπε) Πύρρῳ τὰ δόγματα μέλοι ταῦτα καὶ Σαυνίταις ἕως πολεμοῦσι πρὸς ἡμᾶς. οὕτω δὴ θαυμάσας τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἦθος ὁ Πύρρος, ἔτι μᾶλλον ὠρέγετο φιλίας

ἀντὶ πολέμου πρὸς τὴν πόλιν αὐτῷ γενέσθαι. κἀκεῖνον ἰδίᾳ παρεκάλει ποιησάμενον τὰς διαλύσεις, ἔπεσθαι καὶ συζῆν μετ' αὐτοῦ, πρῶτον ὄντα πολιτῶν τῶν ἑταίρων καὶ τῶν στρατηγῶν. ὁ δὲ ἡσυχῇ λέγεται πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν, Ἀλλ' οὔσοι τοῦτο, βασιλεῦ, λυσιτελές ἐστιν. αὐτοὶ γὰρ οἱ νῦν σε τιμῶντες καὶ θαυμάζοντες, εἰ ἐμοῦ πεῖραν λάβωσιν, σὲ ἐμοῦ μᾶλλον ἐθελήσουσιν ἡσσᾶν βασιλεύεσθαι. τοιοῦτος μὲν ὁ Φαβρίκιος. ὁ δὲ Πύρρος οὐ πρὸς ὀργὴν οὐδὲ τυραννικῶς ἐδέξατο τὸν λόγον. ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις ἀπήγγελε τοῦ Φαβρικίου τὴν μεγαλοφροσύνην, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους σκεύει μόνῳ διεπίστευσεν, ὅπως εἰ μὴ ψηφίσαιτο τὴν εἰρήνην ἡ σύγκλητος, ἀσπασάμενοι τοὺς προσήκοντας, καὶ τὰ Κρόνια διεορτάσαντες ἀποπεμφθεῖεν πάλιν πρὸς αὐτόν. καὶ ἀπεπέμφθησαν μετὰ τὴν ἑορτὴν, ὡς ὑπολειφθέντι τοῦ βουλῆς ζημίαν θάνατον ψηφισαμένης. μετὰ τοῦτο τοῦ Φαβρικίου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος, ἦκεν ἀνὴρ εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτὸν, ὀπισθόγραφον κομίζων ἐν ᾧ ἔγραφεν ὁ τοῦ βασιλέως ἰατρὸς, ἐπαγγελλόμενος φαρμάκοις ἀναιρήσειν τὸν Πύρρον, εἰ χάρις αὐτῷ παρ' ἐκείνων ὁμολογηθείη, λύσαντι τὸν πόλεμον ἀκινδύνως. ὁ δὲ Φαβρίκιος, δυσχεράνας πρὸς τὴν ἀδικίαν τοῦ δεσπότου, καὶ τὸν συνάρχοντα παραθεὶς ὁμοίως, ἔπεμψε γράμματα πρὸς τὸν Πύρρον κατὰ τάχος, φυλάττεσθαι τὴν ἐπιβουλὴν κελεύων. εἶχε δὲ οὕτως τὰ γεγραμμένα· Γάϊος Φαβρίκιος καὶ Κόϊντος Ἀιμύλιος, ὕπατοι Ῥωμαίων Πύρρῳ βασιλεῖ χαίρειν. Οὔτε φίλων δυτυχὴς ἔοικας εἶναι κριτὴς, οὔτε πολεμίων. γνώσῃ δὲ, τὴν πεμφθεῖσαν ἡμῖν ἐπιβουλὴν ἀναγνοὺς, ὅτι χρηστοῖς καὶ δικαίοις ἀνδράσι πολεμεῖς, ἀδίκοις δὲ καὶ κακοῖς πιστεύεις. οὐδὲ γὰρ ταῦτα σῇ χάριτι μηνύομεν, ἀλλ' ὅπως μὴ σὸν πάθος ἡμῖν δαβολὴν ἐνέγκῃ, καὶ δόλῳ δόξωμεν, ὡς ἀρετῇ μὴ δυνάμενοι, καταργάσασθαι τὸν πόλεμον. ἐντυχὼν τούτοις τοῖς γράμμασιν ὁ Πύρρος, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξελέγξας, τὸν μὲν ἰατρὸν ἐκόλασεν, Φαβρικίῳ δὲ καὶ Ῥωμαίοις ἀμοιβὴν ἐδωρεῖτο παρίκα τοὺς αἰχμαλώτους· καὶ πάλιν ἔπεμψε τὸν Κινέαν διαπρεσβευόμενον αὐτῷ τὴν εἰρήνην. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, μήτε εἰ χάρις ἐστὶ παρὰ πολεμίου, μήτε εἰ μισθὸς τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι, λαβεῖν παρίκα τοὺς ἄνδρας ἀξιώσαντες, ἴσοις ἀπέλυσαν αὐτῷ Ταραντίνων καὶ Σαυνιτῶν. πρὶν δὲ φιλίας καὶ εἰρήνης οὐδὲν εἰῶν διαλέγεσθαι, πρὶν διαβῆναι τὰ ὅπλα καὶ τὸν στρατὸν ἐξ Ἰταλίας, εἰς ἣν ἦλθε ναυσὶν ἀποπλεῦσαι πάλιν εἰς Ἤπειρον. οὐκ πόνου μάχης ἄλλης τῶν παραγγμάτων αὐτῷ δεομένων, ἀναλαβὼν τὴν στρατείαν ἐχώρει, καὶ πρὶν Ἄσκλον πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις συνάψας, καὶ βιαζόμενος πρὸς χωρία δύσιππα καὶ ποταμὸν ὑλώδη καὶ τραχὺν, ἔφοδον τῶν θηρίων οὐ λαβόντων, ὥστε πρὸς μίξαι τῇ φάλαγγι, θαυμάτων πολλῶν γιγνομένων καὶ νεκρῶν πεσόντων, τότε μὲν διεκρίθη μέχρι νυκτὸς ἀγωνισάμενος· τῇ δ' ὑστεραίᾳ στρατηγῶν δι' ὁμαλοῦ τὴν μάχην θέσθαι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας ἐν τοῖς ὅπλοις γενέσθαι τῶν πολεμίων, πρὸς ἐλάβετο τὰς δυσχωρίας φυλακῇ, καὶ πολλὰ καταμίξας ἀκοντίσματα καὶ τοξεύματα τοῖς θηρίοις, ἐπῆγε μετὰ ῥώμης καὶ βίας πυκνὴν καὶ συντεταγμένην τὴν δύναμιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς διαλείψεις καὶ τὰς ἀντιπαραγωγὰς τὰς πρότερον οὐκ ἔχοντες, ὀξὺ ὅπερ πεδὸν συνέφερον τὸ σῶμα· καὶ πρεύδοντες ὥσασθαι τοῖς ὁπλίταις, πρὶν ἐπιβῆναι τὰ θηρία, δεινοὺς πρὸς τὰς σαρίσας τῶν ξιφῶν ἀγῶνας εἶχον, ἀφεδόντες ἑαυτῶν, καὶ τρώσαι καὶ καταβαλεῖν ὁρῶντες, οὐ δὲ παθεῖν εἰς οὐδὲν πιθέμενοι. χρόνῳ δὲ πολλῷ λέγεται μὲν ἀρχὴ ἐπῆς κατ' αὐτὸν γενέσθαι τὸν Πύρρον,

iungere cum Romanis dirempto bello studebat. Illum vero inuitauit priuatim vt comitaretur se pace perpetrata, viueretque secum, offerens ei primum locum inter omnes amicos suos & duces. Cui submisse fertur Fabricius respondisse, Atqui non fuerit id, rex, è re tua. Nam illi ipsi qui nunc venerantur & suspiciunt te, si me probauerint, me præoptent regem tibi. Eum gessit se Fabricius. Hoc dictum Pyrrhus non infenso neque tyrannico animo accepit, imo vero amicis quoque Fabricii prædicauit animi celsitudinem, captiuosque vnius illius fidei credidit hac lege, Si pacem abnuisset senatus, vt salutatis propinquis & Saturnalibus celebratis ad se remitterentur: ac peracto festo remissi fuere. siquis remansisset domi, in eum sanciuit senatus mortem. Inde Fabricio iam consuli quidam epistolam in castra attulit, quam regis medicus scripserat, offerens, si præmium sibi, quod bellum citra vllum discrimen sustulisset, ostenderetur à Romanis, veneno se regem necaturum. Cuius scelus Fabricius auersatus, quum in eandem sententiam adduxisset collegam, literas propere ad Pyrrhum mittit, monens vt caueat insidias. Eæ scriptæ in hunc modum fuerunt, C. Fabricius & Q. Æmylius consules Romani Pyrrho regi S. Neque amicorum videris neque hostium esse felix iudex, Lectis, quę ad nos missæ sunt, literis cognosces te bonos & iustos viros bello persequi, contra perfidis & improbis habere fidem. Neque vero hæc nos, quo gratiam emereamur tuam, indicamus: Verum ne casus tuus aspergat maculam nobis, dolo vt videamur, quasi nequiuerimus virtute, bellum perpetrasse. Pyrrhus perlecta Epistola deprehensisque insidiis, medicum affecit supplicio: Fabricio & populo Romano, gratiæ referendæ causa, gratis captiuos donauit, ac Cineam ex integro ad pacem sibi peragendam misit. Enimuero populus Romanus, nec in gratiæ partem nec in mercedis, quod in scelus in ipsum committendum non consensisset, illos recipere sustinuit gratuito, sed totidem Tarentinos & Samnites ei liberos remisit. Pacis autem & amicitiæ non ante admisit mentionem quam cum armis exercitum nauibus, quas adduxerat, imposuisset, atque in Epirum abscessisset. Ibi quum res recideret eo vt iterum esset ei pugnandum, castra mouit, & ad oppidum Asculum signa cum Romanis contulit. Redactus illic ad loca inæqualia & fluuium arbustis obsitum & asperum, quo elephantis aditus non patebat ad iungēdum se aciei eius, post multa vulnera magnamque stragem nox pugnam diremit. Postridie machinans vt loco æquabili confligeret, & valerent elephanti hostes adoriri, occupauit saltum præsidio, coniectaq; inter beluas magna manu iaculatorum & sagittariorum, ingenti impetu atque vi confertam atque compositam aciem induxit. Romani, qui prioribus effugiis & receptibus deficerentur, fronte concurrerunt loco plano cum hostibus. Quum properarent autem, priusquam ingruerent beluæ, grauem armaturam impellere, acriter gladiis certauerunt cum satissis, immemoresque sui vulnera & cædes, quæ inferrent, cernebant, incommoda sua vilipendebant. Tandem, postquam diu pugnatum est, initiū fugæ dicitur eo loco cœpisse vbi Pyrrhus agebat,

ἐπαφείσαι τῷ

qui acriter pressit oppositos. Plurimos impressio & vis elephantorum confecit, quòd virtutem suam ostendere in conflictu non possent Romani, sed quasi irruptioni fluctus vel terræmotus obruentis putauerunt sibi cedendum, neque sustinendum vt re nulla memorabili edita occumberent, neque, vbi nihil proficerent, ibi nihil non sustinerent calamitatis. Quia verò non procul fugientibus suberant castra, sex millia prodit Hieronymus cecidisse ex Romanis: de Pyrrhi exercitu, tria millia quingentos & quinque in commentarios regios relatos. Dionysius nec duo prælia ad Asculum, nec liquidam victoriam fuisse tradit Pyrrhi. Semel ad occasum solis vsque quum dimicatum & brachium Pyrrhi pilo vulneratum esset, simulque Samnites impedimenta eius diripuissent, ægrè diremptos fuisse. Desiderata ex ambobus exercitibus Pyrrhi & Romani plus quindecim millia. Vtrique receptui cecinere. Ibi fertur Pyrrhus ad quendam sib gratulantem dixisse, Actum planè de nobis sit, si vno adhuc prælio vincendi nobis sunt Romani. Quippe exercitum, quem portauerat in Italiam, amiserat magna ex parte, amicos ducesque paucis exceptis omnes, nec supererant alij quos exciret: & socios, quos illic haberet, videbat segniores: contrà Romanis, quasi ex fonte affluente, suppleri domo abundè & celeriter legiones, neque infringi cladibus animum, sed pertinaciam & contentionem animi ijs ex ira ad prælium crescere. His immerso difficultatibus iterum nouæ spes oblatæ sunt & negotia, quæ animum eius in diuersa trahebant. Eodem enim tempore legati aderant ex Sicilia, qui ei Agrigentum Syracusasque & Leontinos dedebant, orabantque vt ad exigendos Pœnos & ad vindicandam à tyrannis insulam suppetias ferret. Ex Græcia autem Ptolemæum Ceraunum nunciabatur cum exercitu in conflictu contra Gallos occubuisse: nunc ipsum opportunissimo tempore quærentibus regem Macedonibus superuenturum. Hîc multum fortunam incusans, quòd magnarum rerum in vnum momentum sibi conclusisset argumenta, reputansque, vt si ambo teneret, amittere se alterum, diu est animo fluctuatus. Inde Siciliæ molem rerum maiorem existimans comitem fore, quòd esset vicina Africa, eò applicuit animum: Cineamq; extemplo ad agendum, sicut solebat, cum ciuitatibus præmisit. Tum inuitis Tarentinis imposuit præsidium. quibus postulantibus vt vel qua venerat conditione, præstaret eam, & ipsis bello Romano adesset, vel si Italiam desereret, vrbem vt suam relinqueret qualem acceperat: nihil respondit equi, sed vt tacerent, imperauit, & sua tempora expectarent. Hinc vela fecit. Vt appulit in Siciliam, cuncta eius spei responderunt, ciuitatesque certatim ei se tradiderunt. Vbi certamine & vi opus erat, nihil obsistebat primò, sed xxx millibus peditum, equitum duobus millibus quingentis, nauibus ducentis, quibus Siciliam inijt, Pœnos profligauit, prouinciam eorum subegit, Erycen munitissimum oppidum, quod magnum habebat præsidium, statuit oppugnare. Stante in procinctu exercitu, arma toto corpore induit, progressusque Herculi ludos & victimas victoriæ causa vouit,

A ἐφείσαντα τοῖς αὐτεπαγομένοις· ὃ δὲ πλῆσον δύνῃ καὶ βίᾳ τῶν ἐλεφάντων κατειργάσαντο, χρήσασθαι τῇ ἀρετῇ πρὸς τὸν μάχιμον τῶν Ῥωμαίων μὴ δυναμένων. ἀλλ' οἷ ἐφόδῳ κύματος ἢ σεισμοῦ καταρείποντος, οἰομένων δεῖν ἐξίστασθαι, μηδὲ ὑπομένειν ἀπρόκτους ἀποθνήσκειν, ἐν τῷ μηδὲν ὠφελεῖν, πάντα πάσχοντας τὰ χαλεπώτατα. τῆς δὲ φυγῆς οὐ μακρᾶς εἰς τὸ στρατόπεδον γενομένης, ἑξακισχιλίους ἀποθανεῖν φησὶ τῶν Ῥωμαίων Ἱερώνυμος· τῶν δὲ περὶ Πύρρον ἐν τοῖς βασιλικοῖς ὑπομνήμασιν ἀνενεχθῆναι τρισχιλίους πεντακοσίους καὶ πέντε τεθνηκότας. ὁ μὲν τοι Διονύσιος οὔτε δύο περὶ Ἄσκλον μάχας, οὔτε ὁμολογουμένην ἧτταν ἰσορρεπῆ γενέσθαι Ῥωμαίων· ἅπαξ δὲ μέχρι δισμυρίων ἡλίου μαχεσαμένοις, μόλις ἀπαλλαγῆναι, τοῦ Πύρρου τραυθέντος ὑπὸ τοῦ βραχίονα, καὶ τῶν ἀποσκευῶν ἅμα Σαυνιτῶν διαρπασάντων. ἀποθανεῖν δὲ καὶ Πύρρου καὶ Ῥωμαίων ἄνδρας ὑπὲρ μυρίους πεντακισχιλίους ἑκατέρων. διελυθῆσαν δὲ ἀμφότεροι, καὶ λέγεται τὸν Πύρρον εἰπεῖν πρὸς ἕνα τῶν συνηδομένων αὐτῷ, Ἂν ἔτι μίαν μάχην Ῥωμαίοις νικήσωμεν, ἀπολούμεθα παντελῶς. πολὺ μὲν γὰρ ἀπολωλὼς μέρος τῆς ἄγων ἦκε δυνάμεως, φίλοι δὲ καὶ στρατηγοὶ, πλὴν ὀλίγων, ἄπαντες· μεταπέμπεσθαι δὲ οὐκ ἦσαν ἕτεροι· καὶ τοὺς αὐτόθι συμμάχους, ἀμβλυτέρους εἶναι· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις, ὥσπερ οὐκ πηγῆς, οἴκοθεν ὑπορρεούσης, δυναπληρούμενον δ' πόρρω καὶ ταχὺ τὸ στρατόπεδον, καὶ τῆς ἥττης οὐκ ἀποδηρόντας θαρρεῖν, ἀλλὰ ῥώμῃ καὶ φιλοτιμίᾳ ὑπὸ ὀργῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον προσλαμβανόντας· ἐν τοιαύταις δὲ ὢν ἀπορίαις, εἰς ἐλπίδας αὖ πάλιν κενὰς ἐνέπεσε, καὶ πράγματα διχοστασίαν ἔχοντα τῆς γνώμης. ἅμα γὰρ ἦκον οὐ μὴν Σικελίας δῶρες, Ἀκράγαντα καὶ Συρακούσας καὶ Λεοντίνους ἐγχειρίζοντες αὐτῷ, καὶ δεόμενοι Καρχηδονίους τε σωεκβαλεῖν, καὶ τῶν τυράννων ἀπαλλάξαι τὴν νῆσον· ἐν δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀγγέλλοντες ὡς Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς ἀπόλωλε, Κελτῶν Γαλάταις μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ νῦν αὖ ἐν καιρῷ μάλιστα δεομένοις βασιλέως Μακεδόσι παραγένοιτο, πολλὰ δὴ τὴν τύχην μεμφόμενος, ὅτι πράξεων μεγάλων ὑποθέσεις εἰς ἕνα καιρὸν αὐτῷ συνεώγκει, καὶ νομίζων ὡς ἀμφοτέρων ὑπαρχόντων ἀπολλύναι θατέρου, διεωρᾶτο τοῖς λογισμοῖς πολὺν χρόνον· εἶτα τοῖς Σικελικοῖς μείζονων ὑποκεῖσθαι πραγμάτων δοκοῦντα, Λιβύης ἐγγὺς οὖσα δοκούσης, ὑπὲρ τοῦ πρέψας, Κινέαν μὲν αὖθις ἐξέπεμψε προσαναλεξόμενον (ὥσπερ εἰώθει) ταῖς πόλεσιν. αὐτὸς δὲ τοῖς Ταραντίνοις δεξαμένοις ἐμβολὴν φρουρεῖν, καὶ ἀξιοῦσιν ἢ παρέλαβεν ἐφ' οἷς ἦκε, συμπολεμοῦντα Ῥωμαίοις, ἢ τὴν χώραν παρέμενον αὐτῶν ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν οἵαν παρέλαβε, μηδὲν ὑπεικὲς ἀποκρινάμενος, ἀλλὰ παρεστάξας ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ παρεμένειν τὴν ἑαυτοῦ καιρόν, ἐξέπλευσεν. ἀναμένων δὲ αὐτὸν Σικελίας, ἃ μὲν ἤλπισεν, εὐθὺς ἁπάντα βέβαια· καὶ παρέχειν αἱ πόλεις ἑαυταὶς προθύμως. τῶν δὲ ἀγῶνος καὶ βίας δεηθέντων, οὐδὲν ἀντεῖχε πρῶτον, ἀλλὰ τρισμυρίοις πεζοῖς, καὶ δισχιλίοις πεντακοσίοις ἱππεῦσι, καὶ διακοσίαις ναυσὶν ὁπλίταις, οἷς τε Φοίνικας ἐξήρει, καὶ κατεστρέφετο τὴν ὑπηκοΐαν αὐτῶν. ἔδοξε δὲ Ἔρυκος ὀχυρωτάτου τῶν χωρίων ὄντος, καὶ πολλοὺς ἀμυνομένους ἔχοντος, ἔγγυς βιάζεσθαι πρὸς τὰ τείχη. καὶ τῆς στρατείας θυομένης ἐθίμης, ἐδύσατο τὴν παντοδαπίαν, καὶ προσελθὼν εὔξατο τῷ Ἡρακλεῖ ποιήσειν ἀγῶνα καὶ θυσίαν ἀριστεῖον,

B

C

D

E

F

ἀν τῦ ῥώμης καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἄξιον ἀγωνιζόμενον ἑαυτὸν ἀποδείξῃ τοῖς Σικελίαν οἰκοῦσιν Ἕλλησι. τῇ σάλπιγγι σημήνας, καὶ τοῖς βέλεσι τοὺς βαρβάρους ἀπασκεδάσας, καὶ τὰς κλίμακας προσαγαγών, πρῶτος ἐπέβη τῦ τείχους. ἀνῃρήκοτων δὲ πολλῶν, ἀμυνόμενος, τοὺς μὲν ἐξέωσε τῦ τείχους ἐπ' ἀμφότερα, καὶ κατέβαλε, πλείους δὲ περὶ αὐτὸν τῷ ξίφει χρώμενος ἐπεσώρευσε νεκροῖς. ἔπαθε δὲ αὐτὸς οὐδέν, ἀλλὰ καὶ περιβόητος ἐφαίνετο τοῖς πολεμίοις· καὶ τὸ Ὅμηρον ἔδοξεν ὀρθῶς καὶ μετ' ἐμπειρίας ἀποφαίνεσθαι, τῶν ἀρετῶν μόνον τὴν ἀνδρείαν φορᾶς πολλάκις ἐνθουσιώδους καὶ μανικὰς φερομένην. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως, ἔθυσέ τε τῷ θεῷ μεγαλοπρεπῶς, καὶ θέας ἀγώνων παντοδαπῶν παρέσχε. τῶν δὲ περὶ Μεσσήνην βαρβάρων, Μαμερτίνων καλουμένων, πολλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐνοχλούντων, ἐνίους δὲ καὶ φόροις πεποιημένων ὑποτελεῖς, πολλῶν δὲ καὶ μαχίμων ὄντων, (διὸ καὶ προσηγορεύθησαν Ἀρήιοι γλώσσῃ τῇ Λατίνων) τοὺς μὲν φορολόγους συλλαβὼν ἀπέκτεινεν, αὐτοὺς δὲ νικήσας μάχῃ, πολλὰ τῶν φευγόντων ἐξέκοψε. Καρχηδονίοις δὲ συμβατικῶς ἔχοντι, καὶ χρήματα βουλομένοις τελεῖν, εἰ γένοιτο φιλία, καὶ ναῦς ἀποστέλλειν, ἀπεκρίνατο πλεόνων ἐφιέμενος, μίαν τε εἰρήνην καὶ φιλίαν παρὰ αὐτοῦ, εἰ πᾶσαν ἐκλιπόντες Σικελίαν, ὅρῳ χρῶτο τῇ Λιβυκῇ θαλάσσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. εὐτυχίᾳ δὲ καὶ ῥώμῃ τῶν παρόντων ἐπαιρόμενος, καὶ διώκων τὰς ἐλπίδας ἐφ' αἷς ἀπ' ἀρχῆς ἔπλευσε, πρόσθεν δὲ Λιβύης ἐφιέμενος, καὶ ναῦς ἔχων πολλὰς καὶ πληρωμῦ. ἐπεὶ δὲ εἰσήλαυνεν ἐρέτας, οὐκ ἐπιεικῶς ἐντυγχάνων οὐδὲ πρᾴως ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικῶς καὶ πρὸς ὀργὴν βιαζόμενος καὶ χαλεπαίνων, οὐκ εὐθὺς ὢν οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἑτέρων, τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν, καὶ πρᾴοτατος εἶναι, καὶ μηδὲν ἐνοχλεῖν, ὑπαγόμενος. εἶτα γενόμενος ἐκ δημαγωγοῦ τύραννος, ἀχαριστίας τῇ χαλεπότητι καὶ ἀπιστίας προσωφείλησαν δόξαν. οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς ἀναγκαῖα, συνεχώρουν· καίτοι δυσφορούντες, ἐπεὶ Θοίνωνα καὶ Σώστρατον, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς ἐν Συρακούσαις, οἱ πρῶτοι μὲν αὐτὸν ἐλθεῖν ἔπεισαν εἰς Σικελίαν, ἐλθόντι δὲ τὴν πόλιν εὐθὺς ἐνεχείρισαν, καὶ τὰ πλεῖστα συνκατειργάσαντο τῶν Σικελικῶν, μήτε ἄγειν σὺν αὐτῷ, μήτε ἀπολιπεῖν βουλόμενος, ἐν ὑποψίαις εἶχε· καὶ Σώστρατος μὲν ἀπέκτεινε φοβηθεὶς, Θοίνωνα δὲ τὰ αὐτὰ φρονῶν ἀπασάμενος ἀπέκτεινεν· οὐ μὴν μικρὸν οὐδὲ καθ' ἓν αὐτῷ μέρος τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δεινὸν μίσος ἐγένετο τοῦ τῆς πόλεσι πρὸς αὐτὸν, αἱ μὲν προσετίθεντο Καρχηδονίοις, αἱ δὲ ἐπόθουν τὸν Μαμερτίνους. ἀποστάσεις δὲ ὁρῶν ἄπιστα καὶ νεωτερισμοὺς καὶ σύστασιν ἰσχυρὰν ἐπ' αὐτὸν ἐδέξατο γράμματα Σαυνιτῶν καὶ Ταραντίνων, μόλις ἀντεχόντων ταῖς πόλεσιν αὐταῖς πρὸς τὸν πόλεμον, εἰρηνευόντων δὲ τῆς χώρας ἁπάσης, καὶ δεομένων βοηθεῖν. τοῦτο δὲ ἦν ἡ ὑπόκρισις, μὴ φυγὴν εἶναι μηδὲ ἀπόγνωσιν τὸν ἀπόπλοον τῶν αὐτόθι πραγμάτων· ὁ δὲ δεινὸς, οὐ δυνάμενος κρατεῖν Σικελίας, ὥσπερ νεὼς ταραχθείσης, ἀλλ' ἔκβασιν ζητῶν, αὖθις ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς Ἰταλίαν. λέγεται δὲ, ἀπαλλαττόμενος ἤδη, πρὸς τὴν νῆσον ἀποβλέπων, εἰπεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν, Οἵαν ἀπολείπομεν, ὦ φίλοι, Καρχηδονίοις καὶ Ῥωμαίοις παλαίστραν. καὶ τοῦτο μὲν, ὥσπερ εἰκάσθη, μετ' οὐ πολὺ χρόνον ἐγένετο. τῶν δὲ βαρβάρων συνάντων ἐπ' αὐτὸν ἀποπλέοντα, Καρχηδονίοις μὲν τῷ πορθμῷ ναυμαχήσας ἀπέβαλε τῶν νεῶν πολλὰς,

A si Græcis Siciliam incolentibus dignum se genere & fortunis suis præstitisset bellatorem. Signo tuba dato barbaros telis deiecit, & admotis scalis in muros euasit primus. Dum ibi pugnat cum multis, partim ex muro hinc inde depulit & deturbauit, plerisque gladio interfectis cadauera circa se accumulauit. Nihil interim fuit ipse læsus, sed hostibus terribilis aspectu visus est, atque Homerum rectè & peritè demonstrauit ex omnibus virtutibus dixisse, Fortitudinem vnam identidem lymphatico & phanatico motu ferri. Expugnato oppido sacra fecit Herculi magnificè,
B deditq; omnis generis ludorũ spectacula. Quum premerent maiorem in modum Mamertini Græcos, nonnullos insuper fecissent vectigales, (erant autem numerosi & pugnaces: vnde vocabulo Latino dicti sunt quasi Martiales) exactores tributorum comprehendit necauitque, illos acie fudit, oppida eorum pleraque excidit. Carthaginiensibus pacem petentibus, pecuniamque offerentibus ei, si sequuta pax esset, pendere & classem mittere, pluribus inhians responsum dedit, vnam pacis & amicitiæ rationem secum ineundæ esse, si tota Sicilia excessissent, & termino cum Græcis
C vterentur mari Africo. Porro secundo rerum cursu & præsentibus inflatus viribus quum vrgeret spem, quæ principiò ipsum domo exciuerat, primæ oculum adiecit Africæ. Copiam habebat nauium, cæterùm remigibus & militibus classiarijs deficiebatur. Vbi iam cogendis in naues classicis non comiter cum ciuitatibus nec blandè egit, sed pro imperio & iracundè subegit eas, atque supplicia repræsentauit: qualem statim ab initio non præbuerat se, sed supra cæteros ciuilitate & nihil diffidendo neque obtundendo conciliauerat homines: inde ex populari versus in tyrannum, comparauit cum sæuitia ingratitudinis existimatio-
D nem & perfidiæ. veruntamen vt necessarijs his, quanuis acerbis, conniuebant. Vt verò Thœnonem & Sostratum principes ciuitatis Syracusanæ, qui in Siciliam eum primi inuitauerant, vrbemque suam ilicò aperuerant venienti, ac socij in conficiendis plerisque rebus Siciliæ fuerant, quum nec trahere eos secum, nec vellet in Sicilia relinquere, suspectos habuit, ac Sostratus timore adductus defecit ab eo, Thœnonẽ eiusdem consilij esse criminatus interfecit. Tum vertere se non paulatim neque minutatim eius res cœperunt. Sed quum infensissimum odium ciuitates eius ce-
E pisset, aliæ ad Carthaginienses defecerunt, alię acciuerunt Mamertinos. Vbi defectiones & conspirationes vndiq; & validam aduersus se vidit coniurationem, accepit literas à Samnitibus & Tarentinis, qui, quòd circumcirca agris pulsi ægrè bellum à mœnibus propulsarent, opem eius implorabant. Color autem hic fuit, ne pro fuga discessus eius & pro rerum desperatione Sicularum haberetur. Reuera quum tenere, sicut nauẽ agitatam, non valeret insulam, sed exscensionem quæreret, coniecit se denuo in Italiam. Fertur, quum discederet iam, ad insulam respectans comitibus suis
F dixisse, Quam, amici, palæstram Carthaginiensibus & Romanis relinquimus! Quod non multo pòst, vt coniecerat, euenit. Quum conspirassent in abeuntem barbari, in traiectu conflixit cum Pœnis, ac magna ex parte classem amisit:

cum reliquis nauibus cõfugit in Italiam. Mamertini non minus decem millia antè transmiserant. Hi aperto Marte dubitauerunt eum inuadere, sed in saltibus adorientes & incurrentes, totum exercitum turbauerunt. Ibi duo elephanti perierunt, multique ex nouissimo agmine cecidere. Eò Pyrrhus ex fronte prouectus dimicauit aduersus viros in armis exercitatos & feroces. Ac gladio secundum caput vulneratus, quum paulisper pugna excessisset, magis magisque excitauit hostes. Quorum vnus longè ante alios procurrens, vir & statura eminenti & fulgentibus armis, lacessiuit eum voce procaciore, prodiret, si viueret. Irritatus Pyrrhus, inuitis suis vertit se cum stipatoribus in eum, frendensque & cruore madens, ac truci vultu per medios erupit, occupatque caput barbari ense ferire, fuitque ictus & lacerti vi atque acie ferri adeo violentus, vt ad infima penetraret, & eodem momento corporis partes dissectæ hinc atque hinc dilaberentur. Id progressum barbarorum tardauit, Pyrrhum mirantium stupentiumq; vt virum homine maiorem. Ille, via reliqua tutò peragrata, Tarentum xx millibus peditum & tribus equitum venit, atque eductis secum Tarentinorum delectissimis, in Romanos, qui statiua habebant in Samnio, signa mouit. Res accisæ erant Samnitium, qui compluribus prælijs à Romanis contusi animos fractos gerebant. Suberat etiam expeditionis Siculæ causa aliquid in Pyrrhum offensionis: quod fuit in causa vt minus frequentes ad eum conuenirent. Quicquid autem habebat copiarum, bipertitus partim in Lucaniã ad detinendum alterum consulem misit, ne subuenire valeret collegæ: partim duxit contra M. Curium, qui tuto loco ad Beneuentum, considebat manens ex Lucania auxilia, atq; etiam, quòd nonnunquam eum pullarij aruspicesque deterrerent, à pugna abstinebat. Hunc aggredi, prius quàm ille subueniret, maturans Pyrrhus, fortissimos quosq; milites & pugnacissimos ex elephantis delegit, atque cum his ad castra Romana contendit. Longæ & syluis impeditæ circuitu viæ pergentem lumina defecerunt. Vnde cœperunt milites errare. Dum in his moram trahunt, & nox defecit, & illucescente die conspexerunt ex vertice montium aduenientem hostes. Quæ res tumultum & motum excitauit in castris. Quia tamen lęta exta consuli fuerant, & tempus poposcit certamẽ, eductis hic copijs adortus est primam aciem. qua profligata terror totum inuasit exercitum. Itaque multi cecidere, & elephãti aliquot capti. Hęc victoria M. Curium ad pręlio decernendum protraxit in campum, atque aperto marte signis collatis pepulit ab vno cornu hostem: in altero, beluarum impetu pedem referre ad castra coactus, stationem frequentem, quę sub vallo stabat & recens erat, excitauit. Hęc ex locis decurrens editis coniectis in beluas telis auerterunt eas, illę fuga retrò per suos delatę turbauerunt & dissipauerunt ordines. Quę res pariter victoriam Romanis & imperium dedit. Nanque ex rebus illis gestis atq; illis ex conflictibus quum animos sumpsissent, opesq; & nomen quasi insuperabiles quęsissent, Italia statim, Sicilia sunt paulo pòst potiti.

A τῇς δ' ἀνῄαις κατέφυγε πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Μαμερτῖνοι δ' μυείων ὀκ ἐλάττους προσδοκήσαντες, ἀνὴπάξαθαι μὴν ἐφοβήθησαν, ἐν δ' τῇς δυςχωρίαις ἐπιπίπτοντες καὶ προσπίπτοντες, ἅπαν τὸ στράτευμα συνετάραξαν. ἔπεσε δ' δύο θηρία, καὶ συχνοὶ τῶν ὀπισθοφυλακούντων ἀπέθνησκον. αὐτὸς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος παρελάσας, ἠμύνετο, καὶ διεκινδύνευε πρὸς ἄνδρας ἠσκημένους μάχεσθαι καὶ θυμοειδῆς. πληγεὶς δ' τὴν κεφαλὴν ξίφει, καὶ μικρὸν ὀκ τῶν μαχομένων ἐπαυσάτο, ἐπὶ μᾶλλον ἐπῆρε τοὺς πολεμίους. εἷς δ' καὶ πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιδραμὼν, ἀνὴρ τῷ τε σώματι μέγας καὶ τοῖς ὅπλοις λαμπρὸς, ἐχρῆτο τῇ φωνῇ θρασυτέρᾳ, καὶ προσελθεῖν ὀκέλευεν αὐτὸν, εἰ ζῇ. παροξυνθεὶς δ' ὁ Πύῤῥος, ἐπέστρεψε βίᾳ μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν, καὶ μετ' ὀργῆς αἵματι πεφυρμένος, καὶ δεινὸς ὀφθῆναι τὸ πρόσωπον, ὠσάμενος δι' αὐτῶν, καὶ φθάσας τὸν βάρβαρον ἔπληξε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ξίφει, πληγεὶς ῥώμῃ τε τῆς χειρὸς ἅμα καὶ βαφῆς χρεττῇ τοῦ σιδήρου, μέχρι τῶν κάτω διαθραυσθῆναι, ὥστε ἑνὶ χρόνῳ πεσεῖν ἑκατέρωσε τὰ μέρη τοῦ σώματος διχοτομηθέντος. τοῦτο τοὺς βαρβάρους ἐπέσχε τοῦ πρόσω χωρεῖν, ὡς πνα τῶν κρείττονων θαυμάσαντας καὶ καταπλαγέντας τὸν Πύῤῥον. ὁ δ' τὴν ἀνῄαν ὁδὸν ἀδεῶς διεξελθὼν, ἧκεν εἰς Τάραντα, δισμυρίους πεζοὺς, καὶ τετραχιλίους ἱππεῖς κομίζων. ἀναλαβὼν δ' τῶν Ταραντίνων τοὺς κρατίστους, διὰ τοὺς ὅτι Ῥωμαίους ἤλπιζον ἐν τῇ Σαυνίτιδι στρατοπεδεύοντας. τῶν δ' Σαυνιτῶν τά τε πράγματα διέφθαρτο, καὶ τοῦ φρονήματος ὑφεῖτο, κεκρατημένοι μάχαις πολλαῖς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. ἐνεῶν δέ τι καὶ πρὸς τὸν Πύῤῥον ὀργῆς, διὰ τὸ εἰς Σικελίαν πλοῦν· ὅθεν οὐ πολλοὶ τούτων αὐτῷ συνῆλθον. πεζοὺς δ' νείμας δίχα, τοὺς μὲν εἰς τὴν Λευκανίαν ἔπεμψεν, ἀντιληψομένους τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων, ὡς μὴ βοηθοίη· τοὺς δ' ἦγεν αὐτὸς ὅτι Μάνιον Κούριον, πρὸς πόλιν Βενέβεντον ἱδρυμένον ἐν ἀσφαλεῖ, καὶ προσεμένοντα τὴν ἐκ τῆς Λευκανίας βοήθειαν. ἔστι δ' ὅτε καὶ μαντέων αὐτὸν οἰωνοῖς καὶ ἱερεῖς ἀποτρεπόντων, ἠσύχαζε. ἀσπεύδων οὖν ὁ Πύῤῥος ὅτι θεάσαιτο τούτοις πρὶν ἐκείνους ἐπελθεῖν, ἄνδρας τε τοὺς κρατίστους, καὶ τῶν θηρίων τὰ μαχιμώτατα λαβὼν, νυκτὸς ὥρμησεν ὅτι τὸ στρατόπεδον. πρωΐαν δὲ αὐτῷ μαχεῖν καὶ δασεῖαν ὕλαις ὁδὸν, ὀκ αἰτέρε τὰ φῶτα, καὶ πλάναι τοῖς στρατιώταις συνέτυχον· καὶ πρὶν τοῦτο γενομένης ἀστεροῦς, ἥ τε νὺξ ἐπέλιπε, καὶ καταφανὴς ἦν ἄρτι ἡμέρᾳ τοῖς πολεμίοις ἐπερχόμενος ἀπὸ τῶν ἄκρων· ὥστε θόρυβον πολὺν καὶ νίκησιν πρὸς αὐτοῦ φέρειν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἱερῶν τῷ Μανίῳ θυομένων, καὶ τὸ κεφὸ βοηθεῖν ἀναγκάζοντος, ἐξελθὼν ἐπέβαλε τοῖς πρόσω, καὶ τρεψάμενος ἐφόβησε πολύς. ὥστε καὶ πεσεῖν ὀκ ὀλίγους, καὶ τῶν ἐλεφάντων τινὰς ἁλῶναι καταληφθέντας. αὕτη τ' Μάνιον ἡ νίκη κατήγαγε μαχούμενον εἰς τὸ πεδίον· καὶ Συμβολῶν ὀκ προδήλου, τὸ μὲν ἐδέξατο τῶν πολεμίων. ἔστι δ' ἣ καὶ βιαθεὶς ὑπὸ τῶν θηρίων καὶ συταλεὶς πρὸς τὸ στρατόπεδον, τοὺς φύλακας ὀκλάσι συχνοὺς ἐφεστῶτας τῷ χάρακι μετὰ τῶν ὅπλων καὶ ἀκμῆτας· οἱ δ' ὑπιφανέντες ὀκ τόπων ὀχυρῶν καὶ τὰ θηρία βαλόντες, ἐπάκησαν ἀποστρέφεσθαι. καὶ φυγὴ χωρεῖν τὰ τῶν συμμάχων ὀπίσω, τάραχμὸν ἀπεργάσασθαι καὶ σύγχυσιν, ἣ τὸ νίκημα παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις, ἅμα δὲ καὶ τὸ κράτος τῆς ἡγεμονίας. καὶ γὰρ φρόνημα καὶ δυνάμιν καὶ δόξαν ὡς ἄμαχοι πρὸς λαβόντες ὀκ τῆς ἀρετῆς ὀκείης καὶ τῶν ἀγώνων, Ἰταλίαν μὲν αὐτὸς, ὀλίγῳ ὕστερον Σικελίαν κατέχον.

οὕτω μὲν ἐξέπεσε τῶν Ἰταλικῶν καὶ Σικελικῶν ἐλπίδων ὁ Πύῤῥος, ἑξαετῆ χρόνον διαλώσας περὶ τὰς ἀκρόπολεις, καὶ τοῖς πράγμασιν ἐλαττωθείς. ὃ δ' ἀνδρῶν ἀνίκητον ἐν ταῖς ἤπαις διαφυλάξας, καὶ νομισθεὶς ἐμπειρίᾳ μὲν πολεμικῇ καὶ χειρὶ καὶ πόλμῃ πολὺ πρῶτος εἶναι τῶν καθ' αὐτὸν βασιλέων, ἃ δ' ταῖς πράξεσιν ἐκτᾶτο, ταῖς ἐλπίσιν ἀπολλύων, δι' ἔρωτα τῶν ἀπόντων, οὐδὲν εἰς ὃ δεῖ θέσθαι τῶν ὑπαρχόντων, σώσας. ὅθεν ἀπείκαζεν αὐτὸν ὁ Ἀντίγονος κυβευτῇ πολλὰ βαλόντι καὶ καλὰ, χρῆσθαι δ' οὐκ ἐπιστάμενῳ τοῖς πεσοῦσι. κομίσας δ' εἰς Ἤπειρον ὀκτακισχιλίους πεζοὺς καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς, χρήματα δ' οὐκ ἔχων, ἐζήτει πόλεμον ᾧ θρέψῃ τὸ στράτευμα. κομιζόντων Γαλατῶν αὐτῷ προσχωρούντων, ἐνέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, Ἀντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασιλεύοντος, ὡς ἁρπαγῇ καὶ λεηλασίᾳ χρησόμενος. ἐπεὶ δὲ καὶ πόλεις ἐλάμβανε συχνὰς, καὶ στρατιῶται δισχίλιοι μετέστησαν ὡς αὐτὸν, ἐλπίσας τι πλέον, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον· καὶ περὶ τὰ γενικὰ προσπεσὼν, συνεπάραξε τοῦ στρατιᾶς ἅπασαν· οἱ δ' ἐπὶ τῆς εὐωνυμίας τεταγμένοι Γαλάται τοῦ Ἀντιγόνου, συχνοὶ τὸ πλῆθος ὄντες, ἐπέστησαν ῥώστως· καὶ καρτερᾶς μάχης γενομένης, τούτων οἱ μὲν πλεῖστοι κατεκόπησαν, οἱ δ' τῶν ἐλεφάντων ἡγεμόνες ἐγκαταλαμβανόμενοι, παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ τὰ θηρία πάντα. προσλαβὼν δὲ ὁ Πύῤῥος τηλικαῦτα, καὶ τῇ τύχῃ μᾶλλον ἢ τοῖς λογισμοῖς χρώμενος, ἐπῆγε τῇ φάλαγγι τῶν Μακεδόνων, ἀναπεπλησμένῃ ταραχῆς καὶ φόβου διὰ τὴν ἧτταν. ὅθεν ἐμβολῆς μὲν ἔφοντο καὶ μάχης πρὸς αὐτὸν, τὴν δὲ δεξιὰν προτείνων, καὶ στρατηγοὺς καὶ ταξιάρχους ἀνακαλούμενος ἀπόντας ὀνόματι, ἀπέστησε τοὺς πεζοὺς τοῦ Ἀντιγόνου. κἀκεῖνος μὲν ὑποφεύγων, ἅμα τῶν Γαλατῶν τινὰς πόλεων κατέσχεν· ὁ δὲ Πύῤῥος εὐτυχήμασι τοσούτοις μέγιστον αὐτῷ πρὸς δόξαν οἰόμενος διαπεπρᾶχθαι τὸν περὶ τοὺς Γαλάτας, τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα τῶν λαφύρων ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἰτωνίδος Ἀθηνᾶς, τόδε τὸ ἐλεγεῖον ἐπιγράψας,

Τοῖς θυρεοῖς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον Ἀθάνᾳ
Πύῤῥος ἀπ' θρασέων σκρέμασεν Γαλατῶν,
Πάντα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατόν· ἀ μέγα θαῦμα·
Αἰχμηταὶ καὶ νῦν καὶ πάρος Αἰακίδαι.

μετὰ τὴν μάχην δὲ θᾶττον ἀνελάμβανε τὰς πόλεις. τῶν δὲ Αἰγαίων κρατήσας, τά τε ἀνδράποδα χαλεπῶς ἐχρήσατο τοῖς ἀνθρώποις, καὶ φρουρὰν Γαλατικὴν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευομένων. οἱ δὲ Γαλάται, πλοῦς ἀπλησίατον χρημάτων ὄντες, ἐπέθεντο τῶν βασιλέων αὐτόθι κεκοσμημένων τοῖς τάφοις ὀρυττόμενοι, καὶ τὰ μὲν χρήματα διήρπασαν, τὰ δὲ ὀστᾶ πρὸς ὕβριν διέῤῥιψαν. τοῦτο κούφως ἔδοξε καὶ ὀλιγώρως ἐνεγκεῖν ὁ Πύῤῥος, ἢ δι' ἀφροσύνας τινὰς ὑπερθέμενος, ἢ παρεὶς ὅλως διὰ φόβον τὸ κολάσαι τοὺς βαρβάρους· ὅθεν ἤκουσε κακῶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. οὔπω δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῷ βεβαιότητα καὶ σύστασιν ἐχόντων μόνιμον, ἠωρτο τῇ γνώμῃ πάλιν πρὸς ἑτέρας ἐλπίδας· καὶ τὸν μὲν Ἀντίγονον ἐφυβρίζων, ἀναίσχυντον ἐκάλει, μὴ λαμβάνοντα θυμάτιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν πορφύραν φερόντα. Κλεωνύμου δὲ τοῦ Σπαρτιάτου παρόντος, καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα, πρόθυμος ὑπήκουσεν. ὁ δὲ Κλεώνυμος εἰς μὲν θρόνους βασιλικοὺς, οὔτε δόξαν εἶχεν οὔτε πίστιν εἶχεν. ἀλλ' Ἄρης ἐβασίλευε. καὶ τοῦτο μὲν εἰς κοινὸν ἔγκλημα καὶ πρεσβύτερον αὐτῷ πρὸς τοὺς πολίτας.

A Ita Pyrrhus quum hisce in bellis sex annos contriuisset, viresq; suas imminuisset, ab spe excidit Italica atq; Sicilienſi, virtutem tamen conseruauit in aduersis prælijs inuictam. Ac scientia quidem rei militaris, manu atque animo longè omnium suæ memoriæ regum habitus est primus, verùm quæ factis comparauerat, ea semper noua spe corrumpere: quòd siti illorum, quæ nondum habebat, nihil horum quæ habebat, conseruaret, vt rectè vteretur. Vnde comparat eum Antigonus aleatori, qui multa & secunda iacit, sed vti nescit iactu. Transportauit in Epirum octo millia peditum,
B quingentos equites. At inopia rei pecuniariq; pressus bellum, vnde aleret exercitum, quærebat. Quum autem adiunxissent se ei aliquot Galli, in Macedoniam, vbi regnabat Antigonus Demetrij, ad prædandum & populandum incursionem fecit. Vbi quum multa oppida cepisset, & transissent ad eum duo millia militum, spe affulgente maiore mouit in Antigonum: cui in faucibus *quæ genà Græcis dicuntur*, occurrens omnes copias explicauit. Galli autem, qui magno numeto agmen Antigoni claudebant, pugnabant strenuè: quorum plerique prælio acri commisso concisi, elephantorum duces circumuenti, seque & beluas omnes dedunt.
C Hac facta accessione, fortunæ magis Pyrrhus quàm consilio fretus impetum in Macedonum phalangem dedit, tumultu & metu ex clade accepta consternatam. Quare confligere & manum conserere illi cum eo supersedere. Qui dextram protendens, pariterque duces & ordinum ductores omnes nomine inclamans, peditatum seiunxit ab Antigono. Ille subduxit se, retinuit tamen oppida aliquot maritima. At Pyrrhus, quòd in tam multis prosperis rebus decus de Gallis partum faceret plurimi, pulcherrima & splendidissima spolia eis detracta in templo Minerua Itonidis sacra-
D uit cum hoc epigrammate,

Hæc Pyrrhus Gallis detraxit scuta Molossus
Suspendens aris dona Minerua tuis.
Nec mirum Antigoni turmas cita terga dedisse,
Æacidæ quum sint nunc quoq; & antè viri.

Mox secundum pugnam vrbes recepit. Ægeos, vbi habuit eos in potestate, cùm alias tractauit acerbè, tum vbi præsidium Gallicum ex ijs qui sequuti fuerant ipsum imposuit. Galli autem gens auarissima, regum ibi humatorum aggressi sunt monimenta aperire, thesauros diripuerunt, reliquias cum ludibrio dissipauerunt. Hoc Pyrrhus
E visus est ferre lentè & solutè, quòd vel districtus negotijs id reiecerit in aliud tempus, vel planè ob timorem supplicium persequi à barbaris dissimulauerit. Vnde malè audiuit apud Macedonas. Hauddum rebus eius stabilitis & ad perpetuitatem constitutis nouæ spes animum eius erexerunt, atque Antigonum quidem per ludibrium vocauit impudentem, quòd non sumeret pallium, sed purpuram adhuc gestaret. Porrò quum Lacedæmonius Cleonymus eum adisset, & Lacedæmonem inuitaret, obsequutus est facilè. Erat Cleonymus hic ex stirpe regia, sed quòd animum præ se ferret violentum & imperiosum, non
F ferebant eum in oculis ciues, neque fidem ei habebant, verùm regnum obtinebat Areus. Hæc ei publica erat atque vetus cum ciuibus querela.

Iam vxorem formosam & familiæ regiæ Chelidonidem, Leotychidis filiam, Cleonymus grandior natu duxerat. Quæ Acrotati amore Arij filij deperiens, adolescentis forma venusta, acerbas amanti matito iuxtaque infames præbuit nuptias. Neque enim ciuem latebat vllum ab vxore eum fastidiri. Ita quum ad publicam domestica accessisset ægritudo, ira & animi dolore consultoribus Pyrrhum Spartam attraxit. Habebat Pyrrhus peditum xxv millia, equitum millia duo, elephantos quatuor & viginti. Vnde docuit statim moles apparatus non Cleonymo Spartam, sed Peloponnesum sibi quærere Pyrrhum. Nam verbis quidem id & apud ipsos inficiabatur Lacedæmonios, qui ad eũ Megalopolim legati venerant. Vt enim quas tenebat Antigonus vrbes, in libertatem assereret, ideo se ferebat adesse: & herclè vt minores filios Spartam, si liceret, mitteret, quo imbuerentur institutis Laconicis, atque ea re iam reges omnes excellerent. Hæc fingens & verba dans occurrentibus in via, vt primùm attigit Laconiam, prædas egit & populatus est agrum. Querentibus legatis, quòd bellũ prius quàm id indixisset, moueret, Atqui etiam vos (*inquit*) nouimus nos Spartiatas, quod instituistis, non prænuntiare alijs. Tum vnus ex ijs qui adstabant Mandracidas nomine, Laconica lingua, Tu verò (infit) si deus es, nihil nobis acciderit mali: nulla enim te lacessiuimus iniuria. sin homo, existet & te potior alius. Inde Lacedæmonẽ mouit, quam quum moneret Cleonymus vt ex itinere oppugnaret, veritus Pyrrhus (vt fertur) ne nocte irruentes milites vrbem diriperent, distulit rem, dicens idem se in sequenti die facturum. Siquidẽ & erant in vrbe pauci, & ob repẽtinum huius aduentũ imparati. Etiam rex aberat Areus, qui Gortynijs in Creta bello pressis suppetias ferebat. Atq; hoc quidẽ vrbem, quæ ob solitudinẽ & imbecillitatem despiciebatur, seruauit potissimum. Siquidẽ Pyrrhus, quum arbitraretur gladium strictum neminẽ, castra est metatus. Cleonymi autẽ domũ ita adornauerant amici & Ilotæ, tanquã cœnaturus Pyrrhus apud eum esset. At Lacedæmonij primis tenebris fœminas primò deliberauerant in Cretam mittere, cæterùm ipsæ repugnauerũt: Archidamia etiã gladium tenens venit in senatum, castigauitq; nomine mulierũ viros, quòd viuendum sibi euersa putarent Sparta. Inde fossam statuerunt ex aduerso hostium castris ducere, cuius ex vtraque ora plaustra collocare, eaq; vsq; ad medias rotas defodere, quo validè depacta distinerent beluas. Hoc opus aggredientibus adiungunt se virgines & matronæ, quæ partim tunicas succinxerant sindonibus, partim solis amictæ tunicis erant, eam operam vnà cum senibus subituræ. Illos qui præliaturi erant quietem iusserunt capere, sumptoque modo perfecerunt hæ per se tertiam partem fossæ. Fuit ea lata cubitos sex, quatuor alta, longa octo iugera, vt Phylarchus tradit: vt Hieronymus, minus. Vbi diluxit, quum mouerent se hostes, subministrauerũt arma iuuenibus, fossamque tradiderunt hortantes vt eam defenderent & tuerentur. Pulchrũ esse in conspectu patriæ vincere, & in matrum coniugumq; manibus occumbere gloriosum, cadentes, vt deceret Spartiatas.

A γυναῖκα ὀ καλὴν καὶ γένους βασιλικῆς, Χελιδωνίδα τὴν Λεωτυχίδου, θρεσβύτερος ὢν ἔγημεν ὁ Κλεώνυμος. ἡ δ' Ἀκροτάτῳ τῷ Ἄρεως ἐπιμανεῖσα, μειρακίῳ καθ' ὥραν ἀκμάζοντι, λυπηρὸν ἐρασθεῖσι τῷ Κλεωνύμῳ καὶ ἄδοξον ὁμοῦ παρεῖχε τὸν γάμον· οὐδένα γὰρ ἐλάνθανε Σπαρτιατῶν καταφρονούμενος ὑπὸ τῆς γυναικός. οὕτω δὴ τῶν κατ' οἶκον ἀνιαρῶν τοῖς πολιτικοῖς θορυβουμένων, ὑπὸ ὀργῆς καὶ βαρυθυμίας ἐπῆγε τῇ Σπάρτῃ τὸν Πύρρον, ἔχοντα δισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους πεζοὺς, διχιλίους δὲ ἱππεῖς, ἐλέφαντας δὲ εἰκοσιτέσσαρας. ὥστε τὸν μεγέθει τῶν παρασκευῶν οὐ Κλεωνύμῳ τὸν Σπάρτιν, ἀλλὰ τὸν Πελοπόννησον ἑαυτῷ κτώμενος. ἐπεὶ τοῦ γε λόγου καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔξαρνος ἦν τοὺς Λακεδαιμονίους, θρεσβεύσαντας εἰς Μεγάλην πόλιν. ἔφη γὰρ ἐλευθεροῦν τὰς ὑπὸ Ἀντιγόνῳ πόλεις ἀφῖχθαι, καὶ νὴ Διὰ τοὺς νεωτέρους παῖδας εἰς Σπάρτην, εἰ μὴ κωλύοι, πέμψων, ἐνβαφησομένους τοῖς Λακωνικοῖς ἔθεσιν, ὡς τοῦτο πλέον ἔχοιεν ἤδη τῶν πρώτων βασιλέων. τοῦτα πλασάμενος καὶ πρᾶγμα τοῖς ἐντυγχάνουσι αὐτῷ κατ' ὁδὸν, ὡς πρῶτον ἥψατο τῆς Λακωνικῆς, ἐπαγγελῶν ἐποιεῖτο καὶ λεηλασίαν. ἐγκαλούντων δὲ τῶν πρέσβεων ὅτι μὴ καταγγείλας πόλεμον ἐξεστρατεύσατο πρὸς αὐτοὺς, Ἀλλ' οἶδ' ὑμᾶς (ἔφη) τοῖς Σπαρτιάταις ἴσμεν ὄ, τι νῦν μέλλητε ποιεῖν, ἑτέροις προλέγοντας. εἷς δὲ τῶν παρόντων ὄνομα Μανδρακίδας εἶπε, τῇ φωνῇ λακωνίζων, Εἰ μὲν ἐστὶ τύ γε θεὸς, οὐδὲν μὴ πάθωμεν· (οὐ γὰρ ἀδικεῦμεν) εἰ δ' ἄνθρωπος, ἔσται καὶ πολυκαρπῶν ἄλλος. οὐκ τὸν τὸν κατέβαινεν ὑπὲρ τὴν Λακεδαίμονα· καὶ τὸν Κλεωνύμου κελεύοντος ἐξ ἐφόδου προσβαλεῖν, φοβηθεὶς ὁ Πύρρος (ὡς λέγεται) μὴ διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται τὴν πόλιν ἐν νυκτὶ πρεσπεσόντες, ἐπέσχεν, εἰπὼν ὅτι ταυτὸ ποιήσοισι μθ' ἡμέραν. αὐτοί τε γὰρ ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἀπαρασκεύοι διὰ τὸ αἰφνίδιον. ὁ δ' Ἄρης οὐκ ἐτύγχανε παρὼν, ἀλλ' ἐν Κρήτῃ Γορτυνίοις πολεμουμένοις βοηθῶν· καὶ τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν πόλιν ἔσωσε, δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν, καταφρονηθεῖσαν. ὁ μὲν γὰρ Πύρρος οὐδένα μαχεῖσθαι νομίζων, κατηυλίσατο. τοῦ δὲ Κλεωνύμου τὴν οἰκίαν οἱ τε φίλοι καὶ εἵλωτες οὕτως ἐκόσμησαν καὶ παρεσκεύασαν, ὡς δεῖπνήσοντος τοῦ Πύρρου παρ' αὐτῷ. γενομένης δὲ νυκτὸς, οἱ Λακεδαιμόνιοι πρῶτον μὲν ἐβουλεύσαντο τὰς γυναῖκας εἰς Κρήτην ἀποστέλλειν, αἱ δ' ἀντέστησαν. Ἀρχιδαμία δὲ καὶ ξίφος ἔχουσα πρὸς τὴν γερουσίαν ἦλθεν, ἐγκαλοῦσα τοῖς ἀνδράσιν ὑπὲρ τῶν γυναικῶν, εἰ ζῶν αὐτὰς ἀξιοῦσι τῆς Σπάρτης ἀπολουμένης. ἔπειτα τὸν στρατόπεδον τῶν πολεμίων πρὸς ἄλληλον ἔγνωσαν ἐμβαλόντες τάφρον, ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς σῆσαι τὰς ἀμάξας· μέχρι δὲ μέσων τῶν τροχῶν καταχώσαντες, ὅπως ἕδραν ἔχουσαι δυσκινήσιον ἐμποδὼν ὦσι τοῖς θηρίοις. ἀρχομένοις δὲ ταῦτα πρᾶξαι, ἦν αὐτοῖς τῶν παρθένων καὶ γυναικῶν, αἱ μὲν ἱματίοις καταζωσάμεναι τοὺς χιτωνίσκους, αἱ δὲ, μονοχίτωνες συνεργασόμεναι τοῖς πρεσβυτέροις. τοὺς δὲ μάχεσθαι μέλλοντας ἐκέλευον ἡσυχάζειν, καὶ λαβοῦσαι μέρος αὐταὶ καθ' αὐτὰς ἐξειργάσαντο τῆς τάφρου τὸ τρίτον μέρος. ἦν δὲ τὸ μὲν πλάτος αὐτῆς, πήχεων ἕξ, τὸ δὲ βάθος, τεσσάρων, τὸ δὲ μῆκος, ὀκτάπλεθρον, ὡς ἱστορεῖ Φύλαρχος· ὡς δὲ Ἱερώνυμος, ἔλαττον. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ κινουμένων τῶν πολεμίων τὰ ὅπλα τοῖς νέοις ὀρέγουσαι, καὶ παραδιδοῦσαι τὴν τάφρον, ἀμυνεῖν καὶ φυλάττειν ἐκέλευον, ὡς ἰδὺ μὲν νικᾶν ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πατρίδος, θνήσκειν δὲ ἐν χερσὶ μητέρων καὶ γυναικῶν, ἀξίως τῆς Σπάρτης πεσόντας.

ἡ δὲ Χελιδωνὶς ἐκποδὼν οὖσα καθ' ἑαυτὴν, βρόχον εἶχεν ἐνημμένον, ὅπως ὅπῃ τῷ Κλεωνύμῳ μὴ γένοιτο τῆς πόλεως ἅλωσις. αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Πύῤῥος ἐβιάζετο κατὰ στόμα τοῖς ὁπλίταις τοῖς ἀσπίδας πολλὰς τῶν Σπαρτιατῶν δυνατῶς διατεταγμένοις, καὶ τάφρον ἐν τῷ πρατῷ, οὐδὲ βάσιν ἀσφαλῆ τοῖς μαχομένοις παρέχουσαν ὑπὸ χαυνότητος. ὁ δὲ παῖς Πτολεμαῖος, ἔχων διχιλίους Γαλάτας, καὶ Χαόνων λογάδας, ἐξελίξας τὴν τάφρον, ἐπειρᾶτο κατὰ τὰς ἁμάξας ὑποβαίνειν. αἱ δὲ ὑπὸ βάθους καὶ πυκνότητος, οὐ μόνον τύποις τῶν ἐφόδων, ἀλλὰ καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις δύσεργον ἐποίουν τὴν βοήθειαν. ἀνατρώντων δὲ τῶν Γαλατῶν τοὺς τροχοὺς, καὶ ὑποσυρόντων τὰς ἁμάξας εἰς τὸν ποταμὸν, καταδὺς τὸν κίνδυνον ὁ νεανίας Ἀκρότατος, καὶ τὴν πόλιν διαδραμὼν μετὰ τριακοσίων, προσῆλθε τὸν Πτολεμαῖον, ὑποστρωννύμενος ὑπ' αὐτοῦ διάλυτας συγκλινίας, ἕως προσέβαλε τοῖς ἐναντίοις, καὶ μεταβαλόντας ἠνάγκαζε μάχεσθαι πρὸς ἑαυτὸν ὠθουμένους ὑπ' ἀλλήλων εἴς τε τὰ τάφρον καὶ πρὸς τὰς ἁμάξας πίπτοντας· ἄγει δὲ φόνῳ πολλῷ μόλις δυνηθέντες. ἐθεάσατο δὲ οἵ τε πρεσβύτεροι, καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἀριστεύοντα τὸν Ἀκρότατον. ἐπεὶ δὲ ἀπῆλθε πάλιν διὰ τῆς πόλεως ὅπῃ τὴν αὐτὴν τάξιν αἵματος κατὰ πλεως καὶ γαδεος, ὑπὸ τῆς νίκης ἐπηρμένος, καὶ μείζων ἔδοξε γενέσθαι καὶ καλλίων ταῖς Λακαίναις, καὶ τὴν Χελιδονίδα τὸν ἔρωτος ἐζήλωσεν. τῶν δὲ πρεσβυτέρων τινὲς ἐπηκολούθουν βοῶντες, Ὦ χαῖρε, Ἀκρότατε, καὶ οἶφε τὸν Χελιδωνίδα· μόνον παῖδας ἀγαθοὺς τῇ Σπάρτᾳ ποιῇ. κατὰ δὲ τὸν Πύῤῥον αὐτὸν ἰσχυρᾶς μάχης συνεστώσης, δηλοῖ τε λαμπρῶς ἡγωνίζετο, καὶ Φύλλιος ὅπῃ πλεῖστον αἴτιος ὢν, καὶ πλείστους ἀποκτείνας τῶν βιαζομένων, ὡς ἤσθετο βαυμάτων πλήθει τραυλυόμενον ἑαυτὸν, ἐκστὰς τινὶ τῶν ὑπιτεταγμένων τῆς χώρας, ἔπεσεν ἐντὸς τῶν ὅπλων, ὥστε μὴ γενέσθαι τὸν νεκρὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις. νυκτὸς δὲ ἡ μάχη διεκρίθη. καὶ κεραυνωθεὶς ὁ Πύῤῥος, ὄψιν εἶδε τοιαύτην. ἐδόκει βαδίζειν κεραυνοῖς ὑπ' αὐτὸν τὸν Λακεδαίμονα, καὶ φλέγεσθαι πᾶσαν, αὐτὸς δὲ χαίρειν. ὑπὸ δὲ τῆς χαρᾶς ἀναστενάζων, τοὺς τε ἡγεμόνας ἐκέλευεν ἐν τάχει θεῖναι τὸν στρατὸν ἔξω, καὶ τοῖς φίλοις διηγεῖτο τὸν ὄνειρον, ὡς ληψόμενος κατὰ κράτος τὴν πόλιν. οἱ μὲν οὖν δηλοῖ θαυμαστῶς, ἐπείδοντο· Λυσίμαχος δὲ οὐκ ἤρεσκεν ἡ ὄψις, ἀλλ' ἔφη δεδιέναι μὴ, καθάπερ τὰ βεβρεγμένα τοῖς κεραυνοῖς ἀνέμβατα μένει χωρία, καὶ τῷ Πύῤῥῳ τοιοῦτον ἡ θεὸς δυείσοδον ἔσεσθαι τὴν πόλιν. ὁ δὲ Πύῤῥος εἰπὼν ὅτι τοῦτο μὲν ὅτι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας, καὶ ἀσοφίαν ἔχει πολλὴν, ἐκέλευε δεῖν, τὰ ὅπλα λαβὼν χερῶν ἔχοντας, ὑποβαίνειν αὐτοῖς, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πατρίδος, ἔφη, καὶ τοῦτον ἄμεινον ἡμέρα τὸν στρατόν. ἠμείοντο δὲ τοῦ θυμοῦ καὶ ἀρετῇ τοσαῦτα δυνάμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ παρῆσαν αἱ γυναῖκες, ὀρέγουσαι βέλη, καὶ σιτία καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις προσφέρουσαι, καὶ ἀναλαμβάνουσαι τοὺς τραυματιζομένους. τὴν τε τάφρον οἱ Μακεδόνες χοῦν ἐπειρῶντο, πολλὴν συμφορεῖν τῶν ὕλην, ὑφ' ἧς ὅπλα καὶ σώματα νεκρῶν ὑπεκεκρυμμένα ἀπεκρύπτετο. καὶ πρὸς τοῦτο τῶν Λακεδαιμονίων βοηθούντων, ὤφθη τοῦτο τὸν τάφρον καὶ τὰς ἁμάξας ὁ Πύῤῥος, ἵππῳ βιαζόμενος εἰς τὴν πόλιν. κραυγῆς δὲ τῶν κατὰ πύλας τεταγμένων γενομένης, καὶ δρόμου καὶ ἀναλαγμοῦ τῶν γυναικῶν, ἤδη διεξελαύνοντι τῷ Πύῤῥῳ, καὶ προσκρουσάντι τοῖς κατὰ πρόσωπον, ἐξήλατο Κελτικὸς βέλος πληγεὶς ὁ ἵππος ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ κατέβαλε δισφανῶς τὸν Πύῤῥον εἰς τόπους ὀλισθηροὺς καὶ κατάμυτεις

A Chelidonis de medio recesserat, solaq; agebat, & restim collo iniecerat, ne vrbe capta in potestatem veniret Cleonymi. At Pyrrhus à fronte connitebatur cum graui armatura perrumpere confertos clypeatos sibi obiectos Spartiatarum & fossam inexuperabilem, quæ cedens non sinebat vestigium figere pugnantes firmum. Filius eius Ptolomæus cum duobus millibus Gallorum & delectis Chaonibus circummissa fossa tentabat plaustra superare. Quæ quòd depressa essent altius & conferta, nõ modò horum impressionem, sed Lacedæmonijs quoq; difficilem reddebant defensionẽ. Iam euel-
B lentibus rotas Gallis atq; in flumen detrahentibus plaustra, cernens periculũ iuuenis Acrotatus percurrit cum trecentis vrbẽ, ac Ptolemæum circumuenit, neq; prius ab eo ob loca caua conspectus est, quàm terga militum eius cæderet: ac conuertere eos coegit signa, & secum pugnare. Quæ res effecit vt sese mutuò impellerent, in fossam prociderent, atq; in plaustra incurrerent, quovsq; ægrè sunt ingenti cæde summoti. Acrotatũ & senes & mulierũ caterua præclarè certantẽ cõtemplati sunt. Quum iam media vrbe stationem suam repeteret cruentus & exultãs elatusq; victoria, celsior ac pulchrior
C est Lacænis visus, Chelidonemq;, quòd talem haberet amatorem, prædicauerunt beatam. Præterea grex senum sequutus conclamauit, Perge Acrotate, & complectere Chelidonidem: tantùm bonos Spartæ procrea. Quo porrò loco ipse agebat Pyrrhus, acre certamen extitit. Ibi cùm alij insigniter præliabãtur, tum Phyllius perdiu restitit hostibus, magnamq; stragem gradum inferentium dedit. Vt vulnerum multitudine sensit fatiscere se, vni subsidiariorum loco suo concesso in medio cecidit armatorum, neque hostes corpore eius sunt potiti. Nox autem prælium diremit. Quiescenti tale somnium est Pyrrho oblatum. Videbatur ei Lacedæ-
D mon fulmine ab ipso icta inflammari tota, atq; ipse inde exultare. Lætitia excitatus imperat ducibus vt milites habeant instructos, somniumq; exponit amicis, quasi vrbẽ esset expugnaturus. Cui quum alij mirificè assentirentur, non placuit Lysimacho visum. Vereri ait se ne vt loca quæ fulmine afflantur, manent inaccessa, ita Pyrrho deus non ingressurum significaret eum vrbem. Huic vbi Pyrrhus respondit, meras eas esse præstigias atque incertitudinis plenas, illud verò in manibus arma tenentem sibi quenque subijcere debere,

Optimum id augurium, pro Pyrrho exponere vitam:

E surgit, & primo diluculo exercitum admouet vrbi. Lacedęmonij impigrè & supra vires defendunt se. Præstò sunt fœminæ, tela suggerunt, cibum & potum petentibus administrant, vulneratos excipiunt. Illinc Macedones complere moliuntur fossam, materiam affatim congerunt, qua iniecta arma & cadauera contecta sunt. Eò dum occurrunt Lacedæmonij, cernunt Pyrrhum fossam superasse & plaustra, atque irrumpere equo in vrbẽ. Quum clamorem qui ea parte erant locati, ederent, mulieresque discurrerent, & vlulatum tollerent, perrumpẽte Pyrrho & resistentibus instante,
F equus eius sagitta Cretica infra ventrem ictus est. Quo vulnere concitus, doloris magnitudine Pyrrhum in fastigium lubricum & pronum effudit,

Tumultuantibus qui circa eum erant amicis, accurrerunt Spartiatæ, telorumque vi omnes exegere. Tum receptui cecinit, Lacedæmonios arbitratus, quòd saucij omnes, multi eorum interfecti essent, fore infractiores. Enimverò prospera vrbis fortuna, siue ciuium virtutem in seipsa periclitans, siue quantã rebus perditis vim habeat, ostentans, spe abscissa Lacedæmoniorum Phocensem Ameniam ducem Antigoni cum auxilio militum externorũ introduxit ex Corintho in vrbem. Commodùm hi recepti vrbe erant, quum ex Creta rex Areus cum duobus millibus militum aduenit. Ibi fœminæ extemplo domos suas dilapsæ, non immiscuerunt se vltrà rebus bellicis, illiq; dimissis quos in arma præter ætatem coegerat necessitas, ad pugnam se accinxerunt. Porrò peruicacia quędam & ambitio Pyrrhum magis ob ea quæ accesserant auxilia, ad expugnandam impellebat vrbem. Vbi nihil successit, detrimento afflictus destitit cœpto, agrosque depopulatus est, in animo habens ibidem hybernare. At fatum ineuitabile fuit. Argis factio aduersus Aristippũ Aristiæ erat. Quum autem intercedere familiaritas putaretur inter Aristippum & Antigonum, maturat Aristias Pyrrhum Argos accire. Ille spem ex spe voluens, & rebus secundis ad alias vtens occasiones, ac sicvbi incurrisset, rebus alijs sarcire laborans, neque clade neque victoria terminum faciebat sui & aliorum fatigandorum. Contendit igitur euestigio Argos. Areus verò crebris insidijs positis atque vijs insessis asperrimis, Gallos & Molossos, qui agmen claudebant, carpsit. Prænunciauerat autẽ Pyrrho aruspex iocinore sine capite inuẽto, vnius necessariorum eius iacturam. Ibi vrgente articulo oblitus, ex tumultu & iactatione, prędictionis, imperat Ptolemæo assumptis familiaribus subsidium ferre laborantibus. Ipse ocyus exercitum ex angustijs extrahẽs progreditur. Interea acris circa Ptolemæum coorta pugna, ac dum delecti Lacedæmonij, quos Eualcus ductabat, manus conserunt cum hostibus, Oræsus quidam Cretensis Aptera ortus, vir impiger & pernix, prætercurrit, ac strenuè dimicantem in latus percussit & occidit iuuenem. Ad cuius casum terga vertentem eius cateruam dum insequuntur & cædunt Lacedæmonij, relicto peditatu cõiecerunt se imprudentes in campum. In quos Pyrrhus, nuntiata modò filij nece, ingenti percitus dolore, Molossorum equitatum conuertit, atque ipse ante alios inuectus cæde se satiauit Lacedæmoniorum. Semper quidem inuictum ostendit se & terribilem in armis, cæterùm tunc certamina priora audacia & strenuitate superauit. Vt equum Eualco adegit, deflectens Eualcus in latus, penè amputauit gladio manum Pyrrhi sinistrã, verùm delato in habenas ictu has incidit: Pyrrhus verò traiecit eum lancea, atque cum ictu equo delapsus est, & pedes iam omnes qui ad corpus protegendum Eualci pugnabant, contrucidauit delectos. Hoc quod non fuit exiguum detrimentum belli confecti nequicquam inuexit pertinacia ducis. Pyrrhus postquam filio quasi inferias dedit, magnificamque edidit tanquam ludos funebres pugnam, ac magnam partẽ mœroris in iram effudit hostilem, mouit Argos.

θορυβουμένων ὑπὸ τῶν περὶ τὸν τῶν ἑταίρων, ἐπέδραμον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ χρώμενοι τοῖς βέλεσιν, ὀξέως ἀπῆλασαν. ἐκ τούτου καὶ τὴν ἡσυχίαν ἔπαυεν, οἰόμενος ἐνδώσειν τοὺς Λακεδαιμονίους, θρασὺν ἀπολύτων καὶ παντεθραυμένων αὐτοῖς, πεπτωκότων ὑπὸ πολλῶν. ἡ δὲ ἀγαθὴ τύχη τῆς πόλεως, εἴτε πεῖραν ἀρετῆς λαμβάνουσα τῶν ἀνδρῶν ἐφ' ἑαυτῆς, εἴθ' ὅσην ἐν ἀπόροις ἔχει δύναμιν, ἀπόδειξιν διδοῦσα, μοχθηρὰς ἤδη τῶν Λακεδαιμονίων ἐχόντων τὰς ἐλπίδας, Ἀμεινίαν τε Φωκέα τῶν Ἀντιγόνου στρατηγῶν ἐκ Κορίνθου βοηθήσοντα παρεσκεύαζε μετὰ ξένων· καὶ τούτων ἄρτι δεδεγμένων, ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς Ἄρης ἦκεν ἐκ Κρήτης, διακόσιοις στρατιώτας κομίζων. αἵ τε δὴ γυναῖκες εὐθὺς ὅτι τὰς οἰκίας ἐκκεδάσθησαν, οὐδὲν ἔτι πολυπραγμονοῦν ἀξιοῦσαι τῶν πολεμικῶν· καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν ἐν τοῖς ὅπλοις ὑπ' ἀνάγκης γυμνοῦσαι ἀφέντες, αὐτοὺς ὅτι τῷ μάχῃ ἔταξαν. τῷ δὲ Πύρρῳ ἔχει μὲν τις ὀργὴ καὶ φιλοτιμία μᾶλλον ἐπὶ τοὺς προσγενομένους, κρατῆσαι τῆς πόλεως· ὡς δὲ οὐδὲν ἐπράττετο, πληγὰς λαβὼν ἀπέστη, καὶ τῷ χώρᾳ ἐπόρθει. Ἀμφανόμενος αὐτόθι χειμάσαι. τὸ δὲ χρεὼν οὐ ἄφυκτον. ἐν γὰρ Ἄργει φάσις ἦν Ἀντιγόνου πρὸς Ἀείσιππον· ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀείσιππος ἐδόκει χρῆσθαι φίλῳ τῷ Ἀντιγόνῳ, φθάσας ὁ Ἀριστέας ἐκάλει τὸν Πύρρον εἰς τὸ Ἄργος. ὁ δὲ, ἐλπίδας ἐπὶ ἐλπίδων ἀεὶ κυλίνδων, καὶ ταῖς μὴ εὐτυχίαις ἐπ' ἀνάγκης χρώμενος ἀφορμαῖς, ἃ δὲ ἔπραττεν ἑτέροις βουλόμενος διὰ πλησιῶν πράγμασιν, οὔτε ἔπαυε, οὔτε νίκην ὅρον ἐποιεῖτο τῶν κακοπαθεῖν καὶ κακοῦν. εὐθὺς οὖν ἀνεζεύγνυεν ὅτι τὸ Ἄργος. ὁ δὲ Ἄρης ἐνέδρας τε πολλὰς ὑφεὶς, καὶ καταλαβὼν τὰ χαλεπώτατα τῆς ὁδοῦ, πρὶν ἐκόπτε τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Μολοσσοὺς ὁπισθοφυλακοῦντας. τῷ δὲ Πύρρῳ προεῖρητο μὲν ἐκ τῶν ἱερῶν ἀλεκτορίδων ἀπὸ τοῦ μαντεύματος, ἀποβολήν τινος τῶν ἀναγκαίων. τοῦδε δὲ τῶν καιρῶν τότε τῷ θορύβῳ καὶ τῷ κινήματι τὸν λογισμὸν ἐκκρουσθεὶς, ἐκέλευσε τὸν μὲν Πτολεμαῖον λαβόντα τινὰς ἑταίρους βοηθεῖν· αὐτὸς δὲ θᾶττον ἐκ τῶν χειρῶν ἐφιππεύσας τῇ στρατιᾷ ἐπῄει. ὀξείας δὲ τοῦ Πτολεμαίου μάχης γενομένης, καὶ τῶν ὑπολέκτων Λακεδαιμονίων, ὧν Εὐάλκης ἡγεῖτο τοῖς μαχομένοις πρὸς αὐτοὺς συμπλεκομένων, ἀνὴρ πλήκτης καὶ δραμεῖν ὀξὺς Ὄρσιος ὄνομα, Κρὴς Ἀπτεραῖος, ἐκ πλαγίου παραδραμὼν, ἀγωνιζόμενον ἐκ θυμοῦ τὸν νεανίσκον ἐπάταξε καὶ κατέβαλε. πεσόντος δὲ ἐκείνου καὶ τῆς ἡγουμένης τῶν πρὸς αὐτὸν, οἱ Λακεδαιμόνιοι διώκοντες καὶ κατοιῶντες, ἔλαθον εἰς τὸ πεδίον συμβαλόντες, καὶ ἀπολιφθέντες ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν· ἐφ' οὓς ὁ Πύρρος, ἄρτι τὸν θάνατον τοῦ παιδὸς ἀκηκοὼς καὶ πεπαθῶν, ἐπέστρεψε τοὺς ἱππεῖς τῶν Μολοσσῶν. καὶ πρῶτος εἰσελάσας, ἐνεπιμπλᾶτο φόνου τῶν Λακεδαιμονίων, ἀεὶ μόνος ἄμαχος καὶ δεινὸς ἐν τοῖς ὅπλοις φαινόμενος, τότε δὲ ὑπερβαλλὼν τόλμῃ καὶ βίᾳ πρὸς τοὺς πρότερον ἀγῶνας. ἐπεὶ δὲ ἐπέβαλε τῷ Εὐάλκῳ τὸν ἵππον, ὁ μὲν ἐκ πλαγίου παρασπάσας, μικρὸν ἐδεήθη τῷ ξίφει τῷ ὅτι τῆς ἡνίας χεῖρα δρεψάμενος τοῦ Πύρρου, τῷ δὲ ἡνίαν πατάξας ἀπέκοψεν. ὁ δὲ Πύρρος, ἅμα τῇ πληγῇ τοῦ δόρατος διελάσας ἐκείνον, ἀπερρύη τοῦ ἵππου, καὶ πεζὸς ἤδη πεσὼν ὅτι τῷ Εὐάλκῳ μαχομένοις ἀπέκτεινε τοὺς λοιπάδας· καὶ μέγα τοῦτο τῇ Σπάρτῃ παρεμπόδισμα τοῦ πολέμου πέρας ἔχοντος ἐποίησεν ἡ φιλοτιμία τῶν ἀρχόντων. ὁ δὲ Πύρρος, ὥσπερ ἐναγισμοῦ τινα τῷ παιδὶ τελέσας, καὶ λαμπρὸν ὅτι πάφιον ἀγωνισάμενος, καὶ πολὺ τῆς λύπης ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφεὶς θυμῷ, πρῶτον ὅτι τὸ Ἄργος,

καὶ τ᾽ Ἀντίγονον ἤδη πωθανόμενος ὅτι τῶν ἄκρων ὑπὲρ τοῦ πεδίου καθῆσθαι, περὶ τῶν Ναυπλίαν ἐστρατοπεδεύετο. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ κήρυκα πρὸς τ᾽ Ἀντίγονον ἔπεμψε, λυμεῶνά τε καλῶν, καὶ προκαλούμενος εἰς τὸ πεδίον καταβαίνα διαγωνίσασθαι περὶ τῆς βασιλείας. ὁ δ᾽ ἀπεκρίνατο, τῶν μὲν αὐτοστρατηγίαν οὐχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρὸν εἶναι, τῷ δ᾽ Πύρρῳ πολλὰς ὁδοὺς ἀνεῴγθαι πρὸς θάνατον, εἰ ζῆν μὴ βούλοιτο. πρὸς δ᾽ ἀμφοτέρους πρέσβεις ἦκον ἐξ Ἄργους, ἀπαλλάττεσθαι δεόμενοι, καὶ τὴν πόλιν ἐᾶν μηδετέρου βουλομένην, θάτερον δ᾽ οὖσαν ἀμφοτέρους. ὁ μὲν οὖν Ἀντίγονος ἐπείθετο, καὶ τ᾽ υἱὸν ἐδίδου τοῖς Ἀργείοις ὅμηρον· ὁ δ᾽ Πύρρος ὡμολόγει μὲν ἀπαλλαγήσεσθαι, μὴ παρέχων δ᾽ πίστιν, ὑποπτότερος ἦν. τοῦ δ᾽ σημεῖον αὐτῷ τε τῷ Πύρρῳ μέγα· τῶν γὰρ βοῶν τεθυμένων αἱ κεφαλαὶ κείμεναι χωρὶς ἤδη, τάς τε γλῶττας ὤφθησαν προβαινούσας καὶ περιλιχμώμεναι τ᾽ ἑαυτῶν φόνον, ἔν τε τῇ πόλει τῶν Ἀργείων ἡ τοῦ Λυκείου προφῆτις Ἀπολλωνὶς ἐξέδραμε βοῶσα, νεκρῶν ὁρᾶν καὶ φόνου κατάπλεω τὴν πόλιν, τ᾽ δ᾽ ἀετὸν ὅτι τ᾽ ἀγῶνα χωρεῖν, εἶπα φερόδδον εἶναι. σκότους δ᾽ πολλοῦ προσμίξας ὁ Πύρρος τοῖς πύλαις, καὶ πύλιν θύρων, ἣν Διαμπερὲς καλοῦσιν, ἀνεῳγμένην ὑπὸ τοῦ Ἀριστέου αὐτοῖς, ἄχρι μὲν τοῦ παρφανεσθαι τοὺς Γαλάτας τοὺς παρ᾽ αὐτῷ καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαβεῖν ἐλάνθανε· τῆς δ᾽ πύλης τοὺς ἐλέφαντας οὐ δεχομένης, καὶ ἅμα τοῦ τοὺς πύργους αὐτῶν ἀφαιρεῖν, εἶτα πάλιν σὺν σκοτεῖ καὶ θορύβῳ τοῦ πιθέντων, καὶ θυομένης ἅμα τοῦ βῆς, οἱ Ἀργεῖοι συναθρόοι, πρὸς τὴν ἀσπίδα καὶ τοὺς ὀχυρωτάτους τόπους ἀνέθεον, καὶ τ᾽ Ἀντίγονον σκάλαιν πέμποντες. ὁ δ᾽, αὐτὸς μὲν ἐγγὺς προσελάσας ἐφήσυχε, τοὺς δ᾽ στρατηγοὺς καὶ τ᾽ υἱὸν εἰσέπεμψε συγκλῶ βοήθειαν ἄγοντας. ἦκε δ᾽ καὶ Ἄρης ἔχων χιλίους Κρῆτας, καὶ Σπαρτιάτας τοὺς ἐλαφροτάτους. καὶ πρώτοις ἅμα τοῖς Γαλάταις προσβαλόντες, εἰς πολὺν θόρυβον κατέστησαν αὐτοῖς. ὁ δ᾽ Πύρρος εἰσιὼν μετ᾽ ἀλαλαγμοῦ καὶ βοῆς πρὸς τὴν Κυλάραβιν, ὡς οἱ Γαλάται τοῖς περὶ αὐτὸν ἀντιπαράταξαι, οὐκ ἐπαμὸν οὐδὲ θαρραλέον εἴκασε, ταραττομένων δὲ εἶναι τὴν φωνὴν καὶ πονούντων. ἐπεὶ δὲ θᾶττον ὤθουν τοὺς περὶ αὐτὸν τῶν ἱππέων δυσοδοιοῦντας ἐν τοῖς στενωποῖς ὧν ἡ πόλις ἐστὶ μεστὴ, καὶ κινδυνεύοντας. ἦν δὲ καὶ ἀσάφεια πολλὴ τῶν δρωμένων καὶ προστασσομένων ἐν νυκτομαχίᾳ, καὶ πλαναὶ καὶ ἀμφασμοὶ περὶ τοὺς στενωποὺς, καὶ στρατηγίας οὐδὲν ἔργον ὑπὸ σκότους καὶ βοῆς ἀκρίτου καὶ στενότητος· ἀλλὰ διέτριβον ἀργῶς περιθόρυβοι ἀμφότεροι τὴν ἡμέραν. ἤδη δὲ ἀναλάμποντος, ἅτε ἀσὶς ὅπλων περὶ πλεῖστον πολεμίων ὀφθεῖσα τ᾽ Πύρρον διεπάραξε, καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν πολλοῖς ἀναθήμασι κατιδὼν λύκον χαλκοῦν καὶ ταῦρον ὀλίγον εἰς μάχην συνιόντας ἀλλήλοις, ἐξεπλάγη· χρησμὸν ἥνα πρὸς ἑαυτὸν ἀνενεγκὼν παλαιὸν, ὡς ἀποθανεῖν αὐτῷ πεπρωμένον ὅτε λύκον ἴδῃ ταύρῳ μαχόμενον. ταῦτα δὲ Ἀργεῖοι πάθους ὑπομνήματα παλαιοῦ γενέσθαι παρ᾽ αὐτοῖς λέγουσι. Δαναῷ γὰρ, ὅτε πρῶτον ἐπέβη τῆς χώρας κατὰ Πυράμια τῆς Θυρεάτιδος, εἰς Ἄργος πορευομένῳ, λύκον φανῆναι ταύρῳ μαχόμενον. θέμενον δὲ τ᾽ Δαναὸν ὡς ὁ λύκος εἴη πρὸς αὐτὸν, (ξένον γὰρ ὄντα τοῖς ἐγχωρίοις ὑπιπτεύεσθαι, καθάπερ αὐτὸν) ἐφορᾶν τὴν μάχην· καὶ τ᾽ λύκου κρατήσαντος, Ἀπόλλωνι Λυκίῳ πρεσβεύσαντα ὑπισχρῆσαι καὶ νικήσεσθαι τάσδε, Γελάνορος, ὃς τότε τῶν Ἀργείων ἐβασίλευεν, σκηπτοῦχος.

A Quun Antigonum iam consedisse accepisset in locis editis campo eminentibus castra propè Naupliam est metatus. Insequenti die misso ad Antigonum caduceatore consceleratum eum appellauit, prouocauitq; vt in planitiem descenderet, atq; de regno secum decerneret. Ille verò ductum suum respondit non armorum magis quàm temporum esse: Pyrrho si vitæ pœniteret, multas patere ad interitum vias. Vtrunque autem adierunt legati Argiuorum, vt abscederent orantes, neque ciuitatem vtriusque studiosam in potestatem sinerent recidere alterius. Antigonus assensus est, deditque
B Argiuis filium obsidem. Pyrrhus verò quum recepisset se castra inde moturum, nec daret pignus, suspectior erat. Porrò ipsi tum Pyrrho magnum prodigium factum est. Nanque boum, qui immolati erant, seiuncta iam à corpore capita linguas viderunt exerentia & circumlambentia suũ proprium sanguinem. In vrbe Argis Lycij sacerdos Apollinis procurrit in publicum clamitans, cadaueribus & cruore conspicere se vrbẽ manantem procedere ad certamen aquilam, mox euanescere. At Pyrrhus multa de nocte ad muros venit. Portam quam Diamperes vocant, reperit ab Aristea sibi patefactam, nec quousque Galli, quos se-
C cum habebat, insinuassent se in vrbem, forumq; occupassent, sensit aduentum eius quisquam. Elephantos quia non capiebat porta, atq; ideo turres eis detraherent, mox eas reponerent in tenebris cum strepitu, inter hanc moram re percepta recurrunt ad Aspidem & partes vrbis munitiores Argiui, & Antigonum per nuntios accersunt. Ille ipse quidem exercitu propè admoto substitit imminens in occasionem: duces verò filiumq; cum magno subsido in vrbem submisit. Adfuit Areus quoque cum mille Cretensibus & expeditissimis Spartiatis. Qui omnes Gallos simul adorti magnopere eos consternauere. Pyrrhus autem cum
D vlulatu & fremitu ad Cylarabin ingressus, vbi Galli globo suo clamorem reddiderunt, non fidentiũ & alacrium, sed trepidantiũ & laborantium coniecit eum esse. Properè igitur antecedentes impellens equites, qui ęgrè per cloacas, quas habet vrbs frequentes, incedebant, atq; in periculo versabantur, accurrit. Erat in prælio nocturno magna eorum quæ agebantur & imperabantur cæcitas, errationes, & diuulsiones per vicos, neq; dari vllum imperium per tenebras & ancipitem strepitum angustiasq; poterat, sed ita tempus ducebant di-
E em vtrique operientes. Vbi iam diluxit, Aspidem contemplatus Pyrrhus armorum plenam hostiliũ perculsus est. Quumque aspiceret in foro inter ornamenta cætera æneum lupum & taurum velut ad pugnam commissos, obtorpuit: quòd subiret eum vetus oraculum, in fatis esse vt occumberet, vbi lupũ pugnantem spectaret cum tauro. Hoc vetusti monumentum casus apud se memorant Argiui locatum. Siquidem Danao, quum primùm in eam oram appelleret, in Pyramijs Thyreatidis Argos petenti lupum visum cum tauro certãtem, Danaum verò, qui statuit lupum ab se stare, quòd
F indigenas externus, sicut ipse, aggrederetur, spectatorem se præbuisse pugnæ. Quum victoriam obtinuisset lupus, voto facto Apollini Lycio adortum vrbem fuisse, eaq; potitum eiecto per seditionẽ Gelanore, qui tunc apud Argiuos regnabat.

Ac ſtatua ea de cauſa poſita fuerat. Hoc ſpectaculo A
Pyrrhus, ſimul quòd nihil eorum quæ expectaue-
rat progrederetur, deprehenſus, cogitabat ſe reci-
pere. Verùm portarum anguſtias timens, Heleno
filio, qui extra vrbem fuerat cum magna parte co-
piarum relictus, imperauit per nuntios, vt muri
partem dirueret & exciperet exeuntes, ſi hoſtes vr-
gerent. Cæterùm quòd præ feſtinatione & trepi-
datione nuntius nihil certi nunciaret, atq; inter-
ueniret inſuper error, reliquas beluas & milites
fortiſſimos quoſque trahens ſecum adoleſcens, in
vrbem per portam ad ferẽdam parenti opem per-
git. Iam regrediebatur Pyrrhus, & quoad recipiẽti B
ſe & prælianti forum ſpatium dabat, reiecit ſubin-
de inſtantes. At poſtquam ex foro in viam angu-
ſtiorem, quæ ad portam ferebat, extruſus incurrit
in eos qui ei ſubſidio veniebant ex aduerſo occur-
rentes, alij, vt cæderent vociferantem non exau-
diebant, alijs perquam impigrè obſequentibus
obſtabant illi qui ponè à porta affluebant. Siquidẽ
maximus elephas in porta per tranſuerſum prola-
pſus ſtridenſque impedimento iacebat reſilienti-
bus, & alter eorum qui ante ingreſſi oppidum fue-
rant (Niconem dicebant) quærens rectorem, qui
defluxerat ex vulnerũ multitudine, attollere, ob-
iecit ſe obuiam pedem referentibus, impulſuque C
ſuo ſocios & hoſtes vnà confudit: qui incurrerunt
in ſe mutuò, donec repertum cadauer proboſcide
ſuſtulit, atque eo ambobus excepto dentibus re-
trò ſe retulit, ac furibundus obuios quoſq; proſtra-
uit exanimauitque. Ita conferti & conſtricti in-
ter ſe quum eſſent, nihil adminiſtrari per quen-
quam viritim poterat, ſed, velut vnum corpus in
ſe compactum, vniuerſus globus multa capiebat
in vtranq; partem momenta & volumina. Parum
inde erat cum inferentibus ſe ſubinde hoſtibus
in atergo imminentibus certaminis, ſed maximã D
ſibimet ipſi calamitatem inferebant. Quippe en-
ſem qui ſtrinxerat, aut lanceã inclinauerat, nõ erat
recipiendi recondendive facultas, verum eis te-
merè obuium quemq; transfodiebant, incurren-
teſq; in ſe ſe mutuo occumbebant. Pyrrhus præ-
ſentem tempeſtatẽ & fluctum contemplatus, co-
ronam, qua erat inſignis galea ſua, detractã tradit
vni ex amicis. Inde fretus equo in hoſtes inuehi-
tur inhærentes, ac lancea per loricam ictus vulne-
re accepto haud lethali vel magno, conuertit ſe in
eum à quo vulneratus fuerat. Argiuus ille erat, nõ
illuſtri ex domo, ſed pauperculæ anus filius. Ea E
quum præliũ, ſicut mulieres reliquæ, ſpectaret ex
tecto, cernens cum Pyrrho filium congreſſum, &
commota periculo eius, tegulam ambabus mani-
bus ſuſtulit, eamq; in Pyrrhum librauit. Hac in ca-
put qua tectum caſſide erat delata, & vertebris ad
baſim ceruicis, colliſis, viſus eius eſt caligine ob-
ductus, frænum defluxit è manibus, ipſe prolapſus
ex equo ad Licymnij monumentum in terram
concidit. Vulgus autem non cognouit eum. Cæ-
terùm Zopyrus quidam, qui merebat ſub Antigo-
no, duo præterea vel tres concurrentes, vbi illum
eſſe animaduerterunt, in veſtibulum quoddam
raptauerunt incipientem ſe ex ictu colligere. Zo-
pyrum, qui gladium Illyricum ad caput ſuum de- F
cidendũ ſtrinxerat, ita intuitus eſt toruè vt ille ex-
paueſcens, partim tremulis manibus, partim mo-
liendo, terroriſque & ſtuporis plenus, non directo

ὁ μὲν οὖν ἀνάθημα τοῦ τόπου εἶχε τὴν λόγον, τοῦς δὲ τοῦ ὄχλου ὁ
Πύρρος, ἅμα καὶ ὁ μηδὲν ὧν προσῆκεν ἤλπιζεν, ἀθυμῶν,
ἀναστρέφειν διενοεῖτο, τὰς δὲ πύλας στενὰς οὔσας φοβούμενος,
ἔπεμψε πρὸς τὸν υἱὸν Ἕλενον μετὰ τῆς πολλῆς δυνάμεως ἔξω
καταλελειμμένον· κελεύων τοῦ τείχους ἀφαιρεῖν καὶ διιέναι
τοὺς ἐκπίπτοντας, εἰ ἐνοχλοῖεν οἱ πολέμιοι. σπουδῇ δὲ
καὶ θορύβῳ τοῦ πεμφθέντος οὐδὲν ἀφεῖς ἀπαλλήττοντας, ἀλλὰ
καὶ ἀφαιμυρτίας γιγνομένης, τοὺς θηρίων τὰ λοιπὰ καὶ στρατιώτας
ἀναλαβὼν ὁ νεανίσκος τοὺς κρατίστους, εἴσω ἀφ' τὴν πύλαν ἐχώ-
ρει τοῦ πατρὶ βοηθήσων. ἔτυχε δὲ ὁ Πύρρος ἀναστρέφων ἤδη·
καὶ μέχρι μὲν ἡ ἄφεσις παρεῖχεν ἐπεξάγοντι χώραν καὶ μα-
χομένῳ, οὐκ μεταβολῆς ἠμύνετο τοὺς ἐπιφερομένους. ἐπεὶ δὲ
τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν στενωπὸν ἐξωθεῖς τὴν ἐπὶ τοῦ πύλῶν
ἀνήκοντα, συνέπιπτε τοῖς ἐπιβοηθοῦσιν ἐξ ἐναντίας προσφέ-
ρομένοις, οἱ μὲν οὐχ ἑκόντες ἐπεχώρουν βοῶντος αὐτοῦ,
τοῖς δὲ καὶ πολὺ προθύμοις ὄντας εἶργον οἱ κατόπιν ἀπὸ τῆς
πύλης ἐπιγενόμενοι. καὶ γὰρ ὁ μέγιστος ἐλέφας ἐν τῇ πύλῃ
πλάγιος παρεστὼς καὶ βρυχώμενος, ἐμποδὼν ἔκειτο τοῖς
ἀποβαίνουσιν. καὶ τῶν προσστελλομένων ἕτερος ᾧ Νίκων
ὄνομα ἦν, ἀπορρυέντα τὴν ἐπιστάτου ἐκ τραυμάτων ζητῶν
ἀναλαβεῖν, καὶ φερόμενος πρὸς τοὐναντίον, τοῖς ἐκεῖ ἐξάγουσιν
ἀνέμιξε, φίλοις ὁμοῦ καὶ πολεμίοις ὠθουμένοις ἐκεῖ
αὐτοῦ· καὶ προσέπιπτον ἀλλήλοις, ἕως ἀνὴρ νεκρὸν, ἀνείλετο
τῇ προβοσκίδι, καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ἀμφοτέροις ἐκλαβὼν,
ἀνέστρεψε πάλιν ὥσπερ ἐμμανὴς ἀναβρέπων καὶ ἀμφοτέρων
τοὺς ἐντυγχάνοντας. οὕτω δὲ θλιβομένων καὶ συμπιλουμέ-
νων πρὸς ἀλλήλους, οὐδεὶς οὐδὲν ἑαυτῷ καθ' ἕνα χρῆσθαι
δυνατὸς ἦν, ἀλλ' ὥσπερ ἓν σῶμα συλλεγομφωμένον ἑαυτῷ, ὃ
πολὺ πλῆθος ἐλάμβανε πολλὰς ἀποκλίσεις καὶ μεταβολὰς
ἐφ' ἀμφότερα. καὶ μάχαι μὲν ἦσαν ὀλίγαι πρὸς τοὺς ἐπι-
λαμβανομένους ἀεὶ τῶν πολεμίων ἢ προσκειμένους ὄπισθεν,
πλῆσαι δὲ ἑαυτοὺς εἰργάζοντο κακά. ἀπασσόμενοι γὰρ ὁ ξίφος
ἢ κλίνοντα λόγχην οὐκ ἦν ἀναλαβεῖν, οὐδὲ καταθέσθαι πά-
λιν· ἀλλ' ἐχώρει δι' ὧν ἔτυχε τὰ τοιαῦτα, καὶ προσπίπτοντες
ἀλλήλοις ἔθνησκον. ὁ δὲ Πύρρος ἐφορῶν τὴν προσέχοντα χρη-
μῶνα καὶ κλύδωνα, τῷ μὲν κεφαλῇ, ἣ ἀφάσημον ἦν ὁ κρά-
νος, ἀφελὼν, ἔδωκε τινὶ τῶν ἑταίρων· αὐτὸς δὲ τῷ ἵππῳ πε-
ποιθὼς, εἰς τοὺς ἑπομένους τῶν πολεμίων ἐνέβλεψε, καὶ δόρατι
πληγεὶς δεξὰ τὴν θώρακος οὐκ ἀμελείαν πληγῇ οὐδὲ μεγάλῃ,
ἐπέστρεψε κατὰ τοῦ παταξάντος, ὃς ἦν Ἀργεῖος, ὁ τῶν ἐπιφα-
νῶν, ἀλλὰ πενιχρᾶς καὶ γραοδυτέρας υἱὸς γυναικός. αὕτη τότε
θεωμένη τῷ μάχῃ, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἀπὸ τοῦ
τέγους, ὡς ἐπέγνω συνεχῶντα τῷ Πύρρῳ τὴν υἱὸν, ἐκπαθὴς
γενομένη πρὸς τὴν κίνδυνον, ἅρασα κεραμίδα ταῖς χερσὶν
ἀμφοτέραις ἀφῆκεν ἐπὶ τὸν Πύρρον. ἐμπεσούσης δὲ τῇ κε-
φαλῇ κατὰ τοῦ κράνους, καὶ τὸ σφονδύλων πρὸς τῷ βάσιν τοῦ ῥα-
χέως συντριβέντων, αἱ τε ὄψεις συνεχύθησαν αὐτοῦ, καὶ προ-
ήχθη τοῦ ἵππου αἱ χεῖρες· αὐτὸς δὲ κατενεχθεὶς πρὸς τὸ
Λικυμνίου σηκὸν ἔπεσεν, ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀγνοούμενος. Ζώ-
πυρος δέ τις τῶν πρὸς Ἀντιγόνῳ στρατευομένων, καὶ δύο ἢ τρεῖς
ἕτεροι προσδραμόντες καὶ κατεμποίησαντες, εἰς ἵνα θυρεὸν
παρείλκυσαν αὐτὸν ἀρχόμενον ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρεσθαι.
ἀπασσομένου δὲ τοῦ Ζωπύρου μάχαιραν Ἰλλυρικὴν, ὡς τὴν κε-
φαλὴν ἀποτεμοῦντος, ἐνέβλεψε δεινὸν, ὥστε τὸν Ζώπυρον πε-
ίφοβον γενόμενον, καὶ τὰ μὲν τρέμοντα ταῖς χερσὶ, τὰ δὲ ἐπιχειροῦντα, θορύβου δὲ καὶ ἐκπλήξεως μεστὸν ὄντα, μὴ κατ' ὀρθὸν,

ἀλλὰ τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ γνάθου ἀποτέμνοντα, βραδέως καὶ μόλις ἀποκόψαι τὴν κεφαλήν. ἤδη δὲ πολὺν χρόνον τοῦ γήρους πλείοσι καὶ τοιούτοις φαρμάκοις ὁ Ἀλκυονεὺς ἤτησε τὴν κεφαλὴν ὡς κατιδοῦσαν. λαβὼν δὲ ἀφίππευσε πρὸς τὸν πατέρα, καθεζομένῳ μετὰ τῶν φίλων προσέβαλε. θεασάμενος δὲ καὶ γνοὺς ὁ Ἀντίγονος, τὸν μὲν ἔφη ἀπήλασε, τῇ βακτηρίᾳ παίων, καὶ κακὸν καὶ βάρβαρον. αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα προσθέμενος τοῖς ὄμμασιν ἐδάκρυσεν, Ἀντιγόνου τοῦ πάππου μνησθείς, καὶ Δημητρίου πατρός, οἰκείων παραδείγματα εἰς τύχης μεταβολάς. τὴν μὲν οὖν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πύρρου κοσμήσας ἔκαυσεν. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀλκυονεὺς τὸν Ἕλενον προσιτυχὼν ταπεινῷ, καὶ χλαμύδιον λιτὸν ἀμπεχομένῳ, φιλανθρώπως ἐπέτυχε, καὶ τὸν πατρὶ προσήγαγε, ἰδὼν ὁ Ἀντίγονος, Βελτίονα μὲν (εἶπεν) ὦ παῖ ταῦτα τῶν προτέρων· ἀλλ' οὐδὲ νῦν ὀρθῶς, ὃ μὴ προσελοῦ τὴν ἐσθῆτα ταύτην, ἢ μᾶλλον ἡμᾶς καταισχύνῃ τοὺς κρατεῖν δοκοῦντας. ἐκ τούτου φιλοφρονησάμενος, καὶ κοσμήσας τὸν Ἕλενον, ἀπέστειλεν εἰς Ἤπειρον, καὶ τοῖς φίλοις τοῦ Πύρρου πρᾴως ἐπετύγχανε, τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς δυνάμεως πάσης κύριος γενόμενος.

A sed secundum os & mentum detruncaret, ac vix longo spatio demeret caput. Innotuerat iam casus hic multis. Itaque accurrens Alcyoneus postulauit caput, vt si inspicere vellet. Vbi accepit, ad patrem aduectus abiecit id ad pedes eius cum amicis considentis. Qui vt caput aspexit & agnouit, filium abegit incusso baculo, nefarium & barbarum vocans, ac chlamyde oculis admota illacrymauit, aui Antigoni & patris Demetrij, domesticorum exemplorum, ad fortunæ vices recordatus. Caput & truncum Pyrrhi cremauit magnificè. Quum verò Alcyoneus Helenum, in B quem inciderat, abiectum atque obsoleta operatum chlamydula benignè appellasset, & ad patrem adduxisset, Antigonus, vbi id vidit, Melius (*inquit*) sic fili, quàm antè: sed tamen nec nunc quidem rectè, quòd vestem hanc, quæ nos magis, qui videmur victores, dedecorat, non detraxeris. Inde comiter exceptum & ornatum in Epirum remisit Helenum, amicosque Pyrrhi, castris & exercitu toto in potestatem suam redactis, humaniter appellauit.

C

ΓΑΙΟΥ ΤΑΡΧΟΥ

ΓΑΙΟΣ ΜΑΡΙΟΣ.

ΓΑΙΟΥ Μαείου τρίτον οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ὄνομα, καθάπερ οὐδὲ Κοΐντου Σερτωρίου τοῦ κατασχόντος Ἰβηρίαν, οὐδὲ Λεύκιον Μομμίου τοῦ Κόρινθον ἑλόντος. ὁ γὰρ Ἀχαϊκὸς τούτῳ γε τῆς πράξεως ἐπώνυμον γέγονεν, ὡς ὁ Ἀφρικανὸς Σκιπίωνι, καὶ ὁ Μακεδονικὸς Μετέλλῳ. ὧν καὶ μάλιστα Ποσειδώνιος ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα Ῥωμαίοις κύριον εἶναι νομίζοντας, οἷον τὸν Κάμιλλον, καὶ τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Κάτωνα. γίνεσθαι γὰρ ἀνώνυμοις τοὺς ἀπὸ μόνων τῶν δυοῖν προσαγορευομένους. λανθάνει δὲ αὐτὸν ὅτι τούτῳ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὸς ἀνώνυμους ποιεῖται τὰς γυναῖκας. οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ πέφυκεν τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον, ὅπερ οἴεται κυρίως ὄνομα Ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ Ποσειδώνιος. τῶν δὲ λοιπῶν, τὸ μὲν κοινὸν, ἀπὸ συγγενείας, τοὺς Πομπηίους, καὶ τοὺς Μαλλίους, καὶ τοὺς Κορνηλίους, (ὥσπερ ἂν Ἡρακλείδας τις εἴποι καὶ Πελοπίδας) τὸ δὲ, προσηγορικὸν ἀπὸ βλέποντος πρὸς τὰς φύσεις ἢ τὰς πράξεις, ἢ τὰς τοῦ σώματος εἴδη καὶ πάθη τίθεσθαι, τὸν Μακρῖνον, καὶ τὸν Τουρκουάτον καὶ τὸν Σύλλαν· οἷόν ἐστιν ὁ Μνήμων, ἢ ὁ Γρυπὸς, ἢ ὁ Καλλίνικος. εἰς μὲν οὖν ταῦτα πολλὰς δίδωσιν ἀπιχειρήσεις ἡ τοῦ συνηθείας ἀνωμαλία. τοῦ δὲ ὄψεως τοῦ Μαείου λιθίνου εἰκόνα κειμένου ἐν Ῥαβέννῃ τοῦ Γαλατίας ἑωράκαμεν, πάνυ τῇ λεγομένῃ περὶ αὐτοῦ ἤθους τρυφιότητι καὶ πικρίᾳ πρέπουσαν. ἀνδρώδης γὰρ φύσει καὶ πολεμικὸς γενόμενος, καὶ στρατιωτικῆς μᾶλλον ἢ πολιτικῆς παιδείας μεταλαβὼν, ἄκρατον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τὸν θυμὸν ἔσχε. λέγεται δὲ μήτε γράμματα μαθεῖν Ἑλληνικὰ, μήτε λώπῃ πρὸς μηδὲν Ἑλληνίδι χρῆσθαι τῇ σπουδῇ ἐγγενέσθαι· ὡς γελοῖον γράμματα μανθάνειν ὧν οἱ διδάσκαλοι δουλεύοιεν ἑτέροις· μετὰ δὲ τὸν δεύτερον θρίαμβον, ὅτε ναοῦ τινὸς καθιερώσει θέας Ἑλληνικὰς παρέχων, εἰς τὸ θέατρον ἐλθὼν,

D

PLVTARCHI

C. MARIVS.

C. Marij non extat tertium nomen, sicut nec Q. Sertorij, qui Hispaniam tenuit, nec L. Mommij, qui expugnauit Coinrthũ. Nam Achaicus ei cognomen ex rebus gestis partũ est, vt Africanus Scipioni & Macedonicus Metello. Quo potissimùm conuincere Posidonius arbitratur se illos qui nomen Romanorum censent tertium propriũ esse, velut Camillum, Marcellum, Catonem. quippe sic nomine caruisse eos quibus duo duntaxat nomina fuere. Cæterùm fallit eum quòd è diuerso hac ratione fœminas spoliet nomine. Nulli enim primum nomen fœminæ datum est, quod proprium Posidonius Romanis existimat. Reliquorum, alterum commune ex gẽte esse, Pompeios, Manlios, Cor- E nelios, vt si Heraclidas dicas & Pelopidas, appellatiuum alterũ ex apposito, mutuatũ à natura vel factis, vel à corporis figuris & vitijs, ceu Macrinũ, Torquatũ, Syllam: cuiuscemodi est Mnemon, vel Grypus, vel Callinicius. Cæterùm cõtra hæc multas argumentationes præbeat cõsuetudinis diuersitas. Porrò faciei Marij Rauennę vidimus in Gallia positũ simulacrum, statuã marmoreã, quæ mirè morum eius acerbitatem & amarulentiam refert. Nam natura quum virilis & bellicosus esset, atque disciplina imbutus militari potius quàm ciuili, impotenti iracundia fuit in imperijs. Dicitur F autẽ neq; literas Græcas gustasse, neq; Græcã linguã vlla in re seria vsurpasse: quasi ridiculum foret literas addiscere eas, quarum alijs seruirent præceptores. Post secundum triumphũ, quum in ædis cuiusdam sacræ dedicatione spectacula Græco more ederet, ingressus theatrum assedisse tantùm,

mox discessisse. Vt igitur ad Xenocratem philo- A
sophum, quem esse apparebat ingenio horridiore,
crebrò dicere Plato solebat, age Xenocrates, Gra-
tijs sacrifica: ita si Marium quis induxisset vt Mu-
sis & Gratijs Græcis sacra faceret, non rebus cla-
rissimis domi militiæq; gestis fœdissimum impo-
suisset fastigium: qui ex iracundia atque intempe-
stiua ambitione auaritiaque inexplebili in fune-
stissimam & efferatissimã senectutem impegit. Cę-
terùm hæc in ipsis actionibus eius statim lique-
bunt. Parentes eius prorsus obscuri, operarij & in-
opes fuere. Pater fuit ei cognominis, mater Fuluia
dicta. Serò tandem vrbem vidit, vitamque gusta- B
uit vrbanam. Reliquum ætatis in vico agri Arpi-
natis Cirræatone egit. Vita horridior fuit, ab vr-
banisque & ciuilibus moribus alienior, frugalis
autem atque priscis Romanorum institutis ac-
commodatior. Prima stipendia bello Celtiberi-
co sub Scipione Africano, quum obsideret Nu-
mantiam, fecit. Neque eius virtus inter iuuenes
præcellens alios fefellit imperatorem, ac quòd di-
sciplinæ mutationem, quam delicijs luxuque per-
diuis militibus Scipio imposuit, hic facillimè am-
plecteretur. Dicitur insuper cum hoste congres-
sus in conspectu imperatoris eum oppressisse: vn- C
de & alijs honoribus est ab illo euectus, & quũ ser-
mo esset aliquando à cœna illatus de imperatori-
bus, atque ex conuiuis vnus, siue seriò ambigeret,
siue assentandi causa rogaret Scipionem, quem-
nam post ipsum populus Romanus talem ducem
& principem esset habiturus, Scipio manu hu-
mero Marij, qui supra eum cubabat, leniter per-
cusso, Hunc fortassis, inquit. Tanta fuit indoles
in Mario, vt in adolescente iam furura magnitu-
do eluceret in illo, vt ex rudimentis intelligeret
finem. Fertur hac præsertim voce Marius, quasi
diuino oraculo, in spem erectus, ad rempubli-
cam se contulisse, ac Cæcilij Metelli fauore, in cu- D
ius familiæ clientela perpetuò à patre vsque fue-
rat, tribunus plebis factus. In tribunatu quum le-
gem ferret de suffragijs, quæ priuare primores vi-
debatur potentia quam in iudicijs obtinebant,
repugnauit ei Cotta consul, fuitque autor senatui
vt legem oppugnaret, & Marium ad rationem
reddendam facti sui vocaret. Hoc senatusconsul-
to perscripto, ingressus curiam ille, non gessit se
vt iuuenis, qui nullis subsidijs gloriæ modò rem-
publicam attigisset, sed sumptis iam spiritibus tan-
tis quantos ei res gestæ dederunt sequentes, mi-
natus est Cottæ, nisi induxisset senatusconsultum, E
se eum in carcerem ducturum. Vbi conuertit se
ille ad Metellum & sententiam rogauit, exur-
gens Metellus assensus est consuli. Marius ibi
accito lictori ducere in vincula præcepit ipsum
Metellum: quo alios tribunos appellante, ne-
mo fuit ei auxilio. ita sedens senatus antiquauit
decretum. Marius inclytus in concionem egres-
sus legem pertulit, habitusque est aduersus me-
tum infractus, & inflexibilis pudore, ac commo-
dorum plebis fore contra patres defensor insi-
gnis. At hanc opinionem alia actione citò in- F
uertit. Nam quum ferretur lex frumentaria,
eam enixissimè oppugnauit & abrogauit. Vnde
parem honorem est vtrobique meritus, qui

καὶ μόνον καθίσας, οἷος ἦν ἀπαλλαγῆναι. ὥσπερ οὖν Ξενο-
κράτει τοῦ φιλοσόφου, σκυθρωποτέρῳ δοκοῦντι ὁ ἦθος εἶναι,
πολλάκις εἰώθει λέγειν ὁ Πλάτων, Ὦ μακάριε Ξενόκρα-
τες, θύε ταῖς χάρισιν· ὅτως εἴπις ἔπεισε Μάριον θύειν ταῖς Ἑλ-
λιωικαῖς μούσαις καὶ χάρισιν, οὐκ ἂν ἀνάρμοστοτάταις στρα-
τηγίαις καὶ πολιτείαις ἀμορφοτάτῳ ἐπέθηκεν κορωνίδα,
ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλαρχίας ἀώρου, καὶ πλεονεξιῶν ἀπαρη-
γορήτων, εἰς ὠμότατον καὶ ἀγελαιότατον γῆρας ἐξοκείλας.
Ταῦτα μὲν οὖν ὅτι τῶν πράξεων αὐτῶν δῆλα θεωρεῖσθαι.
γονέων πόνῳ πάντων ἀδόξων, ἀλεωργῶν καὶ πε-
νήτων, παῖς μὲν ὁμωνύμου, μήτης δ', Φουλκινίας, ἐνίοτε
πόλιν εἶδε, καὶ τῶν ἐν πόλει θραττειῶν ἐγεύσατο, τὸ δ'
ἄγον χρόνον ἐν κώμῃ Κιρραιάτων τῆς Ἀρπίνης διῆγεν
εἶχε, πρὸς μὲν ἀγρεῖον καὶ γλαφυρὸν βίον, ἀγροικοτέραν,
σώφρονα δ', καὶ ταῖς πάλαι Ῥωμαίων τροφαῖς ἐοικυῖαν. πρῶ-
τον δ' στρατείαν στρατευσάμενος ὅτι Κελτίβηρας, ὅτε Σκι-
πίων Ἀφρικανὸς Νομαντίαν ἐπολιόρκει, τὸ στρατηγὸν οὐκ
ἐλάνθανεν ἀνδρεία τῶν ἄλλων νέων διαφέρων, καὶ τῷ
μεταβολῇ τῆς διαίτης, ᾗ δὲ τρυφῆς καὶ πολυτε-
λείας διεφθαρμένοις ἐπῆγε τοῖς στρατεύμασιν ὁ Σκιπίων,
εὐχερέστατα προσδεχόμενος. λέγεται δὲ καὶ πολέμου ἀν-
δρα συσσὰς καταβαλεῖν ἐν ὄψει τοῦ στρατηγοῦ. δεῖ τῆς τε ἄλ-
λας προσήγετο θαυμάζειν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ποτε λόγου μετὰ δεῖ-
πνον ἐμπεσόντος ὑπὸ στρατηγῶν, καὶ τῶν παρόντων εἰ-
τε δεηθεὶς διαπορήσαντος, εἴτε πρὸς ἡδονὴν ἐρομένου τὸν
Σκιπίωνα, ἵνα δὴ τοιοῦτον ἔχοι μετ' ἐκεῖνον ἡγεμόνα καὶ
προστάτην ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὑπορκατακειμένου τοῦ Μα-
ρίου τῇ χειρὶ τὸν ὦμον πατάξας ἠρέμα ὁ Σκιπίων, Τάχα
δ' τοῦτον, εἶπεν. οὕτως ἐκφυὴς ἦν, ὁ μὲν ἐκ μικροῦ φα-
νῆναι μέγας, ὁ δ', ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος νοήσας. τὸν δὴ
οὖν Μάριον ὑπὸ ταύτης λέγεται μάλιστα τῆς φωνῆς, ὥσ-
περ ὑπὸ θείας κληδόνος, ἐπαρθέντα τῆς ἐλπίδος, ὁρμῆσαι
πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ τυχεῖν δημαρχίας, Καικιλίου Με-
τέλλου συνυδάσαντος, οὗ τὸ οἶκον ἐξ ἀρχῆς καὶ παθῶν
ἐπεφάνη. ἐν δὲ τῇ δημαρχίᾳ νόμον ἵνα περὶ ψηφοφορίας
γράφοντος αὐτὸν δοκοῦντα τῶν δυνατῶν ἀφαιρεῖσθαι τὴν
περὶ τὰς κρίσεις ἰσχύν, ἐνιστάμενος Κόττας ὁ ὕπατος, συνέ-
πεισε τὴν βουλὴν τοῖς μὲν νόμοις μάχεσθαι, τὸν δὲ Μάριον
καλεῖν, λόγον ὑφέξοντα. καὶ τοῦ δόγματος τοῦ γραφέντος,
εἰσελθὼν ἐκεῖος οὐκ ἔκαθεν νέου πάθος, ἀπὸ μηδενὸς λαμ-
πρὸν προσελπιζόμενος ἄρτι πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλ'
ἑαυτῷ δίδοις ἤδη φορτίον ἐλίκον ἔδωκεν ἀμετέπειπα πρά-
ξεις, ἠπείλησε τὸν Κόττην ἀπάξειν εἰς τὸ δεσμωτήριον, εἰ
μὴ διαγράψειε τὸ δόγμα. τοῦ δὲ πρὸς Μέτελλον τραπο-
μένου, καὶ γνώμην ἐρωτῶντος, Μέτελλος μὲν αἰσχύνας
συνηγόρῳ τῷ ὑπάτῳ, Μάριος δὲ τὸν ὑπηρέτην μετα-
πεμψάμενος ἔξωθεν, ἐκέλευσεν ἀπάγειν αὐτὸν τὸν Μέτελ-
λον εἰς τὸ δεσμωτήριον. ἐκείνου δὲ τοὺς δημοτικοὺς ὑπικαλου-
μένου δημάρχους, ἐβοήθει μὲν οὐδεὶς, ἡ δὲ σύγκλητος εἴξασα
προσήκατο τὸ δόγμα, καὶ λαμπρὸς δόξας ὁ Μάριος
εἰς τὸ πλῆθος ἐπεκύρωσε τὸν νόμον, δόξας ἄκαμπτος μὲν εἶ
πρὸς φόβον, ἄδεκτος δὲ ὑπὸ αἰδοῦς, δεινὸς δὲ κατὰ τῆς βου-
λῆς αἰσθάνεσθαι, χάριν τῶν πολλῶν δημαγωγῶν. οὐ μὴν ἀλ-
λὰ ταύτῃ μὲν ταχέως μετέστησεν ἑτέρῳ πολιτεύματι τὴν δόξαν. νόμου γὰρ εἰσφερομένου περὶ σίτου διανομῆς
τοῖς πολίταις ἐκαπωλεῖς ἐρρωμένεστατα, καὶ κρατήσας, εἰς τὸ ἴσον ἑαυτὸν κατέστησε τῇ ῥυμῇ πρὸς ἀμφοτέρους,

ὡς μηδετέροις τὸ δὲ συμφέρον χαριζόμενος. μετὰ δὲ τὴν
δημαρχίαν, ἀγορανομίαν τὴν μείζονα παρῃτήσατο. δύο γὰρ
εἰσὶ τάξεις ἀγορανομῶν, ἡ μὲν ἀπὸ τῶν δίφρων τῶν ἀγκυλο-
πόδων, ἐφ' ὧν καθεζόμενοι χρηματίζουσιν, ἔχουσα τοὔνομα
τῆς ἀρχῆς· τὴν δὲ ὑποδεεστέραν, δημοτικὴν καλοῦσιν. ὅταν
δὲ τοὺς ἀντιμοτέρους ἕλωνται, τοῖς τῶν ἑτέρων πάλιν τὴν ψῆ-
φον λαμβάνουσιν. ὡς οὖν ὁ Μάριος φανερὸς ἦν λαφόμενος
ἐν σκέψει, τάχυ μεταστὰς αὐθὶς ἤτει τὴν ἑτέραν. δόξας δὲ
θρασὺς εἶναι καὶ αὐθάδης, ἀπέτυχε· καὶ δυσὶν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ
τοῖς πεσὼν ἀποτίλλεσιν, (ὃ μηδεὶς ἔπαθεν ἀνῆρος) οὐδὲ μικρὸν
ὑφήκατο τοῦ φρονήματος. ὕστερον δὲ οὐ πολλῷ στρατηγίαν με-
τελθὼν, ὀλίγον ἐδέησεν ἀκπεσεῖν. ἕκατος δὲ πρώτων ἀναγ-
ρυθεὶς δίκην ἔχε δεκασμοῦ. μάλιστα δὲ ὑποψίαν παρέχε
Κασσίου Σαβάκωνος οἰκέτης, ὀφθεὶς ἐντὸς τῶν δρυφάκτων,
ἀναμεμιγμένος τοῖς φέρουσι τὰς ψήφους. ὁ γὰρ Σαβάκων ἦν
ἐπιτήδειος ἐν τοῖς μάλιστα Μαρίου. κληθεὶς οὖν οὗτος ὑπὸ τῶν
δικαστῶν, ἔφη, διψῶν καῦμα διψήσας, ὕδωρ ψυχρὸν αἰτῆσαι,
καὶ τὸν οἰκέτην ἔχοντα ποτήριον εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸν, εἶτ' αὐθὶς οἴ-
χεσθαι πίοντος. οὗτος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα μηνυτῶν ἐξέ-
πεσε τῆς βουλῆς, ἐπιτήδειος εἶναι παθεῖν τοῦτο δόξας, ἢ διὰ τὴν
ψευδομαρτυρίαν, ἢ διὰ τὴν ἀκρασίαν. ἐπὶ δὲ τὸν Μάριον καὶ
Γάϊος Ἑρέννιος μάρτυς εἰσαχθεὶς οὐκ ἔφη πάτριον εἶναι κατα-
μαρτυρεῖν πελάταις, ἀλλὰ τὸν νόμον ἀφιέναι ταύτης τὴν ἀνάγκης
τοὺς πάτρωνας· (οὕτω γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς προστάτας καλοῦσι) δεῖν
δὲ Ἑρεννίων οἴκου τοὺς Μαρίου γονεῖς καὶ Μάριον αὐτὸν ἐξ ἀρ-
χῆς γεγενέναι πελάτας. ἀποδεξαμένων δὲ τὴν ἀπόρρησιν τῆς μαρ-
τυρίας τῶν δικαστῶν, αὐτὸς αἰτεῖπεν ὁ Μάριος πρὸς τὸν Ἑρέν-
νιον, ὡς, ὅτε πρῶτος ἄρχων ἀνηγορεύθη, τὸν πελάτην ἐκβε-
βηκώς. ὅταν δὲ οὐ πάντα πασιν δοκῶσι. ἀρχὴ γὰρ οὐ πᾶσα τὸν
νέμειν προστάτην, ἀπαλλάττει τοὺς τυχόντας αὐτοῖς καὶ γένους,
ἀλλ' ἢ τὸν ἀγκυλόποδα δίφρον ὀνόμου δίδωσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ
ταῖς πρώταις ἡμέραις ἐν τῇ δίκῃ κακῶς πρᾶττων ὁ Μά-
ριος, καὶ χαλεπῶς χρώμενος τοῖς δικαστᾶς, τῇ τελευταίᾳ
παντελῶς ἀπέφυγε, ἴσων τῶν ψήφων γενομένων. ἐν μὲν
οὖν τῇ στρατηγίᾳ μετείως ἐπαινούμενον ἑαυτὸν παρέχε. μετὰ
δὲ τὴν στρατηγίαν, κλήρῳ λαβὼν τὴν ἐντὸς Ἰβηρίαν, λέγε-
ται καθαρᾶν λῃστείων τὴν ἐπαρχίαν, ἀήμερον οὖσαν ἔτι τοῖς
ἐθισμοῖς καὶ θηριώδη, καὶ ὃ λῃστὰς δίκην οὔπω τότε τῶν Ἰβήρων
οὐχὶ κάλλιστον ἡγουμένων. ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ γενόμενος, οὐκ
εἶχεν οὐδὲ πλοῦτον, οὐδὲ λόγον, οἷς ἦγον οἱ τότε μάλιστα δη-
μοῦντες τὸν δῆμον. αὐτὴν δὲ τὴν ἀνάπασιν τοῦ φρονήματος
καὶ ὃ πρὸς τοὺς πόνους ἐνδελεχὲς αὐτοῦ, καὶ ὃ δημοτικὸν τῆς
διαίτης, ἔνιοι συνοδεύοντες ἐθαυμάζον τῶν πολιτῶν, κυξάνετο τῇ
ἡμῇ πρὸς δυνάμιν· ὥστε καὶ γάμον γῆμαι λαμπρὸν, οἰ-
κίας ἐπιφανοῦς τῆς Καισάρων, Ἰουλίαν, ἧς ἦν ἀδελφιδοῦς
Καῖσαρ, ὁ χρόνοις ὕστερον Ῥωμαίων μέγιστος γενόμενος. καίτοι
κατ' οἰκειότητα ζηλώσας Μάριον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου
γέγραπται. τῷ γὰρ Μαρίῳ καὶ Σωφρονίῳ μαρτυροῦσι καὶ
καρτερείαν, ἧς δεῖγμα καὶ ὃ περὶ τὴν χειρουργίαν ἐστίν. ἰξῶν
γὰρ (ὡς ἔοικε) μεγάλων καὶ ἀπλέως ἄμφω τὰ σκέλη γενο-
μένω, καὶ τὴν ἀμορφίαν δυσχεραίνων, ἔγνω τεμεῖν ἑαυ-
τὸν ἰατρῷ· καὶ παρέχεν ἄδετος πάτερον σκέλος, οὐδὲ κινηθείς,
οὐδὲ στενάξας, ἀλλὰ καθεστῶτα τὸν τρόπον καὶ μετ' σω-
πῆς ὑποβολάς τινας δηλοῦντα ἐν ταῖς πληγαῖς ἀναχόμε-

A neutri parti quod damnosum foret reipubl. largiretur. A tribunatu ædilitatem maiorem petiuit. Duo enim ordines sunt ædilitatis: altera à sellis curulibus, quæ incuruis erant pedibus, ex quibus munia magistratus explicabant, nomen traxit: altera inferior, plebis dicitur. Vbi ædiles curules creauerunt, mox de ædilibus plebis ineunt suffragia. Vt Marius in superiori se vidit præteriri, confestim transijt ad petendam ædilitatem plebis. Verùm, quia nimiùm eum iudicauerunt audacem & præfractum, repulsam tulit. Qui quamuis bis eodem die deiectus honore fuit, quòd præter
B eum accidit nemini, nihil dimisit tamen animos, sed haud multo pòst præturæ candidatus pene repulsam est passus, ac licet nouissimus omnium renuntiatus fuit, ambitus est postulatus. Suspicionem mouit potissimùm Cassij Sabaconis seruus intra tabulata conspectus inter eos qui suffragia ferebant: quippe erat imprimis necessarius Sabaco Matij. Hic à iudicibus interrogatus respondit, quòd ex æstu sitisset, frigidam se postulauisse, & seruum cum poculo ad se ingressum, simul atque bibisset, abscessisse. Atque hic quidem senatu à proximis censoribus motus est, visusque, vel ob falsum testimonium, vel ob intemperantiam
C meritò notatus. C. Herennius quoque citatus testis, ait patronis ex lege non esse testimonij in clientem dictionem, sed esse ab eo onere patronos solutos. Herennij autem familiæ semper parentes Marij atque Marium ipsum clientes fuisse. Quum reciperent testimonij recusationem iudices, Herennio ipse reclamauit Marius, quòd simul vt fuit primum magistratum nactus, clientelam excessisset. Id non erat vndequaque verum. Neque enim liberat quilibet magistratus obseruantia patroni clientes eorumque posteritatem, sed curulis tantùm. Verumtamẽ quanquam primis diebus mul-
D tum fuisset in iudicio Marius iactatus atque infestis vsus iudicibus, postremò tamen præter expectationem equantibus sententijs est absolutus. Ac præturæ eius mediocris laus fuit. Ex prætura vlteriorem Hispaniam sortitus, dicitur prouinciam latrocinijs purgasse, nondum moribus pacatam, vastamque, quo tempore latrocinari Hispani adhuc pulcherrimum ducebant. Ad negotia vrbana reuersus, neque diuitijs neque eloquentia, quibus illius temporis principes trahebant populum, est subnixus. Cæterùm quia minaces eius spiritus, indefatigati labores, vita popularis, grati ad plebem
E trant, honoribus prouectus est ad opes, vt splendidas nuptias conciliaret, atque ex nobili Cæsarum domo Iuliam duceret vxorẽ amitam Cæsaris. qui Romanorum pòst potentissimus fuit, Mariumque ex necessitudine est æmulatus aliquatenus, vt in historia illius exposuimus. Mario præterea temperantiam & tolerantiam tribuunt: cuius est documentum curatio quæ manu ei adhibita fuit. Siquidem quum haberet vtrunque crus varicum plenum, & deformitate angeretur, statuit se præbere medico, præbuitque non ligatus alterum crus, neque mouit se vel ingemuit, sed vultu im-
F moto pertulit dolores in secando intolerandos. Quum inde ad alterum crus medicus transiret, detrectauit illud porrigere, ac, *Video* (inquit) *non tanti esse emendationem, vt eum feram dolorem.*

τοῦ δὲ ἰατροῦ μετιόντος ἐπὶ θάτερον, οὐκέτι παρέχε, φήσας, Ὁρῶ δὲ ἐπανόρθωμα, τῆς ἀλγηδόνος οὐκ ἄξιον.

ἐπεὶ δὲ

Postquam autem Cæcilius Metellus consul, ad bellum cum Iugurtha gerendum in Africam proficiscens, Marium legatum secum duxit: ibi magnificarum gerẽdarum rerum & certaminum nactus occasionem, vt aliorum more amplificaret Metellum, actioneſq; suas ad illius dignitatem cõferret, non habuit curæ. Quum verò adhibitum non existimaret se à Metello legatum, sed simul in opportunissimum tempus & in rerum inductum theatrum patrandarum maximarum, omnem virtutem explicuit. Quum multas haberet id bellum asperitates, nihil tam arduum erat quod dubitaret subire, neq; tam paruum quod non dignum se putaret: verum pares dignitate, consilio & prudentia superando, cum militibus de frugalitate & patientia laboris certando, mire eos conciliauit sibi. Omnino enim est laboris cuique voluntaria laboris societas leuamentum. Videtur enim ea adimere necessitatem. Quippe gratissimum est Romanis spectaculum, si in victu eodem dux ac miles pane vescatur, vel humili in toro quietem capiat, vel ducendæ fossæ & vallo iaciendo vna cum militibus manum admoueat. Siquidem non perinde imperatores qui honores & pecuniam largiuntur eis, vt laboris & periculi socios venerantur. imo maiore amore prosequuntur consortes laboris quam ipsorum ignauiæ indulgentes. His artibus Marius atq; his militum conciliationibus cito Africam, cito vrbem nomine suo & gloria impleuit, quod milites domum scriberent ad suos, nullum fore belli cum Iugurtha finem, nisi C. Marium consulem fecissent. Quæ res offendit non obscure Metellum. Cæterum multo maxime casus eum Turpilii torsit. Intercedebat Metello cum illo vetus ius hospitii, atq; eo bello præfectus fabrûm in exercitu erat. Qui quum præpositus præsidio Vaccæ, magnæ vrbis, esset, quod ciues nulla re violaret, sed eos leni & benigno imperio haberet, confisus, imprudens venit in hostium potestatem. Siquidem Iugurtham in vrbem acceperunt, nec Turpilium tamen vlla re læserunt, sed vita ei precib. impetrata, inuiolatum dimisere. Qua de causa accusatus est proditionis. Quũ de eo quereretur, aderat in concilio Marius, ac tum acerbus ei erat, tũ plerosq; alios in eum incendit, vt Metellus hominem cogeretur inuitus rei capitalis damnare. At paulo post apparuit falsum crimen. Vbi quum multis esset dolor Metelli molestus, Marium exultantem, & hoc factum sibi arrogantem, non puduit in circulis dicere, vltrices diras se hospitis interfectori inflexisse Metello. Hinc apertæ offensiones inter eos extitere. Fertur aliquando præsente Mario quasi insultandi causa Metellus dixisse, Tu verò cogitas, homo præclare, relictis nobis domum redire & petere consulatum. Satisne mature cum hoc meo filio consul fies? Erat tunc filius Metelli admodum adolescens. Verum enim verò missionem vrgente Mario, quum sæpius reiecisset eum, tandem, quum non plus duodecim dies superessent ad comitia consularia, dimisit eum. Cæterum hic prolixo à castris itinere Vticam ad mare biduo & vna nocte confecto, antequam cõscendit, sacrificauit. Fama est dixisse aruspicem, mirificam & ingentem ac supra omnem spem ei portendi à diis felicitatẽ. Ita spei plenus vela fecit.

A ἐπεὶ δὲ Κεκίλιος Μέτελλος ἀποδειχθεὶς ὑπὲρ τὸν κατὰ Ἰουγούρθα πόλεμον ὕπατος στρατηγὸς εἰς Λιβύην, ἐπηγάγετο παρεσβευτὴν Μάριον, ἐνταῦθα παράξεων μεγάλων καὶ λαμπρῶν ἀγώνων ὑπιλαβόμενος, τὸ μὲν αὔξειν τὸν Μέτελλον, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, καὶ πολιτεύεσθαι πρὸς ἐκεῖνον, εἴασε χαίρειν· ἀξιῶν δὲ οὐχ ὑπὸ Μετέλλου κεκλῆσθαι παρεσβευτὴς, ἀλλὰ τῆς τύχης εἰς εὐφυέστατον καιρὸν ὁμοῦ καὶ μέγιστον εἰσάγεσθαι παράξεων θέατρον, ἐπεδείκνυτο πᾶσαν ἀνδραγαθίαν. καὶ πολλὰ τοῦ πολέμου διεχερῆ φέροντος, οὔτε τοῦ μεγάλου τινὰ πόνον ὑποδείσας οὔτε τοῦ μικροῦ ἀπαξιώσας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁμοτίμους εὐβουλίᾳ καὶ προθυμίᾳ τοῦ συμφέροντος ὑπερβαλλόμενος, πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ὑπὲρ εὐτελείας καὶ καρτερείας διαμιλλώμενος, εὔνοιαν ἔσχε πολλὴν παρ' αὐτοῖς. ὅλως μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κάμνειν ἑκάστῳ παραμυθία τὸ συγκάμνον ἐποιεῖν εἶναι· δοκεῖ γὰρ ἀφαιρεῖν τὴν ἀνάγκην. ἥδιστον δὲ Ῥωμαίοις θέαμα στρατιώτης στρατηγὸς ἐσθίων ἐν ὄψει κοινὸν σῖτον, ἢ κατακείμενος ὑπὲρ στιβάδος εὐτελοῦς, ἢ περιβαφρεάνων καὶ χαρακώσιν ἔργου συνεφαπτόμενος. οὐ γὰρ οὕτω τοῖς τῆς τιμῆς καὶ χρημάτων μεταδιδόασι, ὡς τοῦ πόνου καὶ κινδύνου μεταλαμβάνοντας ἡγεμόνας θαυμάζουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαπῶσι τοῦ ῥαθυμεῖν ὑπὲρ δεσπόζοντων τοῖς συμπονεῖν ἐθέλοντας. ταῦτα πολλὰ ποιῶν ὁ Μάριος, καὶ διὰ τούτων τοῖς στρατιώταις δημαγωγῶν, ταχὺ μὲν ἐνέπλησε τὴν Λιβύην, ταχὺ δὲ τὴν Ῥώμην, ὀνόματος καὶ δόξης, τοῦ ἀπὸ στρατοπέδου τοῖς οἴκοι γραφόντων, ὡς οὐκ ἔστι πέρας οὐδὲ ἀπαλλαγὴ τοῦ πρὸς τὸν βάρβαρον πολέμου, μὴ Γάϊον Μάριον ἑλομένοις ὕπατον. ἐφ' οἷς δῆλος ἦν ὁ Μέτελλος ἀχθόμενος, μάλιστα δὲ αὐτὸν ἠνίασε τὰ περὶ Τυρπίλλιον. οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ μὲν ἐκ πατέρων ξένος τοῦ Μετέλλου, καὶ ὅτε τὴν ὑπὲρ τοῦ Τυτόνων ἔχων ἀρχὴν στρατευ-

D φρουρῶν δὲ Βάγαν πόλιν μεγάλην, καὶ τοῦ μηδὲν ἀδικεῖν τοὺς συνοικοῦντας, ἀλλὰ πρᾴως καὶ φιλανθρώπως αὐτοῖς προσφέρεσθαι πιστεύων, ἔλαθεν ὑποχείριος τοῖς πολεμίοις γενόμενος. παραδέξαντες γὰρ τὸν Ἰουγούρθαν, τὸν δὲ Τυρπίλλιον οὐδὲν ἠδίκησαν, ἀλλὰ σῶον ἐξαιτησάμενοι διῆκαν. ἔχων δὴ αἰτίαν προδοσίας, καὶ παρὼν ὁ Μάριος τῇ κρίσει σύμβουλος, αὐτός τε οἱ πικρὸς ἦν, καὶ τοῦ ἄλλων παρώξυνε τοὺς πλείστους, ὥστε ἄκοντα τὸν Μέτελλον ἐκβιάσθῆναι, καὶ καταψηφίσασθαι θάνατον τοῦ ἀνθρώπου. μετ' ὀλίγον δὲ τῆς αἰτίας ψευδοῦς φανείσης, οἱ μὲν ἄλλοι πιεί-

E ζοντο τῷ Μετέλλῳ βαρέως φέροντι· Μάριος δὲ χαίρων, καὶ ποιούμενος ἴδιον τὸ ἔργον, οὐκ ἠρνεῖτο λέγειν πρὸς αὐτὸν ὡς αὐτὸς εἴη παρεσκευασμένος ἀλάσορα τοῦ Μετέλλου ξενοκτόνον. ἐκ τούτου φανερῶς ἀπηχθάνοντο· καὶ λέγεται, ποτὲ τοῦ Μαρίου παρόντος, οἷς ἐφυβρίζων ὁ Μέτελλος εἰπεῖν, Σὺ δὴ καταλιπὼν ἡμᾶς, ὦ ἡνιοχε, πλεῖν ἐπ' οἴκου διανοῇ, καὶ "
προδιαγγέλλειν ὑπατείαν; οὐ γὰρ ἀγαπήσεις δὴ τοῦ μοῦ "
παιδὶ τούτῳ συνυπατεύσης; ἦν δὲ ὁ παῖς τότε τοῦ Μετέλ- "
λου πρωτόπαστι μειράκιον. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Μαρίου "
σπουδάζοντος ἀφεθῆναι, πολλὰς ἀναβολὰς ποιησάμενος, "
ἐπὶ δώδεκα λειπομένων ἡμερῶν ὑπὲρ τὴν τῶν ὑπάτων ἀνάδειξιν, ἀφῆκεν αὐτόν. ὁ δὲ πολλῇ ἀπὸ στρατοπέδου τὸ ὑπὲρ θάλασσαν εἰς Ἰτύκην ὁδὸν ἡμέρας δύο καὶ μιᾶς νυκτὸς συνελών, ἔθυε πρὸ τοῦ πλοῦ, καὶ λέγεται τὸν μάντιν εἰπεῖν ὡς ἀπίστως λι-

F νὰς τὸ μέγεθος καὶ κρείττονας ἐλπίδος ἁπάσης εὐπραξίας προφαίνοι τῷ Μαρίῳ δαιμόνιον. ὁ δὲ τούτοις ἐπαρθεὶς εὐθύθη-

καὶ ὁ πέλαγος τετραπαῖος οὐρίῳ πνεύματι διανύσας, αἰτίαν τε τοῦ δήμου ποιησάμενος ἀφίκετο, καὶ προαγαγὼν ἐπί τινος τοῦ δημάρχου εἰς τὸ πλῆθος, ὑπὲρ πολλαῖς καὶ τοῦ Μετέλλου δυσβουλίαις, ἢ πεῖθε τὴν ἀρχεῖον, ὑπισχνούμενος ἢ κτείνειν, ἢ ζῶντα λήψεσθαι τὸν Ἰουγούρθαν. ἀναγορευθεὶς δ' ἀλαμπρῶς, δυοῖν ἐξαιρόλογεν τοῦ νόμου καὶ τοῦ σωφρονεῖν, πολλοὺς τὸν ἄπορον καὶ δοῦλον καταγράφων· τοῦ πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μετ' ἀμῆς τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἀνέχρεον τοῦ οὐσίαν ἑκάστου λιθέναι δοκιμῶντος. οὐ μὴν ταῦτα γε μάλιστα διέβαλλε τὸν Μάριον, ἀλλ' οἱ λόγοι θρασεῖς ὄντες ὑπερο- B φίᾳ καὶ ὕβρει τοῖς πρώτοις ἐλύπουν, σκυλεύειν τε βοῶντος αὐτοῦ τοῦ ὑπαρτίαν φέρεσθαι τῶν δυνατῶν καὶ πλουσίων μαλακίας, καὶ θαύμασιν οἰκείοις πρὸς τὸν δῆμον, οὐ μνήμασι νεκρῶν τοῦδε ἀλλοτρίαις εἰκόσι νεανιεύεσθαι. πολλάκις δ' καὶ τοὺς ἀτυχήσαντας ἐν Λιβύῃ στρατηγοὺς, τοῦτο μὲν Βεστίαν, τοῦτο δ' Ἀλβῖνον, αὐθέφτους οἴκων μὴ ἐπιφανῶν, αὐτοὺς δ' ἀπολέμους καὶ δι' ἀπειρίαν πταίσαντας ὀνομάζων, ἐπιθανέτο τῶν παρόντων εἰ μὴ καὶ τοὺς ἐκείνων οἴονται προγόνους αὐτῷ μᾶλλον αἰρεῖσθαι παραπλησίους ἐκγόνοις ἀπολιπεῖν, ἅτε δὴ μηδὲ αὐτοὺς δι' ἀρετῆς C καὶ καλῶν ἔργων ἐνδόξους γενομένους. ταῦτα δ' οὐ κενῶς τοῦδε ἀλαζονικῶς ἔλεγεν, τοῦδε μάτην ἀπεχθάνεσθαι τοῖς δυνατοῖς βουλόμενος, ἀλλ' ὁ δῆμος αὐτὸν, ἡδόμενός τε τῇ βουλῇ προσπαίζοντι, καὶ λόγου κόμπῳ, μέγεν ἀεὶ φρονήματος καὶ μέγεθος ἐξεκαύφιζε, καὶ συνεξώρμα μὴ φείδεσθαι τῶν ἀξιολόγων, χαριζόμενον τοῖς πολλοῖς. ὡς δ' διέπλευσεν εἰς Λιβύην, Μέτελλος μὲν ἥττων τοῦ φθόνου γενόμενος, καὶ προσπαθῶν ὅτι καταφρονούμενος τὸν πόλεμον αὐτοῦ, καὶ μηδὲν ὑπόλοιπον ἢ τὸ σῶμα τοῦ Ἰουγούρθα λαβεῖν ἔχοντος, ἥκει Μάριος ὅτι τὸν στέφανον καὶ τὸν θρίαμβον ἐκ τοῦ πρὸς ἐκείνον ἀγωνι- D σίας ἠξήνθμος, οὐκ ὑπέμεινεν εἰς τὸ αὐτὸ συνελθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὑπεξεχώρησε, Ῥουτίλιος δ' ὁ στρατηγὸς τοῦ Μαρίου παρέδωκε, προσβυτὴς γεγονὼς τοῦ Μετέλλου, καὶ προσηλθεῖς νέμεσις ἐν τῷ τέλει τῶν πράξεων Μάριον. ἀφηρέθη δ' ὑπὸ Σύλλα τοῦ τοῦ κατορθώματος δόξαν, ὡς ὑπ' ἐκείνου Μέτελλος οὐ τέλειον, ἀφηρήσομαι βεβαίως, ἐπεὶ τὰ καθ' ἕκαστον μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ Σύλλα γέγραπται. Βόκχος ὁ τῶν ἄνω βαρβάρων βασιλεὺς, υἱὸν πενθερὸς Ἰουγούρθα, καὶ πολεμοῦντι μὲν οὐ πάνυ τι συλλαμβάνειν ἐδόκει, προσδοκώμενος ὑπὲρ τοῦ ἀπιστίαν, καὶ τοῦ αὔξησιν δεδοικώς· ἐπεὶ δ' φεύγων καὶ πλανώμενος ἐκείνον ὑπ' ἀνάγκης ἔθετο τῶν ἐλπίδων τελευταῖον, καὶ κατῆρε πρὸς αὐτὸν, αἰχμὴν μᾶλλον ὡς ἱκέτευε ἢ δι' εὐνοιαν ὑποδεξάμενος, ἀμφὶ χειρὸς εἶχε, φανερῶς μὲν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ παραιτούμενος Μάριον, καὶ γράφων ὡς οὐκ αὐ ἐκδῷ, καὶ παρρησιαζόμενος· κρύφα δ', βουλεύων προδοσίαν ἐπ' αὐτῷ. καὶ μεταπεμπόμενος Λεύκιον Σύλλαν, ταμίαν μὲν ὄντα Μαρίου, χρήσιμον δ' τῷ Βόκχῳ γενησόμενον ὅτι στρατεία. ὡς δὲ πίστεις ἔδοσαν ἀλλήλοις πρὸς αὐτὸν ὁ Σύλλας, ἔχε μὲν πίστεις ἐπὶ γνώμης καὶ μετεμέλετο τὸν βάρβαρον, ἡμέρας τε συχνὰς διενέχθη τῷ λογισμῷ, βουλεύομενος ἢ προδοῦναι τὸν Ἰουγούρθαν, ἢ μηδὲ τὸν Σύλλαν ἀφεῖναι. τέλος δ' τοῦ πρότερον κυρώσας προδοσίαν, ἐνεχείρισε τῷ Σύλλᾳ ζῶντα τὸν Ἰουγούρθαν. καὶ τοῦτο πρῶτον ὑπῆρξεν αὐτοῖς πέρας τῆς ἀνικέστου καὶ χαλεπῆς ἐκείνης στάσεως, ἢ μικρὸν ἔδεησεν ἀπαντεῖν τοῦ Ῥωμαίων. πολλοὶ γὰρ ἐβουλοντο τοῦ Σύλλα τὸ ἔργον εἶναι, τῷ Μαρίῳ φθονοῦντες.

A Quatriduo mare secundo vento transmisit. Fuit aduentus eius statim populo gratus, productusq; ab vno tribunorum plebis in concionem, obtrectando vehementer Metello, viam sibi ad consulatum muniuit, pollicens aut viuum aut mortuũ in potestatem se redacturum Iugurtham. Postquã consul magno fauore renuntiatus est, illico delectum contra legem & mores habuit, conscripsitq; frequentes capite censos & seruos, quum priores duces eos sacramento non rogassent, sed arma sicut honores alios à censu committerent, videbaturq; suas quisq; facultates pignori opponere. Neque hoc modo reprehensum in Mario est, sed & coniuncta cum superbia & insolentia dicta ferocia primores pungebant. Clamabat consulatum se ex nobilium & locupletium mollitia prædam capere, vulnera propria ad populum, non mortuorũ titulos neq; imagines iactare alienas. Crebro etiã duces qui res parum prospere in Africa gesserãt, hinc Bestiam, hinc Albinum, claris natos familiis, sed imbelles, quiq; ob bellandi imperitiam offẽderant, appellans rogauit circumstantes, putarẽtne illorum maiores potius sui similes optaturos ne potes relinquere, vt qui nec ipsi ex natalium splẽdore, sed ex virtute & egregiis factis clari euasissẽt. C Hęc non vane neq; arrogãter effundebat, nec quo in principes incurreret gratis, verum gestiens senatus contumelia populus atq; verborum procacitate, semper metiens animi celsitudinem, subleuabat eum stimulabatq;, vt in gratiam plebis ne parceret nobilitati. Vt in Africam traiecit, Metellus in uidia victus animiq; æger, quod cõfecto per se bello, quum nihil restaret nisi corpus vt teneret Iugurthæ, laureã & triumphum sibi Marius eriperet auctus ex inuidia sua, non induxit animum cum eo congredi, sed fugit eius conspectum: exercitus autẽ Mario à Rutilio Metelli legato traditur. At deo- D rum ira ad finem huius belli in Mariam vertit. Siquidẽ huius gloria belli ab Sylla, sicut ab ipso Metellus, orbatus est. Quod quemadmodum sit gestum paucis memorabo: nam prolixe singula in vita Syllæ exequutus sum. Rex Mauritaniæ Bocchus gener erat Iugurthæ. Hic bellum gerenti non multum auxilii misit, causatus perfidiam eius & timẽs incrementum. Postquam autem fugitans & oberrans, illum reb. perditis velut vltimam spem respectauit, atq; ad eum confugit, pudore magis vt supplicẽ quã amore recepiteũ. Quem vt habuit in potestate, in propatulo deprecator pro eo intercedebat apud Marium, scribens non deditur ũ se eũ defendebatq; eius causam: occulte verò prodere eũ moliens, L. Syllam Marii quæstorem, qui officiosus per bellum fuerat in se, accersit. Vt habita fide profectus ad eum Sylla est, mutatio consilii & pœnitentia cepit barbarum, multosque dies anceps varia animo agitauit, deliberans vel tradere Iugurtham vel etiam Syllam retinere. Tandem priorem proditionem confirmat, ac Syllæ Iugurtham viuum tradit. Hæc prima extitit atrocissimi illius & grauissimi belli ciuilis, quod pene imperium Romanum euertit, sementis. Quippe complures inuidia Marii adscribebant eam rem Syllæ:

E

F

secer. v. Freinshem. ad Flor. III. 1. 17.

atque ipſe Sylla ſigillum habebat, in quo Bocchus erat Iugurtham ei tradens inſculptus: quo ſigillo vſus eſt perpetuo. Eo facto hominem ambitioſum & ad participandam gloriam in ſocialem peruicacemq; ſtimulauit Marium, irritãtibus potiſſimum eum aduerſariis illius, qui exordium belli & præcipua Metello, extrema ac finem tribuebant Syllæ, quo populum qui oculos imprimis defixerat in Mariam, ab eius auerterent admiratione. Hanc tamen inuidiam, odium, obtrectationes cito Mario deterſit & conſopiuit ab occidente ingruens Italiæ periculum. Nam vt primum ciuitas magnũ ducem deſiderauit & circumſpexit, quo ad puppim ſedente tantum belli declinaret fluctum, nemo vllus ex nobilitate vel ex opulentis familiis candidatum ſe conſulatus eſt profeſſus, ſed Mariũ abſentem conſulem fecerunt. Modo enim nuntiatum fuerat Iugurtham eſſe deuictum, quum rumores de Teutonis & Cimbris increbuere. Ferebatur eorum initio incredibilis colluuies vireſque imminentiũ legionum, qui rumores tamen poſt minores verò ſunt reperti. Siquidem bellatores & armati trecentena millia in agmine erant, puerorum mulierumque longe maiores cateruas dicebãtur ſecum trahere. Hi agros quærebant, qui tantam multitudinem alerent: & oppida, in quibus ſedes ponerent ac vitam agerent: ſicut olim Gallos acceperant vberrimum agrum Italiæ, expulſis Thuſcis, occupauiſſe. Hos autem, quod nullum haberent cum aliis commercium, atque ex tractibus aduenirent longinquis, nemo nouerat qui mortalium eſſent, aut vnde profecti nubium modo incumberent Galliæ & Italiæ. Ex corporum verò proceritate, & cæſiis oculis maxime, nationes Germanicas coniectabant eſſe, Oceanũ ſeptentrionalem accolentium, & quod Cimbros Germani nominent latrones. Sunt qui Galliam longitudine regionis & laxitate ab Oceano & Septentrionalibus plagis ad orientem verſus lacum Mæotim vergere, & ad Scythiam Ponticam perhibent pertinere, atque inde illas cõmiſtas gentes. Has domo egreſſas non vno neque perpetuo impetu, verum quoque anno ſemper porro progredientes, ſub ver arma circumferendo peragraſſe continentem Europæ. Quapropter, etſi diuerſa ſingulatim haberẽt vocabula, communi appellatione exercitum Galloſcythas dixiſſe. Alii autumant Cimmerios, qui primi a Græcis cogniti quondam ſunt, partem exiguam fuiſſe vniuerſi, tantum cateruam quandam profugorum vel ſeditioſorum ab Scythis compulſam, à Mæotide palude in Aſiam duce Lygdamio traiicere. Maximam eorum multitudinem & bellicoſiſſimam in vltimis oris ad Oceanum habere ſedes. Regionem incolere ob profundas & denſas ſyluas, quæ ad ſyluam Herciniam introrſum pertineant, caliginoſam, nemoroſam, opacamq;. Cælum ſortitos, qua polus Septentrionalis, ex parallelorum inclinatione ſublimis, parum diſtare videtur ab imminente incolarum vertici puncto, vbi dies breuitate & prolixitate pares noctibus in partes duas ſecant anni tẽpus. Vnde argumẽtum ſuppeditaſſe Homero fabulæ de inferis ſcribenti. Atque inde hoſce barbaros in Italiam mouiſſe, qui primum Cimmerii, tunc non abſone Cimbri dicti ſunt.

A αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος, ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου τὸν Ἰουγοῦρθαν ἑαυτῷ· καὶ ταύτῃ χρώμενος ἀεὶ διετέλει, φιλότιμον ἄνδρα καὶ πρὸς κοινωνίαν δόξης ἀγωνόμενα καὶ δύσεριν ἐρεθίζων τὸν Μάριον, ἀναγόντων μάλιστα τῶν ἐχθρῶν τὸ ἐκείνου. καὶ τὰ μὲν πρῶτα τοῦ πολέμου καὶ μέγιστα τῷ Μετέλλῳ, τὰ δὲ ἔσχατα καὶ ὃ πέρας αὐτοῦ Σύλλα προσιθέντων, ὡς παύσαντος θαυμάζων καὶ προσέχων ἐκείνῳ μάλιστα πολύτων ὁ δῆμος. ταχὺ μὴν τὸν φθόνον τοῦτον, καὶ τὰ μίση καὶ τὰς διαβολὰς ἀπεσκέδασε τοῦ Μαρίου καὶ μετέστησεν ὁ κατασχὼν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας κίνδυνος, ἅμα τῷ πρῶτον ἐν χρείᾳ μεγάλου στρατηγοῦ γενέσθαι, καὶ περισκέψασθαι τὴν πόλιν ᾧ χρωμένη κυβερνήτῃ διαφεύξεται κλύδωνα πολέμου τοσοῦτον· οὐδεὶς ἀπαρμένου τῶν ἀπὸ γένους μεγάλων ἢ πλουσίων οἴκων ἐπὶ τὰς ὑπατικὰς καλούντων ἀρχαιρεσίας, ἀλλὰ ἀπόντα τὸν Μάριον ἀναγορεύσαντες. ἀρτιγὰρ ἀπηγγελμένης αὐτοῖς τῆς Ἰουγούρθα συλλήψεως, αἱ περὶ Τευτόνων καὶ Κίμβρων φήμαι προσέπιπτον, ἀπιστίαν μὲν ἐν ἀρχῇ παρεχούσαι πλήθους τε καὶ ῥώμης τῶν ἐπερχομένων στρατῶν, ὕστερον δὲ τῆς ἀληθείας ἐπιδεέστεραι φανεῖσαι. μυριάδες μὲν γὰρ αἱ μάχιμοι τριάκοντα σὺν ὅπλοις ἐχώρουν, ὄχλοι δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἐλέγετο πολὺ πλείους συμπαραλαμβάνεσθαι, γῆς χρῄζοντες καὶ θρέψει τοσοῦτο πλῆθος, καὶ πόλεων ἐν αἷς ἱδρυθέντες βιώσονται, καθάπερ πρὸ αὐτῶν ἐπεπεύθανοι τοὺς Κελτοὺς τῆς Ἰταλίας τὴν ἀρίστην καταλαβεῖν, Τυρρηνῶν ἀφελομένους. αὐτοὶ μὲν γὰρ ἀμιξίᾳ τῇ πρὸς ἑτέρους, μήκει τε χώρας ἐν ἐπῆλθον, ἠγνοοῦντο τίνες ὄντες αὐθεφόνων, ἢ πόθεν ὁρμηθέντες, ὥσπερ νέφος ἐμπέσοιεν τῇ Γαλατίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. καὶ μάλιστα μὲν εἰκάζοντο Γερμανικὰ γένη τῶν καθηκόντων ἐπὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν εἶναι, τοῖς μεγέθεσι τῶν σωμάτων, καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων· καὶ ὅτι Κίμβρους ἐπονομάζουσι Γερμανοὶ τοὺς λῃστάς. εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τὴν Κελτικὴν διὰ βάθος χώρας καὶ μέγεθος ἀπὸ τῆς ἔξωθεν θαλάσσης, καὶ τῶν ὑπαρκτίων κλιμάτων, πρὸς ἥλιον αἴροντα κατὰ τὴν Μαιώτιν ἐπιστρέφουσαν, ἀπιέναι τῆς Ποντικῆς Σκυθίας λέγουσι. κἀκεῖθεν τὰ γένη μέμικται. τούτους ἐξαναστάντας οὐκ ἐκ μιᾶς ὁρμῆς, οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλὰ ἔτους ὥρᾳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τοὔμπροσθεν ἀεὶ χωρεῖν πολέμῳ χρόνοις πολλοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἤπειρον. δι' ὃ καὶ πολλὰς τῆς μέρους ἐπικλήσεις ἐχόντων, κοινῇ Κελτοσκύθας τὸν στρατὸν ὠνόμαζον. ἄλλοι δὲ φασὶ, Κιμμερίων τὸ μὲν πρῶτον ὑφ' Ἑλλήνων τὰ πάλαι γνωσθέντων, τὸ μέγα θρέψαι τὸ πλῆθος μόριον, ἀλλὰ φυγὴν ἣ φασὶν ἐνάβιασθεῖσαν ὑπὸ Σκυθῶν, εἰς Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος διαβῆσαι, Λυγδάμιος ἡγουμένου· τὸ δὲ πλῆστον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον ἐπ' ἐσχάτοις ὤκουν τῆς ἐξωθάλασσαν. οὗς δὴ φασι γῆν μὲν νέμεσθαι σύσκιον καὶ ὑλώδη καὶ δυσήλιον πολύτη, διὰ βάθος καὶ πυκνότητα δρυμῶν, οὓς μέχρι τῆς Ἑρκυνίας εἴσω διήκειν. τὸν δὲ οὐρανὸν εἰληχέναι, καθ' ὃ δοκεῖ μεταλαμβάνων ὁ πόλος ἔξαρμα, διὰ τὴν ἔγκλισιν τῆς ἀλλήλων, ὀλίγον ἀπολείπειν τοῦ κατὰ κορυφὴν ἱσταμένου σημείου πρὸς τὴν οἴκησιν· αἵ τε ἡμέραι βραχύτητι καὶ μήκει πρὸς τὰς νύκτας ἴσαι καταμέμεσθαι τὸν χρόνον. δι' ὃ καὶ τὴν ὑποψίαν τοῦ μυθεύματος Ὁμήρῳ γενέσθαι πρὸς τὴν νεκυίαν. ἔνθεν οἶμαι τὴν ἔφοδον εἶναι τῶν βαρβάρων τούτων ὅτι τὴν Ἰταλίαν, Κιμμερίων μὲν ὄντων ἀρχῆς, τότε δὲ Κίμβρων, οἶμαι ἀπὸ τόπου πρεσταγορευομένων.

ἀλλὰ ταῦτα μὴν εἰκασμῷ μᾶλλον ἢ κατὰ βέβαιον ἱστορίαν λέγεται· τὸ δ' πλῆθος οὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ πλέον εἶναι τοῦ λεχθέντος, ὑπὸ πολλῶν ἱστόρηται. θυμὸν δ' καὶ τόλμαν ἀνυπόστατοι, καὶ χαρᾶν ἔργα τοῦδε τὰς μάχας ὀξύτητι καὶ βίᾳ πυρὸς ἐοικότες ἐπῄεσαν, οὐδενὸς ἀντέχοντος αὐτῶν πρὸς τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ πολύτων μὴν ὅσοις ἐπῆλθον, ὑπὸ λόγῳ λείας ἀγομένων καὶ φερομένων· πολλῶν δ' καὶ μεγάλων Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων καὶ στρατηγῶν ὅσοι προεστήκεσαν τῆς ἐκτὸς Ἀλπεων Γαλατίας, ἀνηρπασμένων ἀκλεῶς· οἱ καὶ μάλιστα τὴν φορὰν αὐτῶν κακῶς ἀγωνισάμενοι, κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπεστράσαντο. νικήσαντες γὰρ οἷς ἐνέτυχον, καὶ χρημάτων πολλῶν κρατήσαντες, ἔγνωσαν μηδαμοῦ γῆς ἑαυτοῖς ἱδρύειν, πρὶν ἀναδέξοιτο τὴν Ῥώμην, καὶ ἀναστορήσοιτο τὴν Ἰταλίαν. ταῦτα Ῥωμαῖοι πυθανόμενοι πολλαχόθεν ἐκάλουν Μάριον ἐπὶ τὴν στρατηγίαν· καὶ τὸ δεύτερον ὕπατος ἀπεδείχθη, τοῦ μὴν νόμου κωλύοντος ἀπόντα, καὶ μὴ ἀναλιπόντα χρόνον ὡρισμένον, αὖθις αἱρεῖσθαι, τοῦ δ' δήμου τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκβαλόντος. ἡγεῖτο γὰρ οὔτε νῦν πρέπον εἶναι τῷ συμφέροντι τὸν νόμον, οὔτε ἀληθεστέραν εἶναι τὴν παροῦσαν αἰτίαν τῆς, δι' ἣν τὸν Σκιπίωνα παρὰ τοὺς νόμους ὕπατον ἀπέδειξαν, οὐ φοβούμενοι τὴν ἑαυτῶν ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ τὴν Καρχηδονίων ἐπιθυμοῦντες αἱρεῖν. ταῦτα ἔδοξε· καὶ Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος ἀφικομένου, ἀντὶ τῆς καλανδῶν Ἰανουαρίας, ἐν ἔτει δεκάτῳ ἄρχει Ῥωμαῖοι, τὴν τε ὑπατείαν αἱρεῖται, καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν· ἄπιστον ἐπιδειξάμενος θέαμα Ῥωμαίοις Ἰουγούρθαν αἰχμάλωτον· οὗ ζῶντος οὐδὲ εἷς ἤλπισε πολεμίων κρατήσειν. οὕτω τὶς ἐν ποικίλοις αἰὴρ τύχαις ὁμιλήσας, καὶ πολυπραγμοσύνῃ πολλῇ μεμιγμένον ἔχων τὸ θυμοειδές. ἀλλ' ὀξέως γε πομπευθεὶς (ὡς λέγουσι) τότε τὸν φρουρεῖν, καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσών, ὡς οἱ μὲν αὐτὸν βίᾳ περιέρρηξαν τὸν χιτωνίσκον, οἱ δ' σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦ ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέρριψαν. ὠθεῖς δ' γυμνὸς εἰς τὸ βάραθρον κατεβλήθη, μεστὸς ὢν ταραχῆς καὶ ἀθυμοσυνῆς, Ἡρακλῆς (εἶπεν) ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ βαλανεῖον. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἓξ ἡμέρας ζυγομαχήσαντα τῷ λιμῷ, καὶ μέχρι τοῦ ἑβδόμης ὥρας ἐκκρεμασθέντα τῆς ζῆν ἐπιθυμίας, εἶχεν ἀξία δίκη τῶν ἀσεβημάτων. ἐν δὲ τῷ θριάμβῳ χρυσοῦ μὲν ἑπτὰ καὶ τετρακισχιλίας λίτρας, ἀργύρου δ' ἀσήμου πεντακισχιλίας ἑπτακοσίας ἑβδομήκοντα πέντε, νομίσματος δ' δραχμὰς ἑπτακισχιλίας ἐπὶ μυριάσιν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι. μετὰ δὲ τὴν πομπὴν, ὁ Μάριος σύγκλητον ἤθροισεν ἐν Καπιτωλίῳ. καὶ παρῆλθε μὲν, εἴτε λαθὼν αὐτὸν, εἴτε τῇ τύχῃ χρώμενος ἀγεωμετρότερον ἐν τῇ θριαμβικῇ καταστολῇ. ταχὺ δ' τὴν βουλὴν ἀληθεστέραν ἀναθόμενος, ἐξανέστη, καὶ μεταλαβὼν τὴν περιπορφυρον, αὖθις ἦλθεν. ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ τὴν δυνάμιν διεπόνει καθ' ὁδὸν, ἐξασκῶν δρόμοις τε πολυποδαποῖς καὶ μακραῖς ὁδοιπορίαις, ἑαυτῷ δ' ἀθροφορεῖν ἀναγκάζων καὶ αὐτουργεῖν τὰ πρὸς τὴν δίαιταν. ὥστε καὶ μετὰ ταῦτα, τοῖς φιλοπόνοις καὶ σιωπῇ μετ' ἰσχυρίας τὰ προστασόμενα ποιοῦσας, ἡμιόνοις Μαριανοῖς καλεῖσθαι. καί τοι τινες αἰτίαν ἑτέραν τοῦ λόγου τούτου νομίζουσι.

A Cæterum hæc ex coniectura potius quàm pro cõperto commemorantur. Colluuiem illam nõ minorem, sed etiam fuisse quàm dictum est maiorẽ, à multis proditum est. Hi animo, ferocia & strenuitate in præliis inuicta, tanta pernicitate & vi vt ignis imminebant. Nec eorum impressioni obsistebat quisquam, sed omnes, quos aggressi sunt, agebantur ferebantur. Multi etiam & ingentes exercitus ducesq; , qui tuebantur Galliam Transalpinam, fœdè obtriti. Hi vel maximè impetum eorum malè pugnando Romam attraxere. Superatis enim illis in quos fuerant delati, præda pleni statuerunt nusquam gentium considere prius quàm Romam excidissent & Italiam vastassent. Quæ quum ad vrbem essent diuersis ex locis nunciata, acciuerunt ad bellum gerendũ, atq; iterum consulem designauerunt Marium. Quum lex autem absentem, & nisi interiecto certo spatio, vetaret denuò creari cõsulem, repudiauit populus aduersantes. Quippe non modò primùm arbitrabantur expedienti concedere legem, neq; alienioré præsentem causam illa ob quam contra leges consulem creauerant Scipionem, quum non timerent vrbis suæ perniciem, sed Carthaginem cuperent euertere. Hæc sententia obtinuit. Marius deportatis ex Africa legionibus, ipsis calendis Ianuariis (quem diem Romani initium anni celebrant) cõsulatum iniit & triumphauit, atq; incredibile populo Romano spectaculum exhibuit vinctũ Iugurtham. Quo viuo nemo sperauerat se prouinciam illam confecturũ. Adeo erat versutus ad se omni fortunæ accommodandum, magnoq; animo misto cum vafricie præditus. Verùm tũc ante currum ductus, de gradu (vt perhibent) deiectus est. Post triumphum in carcerẽ condito, alii tunicam violenter dilacerauerũt, alii vi demere auream inaurem accelerantes vnà infimam auriculam auulsere. Vbi detrusus nudus & deiectus in infimum carcerem est, attonitus & cauillans, Papæ (inquit) quàm est frigidũ vestrum hoc balneum! At hic cũ fame sex dies luctatus, atque ad extremum vsque vitæ cupiditate hians, dignum sceleribus suis exitũ inuenit. Translata in triumpho memorant tria millia & septem pondo auri, argenti non signati quinque millia septingenta LXXV. argenti signati septẽdecim millia octo & viginti denarios. Peracto triumpho, indixit senatum Marius in Capitolium, atque imprudensne an fortuna sua elatus, insolentius ingressus curiam est veste triumphali. Verum cito offensum animaduertens senatum exurrexit, sumptaque rediit prætexta. In expeditionibus milites agmen ducens subigebat, variisque cursibus & magnis itineribus exercebat. Res suas ipsos adigebat ferre & cibaria parare. Vnde post factum vt laborisi patientes & imperatis modestè silentioque parentes *mulos Marianos* vocarent. Sunt tamen qui hoc dictum aliunde putent natum. Quum Scipio in obsidione Numantiæ non modo arma vellet & equos inspicere, verumetiam mulos & vehicula, quemadmodũ culta & parata essent, produxisse equũ suum Mariũ optimè saginatũ ab se, & mulum longe aliis corporatura & mãsuetudine & robore præstantẽ.

Σκιπίωνος γὰρ, ὅτε Νομαντίαν ἐπολιόρκει, βουληθέντος ἐπιδεῖν μὴ μόνον τὰ ὅπλα, μηδὲ τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀρεῖς καὶ τὰς ἁμάξας, ὅπως ἑκάστοις ἐξησκημένα καὶ παρεσκευασμένα τυγχάνοι, προσαγαγεῖν τὸν Μάριον ἵππον τε κάλλιστα τεθραμμένον ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἡμίονον ἐξαίρετα καὶ πρόσθεν καὶ ῥώμῃ διαφέροντα πολὺ τῶν ἄλλων.

Quum Marii iumenta imperator commendasset, multamq; eorum faceret mentionem, ita tandem quum salse laudarent assiduum, tolerantem laboris, industrium, mulum Marianum vocasse. Porro magno fortunæ fauore vsus est Marius. Nam quũ barbari quasi quodam impetus refluxu ferrentur prius in Hispaniam, spatiũ habuit corpora militum exercendi, & animos eorũ ad audendum firmandi, &, quod erat primum, vt illi, qui esset, discerent. Siquidem toruitatem eius, atq; in exigẽdis pœnis seueritatem, assuetis non delinquere nec contumaces se præbere, cũ iustam tum salutarem apparuit esse. Iam iræ ardorem, vocis asperitatem, horridum vultum paulatim assuefacti, non sibi, sed hostibus duxerunt formidolosum. Præcipue integritas in iudicando eius probata militibus est. Cuius hoc instar memoratur. In exercitu Marii sororis filius pręfecturã C. Lusius habebat, cętera nõ habitus improbus, sed impotenti amore ardebat adolescentulorum. Hic adolescẽtis ex cohorte sua, nomine Trebonii, amore flagrabat. Quẽ quũ frequẽter appellasset de stupro, non potiebatur voto. Postremo accersitus nocte per ministrum Trebonius venit: (neq; enim vocato non parere licebat) introductus ad eum in tabernaculum, vim adhibentem stricto gladio confodit. Hoc absente actũ fuerat Mario. Reuersus Trebonium ad causam dicendam citauit. Qui quum multis accusantibus, defẽdente se nemine, ipse imperterrito vultu exposuisset rem, & testes edidisset sæpius attentantẽ repulisse se Lusiũ, nec voluisse mercede adductũ, vlla pudorem prostituere: miratus Marius factum comprobauit id, coronamq;, quæ conferri virtutis causa solebat, adferri iussit, eaq; Treboniũ donauit, quod pulcherrimum actũ, articulo quo maxime foret bonis exemplis opus, edidisset. Id Romã nuntiatum imprimis Mario tertiũ consolatũ confecit: simul etiam, quia ineunte vere aduentus barbarorum in expectatione erat, nolebant vllo alio duce aliam martis cum illis iacere. Non tam cito tamen (vt ferebat opinio) aduenerunt, sed consulatus tempus iterum Mario circumactum est. Vrgentibus comitiis, quum defunctus collega eius esset, relicto ad exercitum M. Aquilio cõtẽdit Romam. Ibi multis & insignibus viris consulatũ ambientibus, L. Saturninus, qui pręcipue inter tribunos impellere valebat plebem, quem circumegerat in se Marius, monuit eam pro concione vt cõsulem illum crearent. Quum Marius in speciem detrectare se consulatum nec cupere iactaret, proditorem eum patriæ Saturninus appellauit, qui periculo impendente tanto bellum suscipere gerendum abnueret. Haud clam erat eum simulationi Marii inscitum histrionem seruire, verum quod tempus videret populus requirere illius virtutem & fortunam, consulem quartum eum designauerunt, collegamque ei Luctatium Catulum addiderunt, magnæ virum inter primores autoritatis, nec plebi ingratum. Vbi hostes prope esse intellexit, raptim superauit Alpes, ac castris ad amnẽ Rhodanum communitis conuexit affatim eo commeatum, ne vnquam, nisi postulante vsu, ex necessariorum inopia dimicare cogeretur. Subuectionem eorum quæ essent exercitui opus,

A ἠαθένΐος οὖν τȣ̃ ς ρατηγȣ῀ Ϊς τȣ̃ Μαρίου θρέμμασι, καὶ πολλάκις αὐτῶν μνηθέντος, οὕτως ἄρα τοὺς σκώπτοντας ἐν ἐπαίνῳ τὸν ἐνδελεχῆ καὶ πλήμονα καὶ φιλόπονον, Μαριανὸν ἡμίονον προσαγορȣ́ειν. ἐ῀τύχημα δ᾽ δοκεῖ τῷ Μαρίῳ μέγα θυέσθαι. τῶν γὰρ βαρβάρων ὥσπερ ἕνα παλίρροιαν τȣ῀ ὁρμῆς, λαβόντων, καὶ ῥυέντων πρότερον ἐπὶ τὴν Ἱσπανίαν, χρόνον ἔσχε καὶ τὰ σώματα γυμνάσαι τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ φρονήματα πρὸς τὸ θαρρεῖν ἀπαρρῶσαι· τὸ δ᾽ μέγιστον, αὐτοῖς οἷος ὢν κατανοῆσαι. τὸ γὰρ ἐν ἀρχῇ σκυθρωπὸν αὐτȣ́, καὶ πρὸς τὰς ἡμωρίας δυσμείλικτον, ἐπιθεῖσι μηδὲν ἀμαρτάνειν μηδὲ ἀ-

B πειθεῖν, ἅμα τῷ δικαίῳ σωτήριον ἐφαίνετο. τό τε τȣ῀ θυμȣ῀ σφοδρότητα, καὶ τὸ βραχὺ τῆς φωνῆς καὶ ἀγελαστὸν τȣ῀ προσώπου σκυθρωπὸν ἐφόβουν καὶ μικρὸν, οὐκ αὐτοῖς ἐνόμιζον εἶναι φοβερὸν, ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις. μάλιστα δ᾽ ἡ πρὸς τὰς κρίσεις ὀρθότης αὐτȣ́ τοῖς τραυματίαις ἤρεσκεν· ἧς καὶ τοιόνδε τι δεῖγμα λέγεται. Γάϊος Λούσιος, ἀδελφιδοῦς αὐτȣ́, τεταγμένος ἐφ᾽ ἡγεμονίας, ἐς ρατȣ́ετο, πάντα μὴν αἰηρ οὐ δοκῶν εἶναι ποιητὴς, ἥπτων δ᾽ μειρακίων καλῶν. ὅτ᾽ ἤρα νεανίσκȣ τῶν ὑφ᾽ αὐτȣ́ ς ρατευομένων ὄνομα Τρεβωνίȣ, καὶ πολλάκις πειρῶν οὐκ ἐτύγχανε· τέλος δ᾽, νύκτωρ ὑπηρέτῃ ἀποστείλας, μετεπέμπετο τὸν Τρεβώνιον· ὁ δ᾽ νεανίας, ἧκε μὴ, (αὐτεπάγγελτος οὐκ ἐξεῶν καλȣόμενον) εἰσαχθεὶς δ᾽ ὑπὸ τȣ῀ σκηνȣ῀ πρὸς αὐτὸν, ἐπιχειρȣῶντα βιάζεσθαι ἀσασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε. ταῦτα ἐπράχθη τȣ῀ Μαρίου μὴ παρόν-

C τος. ἐπανελθὼν δ᾽, προȣ́θηκε τῷ Τρεβωνίῳ κρίσιν. ἐπεὶ δ᾽ πολλȣ῀ κατηγορȣ́ντων, οὐδενὸς δ᾽ συνηγορȣ́ντος, αὐτὸς διαθαρσῶς καθαρὰς διηγήσατο τὸ πρᾶγμα, καὶ μάρτυρας ἔφη ἐνίοτε πειρȣ́ντι πολλάκις αὐτεῖπε τῷ Λουσίῳ, καὶ μεγάλων διδομένων, ἐπ᾽ οὐδενὶ προήκατο τὸ σῶμα· θαυμάσας ὁ Μάριος, καὶ ἡσθεὶς, ἐκέλȣσε τὸν πάτριον ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς

D στέφανον κομιζέσθαι· καὶ λαβὼν, αὐτὸς ἐστεφάνωσε τὸν Τρεβώνιον, ὡς κάλλιστον ἔργον ἐν καιρῷ τȣ῀ δαδȣ́χματος δεομένῳ καλῶν ἀποδεδειγμένον. τȣ῀το εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελθὲν, ὐχ ἧκιστα τȣ῀ Μαρίȣ συνέπραξε τὴν τρίτην ὑπατείαν. ἅμα δ᾽ καὶ τῶν βαρβάρων ἔτι ὡς ἄρα προσδοκίμων ὄντων, ἐβούλοντο μὴ μηδεὶς ἄλλȣ ς ρατηγȣ῀ κινδυνεύσαι πρὸς αὐτȣ́ς. ὐ μὴν ἦκον ὡς προσεδοκῶντο ταχέως, ἀλλὰ πάλιν διῆλθε τȣ῀ Μαρίȣ ὁ τῆς ὑπατείας χρόνος. σπασαμένων δ᾽ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ τȣ῀ συναρχοντος αὐτȣ́ τελευτήσαντος, ἀπολιπὼν ὑπὲρ τῶν

E δυνάμεων Μάνιον Ἀκύλλιον, αὐτὸς ἧκεν εἰς Ῥώμην. μελλόντων δ᾽ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν τὴν ὑπατείαν, Λούκιος Σατορνῖνος ὁ μάλιστα τῶν δημάρχων ἄγων τὸ πλῆθος, ὑπὸ τȣ῀ Μαρίȣ τεθεραπευμένος, ἐδημηγόρει, κελεύων σκεῖνον ὕπατον αἱρεῖσθαι. θρυπτομένȣ δ᾽ τȣ῀ Μαρίȣ, καὶ παραιτεῖσθαι τὴν ἀρχὴν φάσκοντος, ὡς δὴ μὴ δεομένȣ, προδότην αὐτὸν ὁ Σατορνῖνος ἐκάλει τȣ῀ πατρίδος, εἰ κινδυνεύοι τοσȣ́τῳ φεύγοντα τὸν ς ρατηγεῖν. καὶ φανερὸς μὲν ὢν ἀπιθάνως συνυποκρινόμενος τὸ προσποίημα τȣ῀ Μαρίȣ. τὸν δ᾽ χαρὲν ὁρῶντες οἱ πολλοὶ τȣ῀ ἐκείνȣ δόξης ἅμα καὶ τύχης δεόμενον, ἐψηφίσαντο τὴν τετάρτην ὑπατείαν, καὶ συνάρχοντα Κάτλον αὐτῷ Λυτάτιον καθέστησαν, ἀνδρα καὶ τιμώμενον ὑπὸ τῶν ἀρίς ων, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐκ ἐπαχθῆ. πιθανόμενος δ᾽ τȣ῀ς πολεμίοις ὁ Μάριος ἐλπίς εἶ. δεῖ ταχέως ὑπερβαλεῖν τὰς Ἄλπεις, καὶ τειχίσας ς ρατόπεδον τῷδε τῷ Ῥοδανῷ ποταμῷ, συνήγαγεν εἰς αὐτὸ χορηγίαν ἄφθονον· ὡς μηδέποτε τῷδε τȣ῀ συμφέροντος λογισμοὶ ἐκβιαθεὶς δι᾽ ἔνδειαν τȣ῀ ἀναγκαίων εἰς μάχην καταστῆναι. τȣ῀ δ᾽ κρειττόνων ὧν ἐδεῖτο τȣ῀ ς ρατεύματος,

μακρὰν καὶ πολυτελῆ πρότερον οὖσαν πρὸς τὴν θάλασσαν, αὐτὸς ἐργάσασθαι ῥᾳδίαν καὶ τάχειαν. τὰ γὰρ στόματα τοῦ Ῥοδανοῦ, πρὸς τὰς ἀπάκτας τῆς θαλάσσης, ἰλύϊ τε πολλῇ λαμβάνοντα καὶ ψάμμῳ βαθεῖ συμπεφληκτῷ, ἀπὸ τοῦ κλύδωνος χαλεπὴν, ὀλίγωρον καὶ βραχύπορον τοῖς σιταγωγοῖς ἐποίει τὸν εἴσπλοον ὧδε. βέψας ἐνταῦθα τὸν ῥαστὸν ῥολάζοντα, πάφρον μεγάλην ἐνέβαλε, καὶ ταύτῃ πολὺ μέρος τοῦ ποταμοῦ μεταστήσας, εἰς ὀλίγον εἰς ὀλιτήδρον ἀγκαλὸν, βαθὺν μὲν, καὶ ναυσὶ μεγάλαις ἔπορον, λεῖον δὲ καὶ ἄκλυστον στόμα λαβοῦσαν πρὸς τὴν θάλασσαν· αὕτη μὲν δὴ καὶ ἀπ' ἐκείνου τὴν ἐπωνυμίαν ἔτι φυλάττει. τοῦ δὲ βαρβάρων διελόντων σφᾶς αὐτοὺς δίχα, Κίμβροι μὲν ἔλαχον διὰ Νωρικῶν ἄνωθεν ὀλίγῳ κάτω χωρεῖν, καὶ τὴν πάροδον ἐκείνῃ βιάζεσθαι· Τεύτονες δὲ καὶ Ἄμβρωνες διὰ Λιγύων ὀλίγῳ μάλιον πρὸς θάλατταν. καὶ Κίμβροις μὲν ἐγένετο πλείων ἡ διατριβὴ καὶ μέλλησις· Τεύτονες δὲ καὶ Ἄμβρωνες ἄφαντες ὄντες καὶ διελθόντες τὴν ἐν μέσῳ χώραν, ἐφαίνοντο πλήθεί τε ἄπειροι καὶ δυσπρόσωποι τὰ εἴδη, φθόγγον τε καὶ θόρυβον οὐχ ἑτέροις ὅμοιοι. πρόβαλόμενοι δὲ τοῦ πεδίου μέγα καὶ στρατοπεδούσαντες, προεκαλοῦντο τὸν Μάριον εἰς μάχην. ὁ δὲ τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν, ἐν δὲ τῷ χάρακι τοὺς στρατιώτας συνεῖχε, καὶ καθήπτετο πικρῶς τῶν θρασυνομένων, καὶ τοὺς προδότας ὑπὸ θυμοῦ καὶ μάχεσθαι βουλομένους, προδόσας ἀπεκάλει τῆς πατρίδος. οὐ γὰρ ὑπὲρ θριάμβων τὴν φιλοτιμίαν εἶναι καταγνοὺς, ἀλλ' ὅπως νέφος τοσοῦτον πολέμου καὶ σκῆπτον ὠσάμενοι διασώσοιεν τὴν Ἰταλίαν. ταῦτα μὲν ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἔλεγε, τοὺς δὲ στρατιώτας ὑπὲρ τοῦ χάρακος ἰσὰς μὲν ἀμέρους, καὶ πᾶσαν κελεύων, εἴθιζε τὴν μορφὴν ἀνέχεσθαι τῶν πολεμίων, καὶ τὴν φωνὴν ὑπομένειν, ὅλως οὖσαν ἀλλόκοτον καὶ θηριώδη, σκευήν τε καὶ κίνησιν αὐτῶν καταμανθάνειν, ἅμα δὲ χρόνῳ τὰ φαινόμενα δεινὰ ποιουμένους τῇ διανοίᾳ χρεοῦν διὰ τὸ ὄψεως. ἦγε γὰρ πολλὰ μὲν ὑπεψεύδεσθαι τῶν οὐ προσόντων τὴν κακότητα τοῖς φοβεροῖς· ἐν δὲ τῇ συνηθείᾳ, καὶ τὰ τῇ φύσει δεινὰ τὴν ἔκπληξιν ἀποβάλλειν. τῶν δὲ, οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμέραν ὄψις ἀφῄρει τὸ τοῦ θάμβους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῶν βαρβάρων καὶ τὸν κόμπον οὐκ ἀνεκτὸν ὄντα, θυμὸς αὐτοῖς παρεισάμενος, ἐξεθέρμαινε καὶ διέφλεγε τὰς ψυχὰς, οὐ μόνον ἀγόντων καὶ φερόντων τὰ πέρας ἄθημα τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τῷ χάρακι ποιουμένων προσβολὰς, μετὰ πολλῆς ἀσελγείας καὶ θρασύτητος· ὥστε φωνὰς καὶ διαγλωττήσας τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὸν Μάριον ἐκφέρεσθαι, Τίνα δὴ καταγνοὺς ἀνανδρίαν ἡμῶν Μάριος εἴργει μάχης, ὡς τῶν γυναικῶν ὑπὸ κλεισὶ καὶ θυρωροῖς; φέρε, πάθοντες ἀνδρῶν πάθος ἐλεύθερον, ἐρώμεθα ποτέρων ἄλλοις ἀναμένει μαχουμένοις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. ἡμῖν δὲ λειτουργοῖς χρήσεται διὰ παντὸς, ὅταν δέῃ τὰ φορτία ὀρύττειν, καὶ πηλὸν ἐκκαθαίρειν, καὶ ποταμοὺς τινὰς διατρέπειν. ὅτι ταῦτα γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἤσκηται τοῖς πολλοῖς πόνοις ἡμᾶς, καὶ ταῦτα τῶν ὑπατείων ἀποδεξάμενος ἔργα τοῖς πολίταις ἐπιδείξειν. ἢ τὰ Κάρβωνος αὐτὸν φοβεῖ καὶ Καπίωνος, οὓς ἐνίκησαν οἱ πολέμιοι, πολὺ μὲν αὐτοῖς τῆς Μαρίου δόξης καὶ ἀρετῆς ἀποδεόντας, πολὺ δὲ χείρονα στρατὸν ἄγοντας; ἀλλὰ καὶ παθεῖν τι δρῶντας, ὡς ἐκεῖνοι, κάλλιον, ἢ καθῆσθαι πορθουμένων τῶν συμμάχων θεατάς. ταῦτ' ἀκούων ὁ Μάριος ἥδετο, καὶ κατεπράυνεν αὐτοὺς, ὡς οὐκ ἐκείνοις ἀπιστῶν, ἀλλ' ἐκ τινων λογίων τὸν τῆς νίκης ἅμα καιρὸν καὶ τόπον ἐκδεχόμενος. καὶ γὰρ τινα Σύραν γυναῖκα, Μάρθαν ὄνομα,

A quum ante longinqua & sumptuosa mari fuisset, expeditam effecit & celerem. Nam ostia Rhodani maris refluxu magna vi limi oppleta arenaq; alto cœno à fluctibus adstricta, periculosum morosumque & angustum nauibus frumentariis eo reddebant decursum. Huc exercitũ otiosum cõuertit, fossamq; grandem duxit, quo magna fluuii parte detorta deduxit illam ad opportunum littus altam ac magnorum nauigiorum patientem, quæ planum haberet & tranquillum ad mare ostium. Hæc nomen ab illo etiam hodie retinet. Barbari autem bipertito, Cimbri locis supe-
B rioribus per Noricos sortiti sunt aduersus Catulum mouere, atque aditum illum perrumpere: Teutones & Ambrones in Marium per Liguriam secundum mare. Longius Cimbri cunctati & morati sunt. Teutones & Ambrones confestim profecti, emensa interiecta regione, speciem præbuerunt immensi numeri, horribiles aspectu, voceq; & strepitu à cæteris abhorrentes, amplexi magna ex parte campum, castris locatis, Marium ad certamen prouocauerunt. Ille nihil motus milites intra vallum continuit, atq; acerbe increpauit ferociores, instantesq; nimios animi & pugnam po-
C scentes, proditores patriæ appellauit. Neq; enim de triumphis in præsenti vel de trophæis ostendit agi, sed quemadmodum tanta belli nube & fulgure discusso conseruarent Italiam. Atq; hæc seorsum apud duces suos & paris dignitatis viros disseruit: milites vicissim vallum conscendere & speculari iussit, vt vultum hostium ferre, & vocem tolerare plane absonam feramq; assuescerent, arma item & tractionem eorum condiscerent. Ita temporis tractu horrenda in speciem reddebat in animo ex aspectu lenia. Multa enim censebat nouitatem horrẽdis vana affingere, assuetudine verò de-
D ponere, & sua sponte formidanda terrorem. Atqui quotidianus hic aspectus militibus non tantũ partem detersit pauoris, sed & ad barbarorum minas atq; intolerandam insolentiam feruor eos subiẽs irritauit & inflammauit animos, quum non modo proculcarent omnia circumquaq; hostes, sed in vallum quoq; magna procacitate & ferocia incursarẽt, vt voces & questus huiuscemodi venirent ad aures Martii militum, Quanam nostra ignauia Marius à prælio nos vt fœminas sub clauibus & ianitoribus arcet? Agite, simus viri, quæramusq; num quos alios operiatur qui dimicaturi sint pro libertate: nos verò ad opera facienda semper adhibebit, quum fossa agenda, extrahendum cœnum, & diuertenda sint flumina. Ad hęc nimirum exercet nos multis ærumnis, atq; hæc vbi ediderit ciuibus consulatuum opera, demũ redibit. An verò eum Carbonis casus & Cæpionis territant ab hostibus
E oppressorum, qui longe Mario gloria & virtute concesserunt, & multo deteriores habuerunt copias? Imo pati aliquid per virtutem præstat quã vt resides calamitatem spectemus sociorum. Ea audienti Mario grata erant: qui leniebat eos, quasi non diffideret ipsis, sed ex oraculis quibusdã victoriæ pariter tempus & locũ caperet. Namque
F mulierem quandam Syram, Martham nomine,

quæ ferebatur edere vaticinia, in lectica decũbentẽ, magna circumducebat veneratione, & ſacra illius monitu faciebat. Quam ſenatus pridem, quũ de his diſſerere vellet, & prænuntiaret venientia, repulerat. Verum poſtquam cum fœminis cõgreſſa documentum dedit ſui, præſertim ad pedes vxoris Marii aſſidens, eamq; affata, qui eſſet ex gladiatoribus victoriam laturus, prædixiſſet, ab ea ad Marium miſſa, in honore habebatur apud eum, ac lectica fere vehebatur. Ad rem diuinam puniceo amictu duplici fibulato haſtam vittis redimitã & coronamentis ferens procedebat. At hæc quidem fabula adduxit in dubitationem cõplures, verene fidem ei Marius haberet, an ſeruiens ex compoſito huic fabulæ oſtẽtaret eam mulierem. Nã illud de vulturib. rem mirandã Alexander Myndius literis prodidit. Duo ante victorias eius ſemper oſtẽdebant ſe comitabanturq; agmen ex æneis collaribus noti. Hęc enim addiderant captis milites, inde dimiſerant eos. Hinc notos ſalutabant milites, & quum ſeſe offerrẽt in expeditionem euntib. velut læto gaudebant oſtento. Inter multa prodigia quæ cõparuerunt, reliqua translatitia erant. A meria verò & Tuderto, quæ oppida ſunt Italiæ, nuntiatum viſas nocte in cælo lãceas ignitas & ſcuta huc illuc differri primum, deinde concurrere inter ſe ſimilib. figuris & motibus ac virorum præliantium: tãdem his terga dantibus, illis reſtantibus, in occaſũ omnes inclinaſſe. Eadẽ pene tẽpeſtate Batabaces Peſſinunte aduentauit, Matris magnæ Ideæ ſacerdos. Hic deam attulit ex adyto nuntiaſſe ſibi victoriam populo Romano, magnumq; belli decus ac coſſura. Quum eſſet ſenatus aſſenſus, atq; ædẽ Deæ victoriæ cauſa decreuiſſet, pdeunti in concionẽ, vt hęc ad populũ ederet, Batabaci interdixit Aulus Pompeius tribunus plebis, præſtigiatorem appellans, hominemq; cũ indignitate depulit ex roſtris. quæ res cõmendauit potiſſimum dicta eius. Nam ſimulatque dimiſſa concione domum regreſſus Põpeius eſt, tanta vis occupauit eum febris, omnibus vt conſtaret & peruulgatum eſſet eum intra ſeptimum diem expiraſſe. Porro Teutones quieſcẽte Mario adorti oppugnare caſtra eius, vt grando in eos coniecta telorum eſt, atque aliquot ex ſuis deſiderauere, decreuerunt progredi, Alpes rati ſe nemine ipſos morante penetraturos, vaſis conclamatis, caſtra Romana prætergreſſi ſunt. Vbi maxime apparuit immenſitas eorum tranſitus lõgitudine & diuturnitate. Si quidem ſex dies ferun tur continuato agmine ſtatiua Marii præterlati. Sub vallo incedentes rogabant per ludibrium Romanos ecquid mãdare vellent vxoribus, breui eas ſe viſuros. Quum ſuperueniſſent caſtra & procederẽt barbari, tũ etiã Marius mouit, ac cõpoſito gradu ſubſequebatur, caſtra ſemper caſtris conferens. Sua caſtra, vt in tuto pernoctaret, muniebat diligẽter, ac firma loca capiebat. In hnnc modũ agmine facto ad Aquas Sextilias, quas vocãt, ventũ eſt, vnde progreſſis breue iter reſtabat ad Alpes. Quare accingebat ſe Marius ad prælio ibi decernendũ. Caſtris locũ cepit, munitũ illum quidẽ, ſed qui anguſtã haberet aquationem, quo militibus

A μαντεύεσθαι λεγομένῳ, ἐν φορείῳ καθαχειμένῳ σεμνῶς προσήγετο, καὶ θυσίας ἔθυεν ἐκείνης κελευούσης. ὧν τοίνυν μὴ ἀπήλασεν ἡ σύγκλητος ἐντυχεῖν ὑπὲρ τούτων βουλομένῳ, καὶ τὰ μέλλοντα προθεσπίζουσαν· ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς γυναῖκας εἰσιοῦσα ἀπείρεσιν ἐδίδου, καὶ μάλιστα τῷ Μαρίου, ἣ πρόσκλισιν ἔχουσα πρὸς τοὺς πόδας τῶν μονομάχων, ὁπότ' τυχὼν προηγόρευε τὸν μέλλοντα νικᾶν, ἀπαπεμφθεῖσα πρὸς Μάριον ὑπ' ἐκείνης, ἐθαυμάζετο· καὶ τὰ πολλὰ μὲν ἐν φορείῳ παρεκομίζετο, πρὸς δὲ τὰς θυσίας κατεῖχε φοινικίδα διπλῆν ἐμπεπορπημένη, καὶ λόγχην ἀνάδεδεμένη ταινίαις καὶ στεφανώμασι φέρουσα πυκνὰ μὲν οὖν ὃ δρᾶμα πολλοῖς ἀμφισβήτησιν παρεῖχεν, εἴτε πεπεισμένος ὡς ἀληθῶς, εἴτε πλατόμενος, καὶ συνυποκρινόμενος ὁπόσα δείκνυται τῷ ἀνθρώπῳ. ὃ δὲ τοῖς γύπας, θαύματος ἄξιον Ἀλέξανδρος ὁ Μυνδιος ἱστόρηκε. δύο γὰρ ἐφαίνοντο πρὸ τῶν καθορωμένων ἀεὶ πρὸ τῆς στρατείας, καὶ παρηκολούθουν γνωριζομένοι χαλκοῖς τοῖς δεραίοις. ταῦτα δὲ οἱ στρατιῶται, συλλαβόντες αὐτοὺς πρὸς ἑαυτοὺς, εἶτα ἀφῆκαν. ἐκ δὲ τούτου γνωρίζοντες ἠσπάζοντο τοὺς στρατιώτας· καὶ φαινόντων ὁπὸ ταῖς ὁδοῖς, ἐχαίρον ὡς ἀγαθόν τι προσδοκῶντες. πολλῶν δὲ σημείων προφαινομένων, τὰ μὲν ἄλλα χαρακτῆρα κοινὸν εἶχεν· ἐκ δὲ Ἀμερείας καὶ Τουδέρτου πόλεων Ἰταλικῶν ἀπηγέλθη νυκτὸς ὦφθαι κατ' τὸν οὐρανὸν αἰχμάς τε φλογοειδεῖς καὶ θυρεοὺς ἀφαφερομένους τοιοῦτον, εἶτα συμπίπτοντας ἀλλήλοις. καὶ σχήματα καὶ κινήματα λαμβάνοντας οἷα γίνεται μαχομένων ἀνδρῶν. τέλος δὲ, τῶν μὲν ἐνδιδόντων, τῶν δὲ ὑπεφερομένων, πρὸς ἑσπέρας ὁπὸ δυσμὰς ῥυῶσαι· πρὸς τοῦτον δέ πως τὸν χρόνον ἀφίκετο καὶ Βαταβάκης ἐκ Γεσινοιῶτος, ὁ τῆς μεγάλης μητρὸς ἱερεὺς, ἀπαγγέλλων ὡς ἡ θεὸς ἐκ τῶν ἀνακτόρων αὐτῷ ἐφθέγξατο, νίκην καὶ μέγα

B κράτος πολέμου Ῥωμαίοις ὑπάρχειν. τῆς δὲ συγκλήτου προσδεχομένης, καὶ τῇ θεῷ ναὸν ὁπτινίκιον ἱδρύσασθαι ψηφισαμένης, τὸν Βαταβάκιν εἰς τὸν δῆμον προσελθόντα, καὶ τοῦτο βουλόμενον εἰπεῖν, ἐκώλυσε δημαρχῶν Αὖλος Πομπήιος, ἀγύρτην ἀποκαλῶν, καὶ πρὸς ὕβριν ἀπελαύνων τοῦ βήματος. ὁ δὴ καὶ μάλιστα τῷ λόγῳ τοῦ ἀνθρώπου πίστιν παρέσχεν. οὐ γὰρ ἔφθη τῆς ἐκκλησίας λυθείσης ὁ Αὖλος εἰς οἶκον ἐπανελθεῖν, καὶ πυρετὸς ἐξεμάνθησεν αὐτῷ τοσοῦτος, ὥστε πᾶσι καταφανῆ γενόμενον καὶ προδόκητον, ἐντὸς ἑβδόμης ἡμέρας ἀποθανεῖν· οἱ δὲ Τεύτονες ἐπεχείρησαν μὲν ἡσυχά-

C ζοντος τοῦ Μαρίου πολιορκεῖν ὃ στρατόπεδον, βέλεσι δὲ πολλοῖς ἐντυχόντες ἀπὸ τοῦ χάρακος φερομένοις, καὶ ἕνας ἐξ αὐτῶν ἀποβαλόντες, ἔγνωσαν εἰς τοὔμπροσθεν χωρεῖν, ὡς ὑπερβαλοῦντες ἀδεῶς τὰς Ἄλπεις· καὶ συσκευασάμενοι, παρήμειβον ὃ στρατόπεδον τῶν Ῥωμαίων, τότε δὴ μάλιστα παμπληθεῖς μήκει καὶ χρόνῳ τῆς παρόδου φανέντες. ἡμέραις γὰρ ἓξ λέγονται τὸν χάρακα τοῦ Μαρίου παρεμείναθαι συνεχῶς ὁδεύοντες. ἐπορεύοντο δὲ ἑλίς, πυνθανόμενοι τῶν Ῥωμαίων μετὰ γέλωτος, εἴ τι πρὸς τὰς γυναῖκας ὁπτιστέλλοιεν. αὐτοὶ γὰρ ἔσεσθαι ταχέως παρ' αὐταῖς. ἐπεὶ δὲ παρήλαξαν οἱ βάρβαροι, καὶ προήεσαν, ἄρας καὶ αὐτὸς ἐ-

D πηκολούθει χέδλιν, ἑλίς μὲν ἀεὶ καὶ παρ' αὐτοὺς σκηνοῦν ἱδρυόμενος, ὀχυρᾶς τε χρώμενος στρατοπεδείαις, καὶ χωρία καρτερὰ προβαλλόμενος, ὥστε σὺν ἀσφαλεῖ νυκτερεύειν. οὕτω δὴ προιόντες, ἐλθόντο πρὸς τοῖς καλουμένοις ὕδασι Σεξτιλίοις· ὅθεν ἔδει πορευθέντας οὐ πολλὴν ὁδὸν, ἐν ταῖς Ἄλπεσιν εἶναι. διὸ δὴ καὶ Μάριος ἐνταῦθα παρεσκευάζετο μάχεσθαι, καὶ κατέλαβε τῷ στρατοπέδῳ τόπον ὀχυρὸν μὲν, ὕδωρ δὲ ἄφθονον οὐκ ἔχοντα, βουλόμενος

(ὥς φασι) καὶ τούτῳ παρεξιῶσαι τοὺς στρατιώτας· πολλὰ γέ τοι
διεκερανόντων, καὶ διψῆσαν λεγόντων, δείξας τῇ χειρὶ πο-
ταμόν τινα ῥέοντα πλησίον τῶν βαρβαρικῶν χαρακῶν, ἐκεῖθεν
» αὐτοῖς ἔφησεν εἶναι) τὸ ποτὸν οἶνον αἷμα τοῦ. Τί οὖν (ἔφασαν)
» οὐκ αὐτοὺς ἡμᾶς ἄγεις ἐπ' αὐτοὺς, ἕως ὑγρὸν τὸ αἷμα ἔχομεν,
» κἀκεῖνος ἠρέμα τῇ φωνῇ, Πρότερον (εἶπεν) ὀχυρωτέον ἡμῖν
» τὸ στρατόπεδον. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται, καίπερ ἀχθόμενοι,
ἐπείθοντο. τῆς δὲ θεραπείας τὸ πλῆθος, οὔτ' αὐτοὶ ποτὸν, οὔθ'
ὑποζυγίοις ἔχοντες, ἀθρόοι κατέβαινον ἐπὶ τὸν ποταμὸν, οἱ
μὲν ἀξίνας, οἱ δὲ πελέκεις, ἔνιοι δὲ καὶ ξίφη καὶ λόγχας ἅ-
μα ταῖς ὑδρίαις ἀναλαβόντες, ὡς καὶ διὰ μάχης ὑδροποιη-
θησόμενοι. τούτοις τοῖς πρῶτον ὀλίγοι παρεσεμάχοντο τῶν πολεμίων.
ἔτυχον γὰρ δεῖπνοῦντες οἱ πολλοὶ μετὰ λουτρὸν, οἱ δὲ ἐλουόντο.
ἤνυστο γὰρ αὐτόθι νάματα θερμῶν πηγὰς ὁ χῶρος, καὶ μέρος
τι πρὸς τοῦ τόπου τοῖς βαρβάροις ὑπαδοῦσας καὶ πρυμνεύ-
οντας ἡδονῇ καὶ θαύματι τοῦ τόπου κατέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι.
πρὸς δὲ τὴν κραυγὴν πλείονες συρρεόντων, τῷ τε Μαρίῳ
χαλεπὸν ἦν ἐπὶ τοῖς στρατιώτας ὑπισχνεῖν πρὸς τῶν οἰκετῶν δε-
δίοτας, καὶ τῶν πολεμίων τὸ μαχιμώτατον μέρος, οὗ προ-
ήτιον Ῥωμαῖοι μετὰ Μαλλίου καὶ Καπίωνος πρότερον
(Ἀμβρωνες δ' ὠνομάζοντο, καὶ πλῆθος ὡς τρισμυρίους
αὐτοὶ καθ' αὑτοὺς ἦσαν) ἀνάγκαντες, ὑπὸ τὰς πανοπλίας ἐ-
χώρουν, τὰ μὲν σώματα πλησμονῇ βεβαρημένοι, τοῖς δὲ
φρονήμασι γανδεῖ καὶ διαχεχυμένοι πρὸς τὸν ἄκρατον, οὐκ
ἀτακτοῖς οὐδὲ μανιώδεσι φερόμενοι δρόμοις, οὐδὲ ἀπαρθῆ
ἀλαλαγμὸν ἱέντες, ἀλλὰ κρούοντες ῥυθμῷ τὰ ὅπλα, καὶ
συναλλόμενοι πρότερα ἅμα τῷ αὐτῶν ἐφθέγγοντο πολλάκις
πρόσηθεν Ἀμβρωνες· εἴτε διακελευόμενοι σφᾶς αὐ-
τοὺς, εἴτε τοὺς πολεμίους τῇ προσηλώσει προεκφοβοῦντες.
τῶν δὲ Ἰταλικῶν πρῶτοι καταβαίνοντες ἐπ' αὐτοὺς Λίγυες,
ὡς ἤκουσαν βοώντων καὶ συνῆχθαι, ἀντεφώνουν καὶ αὐτοὶ τὸ
πάτριον ὀνομα τῆς φωνῆς· (σφᾶς γὰρ αὐτοὺς οὕτως ὀνο-
μάζουσι κατὰ γλῶσσαν Λίγυες) πυκνοὶ οὖν καὶ ἀλλήλων ἀν-
τήχει, πρὶν εἰς χεῖρας συνελθεῖν, τὸ ἀναφώνημα· καὶ τῶν
στρατηγῶν ἑκατέρου ἀνὰ μέρος συναναφθεγγομένων, καὶ
φιλοτιμουμένων πρότερον ἀλλήλοις τῷ μεγέθει τῆς βοῆς ὑ-
περβαλλέσθαι, παρώξυνε καὶ διηρέθιζε τὸ θυμοῦν ἡ κραυγή.
τοὺς μὲν οὖν Ἀμβρωνας διέσπασε τὸ ῥεῦθρον. οὐ γὰρ ἔφθασαν
εἰς πάλιν κατάστασιν διαβαίνοντες, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις αὐτοῖς
μετὰ δρόμου τῶν Λιγύων προσπεσόντων, ἐν χερσὶν ἦν ἡ μά-
χη· τοῖς δὲ Λίγυσι τῶν Ῥωμαίων ὑπεβοήθουν τῶν, καὶ φερο-
μένων ἄνωθεν ὑπὸ τοῖς βαρβάροις, βιαδέ τε ἐρράοντο, καὶ
πλεῖστοι μὲν αὐτῷ πρὸς τοῦ ῥεῦθρον ὠθούμενοι κατ' ἀλλήλων
ἐπαίοντο, καὶ κατεπίμπλασαν φόνου καὶ νεκρῶν τὸν ποτα-
μόν. τοὺς δὲ διαβάντας οἱ Ῥωμαῖοι μὴ τολμῶντας ἀναστρέ-
φειν, ἔκλεινον, ἄχει τοῦ στρατοπέδου καὶ τῶν ἁμαξῶν φεύ-
γοντας. ἐνταῦθα δὲ αἱ γυναῖκες ἀπαντῶσαι μετὰ ξιφῶν καὶ
πελέκεων, δεινόν τε τεταγῦῖαι καὶ πρόθυμον, ἠμύνοντο τοὺς φεύ-
γοντας, ὁμοίως καὶ τοὺς διώκοντας, τοὺς μὲν, ὡς προδόντας,
τοὺς δὲ, ὡς πολεμίους· ἀναπεφυρμέναι μαχομένοις, καὶ χερ-
σὶ γυμναῖς τοὺς τε θυρεοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀποσπῶσαι, καὶ τῶν
ξιφῶν ὑπιλαμβανόμεναι, καὶ βαύματα καὶ διαχοπὰς σω-
μάτων ὑπομένουσαι μέχρι τελευτῆς ἀήττητοι τοῖς θυμοῖς. τοῦ μὲν οὖν πρὸς τὸν ποταμίαν μάχου οὕτω κατὰ τύχην
μᾶλλον, ἢ γνώμῃ τοῦ στρατηγοῦ γενέσθαι λέγουσιν. ἐπεὶ δὲ πολλοὺς τῶν Ἀμβρώνων οἱ Ῥωμαῖοι διαφθείραντες
ἀνεχώρησαν ὀπίσω, καὶ σκότος ἐπέχον, οὐκ ὡς πρὸς ἐπ' εὐτυχήματι τοσούτῳ τὸν στρατὸν ἐδέξαντο πᾶσαν ὑπνίκοι,

A (vti ferunt) hunc quoq; adderet stimulum. Ibi multis infensis atq; siti ferentibus se laboraturos, monstrato manu eo qui sub castris barbarorum decurrebat, fluuio, inde ipsis ait potum sanguine venalem esse: Quin igitur (inquiunt) actutum nos, dum liquidum sãguinem habemus, in illos ducis? Atq; ille submissa voce, Ante (inquit) castra sunt nobis munienda. Hic milites, quanuis indignantes, obtemperauere. Calonum verò & lixarum caterua, quum neq; ipsis neq; iumentis suppetteret potus, manu facta ad amnem descendit. Alii ascias, secures alii, nonnulli gladios quoq; & lanceas vna cum
B vrnis ferebant, vt aquarentur vel per conflictum. Cum his primo pauci hostium manus cõseruere. nam pleriq; loti prandebant, alii lauabant. Quippe eo loco calidorum riuulorum scaturiunt fontes. barbaros ex parte his sese oblectantes, lociq; amœnitati & miraculo indulgentes oppresserunt Romani. Quum ad clamorem plures concurrerent, iam Marius ægre de mancipiis solicitos retinebat milites, & quod maximi roboris erat apud hostes, à quibus ante Romani Manlio & Cæpione ducibus superati fuerant (Ambrones dicebantur, qui soli efficiebant plus xxx millia) exciti arma induebant. Hi, quanquam corpus crapula onerauerant,
C mero remissi tamen ferocem gerebant animũ, neque incompositis vel lymphaticis ferebantur cursibus, neq; vlulatum inconditum edebant: sed cõcrepantes ad numerum armis, & simul cuncti tripudiantes, siue quo sese mutuo cohortarẽtur, siue vt hostes nominis denuntiatione conterrerẽt, nomen suũ intonabant idem tidem Ambrones. Primi ex Italicis, qui moueruntin eos, Ligures, vt clamorem acceperunt & intellexerunt, vetus id suũ cognomẽ ex aduerso clamauerũt esse. Ita.n. se ipsi Li
D gures totius gẽtis vocabulo nominãt. Ac prius quã ad manus ventũ est, frequens est ea reddita vicissim succlamatio. Et quum duces vtriq; inuicem clamorẽ adiuuarent, anniterenturq; primũ se mutuo vocis magnitudine superare, stimulauit irritauitq; animos vociferatio. Ambrones riuus diuulsit. Nã anteq; eo superato dirigere aciẽ valerẽt, irruentibus ilico in antesignanos Liguribus, confligi cominus cœptum est. Liguribus quum Romani subuenirent, atq; ex loco superiore in barbaros incũberent, vi pulsi hostes sunt. Multi horum in ripa riui sese mutuo impellentes cęsi, flumenq; cruore & cadaueribus repleuerunt. Eos qui transmiserant Romani, frontem conuertere in hostem nõ
E ausos, vsq; ad castra & plaustra effusos cõciderũt. Ibi occurrẽtes cũ gladiis & securibus fœminæ horrendo & truci stridore iuxta in fugientes & insequentes incurrebant, in hos vt hostes, in illos vt proditores: quæ intermistæ pugnantibus, nudis manibus scuta Romanorum detrahebant ac gladios prehendebant, vulneraque & corporũ dissectiones perpetiebantur ad extremum animis inuictæ. Ita fortuito magis quam consilio imperatoris trans fluuium referunt pugnatum. Postquã ingenti data Ambronum strage retro receperunt se Romani, & nox incubuit, non exceperunt (vt fie-
F vi solet) ex tanta victoria exercitum cantilenæ victoriales, non comportationes per tentoria,

non inuitationes in cœnis, nec, quod omnium est victoribus iucundissimum, placidus somnus: verum noctem illam multo transegerunt horrendissimam & infestissimam, quod castra neq; vallo neque munimento sepiuissent, barbarorum autem residuæ essent innumeræ legiones, atq; his admistorum, qui effugerant, Ambronum eiulatio per noctem esset non eiulatibus aut gemitibus hominum assimilis, verum rugitus quidam pene beluinus fremitusq; minis & lamentationibus commistus redderetur ex tanta coliuuie, vnde circum iecti montes atq; caua fluminis resonarent, horrendusq; clangor occuparet campum: Romanos verò terror, atq; Marium ipsum inuaderet stupor inconditum & tumultuarium prælium nocturnum expectantes. Non tamen vel illa nocte vel postero die mouerunt se, sed in eo fuerunt vt se instruerent pararentq;. Interea Marius, quod supra hostium caput saltus conuexi essent, & opacæ nemoribus conualles, eum locum Claudiũ Marcellum occulte insidere cum tribus millibus militum, & pugnantibus se à tergo iubet ostendere: ceteros mature cibo somnoq; refectos orta luce castris educit, & pro vallo instruit: prouehi etiã equites imperat in planiciem. Id contemplati Teutones, non sustinuere dum conferrent ex equo ipsi cum Romanis signa, sed raptim stimulante ira armati ad collem ruunt. Marius dimissis in omnem partem legatis, monuit milites vt consisterent & continerent se eo loco. Vbi cominus venissent, emitterent pila: inde rem gererent gladiis, & scutis obnitentes vrgerent hostem. Quum enim efficeret instabilem illorum gradum locus, neque libramentum ictus eorum docebat habituros, neque testudinem firmitatem, in supino tumulo per inæqualitatẽ fluctuantibus corporibus. Hæc & subiecit, & exequi primus illis visus est. Nulli enim concedebat corporis dexteritate, & audacia multo omnibus antecellebat. Vt igitur obluctantes illis Romani manusque conserentes ascendere molientes represserunt, impulsi, paulatim pedem retulerunt in campum, & quum primi in planicie aciem iam direxissent, clamor & turbatio oriebatur apud nouissimos. Neque enim fefellit Marcellum occasio, sed quum sublatus in colles fremitus esset, excitatis suis cursu & clamore inuasit terga hostium, conciditque postremos. Qui dum proximos in se conuertunt, breui totam aciem tumultu implent. Quia verò hinc inde cædebantur, non diu restiterunt, verum dissipatis ordinibus suis, verterunt se in fugam. At Romanus tergis eorum inhærens, plus centum millibus ex eis aut cepit aut contrucidauit. Tentoria, impedimenta, prædam, quæ interuersa non essent, victores Mario attribuerunt: & quanuis hoc tam splendido dono auctum, non satis pro merito tamen ipsius consiliorum, ob periculi magnitudinem, existimauerunt remuneratum. Alii neque de dono manubiorum, neque de cæsorum numero adstipulantur. Massilienses autem vineas perhibent circumsepisse ossibus: terram, vbi computruerunt in ea cadauera, superfusis hyeme imbribus ita pinguefactam atque in imo imbutam subeunte tabe, vt immensam vim æstate frugum redderet, & fidem faceret Archilochi dicto,

A καὶ πότοι καὶ σκίωναί, καὶ φιλοφρόσυναι τοῖς δεῖπνα, καὶ, ὃ πολύτων ἥδιστον ἀνδράσιν δυτυχῶς μεμαχημένοις, ὕπνος ἥπιος· ἀλλ' ἐκείνῳ μάλιστα τὴν νύκτα φόβεραν καὶ ταραχώδη διήγαγον· ἐν μὲν γὰρ αὐλῖς ἀχαράκωτον ὃ στρατόπεδον καὶ ἀτείχιστον· ἀπελείποντο δ' τῶν βαρβάρων ἔτι πολλαὶ μυριάδες ἀκήρυκτοι, καὶ συμμεμιγμένων τούτοις ὅσοι διαπεφύγεσαν τῶν Ἀμβρώνων, ὀδυρμὸς ἐν διὰ νυκτὸς, οὐ κλαυθμοῖς οὐδὲ στεναγμοῖς ἀνθρώπων ἐοικώς· ἀλλὰ θηριμιγής τις ὠρυγὴ καὶ βρύχημα μεμιγμένον ἀπειλαῖς καὶ θρήνοις, ἀναπεμπόμενον ἐκ πλήθους τοσούτου, τά τε πέριξ ὄρη καὶ τὰ κοῖλα τοῦ

B πολέμου ἐπεφώνει· καὶ κατεῖχε φρικώδης ἦχος ὃ πεδίον, τοὺς δ' Ῥωμαίους δέος, αὐτόν τε τὸν Μάριον ἔκπληξις, ἀκοσμόν τινα καὶ ταραχώδη νυκτομαχίαν προσδεχομένων. οὐ μὴν ἐπῆλθον οὔτε νυκτὸς, οὔτε τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, ἀλλὰ σωτάποντες ἑαυτοὺς καὶ παρασκευαζόμενοι διετέλουν· ἐν τούτῳ δ' Μάριος (ἦσαν γὰρ ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν βαρβάρων νάπαι πρόκλινεῖς, καὶ κατάσκιοι δρυμοῖς ἀνλῶνες.) ἐνταῦθα Κλαύδιον Μάρκελλον ἐκπέμπει μετ' χιλίων ὁπλιτῶν, ἐνεδρεύσαι κελεύσας κρύφα, καὶ μαχομένοις ἐξόπισθεν ἐπιφανῆναι. τοὺς δ' ἄλλους δειπνήσαντας ἐν ὥρᾳ καὶ κοιμη-

C θέντας, ἅμ' ἡμέρᾳ συνέταττε, πρὸ τοῦ χάρακος ἀγαγών, καὶ προεξέπεμπε τοὺς ἱππέας εἰς ὃ πεδίον. θεασάμενοι δ' οἱ Τεύτονες, οὐκ ἐνέχοντο καταβαίνοντας αὐτοῖς ἐξίσου διαγωνίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους· ἀλλὰ σὺν πάχει καὶ δι' ὀργῆς ὁπλισάμενοι, πρὸς λόφῳ προσέβαλλον. ὁ δ' Μάριος ἐκκαταχοῦ διαπέμπων τοὺς ἡγεμόνας, ἐᾶναι καὶ καρτερεῖν παρεκάλει. πελασάντων δ' εἰς ἐφικτὸν, ἐξαχοντίσαι τοὺς ὑστοὺς, εἶτα χρῆσθαι ταῖς μαχαίραις, καὶ τοῖς θυρεοῖς ἀντερείδοντας βιάζεσθαι. τῶν γὰρ τόπων ὑπόσφαλῶν ὄντων ἐκείνοις, οὔτε τόνον ἔξειν τὰς πληγὰς, οὔτε ῥώμην τὸν σωματισμὸν, ἐν

D εὐστοχίᾳ καὶ σάλῳ τῶν σωμάτων ὄντων διὰ τὴν ἀνωμαλίαν. ἐνταῦθα ἅμα παρῆν, καὶ δρῶν ἐωρᾶτο πρῶτος. οὐδενὸς γὰρ ἤσκητο χεῖρον ὃ σῶμα, καὶ πολὺ τῇ τόλμῃ παρήλλαττεν. ὡς δὴ ἀντιστάντες αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ συμπεσόντες ἔρρον ἄνω φερομένοις, ἐκθλιβόμενοι κατ' μικρὸν ὑπεχώρουν εἰς ὃ πεδίον· καὶ τῶν πρώτων ἤδη καθισταμένων εἰς τάξιν ἐν τοῖς ὑπιπέδοις, βοὴ καὶ διαπατασμὸς ἐν πρὸς τοὺς ὄπισθεν. ὁ δὲ καιρὸς οὐκ ἔλαθε τὸν Μάρκελλον, ἀλλὰ τῆς κραυγῆς ὑπὲρ τοὺς λόφους ἄνω φερομένης, ἀναθορὼν πρὸς μετ' αὐτοῦ, δρόμῳ καὶ ἀλαλαγμῷ προσέπιπτε

E κατὰ νώτου, κτείνων τοὺς ἐσχάτους· οἱ δ' πρὸς τοῖς αὐτῶν ὑπεστρωμένοι, παχὺ πολὺ στρατεύμα παραχῆς ἐνέπλησαν. οὐ πολλοί τε χρόνον ἐνέχοντο πιεζόμενοι διχόθεν, ἀλλὰ τὴν τάξιν λύσαντες ἔφευγον. οἱ δ' Ῥωμαῖοι διώκοντες, αὐτῶν μὲν ὑπὲρ δέκα μυριάδας ἢ ζωγρίας εἶλον, ἢ κατέβαλον· σκηνῶν δ' καὶ ἁμαξῶν καὶ χρημάτων κρατήσαντες, ὅσα μὴ διεκλάπη, Μάριον λαβεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ δωρεᾶς ταύτης λαμπροτάτης τυχὼν, οὐδὲν ἄξιον ἔχων ὧν ἐστρατήγησεν ἐ-

F νομίσθη, διὰ τὸ κινδύνου μέγεθος. ἕτεροι δὲ τῆς δωρεᾶς τὸν λαφύρων οὐχ ὁμολογοῦσιν, οὐδὲ τοῦ πλήθους τῶν πεσόντων. Μασσαλιώτας μὲν λέγουσι τοῖς ὀστέοις περιθρίσκωσαι τὰς ἀμπελῶνας, τὴν γῆν, τῶν νεκρῶν κατομαλωθέντων ἐν αὐτῇ, καὶ διὰ χειμῶνος ὄμβρων ὑπιπεσόντων, οὕτως ἐκλιπαινθῆναι καὶ γονιμῶσθαι διὰ βάθους τοσούτου

τῆς σηπεδόνος ἐνδύσης, ὥστε καρπῶν ὑπερβάλλον εἰς ὥρας πλῆθος ἐξενεγκεῖν· καὶ μαρτυρῆσαι τῷ Ἀρχιλόχῳ;

λέγοντι πιαίνεσθαι τοὺς τοιούτους ἀρούρας. ὅπι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης μάχης ἐξαισίους ὑετοὺς ὅπι καθαρρήγνυσθαι λέγουσιν, εἴτε δαιμονίου τινὸς τὸν χῶρον καθαροῖς καὶ διιπετέσιν ἁγνίζοντος ὕδασι καὶ καθαιρόντος, εἴτε τοῦ φόνου καὶ τῆς σποδοῦ ἐξαιρούσης ὑγρὰν καὶ βαρεῖαν ἀναθυμίασιν, ἣ τὸν ἀέρα στρέφει, ἐξαίφνης ὑγρὸν ὄντα καὶ ῥᾴδιον μεταβάλλειν ἀπὸ σμικροῦ τινος ὅπι πλεῖστον ἀρχῆς. μετὰ δὲ τὸν μάχιμον ὁ Μάριος, τῶν βαρβαρικῶν ὅπλων καὶ λαφύρων τὰ μὲν ἐκστρεπῆ καὶ ὁλόκληρα καὶ πομπικὸν ὄψιν τῶν θριάμβων δυνάμενα παρέχειν, ἐπέλεξε· τῶν δὲ ἄλλων ὅπι πυρᾶς μεγάλης καταστρώσας τὸ πλῆθος, ἔθυσε θυσίαν μεγαλοπρεπῆ· καὶ τοῦ στρατοῦ παντὸς ἐν ὅπλοις ἐστεφανωμένου, περιζωσάμενος αὐτός, ὡς πάτριον ἐστιν, ἀναλαβὼν τὸ περιπόρφυρον, καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην, καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀναχὼν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔμελλεν ὑφήσειν τῇ πυρᾷ. καὶ προσελαυνόντες ἵπποις εὐρώστοις φίλοι σπουδαῖοι πρὸς αὐτόν, ὥστε πολλὴν γενέσθαι σιωπὴν καὶ προσδοκίαν ἀπόντων. ἐπεὶ δὲ ἐλθεῖν ἦσαν ἀποπηδήσαντες, ἐδεξιοῦτο τὸν Μάριον, ἀσπαζόμενοι δὲ πέμπουσιν αὐτὸν ὑπατον γενέσθαι, καὶ γράμματα τοῦτο τοῦτον ἀπέδοσαν. μεγάλης οὖν χαρᾶς τοῖς ἐπινικίοις προσγενομένης, ὅ, τε στρατὸς ὑφ' ἡδονῆς εὐοπλίᾳ τινὶ κρότῳ καὶ παπάγῳ συνεπλάξαν, καὶ τῶν ἡγεμόνων τὸν Μάριον αὖθις ἀναδούντων δάφνης στεφάνοις, ἔνῆψε τῷ πυρὰν, καὶ τῷ θυσίαν ἐπετελέσαν. ἡ δὲ μηθὲν ἐάσασα τῶν μεγάλων δυστυχημάτων ἄκρατον εἰς ἡδονὴν καὶ καθαρὸν, ἀλλὰ μίξει κακῶν καὶ ἀγαθῶν ποικίλουσα τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἢ τύχη τις, ἢ νέμεσις, ἢ πραγμάτων ἀναγκαία φύσις, οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ἐπήγαγε τῷ Μαρίῳ καὶ τῷ περὶ Κάτλου τοῦ συνάρχοντος ἀγγελίαν. ὡς γὰρ ἐν δίᾳ καὶ γαλήνῃ, νέφος αὖθις ἕτερον, φόβον καὶ χλεύην τῇ Ῥώμῃ πρόσεις ἥσασα. ὁ γὰρ δὴ Κάτλος ἀντικαθήμενος τοῖς Κίμβροις, τὰς μὲν ὑπορβολὰς τῶν Ἄλπεων ἀπέγνω φυλάττειν, μὴ, κατὰ πολὺ τὸ δυνάμενον μέρη διαρρῆν ἀναγκαζόμενος, ἀσθενὴς γένοιτο· καταβὰς δὲ δι' ὕδατος εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὸν Ἀτεσῶνα ποταμὸν λαβὼν πρὸς αὐτοῦ, καὶ φραξάμενος πρὸς τὰς ἐφόδους ἑκατέρωθεν ἰσχυροῖς χαρακώμασιν, ἔδοξε τὸν πόρον, ὡς ὑπιβοηθεῖν εἴη τοῖς πέρᾳν, εἰ πρὸς τὰ φρούρια βιάζοιντο διὰ τῶν γενῶν οἱ βάρβαροι. τοῖς δὲ τοσοῦτον περὶ ὑπεροψίας καὶ θράσους κατὰ τῶν πολεμίων, ὥστε ῥώμῃ καὶ τόλμαν ὑπιδεικνύμενοι, μᾶλλον ἢ πειρώντες τι τῶν ἀναγκαίων, γυμνοὶ μὲν ἐπέκειτο νιφόμενοι, καὶ διὰ πάγων καὶ χιόνος βαθείας τοῖς ἄκροις προσέβαινον, ἄνωθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς πλατεῖς ἐπιθέντες τοῖς σώμασιν, εἶτα ἀφέντες αὐτοῖς ὑπεφέροντο κατὰ κρημνῶν, ἐλισθήματα καὶ λιστάδας ἀκαινεῖς ἐχόντων. ὡς δὲ πρῶτοι κατοπεδήσαντες ἐλθεῖν καὶ κατασκεψάμενοι τὸν πόρον, ἤρξαντο χρῶ, καὶ τοῖς πέριξ λόφοις ἀναρρηγνύντες, ὥσπερ οἱ γίγαντες, ἅμα δένδρα πρόρριζα καὶ κρημνῶν ἀστραφήματα καὶ γῆς κυλωνοῖς ἐφέρεσιν εἰς τὸν ποταμὸν, σκελίζοντες τὸ ῥεῦμα καὶ τοῖς ἐρείδοισι τὰ ζεύγματα βάθροις ἐφιέντες βάρη μεγάλα, συνέβαλον κατὰ ῥοῦν καὶ κινάσαντα ταῖς πληγαῖς τὸν γέφυραν, ἀποδειλιάσαντες οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν ἐξέλιπον τὸ μέγα στρατόπεδον καὶ ἀνεχώρησαν. ἔνθα δὴ Κάτλος ἔδειξεν ἑαυτὸν (ὥσπερ χρὴ τὸν ἀγαθὸν καὶ τέλειον ἄρχοντα) τὸν αὐτὸ δόξαν ἐν ὑστέρῳ τῆς τῶν πολιτῶν λιθέμενον. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔπεισε τοὺς στρατιώτας μένειν, ἀλλ' ἐώρα τοὺς δεδιότας ἀναζευγνύντας, ἄρασθαι κελεύσας τὸν ἀετὸν,

A qui ea ratione gliſcere arua ait. Iam fere magnis præliis ferunt largas ſuccedere pluuias, vel quod deus aliquis tellurem puris & cæleſtibus aquis luſtret abluatq;, vel quod cruor & ſanies humidum & craſſum exhalet vaporem, qui aerẽ verſatilem atq; ex leuiſſima occaſione in grande momentum mutatu promptum coagulet. Secundum pugnam legit Marius ex armis & ſpoliis barbaricis elegantiſſima & inuiolata, quæ ſpeciem valebant triumpho magnificam præbere: reliquorum aceruo in pyram accumulato, amplum ſacrificium fecit, circumfuſoque in armis & coronato exercitu præ-
B cinctus de more atque prętexta velatus ardentem ferebat facem, camque ambabus manibus ad cælum ſuſtollens parabat ſubdere pyrę, quum accurrentes ad eum citatis equis amici conſpiciuntur: quæ res magnum ſilentium & expectationem omnium fecit. Quum illi ad eum veniſſent, deſilierunt ex equis, atque eum amplexi, nuntiauerunt læti quintum conſulatum, literaſque ei de hoc reddidere. Ita quum magna gratulatione ſolennitas cumulata eſſet victorialis, hinc exercitus exultans plauſu quodam militari & armorum crepitu, perſonauit, hinc legatis alteram Mario coronam
C imponentibus, ſubdidit flammam pyræ, & ſacra peregit. At ſiue fortuna quædam, ſiue deorum inuidia, ſiue neceſſaria rerum natura, quæ magnæ proſperitati nulli ſyncerum relinquit & liquidũ gaudium, ſed triſtium & lætorum vitam humanã mixtura alternat, paucis poſt diebus incuſſit Mario de collega Catulo nuntium, qui terrorem & procellam Romæ nouam quaſi in tranquillo & ſereno nubem circumfudit. Catulus enim obuerſus Cimbris, quũ iuga Alpium diffideret tueri ſe poſſe, ne multas in partes carpere coactus exercitum, vires diminueret, deſcendit confeſtim in Italiam, am-
D nemq; Atheſim obiecit hoſtibus, atq; eum vallauit vtrinq; aduerſus tranſitum egregie, & ponte iunxit, quo ſuccurreret trans flumen, ſi præſidia barbari ſuperatis anguſtiis premerent. At illis tanta ferocia, tantus ſupererat hoſtium contemptus, vt viriũ & audaciæ potius oſtentãdæ cauſa quã quod neceſſe eſſet, vel operæ pretium facerẽt, nudo corpore nimbos niuis perferrẽt, per glaciẽ altamq; niuẽ ad iuga Alpiũ contenderent. Inde, ſubiiciẽtes corporibus lata ſcuta, ex ſummo ſe confragoſarum rupiũ in immenſum abruptarum faſtigio demitterent. Vt caſtris in propinquo poſitis comtemplati
E alueum fluminis cœperunt eum complere, atque vicinos colles gigãtum modo demolientes, ſimul euulſas radicitus arbores, rupium fragmenta, & terræ tumulos in fluuium, ad elidendum eius curſum, congeſſerunt, atque in tigna, quibus fulciebantur iuga pontis, ingentes moles immiſerunt, earumque prono flumine decurrentium impreſſione concuſſerunt pontem: perculſi plerique milites magna caſtra deſeruerunt, ac ſigna reliquere. Hic demonſtrauit Catulus, vt bono & conſummato imperatori conuenit, ciuium gloriæ ſuam ſe poſthabere. Nam quum ſiſtere nullis admonitionibus valeret militum fugam, ſed prætrepide
F cerneret eos ſe recipere, aquilam tolli iuſſit,

cursuq; ad primum agmen contendit abeuntium, ducemq; se præbuit, quo suam faceret, non patriæ, maculam, neq; fugere, sed sequentes ducem viderentur abire. Barbari autem præsidium trans Athesim adorti ceperunt, militesq; qui impositi fuerãt, quum gessissent se fortissime, atq; ex dignitate patriæ decertassent, reueriti virtutem eorum, datis induciis, dimiserunt, æneum taurum iuratiquem post sub pugnam captum, in domum Catuli ferũt tanquam victoriæ primitias delatum fuisse. Agrũ præsidio distitutum late vastauerunt. Hac de causa reuocatus Marius ad vrbem est. Vt venit, quum omnes triumphum arbitrarentur ducturum, atq; eum senatus volens decreuisset, ipse noluit, vel quod milites & periculorum consortes priuare sua gloria nollet, vel quo populum in præsentia confirmaret tanquam apud fortunam vrbis deponẽs rerum prius gestarum decus, quod repositurus in secundis esset illustrius. Concione tempori conueniente habita in casta profectus, Catulum erexit, legionesq; suas ex Gallia exciuit. Quæ vbi aduenere, traiecto Pado institit arcere barbaros ab Italia Cispadana. Hic Teutones præstolari & morantes demirari se causantes, siue reuera ignorabant cladem illorum, siue videri sibi simulabant incredibilem, conflictum proferebant. Etenim lacerauerunt fœde nuntios, & per legatos à Mario sibi fratribusq; agrum & oppida poposcerunt, quæ ad sedes suas ponendas essent satis. Percunctante legatos Mario de fratrib., quum Teutones illi nuncuparent, cæteri omnes risere, Marius verò respondit cauillo, Omittite fratres. habent enim à nobis illi datam terram, semperq; habebunt. Percepto cauillo, prosciderunt eum legati conuitio, daturũ pœnas cõfestim Cimbris & Teutonis vbi aduenissent. At, inquit, præsto sunt, Marius, nec decet vos nisi salutatis abire fratrib. Sic fatus vĩctos Teutonum reges produci imperat. nam in Alpibus fuerant à Sequanis retracti. Quæ vt relata Cimbris sunt, mouerunt euestigio in Marium quiescẽtem & castra tuentem. Fama est ad eam pugnam nouatum à Mario de pilis fuisse. Quippe hastile, qua iniunctum ferro erat, ante fuerat fibulis duabus ferreis affixum. Tunc alteram non mouit Marius, altera amota clauum ligneum fragilem suffecit, machinans, vt impactum hostis scuto pilum non maneret directum, sed fracto clauo ligneo secũdũ ferrum intortum redderetur, & hastile recuruata cuspide ex obliquo adhærescens depẽderet. At Bœorix Cimbrorum rex, cum paucis ad castra prouectus, lacessiuit Marium, vt die & loco præfinito prodiret, & de solo dimicaret. Quum Marius respondisset, non esse moris Romani, vt pugnæ committendæ mutuarentur ab hostibus consilium, id Cimbris tamen se largiturum, diem statuerunt ab illo tertium, locum & campum apud Vercellas, qui Romanorum equitatui opportunus erat, atque ad illorum explicandam multitudinem accommodatus. Præstitutam diem obierunt, aciesq; infestas vtrinq; instruxerunt. Habebat Catulus sub signis xx millia trecentos milites.

A εἰς τοὺς πρότους τῶν ἀπερχομένων ὥρμησε δρόμῳ, καὶ πρόβοσκὴ ἐγένετο, βουλόμενος αὐτοῦ τοῦ αἰσχροῦ, ἀλλὰ μὴ τῆς πατρίδος δοκεῖν φεύγειν, καὶ δοκεῖν, μὴ φεύγοντας, ἀλλ' ἑπομένους τῷ στρατηγῷ, ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν. οἱ δὲ βάρβαροι τὸ μὲν πέραν τοῦ Ἀδίγου φεύγειν ἐπελθόντες ἔλαβον καὶ τοὺς αὐτόθι Ῥωμαίους, ἀνδρῶν κρατίστους γενομένους, καὶ πρὸς κινδυνεύσαντας ἀξίως τῆς πατρίδος θαυμάσαντες, ὑποσπόνδους ἀφῆκεν, ὀμόσαντες τὸν χαλκοῦν ταῦρον, ὃν ὕστερον ἀλόντα μετὰ τοῦ μάχου, εἰς τοῦ Κάτλου φασὶν οἰκίαν, ὡσπερ ἀπερείσιον τῆς νίκης, κομισθῆναι. τοῦ δὲ χώρου ἔρημον

B βοηθείας ἐπιχυθέντες ἐπόρθουν. ἐπὶ τούτοις ἐκαλεῖτο Μάριος εἰς τὴν πόλιν· καὶ πρόβαλόμενος, πρότων αὐτὸν οἰομένων θριαμβεύσειν, καὶ τῆς βουλῆς προθύμως ψηφισαμένης, οὐκ ἠξίωσεν, εἴτε τοὺς στρατιώτας καὶ συναγωνιστὰς ἀποστερῆσαι τῆς φιλοτιμίας μὴ βουλόμενος, εἴτε πρὸς τὰ παρόντα θαρρύνων τὸ πλῆθος, ὡς τῇ τύχῃ τῆς πόλεως προβαλλόμενος τοῦ τῶν πρώτων κατορθωμάτων δόξαν, ἐν τοῖς δευτέροις λαμπροτέραν ἀποθησομένου. προαγαγὼν δὲ τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ, καὶ πρὸς τὸν Κάτλον ὁρμήσας, τοῦτόν τε παρεθάρρυνε, καὶ τοὺς αὐτοῦ μετεπέμπετο στρατιώτας ἐκ

C Γαλατίας. ὡς δὲ ἀφίκοντο, διαβὰς τὸν Ἠιδανὸν, εἴργειν ἐπειρᾶτο τῆς ἐντὸς Ἰταλίας τοὺς βαρβάρους. οἱ δὲ, τοὺς Τεύτονας ἐκδέχεσθαι, καὶ θαυμάζειν ὡς βραδυνόντων φάσκοντες, ἀνεβάλλοντο τὴν μάχην· εἴτε ἀγνοοῦντες ὅντως τὴν ἐκείνων φθορὰν, εἴτε βουλόμενοι δοκεῖν ἀπιστεῖν· καὶ γὰρ τοὺς ἀγγέλλοντας ἠκίζοντο δεινῶς. καὶ τὸν Μάριον ἤτουν πέμψαντες, ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἀδελφοῖς χώραν, καὶ πόλεις ἱκανὰς ἐνοικεῖν. ἐρομένου δὲ τοῦ Μαρίου τοὺς πρέσβεις περὶ τῶν ἀδελφῶν, κἀκείνων ὀνομασάντων τοὺς Τεύτονας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐγέλασαν· ὁ δὲ Μάριος ἔσκωψεν, εἰπὼν, Ἐᾶτε τοίνυν τοὺς ἀδελφοὺς· ἔχουσι γὰρ ἡμῶν ἐκεῖνοι, καὶ διὰ παντὸς ἔχουσι, παρ' ἡμῶν λαβόντες. οἱ δὲ πρέσβεις τὴν εἰρωνείαν συνιέντες, ἐλοιδόρουν αὐτὸν, ὡς δίκην ὑφέξοντα, Κίμβρεις μὲν αὐτίκα, Τεύτονες δὲ, ὅταν παραγένωνται. Καὶ μὴν πάρεισιν (ἔφη ὁ Μάριος) καὶ οὐκ ἔξεστι καλῶς ὑμῖν ἀπαλλαγῆναι πρότερον ἢ τοῖς ἀδελφοῖς ἀσπάσασθαι. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευε τοὺς βασιλεῖς τῶν Τευτόνων προσαγθῆναι δεδεμένους. ἑάλωσαν γὰρ ἐν ταῖς Ἄλπεσι φεύγοντες ὑπὸ Σηκουανῶν. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη ταῦτα τοῖς Κίμβρεσι, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐχώρουν ἐπὶ τὸν Μάριον, ἡσυχάζοντα καὶ διαφυλάττοντα τὸν στρατοπεδον. λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην, πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸν περὶ τοὺς ὑσσοὺς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου, πρότερον μὲν ἦν δι' ὀπῆς κατεγλυμμένον σιδήρας· τότε δὲ ὁ Μάριος τὸ μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε, τὸ δὲ ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον ἔθραυσεν αὐτ' αὐτῆς ἐνέβαλε· τεχνάζων πρὸς τὸν ὑσσὸν τὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μόνον ὀρθὸν ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλαδεύτου ἥλου, καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τοῦ στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. Βοιωρὶξ δὲ ὁ τῶν Κίμβρων βασιλεὺς ὀλιγοστὸς πρὸς σὺν ἱππάσας τῷ στρατοπέδῳ, προσκαλεῖτο τὸν Μάριον, ἡμέραν ὁρίσαντα καὶ τόπον, προελθεῖν

F καὶ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς χώρας. τοῦ δὲ Μαρίου φήσαντος οὐδέποτε Ῥωμαίοις συμβούλοις χρῆσθαι περὶ μάχης τοῖς πολεμίοις, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ χαρίζεσθαι τοῦτο Κίμβρεσι, ἡμέραν μὲν ἔθεντο τὴν ἀπ' ἐκείνης τρίτην, χώραν τε καὶ πεδίον περὶ Βερκέλλας, Ῥωμαίοις μὲν ἐπιτήδειον ἱππάσασθαι, τῶν δὲ ἀπάντων τῷ πλήθει προσφορὸν. τηρήσαντες οὖν τὸν ὡρισμένον χρόνον, ἀνιππαρετάσσοντο, Κάτλος μὲν, ἔχων δισμυρίους καὶ τετρακισχιλίους στρατιώτας,

οἱ δ' Μαρίου, δισχίλιοι μὲν ὀπὶ τετρακισμυρίοις ἐγίνοντο, πρότερον δὲ τὸν Κάτλον ἐν μέσῳ νεμηθέντες εἰς ἑκάτερον κέρας, ὡς Σύλλας ἠγωνισμένος ἐκείνῳ τῷ μάχῃ γέγραφε. καὶ φασι τὸν Μάριον ἐλπίσαντα τοῖς ἄκροις μάλιστα καὶ κατὰ κέρας συμπεσεῖν εἰς τὰς φάλαγγας, ὅπως ἴδιος ἡ νίκη τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν γένοιτο, καὶ μὴ μεταχειρίσῃ τὸν ἀγῶνος ὁ Κάτλος, μηδὲ προσμίξειε τοῖς πολεμίοις, κόλπωμα τῶν μέσων, ὥσπερ εἴωθεν, ἐν μεγάλοις μετώποις λαμβανόντων, οὕτω δόξας ἧσαι τὰς δυνάμεις, ὅμοια δὴ καὶ τὸν Κάτλον αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι περὶ τούτων ἱστοροῦσι, πολλῷ κατηγορήσαντα τοῦ Μαρίου κακοήθειαν πρὸς αὐτόν. τοῖς δὲ Κίμβροις τὸ μὲν πεζὸν ἐκ τῶν ἑρμάτων καθ' ἡσυχίαν προῆει, βάθος ἴσον τῷ μετώπῳ ποιούμενον. ἑκάστη γὰρ ἔπεσε πλευραὶ τετρακόσιοι τὰ τῆς προβαπάξεως. οἱ δ' ἱππεῖς, μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες, ἐξήλασαν λαμπροί, κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προβοσκίσι ἰδιόμορφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις τετρωτοῖς εἰς ὕψος ἐφαίνοντο μείζους, θώραξι δὲ κεκοσμημένοι σιδηροῖς, θυρεοῖς δὲ λευκοῖς ἐστίλβοντες. ἀκόντισμα δὲ ἦν ἑκάστῳ δίβολα. συμπεσόντες δὲ, μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις· τό τε δὴ οὐχὶ κατὰ στόμα προσεφέροντο τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἐκκλίνοντες ὀπὶ δεξιὰ, ὑπῆγον ἀδεῶς, κατὰ μικρὸν ἐμβαλόντες εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν πεζῶν δεξιοστρεφεῖς προσπεσόντων. καὶ σιωπῶν εἶδον μὲν οἱ τῶν Ῥωμαίων στρατηγοὶ τὸν δόλον, ὀπίσω δὲ τοῖς στρατιώταις οὐκ ἔφθασαν· ἀλλ' ἑνὸς ἐκβοήσαντος ὅτι φεύγουσιν οἱ πολέμιοι, πάντες ὥρμησαν διώκειν. καὶ τὸ πεζὸν ἐν τούτῳ τῶν βαρβάρων ἐπῄει, καθάπερ πέλαγος ἀχανὲς κινούμενον. ἐνταῦθα νιφάμενος ὁ Μάριος τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναχών, εὔξατο τοῖς θεοῖς καὶ ἑκατόμβης· εὔξατο δὲ καὶ Κάτλος, ὁμοίως ἀναχὼν τὰς χεῖρας, καθιερώσειν τῷ τύχῃ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. τὸν δὲ Μάριον καὶ θύσαντα λέγεται, τῶν ἱερῶν αὐτῷ δεδεγμένων, μέγα φθεγξάμενον εἰπεῖν, Ἐμὴ νίκη. θορυβώδης δὲ τῆς ἐρόδου, πρᾶγμα νεμεσητὸν παθεῖν τὸν Μάριον οἱ περὶ Σύλλαν εἰς ὀργοῦσι. χειμωνιῶν δὲ ἀρθέντος (οἷον εἰκὸς) ἀπλέπου, καὶ τῶν στρατοπέδων ἀποκεκρυμμένων, ἐκεῖνον μὲν, ὡς τοσοῦτον ὥρμησε, πρὸς τὸ δίωξιν ὀπισασάμενον τὴν δυνάμιν, ἀς ὀχήσας τῶν πολεμίων, καὶ παρενεχθέντα τῆς φάλαγγος ἐν τῷ πεδίῳ ἀναφέρεσθαι πολὺ ἤδη χρόνον· τῷ δὲ Κάτλῳ τὴς βαρβάρεις ἀπὸ τύχης συρραγῶσι, καὶ νικᾶσθαι τὸν ἀγῶνα κατ' ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐκείνου μάλιστα στρατιώτας, ἐν οἷς αὐτὸς ὁ Σύλλας τεταχθαι φησί. στωναγωνίσασθαι δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ κάυμα καὶ τὸν ἥλιον ἀπαλαμπόντα τοῖς Κίμβροις. δεινοὶ γὰρ ὄντες ὑπομεῖναι χρύη, καὶ τόποις ἐν τεθραμμένοι σκιεροῖς (ὡς λέλεκται) καὶ ψυχροῖς, ἀνέβρεπόντο πρὸς τὸ θάλπος. ἱδρῶτά τε μὲν ἀθμαίος πολὺ ἐκ τῶν σωμάτων ἀφιέντες, καὶ τοὺς θυρεοὺς προβαλλόμενοι πρὸ τῶν προσώπων, ἅτε δὴ καὶ μὲν θερμὰς θέρεις τῆς μάχης θορυβώδης, ὡς ἄρεσι Ῥωμαῖοι πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς νουμηνίας, τῷ νῦν μὲν Αὐγούστου, τότε δὲ Σεξτιλίου μηνός. ὥστε δὴ καὶ πρὸς τὸ θαρρεῖν ὁ χειμῶνος, ἀποκρύψας τοὺς πολεμίους. οὐ γὰρ κατεῖδον ἐκ πολλοῦ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀλλὰ δεῦρο τοῖς κατ' αὐτοὺς ἕκαστοι προσμίξαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν, ἐπὶ τῆς ὄψεως μὴ προεκφοβηθέντες. οὕτω δὲ ἦσαν ἀφάπονοι τὰ σώματα καὶ κατηθληκότες, ὡς μήτε ἱδρωτάλια, μήτε ἀθμαίνοντα Ῥωμαίων ὀφθῆναι, ἀφ' πίνοις τοσούτου καὶ μὲν δεῦρο τῆς συρράξεως θορυβώδης· ὡς τὸν Κάτλον αὐτὸν ἱστορεῖν λέγουσι μεγαλωστ-

A Mario parebant XXXII millia, qui in cornua distributi mediam aciem, quam obtinebat Catulus, cõplectebantur. Ita Sylla, qui illi interfuit prælio, literis prodidit. Marium autem ferunt alis sperantẽ se & cornibus in phalãgem hostium incursurum, quo propria suorum militum victoria atque exors Catulus prælii foret neq; congrederetur cum hostibus, vt in prominentibus solet frontibus & cornibus productis media acie sinum faciente, ad eũ modum digessisse exercitus. Perinde Catulũ quoque ipsum in his se aiunt defendisse, magnam inuidiam aduersus se Marii insectatum. Cimbrorum
B pedites ex castris composite processerunt, ac quadrata acie constiterunt. Siquidem latera aciei singula terna millia DCCL passus obtinebant. Equitũ quindecim millia numero effuderũt se splendide. Galeas gerebant quæ repræsentarent sæuarũ beluarum rictus & inusitatas figuras, quas alatis fastigiantes cristis apparebant eminentiores. Loricis ferreis erãt exculti, ac candidis micabant scutis, pro telo habebant singuli telum bipẽne. Pede collato ingentibus vtebantur & grauibus gladiis. Ac tunc non in frontem incurrerunt Romanorũ, sed
C deflectentes ad dextram processerunt, quo includerent eos inter ipsos & collocatos in sinistro cornu pedites suos. Haud fefellit duces Romanos dolus: verum priusquam inhibere milites possent, ad vnius vocem hostes fugam capere, omnes procurrerunt ad insectandum. Interim barbarorum peditatus instar vasti pelagi agitati irruebat. Ibi lautas manus Marius ad cælum tollens, diis vouit immolaturum se centum boues: vouit & Catulus tẽsis item manibus, fortunæ eius diei ædẽ. Marium etiam sacrificantem aiunt, quum exta ei porrecta essent, exclamasse, Mea est victoria. Quum concurreretur, deum inuidiam aduersus Mariũ au-
D tumat extitisse Sylla. Nam immenso excitato (vt est verisimile) puluere, qui conspectũ obtexit vtrinq; exercituum, illum quo primus eum tulit impetus ad insectandum trahẽtem secum copias suas aberrasse ab hostib., præuectumq; aciem eorum diu in campo errasse, in Catulũ verò barbaros forte delatos fuisse, prælium q; potissimũ constitisse circa illum atq; illius legiones, in quibus se ait Sylla stetisse. Profuisse Romanis calores solemq; Cimbrorum oculis obiectum. Qui enim facillime algores tolerabant in locis aliti opacis (vti diximus) & gelidis, succumbebant æstui. Manabant multo iudore corpora anhelantibus, ac scuta oculis præ-
E tendebant. quippe hæc post solstitium æstiuum commissa est pugna: quem diem festum, Romani tertio cal. Aug. vt nunc vocant, vt illo tempore, Sextilis, agunt. Vsui quoque ad animum excitandum puluis, qui abscondebat hostes, Romanis fuit. Quippe non peruiderunt ex longinquo multitudinem eorum, sed in aduersos cursu quisque delatus ante dimicauerunt cum hostibus cominus, quam vlla fuisset trepidatione perculsi. Adeo autem obduruerant occalluerantq; horũ corpora ad labores, vt tanto in æstu & acri concursu nec sudare nec suspirare quenquem cernerent Romanorũ. Quod ipsum perhibent Catulum
F

μεγαλωστ-

in laudem militum ſuorum ſcripſiſſe. Plurimi & fortiſſimi quiq; de exercitu hoſtium eodem loco conciſi ſunt. Etenim ne ordines diſiicerentur, lõgis cathenis anteſignani per baltheos traiectis erant colligati. Quum effuſos ad caſtra ſummouiſſent, inciderunt in horrendiſſima ſpectacula. Fœminæ conſiſtebant in plauſtris pullatæ, fugienteſque, hæ viros, illæ fratres, parentes aliæ, interficiebant: infantes ſuis ſtrangulabant manibus, & ſub rotas iumentorumq; pedes proiiciebant, mox trucidabant ſe met ipſæ. Vnam memorant ex ſummo dependiſſe temone, quæ pueros ex cruribus ſuis annexos laqueis hinc inde ſuſpenderat. Viros arborum inopia cornibus boum, alios cruribus adalligaſſe colla, mox eo ſtimulaſſe, quo exilientibus bobus raptati & obtriti interirent. Qui quãquam ita ſibi conciliarent mortem, capti tamẽ ſunt plus ıx millia. Cecidiſſe bis totidem referuntur. Prædam Marii milites diripuere: ſpolia, ſigna militaria, tubas in caſtra Catuli aiũt fuiſſe relata, quo potiſſimum indicio penes ſe victoriam fuiſſe Catulũ demonſtraſſe. Et verò etiam concertatione inter milites orta, legati Parmenſium, qui aderant, arbitri ſumpti. Quos per hoſtium ſtragem ducentes milites Catuli, pilis ſuis oſtenderũt confoſſas. Cognoſcebantur pila literis, quod Catuli nomen haſtili eorum incidiſſent. Mario tamen totum illud factum & ſuperior palma & conſulatus maieſtas adſcripſit. Atq; adeo illum plebs vrbana tertiũ Romæ cõditorem appellauit, quod Gallico hoc non leuius auertiſſet diſcrimen, lætiq; cum liberis & cõiugibus quiſque domi in cœna diis & Mario libauerunt, ſoliq; voluerunt vtrumq; triumphum decernere. quo tamen nõ eſt ille vſus. Cæterum, quo commendarет tantis rebus geſtis modeſtiam ſuã, vna cum Catulo triũphauit. Ad hæc nonnihil milites illius formidabat obſtinatos, ſi Catulus eo honore ſpoliaretur, nec ſibi permittere triumphum. Conſulatum tum quintum gerebat. Sextum conſulatum vt nemo alius affectauit primus. Prenſauit populum, obſequiiſq; plebem captans, non ſolum præter faſtigium & publicam maieſtatẽ magiſtratus ſui, ſed & præter ſuum ipſius ingeniũ famam venabatur lenitatis & popularitatis, ad quas minime erat comparatus. Verum erat in rebus vrbanis & concionalibus turbis præ ambitione trepidiſſimus, imperterritiſque in præliis animus & firmitas deſerebat eum, quod ad quamuis laudem & vituperationem obſtupeſceret in concionibus. Et quidem dictitant, quum Camerinos vno tempore mille, qui fuerant ſtrenue prę-liati, ciuitate donaſſet, quod, vt factum contra leges, reprehendebant nonnulli, dixiſſe eum leges ſe per armorum crepitum exaudire non potuiſſe. Sed ſane maiorem in modum apparet eum ſtrepitum perhorruiſſe & extimuiſſe concionalem. Siquidem conciliabat ei dignitatem & opes belli tempore neceſſitas: in toga verò, quia obtinere primas non potuit, ad beneuolentiam & fauorem decurrit multitudinis, quo eſſet primus, negligens optimus eſſe. Indignationem igitur omniũ optimatium incurrit. Quum autem imprimis formidaret Metellum, in quem ingratus fuerat,

A μαχαλιώντα τοὺς στρατιώτας. τὸ μὲν οὖν πλεῖστον μέρος καὶ μαχιμώτατον τῶν πολεμίων αὐτὸς κατέκοπτε. καὶ γὰρ ἦν, ὑπὲρ τὸ μὴ διαπαῦσθαι τὴν τάξιν, οἱ στρατιῶται μαχαῖς ἀλύοντες πρὸς ἀλλήλους συνεχόμενοι διὰ τῶν ζωστήρων ἀναδεδεμένοι. τοὺς δὲ φεύγοντας ὤσαντες πρὸς τὸ χαράκωμα, τραχυκωτάτοις ἐνετύγχανον πάθεσιν. αἱ γὰρ γυναῖκες ὑπὲρ τῶν ἁμαξῶν μελανείμονες ἐφεστῶσαι, τοὺς τε φεύγοντας ἔκτεινον, αἱ μὲν, ἀνδρας, αἱ δὲ, ἀδελφοὺς, αἱ δὲ, πατέρας· καὶ τὰ νήπια τῶν τέκνων ἀπαγξάσαι τὴν χεῖρα, ἐρρίπτουν ὑπὸ τοὺς ζυγοὺς καὶ τοὺς πόδας τῶν ὑποζυγίων· αὐτὰς δὲ ἀπέσφαττον. μίαν δέ φασιν

B ἐξ ἄκρου ῥυμοῦ κρεμαμένην, τὰ παιδία τῶν αὐτῆς σφυρῶν ἀφημμένα βρόχοις ἑκατέρωθεν κρεμᾶσθαι. τοὺς δὲ ἄνδρας, ἀπορίᾳ δένδρων, τοῖς κέρασι τῶν βοῶν, τοὺς δὲ, τοῖς σκέλεσι προσδεῖν τοὺς αὐτῶν τραχήλους. εἶτα κέντρα προσφέροντας, ἐξδηλουμένων τῶν βοῶν, ἐφελκομένους καὶ πατουμένους ἀπόλλυσθαι. πλεῖν, καίτοι ὅσους αὐτῶν διαφθαρέντων, ἑάλωσαν ὑπὸ ἐξ μυριάδας, αἱ δὲ τῶν πεσόντων ἐλέγοντο δὶς τοσαῦται γενέσθαι. τὰ μὲν οὖν χρήματα διήρπασαν οἱ Μαρίου στρατιῶται, τὰ δὲ λάφυρα καὶ τὰς σημαίας καὶ τὰς σάλπιγγας εἰς τὸ Κάτλου στρατόπεδον ἀνενεχθῆναι λέγουσιν. ὧν καὶ μάλιστα τεκμη-

C ρίῳ χρῆσθαι τὸν Κάτλον ὡς κατ' αὐτὸν ἡ νίκη γένοιτο. καὶ μὴν καὶ τοῖς στρατιώταις (ὡς ἔοικεν) ἐμπεσούσης ἔριδος, ἠρέθησαν οἷον διαιτηταὶ πρέσβεις Γαρμιτῶν παρόντες· οἷς οἱ Κάτλου διὰ τῶν πολεμίων νεκρῶν ἄγοντες, ἐπεδείκνυντο τοῖς ἑαυτῶν υἱοῖς διαπεπαρμένοις. γνώριμοι δὲ ἦσαν ὑπὸ γραμμάτων, τοὔνομα τοῦ Κάτλου πρὸς τὸ ξύλον αὐτῶν ἐγχαράξαντος. ὑμὶν δὲ ἀλλὰ τῷ Μαρίῳ προσετίθετο σύμπαν τὸ ἔργον, ἥ τε προτέρα νίκη καὶ τὸ πρόσημα τῆς ἀρχῆς. μάλιστα δὲ οἱ πολλοὶ κτίσην τε Ῥώμης τρίτον ἐκεῖνον

D ἀπηρθρωμένον, ὡς ἀχθόμενα τοῦ Κελτικοῦ τοῦτον ἀπέωσμένον τὸν κίνδυνον· ἐθυμούμενοί τε μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἕκαστοι κατ' οἶκον, ἅμα τοῖς θεοῖς, καὶ Μαρίῳ δεῖπνου καὶ λοιβῆς ἀπήρχοντο· καὶ θριαμβεύειν μόνον ἠξίουν ἀμφοτέρους τοὺς θριάμβους. ὑμὶν ἐθριάμβευσεν ὅτως, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Κάτλου, μέτριον ὑπὲρ τηλικαύτας εὐτυχίας βουλόμενος παρέχειν ἑαυτόν· ἔστι δὲ ὅτι καὶ τοῖς στρατιώταις φοβηθεῖσι προσταγμένοις, εἰ Κάτλος ἀπείργοιτο τῆς νίκης, μηδὲ ἐκεῖνον ἐᾶν θριαμβεύειν. πέμπτην μὲν οὖν ὑπατείαν διεῖπε τὸ ἕκτης, ὡς δὲ εἷς πρῶτος ἀρέγετο, δεκαπεταίας τὸ δῆμον ἀνελάμβανε, καὶ πρὸς χάριν ἐνδίδοις τοῖς πολλοῖς, οὐ μόνον προσὼν τὸν

E ὀγκον καὶ τὸ κενὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ φύσιν, ὑπερόχλης εἶναι βουλόμενος καὶ δημοτικός· ἥκιστα τοιοῦτος πεφυκώς· ἀλλ' ἰδίᾳ (ὡς λέγουσι) πρὸς πολιτείαν καὶ τοὺς ἐν ὄχλοις θορύβους, ὑπὸ φιλοδοξίας, ἀτολμότατος· καὶ τὸ πρὸς τὰς μάχας ἀνέκπληκτον καὶ σάσιμον, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀπέλιπεν αὐτὸν, ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐπαίνων καὶ ψόγων ἐξιστάμενον. καίτοι λέγεται Καμερίνων ἀνδρας ὁμοῦ χιλίους, παρατρεπῶς ἀγωνισαμένους ἐν τῷ πολέμῳ, δωρησάμενος πολιτείᾳ, δοκιμωτοῦ εἶναι τούτου τοῦ νόμου καὶ πίνων ἐκκαλουμένων, εἰπεῖν ὅτι τοῦ νόμου παρὰ τὸν τῶν ὅπλων ψό-

F φον οὐ κατακούσειεν. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἔοικεν ἐκπλήσσεσθαι καὶ δεδιέναι τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κραυγήν. ἐν μέν γε τοῖς ὅπλοις ἀξίωμα καὶ δύναμιν εἶχε, παρὰ τὴν χρείαν· ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ πρεσβεύομενος τὰ πρωτεῖα, κατέφευγε πρὸς τὴν τῶν πολλῶν εὔνοιαν καὶ χάριν· ὑπὲρ τοῦ μέγιστος γενέσθαι, ὃ βέλτιστος εἶναι προειρημένος. πᾶσι μὲν οὖν προσέκρουε τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, μάλιστα δὲ ὀρρωδῶν τὸν Μέτελλον ἠχαριστημένον ἐπ' αὐτῷ,

καὶ φύσει δ' ἀρετῇ ἀληθῆ πολεμοῦντα τοῖς οὐχ ὅ βέλ- A
πιστον ὑποδυομένοις τὰ πλήθη, καὶ πρὸς ἡδονὴν δημαγω-
γοῦσιν, ἐπεβούλευε τῆς πόλεως ἐκβαλεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ
πρὸς τοῦτο Γλαυκίαν καὶ Σαβορνῖνον αὐθαδεστάτους θρασυ-
τάτους, καὶ πλῆθος ἄπορον καὶ θορυβοποιὸν ὑπ' αὐτοῖς ἔχο-
ντας οἰκειοστάθμους, εἰσέφερε νόμους δι' αὐτῶν. καὶ ὃ στρα-
τιωτικὸν ἐπάγας, κατεμίγνυε ταῖς ἐκκλησίαις καὶ κατεστα-
σίαζε τὸν Μέτελλον. ὡς δ' Ρουτίλιος ἱστορεῖ, τὰ μὲν ἄλλα
φιλαλήθης ἀνὴρ καὶ χρηστός, ἰδίᾳ δ' τῷ Μαρίῳ προσκε-
κρουκώς, φησὶν ὡς καὶ τῆς ἕκτης ἐτύχεν ὑπατείας, δρόμον
εἰς τὰς φυλὰς καταβαλὼν πολὺ καὶ πρόθυμος, τὸν Μέ- B
τελλον ἐκκρούσας τῆς ἀρχῆς. Οὐαλέριον δ' Φλάκκον ὑ-
πηρετῶν μᾶλλον ἢ συναρχοντα τῆς ὑπατείας λαβεῖν. οὐ-
δενὶ μὲν γὰρ τῶν πρὸ αὐτοῦ, πλὴν μόνῳ Κορβίνῳ Οὐαλε-
ρίῳ, δεκάκις ὑπατείας ἔδωκεν ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν
ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν τελευταίαν ἔτη πέντε καὶ παρε-
κτεταμένα φασὶν λέγεσθαι· Μάριος δ' μετὰ τὴν πρώτην
καὶ πέντε ῥύμην μιᾶς τύχης δεόμενος. καὶ μάλιστα πρὸς τὴν
τελευταίαν ἐφθονεῖτο, πολλὰ συνεξομαρτάνων τοῖς πρὸς τὸν
Σαβορνῖνον· ὧν καὶ ὁ Οὐίου φόνος, ὃν αὐτὸς ἀνῃρεθεὶς ἔλλογα
δημαρχίας, ἀπέσφαξεν ὁ Σαβορνῖνος. εἶτα δημάρχων, ἐπῆγε C
τὸν πρὸς τῆς χώρας νόμον· ᾧ προσεγέγραπτο, τὴν σύγκλητον
ὀμόσαι προσελθοῦσαν, ἢ μὴν ἐμμενεῖν οἷς ἂν ὁ δῆμος ψη-
φίσαιτο, καὶ πρὸς μηδὲν ὑπεναντιώσεσθαι. τοῦτο τοῦ νόμου τὸ μέ-
γος πρὸς τὴν ὑποπτεύμενος ἐν τῇ βουλῇ διώκει ὁ Μάριος, οὐκ
ἂν δέξασθαι τὸν ὅρκον, οὐδὲ ἄλλον οἴεσθαι σωφρονοῦντα.
καὶ γὰρ εἰ μὴ μοχθηρὸς ἦν ὁ νόμος, ὕβριν εἶναι, τὰ δίκαια τῇ
βουλῇ διδόναι βιαζομένῃ, ἀλλὰ μὴ πείθοι μηδὲ ἔχου-
σαν. ταῦτα δὲ οὐχ οὕτως φανερὰ ἔλεγεν, ἀλλὰ τῷ Με-
τέλλῳ ἀπάτην πρὸς τὴν ἀφυκτον. αὐτὸς μὲν γὰρ εἰς ἀρε-
τῆς καὶ δεινότητος μεγίστης ὑπολαμβανόμενος, λόγον D
οὐδένα τῷ πρὸς τὴν σύγκλητον ὁμολογημένων ἔχειν ἔ-
μελλε. τὸν δ' Μέτελλον εἰδὼς βέβαιον ἄνδρα καὶ τὴν ἀλή-
θειαν ἀρχὴν μεγάλης ἀρετῆς (κατὰ Πίνδαρον) ἡγούμενον,
ἐβούλετο τῇ πρὸς τὴν σύγκλητον ἀρνήσει προληφθέντα,
καὶ μὴ δεξάμενον τὸν ὅρκον, εἰς ἀπήχθειαν ἐμβαλεῖν πρὸς
τὸν δῆμον ἔλθοι. ὃ καὶ συνέβη. τοῦ γὰρ Μετέλλου φή-
σαντος μὴ ὀμόσειν, πότε μὲν ἡ βουλὴ διελύθη, μετὰ δ' ἡμέ-
ρας ὀλίγας τοῦ Σαβορνίνου πρὸς τὸ βῆμα τοῖς συγκλητικοῖς
παρακελευομένου, καὶ τὸν ὅρκον ὀμνύειν ἀναγκάζοντος, ὁ Μά- E
ριος παρελθὼν, γηρομένης σιωπῆς, καὶ πάντων εἰς ἐκεῖνον
ἀνατετραμμένων, μακρὰ χαίρειν φράσας τοῖς ἐν τῇ βουλῇ
νεανιεύεσθαι ἀπὸ φωνῆς, οὐχ οὕτω πλατυνὼν ἔφη φορεῖν τὸν
τράχηλον ὡς προαποφαίνεσθαι καθάπαξ εἰς πρᾶγμα
τυραννικὸν, ἀλλ' ὀμεῖσθαι καὶ τῷ νόμῳ πειθαρχήσειν, εἴπερ
ἐστὶ νόμος. καὶ γὰρ τοῦτο προσέθηκε τὸ σοφὸν, ὡς περ πρόσ-
κλυμμα τῆς αἰσχύνης. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἡσθεὶς ὀμόσαντος,
ἀνεκρότησε, καὶ κατεφίμησε. τοὺς δ' ἀρίστους κατέφευγε
δεινὴ καὶ μῖσος ἔχε, τοῦ Μαρίου τῆς μεταβολῆς. ὤμνυσαν
οὖν ἅπαντες ἐφεξῆς, δεδιότες τὸν δῆμον, ἄχει Μετέλλου.
Μέτελλος δ', καίπερ ἀντιβολούντων καὶ δεομένων τῶν φίλων
ὀμόσαι, καὶ μὴ προβαλεῖν ἑαυτὸν ἀπροσδοκήτοις ἀνηκέστοις, ἃ
κατὰ τῶν μὴ ὀμνυόντων ὁ Σατορνῖνος εἰσέφερεν, οὐχ ὑφή-
κατο τοῦ φρονήματος, οὐδὲ ὤμοσεν, ἀλλ' ἐμμένων ᾧ ἤθει, καὶ πρῶν παθεῖν δεινὸν ὅτι ᾧ μηθὲν αἰσχρὸν ἐργάσασθαι
παρεσκευασμένος, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ἀναλογισάμενος τοῖς περὶ αὐτὸν, ὡς ὁ κακόν τι πρᾶξαι, φαῦλον εἶη·

& natura ex vera virtute eorum qui malis artibus multitudinem subibant blandiebanturque, hostem machinatus est illum vrbe pellere. Eam ad rem Glauciam & Saturninum sibi homines audacissimos, qui egenam & turbulentam plebeculam tenebant, asciuit. Quibus interpretibus leges tulit, excitosq; milites immiscuit ad euertendum Metellum concioni. Vt verò tradit Rutilius, vir alioqui verax, & probus, sed Mario priuatim infestus, etiam sextum consulatum magna vi pronuntiata per tribus numerorum assequutus est, easque redemit, vt deiiceretur Metellus honore, & Valerium Flaccum asseclam potius quàm collegã acciperet in consulatu. At nulli extra vnum Valeriũ Coruinum populus toties consulatum suffragiis suis mandauit. Verùm ille dicitur inter primum consulatum & postremum quinque & quadraginta annos interposuisse. Marius verò à primo quinque alios vna fortunæ incitatione percurrit. in nouissimo autem conflauit inuidiam sibi, præcipuè, quòd multorum facinorũ se Saturnino cõsortem præberet, in quibus fuit Numii cædes. Hunc tribunatus competitorem suum interfecit Saturninus. Inde factus tribunus, legem agrariam tulit, in qua erat hoc adiectum, vt senatus iuraret in concione se id quod populus iussisset, comprobaturum, neq; vlla in re impugnaturum. Hoc legis caput in senatu improbare Marius subdolè fingẽs, negauit se in legem iuraturum, neq; arbitrari aliũ qui saperet. Etenim nisi lex foret perniciosa, nihil esse quod per contumeliam ista cogeret senatum comprobare, nõ iudicio eius & voluntati permitteret. Hoc ille non quo ita sentiret, dixit, verùm vt impostura inuolueret Metellum inexplicabili. Ipse nanque qui pro virtute & sagacitate mendacia haberet, nihil de sua apud senatum professione laborabat: Metellum verò, quem virum sciebat constantem, & veritatem magnæ virtutis esse rudimenta (vt ait Pindarus) censentem, cogitauit sua in curia recusatione occupatum, quum nollet iurare, in odium populi inexpiabile coniicere. quod euenit. Nam quum affirmasset non iuraturũ se Metellus, mox senatus dimissus est. Paucis post diebus compellebat vocatos in rostra patres Saturninus iurare in legem. Ibi procedens Marius silentio facto, quum omnes intendissent in illum oculos, præclaris suis in curia vocibus salutem dicens, negauit se hoc sibi arrogare, vt semel tanta de re præiudicaret, iuraturumque & legi parituru, modò lex esset. Hanc enim cautionem pro impudentiæ colore adiecit. Lætus populus quòd iurasset, excepit eum plausu & lætis acclamationibus: principes verò ingens pudor & odium cepit Marii variationis. Itaque populi metu omnes ordine iuuauerunt, quousque ventum est ad Metellum. Qui, quamuis obsecrantibus & orantibus, vt iuraret, necessariis, ne in pœnas grauissimas incurreret, quas in detrectantes comprehenderat in lege Saturninus, non decessit de gradu suo, verùm moribus suis seruiens, atque omnia acerba prius pati quàm vllam in se maculam admittere paratus, discessit ex foro, disseruitque cum illis qui eum persequebantur, aliquid concipere sceleris turpe esse:

bene autē agere, citra periculū, vulgare: proprium vero boni viri vel cū periculo. Mox fere rogationē Saturninus, vt Metello aqua & igni interdicerent consules, & ne quis tecto eū reciperet. Et fex plebis adhærebat eis, interficere Metellū parata. Quū fieret optimatiū vehemēter anxiorum ad Metellū cōcursus, vetans seditionem ipsius causa mouere, sapienti consilio vrbe cessit. Aut enim melioribus (inquit) rebus & populo ad pœnitentiam adducto reuocabor domū, aut præstabit abesse hoc in statu manētibus. At enim quantū in Metellū exulantē studii & honoris collatū sit, quemadmodum etiā vacauerit Rhodi philosophiæ, exequemur in illius vita cōmodius. Pro hoc obsequio Saturnino Marius ad omnē audaciā & vim progredienti conniuere coactus imprudens incendiū excitauit non mediocre, sed quod plane armis & cædib. in tyrānidem & reipub. exitium erumpebat. Quum autem principes vereretur, & assentaretur plebi, facin° prorsus illiberale & veteratoriū admisit. Nam quum sub noctē eū principes ciuitatis adissent, atque in Saturninum concitarent his insciis admisit illū altera ianua. Mox alui profluuiū apud vrbē sq; causans, modo ad hos, modo ad illū in ædibus trās currit, eosq; inter se cōmisit atq; inflammauit. Tādem senatu & ordine equestri conspirātibus frendentibusq; impleuit forū armis, illosq; in Capitoliū compulsos siti cepit, quod intercidisset aquæductus. Itaq; confecti euocauerunt illum, ac, fide publica accepta, sese ei permiserūt. Qui, vt eos cōseruaret, quum in omnē se vertisset speciem, nihil profecit: verū simulatq; descenderunt in forū, necati sunt. Hinc principibus & populo iuxta inuisus, quū comitia creādis cēsoribus incidissent, cōtra omnium opinionē abstinuit petitione, timensq; repulsam alios permisit inferiotis dignitatis creari. Atqui iactauit ille noluisse se vitā & mores acerbe excutiendo, multos offendere. Quū lex rogaretur de Metelli reditu, postquā eam enixe verbis & factis incassum impedire conatus est, destitit ad postremum. Vt propensa voluntare iussit populus rogationem, non sustinens reuertentem aspicere Metellū, in Cappadociam & Galatiā nauigauit. verbo, vt vota Matri magnæ persolueret: at itineris, aliud, quod multitudinē præteriret, habebat argumentū. Abhorrēs enim à pace & ciuilium artium rudis, & qui per bella creuisset, otio post & quiete potentiam gloriamq; suā ratus marcescere, cōsectabatur bellorum semina nouorum. Sperabat enim vbi reges conciuisset, & Mithridatem quē apparebat arma moliri, excitasset lacessiuisset q;, ducem se contra illum fore, nouisq; triūphis vrbem, præda Pontica & opulentia regia expleturum domum suam. Quapropter quanuis eū omni officio & honore excepisset Mithridates, nihil flexus vel permotus est, sed ait, Aut enitere, rex, vt plus possis quam populus Romanus, aut obsequēter fac imperata. Quo dicto obstupuit Mithridates, vt qui nomen crebro, libertatē linguæ Romanæ tūc primum audiuisset. Regressus ad vrbē, domū extruxit propter forum, vel (vt ipse dicebat)

A τὸ καλὸν μὲν, ἀκινδύνως δὲ, κενόν· ἴδιον δὲ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τὸ μὴ κινδυνεύων τὰ καλὰ πράττειν. ἐκ τούτου ἐπιφίζεται Σατορνῖνος ἀποκηρύξαι τοῖς ὑπάτοις, ὅπως πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ στέγης εἴργηται Μέτελλος· καὶ τὸ φαυλότατον αὐτοῖς τῶν πλήθους παρῶν ἕτοιμον ἀποκτεννύναι τὸν ἄνδρα· τῶν δὲ βελτίστων παρεπαινούντων καὶ συνδεχομένων πρὸς τὸν Μέτελλον οὐκ εἴα πασιάζειν δι' αὐτὸν, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως, ἔμφρονι λογισμῷ χρησάμενος, Ἢ γὰρ ἀμείνονα (ἔφη) τῶν παρεμπεσόντων, καὶ τοῦ δήμου μεταγνόντος, ἀφίξομαι πάλιν καλούμενος· ἢ μένοντα ὁμοίων, ἀπολλάττεται κρείττονος. ἀλλὰ γὰρ ὅσης μὲν ἀπέλαυσεν διανοίας πρὸς τὸν φυγὼν καὶ λιμῆς Μέτελλος, ὃν δὲ τρόπον ἐν Ῥόδῳ φιλοσοφῶν διῆγεν, βέλτιον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις εἰρήσεται. Μάλιστα δὲ τὸν Σατορνῖνον αὐτὸ τῆς ὑπουργίας ταύτης ὅτι πρῶν παρεῖναι τόλμης καὶ δυνάμεως παρορᾶν ἀναγκαζόμενος, ἔλαθεν οὐκ αἱρετὸν ἀπεργασάμενος κακὸν, ἀλλ' ἀτύπωτος ὅπλοις καὶ σφαγαῖς ὅτι τυραννίδα καὶ πολιτείας ἀνάστατον πορευόμενον. ἀιδούμενος δὲ τοὺς κρατίστους, δεδιττόμενος δὲ τοὺς πολλοὺς, ἔργον ἀνελεύθερον ἐφάτως ὑπέμεινε, καὶ παλίμβολον. ἐλθόντων γὰρ ὡς αὐτὸν ὑπὸ νύκτα τῶν πρώτων ἀνδρῶν, καὶ παρακαλούντων ὅτι τὸν Σατορνῖνον, ἑτέραις θύραις ἐκεῖνον ὑπεδέξατο, τούτων ἀγνοούντων· εἶτα πρόφασιν λέγων πρὸς ἀμφοτέρους καὶ λίας ἀφάρροιαν, νῦν μὲν ὡς τούτοις, νῦν δὲ ὡς ἐκείνον ὅτι τῆς οἰκίας ἀνὰ μέρος ἀφαδέχων, συνέκρουσε καὶ παρέξωσεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἱππέων συνιστάμενον καὶ ἀγωνακτούντων, ἐξήνεγκεν εἰς ἄγορὰν τὰ ὅπλα, καὶ καταδιωξάντας αὐτοὺς εἰς τὸ Καπετώλιον, εἷλε δίψει· (τοὺς γὰρ ὀχετοὺς ἀπέκοψεν) οἱ δὲ ἀπειπόντες ἐκεῖνον ἐκάλουν, καὶ παρέδοσαν σφᾶς αὐτοὺς ἀφ' τῆς λεγομένης δημοσίας πίστεως. ἐπεὶ δὲ πολυτίμος γενόμενος ὑπὸ τῶν σῶν τοὺς ἄνδρας, οὐδὲν ἄνυσεν, ἀλλὰ καλούντες εἰς ἄγορὰν, ἀνῃρέθησαν· ἐκ τούτου τῆς τε δυνατοῖς ἅμα καὶ τῷ δήμῳ παρεγκεκρουκώς, λιμοτείας παρεπεσούσης, ὑπόδοξος ὢν οὐ μετῆλθεν· ἀλλ' εἴασεν ἑτέρους ὑποδεεστέρους αἱρεθῆναι, δεδιὼς ἀποτυχεῖν. ἄλλως δὲ αὐτὸς ἐκαλλωπίζετο, πολλοῖς μὴ θέλειν ἀπεχθάνεσθαι, τοῖς βίοις αὐτῶν καὶ τὰ ἤθη πικρῶς ἐξετάζων. δίγμαλος δὲ εἰς φεύγοντα Μέτελλον ἀπὸ τῆς φυγῆς ἀνακαλεῖσθαι, πολλὰ καὶ δι' λόγων καὶ δι' ἔργων μάτην ἐπαιτήσας, τέλος ἀπεῖπε· καὶ δυξαμένου τῷ γνώμῃ τὸ δήμῳ παρεθύμως, οὐχ ὑπομένων κατερχόμενον ἰδεῖν τὸν Μέτελλον, ἐξέπλευσεν εἰς Καππαδοκίαν καὶ Γαλατίαν, λόγῳ μὲν ἀποδώσων ἃς ὤιξατο τῇ μητεὶ τῶν θεῶν θυσίας, ἑτέρων δὲ τῆς ἀποδημίας ἔχων ὑποθέσιν, λαθάνουσαν τοὺς πολλούς. ἀφυὴς γὰρ ὢν πρὸς εἰρήνην καὶ ἀπολίτευτος, νυξημένος δὲ τοῖς πολέμοις, εἶτα κατὰ μικρὸν αὖθις ὑπὸ ἀργίας καὶ ἡσυχίας ἀπομαραίνεσθαι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν οἰόμενος, ἐζήτει καινῶν πραγμάτων ἀρχάς. ἤλπιζε γὰρ, τοὺς βασιλεῖς συνταράξας, καὶ Μιθριδάτην, ὑπόδοξον ὄντα πολεμήσειν, ἀνάστησας καὶ παρεξώσας, ὑπὸ αὐτὸν ἡγεμὼν αἱρεθήσεσθαι, καὶ νέων μὲν τὴν πόλιν θριάμβων, σκύλων δὲ Ποντικῶν καὶ πλούτου βασιλικοῦ τὸν οἶκον ἐμπλήσειν. διὸ καὶ Μιθριδάτου πάσῃ χρησαμένου θεραπείᾳ καὶ δωρεᾷ πρὸς αὐτὸν, οὐ καμφθεὶς οὐδὲ ὑπείξας, ἀλλ' εἰπὼν, Ἢ μεῖζον, ὦ βασιλεῦ, πειρᾶ δυνάσθαι Ῥωμαίων, ἢ ποίει σιωπῇ τὸ παρεσκευασμένον, ἐξέπληξεν αὐτὸν, ὡς φήμης μὲν πολλάκις, παῤῥησίας δὲ τοῦ ἀκούσαντα Ῥωμαϊκῆς. ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, οἰκίαν ἐδείματο τῇ ἀγορᾷ πλησίον, εἴτε (ὡς αὐτὸς ἔλεγε).

τοις θεραπεύοντας αὐτὸν ἐνοχλεῖσθαι μὴ βουλόμενος μα-
χαιροβαδίζοντας, εἴτε τοῦτο αὐτὸν οἴομαι εἰ τὸ πλείονας
ἄλλους ὑπὲρ θύρας αὐτοῦ φοιτᾶν. Ὁ δ' οὐκ ἐν ἄρα τοιοῦτον
ἀλλ' ὁμιλίας χάριν καὶ πολιτικῆς χρείας ἑτέρων λειπόμε-
νος, ὥσπερ ὄργανον πολεμικὸν ἐπ' εἰρήνης παρημελεῖτο. καὶ τοῖς
μὲν ἄλλοις ἥπερ ἤθετο παρὰ δοκιμούμενος, σφόδρα δ' αὐτὸν
ἐνία Σύλλας, ἐκ τοῦ πρὸς ἐκείνον ἀξιοῦν αὐξανόμενος φθόνου τῆς
δυνάμεως, καὶ τὰς πρὸς ἐκεῖνον ἀφορμὰς ἀρχὴν πολι-
τείας ποιούμενος. ἐπὶ δὲ καὶ Βόκχος ὁ Νομᾶς, σύμμαχος
Ῥωμαίων ἀναγεγραμμένος, ἔστησεν ἐν Καπετωλίῳ νίκας
ἐξ Παρθίας, καὶ παρ' αὐταῖς ἐν εἰκόσι χρυσᾶς Ἰουγούρθαν B
ἐξαιρουμένου ὑπ' αὐτοῦ Σύλλα, τοῦτο ἐξέστησεν ὀργὴ καὶ φι-
λονεικία Μάριον, ὡς Σύλλα τοιαῦτα πρὸς ἑαυτὸν τὰ ἔρ-
γα, καὶ παρεσκευάζετο βίᾳ τὰ ἀναθήματα καταβάλλειν. αὐ-
τὸς δὲ φιλονεικεῖ δὲ Σύλλας, καὶ τοῦ φάσιν ὅσον οὔπω φερομέ-
νου εἰς μέσον, ἐπέσχεν ὁ συμμαχικὸς πόλεμος ὀξὺ φύσας ὑπὲρ
τοῦ πόλιν ἀναρραγείς. τὰ γὰρ μαχιμώτατα τῶν Ἰταλικῶν
ἐθνῶν καὶ πολυανθρωπότατα κατὰ τὴν Ῥώμης συνέστησαν,
καὶ μικρὸν ἐδέησε συγχέαι τοῦ ἡγεμονίαν, οὐ μόνον ὅπλοις
ἐρρωμένα καὶ σώμασιν. ἀλλὰ καὶ τόλμης στρατηγῶν καὶ δυ-
νάσεσι χρησάμενα θαυμαστῆς καὶ ἀπιστίαις. οὗτος ὁ πόλε- C
μος τοῖς πάθεσι ποικίλος γενόμενος, καὶ ταῖς τύχαις πολυ-
τροπώτατος, ὅσον Σύλλᾳ προσέθηκε δόξης καὶ δυνάμεως,
τοσοῦτον ἀφεῖλε Μαρίου. βραδὺς γὰρ ἐφαίνετο ταῖς ἐπι-
βολαῖς, ὄκνου τε πρὸς πόνους καὶ μελέτας ὑποπλέως, εἴτε
τοῦ γήρως ὀδραστήριον ἐκεῖνο καὶ θερμὸν ἐν αὐτῷ κατασβεν-
νύντος, (ἑξηκοστὸν γὰρ ἤδη καὶ πεμπτὸν ἔτος ὑπερέβαλλε)
εἴτε, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, πρὸς νεῦρα γηροῦς νοσώδης καὶ σώ-
ματι δύσερρος ὤν, ὑπέρθετο τὴν δύναμιν αἰσχυνόμενος τὰς
στρατείας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε μάχῃ τε μεγάλῃ νικήσας,
ἑξακισχιλίους ἀνεῖλε τῶν πολεμίων, καὶ λαβὼν οὐδαμῆ πα-
ρέσχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν φόβον ἐνέσχετο, καὶ χλευα-
ζόμενος καὶ καταγελώμενος οὐ παρεξεκίνει. λέγεται δ', Γοπλίᾳ
Σίλωνος, ὃς μέγιστον εἶχε τῶν πολεμίων ἀξίωμα καὶ δύνα-
μιν, εἰπόντος πρὸς αὐτόν, Εἰ μέγας εἶ στρατηγός, ὦ Μά-
“ ριε, ἀναγώνισαι καταβάς, ἀποκρίνασθαι, Σὺ μὲν οὖν εἰ
“ μέγας εἶ στρατηγός, ἀνάγκασόν με ἀναγωνίσασθαι μὴ βου-
“ λόμενον. πάλιν δέ ποτε, τῶν μὲν πολεμίων κρείττον ὑπὸ χρη-
στοῦ πρὸς δειδοικότων, τῶν δ' Ῥωμαίων ἀποδιλιασάντων, ὡς
ἀνεχώρησαν ἀμφότεροι, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς
στρατιώτας, Ἀπορῶ (φησὶ) πότερον εἴπω τοῖς πολεμίοις
“ ἀναιδεστέροις, ἢ ὑμᾶς. οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι τὸν κόπτον ὑμῶν ὑπ-
“ τε ὑμεῖς ἐκείνων ὁ ἥττον ἰδεῖν ἐδυνήθητε. τέλος δ' ἀφῆ-
κεν τοῦ στρατηγίαν, ὡς ὀξαδυνατῶν τῷ σώματι πρὸς τοῦ
ἀθεΐαν. ἐπεὶ δὲ ἤδη τῶν Ἰταλικῶν ἐγκεκλικότων, ἐμπε-
ρεύοντο πολλοὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον ἐν Ῥώμῃ πρὸς
τῶν δημαγωγῶν, πρὸς πᾶσαν ἐλπίδα Σουλπίκιος δή-
μαρχος, ἀνὴρ θρασύτατος, προσαγαγὼν Μάριον, ἀπεδείκνυεν
ἀνθύπατον στρατηγὸν ὑπὲρ Μιθριδάτου. καὶ ὁ δῆμος
διέστη, τῶν μὲν αἱρουμένων τὰ Μαρίου, τῶν δὲ, Σύλλαν κα-
λούντων, καὶ τὸν Μάριον ὑπὲρ θερμὰ κελεύοντων εἰς Βαίας
βαδίζειν, καὶ τὸ σῶμα θεραπεύειν ὑποτρέμοντα γήρᾳ καὶ ῥευ-
μάτων ἀπειρηκός, ὡς αὐτὸς ἔλεγε. καὶ γὰρ ἐν τοῖς Μη-

A ne clientibus suis esset longius ire graue, vel quod ea re crederet fore vt plures alii domum suam celebrarent. Id non erat tamen. Sed quia comitate & ciuilibus vitiis non erat par aliis, ceu instrumentum bellicum pacis tempore negligebatur. Atq; illum quidem cæteri, qui luminibus officiebant gloriæ eius, minus pungebant: Syllæ verò crescentem ex sua apud principes inuidia splendorem, qui actionum suarum tyrocinium ex dissensione instituit cum ipso suscepta, nequiuit cõcoquere. Vt verò Bocchus rex Numidiæ quoque socius populi Romani appellatus, triumphales victorias in Capitolio dedicauit, & iuxta traditi ab se Syllæ Iugurthæ aurea signa, id Marium, quasi hoc decus sibi vendicaret Sylla, furore & ambitione de statu mentis deiecit, molientiq; deiicere illi ea signa institit pertinaciter Sylla. Cæterum seditionem iamiam erumpentem bellum sociale, quod repente circumsteit vrbem, compressit. Siquidem rebellauerunt contra populum Romanũ bellicosissimi Italiæ populi valdissimiq;, qui pene imperium convulsere, non armis modo floreque iuuentutis pollentes, verumetiam animis & artibus duriusculis succincti mirificis & paribus. Hoc bellum, quod cladium varietate & fortunæ vicissitudine fuit vt nullum aliud insigne, quantum Syllæ adiecit splendoris & opum, tantum Mario detraxit. Nam ad hostes occupandos lentum se segnitieiq; & cunctationis ostendit vbiq; plenum, vel quod senio strenuitas illa atq; ardor in eo languesceret, (iam enim annum quintum & sexagesimũ excesserat) vel, quod dictitabat ipse, neruis laborãs & inhabilis corpore expeditiones supra vires susciperet pudore. Verum enim verò etiã tum ingenti prælio fudit hostes, ac sex millia concidit, neque ipse passus illis vsquam. Imo circũvallari se est passus, & quum insultarent ei prouocarentq; nõ exarsit. Fama est, quũ Silo Popedius, cuius apud hostes maxima erat autoritas & potentia, increparet eum dicens, Si magnus dux es, Mari, descende ad certamen, eum respondisse, Imo tu, si magnus es dux, coge me dimicare inuitum. Alio tempore quum occasionem hostis dedisset rei bene gerendæ, & pauore correpti pedem retulissent Romani, vt receperunt se vtrinq; in castra, concione militum aduocata, Hæreo (inquit) hostes an vos ignauiores dicam: quippe neq; terga vestra illi nec vos illorum aspicere os sustinuistis. Deniq; quasi languescens corporis imbecillitate deposuit imperiũ. Porrò quum rebus accisis Italorum multi Romæ per eos qui apud populum valebant, bellum Mithridaticum venarentur, Sulpitius tribunus plebis, homo audacissimus, præter omnium expectationem protraxit Marium, proconsulemq; & ducem aduersus Mithridatem nominauit. Populus distractus est in factiones: alii in partes Marii discedebant, Syllam designabant alii: Marium Baias ire iubebant ad balnea, & corpus curare senio & fluxionibus (vt ipse confitebatur) elanguescens. Etenim villam ibi in Misenensi Marius amœnam & mollius habebat instructam quam conueniret virò qui tot bella & expeditiones perpetrauerat. Eam ferunt LXXV millibus denariorum Corneliam emisse, nec multo interlapso spatio,

τέδιον Τρεπωλεμον ad v. III. 18. 6.

ἀνεψιοῦ τοῦ Μαρίου πολυτελὴς οἰκία, τε υφὰς ἔχουσα, καὶ διαίτας θηλυτέρας ἢ κατ' ἄνδρα πολέμων τοσούτων καὶ στρατειῶν ἀνδυρμόν. Ταύτην λέγεται μυριάδων ἑπτὰ ἡμίσεις Κορνηλία πρίασθαι, χρόνῳ δ' οὐ πάνυ πολλῷ γενομένῳ,

L. Lucullus quingentis millibus & ducentis est licitatus. Adeo adoleuit breui luxuria, tantumq; ciuitas incrementi ad luxum cepit. Atqui Marius perquàm ambitiosè atq; impotenter senectute & infirmitate dissimulata corporis, descendit quotidie in campum, & in caterua adolescentium exercitans se, agile in armis corpus & equi patiens ostendit, quamuis non esset ob tumorem ventris in senectute expeditus, sed obesus euasisset & corpulentus. Quæ quum faceret, placebat aliquibus, qui descendentes in campum certationes eius & contentiones spectabant: optimates verò id contemplantes, miseratio subiit auaritiæ & cupiditatis gloriæ istius, qui ex tenuissimo opulentissimus, atque ex humili factus maximus, nullam felicitatis metam sciret, neq; in honore esse & frui in otio præsentibus facultatibus esset contentus, sed quasi omnium rerum egenus, in Cappadociam & Pontum Euxinum ex triumphis & gloria ætatem deportaret tam grauem cum Archelao & Neoptolemo Mithridatis satrapis, digladiaturus. Quod verò hic Marius prætexebat, omnino videbatur ridiculum. Filium suum velle ostendebat ipsemet præsens in exercitu exercere. Hoc ciuitatem iampridem vomica tumidam & affectam dirupit, quũ instrumentum ad perniciem publicam Marius accommodatissimum inuenisset Sulpitii insolentiam. Qui quum omnia Saturnini extolleret & æmularetur alia, timiditatem in illius actionibus & cunctationem reprehendebat. Hic nullam moram faciens, sexcentis equitibus Romanis cinctus, quasi stipatoribus, erat, quos nominabat Contrasenatum. Habentibus concionem consulibus, cum armatis superueniens, alterius, qui se subduxerat ex foro, filium deprehensum ibi occidit: Sylla, quum insequerentur ipsum, præter omnium expectationem coniecit se in domũ Marii, ac quum fefellisset eos qui consectabantur ipsum, atque illi præterlati domum essent, dicitur auerso ostio ab ipso Mario emissus, in castra euasisse. Sylla in Commentariis negat se ad Marium confugisse, sed abductum fuisse eò ad deliberandum de iis quæ Sulpitius nolentem adigebat vt comprobaret, vndique districtis gladiis circumfundens se, & ad Marium trahens, quoad illinc ad forum profectus, iustitium soluit. Inde omnia tenens decreuit Sulpitius Mario eam prouinciam. Iam Marius parans se ad expeditionem, misit duos tribunos qui exercitum Syllæ acciperent. At Sylla concitatis militibus (erant hi non minus xxx. millia peditum & quinque equitum) ad vrbem mouit. Tribunos, quos miserat Marius, corripuerunt milites & confoderunt. Interfecit ex altera parte Marius Romæ multos Syllæ necessarios: seruosque, vt opera eorum vteretur, vocauit ad pileum, verùm solos tres ferunt se Mario iunxisse. Irrumpenti Syllæ quum restitisset paulisper, citò, vrgente illo, profugit. Eius caterua, vt primùm elapsus vrbe est, dissipata, primis tenebris recepit se in villam quandam suam Salonium. Filium misit, vt viaticum sumeret, ad prædia Mutii soceri ipsius propinqua: inde Ostiam delatus, vbi amicus eius Numerius parauerat ei nauigiũ, non expectato filio, sed priu gno comite Granio,

A Λούκιος Λούκυλλος ὠνεῖται μυριάδων πεντήκοντα καὶ διακοσίων. οὕτως ταχέως αἰέδραμεν ἡ πολυτέλεια, καὶ τοσαύτην ὑπέδοσιν τὰ πράγματα τοῖς τυφοῖς ἔλαβεν. οὐ μὴν ἀλλὰ Μάριος φιλοτιμούμενος πολύ καὶ μειρακιωδῶς ἀποτεινόμενος ὁ γῆρας καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν, ὁσημέραι κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ μετὰ τῶν νεανίσκων γυμναζόμενος, ἐπεδείκνυε τὸ σῶμα κοῦφον μὲν ὅπλοις, ἔπονον δὲ ταῖς ἱππασίαις· καίτοι οὐκ ὀξαλὴς γεγονὼς τὴν ἡλικίαν τὸ ὄγκον, ἀλλ' εἰς τοσοῦτον πεπληθὴς καὶ βαρεῖαν ἐνδεδωκώς. οἱοίς μὲν οὖν ἤρεσκε ταῦτα πράττων, καὶ καλοῦντες ἐθαύμαζον τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἀμίλλας· τοῖς δὲ βελτίστοις ὁρῶσιν, οἰκτείρειν ἐπῆει τὴν πλεονεξίαν, καὶ τὴν φιλοδοξίαν, ὅτι πλουσιώτατος οὐκ πένης, καὶ μέγιστος οὐκ μικρὸς γεγονὼς, ὅθεν οὐκ οἶδεν ἀτυχίας, οὐδὲ θαυμαζόμενος ἀγαπᾷ καὶ ἀπολαύων εὐπυχίᾳ τῶν παρόντων, ἀλλ' ὥσπερ ἐνδεὴς ἀπόντων, εἰς Καππαδοκίαν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον ὁρᾶς οὐκ θριάμβων καὶ δόξης ἐκφέρει τοσοῦτον γῆρας, Ἀρχελάῳ καὶ Νεοπτολέμῳ τοῖς Μιθριδάτου σατράπαις ἀθλοφορούμενος. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα τὸ Μαείου δικαιολογίᾳ πρὸς πάντας ἐφαίνοντο ληρώδεις. ἔφη γὰρ ἐθέλειν τὸν υἱὸν ἀσκῆσαι παρὼν αὐτὸς ὅπτι στρατείας. ταῦτα τὴν πόλιν, οὐκ πολλῶν χρόνον ὕπουλον γεγενημένην καὶ νοσοῦσαν, ἀνέῤῥηξεν, ἀφυέστατον ἀφεστῶτος ὄργανον Μαείου πρὸς τὸν κοινὸν ὄλεθρον τοῦ Σουλπικίου θράσος· ὃς ἀφ' πάλαι πρὸς θαυμάζων καὶ ζηλῶν τὸν Σατορνῖνον, ἀτολμίαν ἐπεκάλει τοῖς πολιτεύμασιν αὐτοῦ καὶ μέλλησιν· αὐτὸς δὲ μὴ μέλλων, ἑξακοσίοις μὲν εἶχε περὶ αὑτὸν τῶν ἱππικῶν, οὓς δορυφόρους, καὶ τούτοις ἀντισύγκλητον ὠνόμαζεν. ἐπελθὼν δὲ μὲ ὅπλων συγκλεισταίζοντι τοῖς ὑπατίοις, τοῦ μὲν ἑτέρου φυγόντος ἐξ ἀγορᾶς τὸν υἱὸν ἐγκαταλαβὼν ἀπέσφαξε· Σύλλας δὲ πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαείου διωκόμενος τοῦδενὸς αὐτὸν προσδοκήσαντος εἰσέπεσε· καὶ τοὺς μὲν διώκοντας ἔλαθε δρόμῳ παρενεχθέντας, ὑπ' αὐτοῦ δὲ Μαείου λέγεται χθὲς θύρας ἑτέρας ἀσφαλῶς ἀποπεμφθεὶς, διεκπεσεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον. αὐτὸς δὲ Σύλλας οὐ τοῖς ὑπομνήμασιν οὐ φησι καταφυγεῖν πρὸς τὸν Μάριον, ἀλλ' ἀπαχθῆναι βουλευόμενος ὑπὲρ ὧν Σουλπίκιος ἠνάγκαζεν αὐτὸν ἀκόντα ψηφίσασθαι, περιχὼν οὐ κύκλῳ ξίφεσι γυμνοῖς, καὶ συνελάσας πρὸς τὸν Μάριον· ἄχρις οὗ προελθὼν ἐκεῖθεν εἰς ἀγορὰν, ὡς ἠξίουν ἐκεῖνοι, τὰς πράξεις ἔλυσε. θορυβούντων δὲ τούτων, ὅ, τε Σουλπίκιος ἤδη κρατῶν ἐπεχείρησε τῷ Μαείῳ τὴν στρατηγίαν. ὅ, τε Μάριος οὐ προσδοκῶν τῆς ἐξόδου κατεφρόνει· καὶ δύο χιλιάρχοις ἐξέπεμψε προσκαλούμενος τὸν Σύλλα στράτευμα. Σύλλας δὲ τοὺς στρατιώτας παρεξιώας, (ἦσαν δὲ τεισμυρίων ἱππεῖς, καὶ πεντακισχιλίων οὐ μείοις ὁπλῖται) προσήγαγεν ὅπτι τὴν Ῥώμην. τοὺς δὲ χιλιάρχους οὓς ἔπεμψε Μάριος, πρὸς πεσόντες οἱ στρατιῶται διέφθειραν. πολλοὺς δὲ καὶ Μάριος οὐ Ῥώμῃ τῶν Σύλλα φίλων αἱρεῖται, καὶ δούλοις ἐλευθερίαν ἐκήρυττεν ὅπτι συμμαχίᾳ. λέγονται δὲ τρεῖς μόνοι προσελθεῖν. μικρὰν ἀνίσας εἰσελάσαι τῷ Σύλλα, καὶ ταχέως ἐκβιασθεὶς, ἔφυγε. τῶν δὲ περὶ αὐτὸν, ὡς πρῶτον ἐξέπεσε τῆς πόλεως, διεσπαρέντων, σκότους ὄντος, εἷς τι τῶν ἐπαυλίων αὐτοῦ Σολωνίου κατέφυγε. καὶ τὸν μὲν υἱὸν ἔπεμψεν ἐκ τῶν Μυκίου τοῦ πενθεροῦ χωρίων, οὐ μαχομένων ὄντων, τὰ ὅπτι τὴν δεῖα λαμβάνειν· αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς Ὠστίαν, φίλου τινὸς Νουμεείου πλοῖον αὐτῷ παρασκευάσαντος, οὐκ ἀναμείνας τὸν υἱὸν, ἀλλὰ Γρανίον ἔχων μετ' αὐτοῦ τὸν πρόγονον,

ἐξέπλευσεν. ὁ δὲ νεανίας, ὡς ἦλθεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Μουκίου, καὶ λαμβάνων τι καὶ σκευαζόμενος, ἡμέρας καταλαβούσης, οὐ παντάπασι τοῖς πολεμίοις διέλαθεν· ἀλλ' ἦλθον ἱππεῖς ἐλαυνόντες κατ' ὑπόνοιαν ὅτι τὸν τόπον· οἷς ὁ τοῦ ἁρμαξῶν ἐπιμελητὴς προσειδόμενος, ἔκρυψε τὸν Μάριον ὑπὸ ἁμάξῃ κυάμοις ἀγρύσῃ, καὶ βοῦς ὑποζεύξας, ἀπιόντα τοῖς ἱππεῦσιν, εἰς πόλιν ἐλαυνόντι τῇ ἅμαξαν. οὕτω δὴ πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς γυναικὸς ὁ Μάριος δεδεκομισθεὶς, καὶ λαβὼν ὅσων ἐδεῖτο, νυκτὸς ὅτι θαλάττῃ ἦκε, καὶ νεὼς ὅτι βὰς εἰς Λιβύην πλεούσης ἀπεπέρασεν. ὁ δὲ πρεσβύτης Μάριος, ὡς ἀπῆλθε, πνεύματι φορῶν κομιζόμενος τοῦδε τοῦ Ἰταλίαν, ἐφοβήθη Γερμινίνα τοῦ ἐν Ταρρακίνῃ δυνατοῦ, ἐχθρὸν αὐτοῦ, καὶ τοῖς ναύταις προεῖπεν εἴργεσθαι Ταρρακίνης. οἱ δὲ ἐβούλοντο μὲν αὐτοῦ χαρίζεσθαι· τοῦ δὲ πνεύματος εἰς πελάγιον μεθισταμένου, καὶ κλύδωνα κατάγοντος πολύν, οὔτε τὸ πορθμεῖον ἐδύνατο προσεκλυζόμενον ἀντέχειν· τοῦ τε Μαρίου διεφορουμένου καὶ κακῶς ἔχοντος ὑπὸ ναυτίας, μόλις ἀπιλαμβάνονται τοῦ περὶ τὸ Κίρκαιον ἀγιαλῶν. τοῦ δὲ χειμῶνος αὐξανομένου, καὶ τῶν ὀπτίων ὑπολειπόντων κλύδαντες, ἐπλάζοντο πρὸς οὐδένα σκοπὸν, ἀλλ' οἷα συμβαίνει πᾶσι μεγάλαις ἀπορίαις, ἀεὶ φεύγειν ἐκ τοῦ παρόντος ὡς χαλεπωτάτου, καὶ πᾶς ἐλπίδας ἔχειν ἐν τοῖς ἀδήλοις, ἐπεὶ πολεμία μὲν ἐκείνοις ἡ γῆ, πολεμία δὲ ἡ θάλασσα, φοβερὸν δὲ ἐῶ αὐθεφόποις πρεσβεύειν, δι' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων· οὐ μὴν ἀλλ' ὀλίγοι τινὲς βοτῆρσιν ὀλίγοις ἐντυχόντες, οἱ δοῦναι μὲν οὐδὲν ἔχον αὐτοῖς δεομένοις, γνωρίσαντες δὲ τὸν Μάριον, ἐκέλευον ἀπαλλάττεσθαι τῆς χώρας. ὀλίγον γὰρ ἔμπροσθεν αὐτοῖς ἐζήτησιν αὐτοῦ συχνοὶ ἱππεῖς ὀφθῆναι διεξελαύνοντες. ἐν πρώτῃ δὴ γεγονὼς ἀπορίᾳ, μάλιστα δὲ νηστείᾳ τῶν περὶ αὐτὸν ἀπαγορευόντων, τότε μὲν ἐκβαπόμενος τῆς ὁδοῦ, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς ὕλην βαθεῖαν, ὅτι πόνῳ διενυκτέρευσε. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ σωληφθεὶς ὑπὸ ἐνδείας, καὶ τῷ σώματι, πρὶν ἐκλελύσθαι πρὸς πάσι, χρήσασθαι βουλόμενος, ἐχώρει πρὸς τὴν ἀγιαλὸν, ὅτι θαρσύνων τοὺς ἑπομένους, καὶ δεόμενος μὴ προσαποκάμνειν τῆς τελευταίας ἐλπίδος, ἐφ' ἑαυτὸν φυλάττει μαντεύμασι παλαιοῖς πιστεύων. νέος γὰρ ὢν ἔτι πρωτεύων, καὶ Σφαιτείων κατ' ἀρχὴν, ὑποδέξασθαι τὴν ἱματίῳ καταφερομένῳ ἀετὸν νεοσσιὰν ἐν τοῖς νεοσσοῖς ἔχουσαν. ἰδόντας δὲ τοὺς γονεῖς καὶ θαυμάσαντας, Σφαπιωθανεσθαι τῶν μάντεων. τοῖς δὲ εἰπεῖν ὡς ὅτι φανέστατος αὐθεφόνων ἐστὶ, καὶ τὴν μεγίστην ἡγεμονίαν καὶ ἀρχὴν ἐπιάκις αὐτὸν λαβεῖν ἀναγκαῖον εἴη. ταῦτα οἱ μὲν ἀληθῶς τοῦ Μαρίου συντυχεῖν οὕτω λέγουσιν· οἱ δὲ τούτοις τότε καὶ παρὰ τὴν ἄλλην φυγὴν ἀκούσαντας αὐτὸν καὶ πιστεύσαντας, ἀναγράψαι πρᾶγμα κομιδῇ μυθῶδες. ἀετὸς γὰρ οὐ τίκτει πλείονα τῶν δυοῖν. ἀλλὰ καὶ Μουσαῖον ἐψεῦσθαι λέγουσιν, εἰπόντα περὶ τοῦ ἀετοῦ, ὡς τρία μὲν τίκτει, δύο δὲ ἐκλέπει, ἓν δὲ ἀλυβάζει. ὁ μὲν τοι πολλάκις ἐν τῇ φυγῇ καὶ ταῖς ἐρήμαις ἀπορίαις Μάριον εἰπεῖν ὡς ἄχρις ἑβδόμης ὑπατείας προσέισιν, ὁμολογούμενόν ἐστιν. ἤδη δὲ Μιντούρνης πόλεως Ἰταλικῆς ὅσον εἴκοσι σταδίων ἀπέχοντες, ὁρῶσιν ἱππέων ἴλην προσθεν ἐλαυνόντας ἐπ' αὐτοὺς, καὶ κατὰ τύχην ὁλκάδας δύο φερομένας. ὡς δὲ ἕκαστος ποδῶν εἶχε καὶ ῥώμης, καταδραμόντες ὅτι τὴν θάλασσαν, καὶ καταβαλόντες ἑαυτοὺς προσνήχοντο ταῖς ναυσί· καὶ λαβόμενοι τῆς ἑτέρας οἱ περὶ τὸν Γράνιον, ἀπεπέρασαν εἰς τὴν ἀντικρὺ νῆσον (Ἰναρία καλεῖται) αὐτὸν δὲ Μάριον, βαρὺν ὄντα τῷ σώματι καὶ δυσμετάχειρον,

A nauem soluit. Filius, vt in prædia Mutii venit, dum sumit aliquid & cõponit, luce oppressus non in totum fefellit hostes, sed aderant equites suspicione illuc ducti: quibus præuisis abdidit villicus Marium in plaustro fabis onusto, iunctisq; bobus plaustrum ad vrbem agens equitibus occurrit. Ita ad vxorem domum demum deportatus Marius, acceptis necessariis, venit nocte ad mare, ac conscensa naui, quæ Africam petebat, transmisit. Senior Marius, vt in altum venit, secundo vento prouectus Italiam, Germinium quendam, cuius Tarracinæ magnæ erant opes, alienum ab se, formidauit, nautisq; denuntiauit vt declinarent Tarracinam. Cupiebant illi quidem morem Mario gerere, verùm surgente à mari vento, magnoq; voluente fluctus, nec ponto vim vndarum sustinere videbatur posse, offensoq; iactatione Mario atq; nausea affecto, ingenti labore littora ad Circeios tenuere. Tempestate insurgente & expirantibus necessariis, descenderunt in terram. Ibi in incertum vagabantur. Cæterùm, quod accidere in magnis perplexitatibus solet, semper defugere, vt acerbissima, præsentia, & spes ancipites subiicere: quando hostilis erat terra, hostile mare, formido-
C losum in homines incidere, formidolosum non incidere rerum inopia necessariarum, serò tandem in bubulcos paucos incidunt, qui, quod darent petentibus, nihil habebant, sed agnitum monuerunt Marium vt recederet quamocyssimè. Nam paulo antè globum equitum, qui inuestigabant eum, illac transuehere conspectos. Tum semel obtorpescẽs, præsertim quòd comites sui languescerent inedia, in præsens via declinauit conieciq; se in profundam syluam, ibiq; magnis in ærumnis pernoctauit. Postero die fame pressus, & viribus volens, antequam prorsus fatiscerent, vti,
D perrexit secundum littus, confirmans comites ne nutarent in extrema spe, cui veteribus fretus vaticiniis reseruaret se. Siquidem admodum se iuuenem, quum ruri ageret, delabentẽ aquilæ nidum cum septem pullis toga excepisse. Quod vbi vidissent parentes sui miraculo rei cõsuluisse aruspices, quos omnium mortalium respondisse ipsum fore clarissimũ, ac fatale esse vt summum imperium & magistratum septies caperet. Id alii reuera ita dictitant contigisse: alii hps, qui tunc & per reliquam fugam hoc acceperant ex illo & crediderant, rem
E perquàm fabulosam literis mandasse. Quippe plura oua aquilam quàm duo nõ parere: imò Museum quoq; arguunt mendacii, qui de aquila dixerit,

Excludit binos, edit terna, educat vnum.

Atqui crebrò in exilio Marium atque extremis in angustiis ad septimum consulatum aspiraturum se in confesso est iactasse. Quum iam non plus duo millia quingentos passus ab oppido Italiæ Minturnis abesset, alam equitum conspiciunt procul ipsos versus aduehentes, ac fortè naues duas onerarias, quæ erant in cursu. Quantum igitur sufficere pedes & vires valuerunt, decurrerunt ad mare, abieceruntque se & adnata-
F runt ad naues. Assequutus Granius, alteram in aduersam insulam (Inaria dicitur) traiecit. Marium, corpore grauem & parum tractabilem,

duo serui multo labore & egre super aquam efferentes imposuerunt in alteram nauem, quum iam assisterent equites, atq; ex terra præciperent, appellerent nauem, aut eiecto Mario, quo visum esset, nauigarent. Ibi quum supplex & lacrymabundus oraret Marius dominus nauis, illi postquam momento identidem hinc inde consilium variarunt, dederunt equitibus tamen responsum, non proiecturos se Marium. Vbi illi frendentes abiere, mutato iterum consilio terram petentes ad hostia Liris fluuii, vbi in paludes diffunditur, iactis ancoris, hortati sunt eum vt ascenderet in terram, atque ibi cibo se reficeret, corpusq; vexatum curaret, dum afflaret ventus. Id fieri demonstrabant stata hora, quum ventus marinus caderet, & auram ederẽt paludes sufficientem. Eorum consiliũ exequutus est Marius. Expositus à nautis in terrã, decubuit in prato quodam, nec quicquam minus quam id quod impenderet, venit ei in mentem. At illi euestigio conscenderunt, ancorisq; solutis fugam intendere, quasi neq; tradere Marium ipsis foret honestum, neq; expediret seruare. Ita ab omnibus desertus, diu in littore mutus iacuit. Vbi ægre collegit se aliquantulum, per loca inuia perrexit æstum nose, superatisq; profundis paludibus ac fossis, quæ aqua limoq; erant oppletæ, incidit in senis, qui paludem colebat, tugurium. Ad huius pedes abiiciens se, precatus est vt salutem & opem sibi ferret: eum se virum esse, qui, si fortunam deuitasset præsentem, maiorem spe ipsius gratiam esset relaturus. Hom , siue iamdudum cognouerat eũ, siue maiestate viri commouebatur, si quiete opus haberet, sufficere ostendit casam suam: quod si timore aliquorum vagaretur, se loco quietiore eũ abditurum. Id vt faceret Mario orante, abduxit eum in paludem, ac loco cauo propter amnem demittere se iusso multam arundinem iniecit, aliãq; aggessit materiam, quæ leuis nec imposita eum esset offensura. Breui post strepitus à tugurio & tumultus est ad eum delatus. Geminus enim ex Tarracina misit complures ad eum inuestigandum. Quorum nonnulli eo forte delati, contertrucrunt & perculerunt senem quod hostem populi Romani recepisset & abscondisset. Igitur exurrexit Marius reiectisque quibus intectus erat, in paludem quę crassam & cœnosam aquam continebat, abiecit se. Ita non fefellit eos qui ipsum inuestigabant, sed extractus est lutulentus & nudus, Minturnasque retractus & magistratibus traditus. Iam per omnia oppida publicatum edictum fuerat, vt publice Marium persequerentur & interficerent inuentum. Ante tamen deliberare visum est magistratibus. Interim Marium in custodiam ducunt ad domum Fanniæ, quæ mulier minus æqua Mario ex veteri causa dicebatur. Fannia in matrimonio fuerat cum Tinnio, quæ quum diuortio facto dotem, quæ lauta erat, repetebat, ille adulterium ei obiecit, ac causa ad Marium sextum consulem delata est. Ea in iudicio agitata, quum Fanniam constaret impudicam fuisse, & virum qui talem sciret esse, eam duxisse, diuq; cum ea in matrimonio vixisse, ambos improbauit, virumq; iussit dotẽ ei restituere, mulieri infamiæ dãnatæ quatuor asses mulctã dixit.

A οἰκέται δύο μόλις καὶ χαλεπῶς ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ἐξαίροντες, εἰς τὴν ἑτέραν ἔθεντο ναῦν, ἤδη τῶν ἱππέων ἐφεστώτων, καὶ ἀφανελθομένων ἀπὸ γῆς τοῖς ναύταις κατάγειν τὸ πλοῖον, ἢ τὸν Μάριον ἐκβαλόντας αὐθεὶς ἀποπλεῖν ὅποι χρήζοιεν. ἱκετεύοντος δὲ τοῦ Μαρίου καὶ δακρύοντος, οἱ κύριοι τῆς ὁλκάδος, ὡς ἐν ὀλίγῳ πολλὰς ἐπ' ἀμφότερα τῆς γνώμης τροπὰς λαβόντες, ὅμως ἀπεκρίναντο τοῖς ἱππεῦσι μὴ προήσεσθαι τὸν Μάριον. ἐκείνων δὲ πρὸς ὀργὴν ἀπελασθέντων, αὖθις ἑτέρων γνώμαι λεγομεῖαι, κατεφέρετο πρὸς τὴν γῆν· καὶ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λίριος ποταμοῦ, ἀφάγκυρα λιμνώδη

B λαμβάνοντος, ἀγκύρας βαλόμενοι, παρεκάλουν αὐτὸν ἐκβαίνειν, καὶ τρεφθῆναι ἐπὶ γῆς λαβόν, καὶ τὸ σῶμα θεραπεῦσαι κεκακωμένον, ἄχρις οὗ φορὰ πνεύσειεν. γίνεσθαι δὲ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν τοῦ πελαγίου μαραινομένου, καὶ τῶν ἑλῶν αὔραν ἀναδιδόντων ἱκανὴν διαρκῆ. ταῦτα πειθεὶς ὁ Μάριος ἐπορεύθη, καὶ τῶν ναυτῶν ἐξελομένων αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καταχλιεὶς ἔν τινι πόᾳ, πορρωτάτω τοῦ μέλλοντος εἶναι τὴν ἀφάνειαν. οἱ δὲ αὖθις ἐπιβαίνοντες ἐπὶ τὴν ναῦν, καὶ τὰς ἀγκύρας ἀναλαβόντες ἔφευγον, ὡς οὔτε καλὸν ἐκδοῦναι τὸν Μάριον αὖθις, οὔτε σώζειν ἀσφαλές. οὕτω δὴ πολλῶν ἔρημος

C ὢν ἀπολειφθεὶς, πολὺν μὲν χρόνον αὐαυδος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἔκειτο, μόλις δέ πως ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐπορεύετο τραχεῖαν πόρρω ἀποδίας· καὶ διεξελθὼν ἕλη βαθέα, καὶ τάφρους ὕδατος καὶ πηλοῦ γεμούσας, ἐπιτυγχάνει καλύβῃ λιμνουργοῦ γέροντος. ὃν προσπεσὼν ἱκέτευε σῴζεσθαι σωτῆρα καὶ βοηθὸν αὐδενός, εἰ φανεῖεν τὰ παρόντα, μείζονας ἐλπίδων ἀμοιβὰς ἀποδώσοντος. ὁ δὲ ἄνθρωπος, εἴτε πάλαι γινώσκων, εἴτε πρὸς τὴν ὄψιν ὡς κρείττονα θαυμάσας, ἀναπαύσασθαι μὲν ἔφη, δεομένῳ δὲ σκιωνύδριον ἐξαρκεῖν· εἰ δέ τινας ὑποφεύγων πλάζοιτο, κρύψειν αὐτὸν ἐν τόπῳ μάλ-

D λον ἡσυχίαν ἔχοντι. τοῦ δὲ Μαρίου δεηθέντος οὕτω ποιεῖν, ἀναγαγὼν αὐτὸν εἰς ὄλος, καὶ πρῆξαι κελεύσας ἐν χωρίῳ κείλῳ πρὸς τὸν ποταμὸν, ἐπέβαλε τῶν τε καλάμων πολλοὺς, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιφέρων ὕλης, ὅσα κρύψειν καὶ πρεσπεσεῖν ἀβλαβῶς δυναμένῳ. χρόνου δὲ πολλοῦ διαγενομένου, φόβος αὐτῷ καὶ θόρυβος ἀπὸ τῆς καλύβης προσέπεσεν. ὁ γὰρ Γεμίνιος ἐκ Ταρρακίνης ἔπεμψε πολλοὺς ἐπὶ τὴν δίωξιν. ὧν ἔνιοι κατὰ τύχην ἐκεῖ προσελθόντες, ἐξεφόβουν καὶ κατέβαλον τοῦ γέροντος ὡς ὑποδεξαμένου καὶ κατακρύπτοντος πολέμιον

E Ῥωμαίων. ἐξενεγκὰς οὖν ὁ Μάριος, καὶ ἀποδυσάμενος, καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν λίμνην, ὕδωρ παχὺ καὶ τελματῶδες ἔχουσαν. ὅθεν οὐ διέλαθε τοὺς ζητοῦντας, ἀλλ' ἀναστατωθεὶς βορβόρου κατάπλεως καὶ γυμνὸς, εἰς Μινθούρνας ἀνήχθη, καὶ παρεδόθη τοῖς ἄρχουσιν. ἰὼ γὰρ εἰς ἅπασαν ἤδη πόλιν ἐξενεγκὼν πρόσταγμα περὶ τοῦ Μαρίου, δημοσίᾳ διώκειν καὶ κτείνειν τοὺς λαβόντας. ὅμως δὲ βουλεύσασθαι πρότερον ἔδοξε τοῖς ἄρχουσι· καὶ κατατίθεσθαι τὸν Μάριον εἰς οἰκίαν Φαννίας γυναικὸς, οὐκ ἀμφαῦς δοκούσης ἐ-

F χθρὸς αὐτὸν ἐξ αἰτίας παλαιᾶς. ἰὼ γὰρ ἀνὴρ τῇ Φαννίᾳ Τίννιος· τούτου ἀφαιρεθεῖσα, τὴν φερνὴν ἀπαιτοῦσα λαμπρὰν οὖσαν. ὁ δὲ μοιχείαν ἐγκαλεῖ, καὶ γίνεται Μάριος ὑπατεύων ἕκτον δικαστής. ἐπεὶ δὲ τῆς δίκης λεγομένης ἐφαίνετο καὶ τὴν Φαννίαν ἀκόλαστον γεγονέναι, καὶ τὸν ἄνδρα τοιαύτην εἰδότα λαβεῖν, καὶ συμβιῶσαι πολὺν χρόνον, ἀμφοτέρους διεχρεώνας, τὸν μὲν ἄνδρα τὴν φερνὴν ἐκέλευσεν ἀποδοῦναι, τῆς δὲ γυναικὸς ἀτιμίας ἕνεκα τῇ καταδίκῃ χαλκοῦ τέσσαρας προσετίμησεν.

οὐ μὴν ἥγε Φανία τότε πάθος γυναικὸς ἠδικημένης ἔλαβεν, ἀλλ' ὡς εἶδε τὸν Μάριον, πορρωτάτω θυμοῦ τοῦ μνησικακεῖν, ἐκ τῶν παρόντων ἐπεμέλητο, καὶ παρεθάρρυνεν αὐτόν. ὁ δὲ κἀκείνῃ ἐπῄνει καὶ θαρρεῖν ἔφασκε· σημεῖον γὰρ αὐτῷ γεγονέναι χρηστόν. ἰδὼν δὲ πιόντα· ὡς ἀγόμενος, πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς Φανίας ἐλθόντι, τῶν θυρῶν ἀνοιχθεισῶν, ὄνος ἔνδοθεν ἐχώρει δρόμῳ πιόμενος ἀπὸ κρήνης ἐγγὺς ἀπορρέούσης. προσβλέψας δὲ τῷ Μαρίῳ λαμυρόν τι καὶ γεγηθὸς, ἔστη πρὸς τὸν ἐναντίον, εἶτα φωνὴν ἀφῆκε λαμπρὰν, καὶ παρεσκίρτησε παρ' αὐτὸν ἐπὸ γυρότητος· ἐξ οὗ συμβαλὼν ὁ Μάριος, ἔφασκεν ὡς θαλάσσης αὐτῷ μᾶλλον ἢ θαλάσσης ἐπιδείκνυσι σωτηρίαν δαιμόνιον· τὸν γὰρ ὄνον οὐ προσέχοντα τῇ ξηρᾷ δρφῇ, πρὸς ὕδωρ ἀπ' αὐτοῦ θαπέσθαι. ταῦτα θαλεχθεὶς τῇ Φανίᾳ, καθ' αὐτὸν ἀνεπαύετο τὴν θύραν τοῦ δωματίου προσθεῖναι κελεύσας. βουλευομένοις δὲ τῖς ἄρχουσι καὶ συνέδροις τῶν Μινθυρνησίων, ἔδοξε μὴ μηδὲν, ἀλλὰ θαχρήσασθαι τὸν ἄνδρα. καὶ τῶν μὲν πολιτῶν οὐδεὶς ἐπέστη τὸ ἔργον, ἱππεὺς δὲ Γαλάτης, ὁ θνὸς, ἢ Κίμβρος, (ἀμφοτέρως γὰρ ἱστορεῖται)) λαβὼν ξίφος, ἐπεισῆλθεν αὐτῷ. τοῦ δὲ οἰκήματος ἐν ᾧ ἔτυχε μέρει κατακείμενος, οὐ πάνυ λαμπρὸν φῶς ἔχοντος, ἀλλ' ὄντος ὀπτικοῦ, λέγεται τὰ μὲν ὄμματα τοῦ Μαρίου, φλόγα πολλὴν ἐκβάλλοντα ὥς τραπεῖσαν φανῆναι, φωνὴν δὲ μεγάλην ἐκ τοῦ ὀπτικοῦ θρεῖσθαι, Σὺ δὴ τολμᾷς ἀνθρωπε Γάϊον Μάριον ἀναιρεῖν; ἐξῆλθεν οὖν ἐνθὺς ὁ βάρβαρος φυγῇ, καὶ τὸ ξίφος ἐν μέσῳ καταβαλὼν, ἐχώρει θαρρῶν, τοῦτο μόνον βοῶν, Οὐδὲν ἐθάρρουν Γάϊον Μάριον ἀποκτεῖναι. πολλὰς οὖν ἔκπληξις εἶχεν, εἶτα οἶκτος καὶ μετάνοια τῆς γνώμης, καὶ κατάμεμψις ἑαυτῶν, ὡς βουλευομένοις βεβουλευκότων ἄτοπον καὶ ἀχάριστον, ἐπ' ἀνδρὶ σωτῆρι τῆς Ἰταλίας, ὃν μὴ βοηθῆσαι δίκαιον ἦν. Ἰτέον δὴ οὖν ὅπῃ χρὴ φυγὰς, ἀνάτλητος ὁ λαχὼν τὸ πεπρωμένον· ἡμεῖς δὲ δίκαιοι μὴ νεμεσῆσαι θεοῖς· Μάριον ἄπορον καὶ γυμνὸν ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλοῦσιν. ἐπὶ τοιούτοις λογισμοῖς πεσόντες ἀθρόοι καὶ πρεσβύτερον αὐτὸν, ὀξῆρον ὄντα τὴν θάλασσαν. ἄλλος δὲ ἄλλοτε πρεσθυμότερος ὑπηρετοῦντος, καὶ ἀσευδόντων ἀπόρων, ἐγίνετο τελευτὴ τοῦ χρόνου. ὁ δὲ τῆς λεγομένης Μαρίκας ἄλσος, ὃ σέβουσι), καὶ φυλάττουσι μηδὲν ἐκεῖσε ἐκκομιζόμενον τῶν εἰσκομιζόντων ἐμποδὼν ἦν τὴν θάλασσαν ὁδόν. κύκλῳ πρεσιόντας ἑδράβραδύν ἄγειν τὸν πρεσβυτέρων τις ἐμβοήσας, ἔφη μηδεμίαν ἄβατον μηδὲ ἀπόρθυτον ὁδὸν εἶναι δι' ἧς σώζεσθαι) Μάριος. καὶ πρῶτος αὐτὸς λαβόν τι τῶν κομιζομένων ἐπὶ ναῦν, θαρρῶν τὸν τόπον διεξῆλθε. πιανθὴν δὲ πρεθυμίαν ἅπαντων συμπροθυμούντων, καὶ Βελαίου τινὸς ναῦν τῷ Μαρίῳ παρέχοντος, ὕστερον πίνακα τῶν πράξεων ἐκείνων γραφάμενος ἀνέθηκεν εἰς ἱερόν. ὅθεν ἐκβὰς ὁ Μάριος, ἀνήχθη τῷ πνέοντι φερόμενος. ἐφέρετο δέ πως κατὰ τύχην πρὸς Αἰναρίαν νῆσον, ὅπου τὸν Γράνιον καὶ τοὺς ἄλλους φίλους εὗρεν, ἔπλει μὲν αὐτόθεν ἐπὶ Λιβύης. ὕδατος δὲ ἐπιλιπόντος αὐτοὺς, ἀναγκαῖος Σικελία κατὰ τὴν Ἐρυκίνην πρεσέχρη. ἔτυχε δὲ τοὺς τόπους ἐκείνους ὁ Ῥωμαϊκὸς ταμίας τῶν θαφυλάκων, καὶ μικρὸν μὲν αὐτὸν ἀποβαίνοντα τὸν Μάριον εἶλεν, ἀπέκτεινε δὲ τοὺς ἑκκαίδεκα τῶν ἐνθρονομένων. Μάριος δὲ κατὰ σπουδὴν ἀναθεὶς, καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος πρὸς Μιθίδρα τὴν νῆσον, ἐν ταύτῃ διαπνθάνεται πρῶτον ὡς ὁ παῖς αὐτοῦ διασέσωσται μετὰ Κεθήγου, καὶ πορεύονται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Νομάδων, Ἰάμβαν, δεησόμενοι βοηθεῖν. ἐφ' οἷς μικρὸν ἀναπνεύσας,

A Fannia tamen id temporis non gessit se aduersus Marium sicut læsa, sed vt eum aspexit, nihil minus quam ignominiæ memor suæ, pro copia præsenti curam eius habuit, eumq; alleuauit. Hic vicissim laudauit illam, ac magno animo demonstrauit se esse, quod bonum omen accepisset. Id fuit huiusce modi: Quum esset ad ædes Fanniæ adductus, foribus patefactis asinus è domo ad vicinum fontem potaturus procurrit. Intuitus blande & hilariter Marium, constitit primum ei ex aduerso, deinde vocem misit luculentam, atque in prætereundo eum lasciue ex lætitia subsiliit. Inde Marius coniectura ducta, deos ait mari potius quam terra incolumitatem sibi ostendere. Asinum enim nihil aridо nutrimento motum ad aquam se inde conuertisse. Hæc quum narrasset Fanniæ, iussit ianuam cubiculi obserari, ac solus iam quieti se dedit. At magistratus & decuriones Minturnenses consilia conferentes, nullam censuerunt interponendam moram, sed crucidandum Marium. Id facere nulles ciuis sustinuit, verum eques Gallus natione vel Cimber (vtrunq; enim traditur) cum gladio ad eum ingressus est. Quum conclaue, quo loco iacebat Marius, subobscurum & opacum esset, fama est ingentem flammam ex oculis Marii emicare militi visam, vocemque ex tenebris redditam magnam, Tune homo occidere C. Marium audes? Confestim igitur proripuit se inde barbarus, abiectoque in medium ense, foras erupit, hoc tantum clamans. Non possum interficere C. Marium. Hic stupor omnes, mox miseratio & sententiæ subiit pœnitentia atq; insectatio sui, quod inique & ingrate statuissent in Italiæ conseruatorem, cui opem turpe foret non ferre. Eat ergo (inquiunt) quo libet profugus, atq; fatum alio loco impleat: nos verò deum iram deprecemur qui inopem Marium & nudum extrudimus oppido nostro. Ita animati adeunt eum frequentes, ac circumfusi ad mare educunt. Quum aliud alius ei prompte præberet, & maturarent omnes, mora interponebatur tamen. Nam lucus Maricus appellatus (quem sacrum habent, seruantque, ne quod importatum est inde exportetur) distinebat iter ad mare, & circuitus retardabat, quoad senex quidam inclamauit, nullum inaccessum esse vel religiosum, quo seruaretur Marius, iter. Atque hic princeps arripuit quippiam ex iis quæ ad nauem comportabantur, ac per locum illum euasit. Ea alacritate omnibus propere suppeditatis, quum Belæus quidam Mario præbuisset nauem, tabulam postea illarum rerum pictam eo in templo dedicauit, vnde euectus Marius vela fecit in altum. Forte fortuna est ad AEnariam delatus, vbi Granio & reliquis amicis inuentis, vna ad Africam vela duxit. Quum laborarent aquæ penuria, necesse habuerunt ad littus Erycinum Siciliæ appellere. Erat iis in locis custodiendis quæstor Romanus intentus. Ac parum abfuit quin egressum è naui exceperit Marium. Aquatores interemit ferme sexdecim. Marius verò propere inde soluit, trāsmissoque pelago tenuit insulam Meningem, vbi primum certior fit filium suum cum Cethego saluum euasisse, iter autem habere ad regem Numidæ Hiempsalem ad opem orandam. Ex eo respirans aliquantulum,

non dubitauit ab illa insula decurrere Carthagi-
nem. Erat id temporis prætor Africæ Sextilius, ci-
uis Romanus, de quo nec bene nec malè Marius
meritus fuerat, sed aliquod expectabat ab illo mi-
sericordiæ officium. Commodùm erat cum pau-
cis Marius in terram egressus, quum occurrit ei li-
ctor, qui ei, Interdicit tibi, inquit, Sextilius prætor,
Mari, Africam attingere: si non parebis, ait se in te
vt in populi Romani hostē ex senatus decreto cō-
sulturum. His nuntiatis, obmutuit Marius præ do-
lore & indignatione, lictoremq; intuens horridè
diu conticuit. Qui quum rogaret quid responsi re-
nuntiaret prætori, respondit cum ingenti gemitu,
Age, nuntia C. Marium te in Carthaginis ruinis
exulem conspexisse sedentem. Appositè simul &
vrbis illius fortunam & rerum suarum conuersio-
nem pro exemplo proposuit prætori. Inter hęc rex
Numidiæ Hiempsal, fluctuās animo habebat Ma-
rium filium in honore. Sed quia discedere paran-
tem semper aliqua ex causa morabatur, apparebat
cum nulla beneuolentia moram nectere. Tan-
dem oblatum est ei quoddam ad salutem com-
pendium. Marii minoris, quòd forma venusta es-
set, angebat aspera fortuna vnam ex regiis pellici-
bus. Commiseratio hæc amoris fuit exordium &
prætextus. Ille primùm repulit mulierem. At vbi
viam nullam cernit euadendi aliam, & illam ma-
gis serio quàm lasciuo adductam amore agere, cō-
plexus benuolentiam eius, atque ab ea emissus,
cepit cum amicis fugam, atq; se contulit ad Ma-
rium. Vt inter se consalutauerunt, secundum lit-
tus ambulantes vident pugnantes scorpiones.
Quod prodigium Mario abominato, conscende-
runt euestigio nauem piscatoriam, atque in insu-
lam Cercinam non procul à continente diremp-
tam cursum direxerunt. Commodùm in altum
euecti cernunt missos ab rege equites locum vn-
de conscenderant petentes. In maius eo pericu-
lum visus Marius est incidisse nunquam. Interea
Romæ rumor erat Syllam in Bœotia cum Mithri-
datis ducibus bellum gerere. Consules autem ex
seditione cucurrerūt ad arma, commissoq; prælio
victor Octauius Cinnam dominatū machinantē
eiecit vrbe: in cuius locum Cornelium Merulam
suffecit. Cinna verò, delectu per cætera Italiæ ha-
bito, arma tulit contra eos. His ad Marium petla-
tis, visum est properare quantum posset in Italiā.
Contractis ex Africa aliquot equitibus Maru-
siis, & nonnullis qui ex Italia delati erant, quo-
rum omnium numerus non plus mille erat, cum
his conscendit. In portum Hetruriæ Telamo-
nem inuectus, descensione facta vocauit seruos
ad pileum. Quum illius oræ aratores pastoresque
homines liberos conciret nomen Marii ad por-
tum, ascitis quorum robur probauit, paucis die-
bus magnam contraxit manum, ac naues qua-
draginta compleuit. Quia verò Octauium nosce-
bat optimum virum esse, & consulatum innocen-
tissimè gesturum, Cinnam contra Syllæ suspectū,
& præsentem reip. statum oppugnare, cum hoc se
copiasq; suas decreuit sociare. Itaq; mittit ad eum,
ostendens ei se vt consuli dicto audientem fore.
Eum recepit Cinna, atq; proconsulem appellauit,

A ἐθάρρησεν ἀπὸ τῆς νήσου πρὸς τὴν Καρχηδόνα προσβαλεῖν. ἐστρατήγει δὲ τῆς Λιβύης τότε Σεξτίλιος, ἀνὴρ Ῥωμαῖος, οὔτε φαῦλον οὐδὲν οὔτε χρηστὸν ἐκ Μαρίου προσληφώς, ἀλλ' ὅσον ἀπ' οἰκτιστὴν προσδοκώμενος ὠφελήσειν. ἄρτι δ' αὐτῷ μετ' ὀλίγων ἀποβεβηκότος, ὑπηρέτης ἀπαντήσας καὶ καταστὰς ἀντίον, εἶπεν, Ἀπαγορεύει σοι Σεξτίλιος ὁ στρατηγός, ὦ Μάριε, Λιβύης ἐπιβαίνειν· εἰ δὲ μὴ, φησὶν ἀμυνεῖν τοῖς τῆς βουλῆς δόγμασιν, ὡς Ῥωμαίων πολεμίῳ χρώμενος. ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Μάριον, ὑπὸ λύπης καὶ βαρυθυμίας ἀπορία λόγων ἔσχε· καὶ πολὺν χρόνον ἡσυχίαν ἦγε, δεινὸν εἰς τὸν ὑπηρέτην ἀποβλέπων. ἐρωτήσαντος δ' ἐκείνου τί φράζει, καὶ τί λέγει πρὸς τὸν στρατηγὸν, ἀπεκείνατο μέγα στενάξας, Ἀγγέλλε τοίνυν ὅτι Γάϊον Μάριον ἐν τῇ Καρχηδόνος ἐρειπίοις φυγάδα καθεζόμενον εἶδες. οὐ κακῶς ἅμα τήν τε τῆς πόλεως ἐκείνης τύχην καὶ τὴν ἑαυτοῦ μεταβολὴν ἐν παραδείγματος λόγῳ θέμενος. ἐν τούτῳ δ' Ἰάμψας ὁ βασιλεὺς τῶν Νομάδων, ἐπαμφοτερίζων τοῖς λογισμοῖς, ἀνιμᾶτο μὲν ἦν τοὺς περὶ τὸν νέον Μάριον, ἀπέναι δ' βουλόμενος, ἐκ τινος ἀεὶ προφάσεως κατεῖχε· καὶ δῆλος ἦν ἐπ' οὐδενὶ χρηστῷ ποιούμενος τὴν ἀναβολήν. οὐ μὴν ἀλλὰ συμβαίνει τι τῶν εἰκότων ἀλογίστως πρὸς σωτηρίαν. ὁ γὰρ νέος Μάριος, ἐρασθεὶς ὢν τοῦ ὄφιν, ἰσχάλλοντα τῶν παλλακίδων τοῦ βασιλέως, παρ' ἀξίαν πρόσεπαιν· ὁ δ' οἰκτρὸς οὐδὲ δεχόμενος καὶ πρὸς φασιν ἦν ἔρωτος. ὁ μὲν οὖν πρῶτον ἀπεστέρει τὴν αἰδεσιμον· ὡς δ' ὅτε φυγῆς ἑτέραν ὁδὸν εὑρεῖν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνης σπουδαζόμενον ἢ πρὸς ἡδονὴν ἀνήλασον ἐπρόσεπαιν, δεξάμενος τὴν φιλοφρονίαν καὶ συνεκπαμφοτέρισθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἀπέδρα μετὰ τῶν φίλων, καὶ διέφυγε πρὸς τὸν Μάριον. ἐπεὶ δ' ἀλλήλους ἠσπάσαντο, πορευόμενοι παρὰ τὴν θάλασσαν, ἀντυγάνοισι σκορπίοις μαχομένοις· καὶ τὸ σημεῖον ἐφαίνετο τῷ Μαρίῳ πονηρόν. δεδιότες οὖν ἐπιβαίνοντες ἁλιάδος, εἰς Κερκίναν διεσώθησαν, νῆσον ἀπέχουσαν οὐ πολὺ τῆς ἠπείρου· κἀκεῖσε ἐφθασαν, ὅσον δυνηγμένων αὐτῶν ἱππεῖς ὁρᾶσθαι τοῦ βασιλέως ἐλαυνόντας ἐπὶ τὸν τόπον ὅθεν ἀνήχθησαν. τοῦτον οὐδενὸς ἐλάττονα κίνδυνον ἔδοξεν ἐκφυγεῖν ὁ Μάριος. ἐν δὲ Ῥώμῃ Σύλλας μὲν ἠκούετο τοῖς Μιθριδάτου πολεμεῖν στρατηγοῖς περὶ Βοιωτίαν, οἱ δ' ὕπατοι σπασάντες ἐχώρουν εἰς ὅπλα· καὶ μάχης γενομένης, Ὀκτάβιος μὲν κρατήσας ἐξέβαλε Κίνναν, ἐπιχειρῶντα τυραννικώτερον ἄρχειν, καὶ κατέστησεν αὐτ' αὐτοῦ Κορνήλιον Μερουλᾶν, ὕπατον. ὁ δὲ Κίννας ἐκ τῆς ἄλλης Ἰταλίας συναγαγὼν δυνάμιν, ἐπολέμει πρὸς αὐτούς. ταῦτα τοῦ Μαρίου πυθανομένου, πλεῦσαι τὴν ταχίστην ἐνέφαινε. καὶ παραλαβὼν ἐκ τῆς Λιβύης Μαυρουσίων τινὰς ἱππέας, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας τινὰς καταφερομένων, συναμφοτέρους οὐ πλείονας χιλίων γενομένους, μεθ' ὧν ἀνήχθη. προσβαλὼν δ' Τελαμῶνι τῆς Λουρκανίας, καὶ ἀποβάς, ἐκήρυττε δούλοις ἐλευθερίαν· καὶ τῶν αὐτόθι γεωργούντων καὶ νεμόντων ἐλευθέρων κατ' δόξαν αὐτοῦ συνδρεχόντων ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἀναπείθων τοὺς ἀκμαιοτάτους, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ὀλίγας χεῖρα μεγάλην ἤθροισε, καὶ τεσσαρακοντέρα ναῦς ἐπλήρωσεν. εἰδὼς δ' τὸν μὲν Ὀκτάβιον ἄνδρα ἄριστον, καὶ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ βουλόμενον ἄρχειν, τὸν δ' Κίνναν ὑποπτόν τε τοῦ Σύλλα, καὶ πολεμοῦντα τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ, τούτῳ προσνέμειν ἑαυτὸν ἔγνω μετὰ τῆς δυνάμεως. ἔπεμψεν οὖν, ἐπαγγελλόμενος ὡς ὑπάτῳ πάντα ποιήσειν τὰ προσταττόμενα. δεξαμένου δὲ τοῦ Κίννα, καὶ προσαγορεύσαντος αὐτὸν αὐθύπατον,

ῥάβδοις ᾗ καὶ τἄλλά τι τῶν σημεῖα τῆς ἀρχῆς ἀποφέ-
λαντος, οὐκ ἔφη πρέπειν αὐτὸν ταῖς τύχαις τὸν κόσμον, ἀλλ'
ἐσθῆτι φαύλῃ κεχρημένος, καὶ κομῶν, ἀφ' ἧς ἐφυγὴν ἡμέρας,
ὑπὲρ ἑβδομήκοντα γεγονὼς ἔτη, βάδιν τε πρὸς ἣν βουλόμε-
νος μὲν ἐλεεινὸς εἶναι, τῷ δ' οἴκτῳ συμμέμικτο τὸ οἰκεῖον τῆς
ὄψεως αὐτοῦ πλέον τὸ φοβερόν· καὶ διέφαινεν οὐ κατήφεια τὸν
θυμὸν οὐ τεταπεινωμένον, ἀλλ' ἐξηγειωμένον ὑπὸ τῆς με-
ταβολῆς. ἀσπασάμενος δὲ τὸν Κίνναν, καὶ τοῖς ἐφεστῶσιν ἐν-
τυχὼν, ἠξίου, εἴχετο τοῦ ἔργου, καὶ μεγάλην μεταβολὴν τῶν
πραγμάτων ἐποίησεν. πρῶτον μὲν γὰρ τοῖς ναυσὶ τὰ σιτία παρε-
κόμιζον, καὶ τοὺς ἐμπόρους λιμώττοντας, οὐκ ἐάσας τὰς ἁρπαγὰς
ἐπιτελεῖν τοῖς Ἰταλίοις πόλεις ὅπου πλέοιεν ἤρε. τέλος δὲ τὴν Ὠ-
στίαν αὐτῷ λαβὼν οὐ προδοσίᾳ, τά τε χρήματα διήρπασε,
καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς πολλοὺς ἀπέκτεινε. καὶ γεφυρώσας τὸν ποταμὸν,
ἀπέκλεισε κομιδῇ τοῖς οὐ θαλάσσης δυνάμεις τῶν πολεμίων. ἄρας δὲ ὡς ἐστρατῴ, πρὸς τὴν πόλιν ἐχώ-
ρει, καὶ τὸν καλούμενον Γαῦκλον ἱερὸν κατέλαβεν· ὀλίγον ἀπεί-
χε τοῦ Ὀκταβίου τὰ στρατόπεδα βλέποντες, ὅσον ἀκριβείᾳ
τῶν διανοιῶν τὰ στρατεύματα χρῆσθαι, πρὸς τὸ συμφέρον. ὅς γε,
πολλῶν κελευόντων αὐτὸν ἐπ' ἐλευθερίᾳ καλεῖν τοὺς ἰκέτας,
οὐκ ἔφη δούλοις μεταδώσειν τῆς πατρίδος, ἧς Γάιον Μάριον
εἴργει, τοῖς νόμοις ἀμύνων. ἐπεὶ δὲ Μέτελλος, υἱὸς ὢν Μετέλλου
τοῦ στρατηγήσαντος εἰς Λιβύην, καὶ δεξὰ Μάριον ἐκπεσόντος, ἧκεν
εἰς Ῥώμην, καὶ πολὺ τοῦ Ὀκταβίου στρατηγικώτερος ἐφαίνε-
το, καταλιπόντες οἱ στρατιῶται τὸν Ὀκτάβιον ἦκον ὡς οἰκεῖον,
ἀρχὴν δεόμενοι καὶ σώζειν τὴν πόλιν. οὐ γὰρ ἀγωνιεῖσθαι καὶ
κρατήσειν, ἔμπειροι ἡγεμόνα καὶ δεξιὸν λαβόντες. ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ Μετέλλου, καὶ κελεύσαντος ἀπιέναι πρὸς
τὸν ὕπατον, ἤρχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους. ὑπεξέστη δὲ καὶ
Μέτελλος ἀπογνοὺς τὴν πόλιν. Ὀκτάβιον δὲ Χαλδαῖοι καὶ θῦται
τινὲς καὶ σιβυλλιστὰς πείσαντες, εἰς Ῥώμην κατέφυγον, ὡς οὐ γε-
νησομένων. ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος δοκεῖ, πάλαι Ῥωμαίων οὐ γνωριμοι-
ότατος γενόμενος, καὶ μάλιστα δὴ τὸ πρόσημα τῆς ὑπατείας
ἀκριβέστατον ὅπου τὴν πατρίδα ἐθῶν καὶ νόμων, ὡς ἂν διὰ γραμ-
μῆς ἀμεταβόλων, φυλάξας, ἀρρωστίᾳ τῇ περὶ τὰ πράγματα χρη-
σάμενος, πλείονα ὀστῶν χρόνον ἀγυρτικῇ καὶ μαντικῇ πολι-
τικῆς καὶ πολεμικῆς ἀνδρείας. οὗτος μὲν οὖν, πρὶν εἰσελθεῖν
τὸν Μάριον, ὑπὸ τῶν προπεμφθέντων, ἀπὸ τοῦ βήματος κα-
τασπασθεὶς ἐσφάγη. καὶ λέγεται διάγραμμα Χαλδαϊκὸν
ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ φανεθέντος εὑρεθῆναι. καὶ τὸ πρᾶγμα
πολλὴν ἀλογίαν εἶχε, τοῦ δυοῖν ἡγεμόνων ὑπὲρ φανεστάτων,
Μάριον μὲν ῥᾴδιον τοῦ μὴ καταφρονεῖν μαντικῆς, Ὀκτάβιον
δὲ ἀπολεσθησόμενον δὴ τοῖς πράγματι ἐλπίσαντα, ἡ βουλὴ συνε-
βούλευσε, πρεσβεύσας ἐξέπεμψε πρὸς Κίνναν καὶ Μάριον, εἰρήνην
καὶ φείδεσθαι δεομένη τῶν πολιτῶν. Κίννας μὲν οὖν, ὡς ὕπατος,
ὑπὲρ τοῦ δίφρου καθήμενος ἐχρημάτιζε, καὶ φιλανθρώ-
πως ἀποκριθεὶς ἔδωκε τοῖς πρέσβεσι· Μάριος δὲ τὸν δίφρον
παρεστηκὼς φθεγγόμενος μὲν οὐδὲν, ὑποδηλῶν δὲ ἀεὶ τῇ βα-
ρύτητι τοῦ προσώπου, καὶ τῇ συννότητι τοῦ βλέμματος, ὡς δυ-
νὰς ἐμπλήσων φόνων τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἀπαλλάττεσθαι ἐβάδι-
ζον, Κίννας μὲν εἰσῄει δορυφορούμενος, Μάριος δὲ πρὸς ταῖς
πύλαις ὑπὸ τῆς ἀειρωνεύετο πρὸς ὀργὴν, φυγὰς εἶναι καὶ
τῆς πατρίδος εἴργεσθαι κατὰ τὸν νόμον· εἰ δὲ χρῄζοι τις αὐτοῦ
παρεῖναι, ἑτέρᾳ ψήφῳ λυτέον εἶναι τὸν ὀνειδίσαντα, ὡς δὴ νομίμου τινὸς ὢν ἀνὴρ, καὶ κατιὼν εἰς πόλιν ἐλευθέ-
ραν. σκάλεις δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἀγορὰν, καὶ πρὸς τὸν τε εἰς ἢ τέσσαρας φυλὰς διελεῖν τὸν ψῆφον,

A ad hęc fasces & alia misit magistratus insignia. Hãc pompam negauit illi fortunæ congruere suæ: verum sordidatus & squalidus ab eo die quo profugit annos natus supra septuaginta lento gradu incedebat, id quidem agens vt videretur miserabilis. Cæterum huic illuuiei natiua & maior vultus erat admista toruitas, præfi ebatur q; animum squalor non demissum, sed rerum volumine efferatum. Salutato Cinna, & cõcione ad milites habita, mox accinxit ad bellum se, grandemq; fecit rerum vicissitudinem. Primo commeatum nauibus circũcidens & deprædans negotiatores, annonam ha-
B buit in potestate. Hinc oppida maritima circumnectus cepit. Nouissime Ostia per proditionem potiu, tum oppidum diripuit, tum multos ciues interfecit, iunctoq; ponte fluuio commeatus à mari Romam subuectionem in totum interclusit. Tũ exercitum admouit vrbi, & Ianiculum occupauit. Octauius interim non tantum corrumpebat imperitia res, quantum legum anxia cura parum tẽpestiue ea quæ erant ex vsu negligebat. Quippe qui monentibus multis, seruos vt manu mitteret, negauit seruos se ea donaturum ciuitate, qua C. Marium leges defendens arceret. Postquam Metelius, illius Metelli filius qui res gesserat in Africa,
C & per Marium actus in exilium fuerat, ad vrbem venit, qui Octauio longe dux melior habebatur, deserto Octauio milites contulerunt se ad illum, orantes, susciperet imperium & vrbem tueretur. nam si expertum & promptum essent ducem nacti, impigre dimicãturos se, & victoriam reportaturos. Verum stomachante Metello, atq; ad consulem eos ablegante, concesserunt ad hostes. ac Metellus quoq;, vrbe deplorata, cessit. Octauium Chaldęi aruspices, & vates ex libris Sibyllinis, qua si omnia ex sententia essent cessura, Romæ deti-
D nuere. Videtur autem hic vir, qui Romanorum cætera rectissimus fuit, & consulatus maiestatem certe in veteribus institutis atq; legibus sicut immotis formulis retinuit seueram, ad istas nugas imbecillitate aliqua delapsus, & plus operæ dedisse prestigiatoribus atque ariolis quam ciuilium & bellicarum artium peritis. Hic, priusquam ingrederetur Marius vrbem, à præmissis detractus ex rostris, & interfectus est. Fama obtinet repertam in sinu interempti tabulam Chaldaicam. Fuit autem res plane cæca, quod ex duobus clarissimis principibus, Marium vaticiniorum fiducia firmauerit, Octauium verò euerterit. In hoc rerum sta-
E tu conuenit senatus, legatosque ad Cinnam & Marium oratum misit, venirent in vrbem & sanguini ciuili parcerent. Cinna quidem, vt consul, sella curuli præsidens respondit legatis benigne: Marius verò adsistebat sellæ eius tacitus, cæterum vultus austeritate & oculorum tristitia vrbem se mox sanguine denuntiabat inundaturum. Ita surgentes perrexerunt ad vrbem. Cinna satellitibus cinctus est ingressus: Marius simulate substitit ad portam, ardensque ira, exulem se esse cauillatus esse, & patria sibi ex lege interdictum, si præsentia sua opus esset, abrogãdã alia lege priorẽ.
F quasi verò obseruator ipse legum esset, & in liberã rediret ciuitatẽ. Quare concione aduocata, antequam tres aut quatuor tribus suffragium tulissent,

abiecta simulatione & exilii causatione, inuit vrbem circumseptus delectis seruis, qui se contulerant ad eũ, quos Bardixos appellabat. Multos hi ad vocem eius, multos ad nutũ imperãtis obtruncabant. Deniq; Ancharium senatorẽ & virũ prætorium, quia nõ salutabatur ab eo, gladiis sub oculis eius cõtrucidant. Cæteros inde quoscunq; nõ appellaret salutantes, nec salutem redderet, eam habebant confestim interficiẽdi in viis tesserã. Vnde ingenti solicitudine & horrore tenebãtur, quoties ad salutandũ Marium accederẽt amici. Multo effuso sanguine erat iam hebes Cinna & exaturatus cædibus: at Marii quotidie recens & sitiens furor omnes peruadebat vtcunq; ipsi suspectos. Omnes viq; omnia oppida percussorib. & venantibus profugos ac delitescentes referta erant. Ibi cognitum hospitii & amicitiæ fidem rebus aduersis nullam habere stabilitatem. Quotusquisq; enim fuit, qui tũ non proderet illis amicos, ad se qui confugerãt? Quare operæpretium est exosculari & cõmendare Cornuti seruos, qui domi abditum dominum quum haberent, cadauer hominis plebei ex collo suspensum, cuius digito annulum aureum induerant, ostenderunt satellitibus Marii, idq; pro domino combussere. Neq; id aduertit quisquam, sed ea ratione Cornutus a seruis suis furtim est in Galliam deportatus. M. Antonius orator, qui item habebat fidum amicum, offendit. Erat homo ille tenuis & plebeius. Qui quum vrbis Romæ primarium virum domi haberet, eumque ex præsenti copia tueretur, seruum misit ad vinum petendum à vicino caupone. Quum gustasset seruus curiosus, & melius postularet, quid hoc rei sit rogat, quod non nouum, vt solebat, & vulgare, sed exquisitũ & pretiosum emat. Qui vbi simpliciter, vt familiari & noto, respondit M. Antonium, qui apud dominum suum latitaret, ab eo inuitari, nefarius & conscleratus caupo, simul vt seruus est digressus, ipse ad Marium contendit iam cœnãtem. Ad quem introductus, Antonium se ostendit ei traditurum. Quo nuntio exclamasse dicitur, manibusq; ex lætitia plausisse. Parum etiã abfuit quin exurgeret ipse, atque illuc properaret. Cæterum retentus ab amicis, Annium cum globo militum misit, præcepitq; vt propere Antonii caput referret. Vbi ad ædes illas venere, restitit Annius ad fores. Milites verò scalis in cubiculũ scanderunt, ac conspicientes Antonium excitabant alius aliũ ad cædem, & sibi sarrogabant. Nempe hæ veneres illius orationis, hic lepos erat, vt exorsum dicere & necem deprecari nemo nec attingere nec sustineret aspicere, sed defixo in terrã vultu illacrymarent omnes. Intercedente mora ascendit Annius, atq; Antonium videt disserentem, militesque ab eo obstupefactos ac delinitos. Igitur illos insectatus accurrit ipse, atque Antonium obtruncat. Luctatius Catulus qui Marii fuerat collega, atque de Cimbris vna triumphauerat, quum orantibus pro eo & deprecantibus hoc modo respondisset, Moriendum est, inclusit se conclaui, & multis accensis carbonibus est suffocatus.

A ἀφεὶς δ' πλάσμα καὶ τῷ φυγαδικῷ ἐκείνῳ διαλογίῳ, κατῃ δορυφόρους ἔχων λογάδας ἐκ τῶν περιπολιτικῶν δούλων, οὓς Βαρδιαίους προσηγόρευεν. οὗτοι πολλοὺς μὲν ἀπὸ φωνῆς, πολλοὺς δ' ἀπὸ νεύματος αἱρεῖν, προσπάσαντος αὐτοῦ· καὶ τέλος, Ἀγχάριον οὐδὲ βουλευτὴν ἐκράτησεν ἀντυχόντα τῷ Μαρίῳ καὶ μὴ προσαγορεύσαντα, καταβάλλουσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, πᾶς μαχαίραις τύπτοντες, ἐξ οὗ τούτου καὶ τοὺς ἄλλους ὅσους ἀσπασαμένους μὴ προσαγορεύοιεν, μηδὲ ἀσπάσαιτο, τοῦτο αὐτὸ σύμβολον εἶναι ἀποσφάττειν ἀνθρώπους ἐν ταῖς ὁδοῖς, ὥστε καὶ τῶν φίλων ἕκαστον

B ἀγωνίας μεστὸν εἶναι καὶ φείκης ὁσάκις ἀσπασόμενοι τῷ Μαρίῳ προσέρχοιεν. κτεινομένων δ' πολλῶν, Κίννας μὲν ἀμβλὺς ἦν καὶ μεστὸς ἤδη τοῦ φονεύειν, Μάριος δ' καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντι τῷ θυμῷ καὶ διψῶντι, πρὸς πολίτων ἐχθρὰ τῶν ὀπωσοῦν ἐν ὑποψίᾳ γεγενότων. καὶ πᾶσα μὲν ὁδός, πᾶσα δ' πόλις, τῶν διωκόντων καὶ κυνηγετούντων τοὺς ὑποφεύγοντας καὶ κεκρυμμένους ἔγεμεν. ἠλέγχετο δ' καὶ ξενίας καὶ φιλίας πίστις οὐδὲν ἔχουσα παρεστῶσας τύχας βέβαιον. ὀλίγοι δ' ἐθαύμαζον τοὺς μὴ προδόντας αὐτοῖς τοὺς παρεστῶτας καταφυγόντας. ἄξιον οὖν ἄγασθαι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἴκοι. νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου, καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον, ἐπεδείκνυον τοῖς Μαρίου δορυφόροις, καὶ κατασημήναντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαπτον. ὑπενόησε δ' οὐδείς, ἀλλ' οὕτω λαθὼν ὁ Κορνοῦτος ὑπὸ τῶν οἰκετῶν εἰς Γαλατίαν διεκομίσθη. χρῆς δ' καὶ Μάρκος Ἀντώνιος ὁ ῥήτωρ φίλῳ χρησάμενος, ἠτύχησεν. ὁ γὰρ ἄνθρωπος ὢν μὲν πένης καὶ δημοτικὸς, ὑποδεξάμενος δ' πρῶτον ἀνδρὸς Ῥωμαίων, καὶ φιλοφρονούμενος ἐκ τῶν παρόντων, οἰκέτην ἔπεμψε πρός τινα τῶν ἐκεῖ καπήλων ληψόμενον οἶνον. ἀναγνουμένου δ' ἐπιμνήσθεν, καὶ βοῆς μεστῆσαι κελεύοντος, ἠρώτησεν ὁ κάπηλος ὅ, τι παθὼν, οὐχὶ τὸ νέον (ὡς πρὸ εἰώθει) ὠνεῖται καὶ δημοτικὸν, ἀλλὰ τὸ σπουδαῖον καὶ πολυτελές. ἁπλῶς δέ πως ἐκείνου φράσαντος (ὡς πρὸς συνήθη καὶ γνώριμον) ὅ τι Μάρκον Ἀντώνιον ὁ δεσπότης ἑστιᾷ, παρ' αὐτῷ κρυπτόμενον, ἀσεβὴς καὶ μιαρὸς ὢν ὁ κάπηλος, ἅμα τῷ τὸν οἰκέτην ἀπελθεῖν, αὐτὸς συνέτρεχε πρὸς Μάριον, ἤδη πρὸς δεῖπνον ὄντα, καὶ προσαχθεὶς ὡμολόγησε προδώσειν αὐτῷ τὸν Ἀντώνιον. ἀκούσας οὖν ἐκεῖνος ἐκκραγεῖν λέγεται μέγα, καὶ ταῖς χειρὶν ὑφ' ἡδονῆς ἀναχρότησαι. καὶ μικρὸν μὲν ἐδέησεν ἐξανασᾶς αὐτὸς ὅτι τὸν τόπον φέρεσθαι τῶν φίλων καταφόντων, Ἄννιον ἔπεμπε, καὶ στρατιώτας μετ' αὐτοῦ, κελεύσας κομίσαι τὸν κεφαλὴν τοῦ Ἀντωνίου κομίζειν. ὡς δ' ἦκον ὅτι τὴν οἰκίαν, ὁ μὲν Ἄννιος ὑπὸ τὴν παστάδα θύρας, οἱ δὲ στρατιῶται διὰ κλιμάκων ἀναβαίνοντες εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀντώνιον, ἄλλος ἄλλον ὅτι τῷ σφαγεῖ μὲν ἑαυτοῦ παρεκάλεν καὶ προσέβαλλετο. τοιαύτη δέ τις ἦν (ὡς ἔοικεν) τοῦ ἀνδρὸς ἡ τῶν λόγων σειρὴν καὶ χάρις, ὥστε δρῶν μὲν οὐ λέγειν καὶ παραιτεῖσθαι τὸν θάνατον, ἅψασθαι μὲν οὐδεὶς ἐτόλμησεν, οὐδὲ ἀντιβλέψαι, κάτω δὲ κύψαντες ἐδάκρυον ἄπαντες. διαστρεβῶν δὲ θυμούμενος, ἀναβὰς ὁ Ἄννιος

C

D

E

F

ὁρᾷ τὸν μὲν Ἀντώνιον διαλεγόμενον, τοὺς δὲ στρατιώτας, ἐκπεπληγμένους καὶ κατακεκηλημένους ὑπ' αὐτοῦ. κακίσας οὖν ἐκείνους καὶ προσδεομένων, αὐτὸς ἀποτέμνει τὴν κεφαλὴν· Κάτλος δὲ Λυτάτιος, Μαρίῳ συνάρξας, καὶ συνθριαμβεύσας ἀπὸ Κίμβρων, ἐπεὶ πρὸς τοὺς δεομένους ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ παραιτουμένους ὁ Μάριος τοσοῦτον μόνον εἶπεν, Ἀποθανεῖν δεῖ, κατακλεισάμενος εἰς οἴκημα, καὶ πολλοὺς ἀνθρακας ἐκζωπυρήσας, ἀπεπνίγη.

Βαρδαίους Sirmo. lib. XXVII. 30.

ρίπτουμένων τῶν σωμάτων ἀκεφάλων, καὶ πατουμένων
ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἔλεος οὐδένα, ἀλλὰ φρίκη καὶ θόρυβος ἀπεῖ-
χεν τοῦς πολίταις. ἰδίᾳ μάλιστα τὸν δῆμον ἡ τῶν καλου-
μένων Βαρδιαίων ἀτελγεία. τοὺς γὰρ δεσπότας ἐν ταῖς οἰκίαις
σφάττοντες, ἤρχοντο μὲν αὐτῶν παῖδας, ἐμίγνυτο δὲ βίᾳ
τῶν δεσποινῶν· ἀκατέχετοι δ' ἦσαν ἁρπάζοντες καὶ μιαι-
φονοῦντες· ἕως οἱ περὶ Κίννᾳ καὶ Σερτώριον συμφρονή-
σαντες, ἐπέθεντο κοιμωμένοις αὐτοῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ
κατεκόψαν ἁπάντας. ἐν τούτῳ δ', ὥσπερ ἐξ ἐπαγῆς τινὸς
ἀμειβούσης, ἐφοίτων ἀγγελίαι πολλαχόθεν, ὡς Σύλλας
συνηρηκὼς τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, καὶ τὰς ἐπαρχίας
ἀνείληφεν, ὑπὸ πλείονι μὲν πολλῆς δυνάμεως. καὶ τοῦτο βέβαι-
ον ὑπόπτοις ἐποίησε καὶ παῦλαν ὀλίγων ἀφάτων κακῶν,
ὅσοι οὔπω τὸν πόλεμον ἥκειν ἐπ' αὐτοὺς οἰομένων. ὑπάτος μὲν
οὖν ἀπεδείχθη ὄγδοον Μάριος, καὶ προελθὼν αὐταῖς
καλάνδαις Ἰανουαρίαις ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινὰ Λουκίνιον
κατεκρήμνισεν. ὁ κἀκείνοις καὶ τῇ πόλει τῷ αὐτῆς ἐδόκει κα-
κῶν γεγονέναι σημεῖον μέγιστον. αὐτὸς δ' ἤδη βίοις τε πόνοις ἀ-
πειρηκώς, καὶ ταῖς φροντίσιν οἷον ὑπαιθρίαστος ὢν καὶ κατάπο-
νος τὴν ψυχὴν, πρὸς τοσαύτην αὖθις ὀπτίνοιαν νέου πολέμου
καὶ κινδύνων ἀγώνων καὶ φόβων, ὑπὸ ἐμπειρίας δεινῶν καὶ
κακοπάθειας, βέμουσαν, οὐκ ἀνέφερε· λογιζόμενος ὡς οὐ
πρὸς Ὀκτάβιον οὐδὲ Μερουλᾶν, σύγκλυδος ἐμίλου καὶ
στασιώδους ὄχλου στρατηγοὺς, ὁ κίνδυνος ἔσοιτο· Σύλλας δ'
ἐκεῖνος ἔπεισιν, ὁ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξελάσας πάλαι, νῦν
δ' Μιθριδάτην συνεξαλκὼς εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. ὑπὸ
τοιούτων θραυόμενος λογισμῶν, καὶ τῶν μακρὰν ἄλλων
αὐτὸ καὶ φυγὰς καὶ κινδύνους θαλάττης ἐλαυ-
νομένου λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν, εἰς ἀπορίας ἐνέπιπτε
δεινάς, καὶ νυκτερινὰ δείματα καὶ τραγῳδῶν ὀνείρους, ἀεί
τινος ἀκούειν φθεγγομένου δοκῶν, Δεινὰ γὰρ κοῖτα καὶ ἄπο-
γονος λέοντος. μάλιστα δὲ πάντων φοβούμενος τὰς ἀ-
γρυπνίας, ἐνέβαλεν εἰς πότους ἑαυτὸν καὶ μέθας ἀώρους καὶ
παρ' ἡλικίαν, ὡς πρὸς ἀπόδρασιν τῶν φροντίδων τὸν ὕπνον μη-
χανώμενος. τέλος δ', ὡς ἥκέ τις ἀπαγγέλλων ἀπὸ θαλάσ-
σης, νέοι προσπίπτοντες αὐτῷ φόβοι, τὰ μὲν, δεῖν τὰ μέλλον-
τος, τὰ δ', ὥσπερ ἄδει καὶ κόρῳ τῶν παρόντων, ῥοπῆς βεβαι-
ίας ὑπεγνωμένης, εἰς νόσον κατέπεσε πλευρῖτιν, ὡς ἱ-
στορεῖ Ποσιδώνιος ὁ φιλόσοφος, αὐτὸς εἰσελθὼν καὶ διαλε-
χθῆναι περὶ ὧν ἐπρεσβεύετο ἤδη νοσοῦντι φάσκων αὐτῷ.
Γάιος δέ τις Γείσων, ἀνὴρ ἱππικὸς, ἱστορεῖ τὸν Μάριον ἀπο-
δείπνου πρὸς παλαιοὺς μετὰ τῶν φίλων, ἐν λόγοις γενέσθαι περὶ
τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, ἄνωθεν ἀρξάμενον· καὶ τὰς ἐπ' ἀμφό-
τερα πολλάκις μεταβολὰς ἀφηγησάμενον, εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔ-
στι νοῦν ἔχοντος ἀνδρὸς ἐπὶ τῇ τύχῃ πιστεύειν ἑαυτόν. ἐν δ' τούτ-
τοις τοῖς παρόντας ἀσπασάμενον, καὶ κατακλιθέντα σπου-
δαίας ἡμέρας ἑπτὰ, τελευτῆσαι. τινὲς δ' τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ
φασὶν ἐν τῇ νόσῳ πάντα πάσιν ἀποκαλυφθεῖσαν, εἰς ἄπορον
ἐξοκείλαι πρᾶγμα, οἰομένου τὸν Μιθριδατικὸν στρα-
τηγεῖν πόλεμον, εἶτα, ὥσπερ ἐπ' αὐτῶν εἰώθει τῶν ἀγώνων,
ῥήματα πρὸς δαπανᾶν καὶ κινήματα σώματος μετὰ σπουδῆς
κραυγῆς καὶ πυκνῶν ἀλαλαγμῶν ἀποδιδόντος. οὕτω δεινὸς
αὐτὸς καὶ διεστραμμένος ἐν φιλαρχίας καὶ ζηλοτυπίας ἔ-
ρως ἐνετέτηκει τῶν πράξεων ἐκείνων. διὸ ἔτη μὲν ἑβδομήκοντα βεβιωκὼς, ὑπάτος δ' τρίτος αἰεὶ θέρους ἐπὶ πλείστοις ἀ-
μηχανούμενος, οἴκοι τε καὶ πλούτου ἀρχεῖν τῆς βασιλείας ὁμοῦ πολλῆς κεκτημένος, ὠδύρετο τὴν αὑτοῦ τύχην,
ὡς ἐνδεὴς

A Proiectis in plateas truncis atq; conculcatis, species ea neminem iam commiseratione, sed horrore & tremore perfudit. Multo maximè illorũ qui Bardiæi dicebantur populum impotens pungebat petulantia. Nam dominos in ipsorum iugulabant domiciliis, mox liberos eorum comprimebant & vi constuprabant dominas. Horum rapacitas & latrocinia coerceri non valebant: donec communi consilio Cinna & Sertorius sopitos in castris adorti, ad vnum confodere. Interea tanquam conuersione aliqua venti alternante vndique allatum est Syllam confecto bello Mithridatico,
B prouinciisq; receptis cum multis legionibus adesse. Hoc aliquantum requietis & respirationem attulit exiguam ineffabilibus malis, quòd iam ceruicibus suis impendere putarent bellum. Marius igitur creatus septimùm consul. Progressus in publicum ipsis Cal. Ianuatiis principio anni Sextum quendam Licinium de saxo deiecit: quod & illis & ciuitati venientium malorum virum præsagiũ. Marius autem laboribus confectus, curisq; quasi exhaustus & fatiscens, animum erigere ad aliam tantam nbui belli nouorumq; certaminum cogitationem non potuit, experientia malorum ærumnarumq; trepidantem. Reputabat secum non
C cum Octauio sibi neque cum Merula, collectitiæ caterua & seditiosæ manus ducibus, futuram cõcertationem, sed Syllam adesse, illum qui patria ipsum exegerat nuper, & nunc Mithridatem in Pontum Euxinum redegerat. His conflictatus in animo agitationibus, longosq; languores & fugas & discrimina, quibus fuerat terra mariq; iactatus, ob oculos ponens, in miras perplexitates, nocturnos terrores, inquieta somnia incidit, semperque aliquem visus est audire qui diceret,

Sunt enim vel sæua abeuntis lustra leonis.

D Quia verò exhorrescebat præsertim vigilias, velut refugium à solicitudinibus somnum machinans, ad pocula & ad intempestiuam atque minimè cõuenientem ætati suæ conuertit se temulentiam. Postremò vbi nuntius adfuit à mari, recentesque ei superuenerunt terrores, quà metu futuri, quà pondere & status nausea præsentis, paruo accedente momento in lateris dolorem incidit, vt autor est Posidonius philosophus, qui ingressum se ad illum iam ægrum refert, & colloquutum de legationis suæ negotiis. Verùm C. Piso, quidam historicus, Marium tradit à cœna cum amicis suis inambulantem, sermonem de rebus gestis suis ha-
E buisse reductis à capite, & crebris in vtranq; partem vicibus enarratis fortunæ suæ, non esse viri prudentis dixisse vltrà ei se committere. Inde salutatis amicis, quum dies perpetuos septem decubuisset, decessisse. Nonnulli ambitionem eius prorsus in morbo autumant eluxisse, atq; in delirium euasisse absonũ. Bellum se ratus est cum Mithridate gerere: mox, quomodo in ipsis solebat prœliis, varios gestus & corporis motus valido cũ clamore crebrisq; iubilis edidisse, adeo flagrans & impotens ex ambitione & æmulatione amor ei illius erat prouinciæ impressus. Vnde annos natus septuaginta, qui inter mortales septies consul primus fuerat creatus, censum opesq; multis sufficiẽtes regib. possidebat, sortẽ lamentabatur suã, quasi

egenus & expers eorum quę appetebat, decederet immaturè. Enimuerò Plato vicinus iam morti, fortem & fortunam ſuam extollit, quòd primùm homo, deinde Græcus non barbarus, neque rationis expers belua eſſet natus: ad hæc quòd in Socratis ætatem ortus ſuus incidiſſet. Et ædepol Tarſenſem referunt Antipatrum, item ſub vitę exitum ea quæ proſperè ei obtigiſſent voluentem, ne ſecundam quidem nauigationem Athenas obliuioni dediſſe, quaſi propitiæ fortunæ donum quodlibet magna excipientem gratia, atq; vſque in finem memoria conſeruantem, qua theſaurum habet homo nullum firmiorem. Obliuioſis verò & ſtolidis delata diuturnitate effluunt: quamobrē quum pleni rimarum nihil retineant, bonorum ſemper inanes & affluentes ſpe, reſpiciunt, præſentibus neglectis, conſequentia. Et quanuis altera impedire fortuna, altera extorquere nequeat, hac tamen eiecta eius beneficentia vt aliena, illa ſomniant incerta. quod iure his accidit. Prius enim quàm literis & doctrina ſedem ac fundamentum iaciant bonis externis, colligentes & accumulantes ea non valent immenſam animi ſitim explere. Marius ergo ſeptimodecimo ſeptimi conſulatus die expirauit. Ac magna in præſens lætitia & ſpes tanquam graui dominatu liberatam vrbem tenuit. Cæterùm intra paucos dies ſenem dominum ſenſerunt ſe commutauiſſe iuuene & vigente. ita atrocem filius eius ſe Marius & acerbum optimatibus principibuſq; necandis præbuit. Qui quum audax atque ad pericula adeunda haberetur intrepidus, Martis filius dictus fuit primùm: mox factis ipſis perſpectus, contrà Veneris appellatus filius. Demum Præneſte à Sylla obſeſſus, vehementerq; vitæ retinendæ nequicquam anxius, vbi euolare nequiuit, dum capitur oppidum, ſibi ipſe conſciuit necem.

A ὡς ἀνδὲς καὶ ἀτελὲς ὢν ἐπόθει τοῦ βίου τελευτήσειν. Πλάτων μὲν οὖν, ἤδη πρὸς τοῦ τελευτᾶν ἐλπίζων, ὕμνει τὴν αὑτοῦ δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ὅτι πρῶτον μὲν αὐθέκαστος, εἶτα Ἕλλην, οὐ βάρβαρος, οὐδὲ ἄλογον τῇ φύσει θηρίον ἐγένετο· πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τοῖς Σωκράτους χρόνοις ἀπεκύησεν ἡ γένεσις αὐτοῦ. καὶ νὴ Δία τὸν Ταρσέα λέγουσιν Ἀντίπατρον, ὡσαύτως τὸν τελευτῶντα διαλογιζόμενον ὧν τύχοι μακαρίων, μηδὲ τὴν εἰς Ἀθήνας οἴκαδε ἐκ πλοίας ὑπερβολὴν, καθάπερ φιλοχρήστου τῆς τύχης ἅπασαν δόσιν εἰς μεγάλην χάριν τιθέμενον, καὶ σώζοντα τῇ μνήμῃ διὰ τέλους, ἧς οὐδὲν ἐστὶν αὐθέκαστον τιμιῶτερον ἀγαθὸν βεβαιότερον. τοὺς γὰρ ἀμνήμονας καὶ ἀνόητοι, τὰ μὲν ἐκ χρείας τὰ γινόμενα μετὰ τὴν χρόνου διὰ μηδὲν ἔχοντες, μηδὲ διαστηρίζοντες, ἀεὶ κενοὶ μὲν ἀγαθῶν, πλήρεις δὲ ἐλπίδων, πρὸς τὸ μέλλον ἀποβλέπουσι, τὸ παρὸν παρεῖμενοι. καίτοι τὸ μὲν αὐτὴ ἡ τύχη κωλύσαι δύναιτο, τὸ δὲ, ἀναφαίρετόν ἐστιν. ἀλλ' ὅμως τοῦτο τῆς τύχης, ὡς ἀλλότριον, ἐκβάλλοντες, ἐκεῖνο τὸ ἄδηλον ὀνειρώττουσιν, εἰκῇ πάσχοντες. πρὶν γὰρ ἐκ λόγου καὶ παιδείας ἕδραν ὑποβαλέσθαι καὶ κρηπῖδα τοῖς ἔξωθεν ἀγαθοῖς, σωρεύοντες αὐτὰ καὶ συμφορεῦντες, ἐμπλῆσαι τὴν ψυχῆς δύναιτο τὸ ἀκόρεστον. ἀποθνήσκει δὲ δεῦρο Μάριος ἡμέρας ἑπτακαιδέκατον τῆς ἑβδόμης ὑπατείας ὑπερβαλών. καὶ μέγα ἔχε τὸ θαυμαστὸν τὴν Ῥώμην χάρμα καὶ θάρσος, ὡς χαλεπῆς τυραννίδος ἀπηλλαγμένην· ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἠθροίζε νέον δυτηλλαγμένοι καὶ ἀκμάζοντα αὐτὴ πρεσβύτην δεσπότην. τοσαύτην ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μάριος ὠμότητα καὶ πικρίαν ἐπεδείξατο, τοὺς ἀείς τοὺς καὶ δοκιμωτάτους φονεύων. δόξας δὲ καὶ πολεμικὸς καὶ φιλοκίνδυνος εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐν ἀρχῇ παῖς Ἄρεος ὠνομάζετο, ταχὺ δὲ τοῖς ἔργοις ἐλεγχόμενος, αὖθις Ἀφροδίτης υἱὸς ἐκαλεῖτο. τέλος δὲ κατακλειστεὶς εἰς Πραινεστὸν ὑπὸ Σύλλα, καὶ πολλὰ φιλοψυχήσας μάτην, ὡς εἰς ἄφυκτα τῆς πόλεως ἁλισκομένης, αὐτὸς αὑτὸν ἀπέκτεινεν.

PLVTARCHI
vitæ comparatæ
LYSANDRI & SYLLÆ.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ καὶ ΣΥΛΛΑ.

LYSANDER.

ACANTHIORVM Delphis theſaurus hanc habet inſcriptionem, BRASIDAS ET ACANTHII DE ATHENIENSIBVS. Quod in cauſa eſt, vt ſtatuam marmoreā, quæ intra templum eſt ad valuas poſita Braſidæ eſſe pleriq; arbitrentur. Verùm ea eſt Lyſandri, imaginē eius egregiè exprimens veteri more comati, barba promiſſa inſigni. Neque enim (vt nonnulli volunt) tonſis ſecundū magnū conflictū Argiuis, qui victi erant, Spartiatæ ex aduerſo comā victoria elati ſummiſere. Nec quum Bacchiadæ, qui Lacedæmonē ex Corintho profugerunt, ſordidam & fœdā ſpeciē tonſis capillis pręferrent, comam cœperunt Lacedæmonii in honore habere.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ.

ΑΚΑΝΘΙΩΝ θησαυρὸς ἐν Δελφοῖς ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην, ΒΡΑΣΙΔΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΝΘΙΟΙ ΑΠ' ΑΘΗΝΑΙΩΝ. διὸ καὶ πολλοὶ τὸν ἐντὸς ἑστῶτα τοῦ οἴκου πρὸ τῆς θύρας λίθινον ἀνδριάντα, Βρασίδου νομίζουσιν εἶναι· Λυσάνδρου δέ ἐστιν, εἰκονικὸς, οὐ μάλα κομῶντος ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ, καὶ πώγωνα καθημένου θηναῖον. ὑπὸ γὰρ (ὡς ἔνιοί φασιν) Ἀργείων μετὰ τὴν μεγάλην ἧτταν, ἐπὶ πένθει κειρόντων, οἱ Σπαρτιάται πρὸς τὸ αὐτίπαλον αὐτοὶ τὰς κόμας, ἀγαλλόμενοι τοῖς πεπραγμένοις, αὔξησαν τότε δὲ Βακχιαδῶν τῶν ἐκ Κορίνθου φυγόντων εἰς Λακεδαίμονα, παπεινῶν καὶ ἀμόρφων, δοκοῦντος κείρεσθαι τὰς κεφαλὰς, φανέντων, εἰς ζῆλον αὐτοῖς τοῦ κόσμου ἦλθον·

ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργειόν ἐστι· καὶ φασιν εἰπεῖν αὐτὸν ὡς ἡ κόμη τοῖς μὲν καλοῖς, ὑπερεπεξέρχεις ὁρᾶσθαι ποιεῖ, τοῖς δ' αἰσχροῖς, φοβερωτέρους. λέγεται δ' ὁ Λυσάνδρου πατὴρ Ἀριστόκλειτος, οἰκίας μὲν οὐ βασιλικῆς, ἄλλως δὲ γένους εἶναι τοῦ τῶν Ἡρακλειδῶν. ἐτράφη δὲ ὁ Λύσανδρος ἐν πενίᾳ, καὶ παρέσχεν ἑαυτὸν ὑπήκοον, ὡς εἴ τις ἄλλος, πρὸς τοὺς ἐθισμοὺς, καὶ ἀνδρώδη καὶ κρείττονα πάσης ἡδονῆς, πλὴν εἴ τινα λιμοῦ μόνοις καὶ κακοπαθοῦσιν αἱ καλαὶ πρόξεις ἐπιφέρουσι. Τούτης δὲ οὐκ αἱρετόν ἐστιν ἡ τῶν νέων ἐν Σπάρτῃ· βούλονται γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πάσχειν τι τοὺς παῖδας αὐτῶν πρὸς δόξαν, ἀγανακτοῦντάς τε τοῖς φόβοις, καὶ μεγαλυνομένους ὑπὸ τῶν ἐπαίνων. ὁ δὲ ἀπαθὴς καὶ ἀκίνητος ἐν τούτοις, ὡς ἀφιλότιμος, πρὸς ἀρετὴν καὶ ἀρετὰς, καταφρονεῖται. Ὃ μὲν οὖν φιλότιμον αὐτῷ καὶ φιλόνεικον ἐκ τῆς Λακωνικῆς παρέμεινε παιδείας ἐγκρυπτόμενον, καὶ οὐδέν τι μέγα χρὴ τὴν φύσιν ἐν τούτοις αἰτιᾶσθαι. θεραπευτικὸς δὲ τῶν δυνατῶν μᾶλλον ἢ κατὰ Σπαρτιάτην φύσει δοκεῖ γενέσθαι, καὶ βαρὺς ἐξουσίας δεομένας χρείαν ἐνεγκεῖν εὔκολος· ὁ πολιτικῆς δεινότητος οὐ μικρὸν ἔνιοι ποιοῦνται μέρος. Ἀριστοτέλης δὲ τὰς μεγάλας φύσεις ἀποφαίνων μελαγχολικὰς, ὡς τὸν Σωκράτης καὶ Πλάτωνος καὶ Ἡρακλέους, ἱστορεῖ καὶ Λύσανδρον οὐκ εὐθὺς, ἀλλὰ πρεσβύτερον ὄντα, τῇ μελαγχολίᾳ προσπεσεῖν. ἴδιον δὲ αὐτοῦ μάλιστα, τὸ καλῶς πενίαν φέρειν, καὶ μηδαμοῦ κρατηθέντα μηδὲ διαφθαρέντα χρήμασιν αὐτὸν, ἐμπλῆσαι τὴν πατρίδα πλούτου καὶ φιλοπλουτίας, καὶ πᾶσαν θαυμαζομένην ὅτι τὸν μὴ θαυμάζειν πλοῦτον, εἰσάγοντα χρυσίου καὶ ἀργυρίου πλῆθος μετὰ τὴν Ἀττικὴν πόλεμον, ἑαυτῷ δὲ, μηδεμίαν δραχμὴν ἀπολειπόμενον. Διονυσίου δὲ τοῦ τυράννου πέμψαντος αὐτοῖς θυγατρὶ πολυτελῆ χιτώνια τῶν Σικελικῶν, οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν φοβεῖσθαι μὴ δι' ταῦτα μᾶλλον αἰσχραὶ φανῶσιν. ἀλλ' ὀλίγον ὕστερον, πρὸς τὸν αὐτὸν τύραννον ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς, πρὸς πέμψαντος αὐτῷ δύο στολὰς ἐκείνου, καὶ κελεύσαντος ἣν βούλεται τούτων ἑλόμενον τῇ θυγατρὶ κομίζειν αὐτήν, ἐκείνην ἔφη βέλτιον αἱρήσεσθαι. καὶ λαβὼν ἀμφοτέρας, ἀπῆλθεν. ἐπεὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μῆκος λαμβάνοντος, καὶ μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων κακοπραγίαν, αὐτίκα μὲν ἐλπιζόντων ὄντων ἐκπεσεῖσθαι τῆς θαλάσσης, οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ἀπαντᾶν πανταχόθεν, Ἀλκιβιάδης ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπισὰς τοῖς πράγμασι, μεγάλην μεταβολὴν ἐποίησε, καὶ κατέστησε τοὺς ναυτικοὺς ἀγῶνας εἰς ἀντίπαλον αὐτοῖς· δείσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι πάλιν, καὶ θυμούμενοι τοῖς θυμίαις καινοὶ πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς ἡγεμόνος τε δεινοῦ καὶ πολεμικοῦ ἐρρωμενεστέρας δεόμενον, ἐκπέμπουσιν ὅτι τὴν τῆς θαλάσσης ἡγεμονίαν Λύσανδρον. θυόμενος δὲ ἐν Ἐφέσῳ, καὶ τὴν πόλιν εὑρὼν εὔνουν μὲν αὐτῷ καὶ λακωνίζουσαν πρὸθυμότατα, πρᾴτατα δὲ τότε λυπηρὰς, καὶ κινδυνεύουσαν ἐκβαρβαρωθῆναι τοῖς Περσικοῖς ἔθεσι, διὰ τὰς ἐπιμιξίας, ἅτε δὴ τῆς Λυδίας πολλαχοῦθεν, καὶ τῶν βασιλικῶν στρατηγῶν αὐτόθι τὰ πολλὰ διατριβόντων· στρατόπεδον βαλόμενος, καὶ τὰ πλοῖα πανταχόθεν ἕλκειν κελεύσας ἐκεῖ τὰ φορτικὰ, καὶ ναυπηγίαν τεμένων ἐκεῖ κατασκευασάμενος, τοῖς μὲν ἐμπορίοις τοὺς λιμένας αὐτῶν ἀπέλαβεν, ἐργασίαις δὲ τὴν ἀγορὰν· χρήματισμοῦ δὲ τοῖς οἴκοις καὶ τὰς τέχνας ἐνέπλησεν. ὥστε πρῶτον ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου τὴν πόλιν ἐν ἐλπίδι τοῦ πρὸς αὐτὴν νῦν ὄντος ὄγκου καὶ μεγέθους, διὰ Λύσανδρον γενέσθαι. πυθόμενος δὲ Κύρον εἰς Σάρδεις ἀφῖχθαι, τὸν βασιλέως υἱὸν,

A Cæterùm est hoc quoque ex institutis Lycurgi, quem dixisse aiunt, formosos comam speciosiores aspectu, & turpes reddere horridiores. Fama est Lysandri patrem Aristoclitum, non ex regia stirpe, attamen ex gente fuisse Heraclidarum. Eductus Lysander in paupertate est. Hic præbuit se præter cęteros institutorum obseruantem, fortem, & omnis domitorem voluptatis, nisi quam honores & successus tribuunt ex rebus præclarè gestis: cuius si impotentes iuuenes sint, non est turpe Spartæ. Nam liberos suos mox à prima ætate duci cupiunt gloria, vt infamiis ingemiscant, & exultent laudibus. Quem non tangant ea neque commoueant, is despicitur vt degener ad virtutem & ignauus. Ita gloriæ cupiditas atque ambitio ei ex rudimentis informata Laconicis inhærescebant. Neque sit ideo eius reprehendendum ingenium. Verùm naturæ eius hoc assignes licet, quòd potentes, plus quàm decebat Spartiatem, coleret: & supercilium præpollentium, quum ex vsu esset, ferret facilè. quod quidem in politicæ scientiæ nonnulli non exigua ponunt parte. Aristoteles, qui præcellentia ingenia dicit melancholica esse, vt Socratis, vt Platonis & Herculis, tradit Lysandrum quoque non à principio, sed ætate grauiore melancholia correptum. Id verò præcipuum habuit & peculiare, quòd sapienter quum paupertatem ferret, neque vspiam pecuniæ succubuerit ipse vel ab ea labefactatus fuerit, patriam diuitiis & diuitiarum impleuerit cupiditate, gloriamq; ei contemptarum diuitiarum ademerit, qui à bello Attico ingentem auri & argenti vim eò inuexit, neque sibi drachmam sumpsit vnam. Quum filiabus eius Dionysius tyrannus exquisitas tunicas misisset, non accepit eas, addens vereri se ne viderentur ex istis deformiores. At breui post legatus ad eundem tyrannum ex eadem missus ciuitate, oblatis ab illo sibi stolis duabus, quum iuberet ille, vtra placuisset, eam vt acciperet & ad filiam suam deportaret, illam ait ipsam potius electuram, abstulitq; ambas. Quum bellum Peloponnesiacum traheretur, & post acceptam in Sicilia cladem expectatio esset, fore confestim vt Athenienses pellerentur mari, breuiq́ue pòst omninò conciderent: Alcibiades, vt ab exilio reuersus est, incumbens in has res, magnam fecit conuersionem, ac certaminibus naualib. reddidit Lacedæmoniis Athenienses pares. Lacedæmonii ergo de integro trepidantes, atq; excitati denuò animis ad bellum, quòd duce opus esset acri, & apparatu firmiore, Lysandrum classi præfecêre. Hic Ephesum delatus, quum eam ciuitatem offendisset sui cupidam & enixè facientem cum Lacedæmoniis, afflictam autem & morib. Persicis ex Persarum commerciis propè efferatam, vtpote Lydiæ affinem, & præfectis regiis crebrò ibi agentibus: communiuit ibidem castra, naues onerarias imperauit illuc omnes decurrere, ac naualia ædificandarũ triremiũ extruxit. Ita portus eorũ frequentauit mercatorib. negotiationibus forum, quæstu ędes atq; officinas compleuit. Vnde ab illo tempore primùm vrbs hæc Lysandri opera in spem venit huius, quam videmus, dignationis & magnificentiæ. Certior factus Cyrum regis filium applicuisse Sardeis,

ὁ κρεῖττον alii vo: T. Palmer.

illuc contendit ad eum conueniendum & criminandum Tissaphernem, cui, quum imperatum esset Lacedæmoniis opem ferre & mari exigere Athenienses, videbatur factus per Alcibiadem remissior pigrescere, ac, præbendo malignè stipendio, naualem manum perdere. Cupiebat autem deferri & malè audire Cyrus quoque Tissaphernem, improbum hominem & priuatim sibi infensum. Hinc igitur & ex reliquo vsu charus adolescenti Lysander, & potissimùm obseruantia sua conciliatum eum excitauit ad bellum. Parantem discedere Cyrus conuiuio excipiens, rogauit ne repudiaret munera sua, sed quicquid cordi esset, posceret & aperiret, omnia prorsus impetraturum. Cui occurrens Lysander, Quando adeo te, Cyre, inquit, propensum demonstras in me, peto abs te atq; oro vt nautarum stipendio obolum addas vt pro ternis ferãt quaternos. Cyrus illius animi celsitudine delectatus, donauit ei decem millia Daricorum. Ex quibus suppleto nautis obolo, magnificus breui exinaniuit classem hostium. Cõplures enim ad eos, vbi stipendium esset vberius, transibant: qui verò remanebant, segnes redditi sunt & seditiosi, ac negotia ducib. quotidie exhibuerunt. Atqui, quamuis ita spoliauisset & pressisset hostes Lysander, prælium nauale tamen trepidabat committere, quòd Alcibiadem virum impigrum, & nauium numero superiorem, qui terra mariq́ue omnibus præliis euaserat inuictus, metueret. Verùm vt ex Samo Alcibiades Phoceam transmisit, præposito classi gubernatore Antiocho: hic autem insultans in Lysandrũ & insolescens, triremibus duabus in portum Ephesiorum inuectus est, stationemq́ue classis cum risu & strepitu arroganter præuectus, incensus Lysander, deductis primùm paucis triremibus insequutus eum est. Cui vbi venire suppetias Athenienses cernit, compleuit alias. Postremò cõcurrerunt, ac prælium commiserunt. Victoriam reportauit Lysander, nauibusq́ue quindecim captis excitauit trophæum. Ea de causa abrogauit Alcibiadi populus Athenensis fremens imperium. Qui quum etiam à militibus contemneretur & malè audiret, nauigauit ex castris in Chersonesum. Hanc pugnam licet re non magnam, Alcibiadis causa nobilitauit fortuna. Lysander autem excitis ex oppidis Ephesum iis quos maximè præstare cæteris audacia & animo videbat, semina clanculum sparsit coitionum & nouationum, quæ postea sub eo extiterunt, incitans & accendens eos, vt sodalitia constituerent, arripiendisq́ue rebuspubl. suis adiicerent animum, simulatq́ue oppressi Athenienses essent, solutos ipsos fore populari imperio, & principatum in patriis suis habituros. Huius faciebat cuiq́ue fidem reipsa prouehens hos qui ad amicitiam se iam ipsius contulerant, hospitesq́ue ad magnas opes, & honores, & imperia: atque illorum causa efferendorum socium se fraudum & flagitiorum præbens. Itaque ad illum conferebant se omnes, illi inseruiebant, illum desiderabant, sperantes illo victore nihil adeò esse arduum quod nõ essent assequuturi. Quapropter Callicratidam neq; ab initio, quum Lysandri successor ad classem venisset, viderunt libenter, neq;, postquã specimen viri dedit omnium optimi & iustissimi,

A δυέδη ἀναλεξόμενος αὐτῷ, καὶ Τισσαφέρνην κατηγορήσων, ὃς ἔχων προσήκοντα Λακεδαιμονίοις βοηθεῖν, καὶ τὴν θαλάσσης ἐξελάσαι τοὺς Ἀθηναίους, ἐδόκει δι' Ἀλκιβιάδην ὑφιέμενος, ἀπρόθυμος εἶναι, καὶ γλίσχρως χορηγῶν, τὸ ναυτικὸν διαφθείρειν· ἐπιθυμῶν δὲ καὶ Κύρῳ βουλομένῳ τὸν Τισσαφέρνην ἐν αἰτίαις εἶναι, καὶ κακῶς ἀκούειν, πονηρὸν ὄντα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἰδίᾳ διαφερόμενον. ἔκ τε δὴ τούτων καὶ τῆς ἄλλης συνδιαιτήσεως ὁ Λύσανδρος ἀγαπητὸς, καὶ τῷ δεσποτικῷ μάλιστα τὴν ὁμιλίας ἑλὼν τὸ μειράκιον, ἐπέρρωσε πρὸς τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ ἀπαλλάττεσθαι βουλόμενον αὐτὸν ἐστιῶν ὁ Κῦρος, ἠξίου μὴ διωθεῖσθαι τὰς παρ' αὐτοῦ φιλοφροσύνας, ἀλλ' αἰτεῖν ὅ βούλοιτο καὶ φράζειν, ὡς οὐδενὸς ἁπλῶς ἀποτευξόμενον· ὑποπαθὼν ὁ Λύσανδρος, Ἐπεὶ τοίνυν (εἶπεν) οὕτως ἔχεις ὦ Κῦρε προθυμίας, αἰτοῦμαί σε καὶ παρακαλῶ, προσθεῖναι τοῖς μισθοῖς τῶν ναυτῶν, ὀβολὸν, ὅπως τεταρτοβόλον ἀντὶ τριωβόλου λαμβάνωσιν. ἡσθεὶς οὖν ὁ Κῦρος ὅτι τῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, μυρίους αὐτῷ δαρεικοὺς ἔδωκεν· ἐξ ὧν ὀβολὸν προσμερίσας τοῖς ναύταις, καὶ λαμπρυνάμενος, ὀλίγῳ χρόνῳ τὰς ναῦς τῶν πολεμίων, κενὰς ἐποίησεν. ἀπεφοίτων γὰρ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς πλέον διδόντας· οἱ δὲ μένοντες, ἀπρόθυμοι καὶ στασιώδεις ἐγίνοντο, καὶ κακὰ παρεῖχον ὁσημέραι τοῖς στρατηγοῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν οὕτως πολεμίων ἀπαστᾶν καὶ κακώσας τοὺς πολεμίους ὁ Λύσανδρος ἀῤῥώδει ναυμαχεῖν, δρασκελίσας ὄντα τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ νεῶν πλήθει πολύν, καὶ μάχας καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν εἰς ἐκεῖνον χρόνον πάσας ἀήττητον ἠγωνισμένον δεδοικώς. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης εἰς Φωκαίαν ἐκ Σάμου διέπλευσεν, ὅτι τοῦ στόλου καταλιπὼν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην. ὁ δὲ Ἀντίοχος, οἷς ἐφυβρίζων τῷ Λυσανδρῳ, καὶ θρασυνόμενος, ἐπέπλευσε δυσὶ τριήρεσιν εἰς τὴν λιμένα τῶν Ἐφεσίων, καὶ πρὸς τὸν ναύσταθμον γελῶν καὶ παπαίζων χρώμενος, σοβαρῶς παρήλαυνεν· ἀγανακτήσας ὁ Λύσανδρος, καὶ καταπατήσας τὸν θρασὺν πολλὰς τῶν τριήρων ἐδίωκεν αὐτὸν, ἰδὼν δὲ αὖ τοὺς Ἀθηναίους βοηθοῦντας, ἄλλας ἐπλήρου, καὶ τέλος, σὺν μαχόμενος συμπεσόντες. σύνεκα δὲ Λύσανδρος, καὶ πεντεκαίδεκα τριήρεις λαβὼν, ἔστησε τρόπαιον. ὅτι τούτῳ τῷ Ἀλκιβιάδῃ ὁ μὲν ἐν ἄστει δῆμος ὀργισθεὶς ἀπεχειροτόνησεν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐν Σάμῳ στρατιωτῶν ἀτιμαζόμενος καὶ κακῶς ἀκούων, ἀπέπλευσεν εἰς Χερρόνησον ἐκ τοῦ στρατοπέδου. τούτῳ μὲν οὖν τῷ μάχῃ, καίτοι οὐ μεγάλῃ τῇ τάξει γενομένῃ, ἡ τύχη δι' Ἀλκιβιάδην ὄνομας ἐποίησεν. ὁ δὲ Λύσανδρος ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς Ἔφεσον μεταπεμπόμενος οὓς ἐώρα μάλιστα ταῖς τε τόλμαις καὶ τοῖς φρονήμασιν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ὄντας, δεξιὰς ὑπέσπειρε τῶν ὕστερον ἐπ' αὐτοῦ γενομένων δεκαδαρχιῶν καὶ νεωτερισμῶν· πρέπων καὶ παρεξιών ἐπαγειν καὶ συνίστασθαι, καὶ προσέχων τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν, ὡς, ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸν Ἀθηναίους, τῶν τε δήμων ἀπαλλαξομένους, καὶ δυνάστας βύσοντας ἐν ταῖς πατρίσι. τούτων δὲ τὴν πίστιν ἑκάστῳ δι' ἔργων παρεῖχε, τοὺς ἤδη γεγενῆσθαι φίλους αὐτῷ καὶ ξένους εἰς μεγάλα πράγματα καὶ τιμὰς καὶ στρατηγίας ἀγάγων, καὶ συναδικῶν καὶ συνεξαμαρτάνων αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων πλεονεξίας· ὥστε προσέχειν ἅπαντας αὐτῷ καὶ θεραπεύεσθαι καὶ ποθεῖν, ἐλπίζοντας οὐδενὸς ἀτυχήσειν τῶν μεγίστων, ἐκείνου κρατοῦντος. διὸ καὶ Καλλικρατίδᾳ οὔτ' ἀρχὴς ἡδέως εἶδον ἐλθόντα τῷ Λυσάνδρῳ ἀνάδοχον τῆς ναυαρχίας, οὔτε, ὡς ὕστερον (δηλοῖ καὶ πεῖρα) ἀνὴρ ἐφαίνετο πολύτων ἄριστος καὶ δικαιότατος,

ἠρέσκοντο τοῦ τρόπου τῆς ἡγεμονίας, ἁπλοῦν τι καὶ Δώριον ἐχούσης καὶ δημοτικόν· ἀλλὰ τούτου μὲν τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ ἀγάλματος ἡρωϊκοῦ κάλλος, ἐθαύμαζον, ἐπόθουν δὲ τὴν ἐκείνου σπουδὴν, καὶ τὸ φιλέταιρον καὶ χρειώδες ἐζήτουν, ὥστε ἀθυμεῖν ἐκπλέοντος αὐτοῦ καὶ δακρύειν. ὁ δὲ τούτους τε τοῦ Καλλικρατίδου διειλεγμένος ἐποίει ἐπὶ μᾶλλον. καὶ τῶν ὑπὸ Κύρου χρημάτων αὐτῷ δεδομένων εἰς τὸ ναυτικὸν, τὰ περιόντα πάλιν εἰς Σαρδεῖς ἀνέπεμψεν, αὐτὸν αἰτεῖν, εἰ βούλοιτο, τὸν Καλλικρατίδαν, καὶ σκοπεῖν ὅπως θρέψῃ τοὺς στρατιώτας κελεύσας. τέλος δὲ ἀποπλέων ἐμαρτύρατο πρὸς αὐτὸν, ὅτι θαλασσοκρατοῦντα τὸ ναυτικὸν παραδίδωσιν. ὁ δὲ, βουλόμενος ἐλέγξαι τὴν φι-
» λοτιμίαν ἀλαζονικὴν καὶ κενὴν οὖσαν, Οὐκ οὖν (ἔφη) λαβὼν
» σὺ τὴν Σάμον, καὶ περιπλεύσας εἰς Μίλητον, ἐκεῖ μοι
» παράδος τὰς τριήρεις. δεδιέναι γὰρ οὐχὶ παραπλέοντας ἡμᾶς τοὺς σὺν Σάμῳ πολεμίους, εἰ θαλασσοκρατοῦμεν. πρὸς ταῦτα εἰπὼν ὁ Λύσανδρος, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἀλλ' ἐκεῖνος ἄρχει τῶν νεῶν, ἀπέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον, σὺν πολλῇ τὸν Καλλικρατίδαν ἀπορίᾳ καταλιπών. οὔτε γὰρ οἴκοθεν ἀφῖκτο χρήματα κομίζων, οὔτε τὰς πόλεις ἀργυρολογεῖν καὶ βιάζεσθαι μοχθηρὰ πεπιστεύκας, ἐπέμενε. λοιπὸν οὖν ἦν, ὅπερ ἦν ἰόντα τὸν βασιλέως στρατηγῶν, ὥσπερ Λύσανδρος, αἰτεῖν. πρὸς ὃ πάντων ἀφυέστατος ἐτύγχανεν, αἰνὴρ ἐλευθέριος καὶ μεγαλόφρων, καὶ πᾶσαν ὑφ' Ἑλλήνων ἢ πᾶν Ἕλλησιν ἡρούμενος εὐπρεπεστέραν εἶναι, τὸν κολακεύειν καὶ φοιτᾶν ὅπου θύρας ἀνθρώπων βαρβάρων, πολὺ χρυσίον, ἄλλο δὲ οὐδὲν καλὸν ἐχόντων. ἐκβιαζόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας, ἀναβὰς εἰς Λυδίαν, εὐθὺς ἐπορεύετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κύρου, καὶ φράζειν προσέταξεν ὅτι Καλλικρατίδας ὁ ναύαρχος ἥκει θαλεθῆναι βουλόμενος
» αὐτῷ. τῶν δὴ ὅπου θύρας τινὸς εἰπόντος, Ἀλλ' ἀρτὴν νῦν ὦ ξέ-
» νε, Κύρῳ πίνει γὰρ· ἀφελέστατά πως ὁ Καλλικρατίδας,
» Ἀλλ' οὐδὲν (ἔφη) δεινόν. αὐτοῦ γὰρ ἕως ἀναμενῶ μέχρι πίῃ. πότε μὲν οὖν δόξας ἀχρεῖός τις εἶναι, καταγελασθεὶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπῆλθεν. ἐπεὶ δὲ καὶ δεύτερον ἐλθὼν ὅπου θύρας, οὐ παρείθη, βαρέως φέρων, εἰς Ἔφεσον ᾤχετο, πολλὰ μὲν ἐπαρώμενος κακὰ τοῖς πρώτοις ἐνθυφηθεῖσιν ὑπὸ βαρβάρων, καὶ διδάξασιν αὐτοὺς ὑβρίζειν δι' πλοῦτον· ὀμνύων δὲ πρὸς τοὺς παρόντας, ἢν μὲν ὅταν πρῶτον εἰς Σπάρτην παραγένηται, πράττειν τὰ δυναμένου τοὺς Ἕλληνας, ὡς φοβεροὶ τοῖς βαρβάροις εἶεν αὐτοὶ, καὶ παύσαιντο τῆς ἐκείνων ἐπ' ἀλλήλους δεόμενοι δυνάμεως. ἀλλὰ Καλλικρατίδας μὲν ἄξια τῆς Λακεδαίμονος διανοηθεὶς, καὶ γενόμενος τοῖς ἄκροις ἐναμμιλλος τῶν Ἑλλήνων, δι' ἀκραιφνοῦς καὶ μεγαλοψυχίαν καὶ ἀνδρείαν, μετ' οὐ πολὺ χρόνον ἐν Ἀργινούσαις καταναυμαχηθεὶς ἠφανίσθη. τῶν δὲ πρεσβευμάτων ὑποφερομένων, οἱ σύμμαχοι πρεσβείαν πέμψαντες εἰς Σπάρτην, ἠτοῦντο Λύσανδρον διὰ τὴν ναυαρχίαν, ὡς πολὺ προθυμότερον ἀντιληψόμενοι τοῦ πρεσβευτοῦ ἐκείνου στρατηγοῦντος. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ Κῦρος ἀξιῶν ἐπέστελλεν· ἐπεὶ δὲ νόμος οὐκ ἐῶν δὶς τὸν αὐτὸν ναυαρχεῖν, ἐβούλοντό τε χαρίζεσθαι τοῖς συμμάχοις οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸ μὲν ὄνομα τῆς ναυαρχίας Ἀράκῳ τινὶ προσέθεσαν, τὸν δὲ Λύσανδρον, ὑπηρετοῦντα τῷ λόγῳ, τῷ δὲ ἔργῳ κύριον ἁπάντων ἐξέπεμψαν. τοῖς μὲν οὖν πλείοσι τῶν πολιτευομένων καὶ δυναμένων κατὰ τὰς πόλεις, πάλαι ποθούμενος, ἦκεν. ἤλπιζον γὰρ ἐπὶ μᾶλλον ἰσχύειν δι' αὐτοῦ, πανταχόθεν τοῦ δήμου καταλυθέντων. τοῖς δὲ τὴν ἁπλοῦν καὶ γενναῖον ἀγαπῶσι τῶν ἡγεμόνων ἦθος,

A ratio placuit imperii eius: quòd Doricam id & minimè fucatam ſimplicitatem haberet. Sed huius virtutem, vt ſignum heroicum fabrefactum, extollebant, illius verò exoptabant fauorem, ſtudiumque in amicos & beneficentiam requirebant, vt mœrore & lachrymis proſequerentur decedentem. At ille cum hos à Callicratida magis alienauit, tum datæ ſibi à Cyro pecuniæ ad ſtipendium nauticum remiſit reſiduum Sardeis, ipſum iubens Callicratidam petere, ſi ei viſum eſſet, & videre qua ratione toleraret milites. Denique teſtificatus apud aſſiſtentes eſt in diſceſſu
B claſſem ſe ei maris potientem tradere. Hic verò ad reuincendam arrogantiam illius & vanam ambitionem, Ergo ſiniſtra (inquit) præter Samum nauiga Miletum, atque claſſem illic mihi trade. Nam ſi obtinemus mare, non eſt quòd præuecti Samum ſedentem illic hoſtem formidemus. Ad quæ quum reſpondiſſet Lyſander, non ſe ſed ipſum præeſſe claſſi, in Peloponneſum vela fecit, Callicratida in magnis relicto difficultatibus. Siquidem neque domo ſtipendium ſecum attulerat, neque ſuſtinebat à ciuitatibus exigere & exprimere afflictis. Ita reliquum erat
C vt mendicatum, ſicut Lyſander, iret ad præfectos regios: ad quod minimè omnium erat accommodatus, ingenuus vir & magnanimus, qui quamuis accipere à Græcis calamitatem honeſtius ducebat, quàm adulari & ſectari homines barbaros, quibus auri affluentia, præterea nihil eſſet præclari. At inopia compulſus perrexit in Lydiam, ac confeſtim domum ad Cyrum profectus, Callicratidam nauarchum adeſſe, & cupere eum conuentum iuſſit ſignificari. Cui quum vnus ex admiſſionalibus reſpondiſſet, Non vacat nunc, hoſpes, Cyro: nam potat. ſimpliciter Cal-
D licratidas, Benè habet, inquit, ego hîc, dum potauerit, expectabo. Atque ibi opinione de ſe præbita inſulſitatis deriſus à barbaris receſſit. Iterum autem vbi ad fores venit, neque eſt admiſſus, grauiter ferens abſceſſit Epheſum, multum execratus in capita illorum qui ſe primi ſummiſerant barbaris, & qui docuerant eos ipſis ex opulentia inſultare. Iurauit inſuper apud aſſiſtentes, vt primùm Spartam rediſſet, omnia moliturum ſe ad reconciliandos Græcos, quo formidabiles eſ-
ſent ipſi barbaris, nec deinceps illorum in ſe mutuò peterent opem. Verùm Callicratidas, qui digna Lacedæmone volutauerat conſilia, ac iu-
E ſtitiæ, celſitudinis animi, virtutis laude erat cum ſummis Græciæ viris comparandus, breui pòſt conflictu nauali ad Arginuſas ſuperatus atque è medio ſublatus eſt. Labaſcentibus rebus ſocii miſſis Spartam legatis, nauarchum poſtulauerunt Lyſandrum. Illo duce oſtenderunt longè ſe rem ſuſcepturos alacrius. Miſit cum iiſdem poſtulatis & Cyrus. Sed quia bis eundem claſſi vetabat lex præfici, nec ſociorum voluntati deeſſe Lacedæmonii volebant, nomen præfecturæ accommodauerunt Araco cuidam Lyſandrum verbo legatum, re cum ſumma poteſtate miſere. Ad-
F uentus eius fuit plurimis, qui quidem reſpubl. adminiſtrabant, & factioſis per ciuitates, iam dudum optatus. Erexerant enim in ſpem ſe, euerſa vbique ex toto populari potentia, maiores ſe eo interprete nacturos opes. At illis qui ingenium probabant in ducibus ſimplex & generoſum,

Lysandrum, quando committebatur cum Callicratida, astutum apparebat esse & versutum, qui picturaret perpetraretque magna ex parte res bellicas dolis, & innocentiam compendii gratia celebraret, aliàs pro recto vteretur vtili, nec verum falso duceret per se potius, sed vtrunque metiretur emolumento. Illos verò qui turpe ducerent Herculis progeniem in bello adhibere dolum, ridiculos existimabat. *Quo enim pertinere leonina nequeat, ibi assuendam vulpinam.* Talem se præbuisse & Mileti proditum est. Nam quum amici & hospites eius, quibus operam suam ad opprimendum populum & aduersarios pellendos fuerat pollicitus, mutato consilio redissent cum æmulis suis in gratiam, propalam gratulari se & promouere simulabat velle reconciliationem eorum, remotis arbitris, aut proscindens eos conuitiis & insectans, stimulauit vt multitudinem adorirentur. Vt primùm sensit motum, accurrit properè ad subueniendum, ingressusq; vrbem in primos, in quos incurrit res nouas molientium verbis est inuectus, appellauitque illos asperè, quasi sumpturus de iis supplicium. Reliquos confirmauit, dicens, ne quicquam præterea se præsente expectarent mali. Hac simulatione & vafritie vsus est, struens ne illi qui maximè statum popularem fouebant & principes fugam capesserent, sed manerent in oppido, ibique interficerentur. quod euenit. Omnes enim qui fidem eius erant sequuti, necati sunt. Dictum eius commemoratur ab Androclide, quod leuem prodit fuisse apud Lysandrum iurisiurandi religionem. Siquidem consulebat (vt aiunt) pueros talis, viros iureiurando decipere: Polycratem Samium subsequens, parum rectè tyrannum dux. Nec erat cum diis sicut cum hostibus agere Laconicum. imò verò improbius. Nam iureiurando qui circumuenit, hostem se timere, deum verò fatetur contemnere. At Cyrus euocato Sardeis Lysandro hinc pecuniam largitus est, hinc promissis onerat, ostentans in ipsius gratiam, si nihil daret pater, sua se in ipsum profusurum: quòd si omnibus deficeretur, conflaturum solium, quo sedebat quum vacaret postulationibus, aureum & argenteum. Denique ad parentem perrecturus in Mediam, vectigalia attribuit ei oppidorum, prouinciamque suam eius fidei commisit. Amplexus eum precatusque ne classe ante reditum suum confligeret cum Athenienſibus, magnam se ostendit in reditu ex Phœnicia & Cilicia adducturum classem: atque ita ad genitorem contendit. Lysander autem, qui cum pari numero nauium non posset dimicare, nec tanta cum classe desidere segnis, prouectus in altum nonnullas insulas asciuit. Æginam & Salamina depopulatus est. In Atticam terram exscensione facta, salutatoque Agide (nam descendit ille ad eum ex Decelia, quo præsentibus pedestribus copiis vires ostentaret nauales, quasi supra votum polleret mari) vt tamen assectari se Athenienses accepit fugam raptim medias per insulas intendit in Asiã. Quia verò Hellespontum offendit sine præsidio oppugnauit Lampsacũ classe ex mari. Terrestribus virib. Thorax eodem tempore occurrens murum adortus est. Vrbe expugnata, Concessit militib. prædam. Classis Athenienſium, quæ nauium erat centum octoginta, modò Eleunta Chersonesi oppidum decurrerat.

A ὁ Λύσανδρος τῷ Καλλικρατίδᾳ τῷ βαλλόμενος, ἐδόκει πανουργὸς εἶναι καὶ σοφιστής, ἀπάτας τὰ πολλὰ δι' ἐποιείλλων τοῦ πολέμου, καὶ τὸ δίκαιον ὅτι τῷ λυσιτελοῦντι μεγαλύνων· εἰ δὲ μὴ, τῷ συμφέροντι χρώμενος ὡς καλῷ· καὶ τὸ δηκτὸς οὐ φύσει τοῦ ψεύδους κρεῖττον ἡγούμενος, ἀλλ' ἑκατέρου τῇ χρείᾳ τὴν ἀμείνω ὁρίζων. τῶν δὲ ἀξιούντων μὴ πολεμεῖν μετὰ δόλου τοὺς ἀφ' Ἡρακλέους γεγονότας, καταγελᾶν ἐκέλευεν. ὅπου γὰρ ἡ λεοντῆ μὴ ἐφικνεῖται, τοῦτο χρὴ τεῖνον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν. τοιαῦτα δὴ αὐτὸς τὰ περὶ Μίλητον ἐπράττετο. τῶν γὰρ φίλων καὶ ξένων, οἷς ἐπέχετο συγκαταλύσειν τε τὸν δῆμον, καὶ συνεκ-
B βαλεῖν τοὺς ἀφαιρουμένους, μεταβαλομένων, καὶ ἀφαλλαττόντων τοῖς ἐχθροῖς, φανερὸς μὲν ἥδεσθαι προσεποιεῖτο καὶ συναλλάττειν, κρύφα δὲ λοιδορῶν αὐτοὺς καὶ κακίζων, παρώξυνεν ὅπι θέσθαι τοῖς πολλοῖς. ὡς δὲ ἤσθετο γνομένου τοῦ ἐπιμάσασιν, ὀξέως βοηθήσας καὶ παρεισελθὼν εἰς τὴν πόλιν, οἷς προφτοις ὅπι τύχοι τῶν νεοτερίζοντων, ἐχαλέπαινε τῇ φωνῇ, καὶ προσῆγε δαχμιούμενος, ὡς ὅπι θήσων δίκην αὐτοῖς· τοὺς δὲ ἄλλους ἐκέλευε θαρρεῖν, καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκᾷν δεινὸν, αὐτοῦ παρόντος. ἐπὶ ἐκείνου δὲ ταῦτα καὶ διεποίειλλε, τοὺς δημοτικωτάτους καὶ κρατίστους βουλόμενος μὴ
C φεύγειν, ἀλλ' ἀποθνῄσκειν, ἐν τῇ πόλει μείναντας. ὃ καὶ συνέβη. πάντες γὰρ ἀπεσφάγησαν οἱ κατάπιστοι ὄντες. ἀπομνημονεύεται δὲ ὑπὸ Ἀνδροκλείδου λόγος, πολλοῦ τινα κατηγορῶν τοῦ Λυσάνδρου περὶ τοὺς ὅρκους ἀπιστίαν. ἐκέλευε γὰρ (ὥς φασι) τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλοις, τοὺς δὲ ἄνδρας ὅρκοις ἐξαπατᾶν· ἀπομιμούμενος Πολυκράτη τὸν Σάμιον, οὐκ ὀρθῶς, τύραννον στρατηγός· οὐδὲ Λακωνικὸν, τοῖς θεοῖς ὥσπερ τοῖς πολεμίοις, μᾶλλον ἢ ὑβριστικώτερον. ὁ γὰρ ὅρκῳ παρακρουόμενος, τὸν μὲν ἐχθρὸν ὁμολογεῖ δεδιέναι, τὸν δὲ θεὸν καταφρονεῖν. ὁ δὲ δοὺς Κύρος εἰς Σάρδεις μεταπεμψάμενος τὸν Λύσανδρον, τὰ μὲν ἔδωκε, τὰ δὲ
D ὑπέσχετο, νεανιευσάμενος εἰς τὸν ἐκείνου χάριν, καὶ εἰ μηδὲν ὁ πατὴρ διδοῖη, καταχορηγήσειν τὰ οἰκεῖα· κἂν ὅπι λίποι πάντα, κατακόψειν ἔφη τὸν θρόνον ἐφ' ᾧ καθήμενος ἐχρημάτιζε, χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν ὄντα. τέλος δὲ, εἰς Μηδείαν ἀναβαίνων πρὸς τὸν πατέρα, τοὺς τε φόρους ἀπέδειξε τῆς πόλεως λαμβάνειν ἐκείνου, καὶ τὴν αὐτοῦ διεπίστευεν ἀρχήν. ἀσπασάμενος δὲ, καὶ δεηθεὶς μὴ ναυμαχεῖν Ἀθηναίοις πρὶν αὐτὸν ἀφικέσθαι πάλιν, (ἀφίξεσθαι δὲ ναῦς ἔχειν πολλὰς ἔκ τε Φοινίκης καὶ Κιλικίας) ἀνέβαινεν ὡς
E βασιλέα. Λύσανδρος δὲ, μήτε ναυμαχεῖν ἀγχωμάλῳ πλήθει δυνάμενος, μήτε ἀργὸς καθέζεσθαι μετὰ νεῶν τοσούτων, ἀναχθεὶς ὀλίγας προσηγάγετο τῶν νήσων, Αἴγιναν τε καὶ Σαλαμῖνα προσμίξας κατέδραμεν. εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν ἀποβὰς, καὶ τὸν Ἄγιν ἀσπασάμενος (κατέβη γὰρ ἐκ Δεκελείας πρὸς αὐτὸν, ὅπι δείξαι τῷ πεζῷ παρόντι τὸν τῶν ναυτικῶν ῥώμην, ὡς πλέον ἢ βούλοιτο κρατῶν τῆς θαλάττης) οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς Ἀθηναίοις διώκοντας αὐτὸν ἄλλῳ δρόμῳ ἀφ' νήσων, ἔφυγον εἰς τὴν Ἀσίαν· καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἔρημον καταλαβὼν, ἐπεχείρει Λαμψακηνοῖς αὐτὸς ἐκ θαλάττης
F ταῖς ναυσί. Θώραξ δὲ τῷ πεζῷ στρατῷ συναυξάσας, εἰς ὃ αὐτὸ προσέβαλε τοῖς τείχεσιν. ἑλὼν δὲ τὴν πόλιν κατ' κράτος, διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἔδωκεν. ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων στόλος ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν τριήρων, ἐτύγχανε μὲν ἄρτι καθορμισμένος εἰς Ἐλεοῦντα τῆς Χερρονήσου.

πυθομένοι δ' ἀπολωλέναι τὴν Λάμψακον, αὐθὶς εἰς Σηστὸν κατάγεται· κἀκεῖθεν ὁπισθιοπορήσαντες, παρέπλουσαν εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς, ἀντιπρῶρας τοῖς πολεμίοις ἔτι ναυλοχοῦσιν περὶ τὴν Λάμψακον. ἐστρατήγει δὲ τῶν Ἀθηναίων ἄλλοι τε πλείονες, καὶ Φιλοκλῆς, ὁ πείσας ποτὲ ψηφίσασθαι τὸν δῆμον, ἀποκόψειν τὸν δεξιὸν ἀντίχειρα τῶν ἁλισκομένων κατὰ πόλεμον, ὅπως δόρυ μὲν φέρειν μὴ δύνωνται, κώπην δ' ἐλαύνωσι. τότε μὲν οὖν ἀνεπαύοντο πάντες, ἐλπίζοντες εἰς τὴν ὑστεραίαν ναυμαχήσειν. ὁ δὲ Λύσανδρος ἄλλα μὲν διενοεῖτο, προσέταττε δ' ναύταις καὶ κυβερνήταις, ὡς ἀγῶνος ἅμα ἡμέρᾳ γενησομένου πρὸς ὄρθρον, ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις, καὶ καθέζεσθαι, κόσμῳ καὶ σιωπῇ δεχομένους τὸ παραγγελλόμενον· ὡς δ' αὐτὸς, καὶ τὸ πεζὸν ἐν τάξει πρὸς τὴν θάλατταν ἡσυχάζειν. ἀνίσχοντος δὲ τοῦ ἡλίου, καὶ τῶν Ἀθηναίων μετεωρισθὲν ἁπάσαις ὁπλίταις, καὶ προκαλουμένων, ἀντιπροφέρεις ἔχων τὰς ναῦς καὶ πεπληρωμένας, ἔτι νυκτὸς ὄντος οὐκ ἀνήγετο. πέμπων δὲ κατασκοπὰς πρὸς τὰς πρῴας τῶν νεῶν, ἀναμένειν ἐκέλευε, καὶ μένειν ἐν τάξει, μὴ θορυβουμένους μηδὲ ἀντεκπλέοντας. οὕτω δὲ πρὸς δείλην ἀποπλεόντων ὀπίσω τῶν Ἀθηναίων, οὐ προτέρων ἐκ τῶν νεῶν τοὺς κρατίστους ἀφῆκεν, εἰ μὴ δύο καὶ τρεῖς τριήρεις, ἃς ἔπεμψε κατασκόπους ἐλθεῖν, ἰδόντας ἀποβεβηκότας τοὺς πολεμίους. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάλιν ἐγίνετο τοσαῦτα, καὶ τῇ τρίτῃ μέχρι τετάρτης· ὥστε πολὺ τοῖς Ἀθηναίοις ἐγγενέσθαι θάρσος, καὶ καταφρόνησιν, ὡς δεδιότων καὶ συνεσταλμένων τοὺς πολεμίους. ἐν τούτῳ δ' Ἀλκιβιάδης (ἐτύγχανε γὰρ περὶ Χερρόνησον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ τείχεσι διαιτώμενος) ἵππῳ προσελάσας πρὸς τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων, ἠπάτα τοὺς στρατηγοὺς, πρῶτον μὲν οὐ καλῶς οὐδ' ἀσφαλῶς στρατοπεδεύειν ἐν αἰγιαλοῖς δυσόρμοις καὶ ἀνεπιλήπτοις· ἔπειτα πόρρωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδεια λαμβάνοντας ἀμύνεσθαι, δέον εἰς λιμένα καὶ πόλιν Σηστὸν δι' ὀλίγου περιπλεύσαντας, ἀπωτέρω γενέσθαι τῶν πολεμίων, ἐφορμοιοῦντων στρατεύματι μοναρχουμένῳ, καὶ πρὸς τὸν φόβον ὀξέως ἀπὸ σκηνήματος ὑπηρετοῦντι. ταῦτα δὲ αὐτὸς διδάσκων, οὐκ ἐπείθετο· τοῦδοῦς γὰρ πρὸς ὕβριν ἀπεκείνατο, φήσας οὐκ ἐκεῖνον ἀλλ' ἑτέρους στρατηγεῖν. ὁ μὲν οὖν Ἀλκιβιάδης ὑποπτεύσας τι καὶ προδοσίας ἐν αὐτοῖς, ἀπηλλάττετο. πέμπτῃ δ' ἡμέρᾳ τῶν Ἀθηναίων ποιησαμένων τὴν ὁπίπλουν, καὶ πάλιν ἀνορμησάντων, ὥσπερ εἰώθεσαν, ὀλιγώρως πρῴ καὶ καταφρονητικῶς, ὁ Λύσανδρος ἐκπέμπων τὰς κατασκόπους ναῦς, ἐκέλευσε τοῖς τριηράρχοις, ὅταν ἴδωσι τοὺς Ἀθηναίους ἐκβεβηκότας, ἐλαύνειν ἀποστρέψαντας ὀπίσω πάλιν πρῴρᾳ· καὶ γενομένοις κατὰ μέσον τὸν πόρον, ἀσπίδα χαλκῆν ἐπάρασθαι πρόσθεν, ὁπίπλου σύμβολον. αὐτὸς δὲ τοῖς κυβερνήταις καὶ τριηράρχοις ὁπιπλέων διεκελεύετο, καὶ παρόρμα συνέχειν ἕκαστον ἐν τάξει τὸ πλήρωμα καὶ τοὺς ναύτας καὶ τοὺς ὁπιβάτας· ὅταν δ' σημανθῇ, μετὰ προθυμίας καὶ ῥώμης ἐλαύνειν ὁπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ ἥτε ἀσπὶς ἀπὸ τῆς νεὼς ἤρθη, καὶ τῇ σάλπιγγι τοῦ ἀναγωγοῦ ἐσήμηνεν ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος, ἐπέπλεον μὲν αἱ νῆες, ἠμιλλῶντο δ' οἱ πεζοὶ πρὸς τὸν Αἰγιαλὸν ὁπὸ τοῦ ἄκρου. τὸ δ' μεταξὺ τῶν ἠπείρων διάστημα, ταύτῃ πεντεκαίδεκα σταδίων ἐστί· καὶ ταχέως ὑπὸ σπουδῆς καὶ προθυμίας τῶν ἐλαυνόντων συνήρετο. Κόνων δὲ πρῶτον ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἰδὼν ὁπιπλέοντα τὸν στόλον, ὀξαίφνης ἀνεβόησεν ἐμβαίνειν, καὶ πρὸς παθὼν τῷ κακῷ, τοῖς μὲν ἐκάλει, τῶν δὲ ἐδεῖτο, τοῖς δὲ ἠνάγκαζε πληροῦν τὰς τριήρεις.

A Ibi captum Lampſacum eſſe certiores facti, ſuccedunt ilico Seſtum. Inde commeatu ſumpto nauigauerunt in Ægos fluuium è regione hoſtibus caſtra etiamnum circa Lampſacum habentibus. Duces Athenienſium inter alios complures Philocles erat, ille qui populum induxerat pridem ad ſciſcendum, vt captis bello præcideretur dexter pollex, quo lanceam ferre non poſſent, remigare poſſent. Curabant id temporis omnes corpora, pugnam in diem poſterum expectantes. At Lyſander, quum aliud in animo haberet, edixit nautis & gubernatoribus, quaſi primo diluculo pugnaturus, vt conſcenderent, & ad imperium accipiendum ſine ſtrepitu ſilentio ſederent, copiæ terreſtres item inſtructæ quieſcerent. Oriente ſole quum Athenienſes fronte in hoſtem directa cum tota claſſe adeſſent, prouocarentque eos, Lyſander infeſtis proris ſtantes, & iam de nocte completas tenens naues, non eſt euectus in altum, ſed actuarias circummiſit ad eas naues quæ in prima acie ſtabant, præcipiens ne mouerent ſe, tantùm inſtructæ conſiſterent, nec tumultuarentur vel irruerent in hoſtem. Ita recipientib. ſe ſub veſperum Athenienſibus, non antè egredi è nauibus permiſit milites, quàm duæ aut tres naues, quas miſerat ſpeculatum, rediſſent, quum deſcendiſſe vidiſſent in terram hoſtes. Idem poſtero & tertio die vſque ad quartum eſt actum. Qua re elati Athenienſes, cœperunt hoſtes quaſi exterritos & paueſcentes deſpicere. Inter hæc Alcibiades, qui circa Cherſoneſum in ſuo præſidio agebat, equo ad caſtra Athenienſium aduectus reprehendit duces quòd non rectè neque tutò ſtationem in littoribus haberent importuoſis & apertis. Inde peccarent, qui procul neceſſaria peterent ex Seſto. Debere ipſos ad portum & oppidum Seſtum breui circumuectos reducere longius ſe ab hoſtibus, qui immineant exercitu ſuccincti in vnum intento imperatorem, cunctaque cum metu obnixè ſigno dato exequenti. Hæc illo docente nihil ſunt moti. Tydeus etiam contumeliosè reſpondit, non ipſum ſed alios claſſi præeſſe. Ita Alcibiades, ſuſpectos quoque eos proditionis habens, abſceſſit. Quinto die quum euecti Athenienſes fuiſſent & remearent, vt ſoliti erant, ſane quam ſolutè & contemptim emiſit Lyſander nauigia ſpeculatoria, quorum præfectis imperauit, vbi Athenienſes deſcenſionem vidiſſent feciſſe, properè vt recurrerent, ac, quum ad medium peruenniſſent curſum, ſuſtollerent, ex prora clypeum æreum, quod ſignũ incurrendi eſſet. Inde gubernatores & nautas circumuectus adhortatur, & excitat vt quiſque claſſiarios ſuos, nautas & milites cõpoſitos contineat, vbi datum ſignũ ſit, impigrè & acriter concitent in hoſtem naues. Vt clypeus elatus è nauibus eſt & tuba & naui prætoria claſſicum cecinit, incurrerunt naues, properauerunt copiæ terreſtres ſecundũ littus occupare promõtorium. Interuallum eo loco inter duas continentes quindecim eſt ſtadiorum, quod citò eſt ſtudio & alacritate remigum confectum. Princeps Conon prætor Athenienſis, cõſpecto ex terra claſſis incurſu, exclamauit protinus, conſcenderent, anxiuſque eo malo hos ciebat, illos orabat, alios cogebat naues complere.

Verum dilapsis militibus nihil proficiebat sedulitas eius. Nam simulatq; exierant de nauibus, mox, vt qui nihil expectarent tale, ambulabant in foro frequentes, alii in agris vagabantur, alii somno stra ti in tabernaculis iacebant, pars prandiũ parabant, ducum imperitia remotissimi à futuri cogitatione. Iam clamor exaudiebatur & impetus irruentium hostium, quum Conon octo nauibus subduxit se ex conflictu, saluusq; in Cyprum euasit ad Euagoram. In reliquas coorti Peloponnesii, partim omnino vacuas capiunt, partim, dum complentur, lacerant. Milites hinc apud naues inermes atq; incomposite suppetias venientes cadunt, in continente ab hostibus descensione facta, in fuga conciduntur. Capit Lysander cum ducibus tria millia capitum & totam classem, excepta Paralo, & iis nauibus quæ euolauerant cum Cimone. Nauibus puppi abstractis & castris direptis, recepit se ad tibias & cantilenas triumphales Lampsacum, quum rem tenuissimo labore præclarissimam peregisset, ac bellum vna hora compleuisset longissimum maximeq; varium, cladibusq; & casibus præ bellis prioribus supra omnem fidem nouum. Quod quũ sexcentas certaminum alternasset formas & vicissitudines, & tot Græciæ duces, quot ne vniuersa quidem superiora, confecisset, vnius est consilio & virtute perpetratum viri. Quare hoc opus existimauerunt quidam diuinum. Fuerunt qui Castorem & Pollucem vtrinq; in Lysandri naui, vbi primum portu euectus in hostes est, micasse sidera in clauo ferant. Alii etiam lapidem delapsum autumant huius cladis fuisse ostentum. Decidit cœlo (vt multorum fert opinio ad Ægos fluuium ingens lapis, qui hodie quoq; ostenditur, & habetur apud Chersonesitas magna in veneratione. Anaxagoram prænuntiasse perhibent, inclusorum cœlo corporum lubrica aliqua iactatione aut fluctuatione vnum abruptum præceps delapsurum. Iam non esse quodq; sidus in eo quo natũ loco est. Nam lapidea quum sidera sint & ponderosa, reflexu & resultu fulgere ea ætheris: vi trahi autem, vertigine & circumuectionis adstricta impetu: sicut ab initio, quum ab vniuersitate distraherentur frigida & grauia retenta fuerunt, ne delaberentur huc. Verum opinio est probabilior altera nonnullorum, qui volunt stellarum traiectiones non fluorẽ, non ignis ætherei depastionem esse in aere restincti dũ accenduntur, non aeris in superiorem regionem copia dispersi succensionem & inflammationem, sed lapsum & casum corporũ cælestiũ, quasi remissione quadã contentionis atq; motus circularis ex tremoribus non ad terram habitabilem tendentium, sed extra fere in oceanum delabentium, quod in causa sit vt ignorentur. Suffragatur Anaxagoræ Damachus, qui in libris De religione scribit, priusquã hic lapis deflueret, visum continuos quinq; & septuaginta dies eximiæ magnitudinis corpus in cœlo instar flãmeæ nubis igneũ, non torpidum illud quidem, sed huc illuc identidem agitatum, vt fluctuatione iactationeq; auulsa fragmenta ignita in diuersas rapta partes fuerint & micuerint traiectionis stellarum modo. Postquam eo loci delatus est, & remoto pauore concurrerunt incolę, nullũ ignis indiciũ nec tam grande vestigiũ deprehẽsum est. Tantum lapis iacebat, ingens ille quidem,

A ἐπὶ δὲ τοῦδε ἔργον αὐτοῦ τῆς ἀπουδῆς, ἐσκεδασμένων τῶν ἀνθρώπων. ὡς γὰρ ἐξέβησαν, αὐθὺς, ἅτε μηδὲν προσδοκῶντες, ἠγόρασον, ἐπλανῶντο τοῖς τῆς χώρας, ἐκάθευδον ὑπὸ ταῖς σκηναῖς, ἠριστοποιοῦντο, πορρωτάτω τοῦ μέλλοντος, ἀπειρίᾳ τῶν ἡγουμένων, ὄντες. ἤδη δὲ κραυγῇ καὶ ῥοθίῳ προσφερομένων τῶν πολεμίων, ὁ μὲν Κόνων ὀκτὼ ναυσὶν ὑποδραὶ ἐπλευσε, καὶ διαφυγὼν ἀπεπέρασεν εἰς τὴν Κύπρον πρὸς Εὐαγόραν· ταῖς δὲ ἄλλαις ἐπιπεσόντες οἱ Πελοποννήσιοι, τὰς μὲν κενὰς πάντα πασιν ἤρουν, τὰς δ' ἔτι πληρουμένας ἔκοπτον. οἱ δὲ ἄνθρωποι πρός τε ταῖς ναυσὶν ἀπέθνησκον,

B ἄοπλοι καὶ ἀπροσάδες ἐπιβοηθοῦντες, ἔν τε τῇ γῇ φεύγοντες ἀποδιωκόντων τῶν πολεμίων ἐκτείνοντο. λαμβάνει δὲ ὁ Λύσανδρος τρισχιλίους ἄνδρας αἰχμαλώτους μετὰ τῶν στρατηγῶν· ἄπαν δὲ τὸ ναύσταθμον, αὐθὶς τῆς πολέμου, καὶ τὴν μὴ Κόνωνος ἐκφυγούσαν. ἀναδησάμενος δὲ τὰς ναῦς, καὶ διαπορθήσας τὸ στρατόπεδον, μετ' αὐλοῦ καὶ παιάνων ἀνέπλευσεν εἰς Λάμψακον, ἔργον ἐλαχίστῳ φόνῳ μέγιστον ἐξεργασμένος, καὶ στρατηγικὴν ὥρᾳ μιᾷ χρόνον μάχιστον καὶ ποικιλώτατον, παθεῖν τε καὶ τύχαις ἀπιστότατον τὸν περὶ αὐτὸν πόλεμον, ὃς μυείας μορφὰς ἀγώνων καὶ παραμάτων με-

C ταβολὰς ἀμείψας, καὶ στρατηγοὺς ὅσους οὐδὲ οἱ σύμπαντες οἱ περὶ αὐτὸν τῆς Ἑλλάδος ἀναλώσας, ἑνὸς ἀνδρὸς εὐβουλίᾳ καὶ δεινότητι συνήρετο. διὸ καὶ θεῖον τινὲς ἡγήσαντο τοῦτο τὸ ἔργον· ἦσαν δέ τινες οἱ τοῖς Διοσκόροις ἐπὶ τοῦ Λυσάνδρου νεὼς ἑκατέρωθεν, ὅτε τὸ λιμένος ἐξέπλει πρῶτον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἄστρα τοῖς οἴαξιν ἐπιλάμψαι λέγοντες. οἱ δὲ καὶ τὸν τοῦ λίθου πεσὼν ἐπὶ τῷ πάθει τούτῳ σημεῖον φασὶ γενέσθαι. κατενέχθη γὰρ (ὡς ἡ δόξα τῶν πολλῶν) ἐξ οὐρανοῦ παμμεγέθης λίθος ὡς αἰγὸς ποταμοῖς, καὶ δείκνυται μὲν ἔτι νῦν σεβομένων αὐτὸν τῶν Χερρονησιτῶν· λέγεται δ' Ἀναξαγόραν προειπεῖν, ὡς τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν συνδεδεμένων σωμάτων, γυμνοῦ τινος ὀλισθήματος, ἢ σάλου, ῥῖψις ἔσαι καὶ πεσὼν ἑνὸς ἀπόρραγμα.

D εἰ δὲ καὶ τῶν ἄστρων ἕκαστον οὐκ ἐν ᾗ πέφυκε χώρᾳ. λιθώδη γὰρ ὄντα καὶ βαρέα, λάμπειν μὲν ἀντερείσει καὶ περικλάσει τοῦ αἰθέρος, ἕλκεσθαι δ' ὑπὸ βίας σφιγγόμενον δίνῃ καὶ τόνῳ τῆς περιφορᾶς, ὥς που καὶ, τὸ πρῶτον ἐκρατήθη μὴ πεσεῖν δεῦρο, τῶν ψυχρῶν καὶ βαρέων ἀποκρινομένων τοῦ πνευτοῦ. ἔστι δέ τις πιθανωτέρα δόξα ταύτης, εἰρηκότων τινῶν ὡς οἱ λάμποντες ἀστέρες, ὑ ῥύσεις εἰσὶν, οὐδ' ἐπιπέμπουσι αἰθερίου πυρὸς ἐν ἀεὶ κατα-

E σβεννυμένου περὶ τὴν ἔξαψιν αὐτῶν, οὐδὲ ἀέρος εἰς τὴν ἄνω χώραν πλήθει λυθέντος, ἔκπρησις καὶ ἀνάφλεξις, ῥῖψις δὲ καὶ πεσὼν οὐρανίων σωμάτων, οἷς ἐνδόσει τινὶ τόνου καὶ παραβεβῆκοτος κινήσεως, ἐκ παλμῶν φερομένων οὐ πρὸς τὸν οἰκούμενον τόπον τῆς γῆς, ἀλλὰ τῶν πλείστων ἐκτὸς εἰς τὴν μεγάλην ἐκπιπτόντων θάλασσαν. διὸ καὶ λανθάνουσι. τῷ δὲ Ἀναξαγόρᾳ μαρτυρεῖ καὶ Δάμαχος ἐν τοῖς περὶ εὐσεβείας, ἱστορῶν ὅτι πρὸ τοῦ πεσεῖν τὸν λίθον, ἐφ' ἡμέρας ἑβδομήκοντα καὶ πέντε συνεχῶς κατὰ τὸν οὐρανὸν ἐφέρετο πύρινον σῶμα παμμέγεθες, ὥσπερ νέφος φλογοειδὲς, οὐ χρλάζον,

F ἀλλὰ πολυπλόκοις καὶ κεκλασμένας φορὰς φερόμενον, ὡς τὰ ὑπὸ σάλου καὶ πλάνης ἀπορρηγνύμενα πυρεοειδῆ πάσματα φέρεσθαι πολλαχοῦ καὶ ἀστράπτειν, ὥσπερ οἱ λάμποντες ἀστέρες. ἐπεὶ δ' ἐνταῦθα τῆς γῆς ἔβεσι, καὶ παυσάμενοι φόβου καὶ θάμβους οἱ ἐπιχώριοι συνῆλθον, ὤφθη πυρὸς μὲν οὐδὲν ἔργον, οὐδ' ἴχνος τοσοῦτον, λίθος δὲ κείμενος,

ἄλλως μὲν μέγας, οὐθὲν δὲ μέρος (ὡς εἰπεῖν) ἐκείνης τῆς πυ- A
ρειδοῦς περιοχῆς ἔχων. ὅτι μὲν οὖν ὑγιαινόντων ὁ Δάμα-
χος ἀκροατῶν δεῖται, δῆλός ἐστιν. εἰ δ' ἀληθὴς ὁ λόγος, ἐξε-
λέγχει τοὺς κράτος τινὰς φάσκοντας ἐκ τινος ἀκρωρείας ἀποκο-
πείσης πνεύμασι καὶ ζάλαις πέτραν, ὑποστρεφεῖσαν δ'
ὥσπερ οἱ τροχοὶ καὶ φερομένῳ ἢ πρότερον ἐνέδωκε, καὶ
διελυθὴ ὃ περιδινήσαν, ἐκριφῆναι καὶ πεσεῖν. εἰ μὴ νὴ Δία
πῦρ μὲν ἦν ὄντως ὃ φαινόμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, σβέσις
δὲ καὶ φθορὰ μεταβολὴν ἀέρι παρέχει, εἰς πνεύματα
βιαιότερα καὶ κινήσεις, ὑφ' ὧν συνέτυχε καὶ τὸν λίθον ἐκ-
ριφῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ἑτέρῳ γραφῆς ἀκριβω-
τέον. ὁ δὲ Λύσανδρος, ἐπεὶ τῶν τεττάρων Ἀθηναίων οὓς ἔ- B
λαβεν αἰχμαλώτους, ὑπὸ τῶν συνέδρων θάνατος κατέγνωσο,
καλέσας Φιλοκλέα τὸν στρατηγὸν, ἠρώτησεν αὐτὸν τίνα τι-
μᾶται δίκην ἑαυτῷ, τοιαῦτα περὶ Ἑλλήνων συμβεβουλευ-
κὼς τοῖς πολίταις. ὁ δὲ, οὐδέν τι πρὸς τὸ συμφορὰν ἐνδοὺς,
ἐκέλευσε μὴ κατηγορεῖν ὧν οὐδεὶς ἐστι δικαστὴς, ἀλλὰ νικῶν-
τα πράττειν ἅπερ αὐ νικηθεὶς ἔπαθεν. εἶτα λουσάμενος καὶ
λαβὼν χλαμύδα λαμπρὰν, πρῶτος ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἡ-
γεῖτο τοῖς πολίταις, ὡς ἱστορεῖ Θεόφραστος. ἐκ τούτου πλέων
ὁ Λύσανδρος ἐπὶ τὰς πόλεις, Ἀθηναίων μὲν οἷς ἐπιτύχοι, ἐ- C
κέλευε πρᾶττας εἰς Ἀθήνας ἀπιέναι· φείσεσθαι γὰρ οὐδενὸς,
ἀλλ' ἀποσφάξειν ὃν ἂν ἔξω λάβῃ τῆς πόλεως. ταῦτα δ' ἐπράτ-
τε, καὶ συνήλαυνεν ἅπαντας εἰς ἄστυ, βαλόμενος ἐν τῇ πόλει
παχὺ λιμὸν ἰσχυρὸν γενέσθαι καὶ ἀπάνθρωπον, ὅπως μὴ πρᾶγμα-
τα παρέχοιεν αὐτῷ τῇ πολιορκίᾳ ἀπορούντες ἐπιτρέποντες.
καταλύων δὲ τοὺς δήμους, καὶ τὰς ἄλλας πολιτείας, ἕνα μὲν
ἁρμοστὴν ἑκάστῃ Λακεδαιμόνιον κατέλιπεν, δέκα δὲ
ἄρχοντας ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῷ συγκεκροτημένων κατὰ πόλιν
ἑταιρειῶν. καὶ ταῦτα πράττων ὁμοίως ἔντε ταῖς πολεμίαις
καὶ ταῖς συμμάχοις γεγενημέναις πόλεσι, παρέπλει φο- D
λαίως, τέ ποτε πινὰ καταστασιάζομενος ἑαυτῷ τὴν τῆς Ἑλλά-
δος ἡγεμονίαν. οὔτε γὰρ ἀειστίδην οὔτε πλουτίνδην ἀπεδείκ-
νυε τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ ἑταιρείαις καὶ ξενίαις χαριζόμενος
τὰ πράγματα, καὶ κυρίους ποιῶν τιμῆς τε καὶ κολάσεως.
πολλαῖς δὲ παρανόμοις αὐτὸς σφαγαῖς, καὶ συνεκβάλ-
λων τοὺς τῶν φίλων ἐχθροὺς, οὐκ ὀπτικὸς ἐδίδου τοῖς Ἕλλη-
σι δεῖγμα τῆς Λακεδαιμονίων ἀρχῆς. ἀλλὰ καὶ κωμικὸς
Θεόπομπος ἔοικε ληρεῖν, ἀπεικάζων τοὺς Λακεδαιμονίους
ταῖς καπηλίσιν, ὅτι τοὺς Ἕλλωας ἥδιστον ποτὸν τῆς ἐλευθε-
ρίας γεύσαντες, ὄξος ἐνέχεαν. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο δυσ- E
χερὲς καὶ πικρὸν, οὔτε τοὺς δήμους κυρίους τῶν πραγμά-
των ἑαυτοῦ εἶναι τοῦ Λυσάνδρου, καὶ τῶν ὀλίγων τοῖς θρασυ-
τάτοις καὶ φιλονεικοτάτοις τὰς πόλεις ἐγχειρίζοντος. ἀπατεί-
ας δὲ πρὸς ταῦτα χρόνον οὐ πολύν, καὶ πρεσβεύσας
εἰς Λακεδαίμονα τοὺς ἀπαγγελοῦντας ὅτι πρεσβεύει με-
τὰ νεῶν ἀπαρασκεύων, συνέμιξε πρὸς τὴν Ἀττικὴν, Ἄγιδι καὶ
Παυσανίᾳ τοῖς βασιλεῦσιν, ὡς ταχὺ στραπήσων τὴν πόλιν.
ἐπεὶ δὲ ἀντεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι, λαβὼν τὰς ναῦς, πάλιν εἰς
Ἀσίαν διεπέρασεν, καὶ τῶν μὲν ἄλλων πόλεων ὁμαλῶς ἁπα-
σῶν κατέλυε τὰς πολιτείας, καὶ καθίστη δεκαδαρχίας, πολ-
λοὺς μὲν ἐν ἑκάστῃ σφαττομένους, πολλοὺς δὲ φεύγοντας· Σα- F
μίους δὲ πάντας ἐκβαλὼν, παρέδωκε τοῖς φυγάσι τὰς πόλεις.
Σηστὸν δὲ Ἀθηναίων ἐχόντων, ἀφελόμενος, οὐκ εἴα-
σεν οἰκεῖν Σηστίους, ἀλλὰ τοῖς ἡγουμένοις ἐπ' αὐτῷ κυβερνήταις καὶ κελευσταῖς ἔδωκε τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν
νέμεσθαι. πρὸς δὲ καὶ πρῶτον ἀντέκρουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοὺς Σηστίους αὖθις ἐπὶ τὴν χώραν κατήγαγον.

Palmer.

A sed ambitus illius flammei partem retinebat ferme nullam. Cæterum Damachum liquet benignos requirere auditores. Quod si vera sunt quæ hic attulit, refellit egregie illos qui dictitant ex vertice montis alicuius ventis & procellis desectum saxum, sublatumq; instar turbinis & contortum, vbi vis rotans elanguit & resoluta fuit, laxatum decidisse. Nisi sane id quod visum fuit ad multos dies, reuera ignis erat, restinctio autem & marcor eius mutationem præbuit aeri in ventos violentiores & motus, atque ita accidit vt eiacularetur lapis. Cæterum hæc alio sunt scribendi genere discutienda. At Lysander, postquam Athenienses ca- B
captiui tria millia de concilii sententia addicti vltimo supplicio sunt, Philoclem prætorem appellauit rogauitq; quid meritũ cẽseat se, qui sentẽtiæ de Græcis tam atrocis fuisset ciuibus autor: ille vero nihil calamitate infractus, Noli obiicere, inquit, crimina, quorum iudex est nemo, sed ea victor age quæ eras passurus victus. Lotus inde, ac splendida amictus chlamyde, primus ad ceruicem præbendam, vt tradit Theophrastus, ciues suos antecessit. Hinc Lysander vrbes circumuectus, quos offendit Athenienses, his imperauit vt concederent omnes Athenas, parsurum se denuntians ne- C
mini, quem extra vrbem deprehendisset. Id agebat, atq; in vrbem cunctos redigebat, eo consilio, quo breui ingentem famem & arctam annonam ibi efficeret, ne affluente commeatu obsidionem ferentes, eam redderent sibi laboriosam. Iam deleto passim populi iure & aliis reipublicæ formis harmostas Lacedæmonios singulis oppidis reliquit, præterea ex conflatis ab se per oppida sodalitiis denos rectores. Dum hæc agit apud vrbes iuxta socias, ac hostiles, circumuehebatur lente imperium Græciæ quodam modo sibi struens. Neque enim ex optimatibus vel ex censu creabat rectores, ve- D
rum illis ex sodalitiis & hospitibus suis condonabat respublicas, permittebatque his vitæ & necis arbitrium. Qui, dum multorum ipse cædi interfuit, & præsto fuit amicis, quum aduersarios exterminarent, non placidum instar Græcis dedit Lacedæmoniorum imperii. Imo comicum Theopompum nugari dicas, qui cum cauponibus confert Lacedæmonios: quod, quum potum gustandum suauissimum præbuissent libertatis, acetum infuderint. Mox enim fuit ingratus & amarus gustus: quando nec populos dominos reliquit Lysander rerumpublicarum, & paucorum tradidit E
audacissimis quibusq; & violẽtissimis vrbes. Haud longo in his cõsumpto spatio præmissisq; Lacedæmonẽ nuntiis adesse se ducentis nauib., coniunxit se circa Atticã terram Agidi & Pausaniæ regibus, breui sperans vrbẽ se capturum. Sed, quum defenderent se fortiter Athenienses, rediit in Asiam. Ibi ciuitatũ resp. demolit° est æque omniũ, cõstituitq; decemuiratus. Multi passim necabantur, multi solũ vertebãt. Samios vniuersos exterminauit, oppida concessit exulibus. Sestũ Athenienſibus ademptam non permisit colere Sestiis, sed attribuit gubernatoribus & hortatoribus suis oppidum & a- F
grum possidendũ. Quem actũ resciderũt Lacedæmonii primum, Sestiosq; in sedes reduxerunt suas.

Enimuero actiones illæ gratæ Lysandri Græcis fuere, quod Æginetæ longo interuallo reciperent oppidum suum, Meliiq; & Scionæi reuocarentur expulsis Athenienſibus & oppida reddentibus. Vt iam laborari Athenis intellexit fame, Piræum decurrit, compulitq; vrbem ad deditionem, & coegit pacem quibus vellet conditionibus accipere. Atqui Lacedęmonios audias dicentes Lysandrum ad ephoros in hunc modum ſcripſiſſe, Captæ ſunt Athenæ: ad Lysandrum vero reſcripſiſſe ephoros, Satis eſt captas eſſe. Verum ea ſunt in ſpeciem ſubornata. At germanum ephororum decretum ita habet. Magiſtratus Lacedæmoniorum hæc decreuere. Piræum & longos muros demoliminor, omnibus oppidis exceditote, agrum veſtrum colitote. Hæc ſi faxitis, pacem habitote. Quæ oportet, datote, fugitiuos redditote, de pauium numero quicquid ſtatuere videbitur, id facitote. Hanc ſcytalam Athenienſes Theramene Anconis autore acceperunt. Quo tempore rogatum ferunt eum à Cleomene iuuene concionatore, num contra ac Themiſtocles agere & ſuadere auderet, atq; tradere Lacedæmoniis muros, quos ille Lacedæmoniis ſtruxerat inuitis, reſpondiſſe, Nihil equidem, adoleſcens, diuerſum ago ac Themiſtocles: quippe eoſdem muros tam ille ad ciuium ſalutem excitauit, quam nos ad ſalutẽ eorundem diruimus. quando vrbes ſi mœnia redderent beatas, Spartam, quę muris caret, omnium eſſe oportet miſerrimam. Itaq; Lysander nauibus extra duodecim omnibus & muris potitus Athenienſium, die 16. menſis Munychionis, quo die ſuperauerant quondam prælio nauali ad Salamina barbaros, ilico propoſuit, vt rempubl. quoq; verteret. Detrectantibus id Athenienſibus indignantibusq;, ſignificauit per nuntios populo comperiſſe fœdus ſe ab ipſis violatum. Quippe ſtare muros circumactis dieb., quib. ſolo æquatos eſſe oportuiſſet. Quare, ſicut pace ſoluta, de integro de ipſis ſe ad concilium relaturum. Nonnulli autem vere referunt eum propoſuiſſe in concilio ſociorum de redigendis in ſeruitutem Athenienſibus. Quo tempore Thebanum Erianthũ ſuaſiſſe vt vrbem ſolo æquarent, agrum relinquerent deſolatum. Poſt tamen quum epularentur vna duces, atq; inter pocula Phocenſis quidam ex Euripidis Electra ingreſſum chori caneret, cuius eſt exordium,

Agamemnonis adeo, ô ſoboles Electra,
At agreſtis culminis atria tua:

fractos omnes fuiſſe, ac rem cenſuiſſe indignam, tam claram talium alumnam virorum delere & excindere vrbem. Igitur Lysander nihil recuſantibus Athenienſibus euocauit multas ex vrbe tibicinas, omnes etiam ex caſtris coegit. Tum muros diruit, naues incendit ad tibiam ſimul coronatis ouantibuſque ſociis, tanquam libertatis foret dies ille auſpicium. Mox rempubl. mouit, ac triginta vrbi, decem Piræo propoſuit rectores: arci impoſuit præſidium, cui harmoſtem dedit Callibium Spartiatem. Qui quum Autolycum athletam, in quem condidit conuiuiũ ſuum Xenophon, ſublato baculo cædere pararet, hic cruribus eum ſublatũ proſtrauit in terrã. Nec de eo doluit Lysander:

A ἀλλ' ἐκεῖνά γε τοῦ Λυσάνδρου πρῶτος ἡδέως ἑώρων οἱ Ἕλληνες, Αἰγινήτας τε ἀφ' πολλοῦ χρόνου τὴν αὑτῶν πόλιν ἀπολαμβάνοντας, καὶ Μηλίους καὶ Σκιωναίους ὑπ' αὐτοῦ συνοικιζομένους, ἐξελαυνομένων Ἀθηναίων, καὶ τὰς πόλεις ἀποδιδόντων, ἤδη δ' καὶ τοὺς ἐν ἄστει κακῶς ἔχειν ὑπὸ λιμοῦ πιεζομένους, κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ· καὶ παρεσκεύασε τὸν πόλιν, ἀναγκασθεῖς, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐκέλευε, ποιήσασθαι τὰς διαλύσεις, καίτοι Λακεδαιμονίων ἐστὶν ἀκούσαι λεγόντων, ὡς Λύσανδρος μὲν ἔγραψε τοῖς ἐφόροις τάδε, Ἀλώκαμεν καὶ Ἀθῆναι· Λυσάνδρῳ δ' ἀντέγραψαν οἱ ἔφοροι, Ἀρκεῖ τό γε ἁλῶκεν. ἀλλ' ὑπερεπείας χάριν οὕτω ὁ λόγος πέπλασται· ὃ δ' ἀληθινὸν δόγμα τῶν ἐφόρων οὕτως εἶχε. Τάδε τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω, Καθελόντες τὸν Πειραιᾶ, καὶ τὰ μακρὰ σκέλη· καὶ ἐκβάντες ἐκ παντὸς τῶν πόλεων, τοῖς αὐτῶν χωρὶς ἔχοντες. Ταῦτα καὶ δρῶντες τοῖς εἰρήνην ἔχοιτε, ἃ χρὴ δοῖτε, καὶ τοὺς φυγάδας ἀνέντες, ὅσοι τοῖς ναοῖς τοῦ πλήθους οἰκεῖόν τι κατῆν δοκέοι, ταῦτα ποιέετε. Ταύτην δ' ὑποδεξάμενοι τὴν σκυτάλην οἱ Ἀθηναῖοι, Θηραμένους τοῦ Ἀγκῶνος συμβουλεύσαντος. ὅτε καί φασιν ὑπὸ τῶν νέων τινὸς δημαγωγῶν Κλεοκλέους ἐρωτωμένου εἰ τολμᾷ παναντία Θεμιστοκλεῖ ὑπαντιάζειν καὶ λέγειν, ὑποδιδοὺς τὰ τείχη τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἃ Λακεδαιμονίων ἀκόντων ἐκεῖνος ἀνέστησεν, εἰπεῖν, Ἀλλ' οὐδέν, ὦ μειράκιον, ὑπεναντίον ἐγὼ ὑπάρχω Θεμιστοκλεῖ. τὰ γὰρ αὐτὰ τείχη κἀκεῖνος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πολιτῶν ἀνέστησε, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ σωτηρίᾳ καταβαλοῦμεν. εἰ δὲ τὰ τείχη τὰς πόλεις εὐδαίμονας ἐποίει, πασῶν ἔδει ὑπάρχειν κάκιστα τὴν Σπάρτην, ἀτείχιστον οὖσαν. ὁ δὴ οὖν Λύσανδρος ὡς παρέλαβε τὰς τε ναῦς ἁπάσας, πλὴν δώδεκα, καὶ τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων, ἕκτῃ ἐπὶ δεκάτῃ Μουνυχιῶνος μηνός, (ἐν ᾗ καὶ τῇ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν νικῶν τὸν βάρβαρον) ἐβούλευσεν εὐθὺς καὶ τὴν πολιτείαν μεταχῆσαι. δυσπειθοῦς δ' καὶ τραχέως φερόντων, ἀποστείλας πρὸς τὸν δῆμον, ἔφη τῇ πόλιν εἰληφέναι ὑπὸ διαστάσεως. ἐξάναι γὰρ τὰ τείχη, τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ἔδει καθηρῆσθαι παρωχημένων. ἑτέραν οὖν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθήσειν γνώμην περὶ αὐτῶν, ὡς τὰς ὁμολογίας λελυκότων. ἔνιοι δ' καὶ πρεσβευθῆναι φασὶν ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ γνώμην ἐν τοῖς συμμάχοις· ὅτε καὶ τὸν Θηβαῖον Ἐρίανθον εἰσηγήσασθαι, ὃ μὴ ἄστυ κατασκάψαι, τὴν δὲ χώραν ἀοίκητον μηλόβοτον. εἶτα μέντοι συνουσίας γινομένης τῶν ἡγεμόνων ὑπὲρ πότον, καί τινος Φωκέως ἄσαντος ἐκ τῆς Εὐριπίδου Ἠλέκτρας τὴν παρῳδόν, ἧς ἡ ἀρχή, Ἀγαμέμνονος ὦ κόρα, ἤλυθον Ἠλέκτρα. Ποτὶ σὰν ἀγρότειραν αὐλάν, πρόσθεν ἐπικλασθῆναι, καὶ φανῆναι χέτλιον ἔργον, τοῦ ὄντως δύσκλεᾶ καὶ τοιούτους ἄνδρας φέρουσαν ἀμελεῖν καὶ διεργάσασθαι τὴν πόλιν. ὁ δὴ οὖν Λύσανδρος ἐνδόντων τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἅπαντα, πολλὰς μὲν ὀξὺς ἄγρος μεταπεμψάμενος αὐλητρίδας, πάσας δ' ὑπὸ τὰς ἐν τῷ γραμμοπέδῳ συναγαγών, τὰ τείχη κατέσκαπτε, καὶ τὰς τριήρεις κατέφλεγε πρὸς τὸν αὐλόν, ἐστεφανωμένων καὶ παιζόντων ἅμα τῶν συμμάχων, ὡς ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀρχουσαν τῆς ἐλευθερίας. διὸ δ' καὶ τὰ περὶ τὴν πολιτείαν ἐκίνησε, τριάκοντα μὲν ἐν ἄστει, δέκα δὲ ἐν Πειραιεῖ καταστήσας ἄρχοντας· ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ Καλλίβιον ἁρμοστὴν ἄνδρα Σπαρτιάτην ὑπαστήσας. ἐπεὶ δὲ οὗτος Αὐτόλυκον τὸν ἀθλητὴν, (ἐφ' ᾧ ὃ συμπόσιον ὁ Ξενοφῶν πεποίηκε) τῇ βακτηρίᾳ ἀφαρπάσας παίειν ἔμελλεν, ὁ δὲ, τῶν σκελῶν συναρπάσας, ἀνέτρεψεν αὐτὸν, οὐ συνηχθέσθη ὁ Λύσανδρος,

Ἀμνωνοῦ. Palm.

ἀλλὰ καὶ συνεπετίμησε, φήσας αὐτὸν οὐκ ἐπίστασθαι τοὺς Καλλίβιον ἐλευθέρων ἄρχειν. ἀλλὰ τὸν μὲν Αὐτόλυκον οἱ τριάκοντα, τῷ Καλλιβίῳ χαριζόμενοι, μικρὸν ὕστερον ἀνεῖλον. ὁ δὲ Λύσανδρος ἀπὸ τούτων ἡμόμενος, αὐτὸς μὲν ἐπὶ Θρᾴκης ἐξέπλευσε, τὰ δὲ χρημάτων τὰ περιόντα, καὶ ὅσας δωρεὰς αὐτὸς ἢ περιφανεῖς ἐδέξατο, πολλοὶ (ὡς εἰκὸς) διδόντων ἀνδρὶ δυνατωτάτῳ καὶ τέως τινὰ κυρίῳ τῆς Ἑλλάδος, ἀπέστειλεν εἰς Λακεδαίμονα, διὰ Γυλίππου τοῦ στρατηγήσαντος περὶ Σικελίαν. ὁ δὲ (ὡς λέγεται) τοὺς ῥάφας τῶν ἀργείων κάτωθεν ἀναλύσας, καὶ ἀφελὼν συχνὸν ἀργύριον ἐξ ἑκάστου, πάλιν συνέρραψεν, ἀγνοήσας ὅτι γραμματίδιον ἐνέβαλε ἑκάστῳ τὸν ἀριθμὸν σημαῖνον. ἐλθὼν δὲ εἰς Σπάρτην, ἃ μὲν ὑφήρητο, κατέκρυψεν ὑπὸ τὴν κέραμον τῆς οἰκίας, τὰ δ' ἀργεῖα παρέδωκε τοῖς ἐφόροις, καὶ τοὺς σφραγῖδας ἐπέδειξεν. ἐπεὶ δὲ ἀριθμοῦντες καὶ ἀριθμοῦντες διεφώνει πρὸς τὰ γράμματα ὁ πλῆθος τοῦ ἀργυρίου, καὶ παρεῖχε τοῖς ἐφόροις ἀπορίαν ὁ τρόπος, φράζει θεράπων τοῦ Γυλίππου πρὸς αὐλοὺς ἀνιζάμενος, ὑπὸ τῷ κεραμικῷ κοιτάζεσθαι πολλὰς γλαῦκας. ἰῷ γὰρ (ὡς ἔοικε) τὸ κέραγμα τοῦ πλείστου τότε νομίσματος, διὰ τοὺς Ἀθηναίους, γλαῦκες. ὁ μὲν οὖν Γύλιππος αἰσχρὸν οὕτω καὶ ἀγενὲς ἔργον ἐπὶ λαμπρῶσι τοῖς ἔμπροσθεν καὶ μεγάλοις ἐργασάμενος, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαίμονος. οἱ δὲ φρονιμώτατοι τῶν Σπαρτιατῶν οὐχ ἥκισα καὶ διὰ τοῦτο τὴν τοῦ νομίσματος ἰσχὺν φοβηθέντες, ὡς οὐχὶ τῶν τυχόντων ἀπομιμοῦσι πολιτῶν, τόν τε Λύσανδρον ἐλοιδόρουν, καὶ διεμαρτύραντο τοῖς ἐφόροις ἀποδιοπομπεῖν πρῶτον ἀργύριον καὶ χρυσίον, ὥσπερ κῆρας ἐπαγωγίμους. οἱ δὲ πρεσβύτεροι γνώμην καὶ Θεόπομπος μέν φησιν Σκιραφίδου, Ἔφορος δὲ Φλογίδου εἶναι τὸν ἀποφηνάμενον ὡς οὐ χρὴ προσδέχεσθαι νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυρῆν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ χρῆσθαι τῷ πατρίῳ τοῦτο δὲ ἦν σιδηρῶν, πρῶτον μὲν ὄζει μεταβαλλόμενον οὐ πυρός, ὅπως μὴ καταχαλκοῦοιτο, ἀλλὰ διὰ τοῦ βαφοῦ ἄσημον καὶ ἀδρανὲς γίνοιτο· ἔπειτα βαρύσταθμον, καὶ δυσπερικόμιστον, καὶ ἀπὸ πολλοῦ τινος πλήθους καὶ ὄγκου μικράν τινα ἀξίαν δυνάμενον. κινδυνεύει δὲ καὶ τὸ πάμπαν ἀρχαῖον οὕτως ἔχειν, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσμασι σιδηροῖς, οὐκέτι δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν τὸ δραχμεῖν, πλῆθος ἔτι καὶ νῦν τῶν κερμάτων ὀβολοὺς καλεῖσθαι. δραχμὴν δὲ τοὺς ἓξ ὀβολούς· ποσοῦτον γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο. τῶν δὲ Λυσάνδρου φίλων ὑπεναντιουμένων, καὶ ἀποδυσασάντων ἐν τῇ πόλει καταμεῖναι τὰ χρήματα, δημοσίᾳ μὲν ἔδοξεν εἰσάγεσθαι νόμισμα τοιοῦτον· αὐ δέ τις ἁλῶν κεκτημένος ἰδίᾳ, ζημίαν εἶναι θάνατον, ὥσπερ τοῦ Λυκούργου τὸ νόμισμα φοβηθέντος, οὐ τιμῶν ὅτι ὦν νομίσματι φιλαργυρίαν, ἵν' ἐκ ἀφῇρει τὸ μὴ κεκτῆσθαι τὴν ἰδιώτιν, ὡς τὸ κεκτῆσθαι τὴν πόλιν εἰσεποιεῖτο, τῆς χρείας ἀξίωμα προσλαμβανούσης καὶ ζῆλον. οὐ γὰρ ἦν, δημοσίᾳ τιμώμενον ὁρῶντας, ἰδίᾳ καταφρονεῖν ὡς ἀχρήστου· καὶ πρὸς τὰ οἰκεῖα νομίζειν ἑκάστῳ μηδενὸς ἄξιον πρᾶγμα, τὸ κοινῇ οὕτως ἐνδοξοτιμῶν καὶ ἀγαπώμενον. ἀλλὰ καὶ πολλῷ τάχιον ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπιρρέουσιν οἱ ἐθισμοὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς βίοις, ἢ τὰ καθ' ἕκαστον ὀλιγωρήματα καὶ παθήματα τὰς πόλεις ἀναπίμπλησι πραγμάτων πονηρῶν. ὧν γὰρ ὅλῳ στοιχεῖα τὰ μέρη μᾶλλον, ὅταν ἐνδῶ πρὸς τὸ χεῖρον, εἰκός· αἱ δὲ ἀπὸ μέρους εἰς ὅλον ἀμαρτίαι πολλὰς ἐπάσεις καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑγιαινόντων ἔχουσιν. οἱ δὲ ταῖς μὲν οἰκίαις τῶν πολιτῶν, ὅπως οὐ πάρεισιν εἰς αὐτὰς νόμισμα,

A imo etiam castigauit istum, dicens ignorare Callibium liberis hominibus imperare. Cæterum triginta viri breui post interfecerunt in Callibii gratiam Autholycum. At Lysander, rebus hisce compositis, contendit in Thraciam. Quod reliquum erat pecuniæ, item quæcunq; munera & coronas acceperat, (donauerant autem ei complures, potentissimo nimirum viro & Græciæ quodammodo domino) Lacedæmonem per Gylippum, qui dux fuerat in Sicilia, misit. Is (vt fama est) sacculorum suturas in fundo soluit, ac surripuit ex vnaquaq; magnam vim argenti: mox consuit iterum

B eas, nescius additum in singulis libellum, qui numerum indicabat. Ingressus Spartam, ea quę interuerterat, condidit sub tecta domus suæ. Sacculos ephoris tradidit & ostendit signatos. Quibus apertis & inito numero, quum discreparet ab indicib⁹ argenti summa, haberetq; res ephoros suspensos, seruus Gylippi significauit iis per ænigma, sub Ceramico multas cubare noctuas.

Nam κέραμος, tectum, & κεραμικὸς, locus certus Athenis dicitur. Nummi autem id temporis Athenien-

C sium gratia erant noctua fere signati. Atq; Gylippus quidem, post res gestas tam insignes & amplas, tam fœdo & pudendo facinore admisso, solũ vertit. At Spartiatarum prudentissimi eo nomine vel præcipue nummorum exhorrescentes vim, quæ ciues labefactasset, non vulgares, & Lysandrum sunt insectati & testato denuntiauerunt ephoris reiiciendũ, quasi pestilentes illecebras, aurum & argentũ. Hi rem ad cõciliũ retulerũt. Schiraphidã Theopompus refert, Ephorus Phlogidã fuisse, qui non recipiendã in vrbẽ monetam aureã vel argenteã censuit, sed retinendã patriam. Ea ferrea erat, primũ aceto tincta adhuc candens, vt neq; procudi neq; duci ob tincturam, neq; posset tractari mal-

D leo, ponderosa deinde & ad portandum inhabilis, cuius esset magnus numerus & moles exigui pretii. Ac vetus moneta fuit fortassis omnis eiusce modi, quia obeliscis vtebantur ferreis nummis, quidã æreis. Vnde durat ad hęc vsq; tempora, vt multum pecuniolæ oboli vocetur, & drachma sex oboli. Tantum enim circumplectebatur manus, *quod περιδράττεσθαι dicitur.* At quando Lysandri necessarii intercesserunt, & institerunt vt pecunia illa retineretur in vrbe, visum fuit in vsum publicum vt admitterent id genus nummos: siquis eos possidere compertus esset priuatim, in eum pœnam capitalẽ

E sanxere. Quasi vero nummos Lycurgus formidasset, non autem nummorum comitem auaritiam & cupiditatem, quæ non ita detrahebatur quod non teneret eos priuatus, vt quia haberet reipubl. incendebatur accedente ad vsum eius dignitate & admiratione. Neq; enim fieri poterat, cui esse dignationem cernebant publice, id vt respuerẽt pro inutili, atq; vt ad rem priuatã sibi quisq; floccifaceret id, quod publice tanti esset & adeo charum. Imo vero mores ex publicis studiis longe citius influunt in vitam priuatã, quam priuatæ offensæ & motus remp. referciunt vitiis. Quippe rapit secum

F vniuersitas haud dubie partes potius, vbi vergit in deterius: partis vero in vniuersitatem noxæ multas correctiones & remedia accipiunt à sanis. At hi ciuium ædibus, ne in eas penetrarent nummi,

metum apposuerunt custodem & legem, animos vero eorum infractos à pecunia & immotos non seruarunt, qui in diuitiarum quasi amplæ rei & eximiæ coniecerunt omnes admirationem. De his etiam alio quodam nostro scripto perstrinximus Lacedæmonios. Porro Lysander Delphis statuam suam ęream & cuiusq; nauarchorum suorum, stellas quoq; aureas Tyndaridarum fratrum de manubiis dedicauit: quæ fuerunt ante pugnam Leuctricam sublatæ. In Brasidæ & Acanthiorum thesauro trirem i sacrata bicubitalis fuit ex auro & ebore facta, quam Cyrus ei victoriæ causa gratulatoriam miserat. Alexandrides Delphus deposuisse ibidem tradit Lysandrum argenti talentum, minas duas & quinquaginta, insuper stateras vndecim. Sed parũ conuenientia scribit iis quæ recepta sunt de illius paupertate. Porro Lysander, cuius tunc erat maior potentia quam cuiusquam fuisset superiorum Græcorum, maiorem potentia sua visus est arrogantiam & fastum vsurpasse. Primo enim Græcorum aras ei (vt Duris tradit) ciuitates vt Deo erexerunt, victimasq; immolauerunt. In eum primum decantati pęanes fuere: quorum vnius exordium commemorant huiuscemodi,

Ducem bonæ Pelasgiæ lætis ab ampla plausibus Sparta eanemus inclytum.

Samii sciuerunt vt Iunonia apud ipsos Lysandria dicerentur. Ex ciuibus perpetuo in comitatu suo Chœrillum habebat, qui res suas gestas celebraret carmine. Antilocho, qui certum numerum versuum in laudem suam condiderat, lætus pileum dedit argenti plenum. Quum Antimachus Colophonius & Niceratus quidam Heracleotes carminibus Lysandria in honorem eius certarent donauit Niceratum corona: ea re Antimachus offensus, aboleuit poema. Plato autem, qui iuuenis id temporis erat, & Antimachum ob artem poeticam colebat, ablatam sibi palmam moleste ferentem alleuauit excitauitque, ignaris dicens malam esse ignorantiam, sicut cæcitatem non videntibus. Iam citharœdus Aristonus, qui Pythiis victor sexies fuerat, in gratiam ostendit se Lysandri, si rursus vicisset, pronuntiaturum vel dicturum Lysandri seruum se esse. At ambitio erat Lysandri principibus modo & paribus odiosa. Quia immensa arrogantia & supercilium vna cum ambitione infundebant se ob clientelas moribus eius, neque honorum vel suppliciorum ciuilis erat apud eum modus, sed amicitiæ & hospitii principatus ciuitatum soluti & effrænati dominatus præmia erant, iræ autem vna expletio mors inimici. nam effugii non erat locus. Imo vero illi qui apud Milesios postea tuebantur partes populi, veritus ne profugerent, & quo extraheret delitescentes, iurauit non violaturum se eos. Quos fide sua prodeuntes tradidit illis qui de factione erant paucorum potentium, necandos, quorum erat ex ambabus partibus non intra octingentos numerus. Edebatur præterea aliorum popularium oppidatim infinita cædes. Nempe repræsentabat non ex propriis tantum offensionibus necem, sed frequentibus odiis, frequentibus cupiditatibus amicorum, quos passim habebat, ea donabat facinora, illorumque in his erat suffragator. Vnde celebrata vox est Eteoclis Lacedæmonii, Græciam ferre dos Lysandros non potuisse. Idem de Alcibiade Theophrastus Archistratũ autor est dixisse,

A τὸν φόβον ἐπέςησαν φύλακα καὶ τὸν νόμον αὐτὰς δὲ τὰς ψυχὰς ἀνεκπλήκτους καὶ ἀπαθεῖς πρὸς ἀργύριον οὐ διετήρησαν, ἐμβαλόντες εἰς ζῆλον, ὡς σεμνοῦ δή τινος καὶ μεγάλου τὸ πλουτεῖν ἀποδόξας. περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ δι' ἑτέρας που γραφῆς ἠφάμεθα Λακεδαιμονίων. ὁ δὲ Λύσανδρος ἔςησεν ἀπὸ τῶν λαφύρων ἐν Δελφοῖς αὐτῷ χαλκῆν εἰκόνα, καὶ τῶν ναυάρχων ἑκάςου, καὶ χρυσοῦς ἀςέρας τῶν Διοσκούρων, οἱ περὶ τὴν Λευκτικὴν ἠφανίσθησαν. ἐν δὲ τῷ Βρασίδου καὶ Ἀκανθίων θησαυρῷ τριήρης ἔκειτο δίχα χρυσοῦ πεποιημένη καὶ ἐλέφαντος, δυοῖν πηχῶν,
B ἣν Κῦρος αὐτῷ νικητήριον ἔπεμψεν. Ἀλεξανδρίδης δὲ ὁ Δελφὸς ἱςορεῖ καὶ τὸν κατατεθῆναι ἐν ταύτῃ Λυσάνδρου κεῖσθαι, πάλαντον ἀργυρίου καὶ μνᾶς πεντήκοντα δύο, καὶ πρὸς τούτοις ἕνδεκα ςατῆρας· οὐχ ὁμολογούμενα γράφων τοῖς περὶ τῆς πενίας τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογουμένοις. τότε δ' οὖν ὁ Λύσανδρος ὅσον ἐδεῖς τῶν πρόσθεν Ἑλλήνων δυνηθεὶς, ἐδόκει φρονήματι καὶ ὄγκῳ μείζονι κεχρῆσθαι τῆς δυνάμεως. πρῶτον μὲν γὰρ (ὡς ἱςορεῖ Δοῦρις) Ἑλλήνων βωμοὺς αἱ πόλεις ἀνέςησαν ὡς θεῷ, καὶ θυσίας ἔθυσαν. εἰς δὲ πρῶτον παιᾶνες ἤσθησαν, ὧν ἑνὸς ἀρχὴν ἀπομνημονεύ-
C ουσι τοιαύδε, Τὸν Ἑλλάδος ἀγαθέας γραταιὸν ἀπ' Εὐρυχώρου Σπάρτας ὑμνήσομεν, ὦ, ἰὴ παιάν. Σάμιοι δὲ τὰ παρ' αὐτοῖς Ἥραια, Λυσάνδρια καλεῖν ἐψηφίσαντο. τῶν δὲ πολιτῶν Χοίριλον μὲν ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὡς κοσμήσοντα τὰς πράξεις ἀρετῇ ποιητικῆς· Ἀντιλόχῳ δὲ ποιήσαντι μετρίους τινὰς εἰς αὐτὸν στίχους, ἡσθεὶς ἔδωκε πλήσας ἀργυρίου τὸν πίλον· Ἀντιμάχου δ' τοῦ Κολοφωνίου, καὶ Νικηράτου τινὸς Ἡρακλεώτου ποιήμασι Λυσάνδρια ἀγωνισαμένων ἐπ' αὐτῷ, τὸν Νικήρατον ἐςεφάνωσεν· ὁ δὲ Ἀντίμαχος ἀχθεσθεὶς ἠφάνισε τὸ ποίημα. Πλάτων δὲ νέος ὢν τότε,
D καὶ θαυμάζων τὸν Ἀντίμαχον ὅτι τῇ ποιητικῇ, βαρέως φέρουσα τὴν ἧτταν, ἀνελάμβανε καὶ παρεμυθεῖτο, τοῖς ἀγνοοῦσι κακὸν εἶναι φάσκουσι τὴν ἄγνοιαν, ὥσπερ τὴν τυφλότητα τοῖς μὴ βλέπουσιν· ἐπεὶ μέντοι ὁ κιθαρῳδὸς Ἀριςόνικος ἑξάκις Πύθια νενικηκὼς, ἐπηγγέλλετο τῷ Λυσάνδρῳ φιλοφρονούμενος, αὐ νικήσῃ πάλιν, Λυσάνδρου κηρύξειν ἑαυτὸν, ἢ δοῦλον εἰπεῖν. ἀλλ' ἡ μὲν φιλοτιμία τοῦ Λυσάνδρου τοῖς πρώτοις καὶ ἰσοτίμοις λῶ ἐπαχθὲς μόνον, ὑπεροψίας δὲ πολλῆς ἅμα τῇ φιλοτιμίᾳ διὰ τοὺς θεραπεύοντας ἐγγενομένης τῷ ἤθει καὶ βαρύτητος, οὔτε τιμῆς οὔτε τιμω-
E ρίας μέτρον λῶ παρ' αὐτῷ δημοτικὸν, ἀλλὰ φιλίας μὲν ἆθλα καὶ ξενίας ἀνυπόδυνοι δωροδοκίαι πόλεων καὶ τυραννίδες ἀνεξέταςοι, θυμοῦ δὲ μία πλήρωσις, ἀπολέσθαι τὸν ἀπεχθανόμενον. ὅτε γὰρ φυγεῖν ἔξην· ἀλλὰ καὶ Μιλησίων ὕςερον τοὺς τοῦ δήμου προεστῶτας δεδιὼς μὴ φύγωσι, καὶ προσαγαγεῖν τοὺς κεκρυμμένους βουλόμενος, ὤμοσε μὴ ἀδικήσειν. πιςεύσαντας δὲ καὶ προελθόντας, ἀποσφάξας τοῖς ὀλιγαρχικοῖς παρέδωκεν, οὐκ ἐλάττονας ὀκτακοσίων συναμφοτέρους ὄντας. λῶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικῶν φόνος οὐκ ἀριθμητὸς, ἅτε δὴ μὴ κατ' ἰδίας μόνον
F αἰτίας αὐτοῦ κτείνοντος, ἀλλὰ πολλαῖς μὲν ἐχθραις, πολλαῖς δὲ πλεονεξίαις τῶν ἑκαςαχόθι φίλων χαριζομένου τὰ τοιαῦτα καὶ συνεργοῦντος. ὅθεν εὐδοκίμησεν Ἐτεοκλῆς ὁ Λακεδαιμόνιος, εἰπὼν ὡς οὐκ ἂν Ἑλλὰς δύο Λυσάνδρους ἤνεγκε. ὃ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ Ἀλκιβιάδου φησὶ Θεόφραςος εἰπεῖν Ἀρχίςρατον.

ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὕβεις καὶ τρυφὴ σὺν αὐθαδείᾳ, ὃ μάλιστα δυσχερανόμενον τὴν δὲ Λυσάνδρου δύναμιν ἡ ὀργή πως χαλεπότης φοβερὰν ἐποίει καὶ βαρεῖαν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοῖς μὲν ἄλλοις οὐ πάνυ προσεῖχον ἐγκαλοῦσιν· ἐπεὶ δὲ Φαρνάβαζος ἀδικούμενος ὑπ' αὐτοῦ τὴν χώραν ἄγοντος καὶ φέροντος, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην κατηγόρους, ἀγανακτήσαντες οἱ ἔφοροι, τοῦ μὲν φίλων αὐτοῦ καὶ συστρατήγων ἕνα, Θώρακα, λαβόντες ἀργύριον ἰδίᾳ κεκτημένον, ἀπέκτειναν. ἐκείνῳ δὲ σκυτάλιον ἀπέπεμψαν, ἥκειν κελεύοντες. ἔστι δὲ ἡ σκυτάλη τοιοῦτον. ἐπὰν ἐκπέμψωσι ναύαρχον ἢ στρατηγὸν οἱ ἔφοροι, ξύλα δύο στρογγύλα, μῆκος καὶ πάχος ἀκριβῶς ἐπιστώσαντες, ὥστε ταῖς τομαῖς ἐφαρμόζειν πρὸς ἄλληλα, ὃ μὲν αὐτοὶ φυλάττουσι, θάτερον δὲ τῷ πεμπομένῳ διδόασι. ταῦτα δὲ τὰ ξύλα σκυτάλας καλοῦσιν. ὅταν οὖν ἀπόρρητόν τι καὶ μέγα φράσαι βουληθῶσι, βιβλίον, ὥσπερ ἱμάντα μακρὸν καὶ στενόν, ποιοῦντες, περιελίττουσι τὴν παρ' αὐτοῖς σκυτάλιον· οὐδὲν διάλειμμα ποιοῦντες, ἀλλὰ πανταχόθεν κύκλῳ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς τοῦ βιβλίου καταλαμβάνοντες. τοῦτο δὲ ποιήσαντες, ἃ βούλονται καταγράφουσιν εἰς τὸ βιβλίον, ὥσπερ ἐπὶ τῇ σκυτάλῃ περικείμενον. ὅταν δὲ γράψωσιν, ἀφελόντες τὸ βιβλίον, ἄνευ τοῦ ξύλου πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀποστέλλουσι. δεξάμενος δὲ ἐκεῖνος, ἄλλως μὲν οὐδὲν ἀναλέξασθαι δύναται τῶν γραμμάτων, συναφὲς οὐκ ἔχόντων, ἀλλὰ διεσπασμένων· τὴν δὲ παρ' αὐτοῦ σκυτάλιον λαβὼν, τὸ τμῆμα τοῦ βιβλίου περὶ αὐτὴν περιέτεινεν, ὥστε τῆς ἕλικος εἰς τάξιν ὁμοίως ἀποκαθισταμένης ἐπιβάλλοντα τοῖς πρώτοις τὰ δεύτερα, κύκλῳ τῇ ὄψιν ἐπάγειν τὸ συνεχὲς ἀναφαινόμενον. καλεῖται δὲ ὁμώνυμος τοῦ ξύλου σκυτάλη τὸ βιβλίον, ὡς τοῦ μέτρου τὸ μέτρημα. ὁ δὲ Λύσανδρος, ἐλθούσης τῆς σκυτάλης πρὸς αὐτὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον; διεπράχθη, καὶ μάλιστα τὰς τοῦ Φαρναβάζου δεδιὼς κατηγορίας, ἐσπούδασεν εἰς λόγους αὐτῷ ὡς λύσων συνελθεῖν τὴν διαφοράν. καὶ συνελθὼν ἐδεῖτο γράψαι περὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἑτέραν ἐπιστολὴν, ὡς οὐδὲν ἠδικημένον, οὐδὲ ἐγκαλούσης. πρὸς Κρῆτα δὲ ἄρα (τὸ τοῦ λόγου) κρητίζων ἡγεῖται τὸν Φαρνάβαζον. ὑποχόμενος γὰρ ἄπορα ποιήσειν, φανερὰς μὲν ἔγραψεν οἵας ὁ Λύσανδρος ἠξίωσεν ἐπιστολὴν, κρύφα δὲ εἶχεν ἑτέραν αὐτόθι γεγραμμένην. ἐν δὲ τοῖς σφραγῖδας ἐπιβάλλειν, ἐναλλάξας τὰ βιβλία μηδὲν διαφέροντα τῇ ὄψει, δίδωσιν ἐκείνην αὐτῷ τὴν κρύφα γεγραμμένην. ἀφικόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος εἰς Λακεδαίμονα, καὶ πορθεῖς, ὥσπερ ἔθος ἐστὶ, πρὸς τὸ ἀρχεῖον, ἀπέδωκε τοῖς ἐφόροις τὰ γράμματα τοῦ Φαρναβάζου, πεπεισμένος ἀνῃρῆσθαι τὸ μέγιστον αὐτοῦ τῶν ἐγκλημάτων. ἠγαπᾶτο γὰρ ὁ Φαρνάβαζος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, προθυμότατος ὢν τῷ πολέμῳ τοῦ βασιλέως στρατηγῶν γεγενημένος. ἐπεὶ δὲ ἀναγνόντες οἱ ἔφοροι τὴν ἐπιστολὴν, ἔδειξαν αὐτῷ, καὶ συνῆκεν ὡς οὐκ ἄρα Ὀδυσεύς ἐστιν ἀμύλος μόνον, τότε μὲν ἰσχυρῶς τεθορυβημένος ἀπῆλθεν· ἡμέρας δὲ ὀλίγας ὕστερον ἐντυχὼν τοῖς ἄρχουσιν, ἔφη δεῖν αὐτὸν εἰς Ἄμμωνος διαβαίνειν, καὶ τῷ θεῷ θύσαι θυσίας ἃς ηὔξατο πρὸς τὸν ἀγῶνα. ἔνιοι μὲν οὖν ὡς ἀληθῶς φασὶν ἀοφυγάιον τὸν πολιορκοῦντα τὴν τῶν Ἀφυγαίων πόλιν ἐν Θρᾴκῃ κατὰ τοὺς ὕπνους τοῦ δρᾶσαι τὴν Ἄμμωνα· διὸ καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεὶς ὡς τοῦ θεοῦ προστάξαντος, ἐκέλευσε τοὺς Ἀφυγαίους Ἄμμωνι θύειν, καὶ τὸν θεὸν ἐσπούδασεν εἰς τὴν Λιβύην πορευθεὶς ἐξιλάσασθαι· τοῖς δὲ πλείοσι δόκει πρόφασιν ποιεῖσθαι τὸν θεόν. ἄλλως δὲ τοὺς ἐφόρους δεδοικώς, καὶ τὸν

A Cæterum acerbissimum in hoc, petulantia erat & cum procacitate coniunctus luxus: Lysandri vero potentiam efficiebat amaritudo morum horrendam & atrocem. Atqui de reliquorum criminationibus non laborabant magnopere Lacedæmonii. Vbi vero Pharnabazus ob iniurias eius, quod prouinciam suam vastaret, misit Spartam accusatores, infensi ephori vnum ex amicis Lysandri & collegis Thoracem, quod habere eum domi compertum fuit argentum, necauerunt, ipsumque Lysandrum missa scytala reuocauerunt domum. Scytala autem res est huiuscemodi: Quum præfectum classis vel ducem ephori mittunt in expeditionem, ligna bina parant teretia pari prorsus longitudine & crassitudine, vt desecta inter se quadrent. Horum alterum ipsi retinent, alterum tradunt ei quem dimittunt. Ligna hæc scytalas appellant. Vbi iam arcana & ardua mandare volunt, codicillos faciunt instar corrigiæ longos & strictos. his scytalam suam circumplicant nullo interstitio relicto, sed faciem eius amplectuntur vndiq; codicillis. Inde quod libuerit, in circumiecto scytalam codice exarant. Vbi scripsere, detractos codicillos mittunt ad ducem absq; ligno. Acceptos ille alias nequaquam valet legere, quod commissuram non habeant literæ, sed diuulsæ sint: adhibet autem scytalam suam & segmento eam circumplicat codicillorum. Ita spira in eandam reposita seriem, primis cohærentia secunda in orbem offerunt oculis contextum. Codicillus dicitur item ac lignũ scytala, sicut mensuratum eodem quo mensura nomine. At Lysander allata ad eum in Hellespontum scytala perculsus, & Pharnabazi potissimum formidans crimina, affectauit, ad dirimendã controuersiã cum eo congredi. In colloquio orauit eũ vt literas de se ad magistratus alteras, nulla ipsum iniuria affectum esse, neque quicquam scriberet queri. Cæterum ignorabat cum Cretense, vt est in prouerbio cretizare Pharnabazo: qui omnia recepit se facturum, atq; in propatulo quidem, qualem flagitabat Lysander, epistolam conscripsit, clam vero alteram habebat iam exaratam, & inter signãdum commutauit codicillos nihil inter se specie discrepantes, tradiditque Lysandro illum occulte scriptum. Reuersus Lacedæmonem Lysander, atq; (vt moris est) ad curiam profectus, reddidit ephoris Pharnabazi literas, pro certo habens maximũ crimen suum esse sopitum. Pharnabazum enim Lacedæmonii, quod inter regios præfectos fuisset in bello promptissimus, charum habebãt. Vt vero lectas literas ephori ostenderunt Lysandro, & hic animaduertit, non vnum Vlyssem scilicet esse callidum, in præsentia quidem vehementer perplexus digressus est. Paucis post diebus adiit magistratus, proposuitque necessarium sibi iter esse ad Ammonis delubrum, & sacrificia quæ ante prælia vouerat, reddenda. Ac nonnulli vere aiunt, quum in Thracia Aphygeorum oppidum circumsideret, in somno adstitisse ei Iouem Ammonem. Vnde soluta obsidione velut Dei iussu præcepit Aphygæis Ammoni sacra facere, deumq; maturauit in Africam profectus placare. Plerique crediderunt velamẽto vsum Dei, quum alioqui ephoros timeret,

Aphygaion Bochartus ex Thaleg. II. 15. Palmer.

neque ferret ciuile iugum, neq; patêre ſuſtineret, oberrare expetiſſe & vagari alicubi equi in modum, qui ex liberis paſcuis & pratis ad præſepe redit, & ad ſolitas reducitur operas. Nam quam Ephorus allegat huius cauſam peregrinationis, mox ediſſeram. Quum dimiſſionem ægrè & non citra laborem impetrauiſſet ab Ephoris, conſcendit. Reges, eo abſente, qui conſiderauerunt ſodalitiis eum tenentem oppida perpetuo imperio & dominatui Græciæ incubare, ſtruebant, vt expulſis familiaribus illius, reſpubl. redderent popularibus. Verumenimverò, quum nouus hinc eſſet excitatus motus, & primùm Athenienſes, ex Pyla mouentes, triginta rectores eſſent adorti, eoſque prælio fudiſſent, regreſſus properè Lyſander fuit author Lacedæmoniis, vt rebuſpubl. quas adminiſtrabant pauci, ſubuenirent, pœnaſq; exigerent à populis. Primò igitur triginta rectoribus in belli ſubſidium centum talenta mittunt, ac ducem præficiunt eis Lyſandrum. At reges, malignitate & metu ne iterum caperet ille Athenas, ſtatuerunt vt alter ipſorum ſuſciperet expeditionem. Ac profectus eſt Pauſanias, verbo contra populum Athenienſem pro tyrannis, reuera ad dirimendum bellum, ne amicorum opera redigeret Lyſander denuò in poteſtatem ſuam Athenas. Quod quidem perfecit facilè: reductiſque in gratiam Athenienſibus, atque compoſita ſeditione, ambitionem Lyſandri præſcidit. Rebellantibus breui de integro Athenienſibus, inſimulatus Pauſanias eſt quod frænato paucorum potentia populo ad inſolentiam & licentiam feneſtrã aperuiſſet, Lyſandro verò adiunxit exiſtimationem viri non ad aliorum gratiam neque ad faſtum, verùm ex vſu ciuitatis Spartanæ ſeuerè imperantis. Fuit etiam eius ferox & fulminans ad reluctantes oratio. Siquidem ambigentibus de agri finibus Argiuis, & veriora quàm Lacedæmonios ratis ſe adferre, monſtrato gladio, Qui hoc (inquit) potitur, hic de finibus agri dicit optimè. Quum ciuis Megarenſis in concilio liberè cum eo ageret, Oratio tua (inquit) hoſpes indiget vrbe. Fluctuantes Bœotios, vtri parti adhærerent, interrogauit, directis haſtis fines ipſorum peragraret, an inclinatis. Quum Corinthii deſciuiſſent, & accedens ad muros Lyſander Lacedæmonios ſegnes cerneret ad oppugnationem, lepus autem conſpectus eſſet foſſam tranſilire, Ecquid pudet vos (inquit) eos formidare hoſtes, quorum ob ignauiam mœnibus indormiunt lepores? Porrò quum rex Agis fato functus eſſet fratre ſuperſtite Ageſilao & Leothychide qui habebatur filius eius, impulit Lyſander Ageſilaum, cuius fuerat amator, vt iuſtam Herculis progeniem, ad regnum aſſerendum. Flagrabat enim Leotychides infamia, quaſi ſuſceptus ex Alcibiade, qui quo tempore exul Spartæ agebat, ſtupri clandeſtinam conſuetudinem cum vxore Agidis Timæa habuerat. Agis autem (vti fama eſt) collegit rem ex tempore non eſſe ex ſe prægnantem. Vnde Leotychidem negligebat, ac non obſcurè reliquo tempore abdicabat. At vbi æger eſt Heræam delatus, iam morti vicinus hinc ab ipſo adoleſcente, hinc ab amicis obſecrantibus inductus eſt vt adhibitis multis filium agnoſceret Leotychidem, & quum oraſſet adſiſtentes, vt horum eſſent apud Lacedæmonios teſtes, expirauit.

A καὶ τὴν οἴκοι ζυγὸν οὐ φέρων, οὐδὲ ὑποπτήσσων δέχεσθαι, πλάνης ὀρέγεται καὶ παρεφοιτήσεως λινός· ὥσπερ ἵππος, ἐκ νομῆς ἀφέτου καὶ λειμῶνος, αὖθις ἥκων ὑπὲ φάτνῃ, καὶ πρὸς ὃ σιωπῶντες ἔργον αὖθις ἀγόμενος. ἐν μὲν γὰρ Ἔφορος τῆς ἀποδημίας ταύτης αἰτίαν διαγράφει, μετὰ μικρὸν ἀφηγήσομαι. μόλις δὲ καὶ χαλεπῶς ἀφεθῆναι παρεσκευάζομενος ὑπὸ τῶν ἐφόρων, ἐξέπλευσεν· οἱ δὲ βασιλεῖς, ἀποδημήσαντος αὐτοῦ, συμφρονήσαντες ὅτι τῆς ἐπιείας ταῖς πόλεις κατέχων, παρὰ πάντας δέχει καὶ κύριός ἐστι τῆς Ἑλλάδος, ἔπρασσον ὅπως ἀποδώσουσι τοῖς δημόταις τὰ πράγματα, τοὺς

B οἰκείους φίλους ἀκβαλόντες. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν πρὸς ταῦτα κινήματος γενομένου, καὶ πρῶτον τῶν ἀπὸ φυλῆς Ἀθηναίων ἐπιθεμένων τοῖς τριάκοντα, καὶ κρατούντων, ἐπαναελθὼν παρὰ τῶν ὁ Λύσανδρος, ἔπεισε τοὺς Λακεδαιμονίους τῆς ὀλιγαρχίας βοηθεῖν, καὶ τοὺς δήμους καταλύειν. καὶ πρῶτοις τοῖς τριάκοντα πέμποισιν ἑκατὸν τάλαντα πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ στρατηγὸν αὐτῶν, Λύσανδρον. οἱ δὲ βασιλεῖς φθονοῦντες, καὶ δεδιότες μὴ πάλιν ἕλῃ τὰς Ἀθήνας, ἔγνωσαν ἐξιέναι τὸν ἕτερον αὐτῶν. ἐξῆλθε δὲ ὁ Παυσανίας, λόγῳ μὲν ὑπὲρ τῶν τυραννίδων ὑπὲρ τοῦ δήμου, ἔργῳ δὲ, καταλύσων τὸν πόλεμον, ὡς

C μὴ πάλιν ὁ Λύσανδρος διὰ τῶν φίλων κύριος γένοιτο τῶν Ἀθηνῶν. τοῦτο μὲν οὖν διεπράξατο ῥᾳδίως, καὶ τοῖς Ἀθηναίοις διαλλάξας, καὶ καταπαύσας τὴν στάσιν, ἀφείλετο τοῦ Λυσάνδρου τὴν φιλοτιμίαν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἀπὸ αὐτῶν πάλιν τῶν Ἀθηναίων, αὐτὸς μὲν αἰτίαν ἔλαβεν ὡς ἐγκεχαλινωμένον τῇ ὀλιγαρχίᾳ τὸν δῆμον λύσεις αὖθις ἐξυβρίσαι καὶ θρασυνθῆναι· τῷ δὲ Λυσάνδρῳ προσεθήκατο δόξαν ἀνδρὸς οὐ πρὸς ἑτέρων χάριν, οὐδὲ θρασυκῶς, ἀλλὰ πρὸς ὃ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον ἀδεκάστως στρατηγοῦντος. ἐν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θρασὺς, καὶ καταπληκτικὸς πρὸς τοὺς ἀντιτείνοντας. Ἀργεί-

D οις μὲν γὰρ ἀμφιλογουμένοις περὶ γῆς ὅρων, καὶ δικαιότερα τῶν Λακεδαιμονίων οἰομένοις λέγειν, δείξας τὴν μάχαιραν, Ὁ ταύτης (ἔφη) κρατῶν, βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται. Μεγαρέως δὲ ἀνδρὸς ἔν τινι συλλόγῳ παρρησίᾳ χρησαμένου πρὸς αὐτὸν, Οἱ λόγοι σου (εἶπεν) ὦ ξένε, πόλεως δέονται. τοὺς δὲ Βοιωτοὺς ἐπαμφοτερίζοντας πρῶτα πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασιν ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ἐφεστώτων, παρερχόμενος πρὸς τὰ τείχη, τοὺς Λακεδαιμονίους εἶδε πρὸς προσβάλλειν ὀκνοῦντας, καὶ λαγώς τις ὤφθη διαπηδῶν τὴν τάφρον, Οὐκ αἰσχύνεσθε (ἔφη) τοιούτους

E φοβούμενοι πολεμίους, ὧν οἱ λαγωοὶ δι' ἀργίαν τοῖς τείχεσιν ἐγκαθεύδουσιν; ἐπεὶ δὲ Ἄγις ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν, ἀδελφὸν μὲν Ἀγησίλαον καταλιπὼν, υἱὸν δὲ νομιζόμενον Λεωτυχίδην, ἐρᾷς τοῦ Ἀγησιλάου γενόμενος ὁ Λύσανδρος, ἔπεισεν αὐτὸν ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς βασιλείας, ὡς Ἡρακλείδην ὄντα γνήσιον. ὁ γὰρ Λεωτυχίδας διαβολὴν εἶχεν ἐξ Ἀλκιβιάδου γεγονέναι, συνόντος αὐτῇ κρύφα τῇ Ἄγιδος γυναικὶ Τιμαίᾳ κατ' ὃν χρόνον φεύγων ἐν Σπάρτῃ διέτριβεν. ὁ δὲ Ἄγις (ὡς φασι) χρόνου μὲν λογισμῷ τὸ πρᾶγμα συνελών, ὡς οὐ κυήσειεν ἐξ αὐτοῦ, παρημέλει τοῦ Λεωτυχίδου, καὶ φανερὸς ἦν ἀπαγορεύων αὐτὸν, ὡς δὴ τὸν λοιπὸν χρόνον· ἐπεὶ δὲ νοσῶν εἰς Ἡραίαν κομισθῆ, καὶ τελευτᾶν ἔμελλε, τὰ μὲν ὑπ' αὐτοῦ νεανίσκου, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν φίλων κλιπαρηθεὶς, παντὶ πολλῷ ἀπέφηνεν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Λεωτυχίδην· καὶ δεηθεὶς τῶν παρόντων ἐπιμαρτυρῆσαι ταῦτα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέθανεν.

οὐπω μὴν οὖν ἐμαρτύρουν ταῦτα τῷ Λεωτυχίδῃ, τὸν δ' Ἀγησίλαον, λαμπρὸν ὄντα τὰ ἄλλα, καὶ συναγωνιστὴν τῷ Λυσάνδρῳ χρώμενοι, ἔβλαπτε Διοπείθης, ἀνὴρ ἀδόκιμος ὑπὸ χρησμολογίας, τοιόνδε μάντευμα προσφέρων εἰς τὴν χωλότητα τοῦ Ἀγησιλάου,

Φράζεο δὴ Σπάρτη, καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάψῃ χωλὴ βασιλεία.
Δηρὸν γὰρ μόχθοι σε καταγήσουσιν ἄελπτοι,
Φθισίβροτόν τ' ὀπὶ κῦμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

Πολλῶν οὖν ὑποκαταχινομένων πρὸς τὸν λόγον, καὶ δεπομένων πρὸς τὸν Λεωτυχίδην, ὁ Λύσανδρος οὐκ ὀρθῶς ἔφη τὸν Διοπείθην τὴν μαντείαν ὑπολαμβάνειν. ὁ γὰρ ἂν προσπαίσας τὴν ἀρχὴν Λακεδαιμονίων, δυσχεραίνειν τὸν θεόν, ἀλλὰ χωλὸν εἶναι τὴν βασιλείαν, εἰ νόθοι καὶ κακῶς γεγονότες βασιλεύσουσιν Ἡρακλείδαις. τοιαῦτα λέγων καὶ δυνάμενος πλεῖστον, ἔπεισε καὶ γίνεται βασιλεὺς Ἀγησίλαος. αὐξῆς οὖν αὐτὸς ὁρμὴν καὶ προθέρπειν ὁ Λύσανδρος εἰς τὴν Ἀσίαν στρατεύειν, ὑποπτεύων ἐλπίδας ὡς καταλύσοντα Πέρσας, καὶ μείζω φρονοῦντα. πρός τε τοὺς ἐν Ἀσίᾳ φίλους ἔγραψεν, αἰτεῖσθαι κελεύων παρὰ Λακεδαιμονίων στρατηγὸν Ἀγησίλαον, ὑπὲρ τῶν πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμον. οἱ δ' ἐπείθοντο, καὶ πρέσβεις ἔπεμπον εἰς Λακεδαίμονα δεομένους. ὁ δοκεῖ τὴν βασιλείας οὐκ ἔλαττον Ἀγησιλάῳ καλὸν ὑπάρξαι παρὰ Λύσανδρον. ἀλλ' αἱ φιλότιμοι φύσεις ἄλλως μὲν οὐ κακαὶ πρὸς τὰς ἡγεμονίας εἰσί, δεῖ δ' φθονεῖν τοῖς ὁμοίοις παρὰ δόξαν, οὐ μικρὸν ἐμπόδιον τῶν καλῶν πράξεων ἔχουσι. ποιοῦσι γὰρ ἀπαγωνιστὰς τὴν ἀρετὴν οἷς πάρεστι χρῆσθαι συνεργοῖς. Ἀγησίλαος μὲν οὖν ἐπηγάγετο Λύσανδρον σὺν τοῖς τριάκοντα συμβούλοις, ὡς μάλιστα καὶ πρόσω τῶν φίλων χρησόμενος· ἐπεὶ δὴ εἰς τὴν Ἀσίαν παραγενόμενοι, πρὸς ἐκείνους μὲν οὐκ ἔχοντες οἱ αὐθέφοι συνήθως, βραχέα καὶ ἀστείως διελέγοντο· τὸν δὲ Λύσανδρον οὐκ πολλῆς τὴν πρόσθεν ὁμιλίας, οἵ τε φίλοι θεραπεύοντες, οἵ τε ὑπόπτοι δεδοικότες, ἐφοίτων· ὑπὸ δὲ ἀρχὴ καὶ παρηκολούθει· οὗ δὲ ἀναχωρήσαντος ὑπεικῶς συμβαίνει πρὸς τοὺς ὑποκριτάς, τὸν μὲν ἀγγέλου υἱὸς ἢ θεράπων ὑπεκείμενον πρόσωπον, εὐδοκιμεῖν καὶ προσαγωνιζεῖν, τὸν δὲ διάδημα καὶ σκῆπτρον φερόντα μηδὲ ἀκούεσθαι φθεγγόμενον· οὕτω πρὸς τὸν σύμβουλον ὧν ὁ πρὶν ἀξίωμα τὴν ἀρχῆς, τῷ βασιλεῖ τοῦνομα τὴν δυνάμεως ἔρημον ἀπελείπετο. γνέσθαι μὲν οὖν ἴσως ἔδει πινὰ τὴν σκμελοῖς ταύτης φιλοτιμίας ἐπαφῶν, καὶ συναλλῶσαι τὸν Λύσανδρον ἄχρι τοῦ δευτερείου· ὃ δ' πρωτελῶς ἀπορρίψαι καὶ προσπλακίσαι παρὰ δόξαν βιαιοτάτῳ ἀνδρὶ καὶ φίλον, οὐκ ὢν ἄξιον Ἀγησιλάῳ προσεῖναι. πρῶτον μὲν οὖν οὐ παρεῖχεν αὐτῷ πρόξεων ἀφορμάς, οὐδὲ ἔπαθεν ἐφ' ἡγεμονίας· ἐπεὶ γὰρ ὧν αἰσθοιτό τι πράττοντα καὶ σπουδάζοντα τὸν Λύσανδρον, ἀεὶ τοῦτοις πρώτων ἀπρακτοῖς, καὶ τῶν ὑπὸ τυχόντων ἔλαττον ἔχοντας, ἀπέπεμπεν, ὑπαλλάττων ἡσυχῇ καὶ λεληθότως τὴν ἐκείνου δυνάμιν. ἐπεὶ δὲ τῶν πρώτων παρεμβαλόντων ὁ Λύσανδρος, ἔγνω τοῖς φίλοις τὸν παρ' αὐτῷ σπουδὴν ἐναντίωμα γινομένην, αὐτός τε δὲ βοηθεῖν ἐξέλιπε, κἀκείνων ἐδεῖτο μὴ πρεσβεύειν μηδὲ θεραπεύειν αὐτόν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ παραλέγεσθαι, καὶ τοῖς δυναμένοις ὠφελεῖν τοὺς ἡμῶν ἀνδρὸς μᾶλλον ἐν τῷ παρόντι, ταῦτα ἀκούοντες οἱ πολλοί, τοῦ μὲν ἐνοχλεῖν αὐτὸν παρὲ παρὰ γνώμην ἀπείχοντο. τὰς δὲ θεραπείας οὐ κατέλιπον, ἀλλὰ προσφοιτῶντες ἐν τοῖς φιλοπάτοις καὶ γυμνασίοις, ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἠίσαν τὸν Ἀγησίλαον ἀπὸ φθόνου τῆς ἡμῶν·

A Testificabantur hi Leotychidi ea, insuper Agesilaum, inclytum aliàs virum & suffragatore subnixum Lysandro celebris vates lædebat Diopithes, qui hoc vaticinium in Agesilai citauit claudi-
tatem,

Tu quanuis animo tumeas, ô Sparta, superbo,
Te validam pedibus prorsus circunspice claudum
Ne lædat regnum. longi te nanq; labores
Et subiti cingent, Martisq; agitaberis vndis.

Igitur multis oraculo assentientibus atque ad Leo-
tychidem versis negauit Diopithem Lysander
sortes rectè accipere. Neque enim, si qui offensa-
B uerit pedem regnet apud Lacedæmonios, id deum
auersari, sed esse regnum claudum, si adulterini &
degeneres inter posteros Herculis agant regnum.
His suasionibus & opibus ingentibus suis peruicit
vt rex salutaretur Agesilaus. Igitur instigat eum
stimulatque Lysander ad bellum Asianum, spem
ostendens fore, Persas vt debellaret atque euade-
ret omnium hominum primus. Scripsit etiam ad
suos in Asia amicos, vt ad mouendum barbaris
bellum ducem poscerent Agesilaum. Cuius illi
impulsu legatos miserunt Lacedæmonem cum
hisce postulatis. Quod decus regno non inferius
apparet acceptum tulisse Agesilaum Lysandro.
C Atqui ambitiosa ingenia cætero non inutilia ad
imperia sunt, sed inuidentia parium gloriæ causa
non mediocres habent magnarum gerendarum
rerum compedes. Efficiunt enim aduersarios vir-
tutis eos quos habere queant adiutores. Agesilaus
ergo duxit secum inter triginta cõsiliarios Lysan-
drum, quo esset præcipuè & principe amicorum
vsurus. Postquam verò in Asiam ventum est, quòd
cum illo incolis nullus vsus intercederet, pauci,
idq; raro, adibãt eum: Lysandrum verò ex magna
pristina consuetudine, amici obseruantia, iniqui
timore domũ eius celebrabãt assectabanturq; eũ.
D Quod in tragœdiis ferè vsuuenit histrionibus, vt,
qui nuntii personam gerunt vel ministri, plus fiant
& primas partes agant, illius verò qui diadema &
sceptrum fert, nec vox audiatur vlla loquentis: ita
apud consiliarium maiestas imperii hærebat, re-
gi orbum potentia nomen manebat reliquum.
Erat quidem hæc aliquantulum perstringenda
importuna ambitio, & detrahendus ad secundas
partes Lysander: verùm vt semel proiiceret & lu-
dibrio haberet bene de se meritum & amicum,
indignum vitium erat quo laboraret Agesilaus.
Primùm non concessit ei rei vllius gerendæ mate-
E riam, neque vlli rei præfecit eum: deinde quorum
commendare rem vel studiosum Lysandrum in-
telligeret, eos semper inanes atque infra abiectis-
simum quenque dimittebat honoratos. atque ita
sensim illius labefactabat & diluebat autoritatem.
Lysander vbi omnes eludi conatus suos vidit, &
studium suum sensit amicis detrimentosum esse,
destitit suscipere negotia eorum, rogauitque eos,
ne se adirent neu colerent: regem appellarent, at-
que illos qui prodesse magis in præsenti his, à qui-
bus honorabantur, valerent. Quum hæc audirent,
cõplures interpellare eum de causis suis desierunt,
F obseruare non desierunt, sed assiduitate sua in am-
bulationib. & gymnasiis longè quam ante acrius
stimulauerunt illius honori inuidentem Agesilaũ.

Vnde quum rebus gerendis multos præficeret gregarios milites, eosque vrbibus regendis præponeret, Lysandro carnium diuidendarum attribuit munus. Inde quasi insultandi causa Ionibus, Eant nunc, inquit, & meum carnium diuisorem colant. Quare visum Lysandro est in sermonem cum illo venire, fitque concisum eorum & Laconicum colloquium: Nè tu bene (inquit) nosti, Agesilae, amicos conculcare. Ibi ille, Sanè, si me esse maiores velint. Illos, qui opes meas amplificabunt, harum æquum est eos esse consortes. At id tu dixisti (inquit Lysander) Agesilae, potius, quàm ego feci. Te verò precor, vel externorum causa qui coniiciunt in nos oculos, eo me loco reponas sub ductu tuo, vbi positum, quam minimè tibi odiosum, & magis vtilem fore putes. Hinc legatus in Hellespontum missus est, qui quamuis magis incensus in Agesilaum esset, non prætermisit tamen officium suum facere. Mithridatem Persam, qui offensionem cum Phatnabazo habebat, præstantem virum & exercitu succinctum, impulit ad defectionem, adduxitq; ad Agesilaum. Ad aliam rem in bello est nullam adhibitus, verùm elapso tempore Lacedæmonem vilis rediit, cùm infestus Agesilao, tum totam rempubl. magis quàm antè exosus: statuitq; præstructa pridem, & adornata ad mutationem ac res nouas exequi tunc, nec procrastinare. Ea hæc erant: Ex posteritate Herculis, qui confusi cum Doriis fuerunt, & in Peloponnesum remeauerunt, magna & clara gens floruit Spartæ. Non admissi tamen ad regni successionem omnes sunt, verùm hæsit id penes duas solùm familias, qui Eurytiontidæ & Ægiadæ appellabantur. Cęteri ex generis dignitate prærogatiuam in rep. nullam habebant: virtutis verò decora patebant omnib. qui obtinere poterant ea. Ex his quum esset Lysander, vt rebus gestis inclytum nomen comparauit, multosque amicos & opes conciliauit, iniquo ferebat animo, quòd illa in vrbe, quam ipse amplificauerat, alii, qui nihilo se essent natalibus illustrioribus, regnarent, cogitauitq; ex duabus familiis regnum traducere & conferre in medium ad omnem Herculis progeniem, vel (vt quidam aiunt) non ad Herculis posteros, sed ad Spartiatas, ne præmium id stirpis Herculis esset, sed eorum qui similes essent Herculis virtute, quæ illum quoque ad deorum honores euexisset. Sperabat autem fore quum de regno ita disceptaretur, neminem præ se designatum iri Spartiatem. Ac primùm inducere ciues ipse institit & molitus est, atque orationem edidicit à Cleone Halicarnasseo compositam. Hinc, vbi rei quam nouabat importunitatem & molem consilia vidit audaciora flagitare: quasi in tragœdia machinam in ciues attollens, sortes Delphicas atque oracula contexuit concinnauitque, nihil habiturum se ratus ex Cleonis artificio præsidii, ni metu aliquo dei & superstitione prius ictos occupatosque ad orationem illam ciues subdolè deduxisset. Itaque refert Ephorus eum, vbi Pythiam aggressus est peruertere, ac mox solicitauit per Phereclem Dodonidas, & reiectus ab his est, ad Ammonis templum profectum, ostensa magna mercede cum sacerdotibus egisse, quos ex indignatione Spartam certos ad accusandum Lysandrum legasse. Absoluto illo, dixisse abeuntes Afros, Nos verò iudicabimus, Spartiatæ,

A ὥστε τοῖς πολλοῖς τραλιώταις ἡγεμονίας τοῦ τάγματος καὶ
διοικήσεις πόλεων ἀποδιδοὺς, τὸν Λύσανδρον ἀπέδειξε κρεω-
δάτην. εἶτα οἷς ἐφυβρίζων τοὺς Ἴωνας, Ἀπιόντες
(ἔφη) νῦν τὸν ἐμὸν κρεωδάτην θεραπευέτωσαν. ἔδοξεν οὖν
Λυσάνδρῳ δι' λόγων τοῦς αὐτὸν ἐλθεῖν· καὶ γίνεται βραχὺς
καὶ Λακωνικὸς αὐτῶν διάλογος, Ἡκιστα μὲν, ὦ Ἀγησί-
λαε, φίλους ἐλαττοῦν. καὶ ὅς, Ἂν γε ἐμοῦ βούλωνται μείζονες
εἶναι. τοὺς γὰρ αὔξοντας τὴν ἐμὴν δύναμιν, καὶ μετέχειν αὐτῆς,
δίκαιον. Ἀλλ' ἴσως μὲν, ὦ Ἀγησίλαε, σοὶ λέλεκται μᾶλλον ἢ
ἐμοὶ πεπρᾶξαι, δέομαι δέ σου, καὶ διὰ τοὺς ἔξωθεν αἰεὶ θεωμένους
B οἱ τοὺς ἡμᾶς ἀποβλέποντες, ἐν ταύτῃ με τῇ σταυῇ τρατη-
γίας τάξον, ὅπου τεταγμένον, ἥκιστα μὲν ἐπαχθῆ, μᾶλλον δὲ
χρήσιμον ἔσεσθαι σαυτῷ νομίζεις. ἐκ τούτου τοῦ τρόπου τὸν εἰς
Ἑλλήσποντον ἐπέμπετο· καὶ τὸν μὲν Ἀγησίλαον δι' ὀργῆς εἶχε,
οὐκ ἠμέλει γε τοῦ τὰ δέοντα τοῦ πράττειν. Μιθριδάτην δὲ τὸν
Πέρσην τοῦ κεκρυκότα Φαρναβάζῳ, δυνατὸν ἄνδρα καὶ τρα-
τείαν ἔχοντα τοῦ αὐτὸν, ἀποστήσας, ἤγαγε τοῦς τὸν Ἀγησί-
λαον. ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐχρήσατο αὐτῷ τοῦς τὸν πόλεμον· ἀλλὰ
τοῦ χρόνου διελθόντος, ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Σπάρτην ἄτιμος,
ὀργιζόμενος μὲν τῷ Ἀγησιλάῳ, μισῶν δὲ καὶ τὸν ἄλλην πο-
C λιτείαν μᾶλλον ἔτι ἢ τοῦ πρότερον, καὶ τὰ πάλαι δοκοῦντα συγκεῖ-
σθαι καὶ μεμηχανῆσθαι τοῦς μεταβολὴν καὶ νεωτερισμὸν,
ἐγνωκὼς ἐγχειρεῖν τότε καὶ μὴ διαμέλλειν. ἔχει δὲ τοιάδε· τῶν
ἀναμιχθέντων Δωριεῦσιν Ἡρακλειδῶν, καὶ κατελθόντων εἰς
Πελοπόννησον, πολὺ μὲν ἐν Σπάρτῃ καὶ λαμπρὸν ἤνθησε
γένος· οὐ πάντα δὲ αὐτῶν τὴν βασιλικῆς μετεῖν διαδοχῆς, ἀλλ'
ἐβασίλευον ἐκ δυεῖν οἴκων μόνον, Εὐρυτιωνίδαι καὶ Αἰγίδαι
τοσαυτοῦτοι, τοῖς δὲ ἄλλοις οὐδὲν ἑτέρου πλέον ἦν ἐν
τῇ πολιτείᾳ διὰ τὴν εὐγένειαν ὑπῆρχεν· αἱ δὲ ἀπὸ ἀρετῆς
τιμαὶ πᾶσι τοῦ κεῖνται τοῖς δυναμένοις· τούτων οὖν γενόμενος ὁ
D Λύσανδρος, ὡς εἰς δόξαν τὴν τοῦ ἔξεσιν ἦρθη μεγάλῳ, καὶ φί-
λους ἐκέκτητο πολλοὺς καὶ δύναμιν, ἤχθετο τὴν πόλιν ὁρῶν ὑπὸ
αὐτοῦ μὲν αὐξανομένῳ, ὑφ' ἑτέρων δὲ βασιλευομένῳ, οὐδενὶ
βέλτιον αὐτοῦ γεγενότων· καὶ διενοεῖτο τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν δυεῖν οἴ-
κων μεταφήσας, εἰς κοινὸν ἀποδοῦναι πᾶσιν Ἡρακλείδαις· ὡς
δ' ἔνιοι φασὶν, οὐχ Ἡρακλείδαις, ἀλλὰ Σπαρτιάταις. ἵνα μὴ
τὸ ἀφ' Ἡρακλέους, ἀλλὰ τὸ οἷος Ἡρακλῆς ὁ γένους ἀρετῇ
κρινομένων, ἐκεῖνον εἰς θεῶν τιμὰς ἀνήγαγον. ἤλπιζε δὲ τὸ
βασιλείας οὕτω δικαζομένης, οὐδένα τοῦ αὐτοῦ Σπαρτιάτην αἱρεθήσεσθαι. τοῦτον μὲν οὖν ἐπεχείρησε καὶ παρεσκεύα-
E σατο πείθων δι' ἑαυτοῦ τοὺς πολίτας, καὶ λόγον ἐξεμελέτα τοῦς
τὸν ὑπόθεσιν γεγραμμένον ὑπὸ Κλέωνος τοῦ Ἁλικαρνασ-
σέως· ἔπειτα τὴν ἀπορίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ καινοτομουμένου τοῦ πρά-
γματος ὁρῶν ἐπαμφοτέρας δεόμενον βοηθείας, ὥσπερ ἐν τρα-
γῳδίᾳ μηχανὴν αἴρων ἐπὶ τοὺς πολίτας, λόγια πυθόχρηστα καὶ
χρησμοὺς συνεπήξε καὶ κατεσκεύασεν· ὡς οὐδὲν ὠφελησόμενος
ὑπὸ τοῦ Κλέωνος δεινότητος, εἰ μὴ φόβῳ τινὶ θεοῦ καὶ δεισιδαι-
μονίᾳ τοῦ ἐκπλήξας καὶ χειρωσάμενος, ὑπαγάγοι τοῦς
τὸν λόγον τοὺς πολίτας. Ἔφορος μὲν οὖν φησιν αὐτὸν, ὡς τὴν τε
Πυθίαν ἐπιχειρήσας διαφθεῖραι, καὶ τοὺς Δωδωνίδας αὖθις
F δυναπείθων διὰ Φερεκλέους ἀπέτυχεν, εἰς Ἄμμωνος ἀπο-
δημῆσαι, καὶ διαλεγόμενος τοῖς πολίταις πολὺ χρυσίον διδόντα.
τοὺς δὲ δεξαμένους, εἰς Σπάρτην τινὰς ἀποστεῖλαι τοῦ Λυ-
σάνδρου κατηγορήσοντας. ἐπεὶ δὲ ἀπελύθη, τοὺς Λίβας ἀπιόν-
τας εἰπεῖν, Ἀλλ' ἡμεῖς γε βέλτιον ὦ Σπαρτιάται κρινοῦμεν,

ὅτ᾽ ἥκοντε πρὸς ἡμᾶς εἰς Λιβύην οἰκήσοντες· ὡς δὴ χρησμοῦ τινος ὄντος παλαιοῦ, Λακεδαιμονίους ἐν Λιβύῃ κατοικῆσαι. τὴν δ᾽ ὅλην ἐπιβουλὴν καὶ σκαιωρίαν τοῦ πλάσματος, οὐ φαύλην οὖσαν, οὐδὲ ἀφ᾽ ὧν ἔτυχεν ἀρξαμένην, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑποθέσεις, ὥσπερ ἐν διαγράμματι μαθηματικῷ, προσλαβοῦσαν, καὶ διὰ λημμάτων χαλεπῶν καὶ διεσπειρόντων ἐπὶ τὸ συμπέρασμα προϊοῦσαν, ἡμεῖς ἀναγράψομεν, ἀνδρὸς ἱστορικοῦ καὶ φιλοσόφου λόγῳ καθαπερεὶ διήσαντες. ἐν γὰρ τῷ Πόντῳ κύειν ἔφη Ἀπόλλωνος φάσμα, ᾧ πολλοὶ μὲν (ὡς εἰκὸς ἦν) ἠπίστουν, πολλοὶ δὲ καὶ προσεῖχον· ὥστε καὶ τεκούσης παιδίον ἄρρεν, ὑπὸ πολλῶν καὶ γνωρίμων προυδάλλετο τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν. ὄνομα δὲ τῷ παιδὶ Σιλένος ἐκ δή τινος αἰτίας ἐτέθη. ταύτην λαβὼν ὁ Λύσανδρος ἀρχὴν, τὰ λοιπὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ προσετεκταίνετο καὶ συνέφαινεν, οὐκ ὀλίγοις χρώμενος οὐδὲ φαύλοις τοῦ μύθου προσαγωνισταῖς, οἵ τήν τε φήμην τῆς γενέσεως τοῦ παιδὸς εἰς πίστιν ἀνυπόπτως προσῆγον· ἄλλοντε λόγον ἐκ Δελφῶν ἀπεκομίσαντες εἰς τὴν Σπάρτην κατέβαλον καὶ διέσπειρον, ὡς ἐν γράμμασιν ἀπορρήτοις ὑπὸ τῶν ἱερέων φυλάττοιντο παμπάλαιοι δή τινες χρησμοί· καὶ λαβεῖν οὐκ ἔξεστι τούτοις, οὐδ᾽ ἐντυχεῖν θεμιτὸν, εἰ μή τις ἄρα γεγενῶς ἐξ Ἀπόλλωνος ἀφίκοιτο τῷ πολλῷ χρόνῳ, καὶ σημεῖα τοῖς φυλάττοισιν τῆς γενέσεως γνώριμον προσφέρων, κομίσαιτο τὰς δέλτους ἐν αἷς ἦσαν οἱ χρησμοί· τούτων δὲ προκατεσκεδασμένων, ἔδει τὸν Σιλένον ἐλθόντα τοὺς χρησμοὺς ἀπαιτεῖν, ὡς Ἀπόλλωνος παῖδα· τοὺς δὲ συμπράττοντας τῶν ἱερέων, ἐξακριβοῦν ἔκαστα, καὶ διαστιχᾶσθαι πρὸς τὴν γενέσεως. τέλος δὲ, πεπεισμένοις δηλῆν, ὡς Ἀπόλλωνος ἐφῴ δεῖξαι τὰ γράμματα· τῶν δὲ ἀναγνῶναι πολλῶν παρόντων, ἄλλας τε μαντείας, καὶ ἧς ἕνεκα πλάσαι τὸν περὶ τὴν βασιλείας, ὡς ἄμεινον εἴη καὶ λῴον Σπαρτιάταις ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτῶν αἱρεμένοις τοὺς βασιλέας. ἤδη δὲ τοῦ Σιλένου μειρακίου γενομένου καὶ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἥκοντος, ἐξέπεσε τοῦ δράματος ὁ Λύσανδρος, ἀπολαμβάνων τὸν ὑποκριτῶν καὶ συνεργῶν ἕνα, ὡς ἐπ᾽ αὐτὸ τὸ ἔργον ἦλθεν, ἀποδειλιάσαντος καὶ ἀναδρώτος. ὁ μὲν οὖν ἐφωράθη γε τοῦ Λυσάνδρου ζῶντος ὤθεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν τελευτήν. ἐτελεύτησε δὲ πρὶν ἐξ Ἀσίας ἐπανελθεῖν τὸν Ἀγησίλαον, ἐμπεσὼν εἰς τὸν Βοιωτικὸν πόλεμον, ἢ μᾶλλον ἐμβαλὼν τὴν Ἑλλάδα. λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως· καὶ τὴν αἰτίαν οἱ μὲν τινες ἐκείνου ποιοῦσιν, οἱ δὲ Θηβαίων, οἱ δὲ κοινῇ. Θηβαίοις μὲν ἐγκαλοῦντες τὴν ἐν Αὐλίδι τὴν ἱερὰν διάρριψιν, καὶ ὅτι τὴν περὶ Ἀνδροκλείδην καὶ Ἀμφίθεον χρήμασι βασιλικοῖς διαφθαρέντων, ἐπὶ τῷ Λακεδαιμονίοις Ἑλληνικὸν πρεσβεύσασι πόλεμον, ἐπέθεντο Φωκεῦσι, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπόρθησαν. Λύσανδρον δὲ φασιν ὀργῇ φέρειν ὅτι δεκάτης ἀπεποιήσαντο τοῦ πολέμου Θηβαῖοι μόνοι, τῶν ἄλλων συμμάχων ἢ συναζόντων, καὶ πρὸς χρημάτων ἠφανίκτησαν ἃ Λύσανδρος εἰς Σπάρτην ἀπέστελλε. μάλιστα δὲ ὅτι τῷ πρᾶξαι τὴν Ἀθηναίοις ἐλευθερώσεως ἀπὸ τῶν τριάκοντα τυράννων, οὓς Λύσανδρος μὲν κατέστησεν, Λακεδαιμόνιοι δὲ δυνάμει καὶ φόβον αὐτοῖς προσπθέντες, ἐψηφίσαντο τοὺς φεύγοντας ἐξ Ἀθηνῶν, ἀνωλίμους εἶναι πολλαχόθεν, ἐκκαίδεκα δὲ τοὺς ἐπιταμένους τοῖς ἄγουσι. πρὸς ταῦτα δὲ ἀντεψηφίσαντο Θηβαῖοι ψήφισμα τρέποντα καὶ ἀδελφὰ τῆς Ἡρακλέους καὶ Διονύσου πράξεσιν, οἰκίαν μὲν δυεῶν ἅπασαν καὶ πόλιν ἐν Βοιωτίᾳ τοῖς δεομένοις Ἀθηναίων, τὸν δὲ τῷ ἀρχομένῳ φυγάδι μὴ βοηθήσαντα, ζημίαν ὀφείλειν τάλαντον·

A rectius, quum apud nos in Africa habitabitis. quòd vetus vaticinium esset migraturos Lacedæmonios in Africam. Totam autem technam & astutiam commenti, quæ neq; mediocris fuit, neq; à vulgari ducta fonte, sed velut in diagrammate mathematico, multa habuit & magna principia, per spinosaque & contorta lemmata progressa ad conclusionem est, sequuti scripta cuiusdam historici & philosophi, explanabimus. Mulier erat in Ponto quæ prægnantem ferebat se ex Apolline, cui multi (neque immeritò) fidem non habebant, multi etiam credebant. Vnde quum filium peperisset, complures & nobiles magnam nutrimentorum eius atq; educationis egerunt curam. Nomen puero aliqua certè ex causa Sileno est inditum. Hoc sumpto Lysander exordio, reliqua de suo assuit & attexuit. Nec verò paucos vel contemnendos habuit sibi in hac fabula seruire paratos, qui famam pueri natalium citra suspicionem vllam aduexerunt. Alium præterea vulgauerunt & dissipauerunt Spartæ, Delphis petitum, rumorem: oracula peruetusta à sacerdotibus in arcanis tabulis conseruari, neq; attrectare has vel legere fas esse, nisi longo æuo natus ex Apolline venisset, & generationis suę indicio, quod notum custodibus esset, edito iis tabulas quib. sortes continebantur, accepisset. His præstructis veniendum sicut Apollinis filio Sileno erat ad poscenda oracula: sacerdotes conscii singula sedulò rimare de natalibus eius & percontari debebant. Postremò, his adducti scilicet, libellos tanquam Apollinis filio ostendere, atque hic in magna corona cùm alia recitare oracula, tum cuius causa hoc institutum commentum fuerat de regno, præstare & satius esse Spartiatis vt ex optimis ciuibus legerent reges. Vt iam adoleuit Silenus, atq; ad rem agendam veniebat, ecce, Lysander à fabula excidit vnius ignauia histrionis & administri, qui, quum admouenda operi manus esset, obtorpuit & tergiuersatus est. Nihil tamen, dum superstes Lysander fuit, patefactum est, sed post obitum eius. Decessit ante reditum ex Asia Agesilai, quum in bellum Bœoticum incidisset, vel potius Græciam coniecisset. Nam obtinet vtraque fama, atq; alii in illum causam, alii in Thebanos, nonnulli in vtrosque conferunt. Thebanis obiiciunt sacrificii Aulide dissipationem, & quod redemptis pecunia regis, Androclida & Amphitheo, ad illigandos bello Græciæ Lacedæmonios, sint adorti Phocenses, atq; fines eorum depopulati. Lysandrum stomachatum ferunt, quòd cęteris tacentibus sociis, decimam prædæ soli vendicassent Thebani, missamq; à Lysandro Spartam pecuniam indignè tulissent. Maximè verò quòd eximendi se Athenienſib. primordium dedissent à triginta tyrannis, quos ipse constituerat. Ad quos viribus & terrore armandos decreuerant Lacedæmonii exules Athenienſium vndique ducendi ius esse, pro hostibus habendos qui obstarent ducentibus. Aduersus id decretum sciuerunt aliud Thebani dignum & germanum Herculis & Liberi patris factis, omne tectum & oppidum Bœotiæ Athenienſibus, si quibus vsus foret patêre: Qui exuli, dum duceretur, opem non tulisset talentum mulctæ nomine pensurum:

Si quis Athenas ferret per Bœotiam in tyrannos arma, neminem id neque videre, neque audire Thebanorum. Neque verò qui hæc tam Græca & humana sciuerant, factis decreta non sunt exequuti. Imò Thrasybulus cum sua cohorte occupata Phyle, conatus suos ceperunt ex Thebis, quòd arma & pecuniam comparassent, atq; rem secreto aggrederentur auxilio Thebanorum. Has causas arripuit contra Thebanos Lysander. Qui quum ob atram bilem ex senio turgentem ira arderet planè aspera, incitauit induxitq; ephoros vt aduersus illos mitterent præsidium, ac dux creatus cum copiis profectus est. Pòst rex quoque Pausanias est cum exercitu missus. Cęterùm hic ambitu per Citharona ducens in Bœotiam irrupturus erat, Lysander ei per Phocidem occursurus cum magnis copiis. Atq; Orchomeno potitus est per voluntariam deditionẽ, Lebadiam expugnauit diripuitq;. Mox literas misit ad Pausaniam, vt sibi ad Haliartum ex Platæis occurreret. Nam prima luce admoturum se Haliartiorum muris exercitum. Quæ literæ, quòd incidisset in speculatores tabellarius, sunt ad Thebanos delatæ. Hi Athenienſibus, qui suppetias ipsis venerant, vrbe commissa, prima vigilia eruperunt, & paulò ante Lysandrum venerunt Haliartum, ac partim oppidum ingressi sunt. Ille primò, castris in tumulo positis, statuit Pausaniam operiri: inde crescente die quum quiescere non posset, armis captis sociisq; incitatis per viam longo agmine succedebat ad mœnia. Thebanorum pars quæ substiterat extra muros, sinistrum latus claudentes oppido inuaserunt sub fonte, quam Cissusam appellant, extremum hostium agmen. Hîc nutrices fabulantur Liberum patrem infantem modò editum abluisse. quippe colore nitet vinum repræsentante limpidoque, & est potu gratissimus, nec procul styraces Cretenses nascũtur passim. Quæ vestigia Haliartii domicilium ibi Rhadamanthũ habuisse iactant. Tumulum quoq; eius ostendunt, quem Alea vocant. Iam Alcmenæ iuxtà est monumentum, eamq; illic autumant funeratam, quum nupsisset defuncto Amphitryone Rhadamantho. Porrò qui intra muros Thebani erant, cum Haliartiis instructi non mouerunt se in præsentia. Vt verò Lysandrum cum antesignanis successisse viderunt ad mœnia, porta repentè patefacta erumpunt, illumque cum vate interficiunt, præterea paucos alios. Nam maxima pars recepit se properè ad aciem. Sed quum Thebani eodem ardore instarent iis, omnes terga dedere, collesq; effusi petiere. Mille ex illis desiderati: ex Thebanis ceciderunt trecenti, quos impetus in consectandis hostibus in aspera & munita loca abstulit. Hi suspicione erant adspersi facere cum Lacedæmoniis: quam labem dum eluere volunt apud ciues, neque sibi parcunt, in persequendis hostibus nequicquam periere. Hęc clades Pausaniæ in itinere Thespias à Platæis mouenti nuntiata est, qui instructo agmine contendit Haliartum. Eôdem ex Thebis aduenit cum Athenienſibus Thrasybulus. Quum institueret Pausanias per inducias mortuos petere, maiores natu Spartiatarũ & apud semetipsos fremuerunt, & regem adeuntes testati sunt non sublaturos se per inducias Lysandrum:

A δὴ δέ τις Ἀθήναζε διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπὶ τοὺς τυράννους ὅπλα κομίζῃ, μήτε ὁρᾶν τινὰ Θηβαίων, μήτε ἀκούειν. καὶ οὐκ ἐψηφίσαντο μὴ οὕτως Ἑλληνικὰ καὶ φιλάνθρωπα, τὰς δὲ πραξεῖς τοῖς γράμμασιν ὁμοίως οὐ παρέχον· ἀλλὰ Θρασύβουλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, φυλὴν καταλαβόντες οὐκ Θηβῶν ὡρμήθησαν, ὅπλα καὶ χρήματα καὶ τὸ λαβεῖν καὶ τὸ δέξασθαι, Θηβαίων αὐτοῖς συμπροθυμησάντων. αἰτίας μὲν οὖν τούτας ἔλαβε κατὰ τῶν Θηβαίων ὁ Λύσανδρος. ἤδη δὲ πανταχόθεν χαλεπὸς ὢν ὀργῇ, διὰ τὴν μελαγχολίαν ἐπιτείνουσαν εἰς γῆρας, παρώξυνε τοὺς ἐφόρους καὶ σὺν ἔπεισε πέμψαι βοηθὸν ἐπ' αὐτὸν, καὶ λαβὼν τὴν ἡγεμονίαν ἐξεστράτευσεν. ὕστερον δὲ καὶ Παυσανίαν τὸν βασιλέα μετὰ στρατιᾶς ἀπέστειλεν. ἀλλὰ Παυσανίας μὲν κύκλῳ παρελθὼν διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος, ἔμελλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰσβαλεῖν. Λύσανδρος δὲ διὰ Φωκέων ἀστείως στρατιώτας ἔχων πολλοὺς. καὶ τὴν μὲν Ὀρχομενίων πόλιν ἑκουσίως προσχωρήσασαν ἔλαβε, τὴν δὲ Λεβαδίαν ἐπελθὼν διεπόρθησεν. ἔπεμψε δὲ τῷ Παυσανίᾳ γράμματα κελεύων εἰς Ἁλίαρτον σὺν Γλατιανῶν σπουδάζειν, ὡς αὐτὸς ἅμα ἡμέρᾳ πρὸς τοῖς τείχεσι τῶν Ἁλιαρτίων γενησόμενος. ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς τοὺς Θηβαίους ἀπεκρούσθη, τῶν κομιζόντος εἰς κατασκόπους λῃστὰς ἐμπεσόντος· οἱ δὲ, προσβεβοηθηκότων αὐτοῖς Ἀθηναίων, τὴν μὲν πόλιν σκεύεσι διεπίστευσαν, αὐτοὶ δὲ πρὸς πρῶτον ὄρθρον ἐξορμήσαντες, ἔφθασαν ὀλίγῳ τὸν Λύσανδρον σὺν Ἁλιαρτίων γενόμενοι, καὶ μέρει τινὶ παρῆλθον εἰς τὴν πόλιν. σκεῦος δὲ μὲν πρῶτον ἔγραψε, τὸν στρατηλὸν ἱδρύσας ὅπου λόφος πρὸς μεμνῆσθαι τὸν Παυσανίαν· ἔπειτα προϊούσης τῆς ἡμέρας ἀναμεῖναι οὐ δυνάμενος, λαβὼν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς συμμάχους παρορμήσας, ὀρθίᾳ τῇ φάλαγγι πρὸς τὴν ὁδὸν ἦγε πρὸς τὸ τεῖχος. τῶν δὲ Θηβαίων οἱ μὲν ἔξω μεμνημένοι σὺν ἀριστερᾷ τὴν πόλιν λαβόντες, ἐβάδιζον ὄπισθε τοῖς ἐχάτοις τῶν πολεμίων, ὑπὸ τὴν κρήνην τὴν Κισσοῦσαν προσαγορευομένην· ἔνθα μυθολογοῦσι τὰς τιτθὰς, νήπιον ὄντα τῆς λοχείας ἀπολοῦσαν τὸν Διόνυσον. καὶ γὰρ οἶνος ἀπὸ ὄψεως ἐπιστίλβει τὸ χρῶμα καὶ διαυγές, καὶ πιεῖν ἥδιστον. οἱ δὲ Κρήσιοι στύραξ οὐ πρόσω πρὸς πεφύκασιν· ἃ τεκμήρια τῆς Ῥαδαμάνθυος αὐτόθι κατοικήσεως Ἁλιαρτίοι ποιοῦνται, καὶ τάφον αὐτοῦ δεικνύουσιν, Ἀλεᾶ καλοῦντες. ἔστι δὲ καὶ τοῦ Ἀλκμήνης μνημεῖον ἐνταῦθα γὰρ (ὥς φασιν) κατοικήσασα Ῥαδαμάνθυϊ μετὰ τὸν Ἀμφιτρύωνος τελευτὴν. οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Θηβαῖοι μετὰ τῶν Ἁλιαρτίων συστραφέντες, τέως μὲν ἡσύχαζον· ἐπεὶ δὲ τὸν Λύσανδρον ἅμα τοῖς πρώτοις προσπελάζοντα τῷ τείχει κατεῖδον, ἐξαπίνης ἀνοίξαντες τὰς πύλας καὶ προσπεσόντες αὐτόν τε μετὰ τοῦ μαντέως κατέβαλον, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγους τινάς· οἱ γὰρ πλεῖστοι, ταχέως ἀπέφυγον πρὸς τὴν φάλαγγα. τῶν δὲ Θηβαίων οὐκ ἀπιόντων, ἀλλὰ προσκειμένων αὐτοῖς, ἐτράποντο πρῶτον ἀνὰ τοὺς λόφους φεύγειν. καὶ χίλιοι πίπτουσιν αὐτῶν· ἀπέθανον δὲ καὶ Θηβαίων τριακόσιοι, πρὸς τὰ βάχεα καὶ καρτερὰ τοῖς πολεμίοις συνεκπεσόντες. οὗτοι δὲ ἦσαν σὺν αἰτίᾳ τοῦ λακωνίζειν, ἐν σπουδάζοντες ἀπολύσασθαι τοῖς πολίταις, καὶ σφᾶς αὐτῶν ἀφειδοῦντες σὺν τῇ διώξει, προσαναλώθησαν. ὧν δὲ Παυσανίας τὸ πάθος ἀγγέλλεται κατὰ ὁδὸν σὺν Γλατιανῶν εἰς Θεσπιὰς πορευομένῳ, καὶ συνταξάμενος ἦκε πρὸς τὴν Ἁλίαρτον· ἦκε δὲ καὶ Θρασύβουλος σὺν Θηβῶν, ἄγων τοὺς Ἀθηναίους. βουλευομένου δὲ τοῦ Παυσανίου τοὺς νεκροὺς ὑποσπονδοὺς ἀπαιτεῖν, διεφορεῦντο οἱ πρεσβύτεροι τῶν Σπαρτιατῶν, αὐτοί τε καθ' ἑαυτοὺς ἠγωνιακότες, καὶ τῷ βασιλεῖ πρεσβεύοντες, ἐμαρτύραντο μὴ διὰ σπονδῶν αἱρεῖσθαι Λύσανδρον,

v. Palmer.

ἀλλὰ καὶ ὅπλων περὶ τοῦ σώματος ἀγωνιουμένους, καὶ νικήσαντας, οὕτω τὸν ἄνδρα θάπτειν· ἡττηθεῖσι μὲν καλὸν σὺν τῷ σώματι κεῖσθαι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ. τῶν τε πρεσβυτέρων λεγόντων, ὁρᾶν Παυσανίαν μέγα μὲν ἔργον, ἀπροβούλευτον μάχῃ τοὺς Θηβαίους ἀπηκεκρατηκότας, ἑλεῖν τε τῶν τειχῶν τὸ σῶμα τοῦ Λυσανδρου παραπεπλωκὸς, ὥστε χαλεπὸν δοῦναι τοὺς νικῶντας εἰς τὴν αἵρεσιν, ἐπεπέμψατο κήρυκα, καὶ προσέταξε τὸν δυνάμενον ὀπίσω. τὸν δὲ Λύσανδρον ἐν πρώτοις κομίζοντες ὑπὲρ τοὺς ὅρους ἐλθόντες τῆς Βοιωτίας, σὺν φίλῃ καὶ συμμαχίδι χώρᾳ τῇ Παιονοπαίων κατέθεσαν. ὃ νῦν τὸ μνημεῖόν ἐστι, παρὰ τὴν ὁδὸν εἰς Χαιρώνειαν ἐκ Δελφῶν πορευομένοις. σὺν τούτῳ δὴ τῆς τραπέζης καὶ τοῦ λιτανεύματος, λέγεται τινὰ τῶν Φωκέων ἑτέρῳ μὲν τοῦ τυχόντι τὸν ἀγῶνα διηγουμένου, εἰπεῖν ὡς οἱ πολέμιοι προσπέσοιεν αὐτοῖς τὸν Λυσάνδρου τὸν Ὁπλίτου ἤδη δεδεκότος. θαυμάσαντος δὲ, Σπαρτιάτου ἄνδρα τοῦ Λυσάνδρου φίλον ἔρεσθαί τινα λέγει τὸν Ὁπλίτου· οὐ γὰρ εἰδέναι τοὔνομα. Καὶ μὴν ἐκεῖ γε (φασὶ) τοὺς πρώτους ὑμῶν οἱ πολέμιοι κατέβαλον. ὃ γὰρ πρὸς τὴν πόλιν ῥεῖθρον Ὁπλίτου καλοῦσιν. ἀκούσαντα δὲ τὸν Σπαρτιάτου, ἐκδακρύσαι, καὶ εἰπεῖν ὡς ἄφυκτόν ἐστιν αὐθέκαστον τὸ πεπρωμένον. οὐ γὰρ (ὡς ἔοικε) τῷ Λυσάνδρῳ δεδομένος χρησμὸς ὅπως ἔχων,

Ὁπλίτου κελάδοντα φυλάξασθαί σε κελεύω,
Γῆς τε δράκοντ' ἐόν δόλιον κατόπισθεν ἰόντα.

οἱ δὲ τὸν Ὁπλίτου οὐ πρὸς Ἁλιάρτῳ ῥεῖν λέγουσιν, ἀλλὰ πρὸς Κορώνειαν χειμάῤῥοον εἶναι, τῷ Φλιασίῳ ποταμῷ συμφερόμενον πρὸς τὴν πόλιν· ἣν πάλαι μὲν Ὁπλίαν, νῦν δὲ Ἰσόμαντον προσαγορεύουσιν. ὁ δὲ ἀποκτείνας τὸν Λύσανδρον Ἁλιάρτιος ἀνὴρ, ὄνομα Νεόχορος, ἐπίσημον εἶχε τὸν ἀπίδος δράκοντα· καὶ τοῦτο σημαίνειν ὁ χρησμὸς εἰκάζετο. λέγεται δὲ καὶ Θηβαίοις ὑπὸ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν Ἰσμηνίῳ χρᾶσθαι χρησμὸν, ἅμα τῷ τε πρὸς Δηλίῳ μάχῃ, καὶ τὴν πρὸς Ἁλιάρτῳ ταύτῃ ἐκείνης ὕστερον ἔτει τριακοστῷ χρωμένῳ πρεσβεύοντα. ἦν δὲ τοιοῦτος,

Ἑκατηβόλου πεφύλαξο λύκου, καὶ μάκεσι δοκεύων·
Καὶ λόφον Ὀρχαλίδου, ὃν ἀλώπηξ ὅποτε λείπει.

τὴν μὲν οὖν πρὸς Δήλιον τόπον, ἑκατηβόλον προσεῖπε, καθ' ὃν ἡ Βοιωτία τῇ Ἀττικῇ συνορεῖ· Ὀρχαλίδου δὲ λόφον, ὃν νῦν Ἀλώπεκον καλοῦσιν, ἐν τοῖς πρὸς τὴν Ἑλικῶνα μέρεσι τῆς Ἁλιάρτου κείμενον. τοιαύτης δὲ τοῦ Λυσάνδρου τελευτῆς γενομένης, πρόσχημα μὲν ὅπως ἤνεγκαν βαρέως οἱ Σπαρτιάται, ὥστε τοῦ βασιλεῖ χρίσαι προσγράψαι θανατικόν· οὐ γὰρ ὑποστὰς ἐκεῖνος, εἰς Τέγεαν ἔφυγε, κἀκεῖ κατεβίωσεν ἱκέτης ἐν τῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς. καὶ γὰρ ἡ πενία τοῦ Λυσανδρου τελευτήσαντος ἐκκαλυφθεῖσα, φανερωτέραν ἐποίησε τὴν ἀρετὴν, ἀπὸ χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμεως, περιουσίας τε πόλεων καὶ βασιλείας τοιαύτης, μηδὲ μικρὸν ὁπτιλαμπρυνάντος τὸν οἶκον εἰς χρημάτων λόγον, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος· ᾧ μᾶλλον ἐπαινοῦσι τις δώσειεν ἄν τις, ἢ ψέγοντι· ψέγει γὰρ ἥδιον ἢ ἐπαινεῖ. χρόνῳ δ' ὕστερον, Ἔφορός φησιν ἀπολογίας τινὸς συμμαχικῆς ἐν Σπάρτῃ γενομένης, καὶ τὰ γράμματα δεικνύναι δεῖσαι, ἃ παρ' ἑαυτῷ κατέχειν ὁ Λύσανδρος, ἐλθεῖν ὅτι τὸν οἶκον τὸν Ἀγησίλαου. ἐρρέθη δὲ βιβλίον ἐν ᾧ γεγραμμένος ἦν ὁ περὶ τῆς πολιτείας λόγος, ὡς χρὴ τοὺς Εὐρυποντίδας καὶ Ἀγιάδας τοὺς βασιλεῖς ἀφελομένους εἰς μέσον θεῖναι, καὶ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν ἐκ τῶν ἀρίστων, ὁρμῆσαι μὲν εἰς τὴν πολίτας τὸν λόγον ἐξενεγκεῖν. καὶ παραδεικνύναι τὸν Λύσανδρον οἷος ὢν πολίτης ἀφανεστάτου.

A verùm armis de corpore eius certaturos, victoresq; tum eum humaturos, victis verò honestum fore ibidem occumbere cum duce. Iactantibus ea senioribus, Pausanias prælio superare victores modò Thebanos arduum cernens esse, & corpus Lysandri prope murum consedisse, vt laboriosè ablaturi illud vel victores essent, petitis per præconem induciis, retrò exercitũ reduxit. Lysandrum abstulerunt, quem, vt primũ finem superauerunt Bœotiæ, in pacato & socio agro Panopæorũ sepultura affecere: vbi nunc quoq; monumentum eius extat secus viam quæ Delphis Chæroneam fert. Ibi quum haberent Lacedæmonii statiua, fama tenet B Phocensem quendam alteri, qui non interfuerat, recensentem certamen, hostes dixisse in ipsos incurrisse quum Lysander iam Hopliten transcendisset. Quo stupente, Spartiatem quendam Lysandri amicum, quémnam Hopliten diceret, rogasse. neque enim nosse se nomen. Atqui illic, inquit, primos ordines nostros conciderunt hostes. quippe riuum oppido propinquum vocant Hopliten. Spartiatem eo audito ad lacrymas effusum dixisse, Vt est homini fatum ineuitabile! Nempe sortes datæ Lysandro huiuscemodi fuere.

C *Hopliten iubeo cautum vitare sonantem*
Terrigenumq;, dolo sequitur qui terga draconem.

Aliqui non Haliartum præterfluere Hopliten, sed prope Coroneam torrentẽ autumant esse, & cum Phliaro amne secundum oppidum coire, quem Hopliam olim, nunc appellant Isomantũ. Qui Lysandrũ interfecit ciuis Haliartius, Neochorus nomine, insigne clypei draconem habuit, quod coniectura erat nuntiari oraculo. Ferunt Thebanis quoq; sub bellum Peloponnesiacũ oraculũ Apollinis Ismenii editũ, quod, simul prælium ad Delion atq; hoc ad Haliartũ cõmissum, quod illi successit anno trigesimo, prædixit. Id fuit Huiuscemodi,

D *Instruis insidias latebris siquando luporum,*
Oram confinem, vacuum nec vulpibus vnquam
Orchalidem tumulum pariter vitare memento.

Locum iuxta Delion oram confinem vocauit, vbi Bœotiæ & Atticę est confiniũ. Orchalidem tumulum, quem hodie nominant Alopecon, qui positus est in finibus Haliarti ad Helicona vergentibus. Hunc Lysandri exitũ Spartiatæ recenti retulerunt ita grauiter vt regẽ in capitis iudicium vocauerint: quod ille declinans, Tegeam iuit exulatum, atque illic in delubro Mineruæ supplex vitam transegit. Etenim detecta defuncti paupertas Lysandri laudem reddidit eius illustriorẽ: qui ex ingenti pecunia, potentia, vrbiũ clientela, & regno tali rem familiarẽ (quod ad argentum attinet) ne obolo quidem reddidit lautiorẽ, vt tradit Theopompus: cui celebranti eum credas magis quàm obterenti. Vituperant enim homines quàm cõmendant promptius. Postea loci, ait Ephorus, quum disceptatio quædã sociorũ Spartæ esset, & scripta, quæ apud se asseruauerat Lysander, essent inspicienda, domum eius Agesilaũ profectũ. quem, vt codicem reperit, in quo descripta illa de repub. oratio erat, regnum Eurytiontidis & Agiadis eripiendum atq; in medio esse ponendũ, legendosq; reges ex optimis, instituisse orationem in lucem pro concione proferre, & Lysandrũ aperire qui ciuis in operto fuisset.

Verum Lacratidam prudentem virum & principem ephororum retinuisse Agesilaum, monuisseq; ne refoderet Lysandrum, sed orationē cum eo defoderet ita artificiose & astute concinnatā. At Lysandro tamen cum alios honores mortuo habuerunt, tum procis qui nuptias ambierant filiarum eius, mox inopia eius post vitæ exitum erumpente renuntiauerunt illis, mulctam dixerunt, quod eum quum arbitrarentur pecuniosum, coluissent, iustum & probum ex tenuitate compertum, repudiauissent. Hinc fuisse Lacedæmone liquet cælibatus serotinarumq; & malarum nuptiarum mulctam. Ea persequebantur potissimum illos qui pro bonis & necessariis affinitatem cum opulentis iungebant. Habes quæ de Lysandro comperimus, literis mandata.

A Λακρατίδαν δὲ, ἄνδρα φρόνιμον, καὶ τότε προσεῖπε τῶν ἐφόρων, ὑπολαβέσθαι τὸν Ἀγησίλαον, καὶ εἰπεῖν ὡς δεῖ μὴ ἀνορύττειν τὸν Λύσανδρον, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον αὐτῷ συγκατορύττειν, οὕτω σεσωτεταγμένον πιθανῶς καὶ πανούργως. οὐ μὴν ἀλλὰ τάς γε ἄλλας τιμὰς ἀπέδοσαν αὐτῷ τελευτήσαντι, καὶ τοὺς μνηστευσαμένους τὰς θυγατέρας, εἶτα μετὰ τὴν τελευτὴν, τὸν Λυσάνδρου πένητος ὑπειλημμένου, ἀπειπαμένους, ἐζημίωσαν, ὅτι πλούσιον μὲν νομίζοντες ἐθεράπευον, δίκαιον δὲ καὶ χρηστὸν ἐκ τῆς πενίας ἐπιγνόντες, ἐγκατέλιπον. τοῦτο γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἀγαμίου δίκη, καὶ ὀψιγαμίας, καὶ κακογαμίου. τούτῃ γὰρ ἐπόνουν μάλιστα, τοὺς διὰ τὴν ἀγαθὴν καὶ οἰκείων τοῖς πλουσίοις κηδεύοντας. τὰ μὲν οὖν περὶ Λύσανδρον οὕτως ἱστορήσαμεν ἔχοντα.

B

PLVTARCHI

SYLLA.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΣΥΛΛΑΣ.

C

CORNELIVS Sylla, gentis patritiæ fuit. Ex maioribus eius Rufinum ad consulatum aiunt aspirasse, nobilioremque hoc honore fuisse inflictam infamiam. Nam conuictus est supra decem argenti cælati libras contra legem possidere. qua de causa est senatu motus. Huius deinceps posteri omnes humiles fuere. Atque ipse Sylla, non amplo innutritus patrimonio, vbi adoleuit, in conducto habitauit haud magna pensione, vt post, quod indignus tanta fortuna videretur, fuit ei exprobratum. Siquidem ad iactantem se & gloriantem ab expeditione Africana, fama tenet bonum & probum virum dixisse, Qui possis tu probus esse, qui quum nihil à patre acceperis, nunc possideas adeo multa? Quanquam enim homines iam morum integritatem & innocentiam non retinerent, sed deflexissent, deliciarumque & luxus caperentur admiratione, numerauit tamen hic iuxta infames eos qui facultates suas absumpsissent, & qui paternam non retinuissent paupertatem. Inde quum esset rerum potitus, & multos interimeret, quidam libertinus, qui dicebatur vnum proscriptorum occultare, atque ideo erat de saxo præcipitandus, improperauit Syllæ, quod diu vna in domo cœnacularia habitassent, ac pependisset ipse mercedem superioris ædificii duo millia nummum sestertiorum, inferioris ille tria millia, vt interesset inter vtriusque fortunam mille nummum, qui drachmis Atticis valent ducentis quinquaginta. Hæc de fortunis Syllæ prioribus tradunt. Corporis eius reliqua in statuis visitur effigies. Oculos glaucos, qui perquam erant amari & truces, color faciei magis efferabat aspectu. Efflorescebat enim aspera rubedo albedine spartim interfusa. vnde fertur nomen traxisse ex colore appositum. Et sannio quidam Athenis oblique hunc versum in eum iaculatus est. *Mora si spargas farina, talis extat forma Syllæ.* His notis non alienum sit vti in illo quem ita perhibent dicacem

D

E

F

ΣΥΛΛΑΣ ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ὁ Κορνήλιος Σύλλας, γένει μὲν οὐκ ἐπ πατρικίων, οἷς ὑπατείδας αὔτης εἴποι τῶν προγόνων αὐτὸν λέγουσι Ῥουφῖνον ἐπάτευσαν· καὶ τούτῳ δὲ τῆς τιμῆς ἐπιφανεστέραν ἐμφέρειν τὴν ἀτιμίαν. ἐπρέσθη γὰρ ἀργυρίου χίλια κεκτημένος ἐπὶ δέκα λίτρας, ὑπὲρ νόμον μὴ διδόντος· ἐπὶ τούτῳ δὲ τῆς βουλῆς ἐξέπεσεν. οἱ δὲ μετ' ἐκεῖνον ἤδη πανταχόθεν ἐπιφανεστάτου διετέλεσαν· αὐτός τε Σύλλας ἐν οὐκ ἀφθόνοις ἐτράφη τοῖς πατρῴοις. ἐμφόρημος δὲ μισθώσεως, ᾤκει παρ' ἑτέροις, οἰκίον δὲ πολὺ τελῶν, ὡς ὕστερον ὀνειδίζετο, παρ' ἀξίαν δυστυχεῖν δοκῶν. σεμνυνομένῳ μὲν γὰρ αὐτῷ, καὶ μεγαληγορεῖν τῇ τῶν ἐν Λιβύῃ στρατείᾳ, λέγεταί τις εἰπεῖν τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, Καὶ πῶς ἂν εἴης σὺ χρηστὸς, ὃς, τοῦ πατρός σοι μηδὲν ἐγκαταλιπόντος, τοσαῦτα κέκτησαι; καὶ γὰρ οὐκ ἔστι τῶν βίον ἐν ἤθεσιν ὀρθοῖς καὶ καθαροῖς μενόντων, ἀλλ' ἐγκεκλικότων καὶ τῷ δαδεδεγμένων τρυφῆς καὶ πολυτελείας ζῆλον. εἰς ἴσον ὅμως οὐδὲν ἐπίθετο τοὺς ὑπαρχούσαν εὐπορίαν ἀπολέσαντας, καὶ τοὺς πενίαν πατρῴαν μὴ διαφυλάξαντας. ὕστερον δὲ ἤδη κρατοῦντος αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς ἀποκτιννύντος, ἀπελευθερικός τις ἔφασκεν ἕνα τῶν προγεγραμμένων, καὶ κατακρημνίζεσθαι διὰ τοῦτο μέλλων, ὠνείδιζε τὸν Σύλλαν, ὅτι πολὺν χρόνον ἐν μιᾷ συνοικίᾳ συνδιητῶντο, φέροντες ἐνοίκιον, αὐτὸς μὲν τὸν ἄνω, δισχιλίους νούμμους, ἐκεῖνος δὲ τῶν ὑποκάτω, τρισχιλίους. ὥστε τῆς τύχης αὐτῶν τὸ μεταξὺ χιλίους νούμμους εἶναι, οἱ πεντήκοντα καὶ διακοσίας δραχμὰς Ἀττικὰς δύνανται. ταῦτα μὲν οὖν ἱστορεῖται περὶ τῆς παλαιᾶς τοῦ Σύλλα τύχης. τοῦ δὲ σώματος αὐτοῦ τὸ μὲν ἄλλο εἶδος ὑπὸ τῶν ἀνδριάντων φαίνεται, τὸ δὲ τῶν ὀμμάτων γλαυκότητα δεινὸν καὶ πικρὰν καὶ ἄκρατον οὖσαν, ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου φοβερωτέραν ἐποίει προσιδεῖν. ἐξιώδη γὰρ τὸ ἐρύθημα λευκῷ, καὶ παρεμφέρειαν κατεμεμιγμένον τῇ λευκότητι. πρὸς ὃ καὶ τοιοῦτόν φασι λέγεται, τὴν χροιὰν ὑπιδεῖν· καὶ τὸν Ἀθήνησι γεφυριστῶν ἐπέσκωψέ τις, εἰς τοῦτο ποιήσας, Συκάμινον ἔοικε Σύλλας ἀλ-

v. Valmaf. ad Vol. p. 3

φίτῳ πεπασμένον· τοῖς δὲ τοιούτοις τῶν τεκμηρίων οὐκ ἄτοπον ἐστι χρῆσθαι περὶ ἀνδρὸς, ὃν οὕτω φιλοσκώμμονα

φύσει γεγονέναι λέγεσιν, ὥστε νέον μὲν ἔτι καὶ ἄδοξον ὄντα, μετὰ μίμων καὶ γελωτοποιῶν διαπᾶσθαι καὶ συναχθαιρόμενον ἐπεὶ δὲ κύριος ἀπολύτων κατέστη, συναγαγόντα τοὺς ἀπὸ σκηνῆς καὶ θεάτρου τοῖς ἱπαμωτάτοις ὁσημέραι, πίνειν καὶ διαπληκτίζεσθαι τοῖς σκώμμασι, τά τε γήρως ἀωρότερα τρεφόντων καὶ πρὸς ὃ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, πολλὰ τοὺς δεομένους ὑπεμελείας τρεφιέμενον. οὐ γὰρ ἐν τῷ Σύλλᾳ περὶ δεῖπνον ὄντι χρήσασθαι τοῦ δαίμονος τοῦδέν, ἀλλ' ἐνεργὸς ὢν καὶ σκυθρωπότερος τοῦδε τὸν ἄλλον χρόνον, ἀθρόαν ἐλάμβανε μεταβολὴν ὁπότε τρέποιτο ἑαυτὸν εἰς συνουσίαν καταβάλοι καὶ πότον· ὥστε μιμῳδοῖς καὶ ὀρχησταῖς πθανὸς εἶναι, καὶ πρὸς πᾶσαν ἔντευξιν εὐπροσήγορος καὶ κατεφής. Ταύτης δὲ τῆς αἱρέσεως ἔοικε γεγονέναι νόσημα καὶ ἡ πρὸς πεῖ ἔρωτας ἀχρεία καὶ ῥύσις αὐτοῦ τῆς φιληδονίας, ἧς οὐδὲ γηράσας ἐπαύσατο. Μητροβίου δὲ τοῦ ἀπὸ σκηνῆς τινος ἐρῶν διετέλεσεν ἔτι νέος ὤν. καὶ συνῴκησεν αὐτῷ ὁ τοιοῦτον. ἀρξάμενος γὰρ ἐρᾶν κοινῆς μὲν, ἀπόρου δὲ γυναικὸς ὄνομα Νικοπόλεως, καὶ λαβεῖν καὶ χαίρειν οὐ ἀφ' ὥρας εἶχεν, εἰς ἐρωμένου χῆμα τρεπελθών, ἀπελείφθη κληρονόμος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τελευτήσας. κληρονόμησε δὲ καὶ τὸ μητρυιὸν, ἀγαπηθεὶς ὥσπερ υἱὸς ὑπ' αὐτῆς· καὶ μετείως μὲν ἀπὸ τούτων ἀπόρησεν· ἀποδοθεὶς δὲ ταμίας ὑπατεύοντι Μαείῳ τὸ τρίτῳ ὑπατείαν συνεξέπλευσεν, εἰς Λιβύην πολεμήσων Ἰουγούρθαν. γενόμενος δ' ἐπὶ στρατοπέδου, πάντα ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν ἀνδρεῖον, καὶ καιρῷ τοῦ παρεσόντος χρησάμενος ἀν, φίλον ἐποιήσατο τὸν Νομάδων βασιλέα Βόκχον. τρεσβεύσας γὰρ αὐτοῦ λῃστὴς Νομαδικὸν ἐκφυγόντας, ὑποδεξάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς, δῶρα καὶ πομπὴν ἀσφαλῆ τοῦ παρεχών, ἀπέστελεν. ὁ δὲ Βόκχος ἐπίεζε μὲν ἔτι γε πάλαι γαμβρὸν ὄντα μισῶν καὶ φοβούμενος τὸν Ἰουγούρθαν· τότε δὲ ἠπημένῳ καὶ πεφευγότι πρὸς αὐτὸν ἐπιβουλεύων, ἐκάλει τὸν Σύλλαν, δι' ἐκείνου μάλιστα βουλόμενος τιμωρίαν καὶ τοῦ παρόδοσιν τοῦ Ἰουγούρθα λυέσθαι, ἢ δι' αὐτοῦ. κοινωσάμενος δὲ τῷ Μαείῳ, καὶ λαβὼν στρατιώτας ὀλίγους ὁ Σύλλας, τὸν μέγιστον ὑπέδυ κίνδυνον, ὅτι βαρβάρῳ καὶ πρὸς τοὺς οἰκειοτάτους ἀπίστῳ πίστιν δύσας, ὑπὲρ τοῦ παραλαβεῖν ἕτερον, ἑαυτὸν ἐνεχείρισεν. οὐ μὴν ἀλλὰ ὁ Βόκχος ἐπ' ἀμφοτέρων κύριος γενόμενος, καὶ καταστήσας ἑαυτὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ παραδοῦναι τὸν ἕτερον, καὶ πολλὰ διενεχθεὶς τῇ γνώμῃ, τέλος ἐκύρωσε τὸ τρόπαιον τρεφθεῖσαν, καὶ παρέδωκε τῷ Σύλλᾳ τὸν Ἰουγούρθαν. ὁ μὲν οὖν θριαμβεύων ἐπὶ τούτῳ, Μάριος μὲν· ἡ δὲ δόξα τοῦ κατορθώματος μὲν ὁ Μαείου φθόνος Σύλλᾳ τρεστίθει, παρελύπει τὸν Μάριον ἡσυχῇ. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σύλλας φύσει τε μεγαλαυχος ὤν, καὶ πότε τρεφθὲν ἐκ βίου ταπεινοῦ καὶ ἀγνοῦς, ἔν τινι λόγῳ γεγενὼς τοῦδε τοῖς πολίταις, καὶ τοῦ τιμᾶσθαι γεγενόμενος, εἰς τοῦτο φιλοτιμίας τρεφῆλθεν, ὥστε γλυφάμενος ἐν δακτυλίῳ φορεῖν εἰκόνα τοῦ τρόπαιου· καὶ ταύτῃ γε χρώμενος ἀεὶ διετέλεσεν. οὗ δὲ ἡ γραφὴ, Βόκχος μὲν τοῦδε διδοὺς, Σύλλας δὲ τοῦδε λαμβάνων τὸν Ἰουγούρθαν. οὐδὲν μὲν οὖν ταῦτα τὸν Μάριον· ἐπὶ δὲ ἡγούμενος ἐλάττον αὐτοῦ φθονεῖσθαι τὸν Σύλλαν, ἐχρῆτο τρὸς τὰς στρατείας· ὁ μὲν δεύτερον ὑπατεύων. τρεσβευτῇ· ὁ δὲ τρίτον. χιλιάρχῳ. καὶ πολλὰ δι' ἐκείνου τοῦ χρησίμου κατωρθοῦτο.

A natura fuisse, vt iuuenis etiamnum & nondum celebris, cum mimis viueret & scurris, sociumq; se iis in omni proteruia præberet: atq; quum esset rerum potitus, scenicorum & histrionum impudentissimis quibusq; coactis præter ætatem, imperii maiestatem potaret quotidie cum eis, dicteriisq; digladiaretur, quum multa interim posthaberet grauia negotia. Neq; enim inter cœnandum Sylla rei vlli vacabat seriæ, sed qui alias negotiosus esset & tristior, vt primum contulit ad conuiuium se vel ad compotationem, repente inuertebat se, mimisque & saltatoribus tractabilis erat, & aditu promptus atq; dedit°. Videtur huius dissolutionis morb. B etiam effusio in amores fuisse, in voluptatesq; propensio, qua ne in senectute quidem fuit liber. Metrobium scenicum constanti amore est iuuenis prosequutus, isque affectus cum ætate creuit: siquidem quum mulierem Nicopolim nomine, meretricem quidem vulgarem, sed opulentam, cœpisset amare, fuit ex consuetudine Syllæ & formæ C venustate illa in amorem eius ita effusa, vt hæredem moriens eum reliquerit. Fuit item nouercæ hæres, quæ loco filii dilexit eum. ex quibus hæreditatibus satis lautus fuit. Quæstor creatus, Marium primo consulatu est in Africam comitatus ad bellum Iugurthinum. Postquam in castra venit, probauit cum aliis rebus industriam suam, tum oblata occasione recte vsus, amicitiam sibi regis Numidarum conciliauit Bocchi. Nam legatos eius, è manibus latronum Numidarum elapsos, excepit & liberaliter habuit, dona insuper dedit eis, atq; cum præsidio, quod eos in tutum deduceret, dimisit. Bocchus autem iampridem socerum perosus erat & timebat Iugurtham. Tunc fracto, & ad ipsum confugienti insidias struens acciuit Syllam, quo per illum potius quam per se corriperetur D tradereturq; Iugurtha. Re cum Mario communicata, præsidium habens paucorum militum, maximũ subiit periculum, quod dum barbaro necessariis suis coniunctissimis infido confidit, vt alium acciperet, in manus eius commisisset se. Verum habens Bocchus vtrumq; in arbitrio suo, quum se in eam necessitudinem demisisset, fidem vt violaret in altero, post multos animi æstus, tandem primam proditionem comprobauit, tradiditq; Syllæ Iugurtham. Duxit quidem hac de re triumphum Marius, sed facti gloria, quam Marii inuidia Syllæ attribuit, momordit in occulto Marium nonnihil: E siquidem quum esset sua sponte Sylla iactabundus, & tunc primum ex vita abiecta & tenebris in lucẽ ciuium emersisset, gustumq; cepisset honorum, eo erupit ambitionis, vt facti huius sculptam in annulo imaginem gestaret, qua etiam perpetuo deinceps signauit. Exprimebatur sculptura Bocchus tradens & Sylla accipiens Iugurtham. Quanquam autem stimularunt ea Mariũ, minus tamen adhuc quam se ratus inuidiosum Syllam, legatum eum ad exercitum in secundo consulatu habuit, & in tertio tribunum militum, eiusq; opera multa præclare confecit: siquidem legatus ducem Tectosagarum Copillum cepit, in tribunatu magnam F gentem & populosam ad amicitiam & societatem à populo Romano petendam Marsos impulit. Inde infestum sibi Marium animaduertens,

Τεκτοσάγων Κόπιλλον εἷλε, καὶ χιλιάρχων, μέγα καὶ πολυανθρωπον ἔθνος Μαρσοὺς ἔπεισε φίλους γενέσθαι καὶ συμμάχους Ῥωμαίων. ἐκ δὲ τούτων, τὸν Μάριον ἀγανακτοῦντα ἀγθόμενον αὐτῷ,

atque inuitum ſibi aliquid deferre rei gerendæ, ſed obſiſtere incremento ſuo, ad collegam ſe Marii contulit Catulum, bonum illum quidem virum, ſed ad prælia ſegniorem. Hic delegauit ei præcipuas quaſq; & maximas res. Ita pariter opes & gloriam ſuam amplificauit. Ac bello complures barbarorum Alpinorum nationes ſubegit. Quum inopia commeatus laboraretur, ea ſuſcepta procuratione tantam præſtitit affluentiam, vt Catuli militibus abundantibus, etiam præberet Marii copiis: qua re dicitur admodum agitaſſe Marium. Hæc igitur ſimultas ex tam leui ſcaturiens & friuola occaſione atq; fonte, inde per ſanguinem ciuilem & ſeditiones atrociſſimas in dominatum erumpẽs & totius confuſionem imperii, ſapientem virum Euripidem fuiſſe, & morborum ciuilium probauit gnarum, qui ambitionem iubet, vt funeſtiſſimum & infeſtiſſimum vtentibus ea dæmonium, deuitare. At Sylla, gloriam quam bello quæſiuerat, ratus ad negotia vrbana abunde eſſe, confeſtim à militia traduxit ſe ad populum ambiendum, ac præturam petiuit: vbi repulſam eſt paſſus, cauſam adſcribit plebi. Ait enim illam, quod ſuam ſciret cũ Boccho amicitiam, & ſi ante præturam ædilis curulis factus eſſet, magnificas venationes & Africanarum beluarum exſpectaret ſpectacula, alios deſignaſſe prætores, quo compelleret ipſum ad ædilitatis petitionem. Cæterum haud veram repulſæ ab ipſo proditam cauſam apparet rebus ipſis conuinci Syllam. Anno enim poſt populi fauorem partim blandimentis, partim largitionibus emeritus, prætor factus eſt. Quare, quum in prætura ad Cæſarem diceret ira incenſus, ſua ſe poteſtate in illum vſurum, arridens Cæſar, Recte (inquit) præturam exiſtimas tuam: nempe eam emiſti. Peracta prætura, legatus in Cappadociam mittitur ſpecioſo expeditionis titulo ad Ariobazanem in regnum reducendum, reuera vt multa molientem Mithidatem, imperiumque & vires adiungentem haud minores quam eſſent præſentes reprimeret. Copias haud magnas adduxerat ſecum, ſed prompta vſus opera ſociorũ, magno numero ipſorum Cappadocum, maiori Armeniorum, qui Gordio ſuppetias venerant, interfecto eiecit eum, & Ariobarzanem appellauit regem. Agentem apud Euphratem conuenit Parthus Orobazus, regis Arſacis legatus, quum nihil ante eam diem commercii inter vtranq; gentem interceſſiſſet. Sed & id magnæ felicitatis Syllæ videtur fuiſſe, quod inter Romanos cum illo principe ad ſocietatem & amicitiam petendam congreſſi Parthi ſint. Ibi dicitur tres ſedes poſuiſſe, vnam Ariobarzani, alteram Orobazo, ſibi tertiam, mediuſque inter duos ſedens audientiam dediſſe legato. Quamobrem necauit poſtmodum rex Parthorum Orobazũ: Syllam alii prædicauerũt, quod barbaros habuiſſet ludibrio, alii vt arrogantem & intempeſtiue ambitioſum culpauerunt. Memoriẹ proditũ eſt quendã ex comitatu Orobazi Chalcidenſem, inſpecto Syllæ vultu, animique & corporis haud defunctorie obſeruatis motib., atq; ad artis pręcepta expenſa eius naturæ ꝓdicaſſe fieri non poſſe quin ſumm⁹ hic vir futurus eſſet, mirari ẽt ſe, quemdm patiatur & nunc non eſſe omniũ primus.

A καὶ μηκέτι προϊέμενον ἡδέως πρᾶξεων ἀφορμὰς, ἀλλὰ ἐνιστάμενον τῇ αὐξήσει, Κάτλῳ τῷ συναρχοντι τοῦ Μαρίου προσέτρεψεν ἑαυτὸν, ἀνδρὶ χρήσιμῳ μὲν, ἀμβλυτέρῳ δὲ πρὸς ἀγῶνας· ὑφ' οὗ τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα πιστευόμενος, εἰς δυνάμιν ἅμα δόξῃ προήει. καὶ πολέμῳ μὲν αἱρεῖ πολὺ μέρος τῶν ἐν τῇ Ἄλπεσι βαρβάρων· ὑπολιπούσης δ' αὐτὸν ἀγορᾶς, ἀναδεξάμενος τὴν ὑπομέλειαν, τοσαύτην ἐποίησε περιουσίαν, ὥστε τοῖς Κάτλου στρατιώταις ἐν ἀφθόνοις διαγόντων, καὶ τοῖς Μαρίου παρεσκευάζειν· ἐφ' ᾧ φησὶν αὐτὸν ἀγωνιᾶσαι τὸν Μάριον. ἡ μὲν οὖν ἔριδος βραχεῖαν οὕτω καὶ μικρὰν ὑπόθεσιν καὶ ἀρχὴν, εἶτα χωροῦσα διὰ αἵματος ἐμφυλίου, καὶ στάσεων ἀνηκέστων, ὑπὸ τυραννίδα καὶ σύγχυσιν ἀπόρων πραγμάτων, ἀπέδειξε τὸν Εὐριπίδην σοφὸν ἄνδρα καὶ πολιτικῶν ὑπεριδόντα νοσημάτων, δεικνυσάμενον φυλάττεσθαι τὴν φιλοτιμίαν, ὡς ὀλεθριωτάτην καὶ κακίστην δαίμονα τοῖς χρωμένοις. ὁ δὲ Σύλλας, οἰόμενος αὐτῷ τιμὴν ἀπὸ τῶν πολεμικῶν δόξαν, ὑπὲρ τὰς πολιτικὰς πράξεις δεῖν ἀρκεῖν, καὶ δοκεῖν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς στρατείας ἀνῆκε, ὑπὲρ τιμὴν τοῦ δήμου πρᾶξιν, ὑπὲρ στρατηγίαν πολιτικὴν ἀπεγράψατο καὶ διεψεύσθη. τὴν δ' αἰτίαν τοῖς ὄχλοις αἰτιᾶται. φησὶ γὰρ αὐτοὺς εἰδότας τὴν πρὸς Βόκχον φιλίαν, καὶ προσδεχομένους, εἰ πρὸς τὴν στρατηγίας ἀγωνιοῦσι, κυνηγέσια λαμπρὰ, καὶ Λιβυκῶν ἀγῶνας θηρίων, ἑτέρους ἀποδεῖξαι στρατηγοὺς, ὡς αὐτὸν ἀγωνιοῦν ἀναγκάσοντας. ἔοικε δ' τὴν ἀληθῆ τῆς ἀποτυχίας αἰτίαν οὐχ ὁμολογῶν ὁ Σύλλας ἐλέγχεσθαι τοῖς πράγμασι. σημαίνει γὰρ κατόπιν ἔτυχε τῆς στρατηγίας, τοῦ δήμου, οὐ μὴν πολιτείᾳ οὐ δι' καὶ χρήμασι προσαγαγόμενος. διὸ δὴ καὶ στρατηγοῦντος αὐτοῦ, καὶ πρὸς Καίσαρα μετ' ὀργῆς εἰπόντος ὡς χρήσοιτο τῇ ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐξουσίᾳ, γελάσας ὁ Καίσαρ, Ὀρθῶς (ἔφη) τὴν ἀρχὴν ἰδίαν νομίζεις· ἔχεις γὰρ αὐτὴν ὠνάμενος. μετὰ δὲ τὴν στρατηγίαν, εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἀπεστέλλεται, τὸν μὲν ἐμφανῆ λόγον ἔχων πρὸς τὴν στρατείαν, Ἀριοβαρζάνην καταγαγεῖν· αἰτίαν δ' ἀληθῆ, Μιθριδάτην ὑπερχεῖν πολυπραγμονοῦντα, καὶ πρεσβαλλόμενον ἀρχὴν καὶ δυνάμιν οὐκ ἐλάττονα τῆς ὑπαρχούσης. ἰδίαν μὲν οὖν δυνάμιν οὐ πολλὴν ἐπήγετο, χρησάμενος δ' τοῖς συμμάχοις πρόθυμοις, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν Καππαδοκῶν, πλείονας δ' αὖθις Ἀρμενίων πρὸς βοηθοῦντας ἀπέκτεινας, Γόρδιον μὲν ἐξήλασεν, Ἀριοβαρζάνην δὲ ἀπέδειξε βασιλέα. διαπειρῶντι δ' αὐτῷ πρὸς τὸν Εὐφράτην, συντυγχάνει Παρθος Ὀροβάζος, Ἀρσάκου βασιλέως πρεσβευτὴς, οὔπω πρότερον ἀλλήλοις ὑπομεμιγμένων τῶν γενῶν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς μεγάλης δοκεῖ Σύλλᾳ τύχης γενέσθαι, τῷ πρώτῳ Ῥωμαίων ἐκείνῳ Πάρθους συμμαχίας καὶ φιλίας δεομένους διὰ λόγων ἐλθεῖν. ὅτε καὶ λέγεται τρεῖς δίφρους θεμένους, τὸν μὲν Ἀριοβαρζάνην, τὸν δ' Ὀροβάζῳ, τὸν δ' αὐτῷ, μέσος ἀμφοῖν καθεζόμενος χρηματίζειν. ἐφ' ᾧ τὸν μὲν Ὀροβάζον ὕστερον ὁ τῶν Παρθων βασιλεὺς ἀπέκτεινε· τὸν δὲ Σύλλαν οἱ μὲν ἐπῄνεσαν ἐντρυφήσαντα τοῖς βαρβάροις, οἱ δὲ, ὡς φορτικὸν ἠτιάσαντο, καὶ ἀκαίρως φιλότιμον· ἱστορεῖται δέ τις ἀνὴρ τῶν μετ' Ὀροβάζου καταβεβηκότων, Χαλκιδεὺς, εἰς Σύλλα πρόσωπον ἀποβλέψας, καὶ τοῖς κινήσεσι τῆς τε διανοίας καὶ σώματος οὐ παρέργως ἐπιστήσας, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῆς τέχνης ὑποθέσεις τὴν φύσιν ἐπισκεψάμενος, εἰπεῖν ὡς ἀναγκαῖον εἴη τοῦτον τὸν ἄνδρα μέγιστον γενέσθαι· θαυμάζειν δὲ καὶ νῦν, πῶς διέκειται μὴ πρῶτος ὢν ἁπάντων.

ἀναχωρήσαντι δὲ αὐτῷ δίκην ἔλαχε δώρων Κίωσωρῖνος, ὡς πολλὰ χρήματα συνειληχότι παρὰ τὸν νόμον ἐκ φίλης καὶ συμμάχου βασιλείας. οὐ μὴν ἀπήντησεν ἐπὶ τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἀπέστη τῆς κατηγορίας. ἡ μέντοι τοῦ Μαρίου αὐτῷ φάσις ἀνερρίπιζετο, καινὴν ἐπόθεσιν λαβοῦσα τὴν Βόκχου φιλοτιμίαν, ὃς τὸν δῆμον ἅμα θεραπεύων ἐν Ῥώμῃ, καὶ τῷ Σύλλᾳ χαριζόμενος, ἀνέθηκεν εἰκόνας ἐν Καπιτωλίῳ θηραφόρους, καὶ παρ' αὐταῖς χρυσοῦν Ἰουγούρθαν ὑφ' ἑαυτῷ Σύλλᾳ παραδιδόμενον. ἐφ' ᾧ τοῦ Μαρίου βαρυθυμουμένου καὶ καθαιρεῖν ἐπιχειροῦντος, ἑτέρων δ' ἀμυνόντων τῷ Σύλλᾳ, καὶ τῆς πόλεως ὅσον οὔπω φλεγομένης ἐπ' ἀμφοῖν, ὁ συμμαχικὸς πόλεμος, πάλαι τυφόμενος, ἐπὶ τὴν πόλιν ἀναλάμψας, τότε τοῦ φάσιν ἐπέσχεν. ἐν τούτῳ μεγίστῳ καὶ ποικιλωτάτῳ γενομένῳ, καὶ πλείστα κακὰ καὶ βαρυτάτους παρασχόντι κινδύνους Ῥωμαίοις, Μάριος μὲν οὐδὲν ἀποδεῖξαι μέγα δυνηθείς, ἤλεγχε τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν ἀκμῆς καὶ ῥώμης δεομένην, Σύλλας δὲ πολλὰ δράσας ἄξια λόγου, δόξαν ἔσχεν ἡγεμόνος μεγάλου μὲν παρὰ τοῖς πολίταις, μείζονος δὲ παρὰ τοῖς φίλοις, δυτυχεστάτου δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς. ἀλλ' ὅμως ἔπαθε ταὐτὸ Τιμοθέῳ τῷ Κόνωνος, ὃς εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ τὰ κατορθώματα τῶν ἐχθρῶν πεπεμένων, καὶ γραφόντων ἐν πίναξι κειμένην σκεῦος, τὴν δὲ τύχην δικτύῳ τὰς πόλεις περιβάλλουσαν, ἀγεγικιζόμενος καὶ χαλεπαίνων πρὸς τοὺς ταῦτα ποιοῦντας, ὡς ἀποστερούμενος ἐπ' αὐτῶν τῆς ὑπὲρ τῆς πράξεσι δόξης, ἔφη ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον ἐπομνήσκων ἐκ παρρησίας, Οὐδὲν, Ἀθηναῖοι ἄνδρες, τῇ τύχῃ μέτεστι πρὸς Τιμόθεον μὲν οὖν φασὶν οὕτω φανέντα φιλότιμον, ἀνιμείρεσθαι τὸ δαιμόνιον, ὥστε μηδὲν ἐπὶ πράξει λαμπρὸν, ἀλλ' ὅλως ἀποτυγχάνοντα τῆς πράξεσι, καὶ πρόσχρεον τῷ δήμῳ, τέλος ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως. Σύλλας δὲ οὐ μόνον ἡδέως προσιέμενος τὸν τοιοῦτον εὐδαιμονισμὸν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ συναύξων καὶ συνεπιθάζων τὰ πραττόμενα, τὴν τύχης ἐξῆπτεν, εἴτε κόμπῳ χρώμενος, εἴθ' οὕτως ἔχων τῇ δόξῃ πρὸς τὸ θεῖον. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι γέγραφεν ὅτι τῶν καλῶς αὐτῷ βεβουλευμένων οὐ μικρὰ γνώμῃ ἀλλὰ πρὸς καιρὸν ἀποτολμώμενα πράξεις, ἔπιπλον εἰς ἄμειον. ἔτι δὲ καὶ δι' ὧν φησι πρὸς τύχην ὑπεφυχέναι μᾶλλον ἢ πρὸς πόλεμον, τῇ τύχῃ τὴν ἀρετὴν πλέον ἔοικε νέμειν. καὶ ὅλως ἔοικεν ἑαυτὸν τὸν δαίμονος ποιεῖν· ὃς γε καὶ τῆς πρὸς Μέτελλον ὁμονοίας, ἰσότιμον ἄνδρα καὶ κηδεστὴν, δυτυχίαν τινὰ θείαν αἰτιᾶται. πολλὰ γὰρ αὐτῷ πράγματα παρέξειν ἐπίδοξον ὄντα, πρόπαιον ἐν τῇ κοινωνίᾳ γενέσθαι τῆς ἀρχῆς. ἔτι δὲ Λεύκολλῳ μὲν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ὧν ἐκείνῳ τὴν γραφὴν ἀνέθηκε, παραινεῖ μηδὲν οὕτως ἡγεῖσθαι βέβαιον ὡς ὅ, τι δι' αὐτῷ πρόσταξε νύκτωρ τὸ δαιμόνιον. ἐκπεμπομένου δ' αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως εἰς τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, ἐσορεῖ χάσμα τῆς γῆς μέγα γενέσθαι περὶ Λαβέρνιον· ἐκ δ' τούτου πῦρ ἀναβλύσαι πολὺ, καὶ φλόγα λαμπρὰν ἐπείσαι πρὸς τὸν οὐρανόν. εἰπεῖν δὴ καὶ τοὺς μάντεις, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς, ὄψει διάφορος καὶ πρόκριτος, ἄρξας ἀπαλλάξει τὴν πόλει παρανομίας τὰς παρούσας. τοῦτον δ', αὐτὸν εἶναί φησιν ὁ Σύλλας. τῆς μὲν γὰρ ὄψεως ἴδιον εἶναι τὸ πρὸς τὸν κόμμιν χρυσοπρὸν, ἀρετὴν δ' οὐκ ἀναίνεσθαι μαρτυρεῖν ἑαυτῷ, μετὰ πράξεις οὕτω καλὰς καὶ μεγάλας. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς θειότητος. τὸν δὲ ἄλλον τρόπον ἀνώμαλός τις ἔοικε γεγονέναι καὶ διάφορος πρὸς ἑαυτὸν, ἀφε-

A Regressum ad vrbem postulauit Censorinus repetundarum, quod magnam pecuniam contra leges ex amico & socio regno cepisset. haud occurrit tamen ad iudicium, sed accusationem reliquit. At dissensio cum Mario eius ex noua occasione recruduit Bocchi dono. Qui simul ad demerendum populum, & in gratiam Syllæ signa victoriæ in Capitolio dedicauit, iuxtaque Iugurtham ex auro factam, vt Syllæ ab se fuerat traditus. Qua de re exacerbato Mario, & detrahere ea signa parante, aliis vero Syllæ auxilium ferentibus, ciuitas pene est ab vtriq; partibus inflammata. Cæterum bellum sociale iampridem aduersus vrbem fumans quum B flagrasset, compressit seditionem in præsenti. Eo in bello, quod maximum fuit, & maxime euariauit, quodq; multa vulnera populo Romano, & grauissima intulit descrimina, Marius, qui nihil præclari designauit, bellicas artes docuit vigore & robore indigere: Sylla vero factis multis eximiis nomen comparauit ducis apud ciues magni, apud socios maximi, & fortunatissimi apud hostes. Verum animus ei alius atq; Timotheo fuit Cononis filio, qui, quum res ipsius egregie gestas assignarent æmuli fortunæ, atq; in tabulis dormientem pingerent, fortunam autem reti vrbes implicantem, tu- C lit hoc inurbane, infestusq; eius rei autoribus, quasi ab eis spoliaretur rerum gestarum laude, dixit tunc pro concione à bello reuersus, Nullam partem ciues vendicare in his fortuna valet. Cęterum cũ Timotheo, qui se demonstrauit tantopere ambitiosum, pari licentia ferunt fortunam egisse, nihil vt deinceps gesserit insigne, sed aduersa ceciderint omnia: itaq; tandem ab infesto populo exactus in exilium fuerit. Sylla vero non modo lubens eam felicitatis suæ fauentisq; sibi fortunæ opinionem recipiebat, sed eam etiam in maius tollebat, studensque vt propitii numinis fidem ad- D iungeret, facta sua fortunæ tulit accepta, siue per iactantiam id fecit, siue eam habuit de diis existimationem. Quandoquidem scripsit in Commentariis, quæ non consulte sed ex tempore aggressus temere esset, ea recte cecidisse quã quæ deliberasse sibi visus fuerat mature. Ad hæc quũ melius dicit se ad fortunam comparatum quam ad bellum, plus eum fortunæ tribuere quam virtuti apparet. Breui in totum videtur se mancipasse fortunæ, quæ quidem vel suam cum Metello, paris dignitatis viro & socero, concordiam ad diuinam aliquam delegat felicitatem. A quo enim magnopere fati- E gatum iri exspectauerat se, eum collegam lenissimum expertum. Præterea Lucullum in Commentariis, quos illi dicauit, admonet, nihil perinde firmum vt ducat ac quod id somnis ei noctu iubeat Deus. Quum autem ad bellum sociale cum exercitu mitteretur, tradit apud Lauernam in ingentem sinũ terræ labem desedisse, ex quo grandem ignẽ erupisse & lucidam flammam ad cœlum extulisse. Nuntiasse vero fatiloquos virum egregium & forma præcellentem atq; insignem præsentibus procellis vrbẽ, quum summũ imperiũ cepisset, explicaturum. Hunc se ait esse Sylla. Nam faciei suæ peculiarem esse auri colore rutilantem comam: virtutem vero non erubescere se, si sibi sumat tantis & F tam præclaris rebus gestis. Atq; hactenꝰ de eius in deos fiducia. Cęteris moribꝰ dispar fuit & incõstãs.

Rapere multa, largiri plura, temere honorem habere & insultare, colere eos quos vtiles sibi ducebat, morosus esse in illos qui quid ab ipso peterent, vt nescias fastidiosior natura an blandior fuerit. Nam de eius inpuniendo varietate, quod quauis de causa obtruncaret homines, è diuerso maxima facinora leniter ferret, facile veniam daret atrocissimis, exiguas & leues offensiones cædibus & bonorum publicationibus persequeretur, ita arbitreris iracundum eum natura fuisse & vltore animo, sed de acerbitate remisisse, vbi ex vsu esset. In ipso hoc bello sociali quum Albinũ, virũ prætorium, legatum suum, milites ipsius fustibus & lapidibus oppressissent, conniuit, neque vendicauit flagitium tantum: imo vero sermonibus glorians distulit, promptiores ideo eos in bello habiturum se virtute peccatum eluentes. Nec eum incusantes mouerunt, sed quum cepisset iam opprimendi Marii consilium, & bello sociali ad exitum perducto, consulatus petendi, deliniebat milites suos. Ac reuersus ad vrbem, consul cum Q. Pompeio declaratur, annos iam quinquaginta natus, & nobilissimum coniugium contrahit Cæcilia ducta Metelli pontificis maximi filia. Ob quod cecinit multa in eum probrose vulgus, multique ex primoribus inuiderunt ei, indignum illa fœmina existimantes, (vt Titus Liuius ait) quem consulatu iudicauerant dignum. Non tamen vnam duxit hanc vxorem. Primam habuit admodum adolescens Iliam, quæ filiolam ei edidit, ab ea Æliam, Cœliam tertiam: quam vt infœcundam missam fecit, sed citra notam & probrum, additis & muneribus. Verum, quod paucis diebus post Metellam duxit, apparuit eum immerito illam causam in Cœliam prætendisse. At Metellam coluit omnibus in rebus constantissime. Vnde populus Romanus quum reuocare exules Marianos desideraret, renuente Sylla recurrit ad Metellam, eamq; appellauit. In Atheniensis quoque, quod Metellam ex muro perstringentes fuissent insectati conuitiis, capta vrbe consuluit durius. sed hæc postea. Id temporis consulatum ad futura floccipendens gestienti animo affectabat bellum Mithridaticum. Huic se Marius præ insana gloriæ cupiditate & ambitione, semper vigentibus morbis, opponebat, vir qui tunc corpore erat inhabili, & proximis superioribus expeditionibus ob seniũ impar fuerat, externa & transmarina bella auens. Hic, dum ad conficienda quędam, quæ restabant ei, profectus in castra Sylla esset, domi reses funestissimam illam, quæ maiorem pernitiem populo Romano inuexit quam vniuersa bella, seditionem fabricauit, vt ostendit iis Deus prodigiis. Flamma enim sponte eluxit ex signorũ hastis, quæ ægre restincta est. Corui tres pullos in conspectum hominum apportatos deuorauerunt, & reliquias retulerunt in nidum. Mures aurum in templo sacratum arroserunt: fœminam vnam ex his ceperunt æditui muscipula. ea in ipsa muscipula quinque editis, tres deuorauit. Et (quod omnium fuit maximum) ex claro & sereno cœlo vox increpuit tubæ acuta & lugubris, vt obstupescerent & cohorrescerent eius magnitudine omnes.

A λέσθαι πολλά, ἀφείσασθαι πλείονα, τιμῆσαι τοῦ καλόνως, ἐφυβείσαι, θεραπεύειν ὧν δέοιτο, θρύπτεσθαι πρὸς τοὺς δεομένους· ὥστε ἀγνοεῖσθαι πότερον ἀποτρόπης φύσει μᾶλλον ἢ κολακευτὴς ἦν. τὸν μὲν γὰρ ἐν τοῖς τιμωρίαις ἀνωμαλίαν, ὃς ὧν ἔτυχεν αἰτιῶν ἀποτυμπανίζοντος αὐτοῦ, καὶ πάλιν τὰ μέγιστα τῶν ἀδικημάτων τοῦ κάτω φέροντος, καὶ διαλλαττομένου μὲν ὅτι τοῖς ἀπηχέσοις μετ' εὐκολίας, τὰ δὲ μικρὰ καὶ φαῦλα προσκρούματα σφαγαῖς καὶ δημεύσεσιν οὐσιῶν μετιόντος, οὕτως ἄν τις διαγνοίη, ὡς φύσει μὲν ὀργίλον χαλεπὸν ὄντα καὶ τιμωρητικόν, ὑφιέμενον δὲ τῆς πικρίας λογισμῷ πρὸς τὸ συμφέρον. ἐν αὐτῷ γε τούτῳ τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ στρατηγικὸν ἄθρα προσβαλόντων, Ἀλβῖνον ὄνομα, ξύλοις καὶ λίθοις διαχρησαμένων, παρῆλθε καὶ οὐκ ἐπεξῆλθεν ἀδίκημα τοσοῦτον· ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμενος διεδίδου λόγον ὡς προθυμοτέροις διὰ τοῦτο χρήσαιτο πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοῖς, ἰώμενος τὸ ἁμάρτημα δι' ἀδραγαθίας. τῶν δ' ἐγκαλούντων οὐδὲν ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ ἤδη καταλύσας Μάριον διανοούμενος, καὶ τοῦ πρὸς τοὺς συμμάχους πολέμου τέλος ἔχειν δοκοῦντος, ἀποδειχθῆναι στρατηγὸς ὅτι Μιθριδατίῳ, ἐθεράπευε τὸν ὑφ' ἑαυτῷ στρατιὰν, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ὕπατος μὲν ἀποδεικνυται μετὰ Κοΐντου Πομπηΐου, πεντήκοντα ἔτη γεγονώς· γαμεῖ δὲ γάμον ἐνδοξότατον, Καικιλίαν τὴν Μετέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως. ἐφ' ᾧ πολλὰ μὲν εἰς αὐτὸν ᾖδον οἱ δημοτικοί, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσων, οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικὸς ὃν ἄξιον ὑπατείας ἔκριναν, ὡς φησιν ὁ Τίτος. οὐ μόνον δὲ ταύτην ἔγημεν, ἀλλὰ πρώτην μὲν, ἔτι μειράκιον ὤν, Ἰλίαν ἔσχε τὴν θυγατέρα αὐτῷ τεκοῦσαν· εἶτα μετ' ἐκείνην, Αἰλίαν· τείτην δὲ, Καικίλιαν, ἣν ἀπεπέμψατο μὲν ὡς στεῖραν, ἀτίμως καὶ μετ' εὐφημίας, καὶ δῶρα προσθεὶς ὀλίγας ὕστερον ἡμέρας ἀγαγόμενος τὴν Μετέλλαν, ἔδοξε διὰ τοῦτο τὴν Κοιλίαν οὐ καλῶς αἰτιᾶσθαι. τὴν μέντοι Μετέλλαν ἐν πᾶσι θεραπεύων διετέλεσε, ὥστε καὶ τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ὅτε τοὺς περὶ Μάριον φυγάδας ἐπεθύμει καταγαγεῖν ἀρνουμένου τοῦ Σύλλα, δεόμενον ὑπεβοήσασθαι τὴν Μετέλλαν. ἐδόκει δὴ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις, ἑλὼν ὁ ἄστυ, προσενεχθῆναι τραχύτερον, ὅτι τὴν Μετέλλαν ἀπὸ τοῦ τείχους γεφυρίζοντες ἐλοιδόρησαν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον· τότε δὲ τὴν ὑπατείαν πρὸς τὰ μέλλοντα μικρὸν ἡγούμενος, ἐπόθει τὴν πρὸς τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, διανιστάμενος δὲ αὐτῷ Μάριος, ὑπὸ δοξομανίας καὶ φιλοτιμίας. ἀγηράτων παθῶν, αὐτὸς, τοῦ τε σώματος βαρὺς, καὶ τῆς ἔναγχος ἀπειρηκυίας στρατείας διὰ γῆρας, ἐκδήμων καὶ διαπορίων πολέμων ἐφιέμενος. καὶ τοῦ Σύλλα πρὸς τὰς ὑπολιπεῖς πράξεις ὁρμήσαντος εἰς τὸ στρατόπεδον, αὐτὸς οἰκουρῶν, ἐπεκτάνετο τὴν ὀλεθριωτάτην ἐκείνῳ, καὶ ὅσα σύμπονοι οἱ πολέμιοι τῷ Ῥωμαίῳ οὐκ ἔβλαψαν, ἀποφρασαμένῳ φάσιν, ὡς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς προσεσήμηνε. πῦρ μὲν γὰρ αὐτόματον ἐκ τῶν τὰ σημεῖα δοράτων ὑποφερόντων ἀνέλαμψε. καὶ κατεσβέσθη μόλις· κόρακες δὲ τρεῖς τοὺς νεοσσοὺς προσαγαγόντες κατέφαγον, τὰ δὲ λείψανα πάλιν εἰς τὴν νεοσσιὰν ἀνεκόμισαν. καὶ μυῶν δὴ ἐν ἱερῷ χρυσὸν δυσκείλυπτον διαφαγόντων, μίαν οἱ ζάκοροι παγὶς θήλειαν λαμβάνουσιν· ἡ δὲ, ἐν αὐτῇ τῇ παγὶς τεκοῦσα πέντε, κατέφαγε τὰ τέκνα. ὁ δὲ πάντων μέγιστον, ὃς ἀπὸ νεφέλου καὶ διαφανοῦς τοῦ παντὸς ἤχησε φωνὴ σάλπιγγος, ὀξὺ ἀποτείνουσα καὶ θρηνώδη φθόγγον, ὥστε πάντας ἔκφρονας γενέσθαι, καὶ καταπλῆξαι τὸ μέγεθος.

Τυρρήνων δὲ οἱ λόγοι μεταβολὴν ἑτέρου γένους ἀπεφαί-
νοντο, καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαίνειν τὸ τέρας. εἶναι μὲν γὰρ αὐ-
τῶν ὀκτὼ τὰ σύμπαντα γένη διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς
ἤθεσι δι' ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρίσθαι χρόνων ἀριθμὸν,
ὑπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἑνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ·
καὶ ὅταν αὐτὴν λάβῃ τέλος, ἑτέρας ἐνιστάμενης κινεῖσθαί τι ση-
μεῖον ἐκ γῆς ἢ οὐρανοῦ θαυμάσιον· ὡς δῆλον εἶναι τοῖς περιέχου-
σι τὰ τοιαῦτα καὶ μεμαθηκόσιν ἐξαίφνης ὅτι καὶ βίοις ἄλ-
λοις καὶ βίοις ἀνθρώποι χρώμενοι γεγόνασι, καὶ θεοῖς ἧττον ἢ
μᾶλλον τῶν παρόντων μέλοντες. τὰ τε γὰρ ἄλλα φασὶν ἐν τῇ τῶν
γένων ἀμείψει λαμβάνειν μεγάλας καινοτομίας, καὶ τὴν μαν-
τικὴν ποτὲ μὲν αὔξεσθαι τῇ τιμῇ, καὶ κατατυγχάνειν τῶν παρα-
γγελλόντων καθαρὰ καὶ φανερὰ σημεῖα τῶν δαιμονίων παρε-
πέμποντος, αὖθις δ' ἐν ἑτέρῳ γένει πάλιν ἀπεινὰ παράγειν, ἀνε-
χέλιον οὖσαν τὰ πολλὰ, καὶ δι' ἀμυδρῶν καὶ σκοτεινῶν ὀργά-
νων τὴν μέλλοντος ἀπαγγέλλειν. ταῦτα μὲν οὖν οἱ λογιώτατοι
Τυρρήνων, καὶ πλέονι τῶν ἄλλων εἰδέναι δοκοῦντες, ἐμυθο-
λόγουν. τῆς δ' συγκλήτου πρὸς μάντεσι περὶ τούτων βουλευούσης
καὶ καταθηλούσης ἐν τῷ ναῷ τῷ Ἐνυοῦς, στρουθὸς εἰσέπτη πολ-
λῶν ὁρώντων, πέτηλα φέρων ἐν τῷ στόματι, καὶ τὸ μὲν ἐκβαλὼν,
μίαν αὐτὸ κατέλιπε, τὸ δὲ ἔχων ἀπῆλθεν. ὑφεωρῶντο δὴ
φασὶν οἱ τεραποσκόποι, καὶ διαφορεῖν τὴν κτηματικὴν πρὸς τὴν
ἀστικὴν ὄχλον καὶ ἀγοραῖον. φανέντα γὰρ τοῦτον εἶναι, καθάπερ
πέτηλα· τοῖς δ' χωρίοις, ἀγραίοις. Μάριος δὴ παραλαμ-
βάνει Σουλπίκιον, ἄνθρωπον οὐδενὸς δεύτερον ἐν τῇ ἄκρᾳ κα-
κίᾳ. ὥστε μὴ ζητεῖν τίνος ἐστὶν ἑτέρου μοχθηρότερος, ἀλλὰ
πρὸς τί μοχθηρότατος ἑαυτῷ. καὶ γὰρ ὠμότης καὶ τόλμα καὶ
πλεονεξία περὶ αὐτὸν οὐ ἀπεικότως αἰσχρὸν καὶ πονη-
ρὸν κακῶν· ὃς γε τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐξελευθερικοῖς καὶ
μετοίκοις πωλῶν ἀναφανδὸν, ἠείθμει τιμὴν διὰ τραπέ-
ζης ἐν ἀγορᾷ κειμένης. ἔτρεφε δὲ καὶ τετρακισχίλιους μαχαιρο-
φόρους, καὶ πλῆθος ἱππικῶν νεανίσκων πρὸς ἅπαν ἑτοίμων,
περὶ αὐτὸν εἶχεν, οὓς αὐτοσύγκλητον ὠνόμαζε. νόμον δ' κυρώ-
σας, μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφεί-
λειν, αὐτὸς ἀπέλιπε μὴ τὴν τελευτὴν, ὀφλήματος μυριά-
δας πεντακοσίας. ὅτως εἰς τὴν δῆμον ἀφεθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαρίου,
καὶ συντάξας πρῶτα τὰ πράγματα βίᾳ καὶ σιδήρῳ, νό-
μους ἔγραφεν, ἄλλους τε μοχθηροὺς, καὶ τὴν διδόντα Μαρίῳ
τὸν Μιθριδατικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. ἀπροσδοκήτου δὲ διὰ
ταῦτα τῶν ὑπάτων ψηφισαμένων, ἐπαγαγὼν αὐτοῖς ἐκ-
κλησιάζουσι περὶ τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων ὄχλον, ἄλλους τε
πολλοὺς καὶ τὸ Πομπηίου τοῦ ὑπάτου μειράκιον ὅτι τῆς
ἀγορᾶς ἀνεῖλεν. αὐτὸς δὲ Πομπήιος λαθὼν ἐξέφυγε.
Σύλλας δ' εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαρίου συνδιωχθεὶς ἠναγκάσθη
παρελθὼν τὰς ἀπροσδοκήτου λύσας· καὶ διὰ τοῦτο τὸν Πομπήιον
ἐπάρχοντα πάντας ποιήσας ὁ Σουλπίκιος, οὐκ ἀφείλετο τοῦ Σύλλα
τὴν ὑπατείαν, ἀλλὰ τὴν ὅτι Μιθριδατικῷ στρατείαν μόνον
εἰς Μάριον μετέθηκε· καὶ πέμπει χιλιάρχους δύο εἰς
Νώλαν, παραληψομένους τὸ στράτευμα, καὶ πρὸς τὸν Μά-
ριον ἄξοντας. φθάσαντος δὲ τοῦ Σύλλα διαφυγεῖν εἰς τὸ
στρατόπεδον, καὶ τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, κατα-
λυσάντων τοὺς χιλιάρχους, οἱ περὶ τὸν Μάριον αὖθις ἐν
τῇ πόλει τοὺς Σύλλα φίλους αἱρεῖν, καὶ χρήματα διήρπαζον αὐτῶν. ἦσαν δὲ μεταστάσεις καὶ φυγαὶ, τῶν μὲν
εἰς πόλιν ἀπὸ στρατοπέδου, τῶν δ' ἐκεῖσε διαφοιτώντων ἐκ τῆς πόλεως. ἡ δὲ σύγκλητος οὐ μὴν οὐχ αὐτῆς.
ἀλλὰ τοῖς Μαρίου καὶ Σουλπικίου διῳκεῖτο προστάγμασι· πυθομένη δὲ, τὸν Σύλλαν ὅτι τὴν πόλιν ἐλαύνειν,

ἔπεμ-

A Hetrusci vates mundi conuersionem prædicauerunt portendi hoc ostento & mutationem in aliam ætatem. Esse enim earum octo genera vita & moribus inter se dissidentia. Vnicuiq; præfinitum à Deo certum temporum numerum, qui magni anni ambitu limitetur. Quum vnius terminus adsit instante alia, moueri ex terra vel cœlo miraculum, vt illis quibus hæc curæ sunt, & qui hęc percepere, perspicuum ilico sit natos esse homines qui alia vita, aliis studiis vtuntur, & quorum gerant dii maiorem vel minorem curam. Quippe cum alia referunt magnas ex illorum generum capere vicibus
B nouationes, tum vaticinandi scientiã modo inclarescere & certa præsagire, liquidis à Deo & dilucidis insignibus præmissis, modo alia in ætate abiectam esse, quod fere claudicet, exilibusq; & inuolutis vestigiis futurum attigat. Hæc Hetruriæ peritissimi vates, & qui præstare arte videbantur cæteris, fabulabantur. De his dum consulit senatus fatiloquos, atq; in æde Bellonæ habetur, passer in omnium conspectu cicadam ore ferens intulit se in ædem, cuius partẽ abiecit ibiq; reliquit, cum parte auolauit. Vnde harioli seditionem timebant & se-
C cessionem ab vrbana & forensi turba agrestium. Quippe illam more cicadæ vocalem esse & agrestes ruri agere. Igitur Marius adsciuit sibi Sulpitiũ, hominem qui nihil reliqui fecerat ad summam improbitatem, vt non quæras quo esset alio sceleratior, sed vbi vinceret semetipse improbitate. Etenim crudelitas & audacia & auaritia coierant in eo, nec, quam turpitudinem vel quod in se admitteret flagitium, quicquam pensi habebat. Nempe ciuitatem Romanam libertinis & inquilinis propalam venundabat, precium, posita in foro mensa, numerabat: tria millia satellitum alebat, manu ex
D equestri pube ad omnia parata erat stipatus, quam vocabat Contrasenatum. Hic quum rogationem tulisset nequis senator supra duo millia denarium æris alieni cõtraheret, debuit ipse moriẽs I-IS cxx. Qui à Mario in populum emissus, quum rempubl. totam vi ferroque miscuisset, & alias leges perniciosas tulit, & illam de imperio Marii contra Mithridatem. Ob quæ iustitio à consulibus edicto, dum concionem ad Castoris habent, immisit in eos multitudinem, atque inter multos alios filium Pompeii consulis adolescentem in foro interfecit: Pompeius ipse clam effugit. Sylla vero, qui confugerat in domum Marii instantibus aduer-
E sariis coactus est prodire & iustitium soluere. Qua de causa quum Pompeio abrogasset honorem, Syllæ reliquit consulatum, tantum ducatum belli Mithridatici ad Marium transtulit. Euestigio igitur tribunos misit Nolam, qui exercitum ad Marium ducerent. Cæterum quod præuertisset Sylla ad exercitum decurrere, & milites, vbi hæc acceperunt, tribunos lapidibus cooperuissent, trucidauit Marius vicissim in vrbe amicos Syllæ, atque bona eorum diripuit. Iamque transibant & profugiebant, hi in vrbem ex castris, illi ex vrbe se subducebant illuc. Senatus
F non erat sui iuris, sed iussis Marii & Sulpitii parebat. Ac, Syllam audiens signa mouere ad vrbem,

duos prætores misit, Brutum & Seruilium, qui ei vetarent procedere. Hos, ad Syllam loquutos ferocius, parauerunt milites obtruncare. Fasces eorum certè concerpserunt, prætextas detraxerunt, multisq; violatos contumelijs remiserunt. Hi iam vel ipso conspectu insignibus expoliati prætorijs ex fœda mœstitiæ specie non posse vltrà seditionem renuntiabat comprimi vel sedari. Erat igitur Marius in apparatu: Sylla cum collega legiones sex integras ducēs mouit à Nola. Exercitum quidem promptum videbat ad petendam vrbem, sed fluctuabat animo secum & timebat periculum. Hîc aruspex Posthumius ad sacrificantem Syllam, inspectis extis ambas manus protendit, vinciriq; se & in custodia haberi vsq; ad præliū postulat, & ni breui omnia ei cecidissent ex sentētia, non deprecatur vltimū supplicium. Dicitur etiam ipsi Syllæ in somnijs se obtulisse dea, quā ex disciplina Cappadocum Romani colunt, siue ea Luna, siue Minerua, siue Bellona sit. Hæc Syllæ visa est assistere, & fulmen ei tradere, iussisseq;, singulis nominatis inimicis eius, ferire, illi icti cōcidere atq; è medio dilabi. Hoc ostēto erectus, narrat id postridie collegæ, ac Romā pergit. Apud Picinas quum occurrissent ei legati, orauerunt ne infesta signa raptim ad vrbem ferret, senatum enim ei satisfacturum: pollicitus est se ibi locaturum castra, imperauitq;, vt solent militibus duces ea metari. Ita legati, fide ei habita, læti abiere. Post quorum discessum, confestim Basillū & C. Mommium præmittit ad occupandum per eos portam & murum ad collem Æsquilinū: indè citato sequitur cursu. Quum Basillus in vrbem irrupisset, portamque occupasset, plebs pleraq; inermis tegulis & lapidibus ex muro incessentes, ne progredi valeret, represserunt eum ac repulerunt ad murum. Interea superuenit Sylla, qui cernens *id* quod agebatur, clamauit vt ædificia succēderent, sumptaq; ardenti face ipse flammam princeps subiecit. Insuper sagittarijs præcepit superioribus tectis tela ignita inijcerent: idq; fecit nullo consilio, sed commotus auferendū se permisit iræ. Nempe aduersarios tantùm videbat: amicorum, propinquorum, & necessariorum nullam ducebat rationem, neque miseratione eorum captus ingrediebatur per ignem. Sontes & insontes iuxtà ducebat. Inter ea propulsus ad ædē Telluris Marius, seruitia vocauit per edictū ad libertatem. Cæterùm irruentibus hostibus, oppressus excessit vrbe. Sylla, coacto senatu, Mario cum paucis alijs, in quibus Sulpitius tribunus plebis fuit, aqua & igni interdicit. At Sulpitius, proditus quum esset à seruo suo, obtruncatus est: servum Sylla manu misit, inde de saxo præcipitauit. In Marij caput pecuniam pronunciauit: parum gratè tamen, vel ciuiliter, vtpote cuius nuper potestati domi eius se ipse permiserat, fueratque illæsus dimissus. Quem Marius si tum missum non fecisset, sed interimendum Sulpitio cōdonasset, potuisset rerum potiri: sed tunc tamē pepercit ei, qui, mox quum in idem incidisset diseriminis, beneficentiam non est expertus eandem. Qua in re offendit senatum Sylla occultè, populi verò indignationem & inuidiam reipsa liquidò sensit:

A ἔπεμψε δύο τῶν στρατηγῶν, Βρεῦτον καὶ Σερουίλιον, ἀπο-
ρρύσοντας αὐτῷ βαδίζειν. τούτοις θρασύτερον Σύλ-
λα θέντας ὥρμησε μὴ ἀνελεῖν οἱ στρατιῶται, τὰς δὲ ῥάβδους κα-
τέκλασε, καὶ τὰς περιπορφύρους ἀφείλοντο, καὶ πολλὰ περιυβρισμένους
ἀπέπεμψαν· αὐτόθεν τε δι' ἀγνοίας κατηφῆ, ὁρωμένους τῶν στρατιωτικῶν τοῦ θαύματος ἐρήμους, καὶ τὴν σύστασιν δοκοῦντας καθεκτὸν ἀλλ' ἀνήκεστον ἀπαγγέλλοντας. οἱ μὲν δὴ περὶ τὸν Μάριον ἀν' ἐπιθαυμάσας ἦσαν· ὁ δὲ Σύλλας ἄγων ἐξ τὰ γράμματα τέλεα μετὰ τοῦ στρατάρχοντος, ἀπὸ Νώλης σκίνδ, τὸν μὲν στρατὸν ὁρῶν πρόθυμον ὄντα χωρεῖν βιάζεσθαι τὴν πόλιν. ἐνδιάζων δὲ τῇ γνώμῃ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ δεδοικὼς τὸν κίνδυνον. ὁ δὲ μάντις
B Ποστούμιος, θύσαντος αὐτοῦ κατὰ μαθὼν τὰ σημεῖα, καὶ τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας τοῦ Σύλλα προτείνας, ἠξίου δεθῆναι καὶ φυλάττεσθαι μέχρι τῆς μάχης, ὡς, εἰ μὴ πάντα ταχὺ καὶ κάλλιστα συντελεσθείη, τὸν ἐφάτλιον δίκην ὑποσχεῖν βουλόμενος. λέγεται δὲ καὶ τοὺς ὕπνους αὐτῷ Σύλλα φανῆναι θεὸν ἐν τῇ μάχῃ Ῥωμαίοις, τοῦ δὲ Καππαδοκῶν μαθόντες, εἴτε δὴ Σελήνην οὖσαν, εἴτε Ἀθηνᾶν, εἴτε Ἐνυώ. ταύτῃ ὁ Σύλλας ἔδοξεν ὑπισχνεῖσθαι ἐγχειρίσαι κεραυνὸν αὐτῷ, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἕκαστον ὀνομάζουσαν τὸν ἐκείνου, βαλεῖν κελεύσαι· τοὺς δὲ πίπτειν βαλλομένους, καὶ ἀφανίζεσθαι. θαρσήσας δὲ τῇ ὄψει, καὶ φράσας τῷ στρατάρχοντι μὲν ἡμέραν, ὅτι τὸν Ῥώμην ἡγεῖτο. καὶ τοὺς Πινίνας αὐτῷ πρεσβείας ἐντυχούσης, καὶ δεομένης μὴ βαδίζειν δι' ἀνάγκης ἐξ ἐφόδου, (πάντα γὰρ ἔσεσθαι τὰ δίκαια τῆς βουλῆς ψηφισαμένης) ὡμολόγησε μὲν αὐτὸν καταστρατοπεδεύσειν, καὶ σημεῖα ἐκέλευε χώρας (ὥσπερ εἰώθει) τῷ στρατοπέδῳ τοῖς ἡγεμόσι· ὥστε τοὺς πρέσβεις ἀπελθεῖν πιστεύσαντας. ἐκείνων δὲ ἀπελθόντων, δύο ἐκπέμψας Λεύκιον Βάσσον καὶ Γάϊον Μόμμιον, καταλαμβάνει τὴν πύλην δι' αὐτῶν, καὶ τὰ τείχη τὰ περὶ τὸν λόφον τὸν Αἰσκυλῖνον· εἶτ' αὐτὸς ἀπάσῃ σπουδῇ συνῆπτε. τῶν δὲ περὶ τὸν Βάσσον εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσόντων καὶ κρατούντων, ὁ πολὺς καὶ ἄοπλος δῆμος ἀπὸ τῶν τειχῶν κεραμῷ καὶ λίθῳ βαλόντες ἐπέσχον αὐτοὺς τοῦ προσω χωρεῖν, καὶ συνέκλαον εἰς τὸ τεῖχος. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Σύλλας παρῆν ἤδη, καὶ συνιδὼν τὸ γινόμενον, ἐβόα τὰς οἰκίας ὑφάπτειν, καὶ λαβὼν δᾶδα καομένην, ἐχώρει πρῶτος αὐτὸς, καὶ τοὺς ὀξύτατα ἐκέλευε χρῆσθαι τοῖς πυροβόλοις ἄνω τῶν στεγασμάτων ἐφιεμένους· κατ' οὐδένα λογισμὸν, ἀλλ' ἔμπαθης ὤν, καὶ τῷ θυμῷ πεπαιδευκώς, τὸν τῶν
C πραττομένων ἡγεμονίαν, ὡς γε τοῖς ἐχθροῖς μόνον ἐώρα, φίλοις δὲ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείοις εἰς οὐδένα λόγον θέμενος οὐδὲ οἶκτον, κατῆγε φλὰ πυρὸς, ὧν τῶν αἰτίων, καὶ μὴ, φλέγωσις οὐκ ἦν. τούτων δὲ γινομένων, ὁ Μάριος ἐξωθεὶς πρὸς τὸ τῆς ἱερᾶς, σκάλῃ δεξὰ κηρύγματος ἐπὶ ἐλευθερίᾳ τὸ οἰκετικὸν ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων κρατηθεὶς, ἐξέπεσε τῆς πόλεως. Σύλλας δὲ τῇ βουλῇ συναγαγὼν, καταψηφίζεται θάνατον αὐτοῦ τε Μαρίου καὶ ὀλίγων ἄλλων, ἐν οἷς Σουλπίκιος ἦν ὁ δήμαρχος. ἀλλὰ Σουλπίκιος μὲν ἀπεσφάγη, προδοθεὶς ὑπὸ θεράποντος, ὃν ὁ Σύλλας ἠλευθέρωσεν, εἶπα κατεχρήμισε. Μαρίῳ δὲ ἐπεκήρυξεν ἀργύριον, οὐκ εὐγνωμόνως, οὐδὲ πολιτικῶς, ὥγε μικρὸν ἔμπροσθεν ὑποχείριον εἰς τὴν οἰκίαν δοὺς ἑαυτὸν, ἀσφαλῶς ἀφείθη. καὶ
D τοῖ Μαρίῳ τότε μὴ διέντι Σύλλαν, ἀλλ' ἀποθανεῖν ὑπὸ Σουλπικίου προσεμένῳ, πάντων κρατεῖν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ὅμως ἐφείσατο· καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τὴν αὐτὴν λαβεῖν παρεσχὼν, οὐκ ἔτυχε τῶν ὁμοίων. ἐφ' οἷς ὁ Σύλλας τὴν μὲν σύγκλητον ἀδήλως ἠνίασεν· ἡ δὲ πρὸς τὸν δῆμον δυσμένεια καὶ νέμεσις αὐτῷ φανερὰ δι' ἔργων ἀπήντα.

Νώνιον μὲν γε τὸν ἀδελφιδοῦν δι' αὐτοῦ καὶ Σερούιον ἀρχαιρεσίας μετιόντας, ἀποψηφισάμενοι καὶ καθυβείσαντες, ἑτέρους κατέστησαν ἄρχοντας, οὓς μάλιστα βουλόμενοι ὤοντο λυπεῖν ἐκείνους. ὁ δὲ τούτοις τε προσεποιεῖτο χάριν, ὡς τοῦ δήμου τοῦ ποιεῖν ἃ βούλοιτο, δι' αὐτὸν ἀπολαύοντος τῆς ἐλευθερίας· καὶ θεραπεύων ὁ τῶν πολλῶν μῖσος, ὕπατον κατέστησεν ἀπὸ τῆς ἐναντίας στάσεως Λεύκιον Κίνναν, ἀραῖς καὶ ὅρκοις καταλαβών, εὐνοήσειν τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν. ὁ δὲ, ἀναβὰς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἔχων ἐν τῇ χειὶ λίθον, ὤμνυεν, εἶτα ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ, μὴ φυλάττοντι τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὔνοιαν, ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως, ὥσπερ ὁ λίθος ἀφὰ τῆς χειὸς, κατέβαλε χαμᾶζε τὸν λίθον οὐκ ὀλίγων παρόντων· προσλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, εὐθὺς ἐπεχείρει καθεστῶτα κινεῖν· καὶ δίκην ὑπὲρ τοῦ Σύλλαν παρεσκεύασε, καὶ κατηγορεῖν ἐπέστησεν Οὐεργίνιον, ἕνα τῶν δημάρχων, ὃν ἐκεῖνος ἅμα τῷ δικαστηρίῳ χάριν ἔασας ὑπὲρ Μιθριδάτου ἀπῆρε. λέγεται δὲ, ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν αἷς ὁ Σύλλας ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐκίνει τὸ στόλον, ἄλλά τε πολλὰ Μιθριδάτῃ ἀφανεῖ βοηθεῖ τὸ Πέργαμον ὑπεσκήψαι δαιμόνια, καὶ νίκην στεφανηφόρον καθειμένην ὑπὸ τῶν Περγαμηνῶν ἐπ' αὐτὸν, ἐκπίνων ὀργιώνων ἀνῶθεν ὅσον οὔπω τῆς κεφαλῆς ψαύουσαν σωστεβεῖν, καὶ τὸ στέφανον πεσόντα κατὰ τοῦ πατέρου φέρεσθαι χαμᾶζε ἀφανισθέντα· ὥστε φείκειν μὲν τοῦ δήμου ἀθυμίαν ὑπὸ πολλῶν Μιθριδάτῃ τοῦ δαχεῖν, καὶ τοῦ αὐτοῦ τότε τῶν στρατευμάτων ἐλπίδος πέρα προχωρούντων. αὐτὸς μὲν γὰρ Ἀσίαν τε Ῥωμαίων, καὶ Βιθυνίαν καὶ Καππαδοκίαν τῶν βασιλέων ἀφῃρημένος, ἐν Περγάμῳ κάθηστο, πλούτοις καὶ δυναστείαις καὶ τυραννίδας ἀφανέμων τοῖς φίλοις. τῶν δὲ παίδων ὁ μὲν ἐν Ποντῳ καὶ Βοσπόρῳ τὸν παλαιὸν ἄρχει τῶν ὑπὸ τὸν Μαιῶτιν ἀοίκητον ἀρχὴν κατεῖχεν, ἡσυχῆ παρενοχλοῦντος· Ἀριαράθης δὲ, Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίαν ὑπὸ στρατοῦ μεγάλου πρεσβεύων. δυνάμεις δὲ οἱ στρατηγοὶ τόποις ἐλαύνοντο, δυνάμεις ἔχοντες· ὧν ὁ μέγιστος Ἀρχέλαος ταῖς μὲν ναυσὶν ὁμοῦ τὴν συμπάσης ὑπεκρατεῖ τῶν θαλάττης, τάς τε Κυκλάδας νήσοις ἐδουλοῦτο, καὶ τὸν δυνῶν ὅσαι Μαλέας ἐν τοῖς ἵδρυται, καὶ τὴν Εὔβοιαν αὐτῇ εἶχεν. ἐκ δὲ Ἀθηνῶν ὁρμώμενος, τὰ μέχρι Θεσσαλίας ἔθνη τῆς Ἑλλάδος ἀφίστη, μικρὰ προσκρούσας πρὸς Χαιρώνειαν. ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ Βρέττιος Σούρας ἀπήντησε, στρατηγὸς μὲν ὢν Σεντίου, τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀνὴρ δὲ τόλμῃ καὶ φρονήσει ἀφαφέρων. οὗτος Ἀρχελάῳ δικίῳ ῥεύματος φερομένῳ ἀφὰ τῆς Βοιωτίας, ὑπὸ πλῆθον αὐτῆς, καὶ τεισὶ μάχαις ἀφαγὼ ἰσάμενος πρὸς Χαιρώνειαν, ὀξέως, καὶ σωνέστλε παλιν ὑπὸ τὴν θάλατταν. Λεύκιον δὲ Λεύκουλλον κελεύσαντος αὐτὸν ὑποχωρεῖν ὑπὸ τὸν Σύλλα, καὶ τὸν ἐψηφισμένον ἐκείνῳ ἐδῶ πόλεμον, εὐθὺς ἐκλιπὼν τὴν Βοιωτίαν, ὀπίσω πρὸς Σέντιον ἀπήλαυνε, καὶ τῶν αὐτῶν τῶν στρατευμάτων ἐλπίδος πέρα προχωρούντων, καὶ τῆς Ἑλλάδος οἰκείως ἐχούσης πρὸς μεταβολὴν, ἀφὰ τὴν ἐκείνου καλοκαγαθίαν. ἀλλὰ γὰρ Βρεττίῳ μὲν ταῦτα λαμπρότατα τῶν πεπραγμένων. Σύλλας δὲ τὰς μὲν ἀνῆγας πόλεις εὐθὺς εἶχεν ὑπὸ τὸν φόβον καὶ καλούσας, τὰς δὲ Ἀθήνας ἀφὰ τὸν τύραννον Ἀριστίωνα βασιλεύεσθαι ἠναγκασμένας ἀθρόως ἐπέστη. καὶ τὸν Πειραιᾶ πρὸς ἐπολιόρκει, μηχανὴν τε πᾶσαν ἐφιστὰς, καὶ μάχας πολυποδαπὰς ποιούμενος. καὶ τοι χρόνον οὐ πολὺν ἀναχωρῶν, παρὲν ἀκινδύνως ἐλῶν τὴν ἄνω πόλιν, ὑπὸ λιμοῦ συνηλωκὼ ἤδη τῇ χρείᾳ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν ἕκατον χρόνον. ἀλλ' ἐπειγόμενος εἰς Ῥώμην, καὶ δεδιὼς τὸν ἐκεῖ νεωτερισμὸν,

A siquidem Nonio Syllę sororis filio commendatione eius subnixo & Seruio candidatis ignominiosè repulsis, alios designauerunt, quorum angi illum arbitrabantur honore. Quæ sibi esse prætulit iucunda, quòd populus pro arbitrio agens, beneficio suo libertate frueretur. Ac quò odium plebis leniret, consulem creauit ex aduersis partibus L. Cinnam, deuotionibus & iureiurando adactum pro se facturum. Ille scandit Capitolium, lapidemque manu tenens iurauit. Inde execratus in caput suum, ni amicitiam cum Sylla conseruasset, ita vrbe vt exigeretur, sicut è manu sua excidebat lapis,
B multis præsentibus lapidem proiecit in terram. At inito magistratu, actutũ molliri cœpit res nouas, ac iudicium Syllæ est machinatus, accusatoremque apposuit vnum ex tribunis plebis, Verginium. Quò ille vna cum subsellijs relicto, contra Mithridatem est profectus. Memorant, quo tempore classem Sylla ab Italia soluit, in alijs, quæ agẽti Pergami Mithridati oblata fuerunt, miraculis, Victoriam coronatam, quæ à Pergamenis supernè demittebatur machinis, quum penè attingeret caput eius, labefactatam & delapsam coronam in theatro ad solum diffractam, atque inde horrore
C populum, Mithridatem ingenti fuisse consternatione perculsum, licet omnia ei id temporis ex sententia procederent. Quandoquidem Asiam Romanis, Bithyniam & Cappadociam regibus extorserat, sedebatque Pergami, opes, dynastias, & dominatus amicis dispertiens. Filij eius diuersi, vnus in Ponto & Bosphoro, vetus regnum vsque ad solitudines super Mæotin lacum aduersante nullo obtinebat: Ariarathes ingẽtibus copijs Thraciam & Macedoniam insistebat subigere: alias oras domabant cum exercitibus duces eius, quorum Archelaus princeps classe ferme totum obtinens pelagus, insulas Cycladas in ditionem redigebat,
D aliasque quotquot intra Maleam positæ sunt, ipsamque tenebat Eubœam. Athenis sedem belli habebat: inde Græcas gentes Thessalia tenus ab Romanis ad se traxerat. Nõnihil impegit ad Chæroneam. Illic occurrit ei Brutius Sura prętoris Macedoniæ Sentij legatus, virtute & consilio vir singulari. Hic instar torrentis per Bœotiam ruenti Archelao fortissimè obiecit se, ac, prælijs tribus ad Chæroneam cum hoc colluctatus, repulit eum atque ad mare denuo redegit. Qui, quum imperasset ei Lucullus vt Syllæ (cui ea prouincia decreta erat) cederet, quanuis rebus ei supra votum
E fluentibus, & Græcia ob probitatem eius ad mutationem prona, confestim excessit Bœotia, & retrò concessit ad Sentium. Cæterùm hæ splendidissimæ res gestæ Brutij fuere. At Sylla cætera oppida, per legatos suos inuitatus ab illis, extemplo recepit: Athenas verò, manere in partibus regijs per tyrannum coactas Aristionem, magna vi adortus Piræum vndique circumsedit, machinas admouit omnis generis, varijsque modis oppugnauit id. Atqui si paulisper sustineret, sedens potuisset superiorem vrbem per famem, iam annonæ inopia ad extrema redactam, capere. Sed quia
F festinabat ad vrbem, motusque vrbanos timebat,

multis periculis, multis certaminibus, grandi- A
bus impensis conficere maturauit bellum. Cui
quidem, præter reliquum apparatum, machina-
mentorum molitio decem millibus iugorum
mularium, quæ occupata quotidie erant eo in
munere, curabatur. Deficiente materia, (nam
complures machinas & suo labefactatas ponde-
re conuelli contigit, & ab hostibus immisso assi-
duè igni conflagrare) lucis iniecit manum, at-
que nemorosissimam inter suburbia Academi-
am Lyceumque denudauit. Iam quia ingentem
pecuniam bellum postulabat, mouit sacros the-
sauros Græciæ. Atque hinc Epidauro, hinc Olym- B
pia deferri ad se iussit pulcherrima & pretiosissima
dona. Ad Amphictyonas quoque Delphos scri-
psit, rectè facturos ipsos, si ad se misissent Apolli-
nis thesauros: aut enim hos in securiore apud se
custodia fore, aut, si consumpsisset eos, non redditurum se minus. Itaque ex amicis Caphim misit Phocensem cum mandatis vt singula ad pondus acciperet. Venit quidem Caphis Delphos, sed attingere dubitauit sacra, qui etiam coram Amphictyonibus maiorem in modum impositam sibi necessitatem deplorauit. Quum iactarent nonnulli se citharæ sonum ex adyto audisse, id, siue C
credidit, siue quo religionem animo Syllæ offerret, scripsit ad eum. Ille ludens mirari rescripsit se Caphim, qui non intelligeret gaudentis esse non indignantis cantum. Ne ergo capere dubitaret, vtpote Deo propitio & dante. Ac reliqua quidem, quæ inde exportata fuere, vulgus præteriere Græcorum. Dolium verò argenteum, quod residuum adhuc erat ex donis regijs, quum ferre iumenta ob pondus & molem non valerent, coacti Amphictyones id concidere, repetierunt memoria, hinc T. Quintium Flaminiũ & M. Attilium, hinc Paulum Æmilium: quorum Attilius Antiochũ Græcia exegerat, alij duo deuicerant reges Macedonum: nec solùm à templis Græciæ temperauerant, sed & dona & venerationem eis ac religionem addiderant magnam. Atqui modestorum illi & dicto audientium duces legitimi militum, atque animis ipsi regijs præditi, sumptibus autem restricti, modicis vtebantur & temperatis expensis, assentari verò militibus fœdius ducebant quàm formidare hostes: at huius tempestatis duces, qui vi primatũ non virtute parabant, & qui magis in se mutuò arma, quàm in hostes quærebant, cogebantur in imperio obsequi. Inde pretio, quod in delitias militum effundebant, mercantes labores eorum, to- E
tam patriam imprudentes venalem, ac si nequissimorũ seruos, quo imperare valerent melioribus, reddidere. Hæc eiecerunt Marium, mox contrà Syllam reduxerunt: hæc Octauij Cinnam, hæc Fimbriam fecerunt Flacci homicidam. Quorum malorum præcipuè Sylla fons fuit: qui quò corrumperet & ad transitionem pelliceret aliorum milites, prolixus & profusus fuit in suos. Itaque quum pariter alios ad proditionẽ, & suos peruerteret ad luxuriã grandi pecunia, præsertim ad obsidionẽ illam, opus habebat. Miro enim & insano tenebatur expugnandarum ardore Athenarum, F
vel quòd æmulatione quadam vmbratilem pugnã susciperet cum antiqua illius ciuitatis gloria, vel quod esset irritatus dicterijs & scurrilitatibus,

πρὸς τὴν πάλαι σκιαμαχοῦντα τῆς πόλεως δόξαν,

πολλοῖς μὲν κινδύνοις, πολλαῖς δὲ μάχαις, μεγάλαις δὲ δαπάναις κατέπαυδε τὸν πόλεμον. ὅθεν, διὰ τῆς ὑλῆς τοῦ δεσκοῦς, ἣ πρὸς τὰ μηχανήματα τοῦ στρατεία ζεύγεσι μυρίοις ὁσημέρας ἐχρῆτο καθ' ἡμέραν ἐνεργεῖς οὖσι πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν. ὑπολιπούσης δὲ τῆς ὕλης, δεῖν ἐκόπτεσθαι πολλὰ τῶν ἔργων προσκλώμενα τοῖς αὐτῶν βάθεσι, καὶ πυρπολεῖσθαι βαλλόμενα συνεχῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐπεχείρησε τοῖς ἱεροῖς δένδρεσι· καὶ τὴν τε Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφοροτάτην τε καὶ τερπνοτάτην οὖσαν, καὶ τὸ Λύκειον. ἐπεὶ δὲ καὶ χρημάτων ἐδεῖτο πολλῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκίνει τὰ τῆς Ἑλλάδος ἄσυλα, τοῦτο μὲν ἐξ Ἐπιδαύρου, τοῦτο δὲ ἐξ Ὀλυμπίας, τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν ἀναθημάτων μεταπεμπόμενος. ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς Ἀμφικτύσι εἰς Δελφοὺς, ὅτι τὰ χρήματα τοῦ θεοῦ βέλτιον εἰ κομιεῖται πρὸς αὐτόν. ἢ γὰρ φυλάξειν ἀσφαλέστερον, ἢ καὶ ἀποχρησάμενος, ἀποδώσειν οὐκ ἐλάττω. καὶ τῶν φίλων ἀπέστειλε Κάφιν τὸν Φωκέα, κελεύσας σταθμῷ τὸν χρυσὸν λαβεῖν ἕκαστον. ὁ δὲ Κάφις, ἧκε μὲν εἰς Δελφοὺς, ὤκνει δὲ τῶν ἱερῶν θίγειν, καὶ πολλὰ, τῶν Ἀμφικτυόνων παρόντων, ἀπεδάκρυσε τὴν ἀνάγκην. ἐνίων δὲ φασκόντων ἀκοῦσαι φθεγγομένης τῆς ἐν τοῖς ἀδύτοις κιθάρας, εἴτε πιστεύσας, εἴτε τὸν Σύλλαν βουλόμενος ἐμβαλεῖν εἰς δεισιδαιμονίαν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ σκώπτων ἀντέγραφε, θαυμάζειν τὸν Κάφιν, εἰ μὴ συνίησιν ὅτι χαίροντος οὐ χαλεπαίνοντος εἴη ὁ ἄδων. ὥστε θαρρῶν λαμβάνειν ἐκέλευσεν, ὡς ἡδομένου τοῦ θεοῦ καὶ διδόντος. τὰ μὲν οὖν δημόσια διέλαθε τοὺς τε πολλοὺς Ἑλλήνας ἐκπεμπόμενα· τὸν δὲ ἀργυροῦν πίθον, ὃς ἔτι ὑπόλοιπος ἦν τῶν βασιλικῶν, διὰ βάρος καὶ μέγεθος οὐ δυναμένων ἀναλαβεῖν τῶν ὑποζυγίων, ἀναγκαζόμενοι κατακόψαι οἱ Ἀμφικτύονες, εἰς μνήμην ἐβάλοντο, τοῦτο μὲν τὸν Φλαμίνιον τὸν Μάνιον Ἀκύλιον, τοῦτο δὲ Αἰμίλιον Παῦλον· ὧν ὁ μὲν, Ἀντίοχον ἐξελάσας τὴν Ἑλλάδος, οἱ δὲ τοὺς Μακεδόνων βασιλεῖς καταπολεμήσαντες, οὐ μόνον ἀπέχοντο τῶν ἱερῶν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ δῶρα καὶ τιμὰς αὐτοῖς καὶ σεμνότητα πολλὴν προσέθεσαν. ἀλλ' οὗτοι μὲν ὑδάτων τε χωρεόντων καὶ μεμαθηκότων σωφρόνως τοῖς ἄρχουσι παρέχειν τὰς χεῖρας, ἡγούμενοι κτῆνος, αὐτοί τε τῆς ψυχῆς βασιλικοὶ, καὶ τῆς δαπάνης αὐτελεῖς ὄντες, μετοίοις ἐχρῶντο καὶ τεταγμένοις ἀναλώμασι, τὸ κολακεύειν τοὺς στρατιώτας ἄριστον ἡγούμενοι τοῦ δεδιέναι τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ τότε στρατηγοὶ, βίᾳ τὸ πρωτεῖον, καὶ ἀρετῇ κτώμενοι, καὶ μᾶλλον ἐπ' ἀλλήλοις δεόμενοι τῶν ὅπλων, ἢ τοὺς πολεμίους, ἠναγκάζοντο δημαγωγεῖν ἐν τῷ στρατηγεῖν, εἰθ' ὧν εἰς τὰς ἡδυπαθείας τοῖς στρατιωμένοις ἀπήλισκον, ὠνούμενοι τινὰ πόνοις αὐτῶν, ἔλαθον ὤνιον ὅλην τὴν πατρίδα ποιήσαντες, ἑαυτούς τε δούλους τῶν κακίστων, ὑπὲρ τῶν βελτίστων ἀρχήν. ταῦτα ἐξήλασε Μάριον, εἶτ' αὖθις ὑπὲρ Σύλλαν κατῆγε· ταῦτα Ὀκτουίου τοῖς περὶ Κίννᾳ, ταῦτα Φλάκκου τοῖς περὶ Φίμβριαν αὐτόχειρας ἐπέπεισεν. ὧν οὐχ ἥκιστα Σύλλας ἀνέδωκεν εἰς ἀρχὰς, ὑπὲρ ὃ ἀφθείρων, καὶ μετακαλῶν τοὺς ὑπ' ἀνδρὸς ἀπολωλότας, καταχορηγῶν εἰς τοὺς ὑφ' αὐτῷ καὶ δαπανώμενος, ὥστε ἅμα τοὺς ἀνδρὸς μὲν εἰς περιουσίαν, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτῷ, εἰς ἀσωτίαν ἀφθείρων, χρημάτων δεῖσθαι πολλῶν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν πολιορκίαν ἐκείνην. δεινὸς γὰρ τις ἦν καὶ ἀπαθὴς τοῦ ἔρωτος εἶχε· αὐτὸν ἔρως ἔλειν τὰς Ἀθήνας· εἴτε ζήλῳ τινὶ εἴτε θυμῷ τὰ σκώμματα φέροντα καὶ τὰς βωμολοχίας,

αἷς αὐτόν τε καὶ τὴν Μετέλλαν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἑκάστοτε γε-
φυρίζων καὶ καταρχούμενος ὀξυπρέπιζεν ὁ τύραννος Ἀριστίων,
ἀνὴρ θρασὺς ὀξὺς ἀστελγείας ὁμοῦ καὶ ὠμότητος ἔχων ζυγκεκρα-
μένον τὸν ψυχὴν, καὶ τὰ χείριστα τῶν Μιθριδατικῶν συνερρυ-
κότα νοσημάτων καὶ παθῶν εἰς ἑαυτὸν ἀνειληφώς. καὶ τὴν
πόλιν πυκνοῖς μὴν πολέμοις, πολλὰς ὀ τυραννίδας καὶ στάσεις
ἀναπεφυγάνας τοσούτοις, ὥσπερ νόσημα θανατηφόρον, εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ἐπιπεπτωκότα· χιλίων δραχμῶν
σίτου τὸ μεδίμνου τῶν πυρῶν ὄντος ἐν ἄστει τότε, τῶν ἀνθρώ-
πων σιτουμένων τὸ τοῦ τὴν ἀκρόπολιν φυόμενον παρθένιον,
ὑποδήματα καὶ κυλικίοις ἐφθοῖς ἐσθιόντων, αὐτὸς ἐν δελε-
χῶς πότοις μεθημερινοῖς καὶ κώμοις χρώμενος, καὶ πυρριχί-
ζων καὶ γλωττοποιῶν τοῖς τοῖς πολεμίοις, τὸ μὲν ἱερὸν τῆς
θεοῦ λύχνον ἀπεσβηκότα ἀνάπτειν ἐλαίου τοῦ εἶδε, τῇ δὲ
ἱερεφαντίδι πυρῶν ἡμίεκτον τοσαυτοῦσι, πτωχεύοντι ἐπεμ-
ψε. τοὺς δὲ βουλευτὰς, καὶ ἱερεῖς ἱκετεύοντας οἰκτεῖραι τὴν
πόλιν, καὶ ἀναλύσασθαι πρὸς τὸν Σύλλαν, τοξεύμασι βάλ-
λων διεσκέδασεν. ὀλίγῳ δὲ ἤδη πολὺ μᾶλλον ἐξέπεμψεν ὑπὲρ εἰ-
ρήνης δύο ἢ τρεῖς τῶν συμποτῶν τοὺς οὐδὲν ἀξιοῦντας
σωτήριον, ἀλλὰ τὸν Θησέα καὶ τὸν Εὔμολπον καὶ τὰ Μηδικὰ
„ συμπολεμοῦντας, ὁ Σύλλας. Ἄπιτε (εἶπεν) ὦ μακάριοι,
„ τοῖς λόγοις τούτοις ἀναλαβόντες· ἐγὼ γὰρ οὐ φιλομαθὴς
„ ὢν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπέμφθην, ἀλλὰ τοὺς ἀ-
„ φισταμένους καταστρεψόμενος. ἐν δὲ τούτῳ λέγεται τινὰς ἐν
κεραμεικῷ πρεσβυτῶν ἀκούσαντας ἀναλεγομένων τοὺς
ἀλλήλοις, καὶ κακιζόντων τὸν τύραννον, ὡς φυλάττοιτο τὸ
τεῖχος τὴν τοῦ Ἑπτάχαλκον ἔφοδον καὶ τοξεύσειν, ἢ μόνον δυνατὸν εἴη καὶ ῥᾴδιον ὑπερβῆναι τοῖς πολεμίοις·
ἀπαγγεῖλαι ταῦτα πρὸς τὸν Σύλλαν. ὁ δὲ οὐ κατεφρόνησεν,
ἀλλὰ ἐπελθὼν νυκτὸς, καὶ θεασάμενος τὸν τόπον ἀλώσιμον, εἴχετο τοῦ ἔργου. λέγει δὲ αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, τὸν πρῶτον ἐπιβαίνοντα τοῦ τείχους, Μάρκον Τήιον,
ἀνιστάντος αὐτῷ πολεμίου, δόντα πληγὴν ἐκ καταφορᾶς
τῷ κράνει τοῦ κλάσαι τὸ ξίφος, οὐ μὴν ὑφεῖναι τῆς χώρας,
ἀλλὰ μεῖναι καὶ κατασχεῖν. κατελήφθη μὴν δῶν ἡ πόλις ἐκεῖθεν, ὡς Ἀθηναίων οἱ πρεσβύτατοι διεμνημόνευον. αὐτὸς δὲ
Σύλλας τὸ μεταξὺ τῆς Γραικῆς πύλης, καὶ τῆς ἱερᾶς κατασκάψας καὶ σιωμαλιώας, τοῦ μέσας νύκτας ἐσήλαυνε φεικώδης, ὑπό τε σάλπιγξι καὶ κέρασι πολλοῖς,
ἀλαλαγμῷ καὶ κραυγῇ τῆς δυνάμεως ἐφ' ἁρπαγῇ καὶ
φόνον ἀφειμένης ὑπ' αὐτοῦ, καὶ φερομένης ἀφ' ἑστιῶν
ἐσπασμένοις τοῖς ξίφεσιν· ὥστε ἀριθμὸν μηδένα γενέσθαι τῶν
ἀποσφαγέντων, ἀλλὰ τῷ τόπῳ ῥυέντος αἵματος, ἐπὶ πολὺ μεγεθῆσαι τὸ πλῆθος. αὖθις γὰρ τῶν κατὰ τὴν δεύτερον πόλιν ἀναιρεθέντων, ὁ τοῦ τὴν ἀγορὰν φόνος ἐπέσχε πολύπα τὸ ἐντὸς
τοῦ διπύλου κεραμεικόν. πολλοῖς δὲ λέγεται καὶ ἀφ' πυλῶν κατακλύσαι τὸ πεδίον. ἀλλὰ τῶν οὕτως ἀποθανόντων, τοσούτων γενομένων, οὐκ ἐλάττονες ἦσαν οἱ σφᾶς αὐτοὺς ἀφανίζοντες, οἴκτῳ καὶ πόθῳ τῆς πατρίδος, ὡς ἀναιρεθησομένης. τοῦτο γὰρ ἀπογνῶναι καὶ φοβηθῆναι τὴν σωτηρίαν ἐποίησε τοὺς βελτίστους, οὐδὲν ἐν ᾧ Σύλλα φιλάνθρωπον οὐδὲ μέτριον ἐλπίσαντας. ἀλλὰ γὰρ τοῦτο μὲν, Μεριδίου, καὶ Καλπιφῶντος, τῶν φυγάδων, δεομένων καὶ προκυλινδουμένων αὐτοῦ, τοῦτο δὲ, τῶν συγκλητικῶν ὅσοι στρατεύειν ἐξαιτουμένων τὴν πόλιν αὐτός τε μεῖς ὢν ἤδη τῆς ἡμφείας, ἐγκωμιόν τι τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων ἐπεῖπεν, ἔφη χαίρειν πολλοὺς μὲν ὀλίγοις, ζῶντας δὲ τεθνηκόσιν.

quibus eum Metellamque assiduè ex muris deridendo & insultando exacerbauit tyrannus Aristion, homo cui ex petulantia & sæuitia conflatus animus erat, teterrimorumque Mithridaticorum morborum & vitiorum collegerat in se colluuiem, atque eam vrbem quæ ex sexcentis bellis, frequentibus dominatibus & seditionibus antè emerserat, quasi morbus lethalis, in extremum adduxit discrimen. Hic, quum mille drachmarum medimnus tritici in vrbe esset, & homines tunc parthenio, quod in arce crescebat, sustentarent se, calceamentis & lecythis elixis victitarent, vino comessationibusque diurnis perpetuò confectus, saltans, & illudens hostibus sacram lucernam extingui olei penuria permisit. Hierophantidi, tritici heminam ab ipso mendicanti, aliquantum piperis misit. Senatum & sacerdotes, vt ciuitatis misereretur & pacem faceret cum Sylla supplicantes, sagittis ingestis dissiecit. Vix tandem aliquando misit ad agēdum de pace duos aut tres ex cōpotoribus suis. Quibus nihil salutare postulantibus, sed Thesea, Eumolpum, parta de Medis decora iactantibus, Sylla, Facessite (*inquit*) beati, atque verba ista referte vobiscum. Ego quidē Athenas non discendi gratia sum à populo Romano missus, verùm ad domandos rebelles. Inter hæc in Ceramico fama est verba à quibusdam excepta fuisse, colloquentium senum & tyrannum insectantium quòd accessum & aditum ad Heptachalcon, qui vnus facilè hostibus superabilis esset, non sepsisset statione, illos autē hæc Syllæ renuntiasse. Qui non contemnens id, contulit se eò noctu, contemplatusq; capi locum posse, rem aggressus est. Ipse commemorat in Commentarijs Sylla primùm in murum euasisse M. Teium, ac quum hostem, qui se obijciebat ei, feriret, ex violentia ictus quē cassidi intulit, ensem fregisse, non cessisse loco tamen, sed ibi restitisse atq; eum retinuisse. Ergo capta ex illa parte vrbs est, vt Athenienſium antiquissimi commemorauerunt. Ipse Sylla, quod muri inter portam Piraicam & Sacram est intermedium diruto & solo æquato, nocte concubia magno terrore vrbem ingressus est canentibus tubis & cornibus frequentibus, strepituq; & clamore militū ad prædam & cędem ab illo dimissorum. Volabant strictis ensibus per vicos, vt numerus iniri non posset cæsorum, sed loco copiæ inundantis sanguinis etiā hac memoria mēsura agatur. Nam, vt pręteream per partes vrbis reliquas interfectos, qui factus in foro sanguis est, totū Ceramicon vsq; ad Dipylon mersit. addunt multi & per portā perfudisse suburbium. Quanquam autē numerus fuit tantus ita peremptorum, haud pauciores tamen fuerunt qui, lamentantes & dolentes vicem vrbis velut interituræ, sibimetipsi manus intulere. Id enim ad desperationem & timendum de salute adegit optimos quosque, qui nihil clementiæ, nihil moderationis expectabant à Sylla. Sed enim hinc Midia, hinc Calliphonte, exulibus orantibus & genibus eius aduolutis, hinc quicunque senatorij ordinis castra eius sequebantur deprecantibus, vindicta iam expletus, postquam veterum Atheniēsium præfatus est laudes, multos ait paucis, & defunctis viuos se concedere.

Cepisse Athenas se Calen. Martijs refert in Commentarijs, qui dies planè in primum diem incidit mensis Anthesterionis, quo fortè multa in memoriam illius ex imbribus cladis & exitij agunt, quòd in idem illud potissimùm tempus inciderit diluvium. Vrbe capta, tyrannus in arce, quò confugerat, obsessus est, cuius rei fuit Curioni cura demandata. Quum obsidionē ille diu tolerauisset, aquæ penuria pressus dedidit se. Diuinitus id accidisse, comprobatū ilicò est miraculo: nam eodem & die & momento deduxit illum Curio ex arce, & coierunt ex sereno nubes, vnde imber ingentibus fusus procellis arcem aqua impleuit. Nec multo pòst venit in Syllæ potestatem Piræum, cuius pleraque ornamenta inflammauit, in quibus armamentarium Philonis inclytum opus fuit. Dum hæc aguntur, dux Mithridatis Taxilles ex Thracia & Macedonia centum millibus peditum, decem equitum, curribus falcatis nonaginta mouens acciuit Archelaum, qui stationem adhuc ad Munichiam habebat, neque cedere volebat mari, neque conserere cum Romanis manus audebat: verùm ducere statuerat bellum, & intercipere illis commeatum. Quæ multo Sylla quàm ille aduertens liquidius, ex regionibus malignis, quæ ne per pacem quidem ad alendum exercitum eius sufficiebant, concessit in Bœotiam. Ibi multis parum rectè visus est consuluisse, qui aspera Attica terra & inequitabili relicta in planiciem se & campos coniecisset Bœotiæ patentes, quum cerneret barbarorum vires curribus contineri & equitatu. Verùm ad vitandam (vti diximus) famem & annonæ difficultatem, adigebatur discrimen sectari conflictus. Solicitabat insuper Syllam Hortensius vir rei bellicæ peritus & peruicax, quem copias ad eum ex Thessalia ducentem in saltibus captabant barbari. Hæ causæ fuerunt vt in Bœotiam Sylla contenderet. At Hortensium Caphis, qui nostras erat, illusis barbaris, alio tramite Parnaso sub ipsam duxit Tithoram, quæ id temporis tanta quanta nunc nō erat vrbs, verùm castellum in crepidine præcipiti atque vndique dirupta positum, quò Phocenses olim, qui profugiebant Xerxis impressionem, contulerant se, & salutem suam tenuerant. Eò loci Hortensius castris locatis, interdiu retulit hostes, nocte in Patronidem per loca confragosa descendit, vbi occurrenti cum legionibus se coniunxit Syllæ. Hi iunctis copijs tumulum ex medijs assurgentem campis Eleaticis occupant, fertilem & arboribus vestitum. Cuius ad radicem aqua est: (Philobœoton appellant) huius indolem & situm prædicat in Commentarijs Sylla mirificè. Castris positis, perpauci esse hostibus visi sunt. Nam equites erāt non plus mille quingenti, pedites minus quindecim millia. Quare expugnarunt Archelaum reliqui duces, instructaque acie campum equis curribus, clypeis scutisque compleruntur. Strepitum & vlulatum tam multarum simul stantium in acie nationum non capiebat aer. Neque verò ad terrorem splendoris insolentia & ostentatio otiosa erat vel inutilis, sed armorum fulgor ex auro & argento fabrefactorum, Medicorumque & Scythicorum colores sagorum æri

ἑλών δ' τοὺς Ἀθήνας αὐτός φησιν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, Μαρτίας καλάνδας, ἥτις ἡμέρα συμπίπτει μάλιστα τῇ νουμηνίᾳ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός· ἐν ᾧ καὶ τύχῃ ὑπομνήματα πολλῶν δ' ἀγῶν τῶν ἐπομβρίαν ὀλέθρου καὶ τῆς φθορᾶς ἐκείνης δρῶσιν, ὡς τότε καὶ τοῦτο χρόνον ἐκεῖνον μάλιστα τοῦ κατακλυσμοῦ συμπεσόντος. ἁλωκότος δ' τοῦ ἄστεος, ὁ μὲν τύραννος εἰς τὴν ἀκρόπολιν καταφυγὼν ἐπολιορκεῖτο, Κουρίωνος δὲ τούτῳ τεταγμένου· καὶ χρόνον ἐγκαρτερήσας συχνόν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνεχείρισε, δι' ἣν πεισθεὶς. καὶ δ' δαιμόνιόν τι ἀθροὶς ἐπεσήμηνε· τῆς γὰρ αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ ὥρας ἐκεῖνόν τε Κυρίων κατῆγε, καὶ νεφῶν ἐξ αἰθρίας συνδραμόντων, πλῆθος ὄμβρου καταρραγὲν ἐπλήρωσεν ὕδατος τὴν ἀκρόπολιν. εἶχε δ' καὶ τὴν Γραφὰ μετ' οὐ πολὺ χρόνον ὁ Σύλλας, καὶ τὰ πλεῖστα κατέκαυσεν· ὧν καὶ ἡ Φίλωνος ὁπλοθήκη, θαυμαζόμενον ἔργον. ἐν δ' τούτῳ Ταξίλης ὁ Μιθριδάτου στρατηγὸς, ἐκ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας καταβεβηκὼς δέκα μυριάσι πεζῶν, καὶ μυρίοις ἵππεσι, καὶ τε θρίπποις ἐνενήκοντα δρεπανηφόροις, ἐκάλει τὸν Ἀρχέλαον ἔτι ναυλοχοῦντα τοῦ τὴν Μουνυχίαν, καὶ μήτε τῆς θαλάσσης βουλόμενον ἀποστῆναι, μήτε τοῦ θυμὸν ὄντα συμπλέκεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τείβειν χρόνῳ τὸν πόλεμον, καὶ τὰς ὑποστολὰς αὐτῶν ἀφαιρεῖν. ἀ δὴ πολὺ μᾶλλον ἐκείνου σπουδῶν ὁ Σύλλας, ἀνέζευξεν εἰς Βοιωτίαν ἐκ χωρίων γλίσχρων καὶ μηδὲ ἐν εἰρήνῃ τρέφειν ἱκανῶν ὄντων. καὶ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει σφαλήσεσθαι τὸν λογισμὸν, ὅτι τὴν Ἀττικὴν τραχεῖαν οὖσαν καὶ δυσίππων ἀπολιπὼν, ἐνέβαλεν ἑαυτὸν πεδιάσι καὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς τοῦ τὴν Βοιωτίαν χώραις, ὁρῶν ἐν ἅρμασι καὶ ἵπποις τὴν βαρβαρικὴν οὖσαν δύναμιν. ἀλλὰ φεύγων (ὥσπερ εἴρηται) λιμὸν καὶ σπανίν, ἠναγκάζετο διώκειν τὸν ἐκ τῆς μάχης κίνδυνον. ἐπὶ δ' Ὁρτήσιος αὐτὸν ἐφόβει, στρατηγικὸς ἀνὴρ καὶ φιλόνεικος, ὃν ἐκ Θεσσαλίας ἄγοντα τῷ Σύλλᾳ δύναμιν, ἐν τοῖς στενοῖς οἱ βάρβαροι παρεφύλαττον. διὰ ταῦτα μὲν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀνέζευξεν ὁ Σύλλας· Ὁρτήσιον δ' Κάφις ἡμέτερος ὢν ἑτέραις ὁδοῖς, ψευσάμενος τοὺς βαρβάρους, διὰ τοῦ Παρνασσοῦ κατῆγεν ὑπὸ αὐτὸν τὴν Τιθόραν, οὔπω τοσαύτην πόλιν οὖσαν ὅσην νῦν ἐστιν, ἀλλὰ φρούριον ἀπόκρημνον κρημνῷ τοῦ κεκτημένον, εἰς ὃ καὶ πάλαι ποτὲ Φωκέων οἱ Ξέρξου ἐπιόντα φεύγοντες ἀνεσκευάσαντο καὶ διεσώθησαν. ἐν ταύτῃ κατα στρατοπεδεύσας Ὁρτήσιος, ἡμέρας μὲν ἀπεκρούσατο τοὺς πολεμίους, νύκτωρ δ' ἐπὶ Παρνησίδα τὴν διὰ χωρίων καταβὰς, ἀπαντήσαντι τῷ Σύλλᾳ μετὰ δυνάμεως συνέμιξε. θυόμενοι δ' κοινῇ, καταλαμβάνονται βουνὸν ἐκ μέσων ἐστῶτα τῶν Ἐλεατικῶν πεδίων, ἄγονον καὶ ἀμφιλαφῆ, καὶ τοῦδε τὴν ῥίζαν ὕδωρ ἔχοντα. Φιλοβοιωτὸς καλεῖται, καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν θέσιν ἐπαινεῖ θαυμασίως ὁ Σύλλας. στρατοπεδεύσαντες δ', πανταχόθεν ὀλίγοι τοῖς πολεμίοις κατεφάνησαν. ἱππεῖς μὲν γὰρ οὐ πλείους πεντακοσίων καὶ χιλίων ἐλθόντο, πεζοὶ δ', πεντακισχιλίων καὶ μυρίων ἐλάττους. ὅθεν ἐκβιασάμενοι τὸν Ἀρχέλαον οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ, καὶ τοῦδε τάξαντες τὴν δύναμιν, ἀνεπλήρουν ἵππων, ἁρμάτων, ἀσπίδων, θυρεῶν τὸ πεδίον. τὴν δ' κραυγὴν καὶ ἀλαλαγμὸν ἐκ ἔχειν ὁ ἀὴρ, ἐθνῶν τοσούτων ἅμα καθιστάμενον εἰς τάξιν. ἰὼ δ' ἅμα καὶ τὸ κομπῶδες καὶ τὸ θεατὸν αὐτῶν τῆς πολυτελείας ἐκ ἀρχὴν οὐδὲ ἄχρηστον εἰς ἔκπληξιν, ἀλλ' αἵ τε μαρμαρυγαὶ τῶν ὅπλων κοσμουμένων χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ διαστρεπτῶς, αἵ τε βαφαὶ τῶν Μηδικῶν καὶ Σκυθικῶν χιτώνων διαμεμιγμέναι χαλκῷ καὶ σιδήρῳ λάμποντι.

πυρῳδῆ καὶ φοβερὰν ἐν τῷ βαλλεσθαι καὶ διαφέρεσθαι παρεσείδοντο ὄψιν, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ τῆς χαρᾶς συστέλλειν ἑαυτοὺς καὶ τὸν Σύλλαν μηδενὶ λόγῳ δεῖν θάμβους αὐτῶν ἀφελεῖν δυνάμενον, βιάζεσθαί τε ἀποδιδράσκοντας οὐ βουλόμενον, ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ φέρειν βαρέως ἐφυβρίζοντας ὁρῶντα κωμασμῷ καὶ γέλωτι τοὺς βαρβάρους. ὤνησε μὴν τοῦτο μάλιστα πάντων αὐτόν. οἱ γὰρ ἐναντίοι καταφρονήσαντες ἐρρέποντο πρὸς ἀταξίαν πολλήν, οὐδὲ δυνῆσαι ὑπήκοοι τῶν στρατηγῶν διὰ πολυαρχίαν ὄντες, ὀλίγοι μὲν ἐν τῷ χαράκι διεκαρτέρουν, ὁ δὲ πλῆθος ὅχλος ἁρπαγαῖς καὶ πορθήμασι δελεαζόμενος, ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου διεσπείρετο, καὶ τήν τε τῶν Πανοπέων πόλιν ἐκκόψαι λέγονται, καὶ τὴν Λεβαδαίων διαρπάσαι, καὶ συλῆσαι τὸ μαντεῖον, οὐδενὸς στρατηγοῦ πρὸς ἔργον δόντος. ὁ δὲ Σύλλας, ἐν ὄμμασιν αὐτοῦ πόλεων ἀπολλυμένων, δυσανασχετῶν καὶ λυπούμενος, οὐκ εἴα τοὺς στρατιώτας ῥολαίζειν, ἀλλὰ προσάγων αὐτοῖς ἠνάγκαζεν τόν τε Κηφισὸν ἐκ τοῦ ῥείθρου παραβάλλειν, καὶ τάφρους ὀρύττειν· δυσπαυλίαν οὐδενὶ διδοὺς, καὶ τῶν ἐνδιδόντων ἀπαραίτητος ἐφεστὼς κολαστὴς, ὅπως ἀπαγορεύσαντες πρὸς τὰ ἔργα, διὰ τῶν πόνων ἀπάσων τὸν κίνδυνον. ὃ καὶ συνέβη, τρίτην γὰρ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, τοῦ Σύλλα παρεξιόντος, ἐδέοντο μετὰ κραυγῆς ἀγεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ οὐ μάχεσθαι βουλομένων, ἀλλὰ μὴ βουλομένων ποιεῖν, ἔφησεν εἰ τὸν πόλεμον· εἰ δ' ὄντως ἔχοιεν ἀγωνιστικῶς, ἐκέλευσεν ἤδη μετὰ τῶν ὅπλων ἐλθεῖν ἐκεῖσε· δείξας αὐτοῖς τὴν πρότερον μὲν ῥυομένην ἀκρόπολιν τῶν Παραποταμίων, τότε δ' ἀνῃρημένης τῆς πόλεως, λόφος ἐλείπετο πετρώδης καὶ τραχύκρημνος, τοῦ Ἡδυλίου διαρισμένος ὄρεσι ὅσον ὁ Ἄσσος ἐπέχει ῥέων, εἶτα συμπίπτων ὑπὸ τὴν ῥίζαν αὐτῷ τῷ Κηφισῷ, καὶ σπανεκτρεχνούμενος, ὀχυρὸν ἐκστρατοπεδεύσαι τὴν ἄκραν ποιεῖ. διὸ καὶ τοὺς χαλκάσπιδας ὁρῶν τῶν πολεμίων ἀθυμοῦντας ἐπ' αὐτὴν ὁ Σύλλας, ἐβούλετο φθάσας καταλαβεῖν τὸν τόπον, καὶ κατέλαβε, χρησάμενος τοῖς στρατιώταις προθύμοις. ἐπεὶ δ' ἀποκρουσθεὶς ἐκεῖθεν ὁ Ἀρχέλαος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Χαιρώνειαν, οἱ δὲ συστρατευσάμενοι τῶν Χαιρωνέων ἐδέοντο τοῦ Σύλλα μὴ προέσθαι τὴν πόλιν, ἐκπέμπει τῶν χιλιάρχων ἕνα Γαβίνιον μετὰ τάγματος ἑνός, καὶ τοὺς Χαιρωνεῖς ἀφίησι, βεβληθέντας μὲν οὐ μὴν δεινηθέντας φθεῖραι τὸν Γαβίνιον. οὕτως ἦν ἀγαθὸς καὶ προθυμότερος εἰς τὸ σῶσαι τῶν σωθῆναι δεομένων. ὁ δὲ Γόβας οὐ Γαβίνιον φησὶ πεμφθῆναι, ἀλλὰ Ἐρικίνον. ἡμῶν δὲ πόλις ἡμῶν πρὸς τοσοῦτον ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον. ἐκ δὲ Λεβαδείας καὶ τοῦ Τροφωνίου φήμαί τε χρηστοὶ καὶ νικηφόρα μαντεύματα τοῖς Ῥωμαίοις ἐξεπέμποντο· περὶ ὧν οἱ μὲν ὑπηρέται πλείονα λέγουσιν· ὡς δὲ Σύλλας αὐτὸς ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν ὑπομνημάτων γέγραφε, Κόϊντος Τίτος, οὐκ ἀφανὴς ἀνὴρ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πραγματευομένων, ἧκε πρὸς αὐτὸν ἤδη τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νενικηκότα μάχην, προαγγείλων ὅτι καὶ δεύτερον ὁ Τροφώνιος αὐτῷ μάχην καὶ νίκην προσημαίνει ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. μετὰ δὲ τούτων, ἀνὴρ τῶν ἐν τάξει στρατευομένων, ὄνομα Σεξουήνιος, ἀνήγγειλε παρὰ τοῦ θεοῦ τέλος οἷς αἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν

A & ferro confusi micanti flammeam horridamque in motu & discursu obijciebant speciem, vt Romani contraherent se intra vallum. Sylla verò, quum pauorem eorum abstergere nulla ratione valeret, nec sustineret vim adhibere consternatis, quiesceret discrutiaretur que illudentes ipsis cum insolentia & risu barbaros cernens. Commodauit id ei tamẽ plurimum, quando hostes, nec aliâs ducibus (quòd plures haberẽt) parentes, contemptu Romanorum nihil seruauerunt ordines. Pauci in castris manebant, pleraque colluvies rapinis & populationibus inescata diffundebatur multo-
B rum dierum itinere à castris, nulliusq; iussu ducis oppidum Panopæorum excidisse perhibentur, Lebadæorum diripuisse & manteũ expilasse. Sylla, sub cuius oculis oppida euertebantur, id indignè patiens anxiusq;, non permisit feriari milites, sed admouit eos labori, Cephisumque deriuare & fossas cogebat ducere, neque laxamentum indulgebat vlli, elanguescentes statim seuerissimè plectebat, vt operum faciendorum confecti laboribus, certamen concupiscerent, quod euenit. Nam tertio die quàm laborare cœpissent, quum praeteriret Sylla, cum clamoribus rogauerunt eum, duce-
C ret ipsos in hostes. Ille non pugnare cupientium, sed laborem defugientiũ esse belli desiderium dixit: quòd si dimicare auerent, iussit vt extemplò armati illuc pergerent. Ostendit his eam quæ arx quondam Parapotamiorum fuerat, tunc verò exciso oppido collis restabat saxosus & abruptus, ab Edylio monte tanto diremptus spatio quantum Assus fluvius occupat, qui deinde admistus sub ipsam radicem Cephiso, redditusque cum eo torrentior, munitum efficit castris ponendis cacumen: Quare vbi chalcaspidas eò vidit Sylla rapi, cupiebat locum prior occupare, & alacritate Militum vsus occupauit. Vt repulsus inde Archelaus
D petijt Chæroneam, ac Cheronenses, qui in præsidijs erant Romanorum, Syllam orauerunt ne desereret oppidum suum, vnum misit tribunum militum Geminium cum vna legione, & Cheronenses dimittit. Qui quum cuperent, non potuerunt Geminium tamen anteuertere. Adeo fuit ille probus, & acrior ad subueniendum quàm illi qui opẽ requirebant. Iuba non Geminium, sed Hericium ait missum. Tantulum abfuit oppidum nostrum quin in periculum caderet. A Lebadia & Trophonio tum rumores secundi, tum oracula prospera Romanis nuntiata, de quibus plura incolæ com-
E memorant. Vt verò ipse in decimo Commentario Sylla prodidit, Q. Titius, non obscurus inter eos qui in Græcia negotiabantur, adijt eum, quum iam ad Chæronæam fudisset hostes, retulitque ei à Throphonio alterius pugnę, quæ ibidẽ esset committenda, breui palmam sponderi. Post hunc quidam ex cohorte prętoria, Saluenius nomine, futurum rerum Italicarũ retulit ex diuina inspiratione euentum. Easdem enim vterque sortes annuntiauit. Nam venustatem & magnitudinem Iouis Olympij germanam se narrabant vidisse. Postquam Assum Sylla transmisit, processit sub Edy-
F lion, & castra contulit castris Archelai, qui vallum firmum inter Acontion & Edylion iuxta Assia,

πρᾶξις ἐμέλλον ἔσεσθαι. ἀμφότεροι δὲ ταὐτὰ περὶ τὸ ὀμφῆς ἔφραζον· τῷ γὰρ Ὀλυμπίῳ Διὶ καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος παρεφαίνετο πλήσιον ἰδεῖν ἔφασαν. ἐπεὶ δὲ διέβη τὸν Ἄσσον ὁ Σύλλας, παρελθὼν ὑπὸ τὸ Ἡδύλιον, τῷ Ἀρχελάῳ παρεστρατοπέδευσε, βεβλημένῳ χάρακα καρτερὸν ἐν μέσῳ τοῦ ἀκροτάτου καὶ τοῦ Ἡδυλίου, πρὸς τοῖς λεγομένοις Ἀσσίοις.

quæ vocant, iecerat. Locus vbi consedit, nominatur ab illo adhuc Archelaus. Sylla, vno die intermisso, Murenam cum vna legione & cohortibus duabus ad lacessendos turbatos hostes reliquit. Ipse iuxta Cephisum sacrificauit. Sacris peractis, processit Chæroneam ad recipiendas copias eas quæ illic erant, atq;, vt Thurion, ita locum dicunt, contemplaretur, quod præuerterant hostes occupare. Cacumen est asperum, & inturbinem fastigiatum, quod ὀρθόπαγον vocamus. Sub hoc Morius labitur, & fanum est Apollinis Thurij. Nomen hic Deus à Thuro Chæronis matre dicitur sortitus, quem condidisse ferunt Chærone im. Alij vaccã, quam dederat Cadmo Pythius ducem, ibi autumant oculis eius se obtulisse, ac locum ab ea nomẽ inuenisse, quod vaccã Thor appellent Phœnices. Syllæ autẽ, quum Chæroneam appropinquaret, tribunus, quem præfecerat oppido, processit cum armatis militibus obuiam, ferens ei coronam laureã. Qua accepta, vbi milites salutauit, & ad discrimen subeundũ incendit, ciues duo Chæronenses adeunt eum, Homoloichus & Anaxidamus. Hi receperunt ei, si paucos milites traderet sibi, præsidium Thurij se deiecturos. Nam callem esse hostibus ignotum qui à Petrocho (sic locum dicunt) secundum Museum ducit in Thurion supra illorum caput. Eam semitam si inissent, haud difficulter euasuros se supra illos, & supernè saxis eos obruituros, aut depulsuros in planiciẽ. Quorum quum Geminius virtutem ac fidem commendaret, iussit Sylla vt rem aggrederentur. Hinc aciem instruit, & equitatum distribuit in cornua. In dextro ipse egit, Murenæ attribuit sinistrum. Gallus & Hortensius, legati, cum cohortibus subsidiarijs nouissimam aciem claudebant, & in iugis montium consederunt occultè, intenti ne circumueniretur acies. Videbant enim equitatus multitudine & pernicitate leuis armaturæ hostes moliri, vt cornua flexibilia & agilia ad intorquendum, porrigerent & circumijcerent Romanos. Interea quum Chæronenses, qui acceperant præfectum à Sylla Ericium, flexo occultè Thurio ostendissent se, ingens turba & fuga exorta barbarorũ est, stragesque mutua plurima. Neque enim manere sustinuerunt, sed præcipites in suas ipsorũ se induerunt hastas, mutuoque impulsu deturbauerunt semetipsi supernè ingruentibus hostibus & nuda terga cædentibus. Ita circa Thurion tria millia cecidere. Fugientes partim Murena instructa iam acie excipiens concîdit obtruncauitque, partim reiecti ad suorum castra, & in phalangem irruentes tumultuariè, maximam partem terrore & æstu conciuere, distinueruntq; duces: quæ res eis magnum detrimentum attulit. Nam in turbatos Sylla acriter inuectus, atque interiecto interuallo celeriter percurso, currus falcatos reddidit irritos. Quippe pollent præcipuè prolixitate cursus, qui concitationem & impetum præbet vi perruptionis: spatia breuia vanos efficiunt & languidos, telorum modo neruo arcus minus intenso. Quod quidem tum vsuvenit barbaris. Primos currus molliter emissos ac lẽtè inuectos repellẽtes Romani cũ plausu & risu, vt ludis Circensibus solent, alios poscebãt. Hinc pedestres copiæ cõcurrerunt.

ὁ μὴ πίπτει τόπος ἐν ᾧ κατεσκήνωσεν, ἄχρι νῦν Ἀρχέλαος ἀπ' ἐκείνου καλεῖται. διαλείπων δ' μίαν ἡμέραν ὁ Σύλλας, Μουρήνᾳ μὲν ἔχοντα τάγμα καὶ σπείρας δύο πρὸς τὸ τοὺς πολεμίοις ἐνοχλοῦσαι παραπολιόρκεις ἀπέλιπεν· αὐτὸς δ' παρὰ τὸν Κηφισὸν ἐσφαγιάζετο, καὶ τὰ ἱερεῖα θυομένων, ἐχώρει πρὸς τὴν Χαιρώνειαν· ἀναληψόμενός τε τὴν αὐτόθι στρατείαν, καὶ κατοψόμενος τὸ καλούμενον Θούριον ὑπὸ τῶν πολεμίων προκατειλημμένον. ἔστι δ' κορυφὴ τραχεῖα, καὶ προβεβλωδὲς ὄρος, ὃ καλοῦμεν ὀρθόπαγον. ὑπὸ δ' αὐτὸ ῥεῦμα τοῦ Μωρίου καὶ Θουρίου νεὼς Ἀπόλλωνος. ὠνόμασται δ' ὁ θεὸς ἀπὸ Θούρους τοῦ Χαιρώνος μητρός, ὃν οἰκιστὴν γενομένην τῆς Χαιρωνείας ἱστοροῦσιν. οἱ δέ φασι τὸν Κάδμῳ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθίου καθηγεμόνα βοῦν, ἐκεῖ φανῆναι, καὶ τὸν τόπον ἀπ' αὐτῆς οὕτω προσαγορευθῆναι. θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὸν βοῦν καλοῦσι. προσιόντος δ' τοῦ Σύλλα πρὸς τὴν Χαιρώνειαν, ὁ τεταγμένος ἐν τῇ πόλει χιλίαρχος ἐξωπλισμένους ἄγων τοὺς στρατιώτας, ἀπήντησε φέρων στέφανον δάφνης χαμαίζων. ὡς δ' δεξάμενος κατάσσατο τοὺς στρατιώτας καὶ παρώρμησε πρὸς τὸν κίνδυνον, ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ δύο τῶν Χαιρωνέων ἄνδρες, Ὁμολοίχος καὶ Ἀναξίδαμος, ὑφιστάμενοι τοῖς τὸ Θούριον καταλάβειν ἐκκόψειν, ὀλίγους στρατιώτας παρ' ἐκείνου λαβόντες. ἀτραπὸν γὰρ εἰς τοῖς βαρβάροις ἄδηλον ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πετρώχου, πρὸς τὸ μουσεῖον ὑπὲρ τὸ Θούριον ὑπὸ κεφαλῆς ἄγουσαν· ἣ πορευθέντες οὐ χαλεπῶς ὑπερβεῖεν, καὶ καταλύσειν ἄνωθεν αὐτοὺς, ἢ στρώσειν εἰς τὸ πεδίον. τοῦ Γαβινίου τοῖς ἀνδρᾶσι μαρτυρήσαντος ἀνδρείαν καὶ πίστιν, ἐκέλευεν ὑπαίθρειν ὁ Σύλλας· αὐτὸς δ' συνέταττε τὴν φάλαγγα, καὶ διένειμε τοὺς ἱππάρχας ὑπὲρ κέρως ἑκατέρου, τὸ δεξιὸν αὐτὸς ἔχων, τὸ δ' εὐώνυμον ἀποδοὺς Μουρήνᾳ, Γάλλος δ' καὶ Ὁρτήσιος, οἱ προσεβεβλωκότες, σπείρας ὑπιπάκτους ἔχοντες ἔσχατοι, παρενέλαβον ὑπὲρ τῶν ἄκρων φύλακες τοῦ κυκλώσας. ἐωρῶντο γὰρ οἱ πολέμιοι κατασκευάζοντες ἱππεῦσι πολλοῖς καὶ ψιλοῖς ποδώκεσιν εἰς ὑπεκφυγὴν τὸ κέρας ἀκαμπὲς καὶ κοῦφον, ὡς μακρὰν ἀνάξοντες, καὶ κυκλωσόμενοι τοὺς Ῥωμαίους. ἐν δ' τούτῳ, τῶν Χαιρωνέων Ἐρίκιον ἄρχοντα τοῦδε τοῦ Σύλλα λαβόντων, καὶ παρειβδόντων ἀδήλως τὸ Θούριον, εἶτα ὑπεφανέντων, θόρυβος ἦν πολὺς καὶ φυγὴ τῶν βαρβάρων, καὶ φόνος ὑπ' ἀλλήλων ὁ πλεῖστος. οὐ γὰρ ὑπέμειναν, ἀλλὰ κατ' πρανοῦς φερόμενοι, τοῖς τε δόρασι παρεπίπτον αὐτοὶ τοῖς ἑαυτῶν, καὶ κατεκρήμνιζον ὠθοῦντες ἀλλήλους, ἄνωθεν ὑπικειμένων τῶν πολεμίων, καὶ τὰ γυμνὰ παίοντων, ὥστε τεσσαρακόσιοι πεσεῖν περὶ τὸ Θούριον. τῶν τε φαλάγγων τοὺς μὲν εἰς τάξιν ἤδη καθεστὼς ὁ Μουρήνας ἀπετέμνετο, καὶ διέφθειρεν ὑπαντιάζων· οἱ δ' ὠσάμενοι πρὸς τὸ φίλιον στρατόπεδον, καὶ τῇ φάλαγγι φυρδὶν ἐμπεσόντες, ἀνέπλησαν δέους καὶ ταραχῆς τὸ πλῆθος μέρος, καὶ ἀθρόοι τοῖς στρατηγοῖς ἐπέπεσον, οὐχ ἧκιστα βλάψαντες αὐτούς. ἐξέωσε γὰρ ὁ Σύλλας τοὺς ἀναστοχάστους ἐπαναγαγὼν, καὶ τὸ μέσον ἀθρόον τῆς φάλαγγος συνελὼν ἀφείλετο τὸν τῶν δρεπανηφόρων ἐπέρασιν. (ἔρρωται γὰρ μάλιστα μήκει δρόμου, σφοδρότητα καὶ ῥώμην διεξελάσαι διδόντες) αἱ δ' ἐν βραχεῖ ἀφεσεῖς, ἄπρακτοι καὶ ἀμβλεῖαι, καθάπερ τοξεύματα τάσεις οὐ λαβόντων. ὁ δὴ καὶ τότε τοῖς βαρβάροις ἀπῆντα, καὶ τὰ πρόσθια τῶν ἁρμάτων ὀρθῶς ἐξελαυνόμενα, καὶ προσπίπτοντα κοῦφα, ἐκκρουστικοὶ οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν τοῖς θεατικοῖς ἱπποδρομίαις. τοιοῦτοι γὰρ αἱ πεζαὶ δυνάμεις συνέρρηξαν,

A B C D E F

τῶν μὲν βαρβάρων προβαλομένων τὰς σαρίσας μακράς, καὶ πειρωμένων τὴν συναφὴν τοῦ φάλαγγα διατηρεῖν ἐν τάξει· τῶν δὲ Ῥωμαίων τοῖς μὲν ἔγχεσι αὐτὰς καταβαλόντων, ἀπασαμένων δὲ τὰς μαχαίρας, καὶ προσακρουομένων τὰς σαρίσας, ὡς τάχιστα προσμίξαι αὐτοῖς δι' ὀργῆς. πρόσταγμα γὰρ ἑώρων τῶν πολεμίων μυρίους καὶ πεντακισχιλίους θεράποντας, οὓς ἐκ τῶν πολεμίων κηρύγμασιν ἐλευθεριῶντες οἱ βασιλέως στρατηγοὶ, κατελόχιζον εἰς τοὺς ὁπλίτας. καί τις ἑκατοντάρχης λέγεται Ῥωμαῖος εἰπεῖν, ὡς ἐν Κρανίοις μόνον εἰδείη τῆς παῤῥησίας δούλοις μετέχοντας. τούτους μὲν οὖν διὰ βάθος καὶ πυκνότητα βραδέως ὁρμωμένους ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν, καὶ παρὰ φύσιν μένειν τολμῶντας, αἵ τε βελοσφενδόναι καὶ οἱ λίθοι, χρωμένων ἀφειδῶς τῶν κατόπιν Ῥωμαίων, ἀπέστρεφον καὶ συνετάρασσον. Ἀρχελάου δὲ δεξιὸν κέρας εἰς κύκλωσιν ἀνάγοντος, Ὁρτήσιος ἐφῆκε τὰς σπείρας δρόμῳ προσφερομένας, ὡς ἐμβαλὼν πλαγίοις. ὑπεστρέψαντος δὲ τάχους ἐκείνου τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς δισχιλίους, ἐκθλιβόμενος ὑπὸ πλήθους, προσεξέλετο τοῖς ὀρεινοῖς, καὶ μικρὸν ἀπορρηγνύμενος τῆς φάλαγγος, καὶ προσλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων. πυθόμενος δὲ ὁ Σύλλας ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ, μήπω συμπεπτωκότος εἰς μάχην ἐδίωκε βοηθῶν. Ἀρχέλαος δὲ τῷ χειροτονήσει τῆς ἐλάσεως ὅσον οὐδὲν τεκμηριούμενος, Ὁρτήσιον μὲν εἴα χαίρειν, αὐτὸς δὲ ἐπιστρέψας ὅλην ὥρμησεν ὁ Σύλλας πρὸς τὸ δεξιὸν, ὡς ἔρημον ἄρχοντος αἱρήσων· ἅμα δὲ καὶ Μουρηνᾶ Ταξίλης ἐπῆγε δι' ἀμφοῖν τῶν χαλκάσπιδας. ὥστε τῆς κραυγῆς διχόθεν φερομένης, καὶ τῶν ὀρῶν ἀνταποδιδόντων τὴν περίηχησιν, ἐπιστήσαντα τὸν Σύλλαν ἀμφοτέρωσε χρὴ προσγενέσθαι. δόξαν δὲ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀναλαμβάνειν, Μουρηνᾷ μὲν ἀρωγὸν ἔπεμψεν Ὁρτήσιον, ἔχοντα τέσσαρας σπείρας, αὐτὸς δὲ, τὴν πέμπτην ἕπεσθαι κελεύσας, ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπείγετο, καὶ καθ' ἑαυτὸν μὲν ἀξιομάχως ἤδη τῷ Ἀρχελάῳ συνεστηκός· ἐκείνου δὲ ἐπιφανέντος, πάντα πᾶσιν ἐξεβιάσαντο, καὶ κρατήσαντες ἐδίωκον, πρός τε τὸν ποταμὸν καὶ τὸ Ἀκόντιον ὄρος προσδιωκόντες φεύγοντας. οὐ μὴν ὁ γε Σύλλας ἠμέλησε Μουρηνᾶ κινδυνεύοντος, ἀλλὰ ὥρμησε τοῖς ἐκεῖ βοηθῶν. ἰδὼν δὲ νικῶντας, τότε τῆς διώξεως μετεῖχε. πολλοὶ μὲν οὖν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν βαρβάρων ἀνῃρεῖτο, πλείστοι δὲ τῷ χάρακι προσφερόμενοι κατεκόπτοντο· ὥστε μυρίους ἀναπεσεῖν εἰς Χαλκίδα μόνους ἀπὸ τοσούτων μυριάδων. ὁ δὲ Σύλλας λέγει τέσσαρας καὶ δέκα ἐπιζητῆσαι τῶν ἰδίων στρατιωτῶν, εἶτα καὶ τούτων δύο πρὸς τὴν ἑσπέραν προσγενέσθαι. διὸ καὶ τοῖς τροπαίοις ἐπέγραψεν Ἄρει καὶ Νίκῃ καὶ Ἀφροδίτῃ, ὡς οὐχ ἧττον εὐτυχίᾳ καὶ προθυμίᾳ καὶ δυνάμει τὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο μὲν τὸ τρόπαιον ἔστηκε τῆς πεδιάδος μάχης, ἣ πρῶτον ἀνέκλιναν οἱ περὶ Ἀρχέλαον μέχρι τοῦδε τοῦ Μόλου ῥεῦθεν. ἔπεστι δὲ, ὅτι τοῦ Θουρείου κατὰ κορυφὴν βεβηκὸς, ἐπὶ τῇ κυκλώσει τῶν βαρβάρων, γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπεσημάνθη Ὁμολοΐχου καὶ Ἀναξίδαμον δρεπεῖς. ταύτης τὰ ἐπινίκια τῆς μάχης ἦλθον εἰς Θήβας, περὶ τὴν Οἰδιπόδειον κρήνην καταστησάμενοι θυμέλην. οἱ δὲ κρίνοντες, ἦσαν Ἕλληνες ἐκ τῶν δεῦρο ἀνακεκλημένοι πόλεων· ἐπεὶ πρός γε Θηβαίους ἀδελφὰ κτῶς εἶχε, καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἀποτεμόμενος τὴν ἡμίσειαν, τῷ Γυθίῳ καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ καθιέρωσεν, ἐκ τῶν προσόδων κελεύσας ἀποδίδοσθαι τὰ χρήματα τοῖς θεοῖς ἄνωθεν αὐτὸς εἰλήφει. μετὰ ταῦτα πυνθανόμενος, φλάκκον

A Barbari longas haſtas infeſtas prætenderunt, quò phalangem conferta acie integram retinerent: Romani proiectis extemplò pilis, ſtrinxerunt gladios, quibus Sariſſas auerterunt, quo flagrantes properè manus cum illis conſererent. Conſpiciebant enim antè ſigna hoſtium quindecim millia ſeruorum, quos de hoſtibus duces regij per edictum manumiſſos inter ordines militares centuriauerant. Fertur hîc centurio quidam Romanus dixiſſe, nonniſi Saturnalibus vidiſſe ſe libertatem vſurpare ſeruos. Hos, quum ob profundam & denſam aciem tardè ab Romanis legionarijs impelle-
B rentur, & præter ingenium ſuum tenere auſos locum, grandine miſſilium & fundis emiſſarum glandium ſecunda acies Romana auertit & turbauit. Quum dextero cornu producto, circumuenire Archelaus pararet Romanos, emiſit Hortenſius citato curſu cohortes ſuas, in latus vt inueherentur. Sed quum flexiſſet ille citò in latus duo millia equitum, quos circa ſe habebat, preſſus à multitudine Hortenſius, recepit ſe pedetentim ad montana, avulſuſque ab acie ſua circumuenitur ab hoſtibus. Quo nuntiato, Sylla ab dextero cornu, quod nondum contulerat ſigna, expedito curſu accurrit eò ad ferendas ſuppetias. Arche-
C laus ex puluere ab equitibus excitato ſuſpicatus id quod erat, reliquit Hortenſium, atque, vnde aduehebatur Sylla, ſe ad cornu dexterum flexit, ſperans id ſe ſine duce inuenturum. Simul in Murenam infert Taxilles chalcaſpidas. Itaque, quum clamor duobus ex locis accideret, & montes ſtrepitum referrent, reſtitit ſuſpenſus Sylla vtram ad partem accurreret. Tandem vt ſatius viſum ad locũ ſuum redire, Murenæ Hortenſium cum quatuor cohortibus ſubmiſit, iuſſoque vt ſe quinta ſequeretur, properauit ad dexterum cornu, quod iam æquo Marte per ſe præliabatur cum Archelao. At
D illo conſpecto Archelaum ſemel profligauerunt. Fuſos & ad flumen montemque Acontium effuſe fugientes inſectati ſunt. Porrò Murenæ periculum non neglexit Sylla, ſed contendit ad ferendam illi parti opem. Quos vbi victores conſpexit, tunc ipſe ad conſectandum ſe contulit hoſtem. Multi barbari per campum cæſi, plurimi quos fuga ad caſtra detulit, obtruncati: decem millia ſolùm ex tam multis legionibus Chalcidem effugere. Sylla de exercitu ſuo refert quatuordecim deſideratos, quorum etiam duos ſub veſperum adfuiſſe. Vnde trophæis Martẽ, Victoriam, & Vene-
E rem inſcripſit, quòd non minus felicitate palmã eo prælio quàm conſilio & virtute tuliſſet. Cæterùm hoc trophęum fuit de campeſtri victoria erectum, quo loco primùm Archelai copiæ vſque ad Moli ripam pedem retulerunt. Alterum in Turij vertice poſitum eſt de circumuentis barbaris. Id literis Græcis Homoloichi & Anaxidami virtute partam victoriam ſignificat. Ludos huius pugnæ cauſa Thebis extructa apud fontem OEdipodium ſcena edidit. Iudices ex alijs Græciæ ciuitatibus euocati: quandoquidem in Thebanos implacabili exarſerat ira, eos dimidio agri mul-
F ctauit, quod Apollini & Ioui Olympio conſecrauit, atq; ex prouentibus argentum, quod ceperat, exolui dijs imperauit. Hinc nuntiato, Flaccum,

qui ex aduersa factione fuerat cõsul creatus, transmeare cum legionibus mare Ionium, verbo contra Mithridatem, reuera contra se: huic vt occurreret, contendit in Thessaliam. Vt ad oppidum Meliteam venit, diuersis ex locis allatum est regionem, quam reliquerat à tergo, ab non minore exercitu regio quàm antè conculcari. Siquidem Dorylaus, qui Chalcidem appulerat grani classe, qua aduexerat armatorum LXXX milia, qui erant in omnibus Mithridatis militibus optimè exercitati & instructi, confestim Bœotiam incurrit, atque ea ora potitus, contendit Syllam ad dimicandum elicere. Nec audiuit *A*rchelaum qui ipsum deterrebat, sparsitque de superiore pugna rumorem haud citra proditionem tot legiones cæsas. *A*tqui regressus Sylla, citò Dorylao virum nõ modò prudentem *A*rchelaum, sed Romanæ etiam virtutis demonstrauit peritissimum, vt ipse post leuia quædam prælia, ad Tilphossion cum Sylla commissa, princeps autor fuerit ne acie deceineretur, verùm sumptibus & diuturnitate belli attererent Syllam. *A*ttamen nonnihil animi dedit *A*rchelao locus ad Orchomenon, vbi castra habebat, qui commodissimus ad præliandum equitatu præualentibus est. Nanque ex campis Bœotijs optimus & spatiosissimus adiacet Orchomeniorum oppido, qui solus expanditur nudusque est arboribus vsque ad paludes à quibus Melas amnis sorbetur. Oritur hic sub mœnibus Orchomeniorũ largus, vnusque Græciæ fluviorum ex fontibus nauium patiens. Inflatur Nili more sub solstitium æstiuum, fruticesque edit illis germanos, nisi quòd infœcundi sint, neque assurgant in altum. Nec progreditur longè, sed maxima statim parte in paludes cæcas & syluosas conditur. Modica tamen portione commiscetur Cephiso, quò maximè loco stagnum calamum tibialem effert. Postquam castra iuncta castris sunt, Archelaus quietus consedit. At Sylla fossas hinc inde duxit, quo firmis & equitabilibus campis hostes exclusos conijceret in paludes. Id illi non tulere, sed, vt signum datum ab ducibus est, acriter se effusis habenis intulerunt. Ibi non modò ij qui in opere erant, dissipati sunt, sed & illi qui stabant in acie, plerique in fugam effusi. Hîc Sylla ipse desilijt ex equo, arreptoque signo per medios fugientes ruit in hostes clamans, Mihi milites hîc alicui decorum est occumbere: vos rogantibus vbi imperatorem vestrum prodidistis, memineritis respondere, Orchomeni. Hæc vos conuertit eos, atque ex dextero cornu duæ cohortes subuenere, quarum ope auertit hostes. Reductis paululum retrò militibus & prandio refectis, redijt ad circumuallandos hostes: qui compositè magis quàm antè ex integro inuexerunt se. Ibi Archelai priuignus Diogenes, in dextero cornu fortiter pugnans, magna cum laude cecidit. Sagittarij, prementibus Romanis exclusi receptu, confertis sagittis cominus quasi gladijs, ferientes, repellere conati sunt Romanos. Tandem vallo inclusi, acerbam noctem ob vulnera & funera transegere. Postquam diluxit, Sylla, eductis denuò vallo militibus, fossam institit absoluere. Ibi magnam partem exercitus hostilis vt ad certamen prægredientem signis collatis fudit fugauitque: quorum trepidatione omnibus auersis, castra expugnauit.

ἀπὸ τ ἐναντίας ϛάσεως ὕπατον ἠρημωμένον, ἐξαφαῖ τὸν Γόνιον μετ' δυνάμεως, λόγῳ μὲν ὅτι Μιθριδάτιω, ἔργῳ δ' ὅτι ἐκεῖνον αὐτὸν, ὥρμησεν ὅτι Θεσσαλίας ὡς ἀπωτήσων· γενομένῳ δ' αὐτῷ τῶν πόλιν Μελίτειαν, ἀφικνοῦται πολλαχόθεν ἀτελείας, πορθεῖσθαι τὰ κατόπιν αὖθις οὐκ ἐλάττοσι ϛρατείᾳ βασιλικῇ τ πρότερον. Δορύλαος γὰρ εἰς Χαλκίδα καταχθεὶς τῶν ἀσκοῦν νεῶν πολλῶν, (ἐν αἷς ἦγεν ὀκτὼ μυριάδας, ἱππικὴν καὶ ϛρατιωτικὴν ἄριϛα δὴ τ Μιθριδατικῆς ϛρατείας) εὐθὺς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβαλε, καὶ κατεῖχε τ χώραν, προθυμούμενος εἰς μάχην ὅτι πάσαν τ Σύλλαν· οὐ προσέχων Ἀρχελάῳ ἐξαπαλύοντι, καὶ λόγον τοῦ τ προτέρας μάχης ἐξαδοὺς, ὡς οὐκ ἄνευ προδοσίας μυριάδες τοσαῦ) ἐξεφθάρϛεν. ὁ μὲν δὴ ὁ Σύλλας ϛαχέως ἐπιστρέψας, ἀπέδειξε τῷ Δορυλάῳ τ Ἀρχέλαον αἴδρα φρόνιμον, καὶ τ Ῥωμαίων ἐμπειρότατον ἀρετῆς. ὥϛτε μικρὰ αὐτὸν τῷ Σύλλᾳ τοῦ Τιλφώσιον ἐμπεσόντα, πρῶτον εἰ) τῶν ὐκ ἀξιοπίστων κρίσεως ἐξῳ μάχης, ἀλλὰ δαπάνῃς καὶ χρόνῳ τείβειν τ πόλεμον. ὅμως δ' ἄρσος τι τῷ Ἀρχελάῳ παρεῖχεν ὁ πρὸς Ὀρχομενῷ τόπος, ἐν ᾧ κατεϛρατοπέδευε, εὐφυέϛατος ὢν ἱππικοῖς κατεῖν ἐπαγωνίσασθαι. τῶν γὰρ Βοιωτίων πεδίων, ὅ, τι περ ἐϛὶ κάλλιϛον καὶ μέγιϛον, τοῦτο τ Ὀρχομενίων ἐξηρτημένον πόλεως, μόνον εὐαπέτατα), καὶ ἄδενδρον, ἄχρι τ ἑλῶν ἐν οἷς ὁ Μέλας κατεμαλίσκεται ποταμὸς, ἀνατέλλων μὲν ὑπὸ τ πόλιν τ Ὀρχομενίων πολὺς καὶ πλώϊμος ἐν πηγαῖς μόνος τ Ἑλληνικῶν ποταμῶν· αὐξόμενος δ' ὑπὸ θερμὰς θερινὰς, ὥς περ Νεῖλος, καὶ φέρων ὅμοια τοῖς ἐκεῖ τὰ φυόμενα, πλὴν ἄκαρπα καὶ ἀναύξη. πόρρω δ' οὐ προέϊσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖϛον εὐθὺς εἰς λίμνας τυφλὰς καὶ ὑλώδεις ἀφανίζεται· μέρος δ' οὐ πολὺ τῷ Κηφισῷ συμμίγνυται, τοῦ ἐν μάλιϛα τόπον ἡ λίμνη δοκεῖ τ αὐλητικὸν ἐκφέρειν κάλαμον. ἐπεὶ δ' ἑκάτεραι κατεϛρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Ἀρχέλαος ἡσύχαζεν, ὁ δ' Σύλλας ὤρυττε τὰ φρέατα ἑκατέρωθεν, ὅπως, εἰ δυναιτο, τῶν ϛρατιωτῶν καὶ ἱππασίμων ἀποτεμόμενος τοῖς πολεμίοις, ὥσπερ εἰς τὰ ἕλη. τ δ' ὐκ ἀναχωρήσαν, ἀλλ', ὡς ἀφείθησαν ὑπὸ τ ϛρατηγῶν, ἐκτόνως καὶ ῥύδην ἐλαυνόντων, οὐ μόνον οἱ περὶ τὰ ἔργα τοῦ Σύλλα διεσκεδάσθησαν, ἀλλὰ καὶ τ πρὸς τεταγμένου συνεχύθη τὸ πλεῖϛον φυγόντος. ἔνθα δὴ Σύλλας αὐτὸς ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου, καὶ σημεῖον ἁρπάσας, ὠθεῖτο δι' τ φευγόντων εἰς τοὺς πολεμίους βοῶν, Ἐμοὶ μὲν ἐν τούτοις καλὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τελευτᾶν· ὑμεῖς δ' τοῖς παθαιρουμένοις ποτε προδεδώκατε τ αὐτοκράτορα, μεμνημένοι φράζειν ὡς ἐν Ὀρχομενῷ. τούτοις τε δὴ τοῦ ῥηθὲν ἐπέϛρεψε, καὶ τῶν ὅτι τοῦ δεξιοῦ κέρως πειραθὲν δύο προσεβοήθησαν, ἃς ἐπαγαγὼν τρέπεται τοὺς πολεμίους. δυναγαγὼν δ' μικρὸν ὀπίσω, καὶ δοὺς ἄριϛον αὐτοῖς, αὖθις ἀπετάφρευε τ χάρακα τῶν πολεμίων. οἱ δ' αὖθις ἐν τάξει μᾶλλον ἢ πρότερον προσεφέρεντο. καὶ Διογένης μὲν ὁ τῆς Ἀρχελάου γυναικὸς υἱὸς, ἀριϛεύων ὅτι τοῦ δεξιοῦ πρεσβύτατος ἔπεσεν· οἱ δ' τοξόται, τῶν Ῥωμαίων ϛενοχωρουμένων, οὐκ ἔχοντες δυναϛροφίαν, ἀνθρώποις τοῖς εἰϛοῖς ὐκ χρεὼν, ὥσπερ ξίφεσι, παίοντες, ἀπεκρούσθησαν αὐτοί. τέλος δ' κατακλεισθέντες εἰς τ χάρακα, μοχθηρὰς ὑπὸ τραυμάτων καὶ φόνου διενυκτέρευσαν. ἡμέρας δ' πάλιν τῷ χάρακι τοῖς ϛρατιώταις προσαγαγὼν ὁ Σύλλας ἀπετάφρευεν. ἐξελθόντας δ' τοὺς πολεμίους ὡς ὅτι μάχῃ, συμβαλὼν τρέπεται, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνων φόβον τοσοῦτος μείωντος, αἴρει κ' κράτει τ ϛρατόπεδον.

καὶ κατέπλησαν ἀποθνήσκοντες αἵματος τὰ ἕλη, καὶ νεκρῶν τῷ λίμνῃ· ὥστε μέχρι νῦν πολλὰ βαρβαρικὰ τόξα, καὶ κράνη, καὶ θωράκων ἀπάσματα σιδηρᾶ, καὶ μαχαίρας ἐμβεβαπτισμένας τοῖς τέλμασιν ἀνεύρεσθαι, φεδὸν ἑτῶν ἑξακοσίων ἀπὸ τῆς μάχης ἑξαγεγενότων. τὰ μὲν οὖν περὶ Χαιρώνειαν καὶ περὶ Ὀρχομενὸν, τοιαῦτα λέγεται γενέσθαι. Κίννα δὲ καὶ Καρβῶνος ἐν Ῥώμῃ τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἀνδράσι χρωμένων παρανόμως καὶ βιαίως, πολλοὶ τῶν τυραννίδα φεύγοντες, ὥσπερ εἰς λιμένα τὴν Σύλλα στρατόπεδον κατεφέροντο, καὶ παρὰ αὐτὸν ὀλίγον χρόνον σχῆμα βουλῆς ἐγένετο. καὶ Μετέλλα μόλις ἐξαγαγόμενος ἑαυτὸν καὶ τοὺς παῖδας, ἧκεν ἀγγέλλουσα τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐπαύλεσι τὸν ἐχθρὸν ἐμπεπρῆσθαι, καὶ δεομένη τοῖς οἴκοι βοηθεῖν. ἀπορουμένῳ δὲ αὐτῷ, καὶ μήτε τῆς πατρίδος ἀμελεῖν παρορῶντι κακουμένης, μήτε ὅπως ἄπρακτος ἀτελὲς λιπὼν τοσοῦτον ἔργον, τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἐπινοοῦντι, παραγίνεται Δηλιακὸς ἔμπορος Ἀρχέλαος, ἐλπίδας τινὰς καὶ λόγους κρύφα παρὰ τοῦ βασιλικοῦ κομίζων Ἀρχελάου. καὶ τὸ πρᾶγμα Σύλλας οὕτως ἠγάπησεν ὥστε αὐτὸς εἰς λόγους ἀπελθεῖν τῷ Ἀρχελάῳ συνελθεῖν· καὶ συνῆλθον ἐπὶ θαλάττῃ πρὸς Δήλιον, οὗ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν. ἐρξαμένου δὲ τοῦ Ἀρχελάου παρακαλεῖσθαι, καὶ τὸν Σύλλαν ἀξιοῦντος, ἀφεῖναι τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον, ἐπὶ τὸν ἐν Ῥώμῃ πόλεμον πλεῖν, χρήματα λαβόντα καὶ τριήρεις καὶ δυνάμεις ὅσην βούλοιτο παρὰ τοῦ βασιλέως· ὑπολαβὼν ὁ Σύλλας, Μιθριδάτου μὲν ἀμελεῖν ἐκέλευεν, αὐτὸν δὲ βασιλεύειν αὐτοῦ ἐκείνου, σύμμαχον Ῥωμαίων γενόμενον, καὶ παραδιδόντα τὰς
» ναῦς. ἀποστρεφομένου δὲ τὸν Ἀρχελάου τὴν προδοσίαν, εἶτα ἔφη, Σὺ
» μὲν ὦ Ἀρχέλαε, Καππαδόκης ὤν, καὶ βαρβάρου βασιλέως
» δοῦλος, (εἰ δὲ βούλει, φίλος) οὐχ ὑπομένεις ἐπὶ τηλικούτοις
» ἀγαθοῖς τὸ αἰσχρόν; ἐμοὶ δὲ ἡγεμόνι Ῥωμαίων ὄντι καὶ Σύλλᾳ,
» τολμᾷς προσλέγεσθαι περὶ προδοσίας; ὥσπερ οὐκ ἐκεῖνος
» ὢν Ἀρχέλαος, ὁ φυγὼν μὲν ἐκ Χαιρωνείας ὀλιγοστὸς ἀπὸ
» μυριάδων δυοκαίδεκα, κρυφεὶς δὲ δύο ἡμέρας ἐν τοῖς Ὀρχο-
» μενίων ἕλεσιν, ἄβατον δὲ τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ νεκρῶν πλήθους
» ἀπολελοιπώς; ἐκ τούτου μεταβαλὼν ὁ Ἀρχέλαος καὶ προσκυνήσας, ἐδεῖτο παύσασθαι τοῦ πολέμου, καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν Μιθριδάτην· δεξαμένου δὲ τοῦ Σύλλα τὴν πρόκλησιν, ἐλθόντα συνθῆκαι, Μιθριδάτῃ μὲν Ἀσίαν ἀφεῖναι καὶ Παφλαγονίαν, ἐκφῆναι δὲ Βιθυνίας Νικομήδη, Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνῃ, καταβαλεῖν δὲ Ῥωμαίοις διχίλια τάλαντα, καὶ δοῦναι ναῦς ἑβδομήκοντα χαλκήρεις μετὰ τῆς οἰκείας παρασκευῆς· Σύλλαν δὲ ἐκείνῳ τῷ τε δήμῳ ἀρχὴν βεβαιοῦν, καὶ σύμμαχον Ῥωμαίων ψηφίζεσθαι, τούτων ὁμολογηθέντων, ἀναχρήσας ἐβάδιζε διὰ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ἐπὶ τὴν Ἑλλήσποντον, ἔχων μετ' αὐτοῦ τὸν Ἀρχέλαον ἐν τιμῇ· καὶ νοσήσαντος ἐπισφαλῶς περὶ Λάρισσαν, ἐπιστήσας τῇ πορείᾳ, ὡς ἑνὸς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ συστρατήγων ἐπεμελήθη. ταῦτά τε δὴ διέβαλε τὸν περὶ Χαιρώνειαν ἔργον, οὐχὶ καθαρὰς ἀγωνισάμενον, καὶ ὅτι τοὺς δημοτικοὺς Μιθριδάτῃ φίλους, οὓς εἶχεν αἰχμαλώτους, ἀπέδιδοτο ὁ Σύλλας, Ἀριστίωνα μόνον τὸν τύραννον ἀνῄρει δι' φαρμάκων, Ἀρχελάῳ δι' φόβον ὄντα. μάλιστα δὲ ἠδικεῖτο γῆ τῷ Καππαδόκῃ μυρίων πλέθρων ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ τὸν Ῥωμαίων φίλον αὐτὸν καὶ σύμμαχον ὑπὸ Σύλλα ἀναγραφῆναι. περὶ μὲν οὖν τούτων αὐτὸς ὁ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἀπολογεῖται. τότε δὲ προσβαλόντων παρὰ τοῦ Μιθριδάτου παρεγενομένων, καὶ τὰ μὲν δῆλα

A Horum ſanguine interfectorum paludes inundarunt, & ſtagnum cadaueribus eſt oppletum. Itaq; noſtro quoq; æuo, annis propè ducentis poſt eam pugnam, multi barbarici arcus, galeæ, loricarum ferrearum fragmenta, gladij, cœno reperiuntur immerſa. Atque ad Chæroneam & Orchomenon quidem ad hunc modum fama eſt pugnatum fuiſſe. Porrò quum Cinna, & Carbo in clariſſimos viros Romę violentiſſimè & ſæuiſſimè conſulerent, declinantes complures tyrannidem eorum, ſicut in portum, caſtra Syllæ confugerunt, ac breui ſpecies apud eum ſenatus fuit. Metella quoque
B ægrè ſe liberoſque ſubduxit, venitque domum eius nuntians & villas ab inimicis inflammatas, atque orauit vt opem ferret vrbi. Æſtuanti, ac neque patriam ſuſtinenti affectam deſerere, neque quemadmodum decederet rudi tanto opere relicto, bello Mithridatico, expendenti, negotiator Deliacus ſe offert Archelaus, ſpem aliquam & mandata occulta ab regio duce Archelao adferens. Eares adeo fuit cordi Syllæ, vt ipſe ad colloquium Archelai properaret. Congreſſi in mari ſunt circa Delium, vbi templum Apollinis eſt. Exorſus orationem Archelaus, poſtulauit ab Sylla vt
C expeditione relicta Aſiana & Pontica, ad bellum ciuile proficiſceretur: regem ei argenti, nauium, militum quantum vellet præbiturum. Excipiens Sylla, hortatus eſt eum, Mithridatem vt relinqueret, ipſe loco illius regnaret, appellaturum ſe eum ſocium & amicum, ſi claſſem regis ſibi tradidiſſet. Proditionem Archelao deteſtante, Et tu (inquit) Archelae, qui Cappadox es & regis ſeruus barbari, aut ſi mauis, amicus, recuſas, præmijs propoſitis tantis ſubire turpitudinem, apud me verò, Romanum imperatorem & Syllam, mentionem audes facere de proditione? quaſi non ille ſis Archelaus qui Chæroneæ exigua cum manu de cen-
D tum & xx millibus militum fugiſti, inde dies duos in Orchomeniorum delituiſti paludibus, atque infeſtam Bœotiam ob cadauerum ſtragem reliquiſti? Tum immutatus Archelaus orauit eum ſupplex, bellum vt componeret pacemq; præſtaret Mithridati. Eius poſtulatis annuente Sylla, fœdus his conditionibus initum eſt, Mithridates Aſia & Paphlagonia abſtineret, Bithynia cederet Nicomedi, Ariobarzani Cappadocia, duo millia talentûm Romanis penderet, & naues roſtratas inſtructas LXX daret, Sylla imperium eius reliquum comprobaret, ſociumque & amicum populi Ro-
E mani appellaret. His pactis digreſſus, tendit per Theſſaliam & Macedoniã ad Helleſpontum. Habebat honorificè ſecum Archelaum: cuius, quum graui morbo eſſet Lariſſæ oppreſſus, egit reſiſtens in itinere, ſicut vnius ex legatis vel collegis ſuis, curam. Hęc obtrectationi cauſam dederunt, haud bona fide pugnatum ad Chæroneam fuiſſe, & quòd Mithridati cæteros amicos, quos in vinculis habebat, reſtituerit Sylla: vnum tyrannum Ariſtionem, quòd alienus foret ab Archelao, veneno necauerit. Præcipuè verò ager Cappadoci in Eubœa decem millium iugerum datus, & quòd à
F Sylla ſocius & amicus populi Romani fuerit appellatus. Cæterùm hæc in Commentarijs diluit Sylla. At quum Mithridatis legati adiſſent eũ ibi,

comprobarentque cætera; verùm amittere nollent Paphlagoniam, & naues nullo modo contenderent promissas, indignatus Sylla, Quid dicitis? infit. Paphlagoniam asserit Mithridates, & de nauibus it inficias? Quem ego, si ei relinquerem manum dexteram, qua tot millia interfecit ciuium Romanorum, ad genua mea arbitrabar procubiturum. Sed mox, vbi transmisero in Asiam, alias voces mittet: nunc Pergami desidens, quod non aspexit dispenset bellum. Tum perculsi obmutuerunt legati. At Archelaus deprecatus est Syllam, amplexusque dexteram eius & lactymans iram mulsit. Impetrauit denique vt ad Mithridatem dimitteretur. Nam aut præscriptis ab ipso legibus confecturum pacem, aut ni assentiretur ille, sibimetipsum manum allaturum. Ita Archelao dimisso, incurrit Sylla in Medicam, fœdatoq; latè agro, retrò in Macedoniam est regressus. Redijt ad eum Archelaus apud Philippos, omnia nuntians ex sententia esse, cupere autem ante omnia Mithridatem ipsum conuenire. In causa potissimùm erat Fimbria, qui, alterius partis consule interfecto Flacco, ac ducibus Mithridaticis fusis, illi ipsi imminebat. Hoc Mithridates metu prætulit Syllæ amicitiam. Congressi sunt Dardani Troadis. Habebat ibi Mithridates secum naues remigio instructas ducentas, & terrestrium copiarum pedites xx millia, equites sex millia, & curruum falcatorum vim ingentem: Sylla, quatuor cohortes & equites ducentos. Quum ei obuiam prodijsset Mithridates & dexteram porrexisset, rogauit eum, acciperetne quibus conditionibus pepigerat Archelaus pacem? Tacente rege, Sylla, At qui deprecantium est, *inquit*, priore loco dicere, victoribus satis est tacere. Vbi exorsus Mithridates excusationē est, conatusq; bellum partim ad deos referre, partim ipsos culpare Romanos, excipiens Sylla, iamdudū ait se de alijs accepisse, nunc verò ipsum intelligere disertissimum esse Mithridatem, qui in factis adeo tetris & prauis non deficiatur speciosa oratione. Inde, quum eius facinora coarguisset & exagitasset acerbè, quęsiuit iterum, Ecquid ijs quę cum Archelao conuenissent, staret. Vbi stare respondit, ita demum salutauit eum, ac complexu est osculatus. Mox Ariobarzanem & Nicomedem reges acciuit, ac controuersias eorum cum illo diremit. Mithridates vbi LXX naues & sagittarios quingētos ei tradidit, Pontum classe repetiuit. At Sylla, quòd animaduertisset offensos ea pace milites (nam infestissimū regem qui ciuium Romanorum vno die CL. millia trucidari in Asia curauerat, rem intolerandam ducebant discedentem videre cum opulentia & præda Asiæ, quā annos quatuor perpetuos denudauerat exhauteratque) allegauit apud eos, non potuisse Fimbrię se simul & Mithridati, si coissent ambo in se, subsistere. Ex eo loco mouit contra Fimbriam, qui castra iuxta Thyatira habebat. Quum terēdisset in propinquo, ad sepienda munimenta fossam ducebat. Hîc milites Fimbriæ sagati præsidijs egressi salutauerunt Syllanos, & in opere faciundo propensè iuuarunt. Eā mutationem cernens Fimbria, Syllamq; vt implacabilem timens, cōfodit semetipse in castris. Sylla mulctā publicā irrogauit Asiæ xx millia talentûm,

A φασκόντων δέχεσθαι, Παφλαγονίαν δ' ἀξιούντων μὴ ἀφαιρεθῆναι, τὰς δὲ ναῦς οὐδὲ ὅλως ὁμολογηθῆναι, χαλεπήνας ὁ Σύλλας, Τί φατε; (εἶπε) Μιθριδάτης Παφλαγονίας ἀπιστεῖται, καὶ τοῦ τῶν νεῶν ἐξαρνός ἐστιν, ὃν ἐγὼ προσκυνήσειν ὤμοσα εἰ τὴν δεξιὰν αὐτῷ καταλείποιμι χεῖρα, δι' ἧς τοσούτους Ῥωμαίων δυσλένι ἑτέρας μέντοι τὰς χαφωνὰς ἀφήσω δεῦρο βαίνοντος εἰς Ἀσίαν ἐρυθριῶ δ' ὅτι Περγάμῳ καθήμενος, οὐ κεχρέωκε διαστρατηγεῖν τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οὖν πρέσβεις φοβηθέντες ἡσύχαζον· ὁ δ' Ἀρχέλαος ἐδεῖτο τοῦ Σύλλα, καὶ κατεπράυνε τὴν ὀργὴν, ἀπομόμενος τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, καὶ δακρύων· τέλος δ' ἔπεισεν ἀποσταλῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν Μιθριδάτην. διαπραξάμενος γὰρ ἐφ' οἷς βούλεται τὴν εἰρήνην· εἰ δὲ μὴ πείθοι, κτενεῖν αὐτὸς ἑαυτόν. ὅθεν τοῦτοις ἐκπέμψας ἐκεῖνον, αὐτὸς εἰς τὴν Μηδικὴν ἐνέβαλε, καὶ τὰ πολλὰ διαπορθήσας, πάλιν ἀνέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν, καὶ τὸν Ἀρχέλαον ἐδέξατο παρὰ Φιλίππους, ἀγγέλλοντα καλῶς ἔχειν πάντα· δεῖσθαι δ' πάντως αὐτὸν τὸν Μιθριδάτην εἰς λόγους ἐλθεῖν. αἴτιος δ' καὶ μάλιστα Φιμβρίας, ὃς τὸν ἀπὸ τῆς ἑτέρας στάσεως ἔχοντα Φλάκκον ἀνελὼν, καὶ τῶν Μιθριδατικῶν στρατηγῶν κρατήσας, ἐπ' αὐτὸν ἐκείνον ἐβάδιζε. ταῦτα γὰρ δείσας ὁ Μιθριδάτης, μᾶλλον εἵλετο τὸν Σύλλα φίλος γενέσθαι. συνῆλθον οὖν τῆς Τρωάδος ἐν Δαρδανίῳ, Μιθριδάτης μὲν ἔχων ναῦς αὐτόθι διακοσίας ἐνήρους, καὶ τὸν πεζὸν δυνάμεως, ὁπλίτας μὲν δισμυρίους, ἱππεῖς δ' ἑξακισχιλίους, καὶ συχνὰ τῶν δρεπανηφόρων· Σύλλας δ', πόσους σπείρας καὶ διακοσίους ἱππεῖς. ἀπαντήσαντος δ' τοῦ Μιθριδάτου, δ' τὴν δεξιὰν προτείναντος, ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ καταλύσεται τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ὡμολόγησεν Ἀρχέλαος· σιωπῶντος δ' τοῦ βασιλέως, ὁ Σύλλας, Ἀλλὰ μὲν (ἔφη) τῶν δεομένων ἐστὶ τὸ πρότερος λέγειν, τοῖς δ' νικῶσιν ἀξαρκεῖ τὸ σιωπᾶν. ἐπεὶ δ' ἀρξάμενος τῆς ἀπολογίας ὁ Μιθριδάτης, ἐπιεικῶς τοῦ πολέμου τὰ μὲν εἰς δαίμονας ἔρπειν, τὰ δ' αὐτοῖς αἰτιᾶσθαι τοὺς Ῥωμαίους. ὑπολαβὼν ὁ Σύλλας ἔφη, πάλαι μὲν ἑτέρων ἀκηκόει, νῦν δ' αὐτὸς ἐγνωκέναι τὸν Μιθριδάτην δεινότατον ὄντα ῥητορεύειν, ὃς ὅτι πράξεσιν οὕτω πονηραῖς καὶ ἀθεμίτοις, λόγων ἐχόντων εὐπρέπειαν οὐκ ἠπόρηκας. ἐξελέγξας δ' τὰ πεπραγμένα πικρῶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατηγορήσας, πάλιν ἠρώτησεν εἰ ποιεῖ τὰ συγκείμενα δι' Ἀρχελάου. φήσαντος δ' πάνυ, οὕτως ἠσπάσατο, καὶ προσλαβὼν ἐφίλησεν αὐτόν. Ἀριοβαρζάνῃ δ' αὖθις καὶ Νικομήδῃ τοῖς βασιλεῖς προσαγαγὼν διήλλαξεν· ὁ μὲν οὖν Μιθριδάτης ἑβδομήκοντα ναῦς παραδοὺς, καὶ τοξότας πεντακοσίους εἰς Πόντον ἀπέπλευσεν. ὁ δ' Σύλλας, αἰσθόμενος ἀχθομένους τοὺς στρατιώτας τῇ διαλύσει· (τὸν γὰρ ἔχθιστον τοῦ βασιλέως, καὶ δεκαπέντε μυριάδας ἡμέρᾳ μιᾷ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων καταφαγεῖν τοσαυτάκις, διὸ ἠρώτα μετὰ πλούτου καὶ λαφύρων ὁρᾶν ἐκπορευόμενον τῆς Ἀσίας, οὐδ' ἔτη πέντε λεηλατῶν καὶ φορολογῶν διετέλεσεν) ἀπελογεῖτο πρὸς αὐτοὺς, ὡς οὐκ ἂν ἅμα Φιμβρίᾳ καὶ Μιθριδάτῃ πολεμεῖν, εἰ συνέκρουσαν ἀμφότεροι κατ' αὐτοῦ, δυνηθείς. ὁρμήσας δ' ἐκεῖθεν ὅθεν Φιμβρίαν πρὸς Θυατείρῃσι στρατοπεδεύοντα, καὶ πλησίον καταζεύξας, τὰ φέρον τῷ στρατοπέδῳ πρὸς ἐκείνου. οἱ δ' τοῦ Φιμβρίου στρατιῶται, μονοχίτωνες ἐκ τοῦ στρατοπέδου προιόντες, ἠσπάζοντο τοὺς ἐκείνου, καὶ συνελάμβανον αὐτοῖς τῶν ἔργων προθύμως. ὁρῶν δ' ὁ Φιμβρίας τὴν μεταβολὴν, καὶ τὸν Σύλλαν ὡς ἀδιάλλακτον δεδοικὼς, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ διέφθειρε. Σύλλας δ' χρυσῇ μὲν ἐζημίωσε τὴν Ἀσίαν δισμυρίοις ταλάντοις,

ἰδίᾳ δ' τὰς οἰκίας ἐξέτεινεν, ὕβρει καὶ πολιορκίᾳ τῶν ἐπισταθμευόντων. ἐπέπακτο γὰρ ἑκάστης ἡμέρας τῷ καταλύτῃ τὸ ξένον διδόναι τέταρα τετράδραχμα, καὶ παρέχειν δεῖπνον αὐτῷ καὶ φίλοις ὅσοις ἂν ἐθέλῃ καλεῖν. Ἑκατόνταρχον δ' πεντήκοντα δραχμὰς λαμβάνειν τὴν ἡμέρας ἐσθῆτα δ' ἄλλην μὲν οἰκουραῖν, ἄλλην δ' εἰς ἀγορὰν προσερχόμενος. ἀναχθεὶς δ' πάσαις ταῖς ναυσὶν ἐξ Ἐφέσου, τέταρτος εἰς Πειραιᾶ κατωρμίσθη· καὶ μυηθεὶς ἐξῆλεν ἑαυτῷ τὴν Ἀπελλίκωνος τοῦ Τηΐου βιβλιοθήκην, ἐν ᾗ πλεῖστα τῶν Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου βιβλίων ἦν, οὔπω τότε σαφῶς γνωριζόμενα τοῖς πολλοῖς. λέγεται δ' κομισθείσης αὐτῆς εἰς Ῥώμην, Τυραννίωνα τὸν γραμματικὸν ἐνσκευάσασθαι τὰ πολλά, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν Ῥόδιον Ἀνδρόνικον ὑπορήσαντα τῶν ἀντιγράφων εἰς μέσον θεῖναι, καὶ ἀναγράψαι τοῖς νῦν φερομένοις πίνακας. οἱ δ' πρεσβύτεροι Περιπατητικοὶ φαίνονται μὲν καθ' ἑαυτοὺς γεγόμενοι χαρίεντες καὶ φιλόλογοι, τῶν δ' Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου γραμμάτων οὔτε πολλοῖς οὔτε ἀκριβῶς ἐντετυχηκότες, διὰ τὸν Νηλέως τοῦ Σκηψίου κληρονόμον, ᾧ τὰ βιβλία κατέλιπε Θεόφραστος, εἰς ἀφιλοτίμους καὶ ἰδιώτας ἀνθρώπους ἀποδημεῖσθαι. Σύλλᾳ δ' διατρίβοντι περὶ τὰς Ἀθήνας, δεινὴν νάρκωσις μετὰ βάρους εἰς τοὺς πόδας ἐνέπεσεν, ὅ φησιν ὁ Στράβων ποδάγρας ψελλισμὸν εἶναι). διαπλεύσας οὖν εἰς Ἄδριψον, ἐχρῆτο τοῖς θερμοῖς ὕδασι, ῥαθυμῶν ἅμα καὶ σκωπτόμενος τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις. περιπατοῦντος δ' περὶς τὴν θάλατταν, ἁλιεῖς τινες ἰχθῦς αὐτῷ παλαιάλους προσήνεγκαν. ἡσθεὶς δ' τοῖς δώροις, καὶ πυθόμενος ὡς ἄρ' Ἀλαιῶν εἴεν, Ἔπειτα δὴ ζῇς Ἀλαιῶν; ἔφη. (ἐτύγχανε γὰρ ὅτε τὴν πρὸς Ὀρχομενῷ μάχην νενικηκώς, ἐδίωκε τοὺς πολεμίους, ἅμα δὲ τρεῖς πόλεις τῆς Βοιωτίας, Ἀνθηδόνα, Λάρυμναν, Ἀλαίας ἀνῃρηκώς) τῶν δ' ἀνθρώπων ὑπὸ δέους ἀφώνων γενομένων, διαμειδιάσας, ἐκέλευσεν ἀπιέναι χαίροντας· ὡς οὐ μετὰ φαύλων τῶνδε ἀξίων ὀλιγωρίας ἥκοντας ἀπαραιτήτων. Ἀλαιεῖς μὲν οὖν τοῦτο λέγεσι θαρρήσαντες, αὖθις εἰς τὴν πόλιν συνελθεῖν· Σύλλας δ' διὰ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας καταβαίνων ἐπὶ θάλατταν, παρεσκευάζετο χιλίαις ναυσὶ καὶ διακοσίαις ἀπὸ Δυρραχίου διαβήσεσθαι εἰς Βρεντέσιον. ἡ δ' Ἀπολλωνία πλησίον ἐστί, καὶ τοῦτο αὐτῇ τὸ Νύμφαιον, ἱερὸς τόπος, ἐκ χλοερᾶς νάπης καὶ λειμώνων ἀναδιδοὺς πυρὸς πηγὰς ἀστεροειδεῖς ἐνδελεχῶς ῥέοντος. ἐνταῦθα φασὶ κοιμώμενον ἀλαῖναι σάτυρον, οἷς οἱ πλάσται καὶ γραφεῖς εἰκάζουσιν· ἀχθέντα δ' ὡς Σύλλαν, ἐρωτᾶσθαι δι' ἑρμηνέων πολλῶν ὅστις εἴη· φθεγξαμένου δ' μόλις τοῦδε στωμυλῶς ἀλλὰ τραχεῖαν καὶ μάλιστα μεμιγμένῳ ἵππου τε χρεμετισμῷ καὶ τράγου μηκασμῷ φωνὴν ἀφιέντος, ἐκπλαγῆναι Σύλλαν ἀποδιοπομπήσασθαι. μέλλοντος δ' τοὺς γραπτὰς διαφθαρεῖν, καὶ δεδιότος μὴ τὴν Ἰταλίας ἐπιβαίνοντες, καὶ πόλεις ἕκαστοι διαρρύσωσι, πρῶτον μὲν ὤμοσαν ἀφ' αὑτῶν τοῦδε μηδὲν ἑκουσίως κακουργήσειν τὴν Ἰταλίαν· ἔπειτα χρημάτων δεόμενον πολλῶν ὁρῶντες, ἀπήρχοντο καὶ συνεισέφερον ὡς ἕκαστος εἶχεν εὐπορίας. οὐ μὴν ἐδέξατο τὴν ἀπαρχὴν ὁ Σύλλας, ἀλλ' ἐπαινέσας καὶ παρορμήσας, διέβαινεν (ὡς φησιν αὐτὸς) ἐπὶ πεντεκαίδεκα στρατηγοὺς πολεμίους, πεντήκοντα καὶ τετρακοσίας σπείρας ἔχοντας· ἐκδηλότατα τὴν θεοῦ τὰς εὐτυχίας προσημαίνοντος αὐτοῦ. θύσαντος μὲν γὰρ εὐθέως ἡ δεξιὰ περὶ τὰ σπλάγχνα δάφνης στεφανοῦν τύπον ἔχων ὁ λοβὸς ὤφθη, καὶ λημνίσκων δύο κατηρτημένων. μικρὸν δ'

A priuatim verò domos insolentia & vexatione flagellauit eorum qui apud quenque diuersabantur. Siquidem edixit vt militi hospes apud se diuertenti tetradrachma in diem quaterna daret. Cœnã insuper præberet ei eiusq; amicis, quotquot vocare liberet. Centurio acciperet quingenas in diem drachmas, vestem præterea aliam qua domi, aliam qua in publico vteretur. Ex Epheso quum totam classem soluisset, tenuit tertio die Piræum. Ibi mysterijs initiatus, desumpsit sibi bibliothecam Apelliconis Teij, in qua plerique Aristotelis & Theophrasti libri erant hauddum satis in vul-
B gus noti. Ex ea, vbi deportata Romam fuit, ferunt plurima interuertisse Tyrannionem grammaticum, à quo accepisse Andronicum Rhodium exemplaria, eaque in lucem edidisse, & vulgasse hos qui nunc manibus teruntur indices. Enimverò Peripatetici antiquiores videntur illi quidem elegantes fuisse & eruditi, sed Aristotelis & Theophrasti scripta neque pleraque neque exactè voluisse, verùm ob hęredem Nelei Scepsij, cui libros suos reliquit Theophrastus, ea ad inertes homines recidisse atque indoctos. Agenti Athenis Syllæ dolor cum grauedine torpidus decubuit in pe-
C des, quem podagræ balbutiẽ Strabo ait esse. Quare Adipsum nauigauit. Ibi aquis calidis vsus est, ferians simulque tempus traducens cum mimis. Deambulanti in littore obtulerunt piscatores quidam eximios pisces. Lætus donis, vt audiuit Alæos esse, Et aliquis (inquit) adhuc superest Alęorum? Quum enim victor prælio ad Orchomenon consectaretur hostes, obiter oppida tria Bœotiæ, Anthedona, Larymnam & Alæas, euertit. Obmutescentib. pauore, arridens abire eos bono animo iussit. Neque enim cum vilibus vel contemnendis ipsos venisse deprecatoribus. Alæi erecti, inde oppidum aiunt se de integro frequentasse. Sylla
D hinc, per Thessaliam & Macedoniam itinere ad mare facto, institit mille ducentis nauibus traducere ex Dyrrachio exercitum Brundusium. Prope Dyrrachium est Apollonia, & in vicino Nymphæum, sacer locus, qui ex virenti valle & pratis ignis venas dispersas perpetuò manantis eructat. Ibi stratum somno Satyrum, qualem plastæ & pictores adumbrant, ferunt captum. Adductum ad Syllam percunctatos multos interpretes, quinam esset: quum vocem tandem edidisset, non quidem humanam vel claram, sed asperam & omnino ex hinnitu equi & hirci balatu confusam, obstupuis-
E se Syllam & monstrum auersatum. Transuecturus exercitum, quum vereretur ne, vbi Italiam attigissent, dilaberetur quisq; per oppida, primùm adiurarunt vltrò milites ad signa se mansuros, nec Italiam volentes vexaturos. Deinde quia magna pecunia considerabant eum indigere, intulerunt obtuleruntque ei pro suis quisque facultatibus argentum. Non admisit tamen istam munificentiam, verùm collaudatis illis & excitatis transmisit (vt ipse ait) contra quindecim partium aduersarum duces, qui cohortes quinquaginta & quadringentas habebant. Verùm DEVS ei o-
F mnia fausta clarissimè pronuntiauit. Nam ilicò sacrificanti apud Tarentum, quò decurrerat, iecur coronæ laureæ & lemniscorũ binorum ex illa dependentium habere visum est figuram,

Δηφὸν Palmer.

μικρὸν δ'

Paulo ante quam traiiceret, in Campania circa Hephæum montem hirci duo interdiu visi confligere, omniaque facere & pati quæ viri in pugna solent. Spectrum autem fuit, quod sensim à terra elatum, inde in diuersas partes aeris obscurorum simulacrorum simile, dissipatum est, hinc tandem ex oculis elapsum. Nec multo post, quum Marius iunior & consul Norbanus eo loco exercitus haberent ingentes, Sylla, non acie instructa, non cōpositis ordine copiis suis, communis ardore alacritatis atq; impetu vsus audaciæ militum suorū profligauit hostes, cęsisq; septem millibus, Norbanum inclusit mœnibus Capuæ. Hac re factum ostendit, ne per oppida milites sui spargerentur, sed cohærerent hostesque despicerent, quanuis eo illi numero essent vt multi singulis suis euenirent. In Siluinis seruum Pontii narrat fanaticum alloquutum se, qui nuntiare ipsi à Bellona deceret se belli palmam & victoriam. quod ni maturaret, Capitolium conflagraturum: idq; eodem euenisse quo ille prædixerat die, qui fuit pridie Non. Quintiles, quas nunc vocamus Iulias. Iam M. Lucullus, vnus ex Syllanis ducibus, ad fidentiam cohortibus sexdecim aduersus hostiles quinquaginta rem gerens, alacritati quidem militum fidebat, sed quod essent complures inermes, dubitabat. Dum hæsitat & cunctatur, flores ex campo propinquo herbido mollis ventus affatim vehens coniecit in exercitum, eumq; asperſit sponte adhærescentibus iis, scutaq; & galeas comprehendentibus, vt coronati putarentur ab hostibus. Vnde magis erecti, signa contulerunt, obtinueruntque victoriam, cęsis octodecim millibus insuper castris hostem exuerunt. Lucullus hic frater fuit Luculli illius qui postea debellauit Mithridatem & Tigranem. At Sylla, multis adhuc exercitibus & ingentibus copiis hostium circunfusum se quum videret, omnibus impar viribus, dolo inuitauit alterum consulē Scipionem ad pacem. Non aspernante illo, congressus & colloquia crebra fiebant. Sed semper moram aliquam Sylla & causam iniiciendo militibus suis ad omnem fraudem & præstigias, sicut ipse erat dux, compositis, exercitum Scipionis corrupit. Nam ingressi in hostium castra, iisque admisti, alios pecunia, pollicitis alios, nonnullos blandimentis & suasionibus pellexere. Postremo Syllam viginti cohortibus castris admotum salutarunt, seque ei coniunxerunt: Scipionem, in tabernaculo desertum quum cepisset, dimisit. Sylla, cohortibus viginti quasi auibus cicuribus quadraginta in laqueum illectas aduersarias, abduxit omnes in castra sua. Quo tempore Carbonem ferunt dixisse, bellum se cum vulpe & leone in animo Syllæ habitantibus gerentem, magis infestari à vulpe. Ad Signium inde Marius, quinque & octoginta cohortibus succinctus, lacessiuit Syllam, qui perquam paratus erat illo die dimicare. Visum enim ei secundum quietem oblatū huiuscemodi fuerat: Visus est ei senior Marius, qui iampridem erat defunctus, Marium filium, vt insequentem diem caueret tanquam ingens ei infortunium allaturum, monere. Erat itaque ea de causa ad pugnādum Sylla alacris, & Dolobellam,

A μικρὸν ὑπὲρ τῆς Ἀλβάνης, ἐν Καμπανίᾳ περὶ Ἡφαίστου ὄρος ἡμέρας ὤφθησαν δύο τράγοι μεγάλοι συμφερόμενοι, καὶ πολλὰ δρῶντες καὶ πάσχοντες ἃ συμβαίνει μαχομένοις ἀνθρώποις. ἐξ οὗ ἄφανα καὶ κατὰ μικρὸν αἰρόμενον ἀπὸ γῆς, διεσπείρετο πολλαχοῦ τοῦ ἀέρος, εἰδώλοις ἀμαυροῖς ὅμοιον· εἶτα οὕτως ἠφανίσθη. καὶ μετ' οὐ πολὺ χρόνον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, Μαρίου τοῦ νέου καὶ Νορβανοῦ τοῦ ὑπάτου μεγάλας δυνάμεις ἐπαναγόντων, ὁ Σύλλας, οὔτε τάξιν ἀποδοὺς, οὔτε λογίσας ὃ οἰκεῖον στράτευμα, ῥώμῃ ὑπερθυμίας καινῆς καὶ φορᾷ τόλμης ἀπροσδοκήτου, ἐπτόησε τοὺς πολεμίους, καὶ κατέκλεισεν εἰς Καπύην πόλιν τὸν Νορβανὸν, ἐπτακισχιλίους ἀποκτείνας. τοῦτο αἴτιον αὐτῷ γενέσθαι φησὶ τοῦ μὴ ἀναλυθῆναι τοὺς στρατιώτας καὶ πόλεις, ἀλλὰ συμβιῶναι καὶ καταφρονῆσαι τῶν ἀντιπάλων, πολλαπλασίων ὄντων. ἐν δὲ Σιλβίῳ, φησὶν οἰκέτῃ Γοντίου θεοφόρητον ἐντυχεῖν αὐτῷ, λέγοντα περὶ τῆς Ἐνυοῦς κράτος πολέμου καὶ νίκην ἀπαγγέλλειν· εἰ δὲ μὴ ἀπεύσοιεν, ἐμπρησθήσεσθαι τὸ Καπιτώλιον. ὃ καὶ συμβῆναι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἣν ὁ ἄνθρωπος προηγόρευσεν. ἐν δὲ αὐτῇ περὶ μιᾶς νόνων Κουϊντιλίων, ἃς νῦν Ἰουλίας καλοῦμεν. ἔνι δὲ Μάρκος Λούκολλος, εἷς τῶν ὑπὸ Σύλλα στρατηγούντων, περὶ Φιδεντίαν ἑκκαίδεκα σπείρας πρὸς πεντήκοντα τὰς τῶν πολεμίων αὐτοπαθεῖς, τῇ μὲν προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἐπίστευεν, ἀόπλοις δὲ τοῖς πολλοὺς ἔχων, ὤκνει. βουλευομένου δὲ αὐτοῦ καὶ διαμέλλοντος, ἀπὸ τοῦ πλησίον πεδίου λειμῶνα ἔχοντος αὔρα φέρουσα μαλακὴ πολλὰ τῶν ἀνθέων ἐπέβαλε τῇ στρατιᾷ καὶ κατέσπειρεν, ἀθρόα τῶν ἐπιμόνια καὶ προσπίπτοντα τοῖς θυρεοῖς, καὶ τοῖς κράνεσιν αὐτῶν, ὥστε φαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐστεφανωμένοις. θρασυνθέντες δὲ ἐκ τούτου προθυμότερον συνέβαλλον, καὶ νικήσαντες, ὀκτακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις ἀπέκτειναν, καὶ τὸ στρατόπεδον εἷλον. οὗτος ὁ Λούκολλος, ἀδελφὸς οὗ Λουκόλλου τοῦ Μιθριδατίου νικήσαντος καὶ Τιγρανίου καταπολεμήσαντος. ὁ δὲ Σύλλας, ἐπὶ πολλοῖς στρατοπέδοις καὶ μεγάλαις δυνάμεσι προσκεχυμένους αὐτῷ τοῖς πολεμίοις ὁρῶν πανταχόθεν ἠπόρει, δυνάμει καὶ δι' ἀπάτης προκαλούμενος εἰς Ἀλλύσας τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σκιπίωνα. δεξαμένου δὲ ἐκείνου, σύλλογοι μὲν ἐγίνοντο καὶ κοινολογίαι πλείονες, ἀεὶ δέλεαρ προβαλλόμενος καὶ πρόφασιν ἐμβάλλων ὁ Σύλλας, διέφθειρε τοὺς περὶ Σκιπίωνα τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις, ἢ σκημένοις πρὸς ἀπάτην καὶ γοητείαν ἅπασαν, ὥσπερ αὐτὸς ὁ ἥμερος. εἰσιόντες γὰρ εἰς τὸν χάρακα τῶν πολεμίων καὶ ἀναμιγνύμενοι, τοὺς μὲν δώροις ἀργυρίου, τοὺς δὲ ὑποσχέσεσι, τοὺς δὲ κολακεύοντες καὶ ἀναπείθοντες, προσήγοντο. τέλος δὲ, τοῦ Σύλλα μετὰ πείρων εἴκοσι προσελθόντος ἐγγύς, οἱ μὲν ἀσπασάμενοι προσεχώρησαν, ὁ δὲ Σκιπίων, ἔρημος ἐν τῇ σκηνῇ ληφθεὶς, ἠφείθη. Σύλλας δὲ τοῖς εἴκοσι πείραις, ὥσπερ ἠθάσιν ὄρνισι τεσσαρακοντα τὰς τῶν πολεμίων παλλάσας, ἀπήγαγε εἰς ὃ στρατόπεδον ἀπόμαχας. ὅτε καὶ Κάρβωνα φασὶν εἰπεῖν ὡς ἀλώπεκι καὶ λέοντι πολεμῶν ἐν τῇ Σύλλα ψυχῇ κατοικοῦσιν, ὑπὸ τὴν ἀλώπεκος αἰσθάνοιτο μᾶλλον. ἐκ τούτου περὶ Σίγνιον Μάριος ὀγδοήκοντα καὶ πέντε σπείρας ἔχων προσεκαλεῖτο Σύλλαν. ὁ δὲ καὶ πάνυ προθυμος ἦν ἀγωνίσασθαι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. ἐτύγχανε γὰρ ὄψιν ἑωρακὼς τοιάνδε κατὰ τοὺς ὕπνους· ἐδόκει τὸν γέροντα Μάριον τεθνηκότα πάλαι τῷ παιδὶ Μαρίῳ παρεμενῶν, φυλάξασθαι ὑπισχνεῖσθαι ἡμέραν ὡς μεγάλην αὐτῷ δυστυχίαν φέρουσαν. διὰ τοῦτο μὲν δὴ προθυμος ὁ Σύλλας ἦν μάχεσθαι καὶ μετεπέμπετο τὸν Δολοβέλλαν,

ἄπωθεν ϛραϛοπεδεύοντα. τῶν δὲ πολεμίων ἐφιϛαμένων τοῖς
ὁδοῖς καὶ ἀποφερομένων, οἱ τοῦ Σύλλα προσμαχόμενοι
καὶ ὁδοποιοῦντες ἔκαμνον· καὶ πολὺς ὄμβρος ἅμα τοῖς ἔργοις
ἐπιγενόμενος, μᾶλλον ἐκάκωσεν αὐτούς. ὅθεν οἱ ϛαξίαρχοι,
προσιόντες τῷ Σύλλᾳ, ἐδέοντο τοῦ μάχου ἀναβαλέσθαι,
δεκνυόντες ἅμα τοὺς ϛρατιώτας ἐρρίμμενους ὑπὸ κόπου, καὶ
προσανακαμπτομένους χαμαιζήλοις θυρεοῖς κεκλιμένους. ἐπεὶ
δὲ συνεχώρησεν ἄκων καὶ προσϛάγμα καταζεύξεως ἔδω-
κεν, ἐρχομένων αὐτῶν τὸν χάρακα βάλλειν καὶ τάφρον ὀ-
ρύττειν πρὸ τῆς ϛραϛοπεδείας, ἐπήλαυνε θαρρῶν ὁ Μά-
ριος προεξιππεύων, ὡς ἀτάκτοις καὶ ταραττομένοις ἐμβαλεῖ- B
δάσων. ἐνταῦθα τῷ Σύλλα τοῦ κατὰ τὸν ὕπνον φωνοῦ ὁ
δαίμων συνετέλει. ὀργὴ γὰρ αὐτοῦ τοῖς ϛρατιώταις παρέϛη·
καὶ παυσάμενοι τῶν ἔργων, τοῖς μὲν ὑποζυγίοις κατέπηξαν ὅπῃ
τῇ τάφρῳ, ἀπασάμενοι δὲ τὰ ξίφη καὶ σωναλαλάξαντες, ἐν
χερσὶν ἔσαν τῶν πολεμίων. οἱ δὲ οὐ πολὺν ὑπέϛησαν χρό-
νον, ἀλλὰ γίνεται πολὺς φόνος αὐτῶν ϛαπέντων. Μάριος δὲ
φεύγων εἰς Πραινεϛὸν, ἤδη τὰς πύλας εὗρε κεκλεισμένας·
καλωδίου δὲ ἄνωθεν ἀφεθέντος, ἐνζώσας ἑαυτὸν, ἀνελήφθη
πρὸς τὸ τεῖχος. ἔνιοι δέ φασιν (ὧν καὶ Φενεϛέλλας ἐϛὶν) οὐδὲ
ἀγωνιάσαι τῆς μάχης τὸν Μάριον, ἀλλ' ἐξ ἀγρυπνιῶν καὶ C
κόπων, ὑπὸ σκιάδιον, χαμαὶ κεκλινένα, τοῦ σωματίου
τος δοθέντος, ἐνδιῶσαι πρὸς ὕπνον, εἶτα μόλις ἐξεγείρεσθαι
τῆς φυγῆς γενομένης. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ Σύλλας φησὶν εἴκο-
σι τρεῖς μόνους ἀποβαλεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ τῶν πολεμίων δισ-
μυρίους, καὶ λαβεῖν ζῶντας ὀκταχιλίους. καὶ τἄλλα δὲ ὁ-
μοίως ἐτυχεῖτο πρὸς τῶν ϛρατηγῶν, Πομπηΐου, Κράσσου,
Μετέλλου, Σερουιλίου. οὐδὲν γὰρ ἢ μικρὰ προσκρούσαντες
οὗτοι, μεγάλας σωέτειψαν δυνάμεις τῶν πολεμίων, ὥϛτε
τὸν μάλιϛα τοῦ ἐναντίου ϛάσιν σωέχοντα Καρβωνα, νύ-
κτωρ ἀποδρᾶνα τοῦ ἑαυτοῦ ϛρατιᾶς, εἰς Λιβύην ἐκπλεῦ-
σαι. τὸν μὲν τοι τελευταῖον ἀγῶνα, κατὰ κράτος ἔφεδρος ἀθλητὴς
καταπόνῳ προσενεχθεὶς, ὁ Σαμνίτης Τελεσῖνος ἐγγὺς ἦλθεν
τοῦ σφῆλαι καὶ καταβαλεῖν ὅπῃ θύραις τῆς Ρώμης. ἔσπευδε
μὲν γὰρ, ἅμα Λαμπονίῳ τῷ Λευκανῷ χεῖρα πολλοῦ ἀθροί-
σας, ὅπῃ Πραινεϛὸν, ὡς ἐξαρπασόμενος τῆς πολιορκίας τὸν
Μάριον· ἐπεὶ δὲ ἤνθετο Σύλλαν μὲν κατὰ κόμα, Πομπήϊον δὲ
κατ' οὐρὰν, βοηδρομοῦντας ἐπ' αὐτὸν, εἰργόμενος τοῦ προ-
σω καὶ ὀπίσω, πολεμιϛὴς ἀνὴρ καὶ μεγάλων ἀγώνων ἔμπει-
ρος, ἄρας νυκτὸς ἐπ' αὐτοῦ ἐχώρει πρωΐ τῷ ϛρατοπέδῳ τῶν
Ρωμαίων, καὶ μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἐμπεσεῖν εἰς ἀφύλακτον·
ἀποχὼν δὲ τῆς Κολλινῆς πύλης δέκα ϛαδίοις, ἐπηυλίσατο
τῇ πόλει, μεγαλοφρονῶν, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένος, ὡς το-
σούτοις ἡγεμόνας καὶ τηλικούτοις κατεϛρατηγηκώς. ἅμα δὲ
ἡμέρᾳ, τῶν λαμπροτάτων νέων ἐξιππασαμένων ἐπ' αὐτὸν,
ἄνδρας τε πολλοὺς καὶ Κλαύδιον Ἄππιον, δεινῶν καὶ ἀγα-
θὸν ἄνδρα, κατέβαλε. θορύβου δὲ, οἷον εἰκὸς, ὄντος ἐν τῇ πόλει,
καὶ βοῆς γυναικείας, καὶ δρομῶν, ὡς ἁλισκομένων κατὰ
κράτος, πρῶτος ὤφθη Βάλβος ἀπὸ Σύλλα προσλαιῶν
ἀνὰ κράτος ἱππεῦσιν ἑπτακοσίοις. ἀναλιπὼν δὲ ὅσον ἀνα-
ψύξαι τὸν ἱδρῶτα τῶν ἵππων, εἶτ' αὖθις ἐγαλινώσας F
ἀπὸ πολλῶν, ἐξήϛετο τῶν πολεμίων. ἐν τούτῳ δὲ καὶ
Σύλλας ἐφαίνετο, καὶ τοῖς πρώτοις ἀθρόος ἀεὶ ϛὰν κε-

A qui procul ab eo confederat, accersiuit. Cæterùm, hostibus iter interpellantibus & obmolientibus, Syllani præliantes & iter facientes lassitudine sunt confecti, simulq; excipiens laborem largus imber vehementius fatigauit eos. Ita Syllam ordinum ductores adierunt, orantes vt prælium proferret, monstraueruntq; ei fractos fatigatione milites, & inclinatis scutis humi incumbentes. Vbi annuit inuitus, & signum metandis castris dedit, instituẽtibusq; militibus vallum iacere, & fossam pro castris ducere, incurrit ferociter Marius ante signa prouectus, quasi incompositos & tumultuantes dissipaturus. Hîc Syllæ vocem, quam in somnis audierat, expleuit Deus. Quippe inflammati ira milites eius, omisso opere pila defixerunt in margine fossæ, strictisq; gladiis & sublato clamore manus cum hostibus cõseruere. Haud diu substiterunt illi, sed ingens strages edita est fugientium. Marius Præneste fuga delatus, quum portas iam clausas offendisset, demisso ex muro funiculo alligauit se, atq; ita est eò receptus. Quidam, in quibus est Fenestella, Marium aiunt ne vidisse quidem prælium, sed quòd esset vigiliis laboribusq; confectus, humi in vmbra stratum signo pugnæ dato tradidisse se quieti, inde profligato iam exercitu, ægrè fuisse excitatum. Qua in pugna XXIII. tantùm ait Sylla ex suis desideratos, ex hostibus cecidisse XX millia, captos VIII millia. Pari ei fortuna apud duces ipsius Pompeium, Crassum, Metellum, Seruilium respondit, qui nihil vel parum titubauerunt, & magnas vires hostium deleuerunt. Itaque præcipuum aduersarum partium Carbo firmamentum, relicto exercitu suo, ex Italia nauigauit in Africam. At nouissimo certamine, vt athleta exurgens integer, defessum aggressus Samnis Telesinus, non multum abfuit quin ad portas vrbis euerteret & prosterneret eum. Properabat enim vnà cum Lamponio Lucano ingenti contracta manu Præneste ad eripiendum obsidione Marium. Cæterùm vt Syllam intellexit à fronte, à tergo instare sibi Pompeium, atque interclusisse se, ne progressum haberet nec receptum, bellator & magnis inueteratus certaminibus, nocte cum toto exercitu ad ipsam mouit vrbem, nihilque propius factum est quàm vt neglectam sine præsidio & statione inuaserit. Quum à porta Collina mille ducentos quinquaginta passus abesset, pernoctauit ibi prope vrbem animo & spe erectus, quod tot & tantis imposuisset ducibus. Simul cum luce ex nobilissimis iuuenibus inuehentibus in eum, & alios complures, & Appium Claudiũ oppressit, clarum & probum virum. Quum iam vrbem tumultus, qualem verisimile est, & clamor mulierum & discursus sicut vi captam tenerent, primus aduolare à Sylla Balbus equitibus citatis septingentis est conspectus, tantisper dato spatio vt sudor equorum exiccaretur, mox denuo infrænatis eis properè institit carpere hostes. Interea superuenit Sylla, primosq; repentè prandere iussos instruxit in aciem. Institit apud eum magnopere Dolobella & Torquatus, ne, confectis militibus, extremam aleam iaceret. Non Carbonem nec Mariũ, sed Samnites Lucanosq;,

D

E

ἀλῶν, εἰς τάξιν καθίϛη. πολλὰ δὲ Δολοβέλλα καὶ Τουρκουάτου δεομένων ὑπιδεῖν, καὶ μὴ καταϛόϛοις ἔχον-
τα τοὺς ἄνδρας, ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ἐσχάτων, (οὐ γὰρ Καρβωνα καὶ Μάριον, ἀλλὰ Σαμνίτας καὶ Λευκανοὺς,

infestissimas vrbi & bellicosissimas gentes, cum ipso cõgredi. Verum repulsis his, præcipitante iam fere in decimam horam die, classicum iussit signa canere. Dum certatur vt quum acerrime, dexterũ cornu, quod tenebat Crassus, egregie vincebat: sinistro laboranti & inclinato iuit subsidio Sylla albo equo insidẽs feroci & pernicissimo. In eũ hinc cognitum duo ex hostibus lanceas connixi ad emittendũ direxerunt. Id non aduertit ille, sed verberato ab equisone equo hactenus est prẽterlatus, vt secundum caudam equi spicula delapsa defigerentur in solum. Dicitur sigillum habuisse Apollinis aureum Delphis sublatum, quod cum semper in sinu inter dimicandum circumtulisse, tum illo tempore exosculatus esse, atq; ita fatus, Felicemne Cornelium Syllã, Pythi Apollo, quem tot splẽdidum & inclytum euexisti certaminibus, huc ad duxisti, vt proiicias eũ, & in patriæ forib. vna cum ciuibus suis fœdissime cadat: Ita precatũ Syllã aiũt alios orasse, aliis minitatũ fuisse, manu prehẽdisse alios, deniq; sinistro cornu obtriro permistũ fugiẽtib., multis desideratis amicis & familiaribus in castra esse delatum. Magnus numerus etiã ex vrbe ad spectaculum pugnæ progressorum periit & elisus est, vt actum putaret esse de ciuitate, atq; obsidio pene esset soluta Marii, multis eo ex fuga delatis, qui Lucretium Ofellam ad continuandã relictum obsidionẽ monuerũt, sicut oppresso Sylla occupataq; ab hostibus vrbe, vt se reciperet. Intẽpesta iam nocte venerũt in castra Syllæ à Crasso nuntii, ei militibusq; eius cœnam petitum. Nam fusos hostes insequuti Antemnam vsq; castra ibi posuerant. Quo audito, simul hostes prope omnes interisse, cõtendit, vbi diluxit, Antemnam quo quum tria millia misissent ad eum legatos ad veniam petendam, promisit eis impunitatem, si aliquid cladis intulissent cæteris hostibus, atq; ita ad se commeassent. Qui habita fide, reliquos sunt adorti, atque magna cædes extitit se mutuo conficiẽtium. Nihilominus, & his & quotquot essent ex aliis superstites, ad sex millia in circo maximo coactis, senatum in ædẽ Bellonæ indixit. Simulatq; dicere instituit, trucidauerunt, quibus id demandatũ erat, illa sex millia. Vociferatione, scilicet à tanta multitudine, quæ loco angusto iugulabatur, elata, & patribus attonitis, eodem quo dicebat immoto & cõstanti vultu aduertere patres animũ iussit, neq; curare quid ageretur foris: nonnullos improbos iussu suo castigari. Id vel stupidissimũ Romanorũ docuit intelligere mutationem factã non liberationem tyranni. Ac Marius quidem, qui à prima ætate acerbus fuerat, intendit non inuertit potestate ingenium. Sylla verò, qui moderate tulerat initio & ciuiliter fortunam, existimationemque dederat principis optimatum reique publicæ studiosi, insuper ad risum à iuuẽtute propensus, & promptus veniæ dandæ fuerat, vt facile ei lacrymæ manarent, merito hanc inussit magnæ potentiæ maculam, mores eam non pati in priore hærere statu, sed vecordes, arrogantes, & inhumanos reddere. Motio ea sit & cõuersio à fortuna naturę,

A τα ἔχθισα τῇ Ῥώμῃ καὶ τὰ πολεμιώτατα φύλα συμφέρεσθαι) παρωσάμενος αὐτοὺς ἐκέλευσε σημαίνειν τὰς σάλπιγγας ἀρχὴν ἐφόδου, σχεδὸν εἰς ὥραν δεκάτην ἤδη τῆς ἡμέρας καταστρεφούσης. ἠμιμόριον δ' ἀγῶνος οἷος οὐχ ἕτερος, τὸ μὲν δεξιὸν, ἐν ᾧ Κράσσος ἐτέτακτο, λαμπρῶς ἐνίκα· τὸ δ' εὐωνύμῳ πονοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι Σύλλας παρεβοήθει λευκὸν ἵππον ἔχων, θυμοειδῆ καὶ ποδωκέστατον· ἀφ' οὗ γνωρίσαντες αὐτὸν δύο τῶν πολεμίων, διεπίνοντο τὰς λόγχας ὡς ἀφήσοντες. αὐτὸς μὲν οὖν οὐ προσενόησε, τὸν δ' ἵππον κέντρου μαστίξαντος τὸν ἵππον, ἔφθη παρενεχθεὶς τοσοῦτον, ὅσον ἐπὶ τὴν
B οὐρὰν τοῦ ἵππου τὰς ἀιχμὰς συμπεσούσας, εἰς τὴν γῆν παγῆναι. λέγεται δ' ἔχων τι χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν, ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας παρεφέρειν ἐν τῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν, οὕτω δὴ λέγων, Ὦ Πύθιε Ἄπολλον, τὸν δυτυχῆ Σύλλαν Κορνήλιον ἐν τοσούτοις ἀγῶσιν ἄρας λαμπρὸν καὶ μέγαν, ἐν ταῦθα ῥίψεις ὑπὲρ θυρεὸς τῆς πατρίδος ἀγαγών, αἰσχρὰ τοῖς ἑαυτοῦ συναπολούμενον πολίταις; τοιαῦτα φησὶ τὸν Σύλλαν θεοκλυτοῦντα, τοὺς μὲν ἀντιβολεῖν, τοὺς δ' ἀπειλεῖν, τῶν δ' ὑπολαμβάνεσθαι· τέλος δ' τοῦ εὐωνύμου συντριβέντος, ἀναμιχθέντα
C τοῖς φεύγουσιν, εἰς τὸ στρατόπεδον καταφυγεῖν, πολλοὺς ἀποβαλόντα τῶν ἑταίρων καὶ γνωρίμων. οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ὑπὲρ θέαν προελθόντες, ἀπώλοντο καὶ κατεπατήθησαν· ὥστε τὴν μὲν πόλιν οἴεσθαι ἀφαιρεθῆναι παρ' ὀλίγον δὲ καὶ τὴν Μαείου πολιορκίαν λυθῆναι, πολλῶν ἐκ τῆς ἐρήμης ὠφελημένων ἐκεῖ· καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς πολιορκίας τεταγμένον Ὀφέλλαν Λουκρήσιον ἀναζευγνύναι κατὰ κέλευσιν τῶν, ὡς ἀπολωλότος τοῦ Σύλλα, καὶ τῆς Ῥώμης ἐρημίας ὑπὸ τῶν πολεμίων. ἤδη δὲ νυκτὸς οὔσης βαθείας ἦκον εἰς
D τὸ τοῦ Σύλλα στρατόπεδον παρὰ τοῦ Κράσσου, δεῖπνον αὐτῷ καὶ τοῖς στρατιώταις μετιόντες. ὡς γὰρ ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, εἰς Ἄντεμναν καταδιώξαντες, ἐκεῖ κατεστρατοπέδευσαν. ταῦτ' οὖν πυθόμενος ὁ Σύλλας, καὶ ὅτι τῶν πολεμίων οἱ πλεῖστοι διολώλασιν, ἦκεν εἰς Ἄντεμναν ἅμ' ἡμέρᾳ, καὶ τετρακισχιλίων ὑπεσχημένων πρὸς αὐτὸν, ὑπ' ἔφετο δώσειν τὴν ἀσφάλειαν, εἰ κακόνοι τοῖς ἄλλοις ἐργασάμενοι πολεμίοις ἔλθοιεν πρὸς αὐτόν. οἱ δὲ πιστεύσαντες ἐπέθεντο τοῖς λοιποῖς, καὶ πολλοὶ κατεκόπησαν ὑπ' ἀλλήλων. ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ τούτοις, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς προσηλθόντας εἰς ἑξακισχιλίους, ἀθροίσας παρὰ τὸν ἱππόδρομον, ἐκάλει τὴν σύγ-
E κλητον εἰς τὸ τῆς Ἑνυοῦς ἱερόν. ἅμα δὲ αὐτὸς τελέως ἀνήρετο, καὶ κατέκραζον οἱ τεταγμένοι τοὺς ἑξακισχιλίους. κραυγῆς δὲ, ὡς εἰκὸς, ἐν χωρίῳ μικρῷ τοσούτων σφαττομένων φερομένης, καὶ τῶν συγκλητικῶν ἐκπλαγέντων, ὥστε καὶ ἐτύγχανε λέγων, ἀτρέπτῳ καὶ κατεστηκότι τὸ πρόσωπῳ, προσέχειν ἐκέλευεν αὐτοὺς τῷ λόγῳ, τὰ δ' ἔξω γινόμενα μὴ πολυπραγμονεῖν νουθετεῖσθαι γὰρ, ἀδικοῦντας, ἐνίους τῶν πονηρῶν. τοῦτο καὶ τὸν βαρυδυπάτῳ Ῥωμαίων νοῦσαν παρέστησεν ὡς ἀλλαγὴ τὸ γεῦμα τυραννίδος, οὐκ ἀπαλλαγὴ γέγονε. Μάριος μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς χαλεπὸς ὤν, ἐπιτεί-
F νει, οὐ μετέβαλε τῇ ἐξουσίᾳ τὴν φύσιν· Σύλλας δὲ, μετείως τὰ πρῶτα καὶ πολιτικῶς ὁμιλήσας τῇ τύχῃ, καὶ δόξαν ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοφιλοῦς ἡγεμόνος παρεσχών, ἔτι δὲ καὶ φιλόγελως ἐκ νέου γεγονὼς, καὶ πρὸς οἶκτον εὔγνως, ὥστε ῥαδίως ὑπὸ δακρύων, εἰκότως προσεπείφατο τοῖς μεγάλαις ἐξουσίαις ἀφαιρεθεῖν, ὡς τὰ ἤθη μαίνειν ἐκ ἐώσας ὑπὲρ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐθῶν, ἀλλ' ἐμπλήκτα καὶ χαῦνα καὶ ἀπάθεστα ποιούσας. τοῦτο μὲν οὖν, εἴτε κίνησις ἐστι καὶ μεταβολὴ φύσεως ὑπὸ τύχης,

εἴτε μᾶλλον ὑποκειμένης ἀποκάλυψις ἐν ἐξουσίᾳ κα- A
κίας, ἑτέρα τῆς αὐθιρεσίας ἐστὶ πραγματεία. τοῦ δὲ Σύλλα πρὸς
τὸ σφάττειν τραπομένου, καὶ φόνων ὅτε ἀριθμὸν ὅτε ὅρον ἔχόν-
των ἐμπιπλάντος τὴν πόλιν, αἱρεθεισῶν πολλῶν καὶ κατ'
ἰδίας ἔχθρας, οἷς οὐδὲν ἦν πρᾶγμα πρὸς Σύλλαν, ἐφιέντος
αὐτοῦ καὶ χαριζομένου τοῖς περὶ αὐτὸν, ἐτόλμησε τῶν νέων εἷς
Γάιος Μέτελλος ἐν τῇ συγκλήτῳ τοῦ Σύλλα πυθέσθαι τί
πέρας ἐς αὐτὸν κακῶν, καὶ ποῖ προελθόντος αὐτοῦ, δεῖ πεπαῦ-
" σθαι τὰ γινόμενα προσδοκᾶν. Παραιτούμεθα γὰρ (εἶπεν)
" οὐχ οὓς σὺ ἔγνωκας αἱρεῖν τῆς ἀμνηστείας, ἀλλὰ τῆς ἀμφι-
" βολίας οὓς ἔγνωκας σώζειν. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Σύλλα, μη- B
" δέπω γινώσκειν οὓς ἀφήσειν· ὑπολαβὼν ὁ Μέτελλος, Οὐκ-
" οὖν (ἔφη) δήλωσον οὓς μέλλεις κολάζειν. καὶ ὁ Σύλλας ἔφη
" τοῦτο ποιήσειν. ἔνιοι δὲ οὐ τὸν Μέτελλον, ἀλλὰ Ὀφίδιόν τινα τῶν
πρὸς χάριν ὁμιλούντων τῷ Σύλλᾳ, ὕστατον εἰπεῖν
λέγουσιν. ὁ δ' οὖν Σύλλας αὐθὶς ὀγδοήκοντα προσέγραψεν,
οὐδενὶ τῶν ἐν τέλει κοινωσάμενος. ἀγανακτούντων δὲ πολ-
λῶν, μίαν ἡμέραν διαλιπὼν, ἄλλους προσέγραψεν εἴκοσι καὶ
διακοσίους, εἶτα τρίτῃ πάλιν οὐκ ἐλάττους. ὅτε δὲ τύχοι τις δη-
μηγορῶν, εἶπεν ὅσους μεμνημένος τυγχάνει προγράφειν· τοὺς
δὲ τῶν διαλαθόντας, αὖθις προσγράψειν. προσέγραψε δὲ C
τῷ μὴ ὑποδεξαμένῳ καὶ διασώσαντι τὸν προγεγραμ-
μένον, ζημίαν τῆς φιλανθρωπίας θείς θάνατον, οὐκ ἀ-
δελφὸν, οὐκ υἱὸν, οὐ γονεῖς ὑποτεξελόμενος· τῷ δὲ ἀποκτείναντι,
γέρας, δύο τάλαντα, τὴν ἀνδροφονίας, κἂν δοῦλος δεσπότην,
κἂν πατέρα υἱὸς ἀνέλῃ. ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατα ἔδοξε, τῶν δὲ
προγεγραμμένων ἀτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἱωνοὺς, καὶ τὰ χρήμα-
τα πάντων ἐδήμευσε. προσεδέφοντο δὲ οὐκ ἐν Ῥώμῃ
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ πόλει τῆς Ἰταλίας· καὶ φονευομέ-
νων, ὅτε ναὸς ἦν καθαρὸς θεοῦ, ὅτε ἑστία ξένιος, ὅτε οἶκος πα-
τρῷος, ἀλλὰ καὶ παρὰ γυναῖκι γαμετῇς ἄνδρες ἐσφάττοντο, D
καὶ παρὰ μητρασὶ παῖδες. ἦσαν δὲ οἱ μὲν ὀργῇ ἀπολλύμενοι
καὶ δι' ἔχθραν, οὐδὲν μέρος τῶν διὰ χρήματα σφαττο-
μένων· ἀλλὰ καὶ λέγειν ἐπῄει τοῖς κολάζουσιν, ὡς τόνδε μὲν
οἰκίαν ἀνῄρηκεν οἰκία μεγάλη, τὸν δὲ κῆπος, ἄλλον ὕδατα θερ-
μά. Κοΐντος δὲ Αὐρήλιος, ἀνὴρ ἀπράγμων, καὶ τοσοῦτον
αὐτῷ μετεῖναι τῶν κακῶν νομίζων, ὅσον ἄλλοις συναλγεῖν
ἀτυχοῦσιν, εἰς ἀγορὰν ἐλθὼν, ἀνεγίνωσκε τοὺς προγεγραμ-
μένους· ἰδὼν δὲ ἑαυτὸν, Οἴμοι τάλας (εἶπε) διώκει με ὁ ἐν
Ἀλβανῷ χωρίον. καὶ βραχὺ προελθὼν, ὑπό τινος ἀπε- E
σφάγη κατὰ διώξαντος. ἐν τούτῳ δὲ Μάριος μὲν ἁλισκό-
μενος ἑαυτὸν διέφθειρε· Σύλλας δὲ εἰς Πραινεστὸν ἐλθὼν, πρῶ-
τα μὲν ἰδίᾳ κατ' ἄνδρα κείνων ἐκόλαζεν, εἶτα, ὡς ἡσυχίας οὔσης, πολίτας ἀθρόως εἰς ταὐτὸ συναγαγὼν, μυρίους
καὶ διακοσίους ὄντας, ἐκέλευσεν ἀποσφάττειν, μόνῳ τῷ ξένῳ δοὺς ἄδειαν. ὁ δὲ, ἀνήλως πολὺ φήσας πρὸς αὐτὸν,
ὡς οὐδέποτε σωτηρίας χάριν εἴσεται τῷ φονεῖ τῆς πατρίδος,
ἀναμιχθεὶς, ἑκὼν συγκατεκόπη τοῖς πολίταις. ἔδοξε δὲ κακι-
νότατον γενέσθαι τὸν περὶ Λούκιον Κατιλίναν· οὗτος γὰρ, ὅτε
τῶν γραμμάτων κεκειμένων, ἀνῄρηκὼς ἀδελφὸν, ἐ-
δεήθη τοῦ Σύλλα ποτὲ προσγράψαι τὸν ἄνθρωπον, ὡς ζῶν-
τα· καὶ προσεγράφη. τούτου δὲ τῷ Σύλλᾳ χάριν εἰδότων,
Μάρκον τινὰ Μάριον τῶν ἐκ τῆς ἐναντίας στάσεως ἀ-
ποκτείνας, τῇ μὲν κεφαλῇ ἐν ἀγορᾷ καθεζομένῳ τῷ
Σύλλᾳ προσέρριψε, τῷ δὲ χειροήθειᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐγγὺς ὄντι προσελθὼν, ἀπενίψατο τὰς χεῖρας.

an infitæ potius prauitatis in potentia detectio, alterius sit cõmentationis disceptare. Postquam Sylla ad mactandum conuertit se, cædibusq; inundauit vrbem infinitis & immensis, dum multi etiam ex priuatis simultatibus, quibuscum nihil Syllæ intercedebat, concedente eo & conniuente suis obtruncantur, vnus ex iuuentute C. Metellus ausus fuit in senatu ex Sylla percunctari quis tandem esset malorum futurus finis, & quousq; progressum istis factis expectarent tẽperaturum. Deprecamur enim (inquit) non eorum quos tu tollere deliberasti, supplicia, sed dubitationem eorum quos statuisti conseruare. Vbi Sylla respondit, nondũ certũ se esse quos esset incolumes relicturus: excipiẽs Metellus, Quin igitur (inquit) expromis, quos velis punire? Id ostendit se ille facturum. Sunt qui nõ Metellum, sed vnum ex adulatoribus eius ferant Offidium, hoc postremum dixisse. Igitur Sylla euestigio, re cum nemine ex magistratibus cõmunicata, proscripsit octoginta. Omnibus id indigne ferentibus, alios vno interiecto die ducentos vigiti, mox tertio adiunxit rursus non pauciores. Adiecit pro concione, eos quorum meminisset, se proscripsisse: qui ipsum nũc fugerent, proscripturum deinceps. Ascripsit ei qui recepisset & seruasset proscriptũ, mulctam se humanitatis capitalem sãcire. Nec fratrem, vel filium, vel parentes excepit. Percussori præmium cædis bina talenta, etiamsi seruus dominum, etiãsi genitorem interfecisset filius. Quod verò omnium est visum iniquissimũ, notauit proscriptorum liberos nepotesq; infamia, omniumq; publicauit bona. Proscribebantur nõ Romæ modo, sed & per omnes Italiæ vrbes. Nullius templum Dei à cæde erat inuiolatum, non penates hospitales, non domus paterna, sed in sinu coniugum viri, in sinu matrum iugulabantur filii. Atq; eorum qui ex ira vel odio necabãtur, exiguus numerus erat præ illis qui bonorum causa tollebantur. Imo poterant dicere homicidæ, Hunc occiderunt amplæ ædes, illum horti, alium thermæ. Quintus Aurelius, vir quietus, atque hactenus illa mala pertinere ad se arbitratus, quod aliorum doleret infortunia, quum in forum venisset, legit proscriptos, ac reperto nomine suo, Væ misero mihi, inquit, fundus mihi Albanus procurat necem, paulumque progressus quum esset, à quodam, qui insequebatur eum, est interemptus. Dum hæc aguntur, Marius filius, quum iamiam cõprehenderetur, conciuit sibi necem. Sylla Præneste profectus, animaduertit primum causa cognita in singulos, deinde, quasi non vacaret, cunctos vno in loco contractos, ad duodecim millium numerum confici iussit. Vni hospiti concessit incolumitatem. Qui sane quamgenerose dixit ei, nunquam se patriæ suæ homicidæ gratias acturum de salute sua. Ita immiscuit vltro se cateruæ ciuium, vnaque cum illis trucidatus est. Indignissimum autem L. Catilinæ visum est facinus. Hic, quum sustulisset rebus nondum decretis fratrem, rogauit Syllam tunc, vt quasi incolumem proscriberet, & proscriptus fuit. Hanc ob rem vt Syllæ gratiam referret, M. quendam Marium ex aduersa factione occidit, caputque ad sedentem in foro Syllam retulit. Inde ad amulam se Apollinis propinquam contulit, ac manus abluit.

Porro extra neces erant reliqua quoque hominibus odiosa. Dictatorem enim se ipse renuntiauit, eumque magistratum ab annis centum viginti assumpsit. Omnium præteritorum data ei fuit ex lege impunitas, in futurum autem ius necis, publicationis bonorum, coloniarum deducendarum, vrbium condendarum & diruendarum, ius regna auferendi & pro libito cõdonandi. Hastam bonorum publicatorum adeo superbè & tyrannicè sedens pro rostris exercuit, vt ereptionibus eius grauiores essent condonationes, qui venustis mulieribus, lyricinibus, histrionibus, & scelestis libertis gentium agros & ciuitatum concederet vectigalia, nonnullis nuptias inuitis ad connubia adactis fœminis. Pompeium quidem Magnum quum conglutinare sibi vellet propinquitate, cum vxore, quam habebat, imperauit ei vt nuptias dirimeret, eiq; Æmiliam, Scauri & Metellæ vxoris suæ filiam, quam à M. Glabrione abduxit, collocauit prægnantem. verùm illa est apud Pompeium ex partu mortua. Quum Lucretius Ofella, qui Marium expugnauerat, cõsulatum peteret & ambiret, vetuit ei primùm. Vbi ille multorum gratia subnixus descendit in forum, misit vnum ex centurionibus, quibus septus erat, ad eum interficiendum, ac sedens pro tribunali in Castoris spectauit ipse ex edito cædem. Centurionem arripuerunt ciues statueruntq; ad tribunal eius. Quibus silere tumultuantibus iussit, & se id ait mandasse, ac centurionem imperauit dimitti. At triumphus eius, magnificentia & raritate manubiarum regiarum grandis, maiorem speciem & pulchrum spectaculum præbuit exulum causa. Siquidem clarissimi viri & principes ciuitatis sequuti sunt coronati currum Syllæ, seruatorem & parentem eum appellantes, quòd illius beneficio essent in patriam reduces, liberosque & coniuges reciperent. Transacto triumpho rerum suarum gestarum reddens pro cõcione rationem, non minore studio quæ feliciter sibi euenissent, quàm quæ fortiter fecisset, recensuit, & ad extremum iussit hac de causa nominari se Felicem. Græcis quum scriberet vel responderet, Epaphroditon, id est *Veneri gratum*, appellabat se. Atque in trophæis apud nos in hunc modum est nomen eius perscriptum, L. CORNELIVS SYLLA EPAPHRODITVS. Ad hæc quum geminos Metella edidisset, filium Faustum, filiam vocauit Faustam. Adeo autem non ita rebus gestis, vt felicitate nitebatur, vt permultis ab eo necatis, tam multis in republica innouatis mutatisq; abdicauerit se dictatura, & ius consulum creandorum populo reddiderit, neq; interfuerit ipse comitiis, sed in foro corpus cuilibet præbens ad iniuriam opportunum priuati modo versaretur. Aduertit quendam præter sententiam suam, audacẽ hominem & hostem suum, consulem designari M. Lepidum, non per se, sed fauore populari ob Pompeium eius studiosum & pro eo prensantem. Quare, quum exultantem victoria videret Pompeium Sylla, accersiuit digrediẽtem, dixitq;, Præclaram verò rem adolescens gessisti, qui priorem Catulo Lepidum, omnium optimo stolidissimum, fecisti consulem. At tu fac vigiles, quum in teipsum effeceris aduersarium tuum valentiorẽ.

A ἔξω τῶν φονικῶν καὶ τὰ λοιπὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐλύπει. δικτάτωρα μὲν γὰρ ἑαυτὸν ἀπηγόρευσε, δι' ἐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι τοῦτο τὸ γένος τῆς ἀρχῆς ἀναλαβών. ἐνηφίεσθαι δ' αὐτῷ πάντων ἄδεια τῶν γεγενημένων· τοῖς δὲ μέλλον ἐξουσία θανάτου, δημεύσεως, κληροδοσιῶν, κτίσεως, πορθήσεως· ἀφελέσθαι βασιλείας, ᾧ βούλοιτο χαρίσασθαι. τοὺς δὲ ἀφαιρεθέντας δεδημευμένων οἴκων οὕτως ἐπαφροδίτως ἐποιεῖτο καὶ δεσποτικῶς, ὅπου βήματος καθεζόμενος, ὥστε τὰς ἀφαιρέσεις ἐπαχθεστέρας αὐτοῦ τὰς δωρεὰς εἶναι, καὶ γυναῖκας ἀνόμοιρος,

B καὶ λυρῳδοῖς καὶ μίμοις, καὶ καθάρμασιν ἐξελευθερικοῖς ἐθνῶν χώρας καὶ πόλεων χαριζομένου τοῦ σοῦ δοῦς, οἰκίοις δὲ γάμους ἀκουσίως ζευγνυμένων γυναικῶν. Πομπήϊον γέ τοι βουλόμενος οἰκειώσασθαι τὸν Μάγνον, ἣν μὲν εἶχε γαμετὴν ἀφεῖναι τοῦ σέταξεν· Αἰμιλίαν δ', Σκαύρου θυγατέρα καὶ Μετέλλης τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, ἀποσπάσας Μάγνου Γλαβρείωνος, ἐξώμοσα συνῴκισεν αὐτῷ· ἀπέθανε δ' ἡ κόρη παρὰ τῷ Πομπηΐῳ τέκουσα. Λυκρήτιον δ' Ὀφέλλα τοῦ Μαρίου ἐκπολιορκήσαντος, αἰτουμένου καὶ μελλόντος ὑποστατεῖν, τοῦ μὲν ἐκώλυε· ὡς δ' ἐκεῖνος ὑπὸ πολλῶν συνιστάμενος

C εἰς τὸν ἀγορὰν ἐνέβαλε πέμψας τινὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἑκατονταρχῶν, ἀπέσφαξε τὸν ἄνδρα, καθεζόμενος αὐτὸς ὅπου βήματος ἐν τῷ Διοσκουρείῳ, καὶ τὸν φόνον ἐφορῶν ἄνωθεν. τῶν δὲ ἀνθρώπων τὸν ἑκατοντάρχην συλλαβόντων, καὶ προσαγαγόντων τῷ βήματι, σιωπῆσαι κελεύσας τοὺς θορυβοῦντας, αὐτὸς ἔφη κελεῦσαι τοῦτο, καὶ τὸν ἑκατοντάρχην ἀφεῖναι προσέταξεν· ὁ μὲν τοι θρίαμβος αὐτοῦ, τῇ πολυτελείᾳ καὶ καινότητι τῶν βασιλικῶν λαφύρων θεατὴς γενόμενος. μείζονα κόσμον ἔχε καὶ καλὸν θέαμα, τοὺς φυγάδας. οἱ γὰρ ἐνδοξότατοι καὶ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν ἐστεφανωμένοι παρέπομπον,

D σωτῆρα καὶ πατέρα τὸν Σύλλαν ἀποκαλοῦντες, ἅτε δὴ δι' ἐκεῖνον εἰς τὴν πατρίδα καλούντες, καὶ κομιζόμενοι παῖδας καὶ γυναῖκας. ἤδη δ' συμπεπτωκότων ἀπόρων, ἀπολογισμὸν ἐν ἐκκλησίᾳ τῶν πεπραγμένων ποιούμενος οὐκ ἐλάττονι σπουδῇ τὰς εὐτυχίας, ἢ τὰς ἀνδραγαθίας κατηριθμεῖτο· καὶ πέρας, ἐκέλευσεν ἑαυτὸν ὅπου τούτοις εὐτυχῆ προσαγορεύεσθαι. τοῦτο γὰρ ὀφιλίζ βούλεται μάλιστα δηλοῦν. αὐτὸς δ' τοῖς Ἕλλησι γράφων καὶ χρηματίζων, ἑαυτὸν Ἐπαφρόδιτον ἀνηγόρευε. καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς τροπαίοις

E οὕτως ἀναγέγραπται, ΛΕΥΚΙΟΣ ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΣΥΛΛΑΣ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΣ. ἐπὶ δὲ τῆς Μετέλλης παῖδα τεκούσης δίδυμα, τὸ μὲν ἄρρεν, Φαῦστον, τὸ δὲ θῆλυ, Φαύστην ὠνόμασε. τὸ γὰρ δυτυχὲς καὶ ἱλαρὸν Ῥωμαῖοι Φαῦστον καλοῦσιν. οὕτω δὲ ἄρα τὰ πράξεσιν ὡς τοῖς δυτυχήμασιν ὑπεῖξεν, ὥστε παμπόλλων μὲν ἀπηρημένων ὑπ' αὐτοῦ, καινολομίας δὲ γενομένης καὶ μεταβολῆς ἐν τῇ πόλει τοσαύτης, ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸν δῆμον ἀρχαιρεσιῶν ὑπαπτικῶν ποιῆσαι κύριον· αὐτὸς δὲ μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα παρέχων τοῖς βουλομένοις ὑποδίθεσθαι, ὡς πρὸ ἰδιώτης ἀναστρέφεσθαι. καί τις τῶν γνώμην αὐτοῦ θρασὺς ἀνὴρ καὶ πολέμιος, ὑπάτος ἀιρεθήσεσθαι, Μάρκος Λέπιδος, οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ Πομπηΐῳ συνῳκίζοντι καὶ δεομένῳ τοῦ δήμου χαριζομένου. διὸ καὶ χαίρων τὴν νίκην τὸν Πομπήϊον, ὁ Σύλλας ἰδὼν ἀπιόντα, καλέσας πρὸς ἑαυτὸν, Ὦ νεανία (ἔφη) σοῦ τὸ πολίτευμα, ὦ νεανία, τὸ Κάτλου πρότερον ἀναγορεύσας Λέπιδον, τοῦ πάντων δριστου, τὸν ἐμπληκτικώτατον. ὅρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ὡς ἰσχυρότερον πεποιηκότι σεαυτοῦ τὸν ἀνταγωνιστὴν.

τοῦτο μὲν οὖν ὁ Σύλλας ὥσπερ ἀπεθέσπισε. τάχυ γὰρ ὀξυβελήσας ὁ Λέπιδος, εἰς πόλεμον κατέστη πρὸς τὸν Πομπήϊον. Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς· καὶ τοσοῦτον περιῆν τῶν ἀφθονίαν καὶ περιουσίαν τῆς χρείας, ὥστε πάμπληθη καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸν ποταμὸν ὄψα ῥιπτεῖσθαι, πίνεσθαι δὲ οἶνον ἐτῶν τεσσαρακοντα, καὶ παλαιότερον. Μεσοῦντος δὲ τοῦ θοίνης πολυημέρου θορύβου, ἀπέθανε ἡ Μετέλλα νόσῳ· καὶ τῶν ἱερέων τὸν Σύλλαν οὐκ ἐώντων αὐτῇ προσελθεῖν, οὐδὲ τὴν οἰκίαν ἐκ κηδείας μιανθῆναι, γραμμάτιον ἔπεμψε τῷ γάμου πρὸς αὐτὸν ὁ Σύλλας, ἔτι ζῶσαν κελεύσας εἰς ἑτέραν οἰκίαν μεταχωρῆσαι. καὶ τοῦτο μὲν ἀκριβῶς τὸ νόμιμον ὑπὸ δεισιδαιμονίας ἐτήρησε· τὸν δὲ τῆς ταφῆς ὀείζοντα τῷ δαπανῶν νόμον αὐτὸς παρεισεπνοχῶς παρέβη, μηδενὸς ἀναλώματος θεσμόν· παρέβαινε δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν ἀτελείας τῶν δείπνων ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένα, πότοις καὶ συνδείπνοις θυφαὶ καὶ βωμολοχίας ἔχοντα παρηγορίαν τοῦ πένθους. ὀλίγων δὲ μηνῶν διαθυομένων ἔτι μὲν θέα μονομάχων· οὔπω δὲ τῶν τόπων διακεκριμένων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ θεάτρου συμμιγοῦς ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὄντος, ἔτυχε πλησίον τοῦ Σύλλα καθεζομένη γυνὴ τὴν ὄψιν εὐπρεπὴς καὶ θρόνοις λαμπρῶς. Μεσσάλα γὰρ ἦν θυγάτηρ, Ὁρτησίου δὲ τοῦ ῥήτορος ἀδελφή, Οὐαλερία δὲ τοὔνομα. συνεβεβήκει δὲ αὐτῇ νεωστὶ πρὸς ἀνδρὸς διάστασις. αὕτη παρεῖναι τὸν Σύλλαν ἐξόπισθεν παραπορευομένη, τῇ τε χειρὶ πρὸς αὐτὸν ἀπηρείσατο, καὶ κροκίδα τοῦ ἱματίου ἀπάτασα, παρῆλθεν ὅτι τῷ ἑαυτῆς χώρᾳ. ἐμβλέψαντος δὲ τοῦ Σύλλα καὶ θαυμάσαντος, Οὐδὲν (ἔφη) δεινὸν αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ βούλομαι τῆς σῆς κἀγὼ μικρὸν εὐτυχίας μεταλαβεῖν. τοῦτο ἤκουσεν οὐκ ἀηδῶς ὁ Σύλλας, ἀλλὰ καὶ δῆλος ἐφύσιν ὑποκεκινημένος. ἠρώτα γὰρ ὑποπέμπων αὐτῆς ὄνομα, καὶ γένος καὶ βίον ἐμάνθανεν. ἐκ δὲ τούτων, ῥίψεις ὀμμάτων ἐπ' ἀλλήλοις ἐγένοντο, καὶ παρεπιστροφαὶ συνεχεῖς προσώπων, καὶ μειδιάματα διαδοσεῖς. τέλος δὲ, ὁμολογίᾳ καὶ συνθέσει πρὸς γάμον, ἐκείνη μὲν ἴσως ἀμεμπτοι· Σύλλας δὲ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα σώφρονα καὶ γυναῖκα, ἀλλ' οὐκ ἐκ σώφρονος καὶ καλῆς ἔγημεν ἀρχῆς, ὄψεσι λαμυρίᾳ μειρακίου δίκην προβληθεὶς, ὑφ' ὧν τὰ ἄγιστα καὶ ἀναιδέστατα πάθη κινεῖσθαι πέφυκεν. ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ ταύτῃ ἔχων ὅτι τῆς οἰκίας, συνῴκει μίμοις γυναιξὶ, καὶ κιθαρίσταις, καὶ θυμελικοῖς ἀνθρώποις ὅτι σκοτόδων ἀφ' ἡμέρας συμπίνων. ὅτι γὰρ οἱ τότε παρ' αὐτῷ δυνάμενοι μέγιστον ἦσαν, Ῥώσκιος ὁ κωμῳδὸς, καὶ Σωρὶξ ὁ ἀρχιμῖμος, καὶ Μητρόβιος λυσιῳδὸς, ὃν καὶ πρὸς ἐξώρᾳ γηρομένου διετέλει μέχρι παντὸς ἐρᾶν οὐκ ἀρνούμενος. ὅθεν καὶ τὸν νόσον ἀπ' αἰτίας ἐλαφρᾶς ἀρξαμένου ἐξέθρεψε, καὶ πολὺν χρόνον ἠνώχλει τὰ σπλάγχνα γεγονὼς ἔμπυος· ὑφ' οὗ καὶ τὸν σάρκα διαφθαρεῖσαν, εἰς φθεῖρας μετέβαλε πᾶσαν· ὥστε πολλὰς δι' ἡμέρας ἅμα καὶ νυκτὸς ἀφαιρούντων, μηδὲν εἰς μέρος τοῦ γιγνομένου ὑποκρινόμενον, ἀλλὰ πᾶσαν ἐδῆτα, καὶ λουτρὸν καὶ ἀπόνιμμα καὶ σιτίον ἀναπίμπλασθαι τοῦ ῥύματος ἐκείνου καὶ τῆς φθορᾶς· τοσοῦτον ἐξίκνουν διὸ πολλάκις τῆς ἡμέρας εἰς ὕδωρ ἐνέβαινεν, ἐκκλύζων τὸ σῶμα καὶ ἀπορρυπτόμενος. ὧν δὲ οὐδὲν ὄφελος. ἐκράτει γὰρ ἡ μεταβολὴ τοῦ τάχους, καὶ περιεγίνετο πάντος καθαρμοῦ τὸ πλῆθος. λέγεται δὲ, τῶν μὲν πάνυ παλαιῶν, Ἄκαρον φθειριάσαντα τὸν Πελίου τελευτῆσαι· τῶν δὲ ὑστέρων, Ἀλκμᾶνα τὸν μελοποιὸν, καὶ Φερεκύδην τὸν θεολόγον, καὶ Καλλισθένη τὸν Ὀλυνθίον, ἐν εἱρκτῇ φρουρούμενον,

A Sane illud Sylla quasi vaticinatus est. Breui enim oppugnauit in insolentiam erumpens Lepidus, Pompeium. Patrimonii sui vniuersi consecrans Sylla Herculi decimam præbuit splendidum epulum populo, tantoq; exuberantior vsu apparatus fuit, vt quotidie magna copia cibariorum in amnem proiiceretur, vinum diffunderet quadraginta annis vetustius. Medio hoc epulo, quod multorum fuit dierum, decessit ex morbo Metella. Quia verò vetuerunt sacerdotes ei illam adire vel funere domum eius pollui, misit ei libellum repudii Sylla, iussitq; spirantem adhuc in aliud domicilium transferri. Atque hac in re leges curiose ex superstitione seruauit: at legem funerariam, quam tulerat ipse, conuulsit nullo habitu sumptus modo. Perrupit item ad leniendum luctum sumptuarias, quas de conuiuiis & cœnis luxu illecebrisque diffluentibus ipse fixerat. Paucis intercedentibus mensibus ludi gladiatorii edebantur nondum discretis cuneis, sed quum in promiscuo etiam tum viri fœminęque spectarent: sedebat autem forte prope Syllam eleganti mulier forma & genere illustri. Messalæ filia erat, soror Hortensii oratoris, Valeria nomine, quæ nuper forte diuerterat à viro. Ea præteriens à tergo Syllam, extendit in eum manum, floccoque ex toga eius auulso, transiit in locum suum. Quum eam Sylla intueretur mirareturque, Nihil est, imperator, (inquit) quod te moueat, sed cupio ego quoque tantillum consors fieri felicitatis tuæ. Fuit id non ingratum auditu Syllæ, verum confestim prodidit nonnihil se titillatum. Siquidem misit clanculum certos, per quos nomen, natales, & mores eius disceret. Hinc oculorum inuicem annictus, assiduæ ac leues in se mutuo vultus conuersiones, risus adiectiones, sponsalia denique & pacta connubialia huic fortasse non pudenda. Sylla verò, etsi castam alias & insignem non ex moderato tamen & honesto duxit primordio, more adolescentis obtutu & leporibus, quibus, solent fœdissimi & impudentissimi excitari animi motus, illectus. Atqui, quanuis hanc haberet domi, cum mulieribus tamen mimis citharistriisque & thymelicis viuebat, de die cum iis in lectis potans. Hi erant enim illa tempestate, qui plurimum apud eum poterant, Roscius comœdus, Sorex archiminus, & Metrobius lysiodus: quem, licet exoletum, non dissimulabat perpetuo amare. Vnde etiam morbum aluit ex leui ortum occasione, & perdiu exulcerata viscera sua ignorauit. Hinc putrefactum corpus & in pediculos totum versum, vt, quum multi interdiu & noctu tollerent eos, nulla parte potuerit tamen, quod reiiciebatur, æquare illud quod succedebat, verum omnes vestes, balneum, pollubrum, cibus illo repleretur fluxu & tabe: adeo suppullulabat. Ideo sæpius die ingrediebatur balneum, abluens & abstergens corpus. cæterum nihil proficiebatur. Vincebat enim celeritate conuersio, superabatque copia omnem purgationem. Memorant ex priscis phtiriasi Acastũ Peliæ consumptũ, ex inferioribus Alcmana poetã, Pherecydem theologũ, & Olynthium Callisthenẽ, dum in vinculis fuit,

Mutium præterea iurisconsultum. Quòd si istos quoq; , qui nulla quidẽ virtute, nobilitati sunt tamen, cõmemorare oportet: fama est eum qui bellũ seruile mouit in Sicilia, fugitiuum, Eunum nomine, postquã attractus Romã captiuus est, morbo pediculari absumptũ. Porrò Sylla nõ tantùm præuidit fatũ suum, verumetiã de eo aliquatenus scripsit. Siquidem vigesimo secũdo Comment. biduo antequam decessit extremam manũ imposuit, ac prædixisse ait sibi Chaldæos, vbi præclarè vixisset, in flore se felicitatis excessurũ. Narrat etiam filiũ suũ, qui paulo ante Metellã obierat, visum per somnum obsoleta in veste sibi assistere, patremq; orasse, deponeret solicitudines, pergeretq; secũ ad matrẽ Metellã. ibi quietè cũ illa in otio victurum. Ab negotiis publicis tamẽ nõ abstitit: quippe decẽ ante exitum dieb. quũ Puteolanorũ dissensiones cõposuisset, scripsit iis leges quib. remp. moderarentur. Pridie nuntiato Graniũ, qui magistratũ gerebat, reip. quod debebat non exoluere, sed diem suũ supremũ expectare, acciuit eũ in cubiculũ, vbi ministris suis circũfusum præcepit strãgulari. Inter vociferationẽ & corporis iactationem dirupta vomica vim magnã profudit sanguinis. Hinc viribus defectus, nocte per grauẽ cruciatũ transacta, vitã reddidit. Liberos reliquit duos ex Metella infantes. Nã Valeria post excessũ eius edidit filiolã, quam appellauerunt Posthumiã. Qui n. post patrũ fata nati sunt, hos vocãt Romani Posthumos. Porro cõspirauerũt multi cũ Lepido, vt priuarent iustis exequiarũ corpus Syllæ: verũ Põpeius, quãuis offensus Syllæ, (solũ n. amicorũ tabulis præterierat) partim gratia, partim precib. minis etiã nonnullos summouit, corpusq; Romã est prosequutus, ac tribuit funeri pariter securitatẽ & honorẽ. Ferunt eũ vi tanta aromatũ fuisse à fœminis cumulatum, vt præter illata decẽ & ducentis ferculis, simulacrũ ipsius Syllæ grande fictũ fuerit, fictum etiam lictoris ex pretioso thure & cinamomo. Quũ esset à prima luce nubilũ cælũ, quia expectabant imbrẽ, nõ nisi nona hora extulerũt cadauer. Tum vento increbrescente & delato in rogũ, flammãq; excitante luculentã tanto prius combustũ corpus fuit, quatenus rogo iam tabescente atq; igne emoriente, excussa est larga pluuia, quæ ad noctẽ vsq; tenuit. Ita perpetua felicitas eũ etiam funere peragendo est comitata. Extat monumentum eius in campo Martio. Epigramma autem perhibent delineatum ipsum reliquisse, cuius est summa, A nemine se amicorum benefactis, vel inimicorũ malefactis superatum.

A ἐπὶ Μούκιον τὸν νομικόν. εἰ δὲ δεῖ καὶ τῶν ἀπ' οὐδενὸς μὲν γενοῦ, γνωρίμων δ' ἄλλως, ἐπιμνησθῆναι, λέγεται τὸν ἄρξαντα τοῦ δουλικοῦ πολέμου περὶ Σικελίαν δραπέτην, Εὔνουν ὄνομα, μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ῥώμην ἀχθέντα, ὑπὸ φθειριάσεως ἀποθανεῖν. ὁ δὲ Σύλλας οὐ μόνον προέγνω τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν, ἀλλὰ καὶ ὅπνον καὶ γέγραφε περὶ αὐτῆς· ὃ γὰρ εἰκοστὸν καὶ δεύτερον τῶν ὑπομνημάτων, πρὸ δυοῖν ἡμερῶν ἢ ἐτελεύτα, γράφων ἐπαύσατο. καὶ φησι, τοῖς τε Χαλδαίοις αὐτὸν προειπεῖν ὡς δεῖ βεβιωκότα καλῶς αὐτὸν, ἐν ἀκμῇ τῶν εὐτυχημάτων καταστρέψαι. λέγει δὲ καὶ τὸν
B υἱὸν αὐτοῦ τεθνηκότα μικρὸν ἔμπροσθεν τῆς Μετέλλης φανῆναι κατὰ τοὺς ὕπνους, ἐν ἐσθῆτι φαύλῃ παρεστῶτα, καὶ δεόμενον παῦσαι τῶν φροντίδων· ἰόντα δὲ σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν μητέρα Μετέλλαν, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμόνως ζῆν μετ' αὐτῆς. καὶ μὲν ἐπαύσατό γε τοῦ πράττειν τὰ δημόσια. δέκα μὲν γὰρ ἡμέρας ἔμπροσθεν τῆς τελευτῆς, τοῖς ἐν Διοικήσει σταστάζουσας Ἀμφιάλας, νόμον ἔγραψεν αὐτοῖς καθ' ὃν πολιτεύσονται. πρὸ μιᾶς δὲ ἡμέρας πυθόμενος, τὸν ἄρχοντα Γράνιον, ὡς ὀφείλων δημόσιον χρέος οὐκ ἀποδίδωσιν, ἀλλ' ἀναμένει τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, μετεπέμψατο
C τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ δωμάτιον· καὶ παρεστήσας τοῖς ὑπηρέταις ἐκέλευσε πνίγειν, τῇ δὲ κραυγῇ καὶ τῷ παραγμῷ τὸ ἀπόστημα ῥήξας, πλῆθος αἵματος ἐξέβαλεν. ἐκ δὲ τούτου τὴν δυνάμεως ἐπιλιπούσης, ἀναγαγὼν τὴν νύκτα μόλις ἕως τοῦ νεκροῦ, ἀπέθανε, δύο παῖδας ἐκ τῆς Μετέλλης νηπίους καταλιπών. ἡ γὰρ Οὐαλερία μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, θυγάτριον ἀπεκύησεν, ὃ Ποστούμην ἐκάλουν. τοὺς γὰρ ὕστερον τῆς τῶν πατέρων τελευτῆς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσιν. ὥρμησαν μὲν οὖν πολλοὶ καὶ συνέστησαν πρὸς Λέπιδον, ὡς εἴρξοντες τὸ σῶμα κηδείας τῆς νενομισμένης.
D Πομπήιος δὲ, καθὰ ἐγκαλῶν τῷ Σύλλᾳ, (μόνον γὰρ αὐτὸν ἐν ταῖς διαθήκαις τῶν φίλων παρέλιπε) τοῖς μὲν χάριτι καὶ δεήσει, τοῖς δὲ ἀπειλῇ διακρουσάμενος, εἰς Ῥώμην παρέπεμψε τὸ σῶμα, καὶ ταῖς ταφαῖς ἀσφάλειαν ἅμα καὶ τιμὴν παρέσχε. λέγεται δὲ τοσοῦτον πλῆθος ἀρωμάτων ἐπενεγκεῖν τὰς γυναῖκας αὐτῷ, ὥστε αὐτῶν ἐν φορήμασι δέκα καὶ διακοσίοις διακεκριμένων, πλασθῆναι μὲν εἴδωλον τοῦ μεγέθους αὐτοῦ Σύλλα, πλασθῆναι δὲ καὶ ῥαβδοῦχον ἔκ τε λιβανωτοῦ πολυτελοῦς καὶ κινναμώμου. τῆς δὲ ἡμέρας σωνεφοῖς ἕωθεν οὔσης, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ προσδοκῶντες, ἐνάτης ἤδη μόλις ὥρας τὸν νεκρὸν. ἀνέμου δὲ λαμπροῦ καταγίσαντος εἰς τὸ πυρὰν, καὶ φλόγα πολλὴν ἐγείραντος, ἔφθη τὸ σῶμα συγκαυθὲν ὅσον ἤδη τὸ πυρὸς μαραινομένης, καὶ τοῦ πυρὸς ἀπίοντος, ἐκχυθῆναι πολὺν ὄμβρον καὶ καταρρεῖν ἄχρι νυκτός· ὥστε τὴν τύχην αὐτοῦ δοκεῖν τὸ σῶμα σωτάσθαι προαγαγούσαν. τὸ μὲν οὖν μνημεῖον ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἀρεώς ἐστι· τὸ δὲ ἐπίγραμμα φασὶν αὐτὸν ὑπογεγραφάμενον καταλιπεῖν, ὃ κεφάλαιόν ἐστιν, ὡς οὔτε τῶν φίλων τὶς αὐτὸν ὑπεῖξεν, οὔτε τῶν ἐχθρῶν κακῶς, ὑπῆρξε βάλετο.

E Explanata vita Syllæ, pergamus nunc ad collationem. Atque illud quidem, quòd, exordio incrementi à semetipsis sumpto, magni euaserint, ambobus est commune: sed Lysandri proprium, quòd volentibus ciuibus suis & sanis, quoscunq; gessit, cepit honores, inuitis nihil expressit, neque valuit præter leges. Verùm

Dissidio in populi capit & sceleratus honorem.

sicut id temporis Romæ corrupto populo & ægra ibi republ.

E Γεὶ δὲ καὶ τὸν τόπου διεληλύθαμεν βίον, ἤδη πρὸς τὴν σύγκρισιν. τὸ μὲν οὖν ἀφ' ἑαυτῶν αὐξήσεως ἀρχὴν λαβοῦσι μεγάλοις γενέσθαι, κοινὸν ἀμφοτέροις ὑπῆρξεν. ἴδιον δὲ Λυσανδροῦ τὸ, βουλομένων τῶν πολιτῶν καὶ ὑγιαινόντων ὅσας ἔφεν ἀρχὰς λαβεῖν, βιάσασθαι δὲ μηδὲν ἀκόντων, μηδὲ ἰσχύσαι παρὰ τοὺς νόμους. Ἐν δὲ διοικήσει καὶ ὁ πάνκακος ἔλαχε τιμῆς· ὥσπερ ἐν Ῥώμῃ ποτέ, διεφθαρμένου τοῦ δήμου, καὶ νοσοῦντος αὐτοῖς τὸ πολίτευμα,

ἄλλος ἄλλαχόθεν ἀνίστατο δυνάστης. καὶ οὐδὲν τοῦτο θαυμαστόν, εἰ Σύλλας ἦρχεν, ὅτε Γλαυκία καὶ Σατουρνῖνοι Μετέλλους ἤλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, ὑπάτων δ' ἀπεσφάττοντο παῖδες ἐν ἐκκλησίαις, ἀργυρίῳ δ' καὶ χρυσίῳ τὰ ὅπλα παρεσκευασμένοι ὠνούμενοι τοὺς στρατευομένους· ξίφει δ' καὶ σιδήρῳ τοῖς νόμοις ἐπίθεσαν, βιαζόμενοι τοὺς ἀντιλέγοντας. οὐκ αἰτιῶμαι δ' τὸν ἐν τοσούτοις πράγμασι μέγιστον ἰσχύσαι δυνάμενον, ἀλλ' ἀ σημεῖον οὐδίθεμαι τοῦ βελτίστου εἶναι, τοῦ δοκεῖν πρῶτον, ὅτῳ ποτὲ πρὸς πρᾶξιν τῆς πόλεως. ὁ δ' ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἐνομοθετήθη τότε μάλιστα καὶ σωφρονούσης, ὅτι τοῖς μεγίστοις ἐκπεμπόμενος ἡγεμονίαις καὶ πράξεσι, κεφαλὴν ἀρίστων ἄριστος ἐκρίνετο, καὶ πρώτων πρῶτος. ὅθεν, ὁ μὲν, πολλάκις τὴν ἀρχὴν ἀποδοὺς τοῖς πολίταις, ἀπέλαβε πολλάκις. διέμενε γὰρ ἡ τιμὴ τῆς ἀρετῆς ἔχουσα τὸ πρῶτον. ὁ δ', ἅπαξ αἱρεθεὶς στρατεύματος ἡγεμὼν, ἔτη συνεχῶς δέκα, νῦν μὲν ὕπατον, νῦν δ' ἀνθύπατον, νῦν δ' δικτάτορα ποιῶν ἑαυτὸν, ἀεὶ δ' ὢν τύραννος, ἐν τοῖς ὅπλοις ἔμενεν. ἐπεχείρησε μὲν οὖν ὁ Λύσανδρος (ὡς εἴρηται) μεταστῆσαι τὰ περὶ τὴν πολιτείαν, πρότερον καὶ νομιμώτερον ἢ Σύλλας. πειθοῖ γὰρ, οὐ δι' ὅπλων, οὐδὲ πόνῳ συλλήβδην αἱρῶν, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀλλ' αὐτὴν ἐπανορθούμενος τὴν κατάστασιν τῶν βασιλέων. καὶ φύσει που δίκαιον ἐδόκει, τὸν δὲ ἀρίστων ἀρχὴν ἐν πόλει τῆς Ἑλλάδος ἡγουμένην δι' ἀρετὴν, οὐ δι' ἀγνοίαν. ὥσπερ γὰρ κυνηγὸς οὐ ζητεῖ ὃ ἐκ κυνὸς, ἀλλὰ κυνᾶ, καὶ ἱππικὸς ἵππον, οὐ δ' ἐξ ἵππου· (τί γὰρ αἰτεῖ ἵππου ἡμίονος γένηται;) οὕτω τε ὁ πολιτικὸς ἁμαρτήσεται τοῦ πρώτου, ἐὰν μὴ ζητῇ τὸν ἄρχοντα τίς ἐστιν, ἀλλὰ ἐκεῖνος. ἀεὶ γέ τοι Σπαρτιάται βασιλεύοντας ἐνίοις ἀφείλοντο τὴν ἀρχὴν, ὡς οὐ βασιλικοὺς, ἀλλὰ φαύλους καὶ δ' μηδὲν ὄντας. ἡ δὲ κακία, καὶ μετ' γένους, ἄτιμον· οὐ δ' ἀρετὴ, δι' ἀγένειαν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῆς ἔντιμον. αἱ τοίνυν ἀδικίαι, τῷ μὲν, ὑπὲρ φίλων, τῷ δ', ἀλλοτριφίλων ἐπράχθησαν. Λύσανδρος μὲν γὰρ ὁμολογεῖται τὰ πλεῖστα δι' τοὺς ἑταίρους ἐξαμαρτεῖν, καὶ τὰς πλείστας σφαγὰς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἀπεργάζεται δικαστείας καὶ τυραννίδος· Σύλλας δ' καὶ Πομπήιος τὸν στρατηγικὸν φθονήσας, καὶ Δολοβέλλα τὴν ναυαρχίαν ἐπεχείρησε δοὺς ἀφαιρεθῆναι, καὶ Λουκρήτιον Ὀφέλλαν, αὐτὸν πολλῶν καὶ μεγάλων ὑπατείαν μνώμενον, ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποσφάξαι προσέταξε, φείσασθαι καὶ δέος ἐμποιῶν πρὸς αὐτὸν ἀνθρώποις ἅπασι, διὰ τὴν φιλοπάτων αἱρέσεως. ἔτι δ' μᾶλλον ἡ περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ χρήματα σπουδὴ δείκνυσι τοῦ μὲν, ἡγεμονικῶς, τοῦ δὲ, τυραννικῶς τὴν προαίρεσιν οὖσαν. ὁ μὲν γὰρ οὐδὲν ἀχάλαστον, οὐδὲ μειραχιώδες ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει τηλικαύτῃ φαίνεται παρεσκευασμένος, ἀλλ' (εἴγε τις ἄλλος) ἐκπεφυγὼς τοῦτο πρεσβύτατον, Οἰνεῖς καὶ λέοντες, ἐν ὑπαίθρῳ δι' ἀγώνεσι· οὕτω σώφρονα καὶ Λακωνικῶς καὶ κεκολασμένως ἐπεδείκνυτο πάντα τὸν τῶν διαιτῶν. ὁ δὲ, οὔτε νέος ὤν, περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἐμετρίαζε διὰ τὴν πενίαν, οὔτε γηράσας, διὰ τὴν ἡλικίαν. ἀλλὰ τοῖς πρὸς γάμον καὶ σωφροσύνης εἰσηγεῖτο νόμους τοῖς πολίταις, αὐτὸς ἐρῶν καὶ μοιχεύων, ὡς φησι Δημόστρατος. ὅθεν οὕτω τὴν πόλιν πλουτίζων καὶ κενίζων ἐποίησε χρημάτων, ὥστε τὴν συμμαχίσι καὶ φίλαις πόλεσιν ἀργυρίου πολλὴν τὴν βοήθειαν, καὶ τὴν ἀδωνομίαν· καὶ τοῖς πολυαργυρωτάτοις οἴκοις καὶ μεγίστοις ὀσημέραι δημεύοντος αὐτοῦ καὶ ἀποκηρύττοντος. ἀλλὰ μέτρον οὐδὲν ἦν τῶν ῥιπτουμένων καὶ καταχορηγουμένων εἰς τοὺς κόλακας. πάνα γὰρ εἰκὸς εἶναι λογισμὸν ἢ φειδὼ πρὸς τὰς παρ' οἶνον συνουσίας αὐτοῦ καὶ χαρίτας,

A dominus alius aliũde exoriebatur. Et quid miri, si dominatus Sylla est, quum Glauciæ & Saturnini exigerent vrbe Metellos, consulum filii in cõcione occiderentur, auro & argẽto arma pararent milites redimentes, ferro & igni leges figerẽt, vim adhibentes repugnantibus? Equidem non reprehẽdo eum qui in tanta rerum mole potentiam summã sibi comparauit, verũ in ciuitate adeo affecta non continuo censeo optimum fuisse qui fuit primus. Qui verò à Sparta tum vel maxime legibus florente & moribus ad bella maxima, & ad res gerendas missus fuit, hic pene optimorũ optimus, &
B primorũ numerabatur primus. quare q; sæpe reddiderat, sæpe recepit imperium. Perennabat enim apud eum primas obtinẽs virtutis honos. At hic semel dux exercitus creatus, annos continuos decem, nunc consulẽ, nunc proconsulem, nũc dictatorem semetipse faciens, & semper tyrannũ agens, retinuit arma. Iam nouare (vt diximus ante) instituit Lysander reipub. statum lenius & iustius quam Sylla. Inducẽdo enim, non armis cogendo, neq; semel cũcta, vt ille, euertẽdo, verum ipsam emendando regum designationem. Et quidẽ natura verum videbatur, vt ea in ciuitate quæ virtutis
C causa non nobilitatis imperabat Græcię ex optimis optimus regnũ teneret. Vt enim non quærit venator id quod cane est prognatũ, sed canem: neque eques quod equo, sed equũ. quid enĩ si equa natus, mulus sit? Ita prorsus hallucinatus fuerit politicus, in præside si non requirat qui sit, sed ex quibus. Ipsi quidem certe Spartiatæ nõnullis regnãtibus vt nõ regalibus, sed indignis & semissibus hominibus regnũ abrogauere. Quod si prauitas est vel cũ generis claritate infamis, neq; ex nobilitate virtus, sed ex semetipsa est veneranda. Porro iniurias hic pro amicis, ille vsq; ad amicos intulit. Quip
D pe Lysandrũ constat fraudes fere amicorũ gratia admisisse, pro illorumq; opib. & dominatu plerasque patrasse cędes. Sylla verò exercitũ Põpeio inuidia adductus, & Dolobellę classis præfecturam, quę dederat, machinatus eripere: Lucretiũ Ofellã pro multis & magnis meritis cõsulatum ambientem interfici in conspectu suo imperauit, ex amicissimorum nece horrorẽ omnibus mortalibus & formidinẽ iniiciẽs. Multo magis voluptatis & pecuniæ studiũ alterius principalẽ, alterius tyrannicum declarat animũ. Lysandri enim nulla intemperãtia, nulla in tãto imperio & potẽtia proteruia apparet, sed effugit, si quis alius, hoc vulgare dictũ,
E *Domi leones, at foris vulpeculæ.*
Adeo frugalem, Laconicam, & adstrictam vitam egit vbique. Alter, nec iuuenis libidines refrænauit ab inopia, nec ab ætate senex, verum leges connubiales & sumptuarias tulit ciuibus, quum interim ipse amoribus & adulteriis (vt est Salustius autor) indulgeret. Vnde rempub. ad mendicitatem tantam & pecuniæ redegit egestatem, vt quanuis quotidie publicaret & sub hasta venderet pecuniosissimas & maximas domos, fœderatis & sociis ciuitatibus tamen libertatem immunitatemque venundaret argento. Verum profundendi atque
F dissipandi in adulatores nullus erat modus. Quam enim verisimile est rationem vel parsimoniam interiore in conuictu & largitionibus eius fuisse,

qui publicè aliquando in corona populi opulentũ patrimonium distrahens, vili pretio iussit vni amicorum addici? Quum autem superaret illum alius licitatione, & proclamaret præco adiectionem, stomachatus est, &, Quid hoc mali, Quirites, inquit, quæ hæc vis est, quod prædam meam mihi non liceat pro arbitrio meo distrahere? At Lysander etiam collata in se dona misit cum præda alia ciuitati suæ. Nec factum cõmendo. Plus enim fortassis pecuniæ inuectione attulit hic Spartæ detrimenti, quam Romæ ille extorsione. Verũ hoc statuo viri illius indicium abstinentiæ. At peculiare quiddam suæ vtq; ciuitati fecit. Nam Sylla luxu ipse diffluens sumptuosusq; ciues cõposuit ad frugalitatem: Lysander, quibus ipse temperabat vitiis, his ciuitatem inundauit. Peccauerũt itaq;, ille, qui legibus suis seipsum præstitit deteriorem, hic, qui se ciues deteriores reddidit: quandoquidem docuit Spartam indigere illis quibus nõ indigere seipse didicerat. Igitur tales domi fuere. Bellicis verò certaminibus, factis imperatoriis, victoriarum numero, magnitudine periculorum incomparabilis est Sylla. Siquidem alter duas palmas tamen pugnis duabus naualibus retulit. Adiiciam ei Athenarum obsidionem facto sane haud magnam, sed gloria clarissimam. At gesta in Bœotia atq; ad Aliartum, quanuis infortunio aliquo acciderunt fortasse, inconsultam præferunt temeritatem tamen non operientis iamiam adfuturas Plataeis validas regis copias, sed bile & ambitione in muros ruentis intempestiue, vt opprimerent eum fœde eruptione facta nihili homines. Neq; enim, vt ad Leuctra insistens vrgentibus hostibus Cleombrotus, neq; vt Cyrus & Epaminondas inclinatos premẽs ac stabiliens victoriam, plagam incurrit mortiferam: cæterum occubuerunt hi digno regibus & imperatoribus fato. Lysander gregarii militis & antecursoris modo turpiter vitam proiiciens, veteribus Spartiatis adstipulatus est, recte eos murorum oppugnationes declinasse: vbi non solum à viro abiecto, verum etiam contingat à puero & fœmina vulneratum cadere vel fortissimum, quomodo à Paride Achillem aiũt interemptum in porta. Sylla verò quot signis collatis reportauerit victorias, & legiones hostium oppresserit haud procliue sit inire numerum. Ipsam verò bis cepit Romam, & Athenienſium Piræo, non vt Lysander fame, sed multis magnisque præliis, Archelao ex continente in Pontum summoto, potitus est. Multum etiam ex aduersis ducibus accedit momenti. Iocum enim & ludum existimo cum Alcibiadis gubernatore Antiocho prælio nauali decertasse, & Philoclem circumscripsisse concionatorem Athenienſium,

In glorium, gerentem in ore cuspidem:

quos ne cum equisone quidem Mithridates, nec Marius cum lictore suo dignatus sit contendere. At ex dynastis, consulibus, ducibus, concionatoribus, qui luctati cum Sylla sunt, vt alios præteream, quis Mario erat inter Romanos formidabilior, aut in regibus Mithridate potentior, aut pugnacior Lamponio Telesinoque ex Italis? quorum Sylla illum exterminauit, hunc domuit, postremos occidit. Iam omnium, quæ memorauimus, illud meo iudicio summum sit,

A ὃς ἐν φανερῷ ποτὲ τὸν δῆμον τῶν ἐν ὤνοις, οὐσίαν μεγάλην ἀφαιρεῖ πρόσκαιρον ἀμῆς τῆς τυχούσης εἰς ἕνα τῶν φίλων, ἐκέλευε καταγορεύειν. ἑτέρου δὲ τὴν τιμὴν ὑπερβαλλομένου, καὶ τὸν κῆρυκος ὀρθοστενοῦν ἀναβοῦσαι τῶν, διηγανάκτησε· Δεινάγε, ὦ φίλοι πολῖται, καὶ τυραννικὰ πάσχω, (φάμενος) εἰ τὰ ἐμά μοι λάφυρα ἀφαιρεῖσθαι μὴ ἔξεστιν ὡς βούλομαι. Λύσανδρος δὲ καὶ ταῦτα αὐτῷ δοθείσας δωρεὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπέπεμψε τοῖς πολίταις. καὶ οὐκ ἐπῄνει τὸ ἔργον· ἴσως γὰρ ἔβλαψε τῇ κτήσει τῶν χρημάτων τὴν Σπάρτην τοσοῦτον, ὅσον οὐκ ἔβλαψε τῇ ἀφαιρέσει τὴν Ῥώμην ἐκεῖνος·

B ἀλλὰ τεκμήριον τοῦτο ποιοῦμαι τῆς ἀφιλοπλουτίας τοῦ ἀνδρός. ἴδιον δέ τι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἑκάτερος ἔπαθε. Σύλλας μὲν γὰρ ἀχάλινος ὢν καὶ πολυτελὴς, ἐσωφρόνιζε τοὺς πολίτας· Λύσανδρος δὲ, ὧν αὐτὸς ἀπείχετο παθῶν, ἐνέπλησε τὴν πόλιν. ὥστε ἁμαρτάνειν, τὸν μὲν, αὐτὸν ὄντα χείρονα τῶν ἰδίων νόμων· τὸν δὲ, αὐτοῦ χείρονας ἀποφαζόμενον τοὺς πολίτας. δεῖσθαι γὰρ ἐδίδαξε τὴν Σπάρτην ὧν αὐτὸς ἐμαθεμὴ προσδεῖσθαι καὶ τὰ μὲν πολιτικὰ, ταῦτα. πολέμων δὲ ἀγῶσι, καὶ στρατηγίαις πράξεσι, καὶ πλήθει τραυμάτων, καὶ μεγέθει κινδύνων, ἀσύγκριτος ὁ Σύλλας. ὁ μέντοι γε δύο νί-

C κας ἐξιωνήσατο ναυμαχίας δισσάς· πρὸς δὲ τῷ αὐτῷ τὴν Ἀθηνῶν πολιορκίαν, ἔργῳ μὲν οὐ μεγάλῳ, τῇ δὲ δόξῃ λαμπροτάτῳ γενομένῳ. τὰ δὲ ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἀλιάρτῳ, δυστυχίᾳ μὲν ἴσως ἐπράχθη τινὶ, κακοβουλίᾳ δὲ προσέοικεν, οὐκ ἀναμείναντος ὅσην οὔπω παρεῖδον ἐν Πλαταιαῖς τὴν μεγάλην βασιλέως δυνάμιν, ἀλλὰ θυμῷ καὶ φιλοτιμίᾳ πρὸς καιρὸν ὠσαμένου πρὸς τὸ τεῖχος· ὥστε τοὺς τυχόντας αὐθεφόνων ἐκκοπιάσαι, ἐν οὐδενὶ λόγῳ καταβαλεῖν αὐτόν. οὐδὲ, ὡς Κλεόμβροτος ἐν Λεύκτροις, αἰτερείδων ὑπεκείμενοις τοῖς πολεμίοις, οὐδὲ ὡς Κῦρος, οὐδὲ ὡς

D Ἐπαμεινώνδας κατέχων ἐγκεκλικότας, καὶ τὸ νίκημα βεβαιούμενος, πληγῇ κακείᾳ προσέπεσεν· ἀλλ' οὗτοι μὲν βασιλέων καὶ στρατηγῶν θάνατον ἀπέθνησκον· Λύσανδρος δὲ πελταστὴς καὶ πρόδρομος δίκην ἀκλεοῦς προδαναλώσας ἑαυτὸν, ἐμαρτύρησε τοῖς παλαιοῖς Σπαρτιάταις, ὅτι καλῶς ἐφυλάττοντο τὰς τειχομαχίας, ἐν αἷς οὐχ ὑπὸ ἀνδρὸς μόνον τυχόντες, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παιδὸς καὶ γυναικὸς ἀποθανεῖν ἀπεσωτύχοι πληγῆ τὸν κρατίστον· ὡσπερ τὸν Ἀχιλλέα φασὶν ὑπὸ τοῦ Πάριδος ἐν ταῖς πύλαις ἀναιρεθῆναι. Σύλλας μὲν οὖν ὅσας ἐν προσβάσεσι νίκησε νίκας, καὶ κατέβαλε μυριάδας πολεμίων, οὐδὲ ἀριθμῆσαι ῥᾴδιόν ἐστιν· αὐτῷ δὲ τῷ Ῥώμῃ δὶς εἷλε, καὶ τὸν Πειραιᾶ τῶν Ἀθηνῶν, οὐ λιμῷ, καθάπερ Λύσανδρος, ἀλλὰ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ μεγάλοις ἐκβαλὼν Ἀρχέλαον ἐκ τῆς γῆς ἐπὶ τὴν θάλατταν κατέχειν. ἔστι δὲ μέγα καὶ τὸ τῶν ἀντιστρατήγων. ξυφίῳ γὰρ οἶμαι καὶ παιδιᾷ, πρὸς Ἀντίοχον ἀφανναμαχεῖν τὸν Ἀλκιβιάδου κυβερνήτην, καὶ Φιλοκλέα τὸν Ἀθηναίων ἐξαπατᾶν δημαγωγὸν, Ἄδοξον ἄκρον γλωττῶν ἠκονημένον·

F οὓς οὐκ αὐτὸς ἱπποκόμος Μιθριδάτης, οὐδὲ ῥαβδοῦχος Μάριος ἠξίωσε προσβαλεῖν τῷ ἑαυτῷ. τῶν δὲ πρὸς τὸν Σύλλαν ἀντιστρατευσάντων δυνατῶν, ὑπάτων, στρατηγῶν, δημαγωγῶν, ἵνα τοῖς ἄλλοις ἐάσω, τίς ἦν Ῥωμαίων Μαρίου φοβερώτερος, ἢ Μιθριδάτου βασιλέων δυνατώτερος, ἢ Λαμπωνίου καὶ Τελεσίνου, τῶν Ἰταλικῶν, μαχιμώτερος; ὧν ἐκεῖνος τὸν μὲν ἐξέβαλε, τὸν δὲ ὑπέταξε, τοὺς δὲ ἀπέκτεινε. ὁ δὲ πάντων μέγιστον (ὡς ἐγὼ νομίζω) τῶν εἰρημένων ἐκεῖνό ἐστιν,

ὅτι Λύσανδρος μὲν κατώρθου πάντα τῇ οἴκοι συναγωνιζο-
μένων· Σύλλας δ' φυγὰς ὢν καὶ κατεσασιασμένος ὑπὸ τῶν
ἐχθρῶν, καθ' ὃν χρόνον ἠλαυνόμεθα μὲν αὐτοῦ γυνή, κατεσκά-
πτετο δ' οἰκία, φίλοι δ' ἀπέθνησκον, αὐτὸν ἐν Βοιωτίᾳ τοῖς ἀ-
ριθμήτοις μυριάσι προσβαλόμενος καὶ κινδυνεύων ὑ-
πὲρ τῆς πατρίδος, ἵστη τρόπαιον· καὶ Μιθριδάτῃ συμμα-
χίαν διδόντι καὶ δυνάμεις ὅπῃ τοῖς ἐχθροῖς, οὐδὲν οὐδαμῇ
μαλακὸν ἐνέδωκεν οὐδὲ φιλάνθρωπον, ἀλλ' οὐδὲ προσ-
εῖπεν, οὐδὲ τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε, πρότερον ἢ πυθέσθαι παρ-
όντος ὅτι καὶ τὴν Ἀσίαν ἀφίησι, καὶ τὰς ναῦς παραδίδωσι,
καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἐξίσταται καὶ Βιθυνίας καὶ Καππαδοκίας.
ὧν οὐδὲν ὅλως δοκεῖ Σύλλας κάλλιον ἔργον οὐδὲ ἀπὸ μείζο-
νος εἰργάσθαι φρονήματος· ὅτι τὸ κοινὸν τοῦ οἰκείου πρόσθεν
θέμενος, καὶ καθάπερ οἱ γενναῖοι κύνες, οὐκ ἂν εἰς τὸ δῆγμα
καὶ τὴν λαβὴν πρότερον ἢ τὸν ἀγωνιστὴν ἀπειπεῖν, τότε
πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἄμυναν ὥρμησεν. ὅπῃ πᾶσι καὶ τὸ πρὸς
τὰς Ἀθήνας ἔχειν ἀνάρροπον εἰς ἥδονας σύγκεισιν· εἴγε Σύλ-
λας μὲν ὑπὲρ τῆς Μιθριδάτου δυνάμεως καὶ ἡγεμονίας
πολεμήσασαν αὐτῷ τὴν πόλιν ἑλών, ἐλευθέραν ἀφῆκε καὶ
αὐτόνομον· Λύσανδρος δ', τοσαύτης ἡγεμονίας καὶ ἀρχῆς
ἐκπεσοῦσαν οὐκ ὤκτειρεν, ἀλλὰ καὶ τὴν δημοκρατίαν ἀ-
φελόμενος, ὠμοτάτοις αὐτῇ καὶ τυραννικοῖς ἀπέδειξε τοῖς
τυράννοις. ὥρα δὴ σκοπεῖν μὴ πολὺ τἀληθοῦς ἡμαρτάνω-
μεν, ἀποφαινόμενοι πλείονα μὲν κατορθωκέναι Σύλλαν,
ἐλάττονα δ' ἐξημαρτηκέναι Λύσανδρον· καὶ τῷ μὲν ἐγκρα-
τείας καὶ σωφροσύνης· τῷ δ' στρατηγίας καὶ ἀνδρείας ἀποδι-
δόντες τὸ πρωτεῖον.

A quòd quicquid præclarè Lysander gessit, id ciuitate sua gessit opitulante. Sylla verò extorris, & factione oppressus maleuolorum, quo tempore eiiciebatur vxor eius, diruebantur penates, interficiebantur amici, signa cum innumeris legionibus in Bœotia conferens atque pro patria decertans statuit trophæum, Mithridatique, contra inimicos suos societatem sibi & copias offerenti, nihilo vsquam remissiorem se aut benigniorem præbuit. Imò ne salutem quidem dedit, neque dexteram antè porrexit quàm ex præsente audiuit relinquere eum Asiam, naues tradere, regibus
B Bithynia & Cappadocia cedere: quibus factum Syllam pulchrius planè nullum, neque animo designasse iudico excelsiore, quòd prælata priuatis rationibus republ. & generosorum more canum, nō prius morsu & prehensione laxata quàm oppresso aduersario, tunc insurrexerit in priuatarum vltionem iniuriarum. Quod denique consultum in Athenienses fuit, ad morum eorum contentionem refert nonnihil, quando captam vrbem, quæ arma secum pro Mithridatis opibus & imperio contulerat, liberam & legibus suis reliquit immunem: Lysander, tanto principatu & imperio exutam, non est miseratus, imò verò
C republ. spoliatæ populari atrocissimos violentissimosq; imposuit tyrannos. Videamus ergo nunc num multùm errauerimus à vero, plura præclarè facta si Syllæ esse, Lysandri peccata dicamus pauciora: atque huic abstinentiæ & temperantiæ, artium illi bellicarum & virtutis primatum tribuamus.

D

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι

ΚΙΜΟΝΟΣ καὶ ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΥ.

ΚΙΜΩΝ.

Γεεπόλεως ὁ μαθὼν, ἐκ Θεσσαλίας εἰς Βοιωτίαν Ὀφέλτην τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ λαοὺς κατεγαγών, γένος εὐδοκιμοῦσαν ὅπῃ πολλοῖς χρόνοις κατέλιπεν· οὗ τὸ πλεῖστον ἐν Χαιρωνείᾳ κατῴκησεν, ἣν πρότερον πόλιν ἔχον, ἐξελάσαντες τοὺς βαρβάρους. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τοῦ γένους, φῦλον μάχιμοι καὶ ἀνδρώδεις γενόμενοι, κατεναλώθησαν ἐν ταῖς Μηδικαῖς ἐπιδρομαῖς, καὶ τοῖς Γαλατικοῖς ἀγῶσιν, ἀφειδήσαντες ἑαυτῶν. λείπεται δὲ παῖς ὀρφανὸς γονέων, ὄνομα Δάμων, παρωνύμιον δὲ Γεεπόλεως, πολὺ δή τι καὶ σώματος κάλλει καὶ ψυχῆς φρονήματι τοὺς καθ' αὐτὸν ὑπεραίρων νέους, ἄλλως δὲ ἀπαίδευτος καὶ σκληρὸς τὸ ἦθος. τούτου Ῥωμαῖος, ἡγεμὼν στρατείας λινὸς ἐν Χαιρωνείᾳ διαχειμαζούσης, ἐρασθεὶς, ἔτι τῷ παιδικῷ ἡλικίαν παρηλλαχότος, ὡς οὐκ ἔπειθε πειρᾶν καὶ διδοὺς,

PLVTARCHI Vitæ comparatæ

CIMONIS & LVCVLLI.

CIMON.

E VATES Peripoltas, qui in Bœotiam ex Thessalia regem Opheltam & parentes ei gentes deduxit, claram familiam in longum æuum reliquit: cuius maxima manus Chæroneæ, quā primam tenuerūt vrbem, exactis barbaris, cōsedit. Huius stirpis pleriq; bellicosi & fortes viri incursionibus Medicis & certaminibus Gallicis, dum nullam habent rationē sui, absumpti sunt: reliquus puer vnus fuit orbus parentibus, Damon nomine, qui Peripoltas cognomine dictus fuit. Hunc corporis venustate animique magnitudine longè æqualibus antecellētem
F iuuenibus, sed rudem aliâs & moribus asperū, Romanus quidam cohortis, quæ hybernabat Chæroneæ, ductor, modò adultum amans, vbi precibus & muneribus obnoxium sibi facere nequiuit,

vim præ se ferebat allaturum. quippe patriæ nostræ nullæ tunc opes erant, ob exilitatemque & tenuitatem nullo loco habebatur. Id veritus Damon, atq; ex illa excandescens appellatione, struxit ei insidias, ac coitionem in eum æqualium suorum fecit, non multorum, quo clam essent. Fuerunt autem omnes sexdecim. Hi noctu, infecta fuligine facie, mero onusti prima luce sacrificantem in foro Romanum adoriuntur. Illo & non paucis, qui circa eum erant, obtruncatis profugiunt vrbe. Turbata ciuitate senatus Chæronensis hos, concilio habito, capitis damnauit, vt ea suppeditaret ipsis ad Romanos satisfactio. Vesperi autem magistratibus vna de more cœnantibus, cohors Damonis, facta in curiam irruptione, cõtrucidat omnes, iterumq; ex oppido se retrahit. Sub idem forte tẽpus Lucullus cum copiis, in expeditionem aliquã iturus, transibat illac: qui substitit ibi, ac recenti adhuc facinore quæstione habita, ciuitatem reperit non solum insontem, verum etiã pariter violatam. Itaq; milites inde secum abduxit. Porro Damonem, qui latrociniis & incursionibus agrũ oppido finitimum deprædabatur, ciues versutis legationibus & decretis pellexerunt ad redeundum in oppidum, reducemq; præfecerunt gymnasio, inde vngentem in sudatorio interemere. Quia verò perdiu ibi spectra conspiciebantur, & gemitus exaudiebantur (vt perhibent patres nostri) obstruxerunt fores sudatorii, atq; in hanc ætatem eius loci vicini species illic versari & voces audiri terribiles arbitrantur. Illius posteros (supersunt enim nonnulli, potissimum circa Stirim Phocidis, qui iam in Æolorum morem abierunt) Asbolomenos Damonis causa vocant, quod ille ad cædem tinctus fuligine, *quam ἄσβολον vocant*, erupit. Vt verò contermini Orchomenii, quibus contentiones erant cum Chæronensibus, quadruplatorem Romanũ redemerunt, qui sicut vnius hominis nomen detulit ciuitatis, adduxitq; eam ob cædem ab Damone interemptorum in iudicium, cuius quæstionis fuit Macedoniæ prætor iudex: (neque enim dum mittebant Romani in Græciam prætores) patroni ciuitatis testem laudauerunt Lucullum. Ad quem quum prætor scripsisset, perhibuit testimonium ille veritati. Ita ciuitas hæc, quæ versabatur in summo periculo, fuit iudicio liberata. Quare illi, qui tunc assequuti fuerunt incolumitatem, statuam marmoream Lucullo in foro iuxta Liberum patrem posuere. Nos verò, etsi multis ætatibus illis sumus inferiores, hoc beneficium ad nos quoque, qui nunc viuimus, ducimus pertinere, statuamque rati multo venustiorem illa quæ corpus & vultum adumbrauit, hanc quæ mores patefacit & ingenium, in his comparatarum vitarum Commentariis res illius gestas complectemur ac quam verissime exponemus. Sat enim est memoriæ gratia. Veri autem testimonii ne ille ipse quidem præmium capere vanam & fictam rerum suarum commemorationem dignetur. Nam vt pictores, qui decoras & eximie venustas pinguntimagines, si aliquid insit iis leuis vitii, nolumus neque vt prætereant id prorsus, neq; vt vndequaque exprimant, quippe hoc deformem, discrepantem illud reddat effigiem. Ita quando arduum est, vel fieri non potest potius,

verba qui Æolica vtebantur dialecto.

A δῆλος ἦν οὐκ ἀφεξόμενος βίας, ἅτε δὴ καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν τότε λυπρὰ πεπονθούσης, καὶ διὰ μικρότητα καὶ πενίαν παρορωμένης. τοῦτο δὴ δεδιὼς ὁ Δάμων, καὶ τὴν πεῖραν αὐτὴν δι' ὀργῆς πεποιημένος ἐπεβούλευε τῷ ἀνδρί· καὶ συνίστη τῶν ἡλικιωτῶν τινας ἐπ' αὐτὸν, οὐ πολλοὺς, ἕνεκα τοῦ λανθάνειν. ἀλλ' οἱ σύμπαντες, ἑκκαίδεκα θυόμενοι, χρίονται μὲν αἰθάλῳ τὰ πρόσωπα νυκτὸς, οἰνοπότοι ὄντες ἄκρατον, ἅμα ἡμέρᾳ προσπίπτουσι τῷ Ῥωμαίῳ κατ' ἀγορὰν θύοντι. καὶ καταβαλόντες αὐτόν τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγους, οὐκ τῆς πόλεως μετέστησε. θορυβουμένης δὲ τῆς Χαιρωνέων βου-
B λὴ συνελθοῦσα, θάνατον αὐτῶν κατέγνω· καὶ τοῦτο ἐν τῇ τῆς πόλεως ἀπολογίαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀρχόντων (ὥσπερ ἔθος ἐστὶ) κοινῇ δειπνούντων, οἱ περὶ τὸν Δάμωνα παρεισπεσόντες εἰς τὸ ἀρχεῖον, ἀπέσφαξαν αὐτοὺς, καὶ πάλιν ὤχοντο φεύγοντες οὐκ τῆς πόλεως. ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας Λεύκιος Λούκουλλος ἐπί τινα πρᾶξιν μετὰ δυνάμεως παρερχόμενος. ἐπιστήσας δὲ τὴν πορείαν, καὶ τῶν γεγονότων πρόσφατον ὄντων ἐξέτασιν ποιησάμενος εὗρε τὴν πόλιν οὐδενὸς αἰτίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνηδικημένην· καὶ τοὺς γραπτὰς ἀνηρεθὼν, ἀπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ· τὸν δὲ Δάμωνα λησταῖς καὶ καταδρομαῖς πορθοῦντα τὴν χώραν, καὶ τῇ πόλει προσκείμενον, ὑπηγάγοντο πρεσβείαις καὶ ψηφίσμασι πολυθρύλλοις οἱ πολῖται. κατελθόντα δὲ, γυμνασίαρχον κατέστησαν, εἶτ' ἀλειφόμενον ἐν τῷ πυριατηρίῳ, διέφθειραν. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον εἰδώλων τινῶν ἐν τῷ τόπῳ προφαινομένων, καὶ στεναγμῶν ἐξακουομένων, (ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν λέγουσι) τὰς θύρας ἀνῳκοδόμησαν τοῦ πυριατηρίου· καὶ μέχρι νῦν οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, οἰόνται τινὰς ὀφθῆναι καὶ φωνὰς παραχρῆμα φερεσθαι, τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ θορύβου αὐτοῦ (θορυβοῦσθαι γὰρ ἔνιοι, μάλιστα τὴν Φωκίδος περὶ Στεῖρα, ἀπολίζοντες) ἀσβολομένους καλοῦσι διὰ τὸν Δάμωνα πρὸς τὸν φόνον ἀσβόλῳ χρησάμενον ἐξελθεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀστυγείτονες ὄντες Ὀρχομένιοι καὶ διάφοροι τοῖς Χαιρωνεῦσιν, ἐμισθώσαντο Ῥωμαϊκὸν συκοφάντην, ὁ δὲ, ὥσπερ ἔνος ἀνθρώπου τὴν πόλεως ὄνομα κατενεγκών, ἐδίωκε φόνου τῶν ὑπὸ Δάμωνος ἀνῃρημένων. ἡ δὲ κρίσις ἦν ὅτι τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας, (ὕπατος δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαίοις στρατηγὸς διεπέμποντο) οἱ δὲ λέγοντες ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἐπεκαλοῦντο τὸν Λουκούλλου μαρτυρίαν. γράψαντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς Λούκουλλον, ἐκεῖνος ἐμαρτύρησε παλινῳδῶν, καὶ τὴν δίκην οὕτως ἀπέφυγεν ἡ πόλις, κινδυνεύουσα περὶ τῶν μεγίστων. ἐκεῖνοι μὲν οὖν οἱ τότε σωθέντες, εἰκόνα τοῦ Λουκούλλου λιθίνην ἐν ἀγορᾷ παρὰ τὸν Διόνυσον ἀνέστησαν· ἡμεῖς δὲ, εἰ καὶ πολλαῖς ἡλικίαις λειπόμεθα, τὸν μὲν χαρὶν οἰόμεθα δεῖν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς νῦν ὄντας· εἰκόνα δὲ πολὺ καλλίονα νομίζοντες εἶναι τῆς τοῦ σώματος καὶ τοῦ προσώπου ἀπομιμουμένης, τὴν τοῦ ἤθους καὶ τὸν τρόπον ἐμφανίζουσαν, ἀναληψόμεθα τῇ γραφῇ τῶν παρεληλυθότων βίων τὰς πράξεις τοῦ ἀνδρὸς, τἀληθῆ διεξιόντες. ἀρκεῖ γὰρ ἡ τῆς μνήμης χάρις· ἀληθοῦς δὲ μαρτυρίας οὐδὲ ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ἠξίωσε μισθὸν
D λαβεῖν, ψευδῆ καὶ πεπλασμένην ὑπὲρ αὐτοῦ διήγησιν. ὥσπερ γὰρ τοῖς τὰ καλὰ καὶ πολλὴν ἔχοντα χάριν εἴδη ζωγραφοῦσι, ἂν πρόσῃ τι μικρὸν ἀβοῆς δυσχερὲς, ἀξιοῦμεν μήτε παραλιπεῖν τοῦτο τελέως, μήτε ἐξακριβοῦν
E (τὸ μὲν γὰρ αἰσχρὸν, τὸ δὲ ἀνομοίαν παρέχεται τὴν ὄψιν) οὕτως ἐπεὶ χαλεπὸν ἐστι, μᾶλλον δὲ ἴσως ἀμήχανον,

v. Palmer.

ἀμεμφῆ καὶ καθαρὸν ἀνδρὸς ἐπιδεῖξαι βίον, ἐν οἷς καλοῖς ἀναπληρωτέον, ὥσπερ ὁμοιότητα τοῦ ἀληθοῦς. τὰς δὲ ἐκ πάθους τινὸς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιδεχούσας τὰς πράξεσιν ἁμαρτίας καὶ κήρας, ἐλλείμματα μᾶλλον ἀρετῆς τινος, ἢ κακίας ποιηρὰ νομίζοντας, οὐ δεῖ πάνυ προθύμως ἀποσημαίνειν τὴν ἱστορίαν καὶ πεπλῶς, ἀλλ' ὥσπερ αἰδημόνως ὑπὲρ τοῦ ἀνθεφπίνης φύσεως, εἰ καλὸν τοῦδεν εἰλικρινὲς οὐδὲ ἀναμφισβήτητον εἰς ἀρετὴν ἦθος γεγονὸς ἀποδίδωσιν.

Ὁ δὴ δοῦν Λούκουλλος ἐδόκει σκεπτοῦσιν ἡμῖν τοῦ Κίμωνι παραβλητέος εἶναι. πολεμικοὶ γὰρ ἀμφότεροι, καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους λαμπροί· πρᾶοι δὲ τὰ πολιτικὰ, καὶ μάλιστα τὴν ἐμφυλίων στάσεων ἀναπνοὴν τοῖς πατρίσι παρασχόντες. ἑκάτερος δέ τις αὐτῶν στησάμενος τρόπαια καὶ νίκας ἀνελόμενοι περιβοήτους. οὔτε γὰρ Ἑλλήνων, Κίμωνος, οὔτε Ῥωμαίων, Λουκούλλου πρότερος τοῦδεὶς, οὔτε μακρὰν πολεμῶν προῆλθεν ἔξω λόγου τιθεμένων τῶν κατ' Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον· εἴτε τι Περσέως πρὸς Αἰθίοπας ἢ Μήδους καὶ Ἀρμενίους, ἢ Ἰάσονος ἔργον ἀξιόπιστον ἐκ τῶν τότε χρόνων μνήμη φερόμενον εἰς τοὺς νεῶν ἀφῖκται. κοινὸν δέ πως αὐτῶν καὶ ὅ ἀπελὲς γέγονε τῆς στρατηγίας, ἑκατέρου μὲν συνδήσαντος, οὐδετέρου δὲ καταλύσαντος τὸν ἀγῶνα τοῦ. μάλιστα δὴ ἡ περὶ τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς φιλανθρωπίας ταυτὰς ὑγρότης καὶ φιλοφιλία, καὶ τὸ νεανικὸν καὶ ἀνάμενον ἐν τῇ διαίτῃ, παραπλήσιον ἐπ' ἀμφοτέρων ἰδεῖν ὑπάρχει. παραλείπομεν δὴ ἴσως καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοιότητας, ἃς ἀβαλεπὸν ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτῆς συναγαγεῖν.

Κίμων ὁ Μιλτιάδου μὲν ἦν Ἡγησιπύλης, γένος Θρᾴττης, θυγατρὸς Ὀλόρου τοῦ βασιλέως, ὡς ἐν τοῖς Ἀρχελάου καὶ Μελανθίου ποιήμασιν εἰς αὐτὸν Κίμωνα γεγραμμένοις ἱστόρηται. διὸ καὶ Θουκυδίδης ὁ ἱστορικὸς, τοῖς περὶ Κίμωνα κατ' γένος προσήκων, Ὀλόρου τε πατρὸς εἶναι εἰς τὴν πρόγονον ἀναφέρων τὴν ὁμωνυμίαν, καὶ τὰ χρυσεῖα περὶ τὴν Θρᾴκην ἐκέκτητο. καὶ τελευτήσαι μὲν ἐν τῇ Σκαπτῇ ὕλῃ (τοῦτο δὲ ἔστι τῆς Θρᾴκης χωρίον) λέγεται, φονευθεὶς ἐκεῖ· μνῆμα δὲ αὐτοῦ, τῶν λειψάνων εἰς τὴν Ἀττικὴν κομισθέντων, ἐν τοῖς Κιμωνείοις δείκνυται, παρὰ τὴν Ἐλπινίκης τοῦ Κίμωνος ἀδελφῆς τάφον. καὶ Θουκυδίδης μὲν Ἀλιμούσιος γέγονε τῶν δήμων, οἱ δὲ περὶ τὸν Μιλτιάδην, Λακιάδαι. Μιλτιάδης μὲν οὖν πεντήκοντα ταλάντων ὄφλων δίκην, καὶ πρὸς τὴν ἔκλεψιν εἱρχθεὶς, ἐτελεύτησεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ· Κίμων δὲ, μειράκιον πάνυ πάσιν ἀπολελυθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφῆς ἐπὶ χώρας ὄντος καὶ ἀγάμου, τὸ πρῶτον ἠδόξει χρόνον ἐν τῇ πόλει, καὶ κακῶς ἤκουεν ὡς ἄπακτος καὶ πολυπότης, καὶ τῷ πάππῳ Κίμωνι προσεοικὼς τὴν φύσιν· ὃν δὴ ἀνήθη φασὶ Κοάλεμον προσαγορευθῆναι. Στησίμβροτος δὲ ὁ Θάσιος, περὶ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ τι χρόνον τῷ Κίμωνι γεγονὼς, φησὶν αὐτὸν ὅτε μουσικὴν, ὅτ' ἄλλο τι μάθημα τῶν ἐλευθερίων καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἐπιχωριαζόντων ἐκδιδαχθῆναι· δφνότητός τε καὶ σκωμυλίας Ἀττικῆς ὅλως ἀπηλλάχθαι, καὶ τῷ τρόπῳ πολὺ δ' ἠρεμαῖον καὶ ἀληθὲς ἐνυπάρχειν, καὶ μᾶλλον εἶναι Πελοποννήσιον δ' χρῆμα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρὸς, Φαῦλον, ἄκομψον, πάμπολυ ἀγαθὸν, κατὰ τὸν Εὐριπίδφον Ἡρακλέα. Ταῦτα γὰρ ἔστι τοῖς ὑπὸ τοῦ Στησιμβρότου γεγραμμένοις ἐπειπεῖν. ἐπὶ δὲ νέος ὢν αἰτίαν ἔσχε πλησιάζειν τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ οὐδὲ ἄλλως τῷ Ἐλπινίκῃ δύπακτόν τινα γεγενέναι λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς Πολύγνωτον ἐξαμαρτεῖν τὸν ζωγράφον. καὶ δὴ τοῦτο φασὶν ἐν τῇ Πλησιανακτίῳ τότε καλουμένῃ, ποικίλῃ δὲ νῦν στοᾷ,

A hominis ostendere vllius vitam, quæ omni vacet macula & pura sit, veritas, sicut simulacrũ in honestis complenda est. Illas verò quæ ex motu animi aliquo aut ex reipublicæ temporibus intercurrunt actionibus offensas & vitia, claudicationes potius virtutis alicuius quàm improbitatis ea fraudes existimantes, non debemus nimium diligenter, & ad amussim in scribendo explicare, sed tanquam rubore capti sortis humanæ, quæ nihil boni syncerum, neque mores ad virtutem edat inculpatos. Videbatur autem iudicio nostro Cimoni Lucullus opponendus: siquidem fuerunt bel-
B laces ambo, atque aduersus barbaros inclyti: contrà domi placidi, ac potissimùm ab discordiis intestinis patrias suas recreauerunt. Ad hæc erexit vterque trophæa, & victorias retulit insignes. Neque enim, si ab Hercule & Libero patre discesseris, aut si quod Persei contra Æthiopas vel Medos & Armenios, aut Iasonis veritati factum consonũ ex vetustate tanta ad memoriam delatũ nostram sit, ex Græcis Cimone, vel Lucullo ex Romanis tam procul arma prior protulit vllus. Iam est hoc quoque iis commune, quòd bellum mutilum reliquerint, atque fregerit quidem vterque sed neu-
C ter oppresserit hostem. Præcipuè verò benignitatem & effusionem in conuiuiis & comitate hac, splendidam q; & prolixam mensam ac vitam quotidianam adipicere in vtroq; licet parem. Præterimus fortassis alias nonnullas congruentias, quas haud difficile fuerit ex ipsa colligere narratione.

Cimon Miltiadis filius, matrem Hegesipylam habuit natione Thressam, filiam regis Olori, vt est Archelai & Melanthii poematibus, in ipsius Cimonis laudẽ scriptis, proditum. Vnde & Thucydides historicus, Cimonis propinquus, patrem habuit Olorum, qui ad generis autorem retulit
D similem nominis appellationem, & metalla auri in Thracia possedit, quem perhibent in Scapta hyla (id castellum est in Thracia) defunctum atq; ibidem interfectum. Monumentum eius ossium, quæ in terram Atticam fuerunt relata, inter monumenta Cimonis visitur iuxta Elpenices Cimonis sororis tumulum. Cæterum Thucydides curia Alimusius fuit, Miltiades Laciades. Miltiades igitur, quum lis ei æstimata quinquaginta talentis esset, & ad soluendum in vincula ductus, diem suum obiit in carcere. Cimon autem admodum adolescens cum sorore adhuc virgine & innupta orbus in prima ætate ad populum infamis fuit, &
E malè audiuit ex lustris & vinolentia, quasi auum referens ingenio Cimonem, quem aiunt ob mentis stuporem Coalemum, id est *fatuum*, fuisse dictum. Stesimbrotus Thasius, Cimoni ferè coætaneus, nec musica eum, nec vlla alia instructum liberali disciplina & Græcis vsitata, memorat fuisse, atque ab Attico acumine leporibusq; quam remotissimum: mores verò insigni generositate & sinceritate tinctos, potiusq; ingenium huius viri Peloponnesium fuisse,

Et candidum simplexq́, bonumq́ in maximis,

vt apud Euripidem Herculis. hæc enim Stesim-
F broti elogio adiicias licet. Adolescentia eius famosa fuit, quasi sorori suæ illuderet. Siquidem referunt nec aliâs omnino fuisse Elpenicen pudicam, sed & pictori se Polygnoto subiecisse. Quapropter quum pingeret in porticu Pisianactia (vt tunc vocabatur, quæ nunc Pœcile dicitur) Troadas,

Palmer.

Troadas, faciem perhibetur Laodices ad Elpenices reddidisse imaginem. Non erat in operariis Polygnotus, neque pingendam redemerat porticum illam, verum gratuitam eam munificentiam exhibuit publice. Ita scriptores memoriæ traditum reliquerunt, ac Melanthius poeta in hunc ait modum,

De proprio ornauit diuorum templa, forumq;
Cecropium heroum grandis imaginibus.

Sunt qui Elpenicen non clam cũ Cimone, sed aperte ferant contractis nuptiis vt vxorem habitasse, quod sponsum pro generis dignitate non inueniret ob inopiam. Vbi verò Callias, qui Athenis inter locupletes erat, eius amore captus, obtulit patris eius mulctam dissoluere, illam accepisse cõditionem, ac Cimonem Calliæ Elpenicen despõdisse. Atqui apparet omnino hæsisse circa mulierũ libidines Cimonem. Nam Aristeriæ, quæ erat Salamine oriunda, & mox Mnestræ cuiusdam poeta meminit Melanthius, elegiis cũ Cimone ludẽs, ab eo adamatarum. Iam non obscuro amore filiã Euryptolemi Megaclis filii, iustã tamen vxorẽ, est Cimon prosequutus, eiusq; mortem tulit ægerrime, quatenus coniicere licet ex scriptis ad leniendum luctum eius elegiis quas Panætius philosophus cõdidisse physicum Archelaum putat, neq; absurde ducit ex temporib. coniecturam. Re liqui mores boni Cimonis & egregii omnes fuere. Quũ enim nec fortitudine concederet Miltiadi, nec Themistocli prudentia, vtroq; fuisse eum constat innocentiorem. Ac, quũ virtute bellica ne tantillo quidem esset illis inferior, mirum quantum pacis artibus antecelluitiis, idq; iuuenis etiamnum & scientiæ militaris rudis. Quum enim populo ingruentibus Medis consuleret Themistocles vt, relicta vrbe & agro deserto, in freto iuxta Salamina dimicaret & classe certaret, omnibus ferme consilium tam stupentibus præceps, conspectus Cimon princeps est per Ceramicon alacris comitantibus sodalibus arcem scandere, ac frænum equi, quod manibus ferebat, Mineruæ consecrare, quasi non requireret ciuitas equestre robur in præsens, sed milites præliorum naualium scientes. Sacrato fræno sumptisq; clypeis ex illis qui in templo pendebãt, adorauit deam, atq; ad mare descendit: qua re dedit non paucis animum. Neq; verò forma indecora fuit. (vt poeta ait Ion) sed statura eminenti, capilloq; & densa capitis insignis coma. Quum in prælio strenue & fortiter dimicasset, ilico nomen quę siuit apud ciues & beneuolentiam, multiq; illum adibant, incitabantq; vt digna iam Marathone cõsilia & facta susciperet. Capessentem rempub. excepit populus lubens, eumque fastidio Themistoclis prouexit, quod acceptus plebi gratusq; ex comitate & candore esset, ad summos honores & magistratus: Præcipue autem euexit eum Aristides Lysimachi, quod indolem perspiceret in moribus eius probam, & quo, tamquam aduersarium, eum Themistoclis ingenio & audaciæ obiiceret. Vt verò, pulsis Græcia Medis, classi fuit præfectus, nondum imperio potitis Atheniẽsibus, sed Pausaniam adhuc & Lacedæmonios sequẽtibus, primum in expeditionibus ciues mirifice compositos atq; alacritate omnibus præbuit præcellẽtes.

A γράφοντα τὰς Τρῳάδας, ὃ τῆς Λαοδίκης ποιῆσαι πρόσωπον ἐν εἰκόνι τῆς Ἐλπινίκης. ὁ δὲ Πολύγνωτος οὐκ ἐν τῷ βαναύσων, οὐδ' ἀπ' ἐργολαβίας ἔγραφε τὴν στοάν, ἀλλὰ προθύμως, φιλοτιμούμενος πρὸς τὴν πόλιν· ὡς οἵ τε συγγραφεῖς ἱστοροῦσι, καὶ Μελάνθιος ὁ ποιητὴς λέγει τὸν τρόπον τοῦτον,

Αὐτοῦ δ' ἀναθήμασι θεῶν ναοὺς ἀγορά τε
Κεκροπίαν κόσμησε καὶ ἡμιθέων ἀγοραῖσιν. εἰσὶ δὲ οἱ τὴν Ἐλπινίκην, ὑπόκρυφα τῷ Κίμωνι, φανερῶς δὲ γεγαμηκυῖαν συνοικῆσαι λέγουσιν, ἀξίου τῆς εὐγενείας νυμφίου διὰ τὴν πενίαν ἀπορουμένου. ἐπεὶ δὲ Καλλίας τῶν εὐπόρων τις Ἀθήνησιν ἐρασθεὶς

B προσῆλθε, τὴν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς καταδίκην ἐκτίνειν ἕτοιμος ὢν πρὸς τὸ δημόσιον, αὐτήν τε πειθοῦσαι, καὶ τὸν Κίμωνα τῷ Καλλίᾳ συνοικίσαι τὴν Ἐλπινίκην. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅλως φαίνεται τοῖς πρὸς τὰς γυναῖκας ἐρωτικοῖς ὁ Κίμων ἔνοχος γενέσθαι. καὶ γὰρ Ἀστερίας τινὸς Σαλαμινίας, καὶ πάλιν Μνήστρας τινὸς ὁ ποιητὴς Μελάνθιος μνημονεύει πρὸς τὸν Κίμωνα, παίζων δι' ἐλεγείας, ὡς συνεπαιζομένων ὑπ' αὐτοῦ. δῆλος δ' ὢν καὶ πρὸς Γοργίαν, τὴν Εὐρυπτολέμου μὲν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους, τῷ νόμῳ δὲ αὐτῷ συμβιώσασαν, ὁ Κίμων ἐμπαθέστερον διατεθεὶς, καὶ δυσφορήσας ἀποθανούσης, εἴ τι δεῖ τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγραμμένοις ὑπὲ παρηγορίας τοῦ πένθους ἐλεγείας πρὸς αὐτόν· ὧν Παναίτιος ὁ φιλόσοφος οἴεται ποιητὴν γεγενέναι τὸ φυσικὸν Ἀρχέλαον, οὐκ ἀπὸ τόπου τοῖς χρόνοις εἰκάζων. τὰ δ' ἄλλα πάντα τοῦ ἤθους ἀγαθὰ καὶ θαυμαστὰ τοῦ Κίμωνος. ὅτι γὰρ τόλμῃ, Μιλτιάδου διέφερε, οὔτε συνέσει, Θεμιστοκλέους, δικαιότερος ἀμφοῖν ὁμολογεῖται θαυμάζεσθαι καὶ τὸ πολεμικοῖς οὐδὲν μικρὸν ἀποδέων ἀρετῆς ἐκείνων, ἀμήχανον ἦν ἐν τοῖς πολιτικοῖς ὑπερβαλέσθαι, νέος ὢν ἔτι καὶ πολέμων ἄπειρος. ὅτε γὰρ τὸν δῆμον ὀπτόντων Μήδων Θεμιστοκλῆς ἔπεισε, προεμένους τὴν πόλιν, καὶ τὸν χῶρον ἐκλιπόντας, περὶ τῆς Σαλαμῖνος ἐν ταῖς ναυσὶν τὰ ὅπλα θέσθαι, καὶ διαγωνίσασθαι κατὰ θάλατταν, ἐκπεπληγμένων τῶν πολλῶν τὸ τόλμημα, πρῶτος Κίμων ὤφθη διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ βαδίζων εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τῶν ἑταίρων, ἵππου τινὰ χαλινὸν ἀναθεῖναι τῇ θεῷ δεξιᾷ χειρὶ κομίζων· ὡς οὐδὲν ἱππικῆς ἀλκῆς, ἀλλὰ ναυμαχῶν ἀνδρῶν ἐν τῷ παρόντι τῆς πόλεως δεομένης. ἀναθεὶς δὲ τὸν χαλινὸν, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ προπύλου τὸν ναὸν κρεμαμένων ἀσπίδων, καὶ προσευξάμενος τῇ θεῷ, κατέβαινεν ἐπὶ θάλασσαν, οὐκ ὀλίγοις ἀρχὴ τοῦ θαρρεῖν γενόμενος. ἐν δὲ καὶ τοῦ ἰδέαν οὐ μεμπτὸς, ὡς Ἴων ὁ ποιητὴς φησιν, ἀλλὰ μέγας, οὐλὴ καὶ πολλὴ τρίχι κομῶν τὴν κεφαλήν. φανεὶς δὲ κατ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα λαμπρὸς καὶ ἀνδρώδης, ταχὺ δόξαν ἐν τῇ πόλει μετ' εὐνοίας ἔσχεν, ἀθροιζομένων πολλῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ προκαλουμένων ἄξια τοῦ Μαραθῶνος ἤδη διαπράττεσθαι καὶ πράττειν. ὁρμησάντα δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἄσμενος ὁ δῆμος ἐδέξατο, καὶ μεσοῦντος τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀπηγεμόνας μεγίστας ἐν τῇ πόλει ῥιμὰς καὶ ἀρχὰς, εὐάρμοστον ὄντα καὶ πρὸς φιλίαν τοῖς πολλοῖς, διὰ πραότητα καὶ ἀφέλειαν. οὐχ ἥκιστα δὲ αὐτὸν ηὔξησεν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, τὴν εὐφυΐαν ἐνορῶν τοῦ ἤθους, καὶ ποιούμενος οἷς αὐτίπαλον πρὸς τὴν Θεμιστοκλέους δεινότητα καὶ τόλμαν. ἐπεὶ δὲ Μήδων φυγόντων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἐπέμφθη στρατηγὸς

C

D

E

F

κατὰ θάλατταν, οὔπω τῶν ἀρχῶν Ἀθηναίων ἐχόντων, ἐπὶ δὲ Παυσανίᾳ καὶ Λακεδαιμονίοις ἑπομένων, πρῶτον μὲν ἐν ταῖς στρατείαις ἀεὶ παρεῖχε τοὺς πολίτας κόσμῳ τε θαυμαστοὺς καὶ προθυμίᾳ πολυπόνοις διαφέρειν·

ἔπειτα Παυσανίου τοῖς μὲν βαρβάροις ἀναλεγομένου περὶ προδοσίας, καὶ βασιλεῖ γράφοντος ἐπιστολάς, τοῖς δὲ συμμάχοις βαχέως καὶ ἀνθαδῶς προσφερομένου, καὶ πολλὰ δι' ὀξυθυμίαν καὶ ὄγκον ἀνόητον ὑβρίζοντος, ὑπολαμβάνων πρᾴως τοὺς ἀδικουμένους, καὶ φιλανθρώπως ὁμιλῶν, ἔλαθεν ἀφελόμενος τὴν Ἑλλάδος ἡγεμονίαν, ἀλλὰ λόγῳ καὶ ἤθει παρελόμενος. προσεπέθετο δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν συμμάχων σκείψῳ τε καὶ Ἀριστείδῃ, τῷ χαλεπότητα τοῦ Παυσανίου καὶ ὑπεροψίαν μὴ φέροντες. οἱ δὲ καὶ τούτοις ἅμα προσήγοντο. καὶ τοῖς ἐφόροις πέμποντες ἔφραζον, ὡς ἀδοξούσης τῆς Σπάρτης, καὶ ταραττομένης τῆς Ἑλλάδος, ἀνακαλεῖν τὸν Παυσανίαν. λέγεται δὲ παρθένον τινὰ Βυζαντίαν ἐπιφανῶν γονέων, ὄνομα Κλεονίκην, ἐπ' αἰσχύνῃ τοῦ Παυσανίου μεταπεμπομένου, τοὺς μὲν γονεῖς ὑπ' ἀνάγκης καὶ φόβου προέσθαι τὴν παῖδα· τὴν δὲ, πρὸ τοῦ δωματίου δεηθεῖσαν ἀνελέσθαι τὸ φῶς, διὰ σκότους καὶ σιωπῆς τὴν κλίνην προσιοῦσαν, ἤδη τοῦ Παυσανίου καθεύδοντος, ἐμπεσεῖν καὶ ἀνατεῖψαι τὸ λυχνίον ἀκουσαν. τὸν δὲ, ὑπὸ τοῦ ψόφου ταραχθέντα καὶ ἀσανάθυμον τὸ παρακείμενον ἐγχειρίδιον, ὡς τινος ἐπ' αὐτὸν ἐξαίφνης βαδίζοντος, παίσαι καὶ καταβαλεῖν τὴν παρθένον. οὐ δὲ τῆς πληγῆς ἀποθανοῦσαν αὐτὴν, οὐκ ἐᾶν τὸν Παυσανίαν ἡσυχάζειν, ἀλλὰ νύκτωρ εἴδωλον αὐτῷ φοιτῶσαν εἰς τὸν ὕπνον, ὀργῇ λέγον τόδε τὸ ἔπος, Στεῖχε δίκης ἄξιον· μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις. ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα χαλεπῶς ἀνεχόντες οἱ σύμμαχοι, μετὰ τοῦ Κίμωνος ἐξεπολιόρκησαν αὐτόν. ὁ δὲ, ἀκούσας τοῦ Βυζαντίου, καὶ τῷ φάσματι ταραττόμενος, (ὡς λέγεται) κατέφυγε πρὸς τὸ νεκυομαντεῖον εἰς Ἡράκλειαν, καὶ τὴν ψυχὴν ἀνακαλούμενος τῆς Κλεονίκης, παρηνεῖτο τὴν ὀργήν. ἡ δὲ εἰς ὄψιν ἐλθοῦσα, ταχέως ἔφη παύσεσθαι τῶν κακῶν αὐτὸν, ἐν Σπάρτῃ γενόμενον· ἀνιπτομένη (ὡς ἔοικε) τὴν μέλλουσαν αὐτῷ τελευτήν. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πολλῶν ἱστόρηται. Κίμων δὲ, τῶν συμμάχων ἤδη προσκεχωρηκότων αὐτῷ, στρατηγὸς εἰς Θράκην ἔπλευσεν, πιεζόμενος Πέρσαις ἄνδρας ἐνδόξους καὶ συγγενεῖς βασιλέως Ἠιόνα πόλιν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι κειμένῳ ποταμῷ κατέχοντας, ἐνοχλοῦντας τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον Ἕλλησιν. πρῶτον μὲν οὖν μάχῃ τοὺς Πέρσας αὐτοῖς ἐνίκησε, καὶ κατέκλεισεν εἰς τὴν πόλιν· ἔπειτα τοὺς ὑπὲρ Στρυμόνα Θρᾷκας, ὅθεν αὐτοῖς ἐφοίτα σῖτος, ἀναστάτους ποιῶν, καὶ τὴν χώραν πᾶσαν φυλάττων ἄπασαν, εἰς τοσαύτην ἀπορίαν τοῖς πολιορκουμένοις κατέστησεν, ὥστε Βοῦτον τὸν βασιλέως στρατηγὸν, ἀπογνόντα τὰ πράγματα τῇ πόλει πῦρ ἐνεῖναι, καὶ συναναφθεῖραι μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν χρημάτων ἑαυτόν. οὕτω δὲ λαβὼν τὴν πόλιν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἄξιον λόγου ὠφελήθη, τῶν πλείστων τοῖς βαρβάροις συναπολωλότων· τὴν δὲ χώραν, εὐφυεστάτην οὖσαν καὶ καλλίστην, οἰκήσαι παρέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις. καὶ τοὺς Ἑρμᾶς αὐτῷ τοὺς λιθίνους ὁ δῆμος ἀναθεῖναι συνεχώρησεν, ὧν ἐπιγράφαι τὸν μὲν πρῶτον,

Ἦν ἄρα κἀκεῖνοι γαλακάρδιοι, οἵ ποτε Μήδων
Παῖσιν, ἐπ' Ἠιόνι Στρυμόνος ἀμφὶ ῥοᾷ,
Λιμόν τ' ἄθωνα χρυσόν τ' ἐπάγοντες Ἄρηα,
Πρῶτοι δεσμοῦν εὖρον ἀμηχανίην.

τὸν δὲ δεύτερον,

Ἡγεμόνες τοι μιαθὸν Ἀθηναῖοι τάδ' ἔδωκαν,
Μᾶλλόν τις τάδ' ἰδὼν, καὶ ἐπιστορέων, ἐθελήσῃ
Ἀντ' εὐεργεσίης καὶ μεγάλων ἀγαθῶν.
Ἀμφὶ τε ξείνοισι τε σήμασι δῆριν ἔχῃν.

A Hinc, vt Pausanias de proditione cum barbaris in sermonem venit, scripsitq; ad regem litteras, cum sociis autem aspere & procaciter egit effrænatamque licentiam ex imperio & amenti vsurpauit fastu, hic excipiendo comiter offensos & humaniter appellando imperium Græciæ non armis, sed benigno sermone & moribus blandis imprudenti ei abstulit. Complures enim socii, morositatem & superbiam exosi Pausaniæ, aggregauerunt se ad illum & Aristidem, qui simul & hos rapuerunt ad se, & ephoris per nuntios significauerunt vt Pausaniam, quod infamia inuolueret Spartam & concitaret Græciam, reuocarent. Fama est virginem Byzantinam illustribus ortam parentibus, nomine Cleonicen, quam stupri causa accersiuerat Pausanias, à parentibus fuisse necessitate & metu subactis dimissam. Eam pro cubiculo precatam vt lumen auferretur, quum per tenebras silentio ad cubile pergeret sopiti iam Pausaniæ, incurrisse inuitam in lucernam, eamq; euertisse. At illum ex strepitu obturbatum, stricto pugione, qui prope iacebat, quasi ab hoste aliquo peteretur, percussisse ac prostrauisse puellam: quã ex vulnere mortuam non permisisse Pausaniæ quietem: sed spectrum noctu se offerens in somno hunc versum cũ indignatione ad illum protulisse,

Tu cole iustitiam, teq; atq; alios manet vltor.

Quod factum socii cum Cimone iniquo animo ferentes, arcte obsederunt eum Byzantii. Elapsus tamen est, & viso illo (vti fertur) exterritus Haracleam confugit admanium oraculum, euocataque Cleonices anima, offensam deprecatus est. Illa in conspectum Pausaniæ venit, ac breui eum illis malis ostendit explicatum iri, vbi Spartam venisset, obscure (vt coniicio) imminentia ei fata designans. Hæc multi scripta reliquere. At Cimon, quum adiunxissent se ei socii, dux in Thraciam est profectus, quod nuntiatum esset ex Persis viros claros & regis necessarios, Eione oppido, quod ad Strymonem amnem positum est, occupato, conterminos infestare Græcos. Hic primum fudit acie Persas ipsos, atque intra mœnia oppidi compulit. deinde accolas Strymonis Thracas, vnde supportabatur illis commeatus, sedibus expulit, totamque regionem stationibus cingens ad eas redegit obsessos difficultates, vt regius dux Butes, rebus deploratis, flammam subderet oppido, seque cum amicis & rebus suis concremaret. Ita potitus oppido, nullum cepit aliud magnopere compendium, quod fuissent pleraq; cum barbaris incendio hausta, sed lætissimum & amœnissimum oppido circumiectum agrũ Athenienſibus dedit incolendum. Quare Hermas illos lapideos populus ei vt poneret indulsit: quarum primæ est inscriptum,

Nempe fuere viri, magni quoque pectoris, illi
Qui quondam Medos mœnibus Eionis
Afflixere fame, clausos ad Strymonis vndam,
Qui primi Martis damna tulere grauis.

Secundæ,

Hæc verò ducibus retulerunt præmia grati
Cecropidæ, factis quæ meruere bonis.
Quo volet exemplo iuuenis iam fortior isto
Bella subire magis, pro patriaque mori.

Tertiæ.

Agmina quum quondam Menestheus duxisset Atridis
Ex hac vrbe virum lata per arua Phrygum,
Incessisse decus primum testatur Homerus
Inter Græcorum nomina clara ducum.
Sic etiam meritis primi dicentur vbique
Virtute insigni marteque Cecropidæ.

Hæc quanquam nomen nusquam præferunt Cimonis, eximium honorem tamen illius seculi homines ducebant esse. Neq; Themistocles similem est neq; Miltiades assequutus: verum huic coronam oleaginam petenti, surgens ex media concione Sochares Decelensis, aduersatus est ei, vocemq; misit non illam quidem æquam, sed populo id temporis gratam, Vbi vnus (inquit) certaueris Miltiades, & barbaros viceris, tunc etiam vnus pete honorem. Quid igitur tantopere sunt Cimonis factum amplexi? An quod cæteris ducibus de salute sua dimicauerint cum hostibus, hoc verò duce inferre etiam illis cladem, facta in ditionem eorum irruptione, potuerint, prouincias subegerint, ipsamq; Eiona & Amphipolim colonias deduxerint, in Scyron insuper, quam cepit Cimon ex huiuscemodi occasione: Dolopes eam insulam tenebant, ignaui agricolæ: hi prædando, mare infestum antiquitus habebant. Nec à commeantibus denique ad ipsos & commercia secum habentibus temperabant hospitibus, sed mercatores aliquot Thessalos, negotiandi causa eò profectos, spoliauerunt vinxeruntque. qui, quum ex custodia effugissent, damnauerunt eam ciuitatem apud Amphictyonas. Quia verò pendere vna muictam renuit plebs, eos autem qui prædam abstulissent possiderentque iusserunt soluere, illi metu perculsi, mittunt literas ad Cimonem, inuitantq; eum, vt cum classe adsit ad oppidum capiendum, quod se ei ostendunt traditurus. Potitus ad eum modum Cimon insula, Dolopas extrusit, & mare Ægæum pacauit. Quum autem veterem accepisset Thesea Ægæi filium, profugũ Athenis contulisse in Scyron se, atq; ibi ab rege Lycomede ex suspicione dolo sublatum, laborauit sepulchrum eius vestigare. Siquidem oraculum erat Athenis, quod reliquias Thesei in vrbem referri, eumq; pro heroe præcipiebat eximie coli. Cæterum vbi conditus esset ignorabant, quod Scyrii fateri nolent, neque concederent inuestigari. Tunc verò ingenti studio tandem inuenit Cimon conditorium, imposuitq; naui prætoriæ ossa, eaq;, omni magnificentia decorata, in patriam annis prope quadringentis post reduxit. quamobrem summam gratiam apud populum comparauit. In huius quoque memoriam tragœdorum celebratum iudicium constituere. Nam quum primam fabulam Sophocles etiamnum iuuenis dedisset, contentio autem esset & concertatio spectatorum, Arepsion archon non erat sortitus iudices certaminis. Vbi verò Cimon cum collegis ducibus theatrum ingressus solennia libamina deo fecit, non dimisit eos, sed illos decem ex singulis tribubus singulos coegit iuratos considere & disceptare. Excessit autem ob dignitatem iudicum certamen ambitionẽ. Victore Sophocle. Æschylum fama tenet discruciatum, atque id iniquo animo ferentem non diu Athenis hæsisse, inde profectum fuisse ex indignatione in Siciliam, vbi defunctus quoque & circa Gelam humatus est.

A τῷ τείτῳ,
Ἔκ ποτε τῆς ὁ πόλνος, ἅμ' Ἀτρείδῃσι Μενεσθεύς,
Ἡγεῖτο ζάθεον Τρωϊκὴν ἐς πεδίον.
Οὔ νῳ θ' Ὅμηρος ἔφη Δαναῶν πύκα θωρηκτάων,
Κοσμητῆρα μάχης ἔξοχον ὄντα μολεῖν.
Οὕτως ἠδὲν ἀεικὲς Ἀθηναίοισι καλεῖσθαι
Κοσμητὰς πολέμου τ' ἀμφὶ καὶ εὐπορέης. Ταῦτα καὶ
τοῦ δὴ μόνου τὸ Κίμωνος ὄνομα δηλοῦντα, πάμπολυ τοῦ
ἔχθους ἐδόκει τοῖς τότε ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ Θεμιστοκλῆς τοιούτου τυχὸν οὔτε Μιλτιάδης ἔτυχεν· ἀλλὰ τούτῳ γε θαλλοῦ τέ-
B φανον αὐτοῖν, Σωχάρης ὁ Δεκελεὺς ἐκ μέσου τῆς ἐκκλησίας ἀναστὰς, εἰπεῖν, οὐκ ἐγνώμονα μὲν, ἐρέσθαι δὲ τῷ δήμῳ τότε φωνὴν ἀφεὶς· Ὅτῳ γὰρ (ἔφη) μόνος ἀγωνισάμενος, ὦ Μιλτιάδη, νικήσῃς τοὺς βαρβάρους, τότε καὶ τιμᾶσθαι μόνος ἀξίου. Ἆρα τί τοίνυν ὁ Κίμων ὑπερηγάπησαν ἔργον; ἢ ὅτι τῶν μὲν ἄλλων στρατηγούντων, ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν ἠμυνόντο τοὺς πολεμίους, τούτου δὲ καὶ ποιῆσαι κακῶς ἠδυνήθησαν, ὅτι τῶν ἐκείνων αὐτοὶ στρατεύσαντες, καὶ πόλεις ἐκτήσαντο χώρας, αὐτίκα τε τὴν Ἠιόνα καὶ τὴν Ἀμφίπολιν οἰκίσαντες; ὤκισαν δὲ καὶ Σκῦρον, ἑλόντος Κίμωνος ἐξ αἰτίας τοιαύτης· Δόλοπες
C ὤκουν τὴν νῆσον, ἐργάται κακοὶ γῆς· λῃστεύοντες δὲ τὴν θάλασσαν ἐκ παλαιοῦ, τελοῦντες οὐδὲ τοῖς εἰσπλέουσιν παρ' αὐτοῖς καὶ χρωμένοις ἀπείχοντο ξένων, ἀλλὰ Θεσσαλοῖς τινας ἐμπόρους τοῖς ἐπὶ Κτήσιον ὁρμισαμένοις συλήσαντες εἶρξαν· ἐπεὶ δὲ δραπέτευσαν ἐκ τῶν δεσμῶν οἱ ἄνθρωποι, δίκην κατεδικάσαντο τῆς πόλεως Ἀμφικτυονικῇ, ἀβουλομένων τὰ χρήματα τῶν πολλῶν συνεκτίνειν, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας καὶ διηρπακότας ἀποδιδόναι κελευόντων, δείσαντες ἐκεῖνοι, πέμπουσι γράμματα πρὸς Κίμωνα, κελεύοντες ἥκειν μετὰ τῶν νεῶν λησόμενον τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἀνδιδομένην. τοῦ δὲ ἀλαζόνα δὴ
D ὄντα τὴν νῆσον ὁ Κίμων, τοὺς μὲν Δόλοπας ἐξήλασε, καὶ τὴν Αἰγαῖον ἠλευθέρωσε. πιθανόμενος δὲ τὴν παλαιὸν Θησέα τὸν Αἰγέως φυγόντα μὲν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σκῦρον, αὐτὸν δὲ ἀποθανόντα δόλῳ καὶ φόβον, ὑπὸ Λυκομήδους τοῦ βασιλέως, ἐπιτρόπευσε τὸν τάφον ἀνευρεῖν· καὶ γὰρ οὐ χρησμὸς Ἀθηναίοις, τὰ Θησέως λείψανα κελεύων ἀνακομίζειν εἰς ἄστυ, καὶ τιμᾶν ὡς ἥρωα προστάττων· ἀλλ' ἠγνόουν ὅπου κεῖται, Σκυρίοις οὐχ ὁμολογούντων οὐδὲ ἐῶντων ἀναζητεῖν. τότε δὴ πολλῇ φιλοτιμίᾳ τοῦ σκάφους μόγις ἐξευρεθέντος, ἀνήγαγον ὁ Κίμων εἰς τὴν αὐτοῦ τριήρη τὰ ὀστᾶ, καὶ πάλλα κοσμήσας μεγα-
E λοπρεπῶς, κατήγαγεν εἰς τὴν αὐτοῦ δι' ἐτῶν πλείονα τετρακοσίων· ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ὁ δῆμος ἔσχεν· ἔθετο δὲ εἰς μνήμην αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν τραγῳδῶν κρίσιν ὀνομαστὶ ἡγωνίσθαι. πρώτην γὰρ διδασκαλίαν τοῦ σοφοκλέους ἔτι νέου καθέντος, Ἀρεψίων ὁ ἄρχων, φιλονεικίας οὔσης καὶ ταραχῆς τῶν θεατῶν, κρίτας μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος· ὡς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατήγων προελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς τὰς νενομισμένας σπονδὰς, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ὁρκώσας, ἐκάθισε καθίσας καὶ κρῖναι δέκα ὄντας, ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἑκάστου. ὁ μὲν οὖν ἀγὼν καὶ ἅμα τοῦ κειτῶν ἀξίωμα, τὴν φιλοτιμίαν ὑπέβαλε. νικήσαντος δὲ τοῦ Σοφοκλέους, λέγεται τὸν Αἰσχύλον πεπαυμένον καὶ βαρέως ἀνεχόμενον χρόνον οὐ πολὺν Ἀθήνησι διαγαγεῖν, εἶτ' οἰχεσθαι δι' ὀργὴν εἰς Σικελίαν, ὅπου καὶ τελευτήσας περὶ Γέλαν τέθαπται.

ουν δεξιῶσαι τοῦ Κίμωνι φησὶν ὁ Ἴων πρωτάταν μει-
ράκιον ἥκων εἰς Ἀθήνας ἐκ Χίου παρὰ Λαομέδοντι. καὶ τῶν
συνόντων ἐρωμένων, παρακληθέντος ἄσαι, καὶ ἄσαντος οὐκ
ἀπόδως ἐπαινεῖν τοὺς παρόντας ὡς δεξιώτερον Θεμιστοκλέους.
ἐκεῖνον γὰρ ἄδειν μὲν οὐ φάναι μαθεῖν, τὸν δὲ κιθαρίζειν· πό-
λιν δὲ ποιῆσαι μεγάλην καὶ πλουσίαν δυνήσεσθαι. τοιούτου δὴ
(οἰκείως) ἐν πότῳ τοῦ λόγου ῥυέντος ἐπὶ τὰς πράξεις τοῦ Κί-
μωνος, καὶ μιμνησκομένων τῶν μεγίστων, αὐτὸν ἐκεῖνον ἐνδιδό-
ναι γρατίνημα τῶν ἰδίων ὡς σοφώτατον. ἐπεὶ γὰρ ἐκ Ση-
στοῦ καὶ Βυζαντίου πολλοὺς τῶν βαρβάρων αἰχμαλώτους λα-
βόντες οἱ σύμμαχοι, τῷ Κίμωνι ἀφανίσμαι προσέταξαν, ὁ δὲ
ὃ χρεὶς μὲν αὐτοῖς, χρεὶς δὲ τὸν τοῖς σώμασι κόσμον αὐ-
τῶν ἔθηκεν, ἠπαίτει τὸν ἀφανισμὸν ὡς ἄνισον. ὁ δὲ τῶν με-
ρίδων ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἑλέσθαι τὴν ἑτέραν· οὗ δὴ ἀν ἐκεῖ-
νοι καταλίπωσιν, ἀγαπήσειν Ἀθηναίους. Ἡροφύτου δὲ τοῦ
Σαμίου συμβουλεύσαντος αἱρεῖσθαι τὰ Περσῶν μᾶλλον ἢ
Πέρσας, τὸν μὲν κόσμον αὐτοῖς ἔλαβον, Ἀθηναίοις δὲ τοῖς αἰ-
χμαλώτοις ἀπέλιπον. καὶ τότε μὲν ὁ Κίμων ἀπῆλθε, γλοιὸς
ἐν δόξαις ἀφανισμοῦ, τῶν μὲν συμμάχων χλανίδια χρυσᾶ,
καὶ μανιάκας, καὶ στρεπτοὺς καὶ κανδύας καὶ πορφύρας φερο-
μένων, τῶν δὲ Ἀθηναίων γυμνὰ σώματα κακῶς ἠσκημένα
πρὸς ἐργασίαν παραλαβόντων. μικρὸν δὲ ὕστερον οἱ τῶν ἁλω-
κότων φίλοι καὶ οἰκεῖοι, καταβαίνοντες ἐκ Φρυγίας καὶ
Λυδίας, ἐλυτρώσατο μεγάλων χρημάτων ἔνεκεν· ὥστε τῷ
Κίμωνι τεσσάρων μυριάδων ἐφάνη εἰς τὰς ναῦς ἐπιβάλλειν, καὶ
προσέτι τῇ πόλει χρήσιμον οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν λύτρων περιγε-
νέσθαι. ἤδη δὲ πορρωτέρω ὁ Κίμων, ἐφόδια τῆς στρατιᾶς, ἃ καλῶς
ἐπὶ τῶν πολεμίων ἔδοξεν ὠφελεῖσθαι, κάλλιστον ἀπη-
λίσκεν εἰς τοὺς πολίτας. τῶν τε γὰρ ἀγρῶν τοῖς φραγμοὺς ἀφῄ-
λεν, ἵνα καὶ τοῖς ξένοις καὶ τῶν πολιτῶν τοῖς δεομένοις ἀδεῶς
ἐπιβάλλειν λαμβάνειν τῆς ὀπώρας· καὶ δεῖπνον οἴκοι παρ' αὐ-
τῷ, λιτὸν μὲν, ἀρκοῦν δὲ πολλοῖς ἐποιεῖτο καθ' ἡμέραν· ἐφ'
ᾧ τῶν πενήτων ὁ βουλόμενος εἰσῄει, καὶ ἀφαιρεθεὶς εἶχεν ἀ
πεφαγμένα, μόνοις τοῖς δημοσίοις προσέχων. ὡς Ἀριστοτέλης
φησὶν, οὐχ ἁπάντων Ἀθηναίων, ἀλλὰ τῶν δημοτῶν αὐτοῦ
Λακιαδῶν παρεσκευάζετο τῷ βουλομένῳ τὸ δεῖπνον. αὐτῷ δὲ
νεανίσκοι παρεῖπον τὸ σκυτάλης, ἀμπεχόμενοι καλῶς, ὧν ἔνιος
εἴ τι σκυτοῖεν τῷ Κίμωνι τῶν αὐτῶν πρεσβύτερος ἠμφιε-
σμένος ἐνδεῶς, δι' αἰδοῦς πρὸς αὐτὸν τὰ ἱμάτια· καὶ τὸ γιγνόμενον ἐφαίνετο σεμνόν. οἱ δὲ ἀστοὶ τὸ νόμισμα κομίζοντες ἀ-
φθονον παρεισάμενοι τοῖς κομψοῖς τῶν πενήτων ἐν ἀγορᾷ σιωπῇ
τῶν κερματίων ἐνέβαλλον εἰς τὰς χεῖρας. ὧν καὶ Κρατῖνος
κωμικὸς ἐν Ἀρχιλόχοις ἔοικε μεμνῆσθαι διὰ τούτων,

Κἀγὼ δὲ νῦν χρῶν Μητροβίου γραμματοῦ
Σοὶ ἀνδρὶ θείῳ καὶ φιλοξενωτάτῳ
Καὶ πρώτῳ δρίσαντι τῶν πρωτελλιῶν τρόφῳ,
Κίμωνι, λιπαρὴν γῆρας διωχούσῃ
Αἰῶνα πρόπασιν διατελεῖν. ὁ δὲ
Λιπὼν, βεβηκὼς τρόχερος. ἐπὶ τούτοις Γοργίας μὲν ὁ
Λεοντῖνος φησὶ τὸν Κίμωνα τὰ χρήματα κτᾶσθαι μὲν ὡς
κρῶτο, χρῆσθαι δὲ ὡς ἤμπτο. Κριτίας δὲ, τῶν τριάκοντα γε
νόμενος, ἐν ταῖς ἐλεγείαις εὔχεται,

Πλοῦτον μὲν Σκηπάδων, μεγαλοφροσύνην δὲ Κίμωνος,
Νίκας δὲ Ἀγησίλαο τοῦ Λακεδαιμονίου.

καί τοι Λίχαν γε τὸν Σπαρτιάτην ἀπ' ὀδόντος ἄλ-
λου γινώσκομεν ἐν τοῖς Ἕλλησιν ὀνομαστὸν γενόμενον, ἢ ὅτι τοὺς ξένους ἐν ταῖς γυμνοπαιδείαις ἐδείπνιζεν·

A Ion cœnatũ se cum Cimone narrat apud Laomedontem, quum admodum adolescens ex Chio venisset Athenas. Secundum lib. mina quum accubuisset cantasse eum: quem, quum non ille pide cecinisset, commendatum fuisse à conuiuis vt Themistocle festiuiorem. Illum enim scire se negasse canere vel citharam pulsare: vrbem verò amplificare & opibus augere, id tenere. Hinc sermone (vt fit) inter pocula ad res gestas Cimonis delapso, commemoratisq; maximis hoc vnum consilium illum ipsum ex suis vt solertissimum proposuisse. Quum enim magnum numerum barbarorum, qui capti Sesti & Byzantii fuerãt, socii denuntiassent Cimoni vt diuideret, atq; ille hinc captiuos, illinc quę illi gerebant corporibus ornamenta posuisset, iniquam partitionem questi sunt. Ibi iussit ille eis, alteram portionem sumerent, quam ipsi reliquissẽt, ea fore ait Athenienses contentos. Autore Samio Herophyto, vt res Persarũ potiũ Persis deligerent, illi ornamenta cepere, Athenienses reliquerunt captiuos. Atq; in præsentia quidem ridiculus diuisor habitus Cimon est, quod socii aureas armillas, catellas, torques, candias, & purpuram ferrent, Athenienses verò nuda cederent corpora male ad laborem comparata. Verum breui post captiuorum amici & propinqui ex Phrygia & Lydia venientes singulos grandi pretio redemerunt. Vnde classem quatuor mensis aluit, insuperq; non parum reipub. ex redemtione illorum superfuit auri. Iam abundans Cimon, imperii sui compendia, quæ præclare ab hostibus parauerat, præclarius impendit in ciues. Prædii suis septa detraxit, vt & peregrini & ciues quotquot quærerent libere sumerent poma. Cœna domi apud eum frugalis illa quidem, sed multis tamen sufficiens erat quotidie instructa, quo quilibet pauper admittebatur, vbi alimenta habebat citra laborem suum, vt vacare solis negotiis publicis posset. Aristoteles verò auctor est, non omnibus Athenienſibus, sed curialiũ eius Laciadarum cuiuis paratam cœnam fuisse. Comitabantur eum familiares adolescentes honeste amicti, quorum quisq; vbi occurrebat Cimoni ex ciuibus maior natu obsoletius vestitus, pallium cum eo commutabat. Habebat ea res magnificã speciem. Nummos iidem ferebant cumulate, qui in foro adiungebant se inopibus, siqui honesti forent, eosque his silentio iniiciebant in manũ. Cuius rei apparet Cratinum comicum in Archilochis meminisse hisce verbis,

In dulcibus votis mihi Metrobio erat
Scribæ suauem transigere vitam seni
Summe hospitali cum viro diuinitus
Facto, melior inter Pelasgos quo fuit
Nemo aut prior, Cimone: sed fato graui
Defunctus abcessit prior.

Ad hæc Gorgias Leontinus Cimonem refert pecuniam quæsisse, vt vteretur: vsum, vt honorem assequeretur. Critias ex triginta tyrannis vnus, optat in Elegiis,

Diuitias Scopadum, prolixe facta Cimonis,
Spartani palmas fortis Agesilei.

Lichnam scimus Laconem nulla re celebrem alia in Græcia euasisse, quam quod ludis gymnicis esset solitus cœna excipere peregrinos.

Enimuerò Cimonis prolixitas veterũ Athenienſium ſuperauit hoſpitalitatem & benignitatẽ. Illi enim, vnde vrbs hæc iure gloriatur, alimẽtorum ſemen ediderunt inter Græcos, atq; aquam fontanã accendendique copiam ignis hominibus, quibus eſſet opus, largiti ſunt. At hic ædes ſuas pro cœnatione publica aperiendo, & ruri fructus tempeſtiuos capiendos, ac quæcunq; anni tempora gignũt bona, fruẽda ſumenda peregrinis præbendo, quaſi fabuloſam illam, quæ Saturni regno fuit, rerum communionem in orbẽ reduxit. Qui blandimẽta hæc ad vulgus & populares calumniabantur eſſe aſſentationes, eos retundebant reliqua illius viri inſtituta, optimatum ſectæ conſentanea & Laconica. Quippe Themiſtocli plus ſatis populi ius euehẽti reluctatus eſt ſocio Ariſtide: & cum Ephialte poſt, curiam Areopagi in gratiam populi moliente diſſoluere, contẽtiones ſuſcepit. Porrò capturis publicis alios extra Ariſtidẽ & Ephialtem omnes cernens inhiantes, incorruptum ſe & intactum à quæſtu in republ. præſtitit, omniaq; gratis & innocẽter per totã vitam & fecit & dixit. Ferũt Rœſacem quendam barbarum, qui à rege deſciuerat, Athenas cum magna pecunia ſe cõtuliſſe. Hũc, quũ fatigaretur à ſycophantis, confugiſſe ad Cimonẽ, ac phialas duas aureas ad veſtibulũ eius poſuiſſe, vnam argenteorum Daricorum, alterã aureorũ plenam: Cimonem verò, vbi vidit, arriſiſſe, atq; hominem rogaſſe, mercenario Cimone an vti mallet amico? Qui vt reſpondit, Amico, tũ dixiſſe, Ergo aufer iſta tecum, vtar iis, quia amicus tuus ſum, vbi opus habuero. Quum aũt penderẽt vectigalia ſocii, milites verò & naues completas, vt indictum iis fuerat, non præberent, verum eſſent iã ab expeditionib. auerſi, atq; à bello abhorrerent, agros verò colere & quietã vitam geſtirent ducere, quia hoſtes receperant ſe, nec quicquã faceſſebant negotii: adhęc munera ſubeũda compellebãt eos reliqui Athenienſium duces: non parentes, iudiciis mulctiſq; coercendo inuidioſum reddebãt inperium Athenienſium & amarũ. At Cimon diuerſa via imperator incedens vim nulli afferebat Græco: pecuniam autem ab illis qui nomina dare nolebãt, & naues vacuas accipiebat, illos otio delinitos domi manere, agricolaſq; & negotiatores & quæſtus ſectatores imbelles & bellatoribus per mollitiã & vecordiã permittebat effici. Athenienſes verò magno numero viciſſim imponebat in naues & expeditionibus ſubigebat. Qua re breui ſpatio eos ſociorum dominos ipſorum præbentiũ ſtipẽdiis & nummis reddidit. Hos enim qui naui gabant aſſidue, arma perpetuo tractabãt, ſuſtinebãt & exercebant ſe ſuis expeditionibus, quia aſſueſcebãt illi formidare & aſſentari, euadebant imprudẽtes pro ſociis vectigales eorum & ſeruitã magni regis quidem neme ſpiritus magis quã Cimon infregit atq; imminuit. Neq; enim fugatũ ex Græcia dimiſit, ſed, quaſi veſtigiis inhærẽs, priuſquam reſpirarẽt, & conſiſterẽt barbari, alia depopulatus eſt & deleuit, alia ad defectionẽ impulit ſubiũxitque Græcis, vt in Aſia ab Ionia vſque ad Pamphyliam nuſquã Perſica arma apparerẽt. Quum allatum ad eum eſſet regios duces magno exercitu & ingenti claſſe circa Pamphyliam ſtatiua habere,

A ἡ δ' Κίμωνος ἀφθονία καὶ τὸν παλαιὸν τῶν Ἀθηναίων φιλοξενίαν καὶ φιλανθρωπίαν ὑπερέβαλεν. οἱ μὲν γὰρ, ἐφ' οἷς ἡ πόλις μέγα φρονεῖ δικαίως τότε σπέρμα τῆς σοφίας εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξέδωκαν, ὑδάτων τε πηγαίων καὶ πυρὸς ἅναυσιν χρῄζοσιν ἀνθρώποις ἐδίδαξαν· ὁ δ' τὴν μὲν οἰκίαν τοῖς πολίταις κοινοτάτειον ἀποδείξας κοινὸν, ἐν δὲ τῇ χώρᾳ καρπῶν ἑτοίμων ἀπαρχὰς, καὶ ὅσα ὧραι καλὰ φέρουσι, χρῆσθαι καὶ λαμβάνειν ἄπαντα τοῖς ξένοις παρέχων, τόπον τινὰ τὸν ὅπου Κρόνου μυθολογουμένου κοινωνίαν εἰς τὸν βίον αὖθις κατῆγεν. οἱ δ' ταῦτα κολακείαν ὄχλου καὶ δημαγωγίαν εἶ-

B φαβάλλοντες, ὑπὸ τῆς ἄλλης ἐξηλέγχοντο τοῦ ἀνδρὸς προαιρέσεως, ἀριστοκρατικῆς καὶ Λακωνικῆς οὔσης. ὅς γε καὶ Θεμιστοκλεῖ πρὸς τὸν δεινὸν ἐπαιρομένῳ τὸν δημοκρατίαν, ἀνέβαινε μετ' Ἀριστείδου· καὶ πρὸς Ἐφιάλτου νύκτωρ χαίειν τοῦ δήμου κατάλυσιν τὸν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν διωκήθη. λημμάτων δ' δημοσίων τοῖς ἄλλοις, πλὴν Ἀριστείδου καὶ Ἐφιάλτου, πολλὰς ἀναπιμπλαμένοις ὁρῶν, αὐτὸν ἀδέκαστον καὶ ἄδικλον ἐν τῇ πολιτείᾳ διαφυλάττοντα κατὰ τέλος παρέσχε. λέγεται γέ τοι Ῥοισάκην τινὰ βάρβαρον, ἀποστάτην βασιλέως ἐλθεῖν

C μετὰ χρημάτων πολλῶν εἰς Ἀθήνας, καὶ παραστάντα τὸν ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν, καταφυγεῖν πρὸς Κίμωνα, καὶ θεῖναι παρὰ τὸν τοῦ αὐλείου αὐτοῦ φιάλας δύο, τὴν μὲν ἀργυρέων ἐμπλησάμενον Δαρεικῶν, τὴν δ' χρυσῶν. ἰδόντα δὲ τὸν Κίμωνα, καὶ μειδιάσαντα, πυθέσθαι τοῦ ἀνθρώπου πότερον αἱρεῖται, Κίμωνα μισθωτὸν ἢ φίλον ἔχειν. τοῦ δ' φήσαντος φίλον, Οὐκοῦν (φάναι) ταῦτ' ἄπιθι μετ' σεαυτοῦ κομίζων. χρήσομαι γὰρ αὐτοῖς ὅταν δέωμαι, φίλος γενόμενος. ἐπεὶ δὴ οἱ σύμμαχοι τοῖς φόροις μὲν ἐτέλουν, αὐδρας δὲ καὶ ναῦς οὐκ ἐπέμπον οὐδ' παρεῖχον, ἀλλ' ἀπαγορεύοντες ἤδη πρὸς τὰς στρατείας, καὶ πολέμου μὲν

D οὐδὲν δεόμενοι, γεωργεῖν δὲ καὶ ζῆν κατ' ἡσυχίαν ἐπιθυμοῦντες, ἀπηλλαγμένων τῶν βαρβάρων καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος, οὔτε τὰς ναῦς ἐπλήρουν οὔτ' αὐδρας ἀπέστελλον, οἱ μὲν ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων προσηνάγκαζον αὐτοὺς. ταῦτα ποιεῖν, καὶ τοὺς ἐλλείποντας ὑπάγοντες δίκαις καὶ κολάζοντες, ἐπαχθῆ τοῦ ἀρχοῦ καὶ λυπηρὸν ἐποίουν· Κίμων δ' τοῦ ἐναντίου ἰδὼν ἐν τῇ στρατηλάτῃ πορευόμενος, βίαν μὲν οὐδεὶ τῶν Ἑλλήνων προσῆγε, χρήματα δ' λαμβάνων παρὰ τῶν οὐ βουλομένων στρατεύεσθαι καὶ ναῦς κενὰς, ἐκείνους εἴα δελεαζομένους τῇ ἀργίᾳ πρὸς τὰ οἰκεῖα διατρίβειν, γεωργοὺς καὶ χρηματιστὰς ἀπολέμους ἐκ πολεμικῶν ὑπὸ τρυφῆς καὶ ἀργίας γινομένους. τῶν δ' Ἀθηναίων ἀνὰ μέρος πολλοὺς ἐμβιβάζων, καὶ διαπονῶν ταῖς στρατείαις, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων μισθοῖς καὶ χρήμασι δεσπότας αὐτῶν τῶν διδόντων ἐποίησε. πλέονας γὰρ αὐτοὺς συνεχῶς, καὶ διὰ χρόνου ἔχοντας ἀεὶ τὰ ὅπλα, καὶ τρεφομένους καὶ ἀσκουμένους ἐκ τῆς αὐτῶν στρατείας, ἐθαδέντες φοβεῖσθαι καὶ κολακεύειν, ἔλαθον ἀντὶ συμμάχων ὑποτελεῖς καὶ δοῦλοι γεγονότες. καὶ μὴν αὐτός γε τοῦ μεγάλου βασιλέως οὐδεὶς ἐπαπείλησε καὶ σωφρόνισε ὅ φρόνημα μᾶλλον ἢ Κίμων. οὐ γὰρ ἀπῆκεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπηλλαγμένον, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ ποδὸς διώκων, πρὶν διαπτῆσαι καὶ φῆναι τοὺς βαρβάρους, τὰ μὲν ἐπόρθει καὶ κατεστρέφετο, τὰ δὲ

E ἀφίστη καὶ προσέγετο τοῖς Ἕλλησιν· ὥστε τὴν ἀπ' Ἰονίας Ἀσίαν, ἄχρι Παμφυλίας πρωτάπασιν Περσικῶν ὅπλων ἐρημῶσαι. πυθόμενος δ' τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς μεγάλῳ στρατῷ καὶ ναυσὶ πολλαῖς ἐφεδρεύειν πρὸς Παμφυλίαν,

καὶ βουλόμενος αὐτοῖς ἄπλοον καὶ ἀνέμβατον ὅλως τοῦ φόβου τοῦ ἐκ τῆς Χελιδονίας ποιήσασθαι θάλατταν, ὥρμησεν ἀφ' ὁρᾶς ἀπὸ Κνίδου καὶ Τριοπίου ἀφαρκτίας τριήρεσι, πρὸς μὲν πάντας ἀπ' ἀρχῆς καὶ παρασκευὴν ὑπὸ Θεμιστοκλέους ἀείσα κατεσκευασμένας· ἐκεῖνος δὲ τότε καὶ πλατυτέρας ἐποίησεν αὐτάς, καὶ ἀφάβασιν τοῖς καταστρώμασιν ἔδωκεν· ὡς αὐτὸς τῶν πολλῶν ὁπλιτῶν μαχιμωτέραις προσφέρειν τοῖς πολεμίοις. ἐπιπλεύσας δὲ τῇ πόλει τῶν Φασηλιτῶν, Ἑλλήνων μὲν ὄντων, οὐ δεχομένων δὲ τὸν στόλον, οὐδὲ βουλομένων ἀφίστασθαι βασιλέως, τοῦ τε χώραν κακῶς ἐποίει, καὶ προσέβαλε τοῖς τείχεσιν. οἱ δὲ Χῖοι συμπλέοντες αὐτῷ, πρὸς δὲ τοὺς Φασηλίτας ἐκ παλαιοῦ φιλικῶς ἔχοντες, ἅμα μὲν τὸν Κίμωνα κατεπράυνον, ἅμα δὲ ξυλλύοντες ὑπὲρ τὰ τείχη βιβλίδια προσκείμενα τοῖς οἰστοῖς, ἐξήγγελλον τοῖς Φασηλίταις. τέλος δὲ διήλλαξαν αὐτοὺς, ὅπως δέκα τάλαντα δόντες ἀκολουθῶσι καὶ συστρατεύωσιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους. Ἔφορος μὲν οὖν Τιθραύστην φησὶ τῶν βασιλικῶν νεῶν ἄρχειν, καὶ τὸ πεζὸν Φερενδάτου. Καλλισθένης δὲ Ἀριομανδίου τὸν Γωβρύου, κυριώτατον ὄντα τῆς δυνάμεως, παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα τὰς ναῦς παρορμεῖν, οὐκ ὄντα μάχεσθαι τοῖς Ἕλλησι προθύμου, ἀλλὰ προσδεχόμενον ὀγδοήκοντα ναῦς Φοινίσσας ἀπὸ Κύπρου προσπλεούσας. Ταύτας φθάσαι βουλόμενος ὁ Κίμων αἰφνιδίου βιάζεσθαι παρεσκευασμένος, εἰ ἐκόντες μὴ ναυμαχοῖεν. οἱ δὲ πρῶτον μὲν, ὡς μὴ βιασθεῖεν, εἰς τὸν πόλεμον εἰσορμίσαντο, προσφερομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἀντεξέπλευσαν, ὡς ἱστορεῖ Φανόδημος, ἑξακοσίαις ναυσίν· ὡς δὲ Ἔφορος, πεντήκοντα καὶ τριακοσίαις. ἔργον δὲ καὶ θαῦμα τοῦ θαλάττου οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν ἐπράχθη τῆς δυνάμεως ἄξιον, ἀλλ' εὐθὺς εἰς τὴν γῆν ἀποστρέφοντες, ἐξέπεσον οἱ πρῶτοι, καὶ κατέφευγον εἰς τὸ πεζὸν ἐγγὺς παρατεταγμένον· οἱ δὲ, καταλαμβανόμενοι, διεφθείροντο μετὰ τῶν νεῶν. ὃ καὶ δηλόν ἐστιν ὅτι πάμπολλαι λυμαὶ αἱ πεπληρωμέναι τοῖς βαρβάροις νῆες ἦσαν, ὅτε πολλῶν μὲν (ὡς εἰκὸς) ἐκφευγόντων, πολλῶν δὲ συντριβόντων, ὅμως ἀφαρκτίας αἰχμαλώτους ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι. τῶν δὲ πεζῶν ἐπικαταβάντων πρὸς τὴν θάλασσαν, μέγα μὲν ἔργον ἐφαίνετο τῷ Κίμωνι τὸ βιάζεσθαι τὴν ἀπόβασιν, καὶ κεκμηκότας ἀκμῆσι καὶ πολλαπλασίοις ἐπάγειν τοὺς Ἕλληνας· ὅμως δὲ, ῥώμῃ καὶ φρονήματι τοῦ κρατεῖν ὁρῶν ἐπηρμένους καὶ προθύμους ὁμόσε χωρεῖν τοῖς βαρβάροις, ἀπεβίβαζε τοὺς ὁπλίτας ἐπὶ θερμοῖς τῷ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἀγῶνι, μετὰ κραυγῆς καὶ δρόμου προσφερομένους. ὑποστάντων δὲ τῶν Περσῶν καὶ δεξαμένων οὐκ ἀγενῶς, κρατερὰ μάχη συνέβη· καὶ τῶν Ἀθηναίων ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ τοῖς ἀξιώμασι πρῶτοι καὶ λαμπρότατοι ἔπεσον. πολλῷ δὲ ἀγῶνι δεξάμενοι τοὺς βαρβάρους ἔκτεινον, εἶτα ἤδη καὶ αὐτοὺς τε καὶ σκηνὰς πολυδαπῶν χρημάτων γεμούσας. Κίμων δὲ ὥσπερ ἀθλητὴς δεινὸς, ἡμέρᾳ μιᾷ δύο καθηρηκὼς ἀγωνίσματα, καὶ τὸ μὲν ἐν Σαλαμῖνι πεζομαχίᾳ, τὸ δὲ ἐν Πλαταιαῖς ναυμαχίᾳ παρεληλυθώς, ἔθαμβον ἐπηγωνίσατο ταῖς νίκαις, καὶ τὰς ὀγδοήκοντα Φοινίσσας τριήρεις, αἳ τῆς μάχης ἀπελείφθησαν, ὕδρῳ προσβεβληκέναι πυθόμενος, ἀφ' πάντων ἔπλευσεν· οὐδὲν εἰδότων βέβαιον οὔπω περὶ τῆς μείζονος δυνάμεως τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ διστάζοντας ἔτι καὶ μετεώρους ἐχόντων. ἢ καὶ μᾶλλον ἐκπλαγῆτε, ἀπώλεσαν τὰς ναῦς ἁπάσας, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ πλεῖστοι συνδιεφθάρησαν. τοῦτο δὲ ἔργον ὅπως ἐπαινέσετε τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως, ὥστε συνθέσθαι τῷ πρεσβυτέρῳ ἐκείνῳ,

A quo iis mare, quod inter insulas Chelidonias est, vndequaq; redderet infestum & inaccessum, prouectus est à Gnido & Triopio nauibus ducentis, quæ, agiles vt essent & versatiles, optime fuerant à principio per Themistoclem paratæ: tunc verò effecit hic potentiores quoq; pōtemque foris addidit, vt multis instructæ armatis cum hostibus concurrerent pugnaciores. Postquam infestus decurrit ad Phaselim, cuius oppidi erant Græci quidem incolæ, sed classem ipsius non recipiebant, neque descisceré volebant à rege, agrū eorum vsit & muros oppugnauit. Chii autem qui erant in eius præsidiis, quod Phaselitarum antiquitus cupidi essent, hinc Cimonem lenierunt, hinc libellos sagittis annexos super muros miserunt, atque omnia significarunt Phaselitis. Postremo pacem inter eos his conciliauerunt legibus, vt talenta decem numerarent, Cimonem sequerentur, vnaq; arma ferrent in barbaros. Portò Ephorus quidem Tithraustem classi regiæ tradit præfuisse, terrestribus copiis Pherendatem: Callisthenes verò, Ariomandis Gobryæ filii summum imperium in exercitu fuisse. Hunc classem ad Eurymedontem in statione habuisse, nec fuisse ad certandum cum Græcis promptum, sed naues Phœnissas ex Cypro aduentantes præstolatum. Ad hæc preuertenda Cimon in altum prouectus est, si detrectarent certamen, vi eos adacturus. Illi primo, ne cogi possent, amnē subierunt. Cæterum vbi ingruerunt Athenienses, sexcētis nauibus, vt scribit Phanodemus, vt Ephorus, trecentis quinquaginta occurrerunt ei. Enim verò nihil hi mari pro tanta classe ediderunt memorabile, sed ilico proras verterunt ad littus, ac primi se eiecerunt in terram, atq; ad exercitum pedestrem, qui erat in propinquo instructus, refugere, cæteri oppressi vna cum nauibus periere. Vnde liquet permultas fuisse barbaris completas naues, vbi multis (vt est verisimile) elapsis, multis obtritis, ducētas tamē captiuas abstraxerint Athenienses. Quum verò pedestres copiæ ad mare infestæ descendissent, arduum Cimoni videbatur vi descensionem facere, defessosq; cum integris qui multi essent singulis comparati, committere Græcos. Attamen, viribus & victoriæ fiducia cernens eos elatos alacresq; ad pedem cum barbaris conferendum, pedites ex prælio nauali adhuc calidos exposuit. Hi cum clamore & impetu irruerunt in hostem: quos, quia Persæ exceperunt non ignauiter, acris commissa pugna est. Ex Athenienſibus fortissimus quisq; & dignitate primus splendidissimusq; cecidit. Magno tandem labore fuderunt fugauerunt q; barbaros. Inde & reliquos ceperunt, & tentoriis omni opulentia refertis potiti sunt. Cimon, vt insignis athleta, præliis vno die duobus victor, ac decus Salaminium terrestri pugna, nauali Plataense transgressus, instituit victoriis. atque naues Phœnissas LXXX, quæ non interfuerant prælio, vbi stare ad Hydrum est allatum, direxit eo propere cursum, quum de maiore exercitu nondum quicquam duces certi intellexissent, sed fidem nondū adhibentes essent suspensi. Quo magis deprehensi omnes naues amisere, vnaque homines maxima ex parte interiere. Hoc factū adeo animū fregit regis vt nobilem illam pacem iniret,

vt ſemper à mari Græco curriculum equi abſti-
neret, neque intra inſulas Cyaneas & Chelido-
nias longam nauem vel roſtratam haberet. Cal-
liſthenes verò negat ita fœdere pactum barba-
rum, ſed re id illius metu victoriæ præſtitiſſe, ac
tam procul à Græcia ſe remouiſſe, vt quinqua-
ginta nauibus Pericles, & Ephialtes triginta Che-
lidonias ſuperuecti, nihil viderint claſſis barbari-
cæ. Verum inter plebiſcita quæ conſarcinauit Cra
terus, exemplum eſt huius fœderis, quaſi ita facti
relatum. Aram pacis quoq; hac de cauſa perhibẽt
Athenienſes erexiſſe, ac Calliam qui eam legatio-
nem obierat, ſummis decoraſſe honoribus. Præda
ſubhaſtata cum ad alios vſus polluit populus pe-
cunia, tum de illius belli manubiis auſtralem ar-
cis murum extruxit. ad hæc longorum murorum,
(quos Sele vocant) quorum abſoluta poſtmodum
eſt nolitio, primum fundamentum, quum opus
incideret in loca paluſtria & vliginoſa, ſolo palu-
ſtri multa chalice grauibuſq; ſaxis adſtructo firmi-
ter fuiſſe, à Cimone pecuniam ſuppeditãte & pre-
bente, ſuffultum. Item elegantibus illis exercita-
tionis & diſputationis liberalis locis, quibus miri
fice ſunt poſtea oblectati, vrbem princeps exor-
nauit. Forum enim platanis conſeuit, Academiã
ex ſitienti & ſqualida irriguum nemus effecit, in-
ſtruxitq; planis curriculis & ambulationibus opa-
cis. Porrò quia nonnulli Perſæ excedere detrecta
bãt Cherſoneſo, opemque euocabant ſuperiorum
Thracum deſpicientes Cimonem, qui paucas na-
ues ab Athenis ſoluerat, fecit in illos impetum, ac
quatuor nauibus tredecim de illis cepit, eiectiſq;
Perſis & Thracibus domitis, redegit totam Cher-
ſoneſũ, in ditionẽ Atheniẽſiũ. Hinc rebellãtes A-
theniẽſib. Thaſios prelio nauali fudit, tres & trigin
ta naues eorũ cepit, oppidũ expugnauit, auri me-
talla, in oppoſita continente poſita, populo Athe-
nienſi adiunxit, regionem Thaſiis, quæ parebat
iis ademit. Illinc quum magnam facultatem in-
curſandi Macedoniam, atq; amplos fines eius ex-
torquẽdi haberet, vbi vti hac apparuit eum nolle,
in ſuſpicionem incidit quaſi muneribus ab rege A
lexandro delinitus, atq; aduerſariorum coitione
in iudicium eſt vocatus. At in defenſione ſua ex-
poſuit iudicibus, non cum lonibus ſibi neq; cum
Theſſalis hominibus locupletibus, neceſſitudinẽ
intercedere hoſpitii, ſicut multis, quo colerentur & diteſcerent, verum quod Macedonas æmu
laretur, eorumque amplecteretur frugalitatem
& continentiam, cui nullas præferret diuitias, au-
geret verò hoſtium opibus ciues, gloriari ſe. I
ſtius iudicii Teſimbrotus mentionem habens,
Elpenicen refert ſupplicem domum ventitaſſe
ad Periclem: (quippe erat hic inter accuſatores a-
cerrimus) eum verò arridentem, Anus es, dixiſ-
ſe, Elpenice, anus es nimium quam vt res tantas
tranſigas. In iudicio fuiſſe tamen eum leniſſi-
mum Cimoni, atque ad accuſandum quaſi de-
functorie ſemel tantum exurrexiſſe. Ab eo iu-
dicio fuit abſolutus. In reliquis actionibus ſuis
inſultantem optimatibus populum omneque
arbitrium & autoritatem vendicantem, dum
domi fuit, retinuit ac refrænauit. Verum poſt-
quam iterum ad bellum gerendum nauigauit,

A ἵππου μὴν δρόμον ἀεὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπέχειν θαλάττης, ἔνδον δ' Κυανέων καὶ Χελιδονίων ναῦν καὶ χαλκεμβόλῳ μὴ πλέειν. καί τοι Καλλισθένης οὐ φησι ταῦτα συνθέσθαι τὸν βάρβαρον, ἔργῳ δ' ποιεῖν διὰ φόβον τῆς ἥττης ἐκείνης, καὶ μακρὰν οὕτως ἀποστῆναι τῆς Ἑλλάδος, ὥστε πεντήκοντα ναυσὶ Περικλέα, καὶ τριάκοντα μόναις Ἐφιάλτην ἐπέκεινα πλεῦσαι Χελιδονίων, καὶ μηδὲν αὐτοῖς ναυτικὸν ἀπαντῆσαι παρὰ τῶν βαρβάρων. ἐν δ' τοῖς ψηφίσμασιν ἀνεγράψατο Κρατερός, ἀντίγραφα συνθηκῶν ὡς γραμμάτων κατατάξας. φασὶ δ' καὶ βωμὸν εἰρήνης διὰ ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους ἱδρύσασθαι, καὶ Καλλίαν τὸν πρεσβεύσαντα λιμῆσαι διαφερόντως. πραθέντων δ' τῶν αἰχμαλώτων λαφύρων, εἴς τε τὰ ἄλλα χρήματα ὁ δῆμος ἐρρώσθη, καὶ τῇ ἀκροπόλει τὸ νότιον τεῖχος κατεσκεύασεν, ἀπ' ἐκείνης λιπαρύνας τῆς στρατείας. λέγεται δὲ καὶ τῶν μακρῶν τειχῶν ἀσκάλη καλεῖσθαι, συντελεσθῆναι μὴ ὑστερήσαντα τὴν οἰκοδομίαν, τῶν δὲ πρώτων θεμελίων εἰς τόπους ἑλώδεις καὶ βαθεῖς τῶν ἔργων ἐμπεσόντων, ἐρεισθῆναι διὰ κίονος ἀσφαλῶς, χάλικι πολλῷ καὶ λίθοις βαρέσι τῶν ἁλῶν πιεσθέντων, ἐκείνου χρήματα ποιοῦντος καὶ διδόντος. πρῶτος δ' ταῖς λεωφόροις ἐλαιῶνι καὶ γλαφυραῖς διατειβαῖς, αἱ μακρὰν ὕστερον ἐπιφυῶς ἠγαπήθησαν, ἐκαλλώπισε τὸ ἄστυ· τὴν μὲν ἀγορὰν πλατάνοις κατεφυτεύσας, τὴν δὲ Ἀκαδημίαν ἐξ ἀύδρου καὶ κωνώπειας, καταρρύτον ἀποδείξας ἄλσος ἡσκημένοις ὑπ' αὐτὸ δρόμοις καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις. ἐπεὶ δ' τῶν Περσῶν τινες οὐκ ἐβούλοντο τὴν Χερρόνησον καταλιπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Θρᾷκας αὖθις ἐπεκαλοῦντο, καταφρονοῦντες τοῦ Κίμωνος μετ' ὀλίγων πρὸς πάσαις τριήρεσιν Ἀθηναίων ἐκπεπλευκότος, ὁρμήσας ἐπ' αὐτοὺς, τέσσαρσι μὲν ναυσὶ τρισκαίδεκα τὰς ἐκείνων ἔλαβεν· ἐξελάσας δ' τοὺς Πέρσας, καὶ κρατήσας τῶν Θρᾳκῶν, πᾶσαν ᾠκειώσατο τῇ πόλει τὴν Χερρόνησον. ἐκ δὲ τούτου, Θασίους μὲν ἀποστάντας Ἀθηναίων καταναυμαχήσας, τρεῖς καὶ τριάκοντα ναῦς ἔλαβε, καὶ τὴν πόλιν ἐξεπολιόρκησε, καὶ τὰ χρυσία τὰ πέραν Ἀθηναίοις προσεκτήσατο, καὶ χώραν ἣν ἐπῆρχον Θάσιοι, παρέλαβεν. ἐκεῖθεν δ' ῥᾳδίως ἐπιβαίνων Μακεδονίας, καὶ πολλὴν ἀποτεμέσθαι προθυμούμενος, ὡς ἐδόκει, μὴ θελήσας, αἰτίαν ἔσχε δώρεις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου συμπεπεῖσθαι· καὶ δίκην ἔφυγε, τῶν ἀνδρῶν συνάντων ἐπ' αὐτόν. ἀπολογούμενος δὲ πρὸς τοὺς δικαστὰς, οὐκ Ἰώνων εἶφη πρὸς εὐνοῦν, οὐδὲ Θεσσαλῶν πλουσίων ὄντων, ὧν πρὸς ἑτέρους, ἵνα θεραπεύωνται καὶ λαμβάνωσιν, ἀλλὰ Μακεδόνων, μιμούμενος καὶ ἀγαπῶν τὴν παρ' αὐτοῖς αὐτάρκειαν καὶ σωφροσύνην, ἧς οὐδένα προτιμᾶν πλοῦτον, ἀλλὰ πλουτίζειν ἀπὸ τῶν πολεμίων τὴν πόλιν ἀγάλλεσθαι. μνησθεὶς δ' τῆς χάριτος ἐκείνης ὁ Στησίμβροτος, φησὶ τὴν Ἐλπινίκην παρὰ τὸν Κίμωνος δεομένην ἐλθεῖν διὰ τὰς θύρας τοῦ Περικλέους. οὗτος γὰρ ἦν τῶν κατηγόρων ὁ σφοδρότατος. τὸν δ' μειδιάσαντα γραῦς εἶ (φάναι) γραῦς, ὦ Ἐλπινίκη, ὡς τηλικαῦτα διαπράττεσθαι πράγματα πλείω ἢ γε τῇ δίκῃ πρεσβύτερον γενέσθαι τῷ Κίμωνι καὶ πρὸς τὴν κατηγορίαν ἅπαξ ἀναστῆναι μόνον, ὥσπερ ἀφοσιούμενον. ἐκείνην μὲν οὖν ἀπέφυγε τὴν δίκην, ἐν δὲ τῇ λοιπῇ πολιτείᾳ, παρὼν μὲν ἐκράτει καὶ συνέσχε τὸν δῆμον ὥστε βαίνοντα τοῖς ὁρίοις, καὶ θεραπεύοντα τὴν πᾶσαν εἰς ἑαυτὸν ἀρχὴν καὶ δυνάμιν· ὡς δ' πάλιν ὥστε στρατείαν ἐξέπλευ-

v. Palmer.

v. Palmer.

σε, τελέως ἀνεθέντες οἱ πολλοὶ, καὶ συγχέαντες τὸν καθεστῶτα τῆς πολιτείας κόσμον, τὰ πάτρια νόμιμα, οἷς ἐχρῶντο πρότερον, Ἐφιάλτου πρωτεύοντος, ἀφείλοντο τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς τὰς κρίσεις, πλὴν ὀλίγων ἁπάσας· καὶ τῶν δικαστηρίων κυρίους ἑαυτοὺς ποιήσαντες, εἰς ἀκρατον δημοκρατίαν ἐνέβαλον τὴν πόλιν, ἤδη Περικλέους δυναμένου, καὶ τὰ τῶν πολλῶν φρονοῦντος. διὸ καὶ τὸν Κίμωνος, ὡς ἐπανῆλθεν, ἀχθομένους ὅτι ὦν προσπλακίζεσθαι δ' ἀξίωμα τοῦ συνεδρίου, καὶ πάρωμεν πάλιν αὖθις τὰς δίκας ἀνακαλεῖσθαι, καὶ τὴν ὅτι Κλειδήμους ἐγείρειν ἀριστοκρατίαν, καλεῖν σωιζόμενοι, καὶ τὸν δῆμον ἐξηρέθιζον. ἐκεῖνά τε τὰ πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἀνανεούμενοι, καὶ λακωνισμὸν ὄντα καλοῦντες. εἰς ἃ καὶ τὰ Εὐπολίδος ἐφαρμόττει φύλλα περὶ Κίμωνος, ὅτι

Κακὸς μὲν οὐκ ἦν, φιλοπότης δ' καὶ μέλης,
Καίτοι ἀπεκοιμᾶτ' ἂν ὧν Λακεδαίμονι,
Καὶ Ἑλπινίκην τήνδε καταλιπὼν μόνην. εἰ δ' ἀμελὴς καὶ μεθυσκόμενος τοσαύτας πόλεις εἷλε, καὶ τοσαύτας νίκας ἐνίκησε, δηλονότι νήφοντος αὐτοῦ καὶ προσέχοντος, οὐδεὶς ἂν οὔτε τῶν πρότερον οὔτε τῶν ὕστερον Ἑλλήνων παρῆλθε τὰς πράξεις. ἐκ μὲν οὖν ἀπ' ἀρχῆς φιλολάκων καὶ τῶν γε παίδων τῶν διδύμων τὸν ἕτερον, Λακεδαιμόνιον ὠνόμασε, τὸν δ' ἕτερον, Ἠλεῖον, ἐκ γυναικὸς αὐτῷ Κλειτορείας γενομένους, ὡς Στησίμβροτος ἱστορεῖ· δι' ὃ πολλάκις τὸν Περικλέα τὸ μητρῷον αὐτοῖς γένος ὀνειδίζειν. Διόδωρος δ' ὁ περιηγητὴς καὶ τούτους φησὶ καὶ τὸν τρίτον τῶν Κίμωνος υἱῶν Θεσσαλὸν ἐξ Ἰσοδίκης γεγονέναι τῆς Εὐρυπτολέμου τοῦ Μεγακλέους. νεηνίσκος δ' ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἤδη τῶν Θεμιστοκλεῖ πρὸς πολεμουντων, καὶ τοῦτον ὄντα νέον ἐν Ἀθήναις μᾶλλον ἰσχύειν καὶ κρατεῖν βουλομένων. οἱ δ' Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον ἡδέως ἑώρων, οὐ μικρὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίας τῶν Σπαρτιατῶν ἀπολαύοντες. αὐξανομένοις γὰρ αὐτοῖς κατ' ἀρετὰς καὶ τὰ συμμαχικὰ πολυπραγμονοῦσιν, οὐκ ἠνέσχοντο λιμὴν καὶ χαρακωμα τοῦ Κίμωνος. τὰ γὰρ πλεῖστα δι' ἐκείνου τῶν Ἑλληνικῶν διεπράττετο, πρόθυμος μὲν τοῖς συμμάχοις, κεχαρισμένος δ' τοῖς Λακεδαιμονίοις ὁμιλῶν. ἔπειτα δυνατώτεροι γενόμενοι, καὶ τὸν Κίμωνα τοῖς Σπαρτιάταις οὐκ ἀρέμα προσκείμενον ὁρῶντες, ἠνέσχοντο. καὶ γὰρ αὐτὸς ὑπὸ πομπῆ μεγαλωνῶν τῶν Λακεδαιμονα πρὸς Ἀθηναίους, καὶ μάλιστα ὅτε τύχοι μεμφόμενος αὐτοῖς, ἢ παρεξιὼν (ὡς φησι Στησίμβροτος) εἰώθει λέγειν, Ἀλλ' οὐ Λακεδαιμόνιοί γε τοιοῦτοι. ὅθεν φθόνον ἐπ αὐτῷ σωῆγε καὶ διαβολὴν τινα παρὰ τῶν πολιτῶν. ἡ δ' ὅμως ἰσχύσασα μάλιστα κατ' αὐτὸν τῶν διαβολῶν, αἰτίαν ἔσχε τοιαύτην· Ἀρχιδάμου τοῦ Ζεξιδάμου τέταρτον ἔτος ἐν Σπάρτῃ βασιλεύοντος, ὑπὸ σεισμοῦ μεγίστου δὴ τῶν μνημονευομένων πρότερον, ἥτε χώρα τῶν Λακεδαιμονίων χάσμασιν ἐνώλιαθε πολλοῖς, καὶ τῶν Ταϋγέτων τινα ἐξέπεσον κορυφαί τινες ἀπερράγησαν. αὐτὴ δ' ἡ πόλις ὅλη συνεχύθη, πλὴν οἰκιῶν πέντε, τὰς δ' ἄλλας ἤρειψεν ὁ σεισμός. ἐν δὲ μέσῃ τῇ σφαιρῳ γυμναζομένων ὁμοῦ τῶν ἐφήβων καὶ τῶν νεανίσκων, λέγεται μικρὸν πρὸ τοῦ σεισμοῦ λαγὼν προφανῆναι, καὶ τοὺς μὲν νεανίσκους, ὡς πρῶτον ἰδόντας ἀλλήλους, μετὰ παιδιᾶς ἐκδραμεῖν καὶ διώκειν, τοῖς δ' ἐφήβοις ὑπολαφθῆναι ὅτι πεσεῖν τὸ γυμνάσιον, καὶ πολλοὺς ὁμοῦ τελευτῆσαι. τὸν δ' πάθος αὐτῶν ἐπὶ πολὺ σεσιωπῶν τὸν μελλοντα κίνδυνον ὁ Ἀρχίδαμος,

A cũ semel effrænis plebs confuso præsenti reipubl. ordine inueteratoq; iure, quo fuerat ad eam diẽ vsus, eripuit duce Ephialte Areopago iudicia paucis demptis omnia, omnibusq; tribunalibus ad nutũ suum reuocatis, rempub. potẽtia Periclis, qui partes sectabatur plebis, in merã demersit populi ditionem. Quapropter in Cimonem, qui à reditu ob autoritatem illius concilii suggillatam stomachabatur, & reducere iterũ eo enitebatur causas, illamque sub Clisthene restituere optimatum potentiam, conspiratione facta insurrexerunt clamoribus, populumq; exasperauerunt, refricantes ista de sorore eius crimina, ac studium obiicientes

B Lacedæmoniorum. In quæ illa quadrant Eupolidis de Cimone decantata carmina,

Haud improbus quidem fuit, sed negligens,
Potator, atq; dormiens Lacedæmon
Sæpe Elpenicen liquit hanc solam suam.

Qui si supinus & temulentus tam cepit multas vrbes, atq; tot victorias reportauit, profecto sobrii & intenti nemo neque prioris neque posterioris memoriæ Græcorum res gestas transcendisset. Enimuerò fuit ille Lacedæmoniorum à prima ætate studiosior. Ac filiorum quidem geminorum (vt tradit Stesimbrotus) alteram Lacedæmo-

C nium, Eleum alterum appellauit, quos genuerat ex coniuge Clitoria. quapropter improperauit iis crebro Pericles genus maternum. Diodorus Periegetes tam hos quam tertium Cimonis filium Thessalum Isodice ait Euryptolemi filii Megaclis filia natos. Euectus autem ab Lacedæmoniis fuit, qui erant Themistocli infesti, & hunc iuuenem Athenis tum pollere ac principem esse malebant. Erat id populo Athenienſi primum incundum, quod beneuolentia in eum Lacedæmoniorum magnum fructum ipsis ferret. Initio enim incrementi, quod essent negotiis socialibus implicati,

D honore & gratia Cimonis non offendebantur. Siquidem res Græcię pleręque explicabantur per eum, qui comiter cum sociis & cum Lacedęmoniis ageret gratiose. Inde facti opulentiores, quum Cimonem Lacedæmoniis non obscure cernerent deuotum, fremuerunt. Etenim extollebat semper in concione Lacedæmonem, præcipue verò siquid incusaret eos aut incitaret (vt Stesimbrotus refert) habebat in ore, Atqui non sunt Lacedęmonii certe tales. Vnde inuidiam sibi & odium ad populum conflauit. Quæ verò potissimum in eum valuit calumnia, ex causa orta est hu

E iuscemodi: Anno regni quarto Archelai filii Zeuxidami, Lacedæmoniorum regis, maximo omnis prioris memoriæ terræmotu cum Laconiæ labes in multos hiatus desedit, tum Taygetus concussus & vertices sunt aliqui eius collapsi. Ipsa conuulsa vrbs est tota præter quinque ædificia, cætera terræ tremor labefecit. Media porticu, vbi adolescentia & iuuentus vna exercebant se, fama est paulo ante quam terra quateretur, leporem percurrisse: iuuenes autem, vt erant vncti, euolasse ludibundos ad confectandum. Adolescentes verò qui remanserant, gymnasii ruina oppressos perisse cunctos. Horum tumulum vocant etiam hoc

F quo Sismatiam, *quod σεισμὸν terræ motum dicant.* Porrò Archidamus statim ex præsenti insequens

prospiciẽs discrimen, ciuesque cernens ex tectis, quęcunque charissima erant, egerentes, classicum cani tanquam aduentantibus præcipit hostibus, vt quamocyssime armati ad ipsum concurrerent. Hoc fuit vnum Spartæ ea tempestate saluti. Ilotæ enim concurrerunt vndique ex agris, vt Spartiatas, qui incolumes essent, opprimerent. quos vbi offenderunt armatos & instructos, in oppida sua sunt dilapsi, bellumque ex professo fecerunt, ascitis non paucis finitimis, ac simul Spartiatas adorti sunt Messenii. Mittunt itaque Athenas ad petendum auxilium Lacedæmonii Periclidam, quem cauillans dicit Aristophanes ad aras pallidum sedẽtem in veste punicea exercitum postulare. Hic quum aduersaretur Ephialtes, ac testato negaret subueniendum, neq; excitandam vrbẽ Athenis aduersariam, sed negligendam esse iacentẽ, & spiritus conculcãdos Lacedęmoniis, Cimonem narrat Critias patriæ propagatione vsum Lacedæmoniorum posthabita, inductoq; populo eis frequenti exercitu isse suppetias. Ion etiam verba commemorat quibus imprimis in adhortando populum Athenienſem commouit, ne Græciã claudam reddi, neu vrbem sineret destitui socia. Postquam opem tulit Lacedæmoniis, atq; in reditu iter cum exercitu per fines Corinthiorum fecit, incusauit Lachartus eum quod priusquam ciues appellasset, inuexisset exercitum. Siquidem eos qui fores pulsant alienas, non ante quam dominus iusserit dicebat ingredi. Cui Cimon, Atqui vos, Lacharte, (inquit) Cleoneorum & Megarensium nõ pulsatis foribus, sed refractis, irrupistis armati, cẽsentes omnia patere potentioribus. Ita in loco insultauit Corinthio, ac cum copiis trãsiit. Porrò Lacedæmonii excluerunt iterum Athenienses contra eos qui Ithonam tenebant, Messenios & Ilotas. Quorum, vbi adfuerunt, audaciam & alacritatem veriti, solos ex sociis pro seditiosis ablegauerunt. Hi cum indignatione reuersi sunt, fueruntque deinceps aperte Lacedæmoniorum fautoribus infesti, ac Cimonem leui ansa arrepta in decennium exterminauere. Tantum enim præfinitum temporis erat ostracismo. Interea quum Lacedæmonii Tanagræ in reditu liberatis à Phocensibus Delphis concedissent, eruperunt Athenienses ad manus cum iis conserendas. Ibi Cimon armatus aggregauit se ad tribum suam OEneidem, eratque paratus ad aggrediendum cum ciuibus suis Lacedæmonios. Verum concilium quingentorum re intellecta, timens, quod eum aduersarii calumniarentur turbare aciem velle atque inuehere in vrbem Lacedęmonios, edixerunt ducibus ne reciperunt eum. Ita abscessit Cimon orans Euthippum Anaphlystium, reliquosque sodales suos, qui erãt potissimum vt facientes pro Lacedæmoniis suspecti, vt strenue cum hostibus dimicarent, crimenq; diluerent apud ciues factis. Hi centum numero armis Cimonis in manipulo suo receptis, & globo inter se facto, rueruntin mortẽ alacriter, magnumq; sui desiderium & pœnitentiã populo Athenienſi iniusti criminis reliquere. Vnde non diu retinuerunt in Cimonem offensam, hinc priorum illius in ipsos beneficiorum haud dubie memores, hinc adiuuante tempore.

A καὶ τοὺς πολίτας ὁρῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν τὰ ἱμιάτια περῳμένους σώζειν, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι σημαίνειν ὡς πολεμίων ἐπιόντων, ὅπως ὅτι τάχιστα μετὰ τῶν ὅπλων ἀθροίζοντες τοῖς αὐτόν. ὁ δὲ καὶ μόνον ἐν ᾧ τότε καιρῷ τῷ Σπάρτῃ διέσωσεν. οἱ γὰρ ἰδιῶται ἐκ τῶν ἀγρῶν συνέδραμον πολλαχόθεν ὡς συναρπασόμενοι τοὺς σεσωσμένους τῶν Σπαρτιατῶν. ὡπλισμένους δὲ καὶ συντεταγμένους ἰδόντες, ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὰς πόλεις, καὶ φανερῶς ἐπολέμουν, τῶν τε τειχῶν ἀναπείσαντες οὐκ ὀλίγους, καὶ Μεσσηνίων ἅμα τοῖς Σπαρτιάταις συνεπιθεμένων. πέμπουσιν οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι Περικλείδαν εἰς Ἀθήνας, δεόμενοι βοηθεῖν, ὃν φησι κωμῳδῶν Ἀριστοφάνης, καθεζόμενον ἐπὶ τοῖς βωμοῖς ὠχρὸν ἐν φοινικίδι, γραπὰν ἀπαιτεῖν. Ἐφιάλτου δὲ κωλύοντος, καὶ διαμαρτυρομένου μὴ βοηθεῖν, μηδ' ἀνιστάναι πόλιν ἀντίπαλον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐᾶν κεῖσθαι, καὶ πατεῖσθαι τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης, Κίμωνα φησὶ Κριτίας τὴν πατρίδος αὔξησιν ἐν ὑστέρῳ θέμενον τοῦ Λακεδαιμονίων συμφέροντος, ἀναπείσαντα τὸν δῆμον, ἐξελθεῖν βοηθοῦντα μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν. ὁ δὲ Ἴων ἀπομνημονεύει καὶ τὸν λόγον ᾧ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἐκίνησε, παρακαλῶν μήτε τὴν Ἑλλάδα χωλὴν, μήτε τὴν πόλιν ἑτεροζυγοῦσαν εἰδεῖν γενομένην. ἐπεὶ δὲ βοηθήσας τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀπῄει διὰ Κορίνθου τὴν γραπὰν ἄγων, ἐκεκάλει Λάχαρτος αὐτὸν, πρὶν ἐντυχεῖν τοῖς πολίταις, εἰσαγαγόντα τὸ στράτευμα. καὶ γὰρ θύραν κόψαντος ἀλλοτρίαν, οὐκ εἰπόντα πρότερον ἢ τὸν κύριον κελεῦσαι. καὶ ὁ Κίμων, Ἀλλ' οὐχ ὑμεῖς (εἶπεν) ὦ Λάχαρτε, τὰς Κλεωναίων καὶ Μεγαρέων θύρας κόψαντες, ἀλλὰ καταῤῥήξαντες, εἰστεβιάζεσθαι μετὰ τῶν ὅπλων, ἀξιοῦτε ἀνεῳγμένας πάντα τοῖς μείζοσι δυναμένοις. οὕτω μὲν ἐθρασύνατο πρὸς τὸν Κορίνθιον ἐν δέοντι, καὶ μετὰ τῆς στρατιᾶς διεξῆλθεν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς Ἀθηναίους αὖθις ἐκάλεσαν ἐπὶ τοὺς ἐν Ἰθώμῃ Μεσσηνίους καὶ εἵλωτας· ἐλθόντων δὲ, τὸν πόλεμον καὶ τὸν λαμπρότητα δείσαντες, ἀπεπέμψαντο μόνους τῶν συμμάχων ὡς νεωτερίζοντας· οἱ δὲ, πρὸς ὀργὴν ἀπελθόντες, ἤδη τοῖς λακωνίζουσι φανερῶς ἐχαλέπαινον, καὶ τὸν Κίμωνα, μικρᾶς ἐπιλαβόμενοι προφάσεως, ἐξοστράκισαν εἰς ἔτη δέκα. (τοσοῦτον γὰρ ἦν χρόνου τεταγμένον ἅπασι τοῖς ἐξοστρακιζομένοις) ἐν δὲ τούτῳ τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἐπόμπευον, Δελφοὶ ἀπὸ Φωκέων ἐλευθερώσαντες, ἐν Τανάγρᾳ κατεστρατοπεδευκότων, Ἀθηναῖοι μὲν ἀπήντων διαμαχούμενοι, Κίμων δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἦκεν εἰς τὴν αὐτῶν φυλὴν τὴν Οἰνηΐδα, προθυμούμενος ἐν ἀμυνεῖσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις μετὰ τῶν πολιτῶν. ἡ δὲ βουλὴ τῶν πεντακοσίων πυθομένη καὶ φοβηθεῖσα, τῶν ἐχθρῶν αὐτὸν καταβοώντων, ὡς συνταράξαι τὴν φάλαγγα βουλομένου, καὶ τῇ πόλει Λακεδαιμονίους ἐπαγαγεῖν, ἀπηγόρευσε τοῖς στρατηγοῖς μὴ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα. κἀκεῖνος μὲν ᾤχετο δεηθεὶς Εὐθίππου τοῦ Ἀναφλυστίου, καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων ὅσοι μάλιστα τὴν τῶν λακωνίζειν αἰτίαν ἔχον, ῥῥωμένως ἀγωνισάμενοι πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ δι' ἔργων ἀπολύσασθαι τὴν αἰτίαν πρὸς τοὺς πολίτας. οἱ δὲ, λαβόντες αὐτὸν τὴν πανοπλίαν, εἰς τὸν λόχον ἔθεντο· καὶ μετ' ἀλλήλων σωζόντες, ἐκθύμως, ἐκ τῶν ὄντες, ἔπεσον, πολὺν αὐτῶν πόθον, καὶ μεταμέλειαν ἐφ' οἷς ἠτιάθησαν ἀδίκως, ἀπολιπόντες τοῖς Ἀθηναίοις. ὅθεν οὐδὲ τῷ πρὸς Κίμωνα θυμῷ πολὺν χρόνον ἐνέμειναν, τὰ μὲν (ὡς εἰκὸς) ὧν ἔπαθον, εὖ μεμνημένοι, τὰ δὲ, τοῦ καιροῦ συλλαμβανομένου.

A Siquidem q; ingenti prælio ad Tanagram essent fusi expectarentq; in æstatem expeditionem in se Peloponnesiorum, Cimonem ab exilio reuocarunt. Rediit in patriam ex rogatione Pericli. Adeo ciuiles erant id temporis dissensiones, adeo moderata ira atq; è reipub. vsu reuocabilis, ambitioque, quæ affectus exuperat omnes, temporibus patriæ concedebat. At Cimon simulatq; domum est regressus, sustulit bellum, ciuitatesque in gratiam reduxit. Pace composita, quia Athenienses videbat otii impatientes, & negotia quærentes quæstumq; ex bello, ne solici arent Græciam neu vagan-

B tes magna classe circa insulas & Peloponnesum, causas bellorum intestinorum & socialium querelarum semina conscisserent ciuitati, compleuit naues ducẽtas ad inuadẽdã denuo Ægyptũ & Cyprum, quo simul pugnando Athenienses cum barbaris exercerent se, & opimi euaderent iusta ratione, prædam à veris hostibus in Græciam deportantes. Omnibus iam paratis, quum esset exercitus conscensurus, somnium vidit Cimon hoc: Canis exacerbata visa cum est allatrare, atq; ex latratu mistam edens humanam vocem dicere,

I, mihi nam catulisq; meis redderis amicus.

C Ex hoc tam obscuro visio Astyphilus Posidoniates, vaticinandi peritus, qui erat familiaris Cimonis, docet eum mortem ei hoc viso denuntiati: atque ita explicat, Canis est homini, quem allatrat, hostis: hosti autem nulla ratione potius quam defunctus, amicus efficiatis. Vocis commistio hostem denotat Medum: Medorum enim exercitus ex Græcis est & barbaris mistus. Secundum hanc visionem quum Libero patri sacrificaret, & victimã aruspex prosecutus esset, quod sanguinis iam concreuerat, id examen formicarum rapuit, paulatimq; ad Cimonem detulit, atque eius pollicis pedis circumiecit. Diu hoc non est animaduersum. Inde,

D vt animaduertit Cimon, adiit aruspex eum, & iecur sine capite ostendit. Attamen, quia expedire se nequiuit prouincia, classem soluit. Naues misit sexaginta in Ægyptum: cum reliquis rursus prouectus, afflicta Phœnissarum & Cilissarum nauiũ regia classe, oppida circumcirca subiugauit, & Ægyptiis imminebat, nihil mediocre, verum totius regis imperii agitans conuulsionem: præsertim quia Themistoclem acceperat ingenti apud barbaros opinione & autoritate esse, quod regi recepisset, vbi bellum Græcis moueret, ductuum se exercitum. Cæterum Themistoclem ferunt spe abiecta belli Græci, quia diffidebat Cimonis se felicitatẽ

E & virtutem superare posse, voluntaria occubuisse morte. Volens autem Cimon ingẽtis rudimenta belli, & circa Cyprũ tenẽs classem, legatos ad templũ Ammonis misit de re occulta deũ consultum. Nec patet vlli quamobrem missi fuerunt. Neque dedit legatis deus responsum, verum, simul vt adfuerunt redire iussit eos. iam enim ipsum Cimonẽ apud se esse. His auditis, repetierunt legati mare: qui vt venerunt in castra, quę tunc erant circa Ægyptum, de obitu Cimonis didicere. Supputatis autem ad oraculum diebus, perspexerunt recte significatũ Cimonis exitũ, quasi iã apud cęlites esset,

F

γενικημένοι γὰρ ἐν Τανάγρᾳ μάχῃ μεγάλῃ, καὶ προσδοκῶντες εἰς ὕστερον ἔτος, πρᾶξαι Πελοποννησίων ἐπ' αὐτοὺς, ἐκάλεσαν ἐκ τῆς φυγῆς τὸν Κίμωνα, καὶ κατῆλθε τὸ ψήφισμα γράψαντος Περικλέους. οὔπω τότε πολιτικαὶ λύσσαι ἦσαν αἱ διαφοραὶ, μέτριοι δὲ οἱ θυμοὶ, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν ἀνακλητοὶ συμφέρον· ἡ δὲ φιλοτιμία πάντων ὑπεκρατοῦσα τῶν παθῶν, τοῖς τῆς πατρίδος ὑπεχώρει χρείαις. εὐθὺς μὲν οὖν ὁ Κίμων κατελθὼν, ἔλυσε τὸν πόλεμον, καὶ διήλλαξε τὰς πόλεις. ἡμερωτάτης δὲ εἰρήνης, ἐρῶν τοὺς Ἀθηναίους ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους, ἀλλὰ κινεῖσθαι καὶ αὐξάνεσθαι τῇ πρακτικῇ βουλομένους, ἵνα μὴ τοῖς Ἕλλησι δυσχλοοῖ, μηδὲ τοῖς ἡσυχίοις ἢ Πελοπόννησος ἀναστρεφόμενοι ναυσὶ πολλαῖς, αἰτίας ἐμφυλίων πολέμων, καὶ συμμαχικῶν ἐγκλημάτων δεχαῖς ὑπεσπάσωνται τῆς πόλεως, ἐπλήρου Φοινίσσης πεντήρεις, ὡς ἐπ' Αἴγυπτον καὶ Κύπρον αὖθις ἐκστρατεύσόμενος· ἅμα μὲν ἐμμελετᾶν τοῖς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀγῶσι βουλόμενος τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ ὠφελεῖν δικαίως τοὺς ἀπὸ τῆς φύσει πολεμίων ὑποδείας εἰς τὴν Ἑλλάδα κομίζοντας. ἤδη δὲ παρεσκευασμένων ἁπάντων, καὶ τῆς στρατοῦ πρὸς τὰς ναῦς ἰόντος, ὄναρ εἶδεν ὁ Κίμων· ἐδόκει κυνὶ θυμουμένῳ ὑλακτεῖν πρὸς αὐτὸν, ἐκ δὲ ὑλακῆς μεμιγμένων ἀφεῖσαν αὐθρώπου φθόγγον, εἰπεῖν, Σὺ τοίνυν φίλος μοι ἔσῃ καὶ ἐμοὶ καὶ ἐμοῖς σκυλάκεσιν. οὕτω δὲ δυσχρίτου τῆς ὄψεως οὔσης, Ἀστύφιλος ὁ Ποσιδωνιάτης, μαντικὸς ἀνὴρ, καὶ συνήθης τῷ Κίμωνι, φράζει θάνατον αὐτῷ προσημαίνειν τὴν ὄψιν, οὕτω διαιρῶν· κύων ἀνθρώπῳ, πρὸς ὃν ὑλακτεῖ, πολέμιος· πολεμίῳ δὲ οὐκ ἄν τις μᾶλλον ἢ τελευτήσας φίλος γένοιτο. τὸ δὲ μίγμα τῆς φωνῆς Μῆδον ἀποδηλοῖ τὸν ἐχθρόν. ὁ γὰρ Μήδων στρατὸς Ἑλληνικοῖς καὶ βαρβάροις μεμικται. μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ὄψιν αὐτῷ τῷ Διονύσῳ θύσαντος, ὁ μὲν μάντις ἀπέτεμε τὸ ἱερεῖον, τοῦ δὲ αἵματος τὸ πηγνύμενον ἤδη μύρμηκες πολλοὶ λαμβάνοντες κατὰ μικρὸν ἔφερον πρὸς τὸν Κίμωνα, καὶ τῇ ποδὸς περὶ τὸν μέγαν δάκτυλον περιέπλαττον, ὅτι πολὺν χρόνον λανθάνοντες. ἅμα δέ πως ὅ, τε Κίμων τῷ γινομένῳ προσέχων, καὶ παρίων ἐν θυσίᾳ ἐπιδεικνύμενος αὐτὸν τὸν λοβὸν οὐκ ἔχοντα κεφαλήν· ἀλλ' (οὐδὲν γὰρ ἐῶν ἀκάθυσις τῆς στρατείας) ἐξέπλευσε, καὶ τῶν νεῶν ἑξήκοντα μὲν ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον, ταῖς δὲ ἄλλαις πάλιν ἔπλει, καὶ καταναυμαχήσας Φοινισσῶν νεῶν καὶ Κιλικῶν βασιλικὸν στόλον, ἀνεκτήσατό τε τὰς ἐν κύκλῳ πόλεις, καὶ τοῖς περὶ Αἴγυπτον ἐφήδρευεν, οὐδὲν μικρὸν, ἀλλ' ὅλης διανοούμενος τῆς βασιλέως ἡγεμονίας καταλύσιν· καὶ μάλιστα ὅτι τὸ Θεμιστοκλέους ἐπιστάμενος δόξαν εἶχε καὶ δυνάμιν ἐν τοῖς βαρβάροις μεγάλην, ὑποδεδεγμένου βασιλεῖ κινοῦντι τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον στρατηγήσειν. Θεμιστοκλῆς μὲν οὖν οὐχ ἥκιστα λέγεται τὰς Ἑλληνικὰς πρεσβείας ἀπορίᾳ, ὡς οὐκ ἂν ὑπερβαλόμενος τὴν Κίμωνος εὐτυχίαν καὶ ἀρετὴν, ἑκὼν τελευτῆσαι. Κίμων δὲ μεγάλων ἐπαιρόμενος ἐλπίσι καὶ πρὸς τὸν Κύπριον συνέχων τὸ ναυτικὸν, ἐπεμψεν εἰς Ἄμμωνος ἄνδρας ἀπορρήτου τινὰ μαντείαν ποιησομένους πρὸς τὸν θεόν. γινώσκει γὰρ οὐδεὶς ὑπὲρ ὧν ἐπέμφθησαν· οὐδὲ χρησμὸν αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐξενέγκεν, ἀλλ' ἅμα τῷ προσελθεῖν, εὐθὺς ἀπιέναι τοῖς θεωροῖς, αὐτὸν ἤδη τὸν Κίμωνα παρ' ἑαυτῷ τυγχάνει ὄντα. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ θεωροὶ, κατέβαινον ἐπὶ θάλασσαν· γενόμενοι δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων, ὅ, τε τοῦ Αἰγύπτου ἐῶν, ἐπύθοντο τεθνάναι τὸν Κίμωνα· καὶ τὰς ἡμέρας πρὸς τὸ μαντεῖον ἀναλογίσαντες, ἔγνωσαν ἠνυσμένῳ τῷ τελευτῇ τοῦ ἀνδρὸς, ὡς ἤδη τοῦ θεοῖς ὄντος.

Decessit in obsidione Citii (vt pieriq; referunt) ex morbo, alii volunt ex vulnere quod confligens cum barbaris accepit. Moriens monuit suos vt ex templo discederent, & mortem suam tegerent. Contigit aũt vt nemine sentiente neq; hostiũ neq; sociorũ illi reuerterẽtur incolumes ductu auspiciisque Cimonis, (vt Phanedemus ait) dies iam triginta defuncti. Ab illius fatis nihil vltra contra barbaros præclari ab Græco duce est vllo editum, sed à concionatoribus & belli facibus in se mutuo versi, quum intercederet nemo, in bellum exarsere, ac laxamentum rebus regis dederunt, exitium verò opum Græciæ inuexerunt supra quam dicendo exæquaris graue. Diu post quidem Agesilaus armis in Asiam promotis, bellum cum ducibus regiis, qui prouinciis maritimis præerant, breue libauit, nec re magnifica vlla vel memorabili gesta, Græcorum seditionibus & tumultibus abreptus de integro exortis, recepit se, in mediisque sociorum & amicorum oppidis coactores reliquit Persarum: quorum ne tabellarius quidem descendit, nec equus citra quinquaginta millia passuum à mari conspectus est duce Cimone. Relata in Atticam fuisse ossa eius testantur monumenta quæ hac quoque ætate Cimonia appellantur. At colunt Citienses quoque tumulum quendam Cimonis, quod deus iis (vt Nausicrates orator tradit) in fame & sterilitate præcepisset, ne despicerent Cimonem, sed tanquam sorte maiorem humana eum honorarent & venerarentur. Is Græcus dux fuit.

PLVTARCHI LVCVLLVS.

LVcvllvs auum habuit consulatem, auunculũ Metellũ cognomẽto Numidicũ. Ex parẽtib. eius pater repetundarũ damnatus est, mater fuit Cæcilia ob vitã probrosã infamis. Ipse Lucullus admodum iuuenis priusquam ad petitionẽ honorum descẽdisset, aut rempub. attigisset, rudimenta in postulando peculatus accusatore patris sui posuit Seruilio augure. Ea visa res est populo Romano magnifica, eamque vt ingens decus celebrauit. Et quidem videbatur alioqui vel non suppetente causa res non pudenda accusatio, sed delectabantur iuuenibus improbos vt generosis canibus feras consectantibus. Atqui ingẽti exorta in eo iudicio contentione vsq; ad aliquorum vulnera & cædes, Seruilius est liberatus. Lucullus autem eloquens valde fuit atque vtraque lingua exercitatus. Itaque rerum suarum gestarum commentarios ab se scriptos Lucullo dedicauit Sylla ad concinnandam & digerendam politius historiam. Fuit enim eius non ad vsum modo accurata & prompta oratio, vt, sicut aliorum, forum,

Vt thunnus exagitaret impetu salum:
Vbi verò ex foro discessisset,
Iaceret exuccus bonarum hic artium
Ieiunitate mortuus:

ἀπέθανε δ' πολιορκῶν Κίτιον, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσι, νοσήσας· ἔνιοι δέ φασιν οὐκ θαύματος ὁ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀγωνιζόμενος ἔχε τελευτῶν δ' τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐκέλευσεν εὐθὺς ἀπο-πλεῖν, ἀποκρυψαμένους τὸν θάνατον αὐτοῦ· καὶ συνέβη, μήτε τῶν πολεμίων, μήτε τῶν συμμάχων αἰσθομένων, ἀσφαλῶς αὐτοὺς ἀνακομισθῆναι. στρατηγουμένους ὑπὸ Κίμωνος (ὥς φησιν Φανόδημος) τεθνηκότος ἐφ' ἡμέρας διακόσια. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους οὐδὲν ἐπιλαμπρὸν ἐπ' οὐδενὸς ἐπράχθη στρατηγούντων Ἑλλήνων, ἀλλὰ σπαντες ὑπὸ δημαγωγῶν καὶ πολεμοποιῶν ἐπ' ἀλλήλοις, οὐδενὸς τὰς χεῖρας ἐν μέσῳ διαφορᾶς, συνέρραγησαν εἰς τὸν πόλεμον· ἀναπνοὴν μὲν τοῖς βασιλέως πράγμασι νομίσαντες, φθόρον δ' ἀμύθητον τῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως ἀπεργασάμενοι. ὀψὲ δ' οἱ πεῖν τὴν Ἀγησίλαον εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξενεγκάμενοι τὰ ὅπλα, βραχέος ἥψαντο πολέμου πρὸς τοὺς ὅπῃ θαλάσσῃ βασιλέως στρατηγούς. καὶ λαμπρὸν οὐδὲν οὐδὲ μέγα δράσαντες, αὖθις δ' ταῖς Ἑλληνικαῖς στάσεσι καὶ ταραχαῖς ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς ὑπενεχθέντες, ὤχοντο τοὺς Περσῶν φορολόγους ἐν μέσοις ταῖς συμμάχοις καὶ φίλαις πόλεσιν ἀπολιπόντες· ὧν οὐδὲ γραμματοφόρος κατέβαινεν, οὐδ' ἵππος πρὸς θαλάσσῃ, τετρακοσίων σταδίων ἐντός, ὥφθη στρατηγοῦντος Κίμωνος. ὅτι μὲν οὖν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπεκομίσθη τὰ λείψανα αὐτοῦ, μαρτυρεῖ τὰ μνήματα τὰ μέχρι νῦν Κιμώνεια προσαγορευόμενα· λεγόντων δὲ καὶ Κιτιεῖς τάφον εἶναι Κίμωνος, ὡς Ναυσικράτης ὁ ῥήτωρ φησὶν, ἐν λιμῷ καὶ γῆς ἀφορίᾳ θεὸν προστάξαντος αὐτοῖς μὴ ἀμελεῖν Κίμωνος, ἀλλ' ὡς κρείττονα σέβεσθαι καὶ γεραίρειν. τοιοῦτος μὲν ὁ Ἑλληνικὸς ἡγεμών.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΣ.

Ὁ δὲ Λουκούλλῳ πάππος μὲν ἦν ὑπατικὸς, υἱὸς δὲ πρὸς μητρὸς, Μέτελλος ὁ Νομαδικὸς ἐπικληθείς. τῶν δὲ γονέων, ὁ μὲν πατὴρ ἐάλω κλοπῆς, Καικιλία δὲ ἡ μήτηρ ἠδόξει, ὡς οὐ βεβιωκυῖα σωφρόνως. αὐτὸς δὲ ὁ Λούκυλλος, ἔτι μειράκιον ὤν, πρὶν ἀρχήν τινα μετιέναι καὶ πολιτείας ἅψασθαι, πρῶτον ἔργον ἐποιήσατο, τὸν τοῦ πατρὸς κατήγορον κρῖναι Σερουίλιον Αὔγουραν, λαβὼν ἀδικημάτων δημοσία. καὶ τὸ πρᾶγμα λαμπρὸν ἐφάνη Ῥωμαίοις, καὶ τὴν δίκην ἐκείνην, ὥσπερ ἀγωνίαν, διεφέρετο ἔχον. ἐδόκει δὲ καὶ δικαίως αὐτοῖς αὐθις προφάσεως οὐκ ἀληθινὴς εἶναι, ὅ τε κατηγορίας ἔργον· ἀλλὰ καὶ πολὺ τοὺς νέους ἐβούλοντο τοῖς ἀδικοῦσιν ὅπῃ φυομένους ὁρᾶν, ὥσπερ θηρίοις δυνατοῖς σκύλακας. οὐ μὴν ἀλλὰ μεγάλης πρὸς τὴν δίκην ἐκείνην φιλονεικίας γενομένης, ὥστε καὶ πληγάς τινας καὶ πεσεῖν, ἀπέφυγε ὁ Σερουίλιος. ὁ δὲ Λούκυλλος ἤσκητο καὶ λέγειν ἱκανῶς ἑκατέρᾳ γλώττῃ· ὥστε καὶ Σύλλας τοῖς αὐτοῦ πρόσθεν ἀναγράφων, ἐκείνῳ προσεφώνησεν ὡς συντάξομένῳ καὶ διαθησόντι τὴν ἱστορίαν ἄμεινον. οὐ γὰρ ὅτι τὴν χρείαν μόνον ἐμμελὴς αὐτοῦ καὶ πρόχειρος ὁ λόγος, καθάπερ ὁ τῶν ἄλλων τῶν μὲν ἀγορᾶς Θωύνος βολαῖος πέλαγος ὡς διεξέρχει. νενομισμένος δὲ τῆς ἀγορᾶς ἐκτὸς, Αὖος ἀμουσίᾳ τεθηκώς·

ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμμελῆ τούτῳ καὶ λεγομένῳ ἐλευθέριον ὑπὸ τῶν καλῶν τοῦς ἐποιεῖτο παιδείαν, ἔτι καὶ μειράκιον ὤν. γενόμενος δὲ πρεσβύτερος, ἤδη πεπονηκὼς πᾶσιν, ὥσπερ ἐκ τῆς πολλῆς ἀγώνων, ἀφῆκε τὴν φιλοτιμίαν ἐν φιλοσοφίᾳ φυλάττειν καὶ ἀναπαύεσθαι, τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς ἐγείρας· καταλύσας δὲ ἐν καιρῷ καὶ κωλύσας τὸ φιλότιμον ἐκ τῆς πρὸς Πομπήιον διαφορᾶς. τοῦ μὲν οὖν τῆς φιλολογίας αὐτοῦ, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ τοῦτο λέγεται. νέον ὄντα πρὸς Ὀρτήσιον τὸν δικολόγον, καὶ Σισεννᾶν τὸν ἱστορικὸν, ἐκ παιδιᾶς τινος εἰς ἀπουδὴν προελθούσης, ὁμολογῆσαι, πρεσθεμένων ποίημα καὶ λόγον Ἑλληνικόν τε καὶ Ῥωμαϊκὸν, εἰς ὃ, τι αὐ λάχῃ τούτων, τὸν Μαρσικὸν ἐκτεμεῖν πόλεμον. καί πως ἔοικεν εἰς λόγον Ἑλληνικὸν ὁ κλῆρος ἀφικέσθαι· διασώζεται γὰρ Ἑλληνική τις ἱστορία τοῦ Μαρσικοῦ πολέμου. τῆς δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μάρκον εὐνοίας πολλῶν τεκμηρίων ὄντων, μάλιστα Ῥωμαῖοι τοῦ πρώτου μνημονεύουσι. πρεσβύτερος γὰρ ὢν αὐτοῦ, λαβεῖν ἀρχὴν μόνος οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τὸν ἐκείνου καιρὸν ἀναμείας, οὕτως ἐπηγάγετο τὸν δῆμον, ὥστε σὺν ἐκείνῳ μὴ παρὼν ἀγορανόμος αἱρεθῆναι. νέος δὲ ὢν ἐν τῷ Μαρσικῷ πολέμῳ, πολλὰ μὲν πόλεως δείγματα παρέσχε καὶ συνέσεως· μᾶλλον γε μὴν αὐτὸν δὲ διάθεσιν καὶ πραότητα, Σύλλας προσηγάγετο, καὶ χρόνῳ ὑπὸ ἀρχῆς ὑπὲρ τὰ πλείστης ἄξια ἀπουδῆς διετέλεσεν· ὧν ἴσως καὶ ἡ περὶ τὸ νόμισμα πραγματεία· δι' ἐκείνου γὰρ ἐκόπη τὸ πλεῖστον ἐν Πελοποννήσῳ, περὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον· καὶ Λουκούλλειον ἀπ' ἐκείνου προσηγορεύθη, καὶ διετέλεσεν ὑπὲρ πλεῖστον χρόνον τῶν στρατιωτικῶν χρεῶν ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνον ἀμοιβὴν τοιαύτην. ἐκ τούτου τῆς μὲν γῆς ὑπεκστὰς ὁ Σύλλας ἐν ταῖς Ἀθήναις, περιεπόμενος ὑπὸ τῶν ἀγορᾶν ἐκ τῆς θαλάττης ὑπὸ τῶν πολεμίων ναυκραταιούντων, ἐξέπεμψεν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Λιβύης τὸν Λύκουλλον, ἄξοντα ναῦς ἐκεῖθεν. ἐν μὲν οὖν ἀκμῇ χειμῶνος· ἐξέπλευσε δὲ, τεσσὶν Ἑλληνικαῖς μυοπάρωσι, καὶ δικρότοις ἴσαις Ῥοδιακαῖς, πρὸς μέγα πέλαγος, καὶ ναῦς πολεμίας πολλαχόσε τῷ κρατεῖν πολλὰς ἀμφεφορμούσας παραβαλλόμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κρήτῃ καταίρας ὠκειώσατο, καὶ Κυρηναίοις καταλαβὼν, ἐκ τυραννίδων συνεχῶν καὶ πολέμων ταραττομένοις, ἀνέλαβε καὶ κατεστήσατο τὴν πολιτείαν, Πλατωνικῆς τινος φωνῆς ἀναμνήσας τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἐκεῖνος ἀπεθέωσε πρὸς ἀθανασίαν. δεομένων γὰρ (ὡς ἔοικεν) ὅπως τοῖς νόμοις γράψῃ, καὶ τὸν δῆμον αὐτὸν εἰς τύπον τινὰ καταστήσῃ πολιτείας σώφρονος, ἔφη χαλεπὸν εἶναι Κυρηναίοις οὕτως ἀτυχοῦσιν νομοθετεῖν. οὐδὲν γὰρ ἀνθρώπου δυσαρεστότερον δεῖ τραφέντα δουλεύειν ἀδικοῦντος· οὐδ' αὖ πάλιν δεινοτέρον ἀπειροκαλίας, συναλείσας ὑπὸ τῆς τύχης. ὃ καὶ ποτε Κυρηναίοις νομοθετοῦντι Λουκούλλῳ πρᾶος παρέσχεν. ἐκεῖθεν δὲ ἀναχθεὶς ἐπ' Αἰγύπτου, τὰ πλεῖστα τῶν σκαφῶν ἀπέβαλε, πρὸς τῶν ἀπιόντων. αὐτὸς δὲ διασωθεὶς, κατήντησε λαμπρῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ἀπήντησε γὰρ αὐτῷ σύμπας ὁ στόλος, ὥσπερ εἰώθει βασιλεῖ καταπλέοντι, κεκοσμημένος ἐκπρεπῶς. καὶ ὁ μέγιστον ὁ Πτολεμαῖος ἄλλοις τε θαυμαστοῖς ἐπεδείκνυτο φιλοφρονούμενος πρὸς αὐτὸν, οἰκήσεσί τε καὶ δίαιταν ἐν τοῖς βασιλείοις ἔδωκεν, οὐδενὸς πω ξένου πρότερον ἡγεμόνος αὐτόθι καταδεέστερος. δαπάνην δὲ καὶ σύνταξιν οὐχ ὅσην ἐδίδου τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ τετραπλῆν ἐκείνῳ παρεῖχεν, οὐ προσεπιμείνας τῶν ἀναλισκομένων πλέον οὐδέν· οὐδὲ δῶρον λαβόντι, καίπερ ὀγδοήκοντα τάλαντα ἄξια πέμψαντος αὐτῷ. λέγεται δὲ μήτ' εἰς Μέμφιν ἀναβῆναι μήτ' ἄλ-

V verumetiam honestas hasce atque ingenuas, quas vocant, literas parauerat etiamnum adolescens. Ætate verò iam prouectiore mentem ex multis certaminibus laxatã ad otium & quiem detulit philosophiæ, eamq; ad rerum cognitionem excitauit, inhibens in tempore & constringens ex cõcertatione cum Pompeio ambitionem. De illius eruditione præter cætera hoc commemoratur: Apud Hortensium causidicum & Sisennam historiographum quum ex ioco in serium iuuenis adhuc esset delapsus, professus est proposito carmine & oratione soluta Græca pariter & Latina, vtram earum dictionum sors dedisset, ea bellũ Marsicum se conscripturum: atq; obtigisse sorte videtur ei oratio Græca. extat enim belli Marsici Græcè composita historia. Huius in Marcum fratrem amoris quum multa sint vestigia, Romani præcipuè commemorant primum. Nam quum natu maior esset illo, solus capere honores noluit, verùm illius expectatis temporibus, ita sibi conciliauit populum, vt ædilis vnà cum illo absens designaretur. Bello Marsico audacia eius iuuenis pariter & prudentia eluxit, constantiæ causa potius tamen & mansuetudinis comprehendit eum Sylla amicitia, eiusq; opera maximis quibusq; in rebus perpetuò vsus est, in quibus fuit monetæ negotium: siquidem bello Mithridatico pleraque in Peloponneso per eum signata est, à quo Lucullia est dicta, diuq; durauit in bello, ex vsu militari citò permutata. Hinc Athenis terra victor, quòd pollentibus classe hostibus commeatu circumciderentur mari, misit Lucullum in Ægyptum & Africam ad classem illinc contrahendam. Media hyeme soluit, tribusque Græcis myoparonibus & dicrotis totidem Rhodiis in tantum periculum se demisit vasti pelagi ac nauium hostilium, quæ, quòd mari potirentur, passim vagabantur frequentes. Attamen in Cretam decurrit eamq; adiunxit. Cyrenæos quum offendisset continenter à tyrannis & bello exagitatos, recreauit eos & rempub. eorum constituit, vocem Platonis, quam fuerat ipsis vaticinatus, refricans apud ciuitatem. Quum enim illum scilicet rogassent vt leges ipsis scriberet, populumq; ipsum ad formam aliquam ordinaret bonam moderãdæ reipublicæ, arduum dixit esse adeo fortunatis leges ferre Cyrenæis. Nihil est enim homine rebus elato secundis contumacius, neq; parentius imperio rebus aduersis deiecto. quod quidem Cyrenæos tunc ferenti leges Lucullo tractabiles præbuit. Dum illinc cursum in Ægyptum dirigit, amittit piratarum incursu omnia fere nauigia. Incolumis ipse tamen Alexandriam magno cum honore est delatus, siquidem classis ei vniuersa vt eo decurrente solet regi eximiè exornata, processit obuiam, eumq; adolescens Ptolemæus mirifica humanitate excepit: &, quod duci extraneo ante eum delatum fuerat nemini diuersoriũ & cœnationem ei in regia dedit. Impensarũ verò & sumptus nõ quantum cæteris, sed quadruplũ tantùm, illi præbuit. Neq; is tamen præter necessaria admisit quicquam, nec donum, licet missa fuerint quæ valerent octoginta talentis, cepit. Dicitur autem neque Memphim adisse,

uel ter. Palmer.

neque quicquam ex celebratis Ægypti miraculis visisse, quòd feriantis hęc spectatoris & delicati essent, non, sicut ipse, qui sub dio tendentem iuxta hostium præsidia reliquisset imperatorem. Vt verò belli terrore Ptolemæus societatem repudiauit, naues autem quæ prosequerentur eum in Cyprũ attribuit, & conscensuro salutandi colendiq; causa pretiosum smaragdum auro illigatum dedit, primùm recusauit Lucullus donum: cæterùm vbi insculptam imaginem suam monstrauit rex, veritus est reiicere, ne, si discedere inimico animo existimaretur, insidiæ sibi mari pararentur. Cum nauium manu, quam in præteruehendo fecit ex oppidis maritimis, repudiatis quæ sceleribus contactæ prædatoriis erant, in Cyprum traiecit. Nuntiato hostes sub promontoriis stare & ipsum captare, subduxit classem omnem, ciuitatibusq; de hybernis scripsit & annona, quasi illic ver expectaturus. Inde aspirante aura, nauibus repentè deductis, vela fecit. Interdiu velis subductis & contractis nauigans, noctu in altum datis, Rhodum applicuit sospes. Nauibus additis Rhodiis, Coos & Gnidios induxit vt eiecto præsidio regio, ferrent secum arma in Samios. Chio regios solus exegit: Colophonios, comprehenso eorum tyranno Epigono, asseruit in libertatem. Eadem fortè tempestate deserto Mithridates Pergamo, Pithanæ inclusérat se. Ibi premente eum ex terra & circumsedente Fimbria, mare respiciens, omnes vndique contraxit & accersiuit ad se classes, quòd cum acri viro & victore signa conferre & bellare Fimbria dubitaret. Quod aduertens ille, quia classe deficiebatur, misit ad Lucullum oratum, classem vt adduceret, ac sibi præstò esset ad infestissimum populo Romano atq; atrocissimum omnium regum capiendum, ne ingens & multis petitum certaminibus laboribusq; decus Romanis elaberetur Mithridates, qui in manibus sit & plagis circumiectus: quo comprehenso neminem gloriam maiorem laturum quàm illum, qui interclusisset ei fugam, & profugienti manus iniecisset. Ab se terra expulsum, mari prohibitum ab ipso, ambobus præbiturum palmam. Illa verò ad Orchomenon & Chæroneam Syllæ decantata gesta in nullo loco Romanos numeraturos. Neque erat eius absurda oratio, sed omnibus liquebat, si Fimbriam id temporis audiuisset Lucullus, &, qui non procul aberat, naues illuc flexisset, portumque obsepsisset classe, debellatum fuisse, atque omnes infinitis malis exolutos. Sed, siue quòd omnibus tam priuatis quàm publicis rationibus suam præferret cum Sylla necessitudinem, siue nefarium hominem, qui amicum nuper & imperatorem interfecerat ex ambitione, execraretur, siue diuina vtique sorte aliqua Mithridatem sibi seposuerit & reseruauerit aduersarium, non auscultauit ei, Mithridatique copiam fecit mari elabendi & Fimbriæ deludendi exercitum. Ipse verò solus primùm circa Lecton Troadis regiam classem subitò oblatam profligauit. Iterum ad Tenedum appetentem se maiore apparatu percipiens Neoptolemum, prouectus est ante aciem quinqueremi Rhodia, quam conscendit, cuius erat Demagoras nauarchus, vir cùm Romanorum cupidus, tum præliorum naualium scientissimus.

A μήτ' ἄλλοτ' ἄλλ' θαυμαζομένων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τοιουτόνων ἱστορήσας· ἀρλάζοντος γὰρ εἰ τοῦτα θεατοῦ καὶ γυφῶντος, οὐχ ὡς αὐτὸς, ἐν ὑπαίθρῳ τ' αὐτοκράτορα σκηνοῦντα τοῦ δὲ ταῖς ἐπάλξεσι τῶν πολεμίων ἀπολελοιπότος. ἐπεὶ δ' ἀπέλιπε τ' συμμαχίαν ὁ Πτολεμαῖος, τοῦς τὸν πόλεμον ἀποδειλιάσας, ἐκείνῳ ὃ ναῦς ἄγει Κύπρῳ πομποὺς παρέχε, καὶ τοῦ τ' ἔκπλοιν αὐτὸν ἀσπαζόμενος καὶ θεραπεύων, ἐδωρεῖτο χρυσόενδεθον σμάραγδον τ' πολυτελῶν, ὃ μὲν τοῦτον ὁ Λούκυλλος παρῃτεῖτο· δείσας ὃ τ' γλυφὴν τ' βασιλέως εἰκόνα ὄσμν ἰδίαν, ἐφοβήθη διώσας μὴ πρὸς τὰ πάσιν ἐχθρὸς ἀπο-

B πλεῖν νομισθεὶς, ὑπὸ βυλοθείη καὶ θάλατταν. ἐπεὶ δ' πλῆθος ἐν τοῦ δήμῳ νεῶν ἐκ τ' τοῦ ἁλίων πόλεων ἀθροίσας, πλὴν ὅσοι πειρατικῶν μετεῖχον ἀδικημάτων, εἰς τ' Κύπρον διεπέρασεν, ἐν τοῦτα πυθανόμενος τὸς πολεμίους ναυλοχοῦντας ὑπὸ ταῖς ἄκραις· τοῦ φυλαττεῖν αὐτὸν, ἐνεώλκησε τὰ σκάφη πρὸς τὰ, καὶ τ' πόλεσιν ἔγραψε τοῦ χειμαδίων καὶ ἀγορᾶς, ὡς αὐτόθι τ' ὥραν διαμένων· εἶτα πλοῦ φανέντος, ἐξαπίνης κ τασάσας τὰς ναῦς ἀνήχθη, καὶ μιᾷ ἡμέρᾳ μὴν ὑπερβάλ. πλεων τοῖς ἱστίοις καὶ τοῖς πανιοῖς, νύκτωρ δ' ἐπιστρεφόμενος, εἰς Ρόδον ἐσώθη. Ῥοδίων ὃ ναῦς αὐτοῦ τοῦς τοῦ φρουρ τῶν, Κῶας

C ἔπεισε καὶ Κνιδίους τ' βασιλικῶν ἀπαλλαγεῖς, ὅπῃ Σαμίοις συμμαχεῖν. ἐν ὃ Χίῳ τὸς βασιλικοὺς αὐτὸς ἐξήλασε, Κολοφωνίοις δ' ἠλευθέρωσε, συλλαβὼν Ε' πίγονον τ' τύραννον αὐτῶν. ἐτύγχανε ὃ κατ' ἐκεῖνον τ' χρόνον ἤδη Μιθριδάτης ὁ Πέργαμον ἐκλελοιπὼς, καὶ συνεξαλμυρὸς εἰς Πιτανήν. ἐκεῖ ὃ Φιμβείᾳ κατέχοντος αὐτὸν ἐκ γῆς καὶ πολιορκουῦτος, εἰς τ' θάλατταν ἀφορᾶν, συνηγαγε καὶ μετεπέμπετο τὸς πανταχόθεν σόλους τοῦς αὐτὸν, ἀνδρὶ πολεμικῇ καὶ νενικηκότι τῷ Φιμβείᾳ συμπλέκεσθαι καὶ πολεμεῖν ἀπεγνωκώς. ὁ δὲ, ταῦτα συνορῶν, ναυτικῷ ὃ λειπόμενος, τοῦς Λύκυλλον ἔπεμπεν, ἥκειν ὡς σόλῳ δεόμενος, καὶ συνεξελεῖν ἔθνος καὶ πολεμιώτατον

D βασιλέων· ὡς μὴ τὸ μέγα καὶ δι' πολλῶν ἀγώνων καὶ πόνων διωκόμενον ἆθλον ἐν φυγῇ Ῥωμαίοις Μιθριδάτης, εἰς λαβὰς ἥκων καὶ γενόμενος ἐν τοῖς δρκύσιν. ἐ ληφθέντος, οὐδένα τ' δόξης οἴσεται πλέον ἢ τ' ἐμποδὼν τῇ φυγῇ γενόμενος, καὶ δι' ἀναδρασκόντος ὑπολαβόμενον· ὑφ' ἑαυτῷ μὲν ὀξεωσμένον τ' γῆς, ἐν τοῦ ἐκείνου τ' θαλάττης εἰργόμενον, ἀμφοτέροις ἀποδώσειν τὸ κατόρθωμα. τὰς ὃ Σύλλα τοῦς Ὀρχομενῷ καὶ τοῦ Χαιρώνειαν ὑμνουμένας ἀριστείας, ἐν οὐδενὶ λόγῳ θήσεται Ῥωμαῖος. καὶ οὐδὲν ἐν ἀπόβου τ' λεγομένων, ἀλλὰ πάντ' δῆλον ὡς

E εἰ Φιμβείᾳ τότε πειθεὶς ὁ Λύκυλλος, ὑ μακραὶ ὢν, τοῦ ἐνάγαγεν ἐκεῖσε τὰς ναῦς, καὶ συνέφραξε τ' λιμένα τῷ σόλῳ, πέρας ἂν εἶχεν ὁ πόλεμος, καὶ μυρίων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ἄπαντες ἦσαν. ἀλλ' εἴ τε τὰ τοῦς Σύλλαν δίκαια τρεσβεύων τοῦ πάντος ἰδίᾳ τε καὶ κοινοῦ συμφέροντος, εἴτε τ' Φιμβείᾳ μαρὸν ὄντα, καὶ φονέα γεγενημένον ἔναγχος ἀνδρὸς φίλου καὶ στρατηγοῦ δι' φιλαρχίαν, τοῦ βαλλόμενος, εἴτε καὶ θείαν δή τινα τύχῃ τοῦ εἰσεισάμενος αὐτοῦ Μιθριδάτου, καὶ φυλάξας ἀπαγωνιστῶν, ὐχ ὑπήκουσεν· ἀλλὰ Μιθριδάτῳ μὲν ἐκπλοῦσαν παρέχε, καὶ καταγάσας τ' Φιμβείᾳ δυνάμεως· αὐτὸς ὃ τοῦτον μὲν ὅπῃ Λεκτοῦ τῆς Τρωάδος βασιλικὰς ναῦς ὑπεφανείσας κατεναυμάχησεν. αὖθις δὲ τοῦς Τενέδῳ ναυλοχοῦντα μείζονι τοῦ σκοῦ ἢ καὶ δὼν Νεοπτόλεμον, ἐπέπλει τοῦ τῶν ἄλλων, Ῥοδιακῆς πεντήρεσι

F ὑπὸ βεβηκώς, ἧς ἐκαυτέχει Δημαγόρας, ἀνὴρ ὑίοις τε Ῥωμαίοις καὶ θαλασσίων ἀγώνων ἐμπειρότατος.

ἐπελαμούντος δὲ ῥόθῳ τοῦ Νεοπτολέμου, καὶ κελεύσαντος εἰς
ἐμβολὴν ἀγαγεῖν τὸν κυβερνήτην, δείσας ὁ Δημαγόρας τὸ
βάρος τῆς βασιλικῆς, καὶ τὴν ῥαχύτητα τοῦ χαλκώματος,
οὐκ ἐτόλμησε συμπεσεῖν αὐτῇ φορᾷ, ἀλλ' ὀξέως εἰς τὴν
ἀναγωγὴν ἀποστρέψας, ἐκέλευσεν ὀπίσω πρύμναν ὤσασθαι· καὶ
πιεσθείσης ἐν τούτῳ τῆς νεώς, ἐδέξατο τὴν πληγὴν ἀβλα-
βῆ γυμνώσας, ἅτε δὴ τοῖς θαλαττίοις τοῦ νεὼς μέρεσι προσ-
πεσοῦσαν. ἐν τούτῳ δὲ τῶν φίλων προσφερομένων, ἐγκελευ-
σάμενος ὁ Λούκουλλος ὀπισθέφειν, καὶ πολλὰ δράσας ἄξια
λόγου, ῥέπεται τοὺς πολεμίους, καὶ καταδιώκει τὸν Νεοπτό-
λεμον. ἐκεῖθεν δὲ Σύλλα μὲν Χερρόνησον ἤδη μέλλοντι διαβαί-
νειν, συμβαλὼν, τέν τε πόρον ἀσφαλῆ παρεῖχε, καὶ τὴν
στρατιὰν συνδιεβίβαζεν. ἐπεὶ δὲ συνθηκῶν γενομένων, Μι-
θριδάτης μὲν ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, Σύλλας
δὲ τὴν Ἀσίαν δισμυρίοις ταλάντοις ἐζημίωσε, πρόσταγμὰ τε
αὐτῷ τά τε χρήματα ταῦτα πρᾶξαι, καὶ νόμισμα κόψαι,
πρόσημόν τι δοκεῖ τῆς Σύλλα χαλεπότητος γενέσθαι ταῖς
πόλεσιν· οὐ μόνον καθαρὸν καὶ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πρᾶον εἰς
οὕτω βαρὺ καὶ σκυθρωπὸν ὑπηρέτημα προσαγαγὼν ἑαυτόν.
Μιτυληναίους δ' αὐτὴ χρεὼ ἀφεστῶτας ἐβούλετο μὲν δυγνωμο-
νῆσαι καὶ δίκης τυχεῖν μετείας ἐφ' οἷς πρὸς Μάριον ἐξήμαρ-
τον· ὡς δ' ἔφερε κακοδαιμονοῦντας, ὀπίσω πλεύσας, ἐκρούσατο
μάχῃ καὶ κατέκλεισεν εἰς τὰ τείχη, καὶ πολιορκίαν συνεπάμ-
μενος, ἐξέπλευσε μὲν καὶ φανερὰς ἡμέρας εἰς Ἐλέαν, ὑπέ-
τρεψε δὲ λεληθότως, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ὑφεὶς ἐνέδραν ἡσύ-
χαζεν. ἐπεὶ δὲ ἀπάκτως καὶ μὴ θράσους ὡς ἔρημον ἁρπασόν-
μενοι τὸ στρατόπεδον οἱ Μιτυληναῖοι προσῆλθον, ἐπεισαν-
τῶν αὐτοῖς, ἔλαβέ τε παμπόλλους ζωντας, καὶ τοὺς ἀμυνομέ-
νων πεντακοσίους ἀπέκτεινεν· ἀνδραπόδων δὲ χιλιάδας ἓξ
καὶ τὴν ἄλλην ἀναρίθμητον ἠλάσατο λείαν. τοῦ δὲ πρὸς τὴν
Γαλλίαν κακῶν, ἃ τότε Σύλλας καὶ Μάριος ἄφθονα καὶ πολυ-
πλαπὰ τοῖς ἀνθρώποις παρεῖχον, οὐ πολὺ μετέσχε, θείᾳ τινὶ
τύχῃ πρὸς τὰς ἐν Ἀσίᾳ πρᾶξεις βεβιασμένος. ὁ μὲν ἔλαττόν τι
τοῦδε Σύλλα τῶν ἄλλων φίλων ἔσχεν, ἀλλὰ τὴν τε γρα-
φὴν (ὡς εἴρηται) τοῦ ὑπομνηματικοῦ ἐκείνῳ δι' εὔνοιαν ἀνέθη-
κε, καὶ τελευτῶν, ὀπίσθοπον τοῦ παιδὸς ἔγραψεν, ὑποβὰς
Πομπήιον. καὶ δοκεῖ τοῦτο πρῶτον αὐτοῖς ὑπαρξαι διαφο-
ρᾶς αἴτιον καὶ ζηλοτυπίας νέοις οὖσι καὶ διαπύρεσις πρὸς
δόξαν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἢ Σύλλαν ἀποθανεῖν, ὑπάτευσε
μετὰ Μάρκου Κότταν, πρὸς τὴν ἕκτην καὶ ἑβδομηκοστὴν
πρὸς τοῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάδα. πολλῶν δὴ αὖθις ἀναχι-
νούντων τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔφη Μάρκος αὐτὸν οὐ
πεπαῦσθαι, ἀλλ' ἀναπεπαῦσθαι. διὸ καὶ λαχὼν τοῦ ἐπαρ-
χιῶν ὁ Λούκουλλος τὴν αὐτὸς Ἄλπεων Γαλατίαν, ἤθετο,
πρᾴξεων ὑποθέσεις μεγάλων οὐκ ἔχουσαν. μάλιστα δὲ
αὐτὸν ἠδικεῖ Πομπήιος ἐν Γενείᾳ παρώξυνεν, ὡς ἄλ-
λως οὐδεὶς, ὀπίδοξος ὤν, εἰ συμβαίη παύσασθαι τὸν Γενικὸν
πόλεμον, ἀθύς αἱρεθήσεσθαι στρατηγὸς ὀπὶ Μιθριδάτην. δὶ
ὃ καὶ χρήματα αἰτοῦντος αὐτοῦ, καὶ γράφοντος ὡς εἰ μὴ πέμ-
ψειεν, ἀφεὶς Γενείαν καὶ Σερτώριον, εἰς Γαλλίαν ἀπάξει τὰς
δυνάμεις, σπουδὴν ἔσχεν ὁ Λούκουλλος πρόθυμότατα, πεμ-
φθῆναι τὰ χρήματα, καὶ μηδὲ ἀφ' ἑστιάσεως πρόφασιν
ἐκεῖνον ἐπιδημεῖν, ὑπατεύοντος αὐτοῦ. πολὺ γὰρ ἀν ὑπὸ
ἐκείνῳ γενήσεσθαι τὰ τῆς πόλεως, παρόντι μὲν τοσαύτης στρατιᾶς. καὶ γὰρ ὁ κρατῶν τότε τῆς πολιτείας, τῷ πρὸς χά-
ειν ἄπορα καὶ λέγειν καὶ πράττειν, Κέθηγος, ἔχθραν τινὰ πρὸς Λούκουλλον εἶχε, βδελυττόμενον αὐτοῦ τὸν βίον,

A Incurrente magno impetu Neoptolemo, imperanteque gubernatori dirigere proram in hostem, veritus molem Demagoras nauis regiæ & rostri ærei vim, non sustinuit fronte concurrere, sed nauem properè circumactam detorquens inhiberi iussit, atq; ibi incurrentis ictu excepto non est nauis afflicta, quòd esset partibus mari tectis illisus. Interea sociis aduehentibus imperat nauem flecti Lucullus. Ibi multis editis virtutis operibus auertit hostes, ac Neoptolemum consectatur. Inde Syllæ transmissuro in Chersoneso coniungens se transitum tutum præbuit, atque in transportando
B exercitu iuuit. Vt Mithridates pace pacta recepit se in pontum Euxinum, Sylla autem Asiæ viginti millia talentûm mulctam indixit, iniuncto Lucullo munere huius pecuniæ exigendæ & signandæ monetæ, alleuatio quædam Syllę acerbitatis videtur fuisse ciuitatibus oblata, quòd non modò innocentem & iustum se sed lenem etiam in tam graui & tristi præstaret prouincia. Mitylenæos quidem, qui apertè desciuerant, cupiebat reducere ad culpam agnoscendam & pœnam moderatam ob admissa, quòd sequuti fuissent Marium, pendendam. quos vt insanire vidit, classe eos adortus est, fudit, atq; intra muros redegit. Dum oppidum obsidet, nauigauit propalam die versus Eleam: verùm tectè regressus, collocatis propè vrbem insidiis, quieuit. Vbi Mitylenæi incompositè & ferociter sicut vacua castra oppressuri erupere, subitò in eos coortus cepit ingentem numerum.
C Interfecit ex iis qui pedem secum contulerunt, quingentos: seruitia sex millia & immensam aliam prædam auertit. At cladibus, quas Sylla & Marius inflixerunt in Italia mortalibus multas & varias, nequaquam fuit implicatus, quòd diuina quadam sorte in negotiis Asianis moraretur. Nemini est tamen ab Sylla aliorum amicorum posthabitus: sed
D & lucubrationem illi Commentariorum suorum ex beneuolentia nuncupauit, morienſque præterito Pompeio, tutorem filio scripsit. Atque hinc manasse inter eos iuuenes & gloriæ cupiditate flagrantes fons primus videtur simultatis & æmulationis. Breui sub excessum Syllæ consul cum M. Cotta fuit, Olympiade supra centesimam sexta & septuagesima. Eo tempore multis bellum Mithridaticum exagitantibus, M. Cotta id non quieuisse, sed interquieuisse dixit. Quapropter fuit Lucullo molestum quòd ei Gallia Cisalpina prouincia obtigisset, quæ materiam non habebat rerum
E magnarum. Præcipuè verò gloria eum Pompeii ex rebus in Hispania gestis, vt nullius alterius, stimulabat: qui omnium opinione, si patratum bellum Hispanicum esset, dux designabatur contra Mithridatem. Quare quum stipendium postularet, & ni mitteretur, relictis Hispania & Sertorio, deportaturum se in Italiam scriberet legiones: præstò ei fuit promptissimè Lucullus, vt pecunia mitteretur, & ne vlla occasione in suo consulatu ille reuerteretur. Totam enim Rempubl. in manu eius, si cum tanto adesset exercitu, existimabat fore. Nam ei qui omnia in ciuitate id
F temporis poterat, quòd nihil non diceret & faceret populariter, Cethego, simultas intercedebat cum Lucullo, qui illius detestabatur vitam

infamibus amoribus lustrisque atque omni improbitate delibutam. Atque cum hoc quidem propalàm inimicitias gerebat. L. Quintium alium concionatorem, qui acta Syllæ vellicabat, & turbare moliebatur ciuitatis otium, hinc priuatim mulcendo, hinc publicè monendo à cœptis deduxit, & ambitionem eius reflexit. Ita magni semina morbi tractauit quamprudentissimè & saluberrimè. Medio temporis Octauii, qui obtinebat Ciliciam, mors adfertur. Gliscentibus compluribus eius prouinciæ cupiditate, & Cethegum, vt qui eam conficere cui vellet posset, assectantibus, ipsius quidem Ciliciæ Lucullus non magnam ducebat rationem: verùm quòd existimaret, si eam esset assequutus, quia adhærebat ei Cappadocia, neminem alium ad bellum cum Mithridate gerendum missum iri, omnem lapidem mouit ne ad alium deuolueretur hæc prouincia. Factum denique subire nec honestum nec commendandum, expediens tamen ad votum consequendum, necessitate impulsus sustinuit præter ingenium suum. Mulier quædam Præcia nomine erat, forma & facetiis in vrbe nobilis, imprudenti scorto cætera nihilo melior: verùm quòd vteretur iis qui cum ipsa consuetudinem & rationes habebant, ad amicorum voluntates & negotia, cum reliqua gratia hanc comparauit existimationem, vt amicorum studiosa & negotiosa haberetur. vnde plurimum polluit. Ad quam, vt ea florentem authoritate tunc & in ciuitate dominantem pellexit Cethegum, atque cum eo viuebat amante, opes reipubl. semel omnes recidere. Nihil enim gerebatur publicè nisi interueniente Cethego, nec nisi ex Præciæ apud Cethegum authoritate. In huius ergo gratiam vt donis se Lucullus & blandimentis insinuauit, (& erat commendatricem videri Luculli in illius petitione magnifica mulieri fastuosæ & pomposæ merces) ilicò Cethegum habuit laudatorem ambientemq; ei Ciliciam. Quam vbi semel est assequutus, nihil iam Præciam vel Cethegum opus fuit adhibere patronum, sed omnes ei pariter bellum Mithridaticum decreuerunt. quòd perpetrari illud ab alio nemine posset rectius, Pompeio cum Sertorio adhuc colluctante, & fatiscente ob senium Metello, quos solos faceres de illa prouincia iustos Lucullo competitores. Cotta, eius collega, tamen multis precibus ab senatu obtinuit vt cum classe ad Propontidem tuendam & Bithyniam protegendam mitteretur. Igitur Lucullus conscripta in Italia legione traiecit cum ea in Asiam, vbi alias copias accepit, quæ in vniuersum iamdudum deliciis atque auaritia erant corruptæ. Inter quas illæ quæ Fimbrianæ dicebantur, quòd assueuissent sine imperio agere, intractabiliores erant. Hæ fuerunt quæ consulem & ducem Flaccum authore Fimbria interemerant, & ipsum Fimbriam prodiderant Syllæ, procaces homines atque intestabiles, sed bellicosi, laborumque militarium periti & tolerantes. Veruntamen breui spatio Lucullus & horum præcidit ferociam, & alios correxit: qui tum primùm meo iudicio iustum imperatorem & ducem senserunt, quum blandimentis antè & pro ipsorum libitu fuissent ad bellandum inuitati. Apud hostes verò ad hunc modum res se habebant: Mithridates,

A αἰσχρῶν ἐρώτων καὶ ὕβρεως καὶ πλημμελίας μεστὸν ὄντα. τόν τε μὴν ὅσον ἀπίκρις ἐπολέμει· Λεύκιον δὲ Κόϊντον ἄλλον δημαγωγὸν ἐπιόντας ἀπὸ τοῖς Σύλλα πολιτεύμασι, καὶ ταράττειν τὰ πράγματα πειρώμενον ἐκ τοῦ καθεστῶτος, ἰδίᾳ τε πολλὰ προσμειδιώμενος, καὶ δημοσίᾳ νουθετῶν, ἀπέστησε τε πείρας, καὶ κατεσόρεσε τὴν φιλοτιμίαν, ὡς ὀλίγου μάλιστα πολιτικῶς καὶ σωτηρίως ἀρχὴν νοσήματος μεγάλου μεταχειρισάμενος. ἐν τούτῳ δὴ ὁ τὴν Κιλικίαν ἔχων Ὀκταούιος ἠλέλθη τεθνηκώς. παραγόντων δὲ πολλῶν ὅτι τὴν ἐπαρχίαν, καὶ Κέθηγον ὡς δυνατώτατον ὄντα ἀφαιρήσεσθαι δεσπόζοντος,

B αὐτῆς μὴν ὁ Λούκουλλος Κιλικίας οὐ πολὺν εἶχε λόγον, οἰόμενος δή, εἰ λάβοι ταύτην, ἐπὶ τὸν Καππαδοκίας, ἄλλον οὐδένα περιφρονήσεσθαι πολεμήσοντα Μιθριδάτῃ, πᾶσαν ἔστρεφε μηχανὴν ὑπὲρ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὴν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ· καὶ τελευτῶν ἔργον οὐ σμικρὸν οὐδὲ ἐπαινετόν, ἄλλως δὲ ἀνύσιμον τρόπῳ δὲ τέλος ἐκ τῆς ἀνάγκης ὑπέμεινε παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. Πραικία τις ὄνομα, τῶν ἐφ' ὥρᾳ καὶ λαμπρείᾳ διαβοήτων ἐν τῇ πόλει, τὰ μὲν ἄλλα χρείττων οὐδὲν ἀναιδῶς ἑταιρούσης γυναικός· ἐκ δὲ τοῦ χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν αὐτῇ καὶ διαλεγομένοις πρὸς

C τὰς ὑπὲρ τῶν φίλων σπουδὰς καὶ πολιτείας, προσλαβοῦσα τὴν λοιπὴν χάριν ὃ δοκεῖν φιλέταιρός τις εἶ καὶ δραστήριος, ἴσχυε μέγιστον. ὡς δὲ Κέθηγον αἱρούμενα τῇ δόξῃ τότε καὶ φέρειν τὴν πόλιν ὑπηγάγετο, καὶ σπουδῶν ἐρῶντι, πάντα πασιν εἰς ἐκείνου πρεῖλθεν ἡ τῆς πόλεως δυνάμις. οὐδὲ γὰρ ἐπράττετό τι δημοσίᾳ, Κεθήγου μὴ σπουδάζοντος, οὐδὲ Πραικίας μὴ κελευούσης παρὰ Κεθήγῳ. ταύτην δὴ ὑπελθὼν δώροις ὁ Λούκουλλος καὶ κολακείαις, (καὶ δέ που καὶ τῷ Λουκούλλῳ συμφιλοτιμουμένῳ ὁρᾶσθαι, μέγας γυναικὶ σοβαρᾷ καὶ πομπευτικῇ μισθὸς)

D ἀξιοῦς εἶχε τὸν Κέθηγον ἐπαινέτην, καὶ προσμυώμενον αὐτῷ Κιλικίαν. ἐπεὶ δὴ ἅπαξ ἔτυχε ταύτης, οὐδὲν ἔτι Πραικίαν οὐδὲ Κέθηγον ἔδει παρακαλεῖν, ἀλλὰ πάντες ὁμαλῶς ἐκείνῳ φέροντες ἐνεχείρησαν τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ὡς ὑφ' ἑτέρου μηδενὸς ἄμεινον ἀποπολεμηθῆναι δυνάμενον· Πομπηΐου μὲν ἔτι Σερτωρίῳ προσπολεμοῦντος, Μετέλλου δὲ ἀπειρηκότος ἤδη ἀφ' γήρας, οὓς μόνους δὴ τις ἐναμίλλους ἐποιήσατο Λουκούλλου περὶ τῆς στρατηγίας ἀμφισβητοῦντας. οὐ μὴν ἀλλὰ Κόττας ὁ συνάρχων αὐτῷ, πολλὰ λιπαρήσας τὴν σύγκλητον, ἀπεστάλη

E μετὰ νεῶν, τὴν Προποντίδα φυλάξων, καὶ προπολεμήσων Βιθυνίας. Λούκουλλος δὲ τάγμα μὲν αὐτόθεν ἔχων συντεταγμένον ὑπ' αὐτῷ, διέβαινεν εἰς τὴν Ἀσίαν· ἐκεῖ δὲ τὴν ἄλλην παρέλαβε δυνάμιν, πολλῶν μὲν πάλαι τρυφαῖς διεφθορότων καὶ πλεονεξίαις, τῶν δὲ Φιμβριανῶν λεγομένων καὶ ἀφ' συνήθειαν ἀναρχίας δυσμεταχειρίστων γεγενότων. οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ Φλάκκον τε μετὰ Φιμβρίου τοῦ ὑπατεύοντος καὶ στρατηγὸν αἱρηκότες, αὐτόν τε Φιμβρίαν Σύλλᾳ προδεδωκότες, αὐθάδεις μὲν αὐθέφοι καὶ τολμηροί, μάχιμοι δὲ καὶ πόνοι μετ' ἐμπειρίας πολέμου.

F ἀμὴν ἀλλὰ βραχεῖ χρόνῳ καὶ τούτων ὁ θράσος ὁ Λούκουλλος ἐξέκοψε, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέστρεψε, τότε πρῶτον (ὡς ἔοικε) πειρωμένους ἄρχοντος ἀληθινοῦ καὶ ἡγεμόνος· ἄλλως δὲ ἐδημαγωγοῦντο πρὸς ἡδονὴν ἐρεθιζόμενοι στρατεύεσθαι. τὰ δὲ τῶν πολεμίων οὕτως εἶχεν· Μιθριδάτης,

ὥς περ οἱ πολλοὶ τῶν σοφιστῶν, κομπώδης ὢν δεχῇ καὶ σοβαρὸς ὅτι Ῥωμαίους ἀναστὰς δεδεκέναι δυνάμει, λαμπρῷ ὑπὸ καὶ πανηγυρικῇ τινὶ ὄψει· εἶτ' ἐκπεσὼν καταγελάστως καὶ νουθετηθεὶς, ὅτι ὁ δεύτερον πολεμεῖν ἔμελλεν, εἰς ἀληθινὴν καὶ παραλληλὴν συνέστελλε τὰς δυνάμεις τῷ δεσποτικῷ. ἀφελὼν γὰρ τὰ πανοπλοδαπὰ πλήθη καὶ τὰς πολυγλώσσους ἀπειλὰς τῶν βαρβάρων, ὅπλων τε δεδαιδαλμένων καὶ δεδαλίθων κατασκευὰς, ὡς λάφυρα τῶν κρατησόντων, οὐκ ἀλκὴν τινα τῶν κεκτημένων ὅπλα, ξίφη μὲν ἤλασεν τὰ Ῥωμαϊκὰ, καὶ θυρεοὺς ἐμβεβλητοὺς ἐπήνυσε, καὶ γεγυμνασμένους μᾶλλον ἢ κεκοσμημένους ἤθροιζεν ἵππους, πεζοὺς δὲ μυριάδας δώδεκα κατεσκευασμένων, εἰς φάλαγγα Ῥωμαϊκὴν· ἱππεῖς δὲ τοὺς μυρίοις ἑξακισχιλίοις, ἄνευ τῶν δρεπανηφόρων τεθείπτων. (τοῦτα δὲ ἑκατόν) ἐπὶ δὲ ναῦς οὐ χρυσοφόροις σκηνίσιν, οὐδὲ λαμπροῖς παλλακίδων καὶ γυναικωνίτιδι θυφούσαις ἠσκημένας, ἀλλ' ὅπλων καὶ βελῶν καὶ χρημάτων γεμούσας, τοσαυτάκις, ἐνέβαλεν εἰς Βιθυνίαν, τῶν πόλεων αὖθις ἀσμένως ὑποδεχομένων, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀσίαν ὅλην ὑποδεχομένων, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀσίαν ὅλην ὑποδεχομένων, ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν νοσημάτων εἶχεν, ἀφόρητα πάσχουσαν ὑπὸ Ῥωμαϊκῶν δημοσιωνῶν καὶ τελωνῶν· οὓς ὕστερον μὲν, ὡς περ ἁρπυίας τὴν τροφὴν ἁρπάζοντας αὐτῶν, ὁ Λούκουλλος ἐξήλασε, τότε δὲ μετριωτέρους ἐπειρᾶτο νουθετῶν ποιεῖν, καὶ τὰς ἀποστάσεις κατέπαυε τῶν δημόσιον· οὐδενὸς (ὡς ἔπος εἰπεῖν) ἡσυχάζοντος· ὃν δὲ τρόπον τοῦτα Λούκουλλος ἠρολεῖτο χρόνον, ἀυτὸν καιρὸν εἶ) νομίζων ὁ Κότταος, παρεσκευάζετο μάχεσθαι πρὸς Μιθριδάτιν. καὶ πολλῶν ἀπαγγελλόντων ἤδη Λούκουλλον ἐν Φρυγίᾳ στρατοπεδεύειν ἐλπίζοντα, μόνον οὐκ ἐν ταῖς χερσὶν ἔχειν τὴν θρίαμβον οἰόμενος, ὡς μὴ μεταλάβοι Λούκουλλος αὐτὸν, συμβαλεῖν ἔσπευσε. πληγεὶς δὲ ἅμα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, ἐξήκοντα μὲν ἀπώλεσεν αὐτόμορα σκάφη, πεζοὺς δὲ τετρακισχιλίους· αὐτὸς δὲ καταπλεισθεὶς εἰς Χαλκηδόνα καὶ πολιορκούμενος, εἰς τὰς Λουκούλλου χεῖρας ἀπέβλεπεν. ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Λούκουλλον, ἀμελήσαντα Κόττα, πρόσω χωρεῖν παρορμῶντες, ὡς ἔρημον αἱρήσοντα τὴν Μιθριδάτου βασιλείαν. καὶ μάλιστα τῶν στρατιωτῶν οὗτοι ἦν ὁ λόγος, ἀγανακτούντων εἰ μὴ μόνον αὐτὸν ἀπολεῖ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ βουλευσάμενος κακῶς ὁ Κόττας, ἀλλὰ καὶ σφίσιν ἐμποδὼν ἔσται, νικᾶν ἅμα χεὶ δυναμένοις. Λούκουλλος δὲ πρὸς μὲν τούτοις δημηγορῶν εἶπεν, ὡς ἕνα βούλοιτ' ἂν ἐκ πολεμίων σῶσαι Ῥωμαῖον, ἢ πολλὰ λαβεῖν τὰ τῶν πολεμίων. Ἀρχελάου δὲ τοῦ πρὸς Βοιωτίᾳ Μιθριδάτῃ στρατηγήσαντος, εἶτ' ἀποστάντος καὶ Ῥωμαίοις συστρατεύοντος, Σαβεβαιουμένου, ὀφθέντα Λούκουλλον ἐν Πόντῳ πολλῶν ὁμοῦ κρατήσειν, οὐκ ἐφηδειλότερος εἶ) τῶν κινηγῶν, ὥστε τὰ θηρία παρῄθων ὅτι κενοὶς αὐτῶν τοὺς φωλεοὺς βαδίζειν. καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ὅτι Μιθριδάτιν πρόσεισι, πεζοὺς μὲν ἔχων τετρακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ διχιλίους πεντακοσίους. καταστὰς δὲ εἰς ἔποψιν τῶν πολεμίων, καὶ θαυμάσας τὸ πλῆθος, ἐβούλετο μὲν ἀπέχεσθαι μάχης, καὶ τείβειν τὸν χρόνον· Μαρίου δὲ, ὃν Σερτώριος ἐξ Ἱσπανίας ἀπεστάλκει Μιθριδάτῃ μετὰ δυνάμεως στρατηγὸν, ἀπαντήσαντος αὐτῷ καὶ προκαλουμένου, κατέστησεν εἰς τάξιν ὡς παρασκευάζοντος. ἤδη δὲ ὅσον οὔπω συμφερομένων, ἀπ' οὐδεμιᾶς ὅτι φανοῦς μεταβολῆς, ἀλλ' ἐξαίφνης τοῦ ἀέρος ἀπορρηγνύντος, ὤφθη μέγα σῶμα φλογοειδὲς εἰς μέσον τῶν στρατοπέδων καταφερόμενον, ὃ μὲν σῶμα πίθῳ μάλιστα, τὴν δὲ χρόαν ἀργύρῳ παπύρῳ προσεοικός· ὥστε δείσαντας ἀμφοτέρους τὸ φάσμα διακριθῆναι.

A qui, vt multi sophistæ, inflatus primò & euanidis ostentabundus viribus, splendidis tamen in specie & pomposis, adortus fuerat Romanos: inde cum risu explosus & correctus, quum esset iterum arma moturus, copias ad verum & iustum apparatum contraxit. Detraxit enim variam multitudinem, dissonorum minas barbarorum, armorum inauratorum & gemmis distinctorum instrumentum: quòd victoribus id prędæ esset, non adderent tenentibus neruos. Pro his gladios fabricauit more Romano, scuta solida compegit, atq; exercitatorum habuit magis quàm comptorum equorum

B delectum, peditum cxx. millium ad Romanos ordines instructorum, equitum xvi. millium præter currus falcatos, qui centum erant. Ad hæc naues non deauratis tabernaculis nec balneis pellicum & gynæciis delicatis adornatas, sed armis, sed telis, sed stipendio comparauit refertas, atque ita impetum in Bithyniam fecit. Ciuitates autem iterum receperunt eum lubentes, non hæ solùm, sed Asia etiam tota, quam recidiui priores morbi inuaserant, quòd intolerandis malis oppressa à fœneratoribus & publicanis Romanis esset. quos Lucullus post, vt harpyias alimenta eorum rapi-

C entes, abegit: tunc verò enitebatur castigando eos moderatiores efficere, defectionesque disiiciebat populorum, quum nemo propè dixerim quiesceret. Dum hîc distringitur Lucullus, suam occasionem Cotta ratus, confligere institit cum Mithridate. Multis autem nuntiantibus Lucullum aduentare & iam in Phrygia castra habere, existimans triumphum se tantum non in manibus tenere, ne consors eius Lucullus foret, maturauit dimicare. Cæterùm afflictus simul terra mariquo sexaginta naues cum ipsis viris, terra peditum quatuor millia amisit. Ipse Chalcedone inclusus & circumsessus Luculli opem respectabat. Non dee-

D rant qui Lucullum ad progrediendum omisso stimularent Cotta, vacuum ostendentes captutum Mithridatis regnum. Fremebant maximè hæc milites, non tantùm se suosque malis consiliis perditum iuisse Cottam, sed ipsis etiam officere paratam sine sanguine victoriam habentibus. His Lucullus pro concione demonstrauit, vnum malle se ab hostibus seruare ciuem, quàm omnia quæ essent hostium capere. Quum Archelaus autem Mithridatis quondam in Bœotia præfectus, qui pòst desciuit ab eo, & tunc in præsidiis erat Romanis, suo tantùm conspectu confirmaret Lucul-

E lum toto Ponti regno potiturum, negauit venatoribus se timidiorem esse, omissis feris vt ad vacua eorum lustra contenderet. Ita fatus, mouit in Mithridatem. Pedites habebat xxx. millia, equites duo millia quingentos. Vbi contemplatus est hostes, obstupefactus eorum multitudine cupiebat abstinere pugna & tempus ducere: sed quia Marius, quem ex Hispania miserat Sertorius cum copiis ducem Mithridati, occurrit lacessiuitque eum, instruxit aciem ad confligendum. Quum iam penè concurrerent, ex nulla euidenti commutatione, sed cœlo repentè dirupto, grandis visa

F est flammea moles inter vtranq; aciem delabi: ea corpore dolium, colore referebat candens argentum. Quod ostentum vtrosque perculsos diremit.

Id prodigii in Phrygia aiunt circa Otryas (quas vocant) accidisse. At Lucullus nullius humani apparatus vel opulentiæ existimans esse, assidentibus hostibus tot legiones, quot habebat Mithridates, diu alere, iubet ex captiuis vnum ad se adduci. Primùm percunctatur quot contubernales victitarent secum, deinde quantum cibarii in tentorio reliquisset. Hunc, vbi respondit, facessere imperat. Alterum item & tertium excutit. Inde comparata cum vescentium numero commeatus copia, comperit tribus vel quatuor diebus defecturam hostes annonam. Ita potius tempus statuit protrahere: atq; ingentem frumenti numerum in castra conuexit, quo rebus omnibus affluens ipse illorum immineret penuriæ. Interea institit Mithridates capere accisos Chalcedonensi marte Cyzicenos. quippe ciuium tria millia & decem naues amiserant. Ergo quo Lucullum falleret, mox à cœna, densam & nimbosam noctem nactus, castra mouit, occupauitq; vrbis ex opposito oriente luce in Adrastiæ mõte cõsidere. Lucullus autem quum abeuntem sensisset, insequutus eum satis habuit non incidisse incomposito agmine in hostem, & circa Thraciam, quam vocant comen, castra posuit loco maximè opportuno ad excludendas vias & regiones, quà & vnde petendus necessariò erat Mithridaticis commeatus. Quare consequentia animo prospiciens, non celauit ea milites: verùm postquam munitis castris ab opere redierunt, concione aduocata, gloriatus est paucis diebus victoriam se iis incruentam traditurum. At Cyzicenos Mithridates denis ex terra castris cinctos, classe per æquor, freto, quod à continente summouet vrbem, obturato, vtrinque obsedit. Subibant illi quidem cætera forti animo periculum, & erant ad omnia acerba pro populo Romano perpetienda obfirmati, sed quòd incerti essent vbinam ageret Lucullus, neq; de eo quicquã accepissent, erant attoniti: quanuis conspicua essent, & sub oculis eorum posita castra eius, verùm decipiebantur à Mithridaticis. Hi Romanos locis superioribus assidentes sibi demonstrabant illis, dicebantq;, Cernitis hos? Armeniorum & Medorum copiæ sunt, quos auxilio misit Mithridati Tigranes. Ita Cyziceni tanto circumstante bello trepidabant, nec, si adesset quidem Lucullus, locum relictum videbant ferendi subsidii. Verùm Demonax, qui ab Archelao missus in vrbem fuerat, primus iis adesse Lucullum indicauit. Quibus fidem ei nõ habentibus, arbitrantibusq; ad leuanda eum præsentia mala ficta adferre, puer adfuit captiuus, qui erat è manibus hostium elapsus. Hic rogantes vbinam Lucullum diceret esse, ludere eos putans, ridebat: quos vt seriò videt agere, commonstrat digito castra Romana. ita illi confirmati fuere. In lacu Dascylite acatia satis magna commeabant, quorum maximum subduxit Lucullus, ac plaustro ad mare deuexit. Eo, quot capiebat milites, imposuit. Hi noctu clàm traiecerunt, atque imprudentibus hostibus oppidum sunt ingressi. Videntur Cyzicenos dii quoque, probantes eorum fortitudinem, excitasse cum aliis perspicuis signis, tum instante Proserpinæ festo. Quiquum nigra boue ad immolandum deficerentur,

A τῶν μὲν οὖν φασιν ἐν Φρυγίᾳ περὶ τὰς λεγομένας Ὀτρύας συμβῆναι τὸ πάθος· ὁ δὲ Λούκουλλος τοσοῦτον οὐδὲν νομίζων ἀνθρωπίνης παρασκευῆς οὐδὲ πλῆθος, θρέψαι μυριάδας ὅσας εἶχε Μιθριδάτης, ἐκέλευσεν ἀναθεῖναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναλισκόντων ἕνα· καὶ πρῶτον ἀνέκρινε, μετὰ πόσων ἀφικοιτο τὸ σύσκηνον, ἔπειτα πόσον ἐν τῇ σκηνῇ κατέλιπε σῖτον. ἀποκρινομένου δὲ τοῦ θεράποντος, τὸν μὲν ἐκέλευσε μεταξῆναι, δεύτερον δ' καὶ τρίτον ὁμοίως ἀνέκρινε. εἶτα συνθεὶς ὅ τε παρεσκευασμένης τροφῆς πλῆθος πρὸς ὅ τε τῶν προσόντων, ἔγνω τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἐπιλείψοντα σῖτον τοῖς πολεμίοις. καὶ πολὺ μᾶλλον εἴχετο τοῦ χρόνου, καὶ συνῆγε εἰς τὸν χάρακα παρίπλησιν σῖτον, ὡς ἐν ἀφθόνοις ἀγῶν αὐτὸς ἐφεδρεύοι τῇ τῶν ἐκείνων ἀπορίᾳ. ἐν τούτῳ δὲ Μιθριδάτης ἐπεβούλευεν Κυζικηνοῖς πεπληγόσιν ἐν τῇ περὶ Καλχηδόνα μάχῃ· τετρακισχίλιοι γὰρ ἀνδρῶν, καὶ δέκα ἱππέων ἐστέρητο βουλόμενος οὖν λαθεῖν τὸν Λούκουλλον, ἀνὴρ ἀπὸ δείπνου, νύκτα δυσφαιῆ καὶ νοτερὰν ἔχων, ἐκίνει· καὶ φθάνει τὴν πόλεως ἀντικρὺς ἅμ' ἡμέρᾳ περὶ τὸ τῆς Ἀδραστείας ὄρος ἱδρυσας τὴν δύναμιν· ὁ δὲ Λούκουλλος ἀναθορόμενος καὶ διώξας, ἠγάπησε μὴ οὐκ ἐμπεσὼν ἀσυντάκτως εἰς τοὺς πολεμίους, καθίζει ὁ τε στρατὸν περὶ τὴν Θρακείαν λεγομένην κώμην, ἐν τόπῳ κατὰ τῶν ὁδῶν ἄριστα πεφυκότι. καὶ τῶν χωρίων, ἀφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἀναγκαῖον ἦν τοῖς Μιθριδατικοῖς τὰ ἐπιτήδεια φοιτᾶν. διὸ καὶ περιλαβὼν τῇ διανοίᾳ τὸ μέλλον, οὐκ ἀπεκρύψατο τοῖς στρατιώταις, ἀλλ' ἅμα τῇ θέᾳ τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων θυμάσας, συναγαγὼν αὐτοὺς, ἐμεγαλησήγορησεν, ὡς ὀλίγων ἡμερῶν ἀναμφιβόλῳ τὸ νίκημα παραδώσων αὐτοῖς. Κυζικηνοὺς ὁ Μιθριδάτης δέκα μὲν οὐκ γῆς στρατοπέδοις περιλαβὼν, ταῖς δὲ ναυσὶν οὐ θαλάσσης τε ἀπὸ τῆς ἠπείρου διείργοντα τὴν πόλιν, εἶπον ἐμφράξας, ἑκατέρωθεν ἐπολιόρκει, τὰ μὲν ἄλλα δεινοῖς περὶ τὸν κίνδυνον ὑπαρτῶν, καὶ πολλῷ ἕνεκα Ῥωμαίων ἐγνωκότας οὐδὲν χαλεπὸς δυσχερές· ἀγνοοῦντας δὲ ὅπῃ Λούκουλλος εἴη, καὶ τῷ μηδὲν περὶ αὐτοῦ πεύσασθαι παραττομένους. καίτοι καταφανὴς ἦν ἡ στρατοπεδεία καὶ ἄπορος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Μιθριδατικῶν ὀξυπατῶντο. δεικνύντες γὰρ αὐτοῖς τοὺς Ῥωμαίους ἄνω παρὰ τὴν Βελλικήν, Ὁρᾶτε τούτους; (ἔφασαν) Ἀρμενίων στρατός ἐστι καὶ Μήδων, Τιγράνου Μιθριδάτῃ καταπέμψαντος ἐπικουρίαν. οἱ δ' ἐξεπλήσσοντο, τοσούτου πολέμου περικεχυμένου, μηδ' εἰ παρεγένοντο Λούκουλλος, χώραν ἔτι λελεῖφθαι βοηθείας ἐλπίζοντες. οὐ μὴν ἀλλὰ παρόντος αὐτοῖς εἰσπεμφθεὶς ὑπὸ Ἀρχελάου Δημώνακτος ἔφρασε τὸν τοῦ Λουκούλλου παρουσίαν. τούτων δ' ἀπιστούντων, καὶ νομιζόντων αὐτὸν τῶν παρόντων ἐπὶ παρηγορίᾳ πεπλασμένα λέγειν, ἧκε παιδάριον αἰχμάλωτον ἐκ τῶν πολεμίων ἀποδεδρακός. πυνθανομένων δ' αὐτῶν ποῦ λέγει τὸν Λούκουλλον εἶναι, κατεγέλα, παίζειν αὐτοὺς οἰόμενον· ὡς δ' ἐώρα σπουδάζοντας, ἐσήμηνε τῇ χειρὶ τὸν χάρακα τῶν Ῥωμαίων. οἱ δ' ἀνεθάρσησαν. τῆς δὲ Δασκυλίτιδος λίμνης πλεομένης ἀκατίοις ἐπιεικῶς ὑμεγέθεσι, τὸ μέγιστον αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἀπελκύσας, καὶ ἀναγαγὼν ἁμάξῃ πρὸς τὴν θάλατταν, ὅσοις ἐχώρει στρατιώτας ἐνεβίβασεν. ἔλαθον ὁ νυκτὸς διαπεράσαντες, καὶ παρεισῆλθον εἰς τὴν πόλιν. ἔοικε δὲ καὶ τὸ θεῖον ἐπιθαρρῦναι τοὺς Κυζικηνοὺς, ἀγαθὸν αὐτῶν τὴν ἀνδραγαθίαν, ἄλλοις τε σημείοις ἐναργέσι, καὶ τῇ τῆς Περσεφατείων ἑορτῆς ἐνεστώσης, οἱ μὲν ἠπόρουν βοὸς μελαίνης πρὸς τὴν θυσίαν,

B

C

D

E

F

« Ὁρᾶτε τούτους; (ἔφασαν) Ἀρμενίων στρατός ἐστι καὶ Μήδων, Τιγράνου Μιθριδάτῃ καταπέμψαντος ἐπικουρίαν. «

v. Palmer.

καὶ ϛαιτίνιω πλάσαντες τῷ βωμῷ παρέϛησαν. ἡ δὲ ἱερὰ καὶ A farinaceam fictam admouerunt aræ. Sacra vacca,
ϛεφομένη τῇ θεῷ, νομὶω μὲν εἶχεν (ὥσπερ τἄλλα βοτὰ τῶν qua deæ alebatur, trans fretum pascebat cum reli-
Κυζικηνῶν) ἐν τῇ περαίᾳ· κατ' ἐκείνιω δὲ τὴν ἡμέραν ἀπο- quo armento Cyzicenorum. Hæc illo die armen-
κριθεῖσα τῆς ἀγέλης, μόνη διενήξατο πρὸς τὴν πόλιν, καὶ to relicto ad oppidum tranauit sola, & se sacris ad-
κατέϛησεν ὅτι τὴν θυσίαν αὐτῇ. ὄναρ δὲ ἡ θεὸς Ἀεισαγό- m it. Dea insuper publico ludi magistro Arista-
» ρᾳ τῷ τοῦ δήμου γραμματιϛῇ τοῦδαϛᾶσα, Καὶ μὴν ἔγωγε goræ offerens se in somnis, Equidem, inquit, ad-
» (εἶπεν) ἥκω τὸν Λιβυκὸν αὐλητὴν ὅτι τὸν Ποντικὸν σαλπιγ- sum vt tibicinem Africum in tubicinẽ Ponticum
» κτὴν ἐπάγουσα. Φέρεσον οὖν θαρρεῖν τοῖς πολίταις. θαυμα- impellam: tu ergo ciues iube bono animo esse. Mi-
ζόντων δὲ τὴν φωνὴν τῶν Κυζικηνῶν, ἅμα ἡμέρᾳ σάλον rantibus hanc vocem Cyzicenis prima luce flu-
εἶχεν ἡ θάλασσα, καπίοντος ἀκείτου πνεύματος· αἵ τε μη- ctuauit mare quasi immenso incumbente vento,
χαναὶ τοῦ βασιλέως παρεϛῶσαι τοῖς τείχεσιν ἔργα θαυμαϛὰ & admotæ muris regis machinæ insignia Thessali
Νικομήδου τοῦ Θεσσαλοῦ ῥοίζῳ καὶ παταγῳ πρῶτον ἀπε- Nicomedis opera, stridore & crepitu primũ quid
δήλωσαν ὃ μέλλον· εἶτα νότος ἐκρεγκὴς ἄπιϛος ὃ μέγεθος B instaret indicauerunt: inde auster, supra modum
πάντ' ἄλλα συνέτειψε μηχανήματα, ὥϛε βραχεῖ μορίῳ, procellosus coortus, horæ breui momento cùm a-
καὶ τὸν ξύλινον πύργον, ἑκατὸν πηχῶν ὕψος ὄντα, θρασείσας lia conuulsit machinamenta, tum turrim ligneam
κατέβαλεν. ἱϛορεῖται δὲ, τῶν ἐν Ἰλίῳ πολλοῖς καθ' ὕπνον in altitudinem centum cubitorum excitatam tan-
ὀφθῆναι τὴν Ἀθηνᾶν ἱδρῶτι πολλῷ ῥεομένῳ, καὶ ἐπιϛρεφό- ta vi concussit, vt proruerit eam. Iam memoriæ
μενόν τι τοῦ πέπλου παρέρρωγὸς, λέγουσαν ὡς ἀρτίως ἥκοι proditum est compluribus Ilii fuisse Mineruam in
βοηθήσουσα Κυζικηνοῖς. καὶ ϛήλιν τινὰ δόγματα καὶ γράμ- somnis obuersatam, quæ copioso manabat sudore,
ματα τοιαῦτα ἔχουσαν ἐδείκνυον Ἰλιεῖς. Μιθριδάτιον partemq; pepli discissam ostendebat. Eam dixisse,
δὲ, ἄγει μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ ϛρατηγῶν φενακιζόμενος C modò venire se ab ope Cyzicenis ferenda. Colu-
ἡγεῖται τ' ἐν τῷ ϛραταπέδῳ λιμὸν, νικῶν Κυζικηνοὶ θαρ- mnam autem, quæ decreta & literas de his inscri-
ρύνοντες τὴν πολιορκίαν. ταχὺ δὲ ἐξερρύη τὸ φιλότιμον pta habet, ostendebant Ilienses. At Mithridatem,
αὐτοῦ καὶ φιλόνεικον, ἐν ᾗ θήσει ῥυομένου τῶν ἀποιείαν αἷς οἱ quousq; lactatus à ducibus suis famem exercitus
ϛρατιῶται συνεῖχοντο, καὶ τὴν αὐθεϛοφαγίαν· ἅτε δὴ μὴ ignorauit, vrebat quòd effugerent Cyziceni expu-
θεατεικῶς μηδὲ ὀπτιδεικτικῶς Λουκούλλου πολεμοῦντος, gnationem vrbis. Vt verò aduertit necessariorum
ἀλλὰ πόρρω δὴ τὸ λεγόμενον, εἰς τὴν γαϛέρα ἐναλλομένου, difficultatem, qua pressi non abstinebant milites
καὶ ὅπως ὑφαιρήσῃ τὴν ὀφείλουσαν ἄπορίαν παραγιγνομένου. humanis carnibus, ambitio & gloria eius citò ef-
δὲ καὶ φεύγειν ἢ πολιορκοῦντος αὐτοῦ, τῷ καιρῷ χρήσα- fluxit: quòd nimirum nõ ad speciem vel pompam
σθαι πειράσων ὁ Μιθριδάτης, ἐξέπεμψεν εἰς Βιθυνίαν bellum gereret Lucullus, verùm (vt est in prouer-
τοὺς μὲν ἱππεῖς ᾗδον ἄπορίας μετὰ τῶν ὑποζυγίων, τῶν δὲ bio) in ventrem sibi insiliret, omnia q̃ que moliretur,
πεζῶν τοὺς ἀχρήϛους. πυθόμενος δὲ ὁ Λούκουλλος, ἐπὶ νυκτὸς quo præcideret sibi cibaria. Quapropter dum op-
ἦκεν εἰς ὃ ϛρατόπεδον· περὶ δὲ χειμῶνος ὄντος ἀναλαβὼν pugnat Lucullus arcem quandam, occasione ma-
πείρας δέκα, καὶ τοὺς ἵππον, ἐδίωκε νιφόμενος καὶ κακοπα- turans Mithridates vti, dimisit in Bithyniam o-
θῶν, ὥϛε πολλοὺς ὑπὸ κρύους ἐνδιδόντας ἀπολείπεσθαι τῶν D mnem fermè equitatum cum iumentis atque ex
ϛραλιωτῶν· τοῖς δὲ ἄλλοις περὶ τὸν Ῥυνδακὸν ποταμὸν καταλα- peditatu minus vtiles. Ea re nuntiata cõtendit Lu-
βὼν τοὺς πολεμίους, τοσαύτην τροπὴν ἐποίησεν, ὥϛε τὰς cullus de nocte in castra. Diluculo tempestate sæ-
γυναῖκας ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας περερχομένας ἁρπάζειν τὰ φορτία, καὶ σκυλεύειν τοὺς φονευομένους· πολλῶν δὲ (ὡς uiente insequutus eos est cum cohortibus decem
εἰκὸς) ἀποθανόντων, ἐάλωσαν, ἵπποι μὲν ἑξακιϛχίλιοι, καὶ & equitatu, quamuis niue affligerentur atq; aliis
πλῆθος ἀναριθμήτων ὑποζυγίων, ἄνδρες δὲ, μύριοι πεντα- incommodis, vt multi milites ex gelu succumben-
χιϛχίλιοι· καὶ τούτους ἄγων πρὸς, παρεξήει τοῦδε ὃ ϛρατό- tes sequi non valerent. Cum cæteris ad Rhynda-
πεδον τῶν πολεμίων. Σαλευϛὸν δὲ θαυμάζω, πότερον ὦ- cum amnem hostes assequutus, stragem edidit
φθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντες, εἰ μήτε πρότερον τοὺς tantam vt Apollonia egressæ fœminæ diriperent
μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος impedimenta & trucidatos spoliarent. Multis sci-
πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχη- licet cæsis capta sunt equorũ sex millia & iumen-
μένους, ἐγνωκέναι κάμηλον. ἀλλὰ τό γε Μιθριδάτῃ φεύγειν torum infinitus numerus, capita millia quinde-
μὴ ἔγνωϛαι τ' ταχίϛην, αἰθολικὰς ὑ' Λυκούλλῳ καὶ δραϛεικὰς cim, omnesq; præter castra hostium duxit. Salu-
ὀπίσω μηχανώμενος, ἔϛελλε τ' ναύαρχον Ἀεισόνικον ὅτι τὴν stium verò demiror, qui autumat tunc primùm vi-
Ἑλληνικὴν θάλασσαν, καὶ ὅσον οὔπω μέλλοντος ἐκπλεῖν, ἐκ sos Romanis camelos: quòd neque olim illos qui
περδδοσίας ὁ Λούκυλλος ἐκνεύσε, μετὰ χρυσῶν μυρίων, οὓς E duce Scipione Antiochum deuicerunt, neq; hos
ἐκόμιζε δραφθερῶν τὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ϛρατεύματος. ἐκ τούτου qui ad Orchomenon & Chæroneam certauerunt
Μιθριδάτης μὲν ἔφυγε ὅτι θάλασσαν, οἱ δὲ ϛρατηγοὶ πε- cum Archelao, nosse putauerit camelum. At Mi-
ζοὶ τ' ϛρατὸν ἀπήγαγον. ὅτι πεσὼν ὑ' Λούκυλλος αὐτοῖς περὶ τ' Γερανικὸν ποταμὸν, εἴλε τε παμπόλλους, καὶ δισμυρίους ἀπέ- thridates fugam quamprimùm instituit arripere.
κτεινε. λέγουϑ δ' ἐκ τ' πρωτὸς ἀκολούθων τε καὶ μαχίμων ὄχλου μυριάδες οὐ πολὺ δὴ τ' διακοσίας λείπουσαι δραφθα- Quo autem tricas & moras Lucullo necteret à ter-
go, misit ad mare Græcum præfectum classis suæ
Aristonicum: quem, iamiam soluturum, Lucullus
per proditionem in potestatem suam redegit cum
decem millib. aureorũ, quos portabat ad solicitan-
dam exercitus Romani partẽ. Ibi fugit Mithridates
ad mare, terrestres copias reliquit reducendas du-
cibus. Quos adeptus ad Granicũ fluuium Lucul-
F lus permultos cepit, concidit millia viginti. Perhi-
bentur ex vniuersa tam lixarum quàm militum
colluuie non minus trecenta millia contrucidata

fuisse. Lucullus, primũ Cyzicũ ingressus est: vbi ingenti lætitia & magnifico honore exceptus est: inde ad Hellespontum profectus classem instruxit. Troadem delatus diuertit in delubro Veneris: nocte sopitus deam videre visus est sibi assistentem, quæ diceret,

Quid dormis animose leo, quum proximus adsit
Hinnulus ecce frequens?

Surgens, aduocatis amicis, exposuit adhuc nocte somniũ. Simul adfuerunt ab Ilio quidã, qui nuntiarent conspectas ad Achęorum portum quinquiremes regias tredecim, quæ in Lemnũ intenderent cursum. Statim igitur soluit, atq; his potit⁹ est, præfectũ earum Isidorũ occidit. mox insectatus est cæteros nautas. Stabant hi in ancoris, omnibusq; terræ appulsis nauigiis propugnauerunt ex fororum tabulis, ac Romanis vulnera ingessere. Nec circũuehendi dabat locus facultatem, vel nauib. fluctuantib. hostiles premendi terrę accubantes & firmiter consistentes. Tandem qua accessum insula in terrã dabat, fortissimos quosq; milites exposuit, qui auersos adorti hostes partim eorũ interfecerunt, partim cõpulerunt præcisis nauiũ oris fugientes à terra collidere nauigia, atq; in aciem Luculli incurrere. Multi ibi afflicti. Inter captiuos adductus Marius est, qui missus à Sertorio dux fuerat. Altero oculo captus erat. Edixerat aũt ante certamẽ Lucullus militib., ne quẽ luscum interficerent, quo probris & contumeliis vexatus necaretur. His confectis, properauit ipsum insequi Mithridatẽ, q; in spe esset circa Bithyniam se illum inuenturum, retentũ à Voconio, quẽ ad instandum fugienti cũ nauibus miserat Nicodemiam. Enimuero Voconius, dũ in Samothrace initiatur mysteriis & festos dies celebrat, haud occurrit in tempore. At Mithridatem, qui iam cum classe vela fecerat & maturabat antequam ipsum peteret Lucullus Pontum tenere, corripit atrox tempestas, qua classis partim abrepta, partim est depressa. Omnia littora eiectis fluctu naufragiis permultos dies completa fuere. Rex ipse, quum nauis oneraria, qua vehebatur, nec ad terram appelli ob molem in tanta procella & cæcis fluctibus videretur gubernatoribus posse, & aquam iam accepisset atque obruta esset vndis, transgressus in myoparonem piraticum corpore prædonibus permisso incolumis Heracleam Ponticam insperato & summo cum discrimine peruenit. Porro Lucullus commendabili ambitione, quæ successum habuit, aduersus senatum est vsus. Quum enim hic ei ad classem parandam tria millia talentum decreuisset, negauit per literas ea pecunia sibi opus esse, iactans sine sumptu & tanto paratu Mithridatem se sociorum nauibus exacturum pelago. quod Dei ope præstitit. Fama tenet Dianæ Priapinæ ira fuisse tempestatem illam Ponticis immissam, quod fanum eius spoliauissent & signum loco mouissent. Multis Lucullum monentibus vt proferret bellum, horum repudiata sententia per Bithyniam & Galatiam in regnum Mithridatis inuasit. In principio laborauit vsq; eo difficultate necessariorũ, vt xxx millia Gallogræcorum sequerentur castra qui medimnos singulos frumenti humeris portabant. Progressus vero omnia subiugando ad affluentiam euasit tantam,

A ρίων. Λούκουλλος ὁ πρῶτον εἰς Κύζικον παρῆθεν, ἀπέλαυσεν ἡδονῆς καὶ φιλοφρονήσεως πρεπούσης. ἔπειτα ναυτικὸν ἐξηρτύετο, τὴν Ἑλλήσποντον ἐπιπορευόμενος. εἰς ὃ Τρωάδα καταχθεὶς, ἐσκιώσατο μὲν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης· καταχειμηθεὶς ὁ, νύκτωρ ἐδόκει τὴν θεὸν ὁρᾶν ἐφεστῶσαν αὐτῷ, καὶ λέγουσαν, Τί κνώσεις μεγάθυμε λέον; νεβροὶ δέ τοι ἐγγύς. ἐξαναστὰς δὲ καὶ τοὺς φίλους καλέσας, διηγεῖτο τὴν ὄψιν, ἔτι νυκτὸς οὔσης. καὶ παρῆσαν ἐξ Ἰλίου τινὲς, ἀπαγγέλλοντες ὤφθαι πρὸς τὴν Ἀχαιῶν λιμένα τεσσαρεσκαίδεκα πεντήρεις τῶν βασιλικῶν ἐπὶ Λῆμνον πλεούσας. οἷς οὖν ἀναχθεὶς, τούτοις μὲν εἶ-

B λε, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ἰσίδωρον ἀπέκτεινεν· ἐπὶ ὃ τοὺς ἄλλους ἔπλει πρόρρας. οἱ δὴ ἔτυχον ὁρμοῦντες, καὶ τὰ πλοῖα πρῴρα πρὸς τὴν γῆν συνέλκοντες, ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων διεμάχοντο, καὶ πληγὰς ἐδίδοσαν τοῖς πρὸς τὸν Λούκουλλον, οὔτε προσπλοῦσαι τὴν χωρίου διδόντος, οὔτε βιάσασθαι ναυσὶ μετεώροις τὰς τῶν πολεμίων, προσερηρεισμένας τῇ γῇ, καὶ βεβηκυίας ἀσφαλῶς. οὐ μὴν ἀλλὰ μόλις, ἡ προσβολὴ πινὰ ἡ νῆσος εἶχεν, ἀποβιβάζει τῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀρίστους, οἳ κατόπιν ἐπιπεσόντες τοῖς πολεμίοις, τοὺς μὲν διέφθειρον αὐτῶν, τοὺς δὴ ἠνάγκαζον ἀποκόπτοντας τὰ πρυμνήσια τῶν νεῶν,

C καὶ φεύγοντας ἐκ τῆς γῆς, ἀλλήλοις τε συγκρούειν τὰ πλοῖα, καὶ ταῖς ἐμβολαῖς ταῖς πρὸς τὸν Λούκουλλον ἐπιστρέφειν. πολλοὶ μὲν οὖν διεφθάρησαν. ἐν ὃ τοῖς ἀλούσιν αἰχμάζετο καὶ Μάριος ὁ τοῦ Σερτωρίου στρατηγὸς. ἦν γὰρ ἑτεροφθαλμος. καὶ παρήγγελτο τοῖς στρατιώταις μὴ τοὺς ἐπιπλέοντας ὑπὸ Λουκούλλου, μηδένα κτείνειν ἑτεροφθαλμον· ὅπως ὀξυδορκιθεὶς καὶ καταγελασθεὶς ἀποθάνοι. ὀργισθεὶς δὴ ἀπὸ τούτων, ἠπείγετο πρὸς τὴν αὐτοῦ Μιθριδάτου δίωξιν. ἤλπιζε γὰρ ἔτι πρὸς Βιθυνίαν διώξειν αὐτὸν ὑπὸ Βοκωνίου φεύγοντα, ὃν αὐτὸς ἐκρησάμενον τῇ φυγῇ μετὰ νεῶν ἀπεστάλκει

D πρὸς Νικομήδειαν. ἀλλὰ Βοκώνιος μὲν ἐν Σαμοθράκῃ μυούμενος καὶ πανηγυρίζων κατεφρόνησε, Μιθριδάτῃ ὃ ἀναχθέντα μετὰ τοῦ στόλου, σπεύδοντα πρὶν ἐπιστρέφειν Λούκουλλον, εἰς τὸν πόντον εἰσπλοῦσαι, καταλαμβάνει χωμὴν πολὺς, ὑφ' οὗ τὰ μὲν ἀφηρπάγη, τὰ ὃ ἐβυθίσθη τῶν σκαφῶν. πᾶσα δὴ ἡ θαλάττα τῶν ναυαγίων ἐκφερομένων ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπὶ πλεῖστον. αὐτὸς ὃ, τῆς ὁλκάδος ἐφ' ἧς ἔπλει, μήτε πρὸς τὴν γῆν διὰ δυσχωρίας καὶ μέγεθος, ἐν σάλῳ μεγάλῳ καὶ κύμασι τυφλῷ παρεισαμένης τοῖς κυβερνήταις, πρός τε τὴν θάλασσαν ἤδη βαρείας καὶ

E ὑπαίτιον γιγνομένης, μετεμβὰς εἰς ληστρικὸν μυοπάρωνα, καὶ ὃ σῶμα πειρατῶν ἐγχείσας, ἀνελπίστως καὶ παραβόλως εἰς τὴν Ποντικὴν Ἡράκλειαν ἐξεσώθη. Λουκούλλῳ δὴ ἀνεμέσητος ἡ πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπέβη φιλοτιμία. ψηφιζομένης γὰρ αὐτῆς πρὸς τὸν πόλεμον ἀπὸ τετρακισχιλίων ταλάντων ἐξαρτύεσθαι ναυτικὸν, ἐκώλυσε, πέμψας γράμματα, καὶ μεγαληγορήσας, ὡς αὐτὸς δαπανῶν καὶ τοσαύτης παρασκευῆς, ταῖς τῶν συμμάχων ναυσὶ Μιθριδάτην ἐκβαλεῖ τῆς θαλάττης. καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν αὐτῷ τοῦ θεοῦ συναγωνισαμένου. λέγεται γὰρ Ἀρτέμιδος χόλῳ Γειαπίνης ὁ χῶμα ἐμπεσεῖν τοῖς Ποντικοῖς, συλήσασιν αὐτῆς τὸ ἱερὸν καὶ τὸ

F ξόανον ἀναστάσασι. πολλῶν δὲ Λουκούλλῳ παραινούντων ἀναβάλλεσθαι τὸν πόλεμον, οὐ φροντίσας ἐνέβαλε διὰ Βιθυνίας καὶ Γαλατίας εἰς τὴν βασιλικήν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐνδεὴς τῶν ἀναγκαίων, ὥστε Γαλάτας ἕπεσθαι τετρακισμυρίους, ἕκαστον ὑπὲρ τῶν ὤμων κομίζοντα σίτου μέδιμνον. πορευόμενος δὲ καὶ κρατῶν ἀπάντων, εἰς τοσαύτην ἦλθεν εὐπορίαν,

ὥστε τὸν μὲν βοῦν ἐν τετραποδίᾳ, δραχμῆς, τὸ δὲ ἀνδράποδον, τεσσάρων ὤνιον εἶναι· τὴν δ' ἄλλην λείαν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τοὺς μὲν ἀπολείπειν, τοὺς δὲ ἀναλίσκειν. Διάθεσις γὰρ ἦν οὐδενὸς πρὸς οὐδένα, πολλῶν ὑποπιπτόντων. ἀλλ' ὅσον φθείραι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν, ἱππασάμενοι καὶ καταδραμόντες ἄχρι Θεμισκύρας καὶ τῶν περὶ Θερμώδοντα πεδίων, ἠπόρουν τὸν Λούκουλλον, ὅτι πάσας προσάγεται τὰς πόλεις, κἂν κρατοῦν οὐδεμίαν ἤρκει οὐδὲ παρέσχηκεν αὐτοῖς ὠφεληθῆναι διαρπάσαι. Ἀλλὰ καὶ νῦν (ἔφασαν) Ἀμισὸν, πόλιν εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν, οὐ μέγα ὂν ἔργον (εἴ τις ἐντείναι τὴν πολιορκίαν) καταχεῖν, ἀπολιπόντας ἡμᾶς, ἄγε περὶ τὴν Τιβαρηνῶν καὶ Χαλδαίων ἐρημίαν, Μιθριδάτῃ πολεμήσοντας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἀπὸ Λούκουλλος ἐλπίτας εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας τοὺς στρατιώτας προαγαγεῖν, ὅ-σον ὑστερον ὀξέφηνεν, ὑπερεώρα, καὶ οὐκ ἐφρόντιζεν. ἐκείνοις δὲ ἀπελογεῖτο μᾶλλον εἰ βραδυτῆτα κατηγόρουν αὐτοῦ, διατείβοντος ἐνταῦθα περὶ κώμας καὶ πόλεις οὐ πολλοῦ τινος ἀξίας πολὺν χρόνον, ἐόντος δὲ αὔξεσθαι Μιθριδάτην. Αὐτὸς γὰρ (ἔφη) τοῦτο καὶ βούλομαι, καὶ κάθημαι τηρῶν, μέχρι αὐξηθῆναι τὸν ἄνδρα, καὶ συναγαγεῖν αὐτὸν ἀξιόμαχον δυνάμει, ἵνα μείνῃ καὶ μὴ φύγῃ προσιόντας ἡμᾶς. ἢ οὐχ ὁρᾶτε πολλοὺς μὲν αὐτῷ καὶ ἀτέκμαρτον ἐρημίαν ὀπίσω παρεῖναι; ἐλεῖς δὲ ὁ Καύκασος, καὶ ὄρη πολλὰ καὶ βαθέα, καὶ μυρίους βασιλεῖς φυγομαχοῦντας ἀρκοῦντα κατακρύψαι καὶ περιέχειν. ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ὁδὸς εἰς Ἀρμενίαν ἐκ Καβείρων· καὶ ὑπὸ Ἀρμενίας κάθηται Τιγράνης, βασιλεὺς βασιλέων, ἔχων δυνάμεν ἣ Πάρθους τε περικόπτει τῆς Ἀσίας, καὶ πόλεις Ἑλληνίδας εἰς Μηδίαν ἀναχωνεύει, καὶ Συρίας κρατεῖ καὶ Παλαιστίνης, καὶ τοὺς ἀπὸ Σελεύκου βασιλεῖς ἀποκτιννύς, θυγατέρας δὲ αὐτῶν ἄγει καὶ γυναῖκας ἀναπαύσας. οὗτος, οἰκεῖός ἐστι Μιθριδάτου καὶ γαμβρός. οὐ περιόψεται δὴ αὐτὸν ἱκέτιν ὑποδεξάμενος, ἀλλὰ πολεμήσει πρὸς ἡμᾶς· καὶ ἀπεύδοντες ἐκβάλλειν Μιθριδάτιον, κινδυνεύσομεν ὑπὸ πάσαις Τιγράνου, πάλαι μὲν αἰτίας δεόμενον ἐφ' ἡμᾶς, δυσπρεπεστέρας δὲ οὐκ ἂν λαβόντα τῆς ὑπὲρ ἀνδρὸς οἰκείου καὶ βασιλέως ἀναγκαζόντος ὑπουργεῖν αὐτῷ. τί οὖν δεῖ τοῦθ' ἡμᾶς ὀξεργάσασθαι; καὶ διδάξαι Μιθριδάτιον ἀγνοοῦντα μὲν ὧν ἐστιν αὐτῷ πρὸς ἡμᾶς πολεμητέον; καὶ μὴ βουλόμενον, ἀλλ' ἀδοξοῦντα, συνελαύνειν ὑπὸ τὰς τοῦ Τιγράνου χεῖρας; ἀλλ' οὐχὶ δοῦναι αὐτῷ χρόνον, ἐκ τῶν οἰκείων προσκυβεύσασθαι καὶ δυναστρίωσαι, Κόλχοις καὶ Τιβαρηνοῖς καὶ Καππαδόξιν, οὓς πολλάκις κεκρατήκαμεν, μάχεσθαι, μᾶλλον ἢ Μήδοις καὶ Ἀρμενίοις; ὑπὸ τοιούτων λογισμῶν ἠρέθισε Λούκουλλος, πρός τε τὴν Ἀμισὸν διέτριψε, μαλακῶς τῇ πολιορκίᾳ χρώμενος· καὶ μετὰ χιλίων Μυρίων ἀπολιπὼν ὑπὸ τῆς πολιορκίας, ἐβάδιζεν ὑπὸ Μιθριδάτιον καθήμενον ἐν Καβείροις, καὶ ἀγνοούμενον ὑφίσασθαι τοὺς Ῥωμαίους, ἠθροισμένης αὐτῷ δυνάμεως εἰς τετρακισμυρίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τετρακισχιλίους, οἷς ἐθάρρει μάλιστα. καὶ διαβὰς τὸν Λύκον ποταμὸν, εἰς τὸ πεδίον προσεκαλεῖτο τοὺς Ῥωμαίους. ἠνοχλήθη δὲ ἱππομαχίᾳ ἔφυγον οἱ Ῥωμαῖοι. Πομπώνιος δὲ ἀνὴρ οὐκ ἄδοξος ἑάλω τετρωμένος, καὶ προσὸν τὸν Μιθριδάτιον ἀνήχθη κακῶς ὑπὸ τραυμάτων διακείμενος. πυθομένου δὲ τοῦ βασιλέως εἰ σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, θυμήσεται φίλος, Ἄν γε δὴ (ἔφη) Ῥωμαίοις διαλλαγῇς· εἰ δὲ μὴ, πολέμιος.) τοῦτον μὲν θαυμάσας ὁ Μιθριδάτης οὐκ ἠδίκησε.

A vrbes in exercitu drachma, mancipium quatuor esset venale, cæteram prædam nullo respectu alii relinquerent, alii corrumperent. quippe distrahere prædam omnibus abundantibus nulli valebant. Sed quum equitatu & excursionibus omnem regionem vsque Themiscyras & circa Thermodontem vastassent fœdassentq; , lacerabant Lucullum quod omnes vrbes per deditionem, vi cepisset nullam, neq; diripiendam concessisset militi. Imo dixerunt, nunc etiam Amiso opulenta & copiosa relicta vrbe, quam non sit operosum, si acriter eam oppugnes, expugnare, ad solitudines nos Tibarenorum & Chaldæorum rapito, vt cum Mithridate confligamus. Verum quia non sperauerat hinc milites eo furoris progressuros, vt apparuit deinceps, contemnebat & floccipendebat ea. Apud illos vero malebat purgare se, qui culpabant cunctationem suam, quod circa vicos & oppida non magni momenti multum corrumperet temporis, & permitteret respirare Mithridatem. Id ipsum, inquit, cupio & reses struo, vt vires ille reparet, copiasque, quibus fidere queat, contrahat: quo consistat, neq; ad nostrum profugiat aduentum. Cernitisne habere illum à tergo solitudinem vastam & immensam? Subest Caucasus montesq; multi & lati, qui infinitos reges valeant aciem declinantes occultare & tegere. Paucorum dierum est ex Cabiris in Armeniam iter, vbi sedet otiosus rex regum Tigranes tanta subnixus potentia, qua Parthis extorquet Asiam, ciuitates Græcas in Mediam deportat, Syriam obtinet & Palæstinam, reges Seleuci successores sustollit, eorum filias & coniuges sedibus extractas abducit. Hic Mithridatis propinquus est & gener. Non proiiciet certe, vbi ad ipsum se contulerit supplicem, sed arma nobiscum conferet: ac dum acceleramus Mithridatem pellere, verendum fuerit, ne accersamus Tigranem, qui iampridem prætextum aduersus nos quærit, verum haud reperiet speciosiorem, quam pro homine necessario & rege coacto sibi seruire. Quid ergo, hoccine vrgebimus ipsi, & Mithridatem docebimus nescium, quibuscum socianda ei aduersus nos arma sint? inuitumque & dedignantem, vt probrosum sibi, in manus agemus Tigranis? Non spatium ei dabimus ex peculiaribus se instruendi atque erigendi, ac cum Colchis, Tibarenis, Cappadocibus, quos contudimus frequenter, potius quam cum Medis & Armeniis præliabimur? Hoc consilio Lucullus ad Amisum lenta obsidione tempus triuit. Exacta bruma, relicto ad continuandam obsidionem Murena mouit in Mithridatem. Is ad Cabira statiua habebat, certus ibi subsistere Romanos exercitu conscripto ad XL millia peditum, quatuor equitum, in quibus summam fiduciam habebat. Ac transgressus Lycum amnem, in campos patentes progressus, lacessiuit Romanos. Commisso equestri prælio, terga Romani verterunt. In eo Pomponius, non obscurus vir, saucius captus est, atque ad Mithridatem vulneribus grauis pertractus. Quem vbi rogauit rex an, si ipsum conseruasset, amicus sibi esset futurus, Sane, inquit, si pacem cum populo Romano feceris: sin secus, hostis. Cuius rex admiratus virtutem, nihil eum læsit.

Quum timeret Lucullus, præualentibus equitatu hostibus, planicem: petere autem montanam regionem longinquam, saltuosam, impeditam grauaretur, ecce Græci quidam, qui abdiderant se in speluncam quandam, capiuntur: quorum natu maximus Apollodorus Lucullum recipit se ductu-rum & locaturum tuta castris sede, quæ arcem habeat Cabiris imminentem. Huic fidem adiunxit, ac prima vigilia, incensis ignibus, mouit, saltuque sine incommodo superato, tenuit arcem. Vbi diluxit, conspectus est supra capita hostium metari castra locis qui dimicare volenti facultatem eius dabant, & ne compelli posset, quiescenti. Quum ergo neuter in animo haberet in præsentia prælio decernere, ferunt ceruum persequentibus regiis intercepta via occurrisse Romanos. Hinc initium ortum certaminis, pluribus semper ad vtrosque affluentibus. postremo superiores fuerunt regii. Fugam Romani suorum ex vallo despicientes fremuerunt, ac concursu ad imperatorem facto, rogauerunt vt duceret in hostem, signumque poposcerunt pugnæ. Qui, quo eis ostenderet quanti sit momenti in ipso certamine & discriminis articulo ducis præsentia & conspectus prudentis, edixit illis ne mouerent se, ipse autem descendit in campum, & primis occurrens fugientium consistere imperauit & redire secum in hostem. His parentibus, cæteri à fuga se reprimentes, globo facto hostes facile fugant consectanturq; vsq; ad castra. Reuersus Lucullus eos qui ceperant fugam, de more notauit, ac fossam pedum duodecim discinctos, assistente & spectante toto exercitu, ducere iussit. Erat in præsidiis Mithridatis Dardariorum dynastes Olthacus, (est autem Dardariorum gens ex barbaris illis qui Mæotin paludem accolunt) omnibus vir in bellicis factis insigniter manu promptus & audax, & consilio cum primis bonus, in consuetudine præterea ciuilis & obsequiosus. Hic, quod semper cum aliquo popularium suorum dynastarum certamen & æmulationem de primis haberet, recepit Mithridati ingens factum, Lucullum se interfecturum. Collaudatus ab rege, atq; in speciem iræ probris ab eo ex composito sugillatus, equo arrepto, transfugit ad Lucullum: à quo est receptus benigne, quod magni nominis in castris eius esset. At cito vsu comprobati sagacitatem obseruantiamq; magni fecit, vt adhiberet subinde eum mensæ & in concilio. Vbi Dardario res maturata visa est, iussit pueris suis vt equum producerent extra vallum. Tum perrexit militibus meridiantibus & quiescentib. ad prætorium, neminem ratus prohibiturum ingressu se, qui familiaris esset imperatori, ac de re graui agere diceret velle se cum imperatore. Et ingressus libere erat, nisi, qui multos perdidit duces, Lucullum seruasset somnus. Nam somno operam dabat, & Menedemus à cubiculis ad limina stans, intempestiue ait Olthacum venire, modo Lucullum quieti se ex longis vigiliis & tantis occupationibus tradidisse. Qui quum iussus non discederet, sed inuito eo ostendit se ingressurum, ac rem relaturum ad eum necessariam & magnam. Ibi stomachabundus Menedemus nihil tanti esse ait ac Luculli salutem, hominemque ambabus manibus repulit,

A τοῦ Λουκούλλου τὰ μὲν πεδία τῶν πολεμίων ἱπποκρατούντων, δεδιότος, τὰ δ' ὀρεινὰ ὀκνοῦντος προϊέναι, μακρὰ καὶ ὑλώδη καὶ δύβατον οὖσαν, ἁλίσκονται τινὲς κατὰ τύχην Ἕλληνες, εἴς τι σπήλαιον καταφυγόντες. ὧν ὁ πρεσβύτερος Ἀρτεμίδωρος, ὑπεδέχετο τὸν Λούκουλλον ἄξειν καὶ καταστήσειν ὅθι τόπῳ ἀσφαλεῖ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ φρούριον ἔχοντι τοῖς Καβείροις ὑπερκείμενον. πυθόμενος δὲ ὁ Λούκουλλος, ἅμα τῇ νυκτὶ πυρὰ καύσας ὑπῆει· καὶ τὰ σκεύη παρῆθεν ἀσφαλῶς τὸ χωρίον εἶχε, καὶ μὴ ἡμέραν ὑπεφαίνετο τῶν πολεμίων, ἱδρύων τὸν στρατὸν ἐν τόποις οἱ μάχεσθαι βουλομένῳ πρόσαγωγὴν ἐδίδοσαν, καὶ τὸ μὴ βιασθῆναι παρεῖχεν ἡσυχάζοντι. γνώμην μὲν οὖν οὐδέτερος εἶχεν ἔν γε τῷ παρόντι διακινδυνεύειν· ἔλαφον δὲ λέγεται τῶν βασιλικῶν διωκόντων, ὑποτεμνομένους ἀπαντῆσαι τοὺς Ῥωμαίους. ἐκ δὲ τούτου, συμπεσόντας ἀγωνίζεσθαι, πλείονων ἑκατέροις ἀεὶ προσγινομένων. τέλος δ' ἐνίκων οἱ βασιλικοί, καὶ τὸν φυγὼν ἐκ τοῦ χάρακος οἱ Ῥωμαῖοι καθορῶντες, ἤσχαλλον, καὶ συνέτρεχον πρὸς τὸν Λούκουλλον, ἄγειν σφᾶς δεόμενοι, καὶ σύνθημα πρὸς τὸν μάχην αἰτοῦντες. ὁ δ', βουλόμενος αὐτοῖς μαθεῖν

B ἡλίκον ἐστὶν ἐν ἀγῶνι πολέμου καὶ κινδύνῳ παρουσία καὶ ὄψις ἡγεμόνος ἔμφρονος, ἐκείνοις μὲν ἡσυχίαν ἄγειν ἐκέλευεν, αὐτὸς δὲ κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ τοῖς πρώτοις ἀπαντήσας τῶν φευγόντων, ἵστασθαι προσέταξεν καὶ ἀναστρέφειν μετ' αὐτοῦ. πειθόντων δὲ τούτων, καὶ οἱ λοιποὶ μεταβαλλόμενοι καὶ συστάντες, ὀλίγῳ πόνῳ τρέπουσι τοὺς πολεμίους, καὶ καταδιώκουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον. ἐπανελθὼν δὲ Λούκουλλος ἀτιμίαν τινὰ τοῖς φεύγουσι νενομισμένην προσέβαλε, κελεύσας ἐν χιτῶσιν ἀζώστοις ὀρύξαι δώδεκα ποδῶν τάφρον, ἐφεστώτων καὶ θεωμένων τῶν ἄλλων στρατιωτῶν. ὧν δέ τις ἐν τῷ Μιθρι-

D δάτου στρατοπέδῳ Δαρδαρείων δυνάστης Ὀλθακός, (γένος δ' εἰσὶν οἱ Δαρδάριοι βαρβάρων τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν οἰκούντων) ἀνὴρ ὅσα χειρὸς ἔργα καὶ τόλμης ἐν πολέμῳ, διαφερόντως ἄπορα, καὶ γνώμῃ ἰκανὸς ἐν τοῖς μεγίστοις, ἔτι δ' ἐμμελὴς ὁμιλῆσαι καὶ θεραπευτικός· διὸ ἔχων ἀεὶ πρός τινα τῶν ὁμοφύλων δυναστῶν ἅμιλλαν ὑπὲρ πρωτείων καὶ ζηλοτυπίαν, ὑπεδέχετο τῷ Μιθριδάτῃ μέγα ἔργον, ἀποκτενεῖν Λούκουλλον. ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, καὶ τινας αὐτοῦ προσβαλόντος ὑβριστικὰς ἀτιμίας εἰς προσποίησιν ὀργῆς, ἀφιππάσατο πρὸς Λούκουλλον· ὁ δ' ἄσμενος ἐδέξατο. λόγος δὲ καὶ αὐτοῦ πολὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ παχὺ πειρώμενος,

E ἠσπάζετο τοὺς τε ἀγχινοίᾳ αὐτοῦ καὶ ὀλιγαρές, ὥστε τραπέζης καὶ συνεδρίου ποτὲ ποιεῖσθαι κοινωνόν. ἐπεὶ δ' ἐδόκει καιρὸν ἔχειν ὁ Δαρδάριος, τὸν μὲν ἵππον ἔξω τοῦ χάρακος ἐκέλευσε προσαγαγεῖν τοὺς παῖδας, αὐτὸς δ', μεσημβρίας οὔσης, καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐν διαζόντων καὶ ἀναπαυομένων, ἐβάδιζεν ὅθι τὸν στρατηγικὸν σκηνοῦν, ὡς οὐδενὸς κωλύσοντος εἰσελθεῖν, ἄνδρα συνήθη καὶ λόγους τινὰς ἀξίους ἀκουσθῆς τῷ στρατηγῷ κομίζειν φάσκοντα. κἂν εἰσῆλθεν ἀδεῶς, εἰ μὴ ὁ πολλοὺς ἀνῃρηκὼς στρατηγικὸς ὕπνος Λούκουλλον ἔσωσεν. ἐτύγχανε δὲ

F καθεύδων, καὶ Μενέδημος εἷς τῶν κατευναστῶν, πρὸς τὴν θύραις ἑστώς, οὐκ ἔφη κατὰ καιρὸν ἥκειν τὸν Ὀλθακόν, ἄρτι Λουκούλλου πρὸς ἀνάπαυσιν, ἐκ μακρᾶς ἀγρυπνίας καὶ πόνων τοσούτων, δεδωκότος ἑαυτόν. ἐπεὶ δ' οὐκ ἀπῄει κελεύοντος, ἀλλ' ἔφη κωλύοντος εἰσελθόντα τοῦ πράγματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου ἀναλεχθῆναι βουλόμενος, ἤδη πρὸς ὀργὴν ὁ Μενέδημος, εἰπὼν μηδὲν ἀναγκαιότερον τοῦ σῴζεσθαι Λούκουλλον, ἀπεώσατο τὸν ἄνθρωπον ἀμφοτέραις ταῖς χερσίν.

ὁ δὲ δείσας ὑπεξῆλθε τοῦ χάρακος, καὶ λαβὼν τὸν ἵππον, ἀπήλασεν εἰς τὸ Μιθριδάτου στρατόπεδον ἄπρακτος. οὕτως ἄρα καὶ τοῖς πράγμασιν ὁ καιρὸς, ὥσπερ τοῖς φαρμάκοις, καὶ τὸ σώζουσι καὶ τὸ ἀναιρεθεῖ ῥοπὴν προστίθησιν. ἐκ τούτου, Σωρνάτιος μὲν ὀλίγον σίτου κομιδῇ ἐπέμφθη μετὰ δέκα σπειρῶν, καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ Μενεμάχου τῶν Μιθριδάτου στρατηγῶν ἑνὸς, ἀντέστη, καὶ συμβαλὼν φόνον ἐποίησε πολλὸν καὶ ἔσπισε τῶν πολεμίων. αὖθις δὲ πεμφθέντος Ἀδριανοῦ μετὰ δυνάμεως, ὅπως ἐκ περιουσίας ἔχωσιν οἱ στρατιῶται σῖτον, οὐ περιεῖδε Μιθριδάτης, ἀλλ' ἀπέστειλε Μενέμαχον καὶ Μύρωνα, πολλῶν μὲν ἱππέων, πολλῶν δὲ πεζῶν ἠρημένους. οὗτοι πλήττες (ὡς λέγεται) πλὴν δυοῖν, κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. καὶ Μιθριδάτης μὲν ἔκρυψε τὴν συμφορὰν, ὡς οὐ τοσαύτην οὖσαν, ἀλλὰ μικράν, παρεσκευακότων ἀπειρίᾳ τῶν στρατηγῶν. Ἀδριανὸς δὲ λαμπρὸς παρημείβετο τὸ στρατόπεδον, πολλὰς καταγων ἁμάξας, σίτου καὶ λαφύρων γεμούσας· ὥστε δυσθυμίαν μὲν αὐτῷ, παρακλὴν δὲ καὶ φόβον ἀμήχανον ἐμπεσεῖν τοῖς στρατιώταις. ἐδέδοκτο μὲν οὖν μηκέτι μένειν· ἐπεὶ δὲ προεξέπεμπον οἱ βασιλικοὶ τὰ σφέτερα χρήματα καθ' ἡσυχίαν, τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυον, ἤδη καὶ πρὸς ὀργὴν ὑπὸ τῆς ὁρμῆς ὠθούμενοι καὶ βιαζόμενοι, τὰ μὲν χρήματα ἥρπαζον, αὐτοὺς δὲ ἀπέσφαττον. ὅπου καὶ Δορύαλος στρατηγὸς, οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἢ τὴν πορφύραν περὶ αὐτὸν, ἀπώλετο διὰ ταύτην. Ἑρμαῖος δὲ ὁ θύτης κατεπατήθη περὶ τὰς πύλας. αὐτὸς δ' ὁ Μιθριδάτης, οὔτε ὁπαδοῦ τινος, οὔτε ἱππικοῦ παραμείναντος αὐτῷ, συνεξέπεσεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῖς πολλοῖς ἀναμεμιγμένος· οὐδ' ἵππου τῶν βασιλικῶν ἐπορήσας, ἀλλ' ὀλίγου κατιδὼν αὐτὸν ἐν τῷ ῥεύματι τῆς τροπῆς ἐκείνης διαφερόμενον Πτολεμαῖος ὁ εὐνοῦχος, ἵππον ἔχων, αὐτὸς ἀπεπήδησε καὶ παρέσχεν. ἤδη γὰρ αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι κατεῖχον ὑπεκείμενοι· καὶ πάντα μὲν οὐκ ἀπελείποντο τοῦ λαβεῖν αὐτὸν, ἀλλ' ἦλθον ἔγγιστα τούτου. φιλοπλουτία δὲ καὶ μικρολογία στρατιωτικὴ, τὸ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ μεγάλοις κινδύνοις διωκόμενον ἐκ μακροῦ θέρους Ῥωμαίους ἀφείλετο, καὶ Λούκουλλον ἀπεστέρησε νικῶντας τῶν ἐπάθλων. ἐν μὲν γὰρ τῷ ἐφικτῷ τῆς διώξεως ὁ ὑποσκελίσας τὸν ἄνδρα ἵππος· ἡμιόνου δὲ τῶν τὸ χρυσίον κομιζόντων μεταξὺ τοῦ βασιλέως, εἴτ' ἀπὸ ταυτομάτου παρῳστήσαντος, εἴτε τοῦ βασιλέως ὑπίτηδες ἐμβαλόντος αὐτὸν εἰς τὴν διώκουσαν ἁρπάζοντες καὶ συλλέγοντες τὸ χρυσίον, καὶ διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, καθυστέρησαν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον αὐτῶν ἀπέλαυσε τῆς πλεονεξίας ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὸ τῶν ἀπορρήτων τοῦ βασιλέως ὄντα Καλλίστρατον ὁ μὲν ἄγειν ἐκέλευσεν, οἱ δ' ἄγοντες, αἰσθόμενοι πεντακοσίοις χρυσοῖς ἐστεφανωμένον, ἀπέκτειναν. οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις μὲν ἐπέτρεψε τὸν χάρακα πορθῆσαι. τὰ δὲ Κάβειρα λαβὼν, καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων τὰ πλεῖστα, θησαυρούς τε μεγάλους εὗρε, καὶ δεσμωτήρια, πολλῶν μὲν Ἑλλήνων, πολλῶν δὲ συγγενῶν τοῦ βασιλέως κεκειρημένων, οἷς πάλαι τεθνηκέναι δοκοῦσιν οὐ σωτηρίαν, ἀλλ' ἀναβίωσιν καὶ δευτέραν τινὰ γένεσιν ἡ Λουκούλλου χάρις παρέσχεν. ἔάλω δὲ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Μιθριδάτου Νύσα, σωτήριον ἄλωσιν· αἱ δ' ἀπωτάτω τοῦ κινδύνου, καθ' ἡσυχίαν ἀποκεῖσθαι δοκοῦσαι, περὶ Φερναχίαν, ἀδελφαὶ καὶ γυναῖκες, οἰκτρῶς ἀπώλοντο, Μιθριδάτου πέμψαντος ἐπ' αὐτὰς ὀκτὼ τῆς φυγῆς Βακχίδην εὐνοῦχον.

A Quare metuens ille, subduxit se ex castris, atque conscenso equo, in castra Mithridatis re infecta profugit. Ita quidem rebus tempus vt medicinis salutis adferendæ & necis tribuit momentum. Inde Sornatius cum decem cohortibus est frumentatum missus, & insectante eum vno ex Mithridatis ducibus Menandro, restitit, commissoque prælio magnam stragem & fugam edidit hostium. Postquam iterum missus cum copiis Adrianus est, vt cumulate exercitus commeatum haberet, non indormiuit Mithridates, sed misit in eum Menemachum & Myronem, attributo his tam equi-
B tum quam peditum magno numero, qui à Romanis sunt, duobus exceptis, omnes trucidati. Eam cladem Mithridates dissimulauit vt non tantam, sed exiguam & acceptam ducum imperitia. At Adrianus iter fecit magno splendore præter illius castra, ingentem numerum secum trahens plaustrorum commeatu & præda onustorum. Vnde animus illius plane est deiectus, trepidatio autem & timor milites incessit. Itaque deliberatum est discedere. Cæterum quia præmittebant in occulto illi qui præcipui erant apud regem pre-
C tiosissimas quasque res suas, & alios prohibebant, ibi iam infesti ad portas per impressionem & vim impedimenta illorum diripuerunt, ipsos obtruncauerunt. Vbi Doryalus quoque dux, qui præter purpuram, qua erat amictus, nihil habebat, eius causa periit: Hermæus aruspex est in porta elisus: ipse Mithridates, quum nemo apud eum ne apparitor quidem vel equiso remansisset, in caterua se cæterorum extulit castris, ac ne equum quidem ex regiis ad manum habuit. Verum quum sero tandem in fluctu fugæ illius conspexisset iactatum eunuchus Ptolemæus, cui equus erat, desiliit præbuitque equum regi. Iam enim premebant
D eum instantes Romani, neque defuit celeritas his ad eum comprehendendum, sed pene tenebant. At auaritia & sordes militares multis certaminibus magnisq; periculis diu captatam prædam Romanis eripuere, Lucullumq; victoriæ præmio fraudauere. Iam enim prope in manibus instantium equus qui Mithridatem auexit erat, quum interea mulus ex iis qui gazam regis portabant, coniecit se inter regem & consectantes, siue sponte sese obtulit, siue de industria rex obiecit eum insequentitibus. Ita illi rapiendo colligendoque auro, atque
E inter se digladiando cessauerunt illum corripere. Neque hoc modo ex eorum rapacitate detrimenti sensit Lucullus, sed &, qui regi à secretis erat, Callistratum duci Lucullus in castra imperauit. Qui vero illum ducebant, succinctum quingentis aureis sentientes, occiderunt. Et his castra regis tamen diripienda concessit. Porro Cabiris aliisque compluribus captis arcibus, grandes thesauros inuenit & carceres, in quos conditi multi Græci, multi etiam regis necessarii erant, qui quum habuissent se iamdudum pro deploratis, non tam Lu culli beneficio sunt conseruati, quam reuixerunt, & quodammodo renati sunt. Inter cæteros soror
F Mithridatis Nyssa capta est magna ipsius salute. Illæ vero quæ remotissime à periculo & pacato loco repositæ videbantur apud Pharnaciam sorores & vxores, misere perierunt: ad quas necandas eunuchum Bacchidem ex fuga misit Mithridates.

In multis duæ regis ſorores fuerunt Roxane & Statira, quæ annis prope quadraginta in virginitate vixerant, & coniuges, duæ Ionides natione Berenice Chia, & Mommia Mileſia. Erat huius celebre inter Græcos nomen, quod quum eam rex attentaret, & quindecim millia aureorum miſiſſet, eatenus fuerit reniſa, dum ſponſaliis factis miſſoq; diademate appellauit reginam. Ea ante quoque in perpetuo mœrore egerat, deplorauerat q; corporis ſui venuſtatem, quæ dominum ſibi pro viro, pro nuptiis autem & penatibus conciliaſſet cuſtodiam barbarorum. Iam quod procul Græcia relegata ſperatis bonis per ſomnium frueretur, & veris illis ſpoliata. Vbi iam adfuit Bacchides, eiſq; indixit mortem, quæ cuiq; facillima & leuiſſima videretur, detractum capiti diadema collo aptauit, atque ex eo ſemetipſa ſuſpendit. Quo cito abrupto, Execrabilis faſcia, inquit, ne hic quidem eris mihi vtilis? Tum illud proiecit conſpuitque, ac iugulum obtulit Bacchidi. Berenice poculum veneni ſumpſit, cuius portionem matri dedit præſenti & petenti, vnaq; ebiberunt ambæ. Valuit autem in corpus imbecillius vis veneni: Berenicen vero, quæ minus iuſto hauſerat, non abſtulit: quum diu animam ageret, accelerante Bacchide ſtrangulata eſt. Ferunt etiam ex innuptis illis ſororibus, alteram, poſt multas in fratrem execrationes & probra, virus epotaſſe, Statiram vero nihil grauius aut abiectius loquutam, ſed collaudato fratre, quod de vita in diſcrimen vocatus, rationem habuiſſet etiam ipſarum proſpexiſſetque, vt citra contumeliam vitam ponerent liberæ. Hæc, clementem natura & humanum momorderunt Lucullum. Inſequendo Talaurorum tenus peruenit. Vnde, quum quarto iam die Mithridates præuertiſſet in Armeniam ad Tigranem fugere, retro cõceſſit. Subactis Chaldæis & Tibarenis, & Armenia minore potitus, ſubiugatis item arcibus & vrbibus, miſit Appium ad Tigranem Mithridatis expoſcẽdi cauſa. Hinc Amiſum profectus eſt, quæ adhuc obſidebatur. In cauſa præfectus erat Callimachus, qui ſcientia apparatus machinalis & omnis vi verſutiæ, cuius in obſidione vſus ſit, vehementiſſime fatigauit Romanos. ob quod poſt pœnas exoluit. Hic tunc ſolertia & conſilio eſt victus Luculli, qui qua diei hora abducere & reficere conſueuerat milites, ea adortus eſt mœnia. Quorũ quũ modicam partem cepiſſet, ille, vel quod prædam inuideret Romanis, vel quo facultatem ſibi euadendi ſtrueret, deſeruit incenditq; vrbem. Nemo enim morabatur ſoluentes. Verum vt vis flammæ ſublata muros comprehendit, accingebant ſe milites ad prædam. At Lucullus intereuntis miſertus vrbis foris voluit prohibere ignem, atque ad reſtinguendum adhortatus eſt milites. Cæterum nemo obtemperabat ei, ſed eruebant opulentiam, clamanteſque armis concrepabant donec vi adactus, quo vrbem ipſam certe eriperet ex incendio, permiſit eis prædam. Illi vero diuerſum egerunt. Quum enim ad faces rimarentur omnia, & omnes in angulos lumen inferrent, ipſi pleraque ædificia concremauere. Quare ingreſſus poſtridie vrbem Lucullus, ad amicos lacrymabundus dixit, cum crebro iam fortunam ſe Syllæ ſuſpexiſſe,

A ἦσαν ὃ μετ' πολλὴν ἀδελφαί τε δύο τοῦ βασιλέως, Ῥωξάνη καὶ Στάτειρα, τοῦ τεσσαρακοντα ἔτη παρθενεύσαι· καὶ γαμεταὶ δύο, γένος Ἰονίδες, Βερενίκη μὲν ἐκ Χίου, Μομμία δέ, Μιλησία. Ταύτης ὁ πλεῖστος λόγος ἐν τοῖς Ἕλλησιν ὅτι τοῦ βασιλέως πειραντος αὐτῆς, καὶ μυρίοις πεντακισχιλίοις χρυσοῖς τοῦς πέμψαντος, αὐτίκα, μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο στεφθῆναι, καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ, βασίλισσαν ἀπηγόρευσεν. αὕτη καὶ τοῦ τὸν ἄλλον χρόνον δυσαρεστεῖν καὶ ἀπεθρώει τοῦ σώματος δυμορφίαν, ὡς δεσποτῶν μὲν αὐτῆς ἀνδρὸς αὐτῇ, φεύγειν δὲ βαρβάρων αὐτὶ γάμου καὶ οἴκου

B τοῦ ξενήσασαν· πόρρω δὲ που τῆς Ἑλλάδος ἀπῳκισμένη, τοῖς ἐλπιζομένοις ἀγαθοῖς ὄναρ σωέχη, τῆς δ' ἀληθινῶν ἐκείνων ἀπεστέρηται. καὶ δὴ τοῦ Βακχίδου τοῦ δεδιωγμένου, καὶ τοῦ στέξαντος αὐτῇ ἀποθνήσκειν, ὡς ἐκείνῃ δοκεῖν ῥᾷστον εἶναι καὶ ἀλυπότατον, τοῦ ἀπασάσατο τῆς κεφαλῆς τὸ διάδημα, τοῦ δὲ αὐχένα τῷ σφαιρῷ τοῦ ἔπνιξε, καὶ ἀπήρτησεν ἑαυτόν. ταχὺ δὲ ἀποῤῥαγέντος, Ὦ κατηραμένον (ἔφη) ῥάκος, οὐδὲ τοῦτο ἔσῃ μοι χρήσιμον· καὶ ἔρριψε τοῦ σπασαμένου, τῷ Βακχίδῃ τὸν σφαγὴν παρέσχεν. ἡ δὲ Βερενίκη, κύλικα φαρμάκου λαβοῦσα, τῆς μητρὸς αὐτῇ παρούσης καὶ δεομένης μετέδωκε· καὶ

C συνεξέπιον μὲν ἀμφότεραι. ἤρξατο δὲ ἡ τοῦ φαρμάκου δύναμις εἰς τὸ ἀσθενέστερον σῶμα τῆς Βερενίκης, οὐχ ὅσον ἔδει ποιῆσαι, οὐκ ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ δυσθανατοῦσα τοῦ Βακχίδου ἀστεύδοντος ἀπεπνίγη. λέγεται δὲ καὶ τῆς ἀγάμου ἀδελφῆς ἐκείνων τῆς μὲν ἐπαρωμένῃ πολλὰ καὶ λοιδορουσαν, οὐκ πιεῖν τὸ φάρμακον, τῆς δὲ Στατείρας, ὅτε δύσφημόν τι φθεγξαμένης, οὐδὲ ἀγανεῖς, ἀλλ' ἐπαινοῦσαν τῆς ἀδελφοῦ, ὅτι τοῦ τοῦ σώματος κινδυνευούσης, οὐκ ἠμέλησεν αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦ σώσαι ἐλευθέρας καὶ αἰδοίους ἀποθανεῖν. Ταῦτα μὲν οὖν φύσει χρηστὸν ὄντα καὶ φιλάνθρωπον ἐωίασε τὸν Λούκουλλον. ἐλάσας δὲ ἄχρι Ταλαύρων ἦλθεν. ἡμέρᾳ δὲ τετάρτῃ τοῦτον

D ἠφίκει Μιθριδάτης εἰς Ἀρμενίαν τοῦς Τιγράνην πεφευγώς, ἀποβέβεται· καταστρεψάμενος δὲ Χαλδαίους καὶ Τιβαρηνοὺς, καὶ τὰ μικρὰν Ἀρμενίαν τοῦ δαλαβὼν, καὶ φρούρια καὶ πόλεις τοῦ δασπασάμενος, Ἄππιον μὲν ἔπεμψε τοῦς Τιγράνην, ἐξαιτοῦν Μιθριδάτην· αὐτὸς δὲ ἦκε τοῦς Ἀμισὸν ἔτι πολιορκουμένην· ἦν δὲ Καλλίμαχος ὁ στρατηγὸς, ἐμπειρίᾳ μηχανικῆς τοῦ δασκευῆς, καὶ δεινότητι πανουργίας, ὅσην πολιορκία δέχεται, πλεῖστα λυπήσας Ῥωμαίους· ὧν ὕστερον ἔδωκε δίκην. τότε δὲ ὑπὸ Λουκούλλου καταστρατηγηθεὶς, ὑφ' ὧν ἔθος εἶχεν ὥραν τῆς ἡμέρας ἀπάγειν καὶ ἀναπαύειν πὶς στρατιώτας, ἐν ἐκείνῃ τοῦ βαλόντος ἀφνιδίως,

E καὶ καταφόντος οὐ πολὺ μέρος τοῦ τείχους, αὐτὸς ἐκλιπὼν τὴν πόλιν ὑφῆψεν. εἴτε φθονῶν ὠφεληθεῖσαι Ῥωμαίους· εἴτε ῥαστώνῃ φυγῆς ἑαυτῷ μηχανώμενος. οὐδεὶς γὰρ ἐφείδετο τῶν ἐκπλεόντων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡ φλὸξ ἀναδραμοῦσα πολλὴ τὰ τείχη τοῦ εἶχεν, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται παρεσκευάζοντο τοῦς ἁρπαγήν. ὁ δὲ Λούκουλλος, οἰκτείρων ἀπολλυμένην τὴν πόλιν, ἔξωθεν ἐβοήθει τοῦς τὸ πῦρ, καὶ σβεννύναι παρεκάλει, μηδενὸς αὐτῷ τοῦ σέχοντος, ἀλλ' ἁρπαζομένων τὰ χρήματα, καὶ μετὰ βοῆς ὅπλα κρουόντων, ἕως ἐκβιασθεὶς ἐπέτρεψεν, ὡς αὐτίκα γε τὴν πόλιν ἁρπασόμενος τοῦ πυρός. οἱ δὲ τοὐναντίον ἔτρεψαν· πολὺ γὰρ ἀξεφυσῶντες

F ὑπὸ λαμπάδων καὶ πολυπλοῦ φῶς ἐπιφέροντες, αὐτοὶ τὰ πλεῖστα τῶν οἰκημάτων καθεῖλον. ὥστε τὸν Λούκουλλον, εἰσελθόντα μεθ' ἡμέραν καὶ δακρύσαντα, τοῦς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς πολλάκις ἤδη Σύλλαν μακαρίσας,

μάλιστα τῇ σήμερον ἡμέρᾳ τοῦ τοιούτου δυτυχίαν θαυμάσειεν, ὅτι σῶσαι βουληθεὶς ἐδυσωπήθη τὰς Ἀθήνας. Ἐμὲ δ' (ἔφη) τοῦτο ζηλωτὴν γενόμενον, εἰς τὴν Μομμίου δόξαν ὁ δαίμων ἀπεείρησεν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων δύναμαι μεγαλυνεῖν ἐπειρᾶτο τὴν πόλιν. καὶ ὃ μὴν πῦρ ὄμβρῳ κατέσβεσαν ἔκ τινος θείας τύχης περὶ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς συμπεσόντες· τὰ δ' πλεῖστα τῶν ἀπολωλότων, αὐτὸς ἐπιπαρὼν ἀνῳκοδόμησε, καὶ τοὺς φεύγοντας Ἀμισηνῶν ἐδέξατο, καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατῴκισε τοὺς βουλομένους, εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίων χώραν προσοικείσας. ἣν δ' ἡ πόλις Ἀθηναίων ἄποικος, ἐν ἐκείνοις ἄρα τοῖς χρόνοις ἐν οἷς ἤκμαζεν ἡ δυνάμις αὐτῶν, καὶ κατεῖχε τὴν θάλασσαν, οἰκισθεῖσα· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν τοῦ Ἀείσωνος τυραννίδα βουλομένων φεύγειν, εἰς πλεύσαντες αὐτὴ κατῴκουν, καὶ μετεῖχον τῆς πολιτείας· οἷς συνέβη τὰ οἰκεῖα διαφεύγοντας ἀπολαῦσαι τῶν ἀλλοτρίων. ἀλλά τοι γε σωθέντας αὐτῶν ὁ Λούκουλλος ἀμφιέσας καλῶς, καὶ δραχμὰς ἑκάστῳ δραχμὰς ὀπτὼ δοὺς ἀπέστειλε. τότε καὶ Τυραννίων ὁ γραμματικὸς ἑάλω. Μουρῆνας δὴ αὐτὸν ἀξιώσας, καὶ λαβὼν, ἀπηλευθέρωσεν, οὐ μελετῶν τῇ δωρεᾷ χρησάμενος. οὐ γὰρ ἠξίου Λούκουλλος ἄνδρα διὰ παιδείαν ἐπαινουδασμένον, δοῦλον γενέσθαι πρότερον, εἶτα ἀπελευθέρον. ἀφαίρεσις γὰρ ἦν τῆς παρούσης, ἡ δ' δοκούσης ἐλευθερίας δόσις. ἀλλὰ Μουρῆνας μὴν οὐκ ἐνταῦθα μόνον ὤφθη πολὺ τῆς τοῦ στρατηγοῦ καλοκἀγαθίας ἀποδεής. Λούκουλλος δὲ τρέπεται πρὸς τὰς ἐν Ἀσίᾳ πόλεις, ὅπως τῶν πολεμικῶν ἔργων σχολάζοντος αὐτοῦ, καὶ δίκης τινὸς μετάσχῃ καὶ δεσμῶν, ὧν ὑπὸ πολλοῦ χρόνου ἐνδεῆ τοῦ ἐπαρχίαν ὖσαν ἄρρητοι καὶ ἄπιστοι δυστυχίαι κατεῖχον, ὑπὸ τῶν τελωνῶν καὶ τῶν δημοσιωνῶν πορθουμένην καὶ δουλοπρεπῶς διζομένην, πιπράσκειν ἰδίᾳ μὲν υἱοὺς εὐπρεπεῖς, θυγατέρας δὲ παρθένους· δημοσίᾳ δ' ἀναθήματα, γραφὰς, ἱερεῖς ἀνδριαντοποιίας, ἀναγκαζομένων· ἀνθεῖς δὲ τέλος μὴν ἐν προσωπείοις θυμοῦσιν δουλεύειν. τὰ δὲ περὶ τούτου, χαλεπώτερα, χειμῶνες καὶ κιγκλίδες καὶ ἵπποι, καὶ στάσεις ὑπαίθροι, καύματος μὲν, ἡλίῳ, ψύχους δ' εἰς πηλὸν ἐμβιβαζομένων, ἢ πάγον· ὥστε τοῦ δουλεύειν σεισάχθειαν δοκεῖν εἶναι καὶ εἰρήνην. τοιαῦτα μὲν κακὰ Λούκουλλος ὁρῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ὀλίγῳ χρόνῳ πολλῶν ἀπήλλαξε τοὺς ἀδικουμένους. πρῶτον μὲν γὰρ ἑκατοστὴν ἐκέλευσε καὶ μὴ πλέον εἰς τοὺς τόκους λογίζεσθαι· δεύτερον δὲ, τοὺς μακροτέρους τοῦ παλαιοῦ τόκους ἀπέκοψε· ὃ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἔπραξε τῶν τοῦ χρεωφειλέτου προσόδων τοῦ τετάρτου μέρος καρπεύεσθαι τὸν δανειστήν. ὁ δὲ τόκον κεφαλαίῳ συνάψας, ἐξέρπτο τοῦ πλούτου· ὥστε ἐν ἐλάττονι χρόνῳ τετραετίας διαλυθῆναι τὰ χρέα πολλά, καὶ τὰς κτήσεις ἐλευθέρας ἀποδοθῆναι τοῖς δεσπόταις. ἐπὶ δὲ τοῦτο κοινὸν δεινὸν, ἐκ τῶν δισμυρίων ταλάντων, οἷς τοῦ Ἀσίαν ἐζημίωσεν ὁ Σύλλας· καὶ διπλοῦν ἀπεδόθη τοῖς δανείσασιν ὑπ' ἐκείνων, δυνηθέντες ἤδη τοῖς τόκοις εἰς δώδεκα μυριάδας ταλάντων. ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς δεινὰ παθόντες, ἐν Ῥώμῃ τοῦ Λουκούλλου κατεβόων, καὶ χρήματα αἰτίασαν ἐπ' αὐτὸν ἐνίους τῶν δημαγωγῶν, μέγα δυνάμενοι, καὶ πολλοὺς ὑπὸ χρεῶν πεποιημένοι τῶν πολιτευομένων· ὁ δὲ Λούκουλλος οὐ μόνον ὑπὸ τῶν δι' πεποιηκότων ἠγαπᾶτο δήμῳ, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις πολλοὺς ἐν, δυσαρεστοῦσας τοὺς ἡγεμόνας τοιούτου τυχόντας.

A tum eo die felicitatem illius duxisse admirandam, quod seruare vrbem Atheniensem quum vellet, potuisset: Me huius æmulum (inquit) ad Mommii detrusit sors existimationem. Attamen vrbem enisus est ex præsenti facultate erigere. Flammam imber, dum capitur vrbs, diuino quodam casu effusus, extinxit. Pleraq; ipse ante discessum suum, quæ diruta fuerant, instaurauit. Profugos Amisenorum excepit, aliisque Græcis, quicunque vellent, frequentauit vrbem, agrumque iis viginti & centum stadiorum attribuit. Colonia hæc ciuitas erat Athenienſium, quo tempore florebant opibus

B & imperium maris obtinebant, condita. Vnde qui Aristionis tyrannidem volebant defugere, eo se habitatum contulerant, fuerantque in ciuitatem recepti. Quibus accidit, vt, quum domestica mala declinauissent, inciderint in aliena. Cæterum quotquot horum incolumes fuerunt, hos vestiuit Lucullus honeste, ducenasque in capita drachmas largitus, in patriam remisit. Eadem tempestate captus est Tyrannio grammaticus. Hunc Murena petiuit à Lucullo. quem vt accepit, manumisit e-

C um. Verum vsus est eo munere illiberaliter: nolebat enim insigni virum eruditione Lucullus, prius seruum fieri, inde libertinum. Quippe ereptio præsentis, erat illa simulatæ libertatis donatio. Cæterum non hic tantum ostendit se imperatore suo Murena honestate imparem. Lucullus vero conuertit se inde ad vrbes Asiæ, quo, dum à muneribus feriaretur bellicis, aliquid his impertiret iuris & æquitatis: quibus iamdiu carentem, infandæ atque incredibiles calamitates oppresserant prouinciam. Eam publicani & fœneratores depopulantes, & seruilem in modum vexantes, prouinciales distrahere priuatim filios decoros filiasque virgines, publice ornamenta, picturas, signa, cogebant. Ipsis hic erat exitus vt addicti seruirent creditoribus.

D Hunc quæ antecedebant, atrociora erant, fidiculæ, carceres, equulei, stationes sub dio per æstum in sole, hyeme in luto vel glacie, quo eos compulerunt, vt seruitus his nouæ tabulæ & malorum videretur finis. Eas pestes quum Lucullus in oppidis reperisset, omnibus breui læsos vindicauit. Primum centesimam vsuram nec supra præcepit duci. Deinde eas quæ sortem excessissent, circumduxit. Tertium & maximum sanxit, vt acciperet creditor debitoris quartam partem prouentuum. Siquis vsuras capiti adiunxisset, his vniuersi crediti exigendi ius denegauit. Ita intra quadriennium omnia nomina dissoluta, & possessiones sunt

E dominis restitutæ liberæ. Erat publicum hoc æs alienum nomine viginti millium talentum quæ Asiæ imperauerat luere Sylla. Huius summæ solutum creditoribus duplum est, quæ vsuris redacta iam ab illis fuerat ad cxx millia talentum. Illi vero velut magna iniuria icti, Lucullum insectati sunt Romæ, atque hinc suis præualidi opibus, hinc quod multos qui rempub. gerebant haberent obnoxios, pecunia nonnullos qui in concionibus dominabantur, concitauerunt in eum. At Lucullus non tantum à gentibus, de quibus be-

F ne meritus fuerat, diligebatur, verum erat etiam charus cæteris prouinciis, quæ beatos ducebant illos qui talem nacti essent rectorem. Porro Appius Clodius, qui legatus ad Tigranē profectus fuerat

Ἄππιος δὲ Κλώδιος, ὁ πεμφθεὶς πρὸς Τιγράνην, ὢν ὁ

fuit autem hic Clodius frater eius, quam tunc Lucullus in matrimonio habebat) quum primò à ducibus regiis traheretur per superiores regiones via præter necessitatem tortuosa, flexuosa, & prolixa, quovsque libertus eius Syrus natione rectam indicauit, deflexit ductoribus repudiatis barbaris de prolixa illa & captiosa, paucisq; diebus Euphrate superato peruenit Antiochiam, quæ Epidaphne est dicta. Ibi Tigranem operiri iussus (aberat enim subiugans adhuc nõnullas Phœniciæ vrbes) complures dynastas, qui nõ ex animo parebant Armenio, conciliauit. in quibus Gordyenorum rex fuit Zarbienus. Multis insuper domitis à Tigrane ciuitatibus, quæ legatos clàm ad ipsum miserant, Luculli opem promisit, iussis in præsenti nihil mouere. Erat enim Græcis intolerandum Armeniorũ & durũ imperium. Spiritus præsertim ipsius regis ita arrogantes & inflati ex cursu rerum tam prospero euaserant, vt quicquid mortales optant & suspiciunt, non modò in arbitrio esse suo, sed & propter se arbitraretur natum. Nam à tenui & contempta exorsus spe, multas gentes in ditionem suam redegit, Parthorumque, vt nullus alius, obtriuit imperium. Mesopotamiam Græcis incolis frequentauit, quos frequentes ex Cilicia, frequẽtes ex Cappadocia sedibus suis extractos illic collocauit. Mouit pręterea ex loco viuendi consueto Arabas Scenitas, eosq; traduxit ac propius locauit, vt eorum opera vteretur commerciis. Reges seruiebant ei multi. Quatuor autem habebat in comitatu suo apparitorum vel satellitum loco. Hi, si equo incederet, pedibus iuxta in tunicis currebant. In solio sedenti & responsa gentibus danti apparebant pectinatim complicatis inter se manibus, quæ videbatur effigies præcipuè confessio esse seruitutis, quasi vendita libertate corpus offerentium ad patiendum quàm ad agendum paratius. Hanc tamen non formidans tragœdiam neque attonitus Appius, vt primùm ei data audientia est, disertè se dixit venisse, vt Mithridatem Luculli triumphis debitum abduceret, alioquin indicere Tigrani se bellum: vt Tigranem, quanuis vultu sereno & ad risum composito audire verba Appii eniteretur, notauerit corona iuuenis libertate commotum, qui tunc post annos fermè vigintiquinque liberam vocem audiuit. Tot enim regnauerat, vel potius grassatus fuerat. Responsum dedit Appio, se non deserturum Mithridatem, & Romanis, si bellum intulissent, restituturum. Lucullo verò infensus, quòd regem se tantum, non regem regum in epistola salutauisset, nec ipse imperatorem illum rescribens salutauit. Dona tamen Appio splendida misit. quæ quum non caperet, alia adiecit plura. Ex his Appius, ne ea videretur offensione aliqua repudiare, phiala vna accepta remisit reliqua, ac celeri cursu est ad imperatorem regressus. Tigranes autem Mithridatem antè neque in conspectum admittere, neque alloqui affinem, qui tantum regnum amiserat, fuerat dignatus, sed contemptim & superbè reiecerat remotissimè in locis palustribus & insalubribus quodammodo custodia septum. Tunc verò accersiuit eum honorificè & humaniter. Hi in colloquio, quod habuerunt in regia arcanum,

A (ἐν δὲ ὁ Κλώδιος ἀδελφὸς τῆς τότε Λουκούλλῳ συνοικούσης) πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ὁδηγῶν κύκλον τινὰ καὶ περιβολὴν ἔχουσαν οὐκ ἀναγκαίαν καὶ πολυήμερον ὁδὸν διὰ τῆς αὐτῶ χώρας ἀχρήμονος, μιμούσαντος αὐτῶ τὴν δίκαιαν ὁδὸν ἀπελθόντος, Σύρου τοῦ ἡγούμενος, οὐκ βέπεται τῆς μακρᾶς ἐκείνης καὶ σοφιστικῆς, ἐρρῶσθαι φράσας πολλὰ τοῖς βαρβάροις ἀγωγοῖς. καὶ δι' ἡμερῶν ὀλίγων τὸν Εὐφράτην περάσας, εἰς Ἀντιόχειαν ἦκε τὴν ὑπὸ Δάφνης. ἐπεὶ δὲ Τιγρανὴν αὐτὸν κελεύσας περιμένειν (ἀπῶν γὰρ, οἰκίας ἔτι τῶν Φοινίκης πόλεων καταστρεφόμενος) πολλοὺς μὲν ὑπεκείσατο

B τῶν ὑπουλῶς ἀκροωμένων τὸν Ἀρμενίου δυναστῶν (ὧν εἷς ἦν καὶ Ζαρβιηνὸς, ὁ τῶν Γορδυήνων βασιλεύς) πολλοῖς δὲ κρύφα τῶν δεδουλωμένων πόλεων ἀφαπεμπομένοις πρὸς αὐτὸν, ὑπέσχετο τὴν Λουκούλλου βοήθειαν, ἐν τῷ παρόντι κελεύσας ἡσυχάζειν. οὐ γὰρ οὐκ ἀναρρεπὴς τῶν Ἀρμενίων ἡ ἀρχὴ τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλὰ χαλεπὴ, καὶ μάλιστα τοῦ βασιλέως, αὐτὸ τὸ φρόνημα βαρυὺ καὶ ὑπερόγκον ἐν ταῖς μεγάλαις τυχαῖς ἐγεγένει, πρώτων ὅσα ζηλοῦσιν οἱ πολλοὶ καὶ θαυμάζουσιν, οὐ μόνον τῶν περὶ αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν γεγενέναι δοκούντων. ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ μικρᾶς καὶ

C καταφρονουμένης ἐλπίδος, ἔθνη πολλὰ κατεστρέψατο, καὶ τὴν Παρθῶν (ὡς ἄλλος οὐδεὶς) δυνάμιν ἐταπείνωσεν, Ἑλλήνων δὲ τὴν Μεσοποταμίαν ἐνέπλησε, πολλοὺς μὲν ἐκ Κιλικίας, πολλοὺς δὲ ἐκ Καππαδοκίας ἐξαναστάσεις καταοικίζων. ἐκίνησε δὲ ἐξ ἠθῶν καὶ Ἄραβας τοὺς Σκηνίτας μεταγαγὼν, καὶ πλησίον ἱδρύσας, ὅπως χρῶτο δι' ἐκείνων ταῖς ἐμπορείαις. βασιλεῖς δὲ, πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ θεραπεύοντες αὐτὸν, τέσσαρες δὲ, οὓς ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὥσπερ ὀπαδοὺς ἢ δορυφόρους, ἱππότῃ μὲν ἐλαυνόντι πεζοὶ παραθέοντες ἐν χιτωνίσκοις. καθημένῳ δὲ καὶ χρηματίζοντι περι-

D εστῶτες ἐπεπλεγμένας δι' ἀλλήλων τὰς χεῖρας. ὅπερ ἐδόκει μάλιστα τῶν χρημάτων, ἐξομολόγησις εἶναι δουλείας, οἷς ἀποδομένων τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸ σῶμα τῷ κυρίῳ παρεχόντων παθεῖν ἑτοιμότερον ἢ ποιῆσαι. Ταύτῃ μὲν τοι τὴν βαρυῤῥοπίαν οὐχ ὑποφέρων, οὐδὲ ἐκπλαγεὶς Ἄππιος, ὡς ἔτυχε λόγου πρῶτον, αὐτίκρυς ἥκειν ἔφη Μιθριδάτην ἀπάξων, ὀφειλόμενον τοῖς Λουκούλλου θριάμβοις, ἢ καταγγέλλων Τιγράνῃ πόλεμον. ὥστε τὸν Τιγρανὴν, καίπερ ἐν ἀγχῦσι τὸ προσώπου καὶ μετὰ φιλανθρωπίας πεπλασμένῳ πειρώμενον ἀκούειν τῶν λόγων, μὴ λαθεῖν τινὰς παρόντας

E ἠλλοιωμένον τῇ παῤῥησίᾳ τοῦ νεανίσκου φωνῆς βραδὺν ἐλθόντας ἀκούσαι ἀφ' πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· τοσαῦτα γὰρ ἐβασίλευσε, μᾶλλον δὲ ὕβρισεν. ἀπεκρίνατο μὲν οὖν τῷ Ἀππίῳ μὴ προδώσεσθαι Μιθριδάτην, καὶ Ῥωμαίοις πολέμου ἄρχοντας ἀμυνεῖσθαι. Λευκούλλῳ δὲ ὀργιζόμενος ὅτι βασιλέα μόνον αὐτὸν, οὐ βασιλέων, ἐν τῇ ὑπατικῇ προσηγόρευσεν, οὐ δὲ αὐτὸς ἀντιγράφων, ἀδικεῖν πρόσεστιν. ἔπεμψε δῶρα τῷ Ἀππίῳ λαμπρὰ, καὶ μὴ λαβόντος, ἄλλα πλείω προσέθηκεν. ἐκ τούτων ὁ Ἄππιος, οὐκ ἐθέλων δοκεῖν ἔχθρᾳ τινὶ διαφέρεσθαι, φιάλην δεξάμενος μίαν, ἀπέπεμψε τὰ λοιπὰ, καὶ δρόμῳ παχέων ἀπήλαυνε πρὸς τὸν ἀδικεῖν πρόσεστι. Τιγράνης δὲ Μιθριδάτην, πρότερον μὲν οὐδὲ ἰδεῖν ἠξίωσεν, οὐδὲ προσειπεῖν οἰκεῖον ἄνδρα βασιλείας ἐκπε-

F πτωκότα τηλικαύτης, ἀλλ' ἀτίμως καὶ ὑπερηφανῶς ἀπωτάτω προεῖδεν αὐτὸν, ἔστιν τινὰ φρουρούμενον ἐν χωρίοις ἐλώδεσι καὶ νοσεροῖς· τότε δὲ σεμνῇ τιμῇ καὶ φιλοφρονήσει μετεπέμψατο αὐτὸν. καὶ δὴ λόγων εἰς τὰ βασίλεια θρυλουμένων ἀπορρήτων,

τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐπιφέρειν ὑποψίας ὅτι κακῶν τῶν A
φίλων, εἰς ἐκείνους τὰς αἰτίας ῥέποντες· ὧν εἷς καὶ Μητρόδωρος
ὁ Σκήψιος, ἀνὴρ εἰπεῖν οὐκ ἀπιθὴς, καὶ πολυμαθὴς, ἀκμὴν δὲ
φιλίας τοσαύτην λαβόμενος, ὥστε πατὴρ προσαγορεύεσθαι
τοῦ βασιλέως. τοῦτον (ὡς ἔοικεν) ὁ Τιγράνης πεμφθέντα
πρεσβευτὴν ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου πρὸς αὐτὸν, δεομένου
βοηθεῖν ὅτι Ῥωμαίους, ἤρετο, Σὺ δὲ αὐτὸς ὦ Μητόδωρε τί μοι
περὶ τούτων προαγορεύεις; κἀκεῖνος, εἴτε πρὸς ὃ Τιγράνου συμ-
φέρον, εἴτε Μιθριδάτην σώζεσθαι μὴ βουλόμενος, ὡς νῦν
πρεσβευτὴς, ἔφη κελεύειν, ὡς δὲ σύμβουλος, ἀπαγορεύειν.
ταῦτ' ἀξιώσεγκεν ὁ Τιγράνης τῷ Μιθριδάτῃ, καὶ κατεῖπεν ὡς B
οὐδὲν ἐργασομένου τὸν Μητόδωρον ἀνήκεστον. ὁ δὲ θυμὸς αὐτῷ
ἐπῆρτο, καὶ μετεῴοιά τὸν Τιγράνην εἶχεν, οὐ παντελῶς ὄντα τῷ
Μητοδώρῳ τὸν συμφορᾶς αἴτιον, ἀλλὰ ῥοπήν τινα πρὸς αὐ-
τὸν ἔθεν τοῦ Μιθριδάτου προσθέντα. πάλαι γὰρ ὑπούλως
εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα· καὶ τοῦτ' ἐφωράθη τῶν ἀπορρήτων αὐτοῦ
γραμμάτων ἁλόντων, ἐν οἷς καὶ Μητόδωρον ἀπολέσθαι
προστεταγμένον. ἔθαψεν οὖν ὁ Τιγράνης λαμπρῶς τὸ σῶ-
μα, μηδεμιᾶς πολυτελείας φεισάμενος εἰς νεκρὸν, ὃν ζῶντα
παρῴδησεν. ἐτελεύτησε δὲ καὶ τὸν Τιγράνην καὶ Ἀμφικράτης
ὁ ῥήτωρ· εἰ δεῖ καὶ τοῦτο μνημονεῦσαι τινὰ χρὴ καὶ ἐν τοῖς Ἀθηναίων.
λέγεται γὰρ φυγεῖν μὲν αὐτὸν εἰς Σελεύκειαν τὴν ἐπὶ Τίγριδι.
δεομένων δὲ αὐτὸν τῶν πολιτῶν, ὑποθεῖναι, καταλαζονευσάμε-
νον, ὡς οὐδὲ λεκάνην δελφῖνα χωρεῖν. μεταστάντα δὲ πρὸς
Κλεοπάτραν τὴν Μιθριδάτου θυγατέρα, Τιγράνου δὲ συνοικοῦ-
σαν, ἐν δυσβολῇ γενέσθαι πολλῇ, καὶ τὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπι-
μιξίας εἰργόμενον, ἀποκαρτερῆσαι. παφλῶναι δὲ καὶ τοῦτον ἐπί-
μφασι ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας, καὶ κεῖσθαι παρὰ Σαφὰν οὕτω τι
χωρίον οὕτω καλούμενον. Λούκουλλος δὲ τῇ Ἀσίᾳ πολλῆς μὲν
εὐνομίας, πολλῆς δὲ εἰρήνης ἐμπεπλήκεν, οὐδὲ τῶν πρὸς
ἡδονὴν καὶ χάριν ἠμέλησεν, ἀλλὰ πομπαῖς καὶ πανηγύρεσιν ὅπλι-
κίοις, καὶ ἀγῶσιν ἀθλητῶν καὶ μονομάχων ἐν Ἐφέσῳ καθήμενος
ἐδημαγώγει τὰς πόλεις. αἱ δὲ ἀμειβόμεναι, Λουκούλλιά τε
ἦγον ὅτι τιμῇ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὴν τιμῆς ἡδίονα τὴν ἀληθινὴν εὔνοιαν
αὐτῷ παρεῖχον. ἐπεὶ δὲ Ἄππιός τε ἦκε, καὶ πολεμητέον πρὸς
Τιγράνην ἐφαίνετο, παρῆλθεν αὖθις εἰς Πόντον. καὶ τὰς στρα-
πείας ἀναλαβὼν, ἐπολιόρκει Σινώπην, μᾶλλον δὲ τοὺς κα-
τέχοντας αὐτὴν βασιλικοὺς Κίλικας, οἱ πολλοὺς μὲν ἀνελόν-
τες τῶν Σινωπέων, τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες, λαβὼν νυκτὸς ἔφυ-
γον. ἀγανακτῶν δὲ ὁ Λούκουλλος. καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν,
ὀκτακισχιλίους αὐτῶν τοὺς ἐγκαταλειφθέντας ἀπέκτεινεν, E
τοῖς δὲ ἄλλοις ἀπέδωκε τὰ οἰκεῖα καὶ τῆς πόλεως ἐπεμελήθη,
μάλιστα δὲ καὶ τὴν τοιαύτην ὄψιν. ἐδόκει τινὰ κατὰ τοὺς ὕπνους εἰπεῖν
παρεστάντα, Πρόελθε Λούκουλλε μικρόν· ἥκει γὰρ Αὐτόλυκος
σὲ τυχεῖν σοι βουλόμενος. ἐξαναστὰς δὲ, τὴν μὲν ὄψιν οὐκ εἶχε
συμβαλεῖν εἰς ὅτι φέροι. τὴν δὲ πόλιν εἷλε καθ' ἑκείνην τὴν
ἡμέραν, καὶ τοὺς ἐκπλέοντας τῶν Κιλίκων διώκων, ὁρᾷ παρὰ
τὸν αἰγιαλὸν ἀνδριάντα κείμενον, ὃν ἐκκομίζοντες οἱ Κίλικες
οὐκ ἔφθασαν ἐμβαλέσθαι. τὸ δὲ ἔργον ἦν Σθενίδος τοῦ κα-
λοῦ. φράζει δὲ τις ὡς Αὐτολύκου τοῦ κτίσαντος τὴν
Σινώπην ὁ ἀνδριὰς εἴη. λέγεται δὲ ὁ Αὐτόλυκος γενέσθαι
τῶν ὅτι τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θεσσαλίας Ἡρακλεῖ συστρα-
τευσάντων, Δημάχου παῖς. ἐκεῖθεν δὲ ἀποπλέων ἅμα
Δημολέοντι καὶ Φλογίῳ, τὴν μὲν ναῦν ἀπολέσαι,
περιπεσοῦσαν τῆς Χερρονήσου κατὰ τὸ καλούμενον Πηδάλιον

mutuas suspiciones in capita lenieruht amicorum, in quos causas detorsere. Eorum de numero Metrodorus Scepsius fuit, lepidæ vir facundiæ & variæ eruditionis, in eum autem gradum prouectus amicitiæ, vt parens regis diceretur. Hunc Tigranes legatum ad se à Mithridate missum ad petendum contra Romanos subsidium rogauit, Tu verò quid mihi hîc Metrodore suades? Ille siue ad id quod Tigrani expediret, siue quòd saluum nollet Mithridatem, *Vt legatus* (inquit) *consulo, vt consiliarius deterreo.* Id aperuit & renuntiauit Tigranes Mithridati, nihil eum arbitratus de Metrodoro grauius consulturum: at ille B hunc interfecit protinus. Tigranem quidem pœnituit facti, licet non ex toto perniciem Metrodoro inuexerat, sed momentum aliquod adiunxerat in eum Mithridatis odio, quando iampridem oderat eum, quod in captis illius sanctuariis est deprehensum ex commentariis, in quibus cædes eius erat inter alias decreta. Cadauer huius funerauit Tigranes splendidè, neque vllæ magnificentiæ pepercit in mortuum, quem viuum prodiderat. Decessit etiam apud Tigranem Amphicrates orator (si hic quoque memorandus Athenarum gratia est.) Exulasse dicitur Seleuciæ super C Tigrim positæ, rogantes autem ciues vt ludum ibi aperiret, reiecisse, respondens arroganter, nec patinam delphini capacem esse. Quum verò inde contulisset se ad Mithridatis filiam Tigrani nuptam, citò pressus calumniis fuisse, atque interdicta sibi Græcorum consuetudine vitam inedia fuisse. Quem item honorificè aiunt à Cleopatra elatum, ac sepultum iuxta Sapham, castellum quoddam ita appellatum. Porrò Lucullus, vbi Asiam multis præclaris legibus, alta etiam pace confirmauit, nec voluptates & festiuitates præteriit, verùm spectaculis, festis triumphalibus, D muneribusque athleticis & gladiatoriis ciuitates Ephesi residens oblectauit. Hæ celebrauerunt vicissim in illius honorem Lucullia, iucundioremque eo honore veram præstiterunt illi beneuolentiam. Vt rediit Appius, & bellum gerendum cum Tigrane apparuit, contendit iterum Lucullus in Pontum, motisque castris Sinopen, vel potius illos qui eam tenebant, regios obsedit Cilicas: qui, multis trucidatis ciuium Sinopensium atque vrbe inflammata, nocte ceperunt fugam. Quod quum sensisset Lucullus, vrbem ingressus interfecit ex iis qui remanserant octo millia: cæteris res suas restituit, vrbemque curæ habuit ex huiuscemodi præsertim viso: Visus est ei in somnis adsistere quispiam qui diceret, Progredere paululum Lucullc: venit enim Autolicus, vt te conueniat. Vbi surrexit, non potuit assequi coniectura quò id tenderet: sed vrbem illo die cepit, atque in persequendo Cilicas, qui nauibus fugam capessebant, iacentem cernit in littore statuam, quam exportantes Cilices non habuerant satis spatii vt imponerent nauigio. Opus erat elegans Sthenidis. Declarauit autem ei quispiam Autolyci F esse, qui Sinopen condidit, statuam. Fertur Autolicus fuisse inter Herculis commilitones, qui, ex Thessalia profecti, bellum Amazonibus intulere, Deimachi filius. Dum inde cum Demoleonte & Phlogio reuehitur, fregisse nauem, quæ in locum Chersonesi impegit, Pedalion appellatum,

atque vbi incolumis cum amicis & ſociis eſt Sinopen delatus, Syris ademiſſe vrbem. Nam Syri eam habebant Syro, vti fama eſt, Apollinis & Sinope Aſopidis filia orti. Quibus auditis ſubierunt Lucullo Syllæ præcepta. Siquidem monet in Commentariis ille, nihil perinde fidele duceret & firmum, ac quod in ſomniis demonſtraretur. Poſtquam nuntiatum eſt Mithridatem & Tigranem iamiam exercitum in Lycaoniam & Ciliciam tranſportaturos, priores vt in Aſiam irrumperent, demiratus eſt Armenium, quòd, quum ſtatuiſſet arma populo Romano inferre, Mithridate non fuiſſet ad bellum vſus florente, neque cum validis illius rebus ſuas conſociaſſet, verùm vbi permiſit eum perire & opprimi, tunc demum affectaret frigida ſpe bellum, vnà cum reſurgere non valentibus præcipitem ſemetipſum agens. Vt iam Mithridatis filius Machares, qui Boſphorum obtinebat, mille aureorum coronam Lucullo miſit, petens vt amicus & ſocius populi Romani appellaretur, prius bellum ratus patratum eſſe, Sornatium ibi ad ordinandam prouinciam cum ſex millibus militum reliquit, ac XII. millibus peditum, equitum minus tribus millibus ad ſecundum bellum perrexit. Impetu autem apparebat eum præcipiti nec ſano conſilio in gentes bellicoſas ſe infinitasque equitum turmas ac vaſtam regionem, altis amnibus & montibus perpetua tectis niue circumfuſam, coniicere. Hîc milites nec aliâs ſatis dicto audientes, reluctari ei & grauatè ſequi: Romæ obtrectare ei tribuni plebis, quiritariique bellum ex bello parum è repub. ſerere Lucullum, quo nunquamnon cum imperio eſſet, neque arma deponeret, neque finem faceret quærendæ periculis publicis pecuniæ. Atqui hi quidem quod intendebant, effecerunt tractu. At Lucullus magnis itineribus peruenit ad Euphratem, quem vbi ex hyeme conſpexit inflatum turbidumque, ſolicitus fuit, dum coguntur pontones, & ratibus pons iungitur, moram veritus & difficultatem interceſſuram. Sed quum ſub veſperam cœpiſſet vnda ſubſidere, per noctem extenuata, vbi diluxit, amnem ripis ſuis oſtendit clauſum. Incolæ autem vt exiſtere in alueo paruas inſulas animaduertêre, curſumque aquæ circa eas placidè ſtagnantem, adorauerunt Lucullum, quòd haud temere id antea acciditſſet, fluuiusque ſe præberet illi tractabilem & placidum, tranſitumque præſtaret expeditum & maturum. Ergo vſus opportunitate, traduxit exercitum. Offertur ei, vbi traiecit, lætum prodigium: Dianæ Perſicæ, quam eximiè venerantur barbari trans Euphratem colentes, ſacræ paſcuntur boues. His ad victimam ſolùm vtuntur, de cætero vagantur liberæ, notam deæ ferentes facem. Ex quibus capere aliquam, vbi requirunt, haud ſanè pronum eſt neque parui laboris. Earum vna, tranſgreſſo Euphratem exercitu, profecta ad petram quandam quæ ſacra deæ habetur, conſtitit in illa, demiſſoque capite, vt quæ reſte detrahuntur, præbuit ſemetipſa Lucullo hoſtiam. Sacrificauit Euphrati quoque tranſitus cauſa taurum. Eodem die ſtariua illic habuit. Poſtero die & inſequentibus fecit iter per Sophenem.

A αὐτὸς δὲ σωθεὶς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἑταίρων πρὸς τὴν Σινώπην, ἀφελέσθαι τοὺς Σύρους τὴν πόλιν. Σύροι γὰρ αὐτὴν κατεῖχον, ἀπὸ Σύρου γεγονότες τοῦ Ἀπόλλωνος (ὡς λέγεται) καὶ Σινώπης τῆς Ἀσωπίδος. Ταῦτ' ἀκούων ὁ Λούκυλλος, ἀνεμνήσκετο τῆς Σύλλα προαιρέσεως. παρῄνει γὰρ τῶν ἐπομνημάτων ἐκεῖνος, μηδὲν ὅτως ἀξιόπιστον ἡγεῖσθαι καὶ βέβαιον, ὡς ὅ, τι αὐ ἀποσημήνθη δι' ὕπνου. προαιρούμενος δὲ Μιθριδάτην τε καὶ Τιγράνην εἰς Λυκαονίαν καὶ Κιλικίαν ὅσον οὔπω διαβιβάζειν δυνάμενον, ὡς πρότερος ἐμβαλοῦσας εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐθαύμαζε τὴν Ἀρμενίαν, εἰ γνώμην ἔχων ὁπο-

B θέσθαι Ῥωμαίοις, ἀκμάζοντι μὲν οὐκ ἐχρῆτο Μιθριδάτῃ πρὸς τὸν πόλεμον, οὐδὲ ἐρρωμένοις τοῖς ἐκείνου τὰ παρ' αὐτῷ συνῴκειεν, ἀπολέσθαι δ' ἐάσας καὶ συντριβῆναι, νῦν ὅτι ψυχρᾶς ἐλπίσιν ἀρχεῖ πολέμου, τοῖς ἀναστῆναι μὴ δυναμένοις συνκαταβάλλων ἑαυτόν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ Μαχάρης ὁ Μιθριδάτου παῖς ἔχων τὴν Βόσπορον, ἔπεμψεν αὐτῷ στέφανον ἀπὸ χρυσῶν χιλίων, δεόμενος Ῥωμαίων ἀναγραφῆναι φίλος καὶ σύμμαχος, ἤδη οἰόμενος τὰ τοῦ πρότερον πολέμου πέρας ἔχειν, Σωρνάτιον μὲν αὐτοῦ φύλακα τῶν πολιτικῶν ἀπέλιπε μετὰ τριακοσίων ἑξακισχιλίων· αὐτὸς γὰρ μυρίους μὲν ἀγωνιστὰς καὶ δισχι-

C λίους πεζοὺς, ἱππεῖς γὰρ τρισχιλίους ἐλάττους, ὅτι τὸ δεύτερον ἐχώρει πόλεμον, ὁρμῇ τινι δοκῶν προβαλεῖν καὶ σωτήριον οὐκ ἐχούσῃ λογισμὸν, ἐμβαλεῖν αὐτὸν εἰς ἔθνη μάχιμα, καὶ μυριάδας ἱππέων πολλὰς, καὶ ἀχανῆ χώρον, βαθέσι μὲν ποταμοῖς, ἀεὶ δὲ κατειλημμένοις ὄρεσι προσεχομένῳ ὥστε τοὺς μὲν στρατιώτας, οὐδὲ ἄλλως ὄντας δύσκολους, ἀκουσίους ἕπεσθαι καὶ ζυγομαχοῦντας, ἐν δὲ Ῥώμῃ καταβοᾶν καὶ διαμαρτύρεσθαι τοῖς δημαγωγοῖς ὡς πόλεμον οὐκ πολέμου διώκει Λούκυλλος, οὐδὲν τῆς πόλεως δεομένης, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ στρατηγῶν μηδέποτε καταθέσθαι τὰ ὅπλα, μηδὲ παύσασθαι χρηματιζόμενος ἀπὸ τῶν κοινῶν κινδύνων. ὅτοι μὲν οὖν ὀξειργάσαντο χρόνῳ τινὶ αὐτῶν ὑποθέσιν. Λούκυλλος δὲ σωτόνως ὀδύσας ὅτι τὸν Εὐφράτην, καὶ κατόντα πολὺν καὶ θολερὸν ὑπὸ χειμῶνος ὄντα, ἤγαλλεν, ὡς διατελοῦς αὐτῷ καὶ προαιρεσίας ἐσομένης, συνάγειν πορθμεῖα, καὶ πηγνυμένῳ γεφύρας. ἀρξάμενον δ' ἀφ' ἑσπέρας ὑποχωρεῖν ῥεῦμα, καὶ μειούμενον διὰ τῆς νυκτὸς, ἅμα ἡμέρᾳ κοῖλον ὀφθῆναι παρέσχε τὸν ποταμόν. οἱ δ' ἐπιχώριοι νησίδας ἐν τῷ πόρῳ μικρὰς διαφανείσας θεασάμενοι, καὶ τεναγίζοντα τὸν ῥοῦν ἐπ' αὐταῖς, προσεκύνουν τὸν Λούκυλλον, ὡς δὴ ὀλι-

E γάκις τούτου συμβεβηκότος πρότερον· ἐκείνῳ δ' ἐκουσίως χειρωθῆναι καὶ πρᾶον αὐτὸν ἐνδιδόντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ παρέχοντος ἀπρόσκοπον καὶ ταχεῖαν τὴν διάβασιν. χρησάμενος οὖν τῷ καιρῷ, διεβίβαζε τὴν στρατιὰν, καὶ γίνεται σημεῖον αὐτῷ χρηστὸν ἅμα τῇ διαβάσει. βόες ἱεραὶ νέμονται Περσίας Ἀρτέμιδος, ἣν μάλιστα θεῶν οἱ πέραν Εὐφράτου βάρβαροι τιμῶσι. χρῶνται δ' ταῖς βυσὶ πρὸς θυσίαν μόνον, ἄλλως δὲ πλάζονται κατὰ τὴν χώραν ἄφετοι, χαρακτῆρα φέρουσαι τῆς θεοῦ, λαμπάδα. καὶ λαβεῖν δὲ αὐτῶν, ὅτῳ δεηθῶσιν, οὐ πάνυ ῥᾴδιόν ἐστιν, οὐδὲ μικρὰς πραγμα-

F τείας. τούτων μία, τοῦ στρατοῦ διαβαίνοντος τὸν Εὐφράτην, ἐλθοῦσα πρὸς τινα πέτραν ἱερὰν τῆς θεοῦ νομιζομένην, ἐπ' αὐτῆς ἔστη, καὶ καταβαλοῦσα τὴν κεφαλὴν, ὥσπερ αἱ δεσμῷ καταπεινόμεναι, θῦσαι τῷ Λουκούλλῳ παρέσχεν αὐτήν. ἔθυσε δὲ καὶ τῷ Εὐφράτῃ ταῦρον διάβασίν. κἀκείνῳ μὲν αὐτοῦ τὴν ἡμέραν κυλίσαντο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ ταῖς ἑφεξῆς πρόσω διὰ τῆς Σωφηνῆς,

οὐδὲν ἀδικῶν τοὺς αὐθεφόποις προσφερομένους αὐτῷ, καὶ δεχομένοις τὴν τραπεζὰν ἀσμένοις. Ἀλλὰ καὶ τὴν τραπεζὰν ἐκείνην φεύγειν, δεικνὺς ἔφη πολλὰ χρήματα, βουλομένων λαβεῖν, Ἐκεῖνο (ἔφη) μᾶλλον δὲ φεύγειν ἡμῖν ἐκκοπτέον ἐστί (δείξας τὴν Ταῦρον ἄπωθεν ὄντα) ταῦτα δ' ἀπόκειται τοῖς νικῶσι. στειλάμενος δὲ τὴν πορείαν, καὶ τὴν Τίγρειν διαβὰς, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Τιγρανὴς δ', ὡς ὁ πρῶτος ἀγγείλας ἦκεν τὰ Λούκυλλον, οὐκ ἐχάρισεν, ἀλλ' ἀπετέτμητο τὴν κεφαλὴν, οὐδεὶς ἄλλος ἔφερεν, ἀλλ' ἀγνοῶν καθῆστο πρεσβευόμενος ἤδη τῷ πολεμίῳ πυρί· λόγους ἀκούων πρὸς χάριν, ὡς μέγαν ὄντα Λούκυλλον στρατηγὸν, εἰ πρὸς Ἐφέσῳ Τιγρανίῳ ὑπαντήσαι, καὶ μὴ φεύγων εὐθὺς ἐξ Ἀσίας οἴχοιτο, τοσαύτας μυριάδας ἰδών. ὅπως ὅτε σώματος πολυτός ἐστι πολλὴν ἄχρηστον ἐνεγκεῖν, οὔτε φρονήσεις τὴν τυχούσης, οὐδ' ἀτυχήμασι μεγάλοις μὴ ἐκστῆναι τὴν λογισμόν. πρῶτος δ' αὐτῷ τῶν φίλων ἐτόλμησε Μιθραβαρζάνης φράσαι τὸ ἀληθές. οὐκ ἔστι δὴ χρηστὸν ἠνεγκαν γέρας τὴν παῤῥησίας. ἐπέμφθη γὰρ εὐθὺς ὑπὸ τὴν Λούκυλλον σὺν ἱππεῦσι τεσσαρακοσίοις, πεζοῖς δὲ παμπόλλοις, κελευσθεὶς τὸν στρατηγὸν ἄγειν ζῶντα, τοὺς δ' ἄλλους καταπατῆσαι. Λουκύλλῳ δ', τὰ γραπτὰ τὴν μὲν ἤδη κατεζεύγνυεν, ἡ δ' ἐπὶ πρόσει· τῶν δὲ σκηπῶν αὐτῷ φρασάντων ἐπελαιόντα τὸν βάρβαρον, ἔδεισε μὴ χωρὶς ὄντας καὶ οὐκ ἐν τάξει προσπεσὼν παράξῃ. καὶ αὐτὸς μὲν καθίσταται τὴν γραβδεύειν, Σεξτίλιον δὲ πρεσβεύτην ἔπεμψεν ἱππεῖς ἔχοντα χιλίους ἑξακοσίους, ὁπλίτας δὲ καὶ ψιλοὺς οὐ πολλῷ πλείονας· κελεύσας ἐπὶ τὸ προσελθόντα τοῖς πολεμίοις μένειν, ἕως ἂν πύθηται τοὺς μετ' αὐτὸν κατεγραβδευκότας. ἐβούλετο μὲν οὖν ὁ Σεξτίλιος ταῦτα ποιεῖν, ἐβιάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Μιθραβαρζάνου, θρασέως ἐπελαιόντος, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν. καὶ θυμοῦμενος μάχης, ὁ μὲν Μιθραβαρζάνης ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες ἀπώλοντο, πλὴν ὀλίγων ἄπρακτοι. ὀκ τούτου, Τιγρανὴς μὲν ἐκλιπὼν Τιγρανόκερτα μεγάλην πόλιν, ἐκπεσμένην ὑπ' αὐτοῦ, πρὸς τὸν Ταῦρον ἀνεχώρησε, καὶ τὰς δυνάμεις πανταχόθεν ἐνταῦθα συνῆγε. Λούκυλλος δὲ τῇ πρόσθεν ἐκείνῃ χρόνον διδοὺς, Μουρήναν μὲν ἐξέπεμψεν ὀχλήσοντα καὶ πειρώντα τοὺς ἀθροιζομένους πρὸς τὸν Τιγρανὴν, Σεξτίλιον δὲ πάλιν, Ἀράβων χεῖρα μεγάλην ἀνείρξοντα βασιλεῖ προσιοῦσαν· ὁμοῦ δὲ Σεξτίλιος μὲν ἐπιπεσὼν στρατόπεδον ποιουμένοις τοῖς Ἄραψι, τοὺς πλείστους διέφθειρε· Μουρήνας δ' ἐπόμενος Τιγρανῇ, βραχὺ αὐλῶνα καὶ στενόπορον στρατῷ μακρῷ διαβάλλοντι. κατερρεῖ πρὸς βραχὺ ἐπιπίπτων. καὶ φεύγει μὲν αὐτὸς Τιγρανὴς, πρόσθεν τῶν ἀποσκευῶν ἅπασαν· ἀποθνήσκουσι δὲ πολλοὶ, καὶ πλείονες ἁλίσκονται τῶν Ἀρμενίων· οὕτω δὲ τούτων πρεσβευόντων, ἄρας ὁ Λούκυλλος ἐπορεύετο πρὸς Τιγρανόκερτα, καὶ προσστραβεδεύσας, ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. ἦσαν δὲ ἐν αὐτῇ πολλοὶ μὲν Ἕλληνες τῶν δυνασάντων ἐκ Κιλικίας, πολλοὶ δὲ βάρβαροι τοῖς Ἕλλησιν ὅμοια πεπονθότες, Ἀραβηνοὶ, καὶ Ἀδιαβηνοὶ, καὶ Γορδυηνοὶ, καὶ Καππάδοκες· ὧν κατασκάψας τὰς πατρίδας, ἀδικίας δὲ κομίσας, ἐκεῖ κατοικεῖν ἠνάγκασεν. διὸ δὲ καὶ χρημάτων ἡ πόλις μεστὴ καὶ ἀναθημάτων, πλουτοῦσι ἰδιώτου καὶ δυνάστου τῷ βασιλεῖ συμφιλοτιμουμένου πρὸς αὔξησιν καὶ κατασκευὴν τῆς πόλεως. διὸ καὶ σπουδαίως ἐπολιόρκει ὁ Λούκυλλος αὐτὴν, οὐκ ἀνιέσθαι τὸν Τιγρανὴν οἰόμενος, ἀλλὰ καὶ προσαγωνιῶντα ὑπὸ ὀργῆς καταβήσεσθαι διαμαχούμενον, ὀρθῶς οἰόμενος. πολλὰ δὲ Μιθριδάτης ἀπηγόρευσεν, ἀγγέλους πέμπων καὶ γράμματα, μὴ συνάπτειν μάχην.

A Incolas, qui debebant se & promptè recipiebant exercitum, nulla re violauit. Ibi quum milites arcem, in qua ingens præda putabatur esse capere vellent, Illa arx (inquit) expugnanda potius est, ostendens procul Taurum. hæc præmia reposita sunt victoribus. Extentis itineribus, Tigrim transgressus, iniit Armeniam. At Tigrani, quòd eum qui aduentum Luculli primus ipsi nuntiauit pro præmio obtruncauit, nemo postmodum detulit quicquam: verùm ignarus desidebat igne iam flagrans hostili, adulatoresq; audiebat dicentes, insignem ducem fore Lucullum, si Tigranem operiretur Ephesi, & non, vbi iam innumeras legiones B aspexisset, extemplo profugeret ex Asia. Adeo non est neq; cuiusuis corporis multum vini ferre, neq; vulgaris animi in magnis successibus non exire de potestate. Princeps ei ex amicis verum dicere Mithrobarzanes est ausus. Cæterùm ne hic quidem faustum pretium retulit libertatis suę: quandoquidem ilicò cum tribus millibus equitum & peditum ingenti numero missus est contra Lucullum. Cui imperatum vt ducem attraheret viuum, cęteros obtereret. Luculli copiæ partim castra metabantur, pars adhuc erat in itinere, quum nuntiant ei speculatores adesse barbarum. Itaq; timuit ne C distractos & incompositos turbaret incursu suos. quare substitit ad castra munienda. Sextilium legatum cum mille sexcentis equitibus, militibus legionariis & leuis armaturæ non multo pluribus misit, iussum, quum venisset prope hostem, consistere dum se castra permuniuisse accepisset. Et voluit quidem parêre iussis Sextilius, verùm à ferociter inuehente coactus est Mithrobarzane manum conserere. In conflictu Mithrobarzanes pugnans cecidit: reliqui in fuga, demptis paucis perierunt cuncti. Tum Tigranes relictis Tigranocertis grandi vrbe, quam condiderat ipse, aut Tau- D rum recepit se, eò copias omnes contrahens. Cæterùm Lucullus, spatium ei non permittens ad se parandum, Murenam misit ad premendos & carpendos eos qui ad Tigranem conglobabant se: Sextilium aliò, vt obsisteret magnæ Arabum manui, ne coniungerent se regi. Sextilius castra ponentibus superueniens oppressit maiore ex parte Arabas: Murena Tigranem insequens aspera & arcta conualle longo agmine iter facientem, opportunitate data, adoritur. Tigranes ob ectis omnibus impedimentis, ipse fugam capessit. Multi cadunt, plures capiuntur Armenii. In E eo rerum progressu Lucullus versus Tigranocerta mouit, castrisque cinctam obsedit vrbem. Erant in ea frequentes ex Cilicia exciti Græci, frequentes barbari eadem atque Græci sorte vsi, Adiabeni, Assyrii, Gordyeni, Cappadoces: quos excisis eorum patriis deduxerat illuc, ac sedes figere coëgerat. Erat illa vrbs opulentiæ plene & ornamentorum, quòd omnes priuati & dynastæ cum rege certarent ad eam amplificandam atque exornandam vrbem. Qua de causa obsedit eam Lucullus acriter, non perpessurum id ratus Tigranem, sed ingratis etiam sti- F mulante ira ad dimicandum descensurum. Et rectè censuit. Enimuerò Mithridates magnopere eum per legatos & literas à pugna deterruit,

tantùm equitatu vt interciperet commeatum Luculli. Multum Taxiles quoque, qui Mithridatis legatus in præsidiis eius erat, orauit eum vt vitabundus fugæ consuleret, rem inexpugnabilem esse arma Romana. Ac primùm quidem benignè hos audiebat: vt verò cum omnibus copiis iunxerunt se ei Armenii & Gordyeni, ad hæc omne nomen Medorum & Adiabenorum excitum reges illarum gentium adduxere, vtque frequentes à mari Babylonico venerunt Arabes, multi item à mari Caspio Albani, & contermini Albanis Iberes, nec pauci ad Araxem colentium liberi populi, studiis in regem & donis euocati, occurrerunt, spe, ferocia, minis barbaricis omnia personarunt regis conuiuia, personarunt consilia, ibi in discrimen vitæ venit Taxiles, qui obliquè repugnabat sententiæ de committendo prælio. Videbatur etiam per inuidiã auertere Tigranem ab insigni palma Mithridates. Vnde nec illum est Tigranes præstolatus, ne in societatem veniret gloriæ. Itaque progreditur cum toto exercitu, perquam ægrè ferens (vt fertur) apud amicos, quòd cum vno sibi Lucullo, non cum vniuersis esset Romanis ducibus certandum. Neque erat prorsus regis insana ferocia aut absurda, qui tot gentes & reges in præsidiis suis, legionesque armatorum peditum & infinitas turmas equitum conspiciebat. Siquidem sagittariorum & funditorum habebat xx. millia, equitum quinquagintaquinque, ex quibus cataphracti erant xvii. millia, vt senatui scripsit Lucullus, grauis armaturæ pedites partim in cohortes, partim in phalangas descriptos c l. millia, viarum munitores, & qui pontes pararent, flumina repurgarent, materiarios & ad ministeria destinatos alia xxxv. millia. Hi postremam aciem claudentes speciem & robur præbebant. Vt Tauro superato, simul cum tanto agmine conspectus, & ipse ex edito circumsidentem Tigranocerta exercitum Romanum est contemplatus, barbara colluuies quæ in vrbe erat, vlulatu & plausu excepit regis conspectum, Romanisque ex muro minitans commonstrauit Armenios. Consulenti de prælio Lucullo alii ducendum in Tigranem omissa obsidione suaserunt, alii non relinquendum à tergo tam numerosum hostem neque intermittendam obsidionem. Ille vtrosque dixit parum rectè, sed ambos rectè censuisse, atque ita bipertito exercitu, Murenam cum sex millibus peditum reliquit ad continuandam obsidionem: secum duxit quatuor & viginti cohortes, in quibus legionarii non amplius decem millia erant, vniuersum equitatum, funditores & sagittarios ad mille, atque ita processit. Quum apud amnem in campo spatioso consedisset, apparuit Tigrani admodum exilem esse, præbuitque ludibriorum adulatoribus eius materiam. Hi nanque irridebant, illi de manubiis iaciebant per iocum sortem. Vniusquisq; ducum & regum Tigranem adiit, eam prouinciam sibi deposcens vni, ipse vt spectator sederet. Voluit ipse quoque nonnihil vrbanus & facetus esse Tigranes, atque vsurpauit vulgare illud, *Si vt legati venissent, multos esse, sin vt milites, paucos.* ac tunc quidem in istis dictis & ludis perstitere. At Lucullus prima luce armatas copias castris eduxit.

A ἀλλὰ τοῖς ἱππεῦσι θελκτικῶς ἐπιστρέψειν τὸν ἄνδρα· πολλὰ δὴ Ταξίλης, ἥκων παρ' αὐτὸν καὶ συστρατιώτης, ἐδεῖτο τοῦ βασιλέως φυλάττεσθαι καὶ φεύγειν, ὡς ἄμαχον πρᾶγμα, τὰ Ῥωμαίων ὅπλα. καὶ τὰ μὲν πρῶτα, πρᾴως ἤκουε τούτων· ἐπεὶ δὲ πανστρατιᾷ μὲν αὐτῷ συνῆλθον Ἀρμένιοι καὶ Γορδυῆνοι, πανστρατιᾷ δὲ Μήδοις καὶ Ἀδιαβηνοῖς ἄγοντες οἱ βασιλεῖς παρῆσαν, ἦκον δὲ πολλοὶ μὲν ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι θαλάσσης Ἄραβες, πολλοὶ δὲ ἀπὸ τῆς Κασπίας Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβηρες, Ἀλβανοῖς παροικοῦντες, οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν περὶ τὸν Ἄραξιν νεμομένων ἀβασίλευτοι, χάριτι καὶ δώροις πει-
B θόντες, ἀπήντησαν· ἐλπίδων τε θράσει καὶ βαρβαρικῶν ἀπειλῶν μεστὰ μὲν ἦν τὰ συμπόσια τοῦ βασιλέως, μεστὰ δὲ τὰ συμβούλια· παρεκινδύνευσε μὲν ὁ Ταξίλης ἀποθανεῖν, ἐναντιούμενος τῇ γνώμῃ τῆς μάχης, ἐδόκει δὲ καὶ Μιθριδάτης φθονῶν, ἀποβέπειν μεγάλου κατορθώματος. ὅθεν οὐδ' ἀνέμεινεν αὐτὸν ὁ Τιγράνης, μὴ μεταλάβοι τῆς δόξης, ἀλλ' ἐχώρει πανστρατιᾷ, σφόδρα δυσφορῶν (ὡς λέγεται) πρὸς τοὺς φίλους, ὅτι πρὸς Λούκουλλον αὐτῷ μόνον, οὐ πρὸς ἀπάντας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν ταύτῃ νομιζόμενος. καὶ οὐ παντάπασιν εἰκῇ θράσος αὐτὸν
C μανιώδες, οὐδὲ ἄλογον, ἔθνη τοσαῦτα καὶ βασιλεῖς ἑπομένους, καὶ φάλαγγας ὁπλιτῶν, καὶ μυριάδας ἱππέων ἀποβλέποντος. τοξότας μὲν γὰρ καὶ σφενδονήτας δισμυρίους εἶχε, ἱππεῖς δὲ, πεντακισμυρίους καὶ πεντακιχιλίους· (ὧν ἑπτακιχίλιοι καὶ μύριοι, κατάφρακτοι ἦσαν, ὡς Λούκουλλος ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον) ὁπλιτῶν δὲ, τῶν μὲν εἰς πείρας, τῶν δὲ εἰς φάλαγγας συντεταγμένων, πεντεκαίδεκα μυριάδας. ὁδοποιοὺς δὲ καὶ γεφυροποιοὺς, καὶ καθαρτὰς ποταμῶν, καὶ ὑλοτόμους, καὶ τῶν ἄλλων χρειῶν ὑπηρέτας, πεντεμυρίους καὶ πεντακιχιλίους· οἱ τοῖς μαχομένοις ἐπιτεταγμένοι κατόπιν, ὄψιν ἅμα καὶ ῥώμην παρεῖχον. ὡς δὲ ὑπερβαλὼν τὸν Ταῦρον, ἄθρεις κατεφάνη, καὶ κατεῖδε πρὸς
D τοῖς Τιγρανοκέρτοις ἐπικαθήμενον τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων, ὁ μὲν ἐν τῇ πόλει βάρβαρος ὅμιλος ὀλολυγῇ καὶ κρότῳ τινὶ ὄψιν ἐδέξατο, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπειλοῦντες, ἐδείκνυσαν τοῖς Ἀρμενίοις· Λουκούλλῳ δὲ σκοπουῦντι περὶ τῆς μάχης, οἱ μὲν, ἄγειν ἐπὶ Τιγράνῃ, ἐάσαντα τὴν πολιορκίαν, συνεβούλευον, οἱ δὲ, μὴ καταλιπεῖν ὀπίσω πολεμίους τοσούτους, μηδ' αἱρεῖν τὴν πολιορκίαν. ὁ δὲ εἰπὼν, ἑκατέρους μὲν οὐκ ὀρθῶς, ἀμφοτέρους
E δὲ καλῶς παραγνεῖν, διεῖλε τὴν στρατιάν. καὶ Μουρήναν μὲν ἑξακισχιλίους ἔχοντα πεζοὺς, ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπεν, αὐτὸς δὲ τέσσαρας καὶ εἴκοσι σπείρας ἀναλαβὼν, ἐν αἷς οὐ πλείονες ἦσαν μυρίων ὁπλιτῶν, καὶ τοὺς ἱππεῖς ἀπάντας, καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας περὶ χιλίους, ἐχώρει· καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐν πεδίῳ μεγάλῳ καταστρατοπεδεύσας, παντάπασι μικρὸς ἐφαίνη Τιγράνῃ, καὶ τοῖς κολακεύοσιν αὐτὸν παρεῖχεν. οἱ μὲν γὰρ ἔσκωπτον, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν λαφύρων ἐν παιδιᾷ διεβάλλοντο κλῆρον· τῶν στρατηγῶν καὶ βασιλέων ἕκαστος ἠτεῖτο παρεστιόν, αὐτὸς μόνου θεᾶσθαι τὸ ἔργον, ἐκεῖνον δὲ καθέζεσθαι θεατὴν. βουλόμενος δέ τι καὶ αὐτὸς ὁ Τιγράνης χαρίεις εἶναι καὶ σκωπτικὸς, εἶπε τὸ θρυλλούμενον, Εἰ μὲν ὡς πρεσβευταὶ, πολλοὶ πάρεισιν· εἰ δ' ὡς στρατιῶται, ὀλίγοι. καὶ τότε μὲν οὕτως εἰρωνευόμενοι καὶ παίζοντες διετέλεσαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ Λούκουλλος ὡπλισμένῳ τὴν δύναμιν ἐξῆγε.

καὶ πρὸς ἕω μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὁ βαρβαρικὸν στράτευμα. A Exercitus barbarorum erat ad partem fluminis
τοῦ δὲ ῥεύματος ἀποστροφὴν λαμβάνοντος ἐπὶ τὰς δύσεις ἧ orientalem. Flexum amnis ad occidentem habet,
μάλιστα περάσιμον ἦν, οὐτι παρεξάγων τὴν δύναμιν, καὶ qua maximè erat superabilis. Eò dum infestam a-
πανόδων, ἔδοξεν ἀποχωρεῖν τοῦ Τιγράνη. καὶ καλέσας τὸν ciem citus rapit, Tigrani visus est retrò recedere,
„Ταξίλην, ἅμα γέλωτι, Τοὺς ἀμάχους (ἔφη) Ῥωμαίων appellatoq; Taxile ridens, Inuictos hosce (inquit)
„ὁπλίτας, οὐχ ὁρᾷς φεύγοντας; καὶ ὁ Ταξίλης, Βουλοίμην Romanos númne vides fugere? Ad quem Taxiles,
„ἄν (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, γενέσθαι τι τοῦ σῷ δαίμονι τὸ παράλο- Vtinam aliquid (inquit) rex, fortunę tuę præter ex-
„γον· ἀλλ' οὔτ' ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν pectationem accidat. Atqui non sumunt illi ad iter
„ὁδοιπορεῖν τες, οὔτε θυρεοῖς σκευασθαρμένοις χρῶνται, καὶ splendidā vestē, neq; tū scutis tersis & nudis galeis
„κεφάλεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσμα- vtuntur, vti nunc coriaceis detractis armorum te-
„τα περιαπάντες· ἀλλὰ μαχομένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης B gumentis: sed est splendor hic pugnare intendentium & in hostem iam euntiū. Nondum sermonē finierat Taxiles, quum prima aquila flectentis agmen Luculli est conspecta, & cohortes manipulatim in ordines ad transitum euntes. Ibi tandem, tanquam ex magna vinolentia Tigranes emergens, bis aut ter exclamauit, In nos illi? Itaque magno tumultu acies instructa est tantę colluuiei. Mediam ipse tenuit rex, Adiabeno attribuit læuum, Medo dextrum cornu, vbi cataphracti plerique erant in fronte collocati. Transmissurum flumen Lucullum quidam duces admonuerunt, cauendam illam diem, quæ ex nefastis (quas atras vocant) erat vna. Illa enim die exercitus Cepionis fuerat à Cimbris in conflictu oppressus. Hîc verò celebrato illo dicto occurrens, At ego (inquit) etiam faustam hanc Romanis diem efficiam. Fuit illa pridie Non. Octobr. Ita fatus, quum bono animo eos esse iussisset, amnem transmeauit, ac princeps duxit in hostem. Loricam induerat ferream squammis refulgentem, & paludamentum fimbriatum. Gladium strictum extemplo extulit, quo statim conferendum pedem scirent cum viris eminus pugnare doctis, spatiumque quo vti missilibus poterant, incursus celeritate contrahendum. Vt verò equitatum cataphractum, cuius maximus erat respectus, conglobatum conspexit sub tumulo quodam, cuius planum fastigium & spatiosum erat, & aseensum habebat quingentorum passuum, non prorsus asperum nec diruptum, imperat equitibus Thracibus & Gallogræcis, quos in exercitu suo habebat, ex latere vt eos adoriantur, ensibusque detorqueant contos. Vna enim in re positæ sunt cataphractorum vires, conto: præterea nusquam explicare operam suam valent, nec hostibus incommodare ob armorum pondus & rigiditatem, sed sunt in iis quasi inclusi. Traxit simul ille secum duas cohortes, cum quibus contendit ad collem, strenuè sequentibus ipsum militibus, quòd imperatorem quoque in armis primum cernerent laborem capessentem & pedibus in cliuum enitentem. Vbi in summum euasit, ac loco stetit conspicuo, magna voce, Vicimus, exclamauit, vicimus commilitones. Ita fatus, duxit in cataphractos, præcepitque vt omissis pilis, cominus quisque aggrederetur hostem, crura & fœmora foderet, quæ sunt sola cataphractis nuda. Cæterùm nihil hac pugna opus fuit. Neque enim expectauerunt Romanos, sed sublato clamore fœdissimè omnium coniecerunt se in fugam: seque & equos armis graues in peditum ordines, priusquam pugnam inissent illi, coniecerunt. Ita sine vllo vulnere, sine sanguine tot profligatæ legiones sunt.

τοῦ δὲ ῥεύματος ἀποστροφὴν λαμβάνοντος ἐπὶ τὰς δύσεις ἧ μάλιστα περάσιμον ἦν, οὐτι παρεξάγων τὴν δύναμιν, καὶ πανόδων, ἔδοξεν ἀποχωρεῖν τοῦ Τιγράνη. καὶ καλέσας τὸν „Ταξίλην, ἅμα γέλωτι, Τοὺς ἀμάχους (ἔφη) Ῥωμαίων „ὁπλίτας, οὐχ ὁρᾷς φεύγοντας; καὶ ὁ Ταξίλης, Βουλοίμην „ἄν (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, γενέσθαι τι τοῦ σῷ δαίμονι τὸ παράλο- „γον· ἀλλ' οὔτ' ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν „ὁδοιπορεῖν τες, οὔτε θυρεοῖς σκευασθαρμένοις χρῶνται, καὶ „κεφάλεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσμα- „τα περιαπάντες· ἀλλὰ μαχομένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης B „αὕτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους. Ταῦτα λέ- „γοντος ἔτι τοῦ Ταξίλου, καταφανὴς ἦν πρῶτος ἀετὸς ἐπιστρέφοντος τοῦ Λουκούλλου, καὶ τάξιν αἱ σπεῖραι κατ' λόχους λαμ- βάνουσαι πρὸς τὴν διάβασιν, καὶ μόλις, ὥσπερ ἐκ μέθης τι- „νὸς διαφέρων ὁ Τιγράνης, δὶς ἢ τρὶς ἐξεκέκραγε, Ἐφ' ἡμᾶς „οἱ ἄνδρες; ὥστε θορύβῳ πολλῷ τὸ πλῆθος εἰς τάξιν καθί- „σταθαι, βασιλέως μὲν αὐτοῦ τὸ μέσον ἔχοντος, τὸ δὲ κέρας, τὸ μὲν ἀριστερὸν τοῦ Ἀδιαβηνοῦ, τὸ δὲ δεξιὸν τοῦ Μήδου παραδόντος· ἐφ' οὗ καὶ τοῦ καταφράκτων ἐν πρόσταγμα- σι τὸ πλεῖστον ἦν. Λουκούλλῳ δὲ μέλλοντι διαβαίνειν τὸ πο- C ταμὸν, ἔνιοι τῶν ἡγεμόνων παρήνουν φυλάττεσθαι τὴν ἡμέ- ραν μίαν οὖσαν τῶν ἀποφράδων, ἃς μελαίνας καλοῦσιν. ἐν ἐκείνῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ μετ' Σκιπίωνος ἀπώλετο στρατιά, συμβαλοῦσα Κίμβροις. ὁ δ' ἀπεκρίνατο τὴν μνημονευομέ- „νην φωνὴν, Ἐγὼ γὰρ (ἔφη) καὶ ταύτην εὐτυχῆ ποιήσω „Ῥωμαίοις τὴν ἡμέραν. ἦν δὲ καὶ περὶ μιᾶς νόνων Ὀκτω- „βρίων. Ταῦτα δ' εἰπὼν, καὶ θαρρεῖν κελεύσας, τόν τε ποτα- μὸν διέβαινε, καὶ πρῶτος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἡγεῖτο, θώρακα μὲν ἔχων σιδηρῶν φολιδωτὸν ἀποστίλβοντα. κεφαλὴν δὲ ἐφεστρίδα· τὸ δὲ ξίφος αὐτόθεν ὑποφαίνων γυμνὸν, ὡς εὐ- D θὺς εἰς χεῖρας ἴεσθαι δεῖν ἐκβόλοις ἀνδράσι, καὶ σπασαμένοις τὴν ἀμφοτέρυσιμον χώραν τοῦ πάχους τῆς ἐπαγωγῆς. ἐπεὶ δὲ τὴν κατάφρακτον ἵππον, ἧς πλεῖστος ἦν λόγος, κατεῖ- τε καταπεφραγμένην ὑπὸ λόφῳ τινὶ, τὴν δύο χώραν ἐπίπεδον καὶ πλατεῖαν ἔχουσι, πρόσβασιν δὲ τετάρων σταδίων οὐ πανταπασι χαλεπὴν οὐδ' ἀπεκεκομμένην, Θρᾷκας μὲν ἱππεῖς καὶ Γαλάτας οἷς εἶχεν, ἐκέλευσεν ἐκ πλαγίου προσφερομένοις ἀκροῦσθαι τοῖς μαχαίραις τοῖς κοντοῖς. (μία γὰρ ἀλκὴ τῶν καταφράκτων, κοντὸς, ἄλλο δ' οὐδὲν οὐδ' ἑαυτοῖς οὔτε τοῖς πολεμίοις χρῆσθαι δυνάμενοι, E ἀμβαρὸς καὶ σκληρότητα τῆς σκευῆς, ἀλλ' ἐγκατακεκλει- μένοις ἐοίκασιν) αὐτὸς δὲ δύο σπείρας ἀναλαβὼν, ἠνι- μάτο πρὸς τὸν λόφον, ἐρρωμένως ἑπομένων τῶν στρατιω- τῶν, ἀμφὶ δὲ κἀκείνον ἐν τοῖς ὅπλοις ὁρᾶν πρῶτον κακο- παθοῦντα πεζὸν καὶ προσβιαζόμενον. θυμούμενος δ' ἄνω, καὶ ἀς ἐν τῷ πρόσθεν εἰ τοῦ χωρίου, μέγα βοήσας, Νενικήκα- „μεν, (ἔφη) νενικήκαμεν, ὦ συστρατιῶται. καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐπή- „γε τοῖς καταφράκτοις, καὶ κελεύσας μηδὲν ἔτι χρῆσθαι τοῖς ὑστοῖς, ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἕκαστον ἀναλαβόντα παίειν τῶν πολεμίων κνήμας τε καὶ μηροὺς, ἃ μόνα γυμνὰ τῶν κατα- F φράκτων ἐστίν. οὐ μὴν ἐδέησέ τι τοιούτου τῆς μάχης. οὐ γὰρ ἐδέξαντο τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλ' ἀναλαβόντες καὶ φεύγοντες ἀφίεσαν πρὸ τῶν ἐκέωσαν ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς ἵππους βαρεῖς ὄντας εἰς τὰ τῶν πεζῶν ὅπλα πρὸς ἀρξάσθαί τινος ἐκείνοις μάχης· ὥστε μήτε βαύματος γενομένου, μήθ' αἵματος ὀφθέντος, ἡτᾶσθαι τοσαύτας μυριάδας.

Cædes autem ingens iam fugientium vel potius fugere volentium edita. neque enim poterant ordinibus confertis & profundis impediti. Tigranes initio ſtatim cum paucis effuſo curſu fugam cepit. Filium quum videret in eadem fortuna, detractum ex capite diadema illi profuſis lacrymis tradidit, alia via iubens, ſiqua poſſet, vt ſeipſum ſeruaret. Adoleſcens, quia non audebat diadema capeſſere, dedit id ſeruandum fidiſſimo amico, qui forte captus atque ad Lucullum eſt attractus. ita inter cæteros captiuos diadema quoq; Tigranis fuit. Pedites cecidiſſe ſupra centum millia perhibentur, equitum pauci plane effugiſſe. Ex Romano exercitu centum vulnerati, quinque deſiderati. Huius pugnæ Antiochus philoſophus in commentario De diis mentionem faciens, negat à ſole viſam parem. Strabo alius philoſophus in libris Hiſtoriarum ipſos Romanos cõmemorat puduiſſe, & ſemetipſos deriſiſſe quod in eiuſcemodi mancipia induiſſent arma. Liuius ait nunquam Romanos ſigna cum hoſtibus contuliſſe tanto numero inferiores. Neque enim vigeſimam propemodum partem, imo nec minorem æquarunt victores victorum. Romanorum vero peritiſſimi duces, & diutiſſime in bellis verſati, Lucullum in eo celebrabant præcipue, quod duos clariſſimos & maximos reges rationibus duabus pugnantiſſimis, celeritate & tarditate, ſuperauerit. Siquidem Mithridatem tempore & mora florentem attriuit, Tigranem obtriuit accelerando, inter rariſſima omnium imperatorum exempla, cunctatione ſtrenua & audacia ad ſecuritatem vſus. Quapropter nec ad pugnam properauit Mithridates, ſolita Lucullum cautione & productione bellum ratus adminiſtraturum: itaque lente ad Tigranem pergebat. Ac poſtquam primum in paucos Armenios incidit in via, qui perculſi metuque exangues recipiebant ſe, coniecit aduerſum caſum. Vt plures iam exuti & vulnerati occurrerunt, audita clade, Tigranem requiſiuit. Quem quum ſemel deſolatum & abiectum offendiſſet, non inſultauit ei viciſſim, verum ex equo deſiliit, deploratiſque communibus calamitatibus, regium comitatum, qui ipſum ſequebatur, dedit illi, eumque in futurum confirmauit. Inde alias de integro copias conſcribebant. Porro dum in vrbe Tigranocertis ſeceſſionem Græci à barbaris atque ad Lucullum tendunt deditionem facere, adortus muros, illo potitus eſt vrbe. Theſauros regis qui ibi erant, cepit: vrbem militibus dedit diripiendam. in qua cum reliqua opulentia octo millia talentum pecuniæ ſignatæ inuenta. Inſuper octingentas drachmas in ſingulos de præda diuiſit. Quum repertos in vrbe accepiſſet multos ſcenicos, quos vndequaque conquiſierat Tigranas dedicaturus theatrum quod extruxerat, his ad ludos & ſpectacula & triumphalia eſt vſus. Græcos autem, præbito viatico, remiſit in patrias ſuas, barbaros item qui eo commigrare coacti fuerant. Itaque accidit vt vna conuulſa vrbe, multæ receptis ciuibus ſuis inſtaurarentur, à quibus vt bene de ipſis meritus & conditor eſt cultus Lucullus. Succedebant ei cætera quoque, prout merebatur,

A ὁ ὀ πολὺς φόνος, ἤδη φευγόντων ἐγίνετο, μᾶλλον ὀ βουλομένων φεύγειν. οὐ γὰρ ἐδυνάντο, πυκνότητι καὶ βάθει τ πάξεων, ὑφ' αὑτῶν ἐμποδιζόμενοι. Τιγράνης δ' ἐξελάσας ἐν ἀρχῇ μὲν ὀλίγων, ἔφευγε, καὶ τὸν υἱὸν ὁρῶν κοινωνοῦντα τ αὐτῆς τύχης, περιεσπάσατο τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς, κἀκείνῳ δακρύσας παρέδωκε, σώζειν ἑαυτὸν ὅπως δυνάται καθ' ἑτέρας ὁδοὺς κελεύσας. ὁ ὀ νεανίας ἀναδήσασθαι μὲν οὐκ ἐτόλμησε, τῷ δὲ παίδων τῷ πιστοτάτῳ φυλάττειν ἔδωκεν. οὗτος ἁλοὺς κατὰ τύχην, ἀνήχθη πρὸς Λούκουλλον, ὥστε μετ' τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὸ διάδημα γνῶναι τοῦ Τιγράνου. λέγεται ὀ τ μὲν πεζῶν ὑπὲρ δέκα μυριάδας διαφθαρῆναι, τ δ' ἱππέων ὀλίγους πάνυ σάπασι διαφυγεῖν· Ῥωμαίων δ' ἑκατὸν ἐτρώθησαν, ἕπεσον δὲ πέντε. Ταύτης τῆς μάχης Ἀντίοχος ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ περὶ θεῶν γραφῇ μνησθεὶς, οὐ φησιν ἄλλῳ ἐφεωρακέναι τοιαύτῳ τὸν ἥλιον. Στράβων δ', ἕτερος φιλόσοφος, ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν, αὖθις λέγει τοὺς Ῥωμαίους, αἰσχύνεσθαι καὶ καταγελᾶν ἑαυτῶν, ἐπ' ἀνδράποδα τοιαῦτα δεηθείσας ὅπλων. Λιούιος δ' εἴρηκεν ὡς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολεμίοις, ἀποδέοντες τοσούτῳ

C πλήθει, παρετάξαντο. χρεῶν γὰρ οὐδ' εἰκοσὸν ἀλλ' ἔλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡττημένων. Ῥωμαίων δ' οἱ δεινότατοι στρατηγοί, καὶ πλεῖστα πολέμοις ὠμιληκότες, ἐπῄνουν μάλιστα τοῦ Λουκούλλου τὸ, δύο βασιλεῖς τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ μεγίστους, δυσὶ τοῖς ἐναντιωτάτοις τάχει καὶ βραδυτῆτι καταστρατηγῆσαι. Μιθριδάτου μὲν γὰρ ἀκμάζοντα, χρόνῳ καὶ τελῇ κατεκώλυσε· Τιγρανου δὲ, τῷ ἀπροσδοκήτῳ σπεύσας ἐπέτειψεν· ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε ἡγεμόνων, τῇ μελλήσει μὲν ἐνεργῷ, τῇ τόλμῃ δ' ὑπὲρ ἀσφαλείας χρησάμενος. διὸ καὶ Μιθριδάτης οὐ σπεύδειν ἐπὶ

D τοῦ μάχου, τῇ σπουδῇ τὸν Λούκουλλον βλαβείας καὶ παραγωγῇ πολεμήσειν οἰόμενος, ἀλλὰ καθ' ἡσυχίαν ἐπορεύετο πρὸς τὸν Τιγράνου. καὶ πρῶτον μὲν ὀλίγοις τῶν Ἀρμενίων ἐντυχὼν καθ' ὁδὸν, ἐκπεπληγμένοις καὶ πεφοβημένοις ἀπιοῦσιν, εἴκασε τὸ πάθος εἶτ' ἤδη πλείονων γυμνῶν καὶ τετρωμένων ἀπαντώντων πυθόμενος τοῦ ἥτταν, ἐζήτει τὸν Τιγράνου. βλέπων δὲ πολλοὺς ἔρημον καὶ ταπεινὸν, οὐκ ἐνύβρισεν, ἀλλὰ καταβὰς καὶ συναδακρύσας τὰ κοινὰ πάθη, θεραπείαν τε τοῦ ἐπομένου αὐτῷ βασιλικοῦ ἔδωκεν, καὶ κατεθάρρυνε πρὸς τὸ μέλλον. οὗτοι μὲν οὖν αὖθις ἑτέ-

E ρας δυνάμεις συνῆγον. ἐν ὀ τῇ πόλει τοῖς Τιγρανοκέρτοις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους φασιασάντων, καὶ τῷ Λουκούλλῳ τοῦ πόλιν ἐνδιδόντων, προσβαλὼν, εἷλε. καὶ τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει θησαυροὺς παρελάμβανε, τοῦ δὲ πόλιν ἅπασαν παρέδωκε τοῖς στρατιώταις, μετὰ τῶν ἄλλων χρημάτων, ὀκτακισχίλια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν. χωρὶς δὲ τούτων, ὀκτακοσίας δραχμὰς κατ' ἄνδρα διένειμεν ἀπὸ τῶν λαφύρων. πυνθανόμενος δὲ πολλοὺς ἐν τῇ πόλει κατειλῆφθαι τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν, οὓς ὁ Τιγράνης πανταχόθεν ἠθροίκει, μέλλων ἀποδεικνύναι ὃ κατεσκευασμένον ὑπ' αὐτοῦ θέατρον, ἐχρήσατο τούτοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θέας τῶν θριαμβικῶν. τοὺς δ' Ἕλληνας εἰς τὰς αὐτῶν πατρίδας ἔπεμψε, πρεσβεῖς ἐφόδια, καὶ τῶν βαρβάρων ὁμοίως τοὺς ἀναγκασμένους

F κατοικεῖν. ὥστε συνέβη, μιᾶς πόλεως ἁλωθείσης, πολλὰς ἀνοικίζεσθαι, πάλιν κομιζομένας τοὺς αὐτῶν οἰκήτορας· ὑφ' ὧν ὡς εὐεργέτης ὁ Λούκουλλος καὶ κτίστης ἠγαπᾶτο. προσχωρεῖ ὀ καὶ πᾶλλα κατ' ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς,

τῶν ἀπὸ δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας ἐπαίνων ὀρεγομένῳ μᾶλλον, ἢ τῶν ὑπὲρ τοῖς πολεμικοῖς κατορθώμασιν. ἐκείνων μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγην στρατιὰ, καὶ τὸ πλεῖστον ἡ τύχη μετεῖχε· ταῦτα δὲ ἐν ἡμέρᾳ ψυχῆς καὶ παιδευμένης ἐπίδειξις, οἷς ὁ Λούκουλλος τότε χωρὶς ὅπλων ἐχειρώσατο τοὺς βαρβάρους. καὶ γὰρ Ἀραβῶν βασιλεῖς ἦκον πρὸς αὐτὸν, ἐγχειρίζοντες τὰ σφέτερα, καὶ τὸ Σωφηνῶν ἔθνος προσεχώρει. τὸ δὲ Γορδυηνῶν οὕτω διέθηκεν, ὥστε βουλεύεσθαι, τὰς πόλεις ἐκλιπόντας, ἀκολουθεῖν ἐκείνῳ μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἐθελοντὰς, ἐξ αἰτίας τοιάσδε. Ζαρβιηνὸς γὰρ ὁ τῶν Γορδυηνῶν βασιλεὺς (ὥσπερ εἴρηται) δι' Ἀππίου κρύφα Λουκούλλῳ διείλεκτο περὶ συμμαχίας, τῷ Τιγρανοῦ τυραννίδα βαρυνόμενος· μηνυθεὶς δὲ ἀπεσφάγη, καὶ παῖδες αὐτοῦ καὶ γυνὴ συναπώλοντο, πρὶν ἢ Ῥωμαίους εἰς Ἀρμενίαν ἐμβαλεῖν. τούτων οὐκ ἠμνημόνευεν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ παρελθὼν εἰς τὴν Γορδυηνῶν, παφὰς προσῴδετο τοῦ Ζαρβιηνοῦ· καὶ πυρὰν ἐδῄδει καὶ χρυσῷ βασιλικῷ καὶ πίσι ἀπὸ Τιγρανοῦ κοσμήσας λαφύροις, αὐτὸς παρὼν ὑφῆψε, καὶ σπονδὰς ἐπήνεγκε μετὰ φίλων καὶ οἰκείων τοῦ ἀνδρός· ἐπαίρων ἐκείνου, καὶ Ῥωμαίων σύμμαχον ἀναγαλούμενος. ἐκέλευσε δὲ καὶ μνημεῖον ἀπὸ χρημάτων συχνῶν ἀυτῷ θεραπεύεσθαι· πάμπολλα γὰρ εὑρέθη, καὶ χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς ἐν τοῖς Ζαρβιηνοῦ βασιλείοις. σίτου δὲ ἀπέκειντο μυριάδες πεντακόσιαι μεδίμνων· ὥστε καὶ τοῖς στρατιώταις ὠφελεῖσθαι, καὶ τὸν Λούκουλλον θαυμάζεσθαι, ὅτι δραχμὴν μίαν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου μὴ λαβὼν, αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ διώκει τὸν πόλεμον. ἐν ταῦτα καὶ παρὰ τοῦ Πάρθων βασιλέως ἦκε πρεσβεία παρ' αὐτὸν, εἰς φιλίαν προκαλουμένου καὶ συμμαχίαν. ἣν δ' ἀσμένῳ ταῦτα τῷ Λουκούλλῳ, καὶ πάλιν ἀντέπεμψε παρ' ἑαυτοῦ πρεσβείαν πρὸς τὸν Πάρθον, οἳ κατεφώρασαν αὐτὸν ἐπαμφοτερίζοντα τῇ γνώμῃ, καὶ μαθὸν αὐτοῦ τὰ κρύφα τοῦ συμμαχήσαι τῷ Τιγράνῃ τῷ Μεσοποταμίαν. ὡς οὖν ταῦθ' ὁ Λούκουλλος ἤθετο, Τιγρανίῳ μὲν ἔγνω καὶ Μιθριδάτῃ παρελθεῖν, ὥσπερ ἀνταγωνιστὰς ἀπειρηκότας, ἀποπειρᾶσθαι δὲ τῆς Πάρθων δυνάμεως, καὶ στρατεύειν ἐπ' αὐτοὺς· καλὸν ἡγούμενος μιᾷ ῥύμῃ πολέμου τρεῖς ἐφεξῆς, ὥσπερ ἀθλητὴς, βασιλεῖς καταπαλαίσαι καὶ μιᾷ στείνῃ τῷ ἀπὸ τοῦ ἡλίου μεγίστων ἡγεμόνων ἀήττητος καὶ νικῶν διεξελθεῖν. ἔπεμψεν οὖν εἰς Πόντον τοῖς περὶ Σωρνάτιον ἡγεμόσιν, ὑπισχνούμενος ἄγειν τὴν ἐκεῖ στρατιὰν πρὸς αὐτὸν ὡς ἐκ τῆς Γορδυηνῆς ἀναβησόμενοι. οἱ δὲ, καὶ πρότερον χαλεποῖς χρώμενοι καὶ δυσπειθέσι τοῖς στρατιώταις, τότε πρωτελῶς ἀπεκάλυψαν αὐτῶν τὴν ἀκολασίαν, οὐδενὶ τρόπῳ πειθοῦς οὐδὲ ἀνάγκης δυνάμενοι προσαγαγέσθαι, μαρτυρομένους καὶ βοῶντας ὡς οὐδὲ αὐτὴν μνοῦσιν, ἀλλ' οἰχήσειν τὸν Πόντον ἔρημον ἀπολιπόντες. ταῦτα πρὸς Λούκουλλον ἀπαγγελθέντα, καὶ τοὺς ἐκεῖ προσδιέφθειρε στρατιώτας, ἤδη μὲν ὑπὸ πλούτου καὶ τρυφῆς βαρεῖς γεγενόντας πρὸς τὴν στρατείαν, καὶ ἀρλῆς δεομένους· ὡς δὲ τὴν ἐκείνων ἐπύθοντο παῤῥησίαν, ἄνδρας αὐτοῖς ἀπεκάλουν. καὶ μιμητέον αὐτοὺς ἔφασαν εἶναι. πολλὰ γὰρ αὐτοῖς ἄξια σωτηρίας καὶ ἀναπαύσεως κατειργάζετο τοιούτων δὲ καὶ ποιητέρων ἔτι λόγων ἀποδόμενος ὁ Λούκολλος, τὴν ὑπὲρ Πάρθους στρατείαν ἀφῆκεν, αὖθις δὲ ὑπὲρ τὸν Τιγρανίου ἐβάδιζε, θέρους ἀκμάζοντος· καὶ τὸν Ταῦρον ὑπερβαλὼν, ἡδύμησε χλωρῶν τῶν πεδίων ἐκφανέντων. τοσοῦτον αἱ ὧραι διὰ τὴν ψυχρότητα τοῦ ἀέρος ὑστερίζουσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καταβὰς,

A qui iustitiæ & humanitatis laudes gloriæ anteferebat laurearum bellicarum. quippe huius non exiguam partem exercitus, & maximam vendicat fortuna: illæ, placidæ & eruditæ mentis documentum erant, quibus tunc absq; armis barbaros subegit Lucullus. Quando reges Arabiæ venerunt ad eum, suaq; ei permiserunt, adiunxit se ei Sophenorum nomen. Gordyenorum gens ita fuit in eum animata, vt relictis sedibus suis, illum sequi cum liberis & coniugibus vellent ex huiusmodi causa: Gordyenorum rex Zarbienus, Tigranis grauatus tyrannidem, interprete Appio (vt est dictum) clam
B cum Lucullo societatem inierat: verum, quia detectus fuit, interfectus est, vnaque liberi & vxor eius necati ante sunt quam in Armeniam inuaderent Romani. Hæc apud Lucullum non erant obliterata, sed profectus in Gordyenos, exequias Zarbieni celebrauit, pyræque veste & auro regali, & Tigranis instructæ spoliis, ipsemet subdidit facem, ac libamina cum amicis & necessariis illius infudit, amicum quoque suum & socium populi Romani appellauit. Ad hæc monumentum iussit ei sumptuosum faciendum locari. Nam vis ingens pecuniæ, aurumque & argentum reperta in Zar-
C bieni regiis sunt. Frumenti in horreis decies trecenta millia medimnum condita erant. Ita & miles auctus est, & Lucullo fuit ingenti honori quod ne teruncio quidem ex ærario accepto, bellum ipsius belli sumptibus sustineret. Hic etiam regis Parthorum legati eum adierunt, amicitiam & societatem petentes. Fuit id Lucullo haud ingratum, qui inuicem suos misit ad Parthum. Eum compererunt hi fluctuantem consilio, poscentemque clam societatis à Tigrane præmium Mesopotamiam. Quæ vbi Lucullus percepit, Tigranem & Mithridatem statuit, vt aduersarios cõfectos, transilire, & periclitari Parthorum vires,
D atque expeditionem in eos mouere, præclarum existimans vno belli impetu tres deinceps reges sicut athletam in lucta prosternere, ac per tres totius orbis potentissimos principes perumpere inuictum & victorem. Igitur in Pontum ad Sornatium legatum suum & alios misit litteras, vt copias quæ illic erant, adduceret, quasi ex Gordyene in Parthos signa moturus. Illic cum ante morosos & contumaces milites habuerunt, tum in præsentia cognouerunt proteruiam eorum, quod nullis blandimentis vel imperio mouere illos
E valerent testantes & vociferantes, neque illic permansuros se, sed relicto sine præsidio abituros Ponto. Hæc ad Lucullum relata insuper, quos secum habebat, milites labefecerunt, ob diuitias iam & delicias languescentes ad militiam & otium quærentes. Vt vero illorum acceperunt ferociam, viros appellauerunt, imitandosque iactauerunt. Multis enim factis missionem se & requiem meritos. His & improbioribus ad Lucullum delatis sermonibus, expeditionem Parthicam deposuit, & media æstate mouit in Tigranem. Postquam superauit Taurum & campos vidit vi-
F rentes, deprehensus est. adeo sunt illic ex algore serotina tempora. Attamen descendit in campos,

ac duobus vel tribus præliis coortos in ipsum Armenios fudit. Inde libere vicos populatus est, caproq; qui comportatus Tigrani fuerat commeatu, quam ipse extimescebat, offudit inopiam hostib'. Quos quum lacessendo ad dimicandum, castris eorum circumuallandis & fœdandis ante oculos eorum agris quia sæpe fuerant fusi, non mouit, exercitum inde ad Tigranis regiam conuertit Artaxata, vbi parui liberi & coniuges eius erant, non facturum ratus Tigranem quin pro eorum salute dimicaret. Fama tenet Annibalem Pœnum, deuicto ab Romanis Antiocho contulisse se ad Armenium Artaxam, cui cum alia multa vtiliter suasisse & docuisse, tum notata eius loci, qui iners negligebatur, eximia indole atque amœnitate, formam ibi vrbis delineasse, eamque deducto eo Artaxæ ostendisse, hortatumque ad eam condendã. Quod regi quum placuisset, atque ab eo contendisset, ipse vt operis curam susciperet, amplam excitauisse & magnificam vrbem, eamque accepisse ab rege appellationem, atque caput factam Armeniæ. Ad hanc vrbem contendentem Lucullum non tulit Tigranes, sed castris motis quarto die prope Romanos consedit, medium capiens Arsamiam amnem quem transire necesse erat petituris Artaxata Romanis. At Lucullus postquam diis sacrificauit, quasi certus de victoria, exercitum traduxit. Duodecim cohortibus in fronte positis, reliquos, ne circumueniretur ab hostibus, in subsidiis collocauit. Multi enim & delecti equites stabant in hostium aduersa acie, ante quorum signa sagittis ex equo vtentes Mardi & Iberes hastati, quibus Tigranes præcipue inter externos milites vt pugnacissimis fidebat. Nihil est ab illis tamen editum præclari. Paulisper cum equitatu Romano velitati non tulerunt impetum legionum: verum hinc inde fuga diuulsi, equitem ad insequendum traxere. Simulatque hi dissipati sunt, prouehentibus Tigranis equitibus, videns splendorem & multitudinem eorum Lucullus, subtimuit. Itaq; equitem à consectandis hostibus reuocat. Interim ipse satrapis cum præstantissimo quoque sibi oppositis occurrit primus: quos, antequam manum conserere possent, consternatos pepulit. Ex tribus regibus, qui vna in hac acie fuerunt, fœdissime fugit Ponticus Mithridates, qui ne clamorem quidem sustinuit Romanorum. Hi quum per longum spatium tota nocte hostium tergis inhærerent, non solum trucidandis, verumetiam capiendis, pecuniaque & præda agenda ferenda fatigati sunt. Liuius autor est priore prælio plures fuisse, in hoc nobiliores hostes captos & cæsos. Hinc erectus Lucullus & fiduciæ plenus, superiores regiones petere & domare statuit barbarum. Cæterum sub æquinoctio autumnali graues tempestates nec opinantem corripuere. Ningebat fere, & sereno pruina cum gelu infesta erat. Vnde equis erant amnes ex immodico frigore parum potabiles, ruptaque glacies & neruos equorum asperitate incidens ægre permeabiles efficiebat. Tractus fere nemorosus saltuosusque rigabat eos assidue ex niue in itinere effusa, atque incommode locis humidis pernoctabant.

A καὶ δὶς ἢ τρεῖς ἀνατολμήσαντας ἐπ' αὐτὸν τοὺς Ἀρμενίους τρεψάμενος, ἀδεῶς ἐπόρθει τὰς κώμας· καὶ τὸν παρεσκευασμένον τῷ Τιγράνῃ σῖτον ἐξαίρων, ἢ αὐτὸς ἐφοβεῖτο, τοῖς πολεμίοις παρεῖχεν ἀπορίαν. ἐπεὶ δὲ παρεκαλέσθη εἰς μάχην αὐτοῖς, παρεῖπε φρονῶν τὸν χάρακα, καὶ πορθῶν ἐν ὄψει τῶν χώρων οὐκ ἐκίνει πεπληγότας πολλάκις, ἀναστὰς ἐβάδιζεν ἐπ' Ἀρτάξατα τὸ Τιγράνου βασίλειον, ὅπου καὶ παῖδες αὐτοῦ νήπιοι καὶ γαμεταὶ γυναῖκες ἦσαν· οὐκ αἰ οἰόμενος ἀμαχεὶ ταῦτα παρήσεσθαι τὸν Τιγράνην. λέγεται δὲ Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον, Ἀντιόχου καταπολεμηθέντος
B ὑπὸ Ῥωμαίων, μεταβαίνα πρὸς Ἀρτάξαν τὸν Ἀρμένιον, ἄλλων τε πολλῶν εἰσηγητικὸν καὶ διδάσκαλον αὐτῷ γενέσθαι χρήσιμον, καὶ τῆς χώρας καταμαθόντα τόπον εὐφυέστατον καὶ κάλλιστον, ἀρχιτεκτονήσαντα καὶ παρεγράψαντα, σῆμα πόλεως ἐν αὐτῷ προγράψασθαι, καὶ τὸν Ἀρτάξαν ἐπαγαγόντα δεῖξαι, καὶ παρορμῆσαι πρὸς τὸν οἰκισμόν. καθέντος δὲ τοῦ βασιλέως, καὶ δεηθέντος ὅπως αὐτὸς ἐπιστατήσῃ τοῦ ἔργου, μέγα τι καὶ πάγκαλον χρῆμα πόλεως ἀναστῆναι, καὶ γνωμοῦν ἐπώνυμον τοῦ βασιλέως, μητρόπολιν ἀποδειχθῆναι τῆς Ἀρμενίας. ἐπὶ τούτῳ τοῦ Λουκούλλου βαδίζοντος, οὐκ
C ἠνέσχετο Τιγράνης, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν, ἡμέρᾳ τετάρτῃ παρεστρατοπέδευσε τοῖς Ῥωμαίοις· ἐν μέσῳ λαβὼν τὸν Ἀρσανίαν ποταμὸν, ὃν ἐξ ἀνάγκης διαβατέον ἦν τοῖς Ῥωμαίοις τοῖς ἐπ' Ἀρταξάτων πορευομένοις. θύσας δὲ τοῖς θεοῖς Λούκουλλος, ὡς ἐν χερσὶν οὔσης τῆς νίκης, διεβίβαζε τὸν στρατὸν, ἐν δώδεκα σπείραις τεταγμένας, ταῖς δὲ ἄλλας ὑπιτεταγμένας διὰ τὰς κυκλώσεις τῶν πολεμίων. πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἱππεῖς καὶ λογάδες αὐτοκράτορες. τοὺς δὲ αὐτῶν ἱπποτοξότας, Μαρδοὺς καὶ λογχοφόρους Ἰβηρας, οἷς μάλιστα τῶν ξένων ὁ Τιγράνης ἐπίστευεν, ὡς μαχιμωτάτοις. οὐ μὴν ἐπεράθη τὶ λαμπρὸν ἀπ' αὐτῶν· μικρὰ γὰρ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Ῥωμαίων διαπλακεισάμενοι, τοὺς πεζοὺς ἐπιόντας οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἑκατέρωσε τῆς φυγῆς γενόμενοι, ἐπεκράτησαν τοῖς ἱππεῖς πρὸς τὴν διώξιν. ἅμα δὲ τοῖς τούτοις διαπαρῆσαν, τῶν περὶ τὸν Τιγράνην ἐξιππασαμένων, ἰδὼν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ πλῆθος ὁ Λούκουλλος ἔδεισε. καὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπὸ τῆς διώξεως ἀνεκάλεσε, πρῶτος δὲ αὐτὸς ἀντέσχε τοῖς σατραπικοῖς κατ' αὐτὸν οὖσι μετὰ τῶν ἀρίστων· καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, φοβήσας ἐτρέψατο. τεσσάρων δὲ ὁμοῦ τεταγμένων βασι-
E λέων, αἰσχρὰ δοκεῖ φυγεῖν ὁ Ποντικὸς Μιθριδάτης, οὔτε τὴν κραυγὴν τῶν Ῥωμαίων ἀναδεξάμενος. γενομένης δὲ τῆς διώξεως μακρᾶς, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς οὐ μόνον κτείνοντες αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ζωγρήσαντες, καὶ χρήματα καὶ λείαν ἄγοντες καὶ φέροντες ἀπεῖπον οἱ Ῥωμαῖοι. φησὶ δὲ ὁ Λιουΐος, ἐν μὲν τῇ πρότερα μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύτῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων. ἐκ τούτου Λούκουλλος μὲν ἐπηρμένος καὶ τεθαρρηκὼς, ἄνω προσάγειν διενοεῖτο καὶ καταστρέφεσθαι τὸν βάρβαρον· ὥρα δὲ ἰσημερείας φθινοπωρινῆς οὐκ αἰ ἐλπίσαντι χειμῶνες ἐπέπεσον βαρεῖς, τὰ
D μὲν πλεῖστα κατηνίφοντες, ἐν δὲ τοῖς αἰθρίοις πάχνῃ ὑπιφέροντες καὶ πάγον, ὑφ' οὗ χαλεποὶ μὲν ἦσαν οἱ ποταμοὶ τοῖς ἵππους πίνεσθαι, διὰ ψυχρότητος ὑπερβολῆς, χαλεπαὶ δὲ αὐτῶν αἱ διαβάσεις, σκληρυνομένου τοῦ κρυστάλλου καὶ διακόπτοντος τὰ νεῦρα τῶν ἵππων τῇ τραχύτητι. τῆς δὲ χώρας ἡ πολλὴ συμπεφυὴς οὖσα καὶ γενόπορος καὶ ὑλώδης, ἀεὶ κατήγραινεν αὐτοὺς. χιόνος ἀναπιμπλαμένοις ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, καὶ κακῶς ἐν τόποις νοτεροῖς νυκτερεύοντας.

οὐ πολλὰς οὖν ἡμέρας ἀκολουθήσαντες τῷ Λουκούλλῳ μετὰ τοῦ μάχου, ἠξιοῦντο, πρῶτον δεόμενοι καὶ τοὺς χιλιάρχους πρεσβεύοντες, ἔπειτα θορυβωδέστερον συνιστάμενοι, καὶ κατὰ σκηνὰς νυκτὸς ἀλαλάζοντες· ὅπερ εἶναι δοκεῖ σύμβολον ἀποστατικῶς ἐρρύσης σφαπάς. καίτοι πολλὰ προσελιπάρει Λούκουλλος, ἀξιῶν αὐτοὺς μακροθυμίαν ἐμβαλέσθαι ταῖς ψυχαῖς, ἄχρις οὗ τοῦ ἐν Ἀρμενίοις Καρχηδόνα λαβόντες, ἀνδρὸς ἐχθίστου, (τὸν Ἀννίβαν λέγων) ἔργον ἀνατρέψωσιν. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀπῆλθε αὐτοὺς ὀπίσω, καὶ κατ' ἄλλας ὑποβολὰς διελθὼν τὸν Ταῦρον, εἰς τοῦ λεγομένου Μυγδονικοῦ κατέβαινε χώρον, πάμφορον καὶ ἀλεεινοῦ, καὶ πόλιν ἐν αὐτῇ μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον ἔχουσαν· ἣν οἱ μὲν βάρβαροι, Σίβιν, οἱ δὲ Ἕλληνες, Ἀντιόχειαν Μυγδονικὴν προσηγόρευον. ταύτῃ εἶχεν ἀξιώματι μὲν ἀδελφὸς Τιγράνου, Γοῦρας, ἐμπειρίᾳ δ' καὶ δεινότητι μηχανικῇ, Καλλίμαχος, ὁ καὶ περὶ Ἀμισὸν πλεῖστα πράγματα Λουκούλλῳ παρασχών. βαλόμενος δ' στρατόπεδον, καὶ πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας ἐπαγαγών, ὀλίγῳ χρόνῳ κατὰ κράτος λαμβάνει τοῦ πόλιν· καὶ Γοῦρας μὲν ἑαυτὸν ἐγχειρίσαντι, φιλανθρώπως ἐχρήσατο· Καλλιμάχῳ δ' ὑπισχνουμένῳ θήκας ἀπορρήτους μεγάλων χρημάτων ἀνακαλύψειν, οὐ προσέσχεν, ἀλλ' ἐκέλευσεν ἐν πέδαις κομίζεσθαι, δίκην ὑφέξοντα τοῦ πυρὸς ᾧ τοῦ Ἀμισηνῶν ἀναλυμηνάμενος πόλιν, ἀφείλετο φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ χρηστότητος ἐπίδειξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. μέχρι τοῦτο φαίη τις ἂν Λουκούλλῳ τοῦ τύχου ἑπομένου συστρατηγεῖν· ἐντεῦθεν δ' ὥσπερ πνεύματος ἐπιλιπόντος, πρησθιαζόμενος πρᾶγμα, καὶ πρωτάπασιν αὐτοκρούων, ἀρετὴν μὲν ἐπεδείκνυτο καὶ μακροθυμίαν ἡγεμόνος ἀγαθοῦ, δόξαν δ' καὶ χάριν εὐδαιμονίαν αἱ πράξεις ἔφερον· ἀλλὰ καὶ τοῦ παρούσαν ἐλπὶς ἦλθε, διὰ πραγῶν καὶ διαφερόμενος μάτην, ἀποβαλεῖν. τοῦ δ' αἰτίαν αὐτὸς οὐχὶ τοῦ ἐλαχίστην εἰς τοῦτο παρέχειν, οὐκ ὢν θεραπευτικὸς πλήθους πρατιωτικοῦ, καὶ πρὸς ὃ πρὸς ἡδονὴν τοῦ δεομένου γινόμενον, ἀρχὴν ἀτιμίας καὶ καταλύσιν ἡγούμενος. ὃ δ' μέγιστον, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς καὶ ἰσοτίμοις ἐὰρμοστος εἶ πεφυκώς, ἀλλὰ πρώτων καταφρονῶν, καὶ μηδενὸς ἀξίους πρὸς αὐτὸν ἡγούμενος. ταῦτα γὰρ ἐν ἀρξαι Λουκούλλῳ κακὰ λέγουσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς. καὶ γὰρ μέγας, καὶ καλὸς, καὶ δεινὸς εἰπεῖν, καὶ φρόνιμος ὁμαλῶς ἐν ἀγορᾷ καὶ στρατοπέδῳ δοκεῖ γενέσθαι. Σαλούστιος μὲν οὖν φησι, χαλεπῶς διατεθεῖσαι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὐτὸν, διὰ τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου πρὸς Κυζίκῳ καὶ πάλιν πρὸς Ἀμισῷ δύο χειμῶνας ἑξῆς ἐν χέρσῳ διαγαγεῖν ἀναγκασθέντας. νῦν δ' αὐτοὺς καὶ οἱ λοιποὶ χειμῶνες. ἢ γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ διεχείμαζον, ἢ πρὸς τοῖς συμμάχοις ὑπαίθροι σκηνοῦντες, εἰς δ' πόλιν Ἑλληνίδα καὶ φίλιον οὐδὲ ἅπαξ εἰσῆλθε μετὰ στρατοπέδου Λούκουλλος. ὅτῳ δ' διαχειμάσαι αὐτοῖς τὰς μεγίστας ἐνέδωκεν ἀπὸ τῆς Ῥώμης οἱ δημαγωγοὶ πρεσφάσεις. φθόνῳ τοῦ Λουκούλλου κατηγορεῖν, ὡς ἐπὶ φιλαρχίᾳ καὶ φιλοπλουτίᾳ ἔλκοντος τὸν πόλεμον, καὶ μονονοὺ κατέχοντος ἐν ταύτῃ Σιλικίᾳ, Ἀσίᾳ, Βιθυνίᾳ, Παφλαγονίᾳ, Γαλατίᾳ, Πόντῳ, Ἀρμενίᾳ, τὰ μέχρι Φάσιδος· νῦν δ' καὶ τὰ Τιγράνου βασίλεια πεπορθηκότος, ὡς ἐν δύσει τοῖς βασιλεῖς, οὐ καταπολεμήσαι, πεμφθέντος. τοῦτο γὰρ εἰπεῖν φασιν ἕνα τῶν στρατηγῶν Λούκιον Κοΐντον. ὑφ' οὗ μάλιστα πεισθέντες, ἐψηφίσαντο πέμπειν ἀρχαιρέσιας τῷ Λουκούλλῳ τῆς ἐπαρχίας

A Igitur quum non multos ſecundum prælium dies fuiſſent Lucullum ſequuti, inſtiterunt ei obluctari. Primum precibus ad Lucullum per tribunos agere, deinde tumultuoſius coire, & per tentoria noctu conclamare: quod eſſe ſeditioſi exercitus ſignum apparet. Quum etiam obnixe obſecraret Lucullus, obteſtans eos hactenus vt occallerent animis, dum Armeniorum Carthagine capta infeſtiſſimi hoſtis (Annibalem deſignabat) opificium deleuiſſent. Vbi nihil profecit, retro ſigna mouit, aliisque iugis traiecto Tauro in regionem Mygdonicam appellatam deſcendit, munificem
B & apricam: in qua vrbs ampla & populoſa erat, Niſibin barbari, Græci vocabant Antiochiam Mygdonicam. Huic præerat autoritate Tigranis frater Guras, arte & ſolertia machinali Callimachus, is qui Amiſi plurimum negotii exhibuerat Lucullo. Caſtris prope vrbem poſitis, poſtquam omne genus oppugnationis adhibuit, breui ſpatio expugnauit vrbem. Guram, qui in poteſtatem eius ſe dedidit, comiter habuit: Callimachum vero non audiuit, quamuis grandis pecuniæ ſe reconditos theſauros profiteretur proditurum, verum in vinculis haberi imperauit ad pœnas pendẽdas, quod
C inflammata Amiſenorum vrbe, gloriam ſibi & benignitatis erga Græcos materiam declarandæ præcidiſſet. Hactenus fortunam dicas comitem in rebus gerendis Luculli fuiſſe. Deinceps, quaſi cadente vento, quum omnia vrgeret, vbique autem incurreret, virtutem quidem boni imperatoris & longaminitatem oſtendit, ſplendor vero rebus & gratia abfuit: imo etiam ante collecta fortunæ fluctibus & contentionibus ſuis cum exercitu prope manibus, dilapſa eſt. Cuius non minimam ipſe præbuit cauſam, quod non conciliaret animos ſibi vulgi militaris, & quicquid ſubiectis imperio ſuo blandimenti adhibebatur, ſemen eſſe dedecoris
D duceret & ruinam autoritatis ſuæ. Quod vero maximum eſt, ne principibus quidem & dignitate paribus poterat ſe præbere comem, ſed omnes deſpiciebat, & nihili præ ſe faciebat. His vitiis Lucullus inter multas virtutes fuiſſe dicitur aſperſus, quando procerus, & pulcher, & eloquens, & prudens iuxta domi & militiæ perhibetur extitiſſe. Ac Saluſtius quidem fuiſſe milites mox à belli exordio male ait in eum animatos, quod ad Cyzicum & iterum ad Amiſum duas hyemes eos in caſtris continuiſſet. Fatigati fuerunt & cæteris brumis. Aut enim in hoſtico hybernauerunt,
E aut apud ſocios tetenderunt ſub dio. In oppidum Græcum & pacatum ne ſemel quidem intulit pedem cum exercitu Lucullus. Ita animatis maximas occaſiones præbuerunt illi qui Romæ in concionibus regnabant. Hi per inuidiam Lucullum criminabantur, imperii & pecuniæ auiditate bellum ducere: vnum propemodum Ciliciam, Aſiam, Bithyniam, Paphlagoniam, Galatiam, Pontum, Armeniam, omnes denique prouincias vſque ad Phaſim obtinere: nunc vero etiam Tigranis regias deprædatum, quaſi ad exuendos reges foret, non ad debellandos miſſus. Id enim
F vnum ex prætoribus dixiſſe aiunt L. Quinctium: à quo potiſſimum impulſus populus Romanus prouinciæ ſucceſſores mittendos Lucullo ſciuit,

multoſq; milites, qui ſub eo meruerãt, mittẽdos. His tantis incommodis acceſſit, quæ maxime res Lucullum euertit, P. Clodius homo inſolens, ſummæq; diſſolutionis & audaciæ. Frater erat vxoris Luculli, cum qua vulgatum erat laſciuiſſima muliere ſtupri eum conſuetudinem habere. Hic id temporis ſub Lucullo militans, non eum locum quem cupiebat tenebat apud illum. Volebat autem primus eſſe. Quum vero multis eſſet ob mores ſuos inferior, Fimbrianos milites ſubiuit, blandiſque verbis non inuitos neque inſolentes blandimentorum concitauit in Lucullum. quippe hi erant quos ante Fimbria induxerat vt occiderent conſulem Flaccum, ac ſe ducem caperent. Quo receperunt facilius Clodium, & militum cupidum vocauerunt, quod vicem eorum ſimularet dolere, ſi finis tot bellorum ac laborum nullus eſſet, ſed cum omnibus gentibus certando, omnes tractus peruagando exhauſturi vitam eſſent, neque tantis dignum ſudoribus præmium relaturi, tantum Luculli plauſtra ſtiparent & camelos aureis gemmatiſque poculis onuſtos. Milites vero Pompeii iam diſcincti, cum coniugibus & liberis certa ſede conſiderẽt, colerentq; vberes agros & oppida, qui Mithridatem & Tigranem non in vaſtas coegerint ſolitudines, neque regias Aſiæ demoliti ſint, verum cum exulibus in Hiſpania, in Italia cum fugitiuis bellauerint. Si igitur perpetuo (inquit) eſt militandum, nonne tali duci, cui pulcherrimum videtur ornamentum militum opulentia, quod reliquum eſt corporis & animæ reſeruabimus? His calumniis labefactatus Luculli exercitus, nec ducem in Tigranem voluit ſequi, nec in Mithridatem, qui confeſtim ex Armenia incurrit in Pontũ, regnumque ſuum inſtitit recipere. Cæterum hyemis prætextu traducebant illi in Gordyene tempus, & iamiam Pompeium vel alium quempiam imperatorem ad ſuccedendum Lucullo venturum exſpectabant. At poſtquam Mithridatem nuntiatum eſt, fuſo Fabio, in Sornatium & Triarium pergere, verecundia ſequuti Lucullum ſunt. Triarius autem, dum quaſi paratam præripere cupit victoriam, antequam aduenirет propinquus iam Lucullus, ingenti pugna funditur: ſiquidem milites Romani dicuntur ſupra ſeptem millia cæſa, in quibus centuriones centum quinquaginta, tribuni quatuor & viginti. Caſtra quoq; cepit Mithridates. Paucis diebus poſt ſuperueniens Lucullus, Triarium, quem infenſi milites requirebant, clam eripuit. Detrectante aciem Mithridate, qui aduentantem cum ingenti manu Tigranem exſpectabat, priuſquam coniungerentur ambo, ſtatuit rurſus obuiam procedere & dimicare cum Tigrane. Progredientem, in itinere Fimbriani ſeceſſione facta ſigna deſeruerunt, quaſi eſſent ex ſenatuſcõſulto exautorati, nec, quum aliis decretæ eſſent prouinciæ, vltra imperium Luculli foret. Nullam non hic indignitatem ſubiit Lucullus, ſingulos orando & tentoria obeundo dimiſſus & lacrymis oppletus: nonnullorum etiam prehendit manus. Illi vero prenſationes repellere, inanes zonas obiicere, iactareq;, ſolus dimicaret cum hoſtibus, ex quibus diteſcere noſſet ſolus. Tandem cæterorum quoque militum Fimbriani precibus expugnati,

A ἐψηφίσαντο δὲ καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατευομένων πολλοὶς ἀφείας στρατείας. τούτοις δὲ τηλικούτοις οὖσι παρεγίνετο μάλιστα Λυκούλλῳ διειργασμένον τὰς παρόξεις, Πόπλιος Κλώδιος, ἀνὴρ ὑβριστὴς καὶ μεστὸς ὀλιγωρίας ἁπάσης καὶ θρασύτητος. ὢν δ' ὁ Λουκούλλου γυναικὸς ἀδελφὸς, ἣν καὶ διαφθεῖρειν ἔχων αἰτίαν ἀκολασταίνοντα οὖσαν. τότε δ' τῷ Λουκούλλῳ συστρατευόμενος, οὐχ ὅσης αὐτὸν ἠξίουν μετεῖναι τυγχάνων. ἠξίουν δ' παρόντος εἶναι, καὶ πολλὰ δὴ πολυπράγμων διὰ τὸ θέρος, ἐπαυξάνει τὸν Φιμβριανὸν στρατιὰν, καὶ παρόξυνε κατὰ τοῦ Λουκούλλου, λόγοις χρηστοῖς εἰς ὀργὴν ἄγων οὐδὲ ἀπ-
B δεις τοῦ δημαγωγεῖν διδοὺς. οὗτοι γὰρ ἦσαν οἷς καὶ πρότερον ἀνέπεισε Φιμβρίας, ἀποκτεῖναι τὸν ὕπατον Φλάκκον, αὐτὸν ἑλέσθαι στρατηγόν. δι' ὃ καὶ τὸν Κλώδιον ἡδέως ἐδέξαντο, καὶ φιλοστρατιώτου προσηγόρευον, ἀγωνιῶντα πρὸς ἀυτῶν, Εἰ πέρας οὐδὲν ἔσται πολέμων τοσούτων καὶ πόνων, ἀλλὰ πάντα μὴ ἔθνη μαχόμενοι, πᾶσαν δὲ γῆν πλανώμενοι καταπίωσι τὸν βίον· οὐδὲν ἄξιον ὑπὲρ τηλικαύτης φερόμενοι στρατείας, ἀλλὰ τοὺς Λουκούλλου πολυπέμποντες ἀμάξας καὶ καμήλους, ὑπὸ πωμάτων χρυ-
C σῶν καὶ διαλίθων γεμούσας. οἱ δ' Πομπηΐου στρατιῶται, δῆμος ὄντες, ἤδη που μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων κάθηται γῆν βιδαίμονα καὶ πόλεις ἔχοντες, οὐ Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ εἰς τὰς ἀοικήτους ἐμβαλόντες ἐρημίας, οὐδὲ τῆς Ασίας τὰ βασίλεια καταρρίψαντες, ἀλλὰ φυγάσιν αἰθρώποις ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ δραπέταις ἐν Ἰταλίᾳ πολεμήσαντες. τί οὖν ἔδει μηδέποτε παύσασθαι στρατευομένους; οὐχὶ τοιούτῳ στρατηγῷ, καὶ σώματα τὰ λοιπὰ καὶ ψυχὰς φυλάττωμεν, ᾧ κάλλιστος εἶ δοκεῖ κόσμος ὁ τῶν στρατευομένων πλοῦτος; τοιαύταις αἰτίαις τὸ Λουκούλλου στράτευμα διεφθαρέν, οὔτ' ὀπίσω Τιγράνῃ ἠ-
D κολούθησεν, οὔτ' ὀπίσω Μιθριδάτῃ, ὃς ἐξ Ἀρμενίας εἰς Πόντον ἐμβαλόντα, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀναλαμβάνοντα. πρόφασιν δὲ τὸν χειμῶνα ποιούμενοι, περὶ τὴν Γορδυήνην διέτριβον, ὅσον οὔπω Πομπήϊον ἢ τὶν' ἄλλον τῶν ἡγεμόνων, Λυκούλλῳ διάδοχον ἀφίξεσθαι προσδοκῶντες. ἐπεὶ δὲ Μιθριδάτης ἤγγελτο Φάβιον νενικηκὼς ὀπίσω Σωρνάτιον καὶ Τριάριον βαδίζειν, αἰσχυνθέντες εἵποντο τῷ Λουκούλλῳ· Τριάριος δὲ ὡς ἕτοιμον ἁρπάσαι τὸ νίκημα, πρὶν ἐπελθεῖν Λύκυλλον ἐγγὺς ὄντα, φιλοτιμούμενος, ἥπτατο μάχης μεγάλης. λέγονται γὰρ ὑπὲρ ἑπτακισχιλίους Ῥωμαίων ἀποθανεῖν, ἐν οἷς ἑκα-
E τόνταρχοι μὲν ἑκατὸν πεντήκοντα, χιλίαρχοι δ' εἴκοσι καὶ τέσσαρες· τὸ δὲ στρατόπεδον εἷλε Μιθριδάτης. ἐπελθὼν δὲ Λούκουλλος ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις Τριάριον μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ζητούμενον πρὸς ὀργὴν ἐξέκλεψε, Μιθριδάτου μὴ θέλοντος μάχεσθαι, ἀλλὰ Τιγράνου προσιόντος ἤδη καταβαίνοντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ἔγνω, πρὶν ἀμφοτέρους συνελθεῖν, πάλιν ἀποστῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Τιγράνου· πορευόμενος δ' αὐτῷ. κατ' ὁδὸν οἱ Φιμβριανοὶ στασιάσαντες, ἀπέλιπον τὰς τάξεις, ὡς ἀφειμένοι δόγματι τῆς στρατείας, καὶ μηκέτι τῷ Λουκούλλῳ προσῆκον
F ἄρχειν, ἑτέροις ἀποδεδειγμένων τὰς ἐπαρχίας. οὐδὲν οὖν ὅ τι, τῶν παρ' ἀξίαν ὁ Λούκουλλος οὐχ ὑπέμεινεν, ὑπερβολὴν κατ' ἕνα καὶ κατὰ σκηνὰς, προσιὼν ταπεινὸς καὶ δεδακρυμένος, ἔστι δ' ὧν καὶ χειρὸς ἀπτόμενος. οἱ δ' ἀπετείβοντο τὰς δεξιώσεις, καὶ κενὰ προσερρίπτουν βαλάντια, καὶ μόνον μάχεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐκέλευον ἀφ' ὧν μόνος ἠπίστατο πλουτεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν δεομένων, ἐκβιασθέντες οἱ Φιμβριανοὶ,

στωέθεντο τὸ θαμεῖναι τὸ θέρος· ἐὰν δὲ μηδεὶς ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ καταβῇ πρὸς αὐτοὺς ἀγωνιούμενος, ἀπηλλάχθαι. ταῦτ' ἔδει φέρειν αὐτὸν ἀνάγκης τὸν Λούκουλλον, ἢ παρεῖναι τοῖς βαρβάροις τὴν χώραν ἀπολειφθέντα. στωεῖχεν οὖν αὐτοὺς οὐκέτι παρεσβιαζόμενος, οὐδὲ παράγων πρὸς μάχην, ἀλλ' εἰ θαμύοιεν ἀγαπῶν, καὶ πορθουμένην ὑπὸ τοῦ Τιγράνου τὴν Καππαδοκίαν, καὶ πάλιν ὑβρίζοντα Μιθριδάτην, ὃν αὐτὸς ἐπεστάλκει τῇ συγκλήτῳ γράφων καταπεπολεμῆσθαι. καὶ οἱ πρέσβεις παρῆσαν αὐτῷ πρὸς τὴν θράθεσιν τῶν ἐν Πόντῳ πραγμάτων, ὡς δὲ δὴ βεβαίως ἐχομένων. καὶ δὴ παρόντες ἑώρων οὐδὲ αὐτοῦ κύριον, ἀλλὰ παρεινούμενον καὶ περιπλακιζόμενον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. οἷς γε τοσοῦτο περιῆν τῆς εἰς τὸν στρατηγὸν ἀτελείας, ὥστε τοῦ θέρους λήξαντος, ἐνδυσάντες τὰ ὅπλα καὶ ἀπασάμενοι τὰς μαχαίρας, προσεκαλοῦντο τοὺς μηδαμοῦ παρόντας ἀλλ' ἀπειρηκότας ἤδη πολεμίους· ἀλαλάξαντες δὲ καὶ σκιαμαχήσαντες ἀπεχώρησαν ἐκ τοῦ χάρακος, ὑπεμαρτυρόμενοι πεπληρῶσθαι τὸν χρόνον οὗ ὡμολόγησαν τῷ Λουκουλλῳ θαμύειν. τοὺς δ' ἄλλους ἐκάλει θεῷ γραμμάτων Πομπήϊος· ἤδη γὰρ ἀποδέδεικτο τοῦ πρὸς Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην πολέμου στρατηγὸς, χάριν τοῦ δήμου καὶ κολακείᾳ τῶν δημαγωγῶν. ἐπεὶ τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις ἄδικα πάσχειν ἐδόκει Λούκουλλος, οὐ πολέμου θραδόχοις ἀλλὰ θριάμβου λαμβάνων· οὐδὲ τῆς στρατηγίας ἀναγκαζόμενος, ἀλλὰ τῶν ἐπάθλων τῆς στρατηγίας ἀξίσασθαι καὶ παραχωρεῖν ἑτέροις. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφαίνετο γινόμενον τοῖς ἐκεῖ πρᾶγμα νεμεσητόν. οὔτε γὰρ τιμῆς ὁ Λούκουλλος οὔτε τιμωρίας τῶν ἐν πολέμῳ κύριος ὑπῆρχεν. οὐδὲ εἴα τινὰ Πομπήϊος βαδίζειν πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ προσέχειν εἴς ἐκεῖνος ἔγραφε καὶ διένεμε μετὰ τῶν δέκα πρέσβεων· ἀλλ' ἐκώλυεν, ἐκπηδεῖς θρανεάμματα, καὶ φοβερὸς παρὼν ἀπὸ μείζονος δυνάμεως. ὅμως δὲ ἔδοξε τοῖς φίλοις συναγαγεῖν αὐτούς. καὶ συνῆλθον ἐν κώμῃ τινὶ τῆς Γαλατίας, καὶ προσεῖπον ἀλλήλους φιλοφρόνως· καὶ συνήθησαν ὅτι τοῖς καταρθωμένοις ἑκατέρῳ· πρεσβύτερος μὲν ὢν ὁ Λούκουλλος, ἀξίωμα δ' ἴσῳ τῷ Πομπηΐου μεῖζον, ἀπὸ πλειόνων στρατηγιῶν καὶ δυοῖν θριάμβων· ῥάβδοι δ' ἀμφοτέρῳ προηγοῦντο δαφνηφόροι θαλλοὺς νίκας. καὶ τοῦ γε Πομπηΐου μακρὰν ὁδὸν θαλὰ τόπων αὐύδρων καὶ ἀυχμηρῶν ὁδεύσαντος, τὰς δάφνας ξηρὰς προσκειμένας ταῖς ῥάβδοις ἰδόντες οἱ τοῦ Λουκουλλου ῥαβδοφόροι, φιλοφρονούμενοι τοῖς ἐκείνου μετέδωκαν ἐκ τῶν ἰδίων, προσφάτους καὶ θαλερὰς ἔχοντες. καὶ τὸ γινόμενον εἰς οἰωνὸν ἐτίθεντο χρηστὸν οἱ Πομπηΐου φίλοι. τῷ γὰρ ὄντι τὴν ἐκείνου στρατηγίαν αἱ τούτου πράξεις ἐκόσμησαν. ἐκ δὲ τῶν λόγων πρὸς οὐδὲν ὁμοιοτρόπως συνέβησαν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀλλοτριωθέντες πρὸς ἀλλήλους ἀπῆλθον, καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ Λουκουλλου θυομένας θαυμάζεις ἠκύρωσεν ὁ Πομπήϊος, στρατιώτας δὲ τοὺς ἄλλους ἀπαγαγὼν, μόνους αὐτῷ χιλίους ἑξακοσίους ἀπέλιπε συνθριαμβεύσοντας, οὐδὲ πύπτης μάλα πρὸς θύμφ ἑπομένοις οὕτω τὶς ἦν ἀφυὴς ἢ δυστυχὴς ὁ Λούκουλλος πρὸς τὸ πρώτων ἐν ἡγεμονίᾳ πρῶτον καὶ μέγιστον· ὡς εἰ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὑπῆρξεν αὐτῷ, τηλικούτων ὄντων καὶ τοσούτων, (μετ' ἀνδρείας, ὁμοῦ μελείας, συνέσεως, δικαιοσύνης) οὐκ ἂν εἶχεν ἡ Ῥωμαίων ἡγεμονία τὸν Εὐφράτην τῆς Ἀσίας ὅρον, ἀλλὰ τὰ ἔσχατα,

A receperunt se illam æstatem ad signa mansuros. Quod si nemo interea ad pugnandum secum descenderet, discessuros. His oportebat acquiescere Lucullum, aut desertam præsidio relinquere barbaris prouinciam. Continuit ergo illos non iam imperio, neque eos in aciem eduxit, verum satis huic erat, modo manerent, patiebaturque vastari à Tigrane Cappadociam, & insolescere de integro Mithridatem, cum quo ipse ad senatum scripserat esse debellatum, aduenerantque ad res Ponti componendas, sicut pacatas, legati. Qui vbi iam adfuerunt, offenderunt ne ipsum quidem sui iuris esse, verum à militibus haberi ludibrio & suggillari. Hi vero eo in imperatorem progressi insolentiæ sunt, vt exacta æstate sumpserint arma, gladiisque districtis, prouocarent nusquam apparentes, qui iam receperant se hostes, iubilantesque & brachia iactantes inaniter, excederent castris, testati completum tempus quod Lucullo commoraturos se promiserant. Alios euocauit per literas Pompeius. Iam enim aura populari & concionatorum adulatione bellum ei erat contra Mithridatem & Tigranem decretum. Nam senatui quidem & optimatibus affici Lucullum iniuria apparebat, cui non belli, sed triumphi mitteretur successor, nec bellis gerendis cogi, sed rerum gestarum præmiis cedere eaque permittere aliis. Magis autem præsentibus ibi res visa inuidiosa. Neque enim relictum Lucullo fuit vel præmiorum vel pœnæ pro cuiusque meritis in bello arbitrium, neque cuiquam permisit Pompeius eum adire, vel rata esse acta eius, vel quæ ex consilio decem legatorum dispensabat, verum prohibuit ea per edicta, eratque ob maiorem exercitum, quem habebat, formidabilis. Visum est tamen amicis vt conuenirent. Congressi sunt in vico quodam Galatiæ, atque inter se comiter consalutauerunt, congratulatique sunt inuicem de rebus bene & feliciter gestis. Erat natu maior Lucullus, sed Pompeii ex pluribus imperiis & gemino triumpho dignitas superior. Fasces vtrique laureatæ victoriarum causa præferebantur. Quia vero venerat Pompeius longa via per loca arida & squalida, torridas laureas fascibus eius circumiectas quum considerarent Luculli lictores, benigne illius lictoribus largiti sunt ex suis recentibus & virentibus. Eam rem amici Pompei in faustum omen vertere. quippe reuera huius imperium illius res gestæ decorarunt. Ex eo colloquio nihilo sunt inter se æquiores facti, verum discesserunt magis à se mutuo alienati. Luculli acta rescidit Pompeius: milites cæteros ei abstulit, solos mille sexcentos ad triumphum reliquit, ac ne hos quidem ad eum sequendum promptos. Adeo fuit ad id quod caput est in duce & summum ineptus aut infaustus Lucullus. Quod si adiunctum ad reliquas eius tot & tantas virtutes esset, ad fortitudinem, vigilantiam, prudentiam, iustitiam, non haberet Romanum imperium Euphratem Asiæ terminum, sed vltima terræ

& mare Hyrcanum: quando cæteras gentes ante domuerat Tigranes, neq; Parthorum potẽtia, quãta Crassi imperio enituit, tanta fuit sub Lucullo, neq; æq; consentiens, verum ob intestina & finitima bella ne Armeniorum quidem valebat ꝓpulsare insultus. Nunc verò videtur Lucullus mihi plus quam per se patriæ commodauit, incommodasse per alios: siquidem Armenicæ palmæ ex vicina Parthis prouincia obtentæ, Tigranocerta, Nisibis, opes hinc Romam deportatę, captum Tigranis diadema atq; in triumpho translatum, Crassũ in Asiam, tanquam nihil aliud quam manubiæ & præda essent barbari, incenderunt. At cito in sagittas incurrens Parthorum, Lucullum demonstrauit non hostium mulierositate & mollitia, sed virtute & consilio suo vicisse. Verum de his post agemus. Porro regressus ad vrbem Lucullus, offendit primum Marcum fratrem ob ea quæ in quæstura iussu Syllæ gesserat accusatum. Quo absoluto, in hunc ipsum conuertens se Memmius, inflammauit populum, ac quasi multa intervertisset de præda, traxisset q; bellum, suasit vt ei triumphũ denegaret. Quum vocaretur hic in magnum periculũ Lucullus, principes & potentissimi inseruerunt se tribubus, multisq; precibus & contentione ægre induxerunt populum vt triumphum ei concederet. Triumphum non (vt aliqui) pompæ prolixitate, & rerum traductarum copia portentosum & fastidiosum duxit, sed armis hostilibus, quorum erat vis ingens & machinis regiis circum Flaminiũ exornauit, quod erat per se haud contemnendum spectaculum. Ipso in triumpho equites cataphracti pauci, currus falcati decem traducti, amici & duces regii sexaginta. Naues longæ rostratæ decẽ supra centum translatæ. Ipsius Mithridatis aurea senum pedum statua & gemmis destinctum scutũ. Fercula viginti vasorum argenteorum, aureorum poculorum, armorum & nummorum trigĩtaduo. Hæc per viros traducta. Octo muli lectos aureos portauerunt, sex & quinquaginta argentum infectum, alii centum & septem, argenti signati paulo minus vicies septies centena millia drachmarum. In tabulis breuiaria pecuniæ, quam Pompeio ad bellum piraticum & quæstoribus dederat. Præterea, quod militibus in singulos nongenos quinquagenos denarios diuiserat. Sub his splendidum epulum populo & circumiectis vicis dedit. Repudiata autem Clodia, lasciua & improba muliere, Seruiliam duxit Catonis sororem: quæ item nuptiæ parum faustæ fuere. Vna enim carebat sola Clodiæ macularum infamia ex fratribus: cætera pariter flagitiosam & impudicam vt ferret Catonis reuerentia vim intulit sibi. postremo tolerare eam non valuit. Quum verò mirificam spem ostendisset senatui, qui hunc virum habere arbitrabatur se aduersus Pompeii dominationem præsidium & propugnaculum optimatium, ingenti gloria atque autoritate subnixum, deseruit abdicauitque remp. vel quod ægram iam difficile retineri cerneret à lapsu posse, vel (vt nonnulli volunt) quod quum plenus esset honorum, ad placidissimam & mollissimam vitã ex multis certaminibus & sudoribus, quæ non felicissimum habuerant exitum, delaberetur.

καὶ τὸν Ἀρμενίων θάλασσαν, τῶν μὲν ἄλλων ἐθνῶν Τιγράνης προσηπειλημένων, τῶν Πάρθων δυνάμεως οὐχ ὅσον τοῦ Κράσσου ἐξεφάνη, τοσαύτης τοῦ Λούκουλλον οὔσης, οὐδὲ ὁμοίως συνεσώσης, ἀλλ' ὑπὸ ἐμφυλίων καὶ προσοίκων πολέμων, οὐδὲ Ἀρμενίους ὑβρίζοντας ἐρρωμένης ἀμύνεσθαι. νῦν δέ μοι δοκεῖ Λούκουλλος ὧν ὠφέλησε δι' αὐτοῦ τοῦ πατρίδα βλάψαι μείζονα δι' ἑτέρων. τὰ γὰρ ὑπ' Ἀρμενίᾳ κτήματα Πάρθων πλησίον ἐκτῶντα, καὶ Τιγρανόκερτα, καὶ Νίσβις, καὶ πλοῦτος ἐκ τούτων πολὺς εἰς Ῥώμην κομισθείς, καὶ ὁ Τιγράνου διάδημα πομπευθὲν αἰχμάλωτον, ἐπῆρε Κράσσον ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, ὡς λάφυρα καὶ λείαν τοὺς βαρβάρους, ἄλλο δὲ οὐδὲν ὄντας. ταχὺ μὴν τοῖς Πάρθων τοξεύμασιν ἐντυχὼν, ἀπέδειξε τὸν Λούκουλλον οὐκ ἀφεστώτα μαλακίᾳ τῶν πολεμίων, αὐτὸν δὲ πόλει καὶ δεινότητι τοξεύμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. ὁ δὲ Λούκουλλος ἀναβὰς εἰς Ῥώμην, πρῶτον μὲν κατέλαβε τὸν ἀδελφὸν Μάρκον ὑπὸ Γαΐου Μεμμίου κατηγορούμενον ἐφ' οἷς ἔπραξε ταμιεύων, Σύλλᾳ στρατεύοντος. ἐκείνου δὲ ἀποφυγόντος, ὅτι τοῦτον αὐτὸν ὁ Μέμμιος μεταβαλόμενος παρώξυνε τὸν δῆμον, καὶ ὡς πολλὰ νεωστὶ μὴ δοῦναι θρίαμβον. ἐλθόντος δὲ εἰς ἀγῶνα τοῦ Λουκούλλου μέγα, οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι καταμίξαντες ἑαυτοὺς ταῖς φυλαῖς, πολλῇ δεήσει καὶ σπουδῇ μόλις ἔπεισαν τὸν δῆμον ὑπιδέσθαι θριαμβεύσαι, οὐχ ὡς τοῦ ἔνιοι μικρὸν πομπῆς, καὶ πλήθει τῶν κομιζομένων, ἐκπληκτικὸν καὶ ὀχλώδη θρίαμβον, ἀλλὰ τοῖς ὅπλοις τῶν πολεμίων ὅσοι πανοπλίοις καὶ τοῖς βασιλικοῖς μηχανήμασι τὸν Φλαμίνειον ἱππόδρομον διεκόσμησε· καὶ θέα τις ἦν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἀνάξιος. ἐν ᾗ τῇ πομπῇ, τῶν τε καταφρακτῶν ἱππέων ὀλίγοι, καὶ τῶν δρεπανηφόρων ἁρμάτων δέκα παρῆλθον. ἑξήκοντα φίλοι καὶ στρατηγοὶ τῶν βασιλικῶν· μακραὶ δὲ χαλκέμβολοι νῆες ἑκατὸν καὶ δέκα ἅμα παρεκομίσθησαν· αὐτός τε Μιθριδάτου χρύσεος ἑξάπους κολοσσὸς, καὶ θυρεός τις διάλιθος· καὶ φορήματα εἴκοσι μὲν ἀργυρᾶν σκευῶν, χρυσῶν δὲ οὐκ πωμῶν καὶ ὅπλων καὶ νομίσματος, δύο καὶ τριάκοντα. ταῦτα μὲν δοῦν ἄνδρες παρεκόμιζον. ἡμίονοι δὲ ὀκτὼ, κλίνας χρυσᾶς ἔφερον, ἑξὸν καὶ πεντήκοντα, κεχωνευμένον ἀργύριον. ἄλλοι δὲ ἑκατὸν ἑπτὰ, νομίσματος καὶ ἀργυρίου, μυρῶν τινι δεούσας ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίας μυριάδας. ἐν δὲ τοῖς αἰαγραφαὶ τῶν ἤδη δεδομένων χρημάτων ὑπὸ αὐτοῦ Πομπηΐῳ πρὸς τὸν πειρατικὸν πόλεμον, καὶ τοῖς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ χωὶς ὅλοις στρατιώτης ἕκαστος ἐναγωνίας καὶ πεντήκοντα δραχμὰς ἔλαβεν ὑπὲρ τούτοις, τήν τε πόλιν εἰσίασε λαμπρῶς, καὶ τὰς πρωϊνοὶ κίδας κώμας, ἃς εἴκοσι κατέλυσε. τῆς δὲ Κλωδίας ἀπηλλαγμένος, ὅστις ἀσελγοῦς καὶ πονηρᾶς, Σερουιλίαν ἔγημε, ἀδελφὴν Κάτωνος, οὐδὲ τοῦτον ἀτυχῆ γάμον. ἓν γὰρ ἔπρασσεν αὐτῷ τὴν Κλωδίας κακῶν μόνον, ἡ τῶν ἀδελφῶν διαβολή. τἄλλα δὲ βδελυρὰν ὁμοίως οὖσαν καὶ ἀκόλαστον ἐωαλκάζετο φέρειν ἀιδοῦμενος Κάτωνα· τέλος δὲ ἀπεῖπεν. ἐλπίδας δὲ θαυμαστὰς τῇ βουλῇ παρασχὼν, ὡς ἐχούσῃ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἀντίπαλον πρὸς τὸν Πομπήϊον τυραννίδα, καὶ τὸν ἀριστοκρατίας πρόμαχον, ἀπὸ δόξης καὶ δυνάμεως ὁρμώμενον μεγάλης, ἐγκαταλέλιπε καὶ προσήκατο τὴν πολιτείαν, εἴτε δυσκαθέκτον ἤδη καὶ νοσοῦσαν ὁρῶν, εἴθ' (ὡς φασιν ἔνιοι) μεστὸς ὢν δόξης, καὶ πρὸς ὀρᾶσον ἀναπαύων τοῦ βίου καὶ μαλακώτατον, οὐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ πόνων οὐκ ἀτυχέστατον τέλος λαβόντων.

οἱ μὲν γὰρ ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ τὴν τοσαύτην μεταβολήν, ὃ Μαρίου πάθος μὴ παθόντος, ὃς ὑπὲρ τὰς Κιμβρικὰς νίκας καὶ τοῖς μεγάλοις καὶ καλοῖς ἐκείνοις κατορθώμασιν, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὸν ἀναθεῖναι διμὴ τοσαύτῃ ζήλωτον, ἀλλ' ἀπλησίᾳ δόξης καὶ ἀρχῆς, νέοις ἀνδράσι γέρων ἀπολιτευόμενος, εἰς ἔργα δεινὰ καὶ πάθη δυφορότερα τῶν ἔργων ἐξώκειλε. βέλτιον δ' ἂν καὶ Κικέρωνα γηράσαι, μὴ Κατιλίνᾳ, ὑποφλεχθέντα· καὶ Σκιπίωνα, Καρχηδόνι προσθέντα Νομαντίαν, εἶτα παυσάμενον. εἴη γὰρ τινα καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν. τῶν γὰρ ἀθλητικῶν ἀγώνων τοὺς πολιτικοὺς οὐδὲν ἧττον ἀκμῆς καὶ ὥρας ἀπολιπούσης ἐλέγχεσθαι. οἱ δὲ πρὸς τὸν Κράσσον καὶ Πομπήιον ἐχλεύαζον τὸν Λούκουλλον, εἰς ἡδονὰς ἀφεικότα καὶ πολυτέλειαν αὐτὸν, ὥσπερ ἐν τῇ τρυφῇ μᾶλλον τοῖς τηλικούτοις παρ' ἡλικίαν ὄντος, ἢ τὸ πολιτεύεσθαι καὶ στρατηγεῖν. ἔστι δ' οὖν τοῦ Λουκούλλου βίου, καθάπερ ἀρχαίας κωμῳδίας, ἀναγνῶναι, τὰ μὲν πρῶτα πολιτείας καὶ στρατηγίας, τὰ δ' ὕστερα, πότοις καὶ δεῖπνα, καὶ μονονουχὶ κώμοις καὶ λαμπάδας καὶ παιδιὰν ἅπασαν. εἰς παιδιὰν γὰρ ἔγωγε τίθεμαι καὶ οἰκοδομὰς πολυτελεῖς, καὶ κατασκευὰς περιπάτων καὶ λουτρῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον γραφὰς καὶ ἀνδριάντας, καὶ τινὰ περὶ ταύτας τὰς τέχνας σπουδὴν, ἃς οὗτος συνῆγε μεγάλοις ἀναλώμασιν, εἰς ταῦτα τῷ πλούτῳ ῥύδην καταχεώμενος, ὃν ἠθροίκει πολιὰ καὶ λαμπρὸν ἀπὸ τῶν στρατειῶν. ὅπου καὶ νῦν, ὑπίδοσιν τοιαύτην τῆς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λουκουλλιανοὶ κῆποι τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. τὰ δ' ἐν τοῖς παραλίοις καὶ περὶ Νέαν πόλιν ἔργα, λόφους ἀναχρεμνώντος αὐτοῦ μεγάλοις ὀρύγμασι, καὶ τοιχοὺς θαλάσσης, καὶ περιδρομὰς ἰχθυοτρόφους τοῖς οἰκητηρίοις περιελίσσοντος, καὶ διαίτας θαλίοις κτίζοντος, ὁ Στωϊκὸς Τουβέρων θεασάμενος, Ξέρξῃ αὐτὸν ἐκ τηβέννου προσηγόρευσεν. ἦσαν δ' αὐτῷ περὶ Τοδσκλον εὐχώριοι διαῖται, καὶ κατασκοπαὶ περιόπτων, καὶ κατασκευαὶ ἀναπεπταμένων ἀνδρώνων καὶ περιπάτων· ἐν αἷς ὁ Πομπήιος θυμούμενος, ἐμέμφετο τὸν Λούκουλλον, ὅτι πρὸς θέρος ἄειρα θηρεύσας τὴν ἔπαυλιν, ἀοίκητον ἐν χειμῶνι πεποίηκε. γελάσας οὖν ἐκεῖνος, Εἶτα (ἔφη) σοὶ δοκῶ ἐλάττονα τῶν γεράνων νοῦν ἔχειν καὶ τῶν πελαργῶν, ὥστε τὴν ὥραις μὴ συμμεταβάλλειν τὰς διαίτας; στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινι κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο, σκεψάμενος, αὐτῇ ἔχει, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δ', ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλούσιον οὗ μὴ τὰ παρερρύμματα καὶ λανθάνοντα, πλείονα τῶν φανερῶν ἐστί. νεόπλουτα δ' ἦν τοῦ Λουκούλλου τὰ δεῖπνα τὰ καθ' ἡμέραν, οὐ μόνον στρωμναῖς ἀλουργίσι καὶ φιαλίδοις ἐκπώμασι καὶ χορεῖς καὶ ἀκροάμασιν ἐπεισοδίοις, ἀλλ' ὄψων τε πολυποδαπῶν καὶ πεμμάτων περιττῶς διαπεπονημένων παρασκευαῖς, ζήλωτον ἀνελευθέρεις ποιοῦντος ἑαυτόν. ὁ γοῦν Πομπήιος ἐδοκίμασε νοσῶν, τοῦ μὲν ἰατροῦ κίχλην αὐτὸν λαβεῖν κελεύσαντος. τῶν δ' οἰκετῶν οὐκ ἀνευρεῖν ἀλλαχόθι φαμένων θέρους ὥρᾳ κίχλας ἢ παρὰ Λουκούλλῳ σιτουμένῳ, οὐκ εἴασε λαβεῖν ἐκεῖθεν. ἀλλ' εἰπὼν πρὸς τὸν ἰατρὸν, Οὐκοῦν εἰ μὴ Λούκουλλος ἔζη, Πομπήιος οὐκ ἂν ἔζησεν; ἄλλο τι παρασκευάσας τῶν ἐπιτηδείων ἐκέλευσε.

Quam alii eius commutationem tantam commendant, quòd in vitium & ærumnam non inciderit Marii, qui à victoriis Cimbricis celsisque illis & eximiis rebus gestis, non contentus summis honoribus, quibus haberi poterat beatus, sed insatiabili gloriæ & imperii fame cum iuuenibus in republica gubernanda certans senex, in horrenda facinora impegit, atque in clades facinoribus suis horrendiores. Rectius enim Ciceronem quoque senectuti suæ consulturum fuisse, si oppresso Catilina recepisset se: & Scipionem Carthagini adiecta Numantia, si inde quieuisset. Esse enim etiam orbis quendam politici terminum. Quandoquidem non secus certamina politica quàm athletica vigore destituta & flore coargui. At Crassus & Pompeius improperabant Lucullo, quòd in voluptates & luxũ se demersisset: quasi verò non magis essent deliciæ à tanta ætate alienæ quàm reipublicæ cura & administratio belli. Enimverò est in Luculli vitæ, sicut veteris comœdiæ, exordio, legere actiones politicas & expeditiones: in calce compotationes, cœnas, & tantumnon comessationes, faces, & omne genus ludi. In ludo equidem etiam reputo sumptuosas substructiones eius, ambulationum & balneorum molitiones, plusq; tabulas, statuas, studiumque circa has artes & opera, quæ ille grauibus contrahebat expensis, profundebatque in ea opes, quas ex bellis gestis parauerat ingentes & splendidas. quando vel hac ætate ita gliscente luxu horti Luculliani inter principis sumptuosissimos habentur. Opificia eius maritima, & ad Neapolim, vbi tumulos suspendit fossuris, euripis, & riuis pisculentis ædificia sua circumiecit, diætas marinas extruxit, quum Tubero Stoicus contemplatus esset, appellauit eum Xerxem togatum. Iam habebat in Tusculano diætas mediterraneas & speculas amœni prospectus, extruxerat ibidem laxa prætoria ambulationesque. Quæ quum viseret Pompeius, reprehendit Lucullum, quòd villam optimè ad æstatem comparasset, verùm habitationi brumali fecisset incommodam. Ille verò arridens, Putasne minus me, inquit, quã grues & ciconias sapere, quin cum temporum articulis commutem diætas? Prætor quidam magnificos ludos edere parabat. Hic ad ornandum chorum petiit ab eo chlamydas purpureas. Ille respondit consideraturum se: si haberet, daturum. Postero die rogauit quot opus haberet. Qui quum centum diceret satisfore, iussit eum bis totidem capere. Cui rei annectit poeta Horatius epiphonema hoc,

Exilis domus est, vbi non & multa supersunt,
Et dominos fallunt.

Cœnæ verò erant eius quotidianæ insolentes non modò stragulis purpureis, poculis gemmatis, choris & acroamatis accessoriis, sed & opsoniorũ variorum & bellariorum singulari apparatu suspiciendum se vulgo facientis. At commendatus est Pompeius, qui ægrotans, quum præcepisset medicus ei vt turdo vesceretur, negarent autem serui æstiuo tempore eas vsquam nisi in Luculli viuariis reperiri, prohibuit inde peti, sed ad medicum ait, Ergo nisi Lucullus perditus deliciis esset, non viueret Pompeius? ac aliud quod parabile esset, iussit parari. Erat Luculli amicus & familiaris

Cato, verum vitam & luxum eius adeo improbabat, vt quum iuuenis quidam odiosam & prolixã orationem in senatu de frugalitate & temperantia intempestiue haberet, exurgens Cato, Tace, inquit, qui diuitiis affluis vt Crassus, viuis vt Lucullus, & dicis vt Cato. Alii dictum quidem hoc, sed non à Catone ferunt. At Lucullum, ea vita non delectatum modo, verum etiam gloriatum liquet ex eius dictis. Dicitur Græcos aliquos, qui Romam commeauerant, per multos dies inuitasse, qui, vt germani Græci, rubore adducti abnuisse venire, quod tantum eorum nomine quotidie sũptus fieret. Cæterum Lucullus his arridẽs dixisse, Aliquid horum, Græci, vestra causa fit, pleraq; fiunt tamẽ causa Luculli. Soli cœnanti quum vna mensa & cœna parata modica esset, accitum seruum qui super his erat, obiurgauit. Vbi is causatus est, nemine vocato, non ratum se requiri ab eo aliquẽ splẽdorem, Quid, ais, inquit, nesciebas hodie apud Lucullum cœnaturum Lucullum? Quum de eo nimirum rumor in vrbe percrebuisset, conuenerũt eum in foro otiosum Cicero & Pompeius, ille singularis amicus & familiaris, Pompeio intercedebat cum eo simultas ex prouincia, nihilominus vsus erat inter eos, & crebro colloqui familiariter solebant. Cicero igitur salutatum rogauit, vacaret ne ei colloqui. Quo annuente, & ad fabulandum inuitãte, Nos hodie constituimus, inquit, apud te cœnare, verũ cœna solita tua. Hic recusare Lucullo simulãte, atq; in diem posterum eos reiiciente, negauerunt se concessuros, neq; alloquendi potestatem ei fecerunt seruos, nequid parari quotidiano præciperet amplius. Id modo largiti sunt petenti, palam vt vni seruo diceret, hodie ipsum in Apolline cœnaturum. Id vni ex splendidis tricliniis nomen erat. Quod eius commentũ fefellit illos. Nã singulis scilicet tricliniis certa summa erat in cœnã taxata, peculiaresq; impensas & paratum habebãt, vt audito serui vbi cœnare vellet, scirent quantum impendendum, quo esset cœna ordine & digestione instruenda. Cœnare in Apolline quinquaginta millibus denariorum solenne habebat. Ea tunc insumpta summa obstupefecit Pompeium in sumptus immensitate celeritas apparatus. Atque in his opulentiæ velut reuera captiuæ & barbaræ insultauit. At commendanda fuit eius & perhibenda in librorum supellectilem impensa. Multos enim & eleganter descriptos cumulauit. Erat etiam eorum vsus quam comparatio liberalior: quod bibliothecæ omnibus paterent, atque in adiectas ambulationes scholasque reciperentur omnes Græci, velut ad Musarum hospitium diuertentes, tempusque inter se traducentes, vbi libenter se ab negotiis aliis reficiebant. Ingrediebatur subinde ipse ambulationes, ac cum studiosis conferebat, atque negotia procurantibus publica, vbi operam ipsius requirebant, erat præsto, In summa erant conuiuiũ & prytaneum Græcum omnibus Romam commeantibus eius penates. Colebat ille quidem omnem philosophiam, neq; ab vllo genere abhorrebat aut alienus erat, proprie tamen ab ineunte ętate dilexit & sequutus est Academiam, non illam quam Nouam vocabant,

A Κάτων δ' ἐκῶ αὐτῷ φίλος καὶ οἰκεῖος· ὅτῳ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὴν διαιταν ἐδυσχέραινεν, ὥστε νέου τινὸς ἐν τῇ βουλῇ λόγον ἐπαχθῆ καὶ μακρὸν ἀκαίρως περὶ δυτελείας καὶ σωφροσύνης διελθόντος, ἐπιφωνᾶς ὁ Κάτων, Οὐ παύσῃ (ἔφη σὺ πλουτῶν μὲν ὡς Κρᾶσσος, ζῶν δ' ὡς Λούκουλλος, λέγων δ' ὡς Κάτων; ἔνιοι δ' τοῦτο ῥηθῆναι μὲν οὔπω, φασὶ Κάτωνος δ' ὀλέγοντιν. ὁ μὲν τοι Λούκουλλος οὐχ ἡδόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμενος τῷ βίῳ τούτῳ, δῆλος ἐκ τῶν ὑπομνημονευομένων. λέγεται γὰρ Ἑλλήνας ἀνθρώπους ἀναβαίνοντας εἰς Ῥώμην, ἑστιᾶν ὅπου πολλὰς ἡμέρας. τοὺς δ' ὄντως Ἑλληνικόν τι παθόντας, αἰσχύνεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὴν κλῆσιν, ὡς δι' αὐτοὺς καθ' ἡμέραν τοσούτων ἀναλισκομένων. τὸν οὖν Λούκουλλον εἰπεῖν μειδιάσαντα πρὸς αὐτοὺς, Γίνεται μὲν τούτων καὶ δι' ἡμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες· τὰ μὲν τοι πλεῖστα γίνεται διὰ Λούκουλλον. ἐπεὶ δ' μόνου δειπνοῦντος αὐτοῦ, μία τράπεζα καὶ μέτριον παρεσκευάσθη δεῖπνον, ἠγανάκτει καλέσας τὸν ὅπου τοῦτο πεπραγμένον οἰκέτην. τοῦ δ' φήσαντος ὡς οὐκ ᾤετο, μηδενὸς κεκλημένου, πολυτελοῦς τινος αὐτὸν δεήσεσθαι, Τί λέγεις; (εἶπεν) οὐκ ἤδεις ὅτι σήμερον παρὰ Λουκούλλῳ δειπνεῖ Λούκουλλος; οὗτος δὲ περὶ τούτου λόγου πολλοῦ (ὡς εἰκὸς) ἐν τῇ πόλει, προσῆλθον αὐτῷ κατ' ἀγορὰν ἀρτίως ἄρτι Κικέρων καὶ Πομπήιος, ὁ μὲν ἐν τοῖς μάλιστα φίλος ὢν καὶ συνήθης, Πομπήιῳ δ' ἐκ μὲν τῆς στρατηγίας διαφορὰ πρὸς αὐτὸν, εἰώθεσαν δ' χρῆσθαι καὶ διαλέγεσθαι πολλάκις ὁπωσοῦν ἀλλήλοις. ἀσπασάμενος οὖν ὁ Κικέρων αὐτὸν, ἠρώτησεν ὅπως ἔχει πρὸς ἔντευξιν· τοῦ δ' φήσαντος ὡς ἄριστα, καὶ παρακελευσάμενος εὐτυχεῖν, Ἡμεῖς (ἔφη) βουλόμεθα δειπνῆσαι παρά σοι τήμερον οὕτως ὅπως ὅτι σοι παρεσκευασμένα. θρυπτομένου δ' τοῦ Λουκούλλου, καὶ μεταλαβὼν ἡμέραν ἀξιοῦντος, οὐκ ἔφασαν ὅπως βέβαιον, οὐδὲ εἴων διαλέγεσθαι τοῖς οἰκέταις, ἵνα μή τι πλέον κελεύσῃ γενέσθαι τῷ αὐτῷ βουλομένων. πλεῖστον τοσοῦτο μόνον αὐτοῦ μόνῳ συνεχώρησαν εἰπεῖν πρὸς ἕνα τῶν οἰκετῶν, σιωπῇ ἐκείνων, ὅτι σήμερον ἐν τῷ Ἀπόλλωνι δειπνήσει (τοῦτο γάρ τις εἶχε τῶν πολυτελῶν οἴκων ὄνομα) καὶ τοῦτο σεσοφισμένος, ἠγελήθη τοὺς ἄνδρας. ἐκάστῳ γὰρ (ὡς ἔοικε) δεῖπνωτηρίῳ τεταγμένον ἦν τίμημα δείπνου, καὶ χορηγίαν ἰδίαν καὶ παρασκευὴν ἕκαστον εἶχεν· ὥστε τοὺς δούλους ἀκούσαντας ὅπου βούλεται δεῖπνον, εἰδέναι πόσον δαπάνημα, καὶ ποῖόν τι κόσμῳ καὶ διαθέσει χρῆσθαι δεῖ τὸ δεῖπνον. εἰώθει δὲ δεῖπνον ἐν τῷ Ἀπόλλωνι πέντε μυριάδων. καὶ τότε τοσοῦτο τελεσθέντος, ἐξέπληξε τοὺς περὶ τὸν Πομπήιον ἐν ᾧ μεγέθει τὴν δαπάνης, ὃ τάχος τὴν παρασκευῆς. ἐν τούτῳ μὲν οὖν οὐδενὶ κῶς ἐχρῆτο τῷ πλούτῳ καθάπερ ὄντως αἰχμαλώτῳ καὶ βαρβάρῳ· σπουδῆς δὲ ἄξια καὶ λόγου τὰ περὶ τὴν τῶν βιβλίων κατασκευήν. καὶ γὰρ πολλὰ καὶ γεγραμμένα καλῶς, σπουδῆς· ἔτι χρῆσις ἐν φιλοτιμοτέρᾳ τῆς κτήσεως, ἀνεῳγμένων πᾶσι τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ τῶν περὶ αὐτὰς περιπάτων καὶ σχολαστηρίων ἀκωλύτως ὑποδεχομένων τοὺς Ἕλληνας, ὡσπερεὶ μουσῶν τι καταγώγιον, ἐκεῖσε φοιτῶντας καὶ συνδιημερεύοντας ἀλλήλοις, ἀπὸ τῶν ἄλλων χρειῶν ἀσμένως ἀπορρέποντας. πολλάκις δὲ καὶ συνεπολάζειν αὐτὸς ἐμβοηλωνεῖς τοὺς περιπάτους τοῖς φιλολόγοις, καὶ τοῖς πολιτικοῖς συνέπραττεν ὅπου δέοιντο. καὶ ὅλως ἑστία καὶ πρυτανεῖον Ἑλληνικὸν οἶκος ἐκῶ αὐτῷ τοῖς ἀφικνουμένοις εἰς Ῥώμην. φιλοσοφίαν δ' πᾶσαν μὲν ἠσπάζετο, καὶ πρὸς πᾶσαν εὔμενης ἐκῶ καὶ οἰκεῖος. ἴδιον δὲ τῆς ἀκαδημείας ἐξ ἀρχῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἔχων, ὃ τῆς νέας λεγομένης,

(καὶ γὰρ ἀκούσας τότε τοῖς Καρνεάδου λόγοις ἀφ' Φίλωνος) Α
ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς, πιθανὸν ἄνδρα καὶ δεινὸν εἰπεῖν τότε πρεσβύτατον ἐχούσης τὸν Ἀσκαλωνίτην Ἀντίοχον· ὃν πάσῃ σπουδῇ ποιησάμενος φίλον ὁ Λούκουλλος καὶ συμβιωτὴν, ἀντετάττετο τοῖς Φίλωνος ἀκροατᾶις, ὧν καὶ Κικέρων ἦν· καὶ σύγγραμμά γε πάγκαλον ἐποίησεν εἰς τὴν αἵρεσιν, ἐν ᾧ τὸν ὑπὲρ τῆς καταλήψεως λόγον Λουκούλλῳ προσετέθεικεν, αὐτὸς δὲ τὸν ἐναντίον· Λούκουλλος δὲ ἀναγέγραπται δὲ βιβλίον. ἦσαν δὲ (ὥσπερ εἴρηται) φίλοι σφόδρα καὶ κοινωνοὶ τῆς ἐν πολιτείᾳ προαιρέσεως. οὐδὲ γὰρ ἅπαξ πάμπαν ἀπηλλάχει τῆς πολιτείας ἑαυτὸν ὁ Λούκουλλος, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Β
μέγιστος εἶναι καὶ πλεῖστον δυνάσθαι φιλοτιμίαν καὶ ἄμιλλαν, ὡς οὔτ' ἀκίνδυνον, οὔτ' ἀνύβριστον οὖσαν, ἀφῆκε Κράσσῳ καὶ Κάτωνι. οὗτοι γὰρ οἱ τὴν Πομπηΐου δυνάμιν ὑφορώμενοι, προεβάλοντο τῆς βουλῆς, ἀπολογουμένου τοῦ Λουκούλλου τὰ πρωτεῖα. κατέβαινε δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν ἀφ' τοὺς φίλους· εἰς ἣν τὴν σύγκλητον, εἰ Πομπηΐου τινὰ δέοι ἀνατροπὴν ἢ φιλοτιμίαν ἐπηρεάσαι, καὶ τὰς ἀφαιρέσεις ἃς ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν βασιλέων κρατήσας, ἐξέκρουσε, καὶ νέμησίν τινα τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ γεγράφοντος ἐκώλυσε δοθῆναι, συμπροσάπτοντος Κάτωνος. ὥστε Πομπήϊον εἰς τὴν C
Κράσσου καὶ Καίσαρος φιλίαν, μᾶλλον ἢ σωφροσύνην καταφυγεῖν· καὶ πληρώσαντα τὴν πόλιν ὅπλων καὶ στρατιωτῶν, βίᾳ κυρῶσαι τὰ δόγματα, τοὺς περὶ τὸν Κάτωνα καὶ Λούκουλλον ἐκβαλόντα τῆς ἀγορᾶς. ἀγωνιζομένων δὲ τῶν βελτίστων ὅτι τοῖς γινομένοις, πρῶτον οἱ Πομπηϊανοὶ Βρέττιόν τινα συνειληφέναι λέγοντες ὅτι βουλεύοιτο Πομπηΐῳ. κἀκεῖνος ἀναχρινόμενος, ἐν μὲν τῇ συγκλήτῳ κατηγόρησεν ἑτέρων τινῶν, ἐν δὲ τῷ δήμῳ Λούκουλλον ὠνόμασεν, ὡς ὑπὸ ἐκείνου παρεσκευασμένος ἀποκτεῖναι Πομπήϊον. οὐδεὶς δὲ τῷ λόγῳ προσέσχεν, ἀλλὰ καὶ θανατικὴ δῆλος ἦν ὁ ἀ- D
δελφὸς ὅτι συκοφαντίᾳ καὶ διαβολῇ προκρίνοιτο ὑπὸ αὐτοῦ· καὶ μᾶλλον ἐφωράθη τὸ πρᾶγμα μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ῥιφθέντος ἐκ τῆς εἱρκτῆς νεκροῦ, λεχθέντος μὴ αὐτοματῶς τεθνάναι, σημεῖα δὲ ἀγχόνης καὶ πληγῶν ἔχοντος, ἐδόκει παρ' αὐτῶν αἰρῆσθαι τῶν παρεσκευακότων. τοῦτο δὴ καὶ μᾶλλον ἀπῆγε τῆς πολιτείας τὸν Λούκουλλον. ἐπεὶ γὰρ Κικέρων ἐξέπεσε τῆς πόλεως, καὶ Κάτων εἰς Κύπρον ἀπεστάλη, πανταπασιν ἐξελύθη. καὶ πρός γε τῆς τελευτῆς λέγεται νοσήσαι τὴν διάνοιαν αὐτὸν, κατὰ μικρὸν ἀπομαραινομένῳ. Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλιστένους διαφθαρέντα. τὰ δὲ φάρμακα δοθῆναι μὴ ὡς ἀγαπῶντο μᾶλλον ὁ Καλλιστένης ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτην ἔχειν δοκοῦντα τὴν δυνάμιν· ἐκστῆσαι δὲ καὶ καταλῦσαι τὸν λογισμὸν, ὥστ' ἔτι ζῶντος αὐτοῦ, τὴν οὐσίαν διοικεῖν τὸν ἀδελφόν. οὐ μὴν ἀλλὰ ὡς ἀπέθανε καθάπερ ἐν ἀκμῇ τῆς στρατηγίας καὶ τοῖς πολιτείας, αὐτοῦ τελευτήσαντος, ὁ δῆμος ἠλγήθη καὶ συνέδραμε, καὶ τὸ σῶμα κομισθὲν εἰς ἀγορὰν ὑπὸ τῶν δημοτικῶν νεανίσκων, ἐβιάζετο θάπτειν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, ὅπου καὶ Σύλλαν ἔθαψεν. οὐδενὸς δὲ τοῦτο προσδοκήσαντος, ἀ- E
δεῶς δὲ ἀφαιρεθείσης τῆς θρασυκλῆς, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δεόμενος καὶ παραιτούμενος, ἔπεισεν ὑπερθέσθαι τὴν παρεσκευασμένην ἐν τῷ πρὸς Τουσκλον ἀγρῷ τοῦ νεκροῦ κηδείαν θρέψαι. πολὺν δὲ οὐδὲ αὐτὸς προσεδόκησε χρόνον, ἀλλ' ὡς ἡλικίᾳ καὶ δόξῃ, μικρὸν ἀπελείφθη καὶ τοῦ χρόνου τῆς τελευτῆς, φιλαδελφότατος γενόμενος.

(quamuis eo tempore Carneadis præceptis per Philonem floreret) sed veterem, quæ acrem antistitem & facundum habebat Ascalonitem Antiochum: quem omni studio amicum parauit & conuictorem Lucullus, quo eum Philonis opponeret auditoribus. in quibus erat Cicero, qui librũ admodum doctum pro secta sua scripsit. In eo disputationem pro comprehensione Lucullo, sibi tribuit diuersam. Titulus libro Lucullus est: siquidem erant hi, vt est suprà dictum summi amici, & consiliorum in republica socii. Neq; enim semel reipub. curam abiecerat Lucullus, sed de principatu, & summa potentia ambitionem contentionemque, quæ nec periculo erat nec contumeliis libera, delegauit statim Crasso & Catoni. Namq; hos illi quibus erat Pompeii suspecta potẽtia, propugnatores, senatus repudiante primatum Lucullo, ceperunt. Verùm in forum descendebat, siquando amicorum negotia postularẽt: in curiam, siqua Pompeii esset contentio & ambitio conuellenda. Sanctiones, quas ille deuictis fecerat regibus, rescidit: ac quum rogationem de agris militi diuidendis tuliffet, rem adiutore Catone impediuit. Quod in causa fuit vt ad Crassi & Cæsaris amicitiam, vel potius coniurationẽ, confugerit Pompeius, completaq; vrbe armis & militibus, Catonem & Lucullum deiecerit foro, atque acta sua per vim firmauerit. Frementibus ob hæc optimatibus, subornauere Pompeiani Vectium quendã, quem insidias Pompeio se ferebant struentem cõprehendisse. Hic interrogatus in senatu nonnullos alios detulit, ad populum verò appellauit Lucullum, à quo esset ad interficiendum Pompeium immissus. cæterùm fides ab nemine dictis eius habita. Imò confestim diluxit fuisse per dolum & calumniam ab illis eum productum, magisq; paucis diebus pòst comperta res est, cadauere ex carcere proiecto. Vulgatum fuit quidẽ eum morte spontanea perisse, sed, quia vestigia apparebant in cadauere laquei & verberum, videbatur ab illis ipsis qui eum subornauerant, sublatus. Hæc impendio magis Lucullum ab republica abduxere. Postquam verò Cicero est in exilium pulsus, atque in Cyprum missus Cato, in totum obtorpuit. Dicitur antè obitum è mente paulatim emarcescente laborasse. At Cornelius Nepos seniovel morbo negat Lucullo mentem motam, sed quòd veneno esset à liberto Callisthene potionatus. Dedisse Callisthenem illi venenũ, vt impensius ab eo diligeretur, quòd amatorium existimabat esse: at ita id soluisse & alienasse mentem eius, vt viuentis etiam procuraret facultates frater. Cæterùm mortem eius, vt si flore bellicarũ & ciuilium actionum decessissset, tulit populus grauiter, concursuque facto, corpus, quod in forum à nobilissimis iuuenibus delatum fuit, vi contendit in comitio, vbi funerauit Syllam, humare. Quod quum præter omnium expectationẽ fieret, neq; esset promptus apparatus, obtinuit frater eius precibus & obsecrationibus vt cadauer funere parato efferri in F
Tusculano pateretur. Nec fuit diu hic superstes, sed vt ætate & gloria, ita fati quoq; tempore paulo fuit illo posterior, vir in vita fratris amantissimus.

LVcullum excessus causa præcipue beatum dicas, quod reip. conuersionem, quam moliebatur bellis ciuilibus fatum, morte præuenerit vitaq; excesserit, patria quanuis ægra, libera tamen. quod quidem præ omnibus ei præcipue cum Cimone conuenit. Etenim ille rebus Græciæ hauddum commotis, sed florentibus, vitam cum morte commutauit, in castris tamen & dux non obtorpescens nec languidus, nec rerum gestarum & triumphorum præmium ponens in epulis & potationibus, sicut deridet Plata Orphea, qui ait iis quorum honesta fuit vita, paratum apud inferos præmium æternam temulentiam. Imo otiũ, quies, commoratio in literis voluptatem & commentationem afferentibus honestissima seni est, & ei qui à bellis se & repub. abduxit, alleuatio. Ad voluptatem verò dirigere, tanquam ad summum bonum, pręclara facta, & iam deinceps Venerea ex bellis & rebus gestis agentem ludere ac luxuria diffluere, hæc digna non sunt præclara illa Academia neq; Xenocratis æmulo, verum ad Epicurum desciscẽte. Id eo mirum est magis. Pugnantem enim iuuentutem, Cimonis infamem & solutam luxu apparet fuisse, huius verò literatam & modestã. Præstat autem ille qui ad melius deflexit. Melius est enim ingenium, in quo vitia consenescant, & adolescat virtus. Iam qui pari modo opulentiam parauerunt, non pariter sunt ea vsi. Nanq; haudquaquam sunt cum arcis muro australi, qui parato à Cimone sumtu est extructus, prætoria conferenda Neapolitana atque circumfusæ vndis speculæ, quæ ex præda barbarica excitauit Lucullus. Nec verò iam cum Cimonis mensa illam Luculli, cum populari & benigna sumptuosam & superbam cõpares. Quippe illa modica impensa alebat quotidie frequentes, hæc ingenti pecunia paucis luxuriosis parabatur: nisi hercle fecit rerum tempus diuersitatem. Nam quis nouit, si ex negotiis Cimon atque ex rebus gerendis in pacatam & remotam à repub. senectutem se demisisset, anne multo magis fastuosam & voluptariam vsurpasset vitam? nempe vino deditus & tempestiuis conuiuiis, atque libidine (vt dictum est) infamis. Præclaræ autem domi militiæque actiones voluptatum compotes aliarum ab deterioribus cupidinibus mentem auocant, earumque afferunt politicis & gloriæ cupidis ingeniis obliuionem. Quod si Lucullus item sit in expeditionibus & bellis gerendis fato functus, nemo vel liuidissimus cauillator & momus ansam in eo obtrectandi, meo iudicio, reperiat vllam. Hactenus de vita. In re bellica vtrumque fuisse terra marique fortem certatorem in confesso est. Cæterum vt athletas, qui vno die lucta simul & pancratio coronantur, vocant nouo more victorias: ita Cimon, qui pariter vno die pedestri & nauali lauria Græciam coronauit, iure aliquam habeat inter duces prærogatiuam. Iam Lucullo patria, Cimon patriæ suæ imperium tribuit, & superior dominanti in socios adiecit ditiones hostium, hic ei, quam alias sequentem acceperat, simul & imperium in socios & de hostibus tradidit palmam.

A

B

C

D

E

F

Μάλιστα δ' αὐτὸς εὐδαιμονίσειε τὸν τέλοις Λούκουλλον, ὅτι πρὸ τῆς μεταβολῆς εἰς ἤδη κατ' τῆς πολιτείας ἐτεκταίνετο τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις τὸ πεπρωμένον, ἔφθη προαποθανὼν, καὶ καταλύσας σύνοσυσῆ μὴ, ἔτι δ' ἐλευθέρᾳ τῇ πατρίδι τὸν βίον. καὶ τοῦτό γε πολύτων αὐτῷ πρὸς Κίμωνα κοινότατον ἐστι. καὶ γὰρ ἐκεῖνος, οὔπω σωστεταραγμένων τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλ' ἀκμὴν ἐχόντων, ἐτελεύτησεν, ὅτι στρατοπέδου μὴ δὴ καὶ στρατηγῶν, οὐκ ἀπειρηκώς, οὐδ' ἀλύων, οὐδὲ τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν ἔπαθλον ποιούμενος εὐωχίας καὶ πότους, ὥσπερ Πλάτων ἐπισκώπτει τοὺς περὶ τὸν Ὀρφέα, τοὺς εὐβεβιωκόσι φάσκοντας ἀποκεῖσθαι γέρας ἐν ἅιδου μέθην αἰώνιον. σχολὴ μὲν οὖν καὶ ἡσυχία καὶ διατριβὴ περὶ λόγους ἡδονήν τινα καὶ θεωρίαν ἔχοντας, εὐπρεπέστατον αἰδοῖ πρέσβυτῃ καὶ πεπαυμένῳ πόλεμον καὶ πολιτείας, παραμύθιον. ὃ δ' ἐφ' ἡδονῇ, ὡς τέλος, καταστρέψαντα τὰς καλὰς πράξεις, ἤδη λοιπὸν ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγῶν ἄγοντα παίζειν καὶ τρυφᾶν, οὐκ ἄξια τῆς καλῆς ἀκαδημίας, οὐδὲ τὸν Ξενοκράτη ζηλοῦντος, ἀλλ' ἐξεκλινότος πρὸς τὸν Ἐπίκουρον. ὃ καὶ θαυμαστόν ἐστιν. ἐναντίως γὰρ, ἡ νεότης, τὸ μὲν, ὑπόφορος καὶ ἀκόλαστος εἶναι δοκεῖ, τὸ δ', πεπαιδευμένη καὶ σώφρων. βελτίων οὖν ὢν πρὸς τὸ βέλτιον ἡ μεταβολή· γενναιοτέρα γὰρ ἡ φύσις ἐν ᾗ γηρᾷ μὴ τὸ χεῖρον, ἐπακμάζει δὲ τὸ ἄμεινον. καὶ μὴν ὁμοίως γε πλουτήσαντες, οὐχ ὁμοίως διέθεντο τὸν πλοῦτον. οὐ γὰρ ἄξιον ὁμοιῶσαι τῷ νοτίῳ τείχει τῆς ἀκροπόλεως, ὃ τοῖς ὑπὸ Κίμωνος κομισθεῖσιν ἐτελέσθη χρήμασι, τοῖς ἐν Νεαπόλει θαλάμοις καὶ τὰς περικλείσοις ἀπόψεις, ἃς Λούκουλλος ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐξωκοδόμει λαφύρων· οὐδέ γε τῇ Κίμωνος τραπέζῃ τὴν Λουκούλλου παραβαλεῖν, τῇ δημοκρατικῇ καὶ φιλανθρώπῳ τὴν πολυτελῆ καὶ σαρδανικήν. ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ μικρᾶς δαπάνης πολλοὺς καθ' ἡμέραν διέτρεφεν, ἡ δ' εἰς ὀλίγους τρυφῶντας ἀπὸ πολλῶν παρακυβεύετο χρημάτων. εἰ μὴ νὴ Δία τῶν πραγμάτων ἐποίει διαφορὰν ὁ χρόνος. ἄδηλον γὰρ εἰ καὶ Κίμων ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ στρατηγιῶν εἰς ἀπόλεμον καὶ ἀπολίτευτον γῆρας ἀφεὶς αὐτὸν, ἂν μᾶλλον ἂν ἐχρήσατο σοβαρᾷ καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀνειμένῃ διαίτῃ. καὶ γὰρ φιλοπότης καὶ πάμπυρος, καὶ τὰ πρὸς γυναῖκας (ὡς εἴρηται) διαβεβλημένος· αἱ δὲ ὑπὲρ τὰς πράξεις καὶ τοὺς ἀγῶνας κατορθώσας, ἡδονὰς ἑτέρας ἔχουσαι τῶν χειρόνων ἐπιθυμιῶν, ἀσχολίαν ποιοῦσι καὶ λήθην ταῖς πολιτικαῖς καὶ φιλοτίμοις φύσεσιν. εἰ γοῦν καὶ Λούκουλλος ἐτελεύτησεν ἀγωνιζόμενος καὶ στρατηγῶν, οὐδὲ ἂν ὁ φιλογερώτατος καὶ φιλομεμφότατος εὑρεῖν μοι δοκεῖ διαβολὴν ἐπ' αὐτόν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διαίτης. ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς, ὅτι μὲν ἀμφότεροι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγαθοὶ γεγόνασιν ἀγωνισταί, δῆλον. ὥσπερ οὖν τῶν ἀθλητῶν τοὺς ἡμέρᾳ μιᾷ πάλῃ μιᾷ καὶ παγκρατίῳ στεφανουμένους, ἔστι τινὶ παραδόξῳ νίκας καλοῦσιν· οὕτω Κίμων ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πεζομαχίας καὶ ναυμαχίας ἅμα στεφανώσας τὴν Ἑλλάδα δίκαιός ἐστιν ἔχειν τινὰ πρεσβείαν ἐν τοῖς στρατηγοῖς. καὶ μὴν Λουκούλλῳ μὲν ἡ πατρὶς, Κίμωνι δὲ τῇ πατρίδι τὴν ἡγεμονίαν προσέθηκε. καὶ ὁ μὲν, ἀρχούσης τῶν συμμάχων προσεκτήσατο τὰ τῶν πολεμίων· ὁ δ' ἄλλοις ἐπομένοις προσλαβὼν, ἅμα καὶ τῶν συμμάχων ἄρχειν καὶ τῶν πολεμίων κρατεῖν ἐποίησε.

Πέρσας μὲν οὖν ἀναγκάσας ἡττηθέντας ἐκβῆναι τῆς θαλάττης, Λακεδαιμονίους δὲ πείσας ἑκόντας ἐκχωρῆσαι. εἰ δέοι τοίνυν μέγιστον ἔργον ἡγεμόνος, εὐπειθῆ ἐργάσασθαι δι' εὔνοιαν, Λεύκολλος μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν κατεφρονήθη, Κίμων δὲ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐθαυμάσθη· παρ' οὗ μὲν γὰρ ἀπέστησαν, πρὸς ὃν δὲ μετέστησαν. καὶ ὁ μὲν ὧν ἄρχων ἐξῆλθεν, ὑπὸ τούτων ἀπολειφθεὶς ἐπανῆλθεν· ὁ δὲ, οὗ ὧν ἑτέροις ποιήσων τὸ πρεσβευόμενον ἐξεπέμφθη, τούτοις αὐτὸς διδοὺς τὸ σύμβολον, κατέπλευσε τεία τὰ πόλεων δυσκολώτατα ἀφαιρεθεισαμένος ὁμοῦ τῇ πόλει, πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους, εἰρήνην, πρὸς δὲ τῶν συμμάχων ἡγεμονίαν, πρὸς δὲ Λακεδαιμονίους ὁμόνοιαν. μεγάλας τοίνυν ὁπότε χρήσαντες ἀμφότεροι καταλύειν ἡγεμονίας καὶ καταστρέφεσθαι τὴν Ἀσίαν πᾶσαν, ἀτελεῖς ἐλύοντο τῶν πράξεων, ὁ μὲν, καθάπαξ δὲ τὴν τύχην· (ἐτελεύτησε γὰρ στρατηγῶν καὶ ἐνιαυτῶν) τὸν δὲ οὐδαμῶς αἴτιος ἐξέλυσε τῆς παρ' αὐτῶν αἰτίας, εἴτ' ἠγνόησεν, εἴτ' οὐκ ἐθεράπευσε τὰς ἐν τῷ στρατιωτικῷ διαφορὰς καὶ μέμψεις, ἐφ' οἷς εἰς συκοφαντίας ἀπεχθείας προῆλθεν. ἢ τοῦτό γε καὶ πρὸς Κίμωνα κοινόν ἐστι. καὶ γὰρ ἐκεῖνον ὑπήγαγόν τε εἰς δίκας οἱ πολῖται, καὶ τελευτῶντες ἐξωστράκισαν, ἵν' αὐτὸ δέκα ἐτῶν (ὡς φησὶν ὁ Πλάτων) τῆς φωνῆς μὴ ἀκούσωσιν. αἱ γὰρ βαρυσυστατικαὶ φύσεις ὀλίγα τοῖς πολλοῖς ἄδουσι καὶ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι· τὰ δὲ πολλὰ προσιαζόμενοι, τῷ κατεθυμῶν διαστρεφομένους, αἰκίζουσιν· ὥσπερ οἱ τῶν ἰατρῶν δεσμοὶ, καὶ πρὸς τὴν φύσιν ἄγοντες τὰς διαστροφάς. ταύτης μὲν οὖν ἴσως ἀπαλλακτέον τῆς αἰτίας ἑκάτερον. πολὺ δὲ ὁ Λεύκολλος προῆλθε τῷ πολέμῳ, τόν τε Ταύρον ὑπερβαλὼν στρατοπέδῳ Ῥωμαίων πρῶτος, καὶ τὸν Τίγριν διαβὰς, καὶ τὰ βασίλεια τῆς Ἀσίας ἐν ὄψει τῶν βασιλέων, Τιγρανόκερτα καὶ Κάβειρα, καὶ Σινώπην καὶ Νίσιβιν, ἑλὼν καὶ καταφλέξας, καὶ τὰ μὲν βόρεια, μέχρι Φάσιδος, τὰ δὲ ἕωα, μέχρι Μηδίας, τὰ δὲ πρὸς νότον καὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν οἰκειωσάμενος, διὰ τῶν Ἀραβικῶν βασιλειῶν. συντείψας δὲ τὰς δυνάμεις τῶν βασιλέων, ἀπολειφθεὶς δὲ μόνου τοῦ τὰ σώματα λαβεῖν, ὥσπερ θηρίων εἰς ἐρημίας καὶ ὕλας ἀστιβεῖς καὶ ἀβάτους ἀποδιδρασκόντων. τεκμήριον δὲ μέγα· Πέρσαι μὲν γὰρ, ὡς οὐδὲν μέγα πεπονθότες ὑπὸ Κίμωνος, εὐθὺς ἀντετάττοντο τοῖς Ἕλλησι, καὶ τὴν πολλὴν δυνάμιν αὐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ κρατήσαντες διέφθειραν. Τιγρανοῦ δὲ καὶ Μιθριδάτου μὲν Λεύκολλον οὐδὲν ἄλλο ἔργον εἴλετο, ἀλλ' ὁ μὲν, ἀσθενὴς ἤδη καὶ συγκεκομμένος ὑπὸ τῶν πρόσθεν ἀγώνων, οὐδὲ ἅπαξ ἐτόλμησε δεῖξαι Πομπηΐῳ τὴν δύναμιν ἔξω τοῦ χάρακος, ἀλλὰ φυγὼν εἰς Βόσπορον κατέβη, κἀκεῖ κατέστρεψε. Τιγρανὴς δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν γυμνὸν καὶ ἄοπλον φέρων ὑπέρριψε Πομπηΐῳ, καὶ τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος, ἔθηκε πρὸ τῶν ποδῶν, οὐ τοῖς ἑαυτοῦ κολακεύων Πομπήϊον, ἀλλὰ τοῖς ὑπὸ Λευκούλλου τε θριαμβευομένοις. ἠγάπησε γοῦν ἀπολαμβάνων τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας, ὡς ἀφηρημένος πρότερον. μείζων οὖν στρατηγὸς, ὥσπερ ἀθλητὴς, ὁ τῷ μὲν ἑαυτὸν ἀσθενέστερον παραδοὺς τὸν ἀγῶνα. ἐπὶ τοίνυν Κίμων μὲν συντετριμμένῳ τῷ βασιλέως δυνάμει, καὶ ὁ Περσῶν φόβημα σωφρονέστερον, ἥτταις μεγάλαις καὶ ἀπαύστοις φυγαῖς ὑπὸ Θεμιστοκλέους καὶ Παυσανίου καὶ Λεωτυχίδου καταλαβὼν, ἐπενέβη, καὶ προπεπωκότων καὶ προπεπτωκότων ταῖς ψυχαῖς τὰ σώματα ῥᾳδίως ἐνίκησε· Λεύκολλος δὲ Τιγρανὴς, ἀήττητος ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ μέγα φρονῶν, σωφρόνεσι.

A Siquidem Persas victos expulit armis mari, Lacedæmonios verò permouit vt sua sponte imperio cederent. Porro si officium summum imperatoris est obsequentes beneuolentia efficere, Lucullus à militibus suis contemptus, Cimon apud socios in admiratione fuit. Si quidem ad hunc transierunt, ab illo defecerunt. Ille, quorum dux profectus fuerat, ab iis rediit desertus. Hic, cum quibus erat ad aliis parendum emissus, his ipse signum dans domum est reuectus, quum tria confecisset reipub. suæ omnium difficillima, apud hostes pacem, imperium inter socios, cum Lacedæmoniis concordiam. Iam verò quum vterque magna regna excindere & subiugare totam Asiã aggressus esset, non potuerunt res perducere ad
B effectum: Cimon prorsus per fortunam. nam imperator in secundo rerum sublatus morte est. Lucullum non ex toto liberes culpa, siue ignorauit, siue non leniuit exercitus sui offensiones & querelas, quibus fuit vsque adeo ab ipso alienatus. An verò hoc habet cum Cimone commune? quippe ciues & vocauerunt eum identidem in iudicium & in exilium denique exegerunt, ne vocem eius annos decem (vt Plato ait) audirent.
C Etenim grauia optimatium ingenia parum sunt multitudini accepta vel iucunda, sed ferè, dum vrgent vt corrigant distortos, pungunt sicut medicorum vincula, quanuis in articulos suos hæc reponant luxata. Vterque igitur sit fortasse hac noxa eximendus. At longius promouit bellum Lucullus, qui Taurum cum exercitu Romano superauit primus, Tigrim traiecit, regias Asiæ ante regum oculos, Tigranocerta, Cabira, Sinopen, & Nisibin expugnauit inflammauitque. Tractum septentrionalem ad Phasim vsque, orientalem ad Mediam, australem vsque ad mare rubrum & regna Arabiæ subegit. Vires regum
D obtriuit. Sola ei elapsa corpora sunt quasi in deserta inuiasque & inaccessas aufugientium syluas. Huius rei sit magnum illud indicium. Siquidem Persæ, quasi nullo accepto à Cimone detrimento, repetierunt extemplo Græcos bello, magnasq; eorum copias in Ægypto fuderunt oppresserunt-que: Tigranis verò & Mithridatis post Lucullum factum aliud extitit nullum, verùm hic eneruatus iam ac præliis fractus prioribus, ne semel quidem Pompeio ostendere extra vallum sustinuit aciem, sed in Bosphorum fuga delatus, expirauit.
E Tigranes ad genua se Pompeii nudum & inermem abiecit, detractumq; capiti diadema ad pedes eius deposuit, Pompeio non ornamentis blandiens suis, sed illis de quibus triumphauerat Lucullus. Quare putauit actum secũ præclarè, quum insignia regia redderentur sibi, velut antè iis exutus. Itaq; dux celsior ille sicut athleta sit, qui successori suo debilitatum tradit aduersarium. Ad hæc Cimon, quum regis obtritos neruos accepisset ingentibus cladibus effusissimisq; fugis & spiritus fractos Persarum à Themistocle, Pausania, Leotychide, insultauit in eos, & quorum antè op-
F pressi deiectiq; fuerant animi, horũ superauit facilè corpora: at cum Lucullo Tigranes præliis inuictus multis atque inde elatus signa contulit.

Numero verò haudquaquam æquiparandi ſunt cum illis qui contra Lucullum ſteterunt, hi qui profligati fuerunt à Cimone. Quamobrem omnia inuicem eſtimanti difficilis ſit explicatu diſceptatio. Nam videntur & dii vtrique fuiſſe propitii, qui vni ea quæ perpetranda eſſent, alteri, quæ præcauenda, prænuntiauere. Ita dii quoque teſtimonium ambobus vt bonis & natura præditis diuina, dedere.

A πλήθη δὴ ὑδὴ ἄξιον παραβαλεῖν τοῖς ὅτι Λούκουλλον συνεβόδοι τοῖς ὑπὸ Κίμωνος κατιτηθέντας. ὥστε πολλὰ μεταλαμβάνοντι δυσδιαίτητον εἶναι τὴν κρίσιν. ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον ἀμφοτέροις ἔοικεν εὐμενὲς γενέσθαι, τοῖς μὲν ἀγαθὴ κατορθοῦν, τοῖς δὲ ἀφυλάκτοις χρῆν, προεμηνύον. ὥστε καὶ τὴν παρὰ τῶν θεῶν ψῆφον αὐτοῖς ὑπάρχειν ὡς ἀγαθοῖς καὶ θείοις τὴν φύσιν ἀμφοτέροις.

PLVTARCHI
Vitæ comparatæ
NICIAE ET MARCI CRASSI.
NICIAS.

QVANDO viſum nobis non abſonum eſt, vt cum Nicia Craſſum, & clades Parthicas contenderemus cum Siculis, primum deprecandi & obſecrandi mihi ſunt horum commentariorum lectores, vt in hac hiſtoria, in qua Thucydides ſupra ingenium humanum explicanda, affectu mouendo, illuſtratione & elegantia ſeipſum ſuperauit, nemo imitari nos Timæum ſuſpicetur velle, quidum Thucydidis ſe ſuperare eloquentiam ſperat poſſe, & illepidum plane oſtendere Philiſtum rudemque, per medias ruit victorias, & prælia naualia, concioneſque, quas deſcripſerunt illi, ne hercule iuxta Lydium quidem currum pedibus incedens (vt Pindarus ait) verum oſtendit ſe prorſus impolitum, infantem, atque (vt Diphili verbis vtar) pinguem & Siculo oblitum adipe, ſubinde verò ad Xenarchum delabitur, vt quum omen factum Athenienſibus narrat exiſtimare ſe ex eo quod dux qui à victoria nomen habebat, repugnaret ne ſibi mandaretur bellum, atque ex ſtatuarum mutilatione præſignificari à diis clades illos bello ab Hermocrate Hermonis plurimas accepturos. Ad hæc veriſimile fuiſſe Syracuſanis Herculem Proſerpinæ gratia, à qua acceperat Cerberum, ſuppetias venturũ, & infeſtum fore Athẽienſibus, quod Ægeſtæos Troianorum ſobolem tuerentur, quũ iniuriis ipſe ab Laomedonte laceſſitus funditus euertiſſet vrbem Troiam. Cæterum huic fortaſſe ab eodem iudicio hæc ſubiit ſcribere, & dictionem reprehendere Philiſti, Platonemque atque Ariſtotelem inſectari. Mihi quidem de ſtilo cum iis certamen & æmulatio plane puſilli animi & cauillatorii videtur eſſe, in iis verò quæ imitari queat nemo, etiam prorſus inſulſi. Quas igitur res geſtas expoſuerunt Thucydides & Philiſtus, quando eas præterire non licet, præcipue quidem quæ ingenium, & motus illius viri ſub calamitatibus reconditos multis & magnis detegunt, has, ne ſemel habear incurius & ſegnis, quatenus res poſtulabit, perſtringam: quæ verò vulgus fugiunt,

B

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΝΙΚΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΚΟΥ ΚΡΑΣΣΟΥ.
ΝΙΚΙΑΣ.

C ΕΠΕΙ δοκοῦμεν οὐκ ἀτόπως τοῦ Νικίου τὸν Κράσσον παραβάλλειν, καὶ τὰ Παρθικὰ παθήματα τοῖς Σικελικοῖς, ὥρα παραιτεῖσθαι καὶ παρακαλεῖν ὑπὲρ ἐμοῦ τοὺς ἐντυγχανόντας τοῖς συγγράμμασι τούτοις, ὅπως ὅτι πᾶσι διηγήσεσιν, αἷς Θουκυδίδης, αὐτὸς αὑτοῦ πολὺ τῶν τοιούτων παθητικώτατος, ἐνεργέστατος, ποικιλώτατος γενόμενος, ἀμιμήτως ἐξενίκησε, μηδένα ἡμᾶς ὑπολάβωσι πεπονθέναι Τιμαίῳ παθος ὅμοιον· ὃς οἴεται τὸν μὲν Θουκυδίδου ὑπερβαλέσθαι δεξιότητι, τὸν δὲ Φίλιστον ἀποδείξειν πάντασι φορτικὸν καὶ ἰδιώτην, δι' ἃ μέσων ὠθεῖται τοῖς D τῆς ἰσοδείας, τοῦ μάλιστα κατορθουμένου ἐκείνοις ἀγώνων, καὶ ναυμαχιῶν, καὶ δημηγορειῶν, οὐ μὰ Δία τὸν Λύδιον ἅρμα πεζὸς ἰχθύων, (ὡς φησι Πίνδαρος) ἀλλ' ὅλως τὸν ὀψιμαθὴς καὶ μειραχιώδης φαινόμενος ἐν τούτοις· καὶ κατὰ τὸν Δίφιλον, Παχὺς, ὠνθυλευμένος σέσαπ Σικελικῷ· πολλαχοῦ δὲ ὑποῤῥέων εἰς τὸν Ξέναρχον· ὥσπερ ὅτε λέγει τοῖς Ἀθηναίοις οἰωνὸν ἡγήσασθαι γεγενέναι, τὸν ἀπὸ τῆς νίκης ἔχοντα τοὔνομα κρατήσειν, ἀντιπόλεμα τοῦ τῶν κρατήσειν· καὶ τῇ τοῦ Ἑρμῶν, τοῦ σημαίνειν αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον E ὡς ὑπὸ Ἑρμοκράτους τοῦ Ἑρμῶνος πλεῖστα πείσονται παρὰ τὸν πόλεμον. ἐπὶ δὲ εἰκὸς εἶναι τὸν Ἡρακλέα τοῖς μὲν Συρακουσίοις βοηθεῖν, διὰ τὴν κόρην παρ' ἧς ἔλαβε τὸν Κέρβερον· ὀργίζεσθαι δὲ τοῖς Ἀθηναίοις διὰ τοὺς Αἰγεσταίους, ἀπογόνους ὄντας Τρώων, ἐσώζον. αὐτὸς δὲ ὑπὸ Λαομέδοντος ἀδικηθεὶς, ἀνάστατον ἐποίησε τὴν πόλιν. ἀλλὰ τούτῳ μὲν ἴσως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐμμελείας ταῦτά γε γράφειν ἐπήει, καὶ τὴν F Φίλιστου διαλεκτον ψυχρὰν, καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη λοιδορεῖσθαι. ἐμοὶ δὲ ὅλως μὲν ἡ περὶ λέξιν ἀμιλλα καὶ ζηλοτυπία πρὸς ἑτέρους, μικροπρεπὲς φαίνεται καὶ σοφιστικόν· αἱ δὲ πρὸς τὰ ἀμίμητα γίνηται, καὶ τελέως ἀνάθητον. ἃς γοῦν Θουκυδίδης ἐξήνεγκε πράξεις καὶ Φίλιστος, ἐπεὶ παρελθεῖν οὐκ ἔστι, μάλιστά γε δὴ τὸν τρόπον καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων παθῶν καλυπτομένην περιεχούσας, ὅπερ ἐμοὶ δοκῶ καὶ δεῖ), τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς,

ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα προφέρω, ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψηφίσμασιν ἀρημένα παλαιοῖς, πεπείρᾳ μὴ συναγαγεῖν· οὐ τῷ ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τῷ πρὸς καταγνώσιν ἤθους καὶ τρόπου προφαδιδοὺς.

Ἔνεστιν οὖν περὶ Νικίου μὲν πρῶτον εἰπεῖν ὃ γράφει Ἀριστοτέλης, ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν πολιτῶν, καὶ πατρικὴν ἔχοντες εὔνοιαν καὶ φιλίαν πρὸς τὸν δῆμον. Νικίας ὁ Νικηράτου, καὶ Θουκυδίδης ὁ Μελησίου, καὶ Θηραμένης ὁ Ἀγνωνος· ἧττον δὲ οὗτοι οἰκεῖοι. καὶ γὰρ εἰς δυσγένειαν, ὡς ξένος ὢν Κέῳ, λελοιδόρηται, καὶ τρὶς μὲν μόνιμον ἀλλὰ καὶ ἐπαμφοτερίζον ἀεὶ τῇ προαιρέσει τῆς πολιτείας, ἐπεκλήθη κόθορνος. ἐκείνων δὲ πρεσβύτερος μὲν ὁ Θουκυδίδης ἦν, καὶ πολλὰ Περικλεῖ δημαγωγοῦντι τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν προστάλμενος ἀντεπολιτεύσατο· νεώτερος δὲ Νικίας ἦν μόλις, ὢν μὲν ἔν τινι λόγῳ, καὶ Περικλέους ζῶντος, ὥστε καὶ κείνῳ συστρατηγῆσαι, καὶ καθ' αὑτὸν ἄρξαι πολλάκις· Περικλέους δ' ἀποθανόντος, εὐθὺς εἰς τὸ προστατεύειν προήχθη, μάλιστα μὲν ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ γνωρίμων, ἀντίπαγμα ποιουμένων αὐτὸν πρὸς τὴν Κλέωνος βδελυρίαν καὶ τόλμαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον εἶχεν εὔνοιαν συμφιλοδημοῦν μόνον. ἴσχυε μὲν γὰρ ὁ Κλέων μέγα, γεροντοφαγῶν, καὶ ἀναμιαρταρνεῖν διδοὺς· ὅμως δὲ καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ θράσος ὁρῶντες αὐτοὶ οἷς πρὸς χάριν ἔπραττον, οἱ πολλοὶ τὸν Νικίαν ἐπῄνουν. καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐτηρὸν οὐδ' ἐπαχθὲς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνόν, ἀλλ' εὐλαβείᾳ τινὶ μεμιγμένον, αὐτῷ τῷ δεδιέναι δοκεῖν τοῖς πολλοῖς δημαγωγοῦν. τῇ φύσει γὰρ ὢν ἄθαρσης καὶ δύσελπις, οὐ μὴν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρυπτεν εὐτυχίᾳ τὴν δειλίαν· (κατόρθου γὰρ ὁμαλῶς στρατηγῶν) τὸ δὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ φοβερὸς, καὶ πρὸς τοὺς συκοφάντας εὐθορύβητον αὐτοῦ καὶ δημοτικὸν, ἐδόκει καὶ δύναμιν οὐ μικρὰν ἀπ' εὐνοίας τοῦ δήμου παρέχειν, τῷ δεδιέναι τοὺς ὑποφορτίζοντας, αὔξειν τοὺς δεδιότας. τοῖς γὰρ πολλοῖς ἡμὴ μεγίστη πρὸς τῶν μειζόνων, τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι. Περικλῆς μὲν οὖν ἀπὸ τε ἀρετῆς ἀληθινῆς καὶ λόγου δυνάμεως τὴν πόλιν ἄγων, οὐδενὸς ἐδεῖτο χρηματισμοῦ πρὸς τὸν ὄχλον, οὐδὲ πιθανότητος· Νικίας δὲ, τούτοις μὲν λειπόμενος, οὐσίᾳ δὲ προέχων, ἀπ' αὐτῆς ἐδημαγώγει, καὶ τῇ Κλέωνος ἀχρειᾳ καὶ βωμολοχίᾳ πρὸς ἡδονὴν μεταχειριζομένῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς τῶν ὁμοίων ὑπαρεξάγειν ἀπίθανος ὤν, χορηγίαις ἀνελάμβανε καὶ γυμνασιαρχίαις, ἑτέραις τε τοιαύταις φιλοτιμίαις τὸν δῆμον, ὑπερβαλλόμενος πολυτελείᾳ καὶ χάριτι τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄπαντας. εἰστήκει δὲ καὶ τῶν ἀναθημάτων αὐτοῦ καθ' ἡμᾶς τότε παλλάδιον ἐν ἀκροπόλει, τὴν χρυσῶσιν ἀποβεβληκὼς, καὶ ὁ τοῖς χορηγικοῖς τρίποσιν ὑποκείμενος ἐν Διονύσου νεώς. ἐνίκησε γὰρ πολλάκις χορηγήσας, ἐλείφθη δὲ οὐδέποτε. λέγεται δ' ἔν τινι χορηγίᾳ παρελθεῖν οἰκέτης αὐτῷ κεκοσμημένος εἰς σχῆμα Διονύσου, κάλλιστος ὀφθῆναι καὶ μέγιστος, οὔπω ἡλικιώτης. καθεστώτων δὲ τῶν Ἀθηναίων τῇ ὄψει, καὶ κροτούντων ἅμα πολὺ χρόνον, ἀναστὰς ὁ Νικίας, εἶπεν ὡς οὐχ ὅσιον ἡγοῖτο δουλεύειν καταπεφηνισμένον θεῷ σῶμα, καὶ τὸν νεανίσκον ἀπηλευθέρωσε· μνημονεύεται δ' αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Δῆλον, ὡς λαμπρὰ καὶ θεοπρεπῆ φιλοτιμήματα. τῶν γὰρ χορῶν, οὓς αἱ πόλεις ἔπεμπον ἀσομένους τῷ θεῷ,

A ac quę alii dixerũt ſparſim, aut in monumentis vel plebiſcitis antiquis extãt, ea contrahere ſtudebo, non quo hiſtoriã conſarcinem infrugiferã, ſed eã quæ indolẽ eius & mores ob oculos ponat tradã.

Primùm de Nicia habeo dicere quod ſcriptum reliquit Ariſtoteles, tres extitiſſe optimos ciues, qui patria erga populũ beneuolẽtia & amore fuerunt, Niceam Nicerati, Thucydidem Mileſii, & Theramenem Agnonis: verùm hunc quàm illos minus. Etenim ob pudenda natalia, vt hoſpes ex Cea, perſtrictus eſt, atq; ob inconſtantiam, quòdque modò harum modò illarũ partium in rep. eſ-
B ſet, Cothurnus dictus. Thucydides fuit illis ætate prior, diuq; Periclis actionibus populo aſſentantis pro optimatibus propugnãs reſtitit. Ætatis Nicias inferioris. Habuit autem nomen aliquod etiam viuo Pericle, vt collega quoq; eius in bello gerendo fuerit, & ipſe per ſe exercitui præfuerit crebrò. Defuncto Pericle ſtatim eſt in primum locũ elatus à locupletibus potiſſimùm & nobilitate, qui arcem eam aduerſus Cleonis fecerunt ſcelera & audaciam. Attamen & populi tenuit beneuolentiam, qui eum item prouexit. Siquidem pollebat multùm Cleon ex eo quòd ad gratiam emeren-
C dam populi, ſenectutem componeret ſuam, & largitiones ei obiiceret. Immodicam tamen hominis cupiditatem, impudentiam & audaciam, quũ viderent illi ipſi erga quos eſſet ambitioſus, plerique amplectebantur Niciam. Neque enim plus ſatis grauitas huius auſtera erat vel odioſa, ſed cũ certo temperata metu populi, qui eo ipſo, quòd vereri putaretur, multitudinem, illius fauorem alliciebat. Nam quum natura eſſet timidus & diffidentiæ plenus, tegebat in bello timiditatem felicitate. Expeditiones enim eius habuerunt omnes ſucceſſum. At formido in repub. gerenda ar-
D que aduerſus calumniatores eius trepidatio videbatur etiam popularis, magnaſque ei opes ex populi ſtudio conciliare: quòd eos qui ſe deſpiciant habeat ſuſpectos, euehat verò illos qui metuant. Quippe hic habetur à potentioribus honos plebi maximus, quum non contemnitur. Ac Pericles quidem qui ſolida virtute, & vi dicendi ciuitatem gubernabat, nullo fuco ad multitudinem opus habebat nec gratia artificio colligenda. Quibus Nicias quum deficeretur, præcelleret autem opibus, his deliniebat plebẽ. Quia verò erat ad Cleonem, qui leuitate & ſcurrilitate populum Athenienſem mulcebat, ſimilibus æquandum artibus
E ineptus, oblectabat choragiis, gymnaſiarchiis, muneribuſq; huiuſcemodi aliis populum ſplendore antecedens & munificentia quà prioris quà ſuæ memoriæ omnes. Extitit ex donis eius etiam noſtra ætate ſignum Mineruæ in arce, auro quo inductum fuerat deperdito, atque in æde Liberi patris ſubiecta menſis choragicis ædicula. Choragus enim frequẽter vicit, ſuperatus eſt nunquam. Fertur in choragio quodam ſeruus eius ornatus Bacchi perſona tranſiſſe, forma & proceritate corporis eximia, etiamnum imberbis. Commoto eius aſpectu populo, ac diu applaudente, exurgens
F Nicias, nefas dixit arbitrari ſe eſſe vt corpus quod deo omnium vocibus eſſet declaratum ſimile, in ſeruitute teneretur, atq; adoleſcentem manumiſit. Iam commemorantur eius in Delo magnifica & religioſa munera. Nam quũ chori quos ciuitates ad canendum mittebant in Apollinis honorẽ,

appellerent promiscue, & quia naui turba repente occurrente canere iubebantur, nullo ordine, sed nimia festinatione incomposite simul descenderent de naui, coronas sumerent & vestes, ille, quum theorus esset, traiecit secum in Rhenen chorum, victimasque & reliquum apparatum trahens, ad hæc pontem Athenis paratum competentem atque eximie excultum auro, pictura, sertis, tapetibus deportans, nocte fretum eo inter Rhenen & Delum medium, quod non est latum, iunxit. Mox vbi diluxit, pompam deo & chorum magnifice comptum cantantemque traduxit per pontem. Secundum sacra, ludos & epulum palmam æneam Apollini posuit, prædiumque sacrauit, quod decem millibus drachmarum comparauerat: cuius vectigal impenderent in solenne epulum Delii, multam felicitatem ab diis Niciæ precantes. Id est enim incisum in pilam, quam pro doni custode reliquit in Delo. Palma illa à vento elisa in Naxiorum excelsam statuam procidit atque eam deiecit. His non obscurum est multam subesse gloriæ captationem ambitionemque plausibilem & forensem. Verum ex vita reliqua eius moribusque fides tibi fiet religionis fuisse eam magnificentiam & largitionem comitem. Oppido nanque expauescebat deos, & superstitioni (vt ait Thucydides) erat implicitus. Vt relatum autem in quodam Pasiphontis dialogo est, quotidie sacris operabatur. Aruspicem autem domi tenens, prætexebat perpetuo se de repub. deos cõsulere, at quærebat fere de rebus priuatis suis, maxime de argentifodinis. Siquidem tenebat in agro Lauriotico multas & fructuosas: verum eas non citra periculum exercebat, manum magnam illic alebat ergastulorum, ac facultates eius erant fere in argento positæ. Vnde non pauci sectabantur eum petentes & accipientes: quippe non secus his à quibus metuebat, quam illis qui erant beneficio digni, largiebatur. Breui vectigalis erat improbis timiditas eius, & humanitas probis. De his accipias vel à comicis testimonium: Teleclides enim in quadruplatorem quendam hosce versus scripsit,

Charicles minam nec obtulit, sibi ne dent probro
Quod satus matri sit è crumenula præ fratribus.
At quater minam dedit, Nicerato qui natus est,
Nicias. Cur fecerit, quamuis sciam, non dico tamen:
Est enim hic amicus, as sapit, nisi mens fallitur.

Ille qui apud Eupolidem in Marica perstringitur, inducens placidum & inopem quendam ait,

Dic, quando demum es alloquutus Niciam?
Non vidi ego, nisi stantem nuper in foro.
Fatetur iste Niciam vidisse se
Sed ad quid illi visus est, ni proderet?
Audistis æquales in ipso Niciam facto prehensum esse.
Vos scilicet virum prehendatis bonum insani vel vllo in crimine?

Cleon apud Aristophanem minitabundus ait,

Os obstruam oratoribus, tum Niciam mouebo.

Innuit item animum trepidum eius & attonitum Phrynichus hisce versibus,

Nam quod bonus ciuis sit, certo scio,

A πολλοὺς πλεόντων μὴν ὡς ἐτύχειν, αὐθὺς δ' ὄχλου πρὸς τὴν ναῦν ἀπαντήσαντος, ἄδειν κελευομένων κατ' οὐδένα κόσμον, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς ἀστατάκτως ἀποβαινόντων ἅμα καὶ στεφανουμένων, καὶ μεταμφιεννυμένων, ἐκεῖνος ὅτε τὴν θεωρίαν ἦλθε, αὐτὸς μὲν εἰς Ῥήνειαν ἀπέβη τὸν χορὸν ἔχων, καὶ τὰ ἱερεῖα, καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν, ζεῦγμα τ' πεποιημένον Ἀθήνησι πρὸς τὰ μέτρα, καὶ κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς χρυσώσεσι καὶ βαφαῖς, καὶ στεφάνοις, καὶ αὐλαίαις κομίζων, διὰ νυκτὸς ἐγεφύρωσε τὸν μεταξὺ Ῥήνειας καὶ Δήλου πόρον, οὐκ ὄντα μέγαν. εἶθ' ἅμα ἡμέρᾳ τήν τε πομπὴν τῷ θεῷ
B καὶ τὸν χορὸν ἄγων κεκοσμημένον πολυτελῶς καὶ ἄδοντα, διὰ τῆς γεφύρας ἀπεβίβαζε. μετ' ὀλίγον τὴν θυσίαν, καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὰς ἑστιάσεις, τόν τε φοίνικα τ' χαλκοῦν ἔστησεν, ἀνάθημα τῷ θεῷ, καὶ χωρίον μυρίων δραχμῶν τριάμβυος κατήρασεν, οὗ τὰς προσόδους ἐδίδου Δηλίοις καταθύουσας ἑστιάσθαι, πολλὰ καὶ ἀγαθὰ Νικίαν τοῦ θεοῦ αἰτουμένους. καὶ γὰρ τοῦτο τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν, ἣν ὥσπερ φύλακα τῆς δωρεᾶς ἐν Δήλῳ κατέλιπεν. ὁ δὲ φοίνιξ ἐκεῖνος ὑπὸ τ' πνευμάτων ἀποκλασθεὶς ἐνέπεσε τοῖς Ναξίων ἀνδριάντι τοῦ μεγάλου, καὶ ἀνέτρεψεν. τούτοις δὲ ὅτι μὴ πολὺ ὁ πρὸς δό-
C ξαν καὶ φιλοτιμίαν πομπευτικὴν καὶ ἀγοραῖόν ἐστιν, οὐκ ἄδηλον· ἀλλὰ τοῦ λοιποῦ τρόπου τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἤθους πιστεύσειεν ἂν τις δεισιδαιμονίας ἐπακολούθημα τοῦ πιαύτου χαίειν καὶ δημαγωγίαν θηρᾶσθαι. σφόδρα γὰρ ἦν τῶν ἐκπεπληγμένων τὰ δαιμόνια, καὶ θασμῷ πρὸς κείμενος, ὡς φησι Θουκυδίδης. ἐν δέ τινι τῶν Γασιφῶντος διαλόγων γέγραπται ὅλη καθ' ἡμέραν ἔθυε τοῖς θεοῖς, καὶ μάντιν ἔχων ὅστις τῆς οἰκίας, προσεποιεῖτο μὲν ἀεὶ σκέπτεσθαι περὶ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ πλεῖστα, περὶ τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀργυρείων μεταλλων. ἐκέκτητο γὰρ ἐν τῇ Δαυριωτικῇ πολλὰ καὶ με-
D γάλα εἰς πρόσοδον, οὐκ ἀκινδύνους δ' τὰς ἐργασίας ἔχοντα. καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων ἔτρεφεν αὐτόθι, καὶ τῆς οὐσίας ἐν ἀργυρίῳ ὁ πλεῖστον εἶχεν. ὅθεν οὐκ ὀλίγοι περὶ αὐτὸν ἦσαν αἰτοῦντες καὶ λαμβάνοντες. ἐδίδου γὰρ οὐχ ἧττον τοῖς κακῶς ποιεῖν δυναμένοις, ἢ τοῖς εὖ πάσχειν ἀξίοις. καὶ ὅλως πρόσοδος ἦν αὐτοῦ τοῖς τε ποιηταῖς ἡ δωρεὰ, καὶ τοῖς χρηστοῖς ἡ φιλανθρωπία. λαβεῖν δ' περὶ τούτων μαρτυρίαν, καὶ παρὰ τῶν κωμικῶν ἔστι. Τηλεκλείδης μὲν γὰρ εἷς τινα τῶν συκοφάντων τοιαῦτ' πεποίηκε,

Χαρικλῆς μὲν οὐκ ἔδωκε μναῦν, ἵν' αὐτὸν μὴ λέγῃ,
Ὡς ἔφυ τῇ μητρὶ παίδων πρῶτος οὐκ βαλανείου·
Τέσσαρας δ' μνᾶς ἔδωκε Νικίας Νικηράτου·
Οὗνος δ' ἕνεκα τοῦτ' ἔδωκε, καὶ σφ' οἶδ' εἰδὼς ἐγὼ
Οὐκ ἐρῶ. φίλος γὰρ ἀνὴρ, σωφρονεῖν δέ μοι δοκεῖ.

ὁ δὲ ὑπὸ Εὐπόλιδος κωμῳδούμενος ἐν τῇ Μαρικᾷ, παρ-
F ἄγων τινὰ τῶν ἀπορουμένων καὶ πενήτων, λέγει,

Πόσου χρόνου γὰρ συλλεγένησθ' Νικίᾳ;
Οὐδ' εἶδον, εἰ μὴ ἔναγχος ἐστῶτ' ἐν ἀγορᾷ.
Ἀνὴρ ὁμολογεῖ Νικίαν ἑωρακέναι.
Καὶ τί μαθὼν αὖ εἶδεν, εἰ μὴ πρὸς ὑδίδου
Ἡσύχατ', ὦ σκωπήλικες, ἐπαυτοφόρῳ Νικίαν εἰλημμένον·

Ὑμεῖς γὰρ ὦ φρενοβλαβεῖς λάβοιτ' αὖ ἀνδρ' ἄριστον ἐν κακῷ τινι.
Λαρυγιστὰς ῥήτορας καὶ Νικίαν παρέξω.

ὁ δὲ Ἀριστοφάνους Κλέων, ἀπειλῶν λέγει,

πεπληγμένον, ἐν τούτοις,
ὑποδηλοῖ δ' καὶ Φρυνίχου τὸ ἀθαρσὲς αὐτοῦ καὶ καταπε-

Ἥν γὰρ πολίτης ἀγαθὸς ὦς, οἶδ' οἶδ' ἐγὼ,

Κοὐχ ὑποστραγεὶς ἐβάδιζεν, ὥσπερ Νικίας. οὕτω δὴ Δημοσθένης ἀλαβῶς πρὸς τοὺς συκοφάντας, οὔτε συνεδείπνει τινὶ τῶν πολιτῶν, οὔτε κοινολογίαις, οὔτε συνδιημερεύουσιν ἐνέβαλλεν ἑαυτόν· οὐδ' ὅλως ἐρόλαζε ταῖς τοιαύταις Δημοτικοῖς· ἀλλ' ἄρχων μὲν, ἐν τῷ πρατηρίῳ διετέλει μέχρι νυκτός· ἐκ δὲ βουλῆς ὕστατος ἀπῄει, πρῶτος ἀφικνούμενος. εἰ δὲ μηδὲν ἐν κοινῷ πράττειν ἔχοι, δυσπρόσοδος ἦν καὶ δυσέντευκτος, οἰκουρῶν καὶ καταπεκλεισμένος. οἱ δὲ φίλοι τοῖς ἐπὶ ταῖς θύραις φοιτῶσιν ἐπετύγχανον, καὶ παρῃτοῦντο συγγνώμην ἔχειν ὡς καὶ τότε Νικίου πρὸς δημοσίας χρείας οὐσῆς καὶ ἀχολίας ὄντος. καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα συνδραγῳδῶν, καὶ συμπροσιπτεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ δόξαν, Ἱέρων ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου, πρός τε γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημένος ὑπ' αὐτοῦ· προσποιούμενος δὴ υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ προσαγορευθέντος, οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν ἀποικίας ἡγεμὼν γενόμενος, ἔκλιπε Θουρίους. οὗτος οὖν ὁ Ἱέρων τά τε πρὸς τοὺς μάντεις ἀπόρρητα διεπράττετο τῷ Νικίᾳ, καὶ λόγον ἐξέφερεν εἰς τὸν δῆμον, ὡς ἐπίπονον ὄντα καὶ ταλαίπωρον ἀφ' τῷ πόλιν ζῶντος αὐτοῦ βίον, ᾧ γ' ἔφη καὶ πρὸς λοιδορίαν ὄντι καὶ πρὸς δεῖπνον ἀεί τι προσπίπτειν δημόσιον. ἀμελῶν δὲ τῶν ἰδίων, ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ φροντίζειν, μόλις ἄρχεται καθεύδειν πρὸς πρῶτον ὕπνον. ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα ἀφάκεται κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις οὐ προσῳκὴς οὐδὲ ἡδύς ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τούτοις προσαποβέβληκε τοῖς χρήμασι πολιτεύόμενος. οἱ δ' ἄλλοι καὶ φίλοις κτώμενοι, καὶ πλουτίζοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος, ὑπαποδοῦσι καὶ προσπαίζουσι τῇ πολιτείᾳ. τῷ δ' ὄντι τοιοῦτος ἦν ὁ Νικίου βίος, ὥστ' αὐτὸν εἰπεῖν τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς αὐτόν· Πρόσατίον δὲ τοῦ βίου τὸν ὄγκον ἔχομεν, τῷ δ' ὄχλῳ δουλεύομεν. ὁρῶν δὲ τῶν ἐν λόγῳ δυνατῶν, ἢ τῷ φρονεῖν ἀφαιρεθέντων, ἀποχρώμενον εἰς ἔνια ταῖς ἐλπίδαις τὸν δῆμον, ὑφορώμενον δ' ἀεὶ καὶ φυλαττόμενον τὴν δεινότητα, καὶ κωλύοντα τὸ φρόνημα καὶ τὴν δόξαν· (ὡς δῆλον ἦν τῇ Περικλέους καταδίκῃ, καὶ τῷ Δάμωνος ἐξοστρακισμῷ, καὶ τῇ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν Ῥαμνούσιον ἀπιστίᾳ τῶν πολλῶν· καὶ μάλιστα δὴ τοῖς περὶ Λάχητα τὸν ἑλόντα Λέσβον, ὃς δυθυίας διδοὺς τῆς στρατηγίας, ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ κατασάμενος ξίφος ἀνεῖλεν ἑαυτὸν) τὰς μὲν ἐργώδεις πόνου καὶ μικρᾶς ἐπειρᾶτο ἀφαιρεῖσθαι στρατηγίας, ὅπου δὲ αὐτὸς στρατεύοιτο, τῆς ἀσφαλείας ἐρόμενος καὶ τὰ πλεῖστα κατορθῶν, ὡς εἰκὸς, εἰς εὐδαιμονίαν αὐτοῦ σοφίαν ἢ δυνάμιν ἢ ἀρετὴν ἀνέφερε τὰς πράξεις, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ τύχῃ, καὶ κατέφευγεν εἰς θεῖον, τῷ φθόνῳ τῆς δόξης ὑφιέμενος. ἐπεμαρτύρει δὲ καὶ τὰ πράγματα. πολλῶν γὰρ τότε προσκρουσμάτων τῇ πόλει καὶ μεγάλων ἡμαρτημένων, οὐδενὸς ἁπλῶς ἐκείνος μετέσχεν, ἀλλὰ περὶ Θρᾴκην μὲν ἀπήνθησαν ὑπὸ Χαλκιδέων, Καλλιάδου τε καὶ Ξενοφῶντος στρατηγούντων· ὁ δ' Αἰτωλικὸν πλῆγμα συνέβη Δημοσθένους ἄρχοντος· ἐν δὲ Δήλῳ χιλίους αὐτῶν ἀπέβαλον Ἱπποκράτους ἡγουμένου. τοῦ δὲ λοιμοῦ τὴν πλείστην αἰτίαν ἔλαβε Περικλῆς, ἀφ' τὸν πόλεμον, εἰς ὃ ἅπαν κατακλείσας τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον, ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν τόπων καὶ διαίτῃ ἀήθους γενόμενον. Νικίας δὲ τούτων ἀπόνων ἀπαθὴς ἔμεινε, καὶ στρατηγῶν εἷλε μὲν Κύθηρα, νῆσον δὲ κατὰ τῆς Λακωνικῆς πεφυκυῖαν, καὶ Λακεδαιμονίους ἔχουσαν οἰκήτορας·

A *Nec sustulit trepidos pedes, vt Nicias.*

Quum ita timeret sibi à calumniatoribus, apud neminem ciuium cœnabat, non confabulationibus, non conuersationibus ad tempus fallendum dabat se, nec omnino eiuscemodi vacabat oblectamentis: sed archon hærebat ad noctem vsq; in prætorio, curiam primus ingrediebatur, nouissimus egrediebatur. Nihil si haberet in publico negotii, difficilis aditus ad eum erat, & conueniendi copia, domo autem inclusus desidebat. Amici alloquebantur eos qui ad fores ventitabant precabanturq; veniam vt darent, quòd distentus etiam
B tum Nicias esset publicis negotiis curisq;. Erat Hiero præcipuè huius administer tragœdiæ, fastumq; & opinionē ei adiungebat. Hic eductus apud Niciam fuerat, in literisq; ac musica ab eo institutus. Filium autem ferebat se esse Dionysii, qui dictus Chalcus fuit, cuius extant adhuc poemata. Dux is coloniæ fuit in Italiam deducēdæ, & Thurios condidit. Hiero hic arcana cum aruspicibus Niciæ transigebat, sermonesq; dissipabat in vulgus, reip. causa, eum ærumnosam & miseram vitā agere: cui ait & in balneo, & super cœnam semper aliquid obiici publici negotii, & solicitudine reip.
C procurationis priuatam negligentē vix primo somno incipere eum dormire, vnde corpore esse eū affecto, amicis nec placidum nec iucundum, verùm hos quoq; vnà cum re familiari in repub. gerenda amisisse. Cæteros parare amicos ex suggestu, quęstumq; facere, atq; hos in deliciis viuere, & remp. ludos facere. Reuera autem ea vita fuit Niciæ, vt de se ipse illud posset Agamemnonis dicere,

Fastus quidem specie reliquis præcellimus,
Verum ministri multitudinis sumus.

Porro populum animaduertens disertorum &
D insigniter prudentum abuti aliquoties consiliis, sed formidare semper & suspectas habere eorum facultates, spiritibusque horum & autoritati frænos imponere, vt ex damnatione Periclis patebat, atque ex decennali Damonis exilio, & populi aduersus Antiphontem Rhamnusium suspicionibus, præcipuè verò ex Pachetis casu, eius Lesbum qui in ditionem redegit, (hic rationes referens gesti imperii, ipso in tribunali stricto gladio semetipse confodit) minutas & operosas expeditiones elaborabat reiicere. Quòd si quando dux esset, securitati studebat, atque ideo nimirum succedebant ei res plerumque, quas nulli suæ sapientiæ vel consilio vel virtuti adscribebat. Verùm eas,
E quò gloriæ declinaret inuidiam, contentus de ea decedere, ad fortunam delegabat, atque ad deos confugiebat: & res ipsæ adstipulabantur. Nam quum sæpius id temporis ciuitas Athenienſis & grauiter cespitaret, in nullius venit ille consortium cladis, verùm à Chalcidoniis in Thracia Calliade & Xenophonte ducibus cæsi sunt. Ætolicum vulnus est imperatore acceptum Demosthene. Ad Delium mille ciues amiserunt ductu Hippocratis. Pestis collata causa ferè in Periclem est, quòd turbam aggrestem belli gratia in vrbem contraxisset, atque ita ex loci mutatione & ratio-
F ne viuendi insueta contracta esset lues. Omnibus his intactus Nicias permansit. Suis autem auspiciis Cythera cepit insulam, opportunissimam aduersus Laconiā, quæ ab Lacedæmoniis colebatur.

λίῳ Palmer.

Multa item in Thracia, quæ defecerant, recepit subegitq; Megarensibus oppido suo inclusis, confestim insula Minoa potitus est, breuiq; post hinc mouens redegit Nisæam in ditionem. In fines Corinthiorum facta descensione, acie victor magnũ eorum numerum cum prætore Lycophrone occidit. Ibi ille duos forte ex suis, dum sustollit cadauera, mortuos reliquit imprudens: quod vbi resciuit, inhibito statim cursu caduceatorem misit ad hostes recuperandorum cadauerum causa: quã uis de more & vsu qui per inducias cæsorũ corpora pe issent, renuntiare viderentur victoriæ: neq; legitimum erat vt id qui fecissent, erigerent trophæum. Quippe victores esse eos qui præualerẽt, nec præualere qui peterent quod capere non possent. Maluit tamen profundere ille lauream & decus, quam duos ciues relinquere inhumatos. Depopulatus oram Laconiæ maritimam, fusis fugatisq; qui arma contra tulerant Lacedæmoniis, cepit Thyræam, quam Æginetæ tenebant, captiuosque attraxit Athenas. Postquam munita à Demosthene Pylo, Peloponnesii eo cum terrestribus & maritimis copiis contendere, pugnaq; commissa relicti sunt in insula Spacteria Spartiatæ ad quadringentos, operæpretium, id quod erat, Atheniẽses arbitrati sunt eos capere. Cæterum quod difficilis esset & aruua in locis sitiẽtibus obsidio, quæ æstate longinquam haberet magnique sumptus circumuectionem necessariorum, hyeme verò et iam ancipitem & omnino impossibilem, angebantur, pœnitebatq; eos quod Lacedæmoniorum legatos, qui de fœdere & pace paciscenda venerãt, repulissent, quos reiecerant repugnante potissimum Niciæ causa Cleone. Nam quia alieno erat in hunc animo, videbat autem enixe eum præsto esse Lacedæmoniis, obtinuit ad populum vt pax antiquaretur. Quum obsidio traheretur, & magnis conflictari necessariorum difficultatibus exercitum auditent, Cleoni erãt infensi. Quo detorquente in Niciam causam, insimulanteq; timiditate eius & mollitia elabi è manibus milites illos: si ipse præesset exercitui, nõ fuisse tandiu restituros: extemplo subiecerunt Athenienses, Quin tu etiã nunc classe in illos pergis? Exurgens autem Nicias cessit ei prouincia expeditionis ad Pylon, iussitq; quantum vellet copiarum sumeret, neque verbis vbi absit periculum insolesceret, sed rem memorabilem præstaret reipub. Ille primum re inopinata perculsus tergiuersabatur: verum adhortante populo Atheniense, & Nicia ei obstrepente excitatus incensusque ambitione suscepit imperium, adiecitq; se intra vigesimum diem quam soluisset, aut hostes ibi oppressurum aut viuos adducturum Athenas. Id dictum libuit populo ridere potius quã credere: quippe soliti erant alioquin hominis leuitatem & insaniam pro ludicro non ingrate ferre. Siquidem ferunt eum quum populus in concione considens diu eum expectasset, accessisse tandem coronatum atque orasse vt in diem posterum reiicerent concionem: Nam mihi, (inquit) non vacat hodie, quod sacrificio facto hospitibus epulum præbiturus sim. Ita populum Athenienſem cum risu surrexisse ac concionem dimisisse. At verò prospera fortuna tunc vsus, bellum optime secundum Demosthenem gessit,

A ἔλαβε δὲ καὶ πολλὰ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης ἀφεστώτων, καὶ πρὸς
πελόνησον, κατακλείσας δὲ Μεγαρεῖς εἰς τὴν πόλιν, αὐθὶς μὲν
ἔχε Μινῴαν τὴν νῆσον· ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐκ ταύτης ὁρμώ-
μενος, Νίσαιας ἐκράτησεν. εἰς δὲ τὴν Κορινθίαν ἀποβάς,
ἐνίκησε μάχῃ καὶ διέφθειρε Κορινθίων πολλοὺς, καὶ Λυκόφρο-
να τὸν στρατηγόν. ἔνθα δὴ αὐτῷ συνέβη τῶν οἰκείων δύο νεκροὺς
ἀπολιπεῖν, ἀπολαβόντας πρὸς τὴν αἵρεσιν. ὡς οὖν πρὸς
ἔγνω, πάλιν τὸν κόλον ἐπιστήσας, ἔπεμψε κήρυκα πρὸς
τοὺς πολεμίους πρὸς αἱρέσεως. καίτοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συν-
ήθειαν ἐδόκουν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες αἵρεσιν,
B ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην· καὶ ἔθαπτον ἰσάναι τοὺς τούτου τυχόν-
τας, οὐκ ἔνθεσμον ἴσ. νικᾶν γὰρ τοὺς κρατοῦντας, μὴ κρατεῖν
δὲ τοὺς αἰτοῦντας, ὡς λαβεῖν μὴ δυναμένους. ἀλλ' ὅμως οὗτος
ὑπέμεινε μᾶλλον πρᾶξαι τὸ νίκημα καὶ τὴν δόξαν, ἢ
καταλιπεῖν ἀτάφους δύο τῶν πολιτῶν. πορθήσας δὲ τὴν παρα-
λίαν τῆς Λακωνικῆς, καὶ τοὺς ἀνδραποδίσας Λακεδαιμονίων
τε πλήθους, εἷλε Θυρέαν, Αἰγινητῶν ἔχοντων, καὶ τοὺς αἱρε-
θέντας ἀπήγαγε ζῶντας εἰς Ἀθήνας. ἐπεὶ δὲ Δημοσθένους
Πύλον τειχίσαντος ἐπεστράτευσαν ἅμα πεζῇ καὶ ναυσὶ Πε-
λοποννήσιοι, καὶ μάχης γενομένης, ἀπελείφθησαν ἐν τῇ Σφα-
C κτηρίᾳ νήσῳ Σπαρτιατῶν ἄνδρες ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους,
μέγα μὲν (ὡς ἔοικε) ἡγούμενοι τὸ λαβεῖν αὐτοὺς Ἀθηναῖοι,
χαλεπὸν δὲ καὶ δυσέρευνον τὴν πολιορκίας ὄψιν, ἐν χωρίοις ἀνύ-
δροις, καὶ θέρους μὲν μακρᾶς καὶ πολυτελῆ τὴν παρασκευὴν
τῶν ἐπιτηδείων ἐχούσης, σφοδρὸν δὲ χειμῶνος καὶ πάντῃ λῶς
ἀπορίαν, ἠγωνίων, καὶ μετεμέλοντο τὴν πρεσβείαν Λακεδαιμονίων
ἀπωσάμενοι πρὸς τὰς σπονδὰς καὶ εἰρήνης ἀφικομένοις πρὸς
αὐτοὺς. ἀπεώσαντο δὲ Κλέωνος ἐναντιωθέντος, οὐ χάριν τῷ
Νικίᾳ. ἐχθρὸς γὰρ ὢν αὐτῷ, καὶ πρὸς θυμὸν ὁρῶν συμπρᾶτ-
τοντα τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποψηφίσασθαι
D τὰς σπονδάς. ὡς οὖν ἡ τε πολιορκία μῆκος λαβοῦσα ἐμβαίνε, καὶ δι-
ναὶ ἀπορίας ἐπιθάνοντο πρὸς τὴν στρατόπεδον, δι' ὀρ-
γῆς εἶχον τὸν Κλέωνα. τῷ δὲ εἰς τὸν Νικίαν ἀναβέποντος τὴν αἰ-
τίαν, καὶ κατηγορουντος ὅτι δειλία καὶ μαλακία πρόσεστι
τοῖς ἀνδρᾶσι· ὡς αὐτός γε στρατηγοῦντος, οὐκ ἂν πρόσεστι μένοις
χρόνον τοσοῦτον, τοῖς Ἀθηναίοις εἰπεῖν παρέξη, Τί δὲ οὐχὶ καὶ
νῦν αὐτὸς σὺ πλεῖς πρὸς τοὺς ἄνδρας; ὁ, τε Νικίας ἀναστὰς
ἐξίστατο τῆς ἐπὶ Πύλον στρατηγίας αὐτῷ, καὶ λαμβάνειν ὁπόσης βούλεται δυνάμεις ἐκέλευε, καὶ μὴ θρασύνεσθαι λό-
γοις ἀκινδύνοις, ἀνὴρ ἔργον τὴν πόλει πρᾶξαι ἄξιον σπου-
E δῆς. ὁ δὲ ὁ μὲν πρῶτον ἀνεδύετο, πρὸς μὴ προσδοκῆσαι τοῦτο
θορυβούμενος· ἐγκελευομένων δὲ ταῦτα τῶν Ἀθηναίων, καὶ
τοῦ Νικίου καταβοώντος, ἐξαρθεὶς καὶ ἀναφλεχθεὶς ὁ φι-
λόδημος, ὑπεδέξατό τε τὴν στρατηγίαν καὶ προσδιωρίσατο, πλοῦσας, ἐντὸς ἡμερῶν εἴκοσιν ἢ κατακτενεῖν ἐκεῖ
τοὺς ἄνδρας, ἢ ζῶντας ἄξειν Ἀθήναζε. τοῖς δὲ Ἀθηναίοις
F ἐπῆλθε γελάσαι μέγα, μᾶλλον ἢ πιστεῦσαι. καὶ γὰρ ἄλλως
εἰώθεσαν αὐτοῦ τὴν κουφότητα καὶ μανίαν φέρειν μετὰ παι-
διᾶς οὐκ ἀηδῶς. λέγεται γὰρ, ἐκκλησίας ποτὲ οὔσης, τὸν μὲν
δῆμον καθήμενον ἄχρι πολλοῦ χρόνον, ὀψὲ δὲ
εἰσελθεῖν ἐστεφανωμένον, καὶ κελεῦσαι ὑπο-
θέσθαι τὴν ἐκκλησίαν εἰς αὔριον. Ἀφολοῦμαι γὰρ (ἔφη)
σήμερον, ἑστιᾶν μέλλων ξένους, καὶ τεθυκὼς τοῖς θεοῖς.
τοὺς δὲ Ἀθηναίους γελάσαντας, ἀναστῆναι καὶ διαλυ-
σαι τὴν ἐκκλησίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε τύχῃ χρησάμενος ἀγαθῇ, καὶ στρατηγήσας ἄριστα μετὰ Δημοσθένους,

ὁ τὸς οὐ προσεῖπε χρόνου, τοὺς Σπαρτιατῶν ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἔπεσον, τὰ ὅπλα προδιδόντας ἐώσκεν αἰχμαλώτους. καὶ τοῦτο τῷ Νικίᾳ μεγάλῳ ἐώσκεν ἀδοξίαν. οὐ γὰρ ἀσπίδος ῥίψις, ἀλλ' αἰσχίον τι καὶ χεῖρον ἐδόκει, τὸ δι' ἀλίᾳ τὴν πρατηγίαν ἀποβαλεῖν ἑκουσίως, καὶ προέσθαι τῷ ἐχθρῷ τηλικούτου κατορθώματος ἀφορμὰς, αὐτὸν ἀποχωρήσαντα τῆς ἀρχῆς. σκώπτει δ' αὐτὸν εἰς ταῦτα πάλιν Ἀριστοφάνης, ἐν μὲν Ὀρνισιν οὕτω πως λέγων,

Καὶ μὴν μὰ τὸν Δί' οὐκ νυστάζειν γε πω
Ὥρ' ἐστὶν ἡμῖν, οὐδὲ μελλονικιᾶν.

ἐν δὲ Γεωργοῖς ταῦτα γράφων,

Ἐθέλω γεωργεῖν. Εἶτα τίς σε κωλύει;
Ὑμεῖς. ἐπεὶ δίδωμι χιλίας δραχμὰς,
Ἐὰν με τοὺς ἄρχων ἀφῆτε. Δεχόμεθα.

Διχίλιαι γὰρ εἰσι σχεδὸν τῆς Νικίου. καὶ μὴν καὶ τὴν πόλιν ἔβλαψεν οὐ μικρὰ, τῷ Κλέωνι τοσοῦτον προσηνέσθαι δόξης ἐάσας καὶ δυνάμεως, ὑφ' ἧς βαρὺ φρόνημα καὶ θρασὺ πρὸς ἔμπεσὸν ἀκάτεκτον, ἄλλας τε τῇ πόλει προσεπέφερε συμφορὰς, ὧν οὐχ ἥκιστα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε, καὶ τὸν ὀπὶ τοῦ βήματος κόσμον ἀνελὼν, καὶ πρῶτος ἐν τῷ δημηγορεῖν ἀναπεφαγὼν, καὶ προεκπάσας τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν μηρὸν παπάξας, καὶ δρόμῳ μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος, τὸν ὀλίγον ὕστερον ἄπορα τὰ πράγματα συνέχασαν ἀνέρειαν καὶ ὀλιγωρίαν τοῦ πρέποντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτευομένοις. ἤδη δέ που καὶ Ἀλκιβιάδης ἐνεφύετο τιμιωτάτα τοῖς Ἀθηναίοις δημαγωγὸς, οὐχ ὁμοίως ἄκρατος, ἀλλ' οἷον ἡ Αἰγυπτίων χώρα λέγεται δι' ἀρετὴν ἐκφέρειν ὁμοῦ φάρμακα, Πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ, οὕτως ἡ Ἀλκιβιάδου φύσις ἐπ' ἀμφότερα πολλὴν ῥυεῖσα καὶ λαμπρὰ, μεγάλων ἐνέδωκεν ἀρχὰς νεωτερισμῶν. ὅθεν οὐδ' ἀπαλλαγεὶς τοῦ Κλέωνος ὁ Νικίας, καίπερ ἔχε πολλὰ πάσιν αἰαπαῦσαι καὶ καταστρέσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς ὁδὸν τὰ πράγματα καταστήσας σωτήριον, ἐξέπεσε, ῥύμῃ καὶ σφοδρότητι τῆς Ἀλκιβιάδου φιλοτιμίας αὖθις ἐξωθεὶς εἰς τὸν πόλεμον. ἐπράχθη δ' οὕτως. οἱ μάλιστα πρὸς πολεμοῦντες τὴν εἰρήνην τῆς Ἑλλάδος, Κλέων καὶ Βρασίδας ἦσαν, ὧν ὁ πόλεμος, τοῦ μὲν ἀπέκρυπτε τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκόσμει· ὁ μὲν γὰρ, ἀδικημάτων μεγάλων, ὁ δὲ, κατορθωμάτων ἀφορμὰς παρεῖχε. τούτων οὖν ἅμα πεσόντων ἐν μάχῃ μιᾷ περὶ Ἀμφίπολιν, ἐνθὺς ὁ Νικίας παραλαβὼν τοὺς μὲν Σπαρτιάτας, ἔκπαλαι τῆς εἰρήνης ὀρεγομένους, τοὺς δ' Ἀθηναίους οὐκέτι τῷ πολέμῳ θαρροῦντας, ἀμφοτέρους δ' οἷον ἐκλελυμένους καὶ πεφροντικότας ἑκουσίως τὰς χεῖρας, ἔπραττεν ὅπως εἰς φιλίαν τὰς πόλεις συναγαγὼν, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπαλλάξας κακῶν καὶ ἀναπαυσάμενος, βέβαιον οὕτω τὸ τῆς εὐτυχίας ὄνομα πρὸς τὸν αὖθις χρόνον ποιοῖτο. τοῖς μὲν οὖν εὐπορίαις καὶ πρεσβυτέροις, καὶ τῶν γεωργῶν τὸ πλῆθος αὐτόθεν εἰρηνικὸν εἶχεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλοῖς ἐντυγχάνων ἰδίᾳ, καὶ διδάσκων, ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὸν πόλεμον, οὕτως ἤδη τοῖς Σπαρτιάταις ἐλπίδας ἐνδιδοὺς, προεκαλεῖτο καὶ προὔτρεπεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης. οἱ δ' ὀπίσω ὄν αὐτῷ, ἀφ' τε τοῦ ἄλλου ὀπτείκειαν, καὶ ὅτι τοῖς ἡλωκόσι περὶ Πύλον καὶ δεδεμένοις, ὀπιμελόμενος καὶ προέπων φιλανθρώπως, ἐλαφρότερον ἐποίει τὴν ἀτυχίαν. ἦσαν οὖν πρότερον πεποιημένοι τινὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεχειρίαν ἐνιαύσιον, ἐν ᾗ συνιόντες εἰς ταὐτὸ, καὶ γευόμενοι πάλιν ἀδείας καὶ σχολῆς, καὶ πρὸς ξένους καὶ οἰκείους ὀπιμιξίας,

ἐπόθουν

A ac Spartiatas illos, quotquot non ceciderunt in prælio, armis exutos captiuos duxit Athenas. Id Niciam sugillauit magnopere. Neq; enim clypei visa ea est abiectio, sed turpius quiddã & fœdius, quod prouinciam timiditate vltro proiecisset, atq; inimico præbuisset abdicato sponte imperio tãtæ rei perpetrãdæ occasiones. Qua de re Aristophanes rursus in Ornisin mordet eũ hisce verbis,

Non hercle tempus dormiendi scilicet
Nobis datur, nec Niciæ cunctatio.

In Georgis ita ait,

Munus colendi agrum volo. Quis impedit?
B *Vos. Offero sed mille drachmas, si mihi*
Detraxeritis munus hoc imperi.
Placet. quia bis mille sunt cum Niciæ
Drachmis.

Nec verò parum insuper ciuitati incommodauit, qui tantum permisit Cleoni gloriæ & opum accedere. Vnde spiritibus magnis atq; impotẽti sumpta audacia, cùm alias reip. inuexit calamitates, quarũ in ipsum magna pars redundauit, tum decorũ sustulit in suggestu, inter concionandum exclamauit primus, pallium aperuit, femur percussit, & cursu inter dicendum est vsus, atq; hinc ea quæ post-
C ea confudit totam rempub. licentia & honestatis contemptu imbuit remp. gerentes. Eadem tempestate concionator alius succrescebat Athenis Alcibiades non perinde impotẽs, verùm sicut Ægyptiorum tellus vbertate dicitur edere simul,

Pharmaca multa bonis multis permista maligna:

ita in partem vtramque exuberans Alcibiadis ingenium & excellens ad res multas nouas aperuit fenestram. Vnde Cleone Nicias explicatus haudquaquam opportunitatem habuit componendæ & tranquillandæ ciuitatis. Sed quum in viam remp. induxisset salutarem, impetu & vehementia
D Alcibiadis ambitionis est ea eiectus, atque iterum in bellũ præcipitatus. Id ad hunc modum gestum est: Cleon & Brasidas erant præcipui qui pacem Græciæ distinerent: quorum bellum huius ornabat virtutem, illius tegebat improbitatem. quippe huic inclytarum rerum ansas gerendarum, illi ingentium scelerum suggerebat. Qui quum simul ambo vno in prælio ad Amphipolim occubuissent, confestim Nicias, quòd Spartiatas inueniret pacis iamdudum auidos, & non item animatos ad arma Athenienses, ambos autem fessos & manus vltrò dimittentes, elaborauit vt reconciliaret duas has ciuitates, cæterosq; Græcos malis libera-
E ret & reficeret, atque ita stabiliret nomen in posterum felicitatis. Ac locupletum quidem maiorumque natu & agricolarum protinus habuit ad pacem propensam cateruam, cæterorũ plerosque priuatim appellando monendoq; reddidit ad bellum tardiores. Inde iam spe Lacedæmoniis præbita, ad quærendam adhortatus eos est & excitauit pacem. Qui fidem ei cùm ob aliam eius moderationem habuerunt, tum quòd, captorum ad Pylon & vinctorum curam agens fouensque eos, eleuasset calamitatem. Fecerant autem antè inter se annuas indutias quibus inter se conueni-
F entes gustantesque iterum quàm dulcis securitas, & otium hospitumq; familiarium esset vsus,

vitam exoptabant incruentam ac quietam. Iam cupide choros audiebant hæc canentes,

Quiescat hasta aranei telis reuincta.

Meminerant etiam libenter huius dicti, In pace sopitos non tubis, sed gallorum gallinaceorum excitari cantibus. Insectabantur autem & increpabant eos qui in fatis dicebant esse, vt ter nouenos annos duraret bellum. Ita inde inter se omnibus de rebus colloquuti, pacem fecerunt. Ac sperabãt pleriq; plane se è malis emersisse, habebantque in ore, Niciam, quem dicebant virum diis charum esse, illiusq; religioni tribuisse deos, vt traheret ab eo maximum & summum bonum nomen. Reuera autem pacis existimabant Niciam autorem esse, vt Periclem belli. Siquidem hic leuibus ex causis in magnas clades coniecisse Græciam videbatur: Nicias contra induxit eos, vt grauissimis obliteratis iniuriis, redirent in gratiam. Vnde pacem illam vocant etiamnum Nicieam. Quia verò cautum in fœdere erat, vt præsidia & oppida quæ erant hinc inde occupata, & captiuos redderent, vtque sorte ducti redderent primi, sortem Nicias (vt tradit Theophrastus) clam pecunia redemit, primi vt restituerent Lacedæmonii. Quum iam Corinthios & Bœotios appareret, auersos ab his quæ agebantur, elaborare vt criminationibus & querimoniis bellum denuo exuscitarent, permouit Athenienses & Lacedæmonios Nicias, paci pro neruis & vinculo vt adiiecerent societatem, qua terribiliores desciscentibus & firmiores inter se efficerentur. Dum hæc aguntur, Alcibiades nec ad otium appositus, & infestus Lacedæmoniis, quod adhæreret & attenderent Niciæ, se verò despicerent contemnerentque, mox à primo fuerat aduersatus & repugnauerat paci: verum nihil profecerat. Breui post cernens non perinde iam satisfacere Athenienſibus Lacedæmonios, sed facile videri fraudem, quod societatem iunxissent cum Bœotiis, nec Panactum integram tradidissent nec Amphipolim, has arripuit causas, inflammauitque ad singula populum. Tandem euocatis legatis Argiuorum sociare eos molitus est cum Athenienſibus. Vt verò legati Lacedæmoniorum cum libera potestate aduenerunt, ac primo in curia auditi, mandata visi sunt æquissima habere, veritus Alcibiades ne eadem oratione in animum populi influerent, circumuenit eos fallacia & iureiurando, ostenditque se præsto ipsis futurum, si dissimularent & inficias irent liberam potestatem habere. ita enim quæ cuperent, facillime obtenturos. Quos vbi induxit atque ad se ab Nicia traduxit, producens eos in concionem, quæsiuit primo loco, haberentne solutam de omnibus potestatem. Quod quum negarent, præter expectationem eorũ variãs, curiã dictorum testem aduocauit, monuitque populum ne tam aperte mentientibus, & modo hoc modo illud eadem de re dicentibus aures præberent vel fidem adhiberent. His non immerito attonitis, quum non haberet Nicias quid diceret, sed esset stupore & rei nouitate defixus, institit confestim populus Argiuos accire, societatemq; cum iis sancire. Verum terræmotus, qui interpellauit & disiecit concionem, opitulatus est Niciæ. Postridie populo iterum coacto, multa moliendo & dicendo,

A ἐπόθουν τὸν ἀμίαντον καὶ ἀπόλεμον βίον· ἡδέως μὲν ἀδόντων τὰ τοιαῦτα χοραὶ ἀκούοντες, Κείσθω δόρυ μοι μίτῳ ἀμφιπλέκειν ἀράχνας. ἡδέως δὲ μεμνημένοι τοῦ εἰπόντος, ὅτι τοὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας οὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρυόνες ἀφυπνίζουσι. λοιδορούντες δὲ καὶ προβαλλόμενοι τοὺς λέγοντας ὡς τρὶς ἐνέα ἔτη ἀφ' πολεμηθείη πέρανται τὸν πόλεμον, ἔπειθ' οὕτω τοῦ πάντος εἰς λόγους συμβάλλοντες, ἐποιήσαντο τὴν εἰρήνην· δόξα τε παρέστη τοῖς πλείοσι, ἀπαλλαγὴν κακῶν ἀφῆ γεγενέναι, καὶ τὸν Νικίαν ἀφ' σόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλής, καὶ δαιμόνιον αὐτῷ δι'

B εὐσέβειαν, ἐπωνύμῳ χρῆσθαι τοῦ μεγίστου καὶ κάλλιστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. ὃ γὰρ ὄντι, Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους, τὸν πόλεμον. ὁ μὲν γὰρ ἐπ' αἰτίας μικρᾶς εἰς συμφορὰς μεγάλας ἐμβαλεῖν ἐδόκει τοὺς Ἕλλησιν· ὁ δὲ τῶν μεγίστων κακῶν ἔπεισεν ἐκλαθέσθαι, φίλοις γενομένοις. διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἄχρι νῦν Νικίειον καλοῦσι. γνομένων δὲ συνθηκῶν ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις ἃς εἶχον ἀλλήλων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδῶσι, πρότερον ἀποδιδόντων τῶν κλήρῳ λαχόντων, ὠνήσατο τὸν κλῆρον ὁ Νικίας χρύσῳ χρήμασιν, ὥστε πρότερος ἀποδιδό-

C ναι τοῖς Λακεδαιμονίοις. καὶ τοῦτο μὲν ἱστορεῖ Θεόφραστος. ἐπεὶ δὲ Κορίνθιοι καὶ Βοιωτοὶ πρὸς τὰ πραττόμενα διεκκλαίοντες, αἰτίας καὶ μέμψεσιν αὖθις ἐδόκουν ἀνακαλεῖσθαι τὸν πόλεμον, ἔπεισεν ὁ Νικίας τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους τῇ εἰρήνῃ τὴν συμμαχίαν ὥσπερ κράτος ἢ δεσμὸν ἐπιθέντας, φοβερωτέρους τε τοῖς ἀφισταμένοις καὶ βεβαιοτέρους ἀλλήλοις γενέσθαι. πραττομένων δὲ τούτων, ὁ Ἀλκιβιάδης, οὔτε πρὸς ἡσυχίαν πεφυκὼς, καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀχθόμενος ὅτι τῷ Νικίᾳ προσέκειντο καὶ προσεῖχον, αὐτὸν δὲ ὑπεριδόντων καὶ καταφρόνοιν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐν-

D θυς ἐναντιωθεὶς τῇ εἰρήνῃ καὶ λύσας τὸ δεῖν ἐπέραινεν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ὁρῶν οὐκ ἐπὶ τοῖς Ἀθηναίοις ὁμοίως ἀρέσκοντας τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀλλ' ἀδικεῖν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεντο συμμαχίαν, καὶ Πάνακτον ἐχῶσαν οὐ παρέδωκαν, οὐτ' ἀμφίπολιν, ἐπεφύετο ταῖς αἰτίαις καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐφ' ἑκάστῃ. τέλος δὲ, πρεσβείαν μεταπεμψάμενος Ἀργείων, ἔπραττε συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἐπεὶ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες οἱ Λακεδαίμονος αὐτοκράτορες, καὶ τῇ βουλῇ προσεντυχόντες, ἔδοξαν ὅτι πᾶσιν ἥκειν τοῖς δικαίοις, δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης μὴ καὶ τὸν δῆμον ἀπὸ

E τῶν αὐτῶν λόγων ἐπαγάγωνται, πρόσθεν αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ ὅρκων, ὡς ἄδολα συμπράξων, δὺ μὴ φανῶσι μηδ' ὁμολογήσωσιν ἥκειν αὐτοκράτορες. μάλιστα γὰρ οὕτως ἂ βούλονται γνήσιοι εἶναι. πειθόντων δὲ, καὶ μεταστάντων ἀπὸ τοῦ Νικίου πρὸς ἐκεῖνον, ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆμον, ἠρώτα πρῶτον εἰ πρὸς πόλιν ἥκουσιν αὐτοκράτορες. ὡς δ' ἠρνοῦντο, παρ' ἐλπίδας μεταβαλλόμενος, τήν τε βουλὴν ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τῶν λόγων, καὶ τὸν δῆμον ἐκέλευε μὴ προσέχειν μηδὲ πιστεύειν οὕτω πρόδηλα φαινομένοις, καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ παντάπασι πρὸς τῶν αὐτῶν λέγοντι. θορυβουμένων δὲ (ὡς εἰκὸς) αὐτῶν, καὶ τοῦ Νικίου μηδὲν ἔχοντος εἰπεῖν, ἀλλ' ἀχανὴς καὶ θαύμαλι πεπληγότος, ὁ μὲν δῆμος εὐθὺς ὥρμησε τοὺς Ἀργείους καλεῖν καὶ ποιεῖσθαι συμμάχους· ἐβοήθησε δὲ τῷ Νικίᾳ σεισμός τις ἀφ' μέσου γενόμενος, καὶ ἀφανίσας τὴν ἐκκλησίαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάλιν τοῦ δήμου συνελθόντος, πολλὰ ποιήσας καὶ εἰπὼν,

ἔπεισε μόλις ὑπηρετεῖν τὰ πρὸς Ἀργείους, αὐτὸν δὲ πέμψαι πρὸς Λακεδαιμονίους ὡς πρώτων καλῶς χρησομένων. ἐλθὼν δὲ εἰς Σπάρτην, τἄλλα μὲν, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πρόθυμος εἰς αὐτοὺς, ἐπιμήθη, πρᾶξας δὲ οὐδὲν, ἀλλὰ κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν Βοιωταζόντων, ἐπανῆλθεν, οὐ μόνον ἀδοξῶν καὶ κακῶς ἀκούων, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους, λυπουμένους καὶ ἀγανακτοῦντας ὅτι πειθέντες ὑπ' ἐκείνου, τοσούτους καὶ τοιούτους ἄνδρας ἀπέδωκαν. οἱ γὰρ ἐκ Πύλου κομισθέντες, ἦσαν ἐξ οἴκων τε πρώτων τῆς Σπάρτης, καὶ φίλοις καὶ συγγενεῖς τοὺς δυνατωτάτους ἔχοντες· οὐ μὴν ἔπραξάν τι βαρύτερον ὀργῆς πρὸς ἐκείνον, ἀλλὰ τὸν Ἀλκιβιάδην στρατηγὸν εἵλοντο, καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἠλείους Λακεδαιμονίων ἀποστάντας, ἐποιήσαντο συμμάχους μετ' Ἀργείων, καὶ λῃστὰς εἰς Πύλον ἔπεμψαν, κακουργεῖν τὴν Λακωνικήν· ἐξ ὧν αὖθις εἰς πόλεμον κατέστησαν. ἀκμαζούσης δὲ τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου διαφορᾶς, καὶ μιγνυμένης ὀστρακοφορίας, (ὃν εἰώθασι διὰ χρόνου τινὸς ὁ δῆμος ποιεῖσθαι ἕνα τῶν ὑποπτοτάτων, ἢ διὰ δόξαν ἄλλως ἢ πλοῦτον ὑπερφέρον, τοῦ ὀστράκου μελήσας εἰς δέκα ἔτη) πολὺς θόρυβος ἀμφοτέρους περιίστατο, καὶ κίνδυνος, ὡς θατέρου πρώτου ὑποπεσοῦμενοῦ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ. τοῦ μὲν γὰρ Ἀλκιβιάδου καὶ τὸν βίον ἐδεδελύττοντο, καὶ τὸ θράσος ὑπόπτως ἔφερον, ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις δηλοῦται· τὸν δὲ Νικίαν ὅ, τε πλοῦτος ὑπέρφορον ἐποίει, καὶ μάλιστα τὸ διαίτης τὸ μὴ φιλάνθρωπον μηδὲ δημοτικὸν, ἀλλ' ἄμικτον, καὶ ὀλιγαρχικὸν, ἀλλόκοτον ἐδόκει· πολλὰ δὲ ἤδη ταῖς ὑπερηφανίαις αὐτῶν ἀντιτείνων τοῖς γνώμαις, καὶ βιαζόμενος πρὸς τὸ συμφέρον, ἐπαχθὴς ἦν. ὡς δὲ ἁπλῶς εἰπεῖν, νέων ἦν καὶ πολεμοποιῶν, ἄμικτα πρὸς εἰρηνοποιοὺς καὶ πρεσβυτέρους, τοῦ μὲν εἰς τοῦτον, τοῦ δὲ εἰς ἐκεῖνον τὸ ὄστρακον φερόντων. Ἐν ᾧ διχοστασίᾳ καὶ ὁ πάλαι κακὸς ἐμεμορέλιμπῆς. ὥς που καὶ τότε φήσας ὁ δῆμος δίκα χώραν ἔδωκε τοῖς ἰταμοπάσι καὶ πανουργοτάτοις. ὧν ἦν καὶ Ὑπέρβολος ὁ Περιθοίδης, ἄνθρωπος ἀπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τολμᾶν εἰς δύναμιν προελθὼν, καὶ θορύβους δι' ἣν εἶχεν ἐν τῇ πόλει δόξαν, ἀδοξία τῆς πόλεως. οὗτος ἐν τῷ τότε χρόνῳ τοῦ μὲν ὀστράκου πόρρω διέθυμος ἑαυτὸν, (ἅτε δὴ τῷ κύφωνι μᾶλλον προσήκων) ἐλπίζων δὲ θατέρου τῶν ἀνδρῶν ἐκπεσόντος, αὐτὸς ἀντίπαλος ὑπολειπομένῳ θυμοῦσθαι, καταφανὴς ἦν ἡδόμενός τε τῇ διαφορᾷ, καὶ παροξύνων τὸν δῆμον ἐπ' ἀμφοτέρους. συνιδόντες οὖν τοῦ μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν Νικίαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ λόγον δόντες ἀλλήλοις κρύφα, καὶ πᾶς τρόπος συναγαγόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρους καὶ ἀναμίξαντες, ἐκράτησαν, ὥστε μηδέτερον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν Ὑπέρβολον ὀξοστρακισθῆναι. καὶ πρῶτόν μὲν ἡδονὴν τοῦτο καὶ γέλωτα τῷ δήμῳ παρέσχεν, ὕστερον δὲ ἠγανάκτουν, ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο πρὸς ἀνθρώπου ἀνάξιον γεγονέναι νομίζοντες· εἴ γε τιμῆς καὶ κολάσεως ἄξιόν τι, μᾶλλον δὲ κόλασιν τὸν ὀξοστρακισμὸν ἡγούμενοι, Θουκυδίδῃ καὶ Ἀριστείδῃ, καὶ τοῖς ὁμοίοις, Ὑπέρβολῳ δὲ λιμῷ καὶ προσποίησιν ἀλαζονείας, εἰ μὴ μοχθηρίαν τοιαύτα ἔπαθε τοῖς δεινοῖς. ὥς που καὶ Πλάτων ὁ κωμικὸς εἴρηκε περὶ αὐτοῦ,

Καίτοι πέπονθε τῶν κακῶν μὲν ἄξια.
Αὐτῷ δὲ καὶ τῶν σημάτων ἀνάξια. Οὐ γὰρ τοιούτων εἵνεκ' ὄστρακ' εὑρέθη. καὶ ὁ πέρας, οὐδεὶς ἔτι ὁ πρῶτον ὀξωστρακίθη μετ' Ὑπέρβολον, ἀλλ' ἔσχατος οὗτος.

A ægre obtinuit vt societatem cũ Argiuis producerent, mitterentq; ad Lacedæmonem, omnia ostendens ex sententia confore. Vt Spartam venit, cætera vt vir bonus atque ipsorum studiosus, cultus est, sed re infecta, quod superatus esset à facientibus cum Bœotiis, reuersus est non modo turpis & infamis, verumetiam formidans offensum & indignantem populum Athenienſem, quod autore se tot & tantos viros reddidissent. Quippe illi qui adducti Pylo fuerant, ex primis familiis erant Spartæ, amicosque & necessarios, habebant principes ciuitatis. Nihil tamen ex flamma consuluerunt in eum grauius, sed prætorem designauerunt Alcibiadem, Mantineosq; & Eleos aduersus Lacedæmonios rebellantes socios cum Argiuis asciuere, prædatoresq; Pylon ad incursandam Laconiam miserunt. vnde recruduit bellum. Porrò flagrante Alcibiadis cum Nicia simultate, atq; irrogatione instante exilii decennalis, quod solebat per interualla infligere populus, & aliquem suspectum vel alias ex gloria aut diuitiis inuidiosum ostraco in decennium exterminare, ingens vtrũque pauor periculumq; occupauerat, quod alteri ipsorum omnino putarẽt exiliũ imminere. Quippe Alcibiadis execrabantur vitam, audaciam verò trepidabant, vt latius sumus in historia illius exequuti: Niciæ opes inuidiam conflabant, maxime mores nec humani nec populares, verum vt insociales & à plebe alieni, importuni videbantur. Et quia magnopere iam contra eorum sententiã reluctatus ipsorum libidini fuerat, ipsosque ad id quod in rem foret adegerat, erat odiosus. Breui iuuenum erat & bellandi cupidorum aduersus pacificatores & seniores certamen: atque hi exilium in hunc, illi detorquebant in illum. At

Dissidio in populi capit & sceleratus honorem.

Siquidẽ distracta & tunc in duas ciuitas factiones dedit audacissimis & versutissimis locum: in quibus Hyperbolus erat Perithœdes, homo ex nullis audaciam sumens opibus, sed ex audacia ad opes promotus, factusq; eo quem habebat in ciuitate honorem, ignominia ciuitatis. Hic remotum se id temporis ratus ab exilii timore: (nempe potius ad furcam pertinebat) quum speraret altero illorum ciuitate exacto, parem se fore manenti, demonstrabat aperte gaudere eorũ dissidio se, stimulabatq; in eos populũ. Cuius animaduersa Nicias & Alcibiades nequitia, in secreto colloquuti inter se, vtranq; factionem confuderunt in vnum: itaq; effecerũt vt neuter ipsorum, sed Hyperbolus in decennium expelleretur. Atq; id in præsentia quidem iocum & risum excitauit in populo: postmodum verò tulerũt molestè, quod eam rem per hominem fœdatam arbitrarentur indignum. Esse enim aliquam & huius dignitatem pœnæ. Imo verò pœnam ducebant decennale exilium Thucydidi, Aristidi, & similibus esse: Hyperbolo verò honorẽ atq; occasionem iactantiæ, quod esset ob improbitatem similiter atque summi viri mulctatus. vti de eo Plato comicus quodam loco dixit,

Quanuis quidem sit moribus dignum malis
Passus, tamen non digna se & notis suis.
Nam non repertum istius est causa ostracum.

Tandem post Hyperbolum nemo omnino, sed postremus ille hoc exilii genere est punitus.

Primus fuit Hipparchus Colargensis, propinquus tyranni. Incerta verò res fortuna est, neq; ratione comprehensibilis. Nicias enim, si de exilio aleam iecisset contra Alcibiadem, vel victor securus illo expulso in vrbe mansisset, vel victus ipse extremas clades exilio declinasset, atq; existimationem retinuisset optimi ducis. Non me præterit à Theophrasto narrari actum in exilium Hyperbolum, Phæaco non Nicia cum Alcibiade concertante: verũ maior pars ita autores sunt. Nicias igitur quũ Segestanorum & Leõtinorum legati aduenissent, atq; Athenienses impellerent ad suscipiendam expeditionem in Siciliã, refragatus est his, sed ab Alcibiadis consiliis & ambitione victus est. qui etiã ante indictum populi consilium, tenebat iam plebem spe & sermonibus suis corruptam, vt & in palæstris iuuentus, & senes in officinis hemicyclisq; considentes, figurã Siciliæ, maris circumiecti mores, portus & loca, quæ obuersa Africæ illa habet insula, definirẽt. Neq; enim belli prẽmium statuebant, sed sedem Siciliam, ex qua arma Pœnis moturi, simulq; Africam & mare essent vsq; ad colũnas Herculis occupaturi. Eo quum intenti essent, Nicias, qui aduersus tendebat, neq; multos habebat neq; pollentes suffragatores, quando pecuniosi metu ne munera & impensam in triremes viderentur defugere, præter animi sententiam quiescebant. hic verò non defatigabatur neq; fatiscebat. Verum postquam populus bellum iussit, ac primũ ipsum ducem creauit cum Alcibiade & Lamacho, in alia cõcione à cœptis eos testato deterruit. Alcibiadi deniq; exprobrauit priuati quæstus & ambitionis causa in graue coniicere eum ciuitatem & transmarinum bellum. At nihil profecit. Imo quod ob peritiam haberetur accommodatior, magnamq; præbiturus securitatem, cum Alcibiadis audacia & Lamachi lenitate illius commista cautione, magis roborauit suffragia. Exurgens enim, qui præcipue ex cõcionatorib. populũ ad bellũ incendebat,, Demonstratus, Niciam ait se causantem repressurum, promulgauitq; rogationem, vt duces belli domiq; liberam & in consiliis capiundis & rebus gerendis potestatem haberent, atque eam legem pertulit. Atqui multa dira etiam à sacerdotibus aduersus susceptam expeditionem memorantur obnuntiata. Sed alios habuit Alcibiades vates, atq; ex vetustis quibusdam vaticiniis magnum decus prænuntiauit Athenienses ex Sicilia deportaturos. Legatos quoq; subornauerat, qui ab Ioue Ammone reuersi fuerant cum sortibus, quibus significabatur capiendos ab Atheniẽsibus omnes Syracusanos. Aduersa verò verentes male ominari occulebant. Neque enim clara & perspicua prodigia reuocabant eos, nec statuarũ, quas Hermas vocant, laceratio omnium eadem nocte truncatarum, vna dempta, quam Andocidis vocabant, à tribu posita Ægeide pro domo quę tunc Andocidis erat, nec quod patratũ fuerat in duodecim deorum ara. Quidam repente in eam insiliit. Inde insidens ei cruribus vtrinq; demissis desecuit lapide pudenda sua. Delphis aureum Mineruæ signum in palma positum ænea erat, à ciuitate Atheniense de manubiis Medicis sacratum, Hoc per multos dies inuolãtes corui totonderũt, fructumq; palmæ aureũ abroserunt deiecerunt q;.

A πρῶτος δ', Ἵππαρχος ὁ Χολαργεύς, συγγενής τις ὢν τοῦ τυράννου. ἄκειρον δ' ἡ τύχη πρᾶγμα καὶ ἄληπτον λογισμῷ. Νικίας γὰρ, εἰ τὸν περὶ ὀστράκου κίνδυνον ἀνέρριψε πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἢ κρατήσας ἂν ἀσφαλῶς ᾤκει τὴν πόλιν ἐκείνου ἐξελάσας, ἢ κρατηθεὶς αὐτὸς ἐξῄει, πρὸς τῶν ἐχθίστων ἀτυχῶν τὸ δοκεῖν ἄειστος εἶναι κρατηρὸς διαφυλάξας. οὐκ ἀγνοῶ δ' ὅτι Θεόφραστος ἐξοστρακισθῆναί φησι τὸν Ὑπέρβολον, Φαίακος οὐ Νικίου πρὸς Ἀλκιβιάδην ἐκείσαντος· ἀλλ' οἱ πλείονες οὕτω γεγράφασιν. ὁρῶν Νικίας, τῶν Αἰγεσταίων πρέσβεων καὶ Λεοντίνων παρακαλούντων, καὶ παθοιώτων τοὺς

B Ἀθηναίους στρατεύειν ὅπῃ Σικελίαν, ἀνθισταμένος ἠπάτο τὴν βουλὴν Ἀλκιβιάδου καὶ φιλοτιμίας, πρὶν ὅλως ἐκκλησίαν γενέσθαι, κατεφορήτος ἤδη πλῆθος ἐλπίσι καὶ λόγοις παραδιεφθαρμένον. ὥστε καὶ νέους ἐν παλαίστραις, καὶ γέροντας ἐν ἐργαστηρίοις καὶ ἡμικυκλίοις συνκαθεζομένους, ὑπογράφειν τὸ σχῆμα τῆς Σικελίας, καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης, καὶ λιμένας καὶ τόπους οἷς τέταται πρὸς Λιβύην ἡ νῆσος. οὐ γὰρ ἆθλον ἐποιοῦντο τὸν πόλεμον Σικελίαν, ἀλλ' ὁρμητήριον, ὡς ἀπ' αὐτῆς ἀγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδονίους, καὶ κήσοντες ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν. ὡς οὖν ὥρμουν πρὸς ταῦτα, ὁ

C Νικίας ἐναντιούμενος ὅτε πολλοὶς οὔτε δυνατοῖς εἴη συναγωνιστάς. οἱ γὰρ δύποροι, δεδιότες μὴ δοκῶσι τὰς λειτουργίας καὶ τριηραρχίας ἀποδιδράσκειν, παρὰ γνώμην ἡσύχαζον. ὁ δ' οὐκ ἐκάμνεν οὐδ' ἀπηγόρευεν, ἀλλὰ μετὰ τὸ ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον Ἀθηναίους, καὶ στρατηγὸν ἑλέσθαι πρῶτον ἐκεῖνον μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ Λαμάχου, πάλιν ἐκκλησίας γενομένης, ἀνάστας, ἀπέτρεπε καὶ διεμαρτύρετο· καὶ τελευτῶν διέβαλλε τὸν Ἀλκιβιάδην, ἰδίων ἕνεκα κερδῶν καὶ φιλοτιμίας τὴν πόλιν εἰς χαλεπὸν ἐξωθεῖν καὶ παρόντων κίνδυνον. ἐ-

D πράξε δ' οὐδὲν μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ ἐμπειρίας δόξας ὀπτικώτερος εἶναι, καὶ πολλὴν ἀσφάλειαν ἔχειν, πρὸς τὴν Ἀλκιβιάδου τόλμαν καὶ τὴν Λαμάχου πρεσβύτητα τῆς ἐκείνου συνκεκραμένης δι' ἀλαζονείας, βεβαιοτέραν ἐποίησε τὴν χειροτονίαν. δυνάσας γὰρ ὁ μάλιστα τῶν δημαγωγῶν ὅπῃ τὸν πόλεμον παρεξιόντων τοῖς Ἀθηναίοις Δημόστρατος, ἔφη τὴν Νικίαν προφάσεις λέγοντα παύειν· καὶ ψήφισμα γράψας ὅπως αὐτοκράτορες ὦσιν οἱ στρατηγοί, καὶ ταῦτα κἀκεῖ βουλευόμενοι καὶ πράττοντες, ἔπεισε τὸν δῆμον ψηφίσασθαι. καίτοι λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν

E στρατείαν· ἀλλ' ἑτέροις ἔχων μάντεις ὁ Ἀλκιβιάδης οὐκ δή πινων λογίων προὔφερε παλαιῶν, μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι. καὶ θεοπρόποι τινὲς αὐτῷ παρ' Ἄμμωνος ἀφίκοντο, χρησμὸν κομίζοντες ὡς ληψονται Συρακουσίους ἀπολλύς Ἀθηναῖοι. τὰ δ' ἐναντία, φοβούμενοι δυσφημεῖν, ἔκρυπτον. οὐδὲ γὰρ τὰ παρούσα καὶ καταφανῆ τῶν σημείων ἀπέτρεπε· ἥτε τῶν Ἑρμῶν περικοπή, (μιᾷ νυκτὶ πολλῶν ἀκρωτηριασθέντων, πλὴν ἑνὸς οὗ Ἀνδοκίδου καλοῦσιν, ἀνάθημα μὲν τῆς Αἰγηίδος φυλῆς, κείμενον δ' πρὸ τῆς τότε οἴκης Ἀνδοκίδου οἰκείας) καὶ ὁ περιθεὶς περὶ τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα θεῶν. αὐθέφορος γάρ τις ὀξυφίνης ἀναπηδήσας ἐπ' αὐτὸν, εἶτα περιβὰς ἀπέκοψεν αὐτῷ λίθῳ τὸ αἰδοῖον. ἐν δὲ Δελφοῖς παλλάδιον ἔστηκε χρυσοῦν, ὅπῃ φοίνικος χαλκοῦ βεβηκός, ἀνάθημα τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἀριστείων· τοῦτ' ἔκοπτον

F ἀφ' ἡμέρας πολλὰς περιπετόμενοι κόρακες, καὶ τὸν καρπὸν ὄντα χρυσοῦν τοῦ φοίνικος ἀπέδρωγον καὶ κατέβαλλον.

οἱ δ' ταῦτα μὴ φάσαν εἶναι Δελφῶν πλάσματα, πεπεισμένων ὑπὸ Συρακουσίων. χρησμὸς δέ τινος κελεύοντος αὐτοὺς ὑπὸ Κλαζομενῶν τὴν ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς ἄγειν, μετεπέμψαντο τὴν ἀνθεφόρον· ἐκαλεῖτο δ' Ἡσυχία. καὶ τοῦτο μὲν (ὡς ἔοικεν) ὁ παρήνει τῇ πόλει δαιμόνιον, ἐν τῷ παρόντι τὴν ἡσυχίαν ἄγειν. εἴτε δὴ ταῦτα δείσας, εἴτ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ τὴν στρατείαν φοβηθεὶς ὁ ἀστρολόγος Μέτων, (ἐν ᾧ δὲ ἐφ' ἡγεμονίας τινὸς τεταγμένος) προσεποιεῖτο τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν, ὡς μεμηνώς. οἱ δὲ φασιν, οὐ μανίαν σκηψάμενον, ἀλλὰ νύκτωρ ἐμπρήσαντα τὴν οἰκίαν, προσελθεῖν εἰς τὴν ἀγορὰν ταπεινόν, καὶ δεῖσθαι τῶν πολιτῶν ὅπως ὑπὲρ συμφορᾶς τοσαύτης τὸν αὐτοῦ μέλλοντα πλεῖν τριήραρχον εἰς Σικελίαν, ἀφῶσι τῆς στρατείας. Σωκράτει δ' τῷ σοφῷ δαιμόνιον, οἷς εἰώθει συμβόλοις χρησάμενον πρὸς αὐτόν, ἐμήνυσε καὶ ταύτην, τὸν ἔκπλοον ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς πόλεως προπορευόμενον. ὁ δ' τοῖς συνήθεσι καὶ φίλοις ἔφρασε, καὶ διῆλθεν εἰς πολλοὺς ὁ λόγος. οὐκ ὀλίγους δ' καὶ τὰς τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς τὸν στόλον ἐξέπεμπον ἐστέφανον. Ἀδωνία γὰρ εἶχον αἱ γυναῖκες τότε, καὶ προὔκειτο πολλαχόσε τῆς πόλεως εἴδωλα καὶ ταφαὶ παρὰ αὐτά· καὶ κοπετοὶ γυναικῶν ἦσαν, ὥστε τοῖς ἐν λόγῳ ποιουμένοις τινὰ τοιαῦτα, διεχεραίνειν καὶ δεδιέναι περὶ τῆς παρασκευῆς ἐκείνης καὶ δυνάμεως, μὴ λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν ὅτι φανεράτατον θροῦσα, ταχέως μαρανθῇ. Ὁ μὲν οὖν ἐναντιωθῆναι ψηφιζομένῃ τῇ στρατείᾳ τὸν Νικίαν, καὶ μήθ' ὑπὸ ἐλπίδων ἐπαρθέντα, μήτε πρὸς ὃ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἐκπλαγέντα μεταθέσθαι τὴν γνώμην, ἀνδρὸς ἐν χρηστοῦ καὶ σώφρονος. ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ πολέμου τὸν δῆμον ἀποστρέψαι πειρώμενος, οὔθ' αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς στρατηγίας δεόμενος ἴσχυεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀγόμενος καὶ φέρων αὐτὸν ὁ δῆμος ἐπέθηκε τῇ δυνάμει στρατηγόν, οὐδεὶς ἐπὶ χαρὰς ἐν τῇ πολλῇ εὐλαβείᾳ καὶ μελέτῃ, ὥστε πανδοὺς δίκην ἀπὸ τῆς νεὼς ὀπίσω βλέπουσα, καὶ τὸ μὴ κρατηθεῖσαν τοῖς λογισμοῖς ἀναλαμβάνουσα καὶ τρέφουσα πολλάκις, ἐναμβλυνθεῖσαν καὶ τοὺς συναρχοντας αὐτῷ, καὶ τὴν ἀκμὴν ἀφαφθεῖσαν τῶν πράξεων· ἀλλ' εὐθὺς ἔδει τοῖς πολεμίοις ἐμφυτα καὶ προσκείμενον, ἐλέγχειν τὴν τύχην ὅτι τῶν ἀγώνων. ὁ δ', Λαμάχου μὲν ἀντικρὺς ἀξιοῦντος πλεῖν ὅτι Συρακούσας, καὶ μάχην ἔλεγε τῆς πόλεως εἶναι, Ἀλκιβιάδου δ' τὰς πόλεις ἀφιστάναι Συρακουσίων, εἶθ' οὕτως ἐπ' αὐτοῖς βαδίζειν, τὰ ἐναντία λέγων, καὶ κελεύων, ἀτρέμα πρὸς τὴν Σικελίαν κομιζομένους καὶ πειρωμένους, εἶτ' ἀποπλεῖν Ἀθήναζε, μικρὸν τῆς δυνάμεως Αἰγεσταίοις ἀπαρξαμένοις, αὐτίκα τε τὴν γνώμην ἐπεξέλυσε, καὶ κατέβαλε τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν. καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον Ἀλκιβιάδην Ἀθηναίων μεταπεμψαμένων εἰς κρίσιν, λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς δύο πρὸς ἡγεμόνων, δυνάμει δ' μόνος ὤν, οὐκ ἐπαύσατο κινῶν τὸν δῆμον, ἢ πρεσβευόμενος, ἢ βουλευόμενος, πρὶν ἐγγενέσθαι μὲν αὐτῷ τὴν ἀκμὴν τῆς ἐλπίδος, ἐκρυθμίσαι δ' τῶν πολεμίων τὸ θάμβος, καὶ τὸν φόβον, ὃν ἡ πρόσθεν παρέθηκεν αὐτοῖς ὄψις τῶν δυνάμεων. ἔτι δ' τὸν Ἀλκιβιάδου παρόντος ἐξήκοντα ναυσὶ πλεύσαντες ὅτι Συρακούσας, τὰς μὲν ἄλλας ἀνεῖχον, ὑπὸ τὸν λιμένος ἔξω τῶν δεκατάξαντες, δέκα δ' κατήλαυνον εἴσω κατασκοπῆς εἵνεκα· καὶ Λεοντίνοις ὅτι τὴν οἰκείαν ἀποκαλοῦσαν διὰ κήρυκος αὖθις, λαμβάνουσι ναῦν πολεμίαν σανίδας κομίζουσαν, εἰς ἃς ἀπεγράφοντο κατ' φυλὰς αὐτοῖς οἱ Συρακούσιοι. κείμεναι δ' ἄπωθεν τῆς πόλεως ἐν ἱερῷ Διὸς Ὀλυμπίου, τότε πρὸς ὀξέπασιν καὶ κατάλυσιν τῶν ἐν ἡλικίᾳ μετεπέμφθησαν.

A At Athenienses commenta hæc Delphorum dictitabant esse à Syracusanis corruptorum. Erat oraculum quod Mineruæ sacerdotem adduci ex Clazomene Athenas præcipiebat, quam acciuerunt: (ea Hesychia *id est Quies* vocabatur) atque id haud dubie fuit, quod ciuitatem admonuit deus in præsentia vt quietem agerent. Siue igitur hoc veritus est, siue humana reputatione hoc bellum horruit astrologus Meton, qui præfecturam certam habebat, finxit insaniam, ac domui suæ ignem subiecit. Alii negant prætexuisse eum insaniam, sed, quum noctu domum inflammasset, progressum in forũ sordidatũ cõtendisse à ciuibus vt sibi tanta icto calamitate filium, qui nauigaturus trierarchus in

B Siciliam erat, sacramento soluerent. Socrati verò illi sapienti dæmonium eius solitis signis istud quoque indicauit, expeditionem illam in pestem reipub. versuram. Ille familiaribus & amicis hoc aperuit: qui rumor dimanauit in populum. Iam conturbauit dies, quo classis soluit, non paucos. Nam agebãt tunc Adonia fœminæ, atq; exposita passim per vrbem simulacra, eorumq; exequiæ & planctus muliebres edebantur, vt illi qui aliquam horũ rationem ducerent, angerentur, timerentq; ne ille

C apparatus & exercitus ex magnificentia & flore splẽdido cito euãesceret. Quod igitur, ne sciscere tur ista expeditio, obstiterit Nicias, & neq; spe elatus, neq; magnitudine obstupefactus delati imperii, de sententia discesserit, viri boni fuit & constantis. At postquam populum auertere à bello, & precib. amoliri ab se enitens prouiciam, nihil obtinuit, sed ipsum quasi impulsum populus ducem exercitui imposuit inuitũ, non iam vltra locus nimiæ isti cautioni & cũctationi erat, vt pueri modo ex naui respectãs, ac crebroq; esset consiliis victus repetens, animoq; versans, simul ardorẽ hebetaret collegarum suorũ, & rerum corrũperet articulos, verũ ilico oportuerat hostes adorientẽ iisq; instantem in ipsis certaminib. periclitari fortunã. Atqui

D quum Lamachus plane censeret in ipsas eundum Syracusas, ac sub ipsis vrbis muris decernendum: Alcibiades autem retrahenda à Syracusanis cætera oppida, inde in ipsos mouendum: hic, qui ab illis dissentiit suasitq; vt, sensim littora circumquaq; legentes, Siciliẽ arma & classem suã ostentarẽt, inde relicto Segestanis aliquo de militibus suis præsidio reciperent se Athenas, cũ in præsentia illorũ cõsilia peruertit & fregit animos, tũ breui post Alcibiade ab Atheniẽsib. ad iudicium reuocato, verbo declaratus alter dux, autoritate verò solus, nullũ finẽ fecit cunctãdi & circũvagãdi & deliberãdi: donec vigor ei spei consenuit, trepidatioq; & pauor, quẽ incusserat primus copiarũ aspect⁹, hosti

E bus excidit. Alcibiade adhuc præsente nauib. sexaginta in Syracusanos mouere, cæteras sustinuerũt pro portu in acie instructas. Decem speculãdi causa in portũ irruperũt, Leontinosq; per præconẽ ad redeũdũ domũ euocauere. Ceperũt hę nauẽ hostilem. Ea portabat tabellas, in quas nomina sua Syracusani tributim perscripserãt. Hæ procul vrbe in æde Iouis Olympii fuerãt depositæ: tũc autẽ ad cõquisitionem & delectũ iuuẽtutis deportabãtur.

F

Quæ vt captæ ab Athenienſibus & ad duces ſunt A delatæ, atq; ingens numerus conſpectus eſt nominum, torſit res vates, ne forte fatum hic impletum eſſet oraculi; quod dicebat, ATHENIENSES CAPIENT OMNES SYRACVSANOS. Verum enim vero alio id actu aiunt conſummatum Athenienſibus fuiſſe, quo tempore Callippus Athenienſis, poſtquam interfecit Dionem, tenuit Syracuſas. Vt deceſſit ex Sicilia cum paucis Alcibiades, autoritas iam penes Niciam omnis erat. Lamachus erat quidem vir fortis integerq;, & manu in certaminibus promptus; ſed vſq; adeo inops & tenuis, vt populo Athenienſi, quotieſcunq; dux eſſet, exiguum pecuniolæ in veſtem & crepidas expenſum ferret. Niciæ verò cum alias erat grande, tum ex diuitiis & gloria faſtigium. Fama eſt archontibus aliquãdo inter ſe in curia conſultãtibus iuſſum ab eo Sophoclem primum ſententiam dicere, quod eſſet eo in collegio antiquiſſimus. Equidem, inquit, natu maximus ſum, ſed tu antiquiſſimus. Ita tũc quoque Lamachum ſibi ſubiungendo rei militaris peritiorem, bellumq; timide & cunctanter adminiſtrando, dum in littora Siciliæ remotiſſime ab hoſtibus circumuehitur, dedit iis animum. Mox quod obſederit Hybleen exiguum oppidulum, & prius quam ceperit id, abſceſſit, eſt maiorem in modum deſpectus. Catanam demum recepit ſe, nulla re geſta, niſi quod Hyccara barbarorum oppidulum exciſum. Vnde Laidem meretricem aiunt virginem et amnum fuiſſe inter captiuos ſub haſta venditam ac deportatam in Peloponneſum. Æſtate exacta, quum nuntiatum eſſet Syracuſanos erectos ipſum per turos priores equites q; ſuperbe caſtris obequitantes rogarent, Ad ſupplendos Catanenſibus ciues veniſſent, an ad Leontinos cultoribus frequentandos: hic tandem inſtituit Nicias claſſe petere Syracuſas. Quo autem tuto & citra impedimentum caſtra collocaret, miſit per fugæ ſpecie certum hominem ex Catana qui denuntiaret Syracuſanis ſi capere vacua militibus caſtra atque Athenienſium arma vellent, vt ſtata die Catanæ cum omnibus copiis adeſſent, & quia agerent fere Athenienſes in oppido, ſtatuiſſe Syracuſanorum amicos, vbi aduentum eorum intellexiſſent, ſimul portas occupare & claſſem incendere. Multos iam conſpiraſſe, atque illorum operiri acceſſum. Id vnum ille in Sicilia recte geſſit, quippe vires omnes eiecit hoſtium, deſolataque prope viris vrbe ſoluit ex Catana, potituſque eſt portubus, & locum cepit caſtris, vbi hoſtes, quibus rebus præſtabant, nihil ei poterant incommodare: quibus autem ſuperiores erat ipſe, his preſſurum ſe ſperauit citra impedimentum illos. Poſtquam regreſſi a Catana Syracuſani aciem pro portis inſtruxerunt, adortus cum Athenienſibus eos Nicias victoriam retulit. ex hoſtibus tamen magnum numerum non interfecit, quod inſtare fugientibus prohiberetur ab equitatu. At dum pontes fluminis rumpit & reſcindit, materiam præbuit Hermocrati factandi ad confirmandos Syracuſanos, ridiculum Niciam eſſe, qui id ageret ne pugnaret, quaſi non ad dimicãdum appuliſſet. Verumtamen ingentem pauorem & trepidationem incuſſit Syracuſanis, vt loco quindecim prætorum, quos tunc habebãt, tres deſignarent alios,

ὡς οὖν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀλοῦσαι τοῖς τῶν στρατηγοῖς ὠκειώθησαν, καὶ ὁ πλοῦτος ὠφθη τῶν ὀνομάτων, ἠθεθησαν οἱ μάντεις μή ποτε ἄρα ὁ χρεὼν οὗτος τοῦ χρησμοῦ πέραινοι· λέγοντες ὡς ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΛΗΨΟΝΤΑΙ ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΟΥΣ ΑΠΑΝΤΑΣ. οὐ μὴν ἀλλ' ἕτεροι φάσιν ἔργον τοῦτο τοῖς Ἀθηναίοις γενέσθαι ἐπιτελές, καθ' ὃν χρόνον ἀποκτείνας Δίωνα Καλλιππος ὁ Ἀθηναῖος ἔσχε Συρακούσας. ἀποπλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγων ὁ μὲν Σικελίας, ὃ πολὺ ἤδη κράτος ὁ Νικίας ἔσχεν. ὁ δὲ Λάμαχος μὲν ἀνδρώδης καὶ δίκαιος ἀνήρ, καὶ τῇ χειρὶ ἀνυβρίστος ἀφειδῶς κατὰ τὰς μάχας· πένης δὲ τοσοῦτον, ὡς τε καθ' ἑκάστην στρατηγίαν ἀποληίζεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύριον εἰς ἐσθῆτα καὶ κρηπῖδας ἑαυτῷ. τοῦ δὲ Νικίου καὶ διὰ τὰ ἄλλα μέγας μὲν καὶ διὰ τὸ πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν, ὁ δὲ ὄγκος. λέγεται δὴ ἐν τῷ στρατηγίῳ ποτὲ βουλευομένων τῇ κοινῇ τῶν συναρχόντων, κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρεσβύτατος εἰπεῖν γνώμην Σοφοκλῆς ὁ ποιητής, ὡς πρεσβύτατος ὢν τῶν συστρατήγων, Ἐγὼ (φάναι) παλαιότατος εἰμι· σὺ δὲ πρεσβύτατος ὅπου δὴ καὶ τότε τὸν Λάμαχον ἄγων ὑφ' ἑαυτοῦ στρατηλικώτερον ὄντα, καὶ χρώμενος βλαβῶς καὶ διὰ μελλήσεως ἀεὶ τῇ δυνάμει, πρῶτον μὲν ἀπωτάτω τῶν πολεμίων ἐκπεπλεόν Σικελίαν, δάρσος ἔδωκεν αὐτοῖς, ἔπειτα προσβαλὼν Ὑβλῃ πολιχνίῳ μικρῷ, καὶ πρὶν ἑλεῖν ἀπῆλθε, κομιδῇ κατιφρονήσας. καὶ τέλος εἰς Κατάνην ἀπῆλθε, πρᾶξας οὐδὲν ἀξιόλογον· κατεστρεψάμενος Ὑκκαρα, βαρβαρικὸν χωρίον· ὃ καὶ λέγεται καὶ Λαΐδα τὴν ἑταίραν ἐπὶ κρίσει ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις πρᾶξαι, εἰς Πελοπόννησον κομισθῆναι. τοῦ δὲ θέρους διελθόντος, ἐπεὶ τοῖς Συρακουσίοις ἐπιφαίνετο πρεσβεῖς ἐπ' αὐτοὺς ἀφίξεσθαι τεθαρρηκότας· οἱ δὲ ἱππεῖς ὑβρει πρὸς ἐλαυνόντες ἤδη πρὸς τὸ στρατόπεδον, πρῶτον εἰ κατὰ μαίοις σωοικήσοντες, ἢ Λεοντίνοις καθοικιοῦντες ἥκοιεν, μόλις ὁ Νικίας ὥρμησε πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας· καὶ βουλόμενος ἀδεῶς καθ' ἡσυχίαν ἱδρυσαι τὸν στρατόν, ἀπέπεμψεν ἄνδρα τῶν ἐκ Κατάνης, κελεύσας τοῖς Συρακουσίοις, εἰ βούλονται λαβεῖν ἔρημον ἀνδρῶν τὸ στρατόπεδον καὶ τὰ ὅπλα τῶν Ἀθηναίων, ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ πρὸς Κατάνῃ παρεγένεσθαι. τοὺς δὲ Ἀθηναίων ἐν τῇ πόλει τὰ πλεῖστα διαφθείροντας, ἐγνωκέναι τοῖς Συρακουσίων φίλοις, ἐπὰν ἐκείνους πρεσβεύσας ἀγάγωνται, τάς τε πύλας καταλαμβάνειν ἅμα, καὶ τὸν ναύσταθμον ἐμπιμπράναι. πολλοὶ δὲ καὶ τοῖς συνειδότας ἤδη, καὶ τῶν ἐκείνων πρεσβεύσας ἀφίξιν. τοῦτ' αἰεὶ Νικίας ἐστρατήγει πρὸς Σικελίαν. πρωΐ γὰρ ἐπαγαγὼν τοῖς πολεμίοις, καὶ τὴν πολιν ὁμοῦ τι ποιήσας ἔρημον ἀνδρῶν, αὐτὸς ἐκ Κατάνης ἀναχθεὶς, τῶν τε λιμένων ἐκράτησε, καὶ τῶν στρατοπέδων κατέλαβε χώραν, ὅθεν οὐκ ἂν βλαπτόμενος εἰς λείπεσθαι τῶν πολεμίων, ἤλπισεν δὲ ὧν ἐθάρρει πολεμήσειν ἀκωλύτως. ἐπεὶ δὲ ἀναστρέψαντες ἐκ Κατάνης οἱ Συρακούσιοι, παρεπαξαίσι τοῖς τῆς πόλεως, ἐπαγαγὼν τὰ χύτρα Ἀθηναῖος ἐκράτησε· καὶ πολλοὺς μὲν ἐκτείνεν τῶν πολεμίων. οἱ δὲ ἱππεῖς ἐμποδὼν ἐγένοντο τῇ διώξει. τοῦ δὲ ποταμοῦ διαφθείροντος καὶ ἀποκόπτων τὰς γεφύρας, παρῆγε Ἑρμοκράτης λέγων, τὸ δεδαρρυνῶν τοὺς Συρακουσίους, πρὸς γελοῖός ἐστιν ὁ Νικίας ὅπως οὐ μαχεῖται στρατηγῶν, ὡς τῷ ὄντι μάχῃ πεπληκώς. οὐ μὴν ἀλλὰ φόβον τε καὶ κατάπλη-

ξιν ἰσχυρὰν ἐνειργάσατο τοῖς Συρακουσίοις, ὥστε ἀντὶ τῶν ὄντων τότε πεντεκαιδεκα στρατηγῶν ἑτέρους ἑλέσθαι τρεῖς,

εἰς πίστιν ἔδωκεν ὁ δῆμος δι' ὅρκων, ἢ μὴν ἐάσειν ἄρχειν αὐτοκράτορας. τοῦ δὲ Ὀλυμπίου πλησίον ὄντος ὥρμησαν οἱ Ἀθηναῖοι καταλαβεῖν, πολλῶν ὄντων ἐν αὐτῷ χρυσῶν καὶ ἀργύρων ἀναθημάτων. ὁ δὲ Νικίας ὀξύτητος ἀναβαλόμενος ὑστέρησε, καὶ τοῦτο εἰδὲ φοβούμενος εἰσελθοῦσαν τοῦδε τοῦ Συρακουσίων, ἢ νόμιζε, ἐὰν τὰ χρήματα λάβωσιν οἱ στρατιῶται, ὃ μὴν κοινὸν οὐκ ὠφεληθήσεσθαι, τὴν δὲ αἰτίαν αὐτὸς ἕξειν τοῦ ἀσεβήματος. τῇ δὲ νίκῃ τοσοῦτῳ χρωμένη χρησάμενος εἰς οὐδέν, ὀλίγων ἡμερῶν διαγενομένων, δεύτερον ἀνεχώρησεν εἰς Νάξον, κἀκεῖ διεχείμασε, πολλὰ μὲν ἀναλίσκων στρατιᾷ τοσαύτῃ, τοσάδε δὲ μικρὰ πρὸς Σικελοῖς τινας, ἀφισταμένοις πρὸς αὐτόν. ὥστε τοὺς Συρακουσίους αὖθις ἀναθαρρήσαντας ἐξελάσαι πρὸς Κατάνῃ, καὶ τήν τε χώραν τεμεῖν καὶ ὃ στρατόπεδον καταφλέξαι τοῦ Ἀθηναίων. ἅπαντες ἠιτιῶντο τὸν Νικίαν, ὡς ἐν τῷ ἀναβάλλεσθαι καὶ μέλλειν, καὶ φυλάττεσθαι. τὸν τοῦ πράξεων ἀπολλύντα καιρόν· ἐπεὶ τάς γε πράξεις οὐδεὶς ἂν ἐμέμψατο τοῦ ἀνδρός. ὁρμῆσαι γὰρ ἐν ἔργοις καὶ δραστήριος, βραδῦναι δὲ μελλητὴς καὶ ἄπολμος. ὡς δὲ οὖν ἐκίνησε τὴν στρατιὰν πάλιν ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους, οὕτως ἐστρατήγησε, καὶ μετὰ τοσαύτης ὀξύτητος ἅμα καὶ ἀσφαλείας ἐπῆλθεν, ὥστε λαθεῖν μὲν εἰς Θάψον ταῖς ναυσὶ προσμίξας καὶ ἀποβάς, φθάσαι δὲ τοὺς Ἐπιπολὰς καταλαβών· τοὺς δὲ προσβοηθούντων λοχαγοὺς κρατήσας, ἑλεῖν μὲν τριακοσίους, βέβαιον δὲ καὶ τὴν ἵππον τοῦ πολεμίου, ἄμαχον εἶναι δοκοῦσαν. ὃ δὲ μάλιστα πάντων καὶ Σικελιώτας ἐξέπληξε, καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἀπιστίαν παρέσχεν, ὀλίγῳ χρόνῳ περιετείχισε Συρακούσας, πόλιν Ἀθηνῶν οὐκ ἐλάττονα, δυσεργοτέραν δέ, χωρίων ἀνωμαλίᾳ, καὶ ἑλώδεσι γειτνιώσῃ, καὶ πρὸς ἀνεμόεσσαν ἕλεσι, τεῖχος κύκλῳ περὶ αὐτὴν τοσοῦτον ἀγαγεῖν, ἀλλὰ τοῦτ' ἐξεργάσασθαι μικρὸν ἐδέησε τοῦ παντὸς ἄθεφρος, οὐδὲ ὑγιαίνοντι χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς τοσαύτας φροντίδας, ἀλλὰ νόσῳ νοσῶν νεφεῖπν, ἢ ὃ μὴ προσεκποιήσειν λόγῳ ποιεῖσθαι δίκαιόν ἐστι θαυμάζω δὲ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἀπιμέλειαν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνδραγαθίαν, ἐν οἷς κατώρθωσε. ὁ μὲν γὰρ Εὐριπίδης μετὰ τὴν ἧτταν αὐτῶν καὶ τὸν ὄλεθρον, γράφων ἐπικήδειον, ἐποίησεν,

Οἱ δὲ Συρακουσίους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν
Ἄνδρες, ὅτ' ἐν τὰ θεῶν ἔξοχα ἀμφοτέροις.

οὐκ ὀκτὼ δὲ νίκας ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὕροι Συρακουσίους νενικηκότας ἐν αὐτῷ, πρὶν ἐκ θεῶν ὄντως ἢ τύχης αὐτῆσαι νικᾶν τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπὶ πλείστον ἀγεννεστέροις δυνάμεως. τῇ μὲν ὖν πλείσταις πράξεσι βιαζόμενος τὸ σῶμα παρεῖχε Νικίας· ἀκμὴν δέ ποτε τῆς ἀρρωστίας λαβούσης, ὁ μὲν, ἐν τοῖς ἐστι μετ' ὀλίγων ἐν τῇ σκηνῇ κατέκειτο, τὸν δὲ στρατιὰν ἔχων ὁ Λάμαχος προσεμάχετο τοῖς Συρακουσίοις, ἐκ τῆς πόλεως τεῖχος ἀνάγοντι πρὸς τὸ τῶν Ἀθηναίων, ὃ κωλύσειν ἔμελλε περιμένειν τὸν ἀποτειχισμόν. τῷ δὲ κρατεῖν τῶν Ἀθηναίων ἀπακτότερον φερομένων πρὸς τὰς διώξεις, ἀπεμονωθεὶς ὁ Λάμαχος, ἐν τέσσαρσι τοῖς ἱππεῖς ἐπιφερομένοις. ἐν δὲ πρῶτος αὐτῶν Καλλικράτης, ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ θυμοειδής· πρὸς τοῦτον ἐκ προσκλήσεως καταστὰς ὁ Λάμαχος ἐμονομάχησε, καὶ λαβὼν πληγὴν πρότερος. εἶτα δοὺς καὶ πεσών, ὁμοῦ συναπέθανε τῷ Καλλικράτει. καὶ τὸ μὲν σῶμα κρατήσαντες αὐτοῦ μετὰ τῶν ὅπλων ἀφῃρέθησαν οἱ Συρακούσιοι, δρόμῳ δὲ ἐφέρετο πρὸς τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων,

A quibus populus iureiurando promisit imperium se ipsis permissurum liberum. Propinquum erat Iouis Olympii fanum, quod capere, quia multa ibi dona aurea & argentea erant, cupiebant Athenienses. Cæterùm rem Nicias de industria reiiciens, tempore exclusus est, permisitq; eò præsidium Syracusanorum ingredi, existimans, si direptæ à militibus illæ opes essent, ærarium nihilo locupletius fore, infamiam verò violati fani in se recasuram. Nobili autẽ illa victoria nihil vsus, paucis interpositis diebus, recepit se illicò Naxon, vbi hybernauit, sumptusq; fecit cum tanto exercitu
B ingentes, quum res gereret haud magni momenti cum nonnullis Siculis qui ad eum deficiebant. Vnde Syracusani recepto animo excurrerunt Catanam, finesq; vastauerunt, & castra Athenienſium incenderunt: quorum conferebant omnes in Niciam culpam, quòd in consultando, morando, & cauendo, tempus rerum gerendarum corrumperet. Nam in rebus gerendis nemo eũ culpet: quippe in ipso impetu rei gerendæ impiger & strenuus, verùm ad audendum cunctator erat & timidus. Vt igitur iterum cum exercitu mouit Syracusas, tam duxit scienter, tamq; velociter & circumspectè se hostibus superfudit, nemo vt animaduerterit eius ad Thapsum appulsum vel excensionem,
C præuerterit etiam occupare Epipolas: delectos milites, qui occurrerunt ei, fuderit, ceperit trecentos, & hostium quoque inuictum habitum equitatum profligauerit. Quod verò supra omnia perculit Siculos, & Græcos obstupefecit, modico tempore Syracusas circumuallauit, vt bem Athenis non angustiorem, sed asperiorem locorum inæqualitate & maris vicinitate & propinquitate paludum ad eam muro tam longo in orbem circumiiciendam. Confecit autẽ propemodum totum homo qui nec firma valetudine ad tantas cu-
D ras vteretur, verùm laboraret renum dolore: cui quòd residuum operis non fuerit exactum, iure ferendum est expensum. Ego verò prædicandum arbitror ducis solicitudinem, militumq; fortitudinem iis in rebus quas præclarè gesserunt. Siquidem Euripides post eorum cladem & exitium carmen hoc funebre fecit,

Octo Syracusios fudit per prælia victor
Hic miles, spectat dum æquus vtrosq; deus.

Non octo victorias, sed plures reperias de Syracusanis hos antè retulisse, quàm ex deorum reuera voluntate vel fortuna Athenienses, quorum insur-
E gebant plurimùm opes, in asperitatem rerum inciderent. Atq; corpori Nicias vim adhibens, intererat rebus gerendis plerunque. Quum verò morbus aliquando esset in summo articulo, decumbebat ipse paucis cum seruis in castris. Interea Lamachus ductans exercitum pugnauit excitantibus Syracusanis Athenienſium muro oppositum ex vrbe alium, qui interiectus circumuallari vrbem impediret. At hic relictus ab Athenienſibus, qui victoria elati fusius insequebantur hostes, inferentẽ se equitatum vnus excepit. Euectus ante cæteros Callicrates est bellator insignis & ani-
F mosus. Cum eo Lamachus ex prouocatione solus est congressus. Qui quum vulnus prior accepisset inde Callicratẽ vulnerasset concidisletq;, vnà cum eo expirauit. Huius corpore armisque Syracusani potiti, abstulerũt ea, atq; ad murum Athenienſium

in quo destitutus præsidio Nicias erat, citati per- A
rexere. Is necessitate tamẽ excitatus, quũ animad-
uertereret discrimẽ, iussit illis qui circa ipsum erãt,
omnẽ materiam, quæ pro muro ad machinas ex-
citandas iacebat comparata, ipsasq; machinas sub-
iecto igni incendere. Hoc repressit Syracusanos,
Niciam verò & muros & stipendium Athenienſiũ
protexit. Flammam enim, quam elatam in medio
conspexerunt ingentem, declinauerunt Syracusa-
ni. Iam his actis, vnus supererat ex prætoribus Ni-
cias & erat magna in spe. Quippe & vrbes transi-
tiones ad eum faciebant, & onustę commeatu nau-
es vndiq; veniebant in castra, quod secundis reb. B
eius fauerent omnes, ac faciebant Syracusani iam
de vrbe desperãtes verba apud eum de pace. Quã-
do Gylippus quoq;, qui ex Lacedæmone suppetias
illis veniebat, vt inter nauigandũ circumuallatos
muro Syracusanos atq; eorum intellexit difficulta-
tes, ita reliquum instituit cursum, quasi amissa iã
Sicilia, vrbes Italicas, modo hoc saltem liceret, de-
fensurus. Quippe magna percrebuerat fama o-
mnia tenere Athenienses, ducemq; habere ob fe-
licitatẽ & prudentiam inuictum. Nicias ipse ilico
etiam præter ingenium suũ præsentib. virib. & for-
tuna fretus, potissimũ verò ex occultis Syracusa- C
norũ colloquiis nuntiisq;, quos ad ipsum miserũt,
mox vrbe potiturũ se per deditionem existimans,
nullũ respectum aduenientis egit Gylippi, neq; a-
cres excubias. Ille autem q; semel despiceretur ac
contemneretur, clam Nicia põtone est in Siciliam
delatus, appulsusq; quamremotissime ab Syracusis
magnas copias conscripsit, nec scientibus quidem
adesse eum vel expectãtib. Syracusanis. Quapro-
pter indicta iis concio erat de fœdere cũ Nicia fa-
ciẽdo. Et pergebãt iã nonnulli ad concionẽ, ante
censentes iungendã pacẽ quam vndequaq; clausa
muro vrbs esset. Siquidẽ perparũ supererat operis, D
atq; in id omnis iacebat parata materia. In hoc præ-
sentis articulo discriminis decurrit vna triremi ve-
niens Corintho Gongylus. Ad quem scilicet quũ
concursus fieret omnium, Gylippũ ille significa-
uit breui adfore, nauesq; subsidiarias aduentare a-
lias. Hauddũ satis Gongylo credebãt, quum nun-
tius adfuit à Gylippo, qui iubebat vt sibi occurre-
rent. Itaq; animis erecti arma sumpsere, mouitq;
cuestigio Gylippus signa, atq; ex itinere aciem ad
dimicandũ cũ Athenienſib. instruxit: quos quum
ex aduerso instruxisset Nicias, stans infesta in A-
thenienses acie Gylippus, misit caduceatorem, per E
quem Athenienſibus significauit, dare se iis fidem
publicam, si Sicilia decederẽt: eum non est digna-
tus Nicias responso. Ex militibus autem nonnulli
per ludibrium rogauerunt, Ex vniusne præsentia
lænæ & baculi Laconici euasissent repente res Sy-
racusanorum tam validę vt contemptui haberent
Athenienses, qui multo robustiores Gylippo, ma-
gisque comatos trecentos, quos in vinculis ha-
buerant, reddiderant Lacedæmoniis? Timæus
verò neque Siculos ait vllo loco habuisse Gylip-
pum, cuius postea rapacitatem quoque & sor-
des improbauerint, ac, vt primum conspectus
est; lænam eius comamque deriserint. Inde ta- F
men idem ait ad illius tanquam noctuæ con-
spectum frequentes eos aduolasse prompte no-
mina dantes. Atque hæc prioribus veriora sunt.

ἐν οἷς ὁ Νικίας ἐκ ἐχων τοὺς βοηθοῦντας· ὅμως δὲ ὑπὸ
τῆς ἀνάγκης ἐξαναστὰς καὶ καταδὼν τὸ κίνδυνον, ἐκέλευσε
τοὺς καθ' ἑαυτὸν ὅσα ξύλα παρὰ τῶν τειχῶν ἐτύγχανεν εἰς μη-
χανὰς παρεσκευασμένα, καὶ τὰς μηχανὰς αὐτὰς, πῦρ κομί-
σαντας, ἅψαι. τοῦτο τοὺς Συρακουσίους ἔπεσχε, καὶ τὸν Νικίαν
ἔσωσε, καὶ τὰ τείχη καὶ τὰ χρήματα τῶν Ἀθηναίων. φλόγα γὰρ
ἀρθεῖσαν διὰ μέσου πολλὴν ἰδόντες ἀπεδάκρυσαν οἱ Συρα-
κούσιοι. τούτων δὲ παρεσκευασμένων, ἀπολελειμμένος μόνος
τῶν στρατηγῶν, ἦν δὲ ἐλπὶς μεγάλης. καὶ γὰρ πόλεις μεθίστα-
το, καὶ πλοῖα μετὰ σίτου πολλαχόθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς
πράγμασιν εὖ φερομένοις πολλῶν παρεσπονδούντων. καὶ λό-
γοι τινὲς ἤδη παρὰ τῶν Συρακουσίων ἐγίνοντο περὶ συμβάσεως
πρὸς αὐτὸν, ἀπεγνωκότων τὴν πόλιν. ὅπου καὶ Γύλιππος ἐκ
Λακεδαίμονος πλέων βοηθὸς αὐτοῖς, ὡς ἤκουσε τὴν πλοῦν τὴν
ἀποτειχισμὸν καὶ τὰς ἀπορίας, οὕτως ἔπλει λοιπὸν ὡς ἐ-
χομένης μὴ ἤδη τὴν Σικελίας, Ἰταλιώτας δὲ τὰς πόλεις παρα-
φυλάξων, εἰ καὶ τοῦτό πως ἐγένοιτο. μεγάλη γὰρ ἡ δόξα διε-
φοίτα τὸν κρατεῖν πάντα τοὺς Ἀθηναίους, καὶ στρατηγὸν ἔχειν
ἄμαχον διὰ εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν. ὁ δὲ Νικίας αὐτὸς εὐθὺς καὶ
παρὰ φύσιν ὑπὸ τὴν παρούσαν ῥώμης καὶ τύχης ἀνα-
τεθαρρηκὼς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐκ Συρακουσῶν παραλεγομένοις
κρύφα, καὶ πέμπουσι πρὸς αὐτὸν, ὅσον οὔπω τὴν πόλιν παραδίδοσθαι
καὶ συμβάσεις νομίζων, οὐδένα τοῦ Γυλίππου λόγον ἔχε προσ-
πλέοντος, οὐδὲ φυλακὴν ἐποιήσατο καθαρὰν, ἀλλὰ τὴν
πάντελως ὑπεροράσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι, λαθὼν αὐτὸν ὁ
ἀνὴρ, εἰσέπλευσε διὰ παρθμείας· καὶ προσκομισθεὶς ἀπωτάτω
τῶν Συρακουσίων, στρατιὰν συνηγάγετο πολλὴν· οὐδὲ εἰ πάρε-
σται τῶν Συρακουσίων ἐπιστάμενοι, οὐδὲ προσδοκῶντες. διὸ
καὶ παρήγγελτο μὴ αὐτοῖς ἐκκλησία περὶ τῶν πρὸς τὸν Νικίαν
ὁμολογιῶν, καὶ τινὲς ἐβάδιζον ἤδη πρὶν ἢ πάντελως ἀποτει-
χισθῆναι τὴν πόλιν, οἰόμενοι δεῖν λῦσαι τὰς παλαιάς. βρα-
χὺ γὰρ ἐλείπετο ἡ κατὰ θάλασσαν πόλεμον τὸ ἔργον· καὶ τοῦτο παρε-
βεβλημένου εἶχε τὴν παρασκευὴν τὸν τειχοδομίας σύμπασαν.
ἐν τούτῳ δὲ καὶ παρόντος τοῦ κινδύνου, ἀφικνεῖται Γογγύλος
ἐκ Κορίνθου μιᾷ τριήρει· καὶ συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν
(ὡς εἰκὸς) πάντων, ἔφραζεν ὅτι Γύλιππος ἀφίξεται παρὰ τρι-
ήρεων, καὶ ἄλλαι βοηθοὶ προσπλέουσιν. οὔπω δὲ τῷ Γογγύ-
λῳ πιστευόντων βεβαίως, ἦκεν ἄγγελος παρὰ τοῦ Γυλίππου κε-
λεύοντος ἀπαντᾶν. οἱ δὲ, θαρρήσαντες ἐξωπλίζοντο· καὶ
προσῆλθε εὐθὺς ὁ Γύλιππος ἐξ ὁδοῦ παρατεταγμένος ὑπὲρ
τοὺς Ἀθηναίους ὡς δὲ κἀκείνους ἀντέταξεν ὁ Νικίας, θέμενος
ὑπὲρ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γύλιππος τὰ ὅπλα, καὶ κήρυκα πέμ-
ψας, ἔλεγε διδόναι τοῖς Ἀθηναίοις ἀδειαν ἀπιόντας ἐκ Σι-
κελίας. ὁ μὲν οὖν Νικίας οὐδὲν ἠξίωσεν ἀποκρίνασθαι· τῶν δὲ
στρατιωτῶν τινὲς καταγελῶντες, ἠρώτων εἰ παρουσίαν
ἑνὸς τείχους καὶ βακτηρίας Λακωνικῆς, οὕτως ἰσχυρὰ τὰ
Συρακουσίων ἀξιάφης γέγονεν, ὥστ' Ἀθηναίων καταφρο-
νεῖν, οἱ πολὺ ῥωμαλεωτέροις Γυλίππου, καὶ μᾶλλον κομῶν-
τας τριακοσίοις ἔχοντες ἐν πέδαις δεδεμένοις ἀπέδοσαν
Λακεδαιμονίοις. Τίμαιος δὲ καὶ τοὺς Σικελιώτας φησὶν ἐκ
μηδενὶ λόγῳ ποιεῖσθαι τὸν Γύλιππον, ἕτερον μὲν αἰσχροκερ-
δείαν αὐτοῦ καὶ μικροψυχίαν καταγνόντας. ὡς δὲ πρῶτον
ὤφθη σκώπτοντας εἰς τὸν τείχωνα καὶ τὸν κόμιν, εἶτα
μέντοι φησὶν αὐτὸς ὅτι τῷ Γυλίππῳ φανέντι, καθάπερ
γλαυκὶ, πολλοὶ προσέπτησαν ἐπίμφρα στρατοπεδευόμενοι. καὶ ταῦτα τῶν πρώτων ἀληθέστερά εἰσιν.

ὁν γὰρ τῇ βακτηρίᾳ καὶ τῷ πρόσωπῳ σύμβολον καὶ σημεῖον ἀ- A
ξίωμα τῆς Σπάρτης καθορῶντες σιωπῇ ἀπῆει. κἀκείνου δὲ
πάντων ἔργον γενομένων φησὶν ὁ Θουκυδίδης μόνου· ἀλλὰ καὶ Φί-
λιστος, ἀνὴρ Συρακούσιος, καὶ τῶν πραγμάτων θεατὴς γε-
νόμενος τῶν μὲν ὅπλων τῇ μάχῃ κρατήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι
τῶν Συρακουσίων ὀλίγους τινὰς ἀπέκτειναν, καὶ Γοργίλον τὸν
Κορίνθιον. εἰς δὲ τὴν ὑποδυσαμένην ἡμέραν ἐξαίφνης Γύλιππος
οἷον ἐστὶν μεμήνυκεν. τοῖς γὰρ αὐτοῖς ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ χω-
ρίοις χρησάμενος, οὐχ ὡσαύτως, ἀλλὰ μεταθεὶς τὴν τά-
ξιν, ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ φυγόντων εἰς τὸ στρατόπεδον, B
ὑπεστήσας τοῖς Συρακουσίοις, τοῖς λίθοις οἷς ἐκεῖνοι προσεχώ-
μιζον καὶ τῇ ὕλῃ, παρῳκοδόμει εἰς ἀσφάλειαν, ἀπέκοψε τὸν
ἐκείνων περιτειχισμόν, ὥστε αὐτοῖς μηδὲν εἶναι πλέον κατα-
σῦσαι. ἐκ τούτου δὲ θαρρήσαντες οἱ Συρακούσιοι τὰς πέντε ναῦς
ἐπλήρουν, καὶ τοῖς ἱππεῦσι τοῖς ἑαυτῶν καὶ ἀκολούθοις
προσελαμβάνοντες πολλοὺς πεζοὺς, καὶ ὁ Γύλιππος ὑπιὼν ὑπὲρ
τὰς πόλεις, αὐτὸς ὁλόκληρα καὶ σιωπῇ πολλὰς, ἐρρωμένως
ὑπακούοντας αὐτῷ, καὶ συλλαμβάνων μείζους ὥστε τὴν Νικίαν,
αὖθις εἰς ἐκείνους ἀποδεπόμενον τοῖς πρώτοις λογισμοῖς, καὶ
συμφρονοῦντα τῷ τῶν πραγμάτων μεταβολῇ, ἀφυ- C
μεῖν, καὶ γράφειν τοῖς Ἀθηναίοις, κελεύοντα πέμπειν ἑτέ-
ρους στρατηγοὺς, ἢ καὶ τοῦτον ἀπαγαγεῖν ἐκ Σικελίας. αὐτοὶ δὲ
πάντως ἀξιοῦμεν τῆς στρατηγίας ἀφεῖναι· ἀφ' τοῦ ὅσον· οἱ
δὲ Ἀθηναῖοι καὶ πρότερον μὲν ὥρμησαν πέμπειν ἑτέραν
δύναμιν εἰς Σικελίαν, φθόνῳ τῶν πρώτων πραττομένων
πρὸς δὲ τὴν τύχην τοῦ Νικίου τοσαύτῃ, πολλὰς ἀφορμὰς
ἐμβαλόντων, τότε γοῦν ἐσπεύδον βοηθεῖν. καὶ Δημοσθένης
μὲν ἐμέλλε μεγάλῳ στόλῳ πλεῖν ἐκ χειμῶνος· Εὐρυμέδων δὲ
δὲ χειμῶνος παρεξέπλευσε, χρήματα κομίζων καὶ στρα-
τηγοὺς ἀποφαίνων, πρεσβευόμενος ὑπὲρ Νικίου τῶν αὐτοῦ στρατευο-
μένων, Εὐθυδήμου καὶ Μενάνδρου. ἐν τούτῳ δὲ καὶ γνῶναι καὶ
τὴν θάλατταν ἀσφαλῆς ὑπεχώρησε· ὁ Νικίας, τὰς μὲν
ναῦς ἠπόρησε· ὁ πρῶτον, ὅμως δὲ ἐνίκησε καὶ κατέδυσε πολ-
λὰς τῶν πολεμίων· πρὸς δὲ τὸ πεζὸν ἐκ ἔφθασε βοηθεῖν, ἀλλ'
ἄφνω παρεσπεσὼν ὁ Γύλιππος εἷλε τὸ Πλημμύριον, ἐν ᾧ
ἐκεῖνοι τὰ σιτηρέσια καὶ χρήματα πολλὰ ἀπεκείμενα, ἐκρά-
τησε πάντων, καὶ διέφθειρε ἄνδρας ἐκ ὀλίγους, καὶ ζῶντας
ἔλαβε· ὃ δὲ μέγιστον, ἀφῃρέθη τὸν Νικίου τὸν ἀγορᾶς τὸν πε-
ντάφαν. ἐν γὰρ ἡ κρηπὶς ἡ πρὸς τὸ Πλημμύριον ἀσφαλὴς καὶ
βαθεῖα, τῶν Ἀθηναίων κρατούντων· ἐκπεσόντων δὲ, χαλε-
πὴ, καὶ μετὰ μάχης ἐγένετο πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκεῖ ναυλο-
χοῦντας· ἐπὶ δὲ καὶ ὁ ναυμαχῶν τοῖς Συρακουσίοις ἐκ ἀπεκρά-
τησε φθάνοντες νενικημένον, ἀλλ' ἀπεῖξε πρὸς τὸ δίωξιν. αὖθις
δὲ ἐπεχείρουν παρασκευαζόμενοι λαμπρότερον. ὁ δὲ Νικίας
ἐκ ἐβούλετο ναυμαχεῖν, ἀλλὰ πολλῷ ἀβελτερίαν ἔλεγεν
εἶναι τὸ τοσούτῳ πρὸς πλείονας αὐτοῖς καὶ δυνάμεως ἀκραι-
φνοῦς, ἐὰν μὴ γε Δημοσθένης ἀσπεύδων, ἀπ' ἐλαπόνων καὶ χορη-
γουμένων φαύλως, ἠναγκάσθαι. τοῖς δὲ πρὸς τὸν Μένανδρον F
καὶ τὸν Εὐθύδημον ἔριδος εἰς τὸν ἔρχειν καθισταμένοις φιλο-
τιμία καὶ ζῆλος ἦν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγοὺς, τὸν
μὲν Δημοσθένην φθάσαντας τι λαμπρὸν, ὑπερβαλέσθαι δὲ τὸν Νικίαν· πρόφασις δὲ ἦν ἡ δόξα τῆς πόλεως,
ἣν ἀπολυσθαι, καταλύσαι πάντα πᾶσι φάσκοντες, εἰ φο-

quippe in baculo & læna insigne & autoritatem intuentes vrbis Spartæ conglobabãtur. Huic quoque quicquid ibi gestum est vni adscribit Thucydides; & verò etiam Plilistus, ciuis Syracusanus, illarumque rerum spectator. Primo conflictu fusi sunt ab Atheniensibus Syracusani, pauci tamen interfecti, in quibus Corinthius Gongylus. Verum postero die Gylippus, quid valeret vsus demonstrauit: siquidem iisdem armis & equis & locis non similiter, sed forma mutata aciei pepulit Athenienses. Qui quum in castra fugissent, conuertit ad opus Syracusanos, lapidibusque & materia quæ illi congesserant, excitauit opera, quibus diuulsit interscidit que murum illorum, nihil vt illis ex victoris superesset. Hinc alacres Syracusani compleuerunt naues, suoq; & sociorum equitatu circumvagantes multos exceperunt. Gylippus oppida ipse adiuit, omnesq; concitauit & incendit, qui enixe fuerunt edicto audientes, & auxilia dederunt. Itaq; relapsus est Nicias ad priora consilia, aduertensq; rerum conuersionem cepit labascere animo, atq; Athenienſibus scripsit, vt vel alias copias mitterent, vel has quoq; reuocarent ex Sicilia: sibi verò omnino mitti postulauit ob sonticam causam, successorem. Statuerant Athenienses & ante alium exercitum in Siciliam mittere, sed quum inuidia rerum priorum gestarum, quæ tam secundæ Niciæ fluebant, multas moras interposuisset, tunc properarũt opem mittere. Demosthenes erat magna classe exacta hyeme profecturus, Eurymedon media hyeme processit ad stipẽdium portandum & collegas Niciæ declarandum, qui creati erant ex iis qui sub eo merebant, Euthydemũ & Menandrum. Interea Nicias, quum terra marique coorirentur in eum repente hostes, et- D si classe primum inferior fuit, profligauit tamen & depressit multas hostium naues. Terra verò nõ potuit succurrere in tempore, verum Gylippus primo impetu Plemmyrion cepit, vbi multis naium armamentis & pecunia, quæ ibi reposita grandis erat, omni potitus est, multosque milites occidit & cepit, &, quod maximum erat, ademit Niciæ facultatem cõmeatus: cuius securaſubuectio & expedita erat arcem illam tenentibus Athenienſibus, eiectis ardua, & nonnisi pugna cum hostibus, qui stationẽ ibi habebant, conserta. Ad- E hæc classem suam Syracusani non virtute rati, sed quod esset insectata incondite, superatam, iam iterum apparatu instruxere magnificẽtiore. Cæterum classe detrectauit Nicias cõfligere, perquam absurdum esse dicens, tantam quum ipsi classem expectarent, & copias recentes, quas Domosthenes festinus adducebat, minoribus & male instructis pugnam capessere. At Menandrum & Euthydemum nouos duces ambitio & æmulatio occupauerat aduersus vtrumque imperatorem, vt Demosthenem re præclare gesta aliqua præuenirent & supergrederentur Niciam. Prætexebant ciuitatis gloriam, quam concidere & perire omnem aiebant, insultum si extimescerent Syracusanorum. Itaque expresserunt vt prælio nauali dimicaretur. At hi ab Aristone Corinthiorum gubernatore circumventi in sinistro cornu (vt scribit Thucydides) fusique & fugati sunt,

βηθῆσοντας Συρακουσίους ὑπὲρ πλείονας, ἐξεβιάσαντο ναυμαχῆσαι. καὶ κατεστρατηγηθέντες ὑπὸ Ἀριστῶνος τοῦ
Κορινθίων κυβερνήτου, τοῖς πρὸς δεξιὸν (ὡς εἴρηκε Θουκυδίδης) κατὰ κράτος ἡττήθησαν, καὶ πολλοὺς ἀπέβαλον·

Multos desiderauerunt, & magna animi consternatio incessit Niciam, qui clades acciperet, quum præfuisset solus, atq; iterum collegarum impulsu impingeret. Interea ostendit se ante portum hostibus Demosthenes splendidissimo apparatu & formidandus. Aduehebat nauibus LXXIII peditum quinq; millia, iaculatorum, sagittariorum, & funditorum non minus tria millia, armorum fulgore, nauium paratu, numero hortatorum & tibicium pompose atq; ad hostium exornatus terrorem. Fuerunt igitur non immerito apud Syracusanos omnia denuo perculsa, quod nullum finem vel exitum, sed nequicquam sudare se & perire incassum cernerent. At Niciæ haud diuturnum attulit aduentus copiarum gaudium: verum vt primum in colloquium venit cum Demosthene, qui quamprimum adoriendos hostes censebat, & quamcitissime de summa decernendum capiendasque Syracusas ac penates repetendos, veritus & admiratus præcipitantiam atq; audaciã eius, orauit eum ne quo temere & inconsulte progrederetur, ac infestam ostendit moram esse hostibus, quos deficeret pecunia & breui relicturi socii essent. Hos, si premerentur inopia, cito rursus sicut ante ad conditiones pacis ab ipso petendas se conuersuros. Siquidem non pauci erãt Syracusis, qui secreta colloquia habebant cum Nicia, monebantq; eum vt maneret, quod iam quoq; fatiscerent bello, & Gylippum grauarentur. Quod si paululum intenderetur inopia, omnem eos animũ abiecturos. Ea quia partim ambagibus Nicias inuoluebat, partim nolebat propalam denudare, opinionem apud duces incurrit timiditatis, atque easdem ipsius reponi sibi prædicantes cunctationes, moras, & nimium exacta consilia, quibus corruperat articulum, quod non subito fuisset hostes aggressus, sed quum refrixisset iam & despectus esset, assensi sunt Demostheni, Niciam verò ægre adegerunt vt admitteret eius consilium. Ita Demosthenes assumptis terrestribus copiis noctu adortus est Epipolas, ac tanta vsus celeritate est vt partim hostium, priusquam sentirent, conciderit, partim se defendentes pepulerit. nec victoriæ modum fecit, verum progressus est, dum incidit in Bœotios. Hi nanque globo facto primi impetum dederunt in Athenienses, eosque infestis lanceis & sublato clamore impulerunt. Multos ibi obtruncauerunt, totumque confestim pauore & tumultu perfuderunt exercitum, fugientibusque permista pars adhuc integra & victrix, quique descendebant atque accurrebant, à perculsis inhibiti in semetipsos incurrerunt, rati eos qui effusi in fugam erant, instare, & socios pro hostibus ducentes. Quippe incondita inter ipsos cõfusio cum cœco metu, conspectusque per noctem incertitudo, neque plane opacam neque perlucidam, sed quæ faceret (luna nimirum iam in occasum præcipite, ac, quum esset frequentium armorum & corporum inumbrata iactatione, non satis lumine suo figuras ostendente, vt cognoscerent inter se) metu hostium etiam socios suspectos, in graues difficultates atque calamitates coniecit Athenienses. Ad hæc habebant forte lunam à tergo: vnde semet ipsi inumbrantes multitudinem suorum & fulgorem inuoluebant armorum. Hostes verò clypei obiecta refulgentes luna multo plures repræsentabant & splendidiores.

A καὶ ἀθυμία πολλὴ παρεισῆκει τὸν Νικίαν, τῇ τε μοναρχίᾳ κακοπαθοῦντα, καὶ σφαλλόμενον αὖθις ὑπὸ τῶν συναρχόντων. ἐν τούτῳ δ', Δημοσθένης ὑπὲρ τῶν λιμένων ἐπεφαίνετο λαμπρότατος τῇ παρασκευῇ, καὶ δεινότατος τοῖς πολεμίοις, ὅπου νεῶν ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ἄγων ὁπλίτας πεντακισχιλίους, ἀκοντιστὰς δ' καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους· ὅπλων δ' κόσμῳ καὶ παρασήμοις τριηραῦν, καὶ πλήθει κελευστῶν καὶ αὐλητῶν, διατεινῶς καὶ πρὸς ἔκπληξιν πολεμίων ἐξησκημένος. οὗ δὴ (ὡς εἰκὸς) αὖθις ἐν

B φόβῳ μεγάλῳ τὰ Συρακουσίων, εἰς οὐδὲν πέρας οὐδὲ ἀπαλλαγὴ, ἀλλὰ πονοῦντας ἄλλως καὶ φθειρομένους αὐτοὺς μάτην ὁρῶντων. τὸν δ' Νικίαν ὑ πολὺ χρόνον διέφερεν ἡ παρουσία τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐν λόγοις γενέσθαι, τὸν Δημοσθένους δυθὺς ὅπι χρεῖν τοῖς πολεμίοις κελεύοντος, καὶ τὰς τάχιστα τῶν κινδύνων ποιεῖ τὸν πόντος ἐξαγωνισαμένους ἐλεῖν Συρακούσας, καὶ ἀποπλεῖν οἴκαδε, δείσας καὶ θαυμάσας τὴν ὀξύτητα καὶ τόλμαν, ἐδεῖτο μηδὲν ἀπεγνωσμένως πράττειν, μηδὲ ἀνόητος. τὴν γὰρ τελευτὴν εἰ

C τῶν πολεμίων, οὔτε χρήματα κεκτημένων, ἔτι μήτε τῶν συμμάχων αὖθις πολὺ χρόνον παραμενόντων· εἰ δ' θλίβοιντο τῇς ἀπορίας, τάχ' πάλιν ἐπ' αὐτὸν ὅπι συμβάσεις βαπησομένων, ὡς πρότερον. καὶ γὰρ ἦσαν ἄνδρες οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐν Συρακούσαις ἀπαλλαγόμενοι τῷ Νικίᾳ κρύφα, καὶ μένειν κελεύοντες, ὡς καὶ νῦν ὑπερπονοῦντων τῷ πολέμῳ, καὶ τὸν Γύλιππον βαρυνομένων· ἐὰν δ' μικρὸν ὅπιτείνωσιν αἱ ἀνάγκαι, πάντ' ἀπασιν ἀπαγορεύσοντων. τούτων ὁ Νικίας τὰ μὲν ἀμφιβόλως, τὰ δὲ οὐ θέλων ἐν φανερῷ λέγειν, ἀπολυμίας παρέχε τοῖς στρατηγοῖς δόξαν· καὶ ταῦτ' ἐκεῖνα πάλιν ἥκειν φάσκοντες αὐτοῦ μελλήματα, καὶ ἀπατεῶνας, καὶ ἀκριβολογίας, (ἃς ἀπώλεσε τὴν ἀκμὴν, οὐκ δυθὺς ὅπιχρῶν τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ἕωλος καὶ καταφρονούμενος) τῷ Δημοσθένει προσετίθεντο. καὶ ὁ Νικίας μόλις συνεχώρησεν ἐκβιασθείς. οὕτω δὴ τὴν πεζὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν ὁ Δημοσθένης νυκτὸς, ἐπεχείρει τοῖς Ἐπιπολαῖς· καὶ τοὺς μὲν φθάσας, πρὶν αἰσθέσθαι, τῶν πολεμίων, ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἀμυνομένους, ἐτρέψατο. καὶ κρατῶν οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐχώρει προσωτέρω· μέχρις οὗ τοῖς Βοιωτοῖς ἐνέτυχε. πρῶτοι γὰρ οὗτοι συστρέψαντες ἑαυτοὺς, καὶ συνδραμόντες εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίοις τοῖς δόρασι μετὰ βοῆς ἐώσαντο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν κατέβαλον. δι' ὅλου δ' τοῦ στρατεύματος δυθὺς οἷον τρομὴ καὶ ταραχὴ, καὶ τοῦ φόβου ἤδη καταπιμπλάμενον ὁ ἐπινικῶν καὶ ὁ ἀποβαῖνον καὶ προσφερόμενον ὑπὸ τῶν πεφοβημένων ἀνακοπτόμενον, ἑαυτῷ προσέπιπτε, τοὺς μὲν φεύγοντας οἰόμενον διώκειν, τοὺς δ' φίλοις ὡς πολεμίοις χρώμενον. ἡ γὰρ ἄπακτος ἀνάμιξις ἐν ταυτῷ μετὰ φόβου καὶ ἀγνοίας. καὶ τὸ τῆς ὄψεως ἄπιστον, ἐν νυκτὶ μήτε σκότος ἄκρατον μήτε φῶς ἔχουσα βέβαιον, ἀλλ' οἷ εἰκὸς ἤδη καταφερομένης σελήνης καὶ προσκιαζομένης ὅπλοις πολλοῖς καὶ σώμασι κινουμένοις, διὰ τοῦ φωτὸς, μὴ διαφαίνουσαν τὰ εἴδη, φόβῳ τοῦ πολεμίου καὶ τὸ οἰκεῖον ποιεῖν ὕποπτον, εἰς δεινὰς ἀπορίας καὶ προσπετείας κατέστη τοὺς Ἀθηναίους. ἔτυχον δέ πως καὶ τὴν σελήνην ἔχοντες ὄπισθεν· ὅθεν αὐτοὶ μὲν αὐτοῖς τὰς σκιὰς ὑπιβάλλοντες, ἀπέκρυπτον τὸ πλῆθος τῶν ὅπλων καὶ τὴν λαμπρότητα, τοὺς δ' ἐναντίους ὁ πρὸς τὴν σελήνην τῶν ἀσπίδων ἀντιφωτισμὸς πολὺ πλείονας ὁρᾶσθαι καὶ λαμπροτέρους ἐποίει.

τέλος δ', πολλαχόθεν αὐτοῖς, ὡς ἐνέδοσαν, προσκρουόντων τῶν πολεμίων, φεύγοντες οἱ μὲν ὑπ' ἐκείνων, οἱ δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀπέθνησκον, οἱ δ', κατὰ τῶν κρημνῶν ὀλισθαίνοντες. τοὺς δ' ἀποσκεδασθέντας καὶ πλανωμένους ἡμέρας ἐπιγιγνομένης οἱ ἱππεῖς καταλαμβάνοντες διέφθειρον. ἐγένοντο δὲ νεκροὶ διχίλιοι, καὶ τῶν προσιγνομένων ὀλίγοι μετὰ τῶν ὅπλων ἀπεσώθησαν. ὁ μὲν οὖν Νικίας πληγεὶς οὐκ ἀπροσδοκήτως, ἠπάτο τὸν Δημοσθένους τὴν προπέτειαν. ἐκεῖνος δ' πρὸς τοῦτων ἀπολογησάμενος, ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν τὴν ταχίστην. οὔτε γὰρ ἄλλην ἀφίξεσθαι δυνάμιν αὐτοῖς, οὔτ' ἀπὸ τῆς παρούσης τῶν πολεμίων κρατεῖν. ὅπου γε καὶ κρατοῦντας ἐκείνων ἔδει μεταστῆναι καὶ φυγεῖν ὃ χωρίον, ἀεὶ μὲν (ὡς, πιστεύονται) βαρὺ καὶ νοσῶδες ὂν στρατόπεδον, νῦν δ', ὡς βλέπουσι, καὶ διὰ τὴν ὥραν ὀλέθριον. μεταπώρου γὰρ ἦν ἡ ἀρχὴ, καὶ πολλοὶ μὲν ἠσθένουν ἤδη, πάντες δ' ἠθύμουν. ὁ δ' Νικίας χαλεπῶς ἤνεγκε τὴν φυγὴν καὶ τὸν ἀποπλοῦν, οὐ τῷ μὴ δεδιέναι τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τῷ μᾶλλον τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἐκείνων δίκας καὶ συκοφαντίας φοβεῖσθαι. δεινὸν μὲν οὖν οὐδὲν αὐτόθι προσδοκᾶν ἔφασκεν. εἰ δ' συμβαίη, μᾶλλον αἱρεῖσθαι τὸν ὑπὸ τῶν πολεμίων θάνατον, ἢ τὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν· οὐ γὰρ ὅμοια φρονοῦν εἰς ὑστερον ὁ Βυζάντιος Λέων εἶπε πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας, Βούλομαι γὰρ (ἔφη) μᾶλλον ὑφ' ὑμῶν, ἢ μετ' ὑμῶν ἀποθανεῖν. περὶ μὲν τοῦ τόπου καὶ χώρας εἰς ὖν μεταπάξουσι τὸ στρατόπεδον, βουλεύσασθαι καθ' ἡσυχίαν. ταῦτα δ' ἀντιλέγοντος, ὁ μὲν Δημοσθένης, οὐδὲ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ κατευτυχήσας ἐπαύσατο βιαζόμενος, τοῖς δ' ἄλλοις πρὸς ἔχε τὸν Νικίαν προσδοκῶντα καὶ πιστεύοντα τοῖς ἔνδον, οὕτως ἐρρωμένως ἀντιμάχεσθαι περὶ τῆς ἀποδόσεως. διὸ καὶ συνεχώρησεν. ὡς μέντοι στρατιὰ Συρακουσίοις ἐπῆλθεν ἄλλη, καὶ μᾶλλον ἥπτετο τῶν Ἀθηναίων ἡ νόσος, τότ' ἤδη καὶ τὸν Νικίαν συνεδόκει μετίεσθαι, καὶ παρήγγειλε τοῖς στρατιώταις εὐτρεπεῖς εἶναι πρὸς ἀποπλοῦν. ὡς δ' ἦν ἕτοιμα ταῦτα πάντα, καὶ τῶν πολεμίων οὐδεὶς παρεφυλάττε, ἅτε δὴ μὴ προσδοκώντων, ἔλειπε ἡ σελήνη τὴν νύκτος, μέγα δέος τῷ Νικίᾳ καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ὑπὸ ἀπειρίας καὶ δεισιδαιμονίας ἐκπεπληγμένοις τὰ τοιαῦτα. τὸ μὲν γὰρ ἡλίου τὴν περὶ τὰς τριακάδας ἐπισκότησιν ἀμφιγνόητος ἤδη συνεφέρετο καὶ οἱ πολλοὶ γινομένην ὑπὸ τῆς σελήνης· αὐτὴν δ' τὴν σελήνην, ᾧ τινι τυγχάνουσαν, καὶ πῶς ἀφνίδιον ἐκ πανσελήνου ὁ φῶς ἀπόλλυσι, καὶ χρόας ἵππων καὶ βοῶν δαπαῖς, οὐ ῥᾴδιον ἦν καταλαβεῖν, ἀλλ' ἀλλόκοτον ἡγοῦντο, καὶ πρὸς συμφορὰν ἡνῶν μεγάλων, οὐκ θεοῦ γινόμενον σημεῖον. ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν γε πάντων καὶ θαρραλεώτατον περὶ σελήνης καταστάσεως καὶ σκιᾶς λόγον εἰς γραφὴν κατεθήκατο Ἀναξαγόρας, οὔτ' αὐτὸς ἦν παλαιὸς, οὔτε ὁ λόγος ἔνδοξος, ἀλλ' ἀπόρρητος ἔτι, καὶ δι' ὀλίγων καὶ μετ' ὀλιγοστῆς ἀνὸς ἢ πίστεως βαδίζων. οὐ γὰρ ἐνεῖχον τοῖς φυσικοῖς καὶ μετεωρολέσχαις τότε καλουμένοις, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ δυνάμεις ἀπροσδιόριστοις καὶ κατηναγκασμένα πάθη διατείνοντας τὸ θεῖον. ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε, καὶ Ἀναξαγόραν εἰρκτὴν ἔνεκα, μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς, καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν. ὁ δὲ δὴ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας,

A Postremo prementibus eos vndique, vbi pedem retulere, hostibus terga dantes, partim ab illis, partim ab se mutuo sunt oppressi, alii ex locis abruptis delapsi. Alios dissipatos & palantes orta luce equites oppresserunt occiderunt q;. Ceciderunt duo millia, reliquorum pauci cum armis incolumes euasere. Nicias haud præter expectationem ictus Demosthenis insectabatur temeritatem. Ille purgabat se de his, suadebatque vt quam primum inde reciperent se. Neque enim expectandas ipsis copias alias, neque præsentibus viribus superaturos se hostem, quando si vel sint eo

B superiores, demigrandum & vitandus his locus esset, semper ille quidem (vt fama ferret) grauis & exercitui insalubris, tunc verò etiam (vt experirentur) propter anni tempus pestifer. Nam autumni erat principium, ac cum multi iam morbis tentabantur, tum summittebant omnes animum. Enimverò grauiter ferebat Nicias mentionem fieri fugæ & decessus, non quin timeret à Syracusanis, sed quod populum Athenienſem plus, illiusque iudicia & calumnias formidaret. nihil autem ferebat se ibi grauius expectare. Sin quid accideret, malle ab hostibus sibi quam ciuibus infligi

C mortem, non idem sentiens ac postmodum Byzantinus Leo est apud ciues suos loquutus, Præopto, inquit, per vos quã vobiscum mortem oppetere. At de loco & regione quo castra transferrẽt, per otium dixit deliberandum. Ita fatum Demosthenes, cui prius consilium male ceciderat, destitit vrgere. Cæteris verò visus est Nicias expectatione & fide quam habebat certis in vrbe tam pertinaciter de receptu repugnare. Quare etiam ipsi assensi sunt. Vt tamen nouæ copiæ subuenerũt Syracusanis, ac grauis morbus sæuit in castris Athe-

D nienſium, tunc comprobauit Nicias quoq; consilium discessus. Itaq; edixit militibus vt vasa colligerent. Omnibus his paratis quũ nullus hostium asseruaret eos, vt qui nec expectarent id, nocte luna defecit magno metu Niciæ & aliorum, qui ex imperitia vel superstitione ea expauescebãt. Quippe solis quidem circa trigesimum mensis diem deliquium intelligebat aliquatenus etiam vulgus subeunte fieri luna: ipsa verò luna non erat comprehensu procliue, cuius obiectu, & quemadmodum in plenilunio repente tenebris obducatur, variosque sumat colores. verum absurdum arbi-

E trabantur esse cladiumq; ostẽtum cæleste magnarum. Etenim qui princeps dilucidissimam omniũ confidentissimamq;, vnde illuminetur atque inumbretur luna, doctrinam scripto prodidit Anaxagoras, neque ipse erat antiquus, neque celebris doctrina, sed abdita, atque versabatur cum cautione vel sub fide inter paucos. Neque enim ferebant physicos & μετεωρολέσχας tunc appellatos, *id est, disputantes de rebus cælestibus*, quasi rationibus absurdis atque improuisis potentiis laboribusque coactis adstringerent id quod deorum est.

F Qua de causa Protagoras in exilium iuit: Anaxagoram in vincula coniectum magno labore liberauit Pericles. Socrates autem, quanuis esset ab istis remotissimus, tamen philosophiæ nomine sublatus est. Tandem Platonis effulgens autoritas, ob vitam eius, & quia principiis subiugauit vincula naturalia diuinis potentioribusque,

calumnias his præceptis detersit, ac disciplinis mathematicis viam ad omnes muniuit. Itaq; amicus eius Dion, quo tempore ex Zacyntho soluens contra Dionysium profecturus erat, nihil sane defectione lunæ commotus vela fecit, exegitque delatus Syracusas tyrannum. Atqui accidit Niciæ tunc, vt ne peritum quidem hariolum haberet. Nam familiaris eius, qui multum detrahebat ei superstitionis, Stilbides, paulo ante decesserat Prodigium erat alioquin id (vt Philochorus ait) haud fœdum fugientibus, imo admodum faustum: siquidem occultari, quæ geruntur cum metu, quærunt, lucem habent infestam. Et quidem in solis & lunæ laboribus non nisi tribus diebus (vt annotauit in Commentariis Autoclides) soliti erant sibi cauere, & eos suspectos habere. Nicias verò alium suadebat expectandum lunæ ambitum. quasi verò non vidisset ilico illustratam, vbi locum inumbratum, & à terra obstructum præteruecta est. At ille relictis aliis pene omnibus digressus sacrificauit reses, quousq; supervenerunt ipsis hostes, qui copiis terrestribus murum & castra eorum obsiederunt, nauibus portum vndique einxerunt. Neque hi modo ex triremibus, verum etiam pueri omni ex parte conscendentes paruis nauiculis & scaphis aduecti lacessiuerunt Athenienses, eisq; insultauerunt. Eorum vnum puerum claris natalibus Heraclidem nauigio ante cæteros euectum nauis Attica insequuta pene comprehēdit. Cuius periculo patruus motus Pollichus, decem triremibus, quibus præerat, infestus occurrit. Cæteri, Pollicho timentes, pari modo euecti sunt. Acri commissa pugna, Syracusani victoriam obtinuerunt, atque Eurymedonta cum multis aliis occiderunt. Athenienses igitur non vltra passi moram, duces incesserunt conuitiis, ac terra iusserunt se abduci. Victores enim Syracusani extemplo obsepserant & excluserant fauces portus. At non est iis Nicias assensus. Siquidem durum erat magnum numerum relinquere nauium onerariarum & triremes paulo minus ducentas, sed impositis fortissimis quibusque peditum & iaculatorum robustissimis, compleuit centum & decem triremes. nam cæterę erant remigio nudatæ. Reliquam turbam desertis magnis castris & muris ad fanum Herculis pertinentibus collocauit Nicias in littore. Itaque quod diu solennia sacra Herculi non fecissent Syracusani, sacerdotes & duces ascenderunt eo immolaueruntque. Nauibus iam completis renuntiauerunt Syracusanis læta exta & victoriam aruspices, si non committerent conflictum, sed vim propulsarent (Etenim superasse omnes Herculem se defendendo prius violatum, atque ita prouecti sunt. Prælium hoc nauale multo fuit maximum & acerrimum, neque minores præbuit motus & perturbationes spectatoribus quam præliantibus, quod essent in conspicuo omnia facta, in quibus magnæ inclinationes atque inexpectatæ extitere. Suus apparatus Athenienses non minus quam hostis offendit: quippe confertis nauibus dimicabant, & grauibus aduersus expeditas, quarum alia ex parte aliæ incurrebant, ac lapidibus petiti, æquabilem habentibus vndique ictum contra ingerebant iacula & sagittas, quorum detorsit fluctus directum iactum,

A ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων ἀβολίαν, καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἄπορίας ὁδὸν ἐνέδωκεν. ὁ γοῦν ἐπιόρκος αὐτῷ Δίων, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἄρας ἐκ Ζακύνθου, πλεῖν ὅπῃ Διονύσιον, ἐκλιπούσης τῆς σελήνης οὐδὲν ἀβαρεθεὶς ἀνήχθη, καὶ καταφρονῶν ἐν Συρακούσαις, ἐξέβαλε τὸν τύραννον. τῷ μὴν τοι Νικίᾳ συνῳήθη τότε, μηδὲ μαντικὴν ἔχειν ἔμπειρον· ὁ γὰρ συνήθης αὐτῷ, καὶ ὁ πολὺ τῆς δεισιδαιμονίας ἀφαιρῶν Στιλβίδης, ἐτεθνήκει μικρὸν ἔμπροσθεν, ἐπεὶ τὸ σημεῖον (ὡς φησι Φιλόχορος) φεύγουσιν οὐκ ἰῶ πονηρόν, ἀλλὰ
B καὶ πάνυ χρηστόν. ὑπὸ κρύψεως γὰρ αἱ σὺν φόβῳ πράξεις δέονται, τὸ δὲ φῶς, πολέμιόν ἐστιν αὐταῖς. ἄλλως τε καὶ τῶν περὶ ἥλιον καὶ σελήνην ὑπὸ τρεῖς ἡμέρας ἐποιοῦντο φυλακήν, ὡς Αὐτοκλείδης διέγραψεν ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς. ὁ δὲ Νικίας ἄλλην ἔπεισε σελήνης ἀναμένειν περίοδον, ὡς πρὸς οὐκ ἀδηλὸν θεασάμενος αὐτὴν ἀποκαθαρθεῖσαν, ὅτε τὸ σκιερὸν τόπον καὶ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφραττόμενον παρῆλθε. μικροὺς δὲ πάντων ἀφέμενος τῶν ἄλλων, ἐθύετο καθημερινῶς, ἕως ἐπῆλθον αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, τῷ μὲν πεζῷ τὰ τείχη καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν πολιορκοῦντες, ταῖς δὲ ναυσὶ κύκλῳ τὸν λιμένα περιλαμβάνοντες οὐκ αὐτοὶ μόνον ταῖς τριήρεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδάρια πανταχόθεν ἐπιβαίνοντα τῶν ἀλιάδων, καὶ ταῖς σκάφαις προσπλέοντα, περιεκαλεῖτο τοὺς Ἀθηναίους καὶ περιεπαίζειν.
C ὧν ἕνα παῖδα γνωρίμων γονέων, Ἡρακλείδην, περιελάσαντα τῷ πλοίῳ, ναῦς Ἀττικὴ διώκουσα κατελάμβανε. δείσας δὲ περὶ αὐτῷ Πόλλιχος ὁ θεῖος, ἀντεπαιρεῖ δέκα τριήρεσιν, ὧν ἦρχεν. οἱ δὲ ἄλλοι περὶ τὸν Πόλλιχον φοβηθέντες, ὡσαύτως ἀνήχθησαν. καὶ ναυμαχίας ἰσχυρᾶς γενομένης, ἐνίκησαν οἱ Συρακούσιοι, καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα πολλοὺς μετ' ἄλλων διέφθειραν. οὐ δὴν οὐκέτι μένειν ἀνασχετὰ Ἀθηναίοις, ἀλλὰ
D τῶν στρατηγῶν κατεβόων, πεζῇ κελεύοντες ἀναχωρεῖν. καὶ γὰρ οἱ Συρακούσιοι νικήσαντες, εὐθὺς ἐνέφραξαν καὶ ἀπέκλεισαν τὸν διέκπλοιν τοῦ λιμένος. οἱ δὲ περὶ τὸν Νικίαν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐπείθοντο· (δεινὸν γὰρ οὐ ἀπολιπεῖν ὁλκάδας τε πολλὰς καὶ τριήρεις ὀλίγον ἀριθμὸν διακοσίων ἀποδεούσας) ἐμβιβάσαντες δὲ τῶν πεζῶν τοὺς ἀρίστους, καὶ τῶν ἀκοντιστῶν τοὺς ἀλκιμωτάτους, ἐπλήρωσαν ἑκατὸν καὶ δέκα τριήρεις, (αἱ γὰρ ἄλλαι κενῶν ἐνδεεῖς ἦσαν) τὸν δὲ λοιπὸν ὄχλον ἔστησε παρὰ τὴν θάλασσαν ὁ Νικίας, ἐκλιπὼν τὸ μέγα στρατόπεδον, καὶ τὰ τείχη τὰ συνάπτοντα πρὸς τὸ Ἡράκλειον.
ὥστε μὴ τεθυκότων τὴν εἰθισμένην θυσίαν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν
E Συρακουσίων, θύσαι τότε τοὺς ἱερεῖς καὶ στρατηγοὺς ἀναβάντας. ἤδη δὲ πληρουμένων τῶν τριήρων, ὅπερ οἱ μάντεις τοῖς Συρακουσίοις ἀπήγγειλαν ἐκ τῶν ἱερῶν λαμπροτάτη καὶ νίκην, μὴ καταρχομένοις μάχης, ἀλλ' ἀμυνομένοις, (καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ περιπίπτοντα) εἰπεῖν ἔφασαν. ἡ δὲ ναυμαχία πολὺ μεγίστη καὶ καρτερωτάτη γενομένη, καὶ μηδὲν ἐλάττονα πάθη καὶ θορύβους παρεῖχε τοῖς θεωμένοις ἢ τοῖς ἀγωνιζομένοις, διὰ τὴν πάντας ἐπιβλέψιν τοῦ ἔργου, ποικίλας μεταβολὰς καὶ ἀπροσδοκήτους ἐν ὀλίγῳ λαμβάνοντες, ἔβλαπτε τὰς αὐτῶν παρασκευὰς οὐκ ἧττον τῶν πολεμίων τοὺς Ἀθηναίους.
F ἀθρόας γὰρ ἐμάχοντο ταῖς ναυσὶ καὶ βαρείαις πρῴραις κούφας, ἀλλαχόθεν ἄλλας ἐπιφερομένας, καὶ βαλλόμενοι λίθοις, ὁμοίαν ἔχοντι τὴν πληγὴν πανταχόθεν, ἀντέβαλλον ἀκοντίοις καὶ ξυλομάσιν, ὧν ὁ σάλος τὴν ἀθυμίαν διέστρεφεν,

ὥστε μὴ πόντα καθ' ἁχιλλῶ φέρεσθαι. Ταῦτα δ' Ἀείσων ὁ Κορίνθιος κυβερνήτης ἐδίδαξε τοὺς Συρακουσίους, καὶ πρὸς τῷ μάχῃ αὐτῷ ἀγωνιζόμενος προθύμως, ἔπεσεν ἤδη κρατούντων τῶν Συρακουσίων. γνωμένης δὲ μεγάλης τροπῆς καὶ φθορᾶς, οὐ μόνον τῷ θαλάσσῃ φυγὴ τοῖς Ἀθηναίοις ἀπεκέκλειτο. χαλεπῶς δὲ καὶ πρὸς τῆς τῶν σωτηρίαν ὁρῶντες, οὔτε νεὼς ἀφελκυσθείσας ἐγύμνων ἔτι τοῖς πολεμίοις ἐκώλυον, οὔτε νεκρῶν ἥψησαν ἀναιρεῖν· οὔτε δὴ τῆς ἐκείνων ἀπαφίας, τῷ τῶν νοσούντων καὶ τεθνωμένων ἀπολείψιν οἰκτροτέραν οὖσαν. ἃ δὴ πρὸς ὀφθαλμῶν ἔχοντες, αὐτοὺς δὲ κακείνων ὀλιγοπονωτέρους ἡγούμενοι, μὴ πλείονων κακῶν ὀλίγῳ τοῦτο πόνῳ τοὺς ἀφιξομένους τέλος. ὁρμωμένων δὲ αὐτῶν ἀπαίρειν πρὸς νυκτός, εἰ μὴ πρὸς τὸν Γύλιππον ὁρῶντες ἐν θυσίαις καὶ τοῖς τοῖς Συρακουσίοις πρός τε τῷ νίκῃ καὶ τῷ ἑορτῇ ὄντας, οὔτε πείσειν, οὔτε βιάσεσθαι προσεδόκων, ἀναστάντας ἤδη προσφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις ἀποδοῦναι. Ἑρμοκράτης δὲ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ συνθεὶς ὅτι τὸν Νικίαν ἀπάτῃ, ἔπεμψε τινὰς τῶν ἑταίρων πρὸς αὐτόν, ἀπ' ἐκείνων μὴ ἥκειν τῶν ἀνδρῶν φάσκοντας, οἱ καὶ πρότερον εἰώθεσαν κρύφα τὰ Νικίᾳ προσαγγέλλεσθαι· παραινοῦντας δὲ μὴ πορεύεσθαι πρὸς τῆς νυκτός, ὡς τῶν Συρακουσίων ἐνέδρας πεποιημένων ἀθροῖς καὶ προκαταλαμβάνοντας τὰς παρόδους. τούτῳ δὲ καταφρονήσας ὁ Νικίας, διέμενεν ἀψευδῶς, καὶ οὐδέπω μὴ τῶν πολεμίων ἀληθῶς πυθοῖν. προελθόντες γὰρ ἅμα ἡμέρᾳ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν κατέλαβον, καὶ τὰς προβάσεις τῶν ποταμῶν ἀπετείχισαν, τάς τε γεφύρας ἀπέκοψαν, ἐν δὲ τοῖς ὁμαλοῖς καὶ πεδινοῖς τοὺς ἱππεῖς ἔταξαν, ὥστε μηδένα λελῆθθαι τοῖς Ἀθηναίοις τόπον ἀμαχεὶ προελθεῖν. οἱ δὲ καὶ τῷ ἡμέρᾳ ἐκείνῳ καὶ τῇ νυκτὶ τῇ ἑτέρᾳ ὀλιγοπονήσαντες, ἐπορεύοντο κλαυθμῷ καὶ ὀλοφυρμῷ, καθάπερ ἐκ πατρίδος οὐ πολεμίας ἀνιστάμενοι πρὸς τὰς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων, καὶ τὰς ἀπολείψεις τῶν ἀδυνάτων φίλων καὶ συγγενῶν· ἅμα τὰ παρόντα κακὰ κουφότερα τῶν προσδοκωμένων νομίζοντες εἶναι. πολλῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων, οὐδὲν ἦν οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου καὶ ἐκ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς ἀπαλλαγὴν διαιτῶν καὶ τὰ σμικρότατα τῶν ἐφοδίων εἰς τὸ σῶμα, πολλῶν πρὸς τὸν νόσον δεομένων· πρεσβύτου δὲ μετ' ἀρρωστίας, καὶ καρτερικοῦ, ἃ πολλοὶ τῶν ἐρρωμένων μόλις ἐπέμενον· καὶ φανερὸς ὢν πᾶσιν ὤν, οὐ δι' αὐτὸν οὐδὲ τὸν φιλοψυχεῖν, τοῖς πόνοις ἐμμένοντος, ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προιεμένου. καὶ γὰρ εἰς δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς τῶν ἄλλων ἐπὸ φόβου καὶ λύπης βεβημένων, ἐκεῖνος εἴ ποτε βιασθείη τοῦτο ποιῆσαι, δῆλος ἦν ὁ αἰσχρὸν καὶ ὁ ἀκλεὲς τῆς στρατείας ἀναλογιζόμενος πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δόξαν ὧν ἤλπιζε κατορθώσειν. οὐ μόνον δὲ αὐτὸ τὴν ὄψιν ὁρῶντες, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μνημονεύοντες, καὶ τῶν παραινέσεων ἃς ἐποιήσατο κωλύων τὸν ἔκπλοον, ἐπὶ μᾶλλον ἐνόμιζον ἀναξίως βαλαπωρεῖν. καὶ πρὸς τὰς ἐκ θεῶν ἐλπίδας ἀθύμως εἶχον, ἐνθυμούμενοι ὡς αὐτὸς θεοφιλὴς καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα λαμπρυνόμενος πρὸς τὸ θεῖον, οὐδενὸς ὅστις εἰκεφέρα τύχῃ χρῆται τῶν κακίστων ἐν τῷ στρατεύματι καὶ βαπφνοτάτων. οὐ μὴν ἀλλ' ὅγε Νικίας ἐπειρᾶτο καὶ φωνῇ καὶ προσώπῳ καὶ δεξιώσει κρείττων ὁρᾶσθαι τῶν δεινῶν· καὶ πρὸς πᾶσαί γε τὴν πορείαν ἐφ' ἡμέρας ὀκτὼ βαλλόμενος καὶ τραυματιζόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀπήπτον ἐφύλαττε τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν,

A ne ſpiculo adigerentur. Id ſuggeſſit Syracuſanis Corinthius Ariſto, qui in ipſo conflictu ſtrenue dimicans vincentibus iam Syracuſanis cecidit. Ingenti clade & ſtrage data, Athenienſibus fuga mari præciſa eſt: qui quum terra item difficilem ſalutis expeditionem cernerent, neque hoſtes, quum abſtraherent ex propinquo naues, arcuerunt, neque corpora petierunt ad ſepulturam, quando ægrorum & ſauciorum, qui deferendi erant, quã illorum inſepultorum ſortem ducebant miſerabiliorem. Quæ quum ante oculos haberent, ſemetipſos etiam illis calamitoſiores exiſtimabant,
B qui per plures ærumnas eodem tandem eſſent omnino recaſuri. Molientibus autem his noctu ab vrbe mouere ſigna, cernens Syracuſanos Gylippus ſacrificiis & poculis ob victoriam & ſolenne immerſos, deſperauit vel monendo & cogendo excitaturum ſe eos vt abeuntes adorirentur hoſtes. At Hermocrates dolum ex ſemetipſo in Niciam commentus, miſit ad eum certos ex amicis ſuis, qui venire ſimulabant ſe ab illis qui ante conſueuerant clam cum eo colloqui. Hi monuerunt eum ne ſe nocte moueret, quod ipſis locaſſent Syracuſani inſidias, anguſtiaſq; quibus tranſeundũ erat, inſediſſent. Ita circumſcriptus Nicias remanſit ſimpliciter, ac veritus eſt ne non vere in hoſtium retia incideret: ſiquidem prima luce præcurrerunt, ſaltus obſederunt, vada fluuiorum munierunt muris, pontes reſciderunt, locis planis & cãpeſtribus equites locauerunt, nullus vt eſſet relictus Athenienſibus locus ſine dimicatione progrediendi. Athenienſes quum & illum diem & inſequentem noctem ibi commorati eſſent, ob neceſſariorum inopiam & imbecillos amicos familiareſq; quos relinquebant, quaſi ex patria migrarent non ex hoſtico, cum eiulatu perrexerunt & lamentatione. Attamen præſentia mala ducebãt
D imminentibus leuiora. Quum eſſent autem acerba ſpectacula in exercitu multa, nullum ipſo erat Nicia ærumnoſius, tum valetudine corporis affecto, tum indigne contracto ob viatici exiguitatẽ ad curam anguſtam corporis, quod multa morbi cauſa requirebat. Quum faceret tamen in hac imbecillitate & toleraret ea quæ multi vix ſuſtinebãt valentes, quem perſpiciebant omnes non ſui cauſa nec vitæ cupiditate in illis perdurare ærumnis, verum ipſorum cauſa ſpem non abiicere. Nam quum alii ad lacrymas & gemitus ex timore atq; mœrore conuerterent ſe, illum, ſiquando eſſet eò compulſus, liquebat maculam & deformitatem reputare huius expeditionis cum magnitudine & gloria rerum, quas ſperauerat perpetrare. Neq; verò quum ſpeciem illius intuerentur, verumetiam quum dictorum reminiſcerentur ac monitorum eius, quum ab ea expeditione deterreret populum, multo cenſebant indigniorem eius fortunam, neq; ſpem in diis vllam reponebant, voluentes ſecum virum religioſum, qui prolixiſſimus in deos fuerat, nihilo ſorte vti clementiore quam teterrimi in exercitu & abiectiſſimi. Verũtamen enitebatur Nicias voce, vultu, comitate contemnere videri calamitatem, atq; itinere toto, dum per dies octo iaculis percutitur & vulneratur, copias, quas ipſe ducebat, ſeruauit integras,

ἄχρις

donec captus Demosthenes est, & manus, cui ille præerat, ad Polyzeliam villam inter dimicandum & restitandum circumuenta. Demosthenes quidem districto ense percussit seipse, sed ictu non lethali, quòd citò eum cingerent & comprehenderent hostes. Vt Niciæ Syracusani adtiecti casum nuntiarunt illius, atque hic missis equitibus illas copias cognouit in deditionem venisse, petijt à Gylippo inducias, vt Athenienses ex Sicilia dimitterent incolumes, obsidibus acceptis de impensa, quam eo bello fecerant Syracusani. At hi cùm id reiecerunt, tum superbè atrociterque minitantes proscindẽtesque iaculis omnium iam rerum egenum perierunt. Sustinuit tamen illam noctem, & postero die processit inter hostium tela ad Asinarum amnem. Illic hostes alios vi impulerunt in flumen, alij occuparunt præ siti abijcere semetipsos. Atque ibi in fluvio, dum simul & bibunt & contrucidantur, maxima strages & cruentissima edita est, quousque genibus aduolutus Gylippi Nicias, Misereat, inquit, vos Gylippe victores, nequaquam mei quidem, qui ex tantis cladibus nomen & famam comparaui, sed Athenienſium reliquorum, memores belli communem esse aleam, ea autem moderatè clementerque aduersus vos in rebus suis secundis vsos Athenienses. Ita fati Niciæ nonnihil est Gylippus conspectu & oratione motus. Sciebat enim in componenda pace bene meritum de Lacedæmonijs Niciam. Magnificum simul ad gloriam putabat, si duces hostium captiuos abduxisset. Itaque Niciam comiter excipit & confirmat, edicitque vt cæteros capiant. Cæterùm perlato tardè ad omnes edicto, longè minor fuit captorum quàm interfectorum numerus, quanuis multos subducerent milites. Contractis omnibus qui propalàm capti erant, pulcherrimas & excelsissimas arbores secundum amnem spolijs captiuorum exornauere. Ipsi coronati equis suis eximiè excultis & hostium tonsis vrbem sunt inuecti, quòd ex nobilissimo certamine, quod Græci contra Græcos decertauerant, solidam victoriam maxima contentione & summa vi strenuitatis ac virtutis reportassent. Inde totius populi Syracusani & sociorum concione aduocata, Eurycles concionator legem rogauit, primùm, vt diem quo ceperant Niciam festum agerent, eoque sacrificarent atque ab operibus feriarentur, eumque diem festum à fluvio appellarent Asinarium. Dies fuit decimusseptimus mẽsis Carnei, quem Metagitneona Athenienses vocant: Athenienſium seruitia & alij socij subhastarentur: ipsi, & siqui essent eorum socij Siculi, in vinculis haberentur, & in Latomias conderentur, exceptis ducibus: illi vt necarentur. Sciscente hæc populo Syracusano, Hermocrates, quum commemorauisset *Bene vti victoria præstantius esse quàm vincere*, non mediocri est tumultu exceptus. Gylippum verò, duces Athenienſium deposcentem sibi condonari, quò ducere eos Lacedæmonem posset; luxuriantes iam rebus secundis insectati Syracusani sunt, alioquin eius etiam in bello asperitatem & Laconicum pertæsi imperium. Sordes quoque eius (vt ait Timæus) auaritiamque damnauerunt; vitium paternum:

ἄχρις οὗ Δημοσθένης ἑαυτῷ, καὶ ὃ μετ' ἐκείνου στράτευμα, περὶ τὴν Πολυζήλειον αὐλίον ἐν τῷ Ἀσσαναρῷ καὶ ὑπολείπεσθαι κυκλωθέν. αὐτὸς δὲ Δημοσθένης ἀπασάμενος ὃ ξίφος, ἔπληξε μὲν ἑαυτὸν, οὐ μὴν ἀπέθανε, ταχὺ τῶν πολεμίων περιεχόντων καὶ συλλαβόντων. ὡς δὲ τῷ Νικίᾳ προσελάσαντες ἔφραζον οἱ Συρακούσιοι, καὶ πέμψας ἱππέας, ἔγνω τὴν ἐκείνου τοῦ στρατεύματος ἀλλοῖον ἀξίου πείσεσθαι πρὸς τὸν Γύλιππον, ὅπως ἀφῶσι τοὺς Ἀθηναίους ἐν Σικελίᾳ, ὅμηρα λαβόντες ὑπὲρ τῶν χρημάτων ἴσα Συρακουσίοις αἰτήσωσι πρὸς τὸν πόλεμον. οἱ δὲ οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ πρὸς ὕβριν καὶ μετ' ὀργῆς ἀπειλοῦντες καὶ λοιδορούντες ἔθανον, ἤδη πάντων ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν ἀναγκαίων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα διεκαρτέρησε, καὶ τὴν ὑπιοῦσαν ἡμέραν προῆλθε βαδίζων πρὸς τὸν Ἀσίναρον ποταμόν. ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συνεκόντες ἐνέσφαν εἰς ὃ ῥεῖθρον, οἱ δὲ, φθάνοντες ὑπὸ δίψους ἔρριπτον ἑαυτοὺς· καὶ πλῆθος ἐνταῦθα μόρος ἦν καὶ ὠμότατος, ἐν τῷ ποταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομένων· ἄχρι Νικίας Γυλίππῳ προσπεσὼν, εἶπεν, Ἔλεος ὑμᾶς, Γύλιππε, λαβέτω νικῶντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς, ὃς ὅσοι τηλικαύταις ἀτυχίαις ὄνομα καὶ δόξαν ἔχον· τῶν δὲ ἄλλων Ἀθηναίων ἐνθυμούμενος ὅτι κοινὰς μὲν αἱ τύχαι τοῦ πολέμου· μετρίως δὲ αὐτῷ καὶ πρᾴως ἐχρήσαντο ἐν οἷς ἐτύχομεν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς. τοιαῦτα τοῦ Νικίου λέγοντος, ἔπαθε μὲν καὶ πρὸς τὸν ὄψιν αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς λόγους ὁ Γύλιππος· (ἤδει γὰρ τοὺς Λακεδαιμονίους εὖ πεποιηκότας ἐπ' αὐτοῦ τοῦτο τοὺς ἡγεμόνας Ἀθηναίους) μέγα δὲ ἡγεῖτο πρὸς δόξαν, εἰ ζῶντας ἀπαγάγοι τοὺς ἀντιστρατήγους. διὸ τόν τε Νικίαν ἀσπασάμενος ἐθάρρυνε, καὶ τοῖς ἄλλοις ζωγρεῖν παρήγγελε. βραδέως δὲ τοῦ παραγγέλματος διικνουμένου, πολλῷ τῶν φονευθέντων ἐλάττονες οἱ ἀνασωθέντες ἐγένοντο. καίτοι πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. τοὺς δὲ φανεροὺς ἐκλογάδας ἀθροίσαντες, τὰ μὲν κάλλιστα καὶ μέγιστα δένδρα τῶν περὶ τὸν ποταμὸν ἀνέδησαν ἀγχμαλώτοις πανοπλίαις, ἐστεφανωμένοι δὲ αὐτοὶ καὶ κοσμήσαντες ἵππους ἀναπρεπῶς, κείραντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων, εἰσήλαυνον εἰς τὴν πόλιν, ἀγῶνα λαμπρότατον, ὃν Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνας ἠγωνίσαντο, καὶ νίκῃ τελεωτάτῃ κρατήσαντες πλείστῃ καὶ ῥώμῃ μεγίστῃ προθυμίας καὶ ἀρετῆς κατορθώσαντες. ἐκκλησίας δὲ πανδήμου Συρακουσίων καὶ τῶν Συμμάχων γενομένης, Εὐρυκλῆς δημαγωγὸς ἔγραψεν, πρῶτον μὲν τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ τὸν Νικίαν ἕλοιεν, ἱερὰν ἔχειν, θυόντας καὶ ἑορτάζοντας ἔργων, Ἀσιναρίαν τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καλοῦντας. ἡμέραν δὲ ἣν τετάρτῃ φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνὸς, οἱ Ἀθηναῖοι Μεταγειτνιῶνα προσαγορεύουσι. τῶν δ' Ἀθηναίων τοὺς μὲν οἰκέτας ἀποδοῦναι, καὶ τοὺς δημόσιους Συμμάχους, αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Σικελίας φυγόντας, ἐμβαλόντας εἰς τὰς λατομίας, πλὴν τῶν στρατηγῶν· ἐκείνους δὲ ἀποκτεῖναι. ταῦτα προσδεχομένων τῶν Συρακουσίων, Ἑρμοκράτης μὲν εἰπὼν ὅτι τοῦ νικᾶν κρεῖττόν ἐστι τὸ καλῶς χρῆσθαι τῇ νίκῃ, οὐ μετρίως ἐθορυβήθη. Γύλιππον δὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτούμενον ζῶντας ἀγαγεῖν Λακεδαιμονίοις, ὑβρίζοντες ἤδη τοῖς δυστυχήμασιν οἱ Συρακούσιοι, κακῶς ἔλεγον, δημόσιόν τε καὶ τὸν πόλεμον, αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ Λακωνικὸν τῆς ὑπερηφανίας οὐ ῥᾳδίως ἐνεγκόντες· ὡς δὲ Τίμαιός φησι, καὶ μικροληψίαν τινὰ καὶ πλεονεξίαν κατεγνωκότες· ἀρρώστημα πατρῷον·

ἐφ᾽ ᾧ καὶ Κλεανδρίδης ὁ πατὴρ αὐτοῦ δώρων ἁλοὺς ἔφυγε. A
καὶ οὗτος αὐτὸς ἀπὸ τῶν χιλίων ταλάντων, ἃ Λύσανδρος ἔπεμψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ὑφέλομενος τριάκοντα, καὶ κρύψας ὑπὸ τὴν ὄροφον τῆς οἰκίας, εἶτα μηνυθεὶς, αὐθαίρετα πολίτων ἐξέπεσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ Λυσάνδρου βίῳ μᾶλλον διακριβωτέον. Δημοσθένην δ᾽ καὶ Νικίαν ἀποθανεῖν Τίμαιος οὐ φησιν ὑπὸ τῶν Συρακουσίων καταλιθωθέντας, ὡς Φίλιστος ἔγραψε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλ᾽ Ἑρμοκράτους πεμψάντος, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας συνηχούσης, καὶ δι᾽ ἑνὸς τῶν φυλάκων παρόντων, ἀθεῖς δι᾽ ἑαυτῶν ἀποθανεῖν. τὰ μὴν τοι σώματα πρὸς ταῖς πύλαις ἐκβληθέντα, κεῖσθαι φανερὰ B
τοῖς θεωμένοις τὸ θέαμα. πιστεύομεν δ᾽ μέχρι νῦν ἐν Συρακούσαις ἀσπίδα κείμενον πρὸς ἱερῷ δείκνυσθαι, Νικίου μὲν λεγομένην, χρυσοῦ δ᾽ καὶ πορφύρας οἷον πρὸς ἀλλήλαις μεμιγμένων δι᾽ ὑφῆς συγκεκροτημένον. τῶν δ᾽ Ἀθηναίων οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθάρησαν ἐν ταῖς λατομίαις ὑπὸ νόσου δ᾽ διαίτης πονηρᾶς, εἰς ἡμέραν ἑκάστην κοτύλας δυοκριθῶν λαμβάνοντες, καὶ μίαν ὕδατος· ὀλίγοι δ᾽ ἐπρεσθήσαν ἀφαιρεθέντες, ἢ καὶ ἀφαιρεθόντες, ὡς οἰκέται. καὶ τοῦτοις ὡς οἰκέταις ἐπώλουν, στίζοντες ἵππον εἰς τὸ μέτωπον. ἀλλ᾽ ἦσαν οἱ καὶ τοῦτο πρὸς τῷ δουλεύειν ὑπο- C
μένοντες. ἐβοήθει δ᾽ καὶ τοῦτοις ἡ τ᾽ αἰδὼς καὶ τὸ κόσμιον. ἢ γὰρ ἠλευθεριῶντο ταχέως, ἢ ἡμιόνιοι παρέμενον τοῖς κεκτημένοις. ἔνιοι δ᾽ καὶ τὰ Εὐριπίδου ἐσώθησαν. μάλιστα γὰρ (ὡς ἔοικε) τῶν ἐντὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ τὴν μοῦσαν οἱ περὶ Σικελίαν· καὶ μικρὰ τῶν ἀφικνουμένων ἑκάστοτε δείγματα καὶ γνώματα κομιζόντων ἐκμανθάνοντες, ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλήλοις. τότε γοῦν φασι τῶν ζωθέντων οἴκαδε συγγενοῖς ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρόνως, καὶ διηγεῖσθαι τοῖς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείθησαν, ἐκδιδάξαντες ὅσα τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνηντο, τοῖς D
δ᾽, ὅτι πλανώμενοι μετὰ τὴν μάχην, τροφῆς καὶ ὕδατος μετέλαβον τῶν μελῶν ἄσαντες. οὐδὲν δ᾽ θαυμάζειν ὅτι τὸ Καυνίου φασὶ πλοίου προσφερομένου τοῖς λιμέσιν, ὑπὸ λῃστῶν διωκομένου, μὴ μάχεσθαι τὸ πρῶτον, ἀλλ᾽ ἀπιέναι· εἶτα μέντοι ἀφικνουμένους εἰ γνώσοιντο ἄσματα τοῦ Εὐριπίδου, φησάντων ἐκείνων, οὕτω παρεῖναι καὶ κατάγειν τὸ πλοῖον. Ἀθηναίοις δέ φασι τὴν συμφορὰν οὐχ ἥκιστα ἀφάτ᾽ ἄγγελον ἄπιστον γενέσθαι. ξένος γάρ τις (ὡς ἔοικεν) ἀποβὰς εἰς Πειραιᾶ, καὶ καθίσας ἐπὶ κουρείου, ὡς ἐγνωκότων ἤδη τῶν Ἀθηναίων, λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῶν γεγενημένων. ὁ δ᾽ κουρεὺς ἀκούσας, πρὶν ἄλλους πυνθάνεσθαι, δρόμῳ συντείνας εἰς τὸ ἄστυ, καὶ προσβαλὼν τοῖς ἄρχουσιν, εὐθὺς κατ᾽ ἀγορὰν ἐνέβαλε τὸν λόγον. ἐκπλήξεως δ᾽ καὶ ταραχῆς (ὡς εἰκὸς) γενομένης, οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες, εἰσήγαγον τὸν ἄνθρωπον· ὡς δ᾽ ἐρωτώμενος παρ᾽ οὗ πυθοίτο, ὅθεν εἶχε φράζειν, δόξας λῃστοῖς τῆκει), καὶ ταραττοντὶ τὴν πόλιν, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον· ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πρῶτον κακὸν ὡς εἶχεν E
ἀπαγγέλλοντες. οὕτω μόλις ὁ Νικίας ὅτις εὐθὺς παθὼν ἃ πολλάκις ἄλλοις προεφώνει.

ob quod Cleandrides item pater eius repetundarum damnatus, exilij causa solum vertit: & hic ipse ex mille talentis, quæ Lysander Spartam misit, depeculatus triginta, quæ sub tecto recondiderat, inde detectus fœdissimè consciuit sibi exilium. Cæterùm hæc in historia Lysandri exequuti sumus fusius. Demosthenem & Niciam perisse Timæus refellit lapidibus ab Syracusanis coopertos, vt Philistus & Thucydides scriptum reliquerunt, sed certiores factos ab Hermocrate quid ageretur, quum nondum dimissa concione misisset ad eos certum, qui ab vno fuit ex custodibus admissus, sibimetipsos mortem cõsciuisse. Corpora tamen ante portam proiecta in publicum ad cuiuslibet spectaculum fuisse. Accepi Syracusis etiam hac ætate ostendi in templo quodam fixum clypeum, quem Niciæ autumant fuisse, auro & purpura affabrè inter se contextis compactum. Athenienses plerique in Latomijs morbo & victu prauo absumpti sunt: siquidem hordei heminę binæ, singulæ aquæ illis in dies præbebantur. Non paucos furreptos venum dedere, aut non cognitos pro seruis distraxere equo in fronte compunctos, ac fuerunt qui præter seruitutem hoc etiam tulere. Verùm subleuauit hos verecundia & modestia sua. quippe vel breui manumissi fuerunt, vel in honore habiti remanserunt apud dominos. Fuerunt & nonnulli Euripidis causa conseruati. Nam præter cæteros interiores Græcos desiderauerunt illius versus ij qui Siciliam incolebant. Quòd si qua specimina & gustus horum adferrent ij qui quotidie appellebant, ea ediscebant, lętique inter se communicabant. Plures autem tunc commemorant, qui sospites domum reuersi sunt, Euripidem benignè salutauisse, ac prędicasse alios fuisse se manumissos, quòd quæ ipsius carmina tenuerant memoria, illos ea docuissent, alios palantes post pugnam fuisse cibo & potu adiutos, quum versus illius canerent. Neque id novum est. quia Caunium nauigium ferunt, quum littori appelleret Siculo prementibus nauibus prædatorijs, Siculos primò nõ recepisse, sed repulisse: tandem rogatos nossentne cantica Euripidis, vbi scire ostenderunt, tum applicare nauigiũ permisisse. Athenięses ferunt hanc cladem maximè propter nuntium noluisse credere. Siquidem peregrinus quidam qui in Pyræum descenderat, & in tonstrina sedebat, quasi re Atheniensibus iam nota, sermonem habuit de gestis illis. Tonsor, vbi audiuit, priusquam divulgarerur apud alios, cursu contendit in vrbem, ac quum ad archontas contulisset se, detulit ilico ea dicta in forum. Pauore & trepidatione haud immeritò insequuta, archontes aduocata cõcione hominem produxere. Qui interrogatus de quo accepisset, quum nihil certi haberet dicere, pro mendace & ciuitatis turbatore in rotam deligatus & diu tortus est, donec aduenerunt qui totam cladem ordine annuntiarunt. Ita tandem fides habita Niciæ est, quum in eas, quas crebrò illis prædixerat, incidisset calamitates.

PLVTARCHI

M. CRASSVS.

M. CRASSVS patrem habuit censorium & triumphalem. Eductus est angustis in ædibus in duorum fratrum contubernio. Fratres eius vxores superstitibus adhuc parētibus duxerant, vtebanturque mensa omnes eadem. Ob quod vel maximè vita temperans fuisse & moderatus videtur. Altero defuncto fratre, vxorem eius duxit, liberosque suos ex illa genuit, neque in his continentia cuiquam cessit Romanorum: licet ætatis progressu stupratæ virginis vestalis Liciniæ aspersus suspicione fuerit. cæterùm Licinia, Plotino quodā accusatore, est absoluta. Possidebat villam illa subvrbanā amœnam, quam dum auferre Crassus vili pretio cupit, eā affectando & colendo in istam incidit suspicionē, atque auaritia quodammodo crimen incestus diluens, à iudicibus liberatus est. Liciniam tamen non antè dimisit quam prędio esset potitus. Perhibent Romani multarum Crassi virtutum vnū hoc vitium luminibus obstruxisse auaritiam. In specie quidem erat vnum: verùm, omniū in eo vitiorum quum esset valentissimum, offuscauit cætera. Indicia eius auaritiæ hæc potissima censent, rationē quęstus & facultatum amplitudinem. Nam quum ab initio non excederent septuagies bis 1-1s, inde rempublicam tractans, decimam facultatum suarum partem Herculi sacrasset, præbuisset etiam populo epulum, ad hæc singulis ciuibus Romanis tesseram annonariam trium mensium de suo dedisset, tamē antequam ad bellum Parthicum proficisceretur, subducto secum fortunarum suarum calculo, reperit incensu millies septingenties quater 1-1s. Harum diuitiarum pleraque, si cum illius proferenda ignominia veritas est, ex igne & bello conflauit, ex publicis calamitatibus maximum quæstum faciens. Siquidem quum Sylla capta vrbe bona ad se interemptorum subhastaret, prædā eam suam & censens & appellans, idque agens vt quamplurimis ex potentissimis ciuibus illud inureret piaculum, nullum donum vel sectionem repudiauit. Iam considerans pestes vrbis Romæ cognatas & familiares, ædificiorum propter molem & frequentiā, incendia ac sedimenta, seruos comparauit architectos & fabros. Quibus ad quingentos paratis, emptitabat inflammata & vicina inflammatis, quæ domini metu & incertitudine casus vili pretio dimittebant. Ita pars vrbis maxima in illis recidit mancipium. Qui quum manum tantam haberet artificum, nisi propriam domum nihil ipse ædificauit, cupidos dicens ædificandi, à semetipsis euerti sine aduersarijs. Ciuibus verò, qui ædificare vellent, operas eorum locabat mercede, ac simul areæ spatium cuique pro suo arbitrio ad ædificandum vendebat. Multas possidebat argentifodinas, agrum pretiosum, multosque qui eum exercerent. Veruntamen omnia hæc minimè sunt cum seruorum pretio comparanda:

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΜΑΡΚΟΣ ΚΡΑΣΣΟΣ.

ΜΑΡΚΟΣ ὁ Κράσσος, τῶν ἡμετέρων καὶ θριαμβικῶν πατέρων· ἐτράφη δὲ ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ μετὰ δυοῖν ἀδελφῶν. καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γυναῖκες ἦσαν, ἔτι τῶν γονέων ζώντων· καὶ πάντες ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐφοίτων τράπεζαν. ὅθεν οὐχ ἥκιστα δοκεῖ καὶ διὰ τοῦτο σώφρων καὶ μέτριος γενέσθαι περὶ τὴν διαίτην. ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀδελφῶν τὴν γυναῖκα συνῴκησε, καὶ τοὺς παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἧττον καὶ περὶ ταῦτα Ῥωμαίων ἄπακτος γενόμενος. καίτοι παρθένων καθ' ἡλικίαν, αἰτίαν ἔσχε Λικινίαν σωιέναι τῶν Ἑστιάδων μιᾶς παρθένων· καὶ δίκην ἔφυγεν ἡ Λικιννία, Πλωτίνου τινὸς διώκοντος. ἣν δὲ παράσχον αὐτῇ καλὸν, ὃ βουλόμενος λαβεῖν ὀλίγης ἡμέρας ὁ Κράσσος, καὶ διὰ τοῦτο παρεκείμενος ἀεὶ τῇ γυναικὶ καὶ θεραπεύων, εἰς τὴν ὑποψίαν ἐκείνῳ ἐνέπεσε· καὶ τόπον διὰ τὴν φιλοπλουτίαν τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς ἀπολυσάμενος, ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφείθη. τὴν δὲ Λικιννίαν οὐκ ἀνῆκε πρότερον ἢ τοῦ κτήματος κρατῆσαι. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν λέγουσι, πολλαῖς ἀρεταῖς τοῦ Κράσσου κακίαν μόνον ἐπισκοτῆσαι, τὴν φιλοπλουτίαν. ἔοικε δὲ μία, πασῶν δὴ ἐρρωμενεστάτη τὴν ἐν αὐτῷ κακίαν γενομένη, τὰς ἄλλας ἀμαυρῶσαι. τεκμήρια δὲ τῆς φιλοπλουτίας αὐτοῦ μέγιστα ποιοῦσι, τόν τε τόπον τοῦ πολεμοῦ, καὶ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος. τελευταῖον γὰρ οὐ πλείω κεκτημένος ἢ χιλίων ταλάντων, εἶτα τοῦδε τὴν πολιτείαν ἀποθύσας μὲν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν δεκάτων, καὶ τὴν δημοσίαν ἑστίασας, δεῖν δὲ μηνῶν ἑκάστῳ Ῥωμαίων σιτηρέσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρεσχεν, ὅμως πρὸ τῆς ἐπὶ Παρθυαίους στρατείας, αὐτὸς αὐτῷ λογισμὸν τῆς οὐσίας, εὗρεν ἑκατὸν ταλάντων ἡμιμναῖον πρὸς ἑπτακισχιλίοις. τὰ δὲ πλεῖστα τούτων, (εἰ δεῖ μετὰ βλασφημίας εἰπεῖν τὸ ἀληθές) ἐκ πυρὸς ἐκαίετο καὶ πολέμου, ταῖς κοιναῖς ἀτυχίαις προσοδῷ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. ὅτε γὰρ Σύλλας ἑλὼν τὴν πόλιν, ἐπώλει τὰς οὐσίας ἀνηρημένων ὑπ' αὐτοῦ, λάφυρα καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, καὶ βουλόμενος ὅτι πλείστοις καὶ ἀκρατήτοις προσομόρξασθαι τὸ ἄγος, οὔτε λαμβάνων οὔτε ὠνούμενος ἀπεῖπε. πρὸς δὲ τούτοις, ὁρῶν τοὺς συγγενεῖς καὶ συνοίκους τῆς Ῥώμης κῆπους, ἐμπρησμοὺς καὶ συνοικίσεις, διὰ βάρος καὶ πλῆθος οἰκοδομημάτων, ἐωίει δούλοις ἀρχιτέκτονας καὶ οἰκοδόμους. εἶτ' ἔχων τούτοις ὑπὲρ πεντακοσίους ὄντας, ὠνεῖτο τὰ καιόμενα καὶ γειτνιῶντα τοῖς καιομένοις, διὰ φόβον καὶ ἀδηλότητα, τῶν δεσποτῶν ἀπὸ ὀλίγης ἡμέρας προεμένων· ὥστε τῆς Ῥώμης τὸ πλεῖστον μέρος ὑπ' αὐτῷ γενέσθαι. τοσούτοις δὲ κεκτημένος τεχνίταις, οὐδὲν ᾠκοδόμησεν αὐτὸς, ἢ τὴν ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ' ἔλεγε τοὺς φιλοικοδόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύεσθαι, χωρὶς ἀνταγωνιστῶν. ὄντων δὲ αὐτῷ παμπόλλων ἀργυρείων, πολυτιμήτου δὲ χώρας. καὶ τῶν ἐργαζομένων ἐν αὐτῇ, ὅμως οὐδὲν ἡγήσατο μηδὲν εἶναι τοσαῦτα πολλὰ πρὸς τὴν τῶν οἰκετῶν ἡμῶν·

τοσούτους ἐκέκτητο καὶ τοιούτους, ἀναγνώστας, ὑπογραφεῖς, ἀργυρογνώμονας, διοικητάς, τραπεζοκόμους· αὐτὸς ὑπισχνούμενος μανθάνοντι καὶ παρεστὼς καὶ διδάσκων, καὶ ὅλως νομίζων τῶν δεσπότῃ παρεσκευὴν μάλιστα τῶν περὶ τοὺς οἰκέτας ἐπιμέλειαν, ὡς ὄργανα ἔμψυχα τῆς οἰκονομικῆς. καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς ὁ Κρασσος, εἴπερ (ὡς ἔλεγεν) ἡγεῖτο τὰ μὲν ἄλλα δι' ἑτέρων οἰκετῶν χρῆναι, τοὺς δὲ οἰκέτας δι' αὐτῶν κυβερνᾶν. τῶν γὰρ οἰκονομικῶν, ἐν ἀψύχοις χρηματιστικῶν οὖσαν, ἐν ἀνθρώποις πολιτικῶν γιγνομένην ὁρῶμεν. ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἴσως, ὃ μηδένα νομίζειν μηδὲ φάσκειν εἶναι πλούσιον, ὃς οὐ δυνάσεται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον. Ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται, κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον. ὥστε ὁ περὶ πόλεμον πλοῦτος, ἀόριστος, καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρτημένος. ἐκεῖνος γὰρ ἐπεὶ κατ' ἄνδρα νείμας ἑκάστῳ δέκα καὶ τέτταρα πλέθρα γῆς, ἔγνω πλέον ἀπιστοῦντας, Μηδεὶς (ἔφη) γνοίη Ῥωμαίων ὀλίγῳ κεκρυμμένος τῶν τρεφόντων ἀφικόμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς ξένους ἦν φιλότιμος ὁ Κρασσος. ἀνέῳκτο γὰρ οἰκία πᾶσι, καὶ τοῖς φίλοις ἐδανείζετο ἄνευ τόκων· ἀπῄτει δὲ ἀποτίμησις τοῦ χρόνου παρελθόντος εἰς ὃν ἐδανείζετο, καὶ τὸ πρᾶγμα, πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστερον. ἐν δὲ τοῖς δείπνοις, ἡμερὸν κλῆσιν ὡς τὰ πολλὰ δημοτικὴν καὶ λαοδῆ· ἡ δὲ εὐτελεία τῶν καθαριότητα καὶ τῶν φιλοφρονήσεων ἡδίονα τὸν πολυτελοῦς εἶχε. παιδείας δὲ τῆς περὶ λόγον, μάλιστα μὲν ὁ ῥητορικὸν καὶ χρειῶδες εἰς πολλοὺς ἤσκησε· καὶ γυμνάζειν δεινὸς εἰπεῖν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων, ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ τοῖς εὐφυεστάτοις ὑπερέβαλεν. τοσαῦτα γὰρ οὕτω δίκαιον φασὶ μικρὰν οὐδὲ εὐκαταφρόνητον γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαράσκευος ἦλθεν. ἀλλὰ καὶ Πομπηίου πολλάκις ἀκουσάντος καὶ Καίσαρος ἀξιωσαντος καὶ Κικέρωνος, ἐκεῖνος ἀνεπλήρου τὴν σιωπηρείαν, καὶ μᾶλλον ἤρεσκεν, ὡς ἐπιμελὴς καὶ βοηθητικός. ἤρεσκε δὲ καὶ τοῖς δεξιώσεσι καὶ προσαγορεύσεσι φιλάνθρωπον αὐτὸν καὶ δημοτικόν. τοσοῦτον γὰρ οὕτως ἀπῄτησε Ῥωμαίων ἀδόξῳ καὶ ταπεινῷ Κρασσος, ὃν ἀσπασάμενον οὐκ ἀντιπροσηγόρευσεν ἐξ ὀνόματος. λέγεται δὲ καὶ πολυμαθὴς καθ' ἱστορίαν γενέσθαι καὶ μὴ καὶ φιλοσοφήσαι τοῖς Ἀριστοτέλους λόγοις προσχήμενος. ὧν διδάσκαλον εἶχεν Ἀλέξανδρον, ἄνθρωπον εὐκολίας καὶ πραότητος ἀπόδειξιν διδόντα τῶν πρὸς Κρασσον σιωπήσαι. οὐ γὰρ ῥᾴδιον ἀποφήσασθαι πότερον προσῆλθεν αὐτῷ πενέστερος, ἢ προσελθὼν ἐγένετο. μόνος δὲ ὧν ἀεὶ τῶν φίλων αὐτῷ συναποδημῶν, τέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὁδόν, καὶ τοῦτ' ἐπαινεθὲν ἀπῄτει παρὰ τῆς ὑπομονῆς, οὐδὲ τὴν πενίαν ὁ πλήμων ἀδελφόφορον ἡγούμενος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. ἐπεὶ δὲ Κίννα καὶ Μαρίου κρατήσαντος, ἀνθρώποι ἦσαν ἔνδηλοι κακοῦντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ἐπὶ δυαιρέσει δὲ ἀκμῆς καὶ ὀλέθρῳ τῶν ἀρίστων, οἱ μὲν ἐγκαταληφθέντες, ἀπέθνησκον· ὧν ἦν καὶ ὁ πατὴρ Κρασσου καὶ ὁ ἀδελφός. αὐτὸς δὲ νέος ὢν πρωτάπασι, τὸ μὲν αὐτίκα δεινὸν ἐξέφυγε· πρώτην δὲ περιβαλόμενον ἑαυτὸν ἀποθανούμενον καὶ κωκυτοῦμενον ὑπὸ τῶν τυράννων, δεῖς φίλους δυαλαβὼν, καὶ θεραπαίνας δέκα, τάχει δὲ ὑπερβάλλοντι χρησάμενος, εἰς Ἱσπανίαν ἔφυγε, γεγραμμένου πάλαι στρατηγοῦντος αὐτόθι τοῦ πατρὸς, καὶ φίλους πεποιημένος. θαυμαστὸν δὲ πρὸς τὴν περιδεεῖς, καὶ τὴν ὠμότητα τὴν Μαρίου, καθάπερ ἐφεστῶτος αὐτοῖς, τρέμοντας,

A Tam multos tamque habebat excellentes, lectores, amanuenses, argentarios, dispensatores, structores. Assistebat ipse discentibus, attendebat, atque etiam docebat eos. Breui putabat seruorum quasi viuorum rei familiaris organorum præcipuè ad dominos pertinere curam. Rectè id quidem Crassus, si (vt dicebat) ita sentiebat, cætera per seruos, ipsos verò esse per patremfamiliàs regendos seruos. Quippe œconomicam, quæ est disciplina tuendæ rei familiaris, quum sit inanimatis quæstuaria, in hominibus artem effici videmus politicam & ciuilem. Illud parum rectè, quòd nemi-
B nem censeret vel prædicaret diuitem esse qui suis fructibus exercitum alere non posset. Bellũ enim, vt ait Archidamus, certum modum non habet pabuli. itaque opes ad bellum definiri nequeunt. Ac longè à Marij fuit sententia remotus. Ille enim, quum viritim agri iugera quaterna dena diuisisset, plura autem milites cognouisset flagitare: Absit, *inquit*, vt ciuis Romanus vllus eum qui alere ipsum queat existimet exiguum. Erat in hospites tamen prolixus Crassus: siquidem patebat omnibus domus eius, atque amicis mutuò dabat sine fœnore: verum elapso tempore, id quod credide-
C rat repetebat præcisè, & euadebat hoc gratuitum multis odiosius vsuris. Mensa eius, quum quos ad cœnas inuitasset, ciuilis erat & popularis, ac habebat mundiciem & comitatem iucundiorem hæc frugalitas sumptuosa. Ex literarum studio artem oratoriam & eam qua vti in publico posset potissimùm est meditatus. Qui quanquam esset inter Romanos eloquentissimus, sedulitate tamen & labore superauit summè ad eam artem factos. Nullam enim referunt causam fuisse adeò tenuem & leuem, ad quam imparatus accederet: sed Pompeio frequenter & Cæsare recusante dicere ac Ci-
D cerone, ille absoluebat defensionem. Qua de causa imprimis gratus fuit, tanquam solicitus & ad succurrendum promptus. Grata fuit etiam eius in complectendo & salutando humanitas atque popularitas. Nulli enim ciui Romano occurrebat tam obscuro vel abiecto, quem salutantem non nomine suo resalutaret. Perhibetur historiæ quoque fuisse studiosus, & verò etiam aliquid philosophiæ operæ dedisse, addictus Aristotelis scriptis, quorum habuit Alexandrum doctorem. Is facilitatis & mansuetudinis documentũ ex Crassi contubernio dedit: quippe non facilè dixeris, egentior ad illum venerit, an apud eum factus sit.
E Solus enim ex amicis peregrinantem semper comitans lecticam accipiebat, quam reposcebatur reuersus. Hem patientiam, quum tamen paupertatem professio huius miseri non numeraret indifferentem. Verùm hæc infrà. Quũ Cinnæ & Marij arma valerent, protinus ambiguum erat nemini redire hos non ad salutem patriæ, sed planè ad cædem & perniciem optimatium: quorũ pars, quos illi occupauerunt, necati sunt. Inter eos Crassi pater & frater fuere. Ipse iuvenis præsens defugit periculum. Cęterùm quia à tyrannis se vndique cinctum captari aduertit, tres amicos & seruos decẽ
F secum trahens, profugit incredibili celeritate in Hispaniam, quòd pridem illic in parentis prætura fuisset, amicosque sibi adiunxisset. Quum verò reperisset pauore omnes consternatos, atque sæuitiam Marij quasi præsentis exhorrescentes,

apud nullum ausus fuit se detegere, sed agrum ma- A
ritimum Vibij Paciani ingressus, in quo ampla
erat spelunca, eò abdidit se, atque ad Vibium pe-
riclitandum vnum servum misit viatico quoque
iam deficiente. Vibius re nuntiata, exultauit eius
incolumitate, acceptoque comitatus numero &
loco, non inuisit ipse eum, verùm accito procura-
tori prædiorum præcepit vt cœnam quotidie ap-
pararet, eamque ad petram deportaret, qua ibi re-
licta silentio abiret, neu curiosè rimaretur vel
scrutaretur, denuntiata nece si id faceret, & si se
addiuisset libertate ostensa. Ea spelunca haud
procul abest à mari, quam rupes coeuntes vndiq; B
claudunt, tenuemque & lenem auram intromit-
tunt. Vbi ingressus sis, altitudo exurgit ingens,
atque in spatio interiore sinus habet inter se per-
uios mirè laxos. Neque verò aquæ exors est vel
luminis, sed fons delabitur ex rupe amœnissimi
laticis. Rimæ petræ natiuæ, quà maximè coit, lu-
men extrinsecus excipiunt, estque lucidus inter-
diu locus. Interior aer non madet, sed est purus,
quòd liquorem & madorem in fontem exprimat
densitas petræ. Agenti ibi Crasso afferebat procu-
rator quotidiè necessaria: neque hic illos vel vidit
vel cognouit, sed conspiciebatur ipse ab illis qui
tempus sciebant & obseruabant. Cœnæ paratus C
vel ad voluptatem affluens erat, nedum ad neces-
sitatem. quippe statuerat omni benignitate prose-
qui Crassum. Nempe venit ei in mentem ætatem
quoque respicere, quòd admodum esset adole-
scens Crassus, atque aliquid etiam indulgendum
ætatis flori. Nam extra ea quibus opus haberet ni-
hil suppeditare necessarij potius ducebat quàm
prompti esse officij. Itaque ancillas duas venustas
accersit, ac cum his pergit ad mare. Vbi ad locum
ventum est, monstrato ascensu imperat vt sine
trepidatione ingrediantur. Aduenientes Crassus
conspicatus, metuit ne cognitus locus & ipse pro- D
ditus esset. Igitur rogat eas quid quærant & quæ
sint. Vt responderunt doctæ, latentē se ibi dominū
quęrere: perspecto Crassus Vibij cum ipso ludo &
comitate, recepit puellas, easq;, quoad illic hæsit,
retinuit secū. Hę quibus haberet opus significabāt
& renuntiabant Vibio. Earum alteram ait Fene-
stella se iam anum vidisse, ac crebrò ex ipsa audi-
uisse libenter hæc commemorantem & narran-
tem. Postquam ita Crassus menses octo delituit &
transegit, simulatque exitum Cinnæ accepit, pro-
dijt in lucem. Ibi frequentes mortales concurre-
rerunt ad eum. Delectis duobus millibus quingē- E
tis adijt oppida, atque vnam Malacam, vt multi
tradidere, diripuit. Ipsum Crassum tamen aiunt
id inficiatū, &, siquis diceret, repugnare solitum.
Hinc contractis nauibus traiecit in Africam, con-
tulitque se ad Metellum Pium, clarum virum, qui
non contemnendum exercitum conscripserat.
Non diu tamen hæsit apud illum, sed dissensio-
ne inter eum & Metellum orta, ad Syllam contē-
dit, apud quem fuit in summo honore. Vt trans-
misit Sylla in Italiam, omnium iuvenum voluit,
qui ipsum sequerentur, opera vti, atque alium
aliæ rei præfecit. Hic Crassus, quum in Marsos F
ad delectum destinaretur, præsidium postulauit.

οὐδεὶς ἠμέραθεν φανερὸς ἐθάρρησεν, ἀλλ' εἰς αἰγεσὶς ἐμβαλὼν τῶν ἡλίου Οὐιβίου Γαχιαχοῦ, σπήλαιον ἔχοντας ἀμέλγεσθαι, ἔκρυψεν ἑαυτόν. πρὸς ὃ τ' Οὐίβιον ἔπεμψεν ἕνα δοῦλον, ἀποπειρώμενος, ἤδη καὶ τῶν ἐφοδίων ἀπολιπόντων. ὁ δ' Οὐίβιος ἀκούσας, ἥσθη τε ζωγρούμενος, καὶ πυθόμενος ὅ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῷ καὶ τ' τόπον, αὐτὸς μὲν οὐκ ἦλθεν εἰς ὄψιν, τ' δ' τῶν χωρίων ὅπῃ ἔφοιτον προσταξὰς ἀφῆς, ἐκέλευσε καθ' ἡμέραν δεῖπνον πεποιημένον κομίζειν, καὶ ἀφεῖτα πρὸς τὴν πέτραν, ἀπόρρητον σιωπῇ, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν μηδὲ ἐξετάζειν· πρὸς πὼν πολυπραγμονοῦντι, θάνατον, συμπράττοντι δ' τοῦτο πιστῶς, ἐλευθερίαν. ὃ δ' σπήλαιον οὐκ ἄπωθεν μὲν ἐστὶ θαλάσσης, κρημνοὶ δ' περὶ αὐτὸ συμφερόμενοι λεπτὸν καὶ ἀσαφῆ πρὸς ἀπέμποισιν αὔραν ἀνάγεσιν εἴσω. παρεῖται δ' ὕψος τε θαυμαστὸν ἀναπέτεται, καὶ κατ' ἄκρος ἔχει κόλπους δι' ὧν ἀνοιγομένους μεγάλους περιφερείας. ἀμοιρεῖ δ' οὔτε ὕδατος, οὔτε φωτός, ἀλλὰ πηγὴ μὲν ἡδίστου νάματος ὑπορρεῖ πρὸς τ' κρημνόν. αὐτοφυεῖς δ' ῥωχμοὶ τῆς πέτρας, ἣ μάλιστα περιπίπτει τὸ φῶς ἔξωθεν ὑπολαμβάνουσι, καὶ καταλάμπεται ἡμέρας τὸ χωρίον. ὁ δ' ἐντὸς ἀὴρ, ἀσάλακτος καὶ καθαρὸς πυκνότητι τῆς πέτρας, τὸ νοτερὸν καὶ ἀποτηκόμενον εἰς τὴν πηγὴν ἐκπιεζούσης. ἐνταῦθα παρατείνοντι τῷ Κράσσῳ τὰ ὀπτήσιμα καθ' ἡμέραν ἐφοίτα κομίζων ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲν οὐχ ὁρῶν ἐκείνους οὐδὲ γιγνώσκων, ὑπ' ἐκείνων δ' καθορώμενος, εἰδότων καὶ προφυλαττόντων τ' καιρόν. ἐπὶ δ' ἄφθονα καὶ πρὸς ἡδονὴν, οὐ μόνον χρείαν ποιούμενα τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον. ἐγνώκει γὰρ ὁ Οὐίβιος ἁπάσῃ φιλοφρονήσει θεραπεύειν τ' Κράσσον. ᾧ γε καὶ τὸ τῆς ὥρας ἐν νῷ λαβὼν ἐπῆλθεν, ὡς πρυτάπασι νεανίας εἴη, καὶ μὴ καὶ τοῖς καθ' ἡλικίαν ἡδοναῖς αὐτῷ χαριεῖσθαι. ἐπεὶ τοῦ γε χρείου, ἀναγκαίως μᾶλλον ἢ προθύμως ὑπουργοῦντος εἶ. δύο δὴ θεραπαινίδας ὠραιοτάτας ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ὅπῃ τὴν θάλασσαν. ὡς δ' ἦλθεν ὅπῃ τ' τόπον, δείξας τὴν ἄνοδον, ἐκέλευεν εἴσω πορεύεσθαι καὶ θαρρεῖν. οἱ δ' περὶ τ' Κράσσον ἰδόντες προσερχομένας, ἔδεισαν μὴ καταφανὲς καὶ γνώριμον εἴη τὸ χωρίον. ἀνέκρινον δῆθεν αὐταῖς τί βούλονται καὶ τίνες εἰσίν. ὡς δ' ἀπεκρίναντο δεδιδαγμένας, δεσπότην ζητεῖν ἐνταῦθα κρυπτόμενον, μαθὼν ὁ Κράσσος τὸ Οὐιβίου τὴν πρὸς αὐτὸν παιδιὰν καὶ φιλοφροσύνην, ἀπέλαβε ταῖς παιδίσκαις· καὶ σιωπῶσαν αὐτῷ τ' λοιπὸν χρόνον, ὧν ἐδεῖτο φράζουσαν καὶ ἀναγγέλλουσαν πρὸς τὸν Οὐίβιον. τούτων φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβύτιν οὖσαν ὁ Φενεστέλλας ἰδεῖν αὐτὸς, καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημένης ταῦτα καὶ διεξιούσης πρόθυμος. ὁ δ' Κράσσος ἐκτὸς μιῶς οὕτω ἀναγαγὼν καὶ ἀναπλαπεὶς, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν Κίννα τελευτὴν φανερὸς ἠρόμενος, συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐπιλεξάμενος δισχιλίους καὶ πεντακοσίους, ἐπῆρχετο τὰς πόλεις καὶ μίαν γε διήρπασε Μαλακίν, ὡς πολλοί γε γράφασιν· αὐτὸν δέ φασιν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας, ἐκ τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ ἀναπράσας εἰς Λιβύην, ἀφίκετο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἔνδοξον ἄνδρα, συνῴκηκότα στρατιὰν οὐκ ἀκαταφρόνητον. οὐ πολὺ δ' χρόνον ἐνταῦθα παρέμεινεν, ἀλλὰ στασιάσας τῷ Μετέλλῳ, πρὸς Σύλλαν ἀπῆρε· καὶ συνῆν ἐν τοῖς μάλιστα θαυμαζόμενος. ἐπεὶ δ' ἀφικνεῖς εἰς Ἰταλίαν ὁ Σύλλας, πάντας ἠβούλετο τοὺς σὺν αὐτῷ νέους ἔχειν ἐνεργοὺς, καὶ πρὸς ἄλλῳ ἄλλον ἔπαττε πρᾶξιν, ἀποστελλόμενος εἰς Μαρσοὺς ὅπῃ στρατείαν ὁ Κράσσος, ἤτει φύλακας.

(ἐῶ γὰρ ἡ πάροδος τοὺς πολεμίους) εἰπόντος τοῦ Σύλλα πρὸς αὐτὸν ὀργῇ καὶ σφόδρα πρὸς αὐτὸν, Δίδωμί σοι φύλακας, τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφὸν, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, ὧν τοῦδε νόμῳ καὶ ἀδίκως ἀνῃρεθέντων, ἔργῳ μετέρχομαι τοὺς φονεῖς· οὕτω παθὼν τι καὶ παροξυνθεὶς ὁ Κράσσος, διὰ τοῦ ἐξῆλθε· καὶ διὰ τῶν πολεμίων ὡσάμενος διρώστως, δυνάμιν τε συγκλῶν ἤθροισε, καὶ παρῆν αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῷ Σύλλᾳ παρεῖχεν. ἀπὸ ἐκείνων δὲ τῶν πράξεων λέγουσιν αὐτῷ πρῶτον ἐγγενέσθαι τὸν πρὸς Πομπήιον ὑπὲρ δόξης ἅμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν. ὁ γὰρ Πομπήιος ἡλικίᾳ τε λαμπρὸς ἦν αὐτοῦ, καὶ πατὴρ γεγενὼς ἀδοξήσαντος ἐν Ῥώμῃ καὶ μισηθέντος ἔσχατον μῖσος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν ἐξέλαμψεν καὶ διεφάνη μέγας, ὥστε Σύλλαν, ἃ πρεσβυτέροις καὶ ἰσοτίμοις οὐ πάνυ πολλάκις παρεῖχεν, ὑπεξανίστασθαι προσιόντος αὐτοῦ, καὶ κεφαλὴν ἀποκαλύπτεσθαι, καὶ προσειπεῖν αὐτοκράτορα. ταῦτα διέκαμε καὶ παρώξυνε τὸν Κράσσον, οὐκ ἀλόγως ἐλαττούμενον. ἐμπειρίας τε γὰρ ἐνδεὴς ἦν, καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὴν χάριν ἀφήρουν αἱ συγγενεῖς κῆρες, ὑπὸ φεύγων, φιλοκέρδεια καὶ μικρολογία. καὶ γὰρ πόλιν Ὀμβρικὴν Τουρδετανῶν ἑλὼν, ἔδοξε πλεῖστα τῶν χρημάτων σφετερίσασθαι, καὶ διεβλήθη πρὸς Σύλλαν. ἀλλ' ἔνεστι τῷ περὶ τὴν Ῥώμην ἀγῶνι πάντων γνωριμώτατος καὶ τελευταῖος, Σύλλας μὲν ἡττήθη, τῶν κατ' αὐτὸν ὠθούντων υἱῶν καὶ Φιμβριανῶν· Κράσσος δὲ δεξιὸν κέρας ἔχων, ἐνίκησε, καὶ μέχρι νυκτὸς διώξας τοὺς πολεμίους, ἔπεμψε πρὸς Σύλλαν, δεῖπνον αὐτῷ τοῖς στρατιώταις, καὶ τὸ κατόρθωμα φράζων. ἐν δὲ ταῖς προγραφαῖς καὶ δημεύσεσι πάλιν κακῶς ἤκουσεν, ὠνούμενός τε τιμῆς βραχείας μεγάλα πράγματα, καὶ δωρεὰς αὐτῶν. ἐν δὲ Βρεττίοις λέγεται καὶ προγράψαι τινὰ, οὐ Σύλλα κελεύσαντος, ἀλλ' ὅτι χρηματισμῷ. δι' ὃ καὶ Σύλλαν καταγνόντα, πρὸς μηδὲν ἔτι χρῆσθαι δημόσιον αὐτῷ. καίτοι δεινότατος ὢν Κράσσος πολλοὺς δυσθέρατοις κολακείᾳ κατεργάσασθαι, πάλιν δ' αὐτὸς ὑπὸ πολλῶν ἐθεράπευε κολακείας δεύτερος. ἴδιον δὲ κἀκεῖνο περὶ αὐτοῦ λέγεται, φιλοκερδέστατον ὄντα, μάλιστα μισεῖν καὶ λοιδορεῖν τοὺς ὁμοίους. ἡνίκα δὲ Πομπήιος αὐτὸν διήμερον ἐν ἡγεμονίαις, καὶ πρὶν ἢ βουλῆς μεταλαβεῖν, θριαμβεύων, καὶ Μάγνος (ὅπερ ἐστὶ μέγας) ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀναγορευθείς. καί ποτε φήσαντός τινος ὡς Πομπήιος Μάγνος πρόσεστι, γελάσας ἠρώτησεν ὡς πηλίκος. ἀπογνοὺς δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἐξισώσασθαι πρὸς ἐκεῖνον, ὑπεδύετο τὴν πολιτείαν, σπουδαῖς καὶ συνηθείαις καὶ δωρεσμοῖς, καὶ τοῦ συμπροθυμεῖν καὶ συνεξετάζεσθαι τοῖς δεομένοις τὴν τοῦ δήμου, κτώμενος δυνάμιν ἀνύπαλον καὶ δόξαν ἣν Πομπήιος εἶχεν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πραξεῶν. καὶ πρᾶγμα συνέβαινεν αὐτοῖς ἴδιον· μεῖζον γὰρ ἦν ἀπόντος ὄνομα τοῦ Πομπηίου καὶ κρατοῦν ἐν τῇ πόλει, διὰ τὰς πράξεις· παρὼν δὲ πολλάκις ἠλαττοῦτο τοῦ Κράσσου, διὰ τὸ ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα τοῦ βίου, φεύγων τὰ πλήθη, καὶ ἀπαδυόμενος ἐξ ἀγορᾶς, καὶ τῶν δεομένων ὀλίγοις καὶ μὴ πάνυ πρόθυμος βοηθεῖν, ὡς ἀκμαιοτέραν ἔχοι τὴν δυνάμιν ὑπὲρ αὐτοῦ χρώμενος. ὁ δὲ Κράσσος ἐνδελεχὲς τὸ χρήσιμον ἔχων, καὶ ἀπαθὴς ὢν, οὐδὲ δυσπρόσοδος, ἀλλ' ἐν μέσοις ἀεὶ ταῖς σπουδαῖς ἀναστρεφόμενος, τοῦ κοινοῦ καὶ φιλανθρώπου προσεδεῖτο τῆς ἐκείνου σεμνότητος. σώματος δὲ ἀξίωμα, καὶ λόγου πειθὼ, καὶ προσώπου χάριν ἀγωνῶν ἀμφοτέροις ὁμοίως προσφέρειν λέγουσιν.

A erat enim ei præter hostes transeundum. Cui cum stomacho Sylla & acriter respondit, Do præsidium tibi parentem, fratrem, amicos, propinquos: quorum indignè & iniquè interemptorum persequor ab homicidis pœnas. Ita commotus & stimulatus Crassus, confestim profectus est, fortiterque per medios hostes perrupit, magnasque conscripsit copias, atque impigrum in certaminibus se Syllæ præbuit. Ex his factis ortam referunt huius cum Pompeio de gloria contentionem & æmulationem. quippe ætate eo inferior Pompeius, cuius pater infamia Romę flagrauerat, & in sum-
B mo fuerat ciuium odio, illis in bellis effulsit & eluxit magnus: vt Sylla, quæ ætate maioribus ac dignitate paribus perquam rarò tribuebat, assurgeret adeunti, caput aperiret, & salutaret imperatorem. Ea vrebant & mordebant Crassum, licet non immeritò postponeretur Pompeio. Nam & vsu deficiebatur, & factorum eius insiti morbi prodentes se auferebant auaritia & sordes gratiam. Etenim quum oppidum Vmbriæ Tuder cepisset, prædam penè totam habitus est interuertisse. qua de causa apud Syllam est delatus. At magno illo & nouissimo, qui pro portis vrbis cõmissus est, con-
C flictu, Sylla pulsus fuit, profligatis illis qui in cornu eius stabant aliquatenus & obtritis: Crassus verò, qui læuum cornu tenebat, victor fuit, atque, hostes in noctem vsque insequutus, misit ad Syllam cœnam militibus petitum & nuntiatum victoriam. In proscriptionibus & sectionibus rursus malè audiuit, quòd exiguo pretio magnos redimeret census, & dona posceret. In Brutijs proscrisisse eum quendam ferunt, inscio Sylla, tantùm quæstus gratia. Quapropter re comperta, in nullo vsus est eo postea publico negotio. Quanuis autẽ esset ad omnes homines Crassus assentationibus subigendos peritissimus, idem erat tamen vicissim
D adulationibus opportunus omnium. Peculiare insuper de eo hoc narratur, quum esset ipse intentissimus lucro, odio & conuitio persequutum fuisse sui similes. Agitabat eum Pompeij in rebus gerendis successus, & quòd priusquam esset in senatum lectus, triumpharet appellareturq; a ciuibus Magnus. Ac quum aliquando diceret quispiam Pompeium Magnum adesse, ridens quæsiuit, Quàm magnus? Cæterum abiecta spe illum rebus bellicis æquandi, confugit ad togam, atque officijs, defensionibus, mutuum dando, commendando, & suffragando candidatorum petitioni-
E bus, opes & autoritatem comparauit parem atque ex multis magnisque bellis gestis Pompeius habebat. Fuit autem quiddam in illis singulare. Maius erat absentis Pompeij nomen & potentia in vrbe ob res eius bello gestas: præsens verò concedebat frequenter Crasso, quòd ex fastu & grauitata morum multitudinem declinaret, & deuitaret forum, paucis autem & ægrè petentibus advocatum se præberet, quò fauorem haberet vegetiorem, vbi pro se ageret. Crassus verò, cuius patebat perpetuus fructus, qui rarus non erat neque difficilis aditu, sed in medijs voluebatur ne-
F gotijs, ciuilitate ac humanitate antecelluit illius supercilio. Corporis maiestas, facundia, oris blanditia suppetebat (vti ferunt) vtrique ex æquo.

Ad inimicitiam tamen aut ſimultatem non deduxit hæc æmulatio Craſſum. Nam Pompeium & Cæſarem ægrè ferebat quidem in maiore honore eſſe: verùm ei ambitioni offenſionem vel maleuolentiam non adiungebat: licet captus à piratis Cæſar atque in cuſtodia aſſeruatus exclamauerit, Quanto gaudio, Craſſe, perfunderis nũtiata mea captiuitate! Cæterum interceſſit poſtmodum familiaris inter eos vſus. At quum Cæſar in Hiſpaniam prætor profecturus ſoluendo non eſſet, inſtantibus creditoribus & impedimentis eius manũ inijcientibus, ſuccurrit ei Craſſus, explicauitque eum, intercedens pro eo cẽties nonagies nouies 1-1 s. In ſumma quũ diſtracta ciuitas Romana in tres factiones eſſet, Põpeij, Cæſaris, Craſſi, (nam Catonis nomen maius quàm opes erat, & opinio virtutis eius plus pollebat) pars cordatior & conſtantior ciuitatis Pompeium colebat, præceps & leuis ſectabatur Cæſaris ſpes, intermedius Craſſus vtraque vtebatur. In actionibus ſuis fuit vatius plerunque, neque amicus firmus, neque implacabilis inimicus, ſed vtilitate obiecta citò à gratia & ira diſcedebat. Vnde ſæpe homines, ſæpè leges paruo interuallo eaſdem defendit & oppugnauit. Valebat gratia & metu, verum metu præcipuè. vnde qui plurimum negotij ſui temporis magiſtratibus atque ducibus populi exhibuit Sicinius, roganti cuidam, quid vnum non laceſſeret Craſſum, ſed hunc omitteret: Fœnum habet, inquit, in cornu. Solent autem Romani bobus cornu petentibus, quo obuij ſibi cauerent, cornu fœno circumligare. At gladiatorum motus & vaſtitas Italiæ, quæ inde ſequuta eſt, quam multi bellum Spartacium nominant, ex huiuſcemodi eſt cauſa orta: Lentulus Batiatus Capuę gladiatorum familiam alebat. hi magna ex parte Galli erant & Thraces, qui nullum ob ſcelus, ſed iniuria domini vincti & compulſi erant ad artem gladiatoriam diſcendam. Eorum ducendi de fuga Conſilium iniere. Quo detecto duodeoctoginta, qui id reſciuerant, præuenerunt, atque ex popina quadam cultris coquinarijs verubuſq; correptis eruperunt ex oppido. Offenderunt in itinere plauſtra, quæ arma gladiatoria ad aliud oppidum portabant. Hæc rapuerunt armaueruntque ſe. Occupato autem firmo præſidio, duces tres legere, quorum fuit Spartacus primus, ex Thracia ortus de genere paſtorali. Fuit hic non ſolum animo & viribus ingẽs, ſed & ſupra conditionem ſuam prudens modeſtuſq; & ciuilior quàm pro natione ſua. Eius aiũt, quum primùm Romam Venalis ductus eſt, draconem dormientis circumiectum faciem viſum. Vxor autem popularis Spartaci, fatidica & numine afflata Liberi patris, annuntiauit ea re ingentem potentiam horrendamque, quæ deſitura in lætum exitum eſſet, portendi. Hæc tunc quoque cum eo erat, & comitabatur fugientem. Fugauerunt primùm eos qui ex Capua ipſos perſequebãtur. Ibi armis multis bellicis potiti, lęti ſumpſerunt hæc, ac gladiatoria, vt fœda & barbarica, abiecere. Inde Clodius prætor contra hos ex vrbe cum tribus millibus militum miſſus eſt. Obſidente illo ſeruos in monte qui vnum habebat aſperumq; & anguſtum aſcenſum, quem obſepſerat ſtatione,

A οὐ μὴν τοὶ τοὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Κράσσου ἡ κακόνοια ἐξῴκειν τοῦτ' ὁ ζῆλος· ἀλλὰ καὶ Πομπηΐῳ καὶ Καίσαρι λυμαινομένοις ὑπὸ αὐτοῦ ἤλγει, τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ ταύτῃ δυσμενῆ ἢ κακοήθειαν οὐ συνῆπτε. καίτοι Καῖσαρ, ὑπὸ λῃστῶν ἁλοὺς ἐν Ἀσίᾳ, καὶ φεύγοντος, ἀνεβόησεν, Ἡλίκης, ὦ Κράσσε, χαρᾶς ἀπολαύσῃς, πυθόμενος τὴν ἐμὴν ἅλωσιν; ἀλλ' ὕστερον γε φιλικῶς ἀλλήλοις τοῖς τρόποις ἐφέροντο, καί ποτε τῷ Καίσαρι μέλλοντι μὴν εἰς Ἱσπανίαν ἐξιέναι στρατηγῷ, χρήματα δι' ὀλίγον ἔχοντι, τῶν δανειστῶν ἐπιπεσόντων, καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἐπιλαμβανομένων, ὁ Κράσσος οὐ παρεῖδεν, ἀλλ' ἀπήλλαξεν, ὑποθεὶς αὐτὸν ἔλυσεν τριάκοντα καὶ ὀκτακοσίων ταλάντων. καθόλου δὲ τῆς Ῥώμης εἰς τρεῖς νενεμημένης δυνάμεις, τὴν Πομπηΐου, τὴν Καίσαρος, τὴν Κράσσου, (Κάτωνος γὰρ ἡ δόξα μείζων ἦν τῆς δυνάμεως, καὶ θαυμαζόμενον πλέον ἔχων) ἡ μὲν ἔμφρων καὶ καθεστῶσα μεῖς ἐν τῇ πόλει Πομπήϊον ἐθεράπευε· τὸ δὲ ὀξὺ καὶ φερόμενον μετ' εὐχερείας, ταῖς Καίσαρος ἐλπίσιν ἐπηκολούθει· Κράσσος δὲ μέσος ὢν, ἀμφοτέραις ἐχρῆτο, καὶ πλείστας μεταβολὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβαλόμενος, οὔτε φίλος ἦν βέβαιος, οὔτ' ἀπήνεστος ἐχθρός, ἀλλὰ ῥᾳδίως καὶ χαίειν καὶ ὀργῆς ἐξέπιπτεν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὥστε πολλάκις μὲν ἀνθεστῶτα, πολλάκις δὲ νόμων ἐν ὀλίγῳ φανῆναι τῶν αὐτῶν ζωπυρήσεως καὶ ἀντιδίκης. ἔχρε δὲ χαίειν καὶ φόβῳ, φόβῳ δὲ ὀλίγον ἔλαττον. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρεχὼν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχοσι καὶ δημαγωγοῖς, Σικίννιος, πρός τ' εἰπόντα, ἵ δὲ μόνον οὐ παρατάττῃ τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτὸν, χόρτον ἔχειν φησὶν ὅτι τοῦ κέρατος. εἰώθασαν δὲ Ῥωμαῖοι τὸν κυείποντα τῶν βοῶν, ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας. ἡ δὲ τῶν μονομάχων ἐπανάστασις καὶ λεηλασία τῆς Ἰταλίας, ἣν οἱ πολλοὶ Σπαρτάκειον πόλεμον ὀνομάζουσιν, ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. Λέντλου τινὸς Βαπιάτου μονομάχους ἐν Καπύῃ τρέφοντος, ὧν οἱ πολλοὶ Γαλάται καὶ Θρᾷκες ἦσαν, οὐκ ἐξ αἰτίας οὐ πονηρᾶς, ἀλλ' ἀδικίᾳ τοῦ πριαμένου, συνειρχθέντες ὑπὸ ἀνάγκης ὅτι τῶν μονομαχεῖν, ἐβουλεύσαντο μὲν ἀφανεῖς φεύγειν· γνωρισθεὶς δὲ μηνύσεως, οἱ προαισθόμενοι καὶ φθάσαντες, ὀγδοήκοντα δυεῖν δέοντες, ἐκ τινος ὀπανείου κοπίδας ἀράμενοι καὶ ὀβελίσκους, ἐξεπήδησαν· ἐντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἁμάξαις ὅπλα κομιζούσαις μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν, ἀφήρπασαν καὶ ὡπλίσαντο· καὶ τόπον τινὰ καρτερὸν καταλαβόντες, ἡγεμόνας εἵλοντο τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θρᾷξ τοῦ Νομαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ ῥώμην ἔχων, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων, καὶ τοῦ γένους Ἑλληνικώτερος. τοῦτον δὲ λέγουσι, ὅτε πρῶτον εἰς Ῥώμην ὤνιος ἦλθε, δράκοντα κοιμωμένῳ περιπεπλεγμένον φανῆναι περὶ τὸ πρόσωπον. ἡ γυνὴ δὲ ὁμόφυλος οὖσα τοῦ Σπαρτάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ἔφραζε τὸ σημεῖον εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ αὐτὸν εἰς δυτυχὲς τέλος ἐσομένης δυνάμεως· ἣ καὶ τότε συνῆν αὐτῷ καὶ συνέφευγε καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὡπλίζετο, καὶ πολλῶν ὅπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμικῶν, ἄσμενοι ταῦτα μετελάμβανον, ἀπορρίψαντες ὡς ἄτιμα καὶ βάρβαρα, τὰ τῶν μονομάχων. ἔπειτα Κλωδίου στρατηγοῦ μετὰ τεσσαρακοσίων πεμφθέντος ἐκ Ῥώμης, καὶ πολιορκοῦντος αὐτοὺς, ἐν ὄρει μίαν ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλώδιος ἐφεώρα,

δι' ἀκρα χρημνοῖς ἀποτόμοις καὶ λιαπάδας, ἄμπελον ὑπ πολλῶ ἀγρίδιον ὑπὸ πολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημάτων τὰ χρήσιμα· καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐτῶν κλιμακίδας διὰ τόνους καὶ βαθείας, ὥστ' ἀπωθεν ἀπαρτησιμίας τοῦδε ὁ χρημνοῦδες ἀπίεσθαι τῶν ὑπὸ πέδων, κατέβαινον ἀσφαλῶς δι' αὐτῶν, πλὴν ἑνός. οὗτος γὰρ ὅπλων ἕνεκα μείνας, ἐπεὶ κατέβησαν, ἠφίει κάτω τὰ ὅπλα, καὶ βαλὼν ἄπορον, τελευταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. ταῦτ' ἠγνόουν οἱ Ῥωμαῖοι· δι' ὃ καὶ προσελθόντες αὐτοῖς, ἐξέπληξαν τῇ αἰφνιδίῳ, καὶ φυγῆς γενομένης, ἔλαβον τὸ στρατόπεδον. καὶ προσεγίνοντο πολλοὶ τῶν αὐτόθι βοτήρων καὶ ποιμένες αὐτοῖς, πλῆκται καὶ ποδώκεις ἄνδρες· ὧν τοῖς μὲν ὅπλιζον, τοῖς δ', προδρόμοις καὶ φιλοῖς ἐχρῶντο. δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρατηγὸς, Γούπλιος Βαρῖνος, οὗ πρῶτα μὲν ὑποστρατηγὸν Φουρίου, ἔχοντα δισχιλίους στρατιώτας, ἐτρέψαντο συμβαλόντες. ἔπειτα σύμβουλον αὐτῷ καὶ συναρχοντα Κοσσίνιον ἀποστάλεντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως ὑπιτηρήσας ὁ Σπάρτακος λουόμενον περὶ Σελινοῦντα, μικρὸν ἐδέησε συναρπάσαι. χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις ἐκφυγόντος, οὐδὲν μὲν ἐκράτησε τῆς ἀποσκευῆς. ἐκ πεδοῦ δὲ κατέχων καὶ διώκων φόνῳ πολλῷ τὸ στρατόπεδον εἷλεν. ἔπεσε δὲ καὶ Κοσσίνιος. αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν δυσὶ μάχαις πολλαῖς καταγωνισάμενος, τέλος τοῖς τε ῥαβδούχοις ὑπ τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβὼν, ἤδη μὲν μέγας καὶ φοβερὸς ἦν· ἐφερόνει δὲ τὰ εἰκότα, καὶ μὴ προσδοκῶν ὑπερβαλέσθαι τὴν Ῥωμαίων δύναμιν, ἤλπιζε τὴν Ἄλπεις τὸν στρατὸν, ὁρμῶντος δεῖν ὑπερβαίνοντας αὐτοῖς ὑπὲρ τὰ οἰκεῖα χωρεῖν, τοῖς μὲν εἰς Θρᾴκιον, τοῖς δὲ εἰς Γαλατίαν. οἱ δὲ, πλήθει τε ὄντες ἰσχυροὶ καὶ μέγα φρονοῦντες, οὐχ ὑπήκουον, ἀλλ' ἐπόρθουν ὑπὲρ πορευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. οὐκέτ' ὄνον τὸ παρ' ἀξίαν καὶ τὸ αἰσχρὸν ἐνόχλει τῆς ἀποστάσεως τὴν σύγκλητον· ἀλλὰ δὴ λοιπὰ φόβον τε καὶ κίνδυνον, ὡς πρὸς ἕνα τῶν δυσκλεωτάτων πολέμων καὶ μεγίστων ἀμφοτέροις ἐξέπεμπον τοῖς ὑπάτοις. ὧν Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν ὕβρει καὶ φρονήματι, τῶν Σπαρτακίων ἀπεκρούσθη, ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἄπορον διέφθειρε. Λέντλου δὲ τὸν Σπάρτακον μεγάλοις στρατοπέδοις προσελαύνοντος, ὁρμήσας ὁμόσε, καὶ μάχῃ συνάψας, ἐκράτησε μὲν τῶν πρεσβυτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν. ὠθουμένῳ δὲ αὐτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσσιος ὁ τῆς πρὸς Πάδον Γαλατίας στρατηγὸς ἔχων μυρίους, ἀπήντησε· δι' ἡνιόχου μάχης κρατηθεὶς, καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν, μόλις αὐτὸς ἐξέφυγε· τοῦδ' ἡ βουλὴ πυθομένη, τοῖς μὲν ὑπάτοις πρὸς ὀργὴν ἐκέλευσεν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσον δὲ τὸν πολέμου στρατηγὸν εἵλοντο. καὶ πολλοὶ δόξῃ αὐτῷ καὶ φιλίᾳ συνεστράτευον τῷ ὑπατικῷ. αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμεινε πρὸ τῆς Πικηνίδος, ὡς τὸν Σπάρτακον ἐκεῖ φερόμενον δεξόμενος. Μόμμιον δὲ πρεσβυτὴν ἄγοντα δύο τάγματα, κύκλῳ περιέπεμψεν, ἕπεσθαι κελεύσας τοῖς πολεμίοις, συμπλέκεσθαι δὲ μὴ, μηδὲ ἀψιμαχεῖν. ὁ δὲ ἅμα τῷ πρῶτον ἐπὶ ἐλπίδος γενέσθαι, μάχῃ θέρμος ἠπήντα· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δὲ αὖθις τῶν ὅπλων φεύγοντες ἐσώθησαν. ὁ δὲ Κράσσος αὐτόν τε τὸν Μόμμιον ἐδέξατο τραχέως, καὶ τοὺς στρατιώτας ὁπλίζων αὖθις, ἐπηνεσε τῶν ὅπλων, ὅτι φυλάξοιεν. πεντακοσίους δὲ τοὺς πρώτους, καὶ μάλιστα τοὺς φεύγειν, εἰς πεντήκοντα δραχμὰς δεκάδας, ἀφ' ἑκάστης ἀπέκτεινεν ἕνα τὸν κληρῳ λαχόντα· πάτριόν τι τοῦτο δρᾷ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγαγών. καὶ γὰρ αἰσχύνη τοῦ θανάτου τῷ ἔθνει πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φεικώδη, καὶ σκυθρωπὰ πρὸς τὴν κόλασιν, ἀπόντων θεωμένων.

A cæteris partibus abruptas rupes atque crepidines, frequenti autem labrusca erat in supercilio vestitus, ex ea palmites, qui esse vsui possent, secuerunt, scalasq; complicauerunt validas & longas, vt supernè ex rupe suspensæ pertinerent ad planiciem. His sine periculo descenderunt præter vnum, qui armorum causa remansit. Vbi descenderunt, demisit ea, inde omnium postremus euasit ipse quoq;. Hęc latuerunt Romanos. quare adorti eos sunt, ac repentino aduentu perculere, pulsisq; his, castra cepere. Frequentes ibi eius regionis bubulci pastoresq;, strenui viri & pernices, aggregauerunt se ad
B illos: quorum partim armauerunt, partim pro antecursoribus & leui armatura sunt vsi. Alter inde aduersus eos dux mittitur P. Varinus. cuius primò legatum Furium cum duobus millibus militum signis collatis profligauerunt. Hinc consiliariũ eius & collegam Cossinium cum valida manu missum nihil propius factum est quàm vt lauantem ad Salinas Spartacus circumvenerit & oppresserit. quẽ, quum ægrè & difficulter aufugisset, extemplo exuit impedimentis, ac vestigijs institit magna cæde persequi, castraque eius expugnauit. Cecidit etiam Cossinius. Ipsum prætorem crebris alijs prę-
C lijs fudit. cepit denique lictores eius & equum. Vnde ingens iam & formidabilis erat. Verumtamẽ instituit consilium suum sapienter. Quum enim opes Romanas opprimere diffideret se posse, mouit cum exercitu versus Alpes, censuitque ijs superatis domum cuiq; abeundum, alijs in Thraciam, alijs in Galliam. At illi numero subnixi & elati animis non auscultabant ei, sed Italiam populabundi percursabant. Igitur non iam indignitas & turpitudo rebellionis solicitauit senatum, verùm ob metum & periculum quasi ad vnum ex grauissimis & maximis bellis ambos consules misit, quorum Gellius cohortes Germanicas contemptu &
D arrogantia diuulsas à Spartacijs repentino adventu omnes oppressit: Lentulus magnis copijs circumvallauit Spartacum, qui huius legatos adortus pugna commissa fudit, atque omnibus exuit impedimentis. Contendenti ad Alpes Galliæ circumpadanæ occurrit prætor Cassius decẽ millibus militum, atq; acie fusus multos milites amisit, ipse ægrè fuga quæsiuit salutem. His nuntiatis senatus infensus iussit consulibus nihil pro imperio agere, & bellum Crasso mandauit. Eum multi ex nobilitate autoritatis eius & amicitiæ causa sequuti sunt. Hic pro agro Piceno consedit tendentem
E illuc Spartacum excepturus. Legatum Mommium cum duabus legionibus circummisit imperans vt hostes sequeretur, signa non conferret neque lacesseret eos. Ille verò, vt primùm oblata spes est, manum cõseruit, & fusus est: multi cecidere, multi abiectis armis fuga salutem petiere. Crassus ipsum Mommium asperè increpauit, milites iterum armans sponsores exegit arma non amissuros. Quingentos primos, à quibus initium fugæ ortum fuerat, decimauit. quod vetus supplicij genus longo interuallo reduxit in exercitu. Huic enim generi pœnæ adiuncta infamia est: inspectantibusque
F omnibus horrendum & triste spectaculum editur.

Ita correctis militibus duxit in hostem. At Spartacus cessit per Lucaniam ad mare. In freto nauigia prædatoria Cilicum nactus, animum adiecit ad tentandam Siciliam, ac, duobus millibus armatorum in eam insulam coniectis, bellum seruile illic denuò consciuit, quod non ita dudum sopitum facilè potuit pestiferis facibus resuscitari. At Cilices inito cum eo pacto muneribusq; acceptis imposuerunt ei ac subduxerunt se. Ita recepit se à mari, atq; in Rheginorum consedit peninsula. Ibi superuenit Crassus. qui videns naturam loci quid faciundum esset subijcientem, fauces muro institit sepire, simul vt otium militibus, & hostibus commeatus facultatē adimeret. Quod, etsi grande esset & laboriosum opus, breui spatio tamen præter omnium opinionem perfecit & absoluit, fossamque ex mari in mare per ceruicem triginta septem millia quingentos passus, longam, latam & altam quindecim pedes duxit. Super fossa murū excitauit mira altitudine & firmitate. Ea Spartacus primùm floccipendebat & contemnebat. Vbi verò deficiente præda, quum vellet progredi, aduertit se interclusum muro, neque ex peninsula quicquam capere valuit: noctem niue infestam ac ventum procellosum pro se capiens, exiguam partem fossæ compleuit humo, materia, & arborum ramis, ac tertiam partem exercitus traduxit. Hic timuit Crassus ne impetus Spartacum Romam raperet. verùm confirmatus est, quod multi ex dissensione desciuissent ab illo, & castra seorsum super stagno Lucano posuissent. Hoc certis temporibus variari ferunt, ac modò dulce, modò salsum nec potabile fieri. Eos Crassus adortus repulit à stagno: sed ne delere eos vel consectari posset, per superuenientem propere Spartacum & fugam sistentem factum est. Pœnituit autem eum quòd senatui scripsisset, Lucullū ex Thracia & Pompeium ex Hispania vt excirent, maturabatq; ante illorum aduētum patrare bellum, quòd sciret fore, vt ei qui sibi adiunctus esset & subvenisset, nō sibi, attribueretur decus. Certus igitur illos qui defecerant & seorsum posuerunt castra, quos C. Cannicius & Castus ducebant, aggredi, mittit sex millia militum ad occupandum collem quendam. His imperat vt quàm possint occultissimè iter faciant, qui studentes hostem fallere, galeas frondibus contexere: conspecti autem à duabus mulieribus quæ sacrificabant pro salute hostium, in periculo fuissent, ni celeriter interueniens Crassus pugnam commisisset multo acerrimā. in qua duodecim millibus trecentis cæsis solos duos inuenit qui auersa vulnera haberēt, reliqui in acie omnes stantes & dimicantes cum Romanis occubuere. Spartacum, post horum cladem recipientem se ad montes Petilinos, Quintus Crassi legatus & quæstor Scropha tergo inhærentes carpebant. Verùm vbi ille agmen tandem conuertit, fœdè fugerunt Romani atque ægrè saucio erepto quæstore incolumes euasere. Hæc victoria, quòd nimios spiritus fecisset fugitiuis, perdidit Spartacum. Nolebant enim vltrà pugnam detrectare, neque ducibus dicto erant audientes, sed in itinere armis cinctos coegerunt retrò per Lucaniam ducere in Romanos, eodemque quò Crassus properauere.

A οὕτω δὴ ὑπιςρέψας τοὺς ἄνδρας, ἦλθ ὑπὲρ τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ Σπάρταχος ὑπεξεχώρει διὰ Λευκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ πορθμῷ λῃςρίοις Κιλίσσαις ὑπιτυχὼν, ὥρμησεν ἄψασθαι Σικελίας, καὶ δισχιλίους ἄνδρας ἐμβιβάσας εἰς τὴν νῆσον, αὖθις ἐξεζωπύρησε τὸ δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον, οὔπω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα, καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. ὁμολογήσαντες δὲ οἱ Κίλικες αὐτῷ, καὶ δῶρα λαβόντες, ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. οὕτω δὴ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναζεύξας ἐκαθίζετο τὸ στρατόν, εἰς τὴν Ῥηγίνων χερρόνησον. ἐπιθεὶς δὲ ὁ Κράσσος, καὶ τὸν τόπον τὴν φύσιν ὁρῶν ὑφηγουμένην ὃ δέον, ὥρμησεν ἀποτειχίσαι τὸ ἰσθμόν· ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν, καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. μέγα μὲν οὖν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἔνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, τάφρον ἐμβιβάσας ἐκ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ αὐχένος, σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος πεντεκαιδέκα ποδῶν. ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔςησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θαυμαστόν· ὧν ὁ Σπάρταχος ἠμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον. ὡς δὲ τῆς λείας ἐπολιπούσης προιέναι βουλόμενος τοῦτο τὸ ἀποτειχισμὸν, καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χερρονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνεῦμα χειμέριον προσφυλάξας, ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῇ καὶ ὕλῃ καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατείας παραιῶσαι τὸ τρίτον. ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος μὴ λάβοι τὴν ὁρμὴν τὸν Σπάρταχον ὑπὲρ τὴν Ῥώμην ἐλαυνόν. ἐθαρρήσε δὲ πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποςάντων αὐτοῦ, καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ αὑτοὺς, ὑπὲρ Λευκανίδος λίμνης, ἣν φασι βέπτειν διὰ χρόνου, μινομένην γλυκεῖαν, καὶ αὖθις δημεραν καὶ ἄποτον. τούτοις ἐπιθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφῃρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν ὑπιφυεντος ὀξέως τοῦ Σπαρτάκου, καὶ τὴν φυγὴν ὑπιςήσαντος. γεγραφὼς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον ὡς χρὴ τὸν Λούκουλλον ἐκ Θρᾴκης καλεῖν, καὶ Πομπήϊον ἐξ Ἱσπανίας, μετενόει, καὶ πρὶν ἥκειν ἐκείνους, ἔσπευδε διαπολεμῆσαι τὸν πόλεμον. εἰδὼς ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ βοηθήσαντος, οὐχ αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα δόξει. πρῶτον μὲν οὖν διὰ γνοὺς τοῖς ἀφεστῶσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομένοις, ὧν ἀφηγεῖτο Γάϊος Κανίκιος καὶ Κάστος, ὑπιδεῖσθαι, λόφον τινὰ προκαταληφομένους ἄνδρας ἑξακισχιλίους ἀπέςειλε, λαθεῖν κελεύσας πειρᾶσθαι. οἱ δὲ ἐπειρῶντο μὲν τὴν ἀληθινὴν ἀποκρύπτειν τὰ κράνη καταμπέχοντες· ὀφθέντες δὲ ὑπὸ δυοῖν γυναικῶν προθυομένων τοῖς πολεμίοις, ἐκινδύνευσαν· εἰ μὴ Κράσσος ὀξέως ὑπιφανεὶς, μάχην ἔθετο πασῶν καρτερωτάτην, ἐν οἷς τριακοσίοις ὑπὲρ δισχιλίοις καὶ μυρίοις καταβιβάσας, δύο μόνους εὗρε κατὰ νῶτον τετρωμένους. οἱ δὲ ἄλλοι πάντες ἑςῶτες ἐν τάξει, καὶ μαχόμενοι τοῖς Ῥωμαίοις, ἀπέθανον. Σπαρτάκου δὲ μετὰ τῶν τούτων ἦσαν ἀναχωρήσαντες πρὸς τὰ ὄρη τὰ Πετηλῖνα, Κόϊντος τοῦ πρὸς Κράσσον ἡγεμόνων, καὶ Σκρώφας τάμιας, ἐξαστράτευμα παρηκολούθουν. ὑπιςρέψαντος δὲ γίνεται φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων, καὶ μόλις τρωθέντα τὸν ταμίαν διασώσαντες ἀπεσώθησαν. τοῦτο τὸν Σπάρταχον ἀπώλεσε τὸ κατόρθωμα, φθονήματος ὑπιγενομένου τοῖς στρατιώταις.

B

C

D

E

F

οὐκέτι γὰρ ἠξίουν φυγομαχεῖν, οὐδὲ ἐπείθοντο τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν οὖσας ἐν τοῖς ὅπλοις περιόντες ἠνάγκασαν αὖθις ὀπίσω διὰ τῆς Λευκανίας ἄγειν ὑπὲρ τοὺς Ῥωμαίους, εἰς τοὐναντίον τοῦ Κράσσου σπεύδοντες.

ἤδη γὰρ ὁ Πομπήϊος παρεῖναι ἀπηγγέλετο· καὶ δὴ διαφανεπάζοντες ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τὴν νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσήκειν. ἐλθόντα γὰρ αὐθὶς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλεμον. ἐπειγόμενος οὖν ἀγωνίσασθαι, καὶ παρατοπεδεύσασθαι τοῖς πολεμίοις, ὤρυττε τάφρον· πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ δοῦλοι προσεμάχοντο τοῖς ἐργαζομένοις. ἀεὶ δὲ πλείονων ἑκατέρωθεν ἐπιβοηθούντων, ὁρῶν τὴν ἀνάγκην ὁ Σπάρτακος, ἅπαν παρέταξε τὸ στράτευμα. καὶ πρῶτον μὲν τοῦ ἵππου προσαχθέντος αὐτῷ, ἀσασάμενος τὸ ξίφος, καὶ εἰπὼν ὅτι νικῶν μὲν ἔχει πολλοὺς ἵππους καὶ καλοὺς τῶν πολεμίων, ἡττώμενος δὲ οὐ δεῖται, κατέσφαξε τὸν ἵππον· ἔπειτα πρὸς Κράσσον αὐτὸν ὠθούμενος, διὰ πολλῶν ὅπλων, καὶ τραυμάτων, ἐκείνου μὲν οὐκ ἔτυχεν, ἑκατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας αὐτῷ κτείνας. τέλος δὲ, φυγόντων τῶν περὶ αὐτὸν, αὐτὸς ἑστὼς, καὶ κυκλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν, ἀμυνόμενος κατεκόπη. Κράσσου δὲ τῇ τύχῃ χρησαμένου, καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα, καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παραχόντος, ὅμως οὐ διέφυγε τὸ κατόρθωμα τὴν Πομπηΐου δόξαν. οἱ γὰρ διαπεσόντες αὐτῷ, διεφθάρησαν. ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχῃ μὲν τοὺς δραπέτας φανερῶς Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνῄρηκε. Πομπήϊος μὲν οὖν ἀπὸ Σερτωρείου καὶ Γβηρείας ὑπατεύσας ἐθριάμβευσε· Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδὲ αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν· ἐδόκει δὲ καὶ τοῦτο, οὐσίαν δὲ καλούμενον, ἀξιωνῶς καὶ παρ' ἀξίαν ὑπὲρ δουλικοῦ πολέμου θριαμβεύσας. ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἐκείνου διαφέρει, καὶ περὶ τῆς κλήσεως, ἐν τῷ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται. μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Πομπηΐου αὐτόθεν ὑπὲρ τὴν ὑπατείαν καλουμένου, ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συναρχίας, ὅμως οὐκ ἄκυρον τὸν Πομπηΐου δεηθῆναι. δεξάμενος δὲ τὴν χρείαν ἀσμένως ἐκεῖνος, (ἐπεθύμει γὰρ ἀμφοτέρως ἀεὶ χαρίτος τινος ὀφείλετὴν λαβεῖν τὸν Κράσσον) ἐσπούδασε προθύμως· καὶ τέλος, εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τὸν συναρχοντος ἔχοι χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. οὐ μὴν ἔμφασιν ὑπὲρ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν πρώτων διαφερόμενοι, καὶ πρώτα διεκελαίνοντες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες, ἀπολίτευτον καὶ ἄπρακτον αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν· πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλῃ θυσίαν ποιησάμενος, ἐστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν, καὶ σῖτον ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐθεῖς τελευτώσης, ἔτυχον μὲν ἐκκλησιάζοντες. αἰνιγμὸς δὲ τις οὐ τῶν ὑπατευόντων, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροῖκος δὲ τὸν βίον καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Αὐρήλιος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν βῆμα καὶ προελθὼν, ὄψιν διηγεῖτο κατὰ τὸν ὕπνον αὐτῷ γενομένην. Ὁ γὰρ Ζεὺς (ἔφη) μοι φανεὶς, προσέταξεν εἰς καινὸν εἰπεῖν ὅπως μὴ πρότερον παύσασθε τοὺς ὑπάτους ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους γενέσθαι. ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ δήμου ἀναλαμπρύνοντος κελεύοντος, ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἦγεν ἑστώς, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαδὼν τὴν δεξιὰν αὐτῷ πρότερος, Οὐδὲν (εἶπεν) ὦ ἄνδρες οἶμαι, πολῖται, ταπεινὸν πεπράγαμεν οὐδὲ ἀνάξιον ἐμαυτοῦ, καταρχόμενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήϊον· ὃν ὑμεῖς μήπω γενόμενον μέγαν ἀνηγορεύσατε, καὶ μήπω μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε θρίαμβον. ἡ μὲν οὖν ὑπατεία τοῦ Κράσσου ταῦτ' ἔχει ἀξίαν μνήμης· ἡ δὲ λαμπρεία πολυπάσιν ἀτελὴς καὶ ἄπρακτος αὐτῷ διῆλθεν. οὔτε γὰρ βουλῆς δεξάσιν, οὐθ' ἱππέων ἐπίσκεψιν, οὔτ' ἀποτίμησιν πολιτῶν ἐποιήσατο,

A Iam enim adesse nuntiabatur Pompeius. Frequentes autem iam iactabant in concionibus ad illum pertinere huius palmam belli: quem, simulatque hostem vidisset, pugnaturum & debellaturum. Maturans igitur cum hostibus dimicare, ac castris hostium castra conferre, ducebat fossam, ad quam eruptione facta serui infestabant operi intentos. Pluribus semper hinc inde affluentibus cernens Spartacus necessitatem omnes copias explicauit. Primùm stricto gladio admotũ equum, fatus victorẽ multos se & eximios hostium equos habiturum: sin victus esset, non fore sibi eo opus,
B confodit. Deinde impressione facta per tela multa & vulnera Crassum petens, illum non est assequutus, verùm duos centuriones, qui manus cum eo conseruere, interemit. Postremò effusis in fugam ijs qui circa eum erant, dum ipse locum tenet & hostium globo cingitur, pugnans trucidatur. Quanuis autem Crassus fortuna vsus est secunda, bonique imperatoris & militis strenui munus prestitit, victoriæ tamen non fuit Pompeij gloria exors, siquidem qui ex prælio fugerunt, ab illo fuerunt oppressi. Vnde senatui scripsit, fusos quidem à Crasso signis collatis fugitiuos, se verò radices
C belli excidisse. Pompeius de Sertorio & Hispanis clarum triumphum duxit, Crassus triumphum ne ipse quidem sustinuit petere: etiam ouantẽ ex bello seruili inisse vrbem abiectũ visum & putidum. Quid autem hoc ab illo differat, atque de vocabulo in vita Marcelli disseruimus. Hinc quum vocaretur ilicò ad consulatum Pompeius, Crassus, quanquam in spe esset vnà se cum eo cõsulem fore, non dubitauit tamen Pompeiũ rogare. Quam occasionem ille libenter arripiens (desiderabat enim quocunque modo Crassum semper beneficijs suis obstrictum habere) adiuvit eum enixè, atque ad extremũ pro concione dixit, nõ minorem
D gratiam de collega se quàm de ipso habiturum honore. Inito magistratu tamen haud in eadem constiterunt beneuolentia, sed, fermè in omnibus dissentientes, mutua vbique acerbitate & concertatione, nihil domi vel foris gesserunt in consulatu memorabile, nisi quòd Herculi Crassus pollucẽs, populo epulum decem millibus mensarum præbuit, ac frumentum in tres menses admensus est. Quum abituri iam magistratu concionem haberent, eques Romanus ex obscurioribus quidam ruri agens & à repub. remotus, Onatius Aurelius, conscendit in rostra, progressusque visionem nar-
E rauit sibi in somnis oblatam: Iupiter, inquit, mihi obuersatus præcepit vt pro concione vobis nuntiarem, ne prius deponere consules honorem, quàm in gratiam redierint, permittatis. Ea vbi dixit, & iussit populus reconciliationem, diu Pompeius immobilis siluit: Crassus verò prior dextera illi porrecta, Nihil arbitror, inquit, Quirites, demissum aut me indignum facere, qui beneuolentiam & amicitiam exordiar cum Pompeio, quem vos imberbem adhuc Magnum appellauistis, & nondum in senatum lecto decreuistis triumphum. Hæc sunt in Crassi consulatu
F memoranda. Censura eius ignauia planè & segnis transacta. Neque enim senatum lustrauit, neque recognouit equites, neque recensum populi egit,

quanuis Romanorum modestissimũ Luctatium Catulum haberet collegam. At fama est acerbam actionem & violentam suscipienti Crasso, vt efficeret populo Romano vectigalẽ Ægyptum, enixè Catulum restitisse: hinc dissensione exorta, vltrò eos magistratum deposuisse. In magna illa Catilinæ coniuratione, quæ propè Romanam euertit rempubl. nonnulla adspersus suspicione Crassus fuit. Atque extitit quidam qui eum inter coniuratos nominauit. verùm fidem homini adhibuit nemo. Cicero tamen in quadam oratione apertè Crasso & Cæsari eam notam inurit. sed edita est post vtriusque fata ea oratio. In oratione De consulatu Crassum noctu dicit cum epistola, quæ Catilinæ faceret mẽtionem, adisse se, sic vt coniurationem, de qua quærebatur, vt certam iam confirmantem. Quamobrem Ciceroni semper infestus Crassus fuit: verùm ne propalàm eum læderet, est per filium impeditus. Publius enim, qui eloquentiæ & literarum studiosus esset, cupidus erat Ciceronis, adeo vt cum eo vestẽ mutaret, ac reliquam iuventutem ad idem faciundũ impelleret. Induxit deniq; parentem vt rediret cum Cicerone in gratiam. Iam Cæsar ex prouincia reuersus parabat consulatũ petere: qui vt novum inter Crassum & Pompeium dissidiũ vidit, noluit adiuncto altero contrahere sibi alterius odiũ, neque sperabat neutro opitulante voti se fore compotẽ. quare reducere eos in gratiam molitus est, sedulò admonens eos semetipsos euertere: Cicerones autẽ, Catulos, & Catones augere, qui nullo numero essent, si collatis in vnum partibus & factionibus, vnis viribus reip. atq; vno moderarentur consilio. Quibus suasu suo reconciliatis, potentiam contraxit & conflauit ex tribus inuictam, quæ senatũ & populum convulsit: neq; mutua opera illos maiores, sed per eos se effecit maximum. Nam extemplo vtriusq; factionis suffragijs gloriose est consul declaratus. Cui consulatum egregiè gerenti legiones decreverunt, Galliamq; tradiderunt, atq; ita tanquam in arce collocauerunt: rati, si prouinciã illi, quam erat sortitus, firmarent, reliqua se nullo negotio inter se partituros. Pompeium quidem impulit eò immodica dominandi cupido: Crassum verò quum ad inueteratum morbum suum auaritiam nouam affectationẽ assumpsisset, & ęstum ex Cæsaris victorijs trophæorum & triumphorũ, quòd, qui cæteris rebus antecelleret, illis foret inferior, non remisit antè studium neq; conquieuit quàm in fœdum exitium & clades recidit publicas. Nam quum Lucam Cæsar ex Gallia venisset, frequentesque Romani ad eum essent profecti, Pompeius quoque & Crassus priuatim cum eo colloquuti statuerunt acrius summam rerum capessere, ac totam rempublicam sui iurisfacere: Cæsar vt in armis maneret, alias prouincias exercitusq; Pompeius & Crassus caperent. Eò vna patebat via, alterius consulatus petitio, cuius illos Cæsar candidatos adiuvare scribendo ad amicos, & frequentes milites ad comitia mittendo debebat. Hac dere Crassus & Pompeius ad vrbem regressi, ilicò in suspicionem venere, eratque in omnium ore, nullius fuisse eos rei salutaris causa congressos. In senatu Marcellino & Domitio Pompeium interrogantibus an petiturus consulatum esset,

A καίτοι συνάρχοντα Ῥωμαίων ἔχοντι τὸν πρεσβύτατον, Λουτάτιον Κάτλον. ἀλλὰ φασὶν ὅτι διὰ ὀνόματος τοῦ Κράσσου πολίτευμα καὶ βίαιον, αἴγυπτον ποιεῖν ὑποτελῆ Ῥωμαίοις, ἀντιβιώσαντ᾽ τὸν Κάτλον ἔρρωτο. ἐν ᾧ τούτου γενομένης διαφορᾶς, ἐκέλευσε τὸν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίναν πράγμασι μεγάλοις καὶ μικροῦ δεήσασιν ἀναστρέψαι τὴν Ῥώμην, ἥψατο μέν τις ὑπόνοια τοῦ Κράσσου, καὶ προσῆλθεν ἄνθρωπος ὀνομάζων ἀπὸ τῆς συνωμοσίας· οὐδεὶς δ᾽ ἐπίστευσεν. ὅμως δ᾽ ὁ Κικέρων ἔνιοι λόγῳ φανερὸς ὢν Κράσσῳ καὶ Καίσαρι τὴν αἰτίαν προστιθέμενος.

B ἀλλ᾽ οὐδ᾽ μὴν ὁ λόγος ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἀμφοῖν τελευτήν. ἐν δὲ τῇ περὶ ὑπατείας ὁ Κικέρων νύκτωρ φησὶ τὸν Κράσσον ἀφικέσθαι πρὸς αὐτόν, ἐπιστολὴν κομίζοντα περὶ τοῦ Κατιλίνα, καὶ ζητουμένου ὡς ἤδη βεβαιοῦντα τὴν συνωμοσίαν. ὁ δ᾽ οὖν Κράσσος ἀεὶ μὲν ἐμίσει τὸν Κικέρωνα διὰ τοῦτο τὸ βλάβην αἰνιττόμενον, ἐμποδὼν εἶχε τὸν υἱόν. ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλόλογος καὶ φιλομαθής, ἐζήρτητο τοῦ Κικέρωνος· ὥστε καὶ συμμεταβαλεῖν αὐτῷ τὴν ἐσθῆτα κρινομένῳ, καὶ τοὺς δημοτικοὺς νέους ταὐτὰ ποιεῖν τοῦ διδασκάλου· τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας, φίλον ἐποίησεν. ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, παρασκευα-

C ζόμενος ὑπατείαν μετιέναι, καὶ Κράσσον ὁρῶν καὶ Πομπήϊον αὖθις ἐν διαφοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας, οὔτε θατέρου δεηθεὶς, ἐβούλετο λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἕτερον, οὔτε μηδετέρου συνεργοῦντος, ἤλπιζε κατορθώσειν. ἐπραττεν οὖν διαλλαγὰς αὐτοῖς, προσκείμενος ἀεὶ, καὶ διδάσκων ὡς καταλύοντες ἀλλήλους, αὔξουσι Κικέρωνας καὶ Κάτλους καὶ Κάτωνας· ὧν οὐδεὶς λόγῳ μὲν ὀκνοῦν συνενεχθέντες εἰς ταὐτὸ τὰς φιλίας καὶ τὰς ἑταιρείας, ἑνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν ἄγουσι. πείσας δὲ καὶ διαλλάξας συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ τῶν τριῶν ἰσχὺν ἄμαχον, ἣ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον, οὐκ

D ἐκείνους δὲ ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δὲ ἐκείνων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος. αὐξηθεὶς γὰρ αἱρετὸς ὑπὸ ἀμφοτέρων ὕπατος ἀπεδείχθη παμπρεπής. ὑπατεύοντι δὲ αὐτῷ καλῶς, ψηφισάμενοι στρατευμάτων ἡγεμονίαν, καὶ Γαλατίαν ἐξαιρεῖσαντες, ὥσπερ εἰς ἀκρόπολιν κατέστησαν, οἰόμενοι κατ᾽ ἡσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους, ἐκείνῳ βεβαιοῦντες τὸν ἔλαχεν ἀρχήν. Πομπήϊος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρου ταῦτ᾽ ἔπρασσε. τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων ἡ ἀρχαία φιλοπλουτία, καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον, ὅτι τὸν Καίσαρος ἀρετείας, τρόπαιον καὶ θριάμβων, ὥστε μό-

E νοις ἐλαττοῦσθαι προσῆκον τοῖς ἄλλοις, ἑαυτὸν οὐκ ἀπῆκεν οὔτ᾽ ἐλώφησε, πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀπλεῖν καὶ δημοσίας συμφορὰς τελευτῆσαι. Καίσαρος γὰρ εἰς Λουκίαν πόλιν ἐκ Γαλατίας καταβαίνοντος ἄνδρες τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο, καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συλλαμόμενοι πρὸς αὐτὸν, ἔγνωσαν ἐγκρατέστερον ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων, καὶ πᾶσαν ὑφ᾽ ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν· Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις μένοντος, ἀνδρῶν δὲ ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπήϊου καὶ Κράσσου λαβόντων. ἐν ταύτῃ δὲ ὁδὸς ἦν μία, δυοῖν ὑπατείας αἴτησις. ἣν μετιόντων ἐκείνων,

F ἔδει συμπρᾶξαι Καίσαρα, τοῖς τε φίλοις γράφοντα, καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμποντα πολλοὺς δεησόμενον. ὅτι τούτοις οἱ περὶ Κράσσον εἰς Ῥώμην ἐπανελθόντες, ἀνδρὸς ἦσαν ὑποπτοι· καὶ πολὺς ἐχώρει λόγος ὡς οὐκ ἐπ᾽ ἀγαθῷ

γεγονέναι τὴν συνόδον αὐτῶν. ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομιτίου Πομπήϊον ἐρωτώντων εἰ μέλλοιεν ὑπατεύειν,

ἀπεκρίνατο, τυχὸν μὲν μετέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετέναι. καὶ πάλιν ἐρωτώμενος, ἔφη μετέναι τοῖς δικαίοις πολίταις, μὴ μετέναι δὲ τοῖς ἀδίκοις. τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφανοῦς ἀποκρίσεως καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι, μετριώτερον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει μετέναι συμφέρει τῷ δεξιῷ. εἰ δὲ μὴ, πεπαύσεσθαι. διὸ καὶ οἵνες ἐθαρρήσαν ὑπατείας μετιέναι· ὧν εἷς καὶ Δομίτιος. θορυβούντων δὲ φανερῶς ἐκείνων ἐν ταῖς προσαγορεύσεσι, οἱ μὲν δημοτικοὶ δείσαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων, οἰκεῖον ὄντα καὶ φίλον ἐθάρρυνεν, εἰσκαλούμενος καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῆς ἐλπίδος, ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. οὐ γὰρ ὑπατείας Πομπήϊον δεῖσθαι καὶ Κράσσον, ἀλλὰ τυραννίδος, οὐδὲ δεξιᾶς αἴτησιν, ἀλλ' ἀρπαγὴν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων εἰς τὸ πρᾶγμα. ταῦτα δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρονῶν ὁ Κάτων, μόνος προῆλθε εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον, καὶ συνίστατο πολλοὶ τοῖς αὐτοῖς· καὶ θαυμάζον οὐκ ὀλίγον ἐπί, Τί δὴ δεύτερας οὗτοι χρήζουσιν ὑπατείας; ἢ δὲ πάλιν μετ' ἀλλήλων; ἢ δὲ οὐ μετ' ἑτέρων; πολλοὶ δὲ εἰσὶν ἄνδρες ἡμῖν, οὐκ ἀνάξιοι δήπου Κράσσῳ καὶ Πομπηΐῳ συνάρχειν. ὃν τούτου δείσαντες οἱ περὶ Πομπήϊον, οὐδενὸς ἀπείχοντο τῶν ἀκοσμοτάτων καὶ βιαιοτάτων· ἀλλὰ πρὸς πᾶσι τοῖς δημοτικοῖς λόγον ὑφέντες τῷ Δομιτίῳ νυκτὸς ἐπὶ μέσῃ τῶν δημοτικῶν κατερχομένῳ, κτείνουσι μὲν τὸν ἀνέχοντα τὸ φῶς πρὸ αὐτοῦ, συνεπτώσκουσι δὲ πολλοί· ὧν εἷς καὶ Κάτων. ῥεμβάμενοι δὲ καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνους, ἀνηρέθισαν ὕπατοι· καὶ μετ' οὐ πολὺ χρόνον αὖθις ὅπλοις περιέχοντες τὸ οἴκημα, καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες, καὶ τινας ὑποσάντας ἀπεκτείνοντες, Καίσαρι μὲν δήλῳ ἀπέδοσαν πενταετίαν τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τοῖς ἐπαρχιῶν ἐψηφίσαντο Συρίαν, καὶ Ἱσπανίας συναμφοτέρας. κληρουμένων δὲ, Συρίαν ἔλαχε Κράσσος, τὰ δὲ Ἱσπανικὰ Πομπήϊος. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀκύσιος ὁ κλῆρος ἅπασιν. οἱ τε γὰρ πολλοὶ Πομπήϊον μὴ μαχεῖν εἰς τῆς πόλεως ἐβούλοντο, καὶ Πομπήϊος ἐρῶν τῆς γυναικὸς, αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρίβειν ἔμελλε· Κράσσος δὲ χρᾶς ἀθύμοις ἐκπέσοντι τῷ κλήρῳ, καταφανὴς ἦν οὐδὲν ἀτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγενέναι τοῦ παρόντος ἡδόμενος, ὡς μόλις ἐν δημοτείοις καὶ πολλοῖς ἡσυχίαν ἄγων· πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ καινὰ καὶ μεγαλειώδη λέγων, παρ' ἡλικίαν τῶν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἥκιστα κομπαστὴς ἢ θρασὺς τοῦ βίου γεγονώς. τότε δὲ ἐπηρμένος κομιδῇ καὶ διεφθαρμένος, οὐ Συρίαν, οὐδὲ Πάρθους ὅρον ἐποιεῖτο τῆς ἀναξίας, ἀλλ' ὡς παιδιὰν ἀποφαινῶν τὰ Λουκούλλου πρὸς Τιγράνην, καὶ Πομπηΐου πρὸς Μιθριδάτην, ἄχρι Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης διῆλθε τὰς ἐλπίσι. καὶ τοι τοῦ γραφέντος περὶ τούτων νόμου πάρεισις πόλεμος οὐ πρόσω. ἤδεσαν δὲ πολῖται ὅτι πρὸς τοῦτο Κράσσος ἐπιθόμενος· καὶ Καῖσαρ ἐκ Γαλατίας ἔγραφεν αὐτῷ, τὴν ὁρμὴν ἐπαινῶν, καὶ παρεξιόων ὅτι τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ δημαρχῶν Ἀτήϊος ἔμελλε πρὸς τὴν ἔξοδον ἐναντιώσεσθαι, καὶ συνίστατο πολλοὶ, χαλεπαίνοντες εἴ τις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἀλλ' ἐπιστρατείαις πολεμήσων ἄπεισι, δείσας ὁ Κράσσος ἐδεήθη Πομπηΐου παραγενέσθαι, καὶ συμπροπέμψαι. (μέγα γὰρ ἦν ἐκείνου τὸ πρὸς τὸν ὄχλον ἀξίωμα) καὶ τότε παρεσκευασμένοις πολλοὶς ἐνίσταθαι καὶ καταβοᾶν, ὁρῶντος πρὸ αὐτοῦ φανερῷ βλέμματι καὶ προσώπῳ κατεπράυνεν ὁ Πομπήϊος, ὥστ' εἴκειν σιωπῇ δι' αὐτὸν προϊόντας.

A respondit, fortassis se petiturum, fortassis non. Instantibus illis ait; æquis ciuibus petiturum se, non petiturum iniquis. qui quum superbe visus esset & arroganter respondisse, moderatius Crassus dixit, si è republica foret, honorem se petiturum, sin minus, quieturum. Quare aliqui, quorum de numero fuit Domitius, animum sumpserunt ad consulatum ambiendum. Verùm vbi hi candidati processerunt, cæteri metu deterriti abiecerunt petitionem. Domitium Cato propinquum & amicum suum confirmauit, adhortans & incitans eum, vt, qui pro libertate publica pro-
B pugnaret, spem sequeretur suam. Neque enim Pompeium vel Crassum consulatum quærere, sed dominationem: neu id agi, vt magistratum peterent, sed vt prouincias & legiones raperent. Ita dicens hæc & sentiens Cato, Domitium deduxit tantumnon vi in forum, multiq; se ad illos aggregauerunt: nec pauci mirabantur quidnam iterum hi consulatũ peterent: quid iterum vnà, quidni cum alijs. Atqui multos dicebant esse non indignos, qui quidem consulatũ cum Crasso & Pompeio caperent. Hinc timens Pompeij factio, non temperauit à summa indignitate & violentia: ac
C præter alia, locatis insidijs Domitio, qui ante lucem in comitium cum alijs descendebat, servum ei prælucentem occidit, multos vulnerauit, atque inter hos Catonem, quibus fugatis & domo inclusis consules renuntiati sunt. Nec multo pòst cincta denuo armis Domitij domo, Catone foro deiecto, & nonnullis, qui substiterunt ibi, interfectis, prorogauerunt Cæsari in quinquennium prouincias, sibi procurarunt prouincias Syriam & vtranque Hispaniam. Sortientibus, Syria Crasso, Pompeio Hispaniæ obuenere. Sors fuit omnibus haud ingrata. Quippe nolebat remotum plebs ab vrbe Pompeium, & vxoris Pompeius amore deperiens
D erat circa vrbem plerunque commoraturus. Crassus simul ac sors exijt, exultans, fortunam præ se tulit arbitrari se præsente accidisse sibi splendidiorem nullam, vix vt apud alienos & vulgus temperaret sibi, apud interiores verò multa vana & insolentia iuvenum more effunderet præter ætatem & ingenium suum, qui minimè gloriosus aut iactabundus per totam vitam fuisset. Tunc verò mirum in modũ elatus & dissolutus, non Syriam nec Parthos, metã destinabat suæ prosperitatis, verùm pro ludo habens Luculli contra Tigranem res ge-
E stas, & contrà Mithridatem Pompeij, vsq; ad Bactros & Indos & Oceanum proferebat spes suas. Atqui, quæ de imperio eius lata lex fuit, bellum Parthicum non complectebatur, sed nouerant omnes gestienti animo id affectare Crassum, & Cęsar ex Gallia literis ardorem eius commendauit, inflammauitque eum ad bellum. Quia verò Atteius tribunus plebis parabat profectionem eius interpellare, multique coibant indignantes quòd pacatis & fœderatis gentibus bellũ moturus proficisceretur, timens Crassus orauit Pompeium vt sibi prętò esset & prosequeretur se. Erat enim magna eius ad plebem autoritas. Atque in præsentia
F frequentes, ad impediendum & conuitijs lacerandum Crassum paratos, conspectus ante Crassum placido intuitu ac vultu leniuit Pompeius, vt silentio locũ darent per medios progredientibus,

ὁ δὲ Ἀτήϊος

Atteius verò occurrit ei, ac primum, ne proficisceretur, verbis interdixit & testato denuntiauit, deinde viatori iussit manu corpori iniecta eum retinere. Aliis tribunis intercedentibus non dimisit viator Crassum, & præcurrit ad portam Atteius. Ibi focum accendit. quò quum peruenisset Crassus, suffitibus iniectis factisque libaminibus, diras capiti eius atroces & horrendas imprecatus est: adhæc immanes deos & tetros ibi inuocauit & appellauit. Has Romani arcanas & vetustas deuotiones ea præditas vi ferunt, vt nemo, aduersus quem conceptæ sint, euitare illas queat, nec bene cedant etiam concipientibus eas. Vnde neque qualibet de causa has, neque inultos imprecari. Ac tunc quoque Atteium reprehenderunt, quòd cuius reipub. gratia Crasso infensus erat, deuotionibus eam tanta obstrinxisset religione. At Crassus Brundusium peruenit. Pelago autem etiamnum ex tempestate turbido non expectauit, sed conscendit, magnumque numerum nauigiorum amisit. Reliquis copiis properauit pedestri itinere per Galatiam. Ibi quum reperisset regem Deiotarum, qui ætate iam grauis vrbem condebat, dicto incessit eum, ac, Duodecima hora, inquit, rex, ædificare exordiris? Cui Galata ridens, Atqui neque tu, inquit, imperator, admodum matutinus contendis in Parthos. Excesserat autem annum Crassus sexagesimum, facie tamen apparebat quàm ætate grandior. Aduenienti res primò pro ipsius expectatione respondêre. Etenim nullo negotio Euphratem ponte iunxit, exercitum traduxit sine impedimento, oppidis multis Mesopotamiæ se vltrò dedentibus potitus est. Vni, cuius erat Apollonius tyrannus, vbi milites centum amisit, admouit signa, captamque diripuit, & captiuos sub corona vendidit, Zenodotiam Græci dicebant. Qua capta, quum salutari se ab exercitu imperator sustinuisset, magnam subiit infamiam, abiectusque est habitus, nec maiora sperare, successu qui tam se effertet tenui. Postquam oppidis, quæ deditionem fecerant, imposuit præsidium, quod fuit peditum septem millium & mille equitum, retrò in Syriam hybernatum cessit. Ibi venientem ex Gallia à Cæsare excepit filium, qui donis militaribus ab illo ornatus mille delectos equites adduxit. In eo primò visus est impingere Crassus secundum expeditionem ipsam, in qua maximæ offensiones extitere, quòd quum progrediendum vltrà & Babylon esset tentanda Seleuciaque, Parthis semper infestæ vrbes, spatium dederit hostibus ad se instruendos. Deinde commorationes in Syria eius lacerauerunt quæstuarias potius quàm imperatorias. Non enim lustrauit exercitum, non instituit ad exercendos milites certamina, sed vectigalia tantùm supputauit, deæ Hieropolitanæ thesaurum ponderibus & trutinis per multos dies examinauit, indicebat populis dynastisque militum delectus, mox pecuniæ causa remittebat. His rebus malè audiuit & contemptui fuit. Omen primum ei offertur ab hac dea, quam Venerem, alii Iunonem, nonnulli eam quæ incunabula & semina omnibus ex humido præbuit, causam & naturam arbitrantur esse, & quæ principium omnium bonorum docuit mortales. Nam templo quum excederent, primus in foribus adolescens Crassus lapsus est,

A ὁ δὲ Ἀτήιος ἀπαντήσας, πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκώλυε καὶ διεμαρτύρετο μὴ βαδίζειν, ἔπειτα τῷ ὑπηρέτῃ ἐκέλευεν ἁψάμενον τοῦ σώματος κατέχειν. ἄλλων δὲ διαμαρχόντων οὐκ ἐώντων, ὁ μὲν ὑπηρέτης οὐκ ἀνῆκε τὸν Κράσσον· ὁ δὲ Ἀτήιος προδραμὼν ὅπῃ τῆς πύλης, ἔθηκεν ἐσχαρίδα καὶ ἐπιμελῶς καὶ τὸν Κράσσου θυομένου κατ' αὐτῆς, ὅπῃ θυμιῶν καὶ καταστένων, ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτῷ καὶ φρικώδεις, δεινοὺς δέ τινας θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων. ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν ὡς προφυγεῖν μηδένα τῶν
B κατηρεθέντων αὐταῖς· κακῶς δὲ πράσσειν καὶ τὸν χρησάμενον· ὅθεν οὐκ ὅπῃ τοῖς τυχοῦσιν αὐταῖς οὐδὲ ἐπὶ πολλῶν ἀρᾶσθαι. καὶ τότ' οὖν ἐμεμφοῦτο τὸν Ἀτήιον, εἰ δι' ἣν ἐκαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀρὰς ἀφεῖκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην. ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν· ἔπι δὲ ἀστάτου ὄσης χειμῶνος θαλάσσης, οὐ προσεμένειν, ἀλλ' ἀνήχθη καὶ συχνὰς τῶν πλοίων ἀπέβαλε. τὴν δὲ ἄλλην ἀναλαβὼν δύναμιν, ἐπείγετο πεζῇ διὰ Γαλατίας, ὁρῶν δὲ τὸν βασιλέα Δηιόταρον πάνυ μὲν ὄντα γηραιὸν ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν, ἐπεσκώπτεν, εἰπών, Ὦ βασιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν
C ἀρχῇ; γελάσας δὲ ὁ Γαλάτης, Ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς (εἶπεν) ὦ αὐτοκράτωρ, ὡς ὁρῶ, πρωὶ λίαν ὅπῃ Πάρθους ἐλαυνεῖς. ἐν δὲ ὁ Κράσσος ἐξήκοντα μὲν ἔτη παρῆλθε, πρεσβύτερος δὲ τὸν ὄψιν ἢ κατ' ἡλικίαν. ἀφικομένου δὲ αὐτὸν ἐδέξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον· καὶ γὰρ ἔζευξε ῥαδίως τὸν Εὐφράτην, καὶ διήγαγε τὸν στρατὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς τῆς Μεσοποταμίας κατέσχεν, ἑκουσίως προσελομένας, ἐν μιᾷ δὲ ἧς Ἀπολλώνιός τις ἐτυράννει στρατιωτῶν ἑκατὸν αἱρεθέντων, ἐπαγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῖς. καὶ κατήσας, διήρπασε τὰ χρήματα, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδοτο. Ζηνοδοτίαν ἐκάλουν τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. ὅπῃ ταύτης ἁλούσης
D δοξάσθεις αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθῆναι, πολλὴν ὤφλεν αἰσχύνην καὶ ταπεινὸς ἐφαίνετο, καὶ πρὸς τὰ μείζονα δύσελπις, ὅτι πλεονέκτημα μικρὸν ἠγαπηκώς. ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰς τοῖς προσκεχωρηκυίαις πόλεσιν, (ὧν ἀριθμὸς ἦν ἑπτακισχίλιοι πεζοί, χίλιοι δὲ ἱππεῖς) ἀνεχώρησεν αὐτὸς εἰς Συρίαν διαχειμάσων. καὶ δεξάμενος αὐτόθι τὸν υἱὸν ἥκοντα παρὰ Καίσαρος ἐκ Γαλατίας, αὐτόν τε κεκοσμημένον ἀριστείοις, καὶ χιλίους ἱππεῖς ὁπλίταις ἄγοντα, τοῦτο πρῶτον ἁμαρτεῖν ἔδοξεν ὁ Κράσσος, μετά γε τὸν στρατείαν αὐτῷ, μείζων ἁμαρτήμασιν
E ἐνομίζετο, ὅτι πρόσω χωρεῖν δέον, ἔχεσθαί τε Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας, δεδιότας ἀεὶ Πάρθοις πόλεων, χρόνον ἐπέδωκε τοῖς πολεμίοις παρασκευῆς, ἔπειτα τὰς ἐν Συρίᾳ διατριβὰς ἠτιᾶντο, χρηματιστικὰς μᾶλλον οὔσας ἢ στρατηγικάς. οὐ γὰρ ὅπλων ἀριθμὸν ἐξετάζων, οὐδὲ γυμνασίων ποιούμενος ἀμίλλας, ἀλλὰ πρόσοδον πόλεων ἐκλογιζόμενος, καὶ τὰ χρήματα τῆς ἐν Ἱερᾷ πόλει θεοῦ σταθμοῖς καὶ βυτίναις μετεχειρίζετο, ὅπῃ πολλὰς ἡμέρας· ὅπῃ γράφων καὶ δήμοις καὶ δυναστείαις στρατιωτῶν καταλόγους, εἶτ' αἰτεῖς ἀργύριον διδόντας, ἀπόλυε καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. γίνεται δὲ πρῶτον
F αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς θεοῦ ταύτης, ἣν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγροῦ προσαρδόσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι, καὶ τὴν πρώτων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν. ἐξιόντων γὰρ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, πρῶτος ἐσφάλη κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας Κράσσος,

εἶτ' ἐπ' αὐτῷ πεσεῖν τὸν πρεσβύτερον. ἤδη δὲ τοῖς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων σκωμμαθίζοντος αὐτοῦ, πρέσβεις ἀφίκοντο παρ' Ἀρσάκου βραχύ τινα λόγον κομίζοντες. ἔφασαν γὰρ, εἰ μὴ ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρατὸς ἀπέσταλται, πόλεμον ἄσπονδον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον· εἰ δὲ τῆς πατρίδος ἀκούσης, (ὡς πιθανόν ἐστι) καὶ ἀδικήματι κλοπῇ· εἰ δὲ τῆς πατρίδος ἀκούσης, (ὡς πιθανόν ἐστι) Κράσσος ἰδίων ἕνεκα κερδῶν ὅπλα Πάρθοις ἐπενεώχει, καὶ χώραν κατείληφε, μετιέναι Ἀρσάκῃ, καὶ τὸν Κράσσου γῆρας οἰκτείρειν. ἀφιέναι δὲ Ῥωμαίοις τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔχει φεύγοντας μᾶλλον ἢ φεύγοντας. πρὸς ταῦτα, Κράσσου κομπάσαντος, ὡς ἐν Σελευκείᾳ δώσει τοῖς ἀποκρίσεις, γελάσας ὁ πρεσβύτατος τῶν πρέσβεων Οὐαγίσης. καὶ τῆς χειρὸς ὑπτίας δείξας τὸ μέσον, Ἐντεῦθεν (εἶπεν) ὦ Κράσσε, φύσονται τρίχες, ἢ σὺ ὄψει Σελευκείαν. οὗτοι μὲν οὖν ἀπήλαυνον ὡς βασιλέα Ὑρώδην, πολεμητέα φράσοντες· ἐκ δὲ τῶν πόλεων αἷς ἐφρούρουν Ῥωμαῖοι τῆς Μεσοποταμίας, πρὸς βολὰς τινὲς διεκπεσόντες, ἄξια φρονήσεων ἀπήγγελλον, αὐτόπται γεγενότες τό τε πλῆθος τῶν πολεμίων, καὶ τῶν ἀγώνων οὓς ἠγωνίσαντο πρὸς μαχόμενοι ταῖς πόλεσιν, οἷα δὲ φιλεῖ, πρόσθεν πρὸς τὸ δεινότερον ἐξαγγέλλοντες, ὡς ἄφυκτοι μὲν οἱ ἄνδρες, διώκοντες, ἄληπτοι δ', φεύγοντες, βέλη δ' καινὰ προσθέοντα τῆς ὄψεως, καὶ πρὸς ὀφθῶν τε βαθέα χωρία καὶ τὸν πρὸς τυχόντος. τῶν δ' καταφρακτῶν ὅπλων τὰ μὲν ἀκμὴ πρὸς ὠθεῖσθαι, τὰ δ', πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι πεποιημένα. ταῦτα τῶν στρατιωτῶν ἀκούοντων, τὸ θράσος ὑπέπεσε. πεπεισμένοι γὰρ οὐδὲν Ἀρμενίων ἄμεινον φέρειν Πάρθους, οὐδὲ Καππαδοκῶν, οἷς ἄγων καὶ φέρων Λούκουλλος ἀπεῖπε, καὶ τὸν πόλεμον τὸν χαλεπώτατον ἡγούμενοι μακρὰν ὁδὸν ἕστεσθαι, καὶ δίωξιν δυθεφόρων εἰς χεῖρας οὐκ ἀφιξομένων, παρ' ἐλπίδας ἀγῶνα καὶ κίνδυνον μέγιστον προσεδόκων. ὥστε καὶ τῶν ἐν τέλει τινὰς οἴεσθαι δεῖν ὑπιόντα τὸν Κράσσον, αὖθις ἐπὶ τῶν ὅλων γνώμην προσθέσθαι· τούτων δὲ Κάσσιος ὁ ταμίας· ἡσυχῇ δ' παρεδήλουν καὶ οἱ μάντεις ὡς ἀεὶ πονηρὰ σημεῖα καὶ δυσέκθυτα προφαίνοιτο τῷ Κράσσῳ διὰ τῶν ἱερῶν. ἀλλ' οὔτε τούτοις προσεῖχεν, οὔτε τοῖς ἕτερόν τι πλὴν ἐπείγεσθαι προθαμινοῦσιν. οὐχ ἥκιστα δ' αὐτὸν Ἀρταβάζης ὁ Ἀρμενίων βασιλεὺς ἐπέρρωσεν· ἦλθε γὰρ εἰς τὸν στρατόπεδον μετ' ἑξακισχιλίων ἱππέων. καὶ οὗτοι μὲν ἐλέγοντο φύλακες καὶ πομποὶ βασιλέως· ἕτεροι δὲ μυρίοις ὑπισχνεῖτο καταφράκτοις, καὶ τετρακισμυρίοις πεζοῖς οἰκεῖοις. ἔπειστο δ' Κράσσον ἐμβαλεῖν δι' Ἀρμενίας εἰς τὴν Πάρθων. οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀφθόνοις διάξειν τὴν στρατιὰν, αὐτὸν παρέχοντες, ἀλλὰ καὶ πορεύσεσθαι δι' ἀσφαλείας, ὄρη πολλὰ καὶ λόφους συνεχεῖς, καὶ χωρία δύσιππα πρὸς τὸν ἵππον (ἡ μόνη Πάρθων ἀλκή) προσβαλούμενον. ὁ δὲ τὸν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὸν λαμπρότητα τῆς βοηθείας μετρίως ἠγάπησε· βαδιεῖσθαι δι' ἔφη διὰ Μεσοποταμίας, ὅπου πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ῥωμαίων ἄνδρας ἀπέλιπεν. ὁ μὲν οὖν Ἀρμένιος ἐπὶ τούτοις ἀπήλαυνε. τῷ δὲ Κράσσῳ συμβιβάζοντες τὸν γεφυραῖον καὶ τὸ Ζεῦγμα, πολλαὶ μὲν ὑπόφυεῖς βρονταὶ προεῤῥήγνυντο, πολλὰ δὲ καὶ ἤστραπτον σπαρτία τῷ γεφυρῷ πνεῦμα δὲ νέφει καὶ τρικυμίᾳ μεμιγμένον ἐρεῖσαν αὐτὸν κατὰ τῆς γεφύρας αἰέρρηξε πολλὰ καὶ συνέτριψεν. ἐβλήθη δὲ καὶ κεραυνοῖς δυσὶν ὁ χῶρος οὗ στρατοπεδεύειν ἔμελλεν. ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος βίᾳ συνεπιπτάσας τὸν ἡνίοχον, εἰς τὸν ῥεῖθρον ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. λέγεται δὲ καὶ τῶν ἀετῶν ὁ πρῶτος,

A inde incurrens in illum ſenex. Quum iam ex hybernis legiones euocaret, adierunt eum Arſacis legati cum breui oratione. Ea hæc fuit, Si miſſus à populo Romano exercitus eſſet, geſturum illum implacabile & inexpiabile bellum: ſin patria inuita priuati Craſſus quæſtus gratia arma Parthis intuliſſet, & vrbes occupaſſet, acturum Arſacem moderatè, & Craſſi miſericordiam ſenectutis capturum, populoq; Romano remiſſurum milites, quos obſeſſos teneat potius quàm in præſidiis locatos. Ad ea Craſſo iactante Seleucię ſe reſponſum daturum, ex legatis Vagiſes, qui cæteros ętate anteibat,
B ridens, manus ſupinæ oſtenſa vola, Hinc prius, inquit, pili, Craſſe, exorientur, quàm tu aſpicias Seleuciam. Ita ad regem Hyrodem diſceſſere, bellandum renuntiantes. Ex oppidis Meſopotamiæ, vbi Romana præſidia erant, euaſerant quidam magno cum periculo. Hi non læuia nuntiauerunt, quòd numerum ipſi hoſtium ac prælia eorum oppida oppugnantium ſpectaſſent, atque (vt fieri ſolet) omnia in grauius extollerent, vbi inſtarent, nullum eſſe effugium, nec fugientes aſſequi vllum poſſe, tela inaudita, quę oculorum aciem anteuerterent, &, antequam conſpiceretur is qui emiſerit, quic-
C quid obuium eſſet, penetrarent, arma cataphractorum partim ad omnia perrumpenda, partim ne vlli rei cederent, fabricata. Ea audientes milites ceciderunt animis. Perſuaſi enim nihil Parthos præſtare Armeniis vel Cappadocibus, quibus agendis ferendis fatigatus Lucullus fuerat, difficillimum autem eo in bello rati longinquum iter fore hominumq; inſectationem cominus non pugnantium, præter expectationem certamina & ingens diſcrimen cernebant propoſita. Itaque quidam etiam ex præfectis ſubſiſtendum Craſſo cenſebant, atq; ex integro de ſumma rerum conſilium aduocandum. In his quæſtor erat Caſſius. Aru-
D ſpices quoque nuntiauerunt tectè Craſſo nunquam litare victimas & dira ſemper denuntiare. Cæterum neque his auſcultauit, neque vlli qui aliud quàm ad maturandum hortaretur. Imprimis erexit eum Armeniorum rex Artabazes, qui in caſtra ſex millibus equitum venit. Dicebantur hi eſſe regis ſtipatores & ſatellites, alia pollicebatur decem millia cataphractorum, & xxx. millia peditum, qui ſumptui ei non forent. Suadebat autem Craſſo, per Armeniam vt irrueret in Parthiam. Omnia enim affatim ſe ſubminiſtraturum exercitui, tutum etiam iter fore, quòd mon-
E tes frequentes & continentes colles, regionemque aſperam obiectam habituri eſſent equitatui, quo Parthi vno pollerent. At Craſſus collaudata modicè promptitudine eius & ſubſidii amplitudine, ducturum ſe oſtendit per Meſopotamiam, vbi multos & egregios milites Romanos reliquiſſet. Ita diſceſſit Armenius. Traducente exercitum iuxta Zeugma Craſſo crebra eruperunt & atrocia tonitrua, frequentia fulmina ex aduerſo exercitui emicauere, ventus cum atra nube & preſtere procelloſus in pontem eius temporarium incumbens magna ex parte conuulſit & dirupit
F eum. Locus item, vbi metaturus erat caſtra, bis eſt de cœlo tactus. Equus ex prætoriis inſigniter exornatus, ablato vi rectore, in flumine ſubmerſus atque ex oculis eſt ablatus. Dicitur prima aquila,

quum ſublata eſſet, retrò conuerſa fuiſſe. Adhæc accidit, poſtquam tranſmiſit amnem, vt quum militibus frumuntum metiretur, præberet ante omnia lentes & ſalem, quæ Romani habent pro feralibus, & defunctis apponuntur. Iam ipſi Craſſo excidit concionanti vox, quæ maiorem in modum conſternauit exercitum: ſiquidem pontem dixit ſe reſciſſurum, nequis eorum regrederetur. Ac quum oportuiſſet, vbi aduertit dicti importunitatem, lenire id & declarare apud trepidos, ex peruicacia poſtmiſit. Poſtremò quum luſtraret ſolenni ſacrificio exercitum, porrecta ei ab aruſpice exta exciderunt manibus, vnde vel maximè perculſam coronam cernens riſit, ac, Ea adfert ſenectus, inquit: verùm haudquaquam elabantur manibus meis arma. Hinc ſecundum flumen progreſſus eſt. Habebat ſub ſignis ſeptem legiones, equites paulò minus quatuor millia, leuis armatura æquabat equitatum. Speculatores aliquot à contemplanda ex ſpecula regione reuerſi, nullum hominem nuntiauerunt vſquam comparere, incidiſſe verò in frequentium equorum veſtigia ſe, quaſi ad fugam retrocedentium. Vnde aucta Craſſo eſt ſpes, cœperuntque milites Parthos vt manus non conſerturos contemnere. Caſſius tamen iterum Craſſum conuenit, monuitque, maximè vt, dum aliquid de Parthis allatum eſſet certi, in aliqua vrbium, in quibus præſidium habebat, reficeret exercitum. Sin minus, vt ſecundum flumen Seleuciam ſigna moueret. Commeatus enim naues frumentarias facultatem ſuppeditaturas, ſimulque caſtra ſequuturas, & præſtaturum amnem ne circumueniri poſſent, ſed pari opportunitate ſemper dimicarent cum hoſtibus. Hæc voluentem adhuc & perpendentem Craſſum adit præfectus alæ Arabum Ariamnes nomine, homo aſtutus & verſipellis, qui omnium quæ ad exitium Craſſi coaceruauit fortuna malorum maximum fuit caput. Hunc aliqui, qui ſub Pompeio meruerant, meminerant munificentia Pompeii affectum, habitumque Romanorum cupidum. Verùm is fuerat tunc in Craſſum ex conſilio præfectorum regiorum ſubornatus & miſſus, vt comitans eum, quam remotiſſimè, ſi qua poſſet, à flumine & locis inæqualibus in vaſtum campum coniiceret, vbi cingi valeret equitatu. Quiduis enim quàm fronte concurrere malebant cum Romanis. Barbarus ergo vbi Craſſum acceſſit (& erat facundus) Pompeium extulit vt bene de ſe meritum. Copias verò miratus Craſſi, moram eius improbauit cunctantis, & in apparatu occupati, quaſi armis, non manibus & pedibus opus eſſet habiturus in homines, qui iampridem pararent rebus ereptis pretioſiſſimis & corporibus ad Scythas vel Hyrcanos euolare. Et quidem ſi vel pugnandum ſit, inquit, properandum erat priuſquam reſumpto rex animo vires in vnum contraheret omnes, quando nunc quidem Surenas vobis & Sillaces obiecti ſunt, qui ab inſequendo ſunt vos moraturi: illo verò apparet nuſquam. Ficta hæc erant omnia. Quippe Hyrodes bipertito ſtatim exercitu ipſe Armeniam vaſtabat Artuaſdem vlciſcens, Surenam Romanis immiſerat, nulla quidem (vt nonnulli autumant) deſpicientia. Neque enim vt Craſſum dedignaretur aduerſarium, virum inter Romanos primarium, conueniebat,

A ἀρθεὶς ἀπὸ ταυτομάτου μεταγραφῆναι. τοῖς δὲ πύπτοις, συνέπεσε μὴ τὴν ἀβάσιν μεθυμοῦσι τὰ ὀπιτήδεια τοῖς γραπώταις, τοῦ πρώτων δοθῆναι φακοὺς καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθημα, καὶ τοῦ τίθεντας τοῖς νέκυσιν. αὐξήθη τε Κράσσου δημηγορεῖν ὤτος, ἐξέπεσε φωνὴ, δεινῶς συγχέασα τὴν στρατόν. ἔφη γὰρ τὸ ζεῦγμα τὸν ποταμὸν διαλύειν, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἐπανέλθῃ. καὶ δέον, ὡς ἤθετο τὸν ῥήματος τῆς ἀπορίας, ἀναλαβεῖν καὶ ἀβασταφῆσαι τοὺς ἀποδειλιῶντας ὁ εἰρημένον, ἠμέλησεν ὑπὸ αὐθαδείας. τέλος ὅ, τὴν εἱμαρμένον καθαρμὸν ἐσφαγιάζετο, καὶ τὰ σπλάγχνα τὸν μάντεως αὐτῷ τοῖς δόντος, ἐξέβαλε τὴν χεῖρα. ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα διεχρεμίνοντας ἰδὼν τοὺς παρόντας ἐμειδίασε, καὶ, Τοιοῦτον (ἔφη) ὁ γῆρας· ἀλλὰ τῶν γε ὅπλων οὐδὲν αἱ σκυφοῦσι τὰς χεῖρας. οὐκ τοῦ τοῦδε τὴν ποταμὸν ἐξήλασεν· ἐπὰ μὴν ἔχων ὁπλιτῶν πάμπολλα, καὶ τετρακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας ἱππεῖς, ψιλοὺς δὲ τοῖς ἱππεῦσι τοῦ πλησίους. τὴν δὲ τοῦ δρόμου τινὲς ἀπὸ σκοπιᾶς ἐπανελθόντες ἤγγελον, αὐθέκαστον μὴ ἔρημον εἶναι τὴν χώραν, ἵππων δ' ἐντετυχηκέναι πολλῶν ἴχνεσιν, οἷς οὐκ μεταβολῆς ὀπίσω διωκομένων. ὅθεν αὐτός τε Κράσσος ἐπὶ μᾶλλον ἤλπιζε, καὶ τοῖς στρατιώταις πρωτάπασι τὴν Παρθῶν παρέξῃ καταφρονεῖν, ὡς οὐκ ἀφιξομένων εἰς χεῖρας. ὅμως δὲ οἱ τοῦ Κάσσιον αὖθις διελέγοντο τῷ Κράσσῳ, καὶ παρῄνουν, μάλιστα μὴ οὐ πόλεί τινὶ τὴν φευγόμενων ἀναλαβεῖν τὴν δύναμιν, ἄχρις ἂν τι πύθηται τοῦ τὴν πολεμίων βέβαιον· εἰ δὲ μὴ, χωρεῖν ὅθεν Σελευκείας τοῦδε τὴν ποταμόν. ὑποδεῖαν γὰρ τὰ σιτηρὰ τῆς ἀληθοῦς τοῦδε φέρειν, ἅμα συγκαταίρεσθαι τοῖς τὸ στρατόπεδον, καὶ φύλακα τὸν μὴ κυκλωθῆναι τὴν ποταμὸν ἔχοντας, ἀπ' ἴσης ἀεὶ τοῖς ἐναντίοις μαχεῖσθαι τοὺς πολεμίους. ταῦτα τὸν Κράσσου διασκοπουμένου ἔτι καὶ βουλευομένου, τοῦδε γίνεται φύλαρχος Ἀράβων Ἀριάμνης ὄνομα, δολερὸς καὶ παλίμβολος ἀνὴρ, καὶ πάντων ὅσα συνῆκεν εἰς ὄλεθρον ἡ τύχη κακῶν, μέγιστον αὐτοῖς καὶ τελεώτατον γενόμενος. τοῦτον δ' ἤδεσαν ἔνιοι τὴν Πομπηΐου συνστρατευμένων ἀπολαύσαντά τι τοῦ ἐκείνου φιλανθρωπίας, καὶ δόξαντα φιλορώμαιον εἶναι. τότε δὴ ὑφεῖτο τοῦ Κράσσου μὴ γνώμης τῶν βασιλέως στρατηγῶν, εἰ δύναιτο τοῦδε πεμψας αὐτὸν ἀπωτάτω τὴν ποταμοῦ καὶ τὴν ἠπείρων, εἰς πεδίον ἐκβαλεῖν ἀχανὲς τοῦ ἐλαυνόμενον. πρῶτα γὰρ διενοοῦντο μᾶλλον, ἢ κατὰ σῶμα συμφέρεσθαι Ῥωμαίοις. ἐλθὼν οὖν τοῖς τὸν Κράσσον ὁ βάρβαρος (καὶ δὲ καὶ πιθανὸς εἰπεῖν) Πομπηΐου μὲν ὡς εὐεργέτου ἐπῄνει· Κράσσον δ' τὴν δυνάμεως μακαρίσας ἐμέμφετο τῆς ἀβραδυτῆτος, μέλλοντα καὶ τοῦ θρασυνόμενον, ὥσπερ ὅπλων αὐτῷ δεησόντων, οὐ χειρῶν οὐδὲ ποδῶν τῶν ταχίστων, ἐπ' ἀνθρώποις οἱ πάλαι ζῆτοῦσιν ἁρπάσαντες τὰ ἡμιώτατα τῶν χρημάτων καὶ σωμάτων, εἰς Σκύθας ἢ Ὑρκανοὺς ἀναστῆσαι. καίτοι μάχεσθαι μέλλοντας (ἔφη) σπεύδειν ἔδει, πρὶν ἅπασαν ἂν ταυτῷ γενέσθαι τὴν δύναμιν ἀναθαρρήσαντος βασιλέως. ἐπεὶ νῦν γε Σουρήνας ἡμῖν προβέληται καὶ Σιλλάκης, ἐφ' αὐτοὺς ἀναδεξάμενοι τὴν δίωξιν· ὁ δὴ οὐδαμῇ φανερός ἐστι. ταῦτα δὲ ἦν ψευδῆ πάντα. διχῇ γὰρ ἤδη ὁ Ὑρώδης διελὼν τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν Ἀρμενίαν ἐπόρθει, τιμωρούμενος Ἀρταουάσδην· Σουρήνα δὲ ἀφῆκεν ἐπὶ Ῥωμαίοις, οὐχ ὑπερφρονήσει χρώμενος, ὡς ἔνιοί φασιν, (οὐ γὰρ αὐτὸν Κράσσον μὲν ἀπαξιοῦν ἀνταγωνιστὴν, ἄνδρα Ῥωμαίων τοῦτον,

Ἀρταυάσδη ὃ πρὸς πολεμεῖν, καὶ τοῖς Ἀρμενίων ὑπόντα χώρας ἐξαιρεῖν) ἀλλὰ καὶ πολὺ δοκεῖ καταδείσας τὸ κίνδυνον, αὐτὸς μὲν ἐφεδρεύειν καὶ καραδοκεῖν τὸ μέλλον· Σουρῆνα δὲ προκαθεῖναι πειρασόμενον μάχης, καὶ περιέλξοντα τοὺς πολεμίους. οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν τυχόντων ὁ Σουρῆνας, ἀλλὰ πλούτῳ μὲν καὶ γένει καὶ δόξῃ, μετὰ βασιλέα δεύτερος· ἀνδρείᾳ δὲ καὶ δεινότητι τῶν κατ' αὐτὸν ἐν Πάρθοις πρῶτος· ἐπὶ δὲ μεγέθει καὶ κάλλει σώματος, ὡς οὐδεὶς ἕτερος. ἐξήλαυνε δὲ καθ' ἑαυτὸν ἀεὶ χιλίας σκευοφορούμενος καμήλους, καὶ δυκαδίας ἁπτικὰς ἐπήγετο παλλακίδων. ἱππεῖς δὲ κατάφρακτοι χίλιοι, πλείονες δὲ τῶν κυφῶν παρέπεμπον. εἶχε δὲ τοὺς σύμπαντας ἱππεῖς ὁμοῦ πελάτας τε καὶ δούλους, μυρίων οὐκ ἀποδεόντας. καὶ γένος μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτητο, βασιλεῖ γενομένῳ Πάρθων ἐπιθήσειν τὸ διάδημα πρῶτος. Ὑρώδου δὲ τοῦτον αὐτὸν ἐξηλαμένον εἰς Πάρθους κατήγαγε, καὶ Σελεύκειαν ἐπὶ τῷ μεγάλῳ εἷλε, πρῶτος ἐπιβὰς τοῦ τείχους καὶ ῥεψάμενος ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς ἀντιστάτας. ὅπου δὲ γεγονὼς ἔτη τριάκοντα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἀνδρείας καὶ συνέσεως δόξαν εἶχε μεγίστην· οἷς οὐκ ἤκισα καὶ τὸν Κράσσον ἔσφηλε διὰ θάρσος καὶ φρόνημα πρῶτον, εἶτα ὑπὸ δέους καὶ συμφορῶν, ταῖς ἀπάταις ἀχειρώτατον γενόμενον. τότε οὖν ὁ βάρβαρος ὡς ἔπεισεν αὐτὸν, ἀποσπάσας τοῦ ποταμοῦ διὰ μέσων ἦγε τῶν πεδίων, ὁδὸν ὑπείκῃ καὶ κούφῃ τὸ πρῶτον, εἶτα μοχθηρὰν, ἄμμου βαθείας ὑποδεχομένης, καὶ πεδίων ἀδένδρων καὶ ἀνύδρων καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῆ πέρας ἐφικτὸν ἀφανῆσαι παρομένων· ὥστε μὴ μόνον δίψῃ καὶ χαλεπότητι τῆς πορείας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὄψεως ἀπροσμάχητον ἀθυμίαν παρέχειν, οὐ φυτὸν ὁρῶσιν, οὐ ῥεῖθρον, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, οὐ πέραν διαβλεπούσαν, ἀλλ' ἀτεχνῶς πελάγους τι χεῦμα θαλασσίου ἐρήμην περιεχόντων τὸν στρατόν. διὸ μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ὁ δόλος ὕποπτος. ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ Ἀρταυάσδου τοῦ Ἀρμενίου παρῆσαν ἄγγελοι, φράζοντες ὡς πολλῷ σπουδῇ πολέμῳ, ῥυέντος ἐπ' αὐτὸν Ὑρώδου, καὶ πέμπειν μὲν ἐκείνῳ βοήθειαν οὐ δύναται, παραινεῖ δὲ Κράσσῳ, μάλιστα μὲν ἐκεῖ βαδίζειν, καὶ γενόμενον μετ' Ἀρμενίων, ὁμοῦ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Ὑρώδου· εἰ δὲ μὴ, πορεύεσθαι καὶ στρατοπεδεύειν, ἀεὶ τὰ ἱππάσιμα φεύγοντα, καὶ παρεκχωρεῖν τοῖς ὀρεινοῖς. Κράσσος μὲν οὐδὲν ἀντιγράψας ὑπὸ ὀργῆς καὶ σκαιότητος, ἀπεκείνατο, νῦν μὲν Ἀρμενίοις μὴ βοηθεῖν, αὖθις δὲ ἀφίξεσθαι δίκην ὑπόθησων Ἀρταυάσδῃ τοῦ προδοσίας. οἱ δὲ περὶ Κάσσιον αὖθις ἠγωνίαν, καὶ Κράσσον μὲν ἀθυμοῦντα αὐτοῖς ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἰδίᾳ δὲ τὸν βάρβαρον ἐλοιδόρουν, Τίς σε δαίμων πονηρὸς, ὦ κάκιστε αὐθέντων, ἤγαγε πρὸς ἡμᾶς; τίσι δὲ φαρμάκοις καὶ γοητείαις ἔπεισας Κράσσον, εἰς ἐρημίαν ἀχανῆ καὶ βυθὸν ἐκχεάντα τὸν στρατιὰν, ὁδὸν ὁδεύειν Νομάδι λησταρχῇ μᾶλλον ἢ Ῥωμαίων αὐτοκράτορι πρεσβεύουσαν; ὁ δὲ βάρβαρος, αἰνῶν ποικίλος, ἐκείνοις μὲν ἱππόπτων ἐθάρρυνε, καὶ παρεκάλει μικρὸν ἔτι καρτερῆσαι· τοῖς δὲ στρατιώταις, ἅμα συμπαρατέων καὶ παραβοηθῶν, ἐπέσκωπτε μετὰ γέλωτος, Ὑμεῖς δὲ διὰ Καμπανίας ὁδεύειν οἴεσθαι, κρήνας καὶ νάματα, καὶ σκιὰς, καὶ λουτρὰ δημοσία καὶ πανδοκεῖα ποθοῦντες· οὐ μέμνησθε δὲ τῶν Ἀράβων διεξιόντες καὶ Ἀσσυρίων μεθοδείαν; οὕτω μὲν ὁ βάρβαρος διεπαιδαγώγησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ πρὶν ἢ γνῶναι φανερὸς ἐξαπατῶν, ἀφίππευσεν,

A cum Artuasde verò bellaret atque Armeniorum præsidia expugnaret. Verùm qui, meo iudicio, impensè timeret periculum, spectator volebat esse & expectare euentum: Surenam autem priorem præmittere ad periclitandum prælium, & circumueniendos hostes. Neque enim vulgaris vir Surenas erat, sed opibus, genere, autoritate à rege secundus, virtute verò & consilio suæ ætatis Parthorum primus, ad hæc corporis statura eminenti & venustate nemini comparandus. Solus semper iter faciebat mille camelis impedimenta eius portantibus, rhedasque secum B ducentas trahebat pellicum. Equites eum cataphracti mille, leuis armaturæ maior manus comitabatur. Equites in summa, qui essent clientes sui & serui, non minus habebat decem millia. Prærogatiua erat ei antiquitus gentilitia, regi Parthorum designato vt imponeret princeps diadema. Hunc ipsum Hyrodem reduxit exactum in Parthos, ac Seleuciam magnam in potestatem eius redegit, qui in murum euasit primus, hostesque sua manu pepulit. Habebatur id temporis annos nondum natus triginta, consilio atque prudentia primus, quibus artibus potis- C simùm euertit Crassum, ex audacia & confidentia primùm, per pauorem deinde & clades imposturis opportunum. Tunc ergo barbarus, vbi impulit eum, à flumine abstractum mediis duxit campis, via leni & facili initiò, inde succedente alta arena nudisque & sitientibus campis, qui terminari nusquam oculis poterant, odiosa. Nec tantùm sitis & itineris morositas torporem inducebat militibus, sed præbebat etiam prospectus tristitia horrorem, stirpem nullam conspicientibus, non riuum, non montis supercilium se summittentis, non virentem herbam, verùm reuera fluxum quendam marinum vastæ arenæ D exercitum amplectentis. Erat iam vel hinc suspectus dolus. At vbi nuntii quoque ab Armenio Artuasde aduenerunt bello eum graui premi ruente in ipsum Hyrode, ideò mittere non posse illi auxilia, monere autem Crassum, maximè illuc vt se conuertat, iunctisque cum Armeniis copiis vnà decernant cum Hyrode: quòd si non placeat, ita semper incedat, & locum capiat castris, vt regiones declinet equitabiles, & montosas sequatur: Crassus præ stomacho & saturitate nihil rescripsit, sed respondit, Armeniis se in præsentia non vacare, verùm pòst aditurum eos, vt de Ar- E tuasdis proditione expetat pœnas. Porrò Cassius iterum fremuit, & Crassum quidem infensum sibi destitit monere, barbarum verò seorsum increpauit, ac, Quis te malus genius, inquit, homo scelestissime, ad nos adduxit? quibus medicamentis & præstigiis Crassum fascinasti, vt coniecto in vastam & profundam solitudinem exercitu, inter ingrediatur Arabi latronum duci magis quàm imperatori Romano consentaneum? Barbarus, qui versipellis esset, suppliciter agens confirmauit illum, hortatusque est vt paulisper adhuc sustineret. Milites verò simul subueniens & succur- F rens deridebat, Quid vos, num per Campaniam, inquit, iter facere putatis, fontes, riuos, vmbras, balnea scilicet & diuersoria quæritis? Non venit in mentem Arabum & Assyriorum peragrare vos confinium? Ita Romanos barbarus deliniebat, qui priusquam compertus doli esset, aufugit,

non clam Crassum tamen, verùm & hoc ei persuaserat, exercitum se hostium circumuenturum & perturbaturum. Fama est Crassum illo die non (vt solenne Romanis imperatoribus est) paludamento purpureo processisse amictum, sed toga pulla) eamque vbi animaduertit, mutasse: signa autem quædam velut immolita vix magno labore valuisse signiferos conuellere, quos Crassus irridens vrgebat iter, cogens agmen cursum æquare equitum, quousque pauci speculatores accurrentes reliquos nuntiauerunt ab hostibus occisos, se ægrè elapsos, hostes adesse ingenti multitudine & animo ad dimicandum. Ibi omnes perculsi sunt. Crassus planè obstupuit, ac præ properatione non satis sui compos instruxit aciem. Primùm ex Cassii sententia raros ordines legionum, ne circundarentur, quam longissimè per campum produxit, equites distribuit in cornua. Mox consilium mutauit, ac contractis copiis ancipitem aciem & profundam quadratamque fecit. Erant in singulis lateribus duodenæ cohortes. Adiunxit cuique cohorti alam equitum, nequa pars equestri subsidio careret, sed concurreret vndequaque iuxta obseptus. Alterum cornu Cassio, alterum Crasso filio attribuit, ipse in media acie constitit. Ita processerunt ad riuum (Balissus appellatur) non magnum nec largum, verùm, in tanto squalore & æstu per viam reliquam laboriosam & sitientem, gratum tamen eo tempore militibus. Ibi plerique duces castra ponenda & pernoctandum consuerunt explorandumque, quatenus fieri posset, quàm magnæ hostium copiæ essent, & quemadmodum instructæ, inde prima luce in illos mouendum. At Crassus filio suo atque equitibus eius prælium cientibus fretus imperauit vt in acie stantes, quibus liberet, cibum caperent & biberent. Priusquam hoc per omnes ordine factum esset, processit non composito gradu, neque vt ad prælium interquiescens, sed propero & concitato agmine, quoad in conspectu fuere hostes, qui neque numerosi (vt expectabant) neq; pomposi visi Romanis sunt. Nam multitudinem post primam aciem occuluerat Surenas, splendoremque armorum texerat tunicis & sagis pelliceis, quibus edixerat, vt se velarent. Vbi appropinquauerunt, & signum pugnæ sublatum à duce est, primùm graui sonitu atque fremitu terribili compleuerunt campum. Neque enim cornibus aut tubis classicum canunt, sed clauas ex corio concauas æramentis intentas resonantibus pulsant vndique. Hæ fuscum clangorem & dirum edunt velut vlulatu beluino & tonitrui asperitate mistum. Ac rectè aduerterunt ab auditus sensu animum turbari maximè, eiusque ocyssimè cieri affectus, ac potissimùm de statu mentem deiici. Eo strepitu expauescentibus Romanis repentè abiiciunt armorum integumenta. Tum illi rutilare visi galeis loricisque ex Margiano ferro factis coruscante & refulgente. Equi erant æreis & ferreis operti velamentis. Ipse eximia statura Surenas ac pulcherrimus venustatis mollitia opinionem non æquans suæ virtutis, verùm erat potius ad Medorum morem fucata facie & coma redimitus discriminata, quum cæteri Parthi etiam tum Scythico modo horrerent capillo incompto.

A οὐ λαθὼν τὸν Κράσσον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πείσας ὡς ὑποφράσεται, καὶ ἀναπεράσει τὰ τῶν πολεμίων· λέγεται δὴ τὸν ἡμέρας ἐκείνης τὸν Κράσσον, οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων στρατηγοῖς, ἐν φοινικίδι προελθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι. καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῦς ἀλλάξαι προνοήσαι τὰ σημεῖα σπίας μόλις, ὥσπερ πεπηγάς, πολλὰ παθόντας ἀπελέσθαι τοὺς φέροντας. ὧν ὁ Κράσσος καταγελῶν ἐπεπάχυνε τὴν πορείαν, προσδιαζόμενος ἀκολουθεῖν τὴν φάλαγγα τοῖς ἱππεῦσι· πρίν γε δὴ τὸν ὀπτὶ κατασκοπῶν ἀποσταλέντων ὀλίγοι προσπελάσαντες ἀπήγγειλαν ἀπολωλέναι τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν πολεμίων, αὐτοὺς

B δὲ μόλις ἐκφυγεῖν· ὀπτέναι δὲ μαχομένους πλήθει πολλῷ καὶ θάρσει τοὺς ἄνδρας. ἄπορτες μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν· ὁ δὲ Κράσσος ἐξεπλάγη πάνυ πάσι, καὶ δεῖ σπουδῆς ὀλίγου καθεστηκὼς παρέπαυσε· πρῶτον μὲν (ὡς οἱ περὶ Κάσσιον ἠξίουν) ἀραιὰν τὴν φάλαγγα τῶν ὁπλιτῶν· ὀπτὶ πλείστον ἀνάγων τὸ πεδίον πρὸς τὰς κυκλώσεις· τοὺς δὲ ἱππεῖς διανέμων τοῖς κέρασιν. ἔπειτα μετέδοξε, καὶ συναγαγὼν, ἀμφίσημον ἐποίησε καὶ βαθὺ πλινθίον, ἐν δώδεκα σπείραις περιερχομένης τὴν πλευρὰν ἑκάστης. πρὸς δὲ τὰς σπείραν, ἴλην ἱππέων ἔταξεν, ὡς μηδὲν ἔχοι μέρος ἐνδεὲς ἱππικῆς βοηθείας, ἀλλὰ πανταχόθεν ὁμαλῶς προσφέροιτο πεφραγμένος. τὴν δὲ κεφάλην τὸ μὲν Κασσίῳ, τὸ δὲ παῖ νέῳ Κράσσῳ παρέδωκεν, αὐτὸς δὲ εἰς μέσον κατέστη. καὶ προελθόντες ὅτως, ὀπτὶ ῥεῖθρον ἦλθον ὃ καλεῖται Βάλισσος, ὀ πολὺ μὲν ἄλλως, οὐδὲ ἄφθονον, ἀσμένοις δὲ τότε τοῖς στρατιώταις φανὲν, ἐν αὐχμῷ καὶ καύματι, καὶ πρὸς τὴν ἄλλην ὀπτὶ πόνον καὶ δύσδρον πορείαν. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ᾤοντο δεῖν ἐν ταύτῃ κατασταθμιζομένους καὶ νυκτερεύσαντας, καὶ πυθομένους ἐφ' ὅσον οἷόν τε τὸ πλῆθος καὶ τάξιν τῶν πολεμίων, ἅμα ἡμέρᾳ χωρεῖν ἐπ' αὐτοὺς· Κράσσος δὲ τῷ παιδὶ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν ἐγκελευομένοις ἄγειν καὶ συνάπτειν, ἐπαρθεὶς, ἐκέλευσεν ἐστῶτας ἐν τάξει φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς δεομένους. καὶ πρὶν ἢ τοῦτο δι' πάντων διεῖναι καλῶς, ἦλθε δὲ ἀέδιον, οὐδ' ὡς ὀπτὶ μάχην διαναπαύων, ἀλλ' ὀξείᾳ καὶ συντόνῳ χρώμενος τῇ πορείᾳ μέχρις οὗ κατόφθησαν οἱ πολέμιοι πρὸς δόξαν, ὅτε πολλοὶ φανέντες, ὅτε σοβαροὶ τοῖς Ῥωμαίοις. τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἐπέκρυψε τοῖς πρόσθεν Σουρήνας, τὴν δὲ λαμπρότητα κατέκρυβε τῶν ὅπλων, ἱμάτια καὶ διφθέρας προσάγειν κελεύσας. ὡς δὲ ἐγγὺς ἐλθόντες, καὶ σημεῖον ἦρθη πρὸς τὸν στρατηγόν, πρῶτον μὲν ὀπὶ μπλαῖς φθογγῆς βαρείας καὶ βεβυθοφεικώδους τὸ πεδίον. Πάρδοι γὰρ οὐ κέρασιν, οὐδὲ σάλπιγξιν ἐπορθιάζουσιν ἑαυτοὺς εἰς μάχην, ἀλλὰ ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα πεπτεινάντες ἠχείοις χαλκοῖς, ἅμα πολλαχόθεν ὀπτὶ δυσπνοῖ. τὰ δὲ φθέγγεται βυθίοντι καὶ δεινὸν, ὠρυγῇ θηριώδει καὶ βαχύτητι βεβιντῆς μεμιγμένον· ὅπως συνεωρακότες ὅτι τὰ αἰσθητηρίων ἀκοὴ, παρακλινεστάτον ὀστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτην πάθη πάνυ κινεῖ, καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὴν διάνοιαν. ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀφαιροῦνται τὰ προκαλύμματα τῶν ὅπλων καταβαλόντες, ὤφθησαν αὐτοί τε φλογοειδεῖς, κράνεσι καὶ θώραξι τὸ Μαργιανοῦ σιδήρου στίλβοντες ὀξὺ καὶ περιλαμπές. οἵθ' ἵπποι καταπεφραγμένοι χαλκοῖς καὶ σιδηροῖς ὑφάσμασιν. ὁ δὲ Σουρήνας μέγιστος καὶ κάλλιστος αὐτὸς, τῇ καθ' ἀνδρείαν δόξῃ, τὴν θηλύτητα τοῦ κάλλους οὐκ ἐοικώς, ἀλλὰ Μηδικώτερον ἐσκευασμένος ἐστείμμασι προσώπου καὶ κόμης ἀφανείσι, τῶν ἄλλων Παρθῶν ἔτι Σκυθικῶς ὀπτὶ δὲ φοβερὸν τὴν ἀνασίλλων κομώντων.

καὶ πρῶτον μὲν διενοῦτο τοῖς κοντοῖς εἰσελαύνοντες ὠθεῖν καὶ βιάζεσθαι τοὺς προσπάλους· ὡς δὲ ἑώρων τό, τε βάθος τοῦ συναγωνισμοῦ, καὶ τῶν ἀνδρῶν τὸ μόνιμον καὶ παρεστηκὸς, ἀπῆγον ὀπίσω· καὶ σκιδνασθαι δοκοῦντες ἅμα καὶ διαλύειν τὴν τάξιν, ἐλάνθανον ἐν κύκλῳ περιβάλλοντες τὸ πλινθίον αὐτῶν. Κράσσος δ' τοὺς φίλους ἐκδραμεῖν κελεύσαντος, οὗτοι μὲν οὐ πολὺ προῆλθον, ἀλλὰ πολλοῖς τοξεύμασιν ἐντυχόντες ταχὺ καὶ συμπαρέντες, αὖθις ἐπεδύοντο τοῖς ὁπλίταις, καὶ παρεῖχον ἀκοσμίας ἀρχὴν καὶ δέος, ὁρῶσι τ' τόνον τῶν οἰκείων καὶ τὴν ῥώμην, ὅπλα τε ῥυγκώντων, καὶ διὰ παντὸς φερομένων ὁμοίως δυπτύπα καὶ μαλακὰ καὶ παγμαλέα. οἱ δὲ Πάρθοι διασάντες, ἐκ μήκους ἤρξαντο τοξεύειν ἅμα πανταχόθεν, οὐ τ' ἀκριβῆ τάξιν, (ἡ γὰρ συνέχεια καὶ πυκνότης τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τὴν βελομένην διαμαρτάνειν ἀνδρὸς παρεῖχεν) δυτόξοις δ' τὰς πληγὰς καὶ βιαίοις διδόντες ἀπὸ τόξων κεραταδῶν καὶ μεγάλων, καὶ τῇ σκολιότητι τῆς καμπῆς ἐναγκασμένον τὸ βέλος ἀποσελλόντων. ἐν οὖν αὐτόθεν ἤδη μορφὴ τῶν Ῥωμαίων. καὶ γὰρ μένοντες ἐν τάξει, συνελαύνοντο, καὶ χωρεῖν ὁμόσε πειρώμενοι, τὸ μὲν πλεῖν ἴσον, ἀπεῖχον, ὁμοίως δ' ἔπασχον. ἐπέφευγον γὰρ ἅμα βάλλοντες οἱ Πάρθοι. καὶ τοῦτο κεφάλαιον ποιοῦσι μετὰ Σκύθας· καὶ σοφώτατόν ἐστιν, ἀμυνομένοις ἔτι τῶν σώζεσθαι τὸ φυγῆς ἀφαιρεῖν τὸ αἰσχρόν. ἄχρι μὲν οὖν ἤλπιζον αὐτοὺς ἐκκεκαμένους τὰ βέλη χρήσεσθαι μάχης, ἢ συνάψειν εἰς χεῖρας, ἐκαρτέρουν· ὡς δ' ἔγνωσαν ὅτι πολλαὶ κάμηλοι παρεστᾶσι τοξευμάτων πλήρεις, ἀφ' ὧν ἐπελαύνοντες οἱ πεζοὶ λαμβάνοιεν, τοῦδε πέρας ὁρῶν ὁ Κράσσος, ἠθύμει· καὶ σκοπεῖν ἐκέλευεν, ἀγγέλους πέμψας πρὸς τὸν υἱόν, ὅπως προσμίξαι βιάσεται τοῖς ἐναντίοις, πρὶν ἢ κυκλωθῆναι. μάλιστα γὰρ ἐκείνῳ προσέπιπτε καὶ πρὸς τὸν κέρας, ὡς κατὰ νώτου θηρασόμενον. λαβὼν οὖν ὁ νεανίας ἱππεῖς τε χιλίους τριακοσίους, (ὧν οἱ χίλιοι παρὰ Καίσαρος ἦσαν) καὶ τοξότας πεντακοσίους, καὶ τῶν ἑπτὰ θυρεοφόρων, ἐκπὸ πτέρας, ἐπεκάλει εἰς ἐμβολήν. τῶν δὲ Πάρθων οἱ περιελαυνόντες, εἴτε σκοπάγμασιν ἐντυχόντες, (ὡς ἔνιοί φασιν) εἴτε λαβεῖν τὸν Κράσσον ἀπατᾶν τοῦ παιδὸς στρατηγοῦντες, ὀπίσω στρέψαντες, ἐδίωκον. ὁ δὲ, βοήσας ὡς οὐ μένουσιν οἱ ἄνδρες, ἤλαυνε, καὶ σὺν αὐτῷ Κλωσωνῖός τε καὶ Μεγάβακχος, ὁ μὲν, εὐψυχίᾳ καὶ ῥώμῃ διαφέρων, Κλωσωνῖος δὲ βουλευτικὸν ἔχων ἀξίωμα, καὶ δεινὸς εἰπεῖν, ἑταῖροι δὲ Κράσσου, καὶ σύμπλησιοι κατ' ἡλικίαν. ἐπιστρωμένων δὲ τῶν ἱππέων, οὐδὲ τὸ πεζὸν ἀπελείπετο προθυμίᾳ καὶ χαρᾷ τῆς ἐλπίδος. νικᾶν γὰρ ᾤοντο καὶ διώκειν, ἄχρις οὗ πολὺ προελθόντες ἤσθοντο τὸν ἀπάτην, μεταβαλλομένων ἅμα τῶν φεύγειν δοκούντων, καὶ πλείονων ἄλλων ἐπιφερομένων. ἐνταῦθα ἔστησαν, οἰόμενοι συνάψειν αὐτοῖς εἰς χεῖρας ὀλίγοις οὖσι τοῖς πολεμίοις· οἱ δὲ, τοὺς καταφράκτους προτάξαντες ἐναντίους τοῖς Ῥωμαίοις, τὸν δ' ἄλλον ἵππον ἄτακτον πρὸς αὐτοὺς ἐλαύνοντες καὶ συνταράττοντες τὸ πεδίον, ἀνίστασαν ἐκ βυθοῦ, φύνας ἄμμου, κονιορτὸν ἐπαγόμενοι ἄπλετον, ὡς μήτε ὁρᾶν ῥαδίως μήτε φθέγγεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰλουμένους δὲ ἐν ὀλίγῳ καὶ συμπίπτοντας ἀλλήλοις, βάλλεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν οὐ ῥᾴδιον οὐδὲ ὀξὺ θάνατον, ἀλλ' ἐπὶ πασμοῦ καὶ ὀδυνῶν δυσφορετοιοῦντας, καὶ κυλινδουμένους πρὸς τοῖς οἴστοις, ἐναποθνήσκειν τοῖς τραύμασι,

A Institerunt primùm infestis hastis antesignanos impellere & mouere. Cæterùm vt altitudinem confertæ aciei & militum videre stabilitatem immobilitatemque, gradum retulerunt. Dissipari autem atque dissoluere ordines quum viderentur, priusquam aduerterent Romani, vndique seipsorum aciei circumfudêre. Quum verò leuem armaturam Crassus procurrere iussisset, haud longè

B sunt progressi, sed grandine sagittarum malè accepti & elanguescentes retrò se in grauem armaturam receperunt, initiumque tumultus & pauoris præbuerunt cernentibus vim & robur iaculorum arma lacerantium, & iuxtà omnia penetrantium, siue dura arma siue molle foret corpus. At Parthi diuulserunt se, cœperuntque eminus vndique sagittare, non exactè dirigentes tela. siquidem efficiebat Romanæ aciei spissitudo ac densitas, vt ne de industria quidem ictu possent aberrare, validasque plagas & violentas incusserunt grandibus atq; firmis arcubus, qui ex tortuosa flexura impellebant magna vi telum. Erant iam hinc res afflictæ Romanorum, quando si ordines seruarent, conuulnerabantur, & si conferre conarentur pedem, quum nihilo magis læderent, pariter ipsi

C infestabantur. quippe fugiebant, atq; interim iaculabantur Parthi: atque id faciunt secundum Scythas peritissimè. quod quidem egregium est commentum, dum pugnant ad euolandum, demendi fugæ turpitudinem. Quousque autem sperauerunt effusis telis temperaturos illos pugna, aut ad manus venturos, pertulerunt Romani. Vt verò cognouerunt multos camelos illis præstò esse sagittis onustos, à quibus circumuecti primi sumebant, neque vidit Crassus finem, obtorpuit, iussitq; per nuntios filio, eniteretur manum cum hostibus antè conserere quàm eum circumuaderent. Illum enim incursabat potissimùm, illique cir-

D cunfundebat se hostium cornu, vt auersum adorirentur. Igitur adolescens mille trecentos equites, ex quibus adduxerat mille à Cæsare, sagittarios quingentos, & ex proximis scutatis octo cohortes orbe facto infestos duxit in hostem. Parthi, qui se circumfundebant, vel quòd in compositam aciem incurrebant (vti dictitant nonnulli) vel artificio molientes vt Publium quamlongissimè retraherent à patre, retrò fugerunt. Ille verò, clamans terga hostes dare, subdit equo calcaria. Sequuntur eum Censorinus & Megabacchus, hic animi celsitudine & vi corporis insignis, ille se-

E natoria dignitate & eloquentia clarus, Crassi sodales & æquales, qui quum traherent secum equites, non concesserunt iis pedites alacritate & spe elati. Vincere enim putabant se & consectari hostes, quoad perceperunt longè progressi dolum, circumagentibus se iis quos fugere putabant, & pluribus aduolantibus aliis. Itaq; substiterunt ibi, rati hostes cum ipsis paucis manus conserturos. Enimuerò cataphractos illi in fronte opposuerũt Romanis, reliquo equitatu incondito circumiecerunt eos, campumque conturbantes cumulos arenæ ex imo excitauerunt. vnde ingens edita est

F pulueris vis, vt nec dispicere commodè Romani nec loqui valerent, volutati autem in angusto atque in se mutuò incurrentes configerentur caderentque, non facili neque celeri morte, sed conuulsione & dolore intolerabili cruciati, iactatique inter iacula, vulneribus immorerentur:

si vero eniterentur, cuspides hamatas, quæ venas & neruos perruperant, elidere, lacerarent insuper & dilaniarent semetipsi. Ita multis occumbentibus, erant etiam superstites ad dimicandum inutiles. Quum hortaretur eos Publius, in cataphractos vt darent impressionem, manus suas ostenderunt scutis affixas pedesque traiectos, & solo adstrictos, vt neque fugere neque valerent præliari. Igitur concitatis equitibus, ipse magna vi intulit se in hostes, dimicauitq; cum iis. Cæterum haud quaquam par erat certamen vel inferendis ictibus vel declinandis. Nam imbecillibus & breuibus lanceis cædebat loricas ex corio crudo confectas vel ferreas, contra præbebat contorum ictibus expedita & nuda corpora Gallorum. His enim fidebat imprimis, horumq; virtute insignia facta edebat: siquidem contos prehendebant, hostesque complexi deturbabant ex equis armorum pondere immobiles. Complures equis suis relictis hostium equos subeuntes ventres eorum fodiebant. Exiliebant illi præ dolore, obterentesque simul sessores & hostes promiscuos, emoriebantur. Præcipue affligebat Gallos æstus & sitis, quorum vtriusque ea gens est impatientissima. Equi pleriq; perierunt in contos infestos admissi. quare coacti sunt ad pedites se recipere. Habebant in medio Publium vulneribus iam grauiter affectum. Conspicati autem in propinquo cliuum sabulosum, eo contenderunt, religatisque in medio equis, foris se clypeis contegebant, atque ita commodius putabant protecturos se aduersus barbaros: verum longe cecidit secus. Vbi enim in plano consistunt, prębent aliquatenus in fronte collocati securitatem posterioribus. Ibi vero ex loci inęqualitate alii aliis editiores, prioribusq; posteriores excelsiores non poterant tela deuitare, sed omnes iuxta figebantur mortem suam deplorantes ingloriam & ignauam. Erant cum Publio Græci duo, qui eo in tractu Carras colebant, Hieronymus & Callimachus. Hi suadebant ei vt cum ipsis subduceret se & confugeret Ischnas oppidum partium Romanarum, quod non procul aberat. Verum ille nullam ait tam acerbam occursuram sibi mortem, cuius ipse metu deserturus esset illos qui sua causa occumberent, iussoq; vt suam ipsi salutem expedirent, complexu dimisit eos. Mox, quod impotens manus esset telo traiecta, latus armigero præbuit & haurire iussit. Pari fato aiunt cecidisse Censorinum. Megabacchus semetipse interemit, similiter nobilissimi quiq;. Residuos subeuntes barbari collem contis confodere pugnantes. Viui non amplius quingenti dicuntur in eorum potestatem venisse. Capite detruncato Publii contenderunt ilico in Crassum. Eius res hoc in statu erant. Postquam filio imperauit inuehere in Parthos, ac quispiam effusam acriter instante Publio fugam esse nuntiasset, cerneret autem sibi obiectos non perinde instare, quod pleriq; eorum illuc cōcurrissent, recepit aliquantulum animi, & conglobatum exercitum ad loca subuexa, retraxit mox regressurum à consectandis hostibus expectās filiū. Qui missi fuerant à Publio, postquā in discrimen venerat, primi à barbaris, in quos inciderūt, trucidati sunt: nouissimi, qui magno labore euaserant, actum esse nuntiauerunt de Publio,

A βίᾳ τε πειρωμένους ἐξέλκειν ἠγκιστρωμένας ἀκίδας· καὶ δεδυκυίας ἀμφὶ φλεβῶν καὶ νεύρων προσαπαρήγνυσθαι, καὶ λυμαίνεσθαι σφᾶς αὐτούς. οὕτω δὲ πολλῶν ἀποθνησκόντων, ἄπρακτοι καὶ οἱ ζῶντες ἦσαν πρὸς ἀλκήν. καὶ τοῦ Πουβλίου τῷ δεξιῷ τρώματι ἐμβαλεῖν εἰς τὸν κατάφρακτον, ἐπεδείκνυσαν, ἑαυτῶν χεῖράς τε θυρεοῖς συμπεπερονημένας, καὶ πόδας ἀμφοτέρους προσπεπαρμένους πρὸς τοὔδαφος· ὥστε καὶ πρὸς φυγὴν ἀμηχάνους εἶναι, καὶ πρὸς ἄμυναν. αὐτὸς δὲ τοὺς ἱππεῖς παρορμήσας, προσέβαλλε μὲν ἐρρωμένως, καὶ συνῆψε τοῖς ἀνδράσιν. ἐν δὲ ἄνισος ἔν τε τῇ πληγῇ, καὶ τῇ φυ-

B λάττεσθαι, πάντων μὲν ἀσθενέσι καὶ μικροῖς δορατίοις θώρακας ὠμοβύρσους καὶ ἀδήρους, παιόμενος δὲ κοντοῖς εἰς ἁλῆν γυμνὰ σώματα τῶν Γαλατῶν. τούτοις γὰρ ἐθάρρει μάλιστα, καὶ μετὰ τούτων ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο. τῶν τε γὰρ κοντῶν ἐπιλαμβάνοντο, καὶ συμπροσπλεκόμενοι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ἵππων ἐώθουν, τῇ βαρύτητι τοῦ ὁπλισμοῦ δυσκινήτους ὄντας. πολλοὶ δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἀπολιπόντες ἵππους, καὶ δυόμενοι τοῖς ἐκείνων, ἔτυπτον εἰς τὰς γαστέρας· οἱ δὲ ἀνεσκίρτων ὑπὸ ὀδύνης, καὶ συμπατοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ τοὺς ἐπιβάτας καὶ τοὺς πολεμίους ἀναπεφυρμένους ἀπέθνησκον, ἐπίεζε δὲ τοὺς

C Γαλάτας μάλιστα τό, τε θάλπος καὶ τὸ δίψος, ἀμφοτέρων ἀήθεις ὄντας· καὶ τῶν ἵππων ἀπολώλεισαν οἱ πλεῖστοι, πρὸς ἐναντίους ἐλαυνόμενοι τοὺς κοντοί. ἐβιάσθησαν οὖν ἀναχωρῆσαι πρὸς τοὺς ὁπλίτας, ἔχοντες τὸν Πόπλιον ὑπὸ τραυμάτων ἤδη κακῶς διακείμενον. ἰδόντες δὲ τινα βυνῶδη πλησίον, ἐχώρουν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τοὺς μὲν ἵππους ἐν μέσῳ κατέδησαν· ἔξωθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς συγκλείσαντες, ῥᾴον ἀμύνεσθαι τοὺς βαρβάρους. ἀπέβαινε δὲ τοὐναντίον. ἐν μὲν γὰρ τῷ ὁμόσε, τοῖς ὄπισθεν ἄμφω γέπτως παρέχουσιν οἱ πρόσταικτοι ῥᾳστώνην· ἐκεῖ δὲ ἄλλον ὑπὲρ ἄλλον διὰ τοῦ ἀνωμαλίαν

D ἔχοντος τὸ χωρίου, καὶ μᾶλλον ἀεὶ τὴν κατόπιν ὀξαίροντος, οὐκ ἐδύναντο διαφεύγειν, ἀλλ' ἐβάλλοντο πρότερον ὁμαλῶς, ὀδυρόμενοι τὴν ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον αὐτῶν τελευτήν. ἦσαν δὲ περὶ τὸν Πόπλιον ἄνδρες Ἕλληνες δύο τῶν αὐτόθι κατοικούντων ἐν Καρραῖς, Ἱερώνυμος καὶ Νικόμαχος· οἱ συνέπειθον αὐτὸν ὑπεξελθεῖν μετ' αὐτῶν, καὶ διαφεύγειν εἰς Ἰσχνάς, πόλιν ἠρημένην τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὐ μακρὰν οὖσαν. ὁ δὲ φήσας, οὐδένα δεινὸν οὕτως ἔσεσθαι θάνατον, ὃν φοβηθεὶς Πόπλιος ἀπολείψει τοὺς ἀπολλυμένους δι' αὐτόν, ἐκείνους μὲν ἐκέλευε σώζεσθαι, καὶ δεξιωσάμενος ἀπέλυσεν. αὐτὸς δὲ τῇ

E χειρὶ χρήσασθαι μὴ δυνάμενος (διελήλατο γὰρ βέλος) τὴν ὑπασπίστην ἐκέλευσε παρασχεῖν τὸ ξίφος, τῷ δεξιῷ τὸ πλευρόν. ὁμοίως δὲ καὶ Κένσωρεῖνον ἀποθανεῖν λέγουσι. Μεγάβακχος δὲ αὐτὸν διεχρήσατο, καὶ τῶν ἄλλων οἱ δοκιμώτατοι. τοὺς δὲ ἀπολελειμμένους ἀναβαίνοντες οἱ Πάρθοι τοῖς κοντοῖς διήλαυνον μαχομένους. ζῶντας δὲ τὸ πλείονας ἁλῶναι φασὶ πεντακοσίους, τοὺς δὲ κεφαλὰς τῶν περὶ τὸν Πόπλιον ἀποκείραντες, ἤλαυνον αὐθὶς ἐπὶ τὸν Κράσσον. εἶχε δὲ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως· ὡς ἐκέλευσε τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν τοῖς Πάρθοις, καί τις ἤγγειλεν αὐτῷ μαχομένην ἤδη εἶναι, καὶ δίωξιν ἰσχυρὰν τῶν πολεμίων, ἐώρα δὲ

F καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν οὐκέτι προσκειμένους ὁμοίως, (ἐκεῖ γὰρ ἐρρύησαν οἱ πλεῖστοι) μικρὸν ἀνεθάρρησε, καὶ στιβαγὼν ὑπέστειλεν ἐν χωρίοις προσάντεσι τὸν στρατόν, αὐτίκα προσδοκῶν τὸν υἱὸν ἐπανήξειν ἀπὸ τῆς διώξεως. τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ Πουβλίου πρὸς αὐτόν, ὡς ἐκινδυνεύετο, οἱ μὲν πρῶτοι διεφθάρησαν, ἐμπεσόντες εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ δὲ ὕστεροι, μόγις διαφυγόντες, ἀπήγγελλον οἴχεσθαι τὸν Πόπλιον,

εἰ μὴ ταχεῖα καὶ πολλὴ βοήθεια παρ' ἐκείνου γένοιτο. τὸν δ' Κράσσον ἅμα πολλὰ πάθη κατέχε, καὶ λογισμῷ μὲν, οὐδὲν ἔτι τῶν πραγμάτων ἐώσα, φόβῳ δὲ περὶ τοῦ σύμπαντος ἅμα, καὶ πόθῳ τοῦ παιδὸς, ἐλκόμενος βοηθεῖν, τέλος ὥρμησε προάγειν τὴν δύναμιν. ἐν τούτῳ δὴ οἱ πολέμιοι προσεφέροντο, κλαγγῇ καὶ παιᾶνι, φοβερώτεροι, καὶ πολλὰ τὰ τυμπάνων αὖθις προσεμυκᾶτο τοῖς Ῥωμαίοις, ἑτέρας μάχης ἀρχὴν προσδοκῶσι. οἱ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Πόπλιου κομίζοντες ὑπὸ αἰχμῆς ἀναπεπηγῆναι, ἐλίς προσελάσαντες ἀνέδειξαν, ὕβρει πιωθανόμενοι τοκέας αὐτοῦ καὶ γένος. Οὐ γὰρ δὴ πρέπειν γε Κράσσου παῖδ' αἰανδροτάτου καὶ κακίστου γενναῖον οὕτω παῖδα καὶ λαμπρὸν ἀρετῇ γενέσθαι. τοῦτο δ' θέαμα Ῥωμαίων ὑπὲρ ἄπαντα τἄλλα δεινὰ τὰς ψυχὰς κατέκλασε καὶ παρέλυσεν, οὐ θυμοῦ πρὸς ἄμυναν (ὥσπερ ἴσως εἰκὸς) ἀλλὰ φείκης καὶ δέους πᾶσιν ἐγγενομένου, καὶ τοι τόν γε Κράσσον αὐτοῦ λαμπρότατον ἐν τῷ τότε πάθει φανῆναι λέγουσιν. ἐβόα γὰρ ὀπίσω τὰς τάξεις, Ἐμόν, ὦ Ῥωμαῖοι, τοῦτο δ' πένθος ἴδιόν ἐστιν· ἡ δὲ μεγάλη τύχη καὶ δόξα τῆς Ῥώμης ἐν ὑμῖν ἔστηκε σωζομένοις ἄθραυστος καὶ ἀήττητος. εἰ δὲ καὶ ἐμοῦ τίς οἶκτος ἀφῃρημένου παῖδα πολίτων ἄριστον, ὀπιδείξαθε τοῦτο ὀργῇ πρὸς τοὺς πολεμίους· ἀφέλεσθε τὴν χαρὰν αὐτῶν, τιμωρήσασθε τὴν ὠμότητα· μὴ καταπλαγῆτε τοῖς γεγενημένοις, εἰ δεῖ τι καὶ παθεῖν, μεγάλων ἐφιεμένοις. οὐδὲ Λούκουλλος Τιγράνην ἀναιμωτὶ καθεῖλεν, οὐδὲ Σκιπίων Ἀντίοχον. χίλιας δὲ ναῦς οἱ παλαιοὶ περὶ Σικελίαν ἀπώλεσαν· ἐν δὲ Ἰταλίᾳ, πολλοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγοὺς ὧν οὐδεὶς προσπεσὼν ἐκώλυσεν αὐτοὺς κρατῆσαι τῶν νενικηκότων. οὐ γὰρ εὐτυχίᾳ τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνῃ καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως. τοιαῦτα λέγων καὶ παραθαρσύνων ὁ Κράσσος οὐ πολλοὺς ἔσω προθύμους ἐπανεκύησε, ἀλλὰ καὶ σιωπὴν κελεύσας, ἤλεγξε τοῦ στρατοῦ τὴν κατήφειαν, ὡς ἀθενῆ καὶ ὀλίγην καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν ἐποιήσατο. ἡ δὲ παρὰ τῶν βαρβάρων, λαμπρὰ καὶ θρασεῖα κατεῖχε. θαρρούντων δὲ πρὸς ἔργον, οἱ μὲν ἱππόται, πλάγιοι προσελαύνοντες, ἐπόξευον· αὐτοὶ δὲ τοῖς κοντοῖς οἱ πρόσκτοι χρώμενοι, συνέστελλον εἰς ὀλίγον τοὺς Ῥωμαίους, πλὴν ὅσοι τὸν ὑπὸ τῶν τοξευμάτων φεύγοντες θάνατον, ἀπετόλμων παραβόλως εἰς αὐτοὺς φέρεσθαι, μικρὰ μὲν βλάπτοντες, ὀξέως δὲ θνήσκοντες, ὑπὸ τραυμάτων μεγάλων καὶ χαλεπῶν, παχὺ ἐπωθούντων τῷ σιδήρῳ τὸν κοντὸν εἰς τοὺς ἵππους, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἀμφοῖν ἀνδρῶν ὑπὸ ῥύμης διαπεπορευμένων. οὕτω διαγωνισάμενοι, νυκτὸς ὀψιούσης ἀπηλλάγησαν· εἰ πόντες, ὅτι Κράσσῳ χαρίζονται νύκτα μίαν ἀποθρηνῆσαι τὸν υἱόν, ἢν ἄρα μὴ βέλτιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ σκεψάμενος, ἐλθεῖν μᾶλλον ἐθελήσῃ πρὸς Ἀρσάκην, ἢ κομισθῆναι. οὗτοι μὲν οὖν ἐπαυλισάμενοι πλησίον, ἐν ἐλπίσι μεγάλαις ἦσαν. νὺξ δὲ χαλεπὴ τοῖς Ῥωμαίοις κατελάμβανεν, οὔτε ταφῆς τῶν κειμένων, οὔτε θεραπείας τῶν τραυμάτων καὶ ψυχορραγούντων ποιουμένοις λόγον, ἑκάστου δὲ αὐτὸν ἀποκλαίοντος. ἄφυκτα γὰρ ἐφαίνετο, τήν τε ἡμέραν αὐτοῦ προσμείναντι, καὶ νύκτωρ εἰς πεδίον ἀχανὲς ἐμβάλλοντι. οἵ τε τραυματίαι, πολλὴν ἀπορίαν παρεῖχον, καὶ κομίζειν, ἐμποδὼν τῷ τάχει τῆς φυγῆς ἐσόμενοι, καὶ ἀπολιπεῖν, βοῇ τὴν ἀπόδρασιν ἐξαγγελοῦντες. τοῦ δὲ Κράσσου, καίπερ αἴτιον ἀπόντων νομίζοντες, ἐπόθουν ὄμως τήν τε ὄψιν καὶ τὴν φωνήν.

A nisi mature & firmum subsidium ab ipso mitteretur. Crassus autem multis vno tempore distinebatur motibus, ac consilio iam nihil expediebat, verum metu simul de summa rerum & filii desiderio incitatus ad ei succurrendum, institit deniq; cum exercitu progredi. Interea superuenerunt hostes clangore & victorialibus carminibus formidabiliores, simul crebra tympana iterum obstrepebant Romanis alterius pugnæ exspectantibus exordium. Qui Publii caput suffixum hasta ferebãt, propius aduecti ostentabant id Romanis, ac per ludibrium parentes eius & gentem quærebant. neque
B enim oportere Crassi, patris ignauissimi & fœdissimi, tam fortem & virtute præstantem filium fuisse. Hoc spectaculum supra reliqua omnia acerba animos debilitauit & infregit Romanorum. Neque enim ira ad vindictam (vt docuerat) sed horror tremorque incessit cunctos. At Crassum ferunt in ea acerbitate supra quam ante celsum animum præ se tulisse. Vociferabatur enim circumuectus ordines, Meus est, milites, priuatus hic luctus. Inclyta fortuna & gloria vrbis Romæ in vestra cõsistit incolumitate integra & intacta. Quod si quis meam quoq; vicem dolet omnium optimo filio orbati, id ira in hostes ostendat. Extorquete
C his exultationem, vindicate sæuitiam. Nolite obstupescere acceptis cladibus. Aliquid etiam perpetiendum magna affectantibus. Nec Lucullus Tigranem sine sanguine peruertit, nec Antiochũ Scipio. Mille naues maiores nostri circa Siciliam amisere, in Italia multos imperatores & duces, quorum ante oppressus obstitit nemo, quo minus illi superarent ipsos victores. Neque enim secunda fortuna res Romana, sed tolerantia, & virtute asperis rebus obnitentium ad tantas opes euasit. Dũ hisce dictis eos excitat Crassus, raros animaduertit commoueri. Sed & quum tollere imperas-
D set eis clamorem, animum deiectum exercitus cõperit, vbi languidum & tenuem & inæqualem edidere: à barbaris vero clarus resonabat atq; animorum plenus. Quum iam ad rem gerendam conuertereturtur, equites ex latere obequitantes ingesserunt sagittas, antesignani contis Romanos in angustum coegerunt, nisi qui, ne conficerentur sagittis, temere in illos ausi sunt ruere. Atqui parum hi quidem hosti intulerunt detrimenti, verum celeri fato sunt defuncti, quod ampla vulnera & lethalia ipsis ferro adactus infligeret crassus contus, qui
E subinde duos viros simul ipso impetu transuerberabat. Ita quum essent præliati, appetente nocte receperunt se, iactantes vnam noctem se Crasso largiri ad lugendum filium, nisi rectius saluti suę consulens mauelit ire ad Arsacem quam portari. Atq; hi in propinquo pernoctantes magna in spe erant. At Romanos tristis nox excepit, qui nullam cogitationem sepeliendorum mortuorum, nec curæ vulneratorum, & algore expirantium habebant rationem, sed complorabat semet quisque. Neque enim euadere se videbant posse, siue lucem ibi operirentur, siue in campum se noctu coniicerent vastum. Iam adferebant saucii perplexitatem,
F si auferrentur, fugę celeritatem moraturi, sin relinquerẽtur, fugam vociferatione significaturi. Crassi vero, etsi omnium eum autorem existimarent, conspectum & vocem desiderabant tamen.

Ille vero capite obuoluto in tenebras abdiderat se, vbi exemplum iacebat in vulgus fortunæ, sapientibus præcipitantiæ & ambitionis, cui non satis fuit quod esset in tam immenso hominum numero maximus, sed quod infra duos duntaxat viros existimaretur, omnium se ducebat infimum. Ibi Octauius legatus eius & Cassius conati sunt alleuare & confirmare eum: qui quum plane obtorpuisset, ipsi centuriones & manipulares conuocauerunt, atq;, vbi in concilio visum est capiendam fugam, excitauerunt exercitum sine tuba: ac silentio primum, mox relinqui se debilibus sentientibus ingens tumultus & confusio cum eiulatu & comploratione occupauit castra. Inde perturbatio pauorq; sicut instantibus hostibus inuasit progredientes. Crebro autem deflectendo, crebro aciem struendo, sauciis, qui sequebantur, partim sustollendis, partim deponendis moram interponebant præter trecentos equites, quibuscum Ignatius nocte concubia peruenit Carras ad muros. Ibi Latine appellat excubias. Vbi exaudiere, iussit præfecto Coponio nuntiari ingentem pugnam Crassum cum Parthis commisisse. Nihilo præterea addito, nec qui esset ipse, properauit ad vrbem Zeugma. Seruauit hic quidem suos, sed male audiuit, quod deseruisset imperatorem. Profuit Crasso tamen ea vox ad Coponium coniecta. Intelligens enim infaustam rem nuntiantis tam properam & confusam esse orationem, edixit vt milites extemplo arma caperent, atq; vt primum Crassum accepit venire, occurrens excepit eum, exercitumq; in vtbẽ deduxit. Parthi, quanquam fugam nocte senserũt, haud tamen sunt eos insequuti. Vt vero diluxit, in castra Romana profecti, relictos non intra quatuor millia occuparunt contrucidaueruntq;. Multos in campo palantes exceperunt equitatu. Quatuor simul cohortes, quæ decesserant de via, Varguntinus legatus adhuc nocte auulsit. Has in colle circumuecti pugnantes oppresserunt præter viginti milites. quos strictis gladiis per medios perrumpẽtes admirati, cesserunt eis, & locum dederunt euadendi lento gradu Carras. Porro ad Surenam falsus perlatus rumor est Crassum cum primoribus euolasse: illos qui Carras confluxissent, colluuiem miscellaneam esse nihili hominum. Existimans igitur victoriæ fastigium sibi de manibus elapsum, anceps tamen adhuc & volens rem ipsam cognoscere, quo vel subsisteret ibi & vrbem obsideret, vel Crassum consectaretur omissis Carrenis, summittit quendam ex iis quos secum habebat vtriusque linguæ peritos, imperans ad mœnia vt Latine ipsũ Crassum aut Cassium euocaret, colloqui Surenã cum iis velle. Vbi dicta eius, qui ambas linguas callebat, sunt Crasso annuntiata, accepit oblatum. Mox aduenerunt à barbaris Arabes, qui, quod in castris ante prælium fuissent, prope noscebant de facie Crassum & Cassium. Hi conspecto ex muris Cassio, nuntiauerunt cupere Surenam pacisci cũ ipsis fœdus, & dare, si iungere amicitiam vellent cum rege, incolumitatem, modo excederent Mesopotamia. Id enim è re fore vtriusque partis illum videre, nisi experiri vltima vellent. Quod vbi est Cassius amplexus, locumque & tempus postulauit, quo Surenas & Crassus congressuri essent,

A ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγκεκαλυμμένος ὑπὸ σκότοις ἔκειτο παράδειγμα τοῖς πολλοῖς, τύχης, τοῖς δὲ δυφεριοῦσιν, ἀβυλίας καὶ φιλοτιμίας· δι' ὧν οὐκ ἠγάπα μὴ πρῶτος ὢν καὶ μέγιστος ἐν μυριάσιν ἀνθρώπων τοσαύταις, ἀλλ' ὅτι δυοῖν μόνον ἀνδρῶν ὕστερος ἐκείνετο, τῷ πρώτῳ ἀποδεῖν νομίζων. τότε δὲ οὖν αὐτὸν Ὀκταούιος ὁ πρεσβευτὴς καὶ Κάσσιος ἀνίσασαν καὶ παρεθάρρυνον. ὡς δ' ἀπηρθρώκει πρὸς πάντας, αὐτοὶ συγκαλέσαντες ἑκατοντάρχας καὶ λοχαγοὺς, ὡς ἔδοξε βυλευομένοις μὴ μένειν, ἀνίσασαν τὸν στρατὸν, ἀνέν σάλπιγγος, καὶ δι' ἡσυχίας τὸ πρῶτον· εἶτ' ἀναθορόντων ὡς ἀπελείποντο τῶν ἀδυνάτων, ἀκοσμία δεινὴ καὶ σύγχυσις, μετ' οἰμωγῆς καὶ βοῆς, τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. ἐκ τούτου δὲ παρεκπὴ καὶ πολία πρεσβείας αὐτοὶ ἐπελάμβανεν, ὡς ἐπιφερομένων τῶν πολεμίων. καὶ πολλάκις μὲν ἐκβεπόλουν, πολλάκις δὲ εἰς τάξιν καθιστάμενοι· τῶν τε τραυματιῶν ὅσοι παρηκολούθουν, τοὺς μὲν ἀναλαμβάνοντες, τοὺς δ' ἀποτιθέμενοι, διατελοῦν εἶχον, πλὴν τριακοσίων ἱππέων, οὓς Ἰγνάτιος ἔχων προσέμιξε τοῖς Κάρραις περὶ μέσας νύκτας. φθεγξάμενος δὲ Ῥωμαϊστὶ τοῖς τειχοφυλακοῦσιν, ὡς ἐπήκουσαν, ἐκέλευσε Κωπωνίῳ τῷ

C ἄρχοντι φράζειν ὅτι γέγονε μάχη μεγάλη Κράσσῳ πρὸς Παρθοῦς. ἄλλο δ' οὐδὲν εἰπὼν, οὐδ' αὐτὸν ὅστις ἦν, ἀπήλαυνεν ὅπερ τὸ ζεῦγμα, καὶ διέσωσε μὲν τοὺς σὺν αὐτῷ, κακῶς δὲ ἤκουσε, καταλιπὼν τὸν στρατηγόν. οὐ μὴν ἀλλ' ὤνησέ γε τὸν Κράσσον ἡ προσειφεῖσα τότε τῷ Κωπωνίῳ φωνή. συμφρονήσας γὰρ ὅτι οὐδὲν χρηστὸν ἀγγέλλειν ἔχοντος, ὅστ' ὀχλος καὶ τὸ συγκεχυμένον τοῦ λόγου, παρήγγειλεν αὐθὶς ὁπλίζεσθαι τοὺς στρατιώτας. καὶ ἅμα τῷ πρῶτον ἀφικέσθαι τὸν Κράσσον ἐν ὁδῷ γεγενημένον, ἀπαντήσας, ἀνελάμβανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιὰν εἰς τὴν πόλιν. οἱ δὲ Πάρθοι, νυκτὸς μὲν ἀναθόμενοι

D τὴν ἀπόδρασιν, οὐκ ἐδίωκον, ἅμα δὲ ἡμέρᾳ, τοὺς μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καταλειφθέντας, τοὺς μείους τετρακισχιλίων, ἐπελθόντες ἀπέσφαξαν· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πλανωμένους πολλοὺς ἱππασάμενοι συνέλαβον. πέντε δὲ ὁμοῦ σπείρας ἐπὶ νυκτὸς ἀπέρρηξε Βαργουντῖνος ὁ πρεσβευτὴς, ἐκπεσούσας τῆς ὁδοῦ· οἃς περιόντες ἔν τινι λόφῳ, διέφθειραν ἀμυνομένας, πλὴν ἀνδρῶν εἴκοσι. τούτους δὲ γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ὠθουμένους δι' αὐτῶν θαυμάσαντες, εἶξαν, καὶ διέξοδον ἀποδοῦσι βάδην εἰς τὰς Κάρρας ἐδίδοσαν. τῷ δὲ Σουρήνᾳ προσέπεσε ψευδὴς λόγος, ἐκπεφευγότας Κράσσον μετὰ τῶν ἀρίστων·

E δὲ εἰς Κάρρας συνερρυηκότα ὄχλον, ἐπὶ σύμμικτον ἐκ ἀξίων σπουδῆς ἀνθρώπων. οἰόμενος οὖν ἀποβεβληκέναι τὸ νίκης τέλος, ἔτι δὲ ἀμφιδοξῶν, καὶ μαθεῖν βουλόμενος τὸ ἀληθὲς, ὅπως ἢ πρεσβευόμενον ἐν τῷ πολιορκίᾳ, ἢ Κράσσον διώκοι, χαίρειν ἐάσας Καρρίνοις, ἐπέπεμπε τινὰ τῶν παρ' αὐτῷ διγλώττων πρὸς τὰ τείχη, κελεύσας ἑνὶ Ῥωμαϊκῷ προσλέκτον, καλεῖν Κράσσον αὐτὸν ἢ Κάσσιον, ὡς Σουρήνᾳ προσλόγων ἐθέλοντος αὐτοῖς συγγενέσθαι. τοῦτο τοῦ διγλώττου φράσαντος, ὡς ἀπηγγέλη τοῖς περὶ Κράσσον, ἐδέχοντο τὰς προσκλήσεις, καὶ μετὰ μικρὸν ἦκον ἀπὸ τῶν βαρβάρων Ἄραβες, οἱ Κράσσον καὶ Κάσσιον ἀπ' ὄψεως ἐγνώριζον, ἐν τῷ στραβοπέδῳ πρὸς τῇ μάχῃ γεγενότες. οἱ δὲ τὸν Κάσσιον ἰδόντες ἀπὸ τοῦ τείχους, ἔλεγον ὅτι Σουρήνας πέμπεται, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς φίλοις οὖσι τοῦ χρόνου λυσιτελὲς ἀμφοτέροις, περὶ τῆς ἐφάτης ἀνάγκης δεξαμένου τοῦ Κάσσιου, καὶ τόπον ὁρισθῆναι καὶ χρόνον ἀξιοῦντος ἐν ᾧ συνιάσι Σουρήνας καὶ Κράσσος,

βασιλέως σώζεσθαι, Μεσοποταμίαν ἐκλιποῦσι.

οὕτω φάμενοι ποιήσειν, ἀπήλαυνον. ἡδεῖς οὖν ὁ Σουρήνας ὅτι τῷ τοὺς ἄνδρας ἐνέχεσθαι τῇ πολιορκίᾳ, μεθ' ἡμέραν ἐπῆγε τοῖς Πάρθοις, πολλὰ καθυβρίζοντας, καὶ κελεύοντας, εἰ βούλονται τυχεῖν ἀπονδῶν Ῥωμαῖοι, Κράσσον ἐγχειρίσαι σφίσι καὶ Κάσσιον δεδεμένους. οἱ δ' ἠθροίζοντο μὲν ἠπατημένοι, μάχεσθαι δ' καὶ κενὰς τὰς Ἀρμενίων ἐλπίδας καταβάλλειν τῷ Κράσσῳ φράσαντες, ἔχοντο δρασμοῦ. καὶ τοῦτ' ἔδει μηδένα πρὸ καιροῦ Καρρήνων πυθέσθαι. πιστάνεται δ' ὁ πάντων ἀπιστότατος Ἀνδρόμαχος, ὑπὸ Κράσσου καὶ τοῦτο πιστευθεὶς, τῆς ὁδοῦ τὴν ἡγεμονίαν. οὐδὲν οὖν ἔλαθε τοὺς Πάρθους, ἐξαγγέλλοντος τοῦ Ἀνδρομάχου καθ' ἕκαστον. ἐπεὶ δ' νυκτομαχεῖν οὐ πάτριον αὐτοῖς ἐστιν οὐδὲ ῥᾴδιον, ὄξηει δὲ νύκτωρ ὁ Κράσσος, ὅπως μὴ καθυστερήσωσι πολὺ τῇ διώξει, στρατηγῶν δ' Ἀνδρόμαχος ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο. καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἕλη βαθέα καὶ χωρία πάφρων μεστὰ τὴν πορείαν χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ διωμνύοις τοῖς ἐπισπωμένοις. ἐδόκουν γὰρ τινες, οἱ μηδὲν ὑγιὲς τὸν Ἀνδρόμαχον στρέφειν καὶ παρελίττειν εἰκάσαντες, οὐκ ἠκολούθησαν· ἀλλὰ Κάσσιος μὲν ἐπανῆλθεν εἰς Κάρρας πάλιν, καὶ τῶν ὁδηγῶν (Ἄραβες δ' ἦσαν) ἀναμένειν κελευόντων ἄχρις οὗ σελήνη παραλλάξῃ τὸν σκορπίον, Ἀλλ' ἔγωγε (εἰπὼν) ἔτι τούτου μᾶλλον φοβοῦμαι τὸ ἑξήκοντα, ἀπήλαυνεν εἰς Ἀσσυρίαν μετ' ἱππέων πεντακοσίων. ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὁδηγοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὀρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα, καὶ κατέσχον σὺν ἀσφαλεῖ τοῦ ἡμέρας. οὗτοι τοὺς πεντακισχιλίους ἦσαν, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς Ὀκταούιος. τὸν δὲ Κράσσον ἡμέρα κατελάμβανεν ὑπεξελθόμενον ὑπὸ Ἀνδρομάχου τοῖς δυσχωρίαις καὶ τὸ ἕλος. ἦσαν δὲ τέσσαρες σπεῖραι σὺν αὐτῷ θυρεοφόρων, ἱππεῖς δὲ πάντες ὀλίγοι, καὶ πέντε ῥαβδοῦχοι· μεθ' ὧν ὑπὸ πόνου εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μόλις καταστάς, ἤδη τῶν πολεμίων ἐπικειμένων ὅσον δώδεκα σταδίους ἀπολιπὼν τοῦ συμμίξαι τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούιον, ἐπ' ἄλλον ἀναφεύγει λόφον, οὐχ οὕτω μὲν ἄφιππον οὐδ' ὀχυρόν, ὑποκείμενον δὲ τοῖς Σιννάκοις καὶ συνηρτημένον αὐχένι μακρῷ διὰ μέσου κατατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς τοῦτον. ἐν οὖν ὄψει τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούιον ὁ κίνδυνος αὐτοῦ· καὶ πρῶτος Ὀκταούιος ἔδραμε μετ' ὀλίγων ἄνωθεν ἐπιβοηθῶν· εἶτα οἱ λοιποὶ κακίσαντες ἑαυτοὺς ἐπεφέροντο· καὶ προσπεσόντες καὶ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου, περιέχουν σὺν μέσῳ τὸν Κράσσον, καὶ περιεβάλοντο τοῖς θυρεοῖς, μεγαληγορεῖν τῶν, ὡς οὐκ ἔστι Πάρθοις βέλος ὃ προσπεσεῖται τοῦ σώματι τοῦ αὐτοκράτορος πρὶν ἢ σφᾶς ἀπολέσας ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένους ἀποθανεῖν. ὁρῶν οὖν ὁ Σουρήνας τοὺς τε Πάρθους ἀμβλυτέρους ἤδη κινδυνεύοντας, καὶ λόφον ἥτε νυξὶ ἐπίσχῃ, καὶ τὸ ὁρῶν οἱ Ῥωμαῖοι λάβωνται, πάντα πάσιν ἀδοξοῦν ἐσομένους ἀληθῶς, ἔπεμψε τοῦ Κράσσου δόλον. ἀφεῖθησαν μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν αἰχμαλώτων, ἀκηκοότες σὺν τῷ στρατοπέδῳ τῶν βαρβάρων πρὸς ἀλλήλους ἐπιτηδὲς διαλεγομένων, ὡς οὐ βούλεται βασιλεὺς ἀπονδὶ αὐτοῦ τὸν πόλεμον εἶναι πρὸς Ῥωμαίους, τὸν δὲ φίλον αὐ ἀναλαβεῖν χάριν, Κράσσῳ χρησάμενος φιλανθρώπῳ. ἔχοντος δὲ μάχης οἱ βάρβαροι, Σουρήνας δὲ μόνος τῶν ἀρίστων προσελάσας ἀτρέμα τοῦ λόφου, οὐ μὴν πόξυ τὸν τόνον αἴνησε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινε. καλεῖ δὲ τὸν Κράσσον ὅτι συμβάσεις, εἰπὼν ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας καὶ δυνάμεως ἄκοντος πεπείρανται βασιλέως, προθύμου δὲ αὐτοῖς καὶ φιλοφρονοῦντος ἔχων ὑπεδείκνυται, πανδήμους ἀποδοῦναι καὶ παρέχων σώζεσθαι.

A præfiniri, ita facturos se fati regrediuntur. Surenas igitur, quod implicatus Crassus obsidioni esset, exultans postero die admouit Parthos oppido vehementer insultantes Romanis imperantesq; si cupiant inducias obtinere, vt Crassum & Cassium dederent sibi vinctos. Fremuerunt hi impositum sibi esse, mittendamque longinquam & inanem subsidii Armeniorum spem Crasso dicentes, fugam intenderunt. Id quum nullum Carrenorum intelligere ante tempus oportuisset, intelligit ex Crasso perfidissimus omnium Andromachus, quem insuper delegit itineris ducem. Itaque nihil
B Parthos fefellit enuntiante singula Andromacho. Quia vero Parthis de nocte pugnare nefas est & difficile, Crassus autem nocte mouit, ne multo serius insequerentur machinans Andromachus, duxit eos aliis atque aliis viis. Postremo in profundas paludes & loca fossis concisa deflexit, iter laboriosum & cæcum sequentibus. Erant enim nonnulli qui, ex ambagibus & circumflexionibus Andromachi nihil sani coniicientes, nollent eũ sequi. verum Cassius retulit se Carras. Ducibus itineris (Arabes hi erant) vt operiretur monentibus eum, dum esset scorpionem luna præteruecta, Atqui sagittarium ego, inquit, magis quam
C hunc exhorresco. Ita cum equitibus quingentis abripuit se in Assyriam. Alii fidos nacti duces, loca montosa, quæ Sinnaca dicuntur, ceperunt, peruenerunt q; ante lucem in tutum. Hi erant quinq; millia, quibus vir fortis præerat Octauius. Crassum Andromachi insidiis implicatum in locis illis difficilibus & palude occupauit dies. Habebat secum cohortes legionariorum quatuor, equites plane paucos, & quinque lictores. quibuscum magno labore tandem in viam peruenit incumbentibus iam hostibus. qui quum non plus mille
D quingentos passus abesset, quo minus se coniungeret cum Octauio, in alium collem confugit non perinde inequitabilem vel munitum, subiectum tamen Sinnacis, ac longo dorso per medium exporrecto campum cum illo commissum. Igitur erat in conspectu Octauii illius periculum. Princeps autem cum paucis decurrit Octauius ad opem ei ferendam. Mox reliqui semetipsi insectantes aduolant, factaq; impressione deiiciunt ex cliuo hostes, ac Crassum in medio sepiunt, circumiiciuntque eum scutis, nullum telum iactantes Parthis esse quod ante attacturum corpus imperatoris esset quam ipsi pro eo propugnantes
E omnes occubuissent. Considerans ergo Parthos Surenas segnius pugnare, &, si nox ipsos oppressisset, tenuissentque Romani montes, plane fore eos explicatos, dolum nectit Crasso. Captiuos aliquot dimisit, qui Parthos in castris audiuerant ex composito colloquentes, nolle bellum sibi regem cum Romanis internecinum, verum amicitiam beneficio velle redintegrare, benigne cum Crasso agendo. Simul sustinuerunt barbari prælium. Surenas autem cum principibus ad collem sensim aduectus, neruum
F arcus remittit, dextram protendit, Crassum ad paciscendum inuitat, inuito rege ferens se virtutem & potentiam eius ipsis ostendisse, nunc lenitatem & benignitatem vltro velle induciis faciendis & salute concedenda abeuntibus ostendere.

Verba Surenæ cæteri magno cum assensu audiuere, maioremque in modum erexerunt animos. At Crassus, qui nusquam non impostura eorum circumuentus impegisset, & mutationis repentinæ arbitraretur nullam subesse causam, nolebat auscultare, sed deliberabat. Cæterum vbi milites conclamantes voluerunt vt colloqueretur cum Surena, inde conuitia & probra ei ingesserunt, quod obiiceret se ad pugnandum cum illis, quibuscum congredi ipse inermibus non sustineret ad colloquium, tentauit primum orare ac docere eos, si quod superesset diei pertulissent, posse nocte ipsos ad loca montosa & aspera recipere se. Ostendit viam, hortatusque est ne propinquæ salutis abiicerent spem. Vt vero infensi & armis concrepantes sunt ei comminati, exterritus pergit ad hostes, ac tantum ait conuersus, Vos, Octaui & Petroni, & quotquot adestis præfecti Romani, itineris mei cernitis necessitatem, & testes estis indigne me & violenter tractari: verum cæteris mortalibus omnibus nuntiate, vbi incolumes fueritis, deceptum ab hostibus Crassum, non à ciuibus deditum ad supplicium perisse. Non hæsit tamen illic Octauius, verum descendentem de colle est comitatus. lictores sequentes abegit Crassus. Primi ex barbaris occurrerunt duo semigræci, qui Crassum ex equis desilientes adorauerunt, ac Græce appellantes dixerunt ei, vt certos premitteret, quibus Surenas se comitesque suos inermes ostenderet & pacatos accedere. His quum respondisset Crassus, si vel minimam vitæ suæ rationem haberet, non facturum se fuisse ipsis vt committeret se: duos Roscios fratres misit percunctatum super quibus conditionibus, & quot conuenirent. quos extemplo correptos Surenas detinuit, atque eum primoribus equo aduectus, Quid hoc rei est, inquit, pedes Romanus imperator, & nos equo vehimur? Simul iussit adduci ei equum. Quum respondisset Crassus neque se peccare neque ipsum, quod congrederentur more vterque patrio: iam tum Hyrodi regi cum Romanis ait fœdus & pacem esse, verum ad leges scribendas progrediendum ad fluuium. Neque enim fœderum, inquit, vos Romani memores estis: porrexitque ei dexteram. Iubente Crasso equum adduci, negauit ille opus esse. Nam rex, inquit, hunc tibi donat. Simul admotus Crasso equus est aureis exornatus phaleris, stratoresque sustulerunt eum in equum, & assectati sunt verberibus equum concitantes. Ibi Octauius primus arripuit frænum, & secundum illum vnus ex tribunis Petronius, mox reliqui circumfusi inhibere parauerunt equum atque illos qui ex vtraque parte vrgebant Crassum retrahere. Tum impulsu sequuto & tumultuatione, mox verberibus, stricto Octauius gladio occidit vnius barbari equisonem, alius Octauium, à tergo feriens. Petronius non habebat scutum. Hic percussus in loricam resiliit ab equo illæsus. Crassum Parthus Pomaxæthres nomine interfecit. Id alii negant, alium autem asserunt percussorem fuisse. hunc vero iacentis caput & dexteram detruncasse. Cæterum hæc coniectura potius quam certa veritate feruntur, quando qui præsentes erant, partim pugnantes circa Crassum confossi sunt, partim confestim in collem recurrere.

A Ταῦτα τοῦ Σουρήνα λέγοντος, οἱ μὲν ἄλλοι προθύμως ἐδέξαντο, καὶ παρεκελεύοντο. ὁ δὲ Κράσσος, οὐδὲν ὅ, τι μὴ δι' ἀπάτης ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν, καὶ δι' αἰφνίδιον τῆς μεταβολῆς ἄλογον ἡγούμενος, οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ἐβουλεύετο. τῶν δὲ στρατιωτῶν βοώντων καὶ κελευόντων, εἶτα λοιδορούντων καὶ κατηγόρων, ὡς παραβάλλοντα μαχουμένοις ἄνευ οἷς αὐτὸς ἀνόπλοις εἰς λόγους οὐθαρρεῖ συνελθεῖν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο δεῖσθαι, καὶ λέγειν ὅτι τὸ λειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας διαφυλάξαντες ἐν τοῖς ὀρεινοῖς καὶ τραχέσι, δύνανται διὰ νυκτὸς ἰέναι, καὶ τὴν ὁδὸν ἐδείκνυε, καὶ παρεκάλει τὴν ἐλ-
B πίδα μὴ προέσθαι τῆς σωτηρίας ἐγγὺς οὔσης. ὡς δὲ χαλεπαίνοντες αὐτῷ, καὶ τὰ ὅπλα κρούοντες ἠπείλουν, φοβηθεὶς ἐχώρει· καὶ τοσοῦτον εἶπε μεταστρεφεὶς, Ὀκταούιε καὶ Πετρώνιε, καὶ ὅσοι πάρεστε Ῥωμαίων ἄρχοντες, ὑμεῖς ὁρᾶτε τὴν ἐμὴν ὁδοῦ τὴν ἀνάγκην, καὶ σώιζετε παρόντες ὡς αἰσχρὰ πάσχω καὶ βίαια· τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις λέγετε σωθέντες, ὡς Κράσσος ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐκ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἀπώλετο. οὐ μὴν ἔμειναι οἱ περὶ τὸν Ὀκταούιον, ἀλλὰ συγκατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου. τοὺς δὲ ῥαβδούχους ἑπομένους ὁ Κράσσος ἐπήλασε. πρῶτοι
C δὲ τῶν βαρβάρων ἀπήντησαν αὐτῷ, δύο μιξέλληνες· οἱ καὶ προσεκύνησαν τὸν Κράσσον ἀπὸ τῶν ἵππων ἁλόμενοι. καὶ προσαγορεύσαντες Ἑλλάδι φωνῇ, παρεκάλουν πρέσβεις τινάς, οἷς ἐπιδείξεται Σουρήνας ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀόπλους καὶ ἀσπόνδους προσερχομένους. ὁ δὲ Κράσσος ἀπεκρίνατο μὴ ὡς εἰ καὶ τὸν ἐλάχιστον εἶχε τοῦ ζῆν λόγον, οὐκ ἂν εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἦλθεν· δύο δὲ Ῥωσκίους ἀδελφοὺς ἔπεμψε πυθομένους ἐπὶ τίσι καὶ πόσοι συνίασιν. οὓς αὐθὶς συλλαβὼν ὁ Σουρήνας κατέχει, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀείστων ἱππότης προσῄει, καὶ, Τί τοῦτο; (ἔφη) πεζὸς ὁ Ῥω-
D μαίων αὐτοκράτωρ, ἡμεῖς δὲ ὀχούμεθα; καὶ προσαγαγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον αὐτῷ. τοῦ δὲ Κράσσου φήσαντος, οὔτε αὐτὸν ἁμαρτάνειν, οὔτ' ἐκεῖνον, ὡς ἑκατέρῳ πάτριον ἐστι πιστεύοντι τὴν σύνοδον· εἶναι μὲν αὐτόθεν ἔφη σπονδὰς καὶ εἰρήνην ὁ Σουρήνας Ὑρώδῃ τε βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις. δεῖν δὲ γράφεσθαι τὰς συνθήκας, ὅπῃ τὸν ποταμὸν προσελθόντας. Οὐ γὰρ ὑμεῖς γε (ἔφη) μνήμονες ὁμολογιῶν, οἱ Ῥωμαῖοι. καὶ προσύτεινε τὴν δεξιὰν αὐτῷ. μεταπεμπομένου δὲ ἵππον, οὐδὲν ἔφη δεῖν. βασιλεὺς γὰρ σοι δίδωσι τοῦτον. ἅμα δὲ ἵππος τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, οἵ τε
E ἀναβολεῖς αὐτὸν ἀειράμενοι παρεβίβασαν, καὶ παρείποντο, πληγῇ τὸν ἵππον ὀπισθοχωροῦντες. Ὀκταούιος δὲ πρῶτος ἀπιλαμβάνεται τῶν χαλινῶν, καὶ μετ' ἐκεῖνον, εἷς τῶν χιλιάρχων, Πετρώνιος, εἶτα οἱ λοιποὶ προεῖσαντο, τόν τε ἵππον διωκόντων πειρώμενοι, καὶ τοὺς περιοιστῶτας Κράσσον ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀφέλκοντες. ὠθισμοῦ δὲ γινομένου καὶ παραχῆς, εἶτα πληγῶν, Ὀκταούιος μὲν διαστάσας τὸ ξίφος, ἑνὸς τῶν βαρβάρων κτείνει τὸν ἱπποκόμον· ἕτερος δὲ τὸν Ὀκταούιον, ἐκ τῶν ὄπισθεν παταξας. Πετρώνιος δὲ ὅπλου μὲν οὐκ ἐπόρισεν, εἰς δὲ τὸν θώρακα πληγεὶς, ἀπεπήδησεν
F ἀπὸ τοῦ ἵππου ἄτρωτος. τὸν δὲ Κράσσον, ὄνομα Πομαξάθρης Πέρσης ἀπέκτεινεν. οἱ δὲ οὔφασιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἀποκτείναντα· πολὺν δὲ χρόνον τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαι καὶ τὴν δεξιάν. εἰκάζεται δὲ ταῦτα μᾶλλον ἢ γινώσκεται. τῶν γὰρ παρόντων οἱ μὲν ἐκεῖ μαχόμενοι περὶ τὸν Κράσσον αἱρεθέντες, οἱ δ' αὐθὶς ἀνεπήδησαν ὅπῃ τὸν λόφον.

ἐπελθόντων τῶν Πάρθων, καὶ λεγόντων ὅτι Κράσσος μὲν δίκην ἔδωκε, τοῖς δ' ἄλλοις κελεύει Σουρήνας καταίειν θαρρούσας, οἱ μὲν συνεχέρησαν αὐτοῖς καταβαίνοντες, οἱ δ', τῆς νυκτὸς ἐσπάρησαν, καὶ τούτων ὀλίγοι παντάπασι διεσώθησαν· τοῖς δ' ἄλλοις ἀκροβολίζοντες οἱ Ἄραβες συνελάμβανον καὶ διέφθειρον. λέγονται δ' οἱ πάντες, δισμύριοι μὲν ἀποθανεῖν, μύριοι δ' ἁλόντες ζῶντες. ὁ δ' Σουρήνας τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου καὶ τὴν χεῖρα πρὸς Ὑρώδην ἔπεμψεν εἰς Ἀρμενίαν, αὐτὸς δέ, θραδεῖς λόγον περὶ ἀγγέλων, εἰς Σελευκείαν ὡς ζῶντα Κράσσον ἄγοιτο, παρεσκευάζετο πομπήν τινα γελοίαν, ὕβρει προσαγορεύων θρίαμβον. ὁ μὲν γὰρ ἐμφερέστατος Κράσσῳ τῶν αἰχμαλώτων, Γάϊος Πακκιανός, ἐσθῆτα βαρβαρικὴν ἐνδύς, καὶ διδασκαλικὸς ὢν, καὶ Κράσσος ὑπακούειν καὶ αὐτοκράτορα τοῖς καλοῦσιν, ἐφ' ἵππου κομιζόμενος ἤγετο. πρὸ αὐτοῦ δ' σαλπιγκταὶ καὶ ῥαβδοῦχοί τινες ὀχούμενοι καμήλοις ἤλαυνον. ἐξήρτητο δὲ τῶν ῥάβδων βαλάντια, καὶ πρὸς τοῖς πελέκεσι προσέφατοι κεφαλαὶ Ῥωμαίων ἀποτετμημέναι. κατόπιν δ' εἵποντο Σελευκειάδες ἑταῖραι μουσουργοί, πολλὰ βωμολόχα καὶ γελοῖα δι' ἀσμάτων εἰς θηλύτητα καὶ δυσωδίαν τοῦ Κράσσου λέγουσαι. ταῦτα μὲν οὖν πάντες ἐθεῶντο. τὴν δ' γεγουσίαν τῶν Σελευκέων ἀθροίσας, εἰσήνεγκεν ἀκόλαστα βιβλία τῶν Ἀριστείδου Μιλησιακῶν· ἅτε ταῦτά γε καταψευσάμενος. εὑρέθη γὰρ ἐν τοῖς Ῥουσίου σκευοφόροις. καὶ παρέχει τὸν Σουρήνα καθυβρίσαι πολλὰ καὶ κατασκώψαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰ μὴ δὲ πολεμοῦντες ἀπέχεσθαι τοσούτων καὶ γραμμάτων δοκοῦσι τοιούτων. τοῖς μέντοι Σελευκέσι ἐδόκει σοφὸς ἀνὴρ Αἴσωπος εἶναι, τὸν Σύραιν ὁρῶσι τὴν μὲν τῶν Μιλησιακῶν ἀκολασημάτων πήραν ὀξηρτημένον τοῦ ὤμου, ὄπισθεν δ' Παρθικὴν Σύβαριν ἐφελκόμενον ἐν τοσαύταις παλλακίδων ἀμάξαις, ἔνθεν τινὰ τῆς λεγομένης ἐχίδνας καὶ σκυτάλας δυτιμόρφους, τὰ μὲν ἐμφαίνοντα καὶ τοῦ θήλεος μέρη, φοβερὰ καὶ θηριώδη, δέρασι καὶ τόξοις καὶ ἵππους προβαλλομένου, κατ' οὐρὰν δ' τῆς φάλαγγος, εἰς πόρνας καὶ κρόταλα καὶ ψάλμοις καὶ πωνυχίδας ἀκολάστοις μετὰ γυναικῶν τελουμένας. ψεκτὸς μὲν γὰρ ὁ Ῥούσιος, αἰσχυνθεὶς δ' Πάρθοι τὰ Μιλησιακὰ φέροντες, ὧν πολλοὶ βεβασιλεύκασιν, οὐκ Μιλησίων καὶ Ἰωνίδων ἑταιρῶν γεγενότες, Ἀρσακίδαι. τούτων δὲ πραττομένων, Ὑρώδης ἐτύγχανεν ἤδη διηλλαγμένος Ἀρταουάσδῃ τῷ Ἀρμενίῳ, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ γυναῖκα Πακόρῳ τῷ παιδὶ καθωμολογημένος· ἑστιάσεις τε καὶ πότοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐλοῖς, καὶ πολλὰ παρεισήγετο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων. ἐν γὰρ οὔτε φωνῆς οὔτε γραμμάτων Ὑρώδης Ἑλληνικῶν ἄπειρος. ὁ δ' Ἀρταουάσδης καὶ τραγῳδίας ἐποίει, καὶ λόγους ἔγραφε καὶ ἱστορίας, ὧν ἔνιοι διασώζονται. τῆς δ' κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κομισθείσης ὅτι θύρας, ἐπηρμένα μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι· τραγῳδιῶν δ' ὑποκριτὴς, Ἰάσων ὄνομα, Τραλλιανός, ἦδεν Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγαύην. εὐδοκιμοῦντος δ' αὐτοῦ, Σιλλάκης ὑπεξὰς ὑπὸ ἀνδρῶνι καὶ προσκυνήσας, προεβάλλετο εἰς μέσον τοῦ Κράσσου τὴν κεφαλὴν, κρότον δὲ τῶν Πάρθων μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς ἀειρόντων, τὸν μὲν Σιλλάκην κατέκλινον οἱ ὑπηρέται, βασιλέως κελεύσαντος· ὁ δ' Ἰάσων, τὰ μὲν τοῦ Πενθέως σκευοποιήματα παρέδωκε τινὶ τῶν χορευτῶν, τῆς δὲ τοῦ Κράσσου κεφαλῆς λαβόμενος καὶ ἀναβακχεύσας, ἐπῆσμεν ἐκεῖνα τὰ μέλη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ᾠδῆς, Φέρομεν ἄρτι ὄρεος ἔλικα νεότομον Ἐπὶ μέλαθρα, μακαρίαν θήραν.

καὶ ταῦτα

A Hos Parthi sequuti, Crassum dixerunt pœnas exoluisse, reliquos Surenam iubere bono animo esse & descendere. Ita alii de colle digressi dediderunt se, alii nocte dilapsi sunt: quorum salui euaserunt omnino pauci. Cæteros Arabes venati assequutique peremere. Summa interfectorum xx millia dicitur fuisse: eorum qui viui in potestatem hostium venerunt, decem millia. Caput Crassi & dexteram misit Surenas ad Hyrodem in Armeniam. Inde rumore per nuntios Seleuciæ dispersо se Crassum viuum adducere, pompam quandam ridiculam instruxit, quam contume-
B liæ causa appellabat triumphum. Siquidem qui in captiuis consimillimus Crassi erat, C. Pacianus amiculo barbarico velatus, doctusque Crassus & imperator vocari, insidens equo ducebatur. Eum tubicines & lictores quidam in camelis præcedebant. Dependebant ex virgis zonæ & alligata securibus Romanorum recens desecta capita. Pone sequebantur Seleuciades meretrices cantrices, vernilia multa & ridicula cantilenis in mollitiem & ignauiam Crassi modulantes. Hoc spectaculum publice fuit editum. Senatu coacto Seleucensium intulit lasciuos libros Aristidis, Milesiacos inscriptos. Neque fuit hoc commenti-
C tium. Fuerant enim in Roscii impedimentis reperti, præbueruntque Surenæ argumentum multis modis suggillandi & eludendi Romanos, quod nec in bello temperare iis rebus & scriptis valerent. Atqui sapientem virum habuerunt Æsopum quum Surenam contemplarentur Seleucenses, ante dependentem qui gerebat Milesiacarum manticam lasciuiarum, pone vero Sybarim Parthicam trahebat tam multis pellicum curribus, viperas quodammodo & scytalas repræsentantem: quæ partes præferret conspicuas & anteriores sæuas & feras hastis, arcubus, equis: extremo autem
D agmine in scorta, crotala, cantus, lustra terminaret. Dignus quidem reprehensione Roscius, verum impudentes Parthi, delicias qui reprehendebant Milesiacas, apud quos regnauerunt complures ex Milesiis & Ionicis nati meretricibus Arsacidæ. Dum hæc aguntur, composuerat iam pacem Hyrodes cum Artuasde Armenio, cuius sorore filio suo Pacoro desponsa, agitabant inter se epulas & conuiuia, quæ multis acroamatibus Græcis interpolabant. Nec erat linguæ & literarum Hyrodes Græcarum rudis. Artuasdes etiam tragœdias scripsit: orationes quoque & historias
E commentatus est, quarum adhuc extant quędam. Vbi iam allatum caput Crassi ad fores fuit, nondum sublatæ erant mensæ, & tragœdiarum actor Iason, cognomine Trallianus, recitabat ex Bacchis Euripideis Agauen. qui quum placeret, ingrediens conuiuium Sillaces, postquam regem adorauit, proiecit in medium caput Crassi. Ibi Parthis plausum cum clamore & gratulatione tollentibus, ministri Sillacem regis iussu inuitauerunt ad accubandum. Iason autem tradita vni de mimis Penthei persona corripuit caput Crassi, corporisq; fanatica iactatione carmina illa cum furo-
F re & cantu pronuntiauit,

Ex monte ferimus nos recens cæsum
Ceruum bonam prædam domum.

Atque hæc omnes oblectauerunt. Dum verò sequentes alterni versus ad chorum decantantur,

Cho. Quis occidit?

Ag. Meum decus est,

Ibi exiliens Pomaxæthres, qui tunc cœnabat, apprehendit caput, quasi sibi ista dicere, quàm illi, potiùs conueniret. Rex lætus, donis eum de more auxit, Iasoni largitus est talentum. In huiuscemodi aiunt exodium Crassi expeditionem quasi tragœdiam terminasse. Pœnas tamen & crudelitate Hyrodes & periurio Surenas pependit dignas. Surenam enim breui pòst inuidia gloriæ eius necauit Hyrodes: Hyrodi verò, postquam amisit acie à Romanis fusum Pacorum, implicito morbo, qui in hydropisim desiit, Phraates filius ad maturandam mortem aconitum dedit. Id venenum quum morbus vicisset, atq; vnà cum eo esset expulsum, corpus autem recreatum regis, ad celerrimam viam Phraates conuersus, suffocauit eum.

A καὶ ταῦτα μὲν πολύτας ἔτερπεν· ἀδομένων δ' τῷ ἐφεξῆς ἀμοιβαίων τοῖς τ' χορὸν, τίς ἐφόνευσεν; Ἐμὸν δ' γέρας, ἀναπηδήσας ὁ Πομαξαίθρης, (ἐτύγχανε δ' δειπνῶν) ἀντελαμβάνετο τ' κεφαλῆς, ὡς ἑαυτῷ ταῦτα λέγων μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ προσῆκον. ἡδεῖς δὲ ὁ βασιλεὺς τ' μὲν οἷς πάτριον ἦν ἐδωρήσατο, τῷ δὲ Ἰάσονι τάλαντον ἔδωκεν, εἰς τοιοῦτό φασιν ὄξοδον τ' Κράσσου στρατηγίαν, ὥσπερ τραγῳδίαν τελευτῆσαι. δίκην μὲν τοι καὶ τ' ὠμότητος Ὑρώδου, καὶ τ' ἐπιορκίας Σουρήνας ἀξία μετῆλθε. Σουρήνας μὲν γὰρ ὀ μὴ πολὺ χρόνον Ὑρώδης φθόνῳ τ' δόξης ἀπέκτεινε· Ὑρώδῃ δ' ἀποβαλόντι Πάκορον, ὑπὸ Ῥωμαίων μάχῃ κρατηθέντα, καὶ νοσήσαντι νόσον εἰς ὕδρωπα τραπεῖσαν, Φραάτης ὁ υἱὸς ἐπιβουλεύων, ἀκόνιτον ἔδωκεν. ἀναδεξαμένης δ' τ' νόσου τ' φάρμακον ὑφ' ἑαυτοῦ, ὥστε συνεκκριθῆναι, καὶ τ' σώματος ἐκκαθαρθέντος, ἐπὶ τ' ταχίστην τ' ὁδὸν ἐλθὼν ὁ Φραάτης, ἀπέπνιξεν αὐτόν.

IN collatione primùm Niciæ opes cum Crassi comparatæ opibus, acquisitionem habent inculpatiorem. Nemo alioqui quæstum probet ex metallis, quæ ferè per facinorosos & barbaros, nonnullos etiam vinctos & fatigatos locis insalubribus pestilentibusque exercentur. Hic quæstus tamen si opponatur hastæ Syllæ & redempturis ex incendiis, longè eum dicas probiorem. eas enim Crassus apertè vt agriculturam & fœnus exercebat. Quæ verò inficias ibat obiecta, sententiam suam in curia ipsum quæstui habere, socios expilare, passim muliercul is adulari, defensionem suscipere improborum, horum nihil Niciæ est ne falsò quidem exprobratum vnquam. Imò verò quòd argentum donis profunderet ex timiditate in delatores, derisus est. Quæ res indigna Pericle fortassis & Aristide fuisset, verùm necessaria illi qui natura esset meticulosus. Quod etiam Lycurgus Orator postea ad populum iactauit, quum improperatur ei quòd sycophantam quendam redemisset, Gaudeo, inquit, quòd tam diu vestra republ. gesta priùs datæ pecuniæ arguar quàm captæ. Iam sumptibus Nicias ciuilior, qui fuit donis diis dicandis, gymnasiarchiis, & choris prolixus exhibendis: quæ verò Crassus absumpsit tam infinitæ simul hominum multitudini epulo, inde tessera frumentaria præbenda, eorum Nicias nihil nisi portionem, annumeratis illis quæ impendit, possedit, vt mirum sit, siquem prætercat, improbitatem inæqualitatem quandam esse morum & dissonantiam, quum cernat eos qui turpiter quæsiuerunt mox effundere benignè. Atque de diuitiis hactenus. Actiones in republ. Niciæ nulla versutia, nulla iniquitate vel violentia suffusæ sunt, nec ferocia. imò potiùs impositum fuit ei ab Alcibiade, atque cum populo agebat modestè. Crassi verò in variandis amicis & inimicis perfidiam animumque fucatum accusant. Vi verò ne ipse quidem abnuebat consulatum petisse conductis hominibus, qui Catonem & Domitium violarent. Iam in comitiis prouincialibus multi vulnerati, ceciderunt quatuor. Ipse (quod in narratione nos præteriit) L. Annalio senatori populi Romani sibi aduersanti pugno os cecidit, expulitque cruentum. Atqui vt his violentus Crassus & tyrannicus,

ΕΝ τῇ συγκρίσει, πρῶτον ὁ Νικίου πλοῦτος τοῦ Κράσσου τοῦ θαυμαζομένου, ἀμεμπτοτέραν ἔχει τὴν κτῆσιν. ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἂν τις δοκιμάσειε τὴν ἀπὸ μετάλλων ἐργασίαν, ἧς τὰ πλεῖστα πραγίνεται ὑπὸ κακούργων ἢ βαρβάρων, εἰλῶν δεδεμένων καὶ φθειρομένων ἐν τοῖς ὑποβρύχιοις καὶ νοσεροῖς. τοῦ θαυμαζομένου δὲ πρὸς τὰ Σύλλα δημοσιεύματα, καὶ τὰς τοῦ πυρὸς ἐργολαβίας, ἐπιεικεστέρα φανεῖται. ταύτας γὰρ ὁ Κράσσος ἀναφανδὸν, ὡς τοῦ γεωργεῖν, ἐχρῆτο καὶ τοῦ δανείζειν. ἀλλ' ἔξαρνος ἦν ἐλεγχόμενος ἐπὶ κέρδεσιν ἐν βουλῇ λέγειν, καὶ τοὺς συμμάχους ἀδικεῖν, καὶ γυναικαρείων κολακεύειν, καὶ συνεπικρύπτειν τοὺς πονηροὺς, τούτων αἰτίαν οὐδὲ ψευδῆ ποτὲ Νικίας ἔλαβεν. ἄλλως δὲ διδοὺς καὶ προϊέμενος ἀργύριον ὑπὸ δειλίας τοῖς συκοφάνταις, ἐχλευάζετο, πρᾶγμα ποιῶν Περικλεῖ μὲν ἴσως καὶ Ἀριστείδῃ μὴ πρέπον, αὐτῷ δ' ἀναγκαῖον, οὐκ ἂν τῷ πεφυκότι πρὸς τὸ παρρεῖν· ὡ καὶ Λυκοῦργος ὕστερον ὁ ῥήτωρ ἐπῴρνυτο ἀσταζόμενος τ' δῆμον, αἰτίαν ἔχων ἐξωνήσασθαί τινα τῶν συκοφάντων· Ἥδομαι γὰρ (εἰπεῖν) εἰ τοσοῦτον χρόνον πεπολιτευμένος ὑμῖν, δεδοὺς πεφώραμαι πρότερον ἢ λαμβάνων. ἐν δὲ ταῖς δαπάναις πολιτικώτερος μὲν ὁ Νικίας, ἀναθήμασι καὶ γυμνασιαρχίαις καὶ διδασκαλίαις χορῶν φιλοτιμούμενος· ὧν δὲ ὁ Κράσσος ἀνάλωσεν, ἑστιάσας ἅμα τοσαύτας μυριάδας ἀνθρώπων, εἶτα θρεψας πάλιν, οὐδὲν ἢ μέρος ὁ Νικίας ἐκέκτητο σὺν οἷς ἀνήλωσεν, ὥστε θαυμάζειν εἴ τινα λέληθε, τὸ τ' κακίαν ἀνωμαλίαν εἶναί τινα τρόπου καὶ ἀνομολογίαν· ὁρῶντα τοὺς αἰφνιδίως συλλέγοντας, εἶτα χρηστῶς ἐκχέοντας. περὶ μὲν οὖν τ' πλούτου, τοσαῦτα. τοῖς δ' πολιτευόμασι, τοῦ μὲν Νικίου, πανουργίαν οὐδὲν οὐδὲ ἄδικον οὐδὲ βίαιον πρόσεστιν, οὐδὲ θρασύτης, ἀλλ' ἐξηπατᾶτο μᾶλλον ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, καὶ τοῦ δήμου πρόσοιμι μετ' ἀλαζονείας, τ' δ' Κράσσου πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς πρὸς ἔχθραν καὶ φιλίαν μεταβολαῖς, ἀπιστίαν καὶ ἀνελευθερίαν κατηγοροῦσι· βίᾳ δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἠρνεῖτο τὴν ὑπατείαν μελέτῃ μισθωσάμενος ἄνδρας τοὺς Κάτωνι καὶ Δομιτίῳ τὰς χεῖρας προσοίσοντας. ἐν δ' τῇ περὶ τὴν ἐπαρχίαν ψηφοφορίᾳ τοῦ δήμου, πολλοὶ μὲν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ τέτταρες, αὐτὸς δὲ (ὅπερ ἡμᾶς ἐν τῇ διηγήσει παρελήλυθε) Λούκιον Ἀνάλιον, ἄνδρα βουλευτὴν, ἀντιλέγοντα, πυξ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον, ἐξέβαλεν ἡμαγμένον. ὡς δὲ περὶ ταῦτα βίαιος ὁ Κράσσος καὶ τυραννικὸς,

οὕτως αὖ πάλιν ἐκείνου δεδοφοδεὲς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἄπολ- A
μον, καὶ τοῖς κακίστοις ὑφειμένον, τὸ μεγίστων ὑπολήψεων ἄξιον·
ὁ γὰρ Κράσσος, ὑψηλὸς μὲν οὖν γε καὶ μεγαλόφρων, οὐ μὴν
Κλέωνας οὐδὲ Ὑπερβόλους, μὰ Δία, τοῦ ἀγῶνος ὄντος, ἀλλὰ
τοῖς τοῦ Καίσαρος λαμπρότητι, καὶ τρεῖς τοῦ Πομπηΐου θρι-
άμβους οὐχ ὑποείξας, ἀλλ' ἀπέρας ἑκατέρῳ τὸ δυνάμει,
ἀξιώματι γὰρ τῆς λιμηλικῆς ἀρχῆς καὶ Πομπήϊον ὑπερβαλό-
μενος. δεῖ γὰρ ὅπου μεγίστοις οὐ τὸ ὑπέφθονον ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν
ἐν πολιτείᾳ λαμβάνειν, μεγέθει δυνάμεως ἐξαμαυροῦντα
τὸ φθόνον. εἰ δὲ ἐξ ἄπαντος ἀγαπᾷς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν,
καὶ δέδιας Ἀλκιβιάδου μὲν ὅπου τοῦ βήματος, ἐν ᾧ Πύλῳ Λα- B
κεδαιμονίοις, Περδίκκαν δὲ ἐν Θρᾴκῃ, πολλὴν εὐρυχωρίαν
ἡ πόλις ἔχει σχολῆς, ἐκ μέσου γενόμενον καθῆσθαι πλέκου τὸ
τῆς ἀπραξίας στεφανῶν, ὡς ἔνιοι σοφισταὶ λέγουσιν. ὁ μὲν
γὰρ τῆς εἰρήνης ἔρως θεῖος ὢν ὡς ἀληθῶς, καὶ τὸ λύειν τὸν πόλεμον
Ἑλληνικώτατον πολίτευμα· καὶ τῆς πράξεως ἕνεκα ταύτης
οὐκ ἄξιον Νικίαν παραβαλεῖν Κράσσῳ, οὐδὲ εἰ τὸ Κάσπιον
φέρων πέλαγος ἢ τὸν Ἰνδὸν ὠκεανὸν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ
προσθείη. πόλει μὲν τοι χρώμενον ἀρετῆς αἰσθανομένῃ, καὶ
κρείττονα οὖσαν τῇ δυνάμει, χώραν οὐ δοτέον τοῖς πονηροῖς, οὐδὲ
ἀρχὴν μὴ ἀξίοις, οὐδὲ πίστιν ἀπιστουμένοις· ὅπερ ἐποίησεν C
ὁ Νικίας, τὸν Κλέωνα, μηδὲν ὄντα πλέον ἐν τῇ πόλει τοῦ ἀπὸ τοῦ
βήματος αἰσχυντίας καὶ κραυγῆς, αὐτὸς εἰς τὸ στρατηγεῖν κα-
ταστήσας. οὐκ ἐπαινῶ μὲν γὰρ ἐγὼ τὸν Κράσσον, ἐν τοῖς Σπαρ-
τακίοις ἐπειγόμενον θᾶσσον ἢ ἀσφαλέστερον διαγωνίσασθαι.
καίτοι φιλοτιμίας ἕνεκα τὸ δεῖσαι μὴ Πομπήϊος ἐλθὼν ἀφέλη-
ται τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθάπερ ἀφείλετο Μετέλλου Μόμμιος τὴν
Κόρινθον. τὸ δὲ τοῦ Νικίου πεμπάσιν ἄτοπον καὶ δεινόν.
οὐ γὰρ ἐλπίδας οὐδὲ ῥαστώνην ἐχούσης ὀξέως τοῦ ἐχθροῦ
φιλοτιμίας καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ κίνδυνον ὑφορώμενος ἐν τῇ
στρατηγίᾳ μέγαν, ἠγάπησε, τὸ καθ' αὑτὸν ἐν ἀσφαλεῖ θέ- D
μενος, προσέσθαι τὸ κοινόν. καίτοι ὅγε Θεμιστοκλῆς, ἵνα μὴ
φαῦλος αὐθέκαστος ἐν τοῖς Περσικοῖς καὶ ἄφρων στρατη-
γήσας ἀπολέσῃ τὴν πόλιν, ἀργυρείᾳ τῆς ἀρχῆς ἀπέστησεν
αὐτόν· καὶ Κάτων, ὅτι μάλιστα ἐώσα πράγματα καὶ κιν-
δυνώδεις ἔχουσαν, ὑπὲρ τῆς πόλεως τὴν δημαρχίαν μετῆλ-
θεν. ὁ δὲ αὐτὸν ὅπου τὴν Μινῴαν καὶ Κύθηρα καὶ Μηλίους
τοὺς παλαιπώρους φυλάττων στρατηγόν, εἰ δέοι μάχεσθαι
Λακεδαιμονίοις, ἀποδυόμενος, τὴν χλαμύδα, καὶ τῇ
Κλέωνος ἀπειρίᾳ καὶ θρασύτητι ναῦς καὶ ἀνδρας καὶ ὅ-
πλα, καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας ἄκρας δεομένην παραδιδοὺς, E
οὐ τὴν ἑαυτοῦ προσήκεν δόξαν, ἀλλὰ τὴν τῆς πατρίδος
ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν. ὅθεν ὕστερον οὐχ ἑκὼν οὐδὲ βουλό-
μενος Συρακουσίοις πολεμεῖν, ἠναγκάζετο, δοκῶν οὐ λο-
γισμῷ τοῦ συμφέροντος, ἀλλὰ ῥαστώνῃ καὶ μαλακίᾳ τὸ
παρ' αὐτὸν ἀποστερεῖν Σικελίας τὴν πόλιν. ἐκεῖνο μέντοι
μεγάλης ὑπεικείας σημεῖον, ὅτι δυσχεραίνοντα τὸ πολε-
μεῖν ἀεὶ, καὶ φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἐπαύοντο χειροτο-
νοῦντες, ὡς ἐμπειρότατον καὶ βέλτιστον. τῷ γὰρ Κράσσῳ πρὸ
πολλοῦ τὸν χρόνον ἐφιεμένῳ στρατηγίας, οὐχ ὑπῆρξε
τυχεῖν, πλὴν ὅτι τὸν δουλικὸν πόλεμον ἐξ ἀνάγκης, Πομ- F
πηΐου καὶ Μετέλλου, καὶ Λουκούλλων ἀμφοτέρων ἀπόν-
των, καίτοι τότε τιμωμένῳ μάλιστα καὶ δυναμένῳ πλεῖστον
ἀλλ', ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς κωμῳδοῦσι περὶ αὐτὸν ἐδόκει
κατὰ τὸν κωμικὸν, Ἀνὴρ ἄριστος εἶ πάντα πλὴν ἐν ἀσπίδι.

A ita contrà illius in republic. gerenda trepidatio & pauor, & quòd scelestissimis submitteret se imprimis sunt notanda. Crassus verò celsus hîc certè & magnanimus, qui, quum non cum Cleonibus ei neque cum Hyperbolis sanè certamen foret, sed cum Cæsaris splendore, atque tribus Pompeii triumphis, contendit cum vtroque potentia, dignitate quidem certè censoria etiam Pompeium superauit. Decet enim eum qui rempublicam gerit, in maximis rebus non si inuidiosæ sunt respicere, sed si præclaræ, atque opum mole inumbrare inuidiam. Quòd si supra omnia securitatem & quietem sectaris, atque Alcibiadem formidas, in suggestu, Pyli Lacedæmonios, Perdiccam in Thracia, habet otii ciuitas latum campum in quo remotus de medio sedere queas, ac tibi ipse contexere tranquillitatis coronam, vt nonnulli sophistæ aiunt. Nam pacis quidem erat profectò diuinum desiderium, atque bellum dirimere imprimis humana & ciuilis actio. cuius facti causa Niciæ nulla parte est æquiparandus Crassus, ne si ad mare quidem Caspium aut ad Oceanum Indicum terminos promouisset Romani imperii. Non debet tamen is qui versatur in ciuitate sensum habente virtutis, & pollentior est opibus, dare locum malis, nec magistratum priuatis, nec fidem suspectis: quod quidem admisit Nicias, qui Cleonem, cuius in ciuitate nihil eminebat præterquam perfricta frons & vociferatio, prouexit ad imperium. Equidem non prædico Crassum, qui bello Spartacio celeriùs quàm tutius conferre properauit signa. quanquam animi laudis auidi erat, vereri ne decus sibi Pompeius aduentu suo eriperet, quomodo Metello Corinthum eripuerat Mommius. At Niciæ absurdum planè est factum & callidum. neque enim cessit inimico gloriæ campo & prouincia, cuius appareret spes & facultas conficiendæ: sed quum grande illa in expeditione periculũ timeret, contentus fuit rebus suis in tuto collocatis rempublicam proiicere. Et quidem Themistocles, ne bello Persico vilis homo & turpis ductu suo perderet rempublicam, cum pecunia remouit à prætura: Cato autem tribunatum plebis, quum implicitum eum videret maximis negotiis & periculis, reipublicæ causa petiuit. Qui verò se Minoæ, Cytheris, miseris Milesiis reseruat ducem, sin conserendæ cum Lacedæmoniis manus sint, chlamydem ponit, Cleonis autem imperitiæ & ferocitati tradit classem, milites, arma, prouinciam, quæ summum vsum requirat, non laudes hic negligit suas, sed patriæ securitatem & salutem. vnde pòst inuitus nolensque bellum est cum Siculis gerere compulsus, quòd non vtilitatis publicæ, sed quietis & mollitiæ ratione rempubl. quantum in se erat, Sicilia defraudaret. Illud tamen ingens est integritatis eius signum, quòd abhorrentem semper à bello atque ducatum detrectantem non desiterint tanquam exercitatissimum & optimum designare. At inhians perpetuò prouinciæ, non valuit eam Crassus consequi nisi ex necessitate bello seruili, Pompeio & Metello & vtroque Lucullo absentibus, licet id temporis summo in honore esset & polleret plurimum. Nam, meo quidem iudicio, videbatur vel studiosis eius iuxta comicum,

Vir cæteraesse, nisi in scuto, ille maximus.

Quod nihil Romanis profuit, ab illius expugnatis cupiditate prouinciæ atque ambitione. Niciam enim Athenienses ad bellum repugnantem miserunt, Crassus in bellum Romanos duxit repugnantes: atque huius causa respubl. ille reipubl. in calamitatem incidit. Veruntamen Niciam citiùs hinc commendes quàm improbes Crassum. Ille enim peritia & consiliis motus prudentis ducis non est vnà cum ciuium spe in errorem detractus, verùm desperauit & diffisus est posse capi Siciliam. hic, sicut ad rem procliuem ruens, bellum Parthicum impegit. At grandia concupiuit, & Cæsare Occidentem, Gallos, Germanos, Britanniam subigente, ad Orientem ipse & Oceanum progredi Indicum, Asiamque in ditionem redigere: quæ Pompeius aggressus est, & quò contendit Lucullus. qui placidi viri atque in omnes boni permanserunt, quum eadem ac Crassus suscepissent, & idem haberent institutum. Nam Pompeium quoque, quum daretur ei prouincia, senatus impugnauit: ac Cæsar, cæsis fugatisq; Germanorum trecentis millibus, autor Cato fuit vt victis dederetur, ac violatæ pacis in illius caput verteretur vltio. Verùm populus salutem dicens Catoni, in quindecim dies supplicationes decreuit, atque in magna fuit gratulatione. Qui fuisset ergo eius animus, & quot dierum supplicationes decreuisset, ex Babylone si Crassus literas de victoria misisset: hinc progressus Mediam, Persidem, Hyrcanos, Susa, Bactra redegisset in formam prouinciarum? Nam si ius violandum est (vt ait Euripides) iis qui otii sunt impatientes, neque frui præsentibus norunt bonis, non Scandia, non Mendæ excindendæ, nec profugi Æginetæ, qui relicta patria auium modo in aliena regione delitescunt, captandi, sed magnum præmium quærendum iuris violandi: non facilè autem, neque qualibet de causa, vt res humilis & vilis, iustitia negligenda. Enimuerò qui Alexandri expeditionis impetum in cælum ferunt, & Crassi obterunt, hi parum rectè primordia æstimant ex nouissimis. Iam in ipsis gerendis bellis facta extant non pauca Niciæ præclara. quippe crebris præliis hostes superauit, ac Syracusis parum abfuit quin potiretur: neq; sua culpa offensauit in omnibus, sed valetudini eius partim & vrbanorum ciuium expensum feras inuidiæ. Crassus ob erratorum multitudinem locum fortunæ ad aliquid boni designandũ reliquit nullum, vt mireris stoliditatem eius, non quòd à Parthorũ sit viribus victa, verùm quòd felicitatẽ vicerit Romanorum. Quia verò præsagio Nicias nullo negligendo, alter omnibus contemnendis similiter perierunt, haud pronum quidem sit, neq; certum de istis iudicare: benignius tamen in iis est cum vetusta & recepta opinione per religionem peccare, quàm contra mores & peruicaciter. At in exitu minus reprehendendus Crassus, qui semetipse non dedidit, non vinctus, non affectus contumelia fuit, verùm orantibus cessit amicis, ac contra ius gentium violatus ab hostibus fuit: Nicias turpis & ingloriæ salutis spe supplicem se præbens hostibus mortem sibi effecit fœdiorem.

A καὶ τοῦτο Ῥωμαίοις οὐδὲν ὤνησεν, ἀκβιαθείσας ὑπὸ τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ ἄκοντας Νικίαν ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ῥωμαίους δ' Κράσσος ἄκοντας ἐξήγαγε· καὶ Ἀθηναῖς μὲν τοῦτον ἡ πόλις, ἐκεῖνος δ' Ἀθηναῖς τὴν πόλιν ἠτύχησεν. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλόν ἐστιν ἐν τούτοις τὸν Νικίαν ἐπαινεῖν ἢ ψέγειν τὸν Κράσσον. ὁ μὲν γὰρ, ἐμπειρίᾳ καὶ λογισμῷ χρησάμενος ἡγεμόνος ἔμφρονος, οὐ συνεπατήθη ταῖς ἐλπίσι τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἀπείπε καὶ ἀπέγνω λήψεσθαι Σικελίαν. ὁ δ' ὡς ἐπὶ ῥᾷστον ἔργον τὸν Παρθικὸν ὁρμήσας πόλεμον ἤμυρτεν. ὠρέχθη δὲ μεγάλων καὶ Καίσαρος

B τὰ ἑσπέρια, καὶ Κελτοῖς καὶ Γερμανοῖς καταστρεφομένου, καὶ Βρεττανίαν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Ἰνδικὴν ἐλάσας θάλασσαν, καὶ προσεργάσασθαι τὴν Ἀσίαν οἷς Πομπήιος ἐπῆλθε, καὶ Λούκουλλος αὐτέχει, ἄνδρες ἠρεμεῖς καὶ πρὸς πάντας ἀγαθοὶ διαμείναντες. προσελθόντοι δ' ὅμοια Κράσσῳ, καὶ ταὐτὰ ὑποθέσεις λαβόντες. ἐπεὶ καὶ Πομπήιῳ τῆς ἀρχῆς διδομένης, ἡ σύγκλητος ἠναντιοῦτο, καὶ Καίσαρα μυριάδας τριακοσίας Γερμανῶν τρεψάμενον, συνεβούλευεν ὁ Κάτων· ἐκδοῦναι τοῖς ἠττωμένοις, καὶ τρέψαι τὸ μίασμα τοῦ παρασπονδήματος εἰς ἐκεῖνον· ὁ δὲ δῆμος ἐρ-

C ρώσθαι φράσας Κάτωνι, πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἔθυεν ἐπινίκια, καὶ προσηγορὴν ἐδίδου. πῶς οὖν ἂν διετέθη, καὶ πόσας ἔθυσεν ἡμέρας, εἰ Κράσσος ἐκ Βαβυλῶνος ἔγραψε νικᾶν, εἶτ' ἐπελθὼν Μηδίαν, Περσίδα, Ὑρκανοὺς, Σοῦσα, Βάκτρα, Ῥωμαίων ἐπαρχίας ἀπέδειξεν; Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους, μηδὲ χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς εἰδότας, οὐ Σκανδείαν, οὐ Μένδας ἐκκοπτέον, οὐδὲ φεύγοντας Αἰγινήτας ἀπολελοιπότας τὴν ἑαυτῶν, ὥσπερ ὄρνιθας εἰς ἑτέραν χώραν ἀποκεκρυμμένους ἐκθηρατέον, ἀλλὰ πολλοῦ τιμητέον τὸ ἀδι-

D κεῖν, μὴ ῥᾳδίως, μηδ' ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, ὥς τι φαῦλον ἢ μικρὸν προϊεμένους τὸ δίκαιον. οἱ δὲ τὴν μὲν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ὁρμὴν ἐπαινοῦντες, τὴν δὲ Κράσσου ψέγοντες, οὐκ εὖ τὰ πρῶτα κρίνουσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων. οὐ γὰρ ταῖς στρατηγίαις αὐταῖς, Νικίου μὲν οὐκ ὀλίγα γενναῖα. καὶ γὰρ μάχαις πολλαῖς ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦ λαβεῖν Συρακούσας ὀλίγον ἐδέησε· καὶ πολύπα δι' αὐτὸν οὐκ ἔσφαλεν, ἀλλὰ καὶ νόσον αὐτῆς αὐτιάσαιτο, καὶ φθόνον τῶν οἴκοι πολιτῶν. Κράσσος δὲ διὰ πλῆθος ἁμαρτημάτων, οὐδὲν τῇ τύχῃ χρηστὸν ἀποδείξασθαι παρῆκεν· ὥστε θαυμάζειν αὐτοῦ

E τὴν ἀβελτηρίαν, οὐ τῆς Πάρθων δυνάμεως ἡττηθεῖσαν, ἀλλὰ τῆς Ῥωμαίων δυστυχίας προτιμωμένου. ἐπεὶ δ' ὁ μὲν μηδενὸς τῶν ἀπὸ μαντικῆς καταφρονῶν, ὁ δὲ πολύπα ὑποφορῶν, ὁμοίως ἀπώλετο, χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκριβος, ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς τοῦ παρανόμου καὶ αὐθάδους, τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι' ἀλάβειαν ἁμαρτανόμενον. πρὸς μὴν τὴν τελευτὴν ἀμεμπτότερος ὁ Κράσσος, οὐ παραδοὺς ἑαυτὸν, οὐδὲ δεθεὶς, οὐδὲ φενακισθεὶς, ἀλλ' εἴξας τοῖς φίλοις δεομένοις, καὶ παρασπονδηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ Νικίας, αἰσχρᾶς καὶ ἀκλεοῦς ἐλπίδι

F σωτηρίας, ὑποπεσὼν τοῖς πολεμίοις, αἰσχίονα ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐποίησεν.

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ καὶ ΕΥΜΕΝΟΥΣ.

ΣΕΡΤΩΡΙΟΣ.

ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ μὲν ἴσως οὐκ ἔστιν, ἐν ἀπείρῳ τῷ χρόνῳ τὴν τύχης ἄλλοτε ἄλλως ῥεούσης, ὅθεν τὰ αὐτὰ συμπτώματα πολλάκις καταφέρεσθαι τὸ αὐτόματον. εἴτε γὰρ οὐκ ἔστιν τὴν ὑποκειμένων ὡρισμένον τὸ πλῆθος, ἄφθονον ἔχει τὴν τῶν ἀποτελουμένων ὁμοιότητος χορηγὸν ἡ τύχη τὴν τῆς ὕλης ἀπορίαν· εἴτ' ἔκ τινων ὡρισμένων ἀριθμῶν ἐμπλέκεται τὰ πράγματα, πολλάκις ἀνάγκη ταῦτα γίνεσθαι ἀφ' ὧν αὐτῶν πραγματεύεται. ἐπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἔνιοι τὰ τοιαῦτα, σπουδάζουσιν ἱστορίᾳ καὶ ἀκοῇ τῶν κατὰ τύχην γενομένων ὅσα λογισμοῦ καὶ προνοίας ἔργοις ἔοικεν (οἷον, ὅτι δυεῖν Ἀττέων γνωρίμων ἐμφανῶν, τοῦ μὲν Σύρου, τὸν δ' Ἀρκάδος ἑκάτερος ὑπὸ συὸς ἀπώλετο· δυεῖν δ' Ἀκταιώνων, ὁ μὲν ὑπὸ τῶν κυνῶν, ὁ δ' ὑπὸ τῶν ἐρασῶν διεσπάσθη· δυεῖν δ' Σκιπιώνων, ὑφ' ὧν μὲν ἐνικήθησαν Καρχηδόνιοι πρότερον, ὑφ' ὧν δ' ὕστερον ἀνδλω αἱρεθῆσαν. ἔαλω δὲ τὸ Ἴλιον ὑφ' Ἡρακλέους ἀφ' τοῦ Λαομέδοντος ἵππους, καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος ἀφ' τοῦ δουρείου προσαγορευθέντος ἵππου· τρίτον δ' ὑπὸ Χαριδήμου, τῆς πύλαις ἵππου λινοῦ ἐμπεσόντος, ἀποκλεῖσαι ταχὺ τῶν Ἰλιέων μὴ δυνηθέντων. δυεῖν δ' ὁμωνύμων τοῖς δυωδεκάτοις φυτοῖς πόλεμον, Ἴου καὶ Σμύρνης, τὸν ποιητὴν Ὅμηρον ὃν μὲν γενέσθαι λέγουσιν, ὃν δ' ἀποθανεῖν) φέρε καὶ τοῦτο προσθῶμεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ πολεμικώτατοι, καὶ πλεῖστα δόλῳ κατεργασάμενοι μετὰ δεινότητος, ἑτεροφθαλμοι γεγόνασιν, Φίλιππος, Ἀντίγονος, Ἀννίβας, πρὸς οὗ τόδε τὸ σύγγραμμα Σερτώριος, ὃν Φιλίππου μὲν δυνάμει τῆς ἀποφαίνοιτο σωφρονέστερον πρὸς τοὺς γειτονοῦντας, Ἀντιγόνου δὲ πιστότερον πρὸς φίλους, Ἀννίβου δὲ ἡμερώτερον πρὸς πολεμίους· λειπόμενον δὲ σπουδῇ μὲν οὐδενὸς τούτων, τύχῃ δὲ, πάντων· ἢ πολὺ τῶν ἐμφανῶν πολεμίων χαλεπωτέρα πρὸς πάντα χρησάμενος, ἐπαρμόσασιν ἑαυτὸν ἐμπειρίᾳ μὲν τῇ Μετέλλου, πόλει δὲ τῇ Πομπηΐου, τύχῃ δὲ τῇ Σύλλα, δυνάμει δὲ, τῇ Ῥωμαίων, φυγὰς καὶ βαρβάρων ἔπειτα ἄρχων αἰτιαζόμενος· τούτῳ δὴ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὸν Καρδιανὸν ὁμοιοῦμεν Εὐμένη. ἀμφότεροι γὰρ ἀρχικοὶ, καὶ σὺν δόλῳ πολεμικοὶ, καὶ τὴν μὲν αὐτῶν ἀποξενωθέντες, ἡγησάμενοι δ' ἀλλοδαπῶν, τύχῃ δὲ χρησάμενοι βιαίᾳ πρὸς τὸ τελευτῶν· ἐπιβουλευθέντες γὰρ ἀμφότεροι, μετὰ ὧν τοὺς πολεμίους ἐνίκων, ὑπὸ τούτων ἀνῃρέθησαν.

Κοΐντῳ Σερτωρίῳ γένος μὲν οὐκ ἀσημότατον ἐν πόλει Νουρσίοις τῆς Σαβίνων· τραφεὶς δὲ κοσμίως ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ, πατρὸς ὀρφανὸς, ὑπερφυῶς δοκεῖ φιλομήτωρ γενέσθαι· ὄνομα τῆς μητρὸς Ῥέαν λέγουσιν· ἤσκητο μὲν οὖν καὶ πρὸς δίκας ἱκανῶς, καί τινα καὶ δυνάμεν ἐν τῇ πόλει μειράκιον ὢν ἀπὸ τοῦ λέγειν ἔχειν.

B

PLVTARCHI vitæ comparatæ Q. SERTORII & EVMENIS.

Q. SERTORIVS.

RES non est stupenda fortassis, si tempore immenso, aliàs aliter fluente fortuna, deuoluatur identidem ad casus eosdem temeritas. Siue enim finitus nõ est accidentium numerus, largam habet similitudinis eorũ quæ efficiuntur fortuna suppeditatricem materiæ affluentiã: siue ex numeris quibusdam finitis connectantur res, eædem necesse est subinde existant ex iisdem absolutæ. Quia verò libenter aliqui ista quæ acciderunt fortuitò, lectione vel auditione percepta colligunt, siqua consilio & prouidentia videntur facta, (vt quòd duo nobilitati sint Atties, vnus Syrus, Arcas alter, vterq; à sue interemptus: duo Actæones, hic à canibus, ille discerptus ab amatoribus: duorum Scipionum ab altero deuicti antè Carthaginienses, ab altero funditus excisi: captam Troiam ab Hercule ob Laomedontis equos: ab Agamemnone per ligneum appellatũ equum: tertiò à Charidemo, quũ, prolapso in porta equo, eam claudere citò Troiani non potuissent: plantis duabus flagrantissimis cognominum vrbium li & Smyrnæ, *quæ significant violam & myrrham*, Homerum poëtam in vna natum perhibeant, defunctũ in altera) age, subnectamus hoc superioribus, imperatorum bellicosissimos, quiq; plurima dolo & calliditate perpetrauerunt, altero lumine orbatos fuisse, Philippum, Antigonum, Annibalem, & de quo nunc tractamus Sertorium: quem Philippo dicas in amoribus fuisse continentiorem, Antigono firmiorem erga amicos, clementiorẽ erga hostes Annibale, nulli horum prudentia concedere, sed omnib. fortuna: qua supra omnes illustres hostes suos vsus multo vbiq; arcerbissima adæquauit illis se, belli scientia cum Metelli vsu, audacia cum Pompeii, fortuna cum Syllæ, potentia cum populi Romani viribus exul & barbarorum aduena dux comparatus: huic in Græcis potissimùm ęquiparamus Cardianum Eumenem. Ambo enim insignes fuerunt imperatores, & astuti bellatores, extra patriã peregrinantes, alienigenarũ ductores, fortuna conflictati asperà, ad exitum & nouercà siquidem circumuentus vterque insidiis, atquo quibuscum hostes vicerat, ab iisdem est oppressus.

Q. Sertorius, non obscurissimis natalibus, ex Sabinis oppido Nursia ortus fuit. A matre vidua patre orbus honestè eductus genitricem dilexit mirificè. nomen matris Rheam dicunt. In causis dicendis satis fuit versatus, collegeratque adolescens nonnullas ex dicendi facultate opes.

Verùm ornamenta eius militaria & præclara facta eò animum deflexere. Prima ſtipendia, quum Cimbri & Theutoni impreſſionem feciſſent in Galliam, ſub Cepione faciens, quum eſſent Romani fuſi fugatique, equo amiſſo ac conciſo vulneribus corpore Rhodanum tranſmiſit eum ipſa lorica & ſcuto aduerſis ingentibus vndis natans. Adeò erat robuſto corpore & ſubacto exercitatione. Incumbentibus iterum illis infinita multitudine & terribilibus minis, vt magni operis eſſet militem Romanum tunc vllum ordines tenere & dicto audientem eſſe duci, (dux Marius erat) Sertorius ſuſcepit ire ſpeculatum hoſtes. Veſtitu amictus Gallico, & maximè communia linguæ ad congreſſum ex tempore doctus, miſcuit ſe barbaris. Vbi præcipuè neceſſaria partim contemplatus eſt, partim accepit auribus, ad Marium eſt regreſſus. Cuius rei cauſa donis militaribus eſt honoratus. Per reliquum belli multa prudentiæ, multa audaciæ edidit opera. vnde nomen & fidem apud imperatorem meruit. Bello profligato Cimbrico & Theutonico, tribunus militum in Hiſpaniam ſub Didio prætore miſſus, hybernauit in vrbe Celtiberorum Caſtulone. Quum verò milites in abundantia rerum petulantes & ferè mero profligatos contemnerent barbari, auxilium implorauerunt à vicinis Gyriſcœnis, factoque per domos impetu interfecerunt eos. Ibi Sertorius cum paucis oppido elapſus, contractis iis qui euaſerant, circulauit mœnia, & qua porta fuerant barbari furtim ingreſſi, quum patentem eam reperiſſet, non idem ac illi fecit, verùm ſtatione appoſita, atque occupata omni ex parte vrbe, omnes puberes occidit. Quibus contrucidatis imperat militibus vt armis & veſtibus ſuis poſitis & barbarorum ſumptis, pergant ad vrbem illam ex qua fuerant miſſi, qui nocte oppreſſerant ipſos. Ludificatis armorum ſpecie barbaris, offendit portas patentes, & multos mortales cepit, qui amicis & ciuibus re bene geſta arbitrabantur procedere obuiam. Vnde multi ſunt à Romanis circa portas contrucidati, reliqui deditione facta ſub corona veniêre. Hinc Sertorii ingens in Hiſpania nomen fuit. Vt primùm eſt ad vrbem reuerſus, quæſtor Galliæ circumpadanæ in tempore creatur. Nam bello exardeſcente Marſico, iuſſus delectum habere & arma parare, ſtudio & feſtinatione rei adhibita præter cæterorum iuuenum lentitudinem & mollitiam, peperit ſibi viri impigri opinionem. Atqui non deceſſit de militari audacia, vbi ad dignitatem aſpirauit ducis: ſed & manu præclara opera edidit, corporique in certaminibus minus parcendo alterum oculum, qui fuit ei erutus, amiſit. Ob quod etiam gloriabatur perpetuò, alios non ſemper ſtrenuitatis circumferre ſecum teſtimonia, ſed deponere torques, haſtas, coronas: ſibi fortitudinis inſignia permanere, quando eoſdem virtutis ſuæ & calamitatis habeat ſpectatores. Habuit etiam ei populus meritum honorem. Nam ingredientem theatrum plauſu excepit & lætis acclamationibus: quod quidem non temerè vel honoribus & ætate prouectis deferebat. Tribunatum plebis tamen quum peteret, tulit per Syllanã factionẽ repulſam.

A αἱ ὃ πρὸς τὰ γραλιωλικὰ λαμπρότητες αὐτοῦ καὶ καλορθώσεις ἐν ταῦθα τὴν φιλοτιμίαν μετέςησαν. πρῶτον μὲν οὖν, Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἐμβεβληκότων εἰς Γαλατίαν, γρατευόμενος ὑπὸ Σκιπίωνι, κακῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἡττῆς γενομένης ἀποβεβληκὼς τ' ἵππον, καὶ καλαπεπλωκὼς ὃ σῶμα τ' Ῥοδανὸν διεπέρασεν, ἀυτῇ τε τῇ θώρακι καὶ θυρεῷ πρὸς ἐναντίον ῥεῦμα πολὺ κεχόμενος. οὕτω ὃ σῶμα ῥωμαλέον ἦν αὐτῷ, καὶ διάφορον τῇ ἀσκήσει· δεύτερον δ' τῶν αὐτῶν ἐπιφερομένων μυριάσι πολλαῖς καὶ δειναῖς ἀπειλαῖς, ὥστε καὶ ὃ μένειν ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τάξει τότε καὶ ὃ πείθεσθαι

B τῷ γραταιγῷ, μέγα ἔργον ἦν), Μάριος μὲν ἡγεῖτο, Σερτώριος δ' κατασκοπῶν ὑπὲρ τῶν πολεμίων· ἐσθῆτι δ' Κελτικῇ σκευασάμενος, καὶ τὰ κοινότατα τ' διαλέκτου πρὸς ἔντευξιν ὅτι χρῆν παραλαβών, δυναμίγνυται τοῖς βαρβάροις· καὶ τὰ μὲν ἰδών, τὰ δὲ ἀκοῇ πυθόμενος τῶν ἐπιτηδείων, ἐπανῆλθε πρὸς Μάριον. τότε μὲν οὖν ἀριστείων ἔτυχεν. ἐν δὲ τῇ λοιπῇ γρατείᾳ πολλὰ καὶ συνέσεως ἔργα καὶ τόλμης ἀποδειξάμενος, εἰς ὄνομα καὶ πίστιν ὑπὸ τοῦ γρατηγοῦ πρεσβύτου τ' Κίμβρων καὶ Τευτόνων πόλεμον, ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Διδίῳ γρατηγῷ χιλίαρχος ὅτι Γενείας, ἐν τῇ πόλει Κάςλων παρε-

C χείμαζεν τ' Κελτιβήρων. ἐπεὶ καὶ τῶν γραλιωτῶν ἐν ἀφθόνοις ὑβριζόντων καὶ τὰ πολλὰ μεθυόντων καταφρονήσαντες οἱ βάρβαροι, μετεπέμψαντο νυκτὸς ὅπλων χρείαν παρὰ τ' ἀγρυπνούντων Γυρισσηνῶν, καὶ κατ' οἰκίας ὑπιόντες ἔκτεινον αὐτοὺς, ὑπεκδὺς ὁ Σερτώριος μετ' ὀλίγων, καὶ τὸν ἐκπίπτοντας συναγαγὼν κύκλῳ τ' πόλιν περιῆλθε· καὶ καθ' ἃς οἱ βάρβαροι πύλας ἔλαθον παρεισπεσόντες ἀνεῳγμένας εὗρεν, ὁ δ' αὐτὸν ἐκείνοις ἔπαθεν, ἀλλὰ φθορὰς ὑπεριδόντας, καὶ καταλαβὼν πανταχόθεν τὴν πόλιν, ἔκτεινεν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας. ὡς δὲ φύρεθησαν, ἐκέλευσεν τοῖς γρατιώταις πάντας τὰ μὲν

D αὐτῶν ὅπλα καὶ τ' ἐσθῆτα καταθέσθαι, τοῖς δὲ τῶν βαρβάρων ἐσκευασμένοις ἕπεσθαι πρὸς τ' πόλιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀπεςάλησαν οἱ νυκτωρ ὑπιπτοντες αὐτοῖς. ψευσάμενος δὲ τῇ τῶν ὅπλων ὄψει τοὺς βαρβάρους, τάς τε πύλας ἀνεῳγμένας εὗρεν, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἔλαβεν οἰομένων ἀπαντᾶν εἰς πεπραγότι φίλοις καὶ πολίτας. ὑπὸ πλείσοι μὲν ὑπὸ τ' Ῥωμαίων ἐσφάττοντο περὶ τὰς πύλας, οἱ δὲ λοιποὶ παραδόντες ἑαυτοὺς ἐπράθησαν. ἐκ τούτου Σερτώριος ἐν τῇ Γενείᾳ διεβοήθη· καὶ ὅτε πρῶτον ἐπανῆκεν εἰς Ῥώμην, παμίας ἀποδείκνυται τ' περὶ Πάδον Γαλατίας ἐν δέον-

E τι τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνιςαμένου, γρατιώτας τε πρόθυμον αὐτῷ καταλέγειν, καὶ ὅπλα ποιεῖσθαι, σπουδῇ καὶ πάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ, παρὰ τ' τῶν ἄλλων νέων βραδυτῆτα καὶ μαλακίαν, ἀνδρὸς ἐμπρήκτου βιωσομένου δόξαν ἔχειν. ἀ μὲν ὑφήκατο τ' γραταιωλικῆς τόλμης, εἰς ἀξίωμα προελήλυθεν ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς ὑπιδεικνύμενος ἔργα θαυμαστὰ, καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶσιν ἀφειδῶς ὑπιδίδοις, τ' ὄψεων ἀπέβαλε τ' ἑτέραν ἐκκριθεῖσαν. ὑπὲρ τούτῳ ὃ καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ ἀεὶ τὰ μαρτύρια τ' ἀριστείων περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι γρεπτὰ

F καὶ δόρατα καὶ γεφύρους· αὐτῷ δ' τῆς ἀνδραγαθίας παραμένειν τὰ γνωρίσματα, τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρετῆς ἅμα καὶ τ' συμφορᾶς θεατάς. ἀπέδωκε δὲ καὶ ὁ δῆμος αὐτῷ τι-

μὴν πρέπουσαν. εἰσελθόντα γὰρ εἰς θέατρον ἐδεξιώσατό τε κρότῳ καὶ κατευφήμησαν· ὧν οὐδὲ τοῖς πάνυ προήκουσιν ἡλικίᾳ τε καὶ δόξῃ, τυχεῖν εἰῶν ῥᾴδιον. δημαρχίαν μὴν τοι μελλῶν, Σύλλα καταγωνίσαντος αὐτὸν ἐξέπεσεν.

δῆ καὶ δοκεῖ γνέσθαι μισοσύλλας. ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ὑπὸ Σύλλα κρατηθεὶς ἔφυγε, Σύλλας δὲ Μιθριδάτῃ πολεμήσων ἀπῆρεν, τῶν δὲ ὑπάτων, Ὀκτάβιος μὲν ὑπὸ τῷ Σύλλα παραιρέσεως ἔμενεν, Κίννας δὲ νεωτερίζων, ὑποφερομένῳ συνεκαλεῖτο τὴν Μαρίου στάσιν· τούτῳ παρεσέμνυνεν αὐτὸν ὁ Σερτώριος, ἄλλως τε καὶ τὸν Ὀκτάβιον ὁρῶν μὲν αὐτὸν ἀμβλύτερον ὄντα, τοῖς δὲ Μαρίου φίλοις ἀπιστοῦντα. γνωρίμης δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐν ἀγορᾷ μάχης μεγάλης, Ὀκτάβιος μὲν ἐκράτησεν, Κίννας δὲ καὶ Σερτώριος οὐ πολλῷ ἐλάττους τῶν μυρίων ἀποβαλόντες ἔφυγον· καὶ τὸν πρὸς τὸν Ἰταλίαν ἔτι διεσπαρμένων στρατιωτῶν παρεσαγόμενοι τὰ πλεῖστα πειθοῖ, ταχὺ κατέστησαν ἀξιόμαχοι τοῖς περὶ τὸν Ὀκτάβιον. Μαρίου δὲ καταπλεύσαντος ἐκ Λιβύης, καὶ τοῦ Κίννα παρεστήσαντος ἑαυτὸν, ὡς ἰδιώτην ὑπατον, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐδόκει δέχεσθαι, Σερτώριος δὲ ἀπηγόρευεν· εἴτε τὸν Κίννα ἥττον οἰόμενος ἑαυτῷ παρεσέξειν, ἀνδρὸς ἡγεμονικωτέρου παρόντος, εἴτε τὴν βαρύτητα τοῦ Μαρίου δεδοικώς, μὴ πάντα τὰ παράμετρα συγχέῃ, θυμῷ μέτρον οὐκ ἔχοντι πέρα δίκης ἐν τῷ κρατεῖν παρερχόμενος. ἔλεγεν οὖν μικρὸν εἶναι δὲ ἀπολειπόμενον ἔργον αὐτοῖς ἤδη κρατοῦσι· δόξαν μὲν γὰρ τὸν Μάριον, ὃ συμπαν οἴεσθαι τὴν δόξης ἐκείνον καὶ τὴν δυνάμεως. χαλεπὸν οὖν παρὰ κοινωνίαν ἀρχῆς καὶ ἄπιστον. εἰπόντος δὲ τοῦ Κίννα, ταῦτα μὲν ὀρθῶς ὑπολογίζεσθαι τὸν Σερτώριον, αἰδεῖσθαι δὲ καὶ δυσπορεῖν ὅπως ἀπώσεται τὸν Μάριον αὐτὸς, ὅτι κοινωνίᾳ παραμάτων κεκλικώς, ὑπολαβὼν ὁ Σερτώριος εἶπεν, Ἀλλ' ἐγὼ μὲν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ Μάριον ἥκειν νομίζων εἰς Ἰταλίαν, τὸ συμφέρον ἐσκόπουν· σὺ δὲ τὸν ἀρχὴν οὐδὲ βουλεύσασθαι καλῶς εἶχεν, ἥκοντος ὃν αὐτὸς ἐλθεῖν ἠξίωσας, ἀλλὰ χρῆσθαι καὶ δέχεσθαι, τὴν πίστεως μηδενὶ λογισμῷ χώραν διδούσης. οὕτως μεταπέμπεται τὸν Μάριον Κίννας. καὶ τεῖχη τὴν δυνάμεως ἀφανεμηθείσης ἦρχον οἱ φεῦ· δυσπολεμήτου τοῦ πολέμου, καὶ τὸν περὶ τὸν Κίννα καὶ Μάριον ἐμφορουμένων ὕβρεώς τε καὶ πικρίας ἁπάσης, ὥστε χρυσὸν ἀποδεῖξαι Ῥωμαίοις τὰ τοῦ πολέμου κακά, Σερτώριος λέγεται μόνος οὔτε ἀποκτείναι τινὰ παρὸς ὀργὴν, οὔτε ὑβρίσαι κρατῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Μαρίου διεκρεμάνειν, καὶ τὸν Κίννα, ὁρτυχόντων ἰδίᾳ καὶ δεόμενος, μετριώτερον ποιεῖν. τέλος δὲ τοὺς ὅλους, οἷς Μάριος συμμάχοις μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, δορυφόροις δὲ τὸν τυραννίδος ἔχων ἰσχυροῖς καὶ πολλοῖς ἐποίησεν, τὰ μὲν ἐκείνου διδόντος καὶ κελεύοντος, τὰ δὲ, καὶ βίᾳ παρανομούντων εἰς τὰς δεσπότας, σφαττόντων μὲν αὐτοῖς, ταῖς δὲ δεσποίναις πλησιαζόντων καὶ βιαζομένων τὰς παῖδας, οὐκ ἀπαρεπὶ ποιούμενος ὁ Σερτώριος, ἀπόντας ἐν τοῦτῳ στρατοπεδοῦντας κατηκόντισεν, οὐκ ἐλάττους τετρακισχιλίων ὄντας. ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ἐτελεύτησε, καὶ Κίννας ὑπερέθη μικρὸν ὕστερον, ὁ δὲ νεανίας Μάριος ἄκυρος αὐτοῦ παρὰ τὰς νόμους ὑπατείαν ἔλαβεν, Κάρβωνες δὲ καὶ Νωρβανοὶ καὶ Σκιπίωνες ὑπτιόντι Σύλλᾳ κακῶς ἐπολέμουν· καὶ τὰ μὲν δυανδρία καὶ μαλακία τῶν στρατηγῶν ἐφθείρετο, τὰ δὲ οἱ παρεδιδόντες ἀπώλλυσαν· ἔργον δὲ οὐδὲν ἐν αὐτοῦ παρόντος τοῖς παράμασι μοχθηρὰς ὑποφερομένοις, ἀφ' ὃ χεῖρον φέρειν τοῖς μᾶλλον δυναμένοις· τέλος δὲ, Σύλλας Σκιπίωνι παρεστρατοπεδοῦσας, καὶ φιλοφρονούμενος ὡς εἰρήνης ἐσομένης, διέφθειρε τὸ στράτευμα, καὶ ταῦτα παρελέγων Σκιπίωνι καὶ διδάσκων Σερτώριος οὐκ ἔπειθεν, πάντα πάσιν ἀπόρροις τὴν πόλιν, ὥρμησεν εἰς Ἰβηρίαν, ὡς, εἰ φθάσει τὴν ἐκεῖ κρατυνάμενος ἀρχὴν, καὶ τὰ φυγὴ τοῖς πλάοσιν ἐν ταῦτα τοῦ φίλων ἐσόμενος,

A quare Syllæ fuisse videtur infensus. Postquam à Sylla Marius victus fugam cepit, & Sylla ad bellum Mithridaticum est profectus : consules autem Octauius in Syllanis partibus perstitit, Cinna verò res nouas moliens labentem instaurauit Marii factionem, huic se associauit Sertorius: præsertim quòd consideraret cùm ipsum languidiorem Octauium, tum Marii amicis diffidentem. Commissa à consulibus in foro acri pugna, tulit Octauius victoriam: Cinna & Sertorius, amissis non multò minus decem millibus, in fugam se proiecere. Quum verò milites per Italiam adhuc
B essent dispersi, plerisque beneuolentia ascitis, breui pares euaserunt Octauio. Ibi Mario ex Africa aduecto & Cinnæ se vt priuatum consuli aggregare volenti, quum cæteri recipiendum consulerent, dissuasit Sertorius, vel quòd minus sibi Cinnam existimaret, viro præsente præcellentiore, tribuiturum, vel quòd amarulentiam vereretur Marii, ne omnia misceret, impotenti ira modum in victoria prætergrediens. Docuit autem parum operis ipsis iam superioribus restare. Quòd si Marium admitterent, vniuersum illum gloriæ & potentiæ laturum fructum, qui in imperii consor-
C tio difficilis esset & infidus. Cui quum Cinna diceret, rectè ipsum reputare, sed erubescere se & hærere, quemadmodum Marium, quem ipse ad societatem accersiuisset belli, repelleret: respondit Sertorius, Atqui ego, quòd Marium arbitrarer vltrò venisse in Italiam, id quod expediat respiciebam: te verò nec ab initio ponere decebat in deliberationem, postquam venit quem acciuisti ipse: verùm recipere eum atque vti, neque debebat vllum consultationi dare fides locum. Ita accersiuit Marium Cinna, partitisque copiis, tres illi duces fuere. Bello perpetrato, quum Cinna &
D Marius nullum non exemplum insolentiæ & crudelitatis ederent, ostenderentque rem auream populo Romano belli mala esse, solus dicitur Sertorius neminem per iram occidisse, neque fuisse in victoria insolens: imò infensus Mario Cinnam priuatim appellasse, orasseque vt moderatiorem se præberet. Seruis denique, quos Marius in bello socios & dominatus habebat satellites, validosque atque opulentos effecerat, partim illius permissione & iussu, partim vi dominos opprimentibus, quum ipsos iugularent, dominas violarent, liberos eorum stuprarent, rem intolerandam Sertorius censens, omnes castra eodem in loco me-
E tatos non intra quatuor millia, iaculis confixit. Vt decessit Marius, Cinna breui pòst interemptus est, Marius iunior illo inuito cepit contra leges consulatum : Carbo autem, Norbanus, Scipio, post aduentum Syllæ secus cum eo gerebant res: quæ partim timiditate & ignauia ducum dilabebantur, partim labefactabantur à proditoribus, neque ferre ipse opem sua præsentia valebat rebus labascentibus, quòd minus rectè consulerent illi qui plus poterant. castra denique Sylla Scipioni contulit, blandiendoque & simulanda pace infecit exercitum eius : nec quum hæc prædiceret, doceretque Scipionem Sertorius, auditus
F fuit, spe semel abiecta seruandæ vrbis contendit in Hispaniam : quo, si eam obtineret prouinciam, refugium amicis foret in Italia oppressis.

Quum crebris tempestatibus iactaretur, exigebāt ab eo in locis montosis barbari vectigal ac mercedem transitus. Indignantibus comitibus eius, & fœdum esse dictitantibus proconsulem Romanū tributum scelestis barbaris pendere, floccipendēs id quod in specie erat turpe, & tempus se, quo nihil sit viro grandia affectanti carius, redimere ferens, barbaros argento conciliauit, & Hispaniam maturauit occupare. Quum gentes offendisset multitudine & iuuentute florentes, ob auaritiam autem & iniurias magistratuum, qui quotannis eam in prouinciam mitterentur, plane alienas ab imperio Romano, primores comitate, tributorum remissione leniuit plebem. Imprimis vero grata fuit eis hospitiorum præbendorum sublata necessitas. Siquidem milites hybernacula in suburbiis coegit constituere, ac tabernaculum suum ipse ibi princeps locauit. Nec in barbarorum tamen beneuolentia posuit omnia, sed ciuium Romanorum, qui sedes eo transtulerant, armauit iuuentutem, machinasq; cuiusq; generis & naues fabricare institit: atq; ita in potestate retinuit vrbes, in pacis negotiis placidum se, sed terribilem præbens in apparatu hostibus. Postquam Syllam allatum est potiri vrbe, Marii autem & Carbonis pessum ire partes, haudquaquam dubitans quin ad debellandum se ilico esset exercitus cum duce adfuturus, saltum Pyrenæum per Iulium Salinatorem sex millibus armatorum obsepit. Nec multo post mittitur à Sylla C. Annius. qui quum Iulium videret inexpugnabilem, ad dorsa montium inops consilii consedit. Verum quia Calpurnius quidam, Lanarius cognomine, Iulium per insidias obtruncauit, iuga Pyrenæa à militibus deserta superauit Annius, magnamq; manum secum trahens obsistentes pepulit. Quare impar viribus Sertorius refugit cum tribus millibus militum Carthaginem nouam. Ibi conscendit, traiectoq; pelago in Africam est ad Mauritaniam delatus. Milites incaute aquantes barbaris adortis, quum multos amisisset, in Hispaniam retro vela fecit: qua quum arceretur, adiunctis sibi nauibus piraticis ex Cilicia, decurrit ad insulam Pityusam, expositisq; militibus, præsidium Annii oppressit. Mox Annius magna classe & legionariorum quinq; millibus adfuit, quicum prælium nauale Sertorius institit committere, quamuis leues haberet atq; ad agilitatem, non ad robur fabricatas naues. At quia salum vehemente Zephyro intumuit, nauesque Sertorii complures ob leuitatem in littus scopulosum expulit obliquas: ipse paucis nauibus, quum mari per tempestatem & per hostes summoueretur terra, dies decem cū aduersis fluctibus & sæua luctatus tempestate magno labore sustinuit. Vbi ceciderunt venti, delatus in insulas quasdam est dispersas, sitientes, vbi commoratus est. Ex quibus soluens transmissoq; freto Gaditano, dextrorsum flectens ad eam Hispaniæ oram quæ exposita oceano est, applicat paulo supra ostia Betis, qui in oceanū Atlanticum se exonerans, circūiectæ Hispaniæ nomē dedit. Hic nautæ quidā conueniunt eum modo ex insulis Atlanticis aduecti. Sūt hæ duę perangusto diuulsæ freto, & distāt ab Africa duodecies cētena millia passuū, fortunatę appellantur. Imbres habent moderatos,

A χήμῳσι ὑ χαλεποῖς χρησάμενος ἐν χωρίοις ὀρεινοῖς ὑπὸ βαρβάρων ἐπράττετο τέλη καὶ μισθοὺς τοῦ παρελθεῖν τὴν ὁδόν. ἀγανακτούντων δ' τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ δεινολογουμένων, εἰ Ῥωμαίων ἀνθύπατος τέλη καταβάλοι βαρβάροις ὀλέθροις, μικρὰ φροντίσας τοῦ δοκοῦντος αἰσχροῦ, καὶ καιρὸν ὠνεῖσθαι φήσας, ἢ ἀσφαλέστερον οὐδὲν ἀνδρὶ μεγάλων ἐφιεμένῳ, τοὺς μὲν βαρβάροις ἐπράυνε χρήμασι, τὴν δὲ Ἰβηρίαν ἐπειρᾶτο κατέχειν. τῶν δὲ λαβὼν ἔθνη πλήθει μὲν καὶ ἡλικίᾳ ἀκμάζοντα, πλεονεξίᾳ δὲ καὶ ὕβρει τῶν πεμπομένων ἑκάστοτε στρατηγῶν, πρὸς ὅλον κακῶς διακείμενα τὸν ἡγεμονίδα, ἀπέλαβε μὲν ὁμιλίᾳ τε τοῖς δυνατοῖς, καὶ φόρων ἀνέσει τοὺς πολλούς· μάλιστα δὲ τῶν ὑπεσταθμῶν ἀπαλλάξας ἠγαπήθη. τοῖς γὰρ στρατιώταις ἠνάγκαζεν ἐν τοῖς προαστείοις χειμάζειν πήγνυσθαι, πρῶτος αὐτὸς ἔτι καὶ σκηνάς. οὐ μὲν ὅτι τῇ τῶν βαρβάρων εὐνοίᾳ ὅ πᾶν ἐποιήσατο· Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐτόθι μετοικούντων τοῖς ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσας, μηχανάς τε πολυτελεῖς καὶ ναυπηγίας τεκταίνειν ἐπιβαλόμενος, ἀμφὶ χεῖρα εἶχεν τὰς πόλεις· ἥμερος μὲν ὢν ἐν τῇ εἰρηνικῇ χρείᾳ, φοβερὸς δὲ τῇ παρασκευῇ τῶν πολεμίων φαινόμενος. ὡς δὲ Σύλλαν μὲν ἐπυνθάνετο τὴν Ῥώμης κρατεῖν, ἥττᾶν δὲ τὴν Μαρίου καὶ Κάρβωνος στάσιν, αὐτίκα προσδοκῶν στρατείαν ἀμφοτέρων πολεμήσουσαν αὐτῷ μεθ' ἡγεμόνος ἀφίξεσθαι, φράττουσι τὰ Πυρηναῖα ὄρη ἀμφὶ Ἰούλιον Σαλινάτορα ἑξακισχιλίοις ὁπλίταις ἔχοντος. καὶ μετ' ὀλίγον, Γάϊος Ἄννιος ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Σύλλα, καὶ τὸν Ἰούλιον ἀπρόσμαχον ὁρῶν, ἐν ἀπόρῳ καθῆστο πρὸς τοῖς ὑπωρείαις. Καλπουρνίου δέ τινος ἐπικλήσιν Λαναρίου δολοφονήσαντος τὸν Ἰούλιον, καὶ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρήνης ἐκλιπόντων, ὑπεβαλὼν Ἄννιος ἐπεὶ χειρὶ μεγάλῃ τοῖς ἐμποδὼν δυνάστας. Σερτώριος δὲ οὐκ ὢν ἀξιόμαχος, μετὰ τεισχιλίων εἰς Καρχηδόνα τὴν νέαν καταφυγὼν, κἀκεῖθεν ἐπιβὰς τῶν νεῶν καὶ διαπράσας τὸ πέλαγος, Λιβύῃ κατὰ τὴν Μαυρουσίαν προσέσχεν. ἀφυλάκτοις δὲ τοῖς στρατιώταις ὑδρευομένοις τῶν βαρβάρων ἐπιπεσόντων, συχνοὺς ἀποβαλὼν, αὖθις εἰς Ἰβηρίαν ἀπέπλει, καὶ ταύτης μὲν ἀποκρούεται, Κιλικῶν δὲ ληστρίδων αὐτῷ προσχωρουσῶν, Πιτυούσῃ νήσῳ προσέβαλεν, καὶ ἀπέβη τὴν παρ' Ἀννίου φεύγων βιαστάμενος. Ἄννιος δὲ μετ' οὐ πολὺ παρῶν ναυσί τε πολλαῖς καὶ πεντακισχιλίοις ὁπλίταις· πρὸς ὃν ἐπεχείρησεν μὲν ἀναυμαχεῖν, καὶ παρ' ἐλαφρὸς καὶ πρὸς τάχος οὐ πρὸς ἀλκὴν πεποιημένοις σκάφεσι χρώμενος. ζεφύρου δὲ λαμπροῦ τοῦ πελάγους αἰσαμοῦ, καὶ τὰ πολλὰ τῶν τοῦ Σερτωρίου πλοίων ὑπὸ κουφότητος πλάγια τοῖς ῥαχίαις προσβάλλοντος, αὐτὸς ὀλίγαις ναυσὶν τῆς μὲν θαλάσσης ὑπὸ τοῦ χειμῶνος εἰργόμενος, τῆς δὲ γῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡμέρας δέκα σαλεύων πρὸς ἀναντίων κῦμα καὶ κλύδωνα τραχὺ ἐπιπόνως διεκρούσθη. ἀνδόντος δὲ τοῦ πνεύματος φερόμενος νήσοις τισὶν ἀναυλίζεται ἀπορίσιν, ἀνύδροις· κἀκεῖθεν ἄρας καὶ διεκβαλὼν τὸ Γαδειρῶν πορθμὸν, ἐν δεξιᾷ τοῖς ἐκτὸς ἐπιβάλλει τῆς Ἰβηρίας, μικρὸν ὑπὲρ τῶν τοῦ Βαίτιος ἐκβολῶν, ὃς εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ἐκφερόμενος θάλασσαν, ὄνομα τῇ χώρᾳ αὐτὸν Ἰβηρίᾳ παρέχει. ἐκεῖθεν δὲ ναῦται τινὲς ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ, νέον ἐκ τῶν Ἀτλαντικῶν νήσων ἀναπεπλευκότες, αἳ δύο μὲν εἰσὶ, λεπτῷ πνεύματι πορθμῷ διαιρούμεναι, μυρίοις δὲ ἀπέχουσαι Λιβύης σταδίοις, καὶ ὀνομάζονται Μακάρων. ὄμβροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σφοδρῶς,

τὰ δὲ πλέα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον δρόσῳ καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθῷ καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν ἀπροσδόκητα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον. ἀὴρ δὲ ἄλυπος ὥρας τε κεράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇδε τῆς γῆς ἀποπνέοντες ἔξω βορέας καὶ ἀπηλιώτας, ἅμα μήκος ἐκπεσόντες εἰς τόπον ἀχανῆ ἅμα σκεδαννύουσι καὶ πραπολείπουσι· πελάγιοι δὲ περιρρέοντες ἀρχέσαι καὶ ζέφυροι, βληχροὶς μὲν ὑετοὺς καὶ σπορὰς ἐκ θαλάττης ἐπάγοντες, τὰ δὲ πολλὰ νοτεραῖς αἰθρίαις ἐπιψύχοντες ἡσυχῇ τρέφουσιν. ὥστε μέχρι τῶν βαρβάρων δίκην πίστιν ἐχωρεῖν, αὐτόθι τὸ ἠλύσιον εἶναι πεδίον, καὶ τοῦ τῶν εὐδαιμόνων οἴκησιν, ἣν Ὅμηρος ὕμνησεν. ταῦθ' ὁ Σερτώριος ἀκούσας, ἔρωτα θαυμαστὸν ἔχων οἰκῆσαι τὰς νήσους, καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ, τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἀπόντων. ἀιθόμενοι δὲ οἱ Κίλικες, οὐδὲν εἰρήνης δεόμενοι καὶ σχολῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ λαφύρων, εἰς Λιβύην ἀπέπλευσαν, Ἀσκάλιον τὸν Ἴφθα καταξοῦντες ὅτι τοῦ Μαυρουσίων βασιλείας. οὐ μὴν ἀπέκαμψε ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ τοῖς περὶ τὸν Ἀσκάλιον ἅμα πολεμοῦσιν ἔγνω βοηθεῖν, ὡς οἱ σὺν αὐτῷ κομιδῇ τινα λαβόντες ἐλπίδων ἀρχὴν καὶ πράξεων ἑτέρων ὑποθέσιν, μὴ ἀναλυθεῖεν ὑπὸ τῆς ἀπορίας. ἀσμένοις δὲ τοῖς Μαυρουσίοις ἀφικόμενος, εἴχετο ἔργου· καὶ καταμαχεσάμενος τὸν Ἀσκάλιν ἐπολιόρκει. Σύλλα δὲ Βακχιαχὸν ἐκπέμψαντος βοηθήσαι τοῖς περὶ τὸν Ἀσκάλιν μετὰ δυνάμεως, συμβαλὼν ὁ Σερτώριος, τὸν μὲν Βακχιαχὸν ἀπέκτεινεν, τὴν δ' φρατιὰν κρατήσας περιήγετο· καὶ τὴν Τιγγίνην εἰς ἣν ὁ Ἀσκάλις συνέφυγε μετ' τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξεπολιόρκησεν. ἐν ταύτῃ τὸν Ἀνταῖον οἱ Λίβυες ἱστοροῦσι κεῖσθαι, καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψεν, τοῖς βαρβάροις ἀπίστων ἅμα μέγεθος. ἐντυχὼν δὲ τῷ σώματι, πηχῶν ἑξήκοντα μήκους, (ὡς φασι) κατεπλάγη, καὶ σφάγιον ἐντεμών, συνέχωσε τὸ μνῆμα, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τιμήν τε καὶ φήμην συνηύξησε. Τιγγῖται δὲ μυθολογοῦσι, Ἀνταίου τελευτήσαντος, τὴν γυναῖκα Τίγγιν Ἡρακλεῖ συνελθεῖν. Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον, βασιλεῦσαι τῆς χώρας καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδεῖξαι. Σόφακος δὲ παῖδα γενέσθαι Διόδωρον, ᾧ πολλὰ τῶν Λιβυκῶν ἐθνῶν ὑπήκουσιν, Ἑλληνικὸν ἔχοντι στράτευμα τῶν αὐτόθι κατῳκισμένων ὑφ' Ἡρακλέους Ὀλβιαιῶν καὶ Μυκηναίων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι τοῦ πρώτων ἱστορικωτάτου βασιλέων. ἐκείνου γὰρ ἱστοροῦσι τοὺς πρεσβύτους Διοδώρου καὶ Σόφακος ἀπογόνους εἶναι. Σερτώριος δὲ πρώτων ἐγκρατὴς γενόμενος, τοὺς δεηθέντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας οὐκ ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅσα καλῶς εἶχεν δεξάμενος διδόντων. ἐντεῦθεν ὅποι χρὴ τεραπεύθαι βουλόμενον ἐκάλουν Λουσιτανοί, πρέσβεις πέμψαντες ἐφ' ἡγεμονίᾳ· πρώτως μὲν ἄρχοντος ἀξιώματι μέγα καὶ ἐμπειρίαν ἔχοντος δεόμενοι πρὸς τὸν ἀπὸ Ῥωμαίων φόβον, ἐκείνῳ δὲ πιστεύοντες αὐτοὶ μόνῳ, καὶ πιθανόμενοι πρὸς τῶν συγγενόντων τὸ ἦθος αὐτοῦ. λέγεται δὲ ὁ Σερτώριος οὔτε ὑφ' ἡδονῆς, οὔτε ὑπὸ δέους διάλογος γενέσθαι· φύσει δὲ ἀέκπληκτος ὢν πρὸς τὰ δεινά, καὶ μέτριος δυστυχίαν ἐνεγκεῖν· καὶ πρὸς μὲν θυμοχαρίαν ἐπιδεὴς ἀπολαυστότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων· ὅσα δὲ κλωπείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας, περὶ τόπους ἐχυροὺς καὶ παράβασεις πάλαι δεομένας, ἀπάτης τε καὶ ψευδῶν

A sed raros, plerumque molles ventos & rorantes. Vnde solum bonum est & vber non sementi modo & plantis, sed & sua sponte profundit fructum, qui copia & suauitate populum alere otiosum abunde citra laborem hominum & fatigationem valeat. Cœlum ambit has insulas temporum moderatione & vicissitudinis mediocritate lene. Nam qui ex hac plaga illud perflant Boreæ & Subsolani propter tantum interualli in locum delati vastum dissipantur, & antequam eo perferantur vim suam amittunt. Qui circumfunduntur marini, Cauri atque Zephyri, lentas pluuias ex pelago & raras afferentes, sæpius autem humentibus serenitatibus re-
B frigerantes, alunt leniter. Vnde fides vsq; ad barbaros perlata firma est, campos Elysios eo loco & beatorum sedes, quas decantauit Homerus, esse. Quibus intellectis, mirifico desiderio Sertorius captus est illas insulas incolendi atque inquiete viuendi, dominatu & bellis omnibus explicatus. Id vbi senserunt Cilices, qui non querebant pacem vel otiũ, sed pecuniam & prædam, abnauigauerunt in Africam, vt Ascalim Iphthæ filium in regnũ Mauritaniæ reducerent. Haud succubuit tamen Sertorius, verũ hostib. Ascalis statuit succurrere, vt milites
C sui, nouæ spei oblata occasione & rerum materia aliarum, ne inopia dissiparentur. Quum esset Mauris aduentus eius gratus, operi manum admouit, victumq; prælio circumsedit Ascalim. Paccianum à Sylla cum exercitu missum Ascali subsidio occidit Sertorius in acie, victorq; copias Pacciani sibi adiunxit: oppidumq; Tingi, quo confugerat cum fratribus Ascalis, expugnauit. Ibi Antæum tradunt Afri conditum, eiusque tumulum eruit Sertorius, non habita barbaris fide ob magnitudinẽ. Vt corpus offendit sexaginta cubitos (vt fama est) longũ, cæsis victimis tumulum adaggerauit, honoresq; & famam eius amplificauit. Fabulantur Tingites,
D Antæo defuncto vxorẽ eius Tingen concubuisse cum Hercule, ex quib. editũ Sophacẽ regnum ea in regione obtinuisse, atq; oppido matris indidisse nomen. Sophacis Diodorum filium fuisse, cui paruere complures Africę vrbes, exercitumq; habuit Græcorum ex Olbianis & Mycenæis, quos illic collocauerat Hercules. Cæterum hæc in Iubæ gratiam dicta sint regũ omnium historici præstantissimi. Illius. n. maiores Diodori & Sophacis tradunt posteros fuisse. At Sertorius omnia in potestate tenens supplices & eos qui se permittebant ipsius fidei, non violauit, imo bona, vrbes, administrationem illis reddidit, necessaria tantum accepit ab vl-
E tro dantibus. Deliberantẽ quo se verteret inde, Lusitani per legatos ad suscipiendũ imperiũ acciuere. Quærebant enim omnino hi contra Romanorũ terrorem insigni ducem autoritate & rerum vsu præditum, sed vni ei fidebant, quod ab illis qui habuerant cum eo consuetudinem mores eius didicissent. Perhibetur Sertorius neq; lætitiæ neq; timori patuisse, fuisse natura in periculis imperterritus, & secundã fortunã moderate tulisse, ad dimicandum signis collatis nemine sui temporis ducũ timidior: vbi vero in bello quid præripiendũ esset
F ex occulto, aut præoccupãda loca munita, aut trãsfeundũ cum celeritate aut cum dolo & impostura,

artifex in loco astutissimus. In tribuendis ob præclara facta honoribus prolixus extitit, & in suppliciis ob delicta exigendis moderatus, quamuis in calce vitæ exemplum quod edidit in obsides immanitatis & sæuitiæ ingenium dicas aperuisse eius non lene, sed refrænatum ob necessitatem ratione. Mihi vero synceram virtutem atque consilio firmatam nulla vnquam fortuna videatur deflectere in contrarium posse. Alioquin probos animos & ingenia magnis calamitatibus afflicta indigne, haud mirum sit inuertere cum casu mores. Quod accidisse existimo Sertorio, & destituente eum fortuna rebus exacerbatum euasisse aduersus perfidos tetrum. At tunc euocantibus eum Lusitanis decessit ex Africa, ac dux cum libera potestate delectum eorum habuit, finitimam Hispaniam subegit, plerisque, præsertim ob placidos eius mores strenuitatemque se ei coniungentibus: quædam etiam ipse est vafre ad imposturam & illecebras commentatus. Primum autem omnium illud de cerua, quod huiuscemodi erat: Spanus, vir popularis ex iis qui degebant ruri, incidens in ceruam, quæ recens pepererat & venatorem fugiebat, non est illam assequutus, sed hinnulum coloris raritate obstupefactus (totus enim erat candidus) insequutus cepit. Agebat forte illis in locis Sertorius. Cui, quum quicquid sibi ex venatione aut ex agri fœtibus offerretur muneris exciperet comiter, & benigne remuneraret se colentes, donauit ille hinnulum, & accepit eum Sertorius. Fuit hic ei primum modice gratus: quem quum tempore cicurasset & domasset adeo vt audiret vocantem, & pergentem aliquo sequeretur, turbamque & strepitum omnem ferret castrensem, traxit rem paulatim in religionem, donum Dianæ ceruam ferens, multaque arcana iactabat ab ea se edoceri. Quippe barbaros sciebat natura in superstitionem esse procliues. Attexebat ille insuper talia. Quum incurrisse hostes occulte resciuisset aliquo in prouinciam suam, aut oppidum ad defectionem solicitasse, ceruam fingebat se in somnis alloquutam monuisse vt paratas haberet copias. Alias intellecta legatorũ suorum victoria, nuntium abscondebat, ac ceruam producebat ob faustum nuntium coronatam, gratulari iubens & diis honorẽ habere, quod breui aliquid essent audituri boni. Ita mansuefactis vsus est vbique obsequẽtioribus, quod arbitrarentur non ab hominis se cõsiliis peregrini, sed regi à Deo. Quod confirmabant res ipsę stupendo virium incremento. Siquidem duobus millibus sexcentis, quos nominabat Romanos, collectitiis Afris septingentis, qui eum sunt in Lusitaniam sequuti, cetratorum Lusitanorum quatuor millibus, adiunctis & equitibus septingentis, bellum gessit cum quatuor Romanis imperatoribus, qui sub signis habebant centum viginti millia peditum, sex millia equitum, sagittariorũ & funditorum duo millia, cum vrbibus innumerabilibus, quũ viginti solũ in vniuersum ipse initio teneret. Attamen viribus tam auspicatus infirmis & exiguis, non modo magnas gentes domuit, & vrbes multas redegit in potestatem, verumetiam ex aduersarum partium ducibus Cottam in freto apud Mellariã pugna nauali cõtudit, Aufidium, qui Beticam cum imperio obtinebat,

A ἐν δέοντι σοφιστὴς δεινότατος. ἐν ᾗ τοῖς πρὸς τοὺς ἀνδραγαθημάτων δαψιλὴς φαινόμενος, πρὸς τὰς τιμωρίας ἐμετρίαζεν τοὺς ἁμαρτημάτων. καίτοι δοκεῖ πρὸς τὸν ἔσχατον αὐτοῦ βίον ὠμότητος καὶ βαρυθυμίας, ὃ πρὸς τοὺς ὁμήρους πεφαθὲν ἔργον, ὑπιδεῖξαι τὴν φύσιν οὐκ οὖσαν ἥμερον, ἀλλ' ἐπαμπεχομένην λογισμῷ διὰ τὴν ἀνάγκην. ἐμοὶ γὰρ ἀρετὴν μὲν εἰλικρινῆ καὶ κατὰ λόγον συνεστῶσαν οὐκ ἄν ποτε δοκῇ τύχη τὶς οὐκ ἐξῆσαι πρὸς τοὐναντίον. ἄλλως γὰρ αἱρέσεις καὶ φύσεις χρησὰς ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων παρ' ἀξίαν κακωθείσας, οὐκ ἀδύνατον τοῖς δαίμονι συμμεταβαλεῖν τὸ ἦθος.

B ὁ καὶ Σερτώριον οἶμαι παθεῖν, ἤδη τῆς τύχης αὐτὸν ὑπολειπούσης, ἐκδιαχωρούμενον ὑπὸ τῶν πραγμάτων, μινόμενον πονηρὸν πρὸς τοὺς ἀδικουῶντας. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε Λουσιτανῶν καλούντων, ἀπῆρεν ἐκ Λιβύης· καὶ τούτους στρατέπεδον λαβὼν, αὐτοκράτωρ στρατηγὸς, καὶ τὴν ἐγγὺς Ἰβηρίαν ὑπήκοον ἐποιεῖτο, τῶν πλείστων ἑκουσίως προσπιπτόντων, μάλιστα μὲν διὰ τὸ πρᾶον αὐτοῦ καὶ δραστήριον· ἔστι γὰρ ἃ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν ἐμηχανᾶτο. καὶ πρῶτόν γε πόρρωθεν, ὃ περὶ τὴν ἔλαφον. ἦν δὲ τοιόνδε. Σπόρος, ἀνὴρ δημότης τῶν ἐπὶ χώρας βιοτεύοντων, ἐλάφῳ νεοτόκῳ φεύγουσῃ κυνηγέτας ἐπιτυχὼν, αὐτῆς μὲν ἀπελείφθη, τὴν δὲ νεβρὸν, οὐκ πλαγεὶς τῇ χροιᾷ τῆς χρόας (λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα) λαμβάνει διώξας. κατὰ τύχην δὲ Σερτωρίου τοῖς τόποις ἐναυλισαμένου, καὶ πολλοῦ τινος ἐξ ἄστεως ἢ γεωργίας ἥκοι κομίζων δῶρον ἀσμένως δεχομένου, καὶ φιλοφρόνως ἀμειβομένου τοὺς προσπορευομένους, ἐγχαρίζει φέρων αὐτῷ τὴν νεβρόν. ὁ δὲ δεξάμενος, οὐτίκα μὲν ἤθη μετείως· χρόνῳ δὲ ποιησάμενος πρᾶον οὕτω καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε καὶ καλοῦντος ἀκούειν, καὶ βαδίζοντί τοι συνακολουθεῖν, ὄχλου τε καὶ θορύβου πάντος ἀνέχεσθαι στρατιωτικοῦ, κατὰ μικρὸν ἐξεθείαζε,

D φάσκων, Ἀρτέμιδος δῶρον τὴν ἔλαφον εἶναι· καὶ πολλὰ τῶν ἀδήλων ἐπεφήμιζεν αὐτῷ δηλοῦν, γινώσκων ἀνάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν εἶναι φύσει τὸ βαρβαρικόν. ὁ δὲ καὶ προσετεχνᾶτο τοιάδε· γνοὺς γὰρ αὐτὸν κρύφα τοὺς πολεμίους ἐμβεβληκότας τοῖς ὑπ' αὐτὸν χώρας, ἢ πόλιν ἀφεστάναι ποιήσαντας, προσεποιεῖτο τὴν ἔλαφον αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους διειλεχθαι κελεύουσαν ἐν ἑτοίμῳ τὰς δυνάμεις ἔχειν. αὖθις δὲ νίκην τινὰ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν ἀκούσας, τὴν μὲν ἄγγελον ἔκρυψε, τὴν δὲ ἔλαφον ἐστεφανωμένην ἐπ' ἀγγελίοις προῆγε· εὐθυμεῖσθαι προσκαλῶν, καὶ τοῖς θεοῖς θύειν, ὡς ἀγαθόν τι προσδοκωμένους. οὕτω

E δὲ χειροήθεις ποιησάμενος αὐτοὺς, ἐχρῆτο πρὸς ἅπαντα μετειωτέρεσι, οὐχ ὑπὸ ἀνδρὸς ἀλλοδαποῦ λογισμῶν, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ στρατηγεῖσθαι πειθομένους· ἅμα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιμαρτυρούντων τῷ πρὸς λόγον τὴν δύναμιν αὐξάνεσθαι, δισχιλίοις γὰρ ἑξακοσίοις οὓς ὠνόμαζε Ῥωμαίους, συμμίκτοις δὲ ἑπτακοσίοις Λιβύων εἰς Λουσιτανίαν αὐτῷ συνδιαβᾶσιν, πελταστὰς τετρακισχιλίους Λουσιτανῶν καὶ ἱππεῖς ἑπτακοσίους προσλαβών, ἐπολέμει τέτταρσι Ῥωμαίων στρατηγοῖς ὑφ' οἷς ἦσαν πεζῶν μὲν δώδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχίλιοι, τοξόται δὲ καὶ σφενδονῆται δισχίλιοι, πόλεις δὲ ἀναρίθμητοι τὸ πλῆθος, αὐτὸς εἴκοσι τὰς πάσας ἐν ἀρχῇ κεκτημένος. ἀλλ' ὅμως ἀδυνὴς οὕτω καὶ μικρὸς ἀρξάμενος, οὐ μόνον ἐθνῶν ἐκράτησεν μεγάλων, καὶ πόλεις εἷλεν πολλὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστρατήγων, Κόττα μὲν ἐν τῷ περὶ τὴν Μελλαρίαν πορθμῷ ναυμαχήσαντα· Φίδιον δὲ, τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς,

περὶ τὸν Βᾶτιν ἐτρέψατο, δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων. Δομέτιον δὲ καὶ Λούσιον, αὐτοῦ πατὸν ὄντα τῆς ἑτέρας Ἰβηρίας, διὰ τοῦ παιδὸς καταγωνισάμενος, καὶ Θωράνιον ἄλλον ἡγεμόνα τῶν ὑπὸ Μετέλλῳ πεμφθέντων μετὰ δυνάμεως, ἀνεῖλεν. αὐτόν τε τὸν Μέτελλον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς τότε μέγιστον καὶ δοκιμώτατον, οὐκ ὀλίγοις σφάλμασι περιβαλὼν, εἰς τοσαύτην ἀπορίαν κατέστησεν, ὥστε Λούκιον μὲν Λόλλιον ἐκ τῆς περὶ Ναρβῶνα Γαλατίας ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθὸν, Πομπήϊον δὲ Μάγνον ἐκ Ῥώμης κατὰ τάχος ἀποσταλῆναι μετὰ δυνάμεως. οὐ γὰρ εἶχεν ὁ Μέτελλος ὅ, τι χρήσαιτο τοῖς πολεμίοις δυδρὶ τολμητῇ, πάσης ὀξαναδυομένῳ φανερᾶς μάχης, πᾶσαν δὲ μεταβαλλομένῳ μεταβολὴν, δύσταλίᾳ καὶ κουφότητι τῆς Ἰβηρικῆς στρατιᾶς, αὐτὸς ὁπλιτικῶν καὶ νομίμων ἀσκητὴς γεγονὼς ἀγώνων, καὶ στρατηγὸς ἐμβριθοῖς καὶ μονίμου φάλαγγος, ὥστε μὴ εἰς χεῖρας ἐλθόντας πολεμίους καὶ καταβαλεῖν ἄεισα γεγυμνασμένης, ὀρειβατεῖν δὲ καὶ σκιρτᾶσθαι διώξεσι καὶ φυγαῖς ἀπαύστοις δυθρώπων ἐπιτεμνόμενον, καὶ λιμὸν δυέχεσθαι καὶ δίαιταν ἄπυρον καὶ ἄσκιον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, μὴ δυναμένης. ἔτι δὲ αὐτὸς μὲν ἤδη πρεσβύτερος ὤν, καίτοι καὶ πρὸς αἰεὶ μένῳ ἤδη καὶ τρυφερᾶν δίαιταν ἐκ πολλῶν ἀγώνων καὶ μεγάλων ἐκδεδωκώς· τῷ δὲ Σερτωρίῳ σκληρήκει, πνεύματος ἀκμαίου γέμοντι, καὶ κατεσκευασμένον ἔχοντι θαυμασίως τὸ σῶμα ῥώμῃ καὶ τάχει καὶ λιτότητι. μέθης μὲν γὰρ οὐδὲ ῥαθυμῶν ἥπτετο· πόνοις δὲ μεγάλοις καὶ μακρᾶς ὁδοιποιίας καὶ συνεχεῖς ἀγρυπνίας ὀλίγοις εἴθισο καὶ φαύλοις ἀρκούμενος σιτίοις διαφέρειν. πλείοις δὲ χρώμενος ἀεὶ καὶ κυνηγεσίοις, ὁπότε σχολάζοι, πάσης διεκδύσεως, φεύγοντι, καὶ διώκοντι, κυκλώσεως, ἀβάτων τε καὶ βαθέων τόπων ἐμπειρίαν προσειλήφει. διὸ τῷ μὲν εἰρημένῳ μάχης, ὅσα νικώμενοι πάθοισιν ἄνθρωποι, βλάπτεσθαι συνέβαινεν· ὁ δὲ τῷ φεύγειν εἶχεν τὰ τῶν διωκόντων. καὶ γὰρ ὑδρείας ἀπέκοπτεν, καὶ σιτολογίας εἶργε, καὶ προϊόντι μὲν ἐμποδὼν ἦν, ἡσύχιον δὲ ἱδρυθέντα· πολιορκοῦντι δὲ ἄλλος ἐπιφαινόμενος, αὐτὸς πολιόρκει ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἀπορίαις· ὥστε τοὺς στρατιώτας ἀπαγορεύειν, καὶ τὸν Σερτωρίου μονομαχῆσαι προκαλουμένου τὸν Μέτελλον, βοᾶν καὶ κελεύειν μάχεσθαι στρατηγὸν στρατηγῷ, καὶ Ῥωμαῖον Ῥωμαίῳ· ἀναδυόμενον δὲ χλευάζειν. ὁ δὲ τούτων μὲν, οὐ ποιῶν, κατεγέλα. (στρατηγοῦ δ, ὡς ἔφη Θεόφραστος, δεῖ θάνατον ἀποθνήσκειν τὸν στρατηγὸν, οὐ πελταστοῦ τοῦ τυχόντος) ὁρῶν δὲ τοὺς Λαγοβρίτας οὐ μικρᾷ, τῷ Σερτωρίῳ συλλαμβανομένους, δίψῃ δὲ ὄντας θαλάττοις, (ἐν γὰρ ἑνὶ ἀδύτοις φρέαρ ἐν τῇ πόλει, τὰ δὲ ἐν τοῖς προαστείοις καὶ πρὸς τὰ τείχη νάματα τῶν πολιορκούντων ὁ πολιορκεῖν ἐμέλλεν) ἧκεν ὅπι τὴν πόλιν, ὡς ἡμέραις δυσὶν σκυαρήσων τὸν πολιορκίαν, ὕδατος ὄντος. διὸ καὶ πέντε ἡμερῶν ὀπιφέρεσθαι σιτία μόνον προείρητο τοῖς στρατιώταις. ὁ Σερτώριος δὲ ὀξέως βοηθήσας, ἐκέλευσεν δισχιλίους ἀσκοὺς ὕδατος ἐμπλῆσαι, καθ' ἕκαστον ἀσκὸν ἀρχαῖον συχνὸν πάξας. καὶ πολλῶν μὲν Ἰβήρων, πολλῶν δὲ Μαυρουσίων ὑφισταμένων τὸ ἔργον, ὀπτιλεξάμενος ἄνδρας δυρώσεις ἅμα καὶ ποδώκεις, ἔπεμψε διὰ τῆς ὀρεινῆς, κελεύσας, ὅταν παραδῶσι τοῖς ἀσκοὺς τοῖς ἐν τῇ πόλει, τὴν ἄγχιστον ὑπεξαγαγεῖν ὄχλον, ὅπως ἐξαρκῇ τοῖς ἀμυνομένοις τὸ ποτόν. ἐκπύστου δὲ τούτου γενομένου πρὸς τὸν Μέτελλον, ἤχθετο μὲν, ἤδη τὰ ὀπιτήδεια τῶν στρατιωτῶν ἐπαναλωκότων· ἐξέπεμψε δὲ ὀπὶ σιτολογίαν Ἀκουϊνὸν ἑξακισχιλίων ἡγούμενον.

crudam, igne carentem

A fudit fugauitque, cæsis duobus millibus Romanorum: Domitium & L. Manlium, alterius Hispaniæ proconsulem, per quæstorem suum superauit: Thoranium Metelli legatum cum exercitu oppressit. Ipsum Metellum, summum illius memoriæ virum & clarissimum, non paucis implicatum offensionibus, ad eas redegit angustias, vt L. Lollius è Gallia Narbonensi cogeretur suppetias ei venire, ac Pompeius Magnus illuc cum exercitu ab vrbe propere mitteretur. Neq; enim expedire Metellus poterat qua ratione bellum gereret cũ homine audace, qui omni se explicaret aperta pugna, atq; in omnem speciem verteret expedito & B leui Hispano milite: quum ipse in statariis esset & legitimis pugnis versatus, grauisq; & stabilis dux agminis. quod impellere conferentes signa hostes ac prosternere optime didicisset: montes vero scandere & tergis inhærere incessanter fugientium hominum pernicium, famem tolerare, viuere sine pane & tentoriis, vt illi, non valeret. Adhæc erat ipse iam grauior annis, seque ex multis & magnis certaminibus ad remissam transtulerat & deliçatam vitam. Cum Sertorio autem committebatur viuidorum pleno spirituum, cui mirifice præ C paratum corpus erat robore, agilitate, sobrietate. Vinolentiæ vero ne per otium quidem se dedebat. Ingentes labores, prolixa itinera, perpetuas vigilias angusto & vili contentus victu assueuerat perferre. Assidue vagans & venans, vbi per otium liceret, quemadmodũ eludendus fugienti sibi, quemadmodum cingendus insectanti hostis esset, locorumq; auiorum & patentium comparauerat experimentum. Quapropter Metello, non facta pugnãdi copia, quicquid victi patiuntur incommodi inferebatur, Sertorius vero commoda in fugiendo habebat insectantium. Aquationib. n. arcebat eũ, D frumentationibus prohibebat, progredienti obsistebat, infestabat sedentem, obsidenti alios imminens inuicem obsidebat eum commeatus inopia, vt milites fatiscerent, & Sertorio Metellum vt cõgrederetur vnus secum prouocante, acclamarent iuberentq;, dux cum duce, Romanus cum Romano vt congrederetur, probrisq; proscinderent detrectantem. quos merito derisit Metellus. Ducis enim (vt ait Theophrastus) obeunda mors duci est, non gregarii militis. Aduertens autem Lagobritas, qui non parum præsidii Sertorio ferebant, facile capi siti posse. (nam vnicus in vrbe erat puteus: riuuli autem & fontes qui in suburbiis extabant & E sub mœnibus, in potestate futuri erant obsidentis) ad oppidum mouit, biduo sperans se capturum aquæ penuria vrbem. Quare edictum fuerat militibus vt quinque tantum dierum cibaria secum ferrent. At Sertorius huic rei prouidere maturans, bis mille vtres aqua iubet impleri magno præmio in singulos vtres, pnuntiato. Quod frequentes Hispani, frequentes item Mauri suscipiunt, ex quibus delectos viros valentes pariter & pernices mittit per montana, edicitq; iis vbi tradiderint vtres illis qui tenent vrbem, inutilem turbã vt educant, quo F potus affatim sit oppidi defensoribus. Quam rem Metellus, vt fuit ad se delata, moleste tulit, quod deficerent iam necessaria milites. Itaq; Aquinum cum sex millibus militum frumentatum mittit.

Id ſentiens Sertorius, inſidet viam occulte, atq; in redeuntem Aquinum tria millia militum ex nemoroſo torrentis alueo immittit. Ipſe in frontem incurrens profligat eos, partem occidit, partem capit. Metellus Aquino recepto qui cum armis equum amiſerat, fœde ſoluit obſidionem, multis conuitiis ab Hiſpanis laceratus. Hinc Sertorium habebant in admiratione & amore proſequebantur barbari, præterea quod Romanis armis, ordinibus, ſignis, detrahens ipſis ſpeciem virium inſanam & beluinam, pro magna latronum manu in formam exercitus redegiſſet copias ſuas. Iam argento affatim præbito & auro galeas eorum exornauit, & ſcuta variis diſtinxit ornamentis, chlamydeſq; pictas & tunicas vſurpare eos docens, atq; in id ſuppeditans & ſeruiens illorum gloriæ, influebat in eorum animos. Præcipue cepit eos puerorum diſciplina. Nam ex parentibus ſibi ingentibus nobiliſſimam Oſcam amplam vrbem contraxit, iiſq; doctores præfecit literarum Græcarum & Latinarum. Ita illos reuera obſides habebat, verbo erudiebat, oſtendens, vbi creuiſſent, ciuitate Romana eos donaturum ſe, atq; ad honores proueturum. Quorum genitores delectabantur quod filios conſpicerent prætextatos, decore ad ludum literarium commeantes, pendentem pro his ſalarium Sertorium, crebro ſumentem ſpecimen, premiaq; meritis tribuentem, & aureas bullas donantem. Erat autem in Hiſpania mos vt cohors prætoria vna cum cadente imperatore mortem obiret, quod vocabant illius regionis barbari Deuotionē. Cæteros imperatores pauci ſtipatores & amici, Sertorium multa millia mortalium, qui ſeſe deuouerant cum eo morituros, ſequebantur. Fama eſt, quum prope oppidum quoddam eſſent fuſi, inſtantibus hoſtibus, ſui immemores Hiſpanos, vt Sertorium ſeruarent, elaboraſſe, humeriſq; eum ſuſtollentes alios præ aliis extuliſſe in murum. Collocato iam in tuto imperatore, tum deniq; fugæ quenque conſuluiſſe. Neq; Hiſpanis tantum acceptus fuit, verum etiam militibus Italicis. Quippe quum M. Perpenna, qui partium Sertorii erat, in Hiſpaniam cum vi magna pecuniæ atq; ingenti manu adueniſſet, ac bellum ſtatuiſſet cum Metello per ſe gerere, frendebant milites, multuſq; erat in ore militum Sertorius, quod quidem Perpennam nobilitate inflatum & opibus mordebat. Vbi Pompeium tandem allatum eſt ſaltum Pyrenæum tranſcendere, milites captis armis & ſignis legionum ſublatis, obſtrepuerunt Perpennæ, iubentes vt ad Sertorium duceret: ſin minus, relicturos ipſum, atque ad Sertorium, qui & ſe & alios ſeruare noſſet, denuntiarunt ſe profecturos. Quorum poſtulatis cedens, caſtra Perpenna mouit, & Sertorio ſe cum quinquaginta tribus cohortibus coniunxit. Sertorius autem, quum cuncti prope citra Iberum Hiſpani tranſirent ad partes eius, numero quidem ingens erat: ſiquidem confluebant coaceruabanturque ad eum vndiq; verū confuſione barbarica & ferocia clamantiū adoriretur hoſtes, & morā non ferentiū commotus, ſtudebat eos verbis placare. Vt vero frementes vidit & importune inſtantes, conniuit permiſitq; ſigna vt cōferrent cū hoſtib°:

A ἀλαθόλιθμος δὲ ὁ Σερτώριος, καὶ παρελθόντας τὴν ὁδὸν, ἐπιφερομένῳ τῷ Ἀκουίνῳ τρισχιλίους ἄνδρας ἔκ τινος συκίου χαράδρας ἐπιμίξησιν. αὐτὸς δὲ κατ' στόμα παρεμβαλὼν τρέπεται, καὶ τοὺς μὲν διαφθείρει, τοὺς δὲ λαμβάνει ζῶντας. Ἀκουίνον δὲ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τοῦ ἵππου ἀποβεβληκότα δεξάμενος Μέτελλος, αἰσχρῶς ἀπῄει, πολλὰ χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβήρων· ἐκ τε δὴ τούτων θαυμαζόμενος ἠγαπᾶτο παρὰ τοῖς βαρβάροις ὁ Σερτώριος, καὶ ὅτι Ῥωμαϊκοῖς ὁπλισμοῖς καὶ τάξεσι καὶ σημείοις, ἀφαιρῶν τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες αὐτῶν τῆς ἀλκῆς, οὐτὶ λῃστικοῦ μεγάλου στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν. ἔτι δὴ ἀργύρῳ χορήγημος ἀφειδῶς καὶ χρυσῷ κόσμῳ τε καταχόσμει, καὶ θυρεοὺς αὐτῶν διεποίκιλλεν, καὶ χλαμύσιν ἀνθινᾶις καὶ χιτῶσι χρῆσθαι διδάσκων, καὶ χορηγῶν εἰς ταῦτα καὶ συμφιλοκαλῶν, ἐδημαγώγει. μάλιστα δὲ εἷλεν αὐτοὺς τὰ τῶν παίδων. τοὺς γὰρ ἐλευθεροτάτους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγαγὼν εἰς Ὄσκαν πόλιν μεγάλην, διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων, ἔργῳ μὲν ὁμηρεύσατο, λόγῳ δὲ ἐπαίδευεν, ὡς ἀνδράσι γενομένοις πολιτείας τε μεταδώσων καὶ ἀρχῆς. οἱ δὲ πατέρες ἥδοντο θαυμαστῶς, τοὺς παῖδας ἐν περιπορφύροις ὁρῶντες μάλα κοσμίως φοιτῶντας εἰς τὰ διδασκαλεῖα, καὶ τὸν Σερτώριον ὑπὲρ αὐτῶν μισθοὺς τελοῦντα, καὶ πολλάκις ἀποδείξεις λαμβάνοντα, καὶ γέρα τοῖς ἀξίοις νέμοντα, καὶ τὰ χρυσᾶ περιδέραια δωρούμενον, ἃ Ῥωμαῖοι βοῦλλας καλοῦσιν. ἔθος δὴ ὄντος Ἰβηρικοῦ, τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα τεταγμένους συναποθνήσκειν αὐτῷ πεσόντι, καὶ τοῦτο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων κατάπειρσιν ὀνομαζόντων, τοῖς μὲν ἄλλοις ἡγεμόσιν ὀλίγοι τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἑταίρων, Σερτωρίῳ δ' πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων κατεπειγόντων ἑαυτοὺς ἠκολούθουν. λέγεται δὲ περὶ τινι πόλει ἐσπῆς γενομένης, καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, τοὺς Ἰβήρας ἀμελήσαντας αὐτῶν, τὸν Σερτώριον σώζειν, καὶ τοῖς ὤμοις ἐπιβαλομένους, ἄλλους περὶ ἄλλων, ἀναβυφίσαι πρὸς τὰ τείχη. γενομένου δὴ ἐν ἀσφαλεῖ τοῦ ἄρχοντος, οὕτω τρέπεσθαι πρὸς φυγὴν ἕκαστον αὐτῶν. οὐ μόνον δὲ τοῖς Ἰβήρσιν ἦν πολεμικὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ Ἰταλίας στρατευομένοις. Περπέννα γοῦν Οὐέντωνος, ἀπὸ τῆς αὐτῆς Σερτωρίου στάσεως, εἰς Ἰβηρίαν παραγενομένου μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ μεγάλης δυνάμεως, ἰδίᾳ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγνωκότος πολεμεῖν πρὸς τὸν Μέτελλον, ἐδυσχέραινον οἱ στρατιῶται· καὶ πολὺς ἦν τοῦ Σερτωρίου λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὸν Περπέννα αἰτιῶν, δυνάμει καὶ πλούτῳ τετυφωμένον. ὁ μὲν ἀλλ' ἐπεὶ Πομπήϊος ἠγγέλλετο τὴν Πυρήνην ὑπερβάλλων, δεδιότες οἱ στρατιῶται τὰ ὅπλα, καὶ τὰ σημεῖα τῶν τάξεων ἁρπάσαντες, κατεβόησαν τοῦ Περπέννα, κελεύοντες ὡς τὸν Σερτώριον ἄγειν αὐτούς· εἰ δὲ μὴ, καταλιπόντες ἐκεῖνον ἠπείλουν αὐτοὶ βαδιεῖσθαι πρὸς ἄνδρα σώζεσθαι καὶ σώζειν δυνάμενον. συγχωρήσας δὲ ὁ Περπέννας ἤγαγεν αὐτοὺς, καὶ συνέμιξε τῷ Σερτωρίῳ, πεντήκοντα καὶ τρεῖς ἔχων σπείρας. Σερτώριος δὲ τῶν ἐντὸς Ἰβηρος ἀπὸ ποταμοῦ πολλῶν ὁμοῦ τι πρεσπεσόντων, πλήθει μὲν ἦν μέγας· (ἐπέρρεον γὰρ ἀεὶ καὶ συνεφέροντο πολὺ πλῆθος πρὸς αὐτὸν) ἀταξία δὲ βαρβαρικῇ καὶ θρασύτητι παρεκπόμενος, ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις βοώντων, καὶ τὴν τειβὼ δυσανασχετούντων, ἐπιεζάτο παραμυθεῖσθαι λόγῳ. ὡς δὲ ἐκείνους χαλεπαίνοντας καὶ βιαζομένους ἀκαίρως, παρήκατο καὶ περιείδε συμπλεκομένους τοῖς πολεμίοις·

ἐν οἷς οὐ πάμπολλος συντελεσθέντας, ἀλλὰ πληγὰς λαβόντας, ἤλπιζε τοῖς τὰ λοιπὰ κατηκόοις μᾶλλον ἕξειν. ὧν δὲ εἰκαζε θυομένων, ὑπεβοηθήσας, ἀπέλαβέν τε φεύγοντας αὐτοὺς, καὶ κατέσησεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ στρατόπεδον. βουλόμενος δὲ καὶ τὴν ἀθυμίαν ἀφελῆν, μιᾷ ἡμέρᾳ ὀλίγας πανδήμου σχολαίας ἀθροίσας, ἵππους εἰσήγαγε δύο, τὸν μὲν, ἀδυνατῆ τελέως, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον, ἀμεγέθη μὲν αὐτὸν καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δ' πυκνότητι καὶ κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρεισήκει δ' τῷ μὲν ἀδυνατεῖ μέγας ἀνὴρ καὶ ῥωμαλέος, τῷ δὲ ἰσχυρῷ μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν ἀνακαθαίρων τος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς, ἀμφοτέραις τοῖς χερσὶν, τοῦ ἵππου τὴν κέρκον, ὡς ἀποῤῥήξων εἵλκε βίᾳ πρὸς αὑτόν· ὁ δὲ ἀδυνατὸς, τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τὴν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν, οὐκ ὀλίγα τρώματα μόλις ἑαυτῷ καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρεσχῶν, ἀπεῖπεν, ὁ δὲ ἀδυνατὸς, ἀκαρεῖ καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ, ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐρὰν, ἀνασὰς ὁ Σερτώριος, Ὁρᾶτε (εἶπεν) ἄνδρες σύμμαχοι τὴν ὑπομονὴν ἀπροσμαχωτέραν τῆς βίας οὖσαν, καὶ πολλὰ τῷ ἀθρόως ἀλήπτων, συνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν. ἄμαχον γὰρ τὸ συνδελεχές, ᾧ πᾶσαν ὑπτιάν ὁ χρόνος αἱρεῖ καὶ κατεργάζεται δυνάμει, ἀμάχητος ὢν σύμμαχος τοῖς δεχομένοις λογισμῷ τε καιρὸν αὐτῷ, τοῖς δ' ἀκαίρως ἐπιόντοις, πολεμιώτατος. τοιαῦτα μὲν ὁ Σερτώριος ἑκάστοτε πλέκων παραμύθια τοῖς βαρβάροις, διεπαιδαγώγει τὸν καιρόν. οὐδενὸς δὲ ἧττον αὐτῷ τῶν πολεμικῶν ἔργων ἐθαυμάσθη, τὸ περὶ τοὺς λεγομένους Χαρακιτανούς. εἰσὶν δὲ δῆμος ὑπὲρ τὸν Ταγώνιον ποταμὸν, οὐκ ἄστεσιν οὐδὲ κώμαις συνοικοῦντες, ἀλλὰ λόφος ἐστὶν ἀμεγέθης καὶ ὑψηλὸς, ἀῤῥαγὲς καὶ χειλώματα πέτρων βλέπουσα πρὸς βορέαν περιέχων· ἡ δὲ ὑποκειμένη πᾶσα χώρα πηλὸν ἀρχιλώδη καὶ γῆν ὑπὸ χαυνότητος ἄῤῥυτον αἰαδίδωσιν, οὔτε τοὺς ὑπιβαίνοντας ἀνέχεσθαι καρτερεῖν, καὶ μικρὸν ἁψαμένων, ὥσπερ ἄσβεστον ἢ τέφραν ὑπὸ πολὺ διαχεομένην. τῶν δὲ βαρβάρων, ὁσάκις φόβῳ πολέμου καταδύντες εἰς τὰ σπήλαια, καὶ τὴν λείαν εἴσω συναγαγόντες, ἀδεμονίαν ὄντων ἀλήπτων ὑπὸ βίας· τὸν δὲ Σερτώριον, τότε διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ Μετέλλου, καὶ καταστρατοπεδοῦντα περὶ τὸν λόφον ὑπερφρονοῦντων, ὡς κεκρατημένον, εἴτε ὑπὸ ὀργῆς ἐκεῖνος, εἴτε τὸ μὴ δοκεῖν φεύγειν βουλόμενος, ἅμ' ἡμέρᾳ προσελάσας, κατεσκέψατο τὸν τόπον. οὐδαμόθεν δὲ προσβολὴν ἔχοντος, ἄλλως δὲ ἀλύων, καὶ κενὰς χεῶμενος ἀπειλὰς, ὁρᾷ τῆς γῆς ἐκείνης χειμαρτὸν αὔραν πολὺν ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπ' αὐτοὺς φερόμενον. τέτρασθαι μὲν γὰρ (ὡς ἔφην) τὰ σπήλαια πρὸς βορέαν· ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρκτου ῥέων ἄνεμος, ὃν χαμίαν ἔνιοι καλοῦσιν, ἐπέχει μάλιστα, καὶ πλῆθός ἐστιν τῶν ἐκεῖ πνευμάτων, ἐξ ὑγρῶν πεδίων καὶ νιφοβόλων συμφυσώμενος ὀρῶν· τότε δὲ καὶ θέρους ἀκμάζοντος ἰσχύων καὶ τρεφόμενος, τῇ τῶν ὑπαρκτίων ἀνέσει πάγων, ἥδιστος ἐπέπνει, καὶ κατεῖχεν αὐτοὺς τε καὶ βοτὰ δι' ἡμέρας ἀναψύχων. ταῦτα δὴ συλλογιζόμενος ὁ Σερτώριος, καὶ τῶν ἐγχωρίων ἀκούων ἐκέλευσεν τοὺς στρατιώτας, τῆς ἀναπαύσεως καὶ τεφρώδους γῆς ἐκείνης ἀποσπῶντας καὶ φερόντας κατ' ἀνάκρου τοῦ λόφου θῖνα ποιεῖν· ἵν' οἱ βάρβαροι χώματος ἐπ' αὐτοῖς εἶναι κατασκευὴν ὑποπτεύοντες, ἐχλεύαζον. τότε μὲν οὖν ἐργασαμένους τοὺς στρατιώτας ἄχρι νυκτὸς ἀπήγαγε, ἅμα δὲ ἡμέρᾳ, πρῶτον μὲν αὔρα μαλακὴ προσεπέπνει, ἀναχυνοῦσα τῆς συμπεφορημένης γῆς τὸ λειότατον, ὥσπερ ἄχνην σκιδνάμενον· ἔπειτα σοβαρὸν τοῦ κατὰ τὸν ἥλιον ἐκχεομένου, καὶ τῶν λόφων κεκαυμένων,

A vbi non ſemel oppreſſos, ſed caſtigatos ſperauit in poſterum magis dicto ſibi audientes fore. Quum res, vt coniecerat, cecidiſſet, ſubuenit eis, effuſoſq; collegit, ac reduxit ſaluos in caſtra. Quibus vt detraheret perplexitatem, concione aduocata totius exercitus duos equos introduxit, infirmum prorſus alterum & annis iam confectum, alterum ingentem & validum caudæq; denſitate & pulchritudine ſetarum inſignem. Aſſiſtebat infirmo vir ingens & robuſtus, valenti alter puſillus & nulla ſpecie roboris. Signo his dato fortis ille caudam pariter ambabus manibus quaſi euulſurus eam ad ſe magna traxit vi, imbecillus minutim carpſit eam. Quum ille ingenti labore nequicquam confeciſſet ſe, excitatoq; magno ſpectatorum riſu fatigatus eſſet, imbecillus vero breui ſpatio citra negotium denudaſſet caudam fortis equi ſetis, exurgens Sertorius, Cernitiſne, inquit, ſocii, perſeuerantia plus effici quam violentia, multaq; quæ ſimul opprimi nequeunt, atteri paulatim? Intolerabilis vis eſt perennitatis, qua omnes inſequens tempus euertit & conficit vires, placideque aſſiſtit iis qui conſilio eius operiuntur opportunitatem: at intempeſtiue vrgentibus eſt inimiciſſimum. Talia contexens Sertorius indies barbaris ſolamina accommodabat ſe temporum articulis. Quod vero aduerſus Characitanos geſſit, nulli cõceſſit bellico eius facto. Populus eſt flumini Tago impoſitus. Non oppida incolunt nec vicos, ſed ingens eſt collis & excelſus, antra ſpecuſq; in petras Aquiloni obiecta obtinens. Subiectus ager omnis limum argilloſum & ſolum habet ob fungoſitatem friabile, quod nec ingredientes ſuſtinere valeat, & ſi paululum contrectetur, calcis viuæ vel cineris modo late diſpergatur. Igitur, quia barbari, quoties belli metu in illas ſpeluncas ſe abdentes, præda eo congeſta, conquieſcerent, ab omni erant vi tuti, & Sertorium tunc à Metello ſemotum & conſidentem circa eum collem vt victum deſpiebant, ſiue ira exarſit, ſiue ne fugere videretur, primo diluculo aduectus eo & contemplatus eſt locum. Qui quũ nulla parte præberet acceſſum, nequicquam huc illuc ſe ferens, animo languido atq; inanibus vtens minis, vim puluerис videt à vento in illos ex terra ſuſtolli. Speluncæ enim in Septentrionem (vt dixi) ſunt obuerſæ. Qui vero ex Septentrionibus ſpirat ventus, quem Cæciam aliqui nominant, dominatur maxime & frequentiſſimus inter ventos illic, eſt, qui ex vliginoſis campis & niuoſis collectus montibus afflat. At tunc adulta æſtate inualeſcẽs, Septentrionalique colliqueſcente coaleſcens glacie gratiſſimus adſpirabat, illoſq; & armenta eorum interdiu refocillabat. Id Sertorius aduertens atque ab incolis doctus, militibus imperat vt ſpongioſæ illius & cineritiæ telluris auellant fragmenta, comportataq; ex oppoſito colli in tumulum excitent, quem aggeris barbari eſſe in ſe molitionem rati, irridebant eum. Ac tunc quidem, quum ad noctem vſq; in opere perſeuerаſſent milites, reduxit eos in caſtra. Vbi diluxit, primum mollis aſpirauit aura congeſtæ terræ leuiſſimum velut ſcobem mouens diffundenſq;. Mox acri cum ſole increbreſcẽte vento quũ colles puluere implerẽtur,

intenti milites cumulum ab imo ſubruerunt, conciderunt q; limum. Aliqui equos ſurſum deorſum egerunt ad excitandam raram tellurem, atque in ſublime vento dandam. Qui excipiens, quicquid comminutum eſſet & ferretur in aera, in barbarorum coniiciebat ædificia in Cæciam foribus obuerſa. Ita barbarorum oculis (nempe ſpeluncæ vnum illum ſpiritus ductum habebant, qua accidebat ventus) cito offuſa caligo eſt, cito ſuffocante anhelatione correpti ſunt aſperam multoq; commiſtam puluere haurientes auram. Itaq; quum ægre duos dies ſuſtinuiſſent, tertio deditionem fecere, non tantum viribus Sertorium, quantum gloria cumulantes, quod armis inexpugnabilia confeciſſet conſilio. Porro quantiſper geſſit cum Metello bellum, ſuccedere ei plerunq; res videbatur ob ſenium Metelli & inſitam eius tarditatem aduerſus virum ferocem, qui latronum potius quam militum exercitum duceret, non valentis aſſurgere. At poſtquam traiicienti ſaltum Pyrenæum Pompeio caſtra contulit, ſimulq; luctarum bellicarum factum vtrinq; periculum eſt, techniſque in hoſtem moliendis & cauendis tulit palmã, fama nominis eius late eſt Romam viq; diſperſa, inter omnes eius ætatis imperatores eum ſcientia militari eſſe præſtantiſſimum. Neq; enim laus erat exigua Pompeii, verum tunc ex obtentis bello Syllano victoriis maxime florebat ad gloriam: quamobrem cognomen à Sylla accepit Magni, honoreſq; aſſequutus etiamnum imberbis eſt triumphales. Vnde multæ, quæ parebant Sertorio, vrbes tranſitionem ad illum moliebantur, mox ex inſperato ad Lauronem calu mutauerunt ſententiam. Nam quum eam vrbem obſideret Sertorius, mouit eo omnibus copiis Pompeius ad ferendam ei opem. Inde Sertorius ad occupandum tumulum, qui erat aduerſus vrbem opportunus, alter ad id prohibendum properabat. Quum præueniſſet Sertorius, Pompeius admoto exercitu gauiſus eſt ita cecidiſſe, inter vrbem & copias ſuas Sertorium ratus deprehenſum, miſſiſque ad Lauronitas nuntiis, bono animo eos eſſe iuſſit, atque in muris conſidere ſpectantes Sertorium obſideri. Sertorius eo nuntiato riſit, & ſe diſcipulum Syllæ (ita enim Pompeium per ludibrium appellabat) ait docturum debere imperatorem plus reſpicere quam proſpicere. Simul vt hæc dixit, oſtendit obſeſſis ſex millia peditum ab ſe relicta in prioribus caſtris, ex quibus egreſſus tumulum illum occupauerat, quo verſum in ſe à tergo aggrederentur Pompeium. Quod admodum ſerò Pompeius animaduertens, quum adoriri Sertorium non auderet, quod metueret ne circumueniretur, relinquere autem periclitantes ſocios verecundia deterreretur, præſens & deſidẽs ſpectator eſſe cogebatur pereuntium. Deplorata enim re ſua, barbari in deditionem ſe Sertorii permiſere. quorum vitæ pepercit, dimiſitque cunctos. Vrbem verò incendit, nulla quidem ira aut crudelitate, (quippe inter imperatores minime indulſit hic vir iræ) ſed ad pudorem & opprobriũ eorũ qui Pompeiũ in admiratione habebant, vt increbreſceret inter barbaros fama, aſſidentẽ & tantum nõ calefactum ſociorũ incẽdio nõ ſuccurriſſe illũ. Clades quidẽ Sertorius cõplures accepit,

A ὑπιςάντες οἱ ς ρατιῶται τόν τε χοῦν ἀνέτρεπον ἀμφὶ βάθρους, καὶ τὸν πηλὸν ἔκχωσιν. ἔνιοι δὲ καὶ τοὺς ἵππους ἄνω καὶ κάτω διεξήλασαν, ἀνιςάντες τὸ χώνωμα, καὶ τῇ πνοῇ μετέωρον παραδιδόντες. ἡ δ', ὑπολαμβάνουσα πολὺ θρυπτόμενον καὶ κινούμενον ἄνω, προσέβαλλε τοῖς οἰκήμασι τῶν βαρβάρων, κατὰ θύρας δεχομένοις τὸν κονιορτόν. οἱ δ', ἅτε δὴ τῶν ἀπηλαίων μίαν ὀκείνῳ ἀναπνοὴν ἐχόντων ἡ τοῦ πνεύματος προσέπιπτεν, ταχὺ μὲν ἀπεσκοτοῦτο τὰς ὄψεις, ταχὺ δ' ἀνεπίμπλαντο πνιγώδους ἀέματος, βαχὺ ἀέρα καὶ πολλῇ κόνει συμπεφυρμένον ἐλκόντες. ὅθεν ἡμέρας δύο μόλις ἀναχρόμενοι τῇ τρίτῃ παρέδοσαν ἑαυτοὺς, οὐ τοσοῦτον Σερτωρίου δυνάμεως, ὅσον δόξης προσθέντες, ὡς τὰ δι' ὅπλων ἀνάλωτα, σοφίᾳ κατεργασαμένῳ. Μάχει μὲν οὖν τοῖς περὶ Μέτελλον ἐπολέμει, τὰ πλείστα κατευτυχεῖν ἐδόκει γήρᾳ καὶ φυσικῇ βραδυτῆτι τοῦ Μετέλλου πρὸς ἄνδρα τολμητὴν, καὶ λῃστρικῆς μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς ἡγούμενον δυνάμεως, οὐκ ἀναφέρειν τος· ἐπεὶ δὲ καὶ Πομπηίῳ τῷ Γυρήνῳ ὑπεβάλλοντι παρας ρατοπεδεύσας, καὶ πᾶσαν ἅμα μὲν διδοὺς, ἅμα δ' λαμβάνων ς ρατηγικῶν παλαισμάτων πεῖραν, ἀντιτεχνώμενός τε καὶ φυλαττόμενος πλεῖον εἶχε, κομιδῇ δι εβοήθη μάχει Ρώμης, ὡς δυνατὸν πόλεμον μεταχειρίσασθαι τῶν τότε ς ρατηγῶν. οὐ γάρ τι μικρὸν ὦν ὁ Πομπηίου κλέος, ἀλλ' ὢν τότε μάλιςα πρὸς δόξαν ἐκ τῶν περὶ Σύλλαν ἀνδραγαθημάτων, ἐφ' οἷς καὶ Μάγνος ὑπ' αὐτοῦ, τουτέςι μέγας, ἐπωνομάσθη. τιμῶν τε θριαμβικῶν, οὔπω γενειῶν ἔτυχεν. ὅθεν καὶ πολλαὶ τῶν ὑπὸ Σερτωρίῳ πόλεων ἐπιβλέψασαι πρὸς αὐτὸν, ὁρμὴν μεταβολῆς ἔχον, εἶτα ἐπαύσαντο, τοῦ περὶ Λαύρωνα πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντος. Σερτωρίου γὰρ πολιορκοῦντος αὐτοὺς, ἦκε Πομπήιος πόλις ρατιᾷ βοηθήσων, εἶτα ὁ μὲν λόφον δὴ δοκοῦντα πεφυκέναι κατὰ τῆς πόλεως προλαμβάνων, ὁ δὲ τοῦτο κωλύσων ἠπείγετο, τοῦ δὲ Σερτωρίου φθάσαντος, ἐπιςήσας τὸν ς ρατὸν ὁ Πομπήιος, ἔχαιρε τῇ σωτυχίᾳ· νομίζων, ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ ς ρατιᾶς ἀπειλῆφθαι τὸν Σερτώριον. καὶ πρὸς τοὺς Λαυρωνίτας εἰσέπεμψε, θαρρῆν κελεύων, καὶ καθῆσθαι περὶ τὰ τείχη θεωμένους πολιορκούμενον Σερτώριον. ἐκεῖνος δ' ἀκούσας ἐγέλασεν, καὶ τὸν Σύλλα μαθητὴν (οὕτω γὰρ τὸν Πομπήιον ὑπισκώπτων προσηγόρευεν) αὐτὸς ἔφη διδάξειν ὅτι δεῖ τὸν ς ρατηγὸν κατόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν. ταῦτα δ' λέγων, ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ἐπεδείκνυεν ἑξακισχιλίους ὁπλίτας ὑπ' αὐτὸν καταλελειμμένους ὑπὲρ τὸ πρωτέρου χάρακος, ὅθεν ὁρμηθεὶς κατειλήφει τὸν λόφον· ὅπως ὑπὲρ σφᾶς βεπομένῳ τῷ Πομπηίῳ, κατὰ νώτου προσπέσοιεν. ὁ δὴ καὶ Πομπήιος ὀψὲ μάλα συμφρονήσας, ὑπιχειρεῖν μὲν οὐκ ἐθάρρει, κύκλωσιν δεδοικώς, ἀπολιπεῖν δὲ ἠξιώετο κινδυνεύοντας ἀνθρώπους· παρὼν δὲ καὶ καθήμενος ἠναγκάζετο ὁρᾶν ἀπολλυμένους. ἀπέγνωσαν γὰρ αὐτοὺς οἱ βάρβαροι, καὶ τῷ Σερτωρίῳ παρέδοσαν. ὁ δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἐφείσατο, καὶ πάντας ἀφῆκεν, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησεν, οὐχ ὑπ' ὀργῆς οὐδ' ὠμότητος· (ἐλάχιςα γὰρ δοκεῖ θυμῷ χαρίσασθαι τῶν ς ρατηγῶν ὅστις ἀνὴρ) ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ κατηφείᾳ τῶν πεθαυμακότων Πομπήιον. ἵνα ᾖ λόγος ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅτι παρὼν ἐγκεῖ καὶ μονονοὺ θερμαινόμενος τῷ πυρὶ τῶν συμμάχων, οὐ προσήμυνεν. ἧπαν μὲν οὖν τῷ Σερτωρίῳ πλείονες συνέβαινον,

B

C

D

E

F

αὐτὸν μὴ ἀπιόντα ἀεὶ φυλάττοντι, καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν θραυομένῳ δὲ περὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας. οὐδὲ γὰρ ἐπιδιωρθοῦτο τὰς ἥττας, μᾶλλον ἐθαυμάζετο, νικώντων τῶν ἀντιστρατήγων, οἷον ἐν τῇ περὶ Σουκρωνι μάχῃ πρὸς Πομπήιον, καὶ πάλιν ἐν τῇ περὶ Τυττίαν, πρός τε τοῦτον ὁμοῦ καὶ Μέτελλον. ἡ μὲν οὖν περὶ Σουκρωνι μάχη λέγεται γενέσθαι δὲ Πομπηίου καταπείξαντος, ὡς μὴ μεταλάβοι τὴν νίκης Μέτελλος. ὁ δὲ Σερτώριος ἐβούλετο μὲν τῷ Πομπηίῳ, πρὶν ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, διαγωνίσασθαι. προδιαγαγὼν δὲ ἑαυτὸν ἤδη, συνέβαλεν, οἰόμενος ξένοις οὖσι καὶ ἀπείροις τῶν χωρίων τοῖς πολεμίοις τὸ σκότος ἔσεσθαι καὶ φεύγοντιν ἐμπόδιον καὶ διώκοντι. γενομένης δὲ τῆς μάχης ἐν χερσὶν, ἔτυχε μὲν οὐ περὶ Πομπήιον αὐτὸς ἀλλὰ πρὸς Ἀφράνιον ἐν δεξιᾷ συνεστηκώς, ἔχοντα δὲ ἀριστερὸν, αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ δεξιοῦ τεταγμένος· ἀκούσας δὲ τῷ Πομπηίῳ τοὺς συνεστῶτας ὑποχωροῦν ἐγκειμένῳ καὶ κρατεῖσθαι· τὸ μὲν δεξιὸν ἐπ' ἄλλοις ἐποιήσατο στρατηγοῖς, πρὸς δὲ ἐκεῖνο τὸ νικώμενον αὐτὸς ἐβοηθόρμει. καὶ τοὺς μὲν, ἤδη τρεπομένους, τοὺς δὲ, ἐπιμένοντας ἐν τάξει, συναγαγὼν καὶ ἀναθαρρύνας, ἐξ ὑπαρχῆς ἐνέβαλεν τῷ Πομπηίῳ διώκοντι· καὶ φυγὴν ἐποιήσατο πολλὴν, ὥστε καὶ Πομπήιος ἐγγὺς ἐλθὼν ἀποθανεῖν, καὶ τε αὐμαλιωθεὶς, παραλόγως διέφυγεν. οἱ γὰρ μετὰ Σερτωρίου Λίβυες, ὡς ἔλαβον αὐτοῦ τὸν ἵππον χρυσῷ κεκοσμημένον, καὶ φαλάρων ἀνάπλεων πολυτελῶν, ἐν τῷ διανέμεσθαι καὶ διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους, προήκατο τὴν δίωξιν. Ἀφράνιος δὲ τοὺς ἀνθεστῶτας πρὸς αὐτὸν, ἅμα τῷ Σερτώριον ἀπελθεῖν ὑπὲρ θάτερα βοηθοῦντα, τε εὐθύμως εἰς τὸ στρατόπεδον κατήρξεν· καὶ σωφρονεστέρως, ἐπόρθει σκότους ἤδη ὄντος, μήτε τὴν Πομπηίου φυγὴν εἰδώς, μήτε τοὺς στρατιώτας τῆς δεξιᾶς ὑπαγῆς ὑπεχεῖν δυνάμενος. ἐν τούτῳ δὲ Σερτώριος ἀνέστρεφεν τὸ καθ' αὐτὸν νενικηκώς· καὶ τοῖς Ἀφρανίου δι' ἀταξίαν ταρασσομένοις ὑπεπεσὼν, πολλοὺς διέφθειρεν. περὶ δὲ αὖθις ὀξυπλιωθεὶς ὑπὲρ μάχην κατέβαινεν. εἶτα Μέτελλον ἀναθόμενος ἐγγὺς εἶναι, λύσας τὴν τάξιν, ἀνέζευξεν, εἰπὼν, Ἀλλ' ἔγωγε τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ παρῆν ἡ γραῦς ἐκείνη, πληγαῖς ἀνουθετήσας εἰς Ῥώμην ἀπεστάλκειν. ἠθύμει δὲ δεινῶς, δεδιὼς τὸ μηδαμοῦ φανεραὶ τὴν ἔλαφον ἐκείνην εἶναι. μηχανῆς γὰρ ὑπὲρ τοῖς βαρβάροις ἐξέρητο θαυμαστῆς, τότε δὴ μάλιστα παραμυθίας δεομένοις. εἶτα μέντοι νυκτὸς ἄλλως πλανώμενοί τινες ὑπὲρ τυγχάνοιεν αὐτῆς, καὶ γνωρίσαντες ἀπὸ τῆς χρόας, λαμβάνοιεν. ἀκούσας δὲ ὁ Σερτώριος, ἐκείνοις μὲν ὡμολόγησεν, οὐ μηδενὶ φράσωσι, χρήματα πολλὰ δώσειν· ἀποκρύψας δὲ τὴν ἔλαφον, καὶ παλιπὼν ὀλίγας ἡμέρας, προήει μάλα φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως ὑπὲρ τὸ βῆμα, διηρημένος τοῖς ἡγεμόσιν τῶν βαρβάρων, ὡς ἀγαθόν τι μέγα τοῦ θεοῦ προμηνύοντος αὐτῷ κατ' τοὺς ὕπνους· εἶτα ἀναβὰς ὑπὲρ τὸ βῆμα, τοῖς ἐντυγχάνοιεν ἐχρηματίζεν. ἡ δὲ ἔλαφος ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτὴν ἐγγὺς ἀφεθεῖσα, καὶ καλιδοῦσα τὸν Σερτώριον, ἐχώρει δρόμῳ πρὸς τὸ βῆμα, καὶ προσαράξασα τὴν κεφαλὴν ἐπέθηκε τοῖς γόνασιν αὐτοῦ, καὶ τῷ στόματι τῆς δεξιᾶς ἔψαυεν, ὡδισμένη καὶ πρότερον τοῦτο ποιεῖν. ἀντιφιλοφρονουμένου δὲ τοῦ Σερτωρίου πιθανῶς, καὶ τι καὶ δακρύσαντος, ἔκπληξις εἶχε τοὺς παρόντας τὸ πρῶτον· εἶτα κρότῳ καὶ βοῇ τὸν Σερτώριον, ὡς δαιμόνιον ἄνδρα καὶ θεοῖς φίλον, οἴκαδε προπέμψαντες, ἐν εὐθυμίαις καὶ χρηστᾶς ἐλπίσιν ἦσαν· ἐν δὲ τοῖς τῶν Σεγεστίνων πεδίοις εἰς τὰς ἐσχάτας ἀπορίας καταστάντες πολεμίοις, ἰσάκις καθ' ἡσυχίαν συμβαλεῖν αὐτοῖς καταβαίνοιεν ἐφ' ἁρπαγὴν καὶ σιτολογίαν.

A quum tamen vbique inuictum se sociosq; conseruaret, verùm per alios duces vulneratus fuit. Atqui ex reparandis cladibus supra victores celebrabatur aduersariorum duces, velut in acie Sucronensi contra Pompeium, iterumq; aduersus hunc & Metellum simul in Tuttiensi. Pugna ad Sucronē commissa fertur præfestinante Pompeio, ne consors Metellus palmæ esset. Sertorius verò quærebat cum Pompeio ante Metelli aduentū conferre arma. Protelans autem præcipiti iam in vesperam die cōseruit certamen, peregrinis & locorum imperitis hostibus ratus tam fugientibus quàm insectantibus obstaculo fore tenebras. Prælio cōmisso accidit vt in acie non Pompeio, sed Afranio esset initiò oppositus, sinistrum cornu obtinenti, ipse in dextero consistens. Vt accepit cum Pompeio congressos vrgente illo referre gradum, atq; esse inclinatā aciem, cornu dextero aliis ducibus permisso, illi quod laborabat succurrit, atq; alios terga dantes, alios adhuc in acie stantes cōglobat confirmatq;, redintegrataq; cum instante fugientibus Pompeio pugna, effusam fugam dedit: vbi penè oppressus Pompeius & saucius præter spē tamen est elapsus. Siquidem qui in præsidiis Sertorii erant Afri, vt equum illius auro adornatum & pretiosis excultum phaleris sunt adepti, dum prædam partiuntur & altercantur inter se, omiserunt eum insequi. Afranius aduersum sibi cornu, simulatq; alteri parti suppetias Sertorius tulit, pepulit atq; ad castra ruit, vnoq; cum hostibus agmine irrumpens, diripuit ea, quum iam nox esset. Erat Pompeii fugæ nescius, nec reuocare milites valebat à præda. Interea reuertitur cornu Pompeii fugato Sertorius, qui in Afranii manum incompositam turbatamq; incidens ingentem edit stragem. Manè denuò armatus educit copias in aciē. Inde vbi propè esse sensit Metellum, cecinit receptui, ac castra mouit dicens, Puerum hunc ego, nisi anus illa superuenisset, verberibus castigatum Romam dimisissem. At erat maiorem in modum perculsus, quòd nusquam cōpareret cerua. Mira enim aduersus barbaros orbatus erat machina, qui tunc vel maximè confirmandi erant. Mox tamen nocte quidam fortè errantes offendunt eam, & à colore agnitam capiunt. Quibus Sertorius, vt ad eum delatum est, grandem summam, si id non vulgassent, ostendit se daturū. Ceruam autē quum paucis diebus occultasset, processit in concionem vultu admodum remisso, barbarorum præfectis rem lætissimam in somnis sibi à Deo exponens prænuntiatam. Hinc tribunal conscendit. Dum adeuntibus vacat, cerua à custodientibus eam in propinquo dimissa est. Quæ cernens Sertorium, cursu hilaris ad tribunal fertur, assistensq; caput genibus eius imponit, dextramq; ore, (quod facere etiam antè solebat) attrectat. Quam demulcente vicissim in speciem Sertorio, manantibus quoque nonnihil lacrymis, stupor primùm defixit spectatores, deinde plausu & acclamatione vt sanctum virum Sertorium & diis charum ad tabernaculum eius prosequuti sunt & bona spe erecti. In campis Saguntinis quum ad extremas angustias redegisset hostes, signa conferre cum iis prædatū & frumentatum proficiscentibus coactus est.

Certatum est vtriq; fortiter. Ibi Memmius Pompeii legatorum peritissimus rei militaris, vbi constitit acerrimum prælium, cecidit. Superior Sertorius magna stantium adhuc in acie strage, in ipsum illatus Metellum est. Hic præter ætatem subsistens, dum egregie dimicat, lancea vulneratur. Id partim conspicientes, partim audientes Romanos repressit pudor, ne imperatorẽ desererent, simulq; exarserunt in hostem, obiectisq; scutis atq; illo vi exportato, impulerunt Hispanos. Quum ita conuersio facta esset victoriæ, Sertorius, quo facilem suis fugam machinaretur, & moliretur sibi nouum delectum, in oppidum refugit montanum & munitum, eiusq; muros obsepsit, & portas firmauit, quiduis potius tamen quam obsidionem meditãs ferre, eludebat modo hostes. Dum enim assident ei, vrbemq; paruo negotio sperant se capturos, cum fugientium barbarorum securi fuerunt, tum conscribi permiserunt Sertorio alias copias, quæ conficiebantur à legatis illius, qui per oppida miserat, præceperatque, vbi iam magnum numerum contraxissent, vt se facerent certiorem. Quod postquam ei significauere, ex facili per medios elapsus hostes coniunxit se cum suis, reditq; in illos viribus auctus. Commeatum præcidit iis, ter a ex insidiis & circumuentionibus, & circumcursitando in omnes partes subito premens, pe a go, littora nauigiis prædatoriis obsidendo. Vnde subacti duces sunt diuersi, alter in Galliam recedere, Pompeius ob pecuniæ difficultatem hybernare incommode in Vacceis, scripsitq; senatui se, ni sibi mitterent stipendium, exercitum deportaturum. Iam enim propugnando pro Italia patrimonium suum expendisse. Romæ autem magnus erat rumor, priorem Pompeio in Italiam Sertoriũ venturum. Eo primarios & potentissimos duces solertia Sertorii redegerat. Quantum verò hunc virum exhortuerit Metellus, & quanti fecerit, declarauit hac re, siquidem pronuntiauit in caput eius, si ciuis Romanus illum interfecisset, præmiũ centum argenti talenta, & agrum viginti millium iugerum: si exul, reditum in patriam. Ita apertæ desperatione victoriæ licitabatur illum per proditionem. Adhæc quum aliquando Sertorium acie fudisset, vsq; adeo extulit se & prospero casu exultauit, vt imperatorem se sit salutari passus, sacrificiis autem eum oppida ingredientem atq; aris ei dicatis exciperent. Memorant eum coronas quoq; imponi capiti suo permisisse, cœnisq; indulsisse fastuosioribus, in quibus veste triumphali amictus potabat. Victoriæ fictæ epidromibus descendebant, quæ aurea trophæa & coronas transferebãt. Chori puerorum & virginum cantilenas triũphales in laudem eius canebant. Qua in re ridiculus merito erat, q̃ quum Syllæ fugitiuum & reliquias Carbonianorum exulum appellaret Sertorium, ita iactabundus euaserit exultaueritq;, quia impulerat cedentem. At Sertorii animositatis hæc fuere: Primũ, quod senatores Romanos patria extorres, qui in præsidiis erant suis, senatum appellaret, quę stores legatosq; ex illis crearet, legibusq; omnia illa adornaret patriis. Deinde, quod qui armis, pecunia, oppidis vteretur Hispanorũ, ne verbis quidem summam potestatem apud illos summitteret,

A ἠγωνίδη δὲ λαμπρῶς παρ' ἀμφοτέρων. καὶ Μέμμιος μὲν, ὁ τῶν ὑπὸ Πομπηίῳ στρατηγῶν ἡγεμονικώτατος, ἐν τῷ καρτερωτάτῳ τῆς μάχης ἔπεσεν. ἐκράτει δὲ Σερτώριος, καὶ φόνῳ πολλῷ τῶν ἐπὶ σωρῶν ἐωθεῖτο πρὸς αὐτὸν τὸν Μέτελλον. ὁ δ' παρ' ἡλικίαν ὑπὸς ὰς καὶ πρόφανῶς ἀγωνιζόμενος, παίεται δόρατι. τοῦτο τοῖς μὲν ἰδοῦσι τῶν Ῥωμαίων, τοῖς δὲ ἀκούσασι, αἰδὼς ἔσχεν ἐγκαταλιπεῖν τὸν ἡγεμόνα, καὶ θυμὸς ἅμα πρὸς τοὺς πολεμίους παρέστη. προσθέμενοι δὲ τοῖς θυρεοῖς, καὶ συνεξενεγκόντες ἐρρώστως, ἐξωθοῦσι τοὺς Ἰβηρας· καὶ θυμωθέντες οὕτω πάλιν ἐκ τοῦ τῆς νίκης, ὁ Σερτώ-

B ριος ἐκείνοις τε φυγὰς ἀδεῶς μηχανώμενος, καὶ τειχίζων ἑτέραν αὐτῷ δυνάμιν συνιστῆναι ἐφ' ἡσυχίας, εἰς πόλιν ὀρεινὴν καὶ καρτερὰν ἀναφυγὼν, ἐφρέγνυτο τὰ τείχη. καὶ τὰς πύλας ὠχυροῦτο, πολὺ μᾶλλον ἢ πολιορκίαν ὑπονοούμενος. ἀλλ' ἐξηπάτα τοὺς πολεμίους· ἐκείνῳ γὰρ προσκαθεζόμενοι, καὶ ὃ χωρίον οὐ χαλεπῶς λήψεσθαι προσδοκῶντες, τοὺς τε φυγάδας τῶν βαρβάρων προσίεντο, καὶ τῆς ἀθροιζομένης αὖθις τῷ Σερτωρίῳ δυνάμεως ἠμύησαν. ἠθροίζετο δ', πέμψαντος ἡγεμόνας ὅπου τὰς πόλεις αὐτῷ, καὶ κελεύοντος, ὅταν ἤδη πολλοὺς ἔχωσιν, ἀγγέλλειν ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ ἀπέφλαν, συνῴδει πόλῳ

C διεκπαισάνθμος τοῖς πολεμίοις, συνέμιξε τοῖς ἑαυτοῦ· καὶ πάλιν ἐπὴ πόλεις γεγονὼς, καὶ προσέκρουσεν αὐτῷ τὸν μὲν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπορείαν, ἐπέδρασις καὶ κυκλώσεσιν, καὶ τῷ πόντῳ χρόνῳ φοιτᾶν, ὀξὺς ὁπτιῶν· τὰ δὲ ἐκ θαλάττης, λῃστικοῖς σκάφεσιν κατέχων τὴν θάλασσαν. ὥστε ἰῶν κάθησαν οἱ στρατηγοὶ ἀναλυθέντες, ὁ μὲν εἰς Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήιος δὲ πρὸς Βακχαίους ἀναχωρήσαι μοχθηρῶς ὑπὸ ἀχρηματίας γεγράφων πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἀπάξει τὸν στρατὸν εἰ μὴ πέμποιεν ἀργύριον αὐτῷ. κατα-

D λωσκέναι γὰρ ἤδη τὰ αὐτοῦ, πρὸς πολεμίων τῆς Ἰταλίας. καὶ πολὺς ἦν ὁ τοῦ Ῥώμη λόγος, ὡς Πομπήιος πρότερος εἰς Ἰταλίαν ἀφίξοιτο Σερτώριος. εἰς τοσοῦτον τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους τῶν τότε στρατηγῶν ἡ Σερτωρίου δόξα κατέστησεν. ἐδήλωσε δὲ καὶ Μέτελλος, ἐκπεπληγμένος τὸν ἄνδρα καὶ μέγα θαυμάζων· ἐπεκήρυξεν γὰρ, εἴ τις αὐτὸν ἀνέλοι Ῥωμαῖος, ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα δώσειν, καὶ πλέθρα δισμύρια γῆς· εἰ δὲ φυγὰς, κάθοδον εἰς Ῥώμην· ὡς ἀπαγορεύσει φανερᾶς ἀμαυρὸς, ὠνούμενος τὸν ἄνδρα διὰ προδοσίας. ἐπὶ δὲ νικήσας ποτὲ μάχῃ τὸν Σερτώριον, οὕτως ἐπήρθη, καὶ τῇ εὐτυχίᾳ ἠγάπησεν, ὥστε αὐτοκράτωρ ἀναγορευθῆναι.

E θυσίαις δ' αὐτὸν αἱ πόλεις ὑπεποιοῦντο καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο· λέγεται δὲ καὶ στεφάνων ἀναδέσεις προσίεσθαι, καὶ δεῖπνον σοβαρωτέρων ὑποδοχαῖς, ἐν οἷς ἐδῆπτα θριαμβικὴν ἔχων ἔπινε, καὶ νίκας πεποιημένας δι' ὀργάνων ὑπεδέχοντο χρυσᾶ τρόπαια καὶ στεφάνους φερούσας κατήγοντο, καὶ χορεὶ παίδων καὶ γυναικῶν ὑπινικίους ὕμνους ᾖδον εἰς αὐτόν. ἐφ' οἷς εἰκότως ἐν καταγέλασος, εἰ δραπετεύσαντα Σύλλα, καὶ λείψανον τῆς Κάρβωνος φυγῆς ἀποκαλῶν τὸν Σερτώριον, οὕτω κεκαύχηται καὶ προὐχθρὴς γέγονεν, ὑποχωρήσαντος αὐτῷ προσθυμόμενος. μεγαλοφροσύνῃ δ' τῷ Σερτωρίῳ, πρῶτον μὲν τοὺς φυγὰς ἀπὸ Ῥώμης βυλόμενος καὶ παρ' αὐτῷ φιλοτιμούμενος, σύγκλητον ἀναγορεῦσαι, τὰ μείας τε καὶ

F στρατηγοὺς ἐξ ἐκείνων ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα τοῖς πατρίοις νόμοις τὰ τοιαῦτα κοσμεῖν· ἔπειτα δ', χρώμενον ὅπλοις καὶ χρήμασιν καὶ πόλεσι τῆς Ἰβήρων, μηδὲ ἄχρι λόγου τῆς ἄκρας ἐξουσίας ὑφίεσθαι πρὸς αὐτοὺς,

Ῥωμαίους ἢ καθιστάναι στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας αὐτῶν, ὡς Ῥω-
μαίοις ἀναπτόμενον τὴν ἐλευθερίαν οὐκ ἐκείνοις αὔξοντα
κατὰ Ῥωμαίων. καὶ γὰρ ἦν ἀνὴρ φιλόπατρις, καὶ πολὺν ἔχων
ἵμερον τοῦ κατελθεῖν· ἀλλὰ δυστυχῶν μὲν, ἰσόψυχος ἦν,
καὶ ταπεινὸν μὲν οὐδὲν ἐπράττεν πρὸς τοὺς πολεμίους· ὅτε δὲ
τῆς νίκης, διεπέμπετο πρὸς Μέτελλον καὶ πρὸς Πομ-
πήϊον, ἕτοιμος ὢν τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ βιοῦν ἰδιώτης κα-
θόδου τυχών. μᾶλλον γὰρ ἐθέλειν ἀσημότατος ἐν Ῥώμῃ πο-
λίτης, ἢ φεύγων τὴν ἑαυτοῦ, πολλῶν ὁμοῦ τῶν ἄλλων αὐτο-
κράτωρ ἀναγορεύεσθαι. λέγεται δὲ οὐχ ἥκιστα τῆς πατρίδος ἐ-
πιθυμεῖν διὰ τὴν μητέρα δαφεὶς ὀρφανὸς ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸ
σύμπαν ἀναχείμενος ἐκείνῃ. καλουμένων δὲ τῶν περὶ τὴν
Ἱσπανίαν φίλων αὐτὸν ἐφ' ἡγεμονίᾳ, πυθόμενος τὴν τελευτὴν
τῆς μητρὸς, ὀλίγου ἐδεήθη ὑπὸ λύπης τεθνάναι τὸν βίον.
ἑπτὰ γὰρ ἡμέρας οὔτε σύνθημα δοὺς, οὔτε ὀφθεὶς τινι τῶν φί-
λων, ἔκειτο· καὶ μόλις οἱ συστράτηγοι καὶ ὁμότιμοι τὴν σκη-
νὴν περιστάντες ἠνάγκασαν αὐτὸν προελθόντα, τοῖς στρατιώ-
ταις ἐντυχεῖν, καὶ τῶν παρεμβεβλημένων ἀντιλαμβάνε-
σθαι. διὸ καὶ πολλοῖς ἔδοξεν, ἥμερος ἀνὴρ φύσει γεγονὼς, καὶ
πρὸς ἡσυχίαν ἔχων ὀπτικῶς, δι' αἰτίας τοιάδε γνώμῃ τῆς
στρατηγικῆς ἀρχῆς χρῆσθαι, καὶ μὴ τυγχάνων ἀδείας, ἀλλὰ
συνελαυνόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὅπλα, φεύγων
ἀναγκάζεσθαι τοῖς σώμασι βεβάλλεσθαι τὸν πόλεμον. ἰσόψυχοι καὶ
τὰ πρὸς Μιθριδάτην αὐτοῦ πολιτεύματα, μεγαλοφρο-
σύνης. ἐπεὶ γὰρ οὐκ τοῦ κατὰ Σύλλαν σφάλματος ὁ Μιθριδά-
της ὥσπερ εἰς πάλαισμα δεύτερον ἀνιστάμενος αὖθις, ἐπε-
χείρησεν τῇ Ἀσίᾳ· μέγα δὲ ἤδη τὸ Σερτωρίου κλέος ἐφοίτα
πολλαχόσε, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων, ὥσπερ φορτίων ξε-
νικῶν, οἱ πλέοντες ἀπὸ τῆς ἑσπέρας, ἀναπεπλήκεσαν τὸν
πόντον· ὥρμητο ἅμα πρεσβεύεσθαι πρὸς αὐτὸν, ἐπηρμένος
μάλιστα ταῖς τῶν κολάκων ἀλαζονείαις, οἱ τὸν μὲν Σερτώ-
ριον, Ἀννίβα, τὸν δὲ Μιθριδάτην, Πύρρῳ παρεικάζοντες,
οὐκ ἂν ἔφασαν Ῥωμαίοις πρὸς τηλικαύτας ὁμοῦ φύσεσί τε
καὶ δυνάμεις, ὀπτικῶς μεμένοις διὰ χθὲς, ἀντικεῖν, τοῦ δεινοτά-
του στρατηγοῦ τῷ μεγίστῳ τῶν βασιλέων πρεσβευομένου.
πέμπει δὴ πρέσβεις ὁ Μιθριδάτης εἰς Ἱσπανίαν, γράμματα
Σερτωρίῳ καὶ λόγους κομίζοντας, δι' ὧν αὐτὸς μὲν ἐπηγ-
γέλλετο χρήματα καὶ ναῦς παρέξειν εἰς τὸν πόλεμον, ὑπ'
ἐκείνου δὲ ἀξιοῦν τὴν Ἀσίαν αὐτῷ βεβαιοῦσθαι πᾶσαν, ἣς
ὑπεχώρησε Ῥωμαίοις κατὰ τὰς πρὸς Σύλλαν γενομένας
συνθήκας. ἀθρόισαντος δὲ Σερτωρίου βουλὴν, ἣν σύγκλη-
τον ὠνόμαζεν, καὶ τῶν ἄλλων δέχεσθαι τὰς πρεσβείας καὶ
ἀγαπᾶν κελευόντων, (ὄνομα γὰρ καὶ γράμμα κενὸν ὠφελου-
μένοις περὶ τῶν οὐκ ὄντων ἐπ' αὐτοῖς, ἀντὶ τούτων λαμβάνειν
ὧν μάλιστα δεόμενοι τυγχάνοισιν) οὐκ ἠνέσχετο ὁ Σερτώριος,
ἀλλὰ Βιθυνίαν μὲν ἔφη καὶ Καππαδοκίαν λαμβάνοντι Μι-
θριδάτῃ μὴ φθονεῖν, ἔθνη βασιλευόμενα καὶ μηδὲν πρεσβύ-
νοντα Ῥωμαίοις· ἐν δὲ τῷ δικαιοτάτῳ τόπῳ Ῥωμαίων κε-
κτημένων ἐπαρχίαν, ἀφελόμενος καὶ κατάγων, πολεμεῖν
μὲν ἀξιόπιστον ὑπὸ Φιμβρίου, πεισθόμενος δὲ πρὸς Σύλλαν
ἀφῆκε, ταύτῃ οὐκ ἔφη πρεσβεύσεσθαι πάλιν ὑπ' ἐκείνῳ
νενικημένῳ. δεῖν γὰρ αὔξεσθαι τὴν πόλιν ὑπ' αὐτοῦ κρα-
τοῦντος, οὐκ ἐλαττώσει τῶν ἐκείνης κρατεῖν αὐτόν. γυναικὶ γὰρ
ἀνδρὶ, μετὰ τοῦ καλοῦ νικᾶν ἀρετόν· αἰσχρῶς δὲ, οὐδὲ σώζε-
σθαι. ταῦτα ἀπαγγελθέντα Μιθριδάτης μετὰ θαύμασι ἐποιεῖτο· καὶ λέγεται μὴ εἰπεῖν πρὸς τοὺς φίλους,

A verùm daret eis duces & præfectos Romanos, tanquam Romanis libertatem recuperans, non illos augens aduersus Romanos. Etenim vir ille erat amans patriæ, magnoq; tenebatur in patriam redeundi desiderio. Cæterùm in aduersis casibus fortis erat, neq; abiectũ præbebat se hostibus. In victoriis legatos ad Metellum & Pompeium mittebat, paratum se ostendens arma ponere, &, reditu concesso, priuatam vitam agere. Malle enim ciuem se Romæ esse obscurissimum, quàm exulem cunctorum aliorũ declarari imperatorem. Dicitur autem patriæ cupiditate flagrasse maximè causa matris, à
B qua eductus orbus fuerat, totoq; animo erat illi addictus. Quum necessarii Sertorii in Hispania ad imperium suscipiendum eum vocarent, nuntiatis matris fatis, profudit penè ex mœrore vitam. Quippe diebus septem neq; signum militibus dedit, neque in vllius conspectum amici prodiens, iacebat humi. Vix tandem reliqui imperatores atque in pari dignitatis gradu positi, circumsistentes tabernaculum eius, coegerunt eum in publicum progredi & milites appellare, atq; res prosperè fluentes capessere. Quare placidi vir ingenii habitus apud multos est & quietis cupidus, inuitusque ex
C causis munera imperatoria vsurpasse: quum verò obtinere non valeret securitatem, sed ab inimicis in arma cogeretur, statione necessaria corpus sepsisse bello. Celsitudinis animi fuerunt etiam eius cum Mithridate acta. Quum enim ex casu, quo Sylla eum prostrauerat, Mithridates quasi ad alteram assurgens luctam, iterum adoriretur Asiam, nomen autem iam inclytum vbique celebraretur Sertorii, rumoribusq; de eo, velut peregrinis mercibus, illi qui ex Occidente aduehebantur, Pontum implessent, parauit legatos ad eum mittere, excitatus potissimùm adulatorum iactationibus, qui Sertorium Annibali, Pyrrho Mithridatem æ-
D quiparantes negabant populum Rom. ingeniis & viribus resistere simul tantis ancipiti circumuentos insultu posse, vbi cum acerrimo imperatore rex coniunctus maximus esset. Mittit igitur in Hispaniam Mithridates legatos ad Sertoriũ cum literis & mandatis, per quos pecuniam & naues illi ad bellum præbiturũ offert se, ab illo postulat vicissim confirmari sibi omnem Asiam, qua populo Romano fœdere cum Sylla icto cesserat. Coacto concilio, quod Senatũ vocabat, Sertorius, cæteris accipiendas has conditiones approbandasq; censentibus, (quum enim nomen ab ipsis & decretum inane illis de rebus, quæ non erant in arbitrio suo, postularentur, pro his demonstrabant se, quibus
E maximè opus haberent, accipere) improbauit, verùm Bithyniam & Cappadociam si occuparet Mithridates regi parere assuetas nec quicquã populo Romano attinentes, eas se illi ait non inuidere. Enimuerò qua prouincia iustissimo possidentẽ titulo spoliauerat populum Rom. inuaseratq;, eam à Fimbria illi bello extortam & fœdere cum Sylla sancito dimissam negauit permissurũ se, in ditionem vt iterũ recideret eius. Amplificandam enim suis victoriis rempub. non cum eius prouinciarum
F diminutione sibi vincendum. Nam viro forti optãdam cum honore victoriam, cum turpitudine verò ne salutem quidem. His renuntiatis cohorruit Mithridates, ac ferunt eum ad amicos dixisse,

Quid tandem in ſenatu ſedens imperabit Sertorius, qui nunc ad Oceanum ſummotus Atlanticũ fines regno noſtro præſcribit, & tentantibus Aſiã denunciat bellum? Veruntamen fœdus fit, & iureiurando ſancitur, Cappadociam & Bithyniam ceſſuram Mithridati, Sertorium autem ducem ei militeſq; miſſurum. Sertorio inuicem Mithridatem tria millia talentum cum quadraginta nauibus præbiturum. Dux quoq; in Aſiam mittitur ad eum ex ſenatoriis exulibus M. Marius, quicum cepit Mithridates aliquot oppida in Aſia: inuectum in vrbes cum virgis & ſecuribus ipſe illũ tanquam maiorem poteſtatem & miniſtri ſpecie vltro ſequebatur. Ille aliis libertatem dabat: aliis, quum immunitatem concederet, beneficio ſe facere id Sertorii dicebat. Itaque Aſia, quæ à publicanis vexabatur, auaritiaque & contumeliis premebatur militum præſidiariorum, ad ſpem erigebatur, exoptabatque expectatam imperii conuerſionem. At in Hiſpania ſenatores & pares Sertorio, vt primum in æquali cum hoſtibus ſpe conſtiterunt, remiſſo metu, liuor & ſtolida inuaſit æmulatio illius potentiæ. Perpenna autem ſpiritibus vanis ob natalium ſplendorem animum adiecit imperio. Is perniciosos ſermones clam apud idoneos ſeminauit. Quiſnam malus nos genius ex malis in peiora detrudit, qui Syllæ totius pene terræ & maris tenentis imperium imparata, fruentes patria, facere dedignamur? Huc verò malis auibus profecti, quo in libertate viueremus, ſponte ſeruimus Sertorii ſtipantes exilium & ridiculo audientibus nomine ſenatus dicimur, quum contumelias, imperia & labores non ſecus ac Hiſpani & Luſitani feramus. Huiuſcemodi ſermonib. complures imbuti, metu illius autoritatis non rebellabant aperte, verum res eius in ſecreto corrumpebant, barbaroſq; acerbe puniendo & tributo exigendo, quaſi Sertorii iuſſu, affligebant. Hinc defectiones natæ p oppida, & ſeditiones. Qui verò ad hęc mittebãtur leniẽda & medenda, redibãt pluribus inflãmatis tumultib. & rebellionib. prioribus intẽſis. Vnde degenerãs ex humanitate & lenitate Sertori⁹ priſtina, Hiſpanorũ filios, qui Oſcæ educabantur, violauit, ac partem eorũ occidit, alios ſub corona vendidit. Porro Perpenna, qui complures cõiuratos habebat ad Sertoriũ adoriendũ, adiũxit inſuper ſibi vnum ex Sertorianis ducibus Manlium. Hic deperibat amore formoſi adoleſcẽtuli: cui blandiens effutit cõſpirationem, hortaturque ut alios amatores mittat, & ſibi vni, qui paucis dieb. ſit magnus euaſurus, adhæreat. Adoleſcentulus alteri amatori, in quem erat propenſior, ſermonem Aufidio enuntiat. Qui vt audiuit, obſtupuit. Quippe cõiurationis in Sertoriũ erat conſors, non cognouerat tamẽ participẽ eius Mãliũ eſſe. At vbi Perpennã & Gracinũ, & alios quoſdã coniuratos, quos ipſe ſciebat, nominauit adoleſcẽs, perculſus eleuauit apud illum ea dicta, monuitq; Manlium vt vanum & iactabundum contemneret. Profectus autem ad Perpennam, demonſtrato temporis momento & periculo, conſuluit vt rem aggrederetur. Aſſenſi coniurati hominem ſubornatum adduxerunt, qui epiſtolam redderet Sertorio.

A Τί δῆτα πρᾶξει Σερτώριος ἐν παλαίῳ καθεζόμενος νῦν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὀξεωσμένος θάλασσαν, ἕως ἡμῶν τὴν βασιλείαν τίθησι, καὶ πειρωμένοις Ἀσίας ἀπειλεῖ πόλεμον; οὐ μὴν ἀλλὰ γίνονταί γε συνθῆκαι καὶ ὅρκοι, Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν ἔχειν Μιθριδάτῃ, Σερτωρίου στρατηγὸν αὐτῷ καὶ στρατιώτας πέμποντος· Σερτώριον δὲ παρὰ Μιθριδάτου λαβεῖν τρισχίλια τάλαντα καὶ τεσσαράκοντα ναῦς. πέμπεται δὲ καὶ στρατηγὸς εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Σερτωρίου τῶν ἀπὸ βουλῆς πεφευγότων πρὸς αὐτὸν, Μάρκος Μάριος· ὡς συνεξελὼν τινὰς πόλεις τῶν Ἀσιάδων ὁ Μιθριδάτης, εἰσε-
B λαύνοντι μετὰ ῥάβδων καὶ πελέκεων αὐτὸς εἵπετο, δευτέραν τάξιν καὶ σχῆμα θεραπεύοντος ἐκουσίως ἀφληφώς. ὁ δὲ τὰς μὲν ἠλευθέρου, τοῖς δὲ ἀτέλειαν γράφων χάριν Σερτωρίου κατήγγελλεν· ὥστε τὴν Ἀσίαν αὖθις ἀνοχλουμένην μὲν ὑπὸ τελωνῶν, βαρυνομένην δὲ τοῖς πλεονεξίαις καὶ ὑπερηφανίαις τῶν ἐπιστατῶν, ἀνεπέρωθην πρὸς τὴν ἐλπίδα, καὶ ποθεῖν τὴν προσδοκωμένην μεταβολὴν τῆς ἡγεμονίας ἐν δὲ Ἰβηρίᾳ τῶν περὶ Σερτώριον συγκλητικῶν καὶ ἰσοτίμων, ὡς πρῶτον εἰς ἀνήπαλον ἐλπίδα κατέστησαν· ἐπαυέντος τοῦ φόβου, φθόνος ἤρετο καὶ ζῆλος ἀνόητος τῆς ἐκείνου δυνάμεως. ἐνῆν δὲ Περ-
C πέννας, δι' εὐγένειαν ἐπαιρόμενος φρονήματι κενῷ πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, καὶ λόγοις μοχθηροῖς διεδίδου κρύφα τοῖς ἐπιτηδείοις, Τί ἄρα πονηρὸς ἡμᾶς ὑπολαβὼν ἐκ κακῶν εἰς χείρονα φέρει δαίμων, οἱ Σύλλᾳ μὲν ὁμοῦ τι συμπάσης ἄρχοντι γῆς καὶ θαλάττης, ποιεῖν ὃ πρᾶττόμενον οὐκ ἠξιοῦμεν, οἴκοι μένοντες; δεδεμένοι δὲ φθαρέντες, ὡς ἐλεύθεροι βιωσόμενοι, δουλεύομεν ἑκουσίως, τῷ Σερτωρίου δορυφορῶντες φυγῷ, ὄνομα χλευαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀκουόντων, σύγκλητος ὄντες, ὕβρεις δὲ καὶ πρᾶγμα καὶ πόνους οὐκ ἐλάττονας Ἰβήρων καὶ Λουσιτανῶν ὑπομένοντες. τοιούτων ἀνα-
D πιμπλάμενοι λόγων οἱ πολλοὶ, φανερῶς μὲν οὐκ ἀφίσαντο, δεδοικότες αὐτοῦ τὴν δυνάμιν· κρύφα δὲ τὰς τε πράξεις ἐλυμαίνοντο, καὶ τοῖς βαρβάροις ἐκάκουν, χαλεπαίνοντες πικρῶς καὶ δασμολογοῦντες, ὡς Σερτωρίου κελεύοντος· ἐξ ὧν ἀποστάσεις ἐγίνοντο καὶ ταραχαὶ περὶ τὰς πόλεις. οἱ δὲ πεμπόμενοι ταῦτα θεραπεύειν καὶ ἀποπραΰνειν, ἐπεμηνύρχοντο πλείονας ἐξειργασμένοι πολέμους, καὶ τὰς ὑπαρχούσας ηὔξηκότες ἀπειθείας. ὥστε τὸν Σερτώριον ἐκ τῆς πρότερας ἐπιεικείας καὶ πραότητος μεταβαλόντα, περὶ τοὺς ἐν ὈσκηΤε εφομένοις ἐδημοκόπησαν παῖδας τῶν Ἰβήρων, τοὺς μὲν ἀνελόντα, τοὺς δὲ ἀποδόμενον. ὁ δὲ ὧν Περπέν-
E νας πλείονας ὁμωμότους ἔχων πρὸς τὴν ἐπίθεσιν, προσάγει καὶ Μάλλιον, ἕνα τῶν ἐφ' ἡγεμονίας. οὗτος ἐρῶν τινος τῶν ἐν ὥρᾳ μειρακίου, καὶ φιλοφρονούμενος πρὸς αὐτὸ, φράζει τὴν ἐπιβουλὴν, κελεύων ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων ἐρασῶν, αὐτῷ μόνῳ προσέχειν, ὡς ἐντὸς ἡμερῶν ὀλίγων μεγάλῳ λυπησομένῳ. ὁ δὲ μειράκιον ἑτέρῳ τινὶ τῶν ἐρασῶν Αὐφιδίῳ μᾶλλον προσπεπονθὸς, ἐκφέρει τὸν λόγον. ἀκούσας δὲ ὁ Αὐφίδιος ἐξεπλάγη· καὶ γὰρ αὐτὸς μετεῖχε τῆς ἐπὶ Σερτώριον συνωμοσίας, οὐ μὴν τὸν Μάλλιον ἐγίνωσκε μετέχοντα. Περ-
F πένναν δὲ καὶ Γρακχῖνον καὶ τινας ἄλλους ὧν αὐτὸς ἤδει συνωμοτῶν ὀνομάζοντος τοῦ μειρακίου, θαυμαρχθεὶς, πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἐξεφλαύριζεν τὸν λόγον, καὶ παρεκάλει τοῦ, Μαλλίου καταφρονεῖν, ὡς κενοῦ καὶ ἀλαζόνος. αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Περπένναν πορευθεὶς, καὶ φράσας τὴν ὀξύτητα τοῦ κινδύνου καὶ τὸν κίνδυνον, ἐκέλευσιν ἐπιχειρεῖν. οἱ δὲ ἐπείθοντο, καὶ πρασκευάσαντες ἄνθρωπον γράμματα κομίζοντα τῷ Σερτωρίῳ προσήγαγον.

ἐδήλου γὰρ ἅμμα νίκην τινὸς τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγῶν, καὶ φόνον πολλῶν τῶν πολεμίων. ἐφ' οἷς τὸν Σερτώριον εὐχαρίστουν ὄντος, καὶ θύοντος ἱλαρὰ, Περπέννας ἑστίασιν αὐτῷ καὶ τοῖς παροῦσι φίλοις (οὗτοι γὰρ ἦσαν ἐκ τῆς συνωμοσίας) ἐπηγγέλλετο. καὶ πολλὰ λιπαρήσας, ἔπεισεν ἐλθεῖν. ἀεὶ μὲν οὖν τὰ μετὰ Σερτωρίου δεῖπνα πολλὴν εἶχεν αἰδῶ καὶ κόσμον, οὔτε ὁρᾶν τι τῶν αἰσχρῶν οὔτε ἀκούειν ὑπομένοντος. ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας ὑπάκτοις καὶ αὐθαδεῖσι παιδιαῖς χρῆσθαι καὶ φιλοφρονούμενος ἐπίζοντος. τότε γὲ τοῦ πότου μεσοῦντος, ἤρχοντο ἀμφιμαχίας ζητοῦντες, ἀναφανδὸν ἀκολάστοις ἐχρῶντο ῥήμασιν. καὶ πολλὰ παρεποιούμενοι μθύειν, ἠσέλγαινον, ὡς παρεξιωοῦντες ἐκεῖνον. ὁ γὲ, εἴτε δυσχεραίνων τὴν ἀκοσμίαν, εἴτε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ βραδυτῆτι τῆς λαλιᾶς, καὶ τῇ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὀλιγωρίᾳ συμφορήσας, μετέβαλε τὸ σῆμα τῆς κλισίας, ὕπτιον αἰεὶς ἑαυτὸν, ὡς τάδε παρεσέχων οὔτε καταχούων. ἐπεὶ γὲ ὁ Περπέννας φιάλην τινὰ λαβὼν ἀκρατου καὶ μεταξὺ πίνων ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ ψόφον ἐποίησεν, (ὅπερ ἦν αὐτοῖς σύμβολον) Ἀντώνιος ὑπεκαταχείμενος πάσσει τῷ ξίφει τὸν Σερτώριον. ἀναστρέφαντος γὲ πρὸς τὴν πληγὴν ἐκείνου καὶ συνεξανιστάμενου, πρὸς τὸν ὦμον εἰς τὸ στῆθος, κατέλαβε τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας, ὥστε μηδὲ ἀμυνόμενον, πολλῶν παιόντων ἀποθανεῖν. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν Ἰβήρων αὐθὶς ᾤχοντο, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ὑπισχνουμένοις τοῖς περὶ Πομπήϊον καὶ Μέτελλον. τοὺς δὲ συμμείναντας ὁ Περπέννας ἀναλαβὼν ἐπεχείρει τι πράττειν. χρησάμενος γὲ ταῖς Σερτωρίου παρασκευαῖς ὅσον ἐναρμονήσαι καὶ φανερὸς γενέσθαι μήτε ἄρχειν μήτε ἄρχεσθαι πεφυκὼς, Πομπήϊῳ προσέβαλεν· καὶ ταχὺ συντριβεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γενόμενος αἰχμάλωτος, οὐδὲ τοῦ ἐλάττου ἠξιώθη τυχεῖν συμφορᾶς ἡγεμονικῶς, ἀλλὰ τῶν Σερτωρίου γραμμάτων κύριος γενόμενος, ὑπεσχνεῖτο Πομπήϊῳ δείξειν ὑπατικῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ δυναμένων ἀδιαφόροις ἐπιστολὰς, καλουμένων Σερτωρίου εἰς Ἰταλίαν, ὡς πολλῶν ποθούντων τὰ παρόντα κινῆσαι, καὶ μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν. ἔργον οὖν ὁ Πομπήϊος οὐ νέας φρενὸς, ἀλλ' ἀνδρὸς βεβηκυῖας καὶ κατηρτυμένης ἐργασάμενος, μεγάλων ἀπήλλαξεν τὴν Ῥώμην φόβων καὶ νεωτερισμῶν. τὰς μὲν γὰρ ἐπιστολὰς ἐκείνας, καὶ τὰ γράμματα τοῦ Σερτωρίου συναγαγὼν ἅπαντα κατέκαυσεν, οὔτε ἀναγνοὺς, οὔτε ἐάσας ἕτερον. αὐτὸν γὲ τὸν Περπέννᾳ τάχος ἀνεῖλεν, φοβηθεὶς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐξενεχθέντων πρὸς τινὰς, ἀποστάσεις καὶ ταραχαὶ γένωνται. τῶν γὲ περὶ Περπέννᾳ συνωμοσαμένων, οἱ μὲν ὑπὸ Πομπήϊον ἀναχθέντες διεφθάρησαν, οἱ γὲ φεύγοντες εἰς Λιβύην, ὑπὸ Μαυρουσίων κατακοντίσθησαν. διέφυγε δὲ οὐδεὶς πλὴν Αὐφίδιος ὁ τοῦ Μαλλίου ἀδελφιδοῦς. οὗτος γὲ ἢ λαθὼν, ἢ παρεμελήθεις, ἔν τινι βαρβάρῳ κώμῃ πενόμενος καὶ μισούμενος κατεγήρασεν.

A Epistola victoriam cuiuspiam eius legatorum & hostium magnam stragem significabat. Quare ouantem Sertorium & læti nuntii causa sacrificantem cum præsentibus amicis (hi in coniuratione erant) inuitauit Perpenna ad cœnam, multisque precibus obtinuit vt sibi condiceret. Cœnæ semper præsente Sertorio magna erant verecundia & honestate conditæ, quòd nihil vel videre vel audire sustineret turpe, sed conuiuas pudicis & sobriis iocis oblectamentisq; assuefecisset vti. Ibi in medio conuiuio exordium quærentes iurgii, propalàm incesta verba iecerunt, fingentesq; se vino mersos, quo irritarent illum, multa designauerunt insolenter. Ille verò, vel quòd licentia ista offenderetur, vel quòd mentem eorum loquendi tarditate & insolita dissolutione aduerteret, figura mutata accubitus supinum se collocauit, quasi nõ attenderet neque exaudiret ea. Vt verò phialam Perpenna accepit meri plenam, eamque inter bibendum è manibus dimisit, vnde editus est stropitus, quod erat illis pro signo, Antonius, qui supra Sertorium recumbebat, ferit eum pugione. Ad ictum circumagente se illo & parante exurgere coniiciens se in pectus eius, ambas occupat manus. Ita quum non valeret vlla ratione se defendere, multis eum cædentibus est trucidatus. At Hispani plerique actutùm ab his defecere, missisque legatis in fidem se permisere Pompeii & Metelli. Perpenna autem cum reliquis qui apud eum hæserunt aggressus est aliquid rei gerere. Vsus apparatu Sertorii hactenus, vt in eo turpitudinem suam & qui vir foret proderet, neque imperare se neque parere scire, in Pompeium incurrit. A quo breui obtritus & captus, ne nouissimam quidem fortunam, vt erat imperatore dignum, tulit: sed, quum haberet in potestate chartas Sertorii, pollicebatur Pompeio literas ostensurum se virorum consularium & principum vrbis Romæ manu exaratas, quib. Sertorium accieuerãt in Italiam, multos significantes esse qui præsentem statum mouere, & res nouas auerent moliri. Verùm Pompeius haud iuuenilis mentis, sed solidæ & compositæ fecit actum, quo vrbem ingenti metu nouationibusque liberauit. Nam epistolas illas & codicillos Sertorii collectos omnes concremauit, eosque neque ipse legit, neque permisit alium: Perpennam verò properè interfecit, quòd timeret, si nomina eorum edidisset apud aliquos, seditiones & motus existerent. Ex Perpennæ coniuratione alii ad Pompeium retracti & necati, pars in Africam fugerunt, qui à Mauris sunt iaculis confossi. Nemo euolauit præter riualem Manlii Aufidium. Hic, vel quòd non cognosceretur vel contemneretur, in vico quopiam barbarico inops inuisusq; consenuit.

PLVTARCHI

EVMENES.

EVMENI Cardiano tradit Duris patrem fuisse, qui ob inopiam in Chersoneso victum vectura exercenda quæritauit: verum liberale eum in literis & palæstra sortitũ tyrocinium. Quo etiamnum puero, quum obiter illuc appulisset Philippus, per otium eum adolescentium Cardianorum spectasse pancratia & puerorum luctas. inter quos excellentem Eumenem, quum solertem eum & strenuum vidisset, placuisse Philippo, & in familiam eius ascitum fuisse. Verum propius fidem videtur quod illi dicunt qui propter hospitii necessitudinem & amicitiam paternam Eumenem asserunt à Philippo prouectum. Ab huius excessu, quod nec prudentia nec fide vlli esset ex Alexãdri amicis secundus, scribarum princeps quidem appellabatur, sed in pari erat dignatione ac pręcipui eius amici vel familiares: vt etiã dux in India solus cum exercitu mitteretur, & in prouinciam Perdiccæ succederet, quũ defuncto Hephæstione Perdiccas esset ad illius prouinciam prouectus. Vnde quum secundum fata Alexandri armigerorum princeps Neoptolemus cum clypeo se & hasta, Eumenẽ cũ stylo & tabellis iactaret Alexandrum sequutũ, deriserunt eũ Macedones, q̃ pręter honores hunc affinitatis quoq; necessitudine fuisset rex dignatus. Siquidem Barsines Artabazi filię, quam in Asia Alexander primam cognouit, ex qua filium suscepit Herculem, alteram sororem Apamã Ptolemæo, Eumeni Barsinẽ collocauit: quo tempore cęteras quoq; Persidas distribuit, & amicis in matrimonium collocauit. Offendit subinde tamẽ Alexandrũ, ac periculum Hephæstionis causa subiit: primũ, quũ Euio tibicini attribuisset Hephæstion ædes, quas pueri Eumenis ei priores ceperãt, adiit Eumenes ad Alexandrum, ac cum Mentore vociferatus est præstare proiectis de manib. armis tibia canere vel tragœdias agere. Tulit autem iniuriam eius Alexander moleste lacerauitq; probris Hephæstionem. Mox tamen mutatus, flagrauit ira in Eumenem quasi contumelia potius aduersus se, quam libera lingua esset aduersus Hephæstionem vsus. Deinde quo tempore Nearchum clam ad oceanum parabat mittere, popoſcit ab amicis argentum, quod non esset in ærario. Vbi ab Eumene postulauit trecenta talenta, nec illi nisi cẽtum duntaxat dedit, eaq; ægre & difficulter ostendit se per procuratores suos coegisse, non incusauit eum neq; accepit pecuniam, verum certis ministris occulte imperauit, ignem vt Eumenis tabernaculo subiicerent, quo in exportanda pecunia manifeste mendacem comperiret. At celerius quã potuit exportari, tabernaculum incendio haustum fuit, pœnituitque eius Alexandrum, quod monumenta sua fuissent absumpta. Auri verò vel argenti quod fuerat per flammam conflatum, erutum fuit plus mille talentis, ex quibus ille nihil abstulit, sed & satrapis præfectisq; mandauit per litteras omnibus, vt exempla corruptorum mitterent,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΕΥΜΕΝΗΣ.

ΕΥΜΕΝΗΣ ὁ τὸν Καρδιανὸν ἱστορῶν Δοῦριν πατέρα μὲν ἀμαξεύοντος ἐν Χερρονήσῳ δι' πενίαν ἡρεῦσθαι, τρεφῆναι δ' ἐλευθερίως ἐν γράμμασι καὶ τοῖς παλαίσμασι. ἔτι δ' παῖδος ὄντος αὐτοῦ, Φίλιππον παρεπιδημοῦντα, καὶ σχολῆς ἄγωνα, τὰ τῶν Καρδιανῶν θεάσασθαι παγκράτια μειρακίων, καὶ παλαίσματα παίδων· ἐν οἷς διημερήσαντα τὸν Εὐμένη, καὶ φανέντα σιωπηρὸν καὶ ἀνδρῶον, δεξάσθαι τοῦ Φιλίππου καὶ ἀναληφθῆναι. δοκοῦσι δὲ εἰκότα λέγειν μᾶλλον οἱ δι' ξενίαν καὶ φιλίαν πατρῴαν τὸν Εὐμένη λέγοντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου προαχθῆναι. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, οὔτε συνέσει τινὸς οὔτε πίστει λειπόμενος δοκῶν τῶν περὶ Ἀλέξανδρον, ἐκαλεῖτο μὲν γραμματεύς, τιμῆς δὲ, ὥσπερ οἱ μάλιστα φίλοι καὶ συνήθεις, ἐτύγχανεν, ὥστε καὶ στρατηγὸς ἀποσταλῆναι κατὰ τὴν Ἰνδικὴν ἐφ' ἑαυτοῦ μετὰ δυνάμεως, καὶ τὴν Περδίκκου τοῦ δεξιοῦ ἐπαρχίαν, ὅτε Περδίκκας, ἀποθανόντος Ἡφαιστίωνος, εἰς τὴν ἐκείνου τοῦ ἦλθε τάξιν. διὸ καὶ Νεοπτολέμου τοῦ γραμματοφόρου μετὰ τὸ Ἀλέξανδρον τελευτὴν λέγοντος, ὡς αὐτὸς μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην, Εὐμένης δ' γραφεῖον ἔχων καὶ πινακίδιον ἠκολούθει, κατεγέλων οἱ Μακεδόνες, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν τε Εὐμένη καὶ τοῦ γάμου οἰκειότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰδότες ἀξιοῦντα. Βαρσίνην γὰρ τὴν Ἀρταβάζου θυγατέρα ἐν Ἀσίᾳ γνοὺς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ ἧς υἱὸν ἔχει Ἡρακλέα, τῶν τούτης ἀδελφῶν, Πτολεμαίῳ μὲν Ἀπάμαν, Εὐμένει δ' Βαρσίνην ἐξέδωκεν, ὅτε καὶ τὰς ἄλλας Περσίδας διένειμε καὶ συνῴκιζε τοῖς ἑταίροις. ὁ μὲν ἄλλα καὶ προσέκρουσε πολλάκις Ἀλεξάνδρῳ, καὶ παρεκινδύνευσεν δι' Ἡφαιστίωνα. θεωρῶν μὲν γὰρ Εὐίῳ τῷ αὐλητῇ τὴν Ἡφαιστίωνος οἰκίαν κατειμάντος οἱ παῖδες ἔτυχον τῷ Εὐμένει προσκαθήμενοι, ἐλθὼν ὑπὸ ὀργῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Εὐμένης ἐβόα μετὰ Μέντορος ὡς αὐλεῖν εἴη κρεῖττον, ἢ τραγῳδεῖν, τὰ ὅπλα ῥίψαντας ἐκ τῶν χειρῶν· ὥστε Ἀλέξανδρον αὐτῷ συναγωνιᾶν καὶ λοιδορεῖσθαι τῷ Ἡφαιστίωνι. παχὺ μέντοι μεταπεσών, αὖθις εἶχε τὸν Εὐμένη δι' ὀργῆς, ὡς ὕβρει μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἢ παῤῥησίᾳ πρὸς Ἡφαιστίωνα χρησάμενον. ἔπειτα Νέαρχον σκοπεύοντα μετὰ νεῶν ὅπῃ τὸν ἔξω θάλασσαν, ἤτει χρήματα τοῖς φίλοις, (ἐν γὰρ τῷ βασιλείῳ) τὸν δὲ Εὐμένους αἰτηθέντος μὲν διακόσια τάλαντα, δόντος δ' ἑκατὸν μόνα, καὶ ταῦτα λίαν χρόνῳ καὶ μόλις αὐτῷ συνενεγκεῖν δι' τῶν ὅπῃ τρόπων φάσκοντος, οὐδὲν ἐκκαλέσας οὐδὲ δυξάμενος, σκέλη τοῖς παῖδας κρύφα τῇ σκηνῇ τοῦ Εὐμένους πῦρ ἐνεῖναι βουλόμενος, σκευοφορούντων τὴν χρημάτων, λαβεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ ψευδόμενον· ἐφθάσθη δ' ἡ σκηνὴ καταφλεχθεῖσα. καὶ μετενόησεν τὴν χρεμμάτων διαφθαρέντων ὁ Ἀλέξανδρος· ὃ δ' συνεχυθὲν χρυσὸν καὶ ἀργύριον ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ἀνῃρέθη πλεῖον ἢ χιλίων ταλάντων. ἔλαβεν δ' οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ γράψας τοῖς πάντα χρῆσθαι καὶ τρατηγοῖς ἀπόγραφα τῶν διεφθαρμένων ἀποστέλλειν,

πόντα τὰ δαλαμβάνειν ἐκέλευσεν τὸν Εὐμένη. πάλιν δὲ περὶ δωρεᾶς τινος εἰς διαφορὰν καταστὰς πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα, καὶ πολλὰ μὲν ἀκούσας κακῶς, πολλὰ δ' εἰπών, τότε μὲν οὐκ ἔλαττον ἔχων μετ' ὀλίγον δ' τελευτήσαντος Ἡφαιστίωνος, περιπαθῶν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσιν οἷς ἐδόκει ζῶντι μὲν ἐκείνῳ φθονεῖν, ἐπὶ χαρᾷ δ' τεθνηκότι, βαρέως ὁμιλῶν καὶ χαλεπὸς ὤν, μάλιστα τὸν Εὐμένη δι' ὑποψίας εἶχεν, καὶ προὔφερε πολλάκις ταῖς διαφοραῖς καὶ λοιδορίαις ἐκείνας. ὁ δ', πανοῦργος ὢν καὶ πιθανός, ἐπεχείρησεν οἷς ἀπώλυτο σώζειν ἑαυτόν. κατέφυγε γὰρ εἰς τὴν πρὸς Ἡφαιστίωνα φιλοτιμίαν Ἀλεξάνδρου καὶ χάριν, ὑφηρεῖτο δ' τε τιμὰς αἷς μάλιστα κοσμεῖν ἔμελλον τὸν τεθνηκότα, καὶ χρήματα τελῶν εἰς τὴν τοῦ τάφου κατασκευὴν ἀφειδῶς καὶ προθύμως. ἀποθανόντος δ' Ἀλεξάνδρου, καὶ τῆς φάλαγγος διεστώσης πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ μὲν γνώμῃ τούτοις προσέκειτο ἑαυτὸν ὁ Εὐμένης, τῷ δ' λόγῳ κοινός τις ἦν πρὸς ἀμφοτέρους καὶ ἰδιώτης, ὡς οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον ξένῳ ὄντι πολυπραγμονεῖν τὰ Μακεδόνων διαφοράς. καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων ἐκ Βαβυλῶνος ἀναστάντων, αὐτὸς ὑπολειφθεὶς ἐν τῇ πόλει κατεπράυνε πολλοὺς τῶν πεζῶν, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἡδίους ἐποίησεν. ἐπεὶ δὲ ἀναμιχθέντες ἀλλήλοις οἱ στρατηγοὶ καὶ καταστάντες ἐκ τῶν πρώτων τάξεων, διενέμοντο σατραπείας καὶ στρατηγίας, Εὐμένης λαμβάνει Καππαδοκίαν καὶ Παφλαγονίαν τὴν ὑποχειμένην τῇ Ποντικῇ θαλάττῃ, μέχρι Τραπεζοῦντος, οὔπω τότε Μακεδόνων οὖσαν, (Ἀριαράθης γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευεν) ἀλλ' ἔδει Λεοννάτον καὶ Ἀντίγονον χρεὶ μεγάλῃ τὸν Εὐμένη κατάγοντας ἀποδεῖξαι τῆς χώρας σατράπην. Ἀντίγονος μὲν οὖν οὐ προσέχων τοῖς γραφεῖσιν ὑπὸ Περδίκκου, μετέωρος ὢν ἤδη καὶ προφρονῶν ἀπόντων· Λεοννάτος δ' κατέβη μὲν ἀνω θεὶς εἰς Φρυγίαν, ἀναδεξάμενος Εὐμένει τὴν στρατείαν· Ἑκαταίου δ' τοῦ Καρδιανῶν τυράννου συμμίξαντος αὐτῷ, καὶ δεομένου βοηθεῖν μᾶλλον Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόνων τοῖς ἐν Λαμίᾳ πολιορκουμένοις ὥρμητο διαβαίνειν, καὶ τὸν Εὐμένη παρεκάλει, καὶ διήλλαττεν πρὸς Ἑκαταῖον. ἐῶν δ' αὐτοῖς πατρικήν τινα ἐκ πολιτικῶν διαφορῶν ὑποψίαν πρὸς ἀλλήλους. καὶ πολλάκις ὁ Εὐμένης ἐγγίνει φανερὸς κατηγορῶν τοῦ Ἑκαταίου τυραννοῦντος, καὶ παρακαλῶν Ἀλέξανδρον ἀποδοῦναι τοῖς Καρδιανοῖς τὴν ἐλευθερίαν διὸ καὶ τότε τὸν Εὐμένους παραιτουμένου τὴν ὁδὸν τοὺς Ἕλληνας στρατείαν, καὶ δεδιέναι φάσκοντος Ἀντίπατρον, μήπως Ἑκαταίῳ χαριζόμενος, καὶ πάλαι μισῶν αὐτὸν αἱρεθῇ, πιστεύσας ὁ Λεοννάτος, οὐδὲν ὧν ἐφράζει πρὸς αὐτὸν ἀπεκρύψατο. λόγος μὲν γὰρ ἦν βοήθεια καὶ πρόφασις, ἐγνώκει δ' διαβὰς, αὐτὸς ἀντιποιεῖσθαι Μακεδονίας. καὶ τινας ὑπεσχόμενος ἐδείξε Κλεοπάτρας μεταπεμπομένης αὐτὸν εἰς Πέλλαν ὡς γαμησομένης. ὁ δ' Εὐμένης, εἴτε τὸν Ἀντίπατρον δεδοικὼς, εἴτε τὸν Λεοννάτον ἐμπλήσας ὄντα, καὶ φόβῳ μεσὸν ἀβεβαίου καὶ ὀξείας, ἀπόγνοις, νύκτωρ ἀνέζευξεν τὴν ἑαυτοῦ λαβὼν ἀποσκευήν. (εἶχεν δὲ τετρακοσίους μὲν ἱππεῖς, διακοσίους δ' τῶν παίδων ὁπλοφόρους· ἐν δὲ χρυσοῖς εἰς ἀργυρίου λόγον, πάλαντα πεντακισχίλια) φυγὼν δ' οὕτω πρὸς Περδίκκαν, καὶ τὰ Λεοννάτου βουλεύματα κατειπών, αὐτὸς μὲν ἴσχυε μέγα παρ' αὐτῷ, καὶ τοῦ συνεδρίου μετεῖχεν ὀλίγον δ' ὕστερον εἰς Καππαδοκίαν κατήχθη, μετὰ δυνάμεως, αὐτοῦ Περδίκκου παρόντος καὶ στρατηγοῦντος.

A eaq; deferri omnia iussit ad Eumenem. Concertatione iterum de dono quopiam cum Hephæstione exorta, ac multis vltro citroq; iactis conuitiis in præsentia quidem nihilominus erat in gratia: cæterùm defuncto mox Hephæstione, mœrẽs rex, omnibusq; quos viuo illi inuidisse arbitrabatur, atque eius lætari morte, infestus & asper, præ cæteris Eumenem in suspicione habebat, memorauitq; crebrò rixas illas & conuitia. Verùm versutus ille doctusq; accommodare se tempori, institit ex eo quo vulnerabatur, mutuari remedium. Confugit enim ad Alexandri in decoranda me-
B moria Hephæstionis prolixitatem & studium, suggessitq; ei honores quibus maximè ornare valeret defunctum, atq; argentum ad excitandum Hephæstioni tumulum largè & benignè præbuit. Postquam decessit Alexander, & legiones ab amicis Alexandri secessere, animo Eumenes ab his stetit, verbo medium se inter vtrosq; & priuatum gessit, quasi sibi non cõueniret extraneo nimium se implicare Macedonum controuersiis. Quum autem amici Alexandri cæteri Babylone excessissent, remanens hic in vrbe peditatum magna ex parte placauit, atq; ad concordiam reddidit promptiorem. Vt verò conuenerunt duces, & priore compresso tumultu, partiti sunt satrapias & prouincias, Eumeni cessit Cappadocia & Paphlagonia mari Pontico subiecta Trapezonte tenus, quæ tunc in Macedonum ditione nondum erat, siquidem regnum obtinebat ibi Ariobarzanes. Habebant autẽ in mandatis Leonatus & Antigonus, vt magna manu Eumenem eò deducerẽt, satrapamque illi oræ imponerent. Cæterùm non obtemperauit Antigonus Perdiccæ literis, elatus iam animo atq; despiciens omnes: Leonatus verò ex superioribus prouinciis descendit in Phrygiam, ac
D recepit Eumeni se illam expeditionẽ suscepturũ. Sed quum Cardianorũ Hecatæus tyrannus, cum illo congressus, oraret vt Antipatro potius & obsessis Lamiæ Macedonibus iret suppetias, instituit traiicere: quò etiam inuitauit Eumenẽ, eumq; reconciliare enisus est cum Hecatæo. Intercedebat enim paterna inter eos ex ciuilibus dissensionibus simultas. Eumenes autem frequenter Hecatæum tyrannidem parare apertè insimulauerat, atq; Alexandrum, vt Cardianis redderet libertatem, precatus fuerat. Quapropter detrectante tunc expeditionẽ in Græcos Eumene, & timere Antipatrum se dicente, ne qua in Hecatæi gratiam iam pridem
E alienus interficeret se, fidẽ habens ei Leonatus nihil eum consiliorũ suorum celauit. Nam verbo dicebat & prętexebat subsidium se laturũ Antipatro, verùm deliberauerat, traducto exercitu, illico Macedoniã asserere, & epistolas monstrauit ei Cleopatræ Pellam se velut ad connubiũ accersentis. At Eumenes, seu q; Antipatrum formidaret, seu quòd vecordem Leonatũ & impetu motũ instabili præcipitiq; haberet pro deplorato, nocte cum impedimentis suis discessit. Habebat secũ equites trecentos, & ex ministris suis stipatores ducẽtos, auri ad argenti rationẽ quinq; millia talentûm. Ita ad
F Perdiccam confugit, consiliisq; proditis Leonati, statim multũ apud eũ potuit, atq; adhibitus est in cõcilio. Pòst aliquãto in Cappadociam cũ exercitu ipso pręsente & ductore Perdicca est deductus.

Capto Ariarathe, & prouincia subacta, declaratur satrapa. Vrbes commisit amicis suis, iisq; præfectos cum præsidiis imposuit. Iudices ibidem & procuratores, quos sibi visum fuit, reliquit, nihil in his se ingerente Perdicca. Inde vna cum Perdicca remeauit: quod tribuit eius obseruantiæ, & ne abesset ab aula. At verò confidens Perdiccas, quas ad res pergebat, ipsum eas per se confecturum: sed ad ea quæ relinquebat à tergo, impigro & fido custode se opus habere, ablegauit ex Ciliciа Eumenem, verbo ad suam prouinciam, reuera quo confinem Armeniam à Neoptolemo commotam in potestate retineret. Quem Eumenes, quanuis animi tumore & inanibus spiritibus peruersum, blandis verbis elaborauit in officio retinere. Quia verò phalangem Macedonum inflatam & ferocem offendit, præsidium confecit contra eos manum equestrem, prouincialibus, qui equis erant assueti, vectigalia remittens & immunitatem dans. Equos etiam emit, quos distribuit iis quibus ex comitatu suo maxime fidebat, largitionibus muneribusq; animos eorum inflãmans, corporaq; itineribus faciendis exercens ac laboribus. Vnde illi Macedones obstupuerunt, hi redditi sunt alacres, vbi exiguo spatio viderunt apud eos coactos equites non minus sex millia trecentos. Postquam Craterus & Antipater deuictis Græcis in Asiam ad Perdiccæ opprimendum imperium transierunt, quos impressionem facturos nuntiabatur in Cappadociã: Perdiccas, qui ipse mouebat in Ptolemæum, Eumenem legionum quę in Armenia & Cappadocia erãt ducem cum summo imperio creauit. Hac de re literas misit, atq; Alcetam cũ Neoptolemo Eumeni præcepit dicto audientes esse, Eumenem verò pro suo agere arbitrio. Eam expeditionem Alcetas aperte abnuit, quod Macedones, quibus præerat, conferre cum Antipatro erubescerent arma, Crateri autem adeo essent studiosi, vt etiam recipere essent eum parati. Neoptolemus verò proditionem Eumeni moliebatur, verum non fuit clam. qui quum accerseretur, non paruit, sed aciẽ direxit copiarum suarum. Ibi primum fructum cepit Eumenes prouidentię & apparatus sui. quippe inclinata iam acie peditum suorum profligauit Neoptolemum equitatu, cepitq; impedimenta eius. Inde in dissipatam in consectando phalangem conglobato equitatu suo inuectus arma coegit eos ponere, adegitq; sacramento ipsum sequuturos. Neoptolemus, paucis ex fuga collectis, recurrit ad Craterum & Antipatrum. Ab illis ad Eumenem legati missi, qui inducerent eum vt transiret ad ipsos retentis prouinciis suis, acceptisque insuper ab ipsis aliis copiis & prouinciis, rediretque cum Antipatro in gratiam, nec Cratero existeret pro amico hostis. Quibus expositis, negauit se Eumenes Antipatro, quicum vetus sibi inimicitia intercederet, nunc amicum fore, quando eum amicos videat habere pro inimicis: ad Craterum verò cum Perdicca reconciliandum atque æquis conditionibus in gratiam reducendum omnem suã offerre operam. Quod si incurrere affectet in eum, non defuturum se, quoad spiraret, læsó. priusq; corpus & animam quam fidem amissurum. His renuntiatis Antipatro, de summa rerum per otium deliberauerunt. Neoptolemus,

A Ἀειαράθου ὑ ληφθέντος αἰχμαλώτου, καὶ τῆς χώρας ὑποχείριος γενομένης, ἀποδείκνυται σατράπης. καὶ ἃς μὲν πόλεις τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις παρέδωκε. καὶ φρουράρχους ἑκατέρους ἔστησεν, καὶ δίκας ἃς ἀπέλιπεν, καὶ διοικήσεις οὐδὲν ἐβούλετο, τοῦ Περδίκκου μηδὲν ἐν τούτοις πολυπραγμονοῦντος. αὐτὸς δὲ συναναζεύξεν, ἐκεῖνόν τε θεραπεύων, καὶ τῶν βασιλέων ἀπολείπεσθαι μὴ βουλόμενος. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Περδίκκας, ἐφ' ἃ μὲν ὥρμητο, πιστεύων δι' αὐτοῦ πρασσάξασθαι, τὰ ὑπολειπόμενα δεῖσθαι δρασηρίου τε καὶ πιστοῦ φύλακος οἰόμενος, ἀπέπεμψεν ἐκ Κιλικίας τὸν Εὐμένη, λόγῳ μὲν ὅπως τὴν ἑαυτοῦ σατραπείαν, ἔργῳ ὑ, τὸν ὅμορον Ἀρμενίαν τεταραγμένην ὑπὸ Νεοπτολέμου σφᾶς χρὴς ἔξοντα. τοῦτον μὲν οὖν ὁ Εὐμένης, καίπερ ὄγκῳ τινὶ καὶ φρονήματι κενῷ διεφθαρμένον, ἐπειρᾶτο ταῖς ὁμιλίαις κατέχειν· αὐτὸς ὑ τὸν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ θρασυνομένην ὁρῶν, ὥστε ἀντίταγμα παρεσκεύαζεν αὐτῇ δυνάμιν ἱππικήν, τῶν μὲν ἐλευθερίων τοῖς ἱππεύειν δυναμένοις ἀνεισφορὰς διδοὺς καὶ ἀτελείας, τῶν ὑ πρὸς αὐτὸν οἷς μάλιστα ὑπιστεύεν, ὠνητοὺς σφαγέντων ἵππους, φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς τά τε φρονήματα παρεξιών, καὶ τὰ σώματα κινήσεσιν καὶ μελέταις σφαπονῶν. ὥστε τοὺς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοὺς ὑ θαρρῆσαι τῶν Μακεδόνων, ὁρῶντας ὀλίγῳ χρόνῳ πρὸς αὐτὸν ἠθροισμένους ἱππεῖς οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων καὶ τριακοσίων. ἐπεὶ δὲ Κρατερὸς καὶ Ἀντίπατρος τῶν Ἑλλήνων πρεσβεύσαντες διέβαινον εἰς Ἀσίαν, τὸν Περδίκκου καταλύσοντες δρχιν, καὶ προσπηγγέλλοντο μέλλοντες ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν, ὁ Περδίκκας αὐτὸς ὅπῃ Πτολεμαῖον στρατῶν ἀπέδειξε τὸν Εὐμένη τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν. καὶ περὶ τούτων ὅπῃ τὰς ἔπεμψεν, Ἀλκέτας μὲν καὶ Νεοπτόλεμον, Εὐμένει προστάττειν κελεύσας, Εὐμένη ὑ χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἐγνώκει. Ἀλκέτας μὲν οὖν ἀπικρὶς ἀπείπατο τὸν στρατείαν, ὡς τῶν ἐν αὐτῷ Μακεδόνων Ἀντιπάτρῳ μὲν ἀδικεῖν μάχεσθαι, Κρατερῷ δὲ καὶ δέχεσθαι δι' εὔνοιαν ἑτοίμων ὄντων. Νεοπτόλεμος ὑ βουλεύων μὲν ἐπὶ Εὐμένει προδοσίαν οὐκ ἔλαθε, καλούμενος ὑ οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ παρέτασσε τὸν δύναμιν. ἔνθα πρῶτον ὁ Εὐμένης ἀπέλαυσε τῆς ἑαυτοῦ προνοίας καὶ πρασκευῆς. ἡττώμενος γὰρ ἤδη κατὰ πεζὸν ἐρρέψατο τοῖς ἱππεῦσι τὸν Νεοπτόλεμον, καὶ τὸν ἀποσκευὸν ἔλαβεν αὐτοῦ, καὶ τῇ φάλαγγι διεσπαρμένῃ περὶ τὸν δίωξιν ἄθροος ἐπελάσας, ἠνάγκασε τὰ ὅπλα θέσθαι, καὶ λαβόντας ὅρκους αὐτῷ συστρατεύειν. ὁ μὲν οὖν Νεοπτόλεμος ὀλίγους τινὰς συναγαγὼν ἐκ τῆς τροπῆς, ἔφυγε πρὸς Κρατερὸν καὶ Ἀντίπατρον. παρ' ἐκείνων δὲ ἀπέσταλτο πρεσβεία πρὸς Εὐμένη, πρὸς καλοῦσα μεταθέσθαι πρὸς αὐτοὺς, καρπούμενον μὲν ἃς εἶχε σατραπείας, πρὸς λαβόντα δὲ στρατείαν καὶ χώραν παρ' αὐτῶν, Ἀντιπάτρῳ μὲν, αὐτ' ἐχθρὸς φίλον γενόμενον, Κρατερῷ δὲ μὴ γενόμενον ἐκ φίλου πολέμιον. ταῦτα ὁ Εὐμένης ἀκούσας, Ἀντιπάτρῳ μὲν οὐκ ἀνέφη παλαιὸς ὢν ἐχθρὸς, νῦν γενέσθαι φίλος, ὅτε αὐτὸν ὁρᾷ τοῖς φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρώμενον· Κρατερὸν ὑ Περδίκκα σφαλλάττειν ἕτοιμος εἶ), καὶ συναγαγεῖν ὅπῃ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις. ἄρχοντος ὑ πλεονεξίας, τῷ ἀδικουμένῳ βοηθήσειν, μέχρις ἂν ἐμπνέῃ, καὶ μᾶλλον ὁ σῶμα καὶ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν

B

C

D

E

F

προήσεσθαι. οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἀντίπατρον, πυθόμενοι ταῦτα, χρὴ χολὴν ἐβουλεύοντο περὶ τῶν ὅλων. ὁ Νεοπτόλεμος

ὁ μετὰ τὴν φυγὴν ἀφικόμενος πρὸς αὐτοὺς, τήν τε μάχην ἀπήγγελλεν καὶ παρεκάλει βοηθεῖν, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους, πάντως δὲ Κρατερόν. ποθεῖσθαι γὰρ φασὶν ἐκεῖνον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων· κἂν μόνον ἴδωσι τὴν καυσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φωνὴν ἀκούσωσι, μετὰ τῶν ὅπλων ἥξειν φερομένους. καὶ γὰρ ἦν ὄντως ἔνομα τοῦ Κρατεροῦ μέγα, καὶ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν τοῦτον ἐπόθησαν οἱ πολλοὶ, μνημονεύοντες ὅτι καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπ' αὐτῶν ἀνεδέξατο πολλάκις ἀπειθείας πολλάς· ἐπιφερομένου πρὸς τὴν Περσικὴν ζῆλον ἀναλαμβανόμενος, καὶ τοῖς πατρίοις ἀμιλλῶν, ἀφαιρούμενος καὶ ὄγκον ἤδη πρεσβευόμενος. τότε δὴ οὖν ὁ Κρατερὸς τὸν μὲν Ἀντίπατρον εἰς Κιλικίαν ἀπέστελλεν, αὐτὸς δὲ τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν πολὺ μέρος, ὅτι τὸν Εὐμένη μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου πρὸς ἦλθε· οἰόμενος οὐ προσδεχομένῳ, καὶ μετὰ πρόσφατον νίκην ἐν ἀταξίᾳ δὲ πρὸς πότοις ἔχοντι τὴν δυνάμιν ὅτι πεσεῖσθαι. ὃ μὲν οὖν προαισθόμενος τὴν ἔφοδον αὐτοῦ τὸν Εὐμένη, καὶ προδιασκευάσασθαι, νηφούσης αὐτῷ τῆς ἡγεμονίας, ἢ μὴ ἄκρας γε τὴν δεινότητος· ὃ δὲ, μὴ μόνον τοῖς πολεμίοις, ἃ μὴ καλῶς εἶχεν ἀγνοεῖν ἀφαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ στρατευομένοις ἀγνοοῦντας ὧν μαχοῦνται, προσενεγκεῖν τῷ Κρατερῷ, καὶ ἀπεκρύψατο τὸν ἀντιστράτηγον, ἴδιον δοκεῖ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος ἔργον γενέσθαι. διέδωκεν μὲν οὖν λόγον ὡς Νεοπτόλεμος αὖθις ὅτι οἴ, καὶ Πύγης, ἔχοντες ἱππεῖς καὶ Καππαδοκῶν καὶ Παφλαγόνων. νυκτὸς δὲ ἀναζεῦξαι βουλόμενος, εἶτα καταδαρθὼν, ὄψιν εἶδεν ἀλλόκοτον. ἐδόκει γὰρ ὁρᾶν Ἀλεξάνδρους δύο προσκυαζομένους ἀλλήλοις μάχεσθαι, μιᾶς ἑκάτερον ἡγούμενον φάλαγγος· εἶτα, τὸν μὲν τῇ Ἀθηνᾷ, τὸν δὲ τὴν Δήμητρα βοηθοῦσαν ἐλθεῖν. γενομένου δὲ ἀγῶνος ἰσχυροῦ, κρατηθῆναι τὸν μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς· τὸν δὲ νικῶντα, στάχυσι δρεπομένῳ τὴν Δήμητρα συμπλέκειν στέφανον. αὐτόθεν μὲν οὖν τὴν ὄψιν εἴκαζεν εἶναι πρὸς αὐτὸν, μαχομένου πρὸς τῆς ἔριδος καὶ τότε πολὺ καὶ καλὸν ἔχουσαν κατὰ κόλυκι στάχυν. ἅπασα γὰρ κατέσπαρτο, καὶ παρεῖχεν εἰρήνην πρέπουσαν ὄψιν, ἀμφιλαφῶς τὰ πεδίων κομώντων· μᾶλλον δὲ ἐπερρώσθη, πυθόμενος σύνθημα τοῖς πολεμίοις Ἀθηνᾶν καὶ Ἀλέξανδρον εἶναι. Δήμητρα δὲ καὶ αὐτὸς ἐδίδου σύνθημα καὶ Ἀλέξανδρον, ἀναδεῖσθαί τε πάντας κελεύων, καὶ καταστέφειν τὰ ὅπλα τῶν στάχυων λαμβάνοντας. ὁρμήσας δὲ πολλάκις ἐξαγρεύσας καὶ φήσας τοῖς πρὸς αὐτὸν ἡγεμόσιν καὶ στρατηγοῖς, πρὸς οὓς ἔμελλεν ὁ ἀγὼν ἔσεσθαι, καὶ μὴ μόνος ἐν αὐτῷ θέμενος ἀποκρύψαι καὶ κατασχεῖν ἀπόρρητον οὕτως ἀναγκαῖον, ὅμως ἐνέμεινε τοῖς λογισμοῖς, καὶ διεπίστευσε τῇ γνώμῃ τὸν κίνδυνον· αὐτέταξε δὲ Κρατερῷ Μακεδόνων μὲν οὐδένα, δύο δὲ ἱππαρχίας ξενικάς, ὧν Φαρνάβαζος ὁ Ἀρταβάζου καὶ Φοίνιξ ὁ Τενέδιος ἡγεῖτο, σφαχελισμὸς, ὀφθέντων τῶν πολεμίων, ἐλαυνεῖν κατὰ κόρος καὶ συμπλέκεσθαι, μὴ διδόντας ἀναστροφὴν, μηδὲ φωνὴν μηδὲ κήρυκα πεμπόμενον προσιέμενοι. ἐδεδίει γὰρ ἰσχυρῶς τοὺς Μακεδόνας, μὴ γνωρίσαντες τὸν Κρατερὸν, οἰχωνται μεταβαλόμενοι πρὸς ἐκεῖνον. αὐτὸς δὲ τοῖς ἐρρωμενεστάτοις ἱππεῖς τετακοσίοις εἰς ἄγημα συντάξας, καὶ παρελάσας ὅτι τὸ δεξιὸν, ἔμελλε τοῖς περὶ Νεοπτόλεμον ὅτι χειρεῖν. ὡς δὲ τὸν ἐν μέσῳ λόφον ὑπερβαλόντες ὤφθησαν, ὀξεῖαν καὶ μετ' ὁρμῆς σφοδροτέρας ποιούμενοι τὴν ἔφοδον, ἐκπλαγεὶς ὁ Κρατερὸς, καὶ πολλὰ λοιδορήσας τὸν Νεοπτόλεμον, ὡς ἐξηπατημένος ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων μεταβολῆς,

A quum ex fuga se contulisset ad illos, fecit eos de prælio commisso certiores, institit q; vt suppetias ferrent sibi, maximè ambo, Craterus certè. Illum enim desiderari dicebat à Macedonibus mirificè, cuius si causiam modò conspexissent & audiuissent vocem, cum armis illos ad eum concursuros. Nempe erat profectò nomen ingens Crateri, eiusque desiderio post Alexandri obitũ flagrabat vulgus militum, memores multas eum crebrò indignationes pro ipsis apud Alexandrum excepisse, quum ad fastum Persicum retineret sensim delabentem: moresque patrios, quos luxu & superci-
B lio conculcabat, vindicaret. Igitur in præsentia Antipatrum Craterus in Ciliciam misit. Ipse cum magna parte exercitus socio Neoptolemo mouit in Eumenem, nec expectantem ratus se, & sub recentem victoriam cum incondito exercitu & poculis implicato oppressurum. Quod autẽ aduentum eius Eumenes præsensit & se præparauit, vigilantiæ quidem duci, non eximiæ tamen solertiæ ascribas. Quòd verò non solùm cauerit ne hostes, qua re ipse laborabat, sentirent, verùm etiam vt milites suos ignaros quicum conferrent signa occupauerit immittere in Craterum, & ducem occultauerit aduersarium, ea singularis videtur ars
C fuisse imperatoris. Diuulgauit rumorem Neoptolemum iterum ingruere & Pigrem cum Cappadocum & Paphlagonum equitatu. Quum pararet de nocte mouere, mox prodigiosa sopore oppresso oblata visio est. Alexandros duos visus est videre ad prælium inter se cõmittendum instruẽtes aciem, ac singulas vtrunq; ducere phalanges: hinc vni Mineruam, alteri Cererem auxilio venire. Commisso acri certamine fusum eum à quo stabat Minerua, victori Cererẽ desectis spicis coronam contexere. Hoc visum protinus coniecit secundum esse sibi, qui pro optimo agro & id tem-
D poris præclaram habente in calice spicam dimicaret. Plenus enim totus sementis erat, & speciem præbebat pax splendidam magna comantibus vbertate campis. Iam magis erectus est, postquam accepit signũ pugnæ hostibus Mineruam & Alexandrũ esse. Itaq; signum ipse quoq; suis Cererem & Alexandrum dedit, præcepitq; omnibus vt corona caput & arma spicea redimirẽt. Quanuis autem conatum cœperat sæpe præfectis & ducibus suis, quicum decertandum esset, enunciare & aperire, neq; apud vnum se tegere & supprimere arcanũ tam necessarium, perstitit tamen in consi-
E lio suo, & menti suæ concredidit periculũ. Cratero ex aduerso neminem locauit Macedonum, sed duas externorũ equitum alas, quas Pharnabazus Artabazi filius & Tenedius Phœnix ducebat. His imperauit vt in hostes, simulatq; in conspectu forent, inueherent extemplo, manusq; consererent, nec darent iis receptũ, neu verba caduceatoremve missum admitterent. Timebat enim maiorem in modum, ne agnito Cratero Macedones ad eum transirent. Ipse equitibus trecentis fortissimis in agema centuriatis, prouectus in dexterum cornu erat Neoptolemum adoriturus. Vbi tumulo qui
F intermedius erat, superato conspecti sunt, impetumq; dederunt acriorem & concitatiorẽ, obstupefactus Craterus, multis conuitiis Neoptolemũ, quòd ab eo esset de Macedonũ defectione elusus,

lacerauit: adhortatusq; duces suos ad pugnã strenue capessendam infestus inuexit se in hostẽ. Fuit durus primus concursus, lãceisq; cito defractis, vbi res gladiis geri cœpit, non dehonestauit Craterus Alexandrum, verum multis confossis, sæpiusque auersis illis quos contra stabat, vulneratus demũ à Thrace ex latere inuecto defluxit ex quo. Iacentem quum alii incognitum essent prælati, vnus ex Eumenis ducibus Gorgias cognouit eum, desilienſque ex equo custodiam corpori grauiter iam affecti animamq; agentis adhibuit. Congreditur interea cũ Eumene Neoptolemus. Inueterato enim inter se odio & simultate inflammati duobus concursib. non percepit alter alterum. In tertio vbi inter se cognouerũt, protinus strictis gladiis cũ clamore admiserunt equos. Vt infesti equi triremium modo acriter concurrerunt, remissis habenis iniiciunt sibi mutuo manus, detrahũt cassides, & diuellunt ex humeris loricas. Dum ita se inuicẽ lacerant, equis simul subterfugientibus in terram delapsi & connexi prehendunt alter alterũ colluctanturq;. Inde Eumenes priori assurgenti Neoptolemo poplitem succidit, maturauitq; attollere se in pedes. Neoptolemus altero innixus genu, altero afflictus, strenue ex inferiore loco dimicabat, sed vulnera non inferebat lethalia: percussus autẽ secundum collum, concidit elanguitque. Quem dum Eumenes ex ira & vetere odio spoliat atque increpat dictis, gladio, quẽ adhuc tenebat, imprudentem subter loricam, qua attingit inguina, vulnerat. Ictus debiliter adactus terruit quã læsit magis Eumenem. Detractis exanimi spoliis grauiter cruciatus femorum & brachiorum traiectorum vulneribus, equo impositus tamẽ ad alterum cornu, ratus id adhuc stare in acie, aduolat. Cæde Crateri nuntiata aduectus ad eum, atq; vbi spirãtem & mentis compotem vidit, equo delapsus illacrymauit, dextramq; ei iniecit, atq; hinc Neoptolemum acerbe probris proscidit, hinc illius casum & necessitatem miseratus est suam, per quam cum amico & familiari commissus aut accipere hanc calamitatẽ aut inferre fuisset adactus. Huius pręliiEumenes diebus decem circiter à priori palmam tulit, ac gloriam ea conciliauit illi ingentem, quod partim sapientia, partim virtute eam peperisset: è diuerso grandem conflauit ei inuidiam iuxta & odiũ tam apud socios quam hostes: quod peregrinus & hospes Macedonum armis ac viribus virum inter eos primarium & clarissimum sustulisset. Quod si maturius allatus ad Perdiccam excessus esset Crateri, nullus inter eos principatum tulisset alius. Nunc diebus duodecim ante interempto per seditionem in Ægypto Perdicca, allata in castra est huius conflictus fama, atq; extemplo Eumenem infensi Macedones capitis damnauerunt. Dux contra eum Antigonus cum Antipatro deligitur. Quũ Eumenes in regia equitia, quæ ad Idam pascebant, incidisset, atq; ex his sumpsisset quod haberet opus, rationemq; procuratorib. scriptam misisset, dicitur risisse Antipater, ac dixisse mirari se cautionem Eumenis, qui expectet ipsis se de reb. regiis relaturum rationem, aut repetiturum ab ipsis. Circa Sardeis visum erat Eumeni

A ἐξκελευσάμενος ἀνδραγαθεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσιν, ἀντεξήλασε θυμούμενος ὁ δ' πρῶτος συρράξεως βαρείας, καὶ τῶν δοράτων ταχὺ συντριβέντων, τὸ δὲ ἀγώνος ἐν τοῖς ξίφεσιν ὄντος, οὐ καταισχύνας ὁ Κρατερὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν καταβαλών, πολλάκις δ' δεψάμενος τοὺς ἀντιπεταγμένους, τέλος δ' πληγεὶς ὑπὸ Θρᾳκὸς ἐκ πλαγίων προσελάσαντος, ἀπέρρυη τοῦ ἵππου. πεσόντα δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ἄλλοι παρήλασαν ἀγνοοῦντες· Γοργίας δ', τῶν Εὐμενοῦς στρατηγῶν, ἔγνω τε, καὶ καταβὰς προσέθηκεν φρουρὰν τῷ σώματι, κακῶς ἤδη θραυσμένου καὶ διεθανατοῦντος. ἐν

B πύτῳ δὲ καὶ Νεοπτόλεμος Εὐμένει συνήρχετο. μισοῦντες δ' ἀλλήλους πάλαι καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες, ἐν μὲν δυσὶν ἀναστροφαῖς οὐ κατεῖδον, ἐν δ' τῇ τείτῃ γνωρίσαντες αὐθὺς ἤλαυνον, ἀσασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια καὶ βοῶντες τῶν δ' ἵππων ἐξ ἐναντίας βίᾳ συμπεσόντων, ὥσπερ τειρῶν, τὰς ἡνίας ἀφέντες, ἀλλήλων ἀπελάβοντο ταῖς χερσίν, τά τε κράνη περιαιροῦντες, καὶ περιρρηγνύντες ἐκ τῶν ἐπωμίδων τοὺς θώρακας. πρὸς δὲ τὸν παραγμὸν ὑπεκδραμόντων ἅμα τῶν ἵππων, ἀπορρυέντες εἰς γῆν, καὶ περιπεσόντες ἀλλήλοις, ἐν λαβαῖς ἦσαν καὶ διεπάλαιον. εἶτα ὁ μὲν Εὐμένης τὸν Νεοπτο-

C λέμου προσεξανισταμένου τῷ ἰγνύᾳ ὑπέκοψεν, αὐτὸς εἰς ὀρθὸν φθάσας καταστῆναι· ὁ δ' Νεοπτόλεμος εἰς θάτερον ἐρεισάμενος γόνυ, θάτερον δ' πεπηρωμένος, ἠμύνετο μὲν δ' ρώσως κάτωθεν, οὐ θανασίμοις δ' πληγὰς ὑποφέρων. πληγεὶς δ' περὶ τὸν βάχηλον, ἔπεσεν καὶ παρείθη. τῶν δ' Εὐμένους δι' ὀργὴν καὶ μῖσος παλαιόν, τά τε ὅπλα περιαιροῦντος αὐτοῦ καὶ κακῶς λέγοντος, ἐπὶ τὸ ξίφος ἔχων, ἔλαθεν ὑπὸ τὸν θώρακα βρώσας, ἢ παρέψαυστε τῶν βουβῶνος ἀποβὰς ἢ δ' πληγὴ μᾶλλον ἐφόβησεν ἢ ἔβλαψε τὸν Εὐμένη, δι' ἀσθένειαν ἀμυδρὰν ἠλαττωμένη. σκυλεύσας δ' τὸν νεκρόν, εἶχε μὲν χαλεπῶς ὑπὸ

D θαυμαστῷ, μηδετέρου καὶ βραχίονας βεβλημένος, ὅμως δὲ ἀναβληθεὶς ἐπὶ τὸν ἵππον, ἐδίωκε πρὸς θάτερον κέρας ὡς ἐπὶ συνεστώτων τῶν πολεμίων. πυθόμενος δὲ τὸν Κρατερὸν τελευτῶν, καὶ προσελάσας, ὡς εἶδεν ἐμπνέοντα καὶ συνιέντα, καταβὰς ἀπεδάκρυσεν, καὶ τὸν δεξιὰν ἐνέβαλεν, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησε τὸν Νεοπτόλεμον, πολλὰ δὲ ἐκεῖνον μὲν ᾤκτισατο τῆς τύχης, αὐτὸν δὲ τῆς ἀνάγκης, δι' ὧν ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνήθει ταῦτα πεισόμενος ἢ δρᾶσων συνῳκέθη. ταύτῳ τῷ μάχῳ Εὐμένης ἡμέρας δέκα πρεσβεῖον τῇ μετὰ τὸν πρότερον οἴκησεν· καὶ δόξῃ μὲν ἦρθη μέγας ἀπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφίᾳ, τὰ δ' ἀνδρείᾳ κατειργασμένος· φθόνον δ' πολὺν ἔχων καὶ μῖσος ὁμαλῶς πρός τε τοῖς συμμάχοις καὶ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἔπηλυς ἀνὴρ καὶ ξένος, ὁπλοις καὶ

E χερσὶν τῶν Μακεδόνων τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ δοκιμώτατον ἀνῃρηκώς. ἀλλ' εἰ μὲν ἔφθη Περδίκκας πυθόμενος τὸν Κρατερὸν τελευτῶν, οὐκ ἂν ἄλλος ἐπρώτευσε Μακεδόνων· νυνὶ δ' ἀνῃρημένου Περδίκκου κατ' σάσιν ἐν Αἰγύπτῳ, δυσὶν ἡμέραις πρότερον ἦκεν ἔδοξε· ὁ περὶ τῆς μάχης λόγος εἰς ὃ στρατόπεδον· καὶ πρὸς ὀργὴν αὖθις οἱ Μακεδόνες θάνατον τῶν Εὐμένους κατέγνωσαν. ἀπεδείχθη δὲ τῶν πολέμου τῶν πρὸς αὐτὸν Ἀντίγονος μετ' Ἀντιπάτρου στρατηγός. ἐπεὶ δὲ Εὐμένης τοῖς βασιλικοῖς ἱππαρβίοις περὶ τὴν Ἴδην

F νεμομένοις ἐπιτυχών, καὶ λαβὼν ἵππους ὅσων ἔχρῃζε, τοῖς ἐπιμελητοῖς τῶν γραφῶν ἔπεμψεν, λέγεται γελάσαι τὸν Ἀντίπατρον, καὶ εἰπεῖν ὅτι θαυμάζει τὸν Εὐμένη τῆς προνοίας, ἐλπίζοντα λόγον αὐτοῖς ἀποδώσειν τῶν βασιλικῶν, ἢ λήψεσθαι παρ' αὐτῶν. περὶ δὲ τὰς Σάρδεις ἐβούλετο μὲν ἱππακοντῶν ὁ Εὐμένης

τοῖς Λυδοῖς ἀγωνίσασθαι πεδίοις, ἅμα καὶ τῇ Κλεοπάτρᾳ τὴν δυνάμιν ἐπιδεῖξαι φιλοτιμούμενος· αὐτῆς δ' ἐκείνης δεηθείσης (ἐφοβεῖτο γὰρ αἰτιαν λαβεῖν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον) ἐξήλασεν εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν, καὶ διεχείμαζεν ἐν Κελαιναῖς. ὅπου τῶν μὲν περὶ τὸν Ἀλκέτην καὶ Πολέμωνα καὶ Δόκιμον ὑπὲρ ἡγεμονίας ἀμφιλοτιμουμένων πρὸς αὐτὸν, Τοῦτο λῷον (ἔφη) ὀλεγόμενον, ἐλέχθη δ' οὐδεὶς λόγος. τοῖς δὲ στρατιώταις ὑποσχόμενος ἐν τρισὶν ἡμέραις τὸν μισθὸν ἀποδώσειν, ἐπέπρασκεν αὐτοῖς τὰς κατὰ τὴν χώραν ἐπαύλεις καὶ τεραπυργίας σωμάτων καὶ βοσκημάτων γεμούσας. ὁ δὲ στρατιάρχης ἡγεμὼν πάμπολυς ἦν ξενάγος, ὄργανα καὶ μηχανὰς λαβὼν, τῷ Εὐμένει παρέχοντος, ἐξεπολιόρκει, καὶ πρὸς τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν οἱ στρατιῶται διενέμοντο τῶν ἁλισκομένων ἕκαστον. ἐκ δὲ τούτου πάλιν ὁ Εὐμένης ἠγαπᾶτο, καί ποτε γραμμάτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ φανέντων, ἃ διέρριψαν οἱ τῶν πολεμίων ἡγεμόνες, ἑκατὸν τάλαντα καὶ τιμὰς διδόντες τῷ κτείναντι τὸν Εὐμένη, σφόδρα παρωξύνθησαν οἱ Μακεδόνες· καὶ δόγμα ποιοῦνται, χιλίους τῶν ἡγεμονικῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ δορυφορεῖν τάς ἐν), καὶ φυλάττειν ἐν περιόδῳ καὶ παννυχεμένοι. οἱ δ' ἐπείθοντο, καὶ τιμὰς ἠγάπων παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες ἃς οἱ φίλοι παρὰ τῶν βασιλέων. δίκαιον γὰρ Εὐμένει καυσίας ἀργυρᾶς καὶ χλαμύδας ἀναθέμειν, ἥπερ ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ Μακεδόσιν. ὁ μὲν οὖν εὐτυχεῖν καὶ τοῖς φύσει μικροῖς συνεπιχαρίζει τοῖς φρονήμασιν. ὥστε φαίνεσθαί τε μέγεθος περὶ αὐτοὺς καὶ ὄγκον, ἐκ περιωπῆς ὑπερεχόντων ἀποβλεπομένοις. ὁ δ' ἀληθῶς μεγαλόφρων καὶ βέβαιος, ἐν τοῖς σφάλμασι μᾶλλον καὶ ταῖς δυσημερίαις ἀναφέρων γίνεται καταδηλος· ὥσπερ Εὐμένης. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Ὀρκυνίοις τῆς Καππαδοκίας ἠπηθεὶς ὑπὸ Ἀντιγόνου διὰ προδοσίαν, καὶ διωκόμενος, οὐ παρῆκε τὸν προδότην ἐκ τῆς φυγῆς διαπεσεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ συλλαβὼν ἐκρέμασεν. φεύγων δ' τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσιν, μετέβαλε λαθών, καὶ παραλλάξας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον οὗ τὴν μάχην συνέβη γενέσθαι, κατεστρατοπέδευσεν συναγαγὼν τοὺς νεκροὺς, καὶ τῶν ἐν κύκλῳ κωμῶν τὰ θυρώματα καταρρίψας ἔκαυσεν, ἰδίᾳ μὲν ἡγεμόνας, ἰδίᾳ δ' τοῖς πολλοὺς· καὶ πολυανδρία χώσας ἀπῆλθεν. ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ὕστερον ἐπελθόντα, θαυμάζειν τὸ θάρσος αὐτοῦ καὶ τὴν εὐψυχίαν. ἔπειτα τὰς ἀποσκευὰς τοῦ Ἀντιγόνου πρὸς ἐπεσών, καὶ λαβεῖν ῥᾳδίως δυνάμενος πολλὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα, πολλὴν δ' θεραπείαν, καὶ πλοῦτον ἐκ πολέμων τοσούτων καὶ λεηλασιῶν ἠθροισμένον, ἔδεισε μὴ καταπληθέντες ὠφελείας καὶ λαφύρων οἱ σὺν αὐτῷ, βαρεῖς γένωνται πρὸς τὴν φυγὴν καὶ μαλακώτεροι τὰς πλάνας ὑπομένειν, καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ μάλιστα τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας εἶχεν, ὡς ἀποστρέψων τὸν Ἀντίγονον. ἐπεὶ δ' ἀνίκητος χαλεπὸν ἦν ἀποβέπειν Μακεδόνας, χρημάτων ἐν ἐφικτῷ παρόντων, ἐκέλευσεν θεραπεύσαντας αὐτοὺς, καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας, οὕτω βαδίζειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. αὐτὸς δ' πέμπει κρύφα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων Μένανδρον, ὡς κηδόμενος αὐτοῦ φίλου γεγενότος καὶ συνήθους, φράξασθαι παραινῶν, καὶ ἀναχωρῆσαι τὴν ταχίστην ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τὰ περιόντα πρὸς τὴν ἐγγὺς ὑπώρειαν, ἄφιππον οὖσαν καὶ κυκλώσεως οὐκ ἔχουσαν. τοῦ δὲ Μενάνδρου ταχὺ συμφρονήσαντος τὸν κίνδυνον καὶ ἀναστρεψαμένου, κατασκόπους ἔπεμπεν ὁ Εὐμένης φανερῶς, καὶ παρήν-

A in campis decertare Lydiis, quòd ab equitatu firmus esset, simul quòd etiam Cleopatræ vires suas ostentare gestiret. Verùm illius ipsius adductus precibus, verentis ne calumniæ sibi apud Antipatrum foret, superiorem Phrygiam petiuit, hybernauitq; Celænis. Vbi Alceta, Polemone, & Docimo cum eo ambigentibus de ducatu, Hoc illud, inquit, est quod dici solet, *Exitii nulla habetur ratio.* Militibus intra triduum soluere stipendium pollicitus, fecit iis villarũ illius regionis castellorumq; hominibus & pecore refertorum auctionem. Qui mercatus aliqua fuerat ordinum ductor vel mer-
B cenariorum militum præfectus, tormentis & machinis Eumene præbente acceptis expugnabat ea, prædamq; in debitum stipendium milites partiebantur. Hinc cepit Eumenes iterum esse charus. Quum aliquando reperti in castris fuissent libelli, quos duces hostium abiiciendos passim curauerant, centum talenta & honestum ordinem proponentes ei qui Eumenem interfecisset, exarsere grauiter Macedones, decreueruntq; vt ex præstantissimis mille essent assiduè corporis eius custodes, stationesq; & excubias vicissim agerent. Obtemperabant illi, lætiq; præmia accipiebant ab eo, quæ à regibus amici: siquidem ius Eumeni e-
C rat causias purpureas & chlamydes conferendi: quod habebatur apud Macedonas inter dona regia præcipuum. Porro secundus quidem fortunæ cursus eleuat vel natura pusillanimorum spiritus, vt magnificentiam & fastum circa se ex rebus despicientes excelsis repræsentent. at verè magnanimus & constans, quum titubauit & aspera premitur fortuna, excitans sese magis eluceſcit, vel vt Eumenes. Primùm enim in Orcyniis Cappadociæ ab Antigono per proditionem fusus, dum consectantur fugientem, non dedit facultatem proditori, vt ex fuga elaberetur ad hostes, sed arreptũ sus-
D pendit. Fugiens autem, contraria ac illi tenebant, qui eum insequebantur, via inscii illis conuertit iter, atque præteritis hostibus, vt ad locum venit vbi fuerat pugnatum, castra metatus mortuos coaceruatos circumiectorum vicorum diruptis foribus cremauit, seorsum duces, seorsum gregarios milites, excitatisque tumulis recepit se, vt Antigonus, qui pòst eò peruenit, stuperet audaciam atque immotum eius animum. Hinc incidens in Antigoni impedimenta, quum capere ex facili valeret multa libera capita & magnam vim seruitiorum opumq; ex tot collectorum bellis & popu-
E lationibus, veritus est ne repleti compendio & præda sui euaderent ad fugam ignaui molliores-que ad sustinendum errores ac tempus, in quo potissimùm spem collocauerat belli, vt aliò auersurus Antigonum. Sed quia prorsus operosum erat opibus illis sub manu positis retinere Macedonas, iussit vt corpora curarent & pabulum darent equis, inde hostes adorirentur. Mox in occulto ad Menandrum super hostium impedimenta positum mittit, quasi de eo pro veteri amicitia & consuetudine esset solicitus, vt muniret se monens, maturaretq; quamprimum ex locis equitabilibus
F & planis se ad proximi montis latus recipere inequitabile, vt cingi non posset. Vt periculum Menander aduertit, & vasis collectis itineri se accinxit, misit Eumenes propalàm speculatores,

militibusque, tanquam signa moturus in hostem, edixit vt arma caperent, & equos haberent frænatos. Vbi verò renuntiauerunt exploratores Menãdrum ad loca aspera refugisse, neq; posse opprimi, fingens id molliste ferre, abduxit copias. Fama est, quum hæc testaretur apud Antigonum Menãder, atq; Eumenem collaudarent Macedones, in partemq; humaniorem verterent, quod liberos suos in seruitutem redigere & constuprare vxores quũ posset, abstinuisset & prætermisisset, Atqui ille, dixisse Antigonum, non vestri causa, boni viri, abstinuit istis, verum ne tot sepedicis fugientem intricaret. Hinc vagabundus Eumenes & fugitans, magnam partem militum induxit vt facesserent: vel q; eorum gereret solicitudinem, vel quod trahere eos secũ nollet pauciores quam ad signa cõferenda, & plures quam ad tegendam fugã suam. Postquam in Nora arcem ad Lycaoniæ & Cappadociæ positam confinium cum quingentis equitib. & ducẽtis peditib., refugit, quotquot amici eius missionẽ postulauerũt, quod non ferrent asperitatem loci vel victus angustias, omnes cõplexus atq; omni comitate eos prosequutus, missos fecit. Vt verò admoto exercitu Antigonus, antequam obsidere Eumenõ cœpisset, euocauit eum ad colloquium, respondit multos Antigono amicos esse & secundum Antigonum duces, illis, quos ipse defenderet, post se reliquum esse neminem. Mitteret igitur, si colloqui secũ cuperet, obsides. Mãdante Antigono, ad se sicut superiorem vt veniret, *Neminem*, inquit, *quousque gladii compos ero, me censeo superiorem.* Vbi tamen fratris filium Antigonus Ptolemæum, vt postulauerat Eumenes, misit in arcem, descendit, ac complexi inter se consalutauere amice & familiariter, quippe magnus inter eos vsus & consuetudo intercesserat. Multa quum essent disputata, neq; mentionem Eumenes salutis suæ & veniæ vllam faceret, verũ satrapias quoque posceret sibi firmari & præmia reddi, obstupuerunt assistentes, admiratique sunt & laudauerunt animũ eius & fortitudinem, simul concursus frequentium Macedonum fiebat, videre qui esset, Eumenem cupientium. De nullo enim post Crateri fata tantus erat in exercitu sermo. Verum timens illi Antigonus, nequa vis ei inferretur, primum voce, nequis accederet, vetuit, & lapidibus incessit ingerentes se. Postremo brachiis Eumenẽ complexus, turbamq; satellitibus summouens ægre reduxit eum in tutum. Hinc Antigonus circumuallatis Noris, & statione relicta, inde mouit. Eumenes circumsedebatur & tenebat præsidium. Vbi frumentum quidem & aquæ copia & sal, verum quod esui esset, vel condimenti aliud nihil suppetebat, ex his tamen quę suppeditabant, victũ parauit sociis lætum, omnes vicissim ad mensam suam inuitans, conuiuiumq; lepidis sermonibus & comitate condiens. Erat vultu quoque hilari, non bellatorem, & in armis volutatum referens, sed eleganti facie & florida, totoque corpore concinnatus membris quasi à natura ad eximiam fabrefactis competentiam. Acris quidem non erat in dicẽdo, blandus tamen & alliciẽs, vt ex epistolis eius coniicias. Quia verò militibus eius per obsidionem præcipue erat loci angustia infesta,

καὶ παρήγγειλεν τοῖς στρατιώταις ὁπλίζεσθαι, καὶ τοὺς ἵππους ἐξαλινοῦν, ὡς παρασάξων τοῖς πολεμίοις. τῶν δὲ κατασκόπων ἀπαγγειλάντων ὅτι πανταχόθεν ὁ Μένανδρος δύσπορος εἴη, καταπεφευγὼς εἰς τόπους χαλεπούς, ἄχθεσθαι παρεποιούμενος ὁ Εὐμένης ἀπῆγε τὴν στρατιάν. λέγεται δὲ, τοῦ Μενάνδρου ταῦτα μαρτυρήσαντος πρὸς τὸν Ἀντίγονον, καὶ τῶν Μακεδόνων ἐπαινούντων τὸν Εὐμένη, καὶ φιλανθρωπότερον διατιθέντων, ὅτι καὶ παῖδας αὐτῶν ἀνδραποδίσασθαι καὶ γυναῖκας αἰσχύνας παρεῖν, ἐφείσατο καὶ παρῆκεν. Ἀλλ' ἐκεῖνο (φασὶ τὸν Ἀντίγονον) οὐχ ἡμῖν, ὦ μακάριοι, κηδόμενος παρῆκεν, ἀλλ' αὐτῷ φεύγοντι δεδιὼς προσθεῖναι πέδας τοσαύτας. ἐκ τούτου πλανώμενος ὁ Εὐμένης, καὶ ἀποφεύγων, ἔπεισε τοὺς πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν, εἴτε κηδόμενος αὐτῶν, εἴτε ἐφίσταθαι μὴ βουλόμενος ἐλάττονας μὲν τὸν μάχεσθαι, πλείονας δὲ τὸν λανθάνειν ὄντας. καταφυγὼν δὲ εἰς Νῶρα, χωρίον ἐν μεθορίῳ Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας μετὰ πεντακοσίων ἱππέων καὶ διακοσίων ὁπλιτῶν· κἀντεῦθεν αὖθις, ὅσοι τῶν φίλων ἐδεήθησαν ἀφεθῆναι, τὸν χωρίου τὴν χαλεπότητα, καὶ τῆς διαίτης τὴν ἀνάγκην οὐ φέροντες, πάντας ἀασπάσμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς ἀπέπεμψεν. ὡς δὲ ἐπελθὼν ὁ Ἀντίγονος εἰς λόγους αὐτὸν ἐκάλει περὶ τῆς πολιορκίας, ἀπεκείναζε πολλοὺς εἶναι τοῖς Ἀντιγόνου φίλοις, καὶ μετ' Ἀντίγονον ἡγεμόνας· ὧν δὲ αὐτὸς πολεμεῖ, μηδένα λείπεσθαι μετ' αὐτόν. ὁμήρους δὲ πέμπειν ἐκέλευεν, εἰ χρήζει διὰ λόγων αὐτῷ χρῆσθαι. τοῦ δὲ Ἀντιγόνου κελεύοντος ὡς κρείττονι λαλεῖν, Οὐδένα (εἶπεν) ἐμαυτοῦ κρείττονα νομίζω, μέχρις ἂν ὦ τοῦ ξίφους κύριος. ὅμως δὲ πέμψαντος τοῦ Ἀντιγόνου τὸν ἀδελφιδοῦν Πτολεμαῖον εἰς τὸ χωρίον, ὡς παρῃτήσατο ὁ Εὐμένης, κατέβη, καὶ περιβαλόντες ἀλλήλους ἠσπάσαντο φιλικῶς καὶ οἰκείως, ἅτε δὴ ἀλλήλοις κεχρημένοι πολλὰ, καὶ συνήθης γεγονότες. λόγων δὲ γενομένων πολλῶν, καὶ τοῦ Εὐμένους οὐχ ὑπὲρ ἀσφαλείας μεμνημένου καὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς σατραπείας ἀξιοῦντος αὐτῷ βεβαιοῦσθαι, καὶ τὰς δωρεὰς ἀποδίδοσθαι, θαῦμα τοῖς παροῦσι εἶχε, τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀλκὴν ἀγαμένοις. ἅμα δὲ πολλοὶ συνέτρεχον τῶν Μακεδόνων, ἰδεῖν ὅστις ἐστὶν τὸν Εὐμένη ποθοῦντες. οὐ γὰρ ἑτέρου λόγος ἦν τοσοῦτος ἐν τῷ στρατῷ μετὰ τὴν τοῦ Κρατεροῦ τελευτήν. δείσας δὲ ὁ Ἀντίγονος ὑπὲρ αὐτοῦ, μήτι πάθῃ βίαιον, πρῶτον μὲν ἀπηγόρευε μὴ προσιέναι βοῶν, καὶ τοῖς λίθοις ἔβαλλε τοὺς ὑπιόντας· τέλος δὲ, ταῖς χερσὶ τὸν Εὐμένη περιβαλών, καὶ τὸν ὄχλον ἀπερύκων τοῖς δορυφόροις, μόλις εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἀπεκατέστησεν. τοιοῦτοθεν ὁ μὲν περιτειχίσας τὰ Νῶρα, καὶ φρουρὰν καταλιπὼν, ἀνέζευξεν. Εὐμένης δὲ πολιορκούμενος, ἐγκρατὴς τοῦ χωρίου γέγονε, σῖτον καὶ ὕδωρ ἄφθονον καὶ ἅλας, καὶ ἄλλο μηδὲν ἔχοντος ἐδώδιμον, μηδὲ ἡδύσμα πρὸς τὸν σῖτον. ἐκ τῶν παρόντων ὅμως κατεσκεύαζε τοῖς στρατοῦσιν ἱλαρὸν τὴν διαγωγὴν, ἐν μέρει τε τραπεζῶν πολλάκις ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ τε ἅπεζαν, καὶ τὸ συνάθροισμα ὁμιλίᾳ χαίρειν ἔχοντα καὶ φιλοφρονούμενος ἐφηδυνόμενος. ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἡδὺς, οὐ πολεμικῷ καὶ πεπεμμένῳ δὶ ὅπλων ἐοικώς, ἀλλὰ γλαφυρὸς καὶ νεοπρεπὴς· καὶ πρὸς τὸ σῶμα διηρθρωμένος, ὡς ἐκ τέχνης ἀκριβῶς τοῖς μέλεσι θαυμαστὴν συμμετρίαν ἔχοντα. εἰπεῖν δὲ οὐ δεινὸς, ἀμύλος δὲ καὶ πιθανὸς, ὡς ἐκ τῶν ὑπεροχῶν συμβάλλειν ὑπῆν. ἐπεὶ δὲ τοῖς σὺν αὐτῷ πολιορκουμένοις ἡ γενναιοφροσύνη μάλιστα ἀπόρων ἔβλαπτεν,

ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ τόπῳ δυοῖν σταδίοιν ἔχοντι τὴν περίμετρον ἀναστρεφομένοις, τροφὴν δ' ἀγυμνάστοις μὴ αὐτοὺς λαμβάνοντας, ἄρχοντας δ' τοῖς ἵπποις προσφέροντας, οὐ μόνον τὸν ἄλλον αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπραξίας μαραινόμενον ἀπαλλάξαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς φυγὴν, εἰ δοκοῖ, πάσι καιρὸς, ἀμφοτέρως ἠσκημένοις χρήσασθαι, τοῖς μὲν ἀνθρώποις οἶκον, ὃς καὶ μέγιστος ἐν τῷ χωρίῳ, δεκατεσσάρων πηχῶν τὸ μῆκος, ἀπέδειξεν τετράπηχυν, καὶ μικρὸν ὑπερτείνοντ' κίνησιν κελεύων· τοῖς δ' ἵπποις ἕκαστον ῥυτῆρσι μεγάλοις, εἰς τὴν ὀροφὴν ἀναδεδεμένοις, ὑποζώσας ἐκ τῶν τετρῶν τὸν αὐχένα μερῶν ἐμετεώριζε, καὶ παρήγαγεν ἀφ' τετραχιλίας, ὥστε τοῖς μὲν ὀπισθίοις σκέλεσιν ὑπὲρ τῆς γῆς ἐρείδεσθαι, τοῖς δ' ἐμπροσθίοις ποσὶν ἀκροδάκτυλοις ὑπιψαύειν. οὕτω δὴ αἰωρημένοις οἱ ἱππόκομοι παρεστῶτες ἅμα ταῖς τε κραυγαῖς καὶ ταῖς μάστιξιν ἐπηρίζον, οἱ δ', πιμπλάμενοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς, τοῖς μὲν ὀπισθίοις ἐπήλλοντο καὶ διεσκίρτων σκέλεσιν, τοῖς δ' μετεώροις ἐφιέμενοι ψαύειν, καὶ κροτοῦντες τὸ ἔδαφος, κατετείνοντο πολὺ τὸ σῶμα, καὶ πολὺν ἱδρῶτα καὶ πνεύμονα· οὔτε πρὸς πάρος, οὔτε πρὸς ῥώμην γυμναζόμενοι κακῶς. τὰς δ' κεφαλὰς ἐκέβαλλον ἀνοῖς ἐπιστομίσι, ἵνα κατεργάζωνται θᾶττον καὶ πέπωσι βέλτιον. ἤδη δ' τῆς πολιορκίας χρόνον λαμβανούσης, Ἀντίγονος τε δυνηκέναι πιθανόμενος Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ τεταραχθῆναι τὰ πράγματα, Κασσάνδρου καὶ Πολυσπέρχοντος ἀμφισβητούντων, οὐδὲν ἔτι μικρὸν ἐλπίζων, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν ὅλην προσβαλόμενος ἡγεμονίαν, ἐβούλετο τὸν Εὐμένη φίλον ἔχειν καὶ συνεργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις. διὸ πέμψας Ἱερώνυμον, ἐπείσθη τῷ Εὐμένει, πρεσβείας ὅρκον, ὃν ὁ Εὐμένης διορθώσας, ἐπέτρεψεν ὑπικεῖναι τοῖς πολιορκοῦσιν αὐτὸν Μακεδόσιν, πότερος εἴη δικαιότερος. Ἀντίγονος μὲν δὴ ἀφοσιώσεως ἕνεκεν, ἐν ἀρχῇ τῶν βασιλέων ὑπομνησθείς, τὸν λοιπὸν ὅρκον εἰς ἑαυτὸν ὤρκιζεν· Εὐμένης δ' πρότερον μὲν ἐνέγραψε τοῖς ὅρκοις Ὀλυμπιάδα μετὰ τῶν βασιλέων· ἔπειτα ὤμνυεν οὐκ Ἀντίγονῳ μόνον δυνησόμενον, οὐδ' ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἔχειν καὶ φίλον, ἀλλὰ καὶ Ὀλυμπιάδι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. ὧν δικαιοτέρων φανέντων, οἱ Μακεδόνες τοῦτο ὁρκίσαντες τὸν Εὐμένη, τὴν πολιορκίαν ἔλυσαν, καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀπέστελλον ὅπως καὶ αὐτὸς ἀποδῷ τῷ Εὐμένει τὸν ὅρκον. ἐν τούτῳ δ' Εὐμένης ὅσους εἶχεν ἐν Νώρισι τῶν Καππαδοκῶν ὁμήρους ἀποδίδου, λαμβάνων ἵππους καὶ ὑποζύγια καὶ σκηνὰς πρὸς τῶν κομιζομένων, καὶ σωνῆλθον τῶν στρατιωτῶν ὅσοι διασπαρέντες ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπλανῶντο κατὰ τὴν χώραν· ὥστε πρὸς αὐτὸ ἱππεῖς ὀλίγῳ τῶν χιλίων ἀποδεόντας γενέσθαι. μθ' ὧν ἀξελάσας ἔφυγεν, ὀρθῶς φοβηθεὶς τὸν Ἀντίγονον. οὐ γὰρ μόνον ἐκεῖνον ἐκώλυσεν πολιορκεῖν αὖθις πρεσβευσάντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς Μακεδόσι πικρῶς ἀντέγραψεν, δεξαμένοις τὸν ὅρκον τὴν διόρθωσιν. φεύγοντι δ' Εὐμένει γράμματα κομίζεται παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὴν Ἀντιγόνου δεδοικότων αὔξησιν, Ὀλυμπιάδος μὲν, παρακαλούσης ἐλθόντα τὸν Ἀλεξάνδρου παιδίον παραλαβεῖν, καὶ βέφειν ὡς ὑπιβουλευόμενον· Πολυσπέρχοντος δὲ καὶ Φιλίππου τοῦ βασιλέως, κελευόντων Ἀντιγόνῳ πολεμεῖν, τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ δυνάμεως ἄρχοντα, καὶ τῶν ἐν Κουίνδοις χρημάτων πενταχόσια μὲν τάλαντα λαβεῖν, εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἐπανόρθωσιν, εἰς δ' τὸν πόλεμον ὁπόσοις βούλεται χρῆσθαι. περὶ δ' τούτων καὶ Ἀντιγένει καὶ Τευτάμῳ, τοῖς τῶν ἀργυρασπίδων ἡγουμένοις ἐγεγράφεισαν.

A exiguis in tectis & loco in ambitu duo stadia patēti versantibus, qui nulla subacti exercitatione cibum capiebant, pabulumq; obiiciebant equis otiosis, quo non solum languorem illis abstergeret otio marcescentibus, verum etiam, si ad fugam offerretur opportunitas, plane expeditis vteretur, tectum hominibus, q; in castello erat amplissimum, cubitos longum quatuordecim, attribuit ad ambulationem, præscribens gradum vt sensim intēderent. Equos singulos magnis loris ad fastigium tecti religatis succinctos ex partib. anterioribus euehebat, & leniter per trochleam sustollebat, vt
B posterioribus pedibus insisterent solo, anteriorū summis vngulis attingerent id. Ita suspensos assistentes equisones stimulabant clamoribus pariter & flagellis. Illi ardore & ira repleti, posterioribus subsiliebant & tripudiabant pedibus, sublimiorib. verò prioribus affectantes insistere, ac solum pulsantes, totum contendebant corpus sudoreq; manabant & suspiria mittebant. Ita non male vel ad agilitatem vel ad robur exercitabantur. Hordeum obiiciebat his elixum, vt & perficerent id citius & concoquerent melius. Dum trahitur obsidio, Antigonus allato nuntio decessisse in Macedonia Antipatrum, ac res conquassatas ibi esse Cassandri
C & Polyperchontis dissensionibus, nihil iam sperās mediocre, sed totum imperium animo complectens Macedonicū, intendebat Eumenem conciliare sibi & adiutorē habere ad res gerendas. Qua de causa misit Hieronymum cum eo pacificatum sub certo iuramento, q; corruptum Eumenes arbitrio permisit circumsidentium ipsum Macedonum, vtrum æquius foret. Antigonus defunctorie in capite regum facta mentione, reliquum iurisiurandi in verba sua cōceperat. Eumenes sacramento principem adscripsit Olympiada cum regibus: inde iurauit non Antigono tantum, neq; eun-
D dem quem illum, habiturum se hostem & amicū, sed etiam quem Olympiada & reges. Quibus pro verioribus probatis, Macedones in id adacto Eumene, obsidionem soluerunt, miseruntq; ad Antigonum, vt ille quoque Eumeni id sacramentum diceret. Interea Eumenes quoscunque in Noris habuerat Cappadocum obsides, reddidit iis. A recipientibus accepit equos, iumenta, tentoria, conquisiuitque milites, qui effusi ex fuga per eam regionem palabantur. Ita equites contraxit paulo minus mille. cum quibus, haud ab re timēs ab Antigone, profugit. Quippe non tantum mandauit
E ille vt eum obsiderent & circumuallarent, verum etiam Macedonibus rescripsit amare, quod iurisiurandi admisissent correctionem. Fugienti Eumeni literæ redduntur ab illis qui in Macedonia Antigoni incrementum metuebant, Olympiade orante veniret, & paruum filium Alexandri susciperet educeretque insidiis petitum: Polyperchonte autem & Philippo rege imperantibus vt præesset exercitui qui in Cappadocia erat, ac bellum cum Antigono gereret, vtque ex pecunia quæ erat Quindis, quingenta talenta ad res suas reparandas, ad bellum verò, quanta pecunia vti li-
F beret, eam acciperet. De his Antigeni quoque & Teutamo Argyraspidum præfectis scripserant.

Qui acceptis literis, Eumenē verbis benigne, ex- A
ceperunt, sed inuidia atque æmulatione prodide-
runt se rumpi, dedignantes illi concedere. Inui-
diam Eumenes pecunia, quasi ea non indigeret,
non accepta leniuit. At peruicaciæ eorum & am-
bitioni, qui neq; imperare scirent, neq; vellent se-
qui, incussit superstitionem. Alexandrum sibi ait
per somnium oblatum fuisse, ac tabernaculum
monstrasse regaliter instructum, collocatumq; in
eo solium, inde fatum, si illuc conuenirent & res
tractarent, præsto fore se & secundaturum omnia
consilia cœptaq; auspiciis, suscepta suis. Facile hęc
persuasit Antigeni & Teutamo, qui nec adire illū B
sustinebant, & ille dedignabatur assistere aliorum
foribus videri. Ita posito regio tabernaculo & so-
lio, quod Alexandro nuncupauerunt, eo conue-
niebant de summis rerum cōsultantes. Postquam
in superiorem regionem progressis Peucestas, qui
amicus erat, cum aliis occurrit satrapis, ac cōiun-
xerunt copias suas, armatorum numero & appa-
ratus splendore confirmauerunt Macedonas. Ve-
rum quia licētia ipsi dissoluti & vita molles euase-
ra post Alexandri excessum, spiritusq; tyranni-
cos, & barbarica alitos arrogantia in vnum con-
tulerant, erant inter se mutuo superciliosi & dis- C
cordes, Macedonib. autem effuse adulando, in
cœnasq; ac sacrificia profundendo, reddiderunt
breui comessabundæ popinationis castra diuersō-
rium, atq; sicut in populari republ. turbam, quæ al-
licitur ad legendos duces blandimentis. Vt aduer-
tit Eumenes ipsos inter se despicere, se verò time-
re & captare tempus ad necandum, simulauit sibi
argento opus esse, atq; ab illis qui erant sibi infe-
stissimi sumpsit mutuo grandem pecuniam, quo
& crederent sibi & manus abstinerent, decredita
pecunia soliciti. Ita factū est vt corporis custodes
pes haberet alienas. Et quum alii ad salutem con-
tiquendam dent, securitatem comparauit sibi ac- D
cipiendo. At Macedones tantisper dum metus ab-
fuit, dantibus venditabant se, atq; illorum ianuas
celebrabant, eosq; stipabant imperare affectantes.
At vbi Antigonus magno cum exercitu prope eos
consedit, atq; res ipsa vocem emittens verum po-
stulauit ducem, Eumenem non modo turba mili-
taris respexit, sed & quisq; illorum in pace & luxu
magnorum manus dans præbuit se illi obiequen-
tem in eo quem cuique assignaret ordine. Et e-
nim Pasitigrim amnem aggressum transmittere
Antigonum cæteri qui in stationibus erant ne
senserunt quidem: solus excepit eum Eumenes, si- E
gnisque collatis multos occidit de militibus eius,
& flumen cadaueribus compleuit, cepit quatuor
millia. Præcipue ostenderunt Macedones, quum
esset valetudinis infirmitate correptus, ita se exi-
stimare, comessationes & tempestiua cōuiuia re-
liquos apparare splendide, imperare & belligera-
re vnum illum nosse. Quippe Peucestas, qui in
Perside illis magnificum epulum præbuerat, &
viritim diuiserat ouem ad sacra facienda, promi-
tebat sibi primatum. Mox motis in hostem signis,
Eumenes forte ex ancipiti morbo extra agmen
quiete in lectica ob vigilias ferebatur. Vbi aliquā- F
tulū sunt progressi, repente conspexerunt hostes,

ἐπεὶ δὲ λαβόντες ἐκεῖνοι τὰ γράμματα, τὸν μὲν λόγῳ φιλανθρώπως ἐδέξαντο τὸν Εὐμένη, φθόνῳ δὲ καὶ φιλονεικίας ἐφέροντο μεσοῖ, δευτερεύειν ἀπαξιοῦντες ἐκείνῳ, τὸν μὲν φθόνον ὁ Εὐμένης ἐθεράπευεν, τὸν τὰ χρήματα μὴ λαβεῖν, ὡς οὐδὲν δεόμενος, ταῖς δὲ φιλονεικίαις καὶ φιλαρχίαις αὐτῶν, μήτε ἡδεῖαν δυναμένων, μήτε ἔπεα βουλομένων, ἐπῆγε δεισιδαιμονίαν. ἔφη γὰρ Ἀλέξανδρον αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους φανεῖσαι, καὶ δεῖξαι ἵνα σκηνὴν κατεσκευασμένην βασιλικῶς, καὶ θρόνον ἐν αὐτῇ κείμενον· εἶτα εἰπεῖν, ὡς ἐν τούτῳ συνεδρεύοντιν αὐτοῖς καὶ χρηματίζοντιν αὐτὸς παρέσται, καὶ συνεφάψεται βουλῆς τε πάσης καὶ πράξεως, ἀρχόμενος ἀπ' αὐτῶν. ταῦτα ῥᾳδίως ἔπεισε τὸν Ἀντιγόνην καὶ τὸν Γεύταμον, οὔτε ἐκείνων βαδίζειν βουλομένων πρὸς αὐτὸν, οὔτε αὐτὸς ἀξιοῦν ὅπου θύραις ἑτέρων ὁρᾶσθαι. καθιδρύσαντες οὕτω σκηνὴν βασιλικὴν καὶ θρόνον, Ἀλεξάνδρῳ καταπεφημισμένον, ἐκεῖ συνεπορεύοντο βουλευόμενοι πρὸς τὴν μελέτην. ἐπεὶ δὲ προεῖδον αὐτοῖς εἰς τὴν ἀνακώχευσιν ὁ Γεύκεστας μετὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν ἀπήντησε, φίλος ὤν, καὶ συνεμίξαντο τὰς δυνάμεις, πλήθει μὲν ὅπλων καὶ λαμπρότητι τῶν σκευῶν ἐπέρρωσαν τοὺς Μακεδόνας, αὐτοὶ δὲ ἀναγωγοὶ ταῖς ἐξουσίαις, καὶ μαλακοὶ ταῖς διαίταις γεγονότες, μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον τελευτῶν καὶ φονήματα τυραννικὰ καὶ τεθραμμένα βαρβαρικῆς ἀλαζονείας ἐπὶ τοῦτο συνειλεγμένοι, πρὸς μὲν ἀλλήλους βαρεῖς ἦσαν καὶ δυσάρμοστοι, τοὺς δὲ Μακεδόνας κολακεύοντες ἐκκεχυμένως, καὶ καταχορηγοῦντες εἰς δεῖπνα καὶ θυσίας, ὀλίγου χρόνου τὸ στρατόπεδον ἀσωλίας πανηγυριζούσης κατεγώγιον ἐποίησαν, καὶ δημαγωγούμενον ὅπῃ αἱρέσοι στρατηγῶν ὄχλον, ὥσπερ ἐν ταῖς δημοκρατίαις. αἰσθόμενος δὲ Εὐμένης αὐτοὺς ἀλλήλων μὲν καταφρονοῦντας, αὐτὸν δὲ φοβουμένους καὶ τοὺς φυλάττοντας ἀνελεῖν, εἰ γένοιτο καιρὸς, ἐσκήψατο χρημάτων δεῖσθαι· καὶ συνεδανείσατο πάλαντα πολλὰ τοῦ τε μάλιστα μισούντων αὐτὸν, ἵνα καὶ πιστεύωσι, καὶ ἀπέχωνται τοῦ τῶν δανείων ἀγωνιῶντες. ὥστε συνέβη τὸν δηλότατον πλοῦτον αὐτῷ φύλακα τοῦ σώματος ἔχειν καὶ τῶν δηλούντων ὅπῃ σωτηρίᾳ διδόντων, μόνον ἐκ τοῦ λαβεῖν κτήσασθαι τὴν ἀσφάλειαν. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Μακεδόνες, ἀδείας μὲν ὄντες, ἐφιλοτίμοντο πρὸς τοὺς διδόντας, καὶ τὰς ἐκείνων θύρας ἐθεράπευον, δορυφορουμένων καὶ στρατηγούντων· ἐπεὶ δὲ Ἀντίγονος αὐτοῖς παρεστρατόπεδευσεν μετὰ πολλῆς δυνάμεως, καὶ τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα τὸν ἀληθινὸν ἐκάλει στρατηγὸν, οὐ μόνον οἱ στρατευόμενοι τῷ Εὐμένει προσῄεσαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ θυφῇ μεγάλων ἐκείνων ἕκαστος ἐνέδωκεν, καὶ παρέχειν ἑαυτὸν σιωπῇ τε δοτέον φυλάττοντα τάξιν. καὶ γάρ τοι πρὸς τὸν Γασιτίγριν ποταμὸν ὅπῃ χρήσαντα διαβαίνειν τὸν Ἀντίγονον, οἱ μὲν ἄλλοι τοῦ φυλάττοντες ἐδεήθοντο, μόνος δὲ Εὐμένης ἐπέστη, καὶ συνάψας μάχῃ, πολλοὺς μὲν κατέβαλεν, καὶ νεκρῶν ἐνέπλησε τὸ ῥεῦμα, ἔλαβε δὲ τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους. μάλιστα δὲ οἱ Μακεδόνες τοῦ τὴν συμβᾶσαν ἀῤῥωστίαν αὐτῷ καταφανῆ, ἐνόμιζον τοῖς μὲν ἄλλοις ἑστιᾶν λαμπρῶς καὶ πανηγυρίζειν, ἄρχειν δὲ καὶ πολεμεῖν δυνατὸν ἡγούμενοι μόνον ἐκεῖνον. ὁ μὲν γὰρ Γεύκεστας ἐν τῇ Περσικῇ λαμπρῶς αὐτοῖς ἑστιάσας, καὶ κατ' ἄνδρα διαδοὺς ἱερεῖον εἰς θυσίαν, ἤλπιζεν ἐν μέγιστος· ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας τῶν γραμμάτων ὅπῃ τοῖς πολεμίοις βαδίζοντων, ἐτύγχανεν ὁ Εὐμένης, ἐκ νόσου λυθεὶς ὅπῃ σφαλεῖς, ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀῤῥωστίας. μικρὸν δὲ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἄφνω λαφυροφόροι λῃσταὶ ἐμβαλόντες ἐξεφάνησαν οἱ πολέμοι,

καταβαίνοντες εἰς τὸ πεδίον. ὡς οὖν αἴ τε τῶν χρυσῶν ὅπλων αὐγαὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἐξέλαμψαν ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ ἀγήματος ἐν τάξει πορευομένων, καὶ τῶν θηρείων τοῖς πύργοις ἄνω καὶ τὰς πορφύρας εἶδον, (ὡς περὶ τῷ αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις) ἐπιστήσαντες οἱ πρῶτοι τὴν πορείαν, ἐβόων Εὐμένη καλοῦν αὐτοί· ὁ γὰρ οὐ προελθεῖν ἐκείνου μὴ στρατηγοῦντος. καὶ τὰ ὅπλα πρὸς τὴν γῆν ἐρείσαντες, ἀλλήλοις μένειν διεκελεύοντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἡσυχίαν ἔχειν, καὶ μὴ εἰς Εὐμένους μὴ μάχεσθαι μηδὲ κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους. ἀκούσας δὲ ὁ Εὐμένης, ἧκεν πρὸς αὐτοὺς δρόμῳ, τοὺς κομίζοντας ἐπιστρέψας, καὶ τὴν φορείας ἑκατέρωθεν αὐλαίας ἀνακαλύψας, προὔτεινε τὴν δεξιὰν γεγηθώς. οἱ δὲ ὡς εἶδον, αὐθὶς ἀσπασάμενοι, Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ, τάς τε ἀσπίδας ἀνέλαβον, καὶ ταῖς χαρείσαις ἐπιδουπήσαντες, ἠλάλαξαν, προκαλούμενοι τοὺς πολεμίους, ὡς τὸν ἡγεμόνος αὐτοῖς παρόντος. Ἀντίγονος δὲ, τῶν ἁλισκομένων ἀκούων τὸν Εὐμένη νοσεῖν, καὶ κομίζεσθαι, κακῶς φέρειν, οὐ μέγα ἔργον ἡγεῖτο συντέλεσαι τοὺς ἄλλους ἐκείνου νοσοῦντος. διὸ καὶ σπεύδων ἐπὶ τὴν μάχην προσῆλθε. ὡς δὲ τῶν πολεμίων εἰς τάξιν καθισταμένων παρελάσας κατεῖδε τὸ σῆμα καὶ τὴν φορείαν κόσμησιν, ἐκπλαγεὶς ἐπέσχε πλείω χρόνον· εἶτα ὤφθη τὸ φορεῖον ἀπὸ θατέρου κέρους ἐπὶ θάτερον φερόμενον. γελάσας οὖν ὁ Ἀντίγονος, ὡς φρονεῖν ἔφη, μέγα, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπών, „ Τοῦτο τοῖνυν τὸ φορεῖον (ὡς ἔοικε) τὸ ἀνιπῶν βαστάζομεν ἡμῖν, „ αὐθὶς ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὀπίσω, καὶ κατεστρατοπέδευεν. οἱ δὲ, μικρὸν ἀναπνεύσαντες, αὖθις ἐδημαγωγοῦντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἐνεφύοντες, φεδοὶ ὅλην εἰς τὰ χωρία κατενείμαντο Γαβιηνῶν· ὥστε τοὺς ἑκάτοις τῶν πρόσω ἀποσκηνοῦν, ὅμοιόν τι χιλίοις σταδίοις. Ταῦτα γνοὺς ὁ Ἀντίγονος, ὥρμησεν ἐξαίφνης ἐπ' αὐτοὺς ὑποστρέψας χαλεπὴν ὁδὸν καὶ ἄυδρον, σπουδῆς καὶ βαρείας, ἐλπίζων, εἰ διεσπαρμένοις ἐπιπέσοι πρὸς τὰ χωρία, μηδ' ἂν συνελθεῖν ἔτι τὸ πλῆθος ῥᾳδίως εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς στρατηγοῖς. ἐμβαλόντι δὲ εἰς γῆν ἀοίκητον αὐτῷ, πυρὰ πολλὰ καίειν· ἵν' οὖν μὴ λάθοιεν τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων οἱ τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ἀοίκητον ὄρη νεμόμενοι, θαυμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος, ἐπεμψαν ἀσφαίρας καὶ μήλοις ἀγγέλους πρὸς Γαβιήνην. οἱ δὲ ὡς ἤκουσαν, αὐτός τε πάντα πάσιν ἔκφρων ὑπὸ δέους ἦν μόνος, καὶ τοὺς ἄλλους ὁρῶν ὁμοίως ἔχοντας, ὥρμητο φεύγειν, αἰσχύνας τοὺς καθ' ὁδὸν ὄντας αὐτοῖς μάλιστα τῶν στρατιωτῶν. Εὐμένης δὲ τὴν χαρὰν ἀφῆρει καὶ τὸν φόβον, ὑποιμώξας ὅτι τοσῶν τῶν πολεμίων τὸ πάχος, ὥστε τρισὶν ὕστερον ἡμέραις ἢ προσδοκῶντα προσβαλεῖν. πειθόντων δὲ αὐτῶν, ἅμα μὴ ἀγγέλοις πρὸς ἐπέμπειν, τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων καὶ τοὺς ἄλλους ἀθροίζεσθαι κατὰ τάχος κελεύων· ἅμα δὲ αὐτὸς ἐξιππασάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, καὶ τόπον ὃν ἀπόπλου καταφανῆ τοῖς ὁδεύουσιν τὴν ἔρημον προβαλλόμενος. καὶ διαμετρήσας, ἐκέλευε πυρὰ πολλὰ καίειν ἐν διαστήμασιν, ὥσπερ οἱ στρατοπεδεύοντες. γινομένου δὲ τούτου, καὶ τῶν πυρῶν τοῖς περὶ Ἀντίγονον ἐκ τῆς ὀρεινῆς καταφαινόντων, ἄχος ἔχων καὶ δυσθυμία τὸν Ἀντίγονον, οἰόμενον ἠθημένους ἐκπαλαι τοὺς πολεμίους ἀπαντᾶν. ἵν' οὖν μὴ κατάκοπος καὶ πεπονημένος ἐκ πορείας ἀναγκάζηται μάχεσθαι πρὸς ἀθέφτους ἑτοίμους καὶ καλῶς κεχειρακότας,

A qui superatis quibusdam collibus in campum se demittebāt. Vt igitur aureorum fulgor armorum ex tumulis agmine incedente instructo aduersus solem micuit, editasq; beluarum turres & purpuras sunt contemplati, qui ornatus in prælium cuntibus solennis erat, resistentes antesignani vociferabātur, Eumenes vocaretur, gradum se nisi illius ductu non promoturos, defixisq; humi scutis cohortabantur inter se, ne inde se mouerent, & duces vt consisterent, neq; sine Eumene committerent pugnam, neu cum hostibus signa conferrent. Eo nuntiato Eumenes incitauit lecticarios, cur-
B renſq; ad eos venit, ac reiectis vtrinq; lecticæ aulæis, hilari excelsus vultu protendit dexteram. Quem vt videre, consalutauerunt ilico lingua Macedonica, simulq; clypeos sustulerunt, & sarissis concrepantes lætum tulerunt clamorem, prouocantes hostem tanquam præsentem habentes ducem. Antigonus autem ex captiuis audiens implicitum morbo Eumenem, & lectica gestari grauiter affectum, haud magni negotii duxit laborante illo alios obterere. quapropter maturauit acie dimicare. Vt verò hostium instructorum præuectus figuram & ordinem est contemplatus, diu attonitus substitit. Mox lectica conspecta, quæ alterno
C cornu ad alterum circumferebatur, cachinnatus suo more Antigonus, ait ad amicos, Hæc nimirū est lectica, quæ infesta nobis stat. Inde agmen ilico retro reduxit, ac castra metatus est. At hi, quū paulisper respirassent, ex integro impulsi factionibus sunt, & ducibus insultantes regionem Gabenorum ferme vniuersam hybernis occuparunt, vt postremorum tabernacula prope mille stadia essent à primis dirempta. Quo cognito mouit repente in illos Antigonus. Iter fecit via laboriosa & sitienti, compendiosa tamen & confragosa, speranſ, si superuenisset per hyberna disiectis, non facile iam contracturos copias duces. Ingresso re-
D gionem vastam venti procellosi cum ingenti geelu, qui fatigauerunt exercitum, iter interpellarūt. Itaq; ad necessarium remedium crebri ignes excitandi fuere. quod effecit, ne falleret hostes. Sed qui in spectantib. desertum montibus pascebant barbari, pyrarum mirati frequentiam, nuntios miserunt dromedis ad Peucestam. Hic nuntii metu prorsus obstupescens, quum haud secus reliquos videret affectos, fugæ consilium cepit, excitaturus milites præsertim qua iter facturi erant. Quibus tumultum Eumenes & timorem absterſit, osten-
E dens inhibiturum se hostium celeritatem, vt diebus tribus, quam expectarentur, tardius essent adfuturi. Sedatis his circummisit nuntios, imperans vt copiæ ex hybernis & cæteri propere conuenirent, simulque cum aliis ducibus excurrens, & locum facientibus iter per desertum ex edito conspicuum amplexus & dimensus, crebras pyras per interualla, vt in castris fieri solet, præcepit extrui. Quæ vbi administrata sunt, ignibus ex regione montosa Antigoni exercitui apparentibus, dolor Antigonum & mœror inuasit, qui iamdudum existimabat hostes explorato aduen-
F tu suo sibi occurrere. Ne igitur fatigatus & confectus ex itinere cum militibus cogeretur alacribus, qui commode hybernauerant, dimicare

via relicta compendiaria, per vicos duxit & oppida reficiens per otium exercitum. Postquam verò eum (vt fieri solet) collata castra habentib. hostibus, nemo fatigauit, & nuntiauerunt finitimi nullum visum exercitum, tantum crebris ignibus locum collucere, ab Eumene perspexit impositũ sibi. Quod grauiter ferens, progressus est: constituitq; signis collatis confligere. Interea maxima pars exercitus apud Eumenem coacta prudentiã eius est admirata, ac solius iussit imperium esse. Quare discruciati & inuidia affecti Argyraspidum præfecti, Antigenes & Teutamus, tetenderunt ei insidias, contractisq; plerisque satrapis ac ducibus, quando & qua ratione tollendus Eumenes esset deliberauerunt. Vbi omnibus visum illius opera abuti ad prælium, secundum id mox eum absumere, Eudamus elephantis prępositus & Phædimus clã detegũt Eumeni cõsilium, nulla illi quidem adducti beneuolentia vel officio, verum vt præuenirent, ne fraudarentur eo, quod huic crederant, argento. Quibus collaudatis, recepit se in tabernaculum suum, & ad amicos in conuentu se præfatus ferarum versari, testamentum condidit, literas conscidit, & corrupit, ne ipso defuncto ex arcanis his crearentur illis qui scripserant eàs pericula & calumniæ. His administratis consilium iniuit, victoriam vt hostibus permitteret, vel per Mediam & Armeniam fugam intenderet & inuaderet Cappadociam. Cæterum nihil præsentibus amicis definiuit. Sed quum multa animo in rebus aduersis tortuoso versasset, instruxit aciem, Græcosq; & barbaros acuit, à phalange & Argyraspidibus ipse excitabatur, non fore iactantibus vt hostes ipsos sustinerent. Quippe veteranorum Philippi & Alexandri prouectissimi ætate erant sicut bellorum inuicti athletæ: qui ad id tẽporis nusquam titubauerant, multi annos nati septuaginta, nemo sexaginta minor. Vnde in incursu acclamauerunt ad milites Antigoni, In parentes scelesti peccatis. Atque ardentes, impressione facta, phalangem profligauerunt totam: quod nemo substiterit, sed maxima pars fuerit concisa. Ea parte Antigonus fusus fugatusque est. Equitatu fuit superior, Peucestaque segniter & ignauiter certante, omnibus impedimentis est potitus: quum in discrimine præberet se vigilantem, atque à loco adiuuaretur. Siquidem vastus erat campus, non profundior, neque rigidus & durus, sed sabulosus & tenuis plenus arenæ vt in littore. Hoc tempore pugnæ à tam multorum equorum, tam multorum hominum calcatus cursibus puluerem instar calcis edidit, isque densauit aera, & prospectum turbauit. Vnde occupauit facile imprudentibus hostibus Antigonus sarcinas. Perpetrato prælio misit actutum legatos Teutamus ad impedimenta repetenda. Quum Antigonus & illa ostenderet se Argyraspidibus restituturum, & cætera habiturum eos benigne, si traderetur sibi Eumenes, consilium Argyraspides abominandum inierunt, viui eius hostibus dedẽdi. Ac primum nihil suspicantem ex propinquo asseruauerunt, partim amissa lamentantes impedimenta, alii hortantes vt tanquam victor bono animo esset, alii cæteros duces incusantes:

A πρὸς τὴν σωτηρίαν, ἦγε διὰ χωρίων καὶ πόλεων, καθ' ἡσυχίαν ἀναλαμβάνων τὸ στράτευμα. μηδενὸς δὲ ἐμποδὼν ὄντος, ὡς οὐδὲ εἴωθεν ἀντικαθημένων πολεμίων, τῶν δὲ πρὸς χώρων λεγόντων στράτευμα μηδὲν ὦφθαι, πυρῶν δὲ κεκαυμένων μεσὸν εἰς τὸν τόπον, ἠσθετο κατεστρατηγημένος ὑπὸ Εὐμένους, καὶ βαρέως φέρων προσῆλθε, ὡς φανερᾷ μάχῃ κριθησόμενος. ἐν τούτῳ δὲ τῆς δυνάμεως πρὸς τὸν Εὐμένη τὸ πλῆθον ἡθροισμένον ἐθαύμαζε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ, καὶ μόνον οὐκ ἔλυεν ἄρχειν. ἐφ' ᾧ λυπούμενοι καὶ φθονοῦντες οἱ τῶν ἀργυρασπίδων ἡγεμόνες, Ἀντιγένης καὶ Τεύταμος, ἐπεβούλευον αὐτῷ· καὶ τοὺς πλείους τῶν τε σατραπῶν καὶ τῶν στρατηγῶν συναγαγόντες, ἐβουλεύοντο πότε χρὴ καὶ πῶς τὸν Εὐμένη ἀφανίζειν. συνδόξαν δὲ πᾶσιν ἀποχρήσασθαι πρὸς τὴν μάχην αὐτῷ, μετὰ τὴν μάχην δὲ ἀνελεῖν, Εὔδαμος ὁ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμὼν καὶ Φαίδιμος ἐξαγγέλλουσι κρύφα τῷ Εὐμένει τὰ δεδογμένα, δι' οὐδεμίαν μὲν εὐνοιαν μὴ εὐδεμίαν ἢ χάριν, ἀλαβούμενοι δὲ μὴ τῶν χρημάτων ἀδεδανείκεσαν αὐτοὺς ἐρηθῶσιν. Εὐμένης δὲ τούτοις μὲν ἐπῄνεσεν, εἰς δὲ τὴν σκηνὴν ἀπελθὼν, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν ὡς ἐν πανηγύρει θηρίων ἀναστρέφοιτο, διαθήκας ἔγραψε· καὶ τὰ γράμματα τὰ κατέσχισεν καὶ διέφθειρεν, οὐ βουλόμενος αὐτὸ πελευτήσαντος, ἐκ τῶν ἀπορρήτων αἰτίας καὶ συκοφαντήματα τοῖς γράψασι γενέσθαι. ταῦτα διοικησάμενος, ἐβουλεύετο τὴν νίκην παρεῖναι τοῖς ἐναντίοις, ἢ φυγὼν διὰ Μηδίας καὶ Ἀρμενίας, ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν. τὸ δὲν δὲ κυρώσας τῶν φίλων παρόντων· ἀλλ' ὅτι πολλὰ τῇ γνώμῃ πολυτρόπῳ πρὸς τὰς τύχας οὔσῃ κινήσας αὐτὸν, ἐξέπληττε τὴν δυνάμιν, τοὺς μὲν Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους παρορμῶν, ἀπὸ δὲ τῆς φάλαγγος καὶ τῶν ἀργυρασπίδων αὐτὸς προκαλούμενος θαρρεῖν, ὡς οὐ δεξομένων τῶν πολεμίων. καὶ γὰρ ἦσαν οἱ πρεσβύτατοι τῶν περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὥσπερ ἀθληταὶ πολέμων ἀήττητοι καὶ ἀπταῖστοι εἰς ἐκεῖνο χρόνου· πολλοὶ μὲν ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονότες, νεώτερος δὲ οὐδεὶς ἑξηκονταετοῦς. διὸ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον βοῶντες ἐβόων, Ἐπὶ τοὺς πατέρας ἁμαρτάνετε, ὦ κακαὶ κεφαλαί. καὶ μετ' ὀργῆς ἐμπεσόντες ὅλῳ ὁμοῦ τῷ φάλαγγι συνέτριψαν, οὐδενὸς ὑποστάντος αὐτοὺς, τῶν δὲ πλείστων ἐν χερσὶ διαφθαρέντων. ταύτῃ μὲν οὖν ὁ Ἀντίγονος ἡττᾶτο κατὰ κράτος, τοῖς δὲ ἱππεῦσιν ἐπεκράτει. τὸ δὲ Πευκέστου, πανταχόθεν κυκλουμένου καὶ ἀγωνιζομένου, καὶ τῶν ἀποσκευῶν ἐλαβε πᾶσαν· αὐτῷ τε νήφοντι χρησάμενος πρὸς τὰ δεινὰ, καὶ τὸ τόπου συνεργοῦντος. ἀχανὲς γὰρ ἦν τὸ πεδίον, οὔτε βαθύτερον, οὔτε ἀπόκρημνον καὶ στερεὸν, ἀλλὰ ψαμμῶδες, καὶ μεστὸν ἀλμυρίδος αὐχμηρᾶς, ἢ τοσούτων μὲν ἵππων, τοσούτων δὲ ἀνθρώπων ξαινομένη δρόμοις ὑπὸ τῆς μάχης καὶ ἐν ὀξύνδην κόνιν, ὡς πρὶν ἄσβεστον, ἀπολευκαίνουσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰς ὄψεις διαβολοῦσαν. ἢ καὶ ῥᾴδιον λαθὼν ὁ Ἀντίγονος τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων ἐκράτησεν, παυσαμένης δὲ τῆς μάχης, εὐθὺς οἱ περὶ τὸν Τεύταμον ἐπρεσβεύοντο περὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἀντιγόνου δὲ καὶ ταύτην ἀνεδώσειν ὑπισχνουμένου τοῖς ἀργυρασπίσιν, καὶ τἄλλα χρήσεσθαι φιλανθρώπως, εἰ παραλάβοι τὸν Εὐμένη, βούλευμα δεινὸν οἱ ἀργυρασπίδες ἐβουλεύσαντο, ἐξιείσαι

B

C

D

E

F

ζῶντα τοῖς πολεμίοις τὸν ἄνδρα. καὶ πρῶτον μὲν ἀνυπόπτως προσεπέλαζον αὐτῷ, καὶ παρεφύλαττον, οἱ μὲν ἀποδυσάμενοι περὶ τῆς ἀποσκευῆς, οἱ δὲ, θαρρεῖν ὡς νενικηκότα κελεύοντες, οἱ δὲ, τῶν ἄλλων ἡγεμόνων κατηγορεῖν,

ἔπειτα προσπεσόντες ἐξήρπασαν τὸ ἐγχείριδιον αὐτοῦ, καὶ τῇ
ζώνῃ τὰς χεῖρας ἀπεστρέψαντες ἔδησαν. ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Ἀν-
τιγόνου Νικάνωρ ἐπέμφθη προσαναψόμενος αὐτὸν, ἐδεῖτο
λόγου τυχεῖν, ἀγόμενος διὰ τῶν Μακεδόνων, οὐκ εἰς δέησιν
ἢ παραίτησιν, ἀλλ' ὡς περὶ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων διαλε-
χθήσομενος. ἡσυχίας δὲ σιωπῆς, ἐν ὑψηλῷ τινι καταστὰς, καὶ
τὰς χεῖρας δεδεμένας προτείνας, Ποῖον (εἶπεν) ὦ κάκιστοι
Μακεδόνων ἔπταιον Ἀντίγονος ἐθελήσας ἀνέστησε καθ' ἡμῶν,
οἷς ὑμεῖς καθ' αὐτῶν ἀνίστατε, τὸν στρατηγὸν ἀιχμάλωτον ἐκ-
διδόντες; οὐκ ἄρα δεινὸν ἦν κρείττους ὑμᾶς, ἢ παρὰ τὰς ἀποσκευὰς,
λογεῖσθαι διὰ τὰς ἀποσκευὰς, ὡς ἐν τοῖς χρήμασιν, οὐκ
ἐν τοῖς ὅπλοις, τὸ κρατεῖν ὄντος. ἀλλὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα πέμ-
πετε λύσιν τῆς ἀποσκευῆς. ἐγὼ νῦν οὖν ἀήττητος ἄγομαι, νι-
κῶν τοὺς πολεμίους, ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀπολυόμενος. ὑμᾶς
ὁ, τε Διὸς στρατίου καὶ θεῶν ὁρκίων, ἐν ταὐτῷ με δι' αὐτῶν
κτείνατε. πάντως κἀκεῖ κτεινόμενος, ὑμέτερον ἔργον εἰμί.
μέμψεται δὲ οὐδὲν Ἀντίγονος· νεκροῦ γὰρ Εὐμένους δεῖται, καὶ
οὐ ζῶντος. εἰ δὲ φείσεσθε τῶν χειρῶν, ἀρκέσει τῶν ἐμῶν ἡ ἑτέρα λυ-
θεῖσα πρᾶξαι τὸ ἔργον. εἰ δὲ οὐ πιστεύετέ μοι ξίφος, ὑποῤ-
ρίψατε τοῖς θηρίοις δεδεμένον. καὶ ταῦτα πρᾶξαντας ὑ-
μᾶς ἀφίημι τῆς ἐπ' ἐμοὶ δίκης, ὡς ἀνδρας ὁσιωτάτους καὶ
δικαιοτάτους περὶ τὸν αὐτῶν στρατηγὸν ἡγουμένους. ταῦτα τὸν
Εὐμένους λέγοντος, ὁ μὲν ἄλλο πλῆθος ἄχθει κατεῖχετο, καὶ
κλαυθμὸς ἦν, οἱ δ' ἀργυράσπιδες ἀγανακτοῦντες, καὶ μὴ φλυα-
ρεῖν παρεσκεύαζον. οὐ γὰρ εἰ δεινὸν εἰ Χερρονησίτης ὀλεθρος
ἀιμώξεται, μυρίοις γυμνάσας πολέμοις Μακεδόνας, ἀλλ'
εἰ τῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου στρατιωτῶν οἱ κρείττοι τοσ-
αῦτα καμόντες ἐν γήρᾳ φέρονται τῶν ἐπάθλων, καὶ τοῦτο
παρ' ἑτέρων λαμβάνοιεν, οἷς γυναῖκες αὐτῶν ἤδη τρίτην
νύκτα τοῖς πολεμίοις συγκαθεύδοιεν. ἅμα δὲ ἦγον αὐτὸν ἐ-
πιταχύνοντες. Ἀντίγονος δὲ δείσας τὸν ὄχλον, (ἀπελείφθη
γὰρ οὐδεὶς ἐν τῷ στρατοπέδῳ) δέκα τοὺς κρατιστεύοντας ἐλέ-
φαντας ἐξέπεμψεν, καὶ λογχοφόροις συχνοῖς, Μήδοις καὶ
Παρθυαίοις, διακρουσομένοις τὸ πλῆθος. εἶτ' αὐτὸς μὴ ἰδεῖν
οὐχ ὑπέμεινε τὸν Εὐμένη διὰ τὴν προγεγενημένην φι-
λίαν καὶ συνήθειαν· πιστευομένων δὲ τῶν παραφυλάκων τὸ
σῶμα πῶς φυλάξοιεν, Οὕτως (εἶπεν) ὡς ἐλέφαντα ἢ ὡς
λέοντα. μετὰ μικρὸν δὲ συμπαθὴς γενόμενος, τῶν τε δεσμῶν
τοὺς βαρεῖς ἐκέλευσεν ἀφελεῖν, καὶ παῖδα παραδέξασθαι
τῶν συνήθων, ὅπως ἀλείφοιτο. καὶ τῶν φίλων ἐφῆκε τῷ
βουλομένῳ συνδιημερεύειν, καὶ κομίζειν τὰ ἐπιτήδεια.
βουλευόμενος δὲ περὶ αὐτοῦ πλείονας ἡμέρας, παρεσκήπτετο καὶ
λόγους καὶ ὑποσχέσεις, Νεάρχου τε τοῦ Κρητὸς καὶ Δημη-
τρίου τοῦ γνησίου φιλοτιμουμένων τὸν Εὐμένη σῶσαι, τῶν δ' ἄλ-
λων ὁμοῦ τι πολλῶν ἐνισταμένων καὶ κελευόντων ἀναιρεῖν.
λέγεται δὲ τὸν Εὐμένη, τοῦ φυλάττοντος αὐτὸν Ὀνομάρχου
πυθέσθαι, Τί δήποτε Ἀντίγονος ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον
λαβὼν ὑποχείριον, οὔτε ἀποκτίννυσι ταχέως, οὔτε εὐγενῶς
ἀφίησι; τοῦ δ' Ὀνομάρχου πρὸς ὕβριν εἰπόντος ὡς οὐ νῦν
ἀλλ' ὅτε τῆς μάχης ἔδει πρὸς θάνατον ἔχθρὸν εὐθαρσῶς, Καὶ
μὰ τὸν Δία (φάναι τὸν Εὐμένη) καὶ τότε εἶχον. ἐρῶ δὲ
τοὺς εἰς χεῖρας ἐλθόντας· ἀλλ' οὐδενὶ κρείττονι περιτυ-
χὼν οἶδα. καὶ τὸν Ὀνόμαρχον, Οὐχὶ νῦν ἐπεὶ νῦν, (φά-
ναι) τὸν κρείττονα εὕρηκας, τί οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐκείνου καιρόν; ὡς δὴ οὖν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμένη κτεῖνειν,

A mox impetu in illum facto eripuerunt ei ensem, & zona manus post tergum illigauerunt. Postquã Nicanor est ab Antigono ad eum accipiendum missus, petiit, vt per medios Macedonas ducerent se, copiamque darent eos alloquendi: non ad supplicandum vel deprecandum, sed quasi de commodis eorum esset dicturus. Facto silentio, stans loco edito & manus vinctas protendẽs, Quod (inquit) Macedonum teterrimi, optasset trophæum Antigonus de vobis erigere, vt vos de vobis ipsi excitauistis, ducem vestrum dedentes captiuum? Quid verò, annon turpe erat victoribus fateri sar-
B cinarum causa vos victos? quasi verò in pecunia non in armis posita victoria sit: nisi ducem vestrũ insuper redimendorum mercedem impedimentorum mitteretis? Ego igitur inuictus ducor, hostium victor, proditus à sociis. Vos verò per Iouẽ imperatorem & deos sacramenti arbitros me hic ipsi interficite. Omnino enim, quum illic interficiar, vestrum id erit factum. Nec quicquam queretur Antigonus, qui mortuum quærit non viuum Eumenem. Sin manibus parcitis vestris, vna manus soluta mea rem perpetrauerit. Quod si mihi gladium non creditis, obiicite vinctum beluis. Id vbi feceritis, ego vos, quasi viri sanctissimi & re-
C ctissimi in ducem vestrum fueritis, omni de me soluo vltione. Dũ ita fatur Eumenes cætera multitudo angore premebatur collacrymabaturq;. At Argyraspides vociferabantur, ducerẽt eum nec aures præberent nuganti: neq; esse indignũ, si Chersonesitis pestis, qui infinitis bellis attriuerat Macedonas, lugeat: sed si Philippi & Alexandri militum fortissimi tot exantlatis laboribus in senio defraudarentur præmiis, cibumque petituri ab aliis essent, quorum coniuges tertiam iam noctem cum hostibus concubuissent. Simul properantius eum rapuerunt. At Antigonus turbam metuens
D (nemo enim remanserat in castris) elephantos decem valentissimos castris educi iussit frequentesque lancearios Medos & Parthyæos ad summouendum multitudinem. Inde ob superiorem necessitudinem & familiaritatem non sustinuit vt in conspectum suum veniret Eumenes. Quum quærerent autem quibus traditus fuerat, quemadmodum eum custodirent, Ita, inquit, vt elephantum, vt leonem. Paulatim verò ad misericordiam flexus, catenas grauiores ei præcepit detrahi, & puerum ex familia eius ad eum admitti, vt vngeretur, permisitque amicis, qui vellent, vt
E eum adirent & ferrent necessaria. Dum de eo per plures dies consulit, admittebat orationes & sponsiones Nearchi Cretensis & filii Demetrii, qui conseruare studebant Eumenem: verum cæteri fere omnes intercedebant suadebantque de medio tollendum. Fertur Eumenes ex Onomarcho, qui custodiebat eum, rogasse quid tandem Antigonus, non inimicum & hostem, quem in potestate habeat, aut cito interficeret, aut generose dimitteret. Cui Onomarchus quum respondisset contumeliose, Non in præsentia, sed in prælio, debuisse ipsum ad mortem esse imper-
F territum: Etiam hercle, dixisse Eumenes, tunc fui. Percunctare illos qui mecum sunt congressi. Verum in neminem incidi me qui esset fortior. Cui Onomarchus, Ergo quandoquidem nunc reperisti fortiorem, quin tempora eius expectas? Vt igitur statuit Eumenem Antigonus tollere,

imperauit cibum ei detrahi: atq; ita duos vel tres dies inedia morti admouebatur. Quum essent autē repēte castra mouēda, missus intro quidā trucidauit eum. Corpus concessit amicis eius Antigonus, & cremare permisit, reliquiasque in vrnam conditas argenteam referre ad vxorem & liberos eius. Ad hunc modum sublato Eumene nemini alteri deus pœnas de illis qui eum prodiderant, ducibus & militibus, delegauit sumendam, sed ipse vt impios & immanes abominatus Antigonus Argyraspidas, tradidit eos Ibyrtio Arachosiæ procuratori omnibus modis atterendos conficiendosq;, nequis eorum in Macedoniam rediret, vel mare Græcum aspiceret.

A ἐκέλευσεν αὐτοῦ τοῖς ἐφεξῆς ἀφελεῖν. καὶ δύο μὲν ἡμέρας ἡ βεῖς ἄσιτος οὕτω προσήγετο πρὸς τὴν τελευτήν. ἀφιδίου δὲ ἀναζυγῆς γενομένης, εἰσπέμψαντες ἄνθρωπον, ἀποσφάττουσιν αὐτόν. Τὸ δὲ σῶμα τοῖς φίλοις παραδοὺς ὁ Ἀντίγονος, ἐπέτρεψεν καῦσαι, καὶ τὰ λείψανα συναθροίσας, εἰς ἀργυρᾶν ὑδρίαν κομίζειν ἀποδοθησόμενα τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παισίν. οὕτω δὴ ἀποθανόντος Εὐμένους, οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τιμωρίαν ἐποιήσατο τῶν προδόντων αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν ὁ δαιμόνιον. ἀλλ' αὐτὸς Ἀντίγονος, προσβαλλόμενος ὡς ἀσεβεῖς καὶ θηριώδεις, τοὺς ἀργυρασπίδας, παρέδωκεν Ἰβυρτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν πάντα τρόπον ἐκτρίψαι καὶ καταφθεῖραι κελεύσας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν εἰς Μακεδονίαν ἄπῃσι, μηδὲ ὄψεται τὸν Ἑλληνικὸν θάλατταν.

HAbes quæ de Eumene & Sertorio memoratu digna accepimus. In contentione autem cōmune hoc est ambobus, quod peregrini & alien genæ, & exules gentium variarum & fortium legionum magnorumque exercituum fuerint ductores. Proprium verò Sertorio, quod oblatum propter dignitatem suam ab omnibus sociis imperium susceperit: Eumeni, quod multis cum ipso de imperio contendentibus, acceperit ex rebus gestis primatum. Atque huic, quia erant ad imperandum inepti, vtilitatis gratia parerent: illum, qui ducem quærebāt iustum, sequerentur. Etenim alter Hispanos & Lusitanos Romanus, Chersonesites alter duxit Macedonas: quorum hi totum orbem domabāt, illi seruiebant iampridem Romanis. Iam Sertorius vt senator & qui exercitum ante duxerat, autoritatem obtinens, despectus, vt scriba, Eumenes euasit dux. Neque verò hæc modo debiliora ad imperium adminicula, verum etiam tricas ad incrementum habuit Eumenes maiores. Siquidem erant qui eum & propalam impugnarent, & insidiarentur in occulto: non sicut alterum palam nemo, occulte demum & pauci socii oppugnauere. Quocirca finis alteri periculorum in hostium positus oppressione erat, alteri in victoria periculum ab inuidis. Res bello gestæ æquæ & pares sunt. Cæteris moribus, bellorum & certaminum cupidus Eumenes, quietis & tranquillitatis Sertorius fuit sectator. Superior enim, viuere quum ei liceret secure atque honorifice, si subducere se voluisset de medio, non destitit cum principibus certare & periclitari. Sertorio negotia non quærēti pro salute sua aduersus illos qui agere ipsum nō finebant in otio bellum fuit. Quippe Eumene Antigonus, si omisisset de primatu certamina, & in secundo post se loco acquieuisset, libenter esset vsus: Sertorio Pompeius ne viuere quidem concessit quiete. Vnde incidit ille initio sua sponte in bellum: hic, quia oppugnabatur, inuitus in ducatum. Sit igitur belli ille cupidus, qui securitati primos honores anteponit: bellicosus, qui bello quærit securitatem. Iam mors oblata est huic nihil præsentienti, illi etiam expectanti cædem. quorum illud placidi est animi, (nempe amicis videbatur fidere) hoc imbecilli. nam dum adornat fugam, comprehensus est. Neque verò Sertorii vitam dehonestauit exitus, cui quæsitum est ab sociis, quod hostium inferre potuisset nullus:

ΤΑδπά ἐστιν ἃ περὶ Εὐμένους καὶ Σερτωρίου μνήμης ἄξια παρειλήφαμεν. ἐν δὲ τῇ συγκρίσει, κοινὸν μὲν ἀμφοτέροις ὑπάρχει ὁ ξένοις καὶ ἀλλοδαποῖς καὶ φυγάδας οὖσας, ἐθνῶν τε πολυδαπῶν καὶ στρατευμάτων μεγίστων τε καὶ μεγάλων δυνάμεων ἡγουμένοις προστελεῖν· ἴδιον δὲ, Σερτωρίῳ μὲν, ὃ παρὰ πάντων τῶν συμμάχων δεδομένον ἔχειν παρὰ ὃ ἀξίωμα τοῦ ἄρχειν· Εὐμένει δὲ ὃ πολλῶν παραφερομένων περὶ τῆς ἡγεμονίας πρὸς αὐτὸν, οὐ τῶν πράξεων λαμβάνειν ὃ πρωτεῖον. καὶ τοῦ μὲν ἄρχεσθαι βουλόμενοι, δικαίως εἴποντο, τοῦ δὲ ἄρχειν μὴ δυνάμενοις πρὸς ὃ συμφέρον ἐπήκουον. καὶ γὰρ ὁ μὲν, Ἰβήρων καὶ Λουσιτανῶν, Ῥωμαῖος, ὁ δὲ, Χερρονησίτης, Μακεδόνων ἦρχεν· ὧν οἱ μὲν ἅπαλαι Ῥωμαίοις ἐδούλευον, οἱ δὲ τότε πάντας ἀνθρώπους ἐδουλοῦτο. καὶ Σερτώριος μὲν ἀπὸ βουλῆς καὶ στρατηγίας θαυμαζόμενος, Εὐμένης δὲ παρὰ γραμματείας καταφρονούμενος, ἐφ' ἡγεμονίαν προῆλθεν. οὐ μόνον τοῖς νῦν ἐλάττοσι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀφορμαῖς, ἀλλὰ καὶ μείζοσι πρὸς τὴν αὔξησιν ἐχρήσατο κωλύμασιν Εὐμένης. καὶ γὰρ ἀνθρώποις τοῖς ἐναντιουμένοις, καὶ κρύφα τοῖς ἐπιβουλεύουσιν εἶχε πολλοὺς· οὐχ ὥσπερ τῷ ἑτέρῳ φανερῶς μὲν οὐδεὶς, λάθρα δὲ ὕστερον καὶ ἐλίγοι τῶν συμμάχων ἐπεμέρισαν. διὸ, ὃ μὲν ἐν πέρας τοῦ κινδυνεύειν, ὃ νικᾶν τοῖς πολεμίοις· τῷ δὲ, οὐκ τοῦ νικᾶν ὁ κίνδυνος ἀπὸ τῶν φθονούντων. τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν στρατείαν, ἐφάμιλλα καὶ παράλληλα, τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ, φιλοπόλεμος μὲν ὁ Εὐμένης καὶ φιλόνεικος, ἡσυχίας δὲ καὶ πραότητος οἰκεῖος ὁ Σερτώριος. ὁ μὲν γὰρ, ἀσφαλῶς καὶ μετ' ἀμφοῖν βιοῦν ἐξὸν, οὐκ ποδὼν ἠρόμενος, τοῖς πρώτοις μαχόμενος καὶ κινδυνευόντων διετέλεσεν· τῷ δὲ οὐδὲν δεομένῳ πραγμάτων, ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας, πρὸς οὐκ ἐάσας εἰρηνεύειν ἀγωνιῶν ὁ πόλεμος. Εὐμένει μὲν γὰρ Ἀντίγονος ἐκκαίπερ τῶν ὑπὲρ τοῦ πρωτεύειν ἀγώνων, ἡδέως ἂν ἐχρήσατο τῷ μετ' αὐτὸν ἀγαπῶντι τάξιν· Σερτωρίῳ δὲ οἱ περὶ Πομπήιον οὐδὲ ζῆν ἀπραγμόνως ἐπέτρεπον. διὸ ὁ μὲν ἑκὼν στασιάσαι πολεμεῖν οὐ δεχόμενος, ὁ δὲ, ἀκουσίως ἄρχειν, παρὰ τὸ πολεμεῖσθαι. Φιλοπόλεμος μὲν οὖν, ὁ τὴν ἀσφαλείας τῶν πλεονεξίαν προτιμῶν· πολεμικὸς δὲ, ὁ τῷ πολέμῳ κτώμενος τὴν ἀσφάλειαν. καὶ μὲν ἀποθανεῖν γε σπουδῇ τῷ μὲν, οὐ προσαιτούμενῳ· ὁ δὲ, καὶ προσδεχομένῳ τὸν τελευτῶν. ὁ μὲν, ἀπειρεκίας· (φίλοις γὰρ ἐδόκει πιστεύειν) ὁ δὲ, ἀσθενείας· βουλόμενος γὰρ φυγεῖν, συνελήφθη καὶ τὸν μὲν κατήγαγε τὸν βίον ὁ θάνατος, πάντων ὑπὸ τῶν συμμάχων ἢ τῶν πολεμίων αὐτὸν οὐδεὶς ἐποίησεν·

ἴδε, φεύγειν μὲν τὸ αἰχμαλωσίας μὴ δυνηθεὶς, ζῆν δὲ μετ' αἰχμαλωσίαν βουληθεὶς, οὔτε ἐφυλάξατο καλῶς τὸ τελευτᾶν, οὐδ' ὑπέμεινεν, ἀλλὰ προεσλιπαρῶν καὶ δεόμενος, τοῦ σώματος μόνου κρατεῖν δοκοῦντα τὸν πολέμιον, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κύριον ἐποίησεν.

A alter, qui captiuitatem nequiuit effugere, & viuere cupiuit post captiuitatem, neque rectè deuitauit neque tulit fata: verùm dum supplicat & deprecatur, ei qui in corpus modo ius habere videbatur, etiam animi sui arbitrium dedit hosti.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι

ΑΓΕΣΙΛΑΟΥ καὶ ΠΟΜΠΗΙΟΥ.

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ.

ΑΡχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου βασιλεύσας ἐπιφανῶς Λακεδαιμονίων, κατέλιπεν υἱὸν ἐκ γυναικὸς εὐδοκίμου Λαμπριδοῦς, Ἄγιν καὶ πολὺ νεώτερον ἐξ Εὐπολίας τῆς Μελισσοπίδα θυγατρὸς, Ἀγησίλαον. ἐπεὶ δὲ τῆς βασιλείας Ἄγιδι προσηκούσης κατὰ τὸν νόμον, ἰδιώτης ἐδόκει βιοτεύειν ὁ Ἀγησίλαος, ἤδη τὴν λεγομένην ἀγωγὴν ἐν Λακεδαίμονι, σκληρὰν μὲν οὖσαν τῇ διαίτῃ καὶ πολύπονον, παιδεύουσαν δὲ τοὺς νέους ἀρχεσθαι. διὸ καὶ φασιν ὑπὸ Σιμωνίδου τοῦ Σπαρτίου προσηγορευθῆναι δαμασίμβροτον, ὡς μάλιστα δὴ τῶν ἐθῶν τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηνίους καὶ χειροήθεις ποιοῦσαν, ὡς πρῴπους αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους. ταύτης ἀφίησιν ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης τοὺς ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένους παῖδας. Ἀγησιλάῳ δὲ καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἴδιον, ἑλεῖν ἐπὶ τὸ ἄρχειν μὴ ἀπαιδεύτου τοῦ ἄρχεσθαι. διὸ καὶ πολὺ τῶν βασιλέων εὐαρμοστότατον αὐτὸν τοῖς ὑπηκόοις παρέσχε, τῷ φύσει ἡγεμονικῷ καὶ βασιλικῷ προσκτησάμενος ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τὸ δημοτικὸν καὶ φιλάνθρωπον. ἐν δὲ ταῖς καλουμέναις ἀγέλαις τῶν συντρεφομένων παίδων Λυσάνδρου ἔχων ἐραστὴν, ἐκπλαγεὶς μάλιστα τῷ κοσμίῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ. φιλονεικότατος γὰρ ὢν καὶ θυμοειδέστατος ἐν τοῖς νέοις, καὶ πάντα προθύμως βουλόμενος, καὶ τὸ σφοδρὸν ἔχων καὶ ῥαδιουργὸν ἄμαχον καὶ δυσκοίμητον, ὑπεφέρετο πάλιν αὖ καὶ προσεποιεῖτο τοιοῦτος εἶναι, οἷος φόβῳ μηδὲν, αἰσχύνῃ δὲ πάντα ποιεῖν τὰ προσταττόμενα, καὶ τοῖς ψόγοις ἀλγυνόμενος μᾶλλον, ἢ τοῖς πόνοις βαρυνόμενος. τίνα τε τοῦ σκέλους πήρωσιν ἤνεγκε τοῦ σώματος ἀνθρώπου ἀπέκρυψε, καὶ τὸ ῥᾳδίως φέρειν καὶ ἱλαρῶς ἔτοιμος ἦν, παίζων καὶ σκώπτων πρὸς ἑαυτὸν, οὐ μικρὸν ἐπανόρθωμα τοῦ πάθους· ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοτιμίαν οὐδὲν ἧττον ἐποίει, πρὸς μηδὲν πόνον μηδὲ πρᾶξιν ἀπαγορεύοντος αὐτοῦ δι' ἀφιλοτιμίαν. τὴν δὲ μορφῆς εἰκόνα μὴ ὅλως ἔχοντα· αὐτὸς γὰρ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων ἀπεῖπε μήτε πλάσαι μήτε μιμήσασθαι τοῦ σώματος εἰκόνα. λέγεται δὲ μικρός τε γενέσθαι καὶ τὴν ὄψιν οὐκ εὐπρεπής· ἡ δὲ ἱλαρότης καὶ τὸ εὔθυμον ἐν ἀπόνοιᾳ χαρᾷ καὶ παιγνιώδες, ἀγοήτευτον δὲ καὶ θαυμαστὸν μηδέποτε, μήτε φωνῇ μήτε ὄψει, τῶν καλῶν καὶ ὡραίων ἐρασμιώτερον αὐτὸν ἄχρι γήρως παρέσχεν. ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορεῖ, τὸν Ἀρχίδαμον ἠζημίωσαν οἱ ἔφοροι, γήμαντα γυναῖκα μικρόν.

PLVTARCHI Vitæ comparatæ

AGESILAI & CN. POMPEII.

AGESILAVS.

ARCHIDAMVS Zeuxidami filius, qui magna gloria regnauit Lacedæmone, filium ex vxore probata fœmina Lampride Agim, & multo minorem ex Eupolia Melisippidæ reliquit Agesilaum. Quum regnum autem lege Agidi veniret, ac priuatam vitam Agesilaus putaretur acturus, disciplina institutus fuit illa viuendi, quæ Lacedæmone ἀγωγὴ vocatur, rigida quidem & ærumnosa, verùm erudiente ad parendum iuuentute. Vnde Spartam ferunt à Simonide Damasimbroton nominatam, quòd maximè per assuetudinẽ parentes legibus ciues mansuetosq; , sicut equos mox à prima ætate domitos, redderet. Hoc vinculo soluit lex pueros qui ad regnum educantur. Agesilao verò hoc suppeditauit singulare, quòd non rudis parendi accesserit ad imperandum. Quapropter præbuit se longè præ regibus omnibus communem popularibus suis, quòd cum principali & regia indole popularitatem & humanitatem ex institutione coniunxisset. In gregibus appellatis puerilium contuberniorum amatorem Lysandrum habuit, præcipuè ingenii eius modestiam stupentem. Quum enim obstinatissimus existeret in iuuenibus maximique animi, & vbique peteret principatum, æstuq; ac feruore præditus esset inexuperabili atque inuicto: facilitate tamen & placiditate is fuit, qui metu nihil, pudore imperata omnia faceret: plusque probris doleret, quàm grauaretur laboribus. Clauditatem eius tegebat corporis florentis decor, & quòd hanc facilè hilariterque ferret, primusque iocaretur & rideret semetipse, id haud mediocris erat illius vitii emendatio. imò verò id laudis cupiditatem eius magis declarabat, quòd nulli labori vel operi succumberet ob clauditatem. Formæ eius imago nõ extat. Noluit enim id, & moriens interdixit ne quis fingeret vel pingeret corporis sui effigiem. Dicitur autem pusillus fuisse & specie aspernanda. Cæterùm hilaritas eius & alacritas omnibus horis vrbanitasque aliena ab omni vel vocis vel vultus morositate & acerbitate amabiliorem eum ad senectutem vsq; præbuit omnibus formosis. Archidamo verò (vt Theophrastus autor est) mulctam dixerunt ephori, quòd paruam vxorem duxisset.

Non enim reges (dixerunt) ſed regulos nobis gignet. Porro Agide regnante, Alcibiades exul ex Sicilia venit Lacedæmonem. Necdum in vrbe diu hæſerat, quum ſtupri cum regis vxore Timæa ſit ſuſpectus, & filiolum ab ea editum negauit Agis agnoſcere ſe, ſed eſſe ait ex Alcibiade ſuſceptum. Neque id Timæam Duris ait admodum ægre tuliſſe, verum ſuſurrantem domi cum pediſſequis ſuis, Alcibiadem infantem, non Leotychidē nominauiſſe. Et verò ipſum quoque non libidine dixiſſe impulſum ſe conſuetudinem habuiſſe cum Timæa, ſed ambitione: vt apud Spartiatas obtineret ſtirps ſua regnum. Quare Agidis timore ſubduxit ſe Alcibiades Lacedæmone. Puer autem reliquo tempore ſuſpectus Agidi fuit, neq; iuſti filii apud eum habuit locum, donec ægrotum cum lacrymis precans induxit, coram multis vt appellaret ſe filium. At defuncto Agide, Lyſander, qui iam pugna nauali deuicerat Athenienſes, & plurimum Spartæ poterat, prouexitAgeſilaum ad regnum, cauſatus non ſpectare id ad adulterinum Leotychidem. Simul frequentes alii ciues Ageſilao virtutis cauſa, & quod in contubernio ſuo eductus inſtitutuſq; eſſet, ſtudebant & cum eo faciebant. Sed Diopithes erat Spartæ vir fatidicus, qui veteres ſortes tenebat, habebaturq; in rebus diuinis ſapiens & doctus. Hic nefas oſtendit eſſe, quēquam regnare Lacedæmone claudum, atque oraculum in iudicio hoc recitauit,

Tu, quanuis animo tumeas, ô Sparta, ſuperbo,
Te rectam pedibus prorſus circunſpice, claudum
Ne ledat regnum. longi te nanq; labores
Et ſubito cingent, Martiſq; agitaberis vndis.

Ad ea reſpondit Lyſander: ſi oraculum hoc magnopere Spartiatæ religioni haberent, vitandum iis Leotychidem. Neq; enim ſi is qui offendiſſet pedem regnaret, id deum laborare: verum ſi adulterinus & alienus foret ab Herculis gēte, hoc claudum regnum eſſe. Ageſilaus verò etiam Neptunū oſtendit illegitimorum natalium damnaſſe Leotychidem, quod terræmotu Agim thalamo exegiſſet: inde menſibus plus decem poſt natum Leotychidem. Ita & hiſce de cauſis rex renuntiatus Ageſilaus, ſimul hæreditatem quoq; creuit Agidis, reiecto, vt adulterino, Leotychide. Ille quum propinquos Agidis maternos honeſtos homines videret, ſed inopes, ad beneuolētiam & laudē pro inuidia & maleuolentia captandam, ſemiſſem his hæreditatis conceſſit. Vt autem Xenophon refert, quod patriæ obtemperando plurimum polleret, omnia vt ageret pro arbitrio, id hinc fuit: Ephororum & ſenum tunc ſumma in ea republ. erat autoritas, ex quibus ſuperiorum annuus tantum magiſtratus eſt, ſenes perpetuo eo honore fruuntur, inſtituti ad licentiam refrænandam regum vt in vita Lycurgi demonſtrauimus. Vnde contentionem ſemper cum iis & diſſenſionem iam inde antiquitus reges cum regno hæreditariam accipiebant. Ageſilaus verò alia inceſſit via, omiſſoque cum illis certamine & offenſione obſeruabat eos, omnem ab his actionem auſpicans. Si accerſeretur ocyus quam gradu properabat. Quoties in regio ſolio ſedebat & reſponſa dabat, ſuperuenientibus aſſurgebat ephoris.

Οὐδὲ βασιλεῖς (ἔφασαν) ἄμμιν, ἀλλὰ βασιλείδας φυ-
νάσῃ. βασιλεύοντος δ' Ἄγιδος, ἦκεν ἐκ Σικελίας Ἀλκι-
βιάδης φυγὰς εἰς Λακεδαίμονα· καὶ χρόνον οὔπω πολὺν ἐν
τῇ πόλει διέτριβεν, αἰτίαν ἔχων τῇ γυναικὶ τοῦ βασιλέως Τι-
μαίας συνεῖναι. καὶ τὸν γενηθέντα ἐξ αὐτῆς παιδίον οὐκ ἔφη γι-
νώσκειν ὁ Ἄγις, ἀλλ' ἐξ Ἀλκιβιάδου γεγονέναι· τοῦτο δ' οὐ
πάνυ δεινῶς τὸν Τιμαίαν ἐνεγκεῖν φασὶ Δοῦρις, ἀλλὰ
καὶ ψιθυρίζουσαν οἴκοι πρὸς τὰς εἰλωτίδας, Ἀλκιβιάδου τὸ
παιδίον, οὐ Λεωτυχίδου καλεῖν. καὶ μὴν οὐδὲ τὸν Ἀλκιβιά-
δην αὐτὸν οὐ πρὸς ὕβριν Τιμαίᾳ φαίνεται πλησιάζειν, ἀλλὰ
φιλοτιμούμενον βασιλεύεσθαι Σπαρτιάτας ὑπὸ τῶν ἐξ ἑα-
υτοῦ γεγενημένων. διὰ ταῦτα μὴν δὴ τὸν Λακεδαίμονος Ἀλκι-
βιάδης ὑπεξῆλθε, φοβηθεὶς τὸν Ἄγιν. ὁ δὲ παῖς τὸν μὲν ἄλ-
λον χρόνον ὑποπτος ἦν τῷ Ἄγιδι, καὶ γνησίου μὲν οὐκ εἶχε
παρ' αὐτῷ· νοσοῦντα δὲ προσπεσὼν καὶ δακρύων, ἔπεισεν αὐ-
τὸν ἀποφῆναι πολλῶν παρόντων. οὐ μὴν ἀλλὰ τελευτήσαντος
τοῦ Ἄγιδος, ὁ Λύσανδρος ἤδη καταστρατηγικὼς Ἀθη-
ναίους, καὶ μέγιστον ἐν Σπάρτῃ δυνάμενος, τὸν Ἀγησίλαον ὅτι
τὴν βασιλείαν προσῆκεν, ὡς οὐ προσήκουσαν ὄντι νόθῳ τοῦ
Λεωτυχίδου. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ
Ἀγησιλάου, καὶ ὅσον τεθράφθαι καὶ μετειληφέναι τὴν ἀγωγῆς,
ἐφιλοτιμοῦντο καὶ σωφρονέστερον αὐτῷ προθύμως. ἦν δὲ
Διοπείθης, ἀνὴρ χρησμολόγος, ἐν Σπάρτῃ μαντικῶν τε πα-
λαιῶν ὑπόπλεως, καὶ δοκῶν περὶ τὰ θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιτ-
τός. οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν ἡγεῖσθαι τὸν Λακεδαίμο-
νος βασιλέα· καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκῃ τοιοῦτον ἀνέγνωσκε,

Φράζεο δὴ Σπάρτη, καὶ περ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ σέλεν ἀρτίποδος βλάψῃ χωλὴ βασιλεία.
Δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε καταφθίσουσιν ἄελτοι,
Φθισόβροτον τ' ὀπὶ κῦμα κυλινδομένῳ πολέμοιο.

πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς εἰ πάνυ φοβοῖντο τὸν
χρησμὸν οἱ Σπαρτιάται, φυλακτέον αὐτοῖς εἴη τὸν Λεωτυ-
χίδου. οὐδὲ εἰ προσπαίσας τὶς τὸν πόδα βασιλεύοι, τῷ
θεῷ δυσφέρειν. ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ὢν μηδὲ Ἡρακλείδης, τοῦτο
τὸν χωλὸν εἶναι βασιλέα. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἔφη καὶ τὸν Ποσει-
δῶνα καταμαρτυρεῖν τοῦ Λεωτυχίδου τὴν νοθείαν, ἐκβάλλον-
τα σεισμῷ τοῦ θαλάμου τὸν Ἄγιν. ἀπ' ἐκείνου δὲ πλέον ἢ δέ-
κα μηνῶν διελθόντων γενέσθαι τὸν Λεωτυχίδου. οὕτω δὲ καὶ διὰ
ταῦτα βασιλεὺς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀγησίλαος, οὐδὲν εἶχε καὶ
τὰ χρήματα τοῦ Ἄγιδος, ὡς νόθον ἀπελάσας τὸν Λεωτυχί-
δου. ὁρῶν δὲ τοὺς ἀπὸ μητρὸς οἰκείους, ὀπιφκεῖς μὲν ὄντας, ἰσχυ-
ρῶς δὲ πενομένους, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὰ ἡμίσεα τῶν χρημάτων,
εὐνοιαν ἑαυτῷ καὶ δόξαν ἀντὶ φθόνου καὶ δυσμενείας ὀπὶ τῇ
κληρονομίαν καταστρεβλούμενος. ὡς δέ φησιν ὁ Ξενοφῶν, ὅτι
τῇ πατρίδι πειθόμενος, ἴσχυε πλέον, ὥστε ποιεῖν ὃ βούλοι-
το· τοῦτο ἐν τῷ ἐφόρων τότε καὶ τῶν γερόντων τὸ μέγιστον
ἐν τῇ πολιτείᾳ κράτος, ὧν οἱ μὲν ἐνιαυτὸν ἄρχουσι μόνον, οἱ
δὲ γέροντες διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν τιμήν, ὅπερ τῶν μὴ
πάνυ τοῖς βασιλεῦσιν ἐξεῖναι, συνταττόντες, ὡς ἐν τῷ περὶ
Λυκούργου γέγραπται διό καὶ πατρικήν τινα πρὸς αὐ-
τοὺς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διετέλουν οἱ βασιλεῖς φιλονει-
κείαν καὶ διαφορὰν παραλαμβάνοντες. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἐ-
πὶ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἦλθε· καὶ τὸ πολεμεῖν καὶ προσκρούειν
αὐτοῖς ἐάσας, ἐθεράπευε, πάσης μὲν ἀπ' ἐκείνων προσέξεως ἀρχόμενος· εἰ δὲ κληθείη, θᾶττον ἢ βάδιν ἐπει-
γόμενος. ὁσάκις δὲ τύχοι καθήμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ καὶ χρηματίζων, ὀπτοῦσι τοῖς ἐφόροις ὑπεξανίστατο.

τῶν δὲ εἰς τὴν γερουσίαν ἀεὶ καταλεγομένων ἑκάστῳ χλαῖναν ἔπεμπε καὶ βοῦν θυσιεῖν. ὃν ἐν τούτοις τιμᾶν δοκῶν καὶ μεγαλύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκείνων ἀρχῆς, ἐλάνθανεν αὔξων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, καὶ τῇ βασιλείᾳ προσπιθέμενος μέγεθος, οὐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας συγχωρούμενον. οὐδ' ὑπὸ τοῖς πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὁμιλίαις, ἐχθρὸς ὢν ἀμεμπτότερος ἢ φίλος. τοῖς μὲν γὰρ ἐχθροῖς ἀδίκως οὐκ ἔβλαπτε, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ μὴ δίκαια συνέπραττε· καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἠμύνετο μὴ δικαίως κακουργοῦντας, τοὺς δὲ φίλους οὐκ ἐδυνάτο ψέγειν ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ βοηθεῖν ἠθέλετο καὶ συνεξαμαρτάνων αὐτοῖς. οὐδὲν γὰρ ὤετο τῶν φιλικῶν ὑπουργημάτων αἰσχρὸν εἶναι. πρὸς δὲ αὖ διαφορὰς καὶ πλαύσας πρῶτος συνεχώρει, καὶ δεηθεῖσι συμπαράπλων πρῶτος, ἐδημαγώγει καὶ προσήγετο πάντας. ὁρῶντες οὖν οἱ ἔφοροι ταῦτα καὶ φοβούμενοι τὴν δύναμιν, ἐζημίωσαν αὐτὸν, αἰτίαν ὑποτείποντες ὅτι τοὺς κοινοὺς πολίτας, ἰδίοις κλέπτει. καθάπερ γὰρ οἱ φυσικοὶ τὸν νεῖκος οἴονται καὶ τὴν ἔριν, εἰ τῶν ὅλων ἐξαιρεθείη, σῆραι μὲν αὐτὰ κράνια, παύσεσθαι δὲ πάντων τὴν γένεσιν καὶ κίνησιν ὑπὸ τὴν πρὸς ταῦτα πάντων ἁρμονίας· οὕτως ἔοικεν ὁ Λακωνικὸς νομοθέτης ὑπόκαυμα τῆς ἀρετῆς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ φιλότιμον καὶ φιλόνεικον, ἀεὶ λυπεῖν τοῖς ἀγαθοῖς διαφορὰν καὶ ἀμιλλᾶν εἰς πρὸς ἀλλήλους βουλόμενος· τὴν δὲ αὐθυπείκουσαν καὶ ἀνελέγκτῳ χάριν, ἀργὴν καὶ ἀνάγωνιστον οὖσαν, οὐκ ὀρθῶς ὁμόνοιαν λέγεσθαι. τοῦτο δὲ ἀμελεῖ σιωπῶν ἀκριβείας καὶ τὸν Ὅμηρον οἴονται τινές. οὐ γὰρ τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Ἀχιλλέως εἰς λοιδορίαν προαγόντων ἐκπάγλοις ἐπέεσιν· εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ὑπόμενεν εἶναι τὸν πρὸς ἀλλήλους ζῆλον, καὶ τὴν διαφορὰν τὴν ἐρίσαν. ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν οὕτως τις ἁπλῶς συγχωρήσειεν. αἱ γὰρ ὑποβολαὶ τῶν φιλονεικιῶν χαλεπαὶ τῇ πόλει, καὶ μεγάλοις κινδύνοις ἔχουσι. τοῦ δὲ Ἀγησιλάου τὴν βασιλείαν νεωστὶ παρειληφότος, ἀπήγγελλαν τινὲς ἐξ Ἀσίας ἥκοντες, ὡς ὁ Περσῶν βασιλεὺς τοῦ ναυπηγεῖν τὸ μεγάλῳ στόλῳ Λακεδαιμονίους ἐκβαλεῖν τὴν θαλάσσης. ὁ δὲ Λύσανδρος ἐπιθυμῶν αὖθις εἰς Ἀσίαν ἀποστελεῖν καὶ βοηθῆσαι τοῖς φίλοις, οὓς αὐτὸς μὲν ἀρχοντας καὶ κυρίους τῶν πόλεων ἀπέλιπε, κακῶς δὲ χρωμένους καὶ βιαίως τοῖς πράγμασιν, ἐξεπίπλον ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέθνησκον, ἀνέπεισε τὸν Ἀγησίλαον ἐπιθέσθαι τῇ στρατείᾳ, καὶ πολεμῆσαι, τῆς Ἑλλάδος ἀπωτάτω βαδίσαντα, καὶ φθάσαντα τὴν τοῦ βαρβάρου στρατιάν. ἅμα δὲ, τοῖς κατ' Ἀσίαν φίλοις ἐπέστελλε πέμπειν εἰς Λακεδαίμονα, καὶ στρατηγὸν Ἀγησίλαον αἰτεῖσθαι. παρελθὼν οὖν εἰς τὸ πλῆθος Ἀγησίλαος, ἀνεδέξατο τὸν πόλεμον, εἰ δοῖεν αὐτῷ πεντήκοντα μὲν ἡγεμόνας καὶ συμβούλους Σπαρτιάτας, νεοδαμώδεις δὲ λοχαγοὺς χιλίους, τὴν δὲ συμμαχικὴν εἰς ἑξακισχιλίους δυνάμιν. συμπαρόντος δὲ τοῦ Λυσάνδρου, πάντα προθύμως ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν Ἀγησίλαον ἐξέπεμπον αὐτὸς ἔχοντα τοὺς λ' Σπαρτιάτας· ὧν ὁ Λύσανδρος ἦν αὐτὸς πρῶτος, οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καὶ δύναμιν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀγησιλάου φιλίαν, ᾧ μεῖζον ἐδόκει τῆς βασιλείας διαπεπρᾶχθαι ἀγαθὸν, τὴν στρατηγίαν ἐκείνῳ. ἀθροιζομένης δὲ τῆς δυνάμεως εἰς Γεραιστὸν, αὐτὸς εἰς Αὐλίδα κατελθὼν μετὰ τῶν φίλων καὶ νυκτερεύσας, ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους εἰπεῖν τινα πρὸς αὐτὸν, Ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅτι μὲν οὐδεὶς τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ συμπάσης ἀπεδείθη στρατηγὸς,

A Vt quisque lectus in senatum fuit, semper ei læna & bouem donabat. Ex his, dum reuereri & extollere maiestatem videtur illorũ magistratus, clàm opes suas augebat, ac regno amplitudinẽ adiiciebat ex illorum erga se beneuolentia permissam. Cum reliquis ciuibus ita se gessit, vt inculpatior inimicus quàm amicus esset. Inimicos enim non lædebat iniustè, amicis erat præstò in rebus etiam iniquis. Atq; inimicis, siquid rectè gessissent, erubescebat honorem non habere: amicos corripere in peccatis non sustinebat. Imò verò gloriabatur, his quum succurreret & opitularetur in delinquẽ-
B do. Obsequiũ enim in amicos ducebat turpe nullum. Aduersariorum rursus vel offendentium primus vicem dolendo, &, si rogaretur, enixè fouendo, alliciebat & demerebatur omnes. Quod quum ephori notarent, timentes illius potentiam, mulctam ei irrogauerunt, adiecta causa, quòd cõmunes ciues redderet proprios suos. Siquidem vt opinantur physici, si contentionem & litem segreges ab vniuersitate, fore vt corpora cœlestia consistant, omnium item generatio & motio conquiescant propter mutuum mundi cum his concentũ: ita Laconicus legislator videtur virtutis facem
C reip. subiecisse, ambitionem & concertationem aliquod semper inter bonos certamen & pugnam machinans: illam verò mutuò conniuentem in non coarguendo gratiam, quæ iners sit & ignaua, parum rectè dici concordiam censens. Nempe vidisse id Homerum quoq; nonnulli arbitrantur: neq; enim facturum fuisse, vt Vlysse & Achille ad conuitia prouectis verborum asperitate lætũ finxisset Agamemnonem, nisi magnopere censuisset reipub. interesse mutuam principum æmulatiõnem & dissensionem. Hoc tamen non ita simpliciter probes, quippe sunt noxiæ contentiones ciuitatibus, si sunt immodicæ, grauiaq; pericula se-
D cum trahunt. Porro quum regnum Agesilaus modò inisset, attulerunt aliqui ex Asia regem Persarum Lacedæmonios parare magna classe mari expellere. Hic auens Lysander iterum in Asiam mitti & subuenire, quos ipse ciuitatum rectores & dominos reliquerat, amicis: qui, quòd improbè resp. & violenter administrarent, exigebantur necabanturq; à ciuibus: perpulit Agesilaum, eam expeditionem vt susciperet, transportatoq; exercitu & apparatu occupato barbari quamremotissimè à Græcia bellum gereret. Simul amicis scripsit in Asiam, missis Lacedæmonem legatis, ducem postularent Agesilaum. Progressus igitur in concionem
E Agesilaus, suscepit bellum, modò triginta sibi legatos & consiliarios Spartiatas adiungerent, delectorum libertinorum ex Ilotis manumissorũ duo millia, & sociorum manum ad sex millia. Sciuerunt omnia incumbente Lysandro promptè, atque Agesilaum confestim dimiserunt additis xxx Spartiatis: inter quos mox fuit Lysander primus, non ob suam autoritatẽ modò & opes, verùm etiã ob coniunctionem Agesilai, cui regno maius existimabatur decus confecisse illã prouinciã. Dum copiæ Gerastum cõueniunt, profectus Aulidẽ est
F cum amicis Agesilaus, atq; ibi pernoctantem visus est quidam in somnis compellare. Totius Græciæ rex Lacedæmoniorum, designatum ducem,

quam antehac Agamemnonem, & nunc post illum te, neminem haud dubie intelligis. Quando iam iisdem pręces, cum iisdem bellum facis, atq; iisdem ex locis pergis ad bellum, debes immolare deæ victimam, quam ille hic priusquam solueret, immolauit. Simul subiit cogitationē Agesilai virgo hostia, quam ex vatum responsis pater immolauit. Haud fuit consternatus tamen: sed postquā surrexit, exposuit amicis visum, ac deam se ostendit veneraturum hisce rebus quæ gratæ deæ forēt existimandæ, non imitaturum illius ruditatē ducis: ac ceruam corona redimitam imperat victimā cędere aruspici suo, nō illi qui de more erat à Bœotiis delegatus. Quo nuntiato Bœotarchæ excandescentes, per statores interdixerunt Agesilao ne contra Bœotiorum leges & morem sacra faceret. Illi cum hoc nuntiauere, tum coxas victimæ ex ara disiecere. Quod factum grauiter ferens, soluit Agesilaus, fuitq; Thebanis infensus, ac spe elanguit ominis causa velut in irritum casuris cœptis suis, neq; debitum exitum expeditione habitura. Vt Ephesum appulit, mox fastigium apud Lysandrum ingens potentiaq; odiosa, & grauis fuit, frequentantib. assidue ianuam eius cœtibus, omnibus illum assectantibus & colentibus quasi nomē apud Agesilaū imperii, & species ex lege esset, reuera omnia in arbitrio essent Lysandri, atq; ille omnia & posset & faceret. Nemo enim ex imperatorib. qui missi in Asiam fuerunt, potentior fuit illo vel terribilior, neq; maioribus beneficiis amicos alius affecit, vel magis afflixit inimicos. Quorum adhuc recentium recordantes homines, pręsertim verò simplicem & demissum in colloquiis Agesilaum popularemq; videntes, in illo verò eādem acrimoniam & asperitatem, & præcisa verba manere, submittebant prorsus ei se, atque vni auscultabant. Hinc primum cæteri stomachati sunt Spartiatæ, Lysandri se potius assectas quam consiliarios esse regis. Deinde & Agesilaus ipse, quanuis nullo esset liuore aspersus, nec honoribus angeretur aliorum, quod tamen perquam gloriæ cupidus foret, neq; ea cederet cuiquam, verebatur ne, siquid gestum præclare esset, Lysandro id propter nominis ipsius celsitudinem ascriberetur. Itaq; sic agit: Primum consiliis illius repugnabat: & quæcunq; vrgeret ille cœpta maxime, his omissis & repudiatis sequebatur alia. Deinde siqui cum precibus adirent se, quos præcipue nixos sentiebat Lysandro, eos dimittebat inanes. In iudiciis perinde, quos ille insectaretur his abeundum erat cum victoria: è diuerso, quibus aduertebatur studere, hi, præclare agebatur, nisi insuper mulctarentur. Hæc quum non fortuito fierent, sed ex cōposito, & ex æquo vbique, percepta Lysander causa, non celauit de ea amicos suos, verum demonstrauit sui causa ipsos haberi ludibrio, monuitque eos, irent & regem obseruarent atq; illos qui plus quam ipse possent. Quæ facere & dicere quum videretur ad conciliandam Agesilao inuidiam, quo magis ei insultaret, præfecit eum ille carnibus diuidendis, proiecitque multis audientibus hanc vocem, Eant nunc, & colant meum carnium diuisorem. Id Lysander molestè ferens, ait ad illum, Nosti sani Agesilae bene amicos premere.

ἢ πρότερον Ἀγαμέμνων, καὶ σὺ νῦν μετ' ἐκεῖνον, ἐννοεῖς δήπουθεν. ἐπεὶ γὰρ ἀὐτῶν ἀρχὰς ἐκείνῳ, τοῖς γ' αὐτοῖς πολεμεῖς, ἀπὸ γ' τῶν αὐτῶν τόπων ὁρμᾶς ἐπὶ τὸν πόλεμον, εἰκὸς ἐστι καὶ θύσαι τῇ θεῷ θυσίαν ἣν ἐκεῖνος ἐνταῦθα θύσας ἐξέπλευσεν. ἅμα δέ πως ἐπῆλθε τὸ Ἀγησίλαον ὁ τῆς κόρης σφαγιασμός, ἣν ὁ πατὴρ ἔσφαξε πεφοβημένος τοῖς μάντεσιν. οὐ μὴν γ' ἐπάρακτον αὐτὸν, ἀλλ' ἀναστὰς καὶ διηγησάμενος τοῖς φίλοις τὰ φανέντα, τὴν μὲν θεὸν ἔφη βουλήσεσθαι οἷς εἰκὸς ἐστι χαίρειν, θεὸν οὖσαν, οὐ μιμήσεσθαι γ' τὴν ἀμαθίαν τοῦ τότε στρατηγοῦ. καὶ καταστέψας ἔλαφον, ἐκέλευσεν ἀπαρξαμένῳ τὴν ἑαυτοῦ μάντιν, οὐχ ὡς τοῦ εἰωθότος τοῦτο ποιεῖν ὁ ἐπὶ τῶν Βοιωτῶν ταττόμενος. ἀκούσαντες οὖν οἱ βοιωτάρχαι πρὸς ὀργὴν κινηθέντες, ἔπεμψαν ἐπιστάτας, ἀπαγορεύοντες τῷ Ἀγησιλάῳ μὴ θύειν παρὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ πάτρια Βοιωτῶν. οἱ γὰρ καὶ ταῦτα ἀπήγγειλαν καὶ τὰ μηρία διέρρηψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. χαλεπῶς οὖν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος, ἀπέπλει τοῖς τε Θηβαίοις διωργισμένος, καὶ γενόμενος δυσέλπις περὶ τὸν οἰωνόν, ὡς ἀτελῆ αὐτοῦ τῶν πράξεων ἐλπιζομένων, καὶ τὴν στρατείας ἐπὶ ὃ παρεσκεύαστο οὐκ ἀφιξομένης. ἐπεὶ γὰρ ἦκεν εἰς Ἔφεσον, ἡ μὲν ἀξίωμα μέγα καὶ δύναμις ἣν ἐπαχθὴς καὶ βαρεῖα περὶ τὸν Λύσανδρον, ὄχλου φοιτῶντος περὶ τὰς θύρας ἑκάστοτε, καὶ πάντων πρὸς αὐτὸν ἀναθεωρούντων καὶ θεραπευόντων ἐκεῖνον, ὡς ὄνομα μὲν καὶ σχῆμα τῆς στρατηγίας τὸν Ἀγησίλαον ὄντα, δι' τὸν νόμον, ἔργῳ γε μὴν ἀπάντων καὶ δυνάμενον καὶ πράττοντα πάντα, τὸν Λύσανδρον. οὐδεὶς γὰρ δυνατώτερος οὐδὲ φοβερώτερος ἐκείνου τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀποσταλέντων ἐγένετο στρατηγῶν, οὐδὲ μείζονα τοῖς φίλοις αἴνῃ ἄλλος εὐηργέτησεν, οὐδὲ κακὰ τηλικαῦτα τοῖς ἐχθροῖς ἐποίησεν. ὧν ἔτι πρόσφατον ὄντων οἱ ἀνθρωποι μνημονεύοντες, ἄλλως γε, τὸν μὲν Ἀγησίλαον ἀφελῆ καὶ λιτὸν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ καὶ δημοτικὸν ὁρῶντες, ἐκείνῳ γε τῷ αὐτῷ ὁμοίως σφοδρότητα καὶ βαχύτητα καὶ βραχυλογίαν παρεῖδον, ὑπέπιπτον αὐτῷ πρὸς πάντα καὶ μόνῳ παρεῖκον. ἐν δὲ τούτῳ πρῶτον μὲν οἱ λοιποὶ Σπαρτιάται χαλεπῶς ἔφερον, ὑπηρέτας μᾶλλον Λυσάνδρου, ἢ σύμβουλοι βασιλέως ὄντες· ἔπειτα δὲ αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος, εἰ καὶ μὴ φθονερὸς ἦν, μηδὲ ἥδετο τοῖς ἐπαινουμένοις, ἀλλὰ φιλότιμος ὢν σφόδρα καὶ φιλόνεικος, ἐφοβεῖτο μὴ κἂν ἐνέγκωσί τι λαμπρὸν αἱ πράξεις, τοῦτο Λυσάνδρου γένηται, διὰ τὴν δόξαν. οὕτως οὖν ἐποίει· πρῶτον αὐτέκρουε τὰς συμβουλίας αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἃς ἐκεῖνος ἐσπουδάκει μάλιστα πράξεις, ἐὰν χαίρειν καὶ παραμελῶν, ἕτερα παρὰ ἐκείνων ἐπράττεν. ἔπειτα τῶν ἐντυγχανόντων καὶ δεομένων οὓς αἰσθοῖτο Λυσάνδρῳ μάλιστα πεποιθότας, ἀπράκτους ἀπέπεμπε. καὶ πρὸς τὰς κρίσεις ὁμοίως οἷς ἐκεῖνος ἐπηρεάζοι, τούτοις ἔδει πλέον ἔχοντας ἀπελθεῖν· καὶ τοὐναντίον οἷς φανερὸς ἦν ἐπιθυμούμενος ὠφελεῖν, χαλεπὸν ἦν μὴ καὶ ζημιωθῆναι. γινομένων δ' τούτων οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' οἷον ἐκ παρασκευῆς καὶ ὁμαλῶς, αἰσθόμενος τὴν αἰτίαν ὁ Λύσανδρος, οὐκ ἀπεκρύπτετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ἔλεγεν ὡς δι' αὐτὸν ἀτιμάζοιντο, καὶ παρεκάλει θεραπεύειν ἰόντας τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς μᾶλλον αὐτοῦ δυναμένους. ὡς οὖν ταῦτα πράττειν καὶ λέγειν ἐδόκει φθόνον ἐκείνῳ μηχανώμενος, ἐπὶ μᾶλλον αὐτοῦ καθάψασθαι βουλόμενος Ἀγησίλαος, ἀπέδειξε χρεωδαίτην, καὶ πρὸς εἶπεν (ὡς λέγεται) πολλῶν ἀκουόντων, Νῦν οὖν θεραπεύετωσαν οὗτοι ἀπιόντες τὸν ἐμὸν χρεωδαίτην. ἀχθόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος, λέγει πρὸς αὐτὸν, Ἤδεις ἄρα σαφῶς Ἀγησίλαε φίλους εὖ ποιῶν.

" Ἡ δεῖν (ἔφη) τοὺς ἐμοῦ μείζονα δυνάσθαι βουλομένους. καὶ ὁ A
" Λύσανδρος, Ἀλλ' ἴσως (ἔφη) ταῦτά σοι λέλεκται βέλτιον ἢ
" ἐμοὶ πεπράκται. δὸς δέ μοι τινὰ τάξιν καὶ χώραν ἔνθα μὴ
" λυπῶν ἔσομαί σοι ζηλότυπος. ἐκ τούτου πέμπεται μὲν ἐφ' Ἑλ-
λήσποντον, καὶ Μιθριδάτην, ἄνδρα Πέρσην ἀπὸ τῆς Φαρ-
νουζάζου χώρας, μετὰ χρημάτων συχνῶν καὶ δισχιλίων ἱπ-
πέων, ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον. οὐκ ἔλησε δὲ τῆς ὀργῆς,
ἀλλὰ βαρέως φέρων ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον, ἐβούλευεν ὅπως
τῷ δυεῖν οἴκων τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος, εἰς μέσον ἅπασιν
ἀπόδοιη Σπαρτιάταις· καὶ ἐδόκει μεγάλην B κίνησιν οὐκ ἄν ἀπεργάσα-
σθαι τῆς διαφορᾶς, εἰ μὴ πρότερον ἐτελεύτησεν, εἰς Βοιωτίαν στρατεύσας. οὕτως ὁ φιλότιμοι
φύσεις ἐν ταῖς πολιτείαις τὸ ἄγαν μὴ φυλάττουσαι, τοῦ ἀ-
γαθοῦ μείζονα κακὸν ἔχουσι. καὶ γὰρ εἰ Λύσανδρος φορτικὸς
ἦν, ὥς φασι, ὑπερβάλλων τῇ φιλοτιμίᾳ τὸν καιρόν, οὐκ ἠγνόει δήπουθεν Ἀγησίλαος ἑτέραν ἀμεμπτοτέραν ἐπιμορ-
θοῦν οὖσαν ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ φιλοτίμου πλημμελουντος.
ἀλλ' ἔοικε ταύτῃ πάθει μή τε ἐκεῖνος ἀρχικὸς ἐξουσίαν
γνῶναι, μήτε οὗτος ἄγνοιαν ἐνεχεῖν συνήθους. ἐπεὶ ὁ Τισα-
φέρνης ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον, ἐποιήσατο C
σπονδὰς, ὡς τὰς πόλεις αὐτῷ τὰς Ἑλληνικὰς ἀφήσοντος αὐ-
τονόμους βασιλέως, ἵστερον δὲ πειθεὶς ἔχειν δυνάμιν ἱκανήν,
ἐξιώνετο τὸν πόλεμον, ἄσμενος ὁ Ἀγησίλαος ἐδέξατο. προσ-
δοκία γὰρ ἦν μεγάλη τῆς στρατείας· καὶ δεινὸν ἡγεῖτο τοὺς μὲν σὺν
Ξενοφῶντι μυρίους ἥκειν ἐπὶ θάλατταν, ὁσάκις ἐβουλήθησαν
αὐτοί, τοσαυτάκις βασιλέα νενικηκότες· αὐτὸν δὲ Λακεδαι-
μονίων ἄρχοντος, ἡγουμένων γῆς καὶ θαλάττης μηδὲν ἔργον
ἄξιον μνήμης φανῆναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας. ὁ δὲ δυεῖν ἀμ-
μισόμενος ἀπάτῃ δίκην τοῦ Τισαφέρνους ἐπι πρᾶξιν ἐπέ-
δειξεν, ὡς ἐπὶ Καρίαν πορεύσων. ἐκεῖ δὲ τὸν βαρβάρου τῷ
δυνάμιν συνασθροίσαντος, ἄφνως εἰς Φρυγίαν ἐνέβαλε. καὶ
πόλεις μὲν εἷλε συχνάς, καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἐκυρίευσεν,
ὅπτι δικνύμενος τοῖς φίλοις ὅτι τὸ μὴ πιστεύειν, ἀδικεῖν, τοῦ
θεῶν ὄντι καταφρονεῖν· ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι, τοῖς πολε-
μίοις οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλὴ, καὶ τὸ μετ' ἡδονῆς
κερδαίνειν ἔνεστι. τοῖς δὲ ἱππεῦσιν ἐλαττωθεὶς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀ-
λόσων φανέντων, ἀναχωρήσας εἰς Ἔφεσον, ἱππικὴν συνῆγε,
τοῖς ἀπόροις προσιών, εἰ μὴ βούλονται στρατεύεσθαι, παρα-
δοῦναι ἕκαστον ἵππον ἀνθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἄνδρα. πολλοὶ δὲ ἦσαν οὗτοι,
καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησιλάῳ τοὺς μὲν πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς
ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ ψιλῶν ὁπλιτῶν. ἐμισοῦντο γὰρ οἱ μὴ βου-
λόμενοι στρατεύεσθαι τοῖς βουλομένοις στρατεύεσθαι· οἱ δὲ μὴ βου-
λόμενοι ἱππεύειν, τοῖς βουλομένοις ἱππεύειν. καὶ γὰρ τὸν Ἀγα-
μέμνονα ποιῆσαι καλῶς ὅτι θήλειαν ἵππον ἀγαθὴν λαβὼν,
κακὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον ἀπήλλαξε τῆς στρατείας. ἐπεὶ δὲ κε-
λεύσαντος αὐτοῦ τοὺς ἀγχαλώτους ἀποδύοντες ὅπι πρασκον
οἱ λαφυραγωγοὶ, καὶ τὰ μὲν ἐσθῆτος ἦσαν ὠνηταὶ πολλοὶ, τῶν
δὲ σωμάτων λευκῶν καὶ ἀπαλῶν πρὸς τὰ πάσι διὰ τὰς σκια- F
γραφίας γυμνουμένων καταγέλων, ὡς ἀχρήστων καὶ μηδενὸς
ἀξίων, ἐπιστὰς ὁ Ἀγησίλαος, Οὗτοι μὲν (εἶπεν) οἷς μάχεσθε·
" ταῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν μάχεσθε. κατεγέλα δὲ ὄντος αὖθις ἐμβαλεῖν
εἰς τὴν πολεμίαν, προεῖπεν εἰς Λυδίαν ἀπάξειν, οὐκέτι
φθονοῦμενος ἐκείνῳ τὸν Τισαφέρνην, ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτὸν
ἐξηπάτησε, διὰ τὴν ἔμπροσθεν ἀπάτην ἀπιστῶν τῷ Ἀ-
γησιλάῳ. καὶ νῦν οὖν αὐτὸν ἄψασθαι τῆς Καρίας νομίζων,

A Noui, inquit, eos, plus me qui volunt posse. Cui Lysander, Enimverò tu hoc, inquit, fortasse dixisti potius quàm ego feci. Assigna mihi ordinem & locum, vbi citra inuidiam operam meam tibi præstem. Inde in Hellespontum legatur, & Mithridatem Persen ex Pharnabazi prouincia cum magna pecuniæ vi & equitibus ducentis ad Agesilaum adduxit. Haud deposuit tamen simultatem, verùm offensus, iam de cætero deliberauit, quemadmodum duabus familiis regnum extorqueret, atque in medium poneret omnibus Spartiatis. Ac videtur magnum motum ex hac offensione excitaturus fuisse, nisi antè per expeditionē
B in Bœotiam motam expirasset. Ita ambitiosa ingenia in rebuspubl. modum egressa, plus habent mali quàm boni. Nam si fuit Lysander (vt fuit) importunus, quòd ambitiosior esset quàm pro tempore, non ignorabat vtiq; tamen rationem commodiorem aliam corrigendi esse Agesilaus clari viri & gloriæ auiditate peccantis. Cæterùm videtur eadem animi impotentia neq; imperatoris ille potestatem nouisse, neque hic inscitiam tulisse amici. At Tissaphernes in principio Agesilai timo-
C re fœdus icit, regem ei ciuitates Græcas immunes suis legibus permissurum. Post existimans satis se firmas copias habere, bellum parauit: quod Agesilaus accepit haud inuitus. Nam magna erat huius expectatio expeditionis, & turpe ducebat decem millia militum peruenisse duce Xenophonte ad mare, quum quoties ipsi voluissent, toties profligassent regem: suum verò ducentis Lacedæmonios, qui terra mariq; imperarent, factum extare apud Græcos memorabile nullum. Itaque confestim, quo Tissaphernis iusto dolo vlciscereturperiurium, simulauit mouere se velle in Ca-
D riam. Vbi quum barbarus copias contraxisset, vasis conclamatis, incursauit in Phrygiam. Ibi complures vrbes cepit, & ingentem prædam abegit: ostendens amicis fidem in fœdere fallere nihil aliud esse quàm deos contemnere: hostium verò circumuentionem non cum iustitia modò, sed & cum magna laude & iucundo coniunctam esse compendio. Quum esset autem ab equitatu inferior, & iecur esset sine capite inuentum, recepit se Ephesum, atque equitatum ibi conscripsit, edixitque pecuniosis, si militiam detrectarent, vt pro se quisque equum & vicarium
E darent. Multi id fecerunt. Ita factum breui vt Agesilaus pro vilibus peditibus frequentes haberet & fortes equites. Conduxerunt enim ii qui abhorrebant à castris cupidos belli, & qui nolebant equites esse, eos qui desiderabant. Quippe perhibendum dicebat ille Agamemnonem esse, qui pro bona equa homini imbelli & diuiti militiæ vacationem dedisset. Quum illius iussu captiui detractis vestibus sub corona venirent, vestium autem existerent complures emptores, corpora verò ex vmbratili vita candida, & prorsus mollia deriderent, vbi nudata fuerunt, vt inutilia & vilia, assistens Agesilaus, Hi sunt, inquit, quibuscum dimicatis, illa, pro quibus dimicatis. Postquam maturum fuit vt iterum in hosticum agrum irrumperet, prædixit in Lydiam se ducturum, non iam circumscribens Tissaphernem, sed ille semetipse Agesilao ob superiorem fallaciam non credens circumscripsit, Cariam tunc certè inuasurum ratus inequitabilem,

quòd

quod longè infirmior esset equitatu. Vbi, vt de-
nuntiauerat, venit in campos subiectos Sardibus
Agesilaus, coactus est Tissaphernes raptim eò
subvenire, atque equitatu incurrens multos qui
inconditè fines populabantur concîdit. At quum
voluisset secum Agesilaus nondum coniunctum
esse cum hostibus peditatum, copias autem ades-
se suas omnes, maturauit confligere, mistisque in-
ter equitatum cetratis, imperauit vt admitterent,
quantum possent, equos, & concurrerent cum
hostibus, ipse legiones propere induxit. Fugien-
tium barbarorum Græci tergis inhęrentes, castra
eorum cepere, multosque trucidauere. Hoc pręliũ
tanti momenti fuit, vt non modò liberè depopula-
rentur regis ditionem, verumetiam pœnas dan-
tem Tissaphernem spectarent, improbum homi-
nem & nationi Gręcę infestissimum. Siquidem
misit confestim in eum rex Tithraustem, qui eum
obtruncauit, & apud Agesilaum egit, vt pacto fœ-
dere remearet domum, misitque eam in rem le-
gatos, pecuniam qui ei offerrent. Verùm respon-
dit ille pacis penes ciuitatem suam arbitrium esse:
se verò malle milites ditare, quàm ipsum ditesce-
re, & haberi alioqui pręclarum apud Gręcos non
dona, sed manubias referre ab hostibus. Quo Ti-
thrausti tamen indulgeret, quòd Græcorum ho-
stem puniuisset Tissaphernem, in Phrygiam inde
signa mouit, viatico accepto ab eo triginta talen-
torum. In itinere accepit à magistratibus vrbanis
scytalam, qua delatum insuper ei classis imperium
fuit. Hoc vnus omnium obtinuit Agesilaus, qui
quum citra controuersiam maximus esset, omni-
umque memoriæ suæ clarissimus, (vt etiam te-
status est Theopompus) voluit tamen ex virtute
potius quàm ex imperio gloriari. Atqui pecca-
re est in eo visus, quòd præfecerit classi Pisan-
drum, qui, quum seniores & prudentiores præ
manu forent, non ducens publicæ vtilitatis ra-
tionem, sed propinquitatem honorans, atq; ven-
ditans se vxori, cuius erat Pisander frater, illi clas-
sis præfecturam permiserit. At motis in Pharna-
bazi prouinciam castris, non solùm in omnium
rerum affluentia egit, verùm ingentem etiam
pecuniam coegit: progressusque ad Paphlago-
niam vsque regem Paphlagonum in se circum-
egit Cotyn, qui amicitiam eius virtutis & fidei
ipsius causa appetijt. Spithridates autem, vt pri-
mùm à Pharnabazo desciuit ad Agesilaum, assi-
duus fuit profectionis & expeditionis eius comes.
Erat huic venustissimus filius, cuius pueri etiam-
tum Agesilaus amore flagrabrat, decora etiam
filia virgo nubilis; Hanc impulit Cotyn Agesi-
laus vt duceret: acceptisque ab eo equitibus mil-
le & cetratorum duobus millibus, retrò in Phry-
giam recessit. Vastauit prouinciam Pharnabazi.
qui eum non expectauit, neque vidit præsidijs,
sed trahens secum plerasque res suas preciosas &
charas, vitabundus cessit, castris modò huc mo-
dò illuc mutatis, quousque consectatus Pharna-
bazum Spithridates, adiuncto Erippida Spar-
tiate, exuit eum castris, ac præda est omni potitus.
Ibi acerbus interuersæ prædæ Erippidas scrutator,
barbaros eam cogens reddere, omniaque inspi-
ciens & excutiens, asperauit Spithridatem, vt ex-
templo cum Paphlagonibus Sardeis discederet.

A οὔσης δυσίππου, πολὺ τῷ ἱππικῷ λῃπόμενον· ἐπεὶ δ' (ὡς
προῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἧκεν εἰς τὸ πρὸς Σάρδεις πεδίον, ἀν-
αγκάζετο τῷ ἀπροσδόκητῳ ἐκεῖσε αὖ βοηθεῖν ὁ Τισαφέρνης, καὶ
τῇ ἵππῳ διεξελαύνων διέφθειρε πολλοὺς τῶν ἀτάκτως τὸ πε-
δίον πορθούντων. ἐννοήσας οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὅτι τοῖς πολε-
μίοις οὔπω πάρεστι τὸ πεζὸν, αὐτὸς τῆς δυνάμεως ὁδὲν ἄ-
πεστιν, ἔπεισε βραδυνεῖν· καὶ τοῖς μὲν ἱππεῦσιν ἀναμίξας
τὸ πελταστικὸν, ἐλαύνειν ἐκέλευσεν ὡς τάχιστα καὶ προσ-
βάλλειν τοῖς ἐναντίοις, αὐτὸς δὲ τὴν τάξιν τῆς ὁπλίτας ἐπῆγε·
θορυβηθέντες δὲ τῶν βαρβάρων, ἐπακολουθήσαντες οἱ
B Ἕλληνες ἔλαβον τὸ στρατόπεδον, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν. ἐκ τού-
της τῆς μάχης οὐ μόνον ἐπῆρχεν αὐτοῖς ἄγειν καὶ φέρειν ἀ-
δεῶς τοῦ βασιλέως χώραν, ἀλλὰ καὶ δίκην ὑπεδέξατο Τισα-
φέρνην διδόντα, μοχθηρὸν ἄνδρα καὶ τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων
ἐπαχθέστατον. ἔπεμψε γὰρ αὐθέως ὁ βασιλεὺς Τιθραύστην
ἐπ' αὐτὸν, ὃς ἐκείνου μὲν τοῦ κεφαλὴν ἐπέτεμε, τὸν δ' Ἀγησί-
λαον ἠξίου βραβευσάμενον ἀπιέναι οἴκαδε, καὶ χρήματα
διδοὺς αὐτῷ προσέπεμψεν. ὁ δὲ τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τοῦ πο-
λίτου εἶναι κυρίαν, αὐτὸς δὲ πλουτίζειν τοὺς στρατιώτας ἡδέω-
μᾶλλον ἢ πλουτεῖν αὐτός. καὶ δικαίως γε μὴ τοι νομίζειν Ἕλλη-
C νας καλὸν, οὐ δῶρα λαμβάνειν ἀλλὰ λάφυρα τῶν δὲ τῶν πο-
λεμίων. ὅμως δὲ τῷ Τιθραύστῃ χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὅτι
τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Ἑλλήνων ἐτετιμώρητο Τισαφέρνην, ἀπή-
γαγεν εἰς Φρυγίαν τὸ στράτευμα, λαβὼν ἐφόδιον παρ' αὐτοῦ
τ' θάλαντα. καὶ καθ' ὁδὸν ὧν σκυτάλην δέχεται τῶν δὲ τῶν
οἴκοι τελῶν, κελεύουσαν αὐτὸν ἀρχὴν ἅμα καὶ τὸν ναυτικόν.
τοῦτο μόνῳ πολίτων ἐπῆρξεν Ἀγησιλάῳ· καὶ μέγιστος μὲν ὢν
ὁμολογουμένως, καὶ τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατος, ὡς εἴρη-
κέ που καὶ Θεόπομπος· ἑαυτῷ γεμεῖν ἐδίδου δι' ἀρετὴν
φεύγειν μεῖζον, ἢ δι' ἡγεμονίαν. τότε δὲ τὸν ναυτικὸν κα-
D ταστήσας ἄρχοντα Πείσανδρον, ἀμαρτεῖν ἔδοξεν ὅτι πρεσβυτέ-
ρων καὶ φρονιμωτέρων παρόντων, οὐ σκεψάμενος τὸ τῆς πα-
τρίδος, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τιμῶν καὶ τῇ γυναικὶ χαριζόμε-
νος, ἧς ἀδελφὸς ἦν ὁ Πείσανδρος, ἐκείνῳ παρέδωκε τὴν
ναυαρχίαν· αὐτὸς δὲ τ' στρατὸν καταστήσας εἰς τὴν ὑπὸ Φαρ-
νακάζου τεταγμένην χώραν, οὐ μόνον ἐν ἀφθόνοις διῆγε πᾶ-
σιν, ἀλλὰ καὶ χρήματα συνῆγε πολλά· καὶ προελθὼν ἄχρι
Παφλαγονίας· προσηγάγετο τ' βασιλέα τῶν Παφλαγόνων Κότυν, ἐπιθυμήσαντα τῆς φιλίας αὐτοῦ δι' ἀρετὴν
καὶ πίστιν. ὁ δὲ Σπιθριδάτης, ὡς ἀποστὰς τοῦ Φαρνακάζου
E ὁ πρῶτον ἦλθε πρὸς τ' Ἀγησίλαον, ἀεὶ συναπεδήμει καὶ
συνεστράτευεν αὐτῷ· κάλλιστον μὲν οὖν ἔχων Μεγαβάτην, οὗ
παῖδος ὄντος ἤρα σφόδρα Ἀγησίλαος· καλεῖ δὲ καὶ θυγα-
τέρα παρθένον ἐν ἡλικίᾳ γάμου. ταύτην μὲν ἔπεισε γῆμαι
τ' Κότυν ὁ Ἀγησίλαος, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χιλίους ἱππεῖς
καὶ δισχιλίους πελταστὰς, αὖθις ἀνεχώρησεν εἰς Φρυγίαν, καὶ κα-
κῶς ἐποίει τοῦ Φαρνακάζου χώραν, οὐχ ὑπομένοντος οὐδὲ
πιστεύοντος τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ ἔχων ἀεὶ τὰ πλεῖστα σὺν ἑαυτῷ
τῶν χρημάτων καὶ ἀγαπητῶν, ἀνεχώρει καὶ ὑπεκέφευγεν ἀεί τε ἀλ-
λαχόθι τῆς χώρας μεθιδρυμένος· μέχρις οὗ παραφυλάξας
αὐτὸν ὁ Σπιθριδάτης, καὶ λαβὼν Ἡειπποίδην τ' Σπαρτιάτην,
ἔλαβε τὸ στρατόπεδον, καὶ τῶν χρημάτων ἀπάντων ἐκράτη-
σεν. ἔνθα δὴ πικρὸς ὢν ὁ Ἡειπποίδας ἀξιεπαίτης τῶν κλαπέν-
των, καὶ τοὺς βαρβάρους ἀναγκάζων ἀποτίνεσθαι, καὶ πάντα
ἐφορῶν καὶ διερευνώμενος, παρώξυνε τ' Σπιθριδάτην, ὥστε ἀπελθεῖν αὐθὶς εἰς Σάρδεις μετὰ τῶν Παφλαγόνων.

τοῦτο λέγεται τῷ Ἀγησιλάῳ γενέσθαι πάντων αἰσχρότατον. ἤλγει μὲν γὰρ δῶρα γενναῖον ἀποβεβληκὼς τὸν Σπιθριδάτην, καὶ σὺν αὐτῷ δυνάμεν οὐκ ὀλίγην· ἠσχύνετο δὲ τὴν ἀφαιρεσιν τῆς μικρολογίας καὶ ἀνελευθερίας, ἧς οὐ μόνον αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα καθαρεύουσαν ἀεὶ παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο. χωρὶς δὲ τούτων ἐνέκνιζεν αὐτὸν οὐ μετρίως ὁ τοῦ παιδὸς ἔρως ἐπεσταλμένος, εἰ καὶ πάνυ παρόντος αὐτοῦ τῷ φιλονείκῳ κρείττονος, ἐπειρᾶτο νεανικῶς ἀπομάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. καί ποτε τοῦ Μεγαβάτου προσιόντος ὡς ἀσπασομένου καὶ φιλήσοντος ἐξέκλινεν· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος αἰσχυνθεὶς ἐπαύσατο, καὶ τὸ λοιπὸν ἄπωθεν ἤδη προσηγόρευεν· ἀχθόμενος αὖ πάλιν καὶ μεταμελόμενος τῇ φυγῇ τοῦ φιλήματος ὁ Ἀγησίλαος, προσεποιεῖτο θαυμάζειν ὅ, τι δὴ παθὼν αὐτὸν ὁ Μεγαβάτης ἀπὸ στόματος οὐ φιλοφρονοῖτο. Σὺ γὰρ αἴτιος, (οἱ συνήθεις ἔφασαν) οὐχ ὑποστὰς, ἀλλὰ φύγας τὸ φίλημα τοῦ καλοῦ, καὶ φοβηθείς. ἐπεὶ καὶ νῦν δὴ ἔλθοι σε πειαθεὶς ἐκεῖνος εἰς τὸ φίλημα, ἀλλ' ὅπως αὖθις οὐκ ἀποδιδράσεις. χρόνον οὖν τινα πρὸς ἑαυτῷ γνόμενος ὁ Ἀγησίλαος καὶ θαυμάσας, Οὐδὲν (ἔφη) δεῖ πείθειν ὑμᾶς ἐκεῖνον. ἐγὼ γὰρ μοι δοκῶ τιμᾶν τὴν μάχην τὴν περὶ τοῦ φιλήματος ἄξιον μάχεσθαι πάλιν, ἢ πάντα ὅσα τεθέαμαι χρυσία μοι γενέσθαι. τοιούτος μὲν οὖν τοῦ Μεγαβάτου παρόντος· ἀπιόντος γε μὴν οὕτω πρόσκαιρος ἔχει, ὡς χαλεπὸν εἰπεῖν εἰ πάλιν αὖ μεταβαλομένου καὶ φανέντος, ἐνεκαρτέρησε μὴ φιλησῶν. μετὰ ταῦτα Φαρνάβαζος εἰς λόγους αὐτῷ συνελθεῖν ἐθέλησεν, καὶ συνῆλθον ἀμφοτέροις ὧν ξένος ὁ Κυζικηνὸς Ἀπολλοφάνης. πρότερος μὲν τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος, ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον, ὑπὸ σκιᾷ τινι πόας οὔσης βαθείας καταβαλὼν ἑαυτὸν, ἐν ταύτῃ παρεμένεν τὸν Φαρνάβαζον. ὁ δὲ ὡς ἐπῆλθεν ὑποβεβλημένος τε αὐτῷ κωδίων μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων, αἰδεσθεὶς τὸν Ἀγησίλαον ὅτῳ κατακείμενον, κατεκλίνη καὶ αὐτὸς ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τῆς πόας χαμάζε, καίτοι ἐσθῆτα θαυμαστὴν λεπτότητι καὶ βαφῇς ἐνδεδυκώς. ἀσπασάμενοι δὲ ἀλλήλους, ὁ μὲν Φαρνάβαζος οὐκ ἠπόρει λόγων δικαίων, ἅτε δὴ πολλὰ καὶ μεγάλα Λακεδαιμονίοις χρήσιμος γεγενὼς ἐν τοῖς πρὸς Ἀθηναίους πολέμοις, νῦν δὲ πορδούμενος ὑπ' αὐτῶν. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ὁρῶν τοὺς σὺν αὐτῷ Σπαρτιάτας ὑπ' αἰσχύνης κύπτοντας εἰς τὴν γῆν καὶ ἀναστενοπορεῖν, (ἀδικουμένους γὰρ ἐώρων τὸν Φαρνάβαζον) Ἡμῖν (εἶπεν) ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι ὄντες πρότερον βασιλέως, ἐχθρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγμασι φιλικῶς· καὶ νῦν πολέμιοι γεγενότες, πολεμικῶς. εἰ δὲ καὶ σε τῶν βασιλέως κτημάτων ὡρῶντες εἶ βουλόμενον εἰκότως, δεῖ σε βλάπτομεν ἐκεῖνον. ἀφ' ἧς δὴ ἡμέρας σεαυτὸν ἀξιώσῃς Ἑλλήνων φίλον καὶ σύμμαχον μᾶλλον, ἢ δοῦλοι γενέσθαι βασιλέως, ταύτην νόμιζε τὴν φάλαγγα καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ναῦς καὶ πόλεις ἡμᾶς, τῶν σῶν κτημάτων φύλακας εἶ), καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἧς οὐδὲν καλὸν ἀνθρώποις τόδε τόδε ζηλωτόν ἐστιν. ἐκ τούτου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρνάβαζος· νῦν εἶχε θαρρεῖν. Ἐγὼ γὰρ (εἶπεν) ἐὰν μὲν ἄνδρα ἐκπέμψῃ βασιλεὺς στρατηγὸν, ἔσομαι μετ' ὑμῶν· ἐὰν δὲ ἐμοὶ παραδιδῷ τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐλλείψω προθυμίας ἀμυνόμενος ὑμᾶς καὶ κακῶς ποιῶν ὑπὸ ἐκείνου· ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Ἀγησίλαος ἥσθη, καὶ τῆς δόξης αὐτὸν λαβόμενος καὶ συνεξαναστάς, Εἴθε (εἶπεν) ὦ Φαρνάβαζε τοιοῦτος ὤν, φίλος ἡμῖν γένοιο μᾶλλον ἢ πολέμιος. ἀπιόντος δὲ τοῦ Φαρνάβαζου μετὰ τῶν φίλων, ὁ υἱὸς ὑπολειφθεὶς προσέδραμε τῷ Ἀγησιλάῳ, καὶ μειδιῶν εἶπεν· Ἐγώ σε ξένον ὦ Ἀγησίλαε ποιοῦμαι.

A Id Agesilao omnium dicitur fuisse molestissimum. Nam cùm dolebat, quòd strenuum virum Spithridatem, & cum eo non modicam manum amisisset, tum pudebat eum notæ sordium & illiberalitatis, quibus non se solùm, sed & patriam semper studuerat præstare mundam. Extra hæc, quæ in propatulo erant, pueri illius instillatus amor eum pungebat nõ mediocriter: quanuis illo præsente tota animi contẽtione admodum validè eniteretur libidinẽ comprimere. Ac Megabate aliquãdo adeunte ad ipsum salutandum & osculandum, declinauit. Quum autem erubescens ille desisteret id facere, ac procul
B deinceps salutaret eum, rursus indolescens & pœnitentia ductus, quòd refugisset osculum, fingebat Agesilaus mirari quidnam causæ esset quamobrem non salutaret Megabates suauio. At tu, inquiunt, in causa es, familiares, qui non sustinuisti, sed fugisti & formidasti formosi illius complexum. Nam nunc quoque inducetur ille, osculum vt tibi offerat, modò ne tu deterrearis ignauia. Ibi quũ Agesilaus aliquandiu cogitabundus & tacitus cõstitisset, Haudquaquam est ille, inquit, à vobis inducendus. Ego enim illam de osculo pugnam iterum pugnare malim, quàm omnia, quæcunque video, mihi fieri au-
C rea. Is erat Megabate præsente. Ab eius verò discessu adeo flagrauit, vt non ausim dicere, si iterũ transitione facta in conspectum eius venisset, an complexu esset illius temperaturus. Inde Pharnabazus colloquium eius petiuit. Congressum hospes vtriusq; Cyzicenus Apollophanes conciliauit. Prior in locum constitutum venit Agesilaus, ac sub vmbra in altam herbam se abijciẽs præstolatus est Pharnabazum, qui, postquã venit, villosis mollibusq; pellibus & versicoloribus sibi substratis tapetibus ita recumbentem erubescens Agesilaum, etiam ipse, licet veste mira subtilitate & tinctura esset amictus,
D neglectim humi decubuit. Vbi inter se consalutauere, non defecit Pharnabazum iusta querimonia, quòd qui Lacedæmonijs bello Attico multa præstitisset & grandia beneficia, nunc ab ijsdem ageretur ferretur. Hîc cernens Agesilaus, quos circa se habebat, Spartiatas caput in terram ex pudore demittentes & perplexos, quòd immeritò violatum viderent Pharnabazum, Nos, Pharnabaze, inquit, & tunc amici regis vtebamur illius rebus familiariter, & nunc facti hostes, hostiliter. Igitur te quoque quum in mancipio conspiciamus esse velle regis, iure per te illum infestamus. At quo ex die Græ-
E corum malueris socius & amicus quàm servus regis esse, hanc ducito phalangem, arma, classem, atqi nos omnes tuarum esse possessionum stipatores & libertatis, sine qua nihil mortalibus honestum vel expetendum est. Inde Pharnabazus explicat ei mentem suam, Equidem, inquit, si ducem rex miserit alium, in partibus vestris ero: sin autem imperium mihi credat, nullam ad vos repellendos & vexandos pro illo prætermittam industriam. His dictis delectatus Agesilaus est, dextramque illius complexus & consurgens, Quàm velim, Pharnabaze, infit, is quum sis, amicus noster potius esses quàm hostis. Digresso cum amicis Pharnabazo, fi-
F lius eius à tergo relictus ad Agesilaum accurrit, arridensque, Hospitem ego te, inquit, Agesilae facio.

Simul iaculum, quod manu tenebat, ei donat. Accepit illud Agesilaus, incensusq; adolescentis specie & comitate, circumspexit adstantes, ecquis haberet quicquam, quo decorum & egregium adolescentem remuneraret. Vt equum aduertit Adeischribæ phaleris exornatum, eas repentè detractas adolescenti donat, neque destitit in posterum eius meminisse. Imò postmodum quoque domo pulsum fratrum iniuria, atque in Peloponnesum profugum, magna cura fouit, & verò etiã in amore præstitit aliquando ei studium suum. Amabat ille athletam adolescentem Athenis oriundum. Quum is vastus esset horridusque, atque ideo in periculo foret ne Olympijs reijceretur, confugit ad Agesilaum Perses, commendans ei adolescentem. Ille nolens vel hîc ei deesse, vix id magno negotio obtinuit. cæterà enim integer erat & rectus. Pro amicis prætextum existimabat esse nimium argutæ iustitiæ allegationem. Adscribitur ei epistola ad Idriea Carem huiuscemodi, Niciam, si nihil admisit, absolue, sin quid admisit, nobis absolue. omnino verò absolue. Atque in amicorum causis Agesilaus ferè is fuit. Nonnunquam tamen, si ex vsu esset, tempori se potius accommodabat, vt declarauit, cùm tumultuosius castra moueret infirmum relinquens amicum. Nam quum precibus ille abeuntis imploraret opem, auersa facie,

Vt arduum est, inquit, *simul miserari & sapere!* Id Hieronymus philosophus scriptum reliquit. Circumacto iam altero imperij anno ingens de Agesilao ad regem perlata fama est, ac mirifica existimatio eius continentiæ, candoris, & moderationis apud omnes erat. Tendebat enim, quum iter faceret, solus in sanctissimis delubris, ac quibus rebus paucos adhibemus arbitros, earum deos faciebat inspectores & testes. In tot militum millibus non temere torum videres quàm Agesilai obsoletiorem. Ita erat æstus & algoris patiens, tanquam solus ad varietates anni à Deo temperatas comparatus ferendas. Gratissimum Asiam incolentibus Græcis spectaculum erat, quum superbi, intolerabiles, diuitijsq; & delicijs diffluentes præfecti ducesq; timerent & venerarentur hominem in obsoleta inambulantẽ lena, atq; ad vnum se concisum & Laconicum componerẽt conuerterentq; dictum. vt multis in mentẽ veniret Timothei vers. vsurpare.

Mars tyrannus, aurum Græcia non timet.

Mota Asia & passim ad defectionem spectante, quum ciuitates ibi ordinasset, resque publicas sine cæde & exterminatione hominũ rectè composuisset, statuit progredi, ac reducto à mari Græco Marte, de vita cum rege & Ecbatanorum Susorumq; felicitate decertare, ac detrahere primùm otium ei, ne sedens bella dispensaret Græcis, & corrumperet concionatores. Interea venit ad eum Epicydidas Lacon, qui Spartam bello implicatã graui annuntiauit, accersere ephoros ipsum, iubereque patriæ vt ferret opem.

Hem Græciam, tibi quæ parasti barbaras Clades.

Quî enim inuidiam istam coniurationemque & conspirationem Græcorum ciuilem appelles aliter? qui fortunã suam in sublime euolantem retraxexunt, armaque in barbaros infesta, & extorrem iam Græcia Martem iterum in viscera vertêre sua.

καὶ παλτὸν ἔχων ἐν τῇ χειρὶ δίδωσιν αὐτῷ. δεξάμενος οὖν ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ἡσθεὶς τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφροσύνῃ τοῦ παιδὸς, ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας εἴ τις ἔχοι τὶ δοῦναι οἷς ἀποδοῦναι καλῶς καὶ γυναικὶ δῶρον. ἰδὼν ἵππον Ἀδείου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φαλάροις, ταχὺ ταῦτα περιαιρήσας τῷ μειρακίῳ δίδωσι. καὶ ὅ λοιπὸν οὐκ ἐπαύετο μεμνημένος, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ ποτὲ τοῦ οἴκου ἀποστερηθέντος αὐτὸν καὶ φυγόντος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Πελοπόννησον, ἰσχυρῶς ἐπεμελήθη· καὶ διὰ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν. ἠράσθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὸς ἐξ Ἀθηνῶν· ἐπεὶ δὲ μέγας ὢν καὶ σκληρὸς ὀλυμπιάσιν ἐκινδύνευσεν ἐκκριθῆναι, καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ Πέρσης, δεόμενος ὑπὲρ τοῦ παιδός. ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι, μόλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ. τἄλλα μὲν γὰρ ἦν ἀκριβὴς καὶ νόμιμος, ἐν δὲ τοῖς φιλικοῖς προφάσιν ἐνόμιζεν εἶναι τὸ λίαν δίκαιον. ἀναφέρεται γοῦν βιβλίδιον αὐτοῦ πρὸς Ἰδριέα τὸν Κᾶρα τοιοῦτο, Νικίας, εἰ μὲν μὴ ἀδικεῖ, ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ, ἡμῖν ἄφες· πάντως δὲ ἄφες. οὗ μὲν οὖν τοῖς πλείοσι τοιοῦτος ὑπὲρ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος. ἔστι δὲ ὅπου πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρῆτο τῷ καιρῷ καὶ μᾶλλον· ὡς ἐδήλωσεν ἀναζευγνὺς αὐτὸς θορυβωδεστέρας γινομένης, ἀθυμοῦντα καταλιπὼν τὸν ἐρώμενον. ἐκείνου γὰρ δεομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἀπιόντα, ἀποστραφεὶς εἶπεν, ὡς χαλεπὸν ἐλεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν. τοῦτο μὲν Ἱερώνυμος ὁ φιλόσοφος ἱστόρηκεν. ἤδη δὲ πλείστου διαμένοντος τῇ στρατηγίᾳ, πολὺς λόγος ἐχώρει τοῦ Ἀγησιλάου καὶ δόξα θαυμαστὴ κατεῖχε τῆς τε σωφροσύνης αὐτοῦ καὶ ἀτελείας καὶ μετριότητος. ἐκείνου μὲν γὰρ ἀποδημοῦντος καθ' αὑτὸν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις ἱεροῖς· ἃ μὴ πολλοὶ καθορᾶσιν δι' ἀθεφτοι πράττοντας ἡμᾶς, τούτων θεοὺς ποιούμενος ἐποπτὰς καὶ μάρτυρας. ἐν δὲ χιλιάσι στρατιωτῶν τοσαύταις, οὐ ῥᾳδίως ἄν τις εἶδε φαυλοτέραν καὶ ἀτελεστέραν στιβάδα τῆς Ἀγησιλάου. πρός τε θάλπος οὕτω καὶ ψῦχος εἶχεν, ὥσπερ μόνος ἀεὶ χρῆσθαι ταῖς ὑπὸ θεοῦ κεκραμέναις ὥραις πεφυκώς. ἥδιστον δὲ θέαμα τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν Ἕλλησιν ἦσαν οἱ πάλαι βαρεῖς καὶ ἀφόρητοι καὶ διαῤῥέοντες ὑπὸ πλούτου καὶ τρυφῆς, ὑπαρχοι καὶ στρατηγοὶ δεδιότες καὶ θεραπεύοντες ἄνθεφτον ἐν τελέσιν πεπαίδευμένα λιτῷ, καὶ πρὸς ἓν ῥῆμα βραχὺ καὶ Λακωνικὸν ἁρμόζοντες ἑαυτοὺς καὶ μεταχηματίζοντες. ὥστε πολλοῖς ἐπῆλθε τὰ τοῦ Τιμοθέου λέγειν, Ἄρης τύραννος· χρυσὸν δὲ Ἑλλὰς οὐ δέδοικε. καὶ θαυμάσας δὲ τὴν Ἀσίαν, καὶ πολλαχοῦ πρὸς ἀπόστασιν ὑποφυούσης, ἁρμοσάμενος τὰς αὐτόθι πόλεις, καὶ τὰς πολιτείας δίχα φόνου καὶ φυγῆς ἀνθεφτων ἀποδοὺς τὴν πρεσπεύουσαν κόσμον, ἐγνώκει πρόσω χωρεῖν, καὶ τὸν πόλεμον διαφέρειν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάττης, πρὸς τὸ σῶμα τὸν βασιλέως καὶ τὴν ἐν Ἐκβατάνοις καὶ Σούσοις εὐδαιμονίαν διαμάχεσθαι, καὶ πρεσβεύειν πρὸς τὸν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν, ὡς μὴ καθέζοιτο τοὺς πολέμους βραβεύων τοῖς Ἕλλησι, καὶ διαφθείρων τοὺς δημαγωγούς. ἐν τούτῳ δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν Ἐπικυδίδας ὁ Σπαρτιάτης, ἀπαγγέλλων ὅτι πόλις πρεσβεύεσθαι τὸν Σπάρτῃ πόλεμος Ἑλληνικὸς, καὶ καλοῦσιν ἐκεῖνον οἱ ἔφοροι, καὶ κελεύουσι τοῖς οἴκοι βοηθεῖν. Ὦ βαρβαρόξενοι Ἕλληνες κακά. τί γὰρ αἴτιος διὸ τὸν φθόνον ἐκεῖνον πρεσείποι, καὶ τὴν τότε σύστασιν καὶ σύνταξιν ἐφ' ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλήνων; οἱ τῆς τύχης ἄνω φερομένης ἐπελάβοντο, καὶ τὰ ὅπλα πρὸς τοὺς βαρβάρους βλέποντα, καὶ τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος ἤδη ἐξαχισμένον αὖθις εἰς ἑαυτοὺς ἔτρεψαν.

ἐγὼ γὰρ οὐδὲ Κορινθίῳ Δημαράτῳ, μεγάλης ἡδονῆς ἀπολελῦσθαι φήσαντι τοὺς μὴ θεασαμένους Ἕλληνας Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον· ἀλλ' εἰκότως αὐ οἶμαι δακρύσαι, συνιέντας ὅτι ταῦτα Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀπέλιπον οἱ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγοὺς περὶ Λεῦκτρα καὶ Κορώνειαν, καὶ Κόρινθον καὶ Ἀρκαδίαν κατεφάλωσαν. Ἀγησιλάῳ μὴν τοίνυν οὐδὲν κρεῖττον ἢ μεῖζον· ὅστις τῆς δυναχωρήσεως ἐκείνης ἀξιαπεσταλμένος, οὐδὲ γέγονε τοιοῦτόν τι πρᾶγμα ἀρχῆς καὶ δικαιοσύνης ἕτερον κάλλιον. ὅπου γὰρ Ἀννίβας ἤδη κακῶς πεφεύγων καὶ περιωθούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας, μόλις μόλις ὑπήκουσε τοῖς μὴ θέλειν τὸν οἴκοι πόλεμον καλοῦσιν· Ἀλέξανδρος δὲ καὶ πρεσβευτὴς πεμπόμενος τῷ πρὸς Ἄνιν Ἀντιπάτρῳ μάχῃ, εἶπεν, Ἔοικεν, ὦ ἄνδρες, ὅτε Δαρεῖον ἡμεῖς οἰκοῦμεν ἐν τούτῳ, ἐκεῖσε ἐν Ἀρκαδίᾳ γεγενέναι μυομαχία· πῶς οὐκ ἐμοὶ ἄξιον τῷ Σπάρτῃ μαχαιρίσαι τῆς Ἀγησιλάου λιμῆς πρὸς τοῦτον, καὶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀλαζονείας, ὃς, ἅμα τῷ τῷ σκυτάλῃ ἐλθεῖν, δυτυχίαν τοσαύτην καὶ δυνάμεις παρεῖσαν καὶ τηλικαύτας ἐλπίδας ὑφηνημένας ἀφεὶς καὶ πρεσβεύμενος, ἀνὴρ ἀπέπλευσεν ἀτελεῦτητον ὅπερ ἔργον, πολὺ ἑαυτοῦ πόδον τοῖς συμμάχοις ἀπολιπών, καὶ μάλιστα Δημαράτου τοῦ Φαιάκου ἐλέγξας λόγον, εἰπόντος ὡς εἰσὶ Δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δ' Ἀθηναῖοι. βασιλέα γὰρ αὐτὸν καὶ στρατηγὸν ἄριστον ὑπεδεξάμενος, ἐπὶ βελτίονα καὶ ἡδίονα τοῖς χρωμένοις ἰδίᾳ φίλον καὶ συνήθη παρέχε, τὸν δὲ Περσικὸν νομίσματος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, δυναζευγνύων ἔφη μυρίοις τοξόταις ὑπὸ βασιλέως, ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας. τοσούτων γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κεκομισμένων καὶ διαδοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς, ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι πρὸς τὰς Σπαρτιάτας. ὡς δὲ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐβάδιζε διὰ τῆς Θρᾴκης, ἐδείθη μὲν οὐδενὸς τῶν βαρβάρων· πέμπων δὲ πρὸς ἑκάστους, ἐπυνθάνετο πότερον ὡς φιλίαν ἢ ὡς πολεμίαν διαπορευθῆναι τῇ χώρᾳ. οἱ μὲν οὖν ἄνδρες πρῶτοι φιλικῶς ἐδέχοντο, καὶ παρέπεμπον, ὡς ἕκαστος δυνάμεως εἶχεν· οἱ δὲ καλούμενοι Τραλλῆς, οἷς καὶ Ξέρξης ἔδωκεν (ὡς λέγεται) δῶρα τῆς ὁδοῦ, μισθὸν ἤτει τὸν Ἀγησίλαον, ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα καὶ τοσαύτας γυναῖκας. ὁ δὲ κατειρωνευσάμενος αὐτοῖς καὶ φήσας, Τί οὖν οὐκ ἐμοὶ ἦλθον λῃστεύοντες; πρεσβεύσε, καὶ συμβὰς αὐτοῖς πρεσβευταῖς, ἐτρέψατο, καὶ διέφθειρε πολλοὺς. ὃ δὴ αὐτὸ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Μακεδόνων ἐρώτημα πρεσβεύσας ἔπεμψε φήσαντος βουλεύσεσθαι, Βουλευέσθω τοίνυν οὗτος, (εἶπεν) ἡμεῖς δὲ ἤδη πορευόμεθα. θαυμάσας οὖν τὸν τόλμαν αὐτοῦ καὶ δείσας ὁ βασιλεύς, ἐκέλευσεν ὡς φίλον πρεσβεύειν. τῶν δὲ Θεσσαλῶν τοῖς πολεμίοις συμμαχούντων ἐπόρευσε τῇ χώρᾳ. εἰς δὲ Λάρισαν ἔπεμψε Ξενοκλέα καὶ Σκύθην πρὸς φιλίας· συλληφθέντων δὲ τούτων καὶ προφυλακισθέντων, οἱ μὲν ἄνδρες βαρέως φέροντες, ᾤοντο δεῖν τὸν Ἀγησίλαον παρατοπεύσαντα, πολιορκεῖν τὴν Λάρισαν· ὁ δὲ φήσας οὐκ ἂν ἐθελῆσαι Θεσσαλίαν ὅλην λαβεῖν, ἀπολέσας τὸν ἀνδρῶν τὸν ἕτερον, ὑποσπόνδους αὐτοὺς ἀπέλαβε· καὶ τοῦτο ἴσως ἐπ' Ἀγησιλάῳ θαυμαστὸν οὐκ ἴσω, ὃς πυθόμενος, μάχην μεγάλην γεγενέναι πρὸς Κόρινθον, καὶ ἄνδρας τῶν πόλεων ἐνδόξους ἐν ἐμάλισε αὐτοῖς ἀπολωλέναι, καὶ Σπαρτιατῶν μὲν ὀλίγους πάνυ τεθνηκέναι, πάμπολλοὺς δὲ τῶν πολεμίων, οὐκ ἄφθη πρεσβεῖα χαρὰς οὐδὲ ἐπηρμένος· ἀλλὰ καὶ πάνυ βαρὺ στενάξας, Φεῦ τῆς Ἑλλάδος, (ἔφη) τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδυνάντο νικᾶν ὁμοῦ συμπνεύσαντες τοῖς βαρβάροις μαχόμενοι.

A Neq; enim equidem Corinthio suffragor Demarato, qui magna voluptate fraudatos ait Græcos, qui sedentem in Darij solio non conspexerant Alexandrum. Imò profundere eos meritò lacrymas existimo debuisse, quum animo reuoluerent Alexandro se & Macedonibus hæc reliquisse, qui duces in Leuctris, ad Coroneam, ad Corinthum, in Arcadia absumpsere. Ab Agesilao tamen nihil est illo receptu gestum vel rectius vel excellentius, neque exemplum extat obtemperantiæ & iustitię clarius. Vbi enim Annibal, quum attritus iam Italia pelleretur, ægrè obsecundauit ad bellũ domesticum ciuibus reuocantibus, Alexander verò etiam derisit nuntiatum Antipatri cum Agide conflictum iactans, Apparet amici, quum Darium nos hîc vinceremus, quandam illic in Arcadia commissam murium pugnam: num Spartamne meritò beatam dicas, cui tantum Agesilaus honorem & verecundiam legibus tribuerit? Qui simulatq; allata scytala est, tanta fortuna & opibus propositis, tantaque spe dimissa atq; effusa duce, ilicò decessit rudi opere, apud amicos sui desiderium relinquens, & egregiè Demarati Phæacis filij dictum refellens, publicè Lacædmonios, priuatim meliores esse Athenienses: quandoquidem cùm regem & imperatorem se optimum præstitit, tum meliorem etiã & iucundiorem in coniunctione prębuit amicum & familiarem. Quia verò nummi Persici sagittario erant signati, deportans exercitum, mille sagittarijs ait Asia se ab rege summoueri. Tot enim delatis Athenas & Thebas diuisisq; inter concionatores populi, illi ad mouendum Spartiatis bellum incensi sunt. Hellesponto transmisso, dum permeat Thraciam, nemini fuit barbarorum supplex. Missis ad singulos legatis quæsiuit, pacatam an hostilem terram transiturus esset. Cæteri eum omnes receperunt & prosequuti sunt amicè. Illi qui Tralles dicuntur, quos Xerxes quoque redemerat (vti fama est) donis, transitus mercedem ab Agesilao poposcerunt centum argenti talenta totidemq; fœminas. Quos ludens ait, Quin ergo statim adfuerunt accepturi ea? Ita processit, illoq; signis collatis fudit, & multos occidit. Iisdem cum mandatis misit ad regem Macedonũ legatos, qui quũ responderet deliberare se velle, Deliberet ergo, inquit, nos interim transgrediemur. Huius admiratus & pauens rex audaciam, pacatè petiuit vt transiret. Thessalorũ, quòd hostiũ socij essent, depopulatus est fines. Larissam Xenoclẽ & Scythem adiungendam amicitiam legauit: quibus comprehensis & in custodiam datis, cæteri infensi censebant debere Agesilaum eò conuertere agmen, & Larissam obsidere. At ille, quum tanti facere negasset se vniuersam Thessaliam, vt alterutrum eorum amitteret, pactis inducijs recepit eos. Neque fuit id fortassis mirum in Agesilao, qui allato nuntio illustrissimos viros prælio circa Corinthum commisso occubuisse in acie, Spartiatas autem cecidisse perquam paucos, multos verò ex hostibus, nullam lætitiam vel exultationem præ se tulit, sed ingenti edito gemitu, Heu Græciam, inquit, quæ tot viros ipsa perdidisti, quòd si incolumes sint, profligare acie cunctos queant barbaros.

Prementibus autem eum & fatigantibus agmen A Pharſalijs, quingentis equitibus ſecum impreſſionem dare iuſſit in eos. Fuſis fugatiſque illis, trophæum ſub Nartacio excitauit. Eam victoriam fecit maximi, quòd equitatum ipſe per ſe conſcripſiſſet, atque hoc ſolo plurimùm gloria equeſtri elatos ſuperaſſet. Hîc Diphridas ephorus, qui Sparta miſſus occurrit ei, præcepit vt confeſtim Bœotiam incurſaret. quod etſi facere maiore apparatu pòſt inſtituerat, non putauit tamen obluctandum magiſtratibus: verùm ſignificauit ſuis eam adeſſe diem, ob quam ex Aſia veniſſent: ac duas cohortes de exercitu, qui circa Corinthum B bellũ gerebat, euocauit. Lacedæmonij, qui domi erãt, pronunciauerũt honoris eius cauſa per præconem, vt iuvenes, qui regi ferre vellent opẽ, nomina darent. Quum alacres nomina omnes edidiſſent, magiſtratus delectos quorum ætatem & robur maximè probabant, quinquaginta miſêre. Ageſilaus Thermopylis ſuperatis & peragrata Phocide, quæ pacata erat, vt primùm Bœotiam attigit, ac circa Chæroneam eſt caſtra metatus, ſimul ſolem deficere lunatamque formam conſpexit reddere & Piſandri fatum accepit à Pharnabazo & Conone apud Gnidum nauali prælio vi- C cti, tulit ſanè id cùm illius, tum reipub. cauſa acerbè. ſed ne progredientibus ad pugnam militibus torpor & formido inceſſeret, illis qui à mari venerant diuerſa iuſſit nuntiare, victoriam fuiſſe illo prælio nauali à Lacedæmonijs. Ipſe procedens coronatus læti nuntij cauſa ſacrificauit, portioneſque ſacrificij miſit amicis. Poſtquam peruenit Coroneam, atque ibi ſimul hoſtes conſpexit & ipſe conſpectus eſt, inſtruxit aciem, ac læuo cornu permiſſo Orchomenijs, ipſe dextrum inuexit. Thebani dextrum ipſi tenuerunt, ſiniſtrũ Argiui. Illa acie autor eſt Xenophon, qui ex Aſia regreſſus D interfuit cõflictui & ab Ageſilao ſtetit, vt nunquã vlla alia, pugnatum acriter fuiſſe. Nec habuit primus concurſus magnam conflictationem vel certamen, verùm Thebani Orchomenios extemplo auertere & Argiuos Ageſilaus. Vtrique verò, vt nuntiatum eſt ſiniſtra cornua laborare & dare terga, conuerterunt eò ſe. Hîc quum vincere extra aleam liceret ei, ſi concurrere frõte cum Thebanis ſuperſedere, & prætereuntium cædere terga libuiſſet, ob nimios animos & peruicaciam infeſtus in illos perrexit, quò eos funderet fugaretque. Illi hunc non minus fortiter excipiunt, pu- E gnaturque tota acie acriter, ſed multo acerrimè circa ipſum Ageſilaum manipulo illo quinquagenario ſtipatũ, cuius alacritas regi in loco fuiſſe videtur ſalutaris. Hic enim, quantumuis pugnaret ſtrenuè, atque pro eo ſe obijceret, illæſum quidem non valuit ſeruare, ſed ſaucium armis eius crebris lancearum & gladiorum ictibus traiectis ægrè vivum ſuſtulit, globoque pro eo facto, multos obtruncauit, multi ceciderunt viciſſim ex hoc manipulo. Quia verò arduum erat Thebanos profligare, eò decurrere neceſſe habuerunt, quo noluerant initio. quippe panderunt illis aciem, ac ſe dimouerũt. Inde vt tranſiere, minus compoſitũ iam F inſequuti ſunt illorum agmen, atque id adorti ex latere carpſerunt, non tamen in fugam dedere. Verùm Thebani ouantes victoria velut, quòd ad ſe pertineret, inuicti ad Helicona ſe receperunt.

τῶν ὁ Φαρσαλίων προσκειμένων αὐτῷ, καὶ κακοῦντων τὸ στράτευμα, πεντακοσίοις ἱππεῦσιν ἐμβαλεῖν κελεύσας σὺν αὐτῷ, καὶ δεξάμενος, ἔστησε τρόπαιον ὑπὲρ τῆς Νάρθακίας· καὶ τὴν νίκην ὑπερηγάπησε σκεύνιν, ὅτι συστησάμενος ἱππικὸν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, οὕτω μόνῳ τῶν μεγίστων ἐφ' ἱππικῇ φρονούσας κατεστήσεν. σὺν ταῦτα Διφρίδας ὁ ἴκθεν ἔφορος ὢν ἀπήντησεν αὐτῷ, κελεύων αὐτὸς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Βοιωτίαν. ὁ δ', καίπερ ἀπὸ μείζονος παρασκευῆς ὕστερον τοῦτο ποιῆσαι διανοούμενος, οὐδὲν ᾤετο δεῖν ἀπειθεῖν τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε μθ' ἑαυτοῦ παρῆν ἐκεῖ εἰ τὴν ἡμέραν ἐφ' ἣν ἐξ Ἀσίας ἥκοι, καὶ δύο μοίρας μετεπέμψατο τῶν περὶ Κόρινθον στρατευομένων. οἱ δὲ τῇ πόλει Λακεδαιμόνιοι βιμῶντες αὐτὸν, σκήρυξαν τῶν νέων ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον τῷ βασιλεῖ βοηθεῖν. ἀπογραφαμένων δὲ πολλῶν τῶν θυμῶν, οἱ ἄρχοντες πεντήκοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ ῥωμαλεωτάτους σκλεξάμενοι ἀπέστειλαν. ὁ δ' Ἀγησίλαος εἰσῶν Πύλας παρελθὼν, καὶ διοδεύσας τὴν Φωκίδα φίλην οὖσαν, ἐπεὶ τῆς Βοιωτίας πρῶτον ἐπέβη, καὶ περὶ τὴν Χαιρώνειαν κατεστρατοπεδεύσεν, ἅμα μὲν τὸν ἥλιον σκλείποντα καὶ γινόμενον μηνοειδῆ κατεῖδεν, ἅμα δὲ ἤκουσε τεθνάναι Πείσανδρον, ἡττημένον ναυμαχίᾳ περὶ Κνίδον ὑπὸ Φαρναβάζου καὶ Κόνωνος; ἠθέλησε μὲν (ὡς εἰκὸς) ὅπερ τύποις, καὶ λαμπὸν τὸν ἄνδρα καὶ λαμπὸν τὴν πολιν. ὅπως δὲ μὴ τοῖς στρατιώταις ὅπερ μάχην βαδίζουσιν ἀθυμία καὶ φόβος ἐμπέσοι, τὴν αἰτίαν λέγων σκέλθοι τοῖς ἀπὸ θαλάττης ἥκουσι, ὅτι νικῶεν τὴν ναυμαχίαν. καὶ προελθὼν αὐτὸς ἐστεφανωμένος ἔθυεν διαλήθεια, καὶ διέπεμπε μερίδας τοῖς φίλοις ἀπὸ τῶν τεθυμένων. ἐπεὶ δὲ προῖὼν καὶ θεώμενος ἐν Κορωνείᾳ κατεῖδε τοὺς πολεμίους καὶ κατόφθη, παρετάξατο, δοὺς Ὀρχομενίοις τὸ δεξιὸν κέρας, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν ἐπῆγε. οἱ δὲ Θηβαῖοι τὸ μὲν δεξιὸν εἶχον αὐτοὶ, τὸ δὲ εὐώνυμον Ἀργεῖοι. λέγει δὲ τὴν μάχην ὁ Ξενοφῶν σκείνιν, οἵαν οὐκ οἶδεν τῶν πώποτε γενεᾶς καὶ παρῶν αὐτὸς ὡ Ἀγησιλάῳ συναγωνιζόμενος, ἐξ Ἀσίας ἀφικόμενος. ἡ μὲν οὖν πρώτη σύρραξις οὐκ ἔχεν ὠθισμὸν οὐδὲ ἀγῶνα πολύν, ἀλλὰ οἱ τε Θηβαῖοι ταχὺ τοῖς Ὀρχομενίοις ἐδέξαντο, καὶ τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος· ἐπεὶ δὲ ἀκούσαντες ἀμφότεροι τὰ εὐώνυμα πιέζεσθαι καὶ φεύγειν, ἀνέστρεψαν, σὺν ταῦτα τῆς νίκης ἀκινδύνου παρούσης, εἰ τῆς κεφαλῆς σῶμα μάχης ὑφέσθαι τοῖς Θηβαίοις ἠθέλησε, καὶ πάλιν ἐπόμενος τοῦ θαλλάξαντος, ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλονεικίας σφαττίος ἐχώρει τοῖς ἀνδράσιν, ὥσασθαι κεφαλῆς βουλόμενος. οἱ δὲ οὐχ ἧττον ἐρρωμένως ἐδέξαντο, καὶ μάχη ἦν, δι' ὅλου μὲν ἰσχυρὰ τοῦ στρατεύματος, ἰσχυροτάτη δὲ κατ' σκεῖνον αὐτὸν, σὺν τοῖς πεντήκοντα τεταγμένον· ὧν εἰς καιρὸν ἔοικεν ἡ φιλοτιμία τοῦ βασιλεῖ νενεᾶσθαι καὶ σωτήριος. ἀγωνιζόμενοι γὰρ σκεῦμος, καὶ προκινδυνεύοντες, ἄτρωτον μὲν οὐκ ἐδυνήθησαν αὐτὸν φυλάξαι, πολλὰς δὲ βαλὰ τῶν ὅπλων δεξάμενοι εἰς τὸ σῶμα πληγὰς δόρασι καὶ ξίφεσι, μόλις ἀνήρπασαν ζῶντα· καὶ συμφεράξαντες περὶ αὐτὸν, πολλοὺς μὲν ἀνῆρον, πολλοὶ δὲ ἔπεσον. ὡς δὲ μέγα ἔργον ἦν ὥσασθαι περὶ τοὺς Θηβαίους, ἠναγκάσθησαν ὅπερ οὐ ἀρχῆς οὐκ ἐβούλοντο, ποιῆσαι. διέρρησαν γὰρ αὐτοῖς τὴν φάλαγγα καὶ διέρρον, εἶτα ἀτακτότερον ἤδη πορευομένοις, ὡς διεξέπεσον ἀκολουθοῦντες καὶ τραυματίζοντες σκπλαγίων ἔπαιον. οὐ μὴν ἔτρεψαν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι πρὸς τὴν Ἑλικῶνα, μέγα τῇ μάχῃ φρονοῦντες, ὡς ἀήττητοι καθ' αὐτοὺς γεγενῆσθαι.

Ἀγησίλαος δ', καίτοι τῶν τραυμάτων πολλῶν καὶ κακῶς ἔχων σῶμα δεικνύμενος, οὐ πρότερον εἰς σκηνὴν ἀπῆλθεν, ἢ φορείοις ἐνεγκεῖν πρὸς τὴν φάλαγγα, καὶ τοὺς νεκροὺς ἰδὼν ἐντὸς τῶν ὅπλων συγκεκομισμένους. ὅσοι μὲν οὖν τῶν πολεμίων εἰς τὸ ἱερὸν καταφυγόν, παρῄτησε κελεύσας ἀφεθῆναι. πλησίον γὰρ ὁ νεὼς ἐστὶν ὁ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς· καὶ πρὸς αὐτῷ τρόπαιον ἔστηκεν, ὃ πάλαι Βοιωτοὶ, Σπαρτῶνος στρατηγοῦντος ἐν Λεῦκτροις νικήσαντες Ἀθηναίους, καὶ Τολμίδην ἀποκτείναντες, ἔστησαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ βουλόμενος ἐξελέγξαι τοὺς Θηβαίους, ὁ Ἀγησίλαος εἰ δεδιοῦν μὴ ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας, αὐλήσαι τοὺς αὐλητὰς, ἱστάναι τε καὶ κοσμῆσαι τρόπαιον ὡς νενικηκότας. ὡς δ' ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰτοῦντες, ἐπείσατο, καὶ τῇ νίκῃ οὕτως ἐκβεβαιωσάμενος, εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη, Πυθίων ἀγωνιῶν, καὶ τῇ τε πομπῇ ἐπετέλει τῷ θεῷ, καὶ τὴν δεκάτην ἀπεδύετο ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων, ἑκατὸν τάλαντα νομίζων. ἐπεὶ δ' ἀπενόστησεν οἴκαδε, πρόσφιλὴς μὲν οὐδὲ τοῖς πολίταις καὶ προσβλεπτὸς· ἀπὸ τοῦ βίου καὶ τῆς διαίτης. οὐ γὰρ (ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν) καινὸς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ξένης, καὶ κεκινημένος ὑπὸ ἀλλοτρίων ἐθῶν, καὶ δυσκολαίνων πρὸς τὰ οἰκεῖα καὶ συνήθη, ἀλλὰ ὁμοίως τοῖς μηδεπώποτε τὴν Εὐρώπην διαβεβηκόσι τὰ παρόντα ἡμῶν καὶ πράγματα, οὐ δεῖπνον ἤλλαξεν, οὐ λουτρὸν, οὐ θεραπείαν γυναικὸς, οὐκ ὅπλων κόσμον, οὐκ οἰκίας κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς θύρας ἀφῆκεν, οὕτως οὔσας σφόδρα παλαιὰς, ὡς δοκεῖν εἶναι ταύτας ἐκείνας ἃς ἐπέθηκεν Ἀριστόδημος. καὶ τὸ κάταθρον φησὶν ὁ Ξενοφῶν οὐδὲν τι σεμνότερον εἶναι τῆς ἐκείνου θυγατρὸς ἢ τῶν δημοτῶν. Κάταθρα καὶ καλοῦσιν εἴδωλα γρυπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας ἐν ταῖς πομπαῖς. ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν ὄνομα τῆς Ἀγησιλάου θυγατρὸς οὐ γέγραφε· καὶ ὁ Δικαίαρχος ἐπιγαιάκτησεν, ὡς μήτε τὴν Ἀγησιλάου θυγατέρα, μήτε τὴν Ἐπαμεινώνδου μητέρα ἐπιγινωσκόντων ἡμῶν. ἡμεῖς δ' εὕρομεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς ἀναγραφαῖς ὀνομαζομένην, γυναῖκα μὲν Ἀγησιλάου, Κλεόραν θυγατέρας δ', Ἀπολλίδην καὶ Προλύτην. ἔστι δ' καὶ λόγχην ἰδεῖν αὐτοῦ κειμένην ἄχρι νῦν ἐν Λακεδαίμονι, μηδὲν τῶν δημοτῶν διαφέρουσαν· οὐ μὴν ἀλλὰ ὁρῶν ἐνίους τῶν πολιτῶν ἀπὸ ἱπποτροφίας δοκοῦντας εἶναι τινὰς, καὶ μεγάλα φρονοῦντας, ἔπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκαν εἰς ἅρμα καθίσασαν ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι· βουλόμενος ἐπιδεῖξαι τοῖς Ἕλλησιν ὡς εὐδεμίας ἐστὶν ἀρετὴς, ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης, ἡ νίκη. Ξενοφῶντα δ' τὸν ἐκ τῆς ἐν Σκιλλοῦντι οἰκίας ἐκκαλεσάμενος, ἐκέλευσε τοὺς παῖδας ἐν Λακεδαίμονι τρέφειν μεταπεμψάμενος, ὡς μαθησομένους τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιστον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. τοῦ δὲ Λυσάνδρου τετελευτηκότος, ἰδὼν ἐπαιρομένην πολλὴν συνεστῶσαν, ἐν ᾗ ἐκεῖνος ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς Ἀσίας, συνέπεισεν ὅπως τὸν Ἀγησίλαον, ὥρμησεν αὐτὸν ἐξελέγξαι οἷος ἐν ζῶν πολίτης· καὶ λόγον ἀναγνοὺς ἐν βίβλῳ ἀπολελειμμένον, (οὐ γὰρ ἔγραψε μὴν Κλέων ὁ Ἁλικαρνασσεὺς, ἔμελλε δὲ λέγειν ἀναλαβὼν ὁ Λύσανδρος ἐν τῷ δήμῳ περὶ τῶν γραμμάτων καινῶν καὶ μεταστάσεως τοῦ πολιτεύματος) ἠθέλησεν εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν. ἐπεὶ δὲ τῶν γερόντων τὸν λόγον ἀναγνοὺς, καὶ φοβηθεὶς τὴν δυνάμιν, συνεβούλευσε μὴ τὸν Λύσανδρον ἀνορύττειν, ἀλλὰ τὸν λόγον μᾶλλον αὐτῷ συγκατορύττειν, ἐπείθη καὶ κατεσύχασε. τοὺς δὲ ἐναντιουμένοις αὐτῷ, φανερῶς μὲν οὐκ ἔβλαπτε, διαπρεπόμενος δὲ πέμπεσθαι τινὰς ἀεὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν, ἐπεδείκνυε γινομένους ἐν ταῖς ἀξιοσίαις

A Agesilaus, quantumvis multitudine vulnerum corpore affecto, non prius in tabernaculum contulit se, quàm ad aciem delatus mortuos vidisset in armis deportatos. Quotquot verò hostes ad fanum confugerunt, imperauit vt omnibus parceretur. Nam propè est Mineruæ Itoniæ fanum, & pro eo trophæum, quod Bœotij quondã Spartone ductore quum fudissent ibidem Athenienses, interfecerantque Tolmidem, erexerant. Prima luce Agesilaus, ad tentandum an certare Thebani haberent in animo, præcepit militibus vt tanquam victores coronas sumerent, tibia canerẽt, excitarent & adornarent tro-
B phęum. Cæterũ vbi petierunt hostes vt tollere mortuos liceret, dedit ijs inducias, constitutaq; eo modò victoria, Delphos deportatus ad ludos Apollinares, festum Apollini celebrauit, ac decimam partem de manubijs Asianis, quæ centum talentorum erat, sacrauit. Redux in patriam mox in oculis fuit ciuium, ex vitaque & victu suspiciendus. Neque enim (vt plerique omnes imperatores) alius quàm profectus erat, peregrè redijt, vel alienis motus ritibus fastidiuit & reiecit domesticos, sed perinde ac illi nũquam qui transmeauerant Eurotam, patrios colens & amplectens, non cœnam variauit, non balneum,
C non vxoris cultum, non ornatum armorum, non supellectilẽ, verùm fores quoq; reliquit adeo vetustas, vt has easdem diceres, quas adiecerat Aristodemus. Ac canathrum ait Xenophon nihilo fuisse illius filiæ quàm aliarum magnificentius. Canathra appellant gryphorum & tragelaphorum lignea simulacra, quibus puellas in põpa transferunt. Xenophon verò nomẽ Agesilai filiæ non reliquit scriptũ. Stomachatur autẽ Dicæarchus, quod neq; Agesilai filiam, neq; Epaminondæ cognoscamus genitricem. Nos verò in actis Laconicis Agesilai vxorem dictam Cleoram comperimus, filias Apoliam &
D Prolytam. Ad hæc hastam eius in hanc diem seruatam Lacedæmone videas, quæ nihil ab alijs discedit. At verò quum cerneret nonnullos ciues, quòd equos ad sacra certamina alerent, in pretio haberi & sibi placere, quo subijceret Græcorum oculis nullius virtutis esse, sed opum, sed sumptus, illam victoriam, sororem suam impulit Cyriscam, vt currum conscenderet & Olympijs certaret. Xenophonti illi sapienti, quem secum magno in honore habebat, liberos suos suasit vt acciret & Lacedæmone educeret, quò pulcherrima disciplina imbuerentur parendi & imperandi. Defuncto Lysandro quum factionem deprehendis-
E set frequentem, quam ille, simulatque ex Asia regressus fuerat, conflauerat in Agesilaum, studuit ostendere qualis ille in vita ciuis fuisset. Ac quum orationem legisset in volumine relictam, quàm à Cleone Halicarnasseo scriptam, habere memoriter statuerat Lysander in concione de rebus nouandis & reipublicæ mutatione, instituit eam in publicum proferre. Quam vbi legit quidam ex senibus, & veritus orationis neruos, suasit ne Lysandrum refoderet, sed potius vnà cum illo orationem defoderet, paruit acquieuitque. Aduersarios suos in aperto quidem non lædebat, sed efficie-
F bat vt semper illorum aliqui duces & rectores mitterentur peregrè. Quorum detegendo in potestate

nequitiam & auaritiam, mox postulatis rursus opẽ ferendo & patrocinando, ex alienis necessarios sibi reddidit atque ad se traxit, vt infestum haberet neminem. Nam rex alter Agesipolis, vt cuius exul parens esset, & ætate ipse adhuc immatura, ingenio quoq; leni modestoq; præditus, non admodum se in republica iactabat. Quem tamen etiam sibi reddidit obnoxium. Epulantur reges, quum ad vrbem sunt, eodem in triclinio. Qui autem teneri sciret Agesipolim, sicut se, amoribus, sermonem assiduè de formosis adolescentibus inferebat, eodem illum impellebat, sociusq; erat ei in amore & adiutor. Sunt verò amores Laconici nulla cum turpitudine coniuncti, verùm magno cum pudore, honoris studio & æmulatione virtutis, vt in Lycurgi historia exposuimus. Quare, quum plurimùm in ciuitate posset, perfecit, vt præficeretur frater suus vterinus Teleutias classi, motaque in Corinthios expeditione terra cepit longos muros, & Teleutias ex mari. Quum Argiuis, qui Corinthum id temporis tenebant, & Isthmia agebant, superuenisset, illos modò à sacris deo factis exegit, omni relicto apparatu. Corinthiorum autem exulibus, qui aderant, orantibus eum vtludis ipse præesset, id abnuit, sed illis facientibus eos & celebrantibus remansit securitatis præstandę gratia. Pòst, vbi recepit se, instaurata ab Argiuis Isthmia sunt. Vbi nonnulli denuo victores fuere, pars, qui ante victores fuerant, pòst inter victos relati. Vnde timiditatem suam manifestè prodere ait Agesilaus Argiuos, qui quum rem tam augustam & præclaram censerent illorum ludorum arbitrium, dimicare de eo non sustinuissent. Ipse moderatum studium ducebat in ijs ponendum, choroque & ludos patrios assiduitate sua, contentione, studio ornabat, neque à puerorum vel virginum certamine se abducebat: quorum verò teneri alios stupore cernebat, ea simulabat nec nosse. Atque tragœdiarum histrio Callipides, cuius inter Græcos celebre nomen & fama apud omnes ingens erat aliquando occurrens, primùm salutauit eum, deinde fastuosè inferens se ambulantibus ostentauit se, exorsurum ratus eum aliquam in se comitatem. Postremò ait, Non me rex noscis? Ille eum respiciens, respondit, Tune Callipides es dicelictas ille? Ita mimos vocant Lacedæmonij. Quum inuitaretur ad audiendum quendam qui lusciniam imitabatur, detrectauit, ac, ipsam, infit, audiui. Menecrates medicus, qui quòd in deploratis quibusdam morbis curandis habuisset successum, Iupiter appellabatur, odiosè vsurpauit eam appellationem, & verò ad illum sustinuit ad hunc modum scribere, Menecrates Iupiter regi Agesilao salutem. Huic rescripsit, Rex Agesilaus Menecrati sanitatẽ. Dum sedet in agro Corinthiaco, & fano Iunonis expugnato prædã aspicit milites egerentes, aderant ex Thebis legati ad agendum de pace. Hic, qui illã ciuitatem odisset, tunc verò etiam è re esse censeret ei insultare, dissimulauit eos videre vel audire alloquentes se. Nec defuit ei diuina ira. Nam nondum digressi erant Thebani, quum nuntiatum ei est cohortem ab Iphicrate cæsam, quanta clade non fuerant longo interuallo icti. Multos enim fortes milites amiserunt fusos à leuibus armatos, atque à mercenarijs Lacedæmonios.

πο. περὶς καὶ πλεονέκτας· εἶτα κρινομένοις πάλιν αὖ βοηθῶν, καὶ συναγωνιζόμενος. οἰκείους ἐκ διαφόρων ἐποιεῖτο, καὶ μεθίστη πρὸς αὐτὸν ὥστε μηδένα αὐτῷ πολέμιον εἶναι· ὁ γὰρ ἕτερος βασιλεὺς Ἀγησίπολις, ἅτε δὴ παῖς μὲν ὢν φυγάδος, ἡλικίᾳ δὲ πρωταίτατος μειράκιον, φύσει δὲ πρᾶος καὶ κόσμιος, οὐ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἔπραττεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐποιεῖτο χρεμένον. συνεστιᾶτο γὰρ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶντες φιδίτιον, ὅτε μὲν ὁ πρεσβύτερος. εἰδὼς δὲ ἔνοχον ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς, ἀεὶ λίαν ἐπῆρχε λόγοις περὶ τῶν ὡραίων· καὶ προσῆγε τὸν νεανίσκον εἰς ταὐτὸ, καὶ συνήρα καὶ συνέπραττε, τῶν Λακωνικῶν ἐρώτων τοῦτον αἰδῆ, αἰδῶ καὶ φιλοτιμίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἐχόντων, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου γέγραπται. μέγιστον δὲ δυνάμενος ἐν τῇ πόλει, διαπράττεται Τελευτίαν τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν ἐπὶ τὸν ναυτικὸν ἐλθεῖν. καὶ στρατεύσαντος εἰς Κόρινθον, αὐτὸς μὲν ἦρε κατὰ μὲν τὰ μακρὰ τείχη, τὸν δὲ ναυσὶν ὁ Τελεύτιας. Ἀργείων δὲ τὴν Κόρινθον ἐχόντων τότε καὶ τὰ Ἴσθμια συντελούντων, ὑπεξαναχωρεῖς ἐκείνους μὲν ἐξήλασεν ἄρτι τοῦ θεοῦ τεθυκότας, τὴν τοῦ θεοῦ τὴν ἅπασαν ἀπολιπόντας· ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ὅσοι φυγάδες ἔτυχον παρόντες, ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα διαθεῖναι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, αὐτῶν δὲ ἐκείνων διαπθέντων καὶ συντελούντων, παρέμεινε καὶ παρέσχεν ἀσφάλειαν. ὕστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ, πάλιν ὑπὸ Ἀργείων ἤδη τὰ Ἴσθμια, καὶ οἵνες μὲν ἐνίκησαν πάλιν, εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον, ὕστερον δὲ ἡττημένοι ἀνεγράφησαν. ὅτι τούτῳ δὲ πολλὴν ἀπέφηνε δειλίαν κατηγορῶν ἑαυτῶν τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος, εἰ σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα τὸν ἀγωνοθεσίαν ἡγούμενοι, μάχεσθαι περὶ αὐτῆς οὐκ ἐτόλμησαν. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα πρᾶον μετείως ἔφετο δεῖν ἔχειν, καὶ τοὺς μὲν οἴκοι χορεοὺς καὶ ἀγῶνας ἐπεκόσμει· καὶ συμπαρῆν ἀεὶ, φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς μεστὸς ὤν, καὶ οὔτε παίδων, οὔτε παρθένων ἀμίλλης ἀπολείπόμενος. ἃ δὲ τοὺς ἀνδρῶν ἐκεῖνος θαυμάζοντας, ἐδόκει μηδὲ γινώσκειν. καί ποτε Καλλιπίδης ὁ τραγῳδιῶν ὑποκριτὴς, ὄνομα καὶ δόξαν ἔχων ἐν τοῖς Ἕλλησι, καὶ σπουδαζόμενος ὑπὸ πάντων, τοῦτον μὲν ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ προσεῖπεν, ἔπειτα βαρὺς εἰς τὸν τοιαῦτα ἐμβλεπῶν ἑαυτὸν ἐπεδείκνυτο, νομίζων ἐκεῖνον ἄρξειν αὐτὸς ὁ φιλοφρονούμενος. τέλος δὲ εἶπεν, Οὐκ ἐπιγινώσκεις με, βασιλεῦ; κἀκεῖνος ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν, εἶπεν, Ἀλλὰ οὐ σύ γε εἶ Καλλιπίδας ὁ δικηλίκτας, οὕτω δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς μίμους καλοῦσι. θαυμαζόμενος δὲ πάλιν ἀκοῦσαι τοῦ τὴν ἀηδόνα μιμουμένου, παρητήσατο, φήσας, Αὐτὰς ἄκουκα. τοῦ δὲ ἰατροῦ Μενεκράτους, ἐπεὶ κατατυχὼν ἔνιοσιν ἀπεγνωσμένοις θεραπείαις, Ζεὺς ἐπεκλήθη, φορτικῶς ταύτῃ χρωμένου τῇ προσωνυμίᾳ, καὶ δῆπα πρὸς ἐκεῖνον· ὅτι σεῖλαι πολμήσαντες οὕτως, Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησιλάῳ χαίρειν· αἰτίᾳ γράφει, Βασιλεὺς Ἀγησίλαος Μενεκράτῃ ὑγιαίνειν. διατείβοντος δὲ πρὸς τὴν Κορινθίαν αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἡρακλῆς εἰληφότος, καὶ τὰ ἀχμάλωτα τοὺς στρατιώτας ἄγοντας καὶ φέροντας ὅτι βλέποντος, ἀφίκοντο πρέσβεις ἐκ Θηβῶν περὶ φιλίας. ὁ δὲ, μισῶν μὲν ἀεὶ τὴν πόλιν, οἰόμενος δὲ τότε καὶ συμφέρειν εὐβεῖσαν, προσεποιεῖτο μήτε ὁρᾶν αὐτοὺς, μήτε ἀκούειν εἰστυχημένων. ἔπαθε δὲ πρᾶγμα νεμεσητόν· οὔπω γὰρ ἀπηλλαγμένων τῶν Θηβαίων, ἦκον οἵνες ἀγγέλλοντες αὐτῷ τὴν μόραν ὑπὸ Ἰφικράτους κατακεκόφθαι. καὶ πάθος τοῦτο μέγα διὰ πολλοῦ χρόνου συνέπεσεν αὐτοῖς. πολλοὶς γὰρ δῶρας ἀγαθοὶς ἀπέβαλον κρατηθέντες ὑπό τε πελταστῶν ὁπλίτας καὶ μισθοφόρων Λακεδαιμονίους.

ἀνεπήδησε μὲν οὖν αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος ὡς βοηθήσων· ἐπεὶ δὲ
ἔγνω παρεσκευασμένους, αὖθις εἰς τὸ Ἡραῖον ἦκε, καὶ τοὺς
Βοιωτοὺς τότε προσελθεῖν κελεύσας ἐχρημάτιζεν. ὡς δὲ ἀνυ-
θυβρίζοντες οὐκεῖνοι τῆς μὲν εἰρήνης οὐκ ἐμέμνηντο, παρεθῆ-
ναι δὲ ἠξίουν εἰς Κόρινθον· ὀργισθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν, Εἰ
γε βούλεσθε τοὺς φίλους ὑμῶν ἰδεῖν μέγα φρονοῦντας ἐφ'
οἷς εὐτυχοῦσιν, αὔριον ἀσφαλῶς ὑμῖν τοῦτο ἐπιτάρξει. καὶ
παραλαβὼν αὐτοὺς τῇ ὑστεραίᾳ, τήν τε χώραν τῶν Κορινθίων
ἔκαψε, καὶ πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν προσῆλθεν. οὕτω δὲ τοὺς
Κορινθίους ἐξελέγξας ἀμυνεῖσθαι μὴ τολμῶντας, ἀφῆκε
τὴν στρατιάν. αὐτὸς δὲ τοὺς συνεπεμμένους ἄνδρας ἐκ τῆς
μόρας ἀναλαβών, ἀπῆλθε εἰς Λακεδαίμονα πρὸ ἡμέρας
ποιουμένους τὰς ἀναζεύξεις, καὶ πάλιν σκοταίους τὰς καταλύσεις· ὅπως οἱ μισοῦντες καὶ βασκαίνοντες τῶν Ἀρκάδων
μὴ ἐπιχαίρωσιν. ἐκ τούτου χαριζόμενος τοῖς Ἀχαιοῖς, διέβαινεν εἰς Ἀκαρνανίαν στρατείᾳ μετ' αὐτῶν, καὶ πολλὴν μὲν
ἠλάσατο λείαν, μάχῃ δὲ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἐνίκησε. δεομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν ὅπως τὸ χειμῶνα στρατεύσας, ἀφέλοιτο
τὸ πόρρω τῶν πολεμίων, τοὐναντίον ἔφη ποιήσειν. μᾶλλον γὰρ
φοβηθήσεσθαι τὸ πόλεμον αὐτοὺς, ἐὰν ἐπαρμένον τὴν γῆν
εἰς ὥρας ἔχωσιν. ὃ καὶ συνέβη. στρατευομένης γὰρ αὖθις ἐπ'
αὐτοὺς στρατείας, διήλλαγησαν τοῖς Ἀχαιοῖς. ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ
Φαρνάβαζος τοῦ βασιλέως ναυτικῷ θαλασσοκρατοῦντες,
ἐπολιόρκουν τὰ στρατόπεδα τῆς Λακωνικῆς, ἐπειχθὴ δὲ καὶ ὁ
ἄρχων τῶν Ἀθηναίων, Φαρναβάζου χρήματα δόντος, ἔδοξε
τοῖς Λακεδαιμονίοις εἰρήνην ποιεῖσθαι πρὸς βασιλέα· καὶ
πέμπουσιν Ἀνταλκίδην πρὸς Τηρίβαζον, αἴσχιστα καὶ παρανομώτατα τοῖς τῶν Ἀσίᾳ κατοικούντας Ἕλληνας ὑπὲρ
ὧν ἐπολέμησεν Ἀγησίλαος, βασιλεῖ παραδιδόντες. ὅθεν ἥκιστα συνέβη τῆς κακοδοξίας ταύτης Ἀγησιλάῳ μεταλαβεῖν.
ὁ γὰρ Ἀνταλκίδας ἐχθρὸς ἦν αὐτῷ, καὶ τὴν εἰρήνην ἐξ ἀπόρρητος ἔπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν Ἀγησίλαον αὐξοντος,
καὶ ποιοῦντος ἐνδοξότατον καὶ μέγιστον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
πρὸς τὰ εἰπόντα τοῖς Λακεδαιμονίοις μηδίζειν, ὁ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο, μᾶλλον τοῖς Μήδοις λακωνίζειν. τοὺς δὲ
μὴ βουλομένους δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, ἀπειλῶν καὶ καταβοῶν πόλεμον, ἠνάγκασεν ἐμμεῖναι πολίτας οἷς ὁ Πέρσης ἐδικαίωσε, μάλιστα μὲν τοῖς Θηβαίοις, ὅπως αὐτόνομον τὴν Βοιωτίαν ἀφέντες, ἀσθενέστεροι γένωνται. δῆλον δὲ τοῦτο τοῖς ὕστερον ἐποίησεν. ἐπεὶ γὰρ Φοιβίδας ἔργον εἰργάσατο δεινόν, ἐν εἰρήνῃ τὴν Καδμείαν καταλαβών, καὶ πρώτοις μὲν ἠγανάκτουν οἱ Ἕλληνες, χαλεπῶς δὲ ἔφερον οἱ Σπαρτιάται, καὶ μάλιστα οἱ συμφερόμενοι τῷ Ἀγησιλάῳ, μετ' ὀργῆς ἐπιμωφάνοντο τὸν Φοιβίδου, ἵνος ταῦτα κελεύσαντος ἔπραξεν, εἰς ἐκείνον τὴν ὑπόνοιαν βάλλοντες· οὐκ ὤκνησε τοῦ Φοιβίδα βοηθῶν λέγειν ἀναφανδόν, ὅτι δεῖ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν, εἴπερ χρήσιμον ἔχει σκοπεῖν. τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακεδαίμονι καλῶς ἔχειν αὐτοματίζεσθαι, κἂν μηδεὶς κελεύσῃ. καίτοι τοῦ λόγου πρώτου τὴν δικαιοσύνην ἀπέφαινε προτιθεὶς τῶν ἀρετῶν. ἀνδρείας μὲν γὰρ οὐδὲν ὄφελος εἴη, μὴ παρούσης δικαιοσύνης· εἰ δὲ δίκαιοι πρώτοις γένοιντο, μηδὲν ἀνδρείας δεήσεσθαι. πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, Ὅτι ταῦτα δοκεῖ τοῦ μεγάλου βασιλέως, Τί δὲ ἐκεῖνος ἐμοῦ (εἶπε) μείζων, εἰ μὴ δικαιότερος, ὀρθῶς καὶ καλῶς οἰόμενος δεῖν τοῦ δικαίου, καθάπερ μέτρῳ βασιλικῷ, μετρεῖσθαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος. ἦν δὲ τῆς εἰρήνης γενομένης ἔπεμψεν αὐτῷ περὶ ξενίας καὶ φιλίας ὑπόμνησιν ὁ βασιλεύς,

A Exilijt ergo properè ad opem his ferendam Agesilaus. Vbi cognouit rem transactam, ad fanum Iunonis regressus accersiuit tunc Thebanos, eisque dicendi potestatem fecit. Qui quum reposita contumelia mentionem pacis nullam facerent, sed copiam peterẽt fieri sibi Conrinthum ingrediendi, indignatus Agesilaus respondit, Si vtique amicos vestros auetis ex ipsorum rebus secundis elatos aspicere, id vobis cras tuto licebit. Itaq; assumptis his postero die secum fines Corinthiorũ euastauit, exercitumque ipsi admouit vrbi. Ita legatis quum ostendisset animum non esse sua tuẽdi Co-
B rinthijs, dimisit eos. Inde receptis superstitibus ex illa cohorte Lacedæmonem exercitum reduxit. Castra ante lucem mouit, rursusque post tenebras metatus est, ne inuidi & obtrectatores Arcades insultarent ipsis. Hinc in Achæorum gratiam exercitum cum ijs in Arcaniam traduxit, vnde grandem prædam fecit & Acarnanas acie fudit. Instantibus Achæis vt illic hybernans impediret, ne facere hostes valerent sementem, contra ait se facturum. Impensius enim formidaturos illos bellum, si cõsitum agrum in æstatem haberent. quod euenit. Nam mota iterum in eos expeditione fe-
C cerunt cum Achæis pacem. Vt Conon & Pharnabazus classe regia mare obtinentes vastauere maritimam Laconiam, atque vrbs Atheniensis muro septa est sumptum præbente Pharnabazo, visum Lacedæmonijs est pacificari cum rege, legaruntque ad Teribazum Antalcidam, fœdissimè & teterrimè Asiaticos Græcos, pro quibus bellum gesserat Agesilaus, regi prodentes. Vnde contigit Agesilao, vt haudquaquam illius infamiæ ad eum contagio peruenirет: siquidem erat eius Antalcidas inimicus, qui pacem hanc vel maximè vrsit, quòd bellum Agesilaum amplificaret, illustraret, & supra omnes extolleret. Verumtamen
D ei qui dixit sentire cum Medis Lacedæmonios, respondit Agesilaus, imò Medos sentire cum Lacedæmonijs. Abnuentibus pacem approbare minitans & denuntians arma, omnes compulit assentiri ijs quæ rex postulauit, potissimùm Thebanorum causa, vt Bœotia immuni suis legibus permissa efficerentur debiliores, quod postea magis declarauit. Nam quum rem perpetrasset indignam Phœbidas, qui Cadmiam tempore pacis & amicitiæ occupauit, omnes autem Græci stomacharentur, & iniquè id ferrent Spartiatæ, præcipuè verò alieni qui erant ab Agesilao roga-
E rent infensi Phœbidam cuiusnam hoc iussu fecisset, in illum torquentes suspicionem: non dubitauit defendens Phœbidam propalàm dicere, ipsum factum, quatenus ex vsu foret, spectandum. Nam quæ essent è republica Lacedæmoniorum, ea, vt nemo mandet, debere vltrò fieri, quanuis iustitiam in omni sermone decerneret omnium principem virtutum: siquidem fortitudinis, vbi absit iustitia, nullum esse vsum. Quòd si omnes iusti essent, nihil requiri fortitudinem. Ad illos qui ferebant id magno regi placere, Quid me ille est, inquit, maior, nisi sit iustior? rectè at-
F que probè censens sicut regio modo iustitia excellentiam metiendam maioris. Quas ei composita pace rex de hospitio & amicitia misit literas,

ἢ παρηγόρει ἀδικεῖν Lincer.

non accepit, ſatis eſſe ferens amicitiam publicam, A
qua manente nihil opus fore priuata. Enimvero
factis non ſemper tuebatur hanc opinionem, ve-
rùm abreptus frequenter ambitione & conten-
tione præſertim illa aduerſus Thebanos, non mo-
dò Phœbidam ſeruauit, verumetiam vt crimen
in ſe reciperet, Cadmiamque retineret impoſito
præſidio, induxit ciuitatem, regiminiſque ac rei-
publicæ Archiæ & Leontidæ, per quos ingreſſus
Phœbidas fuerat & occupauerat arcem, per-
mitteret arbitrium. Quare fuit protinus qui-
dem ſuſpicio facinus illud factum eſſe Phœbidæ,
conſilium verò Ageſilai. At ea quæ inſequuta ſunt B
crimen reddiderunt confeſſum. Vt enim præſi-
dium Thebani expulere, ciuitatemque aſſeruere
in libertatem, inſimulans illos, quòd Archiam &
Leontidam interemiſſent reuera tyrannos, verbo
polemarchos, intulit ijs bellum: & Cleombrotus
qui iam defuncto Ageſipolide regnabat, in Bœo-
tiam cum legionibus miſſus eſt. Ageſilaus enim
ætatis prætextu, quòd à pubertate maior eſſet an-
nis quadraginta, & militiæ vacationem lege ha-
beret, illam defugit expeditionem, erubeſcens,
qui paulo antè pro exulibus in Phliaſios arma tu-
lerat, nunc Thebanos videri tyrannorum gratia
quatere. Erat Lacon quidam Sphodrias factionis C
Ageſilao aduerſæ, Theſpijs præfectus, vir haud in-
ers aut degeneris animi, ſed ſemper ſpei magis
quàm mentis ſanæ plenus. Hinc ingens affectans
nomen, & Phœbidam exiſtimans ex illo in The-
banos facinore illuſtrem & celebrem euaſiſſe,
longè pulchrius & ſplendidius adductus eſt eſſe,
ex inopinato ſi terra adortus ipſe Piræum occu-
pauiſſet, ac mare Athenienſibus præcidiſſet.
Hoc ferunt commentum Pelopidæ & Gelonis
bœotarcharum fuiſſe. Submiſerunt hi certos, qui
facere ſe fingerent cum Lacedæmonijs. Illi Spho-
driam celebrantes extollenteſque, tanquam v- D
num tanto dignum opere incitauerunt & incen-
derunt eum ad rem ſuſcipiendam prauam perin-
de atque illam & fœdam, verùm audacia & for-
tuna deſtitutam: ſiquidem dies eum in campo
Thriaſio occupauit & illuxit, ſperauerat autem
tenebris aggredi Piræum. Cæterùm vbi lumen
ex templis quibuſdam ab Eleuſine conſpexere
milites, memorant eos horrore & pauore obtor-
puiſſe. Excidit & illi animus, vbi iam non pote-
rat eſſe clàm, raptaque modica præda, fœdè &
deformiter recepit ſe Theſpias. Hinc accuſatores
Athenis Spartam miſſi. Verùm magiſtratus offen- E
derunt accuſatoribus in Sphodriam nihil opus
habere, qui occupauerunt eum rei capitalis ar-
ceſſere. quod iudicium non eſt auſus ille expe-
ctare, quia iram formidabat ciuium, qui verecun-
dia Athenienſium, ne affines viderentur illius in-
iuriæ, non minus ſe violatos ſimulabant. Erat
Sphodriæ Cleonymus filius, cuius pueri etiam-
num & forma florentis amore Ageſilai filius Ar-
chidamus deperibat, ac cum illo tunc nimirum
laborabat de patris periculo: ſed adiuvare aper-
tè & opem ferre, quòd ex aduerſarijs eſſet Age-
ſilai Sphodrias, non habebat. Quem quum F
Cleonymus adiſſet, precibuſque & lacrymis
interpellaſſet vt placaret Ageſilaum (illum e-
nim præter cæteros eſſe ipſis formidabilem)

οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν ἐξαρκεῖν τὴν κοινὴν φιλίαν, καὶ μηδὲν ἰδίας δεήσεσθαι, μνουούσης ἐκείνης. ἐν δὲ τοῖς ἔργοις, οὐκέτι ταύτην διεφυλάττων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ φιλονεικίᾳ πολλαχοῦ συνεκφερόμενος, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς Θηβαίους, οὐ μόνον ἔσωσε τὸν Φοιβίδαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἔπεισεν εἰς αὐτὴν ἀναδέξασθαι τὸ ἀδίκημα, καὶ κατέχειν τὴν Καδμείαν δι' ἑαυτῆς, τῶν δὲ πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας Ἀρχίδην καὶ Λεοντίδην ἀποδεῖξαι κυρίους, δι' ὧν ὁ Φοιβίδας εἰσῆλθε, καὶ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν. ἐπεὶ μὲν οὖν αὐτοὺς οὐκ ἔστιν ὑπόνοια, Φοιβίδου μὲν ἔργον εἶναι, βούλημα δὲ Ἀγησιλάου, τὸ πεπραγμένον· αἱ δὲ ὕστεραι πράξεις ὁμολογουμένως ἐποίησαν τὴν αἰτίαν. ὡς γὰρ ἐξέβαλον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν φρουράν, καὶ τὴν πόλιν ἠλευθέρωσαν, ἐγκαλοῦν αὐτοῖς ὅτι τὸν Ἀρχίδην καὶ τὸν Λεοντίδην ἀπεκτόνεσαν, ἔργῳ μὲν τυράννους, λόγῳ δὲ πολεμάρχους ὄντας, ἐξεπόλεμον πόλεμον πρὸς αὐτούς. καὶ Κλεόμβροτος ἤδη βασιλεύων, Ἀγησιπόλιδος τεθνηκότος εἰς Βοιωτίαν ἐπέμφθη μετὰ δυνάμεως. ὁ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαρακοντα γεγονὼς ἀφ' ἥβης, καὶ στρατείας ἔχων ἄφεσιν ὑπὸ τοῦ νόμου, ἔφυγε, τὴν στρατηλασίαν ἐκείνην αἰσχυνόμενος, εἰ Φλιασίοις ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπὲρ φυγάδων πεπολεμηκὼς, αὖθις ὀφθήσεσθαι Θηβαίοις κακῶς ποιοῦν δι' τοὺς τυράννους. ἐν δὲ τοῖς Λάκων Σφοδρίας, ἐκ τῆς ὑπεναντίας στάσεως τοῦ Ἀγησιλάου, τεταγμένος ἐν Θεσπιαῖς ἁρμοστής, οὐκ ἄπολμος μὲν οὐδὲ ἀφιλότιμος ἀνὴρ, ἀεὶ δὲ ἐλπίδων μᾶλλον ἢ φρενῶν ἀγαθῶν μεστὸς. οὗτος ἐπιθυμῶν ὀνόματος μεγάλου, καὶ τὸν Φοιβίδην νομίζων ἔνδοξον γεγενέναι καὶ πρόθυμον ἀπὸ τοῦ περὶ Θήβας τολμήματος, ἐπείσθη πολὺ κάλλιον εἶναι καὶ λαμπρότερον εἰ τὸν Πειραιᾶ καταλάβοι δι' ἑαυτοῦ, καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀφέλοιτο τὴν θάλασσαν, ἐκ γῆς ἀπροσδοκήτως ἐπελθών. λέγουσι δὲ τοῦτο μηχάνημα γενέσθαι τῶν περὶ Πελοπίδην καὶ Γέλωνα βοιωτάρχων. ὑπέπεμψαν γὰρ δύο θέσπιν λακωνίζειν προσποιουμένους, οἱ τὸν Σφοδρίαν ἐπαινοῦντες καὶ μεγαλύνοντες ὡς ἔργου τηλικούτου μόνον ἄξιον, ἐπῆραν καὶ παρώρμησαν ἀνελέσθαι πρᾶξιν ἄδικον μὲν ὁμοίως ἐκείνῃ καὶ παράνομον, τόλμης δὲ καὶ τύχης ἐλπίδα γενομένην. ἡμέρᾳ γὰρ αὐτὸν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ κατέλαβε καὶ κατέλαμψεν, ἐλπίσαντα νυκτὸς προσμίξειν τῷ Πειραιῇ. καὶ φασὶ δι' ἱερῶν λύχνων Ἐλευσινόθεν ἰδόντας, λέγουσι φείσαι καὶ προσφόβοις γενέσθαι τοὺς στρατιώτας. αὐτὸς δὲ τοὺς θράσους ἐξέπεσεν, ὡς οὐκέτι λαθεῖν αὐτόν· καὶ λύνα βραχεῖαν ἁρπαγὴν θέμενος, αἰσχρῶς ἀνεχώρησε καὶ ἀδόξως εἰς τὰς Θεσπιάς. ἐκ δὲ τούτου κατήγοροι μὲν ἐπέμφθησαν εἰς Σπάρτην ἐξ Ἀθηνῶν, δίκην δὲ κατηγόρων μηδὲν ὅπῃ τὸν Σφοδρίαν δεομένους περὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ θανάτου κρίσιν αὐτῷ προσφρηκότας. ἐκεῖνος ὑπομένειν ἀπέγνω, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν πολιτῶν, αἰσχυνόμενον τοὺς Ἀθηναίους, καὶ βουλομένων συναδικεῖσθαι δοκεῖν, ἵνα μὴ συναδικεῖν δοκῶσιν. εἶχεν οὖν ὁ Σφόδρας υἱὸν Κλεώνυμον, οὗ παιδὸς ὄντος ἔτι καὶ καλοῦ τὴν ὄψιν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως υἱὸς ἤρα. καὶ τότε συνωνία μὲν (ὡς εἰκὸς ἦν) κινδυνεύοντι αὐτῷ περὶ τοῦ παιδός, συμπαράπλεω δὲ φανερῶς καὶ βοηθεῖν οὐκ εἶχεν· (ἐν γὰρ ὁ Σφοδρίας ἐκ τῶν ἀφαιρῶν τοῦ Ἀγησιλάου) τοῦ δὲ Κλεωνύμου προσελθόντος αὐτῷ, καὶ μετὰ δεήσεως καὶ δακρύων ἐντυχόντος ὅπως τὸν Ἀγησίλαον δύνοιτο πρᾶξαι, (μάλιστα γὰρ ἐκεῖνον αὐτοῖς φοβερὸν εἶναι)

ρῆς μὴ ἢ τέσσαρας ἡμέρας αἰδούμενος τὸν πατέρα καὶ δεδιώς, οὐκ ἐπὶ παρηκολούθη. τέλος δ', τῆς κρίσεως ἐγγὺς οὔσης, ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὅτι Κλεώνυμος αὐτὸν δεηθείη περὶ τοῦ πατρός. ὁ δ' Ἀγησίλαος εἰδὼς ἐρῶντα τοῦ Ἀρχιδάμου, οὐκ ἔπαυεν. οὐ γὰρ ὁ Κλεώνυμος ἀρτίως οὐκ παίδων ἐπίδοξος, εἴπερ καὶ ἄνδρος, αἰνὴρ ἔσεσθαι σπουδαῖος. οὐ μὴν οὐδὲ δώκε τότε χρηστὸν ἢ φιλάνθρωπον ἐλπίσαι δεομένῳ τοῦ παιδί· σκέψασθαι δ' φήσας ὅ, τι καλῶς ἔχοι καὶ πρέποντως, ἀπῆλθεν. αἰδούμενος οὖν ὁ Ἀρχίδαμος, ἐξέλιπε δὲ πρόσειναι τοῦ Κλεωνύμου, καίτοι εἰωθὼς πολλάκις τοῦτο τῆς ἡμέρας ποιεῖν πρότερον. οὐδ' οὗτοι καὶ οἱ τοῦ Σφοδρίου μᾶλλον ἀπέγνωσαν. ἄχρις οὗ τοῦ Ἀγησιλάου φίλων Ἐτυμοκλῆς ἔν τινι κοινολογίᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἀπεγύμνωσε τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησιλάου. ὃ μὲν γὰρ ἔργον ὡς ἔνι μάλιστα ψέγειν αὐτὸν, δηλῶν γε μὴν ἄνδρα τοῦ Σφοδρίου ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι, καὶ τὴν πόλιν ὁρῶν τοιούτων στρατιωτῶν δεομένην. τούτοις γὰρ ὁ Ἀγησίλαος ἑκάστοτε τοῖς λόγοις ἐποιεῖτο περὶ τῆς δίκης, τοῦ παιδὶ χαρίζεσθαι βουλόμενος. ὥστε καὶ τὸν Κλεώνυμον δοκεῖν ἀγαπᾶσθαι τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀρχιδάμου, καὶ τοὺς φίλους τοὺς τοῦ Σφοδρίου θαρρεῖν ἤδη βουλεῖν. οὐ γὰρ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος λέγεται· καὶ περὶ ἐκείνου δὲ τῆς παιδιᾶς λέγουσιν, ὅτι μικροῖς τοῖς παιδίοις οὖσι κάλαμον περιβεβηκώς, ὡς περὶ ἵππον, οἴχοι συνέπαιζεν· ὀφθεὶς δ' ὑπό τινος τῶν φίλων, παρεκάλει μηδενὶ φράσαι πρὶν αὐτὸς καὶ αὐτὸς πατὴρ παίδων γένοιτο. ἀπολυθέντος δὲ τοῦ Σφοδρίου, καὶ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐπυθόντο πρὸς πόλεμον τρεπομένων, σφόδρα κακῶς ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσε, δι' ἐπιθυμίαν ἄτοπον καὶ παιδαριώδη δοκοῦν ἐμποδὼν γενομένου κρίσεως δικαίας, καὶ τὴν πόλιν παραίτιον ἀπειργάσθαι τοσούτων κακῶν τηλικούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας. ἐπεὶ δ' τὸν Κλεόμβροτον οὐχ ἑώρα προθυμούμενον ὅπως πολεμεῖν τοῖς Θηβαίοις, οὕτω δὴ χαρᾶν τὸν νόμον ἐάσας ᾧ πρόσθεν ἐχρῆτο περὶ τῆς στρατείας, αὐτὸς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβαλεν ἤδη, καὶ κακῶς ἐποίει τοὺς Θηβαίους, κἀπάλιν ἀνέπαιεν. ὥστε καὶ τρωθέντος αὐτοῦ ποτε, τὸν Ἀνταλκίδαν εἰπεῖν, Ἦ καλὰ διδασκάλια τοῦδε Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, μὴ βουλομένοις αὐτοῖς μηδὲ ἐπισταμένοις, μάχεσθαι διδάξας. τοῦ γὰρ ὄντι Θηβαίοις αὐτοῖς ἑαυτῶν πολεμικωτάτοις τότε νικᾶσθαι φασὶ, ταῖς πολλαῖς στρατείαις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτοῖς, ὡσπερ ἐγγυμνασαμένοις, δι' ὃ καὶ Λυκοῦργος ὁ παλαιὸς ἐν ταῖς καλουμέναις τειοὶ ῥήτραις ἀπεῖπε μὴ πολλάκις ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς στρατεύειν, ὅπως μὴ πολεμεῖν μανθάνωσιν. οὐ μὴν καὶ τοῖς Συμμάχοις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαχθὴς ὁ Ἀγησίλαος, ὡς δι' οὐδὲν ἔγκλημα δημοσίον, ἀλλὰ θυμῷ τινι καὶ φιλονεικίᾳ τοὺς Θηβαίους ἀπολέσαι ζητῶν. οὐδὲν οὖν ἔλεγον δεόμενοι φείδεσθαι, δοῦναι κἀκεῖνοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὀλίγοις τισὶ σὺν αὐτοῖς στρατευόμενοι. ἔνθα δὴ λέγεται τὸν Ἀγησίλαον, ἐξελέγξαι βουλόμενον αὐτῶν τὸ πλῆθος, τοὺς δὲ μηχανήσασθαι. πόλεις ἐκέλευσε καθίσαι τοὺς Συμμάχους μετ' ἀλλήλων ἀναμεμιγμένους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ἑαυτῶν· εἶτα ἐκήρυττε τοὺς κεραμεῖς ἀνίστασθαι πρότερον. ὡς δ' ἀνέστησαν οὗτοι, δεύτερον ἐκήρυττε τοὺς χαλκεῖς, εἶτα τέκτονας, ἑξῆς καὶ οἰκοδόμους, καὶ τῶν δημιουργῶν τεχνῶν ἑκάστην. πολλοὶ οὖν ὀλίγου δεῖν ἀνέστησαν οἱ Σύμμαχοι, τῶν δ' Λακεδαιμονίων οὐδεὶς·

A tres aut quatuor dies verecundia & timore parentem tacitus affectatus est. Tandem instante iudicij die sustinuit exponere Agesilao Cleonymum supplicem sibi pro patre fuisse. Agesilaus (licet eum amare sciret Archidamum) non prohibuit: quippe Cleonymus mox à puero spem de se, siquis alius, præbuerat magnæ virtutis. Nullam tamen bonam vel benignam spem oranti dedit filio: tantùm consideraturum ostendit se quid rectè ac honeste facere posset: atque ita abscessit. Itaque verecundia Archidamus intermisit Cleonymum inuisere, quanuis id quotidie
B facere creber soleret. Sic amici quoque Sphodriæ salutem eius magis pro deposita habuere. quoad ex Agesilai amicis Etymocles in colloquio quodam sententiam illis aperuit Agesilai: factum enim illum quam maxime improbare, alioqui strenuum virum habere Sphodriam ac ciuitatem cernere talium virorum desiderantem. Hac oratione vbique Agesilaus in gratiam filij sui de iudicio vtebatur. Vnde mox studium Cleonymus percepit Archidami, & necessarij Sphodriæ sumpto animo ei iam præstò fuere. Fuit indulgens pater supra modum A-
C gesilaus. de quo hunc ludum commemorant, cum paruis liberis in arundine quasi equitantem domi colludere solitum. Conspectus autem ab amico quopiam, orauit ne cui id prius enuntiaret quàm ipse liberorum pater foret. Absoluto Sphodria, Athenienſibusque, vbi rem intellexere arma sumentibus, laceratus est maiorem in modum Agesilaus probris, qui ob importunam & puerilem libidinem intercessisse iusto iudicio videretur, atque ciuitatem tantis in Græcos admissis flagitijs alligasse. Porro collegam regni Cleombrotum, quia minus propensum ad bellum cum Thebanis gerendum cernebat,
D mox lege, cuius nuper præsidio prætenderat vacationem, abiecta, Bœotiam ipse incurrit, Bœotijque clades intulit & vicissim accepit. Hinc quum vulnere aliquando fuisset affectus, Antalcidas, Næ tu præclaram, inquit, mercedem refers à Thebanis, qui inuitos & ignaros docuisti pugnare. Et profectò bellaciores ferunt tunc Thebanos quàm vnquam aliâs euasisse, compluribus Lacedæmoniorum in ipsos expeditionibus velut tritos. Quapropter in tribus rhetris appellatis interdixerat Lycurgus priscus in eosdem identidem bellum moueri, ne bel-
E lare addiscerent illi. Flagrabrat item apud socios Agesilaus inuidia, quòd nulla quidem publica offensa, sed felle quodam atque ambitione euertere quæreret Thebanos. Fremebant autem nulla premente necessitate ita enecari se, qui huc atque illuc singulis annis paucos tam multi sequerentur. Hîc Agesilaum memorant ad detegendum eorum numerum hoc machinatum: Omnes socios iussit promiscuè considere, seorsum autem Lacedæmonios solos, inde pronuntiari vt figuli primi exurgerent. vbi hi consurrexere, mox excitauit fabros æra-
F rios, hinc materiarios, pòst ædificatores, & reliquos per singula artificia. Ita cuncti propè socij surrexerunt, ex Lacedæmonijs nemo

quippe vetitum his fuit artem exercere & discere vilem. Ibi arridens Agesilaus, Videtis, inquit, socij, quanto nos quam vos plures milites præbeamus? Megaræ, exercitum ex agro Thebano reducens, dum ad curiam in arcem scandit, convulsione & ingenti cruciatu sanum crus eius correptum est, mox intumuit, & sanguine distensum apparuit, immanemque excitauit inflammationem. Quum medicus quidam Syracusius venam ei secuisset sub talo, dolores sedati sunt, cæterùm copioso manante & prorumpente sanguine, qui sisti nequibat, vehemens animi defectus, & præceps inde periculum circumsterit Agesilaum. Suppressit tandem tamen medicus cursum sanguinis. Delatus autem Lacedæmonem Agesilaus, perdiu imbecilla valetudine fuit, nec bello potuit interesse. Interea Spartiatę identidem terra marique titubauere, multo maximè apud Leuctra, vbi primùm acie fusi fugatique à Thebanis sunt. Igitur omnibus placuit pacem in vniuersum componere, ac legati ex Gręcia Lacedęmonem conuenere ad fœdus faciundum, inter quos Epaminondas fuit vir eruditione & sapientię studio clarus, verùm armorum hauddum dederat documentum. Hic omnes cernens Agesilao se venditantes, solus grauitatem cum dicendi libertate retinuit, habuitque orationem non pro solis Thebanis, sed pro tota Græcia communem, demonstrans bello increuisse Spartam, vnde reliqui erant afflicti cuncti, ac pacem consuluit ęquabilitate & iure vt componerent, ita demum fore eam constantem, si pares omnes essent. Cui quum omnes Gręcos Agesilaus aduerteret mirificè assentiri & aures prębere, percunctatus eum est, verùmne & ęquum duceret Bœotiam immunem suis legibus esse. Vbi eum inuicem Epaminondas promptè & confidenter rogauit, numne & ipse censeret æquum Laconiam immunem suis legibus esse, exiliens cum stomacho Agesilaus, iussit expromere eum diserte ecquid Bœotiam liberam relinqueret. Quum idem inuicem requisisset Epaminondas, ecquid Laconiam dimitteret liberam: vsque adeo est exacerbatus Agesilaus, vt hac arrepta ansa confestim Thebanorum nomen expungeret ex fœdere, indiceretque ijs bellum. Cæteros Græcos icto fœdere, domum iussit redire, & quæ emendari poterant, paci, incurabilia delegare bello. quando omnes excindere & dirimere controuersias operosum erat. Ad Cleombrotum autem, qui fortè id temporis agebat cum exercitu in Phocide, propere mittunt ephori cum mandatis, exercitum in Thebanos duceret: circummissisque legatis sociorum delectum habuere. Erant segnes illi quidem atque à bello adhorrebant, nondum audebant tamen recusare vel obluctari Lacedæmonijs. Quum crebrò tetra prodigia essent facta, sicut in Epaminondæ historia demonstrauimus, & Prothous Lacon huic expeditioni aduersaretur: non remisit Agesilaus tamen, sed vt bellum decerneretur effecit, sperans, quum ipsi vniuersam haberent immunem & liberam Græciam, ex fœdere autem exempti Thebani essent, locum expetendi ab ijs pœnas esse. Bellum illud plus ira consultrice fuisse quàm ratione susceptum temporum articuli indicant. Siquidem die quartadecima mensis Schirrophorionis pactũ Lacedæmone fœdus est,

ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς τέχνην ἐργάζεσθαι καὶ μανθάνειν βάναυσον. οὕτω δὴ γελάσας ὁ Ἀγησίλαος, Ὁρᾶτε (εἶπεν) ὦ ἄνδρες, ὅσῳ πλείονας ὑμῶν στρατιώτας οὐκ πέμπομεν ἡμεῖς; ὁ δὲ Μεγάρασι, ὅτε τὴν στρατιὰν ἀπῆγεν οὐκ Θηβῶν, ἀναβαίνοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀπάσμα καὶ πόνος ἰσχυρὸς ἔλαβε τὸ ὑγιὲς σκέλος. οὐκ ἐν τούτοις δὲ μόνον, μέγιστον αἵματος ἔδοξε γεγενέναι, καὶ φλεγμονὴν ἐμβριθεστάτην παρέσχεν. ἰατρὸς δέ τις Συρακούσιος τὴν ἐπὶ τῷ σφυρῷ φλέβα τάμνων, αἱ μὲν ὀδύνες ἔληξαν, αἵματος δὲ πολλοῦ φερομένου καὶ ῥέοντος ἀνεπιστάτου, λιποψυχία πολλὴ καὶ κίνδυνος ὀξὺς ἀπ' αὐτῆς ἐπέστη τὸν Ἀγησίλαον. οὐ μὴν ἀλλὰ ὅτε γε τὴν φορὰν τοῦ αἵματος ἔπαυσε, καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα, πολὺν χρόνον ἔσχεν ἀρρωστίας καὶ τοῦ τὰς στρατείας ἀδυνάτους. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ συνέβη παθήματα τοῖς Σπαρτιάταις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. ὧν ἐν τῷ τὸ περὶ Λεῦκτρα μέγιστον, ὅπου τροπὴν οὐκ τῶν τάξεως κρατηθέντες ὑπὸ Θηβαίων ἡττήθησαν. ἔδοξεν οὖν πᾶσι θεῖναι τοὺς πόλεις εἰρήνην· καὶ συνῆλθον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ποιησόμενοι τὰς διαλύσεις. ὧν εἷς ἦν Ἐπαμεινώνδας, ἀνὴρ ἔνδοξος ὢν παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, στρατηγίας δὲ πεῖραν οὔπω δεδωκώς. οὗτος ὁρῶν τοὺς ἄνους ἀπόνοιαν ὑποκαταπλινομένους τῷ Ἀγησιλάῳ, μόνος ἐχρήσατο φρονήματι παρρησίαν ἔχοντι, καὶ διεξῆλθε λόγον, οὐχ ὑπὲρ Θηβαίων ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινόν· τὸν μὲν πόλεμον ἀποδοκιμάζων αὔξοντα τὴν Σπάρτην ἐξ ὧν ἄπαντες οἱ λοιποὶ κακῶν πάσχουσι· τὴν δὲ εἰρήνην ἰσότητι καὶ τῷ δικαίῳ κτᾶσθαι κελεύων. οὕτω γὰρ αὐτὴν ἀναμένειν, ἴσων ἀπάντων γενομένων. ὁρῶν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὑπερφυῶς ἀγαμένους καὶ προσέχοντας αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, ἠρώτησεν εἰ νομίζοι δίκαιον εἶναι καὶ ἴσον, αὐτονομεῖσθαι τὴν Βοιωτίαν. ἀντερωτήσαντος δὲ τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὰ χρὴ καὶ τεθαρρηκότος, εἰ κἀκεῖνος οἴεται δίκαιον εἶναι αὐτονομεῖσθαι τὴν Λακωνικήν, ἀναπηδήσας ὁ Ἀγησίλαος μετ' ὀργῆς, ἐκέλευσε λέγειν σαφῶς αὐτὸν εἰ τὴν Βοιωτίαν ἀφήσειν αὐτόνομον. ὁ δὲ αὐτὸ τοῦτο πάλιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου φήσαντος εἰ τὴν Λακωνικὴν ἀφήσειν αὐτόνομον, οὕτω τραχέως ἔσχεν ὁ Ἀγησίλαος, καὶ τὴν τοῦ φασιν ἠγάπησεν, ὡς αὐθὺς ἐξαλεῖψαι τὸ τῶν Θηβαίων ὄνομα τῆς εἰρήνης, καὶ προειπεῖν πόλεμον αὐτοῖς· τοὺς δὲ ἄνους Ἕλληνας διαλυθέντας ἐκέλευσεν ἀπιέναι, τὰ μὲν ἀκεσὰ, τῆς εἰρήνης, τὰ δὲ ἀνήκεστα, τοῦ πολέμου ποιούντας. ἔργον γὰρ ἦν πάσας ἐκκαθαῖραι καὶ διαλύσασθαι τὰς ἀμφιλογίας. ἔτυχε δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Φωκεῦσιν ὢν ὁ Κλεόμβροτος μετὰ δυνάμεως. αὐθὺς οὖν ἔπεμπον οἱ ἔφοροι κελεύοντες αὐτὸν ὅτι Θηβαίοις ἄγειν τὸ στράτευμα· καὶ τοῖς συμμάχοις προπέμποντες ἠθροίζον, ἀπροθύμους μὲν ὄντας καὶ βαρυνομένους τὸν πόλεμον, οὔπω δὲ θαρροῦντας ἀντιλέγειν οὐδὲ ἀπειθεῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις. πολλῶν δὲ σημείων μεγίστων γενομένων, ὡς ἐν τοῖς περὶ Ἐπαμεινώνδου γέγραπται, καὶ Πρόθου τοῦ Λάκωνος ἐναντιουμένου πρὸς τὴν στρατείαν, οὐκ ἀνῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' ἐξέπραξε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων αὐτοῖς μὲν αὐτονομεῖν τὴν Ἑλλάδος ὅλης ὑπάρχουσης, ἐκείνους δὲ τὸν Θηβαίων γενομένων, χαλεπὸν εἶναι δίκην λαβεῖν παρ' αὐτῶν. δηλοῖ δὲ τοῦτο ὀργὴ μᾶλλον ἢ λογισμῷ χρῆσθαι τὴν στρατείαν ἐκείνῳ ὀκνοῦντι. τῇ γὰρ τετράδι ὅτι δέκα τοῦ Σκιροφοριῶνος μηνὸς ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς οἱ Λακεδαιμόνιοι,

v. Palmer.

τῇ δ' πέμπτῃ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος ἡττήθησαν ἐν Λεύκτροις, ἡμέραν εἴκοσι διαγενομένων. ἀπέθανον δὲ χίλιοι Λακεδαιμονίων, καὶ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεύς, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτιστοι τῶν Σπαρτιατῶν. ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμον φασὶ τὸν Σφοδρίου, τὸν καλὸν, τρὶς πεσόντα περὶ τοὺς βασιλέως, καὶ τοσαυτάκις ἀναστάντα, καὶ μαχόμενον τοῖς Θηβαίοις, ἀποθανεῖν. Συμβαίνει δὲ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις παίσματος ἀπροσδοκήτου, καὶ τοῖς Θηβαίοις περὶς δόξαν εὐτυχήματος, οἷ οὐγένοιτο ἑτέροις Ἕλλησι πρὸς Ἕλληνας ἀγωνισαμένοις, τοσοῦτον αἵρεσιν ἥττον ἐζήλωσε τῆς ἀρετῆς καὶ ἠγάσθη τὴν ἡττημένην πόλιν ἢ τὴν νικῶσαν. ὁ μὲν γὰρ Ξενοφῶν φησι, τὰ ἀγαθὸν ἀνδρῶν ἔχειν τὴν καὶ τοῖς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς καὶ πράτειβας ἀξιομνημόνευτον· ὀρθῶς λέγων. ἔστι δ' οὐχ ἧττον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἄξιον κατιδεῖν καὶ θεᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐν τοῖς τύχαις πράττουσι καὶ λέγουσι διαφημονοῦντες. ἔτυχε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα, καὶ ξένων οὖσα μεστή· (γυμνοπαιδιαὶ γὰρ ἦσαν ἀγωνιζομένων χορῶν ἐν τῷ θεάτρῳ) παρῆσαν δὲ ἀπὸ Λεύκτρων οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες. οἱ δ' ἔφοροι, καίπερ δίδους ὄντος καταφανοῦς ὅτι διέφθαρται τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπολωλέκασι, οὔτε χρεὼν ἐξελθεῖν εἴασαν, οὔτε τὸ σχῆμα τῆς ἑορτῆς μεταβαλεῖν τὴν πόλιν· ἀλλὰ κατ' οἰκίας τῶν τεθνεώτων τοῖς προσήκουσι τὰ ὀνόματα πέμψαντες, αὐτοὶ τὰ περὶ τὴν θέαν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν χορῶν ἔπραττον· ἅμα δὲ ἡμέρᾳ φανερῶν ἤδη γεγενόντων πᾶσι τῶν τε σωζομένων καὶ τῶν τεθνεώτων, οἱ μὲν τῶν τεθνεώτων πατέρες καὶ κηδεσταὶ καὶ οἰκεῖοι καταβαίνοντες εἰς ἀγορὰν, ἀλλήλοις ἐδεξιοῦντο λιπαρεῖ τὰ πρόσωπα, φρονήματος μεστοὶ καὶ γήθους· οἱ δ' τῶν σωζομένων ὥσπερ ὀπὶ πένθους, μετὰ τῶν γυναικῶν οἴκοι διέτριβον. εἰ δέ τις ὑπὸ ἀνάγκης προέλθοι, καὶ σχήματι καὶ φωνῇ καὶ βλέμματι ταπεινὸς ἐφαίνετο καὶ συνεσταλμένος· ἐπὶ δὲ μᾶλλον τῶν γυναικῶν ἰδεῖν ἦν καὶ πυθέσθαι, τὸν μὲν ζῶν. τὰ προσδεχομένων ἢν ἀπὸ τῆς μάχης, κατηφῆ καὶ σιωπηλῶν· τὰς δ' τῶν πεπτωκέναι λεγομένων, ἔν τε τοῖς ἱεροῖς δίδους αἱρεφομένας, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἱλαρῶς καὶ φιλοφρόνως βαδιζούσας. οὐ μόνον ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀφίσαντο μὲν οἱ σύμμαχοι, προσεδόκατο δ' νενικηκώς Ἐπαμεινώνδας καὶ μεγαλοφρονῶν ἐμβεβηκὼς εἰς Πελοπόννησον, ἔννοια τῶν χρησμῶν ἐνέπεσε τότε, περὶς τὴν χωλότητα τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ δεισιδαιμονία πολλὴ, καὶ πλοία περὶς τὸ θεῖον, ὡς δὴ τοῦτο πραττούσης κακῶς τῆς πόλεως, ὅτι τὸν ἀρτίποδα τῆς βασιλείας ἐκβαλόντες, εἵλοντο χωλὸν καὶ πεπηρωμένον. ὁ πρῶτος μᾶλλον ἀυτοῖς ἐδίδασκε φοβεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ δαιμόνιον· δι' δ' τὴν ἀγχίνοιαν δυνάμιν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν καὶ δόξαν, οὐ μόνον ἐκρῶντο βασιλεῖ καὶ στρατηγῷ τῶν κατὰ πόλεμον, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν ἀποριῶν ἰατρῷ καὶ διαιτητῇ τοῖς ἐν τῇ μάχῃ καταδεδιωκόσιν, οὓς αὐτοὶ φέσαντας ὀνομάζουσιν· ὀκνοῦντες τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀτιμίας προσάγειν, πολλοῖς οὖσι καὶ δυνατοῖς, φοβούμενοι νεωτερισμὸν ἀπ' αὐτῶν. οὐ γὰρ μόνον ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν, ἄδοξόν ἐστι. παίειν δ' ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυχόντων. οἱ δ' καρτεροῦσι πρεσβύτες ἀυχμηροὶ καὶ ταπεινοὶ, τρίβωνάς τε περιερραμμένους χρώματος βαθεῖ φορεῦσι, καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπείνης, μέρος δ' βέφοροι. δεινὸν οὖν ἦν τοιούτους ἐν τῇ πόλει περιορᾶν πολλοὺς, ἐκ ὀλίγων δεομένους τραπεζῶν. καὶ νομοθέτην αἱρεῖσθαι τὸν Ἀγησίλαον. ὁ δ' μήτε προσθεὶς τι, μήτε ἀφελὼν, μήτε μεταγράψας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Λακεδαιμονίων· καὶ φήσας

A Hecatombæonis quinta dierum intervallo viginti apud Leuctra cæsi sunt. vbi mille Lacædæmonij cecidere, & rex Cleombrotus, circaque eum Spartiatarum fortissimi quiq;. in quibus Cleonymũ Sphodriæ aiunt illum formosum, quum ter ante regis pedes concidisset, totiesque erexisset se, cum Thebanis pugnantem occubuisse. Hac ictis inexpectata clade Lacedæmonijs, & Thebanis secunda ad gloriam fortuna vsis, qualis certantibus contra Græcos Græcis nulla obtigerat alia, nihilo minus commendares & admirareris victæ ciuitatis quàm victricis virtutem. Quippe habere Xenophon ait bonorum B virorum vel per vinum & ludum missas voces iocosque aliquid memoratu dignum, & recte dicit. Est verò non minus, imò magis, operępretium contemplari & perpendere bonorum virorum in dictis & factis reflante fortuna decorã constantiam. Fortè festum diem agitabat ea ciuitas, & peregrinis referta erat. Nam ludi gymnici edebantur certantibus in theatro choris, quum ex Leuctris nuntij cladis adfuerunt. Ibi ephori, quanuis ilicò perspicuum foret actum de summa rerum & amissum esse imperium, neque egredi chorum permisere, neque formam immutari à ciuitate festi: verùm missis domum cæsorum ad propinquos nominibus ipsi ludos & certamen chororum curauerunt. C Postridie manè quum iam omnibus constaret qui incolumes essent & qui occubuissent, defunctorum genitores affines & propinqui in forum descendere, consalutantes inter se vultu exporrecto, animoque erecto & hilari: superstitum, sicut in luctu cum fœminis domi se continuerunt. Si quem necessitas in publicum subigeret prodire, eum & habitu & voce & obtutu demissum videres contractumq;. Multo magis inter mulieres cernere & audire erat hanc, quæ salvum filium ex prælio expectabat, mœstã & tacitam: illas verò, quarum perisse dicebantur liberi, publicè in sacris ædibus versantes, hilariterque se mutuò & D celso animo inuisentes. Vetũ enim verò plebi, vt socij desciuere, victorq; Epaminondas & successu sublatus inuasurus expectabatur Peloponnesũ, oracula recurrerunt in mentẽ de Agesilai clauditate, atq; ingens perculit eam mœstitia religioq;, quasi resp. ideo afflicta esset quòd rectũ regno deiecissent, claudum verò luxatumque legissent: quod Deus ipsos imprimis erudierat perpendere & deuitare. Verùm propter opes eius alias virtutemque & nomen, non modò rege & imperatore in re bellica, verumetiam ciuilium difficultatum vsi eo sunt medico & arbi- E tro: quum dubitarẽt illis qui ex acie fugerant, quos Tresantas, *id est Trepidantes*, appellant, quòd multi & potentes forent, veriti nequid nouarent, legitimas inurere ignominias. Non tantum enim omnibus arcentur honoribus, sed & vxorem illorum alicui collocare aut accipere probrosum est ab illo. Pulsandi eos quiuis, qui in eos inciderit, ius habet. Illi tolerant squalidi & demissi circummeantes in lænis pannosis colore infectis. Barbam partim radunt, partim promittunt. Tales proijcere multos in ciuitate, quæ non paucos quæreret milites, graue erat. Ita legislatorem Agesilaum creant. Ille F nulla litera nec adiecta nec detracta nec correcta, in concionem Lacedæmoniorum progressus,

ſinendum ait leges illo die dormire, atq; ex eo vim ſuam recipere in poſterum. Itaq; ſimul & ciuitati leges, & ciuibus illis conſeruauit famam, qui, vt præſentem conſternationem & mœſtitiam iuuentuti detraheret, incurſauit Arcadiam. Signa quidẽ enixè declinauit conferre cum hoſtibus: ſed oppidulum quoddam Mantineorum cepit, fineſq; depopulatus, erectiorem ſpe ac lætiorem reddidit ciuitatem, quaſi non vndequaquam deploratã. Sub hæc irrupit Epaminondas cum ſociis in Laconiã. Habebat ſub ſignis armatos non minus quadraginta millia, frequentes etiam leuium armorum & inermes prædandi cauſa ſequebantur caſtra, vt vniuerſum agmẽ, quod inuaſit in Laconiam, millia ſeptuaginta efficeret. Spatium erat autem non minus ſexcentorum annorũ, quàm Lacedæmonem Dorii tenuerant. Toto hoc interuallo hoſtis tum primùm eſt in finibus eorum conſpectus. Antè auſus id fuerat nemo, ſed integros atque intactos incurſantes igne populationibuſq; vſq; ad Eurotam & vrbẽ fœdauere, neq; arma contra tulit quiſquã. Neq; enim permiſit Ageſilaus cum tantis (vt Pomponius tradidit) belli fluctibus & vndis Lacedæmonios luctari. verùm media & præcipua vrbis loca armis ſtipauit, Thebanorumq; minas & iactantiam tulit, nominatim ſe, ſicut facem belli & horũ autorem malorũ, laceſſentium, ac de ſolo iubentium decernere. Nec minus quàm hæc obtundebant Ageſilaum vrbani tumultus, clamores & diſcurſus, quum ſenes æſtuarent præſenti fortuna, nec conquieſcere fœminæ poſſent, ſed prorſus amentes ad clamores & incendium hoſtile circumferrentur. Mordebat inſuper eum gloriæ ſuæ macula, quòd quam ciuitatem acceperat maximam & potentiſſimam, eius aſpiceret contractã dignationem & magniloquentiam repreſſam, qua ipſe quoq; vſus fuerat ſubinde: quum gloriaretur fœminam Lacænam fumum non vidiſſe hoſtilem. Fertur Antalcidas quoq; Athenienſi quodam de virtute ſecum ambigenti, quum dixiſſet ille, At qui nos ſæpe à Cephiſo vos fugauimus, occurriſſe, Nos verò ab Eurota vos nunquam. Argiuo item reſpõdit quidam ex obſcurioribus Spartiatis, quum ille dixiſſet, Multi in Argolide veſtrates iacent: At veſtras in Laconia iacet nemo. Tunc Antalcidam, qui ephorus erat, fama eſt liberos præ metu clàm in Cytheram deportaſſe. At Ageſilaus, quum aggrederentur amnem tranſmittere hoſtes, atque ad vrbem perrumpere, deſertis cæteris partibus pro mediis & editioribus inſtruxit aciem. Eurotas tunc ob præcedentes niues longè copioſiſſimam vim aquæ vehebat, vndaq; Thebanis ex gelu quàm ex aſperitate moleſtior duriorq; erat tranſitu. Incedentem in prima acie oſtenderunt quidam Epaminondam Ageſilao, qui (vt fama tenet) perdiu illum intuitus, aciemq; ab eo nuſquam deflectens, hoc vnum dixit, *O hominem magnificum*! Quum contenderet autem in vrbe, Epiminondas pugnã conſerere & trophæum excitare, nõ valuit elicere neq; excitare Ageſilaum. Itaq; mouit retrò ab vrbe exercitum, & agrum depopulatus eſt. Lacedæmone verò quidam iampridem peruerſi & tetri homines ad ducentos globo facto occupant Hiſtorion,

A καὶ φήσας ὅτι τοὺς νόμους δεῖ σήμερον ἐᾶν καθεύδειν, οὐκ ἂν τῆς σήμερον ἡμέρας κυρίους εἶναι τοὺς τοιούτους, ἅμα τοὺς τε νόμους τῇ πόλει καὶ τοὺς ἄνδρας ὑπεπτήσσοντας ἐφύλαξε. βουλόμενος οὖν τὴν παροῦσαν ἀθυμίαν καὶ κατήφειαν ἀφελεῖν τῶν νέων, ἐνέβαλεν εἰς Ἀρκαδίαν, καὶ μάχῃ μὲν ἰσχυρῶς ἐφυλάξατο συνάψαι τοῖς ἐναντίοις, ἑλὼν δὲ πολίχνιον τινὰ τῶν Μαντινέων, καὶ τὴν χώραν ὑπεδραμών, ἐλαφροτέραν ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἡδίω τὴν πόλιν, ὡς οὐ παντάπασιν ἀπεγνωσμένῳ. οὐκ δὲ τούτου παρῶν εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τῶν συμμάχων, οὐκ ἐλάττονας ἔχων τεσσαρακισμυρίων ὁπλιτῶν. πολλοὶ γὰρ καὶ ψιλοὶ καὶ ἄοπλοι τοῖς στρατιώταις συνηκολούθουν· ὥστε μυριάδας ἑπτὰ τὸν σύμπαντος ὄχλον συνεισβαλεῖν εἰς τὴν Λακωνικήν. ἐν μὲν δὴ χρόνῳ οὐκ ἐλάττων ἐτῶν ἑξακοσίων ἀφ' οὗ κατῴκουν τὴν Λακεδαίμονα Δωριεῖς· ἐν δὲ τούτῳ ἄπαυστι, τότε πρῶτον ὤφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ πολέμιοι, πρότερον δὲ οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἀλλὰ ἀδήωτον καὶ ἄθικτον οὖσαν ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν καὶ διήρπαζον, ἄχρι τοῦ πόλεμου καὶ τῆς πόλεως, μηδενὸς ἐπεξιόντος. ὁ γὰρ Ἀγησίλαος οὐκ εἴα πρὸς τοσοῦτον (ὡς φησι Θεόπομπος) ρεῦμα καὶ κλύδωνα πολέμου μάχεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς πόλεως καὶ κυριώτατα τοῖς ὁπλίταις περιστεφάμενος, ἐκαρτέρει τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς μεγαλαυχίας τῶν Θηβαίων, προκαλουμένων ἐκεῖνον ὀνομαστὶ, καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας κελευόντων, ὃς τῶν κακῶν αἴτιος ἐστιν, ἐκκαύσας τὸν πόλεμον. οὐχ ἧττον δὲ τούτων ἐλύπουν τὴν Ἀγησίλαον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θόρυβοι καὶ κραυγαὶ καὶ διαδρομαὶ τῶν πρεσβυτέρων, δυσανασχετούντων τὰ γενόμενα, καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἡσυχάζειν, ἀλλὰ παντάπασιν ἐκφερόμενων οὐσῶν πρός τε τὸν κραυγὸν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων. ἡνία δὲ καὶ τὸ τοῦ δόξης αὐτὸν, ὅτι τὸν πόλιν μεγίστην παραλαβὼν καὶ δυναστεύουσαν, ἐώρα συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸ καύχημα κεκολουμένον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο πολλάκις, εἰπὼν ὅτι γυνὴ Λάκαινα καπνὸν οὐκ ἐώρακε πολέμιον. λέγεται δὲ καὶ Ἀνταλκίδας, Ἀθηναῖός τινος ἀμφισβητοῦντος ὑπὲρ ἀνδρείας πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντος, Ἡμεῖς μὲν πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ἐδιώξαμεν, ὑποτυχεῖν, Ἀλλ' ἡμεῖς γε οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα. παραπλησίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀργεῖον ἀπεκρίνατο τῶν ἀστικωτέρων τὶς Σπαρτιατῶν. ὁ μὲν γὰρ εἶπε, Πολλοὶ ἡμῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι κεῖνται· ὁ δὲ ἀντιλέγοντος, Ὑμῶν δέ γε οὐδεὶς ἐν τῇ Λακωνικῇ. ἔνιοι μὲν τὸν Ἀνταλκίδαν φασὶν ἔφορον ὄντα τοὺς παῖδας εἰς Κύθηρα ἐκπέμψαι, περιφόβου γενόμενον. ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπιχειρούντων διαβαίνειν τὸν ποταμὸν τῶν πολεμίων, καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὴν πόλιν, ἐκλιπὼν τὰ λοιπὰ, παρετάξατο πρὸ τῶν μέσων καὶ ὑψηλῶν. ἐρρύη δὲ πλεῖστος ἑαυτῷ καὶ μέγιστος τότε ὁ Εὐρώτας, χιόνων γενομένων· καὶ τὸ ῥεῦμα μᾶλλον ἐκ τοῦ ψυχρότητος ἢ τραχύτητος ἐγίνετο σκληρὸν καὶ χαλεπὸν τοῖς Θηβαίοις. παρελθόμενον δὲ πρῶτον τῆς φάλαγγος τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐδείκνυσαν τινὲς τῷ Ἀγησιλάῳ· κἀκεῖνος (ὡς λέγεται) πολὺν χρόνον ἐμβλέψας αὐτῷ, καὶ συμπαραπέμψας τὴν ὄψιν, οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μόνον εἶπεν, Ὦ τοῦ μεγαλοπρεπῶς ἀνθρώπου. ἐπεὶ δὲ φιλοτιμούμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει μάχῃ συνάψαι καὶ τρῦσαι θέλων, οὐκ ἴσχυεν ἐξαγαγεῖν. οὐδὲ προκαλέσασθαι τὸν Ἀγησίλαον, ἐκεῖνος μὲν ἀναζεύξας, πάλιν ἐπόρθει τὴν χώραν· ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῶν πάλαι τινὲς ἐπούλων καὶ πονηροὶ, ὡς ἀθρόοι, συγγραφέντες, κατελάβοντο τὸ Ἰατρεῖον,

Euralinum vocat Xenophon. l. vi. Palmer.

v. Palmer.

οὗ δ' ἡ Ἀρτέμιδος ἱερόν ἐστιν, ἱερκῇ καὶ διεσκεύασον τόπον. ἐφ' οὓς βουλομένων αὐτὸς ὠθεῖται τῶν Λακεδαιμονίων, φοβηθεὶς τὴν νεωτερισμὸν ὁ Ἀγησίλαος, κελεύει τοὺς μὲν ἄλλους ἡσυχίαν ἄγειν. αὐτὸς δὲ σὺν ἱματίῳ καὶ μετ' ἑνὸς οἰκέτου προσέρχεται βοῶν, ἄλλως ἀκηκοέναι τοῦ προστάγματος αὐτούς. οὐ γὰρ ἐνταῦθα κελεύσαι συνελθεῖν· οὐδὲ πάντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐκεῖ (δείξας ἕτερον τόπον) τοὺς δ' ἀλλαχόσε τῆς πόλεως. οἱ δ' ἀκούσαντες ἥδοντο, οἰόμενοι λανθάνειν καὶ παρεξάντες ὅπῃ τοῦς τόπους οὓς ἐκεῖνος ἐκέλευσεν ἀπεχώρουν. ὁ δ' τὸν μὲν Ἰατόριον αὐτοῦ μεταπεμψάμενος, ἑτέρους κατέχει. τοὺς δὲ συνειδότων ἐκείνων περὶ πεντεκαίδεκα λιαὶ συλλαβὼν, νυκτὸς ἀπέκτεινεν. ἄλλῃ δὲ μείζων ἐμεμύθη συνωμοσία καὶ συνόδος ἀνδρῶν Σπαρτιατῶν, ὅπῃ πράγμασι νεωτέροις εἰς οἰκίαν κρύφα συνερχομένων. οὓς καὶ κρίνειν ἄπορον ὢν ἐν παρεχῇ τοσαύτῃ καὶ πρόνοιαν ὑπιβαλλόντας. ἀπέκτεινεν οὖν καὶ τούτους μετὰ τῶν ἐφόρων βουλευσάμενος ὁ Ἀγησίλαος ἀκρίτους, οὐδενὸς δίχα δίκης θανατωμένου πρότερον Σπαρτιατῶν. ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ ὅπλα παρεῖκον καὶ εἰλώτων ἀπεδίδρασκον ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦτο πλείστην ἀθυμίαν παρεῖχεν, ἐδίδαξε τοὺς ὑπηρέτας περὶ ὄρθρον ὑπιφοιτοῦν πρὸς τοὺς στιβάδας, καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἀποκεχωρηκότων λαμβάνειν καὶ ἀποκρύπτειν, ὅπως ἀγνοῆται τὸ πλῆθος. ἀναχωρῆσαι δὲ τοὺς Θηβαίους ἐκ τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν ἄλλοι λέγουσι, χειμῶνα γενομένου, καὶ τῶν Ἀρκάδων δεξαμένων ἀπέναντι καὶ παρρεῖν ἀπάντων· οἱ δέ, βεῖς μιᾶς ἐμμεμενηκότας ὅλους, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς χώρας παρεπορθηκότας. Θεόπομπος δέ φησιν, ἤδη τῶν Βοιωταρχῶν ἐγνωκότων ἀπαίρειν, ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς Φείξον ἄνδρα Σπαρτιάτην, πρὸς δὲ Ἀγησιλάου δέκα τάλαντα κομίζοντα τῆς ἀναχωρήσεως μισθόν· ὥστε τὰ πάλαι δεδογμένα πράττουσιν αὐτοῖς ἐφόδιον πρὸς τῶν πολεμίων πρὸς τὴν ἔξοδον. τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ἠγνόησαν οἱ ἄλλοι, μόνος δὲ Θεόπομπος ἤδειν. τοῦ δὲ σωθῆναι τὴν Σπάρτην τότε, πάντες ἅπαν ὁμολογοῦσι γενέσθαι τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι τῶν ἐμφύτων αὐτῷ παθῶν, φιλονεικίας καὶ φιλοτιμίας, ἀποστάς, ἐχρήσατο τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῶς. οὐ μόνοι τοι τιμῶν γε διώκομεν καὶ τιμὰς δόξαν ἐδωκήθη τῆς πόλεως αὐξανεῖν οὐκ τοῦ πάθους· ἀλλ' ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δὲ ἀκριβεῖ καὶ κατεσκευασμένῃ κεχρημένου ἀφαίτῃ πάντα τὸν χρόνον, ἁμαρτία μία καὶ ῥοπὴ τῶν πάσαν ἔκλινεν εὐτυχίαν τῆς πόλεως, οὐκ ἀλόγως. πρὸς γὰρ εἰρήνην καὶ ἀρετὴν καὶ ὁμόνοιαν ἄκρα σεσυντεταγμένῳ πολιτεύμαθι προσάγοντες ἀρχὰς καὶ δικαιοσύνας βιαίους, (ὧν οὐδενὸς ἡγεῖτο δεῖσθαι πόλιν εὐδαιμόνως βιωσομένην ὁ Λυκοῦργος) ἐσφάλησαν. αὐτὸς οὖν ὁ Ἀγησίλαος ἤδη πρὸς τὰς στρατείας ἀπειρήκει καὶ γῆρας. Ἀρχίδαμος δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τῶν ἐκ Σικελίας ἥκουσαν τοῦ πατρὸς βοήθειαν ἔχων, ἐνίκησεν Ἀρκάδας τῶν λεγομένων ἀδακρύων μάχῃ. οὐδεὶς γὰρ ἔπεσε τῶν μετ' αὐτοῦ, συχνοὺς δὲ τῶν ἐναντίων ἀνεῖλεν. αὕτη μάλιστα τὴν ἀδόξειαν ἤλεγξεν ἡ νίκη τῆς πόλεως. πρότερον μὲν γὰρ οὕτω σεσώθησ ἠρώτων καὶ προσῆκον ἔργον αὐτοῖς εἶναι τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, ὥστε μήτε θύειν τοῖς θεοῖς, πλὴν ἀλεκτρυόνα νικητήριον ἐν τῇ πόλει, μήτε μεγαληγορεῖν τοὺς ἀγωνιζομένους, μήτε ὑπερχαίρειν τοὺς νικῶντας· ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης γενομένης, ὃν Θουκυδίδης γέγραφε, τῷ πρώτῳ φέρουσιν τὴν νίκην οἱ ἄρχοντες ἐκ φιδιτίου κρέας ἔπεμψαν εὐαγγέλιον, ἄλλο δὲ οὐδέν.

A (Dianæ id templum est) munitum & firmum locum. In quos irruere quum extemplo Lacedæmonii vellent, veritus Agesilaus seditionem, imperat reliquis vt quiescant. Ipse pallio amictus & vno comitatus seruo accedit clamans, secus eos edictum accepisse. Neque enim huc coire neque omnes se iussisse, sed partim illuc, ostendens alium locum, partim aliam in partem vrbis. Quo audito læti fallere rati, ac distracti ad loca quæ ille demonstrauerat discedunt. Hissorio Agesilaus ilicò accitos alios imposuit. Ex illis qui conspirauerant, ad quindecim corripuit & nocte necauit. Maior inde detecta coniuratio & conciliabulum ciuium
B Spartiatarum ad res nouandas clàm in certas ædes coëuntium, quos & iudicio persequi tanto in motu, & conniuere insidiantibus anceps erat. Quare deliberatione cum ephoris habita, Agesilaus & hos quoq; indicta causa occidit, quum supplicium de Spartiate ante eam diem, nisi audito, nullo sumptum fuisset. Quia verò multi accolæ & Ilotæ quos centuriauerant in ordines militares, ex vrbe transfugiebant ad hostes, quod quidem consternationis magnæ erat causa: apparitoribus suis
C præcepit vt toros diluculò adirent, atque arma eorum qui transfugerant, auferrent reconderentq;, quo numerus in occulto esset. Signa mouisse ex Laconia Thebanos alii hyeme superueniente compulsos & incipientibus inconditè digredi & dilabi Arcadibus asserunt: pars tres solidos menses fuisse illic moratos, finesq; penè omnes euastasse, Theopompus author est, quum iam bœotarchæ moliri inde constituissent, Phrixum Spartiatem eos adisse, mercedemque ab Agesilao deportandi exercitus decem talenta attulisse: ita exequentibus iampridem deliberata suppeditatum insuper ab hostibus viaticum. Id ego haud scio qua ratione
D fefellerit alios, solus autem resciuerit Theopompus. Enimuero tunc incolumen stetisse Spartam omnes adscribēdum fatentur Agesilao: quòd ab insitis sibi motibus discedens, peruicacia & ambitione, securitati studuerit. potentiam tamen atque authoritatem ciuitatis nequiuit ex illa ruina excitare: sed sicut corporis salubris, quod victu nimium exquisito & exacto est assiduè vsum, vnum peccatum & momentum felicitatem ciuitatis totam inclinauit: neque immeritò. Siquidem reipubl. ad otium & virtutem & concordiam optimè institutæ quia imperia & potentatus adhibuerant violentos, quorum nullo arbitratus erat opus
E esse ciuitati ad beatam vitam Lycurgus, collapsi sunt. Porro ipse quidem ob grauem iam ætatem Agesilaus belli munera abdicauerat. Filius eius Archidamus accepto ex Sicilia à tyranno auxilio Arcadas victoria illa appellata incruenta profligauit. Nam nemine de suis desiderato magnam stragem dedit hostium. Detexit præcipuè hæc victoria ciuitatis illius imbecillitatem. antè enim vsqueadeò vsitatum ducebant & competens ipsis opus vincere hostes, vt nec immolarent victoriæ causa in vrbe diis præterquam gallum gallinaceum, nec gloriarentur milites, nec exultarent
F qui audiebant. Imò verò commissa ad Mantineam pugna, quam descripsit Thucydides, primo victoriæ nuntio magistratus, quòd læta attulisset, carnes ex conuiuio, præterea nihil misere.

At hoc nuntiato conflictu ad Archidami reditum se continuit nemo: sed princeps pater manantibus gaudio lacrymis obuiam ei processit, & secundum illum magistratus. Senes mulieresque frequentes ad amnem descenderunt manus ad cœlum porrigentes, deosq; cientes, quasi indignas maculas eluisset Sparta, clarumq; denuò lumen oculis hauriret. quando antè eam diem referũt nec viros sustinuisse vxores suos contueri, offensionũ suarum rubore. Quum restitueret Epaminondas Messenem, confluerentq; ad eam vndiq; veteres ciues, decernere prælio nõ audebãt, neq; valebant prohibere. Indignabantur verò, & infensi Agesilao erant, quòd quum regionem ne amplitudine Laconica angustiorem, & verò etiam longè totius Græciæ felicitate primam, quam tenuerant & tanto vsurpauerant spatio, eius regno amisissent. Atque hinc oblatam à Thebanis pacem non accepit Agesilaus. Qui quum permittere verbo agrum illum re obtinentibus nollet, sed de eo altercaretur, cùm illum non recepit, tum Lacedæmonem insuper penè amisit arte bellica circumuentus. Postquam enim Mantinei iterum à Thebanis defecerunt & acciuerunt Lacedæmonios, Epaminondas, vbi Agesilaum resciuit cum infesto exercitu ab vrbe profectum accedere, imprudentibus Mantineis nocte ex Tegea vasis conclamatis in ipsam mouit Lacedæmonem. ac nihil propius factum est quàm vt præterlatus alia via Agesilaum vacuam capere vrbem. Verùm quum Euthymus Thespiensis, vt Callisthenes tradit, vt Xenophon, Cretensis quidam Agesilao rem enuntiasset, præmisso properè equite significauit rem ciuibus, nec multò pòst ipse est vrbem ingressus. Pòst aliquanto Thebani superato Eurota vrbem oppugnauere, fortissimè & supra ætatem propugnante Agesilao. Neque enim securitati, vt antè, & cautioni videbat locum esse, sed magis desperationi & audaciæ. Quibus superiori tempore nunquam fretus vel vsus, his in præsentia solis propulsauit periculum, atq; erepta ex Epaminondæ manibus vrbe, trophæoque excitato, pueris & fœminis ostendit optima nutrimentorum præmia patriæ Lacedæmonios persoluere, inter primos insigniter certantem Archidamum: qui animi vi & corporis agilitate citatè per vias eò vbi laborabatur in pugna peruolauit, omnibusque locis hosti cum paucis se obiecit. Isadam Phœbidæ etiam hostibus, nedum ciuibus, præclarum aiunt visum & admirandum spectaculum. quippe corporis erat eximia forma & proceritate: ætate, qua gratissimè efflorescunt homines quum ex pueris transeunt in viros. Nudus autem, quibus tegeret se, tum armis tum vestibus, quum vnxisset corpus oleo, vna manu lanceam, altera gladium tenens proiecit se in publicum. Via per medios facta pugnantes, coniecit se inter hostes, obuium quenque feriens & prosternens. Vulneratus fuit à nemine, siue deus ob virtutem tutelam eius egit, siue amplior homine & augustior est visus. Huius rei gratia ephoros fama est corona eum donasse: mox, quòd sine armis fuisset decertare ausus, mille drachmarum mulctam ei dixisse. Paucis pòst diebus ad Mantineam dimicatum est. Ibi Epaminondam,

A πότε ὀ τῆς μάχης ἀπελθεῖσης, καὶ τοῦ Ἀρχιδάμου προσπόντος, οὐδεὶς ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ πρῶτός τε ὁ πατὴρ ἀπιόντα δακρύων ἐπὶ χεῖρας, καὶ μετ' ἐκεῖνον τὰ ἀρχεῖα· τὸ δ' πρεσβυτέρων καὶ τῶν γυναικῶν ὅ πλῆθος ὅτι τὸν ποταμὸν κατήει, ἅς τε χεῖρας ὀρεγόντων καὶ θεοκλυτούντων, ὥσπερ ἀπεσμυχμένης τὰ παρ' ἀξίαν ὀνείδη τῆς Σπάρτης, καὶ λαμπρὸν αὖθις ὀξ ἀρχῆς ὅ φῶς ὁρώσης. ἐπεὶ πρότερόν γε φασὶν οὐδὲ τὰς γυναῖκας αὐτὰς ἀνθυπολέπειν τοὺς ἄνδρας, αἰσχυνομένους ἐφ' οἷς ἔπαθον. οἰκιζομένης δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τοῦ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν πανταχόθεν εἰς αὐτὴν συμπορευομένων,

B ἀμφισβήτησιν μὲν οὐκ ἐτόλμων, οὐδὲ κωλύειν ἐδυνάντο· χαλεπῶς δὲ καὶ βαρέως πρὸς τὴν Ἀγησίλαον εἶχον, ὅτι χώραν ἥτε πλήθει τῆς Λακωνικῆς ἐλάττονα, ἀλλὰ καὶ πρότερον οὖσαν ἀρετῇ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχοντες, καὶ κεκτημένοι χρόνον τοσοῦτον, ὅτι τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀπολωλέκασι. διὸ καὶ προσφιλονείκουν ὑπὸ τῶν Θηβαίων τῆς εἰρήνης ὁ Ἀγησίλαος οὐκ ἐδέξατο. μὴ βουλόμενος δὲ τῷ λόγῳ παρέαν τοῖς ἔργῳ κεκτῆσθαι τὴν χώραν, ἀλλὰ φιλονεικῶν, ἐκείνου μὲν οὐκ ἀπέλαβε, μικροῦ δὲ καὶ Σπάρτην παρεσπάσθη κατεστρατηγηθείς. ἐπεὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς αὖθις ἀπέστησαν τῶν Θηβαίων, καὶ μετεπέμποντο τοὺς

C Λακεδαιμονίους, αἰσθόμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸν Ἀγησίλαον ἐξεστρατευμένον μὲν τῆς δυνάμεως καὶ παρεσκευάζετο, λαθὼν τοὺς Μαντινεῖς ἀνέζευξε νυκτὸς ἐκ Τεγέας, ἄγων ἐπὶ αὐτὸν τὸν Λακεδαίμονα τὸ στράτευμα, καὶ μικρὸν ἐδέησε, παραλλάξας τὸν Ἀγησίλαον, ἔρημον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν πόλιν. Εὐθύνου δὲ Θεσπιέως, ὡς Καλλισθένης φησί, ὡς δὲ Ξενοφῶν, Κρητός τινος, ἐξαγγείλαντος τῷ Ἀγησιλάῳ, παχὺ πρεσπέμψας ἱππέα τοῖς ἐν τῇ πόλει φράσοντα, μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς παρῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οἱ Θηβαῖοι διέβαινον τὸν Εὐρώτην, καὶ

D προσέβαλλον τῇ πόλει, μάλα ἐρρωμένως τοῦ Ἀγησιλάου καὶ παρ' ἡλικίαν ἐπαμυνόντος. οὐ γὰρ, ὡς πρότερον ἀσφαλείας ἐώρα τὸν καιρὸν ὄντα καὶ φυλακῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπονοίας καὶ τόλμης, οἷς τὸν ἄλλον χρόνον οὐδέποτε πιστεύσας, οὐδὲ χρησάμενος, τότε μόνοις ἀπεώσατο τὸν κίνδυνον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν πόλιν ἐξαρπάσας, καὶ σήσας τρόπαιον, καὶ τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναῖξὶν ὑπιδείξας τὰ κάλλιστα τροφεῖα τῇ πατρίδι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀποδιδόντας· ἐν δὲ πρώτοις τὸν Ἀρχίδαμον ἀγωνιζόμενον ὑπερφυῶς, τῇ τε ῥώμῃ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ κουφότητι τοῦ σώ-

E ματος ὀξέως ὅτι τὰ θλιβόμενα τῆς μάχης διαθέοντα διὰ τῶν πολεμίων, καὶ πολλοὺς μετ' ὀλίγων ἀντερείδοντα τοῖς πολεμίοις· Ἰσάδαν δὲ τὸν Φοιβίδου υἱὸν, οὐ τοῖς πολίταις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις θέαμα φανῆναι καλὸν καὶ ἀγαστόν. ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπὴς τὸ εἶδος, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὥραν δὲ ἐν ᾗ τὸ ἥδιστον ἀνθοῦσιν ἀνθεφοῦν παιδιόντες εἰς ἄνδρας ἐκ παίδων, εἶχε· γυμνὸς δὲ καὶ ὅπλων τῶν σκεπόντων καὶ ἱματίων, λίπα χρισάμενος τὸ σῶμα, καὶ τῇ μὲν ἔχων χειρὶ λόγχην, τῇ δὲ ξίφος, ἐξήλατο τῆς οἰκίας, καὶ διὰ μέσων τῶν μαχομένων ὠσάμενος, ἐν τοῖς πολεμίοις ἀνεστρέφετο,

F παίων τε προστυχόντα καὶ καταβάλλων. ἐδόθη δὲ ὑπὸ οὐδενὸς, εἴτε θεοῦ δι' ἀρετὴν φυλάττοντος αὐτὸν, εἴτε μεῖζόν τι καὶ κρεῖττον ἀνθρώπου φανεὶς τοῖς ἐνδυτοῖς. ὅτι τούτῳ δὲ λέγεται τοὺς ἐφόρους στεφανώσαντας αὐτὸν, εἶτα χιλίων δραχμῶν ἐπιβαλεῖν ζημίαν, ὅτι χωρὶς ὅπλων διαγωνιζόμενον ἐτόλμησεν. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας πρὸς τὴν Μαντίνειαν ἐμαχέσατο, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν,

ἤδη κεφαλὴν τῶν πρώτων, ἔτι δὲ ἐγκείμενον καὶ καταστεύ- A
δοντα τὴν δίωξιν, Ἀντικράτης Λάκων ὑποστὰς ἔπαισε, δόρατι
μὲν, ὡς Διοσκουρίδης ἱστόρηκε· Λακεδαιμόνιοι δὲ Μαχαι-
ρίωνας ἔτι νῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀντικράτους καλοῦσιν, ὡς
μαχαίρᾳ παταξάντος. οὕτω γὰρ ἐθαύμασαν καὶ ὑπερηγάπη-
σαν αὐτὸν φόβῳ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ζῶντος, ὥστε τιμὰς μὲν
ἐκείνῳ καὶ δωρεὰς ψηφίσασθαι, τὴν γῆρας δὲ, ἀτέλειαν, ἣν ἔτι
καὶ νῦν ἡμᾶς ἔχει Καλλικράτης, εἷς τῶν Ἀντικράτους ἀπογόνων.
μετὰ δὲ τὴν μάχην καὶ θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου, γῆν μὲν τὴν
εἰρήνης τοῖς Ἕλλησι πρὸς αὐτοὺς, ἀπήλαυνον οἱ περὶ τὸν
Ἀγησίλαον τοῦ ὅρκου τοὺς Μεσσηνίους, ὡς πόλιν οὐκ ἔχοντας. B
ἐπεὶ δὲ οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο, καὶ τοῖς ὅρκοις ἐλάμβανον
παρ' αὐτῶν, ἀπέστησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς
πόλεμος ἦν, ἐλπίζοντες ἀναλήψεσθαι τὴν Μεσσηνίαν. βίαιος
οὖν ἐδόκει καὶ ἀτενὴς καὶ πολέμων ἄπληστος ὁ Ἀγησίλαος
εἶναι, τὰς μὲν κοινὰς ἀφαλύσεις πάντα τρόπον ὑποτρύπων καὶ
ἀναβάλλων, πάλιν δ' ὑπὸ χρημάτων ἀπορίας ἀναγκα-
ζόμενος ἐνοχλεῖν τοῖς κατὰ πόλιν φίλοις, καὶ δανείζεσθαι
καὶ συνεπαγίζεσθαι, δεῖν ἀπηλλάχθαι κακῶν εἰς παντο-
δαπὴ τοσαύτῃ τῷ καιρῷ, καὶ μὴ τὴν ἅπασαν ἀρχὴν τοσαύτην C
γῆν καὶ θάλατταν, ὑπὲρ τῆς τῶν Μεσσηνίων κτημάτων καὶ προσόδων σφαδάζειν.
ἔτι δὲ μᾶλλον ἠδόξησε, Τάχῳ τῷ Αἰγυπτίῳ στρατηγῷ
δοὺς ἑαυτόν. οὐ γὰρ ἠξίουν αὐτὸν τῆς Ἑλλάδος ἄριστον
κεκριμένον, καὶ δόξης ἐμπεπληκότα τὴν οἰκουμένην, ἀπο-
στάντα βασιλέως αὐθέντου βαρβάρῳ χρῆσαι τὸ σῶμα,
καὶ τιμῶμεν καὶ τὴν δόξαν ἀποδοῦναι χρήματων, ἔργα μι-
σθοφόρου καὶ ξεναγωγοῦ παραπεπλεκόμενον. εἰ γὰρ ὑπὲρ
ἐγδεήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ πολλῶν ὑπὸ τραυμάτων τὸ σῶ-
μα καταστικτόμενος, ἐκείνην αὖθις ἀνεδέξατο τὴν καλὴν
καὶ περίβλεπτον ἡγεμονίαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλήνων ἐλευθερίας, D
οὐ πάμπαν ἀμέμπτου εἶναι τὴν ὥραν καὶ φιλοτιμίαν. πολὺ
γὰρ καλοῦ καὶ καιροῦ δεῖ οἰκεῖον εἶναι καὶ ὥραν, μᾶλλον δὲ
ὅλως τὰ καλὰ τῶν αἰρέσεων τοῦ μετείναι παραφέρειν. οὐ
μὴν ἐφρόντιζε τούτων ὁ Ἀγησίλαος, οὐδὲ ὤετο παρ' ἀξίαν
εἶναι λειτούργημα δημόσιον οὐδὲν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναξιον
ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἄπρακτον ἐν τῇ πόλει, καὶ καθῆσθαι περι-
μένοντα τὸν θάνατον. ὅθεν ἀθρόας μισθοφόρους, ἀφ' ὧν
ὁ Τάχως αὐτῷ χρημάτων ἔπεμψε, καὶ πλοῖα πληρώσας,
ἀνήχθη, τριάκοντα συμβούλοις ἔχων μθ' ἑαυτοῦ Σπαρ-
τιάτας, ὡς πρότερον. ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς τὴν Αἴ- E
γυπτον, εὐθὺς οἱ πρῶτοι τῶν βασιλικῶν ἡγεμόνων καὶ διοι-
κητῶν ἐβάδιζον ὀπίσω ναῦν, θεραπεύοντες αὐτόν· ἦν δὲ καὶ
τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων σπουδή τε μεγάλη καὶ προσδοκία
παραπεπλεκόμενα καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἀγησιλάου· καὶ συνεθέ-
αζον ἅπαντες ὀπίσω τὴν θέαν. ὡς δὲ ἑώρων λαμπρότη-
τα μὲν καὶ κατασκευὴν οὐδεμίαν, ἄνθρωπον δὲ πρεσβύ-
την καταχείμενον ἔν τινι πόᾳ παρὰ τὴν θάλατταν, ἀτε-
λῆ καὶ μικρὸν τὸ σῶμα, τραχὺ καὶ φαῦλον ἱμάτιον ἀμπε-
χόμενον, σκώπτειν αὐτοῖς καὶ γελοιοποιεῖν ἐπῄει· καὶ λέγειν
ὅτι τοῦτο ἦν τὸ μυθολογούμενον, ὠδίνειν ὄρος, εἶτα μῦν ἀπο-
τεκεῖν. ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτῶν τὴν ἀπορίαν ἐθαύμαζον, ὅτε ξε- F
νίων προσκομιζόντων καὶ προσαγόντων, ἄλφιτα μὲν
καὶ μόσχους καὶ χοίρους ἔλαβε, τραγήματα δὲ καὶ πέμ-
ματα καὶ μύρα διωθεῖτο· καὶ βιαζομένων λαβεῖν καὶ παρακρουόντων, ἐκέλευσε τοῖς εἴλωσι διδόναι κομίζοντας.

Palmer.

dum prima iam acie fusa instat atque vrget con- A
sectationem hostium, Anticrates Lacon excipiens
lancea (vt scriptum reliquit Dioscorides) ferit. Ve-
rùm Lacedæmonii Machærionas etiam hac ætate
Anticratis nepotes nominant, quòd percusserit
illum machæra. Adeò enim eum suspexere & am-
plexi sunt viui formidine Epaminondæ, vt hono-
res illi ac præmia decernerent, & stirpi eius im-
munitatem: quam nostra quoque memoria Cal-
licratides obtinet vnus ex Anticratis sobole. Sub
prælium & lethum Epaminondæ, pace inter Græ-
cos sancita à iureiurando Agesilaus Messenios,
quasi oppido carerent, summouit. quos vbi cæteri B
omnes admisere, & sacramentum ab iis accepere,
discesserunt à fœdere Lacedæmonii, soliq́ue in ar-
mis spe Messenen recipiendi mansere. Quare vio-
lento ingenio & præfracto habitus est & belli in-
satiabili cupiditate Agesilaus, qui commune fœ-
dus omnibus neruis interpellaret prolataretq́ue:
ex altera parte ob rei pecuniariæ difficultatem so-
licitare amicos vrbanos. æs alienum accipere, &
cogere à ciuib. necesse haberet pecuniam, quum
oportuisset illis se malis extricare, quando eò tem-
pus reciderat, nec quum totum imperium, quod
fuerat tam grande terra mariq́ue, vrbesq́ue de ma- C
nibus emisisset, de possessionibus & vectigalibus
discruciari Messenicis. Longè grauiùs improba-
tus est quòd duci Ægyptio se Tacho dedidisset.
Indignum enim censuerunt illum virũ, qui totius
Græciæ numerabatur primus, laudibusq; suis or-
bem terræ impleuerat, homini barbaro, qui dese-
cerat à rege, corpus suum commodare, nomenq;
& gloriam addicere argento, munus obeuntem
mercenarii ac militum ducis conductitiorum. Si
enim ille qui annis maior octoginta erat & cor-
pore vulneribus conciso, honestam illam denuò
pro Græciæ libertate & inclytam suscepisset pro- D
uinciam, haud vacaret vndequaq; reprehensione
ætatis tempus atq; ambitio eius. Honesti enim et-
iam tempus congruum & ætatem decet esse.
Quinimò distant à turpibus honesta modo. Horũ
tamen morabatur Agesilaum nihil, neque præter
dignitatem vllum munus publicum, at socordem
domi vitam exigere & residem expectare mortẽ,
id potiùs arbitrabatur se indignum. Itaque eo sti-
pendio quod sibi miserat Tachus, mercenarium
militem conscripsit, completisq; nauibus atq; ad-
iunctis consiliariis Spartiatis, vt antè, triginta, vela
fecit. Vt in Ægyptum est delatus, mox principes
E
præfectorum & procuratorum regiorum ei hono-
ris causa occurrerunt descendenti. Fuit item alio-
rum Ægyptiorum ob Agesilai nomen & claritudi-
nem ingens studiũ & expectatio, concurreruntq;
ad eum spectandum cuncti. Vt splendorem vel ap-
paratum circa eum nullum conspexere, tantùm
senem in herba ad littus decumbentem, incom-
ptum corpore & pusillum, horrido & obsoleto a-
mictum pallio, libuit illis irridere eum & illudere,
atque dicere hanc illam fabulam esse, Parturire
montem, mox murem nasci. Multo magis insul-
sitatem eius sunt mirati, quum hospitalibus mu-
F
neribus allatis & adductis, farinam, vitulos, &
anseres accepit: bellaria, cupedias, vnguenta re-
iecit. Quum illi instarent precarenturq́ue vt ad-
mitteret ea, ad Ilotas ferri ea atque his iussit dari.

Papyro coronaria tamen delectatum, ob coronarum ſimplicitatem, ſcribit Theophraſtus, eamque in diſceſſu petiſſe & accepiſſe ab rege. Ibi, poſtquam cum Tacho ſe in belli apparatu occupato coniunxit, non pro ſpe ſua totius exercitus ad eum delatus ducatus eſt, ſed mercenariorum tantùm, claſſi autem Chabrias Athenienſis eſt præfectus, ſummæ verò rerum ipſe præfuit Tachus. Id primùm Ageſilaum torſit. Deinde reliqua Ægyptii inſolentia & vanitate fatigatus ferre cogebatur, ac comitatus eſt nauigantem in Phœniciam præter dignitatem ſuam & ingenium obſecundans illi atque imperans ſibi, dum eſt ei oblata occaſio. Nectanabis enim Tachi patruelis, qui partem copiarum ductabat, defecit ab eo, ac rex ab Ægyptiis renuntiatus, miſſis ad Ageſilaum legatis petiit vt ſibi veniret auxilio. Idem egit apud Chabriam, magna præmia vtrique oſtendens. Ea quum Tachus odoratus præberet ſe illis ſupplicem, Chabrias Ageſilaum conſulendo & leniendo retinere in amicitia Tachi ſtuduit. Cui Ageſilaus, Tibi Chabria, inquit, qui ſponte tua huc veniſti, tuo vtendi conſilio facultas eſt: ego à patria datus ſum Ægyptiis dux. Quare improbè fecero, ſi ad quos miſſus ſocius ſum, hos impugnem: niſi aliud imperet patria. Ita fatus certos ablegauit, qui Tachũ inſectarentur & commendarent Nectanabim. Miſerunt illi quoque oratum Lacedæmonios: hic vt iampridem ſocius & amicus: ille vt ſtudioſum ſe & promptiorem erga ciuitatem Lacedæmoniorum præbiturus. Lacedæmonii auditis Ægyptiis, propalàm reſponderunt Ageſilao eam rem curæ fore. cæterùm illi per literas mandauerunt, ageret quod è republ. foret. Ita abductis mercede militantibus tranſiit à Tacho ad Nectanabim, abſurdo & indigno facinori commodum prætexens patriæ. quando hoc quidem velamento detracto nomen iſtius facti veriſſimum erat proditio. Lacedæmonii autem primam honeſti partem reipubl. rationibus tribuentes, neque diſcunt neque ſciunt quicquam iuſti, niſi quod amplificaturum Spartam putant. Ita deſertus à mercenario milite Tachus, fugæ ſe mandauit. Inde alius Mendeſius rex deſignatus inſurrexit in Nectanabim, contractisq; centum hominum millibus infeſtus imminebat. Ageſilaus, quum Nectanabis eum confirmaret, allegaretque numeroſos quidem hoſtes eſſe, ſed collectitios & opifices, atque vt tyrones floccipendendos, At non horum numerum, inquit, horreo: verùm ruditatem & inſcitiam, vt quæ impoſturis non ſit opportuna. quippe doli hos, qui ſuſpicaces & præuidentes moliuntur occurrere, præter opinionem circumueniunt: nihil qui præuidet, neque ſuſpicatur, hic non dat captanti anſam: ſicut nec luctanti momentum ille qui ſtat immotus. Hinc Mendeſius quoque per legatos Ageſilaum ſolicitauit. Vnde cœpit Nectanabis metuere. Atque vbi ille quamprimùm fuit author vt prælio decerneret, nec diuturnitate cum hominibus bellaret, qui eſſent quidem belli rudes, ſed multitudine circumuenire, circumuallare, præuertere multa & antecapere valerent: multo magis eum ſuſpectans & formidans, in vrbem ſeceſſit firmis & amplis loricatam mœnibus.

A τῇ μὴ τοι γε φαιὼ τεῖδι βίβλῳ φησὶν αὐτὸν ἡδέ̓ Θεόφρα-
γος, ἀμφὶ τὴ λιτότητα τῶν γεφαίων, αἰτήσαθαι καὶ λαβεῖν ὅτε
ἀπέπλει πρὸς τὸν βασιλέως. τότε δὲ συμμίξας τῷ Τάχῳ
πρὸς σκευαζομένῳ πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ ὥσπερ ἤλπιζεν,
ἁπάσης στρατηγὸς ἀπεδείχθη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῶν μισθο-
φόρων μόνων· τῶν δὲ ναυτικῶν, Χαβρίας ὁ Ἀθηναῖος· ἡγεμὼν
δὲ συμπολίτων αὐτὸς ἦν ὁ Τάχως. καὶ τοῦτο πρῶτον ἠνίασε τὸν
Ἀγησίλαον· ἔπειτα τῶν ἄλλων ἀλαζονείαν καὶ κενοφρονοῦντα
τὸν Αἰγυπτίων βαρυνόμενος, ἠναγκάζετο φέρειν· καὶ συνεξέ-
πλευσεν ὅπου τοῖς Φοίνιξας αὐτῷ, πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ
B τῶν φύσιν ὑπείκων καὶ καρτερῶν, ἄχρις οὗ καιρὸν ἔλαβε.
Νεκτάναβις γὰρ ἀνεψιὸς ὢν τοῦ Τάχω, καὶ μέρος ἔχων ὑφ' ἑ-
αυτῷ τῆς δυνάμεως, ἀπέστη· καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων
ἀναγορευθεὶς, διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ἀξιῶν αὐτῷ
βοηθεῖν. τὰ δ' αὐτὰ καὶ τὸν Χαβρίαν παρεκάλει, μεγάλας
ὑπισχνούμενος ἀμφοτέροις δωρεάς. ἀναθορυβοῦν δὲ ταῦτα τὸν
Τάχω, καὶ δεομένῳ πρὸς δέησιν αὐτῶν, ὁ μὲν Χαβρίας ἐ-
πειρᾶτο καὶ τὸν Ἀγησίλαον ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ Τάχω, πείθων καὶ πα-
ραμυθούμενος, κατέχειν· ὁ δ' Ἀγησίλαος εἶπεν, Ὅ σοι μὲν, ὦ
Χαβρία, καὶ σεαυτὸν ἀφιγμένῳ, χρῆσθαι τοῖς σεαυτοῦ λο-
C γισμοῖς ἔξεστιν· ἐγὼ δ' ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐδόθην Αἰγυπτίοις
στρατηγός. ἥκειν αἰεὶ ἕτοιμος καλῶς οἷς ἐπέμφθην συμμαχεῖν
πολεμεῖν, ἐὰν μὴ πάλιν ἡ πατρὶς κελεύσῃ. ταῦτα δὴ εἰπὼν
ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην ἄνδρας, οἳ τὸν μὲν Τάχω κατηγορεῖν,
ἐπαινέσεσθαι δὲ τὸν Νεκτάναβιν ἔμελλον. ἔπεμψαν δὲ κἀκεῖ-
νοι, δεόμενοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ μὲν ὡς πάλαι σύμμαχος
γενόμενος καὶ φίλος, ὁ δὲ, ὡς δίκαιος καὶ προθυμότερος περὶ τὴν
πόλιν ἐσόμενος. ἀκούσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι, τοῖς μὲν
Αἰγυπτίοις ἀπεκρίναντο φανερῶς, Ἀγησιλάῳ περὶ τούτων
μελήσειν· ἰδίᾳ δὲ ἀπέστειλαν, ὁρᾶν κελεύοντες ὅπως
D πρόξει τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον. οὕτω δὴ λαβὼν τοὺς μι-
σθοφόρους ὁ Ἀγησίλαος, ἀπὸ τοῦ Τάχω μετέστη πρὸς τὸν
Νεκτάναβιν, ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου πράγματος πρόσκαλύμμα-
τι τῷ συμφέροντι τῆς πατρίδος χρησάμενος. ἐπεὶ ταύ-
της γε τῆς προφάσεως ἀφαιρεθείσης, τὸ δικαιότατον ὄνομα
τῆς πράξεως εἶχε προδοσία. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὸ πρόσχημα
καλοῦ μειδιᾶν τῇ τῆς πατρίδος συμφέρον διδόντες, οὔτε
μανθάνοισιν οὔτε ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο, πλὴν τὸ τὴν Σπάρ-
την αὔξειν νομίζοισιν. ὁ μὲν οὖν Τάχως, ἐρημωθεὶς τῶν μι-
σθοφόρων, ἔφυγε, κ̓ κ δὲ Μένδητος ἕτερος ἐπιστήσαται τῷ
E Νεκτανάβιδι, βασιλεὺς ἀναγορευθείς. καὶ συναγαγὼν δέ-
κα μυριάδας, ἐπῄει. θαρσυνόντος δὲ τοῦ Νεκτανάβιδος τὸν
Ἀγησίλαον, καὶ λέγοντος ὅτι πολλοὶ μὲν εἰσιν οἱ πολέμιοι,
μιγάδες δὲ καὶ βάναυσοι, καὶ δι' ἀπειρίαν ἀκαταφρόνητοι,
Καὶ μὲν οὐ τὸ πλῆθος αὐτῶν (ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν) ἀλλὰ τὴν
ἀπειρίαν φοβούμαι καὶ τὴν ἀμαθίαν, ὡς δυσεξαπάτητον· αἱ
γὰρ ἀπάται τὸ παράδοξον ἐπάγουσι τοῖς πρὸς ἄμυναν ὑπο-
νοοῦσι καὶ προσδοκῶσι βεπομένοις· ὁ δὲ μὴ προσδοκῶν μη-
δὲ ὑπονοῶν μηδὲν, οὐ δίδωσι τῷ παραλογιζομένῳ λα-
βεῖν, ὥσπερ οὐδὲ τῷ παλαίοντι ῥοπὴν, ὁ μὴ κινούμενος· ἐκ
F τούτου καὶ ὁ Μενδήσιος ἔπεμπε πειρᾶν τὸν Ἀγησίλαον. ἔδεισεν
οὖν ὁ Νεκτάναβις, καὶ κελεύοντος αὐτὸν συμμάχεσθαι
τῇ ταχίστῃ, καὶ μὴ χρόνῳ πολεμεῖν πρὸς δυσθέρμους ἀ-
πείρους ἀγῶνος, πολυχειρίᾳ δὲ προσελθεῖν καὶ περιφρουῦσαι, καὶ φθάσαι πολλὰ καὶ προλαβεῖν δυναμένους, ἔπ
μᾶλλον ἐν ὑποψίᾳ καὶ φόβῳ γενόμενος πρὸς αὐτὸν, ἀπεχώρησεν εἰς πόλιν δυερκῆ καὶ μέγα ἔχουσαν πρόβολον.

ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἠγανάκτει μὲν ἀπιστούμενος, καὶ βαρέως ἔφερεν· ἀναμιμνήσκων δ' καὶ πάλιν μεταστῆναι πρὸς τὸ ἕτερον καὶ τελέως ἀπελθεῖν ἀπρακτος, ἠκολούθησε, καὶ συνεισῆλθεν εἰς τὸ τεῖχος. ἐπελθόντων δ' τῶν πολεμίων καὶ περιαφρουόντων τὴν πόλιν, αὖθις αὖ δείσας τὸν πολιορκίαν ὁ Αἰγύπτιος ἐβούλετο μάχεσθαι, καὶ τοὺς Ἕλληνας μάλα συμπροθυμουμένους εἶχεν. ἐνδεὴς δὲ τῶν χωρίων σῖτος. ὁ δ' Ἀγησίλαος οὐκ ἐᾶν, ἀλλὰ κωλύων, ἤκουε μὴ ἔτι μᾶλλον κακῶς ἢ πρότερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ προδότης ἀπεκαλεῖτο τοῦ βασιλέως· ἔφερε δ' πρότερον ἤδη τὰς διαβολάς, καὶ παρεῖχε φανερῶς τὴν στρατηγήματος. ἦν δ' τοιόνδε· τάφρον ἔξωθεν ὀρύττουσι οἱ πολέμιοι περὶ τὸ τεῖχος βαθεῖαν, ὡς πανταχόθεν ἀποκλείσοντες αὐτούς. ὡς δὲ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ὀρύγματος, ἀπέστη τῶν αὐτῶν καὶ περιιόντος ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν, ἐπέρασεν αἰσχύνας γεμέας, καὶ κελεύσας ὁπλίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας, ἔλεγεν ἐλθὼν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, Ὁ μὲν τῆς σωτηρίας, ὦ νεανία, καιρὸς οὗτός ἐστιν, ὃν ἐγὼ διαφθεῖραι μὴ βουλόμενος, οὐκ ἔφραζον πρὶν ἐλθεῖν· ἐπεὶ δ' ὑμῖν οἱ πολέμιοι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοὶ διὰ τῶν χειρῶν παρεσκεύασαν, τοσαύτην ὀρυξάμενοι τάφρον, ἧς τὸ μὲν ὀξειργασμένον ἐκείνοις ἐμποδών ἐστι τοῦ πλήθους, τὸ δὲ διαλεῖπον ἡμῖν δίδωσιν ἴσῳ καὶ δικαίῳ μέτρῳ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς, φέρε, νῦν προθυμηθεὶς αὐτὸς ἀγαθὸς γενέσθαι, καὶ μετ' ἡμῶν ὑπεστρώμενος δρόμῳ σῶζε σεαυτὸν ἅμα καὶ τὸν στρατιάν. ἡμᾶς γὰρ οἱ μὲν κατὰ σῶμα τῶν πολεμίων οὐκ ὑποστήσουσιν, οἱ δ' ἄλλοι δι' τὴν τάφρον οὐ βλάψουσιν· ἐθαύμασεν οὖν ὁ Νεκτάβαις τοῦ Ἀγησιλάου τὴν δεινότητα, καὶ δοὺς ἑαυτὸν εἰς μέσα τὰ τῶν Ἑλλήνων ὅπλα καὶ παρεσπεσών, ἐτρέψατο ῥαδίως τοὺς αἰτιασάμενος· ὡς δ' ἅπαξ ἔλαβε πειθόμενον αὐτῷ τὸν Νεκτάβαιν ὁ Ἀγησίλαος, αὖθις ἐπῆγε τὸ αὐτὸ στράτημα, καθάπερ πάλαισμα τοῖς πολεμίοις. τὰ μὲν γὰρ ὑποφεύγων καὶ ὑπάγων, τὰ δ' αὖ παρεισχωρῶν, ἐμβάλλει τὸ πλῆθος αὐτῶν εἰς τόπον ἔχοντα διώρυχα βαθεῖαν ἐκ ἑκατέρας πλευρᾶς παραρρέουσαν. ὧν τὸ μέσον ἐμφράξας, καὶ καταλαβὼν τῷ μετώπῳ τὸ φάλαγγος ἐξίσωσε πρὸς τοὺς μαχομένους τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, οὐκ ἔχοντας παρεισδρομὴν καὶ κύκλωσιν. ὅθεν τὸ πολὺ χρόνον ἀντιστάντες ἐδάπανῶ· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνῃρέθησαν· οἱ δὲ φεύγοντες ἐσκεδάσθησαν καὶ διερρύησαν. οὐκ ὀλίγου δὲ τοῦ καλῶς μὲν εἶχε τὰ πράγματα καὶ βεβαίως τῷ Αἰγυπτίῳ, πρὸς ἀσφάλειαν· ἀγαπῶν δὲ καὶ φιλοφρονούμενος, ἐδεῖτο μεῖναι καὶ συνδιαχειμάσαι μετ' αὐτοῦ τὸν Ἀγησίλαον. ὁ δὲ ὥρμητο πρὸς τὸν οἴκοι πόλεμον εἰδὼς χρημάτων δεομένῳ τὴν πόλιν καὶ ξενοδοκούσαν. προὔπεμψεν οὖν αὐτὸν ἐντίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς, ἄλλας τε λαβόντα δωρεὰς καὶ δωρεὰς, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀργυρίου διακόσια καὶ τριάκοντα τάλαντα. χειμῶνος δ' ὄντος, ἤδη τῆς γῆς ἐχόμενος ταῖς ναυσὶ, καὶ παρὰ τὴν Λιβύην εἰς χωρίον ἔρημον κομισθεὶς, ὃ καλοῦσι Μενελάου λιμένα, ἀπεθανάτισε· βιώσας μὲν ὀγδοήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δ' τῆς Σπάρτης, ἐνὶ τῶν τεσσαράκοντα πλέον, καὶ τούτων ὑπὲρ τριάκοντα, πάντων μέγιστος καὶ δυνατώτατος γενόμενος, καὶ σχεδὸν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν καὶ βασιλὰς νομισθεὶς, ἄρχει τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. ἔθους δὲ ὄντος Λακωνικοῦ, τῶν μὲν ἄλλων ὅπου ξένης ἀποθανόντων, αὐτοῦ τὰ σώματα κηδεύειν καὶ ἀπολείπειν, τὰ δὲ τῶν βασιλέων οἴκαδε κομίζειν, οἱ παρόντες Σπαρτιάται κηρὸν ἐπιτήξαντες τῷ νεκρῷ, μέλιτος οὐ παρόντος ἀπῆγον εἰς Λακεδαίμονα.

A indignatus est Agesilaus fidem sibi non haberi, idque tulit molestè: sed quia erubescebat alteram de integro defectionem inire, & re nulla gesta discedere, sequutus illum est, & cum eo inclusit se muris. Ingruentibus hostibus, vrbemque circumuallantibus, timens denuò obsidionem Ægyptius, statuit prælio decernere. Idem flagitantes habebat Græcos, quia difficultas annonæ in oppido erat. Quod vbi non permisit Agesilaus, sed impediuit, multo iam peius quàm nuper apud Ægyptios audiuit, ac proditor regis appellatus est. Ferebat iam æquiore animo calumnias, intentusque in occasionem erat doli nectendi. Is fuit huiuscemodi: Fossam hostes foris altam circunducebant muro, vt vndequaque eos includerent. Vbi fossæ in se recurrentis & ambientis in orbem oppidum penè coniunctæ extremitates fuerunt, expectauit tenebras: iussisque arma capere Græcis profectus ad Ægyptium, Tempus adolescens, inquit, salutis hoc est: quod ego, ne corrumperem id, non antè declaraui quàm venisset. Quia verò ipsi nobis hostes suis manibus securitatem parauerunt tanta ducta fossa, cuius quod est absolutum, illorum est multitudini obstaculo, intermissum copiam faciet pari numero & iusto modo cum iis dimicandi. Age nunc, præsta te virum fortem, nosque cursu sequens serua temetipsum & exercitum. Neque enim frons nos sustinebit hostium, & cæteri impediti fossa non lædent. Nectanabis igitur solertiam Agesilai admiratus est: atque inter media Græcorum arma sese collocans, in hostes ruit, pepulitque facilè eos qui ipsum exciperent. Vt semel fidem accepit apud Nectanabim Agesilaus, eadem fallacia tanquam lucta hostes adortus est. Modò enim subterfugiens attrahensque illos, modò infestis signis huc illuc mouens, colluuiem eam coniecit in molem, quæ altas habebat inciles, quibus ex vtraque parte præterfluebat aqua. Huius obstructo medio & fronte aciei suæ occupato æquauit numero hostes, qui manus erant conserturi, ademitque eis circumcurrendi & circumfundendi se facultatem. Itaque quum non diu restitissent, profligati sunt. Multi cecidere. Alii fuga dispersi & dilapsi. Ex eo Ægyptii res in bono & stabili ad securitatem statu fuere. Contendit hic ab Agesilao amicè & ambitiosè, vt subsisteret ibi, secumque hybernaret. Verùm festinauit ille ad bellum domesticum, certus rempubl. suam ærarii inopia laborare, & externum militem alere. Igitur honorificè & munificè illum prosequutus, præter alios honores & munera ad bellum domesticum argenti ducenta triginta talenta ei donauit. Porrò tempestate per hyemem orta quum terram iam nauibus teneret, in ora Africæ delatus ad locum desertum, quem Menelai portum nuncupant, decessit: postquam annos vixit quatuor & octoginta, Lacedæmone regnasset vnum supra quadraginta. ex quib. amplius triginta maximus & potentissimus fuit, totiusque penè Græciæ imperator & rex vsque ad pugnam Leuctricam habitus. Moris erat Laconici aliorum peregrè defunctorum ibidem corpora funerare & relinquere, sed regum domum referre. At comites Agesilai Spartiatæ mellis penuria cadauer eius cera conditum Lacedæmonem reportauerunt.

Filius eius Archidamus accepit regnum, quod stirpi permansit ad Agim vsque, quem parantem vetera reducere instituta, quintum ab Agesilao Leonidas interemit.

τὴν δὲ βασιλείαν Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρέλαβε, καὶ διέμεινε παρ' ἡμῶν μέχρις Ἄγιδος, ὃν ἐπιχειροῦντα τὴν πάτριον ἀναλαβεῖν πολιτείαν, ἀπέκτεινε Λεωνίδας, πέμπτον ἀπ' Ἀγησιλάου γεγονότα.

PLVTARCHI POMPEIVS.

POPVLI Romani mox à primo eundem in Pompeium animum apparet fuisse, qui in Herculem apud Æschylũ fuit Promethei. cuius ab eo conseruati hæc verba sunt,

Hostis patris gnatus mihi charissimus.

Neque enim odium extitit populi Romani aduersus ducem alium adeo graue & sæuum, vt aduersus parentem Pompeii Strabonem. cuius pauentes in armis vim (fuit enim bellator fortissim°) postquam fulmine ictus expirauit, corpus eius, dũ exportatur, ex lecto detraxere atque omni ignominia affecere. Neq; studium versa vice ardentius vel maturius ortum, vel vna cum successibus eius efflorescens, vel comitans collapsum, Romanorũ quam Pompeius fidelius habuit vllus. Odii causa illi vna, inexplebilis pecuniæ cupiditas, fuit: huic, cur diligeretur, multæ: vitæ temperantia, rei militaris scientia, facundia in dicendo, fides morum, comitas in conueniendo: qui nemine minus importune rogabat, vel hilarius largiebatur roganti. Ostendebat enim in dandis beneficiis serenitatem, & grauitatem in accipiendis. Vultu initio præditus fuit non mediocriter gratioso, qui præueniebat eius orationem. Nam veneres eius grauitatis erant cum humanitate coniunctæ plenæ, atque in vigore floreque iuuentutis semilis elucebat & regia maiestas. Iam modice surrecta coma, oculorumque lenis modulatio reddebat faciei eius vsurpatam magis sermonibus quam repræsentatam cum Alexandri regis statuis similitudinem. ob quam nomen etiam multis ei Alexandri in principio tribuentibus non defugit id Pompeius. Vnde appellabant quidam eum iam per ludibrium Alexandrum. Quapropter L. Philippus, vir consularis, agens pro eo, nihil ait facere se absurdi, quod Philippus quum esset, cupidus foret Alexandri. Floram meretricem aiunt natu iam grandiorẽ fere semper commemorantem suam cum Pompeio consuetudinem, dicere solitam, non potuisse se ab illius concubitu sine aculeo discedere: narrasse præterea Floram sui desiderio familiarem Pompeii Geminium flagrasse, multumq; ipsam attentãdo fatigasse: quum negasset Pompeii causa se eum admissuram, egisse cum illo Geminium, ac concessisse quidem id Geminio Pompeium, verum nunquam postea ipsam, quamuis amare videretur, attigisse vel conuenisse. Id se non meretricia leuitate tulisse, verũ ex mœrore & desiderio perdiu ægrotasse. Et quidẽ Florã referunt vsq; adeo floruisse ac fuisse celebratam, vt Cæcilius Metellus, quũ signis & tabulis pictis ædem Castoris exornaret, vna illius pictam imaginem ob venustatẽ ibi dedicaret.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΟΜΠΗΙΟΣ.

ΠΟΣ δὲ Πομπήϊον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος αὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅσῳπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα, σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ λέγων, Ἐχθρὸς πατρὸς μοι οὗτος φίλτατον τέκνον. οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγὸν, ὡς τὸν Πομπηΐου πατέρα Σπράβωνα· (ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δυνάμιν. οὗτος γὰρ αἰνὴρ πολεμικώτατος· ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε κεραυνωθεὶς, σκηνοβόρμον τὸ σῶμα καταστάντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες) οὔτε μὴν εὔνοιαν αὖ πάλιν σφοδροτέραν, ἢ θᾶττον ἐξαμβλύνω, ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν, ἢ τοῦ αἰσαντι τοῦ δυμείνασαν βεβαιότερον, ἄλλος ἔσχε Ῥωμαίων ἢ Πομπήϊος. αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνῳ μία, χρημάτων ἄπληστος ἐπιθυμία· τούτῳ δὲ πολλαὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη τοῦ βίου, ἄσκησις ἐν ὅπλοις, πιθανότης λόγου, πίστις ἤθους, εὐαρμοστία πρὸς ἔντυξιν· ὡς μηδενὸς ἀλυπηρότερον δεηθῆναι, μηδὲ ἥδιον ὑπουργῆσαι δεομένῳ. προσῆν γὰρ αὐτοῦ τοῖς χάρισι καὶ ὁ ἀνεπαχθὲς, διδόντος, καὶ ὁ σεμνὸν, λαμβάνοντος. ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὸν ὄψιν εἶχεν εὐμετείως σωδημαγωγοῦσαν καὶ προσεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. ὁ γὰρ ἐρασμιον, ἀξιωματικὸν ἅμα φιλανθρώπως, καὶ τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινεν εὐθὺς ἡ ἀκμὴ ὁ γενναῖον καὶ ὁ βασιλικὸν τοῦ ἤθους. ἅμα δέ τις καὶ ἀπασολὴ τῆς κόμης ἀφέμα, καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης, τοῦ προσώπου ποιοῦσα μᾶλλον λεγομένῳ καὶ φαινομένῳ ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εἰκόνας. ἢ καὶ ποιῶμα πολλοῖς ἐν ἀρχῇ συνεπιφερόντων. οὐκ ἔφυγον ὁ Πομπήϊος. ὥστε καὶ χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίους ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. διὸ καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, συνηγορῶν αὐτῷ, μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ Φίλιππος ὤν, Φιλαλέξανδρος ἐστί. Φλώραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν ἤδη πρεσβυτέραν οὖσαν ἐπιφκῶν ἀεὶ μνημονεύειν τῆς γενομένης αὐτῇ πρὸς τὸν Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν ὡς οὐκ ἂν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένῳ, ἀδήκτως ἀπελθεῖν. πρὸς δὲ τούτοις διηγεῖσθαι τὴν Φλώραν ἐπιθυμῆσαι τινὰ τῶν Πομπήϊου συνήθων αὐτῆς Γεμίνιον, καὶ πράγματα πολλὰ παρέχειν πειρῶντα· αὐτῆς δὲ φαμένης οὐκ ἂν ἐθελῆσαι ἄνευ Πομπήϊον ἐκείνου τὸν Γεμίνιον διαλέγεσθαι· τὸν δὲ Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμινίῳ, μηκέτι δὲ αὐτὸν ἅψασθαι τοῦ πράγματος, μηδὲ ἐντυχεῖν αὐτῇ, καίτοι ἐρᾶν δοκοῦντα. τοῦτο δὲ αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ πολλοῦ πόνου καὶ πόθου χρόνον νοσῆσαι. καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀιδῆσαι καὶ θαυμάσαι τοσοῦτον, ὥστε Καικίλιον Μέτελλον ἀνδριάσι καὶ γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων, κἀκείνης εἰκόνα γραφαμένην ἀναθεῖναι σὺν τοῖς κάλλεσι.

Πομπήϊος δὲ καὶ τῇ Δημητρίου τοῦ ἀπελευθέρου γυναικὶ πλεῖστον ἰσχύσαντος παρ' αὐτῷ, τετρακισχιλίων ταλάντων ἀπολιπόντος οὐσίαν, ἐχρῆτο μὲν οὐδὲ τὸν αὐτοῦ τρόπον οὐκ ὀπτικῶς οὐδ' ἐλευθερίως, φοβηθεὶς τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς, ἄμαχόν τινα καὶ πολυβόητον οὖσαν, ὡς μὴ φανείη κεκρατημένος· οὕτω δὲ πάνυ πόρρωθεν εὐλαβὴς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγμένος, ὅμως οὐ διέφυγε τὴν ἐχθρῶν τὸν ὀπὶ τούτῳ ψόγον, ἀλλ' ὀπὶ τῇ γαμετῇς εὐνοφαντεῖτο, πολλὰ τῶν κοινῶν παρειδεῖν καὶ συγγνόναι χαριζόμενος οἰκείαις. τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας καὶ λιτότητος, ἐν ἀπομνημονεύμασι λέγεται τοιοῦτο· ἰατρὸς αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι πρὸς τὰ σιτία κίχλας συνεπέταξε λαβεῖν· ὡς ὑπιζητοῦντες οὐκ εὗρον ὤνιον, (εἰ γὰρ παρ' ὤρᾳν) ἔφη δέ τις εὑρεθήσεσθαι τοῦδε Λουκούλλου δι' ἔτους τρεφομένας, Εἶτα (εἶπεν) εἰ μὴ Λούκουλλος ἐτρύφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησεν; καὶ χαίρειν ἐάσας τὸν ἰατρὸν, ἔλαβέ τι τῶν εὐποριστῶν. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. ἔτι δὲ μειράκιον ὢν πολυτάπασι, καὶ τοῦ πατρὸς συστρατευόμενος εὐπιτεταγμένῳ πρὸς Κίνναν, Λεύκιόν τινα Τερέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηνον· οὗτος ὑπὸ Κίννα πεισθεὶς χρήμασιν, αὐτὸς μὲν ἔμελλε Πομπήϊον ἀποκτεινεῖν, ἑτέρους δὲ τινὰ σκηνὴν ἐμπρήσειν τοῦ στρατηγοῦ. μηνύσεως δὲ τῷ Πομπηΐῳ περὶ δεῖπνον ὄντι προσπεσούσης, οὐδὲν ἐκπαγεὶς, ἀλλὰ καὶ πιὼν προθυμότερον καὶ φιλοφρονησάμενος τὸν Τερέντιον, ἅμα τῷ τραπέζῃ πρὸς ἀνάπαυσιν ὑποχωρεῖν τῆς σκηνῆς ἔλαβε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὸν προσεπήσας ἡσύχαζεν. ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, ἀνασάμενος τὸ ξίφος διέξη, καὶ τῇ σιβάδι τοῦ Πομπηΐου προσελθὼν ὡς κατακειμένου, πολλὰς ἐπέφερε πληγὰς τοῖς στρώμασιν. οὐκ ἐκ τούτου γίνεται μέγα κίνημα, μίσει τοῦ στρατηγοῦ, καὶ πρὸς ἅπασιν ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν, ἅς τε σκηνὰς ἀνασπώντων, καὶ τὰ ὅπλα λαμβανόντων. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προήει, δεδιὼς τὸν θόρυβον· ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δακρύων ἱκέτευε· τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ὀπὶ στόμα πρὸς τὴν πύλης τῆς χάρακος, ἐμποδὼν ἔκειτο, κλαίων, καὶ παρεῖν κελεύων τοὺς ἀξιοῦντας. ὥστε ἕκαστον ἀναχωρεῖν ὑπ' αἰδοῦς, καὶ πολλοὺς οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβαλέσθαι καὶ προσελθεῖν πρὸς τὸν στρατηγόν. ἅμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Σύλλωνα, δίκην κλοπῆς ἔφευγεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπήϊος, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα φωράσας εἶναι τῶν ἀπελευθέρων νενοσφισμένον ὁ Πομπήϊος Ἀλεξανδρον, ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσι· αὐτὸς δὲ λίνα θηρευτικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἄσκλῳ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. ταῦτα δὲ ἔλαβε μὲν οὐδὲ τοῦ παρὸς ἐλόντος Ἄσκλον, ἀπώλεστο δὲ, τῶν Κίννα δορυφόρων, ὅτε κατῆλθεν, ὠσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ παράγωνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὴν κατήγορον. ἐν οἷς ὀξὺς ἅμα καὶ παρ' ἡλικίαν εὐστοχίας φαινόμενος δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν. ὥστε Ἀντίστιον στρατηγοῦντα, καὶ βεβαιοῦντα τὴν δίκην ἐκείνῳ ἐρασθῆναι τοῦ Πομπηΐου, καὶ γυναῖκα δοῦναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, καὶ πρὸς τούτοις τοῖς φίλοις παλέγκαλος. δεξαμένου δὲ Πομπηΐου, καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸν Ἀντίστιον ἀπόδειν. τέλος δὲ, τὴν γνώμην ἀναστρεψαντες αὐτῷ τῶν δικαστῶν ἀπολύουσαν, ὥστε οὐδὲ γνέλματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τῆς γαμοῦσιν ὀπιφωνούμενον ὄζ ἔθος παλαιοῦ, Ταλασίᾳ. τὸ δὲ ἔθος ἀρχὴν λαβεῖν φασι τοιαύτην· ὅτε τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων ὀπὶ θέας ἀγῶνος

A Pompeius etiam liberti ſui vxorem Demetrii, qui apud ipſum polluit plurimum, & ad millies 1.15. in cenſu reliquit, præter ingenium ſuum nec benigne nec liberaliter habuit, metuens ne incomparabili eius formæ & decantatæ elegantiæ haberetur obnoxius. Qui licet tam anxie & procul circumſpectus fuit & ſuſpenſus, non effugit tamen iniquorum hac in re inſectationem, verum vxorum cauſa laceratus eſt multa de publico ambitione in illas condonare & largiri. In victu quam facilis & communis fuerit, etiam hoc refertur dicto. Medicus valetudine tentato & cibum faſtidienti turdo veſci imperauit. quem quum non inuenirent venalem, quod intempeſtiuum eſſet, quidam autem ſubiiceret inuenturos apud Lucullum, vbi per totum annum alerentur, Et niſi, inquit, luxuria diffluueret Lucullus, Pompeius, non viueret? Ita ſalutem dicens medico, vſus eſt cibo parabili. Sed hæc infra. Quum ſub patre, qui bellum gerebat contra Cinnam, adhuc admodum adoleſcens mereret, L. quodam Terentio vtebatur familiari & contubernali. Hic pecunia à Cinna redemptus ſuſceperat Pompeium occidendum, alii inflammandum ducis tabernaculum. Ea re Pompeio ſuper cœnam nuntiata, nihil perculſus, ſed largiore etiam vino vſus eſt, atque in Terentium profuſus hilarius. Vbi cubitum diſceſſit, ſubduxit ſe clam tentorio, ac munito ſtatione patre, quieti ſe dedit. Terentius, vt res matura viſa, diſtricto enſe ſurrexit, accedenſq; ad torum Pompeii, quaſi ſomno ſtrati, multos in ſtragula dedit ictus. Hinc ingens motus ducis odio exortus & ardor ad defectionē militum tentoria reuellentium & arma capientium. Dux tumultus terrore non eſt progreſſus. Pompeius vero coniecit ſe in medium illorum & ſupplex eos cum lacrymis eſt deprecatus. Poſtremo pro porta caſtrorum abiecit ſe in os, atq; ibi iacuit obſtaculo plorans, & exeuntibus iubens vt conculcarent ſe. Ita verecundia quiſque deterritus receſſit, omneſq; octingentis exceptis mutauerunt animum, atque cum duce in gratiam rediere. Sub recentem Strabonis deceſſum Pompeius nomine eius peculatus poſtulatus pecuniam publicam maxime ex parte deprehendit, atq; ab vno libertorum ſuorum auerſum Alexandro in iudicio probauit. At plagas & libros eum Aſculi captos obiectum fuit habere. Acceperat quidem ea expugnato Aſculo à parente, ſed amiſerat: quod ea ſatellites Cinnæ, quum in vrbem ille rediret, impetu in ipſius domum facto diripuiſſent. Huius iudicii non paucas habuit cum accuſatore proluſiones. In quibus acrem ſe & ſupra ætatem conſtantem probans, tantum nomen & fauorem comparauit, vt prætor Antiſtius eius iudicii quæſitor, Pompeium in oculis ferret, filiamque ſuam ei nuptum offerret, deque ea re ageret cum amicis eius. quam conditionem accepit Pompeius. Quamuis autem facta in arcano eſſent ſponſalia, non fefellit res tamen propter ſtudium in eum Antiſtii plebem. Tandem quum ſententiam, qua iudices Pompeium abſoluerant, pronuntiaſſet, populus quaſi ſigno dato acclamauit illud q, de more antiquitus in nuptiis acclamari ſolet, *Talaſſio*. cui⁹ moris hanc referunt originē: Quum Sabinorū filias,

quæ Romam ad ſpectaculum ludorum commeauerant, primores virtute Romani ad connubium raperent, abduxerunt ignobiles quidam caprarii, & bubulci puellam elegantem & proceram. Hi, ne eam aliquis occurrens ex principibus eriperet ſibi, inter currendum *Talaſſio* clamauerunt. Erat autem ex probis & claris Talaſſius. Vnde qui audiuerunt nomen, applauſerunt conclamauerunt-que, quaſi congratulantes & comprobantes. Inde aiunt (quia feliciter ceſſere Talaſſio hæ nuptiæ) plauſum hunc ducentib. vxorem dari per ludum ſolere. Hæc mihi hiſtoria ex iis quæ referuntur de Talaſſio propior vero videtur. Paucis poſt diebus Antiſtiam ſibi Pompeius matrimonio adiunxit. Poſtquam ad Cinnam in caſtra profectus ex crimine quodam & calumnia metuere ſibi cœpit, citoque ſe inde ſubduxit: quum nuſquam compareret, per caſtra rumor & ſermo peruaſit, interfectum à Cinna adoleſcentem eſſe. Hinc iampridem illum grauati & infenſi impreſſionem in eum fecere. Ille fugiens & occupatus à quodam manipuli ductore, qui ſtricto enſe inſequebatur eum, ſubmiſit ſe huic ad genua, eique ſigillum ſuum magni pretii obtulit. Ille quum eum increpaſſet perquam inſolenter, At ego non ad ſponſionem ſignandam adſum, ſed ad nefarium & ſceleratum tyrannum puniendũ, eum obtrũcauit. Ad hunc modũ ſublato Cinna, imperiũ ſuſcepit & adminiſtrauit longe illo tyrannus vecordior Carbo. Iam aduenerat Sylla ob præſentia mala deſideratus à pleriſq; omnibus, qui non mediocre bonum domini mutationem ducebant. Eo reciderat miſeriarum ciuitas, vt libertatis deſperatione ſeruitutem quærerent quamleniſſimã. Agebat id temporis in Piceno Italię Pompeius. Habebat quidem illic etiam prædia, verum magis, quod municipiis duceretur, quæ familiæ ipſius ſtudioſa & cupida erant. Qui vt clariſſimos & optimos quoſq; vidit relictis fortunis ſuis vndiq; tanquam in portum in Syllæ caſtra concurrentes, noluit ipſe ſicut profugus, vel vacuus, vel auxilii indig', ſed cũ beneficio ſplendide ac cũ manu ad illum proficiſci. Itaq; ſolicitauit mouitq; Picentes, qui propenſo animo ſe ei dederunt, reieceruntq; miſſos à Carbone. Quum Vindiũs quidam iactaſſet Pompeium ex ludo inter illos ſubito concionatorem emicare, vſq; eo exarſerunt, vt ſtatim impetu facto Vindium trucidauerint. Hinc Pompeius annos natus tres & viginti capeſſens imperium tribunali in foro Auximi magnæ vrbis excitato, principibus ibi duobus fratibus Venditiis, res ad Carbonem trahentibus, edicto excedere vrbe imperauit, tum delectũ habuit, manipulorũ ordinumq; ductores ſigillatim ordine conſtituit. Inde circumiecta oppida eodem conſilio adiit. Fugientibus & cedentibus omnibus qui à Carbone ſtabant, aliis ei ſe libenter adiungentibus, breui ſpatio tres integras legiones conſcripſit: commeatũ, iumenta & vehicula portandis impedimentis, omniaq; neceſſaria expediuit. Tum ad Syllam iter intendit, non raptim, nec latibula quærẽs, ſed lentis itineribus hoſtes premens, & quamcumq; adibat Italiæ partem, eam retrahere tentans à Carbone. In eum tres vna hoſtiũ duces, Carinna, Cœlius

A εἰς Ῥώμην τὸν ἀγωνιῶντας οἱ τοξοτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἥρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες αἰγελάται καὶ βοτῆρες ἀγράμματοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην ἐκόμιζον. ὅπως δὲ μὴ τοῦ τυχόντος τινὸς ἀφέλῃ τὴν κρατίστην, ἐβόων θέοντες ἅμα, Ταλασίῳ. τῶν δὲ θαυμαζόντων καὶ γνωρίζοντα τὸν ἐν ὁ Ταλάσιος· ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοιοῦτο, κροτεῖν καὶ βοᾶν, οἷς συνηδομένους καὶ συνεπαινοῦντας. ἐκ τούτου φασὶν (καὶ γὰρ εὐτυχὴς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) τοιοῦτον τὸν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. οὗτος ὁ λόγος πιθανώτατος ἐστὶ τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. ὀλίγαις

B δὲ ὕστερον ἡμέραις ὁ Πομπήϊος ἠγάγετο τὴν Ἀντιστίαν. ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίννᾳ εἰς τὸ στρατόπεδον παρῆλθεν, ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε· καὶ ταχὺ λαθὼν ἐκ πόδων ἐποίησεν ἑαυτόν. οὐκ ὄντος δὲ ἐμφανοῦς αὐτοῦ, θορυβὸς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος ὡς ἀνῃρήκει τὸν νεανίσκον ὁ Κίννας. ἐκ δὲ τούτου οἱ πάλαι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ὥρμησαν ἐπ' αὐτόν. ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος, προσέπεσε τοῖς γόνασι, καὶ τὴν σφραγῖδα προὔτεινε πολύτιμον οὖσαν. ὁ δὲ καὶ μάλα

C ὑβριστικῶς εἶπεν, ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ τολμηρὸν πιμφρησόμενος τύραννον, ἀπέκτεινεν αὐτόν. οὕτω δὲ Κίννα τελευτήσαντος, ἐδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συνεῖχε Καρβῶν, ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος· ἐπεὶ δὲ Σύλλας τοῖς πλείοσι πολεινὸς ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν, οὐδὲ δεσπότου μεταβολὴν μικρὸν ἡγουμένοις ἀγαθόν, εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν, ὡς δουλείαν ὑπειακέρειν ζητεῖν, ἀπογνώσει τῆς ἐλευθερίας. τότε οὖν ὁ Πομπήϊος ἐν τῇ Γικηνίδι τῆς Ἰταλίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, ὃ δὲ πλέον ταῖς πόλεσιν ἡδόμενος, οἰκείως καὶ

D φιλικῶς παρόθεν ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. ὁρῶν δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολιπόντας τὰ οἰκεῖα, καὶ πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον, ὥσπερ εἰς λιμένα, καταθεόντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν, ἀπόδρας, οὐδὲ ἀσύμβολος, οὐδὲ χρήζων βοηθείας, ἀλλὰ ὑπάρξας τινὸς χρείττος, εὐδόξως καὶ μετὰ δυνάμεως ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. ὅθεν ἐκίνει τοὺς Γικηνοὺς ἀπειρώμενος. οἱ δὲ ὑπήκουον αὐτῷ προθύμως, καὶ τοῖς παρὰ Καρβῶνος ἤκουσιν οὐ προσεῖχον. Οὐϊνδίου δέ τινος εἰ πόντος ὅτι δημαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παρεπήδησεν ὁ Πομπήϊος, οὕτως ἠγωνάκτησαν ὥστε βίᾳ ἀνελεῖν προσπεσόντες τὸν Οὐίνδιον. ἐκ

E τούτου Πομπήϊος ἔτη μὲν τρία καὶ εἴκοσι γεγονώς, ὑπὸ δὲ νόμου ἀνθρώπων ἀποδεδειγμένος στρατηγὸς αὐτὸς ἑαυτὸν δοὺς τῷ ἄρχειν, ἐν Αὐξίμῳ πόλει μεγάλῃ βήμα θεὶς ἐν ἀγορᾷ, καὶ τοὺς προστιθέντας αὐτῷ ἀδελφοὺς δύο Οὐενετιδίους ὑπὸ Καρβῶνος αὐτοπροσάπτοντας, δίχα τάγματα μεταξῆναι τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἑκάστοις, τὰς κύκλῳ πόλεις ἐπεὶ τὸ αὐτὸ ποιῶν. ὀξανιστάμενόν δὲ καὶ ὑποχρεωτῶν ὅσοι τὰ Καρβῶνος ἐφρόνουν, τῶν δὲ ἄλλων ἀσμένως ὑπιδιδόντων ἑαυτοὺς, οὕτω κατεσκεύασε ἐν

F ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τρόπον ποιήσας καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἁμάξας, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν παρασκευὴν ἦγε πρὸς Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος, οὐδὲ τὸν λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατείνων καθ' ὁδὸν, ἐν τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους, καὶ πολὺ ὅσον ἐπεῖχε τῆς Ἰταλίας πειρώμενος ἀφιστάναι τὸν Καρβῶνος. ἀνέστησαν δὲ καὶ ἐπ' αὐτὸν τρεῖς ἅμα στρατηγοὶ πολέμιοι, Καρίννας, καὶ Κοίλλιος,

καὶ Βροῦτος, οὐκ ἀναντίοι πᾶσι, οὐδὲ ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλῳ τεισὶ στρατοπέδοις περιχωρήσαντες, ὡς διαρπασόμενοι. ὁ δὲ οὐκ ἔδεισεν, ἀλλὰ πᾶσαν εἰς ταὐτὸ τὴν δύναμιν συναγαγών, ὥρμησεν ἐφ' ἓν ὁ τοῦ Βρούτου στράτευμα, τοῖς ἵππεῖς, οἷς αὐτὸς ἦν, παρατάξας. ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων διέξιππασαν οἱ Κελτοὶ, τὸν πρῶτον αὐτὸν καὶ ῥωμαλεώτατον φθάνει πάσας οὐκ χειρὸς δόρατι καταβαλών. οἱ δ' ἄλλοι τραπόμενοι καὶ ὁ πεζὸν συνεπάραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. οὐκ δὲ τούτου γενόμενοι οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν ὡς ἕκαστος ἔτυχε. Πομπηίῳ δὲ προσεχώρησαν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν πολεμίων. αὖθις δὲ Σκιπίωνος ὑπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν ἐμβολαῖς ὑστῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκιπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς Πομπηίου μετεβάλλοντο· Σκιπίων δὲ ἔφυγεν. τέλος δὲ Καρβῶνος αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἄρσιν ποταμὸν ἱππέων συχνὰς ἴλας ἀφέντος, εὐρώστως ὑποστὰς καὶ τρεψάμενος, εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφιππα χωρία πολλοὺς ἐμβάλλει διώκων. οἱ δὲ τῶν σωτηρίαν ἀπέλπιστον ὁρῶντες, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἵππων. ἔπω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέπυστο· πρὸς δὲ τὰς πρόσθεν ἀγελείας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικὼς, ἐν τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφομένου στρατηγοῖς πολεμίοις, ἐδίωκε βοηθήσων. γνοὺς δὲ ὁ Πομπήιος ἐγγὺς ὄντα, προσέταξε τοῖς ἡγεμόσιν ὁπλίζειν καὶ παρασκευάζειν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τε αὐτοκράτορι καὶ λαμπροτάτη φανείη. μεγάλας γὰρ ἤλπιζε παρ' αὐτοῦ τιμάς· ἔτυχε δὲ μειζόνων. ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλλας προσιόντα, καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν, εὐανδρίᾳ τε θαυμαστὴν, καὶ διὰ τῆς κατορθώσεις ἐπηρμένην καὶ ἱλαρὰν, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου, καὶ προσαναδραμὼν (ὡς εἰκὸς) αὐτοκράτωρ, ἀντιπροσηγόρευσεν, αὐτοκράτορα τὸν Πομπήιον· οὐδενὸς αὐτὸν προσδοκήσαντος ἀνδρὶ νέῳ καὶ μηδέπω βουλῆς μετέχοντι κινήσαι τοιοῦτο ὄνομα τοῦτο Σύλλαν, πρὸς οὓς Σκιπίωσι καὶ Μαρίοις ἐπολέμει. καὶ τἄλλα δὲ ὡς ὁμολογούμενα τῆς πρόσθεν φιλοφροσύνας, ὑπεξαιρουμένου τε προσιόντι τῷ Πομπηίῳ, καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπαίροντος ὁ ἱμάτιον. ἃ πρὸς ἄλλον οὐ ῥᾳδίως ἐωρᾶτο ποιοῦν, καὶ πρὸς ὄντων πολλῶν καὶ ἀγαθῶν πρὸς αὐτόν. οὐ μὴν ἐκυφίσθη γε τούτοις ὁ Πομπήιος, ἀλλὰ θᾶττον εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπὸ αὐτοῦ πεμπόμενος, ὡς ἔχων ὁ Μέτελλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον πράττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν πρεσβύτερον καὶ παρόντα δόξῃ στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι· βουλομένῳ μὴν τοῦ Μετέλλῳ καὶ κελεύοντι συμπολεμεῖν καὶ βοηθεῖν ἕτοιμος εἶναι. δεξαμένου δὲ τοῦ Μετέλλου, καὶ γράψαντος ἥκειν, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτικὴν αὐτός τε καθ' αὑτὸν ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο, καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρσαλέον ἤδη σβεννύμενον ὑπὸ γήρως, αὖθις ἐξερρίπιζε καὶ συνεξεθέρμαινεν, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τοῦ πεπηγότος καὶ ψυχροῦ προσχυθεὶς, λέγεται τοῦ πυρὸς μᾶλλον αὐχραίνειν καὶ συναπατήκειν. ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ ἀθλητοῦ προστρίψαντος ἐν ἀνδράσι, καὶ τοῖς πάμπαν καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας, εἰς οὐδένα λόγον τῶν παιδικῶν τίθενται νίκας, οὐδ' ἀναγράφουσιν· οὕτως ἃς ἔπραξε τότε πράξεις ὁ Πομπήιος, αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς ὑπερφυεῖς οὔσας, πλήθει τε καὶ μεγέθει τῶν ὑστέρων ἀγώνων καὶ πολέμων καταχεχωσμένας, ἐδεδίειν κινεῖν· μὴ πρὸς τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γενομένης, τῶν μείζων καὶ μάλιστα δηλουμένων τὸ ἦθος ἔργων καὶ παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

A & Brutus sunt coorti, non à fronte omnes neque eadem ex parte, sed exercitibus tribus vndiq; circumfusi tanquam semel obtrituri eum. Nec expauit ideo, sed cunctis in vnum contractis copiis in vnum Bruti exercitum impetum conuertit: equitesq;, in quibus ipse erat, ante signa collocauit. Pariter ab hostibus infestus euectus est Gallicus equitatus. cuius primum & valentissimum occupauit cominus lancea ferire & prosternere. Tum terga dantes peditatum quoq; conturbauerunt. Ita omnes in fugam effusi. Hinc duces inter se distracti, & quo quemq; sors tulit, sunt dilapsi. Pompeio oppida se adiunxerunt tanquam metu diuulsis hostibus. Mox consule eum petente Scipione, priusquã intra pilorum iactum venissent acies, Scipionis milites salutauerunt milites Pompeii, ac transitionẽ fecerunt. Scipio cepit fugam. Ab ipso deniq; Carbone ad Arsiam amnem multas turmas equitum immissas fortiter excepit, profligatosq; in loca iniqua & inequitabilia, terga eorum cædens omnes redegit. qui salutem nullo modo explicari videntes posse, dediderunt se ei cum armis & equis. Nõdum hæc nuntiata Syllæ fuerant. Ad primos nuntios & rumores illi timens à tã multis & tantis circumuento hostium ducib. propere suppetias iuit. Eum appropinquare Pompeius certior factus, legatis imperat vt exercitũ arment & instruant: quo quam pulcherrimã speciem præbeat imperatori. quippe magnos exspectabat ab eo honores, assequutus est aũt maiores. Nam vt eum vidit Sylla accedentẽ, & exercitum præsto delecta insignem iuuentute, tantisq; rebus perpetratis elatum & erectũ, desiliit ex equo. Salutatus (vt par erat) imperator Pompeiũ vicissim imperatorẽ salutauit. quod exspectauerat nemo, vt iuueni & nondum in senatum allecto hoc nomen, de quo cum Scipionib. & Mariis bello certabat, esset participaturus Sylla. Primę comitati cætera consentanea fuere. Adeunti assurgebat Pompeio & caput adaperiebat. quæ non temere deferre eum cerneres alteri, quamuis multi cum eo & egregii viri essent. Nihil est tamẽ his inflatus Pompeius. verum quum ab eo mitteretur in Galliam, quã obtinens Metellus nihil videbatur dignũ virib. iis quæ ibi erant, efficere: non recte neque ordine dixit maiori natu & dignitate præcellenti extorqueri ab se prouinciam. Sin peteret & vellet Metellus vt auxilium & opem ei ferret, paratum se esse. Approbante id Metello, & per literas vt veniret contendente, irruptionem in Gallia feçit. Vbi cum ipse per se edidit facta mirifica, tum bellicum Metelli vigorem ardoremq; à senio iam marcescentem denuo excitauit & inflammauit: quomodo fusum & candens æs, si concreto & gelido circumfusum sit, magis quam ignis dicitur id dissoluere & colliquefacere. Sed enim vt athletæ primatum inter alios tenentis, qui ex omnibus certaminibus semper claram reportauit palmam, non numerant pueriles victorias, neque eas literis mandant, ita quas tum res Pompeius gessit, quantumuis per se eximias, insequentium frequentia & magnitudine certaminum bellorumque obrutas veremur attingere, ne prioribus diu immorati maxima & potissima, ex quibus ingenium & mores eius elucescunt, non assequamur facta.

Postquam ergo rerum in Italia Sylla potitus atque dictator est dictus, cæteros remunerauit legatos & duces suos opibus augens eos, ad honores prouehens, largiensque cumulate & liberaliter ea quæ quisque postulabat, Pompeium vero ob virtutem suspiciens, magnumque ducens rationibus suis præsidium, elaborauit quouis modo eum propinquitate sibi conglutinare. Comprobante id vxore eius Metella, induxerunt Pompeium vt dimissa Antistia, priuignam Syllæ Æmiliam, Metella & Scauro genitam, duceret vxorem, quæ alteri iam nupta vterum tunc gerebat. Fuerunt tyrannicæ hæ atq; Syllæ potius temporibus, quam Pompeii congruentes moribus nuptiæ, dum grauida Æmilia ab altero ad illum abstrahitur, & expellitur Antistia ignominiose misereque, vt quæ patre quoq; nuper viri causa orbata esset. Antistius enim, quod Pompeii causa stare ab Sylla putaretur, fuit in curia interemptus. Mater eius hoc videns mortem sibi vltro consciuit. Ita hæc quoque istarum nuptiarum tragœdiæ accessit calamitas, & vero etiam mox parientis apud Pompeium interitus Æmiliæ. Inde nuntiatur Syllæ Perpennam Siciliam tenere, atq; aduersarum partium reliquiis præbere illam insulam receptaculum, suspensum ibidem cum classe Carbonem, & Domitium inuasisse Africam, aliosque frequentes claros exules, qui proscriptionem fuga anteuerterant, eo contendere. In hos Pompeius magnis copiis missus, Perpenna statim ei Sicilia cessit. Vbi afflictas ciuitates Pompeius recreauit, omnibusq; præstitit se humanum extra Mamertinos Messanæ. Detrectantibus enim tribunal suum & iurisdictionem, à qua contendebãt veteri populi Romani formula se esse exemptos: Non desinetis nobis, inquit, gladio accinctis citare leges: Ad hæc visus est parum humaniter Carbonis miseriis insultasse. Si enim necessitas ei erat, vt erat fortassis, illius interficiendi imposita, statim, vbi ceperat eum, oportebat: & esset illi qui iusserat, ascriptum. At hic vinctum produxit virum qui ter Romanus consul fuerat, ac de eo pro tribunali posito ipse sedens quæstionẽ habuit indignante & grauiter ferente corona. Inde abduci iussit eum & trucidari. Abductum aiunt, vt vidit gladium stringi, locum & spatium breue ad exonerandam concedi aluum flagitasse. Addit C. Oppius Cæsaris familiaris sæuum Pompeium etiam in Q. Valerium extitisse: quum enim sciret humanitatis & literarum inter paucos studiosum Valerium, vt actus ad ipsum est, seduxisse illũ & deambulasse vna, vbi accepit & didicit ab eo quæ cupiebat, imperasse lictoribus vt ilico auferrent eum & interficerent. Cæterum Oppio, quum de Cæsaris hostibus vel inimicis agit, non temere adiungenda fides est. Pompeius vero in Syllæ hostes, quorũ prima dignitas erat, & aperte capiebantur, necesse habuit animaduertere. Cæteris, quotquot licuit, conniuit latentibus, nonnullorum etiam fugam adiuuit. Quum Himerenses, qui in hostium partibus steterãt, deliberatum haberet punire, Sthenis multitudinis dux, postulata dicendi potestate, inique facturum Pompeium ait, si misso facto autore plecteret insontes. Quærente Pompeio quemnam autorem iactaret, semetipsum nominauit Sthenis,

A ἐπεὶ τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας, καὶ δικτάτωρ
ἀπεδείχθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγοὺς ἠμείβετο, πλουσίοις ποιῶν, καὶ παρέχων ὅτι ἀρχαὶ, καὶ χαριζόμενος ἀφθόνως καὶ προθύμως ὧν ἕκαστος ἐδεῖτο Πομπήϊον δ' θαυμάζων δι' ἀρετὴν, καὶ μέγα νομίζων ὄφελος εἶ τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν, ἐσπούδασεν ἀμφοτέρως οἰκειότητι προσδεθῆναι. συμβουλευομένης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης, πείθουσι τὸν Πομπήϊον ἀπαλλαγῆναι τῆς Ἀντιστίας, λαβεῖν γυναῖκα τοῦ Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Μετέλλης καὶ Σκαύρου γεγεννημένην, αὐδρὶ δὲ συνοικοῦσαν ἤ-
B δη καὶ κύουσαν τότε. ἰδὼν δὲ τυραννικὰ τὸν γάμου, καὶ τοῖς Σύλλα χαρεῖς μᾶλλον ἢ τοῦ Πομπηΐου βίῳ τρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλίας ἀγομένης ἐγκύμονος παρ' ἑτέρου πρὸς αὐτὸν, ἐξελαυνομένης δ' τῆς Ἀντιστίας ἀτίμως καὶ οἰκτρῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἕνεκα τῆς ἐστερημένης ἀφ' τὸν αὐδρα. κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντίστιος ἐν τῇ βουλευτηρίῳ, δοκῶν τὰ Σύλλα τηρεῖν ἀφ' Πομπήϊον. ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ὁρῶσα ταῦτα, προσήκατο τὸν βίον ἐκουσίως. ὥστε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῇ περὶ τὸν γάμον ἐκείνον τραγῳδίᾳ προσθήσεται, καὶ νὴ Δία τὸ τὴν Αἰμιλίαν αὐθὺς ἀφαρπαγῆναι τοῦ τῷ Πομπηΐῳ
C τίκτουσαν. ἐκ τούτου Σικελίαν ἠγωνίζετο Περπέννας αὐτῷ κρατιῶσθαι, καὶ τοῖς προεδρεύοσιν ἐπὶ τῆς ἐκείνου στάσεως ὁρμητήριον παρέχειν τὴν νῆσον, ἀναστρεφομένου καὶ Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῷ, καὶ Δομιτίου Λιβύῃ προσπεπολεμηκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ὠθουμένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἔφευγον ἀποδραίτες. ὅπερ τούτοις Πομπήϊος ἀπεστάλη μετὰ πολλῆς δυνάμεως· καὶ Περπέννας μὲν αὐθὺς αὐτῷ Σικελίας ἐξέστη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τεταρυχωμένας, καὶ φιλανθρώπως πάσας ἐχρῆτο, πλὴν Μαμερτίνων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα
D καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥωμαίων ἀπειρημένα, Οὐ παύσεσθε (εἶπεν) ἡμῖν ὑποτεταγμένοις ξίφη, νόμους ἀναγινώσκοντες; ἔδοξε δ' καὶ τοῖς Καρβωνος ἐκ αὐθεφτίνως ἐνοχλείσαι συμφορᾶς. εἰ γὰρ ἦν αὐτῷ ἀναγκαῖον αὐτὸν (ὥσπερ ἦν ἴσως) ἀνελεῖν, αὐθὺς ἔδει λαβόντα, καὶ τὸ κελεύσαντος αὐτῷ τὸ ἔργον. ὁ δ' δέσμιον προσαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαίων τρὶς ὑπατεύσαντα, καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας, καθεζόμενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων τῶν παρόντων· εἶτα ἐκέλευσεν ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν. ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτὸν, ὡς εἶδεν ἐλκόμενον ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον
E αὐτῷ καὶ χρόνον βραχύν, ὡς ὑπὸ χιλίας ἀνοχλουμένῳ προσδοκεῖν. Γάϊος δ' Ὄπιος, ὁ Καίσαρος ἑταῖρος, ἁπανθρώπως φησὶ καὶ Κοΐντῳ Ὀυαλερίῳ χρήσασθαι τὸν Πομπήϊον. ὑπισχνούμενον γὰρ ὡς ὑπὸ φιλόλογος ἀνὴρ καὶ φιλομαθὴς ἐν ὀλίγοις ὁ Ὀυαλέριος, ὡς ἤθη πρὸς αὐτὸν, ὑπιασασάμενον καὶ συμπαρεκπατήσαντα, καὶ πυθόμενον ὧν ἔχρῃζε καὶ μαθόντα, προστάξαι τοῖς ὑπηρέταις αὐθὺς ἀνελεῖν ἀπαγαγόντας. ἀλλ' Ὀπίῳ μὲν, ὅτῳ περὶ τῶν Καίσαρος πολεμίων ἢ φίλων ἀφαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν μετὰ βλασφεμίας.
F Πομπήϊος δ' τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν Σύλλα πολεμίων, καὶ φανερῶς ἁλισκομένους, ἀναγκαίως ἐκόλαζε· τῶν δ' ἄλλων ὅσοις ἐξῆν, παρεσκεύαζε λανθάνοντας, ἐνίοις δὲ καὶ συνεξέπεμψε. τὴν δ' Ἱμεραίων πόλιν ἐγκωμιάσας αὐτοῦ κολάζειν, βουλευομένου μετὰ τῶν πολεμίων, Σθένης ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον, οὐκ ἔφη δίκαια ποιήσειν τὸν Πομπήϊον, ἐὰν τὸ αἴτιον ἀφεὶς ἀπολέσῃ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. ἐρομένου δὲ ἐκείνου τίνα λέγει τὸν αἴτιον, ἑαυτὸν ὁ Σθένης ἔφη,

τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βιασάμενον. ἀγασθεὶς οὖν τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Πομπήϊος, ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον ἐκεῖνον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἀπολύσας. ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιποιίαις ἀπαικτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἵν' ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο. Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ, καὶ πολιτεύόμενος ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα, κελεύοντα εἰς Λιβύην πλεῖν, καὶ πολεμεῖν Δομιτίῳ τῷ κράτος, ἡνικήτῳ πολλαπλασίαν δύναμιν ἧς ἔχων Μάριος οὐ πάλαι διεπέρασεν ἐκ Λιβύης εἰς Σικελίαν, καὶ συνέχει τὰ Ῥωμαίων πράγματα, τυραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. ὀξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήϊος, Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μόμμιον κατέλιπε, τὸν ἀνδρα τῆς ἀδελφῆς· αὐτὸς δ' ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακραῖς ἑκατὸν εἴκοσι, φορτηγοῖς δ' σῖτον καὶ βέλη καὶ χρήματα καὶ μηχανὰς κομιζούσαις ὀκτακοσίαις. κατάγοντι δ' αὐτῷ ταῖς μὲν εἰς Ἰτύλιν ναυσὶ, ταῖς δὲ εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν. αὐτὸς δὲ ἦλθε ἐξ ἀντελλῆ πάγματα. συμβαίνει δ' αὐτῷ πρᾶγμα γελοῖον ἱστορῆσαι. στρατιῶται γάρ τινες (ὡς ἔοικε) θησαυρῷ πειπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. τοῦ δὲ πράγματος θορυβοῦντος φανεροῦ, ἔδοξε τοῖς ἄλλοις πᾶσι χρημάτων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ἐν ᾧ ποτὲ τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποπεσόντων. οὐδὲν οὖν ὁ Πομπήϊος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις, ὅτι πολλὰς ἡμέρας θησαυρὸν ζητοῦσιν, ἀλλὰ παρεῖκε γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὀρυττούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδίον· ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπῃ βούλεται τὸν Πομπήϊον, ὡς δίκην ἰκανὴν τῆς ἀβελτηρίας δεδωκότας. λύτι πεταγμένου δ' τοῦ Δομιτίου, καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν πράσσειν καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολὺς ἔωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν· ὥστε ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μάχεσθαι τὸν Δομίτιον ἀναζεύξαι παρῄνει. Πομπήϊος δὲ τοῦτον ἑαυτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν, ὀξέως ἐπῄει καὶ διέβαινε τὴν χαράδραν. οἱ δὲ ἀτάκτως, καὶ θορυβούμενοι, καὶ οὐ πρότερον οὐδὲ ὁμαλῶς ὑφίσαντο· καὶ τὸ πνεῦμα προσῄει τὴν ἄλλην αὖθις προσβάλλον ἐναντίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμὼν ἐπάρασσεν, οὐ καθορᾶν ἀλλήλους ἀκριβῶς· αὐτός τε Πομπήϊος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν, ἐρωτῶντι στρατιώτῃ τὸ σύνθημα, βραδύτερον ἀποκρινάμενος· ὠσάμενοι δὲ πολλῷ φόνῳ τοὺς πολεμίους, (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τεισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον ἀπεδείξαντο· φήσαντος δὲ ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμὴν, ἕως ὀρθὸν ἔστησε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. εἰ δὲ αὐτὸν ἀξιοῦσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκεῖνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν ὥρμησαν ἀθρόοι τὸ χάρακα· καὶ Πομπήϊος αὖθις κράνους ἡγωνίζετο, δεδοικὼς τὸ πρότερον πάθος. ἁλίσκεται δ' τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀποθνήσκει Δομίτιος. τῶν δ' πόλεων αἱ μὲν αὐθις ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἑλήφθησαν. εἷλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρβαν τὸν συμμαχήσαντα Δομιτίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμψᾳ παρέδωκε. χρώμενος δὲ τῇ τύχῃ, καὶ τῇ ῥώμῃ τοῦ στρατεύματος, εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλε· καὶ πολλὴν ὁδὸν ἡμερῶν ἐλάσας, καὶ πόλεων κρατήσας οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἤδη τῶν βαρβάρων ἀξερρύηκὸς, αὖθις ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν κατασήσας, οὐδὲ τὰ θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν λιβύην κατοικοῦντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρετῆς ῥώμης καὶ τύχης ἀπολιπεῖν.

ὅθεν ὁ

A qui ciues sui studiosos induxisset, alienos coegisset. Delectatus libera illius oratione & fidentia Pompeius hunc primum, deinde alios omnes crimine liberauit. Milites quum acciperet in itinere flagitia committere, gladios eorum obsignauit: qui signum amouisset, in eum consuluit. Dum hęc in Sicilia gerit & administrat, senatusconsultum & ab Sylla accepit literas, quibus præcipiebatur ei in Africam vt traiiceret, & Domitium acriter bello persequeretur. Coegerat ille longe maiorem manum quam non ita pridem ex Africa Marius in Italiam transportauerat, remque public. Romanam miscuerat totam, ex exule factus tyrannus. B Pompeius ergo omnibus nauiter comparatis, Siciliæ Memmium, qui sororem suam in matrimonio habebat, præfecit. Ipse soluit longis nauibus centum viginti: onerariis, quibus commeatus, tela, stipendium, tormenta portauit, octingentis. Vt decurrit parte classis Vticam, parte Carthaginem, septem millia ab hostibus defecere, atqua ad eum transiere. Habebat ipse sub signis sex completas legiones. Ibi ei proditum est memoriæ rem accidisse ridiculam: Inciderant milites aliquot (vt fertur) in thesaurum, ac magna vi argenti erant C potiti. Re vulgata locum eum alii omnes existimauerunt argenti plenum esse per superiores Pœnorum clades ibi reconditi. Nihil igitur vti Pompeius militibus potuit per multos dies thesauros scrutantibus, sed obambulauit ridens, quum contemplaretur tot millia in fodiendo & vertendo campum occupata, quoad deposita spe dixerunt Pompeio, duceret quo liberet, satis se pœnarum dedisse stultitiæ suæ. Stabat cum infesta acie Domitius, atque conuallem prætentam habebat transitu arduam & asperam. Ibi largus cum vento imber diluculo exorsus occupauit eos. Ita Domitius illo die non exspectans prælium vasa conclamari D iussit. Id suum tempus Pompeius ratus, raptim agmine facto transmisit conuallem. Illi incompositi & tumultuantes neq; vna omnes neque pariter impressionem excepere, ventusque circumagens se procellam incussit illis aduersam. Turbauit autem tempestas Romanos quoque non satis inter se conspicientes, atque ipse non agnitus pene interiit Pompeius, quod quærenti signum militi tardius responderit. Fusis magna strage hostibus (feruntur enim ex viginti millib. effugisse solum tria millia) Pompeium exercitus imperatorem consalutauit. Quo negante eum honorem se agnoscere, dum starent hostium erecta castra: si ea se E appellatione dignarentur, prius illa conuellenda Igitur ruunt ad vallum. Pompeius prioris casus metu sine galea præliatur, castra expugnantur, cadit Domitius, vrbes partim extemplo in deditionem concedunt, partim expugnantur. Capit etiam regem Iarbam Domitii sociũ. cuius regnum Hiempsali permittit. Vtens secunda fortuna & exercitus virtute Numidiam iniit, multorumq; dierum iter prouectus omnibus, qua transiit, subiugatis, & Romani imperii timore, qui apud barbaros iam obliteratus erat, denuo firmato & terribili F reddito, nec feras ait Africam incolentes ignaras virtutis & felicitatis Romanæ relinquendas.

Itaque in leonum & elephantorum venationem paucos insumpsit dies. omnibus (vt aiunt) quadraginta, annum tunc agens quartum & vigesimum, hostes oppressit, Africam subegit, regna regumque negotia composuit. Regresso Vticam literæ ab Sylla redduntur, imperante vt reliquum exercitum dimittat, atque vna cum legione præstoletur ibi successorem. Ea res occultè torsit & grauiter momordit Pompeium: exercitus verò apertè fremuit, atque orante Pompeio vt in Italiam proficiscerentur, & Syllam insectati sunt, & illum negauerunt se relicturos, monueruntque ne crederet tyranno. Hos Pompeius mollire primùm & lenire enisus est. Vbi nihil profecit, digressus de tribunali, in tabernaculum se lachrymabundus recepit. Illi eum corripiunt, atque in tribunali reponunt, magnaque diei pars consumpta est his commonentibus, vt maneret & imperaret, illo rogante vt obtemperarent nec mouerent seditionem: quousque instantibus his & clamore insurgentibus iurauit, si pergerent vrgere, seipsum interfecturum, vixque sic sedati sunt. Ad Syllam primùm allatum est Pompeium defecisse. Ibi iactauit ille apud amicos, esse omnino in fatis sibi, in senectute vt colluctaretur cum pueris: propterea quòd etiam Marius ei admodum adolescens plurimum negotii exhibuisset, atque in extremum adduxisset discrimen. Pòst allato vero nuntio, quum omnes mortales animaduerteret ad excipiendum benignè Pompeium & procedendum obuiam effusos, tetendit eos vincere, progressusque prodiit illi obuiam, ac complexus eum animo propensissimo, Magnum alta voce appellauit, adstantibusque hoc nomine eum iussit salutare. Alii in Africa primùm ferunt ita ei fuisse ab vniuerso exercitu acclamatum, sed fuisse eam ratam appellationem, vbi fuit ab Sylla comprobata. Omnium ipse tamen nouissimus diuque pòst proconsul in Hispaniam contra Sertorium missus nominis inuidia ob consuetudinem iam abolita cœpit in epistolis & edictis se Magnum Pompeium scribere. Vnde meritò commendes & in admiratione habeas priscos Romanos, qui eiuscemodi appellationibus & vocabulis non bellicas modò & militares remunerauerint palmas, verumetiam actiones & arces vrbanas. Duos populus Maximos dixit, Valerium, quòd dissidentem ab se senatum in concordiam secum reduxisset: Fabium Rutilianum, quòd locupletes nonnullos libertinæ stirpis in senatum allectos eo ordine mouisset. Inde triumphum petenti negauit Sylla: siquidem consuli vel prætori tantùm eum, nemini præterea per legem permitti. Quamobrem Scipionem superiorem, qui maioribus & nobilioribus certaminibus Pœnos vicerat in Hispania, quòd nec consul esset nec prætor, non postulauisse triumphum. Quòd si Pompeius penè adhuc imberbis, qui senator propter ætatem non sit, triumphans in vrbem inuehatur, inuidiosum planè & sibi imperium & illi fore honorem. Hæc apud Pompeium Sylla allegauit, non permissurum se ostendens ei triumphum, sed si pergeret contendere, repugnaturum & intercessurum. Enimuerò nihil trepidauit ideo Pompeius, verùm reputandum prædicauit Syllæ, Plures solem orientẽ quàm occidentem adorare:

A ὅθεν ὀλίγας λεόντων καὶ ἐλεφάντων ἡμέρας διέτριψεν οὐ πολλάς. τὸν δὲ πάσας (ὡς φασι) παραφέροντα, τοὺς πολεμίους συνέλε, καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο, καὶ διήτησε τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ὀκτωκαιδέκατον καὶ εἰκοστόν. ἐπανελθόντι δὲ εἰς Ἰτύκην αὐτῷ γράμματα κομίζεται Σύλλα, παραστάντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατείαν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος παραμένειν αὐτόθι τὴν δεξαδεξόμενον στρατηγόν. ὑπὲρ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἤλγει, καὶ βαρέως ἔφερεν, ἐμφανὴς δὲ ὁ στρατὸς ἠγανάκτει· καὶ δεηθέντος τοῦ Πομπηΐου παρελθεῖν. τόν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον, κἀκεῖνον οὐκ ἔφασαν παρήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν,

B οὐδὲ εἴων πιστεύειν τῷ τυράννῳ. ὁ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπήϊος ἐπειρᾶτο παραΰνειν καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε, καταβὰς ἀπὸ τοῦ βήματος, ὑπὸ τὴν σκηνὴν ἀπῆει δεδακρυμένος. οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτόν, αὖθις ὑπὸ τὸ βῆμα κατέστησαν, καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας διηλώθη, τὸ μὲν μένειν καὶ ἄρχειν κελεύοντων, τοῦ δὲ πείθεσθαι δεομένου, καὶ μὴ στασιάζειν· ἄχρις οὗ παραλιπαρούντων καὶ καταβοώντων, ὤμοσεν διαχρήσειν ἑαυτὸν, εἰ βιάζοιντο· καὶ μόλις ἐπαύσαντο οὕτω. τῷ δὲ Σύλλᾳ πρότερον μὲν ἦλθεν ἀγγελία, τὸν Πομπήϊον ἀφεστάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς ἄρα πεπρωμένον ἦν αὐτῷ

C γηρομαχῶν γέρων, παίδων ἀγῶνας ἀγωνίζεσθαι, ὅτε δὴ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῇ πλεῖστα πράγματα παρασχεῖν, καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους περιστῆσαι κινδύνους. πυθόμενος δὲ πάλιν, καὶ πρώτας αὐτὸς ἀφεστῶτος ἀθανάτους δέχεσθαι καὶ παρεκπέμπειν τὸν Πομπήϊον ὁρμημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ὑπερβαλέσθαι· καὶ προελθὼν ἀπαντήσας αὐτῷ, καὶ δεξιωσάμενος ὡς οἰκεῖον προθυμότατα, μεγάλῃ φωνῇ Μάγνον ἠσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας ἅπαντας ἐκέλευσε προσαγορεύειν. σημαίνει δὲ μέγας ὁ Μάγνος. ἕτεροι δέ φασιν ἐν Λιβύῃ πρῶτον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ πρώτως γενέσθαι, κρα-

D τοῦντος δὲ λαβεῖν καὶ δυνάμεν, ὑπὸ Σύλλα βεβαιωθέν. αὐτὸς μὲν τοι πρώτως ὕστερος καὶ μετὰ πολὺ χρόνον εἰς Ἰβηρείαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς ὑπὲρ Σερτωρίου, ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις καὶ τοῖς διαπάγμασι Μάγνον Πομπήϊον. οὐκ ἔτι δὲ τοῦ ὑπήφθονον τὄνομα, σκώπτοντες γὰρ ὁμόμουν. ὅθεν εἰκότως ἂν ἀγαθεὶν καὶ θαυμάσειεν ἄν τις τοὺς πάλαι Ῥωμαίους, οἳ τοιαύταις ὑπεκλήσεσι καὶ προσωνυμίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἠμείβοντο καὶ στρατιωτικὰς κατορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ ἀρετὰς κόσμουν. δύο γοῦν Μαξίμους (ὅπερ ἐστὶ μεγίστους) ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος· Οὐαλέριον μὲν, ὅτι τὸν διαλλάξαι στασιάζουσαν αὐτῷ τὴν σύγκλητον· Φάβιον δὲ Ῥουλλιανὸν ὅτι πλουσίους τινὰς ἐξ ἀπελευθέρων γεγονότας καὶ κατειλεγμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέβαλεν. οὐκ τούτου θριαμβεῖν ἠτεῖ Πομπήϊος· ἀπέλεγε δὲ Σύλλας. ὑπάτῳ γὰρ ἢ στρατηγῷ μόνῳ, ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος· διὸ καὶ Σκιπίων ὁ πρῶτος ἀπὸ μείζονων καὶ κρειττόνων ἀγώνων τῆς Ἰβηρείας Καρχηδονίων κρατήσας, οὐκ ἠτήσε θρίαμβον. (ὕπατος γὰρ οὐκ ἦν, οὐδὲ στρατηγός) εἰ δὲ Πομπήϊος ὤπω πρώτου γενεῶν εἰσελᾷ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλῆς μὲν τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστι; πρωτάπασιν ὑπόφθονον ἔσεσθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ, καὶ τὴν ἡμῖν οἰκείαν. ταῦτα πρὸς Πομπήϊον ὁ Σύλλας ἔλεγε, ὡς οὐκ ἐάσων, ἀλλὰ ἀντιστησόμενος αὐτῷ, καὶ κωλύσων τὸ φιλόνεικον ἀπειθοῦντος. ὁ δὲ Πομπήϊος οὐχ ὑπεστέλλετο, ἀλλ' ἀνοεῖν ἐκέλευε τὸν Σύλλαν, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δύνοντα προσκυνοῦσιν·

ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. ταῦτα ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἀκούσας, ὁρῶν δὲ τοὺς ἀκούσαντας, ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήματος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί ὁ λεχθὲν εἴη. πυθόμενος δ', καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Πομπηίου τὸ τόλμαν, ἀνεβόησε δὶς ἐφεξῆς, Θριαμβευσάτω. πολλῶν δ' δυσχεραινόντων καὶ ἀγανακτούντων, ἐπὶ μᾶλλον αὐξεῖ (ὡς φασι) βουλόμενος ἀεὶ δὴ ὁ Πομπήιος, ἐπεχείρησεν ἅρμασι ἐλεφάντων τετταράων ἐπιβὰς εἰσελαύνειν· (ἤγαγε γὰρ ἐκ Λιβύης τοὺς βασιλικοὺς συχνοὺς αἰχμαλώτους) ἀλλὰ τὴν πύλης στενωτέρας οὔσης, ἀπέστη, καὶ μετῆλθεν ἐπὶ τοὺς ἵππους. ἐπεὶ δ' οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες ἡλίκων προσεδόκησαν, σιωπᾶν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ ἀφήσειν μᾶλλον φησὶ τὸ θρίαμβον ἢ κολακεύσειν ἐκείνους. ὅτε δὴ καὶ Σερουίλιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ θρίαμβον ἐνεστὼς τοῦ Πομπηίου, νῦν ἔφη τὸν Πομπήιον ὁρῶν καὶ μέγα ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριάμβου. δῆλον δ' ἐστὶν ὅτι καὶ βουλῆς δοῦ ἐθελήσας τότε, ῥᾳδίως ἔτυχεν· ἀλλ' οὐκ ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἔνδοξον οὐκ ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θηρώμενος. οὐ γὰρ ἂν θαυμαστὸν εἰ περὶ ἡλικίας ἐβούλετο Πομπήιος, ἀλλ' ὑπερλαμπρον, ὅτι μηδέπω βουλεύων ἐθριάμβευε. τοῦτο δ' αὐτῷ καὶ πρὸς εὔνοιαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρόν. ἔχαιρε γὰρ ὁ δῆμος αὐτῷ μετὰ θριάμβου ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἐξεπαζομένῳ. Σύλλας δὲ ἠνιᾶτο μὲν ὁρῶν εἰς ὅσον δόξης προέισι καὶ δυνάμεως, αἰσχυνόμενος δὲ κωλύειν, ἡσυχίαν ἦγε, πλὴν ὅτε βίᾳ καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδον εἰς ὑπατείαν κατέστησε συνεπιχειρήσας, καὶ τὸ δῆμον τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ ἐκείνῳ συνουδάζοντα προσῆγε, θεασάμενος αὐτὸν ἀπιόντα μετὰ πλήθους δι' ἀγορᾶς ὁ Σύλλας,

» Ὁρᾷ σε (εἶπεν) ὦ νεανία χαίροντα τῇ νίκῃ. πῶς γὰρ οὐχὶ γυναῖκα
» εὐτυχῆ καὶ καλὰ, Κάτλον τοῦ πρώτων ἀρίστου Λέπιδον τὸν
» πρώτων κάκιστον ἀποδειξθῆναι πρότερον ὕπατον, οὗ τὸ δῆ-
» μον οὔπω προσκυνήσαντος; ὅμως μέντοι σοι μὴ καθεύδειν,
» ἀλλὰ προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀντα-
» γωνιστὴν σεαυτῷ παρεσκεύασας. ἐδήλωσε δὲ μάλιστα Σύλλας
ὅτι πρὸς Πομπήιον οὐκ εὔμενῶς εἶχε, ταῖς διαθήκαις αὐ ἔγραψεν. ἑτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰν ἀπολιπὼν, καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπίτροπους, τὸν Πομπήιον ὅλως παρῆλθεν. ἤνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως πάνυ καὶ πολιτικῶς ἐκεῖνος· ὥστε Λεπίδου καὶ τινων ἄλλων ἐπιχειρούντων μὴ παριῶσι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πεδίῳ, μηδὲ δημοσίᾳ τιμῇ ἐκφορὰν γενέσθαι βοηθῆσαι, καὶ προσαγεῖν δόξαν ἅμα τῇ παρρησίᾳ καὶ ἀσφάλειαν. ἐπεὶ δὲ παχὺ τὸ Σύλλα τελευτήσαντος, εἰς φῶς παρῆει τὰ μυστεύματα, καὶ Λέπιδος εἰς ποιῶν ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐκείνου δυνάμιν, οὐ κύκλῳ περιιὼν οὐδὲ μετὰ θήματος, ἀλλὰ αὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ διαφυγόντα τὸ Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων αὖθις ἀνάκινῶν καὶ περιβαλλόμενος. ὁ δὲ συναρχων αὐτῷ Κάτλος, ὢν ὁ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τὴν βουλὴν καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἐν μὲν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκεῖος εἶ), τῶν πραγμάτων αὐτῶν πορρωτέρω τὸ Πομπήιον· οὐ διεμέλλησεν ὅπη βάπτεται, προθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν ἀπεδείξθη στρατήγημα ἡγεμὼν ἐπὶ τὸν Λέπιδον, ἤδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας νενικηκότα, καὶ τῷ ἐπὶ τὸς Ἀλπεῶν Γαλατίαν κατέχοντα μετὰ Βρούτου στρατήγημα. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκράτησε ῥᾳδίως ἐπελθὼν ὁ Πομπήιος,

A innuens suam increscere, illius decrescere potentiam. Id Sylla non satis intellexit, sed quum videret eos qui audiuerant, vultu & gestu obstupefactos, rogauit quid dictum esset. Vbi accepit, Pompeii audacia defixus, bis deinceps exclamauit, Triumphet, triumphet. Multis indignantibus & stomachantibus, quo magis (vt dictitant) eos pungeret Pompeius, aggressus est curru elephantis iuncto vrbem inire. Complures enim de rege Iarba captos ex Africa adduxerat. sed quia erat angustior porta, destitit & transiit ad equos. Quum milites præmia non ꝓ spe sua consequuti interpellare tri-
B umphum & obstrepere ei vellent, non morari dixit se, verùm citius dimissurum triumphum quàm ipsis assentaturum. Hîc Seruilius vir illustris, qui imprimis fuerat triumpho Pompeii aduersatus, Nunc, inquit, Pompeium video & magnum verè & triumpho dignum. Non ambigitur, vt in amplissimum ordinem cooptaretur, facilè eum obtinere, si voluisset, potuisse: cæterùm non institit (vt perhibent) gloriam ex re inaudita captans. Neque enim fuisset mirum, si senator ante ætatem factus Pompeius esset, sed supra splendorem omnem, quòd triumpharet nondum senator. Id etiam stu-
C dium plebis ei maiorem in modum conciliauit: siquidem gratum populo fuit quòd à triumpho inter equites censeretur. At Sylla premebatur, cernens in quantum gloriæ & potentiæ insurgeret. Cæterùm impedire erubescens quieuit, extra quàm cùm vi & se inuito Lepidi petitionem adiuuit, illumque prouexit ad consulatum, populi ei studium sua gratia adiungens. Digredientem cum magna frequentia Sylla cernens per forum, Video te, adolescens, inquit, sublatum victoria. Egregium verò & præclarum factum, Catulo omnium optimo teterrimum omnium Lepidum te
D populum impellente consulem renuntiatum priorem fuisse. Tu tamen modò caue dormias, sed intende rebus tuis: aduersarium enim te reddidisti valentiorem. Declarauit autem non obscurè Sylla alienum à Pompeio animum testamenti suî tabulis. quippe cæteris amicis legatum reliquit, liberisque tutores nuncupans, Pompeium prorsus præteriit, quod hic tamen perquam tulit moderatè & ciuiliter. Atque vbi cum nonnullis aliis Lepidus obstitit ne corpus illius in comitio funeraretur, nec publicè efferretur, auxilio fuit, decusq; & securitatem præstitit exequiis. Postquam mox
E sub excessum Syllæ illa vaticinia in lucem prodiere, & intrudens se in illius dominationem Lepidus, nulla circuitione vsus est vel simulatione, sed repentè arma cepit, exulceratasque iamdudum & Syllæ elapsas partium reliquias excitauit de integro, atque his se succinxit: collega autem eius Catulus, ad quem aggregauit se integra & sanior pars senatus populique, modestiæ ac justitiæ existimatione in ciuitate id temporis præcellebat, verùm rector togæ accommodatior habebatur quàm castris, rebus ipsis Pompeium requirentibus, non diu ille suspensus fuit quò se conuerteret, sed adiunxit se optimatibus, ac dux exer-
F citus est contra Lepidum designatus. Ille iam magnam Italiæ partem subegerat, & duce Bruto obtinebat exercitu Galliam Cisalpinam. Pompeius reliqua quidẽ suo conspectu facilè oppressit,

verùm Mutinæ in Gallia perdiu castra collata Bruti castris habuit. Interea Lepidus Romam ruit, & mœnibus assidens secundum consulatum postulauit magna colluuie territans populum. Hanc formidinem allatæ à Pompeio literæ discussere, bellum sine certamine esse perpetratum. Brutus enim, quia vel exercitum ipse tradidit, vel transitionem ille quum faceret proditus fuit, vitam suam in Pompeii permisit fidem, acceptisque equitibus, qui se comitarẽtur, in oppidulum quoddam Galliæ circumpadanæ recessit. vbi postero die immisso per Pompeium Geminio est interfectus. Qua de causa vehementer est laceratus Pompeius. qui enim mox ab initio transitionis scripserat ad senatum, Brutum vltrò ad se transgressum, misit denuò alteras literas quibus insectatus est interemptum. Huius, Brutus, qui cum Cassio Cæsarem occidit, filius fuit, vir patris neq; in bello gerẽdo neq; in morte similis, vt in illius historia explicuimus. Porrò Lepidus confestim Italia eiectus, profugit in Sardiniam, vbi morbo correptus expirauit, fractus animo, non ob res perditas, (vt autumant) sed quum esset nactus epistolium, ex quo stuprum vxoris comperit. Lepidi longè dissimilis Hispaniam tenebat Sertorius, ac Romanis terribilis impendebat. ad quem sicut extremum bellorũ morbũ hostes domestici cõfluxerant. Hic multos iam inferioris ordinis duces interemerat. Tunc verò cum Metello Pio colluctabatur, claro illo quidem & strenuo viro, sed qui segniùs ob senium articulos belli vrgere, lentiusque videretur instare rebus, quæ torrente pernicitate rapiebantur Sertorii. Qui proiecta audacia & latrocinantis potiùs more cum illo agebat, insidiisq; & circumcursitationibus virum perstringebat certaminum athletam legitimorum atque exercitus statarii & grauis ducem. Eò Pompeius, quòd exercitũ haberet sibi permissum, enitebatur vt ad opem Metello ferendam mitteretur. Nec, quanuis præcepit Catulus, dimisit exercitum, sed hæsit in armis circa vrbem, semper habens quid prætexeret, donec, L. Philippo referente, illam prouinciam ei decreuere. Quo tempore aiunt rogante quodam in senatu & mirante, Pompeium an pro consule Philippus esset in Hispaniam missurus, Non tantùm, inquit, pro consule, Philippus, sed pro consulibus: notans ambos illius anni consules nullo numero esse. Vt Hispaniam attigit Pompeius, & vti solet, ad noui imperatoris famam noua spe homines erexit, ac quæ non arcta fide cum Sertorio coiërant gentes, motæ sunt & transiuerunt, arrogantes sermones de Pompeio Sertorius dissipauit, & per ludibrium ferula iactauit se & loro puerum hunc castigaturum, nisi anum illam formidaret, Metellum significans. Reuera tamen vehementer cauens & timens Pompeium bellum gerebat circumspectius. Etenim Metellus (quod nemo expectasset) admodum deliciis diffluens solutè viuebat, magnaque extiterat apud eum & repentina ad fastum luxumque mutatio. Ita ea quoque res singularem Pompeio cum laude beneuolentiam adiungebat, quòd vitæ frugalitatem intenderet: in quo non magnoperè tamen elaborandum habuit. Siquidem sua sponte temperans erat & moderatus in libidinibus. Quum autem varia belli forma esset, nihil Pompeium magis pupugit quàm quum Lauronem expugnauit Sertorius.

A ἐν δὲ Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας αἰτεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχνὸν χρόνον· ἐν ᾧ Λέπιδος ὀπὶ τὴν Ῥώμην ρυεὶς καὶ περικαθήμενος ἔξωθεν, ὑπατείαν ἠτεῖ δευτέραν, ὄχλῳ πολλῷ δεδιττόμενος τοὺς ἔνδον. ἔλυσε δὲ τὸν φόβον ὀπισολὴ παρὰ Πομπηίου κομισθεῖσα, κατορθωκότος αὐτοῦ μάχης τὸν πόλεμον. ὁ γὰρ Βρουτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δυνάμιν αὐτὸς, εἴτε προδοθεὶς μεταβουλούμενος ἐκείνης, ἐπεχείρισε τῷ Πομπηίῳ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἱππεῖς προπομποὺς, ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιόν τι τῆς Πάδου· ὅπου μθ' ἡμέραν μίαν ὀπιπέμψας αὐτῷ τὸν Πομπηίου Γεμίνιον, ἀνῃρέθη· καὶ πολλὴν ἔχει

B ἀπὸ τούτου Πομπήιος αἰτίαν. γεγραφὼς γὰρ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν μεταβολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἑκὼν αὐτῷ προσεδοίδου Βρουτος, ἑτέρας αὖθις ἔπεμψεν ὀπισολὰς ἀνῃρημένου τὸν ἀνδρὸς κατηγορούσας· τούτου Βρουτος ἐκεῖνος υἱὸς ὁ Καίσαρα τὸν Καίσαρ κτείνας, οὐκ ὁμοίως τῷ πατρὶ μήτε πολεμήσας μήτε ἀποθανὼν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθὺς ἐκπεσὼν τῆς Ἰταλίας, ἀπέδρασεν εἰς Σαρδόνα· κἀκεῖ νοσήσας, ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τὰ πεπραγμένα (ὥς φασιν) ἀλλὰ γραμματίῳ πεισθεὶς, ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς κατεφράσατο. Λεπίδῳ δ' οὐδὲν ὅμοιος

C στρατηγὸς Ἱσπανίαν κατέχων Σερτώριος, ἐπηρεῖτο Ῥωμαίοις φοβερὸς, ὡς περὶ ἑκατὸν νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνερρυηκότων, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνῃρηκότα, Μετέλλῳ δ' Ἀπείῳ τότε συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δ' ἀργότερον ἤδη γήρως ἕνεκα τοῖς καιροῖς τοῦ πολέμου, καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων, ἁρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει τοῦ Σερτωρείου, παραβόλως καὶ ληστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ παρόντος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἀνδρὸς νόμιμον ἀθλητὴν ἀγώνων, καὶ δυνάμεως εὐσίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. πρὸς ταῦτα Πομπήιος ἔχων στρατιὰν ὑφ' ἑαυτῷ,

D διεπράττετο Μετέλλῳ παρεμβοηθῆσαι βουλόμενος· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν πόλιν, ἀεί τινας ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν, Λουκίου Φιλίππου γνώμην εἰπόντος. ὅτε καί φασιν, ἐν συγκλήτῳ πυθομένου τινὸς, καὶ θαυμάζοντος εἰ Πομπήιον ἀνθύπατον οἴεται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος, Οὐκ ἔγωγε (φάναι τὸν Φίλιππον) ἀλλ' οὐδ' ὑπάτων. ὡς ἀμφοτέροις τοῖς τότε ὑπατεύουσας οὐδενὸς ἀξίοις ὄντας. ἐπεὶ δὲ τῆς Ἱσπανίας ἀφάμενος ὁ Πομπήιος, (οἷα φιλεῖ πρὸς νέον δόξαν ἡγεμόνος)

E ἑτέροις τὲ ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ μὴ πόρρω βεβαίως τῷ Σερτωρείῳ συνεστῶτα τὲ ἔθνη ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγοις ὑπερηφάνοις ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπηίου διέσυρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε ῥάβδῃ κρούσας αὐτὸν δεῖσθαι καὶ σκύτοις ὀπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὸν γραῦν ἐκείνου ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. ἔργῳ μὲν οὖν φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικὼς τὸν Πομπήιον, ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει· καὶ γὰρ ὁ Μετέλλος (ὅπερ οὐκ ἄν τις ᾠήθη) διετέθρυπτο τῷ βίῳ, κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδωκὼς· καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκον καὶ πολυτέλειαν δόξαφίνης ἐγεγένει μεταβολὴ περὶ αὐτόν· ὥστε

F τῷ Πομπηίῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν δύνοιαν ἅμα τῇ δόξῃ φέρειν, ὀπιτείνοντι τὸν εὐτέλειαν τὸ σφοδρὸν καὶ πολλῆς ὀπιτηδεύσεως δεομένου. φύσει γὰρ ἦν σώφρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ὀπιθυμίαις· τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ἰδέας ἔχοντος, ἡνίκα τε μάλιστα τὸν Πομπήιον ἡ Λαύρωνος ἅλωσις ὑπὸ Σερτωρείου.

κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς, καὶ τι μεγαληγορήσας, αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφαίνετο περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι δεδιὼς, ἐπεὶ δὲ καταπιμπραμένην τὴν πόλιν ἀυτοῖς παρόντος. Ἐρέννιον γὰρ καὶ Περπέννᾳ, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγότων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν, ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν. ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγα φρονῶν, ἐπ' αὐτὸν ἔσπευδε Σερτώριον, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. περὶ δὲ Σουκρῶνι ποταμῷ, τῆς ἡμέρας ἤδη τελευτώσης, συνέβαλλον τοῖς δυνάμεις, δεδιότες μετελθεῖν τὸν Μέτελλον, ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δὲ ὡς μόνῳ διαγωνίσαιτο. ὁ μὲν οὖν τέλος ἀμφίδοξον ἔσχεν ὁ ἀγών· ἑκατέρου γὰρ θάτερον κέρας ἐνίκησε· τῶν δὲ στρατηγῶν πλέον ἠνέγκατο Σερτώριος· ἐρρέψατο γὰρ ὁ καθ' αὐτὸν ἐκεῖνος ἀνῃρημένος. Πομπηΐῳ δὲ αὐτὸς μέγας ἱππότης πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δὲ αὐτῷ εἰς ὁ αὐτὸ, καὶ γυμνῶν ἐν λαβαῖς, ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν οὐχ ὁμοίως. ἐρρώσθη μὲν γὰρ ὁ Πομπήϊος μόνον, ἐκείνου δὲ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. πλειόνων δὲ συνδραμόντων ἐπ' αὐτὸν, ἤδη τῆς ἕωθεν γεγενημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, περέμενος τὸν ἵππον τοῖς πολεμίοις, φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ περικείμενον. ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι, καὶ περὶ τούτων μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἀπελείφθησαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ παρεπάξαντο μὲν ἀμφότεροι πάλιν, ἐκβεβαιούμενοι τὸ νίκημα· Μετέλλου δὲ παρόντος, ἀνεχώρησεν ὁ Σερτώριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ διαλύσεις, καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλάκις μόνον πλημμαθῆναι τὸν Σερτώριον, πολλάκις δὲ αὖθις ὑπτέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσπερ χειμάρρου ὀξαίφνης πιμπλάμενον. ὁ δ' οὖν Πομπήϊος ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπαντήσαντα τῷ Μετέλλῳ, καὶ πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφεῖναι τὰς ῥάβδους, περιπτύων ὡς πρεσβύτερον τιμῆ τὸν Μέτελλον. ὁ δὲ καὶ τοῦτο διεκώλυσε, καὶ τἄλλα χρηστὸς ὢν ἀνὴρ περὶ αὐτὸν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ πλέον, ἀλλὰ ἢ τὸ σκήνωμα κοινῇ στρατοπεδεύοντων εἰς ἄπνοιαν ἐξεπέμπετο τοῦδε Μετέλλου. τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς ἐστρατοπεδεύοντο. διέκρινε γὰρ αὐτοὺς καὶ διίστη ποικίλος ὢν ὁ πολέμιος, καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ περιφανῆναι, καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶνας. τέλος δὲ, περιιστῶν μὲν ἀγορὰς, λιμοῦμενος δὲ τὴν χώραν, ὑπεκρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμφοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκαζόντας εἰς ἀλλοτρίας καταφυγεῖν ἐπαρχίας, ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων. Πομπήϊος δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἰδίων ἐξαπλωσὼν καὶ καταχρησάμενος εἰς τὸν πόλεμον, ἤτει χρήματα τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφιξόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυνάμεως, εἰ μὴ πέμποιεν. ὑπατεύων δὲ Λούκουλλος τότε, καὶ Πομπηΐῳ μὲν ὢν διάφορος, μισούμενος δὲ ἑαυτῷ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔσπευσεν ἀποστελῶν τὰ χρήματα· φοβούμενος αἰτίαν Πομπηΐῳ παρέχειν δεομένῳ Σερτώριον ἀφεῖναι, καὶ πρὸς Μιθριδάτην διαπτάσθαι, λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, δύμεταχείριστον δὲ φαινόμενον ἀπαγωνιστίν. ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερτώριος, ὑπὸ τῶν φίλων δολοφονηθείς· ὧν Περπέννας ὁ χρυσοφόρος ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν μὲν ὁρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμόν. αὐθὶς οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπεξελθὼν, καὶ ῥεμβόμενον ἐν τοῖς πράγμασι τὸν Περπένναν καταμαθὼν,

A Quippe cinctum ratus, quum insuper esset certa magniloquentia vsus, semetipsum conspexit subitò vndiq; circumuentum: atque ideo non ausus se mouere, oppidum illud sub oculis suis aspexit inflammari. At Herennium & Perpennam viros militares, qui ad Sertorium confugerant, huiusque legatos fudit circa Valentiam, occidit amplius decem millia militum. Hoc facto elatus & inflatus in ipsum mouit Sertorium, ne in societatem victoriæ veniret Metellus. Ad Sucronem amnem præcipite iam in vesperum die signis collatis concurrere, veriti ne superueniret Metellus: hic, quò solus: ille, quò cum solo dimicaret: sed prælium incerta victoria diremptum est. Vtriusque enim alterum cornu vicit. Inter duces tamen laus penes Sertorium maior fuit. Quippe hic fudit fugauitq; oppositum sibi cornu. In Pompeium verò vir vastus equitem pedes cum impetu intulit se. Vbi congressi sunt & pedem contulere, ensium ictus in vtriusque manum defluxere, sed impari modo. Pompeius tantummodo vulnus accepit, & illi manum detruncauit. Quum in eum complures coorirentur, suis iam terga dantibus præter spem euasit. Hostes equum eius comprehenderũt aureis phaleris & ornatu exquisito instructum. Dum hęc partiuntur, atq; de his digladiantur inter se, amiserunt è manibus Pompeium. Prima luce vterq; victoriæ obtinendæ causa instruxit ex integro aciem. Verùm quia superuenit Metellus, Sertorius dissipato exercitu digressus est. Ita enim dilabebantur milites illius confluebantq;, vt crebrò Sertorius palaretur solus, crebrò rursus instar torrentis repentè intumescens, centum quinquaginta armatorum millibus ingrueret. At Pompeius, vt secundum prælium Metello obuiam processit, atque in conspectu vtrinque fuerunt, honoris Metelli causa dignitate priori summitti fasces iussit. Id prohibuit ille, præbuitque cætera moderatum se Pompeio, neque vllam sibi vt consulari & ætate maiori sumpsit prærogatiuam, nisi quòd signum, quum vnis in castris tenderent, toti exercitui daretur à Metello. Nam castra ferè separata habebant. Dirimebat enim & distrahebat eos hostis anceps & mirus artifex in breui momento diuersis locis se ostendendi ab aliisque ad alia certamina traducendi. Denique commeatum intercipiendo, agros fœdando, mare infestum habendo, vtrunq; ex ipsorum in Hispania prouincia expulit, coëgitque necessariorum angustiis in prouincias refugere alienas. Pompeius, qui maximam facultatum suarum partem in bellum impenderat & erogauerat, pecuniam postulauit à senatu, addens, ni mitterent, deportaturum se in Italiam exercitum. Id temporis consul Lucullus erat, à Pompeio alienus, qui ambiens bellum Mithridaticum, effecit vt ei maturè stipendium mitteretur. Timebat prætextum cupienti Pompeio dare Sertorium omittendi & conuertendi se in Mithridatem, illustrem ad gloriam facilemque (vt apparebat) aduersarium. Interea circumuentus ab amicis Sertorius interficitur. quorum summus Perpenna coryphæus illis facta exprimere aggressus est, iisdem succinctus copiis & apparatu: at, quod pariter moderaretur illis, consilium defecit eum. Perpennam confestim persequens Pompeius,

Quo nuntiato obuiam effusi omnes sunt, quasi nō paulo ante eum emisissent. Faciebat inexpectata conuersionis celeritas gratulationē foro omnium rerum copia superfluente. Vnde abrogatus pene est Pisoni consulatus. Habebat ea de re rogationem Gabinius iam conscriptam. cæterum interpellauit & id Pompeius, atq; vbi reliqua cum moderatione ad populum retulit, impetrauitque quæ desiderabat, Brundusium profectus, soluit. Quum tempore vrgeretur, vrbesque properans prætervehereturnon est prætergressus tamen Athenas. Eo profectus diis sacrificauit, ac quum populum appellasset, mox discedens monasticha in laudem suam scripta legit, vnum intra portam,

Quatenus te hominem putas, vere deus sis hactenus.

Alterum extra,

Præstolati te, venerati, vidimus, prosequimur.

Quoniam vero in quosdam ex iis, quæ conglobata adhuc vagabantur in mari, prędonum examinibus supplices clementer consuluerat, acceptisq; in deditionem nauibus & hominibus, nulla re læserat eos: alii spe gratiæ concepta legatos refugerunt, & Pompeio se cum liberis & coniugibus deditum iuere. Ille omnibus his pepercit, & præcipue horum opera delitescentes adhuc, quod atrocissimorum scelerum sibi conscii essent, indagauit ac cepit. Maxima pars horum & præualentissima proles suas, opes, & inutilem turbam in arcibus & oppidulis munitis ad montem Taurum seposuerant. Ipsi nauibus completis ad Coracesion Ciliciæ instantem excepere Pompeium, atq; acie fusi mox obsessi sunt. Postremo missis caduceatoribus se, oppidaq; & insulas, quæ septa præsidiis tenebant expugnatu aspera atq; inaccessa in deditionem eius permisere. Ita debellatum est, & prædonum manus vndiq; mari non maiore quam trium mensium spatio exactæ. Naues complures alias, rostratas nonaginta accepit. Ipsos prædones plus viginti millia neq; interficere statuit: neq;, vt dissiparentur, aut coirent de integro inopes & bellatores multi, sinere existimauit securum. Reputans autem hominem natura neque nasci, neque esse indomitum animal vel ferum, sed efferari, si vitiis se præter naturam dederit, consuetudine vero locorumque & vitæ commutationibus cicurari, vel beluas victus vsu mitioris feritatem & sæuitiam deponere, deliberauit illos à mari in continentem transferre, & vita tingere humaniore, assuescentes vrbes & agros colere. Hos ergo partim exigua & minus frequentia Ciliciæ oppida acceperunt, atq; in corpus suum contribuerunt agro aucta. Soliorum vrbem nuper ab Armeniorum rege desolatam Tigrane instaurans complures ibi collocauit. Multis etiam sedes dedit Dymæ in Achaia, quæ id temporis orba ciuibus erat, agrumque possidebat latum & opimum. Atque hæc quidem inuidi vellicabant. Illud vero quod in Metellum perpetrauit in Creta, ne summi quidem amici probabant. Metellus enim illius gentilis, qui Pompeii in Hispania collega fuerat, prætor erat in Cretam prius missus quam designata hæc prouincia Pompeio. Is secundum illum in Cilicia, alter fons erat piratarum, multosque illic deprehensos cepit atq; interfecit. Superantes adhuc, qui circunsedebantur,

A αἰαθόμενοι ὅ πρῶτος ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδὸν, ὥς περ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν. ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν ὑπὲρ ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς τάχος, ὑπερβάλλουσαν ἀφθονίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης. ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσε τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆναι, Γαβινίου νόμον ἤδη συγγεγραμμένον. ἀλλὰ καὶ τοῦτο διεκώλυσεν ὁ Πομπήϊος, καὶ τἄλλα διαπραξάμενος ὧν ἐδεῖτο, καταβὰς εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ, καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς, ὅμως οὐ παρῆλθε τὰς Ἀθήνας. ἀναβὰς δὲ, καὶ θύσας τοῖς θεοῖς, καὶ προσα-

B γορεύσας τὸν δῆμον, ἀθὺς ἀπιὼν ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν ὑπογεγραμμένα μονόστιχα· Ὁ μὲν, ἐντὸς τῆς πύλης, Ἐφ' ὅσον ὢν ἄνθρωπος οἶδας, ὅτι τοσοῦτον εἶ θεός· Ὁ δ' ἐκτὸς, Προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν· εἴδομεν, προπέμπομεν. ἐπεὶ δὲ τῶν συνεστώτων ἔτι καὶ πλανωμένων ἔξω πειρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ὑπεικῶς ἐχρήσατο, καὶ παραλαβὼν, τὰ πλοῖα καὶ τὰ σώματα, κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν, ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ θυόμενοι, τοὺς μὲν ἄλλους διέφθειρε ἡγεμόνας, Πομπηΐῳ δὲ φέροντες αὐτοὺς μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐπεχείρουν. ὁ δὲ πρῶτον ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἔτι

C λανθάνοντας ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόμιζεν, ὡς αὐτοὺς ἑαυτοῖς αἰτίους ἐσομένους. οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ δυνατώτατοι θυγατέρας μὲν αὐτῶν καὶ χρήματα, καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον, ἐν φρουρίοις καὶ πολίσμασι καρτεροῖς τοῖς περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον ἀποκείμενα· τὰς δὲ ναῦς πληρώσαντες αὐτοὶ τοῖς περὶ τὸ Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ὑπαντιάζοντα τὸν Πομπήϊον ἐδέξαντο· καὶ μάχης θυομένης νικηθέντες, ἐπολιορκοῦντο. τέλος δὲ, πέμψαντες ἱκετηρίας, παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ πόλεις καὶ νήσους ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χαλεπὰς βιαθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. κατελύθη μὲν οὖν ὁ πόλεμος, καὶ τὰ

D πανταχοῦ λῃστήρια τῆς θαλάσσης ἐξέπεσεν, οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τεσσάρων μηνῶν· ναῦς δὲ πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέλαβεν. αὐτοὺς δὲ δισμυρίους πλείονας θυομένους, ἀπελεῖν μὲν οὐδὲν ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ πρὸς εἰδεῖν σκεδασθέντας, ἢ συναγαγόντας αὖθις, ἀπόρους καὶ πολεμικοὺς πολλοὺς ὄντας, οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν. ἐννοήσας οὖν ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὔτ' ἔστιν ἀήμερον ζῶον οὐδὲ ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται, τῇ κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόποις καὶ βίου μεταβολαῖς ἐξημερούται· καὶ θηρία διαίτης κοινωνοῦντα προσο-

E τέρας, ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλεπόν· ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς χῶν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ βίου νομίζειν ὑπεικτικοὺς συνεθιζόντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. ἐνίοις μὲν οὖν ἀμικτοτέροις καὶ ἐρήμοις τῶν Κιλίκων πόλεις ἐδέξαντο, καὶ κατέμιξαν ἑαυταῖς χώραν προσλαβοῦσαι· τῇ δὲ Σολίων ἠρημωμένῳ ἔναγχος ὑπὸ Τιγρανοῦ τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβὼν, ἵδρυσε πολλοὺς ἐν αὐτῇ. τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον δέδωκε Δύμῃ τῇ Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν ἀνδρῶν τότε, χώρᾳ δὲ πολλῇ καὶ ἀγαθῇ ἔχουσαν.

F Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔφερον. τοῖς δὲ περὶ Κρήτην παρεθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνυ φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. ὁ γὰρ Μέτελλος οἰκεῖος ὢν ἐκείνου τοῦ στρατήσαντος ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Πομπηΐῳ, στρατηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπήϊον αἱρεθῆναι, δοκοῦντος γάρ τινος ἐν αὐτῇ τῶν πειρατηρίων πηγὴ, μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβὼν ὁ Μέτελλος ἐξήρει καὶ διέφθειρεν. οἱ δὲ περιόντες ἔτι καὶ πολιορκούμενοι, πέμψαντες ἱκετηρίαν,

ἐπεκαλοῦντο τὸν Πομπήϊον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὖσαν ἀρχῆς, καὶ πρωταχόθεν ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ μέρος τὸ ἀπὸ θαλάσσης. ὁ δὲ, δεξάμενος ἔγραφε τῷ Μετέλλῳ, κωλύων τὸν πόλεμον. ἔγραφε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι, μὴ προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἔπεμψε τῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἀρχόντων ἕνα, Λεύκιον Ὀκταούϊον· ὃς συνεισελθὼν εἰς τὰ τείχη τοῖς πολιορκουμένοις, καὶ μαχόμενος μετ' αὐτῶν, οὐ μόνον ἐπαχθῆ καὶ βαρὺ ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον ἐποίει τὸν Πομπήϊον, δυσσεβέσι ἀνοσίοις καὶ ἀθέοις τοὔνομα χαριζόμενος, καὶ προσιάπτων τὴν αὐτῶν δόξαν, ὥσπερ ἀλεξιφάρμακον, ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας τῆς πρὸς Μέτελλον· (οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλέα ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου πρωτάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀναιδεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ ἀναστρωννύοντα βάλλειν Ἕκτορα, Μή τις κῦδος ἄροιτο βαλὼν, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι. Πομπήϊον δὲ καὶ σώζειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων, ὅτι τῶν θριάμβων ἀφελέσθαι στρατηγὸν πολλὰ πεπονηκότος. οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τοὺς τε πειρατὰς ὀξέλων ἐτιμωρήσατο, καὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας ἀφῆκεν. ἀπαγγελθέντος δὲ εἰς Ῥώμην ὥρας ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον, καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπήϊον ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἷς τῶν δημάρχων Μάλλιος, ὅσης Λεύκυλλος ἄρχει χώρας καὶ δυνάμεως, Πομπήϊον λαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης, ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. τοῦτο δὲ ἦν, ἐφ' ἑνὶ συλλήβδην εἰπεῖν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἐπαρχιῶν μὴ ἀφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδου καὶ δυνάμεων αἷς Λεύκουλλος κατεπολέμησε Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ. ἀλλὰ Λευκούλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο, καὶ θριάμβου μᾶλλον ἢ πολέμου ἀναδεχομένου λαμβάνοντος ἤπιον λόγος ἐν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καὶ ὥσπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα. τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπηΐου βαρέως φέροντες, ὡς τυραννίδα κατασκευαζομένην, ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρυνον αὐτοὺς ἐπιλαβέσθαι τοῦ νόμου, καὶ μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἐκραίνοντος δὲ τοῦ κρατοῦς, τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιπον καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί· Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας, καὶ δήμου μηδένα πείθων, ἐκέλευε τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ βήματος κεκραγὼς πολλάκις, ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι καὶ κρημνὸν ὅπου καταφυγοῦσα ἀσφαλοῖτο τὴν ἐλευθερίαν. ἐκυρώθη δ' οὖν ὁ νόμος, πάσας (ὡς λέγεται) ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀποδέδεικτο μὴ παρὼν ὁ Πομπήϊος ἀπολύτων χεδὸν ὧν ὁ Σύλλας ὅπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα, καὶ πυθόμενος τὰ δεδογμένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδομένων, τὰς ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν, καὶ τὸ μηρὸν παταξαι, καὶ εἰπεῖν, ὡς δὴ βαρυνόμενος ἤδη καὶ διεκρεμαίνων τὸ ἄρχειν, Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἕνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι· εἰ μηδέποτε παύσομαι στρατευόμενος, μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδύς, ἐν ἀγρῷ διατήσομαι μετὰ γυναικός. ἐφ' οἷς λεγομένοις

A caduceatoribus missis Pompeium in insulam acciuerunt vt illius prouinciæ partem atq; incidentem in præscriptum à mari modum. Ille precibus eorum admissis, interdixit Metello per literas bello. Insuper scripsit ciuitatibus, ne Metello dicto essent audientes, vnumq; ex legatis suis misit L. Octauium. qui cum obsessis includens se muris, atque cum his arma socians, non modo odiosum & inuidiosum, verum ridiculum quoq; Pompeium reddidit, qui inuidia in Metellum & æmulatione hominibus nefariis & impiis nomen suum accommodabat, & velut amuletum appendebat autori-
B tatem. Nam neque Achillem viri functum officio, dixerunt, sed adolescentuli plane stolidi & animi ad gloriam impotentis, qui abnueret aliis & vetaret petere Hectorem,

Nec decus auferret belli, si vulnera quisquam
Inflixisset ei, ferret vero ipse secundas.

Pompeium vero etiam conseruare armis institisse hostes publicos tuerique, quo detraheret post labores exantlatos multos prætori triumphum. Haud cessit ei Metellus tamen, verum piratas expugnauit sumpsitque de iis supplicium. Octa-
C uium multis contumeliis & probris in castris affectum dimisit. Postquam bellum piraticum patratum esse, Romam est allatum, vacuumque negotiis Pompeium vrbes visere, vnus tribunorum plebis Manilius legem rogauit, qua legiones & prouincias, quas Lucullus habebat, dabat Pompeio. Addebat Bithyniam, quam Glabrio obtinebat: vt ille bellum cum Mithridate & Tigrane regibus gereret, retineretque classem & imperium maritimum, vt ab initio acceperat. Hoc erat vni semel subiicere totum imperium Romanum. Quas enim videbatur prouincias priore lege non obtinere, Phrygiam, Lycaoniam, Galatiam, Cap-
D padociam, Ciliciam, superiorem Colchidem, Armeniam, hæ adiiciebantur cum exercitibus & viribus quibus Mithridatem & Tigranem deuicerat Lucullus. Cæterum Luculli, qui magis rerum gestarum gloria & triumphi honore spoliabatur, quam successorem accipiebat belli, quamuis affici iniuria illum atque ingratitudine putarent, minorem rationem ducebant optimates: Pompeii vero potentiam inique ferentes, tanquam exorientem dominationem, cohortabantur concitabantq; se mutuo, vt legi manum iniicerent, nec libertatem proiicerent. Instante rogationis die
E conciderunt populi metu animi eorum, obticueruntque populi metu reliqui. Catulus solus legem grauiter dissuasit, atque populum increpauit, qui neminem quum permoueret, senatũ monuit identidem ex rostris vociferatus, montem & rupem sicut maiores quærerent, ex quo refugio libertatem tuerentur. At lex omnium tribuum (vt fama est) suffragiis est perrogata, absentisq; Pompeii permissa arbitrio sunt pene omnia quæ armis & bello subacta ciuitate obtinuerat Sylla. Ille acceptis ea de re literis, nuntiatoque plebiscito, dicitur amicis adstantibus & congratulantibus
F frontem contraxisse, ac femur percussisse, dixisseque, quasi moleste iam ferens & pertæsus imperii suscipiendi, Heu infinita certamina: quam præstabat vnum fuisse de plebe, si nunquam finis erit bellandi, neque hac deposita inuidia, ruri cum coniuge agam. Ea quum diceret, ne per

quidem familiares ferebant dissimulantiam eius, gnari eum, qui ambitionis atque imperandi cupiditatis simultatem cum Lucullo haberet igniculos, magis exultare. nempe eum etiam ipsa facta cito detexere. Siquidem propositis vbique edictis milites reuocauit ad se, dynastasque & reges pacatos euocauit, prouinciamque ingressus ex actis Luculli immotum reliquit nihil. Imo pœnas etiam multis remisit, præmia ademit, hoc denique summo egit studio, vt admiratioribus illius demonstraret, nullius rei esse ei autoritatem. Quo per amicos expostulante cum eo visum est in colloquium venire. Congressi sunt in Galatia. Vt maximorum imperatorum & maximis rebus gestis laureatos fasces lictores gerentes inter se occurrere. Sed veniebat ex regione Lucullus virenti & vmbrosa, Pompeius diu per nudam & rigentem iter fecerat. Igitur contemplati Luculli lictores retorridas Pompeii laureas marcidasque plane, ex recentibus suis participantes exornauerunt & redimiuerunt illius fasces. quod in omen vertere, Luculli victoriarũ præmia & ornamenta Pompeium ablaturum. Erat Lucullus consulatus ordine & ætate prior, verum amplitudo duobus triumphis maior Pompeii. Verumtamen primus eorum congressus inuicem res alterius gestas in cœlum ferentium ac de victoriis gratulantium quammaxime ciuilis fuit & comis. At in colloquio nulla modestia vsi vel moderatione, imo inter se vicissim inuecti sunt, hic in Luculli auaritiam, in ambitionem ille Pompeii, vt ab amicis ægre dirempti fuerint. Hinc Lucullus in Galatia diuisit pro arbitrio captum de hostibus agrum, & dona alia dedit. Pompeius paulo longius castris positis, interdixit nequis ei parêret, milites abstraxit ab eo omnes præter mille sexcentos, quos ob contumaciam sibi inutiles & Lucullo ducebat infensos. Ad hæc palam obtrectans rebus gestis eius, cum tragœdiis iactabat & vmbris regiis bellum à Lucullo gestum: sibi aduersus germanas & eruditas vires relictum certamen, ad scuta, gladios, equos, refugiente Mithridate. Lucullus vlciscens se, pergere Pompeium ait ad luctandum cum belli simulacris & vmbra, alienis cadaueribus solitum vt ignauam auem inuolare, & reliquias laniare bellorum. Ita titulum sibi Sertorii, Lepidi, belli Spartacii asscripsisse: quum hoc Crassi decus, illud Catuli, primũ esset Metelli. Vnde haud mirari se quod laudis bellorum Armeniacorum Ponticorumque succidaneum se inferret, homo in triumphum de fugitiuis quouis modo intrudere se machinatus. Inde decessit Lucullus. Pompeius totius classis stationibus, quod inter Phœniciam & Bosphorum est, mare amplexus, mouit ipse in Mithridatem. Habebat ille peditum xxx. millia in phalangem decuriatorum, equitum millia duo: verum aciem non audebat. Ac primum quum montem validum & munitum, in quo castra habuerat, quasi aridum reliquisset, eum ipsum occupauit Pompeius, atque ex fruticum indole locorumq; conuexitate coniiciens subesse ibi fontes, imperauit puteos passim deprimi, fuitque in castris statim aquæ affluentia, vt miraretur tam diu id Mithridatem fugisse.

A ὐδ' οἱ πθμυστικῶθεις ἔφεςον ἀυτȣ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπόκαυμα τὴν πρὸς Λȣκȣλλον ἔχων διαφορὰν, μειζόνως ἔχαιρεν. ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυψε. πθματεθδ γὰρ ὀκτιθεὶς διαγράμματα, τὰς γραπτὰς ἀνεκαλεῖτο, καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. ὅθεν τε τὴν χώραν, ὀδὲν ἀκίνητον εἴα τῶν ὑπὸ τȣ Λȣκȣλλου γεγενότων. ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς, καὶ δωρεὰς ἀφείλετο, καὶ πθμτα ὅλως ἔπραττεν, ὅπως δεῖξαι τὸν ἄνδρα φιλονεικῶν τοῖς θαυμάζουσιν ὀδενὸς ὄντα κύριον. ἐγ-

B καλȣμῶτος δὲ ἐκείνȣ διὰ τῶν φίλων, ἔδοξε συνελθεῖν εἰς ταυτό· καὶ συνῆλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατωρθωκότων, δάφνας ἀνεσαλμθάς ἔχοντες ὁμοῦ καὶ τὰς ῥάβδους οἱ ὑπηρέται ἀπεῖδον· ἀλλὰ Λȣκȣλλος μὲν ἐκ τόπου χλοεροῦ καὶ κατασκίου προσεῖει, Πομπήϊος δὲ πολλῷ ἄδενδρον καὶ κατεψυγμένῳ ἔτυχε διεληλυθώς. ἰδόντες οὖν οἱ τȣ Λȣκȣλλου ῥαβδοφόροι τȣ Πομπήϊȣ τὰς δάφνας ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας πθματάσιν, ἐκ τῶν ἰδίων περισφάτων ὑσῶν μεταδιδόντες, ἐπεχρόσαν καὶ κα-

C τέστεφαν τὰς ἐκείνȣ ῥάβδους. ὃ σημεῖον ἔδοξεν εἶναι, τὰ τȣ Λȣκȣλλȣ νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμθνον ἔρχεσθαι Πομπήϊον. ὧν δὲ Λȣκȣλλος μὲν ἐν ὑπατείας τε τάξει, καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, ὁ δὲ τȣ Πομπήϊȣ μεῖζον ἀξίωμα τοῖς δυσὶ θριάμβοις. ȣ μὴν ἀλλὰ τὴν περὶ τὴν ἔντȣξιν ὡς ἑνὶ μάλιστα πολιτικῶς καὶ φιλοφρόνως ἐποιήσαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ ἔργα, καὶ συνηδόμθνοι τοῖς κατορθώμασιν. ἐν δὲ τοῖς λόγοις περὶ ὀδενὸς ὑβριστικὸς ὀδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ λοιδορήσαντες, ὁ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λȣκȣλλον, ὁ δὲ εἰς φιλαρχίαν ἐκεῖνον, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις

D διελύθησαν. καὶ Λȣκȣλλος μὲν ἐν Γαλατίᾳ διέγραψε χώρας τȣ αἰχμαλώτȣ καὶ δωρεὰς ἄλλας οἷς ἐβȣλετο· Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδȣσας, ἐκώλυε προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στεφανώσας ἀπωσας ἀφείλετο, πλὴν χιλίων ἑξακοσίων· οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδείας ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ Λȣκȣλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι. πρὸς δὲ τȣτοις, θαυσίων τὰ ἔργα ἐμφανῶς, ἐλεγεδαγωδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεπολεμηκέναι βασιλικαῖς τὸν Λȣκȣλλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν, καὶ σεσωφρονισμθνὴν τȣ ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ ξίφη καὶ ἵππους Μιθριδάτȣ καταφθύγοντος. ἀμωμόμθνος δὲ ὁ Λȣκȣλλος, εἰδώλῳ καὶ σκιᾷ πολέμȣ τὸν Πομπήϊον

E ἔφη μαχȣμθνον βαδίζειν, εἰθισμθνον ἀλλοτρίοις νεκροῖς, ὡς ὄρνιν ἀργὸν, ὅπως καταῤῥάψῃ, καὶ λείψανα πολέμȣ παρασάσειν. ȣτω γὰρ αὐτὸν ὅπως γράψαι Σερτωρίῳ, Λεπίδῳ, τοῖς Σπαρτακίοις, τὰ μὲν Κράσȣ, τὰ δὲ Μετέλλȣ, τὰ δὲ Κάτλȣ κατωρθωκότος· ὅθεν ȣ θαυμάζειν εἰ τῶν Αρμθνιακῶν καὶ Πονθικῶν πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν, αὐθέφπος ἑαυτὸν εἰς δραπετικὸν θρίαμβον ἀμωσγέπως ἐμβαλεῖν μηχανησάμθνος. ἐκ τȣτου Λȣκȣλλος μὲν ἀπῆρε, Πομπήϊος δὲ τῷ τόλῳ πθμτὴ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρȣ θάλασσαν ὅπου φερȣρᾶ

F θαλαττῶν, αὐτὸς ἐβάδιζεν, ὅπου Μιθριδάτȣ ἔθνη πεισμενείοις πεζοὶ ἐν φάλαγγι, καὶ δισχίλιοι ἵππεις, μάχεσθαι δὲ μὴ θαῤῥοῦντα. καὶ πρῶτον μὲν αὐτȣ κατερεῶν ὄρος καὶ δυσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδȣόμων ἔτυχεν, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ τȣτο καταχῶν ὁ Πομπήϊος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλασταινόντων, καὶ ταῖς συγκλινίαις τῶν τόπων τεκμαιρόμθνος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πθματα χοῦ φρέατα. καὶ μεσὸν ὧν ἀθρόος ὕδατος ἀφθόνου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θαυμάζειν εἰ τῷ πθματὶ χρόνῳ ȣτο Μιθριδάτης ἠγνόησε.

ἔπειτα περιστρατοπεδεύσας περιετείχιζεν αὐτόν· ὁ δὲ πέντε
καὶ τεσσαράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας, ἔλαθεν ἀποδρᾶς
μετὰ τῆς ἐρρωμενεστάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ
νοσοῦντας. εἶτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν
αὐτὸν ὁ Πομπήϊος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐν μέσῃ νυκτὶ ἐπῆγε παρεσκευασμένοις τοῖς στρατιώταις. κατ' ἐνιαυτὸν λέγεται τὸν Μιθριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα περιδήλους ἐσεσθαι. ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων ὁ Ποντικὸν πέλαγος, ἤδη Βόσπορον καθορᾶν, καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοῖς συμπλέοντας, ὡς αὖ τις ὅτι σωτηρίας σαφεῖ καὶ βεβαίῳ χάρων. ἄφνω δὲ φαντασιῶν πρώτων ἔρημος, ὅτι λεπτοῦ ναυαγίου ἀφαρεθέμενος. ἐν τοιούτοις δὲ αὐτὸν ὄντα πάθεσι καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν οἱ φίλοι, φράζοντες ἐπεῖναι Πομπήϊον. ἐν οὖν ἐξ ἀνάγκης μαχητέον ἦν τῷ στρατῷ· καὶ παρασκευάντες οἱ στρατηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. ἀναθορόμενος δὲ τῇ παρασκευῇ αὐτῶν ὁ Πομπήϊος, ὤκνει κατὰ σκότος εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν, καὶ κύκλῳ μόνον ᾤετο δεῖν περιελαύνειν, ὅπως μὴ φθάσειεν, ἡμέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχειρεῖν. οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν, δεόμενοι καὶ παρακελευόμενοι ἐξώρμησαν αὐτόν. οὐδὲ γὰρ σκότος ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ἡ σελήνη καταφερομένη παρεῖχεν ἐπὶ τῶν σωμάτων ἐκφανὲς ἔπιφυν· καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς βασιλικοὺς ἔσφηλεν. ἐπῆσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τῇ σελήνῃ ἔχοντες. πεπιεσμένου δὲ πρὸς τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι, τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον, οὐ δυναμένοις τὸ σχῆμα σκοπεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγενότων, τοῖς ὤμοις ἀφέντες μάτην οὐδενὸς ἐφίκοντο. τοῦτο σκοπιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι, μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγμένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας μυρίων ἀποθανεῖν, ἁλόντας δὲ τὸ στρατόπεδον. αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίοις ἱππεῦσι διέκοψε, καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους· ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων σκεδασθέντων, ἀπελείφθη μετ' ὀλίγων. ἐν οἷς ἦν Ὑψικρατία παλλακίς, ἀεὶ μὲν ἀνδρώδης τὴν οὖσα καὶ θαρραλέα· (Ὑψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει) τότε δ' ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον, οὔτε τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευσεν, οὔτε θεραπεύουσα τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως καὶ τὸν ἵππον ἐξέκαμεν, ἄχρις ἦκεν εἰς χωρίον Ἰνώρα χρημάτων καὶ κειμηλίων βασιλικῶν μεστόν. ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης ἐσθῆτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς σκοπιδραμηκόσι πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ. ἔδωκε δ' καὶ τῶν φίλων ἑκάστῳ φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἄκων μηδεὶς ὑποχείριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. ἐντεῦθεν ὥρμητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγρανῆν. ἐκείνου δ' ἀπαγορεύοντος, καὶ πάλαι ἑκατὸν ἐπικηρύξαντος αὐτῷ θαμειφάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου, διὰ τῆς Κολχίδος ἔφευγε. Πομπήϊος δ' εἰς Ἀρμενίαν ἐκέκλετο, τὸν νέον Τιγρανοῦν καλουμένου αὐτόν, (ἤδη γὰρ ἀφέστηκε τοῦ πατρὸς) καὶ συμμίγνυσι τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸν Ἄραξιν ποταμόν, ὃς ἀείρει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ τόπων, ἀποδεπόμενος δ' πρὸς τὰς ἀνατολὰς, εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει πέλαγος. οἵ τοι μὲν ἅμα τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες. ὁ δ' βασιλεὺς Τιγράνης ἔναγχος μὲν ὑπὸ Λουκούλλου συντριβεὶς, ἡμέρου δέ τινα τρόπον καὶ πρᾶον εἰς πυθόμενος τὸν Πομπήϊον, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουρὰν, ἀναλαβὼν τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς, αὐτὸς δ' ἐπορεύετο παραδώσων ἑαυτόν.

A Deinde munitionibus cinxit & circumuallauit eum. Ille dies quinque & quadraginta obsessus, cum firmissimis copiis, quum inutiles & ęgrotos occidisset, clam consciuit fugam. Mox tamen eum circa Euphratem adeptus Pompeius castra castris eius contulit: metuensq; ne anteuerteret Euphratem transmittere, intempesta nocte instructas copias in hostem duxit. Quo tempore fama fert vidisse Mithridatem in somnis speciem, quæ futura ei prænuntiaret. Videbatur sibi in mari Pontico secundo nauigare vento, Bosphorumque iam prospicere & comiter vna vectos affari, vt qui certa & B indubitata incolumitate gaudeat: verum repente ab omnibus se reperisse desertum, ac fragmento exiguo nauigii iactari. His occupatum motibus & imaginibus assistentes amici excitauere, Pompeium nuntiantes adesse. Pugnandum igitur necessario pro vallo erat, eductisq; copiis struxerunt duces aciem. Quos parare se vbi Pompeius animaduertit, dubitauit per tenebras discrimen prælii subire. tantum circumfundendos, ne fugerent arbitratus est, ac sub lucem exercitu suo, qui firmior erat, aggrediendos. At maiores natu ordinum ductores precando & adhortando concitauerunt eũ. C Neque enim prorsus cæca nox erat, sed luna præcipitans satis clarum corporum aspectum adhuc præbebat. quod imprimis elusit regios. Siquidem incurrentes Romani auersam habebant lunam. Luna autem in occasum decliui vmbrę longe corpora præcurrentes incumbebant hostibus, qui non valebant interuallum exacte cognoscere: sed, vt si ad manus ventum esset, hastis incassum emissis neminẽ attigere. Quo animaduerso Romani cũ clamore inuehuntur, hostesq; consistere vltra non audentes, sed perculsos & pedem referentes cædunt. Ita longe plus decem millia cecidere, & castra capta sunt. Ipse Mithridates initio octingentorum equitum cuneo per Romanos erupit. Mox D cæteris dilapsis solus relictus cum tribus est. in quibus Hypsicratia fuit pellex. quæ semper quidem virilis audaciæ fuerat, quare Hypsicratem eam rex appellauit. Tunc vero veste amicta virili Persica & equo vecta, nec corpore ex fugæ prolixitate fatiscere visa est, nec curando regis corpore & equo est fatigata, vsq; dum ad arcem Inora ventum est, vbi regia pecunia & thesauri erant cumulata. Inde sumpsit Mithridates vestes pretiosas, quas confluentibus ad ipsum ex fuga distribuit. Præterea lethale virus cuique amicorum ferendum secum dedit, nequis in manibus hostiles veniret inuitus. Inde in Armeniam ad Tigranem contendit. Quod ille quum ei interdiceret, ac centum talenta in caput eius pronuntiasset, præteritis Euphratis fontibus intendit per Colchidem fugam. At Pompeius Armeniam accersitus à minore Tigrane ingressus est. Desciuerat iam hic à parente, Pompeioq; ad Araxem amnem occurrit. Is oritur ex iisdem quibus Euphrates locis, sed deflectens ad orientem in mare Caspium effunditur. Dum hi vna progrediuntur, vrbesque in fidem recipiunt, rex Tigranes nuper ab Lucullo obtritus, quod mitem animo ac placidum Pompeium accepisset esse, F præsidium in regia accepit, atq; ipse cum amicis & necessariis ad deditionem faciendam perrexit.

ὡς δ' ἦλθεν

Vbi equo est ad castra aduectus, præstò ei fuerunt duo Pompeij lictores, ac descendere ei ex equo pedibusque iusserunt incedere. Neminem enim mortalium in castris Romanis vnquam visum qui equo insideret. Obtemperauit in eo Tigranes, gladiumq; discinxit tradiditq; eis. Vt deniq; ad Pompeium peruenit, detraxit capiti cidarin, quam institit ad pedes eius deponere, & abijciens se omnium fœdissimè ad genua eius procumbere. Cæterùm anteuertit Pompeius, apprehensaq; dextera sustulit eum, & sedere iussit ad latus suum, ex altero filium. Tum cætera Lucullo ostendit imputanda. Ab illo enim Syria, Phœnicia, Cilicia, Galatia, Sophene ipsos exutos, quæ hactenus retinuissent, ea se relicturum ipsis. Iniuriarum illatarum mulctam sex millia talentûm penderent, Sophenes regnum filius haberet. Has conditiones Tigranes approbans, lætusq; quod esset ab Romanis rex appellatus, pollicitus est semiminas argenti se in milites daturum, centurioni minas decem, tribuno talentum. Id filius eius ægrè tulit, vocatusque ad cœnam respōdit facile se carere Pompeio, qui tales honores sibi haberet. Nam alium se ex Romanis inuenturum. Inde in vincula coniectus, atque ad triumphum seruatus est. Haud multo post Parthus Phraates legatos misit, adolescentē, vt generum suum, repetitum & postulatum: vt imperiorum Euphrates terminus esset. Pompeius responsum dedit, Tigranem in patris potius quàm soceri iure esse: termino autem se vsurum iusto. Relicto ad præsidium Armeniæ Afranio, per gentes Caucasum circumcolentes necessariò contra Mithridatem iter intendit. Maximæ nationes Albani & Iberes sunt. Iberes ad montem Moschium & Pontum pertinent: Albani vergunt ad Orientem & mare Caspium. Hi primò petenti Pompeio transitum dedere. Cæterum eo in tractu bruma occupato exercitu & instantibus Saturnalibus aggressi sunt ijsdem diebus non minus quadraginta millia barbarorum Cyrnum fluvium transmeare. Oritur ille ex montibus Ibericis, auctusque delabente ex Armenia Araxe duodecim ostijs in mare Caspium sese effundit. Alij committi cum eo Araxem negant, sed solum prope eum euolui in idem pelagus. Hostes Pompeius, licet transitum eorum impedire potuisset, permisit per otium trajicere. Inde illatis signis, ingentem numerum eorum fudit fugauitque. Regi supplici, qui legatos ad ipsum misit, dedit veniam, ictoque fœdere in Iberas mouit, nec numero pauciores, & alijs bellicosiores, maioremque in modum cupidos de Mithridate bene mereri ac propulsare Pompeium. Quippe neque Medis neque Persis paruerant Iberes. Declinauerunt Macedonum quoque imperium, quòd raptim Alexander Hircania excesserit. Quibus pariter ingenti prælio profligatis, in quo nouem millia occubuere, capti amplius decem millia, regionem Colchicam inijt. Ad Phasim ei Seruilius cum classe, qua tuebatur Pontum occurrit. Ac Mithridatis insectatio, qui in gentes Bosphori & Mœotidis accolas abdiderat se, magnas præbuit Pompeio perplexitates, atq; Albanos allatum est denuo defecisse. in quos ira & peruicaci vsciscēdi ardore stimulatus vertit,

ὡς ἦλθεν ἱππότης ὅτι τὴν χάριν, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηίου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου, καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ πώποτε ὀφθῆναι. καὶ ταῦτα μὲν οὖν Τιγρανὴς ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀποδυσάμενος παρεδίδου. καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήιον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν, ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν, δυσχερὲς δὴ πάντων προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. ἀλλ' ὁ Πομπήιος ἔφθη τὴν δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσαγαγέσθαι, καὶ πλησίον ἱδρύσασθαι ἑαυτοῦ, τὸν υἱὸν ὅτι δεύτερα, τῶν μὲν ἄλλων ἔφη σε δεῖν αἰτιᾶσθαι Λούκουλλον, ἐκεῖνου γὰρ ἀφῃρῆσθε Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σοφήνην· ἃ δ' ἄρχεις ἑαυτοῦ βασιλεύειν ἔξεστιν, κτήσαι τὰ ποίνιν ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας. Σοφήνης δὲ βασιλεύειν τὸν υἱόν. ὅτι τούτοις ὁ μὲν Τιγρανὴς ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασάμενος αὐτὸν βασιλέα, πρόθυμος ἦν· μόνος, ἐπηγείλατο στρατιώτῃ μὲν ἡμιμναῖον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχῃ δὲ μνᾶς δέκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον. ὁ δὲ υἱὸς ἐδυσφόρει, καὶ κληθεὶς ὅτι δεῖπνον, οὐκ ἔφη Πομπηίου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὑρήσειν Ῥωμαίων· οὐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν θρίαμβον ἐφυλάττετο. καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἔπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος, ἀπαιτῶν μὲν τὴν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρὸν, ἀξιῶν δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὅρῳ χρῆσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομπήιος δὲ ἀπεκρίνατο, τὴν μὲν Τιγρανίου τῷ πατρὶ μᾶλλον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν· ὅρῳ δὲ χρήσεσθαι τῷ δικαίῳ. καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφράνιον, αὐτὸς ἐβάδιζε διὰ τῶν προσοικούντων τὸν Κάυκασον ἐθνῶν, ἀναγκαίως ὅτι Μιθριδάτου. μέγιστα δὲ αὐτῶν ὅδε ἔθνη, Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβηρες· Ἴβηρες μὲν, ὅτι τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον κατοικοῦντες, Ἀλβανοὶ δὲ, ὅτι τὸν ἕω καὶ τὸν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασσαν. οὗτοι πρῶτον μὲν αὐτοκράτορι Πομπηίῳ ὁδὸν ἔδοσαν. χειμῶνος δὲ τὸν στρατείαν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος, καὶ τῆς κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις κατοικούσης, νομίσαντες τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς διαβαίνειν τὸν Κύρνον ποταμὸν, ὃς οὐκ τῶν Ἰβηρικῶν ὀρῶν αἰσάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν Ἄρεξιν ἀπὸ Ἀρμενίας, ἐκχέει δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ Κάσπιον. οἱ δὲ οὐ φασὶ τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἄρεξιν, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν, ἐλπὶς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβολὴν εἰς ταὐτὸ πέλαγος. Πομπήιος δὲ, καίπερ οὐκ ἐῶν διαβαίνειν τοὺς πολεμίους, πρὶν εἰδὲ διαβαίνοντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτα ἐπαναγαγὼν ἐτρέψατο, καὶ διέφθειρε πάμπληθεῖς. τῷ δὲ βασιλεῖ, δεηθέντι καὶ πέμψαντι πρέσβεις, ἀφεὶς τὴν ἀδικίαν, καὶ συνεισάμενος, ὅτι τοὺς Ἴβηρας ἐβάδιζε, πλῆθος μὲν οὐκ ἐλάττονας, μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἑτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς βουλόμενος τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι, καὶ διωθεῖσθαι τὸν Πομπήιον. οὔτε γὰρ Μήδοις, οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν Ἴβηρες· διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχὴν, Ἀλεξάνδρου δὲ τάχει οὐκ τῆς Ὑρκανίας ἀπαέντος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτοις μάχῃ μεγάλῃ τρεψάμενος ὁ Πομπήιος, ὥστε ἀποθανεῖν μὲν σὺν χιλίοις, ἁλῶναι δὲ πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς τὸν Φάσιν αὐτῷ Σερουίλιος ἀπήντησε, τὰς ναῦς ἔχων αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον. ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου δίωξις ἐνδεδυκότος εἰς τὰ πρὸς Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιῶτιν, ἀπορίας εἶχε μεγάλας. Ἀλβανοὶ δὲ αὖθις ἀφεστῶτες αὐτῷ προσηλθόσαν· πρὸς οὓς ὑπὸ ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ὑπιστρέψας,

τόν τε Κύρνον μόλις καὶ τραχέως πάλιν διεπέρασεν, ὅτι πολὺ σαυρῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀποκεχαρακωμένον· καὶ μαχεσάμενος αὐτὸν ἐκδεχομένης αὐύδρου καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ, μυρίους ἀσκοὺς ὕδατος ἐμπλησάμενος, ἤλαυνεν ὅτι τοὺς πολεμίους, καὶ κατέλαβε, τοὺς Ἀβανῖ ποταμῷ τραπεζαμένους, ἑξακισμυρίους πεζοὺς, καὶ δισχιλίους ἱππεῖς ὅτι μυρίοις, ὡπλισμένους ὑ Φαύλως καὶ δέρμασι θηρίων τοῖς πολλοῖς. ἡγεῖτο ὑ αὐτῶν βασιλέως ἀδελφὸς, ὄνομα Κῶσις· οὗτος, ἐν χερσὶ τῆς μάχης γενομένης, ὅτι τ Πομπήϊον ὁρμήσας αὐτὸν, ἔβαλεν ὅτι τῷ θώρακος ὅτι τῷ τυχὼ ἀκοντίσματι, Πομπήϊος ὑ ἐκεῖνον ἐν χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις, ἀπὸ τῶν περὶ τ Θερμώδοντα ποταμὸν ὀρῶν καταβᾶσαι. μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους, πέλτας Ἀμαζονικὰς καὶ κοθόρνοις ἐνετύγχανον· σῶμα ὑ οὐδὲν ὤφθη γυναικεῖον. νέμονται ὑ τὸ Καυκάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν, οὐχ ὁμορροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Λῆγες οἰκοῦσι μεταξὺ μέσου· καὶ τούτοις ἔτοις ἑκάστου δύο μυριάδας εἰς ταυτὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὑτὰς ἀπαλλαγεῖσαι βιοτεύουσιν. ὁρμήσας ὑ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήϊος ἐλαύνει ὅτι τὴν Ὑρκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ πλήθους ἑρπετῶν θανασίμων ἀπετρέπη, πειρῶν ὁδὸν ἡμερῶν ἀποχών. εἰς ὑ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώρησε, καὶ τῶν νῦν Ἐλυμαίων καὶ Μηδῶν βασιλεῖ πέμψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς· τ ὑ Πάρθον, εἰς τὴν Γορδυηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ πρὸς ἱππεύοντα τοὺς ὑπὸ Τιγρανῆ, πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δυνάμεις, ἐξήλασε, διωξάντα μέχρι τ Ἀρβιλίτιδος. ὅσαι ὑ τ Μιθριδάτου παλλακίδων ἀνῆκεν, ὁσονεμίαν ἔγνω, πάσας ὑ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀνέπεμψεν. ἦσαν γὰρ αἱ πολλαὶ, θυγατέρες καὶ γυναῖκες στρατηγῶν καὶ δυναστῶν. Στρατονίκη ὑ, ἡ μεγίστον εἶχεν ἀξίωμα, καὶ ὁ πολυχρυσότατον τ φορείων ἐφύλαττεν, ὡς μὴ (ὡς ἔοικε) φάλτου λινοῦ, ὁν μὴ τυχοῦς τάλλα, προσεύτου ὑ, θυγάτηρ. οὕτω ὑ αὐτὸς εἶλε περὶ πότον φήλασα τ Μιθριδάτου, ὥστε ἐκείνῳ μὴ ἔχων ἀνεπαύετο, τ ὑ προσεύτου ἀπέπεμψε διεφορημένα ὧ μηδὲ προσρήσεως τυχεῖν ὑπείκοις. ὡς μὴ τοι περὶ ὄρθρον ἐλθεῖς εἶδεν ἔνδον ἐκπωμάτων μὴ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ τραπέζας, ὄχλον ὑ θεραπείας πολύν, εὐνούχους ὑ καὶ παῖδας ἱμάτια τῶν πολυτελῶν προσφέροντας αὐτῷ, καὶ πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἐστῶτα κεκοσμημένον, ὡς τῶν οἱ τ φίλων τοῦ βασιλέως, χλευασμὸν εἰ) ὁ χρῆμα καὶ παιδιὰν ἡγούμενος, ὥρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. τῶν ὑ θεραπόντων ἀπολαμβανομένων, καὶ λεγόντων ὅτι πλουσίου τεθνηκότος ἔναγχος οἶκον αὐτῷ μέγαν ὁ βασιλεὺς δεδώρηται· καὶ ταῦτα μικραὶ ἴνες ἀπαρχαὶ καὶ δείγματα τῶν ἀνῶν χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν· οὕτω πίστεύσας μολις, καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν, καὶ ἀναπηδήσας ὅτι τὸν ἵππον, ἤλαυνε διὰ τῆς πόλεως, βοῶν, Ἐμὰ ταῦτα πάντα ἐστί. πρὸς ὑ τοὺς καταγελῶντας, οὐ τοῦτο ἔλεγεν εἰ) θαυμαστὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις βαλεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, ὑφ' ἡδονῆς μεμεθύσμενος. ταύτης μὲν οὖν καὶ γενεᾶς καὶ αἵματος ἡ Στρατονίκη. τῷ ὑ Πομπηΐῳ καὶ τὸ χωρίον παρέδιδου τοῦτο, καὶ δῶρα πολλὰ προσήνεγκεν· ὧν ἐκεῖνος ὅσα κόσμον ἱερῶν καὶ λαμπρότητα τῶν θριάμβων παρέξειν ἐφαίνετο, λαβὼν μόνα, τὰ λοιπὰ τῇ Στρατονίκῃ ἀπέλυσε κεκτῆσθαι χαίρουσαν. ὁμοίως ὑ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων, κλίνῃ τε καὶ τράπεζαν καὶ θρόνον, ἄπορα χρυσᾶ,

Palmer.

A Cyrnumq; iterum ingenti difficultate & periculo transmisit. Eum magno spatio vallauerant barbari palis. Hic quum eum longa, arida, & aspera via exciperet, decem millia vtrium aqua impleuit, atque ita in hostem duxit. Offendit ad amnem Abanta peditum millia sexaginta, equitũ duodecim millia in acie instructa, magna ex parte malè & ferinis tergoribus armatorum, quos regis frater, Cosis nomine, ductabat. Hic, quum signa collata essent, in ipsum inuectus Pompeium, percussit iaculo loricæ eius commissuram: Pompeius illum hasta transfixit & occidit. In hac pugna Amazones, à
B montibus Thermodonti fluvio accubantibus profectæ, auxilio venisse perhibentur barbaris. Quippe à prælio, dum spolia barbarorum legunt Romani, peltas Amazonicas cothurnosque reperere, corpus verò muliebre reperere nullum. Caucasum incolunt, quà ad mare Hyrcanum spectat, non conterminæ Albanis, sed interueniunt Gelæ & Leges. Cum his menses binos quoque anno ad amnem Thermodontem congrediuntur & concumbunt. Inde digressæ seorsum degunt. Pompeius quum secundum pugnam gestiret Hyrcaniam & mare Caspium visere, à pernicialium serpentium vi, quum abesset trium dierum
C itinere, deterritus diuertit in Armeniam minorem. Elymæorum & Medorum regibus, qui legatos ad eum miserunt, benignè rescripsit. Parthum Gordyenem incursantem, & Tigranis subditos vastantẽ, misso cum exercitu Afranio, expulit, insectatusq; est vsq; ad Arbelitin. Ex omnibus Mithridatis pellicibus, quæ attractæ ad eum fuere, nullam attigit, omnes ad parentes & propinquos remisit. Nam ducum ferè & dynastarum filiæ coniugesque erant. Stratonice verò, quæ apud eum summæ erat autoritatis opulentissimamque arcem seruabat, cantoris cuiusdam (vti fama est).
D non abundantis & senis fuit filia. Adeo hæc repentè psallens in conuiuio cepit Mithridatem, vt cum ea ilicò cubitum discederet, senemque ablegeret molestè ferentem quòd ne appellasset quidem se benignè. Vt tamen sub diluculo expergefactus, domi conspexit aureis & argenteis poculis refertas mensas, frequentem famulitij turbam, eunuchos & pueros, qui sibi exquisita pallia offerrent, atque in vestibulo stantem equum exornatum, sicut regis amicis solet, derisui & ludibrio se haberi ratus, efferre se ostio voluit. verùm retinentibus eum ministris, exponentibusque di-
E uitis nuper defuncti opimam hæreditatem ei à rege donari, atque tenues has primitias & documenta esse reliquorum bonorum & possessionum: ita vix tandem his fidem habens, purpuram induit, insilienſque in equum per vrbem vectus est clamitans, Mea hæc omnia sunt. Ad deridentes ipsum, non hoc ait esse mirum, sed quòd gaudij impotens, obuios non incesseret lapidibus. His natalibus & sanguine fut Stratonice. Ea Pompeio & arcem tradidit, & multa munera obtulit. ex quibus ille, quæ ornatum templis, & triumpho existimabat præ-
F bitura splendorem, sola accepit, reliquis Stratonicem se iussit oblectare. Perinde quum rex Iberum lectum, mensam, & sellam ei, omnia aurea,

misisset, precareturq; ea vt acciperet, hæc quoque quæstoribus, vt referrẽt in tabulas publicas, tradidit. In arce, quod dicebatur Cœnon, arcana monumẽta Pompeius Mithridatis nactus est, nec ea inuitus legit, quòd clarè illius censum patefacerent. Erant commentarij, ex quibus veneno cùm alios complures tum filium comperit eum Ariarathem sustulisse, præterea Sardianum Alcæum, quod in ludis ipsum aurigando antecelluisset. Significationes item perscriptæ erant somniorum, quæ partim ipse, partim nonnullæ coniugum eius viderant. Ad hæc Monimes ad eum, & ad hanc illius lasciuæ epistolæ. Theophanes etiam Rutulij inuentam prodit orationem, qua eum ad ciuium Romanorum cædem in Asia inflammauit. quod rectè plerique à Theophane conijciunt mal.ciosè confictum, qui nihil sui Rutilium similem prosequeretur odio Probabile etiam sit Pompeij causa, cuius patrem hominem teterrimum ostendit in historijs Rutilius. Hinc Amisum profectus Pompeius est, vbi ambitione impulsus rem designauit inuidiosam. Qui enim acerbè Lucullum vellicauerat, quòd hoste viuo prouincias composuisset, præmiaq; & honores esset dilargitus, quæ facere patrato & confecto bello solen: victores, ipse dominante in Bosphoro Mithridate, qui contraxerat manum haud contemnendã, quasi omnibus bonis cõfectis eadẽ egit, prouincias ordinauit, & dona cõtulit. Multi duces, dynastæ, reges etiam duodecim ad eum conuenerunt barbari. Vnde nec Parthum rescribẽs voluit in aliorum gratiam Regem regum, sicut cæteri, appellare. Tenebat autem eum desiderium & cupiditas Syriæ recipiendæ, atque per Arabiam penetrandi ad mare rubrum, vt ad Oceanum, quo orbis terræ vndique cingitur, peruenire victor. Etenim in Africa victoriam vsque ad Oceanum princeps protulerat. Iam in Hispania iterum imperium Romanũ mari terminauerat Atlantico. Tertiò consectandis modò Albanis penè attigerat mare Hyrcanum. Igitur, quo expeditionis suæ committeret mari rubro orbem, signa mouit. Quippe Mithridatis alioquin arduam videbat capturam, cumque in fuga quàm certamine grauiorem. Itaque validiorem hostem fatus relictuum se ei famem, stationes nauium disposuit contra nauigantes in Bosphorum mercatores, pœnamque captis capitalem indixit, ac trahens secum magnam exercitus manum iter est ingressus. Ibi incidit in cadauera etiamnum inhumata illorum qui duce Triario improsperè cum Mithridate pugnauerant ceciderantque. Hos splendidè & magnificè omnes tumulauit, quod neglectum: militum animos imprimis putatur ab Lucullo abalienasse. Subiugatis per Afranium Arabibus, qui Amanum accolunt, descendit in Syriam. quam vt iusto rege vacantem in formam prouinciæ redegit, possessionemque fecit populi Romani. Iudæam subegit, regemque Aristobulum cepit. Vrbes alias condidit, alias fecit immunes, puniens earum tyrannos. Plurimum temporis in iure dicendo posuit, vrbium & regum controuersias disceptans. Quò non aditet ipse, amicos misit. Ita Armenijs & Parthis, qui de certa regione ambigentes causam eius notioni permiserant, tres iudices & arbitros misit. Ingens enim nomen erat eius potentiæ,

πέμψαντος αὐτῷ καὶ δεηθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς τοῦ δήμου παρέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον. ἐν δὲ τῷ καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμματα ἀπόρρητα ὁ Πομπήιος ἐπέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ διῆλθεν οὐκ ἀπόβλητα αὐτὰ πολλοὶ ἔχοντα τοῦ ἤθους κατηγορήσοντα. ὑπομνήματα γὰρ ἦν ἃ ἐξ ὧν ἐφαρμάκευσε φαρμάκοις ἄλλοις τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνῃρηκώς, καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἄλκαιον, ὅτι παρῳδοκιμήσειν αὐτὸν ἵππους ἀγωνίσας ἐλαύνων. ἦσαν δὲ καὶ ἀναγεγραμμένα κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς ἑωράκει, τὰ δὲ ἔνια τῶν γυναικῶν. ἐπιστολαί τε Μονίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι, καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐτήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ῥουτιλίου λόγον εὑρεθῆναί φησι παροξυντικὸν ὅτι τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. ὃ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλεῖστοι, κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι. τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τῷ Ῥουτιλίῳ ἐοικότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ τὸν Πομπήιον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις. ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἐλθὼν ὁ Πομπήιος, πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. πολλὰ γὰρ τὸν Λεύκολλον ὑπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε δραπέτας καὶ δωρεὰς ἔνεμε καὶ νίκας, ἃς συνηρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασι ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ συνειληχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ συντετελεσμένων ἁπάντων, ἔπραττε ταῦτα, δραχμὰς τε ἐπαρχίας, καὶ δραχμὰς δωρεὰς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφικομένων πρὸς αὐτόν. ὅθεν οὐδὲ ἠξίωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων (ὥσπερ οἱ λοιποὶ) βασιλέα βασιλέων προσαγορεύσαι, τοῖς δικαίοις χαριζόμενος. αὐτὸν δὲ λίς ἔρως καὶ ζῆλος εἶχε, Συρίαν ἀναλαβεῖν, καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ὅπῃ τοῦ ἐρυθρᾶ ἐλάσειε θάλασσαν, ὡς πᾶν πρεσβεύοντι τὸν οἰκουμένου πόντον ὠκεανῷ προσμίξειν νικῶν. καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν προῆλθε, καὶ τὸν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ὡείσατο Ῥωμαίοις τῶν Ἀτλαντικῶν πελάγη, καὶ τέλος ἔναγχος Ἀλβανοὺς διώκων, ὀλίγον ἐδέησεν ἐμβῆναι εἰς τὸν Ὑρκανίαν θάλασσαν. ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὸν περίοδον τῆς στρατείας, αἴσατο. καὶ γὰρ δὴ ὡς τὸν Μιθριδάτου ἑώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις, καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον. διὸ τοῦτο μὲν εἰπὼν, ἰσχυρότερον ἑαυτῷ πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν, ἐπέστησε φύλακας τῶν νεῶν ὅπῃ τοὺς πλεόντας εἰς Βόσπορον ἐμπόρους· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἁλισκομένοις. αἰχμαλωτῶν δὲ τῆς στρατιᾶς τὸν πληθὺν συχνὸν πρὸς τῇ γῇ, καὶ τῶν μετὰ Τειραείου πρὸς Μιθριδάτου ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ πεσόντων, ἐν τυχὼν ἀτάφοις ἐπὶ τοῖς νεκροῖς, ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως ἀπάντας. ὃ δοκεῖ παραλειφθεὶς, οὐχ ἥκιστα Λεύκολλῳ μίσους αἴτιον γενέσθαι. χρησάμενος δὲ Ἀφρανίου τοῦ περὶ Ἀμανὸν Ἄραβας, καὶ καταβὰς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτῃ μὲν ὡς οὐκ ἔχουσαν γνήσιον βασιλέα, ἐπαρχίαν ἀπέφηνε, καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων· τῇ δὲ Ἰουδαίᾳ κατεστρέψατο, καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτισε, τὰς δὲ ἠλευθέρου, κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους. τῷ δὲ πλείστῳ χρόνῳ ἐν τῷ δικάζειν ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα διαιτῶν· ἐφ' ἃ δὲ αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους· ὥσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις, περὶ ἧς διεφέροντο χώρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ, τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτάς. μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα τῆς δυνάμεως,

ἔλαττον ἢ τῆς ἀρετῆς καὶ τραχύτητος· ᾧ καὶ τὰ πλεῖστα
τῶν φίλων καὶ συνήθων ἀπέκρυπτε, κωλύειν μὴ δυνάμενος τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκώς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυγχάνουσι τοιοῦτον, ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονεξίας καὶ βαρύτητας εὐκόλως ὑποφέρειν. ὁ δὲ μέγιστον δυνάμενος παρ' αὐτῷ, Δημήτριος ὢν, ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τὰ ἄλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τύχῃ χρώμενος. περὶ οὗ καὶ τοιόνδε λέγεται· Κάτων ὁ φιλόσοφος, ἔτι μὲν ὢν νέος, ἤδη δὲ μεγάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν, ἀνέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηΐου βουλόμενος ἱστορῆσαι τὴν πόλιν. αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ ἀεὶ, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνῴδευον ἵππους χρώμενοι. κατιδὼν δὲ τοὺς τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ὁδὸν ἔνθεν μὲν ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδεξιάζετο, οἰόμενος εἰς ἡμῶν τινα καὶ θεραπείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου, ταῦτα γενέσθαι. τοὺς μὲν οὖν φίλους ἐκέλευσε καταβαίνειν καὶ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γενομένοις δὲ πλησίον ὁ πομπὸς διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστὰς, ἔχων στέφανον καὶ ῥάβδον, ἀπεύθυνε, πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν ποῦ Δημήτριον ἀπολελοίπασι, καὶ πότε ἀφίξεται. τοῖς μὲν οὖν φίλοις τοῦ Κάτωνος γέλως ἔλαβεν· ὁ δὲ Κάτων εἰπὼν, Ὦ τῆς ἀθλίας πόλεως, παρῆλθεν, οὐδὲν ἕτερον ἀποκρινάμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτον τὸν Δημήτριον ἥττον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήϊος, ὑπερφρονῶν αὐτοῦ, καὶ μὴ διεκκλίνων. λέγεται γὰρ ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομπηΐου παρεμένοντος καὶ δεχομένου τοῖς ἄλλοις, ἐκεῖνος ἤδη κατέκειτο βαρὺς ἔχων δι' ὤτων καὶ τῆς κεφαλῆς ὑμάτιον. οὔπω δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπανεληλυθὼς, ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα θεάματα, καὶ τὴν ἑσπερίων τὰ κάλλιστα· καὶ κἄστι πολυτελὴς ἦσαν ὀνομαζόμενοι Δημητρίου. καὶ τοι Πομπήϊος αὐτὸς ἄγει τὸν τρίθριαμβον μετρίως καὶ ἀφελῶς ᾤκησεν. ὕστερον δὲ Ῥωμαῖος τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ θαυμαστὸν αὐτοῦ θεάσασθαι, ὥσπερ ἐφολκιόνι, παρετεκτήνατο λαμπροτέραν οἰκίαν ἐκείνης, ἐπιφθονοῦντι καὶ τούτῳ· ὥστε τὸν ἐνθυμούμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπήϊον, εἰσελθόντα θαυμάζειν καὶ πυνθάνεσθαι ποῦ Πομπήϊος Μάγνος ἐδείπνει. ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται. τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀράβων, πρότερον μὲν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων ἠθεμένου, τότε δὲ δείσαντος ἰσχυρῶς, καὶ γράψαντος ὅτι πρῶτα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, οὐκ βεβαιώσασθαι βουλόμενος αὐτὸ τὸν Δία οἰόμενος ὁ Πομπήϊος, ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πολὺ τὰ τοῖς πολλοῖς ἀμεμπτοτέραν στρατείαν. ἀποδρᾶναι γὰρ ᾤοντο τῆς Μιθριδάτου διώξεως εἕ), καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἠξίουν βέπεσθαι τὸν ἀρχαῖον ἀντιπαγωνιστὴν, αὖθις ἀναζωπυρούντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, Δὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. ὁ δὲ, ῥᾴδιον οἰόμενος αὐτὸν καταλύσειν τὴν δυνάμει πολεμοῦντος, ἢ τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος, οὐκ ἐβούλετο τείνεσθαι μάτην ἐπὶ τὴν διώξιν, ἑτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθήκας ἐποιεῖτο, καὶ τὸν χρόνον εἶλκεν. ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπορίαν ἔλυσεν. οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν ὁδὸν ἀπέχοντος, ἤδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης βεβλημένου χάρακα, καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵππῳ περὶ τὸ στρατόπεδον, γραμματηφόροι προσήλαυνον ἐκ Πόντου κομίζοντες εὐαγγέλια. δῆλοι δὲ εὐθὺς εἰσὶ τοῖς αἰχμαῖς τῶν δοράτων. (δάφναις γὰρ ἀναστέφονται) τούτους ἰδόντες οἱ στρατιῶται συνέδραμον πρὸς τὸν Πομπήϊον.

A nec virtutis & mansuetudinis minus. quo pleraque amicorum & familiarium suorum velabat admissa, minimè factus ad coercendos aut puniendos facinorosos, verùm sese eum præbebat adeuntibus, vt illorum ferrent æquo animo auaritiam & acerbitatem. Plurimum apud eum libertus poterat Demetrius, non insipiens cætera iuuenis, sed insolenter fortuna vtens. de quo hoc refertur: Cato philosophus, iuvenis tum quidem, sed magnæ iam opinionis & animi, Antiochiam absente Pompeio ad visendam perrexit vrbem. Iter perpetuo faciebat more suo pedibus: amici,
B qui comitabantur eum, vectabantur equis. Hic contemplatus pro porta virorum turbam in vestibus candidis, atque ex vno latere viæ adultos, ex altero pueros discretos, stomachatus est, ratus honoris sui & officij causa hæc, quæ non morabatur, facta: amicos tamen ad pedes digredi, & secum iussit incedere. Quum propè venissent, occurrit ijs cũ corona & virga designator, qui omnia illa componebat, quærens de ipsis vbi Demetrium reliquissent, & quando esset adfuturus. Ibi Catonis amicis in risum effusis, Cato ait, O miseram ciuitatem! neque alio dato responso præterijt. Sed
C tamen minus apud alios inuidiosum hunc Demetriũ ipse efficiebat Pompeius, qui illius in se insolentiam nõ ægrè ferebat. Memorant enim operiente in conuiuijs atque excipiente alios Pompeio, subinde illum iam accubuisse fastuosè aures & caput habens toga obtecta. Nondum in Italiam reuersus amœnissima subvrbana Romæ comparauerat. Pulcherrima gymnasia, hortique pretiosissimi erant, qui Demetrij dicebantur, quum vsque ad tertium triumphum Pompeius modicam & ciuilem domum haberet. Pòst populo Romano eximium illud & celebratum theatrum extruxit, & iuxta velut appendicem ædificauit domum
D priore splendidiorem, sed ne hanc quidem inuidiosam: vt ille, qui dominus eius post Pompeium fuit, eam ingressus obstupesceret & quæreret vbinam Pompeius Magnus cœnasset. Atque hæc ita referuntur. Rex Arabiæ Petreæ contemptis antè Romanis armis, tunc magno metu perculsus, dicto audientem scripsit se ei fore & imperata facturum. Quo magis autem huius consilium Pompeius exploraret, mouit Petram. Quæ expeditio apud multitudinem castrensem non carebat reprehensione: declinationem enim putabant eam insequendi Mithridatis, atque in illum vertenda
E arma censebant veterem hostem, qui iam bellum instaurabat & parabat (vt annuntiabatur) per Scythiam, & Pannoniam cum exercitu inuadere Italiam. At Pompeius pronius sibi factu existimans vires opprimere bellum gerentis, quàm corpus capere fugientis, quum non esset ei consilium nequicquam sese fatigare in persequendo illo, alias belli digressiones fecit & tempus duxit. At dissoluit fortuna eum nodum. Quum iam non procul à Petra abesset, atque adeo illo die iam esset castra metatus, corpusque circa vallum ex equo exerceret, tabellarij accurrerunt ex Ponto lætum nun-
F tium afferentes. Id statim lancearum cuspidibus demonstrant, quas lauri frondibus exornant. His conspectis milites ad Pompeium concurrerunt.

Quum perficere vellet ille exercitationem, voci- A ferantibus & precantibus illis desilijt ex equo, literisq; acceptis progressus est. Nõ erat ibi suggestus, nequedum erectus fuerat castrensis, quem faciũt grandibus cespitibus excisis & accumulatis. tunc verò nimia properatione & studio congestis iumentorum clitellis tumulum excitauere. Eò postquam conscendit Pompeius, nuntiauit ijs Mithridatem decessisse: qui, quòd secessisset ab ipso Pharnaces filius, manus sibi ipse intulerat. Omnia illic Pharnacem occupasse, eaque sibi & Romanis scripsisse facere. Inde exercitus haud immeritò, quasi in Mithridatis corpore sexcentis extinctis hostibus, ouans conuertit se ad sacrificandum & conuiuia. Pompeius imposita factis suis & expeditionibus, quam haud ita expectauerat facilem, coronide, extemplo signa retrò ex Arabia mouit. Prouincias intermedias cursim emẽsus, Amisum peruenit, inuenitque multa dona à Pharnace allata, multa corpora ex familia regia, ipsum etiam Mithridatis cadauer non admodum ex facie cognitum. Nam cerebrum, qui corpus curauerant, omiserant macerare: verùm agnouerunt eum excicatricibus, qui id spectaculi desiderabant. Nam ipse non sustinuit id videre Pompeius, verùm auertens deorum inuidiam, Sinopen amandauit. Vestem, qua amicire solitus erat se, armorumque molem & splendorem miratus est. At gladij vaginam, quę constiterat talentis quadringentis, Publius furatus venundedit Ariarathi. Cidatin Caius Mithridatis collactaneus Fausto Syllæ filio petenti occultè dedit operis mirifici. quod in prę sentia Pompeiũ fefellit: at Pharnaces, quum pòst resciuisset, in illos qui ea auerterant, animaduertit. Ordinata & composita prouincia, tum fecit maiore pompa iter. Nanque postquam peruenit Mitylenen, ciuitatem immunitate Theophanis gratia donauit, institutumque à maioribus poetarum certamen, quod vnum habebat argumentum ipsius res gestas, spectauit. Delectatus theatro, delineauit effigiem & figuram eius, quo Romę simile excitaret grandius & excellentius. Rhodum profectus, omnes sophistas audiuit, donauitque singulis talentum. Posidonius etiam descripsit disputationem, quam illo audiente habuit contra Hermagoram rhetorem De quæstione generali. Par extitit Athenis aduersus philosophos Pompeij munificentia. Ciuitati ad vrbis instaurationem quinquaginta talenta largitus, sperabat omnium mortalium se in Italiam splendidissimum rediturum, de- E siderabatque videri domesticis desiderantibus. At Deus, cui curæ est fortunæ splendori & magnificentiæ semper aliquam admiscere mali portionem, hoc clàm domi iampridem struxerat parans ei tristiorem regressum. Mutia enim eo absente gesserat se libidinosè. Quandiu procul Pompeius fuit, contempsit sermonem: vbi appropinquauit Italiæ, ac vacua mente scilicet delata versauit, nuntium ei remisit. Quamobrem autem repudiauerit eam, neque tunc scripsit, neque postea verbo prodidit: verùm causa relata est in epistolis Ciceronis. Porrò rumores de Põpeio varij præcur- F rerunt, & ingẽs tumultus fuit, quasi exercitũ Pompeio vrbi admoturo & dominatum sibi firmaturo.

ὁ ὃ πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελῆσαι, βοώντων δὲ καὶ δεομένων, καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ λαβὼν τὰ γράμματα προσήει. βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατοπεδεύειν φθάσαντος, (ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ, τῆς γῆς ἐκτεμνάς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ καταλλήλων συντιθέντες) ἐκ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ σώματα τῶν ἐπιζυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν. ἐπὶ τοῦτο προβὰς ὁ Πομπήιος, ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι Μιθριδάτης τέθνηκε, σφαγιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ Δημαχρησάμενος ἑαυτόν· τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα προάγματα Φαρνάκης κατεκληρώσατο, καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις γέγραφε ποιούμενος. ἐκ τούτου δὲ μὲν στρατόπεδα τὴν χώραν χρώμενον (ὡς εἰκὸς) εὐθυσίας καὶ συνουσίας δίηγε, ὡς ἐν τῷ Μιθριδάτου σώματι μυείων τεθνηκότων πολεμίων. Πομπήιος δὲ πᾶσι προέξεσιν αὐτῷ καὶ τῇ στρατείᾳ κεφαλαιῶν ὑπιτεθηκώς, οὐ πάνυ ῥαδίως οὕτω προσδοκηθεῖσαν, αὖθις ἀνέζευξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς ἐν μέσῳ διόξελθὼν ἐπαρχίας, εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα τῶν Φαρνάκου κεκομισμένα, πολλὰ δὲ σώματα τῶν βασιλικῶν· αὐτὸν δὲ τὸν Μιθριδάτου νεκρὸν, οὐ πάνυ γνωριμον ἀπὸ τοῦ προσώπου, (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθον ἐκτῆξαι τοὺς θεραπεύοντας) ἀλλὰ τὸν οὐλαῖς ἐπεγνωσκον οἱ δεόμενοι τοῦ θεάματος. οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήιος ἰδεῖν ἐπέμεινεν, ἀλλ' ἀφοσιωσάμενος τὸ νεμεσητὸν, εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε. τῆς δὲ ἐσθῆτος εἰῶν ἐφόρει, καὶ τῶν ὅπλων τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμαζε. καίτοι τὸν μὲν ξιφήρη πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων ταλάντων Πόπλιος κλέψας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ· τὴν δὲ κίταριν Γάιος ὁ τοῦ Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρύφα θεήσαντι Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδὶ, θαυμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. ὃ τότε τὸν Πομπήιον διέλαθε, Φαρνάκης δὲ γνοὺς ὕστερον, ἐμμωρήσατο τοῖς ὑφελομένοις· διοικήσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ καταστησάμενος, οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρῆτο τῇ πορείᾳ. καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος, τὴν τε πόλιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ἐπίθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς ἐκείνου πράξεις. ἡσθεὶς καὶ τῷ θεάτρῳ, προσεγράψατο τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀποφανούμενος τὸν ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ καὶ σεμνότερον. ἐν δὲ Ῥόδῳ γενόμενος, πάντων μὲν ἠκροάσατο τῶν σοφιστῶν, καὶ δωρεὰν ἑκάστῳ τάλαντον ἔδωκε. Ποσειδώνιος δὲ καὶ τὴν ἀκρόασιν ἀνέγραψεν, ἣν ἔχει ἐπ' αὐτοῦ, πρὸς Ἑρμαγόραν τὸν ῥήτορα περὶ τῆς καθ' ὅλου ζητήσεως ἀντιπαραξάμενος. ἐν δὲ Ἀθήναις, τὰ μὲν πρὸς τοὺς φιλοσόφους ὅμοια τοῦ Πομπήιου· τῇ πόλει δὲ ἐπιδοὺς εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα, λαμπρότατος ἀνεθέφτων ἤλπιζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας, καὶ πρόθυμον ὀφθήσεσθαι τοῖς οἴκοι πολίταις. ὡς δὲ ἀρὰ πρὸς τὰ λαμπρὰ καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν ἀεί τινα κεραννύναι κακὸν μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦτο ἐπιοιχόμενον πάλαι τῶν ἀσκεύαζον αὐτῷ λυπηρότερον τὴν ἐπάνοδον. ἐξύβεισε γὰρ ἡ Μουκία πρὸς τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ. καὶ πόρρω μὲν ὢν ὁ Πομπήιος κατεφρόνει τοῦ λόγου, πλησίον δὲ Ἰταλίας γενόμενος, καὶ φοβούμενον τὸν λοιδορῶν μᾶλλον (ὡς ἔοικε) τῆς αἰτίας ἀφαιρούμενος, ἔπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεσιν· οὔτε τότε γράψας, οὔθ' ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπών· ἐν δὲ ἐπιστολαῖς Κικέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται. λόγοι δὲ πανταχοῦ περὶ τοῦ Πομπήιου περιφερόμενοι εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ θορυβος ἦν πολὺς, ὡς δεινὸς ἀξιόπιστος ἐπὶ τὴν πόλιν στράτευμα, καὶ μοναρχίας βεβαίας ἐσομένης.

Κράσσος δ' τὸς παῖδας καὶ τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθεν, εἴτε δείσας ὀρθῶς, εἴτε μᾶλλον (ὡς ἐδόκει) πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ καὶ τὸ φθόνον ποιῶν τραχύτερον. ὅθεν ὑπεδέξατο Ἰταλίας ὁ Πομπήϊος, καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς στρατιώτας, καὶ τὰ πρέποντα διαλεχθεὶς καὶ φιλοφρονησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἑκάστους, καὶ βέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεῖα, μεμνημένους αὖθις ὅτι τὸ θρίαμβον αὐτῷ συνελθεῖν. οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς σκεδασθείσης, καὶ πυθανομένων ἀπόντων, πρᾶγμα συνέβη θαυμαστόν. ὁρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπήϊον Μάγνον ὅπλον, καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων, ὡς περ ἐξ ἀδείας ἀποδημίας διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι' εὔνοιαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως, συγκατήγαγον εἰς τὴν Ῥώμην, εἴτε κινεῖν διενοεῖτο καὶ νεωτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος. ἐπεὶ δὲ νόμος οὐκ εἴα πρὸς τὸ θρίαμβον παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ἀξιῶν εἰς τὴν βουλὴν ἀναβοηθέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν, ὅπως παρὼν Κάτωνι συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἀντάντος, οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλεύματος. θαυμάσας δὲ τὴν παῤῥησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον, ᾧ μόνος ἐχρῆτο φανερῶς ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν δικαίως γέ πως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα. καὶ δυεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τοῦ Κάτωνος, τὴν μὲν αὐτὸς ἐβουλεύετο λαβεῖν γυναῖκα, τὴν δὲ τοῦ παιδὶ συνοικίσαι. τοῦ δὲ Κάτωνος ὑποφθονοῦντος τὴν πεῖραν, ὡς διαφθορὰν οὖσαν αὐτοῦ, βέπον δὲ καὶ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἥτε ἀδελφή, καὶ γυνὴ χαλεπῶς ἔφερον εἰ Πομπήϊον Μάγνον ἀποτείχεται κηδεστήν. ὁ δὲ τούτῳ βουλόμενος ὕπατον ἀποδεῖξαι Πομπήϊος Ἀφράνιον, δεγύριον εἰς τὰς φυλὰς ἀνήλισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς Πομπήϊου κήπους ἐλάμβανον· ὥστε τὸ πρᾶγμα πιθανὸν ἦν). καὶ τὸν Πομπήϊον ἀκούειν κακῶς, ἧς αὐτὸς δεχθεὶς ἐφ' οἷς κατώρθωσεν, ὡς μεγίστης, ἔτυχε, ταύτην οἷον ποιούντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. τούτων μὲν οὖν πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε τὴν ὀργὴν κοινωνητέον, οἰκείοις Πομπήϊου γενομένοις· αἱ δὲ ἀκούσασαι, συνέγνωσαν βέλτιον αὐτὸν ἐκείνου λογίζεσθαι περὶ τοῦ πρέποντος. τοῦ δὲ θριάμβου ὡς μεγάλης (καίπερ εἰς ἡμέρας δύο μεταθέντος) ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τὴν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θέας ἐξέπεσεν, ἑτέρας ἀποδεικνύντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶχε). γράμμασι δὲ πρεσβευομένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. ἦν δὲ τάδε, Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχίς, Ἴβηρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, ὃ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ καταπεπολεμημένον. ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἑλωκότα, χιλίων οὐκ ἐλάττονα, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἑκατὸν ἀποδεοῦσαι· πειρατικαὶ δὲ νῆες ὀκτακόσιαι, κατοικίαι δὲ πόλεων μιᾶς δεοῦσαι τετταράκοντα. πρὸς δὲ τούτοις ἔφερε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν· ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς, ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ διακόσια τάλαντα, πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων· ὧν ὁ τοὐλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. αἰχμάλωτοι δὲ ἐπομπεύθησαν, ἀπὸ τῶν ἀρχιπειρατῶν, ὁ τοῦ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου, μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρός·

A Crassus sanè, vel quòd reuera id formidaret, vel (quod videbatur verisimilius) vt calumniæ fidem faceret atq; inuidiam excitaret Pompeio acerbiorem, subduxit se cum liberis & fortunis ex vrbe. Igitur Pompeius simulatque attigit Italiam, aduocatis ad concionem militibus conuenientem tempori orationem habuit, ac benignè eos prosequutus iussit vt in patriam se quisq; reciperet, domumq; rediret, admonuit autem vt ad triumphum suum adessent. Ita soluto exercitu, quum id vbiq; percrebuisset, res mirifica accidit. Siquidem ciuitates Pompeium Magnum cernentes inermem, & cum paucis
B necessarijs sicut ex alia profectione transeuntem, effusæ magno studio ac prosequentes, Romã eum maiore frequentia reduxerunt, vt si quid mouere vel nouare cogitaret, nihil tum requireret exercitũ suum. Quando verò ante triumphum vetitum lege erat ingredi vrbem, misit ad senatum petitum vt comitia consularia proferrent, ac sibi hoc darent beneficij, quo Pisonis petitionem commendare sua præsentia posset: cæterùm renitente Catone nõ obtinuit quod postulauerat. Catonis autem admiratus libertatem & vim, quibus solus apertè pro legibus vtebatur, affectauit omninò illum sibi adiungere: atq; ex duabus fratris & sororis filiabus, quas
C habebat Cato, vnam ipse sibi nuptijs copulare, alteram collocare cupiuit filio. At quia Cato id quod attentabat Pompeius suspectum habebat, tanquam ad corrumpendum se spectaret labefaciendumque per necessitatem, soror eius & vxor ægrè ferebant quòd affinitatem repudiaret Pompeij Magni. Interea quærens Pompeius Afraniũ consulem facere, nummos pro eo in tribus pronuntiauit, atq; ad eos accipiendos venerunt in hortos Pompeij. Vnde re euulgata, fuit aduerso rumore Pompeius: qui quẽ magistratum ob res præclarè gestas fuerat vt maximum præmium adeptus, eum non valentibus vir-
D tute assequi proponeret venalem. Atqui mulieribus Cato, In harum veniendum, inquit, nobis erat communionem macularum, si necessitudinem contraxissemus cum Pompeio. Quod vbi audiuerunt, agnouere rectius eum quàm se, quid deceret, expendere. Triumphi quamuis in duos diuisi dies non cepit tempus magnitudinem, sed apparatus magna pars, quæ ad decorandum & exornandum alium triumphum satis suppeditasset, non fuit spectata. Titulis præcedentibus gentes, de quibus triumphabat, significatæ. Hæ fuerunt Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Col-
E chis, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Mesopotamia: præterea quæ circa Phœniciam & Palæstinam incolunt gentes, Iudæa, Arabia: piratæ terra marique debellati. In his captæ arces non minus mille, vrbes non intra nongentas, naues octingentæ piraticæ, frequentatæ cultoribus vrbes, quæ fuerant desolatæ, vndequadraginta. Ad hæc tabulis ostensum vniuersa populi Romani vectigalia ante id bellum bis millies fuisse, ex ijs verò quæ populo Romano ipse quæsitis addidisset, redire ter millies quadringenties. In ærarium retulit vasa, aurum argentumque signa-
F tum ad viginti millia talentum, præter ea quæ diuisa sunt militibus: quorum qui minimum accepit, pro rata mille & quingentos denarios tulit, Captiui in triumpho ducti extra archiparatas Tigranis Armenij filius cum coniuge & filia

ipsius Tigranis vxor Zosime, Iudæorum rex Aristobulus, ad hæc Mithridatis soror cum quinq; filijs & Scythicæ mulieres. Iam Albanorum & Iberûm obsides, & Commagenorum regis. Trophæa permulta numero omnibus paria pugnis, quibus aut ipse aut per legatos palmam tulerat. Quod autem excellentissimum ad gloriã eius erat, & quod nemo vnquam obtinuerat Romanorum, tertium triumphum ex tertia parte orbis duxit. Nam tres etiam antè alij egerant. Ille primo ex Africa, altero ex Europa, tertio hoc ex Asia ducto, quasi de orbe terræ tribus triumphis inuectus est visus. Ætate tunc erat, vt illi volunt qui in omnibus cum Alexandro illum contendunt & conferunt, quatuor & triginta annis minor, reuera attingebat quadragesimum. Qui vtinam tum vitã deposuisset, quoad fortunam habuit Alexandri. Vlterius tempus plenas inuidiæ attulit ei prosperitates & acerbissima infortunia. Quam enim meritis suis obtinebat in vrbe potentiam, hac pro alijs abutendo, quantum illis conciliabat opum, tantum suam imminuens gloriam, imprudens potentiæ suæ vim & molem euertit. Atque vt firmissimæ vrbium partes & loca, vbi hostem acceperunt, illis suum adijicunt robur, ita per Pompeij opes sublatus in rempub. Cæsar, quibus viribus aduersus alios pollebat, ijsdẽ ipsum euertit & prostrauit. Ea ad hunc modum gesta sunt: Lucullum, vbi ex Asia remeauit, omni genere iniuriæ à Pompeio affectum & statim senatus honorificè excepit, & Pompeio iam præsente monendo excitauit vt autoritatem suam accommodaret ad rempubl. capessendam. Elanguerat & obtorpuerat quidem ille de cætero industria, atq; otij voluptatibus diuitijsque fruendis dediderat se. In Pompeium verò confestim insurgens atq; acriter eum adortus, decreta sua, quæ aboleuerat ille, obtinuit & plus in senatu potuit adiuvante Catone. Ita explosus & iactatus Pompeius, necesse habuit ad tribunos plebis confugere atque applicare se ad adulescentulos, quorum pestilentissimus & audacissimus eum Clodius recepit & obnoxium reddidit populo. Quem indignis modis volutatum in foro tenens & circumducens adhibuit rogationum, quas ad demerendam & illiciendam plebem ferebat, autorẽ: ac mercedem insuper poposcit, quasi non macularet eum, sed beneficijs afficeret, quam accepit pòst, vt amicum & eum qui multas pro ipsius dignitate susceperat actione, proderet Ciceronem. quem in periculũ vocatum, & opem petentem ab ipso, ne in conspectum quidem admisit, sed villa exclusit venientes, & alio ostio extulit se. Ita Cicero iudicij metu vrbe cessit. Eadem tempestate reuersus ex prouincia Cæsar, negotium suscepit, quod in præsentia magnum ei fauorẽ & in posterum addidit opes ingentes, Pompeium verò & remp. perdidit. Petebat primum consulatum. Considerans autẽ in Crassi à Pompeio alienatione, si ad alterum se applicasset, alterum habiturum se inimicum, ad ambos reconciliandos conuertit animum, rem præclaram alioquin & ciuilem, sed ex causa praua cauteq; ab illo & insidiose commentatam. Quippe vires reipubl. quæ sicut in naui propensiones ad æquilibriũ redigebant, vbi coiêre & vnitæ sunt,

A αὐτός τε Τιγρανοῦ τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος· Μιθριδάτου δὲ ἀδελφὴ καὶ πέντε τέκνα· καὶ Σκυθίδες γυναῖκες· Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὅμηροι, καὶ τοῦ Κομμαγηνῶν βασιλέως· καὶ τρόπαια πάμπολλα, ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις ἃς ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγενὸς, ὅτι τὸ τέταρτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπείρου κατήγαγον. ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τετριαμβευκότες. ἐκεῖνος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸ τελευταῖον,

B ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγών, ὅπου διὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον ἐδόκει τοῖς τρισὶν ἐπῆναι θριάμβοις. ἡλικία δὲ τότε τοῦ (ὡς μὲν οἱ πολλοὶ τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβαλλόντες αὐτὸν καὶ παρεβιβάζοντες ἀξιοῦσι) νεώτερος τῶν τεσσαράκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθείᾳ δὲ τοῖς τεσσαράκοντα παρῆν. ὡς εἴ γε ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος ἄχρις οὗ τοῦ Ἀλεξάνδρου τύχοι ἔφερεν· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν δυστυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, αἰτίας δὲ καὶ δυστυχίας. οὐ γὰρ ἐκ παρεσκευῶν αὐτὸς ἐκτήσατο δυνάμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἀνδρῶν οὐ δικαίως, ἴσον ἐκείνοις

C ἰσχὺς παρεσκεύαζε, τῆς αὐτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαττον ῥώμῃ καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθείς· καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις παρεστήσι τὸν αὐτῶν ἰσχύν, οὕτω δι' τῆς Πομπηίου δυνάμεως Καῖσαρ ἐξαρθεὶς ἐπὶ τὸν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἴσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. ἐπράχθη δὲ οὕτω· Λεύκουλλος ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀσίας, ὑπὸ Πομπηίου παρευδοκιμούμενος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἡ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἐπὶ Πομπηίου παραλυομένου κελεύουσα τὸν δόξαν ἤγειρεν ἐπὶ τὸν πολιτείαν. ὁ δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἀμβλὺς ἦν ἤδη, καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικὸν, ἡδονῇ σχολῆς καὶ τοῖς περὶ τὸν πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς· ἐπὶ δὲ Πομπηίου θυθὶς αἴξας καὶ λαβόμενος ἐπόνως αὐτοῦ, περί τε τῶν διατάξεων ἃς ἔλυσεν, ἐκράτει, καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ, συναγωνιζομένου Κάτωνος. ἐκπίπτων δὲ περιωθούμενος ὁ Πομπήιος, ἠναγκάζετο δημαρχοῖς προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις. ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος αἰαλαβὼν αὐτὸν ὑπέρριψε τῷ δήμῳ· καὶ παρ' ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν ἀγορᾷ ἔχων καὶ περιφέρων, ἐχρῆτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων βεβαιωτῇ, καὶ πρὸς ἔπι μισθὸν ἤτει, ὥσπερ οὐ καταισχύνων, ἀλλὰ διεργετῶν, ὃν ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπηίου, πρεσθεύσαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα, καὶ πλεῖστα δὴ πεπολιτευμένον ὑπὲρ αὐτοῦ. κινδυνεύοντι γὰρ αὐτῷ, καὶ δεομένῳ βοηθείας, οὐδὲ εἰς ὄψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἥκουσιν ἀποκλείσας τὸν αὔλειον, ἑτέραις θύραις ὤχετο ἀπιών. Κικέρων δὲ φοβηθεὶς τὸν κρίσιν, ὑπεξῆλθε τῆς Ῥώμης. τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας, ἥψατο πολιτεύματος ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν ᾧ παρόντι καὶ δυνάμιν εἰσαῦθις ἐδώρησε, μέγιστα δὲ Πομπήιον ἔβλαψε καὶ τὸν πόλιν. ὑπατείαν μὲν γὰρ μετῄει πρότερον· ὁρῶν δὲ ὅτι

D Κράσσου πρὸς Πομπήιον διαφερομένου, θατέρῳ προσθέμενος, ἑκατέρῳ χρήσεται τῷ ἑτέρῳ, βέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, πρᾶγμα καλὸν μὲν ἀνδρὸς καὶ πολιτικὸν, αἰτίᾳ δὲ φαύλῃ, καὶ μετὰ δεινότητος ὑπὸ σοφίου συντεθὲν ὑπουλοῦσθαι· ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει, τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχὺς, εἰς ἓν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία,

τὴν πόλιν πρᾶγματα καταστάσεσιν καὶ καταβαλοῦσαν ἀναπαγώλιστον ἐποίησεν. ὁ γὰρ Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καίσαρα Πομπηίου διαφορᾶς ἀναβαστάζειν τὴν πόλιν, ἁμαρτάνειν ἔλεγεν, αἰνιττομένους τὸ τελευταῖον. οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῇ τῇ πόλει πρῶτον κακὸν γενέσθαι καὶ μέγιστον. ἠρέθη μὲν γὰρ ὕπατος, Καῖσαρ. δήμου δὲ πενεστέρων τε ἄπορον καὶ πένητα, κατοικίας πόλεως καὶ νομὰς ἀγρῶν ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα, καὶ τόπον τινὰ δημαρχίας τὴν ἐξουσίαν καθιστάς. ἐναντιουμένου δὲ τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βίβλου, καὶ Κάτωνος ἐρρωμένως τῷ Βίβλῳ παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προσαγαγὼν ὁ Καῖσαρ ὀλίγου βήματος Πομπήιον ἐμφανῆ καὶ προσαγορεύσας, ἠρώτησεν εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη. τοῦ δὲ συμφήσαντος, Οὐκοῦν (εἶπεν) αὖθις τοὺς νόμους βιάζηται, εἰς τὸ δῆμον ἀφίξῃ βοηθῶν; πάνυ μὲν οὖν (ἔφη ὁ Πομπήιος) ἀφίξομαι, πρὸς τοὺς ἀπειλοῦντας τῷ ξίφει, μετὰ ξίφους καὶ θυρεοῦ κομίζων. τούτου Πομπήιος οὐδὲν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ποιῆσαι μᾶλλον τῆς ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν· ὥστε καὶ τοὺς φίλους ἀπολογεῖσθαι, φάσκοντας ἐκφυγεῖν αὐτὸν ὅτι κεφαλὴ τὸ ῥῆμα. τοῖς μὲν οὖν μετὰ ταῦτα πραττομένοις φανερὸς ἦν ἤδη πρωτάπασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρήσασθαι πρόθυμον δεδωκώς. Ἰουλίαν γὰρ τὴν Καίσαρος θυγατέρα, Καπίωνι καθωμολογημένην καὶ γαμεῖσθαι μέλλουσαν, ὀλίγων ἡμερῶν, οὐδενὸς αὐτὸ προσδοκήσαντος, ἔγημε Πομπήιος, μείλιγμα Καπίωνι τῆς ὀργῆς, τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καταγνέσας, φαύσῳ τῷ παιδὶ Σύλλα πρότερον ἐγγεγυημένην. αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔγημε Καλπουρνίαν τὴν Πείσωνος. ἐκ δὲ τούτου Πομπήιος ἐμπλήσας στρατιωτῶν τὴν πόλιν, ἄπορα τὰ πράγματα βίᾳ κατεῖχε. Βίβλῳ τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ καταβάντι μετὰ Λουκούλλου καὶ Κάτωνος, ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν τὰς ῥάβδους· αὐτοῦ δέ τις χωρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς τοῦ Βίβλου κατεσκέδασε. δύο δὲ δημάρχοι τῶν συμπροπεμπόντων ἐτρώθησαν. οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων τὴν ἀγορὰν ἐρημώσαντες, ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς διανομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δεδιττεύσας ὁ δῆμος, εἰς πᾶσαν ἤδη θυσίαν αὐτοῖς ἐγεγόνει, καὶ κατ' αἰτίας πρᾶξιν οὐδὲν πολυπραγμονοῦν, ἀλλ' ὑπηρέτων σιωπῇ τοῖς γραφομένοις τὴν ψῆφον. ἐκυρώθησαν δὲ τῷ Πομπηίῳ μὲν αἱ διαπάξεις, ὑφ' ὧν Λούκουλλος ἤειξε· Καίσαρι δὲ, τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἐπὶ Γαλατίαν, καὶ Ἰλλυρίους, εἰς πενταετίαν· καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια στρατοῦ. ὑπάτοις δὲ εἰς τὸ μέλλον ἔτος, Πείσωνα τὸν Καίσαρος πενθερὸν, καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομπηίου κολάκων ὑπερφυέστατον. παραλυομένων δὲ τούτων, Βίβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος, ὀκτὼ μηνὶ οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμψε διαγράμματα, βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας. Κάτων δὲ, ὥσπερ ὀπτίμους καὶ φοιβόληπτος, ἐν τῇ βουλῇ τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηίῳ προηγόρευε. Λούκουλλος δὲ, ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἦγεν, ὡς οὐκ ἐπὶ πρὸς πολιτείαν ὡρᾶος· ὅτε δὴ καὶ Πομπήιος ἔφη, γέροντι δὲ φυφᾶν ἀωρότερον εἶναι τοῦ πολιτεύεσθαι. ταχὺ μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι, καὶ προσεῖχεν ἐκείνῃ τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγρῷ καὶ κήποις, ἠμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων· ὥστε καὶ Κλώδιον αὐτοῦ καταφρονήσαι δημαρχοῦντα τότε, καὶ θρασυτάτων ἅπτεσθαι πραγμάτων. ἐπεὶ γὰρ ἐξέβαλε Κικέρωνα καὶ Κάτωνα προφάσει στρατηγίας εἰς Κύπρον ἀπέστειλε, Καίσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξηλαυνόντος,

A quod quidem eam oppressit & euertit funditus, inexuperabile reddiderunt momentum. Vnde Cato eos qui ab inf. quuto Pompeij cum Cæsare diffidio remp. prædicabant profligatam, errare dicebat, qui reprehenderent nouissima. Neq; enim dissensionem vel simultatem, sed coitionem eorũ, & consensionem primum reipub. vulnus & maximum fuisse. Quippe consul Cæsar est designatus, isque mox blandiens inopi & egenæ multitudini legem de colonijs deducendis, & legem agrariam tulit, magistratus sui excedens maiestatem, consulatumque quodam modo in tribunatum plebis
B vertens. Repugnante collega eius Bibulo, Catone autem ad fortissimè Bibulo succurrendum parato, Cæsar Pompeium propalàm in rostra adduxit, eumq; rogauit nominatim, probaretne leges suas? Quo annuente, Non igitur, *inquit*, si quis vim legibus adferat, ad populum auxilio eris? Maxime, inquit Pompeius, contra gladios minitantes adero cum gladio & scuto. Eo Pompeium nihil ad eam diem neque dixisse neque fecisse existimauerunt odiosius. Excusabant amici eius excidisse illi ex improuiso id verbum: at rebus illis quæ consequutæ sunt, ostendit iam totum se contulisse ad
C Cæsaris nutum. Iuliam enim Cæsaris filiam Cæpioni pactam & nupturam intra paucos dies, nemine expectante duxit. Ad leniendam verò Cæpionis iram, filiam suam despondit ei, Fausto Syllæ filio antè destinatam. Ipse Cæsar Calpurniam Pisonis matrimonio sibi iunxit. Inde Pompeius vrbem militibus compleuit, remquepub. vi totam occupauit. Quippe consulem Bibulum, qui cum Lucullo & Catone in forum descendebat, repentè adorti, fasces fregere. Quidam cophinum stercoris plenum in ipsius caput Bibuli effudit. Duo tribuni, qui Bibulum deducebant vulnerati sunt.
D Ita aduersarijs foro eiectis lex perlata agraria est. Hac delinitus esca populus, hinc ad omnia illis paruit, neq; intercessionẽ est moratus magnopere: verùm obnoxię sciuit rogationes. Ita comprobata acta sunt Pompeij, de quibus Lucullus altercabatur. Cæsari Gallia cisalpina & transalpina cum Illyrico in quinquennium atque quatuor legiones decreta. Consules in proximum annum fecere Pisonem Cæsaris socerum & Gabinium principem inter Pompeij adulatores. Dum hæc aguntur, abditus domi Bibulus non prodijt octo consulatus sui menses in publicum, edicta tantùm proposuit maledictorum & probrorum in ambos
E plena. Cato quasi lymphatus & numine afflatus denuntiauit in curia quæ reipub. & Pompeio impenderent. Lucullus elanguescens quieuit, vt deinceps ad remp. non opportunus. Quo quidẽ tempore ait Pompeius, Seni indulgere luxui quàm remp. gerere esse intempestiuius. Breui tamen ipse quoque vxoris iuvenculæ emollitus est amore, ac ferè assiduus cum ea ruri, & in hortis egit. Postmisit etiam negotia forensia. Vnde Clodius, qui tribunus plebis tum erat, eius contemptu accinxit se ad audacissima quæque. Postquam enim Ciceronem exegit, & Catonem belligerendi colore ab-
F legauit in Cyprum, Cæsare in Galliam profecto:

populum autem ſibi omnia inſtituenti ad ipſius libidinem videt addictum, confeſtim inſtitit quædã Pompeij acta reſcindere. Tigranẽ captum carcere extraxit, quem ſecum ducebat, amicis Pompeij iudicia dictabat, quo periculum in illis faceret Pompeij potentiæ. Deniq; quum hic ad cauſam quampiam acceſſiſſet, parentem habens colluviem hominum proiectæ petulantiæ & diſſolutionis, atque ipſe loco conſiſtens conſpecto, ita quæſiuit, Quis eſt imperator prouocatus? quis vir virum quærit? quis vno digito caput ſcalpit? Illi vt chorus alternos verſus concinens concutiente togam illo ad ſingula magno clamore reſponderunt, Pompeius. Pungebant hæc quidem Pompeium conuitiorum inſolentem atq; huiuſcemodi rudem pugnæ: ſed magis mordebatur, ſenatui quum ſentiret inſectationem ſui gratam eſſe, pœnas pendentis proditi Ciceronis. Quum verò conflictus in foro eſſet vſque ad vulnera progreſſus, & Clodij ſervus in turba per circumſtantes prorepens cum gladio eſt deprehenſus, hoc ſumpto prætextu, formidans alioqui Clodij inſolentiam & contumelias, deinceps dum tribunatu abiſſet, abſtinuit foro, & domi continuit ſe, cum amicis agitans qua ratione indignationem in ſe ſenatus & optimatium reſtringueret. Suadenti Culleoni vt Iuliam repudiaret, atque à Cæſaris amicitia tranſiret ad ſenatum, non paruit: qui verò conſuluerunt vt infeſtiſſimum Clodio & ſenatui chariſſimum ab exilio reduceret Ciceronem, his aſſenſus eſt: deducenſque in forum magna manu ſupplicem illius fratrem multo ſanguine ibi vulno ac nonnullis interfectis ſuperauit Clodium. Reuocatus lege Cicero mox placauit Pompeio ſenatum, defendenſque legem frumentariam, denuo imperij Romani terra marique dedit Pompeio quodammodo arbitrium. Quippe in illius nutu erant portus, emporia, frugum commercia, breui nauigantium & agricolarum negotia. At Clodius non propter annonæ anguſtias legem latam, ſed vt lex ferretur, annonæ anguſtias illatas criminabatur, quo Pompeius quaſi ex animi defectu marceſcentes vires nouo imperio repararet & colligeret. Alij Lentuli Spintheris conſulis hoc fuiſſe volunt commentum: qui maiore imperio adſtrinxit Pompeium, vt ipſe regi Ptolemæo mitteretur auxilio. Et verò etiam tulit Canidius tribunus plebis legem, vt ſine exercitu Pompeius duobus lictoribus comitatus regem cum Alexandrinis in gratiam reduceret. Quæ lex non videbatur diſplicere Pompeio: verùm eam ſenatus honeſta ſpecie exploſit, præ ſe ferens ei timere. Inuenti ſunt autem libelli per forum, & in curia diſſeminati. Quibus ſignificabatur Ptolemæum pro Spinthere dari Pompeium ſibi ducem petere. Iam Timæus ſine cauſa Ptolemæum, & nulla compulſum neceſſitate diſceſſiſſe demonſtrat, ac Theophanis ſuaſu Pompeio quæſtus occaſionem & nouorum bellorum materiam parantis Ægyptum reliquiſſe. Cæterùm hoc non ita fecit Theophanis improbitas probabile, vt incredibile nulla maligna vel illiberali ſuffuſum Pompeij ingenium. Procurationi & adminiſtrationi præpoſitus frumentariæ dimiſit quoquouerſum legatos & amicos. In Siciliam, Sardiniam, & Africam,

A αὐτοῦ τοῦ δεσέχοντα τὸ δῆμον ἐώρα, πολύτα τοῦ πάθοντι καὶ πολιτευομένῳ τοῦς χάειν, εὐθὺς ἐπεχείρει τοῦ Πομπηίου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνου τὸ αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις δίκας ἐπῆγε, πειρῶν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηίου λαμβάνων δυνάμεως. τέλος δ', προελθόντος αὐτοῦ τοῦς ἕνα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελγείας καὶ ὀλιγωρείας μεστὸν, αὐτὸς μὲν εἰς ὑπωφανῆ τόπον καταστὰς, ἐρωτήματα τοιαῦτα προβέβληκε, Τίς ἐστιν αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ; τίς ἑνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλήν; οἱ δ', ὥσπερ χορὸς εἰς ἀμοι-
B βαῖα συγκεκροτημένος, ἐκείνου τὸ τήβεννον ἀνασείοντος, ἐφ' ἑκάστῳ μεγαβοῶντες, ἀπεκρίνατο, Πομπήιος. ἡνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπήιον, ἀήθη τῶν κακῶν ἀκούειν ὄντα, καὶ μάχης τοιαύτης ἄπειρον· ἤλγει δ' μᾶλλον, ἀναθανόμενος τὴν βουλὴν ὑπιχαίρουσαν αὐτῷ τοῦ πλακιζομένῳ, καὶ διδόντι δίκην τῆς Κικέρωνος προδοσίας. ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέσῃ δαμῷ συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλωδίου τὸν οἰκέτην παραδυόμενον ἐν ὄχλῳ λάθρᾳ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦς τὸ Πομπήιον ἠλέγξθη ξίφος ἔχων, ταῦτα ποιούμενος προφάσιν, δείσας δ' τὸν Κλωδίου τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς βλασφημίας δεδιὼς, οὐκ
C ἐπιπροῆλθεν εἰς ἀγορὰν, ὅσον ἐκεῖνος ἦρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκεπτόμενος μετὰ τῶν φίλων ὅπως δὴ ἐξακέσαιτο τῆς βουλῆς, καὶ τὸν δρίσειν τὸν τοῦς αὐτὸν ὀργήν. Κουλλέωνι μὲν οὖν κελεύοντι τὸν Ἰουλίαν ἀφεῖναι, καὶ μεταβαίνειν τοῦς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τὸν Καίσαρος φιλίας, οὐ προσέχει· οἷς δ' Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιοῦσιν, ἄνδρα καὶ Κλωδίῳ πολεμιώτατον, καὶ τῇ βουλῇ τοῦς φιλέστατον, ἐπείθη· καὶ τοῦ ἀγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεόμενον σὺν χρεῖ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γενομένων, καὶ νεκρῶν ἀναιρεθέντων, ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. καὶ νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων, τὴν τε βου-
D λὴν εὐθὺς τοῦ Πομπηίου διήλλαττε, καὶ τοῦ σιτικοῦ νόμου συνηγόρει, ὥστε νυὶ πάλιν γῆς καὶ θαλάττης ὅσην ἐκέκτητο Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίει Πομπήιον· ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγίνοντο λιμένες, ἐμπορία, καρπῶν ἀγαθέσεις· ἑνὶ λόγῳ, τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν γεωργούντων. Κλώδιος δ' ἠτιᾶτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὸν σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη, γενομένου τὸν σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λειποψυχίας αὐτοῦ μαραινομένου τὴν δυνάμιν, ἀρχηγέτα πάλιν ἀναζωπυρήσοντος καὶ ἀναλαβόντος. ἕτεροι δ' τὸν ὑπάτου Σπινθῆρος ἀποφαίνουσι τὸ σόφισμα, κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μείζονα Πομπήιον,
E ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῇ Πτολεμαίῳ τοῦ βασιλεῖ βοηθῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε δημάρχων νόμον, αἰτοῦντα πρεσβείας Πομπήιον ἔχοντα ῥαβδούχους δύο, ἀναλλάττειν Ἀλεξανδρεῖσι τὸν βασιλέα. καὶ Πομπήιος μὲν ἐδόκει τοῦ νόμου μὴ δυσχεραίνειν. ὁ δ' σύγκλητος ἐξέδεχεν ἀτρεπῶς, σκηψαμένη δεδιέναι τὴν τοῦ ἀνδρός. ἐν δ' γράμμασιν ἐντυχεῖν διεῤῥιμμένοις κατ' ἀγορὰν καὶ τοῦ βιβλιοπωλείου, ὡς δὴ Πτολεμαίου δεομένου Πομπήιον αὐτοῦ πρεσβεύειν αὐτὸν τοῦ Σπινθῆρος δοθείσης. Τιμαγένης δ' καὶ φησὶν τὸν Πτολεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ καταλιπεῖν Αἴγυπτον, ὑπὸ Θεοφάνους πειθόμενα, τοῦ πάθοντος Πομπήιῳ χρηματισμοὺς καὶ πρεσβείας καινῆς ὑποθέσιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἡ Θεοφάνους μοχθηρία πεποίηκε πιθανόν, ὡς ἄπιστον ἡ Πομ-
F πηίου φύσις, οὐκ ἔχουσα κακίας οὐδὲ ἀνελεύθερον οὕτω τὸ φιλότιμον. ὑπισχνεῖς δ' τῇ τοῦ σιτικοῦ οἰκονομίᾳ καὶ πρεσβείαις, πολλαχοῦ μὲν ἀπέστελλε πρεσβεύτας καὶ φίλους, αὐτὸς δ' πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδῶνα καὶ Λιβύην

ἠθροίζετο. ἀνάγεσθαι δὲ μέλλων, πνεύματος μεγάλου
καὶ θαλάττης ὄντος, καὶ τῶν κυβερνητῶν ὀκνούντων, πρῶτος
» ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυραν αἴρειν, ἀνεβόησε, Πλεῖν ἀ-
» ναγκὴ, ζῆν οὐκ ἀνάγκη. Τοιαύτῃ δὲ τόλμῃ καὶ προθυμίᾳ
χρώμενος μετὰ τύχης ἀγαθῆς, ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια,
καὶ πλοίων τὴν θάλασσαν· ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀθρόοις
ἐπαρκέσαι τὴν περιουσίαν ἐκείνης τῆς πολυανθοῦς, καὶ
ῥυέσθαι καθάπερ ἐκ πηγῆς ἄφθονον ἐκτρέπουσα εἰς πόλεις.
ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦσαν οἱ Κελτικοὶ πόλεμοι
Καίσαρι· καὶ δοκῶν πορρωτάτω τῆς Ῥώμης ἀπεῖναι, καὶ συν-
ηρτῆσθαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ Βρεττανοῖς, ἐλάνθανεν
ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς κυριωτάτοις
πράγμασι καταπολιτευόμενος τὸ Πομπήϊον. αὐτὸς μὲν
γὰρ ὡς σῶμα τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν περικείμενος, οὐκ
ἔπεσε τοῖς βαρβάροις, ἀλλ' ὥσπερ ἐν θήραις καὶ κυνηγεσίοις,
τοῖς πρὸς ἐκείνους ἀγῶσι γυμνάζων διεπόνει, καὶ κατεσκευ-
άζεν ἄμαχον καὶ φοβερόν. χρυσὸν δὲ καὶ ἀργυρον καὶ τἄλλα
λάφυρα καὶ τὸν δῆλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολεμίων τοσοῦτον
προσγενόμενον, εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστελλον, καὶ ἀμπειρῶν
τῶν δωροδοκίας καὶ συγχορηγῶν ἀφειδόμοις καὶ στρατηγοῖς
καὶ ὑπάτοις, καὶ γυναιξὶν αὐτῶν, ἐκέχρητο πολλοῖς. ὥστε τὸν ὑπο-
δεήσαντος αὐτῷ τὰς Ἄλπεις, καὶ ἀναχωρήσαντος ἐν Λούκῃ,
τῶν μὲν δήμων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀμιλλωμένων καὶ φερο-
μένων πολὺ πλῆθος ῥυέσθαι, συγκλητικοὶ δὲ ἀριθμοί, ἐν
οἷς καὶ Πομπήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν,
ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδοις, ὅτι τῆς Καίσαρος θύραις ὀφθῆναι. τοὺς
μὲν οὖν δήμους ἄπορίας ἐμπλήσας ἐλπίδων καὶ χρημάτων
ἀπέστελλε· Κράσσῳ δὲ καὶ Πομπηΐῳ προὔθετο αὐτὸν ἐλθόντα
συνθήκας μετεῖναι μὲν ὑπατείας ἐκείνοις, καὶ Καίσαρα συλ-
λαμβάνειν αὐτοῖς πέμποντα τῶν στρατιωτῶν συγγενεῖς ὅτι τάχι-
στον· ἐπειδὰν δὲ αἱρεθῶσι, τάχιστα πρᾶξαι μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρ-
χιῶν καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ καὶ τὰς οὔσας βε-
βαιοῦν εἰς δήλιον πενταετίαν. ὅτι τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς
πολλοὺς, χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῖνος ἐν
τῷ δήμῳ κατασὰς, ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν εἰ μετίασιν
ὑπατείαν. ὁ δὲ τῶν πολλῶν ἀποκρίνεσθαι κελευόντων,
πρῶτος Πομπήϊος εἶπεν, ὡς τάχα μὲν δὴ μετέλθοι, τάχα δὲ
οὐκ αὖ μετέλθοι. Κράσσος δὲ πολιτικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη
πρᾶξαι ὁποτέρως αὖ οἴηται τῷ κοινῷ συμφορώτερον. ὑπιφυο-
μένου δὲ Πομπηΐῳ Μαρκελλίνου, καὶ σφοδρῶς λέγειν δο-
κοῦντος, ὁ Πομπήϊος ἔφη πολλῶν ἀδικώτατον εἶναι τὸν Μαρ-
κελλῖνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει, λόγος μὲν ἐξ ἀφωνίας δι' αὐτὸν,
ἐμετικὸς δὲ, οὐκ πεινατικῶν γιγνόμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν δήμων
ἀποσάντων τὸν πρεσβύτην ὑπατείαν, Λούκιον Δομίτιον
Κάτων ἔπεισε καὶ παρεθάρρυνε μὴ ἀπειπεῖν. οὐ γὰρ ὑπὲρ
ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυ-
ράννους. οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπήϊον, φοβηθέντες τὸν τόνον τοῦ Κά-
τωνος, μὴ τὴν βουλὴν ἔχων ἅπασαν, ἀποστάσῃ καὶ μεταβάλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἴασαν εἰς ἀγορὰν κατε-
λθεῖν τὸν Δομίτιον, ἀλλ' ὑπιπέμψαντες ἐν ὅπλοις ἄνδρας, ἀπέκτειναν Μέλιτον προσηγορευμένον λυχνοφόρον, ἐρρέ-
ψαντο δὲ τοὺς δήμους. ἕκατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τρωθεὶς τὸν δεξιὸν πῆχυν, ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομιτίου. Τοιαύτῃ
δὲ ὁδῷ παρελθόντες ὅπι τὴν ἀρχὴν, τὰ δὲ ἄλλα κοσμιώτερον ἔπραττον δήμα πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου στρα-
τηγὸν αἱρούμενοι, καὶ τὴν ψῆφον ὑπιφέροντος, Πομπήϊος ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν, οἰωνοῖς ἀπιστούμενος· Ἀντίαν δὲ καὶ Βα-
τίνιον ἀπηγόρευσαν, ἀργυρίῳ τοὺς φύλας διαφθείραντες ἔπειτα νόμοις διὰ Τρεβωνίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον,

A ipse profectus frumentum congessit. Soluturus ex portu, vento vehemente in salum incumbente, dubitantibusque gubernatoribus soluere, conscendit primus, imperansq; vt anchoras molirentur, exclamauit, Nauigare necesse est, viuere non est. Ea audacia & alacritate & secunda fortuna vsus, frumento emporia, nauibus mare compleuit: vt peregrinis quoque sufficeret illius affluentia apparatus, atque redundaret sicut ex fonte ad omnes. Interea Cæsarem bella Gallica euexere. Qui quum remotissimè ab vrbe abesse, & Belgis, Sueuis, Britannisq; putaretur implicatus, clam astutia sua medio in populo &
B præcipuis rebus Pompeij potentiam labefactabat. Siquidem vires militares velut corpus induens, non in barbaros, verum sicut in aucupijs & venationibus, certando cum illis subigebat exercitationibus has, inuictasq; & tremendas reddebat. Aurum, argentum, reliquamque prædam & opes ex tot hostibus superfluentia in vrbem mittendo, labefactandoque largitionibus, & præbendo ædilibus, prætoribus, consulibus, atque horum coniugibus, autorabat sibi complures. Itaq; ad eum, postquam Alpes transmisit, Lucæ hybernantem cum ingens virorum simul & mulierum certatim confluxit agmen,
C tum senatores, inter quos Pompeius & Crassus fuere, ducenti. Conspecti fuerunt pro Cæsaris foribus proconsulum, & prætorum centum viginti fasces. Ille alios omnes spe & nummis satiatos dimisit. Crassus verò & Pompeius cum eo pacti sunt, illi vt consulatum peterent, Cæsar ad comitia frequentes milites suffragandi causa mitteret. Si designati essent, quamprimùm vt curarent prouincias & legiones sibi decerni, Cæsari verò suas prorogari in quinquennium. Hęc vbi pervulgata fuere, tulerunt molestè principes. Marcellinus in concione vtrunque coràm rogauit an petituri essent consulatum. Ad
D quod à populo respondere iussi, primus Pompeius dixit, fortasse petiturum se, fortasse non petiturum: ciuilius Crassus, id facturum ait se quod è republica duceret fore. Exagitante Pompeium Marcellino, & acriter dicere viso, Pompeius omnium dixit iniquissimum esse Marcellinum, qui gratiam non haberet, quòd disertus ex muto per ipsum factus esset, & antè famelicus nunc quotidie vomeret. At alijs à consulatus petitione temperantibus, L. Domitium Cato perpulit & excitauit, ne flaccesceret. Neque enim de consulatu, sed esse cum tyrannis ait de libertate certamen. Hìc Pom-
E peij factio vim Catonis timens, ne vniuerso succinctus senatu abduceret & immutaret sanam populi partem, haud permisit vt in forum descenderet Domitius: verùm immissis armatis prælucentem servum interfecit, alios in fugam vertit: nouissimus discessit Cato vulneratus, dum Domitium defendit, in dextero cubito. Ea via consulatum consequuti, nihilo egerunt cætera modestius. sed primùm instituente creare prætorem Catonem populo & suffragia ineunte, Pompeius auspicia causatus concionē dimisit, Antiam verò & Vatinium largitione corruptis tribubus renuntiauerunt. Hinc legibus per Treboniũ tribunum plebis latis,
F

adiecerunt Cæsari (vt conuenerat) quinquennij A cumulum. Crasso Syriam & bellum Parthicum decreuere, ipsi Pompeio omnem Africam, vtranque Hispaniam & quatuor legiones: quarum roganti Cæsari duas ad bellum Gallicum commodauit. At Crassus relicto magistratus munere, in prouinciam est profectus. Pompeius, quum theatrum quod extruxerat dedicaret, ludos gymnicos & musicos, ferarumque venationes edidit, in quibus quingenti leones sunt occisi. Nouissimam elephantorum pugnam, terribilissimum spectaculum, exhibuit. Hinc admiratione & gratia collecta, ex altera parte inuidiam incurrit non minorẽ, B quòd legatis amicis exercitus & prouincias tradidisset, quum interim ipse in Italia diuersoria amœna obiret, & cum coniuge viueret: vel quia illam amabat, vel quia relinquere non sustinebat amantem. Nam ea quoque fama est, celebratusque fuit illius in virum amor: non quòd propter ætatis florem Pompeij desiderio flagraret, verùm in causa videtur illius continentia fuisse vnam cognoscentis vxorem: & seueritas non cum austera sed iucunda coniuncta conuersatione, quæ duceret imprimis mulieres: nisi meretrix damnanda Flora falsi testimonij sit. Porrò in comitijs ædilitijs C quia nonnulli ad manus venerunt, & circa illum non pauci fuerunt occisi, cruore respersus mutauit vestes. Quum ingens cieretur tumultus, & cursitatio fieret domum à seruis vestes ferentibus, fortè vterum Iulia gestans conspecta toga, quæ cruore erat respersa, defecit, & ægrè recreata est. Ex illa turbatione & motu abortijt. Vnde ne illi quidem, qui maximè improbabant coniunctionẽ cum Cæsare Pompeij, reprehendebant in eo vxoris amorem. At quum iterum prægnans esset, filiã enixa ex puerperij doloribus expirauit. Nec multos dies superstes partus fuit. Parauerat omnia D Pompeius ad efferendam eam in Albano: verùm coegit eum populus vt eam in campo Martio funeraret, magis miseratione iuvenculæ, quàm Põpeij aut Cæsaris gratia: atque ex illis ipsis maiorem honoris partem visus populus absenti tribuisse Cæsari quàm Pompeio præsenti. Iam ilicò fluctuauit ciuitas, omniaq; procellarum & seditiosorum sermonum plena fuerunt, vt ea quæ antè tegebat magis quàm coercebat illorum dominandi cupiditatem, sublata necessitudo est. Nec multò pòst Crassum nuntiatur apud Parthos perisse. Ita id obstaculum magnum, ne bellum ciuile committeretur, amotum fuit. Quia enim ambo eum me- E tuebant, continebat se quouis modò alter aduersus alterum in officio. Postquam verò fortuna abstulit athletam, qui in victorem assurgere integer potuisset, iam dicere comicum hoc licuit,

Vt alter vngit scilicet se in alterum,
Fricatq; palmas paluere.

Adeo est exigua res fortuna ad humanum ingenium. Neque enim satiat eius cupiditatem, vbi tam vastum imperium, & spatium regionum tam laxum duorum virorum cupidinem non refræ- nauit. Sed quum audirent & legerent,

Omnia sunt partita dis, sortitur honorem
Quisq; tamen proprium.

sibi non censebant Romanum imperium duobus fore satis. Atqui Pompeius tunc in concione dixit omnia imperia prius se quam expectasset accepisse, deposuisse citius quàm esset expectatũ.

Καίσαρι μὲν (ὥσπερ ὡμολόγητο) δύο τέσσαρα ἔτη μεθημῶσας πενταετίαν, Κράσσῳ δὲ Συρίαν καὶ τὸν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν διδόντας αὐτῷ δὲ Πομπηΐῳ Λιβύην ἅπασαν, καὶ Ἱσπανίας ἑκατέρας, καὶ τέσσαρα στράτευματα στρατιωτῶν, ὧν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλατίᾳ πόλεμον. ἀλλὰ Κράσσος μὲν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἀπαλλαγεὶς τῆς ὑπατείας, Πομπήϊος δὲ θέατρον ἀναδείξας, ἀγῶνας ἠγεγυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει, καὶ θηρῶν ἀμιλλας, ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνῃρέθησαν. ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν, ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχεν. ἐπὶ B τούτοις δὲ θαυμασθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς, αὖθις οὐκ ἐλάττονα φθόνον ἔσχεν, ὅτι παρεσβευταῖς φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας, αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἡδυπαθείοις, μετιὼν ἀεί ποτε ἀλλαχόσε, μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγε, εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρασθεὶς οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγεται, καὶ πεισθῆναι τὸν τῆς κόρης τὸ φίλανδρον, οὐ κατ' ἄγαν πεπυσμένης τὸν Πομπήϊον. ἀλλ' αἴτιον ἔοικεν ἥτε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι, μόνῳ γινώσκοντος τὴν γεγαμημένην, ἥτε σεμνότης, οὐκ ἄκριτον ἀλλ' ἀνῆκεν ἔχουσα τὴν ὁμιλίαν, καὶ μάλιστα γυναικῶν ἀγωγὸν, εἰ δεῖ μηδὲ Φλώραν ἁλῶναι τὴν ἐπαίρουσαν ψευδομαρτυριῶν. ἐν δὲ τῷ ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις εἰς χεῖρας τινῶν ἐλθόντων, καὶ φονευθέντων περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων, ἀναπλησθεὶς αἵματος ἠλλάξε τὰ ἱμάτια. πολλοῦ δὲ θορύβου καὶ δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν φερομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε μὲν ἡ κόρη κύουσα, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν τήβεννον, ἐξέλιπε, καὶ μάλις ἀνεμίγκεν· ὀκνοῦν τῆς τραχείας ἐκείνης καὶ τοῦ πάθους ἀπήμβλωσεν. ὅθεν οὐδὲ οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα τοῦ Πομπήϊου φιλίαν, ἠτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός. αὖθις μὲν τοι κυήσασα, καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον, ὀκ τῶν ὠδίνων ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. παρεσκευασμένου δὲ Πομπηΐου τὸ σῶμα θάψαι ἐν Ἀλβανῷ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον κατεκόμισεν, οἴκτῳ τῆς κόρης μᾶλλον, ἢ Πομπηΐῳ καὶ Καίσαρι χαριζόμενος. αὐτῶν δὲ ἐκείνων μεῖζον ἐδόκει μέρος ἀπονεῖμαι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος, ἢ Πομπηΐῳ παρόντι τῆς τιμῆς. εὐθὺς γὰρ ἐκύμαινεν ἡ πόλις, καὶ πολλὰ τὰ πράγματα σάλον εἶχε καὶ λόγοις θρασυτάτοις, ὡς ἡ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείργουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν οἰκειότης ἀνῄρηται. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλετο· καὶ τοῦτο κώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐκποδὼν ἐγένετο. δεδιότες γὰρ ἐκεῖνον ἀμφότεροι, τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμωσγέπως ἐνέμενον δικαίοις. ἐπεὶ δὲ ὠφέλει ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθὺς ἴσως εἰπεῖν τὸ κωμικὸν, ὡς ἄτερος πρὸς τὸν ἕτερον ἐπαλείφεται, τὸν χαρέ τε ἐπικονίεται. οὕτως ἡ τύχη μικρόν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν. οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βάθος ἡγεμονίας καὶ μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀνδροῖν οὐκ ἐπέχει, ἀλλ' ἀκούοντες καὶ ἀναγινώσκοντες ὅτι Τειχεὰ δὲ πόλεις δέδασται τοῖς θεοῖς, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς, ἑαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυοῖν οὖσι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. καίτοι Περιπάτιος εἶπε τότε δημηγορῶν, ὅτι πᾶσαν ἀρχὴν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε, καὶ κατάθοιτο θᾶττον ἢ προσεδοκήθη.

καὶ τὴν Διὰ μάρτυρα ποιούμενος εἶχεν ἀεὶ τὰς ἀφαιρέσεις τῶν στρατοπέδων. τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ περιόψεσθαι τὴν δύναμιν, ἐζήτει τοῖς πολιτικοῖς ἀρχαῖς ὀχυρὸς εἶναι πρὸς αὐτόν, οὐδὲν ὑπεωτέριζεν, οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑποφοβῶν μᾶλλον καὶ καταφρονῶν. ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἑαυτοῦ βεβαιουμένας δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει πρεσβεύειν ἡγούμενος. καὶ λόγος οὐδὲν ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτορος, ὃν πρῶτος εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δήμαρχος, τῷ δήμῳ παραινῶν ἑλέσθαι δικτάτορα Πομπήϊον. ἐπιλαβομένου δὲ Κάτωνος, οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δημαρχίαν ἀποβαλεῖν· ὑπὲρ δὲ Πομπηΐου, πολλοὶ τῶν φίλων ἀπελογοῦντο παρεόντες, ὡς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, οὐδὲ βουλομένου. Κάτωνος δὲ Πομπήϊον ἐπαινέσαντος, καὶ προσδεξαμένου τῆς εὐνομίας ἐπιμεληθῆναι, τότε μὲν ἀμελεῖς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν ὕπατοι Δομίτιος καὶ Μεσσάλας· ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρχίας γενομένης, καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτάτορος λόγον ἐκφερόντων ἐπαμφοτέρων, φοβηθέντες οἱ περὶ Κάτωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν, ἀρχεῖόν τινα τῷ Πομπηΐῳ προσέμενοι νόμιμον, ἀποδέξαι τῆς ἀκρατοῦς καὶ τυραννικῆς ἐκείνης. Καὶ Βίβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηΐῳ, πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν Συγκλήτῳ, Πομπήϊον μόνον ἑλέσθαι ὕπατον. ἢ γὰρ ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς παρούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύσειν τῷ κρατίστῳ. φανέντος δὲ τοῦ δόξαντος τὸν λόγον ἀφεῖναι τὸν εἰπόντα, Κάτων ἀνασὰς, καὶ τοῦ δόξαν δόκησιν ὡς αἰπολέξοι, γνωμένης σιωπῆς, εἶπε, τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσενεγκεῖν δὲ ὑφ' ἑτέρου, πείθεσθαι κελεύειν· πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἱρούμενος ἀναρχίας, Πομπηΐου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν, ἐν τοιαύταις τηλικαύταις νομίζων. δοξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, καὶ ψηφισαμένης ὅπως ὕπατος αἱρεθεὶς ὁ Πομπήϊος ἄρχοι μόνος· εἰ δὲ αὐτὸς συνάρχοντος δεηθείη, μὴ πρότερον δυοῖν μὴ οἶν δοκιμάσας ἕλοιτο, καταστὰς οὕτως καὶ ἀποδειχθεὶς ὑπὸ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὕπατος, ἠσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάτωνα, πολλὴν ὁμολογῶν χάριν ἔχειν, καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι σύμβουλον ἰδίᾳ τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομπήϊον οὐκ ἠξίου· (δι' ἐκεῖνον γὰρ, ὧν εἶπεν οὐδὲν εἰπεῖν, ἀφεῖναι δὲ τὴν πόλιν) ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος, ἰδίᾳ παρακαλούμενος· ἐὰν δὲ μὴ παρακαλῇ, δημοσίᾳ φράσειν ὃ φαινόμενον. τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πᾶσι. Πομπήϊος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ἔγημε Κορνηλίαν, θυγατέρα Μετέλλου Σκιπίωνος, οὐ παρθένον, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Πουβλίου τοῦ Κράσσου παιδὸς, ὃν συνῴκησεν ἐν παρθενίᾳ ἐν Παρθοῖς τεθνηκότος. ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὥρας. καὶ γὰρ τοῖς γράμματα καλῶς ἤσκητο, καὶ τοῖς λύραν καὶ γεωμετρίαν· καὶ λόγων φιλοσόφων εἴδησι χρησίμως ἀκηκόει. καὶ τρόπων τοῦτοις ἦθος ἀνδρείας καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς καθαρὸν, ἃ δὴ νέαις προσπίπτει γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατὴρ δὲ καὶ γένους ἕνεκα καὶ δόξης ἄμεμπτος. ἀλλ' ὅμως τοῦ γάμου τοῖς μὲν οὐκ ἤρεσκε τὸ μὴ κατ' ἡλικίαν· ἡδὺ γὰρ αὐτῷ συνοικεῖν ὥραν εἶχεν ἡ Κορνηλία μᾶλλον. οἱ δὲ κομψότεροι τῶν τῆς πόλεως ἠγοῦντο παρεωρακέναι τὸν Πομπήϊον, ἐν τύχαις οὔσης ὧν οἰκείου ἰατρὸν ἤρπαν, καὶ μόνῳ τῷ δεδωκεν αὐτῷ. ὁ δὲ στεφανούμενος καὶ θύων γάμους, ἀντὶ τῶν ὑπατείαν ὀφείλων ἡγεῖσθαι συμφορὰν,

A Et hercule testes habebat exercituum dimissiones. Tunc verò quòd non relicturum arbitraretur Cæsarem exercitum, quæsiuit vrbanis Imperijs se contra illum munire. nihil præterea nouauit. Neque diffidere voluit videri illi, sed despicere potius eum & contemnere. At vbi magistratus non dispensari vidit ex sententia sua, quòd pecunia ciues corrumperentur, effecit vt ad interregnum deueniretur. Ibi mentio protinus increbuit dictatoris, quàm Lucilius tribunus plebis proponere princeps ausus fuit, suadens populo vt dictatorem Pompeium crearet. Cui, insectante eum
B Catone, pene abrogatus est tribunatus. Multi autem Pompeij amici obtulerũt se excusantes eum, nec quærere illum magistratum nec velle. Quum illum Cato laudibus extulisset, atque ad suscipiendam curam, quo respubl. in ordinem suum restitueretur, esset adhortatus; tunc rubore inductus id curæ habuit. Creati cõsules Domitius & Messala. Pòst quum iterum incurrisset interregnum, pluresq; iam pertinacius dictatoris mẽtionem inferrent, veritus Cato ne id exprimerent, deliberauit legitimum aliquem magistratum Pompeio permittere: quo eum ab immodico illo & tyrannico deflecteret. Ac bibulus Pompeij inimicus in
C senatu princeps pro sententia dixit Pompeium solum consulem designandũ. Aut enim exemptum iri rempub. pręsenti confusione, aut optimo seruituram. Quæ noua quum viderentur propter autorem, exurrexit Cato, præbuitque expectationẽ, quasi oppugnaturus esset eam sententiam. Facto silentio propositam sententiam ait non fuisse se primum dicturum, sed pronuntiatam ab alio censere sequendam: quemlibet magistratum præstare interregno, & Pompeio arbitrari se neminem in tantis procellis melius imperaturum. In eam sententiam pedibus est itum, & senatusconsultum
D factum vt Pompeius consul designaretur, & solus magistratum gereret: qui si collegam desideraret, allegeret, sed non antè duos menses, quem probasset. Ita creatus & renunciatus per Sulpitium interregem consul, benigne Catonem appellauit, magnasque gratias dixit se agere, atq; orauit eum vt priuatim consilio sibi adesset. Cato verò nihil ait esse quod Pompeius sibi gratias ageret: neque enim illius causa se eam sententiam, sed reipubl. prompsisse. Consilium suum ei seorsum non defuturum, si peteret: si non peteret, publicè se, quòd videretur dicturum. Atque is Cato vbique fuit.
E Pompeius vrbem ingressus vxorem duxit Corneliam Metelli Scipionis filiam non virginem, sed viduam nuper relictam à Publio Crassi filio, cui collocata virgo fuerat, apud Parthos interfecto. Præter ætatis florẽ multæ veneres inerant. Nam literis, lyra, musica, & geometria erat exculta, pręceptisque non sine fructu imbuta philosophicis. His accedebat morum grauitas ab omni acerbitate & curiositate aliena: quibus scilicet illæ disciplinæ imbuunt iuuenculas. Pater genere & existimatione nõ pœnitendus. Verumtamen nõ placebant quibusdã intempestiuæ hæ nuptiæ. Quippe
F erat Corneliæ Põpeij filio maturius matrimoniũ. Honesti verò viri Pompeiũ existimabãt remp. deposuisse ijs iactatam fortunis, quarum elegerat ipsum medicum, atque vni se commiserat. Quum interim ille coronatus sacra nuptialia faceret, qui illũ deberet pro calamitate ducere consulatum:

qui, si floreret patria, non ita præter morem con- A cessus esset. Hinc ambitus iudiciis incubuit, legesque tulit, quibus iudicia constituerentur: vbi cætera seuere & integre dispensauit, securitatemque simul & ordinem silentiumque præsidens cũ cohorte iudiciis præbuit. At socero eius Scipione causam dicente sexaginta & trecentos iudices domum accersitos orauit vt illum eriperent. Qua re accusator iudices videns Scipionem ex foro prosequentes causam reliquit. Hinc denuo contraxit infamiam: multoque magis, quod laudari quum reos lege vetuisset, ipse ad laudandum Plãcum progressus sit. Cato, qui iudex erat, aures B manibus obstruens, negauit honeste se laudationem contra legem audire. Vnde Cato, antequam sententiam ferret, reiectus est. Cæteris tamen Plancus cum macula est Pompeii damnatus. Etenim post paucis diebus Hypsæus vir consularis, qui in iudicium erat vocatus, quum expectasset Pompeium à balneo ad cœnam euntem, accidit supplex genibus eius. At ille præteriit hunc contumelioſe, nihil eum dicens agere aliud quam ꝓ conuiuium suum corrumperet. Hæc fuit varietas eius reprehensa. Cætera recte atq; ordine omnia composuit, socerumq; in reliquos quinq; menses C collegam sibi cooptauit. Prorogatæ quoq; ei sunt in aliud quadriẽnium prouinciæ, & annuum ducenties quadragies in stipendium attributum. Ea capta Cæsaris amici occasione postulauerunt, vt illius quoq;, qui pro republ. tot certamina decertabat, aliqua haberetur ratio. Meritum enim, vt aut alterum consulatum obtineret, aut prouincia prorogaretur ei: nequis successor alius laborum eius auferret gloriam, verum ipse qui bellum patrauerat, per otium frueretur prouincia atq; honoris præmia assequeretur. Exorta de his altercatione, Pompeius quasi Cæsaris causa propter amicitiam amoliens inuidiam, literas habere se Cę- D saris demonstrauit, quibus petere eum successorem, & dimittere exercitum velle. Par esse tamen comitiis consularibus absentis haberi rationem. Ibi quum repugnans censeret Cato vt Cæsar priuatus & armis positis beneficium à ciuibus peteret, non contendit Pompeius, sed victum se simulauit. Quare maiorem suspicionem mouit sui in Cæsarem animi. Præterea quas illi mutuo dederat legiones, belli Parthici prætextu repetitũ misit. Ille verò quanuis sciret quamobrem repeteret milites, remisit tamen liberaliter donatos. Hinc Pompeius ancipiti morbo Neapoli conflictatus E conualuit. Neapolitani autore Praxagora pro incolumitate eius sacrificauere. Quos sequutis vicinis, eaq; re totam peruagante Italiam, ciuitates tam paruæ quam magnæ ferias per multos dies egere. Obuiam vndique procedentes nullus capiebat locus, sed viæ, vici, portus epulantibus & sacra facientibus erant referti. Multi etiam coronati cũ facibus excipiebant eum, atque in deducendo floribus consperg bant. Ac fuit illa deductio & illud iter spect culum pulcherrimum splendidissimũque: quod tamen ex præcipuis, vnde ortum bellum est, vna fuit causa. Spiritus enim illum in- F cess re tanti, vt superarent cum gratulationis magnitudine rerum ipsarum reputationem:

A ὁ κ ἂν οὕτω τοῦ νόμου δοθεῖσαν ἀτυχούσης τῆς πατρίδος. ἐπεὶ δὲ τοῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν καὶ δεκασμῶν ἐπέτρεψε, καὶ νόμοις γράψας καθ' οὓς αἱ κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβεβάβευε καὶ καθαρῶς ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν, αὐτὸς τοῦ καθηκόντος μετ' ὅπλων, τοῖς δικαστηρίοις παρέχων· Σκιπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κινουμένου, μεταπεμψάμενος οἴκαδε τοὺς ἑξήκοντα καὶ τοὺς τριακοσίους δικαστάς, οὐ ἐτύγχανε βοηθεῖν· ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς δίκης, ἰδὼν τὸν Σκιπίωνα τοῦ πεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῶν δικαστῶν. πάλιν οὖν ἤκουε κακῶς· ἔπειτα μᾶλλον, ὅτι λύσας νόμῳ τοῖς γινομένοις περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνοις, αὐτὸς εἰσῆλθε Γλαύκην ἐπαινεσόμενος· καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρίνων) ἐπιβόμενος τὰ ὦτα τῇς χερσὶν, οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ τοῦ νόμου ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. ὅθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπεβλήθη τοῦ θεάτρου τῷ φέρειν τὸν ψῆφον· ἔλεω δὲ τῇς ἄλλαις ὁ Γλαύκης, σὺν αἰσχύνῃ τοῦ Πομπήιου. καὶ γὰρ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις, Ὑψαῖος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, δίκην φεύγων, καὶ τοῦ φυλάξας τὸν Πομπήιον ἐπὶ δεῖπνον ἀπιόντα, λελουμένον, ἱκέτευε τῶν γονάτων λαβόμενος· ὁ δὲ παρῆλθεν ὑπερηφανῶς, εἰπὼν ἀμφιθείρειν δεῖπνον αὐτῷ, ἄλλο δὲ μηδὲν προσαιτεῖν· οὕτως οὖν ἄπιστος εἶναι δοκῶν, αἰτίας εἶχε. τὰ δ' ἄλλα καλῶς ἀπόντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προσείλετο συνάρχοντα τὸν πενθερὸν εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε μῆνας. ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τετραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, ἀφ' ὧν θεάτρῳ καὶ διοικήσει τὸ στρατιωτικὸν οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες, ἠξίουν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζομένου τοσούτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἢ γὰρ ὑπατείας ἄξιον εἶναι τυγχάνειν ἑτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῆς στρατείας χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεποιημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἄρξει καὶ τιμήσεται καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. οὕτως οὖν περὶ τούτων ἀμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐκ φθονίας τὸν φθόνον ὁ Πομπήιος, ἔφη γράμματα Καίσαρος ἔχειν βουλόμενος λαβεῖν παράδοχον, καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας· ὑπατείας μὲν τοίνυν καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἰτίαν αὐτῷ δοθῆναι. πρὸς ταῦτα σπουδαζόντων τῶν περὶ Κάτωνα, καὶ κελευόντων, ἰδιώτην γενόμενον καὶ τὰ ὅπλα καταθέμενον, διοικεῖσθαί τι τῶν τῆς πολιτῶν ἀγαθὸν, οὐκ ὀξείας ἀλλ' οἷς ἠπηλεῖς ὁ Πομπήιος, ὑποπτος εἶναι μᾶλλον ὢν ἐφόρει περὶ Καίσαρος. ἔπεμψε δὲ, καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν ἃς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρθικὰ ποιούμενος πρόφασιν· ὃ δὲ καὶ περὶ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπῃτεῖτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρησάμενος. ἐν τούτῳ δὲ Πομπήιος ἐν Νεαπόλει νοσήσας ὑπισφαλῶς ἀνέρρωσε. Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας, ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια· μιμουμένων δὲ τούτους τῶν πρὸς οἴκων, καὶ τοῦ πράγματος οὕτω πρεπόντος τῇ Ἰταλίᾳ πᾶσαι, καὶ μικρὰ καὶ μεγάλη πόλις ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἑώρταζε. τοῖς δ' ἀπαντῶσι πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλαντο, καὶ κῶμαι καὶ λιμένες, θυομένων καὶ θυόντων. πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφορεῖν τῶν λαμπάδων ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον ἀθροβολούμενον· ὥστε τῷ κομιδῇ αὐτοῦ καὶ πορείᾳ, θέαμα κάλλιστον καὶ λαμπρότατον. οὐδενὸς μὲν τοῦτο λέγεται τῶν ἀπραγμονούντων τὸν πόλεμον αἰτίων ἔλαττον γενέσθαι. φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπαίειν ἅμα τῷ μεγέθει τῆς χαρᾶς τοῖς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λογισμοῖς:

καὶ τὰ εἰς ἀσφαλὲς ἀεὶ τὰ δυτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοθελμήν δυλάβειαν πρόθυμος, εἰς ἄκραν ὀξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως· ὡς οὔτε ὅπλων ἐπ' αὐτὸν, οὔτε βιὸς ἐργώδους πραγματείας δεησόμενος, ἀλλὰ πολὺ ῥᾴδιον καθαιρήσων ἢ περιτρέψων νύξησε τὸν ἄνδρα. πρὸς δὲ τούτοις, Ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας οὗ ἔχρησε Πομπήϊος Καίσαρι στρατιάν· καὶ πολλὰ μὴν ὀξεφλαύρισε τὰς ἐκεῖ πράξεις, καὶ λόγους ὀξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἀπείρως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ δόξης, ἑτέροις ὅπλοις πρὸς Καίσαρα φανησόμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν ὅταν πρῶτον ὀφθῇ· τοσοῦτον καὶ μίσος πρὸς Καίσαρα, καὶ πόθου πρὸς Πομπήϊον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. οὕτω δὴ οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπῆρθη, καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγωρίας, ἅμα δὲ θαρρεῖν, ἐθέλετο μετὸς, ὥστε καὶ τοὺς δεδιότων τὸν πόλεμον κατεγέλα, καὶ τοὺς λέγοντας, ἂν ἐλαύνῃ Καῖσαρ ὅπῃ τὴν πόλιν, οὐχ ὁρᾶν δυνάμεις αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ ἱλαρὸς, ἀμελεῖν ἐκέλευεν. Ὅπου γὰρ αὖ (ἔφη) τῆς Ἰταλίας ἐγὼ κρούσω τοῦ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πεζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις. ἤδη δὲ καὶ Καῖσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμασιν ἐρρωμενέστερον, αὐτὸς μὴν οὐκ ἔτι μακρὰν τῆς Ἰταλίας ἀπαίρων, εἰς ἣν τὴν πόλιν ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαιρεσιάσοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ἐποιεῖτο κυρῶν καὶ ἀφθείρων ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος οὗ ὑπατος, ἐπὶ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μεταβαλλόμενος· καὶ Κουρίων ὁ δημαρχος, ἀμηχανίᾳ πλήθει δανείων ἐλευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ· καὶ Μάρκος Ἀντώνιος, ἀπὸ φιλίας Κουρίωνος, ὧν ὠφείλετο μετέχων. ἐλέχθη μὴν οὖν ὅτι τῶν ἀφιγμένων τὶς ἀπὸ Καίσαρος ταξιάρχων ἕως τοῦδε βουλευτήριον, καὶ πυθόμενος ὡς οὐ δίδωσιν ἡ βουλὴ Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν, ἐπικρούων τῇ κώπῃ τὸ ξίφος, Ἀλλὰ τοῦτο δώσει. καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ διασκευαζόμενα ταῦτα εἶχε τὴν ἀπόνοιαν· οἱ μὴν τοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος, ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. δυσὶν γὰρ ἢ ξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπήϊον ἀπαιτεῖν, ἢ μὴ δὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν. ἢ γὰρ ἰδιώτας ἡγουμένους, ἐπὶ τοῖς δικαίοις, ἢ μὴ οἴτας ἀντιπάλους ἐφ' οἷς ἔχουσιν ἀδεμίσφν. ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῆ ποιῶν, οὐ φοβεῖται δυνάμιν δικλασιάζει. πρὸς τοῦτα Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου, λῃστὴν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα, καὶ ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος, εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὅπλα, Κουρίων ὅμως ἴσχυσε μετ' Ἀντωνίου καὶ Γαΐου τοῦ ὑπάτου ἐξελέσθαι τὸ σύγκλητον. ἐκέλευσε γὰρ μεταστῆναι πᾶς Καίσαρα μόνον τὰ ὅπλα καταθέσθαι κελεύοντας, Πομπήϊον δὲ ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλείους. αὖθις δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέροις ἄρεσκε τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπήϊῳ μὴ εἴκοντι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πολλοὶ οἱ λοιποὶ προσέθεντο. κἀκεῖνος μὴν ὡς νενικηκὼς, λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξαμένων αὐτόν. ὁ δὲ τῇ βουλῇ Πομπήϊος οὐ παρῆν, (οἱ γὰρ ἄρχοντες, στρατοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι) Μάρκελλος δὲ ἀναστὰς, οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ' ὁρῶν ὑπορρεμόμενα τῶν Ἄλπεων ἤδη δέκα τάγματα βαδίζειν, καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος. ἐκ τούτου τὰς ἐδῆτας ὡς ἐπὶ πένθει μετεβάλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήϊον δι' ἀγορᾶς ἐβάδιζε τῆς βουλῆς ἑπομένης, καὶ καταστὰς ἀντίος,

A abiectaque, quæ omnes eius successus & facta in tutum collocauerat, cautione, nimiam sumpsit audaciam & contemptum Cæsaris virium: quasi neque armis in eum neque grauiore mole opus esset habiturus: sed longè facilius eum quàm euexisset deiecturus. Ad hæc ex Gallia regressus Appius est cum legionibus, quas commodatò dederat Cæsari: multumque res illic gestas eleuauit, & Cæsari detraxit. Pompeium dicebat vires suas & autoritatem ignorare, qui armis aliis se contra Cæsarem sepiret, quum suis ipsum legionibus esset confecturus, vt primùm venisset in ea-
B rum conspectum. Tanto eas odio in Cæsarem & Pompeii desiderio teneri. Vsque adeo autem inflatus animo Pompeius fuit, eoq; securitatis euasit ex confidentia, vt etiam timentes bellum rideret: atque illos qui dicebant, si moueret Cæsar ad vrbem, non videre se copias quibus illi resisterent, arridens vultu remisso iussit bono animo esse: Vbi enim Italiæ, inquit, ego pede tellurem pulsauero, copiæ peditum & equitum prodibunt. Iam Cæsar quoque acrius rei incumbebat, neque longè deinceps abducebat se ab Italia. In vrbem milites assidue mittebat ad comitia, multos ex magi-
C stratibus nummis sibi parabat & redimebat: in quibus consul fuit Paulus, qui ad partes eius trecenties sexagies H-S precio desciuit: & Curio tribunus plebis immenso ære alieno ab eo liberatus simu q; M. Antonius ob Curionis amicitiam iisdem obstrictus nominibus. Compertum est vnum ex missis à Cæsare centurionibus pro curia stantem, quum audiret negari à senatu Cæsari prouinciæ prorogationem, gladium manu concussisse ac dixisse, Atqui hic dabit. Ac quæ agebantur & parabantur, eò spectabant. Ac Curionis petitiones & postulata pro Cæsare plausibiliora apparebant. Quippe alterutrum postulabat, vt
D aut à Pompeio quoque repeterent, aut ne auferrent Cæsari exercitum. Aut enim, si priuati facti essent, in officio: aut si manerent pares, in sua vtrunque sorte conquieturum. qui alterum debilitaret, eum quam metuat potentiam geminare. Sub his consule Marcello Cæsarem latronem appellante, &, ni arma posuisset, hostem declarandum censente, Curio tamen cum Antonio & Pisone institit vt senatus rem disquireret. Nam discessionem facere iussit eos qui censebant vt discederet ab armis Cæsar & imperiũ retineret Pompeius, atque in eam partem plerique discessere. Iterum quum iuberet discessionem fieri, quibus ambos placeret arma deponere, & neutrum cum imperio esse, Pompeio duo & viginti duntaxat, Curioni omnes reliqui accessere. Ibi ille tanquam victor elatus gaudio prosiliit in cõcionem, plausuque illic & floribus in eum congestis exceptus est. Non intererat senatui Pompeius. Quippe exercitibus qui præsunt, non ingrediuntur vrbem. Marcellus exiliens negauit verba se in curia auditurum: sed quum decem legiones videat Alpes iam superantes progredi, se quoque misturum qui pro patria illis se obiiciat. Mox vestes sic-
F ut publico luctu mutauere. Marcellus autem medio foro ad Pompeium sequente senatu perrexit,

atq; apud eum consistens, Iubeo tibi Pompeie, inquit, patriæ succurrere, atque vti paratis copiis & conscribere alias. Eadem dixit Lentulus alter cõsulum designatorum. Instituente delectum habere Pompeio, alii ad nomina non respondebant, alii infrequentes conueniebant segniter, complures reconciliationem clamabant. Recitauit enim in concione inuito senatu Antonius epistolam quandam, quę Cæsaris blanda ad populum postulata continebat. Petebat vt prouinciis ambo relictis & exercitibus dimissis, in potestate populi essent, & factorum redderent rationes. Lẽtulus iam consul senatum non habebat. Cicero ex Cilicia modo reuersus de reditu in gratiam tractabat, vt cederet Cæsar Gallia, dimitteret omnem reliquum exercitum, retentisq; duabus legionibus & Illyrico, secundum consulatum expectaret. Fremente Pompeio inducti sunt Cæsaris amici, alterã legionem vt relinqueret Cæsar. Quum aduersaretur Lentulus, & Cato denuo offendere elusum Pompeium clamaret, nõ habuit reconciliatio exitum. Interea Cæsarem nuntiatum est Ariminum magnam Italiæ vrbem occupasse, atq; plane cum omnibus copiis Romam contendere. Id verũ non erat. Neq; enim cum pluribus quam equitib. trecentis & peditum quinq; millibus progrediebatur. Reliquas copias, quæ erant trans Alpes, non expectauerat: quo subito perculsos & nec expectantes obrueret potius q̃ daret eis ad instruendos se ad bellum spatium. Nam vt ad Rubiconem venit, qui terminus erat prouinciæ quam obtinebat, substitit cunctatusq; est, reputans secum cœpti magnitudinem. Deinde, sicut qui in vastam altitudinem præcipitant se ex abrupto loco, conniuens mente atque obtegens oculos ad periculum, quum hoc tantum ad præsentes verbis Græcis exclamasset, Ἀνερρίφθω κύβοι, *id est*, *Iacta esto alea*, traiecit exercitum. Vt primùm rumor accidit, atque ciuitatem tumultus cum stupore, metusq; vt nunquam ante occupauit, patres concurrerunt confestim ad Pompeium, eodem conuenerunt magistratus. Quærente Tullo de exercitu & copiis, vbi cum cũctatione quadam titubans dixit Pompeius, paratos habere se illos qui à Cæsare venerant: arbitrari etiam illos qui dudum conscripti fuerant, breui coacturum ad triginta millia. Ibi Tullus quum exclamasset, Elusisti nos Pompeie, legatos censuit ad Cæsarem mittendos. Fauonius, vir alioqui non malus, peruicacia autem & linguę procacitate crebro putans libertatem æmulari, se Catonis, dixit Pompeio vt terram pulsaret pede ad euocandas quas promiserat copias. Tulit ille importunitatem hanc leniter. Quum verò subiecit illi Cato ea quæ ab initio prædixerat ei de Cæsare, respondit plus diuinasse Catonem, se fecisse amicius. Censuit autem Cato imperatorem Pompeium cum libera potestate creandum, adiiciens eorundem esse magna facere mala & comprimere. Mox in Siciliam profectus est: quod eam prouinciam esset sortitus, sicut cæterorum quisque in eam quæ sibi euenerat. Quum esset Italia pene omnis erecta, res erat perplexa. Nam illi qui extra vrbem erant, fuga deferebantur vndequaque in vrbem. Qui vrbem colebant,

A Κελεύω σε (εἶπεν) ὦ Πομπήιε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι καὶ χρῆσθαι τοῖς παρεσκευασμένοις δυνάμεσι, καὶ καταλέγειν ἑτέρους. Τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντλος ἔλεγε, τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἄτερος. Ἀριθμοῦ δὲ τοῦ Πομπηίου καταλέγειν, οἱ μὲν οὐκ ὑπήκουον, ὀλίγοι δὲ γλίσχρως καὶ ἀπροθύμως συνέπεσαν, οἱ δὲ πλείους ἀναλύσεις ἐβόων. καὶ γὰρ ἀνέγνω λυνὰ Καίσαρος ἐπιστολὴ Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ, βιασάμενος τὴν βυβλίν, ἔχουσαν ἐπαγωγὴς ὄχλου προσκλήσεις. ἠξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάντας τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας, ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι, καὶ τῶν πεπραγμένων λόγους ὑποσχεῖν. οἱ δὲ περὶ Λέντλον ὑπατεύοντες ἤδη, βουλὴν οὐ συνῆγον· ἄρτι δὲ ἐκ Κιλικίας ἀφιγμένος Κικέρων, ἐπραγματεύετο διαλλαγάς, ὅπως Καῖσαρ ἐξίοι τῆς Γαλατίας, καὶ τὴν ἄλλην στρατείαν ἀφεὶς πᾶσαν, ἐπὶ δυσὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν ὑπατείαν περιμένοι Πομπήιος δὲ διεκωλαίνοντος, ἐπείσθησαν οἱ Κάτωνος φίλοι θατέραν ἀφίεναι. Λέντλος δὲ ἀντικρούσαντος, καὶ Κάτωνος αὖθις ἀμύνοντα τὸν Πομπήιον ἐξαπατώμενον βοῶντος, οὐκ ἔχων αἱ ἀναλύσεις πέρας. ἐν τούτῳ δὲ ἀπηγγέλθη Καῖσαρ Ἀρίμινον πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας κατειληφώς, καὶ βαδίζων ἄντικρυς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως. τοῦτο δὲ οὐ ἦν ψεῦδος. ἐβάδιζε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἱππέων τριακοσίων, καὶ πεντακισχιλίων ὁπλιτῶν. τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων ἔασαν ἔτι ἐρεμεῖν, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι βουλόμενος μᾶλλον, ἢ χρόνον δοὺς, ἐκ παρασκευῆς μάχεσθαι. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβικῶνα ποταμὸν ἐλθὼν, ὃς ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη σιωπῇ, καὶ διεμέμνησεν, αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. εἶτα ὥσπερ οἱ πρὸς βάθος ἀφιέντες ἀχανὲς ἀπὸ κρημνοῦ τινος ἑαυτοὺς, μύσας τῷ λογισμῷ, καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινὸν, καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ φράσας τοῖς παροῦσι βοήσας, Ἀνερρίφθω κύβος, διεβίβαζε τὸν στρατόν. ὡς δὲ πρῶτον ἡ φήμη προσέπεσε, καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην μετὰ ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος οἷος οὔπω πρότερον, ἀνθρωποι μὲν ἡ βουλὴ φερομένη πρὸς τὸν Πομπήιον συνέτρεχον, καὶ παρῆσαν αἱ ἀρχαί· πυθομένου δὲ τοῦ Τύλλου περὶ στρατείας καὶ δυνάμεως, καὶ τοῦ Πομπηίου μετὰ τινος μνήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος ὅτι τοῖς παρὰ Καίσαρος ἥκουσι ἕτοιμοι ἔχοι, νομίζοντες κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συνάγειν, τελεσμυείους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, Ἐξηπάτησας ἡμᾶς ὦ Πομπήιε, συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀποστέλλειν. Φαώνιος δέ τις, ἀνὴρ τἄλλα μὲν οὐ πονηρὸς, αὐθαδείᾳ δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἰόμενος ἀπομιμεῖσθαι παῤῥησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπήιον τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν, ἃς ὑπεσχέθη δυνάμεις ἀναπαλούμενος. ὁ δὲ ταύτην μὲν ἐνέκλινε τὴν ἀκαιρίαν πρᾴως· τὸν δὲ Κάτωνος ὑπομνήσαντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καίσαρος αὐτῷ προεφέρετο, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἰδὼς τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ πεπρᾶχθαι. Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἱρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα, Πομπήιον, ἐπειπὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστι, καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ, καὶ παύειν. ἐπεὶ μὲν οὖν οὐδὲν ἐξῆλθεν εἰς Σικελίαν. ἔλαχε γὰρ αὐτὸς τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος αἷς ἐκληρώθη. τῆς δὲ Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης αἰσθομένης, ἀπορία εἶχε τὸ γινόμενον. οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ πρὸς τὴν πόλιν, εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον, οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰκοῦντες,

ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλιπον τὴν πόλιν. ὁ μὲν οὖν καὶ τα-
ραχὴν τοσαύτην, ὅ μὲν χρήσιμοι ἀθενὲς ἔχουσαν, ὅ δὲ ἀ-
πειθὲς, ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχείριστον ἀρχοῦσιν. οὐ γὰρ ἐν παύ-
σαι τὸν φόβον, οὐδὲ εἴασέ τις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς
Πομπήϊον, ἀλλ' ᾧ τις ἐκινήθη πάθει, φοβηθεὶς ἢ λυπηθεὶς,
ἢ ἀθυμήσας, τούτῳ φέρων ἐκεῖνον ἐνεπίμπλη· καὶ τἀναντία
δ' αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλεύματα. καὶ πυθέσθαι τοῦ
τῶν πολεμίων οὐδὲν ἐν ἀληθὲς αὐτῷ, ἀλλ' ὅ πολλοὶ ἀπαγ-
γέλλοντες ὅτι τύχοιεν, εἶτα ἀπιστοῦν τι χαλεπαίνειν. οὕτω δὴ ψη-
φισάμενος τὰ ἐκ χιλιόρρων, καὶ κελεύσας ἄπασι ἕπεσθαι
αὐτῷ τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ προειπὼν ὅτι Καίσαρος ἡγήσεται
τὸν ἀπολειφθέντα, τοῦ δείλου ὀψίαν ἀπέλιπε τὴν πόλιν.
οἱ δ' ὕπατοι, μηδὲν θύσαντες ἃ νομίζεται πρὸς πόλεμον, ἔ-
φυγον. ἐν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ δυνάζηλωτος ὁ ἀνὴρ τῆς πρὸς
αὐτὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλὰν τὴν στρατηγίαν μεμ-
φομένων, οὐδεὶς ἐν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν· ἀλλὰ πλείονας ἂν
τις εὕρετο δι' τὴν ἐλευθερίας φυγόντων, τοὺς ἀπολιπεῖν
Πομπήϊον μὴ δυναμένους. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις Καῖ-
σαρ εἰσελάσας, καὶ καταχὼν τὴν Ῥώμην, τοῖς μὲν ἄλλοις
ἐπιεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράυνε· τῷ δ' δημάρχῳ ἑνὶ
Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμείου,
θάνατον ἠπείλησε· καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ βαρύτερον λό-
γον. ἔφη γὰρ ὡς ὅ φῆσαι χαλεπὸν ἐν αὐτῷ μᾶλλον ἢ πρᾶξαι.
δεισάμενος δ' τὸν Μέτελλον οὕτω, καὶ λαβὼν ὧν ἔχρῃζεν,
ἐδίωκε Πομπήϊον, ἐκβαλεῖν πεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας, πρὶν ἀφι-
κέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δυνάμιν. ὁ δ' Βρεντήσιον κα-
ταχὼν, καὶ πλοίων ἐπορήσας, τοῖς μὲν ὑπάτοις ἐνδὺς ἐμβι-
βάσας, καὶ μετ' αὐτῶν πείρας τριάκοντα, προεξέπεμψεν εἰς
Δυῤῥάχιον. Σκιπίωνα δ' τὸν πενθερὸν, καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς
Συρίαν ἀπέστελε, ναυλιχὴν κατασκευάσοντας. αὐτὸς δ' φρα-
ξάμενος τὰς πύλας καὶ τοῖς τείχεσι τοῖς ἐλαφροτάτοις τραλιώ-
τας ἐπιστήσας, τοῖς δ' Βρεντεσίνοις ἀφεμένοις κατ' οἰκίαν κελεύ-
σας, ὅλῃ ἐντὸς ἀνέσκαψε τὴν πόλιν καὶ διεπάφρυε, καὶ σκο-
λόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς, πλὴν δυεῖν δι' ὧν ἐπὶ θάλα-
ττὰν αὐτὸς κατῆλθεν. ἡμέρᾳ δ' τρίτῃ τὸ μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν
ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυχίαν ἐμβεβληκότα, τοῖς δ' πρὸς τεί-
χη φυλάττοντιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας, καὶ καταδραμόντας
ὀξέως δυὰ λαβὼν, ἀπεπέρασεν. ὁ δ' Καῖσαρ ὡς εἶδεν ἐκλε-
λειμμένα τὰ τείχη τῶν φυγὴν ἀγαθόμενος, μικρὸν μὲν ἐδέησε
διώκειν τοῖς σπουδαῖς καὶ τοῖς ὀρύγμασι προσπεσὼν ἡνιᾶσθαι·
τῶν δ' Βρεντεσινῶν φεισαίντων, φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ
κύκλῳ προσιὼν, αἰνιγμένοις ἐκπεπτώκασι πλὴν δυεῖν πλοίων,
σπανίας νῆας οὐ πολλοὺς ἐχόντων. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ
Πομπήϊου τὸν ἀπόπλοον ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγή-
μασιν· αὐτὸς δ' Καῖσαρ ἐθαύμαζεν ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ἐχυρὰν,
καὶ προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις, καὶ θαλασσοκρατῶν,
ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν. ἀπᾶσαι καὶ
Κικέρων ὅτι τοῦ Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν μᾶλ-
λον ἢ τὸν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις ὁμοίων ὄν-
των, οὐκ ἐκείνοις. ἐδήλωσε δ' Καῖσαρ ἔργῳ σφόδρα φοβούμε-
νος τὸν χρόνον. ἑλὼν γὰρ Νουμήσιον Πομπηΐου φίλον, ἀ-
πέστελεν εἰς Βρεντέσιον, ὅτι τοῖς ἴσοις ἀξιῶν διαλλαγῆναι.
Νουμήσιος δ' Πομπηΐῳ συνεξέπλευσεν. ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἡμέρας ἑξήκοντα κύριος γενόμενος ἁπάσης τῆς Ἰταλίας ὅλης,
ἐβούλετο μὲν εὐθὺς Πομπήϊον διώκειν· πλοίων δ' μὴ παρόντων, ἀποστρέψας εἰς Ἰβηρίαν ἤλαυνε, τὰς ἐκεῖ δυνά-
μεις προσαγάγεσθαι βουλόμενος. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομπηΐῳ δύναμις, ἡ μὲν ναυτικὴ,

A cedebant ipsi & relinquebant eam quæ tanta in tẽpestate ac tumultu quod in turba vsui esset, imbelle habebat: quod autem contumax, validum & intractabile magistratibus. Neq; enim discuti metus poterat, neq; suis consiliis vti sinebant Pompeium, sed quo esset quisq; motu ictus, vel timore vel dolore vel hæsitatione, ea illum obruebat. Ac consilia eodem die approbabant contraria, neque quicquam ille de hostibus certi audire valebat, quod multi leuiter quiduis nuntiarent succenserentq; fidem non habenti. Itaq; tumultum decreuit, ac senatu se sequi iusso, denuntiatoque,
B siquis remansisset Romæ, eum se pro Iuliano habiturum, sub tenebras vrbem reliquit. Consules non mactatis solennibus ante bellum victimis fugere. Fuit autem ob hominum erga se in ipso rerum discrimine beneuolentiam felix Pompeius: quod quanuis belli rationem multi culparent, nemo odisset tamen ducem, sed plures inuenirentur qui deserere Pompeium non potuere, quam qui fugerunt causa libertatis. Paulo post ingressus Cæsar vrbem, atq; ea potitus, cum aliis egit benigne eosq; placauit. Vni tribuno plebis Metello in-
C terdicenti ne pecuniam ex æriario sumeret, necẽ denuntiauit, minisq; orationem addidit asperiorem. Ait enim non tam factu id sibi, quam dictu difficile esse. Ita permoto Metello, acceptisq; quibus haberet opus, Pompeiũ persequutus est, pellere eum Italia maturans ante quam subueniret eĩ exercitus Hispaniensis. Ille occupato Brundusio, facultatem nactus nauium, consules iussit extemplo conscendere, atque cum his triginta cohortes præmisit Dyrrachium. Socerum Scipionẽ & Cnæium filium ad parandam classem misit in Syriam. Ipse portas obstruit, expeditissimos milites in mu-
D ris collocat. Brundusinis domi se continere iubet: fossas tota vrbe perducit per vias, eas stipitibus præacutis implet præter duas, quibus ad mare descendit. Tertio die iam omnes per otium conscenderant. Illos qui erant in muris prostatione collocati repente signo dato velociter decurrentes recipit ac transmittit. Cæsar vt conspexit muros nudatos, fugam sentiens, dum insequitur, pene in stipites & fossas incurrit. Cæterum Brundusinorum monitu vrbe declinata & flexa, omnes vidit in altum euectos præter duo nauigia, in qui-
E bus milites pauci erant. Pompeii quidem discessum alii inter optima consilia bellica numerant: ipse verò Cæsar mirabatur quod qui munitam insideret vrbem, copias Hispanienses expectaret, marique polleret, reliquisset & excessisset Italia. Reprehendit etiam Cicero quod Themistoclis consilium non Periclis imitatus esset, quũ res his forent, non illis consimiles. Ipse re ostendit Cæsar magnopere se tempus formidare. Numerium enim Pompeii amicum, quem captum habebat, misit Brundusium, pacem æquis conditionibus petens. At Numerius Pompeium sequutus est. Inde Cæsar, dieb. sexaginta tota Italia sine sanguine potitus, cupiebat quidẽ euestigio Pompeiũ insequi, sed, q̃ copiam non haberet nauium, in Hispaniã deflexit, quo illas copias adiũgeret sibi. Interea Pompeius magnas vires cõtraxit. Classis
F

erat omnino incomparabilis. Siquidem naues e- A
rant ei bello aptæ quingentæ, liburnicarum & specula-
toriarum immensus numerus. Equitum Ro-
manorum & Italicorum flos ad septem millia, ge-
nere, opibus, & animis præstantes. Peditatum col-
lectitium & tyronem exercebat ad Bercœam sedēs
non segnis, sed sicut iuuenis exercitationes obi-
bat. Magnum enim erat ad animos excitādos mo-
mētum, Pompeium Magnum videre annos duo-
desexaginta natum in armis certantem peditem,
inde in equo rursus, ac gladium citato equo faci-
le stringentem, iterumq; condentem expedite, in
iaculando non artem modo, sed lacertos etiā ostē-
dētem spatio quod multi iuuenes non excedebāt. B
Iam conferebāt se ad eum reges gentium dynastę-
que. Principum Romanorum numerus qui cum
eo erat, speciem senatus præbebat. Accessit ad eū
& Labienus relicto Cæsare, qui eum amicitia cōi-
unctus fuerat & in Gallia militauerat. Brutus itē
filius Bruti eius qui necatus in Gallia fuerat, magni
vir animi, qui ante eam diem Pompeium vt patris
sui interfectorem nō appellauerat vel salutauerat,
tunc verò vt libertatis Romanæ defensorē est
sequutus. Cicero, licet diuersa scripserat & delibe-
rauerat, erubuit tamen non censeri in numero eo- C
rum qui pro patria se in periculum demiserāt. Ve-
nit in Macedoniā & Tigius Sextius, ætate vir ex-
acta, & altero crure claudus: quem cæteris ridē ti-
bus & illudentib. simulatq; conspexit eū Pompe-
ius, assurrexit & occurit ei pro magno testimonio
habens, q; vel ætate & virib. impotentes secū mal-
lent discrimen adire quam securitatem amplecti.
Postquam verò coacto senatu decreuerunt ex Ca-
tonis sententia nequis ciuis Romanus nisi in acie
occideretur, neq; oppidum pacatū populo Roma-
no diriperetur, tum multo maiorem fauorē Pom-
peii partes habuere. Etenim quib. nihil negotii cū
bello erat, quod longe essent positi, aut negligerē- D
tur ob imbecillitatem, studio certe assentiebātur
ei, verbisq; se pro iusta causa associabant, diis ho-
minibusq; hostem arbitrantib. eum qui victoriam
non optaret Pompeio. Cæsar præbuit itē se in vi-
ctoria benignū, qui captis in Hispania & deuictis
Pompeii legionib. dimisit duces, militibusq; vsus
est. Hic Alpib. denuo traiectis Brundusiū circa sol-
stitium brumale venit, trāsmissoq; pelago Oricum
peruasit per hostium stationes. Iubiū Pompeii fa-
miliarem, quem in potestate habebat secum, de-
stinauit ad eum: vt ambo cōgressi die tertio omnes
exercitus dimitterent, reconciliataque amicitia E
& dato iureiurando redirent in Italiam. Eas Pom-
peius nouas insidias putauit esse. Itaq; raptim de-
scendit ad mare: præsidia & loca occupauit, vbi
sedes admodum munitas pedestres copiæ ha-
berent, naualiaque & portus opportuni essent
per mare commeantibus: vt omnis esset ventus
Pompeio secundus, commeatumque vel milites
vel stipendiū adueheret. Cæsar difficultatibus ter-
ra mariq; circumuentus quærebat necessario pu-
gnam, adoriensq; munimenta atq; assidue lace-
sens eum, leuibus certaminibus plerunq; victor &
superior fuit: semel pene fuit oppressus, & exerci- F
tum amisit. Quo tempore Pompeius, qui egregia
pugna omnes pepulerat, interfecerat duo millia,

καὶ πάμπολυ ἀνάντωνιστος. (ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεζοκόσιαι, λιβυρνίδων τε καὶ κατασκόπων ὑπερβάλλων ἀριθμός) ἱππεῖς τε, Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἀνθοῦν, ἑπτακισχίλιοι, γένει καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες. τούτῳ τε ξὺν σύμμικτον ὄσαι, καὶ μηδέτης δεομένου, ἐγύμναζεν ὁ Βερσία καθήμενος, οὐκ ἀργός, ἀλλ' ὡς περ ἀκμάζοντι χρώμενος αὐτῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. μεγάλη γὰρ ἰδεῖν ὁρᾶν τε τὸ θαρρεῖν, τοῖς ὁρῶσι Πομπήιον Μάγνον, ἑξήκοντα μὲν ἔτη δυεῖν λείποντα γεγυμνασμένον, ἐν τοῖς ὅπλοις ἀμιλλώμενον πεζόν, εἶτα ἱππότην αὖθις, ἐλαύνοντά τε τὸ ξίφος ἀπεστραμμένως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα πάλιν δι' χερός· ἐν τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενον εἰς μῆκος ὁ πολλοὶ τῶν νέων οὐκ ἐπεφοίτων τε καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάστας, καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς οὐ σύντελος βουλῆς πρὸς αὐτόν. ἦλθε τε καὶ Λαβιηνὸς ἀπολιπὼν Καίσαρα, φίλος γενόμενος, καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατίᾳ· καὶ Βρούτος, υἱὸς ὢν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων, καὶ μηδέποτε Πομπήιον προσειπὼν μηδὲ ἀσπασάμενος πρότερον, ὡς φονέα τοῦ πατρός, τότε τε, ὡς ἐλευθερωτὴν Ῥώμης, ὑπεδέξατο ἑαυτόν. Κικέρων τε, καὶ περ ἄλλα γεγραφὼς καὶ βεβουλευμένος, ὅμως κατηδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐκατόνταρχος ἀνήρ, θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν ὤν, τῶν ἄλλων γηρώντων καὶ χλευαζόντων, ὁ Πομπήιος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε μέγα νομίζων μαρτύριον εἶναι, καὶ τοῖς παρ' ἡλικίαν καὶ δυνάμιν ἀρρωμένοις τε μετ' αὐτοῦ κίνδυνον αἱρεῖν τῆς ἀσφαλείας. ἐπεὶ δὲ βουλὴν ἠθροισμένην, καὶ γνώμῃ Κάτωνος εἰ πόντος, ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων αὖθις τῶν πατρίδος ἀναιρεῖν, μηδὲ διαρπάζειν πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἐπὶ μᾶλλον ἡ Πομπήιου μερὶς ἠγαπήθη. καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου, πόρρω κατοικοῦσιν, ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῶν γε βούλεσθαι συνεκατεπίθεντο, καὶ τῶν λόγῳ συνεμάχουν τῶν δικαίων, ἡγούμενοι θεοῖς εἶναι καὶ αὐθεόποις ἐχθρόν, ὃ μὴ καθ' ἡδονὴν εἴη νικᾶν Πομπήιον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Καῖσαρ εὐγνώμονα παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐν τῷ κρατεῖν· ὃς καὶ τὰς ἐν Ἱσπανίᾳ τοῦ Πομπήιου δυνάμεις ἑλών, καὶ καταπολεμήσας, ἀφῆκε τοὺς στρατηγούς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχρῆτο. καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἄλπεις, καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν, εἰς Βρεντέσιον ἦκεν, ἐν τεσσαρᾶσι ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπερᾶσας τὸ πέλαγος, αὐτὸς μὲν εἰς Ὠρικὸν παρενέβαλεν, Ἰούβιον δὲ τὸν Πομπήιου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ, πρὸς Πομπήιον ἀπέστειλε, προκαλούμενος, εἰς ἓν συνελθόντας ἀμφοτέρους, ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλυσαμένους στρατεύματα, καὶ γνωρίμους φίλους καὶ ὁμόσαντας, ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν. ταῦτα Πομπήιος αὖθις ἐνέδραν ἡγεῖτο, καὶ καταβὰς ὀξέως ἐπὶ θάλατταν, κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἕδρας τε τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις ὑπάρχειν ἔχοντα, καὶ ναύλοχα, καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι διὰ θαλάσσης· ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπήιῳ σῖτον ἢ στρατιὰν ἢ χρήματα κομίζοντα· Καῖσαρ δὲ δυσχωρίας τε γῆς ὁμοῦ καὶ τῆς θάλατταν προσεχόμενον, ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν, καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι, καὶ προκαλούμενον ἐκάστοτε, τὰ μὲν πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς. ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆναι καὶ τῷ στρατῷ ἐκβαλεῖν, τοῦ Πομπήιου λαμπρῶς ἀγωνισαμένου μέχρι βραχέος ἀπολέσαντα, καὶ φόνου δισχιλίων,

βιάσασθαι ὁ καὶ σπουδάσειν μὴ δυνηθέντος, ἢ φοβηθέντος. ὥστε εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους, ὅτι σήμερον ἂν ἡ νίκη τοῦ πολεμίου ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον. ὑπὲρ τούτου μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπήϊοι, διὰ μάχης ἐσπευδον κρίνειν. Πομπήϊος ὁ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν, ὡς νενικηκὼς ἔγραφε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὀρρωδεῖ, ὡ χρόνῳ καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν τοῖς ὅπλοις, καὶ σκιδνησομένους νικᾶν μετ' ἀλλήλων πολὺ ἤδη χρόνον· πρὸς δὲ τὸν ἄλλον στρατείαν, καὶ πλάνας, καὶ μεταβάσεις, καὶ τάφρον ὀρύξεις, καὶ τεῖχων οἰκοδομίας, ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρως, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς χεροὶν ἐμφῦναι τάχιστα καὶ συμπλακῆναι σπεύδοντας. ὁ μὲν ἀλλὰ πρότερον ἀμφοτέρως παρῆγε πείθων τοὺς πολεμίους αὐτὸν ἀρεμεῖν ὁ Πομπήϊος. ἐπεὶ δὲ μὴ τῷ μάχῃ ὁ Καῖσαρ ὑπὸ τῆς ἀπορίας ἀνάγκας ἐβάδιζε δι' Ἀθαμανίων εἰς Θεσσαλίαν, οὐκέτι κατεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῆς ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καίσαρα βοῶντες, οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον, οἱ δὲ, διαβαίνειν εἰς Ἰταλίαν· οἱ δὲ πρεσβευτὰς εἰς Ῥώμην καὶ φίλους ἔπεμπον, οἰκίας προκαταληψομένους ἐν τῇ ἀρχῇ, ὡς αὐτίκα μελλόντες ἄρχειν ἐλεύσεσθαι δὲ πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἔπλεον εἰς Λέσβον, διαγγελιζόμενοι τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἐκεῖ δὲ αὐτὴν ἐκπέμψειν ὁ Πομπήϊος. ἀθρόα θεῖσης δὲ βουλῆς, Ἀφράνιος μὲν ἀπεφαίνετο γνώμην, ἔχεσθαι τῆς Ἰταλίας, (ταύτην γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἆθλον) πρεσβεύειν δὲ τοῖς κατοῦσιν αὐθις Σικελίαν, Σαρδῶ, Κύρνον, Ἱσπανίαν, Γαλατίαν ἅπασαν. ἧς τε δὴ πλεῖστος ὁ λόγος Πομπηΐῳ πατρίδος ὀρεγούσης χεῖρας εἰσιόντος ἐνθάδε, οὐ καλῶς ἔχειν πρεσβεῖαν πρεσβευόμενον, καὶ δουλεύουσαν οἰκέταις καὶ κολακεύοντας. αὐτὸς δὲ Πολπήϊος οὔτε πρὸς δόξαν ἡγεῖτο καλὸν αὐτῷ, δεύτερον φυγεῖν φεύγοντα Καίσαρα, καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώκειν διδούσης, οὔτε ὅσιον ἐκκαλεῖν Σκιπίωνα, καὶ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θεσσαλίαν ἄνδρας ὑπαλύκοις, δεινοὺς ὑπὸ Καίσαρι γεγενημένους μὴ χρημάτων καὶ δυνάμεων μεγάλων. τῆς δὲ Ῥώμης μάλιστα κήδεσθαι τῷ ἀπωτάτῳ πολεμοῦντων περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθὴς κακῶν οὖσα καὶ ἀπήχθεος περιμένῃ τὸν κρείττω, ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης μὲν ἐγνωκὼς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν τῆς ἀπορίας, ἐνθάδε ἐπακολουθῶν. καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα συμφέρειν ἡγεῖτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἦκεν ἐν τοῖς ἱππεῦσι φεύγεσθαι, ὡς χρὴ πάχιστα δεδιαμένους Καίσαρα, συγκαταλύειν κἀκεῖνον αὐτόν. ἔνιοι δέ φασι, διὰ τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρήσασθαι Πομπήϊον· ἀλλὰ καὶ παρεῖναι μὲν ὅτι Καίσαρα, πρὸς θαλάσσῃ καταλιπεῖν ὅτι τὴν ἀποσκευῆς, φοβηθέντα μὴ Καίσαρος αἱρεθέντος, ἀναγκάσῃ κἀκεῖνον εὐθὺς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. οὔπω δὲ παρακολουθῶν ἀπεέμα τοῖς πολεμίοις, ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσεσιν, ὡς οὐ Καίσαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν βουλήν, ὅπως ἀεὶ πολυτὸς ἄρχῃ, καὶ μηδέποτε παύσηται τοῖς ἀξιοῦσι τῆς οἰκουμένης ἄρχειν χρώμενος ὑπηρέταις καὶ δορυφόροις. Δομίτιος δὲ αὐτὸν ἀεὶ ὁ Αἰνόβαρβος Ἀγαμέμνονα καλῶν, καὶ βασιλέα βασιλέων, ἐπιφθονον ἐποίει. καὶ Φαώνιος οὐχ ἧττον ἦν ἀνδρὸς τῆς παρρησιαζομένου ἀκαίρως, ἐν τῷ σκώπτειν, Ἀνθεφοροι (βοῶν) οὐδὲ τῆτες ἔφαγε τὸν ἐν Τουσκλαίῳ σύκων μεταλαβεῖν. Λούκιος δὲ Ἀφρανίος,

A instare vnaq; cum fugientibus in castra eorum irrumpere non valuit aut timuit. Vnde dixit apud amicos Cæsar, victoriam fuisse eo die penes hostē futuram, si vincere sciuisset. Ea re sublati properauere Pompeiani acie decernere. At Pompeius quanuis ad absentes reges, duces, & ciuitates vt victor scriberet, aleam trepidauit tamen pugnæ, temporis longinquitate ac difficultatibus necessariorum oppressurum se ratus inuictos armis viros, ac diu iam vna vincere assuetos: qui ad alia militiæ munera, ad vagandum, transferenda castra, fossas ducendas, munimenta excitanda præ senio fatis-
B centes manus quamprimum conserere & confligere properabant. Pompeius verò ante suadēdo adduxerat suos vt quescerent. Verum vt secundū pugnam illam rerum necessariarum angustiis Cæsar compulsus contendit per Athamāiam in Thessaliam, haud poterant iam vltra illorum spiritus frænari, sed fugere vociferātes Cæsarem, alii persequendum & instandum, alii censuerunt transmittendum in Italiam, alii ministros necessariosque Romam miserunt, ad propinqua foro ædificia quasi mox honores petituri, occupanda. Multi ad Corneliam Lesbum nauigauerunt gratulatum debellatum esse. Eo enim Pompeius clam ex-
C tra tumultum miserat illam. Porro senatu coacto censuit Afranius apprehendendam Italiam. Hoc enim belli maximum præmium esse: cuius potiēdi mox accessuram. Siciliam, Sardiniam, Corsicam, Hispaniam, Galliam omnem: deniq;, cuius prima esset ratio porrigentem Pompeio manus ex tam propinquo turpe esse patriam pati ludibrio haberi seruireq; tyrannorum mancipiis & adulatoribus. Cæterum ipse Pompeius neq; vel ad gloriam sibi putabat honestū, quum fortuna præberet ei insequendi facultatem, iterum fugere Cæsarem, vt se ille insectaretur: neq; fas deserere Scipio-
D nem & dispersos per Græciam & Thessaliam cōsulares, qui mox in potestate Cæsaris cum argento & magnis copiis futuri erant. Vrbi maxime se consulere, si de ea certent quam remotissime, quo expers & exors malorum expectet victorem. His decretis, Cæsarem insequitur, pugna certum habens abstinere, tantum circunsedere eum & rerū necessariarum atterere angustiis prope adhærens. Etenim cum hæc alias existimauit cōducere, tum sermo quidam ad eum est allatus, qui iactabatur inter equites, vt primum fudissent Cæsarem, mox hunc quoq; in ordinem cogendum. Nonnulli ferunt à Pompeio ideo quoq; nulla in re adhibitum
E grauiore Catonem, sed quum Cæsarem consectaretur, impedimentis eum apud mare præfecisse, q; vereretur ne sublato Cæsare abdicare se quoque ilico cogeret imperio. Dum ita Cæsarē sensim subsequitur, impetiuerunt eum criminibus & obtrectationibus, non Cæsarem ipsius artibus, sed patriam & senatum circumveniri, quo semper cum imperio sit, neque vnquam desistat illis qui deberent orbem terræ regere, pro assecis & satellitibus vti. Domitius Ænobarba eum perpetuo Agamemnonem appellās & regem regum, inuidiam
F ei conflabat. Nec minus erant Fauonii importuna cauilla quam aliorū libere emissæ intempestiuæ voces. Quirites, clamabat ille, toto hoc anno non vescemini ficub. Tusculanis. L. Afranius,

qui exercitus Hiſpanienſes amiſerat, proditionis A nota adſperſus, quũ Pompeium tunc detrectantẽ cerneret certamen, demirari ſe dicebat accuſatores ſuos, cur non ad dimicandum cum prouinciarum mercatore procederent. His & huiuſcemodi multis dictis virum impotentem gloriæ & ruboris erga amicos impulerunt Pompeium, vt relictis cõſiliis optimis ſuis, ipſorum obſecundaret ſpei & motibus: quod nec nauigii gubernatorem, nedũ tot gentium & tantarum copiarum conueniebat ſummum imperatorem admittere. At hic qui cõmendabat eos qui nunquam indulgerent cupiditatibus ægrorum, medicos ipſe parti exercitus æ- B grę conceſſit, veritus ad ſalutem eius acerbus eſſe. Qui enim ſanos illos dicas homines, quorum partim conſulatus & præturas in caſtris deambulantes ambirent: Lentulo, Domitio, Scipioni de ſacerdotio Cæſaris rixæ, contentiones, & prenſationes eſſent, quaſi Armenius Tigranes aut Nabataeorum rex collata ipſis caſtra haberet, non autem Cæſar ille & legiones, quæ mille vrbes expugnauerant, gentes ſubegerant amplius trecentas, cum Germanis & Gallis inuicti pugnis innumerabilibus conflixerant, hominum decies centena millia ceperant, totidem ſignis collatis fuſos occi- C derant. Attamen inſtantes & tumultuantes, poſtquam in campos Pharſalicos eſt deſcẽſum, coegerunt Pompeium vt concilium aduocaret. Ibi Labienus præfectus equitum exurgens princeps iurauit, niſi profligatis hoſtib. non exceſſurũ ſe prælio. Idem omnes iurauerunt. Nocte viſũ Pompeio eſt in ſomnis theatrum ingreſſo ſibi populum plaudere, templumq; ſe Veneris victricis multis ſpoliis exornare. Hæc viſio partim erexit eum, partim ſolicitauit nonnihil metuentem ne Cæſaris familiæ Venerem contingenti accederet ab ſe decus & claritas: atq; exciuerunt eum Panici quidam ter- D rores ex ſomno. Quarta vigilia ſupra Cæſaris caſtra, vbi omnia quieta erant, ingens effulſit lumen. Ex eo fax accenſa flammea in Pompeii eſt caſtra delata. Ipſe ſe Cæſar hoc, dum excubias circumiret, ait vidiſſe. Primo dilueculo quum caſtra mouere ante lucem ſtatuiſſet, detendentibus tentoria militibus, iumentaq; & ſeruitia præmittentibus accurrentes exploratores nuntiauerunt in caſtris hoſtium ſe multa arma vidiſſe huc illuc ferri, motumq; & tumultum ibi hominum eſſe ad pugnam accingentium ſe. Mox alii adfuerunt qui referrent primã aciem iam inſtructam. Ibi Cęſar, quum E dixiſſet adeſſe expectatam diem, qua cum viris eſſent non cum fame & inopia dimicaturi, iuſſit confeſtim ſagum purpureum pro prætorio proponi. Id enim apud Romanos eſt ſignum pugnæ. Quo conſpecto iubilantes milites omiſſis tentoriis ad arma concurrere, inſtruentibuſque aciem ordinum ductoribus iuit quiſque in chori modum ſine tumultu perite & ſilentio in ordinem ſuum. Fuit in dextro cornu Pompeius Antonio oppoſitus: in media acie ſocerum ſuum Scipionem contra L. Albinum locauerat. ſiniſtrum L. Domitius tenuit. id firmauit equitum multitudine. Eò enim traducti omnes fuere, quo Cæſa- F rẽ impellerent & conciderent legionẽ decimam,

ὁ τὰς ἐν Γερμανίᾳ δυνάμεις ἀποβαλὼν, ἐν αἰτίᾳ τοῦ δόξας γεγενῆσθαι, τότε δὴ τὸν Πομπήϊον ὁρῶν φυγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατηγορουμένους αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν οὐ μάχονται προελθόντες. ταῦτα καὶ τοιαῦτα πολλὰ λέγοντες, ἄνδρα δόξης ἥττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους αἰδοῦς τὸν Πομπήϊον ἀξεβιάσαντο ταῖς ἑαυτῶν ἐλπίσι καὶ ὁρμαῖς ἐπακολουθῆσαι, πρὸς ἔρριψον τοὺς ἀρίστους λογισμοὺς· ὅπερ οὐδὲ πλοίου κυβερνήτῃ, μήτι γε τοσούτων ἐθνῶν καὶ δυνάμεων αὐτοκράτορι στρατηγῷ, παθεῖν ἐῶν προσῆκον. ὃ δὴ τῶν μυρίαις ὧν τις μηδέποτε χαριζομένοις ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπήνεσεν, αὐτὸς δὴ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατηγίας ἐνέδωκε, δείσας ὅπῃ σωτηρία λυπηρὸς γένοιτο. πῶς γὰρ ἄν τις φήσειν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ὧν οἱ μὲν ὑπατείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ νοσοῦντος ἐμνῶντο; Σπινθῆρες δὴ καὶ Δομιτίῳ καὶ Σκιπίωνι περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἔριδες ἦσαν καὶ φιλονεικίαι καὶ δεξιώσεις, ὡς παρ' αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου τοῦ στρατοπεδεύοντος, ἢ τοῦ Ναβαταίων βασιλέως· ἀλλ' οὐ Καίσαρος ἐκείνου, καὶ τῆς δυνάμεως, ἣ χιλίας μὲν ἠρήκει πόλεις κατ' κράτος, ἔθνη δὲ πλείονα τετρακοσίων ἐκτήκτο· Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχημένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἄν τις ἀριθμήσαι μάχας, ἑκατὸν μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δὲ ἀπέκτεινε τε ἐφάμιλλος οὐκ ὀλιγάκις. ἀλλ' ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες, ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδίον, ἠνάγκασαν βουλεῦσαι τὸν Πομπήϊον, ἐν ᾗ Λαβιῆνος ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων, πρῶτος ἀναστὰς, ὤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν οὐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ φύγοιτο τοὺς πολεμίους. πάντες δὲ αὐτὰ καὶ πολῖται ὤμνυσαν· τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊος, εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ, κρατεῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὰ Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. καὶ τὰ μὲν ἐθάρρει, τὰ δὲ ἐνέθραπεν αὐτὸν ἡ ὄψις, δεδιὼς τὰ μὴ τῷ φύει τῷ Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκουσι δόξα καὶ λαμπρότης ἀπ' αὐτοῦ φύηται. καὶ πυρικαί τινες θόρυβοι φαίνοντες ἐξαίφνης ἐξεπέσησαν αὐτόν. ἑωθινῆς δὲ φυλακῆς ἀπὸ τοῦ Καίσαρος κατεβεβόει πολλὴ ἡσυχία ἄγρυπνος, ἐξέλαμψε μέγα φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀφθεῖσα φλογειδὴς ἐπὶ Πομπήϊον κατέσκηψε· καὶ τοῦτο ἰδεῖν φησι Καῖσαρ, αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ μέλλοντος αὐτοῦ περὶ σκότους ἀναζευγνύειν, καὶ τὰς σκηνὰς τῶν στρατιωτῶν καθαιρούντων, καὶ προπεμπόντων τὰ ζεύγλα καὶ θεράποντας, ἦκον οἱ σκοποὶ, φέρεν ὅπλα πολλὰ καθορᾶν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι. καὶ θόρυβον ἀνδρῶν ἐπὶ μάχῃ ἀξιόντων. μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρῆσαν εἰς τάξιν ἤδη καθίσασθαι τοὺς πρώτους λέγοντες. ὁ μὲν οὖν Καῖσαρ, εἰπὼν τῷ προσδοκωμένῳ ἥκειν ἡμέραν ἐν ᾗ πρὸς ἀνδρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦνται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευε προθεῖναι τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ σύμβολον. οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι, μετὰ βοῆς καὶ χαρᾶς τὰς σκηνὰς ἀφέντες, ἐφέροντο πρὸς τὰ ὅπλα. καὶ τῶν τοξιάρχων ἀγόντων εἰς τὸν ἐδεῖ τάξιν ἕκαστος, ὡσπερ χορὸς, οὐδὲ θορύβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πρόσω καθίστατο. Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων, ἔμελλεν αὐτίσασθαι πρὸς Ἀντώνιον· ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκιπίωνα τὸν πενθερὸν, ἀντέταξε Καλβίνῳ Λουκίῳ· τὸ δὲ εὐώνυμον εἶχε μὲν Λούκιος Δομίτιος, ἐρρώσθη δὲ τῷ πλήθει τῶν ἱππέων· ἐν τούτῳ γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἔρρυσαν, ὡς Καίσαρα βιασόμενοι, καὶ τὸ δέκατον τάγμα διαλύσοντες,

οὐ πλεῖστος ἰσχὺς ὁ λόγος ὡς μαχιμωτάτου, καὶ Καῖσαρ ἐν ἐ-
χείνῳ τῷ τόπῳ νομίζων εἰώθει μάχεσθαι. κατιδὼν δὲ πεφραγμέ-
νον ἵππῳ τοσαύτῃ τῶν πολεμίων τὸ εὐώνυμον, καὶ φοβηθεὶς
τὴν λαμπρότητα τοῦ ὁπλισμοῦ, μετεπέμψατο τρεῖς ἀπὸ τῆς δευτέρας
ἐξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων, καὶ κατέστησεν ὄπισθεν τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἡσυχίαν ἄγειν, ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας·
ὅταν δὲ προσελαυνώσιν οἱ ἱππεῖς, ἀφ᾽ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας, μὴ προέσθαι τοῖς ὤσεσι, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κεφάλοι, ἀπεύδοντες ἐπὶ τὰς ἐξιφυλκίας, ἀλλὰ παίειν ἄνω, στιλπνώσαντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων. οὐ γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηρὸς πυρρίχας ἀφ᾽ τὸν ὠφελίμων, οὐδὲ ἀντιβλέψειν πρὸς τὸν σίδηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενον. ἐν τούτοις μὲν δὴ ὁ Καῖσαρ ἦν. ὁ δὲ Πομπήϊος ἀφ᾽ ἵππου τὴν παράταξιν ἐπισκοπῶν, ὡς ἐώρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μὲν ἡσυχίας τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δὲ ὑφ᾽ αὐτῷ φαλαγγὸς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαίνον ἀπειρίᾳ καὶ θορυβούμενον, ἔδεισε μὴ ἀφανὴς πᾶσιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης. καὶ τὸ σάλπισμα τοῖς προτεταγμένοις ἔδωκεν, ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀρρήκτους, δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀπάτας τὸ στρατήγημα τοῦτο. τῶν τε γὰρ πλησιῶν τὸν ἐξ ἐπιδρομῆς πόνον ἀμαυρώσας, καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολλοὺς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις πλησθῆναι ἐνθουσιασμοῦ καὶ φορᾶς αὐτεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ δρόμῳ τὸν θυμὸν αὔξουσαν, ἀφελόντα, πῆξαι καὶ καταψύξαι τοὺς ἄνδρας. ἦσαν δὲ, οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος, διχίλιοι πρὸς δισμυρίους· οἱ δὲ μετὰ Πομπηίου, βραχεῖ πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων. ἤδη δὲ σωθήματος διδομένου τῶν ἀμφοτέρων, καὶ τὸ σάλπιγγος ἀρχομένης ἐκχεῖσθαι πρὸς τὴν σύρασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἐσκοπεῖτο ἕκαστος καθ᾽ αὑτόν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι, καὶ τινες Ἑλλήνων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐλεεινὸν τὸ δεινὸν, ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονεικίαν, ὅπου φέρουσα τὴν ἡγεμονίαν ἐξέδηκεν. ὅπλα γὰρ συγγενικὰ, καὶ τάξεις ἀδελφαὶ, καὶ κοινὰ σημεῖα, καὶ μιᾶς πόλεως ἀνδρία τοσαύτη καὶ δύναμις, αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνέπιπτεν· ἐπιδεικνυμένην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν πάθει γινομένη τυφλὸν ὄντι καὶ μανιῶδες. οὗ μὲν γὰρ ἤδη καθ᾽ ἡσυχίαν ζητοῦσιν ἀρχὴν καὶ ἀπολαύειν τῶν κατειργασμένων τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ, γῆς καὶ θαλάσσης ἐπήκοον· οὗ δὲ τὸ τροπαίων καὶ θριάμβων ἔρωτι βουλομένους χαίζεσθαι, καὶ διψῶντας ἐμπίπλασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν· πολὺ δὲ καὶ Σκυθικὰ λειπόμενον ἔργον, καὶ Ἰνδοί. καὶ πρόφασις οὐκ ἄδοξος ἐπὶ τοῦτο τῆς πλεονεξίας, ἡμέρωσαι τὰ βαρβαρικά. τίς δὲ αὖ ἢ Σκυθῶν ἵππος, ἢ τοξεύματα Παρθῶν, ἢ πλοῦτος Ἰνδῶν ἐπέρρε μυριάδας ἑπτὰ Ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἐπερχομένας, Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἡγουμένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥωμαίων; οὕτως ἀμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα νικῶντες ἐπῆλθον, τότε δὲ ἀλλήλοις μαχόμενοι σιωπῶσαι, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν δι᾽ ἰσῶ τῆς πατρίδος ἠφείδοσαν οἰκτείραντες, ἄχθος τὴν ἡμέρας ἐκείνης ἀνικήτων πρεσβευόμενον. ἡ μὲν γὰρ γνωμένη συγγένεια καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα, καὶ γάμος ἐκεῖνος, λύσις ἰσῶ ἀπατηλὰ καὶ ὑποπτα κοινωνίας ἐπὶ χρείᾳ σωιζαμένης ὁμηρεύματα, φιλίας δὲ ἀληθινῆς οὐ μετέχεν. ὡς δὲ ὅσον τε Φαρσάλιον πεδίον ἀνδρῶν καὶ ἵππων καὶ ὅπλων ἀνεπέπλησο, καὶ μάχης ἤρθη παρ᾽ ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος ἐξέδραμε Γαΐος Κράστινος ἀνδρῶν ἑκατὸν εἴκοσι λοχαγῶν, μεγάλῳ ἐπιδείξει ὑπόχρεων Καίσαρι.

A quæ habebatur longè fortissima, in qua consistere Cæsar, quum dimicaret, solebat. Animaduertens Cæsar tanto septum equitatu sinistrum hostium cornu, metuensque armorum splendorem, sex cohortes ex secunda acie detraxit, ac ponè decumanos collocauit, præcepitque quieti vt consisterent, ne perciperet eos hostis: vbi inueherent equites, per principia procurrerent, nec pila emitterent, vt solent fortissimi ad gladios stringendos properantes, verùm superiora peterẽt, hostiumq; oculos & faciem ferirent conuulnerarentq;, haud substituros cum fuco suo pulchellos istos & floridos saltatores, neque facturos vt contra appetens oculos ferrum intuerentur. Dum hæc agit Cæsar, Pompeius ex equo aciem contemplatus, vt hostes vidit consistentes & signum in ordinibus suis expectantes, contrà suos maxima ex parte non tranquillos, sed imperitia fluctuantes tumultuantesque, timuit ne mox commisso prælio prorsus distraherẽtur. Itaque imperat antesignanis vt in procinctu atque in vestigio starent, atque sic exciperent hostem. Id consilium reprehendit Cæsar. Quippe eum ictuum ostẽdit ex incursu vehementiam remisisse, ac dum infestum aufert impetum, qui imprimis milites in concurrendo cum hostibus ardore & alacritate implet, cum clamoreq; & cursu incitat, languorẽ & teporem induxisse suis. Cæsar sub signis viginti duo millia habebat, Pompeius paulo amplius altero tanto. Signo pugnæ vtrinque dato, incipientibusque concinere tubis, quisque ex vulgo ea quæ ad se pertinebant voluebat. Pauci Romani ex optimatibus & Græci nonnulli præsentes extra aciem, vbi ante oculos fuit discrimen, expendebant ambitio & concertatio quò deduxisset imperium. Arma cognata, acies germanæ, communia signa, vniusq; ciuitatis flos tantus & vires secum collidebantur, demonstrantes naturam humanam, vbi commota est, quàm cœca sit & furiosa. Nam regere si cupiuissent & frui partis, quod indole optimum præstantissimumq; erat terra mariq;, id habebant pacatum. Quòd si quid trophæorum & triumphorum desiderio concedere voluissent, bella Parthica & Germanica satiare vel sitientes valuissent. Supererat etiam ingens Scythia opus & India, & prætextus ad hæc haud inhonestus immodicæ cupiditatis, velle domare barbaros. Quis enim aut Scytharum equus, aut quæ sagittæ Parthorum, aut Indorum opes septuaginta millium Romanorũ militum sustinuissent Pompeio & Cæsare ducibus impressionem, quorum prius nomen audierant quàm Romanorum? Adeo horridas, versutas, & feras nationes victoriis suis peragrarant. Hi signis tunc cõcurrerunt, nec gloriæ suæ, cuius causa vexabãt patriam, rationem habentes, qui dicti ad eam diem inuicti fuerant. Nam illa inita affinitas, Iuliæ illecebræ, atque illæ nuptiæ, insidiosa ab initio fuerant & suspecta necessitudinis vtilitatis gratia cõtractæ pignora, nec germanæ amicitiæ consortium habuerunt. Vt igitur campi Pharsalici viris, armis, equis completi sunt, & signa vtrinque concinuere, primus ex Cæsaris acie procurrens C. Crastinus, qui centum viginti militum manipulum ducebat, pollicitus est Cæsari magnificè:

Nam primum progrediens Cæsar castris aspexit, appellansq; rogauit quid spei de pugna haberet? Ille porrecta dextera exclamauit, Præclaram victoriam Cæsar reportabis: me autem hodie aut viuũ aut mortuum laudabis. Horum dictorum memor erupit, multisque eum sequentibus in medios incurrit hostes. Satim gladiis res geri cœpta. Ibi multis interfectis instantem & per antesignanos perrumpentem excipiens quidam gladio per os traiecit, vt mucro trã-fixus emineret sub occipite. Occiso Crastino hac parte pugnabatur æquo marte. Dexterum cornu Pompeius tardius induxit, circumspectansq; alterum, & equitum pugnam expectans morabatur. Iam illi ad cingendum Cęsarem & equites eius paucos, qui in fronte erant locati, in peditum aciem coniiciendos porrigebant alas. Ibi signo à Cæsare dato recepit se equitatus, & cohortes subsidiariæ aduersus circuitionem locatæ tria millia hostibus occurrerunt, obiicientesq; se equis, vti præceptum erat, erectis pilis ora eorum foderunt. Illi vt omnis pugnæ rudes, & qui talem neq; expectauerant, neq; præmeditati fuerant, abiecto animo non sustinuerunt oculos suos & ora cædi, sed auersi oculosque manibus integentes turpiter in fugam se effudere. Iuliani fugientibus omissis pedites sunt adorti, qua maxime nudatum equitatu cornu circundari & cingi poterat. His ex latere eos inuadentibus, simulque decima legione in frontem incurrente pedem retulere atq; cessere: quum cernerent, qua re circũuenturos se sperauerant hostes, eam in se recidere. Quib. pulsis, vt vidit puluerem Pompeius & fugã coniecit equitatus, quo animo fuerit difficile est dictu: sed dementi maxime similis & attonito mẽte, neque Magnum se Pompeium esse cogitans, neminemque alloquutus, recepit se sensim in castra, in quem bene quadrabant hi versus,

At pater in curru residens sublimis eburno
Iuppiter, Aiaci terrorem inflixit: at ille
Attonitus scutum septeno tergore vinctum
Ex acie timidus fugiens in terga reflexit.

Ita prætorium ingressus tacitus sedit, dum magna manus tergis fugientium inhęrens vno agmine in castra irrupere, Tunc vna hac voce missa, Etiam in castra? præterea nihil loquutus, surrexit, sumptaq; veste præsenti fortunę conueniente, clam castris excessit. Terga dederunt & cæteræ legiones eius. Magna cædes tentoria custodientium & seruitiorum edita. Militum sex milia tantum cecidisse ait Asinius Pollio, qui eo in prælio à partibus fuit Cæsaris. Captis castris amentiam & leuitatem hostium contemplati sunt. Siquidem tabernacula erant myrto omnia redimita & stragulis pictis exornata: instructæ poculis mensæ & crateres vini expositi, paratusque & cultus sacrificantium & festos dies agentium potius quam ad prælium se armantium. Ita spe occæcati inanisque pleni fiduciæ ad pugnam processerant. At Pompeius, paulum extra vallum progressus, equum dimisit. Paucis eum comitantibus vbi nemo est insequutus, abiuit sedato gradu voluens cogitationes quales vetsare verisimile est, virum annos quatuor & triginta omnes vincere & superare assuetum,

πρῶτον γὰρ αὐτὸν ἐξιὼν τοῦ χάρακος εἶδε, καὶ προσαγορεύσας, ἤρετο πῶς φρονοίη περὶ τῆς μάχης. ὁ δὲ τῇ δεξιᾷ προτείνας ἀνεβόησε, Νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσῃς. Τούτων τῶν λόγων μεμνημένος, ἐξώρμησε καὶ συνεπεπάσατο πολλοὺς, καὶ προσέβαλε κατὰ μέσους τοὺς πολεμίους. γιγνομένου δ' ἀγῶνος δεινοῦ σὺν ξίφεσι, καὶ πολλῶν φονευομένων, βιαζόμενον προσώω καὶ ἀμαχόπαιγα τοῖς πρώτοις ὑποστάς τις ὠθεῖ διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, ὥστε τῇ ἀκμῇ φράσασαν ἐκφεῖν κατὰ τὸ ἰνίον. πεσόντος δὲ τοῦ Κρασταίνου, κατὰ τοῦτο μὲν ἐῤῥόπησε τὴν μάχην· τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήιος οὐ ταχέως ἐπῆγε, ἀλλὰ παραπαίων ὑπὸ θάτερα, καὶ τὸ τῶν ἱππέων δυναμένων ἔργον ἐν διέτριβεν. ἤδη δὲ ἐκεῖνοι τοῖς οὐλαμοῖς ἀπῆγον, ὡς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα, καὶ τοῖς προστεταγμένοις ἱππεῖς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλόντες εἰς τῇ φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄραντος, οἱ μὲν ἱππεῖς ἐξανεχώρησαν, οἱ δὲ ὑπὸ τεταγμένας πεῖραν πρὸς τῇ κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαν, τειχίλιοι ἄνδρες, ὑπαντιάζουσι τοῖς πολεμίοις, καὶ παρεισάμενοι κατ' ἵππων ὡς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοῖς ἐχρῶντο τοῖς ὑσσοῖς, ἐφιέμενοι τῶν προσώπων. οἱ δὲ, ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι, τοιαύτῃ δὲ μηδὲ προσδοκήσαντες μηδὲ προμαθόντες, οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ ἠνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στόμασιν οὔσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προϊσχόμενοι τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας, ἀκλεῶς ἐδίωκον. φευγόντων δὲ τούτων, ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος ἐχώρουν ὑπὸ τοὺς πεζοὺς, ἡ μάλιστα τῶν ἱππέων ὁ κέρας ἐπιλωμένον τῷ δρομῇ ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. ἅμα δὲ τούτων ἐκ πλαγίου προσπεσόντων, καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσμίξαντος, οὐκ ἀνέμειναν, οὐδὲ συνέστησαν, ὁρῶντες ἐν ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἤλπιζον αὐτοὺς τοῦτο πάσχοντας. καταμαθόντες δὲ τούτων, ὡς κατεῖδε τὸν κίνδυνον ὁ Πομπήιος, καὶ ὁ τοῖς ἱππεῖς πάθος εἴκασεν, ὦ μὲν ἐχρήσατο λογισμῷ χαλεπὸν εἰπεῖν, μάλιστα δὲ ὅμοιος τοῖς φρονοῦσι καὶ τοῖς παπληξὶ τὴν διάνοιαν, καὶ μηδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήιος ἐννοοῦντι· μηδένα προσειπὼν, ἀπῆλθε βάδην εἰς τὸν χάρακα, πολὺ τοῖς ἕπεσι πρέπων ἐκείνοις,

Ζεὺς δὲ πατὴρ Αἰακὸν ὑψίζυγος ἐν φόβον ὦρσε·
Στῆ δὲ τραφὼν, ὄπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἐπταβόειον,
Τρέσε δὲ παντήνας ἀφ' ὁμίλου.

τοιούτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν, ἄφθογγος καθῆτο, μέχρις οὗ τοῖς φύγοσι πολλοὶ διώκοντες συνέπιπτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφεὶς τοῦτο, Οὐκοῦν καὶ ὑπὲρ τῆς παρεμβολῆς; ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς, καὶ λαβὼν ἐσθῆτα τῇ παρούσῃ τύχῃ πρέπουσαν, ἐξῆλθεν. ἔφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θεραπόντων. στρατιώτας δὲ, μόνους ἑξακισχιλίους φησὶ πεσεῖν Ἀσίνιος Πολλίων, μεμαχημένος ἐκείνῳ τῇ μάχῃ Καίσαρος. αἱρεθέντες δὲ ὁ στρατόπεδον, ἐθεώρουν τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων. πᾶσα γὰρ σκηνὴ μυρσίναις κατέστεπτο, καὶ στρωμνὰς αὐλαίας ἤσκητο, καὶ τραπέζας ἐκπωμάτων μεστὰς· καὶ κρατῆρες οἴνου προὔκειντο· καὶ θυσκόη καὶ κόσμος ἱερὰ τεθυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον, ἢ πρὸς μάχην ἐξοπλιζομένων, ὅτι τὰς ἐλπίδι διεφθαρμένοι, καὶ γέμοντες ἀνοήτου θράσους, ὑπὲρ τὸν πόλεμον ἐχώρουν. Πομπήιος δὲ, μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος προελθὼν, τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῇ περὶ αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῆλθε καθ' ἡσυχίαν, ἐν διαλογισμοῖς ὤν, οἵους εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπόντων εἰθισμένον,

ἡλικίας καὶ φυγῆς τότε πρῶτον ἐν γήρᾳ λαμβάνοντα πεῖρα· ἐνθυμούμενον ὅσων ἀγώνων καὶ πολέμων συνήθροιζε βαλὼν ὥρᾳ μιᾷ δόξαν καὶ δυνάμεις, ἣν πρὸς μικροῦ τοσούτοις ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ στόλοις δορυφορούμενος, ἀπῆρε μικρὸς οὕτω γεγονὼς καὶ συνεσταλμένος, ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας τοὺς πολεμίους. παρεμείψαν δὲ Λάρισσαν, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὰ Τέμπη, καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδιψηκὼς, ἔπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιζε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρις οὗ κατῆλθεν ἐπὶ τὴν θάλατταν. ἐκεῖ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπαυσάμενος ἐν καλυβίῳ τινὶ σαγηνέων, καὶ πρὸς τὸν ὄρθρον ἐπιβὰς ποταμίου πλοίου· καὶ τῶν ἑπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλαβὼν, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπεῖναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας, καὶ μὴ δεδιέναι· πρὸς γὲ τῷ κομιζόμενος, εἶδεν ἐν μεγέθει φορτηγὸν ἀναγέσθαι μέλλουσαν, ἧς ἐναυκλήρει Ῥωμαῖος ἀνὴρ, οὐ πάνυ Πομπηΐῳ συνήθης, γινώσκων δὲ τὸν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐκαλεῖτο· τούτῳ συνεβεβήκει τῆς παρῳχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊον, οὐχ ὃν ἑώρακε πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ κατηφῆ, προσδεχόμενόν αὐτοῦ. καὶ ταῦτα τοῖς συμπλέοντιν ἐτύγχανε διηγούμενος· ὡς δὴ φιλεῖ πρὸς τὰ παρμυθητικὰ τῶν λόγων ἔχειν ἀνθρώποις φροντίδα. ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἐφράσε κατιδών, ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσσεται, καὶ καταστίσαι τινὲς ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγουσι πρὸς αὐτούς. ὑπιστάς οὖν Πετίκιος, ἀθρόος ἔγνω τὸν Πομπήϊον οἷος ὄναρ εἶδε· καὶ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν, κελεύει τοὺς ναύτας ὃ ἐφόλκιον προβαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐκτείνει, καὶ προσκαλεῖ τὸν Πομπήϊον· ἤδη συμφρονῶν τῷ κήματι τὴν τύχην καὶ μεταβολὴν τοῦ ἀνδρός. ὅθεν οὔτε προσκλήσιν ἀναμείνας, οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβὼν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ, (Λέντυλοι ἦσαν ἀμφότεροι, καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη· καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἀμελλώμενον Δηϊόταρον τὸν βασιλέα ἀναλαμβάνοντιν. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ δεῖπνον, καὶ προσκεύασεν ὁ ναύκληρος ἐκ τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκετῶν ἀπορίᾳ τὸν Πομπήϊον δεχόμενον αὐτὸν ἀπολούειν, προσέδραμε καὶ ὑπέλουσε καὶ συνήλειψε. καὶ ὃ λοιπὸν ἐκ τούτου πρὸς ἑπτὼν καὶ θεραπόντων, ὅσα δεσπότας δοῦλοι, μέχρις νίψεως ποδῶν, καὶ δείπνου προσκυνῆς διετέλεσεν. ὥστε τὴν ἐλευθεριότητα τῆς ὑπουργίας ἐκείνης θαυμάζοντα τινὰ καὶ ὃ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον, εἰπεῖν, Φεῦ τοῖς γενναίοις ὡς ἄπρακτον ἐλθόν. οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφίπολεως, ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἔπεμψε, οὐ τὴν βουλόμενος Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. ἐπεὶ δὲ προσέσχε τῇ νήσῳ κατ' ἀγκαλόν, ἔπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον, οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα, τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγγελλομένοις καὶ γραφομένοις, ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου κεκρατηκότος πρὸς Δυρράχιον, ἐπὶ λοιπὸν ἔργον εἶναι Πομπηΐῳ τὴν Καίσαρος δίωξιν. ἐν τούτοις οὖσαν αὐτὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος, ἀπασασθαι μὴ οὐχ ὑπέμεινε, πάνδεινα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δάκρυσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας, ἀπεύδειν ἐκέλευσεν, εἰ βούλεται πώς Πομπήϊον ἰδεῖν ἐπὶ νεὼς μιᾶς καὶ ἀλλοτρίας. ἡ δὲ ἀκούσασα πρόσκαιρον μὲν αὐτὴν χαμᾶζε, καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἄναυδος ἔκειτο· μόλις δέ πως ἔμφρων γενομένη, καὶ συνενόησα τὸν καιρὸν οὐκ ἄνευ θρήνων καὶ δακρύων, ἐξέδραμε δι' ἀγορᾶς τῆς πόλεως ἐπὶ θάλατταν. ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηΐου, καὶ δεξαμένου τὰς ἀγκάλας αὐτῆς, ὑποφειπομένη καὶ προπίπτουσαν, Ὁρᾶς τι (εἶπεν) ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσερριμμένον ἐνὶ σκάφει,

A cladem autem & fugam tum primùm in senectute sentiẽtem, atq; agitantem secum ex quàm multis collectam certaminibus & bellis abiecisset vna hora gloriã & opes: per quas paulo antè tam multis armis, equis, classibus stipatus discedit, nunc vsque adeo humilis & adstrictus, vt hostes lateat ipsum inuestigantes. Præterita Larissa vt venit in Tempe, siti pressus abiecit se in os & bibit ex flumine. Inde surgens Tempe peragrauit, dum peruenit ad mare. Ibi quod nocti supererat in tuguriolo piscatorio quieuit. Circa diluculum nauem

B fluuiatilẽ conscendit, acceptisq; comitibus qui liberæ conditionis erant, seruisq; ad Cæsarem absq; timore ire iussis, quum terram legeret, nauem cõspexit prægrandem onerariam, quæ vela factura erat. Nauclerum habebat ciuem Romanum, cui non magnus vsus intercesserat cum Pompeio, sed nouerat eũ de facie, Petitium nomine. Huic fortè proxima nocte in somniis oblatus Pompeius fuerat, non qualem cõtemplatus erat frequenter, verùm abiectus & mœstus secum colloquens. Vt solent tantis de rebus homines otiosi confabulari, hæc narrabat tum vectoribus. Ibi repentè nauta

C quidam videre ait se nauem fluuiatilẽ remis à tergo agi, hominesq; nõnullos vestibus signum dantes ac manus ad ipsos porrigentes. Petitius intentis oculis, mox agnouit Pompeium, qualem in somnis viderat, afflictoque capite nautis iussit cymbam admittere, dextramq; porrexit & appellauit Pompeium, perspiciens ex habitu fortunæ eius conuersionem. Vnde nullis expectatis precibus vel oratione, sed receptis cum eo omnibus quos voluit (ambo Lentuli erant & Fauonius) in altum est prouectus. Mox regem Deiotarum videntes

D ex terra ad ipsos properantem, eum quoque accepere. Quum tempus cœnæ instaret, parasset autẽ ex præsentibus copiis nauclerus, cernens Pompeium Fauonius seruorum penuria semetipsum lauantem, accurrit abluitq; & vnxit eum: nec destitit deinceps curare & inseruire ei, vt dominis serui, vsq; ad pedum lauationẽ & cœnam parandam. Vnde quum cerneret quidam illius ministerii simplicem & minimè fucatum candorem, ait,

Papæ decent vt omnia egregios viros!

Ita præuectus Amphipolim, inde Mitylenẽ transmisit, vt ibi Corneliam & filium acciperet. Postquam ad littus insulæ applicuit, nuntium misit in oppidum, non pro expectatione Corneliæ, quæ ex nuntiis & scriptis ad gratiam ex decreto ad Dyrrhachium bello vnum sperabat reliquum

E esse Cæsaris consectationem. Ea in mente illam offendens nuntius non sustinuit eam salutare, verùm pleraque ac maxima mala lacrymis magis quàm voce exprimens, monet eam vt maturet, modò aspicere Pompeium in vna & aliena naui velit. Quibus nuntiatis illa abiecit se in terram, diuque de mentis statu dimota & muta iacuit. Vix tandem recepta mente, intelligens non esse lamentationum & lacrymarum tempus ad mare media vrbe decurrit. Procedẽte ei obuiam Pompeio, exanimatamque atque in ipsum se reiicientem complexo, Video te, inquit, iactari, vir, non

F pro tua fortuna, sed mea, vna huc eiectum scapha,

qui ante Corneliæ nuptias quingentis nauib. hoc A mari es prouectus. Quid me videre voluisti, nec duræ reliquisti sorti, quæ tanta te quoq; obrui calamitate? Quam sim mulier fortunata, si ante nũtiatam Publii, cui virgo nupseram, apud Parthos cædem expirassem: ac sapiens, si eo defuncto vitam, vt institueram, profudissem? Atqui seruata sum vt essem & Magno Pompeio cladi. Sic fatam perhibent Corneliam, ac Pompeium respondisse, Tu verò vnam nosti Cornelia fortunam secundam, quæ tibi quoq; forsitan imposuit, quod solito diutius me sit comitata. Cæterum hæc nobis, qui nati homines sumus, sunt ferenda, iterumq; B periclitanda sors. Neq; enim abiicienda spes est illa recuperandi ei, huc qui ex illis recidit. Tum illa afferri ex oppido res suas iussit, euocauitq; ancillas. Mitylenæis Pompeium salutantibus & inuitantib. in oppidũ abnuit, atq; monuit illos victori vt parerent, bonoq; essent animo. nam clementẽ & benignum Cæsarem esse. Tum ad Cratippum philosophum conuersus (ille enim ex vrbe ad eum visendum descenderat) conquestus est, & cum eo disputauit nonnihil de prouidentia. Assensus Cratippus est, traduxitque eum ad spem meliorem, ne acerbus vel importunus foret repugnan- C do. Nam quæsiuisset tandem Pompeius de prouidentia aliquid. Ille demonstrasset propter peruersam rempub. rebus principatu vnius opus esse. Quæsisset præterea, Qui & quo Pompeie signo credamus, si Cæsarem vicisses, rectius te quam illum fortuna vsurum fuisse? Verum res diuinæ suo ordini relinquendæ. Accepta coniuge & amicis, nauigauit sequens portus necessarios, vbi aquare & accipere poterat necessaria. Primum oppidum iniit Attaliam Pamphyliæ. Ibi ei nonnullæ naues ex Cilicia ocurrere, militesque contracti ad eum sunt, atque rursus sexaginta ordinis senatorii ad eum conuenere. Quum acciperet classem D adhuc saluam esse, & Catonem magna vi militum ex fuga collecta in Africam traiecisse, conquestus est semetipse, increpitans quod adactus pedestribus copiis confligere, & firmioribus citra controuersiam virib. nusquã vsus esset, nec classe cinxisset se: vbi si terra cespitasset, ilico ad manum par haberet maritimum robur & vires tam ingentes. Neque enim fuit peccatum Pompeii maius, neque consilium callidius Cæsaris, quam quod tam procul ab subsidio nautico prælium retraxerit. Verum quia ex præsentibus facultatibus mouere aliquid & tentare necesse habebat, le- E gatos misit ad vrbes. Ab aliis circumuectus ipse argentũ postulabat & naues complebat. Sed quia velocitatem & celeritatem extimescebat hostis, ne superueniens ante apparatum opprimeret se, circumspiciebat in præsentia confugium & receptum. Prouinciam deliberans nullam se tueri videbat posse. Ex regnis Parthicum censuit pollentissimum tum ad ipsos excipiendos in præsenti & tegendos infirmos, tum ad confirmandos iterum & magnis viribus stipandos. Alii in Africam & ad Iubam animum conuertebant. Verum Theophani Lesbio insanum videbatur, Ægypto, F quæ trium dierũ iter abesset, relicta, & Ptolemæo ætate adulto, atque amicitiæ causa & beneficiorum apud patrem collocatorum ei obstricto,

τὸν περὶ τῆς Κορνηλίας γάμον πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτῃ περιπλεύσαντα τῇ θαλάσσαν. τί με ἦλθες ἰδεῖν, καὶ οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρυδαίμονι, τῇ καί σε δυστυχίας ἀναπλήσασαν τοσαύτης; ὡς δυτυχὴς μὲν ἂν ἤμην γυνή, περὶ τὸν Πόμπηιον ἐν Πάρθοις ἀκούσασα τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον ἀποθανούσα· σώφρων δὲ, μετ' ἐκείνου (ὥσπερ ὥρμησα) τὸν ἐμὸν τῆς περιεμένη βίον. ἐσωζόμεν δὴ ἄρα καὶ Πομπηίῳ Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι. ταῦτα εἰπεῖν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι. τὸν δὲ Πομπήιον ἀποκρίνασθαι, Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις τὴν ἀμείνονα, ἣ καὶ πέπονθας ἐξαπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνήθους παρέμεινεν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν, γενομένοις ἀνθρώποις, καὶ τῆς τύχης ἔτι περατέον. οὐ γὰρ ἀπέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκείνα, τὸν δὲ ἐκ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον. ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεραπόντας ἐκ πόλεως. τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήιον ἀσπασαμένων, καὶ παρακαλούντων εἰς ἄστυ εἰς τὴν πόλιν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κἀκείνοις ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ χρηστόν· αὐτὸς δὲ πρὸς Κράτιππον βαπόμενος τὸν φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀφόμενος αὐτόν) ἐμέμφετο καὶ συνδιεπόρει βραχέα περὶ τῆς προνοίας, ὑποκαταχλινομένου τοῦ Κρατίππου, καὶ παρακαλέσαντος αὐτὸν ὅτι τὰς ἀμείνονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδὲ ἄχαρις ἀντιλέγων εἴη. ἐπεὶ δὲ μὴ ἐρέσθαι τὸν Πομπήιον εἰ ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δὲ ἀποφαίνεσθαι ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἐδεῖ καὶ τὴν κακοπολιτείαν. ἐρέσθαι δὲ, Πῶς ἂν Πομπήιε, καὶ τίνι τεκμηρίῳ πειθώμεν ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑαυτὸν ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν θεῶν. ἀναλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους, ἐκομίζετο, πρὸς ἑσπέραν ὅρμοις ἀναλαμβάνοις ὕδωρ ἢ ἀγρὸν ἔχοντιν. εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρὸς τὴν Ἀτταλείαν τῆς Παμφυλίας. ἐν ταύτῃ δὲ αὐτῷ καὶ πειρᾶς τινὲς ἀπιόντησαν ἐκ Κιλικίας, καὶ στρατιῶται συνελέγοντο, καὶ τῶν συλλεγεισῶν πάλιν ἐξήκοντα πρὸς αὐτὸν ἦσαν. ἀκούων δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι σωζεσθαι, καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνελληφότα φραγοῦ εἰς Λιβύην, ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα πεζῇ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδηείτως δυνάμει πρὸς μηδὲν ἀποκρίσασθαι. μηδὲ προορμίσαι τὸ ναυτικὸν, ὅπου κἀγὼ σφαλεὶς, οὐδὲ ἂν εἶχεν ἀντίπαλον ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δυνάμιν τοσαύτην. οὐδὲ γὰρ ἁμάρτημα Πομπηίου μεῖζον, οὐδὲ δεινότερον στρατήγημα Καίσαρος, ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν ἀποστάσαν τῆς ναυτικῆς βοηθείας, οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων κινεῖν τι καὶ πρόσθεν ἀναγκαζόμενος, ὅτι τὰς πόλεις παρέπεμπε τὰς δὲ αὐτὸς πρεσβεύων, ἤτει χρήματα, καὶ ναῦς ἐπλήρου. τὴν δὲ ὀξύτητα τοῦ πολεμίου καὶ τὸ τάχος δεδοικὼς, μὴ προσαναρπάσῃ τὴν παρασκευὴν αὐτὸν ἐπελθὼν, ἐσκόπει καταφυγὴν ὅτι τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. ἐπαρχία μὲν οὖν οὐδεμία φυλάξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς. τὸν δὲ βασιλεῖ αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων ἰσχυροτάτην οὖσαν ἔν τε τῷ παρόντι δέχεσθαι καὶ προσβαλεῖν σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὖθίς τε ῥῶσαι καὶ πρεσπέμψαι μετὰ πλείστης δυνάμεως· τῶν δὲ ἄλλων, οἱ μὲν εἰς Λιβύην καὶ Γόβαν ἔδεπον τὴν γνώμην. Θεοφάνης δὲ τῷ Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχουσαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντας, καὶ Πτολεμαῖον ἡλικίαν μὲν ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῴας ὑπόχρεων,

Παρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτὸν, ἀπιστοτάτῳ γένει, καὶ Ρωμαίῳ μὲν ἀνδρὶ, κηδεστῇ γενομένῳ, τὰ δευτερεῖα λέγοντα, πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν, μηδὲ πειρᾶσθαι τῆς ἐκείνου μετριότητος. Ἀρσάκῃ δ' ποιεῖσθαι κύριον ἑαυτὸν, τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος. καὶ γυναῖκα νέαν, οἴκου τοῦ Σκιπίωνος, εἰς βαρβάρους κομίζειν, ὕβρεως καὶ ἀκολασίας τὴν ἐξουσίαν μέλλουσας. ἢ κἂν μὴ πάθῃ, δόξῃ δ' παθεῖν, δεινόν ἐστιν ὅτι τοῖς ποιήσαι δυναμένοις γενόμενον. τοῦτο μόνον (ὡς φασιν) ἀπέστρεψε τὸν ὅτι τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπήϊον· εἰ δή τις ἐπὶ Πομπήϊον λογισμὸς, ἢ οὐχὶ δαίμων ἐκείνῳ ὑφηγεῖτο τὴν ὁδόν. ὡς δ' οὖν ἐνίκα φεύγειν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀναχθεὶς ἀπὸ Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετὰ τῆς γυναικὸς, (τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐν μακραῖς ὁμοίως ναυσὶν, οἱ δ' ἐν ὁλκάσιν ἅμα συμπαρέπλεον) τὸν μὲν πέλαγος διεσώσατο ἀσφαλῶς· πυθόμενος δ' τὸν Πτολεμαῖον ἐν Πηλουσίῳ καθῆσθαι μετὰ στρατιᾶς πολεμοῦντα πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ἐκεῖ κατέσχε, πρεσβείας τὸν φράσοντα τῷ βασιλεῖ καὶ δεησόμενον. ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἔτι νήπιος, ὁ δὲ πρῶτα διέπων τὰ πράγματα Ποθινὸς, ἠθροισε βουλὴν τῶν δυνατάτων. ἐδυνάντο δὲ μέγιστον οὗς ἐκεῖνος ἐβούλετο, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἕν ἕκαστος ἔχει γνώμην ἕκαστος. ἦν οὖν δεινὸν, περὶ Πομπηΐου Μάγνου βουλεύεσθαι Ποθινὸν τὸν διάδοχον, καὶ Θεόδοτον τὸν Χῖον, ὅτι μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλον ἀνειλημμένον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον Ἀχιλλᾶν. κορυφαιότατοι γὰρ ἦσαν ἐν καταστάσει καὶ τοῖς ἄλλοις οὐ πισύμβουλοι. καὶ τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον Πομπήϊος ἐπ' ἀγκύρᾳ πρόσω τῆς χώρας ἀποβαλόντων προσέμενεν, ὃν Καίσαρι σωτηρίας χάριν οὐκ ἦν ἄξιον ὀφείλειν. τὴν μὲν οὖν ἄλλων τοσοῦτον αἱ γνῶμαι διέφησαν. ὅσον οἱ μὲν ἀπελαυνόντων ἐκέλευον, οἱ δὲ καλῶν καὶ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα. Θεόδοτος δ', δυνάτητα λόγου καὶ ῥητορείαν ἐπιδεικνύμενος, οὐδέτερον ἀπέφηνεν ἀσφαλὲς, ἀλλὰ δοξαμένους μὲν, ἔξειν Καίσαρα πολέμιον, καὶ δεσπότην Πομπήϊον ἀπωσαμένους δ', καὶ Πομπηΐῳ τῆς ἐκβολῆς ἐν αἰτίοις ἔσεσθαι, καὶ Καίσαρι τῆς διώξεως. κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους ἀνελεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ γὰρ ἐκείνῳ χαρίεσθαι, καὶ τοῦτον οὐ φοβήσεσθαι. προσεπεῖπε δ' ἀναμειδιάσας (ὡς φασιν) ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει. ταῦτα κυρώσαντες, ἐπ' Ἀχιλλᾶ ποιοῦνται τὴν πρᾶξιν. ὁ δὲ Σεπτίμιον τινὰ πάλαι γενόμενον Πομπηΐου τάξιάρχον παραλαβὼν, καὶ Σάλβιον ἕτερον ἑκατοντάρχην, καὶ τρεῖς ἢ τέτταρας ὑπηρέτας, ἀνήχθη πρὸς τὴν Πομπηΐου ναῦν. ἔτυχον δὲ πάντες εἰς αὐτὴν οἱ δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων ἐμβεβηκότες, ὅπως εἰδεῖεν ὃ πραττόμενον. ὡς οὖν εἶδον οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν, οὐδὲ ταῖς Θεοφάνους ἐλπίσιν ὁμοίαν ὑποδοχὴν, ἀλλ' ὅτι μιᾶς ἁλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπεῖδοντο τὴν ὀλιγωρίαν· καὶ τῷ Πομπηΐῳ παρήνουν εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι τὴν ναῦν, ἕως ἔξω βέλους εἰσίν. ἐν τούτῳ δὲ πελαζούσης τὴν ἁλιάδος, φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἐξανέστη, καὶ Ρωμαϊστὶ τὸν Πομπήϊον αὐτοκράτορα προσηγόρευσεν. ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς, ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστὶ, παρεκάλει μετελθεῖν εἰς τὴν ἁλιάδα. τέναγος γὰρ εἶναι πολὺ, καὶ βάθος οὐκ ἔχειν πλοῖμον τηρεῖν τὴν θάλατταν ὑποφαινόμενον. ἅμα δὲ καὶ νῆες τινὲς ἐφαίνοντο τῶν βασιλικῶν πληρούμεναι, καὶ τὴν αἰγιαλὸν ὁπλῖται κατεῖχον. ὥστ' ἀφυκτία καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσεῖναι δοκεῖν τοῖς φονεῦσι τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν τῆς ἀδικίας ἀπολογίαν.

A Parthis se subiicere infidissimæ genti, & quum viri Romani soceri quondam sui nollet secundarius esse & primus aliorum, neq; moderationem experiri illius, arbitrio se permittere Arsacis, qui ne in Crasso quidẽ potuisset ius habere viuente, & mulierem iuuenem ex Scipionis familia ad barbaros, qui licentiam dirigant libidine & lasciuia, deportare, quę vt nullam iniuriam accipiat, attamen putari accepisse, quum in manu fuerit eorum qui facere possent, indignum esse. Vnum hoc (vti ferũt) ab itinere versus Euphratem auertit eum, siquod tamen Pompeii consilium & non fatum hac eum duxit via. Vt igitur ea sententia obtinuit, fugiendum esse in Ægyptum, conscensa Seleucide triremi ex Cypro cum vxore soluit. Alii, pars in nauibus longis, alii in onerariis eum comitati sunt. Pelagus tutò transmisit. Quum autem Ptolemæum accepisset Pelusii cum exercitu sedere & bellũ gerere cum sorore sua, eò decurrit. Præmittit certũ, qui aduentum suum regi supplicibus verbis nuntiet. Erat admodum adolescens Ptolemæus: qui in regni procuratione erat Pothinus, consiliũ coegit eorum qui summam obtinebãt autoritatem. Plurimum autem poterant, quos ille volebat. Hic iussit vt suam quisq; expromeret sententiam. Iam erat miserum de Pompeio Magno consultare Pothinum eunuchum, Theodotum Chium mercenarium rheroricorũ magistrum ascitum, & Ægyptium Achillam. Hi enim inter cubicularios & nutritios alios erant principes consilii. Istius decretum consessus Pompeius in ancoris procul à terra stans operiebatur, quem incolumitatis gratiam Cæsari indignum erat debere. Aliorum eatenus discrepauerunt sententiæ, quatenus hi reiiciendum, alii vocandum & recipiendum censebãt. At Theodotus facundiam & declamandi ostentans facultatem, neutrum esse ostendit explicatum, sed si recepissent eum, hostem Cęsarem ipsos habituros & Pompeium dominũ: sin abegissent, in culpa futuros apud Pompeium, quòd ipsum repulerint, apud Cæsarem, quòd non sint persequuti. Optimum ergo factu esse, vt accitum interficiant. Siquidem & illi rem gratam facturos, neq; hunc formidaturos. Adiecisse aiunt arridentem, mortuum non mordere. Postquam in eam sententiam itum est, rem exequendam delegauerunt Achillæ. Hic Septimium quendam, qui ordinem quondam duxerat sub Pompeio, Saluiumq; alterum centurionem, præterea tres vel quatuor ministros assumpsit, atq; ita ad nauem Pompeii prouectus est. Fortè omnes primores eorũ qui Pompeium comitabantur conscenderant ad eum, vt, quid ageretur conspicerent. Vt videre non regium nec splendidũ, nec Theophanis congruentem spei receptum, sed naui vna pascatoria paucos homines venire, suspectum eum contemptum habuerunt, monueruntq; Pompeium, dum extra telorum iactum essent, retrorsum vt in salum ageret nauem. Interea appropinquante nauicula prior assurrexit Septimius, ac Latinè Pompeium imperatorem appellauit. Achillas verbis Græcis salute data, hortatus est eum vt in nauiculam suã transiret, vadosum prædicans mare esse, nec triremis patiens, quòd breuia sabulosa haberet. Simul naues aliquot regiæ cõpleri conspiciebantur, & littus tenebant armati, vt nec elabi se, si mutarẽt consilium, viderẽt posse. Accedebat, quòd percussoribus diffidentiam ipsam præbituri essent iniuriæ colorem.

Salutata ergo Cornelia, quæ exitum eius iam ante deplorabat, duos centuriones, ex libertis vnum Philippum, & seruum Scynem nomine præ se in nauiculam iussit descendere. Porrigẽte dexteram ei ex nauicula Achilla, ad vxorem & filium conuersus Sophoclis iambica pronuntiauit,

Quisquis domum elatam tyranni accesserit,
Fit illius seruus, licet liber venit.

His postremũ quũ suos esset affatus, ingressus est. Satis amplo interuallo inter terram & triremẽ vbi nemo eorum, qui in nauicula erant, hilariter est Pompeium alloquutus, intuitus Septimiũ, Ecquid te, inquit, ego commilitonem quondam meum agnosco? Ille tantum capite annuit, non est affatus nec benignitatem ei ostendit vllam. Quum iterũ iam immobiles silerent, tenens Pompeius in paruo libello conscriptam ab se Græcam orationem, qua vti apud Ptolemæum statuerat, eam cœpit legere. Postquam terrę appropinquauerunt, Cornelia cũ amicis ex naui anxia speculabatur euentum, cœpitq; sustollere animos, ꝗ ad descensionem multos ex regiis cerneret honoris & recipiendi eius gratia concurrentes. Ibi Pompeiũ, qui Philippum manu prehendit, quo surgeret, commodius, Septimius primus à tergo traiecit: inde secundũ eum Saluius, mox Achillas enses strinxerunt. Ille ambabus manib. faciem togo intexit, nec quicquem indignũ se loquutus est nec fecit, tantum suspirio edito patienter ictus excepit. Annos natus vnde sexaginta postridie, natalium suorum fato functus est. Illi qui in nauibus erant, vbi cædem spectauerunt, gemitum edidere ex littore exauditum, ancorisque propere solutis fugæ se mandauere. Benignus autem ventorum ex mari afflatus fugam eorum adiuuit. Vnde molientes persequi eos Ægyptii destitere. Caput Pompeii desecuerunt: truncum è nauicula nudum proiecerunt, reliqueruntque spectare id cupientibus. Philippus dum satiarunt oculos, remansit apud eum. Inde aqua mari na abluit corpus, ac tunicula quadam sua inuoluit. Quũ nihil aliud ad manum esset, circumspiciens littus reperit paruulæ nauiculę piscatorię marcidas quidem reliquias, sed quæ sufficerent ad rogum cadaueri nudo, nec eo integro. Has congerenti & componenti quidam iam graui ætate ciuis Romanus assistens, qui prima stipendia iuuenis sub Pompeio fecerat, Tu, inquit, quis hominum es, qui Magnum Pompeium funerare paras? Qui vbi respondit libertum eius esse, Atqui hoc decus, inquit, non apud vnum te residebit. Admitte me quasi pii lucri consortem, ne vndequaque de hac conquerar peregrinitate, pro multis molestiis id certe nactus, vt manibus meis contingam & cooperiã summum populi Romani imperatorem. Ita funeratus est Pōpeius. Postero die L. Lẽtulus huius rei ignarus ex Cypro aduectus & littus legẽs, vt funeris pyram vidit atq; assistentem Philippũ necdum satis eum agnitum, Quis hic, inquit, fato functus iacet? Ac aliquantulo interposito spatio suspirans, Fortassis tu, inquit, Magne Pompeie. Paulo post egressum ex naui comprehenderunt, necaueruntq;. Hic exitus Pompeii fuit. Haud multo post in Ægyptum ita perculsam Cæsar veniens,

ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαπορρίψασαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προσεμβιβάσας κελεύσας, καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἕνα Φίλιππον, καὶ προσφωνήσας Σκύνῃ ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη τῶν περὶ Ἀχιλλᾶν, ἐκ τῆς ἀλιάδος μεταστραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱόν, εἶπε Σοφοκλέους ἰαμβεῖα,

Ὅστις ἂν πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
Κείνου σὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ. Ταῦτα δὲ ἔφατο πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φυγξάμενος σιέβη· καὶ συγκοῦ σήματος ὄντος ὅπου τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὡς οὐδεὶς προσῆν συμπλεόντων ἐγίνετο λόγος φιλάνθρωπος πρὸς αὐτόν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπίμιον, Οὐδή που σε (εἶπεν) ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ; κἀκεῖνος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνον, οὐδὲν προσφπών, οὐδὲ φιλοφρονηθείς. πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς, ὁ Πομπήιος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικόν, ὡς παρεσκεύασο χρῆσθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν ὡς ἐν τῇ γῇ πρὸς ἐπέλασιν, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς θρίνης περιπαθὴς οὖσα τὸ μέλλον ἐπεσκοπεῖτο, καὶ θαρρεῖν ἤρετο, πολλοὺς ὁρῶσα πρὸς τὴν ἀποβασιν τῶν βασιλικῶν, οἵ τε ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιώσει, συνερχομένους. ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήιον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρὸς, ὅπως ῥᾴον ἐξαναστῇ Σεπίμιος ὄπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτον, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκεῖνον, εἶτα Ἀχιλλᾶς ἐσπασαν τὰς μαχαίρας. ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον, ὑπεκαρτέρησε τοῖς πληγαῖς· ἑξήκοντα μὲν ἐνιαυτὸν βεβιωκὼς ἔτη, μιᾷ δὲ ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν νεῶν, ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰμωγὴ ἐξάκουστον ἄχει τῆς γῆς ἠχήσαντες, ἔφυγον ὁρμῶντες τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. καὶ πνεῦμα λαμπρὸν εὐοδοῦν πελαγίοις ὑπεκθέοντο· ὥστε βουλομένους διώκειν ἀποστῆναι τοὺς Αἰγυπτίους. τοῦ δὲ Πομπήιου μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἁλιάδος, τοῖς δεομένοις τοῦ θεάματος ἀπέλιπον. παρέμενε δὲ αὐτῷ Φίλιππος, ἕως ἐθρύοντο μεσοῦντος ὄψεως. εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσσῃ τὸ σῶμα, καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν τὸν αἰγιαλὸν, εὗρε μικρᾶς ἁλιάδος λείψανα, παλαιὰ μὲν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῷ γυμνῷ καὶ οὐδὲ ὅλῳ πυρκαϊὰν ἀναλῆψαι περιφανῆ. ταῦτα συγκομίζοντος αὐτοῦ καὶ συντιθέντος, ὅστις ἂν ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἤδη γέρων, τὰς δὲ πρώτας στρατείας ἐπὶ νέος Πομπηίῳ συνεστρατευμένος, Τίς ὤν, ὦ ἄνθρωπε, (ἔφη) θαυμάζω ἀνοῇ Μάγνον Πομπήιον; ἐκείνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος, Ἀλλ' οὐ μόνῳ σοι (ἔφη) τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· κἀμὲ δὲ ὡσπερεὶ ῥήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνὸν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μεμφωμεν τὴν ἀποξένωσιν, ἀντὶ πολλῶν ἀνιαρῶν τοῦτο γοῦν εὑρόμενος, ἅψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μεγιστὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων. οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπήιος. τῇ δὲ ὕστεραίᾳ Λεύκιος Λέντλος, οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα, πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ τοῦ γοῦν κομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκρὸν πυρᾶν, καὶ παρεστῶτα τὸν Φίλιππον οὔπω καθορώμενον, Τίς ἄρα (ἔφη) ὁ πεπρωμένον ἐν τούτῳ τελέσας ἀναπέπαυται, καὶ μικρὸν θαλίπων καὶ στενάξας, Τάχα δὲ (εἶπε) σὺ Πομπήιε Μάγνε. καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβὰς, καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. τοῦτο Πομπήιου τέλος. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον οὕτω καταπεπληγμένῳ,

τὸν μὲν περὶ φέρουσα τῷ κεφαλῇ, ὡς παλαμναῖον, ἀπε- A
στράφη· τῷ δὲ σφραγῖδα τοῦ Πομπηΐου δεξάμενος, ἐδάκρυσεν. ἦν δὲ γλυφὴ, λέων ξιφήρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθινὸν ἀπέσφαξεν· αὐτὸς δὲ μάχῃ ληφθεὶς ὁ βασιλεὺς περὶ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν Σοφιστὴν ἡ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρῆλθε· (φυγὼν γὰρ Αἴγυπτον, ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος) Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρὼν αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος, ἀπέκτεινε. τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηΐου Κορνηλίᾳ δεξαμένη κομισθέντα, περὶ τὸν Ἀλβανὸν ἔθηκεν.

eum qui caput Pompeii sibi obtulit, vt detestabilem auersatus est. Anulum eius accipiens illacrymauit. Insculptus leo erat ensem tenens. Achillam autem & Pothinum interfecit. Ipse rex in conflictu oppressus circa fluuium nunquam postea cõparuit. Rhetor Theodotus Cæsaris vltionem declinauit. Nam profugus ex Ægypto palatus est abiectus & execrabilis. Eum M. Brutus interfecto Cæsare Asiam obtinens, repertum ibi atque omni cruciatus genere affectum necauit. Pompeii reliquiæ relatæ ad Corneliam sunt, easque illa in Albano humauit.

Ἐκ κειμένων οὖν τοῦ βίου, ὅπερ ἐπιδραμόμενοι τοῖς λόγοις τοιχεῖν τὰ ποιούντα τὰς διαφορὰς, τοῦ καλλίστου συνάγοντες. ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπήϊος ἐκ τοῦ δικαιοτάτου τρόπου παρῆλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐτὸς ὁρμηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλᾳ τῷ Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθερώσῃ συγκατεργασάμενος· Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν, οὔτε παρὸς θεοὺς ἀμεμπτος, οὔτε παρὸς ἀνθρώπους, κρίνας νοθείας Λεωτυχίδου, ὃν ἐκεῖνος αὐτοῦ ἀπέδειξεν ὁ ἀδελφὸς γνήσιον· τὸν δὲ ξενικὸν κατεφρονεῖν ἀξιώσας τὸν περὶ τῆς χωλότητος. δεύτερον, ὅτι Πομπήϊος Σύλλαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε, καὶ τεθνηκότος ἐκήδευσε (βιασάμενος Λέπιδον) τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδὶ Φαύστῳ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα συνῴκισεν· Ἀγησίλαος δὲ Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχούσης τιμωρίας ἐξέρριψε καὶ ἀτίμασε. καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλάττονα ἔτυχεν ἢ Πομπηΐῳ παρέχων· Ἀγησίλαος δὲ Λύσανδρος καὶ τῆς Σπάρτης βασιλέα, καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίησε. τέταρτον δὲ αἱ περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τοῦ δικαίου παραβάσεις, Πομπηΐῳ μὲν δι' οἰκειότητας ἐγένοντο· (τὰ γὰρ πλεῖστα Καίσαρι καὶ Σκιπίωνι συνεξήμαρτε κηδεστὰς αὐτοῖς οὖσιν) Ἀγησίλαος δὲ, Σφοδρίαν μὲν, ἐφ' οἷς Ἀθηναίοις ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα, τοῦ τῶν παιδὸς ἔρωτι χαριζόμενος ἀφῆρπασε· Φοιβίδα δὲ Θηβαίοις παρασπονδήσαντι δῆλος ὢν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοηθῶν. καθόλου δὲ ὅσα Ῥωμαίοις δι' αἰδῶ Πομπηΐος ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν ἔχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονεικίᾳ Λακεδαιμονίοις Ἀγησίλαος ἔβλαψε, τὸν Βοιώτιον ἐκκαύσας πόλεμον. εἰ δὲ καὶ τύχοι τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἑκατέρου τοῖς σφάλμασι προσιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἡ Πομπηΐου Ῥωμαίοις· Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίοις ἀκούοντας καὶ πειθομένους οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἠλέγχθη Λεωτυχίδης, ἀλλότριος εἶν καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησεν, Εὐρυτίωνι δὲ γνήσιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρέχειν, εἰ μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκότησε τῷ ξενικῷ Λύσανδρος. οἷς μὲν τῇ περὶ τοῦ θεσμοῦ ἀποστασίᾳ ἠγωνίζετο ὁ Ἀγησίλαος, ἅμα μετὰ τῶν ἐν Λεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύσας τοὺς νόμους ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καθεύδειν, οὐ γέγονεν· ἄλλο σόφισμα πολιτικὸν, οὐδὲ ἔχομέν τι τοῦ Πομπηΐου παραπλήσιον· ἀλλ' ἐναντίον, οὐδὲ οἷς αὐτὸς ἐτίθει νόμοις ᾤετο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δυνάσθαι μέγα τοῖς φίλοις ἐπιδεικνύμενος. ὁ δὲ εἰς ἀνάγκῃ καταφυγὼν τοῦ λύσαι τοὺς νόμους ὅτι τοῦ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἐξεῦρε τρόπον ᾧ μήτε ἐκείνους βλάψοι, μήτε ὅπως οὐ βλάψωσι λυθήσονται. τίθεμαι δὲ κἀκεῖνο τὸ ἀμίμητον ἔργον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου, τὸ, δεξάμενον τὴν σκυτάλην, ἀπολιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις. οὐ γὰρ, ὡς Πομπήϊος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν, ὠφέλει τὸ κοινὸν

E Narrata vtriusq; vita delibemus cõparemusque discrimina. Sunt ea hæc. Primùm Pompeius iustissima ratione ad potentiam & gloriam euolauit sua industria, multisq; & grandibus factis vindicanti à tyrannis Italiã Syllæ præstò fuit: Agesilaus verò videtur ad regnum peruenisse nõ nisi violato diuino & humano iure, qui pro adulterino Leotychidem damnauit, quum illũ iustum filium frater eius appellasset, oraculumq; elusit decladitãte. Deinde Pompeius Syllã & viuum perpetuò coluit, & defuncti funerauit, represso Lepido, corpus, filioq; eius fausto filiam suam nuptum dedit: at Agesilaus Lysandrum ex leui occasione proiecit atq; indignissimè habuit. Et quidem non minora Sylla accepit à Pompeio, quàm apud eũ collocauit beneficia: Agesilaum Lysander & Lacedæmoniorum regem & Græciæ fecit ducem. Tertiò reip. & iuris violationes à Pompeio sunt ob necessitudinem admissæ. quippe plerisq; in peccatis socius affinibus fuit Cæsari & Scipioni. Agesilaus dignum ob illatam Athenienſibus iniuriam supplicio Sphodriam filii sui indulgens amori eripuit. Phœbidæ, qui contra fœdus violauerat Thebanos, non obscurè ob ipsum facinus libẽter præstò fuit. Breui quæcunque vulnera reip. Romanæ per ruborem vel ignorantiam à Pompeio insimulauerunt inflicta, hæc ira & pertinacia inflixit Lacedæmoniis Agesilaus, qui bello Bœotico facem subdidit. Quòd si fortuna est aliqua vtriusque offensis accommodanda, insperata Romanis Pompeii fuit: Agesilaus verò audientes & præscios nõ permisit Lacedæmonios claudum regnum deuitare. Etenim si millies constitisset alienum Leotychidem & adulterinum esse, nõ deesset Eurytiondis tamen facultas germanum aliquem & rectum regem Spartæ suppeditandi, nisi Agesilai causa vaticinio obstruxisset Lysander. At quale in hæsitatione de illis qui ex acie fugerant, adhibuit Agesilaus, qui mox post cladem Leuctricam leges illo die silere iussit, non extat commentum ciuile, neque habemus vllum Pompeii simile: imò ediuerso hic, dum potentiam suam amicis venditat, neque quas ipse tulerat leges, eas sibi duxit tuendas. Ille exprimente necessitate, vt leges ob salutem ciuium conuelleret, inuenit rationem, quemadmodum illis nihil obstarent, nec, ne obstarent, conuellerentur. Illud etiam numero factum virtutis ciuilis incomparabile Agesilai, quòd simulatque accepit scytalam, bellum Asianum reliquerit. Non enim, vt Pompeius, quibus rebus se magnum effecit, iis auxit rempublicam,

verum vtilitatem ſpectans patriæ, tantam depoſuit potentiam & decus, quãtam vel ante vel poſt, quum ab Alexandro diſceſſiſti, habuit nemo. Vt igitur exordium aliud ſumamus. In expeditionibus & rebus bello geſtis trophæorum multitudine, exercituum quos duxit Pompeius magnitudine, & numero præliorum quibus victoriam retulit, ne Xenophontem quidem arbitrer Ageſilai victorias collaturum eis fuiſſe: cui propter cæteras virtutes, tanquam ſingulare præmium, & ſcribere quod placeret, & dicere fuit de illo conceſſum. Equidem etiam moderatione in hoſtes alterum alteri cenſeo præſtare. Hic enim quum ſubiugare Thebas & Meſſenem deſolare pararet, alteram caput, integram alteram totius patriæ vrbem, Lacedæmonem pene amiſit, amiſit certe imperium: ille & piratis vitam mutantibus ſuam oppida dedit, regemque Armeniorum Tigranem, quem potuerat in triumpho ducere, ſocium fecit, vni diei præferens æternitatem. Quod ſi tamen ſummis eſt & præcipuis bellicis factis & cõſiliis attribuendus imperatoriæ virtutis primatus, multum Lacon Romano eminet. Nam primum non deſeruit neque reliquit vrbem, quando ſeptuaginta millibus hoſtis inuaſit, paucis ipſe armatis ſeptus & nuper apud Leuctra fuſis. Pompeius ſimulatque Cæſar quinque millibus trecentis vnum occupauit Italiæ oppidum, exceſſit præ metu vrbe, aut tam paucis cedens ignaue, aut plures falſo coniiciens, exportatiſque liberis ſuis & coniuge, aliis autem ciuium deſtitutis fugæ ſe mandauit, quum aut pugnandum pro patria eſſet, aut pax à fortiore accipienda. quippe ciuis ille erat & neceſſarius eius. Nũc cui prouinciam prorogare & conſulatũ intolerandũ ducebat decernere, huic facultatẽ dedit vrbe potito ad Metellũ dicendi, ſe & illũ pro captiuo ſuo habere & reliquos omnes. Quod ergo officiũ boni imperatoris primũ eſt, vt fortior ad dimicandum hoſtes cõpellat, & infirmior copiis ne cõpellatur, id præſtãdo ſeruauit ſe perpetuo Ageſilaus inuictũ: à Põpeio Cæſar, qua re erat inferior, inde declinauit, ne incommodũ acciperet, vbi præſtabat, coegit ſigna terreſtribus copiis de ſumma rerum cõferentem impingere, protinuſq; potitus eo facto eſt pecunia, commeatibus, mari, quæ illi citra prælium ſuppetebant. Quæ autem prętenditur hic ſatisfactio, ea maximum eſt tãti ducis crimen. Nouitium enim imperatorem ſtrepitu & occlamationib. in mollitiẽ & timiditatẽ conſternatum tutiſſima relinquere conſilia, non ſit ſane nouum ſed condonandum: Pompeium verò Magnum, cuius populus Romanus caſtra, patriam, prætorium, curiam, perfugas & proditores vocabant illos qui Romæ rempub. præturam, conſulatum gerebant, quem nullius cognouerant militem, ſed eum qui omnia ſtipendia fortiſſime ſubſe ipſo compleuerat imperatore, quis ferat Fauonii & Domitii dicteriis, & ne Agamemnon appellaretur, tãtum non expugnatum, vt de imperio & libertate aleam iaceret? Qui ſi tantummodo infamiam præſentem ſpectaret, initio debebat obſiſtens pro vrbe certare, & non in fuga illa iactans Themiſtoclis ſe æmulari conſilium, poſtea cunctationem in Theſſalia illam ante prælium ducere turpem,

A ἀλλὰ δ τῆς πατρίδος σκοπῶν, τηλικαύτην ἀφῆκε δυνάμιν καὶ δόξαν, ἡλίκην οὐδεὶς πρότερον οὐδὲ ὕστερον, πλὴν Ἀλέξανδρος, ἔσχεν. ἀπ' ἄλλης δίνιν ἀρχῆς καὶ τάξεως στρατηγίας καὶ τοῖς πολεμικοῖς, ἀριθμῷ μὲν πραγμάτων, καὶ μεγέθει δυνάμεων ἃς ἐπηγάγετο Πομπήιος, καὶ πλήθει παρατάξεων ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκῇ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας· ὧν ἀφ' πάλαι καλά, καθάπερ γέρας ἐξαίρετον, δέδοται καὶ γεγράφειν ὃ βούλοιτο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός. οἶμαι δ' καὶ τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπιεικείᾳ ἀφαιρεῖν τὸν ἀνδρεῖα τοῦ ἀνδρός. ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι

B Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοικίσασθαι βουλόμενος, ἡ μὲν, ὁλόκληρον τῆς πατρίδος, ἡ δ', μητρόπολιν τοῦ γένους, πρὸς ὀλίγον ἦλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν· ἀπέβαλε δὲ τ' ἡγεμονίαν. ὁ δ' καὶ τοῦ πειρατοῦ τοῖς μεταβαλλομένοις πόλεις ἔδωκε, καὶ Τιγρανῆν τοῦ Ἀρμενίων βασιλέα, γενόμενον ἐφ' ἑαυτοῦ θριαμβεύσαι, σύμμαχον ἐποιήσατο, καὶ φήσας ἡμέρας μιᾶς ἀϊδίνα τιθεμένας. εἰ μέν τοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριωτάτοις εἰς τὰ ὅπλα τρόπαιοι καὶ λογισμοῖς τιθεῖται τρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρὸς ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαῖον ἀπολέλοιπε. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ παρήκατο τ' πόλιν οὐδ' ἐξέλιπεν, ἑπτὰ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων, ὀλίγους ἔχων ὁπλίτας, καὶ πρόσφατον ἡττηθέντας ἐν Λεύκτροις· Πομπήιος δ', πεντακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μίαν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἢ τοσούτοις εἴξας ἀγνῶς, ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας· καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τ' γυναῖκα αὐτοῦ, τοὺς δ' τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπών, ἔφυγε· δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἢ δέχεσθαι παλίσσφαλτον παρὰ τοῦ κρείττονος. ἐν δὲ πολίτης καὶ οἰκεῖος. νῦν δὲ ὡς στρατηγίας χρόνον ἐπιμεμνῆσθαι καὶ ὑπατείαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγεῖτο, τούτῳ παρέχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον, ὅτι κἀκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπολωτας. ὁ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μάλιστα, κρείττονα μὲν τὸ βιάσασθαι τοὺς πολεμίους μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει, μὴ βιασθῆναι, τοῦτο ποιῶν Ἀγησίλαος, ἀεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον· Πομπήιον δὲ Καίσαρ, οὗ μὲν ἐν ἐλάττων, διέφυγε μὴ βλαβῆναι· καθὸ δ' κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισάμενον τῷ πεζῷ περὶ πάντων, σφαλῆναι, καὶ κύριος ὑπὸ ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης ἀφ' ὧν διεπέρασε τὸ ἀνὸ μάχης ἐκείνοις πρόσοντων. τὸ δ' ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα, μέγιστόν ἐστιν ἔγκλημα στρατηγοῦ τηλικούτου. νέον μὲν γὰρ ἀρχόντα θορύβοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιπαρεκτείνα, τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκὸς ἐστι καὶ συγγνωστόν· Πομπήιον δὲ Μάγνον, ὃ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον, πατρίδα, σύγκλητον δ' τὴν σκηνὴν, ἀποστάτας δ' καὶ προδότας, τοὺς ἐν Ῥώμῃ πολιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκάλουν, ἀρχόμενον δ' ὑπὸ οὐδενὸς ἔγνωσαν, πάσας δὲ αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄειστα τὰς στρατείας, τίς ἀνάσχοιτο τοῖς Φαωνίου σκώμμασι καὶ Δομιτίου, καὶ ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγηται, παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναρρίψαι κίνδυνον; ὃς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον, ὤφελεν αὐτὸς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ μὴ, τὴν φυγὴν ἐκείνῳ ἀποφαίνων στρατήγημα Θεμιστοκλέους, ὕστερον ἐν αἰχρῷ πίστεσθαι τῷ ἐν Θεσσαλίᾳ πρὸ μάχης διατεινόν.

οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στάδιον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας ὁ θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδίον, οὐδὲ ὑπὸ κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι καθιών, ἢ λιπεῖν ἑτέρῳ τὸν στέφανον· ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία, μυρίας δὲ πόλεις καὶ γῆν ἅπασαν ἡ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρέσχε, βουλομένῳ μιμεῖσθαι Μάξιμον καὶ Μάριον καὶ Λεύκολλον, καὶ αὐτὸν Ἀγησίλαον, ὃς οὐκ ἐλάττονας μὲν ἐν Σπάρτῃ θορύβους ὑπέμεινε, βουλομένων Θηβαίων ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, πολλὰς δὲ ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας ὑπ' ἀνοίας τοῦ βασιλέως ἠνέγκεν, ἡσυχίαν ἄγειν κελεύων. χρησάμενος δὲ τοῖς ἀείποις, ὡς ἐβούλετο, λογισμοῖς, οὐ μόνον Αἰγυπτίοις ἀκόντας ἔσωσεν, οὐδὲ τοῦ Σπάρτῃ ἐν τοσούτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὸν ἀεὶ διεφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν τῇ πόλει, ὃ νικήσαντες τοῦ χρόνου αὖθις, οὐκ τοῦ τότε μὴ προσαπολέσθαι βιασαμένους. ὅθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπῃνεῖτο σωθέντων, Πομπήϊος δὲ δι' ἄλλους ἁμαρτών, αὐτὸς οἷς ἐπείθη κατηγόρησε εἶχε. καίτοι φασί τινες ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ Σκιπίωνος ἐξηπατήθη. τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας, βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσασθαι καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τοῦ μάχου, ὡς οὐκ ἐπὶ χρημάτων ὄντων. ὃ κἂν ἀληθὲς ἦν, οὐκ ὤφελε παθεῖν ὁ στρατηγός, οὐδὲ ῥαδίως οὕτω παραλογισθεὶς, ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων. ἐπὶ μὲν οὖν τούτοις οὕτως ἑκάτερον ἀποδεδόρθμεν. εἰς Αἴγυπτον δὲ ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔπλευσε φεύγων, ὁ δὲ, οὔτε καλῶς οὔτε ἀναγκαίως ὅτι χρήμασιν, ὅπως ἔχοι τοῖς Ἕλλησι πολεμεῖν, ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις στρατήγησεν. εἶτα ἀφ' Πομπήϊον Αἰγυπτίοις ἐγκαλοῦμεν, τοῦτο Αἰγύπτιοι κατηγορεῖν Ἀγησιλάου. ὁ μὲν γὰρ ἠδικήθη πιστεύσας· ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέλιπε, καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἔπλευσε συμμαχήσων.

A Neque enim istud stadium eis & theatrum ad certandum de imperio deus assignauerat campum Pharsalicũ: neq; excitatus per pręconem fuit, vt ad pugnandum descenderet, aut alteri relinqueret coronã, sed multos campos, infinitas vrbes, & vniuersam terram maritimæ copiæ præbebãt, si vestigiis insistere, Maximi, Marii, Luculli, & ipsius voluisset Agesilai, qui non minores tumultus Lacedæmone sustinuit prouocãtibus eum ad pugnandum pro agro Thebanis. Multas pertulit etiam in
B Ægypto calumnias & obtrectationes ob regis imprudentiã, quũ suaderet ei vt quiesceret, vtẽs autem ex sententia sua optimis consiliis, non modò Ægyptios cõseruauit inuitos, neq; Spartã solùm in tanto motu stantẽ perpetuò tenuit, verumetiã trophæum in vrbe excitauit de Thebanis, præstitit q; ex eo quòd tũc cũ sua importunitate nõ perierint, vt etiã denuò victoriã potuerint obtinere. vnde Agesilaus ab illis qui institerant ei, pòst conseruatis, collaudatus est: at Põpeius, qui aliorũ causa titubauit, eos ipsos quibus obtemperauerat habuit accusatores, licet à socero Scipione fuisse ferãt eum deceptũ. Siquidem quo pecuniam maiore ex parte,
C quã deportauerat ex Asia, interuerteret & supprimeret, cũ quasi deficiente stipendio Pompeiũ incitasse ad maturandã pugnam. Quod vt verum sit, nõ debebat eo dux in errorẽ induci, neq; tam leuiter elusus summã rerum in præcipitẽ casum dare. Atq; in his quidem ita vtrunq; possumus in cõparando cõtemplari. Iam in Ægyptum Pompeius necessariò nauigauit fugiens, alter neq; honestè neq; necessariò pecuniæ causa, quo mouere Græcis posset bellũ subsidio mercedis, quam ex ductu suo erat à barbaris accepturus. Deinde quamobrem Ægyptios Pompeii nomine insectamur, hac
D de causa criminãtur Ægyptii Agesilaum. Ille est enim qui iis credebat, violatus, hic, cui fides habebatur, eos destituit, & desciuit ad illos qui cum his quibus primùm venerat suppetias bellũ gerebant.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
καὶ
ΚΑΪΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ.

E

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως βίον, καὶ τοῦ Καίσαρος ὑφ' οὗ κατελύθη Πομπήϊος, ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ γράφοντες, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποκειμένων πράξεων, οὐδὲν ἄλλο προερούμεθα, ἢ παραιτησόμεθα τοὺς ἀναγινώσκοντας, ἐὰν μὴ πάντα, μηδὲ καθ' ἕκαστον ἐξειργασμένως τὴν τῶν πεπραγμένων ἀπαγγέλλομεν, ἀλλὰ διατέμνοντες τὰ πλεῖστα, μὴ συκοφαντεῖν. οὔτε γὰρ ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίους· οὔτε τοῖς διαφανεστάταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δήλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας, ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα,

F

PLVTARCHI
Vitæ comparatæ

ALEXANDRI
&
C. IVLII CÆSARIS.

ALEXANDER.

ALEXANDRI regis vitam & C. Cæsaris, à quo est Pompeius oppressus, hoc cõmẽtario descripturi, ob numerosas res eorum gestas, nihil præfabimur aliud quàm ab lectoribus postulabimus, si non omnia, neque sigillatim factum quoddam celebre ad amussim persequamur, sed perstringamus pleraque, ne mihi obstrepant. Neque enim historias, sed vitas conscribimus: neque semper clarissimæ quæque res virtutes vel vitia repræsentant, sed exiguum subinde factum dictumque

& iocus aliquis citius ſpeciem edat morum, quam funeſtiſſima prælia, maximę acies, & vrbium expugnationes. Vt ergo pictores ex facie & vultu, ex quibus elucent mores, imaginem deſumunt, nec de cæteris membris laborant magnopere: ita concedendum nobis eſt, animi indicia vt ſcrutemur, ac cuiuſque per hæc informemus vitam, aliis molem rerum & certamina permittamus.

Alexander ex gente Herculis per Caranũ, & genere materno Æacidem per Neoptolemũ fuiſſe, pro certo creditur. Fama eſt in Samothrace initiatũ cum Olympiade Philippum, quum eſſet ipſe tũ adoleſcens, illam item puellam parentib. orbam amaſſe, atq; inde parata fratris voluntate Arymbæ nuptias coiſſe. Spõſæ, ante noctẽ qua thoro geniali iuncti fuere, viſus eſt Ioue tonante vẽter ſuus de cælo tangi, atq; ex ictu largũ ſuccenſum ignẽ, qui mox erumpens in flãmas paſſum diſperſas diſſiparetur. Philippus ſpatio aliquo poſt nuptias vidit in ſomnis vxoris ſe ventrẽ conſignare. Habebat ſigilli ſculptura (vt viſa ei eſt) imaginem leonis. Ea viſione, vatibus interpretãtib. cæteris, Philippo cuſtodiis acriorib. ſepiendam coniugem, Ariſtander Telmeſius vterũ illam ait ferre, (nihil enim quod inane ſit ſignari) ac cõcepiſſe eam infantẽ animoſum & natura leonina. Viſus eſt draco etiã ad dormientis Olympiadis corpus exporrectus: idq; præcipue Philippi erga eã amorẽ & familiarẽ conſuetudinem aiũt extenuaſſe, vt rarò cubitum ad illam cõmearet, q̃ vel timeret faſcinationes eius & veneficia, vel conſuetudinem eius, vt quæ cõſueſceret cum maiore deuitaret. Alii aliter de his memorant, omnes iſtius regionis fœminas Orphicis & Liberi patris ſacris antiquitus contactas, Clodonaſq; & Mimallonas cognomẽto dictas, multa Edonidib. ac Threſſis Ænũ accolentib. agere cõſimilia. Vnde θρησκεύειν dictio tributa eſt immodicis & ſuperſtitioſis ſacrificiis. Olympias autẽ, præ cęteris motũ lymphaticum æmulans, & fanaticũ peragens ritum horridiore ſpectaculo, ſerpẽtes mãſuefactos trahebat thiaſis ingentes, qui ex hedera ſubinde & myſticis cunis obiter prorepẽtes, thyrſoſq; & coronas circũiecti, percellebant viros. Verũ Philippo, qui poſt eã ſpeciẽ Megalopolitanum Chæronẽ Delphos miſit, ſortes referunt fuiſſe ab Apolline allatas, iubente, vt Ammoni faceret, atq; hunc deũ coleret imprimis: amiſiſſe verò eũ alterum oculũ, quem rimę oſtii admouens deũ cõſpexit ſerpẽtis figura cũ vxore ſua concubantẽ. Olympias (vt Eratoſthenes eſt autor) quũ euntẽ ad bellũ proſequeretur Alexãdrũ, arcanũ ortũ eius ſoli detexit, hortata vt natalib. gereret animos. Alii hoc illã aiũt abdicaſſe ac dixiſſe, Nõ deſinet Alexãder in crimẽ me apud Iunonẽ vocare. Natus Alexãder eſt die ſexto menſis Hecatõbæonis quẽ Loon vocãt Macedones: quo die fanũ Dianæ Epheſiæ cõflagrauit, vt Hegeſias Magneſius exclamauit: cuius adeo frigida eſt exclamatio, vt incẽdiũ illud valuerit reſtiguere. Merito enim arſiſſe ait tẽplũ, dũ fuit Diana in Alexãdri enixu obſtetricando diſtricta.

καὶ παιδιά τις ἐμφάσιν ἤθους ἐποίησεν μᾶλλον, ἢ μάχαι μυριόνεκροι, καὶ τῶν παρατάξεις αἱ μέγιστοι, καὶ πολιορκία πόλεων. ὡς γὰρ οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου, καὶ τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνει τὸ ἦθος, ἀναλαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες· οὕτως ἡμῖν δοτέον εἰς τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐπιδύεσθαι, καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἑκάστου βίον, ἐάσαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας.

Ἀλέξανδρος, ὅτι τῷ ἡλικίᾳ πρὸς πατρὸς μὲν ἦν Ἡρακλείδης ἀπὸ Καράνου, πρὸς δὲ μητρὸς, Αἰακίδης, ἀπὸ Νεοπτολέμου, τῶν πάνυ πεπιστευμένων ἐστίν. λέγεται δὲ Φίλιππος, ἐν Σαμοθρᾴκῃ τῇ Ὀλυμπιάδι συμμυηθεὶς, αὐτὸς τε μειράκιον ὢν ἔτι, καὶ ἐκείνης παῖδας, ὀρφανῆς γονέων, ἐρασθῆναι, καὶ τὸν γάμον οὕτως ἁρμόσαι πείσας τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἀρύμβαν. ἡ μὲν οὖν νύμφη, πρὸ τῆς νυκτὸς ἣ συνείρθησαν εἰς τὸν θάλαμον, ἔδοξε, βροντῆς γενομένης, ἐμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνὸν ἐκ τῆς πληγῆς, πολὺ πῦρ ἀναφθέν, εἶτα ῥηγνύμενον εἰς φλόγας πολλὰς πανταχῇ φερομένας, διαλυθῆναι. ὁ δὲ Φίλιππος ὑστέρῳ χρόνῳ μετὰ τὸν γάμον, εἶδεν ὄναρ αὐτὸν ἐπιβάλλοντα σφραγῖδα τῇ γαστρὶ τῆς γυναικός. ἡ δὲ σφραγὶς, (ὡς ᾤετο) λέοντος εἶχεν εἰκόνα. τῶν δὲ ἄλλων μαντέων ὑφορωμένων τὸ ὄψιν, ὡς ἀκριβεστέρας φυλακῆς δεομένῳ τοῦ Φιλίππου τῶν περὶ τὸν γάμον, Ἀρίστανδρος ὁ Τελμησσεὺς κύειν ἔφη τὴν ἀνθρωπον, (οὐδὲν γὰρ ἀποσφραγίζεσθαι τῶν κενῶν) καὶ κύειν παῖδα θυμοειδῆ καὶ λεοντώδη τὴν φύσιν. ὤφθη δέ ποτε καὶ δράκων, κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος, παρεκτεταμένος τοῦ σώματι. καὶ τοῦτο μάλιστα τοῦ Φιλίππου τὸν ἔρωτα καὶ τὰς φιλοφροσύνας ἀμαυρῶσαι λέγουσιν, ὡς μηδὲ φοιτᾶν ἔτι πολλάκις παρ' αὐτὴν ἀναπαυσόμενον· εἴτε δείσαντα μανίας μαγείας ἐπ' αὐτῷ καὶ φάρμακα τῆς γυναικὸς, εἴτε τὴν ὁμιλίαν, ὡς κρείττονι συνούσῃ, ἀφοσιούμενον. ἕτεροι δὲ περὶ τούτων φασὶ λόγος, ὡς πᾶσαι μὲν αἱ τῇδε γυναῖκες ἔνοχοι τοῖς Ὀρφικοῖς οὖσαι καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ἐκ τοῦ παλαιοῦ, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ ταῖς Ἠδωνίσιν καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἷμον Θρῄσσαις ὅμοια δρῶσιν, ἀφ' ὧν δοκεῖ καὶ ὁ θρησκεύειν ὄνομα ταῖς καταχρήσεις λῆφθαι καὶ περὶ τὰς ἱερουργίας. ἡ δὲ Ὀλυμπιὰς μᾶλλον ἑτέρων ζηλώσασα τὰς κατοχὰς, καὶ τοῖς ἐνθουσιασμοὶς ἐξάγουσα βαρβαρικώτερον, ὄφεσι μεγάλοις χρωμένοις ἐφείλκετο τοῖς θιάσοις, οἱ πολλάκις ἐκ τοῦ κιττοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων περιναδυόμενοι, καὶ περιελισσόμενοι τοῖς θύρσοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς στεφάνοις, ἐξέπλησσον τοὺς ἄνδρας. ὁ μὲν ἀλλὰ Φιλίππῳ μὲν μετὰ τὸ φάσμα πέμψαι Χαίρωνα τὸν Μεγαλοπολίτην εἰς Δελφοὺς, χρησμὸν κομιεῖν λέγουσιν περὶ τοῦ θεοῦ, κελεύοντος Ἄμμωνι θύειν, καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν θεόν. ἀποβαλεῖν δὲ τῶν ὄψεων αὐτὸν τὴν ἑτέραν, ἐν ᾧ τῆς θύρας ἁρμῷ περιβαλὼν, κατόπτευσεν ἐν μορφῇ δράκοντος συμπλεκόμενον τῇ γυναικὶ τὸν θεόν. ἡ δὲ Ὀλυμπιὰς (ὡς Ἐρατοσθένης φησὶ) πρεσπέμπουσα τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν, καὶ φράσασα μόνῳ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόρρητον, ἐκέλευεν ἄξια φρονεῖν τῆς ἡλικίας. ἕτεροι δέ φασιν αὐτῷ ἀφοσιοῦσθαι καὶ λέγειν, Οὐ παύσεταί με διαβάλλων Ἀλέξανδρος πρός τινα Ἥραν. ἐθρυλήθη δὲ οὖν Ἀλέξανδρος ἑξαμήνου μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος, ὃν Μακεδόνες Λῷον καλοῦσιν, ἕκτῃ, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρήσθη νεώς· ὡς Ἡγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ ψυχείας διωκόμενον. εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν νεὼν, τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μαίωσιν.

ὅσοι δὲ τῶν μάγων ἐν Ἐφέσῳ διατείβοντες ἔτυχον, ὅ περὶ τὸν νεὼν πάθος ἡγούμενοι πάθους ἑτέρου σημεῖον εἶναι, διέθεον τὰ πρόσωπα τυπτόμενοι, καὶ βοῶντες, ἅτε ἅμα καὶ συμφορὰν μεγάλην τῇ Ἀσίᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τεταχέναι. Φιλίππῳ δὲ ἅρτι Ποτίδαιαν εἱλήφει δεῦρο ἥκων ἀγγελίαι κατ' αὐτὸν χρόνον ἡμῶν, Ἰλλυριοὺς ἡττᾶσθαι μάχῃ μεγάλῃ διὰ Παρμενίωνος· ἡ δὲ, Ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλητι νενικηκέναι· τρίτη δὲ, περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου γενέσεως. ἐφ' οἷς ἡδόμενον (ὡς εἰκὸς) ἐπὶ μᾶλλον οἱ μάντεις ἔπηραν, ἀποφαινόμενοι τὰ παῖδα τρεῖς νίκας συλλεγομένον, ἀνίκητον ἔσεσθαι. τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν, ὑφ' οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι. καὶ γὰρ μάλιστα πολλοὶ τῶν διαδόχων ὕστερον καὶ τῶν φίλων ἀπεμιμοῦντο· τήν τε ἀνάτασιν τοῦ αὐχένος, εἰς δεξιὸν μικρὸν κεκλιμένου, καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων διατετήρηκεν ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης. Ἀπελλῆς γὰρ, γράφων τὸν κεραυνοφόρον, οὐκ ἐμιμήσατο τὴν χροιὰν, ἀλλὰ φαιότερον καὶ πεπυρωμένον ἐποίησεν. ἐκεῖνος γὰρ λευκὸς, (ὡς φασιν) ἡ δὲ λευκότης ἐπεφοίνισσεν αὐτοῦ τὸν τῆς ἥβης μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον. ὅτι δὲ τοῦ χρωτὸς ἥδιστον ἀπέπνει, καὶ τὸ σῶμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν ζῶνα πᾶσαν, ὥστε πλησθῆναι τοὺς χιτωνίσκους, αἰσθόμεθα ἐν τοῖς μυήμασιν Ἀριστοξενείοις. αἰτία δ' ἴσως, ἡ τοῦ σώματος κρᾶσις, πολύθερμος οὖσα καὶ πυρώδης. ἡ γὰρ εὐωδία γίνεται πέψει τῶν ὑγρῶν ὑπὸ θερμότητος, ὡς οἴεται Θεόφραστος· ὅθεν οἱ ξηροὶ καὶ διάπυροι τόποι τῆς οἰκουμένης τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἀρωμάτων φέρουσιν. ἐξαίρει γὰρ ὁ ἥλιος τὸ ὑγρὸν, ὥσπερ ὕλην σηπεδόνος ὑπιπολάζον τοῖς σώμασιν. Ἀλέξανδρον δὲ ἡ θερμότης τοῦ σώματος (ὡς ἔοικεν) καὶ πολικὸν καὶ θυμοειδῆ παρεῖχεν. ἔτι δ' ὄντος αὐτοῦ παιδὸς, ἥ τε σωφροσύνη διεφαίνετο, πρὸς τὰλλα ῥαγδαῖον ὄντα καὶ φερόμενον σφοδρῶς, ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα δυσκίνητον εἶναι, καὶ μετὰ πολλῆς πραότητος ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων. ἥ τε φιλοτιμία παρ' ἡλικίαν ἐμβριθὲς εἶχεν τὸ φρόνημα καὶ μεγαλόψυχον. οὐδὲ γὰρ ἀπὸ πάντος οὐδὲ πᾶσαν ἠγάπα δόξαν, ὡς Φίλιππος, λόγου τε δεινότητι σοφιστικῶς καλλωπιζόμενος, καὶ τὰς ἐν ὀλυμπίᾳ νίκας τῶν ἁρμάτων ἐξαριθμούμενος τοῖς νομίσμασιν· ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων εἰ βούλοιτ' ἂν ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι τάδιον, (ὦ γὰρ ποδώκης) Εἴ γε (ἔφη) βασιλεῖς ἔμελλον ἔξειν ἀντιπαγωνιστάς. φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος ἀλλοτρίως ἔχων· πλείστους γέ τοι θεὶς ἀγῶνας οὐ μόνον ῥαψῳδῶν καὶ αὐλητῶν καὶ κιθαρῳδῶν, ἀλλὰ καὶ ῥαψῳδῶν, θήρας τε πάντας καὶ ῥαβδομαχίας, οὔτε πυγμῆς, οὔτε παγκρατίου μεθ' ὅσης σπουδῆς ἔθηκεν ἆθλον. τοὺς δὲ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις ἥκοντας ἀποδημοῦντος Φιλίππου ξενίζων, καὶ γλυκύθυμος συνήθης, οὕτως ἐχρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ, καὶ τοῦ μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι, μηδὲ μικρὸν, ἀλλ' ὁδῶν τε μήκη, καὶ πορείας τῆς ἄνω τόπον ἐκπυνθάνεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ βασιλέως, ὁποῖος εἴη πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τίς ἡ Περσῶν ἀλκὴ καὶ δυνάμις· ὥστε θαυμάζειν ἐκείνους, καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου δεινότητα μηδὲν ἡγεῖσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὁρμὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ σύνεσιν. ὀσάκις γοῦν ἀπαγγελθείη Φίλιππος ἢ πόλιν ἔνδοξον εἰρηκὼς, ἢ μάχην τινὰ περιβόητον νενικηκὼς, οὐ πάνυ φαιδρὸς ἦν ἀκούων, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡλικιώτας ἔλεγεν, Ὦ παῖδες, πάντα προλήψεται ὁ πατήρ· ἐμοὶ δὲ οὐδὲν ἀπολείψει μεθ' ὑμῶν ἔργον ἀποδείξασθαι μέγα καὶ λαμπρόν.

A Magi verò, quotquot agebant Ephesi, fani inflamationem existimantes alterius esse prodigiũ cladis, discurrerunt, faciemq; ceciderunt, clamauerunt q; grandem pestem & perniciem Asiæ illo die editam. Philippus capta modo Potidæa, eodem die tres nuntios accepit, fusus à Parmenione ingẽti pugna Illyrios, alterum Olympiis se equi pernicitate vicisse, tertium natum Alexandrum. His nimirum lætum magis etiam erexere vates, qui affirmauerunt infantem, in cuius natales trigemina concurrerat victoria, fore inuictum. Corporis eius figuram Lysippi statuæ maximæ demõstrant, à

B quo voluit solo fingi. Etenim, q̃ præcipue successores eius complures post & amici æmulati sunt, pectam ceruicem & in sinistrum humerũ modice propensam, oculorumq; lenitatem ad vnguem expressit ille artifex. Alexandrũ pingens fulmẽ tenentem non repræsentauit Apelles colorem eius. Magis fuscum & sordidiorem fecit, quũ fuerit (vt aiunt) candidus, qui color in pectore & facie potissimum purpurascebat. Odorem ex cute eius gratissimũ afflasse, os eius totũq; corpus reddidisse fragrantiam, q̃ interiores tunicæ retinebant, in cõmentariis Aristoxeni legimus. In causa fuit fortassis feruidũ & igneũ corporis eius temperamentũ. Gignitur enim odoris suauitas (vt Theophrasti est opinio) concoctis à calore humorib. Vnde aridi & feruidi tractus plurimas & optimas species edunt. Exhaurit enim sol humorẽ in summis corporib. existentem, vt putredinis materiã. Alexandrum aũt calor corporis vinosum reddidit & iracundũ. A prima pueritia eluxit temperantia eius. Nam quũ alioqui vehemens esset & ardens, haud facile mouebatur corporis voluptatib., ac summa cum moderatione eas degustabat. At gloriæ cupiditas eius supra ætatem spiritus habebat solidos &

C celsos. Neq; enim vndiq; neq; gloriam aucupabatur omnẽ, vt Philippus, qui sophistarum more facundiam suã ostentabat, & victoriis curruum Olympiacis suis nummos signabat. sed quum tentarent eũ ministri, quia pernix erat pedibus, an Olympiis certare curriculo vellet, Sane, si habiturus sim inquit, aduersarios reges. Apparet aũt abhorruisse eum prorsus ab Athletarum natione, quippe qui agonas ediderit plurimos tragœdorum, tibicinum, fidicinũ, imo etiam rhapsodorũ, venationis cuiusq; generis & rhabdomachiæ: neq; pugilatus, neq; pancratii studiose certamen exhibuit.

D Legatos ab rege Persarum missos absente Philippo accipiens hospitio, factusq; his familiaris, ita cepit comitate sua, & q; nihil interrogaret puerile vel demissum, sed prolixitates viarum exquireret, atq; itineris in superiorib. regionib. rationem, ac de rege, qui aduersus hostes, quæ deniq; vires & potentia essent Persarum: vt stuperẽt illi, celebratamq; Philippi solertiã & vim nihil putarent cum huius pueri cõparandam alacritate & magnificis

E factis, quæ promittebat. Itaq; quum allatũ esset aut nobilem vrbem à Philippo captam, aut illum insigni potitum victoria, non vlq; adeo gaudebat iis nuntiis, verum ad æquales dicebat, Omnia præripiet, sodales, pater, neq; vllum mihi insignem & illustrem relinquet vobiscũ perpetrandũ actum.

Quum enim neq; delicias concupiſceret neq; opes, ſed virtutem & gloriam, quo plura acciperet à parẽte, eo arbitrabatur ſe per ſe deſignaturũ pauciora. Quare increſcente imperio, abſumi in illum exiſtimans actiones, geſtiebat, nõ pecuniam, non luxum, non voluptates: ſed certaminum, ſed bellorum, ſed gloriæ ſuppeditans materiam, imperiũ accipere ab eo. Multi eius inſtitutionis nimirũ appoſiti fuerũt nutritii pædagogi, & magiſtri appellati: quibus omnibus impoſitus Leonidas erat, vir & morib. ſeuerus & propinquitate Olympiada contingens. Hic pædagogi nomen cum honeſto & ſpecioſo coniunctum officio repudiabat, atque ab aliis dignitatis & neceſſitudinis cauſa nutritius Alexandri & rector vocabatur: ille qui ſpeciem pædagogi & vocabulum ſumebat Lyſimachus, natione Acarnan, vrbanitate nulla præditus erat alia, ſed, quod Phœnicen nominaret ſe, Alexandrum, Achillem, & Philippum Pelea, ideo gratus erat, & ſecundum locum tenebat. Quum Bucephalan Philonicus Theſſalus ad Philippum duxiſſet tredecim talentis venalem, deſcenderunt ad equum probandum in campum. Videbatur autem moroſus & perquam tractatu difficilis, neque quenquam admittebat in ſedem, nec vocem ferebat vllius Philippi comitum, verum in omnes inſurgebat. Igitur vbi pertæſus Philippus abduci iuſſit quaſi omnino ferum & indomitum, aſſiſtens Alexander ait, Quem equum perdunt iſti, qui propter imperitiam, & mollitiem tractare eum nequeunt. Id primum tacitus Philippus tulit. At crebrius quum obloqueretur & angeretur, Culpas tu, inquit, maiores natu, quaſi peritior ſis, aut tractare equum noueris rectius? Hunc certe melius, inquit, aliis tractem. Si non tractes, inquit Philippus, quam pœnam pendes temeritatis? Ego hercle, infit, pretium equi dependam, Alexander. Hic riſus conſequutus eſt, inde ſponſio inter eos de pecunia. Mox accurrit ad equum Alexander, correptiſque habenis conuertit eum aduerſus ſolem. Aduerterat nimirum, quod incurrentem & agitatam ante oculos vmbram cernens percelleretur. Tum molliter eum ad procurſum incitauit ac permulſit. quem vbi ferocientem vidit & exultãtem, abiecta leniter chlamyde inſiliit in eum, & nullo negotio cõſcendit. Frænum autem placide habenis capiẽs, ſine verberibus vel calcaribus impetum eius repreſſit. Vt ferocia lenita equum currere geſtientem vidit, admiſit iam eum, vocemq; ferociorem ac pedum pulſum adhibuit. Hic Philippi comitatum ſolicitudo primum ac ſilentium inceſſit: vt flexit & rite conuertit equum glorians ouanſq;, cæteri omnes applauſere: patri verò manaſſe etiam aliquantulum gaudio lacrymas fecũt. at poſtquam deſiliit ex equo, caput eius oſculatus, quære, inquit, fili, par tibi regnum. ſiquidem non capit te Macedonia. Porrò ingenium eius conſiderans non facile impelli, quod reluctaretur cogentibus, ſed rationib. prompte ad officium duci, etiam ipſe ſuadere potius quam imperare tentauit ei. Muſicæ & triuialium artium doctoribus nequaquam credens inſtitutionem & expolitionem eius, quod rem duceret magis arduam, atq; eam quæ haberet, vt apud Sophoclem eſt,

Multis opus frænis, etiam clauis ſimul,

A οὐ γὰρ ἡδονῶν ζηλῶν, οὐδὲ πλοῦτον, ἀλλ' ἀρετῶν καὶ δόξαν, ἐνόμιζεν, ὅσῳ πλείονα λήψεται παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐλάττονα καταλείψειν δι' ἑαυτοῦ. διὸ τοῖς πράγμασιν αὐξομένοις καταμαλίσκεσθαι τὰς πράξεις εἰς ἐκεῖνον ἠγούμενος, ἐβούλετο μὴ χρήματα, μηδὲ τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλ' ἀγῶνας καὶ πολέμους καὶ φιλοτιμίας ἔχουσαν ἀρχὴν παραλαβεῖν. πολλοὶ μὲν οὖν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν (ὡς εἰκὸς) ἦσαν αὐτοῦ, τροφῆς καὶ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι λεγόμενοι· πᾶσιν δὴ ἐφεστήκει Λεωνίδας, ἀνὴρ τὸ, τε ἦθος αὐστηρὸς, καὶ συγγενὴς Ὀλυμπιάδος· αὐτὸς μὲν οὖν φεύγων τὸ τῆς παιδαγωγίας ὄνομα, καλὸν ἔργον ἐχούσης καὶ λαμπρὸν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν οἰκειότητα, τροφὸς Ἀλεξάνδρου καὶ καθηγητὴς καλούμενος. ὁ δὲ τὸ σχῆμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὴν προσηγορίαν ὑποποιούμενος, ὁ Λυσίμαχος, τῷ γένει Ἀκαρνὰν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχων ἀξιῶν, ὅτι δὴ ἑαυτὸν μὲν ὠνόμαζεν Φοίνικα, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον, Ἀχιλλέα, Πηλέα δὲ, τὸν Φίλιππον, ἠγαπᾶτο, καὶ δευτέραν εἶχε χώραν. ἐπεὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκέφαλον ἀγαγόντος ὤνιον τῷ Φιλίππῳ πεντεκαίδεκα ταλάντων, κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον δοκιμάσοντες τὸν ἵππον· ἐδόκει τε χαλεπὸς εἶναι καὶ κομιδῇ δύσχρηστος, οὔτε ἀναβάτην προσιέμενος, οὔτε φωνὴν ὑπομένων τινὸς τῶν περὶ τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ἀπωθούμενος κατεξανιστάμενος. δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Φιλίππου, καὶ κελεύοντος ἀπάγειν ὡς παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀχάλαστον, παρὼν Ἀλέξανδρος εἶπεν, Οἷον ἵππον ἀπολλύουσιν, δι' ἀπειρίαν καὶ μαλακίαν χρήσασθαι μὴ δυνάμενοι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Φίλιππος ἐσιώπησεν· πολλάκις δὲ αὐτοῦ παραφθεγγομένου καὶ παρεμθορύβου, Ἐπιτιμᾶς σὺ (ἔφη) πρεσβυτέροις, ὡς πλέον αὐτὸς εἰδὼς, ἢ μᾶλλον ἵππῳ χρήσασθαι δυνάμενος· Τούτῳ γοῦν (ἔφη) χρησαίμην ἂν ἑτέρου βέλτιον. εἰ δὲ μὴ χρήσῃ, τίνα δίκην τῆς προπετείας ὑφέξεις; Ἐγὼ, νὴ Δία, (εἶπεν) ἀποτίσω τοῦ ἵππου τὴν τιμήν. γελασθεὶς δὲ γέλωτος, εἶτα ὁρισμοῦ πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ ἀργύριον, εὐθὺς προσδραμὼν τῷ ἵππῳ, καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον, ὡς ἔοικεν, συνορᾶν ὅτι τὴν σκιὰν προσπίπτουσαν καὶ θαλυμένην ὁρῶν πρὸ αὐτοῦ, ἀφαιρεῖται τοῦτο. μικρὰ δὲ οὕτω παραλαβὼν καὶ καταψήσας, ὡς ἐώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος, ἀπορρίψας ἥσυχῃ τὴν χλαμύδα, καὶ μετεωρίσας αὐτὸν, ἀσφαλῶς περιέβη. καὶ μικρὰ μὲν προσλαβὼν ταῖς ἡνίαις τὸν χαλινὸν ἀνευ πληγῆς καὶ ἀπαραγμοῦ προσανέστελλεν· ὡς δὲ ἑώρα τὸν ἵππον ἀφειχότα τὴν ἀπειλὴν, ὀργῶντα δὲ πρὸς τὸν δρόμον, ἀφεὶς ἐδίωκεν, ἤδη φωνῇ θρασυτέρᾳ, καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος. τῶν δὲ περὶ τὸν Φίλιππον ἡ ἀγωνία καὶ σιγὴ τὸ πρῶτον· ὡς δὲ κάμψας ἐπέστρεψεν ὀρθῶς, σοβαρὸς καὶ γενναῖος, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἠλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ δακρύσαί τι λέγεται πρὸς τὴν χαρὰν. καὶ καταβαίνοντος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν φιλήσας, Ὦ παῖ (φάναι) ζήτει σαυτῷ βασιλείαν ἴσην· Μακεδονία γὰρ σε οὐ χωρεῖ. καθορῶν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ δυσκίνητον μὲν οὖσαν, εἰσαγόμενος μὴ βιαζομένην, ῥᾳδίως δὲ ἀναπειθομένην τὸ λόγῳ πρὸς τὸ δέον, αὐτός τε πειθὴν ἐπεφέρετο μᾶλλον ἢ προστάττειν, καὶ τοῖς περὶ μουσικὴν καὶ τὰ ἐγκύκλια παιδευταῖς οὐ πάνυ τι πιστεύων τὴν παίδευσιν αὐτοῦ καὶ κατάρτισιν, ὡς μείζονος οὖσαν πραγματείας, καὶ τῷ τὸν Σοφοκλέα, Πολλῶν χαλινῶν ἔργον οἰάκων θ' ἅμα,

Palmer. sic emend. pro παραπαλπαίνων. κ. ὡς. ε. χρωμένου. ἐκ. π. α. η. τ. κ. ἑαυτόν, ἐκ. π. ἐπιστέρη.

μετεπέμψατο τῶν φιλοσόφων τὸν ἐνδοξότατον καὶ λογιώτατον, Ἀριστοτέλη, καλὰ καὶ πρέποντα διδασκαλεῖα τελέσας αὐτῷ. Τὴν γὰρ Σταγειτῶν πόλιν, ἐξ ἧς ἦν Ἀριστοτέλης, ἀνάστατον ὑπ' αὐτοῦ γενομένην, συνῴκισε πάλιν, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἢ δουλεύοντας τῶν πολιτῶν ἀπεκατέστησεν. σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ περιπατεῖν ὃ περὶ Μίεζαν νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἕδρας τε λιθίνας, καὶ ὑποστόους περιπάτους δείκνυσιν. ἔοικεν δ' Ἀλέξανδρος οὐ μόνον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραδεχεσθαι λόγον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ βαρυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ ἄνδρες ἰδίως ἀκροαματικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορεύουσι, μὴ ἐξενεγκεῖν εἰς πολλούς, μεταδοῦναι. ἤδη γὰρ εἰς Ἀσίαν διαβεβηκὼς, καὶ πυθόμενος λόγους τινὰς ἐν βιβλίοις περὶ τούτων ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἐκδεδόσθαι, γράφει πρὸς αὐτὸν, ὑπὲρ φιλοσοφίας παρρησιαζόμενος, ὑπιστολή, ἧς ἀντίγραφόν ἐστιν· Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοῖς ἀκροαματικοῖς τῶν λόγων. τίνι γὰρ δὴ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ γὰρ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ παραμυθούμενος Ἀριστοτέλης, ἀπολογεῖται περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς ἐκδεδομένων καὶ μὴ ἐκδεδομένων. ἀληθῶς γὰρ, ἡ μετὰ τὰ φυσικὰ γραμματεία, πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον, ὑπόδειγμα τοῖς πεπαιδευμένοις ἀπ' ἀρχῆς γέγραπται. δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ φιλιαρεῖν Ἀλεξάνδρῳ προστείψαι μᾶλλον ἑτέρων Ἀριστοτέλης. οὐ γὰρ μόνον τῷ θεωρίαν ἠγάπησεν, ἀλλὰ καὶ νοσοῦσιν ἐβοήθει τοῖς φίλοις, καὶ συνέπαιθε θεραπείας τινὰς καὶ διαίτας, ὡς ἐκ τῶν ὑπιστολῶν λαβεῖν ἔστιν. ἐν ᾧ καὶ φύσει φιλόλογος καὶ φιλομαθὴς καὶ φιλαναγνώστης· καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, ἔλαβεν μὲν, Ἀριστοτέλους διορθώσαντος, ἐν ᾧ τὸν νάρθηκος καλοῦσιν· εἶχεν δ' ἀεὶ μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὡς Ὀνησικράτης ἱστόρηκεν. τῶν δ' ἄλλων βιβλίων οὐκ ἀπορῶν ἐν τοῖς ἄνω τόποις, Ἅρπαλον ἐκέλευσε πέμψαι· κἀκεῖνος ἔπεμψεν αὐτῷ τά τε Φιλίσου βίβλους, καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου τραγῳδιῶν συχνὰς, καὶ Τελέστου καὶ Φιλοξένου διθυράμβους. Ἀριστοτέλη δ' θαυμάζων ἐν ἀρχῇ, καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἧττον (ὡς αὐτὸς ἔλεγεν) τοῦ πατρὸς, ὡς διὰ ἐκεῖνον μὲν ὄντα, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ὄντα, ὕστερον ὑποπτότερον ἔσχεν, οὐχ ὥστε ποιῆσαί τι κακὸν, ἀλλ' ἀφιλοφρονήσει τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ στερκτικὸν οὐκ ἔχουσαν πρὸς αὐτὸν, ἀλλοτριότητος ἐθίσαντος τεκμήριον. ὁ μὲν τοι πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπεφυκὼς καὶ συντεθραμμένος ἀπ' ἀρχῆς αὐτῷ ζῆλος καὶ πόθος οὐκ ἐξερρύη τῆς ψυχῆς, ὡς ἡ περὶ Ἀνάξαρχόν τε τιμὴ, καὶ τὰ πεμφθέντα Ξενοκράτει πεντήκοντα τάλαντα, καὶ Δανάδαμις καὶ Κάλανος οὔπω παρουσιαζόντες μαρτυροῦσιν. Φιλίππου δ' στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους, ἐν μὲν ἐκαιδεκέτης ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγῖδος, Μεδάρων τε τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἑλὼν αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπέλασεν, συμμίκτους δ' κατοικίσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. ἐν δ' Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρὼν μετέσχεν, καὶ λέγεται πρῶτος ἐπεσεῖν τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων. ἔτι δ' καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ πρὸς τὸν Κηφισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη δρῦς,

philosophorum clarissimum & eruditissimum acciuit, Aristotelem, præmiumq; ei dedit institutionis præclarum & decorũ. Stagiram patriam Aristotelis, quam exciderat, iterum frequẽtauit incolis, ciuesq;, qui in exilio aut in seruitute erãt, reduxit domũ. Ludum eis & studii locũ Nymphæum propeMiezam assignauit: vbi & hac ætate sedes Aristotelis lapideas & ambulationes vmbrosas mõstrant. Opinio est Alexandrum ab eo non ethica modò & politica præcepta percepisse, verùm etiã ex interioribus & grauioribus disciplinis, quas acroamaticas & epopticas illi peculiariter nuncupant neq; efferebant in vulgus, attigisse. Quum enim iam in Asiam transisset, atq; ad se esset delatũ commentarios de his ab Aristotele editos, philosophiæ nomine expostulans scribit ad eum literas, quarum hoc est exemplum, Alexander Aristoteli S. D. Parum rectè fecisti quòd disciplinas acroamaticas vulgaueris. Vbi enim cæteris præstabimus, si hæ in quibus instituti sumus omnibus promiscuæ erunt disciplinæ? Ego verò optimarũ rerum scientia mallem me q̃ potentia præcellere. Vale. Quam illius ambitionẽ Aristoteles leniens, purgat se de illis disciplinis, in lucẽ prolatas & non prolatas. Reuera n. commentarius ille qui dicitur τὰ μετὰ τὰ φυσικά, ad docendum vel discendũ nihil habet compendii. Est autem ea scriptus mente, specimen modò vt esset eruditis. Ego quidem arbitror medicinæ quoq; studio imbutũ ab Aristotele Alexandrũ. Nanq; non tantùm commentatione eius delectatus est, verùm multis etiã amicis succurrit in morbis, præscripsitq; certa remedia & rationem victus: quod ex epistolis eius discas. Fuit præterea natura studiosus & multæ lectionis. Iliada a. virtutis bellicæ & credens & appellans institutionẽ, accepit ab Aristotele correctam, quam ex narthecio vocant. Eam semper cum pugione (vt prodit Onesicritus) repositam habebat sub puluino. Aliorum librorũ quum in superiorib. prouinciis non esset ei facultas, mandauit Harpalo vt mitteret. Ille misit ei Philisti libros, Euripidisq; & Sophoclis, & Æschyli tragœdiarũ magnam vim, Telestis quoque Philoxenisq; dithyrambos. Aristotelem verò, quẽ initiò suspexit & charum habuit nõ secus (vt ipse dictitabat) quàm parentem, q̃ huius beneficio viueret, illius honestè viueret, habuit pòst suspectiorem: non quo illũ vlla in re læderet, sed familiaritas, pristinum ardorem & dilectionẽ non retinens, notam prætulit alienationis. Hic tamen erga sapientiæ studium innatus & collactaneus à prima ætate amor desideriumq; nõ effluxit ex animo eius: quod habitus Anaxarcho honos & quinquaginta missa talenta Xenocrati, Dandamisq; & Calanus ita ab eo culti, testãtur. Mouente in Byzantinos Philippo annũ ætatis gerebat Alexander XVI. Demandata ei Macedoniæ & sigilli cum libera potestate cura, Medaros rebellãtes subegit, captoque oppido expulit barbaros, ac deducta illuc colonia mistorũ, Alexãdropolin id appellauit. Prelio aduersus Græcos ad Chæroneã cõmisso interfuit, ac princeps dicitur in sacram Thebanorũ cohortem incurrisse. Annosa quercus adhuc nostra memoria prope Cephisũ ostẽdebatur, Alexãdri dicta,

ad quam tunc tetendit, neq; procul tumulus Macedonum abest. Hinc filium non immerito Philippus dilexit, vt etiam gauderet, quum Alexandrum Macedones regem, Philippum appellarent ducem. At domestici ex nuptiis & amoribus eius fluctus, contacto aliquatenus simul gynæcei ægritudine regno, multa iurgia inter eos magnasq; inuexere dissensiones, quas Olympiadis acerbitas, suspiciosæ mulieris & tristis, quod incenderet Alexãdrũ, exaggerauit. Exagitauit maxime eas Attalus in nuptiis Cleopatræ, quam Philippus virginem, amore præter ætatem captus, duxit. Nã quũ in conuiuio Attalus, qui illius fuit auunculus, vino incaluisset, hortatus est Macedonas vt exposcerent à diis iustum ex Philippo & Cleopatra regni successorem. Exarsit inde Alexander, ac quum dixisset, Quid nos tibi, scelus? num adulterini videmur? scypho eum petiit. In eum Philippus strictoense exiliit, sed bona vtriusq; fortuna, impacto per iram & vinum pede, est prolapsus. Cui Alexãder insultans, Hic verò Macedones, inquit, in Asiã parabat ex Europa transmittere, qui ex lecto in lectum transgrediens procidit. Post hanc insolentiã abduxit secum Olympiada, q̃ in Epiro collocauit. Ipse contulit se in Illyricũ. Interea Corinthius Demaratus hospes familiæ regię, & libere loqui apud regem solitus, inuisit Philippum. Postq̃ primæ salutationes & amplexus defluxere, percunctante Philippo, qui cõueniret inter Græcos, Scilicet tibi, inquit, conuenit, Philippe, solicitudinem gerere Græcię, qui domum tuam tanta seditione & malis obruisti. Ita ad se reuersus Philippus, missis nuntiis flexum Demarati opera Alexãdrum reuocauit. Quum autem Pexodorus, Cariæ satrapa, necessitudinis vinculo se in Philippi societatẽ insinuans, cuperet filiam suam stirpis maximã Aridæo Philippi filio despondere, atq; Aristocritum hac de re in Macedoniam misisset, sermones denuo agitati & calumniæ sunt apud Alexandrũ ab amicis & matre, id agere Philippum vt splendidis nuptiis & insignibus subsidiis imponeret regno Aridæum. Hinc commotus Thessalum, tragœdiarum histrionem, in Cariam legat ad agendum cũ Pexodoro, vt misso adulterino & mentis impote, traduceret ad Alexandrum affinitatem, quæ conditio longe magis Pexodoro quam prior arrisit. Id Philippus quum olfecisset, Alexandrum in cubiculo, adhibito vno ex amicis & familiaribus eius Philota, Parmenionis filio, grauiter increpauit & amare obiurgauit vt degenerem, & spe, quæ eum manebat, indignum, qui hominis Caris & regi seruientis barbaro ambiret gener fieri. Thessalum autem scripsit Corinthiis vt vinctum ad se mitterent: ex cæteris verò amicis eius Harpalum, Nearchum, Phrygium insuper & Ptolemæum ex Macedonia relegauit, quos reduxit deinceps Alexander, atque in summo honore habuit. At postquam Pausanias ex Attali & Cleopatræ consilio, stuprum perpessus, quod ius suum exequi non valuisset, occidit Philippum, maxima pars criminis apud Olympiada hæsit, quod flagrantem ira adhortata esset & stimulasset hunc adolescentem. Neque extitit immunis à calumnia Alexander.

πρὸς ἣ τότε κατεσκώπτετο, καὶ τὸ πολυανδρίον ἀπόῤῥω τῶν Μακεδόνων ἐστίν. ἐκ μὲν οὖν τούτων (ὡς εἰκὸς) Φίλιππος ὑπερηγάπα τὸν υἱόν· ὥστε καὶ χαίρειν, τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον μὲν, βασιλέα, Φίλιππον δ', στρατηγὸν καλούντων. αἱ δ' περὶ τὴν οἰκίαν ταραχαὶ διὰ τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτῶν, τόπον τινὰ τῆς βασιλείας τῇ γυναικωνίτιδι συνοσούσης, πολλὰς αἰτίας καὶ μεγάλας διαφορὰς παρεῖχον· ἃς ἡ τῆς Ὀλυμπιάδος χαλεπότης, δυσζήλου καὶ βαρυθύμου γυναικὸς, ἐπὶ μείζονας ἐποίει, παροξυνούσης τὸν Ἀλέξανδρον. ἐκφανεστάτην δ' Ἄτταλος παρέχεν ἐν τοῖς Κλεοπάτρας γάμοις, ὧν ὁ Φίλιππος ἠγάγετο παρθένον, ἐρασθεὶς παρ' ἡλικίαν τῆς κόρης. θεῖος δ' ὢν αὐτῆς ὁ Ἄτταλος, ἐν τῷ πότῳ μεθύων, παρεκάλει τοὺς Μακεδόνας αἰτεῖσθαι παρὰ θεῶν γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας γενέσθαι διάδοχον τῆς βασιλείας. ὑπὲρ τούτῳ παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ εἰπὼν, Ἡμᾶς δέ σοι, κακὴ κεφαλὴ, νόθοι δοκοῦμεν; ἔβαλε σκύφον ἐπ' αὐτόν· ὁ δὲ Φίλιππος ἐπ' ἐκείνον ἐξανέστη, παρασάλευσος τὸ ξίφος· ἀτυχίᾳ δ' ἑκατέρου, διὰ τὸν θυμὸν καὶ τὸν οἶνον ἔπεσεν σφαλείς. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἐφυβρίζων, Οὗτος μέντοι (εἶπεν) ἄνδρες, εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρασκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται. μετὰ ταύτην τὴν παρανίαν, ἀναλαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα, καὶ καταστήσας εἰς Ἤπειρον, αὐτὸς ἐν Ἰλλυρίοις διέτριβεν. ἐν τούτῳ δ' Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, ξένος, ὢν τὰ οἰκίας, καὶ παῤῥησίας μετέχων, ἀφίκετο πρὸς Φίλιππον, μετὰ τὰς πρώτας δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας, ἐρωτήσας τὸ Φιλίππου πῶς ἔχοιεν ὁμονοίας πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, Γαῖον γοῦν (ἔφη) σοι πρέπει Φίλιππε κήδεσθαι τῆς Ἑλλάδος, ὃς τοσοῦτον τὸν σεαυτοῦ κάτω τοσαύτης καὶ κακῶν ἐμπέπληκας. οὕτω δὴ συμφρονήσας ὁ Φίλιππος, ἐπεμψε καὶ κατήγαγε, πείσας διὰ τοῦ Δημαράτου τὸν Ἀλέξανδρον. ἐπεὶ δ' Γηξόδωρος ὁ Καρίας σατράπης, ὑποδυόμενος δὶ οἰκειότητος εἰς τὴν Φιλίππου συμμαχίαν, ἐβούλετο τὴν πρεσβυτάτην τῶν θυγατέρων Ἀρριδαίῳ τῷ Φιλίππου γυναῖκα δοῦναι, καὶ περὶ τούτων Ἀριστόκριτον εἰς Μακεδονίαν ἀπέστελεν, αὖθις ἐγίνοντο λόγοι καὶ διαβολαὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς Ἀρριδαῖον ὑπὲρ τῆς βασιλείας Φιλίππου γάμοις λαμπροῖς καὶ πράγμασι μεγάλοις εἰσοικειοῦντος. ὑφ' ὧν διαπαρακινθεὶς, πέμπει Θεσσαλὸν εἰς Καρίαν τὸν τῶν βαγῳδιῶν ὑποκριτὴν, Γηξοδώρῳ διαλεχθήσομενον, ὡς χρὴ τὸν νόθον ἐάσαντα, καὶ οὐ φρενήρη, μεταρμόσασθαι τὸν κῆδος εἰς Ἀλέξανδρον. καὶ Γηξοδώρῳ μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἤρεσκε ταῦτα τῶν πρότερον μᾶλλον· ὁ δ' Φίλιππος ἀγανακτῶν ὅτι τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ δωμάτιον, παραλαβὼν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ σιωπήσας ἕνα Φιλώταν τὸν Παρμενίωνος, ἐπετίμησεν ἰσχυρῶς, καὶ πικρῶς ἐλοιδόρησεν, ὡς ἀγνωμῆ καὶ τῶν ὑπαρχόντων πρὸς αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον, εἰ Καρὸς ἀνθρώπου, καὶ βαρβάρῳ βασιλεῖ δουλεύοντος, ἀγαπᾷ γαμβρὸς γενέσθαι. τὸν δὲ Θεσσαλὸν ἔγραψε Κορινθίοις ὅπως ἀναπέμψωσιν ὑπὸ πέδας δεδεμένον. τῶν δ' ἄλλων ἑταίρων Ἅρπαλον καὶ Νέαρχον, ἐπὶ δὲ Φρύγιον καὶ Πτολεμαῖον, ἐκ Μακεδονίας μετέστησεν· οὓς ὕστερον Ἀλέξανδρος καταγαγὼν, ἐν ταῖς μεγίσταις ἔχε τιμαῖς. ἐπεὶ δὲ Παυσανίας Ἀτάλου γνώμῃ καὶ Κλεοπάτρας ὑβρισθεὶς καὶ μὴ τυχὼν δίκης, ἀνῄρει Φίλιππον, τὸ μὲν πλεῖστον εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς αἰτίας ἀνῆλθεν, ὡς θυμουμένῳ τῷ νεανίσκῳ προσεγκελευσαμένῃ καὶ παροξύνασαν· ἔδοξε δέ τις καὶ Ἀλεξάνδρῳ διαβολή.

Eurypidion Philippi Curt. VI. 4. 3.

λέγεται γὰρ, ἐντυχόντος αὐτῷ τοῦ Παυσανίου μετὰ τὴν ὕβριν ἐκείνην, καὶ ἀποδυρομένου, προσενέγκαι τὸν τῆς Μηδείας ἰαμβεῖον, Τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συναιτίους τῆς ἐπιβουλῆς ἀναζητήσας ἐκόλασεν, καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἀποδημοῦντος αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος ὠμῶς μεταχειριαμένης ἠγανάκτησεν. παρέλαβε μὲν οὖν ἔτη γεγονὼς εἴκοσι τὴν βασιλείαν, φθόνοις μεγάλοις καὶ δεινὰ μίσει καὶ κινδύνοις πολλαχόθεν ἔχουσαν. οὔτε γὰρ τὰ βάρβαρα καὶ προσοικοῦντα γένη τὴν τῶν δουλώσιν ἔφερεν, ποθοῦντα τὰς πατρίους βασιλείας· οὔτε τὴν Ἑλλάδα κρατήσας τοῖς ὅπλοις ὁ Φίλιππος, οἷς καταζεύξας καὶ πιανθεῖσαν χρόνον ἔσχεν, ἀλλὰ μόνον μεταβαλὼν καὶ ταράξας τὰ πράγματα, πολὺν σάλον ἔχοντα καὶ κίνησιν ἀπὸ ἀνηθείας, ἀπέλιπεν. φοβουμένων δὲ τῶν Μακεδόνων τὸν κίνδυνον, καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ παντάπασι ἀφεῖναι, καὶ μὴ προσβιάζεσθαι τὸν Ἀλέξανδρον οἰομένων δεῖν, τοὺς δὲ ἀφεστηκότας τῶν βαρβάρων ἀνακαλεῖσθαι πρᾴως, καὶ θεραπεύειν τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτερισμῶν, αὐτὸς ἀπ' ἐναντίων λογισμῶν ὥρμησε, τόλμῃ καὶ μεγαλοφροσύνῃ κλᾶσθαι τὴν ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν· ὡς, κἂν ὁποιῶν ὑφιέμενος ὀφθῇ τοῦ φρονήματος, ἐπιβησομένων ἀπάντων. τὰ μὲν οὖν βαρβαρικὰ κινήματα καὶ τοὺς ἐκεῖ πολέμους κατέπαυσεν ὀξέως, ἐπιδραμὼν στρατῷ μέχρι πρὸς τὸν Ἴστρον. ἐν καὶ Σύρμον ἐνίκησε μάχῃ μεγάλῃ τὸν βασιλέα τῶν Τριβαλλῶν. Θηβαίοις δὲ ἀφεστάναι πυθόμενος, καὶ συμφρονεῖν αὐτοῖς Ἀθηναίοις, ἐθέλων αὐτὸς φανῆναι, ὡς ἦγε δι' Θερμοπυλῶν τὴν δύναμιν, εἰπὼν ὅτι Δημοσθένει, παῖδα μὲν αὐτῶν, ἕως ἔτι ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς, ἀποκαλοῦντι, μεφήβοιον δὲ περὶ Θεσσαλίαν γενόμενον, βούλεται πρὸς τοῖς Ἀθηναίων τείχεσιν αὐτὸς φανῆναι. προσμίξας δὲ ταῖς Θήβαις, καὶ δίδοις ἐπὶ τὰ πεπραγμένων μετάνοιαν, ἐξήτει Φοίνικα καὶ Πρόθυτον. καὶ τοῖς μεταβαλλομένοις πρὸς αὐτὸν ἄδειαν ἐκήρυττεν. τῶν δὲ Θηβαίων ἀντιπαρακαλούντων μὲν παρ' αὐτὸν Φιλώταν καὶ Ἀντίπατρον, κηρυττόντων δὲ, τοῖς τὴν Ἑλλάδα βουλομένοις συνελευθεροῦν, τάττεσθαι μετ' αὐτῶν, οὕτως ἔβρεψε τοὺς Μακεδόνας πρὸς πόλεμον. ἠγωνίσθη μὲν οὖν ὑπὲρ δυνάμιν ἀρετῇ καὶ προθυμίᾳ, τὰ πρὸς τῶν Θηβαίων, πολλαπλασίοις οὖσι τοῖς πολεμίοις ἀντιταξάντων· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Καδμείαν ἀφέντες οἱ φρουροὶ τῶν Μακεδόνων ἐπέπεσον αὐτοῖς ἐξόπισθεν, κυκλωθέντες οἱ πλεῖστοι κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἔπεσον· ἡ δὲ πόλις ἥλω, καὶ διαρπασθεῖσα κατεσκάφη· ὅ μὲν ὅλον, προσδοκήσαντος αὐτὸν, τοὺς Ἕλληνας ἐκπλαγήσεσθαι πάντη τηλικούτῳ καὶ τοσούτῳ ἀξιωσάντων ἀξιωθήσειν, ἄλλως δὲ καλλωπισαμένου χαρίζεσθαι τοῖς τῶν συμμάχων ἐκκλήσεσιν, (καὶ γὰρ Φωκεῖς καὶ Πλαταιεῖς τῶν Θηβαίων κατηγόρησαν) ἀπεξελόμενος δὲ τοῖς ἱερεῖς, καὶ τοῖς ξένοις τῶν Μακεδόνων ἀπόντας, καὶ τοῖς ἀπὸ Πινδάρου γεγονότας, καὶ τοῖς ἀπεναντιωθέντας τοῖς ψηφισαμένοις τὴν ἀπόστασιν, ἀπέδοτο τοῖς ἄλλοις, πρὸς τετιμωρίοις χρωμένοις· οἱ δὲ ἀποθανόντες, ἀπὸ ἑξακισχιλίοις ἦσαν. ἐν δὲ τοῖς πολλοῖς πάθεσιν καὶ χαλεποῖς ἐκείνοις, ἃ τὴν πόλιν κατεῖχεν, Θρᾷκές τινες ἐκκόψαντες οἰκίαν Τιμοκλείας γυναικὸς ἐνδόξου καὶ σώφρονος, αὐτοὶ μὲν τὰ χρήματα διήρπαζον, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῇ γυναικὶ πρὸς βίαν συλλενόμενος καὶ καταισχύνας, ἀνέκρινεν εἴ που χρυσίον ἔχοι κεκρυμμένον ἢ ἀργύριον. ἡ δὲ ἔχειν ὡμολόγησεν, καὶ μόνον εἰς τὸν κῆπον ἀγαγοῦσα, καὶ δείξασα φρέαρ, ἐνταῦθα ἔφη τῆς πόλεως ἁλισκομένης καταβαλεῖν αὐτὴ τὰ ἀμιώτατα τῶν χρημάτων.

A quippe quum appellasset eum post stuprum sibi illatum Pausanias quiritaretur q; , dicitur protulisse hæc Medeæ iambica,

Eum simul qui tradidit, simul scelus
Qui duxit vxorem, simul nuptam nouam.

Veruntamen conscios insidiarum requisiuit & puniuit : & quòd de Cleopatra Olympias absente se atrociter consuluisset, indignatus est. Igitur annos natus viginti regnum accepit magna inuidia, graui odio, & periculis pressum vndiq; . Quippe & vicinæ gentes domesticorũ desiderio regum seruitutem tentabant excutere: neq; Philippus Græciã, quam subiugauerat armis, domandæ & pacandæ B spatium habuerat, tantùm conuersas & commistas res in magnis vndis & iactatione ob insolentiam reliquit. Timentibus ergo articulum Macedonibus, ac negotia Græciæ prorsus abiiciẽda Alexandro, nec vim censentibus afferendam, deficientes autem barbaros leniter ad officium reuocandos, fontiq; medendum nouationũ, ipse ex diuersis cõsiliis adortus est audacia & animi magnitudine rebus suis securitatem & salutẽ quęrere: existimans, si paulum modò animum demisisset, cunctos se superfusuros ipsi. Barbarorum motus & suspecta inde bella compescuit, subitò cum exercitu incurrens vsque ad Istrum, vbi Syrmum magno prelio Triballorum regem fudit. Thebanos autem accipiens rebellare atq; cum eis conspirare Athenienses, quo virum se ostenderet, confestim exercitum per Thermopylas traduxit, dicens Demostheni, qui puerum se, dum in Illyrico & Triballis ageret, appellauerat: & adolescentulũ, quum Thessaliam iniisset, velle sub Athenienſium mœnibus virum se monstrare. Vbi peruenit ad portas Thebanorum, permissa iis adhuc præteritorũ pœnitentia, exposcit Phœnicem & Prothytem, & si quis ad se transisset, fidem publicam pronuntiat. D Ex altera parte deposcẽtibus ab eo Thebanis Philotam & Antipatrum, pronuntiantibusq; per præconem, qui asserere vnà in libertatem Græciam vellent, hi vt ipsis se associarent, tum cõuertit Macedonas ad bellum. Certatum supra vires est ex parte Thebanorũ, qui cum multis hostibus comparati singuli erant. Vbi verò præsidiarii Macedones Cadmia relicta terga eorum cædere cœperũt, circumuenti pleriq; in ipsa acie cecidere. Vrbs capta direptaq; & diruta, q; expectaret eo exemplo perculsos & trepidantes quietẽ acturos Græcos. Colore tamen vsus alioquin hoc est, nõ potuisse id se sociorũ querimoniis denegare: quippe criminabantur eos Phocẽses & Plataeenses. Sacerdotibus igitur Macedonumq; hospitib. omnibus exceptis, & Pindari stirpe, iisq; qui defectionẽ scisscentibus repugnauerant, cæteros ad xxx millia sub corona vendidit. Occubuerãt supra sex millia. Inter multas illas & atroces calamitates, quæ eam ciuitatem preslere, Thraces aliquot domũ Timocleę illustris fœminæ & castæ exciderũt. Prædam autem hauserũt milites. Præfectus verò vbi ei per vim stuprũ obtulit, quæsiuit ecquid alicubi auri vel argẽti occuluisset. Illa habere confessa, solũ in hortos duxit, monstratoq; puteo, In hunc, inquit, dum expugnatur vrbs, charissimas quasque res meas proieci.

Inclinantem caput & despicientem locum, impulit stans à tergo hominem, multisq; in eum prouolutis saxis oppressit. Vt rapta à Thracibus est in vinculis ad Alexandrum, primum ille ex ore & incessu dignitatem mulieris & magnanimitatem animaduertit imperterritæ, & constanter ducentes sequentis. Deinde interrogata à regequænam mulier esset, Theagenis respondit sororem se esse, eius qui dimicasset acie pro libertate Græcorum contra Philippum, & dux Chæroneæ cecidisset. Cuius Alexander admiratus & responsum & factum, liberam abire cum liberis iussit. At cum Athenienſibus rediit in gratiam, quanuis Thebanorum cladem non modice tulissent. Nam mysteriorum solenne, quod in manibus erat, ob luctum prætermisere, refugientesque ad vrbem suam omnibus officiis coluere. Cæterum, siue ira eius fuerit iam exatiata vt leonis, siue clementiæ exemplum sæuissimo & tristissimo voluerit coniũgere, non modo omni culpa liberauit eos, sed & ciuitatem adhortatus est, susciperet rerum curam, quod ad ipsam deuoluendum imperium esset Græciæ, siquid sibi accidisset humanitus. Postmodum tamen sæpius dicitur clades Thebanorum eum torsisse, ac non paucis præbuisse se mitiorem. Prorsus verò admissum per temulentiam in Clitum facinus, illamque contra Indos Macedonum ignauiam quasi rudem relinquentium expeditionem suam & gloriam ad iram & inuidiam retulit Liberi patris. Neque verò quisquam fuit Thebanorum, qui incolumes forent, qui postea rem vllam frustra ab eo postularet aut oraret. Hactenus de vrbe Thebana. Agentibus conuentum Græcis in Isthmo, vbi bellum cum Alexandro contra Persas decreuere, dux est declaratus. Quem quum viri respub. tractantes philosophiq; frequentes obuiã irent salutatum gratulatumq;, idem officium expectauit ab Sinopẽsi Diogene, qui apud Corinthũ agebat. Vt hic in Cranio otium agens nihil de Alexãdro laborauit, profectus ipse ad illum est. Forte apricabatur tunc stratus. Paululum autem alleuauit se sessum tanta hominum accedente caterua, atq; Alexandrum intuitus est. Qui vbi eum salutauit, affatusq; requisiuit ecqua re haberet opus: Recede, inquit, paulisper ex sole. Perhibetur hĩc in tantum permotus Alexãder fuisse, & obstupuisse contemptus despicientiam hominis & animi celsitudinem, vt quum comites sui inter abeundũ ipsum riderent luderentq;, Atqui ego, inquit, nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem. Delphos ad Apollinem de bello consulendum profectus, quod forte dies nefasti essent, quibus non erat solenne oracula edere, primo misit certos, qui vatẽ orarent vt veniret. Recusante illa & legem prętendente, ascendit ipse, atque vi traxit eam ad templum. Quæ illius expugnata contentione ait, Inuictus es, fili. Id audiens Alexander, negauit se alias sortes quærere, sed habere quod peteret ab ea oraculum. Postquã ad bellum mouit, cũ alia prodigia deorum nuntiata sunt, tum Orphei signum apud Libethra, quod cupressinum erat, sub ea tẽpestate copioso manauit sudore. Eo portẽto omnibus exterritis, bono animo iussit illum Aristander esse, res eum gesturũ nunquã obliterandas ac celebres,

A ἐγκύπτοντος τῆς Θρᾳκίδος, καὶ κατασκεπτομένου τὸν τόπον, ἔωσεν αὐτὸν ἐξόπισθεν ἐλθὼν, καὶ τῶν λίθων ἐπεμβαλόντα πολλοὺς, ἀπέκτεινεν. ὡς δ' ἀνήχθη πρὸς τ' Ἀλέξανδρον ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν δεδεμένη, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς βαδίσεως ἐφάνη τὴς ἀξιωματικὴ καὶ μεγαλόφρων, ἀνεκπλήκτως καὶ ἀδεῶς ἑπομένη τοῖς ἄγουσιν. ἔπειτα, τοῦ βασιλέως ἐρωτήσαντος ἥτις εἴη γυναικῶν, ἀπεκρίνατο Θεαγένους ἀδελφὴ γεγονέναι, τοῦ παραταξαμένου πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, καὶ πεσόντος ἐν Χαιρωνείᾳ στρατηγοῦντος. θαυμάσας οὖν ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς καὶ τ'

B ἀπόκρισιν καὶ τὴν πρᾶξιν, ἐκέλευσεν ἐλευθέραν ἀπιέναι μετὰ τῶν τέκνων. Ἀθηναίοις δ' διηλλάγη, καὶ περὶ οὐ μετρίως ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυσλύχημα. καὶ γὰρ τῶν τῶν μυστηρίων ἑορτὴν ἐν χερσὶν ἔχοντες, ὑπὸ πένθους ἀφῆκαν, καὶ τοῖς καταφυγοῦσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπόρρητον μετεδίδοσαν τῶν φιλανθρώπων. ἀλλ' εἴτε μετὸς ὢν ἤδη τὸν θυμὸν, ὥσπερ οἱ λέοντες, εἴτε ἐπιφανὲς ἔργον ὠμοτάτῳ καὶ σκυθρωποτάτῳ παραβαλεῖν βουλόμενος, οὐ μόνον ἀφῆκεν αἰτίας πάσης, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ἐκέλευσε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν τῇ πόλει, ὡς, εἴ τι συμβαίη περὶ αὐτὸν, ἄρξουσαν τῆς Ἑλλάδος.

C Ὕστερον μέντοι πολλάκις αὐτὸν ἡ Θηβαίων ἀνία σὺν μορφῇ λέγεται, καὶ πρᾴοτερον οὐκ ὀλίγοις πεῖσαι. ὅλως δὲ καὶ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴνῳ γενόμενον, καὶ τῷ πρὸς Ἰνδοῖς τῶν Μακεδόνων ἀποδιδράσιν, ὥσπερ ἀτελῆ τῷ στρατείαν καὶ δόξαν αὐτῷ περιθέντων, εἰς μῖσος ἀνῆγε Διονύσου καὶ νέμεσιν. ὧν δ' Θηβαίων οὐδεὶς τῶν περιγενομένων, ὃς ἐτυχόν τι καὶ δεηθεὶς ὕστερον οὐ διεπράξατο παρ' αὐτοῦ. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Θήβας· εἰς δ' τὸν Ἰσθμὸν τῶν Ἑλλήνων συλλεγέντων, καὶ ψηφισαμένων ὅπῃ Πέρσας μετ' Ἀλεξάνδρου στρατεύσῃ, ἡγεμὼν ἀνηγορεύθη. πολλῶν δὲ καὶ

D πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἀπαντησόντων αὐτῷ, καὶ συνοδεύοντων, ἤλπιζε καὶ Διογένη τὸν Σινωπέα ταὐτὸ ποιήσειν, διατρίβοντα περὶ Κόρινθον. ὡς δὲ ἐκεῖνος ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων, ἐν τῷ Κρανείῳ σχολῇ ἦν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. ἔτυχε δὲ κατακείμενος ἐν ἡλίῳ, καὶ μικρὸν μὲν ἀνεκάθισεν, ἀνθρώπων τοσούτων ἐπιφοιτώντων, καὶ διέβλεψεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. ὡς δ' ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ προσφωνήσας αὐτὸν ἠρώτησεν εἴ τινος τυγχάνει δεόμενος, Μικρὸν (εἶπεν) ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετάστηθι. πρὸς τοῦτο λέγεται τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω θαυμάσαι καὶ καταφρονηθέντα τῇ ὑπεροψίᾳ καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρὸς, ὥστε τῶν περὶ αὐτὸν, ὡς ἀπῆεσαν, διαγελώντων καὶ σκωπτόντων, Ἀλλὰ μὲν ἐγὼ (εἶπεν) εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἦμην, Διογένης ἂν ἦμην. βουλόμενος δ' τῷ θεῷ χρήσασθαι περὶ τῆς στρατείας, ἦλθεν εἰς Δελφοὺς· καὶ τῇ τυχούσῃ ἡμέρᾳ ἀποφράδων οὐσῶν, ἐν αἷς οὐ νενόμισται θεμιστεύειν, πρῶτον μὲν ἔπεμπεν παρακαλῶν τῇ προμαντείᾳ· ὡς δ' ἀρνουμένης, καὶ παραιτουμένης τὸν νόμον, αὐτὸς ἀναβὰς βίᾳ πρὸς τὸν ναὸν εἷλκεν αὐτήν· ἡ δὲ, ὥσπερ ἐξηπατημένη τῆς σπουδῆς, εἶπεν, Ἀνίκητος εἶ ὦ παῖ· τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος, οὐκ ἔτι ἔφη χρήζειν ἑτέρου μαντεύματος, ἀλλ' ἔχειν ὃν ἐβούλετο παρ' αὐτῆς χρησμόν. ἐπεὶ δὲ ὥρμησεν πρὸς τὴν στρατείαν, ἀλλά τε δοκεῖ σημεῖα πρὸς τοῦ δαιμονίου γενέσθαι, καὶ τὸ

E περὶ Λείβηθρα τοῦ Ὀρφέως ξόανον (ἦν δ' συπαρίσσινον) ἱδρῶτα πολὺν ὑπὸ ταῖς ἡμέρας ἐκείναις ἀφῆκεν. φοβουμένων δ' πάντων τὸ σημεῖον, Ἀρίσταν δρος ἐκέλευε θαρρεῖν, ὡς ἀοιδίμοις καὶ περιβοήτοις κατεργασόμενον πράξεσι,

F

ἀ πολὺ ἱδρῶτα καὶ πόνον ὑμνοῦσι ποιητῆς καὶ μουσικῆς πα- A
ρέξουσι. τῆς δὲ στρατιᾶς ὁ πλῆθος, οἱ μὲν ἐλάχιστον λέγον-
τες, τετρακισμυρίους πεζοὺς, καὶ πεντακισχιλίους ἱππεῖς· οἱ δὲ
πλεῖστον, πεζοὺς μὲν τετρακισχιλίους καὶ τετρακισμυρίους, ἱπ-
πέας δ', τετρακισχιλίους ἀναγράφουσιν. ἐφόδιον δὲ τούτοις,
οὐ πλέον ἑβδομήκοντα τάλαντον ἔχειν αὐτὸν Ἀριστόβουλος
ἱστορεῖ· Δουρεὶς δ', τριάκοντα μόνον ἡμερῶν διαρκεῖν·
Ὀνησίκριτος δ', καὶ διακόσια τάλαντα προσοφείλειν. ἀλ-
λὰ, καίπερ ἀπὸ μικρῶν καὶ πενῶν οὕτως ὁρμώμενος, οὐ πρό-
τερον ἐπέβη τῆς νεὼς, ἢ τὰ τῶν ἑταίρων πράγματα σκε- B
ψάμενος, ἀπονείμας τῷ μὲν ἀγρὸν, τῷ δ' κώμην, τῷ δὲ
στρατοικίας πρόσοδον ἢ λιμένας. ἤδη δ' κατεκεκλωσμένων καὶ
διαγεγραμμένων πρὸς ἀπόντων τῶν βασιλικῶν, ὁ Περ-
» δίκκας, Σεαυτῷ δ' (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, τί καταλείπῃς; τοῦ
» δὲ φήσαντος ὁπίσας ἐλπίδας, Οὐκοῦν (ἔφη) καὶ ἡμεῖς τού-
των κοινωνήσομεν, οἱ μετὰ σοῦ στρατευόμενοι. παραιτησα-
μένου δ' τοῦ Περδίκκου τὴν διαγεγραμμένην κτῆσιν αὐ-
τῷ καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἔνιοι τοῦ αὐτὸ ἐποίησαν, τοῖς δὲ λαμ-
βάνουσι καὶ δεομένοις, προθύμως ἐχαρίζετο· καὶ τὰ πλεῖστα
τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διανέμων οὕτω κατεκεκλώσατο. τοιαύτῃ C
μὲν ὁρμῇ καὶ προθυμίᾳ διανοίας τὸν Ἑλλήσποντον διεπέρασεν. ἀναβὰς δὲ εἰς Ἴλιον, ἔθυσε τῇ Ἀθηνᾷ, καὶ τοῖς ἥρωσιν ἔσπεισεν. τῷ δ' Ἀχιλλέως τάφῳ ἀλειψάμενος λίπα,
καὶ μετὰ τῶν ἑταίρων στεφανηφορήσας γυμνὸς, (ὥσπερ ἔθος ἐστὶν) ἐστεφάνωσεν, μακαρίσας αὐτὸν ὅτι καὶ ζῶν, φίλου πιστοῦ, καὶ τελευτήσας, μεγάλου κήρυκος ἔτυχεν. ὁ δὲ τῷ
ποιήσει καὶ θεάσθαι τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἐρομένου τινὸς
αὐτὸν εἰ βούλεται τὴν Ἀλεξάνδρου λύραν ἰδεῖν, ἐλάχιστα
φροντίζειν ἐκείνης ἔφη· τὴν δ' Ἀχιλλέως ζητεῖν, ἣ τὰ κλέα
καὶ τὰς πράξεις ὕμνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνος. ὁ δ' D
τούτῳ τῶν Δαρείου στρατηγῶν μεγάλην δυνάμιν ἡγεμονεύοντων, καὶ προσκεκλιμένων ὑπὲρ τῇ διαβάσει τοῦ Γρανικοῦ,
μάχεσθαι μὲν ἴσως ἀναγκαῖον ἦν, ὥσπερ ὁ πύλας τῆς Ἀσίας, περὶ τῆς εἰσόδου καὶ ἀρχῆς· τοῦ δ' ποταμοῦ τὸ βάθος,
καὶ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ βαχύτητα τῶν πέραν ὀχθῶν πρὸς
οὓς ἔδει γίνεσθαι τὴν ἀπόβασιν μετὰ μάχης, τῶν πλείστων
δεδιότων, ἐνίων δ' καὶ τῶν περὶ τὸν μυῦα νενομισμένων
οἰωνῶν δεῖν φυλάττεσθαι, (Δαισίου γὰρ οὐκ εἰώθασιν οἱ
βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἄγειν τὴν στρατιάν) τοῦτο μὲν
ἐπιστρωσάμενος, κελεύσας δεύτερον Ἀρτεμίσιον ἄγειν. τοῦ
δ' Παρμενίωνος ὡς ὀψὲ τῆς ὥρας οὔσης, οὐκ ἐῶντος ἀπο-
κινδυνεύειν, εἰπὼν αἰσχύνεσθαι τὸν Ἑλλήσποντον, εἰ φοβή- E
σεται τὸν Γρανικὸν, διαβεβηκὼς ἐκεῖνον, ἐμβάλλει τῷ
ῥεύματι, σὺν ἴλαις ἱππέων τεσσαρακαίδεκα· καὶ πρὸς ἐναντίαν
βέλη καὶ τόπους ἀπορρώγας, ὅπλοις κεκαπνισμένοις
καὶ ἵππους ἐλαυνῶν, καὶ διὰ ῥεύματος φερομένου
καὶ περικλυζόμενος, ἔδοξεν μανικῶς καὶ πρὸς ἀπόνοιαν
μᾶλλον ἢ γνώμης στρατηγεῖν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐμφὺς τῇ διαβάσει, καὶ κρατήσας τῶν τόπων χαλεπῶς καὶ μόλις, ὑγρῶν
καὶ περισφαλῶς ῥυομένων διὰ τὸν πηλὸν, ἀθρόους ἠναγκάζετο φυρδὴν μάχεσθαι, καὶ κατ' ἄνδρα συμπλέκεσθαι τοῖς F
ὑπιππεύουσι, πρὶν εἰς τάξιν καὶ κατὰ κώας τοὺς διαβαί-

quæ multum ſudoris & laboris decantantibus eas poetis& muſicis eſſent præbituræ. Copiarum eius numerum, qui minimum edunt, peditum xxx millia, equitum quinque, qui maximum, peditum quatuor & triginta millia, equitum quatuor tradunt. Stipendium his LXX talenta, non amplius eum Ariſtobulus habuiſſe memoriæ prodidit. Duris triginta duntaxat dierum cibaria, Oneſicritus inſuper talenta ducenta eum habuiſſe æris alieni. Qui quamuis ſubſidiis rem ſuſcepit adeo exiguis & anguſtis, non ante tamen conſcendit quàm cõſideratis rationibus amicorum erogaſſet huic agrum, illi pagum, alteri vici prouentum vel portus. Quum iam eſſent vectigalia pene omnia diſtributa regia & diplomatibus conſignata, Perdiccas, Tibi ipſi, rex, inquit, quid reliquum feciſti? Cui quum ille reſpondiſſet, Spes meas, Ergo nos quoque, inquit, qui auſpicia ſequimur tua, harum erimus conſortes. Repudiantem aſſignatum ſibi diplomate prædium Perdiccam nonnulli alii ex amicis ſunt imitati. Accipientibus & petentibus largitus eſt benignè: ac patrimonium quidẽ Macedonicum diſtributum hoc modo profudit. Hoc impetu & alacritate animi tranſmiſit Helleſpontum. Ilii Mineruæ ſacrificauit, heroibuſq; libauit, Achillis cippum vnxit, ac circum eum vnà cum amicis de more cucurrit nudus, eiq; coronam impoſuit, beatum prædicans Achillem, quòd & dum viueret, fidum amicum, & poſt fata eſſet nactus magnum præconem. In obeundo & viſendo oppido, quum quæreret quiſpiam ex eo, velletne Alexandri lyram contemplari. Non morari ait ſe illam, ſed Achillis quærere eam, qua decora & res geſtas ille clarorum virorum celebrauerat. Interea Darii duces ingentem manum conſcripſere, aciemq; inſtruxerunt in ripa Granici. Ibi, velut in porta Aſiæ, de ingreſſu & limine quodammodo erat dimicandum. Quum amnis altitudinem, iniquitatemq; atque ſalebras plerique timerent vlterioris ripæ, quo pugnando euadendum erat, pars etiam ſolennia illius menſis in religionem traherent (menſe enim Daſio non erat moris regũ Macedonum ſigna mouere) hoc correxit, edicens vt denuò agerent Artemiſium. Monente Parmenione, quòd veſper eſſet, ne ſe cõmitteret periculo, rubore ſuffuſum iri ait Helleſpontum, hunc ſi formidaret, quum traiecerit illum, ſimulq; irrupit in flumen turmis equitum tredecim, ruenſq; in infeſta tela & loca prærupta, quæ armis ſtipata & equis erant, perq; vndam tranſuerſos auferentẽ & obruentem, videbatur furore & inſania magis quàm conſilio ducere. Attamen vrgens tranſitũ ſuperatis ægrè magnoq; cum labore locis madidis lubricisq; ob limum, cueſtigio coactus eſt, priuſquam in ordinem aliquem collocaret tranſeuntes valeret, incondito agmine confligere, ac viritim manus cum inſerentibus ſe hoſtibus conſerere. Inſtiterunt enim clamore illi, equoſq; equis conferentes lanceis, & poſt eas infractas gladiis pugnauerũt. Quum multi imminerent illi (erat enim pelta inſignis & galeæ iuba, quæ hinc inde pinnas directas habebat cãdore & magnitudine ſingulares) iaculo ſub loricæ cõpagine percuſſus nõ accepit vulnus.

νοντας. ἐνέκυψε γὰρ κραυγῇ, καὶ τοὺς ἵππους προσβάλλοντες τοῖς ἵπποις, ἐχρῶντο δόρασι, καὶ ξίφεσι, τῶν δοράτων συντριβέντων. ὡσαμένων δ' πολλῶν ἐπ' αὐτὸν, (ἦν δὲ τῇ πέλτῃ καὶ τοῦ κράνους τῇ χαίτῃ διαφορά τις, ἧς ἑκατέρωθεν εἰς ἥκει πρὸς μεγάλῃ θαυμαστὸν) ἀκροβολισθεὶς μὲν ὑπὸ τὴν ὑποπτυχίδα τοῦ θώρακος,

οὐκέ-

At Rhœsace & Spithridate ducibus simul in ipsum inuehentibus, hunc declinauit, Rhœsaci prœuenit lanceam loricato infligere. Ea præfracta, gladium strinxit. His commissis adigit Spithridates ex latere equum, atque Alexandrum acriter adortus copide barbarica ferit, cristamque cum altera auellit pinna. Galea probè quidem, sed ægrè tamen restitit ictui, ac mucro copidis supremos capillos eius perstrinxit. Alterum ictum librantem occupauit Clitus magnus hasta medium transfigere. Simul Rhœsaces ense ab Alexandro ictus cõcidit. Dum eo in discrimine & certamine equestris pugna versatur, phalanx Macedonum traiecit, & pedestres copię concurrerunt, haud strenuè tamen neque diu locum tenuerunt hostes, sed terga dederunt extra mercenarios Græcos. Hi enim in tumulo quodam globo facto in fidem recipi ab Alexandro petiere, qui ira potius quàm consilio princeps in eos impressionem faciens, confossum lateribus equum amisit. Alius fuit hic, non Bucephalas: & qui interfecti sunt aut vulnera acceperunt, his ibi contigit in præcipitem casum venire & cadere, dum cum viris fortibus & desperatis confligunt. De barbaris peditum viginti millia, equitum duo millia quingenti cecidisse dicuntur. De Alexandri exercitu desiderati (vt Aristobulus author est) in totum quatuor & triginta, inter quos pedites nouem fuere. His statuas ex ære erexit, quas finxit Lysippus. Participans autem Græcis victoriam, Athenienſibus extra ordinem trecentos clypeos misit de spoliis. Cæteris manubiis in communi gloriosissimum titulum inscribi iussit, ALEXANDER PHILIPPI ET GRÆCI, PRÆTER LACEDAEMONIOS, DE BARBARIS ASIATICIS. Pocula, purpuram, atque eius generis Persicam prædam paucis exceptis matri cuncta misit. Hoc prælio immensa rerum inclinatio est ad Alexandrum insequuta, adeoque imperii maritimi barbarorum domicilium permisere se ei Sardeis, ac cætera ad eum defecere. vna restitit Halicarnassus & Miletus, quibus expugnatis, circaque omnibus subactis, suspensus animo fuit ad reliqua. Subinde properabat cum Dario quamplurimùm confligere, ac de summa rerum aleam iacere. Subinde deliberabat viribus & opibus maritimis prius quasi exercere se & roborare, inde in illum mouere. Fons est Lyciæ prope Xanthum oppidum. Huius id temporis aiunt exundatione inflati spontanea tabulam ab imo æream erupisse. figuram ea repræsentauit vetustarum literarum, quibus significabatur imperium Persarum euersum à Græcis desiturum. His erectus ad oram maritimam pacandam vsque ad Phœniciam & Ciliciam perrexit. Pamphyliæ percursus compluribus suppeditauit historicis elegans ad miraculum excitandum & pompam argumentum, quasi diuina quadam sorte cederet Alexandro mare, quod sæuum aliâs ex alto littus verberaret, rarò autem tenuia & resonantia sub abruptis & confragosis rupibus aperiret saxa. id quod Menander quoq; indicat in comœdia ad rei nouitatem alludens,

Quantum Alexandrina iam ista. Quæro quòd si fortè quem,

A οὐκ ἔβλαψεν. Ῥοισάκου τε καὶ Σπιθριδάτου τῶν στρατηγῶν προσφερομένων ἅμα, τὸν μὲν ἐκκλίνας, Ῥοισάκῃ τε προσεμβαλὼν τεθωρακισμένῳ τὸ δόρυ, καὶ κατακλάσας τοῦτο, ὅθι τὸ ἐγχειρίδιον ἥρμηκεν. συμπεσόντων τε αὐτῷ, ὁ Σπιθριδάτης ὑποστησάμενος οὐκ πλαγίων τὸ ἵππον, καὶ μὴ παρευδῆς σωεξανασὰς, κοπίδι βαρβαρικῇ κατεπέγκεν· καὶ τὸν μὲν λόφον ἀπήρρωξεν μὴ δατέρου πέρας, τὸ τε κράνος πρὸς τὴν πληγὴν ἀκριβῶς καὶ μόλις ἀντέσχεν, ὥστε τῶν προσόντων ψαύσαι τειχῶν τὴν πέρυγα τῆς κοπίδος. ἑτέραν τε τῷ Σπιθριδάτῃ πάλιν ἐπαιρόμενον, ἔφθασε Κλεῖτος ὁ μέγας τῷ ξυστῷ δι-

B ελάσας μέσον. ὁμοῦ δὲ καὶ Ῥοισάκης ἔπεσεν, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ξίφει πληγείς. ἐν τούτῳ δὲ κινδυνεύοντος καὶ ἀγῶνος ὄντος τῆς ἱππομαχίας, ἡ τε φάλαγξ διέβαινε τὴν Μακεδόνων, καὶ σωνῆγον αἱ πεζαὶ δυνάμεις. οὐ μὴν ὑπέστησαν ἀρρώστως οὐδὲ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἔφυγον βαπόμενοι, πλὴν τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων. οὗτοι τε πρός τινι λόφῳ συστάντες, ἤπειν τὰ πρὸς τὴν Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ πρῶτος ἐμβαλὼν, τόν τε ἵππον ἀποβάλλει, ξίφει πληγεὶς κατὰ τὴν πλευρὰν, (ἐν τῷ ἕτερος, οὐχ ὁ Βουκεφάλας) καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἀποθανόντων καὶ βαυμαζομένων ἐκεῖ συνέβη κινδυνεύσαι καὶ πεσεῖν, πρὸς

C δυθεφόρους ἀπεγνωκότας καὶ μαχίμους συμπλεκομένους. λέγονται δὲ, πεζοὶ μὲν, δισμύριοι τῶν βαρβάρων, ἱππεῖς δὲ δισχίλιοι πεντακόσιοι πεσεῖν. τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον, Ἀριστόβουλος φησὶν τέσσαρας καὶ τριάκοντα νεκροὺς γενέσθαι τοὺς πάντας, ὧν ἐννέα πεζοὶ εἰσί). τούτων μὲν οὖν ἐκέλευσεν εἰκόνας ἀναστῆσαι χαλκᾶς, ἃς Λύσιππος εἰργάσατο. κοινούμενος δὲ τὴν νίκην τοῖς Ἕλλησιν, ἰδίᾳ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἔπεμψεν τῶν αἰχμαλώτων τριακόσιας ἀσπίδας, κοινῇ δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐκέλευσεν ἐπιγράψαι φιλοτιμότατον ἐπιγραφὴν,

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ

D ΕΛΛΗΝΕΣ, ΠΛΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ, ΑΠΟ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ. ἐκπώματα δὲ καὶ πορφύρας καὶ ὅσα τοιαῦτα τῶν Περσικῶν ἔλαβεν, πάντα τῇ μητρὶ, πλὴν ὀλίγων, ἔπεμψεν. ὅπερ ὁ ἀγὼν μεγάλην ὀργὴν ἐποίησεν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν πρὸς Ἀλέξανδρον· ὥστε καὶ Σάρδεις τὸ πρόσημα τῆς ὑπὲρ θαλάσσης τῶν βαρβάρων ἡγεμονίας παραλαβεῖν, καὶ τἄλλα προσήκεσθαι. μόνη δὲ Ἁλικαρνασσὸς ἀντέσχε καὶ Μίλητος· ἃς ἑλὼν κύκλῳ κράτος, καὶ τὰ περὶ αὐτὰς πάντα χειρωσάμενος, ἀμφίβολος ἦν πρὸς τὰ λοιπὰ τῇ γνώμῃ. καὶ πολλάκις μὲν ἔσπευδεν Δαρείῳ συμπεσὼν

E ἀποκινδυνεύσαι περὶ τῶν ὅλων, πολλάκις δὲ τοῖς ὑπὲρ θαλάσσης πράγμασι καὶ χρήμασι διενοεῖτο πρῶτον οἷς ἐπασκήσας καὶ ῥώσας αὐτὸν, ὅπως ἀναβαίνειν ἐπ' ἐκεῖνον. ἔστι δὲ τῆς Λυκίας χρηνὴ περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν, ἧς τότε λέγουσιν ἀθυμάτως περιβαπείσης καὶ ὑπερβλυσάσης, ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν, τύπους ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύσεσθαι τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καταλυθεῖσαν. τούτοις ἐπαρθεὶς, ἠπείγετο τὴν παραλίαν ἀναθήσασθαι, μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας. ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παρόδο-

F μὴ, πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἔκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θείᾳ τινὶ τύχῃ παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θάλασσαν, ἄλλως ἀεὶ βαχεῖαν οὐκ πελάγους προσφερομένου, παρωνίως δὲ λεπτοῖς καὶ προσηχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρέρρωγότα τῆς ὀρεινῆς πάγους ἀφανὴ καλύπτουσαν. ἐπαινεῖ δὲ καὶ Μένανδρος, ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παράδοξον. Ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο. κἀν ζητῶ τινα,

Μέλαν. Blancard. ad rian. l. p. 44. et Freinsh. ad Curt. VIII. 1. 20.

v. Palmer.

» Αὐτόματος ἔσται παρέσται. κἂν διελθεῖν δηλαδὴ Δία θα- A
» λάσσης δέῃ τόπον τινά, οὗτος ἔσται μοι βάθος. αὐτὸς δὲ Ἀλέ-
ξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, οὐδὲν τοιοῦτον πεπραγματευσάμε-
νος, ὁδοποιῆσαι φησὶν τὴν λεγομένην κλίμακα, καὶ διελ-
θεῖν, ὁρμήσας ἐκ Φασηλίδος. δι' ἃς πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ
πόλει διέτριψεν· ἐν αἷς καὶ Θεοδέκτου τεθνηκότος (ἦν δ' Φα-
σηλίτης) ἰδὼν εἰκόνα αὐακειμένην ἐν ἀγορᾷ, μετὰ δεῖπνον
ἐπεκώμασε μεθύων, καὶ τῆς κεφαλῆς ἐπέρριψεν πολλοὺς· οὐκ
ἄχθομαι ἐν παιδιᾷ ἀποδιδοὺς τιμὴν τῇ γνωμῇ δι' Ἀριστο-
τέλην καὶ φιλοσοφίας ὁμιλίαν πρὸς τ' ἄνδρα. μετὰ ταῦτα
Πισιδῶν τε τοὺς ἀντιστάντας ᾔρει, καὶ Φρυγίαν ἐχειρώσατο, καὶ B
Γόρδιον πόλιν, ἑστίαν Μίδου τοῦ παλαιοῦ νενομίσθαι λεγομέ-
νην, τοῦ δρακοντώδους, τὴν θρυλλουμένην ἅμαξαν εἶδεν φλοιῷ
κρανείας ἐσταδεσμένην· καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ πιστευόμενον ὑπὸ
τῶν βαρβάρων ἤκουσεν, ὡς τὸν λύσαντα τὸν δεσμὸν, εἴμαρται
βασιλεῖ γενέσθαι τῆς οἰκουμένης. οἱ μὲν οὖν πολλοί φα-
σι, τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἐχόντων τὰς ἀρχὰς καὶ δι' ἀλλήλων
πολλάκις σκολιοῖς ἑλιγμοῖς ὑποφερομένων τ' Ἀλέξαν-
δρον ἀμηχανοῦντα λῦσαι, διατεμεῖν τῇ μαχαίρᾳ τὸ σκέ-
αμμα, καὶ πολλὰς ἐξ αὐτοῦ κεκρυμμένας ἀρχὰς φανῆναι. Ἀ-
ριστόβουλος δὲ καὶ πάνυ λέγει ῥᾳδίαν αὐτῷ τὴν λύσιν γενέ- C
σθαι ἐξελόντι τοῦ ῥυμοῦ τ' ἔσχατα καλούμενον, ᾧ συνεῖχε τὸ
ζυγόδεσμον, εἶθ' οὕτως ὑφελκύσαντι τ' ζυγόν. ἐντεῦθεν Πα-
φλαγόνας τε καὶ Καππαδόκας προσαγαγόμενος, καὶ τὴν
Μέμνωνος ἀκούσας τελευτὴν, ὃς τ' ὑπὲρ θαλάττης Δαρείου
στρατηγῶν ὑπίδοξος ἦν, Ἀλεξάνδρῳ πολλὰ πράγματα καὶ
μυρίας ἀπιλήψεις καὶ ἀχολίας παρέξειν, ἐπῤῥώσθη πρὸς
τὴν ἄνω στρατείαν μᾶλλον. ἤδη δὲ καὶ Δαρεῖος ἐκ Σούσων
κατέβαινεν ἐπαιρόμενός τε τοῦ πλήθους τῆς δυνάμεως, (ἑ-
ξήκοντα γὰρ ἦγε μυριάδας στρατοῦ) καὶ τινες ὀνείρου θαῤῥύ-
νοντος αὐτὸν, ὃν οἱ μάγοι πρὸς χάριν ἐξηγοῦντο μᾶλλον ἢ κατ' D
ἀλήθειαν. ἔδοξε γὰρ πυρὶ νέμεσθαι πολλῷ τὴν Μακεδόνων φά-
λαγγα· τὸν δὲ Ἀλέξανδρον ἔχοντα στολὴν ἣν αὐτὸς ἐφόρει
πρότερον, ἀσταθμὸν ὢν βασιλέως, ὑπηρετεῖν αὐτῷ·
παρελθόντα δ' εἰς τὸ τοῦ Βήλου τέμενος, ἀφανῆ γενέσθαι. ἐκ
τούτων (ὡς ἔοικεν) ὑπεδήλουν τὰ τοῦ θεοῦ, λαμπρὰ
γενέσθαι καὶ πρόδηλα τῶν Μακεδόνων· Ἀλέξανδρον δὲ
τῆς μὲν Ἀσίας κρατήσειν, ὥσπερ ἐκράτησε Δαρεῖος ἐξ
ἀσταθμοῦ βασιλεὺς γενόμενος, παχὺ δ' σὺν δόξῃ τ' βίον ἀπο-
λείψειν. ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐθαῤῥήσειν, καταγνοὺς δειλίαν Ἀλε-
ξάνδρου πολὺν χρόνον ἐν Κιλικίᾳ διατρίψαντος. ἐνοῦν δὲ ἡ E
διατριβὴ διὰ νόσον. ἐνοῦν οἱ μὲν ἐκ κόπων, οἱ δὲ λουσαμένῳ
ἐν τοῦ τοῦ Κύδνου ῥεύματι καταπληκτικῶς πρὸς αὐτοῦ λέ-
γουσιν. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰατρῶν οὐδεὶς ἐθάῤῥει βοηθήσειν,
ἀλλὰ τὸν κίνδυνον οἰόμενοι πάσης ἰσχυρότερον εἶναι βοηθείας,
ἐφοβοῦντο τὴν ἐκ τοῦ σφαλεῖν διαβολὴν πρὸς τοὺς
Μακεδόνας. Φίλιππος δὲ ὁ Ἀκαρνὰν μοναρχήσας μὲν ἐώρα τὰ
περὶ αὐτὸν ὄντα, τῇ δ' φιλίᾳ πιστεύων, καὶ δεινὸν ἡγούμενος εἰ
κινδυνεύοντι μὴ συγκινδυνεύσει, μέχρι τ' ἐσχάτης πείρας
βοηθῶν καὶ παραβοηθούμενος, ἐπεχείρησε φαρμακείᾳ· καὶ
συνέπεισεν αὐτὸν ὑπομεῖναι. καὶ πιεῖν, ἀπεύδοντα ῥωσθῆναι
πρὸς τὸν πόλεμον. ἐν τούτῳ δὲ Παρμενίων ἔπεμψεν ἐ- F
πιστολὴν ἀπὸ στρατοπέδου, παρακελευόμενος αὐτῷ φυλάτ-
τεσθαι τ' Φίλιππον, ὡς ὑπὸ Δαρείου πεπεισμένον ὑπὲρ δω-
ρεαῖς μεγάλαις καὶ γάμῳ θυγατρὸς, ἀναιρεῖν Ἀλέξανδρον.

Vltrò currens aderit hic coràm:
Sin meandum per maris fluctum profundi,
Permeabilis mihi mox fit.

Alexander ipse in epistolis suis nihil portenti eiusmodi iactans, iter narrat fecisse se per Climaca appellatam, atq; ex Phaselide progressum eam peragrasse. Vnde dies complures eo in oppido substitit: quibus quum Theodecti iam fato functi (fuit autem Phaselides) statuam vidisset in foro locatã, perrexit eò saltatũ à cœna temulentus, crebrasq; coronas ei iniecit, haud inuenustum tribuens per ludum honorem consuetudini, quæ per Aristotelem & philosophiã ei cum illo intercesserat. Hinc Pisidas, quos in armis reperit, opprimit, Phrygiam subiugat. Gordium oppidum, quod veteris Midæ fertur domicilium fuisse, in fidem accipiens nobilitatum illud spectauit vehiculum cortice reuinctum corneo, ac pro vero à barbaris accepit credi in fatis esse, qui vinculum id soluisset is vt imperio orbis terræ potiretur. Commemorant multi vinculum, quòd tortuosis orbibus nodi in semetipsis identidem implicati celarent loramentorum capita, Alexandrum soluere desperantem gladio nexum dissecuisse, atq; multa eo resoluto capita inuenisse. Aristobulus verò sanè quamexpeditè nodum ait eum soluisse, quum exemisset ex temone clauum, quem vocant, qui temoni alligat iugum, atq; ita inde iugum subtraxisset. Hinc Phaphlagonas & Cappadocas in ditionem accepit. Adfertur etiam Menonis exitus, qui Darii præfectus classis, multum Alexandro laboris exhibiturus, sexcentasq; tricas & negotia putabatur. Ita magis ad bellum in superiores prouincias promouendum est confirmatus. Iam Darius è Sufis mouerat copiarũ subnixus multitudine (quippe sexcenta millia militum sub signis habebat) fretusq; somnio quodã, quod blandientes ei magis quàm pro verisimilitudine interpretati fuerãt magi. Macedonum agmẽ magno ignis fulgore visum est collucere: Alexander autem, quo antè ipse cultu fuerat indutus, quũ regis esset asgandes sibi ministrare, ac quum in Beli templum esset ingressus, ex oculis esse subductus. His mea sententia portendit deus magnificas & claras res Macedonas gesturos, & potiturum Asia Alexandrum, sicut potitus ea Darius fuerat ex asgande factus rex, verùm breui vitam cum gloria depositurum. Multo verò magis est animatus, quòd Alexandrum pro ignauo duceret, qui multum temporis triuisset in Cilicia. Detinuit eum morbus, quem alii eum ex laboribus, alii, quum in amni Cydno gelidissimo corpus abluisset, conceptum referunt. Hîc quum ex cæteris medicis remedium nemo promitteret, sed periculum existimantes omnis superius opis esse timerent, si titubassent, obtrectationem apud Macedonas, Philippus Acarnan spem salutis quidem in præcipiti videbat esse, verùm amicitia eius fretus, & indignum ratus si cum rege in discrimine posito non vnà discrimen subiret, nec vltima remedia tentaret vel cum periculo, aggressus est remedium ei afferre, adhortatusque eum vt admitteret id & hauriret, si festinaret valetudinem recipere, vt ad bellum pergeret. Inter hæc à Parmenione accepit ex castris literas, quibus ei denuntiat ne salutem suam committat Philippo, magnis muneribus eum à Dario & nuptiis filiæ eius esse ad interficiendum Alexandrum redemptum.

Hic postquam epistolam accepit, nulli eam amicorum ostendit, sed subiecit eam puluino. Vbi dies illuxit, & Philippus cum amicis eius & poculo, in quo diluerat medicamentum, intrauit, tradidit illi epistolam, ipse medicinam accepit alacriter & intrepidè. Fuit mirificum & visendum spectaculum tum huius bibentis tum illius legentis, inde simul inter se dispari modo contuentium: verùm Alexandri læto vultu & exporrecto suam in Philippum beneuolentiam & fidem præferentis, indignantis illius ob calumniam, & nunc deorum fidem inclamantis, manusque ad cœlum tendentis, nunc in lectum incumbentis, & Alexandrum omisso metu, sibi hortantis vt fidem haberet. Medicamen enim superato initio corpore, quasi impulit & demersit in imum vires, vt vox quoque intercluderetur, atque interueniente insuper animi defectu, sensus superesset exilis & perexiguus. Citò tamen sanitati à Philippo restitutus, viribusque recuperatis in conspectum Macedonum venit. Neque enim prius à consternatione discesserunt quàm aspexissent Alexandrum. Erat in Darii præsidiis Macedo quidam extorris Macedonia, Amyntas, ingenii Alexandri non rudis. Hic molientem cernens Darium intra angustias in Alexandrum contendere, orauit eum vt subsisteret, atque operiretur illum in liberis & patentibus campis, qui tantis copiis aggressurus pauciores esset. Cui vt respondit Darius, vereri se ne maturarent hostes fugam capessere, & Alexander se subducere, Atqui, quod ad id pertinet, inquit, nihil est, rex, quod timeas: mouebit enim in te ille, & propè iam mouet. His dictis nihil mouit Amyntas Darium, sed motis signis ille in Ciliciam perrexit, simul Alexander contra illum in Syriam. Nocte quum à mutuo occursu in itinere aberrassent, retrò se recepere. Fuit eo casu Alexander lætus, qui occurrere intra fauces properabat hosti, Darius superiora repetere castra, atq; ex angustiis copias explicare. Iam enim intelligebat ab re in loca se coniecisse, ob mare, montes, & amnem interlabentem Pindarum, equitatui incommoda & passim interrupta, hostiumque paucitati opportuna. Locum Alexandro fortuna præbuit, verùm hic acie instruenda ad victoriam obtinendam vicit beneficia fortunæ. Qui quum tanto barbarorum numero esset inferior, non dedit illis facultatem circumdandi se. Ipse dextero cornu quàm sinistro productiore & exporrecto, oppositos sibi barbaros auertit ante signa dimicans, ac vulnus in femore accepit (vt Chares ait) à Dario, cum quo manus contulisset Alexander. Cæterùm Alexander de hac pugna ad Antipatrum scribens, non meminit eius qui sauciauerat ipsum. Vulneratum quidem femur gladio, sed nihil ex vulnere periculi scribit accidisse. Insigni parta victoria, & plus centum & viginti millibus interfectis, non cepit Darium, qui quatuor aut quinque stadia fuga præceperat, sed curru & arcu eius potitus, recepit se, offenditque Macedonas ceteram opulentiam ex barbarorum castris immensam egerentes, tametsi expediti illi ad pugnam venissent, maximamque impedimentorum partem reliquissent Damasci.

A ὁ δὲ, τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, καὶ μηδενὶ δείξας τῶν φίλων, ὑπὸ τὸ πρόσκεφάλαιον ὑπέθηκεν. ὡς δὲ τὸ κοιτῶν παρῆν εἰσῆλθεν μετὰ τῶν ἑταίρων ὁ Φίλιππος τὸ φάρμακον ἐν κύλικι κομίζων, ἐκείνῳ μὲν ἐπέδωκεν τὴν ἐπιστολὴν, αὐτὸς δὲ τὸ φάρμακον ἐδέξατο προθύμως καὶ ἀνυπόπτως· ὥστε θαυμαστὴν καὶ θεατικὴν τὴν ὄψιν εἶναι· τοῦ μὲν, δυανεύσαντος, τοῦ δὲ, πίνοντος· εἶτα ἅμα πρὸς ἀλλήλους ἀποβλεπόντων οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ ἀγανακτοῦντι τὸν πρὸς τὸν Φίλιππον ἐνεθυμεῖτο καὶ πίστιν ἀποφαίνοντος· ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν ἀγα-
B νακτοῦντα ἐξιστάμενου, καὶ ποτε μὲν θεοκλυτοῦντος καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνοντος τὰς χεῖρας, ποτὲ δὲ τῇ κλίνῃ προσπίπτοντος, καὶ παρακαλοῦντος τὸν Ἀλέξανδρον ἐνθυμεῖν καὶ προσέχειν αὐτῷ. ὁ γὰρ φάρμακον ἐν ἀρχῇ κρατήσαν τοῦ σώματος, εἰς ἀπέωσε καὶ κατέδυσεν εἰς βάθος τὴν δυνάμιν, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλείπειν καὶ τὰ περὶ τὴν αἴσθησιν ἀσαφῆ καὶ μικρὰ καὶ μιδὴ ἠρέμα, λειποθυμίας ἐπιπεσούσης. οὐ μὴν ἀλλὰ παχέως ἀναληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, καὶ ῥώσας αὐτὸν, ἐπέδειξε τοῖς Μακεδόσιν. οὐ γὰρ ἐπαύοντο, πρὶν ἰδεῖν τὸν Ἀλέξανδρον, ἀθυμοῦντες· ἐν δέ τις ἐν τῷ Δαρείου στρατῷ πε-
C φυγὼς ἐκ Μακεδονίας, ἀνὴρ Μακεδὼν, Ἀμύντας, οὐκ ἄπειρος τοῦ Ἀλεξάνδρου φύσεως· ἔτος ὁρμῆσαν ἰδὼν Δαρεῖον εἴσω τῶν στενῶν βαδίζειν ἐπὶ Ἀλέξανδρον, ἐδεῖτο κατὰ χώραν ὑπομένειν, ἐν πλάτει ἔχοντι πεδίοις καὶ ἀναπεπταμένοις πρὸς ἐλάττονας πλήθει τοσούτῳ συμμαχούμενον. ἀποκρινάμενου δὲ Δαρείου δεδιέναι μὴ φθάσωσιν αὐτὸν ἀποδραντες οἱ πολέμιοι, καὶ συμφυγὼν Ἀλέξανδρος, Ἀλλὰ τούτου γε (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, χάριν, θαρρεῖ· βαδιεῖται γὰρ ἐκεῖνος ἐπί σε, καὶ σχεδὸν ἤδη βαδίζει. ταῦτα λέγων Ἀμύντας οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ἀναστὰς ἐπορεύετο Δαρεῖος εἰς Κιλικίαν, ἅμα δὲ Ἀλέξαν-
D δρος εἰς Συρίαν ἐπ' ἐκεῖνον. ἐν δὲ τῇ νυκτὶ συμπαρτόντες ἀλλήλων, αὖθις ἀνέστρεφον, Ἀλέξανδρος μὲν ἡδόμενός τε τῇ εὐτυχίᾳ, καὶ σπεύδων ἀπαντῆσαι τοῖς πολεμίοις, Δαρεῖος δὲ, τὴν πρότερον ἀναλαβεῖν στρατοπεδείαν, καὶ τῶν στενῶν ἐξελίξαι τὴν δυνάμιν. ἤδη γὰρ ἐγνώκει τὸ συμφέρον ἐμβεβληκὼς ἑαυτὸν εἰς χωρία θαλάττῃ καὶ ὄρεσι καὶ ποταμῷ διὰ μέσου ῥέοντι τῷ Πινδάρῳ δύσιππα, καὶ διεσπασμένα πολλαχοῦ, καὶ πρὸς τῆς ὀλιγότητος τῶν πολεμίων ἔχοντα τὴν θέσιν. Ἀλεξάνδρῳ δὲ τὸν μὲν τόπον ἡ τύχη παρέσχεν· ἐστρατήγησεν δὲ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ὑπαρχόντων πρὸς τὸ νικῆσαι, βέλ-
E πον. ὅς γε τοσούτῳ πλήθει τῶν βαρβάρων λειπόμενος, ἐκείνοις μὲν οὐ παρέσχε κύκλωσιν, αὐτὸς δὲ τῷ δεξιῷ τὸ δυώνυμον ὑπερβαλὼν, καὶ ἡνιόμενος κατὰ κέρας, φυγὴν ἐποίησεν τῶν καθ' αὐτὸν βαρβάρων, ἐν προστοῖς ἀγωνιζόμενος· ὥστε τρωθῆναι ξίφει τὸν μηρὸν, ὡς μὲν Χάρης φησὶν, ὑπὸ Δαρείου· (συμπεσεῖν γὰρ αὐτοὺς εἰς χεῖρας) Ἀλέξανδρος δὲ περὶ τῆς μάχης ἐπιστέλλων τοῖς περὶ τὸν Ἀντίπατρον, οὐκ εἴρηκεν ὅστις ἐν τῷ τρώσας, ὅτι δὲ τρωθεὶς τὸν μηρὸν ἐνχειρίδιῳ, δυσχερὲς δ' οὐδὲν ἀπὸ τοῦ τραύματος συμβαίη, γέγραφεν. νικήσας δὲ λαμπρῶς, καὶ καταβαλὼν ὑπὲρ ἕνδεκα μυριάδας τῶν πολεμίων, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἷλεν, τέτταρας σταδίους ἢ πέντε προλαβόντα τῇ φυγῇ· ὅ δὲ ἅρμα καὶ τόξον αὐτοῦ λαβὼν, ἐπανῆλθεν· καὶ κατέλαβεν τοὺς Μακε-
F δόνας τὸν μὲν ἄλλον πλοῦτον ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοπέδου φέροντας καὶ ἄγοντας ὑπερβάλλοντα πλήθει· (καὶ περὶ ὀλίγων πρὸς τὴν μάχην παρεσκευασμένων, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἀποσκευῆς ἐν Δαμασκῷ καταλιπόντων)

τὴν δ' Δαρείου σκηνὴν ἐξηρηκότας ἐκείνῳ, θεραπείας τε λαμπρᾶς καὶ πολυτελοῦς καὶ χρημάτων πολλῶν γέμουσαν. οὕτως οὖν ἀποδυσάμενος τὰ ὅπλα, πρὸς τὸ λουτρὸν ἐβάδιζεν, εἰπών, Ἴωμεν ἀπολουσόμενοι τὸν ἀπὸ τῆς μάχης ἱδρῶτα τοῦ Δαρείου λουτρῷ. καί τις τῶν ἑταίρων, Μὰ τὸν Δία (εἶπεν) ἀλλὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. τὰ γὰρ τῶν ἡττωμένων εἶναί τε δεῖ καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος. ὡς δὲ εἶδεν μυόλκια καὶ κρωσσοὺς καὶ πύελους καὶ ἀλαβάστρους, πολὺ χρυσοῦ ἠσκημένα τορευτοῖς, ὠδώδει ὑπερφυῶς, οἷον ὑπὸ ἀρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος· ἐκ δὲ τούτου παρῆλθεν εἰς σκηνὴν ὕψει τε καὶ μεγέθει, καὶ τοῖς τοῦ στρωμνῶν καὶ τραπέζας καὶ τὸ δεῖπνον αὐτοῦ κόσμῳ θαυμαστὸς ἄξια, ἀναβλέψας πρὸς τοὺς ἑταίρους, Τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν, (ἔφη) τὸ βασιλεύειν. πενθοῦντι δὲ πρὸς τὸν δεῖπνον αὐτῷ, φράζει τις ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀναμνήσας μητέρα καὶ γυναῖκα Δαρείου, καὶ θυγατέρας δύο παρθένους, ἰδούσας τὸ ἅρμα καὶ τὰ τόξα, κόπτεσθαί τε καὶ θρηνεῖν, ὡς ἀπολωλότος ἐκείνου. συχνὸν οὖν ὑπισχνεῖν χρόνον Ἀλέξανδρος, καὶ τοῦ ἐκείνων τύχοις μᾶλλον ἢ τοῦ ἑαυτοῦ ἐμπαθὴς γενόμενος, πέμπει Λεοννάτον, ἀπαγγεῖλαι κελεύσας ὡς οὔτε Δαρεῖος τέθνηκεν, οὔτε Ἀλέξανδρον δεδιέναι χρή· Δαρείῳ γὰρ περὶ ἡγεμονίας πολεμεῖν, ἐκείναις δὲ πάντα ὑπάρξειν ὧν καὶ Δαρείου βασιλεύοντος ἠξιοῦτο. τοῦ δὲ λόγου τοῦ γυναῖκας ἡμέρου καὶ χρηστοῦ φανέντος, ἔτι μᾶλλον γενομένοις αἰχμαλώτοις τὰ ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπίστα φιλάνθρωπα. θάψαι γὰρ ὅσοις ἐβούλοντο Περσῶν ἔδωκεν, ἐσθῆτι καὶ κόσμῳ χρησαμένοις ἐκ τοῦ λαφύρου θεραπείας τε καὶ τιμῆς οὐ εἶχον, οὐδ' ὁποῖον ἀφεῖλεν, συνεπάξεις δὲ μείζονας ἐκαρποῦτο τοῦ πρότερον. ἡ δὲ κάλλιστα καὶ βασιλικωτάτη χάρις οὐ παρ' αὐτοῦ, γυναῖκας γενομένας γυναῖκας αἰχμαλώτοις καὶ σώφρεσι, μήτε ἀκούσαί τι, μήτε ὑπονοῆσαι, μήτε προσδοκῆσαι τοῦ αἰσχροῦ, ἀλλ', ὥσπερ οὐκ ἐν στρατοπέδῳ πολεμίων, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς καὶ ἁγίοις φυλαττομένας παρθένους, ἀπόρρητον ἔχειν καὶ ἄθικτον ἑτέροις διαιτῶν. καίτοι λέγεταί γε τοῦ Δαρείου γυναῖκα πολὺ πασῶν τῶν βασιλίδων ὑπερπερέχειν κάλλει, καθάπερ καὶ αὐτὸς Δαρεῖος, ἀνδρῶν κάλλιστος καὶ μέγιστος· τὰς δὲ παῖδας ἐοικέναι τοῖς γονεῦσιν. ἀλλ' Ἀλέξανδρος (ὡς ἔοικεν) τοὺς νικᾶν τοὺς πολεμίους, τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ βασιλικώτερον ἡγούμενος, οὔτε τούτων ἥψατο, οὔτε ἄλλου ἔγνω γυναῖκα πρὸ γάμου, πλὴν Βαρσίνης. αὕτη δὲ μετὰ τὸν Μέμνονος τελευτὴν, χήρα γενομένη, τῷ Δαμασκὸν ἐλήφθη. πεπαιδευμένη δὲ παιδείαν Ἑλληνικὴν, καὶ τὸ τρόπον ἐπιεικὴς οὖσα, καὶ παῖς Ἀρταβάζου, γεγονὸς ἐκ βασιλέως θυγάτρος, ἐγνώσθη, Παρμενίωνος προσδεξαμένου τὸν Ἀλέξανδρον (ὡς φησιν Ἀριστόβουλος) καλῆς καὶ γενναίας καὶ τὸ κάλλος ἄψασθαι γυναικός. τὰς δὲ ἄλλας αἰχμαλώτους ὁρῶν ὁ Ἀλέξανδρος κάλλει καὶ μεγέθει διαφερούσας, ἔλεγε παίζων, ὡς εἰσὶν ἀληθινοὶ ὀμμάτων αἱ Περσίδες. ὑπεπιδεικνύμενος δὲ πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν ἐκείνων τὸ τῆς ἰδίας ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης κάλλος, ὥσπερ ἀψύχοις εἰκόνας ἀγαλμάτων παρέπεμπεν. ἐπεὶ δὲ Φιλόξενος, ὁ τῶν ἐπὶ θαλάττης στρατηγὸς, ἔγραψεν εἰς παρ' αὐτῷ Θεόδωρόν τινα Ταραντῖνον, ἔχοντα παῖδας ὡραίους δύο, τὴν ὄψιν ὑπόρφυρεῖς, καὶ σωφρονοῦντος εἰ πρίηται, χαλεπῶς ἐνεγκών, ἐβόα πολλάκις πρὸς τοὺς φίλους, ἐρωτῶν τί πώποτε Φιλόξενος αἰσχρὸν αὐτῷ συνεγνώκως, τοιαῦτα ὀνείδη προσξενῶν κάθηται. τὸν δὲ Φιλόξενον αὐτὸν ἐν ἐπιστολῇ πολλὰ λοιδορήσας,

A Tabernaculum Darii reseruarant illi refertum egregiis seruitiis, instrumento regio & magna vi auri & argenti. Ibi confestim armis exutis ad balneum processit, dicens, Eamus ad abluendum Darii balneo contractum ex pugna sudorem. Ibi quidam ex amicis, Minimè verò, inquit, imò Alexandri. quæ enim ad victos pertinuere, ea & esse & dici debent victoris. Vt holcia vidit, crossos, ampullas, alabastros, ex auro fabrefacta omnia, domusque excitatissimo odore ex aromatibus & vnguentis fragrauit, inde in tabernaculum transiit fastigio, laxitate, lecti mensarumque & cœnæ
B illius nitore admirandum, oculos ad amicos intendens. Hoc nimirum, inquit, erat regnare. Verso ad cœnam nuntiat quispiam matrem vxoremque Darii, & duas filias virgines, quæ inter captiuas ducebantur, vbi viderunt currum & arcum illius, plangere & lamentari eum quasi peremptũ. Diu ibi Alexander obticescens, atque illarum magis quàm sua permotus fortuna, Leonatum mittit, imperatque vt nuntiet eis nec Darium mortuum, nec esse quod Alexandrum timeant: quippe bellum cum Dario Alexandrum de imperio gerere, neque illis quicquam ex pristina fortuna,
C quæ regnante fuerat Dario, defore. His dictis alleuatæ sunt & recreatæ fœminæ: multo verò magis iam captiuæ facta benigna comperêre. Quoscunque vellent permisit eis Persas sepelire, vtque vestem & apparatum sumerent de præda: neque de cultu aut dignatione quam habuerant vel minimum detraxit. annua eis etiam prioribus maiora attribuit. At pulcherrimum & maximè rege dignum beneficium eius in fœminas generosas captiuas & castas extitit, quòd nihil neque audirent, neque suspicarentur, neque expectarent turpe, sed quasi non in hostium castris, verùm in sacris & sanctis Vestæ templis seruatæ in
D abdito extra aliorum oculos agerent. Et quidem perhibetur Darii coniunx longè omnium reginarum fuisse venustissima, vt virorum ille pulcherrimus & eminentissimus: filiæ etiam similes fuisse parentum. Sed Alexander profectò, temperare sibi quàm hostes vincere magis regium ducens, nec has attigit, nec mulierem ante nuptias cognouit vllam, excepta Barsene. Hæc post Menonis mortem vidua Damasci capta est. Cum ea, quæ literis Græcis instituta & moribus erat placida, patre Artabazo ex filia regis prognato, concubuit Alexander, incitante eum (vt Aristobulus autor est) Parmenione, vt elegantem mulierem, & præter formam generosam attingeret. Cæ-
E teras captiuas vt vidit Alexander specie & statura eximias, dixit ioco, Quàm magni oculorum dolores sunt Persides! Ad æmulationem verò illarum formæ nitorem ostentans suæ continentiæ & moderationis, sicut inanimatas signorum imagines transmittebat eas. Quum rei maritimæ præfectus ad eum Philoxenus scripsisset, esse apud se Theodorum quendam Tarentinum, qui pueros duos haberet forma præcellenti, quærens an emeret eos, indignatus, atque identidem ad amicos
F exclamans, rogauit quàm vnquam in se turpitudinem deprehendisset Philoxenus, qui, desidens ibi, talem maculam procuraret sibi. Ipsi Philoxeno, in epistola multis proscisso conuitiis,

Theodorum iussit vt cum mercibus suis in malam rem ablegaret. Agnonem adolescentem etiam castigauit, quod sibi scripsisset Crobylum velle se celebris apud Corinthios nominis puerum comparare atque ad ipsum mittere. Quum ad eum delatum esset mercenariorum quorundam militum vxores à Damone & Timotheo Macedonibus, qui sub Parmenione merebant, stupratas, Parmenioni per literas mandauit, si manifesti criminis forent, vt eos tanquam natas ad hominum corruptelam beluas puniret atque interficeret. Ac de semetipso in hac epistola ad verbum scripsit, Ego enim non solùm non vidisse inueniar Darii vxorem, aut videre cogitasse, verùm nec verba facientes de eius decore sustinuisse audire. Dicebat mortalem se esse intelligere se potissimùm ex somno & concubitu, quòd ab eadem imbecillitate naturam incessat lassitudo & voluptas. Fuit & gulæ temperatissimus, quod cum aliis signis ostendit, tum suis ad Adan verbis, quam matrem adoptauerat, & Cariæ designauerat reginam. Nam quum comiter illa multa quotidie fercula ei & bellaria mitteret, coquos denique & pistores, quos putabat intelligentissimos, Nihil ait his sibi esse opus, meliores habere se coquos à pædagogo donatos Leonida, ad prandium iter antelucanum, ad cœnam angustum prandium. Idem ille, inquit, stragulorum meorum repositorium solitus erat adire vestiariumque, atque ea soluere, inspiciens nunquid mihi ad mollitiem mater vel ad luxum addidisset. Iam in vinum quoque fuit minus opinione effusus. Habitus est tamen ob spatium, quod non bibendo magis quàm fabulando producebat, singulis calicibus prolixum sermonem interponens semper, idque quum abundaret otio, quando à negotiis quidem non vinum illum, non somnus, nullus ludus, non nuptiæ, non spectaculum (sicut alios duces) abduxit. Testatur vita, quam, etsi egit breuissimam, plurimis maximisque rebus gestis impleuit. Quum vacuus esset vbi primùm surrexit, & sacra diis fecit, mox prandebat sedens: inde tempus traducebat vel venando, vel commentando, vel aliquid inter milites disceptando, vel legendo. Si iter faceret minus vrgens, discebat simul in progrediendo aut iaculari, aut in currum concitatum insilire & desilire. Crebrò præterea animi causa vulpes venabatur & aucupabatur: quod discas ex diario eius. Vbi ad diuersoriũ venit, & ad balneum vngendumque vertit se, rogabat panificum & coquorum magistros, ecquid cœna rectè & ordine parata esset. Ad cœnam serò & sub tenebras iam accumbebat. Erat mirifica eius sedulitas & circumspectio in mensa, nequid inæqualiter aut incuria distribueretur. Comportationem (vti diximus) in longum fabulando trahebat. Et qui alioquin omnium regum erat in consuetudine festiuissimus, neque vllius exors leporis, tunc iactantia odiosus euadebat, & plus satis castrensis: atque cùm ipse ad arrogantiam delabebatur, tum mancipabat seipsum adulatoribus, à quibus optimi conuiuæ obterebantur, qui neque certare volebant cum adulatoribus, neq; minus quam illi eum audebant prędicare. Hoc enim periculum adferebat, illud ducebant turpe. A poculis lautus conferebat se dormitum vsque in meridiem subinde. Interim totum diem cubabat.

A ἐκέλευεν ἀυτῆς φορτίοις τ̃ Θεόδωρον εἰς τ̃ ὅλεθρον ἀποστέλλειν. ἐπέπληξεν ὅ κ̃ Ἄγνωνι νεανίσκῳ, γράψαντι πρὸς αὐτὸν, ὅτι Κρωβύλον ἀδοκιμωτάτα ἐν Κορίνθῳ, βούλεται παρίαμαι ἀγαγεῖν πρὸς αὐτόν. πυθανόμενος ὅ μισθοφόρων τινῶν γυναῖκας διεφθαρκέναι Δάμωνα κ̃ Τιμόθεον Μακεδόνας, τῶν ὑπὸ Παρμενίωνι στρατευομένων, ἔγραψε Παρμενίωνι, κελεύων, ἐὰν ἐλέγχθῶσιν, ὡς θηρία ὄντι καταφθορᾷ τῶν ἀνθρώπων γενόμενα ἀμυνόμενον ἀποκτεῖναι. καὶ περὶ ἑαυτοῦ κ̃ λέξιν, ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ γράφει, Ἐγὼ γὰρ οὐχ ὅτι ἑωρακὼς δὴ ἀυτὴν τὴν Δαρείου γυναῖκα, ἢ βεβουλευμένος ἰδεῖν, ἀλλ' οὔτε τῶν λεγόντων περὶ τ̃ εὐμορφίας αὐτῆς προσδεδεγμένος τ̃ λόγον. ἔλεγεν ὅ μάλιστα σωτείναι θνητὸς ὤν, ἐκ τοῦ καθεύδειν. καὶ σωφρονιάζειν ὡς ἀπὸ μιᾶς ἐπιόμενον ἀσθενείας τῇ φύσει καὶ ὅ πονεῖν καὶ ὅ ἡδόμενον. ἦν ὅ καὶ γαστρὸς ἐγκρατέστατος, ὡς καὶ τοῦτο ἄλλοις τε πολλοῖς ἐδήλωσεν, καὶ τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖσιν, ἣν ἐποιήσατο μητέρα, καὶ Καρίας βασίλισσαν ἀπέδειξεν. ὡς γὰρ ἐκείνη φιλοφρονουμένη πολλὰ μὲν ὄψα καθ' ἡμέραν ἀπέστελλεν αὐτῷ καὶ πέμματα, τέλος ὅ, τοὺς δοκιμωτάτους εἶ) δεινοτάτους ὀψοποιοὺς καὶ ἀρτοποιοὺς, ἔφη τούτων μηδὲν δεῖσθαι· βελτίονας γὰρ ὀψοποιοὺς ἔχειν ὑπὸ τ̃ παιδαγωγοῦ Λεωνίδου δεδομένους αὐτῷ· πρὸς μὲν ὅ ἄριστον, νυκτοπορίαν, πρὸς ὅ ὅ δεῖπνον, ὀλιγαρκεστάτου. Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ (ἔφη) καὶ τ̃ στρωμάτων ἐπιτὰ ἀγγεῖα καὶ τῶν ἱματίων ἔλυσεν, ἐπισκοπῶν μή τι μοι ῥυφεῖον ἢ πρόσοδον ἡ μήτηρ συντέθεικεν. ἐπὶ δὲ καὶ πρὸς οἶνον ἧττον ἢ ἐδόκει καταφερής. ἔδοξε ὅ δι' ὀλίγον χρόνον, οὐ πίνων μᾶλλον ἢ λαλῶν εἶλκεν, ἐφ' ἑκάστῃ κύλικος ἀεὶ μακρόν τινα λόγον διαπιθέμενος, καὶ ταῦτα, πολλῆς σχολῆς οὔσης. ἐπεὶ πρός γε τὰς πράξεις οὐκ οἶνος ἐκεῖνον, οὐχ ὕπνος, οὐ παιδιά τις, οὐ γάμος, οὐ θέα, καθάπερ ἄλλους στρατηγοὺς, ἐπέσχεν. δηλοῖ δὲ ὁ βίος, ὃν βιώσας βραχὺν πολυπάσιν, πλείστων καὶ μεγίστων πράξεων ἐνέπλησεν. ἐν ὅ ταῖς σχολαῖς, πρῶτον μὲν αἰασάς καὶ θύσας τοῖς θεοῖς, εὐθὺς εἶτα καθήμενος, ἔπειτα διημέρευεν κυνηγῶν, ἢ σωπάτων, ἢ διαλέγων τι τῶν πολεμικῶν, ἢ αἰαγκωνίζων. εἰ δὲ ὁδὸν βαδίζοι μὴ λίαν ἐπείγουσαν, ἐμανθάνεν ἅμα πορευόμενος ἢ τοξεύειν, ἢ ἐπιβαίνειν ἁρματος ἐλαυνομένου καὶ ἀποβαίνειν. πολλάκις δὲ παίζων, καὶ ἀλώπεκας ἐθήρευεν, καὶ ὄρνιθας, ὡς ὅτι λαβεῖν ἐκ τῶν ἐφημερίδων. καταλύσας δὲ καὶ βεπόμενος πρὸς λουτρὸν ἢ ἄλειμμα, τοὺς ὅτι τῶν σιτοποιῶν καὶ μαγείρων ἀνέκρινεν εἰ τὰ πρὸς ὅ δεῖπνον εὐπρεπῶς ἔχοιτο. καὶ δειπνεῖν μὲν ὀψὲ καὶ σκότους ἤδη κατακλινόμενος ἤρχετο· θαυμαστὴ δὲ ἦν ἡ ἐπιμέλεια καὶ προβλεψις ὅτι τῆς τραπέζης, ὅπως μηδὲν ἀνίσως, μηδὲ ὀλιγώρως διανέμοιτο. τὸν δὲ πότον (ὥσπερ εἴρηται) μακρὸν ὑπὸ ἀδολεσχίας ἐξέτεινεν· καὶ πάλαι πολύτων ἥδιστος ὢν βασιλέων συνεῖναι, καὶ χάριτος ἐνδεμιᾶς ἀμοιρῶν, τότε τῆς μεγαλαυχίας ἀνδὴς ἐγίνετο, καὶ λίαν στρατιωτικὸς, αὐτός τε πρὸς ὅ κομπῶδες ὑποφερόμενος, καὶ τοῖς κόλαξιν ἑαυτὸν ἀνεικὼς ἱππάσιμον, ὑφ' ὧν οἱ χαριέστατοι τῶν παρόντων ἐπετρίβοντο, μήτε ἀμιλλᾶσθαι τοῖς κόλαξι μήτε λείπεσθαι βουλόμενοι τῶν αὐτῶν ἐπαίνων. ὅ μὲν γὰρ, αἰσχρὸν ἐδόκει, ὅ δὲ, κίνδυνον ἔφερεν. μετὰ δὲ τὸν πότον λουσάμενος ἐκάθευδε πολλάκις μέχρι μέσης ἡμέρας· ἔστι δ' ὅτε καὶ διημερεύει· ἐν τῷ καθεύδειν.

αὐτὸς μὲν οὖν καὶ ὄψων ἐγκρατὴς ἦν, ὥς τε καὶ τὰ προσφιλέστατα πολλάκις τῶν ἀπὸ θαλάττης αὐτῷ κομιζομένων ἀκροδρύων καὶ ἰχθύων, ἑκάστῳ δεξιπεμπόμενος τῶν ἑταίρων, πολλάκις ἑαυτῷ μόνῳ οὐδὲν καταλιπεῖν. Ὁ μέντοι δεῖπνον ἦν ἀεὶ μεγαλοπρεπές, καὶ τοῖς δυτυχήμασι τῆς δαπάνης ἅμα συναυξανομένης, τέλος εἰς μυρίας δραχμὰς προῆλθεν. ἐνταῦθα δὲ ἔστη, καὶ ποσῶν ἐφίετο τελεῖν τοῖς ὑποδεχομένοις Ἀλέξανδρον. μετὰ τὴν μάχην τὴν ἐν Ἰσσῷ, πέμψας εἰς Δαμασκὸν, ἔλαβεν τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς, καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν Περσῶν· καὶ πλεῖστα μὲν ὠφελήθησαν οἱ τῶν Θεσσαλῶν ἱππεῖς. τούτους γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀναφερόντων ἐν τῇ μάχῃ γενομένους, ἔπεμψεν ὀπίτηδες ὠφεληθῆναι βουλόμενος· ἐπλήσθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν στρατόπεδον. καὶ γευσάμενοι τότε πρῶτον οἱ Μακεδόνες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ γυναικῶν καὶ ἀναίτης βαρβαρικῆς, ὥσπερ κύνες, ἐπαύοντο ἀναμένοι τίβου, διώκειν καὶ ἀνιχνεύειν τὸν Περσῶν πλοῦτον. οὐ μὴν ἀλλ' Ἀλέξανδρῳ πρῶτον ἐδόκει κρατύνεσθαι τὰ πρὸς θαλάσσῃ. Κύπρον μὲν οὖν εὐθὺς οἱ βασιλεῖς ἦκον ἐγχειρίζοντες αὐτῷ, καὶ Φοινίκην, πλὴν Τύρου. Τύρον δὲ πολιορκῶν ἑπτὰ μῆνας, χώμασι καὶ μηχαναῖς καὶ τειχέσι ἀναχοίαις ἐκ θαλάττης, ὅταν εἶδε τὸν Ἡρακλέα δεξιούμενον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ καλοῦντα. τῶν δὲ Τυρίων πολλοῖς κατ' τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ Ἀπόλλων λέγειν ὡς ἄπειμι πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ τὰ πραττόμενα κατ' τὴν πόλιν. ἀλλ' αὐτοὶ μὲν, ὥσπερ αὐτόμολον αὐτομολοῦντα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν θεὸν εἰληφότες, σειραῖς τε τῷ Κολοσσῷ προσέδησαν αὐτὸν, καὶ καθήλοις πρὸς τὴν βάσιν, Ἀλεξανδριστὴν καλοῦντες. ἑτέραν δὲ ὄψιν Ἀλέξανδρος εἶδεν κατ' τοὺς ὕπνους· σάτυρος αὐτῷ φανεὶς ἔδοξεν παίζειν πόρρωθεν. εἶτα βουλομένου λαβεῖν, ὑπεξέφυγεν. τέλος δὲ, πολλὰ λιπαρήσαντος καὶ προσδραμόντος, ἦλθεν εἰς χεῖρας. οἱ δὲ μάντεις τοιοῦτον σημαίνειν φασκόντες, οὐκ ἀπιθάνως ἔφασαν αὐτῷ, Σὴ γενήσεται Τύρος. καὶ κρύφα δέ τινα δεικνύουσιν πρὸς τὸν κατ' τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξεν τὸν σάτυρον. ἀφ' μέσου δὲ τῆς πολιορκίας ὀπτὶ τοὺς Ἄραβας τοὺς προσοικοῦντας τῷ Ἀντιλιβάνῳ στρατεύσας, σκινδυνεύουσιν ἀφ' τὸν παιδαγωγὸν Λυσίμαχον. ἐξηκολούθησε γὰρ αὐτῷ, λέγων τοῦ Φοίνικος οὐκ εἶναι χείρων οὐδὲ πρεσβύτερος. ἐπεὶ δὲ πλησιάσας τοῖς ὀρεινοῖς, καὶ τοὺς ἵππους ἀπολιπὼν, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ μὲν ἄλλοι πολὺ προῆλθον, αὐτὸς δὲ τὸν Λυσίμαχον, ἑαυτέρας ἤδη καταλαμβανούσης, καὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων, ἀπαγορεύοντα καὶ βαρυνόμενον οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν, ἀλλ' ἀναβαστάζων καὶ προσκαμνίζων, ἔλαθεν τοῦ στρατεύματος ἀποσπασθεὶς μετ' ὀλίγων καὶ σκότους ἅμα καὶ ῥίγους σφοδροῦ νυκτερεύων ἐν χωρίοις χαλεποῖς. εἶδεν οὖν πόρρω πυρὰ πολλὰ καιόμενα παρεσκευασμένα τῶν πολεμίων. θαρρῶν δὲ τοῦ σώματος τῇ καρτερίᾳ, καὶ τῷ ποιεῖν αὐτὸς ἀεὶ, προσμιξόμενος τῷ ἀποσκευῇ τῶν Μακεδόνων, παρεσέβαλε τοῖς ἔγγιστα πῦρ καίουσιν, καὶ παρεκαθημένους τῷ πυρὶ δύο βαρβάρους πατάξας τῷ ἐγχειριδίῳ, καὶ δαλὸν ἁρπάσας, ἦκεν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ κομίζων. ἐξαυσάντες δὲ πῦρ πολὺ, τοὺς μὲν ἀθρόους ἐφόβησαν, ὥστε φυγεῖν. τοὺς δ' ὀπτίους ἐρέψαντο, καὶ κατηυλίσθησαν ἀκινδύνως. ταῦτα μὲν οὖν Χάρης ἱστόρηκεν. ἡ δὲ πολιορκία τοιοῦτον ἔχει πέρας· Ἀλεξάνδρου τῷ μὲν πλήθει τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων τῶν ἔμπροσθεν, ὀλίγους δέ τινας, ὡς μὴ χαλεπαίνοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τείχεσι προσάγοντος,

A fuit insuper obsonii temperans. Ac rarissimas sæpè, quæ à mari ad ipsum afferebantur, delicias fructuum arboreorum & piscium cuique amicorum mittebat, sibi vni admodum nihil reseruabat. Cœna erat semper splendida tamen, atq; vnà cum secunda fortuna sumptus assurgebat, postremò ad decem millia drachmarũ progressus est. Hîc substitit, tantæq; impensæ Alexandrum inuitantibus fuerunt præfinitæ. Secundum pugnam ad Issum, Damascum misit ad pecuniam, sarcinas, liberosq; & coniuges Persarum accipienda. Ingenti præda ibi Thessali equites potiti sunt. Hos enim illuc,
B quòd eorum fortissima opera vsus in prælio fuisset, ex composito, quo ditescerent, misit: cæterùm reliquus quoq; exercitus opulentia est refertus. Ibi Macedones primùm gustato auro, argẽto, mulieribus & vita barbarica, sicut canes olfactis vestigiis, maturabant insequi atq; inuestigare Persarum diuitias. At Alexandro primùm visum est oram maritimam in potestatem suam redigere. Atq; illi qui in Cypro regnabant, venerunt ad insulam ei dedendam & Phœnicen, præter Tyrum. Eam vrbem dum per menses septem aggeribus, machinis atq; ex mari triremib. ducentis oppugnat, per qui-
C etem Herculem vidit ex muro sibi manus tendentem inuitantemq;. Tyriorũ multis visus in somniis Apollo est dicere ad Alexandrum se transire. neq; enim sibi cordi esse ea quæ in vrbe agerentur. Illi verò, sicut transfugæ sceleris comperti, Apollinis simulacrum deuinxere catenis, clauisq; basi affixere, Alexandri fautorem appellantes. Alia species est noctu Alexandro obuersata. Satyrus ei oblatus est: visus est hic procul ei alludere. Quem quum corripere conaretur, subducere se: tandem post preces multas suas & circumcursitationes venire in manus suas. Ei vates dissecto nomine non absurdè responderunt, Tua erit Tyrus. *quòd σὴ Græcè*
D *Tua significet.* Ostendunt fontem, apud quem videre secundum quietem visus est Satyrum. Dum tenet obsidio, mouet in Arabas qui Antilibanum accolunt. Ibi in periculum venit pædagogi causa Lysimachi, qui comitabatur eum, iactans se Phœnice neq; inferiorem neq; ætate esse grauiorẽ. Postquam iam ad montana peruenit, ac relictis equis, iter fecit pedibus, alii longè præcesserant, ipse verò nocte ingruente atq; nõ longè ab hostib. fatiscentem & defessum haud sustinens deserere Lysimachum, dum excitat eum & trahit, ab exercitu imprudens cum paucis est distractus, noctemq; in te-
E nebris & acri gelu asperis locis egit. Quum autem frequentes pyras apud hostes sparsim lucentes videret, fretus corporis sui agilitate, atq; in partem ipse laboris semper veniendo, perplexitatẽ Macedonũ leniens, accurrit ad proximũ ignem, barbarisq; duobus, qui assidebãt, gladio confossis, ac correpto titione rediit ad suos. Tum ingenti accenso igne alios extẽplo exterruerũt, vt fugã capesserẽt: alios, qui ipsos inuasere, profligauerunt, ac tutam noctẽ transegere. Hęc scripta reliquit Chares. Porro obsidio hunc habuit exitũ. Dum exercitũ penè totũ reficit à superiorib. laboribus Alexander, paucos autẽ, ne respirarent hostes, mœnib. admouet,

vates Aristandei victimis cæsis quum inspiceret exta, confidentius asseruit apud coronam, vrbem illo mense haud dubie expugnandam. qua dictum eius ludibrio & risu excipiente, quod dies ea nouissima esset, cernens rex perplexum, fauensque semper vaticiniis, vetuit deinceps trigesimum illum diem, sed vigesimumoctauum mensis numerari, signoq; tuba dato murum acrius, quam ab initio instituerat, est adortus. Quum vrbs oppugnaretur impigre, neque illi qui in castris erant quiescerent, sed concurrerent ad opem ferendam, fracti Tyrii sunt, vrbemque Alexander illo cepit die. Hinc circumsedenti Gazam vrbem Syriæ maximam, gleba à superuolante amissa alite in humerum delapsa est. Auis in vna machina considens subito neruiceis plagulis, quibus ad versandos vtebantur funes, est irretita. Hoc portentum Aristrandi prædictioni euentum habuit respondentem. Nam accepit in humero Alexander vulnus, & vrbem recepit. Quum Olympiadi, Cleopatræ, & amicis multa de præda mitteret, Leonidæ quoque misit pædagogo thuris talenta quingenta, & myrrhæ centum, vbi spes puerilis subiit eum. Quippe Leonidas ingerenti in sacrificio ambabus manibus & libanti thymiam Alexandro, Vbi potitus eris, inquit, regione odorifera, tum munifice adolebis, nunc modice vtere præsentibus. Hic ergo scripsit ei Alexander, Thus tibi & myrrham affatim misimus, quo tandem desinas esse in Deos adstrictus. Quum oblatum ei scrinium, quo nihil visum pretiosius est iis qui Darii opes & sarcinas in custodiam accipiebant, rogauit amicos, quid potissimum ex rebus charis in eo reponeret: aliis alia proponentibus, ipse Iliada illius repositorio ostendit se seruaturum. Hæc testes assidui non pauci confirmauere. Si vero, quod Alexandrini commemorant Heraclidis fide, verum est, haud otiosum vel inutilem apparet Homerum eum comitatum esse commilitonem. Ferunt enim eum Ægypto recepta, amplam voluisse & populosam Græcam vrbem condere, eique indere nomen suum. Mox de architectorum consilio locum metato & complexo mira species nocte insequenti est per quietem oblata. Vir veneranda canicie atq; facie visus est ei assistens hæc carmina promere,

Exinde vndoso quædam iacet insula ponto.
Aegypto prætexta, Pharum quam nomine dicunt.

Ac confestim surgens perrexit ad Pharum, quæ id temporis insula adhuc erat paulo supra Canobicum ostium, nunc cum continente commissa est aggere. Vt loci præcellens visa est commoditas (est enim longa ceruice satis patenti laxam disterminans paludem terminansque in spatiosum portum mare) Homerum dixit cum cætera eximium, tum prudentissimum esse architectum, iussitque formam vrbis delineari loco congruentem. Quia vero ad manum non erat creta, polenta in campo nigro vsi ad effigiem metati sunt chlamydis orbe gyrato laciniosæ sinum, cuius esset ab directis basibus æquabilis procursus.

A Ἀλέξανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα καλιδὼν, θρασύτερον διωείσατο πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς ἐκείνῃ τῇ μηνὶ πάντως ἁλώσεται τὴν πόλιν. γελωμένου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος, (ἐν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα) διηπορημένον αὐτὸν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ συμφιλοτιμούμενον ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν, ἐκέλευε μηκέτι τελεκάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος ἀριθμεῖν. καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας, ἀπεπειρᾶτο τοῦ τείχους ἐρρωμενέστερον ἢ πρὸς ἀρχῆς διενοήθη. γενομένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς, καὶ μηδὲ τοῦ ἀπὸ στρατοπέδου καρτερουντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ
B συμβοηθούντων, ἀπεῖπον οἱ Τύριοι· καὶ τὴν πόλιν εἷλεν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. μετὰ δὲ ταῦτα πολιορκοῦντι Γάζαν αὐτῷ, τῆς Συρίας μεγίστην πόλιν, ἐμπίπτει βολὴ εἰς τὴν ὦμον, ἀφεθεὶς ἄνωθεν ὑπὸ ὄρνιθος. ὁ δὲ ὄρνις ὑφ' ἓν τῶν μηχανημάτων καθίσας, ἔλαθεν ἐμπλεκεὶς τοῖς νευρίνοις κεκρυφάλοις, οἷς πρὸς τὰς ἐπιστροφὰς τῶν σχοινίων ἐχρῶντο. καὶ τὸ σημεῖον ἀπέβη κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου πρόρρησιν· ἐτρώθη μὲν γὰρ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ὦμον, ἔλαβεν δὲ τὴν πόλιν. ἀποστέλλων δὲ πολλὰ τῶν λαφύρων Ὀλυμπιάδι καὶ Κλεοπάτρᾳ καὶ τοῖς φίλοις, κατέπεμψε καὶ Λεωνίδῃ τῷ παιδαγωγῷ
C τάλαντα λιβανωτοῦ πεντακόσια, καὶ σμύρνης ἑκατόν, ἀναμνησθεὶς παιδικῆς ἐλπίδος. ὁ γὰρ Λεωνίδης (ὡς ἔοικεν) ἐν θυσίᾳ ποτὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπιδραξάμενον ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν καὶ καθαγίσαντα τοῦ θυμιάματος, Ὅταν (ἔφη) τῆς ἀρωματοφόρου κρατήσῃς Ἀλέξανδρε, πλουσίως οὕτως ἐπιθυμιάσεις· νῦν δὲ φειδομένως χρῶ τοῖς παροῦσιν. τότε οὖν Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς αὐτόν, Ἀπέσταλκα μέν σοι λιβανωτὸν ἄφθονον καὶ σμύρναν, ὅπως παύσῃ πρὸς τοὺς θεοὺς μικρολογούμενος. κιβωτίου δέ τινος αὐτῷ προσενεχθέντος, οὗ πολυτελέστερον οὐδὲν ἐφαίνετο τοῖς
D τὰ Δαρείου χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς παραλαμβάνουσιν, ἠρώτα τοὺς φίλους, ὅ, τι δοκοίη μάλιστα τῶν ἀξίων σπουδῆς εἰς αὐτὸ καταθέσθαι. πολλὰ δὲ πολλῶν λεγόντων, αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φυλάττειν ἐν τούτῳ καταθέμενος. καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιοπίστων μεμαρτυρήκασιν. εἰ δ' ὅσοι Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν, Ἡρακλείδῃ τινὶ χαριζόμενοι, ἀληθές ἐστιν, οὐκέτι οὐκ ἀργὸς οὐδὲ ἀσύμβουλος αὐτῷ συστρατεύειν ἔοικεν Ὅμηρος. λέγουσι γὰρ ὅτι τῆς Αἰγύπτου κρατήσας, ἐβούλετο πόλιν μεγάλην καὶ πολυανθρωπον Ἑλληνίδα συνοικίσας, ἐπώνυμον ἑαυτῷ καταλιπεῖν· καὶ
E τινα τόπον γνώμῃ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον οὐδέπω διεμετρεῖτο καὶ προσέβαλλεν. εἶτα νύκτωρ κοιμώμενος, ὄψιν εἶδεν θαυμαστήν. ἀνὴρ πολιὸς μὲν μάλα τὴν κόμην, καὶ γενναῖος τὸ εἶδος, ἔδοξεν αὐτῷ παρστὰς λέγειν τὰ ἔπη τάδε,

Νῆσος ἔπειτά τις ἐστὶ πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,
Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δ' ἐκκαλέουσιν.

ἐξυπνὸς οὖν ἀναστὰς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν Φάρον, ἣ τότε μὲν ἔτι νῆσος ἦν, τοῦ Κανωβικοῦ μικρὸν ἀνωτέρω στόματος, νῦν δὲ
F χώματος ἀνείληται πρὸς τὴν ἤπειρον. ὡς οὖν εἶδε τόπον εὐφυΐᾳ διαφέροντα, (ταινία γὰρ ἐστιν ἰσθμῷ πλάτος ἔχουσα σύμμετρον ἐπειακῶς διείργουσα, λίμνῃ τε πολλῇ καὶ θαλάσσαν ἐν λιμένι μεγάλῳ τελευτῶσαν) εἰπών, ὡς Ὅμηρος ἦν ἄρα τά τε ἄλλα θαυμαστὸς, καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων, ἐκέλευσε διαγράψαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως τῷ τόπῳ συναρμόττοντα. καὶ γῆ μὲν οὐ παρῆν λευκή· τῶν δὲ ἀλφίτων λαμβάνοντες ἐν πεδίῳ μελαγγείῳ κυκλοτερῆ κόλπον ἦγον, οὗ τὴν ἐντὸς περιφέρειαν εὐθείαις βάσεις, ὥσπερ ἀπὸ κρανοῦ εἰς σχῆμα χλαμύδος ἐπελάμβανον, ἐξ ἴσου συνάγουσαι τὸ μέγεθος.

ἡδέντος δ' τῇ δεξιᾷ τοῦ βασιλέως, ἀμφίδιον ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης, πλήθη τε ἄπειροι, καὶ κατ' γένος πάντοδαποὶ καὶ μεγάλοι, ὅθι τ' τόπον καταφέροντες, νέφεσιν ἐοικότες, οὐδὲ μικρὸν ἐπελίποντο τῆς ἀλφίτων· ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον δεξαμενὴν θλῦναι τοῦς τ' οἰωνόν. ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ τῶν μάντεων θαρρεῖν παραινούντων, (πολυανθρωπότατον γὰρ οἰκίζεσθαι πόλιν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πάντοδαπῶν ἀνθρώπων ἐσομένην τροφόν) ἔργα κελεύσας, ἔχεσθαι τοῦ ὁπτιμεληθῆναι, αὐτὸς ὥρμησεν εἰς Ἄμμωνος ὁδὸν μακράν, καὶ πολλὰ μὲν ἔχουσαν ἐργώδη καὶ παλαίπωρα, καὶ δυοῖν ὄντ', δύο, τὸν μὲν, ἀνυδρίας, δι' οὗ ἔρημός ἐστιν οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν· τὸν δ' εἰ λάβοις ἐν ἄμμῳ βαθείᾳ καὶ ἀχανεῖ πορευομένοις ὅτι πέσοι νότος· ὥς που καὶ πάλαι λέγεται τοῦτο τὸ Καμβύσου στρατόν, ἀναστήσας τινὰ μεγάλην, καὶ κυματώσας τὸ πεδίον, μυριάδας ἀνθρώπων πέντε καταχώσαι καὶ ἀφανίσαι. ταῦτα πάντα τοῦτον πάντες ἐλογίζοντο· χαλεπὸν δ' οὖν Ἀλέξανδρον ἀποστρέψαι τοῦ ὁποῖ ὥρμησεν. ἥ τε γὰρ τύχη τ' ἐπιβολαῖς ἐπείκουσα, τὸ γνώμης ἰσχυρὸν ἐποίει, καὶ ὁ θυμοειδὲς ἄγει τὸ τοσούτων ἐπεξέφερε τὴν φιλοτιμίαν ἀήττητον, οὐ μόνον πολεμίοις, ἀλλὰ καὶ τόποις καὶ καιροῖς καταβιαζόμενον. ἐν γοῦν τῇ τότε πορείᾳ, τὰ συμβαίνοντα τῆς ἀπορίας τοῦ θεοῦ βοηθήματα, τῶν ὑστέρων χρησμῶν ὅπως θύειν μᾶλλον. ἔστον δέ τινα καὶ τοῖς χρησμοῖς πίστις ἐκ τούτων ἐπῆρξεν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ Διὸς ὕδωρ πολὺ καὶ ἀφθονεῖς ὑετοὶ γενόμενοι τόν τε δίψης φόβον ἔλυσαν, καὶ τὴν ξυρότητα καταβέσαντες τοῦ ἄμμου νοτερᾶς γενομένης, καὶ τοῖς αὐτῷ ξυμπεσούσης, εὔπνουν τὸν ἀέρα καθαρώτερον παρέχον. ἔπειτα τῶν ὁρῶν οἱ τῶν ἦσαν τοῖς ὁδηγοῖς συγχυθέντων, καὶ πλανῆς οὔσης καὶ ἀγνοουμένου τῶν βαδιζόντων ἀγνοίᾳ τῷ ἄγνοιαν, κόρακες ἐκφανέντες ἐπελάμβανον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πορείας, ἑπομένων μὲν, ἔμπροσθεν πετόμενοι καὶ ἀπευθύνοντες, ὑστεροῦντας δὲ καὶ βραδυνόντας ἀναμένοντες· ὃ δὲ καὶ θαυμασιώτατον, (ὡς Καλλισθένης φησὶν) ταῖς φωναῖς ἀνακαλούμενοι τοὺς πλανωμένους νύκτωρ, καὶ κλάζοντες, εἰς ἴχνος καθίσαν τοῦ πορείας. ἐπεὶ δ' διεξελθὼν τὴν ἔρημον ἧκεν εἰς τὴν πόλιν, ὁ μὲν προφήτης αὐτὸν ὁ Ἄμμωνος, ἀπὸ τοῦ θεοῦ χαίρειν, ὡς ἀπὸ πατρὸς, προσεῖπεν· ὁ δ' ἐπήρετο μήτις αὐτὸν εἴη δεξαμενὸς τῶν τοῦ πατρὸς φονέων δίκην μεῖν δ' προφήτου κελεύσαντες, (ὁ γὰρ εἴη) πατέρα, θνητὸν αὐτῷ) μεταβαλὼν ἐπυθάνετο τοῦς Φιλίππου φονεῖς εἰ πάντας εἴη τετιμωρημένος· εἶτα περὶ τῆς ἀρχῆς, εἰ πάντων αὐτῷ δίδωσιν ἀνθρώπων κυρίῳ γενέσθαι. χρήσαντος δὲ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτο διδόναι, καὶ Φίλιππον ἀπέχειν ἐκπλεῖν τὴν δίκην, ἐδωρεῖτο τὸν θεὸν ἀναθήμασι λαμπροῖς, καὶ χρήμασι τοὺς ἀνθρώπους. ταῦτα περὶ τῶν χρησμῶν οἱ πλεῖστοι γράφουσιν· αὐτὸς δ' Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα, φησὶν γεγενέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρήτους, ἃς αὐτὸς ἐπανελθὼν, φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην. ἔνιοι δέ φασιν, τὸν μὲν προφήτην, Ἑλληνιστὶ βουλόμενον προσειπεῖν μετά τινος φιλοφροσύνης, Ὦ παιδίον, ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν φθόγγων, ἀπὸ βαρβαρισμοῦ πρὸς τὸ σίγμα ἀξενεχθῆναι καὶ εἰπεῖν, Ὦ παιδίος, ἀντὶ τοῦ ν, τῷ σ χρησάμενον. ἀσμένῳ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σφάλμα τοῦ φωνῆς γενέσθαι, καὶ ἀναδεχθῆναι λόγον, ὡς παῖδα Διὸς αὐτὸν τοῦ θεοῦ προσειπόντος. λέγεται δὲ καὶ Ψάμμωνος ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ φιλοσόφου ἀναχύσας, ἀποδέξασθαι μάλιστα τῶν λεχθέντων, ὅτι πάντες ἄνθρωποι βασιλεύονται ὑπὸ θεοῦ· τὸ γὰρ ἄρχειν ἐν ἑκάστῳ καὶ κρατοῦν, θεῖόν ἐστιν.

A Hæc descriptio quum regi placeret, aues repente à flumine & lacu innumero grege omnisque generis & grandes instar nubium eum in locum delatæ polentam sunt omnem depastæ. Quo augurio obtorpescenti Alexandro augures animum dedere. quippe copiosam vrbem ostenderunt ab eo condi, multarumque nationum futuram alumnam. Tunc instare operi, quibus id demandauerat, iussis ad Ammonis oraculum profectus est. Iter prolixum erat, ac cum multorum laborum ærumnarumque plenum, tum cum duobus coniunctum periculis, vno ob aquæ penuriam, ex
B qua desolata regio non paucorum dierum via est, altero, si procellosus in alto & vasto sabulo progredientes Auster occupauerit, vt quondam dicitur Cambysis exercitui accidisse, quum arenæ ingentem cumulum excitauit voluitque per campum fluctus, vt quinquaginta millia capitum obruerit oppresseritque. Cuncta hæc reputabant fere omnes: cæterum arduum erat, Alexandrum, quodcunque intendisset, ab eo deflectere. Siquidem & fortuna cœptis aspirans animum eius firmabat, animique magnitudo vsque ad facta progrediebatur peruicacia inuicta, quæ non hostibus
C modo, sed locis etiam & temporibus afferret vim. Quas illo in itinere difficultatibus eius dii opes attulerunt, hæ quam insequuta oracula fidem meruere maiorem: imo oraculis hæ quomodo fidem astruxere. Primum enim cœlestes aquæ & largi excussi imbres, sitis timorem discusserunt, aridita-teque extincta sabuli irrigati & iam compactioris liquidum aera reddiderunt & puriorem. Deinde confusis, quibus duces itineris vtebantur, notis, quum erraret agmen per ignorantiam atque ab itinere deflecteret, corui oblati duces præbuerunt se. Si agmen sequebatur, incitatis antecedebant pennis: sin incederet lentius & tardius, o-
D periebantur. Quod vero miraculum superabat omne (vt autor est Callisthenes) vocibus & crocitu, siqui nocte aberrarent, hos reuocabant atque ad vestigium viæ reducebant. Vt emensus solitudinem, quo tendebat venit, vates Ammonis eum dei nomine vt parentis salutauit. Ille quæsiuit an interfectores parentis sui omnes pœnas dedissent. Cui vates, Dii meliora, inquit: neque enim tuus mortalis parens est. Ita variãs rogauit, omnes-ne Philippi puniuisset percussores. Hinc de imperio, an dominatum sibi omnium gentium concederet. Quum Deus ostendisset & hoc annuere se,
E & Philippi peractam plene vltionẽ: Deum magnificis donis & sacerdotes honorauit pecunia. Hæc de oraculis tradunt pleriq;. Ipse in epistola ad matrem Alexander sortes quasdã sibi ait arcanas redditas, quas reuersus, soli ei relaturus esset. Sunt qui dictitant vatem, quum appellare comiter Alexandrum Græce vellet Ὦ παιδίον, *in est, Filiole*, postremã syllabam vt barbarum, per ς pronuntiasse, ac dixisse Ὦ παιδίος, loco ν vsurpantem ς: neq; inuito claudicasse in voce Alexandro, increbuisseq; sermonẽ, Iouis eum à Deo appellatum filium. Perhibetur etiam, quum Psammonem philosophum au-
F diuisset in Ægypto, ex dictis eius præcipue probasse, omnes mortales à Deo regi. quippe quod in quaque re imperat & dominatur, esse diuinum.

Et vero opinionem habuisse eum de his multo sapientiorem ac pronunciasse, cunctorum quidem esse mortalium Deum communem parentem, sed peculiariter sibi adoptare optimum quenque. Omnino aduersus barbaros inflatus erat, & mire præ se ferebat probatum sibi ortum & stirpem suam diuinam. Ad Græcos vero diuinitatem vsurpabat modice & parcius, extraquã scribens de Samo Athenienſibus, Equidem liberam vobis, inſit, vrbem tam claram non donauerim: verum eam beneficio tenetis illius qui tunc dominus & parens meus appellabatur: Philippum significans. Poſtea ſagitta ictus atque ingenti preſſus dolore, Hic, amici, inquit, qui fluit, ſanguis, eſt humanus, non talis,

--- diis vt ſolitus manare beatis.

Quum aliquando per magna tonitrua omnibus conſternatis, ſophiſta Anaxarchus, qui apud eum erat, diceret ei, Num quid tu tale Iouis filius? Ridens ille, Nolo vero, inquit, formidoloſus eſſe, ſicut tu me vis, amicis, qui cœnam faſtidis meam, quod piſces videas in menſis, non ſatraparum capita appoſita. Siquidem vera fama eſt Anaxarchũ miſſis à rege Ephe ſtioni piſciculis dictum illud iactaſſe, quaſi contemnentem deridentemque eos qui magnis laboribus & periculis venantur ſpecioſa, quum nihil aut parum in deliciis & voluptatibus habeant præ aliis præcipui. Ex iis ergo quæ commemorauimus, liquet nihil ſibi illum perſuaſiſſe vani aut inflatum fuiſſe, verum intendiſſe diuinitatis opinione reddere ſibi obnoxios alios. In Phœniciam ex Ægypto regreſſus, diis honorem habuit, pompaſque egit, chorum etiam encyclium & tragicorum agonas concertationibus etiam, nedum apparatu, celebres. Quippe fuerunt Cypriorum reges choragi, ſicut apud Athenienſes ſorte ex tribubus electi. Certauerunt mira inter ſe contentione, Nicocreon præſertim Salaminius & Solius Paſicrates ſtudio decertauere acri. quando his ſorte euenerat vt hiſtriones maxime conſpicuos exhiberent, Paſicrates Athenodorum: Theſſalum, cui ipſe fauebat Alexander, Nicocreon. Non ante detexit tamen ſtudium ſuum quam ſuffragiis victor eſſet renuntiatus Athenodorus. Tunc vero in digreſſu laudate ait iudices ſe: ſed maluiſſe portionis regni facere iacturam, quam vidiſſe Theſſalum victum. Quum eſſet Athenodoro ab Athenienſibus mulcta dicta, quod ad Bacchanalium ludos non occurriſſet, atque à rege ille, vt pro ſe deprecaretur literis, poſtulaſſet, id ei denegauit, ſed mulctam miſit de ſuo. Quum Lycon Scarphẽſis in theatro placeret, intexuiſſetque in comœdia verſum, qui petitionem continebat decem talentum, arridens, largitus eſt ea. Miſſa à Dario ad Alexandrum epiſtola & amicis, qui orarent vt pretio decem millium talentum redderet ſibi captiuos, offerretq; ad amicitiam eius & ſocietatem impetrandam, quicquid terrarum citra Euphratem eſſet, atq; vnius filiarum ſuarum nuptias, retulit id ad conſilium amicorum. Quum Parmenio diceret, Equidem, ſi Alexander eſſem, has conditiones acciperem: Et ego quoque hercule, inquit Alexander, ſi Parmenio eſſem. Dario vero reſcripſit, ſi ad ſe veniſſet, omni genere humanitatis ſe eum proſequuturum: ſin minus, moturum in illum. Breui tamẽ pœnituit eum, mortua ex partu Darii vxore,

A ἔπι δὲ μᾶλλον αὐτὸς περὶ τούτων φιλοσοφώτερον δοξάζειν, καὶ λέγειν, ὡς πολίτων μὲν ὄντα κοινὸν ἀνθρώπων πατέρα, τὸν θεόν, ἰδίους δὲ ποιούμενον ἑαυτῷ τοὺς ἀρίστους. καθόλου δὲ πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους σοβαρὸς ἦν, καὶ σφόδρα πεπεισμένος περὶ τοῦ ἐκ θεοῦ γενέσεως καὶ τεκνώσεως ὅμοιος, τοῖς δὲ Ἕλλησι μετρίως καὶ ὑποφειδόμενος ἑαυτὸν ἐξεθείαζεν. πλείω, περὶ Σάμου γράφων Ἀθηναίοις, Ἐγὼ μὲν οὐκ αὖ (φησὶν) ὑμῖν ἐλευθέραν πόλιν ἔδωκα καὶ ἔνδοξον· ἔχετε δ' αὐτὴν λαβόντες παρὰ τοῦ τότε κυρίου καὶ παιδὸς ἐμοῦ προσαγορευομένου, λέγων τὸν Φίλιππον. ὕστερον δ' πληγὴ περιπεσὼν ὑπὸ τοξεύματος, καὶ περιαλγὴς γενόμενος, Τοῦτο μὲν (εἶπεν) ὦ φίλοι τὸ ῥέον, αἷμα, καὶ οὐκ ἰχώρ, οἷός περ τε ῥέει μακάρεσι θεοῖσιν. ἐπεὶ δ' μεγάλης ποτὲ βροντῆς γενομένης, καὶ πολίτων ἐκπλαγέντων, Ἀνάξαρχος ὁ σοφιστὴς παρὼν ἔφη πρὸς αὐτόν, Μή τι σὺ τοιοῦτον ὁ τοῦ Διός; γελάσας ἐκεῖνος, Οὐ βούλομαι γὰρ (εἶπεν) φοβερὸς εἶναι τοῖς φίλοις, ὥσπερ σύ με κελεύεις, ὁ καταφαυλίζων μου τὸ δεῖπνον, ὅτι τὰ τραπέζαις ἰχθύας ὁρᾷς ὀπτικειμένους, οὐ σατραπῶν κεφαλάς. τῷ γὰρ ὄντι λέγεται τὸν Ἀνάξαρχον ἰχθύδιον Ἡφαιστίωνι πεμφθέντων

C ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τὸ παρηγορημένον ὀπτῆσαι λόγον, οἱ δ' ἐξαπατελίζοντα καὶ κατειρωνευόμενον τοὺς τὰ πρείττονα μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις διώκοντας, ὡς οὐδὲν ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσι πλέον ἔχοντας τῶν ἄλλων. ὁ γοῦν Ἀλέξανδρος καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων δῆλός ἐστιν αὐτὸς οὐδὲν πεποιθὼς, οὐδὲ τετυφωμένος, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους καταδουλούμενος τῇ δόξῃ τῆς θεότητος. εἰς δ' Φοινίκην ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου, θυσίας τοῖς θεοῖς καὶ πομπὰς ἐπετέλει, καὶ χοραῦλ ἐγκυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας, οὐ μόνον ταῖς παρασκευαῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμίλλαις λαμπροτέροις γενομένοις. ἐχορήγουν γὰρ οἱ

D βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, ὥσπερ Ἀθήνησιν οἱ κληρούμενοι τὰς φύλας. καὶ ἠγωνίζοντο θαυμαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους. μάλιστα δ' Νικοκρέων ὁ Σαλαμίνιος καὶ Πασικράτης ὁ Σόλιος διεφιλονείκησαν. οὔπω γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν, Πασικράτης μὲν, Ἀθηνοδώρῳ, Νικοκρέων δ' Θεσσαλῷ, περὶ οὗ ἐσπουδάκει καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος. οὐ μὴν διέφηνε τὴν σπουδὴν πρότερον ἢ τὴν ψῆφον ἀναγορευθῆναι νικῶντα τὸν Ἀθηνόδωρον. τότε δ' (ὡς ἔοικεν) ἀπιὼν, ἔφη τοὺς μὲν κριτὰς ἐπαινεῖν, αὐτὸς μέντοι μέρος αὐ ἡδέως προέσθαι τῆς βασιλείας ἢ τὸν μὴ Θεσσαλὸν ἰδεῖν νενικημένον. ἐπεὶ δ' Ἀθηνόδωρος

E ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ζημιωθεὶς ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν Διονυσίων οὐκ ἀπήντησεν, ἠξίου γράψαι περὶ αὐτοῦ τὸν βασιλέα, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, τὴν δὲ ζημίαν ἀπέστειλεν παρ' ἑαυτοῦ. Λύκωνος δὲ τοῦ Σκαρφέως δημεροῦντος ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ στίχον εἰς τὴν κωμῳδίαν ἐμβαλόντος, αἴτησιν περιέχοντα δέκα ταλάντων, γελάσας ἔδωκεν. Δαρείου δὲ πέμψαντος ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ φίλους δεομένους μίσθια μὲν ὑπὲρ τῶν ἁλωκότων λαβεῖν τάλαντα, τὴν δὲ ἐπὶ τὸς Εὐφράτου πᾶσαν ἔχοντα, καὶ γάμους μίαν τῶν θυγατέρων, φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, κοινοῦτο

F τοῖς ἑταίροις· καὶ Παρμενίωνος εἰπόντος, Ἐγὼ μὲν, εἰ Ἀλέξανδρος ἦμην, ἔλαβον ἂν ταῦτα, Κἀγὼ νὴ Δία (εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος) εἰ Παρμενίων. πρὸς δὲ τὸν Δαρεῖον ἔγραψεν, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσει τῶν φιλανθρώπων ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν, εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς ἐπ' ἐκεῖνον ἤδη πορεύεσθαι. ταχὺ μέντοι μετεμελήθη, τῆς Δαρείου γυναικὸς ἀποθανούσης ἐν ὠδῖσιν·

καὶ φανερὸς ἦν ἀποιώμενος, ὡς ὀλιγοδείξιν οὐ μικρὰν ἀφῃρημένος χρηστότητος. ἔθαψεν δὲ αὐτὴν τὴν ἀνδρόγυνον, οὐδὲ μιᾶς πολυτελείας φείσάμενος. τῶν δὲ θαλαμηπόλων τὶς διαφύγων, οἱ συνεαλώκεισαν ταῖς γυναιξὶν, ἀποδρᾶς ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ πρὸς Δαρεῖον ἀφιππασάμενος, Τίρεως ὄνομα, φέρει τὸν θάνατον αὐτῷ τῆς γυναικός. ὡς δὲ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνακλαύσας, Φεῦ τοῦ Περσῶν (ἔφη) δαίμονος, εἰ τὴν βασιλέως γυναῖκα καὶ ἀδελφὴν, οὐ μόνον αἰχμάλωτον ἡμέας ζῶσαν, ἀλλὰ καὶ τελευτήσασαν, ἄμοιρον κεῖσθαι ταφῆς βασιλικῆς· ὑπολαβὼν ὁ θαλαμηπόλος, Ἀλλὰ ταφῆς γε χάριν (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, καὶ τιμῆς ἁπάσης καὶ τοῦ πρέποντος, οὐδὲν ἔχεις αἰτιᾶσθαι τὸν πονηρὸν δαίμονα Περσῶν. οὔτε γὰρ ζώσῃ τῇ δεσποίνῃ Σπατείρᾳ, οὐ μητρὶ σῇ, καὶ τέκνοις, ἐν ἔδει τοῦ πρόσθεν ἀγαθῶν καὶ καλῶν, ἡ σὸν ὁρᾶν φῶς, ὃ πάλιν ἀναλάμψει λαμπρὸν ὁ κύριος Ὠρομάσδης· ὅτε ἀποθανοῦσα κόσμου τινὸς ἄμοιρος γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίων τετίμηται δάκρυσιν. οὕτω γὰρ ἐστὶ χρηστὸς κρατήσας Ἀλέξανδρος, ὡς δεινὸς μαχόμενος. Ταῦτα ἀκούσαντα Δαρεῖον ἡ παραχὴ καὶ τὸ πάθος ἐξέφερον πρὸς ὑποψίας ἀπόπτους. καὶ τὸν δίνοδχον ἐνδοτέρω τῆς σκιωνῆς ἀπαγαγὼν, Εἰ μὴ καὶ σὺ μετὰ τῆς Περσῶν (ἔφη) τύχης μακεδονίζεις, ἀλλ' ἔτι σοὶ δεσπότης ἐγὼ Δαρεῖος, εἴπέ μοι, σεβόμενος Μίθρου τε φῶς μέγα καὶ δεξιὰν βασίλειον, ἄρα μὴ τὰ μικρότατα τῶν Σπατείρας κλαίω κακῶν, οἵτινες ἔτι ζώσης ἐπάρθημεν, καὶ μᾶλλον αὖ κατ' ἀξίαν ἐδυστυχήσαμεν, ὠμῷ καὶ σκυθρωπῷ περιπεσόντες ἐχθρῷ; τί γὰρ δυστρεπὲς ἀνδρὶ νέῳ πρὸς ἐχθρᾶς γυναῖκα μέχρι τιμῆς τοσαύτης συμβόλαιον; ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, καταβαλὼν ὑπὸ τοὺς πόδας Τείρεως αὐτὸν, ἱκέτευεν δυφημεῖν, καὶ μήτε Ἀλέξανδρον ἀδικεῖν, μήτε τὴν τεθνεῶσαν ἀδελφὴν καὶ γυναῖκα καταισχύνειν· μήτε αὐτοῦ τὴν μεγίστην ὧν ἔπραξεν ἀφαιρεῖσθαι τρυφήσαι, ὃ δοκεῖν ὑπ' ἀνδρὸς ἡττᾶσθαι κρείττονος ἢ κατὰ τὴν δυσθεραπεύτου φύσιν· ἀλλὰ καὶ θαυμάζειν Ἀλέξανδρον, ὡς πλείονα τῆς Περσῶν γυναικὶ σωφροσύνῃ, ἢ Πέρσαις ἀνδρείαν ἐπιδεδειγμένον. ἅμα δὲ ὅρκους τε φρικώδεις τοῦ θαλαμηπόλου κινοῦντος ὑπὲρ τούτων, καὶ περὶ τῆς ἄλλης ἐγκρατείας καὶ μεγαλοψυχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου λέγοντος, ἐξελθὼν πρὸς τοὺς ἑταίρους ὁ Δαρεῖος, καὶ χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐπηύξατο, Θεοὶ πατρῴοι καὶ βασίλειοι, μάλιστα μὲν ἐμοὶ διδόντες τὴν Περσῶν τύχην εἰς ὀρθὸν αὖθις καθεῖσαν, ἐφ' οἷς ἐδεξάμην ἀγαθοῖς, ἀπολιπεῖν, ἵνα κρατήσας, ἀμείψωμαι τὰς Ἀλεξάνδρου χάριτας, ὧν εἰς τὰ φίλτατα παθόντες ἔτυχον. εἰ δ' ἄρα τις τοῦτ' εἰμαρτὸς ἥκει χρόνος ὀφειλόμενος νεμέσει καὶ μεταβολῇ παύσασθαι τὰ Περσῶν, μηδεὶς ἄλλος θνητῶν καθίσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλεξάνδρου. Ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι τε καὶ λεχθῆναι φασὶν οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος, ἤλαυνεν ὑπὲ Δαρεῖον, ἑκατὸν μυριάσιν στρατοῦ καταβαίνοντα. καί τις αὐτῷ φέρει τῶν ἑταίρων, ὡς δὴ γέλωτος ἄξιον πρᾶγμα, τοὺς ἀκολούθους παίζοντας, εἰς δύο μέρη διῃρημένους σφᾶς αὐτοὺς, ὧν ἑκατέρου στρατηγὸν εἶναι καὶ ἡγεμόνα, τὸν μὲν, Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Δαρεῖον ὑπ' αὐτῶν προσαγορευόμενον. ἀρξαμένους δὲ βώλοις ἀκροβολίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους, εἶτα πυγμαῖς, τέλος ἐκκεκαυκῆσθαι τῇ φιλονεικίᾳ, καὶ μέχρι λίθων καὶ ξύλων πολλοὺς διεκπαπαίσεις γενομένας.

A nec dissimulauit dolorem, quod magna demonstrandæ clementiæ esset occasione fraudatus. Extulit autem eam immenso sumptu. At è spadonibus, qui circa reginam erant cum fœminis capti, elapsus ex castris vnus est, Tireus nomine. Hic, equum nactus & ad Darium profectus, mortem nuntiat ei coniugis suæ. qui quum caput offensans eiulansque diceret, Hem Persarum fortunam! regisne coniugem & sororem non tantum viuam captam, sed & defunctam regiarum exequiarum iacere expertem? Excipiens cubicularius, Atqui exequiarum nomine, inquit, rex, omnisq; honoris & ornamenti, nihil est quod fortunam Persarum malignam incuses. Nihil enim viuæ dominæ Statiræ, vel matri tuæ liberisque ex pristina fortuna abfuit, nisi tuum videre lumen, quod iterum illustrabit summus Oromasdes. nec ornatus mortuæ defuit vllus. Imo hostium quoque decorata est lacrymis. quippe ita est indulgens victor Alexander, vt bellator acris. Hæc audientem Darium consternatio & dolor animi ad suspiciones detorserunt absonas: qui abducto in tabernaculum interius Tireo, Nisi tu quoque cum Persarum, inquit, fortuna pro Macedonibus facis: sed si vlla tibi superest regis reuerentia tui, noli me celare per Solis ingens iubar & regiam dexteram, num minimam partem deploro Statiræ calamitatum, qua viua magis nostra miseranda fortuna erat, minusque dolenda pro nostra maiestate asperitas eius esset, si in hostem incidissemus sæuiorem & tristiorem? Quodnam enim iuueni cum hostis vxore vsque ad tantos honores commercium honestum? Nondum finierat ille sermonem, quum ad pedes eius Tireus abiecit se, ac supplex petiit, abstineret iis verbis, neque Alexandrum afficeret iniuria, neue defunctam sororem & coniugem conspurcaret, neue maximam sibi omnis aduersitatis præcideret consolationem, quod à viro esset humana sorte maiore superatus: verum suspiceret etiam Alexandrum, qui Persarum vxoribus continentiam quam virtutem ostendisset Persis maiorem. Simul horrenda sacramenta Tireus hisce de rebus concepit, moderationemq; & animi celsitudinem reliquam Alexandri commemorauit. Tum progressus ad amicos Darius, atque ad cœlum manus tendens hasce fudit preces, Dii patrii & regnorum præsides, primum mihi concedite vt fortunam Persarum in gradum restitutam, quo eam accepi splendore, relinquam, quo Alexandro gratiam referam eorum quæ in meo aduerso casu charissimis meis præstitit pignoribus. Quod si fato hoc adest tempus deorum inuidiæ & rerum vicissitudini præfinitum, de Persarum regno vt sit transactum, nequis mortalium alius in Cyri solio sedeat quam Alexander. Hæc ita gesta & dicta plerique scriptores tradunt. At Alexander omni cis Euphratem subacta Asia, signa in aduentantem Darium decies centenis millibus militum mouit. Hic ex amicis quidam retulit ei pro ridiculo, seruitia, quæ castra sequebantur, per ludum se in duas partes diuisisse, vtrique esse ducem & imperatorem, vni Alexandrum, alteri ab iis nuncupatum Darium, cœpisse glebis inter se velitari, mox pugnis, tandem exarsisse certamine, atque ad lapides sudesq; multos progressos, nec dirimi eos facile potuisse.

Quod vbi accepit, ipsos iussit solos congredi duces. Alexandrum ipse armauit, Philotas Darium. Spectauit exercitus pugnam, omen ex euentu capturus. Acri conserta pugna, ille qui Alexander dicebatur tulit palmam, donoque duodecim vicos & ius stola Persica vtendi accepit. Hoc scriptum reliquit Eratosthenes. Magnum cum Dario prælium non apud Arbela, (vt multi prodidere) sed fuit apud Gausamela commissum. Eam vocem denotare domum cameli aiunt, quod rex quidam olim, qui hostes effugerat camelo dromade, hoc loco locauerit eum, certis vicis vectigalibusq; ad curam eius attributis. Porro luna mense Boedromione defecit sub initium mysteriorum, vt ea Athenis agunt. Vndecimo à defectione die, quum exercitus vtrinque in conspectu essent, continuit Darius copias suas in armis, ad faces ordines suos lustrans. Alexander, quiescentibus Macedonibus, cum vate Aristandro egit pro tabernaculo suo sacris quibusdam arcanis operans, atq; Apollini immolans. Maiores natu amici eius, Parmenio potissimum, vt campum inter iacentem inter amnem Niphatē montesq; Gordiæos barbaricis luminibus omnem contemplati sunt collucere, incondita autem & confusa vox strepitusq; horrendus ab exercitu velut ex vasto resonabat pelago, multitudinem stupentes atq; inter se colloquuti, magnam rem & arduam fore, si aperto Marte tantum belli fluctum aggrederētur impellere, regressum à sacris regem adeunt, suadentq; hostem vt nocte adoriatur, cōtegatq; tenebris summum instantis terrorem certaminis. Ille enimuero celebratū hoc dictum fatus, Non furor victoriam, temerariū visus quibusdam est & arrogans responsum dedisse, qui tanto in periculo luderet, aliis & in præsentia animatus esse & recte coniicere de futuro, quod victo Dario ansam non daret aliam denuo pugnæ aleam respiciendi, huius cladis causam in noctem & tenebras conferenti, vt in montes, fauces, & mare superioris. Quippe non armorum Darium penuria neq; hominum positurum bellum, tanto imperio & ditione succinctum tam vasta, verum vbi extorta aperta acie victoria conuictus animum & spem abiecisset. Postquam hi digressi sunt, contulit se in tentorium cubitum, vbi dicitur reliquum noctis alto sopore fuisse præter solitū oppressus: obstupueruntq; duces, qui primo diluculo eum adierunt, militibusque suo nomine primum, vt prandérent, pronuntiauere. deinde vrgente articulo, ingressus Parmenio, & eubili assistens, bis terue nomine eum compellat. Vbi eum excitauit, rogat quid hoc rei sit, quod somno indulgeat perinde ac si vicerit, non autem maximum prælium sit initurus. Tum arridens Alexander, Num tibi, inquit, non vicisse videamur, liberati à vagando, Dariumque in laxa & euastata tergiuersantem regione consectando? At non ante pugnam modo, sed in ipso etiam discrimine magnū virum se & solido consilio animoq; esse probauit. Siquidem sinistrum cornu, vbi agebat Parmenio, fluctuauit, ac pedem retulit, quum equitatus Bactrianus magna impressione & vi inuectus in Macedonas fuisset, Mazeusq; turmas aliquot equitū aciem circūuectos inuadere iussisset impedimēta.

A Ταῦτα ἀκούσας, ἐκέλευσεν αὐτοὺς μονομαχῆσαι τοὺς ἡγεμόνας, καὶ τὸν μὲν Ἀλέξανδρον αὐτὸς ὡπλίσεν, τὸν δὲ Δαρεῖον Φιλώτας. ἐθεᾶτο δὲ ὁ στρατὸς ἐν οἰωνῷ τινι τοῦ μέλλοντος πτῶμα τὸ γενόμενον. ἰσχυρᾶς δὲ τῆς μάχης γενομένης, ἐνίκησεν ὁ καλούμενος Ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβεν δώδεκα κώμας, καὶ στολὴν Περσικὴν χρῆσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν Ἐρατοσθένης ἱστόρηκεν. τὸν δὲ μεγάλῳ μάχῃ πρὸς Δαρεῖον οὐκ ἐν Ἀρβήλοις (ὥσπερ οἱ πολλοὶ γράφουσιν) ἀλλὰ ἐν Παυσαμήλοις γενέσθαι συνέπεσεν. σημαίνειν δὲ φασιν οἶκον καμήλου τὸν Δρόμεκτον, ἐπεὶ τοῦ πάλαι τὶς βασιλέων ἐκ-

B φυγὼν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος, ἐν ταύτῃ καθίδρυσεν αὐτὸν, ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν. ἡ μὲν οὖν σελήνη τοῦ βοηδρομιῶνος ἐξέλιπεν, περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τῶν Ἀθήνησιν ἀρχήν· ἑνδεκάτῃ δ' ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως νυκτὶ, τοῦ στρατοπέδων ἐν ὄψει γενομένων, Δαρεῖος μὲν ἐν ὅπλοις συνῆγε τὴν δύναμιν, ἐπὶ λαμπάδων ἐπιπορευόμενος τὰς τάξεις· Ἀλέξανδρος δὲ, τῶν Μακεδόνων ἀναπαυομένων, αὐτὸς πρὸς τὴν σκηνῆς μετὰ τοῦ μάντεως Ἀριστάνδρου διέτριβεν, ἱερουργίας τινὰς ἀπορρήτους ἱερουργούμενος, καὶ θυσίᾳ σφαγιαζόμενος. οἱ δὲ πρεσβύτεροι τῶν ἑταίρων, καὶ μάλιστα

C Παρμενίων, ὡς τὸ μὲν πεδίον τὸ μεταξὺ τοῦ Νιφάτου καὶ τῶν ὀρῶν τῶν Γορδυαίων, ἅπαν ἑωρᾶτο καταλαμπόμενον τοῖς βαρβαρικοῖς φέγγεσιν, ἀτέκμαρτος δὲ τις φωνὴ συμμεμιγμένη, καὶ θόρυβος καὶ φόβος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καθάπερ ἐξ ἀχανοῦς πελάγους, θαυμάσαντες τὸ πλῆθος, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεχθέντες ὡς μέγα καὶ χαλεπὸν ἔργον εἴη, συμπεσόντας ἐκ προφανοῦς τοσοῦτον ὅσον τῶν πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἱερῶν θορυβούμενον τῷ βασιλεῖ προσελθόντες, ἔπειθον αὐτὸν ἐπιχειρῆσαι νύκτωρ τοῖς πολεμίοις, καὶ τῷ σκότῳ τὸ φοβερώτατον συγκαλύψαι τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος. ὁ δὲ τὸ μνημονευόμενον εἰ-

D πών, Οὐ κλέπτω τὴν νίκην, οἷοις μὲν ἔδοξε μειρακιώδη καὶ κενὴν ἀπόκρισιν ποιεῖσθαι, παίζων πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον· οἷοις δὲ καὶ παρόντι θαρρεῖν, καὶ προλέγεσθαι τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς, μὴ δίδοις πρόφασιν ἥττηθέντι Δαρείῳ πρὸς ἄλλην αὖθις ἀναθαρρῆσαι πεῖραν, ἀπιστοῦντι τούτων νύκτα καὶ σκότος, ὡς ὄρη καὶ γενὰ καὶ θάλασσαν, τῶν πρότερον. οὐ γὰρ ὅπλων οὐδὲ σωμάτων ἀπορίᾳ παύσεσθαι πολεμοῦντα Δαρεῖον ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως, καὶ χώρας τοσαύτης, ἀλλ' ὅταν ἀφῇ τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα, δι' ἐμφανοῦς ἥττης καὶ κράτους ἐξελεγχθείς. ἀπελθόντων δὲ τούτων κατακλιθεὶς ἐπὶ σκηνῇ, λέγε-

E ται τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτὸς ὕπνῳ βαθεῖ κρατηθῆναι παρὰ τὸ εἰωθός· ὥστε θαυμάζειν ἐπελθόντας ὄρθρου τοὺς ἡγεμόνας, καὶ παρ' αὐτῶν ἐξεγείρειν τὸν βασιλέα πρῶτον ἀριστοποιεῖσθαι τοὺς στρατιώτας· ἔπειτα τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος, εἰσελθόντα Παρμενίωνα, καὶ τὸν βασιλέα τῇ κλίνῃ, δὶς ἢ τρὶς αὐτοῦ φθέγξασθαι τοὔνομα· καὶ διεγερθέντος, οὕτως ἐρωτᾷν ὅ, τι δὴ πεπονθὼς ὕπνον καθεύδοι νενικηκότος, οὐχὶ μέλλοντος ἀγωνίζεσθαι τὸν μέγιστον τῶν ἀγώνων. τὸν γοῦν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν διαμειδιάσαντα, Τί γὰρ οὐκ ἤδη σοὶ νενικηκέναι δοκοῦμεν, ἀπηλλαγμένοι τοῦ

F πλανᾶσθαι καὶ διώκειν ἐν πολλῇ καὶ κατεφθαρμένῃ φυγομαχοῦντα χώρᾳ Δαρεῖον; οὐ μόνον δὲ πρὸ τοῦ μάχης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κινδύνου αὐτὸν ἐπεδείξατο μέγαν καὶ συνεσηκότα τοῦ λογίζεσθαι καὶ θαρρεῖν ἑαυτόν. ἔφεν γὰρ ὁ ἀγὼν ἀποβοπὴν καὶ σάλον ἐν τοῦ δεξιοῦ μέρει κατὰ Παρμενίωνα, τῆς Βακτριανῆς ἵππου ῥόθῳ πολλῷ καὶ μετὰ βίας παρεμπεσούσης εἰς τοὺς Μακεδόνας, Μαζαίου δὲ προπέμψαντος ἔξω τῆς φάλαγγος ἱππεῖς τοῖς σκευοφυλακοῦσι προσβαλοῦσας.

διὸ καὶ θορυβούμενος ἐπ' ἀμφοτέρων ὁ Παρμενίων, ἀπέ- A
στειλεν πρὸς Ἀλέξανδρον ἀγγέλους φράζοντας οἴχεσθαι τὸν
χάρακα καὶ τὰς ἀποσκευάς, εἰ μὴ τις τάχος βοήθειαν ὀχυρὰν
ἀπὸ τοῦ σώματος πέμψειεν τοῖς ὀπίσθεν. ἔτυχε μὲν οὖν καὶ ἐκεῖ-
νος χαρᾶν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐφόδου δίδοὺς σημεῖον· ὡς δ' ἤκουσεν τὰ
παρὰ τοῦ Παρμενίωνος, οὐκ ἔφη σωφρονεῖν αὐτόν, οὐδὲ ὑπὸ
τοῦ λογισμοῦ, ἀλλ' ὑπιλελῆσθαι παρεστῶτα νικᾶν μὲν προσκτησάμενον καὶ τὰ τῶν πολεμίων· ἡττωμένοις δ',
φροντιστέον οὐ χρημάτων οὐδὲ ἀνδραπόδων, ἀλλ' ὅπως ἀποθανοῦνται καλῶς καὶ λαμπρῶς ἀγωνιζόμενοι. ταῦτα ὑπιστείλας Παρμενίωνι, ὁ κράνος περιέθετο, τὸ δ' ἄλλων ὁπλισμὸν B
εὐθὺς ἀπὸ σκίνης εἶχεν, ἐπένδυμα τῶν Σικελικῶν ζωστὸν ὑπὲρ
τούτῳ, θώρακα διπλοῦν λινοῦν, ἐκ τῶν λεηλατηθέντων ἐν Ἰσσῷ. ὁ δ' κράνος, εἰ μὲν σιδηροῦς, ἔστιλβε δ' ὡς ἄργυρος καθαρός, ἔργον Θεοφίλου. στιρὶ δὲ δ' αὐτῷ περίζωμα ἡλιοειδὲς ὁμοίως σιδηροῦν, λιθοκόλλητον, μαχαίρᾳ δ' θαυμαστῇ βαφῇ καὶ κουφότητι, δωρηθὲν μὲν ὑπὸ Κιτιέων βασιλέως, εἶχεν δ' ἠσκημένος τὰ πολλὰ χρῆσθαι μαχαίρᾳ τοῦτο τοῖς μάχαις· ὑπόπορπημα δ' ἐφόρει, τῇ μὲν ἐργασίᾳ σοβαρώτερον ἢ κατ' ἄλλον ὁπλισμόν. εἶν γὰρ ἔργον Ἑλικῶνος τοῦ παλαιοῦ, τιμὴν δ' Ῥοδίων πόλεως, ὑφ' ἧς ἐδόθη δῶρον· ἐχρῆτο δ' καὶ τούτῳ πρὸς τοὺς ἀγῶνας. ἄχει μὲν οὖν στιπάτων τὸ φάλαγγος, ἢ πορευόμενος ἢ διδάσκων ἢ ἐφορῶν παρεξήλαυνεν, ἄλλοι ἵππον C
εἶχεν, ὃν Βουκεφάλᾳ φειδόμενος, ἤδη παρήλικος ὄντος· χωρεῖν
τι δ' πρὸς ἔργον ἐκεῖνος πρεσήγετο, καὶ μεταβὰς ἐθὺς ἦρχεν ἐφόδου. τότε δ' ταῖς Θεσσαλοῖς πλείσα διελεχθείς, καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὡς ἐπέρρωσαν αὐτόν, βοῶντες ἄγειν ὑπὲρ τοὺς βαρβάρους, ὀξὺν εἰς τὸν ἀριστερὸν μεταβαλών, τῇ δεξιᾷ παρεκάλει τοὺς θεούς, (ὡς Καλλισθένης φησίν) ἐπιδόξομος, εἰ δὴ ὄντως διόθεν ἐστὶν γεγενώς, ἀμύνειν καὶ συνεπιρρῶσαι τοὺς Ἕλλησας. ὁ δὲ μάντις Ἀρίστανδρος, χλανίδα λευκὴν ἔχων καὶ D
χρυσοῦν στέφανον, ἐπεδείκνυτο πάνυ πτηνὸν ἀετὸν ὑπὲρ κε-
φαλῆς Ἀλεξάνδρου συνεπαιωρούμενον, καὶ κατευθύνοντα τῇ πτήσει ὀρθὸν ὑπὲρ τοὺς πολεμίους· ὥστε πολὺ μὲν θάρσος ἐγγενέσθαι τοῖς ὁρῶσιν, ἐκ δὲ τοῦ θαρρεῖν καὶ παρακαλεῖν ἀλλήλους, δρόμῳ τοῖς ἱππεῦσιν ἱεμένοις ὑπὲρ τοὺς πολεμίους ὑπεκκομίζειν τὸν φάλαγγα. πρὶν δὲ συμμίξαι τοῖς πρώτοις, ἐξέκλιναν οἱ βάρβαροι· καὶ διωγμὸς ἦν πολύς, εἰς τὰ μέσα συνελαύνοντος Ἀλεξάνδρου ὃν νικῶμενον, ὅπου Δαρεῖος ἦν. πόρρωθεν γὰρ αὐτὸν κατεῖδεν διὰ τῶν προτεταγμένων ἐν
βάθει τῆς βασιλικῆς ἴλης ἐκφαίνοντα, καλὸν ἄνδρα καὶ E
μέγαν ἐφ' ἅρματος ὑψηλοῦ βεβῶντα, πολλοῖς ἵππεύσιν καὶ λαμπροῖς καταπεφραγμένου δὲ μάλα συνεστειραμένοις περὶ τὸ ἅρμα, καὶ προτεταγμένοις δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. ἀλλὰ δεινὸς ὀφθεὶς ἐκλυθεν Ἀλέξανδρος, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐμβαλὼν εἰς τοὺς μένοντας, ἐξέπληξε, καὶ διεσκέδασε τὸ πλεῖστον. οἱ δὲ ἄριστοι καὶ γενναιότατοι περὶ τὸν βασιλέως φονευόμενοι, καὶ κατ' ἀλλήλων πίπτοντες, ἐμποδὼν τῆς διώξεως ἦσαν, ἐμπλεκόμενοι καὶ περιπαίροντες αὐτοῖς καὶ ἵπποις. Δαρεῖος δὲ, τῶν δεινῶν ἀπόντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων, καὶ τῶν προτεταγμένων δυνάμεων ἐρειπομένων εἰς αὐ- F
τὸν, ὡς οὐκ ἦν ἀποστρέψαι τὸ ἅρμα καὶ διεξελάσαι ῥᾴδιον, ἀλλ' οἱ τροχοὶ συνείχοντο, πτώμασι πεφυρμένοι, τοσούτοις, οἵ τε ἵπποι καταλαμβανόμενοι καὶ ἀποκρυπτόμενοι τῷ πλήθει τῶν νεκρῶν, ἐξήλλοντο καὶ συνεπάρατον τὸν ἡνίοχον, ἀπολείπει μὲν τὸ ἅρμα καὶ τὰ ὅπλα, θήλειαν δ', (ὡς φασιν)

A Ita vtraque re consternatus Parmenio, misit ad Alexandrum nuntios, qui significarent ei transactum esse de castris & impedimentis, ni propere firmum subsidium ex prima acie nouissimis submisisset. Eodem articulo dederat suis signum pugnæ. Vt iam Parmenionis mandata audiuit, negauit eum sanum esse, neque constare mente, sed præ consternatione oblitum acquirere victores etiam hostium opes, victis vero laborandum esse non de sarcinis, neque de mancipiis, verum vt pugnantes cadant quam honestissime & fortissime. His datis ad Parmenionem mandatis, galeam sumpsit. Reliquum munimentum corporis iam B in tabernaculo induerat, amiculum Siculum cinctum, super eum thoracem lineum duplicem ex præda Issensi. Galea erat ferrea, quæ tamen instar candidi argenti refulgebat, Theophili opus. Iam collare habebat ex ferro item compactum quod gemmis erat distinctum: gladium mira tinctura & leuitate, regis Citieorum donum, quo accinctus erat, assuetus fere gladio vti in prælio. Balteum gestabat opere superbiore quam pro reliquæ ratione armaturæ. Opificium fuit veteris Heliconis, Rhodiorum donum, quo eum illa C honorauerat ciuitas. hoc in conflictibus vtebatur. Tantisper autem dum in acie instruenda vel dandis imperiis vel monendo vel inspiciendo obequitabat aciem, alio vehebatur equo: quod Bucephalæ, qui iam grauis ætate erat, parceret. Vbi prælium iniret admouebatur ille, in quem quum transisset, ilico signa iussit canere. Ibi Thessalos longa oratione adhortatus atque alios Græcos, vbi alacres ostenderunt se conclamantes, duceret in barbaros, traiecta in sinistram lancea, deorum opem inuocauit, vt autor est Callisthenes, precatus, si vere satus Ioue esset, vt Græcis adessent dexteri & propitii. Vates Aristander candida læna amictus, coronamque auream gestans, qui iu- D xta Alexandrum vehebatur, ostendit super verticem eius Aquilam sublimem volare, cursumque recta dirigere in hostes. Vnde ingens spectantes incessit alacritas, ex alacritate autem & mutua adhortatione admisso in hostem equitatu instar fluctus ingruit phalanx. Cæterum priusquam frontes concurrerunt, inclinauit barbarorum acies. Magna erat impulsio, quod redigeret cedentes Alexander in mediam aciem vbi Darius agebat. Procul enim per antesignanos conspexit media in cohorte regia conspicuum pulchrum virum & emi- E nentem, qui curru vehebatur excelso, frequentibus fortibusq; equitibus septus arcte conglobatis circa currum, paratisq; hostem excipere. Sed Alexander, cuius terribilis ex propinquo apparebat aspectus, dum fugientes coniicit in eos qui locum adhuc tenebant, perculit eos maxima ex parte disturbauitq;. Optimorum ac fortissimorũ quorũq; quum pro rege contrucidarentur, cumulus exaggeratus cadentiũ, qui comprehendebant moribũdi pedes virorũ equorumq;, insectationẽ inhibuit. Darius quũ omnes terrores ante oculos essent, & frons, quã ante se habebat, corrueret in eũ, haud fa F cile currum flectere & peruadere valebat, sed quia rotæ retinebãtur tanto aceruo intricatæ cadauerũ, equi aũt strage illa distenti & operti exiliebãt consternabantq; aurigam, curru armisq; relictis equã

(vt ferunt) recens enixam conſcendens effudit ſe in fugam, non euaſurus in præſentia tamen, vti videbatur, niſi alii iterum à Parmenione equites miſſi ad Alexandrum fuiſſent retrahendum, quòd magna manus adhuc illa parte ſtaret in acie, neq; hoſtes pedem referrent. Inſimulant ſanè Parmenionis omnino illo in conflictu ignauiam & ſegniciem, ſiue audaciam ſenium eius iam reſoluebat, ſiue potentiam Alexandri (vt tradit Calliſthenes) ille grauabatur & æmulabatur gliſcentem & inſurgentem. Tunc igitur reuocari ſe rex, etſi ægrè ferret, veruntamen non indicauit id militibus, verùm quaſi cędem inhibens ac pręcipite in noctem die, receptui cecinit. In itinere, dum pergit ad periclitantes ſuos, accepit omni ex parte fuſos fugatosque hoſtes. Hoc pugnæ illius euentu imperium Perſarum pro ſemel ſubmerſo habitum, atq; Aſiæ rex renuntiatus Alexander, diis magnificè honorem habuit, amicis opes, domos, prouincias eſt largitus. Ad Græcos ambitioſè velle ſe ſcripſit, vt omnes tollerentur iniuſti dominatus, & immunes ipſi ſuis legibus viuerent, priuatim autem ad Platæenſes, vt oppidum ipſorum inſtauraretur, quòd agrum Græcis maiores eorum ad decertandam in eo pro libertate cum barbaris præbuiſſent. Ad hæc Crotoniatis in Italia prædam impertiuit ad Phayli athletæ honorandum ſtudium virtutemque, qui bellis Medicis, quum Itali cæteri res Græcorum haberent pro deploratis, Salamina naui ſuis impenſis inſtructa fuerat ad periculi ſocietatem profectus. Vſqueadeò candidus erga omnem virtutem erat, factorumque ad memoriam cuſtos & fautor honeſtorum. Caſtra inde mouit in Babyloniam, quæ protinus dedidit ſe ei tota. Miraculo ei fuit in Ecbatanis terræ hiatus ignem perpetuò ſicut ex fonte ſubuehens, & ſcaturigo naphthæ ex abundantia non longè illo hiatu ſtagnantis, qui cætera bitumen repræſentat, cæterùm cognationem habet cum igne adeò magnam, vt priuſquam contingat flammam, interfuſum aëra frequenter ſolo ſplendore circa flammam elucente accendat. Quo vim eius & indolem oſtenderent barbari, viam ad regis tentorium tendentem irrorauere minutis huius medicamenti ſtillis, ſtanteſque in extremo faculas irrigatis admouere. Iam enim tenebræ erant. Capite accenſo mox flamma puncto temporis depaſta reliqua eſt, atq; momento ad alterum percurrit terminum, ac via cõtinuò colluxit igne. Athenophanes erat Athenienſis ex iis qui in vngendo & balneo curare regis corpus ſolebat, mentemque eius ſcitè abducere ad remiſſionem. Hic in balneo aſſiſtente tunc regi puero facie ridicula, ſed qui caneret lepidè, Stephanum dicebant, Vis, inquit, in Stephano, rex, periculum faciamus naphthæ? Nam hunc ſi attigerit, nec fuerit extinctus, dicam vires eius planè inexuperabiles & eximias eſſe. Quum promptè puer offerret ſe ad experimentum, ſimulatque inunctus fuit, & attigit eum medicamentum, flammam corpus eius tam ingentem effudit, & igne occupatum eſt totum, vt ad extremam perplexitatem trepidationemque reciderit Alexander. Quòd ni adfuiſſent qui multa vaſa aquæ in balnei vſum ad manum habebant, nulla ope prohiberi potuiſſet quin corpus pueri eſſet ambuſtum.

A (ὡς φασιν) νεοτόκον ἵππον τῶν βιβᾶς ἐφυγῶν. οὐ μὴν τότε γ' αὐ-
ἐδόκει ἀφαφθήναι, εἰ μὴ πάλιν ἦκον ἕτεροι τῶν ἀπὸ Παρ-
μενίωνος ἱππεῖς, μεταπεμπόμενοι Ἀλέξανδρον, ὡς συνεστώ-
σης ἔτι πολλῆς δυνάμεως ἐκεῖ, καὶ τῶν πολεμίων οὐκ ἐνδιδόν-
των. ὅλως γὰρ αἰτιῶνται Παρμενίωνα κατ' ἐκείνου τὸν μά-
χιμον καὶ θεῖον ἀνδρὸς ἀνδρείας καὶ δύσερριν· εἴτε τὸν ἥρωος ἤδη τι τῶν ἀφα-
λύοντος τὸ τόλμης, εἴτε τὸν ἐξουσίαν καὶ τὸ ὄγκον, (ὡς Καλλισθέ-
νης φησὶν) τὸ Ἀλεξάνδρου δυνάμεως βαρυνόμενον καὶ πρεσ-
φθονοῦντα. τότε δὴ οὖν ὁ βασιλεὺς δυσαθεῖς τῇ μεταπέμψει
τοῖς μὲν στρατιώταις οὐκ ἔφρασε τὸ ἀληθές, ἀλλ' ὡς δυέχων τὸ
B φοβεῖν, καὶ σκότους ὄντος, ἀνάκλησιν ἐσήμανεν. ἐλαίωνα δὲ
πρὸς τὸ κινδυνῶδον μέρος, ἤκουσεν κατ' ὁδὸν ἥψασθαι πυρ-
πάσαν καὶ φέγγειν τοῖς πολεμίοις. τοῦτο τῆς μάχης ἐκείνης
λαβούσης τὸ τέλος, ἡ μὲν ἀρχὴ πυρπάσαν ἡ Περσῶν ἐδόκει
καταλελύσθαι· βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας Ἀλέξανδρος ἀνηγορευ-
μένος, ἔθυε τοῖς θεοῖς μεγαλοπρεπῶς, καὶ τοῖς φίλοις ἐδωρεῖτο
πλούτοις καὶ οἰκίαις καὶ ἡγεμονίαις. φιλοδιμούμενος δὲ πρὸς τοὺς
Ἕλληνας, ἔγραψεν τὰς τυραννίδας πάσας καταλυθῆναι,
καὶ πολιτεύειν αὐτονόμοις· ἰδίᾳ δὲ Πλαταιεῦσι, τὴν πόλιν ἀνοι-
κοδομεῖν, ὅτι τὴν χώραν οἱ πατέρες αὐτῶν ἀγωνίσασθαι τοῖς
C Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας παρέσχον. ἔπεμψε δὲ καὶ Κροτω-
νιάτης εἰς Ἰταλίαν μέρος τῶν λαφύρων, τὸν Φαύλου τοῦ ἀθλητοῦ
ἕνεκεν προθυμίαν καὶ ἀρετήν, ὃς περὶ τὰ Μηδικά, τῶν ἄλλων
Ἰταλιωτῶν ἀπεγνωκότων τοὺς Ἕλληνας, ἰδιόστολον ἔχων ναῦν,
ἔπλευσεν εἰς Σαλαμῖνα, τὸν κινδυνεύοντα μεθέξων. οὕτω τις
εὐμενὴς ἦν πρὸς ἅπασαν ἀρετήν, καὶ καλῶν ἔργων φύ-
λαξ καὶ οἰκεῖος. ἐπιὼν δὲ τὴν Βαβυλωνίων ἅπασαν εὐθὺς
ἐπ' αὐτὴν ἐστρατεύετο, ἐθαύμασε μάλιστα τό, τε χάσμα τοῦ
πυρὸς τὸ Ἐκβατανοῖς, ὥσπερ ἐκ πηγῆς συνεχῶς διαφερομένου, καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ νάφθα λιμνάζοντος ἀφ' ὃ
D πλήθους, οὐ πόρρω τοῦ χάσματος· ὃς πάντα μὲν ἀσφάλτῳ
προσέοικεν, οὕτω δὲ εὐπαθής, πρὸς τὸ πῦρ ἐστιν, ὥς τε πρὶν
ἢ θίγειν τὴν φλόγα, δι' αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ φῶς ἐξαπωμένης
αὐγῆς, τὸν μεταξὺ πολλάκις αἔρα συσκιάσαι. ἐπιδεικνύ-
μενοι δὲ τὴν δυνάμιν αὐτοῦ καὶ φύσιν οἱ βάρβαροι, τὸν
ἄγοντα πρὸς τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλέως στρατὸν ἐλα-
φρῷ τῷ φαρμάκῳ κατεψέκασαν· εἶτα στάντες ἐπ' ἄκρῳ
τοὺς λαμπῆνας τοῖς βεβρεγμένοις προσέθηκαν (ἤδη γὰρ
συνεσκόταζεν) τῶν δ' πρόσθεν ὀλίγους ἀφαμένων, οὐκ ἔφθασεν ἡ
νυμὴ χρόνον ἀμέτρητον, ἀλλ' ἅμα νοήματι διῆλθε πρὸς ἑκατε-
E ρον πρᾶς, καὶ πῦρ ἐγεγόνει συνεχὴς ὁ στρατός· ἦν δέ τις Ἀ-
θηνοφάνης Ἀθηναῖος, τῶν περὶ ἄλειμμα καὶ λουτρὸν εἰω-
θότων τὸ σῶμα θεραπεύειν τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν διάνοιαν ἐμμελῶς ἀπάγειν ὅπῃ τὸ ῥάθυμον· οὗτος ἐν τῷ λου-
τρῶνι τότε παιδαρίου τοῦ Ἀλεξάνδρῳ παρεστῶτος ὑπε-
λοῦς σφόδρα καὶ γελοίου τὴν ὄψιν, ἄδοντος δ' ἐρωτήσαντος, ὃς
Στέφανος ἐκαλεῖτο, Βούλει (φησὶν) ὦ βασιλεῦ δοκιμάσωμεν
ἐν Στεφανῷ τὸν φαρμάκου λαβόμενος· ἐὰν γὰρ ἅψηται τούτου καὶ
μὴ κατασβεσθῇ, πυρπάσαν δὴ φαίην ἅμαχον καὶ δει-
νὴν αὐτοῦ τὴν δυνάμιν εἶναι. προθύμως δέ πως καὶ τοῦ
F παιδαρίου διδόντος ἑαυτὸν πρὸς τὴν πεῖραν, ἅμα τοῦ
προσαλεῖψαι καὶ θίγειν, ἐξεκαύθησε φλὸξ τοσαύτην τὸ
σῶμα, καὶ πυρὶ κατεχέθη πολύ, ὥστε τὸν Ἀλέξαν-
δρον εἰς πολὺν ἀπορίας καὶ δέους ἐλθεῖν εἰ δὲ μὴ τυχὼν
πολὰ παρῆσαν ἀγγεῖα πρὸς τὸ λουτρὸν ὕδατος ἀφ' χειρῶν ἔχοντες, οὐκ ἂν ἔφθασεν ἡ βοήθεια τὴν ὑπονοούμενον.

ἀλλὰ καὶ τότε μόγις κατέσβεσαν τὸ σῶμα τῆς παιδὸς ὅλον πῦρ γενόμενον, καὶ μετὰ ταῦτα χαλεπῶς ἔχον. εἰκότως οὖν ἔνοιοι τὸν μῦθον ἀναστρέφοντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο φασὶν εἶναι τὸ τῆς Μηδείας φάρμακον, ᾧ τὸν βαγωδούμενον στέφανον καὶ τὸν πέπλον ἔχρισεν. οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν σκείνων, οὐδὲ ἀπ' αὐθεμάτου λάμψαι τὸ πῦρ, ἀλλὰ φλογὸς σκεῖθεν προσπεσείσης, ὀξεῖαν ὀλκὴν καὶ συναφὴν ἄδηλον αἰσθήσει γενέσθαι. τὰς γὰρ ἀκτῖνας καὶ τὰ ῥεύματα τοῦ πυρὸς ἄπωθεν ἐπιφερόμενα τοῖς μὲν ἄλλοις σώμασιν φῶς καὶ θερμότητα προσβάλλειν μόνον, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ξηρότητα πυκνομαλακὴν καὶ νοτίδα λιπαρὰν καὶ ἀθρόαν κεκτημένοις ἀθροιζόμενα καὶ πυκνουμένα μεταβάλλειν ὀξέως τὴν ὕλην παρεῖχεν δὲ ἀπορίαν ἡ γένεσις, εἴτε μᾶλλον ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς ὑποῤῥεῖ τὸ ὑγρὸν, ἐκ τῆς γῆς φύσιν λιπαρὰν καὶ πυκνὴν ἐχούσης. καὶ γὰρ ὅστιν ἡ Βαβυλωνία σφόδρα πυρώδης, ὥστε τὰς μὲν κριθὰς χαμόθεν ἐκπηδᾷν καὶ ἀποπάλλεσθαι πολλάκις, οἷς ὑπὸ φλεγμονῆς τῶν πέπων σφυγμοὺς ἐχόντων· τοὺς δὲ δένδρεσι ἐν τοῖς καύμασιν ἀπὸ ἀσκῶν πεπληρωμένων ὕδατος καταρδεῖν. Ἄρπαλος δὲ τῆς χώρας ἀπολειφθεὶς ὀπτιμελητὴς, καὶ φιλοκαλῶν Ἑλληνικῆς φυτείας διαφυσῶσαι τὰ βασίλεια καὶ τοὺς περίπατους, τῶν μὲν ἄλλων ἐκρέπτησεν, τὸν δὲ κισσὸν οὐκ ἔτρεφεν ἡ γῆ μόνον, ἀλλ' ἀεὶ διέφθειρεν, οὐ φέρουσα τὴν κρᾶσιν. ἡ μὲν γὰρ, πυρώδης, ὁ δὲ, φιλόψυχρος. τῶν μὲν οὖν τοιούτων παρεκβάσεων, ἀν μέγιστον ἔχωσιν, ἥττον ἴσως οἱ δύσκολοι κατηγορήσουσιν. Ἀλέξανδρος δὲ Σούσων κυριεύσας παρέλαβεν ἐν τοῖς βασιλείοις τετρακισμύρια τάλαντα νομίσματος, τὰ δὲ ἄλλα κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν ἀδιήγητον. ὅπου φησὶν καὶ πορφύρας Ἑρμιονικῆς διαφθειρομένας τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἑτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρὸς φατνὸν δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. αἴτιον δὲ τούτου φασὶν εἶναι, τὸ τὰ βαφικὰ διὰ μέλιτος γίνεσθαι τῶν ἀλουργῶν, δι' ἐλαίου δὲ λευκοῦ, τῶν λευκῶν· καὶ γὰρ τούτων τὸν ἴσον χρόνον ἐχόντων τὰ λαμπρότητα καθαρὰν καὶ στίλβουσαν ὁρᾶσθαι. Δίνων δέ φησιν καὶ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἴστρου μετὰ τῶν ἄλλων μεταπεμπομένους εἰς τὴν Γάζαν ἀποτίθεσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἷς ἐκβεβαιουμένοις τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ κυριεύειν ἀπάντων. τῆς δὲ Περσίδος ὅσης διὰ βραχύτητα διεμβόλου καὶ φυλαττομένης ὑπὸ γυναικοπάτων Περσῶν, (Δαρεῖος μὲν γὰρ ἐπεφύγει) γίνεται τινὸς περιόδου κύκλον ἔχούσης οὐ πολὺν ἡγεμὼν αὐτῷ δίγλωσσος ἄνθρωπος, ἐκ πάτρας Λυκίου, μητρὸς δὲ Περσίδος γεγονώς· ὃν φασὶν ἔτι παιδὸς ὄντος Ἀλεξάνδρου τῷ Πυθίᾳ προειπεῖν, ὡς Λύκιος ἔσται καθηγεμὼν Ἀλεξάνδρῳ τῆς ὅδοῦ Περσῶν πορείας. φόνον μὲν οὖν ἐνταῦθα πολὺν τῶν ἁλισκομένων γενέσθαι συνέπεσεν. γράφει γὰρ αὐτὸς, ὡς νομίζων αὐτῷ τοῦτο λειτουργεῖν, ἐκέλευεν ἀποσφάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· νομίσματος δὲ ἄγειν πλῆθος ὅσον ἐν Σούσοις, τὰ δὲ ἄλλα καταστρεψὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἐκκομιζομένας φασὶν μυρίοις ὀρεινοῖς ζεύγεσιν καὶ πεντακισχιλίαις καμήλοις. Ξέρξου δὲ ἀνδριάντα μέγα θαυμάσαντα, ὑπὸ πλήθους τῶν ὠθουμένων εἰς τὰ βασίλεια πλημμελῶς ἀνατεταραγμένον, ἐπέστη, καὶ καθάπερ ἔμψυχον προσαγορεύσας, Πότερόν σε (εἶπεν) διὰ τὴν ὅτι τοὺς Ἕλληνας στρατείαν κείμενον παρέλθωμεν, ἢ διὰ τὴν ἄλλην μεγαλοφροσύνην καὶ ἀρετὴν ἐγείρωμεν; τέλος δὲ, πολὺν χρόνον πρὸς ἑαυτὸν γενόμενος καὶ σιωπήσας, παρῆλθεν βουλόμενος τοῖς στρατιώταις ἀναλαβεῖν (καὶ γὰρ ἦν χειμῶνος ὥρα) τέσσαρας μηνὰς αὐτόθι διήγαγεν.

Sed & tunc corpus eius vndequaq; inflammatum fuit, & ignem extinxerunt ægrè, ac pòst malè habuit. Itaq; haud absurdè fabulam quidam ad veritatem reducentes, hoc illud esse dictitant Medeæ medicamentum, quo decantatam illam coronam flammeumq; inunxit. Quippe haud ex semetipsis neq; sponte concepisse illa ignem, sed quum adiecta illinc fuisset flamma, citam eius & continentē contagionem, quæ sensum effugeret, fuisse. Nam radios & profluuia ignis eminus ingruētia lumen aliis corporib. & feruorē tantummodo adiungere, in aliis ariditate halituosa, pinguiq; & saturo præditis liquore collecta atque vi gliscentia flammea statim vertere materiam. Mouit generatio eius dubitationem * an potius flammæ fomes liquor hic ex solo emanet vi oleosa inflammāteq; prædito. Est enim perquam Babylonia ignea, vt hordeū ex humo subsultet & regeratur frequenter, quòd ea regio quasi nimia inflammatione palpitet, habeantq; homines per feruores in vtribus aqua impletis cubilia. Harpalo, qui regionis huius relictus præfectus fuit, studenti Græcis plantis regiam & ambulationes excolere, cætera responderunt, vnam respuit tellus hederam, quam semper corrupit impatientem eius temperiei, quòd hæc frigidis gaudeat, illa ferueat. Cæterùm huiuscemodi digressus, si modum seruent, minus fortassis reprehendent morosi. Alexander Susis potitus, quadraginta millia talentûm argenti signati inuenit, præterea instrumentum regium aliud, & res pretiosas innumerabiles. vbi etiam purpuræ Hermionicæ quinq; millia talentûm narrat inuenta, annos seruatæ decem minus ducentos, quæ florem recentē adhuc ac nouitiū retineret. Cuius ferunt causam esse, quòd puniceorum infectura melle perfecta fuerit, & candido oleo candidorū. quippe horum in pari ætate splendorem integrum & fulgentem conspici. Ad hæc ex Nilo & Istro haustum inter cætera Dinon memorat solenne fuisse, vt afferti imperarent atq; in thesaurum reconderent reges, tanquam in pignus imperii & rerum se dominos esse. Quum autem Persis ob asperitatem esset aditu difficilis, præsidiumq; haberet delectissimorum Persarum (nanque confugerat eò Darius) quidam vtriusq; linguæ peritus, qui patre Lycio, Perside matre ortus erat, quem puero etiamnum Alexandro præcinuisse perhibent Pythiam, nempe Lycium ducē Alexandro itineris in Persas fore, modico circuitu, duxit eum in Perfidē. Strages illic ingens captiuorum edita. siquidem scribit ipse ratum se id è re sua esse imperasse vt hostes contrucidarentur. Argenti reperit ibi parem ac Susis summam. Reliquum instrumentū regium & opes decem millibus iugorum mularium & quinq; millibus camelorū egesta. Statuam ingentem Xerxis à turba contemplatus in regiam irrumpentium imprudenter euersam, substitit, ac sicut spirantem compellans, Vtrùm te, inquit, ob illatum Græcis bellum præteribimus prostratum, an ob cæteram animi tui celsitudinem & virtutem attollemus? Postremò, vt diu cogitabundus & tacitus restitit, prætergressus est. Quatuor mēses ibi, quo exercitū reficeret, quòd esset hyemis tempestas, transegit.

Fama eſt, quum primùm ſub aurea teſtudine Alexander in ſolio regio conſideret, Corinthium Demaratum Alexandri familiarem & amicum paternum, ſenili more illacrymaſſe, ac dixiſſe; fraudatos magna voluptate Græcos, qui antè quàm in Darii ſolio Alexandrum ſpectaſſent ſedentem vita eſſent functi. Hinc in Darium moturus, compotationem & luſum cum amicis iniit, interfueruntq; meretrices, quæ comeſſatum venerant ad amatores ſuos. Inter has nobilis imprimis Thais, Ptolemæi, qui pòſt regnauit, amica, ex Attica oriunda, partim ſcitè celebrans Alexandrum, partim alludens, in ſermonem eſt temulenta prouecta, patriæ quidem eius congruentem moribus, ſed ſupra eius conditionem. Quippe laborum ait ſibi in peragranda exantlatorum Aſia illo die fructum recipere ſe, ſuperbæ Perſorum regiæ inſultantem: verùm multo libentius per ludum & laſciuiam domicilium Xerxis, qui inflammauit Athenas, ſuccenſuram faceſque manibus ſuis inſpectante ſubdituram rege, quo inter mortales vulgariter ſequentes Alexandri caſtra mulierculas maiores pœnas à Perſis vicem Græciæ, quàm Græcos naualium & terreſtrium copiarum duces expetiſſe. Quum dicentem eſſet aſſenſus & admurmuratio conſequuta, adhortatioque & contentio amicorum, impulſus in eam ſententiam exiliit, coronatusque & facem manu tenens progreſſus eſt. Alii, ſequentes ludibundi conclamantesq; regiam cinxere: reliquorumque Macedonum, vbi id intellexerunt, concurſus illuc cum lampadibus exultantium factus eſt. Sperabat enim domum reſpicientis eſſe ſignum nec commoraturi inter barbaros, quòd regiam eorum incenderet euerteretq;. Atq; hæc ita aliqui autores ſunt geſta fuiſſe, alii conſultò. Atqui citò illum pœnituiſſe facti, atq; vt reſtinguerent flammam imperaſſe, in confeſſo eſt. Munificentia verò, quæ inſita ei erat, multo magis excitata eſt rerum incremento. Adiuncta erat comitas, cuius vnius acceſſione ſanè ſunt munera grata. Huius pauca exempla recenſebo. Pæoniæ præfectus Ariſto, quum hoſtem obtruncaſſet, oſtendiſſetque ei caput, Hoc donum, rex, inquit, apud nos poculo aureo penſatur. Arridens Alexander, Nempe vacuo, inquit, Ego verò plenum mero tibi propino. Gregarius quidam Macedo mulum onuſtum auro regio agebat. Defeſſo iumento ſarcinam ipſe in humeros ſublatam portabat. Vidit rex onere oppreſſum, ac re intellecta, quum ille id depoſiturus eſſet, Ne defatigeris, inquit, ſed abſolue reliquum itineris, atque in tentorium tuum hoc defer. Omnino ſuccenſebat magis, ſi non acciperes, quàm ſi poſceres. Phocioni per literas mandauit, ſi non admitteret dona ſua, renuntiare ei ſe amicitiam. Serapioni vni ex grege eorum qui ſecum luſitabant pila, quia nihil petebat, nihil largiebatur. Quum autem ad ludum acceſſiſſet Serapion, adiecit pilam aliis: cui vbi dixit rex, Quin mihi das? Non petis, inquit. Riſit rex, atque ampla largitione eſt eum proſequutus. Protheæ cuidam in dicteriis inter pocula non infeſtiuo videbatur infenſus. Quum deprecarentur amici pro eo, atque ille lachrymas profunderet, redire dixit ſe cum eo in gratiam. Tum ille, Igitur rex, inquit, pignus primùm mihi aliquod dato. Atque huic quinque talenta iuſſit numerari.

A λέγεται ὅ, καθήσαντος αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴ χρυσοῦν οὐρανίσκον ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ, τὸν Κορίνθιον Δημάρατον, κλαῖσαι εἰπεῖν, ὡς μεγάλης ἡδονῆς στερεῖν τοὺς Ἑλλήνων οἱ τεθνηκότες πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον. ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον, ἔτυχεν μὴ εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἑταίραις ἑαυτὸν δεδωκώς, ὥστε καὶ γύναια συμπίνειν ἐπὶ κῶμον ἥκοντα πρὸς τοὺς ἑραστάς· ἐν οἷς τούτοις εὐδοκιμοῦσα μάλιστα Θαΐς, ἡ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον ἑταίρα, γένος Ἀττική,

B τὰ μὲν ἐμμελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ δὲ παίζουσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον εἰπεῖν προήχθη, τῷ μὲν τὸν πατρίδος ἥδιστα πρέπουσα, μείζονα δὲ ἢ καθ' αὑτήν. ἔφη γάρ, ὧν πεπόνηκε πεπλανημένη τὴν Ἀσίαν, ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἐνδυφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασιλείοις· ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ὑποπρήσας κωμάσασα τὸν Ξέρξου τοῦ καταλύσαντος τὰς Ἀθήνας οἶκον, αὐτὴ τὸ πῦρ ἅψασα τοῦ βασιλέως ὁρῶντος· ὡς αὐτὸ λόγος ἔχει πρὸς ἀνθρώπους, ὅτι τὸν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων στρατηγῶν τὰ μετ' Ἀλεξάνδρου γύναια μείζονα δίκην ἐπέθηκεν Γέρσαις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος· ἅμα δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ κρότου καὶ θορύβου γενομένου, ὑπὸ τῆς κελεύσεως τῶν ἑταίρων καὶ φιλοτιμίας, ἐπιπαθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ ἀναπηδήσας, ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προῆγε· οἱ δὲ ἑπόμενοι κώμῳ καὶ βοῇ προεῖσαν τὰ βασίλεια· καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ στιφανόμενοι συνέδραμον μετὰ λαμπάδων, χαίροντες. ἤλπιζον γὰρ ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντος ἐστὶ τὸν νοῦν, καὶ μὴ μέλλοντος ἐν βαρβάροις οἰκεῖν, τὸ πιμπρᾶναι τὰ βασίλεια καὶ παραφθείρειν. οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν, οἱ δὲ ἀπὸ γνώμης. ὅτι γὰρ οὖν μετενόησεν ταχὺ καὶ κατασβέσαι προσέταξεν, ὁμολογεῖται. φύσει δὲ ὢν μεγαλοδωρότατος, ἔτι μᾶλλον ἐπέδωκεν εἰς τοῦτο τῶν παρὰ μάτων

D αὐξανομένων. καὶ πρὸς τοῦ φιλοφρονεῖν, μεθ' ἧς μόνης ὡς ἀληθῶς οἱ διδόντες χαρίζονται. μνησθήσομαι δὲ ὀλίγων παρίστων. ὁ τῶν Παιόνων ἡγούμενος, ἀποκτείνας πολέμιον ἄνδρα καὶ τὸν κεφαλὴν ἐπιδεξάμενος αὐτῷ, Τοῦτο (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, παρ' « ἡμῖν ἐκπώματος χρυσοῦ τιμᾶται τὸ δῶρον. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος « γελάσας, κενοῦ γε (εἶπεν) ἐγὼ δέ σοι μεστὸν ἀκεράτου προπίο- « μαι. τῶν δὲ πολλῶν τις Μακεδόνων ἤλαυνεν ἡμίονον, βασι- « λικὸν χρυσίον κομίζων· κάμνοντος δὲ τοῦ κτηνοῦς, αὐτὸς ἐφόρει τὸν κόμιζε τὸ φορτίον. ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς θλιβόμενον αὐτὸν σφόδρα, καὶ πυθόμενος τὸ πρᾶγμα, μέλλοντος καταθέσθαι, Μὴ κάμνῃς (εἶπεν) ἀλλὰ πρόσθες ἐπὶ τὸν λοιπὸν ὁδόν, ἐπὶ τὸν σκηνὸν σαυτῷ τοῦτο κομίσας. ὅλως δὲ ἥδετο τοῖς μὴ λαμβάνουσι μᾶλλον ἢ τοῖς αἰτοῦσιν· καὶ Φωκίωνι μὲν ἔγραψεν ἐπιστολὴν, ὡς οὐ χρησόμενος αὐτῷ φίλῳ τὸ λοιπὸν, εἰ διωθοῖτο τὰς χάριτας· Σεραπίωνι δὲ τῶν ἀπὸ σφαίρας παίζειν νεανίσκων οὐδὲν ἐδίδου, παρὰ τὸ μηδὲν αἰτεῖν. ὡς οὖν εἰς τὸ σφαιρίζειν παρῆλθεν Σεραπίων, ἄλλοις ἔβαλε τὴν σφαῖραν· εἰ πόνος δὲ τοῦ βασιλέως, Ἐμοὶ δὲ « οὐδίδως; Οὐ γὰρ αἰτεῖς. (εἶπεν) τούτῳ μὲν δὴ γελάσας, « πολλὰ δέδωκεν. Πρωτέᾳ δέ τινι τῶν περὶ σκώμματα καὶ πότον οὐκ ἀμούσων, ἔδοξεν δι' ὀργῆς γενόμενος. τῶν δὲ φίλων δεομένων, κἀκείνου δακρύοντος, ἔφη παραλλάττεσθαι κἀκεῖνος, Οὐκέτι (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, δός τι μοι πιστὸν πρῶτον. ἐκέλευσεν οὖν αὐτῷ πέντε τάλαντα δοθῆναι.

περὶ δὲ τοὺς φίλους καὶ τοὺς σωματοφύλακας νεμομένων πλούτων, ἡλίκον εἶχεν ὄγκον, ἐμφαίνει δι' ἐπιστολῆς Ὀλυμπιὰς πρὸς αὐτὸν, Ἄλλως (φησὶν) εὖ ποιεῖ τοὺς φίλους καὶ ἔνδοξος ἄγει. νῦν δὴ ἰσοβασιλέας πολλοὺς ποιεῖς, καὶ πολὺ φιλίας πολυπλασιάζεις ἀλλοῖς, σεαυτὸν δὲ ἐρημοῖς. πολλάκις δὲ τοιαῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης, ἐφύλαττεν ἀπόρρητα τὰ γράμματα. πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος (ὡς φασὶ εἰώθει) λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ σωναναγνώσαντος. οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος τὸν αὑτοῦ, προσέθηκεν τῷ ἐκείνου φόμαλι τὴν σφραγῖδα. Μαζαίου δὲ τοῦ μεγίστου παρὰ Δαρείῳ γενομένου παιδὶ satrapeiam ἔχοντι, δευτέραν προσεπέθη μείζονα. παρῃτούμενος δ' ἐκεῖνος εἶπεν, Ὦ βασιλεῦ, τότε μὲν εἷς Δαρεῖος, νῦν δὲ σὺ πολλοὺς πεποίηκας Ἀλεξάνδρους. Παρμενίωνι μὲν οὖν τὸν Βαγώου ἔδωκεν οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται τὴν περὶ Σούσων χιλίων ταλάντων εὑρεθεῖσαν ἱματισμόν. πρὸς δὲ Ἀντίπατρον ἔγραφεν κελεύων ἔχειν φύλακας τοῦ σώματος, ὡς ἐπιβουλευόμενον, τῇ δὲ μητρὶ πολλὰ μὲν ἐδωρεῖτο καὶ κατέπεμπεν, οὐκ εἴα δ' πολυπραγμονεῖν, οὐδὲ παρρησιάζειν ἐγκαλούσης δ', πρᾴως ἔφερεν τὴν χαλεπότητα. πλὴν ἅπαξ ποτὲ μακρὰ Ἀντιπάτρου κατ' αὐτῆς γράψαντος ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, ἀγροεῖν εἶπεν Ἀντίπατρον ὅτι μυρίας ἐπιστολὰς ἓν δάκρυον ἀπαλείφει μητρός. ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἑώρα πολυπάσιν ἐκτεταμένους, καὶ φορτικοὺς ταῖς δαπάναις καὶ πολυτελείαις ὄντας, ὥστε Ἄγωνα μὲν τὸν Τήιον ἀργυρᾶς ἐν ταῖς κρηπῖσιν ἅλοις φορεῖν, Λεοννάτῳ δ' πολλαῖς καμήλοις ἀπ' Αἰγύπτου κόνιν εἰς τὰ γυμνάσια παρακομίζεσθαι, Φιλώτᾳ δ', πρὸς θήρας σταδίων ἑκατὸν αὐλαίας γενέσθαι, μύρῳ δὲ χρωμένους ἔναι πρὸς ἄλειμμα καὶ λουτρὸν ὅσοις οὐδὲ ἐλαίῳ, τείνοντας δ' καὶ κατευνάσας πεπαιδευμένους ἐπεπίεσεν πρᾴως καὶ φιλοσόφως, θαυμάζειν φάσκων, εἰ ποσοῦτος ἠγωνισμένοι καὶ τηλικούτους ἀγῶνας ὑπεμενεν ὅτι τῶν καταπονηθέντων οἱ καταπονήσαντες ἥδιον καθεύδουσιν· οὐδὲ ὁρῶσι, τοῖς Γέρων βίοις τοὺς ἑαυτῶν παραβάλλοντες, ὅτι δουλικώτατον μὲν ὄντ' ὀρθῶς, βασιλικώτατον δ' ὀρθῶς ποιεῖν. Καίτοι πῶς δή τις (ἔφη) δι' ἑαυτοῦ θεραπεύσειεν ἵππον, ἢ λόγχῃ ἀσκήσειεν ἢ κράνος, ἀπειθικὸν τὴν φιλπάτου σώματος ἀπεσταλμένας χεῖρας; οὐκ ἴσε (εἶπεν) ὅτι τοῦ κρατεῖν πρᾶς ἡμῖν ὄντ' ὀρθῶς μὴ ταὐτὰ ποιεῖν τοῖς κεκρατημένοις; ἐπέτεινεν οὖν ἔτι μᾶλλον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν ταῖς στρατείαις καὶ τὴν κυνηγεσίαις, κακοπαθῶν καὶ παραβαλλόμενος. ὥστε καὶ Λάκωνα πρεσβευτὴν παραλυόμενον αὐτῷ λέοντα καταβάλλοντι μέγαν, εἰπεῖν, Καλῶς γε Ἀλέξανδρε πρὸς τὸν λέοντα ἠγώνισαι περὶ τῆς βασιλείας. τοῦτο δ' κυνήγιον Κρατερὸς εἰς Δελφοὺς ἀνέθηκεν, εἰκόνας χαλκᾶς ποιησάμενος τοῦ λέοντος καὶ τῶν κυνῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τῷ λέοντι συμπεσόντος, καὶ αὐτοῦ προσβοηθοῦντος· ὧν τὰ μὲν Λύσιππος ἔπλασεν, τὰ δ' Λεωχάρης. Ἀλέξανδρος μὲν οὖν ἑαυτὸν ἀσκῶν ἅμα καὶ τοὺς ἄλλους παρορμῶν πρὸς ἀρετὴν ἐκινδύνευεν· οἱ δὲ φίλοι δι' πλοῦτον καὶ ὄγκον ἤδη τρυφᾶν βουλόμενοι καὶ φοβούμενοι, ἐβαρύνοντο τὰς πλάνας καὶ τὰς στρατείας, καὶ κατ' μικρὸν οὕτω προῆλθον εἰς τὸ βλασφημεῖν καὶ κακῶς λέγειν αὐτόν. ὁ δὲ καὶ πολὺ πρᾴως ἐν ἀρχῇ πρὸς ταῦτα διέκειτο, φάσκων βασιλικὸν εἶ τὸ κακῶς ἀκούειν οὐ ποιοῦντα. καίτοι τὰ μὲν μικρόπολα τῶν γινομένων τοῖς συνήθεσι παρ' αὐτοῦ σημεῖα μεγάλης ὑπῆρχεν εὐνοίας καὶ τιμῆς· ὧν ὀλίγα παραθήσομαι. Πολλάκις μὲν ἔγραψεν, μεμφόμενος ὅτι δηλητὴς ὑπ' ἀρετῆς, τοῖς μὲν ἄλλοις ἔγραψεν, αὐτῷ δ' οὐκ ἐδήλωσεν,

A In ditandis amicis & ſtipatoribus ſuis quàm fuerit prolixus declarat Olympias epiſtola quam ad eum ſcripſit: Bene merere aliâs, inquit, de amicis & ſplendore vtere. Enimuerò nunc omnes regi efficis pares, multosque amicos eis paras, temetipſum verò reddis ſolitarium. Ea quum identidem ad illum ſcriberet Olympias, ſeruabat in abdito epiſtolas. niſi ſemel Hephæſtioni (vt aſſueuerat) ſolutam epiſtolam ſecum legenti non vetuit: verùm detracto digito anulo ſigillum ori illius admouit. Mazei, cuius apud Darium ſumma fuerat gratia, filio, ſatrapię prefecto, alteram adiecit ampliorem.

B At ille recuſans ait, Tunc, ô rex, vnus erat Darius, nunc tu multos effeciſti Alexandros. Parmenioni donauit Bagoæ domum, in qua ad cultũ pertinentium veſtiarium mille talentũm inuenit. Antipatro per literas mandauit vt cuſtodes corporis aduerſus inſidias adhiberet. Matri dona multa miſit: cæterùm interdixit ei rebus ſe ingerere, vel ducis munera vendicare. Expoſtulantis ſecum leniter tulit acerbitatem. Semel autem quum prolixas literas Antipatri illam criminantis perlegiſſet, fallere dixit Antipatrum, ſexcentas epiſtolas vna deleri matris lacrymula. Quum amicos ſuos

C in totum cerneret luxu perditos, victuq; & ſumptibus licentiores, atq; Agnonem Teium clauis argenteis ſuffigere crepidas, Leonato multis camelis puluerem ex Ægypto vſq; ad exercitationes ſupportari, Philotam ad venationem centum ſtadiorum aulæas habere, vnguento plures quàm oleo delibutos ad balneum ire, trahere eos ſecum frictores & cubicularios, caſtigauit eos placidè & philoſophicè, mirari ſe dicẽs ipſis, qui tot & tanta certamina decertauiſſent, excidiſſe, eos iucundius alios qui fatigant quàm fatiſcentes quieſcere: neq; animaduertere Perſarum moribus æquiparantes ſuos, nihil eſſe ſeruile magis quàm indulgere deliciis, nec magis regium quàm labores ſuſcipere. Et quidẽ quî cures, inquit, tua opera equum, vel haſtã galeamve polias, ſi inducere animũ non potes vt corpori, quo nihil charius, admoueas manus? An ignoratis finem nobis vincendi eſſe, ne eadem ac victi faciamus? Igitur laborẽ intẽdit, in expeditionibus & venationib. ſubigens corpus ſuum & periculis exponens, vt Lacon legatus, qui aſſiſtebat, quum cõficeret grandem leonem, diceret, Macte Alexander iſta cum leone de regno pugna. Hanc venationẽ Craterus Delphis dedicauit, ac ſimulacra ex ere leonis, canum, regis cum leone congreſſi, & ſuum, ei ſuccurrentis, facienda locauit. quorũ Lyſippus partem, partem fecit Leochares. Ita Alexander quidem dum ſemetipſum pariter exercet, & incendit alios ad virtutem, in præcipites caſus dabat ſe. Amici verò eius ob opes & faſtum voluptatibus indulgere & otio affectantes tædebat errorum & expeditionũ. Vnde paulatim ad obtrectandum ei & allatrandum ſunt progreſſi. Quod ille primùm tulit leniter, regium eſſe ferens, quum benefeceris, malè audire. Et quidem benefacta minima eius in amicos ingentis fuerunt beneuolentiæ & honoris, quem illis habebat, ſignificationes. quorum pauca attexam: Moleſtum ſibi eſſe mandauit per literas Peuceſtæ, morſum ab vrſo ipſum, quòd aliis ſcripſiſſet, ſibi non ſignificaſſet.

verte: iis, qui a labore ceſſarunt, laborantes melius dormiunt

At nunc certè, inquit, ſcribe, vt vales, & num qui te ſociorum in venatione deſeruerunt, vt pœnas dent. Hephæſtioni ob certa negotia abſenti, pugnantibus per ludum ipſis cum ichneumone, Craterum ſcripſit in lanceã Perdiccæ induiſſe ſe, vulneratumq; in vtroq; femore fuiſſe. Quum Peuceſtas ex morbo quodam reualuiſſet, ad medicum Alexippum ſcripſit agere ſe ei gratias. Cratero affecto, quum viſio eſſet ei per quietem oblata, & ipſe pro ſalute eius ſacrificauit, & illum iuſſit. Pauſaniæ medico ſcripſit, vbi elleboro eum purgare Craterum accepit velle, partim æſtuans, partim admonens quemadmodum medicamentum propinaret. Illos qui Harpali fugam primi nuntiauerunt in vincula cõiecit, Ephialtem & Ciſſum, tanquam mendacia de eo nuntiantes. Quum infirmos & ætate graues domum remitteret, Eurylochus autem Ægæus retuliſſet ſe inter ægrotos, inde compertus nullo morbo teneri, Teleſippæ amore cõfeſſus eſſet ſe deperire ac comitari ad mare velle abeuntẽ, quæſiuit cuius cõditionis mulier eſſet. Audito meretricem liberam eſſe, Habes nos Euryloche, inquit, tibi in amore fauentes: at tu da operam, quandoquidem libera eſt Teleſippa, vt vel donis vel verbis eam inducamus. Mirum verò eſt vacaſſe eum etiam hactenus amicis literas vt huiuſcemodi mitteret, cuiuſcemodi ſcripſit, Seleuci puerum qui in Ciliciã profugerat, imperans requiri: Peuceſtam commendans, quòd ſeruum Crateri Niconem corripuiſſet: Megabyzo de ſeruo qui ad ædem ſacrã confugerat, iubens, ſi queat, extra templum vt inuitatum occuparet, in templo ne ei iniiceret manum. Iam initiò quum iudicia capitalia diſceptaret, fama tenet manum eum alteri auri dum diceret accuſator admouere ſolitũ, reo vt alteram integram & intactam ſeruaret à calumniis. Cęterùm pòſt crebrę calumniæ per veros tramites ad mendacia fidem accipientes exaſperauerunt eum. præcipuè verò quum ſermonib. ſuorum carperetur, exibat de poteſtate, ſæuusque erat atq; inexorabilis: nempe qui gloriam vitæ & regno anteferret. Porro ea tempeſtate, in Darium, quaſi bellum reparaſſet, perrexit. Quem vt vinctũ accepit à Beſſo, Theſſalos remiſit in patriam, ac duo millia talentûm ſtipendiis eorum cumuli dono adiecit. Dum conſectatur Darium in itinere laborioſo & prolixo (nam diebus vndecim tria millia trecenta ſtadia confecit) plerique laſſitudine ſunt confecti, & præſertim aquæ penuria. Ibi occurrerunt ei Macedones quidam, qui aquam in vtribus à flumine mulis portabant: conſpicienteſque Alexandrum medio iam die ſiti maceratum, impleuerunt confeſtim galeam, eique obtulere. Requirente eo quibuſnam aquam afferrent: Liberis noſtris, reſpondêre. verùm te incolumi alios gignemus, etiamſi hos amiſerimus. ſub quorum dicta accepit galeam. Cæterùm circumlatis oculis, vbi vidit qui ipſum comitabantur equites capite inclinato potũ reſpicientes, reddidit illis aquã non guſtatam, laudauitq; eos. Nam ego, inquit, ſi ſolus bibero, hi elangueſcent. Regis conſpicati equites cõtinentiã & magnitudinẽ animi, duceret, & bono animo eſſet, vociferati ſunt, & equos verberarunt: neq; fatigari ſe neq; ſitire, ſed nec mortales ducere eſſe, quoad talem haberent regem.

A Ἀλλὰ νῦν γε (φησὶν) γράφον ὅ πῶς ἔχεις, καὶ μὴ τίνες σε τῶν συγκωμηγετούντων ἐγκατέλιπον, ἵνα δίκην δῶσιν. τοῖς δὲ περὶ Ἡφαιστίωνα διὰ πραξεῖς τινὰς ἀπόδοσιν ἔγραψεν ὅτι παίζοντων αὐτῶν πρὸς ἰχνεύμονα, τὸν Περδίκκου δορατίῳ πεπεισῶν Κρατερὸς, τοῖς μηροῖς ἐβάφη. Πευκέστα δὲ σωθέντος ἔκ τινος ἀσθενείας, ἔγραψεν πρὸς Ἀλέξιππον τὸν ἰατρὸν εὐχαριστῶν. Κρατερὸν δὲ νοσοῦντος, ὄψιν ἰδὼν καθ' ὕπνον, αὐτός τε θυσίας θυσίαν ἔθυεν ὑπὲρ αὐτοῦ, κἀκείνῳ θῦσαι ἐκέλευσεν. ἔγραψε δὲ καὶ Παυσανίᾳ τῷ ἰατρῷ, βουλομένῳ τὸν Κρατερὸν ἐλλεβορίσαι, τὰ μὲν ἀγωνιῶν, τὰ δὲ παραινῶν ὅπως χρήσηται

B τῇ φαρμακείᾳ. τοὺς δὲ πρώτους τὸν Ἁρπάλου φυγὴν καὶ ἀπόδρασιν ἀπαγγείλαντας ἔδησεν, Ἐφιάλτην καὶ Κίσσον, ὡς καταψευδομένους τοῦ ἀνδρός. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτῷ καὶ γέροντας εἰς οἶκον ἀποστέλλοντος, Εὐρύλοχος Αἰγαῖος ἀνέγραψεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς νοσοῦντας· εἶτα φωραθεὶς ἔχων οὐδὲν κακὸν, ὡμολόγησεν Τελεσίππας ἐρᾶν, καὶ συνεπακολουθεῖν ὅτι θαλάττῃ ἀπιόντος ἐκείνης, ἠρώτησεν τίνων ἀνθρώπων ἐστὶ θυγάτηρ. ἀκούσας δὲ ὅτι τῶν ἐλευθέρων ἑταιρῶν, Ἡμᾶς μὲν (εἶπεν) ὦ Εὐρύλοχε, συνεραστὰς ἔχεις· ὅρα δὲ ὅπως πείθωμεν ἢ δώρεσι ἢ λόγοις τὴν Τελεσίππην, ἐπειδὴ παρ' ἐλευθέρας ἐστίν. θαυμάσας δὲ αὐτόν ἐστιν ὅτι καὶ μέχρι τοιούτων ἐπιστολὰς τοῖς φίλοις ἐπέστελλεν, οἷα γράφει, παῖδα Σελεύκου εἰς Κιλικίαν ἀποδεδρακότα κελεύων ἀναζητῆσαι, καὶ Γαλκέσαν ἐπαινῶν ὅτι Νίκωνα Κρατεροῦ δοῦλον συνέλαβεν· καὶ Μεγαβύζῳ περὶ τοῦ θεράποντος τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ καθεζομένου, κελεύων αὐτὸν, εἰ δυνήσεται, συλλαβεῖν ἔξω τοῦ ἱεροῦ προσκαλεσάμενος, ἐν δὲ τῷ ἱερῷ μὴ προσάπτεσθαι. λέγεται δὲ καὶ τὰς δίκας διακρίνων ἐν ἀρχῇ τὰς θανατικὰς, τὴν χεῖρα τῶν ὤτων τῷ ἑτέρῳ προσπτύειν, τοῦ κατηγόρου λέγοντος, ὅπως τὸν κινδυνεύοντα καθαρὸν φυλάττηται καὶ ἀδιάβλητον. ἀλλ' ὕστερόν

D γε αὐτὸν ἐξεδάχρυσαν αἱ πολλαὶ διαβολαὶ, διὰ τῶν ἀληθῶν παρόδων πίστιν ἔτι τὰ ψευδῆ λαβοῦσαι. καὶ μάλιστα κακῶς ἀκούων, ἐξίστατο τοῦ φρονεῖν, καὶ χαλεπὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος, ἅτε δὴ τὴν δόξαν αὐτὴν τοῦ ζῆν καὶ τῆς βασιλείας ἠγαπηκώς· τότε δὴ ἐξήλασεν ἔτι Δαρεῖον, ὡς πάλιν μαχούμενος. ἀκούσας δὲ τὴν ἐπὶ Βήσσου γενομένην αὐτοῦ σύλληψιν, ἀπέλυσεν τοὺς Θεσσαλοὺς οἴκαδε, χίλια τάλαντα δωρεὰν ἔτι μεταδόντας τῆς μισθοφορᾶς. πρὸς δὲ τὴν δίωξιν ἐπιγαλέαν καὶ μακρὰν γινομένην, (ἑνδεκαήμεροι ἐπάσαι τρισχίλιοι καὶ τριακόσιοι σταδίοι) ἀπηγόρευσαν μὲν οἱ πλεῖστοι, καὶ μάλιστα τὴν ἀνυδρείαν.

E ἔνθα δὴ Μακεδόνες τινὲς ἀπήντησαν αὐτῷ, ὕδωρ ἐν ἀσκοῖς ἐφ' ἡμιόνων κομίζοντες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀλέξανδρον, ἤδη μεσημβρίας οὔσης καὶ κακῶς ὑπὸ διψῶν ἔχοντα, παχὺ πλησάμενοι χρυσοῦν προσενέγκαν. πυθομένου δὲ αὐτοῦ τίσιν κομίζοιεν, Υἱοῖς (ἔφασαν) ἰδίοις· ἀλλὰ σοῦ ζῶντος, ἑτέρους ποιησόμεθα, κἂν ἐκείνους ἀπολέσωμεν. ταῦτα ἀκούσας, ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας ὁ κρατήρ· περιβλέψας δὲ καὶ θεασάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, ἀπνευστὶ ἐγκεκλικότας τὰς κεφαλὰς, καὶ πρὸς ποτὸν βλέποντας,

F ἐπέδωκεν, οὐ πιὼν, ἀλλὰ ἐπαινέσας τοὺς ἀνθρώπους, Ἐγὼ γὰρ αὐτὸς (ἔφη) πίω μόνος, ἀθυμήσουσιν οὗτοι. θεασάμενοι δὲ τὴν ἐγκράτειαν αὐτοῦ καὶ μεγαλοψυχίαν οἱ ἱππεῖς, ἄγειν διέκραγον θαρροῦντα, καὶ τοὺς ἵππους ἐμάστιζον. οὔτε γὰρ κάμνειν, οὔτε διψᾶν, οὔθ' ὅλως θνητοὺς εἶναι νομίζειν αὐτοὺς, ἕως ἂν ἔχωσι βασιλέα τοιοῦτον.

ἡ μὲν οὖν προθυμία πάντων ἴση ὁμοία, μόνους δὲ φασιν ἑξήκοντα σωσκηπεσεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. ἔνθα δὴ πολὺ μὲν χρυσὸν ἐρριμμένον ὑπερβαίνοντες, πολλὰς δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἁρμαμάξας ἡνιόχων ἐρήμους διαφερομένας παρερχόμενοι, τοῖς προφοῖς ἐδίωκον, ὡς ἐν ἐκείνοις Δαρεῖον ὄντα. μόλις δ' εἰσκέπτεται, πολλῶν ἀκοντισμάτων καταπλεώσας τὸ σῶμα, κείμενος ἐν ἁρμαμάξῃ, μικρὸν ἀπολείπων τὸ τελευτᾶν. ὅμως δ' ἐκέλευσε πιεῖν ἤτησεν· καὶ πιὼν ὕδωρ ψυχρόν, εἶπεν πρὸς τὸν δόντα Πολύστρατον, Ὦ ἄνθρωπε, τί τοι φίλος γέγονεν δυστυχίας ἁπάσης, ὅ τι παθεῖν, ἀμείψασθαι μὴ δυνάμενον· ἀλλὰ Ἀλέξανδρος ἀποδώσει σοι τὴν χάριν· Ἀλεξανδρῷ δ' οἱ θεοί, τῆς εἰς μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς ὑπεικείας, ᾧ τούτῳ δίδωμι τὴν δεξιάν σοι. ταῦτα εἰπὼν καὶ λαβόμενος τῆς τοῦ Πολυστράτου χειρὸς, ἐξέλιπεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ἀλγῶν τε τῷ πάθει φανερὸς ἦν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα λύσας ἐπέβαλεν τῷ σώματι, καὶ περιέστειλεν· καὶ βίαιον μὲν ὕστερον δύο δένδρων διεσφενδόνησεν, ὀρθίων δένδρων εἰς τοὐτὸ κεκλιμένων ἑκατέρῳ μέρει προσαρτήσας τὸ σώματος· εἶτα μηδεὶς ἑκάτερον, ὡς ὥρμησε ῥύμῃ φερόμενον, τὸ πρόσηκον αὐτοῦ μέρος νείμασθαι. τότε δὲ τοῦ Δαρείου τὸ μὲν σῶμα κεκοσμημένον βασιλικῶς πρὸς τὴν μητέρα ἀπέστειλεν, τὸν δὲ ἀδελφὸν Ἐξάθριν εἰς τοὺς ἑταίρους ἀνέλαβεν. αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς ἀκμαιοτάτης δυνάμεως εἰς Ὑρκανίαν κατέβαινε· καὶ πελάγους ἰδὼν κάλλιστον, οὐκ ἐλάττονα μὲν τὸν Ποντικὸν φανέντα, γλυκύτερον δὲ τῆς ἄλλης θαλάττης, σαφὲς μὲν οὐδὲν ἔχειν πυθέσθαι περὶ αὐτοῦ, μάλιστα δ' εἴκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης διαχεῖν ἑαυτόν). καίτοι τοὺς γε Φοινικικοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαθε πάλαι θὲς, ἀλλὰ πολλοῖς ἔτεσιν ἔμπροσθεν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ἱστορήκασιν ὅτι τεσσάρων κάλλιστον εἰσερχόντων ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάσσης, βορειότατος οὗτός ἐστιν, τὸ Ὑρκάνιον πέλαγος καὶ Κάσπιον ὁμοῦ προσαγορευόμενον. ἐνταῦθα τῶν βαρβάρων ἀπροσδοκήτως περιτυχόντες τοῖς ἄγουσι τὸν ἵππον αὐτοῦ τὸν Βουκεφάλαν λαμβάνουσιν. ὁ δὲ ἤνεγκεν οὐ μετρίως· ἀλλὰ κήρυκα πέμψας, ἠπείλησεν πόλεις ἀποκτενεῖν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν εἰ τὸν ἵππον αὐτῷ μὴ ἀποπέμψαιεν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν ἵππον αὐτῷ ἄγοντες ἦκον, καὶ τὰς πόλεις ἐγχειρίζοντες, ἐχρήσατο φιλανθρώπως πᾶσι, καὶ τοῦ ἵππου λύτρα τοῖς λαβοῦσιν ἔδωκεν. ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικὴν ἀναζεύξας καὶ προλάζων, πρῶτον ἐνεδύσατο τὴν βαρβαρικὴν στολὴν, εἴτε βουλόμενος αὐτὸν συνοικειοῦν τοῖς ἐπιχωρίοις νόμοις, ὡς μέγα πρὸς εὐημέρησιν αἰδεῖσθαι τὸ συνήθες καὶ ὁμόφυλον· εἴτ' ἀπόπειρά τις ὑφεῖτο τῆς προσκυνήσεως αὐτὴ τοῖς Μακεδόσι, καὶ μικρὸν ἀναχρέσθαι τὴν ἐκθαύμασιν αὐτοῦ καὶ μεταβολὴν ἐλπιζομένοις. οὐ μὴν τὴν γε Μηδικὴν προσήκατο πομπὴν πασιν, βαρβαρικὴν καὶ ἀλλόκοτον οὖσαν, οὐδὲ ἀναξυρίδας, οὐδὲ κιδαριν, οὐδὲ τιάραν ἔλαβεν, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τινὰ τὴν Περσικῆς καὶ τῆς Μηδικῆς, μιξάμενος δίκαιος, ἀτυφοτέραν μὲν ἐκείνης, τούτης δὲ σεμνοτέραν οὖσαν. ἐχρῆτο δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐντυγχάνων τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς ἑταίροις κατ' οἶκον, εἶτα τοῖς πολλοῖς οὕτως ἐξελαιώων καὶ χρηματίζων ἐπρᾶτο. καὶ λυπηρὸν μὲν ἦν τοῖς Μακεδόσι τὸ θέαμα· τὴν δὲ ἄλλην αὐτοῦ θαυμάζοντες ἀρετὴν, ᾤοντο δεῖν ἔνια τῶν πρὸς ἡδονὴν αὐτῷ καὶ δόξαν ὑπιχωρεῖν· ὅσγε πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἔναγχος τόξευμα μὲν εἰς τὴν κνήμην λαβὼν, ὑφ' οὗ τῆς κερκίδος ὀστέον ἀποθραυσθὲν ἐξέπεσε· λίθῳ δὲ πληγεὶς πάλιν εἰς τὸν τράχηλον,

A Alacritas erat quidem omnium par, sed solos sexaginta ferunt|Alexandrum in castra hostium persequutos. Ibi vim magnã auri & argenti pecti supergredientes, multa vehicula puerorum mulierumq; aurigis destituta & vagantia præteruecti, primorũ tergis inhæserunt, in illis rati Dariũ esse. Vix tandem inuenitur corpore multis confosso iaculis in curru iacens propè iam moribundus: potum tamẽ postulauit. Vt frigidam hausit, illum qui porrexerat, Polystratum, affatus est, Hic mihi terminus, quicunq; es, omnis est felicitatis, quòd beneficiũ acceptũ nequeam rependere. verùm referet Ale-
B xander tibi gratiam: Alexandro dii immortales, q; tam humanus in genitricẽ, vxorẽ & liberos meos fuerit: cui hanc dextram te interprete porrigo. Ita fatus, apprehensa Polystrati manu, expirauit. Postquam superuenit Alexander, nõ obscurè indoluit huic misero casui, chlamydemq; suam soluit, eoq; iniecto corpus inuoluit. Bessum post comprehensum dilacerauit directis arboribus duab. in vnum deflexis, quarũ vtriq; corporis partem alligauit, inde laxatę ambæ, atq; impetu in sedem suam relatę, partem sibi annexã retinuere. Corpus Darii regio cultum more ad matrem eius misit. Fratrem eius
C Exathrem in cohortem recepit amicorum. Hinc eum expeditissimis copiis descendit in Hyrcaniã. Sinum illic maris Ponto (vt apparebat) inuenit nõ minorem, sed cętero mari dulciorem. Verùm certã nihil habuit de eo discere. Omninò cõiecit Mæotin lacum illuc restagnare. Atqui non præteriit physicos veritas, sed multis ante Alexandri expeditionem annis scripserunt in quatuor finibus, quĩ ex Oceano subeunt continentem, hunc maximè ad Boream vergere. Hyrcanũ pelagus & Caspium pariter nuncupant. Ibi barbari repentino incursu exceperunt eos qui equum Alexandri Bucephalan ducebant. Quod ille haud moderatè tulit, sed
D misso caduceatore, ni remisissent sibi equũ, omnibus necem cum liberis & coniugib. denuntiauit. Quibus equum ad eum reducẽtibus, vrbesq; suas dedentibus, præbuit se omnibus humanum: atq; illis qui ceperant equũ, pretium dedit redemptionis. Hinc Parthiam petens, quum in otio ageret, primùm vestem barbaricã sumpsit, incertum, vt accõmodaret se incolarum moribus, multùm existimans valiturum ad mansuefaciendos homines, si consuetudinẽ & patrios mores eorum vsurparet: an tentare hac re Macedonas, atq; ad adorandum se traducere, morumq; patriorum ferre cõuersionem & transitum in alienos voluit assuefacere. Ha-
E bitum Medicum tamen, quòd prorsus barbaricus esset & alienus, repudiauit, nec anaxyridas vel candyn tiarámve sumpsit, sed medium inter Persicum & Medicũ scitè temperauit, minus hoc tumidum, & insolentiorẽ illo. Vsurpauit eum primùm agens cum barbaris ac sub tecto cum amicis, deinde eo cultu prodiit in publicũ, ac quum vacaret postulationibus conspiciendũ ita dedit se omnibus. Erat acerbum id Macedonib. spectaculum: sed miraculo ducti reliquę eius virtutis, quędã putabant libidini & gloriæ concedenda eius qui præter omnia
F alia quum nuper sagitta in crure ictus, vt os radii infractũ excideret, rursus lapide secũdum ceruicẽ

afflictus, vt caligo oculis eius offunderetur, quæ non paruo ſpatio tenuit eum, nuſquam tamen parceret ſibi in periculis: ſed & tranſmiſſo Orexarte amne, quem ipſe eſſe arbitrabatur Tanaim, fuſos fugatoſque Scythas (quamuis ventris fluore infeſtaretur) ad centum ſtadia eſt inſectatus. Eo veniſſe ad eum Amazonem perhibent multi, inter quos Clitarchus, Polycritus, Oneſicritus, Antigenes, Hiſter ſunt. Ariſtobulus vero, Chares, Iſangelus, Ptolemæus, Anticlides, Philon Thebanus, Philippus Iſangelus, inſuper Eretrienſis Hecatæus, Philippus Chalcidenſis, Duris Samius, eſſe hoc aſſerunt commentum, quibus adſtipulari apparet Alexandrum. ſiquidem Antipatro omnia exacte ſcribens, Scytham ait filiæ ſibi nuptias obtuliſſe, Amazonis nuſquam meminit. Fama eſt multis annis poſt Lyſimacho iam regnanti Oneſicritum quartum librum ſuum recitauiſſe, in quo meminit Amazonis, ac Lyſimachum ſubridentem dixiſſe, Et vbi tunc ego eram? His ſiue fidem detrahas, non eo Alexandrum minus, ſiue adiungas, pluris facias. Porro timens ne ad reliqua expeditionis torpeſcerent Macedones, reliquam multitudinem reliquit in ſtatiuis. Delectiſſimos vero quum in Hyrcania ſecum haberet ad viginti millia peditum & tria equitum, propoſuit his à barbaris nunc ipſos per ſomniũ viſos eſſe. Quod ſi commota tantum deceſſiſſent Aſia, mox adorituros illos velut fœminas. Verumtamen abire iuſſit, ſiquis vellet, conteſtatuſq; dum Macedonibus orbem terræ ſubigit, ipſo in negotio ſe cum amicis & voluntariis militibus deſtitutum. Hæc pene ad verbum in Epiſtola ad Antipatrum perſequutus eſt: quæ quum dixiſſet, omnes conclamaſſe, duceret quo terrarum vellet. Horum explorata voluntate, ptocliue iam fuit inducere vulgus. quod facile eſt aſſenſum. Tum vero multo magis ſe barbarorum moribus accommodauit, illoſq; cũ inſtitutis commiſcuit Macedonicis, temperatura & communione ſtabiliturum firmius ſe per beneuolentiã imperiũ exiſtimans, quam vi, quum procul abſcederet. Itaque triginta millia delectorum puerorum literis Græcis imbui ac Macedonicis inſtitui armis curauit, quibus præpoſuit multos præceptores. Atq; Roxanes quidem nuptias cõciliauit amore, cuius eum ſpecies & forma aliquando inter pocula cepit: non alienæ præſentibus negociis habitæ ſunt tamen. quippe harum fœdere nuptiarũ erexerunt ſe barbari, miroq; amore ſunt Alexandrum proſequuti, quod qui eſſet in his continentiſſimus, ne eam quidem, cui ſuccubuit vni, attingere mulierẽ niſi legitime ſuſtinuerit. Quum autem ex primis amicis cerneret his aſſentientem Hephæſtionẽ, atq; ad inſtitutũ ſuum ſe accommodantem, Craterum vero patriis inſiſtentẽ morib., hoc interprete Græcis & Macedonibus reſponſa dabat, illo barbaris. Et omnino hunc in maximo honore habebat, illum maxime diligebat, exiſtimans & dicens petpetuo Hephæſtionem Alexandri amantem, Craterum regis eſſe. Quapropter exiſtebant inter hos inuicem æmulos crebræ offenſiones. Semel in India etiã ad manus venere diſtrictis enſibus. Subuenientibus vtriq; amicis accurrens Alexander, probris increpauit Hephæſtionẽ, propalam ſtolidum eum & amentem vocans,

A ὥστε καὶ τὸ ὄψεσιν ἀχλὺν ὑποσταλαμβάνειν, ὃ δὲ μείνασαν οὐκ ὀλίγον χρόνον, ὅμως οὐκ ἐπαύετο χρώμενος ἑαυτὸν πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφειδῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀρεξάρτην διαβὰς ποταμὸν, ὃν αὐτὸς ᾤετο Τάναϊν εἶναι, καὶ τοὺς Σκύθας τρεψάμενος, ἐδίωξεν ἐπὶ σταδίους ἑκατὸν, ἐνοχλούμενος ὑπὸ δυσῤῥοίας. ἐν ταύτῃ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστιν καὶ Πολύκριτος, καὶ Ὀνησίκριτος, καὶ Ἀντιγένης καὶ Ἵστρος· Ἀριστόβουλος δὲ καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεὺς, καὶ Πτολεμαῖος, καὶ Ἀντικλείδης, καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος, καὶ Φίλιππος ὁ εἰσαγγελεὺς· πρὸς δὲ τούτοις, Ἑκαταῖος ὁ

B Ἐρετριεὺς, καὶ Φίλιππος ὁ Χαλκιδεὺς, καὶ Δοῦρις ὁ Σάμιος, πλάσμα φασὶ γεγονέναι τοῦτο. καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς ἔοικεν Ἀλέξανδρος. Ἀντιπάτρῳ γὰρ ἅπαντα γράφων ἀκριβῶς, τὸν μὲν Σκύθην φησὶν αὐτῷ διδόναι τὴν θυγατέρα πρὸς γάμον, Ἀμαζόνος δὲ οὐ μνημονεύει. λέγεται δὲ πολλοῖς χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύοντι Λυσιμάχῳ τὴν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν, ἐν ᾧ γεγράφθαι περὶ τῆς Ἀμαζόνος. τὸν δὲ Λυσίμαχον ἀδέμα μειδιάσαντα, Καὶ, ποῦ (φάναι) τότε ἤμην ἐγώ; Ταῦτα μὲν οὖν τις οὔτε ἀπιστῶν, ἤτοι, οὔτε πιστεύων,

C μᾶλλον Ἀλέξανδρον θαυμάσειεν. φοβούμενος δὲ τοὺς Μακεδόνας, μὴ εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῆς στρατείας ἀπαγρεύσωσιν, ὃ μὲν ἄλλο πλῆθος εἴασε κατὰ χώραν, τοὺς δὲ ἀρίστους ἔχων ἐν Ὑρκανίᾳ μεθ' ἑαυτοῦ, δισμυρίους πεζοὺς καὶ τετρακισχιλίους ἱππεῖς, προσέβαλε, λέγων, ὡς νῦν μὲν αὐτοὺς ἐνύπνιον τῶν βαρβάρων ὁρῶντων, αὖθις δὲ μόνον παρέξαντες τὴν Ἀσίαν ἀπίασιν, ὅτι θησομένων αὐτοὺς ὥσπερ γυναικῶν. οὐ μὴν ἀλλ' ἀπιέναι γε τοὺς βουλομένους ἔφη, καὶ μαρτυράμενος ὅτι τὴν οἰκουμένην τοῖς Μακεδόσι κτώμενος ἐγκαταλέλειπται μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἐθελόντων στρατεύειν. ταῦτα μὲν οὖν αὐτοῖς ὀνόμασιν ἐν τῇ πρὸς Ἀντίπατρον ἐ-

D πιστολῇ γέγραπται, καὶ ὅτι ταῦτα εἰ πόνους αὐτοῦ πολλοὺς ἐξέκραγον, ὅπου βούλεται τὴν οἰκουμένης ἄγειν. δεξαμένων δὲ τούτων τὴν πεῖραν, οὐκ ἐπὶ τῷ χαλεπὸν πρᾶγμα θεῶσθαι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ῥᾳδίως ἐπηκολούθησεν. οὕτω δὴ καὶ τὴν διάνοιαν ἔτι μᾶλλον ὡμοιοῦτο τοῖς ἐπιχωρίοις ἑαυτὸν, ἐκείνά τε προσήγετο τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθεσιν, ἀνακεράσει καὶ κοινωνίᾳ μᾶλλον δι' εὐνοίας καταστήσεσθαι τὰ πράγματα νομίζων ἢ βίᾳ, μακρὰν ἀπαγαγόντος αὐτοῦ. διὸ καὶ τετρακισχίλους παῖδας ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσε γράμματά τε μανθάνειν Ἑλληνικὰ καὶ Μακεδονικοῖς ὅπλοις ἐκδέφεσθαι πολλοὺς ἐπιστάτας καταστήσας· καὶ τὰ

E περὶ Ῥωξάνην, ἔρωτι μὲν ἐπτόησε, κάλλει καὶ ὥρᾳ ἔν τινι χρόνῳ πόθον ὀφθεῖσαν· ἔδοξεν δὲ οὐκ ἀνάρμοστα τοῖς ὑποκειμένοις εἶναι πράγμασιν. ἐθάρρησαν γὰρ οἱ βάρβαροι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ γάμου, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ὑπηγάπησαν, ὅτι σωφρονέστατος περὶ ταῦτα γεγενὼς, οὐδὲ ἧς μόνης ἡττήθη γυναικὸς, οὐδὲ νόμου θίγειν ὑπέμεινεν. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν φίλων ἑώρα τῶν μεγίστων, Ἡφαιστίωνα μὲν, ἐπαινοῦντα καὶ συμμεταχειρίζοντα αὐτῷ, Κρατερὸν δὲ τοῖς πατρίοις ἐμμένοντα· δι' ἐκείνου μὲν ἐχρηματίζετο τοῖς βαρβάροις, διὰ τούτου δὲ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Μακεδόσι· καὶ ὅλως, τὸν μὲν

F ἐφίλει μάλιστα, τὸν δὲ ἐτίμα· νομίζων καὶ λέγων ἀεὶ, τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα, φιλαλέξανδρον εἶναι, τὸν δὲ Κρατερὸν, φιλοβασιλέα. διὸ καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπούλως ἔχοντες συνέκρουον πολλάκις. ἅπαξ δὲ περὶ τὴν Ἰνδικὴν καὶ εἰς χεῖρας ἦλθον, ἀπασάμενοι τὰ ξίφη· καὶ τῶν φίλων ἑκατέρῳ παραβοηθούντων, προσελάσας Ἀλέξανδρος, ἐλοιδόρει τὸν Ἡφαιστίωνα φανερῶς, ἔμπληκτον καὶ λωβὸν καὶ μαινόμενον,

εἰ μὴ συνίησιν ὡς, ἐάν τις αὐτοῦ τὸν Ἀλέξανδρον ἀφέληται, μηδέν ἐστιν. ἰδίᾳ δὲ καὶ τοῦ Κρατεροῦ πικρῶς καὶ δηφατο· καὶ συναγαγὼν αὐτοὺς καὶ διαλλάξας, ἐπώμοσε τὸν Ἄμμωνα καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, ἢ μιᾶ μάλιστα φιλεῖν ἀλλήλους ἀπάντων ἀνθρώπων ἐκείνους· εἰ δὲ πάλιν ἀλλήλους διαφερομένους, ἀποκτενεῖν ἀμφοτέρους, ἢ τὸν ἀρξάμενον. ὅθεν οὔτε τοῦδε παίζοντες εἰπεῖν τι τοῦδε τοῦ ἕξαι τοῦς ἀλλήλοις λέγονται. Φιλώτας δὲ ὁ Παρμενίωνος, ἀξίωμα μὲν εἶχεν ἐν τοῖς Μακεδόσι μέγα. καὶ γὰρ δυσφορεῖος ἐδόκει καὶ καρτερικὸς εἶναι· φιλόδωρος δ' οὕτω καὶ φιλέταιρος περὶ αὐτὸν Ἀλέξανδρον οὐδείς. λέγεται δ' οὖν ὅτι τῶν συνήθων τινὸς αἰτοῦντος ἀργύριον, ἐκέλευσε δοῦναι· φήσαντος δὲ τοῦ διοικητοῦ μὴ ἔχειν, Τί λέγεις; (εἶπεν) οὐδὲ ποτήριον ἔχεις, οὐδ' ἱμάτιον; ὄγκῳ δ' φρονήματος καὶ βάρει πλούτου, καὶ τῇ περὶ τὸ σῶμα θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώμενος ἐπαχθέστερον ἢ κατ' ἰδιώτου, καὶ τότε δὴ τὸ σεμνὸν καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐμμελῶς, ἀλλ' αὖθις χρείτων τοῦ σολοίκου καὶ τοῦ θρασήμου μιμούμενος, ὑποψίας καὶ φθόνον ἔφερεν· ὥστε καὶ Παρμενίωνα ποτὲ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, Ὦ παῖ, χείρων ποι γένου. πρὸς δ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον οὐ πολὺ πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε διαβεβλημένος. ὅτε γὰρ τὰ περὶ Δαμασκὸν ἑάλω χρήματα. Δαρείου νικηθέντος ἐν Κιλικίᾳ, πολλῶν σωμάτων κομισθέντων εἰς τὸ στρατόπεδον, εὑρέθη γύναιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις, τοῦ μὲν γένει Πυδναῖον, εὐπρεπὲς δὲ τὴν ὄψιν· ἐκαλεῖτο δ' Ἀντιγόνη. τοῦτο ἔσχεν ὁ Φιλώτας· οἷα δ' νέος πρὸς ἐρωμένην, καὶ σὺν οἴνῳ πολλὰ φιλότιμα καὶ στρατιωτικὰ παρρησιαζόμενος, ἑαυτοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων ἀπέφαινεν· καὶ τὸν παῖδ' Ἀλέξανδρον δ', μειράκιον ἀπεκάλει, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα καρπούμενον. ταῦτα τὴν γυναῖκα ἐκφερούσης πρός τινα τῶν συνήθων, ἐκείνου δὲ (ὡς εἰκὸς) πρὸς ἕτερον, προῆλθεν εἰς Κρατερὸν ὁ λόγος· καὶ λαβὼν τὸν γνώμονα, εἰσήγαγον κρύφα πρὸς Ἀλέξανδρον· ἀκούσας δ' ἐκεῖνος, ἐκέλευσεν φοιτᾶν εἰς ταὐτὸ τοῦ Φιλώτα, καὶ πολλά, τι αὐ ἐκπύθηται, τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέλλειν βαδίζουσαν. ὁ μὲν οὖν Φιλώτας ἐπιβουλευόμενος οὕτως ἠγνόει, καὶ συνῆν τῇ Ἀντιγόνῃ, πολλὰ καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ μεγαλαυχίαν κατὰ τοῦ βασιλέως ῥήματα καὶ λόγους ἀνεπιτηδείους προιέμενος. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, καίπερ καρτερὸς ἐν δείξεως κατὰ τοῦ Φιλώτου προσπεσούσης, ἐκαρτέρησεν σιωπῇ καὶ κατέχων, εἴτε θαρρῶν τῇ Παρμενίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτὸν, εἴτε δεδιὼς τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν. ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ Μακεδὼν ὄνομα Λίμνος, ἐκ Χαλκίδας, χαλεπῶς ἐπιβουλεύων Ἀλεξάνδρῳ, Νικόμαχον τινὰ τῶν νέων, πρὸς ὃν αὐτὸς ἐρωτικῶς εἶχεν, ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς πράξεως παρεκάλει. τοῦ δὲ μὴ δεξαμένου, φράσαντος δ' τῷ ἀδελφῷ Βαλείνῳ τὴν πεῖραν, ἐλθὼν ἐκεῖνος πρὸς Φιλώτου, ἐκέλευσεν εἰσάγειν αὐτὸν πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς περὶ δυναγκαίων ἔχοντας ἐντυχεῖν καὶ μεγάλων. ὁ δ' ὅπερ δὴ παθὼν (ἄδηλον γὰρ ἐστιν) οὐ παρῆν αὐτοῖς, ὡς πρὸς ἄλλοις μείζοσι γιγνομένου τοῦ βασιλέως· καὶ τοῦτο δὶς ἐποίησαν. οἱ δὲ καθ' ὑποψίαν ἤδη τοῦ Φιλώτου τεταμένοι πρὸς ἕτερον, καὶ δι' ἐκείνου τοῦ Ἀλεξάνδρου πρεσβεύσαντες, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοῦ Λίμνου κατεῖπον, ἔπειτα παρεδήλωσαν ἡσυχῇ τὸν Φιλώταν, ὡς ἀμελήσειεν αὐτοῦ δὶς ἐντυχόντων. καὶ τοῦτο δὴ σφόδρα παρώξυνε τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ τοῦ πεμφθέντος ἐπὶ τὸν Λίμνον, ὡς ἠμύνετο συλλαμβανόμενον, ἀποκτείναντος αὐτὸν, ἔτι μᾶλλον διεταράχθη, τὸν ἔλεγχον ἐκπεφυγμένα τῆς ἐπιβουλῆς νομίζων.

A nisi intelligeret, si quis ei detraheret Alexandrum, actum de ipso esse. Priuatim Craterum corripuit amarè, reconciliataq; ac restituta inter eos gratia, per Ammonem atque omnes deos sanctè iurauit eos sibi supra omnes mortales charos esse, quos si iterum cõcertare perciperet, ambos necaturum se, aut eum initium qui dedisset. Vnde nec per iocum quidem deinceps alter alterum vllo dicto vel facto dicitur lacessiuisse. At Philotas Parmenionis authoritate inter Macedonas summa erat. Etenim strenuus habebatur & laboris tolerans, munificus autem, & effusus in amicos adeo, vt secundum A-
B lexandrum alius nemo. Ac fertur, quum necessarius quidam illius argentum ab ipso posceret, iussisse dari. Negante procuratore esse, Quid ais, inquit, ne poculum quidem aut vestem habes? Cæterùm animi tumore & opũ supercilio, corporisq; cultu & victu insolentior erat quàm pro priuato fastigio. Et sanè grauitatem tunc amplitudinemq; non vrbanitate, sed sine gratiis ineptè & insulsè exprimens suspitiones sibi cõciliauit & inuidiam. vt Parmenio etiam ei aliquando diceret, Deteriorem te mihi fili redde. Hic iam dudum delatus apud Alexandrum fuerat. Quum enim Dario in Cilicia superato, præda capta Damasci fuisset,
C multis capitibus in castra adductis, mulier inter captiuos reperta fuit genere Pydnæa, eximia forma, Antigone dicta fuit. Hanc tenebat Philotas. Vt iuuenis apud amicam & per vinum multa arroganter & militari effutiens ferocia arrogauit, quicquid præclarè esset gestum, sibi & patri: Alexandrum appellauit adolescentulum, qui ipsorum beneficio nomen regis teneret. Hæc mulier illa familiari cuidam enuntiauit, ille (vt fit) alteri, ita ad Craterum sermo tandem est perlatus. Ille mulierem clàm introduxit ad Alexandrum: qui his auditis cõsuetudine vti eam iussit Philotæ, & quicquid
D intellexisset ex eo, id vt mox ad se deferret. Philotas verò, qui ita peti se ignorabat insidiis, in contubernio Antigones multa verba & sermones ineptos infestè & insolenter in regem habuit. At Alexander, etsi grauiter delatus apud ipsum Philotas esset, omnia tamen vel beneuolentia fretus erga se Parmenionis, vel autoritatem eorum & potentiam timens, tacitus tulit & silentio oppressit. Eadẽ tempestate Macedo, nomine Dimnus, Chalæstræus, capitales Alexandro insidias struens, adolescentem quendam Nicomachum, cuius flagrabat amore, inuitauit ad consilii societatẽ. Qui quũ
E id repudiasset, & fratri indicasset Balino, tentatum se, ille ad Philotã profectus petiit introduci se cum fratre ad Alexandrum, rem magnam se & atrocẽ ostendens habere, quã ei aperirent. Ille, haud scio qua de causa (incertũ est enim) non introduxit eos ad illũ, maioribus negotiis regem districtum causatus. Bis id fecere. Itaq; cœpit iis Philotas esse suspectus: ita ad alium conuersi, atq; per eum ad Alexandrum admissi, primùm Dimni coniurationem detulerunt, deinde obiter adiecere, quũ bis interpellassent Philotam, non fuisse rem ei curæ. Enimvero id Alexãdrum stimulauit. atq; vbi ille qui ad
F comprehendendum Dimnum missus erat, defendentem se interfecit, impẽdio magis est cõmotus, indicem ratus amissum initæ in se conspirationis.

Λίμνος Blancard. ad Arrian. III. p. 224. et Pal. ex.

Βαλείνῳ ex Curtio mer.

Huius in Philotam exacerbatus animus concitauit veteres inimicos eius, qui clare fremebant socordem regem esse, quod Dimnum censeat, hominem Chalæstræum tantum facinus suscepisse solum, sed hunc administrum, imo esse organum à principio motum maiore. In Illis scrutandas insidias quibus maxime hæc tegi bono esset. Hisce verbis & suspicionibus patefactas regis aures onerauerunt iam sexcentis contra Philotam calumniis. Inde correptum torserunt assistentibus quæstioni regis amicis, & Alexandro pone obtensam aulęam foris exaudiente. Quo tempore eum dixisse aiunt, quum miserandis & abiectis vocibus precibusq; Philotas Hephæstionem compellaret, Adeone mollis tu Philota & effœminatus tantas res moliebare? Necato Philota, Parmenionem quoq; certos misit in Mediã qui interficerẽt, vitũ qui magnificas res cum Philippo gesserat, solusq;, aut precipue ex veteribus amicis, ad transeundum in Asiam incitauerat Alexandrum. Ex tribus filiis quos in castris habuit, duos ante viderat defunctos, cum tertio est vna trucidatus. Hæc facta Alexandrum amicis reddiderunt formidabilem, imprimis Antipatro. Is ad Ætolos clam misit legatos, fidem dans & accipiens. nam timebant Alexandrum Ætoli ob Oeniadarum excidium. quod vbi nuntiatum ei est, non Oeniadarum ait filios, sed ipsum se pœnas ab Ætolis persequuturum. Non multo post Cliti casus accidit, si sic nude audias, Philotæ calamitate tetrior: si tamen narrationi adiungas & causam & tempus, non de industria, sed infortunio aliquo inuenias patratum, quando regis ira & vinum diræ fortunæ Cliti præbuit occasionem. Id ad hunc modum gestum est: Quidam ab ora maritima poma Græca regi attulerant. ille viriditatem eorum & speciem miratus acciuit Clitum, vt ei ostenderet illa & impertiretur. Forte ille sacrificabat. qui relictis sacris, perrexit ad regem, eumq; tres oues, in quas facta iam fuerat libatio, sunt sequutæ. Quo intellecto, rex rem ad vates retulit Aristandrum & Cleomanta Laconem. Denuntiãtibus illis tetrum prodigium esse, præcepit vt propere pro Clito litarent. quippe triduo ante oblata ei fuerat in somniis fœda species. Visus est Clitum videre pullatum considentem inter Parmenionis filios, qui erant omnes extincti. At Clitus, nondum litato, confestim ad cœnam venit, quum rex Castori & Polluci sacrificasset. Dum strenue certatur poculis, cantata carmina sunt Pranichi cuiusdam, aut (vt alii volunt) Pierionis, in duces qui pridem victi à barbaris fuerant, ad probrum & risum scripta. Stomachantibus maioribus natu, insectantibusque poetam & cantorem, Alexandro ex altera parte & assecłis eius libenter audientibus, atque vt recitaret exhortantibus: Clitus iam vino grauis, naturaque asper & præfractus, fremuit, negans conuenire, præsertim vt inter barbaros & hostes, Macedones multo quam qui riderent eos, etiamsi infesta essent fortuna vsi, præstantiores, ludibrio haberentur. Ibi quum diceret Alexander, sibi ipsi Clitum patrocinari, qui timiditatem aduersæ fortunæ nomine censeret, exurgens Clit°, Atqui hæc, inquit, te timiditas diis prognatum à Spithridatis gladio terga iam dantem vindicauit:

A καὶ πικρῶς ἔχων πρὸς τὸν Φιλώτᾳ, ἐπεκρόασε τοὺς πάλαι μισοῦντας αὐτόν, ἤδη φανερῶς λέγοντας, ὡς ῥᾳθυμία τοῦ βασιλέως εἴη, Δίμνον οἰόμενον, Χαλαστραῖον ἄνδρα μόνον, ὑπηρετῆσαι τολμήματι τοσούτῳ καθ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν ὑπηρέτην εἶναι, μᾶλλον ἢ ὄργανον ἀπὸ μείζονος ἀρχῆς ἀφικόμενον· ἐν ἐκείνοις ἢ τινὶ ὑπόβολλον ζητητέον οἷς μάλιστα ταῦτα λανθάνειν συνέφερεν. τοιούτοις λόγοις καὶ ὑπονοίαις διαπετάσαντες τὰ ὦτα τοῦ βασιλέως, ἐπῆρον ἤδη μυείας καὶ τοῦ Φιλώτου δυσβολάς. ἐκ τούτου ἢ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο, τῶν ἑταίρων ἐφεστώτων τοῖς βασάνοις, Ἀλεξάνδρου καὶ

B πακούοντος ἔξωθεν αὐλείας τοῦ πατεταμένης· ὅτε δὴ καί φασιν αὐτὸν εἰπεῖν, οἰκτρὰς καὶ ταπεινὰς τοῦ Φιλώτου φωνὰς καὶ δεήσεις τοῖς τοῦ τὸν Ἡφαιστίωνα προσφέροντος, Οὕτω δὴ μαλακὸς ὤν, ὦ Φιλώτα, καὶ ἄνανδρος, ἐπεχείρεις πράγμασι τηλικούτοις; ἀποθανόντος ἢ τοῦ Φιλώτα, καὶ Παρμενίωνα, πέμψας ἀνδρὸς εἰς Μηδίαν, ἀνεῖλεν, ἄνδρα πολλὰ μὲν Φιλίππῳ συγκατεργασάμενον, μόνον ἢ, ἢ μάλιστα τῶν τοῦ πρεσβυτέρων φίλων, Ἀλέξανδρον εἰς Ἀσίαν ἐξορμήσαντα δυσβουλῆσαι· τριῶν ἢ υἱῶν, οὓς ἔχων ἐπὶ τῆς στρατιᾶς, δύο μὲν ἐπιδόντα τοῦ πρότερον ἀποθανόντας, ὧν ἢ τούτῳ συνανῃρεθέντα.

C Ταῦτα πραχθέντα, πολλοῖς τῶν φίλων φόβον ἐποίησεν τὸν Ἀλέξανδρον, μάλιστα δὲ Ἀντιπάτρῳ καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς ἔπεμψε κρύφα, πίστεις διδοὺς καὶ λαμβάνων. ἐφοβοῦντο γὰρ Ἀλέξανδρον Αἰτωλοὶ διὰ τὴν Οἰνιάδων ἀνάστασιν, οὐ πυθόμενος, ὅτι Οἰνιάδων ἔφη παῖδας, ἀλλ' αὐτὸν ὑπεύθυνον εἶναι δίκας Αἰτωλοῖς. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον συνέβη καὶ τὰ περὶ Κλεῖτον, οὔπω μὲν ἁπλῶς πυθομένοις, τὸν δὲ Φιλώτα ἀγεννέστερα, λόγῳ μέντοι συνπίπτοντα ἅμα καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν καιρόν, οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ δυστυχίᾳ τινὶ ταῦτα δρασάντος πεπραγμένα τοῦ βασιλέως, ὀργῇ καὶ μέθῃ πρέ-

D φασιν τῷ Κλείτου δαίμονι τοῦ φρόνος. ἐπράχθη δ' οὕτως. ἦκόν τινες ὁπώραν Ἑλληνικὴν ἀπὸ θαλάσσης τῷ βασιλεῖ κομίζοντες. ὁ δ' θαυμάσας τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ κάλλος ἐκάλει τὸν Κλεῖτον, ὑπιδεῖξαι καὶ μεταδοῦναι βουλόμενος. ὁ δ' θύων μὲν ἐτύγχανεν, ἀφεὶς δὲ τὴν θυσίαν ἐβάδιζεν, καὶ τεία τῶν κατεσπεισμένων προβάτων ἐπηκολούθησεν αὐτῷ. πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, ἀνεκινοῦτο τοῖς μάντεσιν, Ἀριστάνδρῳ καὶ Κλεομάντει τῷ Λάκωνι. φησάντων δὲ πονηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ἐκέλευσεν ἐκθύσασθαι καὶ τάχος ὑπὲρ τοῦ Κλείτου. καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμέρας τείτης καὶ τοὺς ὕπνους εἶδεν ὄψιν ἄτοπον. δόξαι γὰρ αὐτῷ τὸν Κλεῖτον μετὰ τῶν Παρμενίωνος υἱῶν ἐν

E μέλασιν ἱματίοις καθέζεσθαι, τεθνηκότων ἁπάντων. οὐ μὴν ἔφθασεν ὁ Κλεῖτος ἐκθυσάμενος, ἀλλ' ἀθυς ὅτι τὸ δεῖπνον ἦκεν τεθυκότος τοῦ βασιλέως Διοσκόρεσις. πότου δὲ νεανικοῦ συρραγέντος, ἤδετο ποιήματα Πρανίχου τινὸς (ὡς δέ φασιν ἔνιοι, Πιερίωνος) εἰς τοὺς στρατηγοὺς πεποιημένα τοὺς ἔναγχος ἡττημένους ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐπ' ἀσχήμονι καὶ γέλωτι. τῶν δὲ πρεσβυτέρων δυσχεραινόντων, καὶ λοιδορούντων τόν τε ποιητὴ καὶ τὸν ἄδοντα, τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἡδέως ἀκουόντων, καὶ λέγειν κελευόντων, ὁ Κλεῖτος ἤδη μεθύων, καὶ φύσει τραχὺς ὢν καὶ αὐθάδης ἠνιάκει, μάλιστα φάσκων οὐ καλὸς ἐν βαρβάροις καὶ πολεμίοις ὑβρίζεσθαι

F Μακεδόνας πολὺ βελτίονας τῶν γελώντων, εἰ καὶ δυστυχίᾳ κέχρηνται. φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Κλεῖτον αὐτῷ συνωφελεῖν, δυστυχίαν ἀποφαίνοντα τὴν δειλίαν, ἐπανασὰς ὁ Κλεῖτος, Αὕτη μέντοι σε (εἴ πεν) ἡ δειλία, τὸν ἐκ θεῶν, ἤδη ὃν Σπιθριδάτου ξίφει τὸν νῶτον ἐκδέποντα παρεποίησε·

» καὶ τῷ Μακεδόνων αἵματι καὶ τοῖς τραύμασι τούτοις ἐλθοῦ
» τηλικοῦτος, ὥστε Ἀμμωνι σαυτὸν εἰσποιῆν, ἀπειπάμενος
» Φίλιππον. παροξυνθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος, Ἦ τοῦτα (εἶ-
» πεν) ὦ κακὴ κεφαλή, σὺ περὶ ἡμῶν ἑκάστοτε λέγων, καὶ θαυ-
» μασιάζων Μακεδόνας, χαίρησιν νομίζεις; Ἀλλ' οὐδὲ νῦν (ἔ-
» φη) χαιρομεν, Ἀλέξανδρε, τοιαῦτα τέλη τῶν πόνων κομιζό-
» μενοι· μακαρίζομεν δὲ τοὺς ἤδη τεθνηκότας, πρὶν ὁρᾶν
» Μηδικαῖς ῥάβδοις ξαινομένους Μακεδόνας, καὶ Περσῶν δεο-
» μένους, ἵνα τῷ βασιλεῖ προσελθωμεν· ταῦτα τοῦ Κλείτου
παρρησιαζομένου, καὶ τῶν περὶ Ἀλέξανδρον ἀντιμιγαλένων
καὶ λοιδορούντων αὐτόν, οἱ πρεσβύτεροι κατέχειν ἐπειρῶντο
τὸν θόρυβον. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀποστραφεὶς πρὸς Ξενόδοχον
» τὸν Καρδιανὸν καὶ τὸν Κολοφώνιον Ἀρτέμιον, Οὐ δοκοῦσιν
» (εἶπεν) ὑμῖν οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς Μακεδόσιν ὡς περὶ θηρίοις
» ἡμίθεοι περιπατεῖν; τοῦ δ' Κλείτου μὴ εἴκοντος, ἀλλὰ εἰς μέ-
σον ἃ βούλεται λέγειν τὸν Ἀλέξανδρον κελεύοντος, ἢ μὴ κα-
λεῖν ὅπου δεῖπνον ἀνδρας ἐλευθέρους, καὶ παρρησίαν ἔχοντας,
ἀλλὰ μετὰ βαρβάρων ζῆν καὶ ἀνδραπόδων, οἳ τὴν Περσι-
κὴν ζώνην καὶ τὴν λευκὴν αὐτῶν χιτῶνα προσκυνήσουσι, οὐκ
ἔτι φέρων τὴν ὀργὴν Ἀλέξανδρος, μήλων τῶν κειμένων
ἐνιβαλὼν ἔπαισεν αὐτὸν καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ἐζήτει. τῶν δ' σω-
σόντ Palmer. ματοφυλάκων ἑνὸς Ἀειροφόνου φθάσαντος ὑφελέσθαι, καὶ
τῶν ἄλλων περιεχόντων καὶ δεομένων, ἀναπηδήσας ἀνεβόα Μα-
κεδονιστὶ καλῶν τοὺς ὑπασπιστάς, (τοῦτο δὲ ἦν σύμβολον θορύ-
βου μεγάλου) καὶ τὸν σαλπικτὴν ἐκέλευε σημαίνειν· καὶ πύξ ἔ-
παισεν, ὡς θορυβούντα καὶ μὴ βουλόμενον· (οὗτος μὲν οὖν ὕστε-
ρον ἐδοκίμησεν, ὡς τὸν μὴ σιωπήσαντα θανάτῳ τὸν στρατόπεδον ἀ-
πώτατος θορύβου) τὸν δὲ Κλεῖτον οὐκ ἐφιέμενον οἱ φίλοι
μόλις ἐξέωσαν τοῦ ἀνδρῶνος. ὁ δὲ κατ' ἄλλας θύρας αὖθις εἰ-
σῄει, μάλα ὀλιγώρως καὶ θρασέως Εὐριπίδου τὰ ἐξ Ἀνδρο-
» μάχης ἰαμβεῖα ταῦτα φράζων, Οἴμοι καθ' Ἑλλάδ' ὡς κα-
» κῶς νομίζεται. οὕτω δὴ λαβὼν τῶν δέ τινος τῶν δορυφόρων Ἀ-
λέξανδρος ἀξίνην, ἀποστρέφεται τὸν Κλεῖτον αὐτῷ, καὶ τῶν θύ-
ρων τὸ πρὸς τῇ θύρᾳ τῶν κάλυμμα, διελαύνει πεσόντος
δὲ μετὰ στεναγμοῦ καὶ βρυχήματος, εὐθὺς ἀφῆκεν ὁ θυμὸς αὐτόν·
καὶ θορυβούμενος παρ' ἑαυτῷ, καὶ τοὺς φίλους ἰδὼν ἀφώνους ἑστῶτας,
ἐλκύσαθαι μὲν οὐκ τοῦ νεκροῦ τὴν ἀξίνην ἔφθασεν, πᾶσαν δ'
ἑαυτὸν ὁρμήσας πρὸς τὸν τοῖχον, ἐπεχέθη, τῶν σωματο-
φυλάκων τὰς χεῖρας αὐτοῦ λαβόντων, καὶ τὸ σῶμα βίᾳ πα-
ρενεγκόντων εἰς τὸν θάλαμον. ἐπεὶ δὲ τὴν νύκτα κακῶς
κλαίων διήνεγκεν, καὶ τὴν ὑπεροῦσαν ἡμέραν, ἤδη τῷ βοᾷν καὶ
θρηνεῖν ἀπειρηκώς, ἄφωνος ἔκειτο, βαρεῖς ἀναφέρων στε-
ναγμούς, δείσαντες οἱ φίλοι τὴν ἀποσιώπησιν, εἰσῆλθον
βίᾳ καὶ τῶν μὴ ἄλλων οὐ προσίετο τοὺς λόγους, Ἀεισάν-
δρου δὲ τοῦ μάντεως ὑπομνήσαντος αὐτὸν τήν τε ὄψιν
ἣν εἶδεν περὶ τοῦ Κλείτου, καὶ τὸ σημεῖον, ὡς δὴ πάλαι
καθειμαρμένων τούτων, ἔδοξεν ἐνδιδόναι. διὸ Καλλισθένη τε
τὸν φιλόσοφον παρεισήγαγον, Ἀριστοτέλους οἰκεῖον ὄντα, καὶ
τὸν Ἀβδηρίτην Ἀνάξαρχον. ὧν Καλλισθένης μὲν ἠθικῶς
ἐπειρᾶτο καὶ πρᾴως, ὑποδυόμενος τῷ λόγῳ καὶ παρεικὼν
ἀλύπως, λαβέσθαι τοῦ πάθους· ὁ δὲ Ἀνάξαρχος, ἰδίαν τι-
νὰ πορευόμενος ἐξ ἀρχῆς ὁδὸν ἐν φιλοσοφίᾳ, καὶ δόξαν
» εἰ ληφὼς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας τῶν συνήθων, εὐθὺς
» εἰσελθὼν ἀνεβόησεν, Οὗτός ἐστιν Ἀλέξανδρος εἰς ὃν
ἡ οἰκουμένη νῦν ἀποβλέπει· ὁ δὲ ἔρριπται κλαίων ὥσπερ ἀνδράποδον, ἀνθρώπων νόμον καὶ ψόγον δεδοικώς,

A Macedonumque ſanguine atque hiſce vulneribus ad tantum perueniſti faſtigii, vt repudiato Philippo, Ammonem tibi ipſe aſſeras patrem. Hinc accenſus Alexander, De hiſne, ſceleſte, inquit, quę quotidie de nobis iactas & concitas Macedonas, gratulaturum te tibi ſperas? Enimuero nec nunc, inquit, nobis Alexander gratulamur, qui hæc præmia ferimus laborum: verum beatos ducimus illos qui iam prius fato functi ſunt quam virgis Medicis lacerari viderint Macedonas, & aditum petentes ad regem à Perſis. Ea effundente Clito, Alexandroq; contra inſurgente, ac Clitum proſcindente conuitiis, ſeniores comprimere enitebantur turbam. Ibi Alexander ad Xenodochum Cardianum & Colophonium Artemium verſus, Numne vobis, inquit, videntur inter Macedonas Græci, ſicut inter feras ſemidii, verſari? Quum non cederet Clitus, ſed clamaret vt Alexander, ſiquid vellet, in medium proferret, aut ne ad cœnam vocaret liberos homines & liberam linguam habentes: verum cum barbaris viueret & mancipiis, qui zonam Perſicam & candicantem tunicam adoraturi eſſent: haud vltra par iræ Alexander, ex malis appoſitis vno coniecto percuſſit Clitum, & gladium quæſiuit. Quem quum vnus ſatellitum Ariſtophanes ſubtrahere maturaſſet, aliiq; eum complecterentur & obſecrarent, proſiliens exclamauit, & lingua Macedonica armigeros vocauit (id ſignum erat ingentis tumultus) ac tubicinem carere iuſſit: cui, quod cunctaretur & tergiuerſaretur, impegit colaphum. Verum hic poſtea laudem meruit, quod potiſſimum in cauſa fuiſſet ne tumultus cieretur in exercitu. At Clitum eadem intemperantia furentem amici ægre triclinio ſummouere. Quum ille altero oſtio regreditur, mire ſecure & ferociter Euripidis hos ex Andromache verſus pronuntians,

In Græcia mores mali ſunt, proh dolor.

Tum ablata cuidam ſatelliti Alexander haſta, obuium Clitum remouentemq; velum ianuæ tranſfixit. Quo cum gemitu & fremitu cadente, mox ira animo eius deceſſit. Reuerſus ad ſe, & amicos cernens ſtupentes ſilentio ſtare, euulſit ex mortui corpore telum, quod vertere quum in iugulum ſuum pararet, inhibitus eſt à ſtipatoribus, qui manus eius corripuerunt, eumque vi detulerunt in cubiculum. Vt noctem miſere plorando tranſegit, ac proximo die eiulando lamentandoque deſeſſum vox defecit, iacuitque alta trahens ſuſpiria, metuentes amici ſilentium, vi ſunt ad eum ingreſſi. Cæterorum quidam non admiſit ſermonem. At quum vates Ariſtander viſum illi quod de Clito fuerat ei repræſentatum & prodigium ſubiiceret, iamdudum hæc in fatis fuiſſe, viſus eſt animum relaxare. ita Calliſthenem philoſophũ introduxerunt Ariſtotelis neceſſarium, & Abderitam Anaxarchum. quorum Calliſthenes placide tentauit & modeſte oratione ſubeundo & lenibus ambagibus reprimere mœrorem eius: Anaxarchus, peculiari quadam ab initio in philoſophia incedens via, deſpectorque & contemptor habitus ſodalium ſuorum, ſimulatque ingreſſus eſt, exclamauit, En Alexander ille in quem orbis coniicit oculos: en abiectus in lacrymis inſtar mancipii iacet, legem & probra exhorreſcens hominum,

quibus ipse lex esse, & terminus deberet, si modo, vt imperaret & rerum potiretur, vicit, non vt victus ab inani gloria seruiret. Nescis, inquit assessorem Ioui iustitiam & fas esse, quo quicquid actum ab dominante fuerit, id ius & fas sit? Huiuscemodi adhibita oratione, ægritudinem Anaxarchus regis alleuauit, mores eius multo fluxiores reddidit & violentiores, seipsum vero mirifice insinuauit in gratiam eius, & Callisthenis consuedinem vel alias ob austeritatem parum gratam insuper reddidit inuidiosam. Memorant orto super cœnam aliquando de tempestatibus anni & aeris temperatura sermone, assentientem Callisthenem opinioni illam regionem asserentium gelidiorem & rigentiorem Græcia, repugnante obstinate Anaxarcho dixisse, Enimuero non potes non fateri intentiorem hic quam illic rigorem esse: quippe tu in læna illic hyemem traducebas, hic tribus velatus tapetibus recumbis. Id vehementer etiam exasperauit Anaxarchum. Cæteros sophistas & assentatores mordebat Callisthenes, quod in gratia esset ob dicendi facultatem apud iuuentutem, neq; minus acceptus senibus ob vitam modestam, grauem, continentem, & adstipulantem vulgato eius peregrinationis prætextui, ideo profectum eum ad Alexandrum, quo ciues suos in patriam reduceret, eamque denuo frequentaret. Qui quum premeretur ob existimationem suam inuidia, interimetiam materiam ipse sui calumniandi præbebat, quod fere reiiceret vocationes, atque in conuiuiis quum adesset, significaret supercilio & silentio non laudare se vel probare ea quæ agerentur. Vnde de eo dixit Alexander,

Odi sophistam qui sibi ipsi non sapit.

Dicitur aliquando multitis ad cœnam inuitatis inter pocula iussus Macedonas Callisthenes laudare, tam profluenti oratione hoc tractasse argumentum, vt exilientes ei plauderent & coronas ingererent: Alexander vero ibi dixisse ei,

Qui dictionis nactus est
Campum bonum, haud ægre fit isthic eloquens.

At ostende (dixisse) facultatem tuam vituperandis Macedonibus, quo emendentur auditis delictis suis: ita ad retractanda ille priora versus multa in Macedonas magna libertate disseruisse, Græcorumque dissensionem demonstrasse causam fuisse Philippi incrementi & potentiæ,

Dissidio in populi capit & sceleratus honorem.

Acerbam inde inuidiam in eum & grauem concepisse Macedones, ac dixisse, Alexander non eloquentiæ suæ Callisthenem, sed Maleuolentiæ dedisse Macedonibus documentum. Hæc Hermippus autor est Callisthenis anagnostem Aristoteli Stroibum retulisse: Callisthenem autem, animum ab se alienatum regis quum percepisset, digredientem bis aut ter ad seipsum dixisse,

Occidit & Patroclus multo præstantior ac tu.

Non absurde igitur dixisse apparet Aristotelem, facundum esse & magnum in dicendo Callisthenem, verum mentem non habere. At dum fortiter & sapienter recusat prostratus humi Alexandrum salutare, solusque disserit publice ea quæ in occulto optimus quisque & natu maximi inter Macedonas stomachabantur, magna quidem macula Macedonas, & Alexandrum maiore exoluit,

A οἷς αὐτὸν προσήκει νόμον εἶναι, καὶ ὅρον τῶν δικαίων, ἐπεὶ τῶν
ἄρχειν καὶ κρατεῖν νενίκηκεν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν ὑπὸ κενῆς
δόξης κεκρατημένον. οὐκ οἶδα (εἶπεν) ὅτι τῷ δικαίῳ ἔχει
πάρεδρον ὁ Ζεύς, καὶ τῷ Θέμιν, ἵνα πᾶν ὃ πρᾶξιν ὑπὸ
τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ᾖ καὶ δίκαιον; τοιούτοις τοῖς λόγοις
χρησάμενος ὁ Ἀνάξαρχος, τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε τοῦ βασι-
λέως, τὸ δὲ ἦθος εἰς πολλὰ χαυνότερον καὶ τρυφερώτερον
ἐποίησεν. αὐτὸν δὲ δαιμονίως ἐνήρμοσεν, καὶ τοῦ Καλλισθένους
τῇ ὁμιλίᾳ, οὐδὲ ἄλλως ὑπήχθετο, διὰ τὸ αὐχηρὸν, οὖ-
σαν, προσδιέβαλεν. λέγεται δέ ποτε τοῦδε δεῖπνον ὑπὲρ
B ὥρας καὶ κράσεως τοῦ περιέχοντος λόγων ὄντων, τὸν Καλλι-
σθένη μετέχοντα δόξης, τοῖς δὲ λόγοις πάσχει μᾶλλον εἶναι
ψυχρὰ καὶ δυσχείμερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἐνδυσιουμένου τοῦ
Ἀναξάρχου καὶ φιλονεικοῦντος, εἰπεῖν, Ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη σ
σοι ταῦτα ἐκείνων ὁμολογεῖν ψυχρότερα. σὺ γὰρ ἐκεῖ μὲν ἐν
τείβωνι διεχείμαζες, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ὑπεβεβλημένος σ
δάπιδας κατάκεισαι. τὸν μὲν οὖν Ἀνάξαρχον καὶ τοῦτο σ
παρῴξυνεν, τοῖς δὲ ἄλλοις σοφισταῖς καὶ κόλαξας ὁ
Καλλισθένης ἐλύπει, σπουδαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν νέων διὰ
C τὸν λόγον, οὐχ ἧττον δὲ τοῖς πρεσβυτέροις ἀρέσκων διὰ τὸν
βίον, ἄπακτον ὄντα καὶ σεμνὸν καὶ αὐτάρκη, καὶ βεβαιοῦντα
τῷ λεγομένῳ τῆς ἀποδημίας πρόφασιν· ὅτι τοὺς πολί-
τας καταγαγεῖν, καὶ κατοικίσαι πάλιν τῷ πατρίδα φιλο-
τιμούμενος, ἀνέβη πρὸς Ἀλέξανδρον· φθονούμενος δὲ
διὰ τὴν δόξαν, ἔστιν ἃ καὶ καθ' αὑτὸν τοῖς διαβάλλουσι
παρεῖχεν, τάς τε κλήσεις τὰ πολλὰ διωθούμενος, ἐν δὲ τοῖς
συνεῖναι, βαρύτητι καὶ σιωπῇ δοκῶν οὐκ ἐπαινεῖν, οὐδὲ ἀ-
ρέσκεσθαι τοῖς γινομένοις. ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν
ἐπ' αὐτῷ, Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐδ' αὑτῷ σοφός. λέγεται σ
D δέ ποτε, πολλῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐπαινέ-
σαι κελευσθεὶς ἐπὶ τοῦ ποτηρίου Μακεδόνας ὁ Καλλισθένης,
οὕτως εἰρῆσαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε αἰσαμένους
κροτεῖν καὶ βάλλειν τοῖς στεφάνοις ἐπ' αὐτόν. εἰπεῖν οὖν τὸν
Ἀλέξανδρον, ὅτι κατ' Εὐριπίδου, τὸν λαβόντα τῶν λόγων
καλὰς ἀφορμάς, οὐ μέγα ἔργον εὐλογεῖν. Ἀλλ' ἐνδεῖξαι σ
φαίη τῷ σαυτοῦ δυνάμει ἡμῖν, κατηγορήσας Μακεδό- σ
νων ἵνα καὶ βελτίους γένωνται μαθόντες ἃ πλημμελοῦσιν. οὕ- σ
τω δὴ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν παλινῳδίαν τραπόμενον, πολ-
λὰ παρρησιάσασθαι κατὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν κά-
E σιν, αἰτίαν ἀποφήνασθαι τοῦ γενομένου περὶ Φίλιππον αὐξήσεως
καὶ δυνάμεως, εἰπεῖν, Ἐν δὲ διχοστασίᾳ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε σ
τιμῆς. ἐφ' ᾧ πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγκυμονεῖσθαι μῖσος τοῖς Μακεδόσι.
καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν, ὡς οὐ τῆς δεινότητος ὁ Καλλισθένης
ἀλλὰ τοῦ δυσμενείας Μακεδόσιν ἀπόδειξιν δέδωκεν. ταῦτα μὲν
οὖν ὁ Ἕρμιππος φησιν τὸν ἀναγνώστην τοῦ Καλλισθένους Στρόι-
βον, Ἀριστοτέλει διηγεῖσθαι. τὸν δὲ Καλλισθένους συνέντα τὴν
ἀλλοτριότητα τοῦ βασιλέως, δίς ἢ τρὶς ἀπιόντα πρὸς αὐτὸν
εἰπεῖν, Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅστις σέο πολλὸν ἀμείνων. σ
οὐ φαύλως οὖν εἰπεῖν ἔοικεν ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι Καλλισθέ-
F νης, λέγων μὲν ἐν δυνατὸς καὶ μέγας, νοῦν δὲ οὐκ εἶχεν.
ἀλλά τοι γε πρεσβεύοντα ἰσχυρῶς ἀπωσάμενος καὶ φι-
λοσόφως, καὶ μόνος ἐν φανερῷ διελθὼν ἃ κρυφαπτόμενοι
οἱ βέλτιστοι καὶ πρεσβύτατοι τῶν Μακεδόνων ἠγωνάκτουν,
τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἀσχολίας ἀπήλλαξε μεγάλης, καὶ
μείζονος Ἀλέξανδρον, ἀποτρέψας τοῦ προσκυνεῖν·

αὐτὸν δὲ ἀπώλεσεν, ἐκβιάσαι δοκῶν μᾶλλον ἢ πεῖσαι τὸν βασιλέα. Χάρης ὁ Μιτυληναῖος φησὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐν ᾧ συμποσίῳ πόντα φιάλῃ, προπεῖναι τινὶ τῶν φίλων· τὸν δὲ δεξάμενον, πρὸς ἑστίαν ἀναστῆναι, καὶ πόντα προσκυνῆσαι πρῶτον, εἶτα φιλῆσαι τὸν Ἀλέξανδρον ἐν ᾧ συμποσίῳ, καὶ κατακλιθῆναι. πρώτων δὲ τοῦτο ποιούντων ἐφεξῆς, τὸν Καλλισθένην λαβόντα τὴν φιάλην, οὐ προσέχοντος τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ Ἡφαιστίωνι προσδιαλεγομένου, πόντα προσιέναι φιλήσαντα. Δημητρίου δὲ τοῦ προσονομαζομένου Φείδωνος εἰπόντος, Ὦ βασιλεῦ, μὴ φιλήσῃς. οὗτος γὰρ σε μόνος οὐ προσκεκύνηκεν· δεδοικέναι τὸ φίλημα τὸν Ἀλέξανδρον. τὸν δὲ Καλλισθένην μέγα φθεγξάμενον εἰπεῖν, Φιλήματι τοίνυν ἔλασσον ἔχων ἄπειμι. τοιαύτης ὑπογινομένης ἀλλοτριότητος, πρῶτον μὲν Ἡφαιστίων ὑπεσκέτο, λέγων ὅτι σκυθρωπὸς πρὸς αὐτὸν ὁ Καλλισθένης προσκυνήσας ψεύσαιτο τὴν ἐμολογίαν· ἔπειτα Λυσίμαχοι καὶ Ἄγνωες ἐπεφύοντο, φάσκοντες πρεσβεύειν τὸν σοφιστὴν, ὡς ὑπὸ καταλύσει τυραννίδος μέγα φρονοῦντα, καὶ συνδρέχειν πρὸς αὐτὸν τὰ μειράκια, καὶ θεραπεύειν, ὡς μόνον ἐλεύθερον ἐν πασαύσαις μυριάσιν. διὸ καὶ τοὺς περὶ Ἑρμόλαον ὑπεβάλλοσαν τῷ Ἀλεξανδρῳ, καὶ φανερῶν γενομένων, ἔδοξαν ἀληθεσιν ὅμοια κατηγορεῖν οἱ ἀναβάλλοντες, ὡς τῷ μὲν προβάλλοντι πῶς ἂν ἐνδοξότατος γένοιτο αὐτὸς, εἰπεῖν, αὐτὸν ἀποκτείνῃ τὸν ἐνδοξότατον. τὸν δὲ Ἑρμόλαον ὑπὲρ τοῦ πρᾶξιν παρεξιόντων, ἐκέλευε μὴ δεδιέναι τὸν χρυσοῦν κλίνην, ἀλλὰ μνημονεύειν ὅτι καὶ νοσοῦντι καὶ τραυματιζομένῳ πρόσεστιν ἀνθρώπῳ. καίτοι τῶν περὶ Ἑρμόλαον οὐδεὶς οὐδὲ ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν ἐρώτησις ἀνάγκης οὐ Καλλισθένους κατεῖπεν. ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρος αὐτὸς ἀνθυς Κρατερῷ γράφων καὶ Ἀτάλῳ καὶ Ἀλκέτᾳ, φησὶν τοὺς παῖδας βασανιζομένους ὁμολογεῖν ὡς αὐτοὶ ταῦτα πρᾶξαι, ἄλλος δὲ οὐδεὶς συνειδείη. ὕστερον δὲ γράφων πρὸς Ἀντίπατρον, καὶ τὸν Καλλισθένη συνεπαιτιασάμενος, Οἱ μὲν παῖδες (φησὶν) ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατελεύσθησαν· τὸν δὲ σοφιστὴν ἐγὼ κολάσω, καὶ τοὺς ἐκπέμψαντας αὐτὸν, καὶ τοὺς ὑποδεξαμένους πᾶς πόλεσι τοὺς ἐμοὶ ἐπιβουλεύοντας. ἀπίκρις ἔν γε τούτοις ἀποκαλυπτόμενος πρὸς Ἀριστοτέλη. καὶ γὰρ ἐτέθραπτο Καλλισθένης παρ' αὐτῷ, διὰ τὴν συγγένειαν, ὢν Ἥρας γεγονὼς ἀνεψιὸς Ἀριστοτέλους. ἀποθανεῖν δὲ αὐτὸν, οἱ μὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου κρεμασθέντα λέγουσιν, οἱ δὲ, ἐν πέδαις δεδεμένον καὶ νοσήσαντα· Χάρης δὲ, μετὰ τὴν σύλληψιν ἑπτὰ μῆνας φυλάττεσθαι δεδεμένον, ὡς ἐν τῷ συνεδρίῳ κριθείη, παρόντος Ἀριστοτέλους. ἐν αἷς δὲ ἡμέραις Ἀλέξανδρος ἐν Μαλλοῖς Ὀξυδράκαις ἐτρώθη περὶ τὴν Ἰνδίαν ἀποθανεῖν ὑπὸ πάχους νοσήσαντα καὶ φθειριάσαντα. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐπράχθη· Δημάρατος δὲ ὁ Κορίνθιος, ἤδη πρεσβύτερος ὤν, ἐφιλοτιμήθη πρὸς Ἀλέξανδρον ἀναβῆναι· καὶ θεασάμενος αὐτὸν, εἶπεν, μεγάλης ἡδονῆς ἐστερῆσθαι τοὺς Ἕλληνας ὅσοι τεθνήκασι πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον. οὐ μὴν ὅτι πλέον γε τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἀπέλαυσεν· ἀλλ' ὀξ ἀρρωστίας ἀποθανὼν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τάφον ἔχωσεν ὁ στρατὸς ἐπ' αὐτῷ, τῇ περιμέτρῳ μέγαν, ὕψος δὲ πηχῶν ὀγδοήκοντα. τὰ δὲ λείψανα. τέθριππον κεκοσμημένον λαμπρῶς ὑπὲ θάλασσαν κατεκόμισε. μέλλων δὲ ὑπερβάλλειν εἰς τὴν Ἰνδικὴν, ὡς ἑώρα πλήθει λαφύρων τὴν στρατιὰν ἤδη βαρεῖαν καὶ δυσκίνητον οὖσαν, ἀμ' ἡμέρᾳ συνεσκευασμένων τῶν ἁμαξῶν, πρῶτας μὲν

A deterrens eum ab adoratione, se vero ipse perdidit, quod extundere id magis regi quam videretur persuadere. Chares Mitylenæus Alexandrum prædicat in conuiuio quodam, quum bibisset, phialam vni ex amicis porrexisse, illum phiala accepta ad aram versum assurrexisse, ac quum hausisset, adorasse primum, deinde osculatum Alexandrum, in conuiuio mox accubuisse. Postquam id omnes deinceps fecerunt, cepisse phialam Callisthenem, ac non attendente rege sed cum Hephæstione fabulante bibisse, atque ad ferendum regi osculum accessisse. Ibi quum Demetrius cognomine Phidon dixisset, Caue rex osculeris eum:
B nam vnus hic non adorauit te: Alexandrum osculum declinasse, Callisthenem vero dixisse alta voce, Vno ergo osculo minus ferens abibo. Ita exulcerato regis animo, primum habita Hephæstioni fides est, dicenti receptam sibi Callisthenem fidem, adoraturum ipsum regem, fefellisse. Inde Lysimachi & Agnones vellicauerunt eum, obambulare iactantes sophistam, tanquam euersa tyrannide, intumescentem, concurrereq; ad eum & obseruare adolescentes tanquam vnum in tot millibus liberum. Quocirca insidiis, quæ Alexandro paratæ ab Hermolao erant, detectis, crimina inimicorum eius sunt probabilia visa, rogatum ab
C hoc quemadmodum vir clarissimus euaderet, respondisse, si interfecisset clarissimum: concitantemq; ad facinus Hermolaum, mouisse ne aureum lectum formidaret, sed meminisset rem sibi fore cum homine & morbis & vulneribus opportuno. Atqui ex Hermolai coniuratione nemo ne in extremis quidem tormentis Callisthenem nominauit. Sed & ipse Alexander Cratero protinus & Attalo & Alcetæ scribens, pueros in quæstione confessos ait se hoc consilium per se inisse, neque fuisse alium conscium quenquam: post vero in epistola ad Antipatrum idem crimen impingit Callistheni. Ac pueri quidem, inquit, lapidibus sunt à Macedonibus cooperti: in sophistam ego consulam, & in illos qui eum miserunt, & oppidis suis
D insidiantes mihi recipiunt. in quibus animum aduersus Aristotelem suum detegit: siquidem fuerat apud eum Callisthenes ob necessitudinem educatus, quod esset ex Hero Aristotelis consobrina editus. Decessisse eum alii ab Alexandro suspensum dictitant, in vinculis alii morbo afflictũ: Chares, postquam comprehensus fuit, septem menses in vinculis custoditum, vt in concilio pręsente Aristotele iudicaretur, ac quo tempore in
E Mallis Oxydracis Indiæ sauciatus fuit, ex corpore supra modum turgido & morbo pediculari excessisse. Cæterum hæc postea sunt insequuta. Demaratus Corinthius, iam annis grauis, affectauit ad Alexandrum proficisci, eoque adspecto, magna ait voluptate Græcos spoliatos quotquot prius fato functi essent quam Alexandrum in solio Darii conspexissent considentem. Fructum tamen hic ex regis amicitia alium cepit nullum quam quod morbo absumptus quum esset, elatus ab eo est magnifice, tumulumque ei aggessit exercitus ambitu magnum & cubitos octoginta excelsum. Ossa
F eius quadriga splendide exornata ad mare deportari curauit. Porro in Indiam transiturus, vt vidit prædæ onere exercitum iam grauem & tardum,

πρῶτας μὲν

ſimulatq; diluxit plauſtris oneratis ſua & amico- A
rum prima ſuccendit. Inde Macedonum impedimentis imperauit ſubijci ignem. Apparuit autem re conſiliũ difficilius, magiſque ſtupendum inceptum. Paucos enim torſit. Pleriq; voce & plangore, ſicut lymphati, neceſſaria impertientes egenis, & quæ vſui ſuperant ibidem concremantes labefactanteſq; impleuerunt alacritate & ardore Alexandrum. Iam torvus erat & implacabilis in delictis puniendis. quippe ex cohorte amicorum Menandrum, quòd in præſidio, cui eum præfecerat, detrectaret manere, necauit. Ex rebellantibus barbaris Orſodatem ipſemet confixit iaculis. Quum B
autem ouis agnum edidiſſet, qui figuram & colorem tiaræ in capite teſticuloſq; vtrinq; preferebat, auerſatus eſt portentum, atq; expiatus per Babylonios, quos de more trahebat ſecũ ad talia. Apud amicos verò negauit ſua cauſa ſe inde perculſum eſſe, ſed ipſorum, ne poſt faſt ſua imperium Deus in hominem degenerem & illaudatum conferret. At oſtentum oblatum lætius conſternationẽ eius diſcuſſit. Præfectus eorũ qui ſtragulis erant appoſiti, vir Macedo (Proxeno nomen erat) dum tabernaculo regio locũ fodit iuxta Oxum amnem, fontem detexit pinguis & oleoſi liquoris. Vbi primùm
exhauſit, liquidum inde & lympidum oleum emanauit, nec odore in ſpeciem nec guſtu ab oleo abhorrens, ſplendoreq; & liquore indiſcreto, idque illa regione oleas non gignente. Perhibetur ipſa quoq; Oxi molliſſima aqua eſſe, cutemq; in eo lauantium pinguefacere. Mirificè verò erectum eo Alexandrũ fuiſſe ex epiſtolis eius ad Antipatrum liquet. vbi in maximis hoc à Deo ſibi oblatis oſtẽtis reponit. Vates id pro glorioſi quidem, ſed operoſi belli grauiſq; prodigio habuere. nam ad labores à Deo docuerunt datum hominibus oleum lenimentum. Et multa ſanè ei in prælijs ibi pericula
occurrerunt, & vulnera inconſultè accepit. Maximam autẽ exercitus ſtragem anguſtiæ neceſſariorum & cæli intẽperies inuexere. Ille ſuperare fortunam audacia & vires virtute enitens, nihil cen ſebat audentibus inexpugnabile, vel munitum eſſe animoſis. Fama eſt Siſimethris obſidentem petram auiam & inacceſſam, deſpondentibus animos militibus, de Oxyarte eum exquiſiuiſſe, quid animi ipſe haberet Siſimethres. Quum reſpondiſſet Oxyartes, omnium hominum eum trepidiſſimum eſſe, Profectò tu, dixiſſe, petrã nobis oſtendis eſſe ſuperabilem, quando eius non eſt firmum
caput. Cepit eam pauore Siſimethri iniecto. Alterã perinde abſciſſam Macedonum iuventute adortus, quendam Alexandrum nomine appellauit, &, Te verò, inquit, fortem eſſe vel nominis cauſa decet. Quum hic iuuenis fortiter pugnãs cecidiſſet, haud mediocriter perculſus eſt. Nyſam appellatam detrectantibus Macedonibus oppugnare (etenim amnis altus ſubluit eam) ſubſiſtens, Cur ego, inquit, miſerrimus non didici natare? Iamque clypeum tenens tranſmeare parabat. Poſtquam oppugnatione ab ea compreſſa, miſſi à ciuitatibus obſeſſis legati ſupplices eum adiere, primùm obſtupuere, quum in armis eum ſine vlla F
pompa contemplarentur. Hinc puluinũ qui allatus ſibi erat accipere & conſidere maximũ natus,

πρόσας μὲν ἐπέφρησεν τὰς αὐτῷ καὶ τῶν ἑταίρων· μετὰ δὲ ταύτας ἐκέλευσε καὶ τοῖς τῶν Μακεδόνων ἐνεῖναι πῦρ. καὶ τὸ πρᾶγματος τὸ βούλημα μεῖζον ἐφαίνη, καὶ δεινότερον ἦν τὸ ἔργον. ὀλίγους μὲν γὰρ ἔκαιον, οἱ δὲ πλεῖστοι, βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ μετὰ ἐνθουσιασμοῦ, τὰ μὲν ἀναγκαῖα τοῖς δεομένοις μεταδιδόντες, τὰ δὲ περιόντα τῆς χρείας, αὐτοὶ καταχέοντες καὶ ἀναφθείροντες, ὁρμῆς καὶ προθυμίας ἐνεπίμπλασαν τὸν Ἀλέξανδρον. ἤδη δὲ καὶ φοβερὸς ἦν καὶ ἀπαράιτητος κολαστὴς τῶν πλημμελούντων. καὶ γὰρ Μένανδρον τινὰ τῶν ἑταίρων, ἄρχοντα φρουρίου καταστήσας, ὡς οὐκ ἐβούλετο μένειν, ἀπέκτεινεν· καὶ τῶν ἀποστάντων βαρβάρων Ὀρσοδάτην αὐτὸς κατετόξευσεν. πρόβατου δὲ τεκόντος ἄρνα περὶ τῇ κεφαλῇ σῆμα καὶ χρῶμα τιάρας ἔχοντα, καὶ διδύμους ἑκατέρωθεν αὐτό, βδελυχθεὶς τὸ σημεῖον, ἐκαθάρθη μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, οὓς ἐξ ἔθους ἐπάγετο πρὸς τὰ τοιαῦτα· διελέχθη δὲ πρὸς τοὺς φίλους, ὡς οὐ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ταραχθείη, μὴ τὸ κράτος εἰς ἀγνωμοσύνην καὶ ἀνδροκτονίαν αἴφνης τρέψαντος αὐτόν, πρεσβεύσῃ τὸ δαιμόνιον. οὐ μὴν ἀλλὰ βέλτιόν τι σημαίνοντα τὴν ἀθυμίαν ἔλυσεν. ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματοφυλάκων πεταγμένος, ἀνὴρ Μακεδὼν, ὄνομα Πρόξενος, τῇ βασιλικῇ σκηνῇ χώραν ὀρύττων τῷ τῶν Ὤξον ποταμὸν, ἀνεκάλυψεν πηγὴν ὑγρὸν λιπαρὸν καὶ πιμελώδες· ἀποπλουμένου δὲ τοῦ πρώτου, καθαρὸν ἀνέβλυζεν ἤδη καὶ διαυγὲς ἔλαιον, οὔτε ὀσμῇ δοκοῦν οὔτε γεύσει ἐλαίου διαφέρειν, πλειότητά τε καὶ λιπαρότητα πᾶσιν ἀπολλάκτον· καὶ ταῦτα, τῆς χώρας μηδὲ ἐλαίας φερούσης. λέγεται μὲν οὖν καὶ τὸν Ὤξον αὐτὸν εἶναι μαλακώτατον ὕδωρ, ὥστε τὸ δέρμα τῶν λουομένων ὑπολιπαίνειν. οὐ μὴν ἀλλὰ θαυμαστῶς Ἀλέξανδρος ἡδεῖς δῆλός ἐστιν, ἐξ ὧν γράφει πρὸς Ἀντίπατρον, ἐν τοῖς μεγίστοις τοῦτο τῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ χρηστοτάτων αὐτῷ διήνυσμος. οἱ δὲ μάντεις, ἐνδόξου μὲν γραπιᾶς, ὑπὲρ πόνου δὲ καὶ χαλεπῆς τὸ σημεῖον ἐποιοῦντο. πόνων γὰρ ἀρωγὸν ἔλαιον ἀνθρώποις ὑπὸ θεοῦ δεδόσθαι. πολλοὶ μὲν οὖν καὶ τὰς μάχας αὐτῷ κίνδυνοι συνέπεσον, καὶ τεράσιν νεανικοῖς ἀπήντησεν· τὴν δὲ πλείστην φθορὰν ἀπορίαι τῶν ἀναγκαίων καὶ δυσχρασίαι τοῦ περιέχοντος ἀπειργάσαντο τῆς γραπιᾶς. αὐτὸς δὲ τόλμῃ τὴν τύχην ὑπερβαλέσθαι, καὶ τὴν δύναμιν ἀρετῇ φιλοτιμούμενος, οὐδὲν ᾤετο τοῖς θαρροῦσιν ἀνάλωτον, οὐδὲ ὀχυρὸν εἶναι τοῖς ἀτόλμοις. λέγεται δὲ τὴν Σισιμήθρου πολιορκῶν πέτραν, ἄβατον οὖσαν καὶ ἀπρόσβατον, ἀθυμούντων τῶν γραπιῶν, ἐρωτῆσαι τὸν Ὀξυάρτην ποῖός τις αὐτὸς εἴη τὴν ψυχὴν ὁ Σισιμήθρης. φήσαντος δὲ τοῦ Ὀξυάρτου, δειλότατον ἀνθρώπων, Λέγεις σύ γε) φαίη) τὴν πέτραν ἁλώσιμον ἡμῖν εἶναι). ὃ γὰρ ἄρχον αὐτῆς, οὐκ ὀχυρὸν ἐστιν. ταύτῃ μὲν οὖν, οὐκ φοβήσας τὸν Σισιμήθρην, ἔλαβεν. ἑτέρᾳ δὲ ὁμοίως ἀποτόμῳ προσβαλὼν τοῖς νεωτέροις τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξανδρον τινὰ καλούμενον προσαγορεύσας, Ἀλλά σοί γε (εἶπεν) ἀνδραγαθεῖν πρέπει, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν. ἐπεὶ δὲ λαμπρὸς ἀγωνιζόμενος ὁ νεανίας ἔπεσεν, οὐ μετείως ἐδήχθη. τῇ δὲ καλουμένῃ Νύσῃ τῶν Μακεδόνων ὀκνούντων προσιέναι, (καὶ γὰρ πολλοὶ τῷ ποταμοῖ πρὸς αὐτῇ βαθύς) ὑπισχνεῖτο, Τί γὰρ (εἶπεν) ὁ κάκιστος ἐγὼ νεῖν οὐκ ἔμαθον; καὶ ἤδη ἔχων τὸν ἀσπίδα περᾶν ἠθέλησεν. ἐπεὶ δὲ καταπαύσαντος τὸν μάχιμον αὐτοῦ, παρῆσαν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων πρέσβεις δεησόμενοι, πρῶτον μὲν ὀφθεὶς ἀθρόος τοῖς ὅπλοις, ἐξέπληξεν αὐτούς· ἔπειτα προσκεφαλαιούμενος αὐτῷ κομιζόντος, ἐκέλευσε λαβόντα καθίσαι τὸν πρεσβύτατον,

(Ἀκουφις ἐκαλεῖτο) θαυμάσας οὖν τὴν λαμπρότητα καὶ φιλανθρωπίαν ὁ Ἀκουφις, πρῶτα μὲν βούλεται τοιούτους αὐτοὺς ἔχειν φίλους. φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Σὲ μὲν αὐτὸν, ἄρχοντα καταστήσαντας αὐτόν· πρὸς δὲ ἡμᾶς πέμψαντας ἑκατὸν ἀνδρας τοὺς ἀρίστους, γελάσας ὁ Ἀκουφις, Ἀλλὰ βέλτιον (εἶπεν) ἄρξω βασιλεύ, τοὺς κακίστους πρός σε πέμψας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀρίστους. ὁ δὲ Ταξίλης λέγεται μὲν τῆς Ἰνδικῆς ἔχειν μοῖραν οὐκ ἀποδέουσαν Αἰγύπτου τὸ μέγεθος, ἄβοτον δὲ καὶ καλλίκαρπον εἰς πᾶς μάλιστα. σοφὸς δὲ ἦν αὐτὸς εἶναι), καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀσπασάμενος, Τί δεῖ πολέμων (φησὶ) καὶ μάχης ἡμῖν Ἀλέξανδρε πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμεθα ἡμεῖς ἀφεῖξαι, μήτε σοφὸν αὐτὸν ἀγνοῆσαι; ὑπὲρ ὧν μόνων ἀνάγκη διαμάχεσθαι νοῦν ἔχουσιν αὐθέφποις. τοῖς δὲ ἄλλοις χρήμασι καὶ κτήμασι λεγομένοις, εἰ μὲν εἰμι χρείττων, ἕτοιμος δοῦναι· εἰ δὲ ἥττων, οὐ φθόνῳ χάριν ἔχειν, δὲ παθών. ἡσθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ δεξιωσάμενος αὐτὸν, Ἦ που νομίζεις (ἔφη) δίκα μάχης ἔσεσθαι τῷ ἐντυγχάνειν ἡμῖν ἀπὸ τοιούτων λόγων καὶ φιλοφροσύνης. ἀλλ' οὐδὲν σοι πλέον· ἐγὼ γὰρ ἀγωνιοῦμαι πρός σε καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὡς μου χρηστὸς ὢν μὴ περιγένῃ. λαβὼν δὲ δῶρα πολλὰ, καὶ δοὺς πλείονα, τάλαντα χίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ προσέπτιεν. ἐφ' οἷς τοὺς μὲν φίλους ἰσχυρῶς ἐλύπησεν, τοὺς δὲ βαρβάρους πολλοὺς ἐποίησεν ἡμερωτέρους ἔχειν πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ τοὺς Ἰνδῶν οἱ μαχιμώτατοι μισοφρονοῦντες ἐπεφοίτων τὰς πόλεσιν, ἐρρωμένως ἀμυνόντες, καὶ πολλὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκακοποίουν, ἀπεισάμενος ἐν νυκτὶ πόλει πρὸς αὐτοὺς, ἀπιόντας ἐν ὁδῷ λαβὼν, ἀπολέσας ἀπέκτεινεν καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ, τἄλλα νομίμως καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντος, ὡς κηλὶς πρόσεστιν. οὐκ ἐλάττονα δὲ τούτων οἱ φιλόσοφοι πρᾶγματα παρέχον αὐτῷ, τοὺς τε πρεσβυτέρους τῶν βασιλέων κακίζοντες, καὶ τοὺς ἐλευθέρους δήμους ἀφιστάντες. διὸ καὶ τούτων πολλοὺς ἐκρέμασεν. τὰ δὲ πρὸς Πῶρον αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὡς ἐπράχθη γέγραφεν. φησὶ γὰρ ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων τοῦ Ὑδάσπου ῥέοντος, αὐτοπρεπῶς ἱστάντα τοὺς ἐλέφαντας ἀεὶ τὸν Πῶρον ἐπιτηρεῖν τὴν διάβασιν. αὐτὸν μὲν οὖν καθ' ἡμέραν ἑκάστην φόφον ποιεῖν καὶ θόρυβον ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολλῷ, ἐθίζοντα τοὺς βαρβάρους μὴ φοβεῖσθαι· νυκτὸς δὲ χειμεείου καὶ ἀσελήνου, λαβόντα τῶν πεζῶν μέρος, ἱππεῖς δὲ τοὺς κρατίστους, καὶ προελθόντα πόρρω τῶν πολεμίων, διαβῆναι πρὸς ἱππον οὐ μεγάλῳ. ἐνταῦθα δὲ ῥαγδαίου μὲν ἐκ χωρίου ὄμβρου, πρηστήρων δὲ πολλῶν καὶ κεραυνῶν εἰς τὸ στρατόπεδον φερομένων, ὄμφρ ὁρῶν ἀπολλυμένους ἵππους καὶ συμφλεγομένους ὑπὸ τῶν κεραυνῶν, ἀπὸ τῆς ἱππάδος ἄρας, πρὸς φέρεσθαι ταῖς αὐτοπτέρυξ ὄχθαις. τραχὺ δὲ τὸ ῥεῦμα τοῦ Ὑδάσπου ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ὑπτιόντα καὶ μετέωρον, ἔκρημα ποιῆσαι μέγα, καὶ πολὺ μέρος ἐκείνῃ φέρεσθαι τοῦ ῥεύματος· αὐτὸς δὲ δέξασθαι τὸ μέσον οὐ βεβαίως, ἅτε δὴ στιβολοῦν καὶ περιρρηγνύμενον. ἐνταῦθα δὲ εἰπεῖν φασιν αὐτὸν, Ὦ Ἀθηναῖοι, ἆρά γε πιστεύσαιτε ἂν ἡλίκοις ὑπομένω κινδύνοις ἕνεκα τῆς παρ' ὑμῖν δόξης; ἀλλὰ τοῦτο μὲν Ὀνησίκριτος εἴρηκεν· αὐτὸς δέ φησιν, τὰς φρένας ἀφέντας αὐτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων, τὸ ἔκρημα διαβαίνειν ἄνευ μαχῶν βρεχομένους. διαβὰς δὲ, τὴν πεζῶν εἴκοσι σταδίους προϊόντα λογιζόμενος, εἰ μὲν οἱ πολέμιοι τοῖς ἵπποις προσβάλοιεν, πολὺ κρατήσειν· εἰ δὲ κινοῖεν τὴν φάλαγγα, φθήσεσθαι τοὺς πεζοὺς αὐτῷ προσγενομένους.

A Acuphi nomen erat) iussit. Cuius admiratus benignitatem & humanitatem Acuphis, quæ siuit quibus conditionibus ipsos recipere in amicitiam vellet: respondente Alexandro, Vt teipsum patriæ tuæ principem imponamus, & vos centum ad nos viros optimos mittatis, arridens Acuphis, Atqui melius, *inquit*, imperauero, rex, si deterrimos ad te potius quàm optimos misero. Taxiles perhibetur Indiæ obtinuisse Ægypto non angustiorem laxitate portionem, pabulo autem lætam fœcundamque fructibus imprimis, ac vir ipse sapiens fuisse, atque quum salutaret Alexandrum, dixisse, Quid
B bellis inter nos & prælio Alexander opus est, quũ neque aquam nobis ademptum neque victum necessarium veneris? pro quibus solis necesse habent homines sani decertare. Reliquis opibus & facultatibus, quas vocant, si ego abundantior sum, impertiar tibi libens, sin inferior, non recuso accipere abs te grato animo beneficium. Delectatus ea oratione Alexander, illumque complexus, An tu, inquit, pugna arbitraris ex tali sermone & comitate colloquium fore immune? at nihil proficis. quippe contendam tecum & depugnabo beneficijs, ne me superes benignitate. Ac muneribus ac-
C ceptis multis, datisque pluribus, denique mille talentũm argenti signati ei propinauit. Qua re torsit amicos acriter, sed barbaros multos sibi reddidit mansuetiores. Bellicosissimi Indi militabant mercede. hi vrbes strenuè defendebant, multisque modis Alexandrum fatigabant. Cum his inducias in oppido quodam fecit, mox recipientes se in itinere oppressit. quæ rebus illius bello gestis, iustè aliàs & regaliter bellantis, quasi labes adhæsit. Nõ minus quàm hi infestabant eum philosophi: qui reges Alexandro qui se coniunxerant insectabantur, & liberos populos solicitabant. quapropter multos ex his suspendit. Cum Poro acta ipse in
D epistolis, quemadmodum sunt gesta, prodidit. Ait enim interlabente vtraque castra Hydaspe, Porum elephantos semper infestos tenentem captasse transitum suum, se verò strepitum in castris & tumultum quotidie ingentem excitasse, quo assuefaceret suos non formidare barbaros. Hinc nocte brumali & obscura cum parte peditum & lectissimis equitibus procul se ab hostibus progressum, in insulam non magnam transmisisse, Ibi imbre ingentibus procellis fuso, crebrisque in exercitum presteribus & fulguribus cadentibus, soluisse tamen, quanuis interire nonnullos & per-
E stringi fulmine videret, ex insula se ad vlteriorem ripam contendisse. Hydaspem, quum ex illa tempestate torrẽs & tumidus ferretur, perrupisse grandi eluvie ripam, magnamq; partem illac vndæ decurrisse. Terram se intermediam cepisse nõ stabili pede vtpote lubricã, quam vndiq; lacerabat vnda. Ibi dixisse autumant eum, Quis credat, Athenienses, quanta pericula vestri pręconij causa subeam? Cęterũ hoc prodidit Onesicritus. Ipse autor est ratibus relictis, Macedonas sub armis eluviem illam superasse pertingente ad pectus vnda. Amne traiecto viginti stadia se ante peditatum prouec-
F tum, si hostis confligeret secum equitatu, multo se ratum superiorem fore, sin moueret peditatum, maturè peditatum suum se consequuturum.

Euenisse alterũ. nam fudisse se mille equites & currus sexaginta, qui secum fuerant congressi. Currus cepisse omnes, ex equitibus quadringẽtos occidisse. Ita aduertente Poro ipsum transmisisse Alexandrum, cum omnibus copijs se intulisse, nõ pluribus ibi relictis quàm qui transitum impedirent Macedonum. Beluarum & hostium multitudinis metu in alterum cornu inuectũ se, cæteros immisisse omnes in dexterum. Vtroq; auerso cornu, eos qui premebantur globo facto ad bestias semper se recepisse. Inde promiscuè pugnatũ, & vix octaua hora hostes terga dedisse. Hæc ipse prælij autor recensuit in epistolis. Porum pleriq; scriptores cõsentiunt quatuor cubitos palmo excedentem, ob corporis eminentiam & molem elephanto, quantumvis fuerit grandis, equitis portione respondisse. Mirificam solertiam hæc belua demonstrauit & solicitudinem pro rege. Qui eum adhuc valentem adorientes animosè excepit & reiecit, vt verò telorum & vulnerum vi sensit cõfectum, veritus ne deflueret, genibus leniter humi demisit se, & promuscide singula iacula sensim ex corpore eius evulsit. Vt captum Alexander Porum rogauit quî de ipso consuleret, *Regaliter*, respondit. Adijciente Alexandro nihil ne aliud vellet, Omnia, inquit, verbum *Regaliter* complectitur. Igitur nõ modò ei pristinum regnum sub satrapæ nomine restituit, verumetiam adiecit liberorum ibi populorum, quos subegit, regionem in qua nationes quindecim, vrbium non mediocrium quinque millia, & vicos quamplurimos memorant fuisse. Aliam domuit ter tantam, cuius Philippo vni excohorte amicorũ præfecturam dedit. Ex prælio cum Poro commisso, Bucephalas mortuus est non extemplo, sed pòst, vt pleriq; produnt sub vulnerũ curatione: vt Onesicritus est autor, ob senium labore cõfectus. Nam triginta annorũ ætate ait eum decessisse. Mortẽ eius tulit Alexander grauiter, nõ aliter existimans quam si familiarẽ & amicũ amisisset. In memoriã eius super Hydaspem condidit vrbem, quam appellauit Bucephaliã. Ferunt canem quoq; cum, Peritam nomine, alitum ab ipso, atque in delicijs habitum amisisse, vrbemq; erexisse ei cognominem. Id Sotion de Potamone se Lesbio narrat audiuisse. At Macedonas illa cum Poro pugna reddidit segniores repressitq;, nepeterent vlteriorẽ Indiam. Quum enim ægrè pepulissent illũ qui viginti millia peditum & duo millia equitum in aciem adduxerat, obnixè reluctati Alexandro sunt, superare contendenti etiam amnem Gangem: cuius accipiebant latitudinem duorum & triginta stadiorum esse, & vlnarum centum profunditatem, ripas vlteriores peditum, equitum, elephantorum agminibus coopertas. Siquidem fama tenebat octoginta equitum millibus, ducentis peditum, curruum octo & elephantorum bellatorum sex millibus munitos Gandaritarum & Præsiorum reges ibi eum operiri. neque ea vanè iactata. Androcottus enim, qui non multo pòst regnauit, elephantos Seleuco quingentos dono dedit, & sexenis millibus militum Indiam peragrans, omnem redegit in potestatem. Hîc primùm animi mœrore & ira tabernaculo inclusus abiecit se in terram, pœnitebatque eum rerum perpetratarum, nisi Gangem superaret,

A θάτερον ὑ συμβῶσαι. τῶν γὰρ ἱππέων χίλιοι, καὶ τῶν ἁρμάτων ἑξήκοντα συμπεσόντα βεβάλοιν, τὰ μὲν ἅρματα λαβὼν ἅπαντα, τῶν δὲ ἱππέων ἀνελὼν τετρακοσίους. οὕτω δὴ συμφρονήσαντα τὸν Πῶρον ὡς αὐτὸς εἴη βασιλικὸς Ἀλέξανδρος, ὀπτέναι μὲν πάσης τῆς δυνάμεως, πλὴν ὅσον ἐμποδὼν εἶ) τοῖς βαίνουσι τῶν Μακεδόνων ἀπέλιπεν. φοβηθεὶς ὑ τὰ θηρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτὸς μὲν στῆσαι κατὰ θάτερον κέρας, κοινῇ ὑ τῷ δεξιῷ πρὸς βοηθὲν κελεύσας. θορυβῆς ὑ τρεπῆς ἑκατέρωθεν, ἀναχωρῶν ἀεὶ πρὸς τὰ θηρία καὶ σωφλεῖσθαι τοὺς σκυβιαζομένους. ὅταν ἤδη τῷ μάχῃ ἀναμεμιγμένῳ εἶ). καὶ μόλις ὀγδόης ὥρας ἀπειπεῖν τοὺς πολεμίους. ταῦτα μὲν οὖν ὁ τῆς μάχης ποιητὴς, αὐτὸς ἐν ταῖς ὑπισολαῖς εἴρηκεν. οἱ ὑ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων ὁμολογοῦσι τὸν Πῶρον, ὑποφαίρεντα τεσσάρων πηχῶν ἀποδαμῆ τὸ μῆκος ἱππότου, μηδὲν ἀποδεῖν πρὸς τὸν ἐλέφαντα συμμετείᾳ, ἀλλὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος· καίτοι μέγιστος ὢν ὁ ἐλέφας. σοφίσμασιν ὑ θαυμαστὴν ἐπεδείξατο καὶ κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως, ἐρρωμένου μὲν ἔτι, θυμῷ τοῖς τραυματισμοῖς ἀμυνόμενος καὶ δυσκόλῳ· ὡς ὑ ἠθέτο βελῶν πλήθει καὶ τραυμάτων κάμνοντα, δείσας μὴ πεσὼν ἐκρυῇ, τοῖς μὲν γόνασιν εἰς γῆν ὑφῆκεν τρόπον ἑαυτὸν, τῇ δὲ προνομαίᾳ λαμβάνων ἀρέμα τῶν δορατίων ἕκαστον, ἐξῄρει τοῦ σώματος. ἐπεὶ ὑ ληφθέντα τὸν Πῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτα πῶς αὐτῷ χρήσηται, βασιλικῶς· (εἶπεν) προσπυθομένου ὑ μηδὲν ἄλλο, Γαῦπα (εἶπεν) ἔστιν ἐν τῷ βασιλικῶς. οὐ μόνον οὖν ἀφῆκεν αὐτὸν ἄρχειν ὧν ἐβασίλευεν, Σατράπην καλούμενον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκε χώραν, καὶ τοῖς αὐτονόμοις καταστρεφόμενος, ἐν ᾗ πεντεκαίδεκα μὲν ἔθνη, πόλεις ὑ πεντακισχίλιας ἀξιολόγους, κώμας ὑ παμπόλλας εἶ) φασίν. ἄλλῳ ὑ τινὶ τοσαύτῳ, ἧς Φίλιππον ἑνὶ τῶν ἑταίρων, Σατράπην ἀπέδειξεν. ὁ δὲ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης καὶ ὀβουκεφάλας ἐτελεύτησεν, οὐκ εὐθὺς, ἀλλ' ὕστερον. ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν, ὑπὸ τραυμάτων θεραπευόμενος· ὡς ὑ Ὀνησίκριτος, ἀλλὰ γήρας ὑπὸ ἔρπονος θυόμενος. πεντήκοντα γὰρ ἐτῶν ἀποθανεῖν αὐτόν. ἐδήλωσε δὲ ἰσχυρὸς Ἀλέξανδρος, οὐδὲν ἄλλο ἢ σωφρονῶν καὶ φίλον ἀποβεβληκέναι νομίζων· καὶ πόλιν οἰκίσας ἐπ' αὐτῷ πρὸς τὸν Ὑδάσπην, Βουκεφαλίαν προσηγόρευσεν. λέγεται ὑ καὶ κύνα Περίτου ὄνομα τεθραμμένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ τρεφόμενον ἀποβαλὼν κτίσαι πόλιν ἐπώνυμον. τοῦτο ὑ Σωτίων φησὶν Ποτάμωνος ἀκούσαι τοῦ Λεσβίου. τοὺς μὲν τοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγὼν ἀμβλυτέρους ἐποίησεν; καὶ ὁ πρόσω τῆς Ἰνδικῆς ἔτι προσελθεῖν ἐπέχων. μόλις γὰρ ἐκεῖνον ὠσάμενοι, δισμυρίοις πεζοῖς καὶ χιλίοις ἱππεῦσι παρεσκευάσμενον, ἀντέστησαν ἰσχυρῶς Ἀλεξάνδρῳ βιαζομένῳ καὶ τὸν Γάγγην περάσαι ποταμὸν, εὖρος μὲν αὐτοῦ, δύο καὶ τεσσαράκοντα σταδίων εἶ) πυνθανόμενοι, καὶ βάθος ὀργυιὰς ἑκατόν· ἀμφοτέρας ὑ τὰς ὄχθας ἀποκεκρύφθαι, πλήθεσιν ὅπλων καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων. ἐλέγετο γὰρ ὀκτὼ μὲν μυριάδας ἱππότων, εἴκοσι ὑ, πεζῶν, ἅρματα ὑ ὀκτακισχίλια, καὶ μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν καὶ Γραισίων βασιλῆς ὑποδέχεσθαι. καὶ κόμπος οὐκ ἐν ὀλίγῳ τοῦ τοῦ τοῦ

ἀλλ' ὁμολόγησιν ἥττης διέμενος τῷ ἀναχώρησιν. ὡς δ' οὔτε φίλοι τὰ εἰκότα παρηγορεῖν τολμῶντες αὐτὸν, οὔτε γραῦς κλαυθμῷ καὶ βοῇ προσιστάμενοι τὰς θύρας ἱκέτευον, ὑπικλασθεὶς ἀνεζεύγνυεν, πολλὰ τοῖς δόξαν ἀπατηλὰ καὶ σοφιστικὰ μηχανώμενος. καὶ γὰρ ὅπλα μείζονα καὶ φάτνας ἵππων καὶ χαλινοὺς βαρυτέρους κατασκευάσας, ἀπέλιπέ τε καὶ διέρριψεν. ἱδρύσατο δὲ βωμοὺς θεῶν, οὓς μέχρι νῦν οἱ Πρασιαίων βασιλεῖς διαβαίνοντες σέβονται, καὶ θύουσιν Ἑλληνικὰς θυσίας. Ἀνδρόκοττος δ', μειράκιον ὤν, αὐτὸν Ἀλέξανδρον εἶδεν, καὶ λέγεται πολλάκις εἰπεῖν ὕστερον ὡς παρ' οὐδὲν ἦλθεν τὰ πράγματα λαβεῖν Ἀλέξανδρος, μισουμένου τε καὶ καταφρονουμένου τοῦ βασιλέως διὰ μοχθηρίαν καὶ δυσγένειαν. ἐντεῦθεν ὁρμήσας Ἀλέξανδρος, τὴν ἔξω θάλασσαν ὑπεῖδεν, καὶ πολλὰ πορθμεῖα καὶ πτηνὴ καὶ ἐφολκὰς πηξάμενος, ἐκόμιζε δι' αὐτῶν τοῖς ποταμοῖς εὐπορούμενος ῥᾳδίως. ὁ δὲ πλοῦς οὐκ ἀργὸς οὐδὲ ἀπόλεμος, πρὸς βοηθοῦντας τοῖς πόλεσιν καὶ ἀποβαίνοντας, ἐχρήσατο πολλάκις. πρὸς δὲ τοῖς καλουμένοις Μαλλοῖς, οὓς φασιν Ἰνδῶν μαχιμωτάτους γενέσθαι, μικρὸν ἐδέησεν καταστῆναι. τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους βέλεσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπεσκέδασεν· πρῶτος δ', ἅμα κλίμακος τεθείσης ἀναβὰς ὅπερ ὁ τεῖχος, ὡς ἅπτετο κλίμαξ συνεπείσθη, καὶ τῶν βαρβάρων ὑφισταμένων παρὰ τὸ τεῖχος, ἐλάμβανε πληγὰς κάτωθεν, ὀλιγοστὸς ὤν, συγρένας ἑαυτὸν εἰς μέσους ἀφῆκεν τοὺς πολεμίους, καὶ κατὰ τύχην ὀρθὸς ἔστη. ἐκλαμπόντων δ' τοῖς ὅπλοις, ἔδοξαν οἱ βάρβαροι στέλεχος τι καὶ φάσμα πρὸ τοῦ σώματος φέρεσθαι. διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἔφυγον καὶ διεσκεδάσθησαν· ὡς δ' εἶδον αὐτὸν μετὰ δυεῖν ὑπασπιστῶν, ὑπεδραμόντες, οἱ μὲν σὺν χερσὶν ξίφεσιν καὶ δόρασιν ἅμα τῶν ὅπλων συνεθλάσαν ἀμυνόμενον· εἰς δ' μικρὸν ἀπωτέρω στὰς, ἔφηκεν ἀπὸ τόξου βέλος, οὕτως ὀξὺ καὶ βίαιον, ὥστε τὴν θώρακα διακόψαν ἐμπαχλῶαι τοῖς πρὸς τὴν μαστὸν ὀστέοις. πρὸς δ' τῷ πληγῷ κύψαντος αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ κάμψαντος, ὁ μὲν βαλὼν ἐπέδραμε, παστάμενος βαρβαρικῷ μαχαίρᾳ· Πευκέστας δ' καὶ Λιμναῖος προσέστησαν· ὧν πληγέντων ἑκατέρων, ὁ μὲν ἀπέθανεν, Πευκέστας δ' ἀντεῖχεν. τὸν δ' βαρβαρον Ἀλέξανδρος ἀπέκτεινεν· αὐτὸς δ' τραύματα πολλὰ λαμβάνων, τέλος δ' πληγεὶς· ὑπὸ ἑρμῷ κατ' ὀδαχήλου, πρεσπήρισε δὲ τεῖχος τὸ σῶμα, βλέπων πρὸς τοὺς πολεμίους. ἐν τούτῳ δ' τῶν Μακεδόνων προσιόντων, ἀρπασθεὶς, ἀναίσθητος ἤδη τῶν περὶ αὐτὸν ὑπὸ σκιῶς ἐκομίζετο. καὶ παραυτίκα μὲν ὡς τεθνεῶτος ἐν λόγῳ ἐν τῷ στρατοπέδῳ· χαλεπῶς δ' καὶ πολυπόνως τὸ ὀιστὸν ἐκ τρισάντων ξύλινον ὄντα, καὶ τὸ θώρακος οὕτω μόλις ἀπολυθέντος, περὶ τὴν ἐκκοπὴν ἐγένοντο, τῆς ἀκίδος ἐνδεδυκυίας ἐν ἑνὶ τῶν ὀστέων. λέγεται δὲ, τὸ μὲν πλάτος, τριῶν δακτύλων εἶναι, τὸ δ' μῆκος, τεσσάρων. διὸ τῆς λιποψυχίας ἔλιπε θανάτου συνεπαυόμενος, ἐξαιρουμένης αὐτῆς, ὅμως ἀνέλαβεν· καὶ ἀναφυγὼν τὸν κίνδυνον, ἐπὶ δ' ἀσθενὴς ὤν, καὶ πολὺν χρόνον ἐν διαίτῃ καὶ θεραπείαις ἔχων αὐτὸν, ἔξω θορυβοποιοῦντας ὡς ἤκουεν, ποθοῦντας αὐτὸν ἰδεῖν τοὺς Μακεδόνας, λαβὼν ἱμάτιον προῆλθεν, καὶ θύσας τοῖς θεοῖς, αὖθις οἴκαδε ἦλθεν, καὶ παρεκομίζετο, χώρας τε πολλὰς καὶ πόλεις μεγάλας καταστρεφόμενος. τῶν δ' γυμνοσοφιστῶν τοὺς μάλιστα τὴν Σάββαν ἀναπείσαντας ἀποστῆναι, καὶ κακὰ πλεῖστα τοῖς Μακεδόσι πρᾶξαντας, λαβὼν δέκα, δεινοὺς δοκοῦντας εἶναι περὶ τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυλόγους, ἐρωτήματα προὔγραφεν αὐτοῖς ἄπορα· φήσας ἀποκτενεῖν τὸν μὴ ὀρθῶς ἀποκρινόμενον πρῶτον,

A & pro cõfessione victum se esse habebat reditum. At vbi amici eum, prout res erat, suadentes assistentesq; foribus cum planctu & strepitu milites supplices orauerunt, infractus parauit se ad reditum, multaque fucata & commentitia est machinatus. Quippe grandiora arma & equorum præsepia frænaq; fabricatus ponderosiora, reliquit & disseminauit. Posuit præterea deorum aras, quas hac quoq; memoria Præsiorum reges traiecto flumine venerantur, immolantq; hostias ibi Græco ritu. Androcottus id tẽporis adolescẽs ipsum Alexandrum vidit, ferturq; sæpe postea dixisse, Nihil
B factum fuisse propius quàm vt rerum illic Alexander potitus fuisset, quod rex ob improbitatem & ignobilitatem inuisus atque contemptus esset. Inde pergens Alexander ad contemplandum Oceanum, frequentes naues actuarias & rates parat, ijsque secundo flumine per otium defertur. Nõ fuit inanis ea nauigatio tamen neq; belli exors. Nam descensionibus faciendis vrbibusq; oppugnandis omnia redegit in potestatem. In mallis verò, quos Indorum perhibent bellicosissimos fuisse, penè concisus est. Ciues enim telis à muris reiecit, positisq; scalis in murum euasit primus. quæ vbi imminutæ sunt atq; à barbaris infrà stantibus iuxta mu-
C rum multa tela ingesta paucis comitato, librato corpore in medios saltu se immisit hostes, & forte fortuna se pedibus excepit. Cuius vibrantibus armis iubar aliquot & spectrum barbaris videbatur pro corpore eius obuersari. Vnde primùm in fugam effusi sunt: cæterùm vt duobus tantùm comitatum armigeris cõspexere, impressione facta, alij cominus gladijs lanceisq; traiecerunt arma eius, pugnantemque fortiter convulnerauerunt. Vnus paulo remotior sagittam arcu excussit tanta vi & impetu vt adacta per loricam in costas eius secundum mammam defigeretur. Ad ictum remitten-
D te Alexando & inclinante corpus, ille qui miserat sagittã, ense districto barbarico occurrit. Assistebant ei Peucestas & Limnęus, qui vulnerati ambo, alter cecidit, Peucestas restitit. barbarum Alexander obtruncauit. Multis confixus vulneribus, tandemq; ictus pistillo in collo corpus mœnibus applicuit directa in hostes acie. Interea circumfundentibus se Macedonibus abreptus, semianimisq; in tabernaculum est relatus: ac mox regem vulgatum est in castris expirasse. Ingenti difficultate ac labore sagittam, quæ lignea erat, abscindunt. Tum detracto tandẽ thorace, accingũt se ad euel-
E lendum spiculũ, quod vni ossi erat infixum. Dicitur tres digitos latum fuisse, longũ quatuor. Vnde animo identidem linquente, pene exanimis, exempto eo tamẽ recepit se. Quũ ex periculo emersisset, esset tamen adhuc imbecillis, diuq; in victus ratione & cura hæreret, vbi tumultuantes videndi sui desiderio Macedonas animaduertit, sumpto pallio prodijt, & quum dijs sacra fecisset, iterum conscendit naues. In transitu latum tractũ vrbesq; amplas domuit. Ex Gymnosophistis, qui præcipuè Sabbam ad defectionem impulerant, & plurimum fatigauerant Macedonas, decem acres ad respon-
F dendum & contractos habitos, cepit. His quæstiones obscuras posuit, necem denuntians primo

qui parum rectè respōdisset, inde ordine reliquis. A vnum natu maximum dedit iudicem. Primus interrogatus, Viuosne plures esse, an mortuos censeret, Viuos ait. neque enim iam esse eos qui mortui sunt. Secundus, Terram an pelagus grandiores gignere beluas, Terram. quippe huius, inquit, pelagus portio est. Tertius, Quod animal callidissimum esset, Quod hactenus, inquit, homo, non cognouit. Quartus requisitus, Quamobrē Sabbam ad rebellionem concitasset, respōsum dedit, Quo honestè viueret, aut malè periret. Quintus rogatus, Diem an noctem putaret fuisse priorē, Diem, ait, vno die. Adiecit autem, (quum id rex admira- B retur) Implicatarū interrogationum necesse esse vt essent implicatæ responsiones. Ita progrediens sextum percunctatus est, Quemadmodum quis maximè se efficiat charū, Si potentissimus, inquit ille, nec formidabilis esset. Ex reliquis alius rogatus, Quemadmodum ex mortali quis Deus euadat, Siquid fecerit, inquit, quod facere denegatū sit homini. Alius, De vita & morte, vtra valentior, respondit, Vitam, tam multa tolerantem mala. Postremus, Quatenus hominem viuere deceat, Eatenus dum mori quàm viuere non censeat præstare. Ita tandem versus ad iudicem pronūtiare eum C iussit sententiam, qui quum alium alio dixisset segnius respondisse, Ergo tu, inquit, primus moriere, qui ita decernis: Minimè verò, rex, inquit ille, nisi tu mentiaris: qui primum dixisti interfecturū te illum qui pessimè respondisset. Hos igitur muneribus honoratos dimisit. Ad eos verò qui erant clarissimi, solitariam autem quietamq; vitam agebant, Onesicritum misit petitum, ad se vt venirēt. Fuit Onesicritus philosophus ex Diogenis Cynici contubernio. Aiunt Calanum sane quamsuperbè & asperè iussisse ei vt posita veste audiret se nudus: alioqui non congressurū cum eo se, ne si à Ioue missus esset quidem. Dandamim egisse placidius, ac de Socrate, Pythagora, Diogene quū audiuisset, dixisse magno ingenio sibi eos viros videri fuisse, sed nimium reuerentes legum. Alij Dandamim nihil memorant nisi solum hoc quæsisse, Qua de causa Alexander eò venisset tam immenso itinere: Calanum tamē, vt ad Alexandrum proficisceretur, Taxiles induxit. Sphines vocabatur: sed quòd sermone Indico Cale pro Salue salutans obuios compellaret, Calanus est à Græcis nominatus. Hunc referunt exemplū imperij sui Alexandro ob oculos posuisse. Corium in medium con- E iecit siccum & retorridum, cuius oram calcauit. Id vno loco pressum cæteris partibus extulit se. Idem circulans vndique & pedibus stringens in quaque parte ostendit euenire, quoad medium pedibus occupauit, tunc omnes partes quieuere. Ea imagine significauit media regni, maximè premēda, neq; procul ab ijs vagandum Alexandro esse. Descensus Alexandri per flumina ad Oceanum septem mensium spatium absumpsit. Vt verò classe ad Oceanum penetrauit, accessit ad insulam, quam ipse Scillustin, Psitucin alij appellauere. Ibi extensione facta, sacrificauit, pelagiq; & oræ marinæ, quatenus assequi valuit, indolem collustra- F uit. Inde precatus, nequis post se mortaliū expeditionis suæ transcenderet terminos, regressus est.

εἶτα ἐφεξῆς οὕτω τοὺς δήμους. ἕνα ὃ τὸν πρεσβύτατον σκέλλοντε κρίνειν. ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶναι πλείονας, ἢ τοὺς τεθνηκότας, ἔφη τοὺς ζῶντας· οὐκ ἔτι γὰρ εἶναι τοὺς τεθνηκότας. ὁ δὲ δεύτερος, πότερον τὴν γῆν ἢ τὴν θάλατταν μείζονα τρέφειν θηρία. τὴν γὰρ ταύτης ἔφη μέρος εἶναι τὴν θάλατταν. ὁ δὲ τρίτος, ποῖόν ἐστιν ζῶον πανουργότατον, Ὃ μέχρι τοῦδε (εἶπεν) ἀνθρωπος οὐκ ἔγνωκεν. ὁ δὲ τέταρτος αἰακρινόμενος διὰ λογισμῶν τὸν Σάββαν ἀπέφησε, ἀπεκρίνατο, Καλῶς ζῆν βουλόμενοι αὐτὸν, ἢ κακῶς ἀποθανεῖν. ὁ δὲ πέμπτος, ἐρωτηθεὶς πότερον οἴεται τὴν ἡμέραν ἢ τὴν νύκτα πρότερον γεγενέναι, Τὴν ἡμέραν (εἶπεν) ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ προσεῖπεν, οὕτως θαυμάσαντος τοῦ βασιλέως, ὅτι τοῦ ἀπόρων ἐρωτήσεων, δυνάγκη καὶ τὰς ἀποκείσεις ἀπόρους εἶναι. μεταλαβὼν οὖν, τὸν ἕκτον ἠρώτα πῶς ἄν τις φιλοθεώτατα, Ἂν κράτιστος ὦ (ἔφη) μὴ φοβερός ᾖ. τοῦ δὲ λοιπῶν, ὁ μὲν, ἐρωτηθεὶς πῶς ἄν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο θεὸς, Εἴ τι πράξειεν (εἶπεν) ὃ πρᾶξαι δυνατὸν ἀνθρώπῳ μὴ ἔστιν. ὁ δὲ, περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, πότερον ἰσχυρότερον, ἀπεκρίνατο, τὸν ζῶντα, τοσαῦτα κακὰ φέρουσαν. ὁ δὲ τελευταῖος, μέχρι τίνος ἄν ἄνθρωπον καλῶς ἔχοι ζῆν· μέχρι οὗ μὴ νομίζῃ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν ἄμεινον. οὕτω δὴ τερπόμενος πρὸς τὴν δικαστὴν, σκέλλουσιν ἀποφαίνεσθαι. τοὺς δὲ ἕτερον ἑτέρου χείρον εἰρηκέναι φήσαντος, Οὐκοῦν (ἔφη) καὶ σὺ πρῶτος ἀποθανῇ, τοιαῦτα κρίνων. Οὐκ ἄν γε (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, εἰ μὴ σὺ ψεύδῃ, φήσας πρῶτον ἀποκτενεῖν τὸν ἀποκρινόμενον κάκιστα. τούτους μὲν οὖν ἀφῆκεν δωρησάμενος. πρὸς δὲ τοὺς ἐν δόξῃ μάλιστα καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ ζῶντας ἔπεμψεν Ὀνησίκριτον, ἀφικέσθαι δεόμενος πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ Ὀνησίκριτος, ὢν φιλόσοφος τοῦ Διογένους τοῦ κυνικοῦ συνεσχολακότων. καὶ φησιν τὸν μὲν Καλανὸν ὑβριστικῶς πάνυ καὶ τραχέως κελεύειν, ἀποδύντα τὸν χιτῶνα, γυμνὸν ἀκροᾶσθαι τοῦ λόγου· δυνατὸς δὲ οὐ συμβαλέσθαι πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ εἰ πολὺ τοῦ Διὸς ἀφίκοιτο. τὸν δὲ Δανδαμιν, πραότερον, καὶ συμπυθόμενον περὶ Σωκράτους καὶ Πυθαγόρου καὶ Διογένους, εἰπεῖν ὡς δι' φυεῖς μὲν αὐτοὺς γεγενέναι δοκοῦσιν οἱ ἄνδρες, λίαν δὲ τοὺς νόμους αἰδούμενοι βεβιωκέναι. δυνατοὶ δέ φασιν τὸν Δανδάμιν τοῦδε εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τοῦδε μόνον, Τίνος χάριν ὁ Ἀλέξανδρος ὁδὸν τοσαύτην δεῦρ' ἦλθεν; τὸν μὲν τοι Καλανὸν ἔπεισεν ὁ Ταξίλης ἐλθεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον. ἐκαλεῖτο δὲ Σφίνης· ἐπεὶ δὲ κατ' Ἰνδικὴν γλῶτταν τοῦ Καλὲ προσαγορεύων αὐτὴ τοῦ χαίρειν, τοὺς ἐντυγχανόντας ἠσπάζετο, Καλανὸς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάσθη. τοῦτον δὲ λέγεται καὶ τὸ πρόδειγμα τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου προθέσθαι. καταβαλὼν γὰρ ἐν μέσῳ βύρσαν λινὰ ξηρὰν καὶ κατισχνηκυῖαν, ἐπάτησε τὸ ἄκρον· ἡ δὲ, εἰς ἓν πιεσθεῖσα, τοῖς δεξιοῖς ἐπήρθη μέρεσιν. καὶ τοῦτο πρεσβεύων ἐν κύκλῳ καὶ πέζων, καθ' ἕκαστον ἐδείκνυεν γιγνόμενον, ἄχρι οὗ τὸ μέσον ὑπεξάς κατέστη, καὶ πάντα οὕτως ἠρέμησεν. ἐβούλετο δὴ ἡ εἰκὼν ἔνδειξις εἶναι τοῦ τὰ μέσα δεῖν μάλιστα τῆς ἀρχῆς πέζειν, καὶ μὴ μακρὰν ἀποπλανᾶσθαι τοῦ Ἀλέξανδρον. ἡ δὲ Ἀμάζων ποταμοῦ πρὸς τὴν θάλατταν ἀναγωγὴ μῆνας ἑπτὰ χρόνον αἰήλασεν. ἐμβαλὼν δὲ τὴν ναῦν εἰς τὸν ὠκεανὸν, ἀνέπλευσεν πρὸς νῆσον ἣν Σκιλλῦσιν αὐτὸς ὠνόμασεν, ἕτεροι δὲ Ψιλτοῦκιν. ἐν ταύτῃ δὲ ἀποβάς, ἔθυσε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν φύσιν ἐπείδεν τοῦ πελάγους καὶ τῆς παραλίας, ὅσον ἐφικτὸν ἦν. εἶτα ἐπαλξάμενος μηδένα μετ' αὐτὸν ἀνθρώπων ὑπερβιῶναι τοὺς ὅρους τῆς στρατείας, ἀνέστρεφεν.

καὶ τὰς μὲν ναῦς ἐκέλευσε πρὸς πλεῖν, ἐν δεξιᾷ τῶν Ἰνδικῶν
ἔχουσας, ἡγεμόνα μὲν, Νέαρχον ἀποδείξας, ἀρχικυβερνήτην δ', Ὀνησίκριτον. αὐτὸς δ' πεζῇ δι' Ὠρείτων πορευόμενος,
εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν προήχθη, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπώλεσεν, ὥστε τῆς μαχίμου δυνάμεως μηδὲ τὸ τέταρτον
ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀπαγαγεῖν. καίτοι δώδεκα μὲν μυριάδες ἦσαν οἱ πεζοὶ, ὁ δ' ἱππικὸν, εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους.
ἀλλὰ καὶ νόσοι χαλεπαὶ, καὶ δίαιται πονηραὶ, καὶ καύματα ξηρὰ, καὶ πλείστους ὁ λιμὸς διέφθειρεν, ἄπορον χώραν διοικοῦντας ἀνθρώπων κακοβίων, ὀλίγα καὶ ἀγριῶν προβάτα κεκτημένων, ἃ τοῖς θαλαττίοις ἰχθύσι εἰθισμένα προσφέρεσθαι, σαρκὶ μοχθηρᾷ εἶχεν καὶ δυσώδει. μόλις οὖν ἐν ἡμέραις ἑξήκοντα ταύτῃ διελθὼν, καὶ τῆς Γεδρωσίας ἀφάνθμος, ἐνθὺς ἐν ἀφθόνοις ἦν πᾶσιν, τῶν ἔγγιστα σατραπῶν καὶ βασιλέων προσκυσάντων. ἀναλαβὼν οὖν ἐνταῦθα τὴν δύναμιν, ὥρμησεν κώμῳ χρώμενος ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ διὰ τῆς Καρμανίας. αὐτὸν μὲν οὖν ἵπποι φέδλιν ἐκόμιζον ἐκτὸς μετὰ τῶν ἑταίρων ἐπὶ θυμέλης ἐν ὑψηλῷ καὶ προφανεῖ· πλαισίῳ πεπηγυίας, ἐνωχούμενον συνεχῶς ἡμέρας καὶ νυκτός. ἅμαξαι δ' παμπληθεῖς, αἱ μὲν ἀργυρᾶς καὶ ποικίλοις προβολαῖς, αἱ δ' ὕλης ἀεὶ προσφάτου καὶ χλωρᾶς σκιαζόμεναι κλάδοις, εἵποντο, τοὺς φίλους ἄγουσαι φίλοις καὶ ἡγεμόνας ἐστεφανωμένους καὶ πίνοντας. εἶδες δ' οὐ πέλτιν, οὐ κράνος, οὐ σάρισαν, ἀλλὰ φιάλας καὶ ῥυτοῖς καὶ θηλυκλείοις πρὸς τὴν ὁδὸν ἅπασαν οἱ στρατιῶται βαπτίζοντες, ἐκ πίθων μεγάλων καὶ κρατήρων ἀλλήλοις προσέπινον, οἱ μὲν, ἐν τῷ προσάγειν ἅμα καὶ βαδίζειν, οἱ δ' κατακείμενοι. πολλὴ δὲ μουσικὴ συρίγων καὶ αὐλῶν, ᾠδῆς τε καὶ ψαλμῳδῶν βακχείας γυναικῶν, κατεῖχε πᾶν τόπον· τῷ δ' ἀτάκτῳ καὶ πεπλανημένῳ τῆς πορείας, παρείπετο ταῖς φιάλαις καὶ παιδιὰ βακχικῆς ὕβρεως, ὡς τοῦ θεοῦ παρόντος αὐτοῦ, καὶ συμπροπέμποντος τὸν κῶμον. ἐπεὶ δὲ ἦκε τῆς Γεδρωσίας εἰς τὸ βασίλειον, αὖθις ἀνελάμβανε τὴν στρατιὰν πανηγυρίζων. λέγεται δ', μεθύοντα αὐτὸν θεωρῶν ἀγῶνας χορῶν, τὸν δ' ἐρώμενον Βαγώαν χορηγοῦντα νικῆσαι, καὶ κεκοσμημένον παρὰ τοῦ θεάτρου παρελθόντα καθίσαι παρ' αὐτόν. ἰδόντας δ' τοὺς Μακεδόνας, κροτεῖν καὶ βοᾶν, φιλῆσαι κελεύοντας· ἄχρις οὗ προελθὼν κατεφίλησεν. ἐνταῦθα τῶν περὶ Νέαρχον ἀναβάντων πρὸς αὐτὸν, ἡδεῖς καὶ ἀσμένους τὰ περὶ τὸν πλοῦν, ὥρμησεν αὐτὸς πλεύσας κατὰ τὸν Εὐφράτην σὺν μεγάλῳ, εἶτα περὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Λιβύην προσκομιθεὶς, διὰ στηλῶν Ἡρακλείων, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἐντὸς θάλασσαν. καὶ πλοῖα πολυποδαπὰ περὶ Θάψακον ἐπήγνυτο, καὶ συνήγοντο ναῦται καὶ κυβερνῆται πανταχόθεν. ἡ δ' ἀνωφελεία χαλεπὴ γενομένη, καὶ ὁ περὶ Μηδεῖς φρόνημα καὶ ἡ φθορὰ πολλὴ λεχθεῖσα τῆς δυνάμεως, ἀπιστίαν τῆς σωτηρίας αὐτοῖς, τά τε ὑπήκοα πρὸς ἀποστάσεις ἐπῆρεν, καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ σατράπαις ἀδικίαν πολλὴν καὶ πλεονεξίαν καὶ ὕβριν ἐποίησεν· καὶ ὅλως διέδραμεν σάλος ἀπιστίας καὶ νεωτερισμός. ὅπου καὶ πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπιὰς καὶ Κλεοπάτρα στασιάσασαι, διείλοντο τὴν ἀρχὴν, Ὀλυμπιὰς μὲν, Ἤπειρον, Κλεοπάτρα δ', Μακεδονίαν προσλαβοῦσα. καὶ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος, βέλτιον ἔφη βεβουλεῦσθαι τὴν μητέρα. Μακεδόνας γὰρ οὐκ ἂν ἐνεγκεῖν βασιλευομένους ὑπὸ γυναικός. διὰ ταῦτα Νέαρχον μὲν αὖθις ὀπὶ θάλασσαν ἔπεμψεν, ἐμπλήσας πολέμων ἅπασαν ἐγγυτέρω τῆς Θαλίας·

A Naues circumvehi iussit, relicta ad dexteram India. Classi præfecit Nearchum, magistrum gubernatorum Onesicritum creauit. Ipse pedestri itinere per Oritas pergens, in extremam inopiam recidit, multosque mortales amisit, vt militarium copiarum ne quartam quidem partem reduceret ex India, quum peditum essent centum viginti millia, equitum ad quindecim millia. Ad hæc graues morbi, pravus victus, feruores torridi, plurimos fames assumpsere, dum regionem peragrant incultam, hominum duram vitam agentium, qui paucas & viles habebant oues marinis piscibus as-
B suetas vesci, atque hinc praua carne & putida præditas. Hanc tandem diebus sexaginta emensus, Gedrosiam attigit. Ibi in rerum omnium egit affluentia, quòd proximi satrapæ & reges de omnibus prouidissent. Igitur refecto hîc exercitu, incessit comessabundus diebus septem per Carmaniã. Illum equi octo composito gradu vehebant cum amicis super pulpitum in edito & conspicuo tabulato erectum quadrato, conuiuijs noctem diebus continuantem. Sequebantur currus frequentes partim purpureis & picturatis tapetibus, partim arborũ semper recentium & virentiũ inumbrati
C ramis, quibus alij vehebantur amici & duces eius coronati potantesq;. Videres non cetram, non galeam, non sarissam, sed phialis, pateris, calicibus, thericlijs milites toto itinere ex grandibus dolijs & crateris haurientes, præbibebant inter se, alij simul inter pergendum & progrediendum, alij recumbentes. Circumsonabant omnia loca fistulis, tibijs, carminibus, cantilenis, bachabũdis mulieribus. Tam in composito & incondito itinere comitabantur pocula bachabundæ licẽtiæ ludus, quasi ipso præsente Baccho & comessationis duce. Postquam in regiam Gedrosiæ venit, relaxauit de integro exercitum tempestiuis conuiuijs. Fe-
D runt temulentum chororum ludos spectasse, amasium eius Bagoam choragum palmam obtinuisse, exornatumq; medio theatro transisse, & ad latus eius cõsedisse: Macedonas, quũ id viderent, plaudentes vt osculum ei ferret conclamasse, quoad illum complexus & dissuauiatus sit. Huc redijt ad eum Nearchus, lætusq; ille intellecta nauigatione, instituit ipse magna classe deuectus Euphrate Arabiam & Africam ambire, atque per columnas Herculis in mare mediterraneum decurrere. Omnis generis nauigia apud Thapsacum parabantur, nauticique & gubernatores comquirebantur
E vndique. At fama duræ illius in superioribus prouincijs expeditionis oppugnationisque Mallorum atque ingentis stragis exercitus ex diffidentia illius salutis concitauit pacatos ad defectionẽ, ducibusque & satrapis magnæ exercendæ violentiæ, auaritię & flagitiorum dedit occasionem. Breui fluctus & seditio omnes peruasit. Quando etiam Olympias & Cleopatra contra Antipatrum tumultuantes prouinciam eius partitæ sunt, Olympias Epirum, Macedoniam Cleopatra sumpsit. Qua re ad Alexandrum perlata, rectius dixit matrem suam consuluisse. neque enim
F regnum Macedonas fuisse fœminæ toleraturos. vnde Nearchum extemplo ad mare misit, statuitque oram maritimam armis omnem implere.

In progrediendo ſumpſit de ducibus qui delique- A
rant ſupplicium. Vnum ipſe ex Abulitis filijs O-
xyartem intetfecit, quem haſta tranſverberauit:
Abuliti, qui nihil præparauerat commeatus, tan-
tùm argenti ſignati tria millia talentum attulit,
equis obijcere iuſſit pecuniam. quibus eam non
guſtantibus, Quò igitur nobis, inquit, hic paratus?
ita abulitē in vincula compegit. In Perſide num-
mos primùm fœminis donauit, vt moris erat regi-
bus, quoties initēt Perſidem, ſingulis aureum lar-
giri. Itaque aliquos referunt non crebrò, Ochum
verò ne ſemel quidem ob ſordes Perſas inuiſiſſe,
exiliumq; ſibi patriæ indixiſſe. Hinc quum Cyri B
conditorium apertum comperiſſet, interfecit au-
torē, quamuis Pellæus eſſet non ex obſcuriſſimis,
qui id admiſerat, Polymachus nomine. Titulum
quum legiſſet, iuſſit Græcis quoq; literis infrà in-
cîdi. Is fuit huiuſcemodi, QVISQVIS ES HO-
MO, ET VNDECVNQVE VENISTI, (NAM
VENTVRVM NOVI EGO) CYRVS SVM
PERSIS QVI QVÆSIVI IMPERIVM. NE
INVIDEAS MIHI, ORO TE, EXIGVAM
HANC HVMVM, QVÆ CORPVS TE-
GIT MEVM. Hæc Alexandrum vehementer
permouere reputantem rerum incertitudinem & C
viciſſitudinem. Eadem tempeſtate Calanus,
quum non diu alui fluore laboraſſet, rogum po-
ſtulauit ſibi ſtrui. Ad quem poſtquam eſt equo de-
latus, deos precatus, libamina ſibi ipſe infudit, ca-
pilliſque ſuis rem diuinam fecit. Inde rogum con-
ſcendens aſſiſtentes Macedonas complexus eſt,
rogauitque lætum vt illum diem tranſigerent, &
cum rege perpotarent: illum ipſum breui ait Ba-
bylone ſe reuiſurum. Ita fatus decubuit operuit-
que ſe, neque ſe appropinquante igne mouit, ſed
quo compoſuerat ſe habitu, eum conſeruans ve-
teri illorum ſophiſtarum more ſemetipſe immo D
lauit. Hoc multis annis pòſt alius Indus Athenis
ex comitatu Cæſaris imitatus eſt: cuius viſitur hac
quoque ætate monumentum Indi appellatum.
Regreſſus à rogo Alexander frequentibus amicis
& præfectis ad cœnam inuitatis, certamen & præ-
mium propoſuit potandi meri. Qui plurimum
hauſit, Promachus ad quatuor congios progreſſus
eſt, relatoque pro victoriæ pretio talento, triduum
ſuperſtes fuit. Ex cæteris (vt Chares autor eſt) vnus
& quadraginta ex vinolētia exanimati, quum ex-
cepiſſet ingens gelu crapulam. Nuptias amicorū
Suſis celebrauit, atq; ipſe Darij filiam duxit vxo- E
rem Statiram. Clariſſimas clariſſimis iunxit, ac
commune Macedonum, qui iam antè contraxe-
rant connubia, celebrauit ſplendidè epulum nu-
ptiale, in quo memorant cuique conuiuarū, quo-
rum fuerit nouem millium numerus, auream
phialam, ad libandum donatam. Iam fuit cùm in
cæteris mirificè largus, tum æs alienum exercitus
creditoribus de ſuo diſſoluit. Eius impenſæ vni-
uerſa ſumma centum & triginta minus ad decem
millia talentum peruenit. Antigenes autem Lu-
ſcus obæratum ſimulans ſe, falſò nomen dederat,
adductoque certo ad menſam qui affirmauit
ſe ei dediſſe mutuò, repræſentauit ei pecuniam. F
Eo poſtea mendacij comperto exarſit rex, ſum-
mouitque eum aula, atque præfecturam ademit.

αὐτὸς ὁ καταβαίνων ἐκόλαζεν τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. τῶν δ' Ἀβουλίτου παίδων, ἕνα μὲν, Ὀξυάρτην, αὐτὸς ἀπέκτεινεν, σαρίσῃ διελάσας· Ἀβουλίτου δὲ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων παρασκευάσαντος, ἀλλ' ἢ τριχίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ προσαναγόντος, ἐκέλευσε τοῖς ἵπποις ὃ ἀργύριον παρεβαλεῖν. ὡς δὲ οὐκ ἐγεύοντο, φήσας, Τί οὖν ὄφελος ἡμῖν ἡ σῆς παρασκευῆς; καθείρξε τὸν Ἀβουλίτην. ἐν δὲ Πέρσαις, πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸ νόμισμα τὸν γυναιξίν, ὥσπερ εἰώθασι οἱ βασιλῆς, ὁσάκις εἰς Πέρσας ἀφίκοιντο, διδόναι χρυσοῦν ἑκάστῃ. καὶ διὰ τοῦτο φασὶν οἴκοι μὴ πολλάκις, Ὦχον δ', μηδὲ ἅπαξ εἰς Πέρσας παρεγένετο, διὰ μικρολογίαν, ἀποξενώσαντα τῆς πατρίδος ἑαυτόν. ἔπειτα τὸν Κύρου τάφον βύρσῃ διορωρυγμένον, ἀπέκτεινε τὸν ἀδικήσαντα. καίτοι Ἕλλαδος ἐν οὐ τῶν ἀσημοτάτων ὁ πλημμελήσας, ὄνομα Πολύμαχος. τὸν δ' ἐπιγραφὴν αἰαγκαῖς, ἐκέλευσεν Ἑλληνικοῖς ὑποχαράξαι γράμμασιν. εἶχεν δὲ οὕτως, ΩΑΝΘΡΩΠΕ, ΟΣΤΙΣ ΕΙ, ΚΑΙ ΠΟΘΕΝ ΗΚΕΙΣ, (ΟΤΙ ΜΕΝ ΓΑΡ ΗΞΕΙΣ, ΟΙΔΑ) ΕΓΩ ΚΥΡΟΣ ΕΙΜΙ Ο ΠΕΡΣΑΙΣ ΚΤΗΣΑΜΕΝΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ. ΜΗ ΟΥΝ ΤΗΣ ΟΛΙΓΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΓΗΣ ΦΘΟΝΗΣΗΣ, Η ΤΟΥΜΟΝ ΣΩΜΑ ΠΕΡΙΚΑΛΥΠΤΕΙ. Ταῦτα μὲν οὖν ἐμπαθῆ σφόδρα τὸν Ἀλέξανδρον ἐποίησεν, ἐν νῷ λαβόντα τὴν ἀδηλότητα καὶ τὴν μεταβολήν. ὁ δὲ Κάλανος ἐν ταῖς χρόνον οὐ πολὺν ὑπὸ χειλίας ἀποχληθεὶς, ἠτήσατο πυρὰν αὐτῷ νεκρῶσαι. καὶ κομισθεὶς ἵππῳ πρὸς αὐτὴν, ἐπαυξάμενος καὶ καταστείψας ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τριχῶν ἀπαρξάμενος, ἀναβαίνων, ἐδεξιοῦτο τοὺς παρόντας τῶν Μακεδόνων, καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡδέως γενέσθαι καὶ μεθυσθῆναι μετὰ τοῦ βασιλέως· αὐτὸν δὲ ἔφησεν ἔφη μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι. ταῦτα δ' εἰπὼν, κατακλιθεὶς καὶ συγκαλυψάμενος, οὐκ ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλίθη χήματι τοῦτο διετήρησεν, ἐκθηριέρησεν ἑαυτὸν τῷ πατρίῳ νόμῳ τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν. τοῦτο πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον δεύτερος Ἰνδὸς ἐν Ἀθήναις Καίσαρι συνὼν ἐποίησεν· καὶ δείκνυται μέχρι νῦν τὸ μνημεῖον, Ἰνδοῦ προσαγορευόμενον. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος, καὶ συναγαγὼν πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπὶ δεῖπνον, ἀγῶνα προὔθηκεν καὶ στέφανον ἀκροποσίας. ὁ μὲν οὖν πλεῖστον πιὼν Πρόμαχος, ἄχρι χοῶν τεσσάρων προῆλθεν. καὶ λαβὼν τὸ νικητήριον στέφανον τάλαντον, ἡμέρας τρεῖς ἐπέζησεν. τῶν δ' ἄλλων (ὡς Χάρης φησὶν) τεσσαράκοντα καὶ εἷς ἀπέθανον πίοντες, ἰσχυρὸν τῇ μέθῃ χρόνος ἐπιγενομένου. τῶν δ' ἑταίρων γάμον ἐν Σούσοις ἐπιτελῶν, καὶ λαμβάνων μὲν αὐτὸς γυναῖκα, τὴν Δαρείου θυγατέρα Σπάτιραν, Δραιέμην δ' τὰς ἀρίστας τοῖς ἀρίστοις, χαίνων δ' τῶν ἤδη προγεγαμηκότων Μακεδόνων γάμον καλὸν ἑστιάσας· ἐν ᾧ φασὶν ἐννακισχιλίων τῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὄντων, ἑκάστῳ χρυσῆν φιάλην προς τὰς σπονδὰς δοθῆναι. τά τε δῶρα θαυμαστῶς ἐλαμπρύνατο, καὶ τὰ χρέα τοῖς δημοσίᾳ ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων αὐτὸς ἀφαλύσας, τὸ πλῆθος ἀναλώματος ἐλάσσονος μυρίων τάλαντων ἑκατὸν τριάκοντα τάλαντος ἐπιγενομένου. ἐπεὶ δ' Ἀντιγένης ὁ ἑτερόφθαλμος, ὡς ὀφείλων ἀπεγράψατο ψευδῶς, καὶ παραγαγὼν τινὰ φάσκοντα δεδανεικέναι πρὸς τὴν τράπεζαν, ἀπέπεσεν ὁ ἀργύριον εἶτα ἐφωράθη ψευδόμενος. ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἀπήλασεν τῆς αὐλῆς αὐτὸν, καὶ παρείλετο τὴν ἡγεμονίαν.

ἑῶ δ' λαμπρὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς ὁ Ἀντιγένης· καὶ ἔτι νέος
ὤν, Φιλίππου πολιορκοῦντος Πέρινθον, ἐμπεσόντος αὐτῷ κα-
πελτικοῦ βέλους εἰς τὸ ὄφθαλμόν, οὐ παρέσχεν βουλομένοις
ἐξελεῖν τὸ βέλος, οὐδὲ ὑφήκατο, πρὶν ὥσαντας πρὸς μαχόμε-
νος καὶ καταδιῶξαι τοὺς πολεμίους εἰς τὸ τεῖχος. οὐ μετείως οὖν
τότε τὴν ἀπιμίαν ἔφερεν, ἀλλὰ δῆλος ἦν ἑαυτὸν ὑπὸ λύπης
καὶ βαρυθυμίας ἀπαγχόμενος. καὶ τοῦτο δείσας ὁ βασιλεὺς,
ἀνῆκεν τὴν ὀργὴν, καὶ τὰ χρήματα ἔχειν ἐκέλευσεν αὐτόν. τοὺς
παίδων τῶν τεισμυρίων, οὓς ἀσκουμένους καὶ μανθάνοντας ἀ-
πέλιπε, τοῖς τε σώμασιν εὐδρείων φανέντων, καὶ τοῖς εἴδεσιν εὐ-
πρεπῶν, ἔτι δὲ καὶ τὴν μελέτης εὐχέρειαν καὶ κουφότητα θαυμα-
σὴν ἐπιδεικνυμένων, αὐτὸς μὲν ἤδη τοῖς μὲν Μακεδόσι δυσθυμία
παρέσχε καὶ δέος, ὡς ἥττον αὐτοῖς τοῦ βασιλέως προσέξοντος. διὸ
καὶ τοὺς ἀδυνάτους καὶ πεπηρωμένους αὐτοῦ καταπέμποντος ὑπὲρ
θάλατταν, οὔδεν ἔφασαν εἶναι καὶ προπηλακισμόν, ἀνθρώ-
ποις ἀπαχρησαμένον εἰς ἄπορα, καὶ ἀποτίθεσθαι σὺν αἰ-
σχύνῃ, καὶ προσείπωσιν τοῖς πατέσι καὶ τοῖς γονεῦσιν, οὐ τοιού-
τοις παραλαβόντα. πολλοὺς οὖν ἐκέλευον ἀφιέναι, καὶ πολ-
λοὺς ἀχρήστους νομίζειν Μακεδόνας, ἔχοντα τοὺς νέους τούτους
πυρριχιστὰς, σὺν οἷς ὅπου ἂν καταστήσεται τὴν οἰκουμένην.
πρὸς ταῦτα χαλεπῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔφερεν, καὶ πολλὰ μὲν
ἐλοιδόρησεν αὐτοὺς πρὸς ὀργὴν, ἀπελάσας δ', τοὺς φυλακὰς
παρέδωκε Πέρσαις, καὶ κατέρρηξεν ἐκ τούτων δορυφόρους καὶ
ῥαβδοφόρους· ὑφ' ὧν ὁρῶντες αὐτὸν πρὸς ἀλλήλους ἐπεμπόμενον, αὐτοὺς
δ' ἀπειρημένους καὶ προπηλακιζομένους, ἐπαπειλοῦντο· καὶ
διδόντες λόγον, δεῖσαν αὐτοὺς ὀλίγου δεῖν μανέντας ὑπὸ
ζηλοτυπίας καὶ ὀργῆς. τέλος δὲ, συμφορήσαντες ἐβάδι-
ζον ἄοπλοι καὶ μονοχίτωνες ὑπὲρ τὴν σκηνὴν μετὰ βοῆς
καὶ κλαυθμοῦ πρὸς ἀλλήλους διδόντες ἑαυτοὺς, καὶ χρήσασθαι κε-
λεύοντες ὡς κακοῖς καὶ ἀχρείοις· ὁ δ' οὐ προσίετο, καί-
περ ἤδη μαλακώτερος. οἱ δ' οὐκ ἀπέρρησαν, ἀλλ' ἡμέρας
δύο καὶ νύκτας οὕτω προσεῖχον καὶ ὀλοφυρόμενοι καὶ
κλίσιον ἀνακαλούμενοι ἐκαρτέρησαν. τῇ δὲ τείτῃ προελθὼν,
καὶ θεασάμενος οἰκτροὺς καὶ τεταπεινωμένους, ἐδάκρυεν
πολὺν χρόνον· εἶτα μεμψάμενος μέτεια, καὶ προσαγορεύ-
σας φιλανθρώπως ἀπέλυσε τοὺς ἀχρήστους, δωρησάμενος
μεγαλοπρεπῶς, καὶ γράψας πρὸς Ἀντίπατρον, ὅπως ἐν
πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς θεάτροις προεδρίαν ἔχοντες ἐστεφανω-
μένοι καθέζοιντο. τῶν δὲ τεθνηκότων τοὺς παῖδας ὀρφανοὺς
ὄντας, ἐμμίσθους ἐποίησεν. ὡς δ' ἦκεν εἰς Ἐκβάτανα τὴν Μη-
δίας, καὶ διώκησε τὰ κατεπείγοντα, πάλιν αὖ θεάτροις καὶ
πανηγύρεσιν, ἅτε δὴ τετρακισχιλίων ἀμφὶ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς Ἑλ-
λάδος ἀφιγμένων. ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας Ἡ-
φαιστίων πυρέσσων· οἷα δὲ νέος καὶ σφριγῶντος, οὐ φέρων ἀ-
κριβῆ δίαιταν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἡδονὴν γλαῦκον ἀπελθεῖν εἰς τὸ
θέατρον παρὲ χρῆσιν γλυκύμυρος, καὶ καταφαγὼν ἀλεκτρυόνα
ἔφθον, καὶ ψυκτῆρα μέγαν ἐκπιὼν οἴνου, κακῶς ἔχων, καὶ
μικρὸν ἀναλιπὼν ἀπέθανεν. τοῦτο οὐδενὶ λογισμῷ ὁ πάν-
δος Ἀλέξανδρος ἤνεγκεν, ἀλλ' εὐθὺς μὲν ἵππους τε κεῖ-
ραι πάντας ὑπὲρ πέδης καὶ ἡμιόνους ἐκέλευσεν, καὶ τὴν περὶ
πόλεων ἀφεῖλεν τὰς ἐπάλξεις· τὸ δὲ ἄθλιον ἰατρὸν ἀ-
νεστάυρωσεν. αὐλοῖς δὲ κατέπαυσεν καὶ μουσικὴν ἐν πᾶ-
σι τοῖς στρατοπέδῳ πολὺν χρόνον· ἕως ἐξ Ἄμμωνος ἦλθεν μαν-
τεία λιμοῦ Ἡφαιστίωνα, καὶ θύειν ὡς ἥρωϊ προσκελεύουσα. τοῦ δὲ πένθους παρηγορίᾳ τῷ πολέμῳ χρώμενος, ὡς πρὸς
ὑπὲρ θηρᾶν καὶ κυνηγεσίου ἀνδρῶν ἐξῆλθεν, καὶ τὸ Κουσταῖον ἔθνος κατεστρέφετο, πολλοὺς ἡδονὴν ἀποσφάττων.

A Fuit bello bonus Antigenes, ac iuvenis etiamnũ,
quum obsideret Philippus Perinthon, intorto ex
catapulta in oculũ suum telo, non paruit eximere
telum volentibus, neq; pugnam remisit priusquã
vrgens pepulisset atq; inter muros redegisset ho-
stes. Non modicè ergo tulit in præsentia ignomi-
niam, verùm præ se tulit dolore & mœrore manus
sibi ipsum allaturum. Id timens Alexander, iram
deposuit, & ipsum pecuniã eam iussit habere. Tri-
ginta millia puerorum, quos exercendos & insti-
tuendos reliquerat, virili corpore inuenit & spe-
cie decora. Dederunt insuper illi miræ dexterita-
B tis & agilitatis documenta. Ea re læto rege angor
Macedonas & metus incessit minus regem ipsis
addictum fore. Quapropter quum debiles & in-
utiles remitteret ille domum, contumeliam dicta-
uerunt eam & suggillationẽ esse, quòd quibus ho-
minibus abusus ad omnia fuerat, eos ignominiosè
tunc in patriam & ad parentes detruderet, non eo
quo acceperat eos statu. Igitur missionem omnes
flagitare conclamareque, omnes Macedonas pro
inutilibus haberet, solos iuvenes hos retineret sal-
tatores, quibuscum orbem terræ iret subiugatum.
Inde cõcitatus Alexander frendensq; multis con-
C uitijs hos proscidit, eisque amotis, corporis sui cu-
stodiam tradidit Persis, atq; ex his satellites appa-
ritoresq; delegit. A quibus quum cernerent illum
stipari, se verò reijci ignominiosè, conciderunt
animis, ac colloquuti inter se deprehenderunt se-
ipsi ex æmulatione & indignatione penè insanire.
Postremò ad se reuersi perrexerunt ad regis taber-
naculum inermes & tunicati cũ clamore & plan-
gore offerentes semetipsi, petentesq; vteretur ipsis
quasi improbis & ingratis. Ille verò, quanvis iam
placatior, nõ admisit eos. Non abscesserũt illi, sed
duos dies & noctes ita pro tabernaculo eius lamẽ-
tantes dominumq; appellãtes perduauere. Ter-
D tio die prodijt, ac quum lamentabiles abiectosq;
vidisset, in lacrymas longo spatio est effusus. Inde
modicè castigauit eos, tum appellauit humaniter,
ac dimisit inutiles, vbi eos magnificè donauit.
Scripsit insuper ad Antipatrũ, vt omnibus in ludis
& spectaculis primum locum tenerent, & corona-
ti ibi considerent. De mortuorum liberis orbis sti-
pendia parentum attribuit. Postquam Ecbatana
Mediæ venit, rebus compositis necessarijs, retulit
se ad spectacula & tempestiua conuiuia, quòd tria
millia artificum ad eum ex Græcia venissent. Sub
idem tempus Hephæstio febre correptus est. Vt
E iuvenis & militaris exactioris impatiens victus,
dum medicus Glaucus ad spectaculum abijt,
prandium sumpsit, adesoque gallo gallinaceo af-
so, atque epoto ingenti vini frigefacti cratere, ma-
lè habuit, pauloque pòst decessit. Hunc casum tu-
lit parum sapienter Alexander, sed confestim
equos omnes mulosque tonderi lugubriter iuſ-
sit, circumiectorum oppidorum pinnas detra-
xit, miserum medicum egit in crucem, tibias mu-
sicamque perdiu in castris compescuit, quoad
ab Ammone allatum oraculum est, vt Hephæ-
stionem colerent pro Deo, eique sacrificarent. Ad
F luctus eleuationem bellum adhibuit, ac sicut ad
venationem hominum egressus, Cussæorum gen-
tem excidit, omnemq; ad internecionem deleuit.

Ea Hephæstionis parentatio dicta. In tumbam & A
monumentum eius atque in hæc exornanda decem millia talentum intendens expẽdere, operisque præstantia & exquisita arte superare sumptũ, desiderauit præter omnes artifices Stasicratem, qui proiectam granditatem & magnificentiam in nouis rebus edendis promittebat. Quippe hic antea iactauerat apud eum in colloquio, ex montibus Thracium Athon configurari & conformari ad hominis effigiem posse. Itaque si vellet, simulacrum se ei ex Atho effecturum æternum & amplissimum, quod sinistra teneret frequẽtem mille capitibus vrbem, dextra fundentem largam flumi- B
nis vndam in mare decurrentis. verùm hoc repudiauit. At tunc de multo absurdioribus sumptuosioribusq; quotidie agebat cum artificibus commentandis & machinandis. Babylonem pergenti Nearchus, qui ab Oceano Euphratẽ inuectus reuerterat, refert cõuenisse se certos Chaldæos, qui monebãt, Babylone vt abstineret. Nihil motus tamen progressus est. Postquam peruenit ad muros vrbis, corũorũ examen vidit certantium & se mutuò cædentium. quorum aliquot iuxta ipsum sunt delapsi. Inde delato ad eum indicio præfectũ Babylonis Apollodorũ de ipso exta consuluisse, aru- C
spicem Pythagoram acciuit. Non inficiantem factum rogauit quid deprehendisset in hostia: qui vbi respondit trunca exta fuisse, Papæ, inquit, fœdum prodigium! Nec Pythagorã violauit: verùm pœnituit eum quòd fidem non adhibuisset Nearcho. ac ferè extra muros Babylonios diuertit, circumvectusq; est animi causa Euphrate. Terrebant autem eum multa prodigia. Leonem grandissimũ & speciosissimum, eorum qui ibi alebãtur, domesticus asinus adortus calce interfecit. Depositis vestibus vnctus pila ludebat. Ibi iuvenes qui pila luserant, vbi resumenda erant pallia, hominẽ con- D
templantur tacitum in solio sedentẽ, diademate & amictu regio ornatũ. Hic in quæstione interrogatus qui esset: diu nõ reddidit vocem. Vix tandem, quum ad se redisset, Dionysiũ ait dici se, esse Messenium genere, certis autem criminibus accusatũ, atq; eò à mari ductũ longo spatio in vinculis fuisse, modò Serapim adstitisse sibi: vinculisq; exemptum eò deduxisse, atq; imperauisse vt veste regia sumpta & diademate, silentio consideret. His Alexander auditis, illum ex vatum consilio sustulit de medio. Cæterùm animo ipse anxio atque erga deos diffidenti iam euasit, aduersus amicos verò E
suspicioso. Antipatrum imprimis formidabat eiusque filios, ex quibus Iolas princeps pincerna erat, Cassander nuper aduenerat. Qui quum barbaros venerabundos illum salutantes conspexisset, vir in libertate enutritus Græca, atque huiuscemodi spectaculi hactenus insolens, in cachinnum est effusus. Ea re exarsit ita Alexander, vt arreptum crinibus caput eius ambabus manibus vehementer contuderit ad parietem. Aliâs respondere Antipatri accusatoribus aliquid parantem interpellans Cassandrum, Quid ais, inquit, tam longa via homines nihil læsos tantùm ad calumniandum venisse? Quum respondisset Cassander, esse F
id ipsum calumniæ indicium, quòd procul probationibus venissent: cachinnans Alexander,

τοῦτο ἡ Ἡφαιστίωνος ἐναγισμὸς ἐκαλεῖτο. τύμβον δὲ καὶ τάφον αὐτῷ καὶ τὸν περὶ ταῦτα κόσμον ἀπὸ μυείων ταλάντων ἐπιτελέσαι διανοούμενος, ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὸν δαπανήσειν, ἐπόησεν, μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτει, μεγαλουργίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελλόμενον. οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχὼν, ἔφη, τῶν ὁρῶν μάλιστα τὸ Θρᾴκιον Ἄθων ἀνδριάντωσιν εὐπρεπέστατον δέχεσθαι καὶ ἀνδρόμορφωσιν· εἰ θέλοι κελεύοι, μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσασθαι τὸ Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χεῖρα περιλαμβάνοντα πυρίαιδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ ἀπένδοντα ποταμοῦ ῥεῦμα δαψιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος. ταῦτα μὲν οὖν παρῃτήσατο, πολλῷ δὲ ἀπορώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφιζόμενος τότε καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν. εἰς δὲ Βαβυλῶνα πορευόμενος αὐτὸν, Νέαρχος (ἀφίκετο γὰρ αὖθις εἰς πλοῦσας εἰς τὸν Εὐφράτην ἀνὰ τῆς μεγάλης θαλάσσης) ἔφη τινὰς συντυγχάνειν αὐτῷ Χαλδαίους, παραινοῦντας ἀπέχεσθαι Βαβυλῶνος τοῦ Ἀλεξάνδρου. ὁ δὲ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ἐπορεύετο· καὶ πρὸς τοῖς τείχεσι θορυβούμενος, κόραξας εἶδεν πολλοὺς ἀναφερομένους, καὶ τυπτομένους ἀλλήλους, ὧν ἔνιοι κατέπεσον παρ' αὐτόν. ἔπειτα μανύσεως θορυβούσης κατὰ Ἀπολλοδώρου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βαβυλῶνος, ὡς εἴη περὶ αὐτὸν τεθυμμένος, σκάλᾳ Πυθαγόραν τὸν μάντιν. οὐκ ἀρνουμένου δὲ τὴν πρᾶξιν, ἐρώτησε τῶν ἱερῶν τὸ τέρας. φήσαντος δὲ ὅτι ὁ ἵππαρ ἦν ἄλοβον, Παπαῖ (εἶπεν) ἰσχυρὸν τὸ σημεῖον. καὶ τὸν Πυθαγόραν οὐδὲν ἠδίκησεν· ἦλθετο δὲ μὴ πειθεὶς τῷ Νεάρχῳ, καὶ τὰ πολλὰ τῆς Βαβυλῶνος ἔξω περιπατῶν καὶ περὶ πλέων τὸν Εὐφράτην διέτριβεν. ἐνώχλει δὲ αὐτὸν σημεῖα πολλά. καὶ γὰρ λέοντα τῶν τρεφομένων μέγιστον καὶ κάλλιστον ἥμερος ὄνος ἐπελθὼν καὶ λακτίσας ἀπέκτεινεν. ἀποδυσαμένου δὲ πρὸς ἄλειμμα, καὶ σφαῖραν αὐτὸν παίζοντος, οἱ νεανίσκοι οἱ σφαιρίζοντες, ὡς ἔδει πάλιν λαβεῖν τὰ ἱμάτια, καθορῶσιν αὐθέφτον ἐν τῷ θρόνῳ καθεζόμενον σιωπῇ, τὸ διάδημα καὶ τὴν στολὴν τὴν βασιλικὴν περικείμενον. οὗτος ἀνακρινόμενος ὅστις εἴη, χρόνον πολὺν ἄφωνος ἦν· μόλις δὲ συμφρονήσας, Διονύσιος μὲν ἔφη καλεῖσθαι, Μεσσήνιος δὲ εἶναι τὸ γένος. ἐκ δεινῶν αἰτίας καὶ κατηγορίας, ἐν τούτῳ κομισθεὶς ἀπὸ θαλάσσης, πολὺν χρόνον γεγονέναι ἐν δεσμοῖς· ἄρτι δὲ αὐτῷ τὸν Σάραπιν ἐπιστάντα τοὺς δεσμοὺς λυθῆναι, καὶ πορεύεσθαι κελεῦσαι, καὶ κελεύσαντα λαβόντα τὴν στολὴν καὶ τὸ διάδημα, καθίσαι καὶ σιωπᾶν. ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν μὲν αὐθέφτον (ὥσπερ ἐκέλευον οἱ μάντεις) ἠφάνισεν. αὐτὸς δὲ ἠθύμει καὶ δυσέλπις ἦν πρὸς τὸ θεῖον ἤδη καὶ πρὸς τοὺς φίλους ὕποπτος. μάλιστα δὲ Ἀντίπατρον ἐφοβεῖτο, καὶ τοὺς παῖδας, ὧν Ἴολαος μὲν, ἀρχοινοχόος ἦν· ὁ δὲ Κάσανδρος ἀφῖκτο μὲν νεωστὶ, θεασάμενος δὲ βαρβάρους τινὰς προσκυνοῦντας, ἅτε δὴ τεθραμμένος Ἑλληνικῶς, καὶ τοιοῦτο πρότερον μηδὲν ἑωρακώς, ἐγέλασεν προπετέστερον. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὠργίσθη, καὶ δραξάμενος αὐτοῦ τῶν τριχῶν, σφόδρα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἔπαισε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον. αὖθις δὲ πρὸς τοὺς κατηγορεῖν τοῦ Ἀντιπάτρου λέγειν τι βουλόμενον τὸν Κάσανδρον ἐκκρούων, Τί λέγεις; (ἔφη) τοσαύτην ὁδὸν αὐθέφτους μηδὲν ἀδικουμένους, ἀλλὰ συκοφαντοῦντας ἐλθεῖν; φήσαντος δὲ τοῦ Κασάνδρου τοῦτο αὐτὸ σημεῖον εἶναι τοῦ συκοφαντεῖν, ὅτι μακρὰν ἥκουσι τῶν ἐλέγχων, ἀναγελάσας ὁ Ἀλέξανδρος,

» Ταῦτα σκεῦα (ἔφη) σφίσματα τῶν Ἀριστοτέλους, εἰς ἑκά-
» τερον τῶν λόγων· οἱμῳζόμενοι ἂν μικρὸν ἀδικηθῶτε φα-
» νῆτε τοὺς δυθεφόους. Ὃ δ' ὅλον αὐτῷ φασὶν δεινὸν ἐνδῦναι
καὶ δυσποιὸν ἐγγενέσθαι τῇ ψυχῇ τοῦ Κασάνδρου τὸ δέος,
ὥστε ὕστερον χρόνοις πολλοῖς, ἤδη Μακεδόνων βασιλεύοντα,
καὶ κρατοῦντα τῆς Ἑλλάδος ἐν Δελφοῖς περιπατοῦντα
καὶ θεώμενον τοὺς ἀνδριάντας, εἰκόνος Ἀλεξάνδρου φανεί-
σης, ἄφνω πληγέντα, φρίξαι καὶ κραδανθῆναι τὸ σῶμα,
καὶ μόλις ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν ἱλιγγιάσαντα πρὸς τὴν ὄ-
ψιν. ὁ δὴ οὖν Ἀλέξανδρος ὡς ἐνέδωκεν τότε πρὸς τὰ θεῖα,
παρακρούσης ῥυόμενος καὶ περίφοβος τὴν θρῆνοιαν, οὐδὲν
ἧττον μικρὸν οὕτως τῶν ἀπίστων καὶ ἀπόπτων ὁ μὴ πέρας ἐποιεῖτο
καὶ σημεῖον, ἀλλὰ θυομένων καὶ καθαιρόντων καὶ μαντευόν-
των μεστὸν ἦν τὸ βασίλειον. οὕτως ἄρα δεινὸν μὲν ἀπιστία
πρὸς τὰ θεῖα, καὶ καταφρόνησις αὐτῶν· δεινὴ δὲ αὖθις ἡ δει-
σιδαιμονία, δίκην ὕδατος ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον, καὶ ἀ-
ναπλήρωσιν ἀβελτηρίας καὶ φόβου τὸν Ἀλέξανδρον ῥυόμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὧν χρησμῶν τῶν περὶ Ἡφαι-
στίωνος ἐκ θεοῦ κομιζόντων, ἀποθέμενος τὸ πένθος, αὖθις
ἦν ἐν θυσίαις καὶ τόποις. ἑστιάσας γὰρ λαμπρῶς τοὺς περὶ
Νέαρχον, εἶτα λουσάμενος ὥσπερ εἰώθει, μέλλων καθεύδειν,
Μηδίου δειπνοῦντος, ᾤχετο κωμασόμενος πρὸς αὐτόν· κἀκεῖ
πιὼν ὅλην τὴν ὑπνοῦσαν ἡμέραν, ἤρξατο πυρέττειν, οὔτε
σκύφον Ἡρακλέους ἐκπιών, οὔτε ἄφνω θραλγὴς γενόμενος τὸ μεταφρένον, ὥσπερ λόγχῃ πεπληγώς· ἀλλὰ ταῦτα
ἔνιοι φασὶν δεῖν γράφειν, ὥσπερ δράματος μεγάλου τραγικὸν ἐξόδιον καὶ περιπαθῆ πλάσαντες. Ἀριστόβουλος δὲ φη-
σὶν αὐτὸν πυρέττοντα μανικῶς, διψήσαντα γὰρ σφόδρα, πιεῖν
οἶνον. ἐκ τούτου γὰρ φρενητιάσαι, καὶ τελευτῆσαι, τετρακάδι Δαισίου μηνός. ἐν δὲ ταῖς ἐφημερείσιν οὕτως γέγραπται περὶ τῆς νόσου. Ὀγδόῃ ὅτι δεκάτῃ Δαισίου μηνὸς
ἐκάθευδεν ἐν τῷ λουτρῷνι, θραλγὲς πυρέξας. τῇ δὲ ἑξῆς
λουσάμενος εἰς τὸν θάλαμον μετῆλθεν, καὶ διημέρευε πρὸς
Μηδίον κυβεύων. εἶτ' ὀψὲ λουσάμενος, καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς θεοῖς
θυσθεὶς, ἐμφαγὼν, θραλγὲς νυκτὸς ἐπύρεξεν. τῇ εἰκάδι λουσάμενος, πάλιν ἔθυσε τὴν εἰθισμένην θυσίαν· καὶ κατακείμενος
ἐν τῷ λουτρῶνι τοῖς περὶ Νέαρχον ἐρόλαζεν, ἀκροώμενος τὰ
περὶ τὸν πλοῦν καὶ τὴν μεγάλην θάλατταν. τῇ δεκάτῃ φθίνοντος
τοῦτο ποιήσας μᾶλλον ἀνεφλέγη, καὶ τὴν νύκτα βαρέως ἔχων,
καὶ τὴν ὑπνοῦσαν ἡμέραν ἐπύρεττεν σφόδρα· καὶ μεταθεὶς κα-
τέκειτο πρὸς τὴν μεγάλην κολυμβήθραν· ὅτε δὴ τοῖς ἡγεμό-
σι διελέχθη περὶ τῶν ἐρήμων ἡγεμονίας τάξεων, ὅπως κα-
τασφήσωσι δοκιμάσαντες. ἑβδόμῃ, σφόδρα πυρέττων ἔθυσεν,
ἐξαρθεὶς πρὸς τὰ ἱερά. τῶν δὲ ἡγεμόνων ἐκέλευε τοὺς μεγί-
στους θραστείβειν ἐν τῇ αὐλῇ, τοξιάρχοις καὶ πεντακοσιάρ-
χοις ἔξω νυκτερεύειν. εἰς ὃ τὰ πέραν βασίλεια θραχυμι-
θεὶς, τῇ ἕκτῃ σμικρὸν ὕπνωσεν. ὁ δὲ πυρετὸς οὐκ ἀπῆκεν.
ἐπελθόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἦν ἄφωνος. ὁμοίως δὲ καὶ
τὴν πέμπτην· διὸ καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἔδοξεν τεθνάναι, καὶ
κατεβόων, ἐλθόντες ὅτι τὰς θύρας, καὶ διηπειλοῦντο τοῖς
ἑταίροις, ἕως ἐβιάσαντο. καὶ τῶν θυρῶν αὐτοῖς ἀνοιχθεισῶν,
ἐν τοῖς χιτῶσι καθ' ἕνα πολῖται πρὸς τὴν κλίνην παρεξ-
ῆλθον. ταύτης δὲ τῆς ἡμέρας οἱ περὶ Πύθωνα καὶ Σέλευκον,
εἰς τὸ Σαραπεῖον ἀποσταλέντες, ἠρώτων εἰ κομί-
σωσιν ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον· ὁ δὲ θεὸς κατὰ χώραν ἐᾶν αὐτὸν ἐκέλευεν. τῇ δὲ τρίτῃ φθίνοντος πρὸς δείλην ἀπέθανεν. τού-
των τὰ πλεῖστα κατὰ λέξιν ἐν ταῖς ἐφημερείσιν οὕτω γέγραπται. φαρμακείας δὲ ὑποψίαν αὐτίκα μὴν οὐδεὶς ἔσχεν.

A Hęc illa, inquit, commenta Aristotelis sunt in vtraque partem dicendi: pœnã luetis, si parum eos contuincemini læsisse. Breui ingentem terrorem aiunt Cassandri animum subisse & pertinaciter insedisse, vsqueadeo vt insequutis temporibus regnum Macedoniæ obtinens, & Græciæ potiens, quum Delphis inambularet contemplareturq; statuas, simulacro cõspecto Alexandri, subito horrore toto contremuerit corpore, & ad illius imaginis conspectum æstuans, ægrè colligeret se. Alexander igitur postquam semel religione obstrictus est, tumultuante & trepidante animo prędितus, nulla res insolita & alie-
B na tam oblata exigua est quam non verteret in prodigium & ostentum, sed sacrificantium, expiantiũ, & vaticinãtium erat regia referta. Adeo res est horrenda incredulitas & contemptio deorum, horrenda item superstitio, quæ aquæ modo vergit ad demissa, impletq; absurdis opinionibus & metu mortales, vt tunc Alexandrum. At ille oraculis de Hephæstione à Deo allatis luctum deposuit, iterumq; ad sacrificia & pocula se conuertit. Ac quum splendido conuiuio excepisset Nearchũ, atq; inde lotus de more suo esset iturus cubitum, ad obnixè rogantem Medium iuit comessatum. Apud hũc quum die-
C em insequentem totum perpotasset, febre est tentatus. Non exhausit Herculis scyphum, neque repentè spinæ dolore veluti hasta confixus ingemuit. Sed hæc putauerunt quidam scribenda, quasi magnæ fabulæ tragicum exodium & lamentabile fingentes. Aristobulus narrat, eum quum delirio ex febre teneretur, atq; ingenti cruciaretur siti, vinum potasse, hinc in phrenesim incidisse, atq; trigesimo mensis Dæsij die decessisse. In diarijs ad hũc modũ de morbo eius scriptum est: Octauo decimo die mensis Dæsij in balneo febris causa cubauit. Postero die lotus contulit se in cubiculum, eumq; diem aleæ ludo cum Medio transegit. inde vesperi lotus & sacris
D operatus cibum sumpsit auidius. Hinc nocte febre afflictus est. Die vigesimo lotus solenne sacrum iterum peregit, decumbensque in balneo Nearcho vacauit, nauigationem suam, & quid vidisset in Oceano, exponenti. Vigesimo primo quum idem fecisset, aggrauauit febris, noctemque egit grauem, ac postridie est acri febre tentatus, translatusq; decubuit iuxta magnum natatorium. Eodem tempore cum ducibus egit quemadmodum ordinibus vacuis præficerent spectatos. Vigesimo quarto ingrauescente vi morbi sacris operatus est, ad quæ est deportatus, ac præcipuos duces in aula iussit com-
E morari, centuriones & tribunos excubare pro foribus. Delatus in vlteriorem regiam vigesimo quinto die paulisper quieuit, febris non remisit. Quum adissent eum duces, iam vocem amiserat. Pari modo vigesimo sexto egit. Vnde Macedones mortuum rati ad fores magno strepitu accesserunt, minisque amicos regis coegerunt vt admitterentur, ac foribus apertis tunicati ad vnum omnes præter lectum eius transierunt. Eodẽ die Python & Seleucus ad templum Serapis missi consuluerunt Deũ an deportarent eò Alexandũ. Deus, ne eum mouerent loco, respõdit. Vigesimo octauo sub vesperam expi-
F rauit. Hæc ferè in diarijs ita perscripta ad verbum sunt. Veneni extemplo suspicionem nemo habuit.

Sexto demum anno autumant indicio delato Olympiada multos necasse, ossa etiam proiecisse mortui Iolæ, quasi venenum hic miscuisset. Qui verò autor Aristotelem huius facinoris perhibent Antipatro fuisse, atque omnino per illum allatum virus, hi Agnothemim quendam, qui id ex Antigono rege audisset, narrasse referunt. Venenum aquam frigidam fuisse & instar glaciei gelidam, quæ nonacride ex petra quadẽ resudet. Eam sicut tenuem rorem excipientes asini vngula reponere. nullo enim vase ferri alio posse, verùm erodere rigore suo & acrimonia omnia. Maxima pars tamen eam veneni fabulam prorsus existimant commentitiam, habentque argumentum non leue, quòd dissentientibus per multos dies ducibus, corpus quum locis feruidis & æstuosis iacuisset non curatum, eiuscemodi veneni nullum vestigium præ se tulerit, verùm sine liuore & tabe permanserit recens. Roxane prægnans erat, atque ideo quum à Macedonibus coleretur, Statiram autem æmularetur, literis circumventam commentitijs euocauit. quam, vt venit, cum sorore necauit, ac cadauera earũ in puteum præcipitauit, terramque ingessit, conscio & adiutore Perdicca. Ille enim mox in summa fuit potestate Aridæo, velut regni vmbra, stipatus. Natus hic ex obscura fuit muliere & vulgante corpus Philine, neque mentis compos ex corporis vitio non natiuo neque spontaneo. imò verò perspicuè ferunt in puero eluxisse festiuam indolem nec ignauam, pòst tamen, quum medicamentis fuisset ab Olympiade vitiatus, mente debilitatum fuisse.

ἕκτῳ ὃ ἔτει φασὶν μηνύσεως γενομένης, τὴν Ὀλυμπιάδα πολλοὺς μὲν ἀνελεῖν, ἐκείνας δὲ τὰ λείψανα τοῦ Ἰόλα τεθνηκότος, ὡς τοῦτον ὁ φάρμακον ἐγχέαντος. οἱ δὲ Ἀριστοτέλη φάσκοντες Ἀντιπάτρῳ σύμβουλον γενομένῳ τῆς πράξεως, καὶ ὅλως δι' ἐκείνου κομιζομένῳ τὸ φάρμακον, Ἀγνόθεμιν τινὰ διηγεῖσθαι λέγουσι, ὡς Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως ἀκούσαντα. τὸ δὲ φάρμακον, ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ παγετῶδες ἀπὸ πέτρας τινὸς ἐν Νοναχρίδι οὔσης, κατὰ ὥσπερ δρόσον λεπτὴν ἀναλαμβανόντες, εἰς ὄνου χηλὴν ἀποτίθενται. τὴν γὰρ ἄλλην οὐδὲν ἀνιεῖν φέρειν, ἀλλὰ διακόπτειν τοῦ ψυχρότητος καὶ δριμύτητος. οἱ δὲ πλείστοι τὸν λόγον ὅλως οἴονται πεπλάσθαι περὶ τῆς φαρμακείας· καὶ τεκμήριον αὐτοῖς οὐ μικρὸν ὅτι τῶν ἡγεμόνων στασιασάντων ἐφ' ἡμέρας πολλάς, ἀθεράπευτον τὸ σῶμα κείμενον ἐν τόποις θερμοῖς καὶ πνιγώδεσιν, οὐδὲν ἔχον τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλ' ἔμεινεν καθαρὸν καὶ τερές φατον. ἡ δὲ Ῥωξάνη κύουσα μὲν ἐτύγχανε, καὶ ἅμα τοῦτο μεμφομένη τοῖς Μακεδόσιν. διεζήλως δὲ ἔχουσα πρὸς τὴν Στάτειραν, ἐξηπάτησεν αὐτὴν ἐπιστολῇ τινι πεπλασμένῃ, θεραπεύεσθαι, καὶ προσαγαγοῦσα, μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἀπέκτεινεν, καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς τὸ φρέαρ κατέβαλε καὶ συνέχωσεν, εἰδότος ταῦτα Περδίκκου καὶ συμπράττοντος. τὸν γὰρ οὗτος ἐκεῖνος ἀνὴρ ὑπὸ δυνάμει μεγίστῃ, τοῦ Ἀρριδαίου, ὥσπερ δορυφόρημα τῆς βασιλείας, ἐφελκόμενος, γεγονὼς μὲν ἐκ γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς Φιλίννης, ἀτελὴς δὲ φρενῶν ὄντα σφόδρα σώματος νόσον, καὶ φύσει πρεσβεύουσαν, οὐδὲ αὐτομάτως· ἀλλὰ καὶ πάνυ φασὶν παιδὸς ὄντος αὐτοῦ σφόδρα φαίνεσθαι χαρίεν ἦθος, καὶ οὐκ ἀγεννές· εἶτα μέντοι φαρμάκοις ὑπὸ Ὀλυμπιάδος κακωθέντα σφόδρα φθαρῆναι τὴν διάνοιαν.

PLVTARCHI

C. CÆSAR.

CORNELIAM Cinnæ, qui Romæ rerum potitus est, filiam postquam victor Sylla, neque spe neque metu perpellere Cæsarem valuit vt dimitteret, publicauit dotem eius. Causa inimicitiæ in Syllã Cæsari necessitudo Marij erat. Iuliam enim Cęsaris amitam Marius maior in matrimonio habuit, ex qua Marius iunior natus est Cæsaris consobrinus. Vt autem initiò ob eorum qui interficiebantur multitudinẽ & occupationes est à Sylla neglectus, non acquieuit, sed ad petitionem sacerdotij penè impubes venit in campum. Cęterum huius repulsam aduersante clàm ei Sylla tulit. qui quũ de necãdo eo deliberaret, & ostẽderent nonnulli nihil esse causæ cur tantulũ puerum trucidaret, Nihil mentis dixit eos habere, si non ei puero multos viderent Marios inesse. Hac voce ad Cęsarem perlata longo tempore palans in Sabinis abdidit se. Inde dũ valetudinis causa aliã in domũ transfertur, incidit in Syllanos milites, qui illa loca scrutabantur comprehendebantque, siqui delitescerent. Quorum ducem Cornelium duodecim millium denariorum mercede induxit vt dimitteretur, ac conscensa protinus naui in Bithyniam ad regem Nicomedem est profectus.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ.

ΤΗΝ Κίννα τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορνηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλπίσιν οὔτε φόβῳ δυνηθεὶς ἀποστάσαι Καῖσαρος, ἐδήμευσε τὴν φερνὴν αὐτῆς. αἰτία δὲ Καίσαρι τοῦ πρὸς Σύλλαν ἀπεχθείας, ἡ πρὸς Μάριον οἰκειότης ἦν. Ἰουλία γὰρ, παῖς ἀδελφὴ Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος στρατηγὸς Μάριος, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὢν Καίσαρος. ὡς δὲ ὑπὸ πλήθους φόνων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀχολίας ὑπὸ Σύλλα παρορώμενος, οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιὼν ἱερωσύνην, εἰς τὸ δῆμον παρῆλθεν, ὕπω πάνυ μειράκιον ὤν, ταύτης μὲν οὐκ πεσεῖν αὐτὸν ἐναντιωθεὶς Σύλλας παρεσκεύασεν· τοῦ δὲ δυναστείας βουλευομένου, ἐνίων λεγόντων ὡς οὐκ ἔχοι λόγον, ἀποκτιννύναι παῖδα τηλικοῦτον, καὶ ἔφη νοῦν οὐκ ἔχειν αὐτοὺς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν τῷ παιδὶ τούτῳ Μαρίους ἑωρῶσιν. ταύτης τῆς φωνῆς ἀνενεχθείσης πρὸς Καίσαρα, συχνὸν μὲν χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνοις, ἔκλεπτεν ἑαυτόν· ἔπειτα δὲ ἀρρωστίας εἰς οἰκίαν ἑτέραν μεταχωμιζόμενος, κατὰ νύκτα τοῦ πρὸς τῷ Σύλλα, διερευνωμένοις ἐκείνα τὰ χωρία, καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμβάνοσιν. ὧν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυσὶ ταλάντοις ἀφείθη· καὶ καταβὰς εὐθὺς ἐπὶ θάλατταν, ἐξέπλευσεν εἰς Βιθυνίαν πρὸς Νικομήδην τὸν βασιλέα.

v. Palmerium contra Rualdum.

παρ' ᾧ διατείψας χρόνον οὐ πολύν, εἶτα ἀποπλέων, ἀλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακοῦσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν, ἤδη τότε σύλοις μεγάλοις καὶ σκάφεσιν ἀπλέποις κατεχόντων τὴν θάλατταν. πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἴκοσι τάλαντα, κατεγέλασεν, ὡς οὐκ εἰ δόντων ὃν ἠρώτησιν· αὐτὸς δὲ ὡμολόγησεν πεντήκοντα δώσειν. ἔπειτα τοὺς περὶ αὐτὸν ἄλλον εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ὅπως τὴν χρημάτων ποίησιν, σὺν ἀνθρώποις φοινικωτάτοις Κίλιξιν μετ' ἑνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολούθοιν ἀπολελειμμένος, οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν. ὥστε πέμπων ἐπάκις ἀναπαύοιτο, παρεσείετο αὐτοῖς σιωπᾷν. ἡμέρας δὲ τεσσαράκοντα δυεῖν δεούσας, ὥσπερ οὐ φεύγοιμι, ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ὅτι πολλῆς ἀδείας συνέπαιζε καὶ συνεγυμνάζετο. καὶ ποιήματα γράφων καὶ λόγους λυνάς, ἀκροατὰς ἐκείνοις ἐχρῆτο· καὶ τοὺς μὴ θαυμάζοντας, ἀπαίδευτος ἀπαιδεύτους καὶ βαρβάρους ἀπεκάλει· καὶ συνὼ γέλωτι πολλάκις ἠπείλησεν κρεμᾶν αὐτούς. οἱ δ' ἔχαιρον, ἀφελείᾳ μὲν καὶ παιδιᾷ τὴν παρρησίαν ταύτην νεμόντες. ὡς δ' ἦκεν ἐκ Μιλήτου τὰ λύτρα, καὶ δοὺς ἀφείθη, πλοῖα πληρώσας εὐθὺς ἐκ τῶν Μιλησίων λιμένος, ὅτι τοὺς λῃστὰς διώκετο. καὶ καταλαβὼν ἐπὶ τοῖς τῇ νήσῳ ναυλοχοῦσας, ἐκράτησεν τῶν πλείστων· καὶ τὰ μὲν χρήματα λείαν ἐποιήσατο, τοὺς δ' ἄνδρας ἐν Περγάμῳ καταδήσας εἰς δεσμωτήριον, αὐτὸς ἐπορεύθη πρὸς τὸν διέποντα τὴν Ἀσίαν Ἰούνιον, ὡς ἐκείνῳ προσήκων· ὅθεν στρατηγῷ κελεύσας τοὺς ἐλεγχόντας. ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐπιφθαλμοῦντος, (ἐπεὶ γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων σκέψασθαι φάσκοντος ὅτι σχολῆς, χαίρειν ἐάσας αὐτὸν ὁ Καῖσαρ, εἰς Πέργαμον ἦλθε, καὶ προσαγαγὼν τοὺς λῃστὰς ἄπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὥσπερ αὐτοῖς δοκῶν παίζειν ἐν τῇ νήσῳ προειρήκει πολλάκις. ἐκ δὲ τούτου τῆς Σύλλα δυνάμεως ἤδη μαραινομένης, καὶ τῶν οἴκοι καλούντων αὐτόν, ἔπλευσεν εἰς Ῥόδον ὅτι σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος, οὗ καὶ Κικέρων ἠκροᾶτο, σοφιστεύοντος ἐπιφανοῦς, καὶ τὸν τρόπον ὑπείκοντος εἰ δοκοῦντος. λέγεται δὲ καὶ φύσει πρὸς λόγους πολιτικοὺς ὁ Καῖσαρ ἄριστα, καὶ διαπονῆσαι φιλοτιμότατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεῖα μὲν ἀδηλείτως ἔχειν, τὸ δὲ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἶη μᾶλλον· ἀλλ' ἀφληθεὶς ὑφεῖναι, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑφηγεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δεινότητος, ἐπὶ στρατείαν καὶ πολιτείας, ἣ κατεκτήσατο τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἀξιοῦμεν. αὐτὸς δὴ οὖν ὕστερον ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος συγγραφῇ παραιτεῖται, μὴ στρατιωτικὸν λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς δεινότητα ῥήτορος δι' φυσικῆς, καὶ σχολὴν ὅτι τοῦτο πολλὴν ἄγοντος. ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, Δολοβέλλαν ἔκρινεν κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. ὁ μὲν οὖν Δολοβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην, ὁ δὲ Καῖσαρ, ἀμειβόμενος τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας, συνηγόρευσεν αὐτῷ, Πόπλιον Ἀντώνιον διωκούσῃ δωροδοκίας, ὅτι Λεύκολλον τὸν Μάρκου Μακεδονίας στρατηγοῦ. καὶ τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὥστε τὸν Ἀντώνιον ὑπικαλέσασθαι τοὺς δημάρχους, σκηψάμενον οὐκ ἔχειν ὅ ἴσον ἐν τῇ Ἑλλάδι πρὸς Ἕλληνας. ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴν μὲν ὅτι τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορείας αὐτοῦ χάριν ἐξέλαμπεν, πολλὴν δὲ τῆς περὶ τὰς δοξασίας καὶ ὁμιλίας φιλοφρονούμενος ἔνοια πρὸς τὸν δήμοτον ἀπήντα, πρεσβευτικοῦ παρ' ἡλικίαν ὄντος. ἐν δὲ τοῖς καὶ ἀπὸ δείπνων καὶ βαπτίζης, καὶ ὅλως,

A Apud quem quum non diu desedisset, discedens in pelago ad Pharmacusam insulam capitur à piratis. qui magnis iam classibus multisque nauigijs mare infestum habebant. Hos Cæsar primùm postulantes pro ipsius redemptione viginti talenta, derisit, quasi ignaros quem tenerent. ipse quinquaginta daturum se pollicitus est. Inde comitibus suis aliò ad aliam vrbem expediendæ pecunię gratia dimissis, inter homines immanissimos Cilicas cum vno amico & duobus seruis relictus, adeo eos despexit, vt quoties quiescebat, misso aliquo indiceret illis silentium. Dies duodequaragin-
B ta, quasi non custodiretur, sed stiparetur ab eis, vnà ludebat & se exercebat. Iam carmina & orationes scribebat, eaque in circulo eorum pronuntiabat. siqui non admirarentur ea, hos palàm inertes appellabat & barbaros. frequẽter per iocum suspensurum eos se minabatur. Placebat id illis, simplicitati eius & ætati hanc linguæ libertatem adscribentes. Vt allata Mileto pecunia, qua redimeretur, & numerata missus est, compleuit confestim naues, atque ex Milesiorum portu ad persequendos prædones soluit, occupansq; ad illam insulam adhuc stantes plerosq; in potestatem rede-
C git. quorum pecuniam in prædã vertit, ipsos Pergami dedit in custodiam, atq; ad Iunium, qui cum imperio Asiam obtinebat, profectus est, quòd illius, vt prætoris, esset de captiuis supplicium sumere. Qui quum nummis eorum oculos adiecisset (neq; enim pauca summa erat) & de captiuis cõsideraturum se diceret per otium, salute Cæsar prætori dicta, Pergamum contendit, sustulitq; in crucem piratas omnes, sicut per speciem ioci crebrò in insula illis prædixerat. Interea languescẽte iam Syllæ potentia, & necessarijs eum domũ reuocantibus, Rhodum nauigauit ad Apolloniũ Molonis,
D cuius etiam Cicero auditor erat, qui scholam aperuerat insignem, apparebatq; virum probum esse. Dicitur & ad vrbanam facundiam optimè fuisse comparatus, ingeniumq; excoluisse sedulò, secũdas vt citra controuersiam ferret: primas verò in ea, vt potentia potius & armis esset primus reliquisse alijs, neq; eam, quò ducebat eũ natura, vim dicendi, quo expeditionibus & tractandæ reipub. vacaret, quibus artibus imperium quæsiuit, est assequutus. Ac postmodum in oratione, qua Ciceronis Catoni respondet, deprecatur nequis hominis militaris dictionem cum oratoris solertis multumq; ea in re otij ponentis contendat eloquen-
E tia. Ad vrbem reuersus postulauit Dolobellam repetundarum, ciuitatesque Græciæ frequentes testimonium ei dixere. Verùm absolutus Dolobella est. Cæsar autem ad pensandum Græcorum studium, patrocinium eorum, quum P. Antonium apud M. Lucullum Macedoniæ prætorem captę pecunię accusarent, suscepit, tantumque effecit, vt ad tribunos plebis Antonius prouocaret, allegans non ęquo iure in Græcia se cum Græcis contendere. Romę verò multa orationis eius in defensionibus effulsit venustas, multam etiam ex comitate in salutationibus & congressi-
F bus, quòd supra ætatem blandus esset, fauorẽ assequutus est ad populum. Ad hęc cœnarũ & mensę,

& in ſumma reliquo vitæ ſplẽdore colligebat paulatim in repub. opes: quas inuidi eius breui exiſtimantes deficientib. ſumptibus euanidas fore, ſecuri inclareſcere illum in republica permiſere: ſero autem, vbi euaſiſſent iam ingentes & præualidæ, atq; aperte in rerum mutationem ſenſerũt eas erũpere, animaduerterunt nullum cenſendum eſſe rei alicuius paruum exordium, q; non ilico grãde reddat continuatio, quodq; ex eo quod contẽnatur, aſſequitur ne impediatur. Itaq; ille qui primus ſuſpectam habuiſſe videtur & timuiſſe eius in repub. gerenda ſicut in mari ſerenitatem, & latentem ſub humanitate, blanditiaq; conſiderauit acrimoniam, Cicero, dicebat in aliis eius cœptis & actionibus conſiderare ſe omnib. ingenium tyrãnicum: Sed quum comam eius, inquit, ita videam compoſitam accurate, ipſumq; vno digito caput ſcabentem, contra non videtur iſte mihi tantum mali animo concepturus, vt Romanam rempub. euertat. Cæterũ hæc poſt. Primum fauoris erga ſe populi cepit documentũ quum tribunus militum competitore C. Popilio prior eſt renuntiatus: alterum & clarius, quum Marii vxorem Iuliam amitam ſuam defunctam eximie laudauit in foro, atque in funere auſus eſt præferre Marii imagines, quæ tum primum poſt Syllæ dominatum ſunt conſpectæ, quum eſſet hoſtis ille iudicatus. Nam quum quidam idcirco obſtreperent Cæſari, populus clamorem ex aduerſo reddidit, & magno plauſu eum excepit probauitque, quod quaſi ab inferis tanto interuallo honores Marii reduceret in vrbem. In honorem quidem magnarum natu fœminarum orationes funebres habere id moris erat Romani, in adoleſcentiorum verò funeribus quum moris non eſſet, princeps Cæſar vxorem ſuam defunctam laudauit. qua re fauorem meruit, beneuolentiamque ſibi plebis conciliauit hac pietate, vt quaſi placidum virum & mollis ingenii exoſcularentur eum. Iuſtis vxoris ſolutis, quæſtor in Hiſpaniam profectus eſt cum vno prætore Vætere, quem & ipſum ſemper obſeruauit, & filium eius fecit viciſſim, quum in prouinciam proficiſceretur prætor, quæſtorem. Eo munere defunctus tertiam vxorem duxit Pompeiam, quum haberet ex Cornelia filiam, quam poſt Pompeio Magno deſpondit. Quod autem profuſus ſumptibus eſſet, temporariaq; & breui videretur gloria immenſas impenſas commutare, quum reuera maxima exiguo redimeret pretio, dicitur priuſquam eſſet vllum magiſtratũ adeptus ad trecenties duodecies II-S habuiſſe æris alieni. Poſtquã verò viæ Appiæ curator deſignatus plurimum de ſuo in id muneris impẽdit, & in ædilitate gladiatorum paria viginti & trecenta dedit, ſumptibuſque aliis & profuſionibus in ludos, pompas, epulas omnium priorum ſuperauit munificentiam, vſque adeo mouit populum, vt nouos magiſtratus, nouos honores quiſque quæreret, quibus illum remuneraret. Duæ factiones quum eſſent in ciuitate, vna Syllana, quæ multum pollebat, Mariana altera, quæ tunc admodum iacebat ſummiſſa oppreſſaque & lacerata, hanc quo erigeret & aſciſceret ſibi, gliſcentibus muneribus ſuis ædilitiis clam Marii imagines & victorias triũphales fecit,

A καὶ ὅλως τῆς περὶ τὸν διαιτῶν λαμπρότητος αὐξανομένη κατὰ μικρὸν αὐτοῦ δυνάμεις εἰς τὴν πολιτείαν· ἐν τοσούτῳ οἱ φθονοῦντες, οἱ ὁμίθροι παχὺ τοῦ ἀναλωμάτων ὑπολιπόντων ἐξίτηλον ἔσεσθαι, περιεώρων αὐξόμενα ἐν τοῖς πολλοῖς. ὅτε δὲ ἤσθοντο, μεγάλης καὶ δυσανατρέπτου γενομένης, καὶ βαδιζούσης ἀντίκρυς ὑπὲρ τὴν τοῦ ὅλου μεταβολήν, ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγματος ἡγητέον μικρὰν, ἐν οὐ παχὺ delet Casaub. ad Th. phr. c. 16. p. 238.
ποιεῖ μεγάλῳ ὁ ἐνδελεχής, ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι, ὁ μὴ κωλυθῆναι λαβόντα. οὐ δὴν πρῶτος ὑπιδέσθαι δοκῶν αὐτοῦ καὶ φοβηθῆναι τὴν πολιτείας, ὥσπερ θαλάττης, τὰ πρᾶγελαῦνα, καὶ τὴν ἐν τῇ φιλανθρώπῳ καὶ ἱλαρῷ κεκρυμμένην δυνότητα τοῦ ἤθους καταμαθὼν Κικέρων, ἔλεγε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὑπεβουλεύμασιν αὐτοῦ καὶ πολιτεύμασιν τυραννικὴν ἑτέραν πρᾶνοιαν. Ἀλλ' ὅτε μὲν (ἔφη) τὴν κόμην οὕτω πρᾶκειμένην περιπαῦς ἴδω, κἀκεῖνον ἐνὶ δακτύλῳ κνώμενον, ὅμοι δοκεῖ πάλιν οὗτος ἄνθρωπος εἰς νοῦν ἀν' ἐμβαλέσθαι τηλικοῦτο κακὸν, αἵρεσιν τῶν Ῥωμαίων πολιτείας. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. τοῦ δὲ δήμου πρότερον μὲν ἀποδοξίν τῆς πρὸς αὐτὸν διανοίας ἔλαβεν, ὅτε πρὸς Γάϊον Πόπλιον ἐρίσας ὑπὲρ χιλιαρχίας, πρότερος ἀπηρρέθη· δευτέραν δ', καὶ καταφανεστέραν, ὅτε τῆς Μαρίου γυναικὸς Ἰουλίας ἀποθανούσης, ἀδελφιδοῦς ὢν αὐτῆς, ἐγκώμιόν τε λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ διῆλθεν, καὶ πρὸς τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν εἰκόνας Μαρίου προθέσθαι, τότε πρῶτον ἐφθείσας μετὰ τὴν ὑπὲρ Σύλλα πολιτείαν, πολεμίων τῶν ἀνδρῶν κριθέντων. ὑπὲρ τούτῳ δὲ ἐνίων καταβοησάντων τὸν Καίσαρος, ὁ δῆμος ἀντήχησε, λαμπρῶς δεξάμενος κρότῳ, καὶ θαυμάσας, ὥσπερ ἐξ ἅδου πρᾶ χρόνων πολλῶν ἀνάγοντα τὰς Μαρίου ἡμᾶς εἰς τὴν πόλιν. ὁ μὲν οὖν ὑπὲρ γυναῖξὶν πρεσβυτέραις λόγοις ὑπὲρ τάφοις διεξιέναι, πάτριον τοῖς Ῥωμαίοις· νέαις δ' οὐκ ἦν ἐν ἔθει, πρῶτος εἶπεν Καῖσαρ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης. καὶ τοῦτο ἐπέτυχεν αὐτῷ χάριν ἔχειν ἅπαν, καὶ συνεδήμα γένεσιν τῷ πάθει τοῖς πολλοῖς, ὡς ἥμερον αὐδρὸς καὶ πρέμεσον ἤθοις ἀγαπᾶν. θάψας δ' τὴν γυναῖκα, ταμίας εἰς Ἱσπανίαν ἐνὶ τῶν στρατηγῶν Βάθωνι συνεξῆλθεν, ὃν αὐτόν τε πρῶτον ἀεὶ διετέλεσεν, καὶ τ' υἱὸν αὐτοῦ, πάλιν ἄρχων, ταμίαν ἐποίησεν. ἡνιόμενος δ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηΐαν, ἔχων ἐκ Κορνηλίας θυγατέρα, τὴν ὕστερον Πομπηΐῳ Μάγνῳ γαμηθεῖσαν. χρώμενος δ' ταῖς δαπάναις ἀφειδῶς, καὶ δοκῶν μὲν ἐφήμερον καὶ βραχεῖαν αὐλικαταλλάττεσθαι μεγάλων ἀναλωμάτων δόξαν, ὠνούμενος δ' ταῖς ἀληθείαις τὰ μέγιστα μικρῶν, λέγεται, πρὶν εἰς ἀρχήν τινα καθίσασθαι, χιλίων καὶ τριακοσίων γενέσθαι χρεωφειλέτης ταλάντων. ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν, ὁδοῦ τῆς Ἀππίας ἀποδειχθεὶς ἐπιμελητὴς, πάμπολλα χρήματα προσανάλωσεν τῶν ἑαυτοῦ· τοῦτο δ', ἀγρεανομῶν, ζεύγη μονομάχων τριακόσια καὶ εἴκοσι παρέχεν, καὶ ταῖς ἄλλαις περὶ τὰ θέατρα καὶ πομπὰς καὶ δεῖπνα χορηγίαις καὶ πολυτελείαις ταῖς περὶ αὐτοῦ κατέκλυσε φιλοτιμίας, οὕτω διέθηκε τὸν δῆμον ὡς καινὰς μὲν ἀρχάς, καινὰς δ' ἡμᾶς ζητεῖν ἕκαστον, αἷς αὐτὸν ἀμείψαιτο. δυεῖν δὲ οὐσῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων, τῆς μὲν ἀπὸ Σύλλα, μέγα δυναμένης, τῆς δὲ, Μαριανῆς, ἣ τότε κατεπεπτωκὼς καὶ διεσπᾶτο, κομιδῇ ταπεινὰ πεπονθυῖα, ταύτην ἀναρρῶσαι καὶ προσαγάγεσθαι βουλόμενος, ἐν ταῖς ἀγρεανομικαῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἐχούσαις, εἰκόνας ἐποίησατο Μαρίου κρύφα, καὶ νίκας τροπαιοφόρους,

ἀς φέρων νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέθηκεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ, τοῖς θεασαμένοις μυρμηγίας πολύπαχυς ὢν, καὶ τέχνῃ κατεσκευασμένα πολυτελῶς, (διεδήλου δὲ γράμμασι τὰ Κιμβρικὰ κατορθώματα) θάμβος ἔχειν τῆς τόλμης τὸν ἀναθέντος. οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον. ταχὺ δὲ πολὺς ὁ λόγος, ἠθροίζε πολίτας ἀνθρώπους πρὸς τὴν ὄψιν. ἀλλ' οἱ μὲν βοῶν τυραννίδα πολιτεύεσθαι Καίσαρα νόμοις καὶ δόγμασι, καταρρυγμένας ἐπιμιγνύντα πρᾶξιν, καὶ τοῦτο πείθειν ὅτι τὸν δῆμον εἰ) τρομαλέον ὄντα, εἴτε λυθαυδίαν τῆς φιλοτιμίας ἕνεκα αὐτοῦ, καὶ δίδωσι παίζειν τοιαῦτα καὶ καινοτομεῖν. οἱ δὲ Μαριανοὶ παρρησιασάντων αὐτοὺς, πλήθει τε θαυμασοὶ ὅσοι διεφάνησαν ἐξαίφνης, καὶ κρότῳ κατεῖχον τὸ Καπιτώλιον. πολλοῖς δὲ καὶ δάκρυα, τοῦ Μαρίου θεωμένοις ὄψιν, ὑφ' ἡδονῆς ἐχώρει, καὶ μέγας ἦν ὁ Καίσαρ ἐγκωμίοις αἰρόμενος, ὡς αὐτὸ πρώτων ἄξιος εἴη ὁ ἀνὴρ τῆς Μαρίου συγγενείας. σωαγθείσης δὲ τοιούτων τῆς βουλῆς, Κάτλος Λουτάτιος, ἀνὴρ δοκιμώτατος μάλιστα Ῥωμαίων, ἀναστὰς καὶ κατηγορήσας Καίσαρος, ἐπεφθέγξατο τὸ μνημονευόμενον, Οὐκέτι γὰρ τυραννόμοις (ἔφη) Καίσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἱρεῖ τὴν πολιτείαν. ἐπεὶ δὲ ἀπολογησάμενος πρὸς ταῦτα Καίσαρ ἔπεισε τὴν σύγκλητον, ἔτι μᾶλλον οἱ θαυμάζοντες αὐτὸν ἐπήρθησαν, καὶ παρεκελεύοντο μηδενὶ τὸν φθόνημα ὑφίεσθαι. πάντων γὰρ ἐκόντι τῷ δήμῳ πρεσβεύεσθαι καὶ πρεσβεύσειν. ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μετέλλου τοῦ ἀρχιερέως τελευτήσαντος, καὶ τὴν ἱερωσύνην ἀντάγωνιστὴν οὖσαν Γσαυρικοῦ καὶ Κάτλου μετιόντων, ὑπὲρ φανερῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένων, οὐχ ὑπεῖξεν αὐτοῖς ὁ Καίσαρ, ἀλλὰ καταβὰς εἰς τὸν δῆμον ἀντιπαρήλλαττεν. ἀγωνιάσαντος δὲ τῆς ἀπουδῆς φαινομένης, ὁ Κάτλος ἀπὸ μείζονος ἀξίας μᾶλλον ὀρρωδῶν τὴν ἀδηλότητα, πρεσβεύσεμψεν πείθων ἀποχωρῆσαι τὸν Καίσαρα τῆς φιλοτιμίας ὑπὲρ πολλοῖς χρήμασιν. ὁ δὲ καὶ πλείω προσδανεισάμενος ἔφη ἀγωνιεῖσθαι. τῆς δὲ ἡμέρας ἐνεστώσης, καὶ τῆς μητρὸς ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ θύρας αὐτὸν οὐκ ἀδακρυτὶ προπεμπούσης, ἀσπασάμενος αὐτὴν, Ὦ μῆτερ (εἶπεν) τήμερον ἢ ἀρχιερέα τὸν υἱὸν, ἢ φυγάδα ὄψει. διενεχθείσης δὲ τῆς ψήφου, καὶ λυομένης ἀμίλλης, ἐκρατήσε, καὶ παρέχε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις φόβον ὡς ὑπὲρ πολὺ θρασύτητος προάξων οἱ δῆμον. ὅθεν οἱ περὶ Γείσωνα καὶ Κάτλον ἠπώρουν Κικέρωνα, φεισάμενον Καίσαρος ἐν τοῖς περὶ Κατιλίναν λαβὼν πράγμασι. ὁ γὰρ δὴ Κατιλίνας οὐ μόνον τὴν πολιτείαν μεταβαλεῖν, ἀλλ' ὅλην ἀνελεῖν τὴν ἡγεμονίαν καὶ πάντα τὰ πράγματα συγχέαι διανοηθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐξέπεσεν, πειθαρχήσας ἐλάττοσιν ἐλέγχοις, πρὸ τοῦ τὰς ἐκείνου βουλὰς ἀποκαλυφθῆναι· Λέντλον δὲ καὶ Κέθηγον ἐν τῇ πόλει διαδόχους ἀπέλιπεν τῆς συνωμοσίας, οἷς εἰ μὲν κρύφα παρεῖχεν τὴν θαρσοῦς καὶ δυνάμεως ὁ Καίσαρ, ἄδηλός ἐστιν· ἐν δὲ τῇ βουλῇ κρείττος ἐξελεγχθέντων, καὶ Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου γνώμας ἐρωτῶντος περὶ κολάσεως ἔκαστον, οἱ μὲν ἄλλοι μέχρι Καίσαρος θανατῶν ἐκέλευον, ὁ δὲ Καίσαρ ἀναστὰς λόγον διῆλθεν πεφροντισμένον, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν ἀκείτους ἄνδρας ἀξιώματι καὶ γένει λαμπροῖς οὐ δοκεῖ πάτριον οὐδὲ δίκαιον εἶ), μὴ μετὰ τῆς ἐκάστης ἀνάγκης· εἰ δὲ φρουροῖντο δεδεντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας ἃς ἂν αὐτὸς ἕλῃται Κικέρων, μέχρι οὗ καταπολεμηθῇ Κατιλίνας, ὕστερον ἐν εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν περὶ ἑκάστου τῇ βουλῇ γνώναι παρέξει.

A quas nocte posuit in Capitolio. Prima luce omnia auro splendentia, & mire fabrefacta spectantes (nã titulum habebant Cimbricarum victoriarum) pauor incessit omnes audaciæ eius qui posuerat, neq; erat id obscurum. ac breui dilatus rumor omnes homines ad spectaculum concluit. At alii clamauere regnũ Cæsarem moliri, sepultos legib. & senatusconsultis honores refodiẽdo, tentariq; ea re populum, quem ante demulserat, an murib. ipsius præbeat se mancipandum, eaq; ludibria & nouationes admittat. Ex altera parte Mariani se ipsi cõfirmantes extiterunt repente innumera multitudine, Capitoliumq; plausu complerunt. Multi etiam imagines Marii spectantes lacrymas gaudio effudere, laudibusq; Cæsarem in cælum tulerunt, dixeruntq; vnum eum Marii affinitate dignũ. Hãc ob causam coacto senatu, Luctatius Catulus, vir illius temporis inter Romanos clarissimus exurgens accusauit Cæsarem, adiecitque hoc dictum, quod adhuc in ore est, Non enim vltra, inquit, cuniculis Cæsar, verum machinis iam petit remp. At Cæsarem, quum defensione sua senatui satisfecisset, multo inflammauerunt magis illi qui eum suspiciebant, adhortatiq; sunt ne cui summitteret spiritus. Omnia enim volente eum populo assequuturum, atq; principatum in ciuitate obtenturum. Eadem tempestate Metello pontifice Maximo defuncto, Isaurico autẽ & Catulo petentibus sacerdotium eius, clarissimis viris autoritatisq; in senatu summæ, non concessit Cæsar, sed ad comitia competitorem se illorum professus descendit. In ancipiti populi studio Catulus ex maiore dignitate magis euentum comitiorum formidans, misit ad Cæsarem certos, qui eũ magna ostensa mercede à petitione deducerent. Enimverò ille largitione etiam maiore nominib. factis ad hoc certamen ostendit se descensurum. Die instante matrẽ eum ad ostium haud sine lacrymis prosequentem osculatus, Hodie mater, inquit, aut pontificẽ maximum filium aut exulem videbis. Suffragiis latis, quum comitia magno certamine acta essent, superior fuit, senatuiq; & optimatib. terrorem iniecit, prouecturum eum populum ad omnem audaciam. vnde accusabant Piso & Catulus Ciceronem, quod Cæsari in coniuratione Catilinæ opportuno oppressu pepercisset. Nam Catilina, qui non modo remp. mutare, verum etiam totum euertere imperiũ omniaq; deliberauerat cõmiscere, exiguis pressus indiciis, vrbe prius excessit quã totum consilium suum detegeretur. Lentulum autem & Cethegum successores reliquit in vrbe coniurationis, quibus an quid clam fiduciæ & virium præbuerit Cæsar, in obscuro est. His in senato manifeste conuictis, & cõsule de pœna eorum omnes ordines sententiam rogante Cicerone, alii vsq; ad Cæsarem capitale suppliciũ de iis sumendũ censuerunt. At Cæsar surgens habuit orationem accurate meditatã, retulitq; viros dignitate & genere illustres indicta causa necare non videre sibi nec vsitatum nec legitimum, nisi in vltima necessitate. Quod si vincti in municipiis per Italiã, quæ ipse eligeret Cicero, quoad debellatum foret cum Catilina, custodirentur, post quiete in otio senatum de vnoquoq; facultatem habiturum statuẽdi,

Ira eius ſententiæ, quæ lenis eſt viſa, & quam facunda oratione munierat, non illi modò qui ſecundum eum ſententiam dixerunt, ſunt aſſenſi, ſed & qui dixerant priores, ſuis retractatis in illius tranſiere ſententiam, donec ad Catonem & Catulum ventum eſt. His acriter repugnantibus, Catone verò etiam oratione ſua detorquente in eum ſuſpicionem, ac validè cum eo pugnante, conſurati fuerunt rei capitalis damnati. Cæſari curia exeunti multi ex iuuentute, qui tunc Ciceronem ſtipabant, concurſu facto intentabant ei ſtrictos gladios. Verùm Curio ibi dicitur toga ſua eum texiſſe & eripuiſſe: atque ipſe Cicero intuentibus eum iuuenibus cædem vel populi metu, vel quod prorſus iniquam & violentam arbitraretur, abnuiſſe. Hoc ego Ciceronem miror, ſi verum eſt, in libro De cõſulatu ſuo præteriſſe. Poſt ſanè culpatus eſt quod occaſione in præſens contra Cæſarem non fuiſſet vſus, metu deterritus amplectentis Cæſarem mirificè populi. qui quidem poſt aliquanto ſenatum eo ingreſſo, ac dum ſuſpiciones, quibus erat adſperſus, purgat, aduerſis clamoribus excepto, dum ſolito tardius dimittitur ſenatus, tumultuosè accurrit, curiamq; cinxit, Cæſarem repetens, iubenſque eum dimitti. Quocirca veritus Cato ne egena plebs, quæ vniuerſæ multitudinis erat fax, ac ſpem omnẽ reponebat in Cæſare, res nouas moliretur, fuit autor patribus vt diuideret plebi frumentum menſtruum. Vnde cæteris oneribus acceſſit per ſingulos annos ſumptus vicies & ducenties. Magnum tamen terrorẽ haud dubiè reſtinxit in præſenti hæc actio, plurimumq; Cæſari potentiæ detraxit & diſſipauit in tempore, qui tum erat prætor deſignatus ac magis ob eum magiſtratum timendus. Atqui nihil in eo actum eſt tumultuosè, verùm occupauit fortuna quædam ſiniſtra Cæſaris domum. P. Clodius fuit nobili genere ortus, diuitiis & facundia præcellens, ſed inſolentia & audacia nulli improbiſſimorum ſecundus. Hic vxorem Cæſaris Pompeiam amabat neque inuitam. Verùm mulierem Cæſar acri ſepſerat cuſtodia, eiuſque mater Aurelia, fœmina honeſta, perpetuò lateri adhærens Pompeiæ, arduum & periculoſum eis congreſſum efficiebat. Eſt apud Romanos dea, quam Bonam dicunt, ſicut Græci Muliebrem. Hanc Phryges ſibi aſſerentes peculiarem, Midæ regis autumant matrem eſſe, Romani nympham Dryada Fauno nuptam, Græci Liberi patris eam matrem, quam nefandum eſt nominare. Vnde pampinis tentoria feſtum diem agitantes mulieres contegunt, ac ſacer draco ex fabula ad pedes deæ iacet. Eò virum fas non eſt accedere, neque dum ſacra aguntur, in domo, vbi aguntur, eſſe. Solæ fœminæ multa Orphicis germana memorantur in ſolenni peragere. Vbi feſtus dies inſtat, celebratur in ædibus conſulis vel prætoris, ipſe autem domo omnesque viri cedunt. Vxor ſola domum parat, pera giturq; ferè nocte per luſum peruigilio commiſtum inter magnum concentum. Hunc feſtum diem id temporis agitante Pompeia, Clodius imberbis etiamnum, ideoq; fallere ſe exiſtimãs poſſe cęteras, veſtitu & cultu ſumpto pſaltriæ,

A οὕτω δ' τῆς γνώμης φιλανθρώπου φανείσης, καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ ῥηθέντος, οὐ μόνον οἱ μετ' τοῦτον ἀνιστάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν πρὸς αὐτοῦ τὰς εἰρημένας γνώμας ἀπιστάμενοι, πρὸς τὸν ἐκείνου μετέστησαν· ἕως ἐπὶ Κάτωνα καὶ πρᾶγμα καὶ Κάτλον προῆλθεν. τούτων δὲ νεανικῶς ἀναδιωθέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὸ ὑποψίαν ἅμα τοῦ λόγῳ συνεπιφέροντος αὐτοῦ καὶ συνεξαπατάντος ἐρρωμένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανούμενοι παρεδόθησαν, Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξιόντι πολλοὶ τῶν Κικέρωνα φρουρούντων τότε νέων, γυμνὰ τὰ ξίφη συνδραμόντες ἐπέχον. ἀλλὰ Κουρίων τότε

B λέγεται τῇ τηβέννῳ περιβαλὼν ὑπεξαγαγεῖν· αὐτός τε ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανίσκοι προσέβλεψαν, ἀνανεύσας· φοβηθεὶς τὸν δῆμον, ἢ τὸν φόνον ὅλως ἄδικον καὶ παράνομον ἡγούμενος. τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Κικέρων, εἴπερ ἦν ἀληθὲς, ἐν τοῖς περὶ τῆς ὑπατείας οὐκ ἔγραψεν· ἅπαν δὲ εἶχεν ὕστερον, ὡς ἄεισα τοῦ καιρῷ τότε παρακρουσθεὶς κατὰ τοῦ Καίσαρος μὴ χρησάμενος, ἀλλ' ἀποδειλιάσας τὸν δῆμον, ὑπεφυάσ περιεχόμενον τοῦ Καίσαρος. ὃς γε καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν βουλὴν εἰσελθόντος αὐτοῦ. καὶ περὶ ὧν ἐν ὑποψίαις ἦν ἀπολογουμένου, καὶ περιπίπτοντος θορύβοις πονηροῖς, ἐ-

C πειδὴ πλείων τοῦ συνήθους ἐγίγνετο τῇ βουλῇ καθεζομένῃ χρόνος, ἐπῆλθεν μετὰ κραυγῆς, καὶ περιέχει τὴν σύγκλητον, ἀπαιτοῦν τὸν ἄνδρα, καὶ κελεύων ἀφεῖναι. διὸ καὶ Κάτων φοβηθεὶς μάλιστα τὸν ἐκ τῶν ἀπόρων νεωτερισμόν, οἱ τοῦ πόνου ὑπέκκαυμα πλήθους ἦσαν, ἐν τῷ Καίσαρι τὰς ἐλπίδας ἔχοντες, ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον αὐτοῖς ἐμμῆνον, ὃ ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασιν. τὸν μέντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι φόβον ἔσβεσεν περιφανῶς τὸ πολίτευμα τοῦτο, καὶ τὸ πλεῖστον ἀπέρρηξεν τοῦ Καίσαρος

D δυνάμεως καὶ διεσκέδασεν, ἐν καιρῷ στρατηγεῖν μέλλοντος, καὶ φοβερωτέρου διὰ τὴν ἀρχὴν ὄντος. οὐ μὴν ἀπέβη τὰ παρακαδδὲς ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τύχη τὶς ἄχαρις τοῦ Καίσαρι συνωνόμασεν περὶ τὸν οἶκον. Πόπλιος Κλώδιος, ἐν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατρίδης, καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ λαμπρός, ὕβρει δὲ καὶ θρασύτητι, τῶν ὁπῃοῦν βδελυρίᾳ περιβοήτων οὐδενὸς δεύτερος. οὗτος ἤρα Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς, οὐδὲ αὐτῆς ἀκούσης. ἀλλὰ φυλακή τε τῆς γυναικωνίτιδος ἀκριβεῖς ἦσαν, ἥ τε μήτηρ τοῦ Καίσαρος, Αὐρηλία, γυνὴ σώφρων, περιέπουσα τὴν νύμφιον ἀεὶ, χαλεπὴν καὶ παρα-

E κεκινδυνευμένην αὐτῇ ἐποίει τὴν ἔντευξιν. ἔστιν δὲ Ῥωμαίοις θεὸς ἐν Ἀγαθὴν ὀνομάζοντες, ὡς περ Ἕλληνες Γυναικείαν. καὶ Φρύγες μὲν οἰκειούμενοι, Μίδα μητέρα τοῦ βασιλέως γενέσθαι φασὶν, Ῥωμαῖοι δὲ νύμφην δρυάδα, Φαύνῳ συνοικήσασαν, Ἕλληνες δὲ τοῦ Διονύσου μητέρων τὴν ἄρρητον. ὅθεν ἀμπελίνοις τε σκιαῖς κλήμασιν ἑορτάζουσαι κατεστέφοντο, καὶ δράκων ἱερὸς παρακαθίδρυται τῇ θεῷ, κατὰ τὸν μῦθον. ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις, οὐδὲ ὅπου τῆς οἰκίας γένεσθαι, τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων. αὐταὶ δὲ καθ' ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες πολλὰ τοῖς Ὀρφικοῖς ὁμολογούμενα δρᾶν

F λέγονται περὶ τὴν ἱερουργίαν. ὅταν οὖν ὁ τῆς ἑορτῆς καθηκόντος χρόνος ἐνιστάμενος ἢ στρατηγοῦντος ἀνδρὸς, αὐτὸς μὲν ἐξίσταται, καὶ πᾶν ὁ ἄρρεν· ἡ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν παραλαβοῦσα διοικεῖ, καὶ τὰ μέγιστα νύκτωρ τελεῖται, παρεγένετο ἀναμεμιγμένης ταῖς παννυχίσι, καὶ μουσικῆς ἅμα πολλῆς παρούσης. τούτῳ τότε τὴν ἑορτὴν τῆς Πομπηίας διατελούσης, ὁ Κλώδιος οὔπω γένειον, καὶ διὰ τοῦτο λήσειν οἰόμενος, ἐνδῦς καὶ σκευὴν ψαλτρίας ἀναλαβών,

ἐχώρει, νέα γυναικὶ τὴν ὄψιν ἐοικώς. καὶ τὰς θύρας ὑπεῖτυ- A
χὼν ἀνεῳγμένας, εἰσήχθη μὲν ἀδεῶς ὑπὸ τῆς συνειδυίας
θεραπαινίδος· ἐκείνης δὲ προδραμούσης, ὡς τῇ Πομπηΐᾳ
φράσειν, καὶ βραδυνούσης Αὐρελίας, περιμένειν μὲν ὅπου
κατελείφθη τῷ Κλωδίῳ μὴ καρτερούντι, πλανωμένῳ δὲ
ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ, καὶ προσφθέγγοντι τὰ φῶτα, προσπεσοῦ-
σα τῆς Αὐρηλίας ἀκόλουθος, ὡς δὲ γυνὴ γυναῖκα παίζειν
προὐκαλεῖτο· κἀμὲ βουλόμενον, εἰς τὸ μέσον εἵλκεν, καὶ τίς
ἐστιν καὶ πόθεν ἐπυνθάνετο. τοῦ δὲ Κλωδίου φήσαντος Αὔραν
περιμένειν Πομπηΐας, αὐτὸ τοῦτο καλυομένου, καὶ τῇ φωνῇ
βοηθούσης καταφανοῦς, ἡ μὲν ἀκόλουθος εὐθὺς ἀπεπήδησεν B
κραυγῇ πρὸς τὰ φῶτα καὶ τὸν ὄχλον, ἄνδρα πεφωραμένον
βοῶσα. τῶν δὲ γυναικῶν ἀναπηδησασῶν, ἡ Αὐρηλία τὰ μὲν
ὄργια τῆς θεοῦ κατέπαυσεν καὶ συνεκάλυψεν, αὐτὴ δὲ τὰς
θύρας ἀποκλεῖσαι κελεύσασα, περιῆγε τὴν οἰκίαν ὑπὸ
λαμπάδων, ζητοῦσα τὸν Κλώδιον. ἐκείνου δὲ εἰς οἴκημα
παιδίσκης, ἣ συνεισῆλθεν, καταπεφευγότος. καὶ βοῶντος φα-
νεροῦ ὑπὸ τῶν γυναικῶν, ἐξελαυνόμενος ἀπὸ τῶν θυρῶν. τὸ
δὲ πρᾶγμα καὶ νυκτὸς εὐθὺς αἱ γυναῖκες ἀπιοῦσαι τοῖς αὐ-
τῶν ἔφραζον ἀνδράσιν· καὶ μετ' ἡμέραν ἐχώρει λόγος τῆς πό-
λεως ὁ λόγος, ὡς ἀθέσμοις ὑπεύθυνος τοῦ Κλωδίου, καὶ C
δίκαιον οὐ τοῖς ὑβρισμένοις μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς θεοῖς
ὀφείλοντος. ἐγράφαν μὲν οὖν τὸν Κλώδιον εἷς τε δημάρχων
ἀσεβείας, καὶ συνέῳησαν ἐπ' αὐτὸν οἱ δυνατώτατοι τῶν ἀπὸ
τῆς βουλῆς, ἄλλας τε δεινὰς ἀσελγείας καταμαρτυρούντες,
καὶ μοιχείαν ἀδελφῆς ἡ Λουκούλλου συγκοιμήσει. πρὸς δὲ
ταῖς τούτων ἀπουδαῖς ὁ δῆμος ἀντιπάλους ἑαυτὸν, ἤμυνε τῷ
Κλωδίῳ, καὶ μέγα πρὸς τοὺς δικαστὰς ὄφελος ἦν, ἐκπε-
πληγμένοις καὶ δεδοικότας τὸ πλῆθος. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀπε-
πέμψατο μὲν εὐθὺς τὴν Πομπηΐαν· μάρτυς δὲ πρὸς τὴν
δίκην κληθεὶς, οὐδὲν ἔφη τῶν λεγομένων περὶ τοῦ Κλωδίου γι-
γνώσκειν. ὡς δὲ τοῦ λόγου παρὰ δόξαν φανέντος, ὁ κατήγορος
ἠρώτησε, Πῶς οὖν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα; Ὅτι (ἔφη)
τὴν ἐμὴν ἠξίουν μηδὲ ὑπονοεῖσθαι. Ταῦτα οἱ μὲν οὕτω
φερόντων τὸν Καίσαρα λέγουσιν εἰπεῖν, οἱ δὲ, τῷ δήμῳ
χαριζόμενον, ὡρμημένῳ σώζειν τὸν Κλώδιον. ἀποφυγὼν δὲ
οὖν τὸ ἔγκλημα, τῶν πλείστων δικαστῶν συγχεχυμένας τοῖς
πράγμασι τὰς γνώμας ἀποδιδόντων, ὅπως μήτε παρακιν-
δυνεύσωσιν ἐν τοῖς πολλοῖς καταψηφισάμενοι, μήτε ἀπο-
λύσαντες ἀδοξήσωσι παρὰ τοῖς ἀρίστοις. ὁ δὲ Καῖσαρ
εὐθὺς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τὴν ἐπαρχίαν τὴν Ἱσπανίαν λαβὼν, E
ὡς ἐν διεξιέναι αὐτῷ τὸ πρὸς τοὺς δανειστὰς, ἀνολλυόντας
ἐξιόντι καὶ καταβοῶντας, ὅτι κρύφαιον κατέφυγε, πλου-
σιώτατον ὄντα Ῥωμαίων, δεόμενον δὲ τῆς Καίσαρος ἀκμῆς καὶ
θερμότητος ὅτι τὴν πρὸς Πομπήιον ἀντιπολιτείαν. ἀνα-
δεξαμένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπαρα-
μύθητους τῶν δανειστῶν, καὶ διεξυπνήσαντος ὀκτακοσίων καὶ
τετρακισχιλίων παλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ὅτι τὴν ἐπαρχίαν.
λέγεται δὲ, τὰς Ἄλπεις ὑπερβαλόντος αὐτοῦ, καὶ πολίχνιόν
τι βαρβαρικὸν οἰκούμενον ὑπὸ ἀνθρώπων πόμπαισιν ὀ-
λίγων καὶ λυπρῶν παρερχομένους τοὺς ἑταίρους, ἅμα γε- F
λῶντι καὶ μετὰ παιδιᾶς, Ἦ που (φασὶ) κἀν ταύτῃ τινές εἰσιν ὑπὸ ἀρχαῖ φιλοτιμίαι, καὶ περὶ πρωτείων ἀμιλ-
λᾶν, καὶ φθόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς ἀλλήλους; τὸν δὲ Καίσαρα ἀπουδάσαντα πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην
πρὸ τούτοις εἶναι μᾶλλον πρῶτος, ἢ πρὸ Ῥωμαίοις δεύτερος. ὁμοίως δὲ πάλιν ἐν Ἱσπανίᾳ σχολῆς οὔσης, ἀναγινώ-
σκοντά τι τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου γεγραμμένων, σφόδρα ἠνέσθη πρὸς ἑαυτῷ πολὺν χρόνον, εἶτα καὶ δακρύσας.

A accessit eò iuuenculam facie referens. Quum fores ostendisset patefactas, ab ancilla cõscia est citra impedimentum introductus. Dum autem illa properat vt id Pompeiæ nuntiet, mora interueniente, operiri vbi relictus erat non sustinenti Clodio, laxisq; in ædibus erranti lumenq; declinanti occurrit pedissequa Aureliæ, atq; vt fœmina fœminam prouocat ad lusum. Detrectantem in medium rapit, quæ sit & vnde percunctatur. Quũ respondisset Clodius Auram expectare se Pompeiæ ancillã, (nam id nominis ei erat) voce est detectus. Ibi repentè pedissequa prosiliit cum clamore ad lumen & cœtum, virum vociferans se deprehendisse. Obstupefactis mulieribus sacra deæ Aurelia inhibet & obuelat. Mox iusso obserari fores ad faces domum lustrat Clodium quærens. Refugerat ille in ancillæ tabernaculũ illius cum qua cõgressus fuerat, atque ibi deprehẽditur. Cognitus à mulieribus exigitur foras. Hoc factum mulieres confestim de nocte domum digressæ, viris suis nuntiauerunt, ac rumor postridie ciuitatem peruasit, rem à Clodio tentatam nefariam, pœnasq; nõ læsorum tantùm, verùm reip. etiam & deorum nomine exigendam. Itaq; postulauit profanatorum sacrorum Clodium vnus ex tribunis plebis, coieruntq; in eum principes senatus, qui testimonia in eum dixerunt cùm de improbitatibus atrocibus aliis, tum de stupro cum sorore sua, quæ in Luculli matrimonio erat, admisso. Quorum studiis obnixus populus defendit Clodium, magnoq; præsidio fuit ei apud iudices attonitos populiq; paue-
B scentes. Cæsar protinus repudiauit Pompeiam, sed testis in reum citatus nihil dixit eorum quæ Clodio obiiciebantur, compertũ sibi esse. Quod quum videretur mirũ, quæsiuit accusator quamobrem ergo vxori nuntium remisisset, respondit,
D Domum meam volo & suspicione carere. Hæc Cæsarem aiunt aliqui ex animi sententia dixisse, alii in populi gratiã eripere enitentis Clodium. Itaq; absoluitur à crimine, q̃ plerique iudices sententiam confusis tabulis tulissent ne in discrimen vocarentur ad populũ, si eum damnassent, neu si liberassent eum, infames forent apud optimates. Cæsar statim ex prętura prouinciã sortitus Hispaniam, quum res ei difficili in loco cum creditoribus esset importunis profecturo probrisq; incessentibus, ad Crassum confugit ditissimũ ciuitatis, qui, quo resisteret Pompeii actionibus, Cęsaris quærebat acrimoniam & ardorẽ sibi adiungere. atq; vbi
E hic creditores in se recepisset molestissimos & durissimos, & centies nonagies nouies II-s pro eo intercessisset, tum est in prouinciã profectus. Fama est in transgressu Alpiũ prętereuntes amicos eius oppidũ barbarorum, quod homines admodũ pauci tenuesq; colebant, per risum & iocum dixisse, Num quę hic quoq; de honoribus ambitiones & de primatu certamina mutuæq; factiosorũ inuidię forent. Ibi seriò Cęsarẽ ad eos dixisse, Mallem equidẽ apud hos primus esse q̃ Romæ secundus. Alio item tempore in Hispania quum legeret per otium Alexandri historiam, diu eum secum cogitabundum sedisse, inde lacrymas profudisse.

Mirantibus causam amicis dixisse, Annō videtur vobis gemendum, quum hac ætate Alexander tot iam regna subegerit, me nihildum gessisse præclari? Vt ergo Hispaniam attigit, mox accinxit se operi, atq; intra paucos dies cohortes decē ad priores viginti conscripsit. Gallæcos & Lusitanos bello petiit domuitq;: ac progressus vsque ad Oceanum gentes antè non pacatas imperio Romano subegit. Rebus bello egregiè gestis, non segnius pacis munia dispensauit, concordia in ciuitatibus cōstituenda, præsertim obæratorum & creditorū medendis controuersiis. Statuit enim vt ex debitoris prouētibus ferret quotānis creditor bessem, reliquum rediret ad dominum, quoad æs alienū esset dissolutum. His actis clarus decedit prouincia, tum ipse pecuniosus, tum impletis præda militibus, atq; imperator est ab illis appellatus. Quia verò triumphum postulantib. manendū extra vrbem, & candidatis consulatus petendus erat in vrbe, his legibus conflictatus contrariis, quum ad tempus comitiorum consularium occurrisset, cōtendit per amicos à senatu vt absentis sui ratio haberetur. Contra cuius postulata insistēte legi Catone, mox vt multos aduertit à Cæsare delinitos, tempore rem excludente ac diem dicendo eximente, cōstituit, dimisso triumpho, Cæsar incumbere consulatui, ingressusq; illicò vrbem suscepit actionē, qua dempto Catone omnibus mortalib. imposuit. Ea fuit potentissimorū ciuium Pompeii & Crassi reconciliatio. quibus Cæsar ex simultate in gratiam reductis, atq; vtriusque in se versa potentia, facto in speciē humano remp. clàm inuertit. Neq; enim (vt plerique omnes existimabant) Cæsaris & Pompeii dissensio ciuilia inuexit bella, imò coniunctio potius ad conuellendos optimates conspirantium primùm, deinde tandem inter se dissidentium. Catoni autem, qui impendentia crebrò vaticinatus est, hoc reliquum fuit vt importuni tunc & curiosi, pòst prudentis quidē, sed infelicis nomen consiliarii sortiretur. Porro Cæsar Crassi & Pompeii stipatus amicitia, consulatū adeptus est, ac cum Calpurnio Bibulo magna gloria renuntiatus. Inito magistratu extemplo leges non consuli, sed audacissimo tribuno plebis rogauit congruentes, in gratiam plebis legem de coloniis deducendis & leges agrarias promulgās. Qui quum aduersarentur ei in senatu optimates, quòd diu occasionem quæsisset, vociferatus testatusque inuitum se transire ad populum, quem necessariò & iniuriis in se senatus adductus cogeretur obseruare, prosiliit, cinctusque hinc Crasso illinc Pompeio, rogauit eos ecquid leges suas probarent. Quum probare dicerent, orauit vt contra aduersarios, qui gladios minitarentur, essent sibi auxilio. id illi sunt polliciti. Adiecit insuper Pompeius, contra gladios cum gladio se venturum, & scutum quoq; allaturum. Hæc vox optimatum aures offendit, indigna eius pudore atq; ab eius erga senatum obseruātia abhorrens, imò insana & temeraria: populus vero exultauit.

A τῶν φίλων θαυμασάντων τὴν αἰτίαν, εἰπεῖν, Οὐ δοκεῖ ὑμῖν ἄξιον εἶναι λύπης, εἰ τηλικοῦτος ὢν Ἀλέξανδρος, ἤδη τοσούτων ἐβασίλευεν, ἐμοὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὔπω πέπραχται; τῆς γοῦν Ἰβηρίας ὁπτιβὰς, εὐθὺς εἰς ἔργον, ὡς θ' ἡμέρας ὀλίγας δέκα ἀπείρας στρατολογεῖν πρὸς ταῖς πρότερον οὔσαις εἴκοσι. καὶ στρατεύσας ὅπὶ Καλλαϊκοὺς καὶ Λουσιτανοὺς, κρατῆσαι καὶ προελθεῖν ἄχρι τῆς ἔξω θαλάσσης, πρὸ μὲν τοῦ τὴν ὑπακοὴν τῷ Ῥωμαίοις ἔθνη καταστρεφόμενος. θέμενος δὲ καὶ τὸν πολέμου κάλως, οὐ χείρων ἐβράβευε καὶ τὴν εἰρήνης, ὁμόνοιάν τε ταῖς πόλεσι κατίσας, καὶ μάλιστα τὰς τῶν χρεωφειλετῶν καὶ δανειστῶν ἀνιώμενος ἀφορίας. ἔπαξε δὲ τοῦ πρεσβεύοντων τοῖς ὀφείλουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν δύο μὲν μέρη τὸν δανειστὴν ἀναιρεῖσθαι, τὸν δὲ λοιπὸν χρῆσθαι τὸν δεσπότου, ἄχρι οὗ οὕτως ἐκλυθῇ ὁ δανειστής. ὅπὶ τούτοις εὐδοκιμῶν, ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας, αὐτός τε πλούσιος γεγονὼς, καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφεληκὼς ἀπὸ τῶν στρατηγιῶν, καὶ προσηγορευθεὶς αὐτοκράτωρ ὑπ' αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θρίαμβον ἔξω βαδίζειν ἔδει, τοὺς δὲ μετιόντας ὑπατείαν, παρόντας ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γεγενοῦς ἀπονομίᾳ, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρεσίας, ἔπεμψε πρὸς τὸν σύγκλητον, αἰτούμενος αὐτῷ δοθῆναι προσαγγέλλειν εἰς ὑπατείαν ἀπόντι βαδίζοντι τῶν φίλων. Κάτωνος δὲ, πρῶτον μὲν ἰσχυριζομένου παρὰ νόμον πρὸς τὸν ἀξιοῦντα, εἶτα ὡς ἐπόρευε πολλοὺς τεθεραπευμένους ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐκκρούσαντος τὸν χρόνον τῷ πράγματι, καὶ τὸν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν καταστείψαντος, ἔγνω τὸν θρίαμβον ἀφεὶς ὁ Καῖσαρ, ἔχεσθαι τῆς ὑπατείας. καὶ παρελθὼν εὐθὺς, ὑποδύεται πολίτευμά τι πολλοὺς ἀνθρώπους ἐξαπατῆσαν πλὴν Κάτωνος. ἦν δὲ τοῦτο, βασιλικὴ Πομπηΐου καὶ Κράσσου, τὸ μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυναμένων. οἷς συναγαγὼν ὁ Καῖσαρ εἰς φιλίαν ἐκ βαθείας, καὶ τὸν ὑπ' ἀμφοῖν συνεκκαμμένος ἰσχὺν εἰς ἑαυτὸν, ἔργῳ φιλάνθρωπον ἔχοντι πρᾳότητα, ἔλαθε μέλας γενόμενος τὸ πολιτείαν. οὐ γὰρ (ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν) ἡ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου βασιλικὸς τοῖς ἐμφυλίοις ἀπειργάσατο πολέμοις, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φιλία, συνάπτων ὅπὶ καταλύσει τὸ ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα ὕστερον καὶ πρὸς ἀλλήλους βασάντων. Κάτωνι δὲ πολλάκις τὰ μέλλοντα προθεσπίζοντι, πρεσβύτου διακόλου μὲν ἀνθρώπου τότε καὶ πολυπράγμονος, ὕστερον δὲ, φρονίμου μὲν, οὐκ ἀτυχοῦς δὲ συμβούλου λοβεῖν δόξαν. οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐν μέσῳ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηΐου φιλίας δορυφορούμενος, ὅπὶ τὴν ὑπατείαν προήλθε, καὶ λαμπρὸς ἀναγορευθεὶς μετὰ Καλπουρνίου Βίβλου, καὶ καταστὰς εἰς τὸν ἀρχεῖον, εὐθὺς εἰσέφερε νόμους οὐχ ὑπάτῳ πρεσήκοντας, ἀλλὰ δημάρχῳ τινὶ θρασυτάτῳ, πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν, κληρουχίας τινὰς χώρας καὶ βασανομὰς εἰσηγούμενος. ἐν δὲ τῇ βουλῇ τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀντικρουσάντων, πάλαι δεόμενος πρεσφάσεως, ἀναχωρῶν καὶ μαρτυρόμενος ὡς εἰς τὸν δῆμον ἄκων ἐξελαυνόμενος, θεραπεύων ἐκεῖνον ἐξ ἀνάγκης, ὕβρει καὶ χαλεπότητι τῆς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν ἐξεπήδησεν· καὶ προσεπαίμενος ἔνθεν μὲν Κράσσον, ἔνθεν δὲ Πομπήϊον, ἠρώτησεν εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοῖεν. ἐπαινεῖν δὲ φασκόντων, παρεκάλει βοηθεῖν πρὸς τοὺς ἐνίσταθαι μετὰ ξιφῶν ἀπειλοῦντας. ἐκεῖνοι δὲ ὑπεσχνοῦντο· Πομπήϊος δὲ καὶ προσεπεῖπεν, ὡς ἀφίξοιτο πρὸς τὰ ξίφη μετὰ τοῦ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. ὅπὶ τούτῳ τοὺς μὲν ἀριστοκρατικοὺς ἐῴασιν, οὐκ ἀξίαν τῆς περὶ αὐτὸν ἀγδοῦς, οὐδὲ τῆς πρὸς τὸν σύγκλητον εὐλαβείας πρέπουσαν, ἀλλὰ μανικῷ καὶ μειρακιώδη φωνῇ ἀκούσαντας· ὁ δὲ δῆμος ἥδη.

Καῖσαρ ὁ μειζόνως ἐπὶ τῆς Πομπηίου δυνάμεως ὑποδρασσόμενος· καὶ γὰρ αὐτῷ Ἰουλίαν θυγατέρα, ἐγκεκυμμένην Σερουιλίῳ Καπίωνι, ταύτην ἐνεγύησε Πομπηίῳ· τὴν δὲ Πομπηίου τῷ Σερουιλίῳ δοῦναι ἔφησεν, οὐδὲ αὐτὴν ἀνέγγυον οὖσαν, ἀλλὰ Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδὶ καθωμολογημένην. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἠγάγετο Καλπουρνίαν, θυγατέρα Πείσωνος, τὸν δὲ Πείσωνα κατέστησεν ὕπατον εἰς τὸ μέλλον. ἐνταῦθα δὴ καὶ σφόδρα μαρτυρομένου Κάτωνος, καὶ βοῶντος, οὐκ ἀνεκτὸν εἰ, γάμοις, ἁμαρτροπολουμένης τὴν ἡγεμονίας, καὶ ἁμὰ γυναῖκας εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα καὶ δυνάμεις ἀλλήλοις ἀποστελλόντων. ὁ μὲν οὖν στρατάρχων τὸν Κάσσερος βίβλος, ἐπεὶ κωλύων τοῖς νόμοις οὐδὲν ἐπέραινεν, ἀλλὰ πολλάκις κινδυνεύοντα μετὰ Κάτωνος ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀποθανεῖν, ἐκλεισάμενος οἴκοι τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσεν. Πομπήιος δὲ γήμας, αὐθὺς ἐνέπλησεν τὴν ἀγορὰν ὅπλων, καὶ συνεπέκρουσε τῷ δήμῳ τοὺς νόμους· Καίσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἅπασαν Κελτικήν, προσθεὶς ὁ Ἰλλυρικὸν μετὰ στρατευμάτων τεσσάρων, εἰς πενταετίαν. Κάτωνα μὲν οὖν ὑπὲρ χρήσαντα τούτοις ἀπηλέγχειν, ἀπῆγε εἰς φυλακὴν ὁ Καῖσαρ, οἰόμενος αὐτὸν ὑπερκαλέσεσθαι τοὺς δημάρχους. ἐκείνου δὲ ἀφώνου βαδίζοντος, ὁρῶν ὁ Καῖσαρ, οὐ μόνον τοὺς κρείττους δυσφορουντας, ἀλλὰ καὶ τὸ δημοδικὸν, αἰδοῖ τῆς Κάτωνος ἀρετῆς, σιωπῇ καὶ μετὰ κατηφείας ἑπόμενον, αὐτὸς ἐδεήθη κρύφα τῶν δημάρχων ἑνός, ἀφελέσθαι τὸν Κάτωνα. τῶν δὲ ἄλλων συλλητικῶν, ὀλίγοι πανταπάσιν αὐτῷ συνῆσαν εἰς βουλήν, οἱ δὲ λοιποὶ δυσχεραίνοντες, ἐκποδὼν ἦσαν. εἰπόντος δὲ Κονσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γεγηρακότων, ὡς φοβούμενον τὰ ὅπλα καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρχοιτο, Τί οὖν (ἔφη ὁ Καῖσαρ) οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιὼς οἰκουρεῖς; καὶ ὁ Κονσίδιος εἶπεν, Ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας. ἐγὼ δὲ ἐπιλοιπόμενος βίος, οὐ πολλῆς (ὀλίγος ὤν) δεῖται προνοίας. ἄριστον δὲ τῶν τότε πολιτευμάτων ἔδοξεν ἐν τῇ Καίσαρος στρατείᾳ, δήμαρχον αἱρεθῆναι Κλώδιον ἐκεῖνον ὑφ' οὗ τὰ περὶ τὸν γάμον καὶ τοὺς ἀπορρήτους παρενομήθη παννυχίδας. ἠρέθη δὲ διὰ τὴν Κικέρωνος καταλύσει. καὶ Καίσαρος πρότερον ἐξῆλθεν διὰ τὴν στρατείαν, ἢ καταστασιάσαι Κικέρωνα μετὰ Κλωδίου, καὶ συνεκβαλεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας. τοιαῦτα μὲν οὖν λέγεται γενέσθαι πρὸς τῶν Γαλατικῶν. ὁ δὲ τῶν πολέμων οὓς ἐπολέμησεν μετὰ ταῦτα, καὶ τῶν στρατειῶν αἷς ἠμερώσατο τὴν Κελτικὴν χρόνος, ὡς τῶν ἄλλων ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ, καὶ καταστάντος εἰς ἑτέραν τινὰ βίου καὶ πραγμάτων καινὴν ὁδόν, οὐκ ἔστιν ὅπου τῶν μάλιστα τεθαυμασμένων ἐφ' ἡγεμονίᾳ καὶ μεγίστων γεγονότων ἀπολείπουσα πολεμικὴν καὶ στρατηλατικὴν ἀπέδειξεν αὐτόν· ἀλλ' εἴ τε Φαβίους καὶ Σκιπίωνας καὶ Μετέλλους καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, Σύλλαν καὶ Μάριον, ἀμφοτέροις τε Λουκούλλους, ἢ καὶ Πομπήιον αὐτὸν, Οὗ κλέος ὑπουργήσαντα ἰδοῦσα, τότε πολιτείας πρὸς πόλεμον ἀρετῆς προβάλοι τις, αἱ Καίσαρος ὑπερβάλλουσι πράξεις, τὸν μὲν χαλεπότητι τόπων ἐν οἷς ἐπολέμησε, τὸν δὲ, μεγέθει χώρας ἣν προσεκτήσατο, τὸν δὲ, πλήθει καὶ βίᾳ πολεμίων οὓς ὑπέκνισεν, τὸν δὲ, ἀλογίαις καὶ ἀπιστίαις ἠθῶν ἃ καθωμάλισε, τὸν δὲ, ἐπιεικείᾳ καὶ πραότητι πρὸς τοὺς ἁλισκομένους, τὸν δὲ, δώροις καὶ χάρισι πρὸς τοὺς συστρατευομένους· πολλοὺς δὲ, τῷ πλείστας μεμαχῆσθαι μάχας, καὶ πλείστους ἀνῃρηκέναι τῶν ἀντιταξαμένων. ἔτη γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γαλατίαν, πόλεις μὲν ὑπὲρ ὀκτακοσίας κατὰ κράτος εἷλεν,

A At Cæsar, quo penitius in potentiam insinuaret se Pompeii, quum filiam Iuliam haberet Seruilio Cæpioni pactam, hanc Pompeio despondit. Seruilio Pompeii filiam ostendit se iunctum, ac ne eam quidem illocatam, sed Fausto Syllæ filio destinatam. Breui post Cæsar Pisonis filiam Calpurniam nuptiis sibi adiunxit: Pisonem in proximum annum consulem creauit. Quo tempore palam testatus est Cato, clamauitque rem indignam esse, vt addiceretur nuptiarum lenociniis imperiũ, ac per mulieres mutuò se ad prouincias, imperia, exercitus proueherent. Collega Cæsaris Bi-
B bulus quum intercedendo legibus eius nihil proficeret, sed in foro sæpius esset in mortis periculum cum Catone vocatus, toto consulatus tempore continuit se domo. Pompeius ducta Iulia, statim forum armis impleuit, legesq; Cæsaris populo firmauit. Cæsari effecit vt Gallia cisalpina & transalpina omnis, adiuncto Illyrico, cum quatuor legionibus in quinquennium decerneretur. Hic reluctare sibi aggressum Catonem duci Cæsar in carcerem iussit, tribunos existimans appellaturum. Quo nulla voce missa pergente, cernens Cæsar non optimates tantum id ægrè ferentes, ve-
C rum plebem etiam virtutis verecundia Catonis tacitam & mœstam sequentem, rogauit clàm ipse vnum ex tribunis vt eriperet Catonem. Ex cæteris senatoribus in curiam venerunt eo consule sanè pauci: reliqui indignantes senatu abstinuere. Quum Considius quidam natu grandis armorum & militum diceret metu eos non conuenire, Quin igitur, inquit, tu quoque, Cæsar, hac formidine domi te contines? Ibi Considius respondit, Quod metum mihi abstergat senectus. nam quod superest vitæ, quia parum est, haud magnam quærit cautionem. Inter illius temporis acta fœdissimum visum in Cæsaris consulatu,
D quod Clodius tribunus plebis designatus fuerit, ille à quo totus eius atque arcana peruigilia fuerant temerata. Designatus est ad obterendum Ciceronem. Nec prius in prouinciam profectus Cæsar est quam socio Clodio Ciceronem factione oppressisset atque Italia exterminasset. Hæc gessisse dicitur ante bellum Gallicum. At bellorum quæ deinceps gessit, expeditionumque quibus domuit Galliam, tempus, quasi aliud exordium cepisset, & aliam vitæ actionumq; esset ingressus viam nouarum, nullo eum vel laudatissimorum atque summorum imperatorum inferiorem
E bellatorem & ducem ostendit: sed siue cum illo Fabios, Scipiones, Metellos, coæuosque eius aut paulo superiores, Syllam & Marium, ambosque Lucullos, vel ipsum etiam Pompeium, cuius ex omnis generis bellica virtute superabat gloria cælos, conferas, res gestæ Cæsaris antecellunt, alium locorum, quibus bellum gessit, asperitate, alium prouinciæ, quam subiugauit, amplitudine, multitudine alium & ferocitate, quos superauit, hostium, alium morum, quos cicurauit, feritate & immanitate, alium clementia & lenitate in deuictos, alium in commilitones munificẽtia & beneficiis, omnes verò præliorũ & hostiũ interfectorũ
F immẽso numero. quippe annis non totis decẽ gesto in Gallia bello oppida plus octingẽta vi cepit,

gentes ſubegit trecentas, ſigna diuerſis tẽporibus contulit cum tricies centenis millibus: ex quibus decies centena millia in acie interfecit, alterum tantùm cepit. Studium erga ſe militum & promptitudinẽ habuit tantam, vt, qui cæteris nihil aliis in expeditionibus præcellebant, inuicti atq; intolerabiles in omne diſcrimen pro Cæſaris gloria ruerent. Qualis fuit hinc Acilius, qui in prælio nauali apud Maſſiliã quum in hoſtilẽ nauem tranſiliſſet, detruncata gladio dextra retinuit ſiniſtra ſcutum, quo pulſans hoſtium ora omnes auertit, nauiq; eſt potitus: hinc Caſſius Scæua, qui in pugna apud Dyrrhachium excuſſo ſagitta oculo, humero pilo vno & femore altero traiecto, ſcuto telorum triginta ſupra centum ictibus exceptis, tanquam dediturus ſe vocauit hoſtes. duobus accurrentibus, alterius humerum gladio deſecuit, alterius ſauciauit faciem, eumq; in fugam vertit, ipſe amicorum pręſidio euaſit incolumis. In Britannia quum hoſtes primipilos, qui in loca paluſtria & profunda aquis inciderãt, adorirentur, miles Cæſaris ipſo pugnam ſpectãte in medium irruit, multiſq; & eximiis editis virtutis operibus primipilos ſeruauit: ac barbaris in fugam coniectis, ipſe poſtremus omnium magno labore recipiens ſe, coniecit ſe in riuos lacuſtres, atque ægrè relicto ſcuto quà natando quà ingrediendo locum eum ſuperauit. Stupente Cæſare, qui cum gratulatione & plauſu occurrit ei, admodum hic mœſtus lacrymarumq; plenus abiecit ſe ad Cæſaris pedes, ꝓ ſcutum amiſiſſet veniam petens. In Africa Scipio capta Cæſaris naui, qua Granius Petronius quęſtor deſignatus vehebatur, cæteros in prędam vertit, quæſtori ſalutem ſe dixit dare. qui quũ reſpondiſſet Cæſaris milites non accipere, ſed dare conſueſſe ſalutẽ, gladio ſe cõfodit. Hos ſpiritus atque hanc alacritatẽ ipſe aluit & parauit Cęſar, primùm immenſa largitione & honoribus, oſtendẽs nõ ad priuatũ luxum ſe opes neq; vllas ad delicias accumulare ex hoſtibus, ſed communia virtutis pręmia apud ſe ſeruata reponi; hactenus autem inde ſe diteſcere, quatenus in benemeritos profundat milites, deinde, quòd nullũ non periculum vltrò ſubiret, neq; laboribus fatiſceret in vllis. Enimverò intrepidum eius ad ſubeunda pericula animum non mirabantur, quòd gloriæ auidus eſſet, verùm tolerantia laborũ, quos ſupra corporis vires videbatur perferre, obſtupefecit milites, quòd qui habitu gracili, corporeque candido & molli, debili quoq; foret capite ac morbo comitiali cõtactus (quod vitium ei fama eſt Cordubę primùm ingruiſſe) non quæſierit mollitiæ valetudinis imbecillitatem prætextum, ſed medicinã imbecillitatis militiã, indefatigatis itineribus, tenui victu, & tectum non ſubeundo reſiſtens ægritudini, corpuſq; aduerſus iniuriam validũ cuſtodiens: ſiquidem ſomnũ plerunq; in vehiculis aut lecticis capiebat, cõferens etiam ad actionem requiem. Vehebatur interdiu ad arces, oppida & caſtra. Aſſidebat ei puer vnus ex iis qui dictata excipere inter proficiſcendũ aſſueti erãt. Ponè vnus ſedebat miles gladio accinctus. Strenuè adeo iter faciebat,

A ἔθνη ἑξακοσίους τε καὶ χίλιους ἐχειρώσατο τριακόσια· μυριάσι δὲ πολλαῖς ἑξάκις μέχρις τριακοσίας, ἕκατον μὲν ἐν χερσὶν διέφθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐζώγρησε. διάνοιαν δὲ καὶ προθυμίαν τοσαύτην ἐνεδείξατο πρὸς αὐτὸν, ὥστε τοὺς ἑτέρων μηδὲν ἐν ταῖς ἄλλαις στρατείαις διαφέροντας, ἀμάχους καὶ ἀνυποστάτους φέρεσθαι πρὸς πᾶν δεινὸν, ὑπὲρ τῆς Καίσαρος δόξης. οἷος ἦν τοῦτο μὲν, Ἀκίλιος, ὃς ἐν τῇ πρὸς Μασσαλίαν ναυμαχίᾳ, νεὼς πολεμίας ἐπιβεβηκὼς, τὴν μὲν δεξιὰν ἀπεκόπη χείρ· μαχαίρᾳ, τῇ δ' ἀριστερᾷ τὸν θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοὺς πολεμίους, ἀπέστρεψε πολλοὺς, καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκράτησεν· τοῦτο δ', Κάσσιος Σκαιὸς, ὃς ἐν τῇ ἐπὶ Δυρράχιον μάχῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπεὶς βελέμνοις, τὸν δ' ὦμον ὑπέρω καὶ τὸν μηρὸν ἑτέρῳ διεληλαμένος, τῷ δ' θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πληγὰς ἀναδεδεγμένος, ἐκάλει τοὺς πολεμίους, ὡς παραδώσων ἑαυτόν. δυεῖν δ' προσιόντων, τὸν μὲν ἀπέκοψε τὸν ὦμον τῇ μαχαίρᾳ, τὸν δ' κατὰ τοῦ προσώπου παπάξας ἀπέστρεψεν· αὐτὸς δ' διεσώθη, τῶν οἰκείων προσιόντων. ἐν δ' Βρεττανίᾳ τῶν πολεμίων εἰς τόπον ἐλώδη καὶ μεσὸν ὕδατος ἐμπεσόντος τοῖς πρώτοις ταξιάρχαις, ὑπεθεμένων, στρατιώτης Κάσσιος, αὐτοῦ τῷ μάχῳ ἐφορμήσας, ὠσάμενος εἰς μέσους, καὶ πολλὰ καὶ παράδοξα τόλμης ἀποδειξάμενος ἔργα, τοὺς μὲν ταξιάρχους ἔσωσε, τῶν βαρβάρων φυγόντων· αὐτὸς δ' χαλεπῶς ὑπὸ πᾶσι βαλλόμενος, ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς ῥεύματα τελματώδη· καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ θυρεοῦ, τὰ μὲν νηχόμενος, τὰ δ' βαδίζων διεπέρασεν. θαυμαζόντων δ' τῶν περὶ τὸν Καίσαρα, καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ κραυγῆς ἀπαντώντων, αὐτὸς δὲ μάλα κατηφὴς καὶ δεδακρυμένος προσέπεσε τοῦ Καίσαρι, συγγνώμην αἰτούμενος ὑπὲρ τοῦ προέσθαι τὸν θυρεόν. ἐν δ' Λιβύῃ ναῦν ἔχοντες οἱ περὶ Σκιπίωνα Καίσαρος, ἐν ᾗ Γραίνιος Πέτρων ἐπέπλει ταμίας ἀποδεδειγμένος, τοὺς μὲν ἄλλους ἐποιοῦντο λείαν, τῷ δ' ταμίᾳ διδόναι τὴν σωτηρίαν ἔφασαν. ὁ δ', εἰπὼν ὅτι τοῖς Καίσαρος στρατιώταις οὐ λαμβάνειν, ἀλλὰ διδόναι σωτηρίαν ἔθος ἐστὶν, ἑαυτὸν τῷ ξίφει παπάξας, ἀνῄρει. τὰ δὲ τοιαῦτα λήμματα καὶ τὰς φιλοτιμίας αὐτὸς ἀνέθρεψεν καὶ κατεσκεύασε Καῖσαρ, πρῶτον μὲν τῷ χαρίζεσθαι καὶ τιμᾷ ἀφειδῶς, ἐνδεικνύμενος ὅτι τὸν πλοῦτον οὐκ εἰς τρυφὴν ἰδίαν, οὐδὲ πινάς ἡδυπαθείας, οὐκ τῶν πολέμων ἀθροίζει, κοινὰ δ' ἆθλα τῆς ἀνδραγαθίας παρ' αὐτῷ φυλασσόμενα ἀπόκειται· καὶ μέτεστιν ἐκείνῳ τοῦ πλουτεῖν, ὅσα τοῖς ἀξίοις τῶν στρατιωτῶν δίδωσιν· ἔπειτα δὲ πόνοις μὲν κίνδυνον ἑκὼν ὑφίσταται, πρὸς μηδένα δ' τῶν πόνων ἀπαγορεύειν. δὲ μὲν οὖν φιλοκίνδυνον οὐκ ἐθαύμαζον αὐτοῦ διὰ τὴν φιλοτιμίαν· ἡ δ' τῶν πόνων ὑπομονὴ, παρὰ τὴν τοῦ σώματος δυνάμιν ἐκκαρτερεῖν δοκοῦντος, ἐξέπλησσεν· ὅτι καὶ τὴν ἕξιν ὢν ἰσχνὸς, καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ ἁπαλὸς, καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης, καὶ τοῖς ἐπιληπτικοῖς ἔνοχος, ἐν Κορδύβῃ πρῶτον αὐτῷ τοῦ παθους (ὡς λέγεται) τούτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας ἐποιήσατο τὴν ἀῤῥωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν τῆς ἀῤῥωστίας τὴν στρατείαν, ταῖς ἀγρύποις ὁδοιπορίαις, καὶ ταῖς δι' τελέσι διαίταις καὶ τῷ θυρεολεῖν ἀπομαχόμενος τῷ πάθει, καὶ δ σῶμα φρουρῶν δεξάλωτον. ἐκοιμᾶτο μὲν γε τοὺς πλείστους ὕπνους ἐν ὀχήμασιν ἢ φορείοις, εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνάπαυσιν καταπιθέμενος· ὠχεῖτο δ' μὲν ἡμέραν ὑπὲρ τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἑνὸς αὐτῷ συγκαθημένου παιδὸς, τῶν ὑπογράφειν ἅμα διώκοντος εἰδισμένων, ἑνὸς δ' ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου, ξίφος ἔχοντος. σπουδῇ δὲ ἤλαυνεν οὕτως,

ὥστε τῇ πρώτῃ ἐξόδῳ ἀπὸ Ῥώμης ποιησάμενος, ὀγδοαῖος ὑπὲρ τὸν Ῥοδανὸν ἐλθεῖν. ὃ μὴν οὖν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς εὐπαράδοτον· (εἴθισο γὰρ, εἰς τοὐπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων, καὶ πανώτῳ πεπλεκτανισμένος, ἀνὰ κράτος ἐλαυνόμενον τὸν ἵππον) καὶ ἐκείνῃ τῇ στρατείᾳ πρὸς ἐξήσκησεν, ἱππαζόμενος τὰς ἐπιστολὰς ἐπαναγιγνώσκειν, καὶ δοκεῖν ὁμοδιαφόροις ἀξαρκεῖν· ὡς ὁ Ὀππιός φησιν, καὶ πλείοσιν. λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τοῦ κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ἐπὶ τοσούτοις ἐπειγόντων τῶν καιρῶν, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ παριεμένου. τῆς δὲ περὶ τοῦ δίαιταν ἀδιαφορίας κἀκεῖνο ποιοῦσι σημεῖον, ὅτι τὸν δεῖπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολανῷ ξένου, Οὐαλερίου Λέοντος, παρεθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνοισιν ἐπέπληξεν. Ἤρκει γὰρ (ἔφη) τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκοισιν. ὁ δὲ τοῦ τοιούτου ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος. ἐν ὁδῷ δέ ποτε συμπεσὼν ὑπὸ χειμῶνος εἰς ἔπαυλιν ἀνθρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὗρεν πλέον οἰκήματος ἑνὸς γλίσχρως εἰς δέξασθαι δυναμένου, πρὸς τοὺς φίλους εἰπών, ὡς τοῖς μὲν ἐντίμοις παραχωρητέον εἴη τοῖς κρείττοσι, τοῖς δ' ἀναγκαίοις τοῖς ἀσθενεστάτοις, Ὀππιον κέλευσεν ἀναπαύσασθαι· μετὰ δὲ τοῦ ἄλλου αὐτὸς ἐν τῷ προστέγῳ τῆς θύρας κατέδευδεν. ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρῶτος αὐτῷ τῶν Κελτικῶν πολέμων, πρὸς Ἑλβητίους συνέστη καὶ Τιγυρίνους, οἳ τὰς αὐτῶν δώδεκα πόλεις καὶ κώμας τεσσαρακοσίας ἐμπρήσαντες, ἐχώρουν πρόσω διὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις Γαλατίας, ὡς περὶ πάλαι Κίμβροι, καὶ Τεύτονες· οὔτε πόλεμον ἐκείνων ὑποδεέστεροι δοκοῦντες εἶναι, καὶ πλῆθος ὁμαλῶς, τριάκοντα μὲν αἱ πάσαι μυριάδες οὖσαι, εἴκοσι δὲ αἱ μαχόμεναι, μιᾶς δέουσαι. τούτων Τιγυρίνοις μὲν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ Λαβιῆνος πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, περὶ τὸν Ἄραρα ποταμὸν συνέτριψεν. Ἑλβητίων δ' αὐτῷ πρός τινα πόλιν φίλιον ἄγοντι τοῦ στρατιᾶ, κατ' ὁδὸν ἀπροσδοκήτως ἐπιθεμένων, φθάσας ὑπὸ χωρίον καρτερὸν κατέφυγε. κἀκεῖ συναγαγὼν καὶ παρατάξας τοὺς δυνάμιν, ὡς ἵππος αὐτῷ προσῆλθε, Τούτῳ μὲν (ἔφη) νικήσας χρήσομαι πρὸς τοὺς διώξιν· νῦν δ' ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ πεζὸς ὁρμήσας ἐνέβαλεν. χρόνῳ δὲ καὶ χαλεπῶς ἀγῶνος τὸ μάχιμον, περὶ τῆς ἁμάξης καὶ τοῦ χάρακος τὸν πλεῖστον ἔσχεν πόνον, οὐκ αὐτῶν μόνον ὑφισταμένων ἐκεῖ καὶ μαχομένων, ἀλλὰ καὶ παῖδες αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀμυνόμεναι μέχρι θανάτου, συγκατεκόπησαν, ὥστε τοῦ μάχου μόλις εἰς μέσας νύκτας τελευτῆσαι. καλῷ δὲ τῷ τῆς νίκης ἔργῳ κρεῖττον ἐπέθηκεν, τὸ συνοικίσαι τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης τῶν παρόντων βαρβάρων, καὶ καταναγκάσαι τοῦ χώρου ἀναλαβεῖν τὸν ἀπέλιπον, καὶ τὰς πόλεις ἃς διέφθειραν, οὔσας ὑπὲρ δέκα μυριάδας. ἔπραξεν δὲ τοῦτο, δεδιὼς μὴ τοῦ χώρου ἔρημον θορυβοῦντες οἱ Γερμανοὶ διαβαίνοντες κατάσχωσιν. διὸ τρίτον δ', πρὸς Γερμανοὺς ἀνίκητος ὑπὲρ Κελτῶν ἐπολέμησεν, καίτοι τὸν βασιλέα πρότερον αὐτῶν Ἀριόβυστον ἐν Ῥώμῃ σύμμαχον πεποιημένος. ἀλλ' ἦσαν ἀφόρητοι τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ γείτονες, καὶ κατεδουλοῦντο, οὐκ ἀν ἐδόκουν ὅτι τοῖς παρεδοσιν ἀρεμήσειν, ἀλλὰ ὑπονομήσεσθαι καὶ καθέξειν τοῦ Γαλατίαν. ὁρῶν δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ὑπατικῶν καὶ νέων αὐτῷ συνεξῆλθον, ὡς δὴ τρυφῇ χρησόμενοι καὶ χρηματισμῷ τῇ μετὰ Καίσαρος στρατείᾳ

A vt quum primo die exisset vrbe, ad Rhodanum octauo peruenerit. Atque equitandi quidē habuit ille à puero procliuē vsum. Assuefactus enim erat reductis retrò manibus atque in tergo complicatis incitatissimè equum permittere. At illo in bello insuper meditatus fuerat dictare inter equitandum epistolas, duobusq; simul amanuensib. sufficere, vt verò ait Oppius, etiam plurib̃us. Memorāt eum præterea rationem cum amicis per literas agendi principē excogitasse Cęsarem, quum colloquēdi coram de rebus necessariis tempus propter occupationum multitudinem atque vrbis laxitatem spatium non daret. Quàm autem indifferens fuerit circa victum, hoc indicio demonstrant, q̃ inuitatus Mediolani ad cœnam ab hospite Valerio Leone, qui asparagū apposuerat, atque olei loco infuderat vnguentum, ipse simpliciter comederit & indignantes increpauerit amicos. Satis enim erat, inquit, abstinere iis, à quibus abhorrebatis: nunc eam rusticitatem qui reprehēdit, ipse est rusticus. Compulsus aliquando in itinere per tēpestatem in hominis pauperis casam, vbi nihil extra vnum cubiculum reperit, quod capere vix posset vnum, dixit amicis, ampla loca principibus cōcedenda, necessaria debilissimis, atque Oppium illic iussit capere quietem, cum cæteris ipse in protecto ianuæ cubauit. Porro bellorū Gallicorū primum cum Heluetiis & Tigurinis gessit. Hi oppidis suis duodecim & quadringentis vicis incensis, iter capiebant per Romanorum prouinciam, sicut olim Cimbri & Teutones. quibus nec cedere eos animo apparebat, & numero item erāt in summa trecenta millia capitum. ex quibus arma ferebant centum nonaginta millia. Horum Tigurinos non ipse, sed legatus eius Labienus ad Ararim amnē oppressit. Quum Heluetii ad oppidū quoddam socium exercitum admouentem repentè ex itinere adorirētur, occupauit ad locum munitum se recipere. quo loco contractis instructisq; copiis, vbi fuit ei equus admotus. Hoc post obtentam victoriam, inquit, ad consectandos hostes vtar: nunc in illos pergamus. Et pedibus profectus incurrit in eos. Postquam pepulit longinqua & acri pugna armatos, plurimum laboris habuit ad plaustra & vallum: vbi non viri modò eum substitere prælia ique sunt, sed & pueri fœminæque, vsque ad mortem defendentes se, concisi sunt. Protracta est in mediam vsque noctem pugna. Insigni huius victoriæ operi adiecit insignius, quòd horum barbarorum qui ex prælio supererant plus centum millia, in vnum contraxerit, coegeritque repetere agrum quem reliquerant, &, quæ incendio absumpserant, oppida. Fecit id metuens ne agrum vacuum Germani transmisso Rheno inuaderent. Hinc cum Germanis planè pro Gallis bellauit, quanuis regem illorum Ariouistum antè Romæ appellauerat socium. Cæterùm intolerabiles erant pacatis eius vicini, apparebatque per occasionem præsentibus fortunis non acquieturos, verùm incursaturos occupaturosque reliquam Galliam. Quoniam verò duces vidit trepidantes, præcipuè autem quotquot ex nobilitate & iuuentute cum fuerant sequuti, quasi ad delicias & quæstū hac cum Cæsare expeditione vsuri,

concione aduocata facessere eos iussit, neq; cõtra animi sententiã adeo effœminatos ac molles subire periculum. Ac sola decima legione ostendit se barbaros adoriturũ, neq; cum fortioribus, quàm Cimbri fuissent, dimicaturũ hostibus, neque Mario se imperatorem esse deteriorem. Ibi decumani per legatos ei gratias egere: at cæteræ legiones insectatæ sunt duces suos, animorumq; & alacritatis pleni eum omnes multorum dierũ viam sunt sequuti, quoad vigintiquinque millibus passuum ab hostibus castra posuere. Fuit Ariouisti ob hunc ipsum aduentum nonnihil infracta ferocia. Quippe impressionẽ Romanorum in Germanos, quorum non videbantur substituri incursum, quia nõ expectauerat, Cæsaris obstupuit audaciam, & obtorpescentem exercitum vidit. Magis insuper vaticinia percellebant illos fatiloquarum mulierũ, quę amnium vorticibus inspectis riuorumq; gyris & strepitibus notatis futura præcinebant. Hæ signa conferre antequam illuxisset noua luna vetabant. Quibus nuntiatis Cæsar, quum quiescere cerneret Germanos, optimum factu ratus est, vt cum torpẽtibus potius confligeret, quàm illorum expectans tempora desideret. Itaq; munimentis eorum & tumulis oppugnandis, quibus consederant, lacessiuit irritauitq; eos, vt cum furore ad dimicandum descenderẽt. Fusos ingenti strage triginta septem millia quingentos passus vsque ad Rhenum insequutus, campum hunc cadaueribus & spoliis tum compleuit. Ariouistus præcepta fuga Rhenum cum paucis traiecit. Cecidisse dicuntur octoginta millia. His patratis exercitũ reliquit in Sequanis hybernaturum, ac rebus vrbanis intentus in Galliam circumpadanã, quæ prouinciæ erat suę, contendit: siquidẽ amnis Rubico appellatus dirimit à Gallia cisalpina reliquam Italiam. Ibi sedens animos hominum captabat, confluebantq; ad eum frequentes. Largiebatur autẽ quæ quisque postulabat. Dimittebat omnes partim muneribus, partim spe impletos, ac reliquo toto belli tempore imprudente Pompeio inuicem hinc ciuium armis hostes domuit, hinc hostium opibus captauit & autorauit ciues. Vt verò Belgas accepit Gallorum pollentissimos, totiusq; Galliæ tertiam sortitos partem rebellare, atque eos armatorum infinitas coegisse copias, confestim conuertit se eò incredibili celeritate, & socios Gallos populantibus superueniens hostibus, maximum eorum globum ignauiter præliantium fudit fugauitq;, vt paludes & alta flumina ob cadauerũ vim permearent Romani. Ex iis autem qui defecerãt, Oceani accolæ sine certamine deditionem fecere: in ferocissimos & bellicosissimos Belgarũ Neruios exercitum mouit. Hi densas incolentes syluas, liberis & pecunia in vastissima syluæ parte quam remotissimè ab hoste abditis, castra muniẽtem Cæsarem, nec pugnam id temporis expectantem, sexaginta millia numero ex improuiso inuaserunt, equitatum eius profligauerunt, legionis duodecimæ & septimæ circumuentæ omnes centuriones occidere. Quòd ni Cæsar rapto scuto erumpens per principes in barbaros irruisset,

A σωαγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν, ἐκέλευσεν ἀπιέναι. καὶ μὴ κινδυνεύειν τοῖς γνώμῃ, οὕτως ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς ἔχοντας· αὐτὸς ᾗ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα μόνον παραλαβὼν, ὅτι τοῖς βαρβάροις πορεύεται, μήτε κρείττοσι μέλλων Κίμβρων μάχεσθαι πολεμίοις, μήτε αὐτὸς ὢν Μαρίου χείρων στρατηγός. ἐκ τούτου τὸ μὲν δέκατον τάγμα προσελθεῖν ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν, χάριν ἔχον ὁμολογοῦντες· τὰ δ' ἄλλα τοῖς ἑαυτῶν ἐκάκιζον ἡγεμόνας, ὁρμῆς δὲ καὶ προθυμίας ἠρημένοι πλήρεις ἅπαντες ἐπορεύθησαν ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν. ἕως ἐν ἑξακοσίοις τῶν πολεμίων σταδίοις κατεστρατοπέδευ-

B σαν. ἐν μὲν οὖν τῷ, τι καὶ πρὸς τὴν ἔφοδον αὐτῶν ἐτέθραυτο τὸ τόλμης τοῦ Ἀριοβίσου. Γερμανοῖς γὰρ ὅτι θήσεται Ῥωμαίοις, ὧν ἐπιφερομένων οὐκ ἀν ἐδόκει τὴν ἐπιστρατείαν, ὁ μὴ προσδοκήσας, ἐθαύμαζε τῷ Καίσαρος τόλμῃ, καὶ τὸν στρατὸν ἐώρα πεπληγμένον. ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς ἐνέβλεπε τὰ μαντεύματα τῶν ἱερῶν γυναικῶν, αἳ ποταμῶν δίνας προσβλέπουσαι, καὶ ῥευμάτων ἐλιγμοῖς καὶ ψόφοις τεκμαιρόμεναι, προεθέσπιζον, οὐκ ἐᾶσαι μάχεσθαι πρὶν ἐπιλάμψαι νεομηνίαν. ταῦτα τοῦ Καίσαρι πυθανομένῳ, καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡσυχάζοντας ὁρῶντι, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἀπρο-

C θύμοις οὖσιν αὐτοῖς συμβάλλειν, μᾶλλον ἢ τῶν ἐκείνων ἀναμένοντα καιρὸν καθῆσθαι. καὶ προσβολὰς ποιούμενος τοῖς ἐρύμασι καὶ λόφοις ἐφ' ὧν ἐστρατοπέδευον, ἐξηγείαιν καὶ παρώξυνε καταβαίνοντας πρὸς ὀργὴν διαγωνίσασθαι. ἡνωμένης δὲ λαμπρᾶς τῆς πρὸς αὐτοῦ, ὅτι σταδίοις τετρακοσίοις ἄχρι τοῦ Ῥήνου διώξας, κατέπλησε τοῦτο πολὺ νεκρῶν τὸ πεδίον καὶ λαφύρων. Ἀριόβυστος δὲ φθάσας μεῖ ὀλίγων, διεπέρασε τὸν Ῥῆνον. ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν, μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι. ταῦτα διαπραξάμενος, τὴν μὲν δύναμιν ἐν Σηκουανοῖς ἀπέλιπε διαχειμάσουσαν, αὐτὸς δὲ τοῖς

D ἐν Ῥώμῃ προσέχειν βουλόμενος, εἰς τὴν περὶ Γάλλον Γαλατίαν κατέβη, τὴν αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὖσαν. ὁ γὰρ καλούμενος Ῥουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τοῦ τῶν Ἀλπεσι Κελτικῆς ὁρίζει τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. ἐν ταύτῃ καθήμενος ἐδημαγώγει πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνουμένων, διδοὺς ὧν ἕκαστος δεήθειν· καὶ πόλεις ἀποπέμπων, τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ' αὐτοῦ τὰ δ' ἐλπίζοντας. καὶ πρὸς τὸν ἄλλον δὲ πόνον τῆς στρατείας χρόνον ἐλαύνειν τὸν Πομπήϊον ἐν μέρει νῦν μὲν τοῖς πολεμίοις τοῖς πολίταις ὅπλοις καταστρεφόμενος, νῦν δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασιν αἱρῶν τοὺς πολίτας καὶ χειρούμε-

E νος. ἐπεὶ δὲ Βέλγας ἤκουσε δυνατωτάτους Κελτῶν, καὶ τὸν τρίτον ἅπασης τῆς Κελτικῆς νεμομένους, ἀφεστάναι, πολλὰς δή τινας μυριάδας ὁπλιτῶν ἀνδρῶν ἠθροικότας, ὅπισθεν ἐπιστρέψας αὐθὶς ἐχώρει τάχει πολλῷ· καὶ παρόδοις τοῖς συμμάχοις Γαλάταις ἐπιπεσὼν τοῖς πολεμίοις, τοὺς μὲν ἀθρουστάτους καὶ πλείστους αἰφνιδίως ἀγωνιζομένους τρεψάμενος διέφθειρεν, ὥστε καὶ λίμνας καὶ ποταμοὺς βαθεῖς τοῖς Ῥωμαίοις νεκρῶν πλήθει πορευτοὺς γενέσθαι· τῶν δὲ ἀποστάντων, οἱ μὲν παρωκεανίοι πόλεις ἀμαχεὶ προσεχώρησαν· ὅτι δὲ τοῖς ἀγχιστάτοις καὶ μαχιμωτάτοις τῶν τῆδε Νερβίοις ἐστρατεύ-

F σεν, οἵπερ εἰς συμμιγεῖς δρυμοὺς κατῳκημένοι, γυναῖκας δὲ καὶ κτήσεις ἔν τινι βυθῷ τῆς ὕλης ἀπωτάτω θέμενοι τῶν πολεμίων, αὐτοὶ τῷ Καίσαρι ποιουμένῳ χάρακα, καὶ μὴ προσδεχομένῳ τινὰ κατὰ τὴν μάχην, ἐξαισιμύριοι τὸ πλῆθος ὄντες, αἰφνιδίως προσέπεσον· καὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς ἐτρέψαντο, τῶν δὲ τραυμάτων τὸ δωδέκατον καὶ τὸ ἕβδομον τελειόντες, ἅπαντας ἀπέκτειναν τοὺς τάξιάρχους. εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ ἁρπάσας τὸν θυρεὸν, καὶ διαρρήξας τοὺς τοῦ αὐτοῦ μαχομένους, ἐνέβαλε τοῖς βαρβάροις,

καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ὁ δωδέκατον κινδυνεύοντος αὐτοῦ κατέδραμε καὶ διέκοψε τὰς τάξεις τῶν πολεμίων, οὐδεὶς ἀν ὑπέλαβε σωθῆναι. νῦν δὲ τῇ Καίσαρος τόλμῃ τὸν λεγομένου ὑπὲρ δύναμιν μάχην ἀγωνισάμενοι, βέπονται μὴ οὐδὲ ὡς τοὺς Νερβίους, καταπόντιοι δὲ ἀμυνομένους. πεντακόσιοι γὰρ ἀπὸ μυριάδων ἑξὴκοντα σωθῆναι λέγονται, βυβλιαφόροι δὲ τρεῖς ἀπὸ τετρακοσίων. ταῦτα ἡ σύγκλητος πυθομένη, πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἐψηφίσατο θύειν τοῖς θεοῖς, καὶ φρουρεῖν ἑορτάζοντας, ὅσας ἐπ' οὐδεμιᾷ νίκῃ πρότερον. καὶ γὰρ ὁ κίνδυνος ἐφαίνετο μέγας, ἐθνῶν ἅμα τοσούτων ἀναρρηγνύντων, καὶ τὸ νίκημα λαμπρότερον, ὅτι Καῖσαρ οὐ νικῶν, ἢ πρὸς ἐκεῖνον εὔνοια τῶν πολλῶν ἐποίει. καὶ γὰρ αὐτὸς εὖ θέμενος τὰ κατὰ τὴν Γαλατίδα, πάλιν ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διεχείμαζε, συνκυβερνώμενος τὴν πόλιν. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰς ἀρχὰς παρὰ λέοντος κεκτημένοι χρώμενοι χρήμασι, καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου χρήμασι δωροφορήσαντες τὸν δῆμον αἰκηρούντο, καὶ πάνυ ἔπρασσον ὁ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὔξειν ἔμελλεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ πλεῖστοι συνῆλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λουκκᾶν, Πομπήϊός τε καὶ Κράσσος, καὶ Ἄππιος ὁ τῆς Σαρδόνος ἡγεμών, καὶ Νέπως ὁ τῆς Ἱσπανίας αὐτοκράτωρ. ὥστε ῥαδδούχους μὲν ἑκατὸν εἴκοσι γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ πλείονας ἢ διακοσίους. βουλὴν δὲ θέμενοι διεκελεύσαντο. ὅτι τούτοις ἔδει Πομπήϊον μὲν καὶ Κράσσον ὑπάτους ἀποδεδεῖχθαι. Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταετίαν ἄλλην ὅτι μεταδοθῆναι τὴν στρατηγίας. ὁ δὲ παραλογώτατον ἐφαίνετο τοῖς νοῦν ἔχουσιν. οἱ γὰρ τοσαῦτα χρήματα παρὰ Καίσαρος λαμβάνοντες, ὡς οὐκ ἔχοντι διδόναι τὴν βουλὴν ἔπειθον, μᾶλλον δὲ ἠνάγκαζον ὑπεστένουσαν οἷς ἐψηφίζοντο, Κάτωνος μὲν οὐ παρόντος· (ὑπέτηδες γὰρ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἀπεδιοπομπήσαντο) Φαωνίου δὲ, ὃς ἐκείνου ζηλωτὴς Κάτωνος, ὡς οὐδὲν ἐπέραινεν ἀντιλέγων, ἐξαλλομένου δὲ ἐπὶ θύραν, καὶ βοῶντος εἰς ὃ πλῆθος ἀλλὰ πρεσσεῖν οὐδεὶς, τὸν μὲν Πομπήϊον αἰδουμένων καὶ Κράσσον· οἱ δὲ πλεῖστοι, Καίσαρι χαριζόμενοι, καὶ πρὸς τὰς ἀπ' ἐκείνου ζώντες ἐλπίδας, ἡσύχαζον. βαπόμενος δὲ αὖθις ὁ Κάτων ὑπὲρ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμεις, πολὺ κατεβόμβαιε πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἐθνῶν μεγάλων ὑπὲρ κατακτήσεως γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων, οἷς Ἴπας καλοῦσι τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεντεείδας. πρὸς δὲ τὰς πρὸς τούτοις γενομένης μάχης ὁ μὲν Κάτων ἐν ταῖς ἐφημερίσι γέγραφεν ὡς οἱ βάρβαροι διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐν σπονδαῖς, ὑπεθοῦντο κατ' ὁδὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλλον τοὺς αὐτοὺς πεντακισχιλίους ὄντας ἱππεῖς ὀκτακοσίοις τοῖς ἐκείνων μὴ προσδοκῶντας· εἶτα πέμψαν ἑτέροις πρὸς αὐτὸν αὖθις ἐξαπατῶντας· οὓς κατασχὼν ἐπαγάγοιτο τοῖς βαρβάροις ὁ στρατόπεδον, τὸν πρὸς οὕτως ἀπίστοις καὶ παρασπόνδοις πίστιν, δυνήσαν ἡγούμενος. Γαΐου δὲ λέγει Κάτωνα, τὸν βυβλὴν ὑπὲρ τῆς νίκης ψηφιζομένης ἑορτὰς καὶ θυσίας, ἀποφήνασθαι γνώμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάροις ἀφοσιούμενοις ὃ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὸν θεὸν εἰς τὸν αἴτιον βέποντας. τῶν δὲ διαβαίνων, αἱ μὲν κατασχεθεῖσαι, τεσσαρακόντα μυριάδες ἦσαν· ὀλίγοι δὲ τοὺς ἀποφράσαντας αὖθις ὑποδέξαντο Σύγαμβροι, Γερμανικὸν ἔθνος. καὶ ταύτην λαβὼν αἰτίαν πρὸς αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ, ἄλλως δὲ δόξης ἐφιέμενος καὶ τὸν πρῶτος ἀνθρώπων ἑαυτῷ διαβῆναι τὸν Ῥῆνον, ἐγεφύρου, πλάτος τε πολὺ ὄντα, καὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ πόρου μάλιστα πλημμυρεῖν ὄντα, καὶ βαθὺ καὶ ῥοώδη, καὶ τοῖς καταφερομένοις τελέχεσι καὶ ξύλοις πληγὰς καὶ ἀπερείσματα ἐνδιδόντα κατὰ τῶν ἐρειδόντων τὸ γέφυραν.

A atque ex vertice montis duodecima legio ad periculum eius decurrisset ac dissipasset hostium ordines, neminem apparebat superfuturum fuisse. Nunc quanuis ob Cæsaris audaciam contenderunt in hoc conflictu supra vires, ne sic quidem auertere Neruios, sed pugnantes contrucidauere: Siquidem ex LX millibus ferunt quingentos tantùm incolumes euasisse, & senatores ex quadringentis tres. His senatus nuntiatis in dies XV quot ob nullam ante victoriam supplicationem decreuit. Nam & periculum videbatur ingens tot simul conspirantibus gentibus, & victoriam clariorem, quòd victor esset Cæsar, fauor efficiebat in illum plebis. Etenim Cæsar rebus in Gallia compositis, iterum in Gallia circumpadana hybernauit aucupans ciuitatem. Neque enim candidati modò, qui illum habebant præbitorem, redimebantque accepta ab eo pecunia populi suffragia, designabantur, atque omnia ad opes amplificandas illius agebant, verùm etiam ex clarissimis & summis viris Lucam, plerique ad eum cõuenere, Pompeius, Crassus, Sardiniæ prætor Appius, & Nepos Hispaniæ proconsul. Fuere lictores illic CXX, senatores amplius ducenti. Postquam cõsultationem transegerunt, digressi sunt. Conuenit ibi, vt Pompeius & Crassus consules fierent. Hi Cæsari stipendium atque in alterum quinquennium prouinciam suã decernerent. Quæ res visa sanis absurdissima est. Quippe qui tantum argenti capieban à Cæsare, hi senatui, vt quasi inopi daret, consuebant, imò verò compellebant suis ingemiscentem decretis. Cato absens erat, quem commodùn ablegauerant in Cyprum. Fauonius verò, quæmulus erat Catonis, vbi nihil profecit contradicendo, foras prosiliens ad plebem vociferatus est. At surdæ omnium erant aures, quòd pars Pompeii & Crassi verecundiam haberent, plerique verò inseruientes Cæsari atque ex spe ab illo proposita suspensi conquiescerent. Porrò regressus Cæsar in Galliã ad exercitum, offendit ibi ingens bellum. Gentes enim Germanorum duæ, numerosæ Rhenũ modò ad agrum petendum transierant, alteros Vsipetes, Tenchteros alteros vocant. De conflictu cum his commisso scribit in commentariis Cæsar barbaros missis ad se legatis ex itinere se per inducias adortos, ita equitatum suum ad quinque millia octingentis ipsorum pepulisse. Inde alios denuò imposituræ causa legasse. Quibus cõprehensis exercitum se in barbaros duxisse, fidem seruare tam perfidis & fœdifragis amentiam ratus. Canusius Catonem narrat decernente victoriæ causa supplicationẽ senatu pro sententia dixisse, Cæsarem barbaris dedendum ad expiandum à violato iure gentium ciuitatem, & ad piaculum in autorẽ vertendum. Cæsi ex illis qui Rhenum transierãt quadringenta millia. Paucos ex fuga Sicambri gens Germanica recepere. Hoc arrepto contra eos prætextu Cæsar, reuera gloriæ cupidus, atque vt primus mortalium exercitum Rhenum traduceret, amnem ponte iunxit latissimum, qui eo in traiectu laxissimè diffundit se, asperque est & torrens, truncisque & materia, quæ deuehebat, concutiebat atque conuellebat pontis fulcimenta.

Verum hæc ſublicis ingentib. proiectis ac medio flumine defixis excipiens, irruentemq; in pontem vndarum impetum leniens, q; excederet omnem fidem oſtendit ſpectaculum, diebus decem pontẽ abſolutum. Tranſmiſſo exercitu quum occurrere ſuſtineret nemo, ſed etiam recepiſſent ſe præſtantiſſimi Germanorum Sueui in conualles altas & ſylueſtres, fœdatis hoſtium agris, fidiſq; ſociis populi Romani confirmatis, poſtquam duodeuiginti dies in Germania egit, in Galliam eſt regreſſus. At expeditio eius in Britanniam nobilis fuit audaciæ. Primus enim claſſem Oceano occidentali induxit, accitoq; per mare Atlanticum exercitu ad bellum ibi faciundum nauigauit. Illam autem quã magnitudinis cauſa credebat inſulam nemo, & quæ præbuit ſcriptoribus permultis controuerſiã, quaſi nomen tantum & fabula nuſquam viſæ neq; exiſtentis ficta eſſet, ſubigere aggreſſus, promouit extra vrbem terræ Romanum imperium. Bis in hanc inſulam ex oppoſita trãſmiſit Gallia, crebriſq; præliis fatigauit hoſtes magis quam ſuos locupletauit. Quum enim prædam, quæ operæpretiũ eſſet, ab hominibus duram vitam agentibus egeniſq; non poſſet parare, non qualem cupiebat exitum bello impoſuit, ſed obſidibus à rege acceptis, impoſitoq; tributo exceſſit inſula. Tunc literas offendit ab vrbanis amicis miſſas, quæ ad eum tranſmittendæ erant. Ex his de morte filiæ cognoſcit. Extincta fuit apud Pompeium ex partu, magnuſq; ipſum Pompeium, magnus Cæſarem occupauit luctus. Amici verò eorum exanimati ſunt, q; quæ in pace & concordia ęgrotantem alias continebat remp. eſſet retexta neceſſitudo. Etenĩ partus mox non multis dieb. matri ſuperſtes deceſſit. Iuliã inuitis tribunis populus in campum Martiũ extulit, vbi funerata & humata eſt. At quum Cæſar exercitum ob nimiam iam multitudinem diuiſiſſet neceſſario in multa hyberna, atq; Italiam ſuo more petiuiſſet, omnis de integro conflagrauit bello Gallia. Ingentes exercitus, circumuolitantes hyberna iuerũt exciſũ & adorti ſunt caſtra Romana. Maxima manus & validiſſima rebellantiũ duce Ambiorige Cottam & Titurium cum exercitu deleuere. Legionem, cui Q. Cicero præerat, LX millib. militum arcte obſederũt oppugnauerũtq;, ſauciiſq; omnib. atq; animi alacritate magis quã virib. propugnantibus pene expugnauerunt. His allatis agens Cæſar in longinquis, raptim eo ſe cõuertit, contractiſq; in totum ſeptem millibus militum accelerauit ad eximendum obſidione Ciceronem. Non fefellit obſidentes, ſed contempta ſuorum paucitate proceſſerũt obuiam quaſi eum obtrituri. Ille ludificans eos cedit perpetuo, dum loca idonea pugnanti paucis contra multos occupat. Ibi caſtra munit, ſuos omni pugna abſtinet: vallum altius educi, portas obſtrui timoris ſimulatione imperat, id agens vt contemnantur ſui, quouſq; caſtra diſperſa ex ferocia ponentes infeſto exercitu adort' fudit & magna ex parte deleuit. Hoc Gallorum defectiones magna ex parte cõpreſſit, atq; ipſe hyeme circumquaq; obiens acriterq; res nouas molientib. intendens. Ad hęc ex Italia in loçum amiſſorum venerunt ad eum tres legiones.

ἀλλὰ ταῦτα τοῖς βόλοις ξύλων μεγάλων διὰ τοῦ πόρου καταπεπηγότων ἀναδεχόμενος, καὶ γαλιωώσας ὁ ῥοῦς πίστιν ῥοῦμα τῷ ζεύγματι, πίστεως πάσης θέαμα χρεῖττον ἐπεδείξατο, τῷ γὲ φθασαν ἡμέρας δέκα συντελεσθεῖσαν. τραγῳδήσας δ' τὴν δυνάμιν, οὐδενὸς ὑποδυάσαι τολμήσαντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων τοῦ Γερμανικοῦ Σουήβων εἰς βαθεῖς καὶ ὑλώδεις αὐλῶνας ἀναστραφέντων, πυρπολήσας μὲν τὰ τῶν πολεμίων, θαρρύνας δὲ τοὺς ἀεὶ τὰ Ῥωμαίων ἀσπαζομένους, ἀνεχώρησεν αὖθις εἰς τὴν Γαλατίαν, εἴκοσι δυεῖν δεούσας ἡμέρας ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετριφώς. ἡ δὲ ἐπὶ τοὺς Βρεττανοὺς στρατεία τὸ μὲν τόλμαν εἶχεν ὀνομαστόν· (τοῦτος γὰρ εἰς τὸν Ἑσπέριον ὠκεανὸν ἐπέβη πρῶτος, καὶ διὰ τῆς Ἀτλαντίδος θαλάττης, στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κομίζων ἔπλευσε· καὶ νῆσον ἀπιστουμένην τὸ μεγέθους, καὶ πολλὴν εἶναι παμπόλλοις συγγραφεῦσι τοῦ διαφεύσαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ νομιζομένης οὐδὲ οὔσης πέπλασται, καταγρεῖν ἐπιθέμενος, τοσοῦτον μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίαν) δὶς μὲν διαπλεύσας εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἀντιπέρας Γαλατίας, καὶ μάχαις πολλαῖς κακώσας τοὺς πολεμίους, μᾶλλον ἢ τοὺς ἰδίους ὠφελήσας, (οὐδὲν γὰρ ὅ, τι καὶ λαβεῖν ἐῶν ἄξιον ἀπ' ἀνθρώπων κακοβίων καὶ πενήτων) οὐχ οἷς ἐβούλετο τῷ πολέμῳ τέλος ἐπέθηκεν, ἀλλ' ὁμήρους λαβὼν τοὺς τοῦ βασιλέως, καὶ τεταγμένος φόρους, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς νήσου· καὶ κατελαμβάνει γράμματα μέλλοντα διαπλεῖν πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, δηλοῦντα τὸν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τελευτῶν· (τελευτᾷ δὲ πεκτοῦσα τοῦ Πομπηΐου) καὶ μέγα μὲν αὐτὸν ἔσχε Πομπήϊον, μέγα δὲ Καίσαρα πένθος· οἱ δὲ φίλοι συνεταράχθησαν, ὡς τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ πάλαι νοσούσαν τὴν πολιτείαν φυλαττούσης οἰκειότητος λελυμένης. καὶ γὰρ ὁ βρέφος εὐθὺς, οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὸν μητέρα διαζήσαν, ἐτελεύτησεν. τὸν μὲν Ἰουλίαν βίᾳ τὴν δημάρχων διάθεσιν ὁ πλῆθος, εἰς τὸ Ἄρειον ἐκόμισε πεδίον, κἀκεῖ κηδευθεῖσα κεῖται. τὸ δὲ Καίσαρος μεγάλην ἤδη τὴν δυνάμιν οὖσαν εἰς πολὺ κατ' ἀνάγκην χρήματα διελόντος, αὐτὸς δὲ τοῖς τῶν Ἰταλίδων (ὡς τοῦτο εἰρήσθω) δαπανῶν, πολὺ μὲν αὖθις ἀνέρρηγνυτο τὰ τῶν Γαλατῶν, καὶ στρατοὶ μεγάλοι πεζεύοντες, ἐξέκοπτον τὰ χρήματα, καὶ τοῖς γαιοκόμοις τοῖς Ῥωμαίων· οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ κράτιστοι τῶν ἀποστάντων μετὰ Ἀμβιόριγος Κόττα μὲν αὐτῶν στρατοπέδῳ καὶ Τιτούριον διέφθειραν· ὁ δὲ ὑπὸ Κικέρωνι τάγμα μυριάσιν ἓξ τοσοῦτοι ἐπολιόρκουν, καὶ μικρὸν ἀπέλιπον ἁρπάσαι κράτος, συντεταμένων ἀπόντων, καὶ παρὰ δυνάμιν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ ἀμυνομένων. ὡς δὲ ἤγγελη ταῦτα τῷ Καίσαρι μακρὰν ὄντι, ταχέως ἐπιστρέψας καὶ συναγαγὼν ἑπτακισχιλίους τοὺς σύμπαντας, ἠπείγετο τὸν Κικέρωνα τῆς πολιορκίας ἐξαιρησόμενος. τοὺς δὲ πολιορκοῦντας οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀπιόντων, ὡς ἀναρπασόμενοι, τῆς ὀλιγότητος καταφρονήσαντες. κἀκεῖνος ἐξαπατῶν ὑπέφευγεν ἀεὶ, καὶ χωρία λαβὼν ἐπιτηδείως ἔχοντα τοῖς πολλοῖς μαχομένῳ μετ' ὀλίγων, φράγνυται στρατόπεδον· καὶ μάχης ἔσχε τοὺς ἑαυτοῦ πάσης, ἀναγαγεῖν δὲ τὸν χάρακα καὶ τὰς πύλας ἀνοικοδομεῖν ὡς δεδοικότας ἐπάγκαζε, καταφρονηθῆναι στρατηγῶν· μέχρις οὗ τοσοῦδε ὑπὸ θράσους βάλλοντας ἐπεξελθὼν ἐρέψατο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν διέφθειρε. τοῦτο τὰς πολλὰς ἀποστάσεις τῶν ἐν ταῦθα Γαλατῶν κατεσόρεσε, καὶ τοῦ χειμῶνος αὐτὸς ἐπιφοιτῶν τε πανταχόσε καὶ τοσοῦτον ὀξέως τοῖς νεωτερισμοῖς. καὶ γὰρ ἦκεν ἐξ Ἰταλίας αὐτῷ τῶν ἀπολωλότων αὐτῷ τρία τάγματα,

Γομπηΐου μὲν ἐκ τῶν ὑφ' αὐτῷ δύο χρήσαντος, ἓν δὲ νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας. πόρρω δὲ τούτων, αἱ πάλαι κατεβεβλημέναι κρύφα καὶ νεμόμεναι διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν, ἐν τοῖς μαχιμωτάτοις γένεσιν ἀρχαί, τὸ μέγιστον καὶ κινδυνωδεστάτου τῶν ἐκεῖ πολέμων ἀνεφαίνοντο ῥωννυμεναι, πολλῇ μὲν ἡλικίᾳ καὶ πανταχόθεν ὅπλοις ἀνθρακιζόμεναι, μεγάλοις δὲ πλούτοις εἰς ταὐτὸ συνεκτεθείσιν, ἰσχυραῖς δὲ πόλεσι, δυσεμβόλοις δὲ χώραις· τότε δὲ χειμῶνος ὥρα, πάγοις ποταμῶν καὶ νιφετοῖς ἀποκεκρυμμένοι δρυμοὶ, καὶ πεδία χειμάρροις ἐπιλελιμνασμένα· καὶ πῇ μὲν ἀτέκμαρτοι βάθει χιόνος ἄβαποι, πῇ δὲ δι' ἑλῶν καὶ ῥευμάτων πεδαζομένων ἀσαφείᾳ πολλῇ τῆς πορείας· πανταπασιν ἐδόκουν ἀνεπιχείρητα Καίσαρι τὰ τῶν ἀφισταμένων ποιεῖν. ἀφεστήκει μὲν οὖν πολλὰ φυλα· πρόκριμα δὲ ἦσαν Ἀρβένοι καὶ Καρνουτῖνοι. ὃ δὲ σύμπαν αἱρετὴς κράτος εἶχε τοῦ πολέμου Οὐερκιγετόριξ, οὗ τὸν πατέρα Γαλάται, τυραννίδα δοκοῦντα πεφεύγειν, ἀπέκτειναν. οὗτος οὖν εἰς πολλὰ διελὼν τὴν δυνάμιν μέρη, καὶ πολλοὺς ἐπιστήσας ἡγεμόνας, ὠκειοῦτο τὴν πόλιν ἅπασαν ἄγειν πρὸς τὸν Ἀρίαν κεκλιμένων· ἀναγνούμενος ἤδη τῶν ἐν Ῥώμῃ συνιστάμενον ἐπὶ Καίσαρα, σύμπασαν ἐγείρειν τὸν πόλεμον Γαλατίαν. ὅπερ εἰ μικρὸν ὕστερον ἔπραξε, Καίσαρος εἰς τὴν ἐμφύλιον ἐμπεσόντος πόλεμον, οὐκ ἂν ἐλαφρότεροι τῶν Κιμβρικῶν ἐκείνων φόβοι τῷ Ἰταλίαν κατέχον. νυνὶ δὲ ὁ πᾶσι μὲν ἄδεια χρῆσθαι δοκῶν τοῖς πρὸς πόλεμον, μάλιστα δὲ καιρῷ, πεφυκὼς Καίσαρ, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν ἀπόστασιν, ἄρας ἐκ χώρας ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ἀφίκετο· καὶ βίᾳ καὶ τάχει τῆς πορείας ἀφικόμενος τοσούτῳ χειμῶνος, ἐπιδείξαμενος τοῖς βαρβάροις, ὡς ἄμαχος αὐτοῖς καὶ ἀνίκητος ἔπεισι κρατός. ὅπου γὰρ ἄλλοθι ἢ γραμματοφόρων ἀφαιρουμένων παρ' αὐτὸ χρόνῳ πολλῷ ἐν ἄπιστον, ἐνταῦθα μὲν πάσης ἐκράτει τῆς κραλιᾶς, ἅμα χώρας λυμαινόμενος αὐτῶν καὶ ἐκκόπτων τὰ χωρία, καταστρεφόμενος πόλεις, ἀναλαμβάνων τοὺς μεταπεπτωκότας· μέχρι καὶ τῶν Ἐδούων ἔθνος ἐξεπολεμώθη πρὸς αὐτὸν, οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς ἀναγορεύσαντες αὐτοὺς Ῥωμαίων, καὶ τιμώμενοι ἀφαπτῶς, τότε δὲ τοῖς ἀποστάταις προσχωρήσαντες, πολλὴν τῇ Καίσαρος κραλιᾷ προσέκαιον ἀθυμίαν. διόπερ καὶ κινήσας ἐκεῖθεν ἐπορεύετο τὰ Λιγγονικὰ, βουλόμενος ἅψασθαι τῆς Σηκουανῶν, φίλων ὄντων καὶ προσκειμένων τῆς Ἰταλίας, πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ τῶν πολεμίων ἐπιπεσόντων, καὶ προσιόντων μυριάσι πολλαῖς, ὁρμήσας ἀγωνίσασθαι, τοῖς μὲν ἄλλοις κατεπολέμησε· κρατήσας, χρόνῳ πολλῷ καὶ φόβῳ καταβιασάμενος τοὺς βαρβάρους· ἔδοξε δὲ καὶ τὰς πύλας καὶ σφαλῶσαι, καὶ δεικνύουσιν Ἀρουβίνοι ξιφίδιον πρὸς ἱερῷ κρεμάμενον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον. ὀθνεσάμενος αὐτὸς ἔστερον, ἐμειδίασε, καὶ τῶν φίλων καθελεῖν κελευόντων, οὐκ εἴασεν, ἱερὸν ἡγούμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τῶν δραπετευόντων οἱ πλῆθοι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς πόλιν Ἀλησίαν διέφυγον, καὶ πολιορκούμενοι ταύτῃ Καίσαρι, δοκοῦσαν ἀνάλωτον εἶναι, μεγέθει τε τείχους καὶ πλήθει τῶν ἀπομαχομένων, ἐπιπίπτει πανδημεὶ λόγου μείζων κίνδυνος ἔξωθεν. ὁ γὰρ ἐν Γαλατίᾳ κράτιστον ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀνθρακιὰ ὅπλοις, ἦκον ἐπὶ τὴν Ἀλησίαν τεσσαράκοντα μυριάδες· αἱ δὲ ἐν αὐτῇ τῶν μαχομένων οὐκ ἐλάττονες ἦσαν ἑπτακαιδέκα μυριάδων. ὥστε ἐν μέσῳ πολέμου διπλοῦ Καίσαρα κατεφλεγμένον καὶ πολιορκούμενον, ἀνάγκη διπλᾶ τείχη προβαλέσθαι, τὸ μὲν πρὸς τὴν πόλιν, τὸ δὲ ἀπὸ

A Commodauit ei de suis Pompeius duas, tertia nouella fuit in Gallia circumpadana conscripta. Interim in locis longinquis seminata in occulto & serpentia per potentissimos bellicosissimis in gentibus viros principia eruperũt belli omnium illic maximi periculosissimiq; magno iuuentutis flore succincta, armis vndiq; contractis, collata in cõmune ingenti pecunia, validis oppidis & asperis locis, tunc tempestate brumali flumina congelata, obtectæ niue syluæ, torrentibus stagnantes campi, hinc altitudine niuis oculos fallentes semitæ, hinc per paludes & flumina super ripas effusa admodum cæcæ viæ nullum prorsus videbantur aggrediendi rebelles relinquere Cæsari locũ. Nationes desciuerant multæ. Summa autoritas penes Aruernos & Carnutes erat: imperium omne detulerãt ad Vercingentorigem. cuius patrem, quòd affectatæ tyrannidis esset suspectus, interfecerant Galli. Hic in plures manus dissectis copiis, multisque impositis ducibus, regionẽ omnem circumiectam vsque ad eos qui vergunt ad Ararim amnem institit adscissere, deliberans ciuitate Romana iam in Cæsarem cõspirante omnem bello inflammare Galliam. Quòd si paulo pòst Cæsare bello ciuili implicato instituisset, terrores Cimbricis illis Italiam nihilo inuasissent leuiores. Nunc optimè omnibus ad bellum visus, imprimis tempore, doctus Cæsar vti, simulatque defectionem cognouit, iisdem quibus profectus fuerat viis duxit, impetuque ac celeritate itineris per tantam hyemem ostendit barbaris inexuperabilem ipsos petere & inuictum exercitum. Quò enim nuntium aut tabellarium ab se incredibile erat longo posse spatio penetrare, ibi cum cunctis conspiciebatur copiis pariter agros eorum vexans, præsidia excindens, vrbes in potestatẽ subigens, recipiens transeuntes, donec & nomen Heduum declarauit se ei hostem, quum antè fratres appellassent se Hedui populi Romani, magnoq; honore haberentur apud eum. Tunc verò reliquis sociati rebellibus magna trepidatione Cæsaris exercitum perfudere. Quare motis inde castris fines Lingonum superauit, quo ad Sequanos socios ac pro Italia reliquæ Galliæ obiectos peruenirẽt. Ibi ingruentibus ei hostibus atque innumera cingentibus multitudine, gestiens acie decernere, cæteris rebus vicit, temporisq; diuturnitate & metu subactos fudit fugauitq; barbaros. At in principio habitus est nõ nihil cespitasse, ostenduntq; Aruerni suspensum in templo gladium, quem de Cæsare iactant captum. Hunc ipse postea risit quum conspexisset, amicisq; detrahi eum iubentibus non permisit, sacrum ducens. At verò ex illis qui ex acie refugerant, pleriq; cum rege receperunt se in oppidum Alexiam. Hanc circumsidenti Cæsari, quam altitudine murorum & defensorum multitudine apparebat esse inexpugnabilem, occurrit extra maius quàm exprimi possit periculum. Nam fortissimi quique Galliæ ex omnibus collecti nationibus trecenta millia numero Alexiam venere. Armati in vrbe erant non intra centum septuaginta millia. Itaque in medio tanti belli Cæsar deprehensus obsessusque duplicem murum obiicere necesse habuit, vnum contra oppidum,

τὸ δὲ ἀπὸ

alterũ ex aduerso illis qui recens aduenerant. quæ si vires coniungerentur, omnino de Cæsare putabatur actum. Hoc ad Alexiam discrimen multis de causis ei haud immerito gloriam tulit, q; virtutis & consilii exempla ibi qualia certe nullo alio ediderit certamine. Mirificum fuit autẽ imprimis, q; illos qui in oppido erant latuerit cõflixisse cum tot millibus Cæsarem, eosq; superasse, & verò magis Romanos in statione positos obuersi oppido muri. Neque enim victoriam prius sensere quam eiulatum ex oppido virorum mulierumq; exaudirent planctum, contemplantium aliis ex partibus multa auro & argento exornata scuta, multas sanguine imbutas loricas, ad hæc pocula & tentoria Gallica, quæ à Romanis deportabantur in castra. Tam breui momento adeo immensa manus cæsis in acie plerisq; sicut spectrum vel somnium euanuit & dissipata est. Qui Alexiam obtinebant, postquam non parum negotii tam sibi quam Cæsari exhibuere, tandẽ venerũt in deditionem. Totius dux belli Vercingentorix sumptis speciosissimis armis cultoq; equo excessit vrbe, Cæsaremq; confidentem in orbem circumuectus est. Ablato inde equo arma abiecit, atq; ad pedes se Cæsaris repenẽs conticuit, dum in custodiã ad triumphũ est datus. Porro deliberatum iamdudum Cæsari erat euertere Pompeium, vt huic scilicet illũ. Occiso enim apud Parthos Crasso, qui vtriq; imminebat, reliquum erat Cæsari, quo euaderet maximus, vt eum qui erat profligaret: illi ad id deuitandum, vt anteuerteret eum, quem formidabat, tollere. Id Pompeio, qui Cæsarem despiciebat, parum tunc visum timendum, perinde ac pronum esset, eum, ipse quem euexerat, rursus deprimere. Cęsar verò, qui hoc propositum à primo habuisset in aduersariis, velut athleta remouit se procul, bellisq; exercitatus Gallicis copias acuit, gloriamq; amplificauit rebus gestis, vnde in par decus sublatus est Põpeii ornamentis. prætextus cepit, quos partim ei ipse Pompeius, partim tempora præbuerunt ac Romanæ reip. peruersitas, qua honorẽ candidati positis in medio mensis sine vllo rubore nundinabãtur plebem. Descẽdebat in campum mercenarius populus non suffragiis pro præbitore, sed telis, gladii, fundis decertans: identidem sanguine & cæde fœdatis rostris dirempti sunt, ciuitatem ad interregnũ quasi sine gubernaculo relinquentes delabentem, vt præclare agi putarent sapientes, si in malum q̃ regnum resp. nõ grauius ex tanta insania & tantis fluctibus euaderet. Multi erant, qui etiam dicere publice non dubitarent, nisi summa rerum ad vnum delata, deploratam rempubl. esse medicumq; tolerandũ, hanc medicinã qui faceret, quã lenissimũ, Pompeium significantes. Quod ille quũ auersari verbo simularet, reuera omni ope enitereturdictator vt diceretur. Cato, re animaduersa, fuit senatui autor vt eum solum faceret consulem, ne exprimeret dictaturã, dominatu placatus magis legitimo. Senatus verò tempus insuper ei prorogauit prouinciarum. Vtranq; obtinebat Hispaniam & Africã totã, quas per legatos regebat, atq; exercitus ibi alebat: in quorũ stipendium accipiebat ex ærario per annos ducẽties quadragies II-s.

Ὁ δ' ἀπὸ τῶν ἐπεληλυθότων, ὡς, εἰ συνέλθοιεν αἱ δυνάμεις, καὶ μιδὴν ἀφαπεσταγμένων τῶν καθ' αὑτόν. ἀφ' πολλὰ μὲν δὴ εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλησίᾳ κίνδυνος ἔφερε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότητος οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς προφέρομενος· μάλιστα δ' ἄν τις θαυμάσῃε ὁ λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει Καίσαρα, τοσαύταις μυριάσι ταῖς ἔξω συμβαλόντα καὶ πρεσβευόμενον· μᾶλλον δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ὁ πρὸς τῇ πόλει τεῖχος φυλάττοντας. οὐ γὰρ πρότερον ἠᾔσθοντο τοῦ νίκου, ἢ κλαυθμὸν ἐκ τῆς Ἀλησίας ἀνδρῶν καὶ κοπετὸν γυναικῶν ἀκουσθῆναι, θεασαμένων ἄρα κ' θάτερα μέρη πολλοὺς μὲν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένους θυρεοὺς, πολλοὺς δ' αἵματι πεφυρμένους θώρακας, ἔτι δ' ἐκ πόμα-τα καὶ σκεύας Γαλατικὰς ἐπὸ Ῥωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζομένας. οὕτως ὀξέως ἡ τοσαύτη δυνάμις, ὡς περ εἴδωλον ἠφάνισεν, ἠφάνισε καὶ διεσκεδάσθη, τῶν πλείστων ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων. οἱ δὲ τοῦ Ἀλησίαν ἔχοντες, ὀλίγα πρόγμαθ' ὑπομείναντες ἑαυτοῖς καὶ Καίσαρι, τέλος παρέδοσαν ἑαυτούς. ὁ δ' τοῦ συμπόνου ἡμῶν πολέμου Οὐερκιγετόριξ, ἀπαλλαγὼ τῶν ὅπλων τὰ κάλλιστα, καὶ κοσμήσας τὸν ἵππον, ἐξιππάσατο ἀφ' τῶν πυλῶν· καὶ κύκλῳ περὶ τὸν Καίσαρα καθεζόμενον ἐλάσας, εἶτα ἀφελόμενος τοῦ ἵππου τὸν μὲν πανοπλίαν ἀπέρριψεν, αὐτὸς δ' καθίσας ὑπὸ πόδας τοῦ Καίσαρος, ἡσυχίαν ἦν ἄχει οὐ παρεδόθη φρουρησόμενος ἐπὶ τὸν θρίαμβον. Καίσαρι δ' πάλαι μὲν ἐδέδοκτο καταλύειν Πομπήιον, ὡς περ ἀμέλει κἀκείνῳ τοῦτον· (Κράσσου γὰρ ὑπὸ Παρθοῖς ἀπολωλότος, ὃς ἐπὶ ἔφεδρος ἀμφοῖν, ἀπελείπετο, τῷ μὲν, ὑπὲρ τοῦ δεδιέναι μείζω, τὸν ὄντα καταλύειν, τῷ δ', ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο, προαναιρεῖν ὃν ἐδεδοίκει) τοῦτο δ' Πομπηίῳ μὲν ἀξ ὀλίγου φοβεῖσθαι παρέχειν, τέως ὑπερορῶντι Καίσαρος, ὡς οὐ χαλεπὸν ἔργον, ὃν αὐτὸς ηὔξησε καταλυθῆναι πάλιν ὑπ' αὐτοῦ· Καίσαρ δ', ἀπ' ἀρχῆς ὑποθέσιν ταύτην πεποιημένος ὅπῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν, ὡς περ ἀθλητὴς, ἑαυτὸν ἀποφήσας μακρὸν, καὶ τοῖς Κελτικοῖς ἐγγυμνασάμενος πολέμοις, ἐπήσκησε μὲν τὴν δυνάμιν, ηὔξησε δ' τὴν δόξαν ἀπὸ τῶν ἔργων, εἰς ἀντίπαλον ἀρθεὶς τοῖς Πομπηίου κατορθώμασι, λαμβανόμενον προφάσεις, τὰς μὲν αὐτοῦ Πομπηίου, τὰς δ' τῶν καιρῶν ἐνδιδόντων, καὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ κακοπολιτείας, δι' ἣν οἱ μὲν ἀρχὰς μετιόντες, ἐν μέσῳ θέμενοι φανερῶς, ἐδέκαζον ἀναισχύντως τὰ πλήθη, κατεῖχε δ' ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος, ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόναις ἀμιλλώμενος· αἵματι δ' καὶ νεκροῖς πολλάκις αἱμάσαντες τὸ βῆμα διεκρίθησαν, ἐν ἀναρχίᾳ τὴν πόλιν, ὡς περ ἀκυβέρνητον ὑποφερομένην, ἀπολιπόντες· ὥστε τοὺς νοῦν ἔχοντας ἀγαπᾶν εἰ πρὸς μηδὲν ἀλγεῖς χεῖρον ἀλλὰ μοναρχίαν ἐκ τοιαύτης παραφροσύνης καὶ τοσούτου κλύδωνος ἐκπεσεῖν τὰ πράγματα. πολλοὶ δ' ἦσαν οἱ καὶ λέγειν ἐν μέσῳ τολμῶντες ἤδη, πλὴν ὑπὸ μοναρχίας ἀνήκεστον εἶ τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆναι τοῦ παρόντος ἰᾶσθαι ἀναγκάζεσθαι προσφέροντος· ὑποδηλοῦντες τὸν Πομπήιον. ἐπεὶ δ' κἀκεῖνος λόγῳ παραιτεῖσθαι καλλωπιζόμενος, ἔργῳ πρῶτος μᾶλλον ἐπράγμενεν ἐξ ὧν ἀναδεικνύσοιτο δικτάτωρ, συμφρονήσαντες οἱ περὶ Κάτωνα, πείθουσι τὴν γερουσίαν ὕπατον αὐτὸν ἀποδεῖξαι μόνον, ὡς μὴ βιάσαιτο δικτάτωρ χρῆσθαι, νομιμωτέρᾳ μοναρχίᾳ παρηγορηθείς· οἱ δ' καὶ χρόνον ἐψηφίσαντο τῶν ἐπαρχιῶν. δύο δ' εἶχεν, Ἱσπανίαν καὶ Λιβύην σύμπασαν, ἃς διῴκει, πρεσβευτὰς ἀποστέλλων, καὶ στρατεύματα τε ἔφων, οἷς ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χίλια τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.

ἐκ τούτου Καῖσαρ ὑπατείαν ἐμνᾶτο πέμπων, καὶ χρόνον ὁ-
μοίως τῆς ἰδίων ἐπαρχιῶν. Ὁ μὲν οὖν πρῶτον Πομπήιος
σιωπῶντος, οἱ περὶ Μάρκελλον καὶ Λέντλον ἠναντιοῦντο, μι-
σοῦντες ἄλλως Καῖσαρα καὶ τοῖς ἀναγκαίοις οὐκ ἀναγκαῖα
προστιθέντες, εἰς ἀτιμίαν αὐτοῦ καὶ προπηλακισμόν. Νεο-
κωμίας γὰρ ἕνα χῶρον ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ κατῳ-
κισμένους, ἀφῃρῶντο τῆς πολιτείας, καὶ Μάρκελλος ὑπα-
τεύων, ἕνα τῆς ἐκεῖ βουλευτῶν, εἰς Ῥώμην ἀφικόμενον ἤκι-
σε ῥάβδοις, ὑπολέγων ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαίου εἶ) τοῦ δέ-
σματα προστίθησιν αὐτῷ· καὶ δεικνύειν ἀπόντα Καίσαρι ἐκέ-
λευε, μετὰ ὁ Μάρκελλος, ἤδη Καίσαρος τὴν Γαλατικὴν πλοῦ-
τον χρύεσθαι ῥᾴδιον ἀφειμένου πᾶσι τοῖς πολιτευομένοις, καὶ
Κουρίωνα μὲν δημαρχοῦντα πολλῶν ἐλευθερώσαντος δα-
νείων, Παύλῳ δὲ ὑπάτῳ ὄντι χίλια καὶ πεντακόσια τά-
λαντα δόντος, ἀφ' ὧν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκεῖνος, ὀνομαστὸν
ἀνάθημα, τῇ ἀγορᾷ προσεκόσμησεν, ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκο-
δομηθεῖσαν· οὕτω δὴ φοβηθεὶς τὴν σύγκλησιν ὁ Πομπήιος ἀνα-
φανδὸν ἤδη δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπρεσβεύετο, ἀποδιδόναι
βιβλίον Καίσαρι τῆς ἀρχῆς· καὶ πέμπων ἀπαιτεῖ τοὺς
στρατιώτας οὓς ἔχρῃζεν αὐτῷ πρὸς τοὺς Κελτικοὺς ἀγῶνας. ὁ
δὲ ἀποπέμπει, δωρησάμενος ἕκαστον ἀνδρὶ πεντήκοντα καὶ
διακοσίας δραχμάς. οἱ δὲ τοῦτο Πομπηίῳ κομίσαντες,
εἰς μὲν ὁ πλῆθος οὐκ ἐπιστευκεῖς οὐδὲ χρηστοὺς κατέστησαν
λόγους ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήιον ἐλπίσι κε-
νοῖς διέφθειραν, ὡς πεφοβημένον ὑπὸ τῆς Καίσαρος στρατιᾶς,
καὶ τὰ μὲν ἐκεῖθεν διὰ φθόνον καὶ πολιτείας ὑποίλου
μόλις ἔχοντα, τῆς δ' ἐκεῖ δυνάμεως ἑτοίμης ὑπαρχούσης
αὐτῷ, κἂν μόνον ὑπερβάλωσιν εἰς Ἰταλίαν, ἐλθὼν ἐσομέ-
νης πρὸς ἐκείνους· οὕτω γεγενῆσθαι τὸν Καίσαρα πλήθει στρα-
τιῶν λυπηρὸν ἀλλοῖς, καὶ φόβῳ μοναρχίας ὑποπτον. ὅθεν τοῦ-
τις Πομπήιος ἐθαρρύνετο καὶ παρεσκευῶν μὲν ἐμέλει στρατιω-
τῶν, ὡς μὴ δεδοικώς, λόγοις δὲ καὶ γνώμαις κατεπολιτεύετο,
πᾶν δοκεῖν Καίσαρα ψηφιζόμενος. ὧν ἐκεῖνος οὐδὲν ἐφέστη-
κεν· ἀλλὰ λέγεται τινὰ τῶν ἀφιγμένων παρ' αὐτοῦ τάξιαρχῶν
ἑστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ πυθόμενον ὡς οὐ δίδωσιν ἡ
γερουσία Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, Ἀλλ' αὕτη (φάναι)
δώσει· κρούσαντα τῇ χειρὶ τὸν λαβὼν τῆς μαχαίρας. οὐ
μὴν ἀλλ' ἥγε πρὸς Καίσαρος ἀξίωσις, ὁ πρόχειρα τῆς
δικαιολογίας λαμπρὸν εἶχεν. ἠξίου γὰρ αὐτός τε καταθέσθαι
τὰ ὅπλα, καὶ Πομπήιον ταὐτὸ πράξαντος, ἀμφοτέρους ἰσό-
τιμα νομίζειν ἀλλήλοις διεσκεφθαί τι πρὸς τῶν πολιτῶν ἀγα-
θόν· ὡς τοὺς αὐτὸν μὲν ἀφαιρουμένους, ἐκείνῳ δὲ οὐ εἴχε βε-
βαιοῦσθαι δυνάμιν, ἕτερον μὲν ἀναβάλλοντας, ἕτερον καται-
σκυάζειν τύραννον. ταῦτα προκαλούμενος ἐν τῷ δήμῳ
Κουρίων ὑπὲρ Καίσαρος, ἐκρότει τὸ λαμπρῶς· οἱ δὲ καὶ
στεφάνους ἐπ' αὐτὸν, ὥσπερ ἀθλητῇ, ἀνθοβολοῦντες ἠφίεσαν.
Ἀντώνιος δὲ δημαρχῶν, Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴ
κομισθεῖσα εἰς τὸ πλῆθος ἐξήνεγκε, καὶ ἀνέγνω διὰ τῶν ὑ-
πάτων. ἐν δὲ τῇ βουλῇ, Σκιπίων μὲν ὁ Πομπήιου πενθερὸς
εἰσηγήσατο γνώμην, ἂν ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ μὴ καταθῆται τὰ ὅ-
πλα Καῖσαρ, ἀποδεδειχθαι πολέμιον αὐτόν· ἐρωτώντων δὲ
τῶν ὑπάτων εἰ δοκεῖ Πομπήιον ἀφεῖναι τοὺς στρατιώτας, καὶ πάλιν εἰ δοκεῖ Καίσαρα, τῇ μὲν ὀλίγοι πολλοῖς πᾶσι, τῇ δὲ
πολλοὶ παρ' ὀλίγοις προσέθεντο. τῶν δὲ περὶ Ἀντώνιον πάλιν ἀξιούντων ἀμφοτέρους τὴν ἀρχὴν ἀφεῖναι, πολ-
λοὶ τὴν ὁμαλῶς προσεχώρησαν. Ἀλλὰ σκιαζομένου Σκιπίωνος, καὶ Λέντλου τοῦ ὑπάτου βοῶντος ὅπλων δεῖν
πρὸς ἀνδρα λῃστὴν, οὐ ψήφων, τότε μὲν διελύθησαν, καὶ μεταβάλοντο τὰς ἐσθῆτας ὅτι πένθη διὰ τὴν στάσιν·

A Inde Cæsar per legatos consulatum petit & suarũ
item prouinciarum prorogationem. Hic Pompe-
ius primo tacuit: at Marcellus & Lentulus repu-
gnauerunt, alias Cæsarem odio prosequentes, &
ad probrum suggillationemq; eius necessaria non
necessariis cumulantes. Colonis enim, quos Cæ-
sar Nouum comum nuper in Galliam deduxerat,
ciuitatem ademerunt, & consul Marcellus vnum
illius coloniæ decurionem, qui Romam venerat,
virgis cecidit, addens hanc se ei inurere notam,
quod ciuis Romanus non esset: abiret eamq; Cæ-
sari ostenderet. Post Marcellum quum Cæsar iam
B omnibus rempub. tractantibus opulentiam propi-
nasset Gallicam affatim hauriendam, Curionem
tribunũ plebis magno ære alieno liberauisset, cõ-
suli donasset Paulo septuagies quĩquies 11-s, quo
argẽto celebrẽ illam basilicã iuxta forũ loco Ful-
uiæ ædificauit dedicauitq;, tum demum coitionẽ
istam Pompeius veritus, per se & amicos in id in-
cubuit aperte, successor prouinciæ vt Cæsari mit-
teretur, misitq; repetitum milites quos ei ad bel-
lum Gallicum commodauerat. Eos Cæsar dona-
tos millenis nummis remisit: qui hos reportaue-
runt, rumorẽ sparserunt de Cæsare fœdum & ma-
lignum, vanaq; spe labefecere Pompeium, quasi
C desideraret eum exercitus Cæsaris, & quanuis res
vrbanas propter inuidiam & reip. peruersitatem
ægre tenebat, Cæsaris copiæ essent ei tamẽ prom-
ptæ, ac quum primum transcendissent in Italiam,
mox ad eum defecturæ, adeo assiduis expeditio-
nibus acerbum eius Cæsarem & suspectum domi-
natus metu factum. His Pompeius inflatus, dele-
ctum militum quasi nihil timens negligebat, pre-
mebat verò Cæsarem (vt putabat) verbis & decre-
tis: quæ ille floccipendebat. Imo fama est vnum
ex missis ab eo centurionibus, qui pro curia stabat
& audiebat nolle Cæsari senatum prorogare pro-
D uinciam, dixisse, At hic dabit, manu capulũ gla-
dii pulsantem. Verum Cæsaris tamen postulata
honestam speciem magnificamq; habebant. Offe-
rebat arma posituru se, modo idem faceret Põ-
peius, ac sic vt ambo priuati peterent populi bene-
ficia. Quando qui se spoliabant exercitu, & illi
confirmabant, vnum premendo alterum facerẽt
dominum. Has conditiones quum in concione
Curio Cęsaris nomine proponeret, ingẽti est plau-
su exceptus. Aliqui etiam coronas in eum sicut a-
thletam floribus spargentes iactauere. Antonius
tribunus plebis epistolam hisce de rebus à Cæsare
E allatam protulit in concionem & consulibus in-
uitis recitauit. In curia Scipio socer Pompeii sen-
tentiam dixit, Cæsarem, nisi præfinita die disces-
sisset ab exercitu, hostem declarãdum. Disces sio-
nem consulibus facientibus, an dimissurus Pom-
peius exercitum esset, iterumq; an Cæsar, in hanc
partem exceptis paucis omnes, in illam pauci
discessere. Ibi postulante Antonio vt discessio
fieret, an deponerent ambo prouincias, in eam
omnes pariter iuere. Verum instante Scipione &
Lentulo cõsule clamante, armis cum latrone nõ
decretis agendum, in præsentia dimissus est sena-
F tus, luctuque ob dissensionem vestes mutauere.

Mox literæ allatæ à Cæsare sunt, quæ moderatæ videbantur. Ostendebat enim dimittere se cætera omnia velle, tantum postulabat vt sibi Gallia cisalpina & Illyricum cum duabus legionibus concederentur, dum secundum consulatum peteret. Ac Cicero orator modo ex Cilicia reuersus de reconciliatione agens molliebat Pompeiũ. Hic verò reliqua permittens, adimebat legiones, & Cicero induxit amicos Cæsaris iã remissiores, vt cõtenti antedictis prouinciis & militibus solum sex millibus inirent concordiã. Flexo Pompeio & cõcedente, consul reclamauit Lentulus, atq; insuper Antonium & Curionem probris laceratos curia deformiter exegit. Itaq; speciosissimum ipse dedit Cæsari colorem, quo potissimum inflãmauit milites, claros viros & tribunitia potestate præditos ostendẽs meritoria rheda & vestitu seruili profugisse. Ita enim instructi clam metu exierant Roma. Erant eo tẽpore apud eum nõ amplius trecẽti equites & quinq; millia legionariorum. Reliquum enim exercitum trans Alpes relictum adducturi erant Legati eius. Quod autem videret cœptorũ exordiũ & aggressionẽ nõ magnã manũ requirere in præsentia, sed terrore potius audaciæ & temporis celeritate præcipiendam (quippe perculsurum citius inexpectatum se, q̃ si cum apparatu ingrueret, impulsurum aduersarios) imperauit tribunis & centurionibus vt gladiis modo accincti relictis armis alii Ariminum amplam Galliæ vrbem, quam maxime fieri posset, sine sanguine & tumultu occuparent. Exercitum quum tradidisset Hortensio, diem in publico traduxit gladiatoribus exercentibus se assistens spectator. Paulo ante vesperum curato corpore conuiuium ingressus hæsit paulisper apud conuiuas. Inde primis tenebris surrexit, ac reliquis comiter appellatis & operiri se iussis quasi regressurum, paucos amicos præmonuit ne eadem omnes, sed alius alia via sequerentur. Ipse vehiculo conscenso meritorio, aliam vitam init primo, mox flexit Ariminum. Vt venit ad amnem qui Galliam cisalpinam à cætera Italia secernit, (Rubico dicitur) & reputare ipse cœpit secum, quum ad periculum accederet, & fluctuare cœptorum mole, cursum sustinuit, atque subsistens in itinere multa secum agitauit animo, ac tacitus huc illuc sententiam versauit, habuitque consiliũ eius tũc plurima volumina, multũ etiã cũ amicis qui secum erant, inter quos fuit Asinius Pollio, disceptauit pensans, transitus suus quanta mortalibus allaturus mala, quantumq; de eo sermonis essent posteris relicturi. Ad postremum cũ quodam ardore quasi deiiciens se ex rationibus in euentum, atq; hoc præfatus vulgare in fortunas se demittentibus ancipites & audacia cœpta præludium, iacta esto alea, aggressus est transitum. Inde citato cursu contendens Ariminum ante lucem ingreditur & occupat. Dicitur nocte, quæ transitum Rubiconis antecessit nefarium habuisse somnium. Visus sibi est matrem suam stuprare. Arimino capto tanquam porta bello in omnẽ terram & mare pariter patefacta, legibusq; ciuitatis cũ prouinciæ confusis terminis, non viros diceres mulieresque vt alias attonitos per Italiam palari,

A ἐπεὶ δὲ τοῦδε Καίσαρος ἦκον ὑπισχνούμενοι μετεῖναι δοκιμῶτος, (ἠξίου γὰρ ἀφεῖς τὰ ἄλλα πάντα, τῷ ὄντος Ἄλπεων, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετ' δυεῖν λεγεωνῶν αὐτῷ δοθῆναι, μίαν οὖν τῷ δευτέραν ὑπατείαν μέτεισιν) καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ, ἀρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ διαλλαγὰς ποιούμενος, ἐμαλάττετο τὸν Πομπήϊον· ὁ δὲ πάλιν συγχωρῶν, τοὺς στρατιώτας ἀφῄρει. καὶ Κικέρων μὲν ἔπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνευδοκεῖν ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις, καὶ στρατιώτας μόνοις ἑξακισχιλίοις ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις. Πομπηΐου δὲ καμπτομένου καὶ διδόντος, οἱ περὶ Λέντλον οὐκ εἴων ὑπατεύοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς Ἀντώνιον καὶ Κουρίωνα προπηλακίσαντες, ἐξήλασαν ἀτίμως, τῷ δὲ πρεπεστάτῳ Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι, καὶ δι' ἧς μάλιστα τοὺς στρατιώτας παρώξυνεν, ὑπεδύκνυτο ἄνδρας ἐλλογίμους. οἱ δὲ ἀρχόντας ὑπὸ μιαθίων ζευγῶν πεφευγότας ἐνέδησαν οἰκείοις ὅπλοις. (οὕτω γὰρ ἀπὸ Ῥώμης σκευασάμενοι ἑαυτοὺς δεῖ φόβον ὑπεξῆεσαν) ἦσαν μὲν οὖν περὶ αὐτὸν οὐ πλείους ἱππέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὁπλιτῶν· (ὁ γὰρ ἄλλος στρατόπεδον πρὸς Ἄλπεων ἀπολελειμμένον ἔμελλον ἄξιον οἱ πεμφθέντες) ὁρῶν δὲ τὸν ἀρχιῶν ἐνίστε τεταγμένον καὶ τὸν ἔφοδον οὐ πολυ-

C χειρίας δεομένου ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ θάμβει τε τόλμης καὶ τάχει χρεῶν καταπλήξαι ἔσαν (οὐ γὰρ ἀπιστούμενος ῥᾴον, ἢ βιάσεσθαι μετὰ σκευῆς ἐπελθών) τοὺς μὲν ἡγεμόνας καὶ ταξιάρχους ἐκέλευε μαχαίρας ἔχοντας αὐτὸ τῶν ἄλλων ὅπλων, καταχεῖν Ἀρίμινον, τῆς Κελτικῆς μεγάλην πόλιν, ὡς ἀνδέχεται μάλιστα φεύγοντας φόνου καὶ ταραχῆς. Ὁ ἀρτησίῳ δὲ τὴν διαίαν παρέδωκεν· αὐτὸς δὲ τὴν ἡμέραν διῆγε φανερῶς, μονομάχοις ἐφεστὼς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος· μικρὸν δὲ πρὸς ἑσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα, καὶ παρελθὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ συγκαλούμενος βρα-

D χέα τοῖς κεκλημένοις ὑπὲρ τὸ δεῖπνον, ἤδη συνεσταλμένος ὀξέως, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεὶς, καὶ κελεύσας πρὸς μένειν αὐτὸν ὡς ἐπανελευσόμενον· ὀλίγοις δὲ τῶν φίλων προείρηκε, μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πορεύεσθαι, ἄλλον δὲ ἄλλῃ διώκειν· αὐτὸς δὲ τῶν μιαθίων ζευγῶν ὑπεβὰς ἑνός, ἤλαυνεν ἑτέραν τινὰ πρὸς τὸν ὁδὸν, εἶτα πρὸς τὸ Ἀρίμινον ὑπεστρέψας, ὡς ἦλθεν ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα τὸν ὄντος Ἄλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποταμὸν, (Ῥουβίκων καλεῖται) καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσῄει, μᾶλλον ἐνιστάζοντα τῷ δεινῷ, καὶ περιφερόμενον τῷ μεγέθει τὸ πολεμουμένων, ἔσχε δρόμου· καὶ τῷ πορείᾳ ὑπεστήσας, πολλὰ μὲν

E αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διώκει, σιγῇ τῷ γνώμῃ ἐπ' ἀμφότερα μεταλαμβάνων· καὶ πολλὰς ἔφερεν αὐτῷ τότε τὸ βιβλίον πολείας, πολλὰ δὲ καὶ τῶν φίλων τοῖς παρεοῦσιν (ὧν εἷς καὶ Πολλίων Ἀσίνιος) συνδιεπόρησεν, ἀναλογιζόμενος ἡλίκων κακῶν ἄρξει πᾶσιν αὐθεφοῖς ἡ διάβασις, ὅσον τε λόγοις αὐτῆς τοῖς αὖθις ἀπολείψοιτο. τέλος δὲ μετὰ θυμοῦ τινος, ὥσπερ ἀφεὶς ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ μέλλον, καὶ τοῦτο δὴ

F τὸ κοινὸν τοῖς εἰς τύχας ἐμβαίνουσιν ἀπόρρησις καὶ τόλμας παροίμιον ὑπειπὼν, Ἀνερρίφθω κύβος, ὥρμησε πρὸς τὴν διάβασιν, καὶ δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἤδη χρώμενος, εἰσέπεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον, καὶ κατέσχε. λέγεται δὲ τῇ πρωτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἔκθεσμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μη-

τρὶ μίγνυσθαι τὸν ἄρρητον μίξιν. ἐπεὶ δὲ κατελήφθη τὸ Ἀρίμινον, ὥσπερ ἀνεῳγμένου τοῦ πολέμου πλατείας πύλας ὑπὲρ πάσαν ὁμοῦ τῷ γῇ καὶ θαλάσσῃ, καὶ συγκεχυμένων ἅμα τοῖς ὅροις τῆς ἐπαρχίας τῶν νόμων τῆς πόλεως, οὐκ ἄνδρας ἄν τις ὤφθη καὶ γυναῖκας (ὥσπερ ἄλλοτε) σὺν ἐκπλήξει δραποιτᾶν τῆς Ἰταλίας,

ἀλλὰ τὰς πόλεις αὐτὰς αἰσαμβύας, φυγῇ διαφέρεσθαι δι' ἀλλήλων τῷ Ῥώμῃ, ὡς περὶ τὸ ῥεύματος πιμπλαμένῃ, φυγαῖς τῶν πέριξ δήμων καὶ μεταστάσεσιν, οὔτε ἄρχοντι πᾶσαν ῥᾳδίαν οὖσαν, ὅτε λόγῳ κατεκτῷ ἐν πολλῷ κλύδωνι καὶ σάλῳ, μικρὸν ἀπολιπεῖν αὐτὴν ὑφ' αὑτῆς ἀνατραφθῆναι. πάντα γὰρ ἀνέπαλα καὶ βίαια κατεῖχε κινήματα πανταχόθεν. οὔτε γὰρ ὁ χαρακτὴρ ἡσυχίαν ἦγεν, ἀλλὰ δεδοικότι καὶ λυπουμένῳ κατὰ πολὺ συμπίπτων ἐν μεγάλῃ πόλει καὶ θραττομένῳ περὶ τοῦ μέλλοντος, δι' εἰδώλων ἑαυτῷ. αὐτόν τε Πομπήιον ἐκπεπληγμένον ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐτάρασσε, τοῖς μὲν, ὡς αὔξησε Καῖσαρ καθ' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἡγεμονίας, δυνάμεις ἐπὶ χρόνῳ, τῶν δ', ὅτι τὸν χωρισθέντα καὶ παρεστῶτα νόμιμον δυνάμεις ἀφαιρούσας ἀφῆκε τοῖς περὶ Λέντλον ὑβρίσαι καταπροσῳζόμενος. Φαώνιος δ' αὐτὸν ἐκέλευσε τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν· ἐπεὶ μεγαληγορῶν ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον, οὐδὲν εἴα πολυπραγμονεῖν οὐδὲ φροντίζειν ἐκείνους τῆς ὅλης τὸν πόλεμον παρασκευῆς. αὐτὸς γὰρ, ὅταν ἀπίῃ χρούσας ὁ ἔδαφος τῷ ποδὶ, στρατιᾷ μιᾷ ἐμπλήσειν τὴν Ἰταλίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε πλήθει δυνάμεως ἐπῴκει ὁ Πομπήιος τὴν Καίσαρος. εἴασε δ' οὐδεὶς τὸν ἄνδρα χρήσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ἀλλὰ ἐπὶ ἀγελαίᾳ πολλῶν καὶ ψευδῶν καὶ φόβων, ὡς ἐφεστῶτος ἤδη τοῦ πολεμίου, καὶ πάντα κατέχοντος, εἴξας συνεκρούσθη τῇ πανταχοῦ φορᾷ· καὶ ψηφίζεται παρὰ χίλιον ὁρᾶν, καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπε, κελεύσας ἕπεσθαι τὴν γερουσίαν, καὶ μηδένα μένειν τῶν παρὸ τῆς τυραννίδος ἠρημένων τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. οἱ μὲν οὖν ὕπατοι, μηδὲ ὁ νόμος ὁσίαν παρὸ ἐξόδου θύσαντες ἔφυγον· ἔφευγον δὲ καὶ τῶν βουλευτῶν οἱ πλεῖστοι. ἔφερον δὲ ἁρπαγῆς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὅ, τι τύχοιεν, ὡς παρ' ἀλλοτρίων, λαμβάνοντες. εἰσὶ δὲ οἱ καὶ σφόδρα τὰ Καίσαρος ἠρημένοι πρότερον, ἐξέπεσον ὑπὸ θάμβους τότε τῶν λογισμῶν, καὶ συμπαρῳήθησαν οὐδὲν δεόμενοι τῆς ῥύμης τῆς φορᾶς ἐκείνης. οἰκεῖόν τι δὲ θέαμα τῆς πόλεως ἦν, ὑπὸ φερομένου τοσούτου χειμῶνος, ὡς παρ' νεὼς ὑπὸ κυβερνητῶν ἀπαγορευόντων πρὸς τὸ συντυχὸν ἐμπεσεῖν κομιζομένης. ἀλλὰ καὶ παρ' οὕτω τῆς μεταστάσεως οἰκείας οὔσης, τὴν μὲν φυγὴν οἱ ἄνθρωποι πατρίδα τὴν Πομπήιον ἡγοῦντο, τὴν δὲ Ῥώμην, ὡς Καίσαρος στρατόπεδον ἐξέλιπον. ὅπου καὶ Λαβιήνος, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα φίλος Καίσαρος, καὶ πρεσβυτὴς γενόμενος, καὶ συνηγωνισμένος ἐν πᾶσι πρόθυμότατα τοῖς Κελτικοῖς πολέμοις, τοτ' ἐκεῖνον ἀποστρὰς, ᾤχετο πρὸς Πομπήιον. ἀλλὰ τούτῳ μὲν καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἀπέπεμψεν ὁ Καῖσαρ· Δομιτίῳ δὲ ἡγουμένῳ πειρᾶν τειχίζειν, καὶ κατέχοντι Κορφίνιον, ἐπελθὼν παρεστρατοπέδευσεν. ὁ δὲ ἀπόγνους τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἤτησε τὸν ἰατρὸν οἰκέτην ὄντα φαρμακὸν καὶ λαβὼν τὸ δοθὲν, ἔπιεν ὡς τεθνηξόμενος. μετ' ὀλίγον δὲ ἀκούσας τὸν Καίσαρα θαυμαστῇ τινι φιλανθρωπίᾳ χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἁλωκότας, αὐτὸς αὐτὸν ἀπεθρέψατο, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βουλεύματος ἐπιάτο. τοῦ δὲ ἰατροῦ θαρρύνοντος αὐτὸν, ὡς ὑπνωτικὸν οὐ θανάσιμον πεποιηκότα, πρὸς ἡδρὴς, ἀναστὰς ἀπῆλθε πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὰν, αὖθις διεξέπεσε πρὸς Πομπήιον. ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγέλλοντα, τοὺς ἀνθρώπους ἡδίους ἐποίει, καὶ πολὺς φυγόντες ἀνέστρεφον. ὁ δὲ Καῖσαρ τὴν τοῦ Δομιτίου στρατιὰν παρέλαβε, καὶ τοὺς ἄλλους ὅσους ἐν ταῖς πόλεσι Πομπήιῳ στρατολογουμένους ἔφθασε καταλαβών. πολλοὶ δὲ γεγονὼς ἤδη καὶ φοβερὸς ἐπ' αὐτὸν ἤλαυνε Πομπήιον. ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὴν ἔφοδον, ἀλλ' εἰς Βρεντήσιον φυγὼν, τοὺς μὲν ὑπὸ τῶν πρότερον ἔστελε μετὰ δυνάμεως εἰς Δυῤῥάχιον,

A verum ipsas sedib. suis excitas fuga inter se discurrere ciuitates, Romam verò quasi fluctib. circumiectorum populorum fuga & migratione impletam, quam neq; magistratus sedare facile, neque verbis vllus valeret reprimere: vt parum abfuerit quin magnis in vndis & iactatione prope à semetipsa fuerit euersa. quippe diuersi æstus motusq; omnia graues tenebant. Neq; enim, quæ exultaret, pars quiescebat, sed cum perterrita & mœsta passim concurrens in magna vrbe & insultãs conflictabatur cum ea de euentu, ipsumq; per se obstupefactum alius aliunde solicitabat Pompeium:
B quũ hi obiicerent, quod Cæsarem contra se & rẽpub. euexisset, luere eum pœnas: alii quod de iure suo cedentem atq; æquas offerentem pacis cõditiones Lentuli permisisset cõtumeliis. Fauonius terram iussit ei pede pulsare, quod iactabundus aliquando in senatu dixisset, ne laborarent patres, neque de belli apparatu essent soliciti, se, vbi tellurem pede percussisset, Italiam legionibus impletum. Attamen superabat tunc quoq; Cæsarem Pompeius copiarum numero: verum nemo eum suis permittebat vti consiliis. Ita multis nuntiis, mendaciis & terroribus, quasi ingruente iam hoste & omnia tenente, cedens communi est impe-
C tu impulsus, decretoq; tumultu vrbem reliquit, senatum sequi iubẽs, nec remanere quenquã qui tyrannidi anteferret patriam & libertatem. Ac cõsules ne solennib. quidem ante profectionẽ peractis sacris fugam arripuere. Fugerunt & senatores pleriq;, raptura quodãmodo de propriis, quod ad manum erat vt de alienis sumẽtes. Fuere qui Cæsaris pridem admodum studiosi, consilio suo tunc exciderunt, vnaq; cum illo fluctu transuersi nulla necessitate ablati sunt. Vrbis verò miserabilis facies tanta ingruente tempestate erat, quæ nauis modo à gubernatoribus deploratæ in id quod sors
D obtulisset videbatur impactura. Quæ quanquam tam fuit calamitosa fuga, hoc exilium homines tamen ducebant Pompeii causa patriam esse, Romam verò vt Cæsaris castra deserebant. Quando Labienus quoque Cæsari familiarissimus, qui eius in Gallia legatus fuerat, ac sub eo per totum bellum decertauerat fortissime, tunc, illo relicto, transiit ad Pompeium. Cæterum huic remisit etiam pecuniam & sarcinas Cæsar. Hinc castra posuit sub muris Corfinii, quod Domitius cum triginta cohortibus tenebat. Hic spe abiecta salutis poposcit à seruo suo medico venenum, datumq;
E pro lethali hausit. Mox mirifica accepta Cæsaris in captiuos humanitate, deplorauit se, caloremq; incusauit consilii sui. Quem vbi medicus erexit, somnificum indicans non funebre bibisse eũ medicamentum, surrexit admodũ hilaris, & ad Cæsarem contendit, dataq; sibi ab eo venia, iterum profugit ad Pompeium. His Romam nuntiatis recreati sunt homines, redieruntque eo aliqui ex fuga. Cæsar Domitii copias accepit, aliasq; quas per municipia ex Pompeii delectibus occupauit. Auctus iam magno exercitu ac terribili in ipsum mouit Pompeium. Ille non expectato eius aduentu
F fugit Brundusium, ac consulibus Dyrrhachium

cum exercitu præmissis paulo post aduentum Cæsaris soluit, vt in illius vita minutatim singula recensebimus. Gestientem euestigio insequi prohibuit Cæsarem difficultas nauiũ. Igitur Romam est regressus, tota Italia diebus sexaginta sine sanguine in potestatem redacta: qui quum vibẽ supra expectationem suam offendisset compositam, & frequentes ibi senatores, appellauit hos benigne & populariter, hortans, vt ad Pompeium mitterent de ineunda æquis conditionibus pace. At obtemperauit nemo, vel Quod Pompeium timerent desertum, vel q; secus Cæsarem sentire existimarent, & verbis tantum vti speciosis. Quum tribunus plebis Metellus argentum depromere ex templo Saturni vetaret ei, ac certas leges allegaret, dixit non idem armorum ac legum tempus esse. Quod si hæc (inquit) quæ ago, offendunt te facesse in præsentia. Ferocia verba bellum nõ admittit. Vbi patefacta arma deposuero, tunc age populariter. Atq; hæc dico de iure meo remittens. Nam & tu & omnes alii, quos ex aduersariis meis cepi, in arbitrio estis meo. Sic ad Metellũ fatus profectus est ad fores ærarii. Non comparentibus clauib. fabros acciuit, rumpi iubens eas. Intercedenti iterum Metello, laudantibusq; eum quibusdã, intenta voce mortem ei, ni desisteret ab importunitate sua minitatus est. Atq; hoc, inquit, haud te latet adolescens dictu mihi q̃ factu esse difficilius. Hæc verba effecerunt, vt tum Metellus in præsentia metu attonitus abscederet, tũ reliqua facile & expedite ei subministrarentur ad bellum. Hinc in Hispaniam cum exercitu profectus est, prius statuens Afranium & Varronem Pompeii legatos summouere, illiusque legiones & prouincias redigere in potestatem suam, inde in Pompeiũ nullo relicto à tergo hoste pergere. Et quanuis in crebra pericula hinc corpore insidiis circumuentus, hinc præsertim per famem exercitus sui incurrisset, non ante tamen insectari, lacessere, circumuallare destitit illos, quam castris eorum & copiis esset potitus. Duces refugerunt ad Pompeium. Reuerso ad vrbem socer Piso cõsuluit, vt de pace mitteret ad Pompeium. Ei Isauricus venditans se Cæsari repugnauit. Dictator ab senatu dictus exules reduxit, & proscriptorum sub Sylla liberos famæ restituit, formaque aliqua tabularum nouarũ obæratos vsuris subleuauit, atq; alia eiuscemodi nõ multa delibauit instituta. Diebus autem vndecim dictatura abdicauit se, ac, postquam se & Seruilium Isauricum consules declarauit, ad bellum conuertit animum. Cæteras quidem copias in itinere properans præteriit: equites verò secum trahens delectos sexcentos & quinque legiones circa solstitium brumale ineunte mense Ianuario, qui apud Athenienses Posideon sit, in salum demisit se, transmissoque mari Ionio Oricum & Apolloniam capit. Nauigia retro Brundusium ad milites, qui tardius aduenerant, remittit. Hi dum in itinere erant, vt pote corporibus iam defecti atque ex hostium multitudine fatiscentes, querebantur de Cæsare huiuscemodi verbis, Vbi tandem, & quam ad metam concedet nobis iste quietem, qui circumducit nos, vtiturq; sicut ferreis & inanimatis? Succumbit etiam ictib. ferrum

A αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐπελθόντος Καίσαρος ἐξέπλευσεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραφησομένοις τὰ καθ' ἕκαστα δηλωθήσεται. Καίσαρι βουλομένῳ μὲν ἀνθυστερίζειν, ἀπορία νεῶν ἐῴ· εἰς ὃ τῷ Ῥώμῃ ἀνέστρεψεν, γεγονὼς ἐν ἡμέραις ἑξήκοντα πάσης ἀναμφιβόλου τῆς Ἰταλίας κύριος. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν οὐρὲ μᾶλλον ἢ προσεδόκα καθεστῶσαν, καὶ τοὺς ἀπὸ βουλῆς ἐν αὐτῇ συγκλήτους, τούτοις μὲν ἐπιφανῆ καὶ δημοτικὰ διῆγεν, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πρὸς Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἄνδρας ἐπὶ συμβάσεσι πρεπούσαις· ἐπήκουσε δὲ οὐδεὶς, εἴτε φοβούμενοι Πομπήϊον ἐγκαταλελειμμένον, εἴτε

B νομίζοντες οὐχ οὕτω Καίσαρα φρονεῖν, ἀλλ' ὑπερηφανίᾳ λόγων χρῆσθαι, τοῦ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρήματα λαμβάνειν, καὶ νόμους τινὰς προφέροντος; οὐκ ἔφη τὸν αὐτὸν ὅπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι. σὺ δὲ εἰ τοῖς προπεπραγμένοις δυσχεραίνεις, νῦν μὲν ἐκποδὼν ἄπιθι· παῤῥησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος. ὅταν δὲ καταθῶμαι τὰ ὅπλα, συμβάσεων χρωμένων, τότε καὶ δημαγωγήσεις. καὶ ταῦτα (ἔφη) λέγω τῶν ἐμαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος. ἐμὸς γὰρ εἶ σύ, καὶ πάντες ὅσοις εἴληφα τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων. ταῦτα πρὸς τὸν Μέτελλον εἰπὼν, ἐβάδιζε πρὸς τὰς θύρας τοῦ ταμείου· μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν, χαλκεῖς μεταπεμψάμενος, ἐκκόψαι ἐκέλευεν· αὖθις δὲ ἀνισταμένου τοῦ Μετέλλου, καὶ τινων ἐπαινούντων, ἀπειλοῦντος ἠπείλησεν ἀποκτενεῖν αὐτὸν, εἰ μὴ παύσαιτο παρενοχλῶν. καὶ τοῦτο (ἔφη) μειράκιον οὐκ ἀγνοεῖς ὅτι μοι δυσχερέστερον εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι; οὗτος ὁ λόγος τότε καὶ Μέτελλον ἀπελθεῖν ἐποίησε καταδείσαντα, καὶ τὰ ἄλλα ῥᾳδίως αὐτῷ καὶ ταχέως ὑπηρετεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον. ἐξελθὼν δὲ εἰς Ἱσπανίαν, πρότερον ἐγνωκὼς τοὺς περὶ Ἀφράνιον καὶ Βάρωνα Πομπήϊου πρεσβευτὰς σκεδαννύειν, καὶ

D τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὑτῷ ποιησάμενος, οὕτως ὅπῃ Πομπήϊον ἐλαύνειν, μηδένα κατ' νώτου τῶν πολεμίων ὑπολιπόμενος. κινδυνεύσας δὲ καὶ σώματι πολλάκις καὶ ἐν ἐνέδραις καὶ τῷ στρατῷ μάλιστα δυσχείμονι, οὐκ ἀνῆκε πρότερον διώκων καὶ προκαλούμενος καὶ πειρωμένος τοὺς ἄνδρας, ἢ κύριον βίᾳ γενέσθαι τῶν στρατοπέδων, καὶ τῶν δυνάμεων. οἱ δὲ ἡγεμόνες ὤχοντο πρὸς Πομπήϊον φεύγοντες, ἐπανιόντα δὲ εἰς Ῥώμην Καίσαρα Πείσων μὲν ὁ πενθερὸς παρεκάλει πρὸς Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἄνδρας ὑπὲρ διαλύσεως, Ἰσαυρικὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος αὐτεῖπεν. αἱρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς, φυγάδας τε κατήγαγε, καὶ τοὺς ὑπὸ Σύλλα δυστυχησαντας τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε, καὶ σφραγῖδα τινὶ τόκων ἐκκόψιν τοῖς χρεωφειλέταις· ἄλλων τε τοιούτων ἥψατο πολλῶν, καὶ πολλῶν ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἑνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπεπάμενος, ὕπατον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερουίλιον Ἰσαυρικὸν, εἴχετο τῆς στρατείας. καὶ τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις κατ' ὁδὸν ἐπειγόμενος παρῆλθεν, ἱππεῖς δὲ ἔχων λαγάδας ἑξακοσίους καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν ἕῳ πάνυ ὄντος, ἰσημερίᾳ Ἰανουαρίου μηνὸς, (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσιδεὼν Ἀθηναίοις) ἀφῆκεν εἰς τὸ πέλαγος· καὶ διαβαλὼν τὸν Ἰόνιον, Νώειχον καὶ Ἀπολλωνίαν αἱρεῖ, τὰ δὲ πλοῖα πάλιν ἀπέπεμψεν εἰς Βρεντήσιον ὅπῃ τοὺς στείσαντας τὴν πορείαν στρατιώτας, οἱ δὲ ἄχει μὲν κατ' ὁδὸν ἦσαν, ἅτε δὴ καὶ παρηκμακότες ἤδη τοῖς σώμασι, καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν πολεμίων ἀπειρηκότες, ἐν αἰτίαις εἶχον τὸν Καίσαρα, Γῆδη καὶ πρὸς τὸ ὥρας ἡμᾶς ὁ αἰὴρ καταθήσει, φερόμενος καὶ χρόνος ὥσπερ ἀπεύτοις καὶ ἀψύχοις ἡμῖν; καὶ σίδηρος ἀξίωμα πληγαῖς,

„ καὶ θυρεοῦ τις δεῖται φειδὼ ἐν χρόνῳ τοσούτῳ καὶ θώρακος.
„ οὐδὲ ἀπὸ τῶν τραυμάτων ἄρα λογίζεται Καῖσαρ ὅτι θνητῶν
„ μὴ δεῖται, θνητὰ δὲ πεφύκαμεν πάσχειν καὶ ἀλγεῖν; ὥρας δὲ
„ χειμῶνος καὶ πνεύματος ἐν θαλάττῃ καιρὸν οὐδὲ θεῷ βιά-
„ ζεσθαι δυνατόν· ἀλλ' οὕτω τῶν κινδύνων βάλλεται καὶ θάρρους διώ-
„ κων πολεμίους ἀλλὰ φεύγων. τοιαῦτα λέγοντες ἐπορεύοντο
τροχαίως εἰς τὸ Βρεντήσιον. ὡς δὲ ἐλθόντες εὗρον ἀπῃρμένον
τὸν Καίσαρα τάχυ, πάλιν αὖ μεταβαλόντες, ἐκάκιζον ἑαυ-
τοὺς, τραπόδας ἀποκαλοῦντες τὸν αὐτοκράτορα· ἐκάκι-
ζον δὲ καὶ τοὺς ἡγεμόνας οὐκ ἐπιταχύνας τὴν πορείαν.
καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῶν ἄκρων πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὴν ἤ- B
πειρον, ἀπεσκόπουν τὰς ναῦς ἐφ' ὧν ἔμελλον πλεῖν πρὸς ἐκεῖνον. ὁ δὲ Ἀπολλωνίᾳ Καῖσαρ, οὐκ ἔχων ἀξιόμα-
χον τὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναμιν, βραδυνούσης δὲ τῆς ἐκείνων,
ἀπορούμενος καὶ τρεπόμενος, δεινὸν ἐβούλευσε βούλευμα,
κρύφα πολίτων εἰς πλοῖον ἐμβὰς τὸ μέγεθος δωδεκάσκαλ-
μον, ἀναθεῖναι πρὸς τὸ Βρεντήσιον τηλικούτοις σόλοις περι-
εχομένου τὸν πελάγους ὑπὸ τῶν πολεμίων. νυκτὸς οὖν ἐσθῆτι
θεράποντος ἐπικρυψάμενος ἀνέβη, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν,
ὥς τινα τῶν παρημελημένων, ἡσύχαζεν. τὸν δὲ Ἀνίου πορ- C
μοῦ τὴν ναῦν ὑποφέροντος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μὲν ἑω-
θινὴν αὔραν, ἣ παρεῖχε τινικαύτα πρεῖσας ἐκβολὰς γα-
λήνην, ἀπωθοῦσα πόρρω τὸ κῦμα, πολὺς πλεύσας πε-
λάγους διὰ νυκτὸς ἀπέστεσε· πρὸς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς
θαλάσσης καὶ τὴν ἀντίβασιν τοῦ κλύδωνος ἀγριαίνων ὁ πο-
ταμὸς, καὶ βαχεῖ ἅμα καὶ κτύπῳ μεγάλῳ καὶ σκληραῖς
ἀναχωρήσεσι δίναις, ἄπορος ἦν βιασθῆναι τὸν κυβερνήτην
καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας, ὡς ἀποστρέψων τὸν
πλοῦν. ἀναθόμενος δὲ ὁ Καῖσαρ ἀναδείκνυσιν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ
κυβερνήτου λαβόμενος τῆς χειρὸς, ἐκπεπληγμένου πρὸς D
„ τὴν ὄψιν, Ἴθι (ἔφη) θυναῖε, τόλμα καὶ δείδιθι μηδέν· Καί-
„ σαρα φέρεις, καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσαν. ἐ-
λάθοντο τοῦ χειμῶνος οἱ ναῦται, καὶ ταῖς κώπαις ἐμφιῶτες,
ἐβιάζοντο πάσῃ προθυμίᾳ τὸν ποταμόν· ὡς δὲ εἶδον ἄπορα,
δεξάμενος πολλὴν θάλασσαν καὶ κινδυνεύσας ἐν τῷ σώ-
ματι, συνεχώρησε μάλα ἄκων τοῦ κυβερνήτου μεταβαλεῖν. ἀνίει δ' αὐτοῦ τὴν πλῆθος ἀπιόντων οἱ στρατιῶται,
πολλὰ μεμφόμενοι καὶ δυσπαθοῦντες, εἰ μὴ πέπεισται καὶ
σὺν αὐτοῖς μόνοις ἱκανὸς εἶ νικᾶν, ἀλλ' ἄθεται καὶ τραπέ-
βαλλεται τοὺς ἀπόντας, ὡς ἀπιστοῦντοῖς παροῦσιν. ἐκ E
τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ Βρεντησίου τὰς δυ-
νάμεις ἄγων· θαρρήσας δὲ Καῖσαρ προὐκαλεῖτο Πομπήϊον,
ἑδρευόμενον ἐν καλῷ, καὶ χορηγούμενον ἔκ τε γῆς καὶ θαλάτ-
της ἀποχρώντως, αὐτὸς δὲ οὐκ ἀφθόνοις τρέφων κατ' ἀρ-
χὰς, ὕστερον δὲ καὶ σφόδρα πενθεῖς ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων·
ἀλλὰ ῥίζας ἐνιαὶ κόπτοντες οἱ στρατιῶται, καὶ γάλακτι
φυραίνοντες προσεφέροντο, καὶ ποτὲ καὶ τραπλάσαντες ἐξ
αὐτῆς ἄρτοις, καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρα-
μόντες, ἔβαλλον εἴσω καὶ διεῤῥίπτουν, ἐπιλέγοντες,
ὡς ἄχρι οὗ ἡ γῆ τοιαύτας ἐκφέρῃ ῥίζας, οὐ παύσονται F
πολιορκοῦντες Πομπήϊον. ὁ μὴν τοι Πομπήϊος οὔτε τοῖς ἄρ-
τοις οὔτε τοῖς λόγοις εἴα τούτοις ἐκφέρεσθαι πρὸς τὸ πλῆθος.
ἠθύμουν δὲ οἱ στρατιῶται, τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν ἀπάθειαν
τῶν πολεμίων, ὡς θηρίων, ὀρρωδοῦντες. ἀεὶ δέ τινες τοῖς ἐρύμασι τοῖς Πομπηΐου μάχαι παρεγένοντο·
καὶ τοῖς πᾶσιν ὁ Καῖσαρ, πλὴν μιᾶς· ἐν ᾗ τρεπῆς μεγάλης γενομένης, ἐκινδύνευσε μὲν ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον.

A & scuto aliquando loricæq; in tanto tempore parcitur. Annon ex vulneribus reputat Cæsar mortalibus se imperare, mortalibusque nos calamitatibus & doloribus esse obnoxios? Hyemi & venti in pelago tempestati facere vim ne deus quidem potest. Ac hic tam proiecte subit pericula, quasi fugeret, non consectaretur, hostes. His dictis lentum iter Brundusium faciebant: quo vt conuenerunt, & soluisse compererunt Cæsarem, subito mutato animo increpauerunt semet ipsi, proditores appellantes imperatoris: increpauerunt etiam duces suos, quod iter non maturassent. Considebant in promontoriis & ad mare, Epirumque, intensis oculis naues prospectabant, quibus esset ad illum transmissuri. Apolloniæ Cæsar, quũ copias Pompeio non haberet secum pares, quod cũctarentur reliquæ quæ erant Brundusii, suspensus anxiusque consilium initanceps, tantis classibus pelago ab hostibus obsesso, clam omnibus nauem conscendendi duodecim scalmorum magnitudine, eaque Brundusium petendi. Igitur noctu veste tectus seruili conscendit, atque se vt contemptum aliquem silentio abiecit. Quum verò Anius amnis in pontum deferret nauem, matutinam auram, quæ alias in ostio præbebat tranquillitatem longe vndas impellens, extinxit vehemens nocte increbrescens marinus ventus. Ex æstu maris & fluctus occursu efferatus asperatusque fluuius, simul ingenti fragore grauibusque retro inhibitus vorticibus, superari à gubernatore nulla ratione potuit. itaque conuertere nauem nautis, vt remearet, iussit. Id Cæsar intelligens, qui sit, aperit gubernatori, apprehensaque manu eius ad aspectum suum obstupefacti, Perge age, inquit, audacter, nec quicquam time. Cæsarem vehis, vnaque Cæsaris fortunam. Ita tempestatis nautæ obliti, ac remis incumbentes institere magna alacritate vrgere flumen. vbi verò nequicquam fatigauerunt se, atque multa accepta aqua periculum subiit Cæsar in ostio, permisit perquam inuitus gubernatori recipere cursum. Egresso occurrerunt cateruatim milites, expostulaueruntq; cum eo & indignati sunt maiorem in modum, quod dubitaret vel solis cum ipsis vincere hostes posse, sed cruciaretur offerretque se discrimini ob absentes, vt præsentibus diffidens. Inde appulit Antonius copias Brundusio adducens. Tum confirmatus Cæsar lacessiuit Pompeium. Ceperat hic commodum castris locum: eique necessaria affatim terra mariq; subuehebantur, quum ille non ageret in affluentibus commeatibus, post etiam grauiter difficultate necessariorum premeretur: ac radicẽ quandã contunderent milites, eaq; lacte subacta vescerentur. Panes quoque ex ea confectos prouecti ad hostium stationes, intro miserunt proieceruntque, cum hisce verbis, quousq; eiusce modi tellus ferret radices, nõ desituros se obsidere Pompeium. At Pompeius nec eos panes nec sermones permisit in vulgus militum efferri, ne flaccescerent, immanitatem ac duritiem milites hostium quasi fera um horrentes. Serebantur quotidie circa vallum Pompeii tumultuariæ pugnæ, in quibus Cæsar omnibus superior extra vnam fuit, in qua quum fœde fugerẽt sui, castra pene amisit.

Nam quum eos esset Pompeius adortus, nemo locum tenuit: sed & fossæ cæsorum corporibus impletæ sunt, atq; ad vallum suum munitionesq; effuse fugientes cecidere. Fugam occurrens Cæsar quum sistere niteretur, nihil profecit. Quum ille signa corriperet, abiiciebant ea signiferi, ac triginta duo in potestatem hostium venere. Cæsar fere fuit oppressus. Quum enim militi vasto & robusto fuga eum præuehenti manus iniiciens manere & conuertere se imperaret in hostem, ille turbationis in discrimine plenus, gladio manum ad eũ cædendum admouit: cuius occupauit humerum armiger Cæsaris, abscindere. Adeo autem res deploratæ Cæsaris erant, vt quum Pompeius siue suspicione aliqua siue fortuna non esset actum tam eximium prosequutus, sed compulsis intra vallũ iis qui fugiebant, receptui cecinisset, diceret discedens Cæsar ad amicos, Hodie penes hostes victoria erat, si haberent vincentem. Tabernaculum ingressus decubuit, noctemq; egit omnium illã in perplexis cõsiliis mœstissimam: quod belli gerẽdi rationem instituisset imprudenter, qui, quum ager in propinquo latus esset, vrbesq; abundantes Macedoniæ Thessaliæ, prætermisso illuc conuertere bellum, ibi ad mare præualentibus classe hostibus sederet, obsessus magis rerũ penuria necessariarum, quam armis obsidens hostes. Ita conflictatus & solicitatus angustiis atq; difficultate rerũ suarum, vasis cõclamatis ducere aduersus Scipionem in Macedoniam constituit, ratus aut se attracturũ Pompeiũ cò vbi non perinde copiam maritimam habiturus ad manum esset, aut desolatũ oppressurũ Scipionem. Id exercitum ducesq; Pompeianos excitauit, Cęsari vt instarent tanquam victo & fugienti. Nam ipse quidem Pompeius Martis aleam iacere tantis de rebus dubitabat, & quod omnib. esset ad prolatandum bellum optime instructus, in animo erat ei hostium temporarium vigorem atterere & exhaurire. Quippe pars Cæsaris copiarum bellacissima peritiã habebat & audaciam in præliis quam nemo subsisteret: in mouendis verò huc illuc & muniendis castris, oppugnandis muris atq; excubiis agendis, flaccescebãt præsenio, corporaq; ægre ad labores moliebantur, ob debilitatem corporis alacritate destituti. Ad hæc hæc dicebatur horridi comes victus in exercitu Cæsaris vulgari: & quod erat grauissimum, quũ nec re pecuniaria validus esset, nec abundaret commeatibus, breui videbatur sua sponte collapsurus. Quapropter detrectanti prælium Pompeio vnus, quo ciuibus parceret, assentiebatur Cato. Quippe quum cecidisse in superiori acie de hostibus ad mille conspexisset, operto capite abscessit lacrymans. Cæteri tergiuersantem Põmpeiũ increpabant irritabantq; omnes, Agememnonẽ & regẽ regum appellantes, quasi deponere nolentẽ imperium, sed gloriantem q; tam multi duces parerent sibi, & tabernaculum suũ frequentarẽt. Fauonius Catonis libertatem in loquendo vecorditer vsurpans, quiritabatur q; eo anno ficubus Tusculanis vesci ob Pompeii regnum non liceret. Afranius, qui ex Hispania nuper re male gesta venerat, calumnia pressus exercitũ pecunia prodidisse,

A Πομπηίου γὰρ προσβαλόντος, οὐδεὶς ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ πάφεσι κατεπίμπλαντο κτεινομένων, καὶ πρὸς τοῖς αὐτῶν χαρακώμασι καὶ προτειχίσμασιν ἔπιπτον ἑλκυσθόμενοι προσβαπάδων. Καῖσαρ δὲ ὑπαναλιάζων, ἐπειρᾶτο μὲν ἀναστρέφειν τοὺς φεύγοντας, ἐπράυνε δὲ οὐδέν· ἀλλ' ἐπιλαμβανομένου τῶν σημείων ἀπερρίπτουν οἱ σημιφόροι, ὥστε δύο καὶ τριάκοντα λαβεῖν τοὺς πολεμίους, αὐτὸς δὲ πρὸς μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. ἀνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ ῥωμαλέῳ φεύγοντι παρ' αὐτὸν ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα, μένειν ἐκέλευσε, καὶ τρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ μεσὸς ὢν χαρακῆς

B πρᾶγμα δεινὸν, ἐπειρᾶτο τῷ μαχαίρᾳ ὡς καθιξόμενος· φθάνει δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστὴς ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὦμον. οὕτω δὲ ἀπέγνω τὰ καθ' αὐτὸν, ὥστε ἐπεὶ Πομπήιος ὑπὸ βλαβείας νυκτὸς ἢ τύχης ἔργῳ μεγάλῳ· τέλος οὐκ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ καθείρξας εἰς τὴν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἴπεν ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπιὼν ὁ Καῖσαρ, Σήμερον ἂν ἦν νίκη πρὸς τοῖς πολεμίοις τοῦ, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον· αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατακλιθεὶς, νύκτα πασῶν ἐκείνην ἀνιαρωτάτην διήγαγε, ἐν ἀπόρροις λογισμοῖς, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκώς, ὅτι καὶ χώρας ὑπικειμένης βαθείας καὶ πόλεων εὐδαιμόνων τῶν Μακεδονικῶν καὶ Θεσσαλικῶν, ἐάσας ἐκεῖ πολεμεῖν τὸν πόλεμον, ἐνταῦθα καθέζοιτο πρὸς θαλάττῃ, ναυκρατούντων τῶν πολεμίων, πολιορκούμενος τοῖς ἀναλκέσι μᾶλλον ἢ τοῖς ὅπλοις πολιορκῶν. οὕτω δὲ πολιορκηθεὶς καὶ ἀπιστεῖν τῷ ἀποείαν καὶ χαλεπότητα τῶν παρόντων, ἀνίστη τὸν στρατὸν, ὑπὲρ Σκιπίωνα πορεύσων εἰς Μακεδονίαν ἐγνωκώς. ἢ γὰρ ὑπαπάντησιν τὸν Πομπήιον ὅπου μαχεῖται μὴ χρηστοῦ ὁμοίως ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἢ πολιορκήσεσθαι μεμονωμένου Σκιπίωνος. τοῦτο τῷ Πομπηίου στρατιὰν ἐπῆρε, καὶ τοὺς πολεμίους

D τὸν ἡγεμόνας. ὡς ἡττημένου καὶ φεύγοντος ἔχεσθαι Καίσαρος. αὐτὸς μὲν γὰρ βλαβῶς εἶχε Πομπήιος ἀναρρίψαι τῷ μάχῳ πολὺ τηλικούτῳ, καὶ παρεσκευασμένος ἀεὶ πάντος τὸν χρόνον, ἠξίου τείβειν καὶ μαραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν βραχεῖαν οὖσαν. ὁ γὰρ τοι μαχιμώτατον τῆς Καίσαρος δυνάμεως ἐμπειρίαν μὲν εἶχε καὶ τόλμαν ἀνυπόστατον πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἐν δὲ ταῖς πλάναις καὶ ταῖς στρατοπεδείαις καὶ τειχομαχοῦντες καὶ νυκτεγρεοῦντες ἐξέκαμνον ὑπὸ γήρως, καὶ βαρεῖς ἦσαν τοῖς σώμασι πρὸς τοὺς πόνους, δι' ἀσθένειαν ἐκκαταλιπόντες τὴν προθυμίαν. τότε

E δὲ καὶ τὸ νόσημα λοιμῶδες ἐλήφθη, τὴν ἀπορίαν τῆς διαίτης ποιησάμενον ἀρχὴν, ἐν τῇ στρατιᾷ πρὸς τὴν Καίσαρος. καὶ τὸ μέγιστον, οὔτε χρήμασιν ἐρρωμένος, οὔτε σφῆς εὔπορος, χρόνου βραχέος ἐδόκει πρὸς αὐτῷ καταλυθήσεσθαι. Ἀφ' τούτων Πομπήιῳ μάχεσθαι μὴ βουλομένῳ μόνος ἐπῄνει Κάτων, φειδοῦ τῶν πολιτῶν· ὅς γε καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων, εἰς χιλίους τὸ πλῆθος γενομένους, ἰδὼν, ἀπῆλθεν ἐκκαλυψάμενος καὶ κατακλαύσας. οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον τὸν Πομπήιον φυγομαχοῦντα, καὶ παρώξυνον, Ἀγαμέμνονα καὶ βασιλέα

F βασιλέων ἀποκαλοῦντες, ὡς δὴ μὴ βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν, ἀλλ' ἀγαλλόμενον, ἡγεμόνων τοσούτων ἐξηρτημένων αὐτοῦ καὶ φοιτώντων ὑπὲρ σκηνῶν. Φαώνιος δὲ τὴν Κάτωνος παῤῥησίαν ὑποποιούμενος, μανικῶς ἐκπλιάζειν, εἰ μηδὲ τῆτες ἔσται τῶν περὶ Τουσκλάνον ἀπολαύσαι σύκων, ἀφ' τῆς Πομπήιου μοναρχίας. Ἀφράνιον δὲ (νεωστὶ γὰρ ἐξ Ἱσπανίας ἀφῖκτο κακῶς στρατηγήσας) ἀφαιρούμενος ὑπὲρ χρήματα προδοῦναι τὸν στρατὸν,

ἠρώτα διὰ τί πρὸς τὸν ἔμπορον οὐ μάχεται τὸν ἐωνημέ- A
νον παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπαρχίας. οὐκ οὖν τούτων ἀπόντων συνελαυ-
νόμενος ἄκων εἰς μάχην ὁ Πομπήϊος ἐχώρει, τὸν Καίσαρα
διώκων. ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλλην πορείαν χαλεπῶς ἤνυσεν, οὐ-
δὲν ὑπαρέχοντος ἀγορᾶς, ἀλλὰ πάντων καταφρονούντων
διὰ τὴν ἔναγχος ἧτταν. ὡς δὲ εἷλε Γόμφους Θεσσαλικὴν
πόλιν, οὐ μόνον ἔθρεψε τὴν στρατιὰν, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματος
ἀπήλλαξε τοῦ παλαιοῦ. ἀφθόνῳ γὰρ ἐνέτυχον οἴνῳ, καὶ πιόν-
τες ἀνέδην, εἶτα χορεύοντες κώμοις, καὶ βακχεύοντες κατὰ τὴν B
ὁδὸν, ἐκ μέθης διεκρούσαντο καὶ παρήλλαξαν τὸ πάθος, εἰς ἕ-
ξιν ἑτέραν τοῖς σώμασι μεταπεσόντες. ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσα-
λίαν ἐμβαλόντες ἀμφότεροι κατεστρατοπέδευσαν ὁ μὲν Πομ-
πήϊος αὖθις εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνεκρούετο λογισμὸν τοῦ γνώμῃ,
ἔτι καὶ φασμάτων οὐκ ἀσήμων προσημαινομένων, καὶ κατ' ὕπνον
ὄψεως. ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὁρᾶν ἐν τῷ θεάτρῳ κροτούμενον ὑπὸ
Ῥωμαίων. οἱ δὲ περὶ αὐτὸν οὕτω θρασεῖς ἦσαν, καὶ τὸ νίκημα
ταῖς ἐλπίσι προείληφότες, ὥστε φιλονεικεῖν ὑπὲρ τοῦ Καίσα-
ρος ἀρχιερωσύνης Δομίτιον καὶ Σπινθῆρα καὶ Σκιπίωνα, διαγω-
νιζομένους ἀλλήλοις· πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθου- C
μένους καὶ προκαταλαμβανούσας οἰκίας ὑπατεύουσι καὶ
στρατηγοῦσιν ὑπατικοῖς, ὡς δὴ θύειν ἀρξόντων μετὰ τὸν πόλε-
μον. μάλιστα δὲ ἐσφάδαζον οἱ ἱππεῖς ὑπὲρ τὴν μάχην ἠσκη-
μένοι πρὸς πᾶν ὅπλων λαμπρότησι, καὶ δόξαις ἵππων, καὶ
κάλλει σωμάτων μέγα φρονοῦντες, καὶ διὰ τὸ πλῆθος, ἑπτα-
κισχίλιοι πρὸς χιλίους τοὺς Καίσαρος ὄντες. ἰδὼν δὲ καὶ τὸ τῶν
πεζῶν πλῆθος οὐκ ἀγχώμαλον, ἀλλὰ τετρακισμύριοι καὶ
πεντακισχίλιοι παρετάττοντο δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις. ὁ δὲ
Καῖσαρ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν, καὶ προειπὼν ὡς δύο μὲν
αὐτῷ τάγματα Κορφίνιος ἄγων ἐστὶν ἐν Ἑσπερίᾳ, ἄλλας δὲ πεντεκαί- D
δεκα ἀπεῖναι μετὰ Καλήνου καὶ θίωνα περὶ Μέγαρα καὶ Ἀ-
θήνας, ἐρωτήσειν εἴτε βούλονται περιμένειν ἐκείνους, εἴτε αὐ-
τὸ διακινδυνεύειν καθ' ἑαυτούς. οἱ δὲ ἀνεβόησαν, δεόμε-
νοι μὴ περιμένειν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως τάχιστα συνίωσιν εἰς
χεῖρας τοῖς πολεμίοις τεχνάζεσθαι καὶ στρατηγεῖν. ποιουμένῳ
δὲ καθαρμὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱε-
ρεῖον, θύων ὁ μάντις ἔφραζε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθήσε-
σθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος εἰ καὶ πε-
» εἰ τοῦ τέλους ὁρᾷ τι τοῖς ἱερείοις θύσιμον, Αὐτὸς αὖ (ἔφη) σύ
» τοῦτο βέλτιον ὑποκρίναιο σαυτῷ. μεγάλῳ γὰρ οἱ θεοὶ μεταβο- E
» λῇ καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν παρόντων δη-
» λοῦσιν. ὥστε, εἰ μὲν δὴ πρόσθεν ἡγήσαιτο ἐπὶ τῷ παρόν-
» τι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχῃ· εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνο-
» να τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς ἐφοδεύοντος αὐτοῦ,
περὶ μεσονύκτιον ὤφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρὸς, ἐν ὑπερ-
ενθεῖσαν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον, λαμπρὰν καὶ φλογώδη
θορυβούμενον, ἔδοξεν εἰς τὸ Πομπηΐου καταπεσεῖν. ἑωθινὴς δὲ
φυλακὴς καὶ σημεῖον, τάχιστα ἤθροντο, γιγνόμενον πρὸς τοῖς
πολεμίοις. ὁ μὲν μαχεῖσθαι γε κατ' ἐκείνην προσεδόκα
τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ ὡς ὑπὸ σκότους ὁδοιπορῶν ἀνεζεύγνυεν. ἐπεὶ δὲ
τὴν σκηνὴν ἤδη καταλελυμένων οἱ σκοποὶ προσίππευσαν αὐ-
τῷ, τοὺς πολεμίους ὑπὲρ μάχης καταβαίνειν ἀπαγγέλλοντες,

rogabat quid ita nõ cum mercatore, qui nundinatus ab se fuisset prouincias, dimicaret. His omnibus Pompeius ad confligendũ contra sententiam suam compulsus perrexit Cęsarem insequi. Ille reliquum iter asperum habuit cõmeatuum comparandorum præbente copiam nemine, sed omnib. eum ob recentẽ cladem despicientibus. Vt Gomphos Thessaliæ vrbem cepit, nõ modò aluit exercitum, verumetiam morbo mira ratione explicauit. Quippe illic quum magnũ numerum vini inuenissent, eo largius hausto comessabundi inde & bacchabundi in via ex crapula propulsauerunt alterauerunt q; morbũ, conuersi in diuersam corporis habitudinẽ. Vt verò in campos Pharsalicos ambo deuenere & castra sunt metati, Pompeius conuertit denuò ad pristinum consiliũ mentẽ, quum etiam dira spectra & visio essent ei in somnis oblata. Videbatur sibi à pop. Romano plausu in theatro excipi. at qui eum sequebantur, adeo erãt feroces victoriam q; spe præceperant, vt de Cæsaris sacerdotio contenderent Domitius, Spinter, & Scipio, inter se rixantes: multi Romam mitterent ad conducenda & occupanda ædificia consulatũ & præturam gerentibus opportuna, quasi mox à bello gesturi magistratum. Gliscebant præcipuè equites pugnam armorũ splendore exculti eximiè, equorumque sagina & corporum nitore inflati, & ob multitudinem quoque, quòd septem millia cum mille Iulianis compararentur. Nec verò peditum erat par numerus, sed cõmittebantur quadraginta quinq; millia cum xxii. millibus. Cæsar autem aduocata concione demonstrauit militibus Cornificium, qui duas legiones sibi adducebat, non longè abesse, alias quindecim cohortes duce Calenoprope Megaram & Athenas considere, quæsiuit q; operiri illos, an dimicare vellent soli: illi verò conclamarũt, orantes, ne rem duceret, sed moliretur potius & rationẽ iniret, quo signa cum hostibus quamprimùm conferrent. Lustranti exercitum & primã hostiam immolanti nunciauit aruspex, intra triduum pugna eum cum hostib. decreturum. Exquirẽte Cæsare, ecquid in extis portenti de exitu consideraret: Rectius, inquit, tute tibi de eo respondeas. Mutationem enim dii vicissitudinem q; in diuersa grandẽ status præsentis præsagiunt. Itaq; si res tuas ducis in præsentia lætas, infestiorẽ fortunam expecta: sin tristiores, lætiorem. Nocte, quæ pugnã antecessit, quum vigilias obiret, circa concubiam noctẽ conspexere facem cęlestis ignis, quæ superlata Cæsaris castris illustris & flammea existẽs delabi visa est intra Pompeii præsidia. Vigilia matutina panicũ tumultum apud hostes animaduertere: pugnã tamen non expectabat in eum diẽ, sed signa mouit, vt iter Scotusam intẽderet. Detensis iam tabernaculis accurrũt ad eum speculatores, instruere se ad præliũ nuntiantes hostẽ. Ibi lætus & deos precatus aciẽ ornat eam q; triplicẽ instruit. mediæ Domitiũ Caluinũ preficit: in altero cornu Antonius: in dextro ipse egit, quò in legione x pugnaret. Huic hostiũ equitatũ conspicatus oppositũ, eorum q; veritus alacritatem numerũ q;, ab vltima acie occultè sex cohortes exciuit,

τὴν φάλαγγα, τὴν τάξιν τριπλῆν ποιῶν· καὶ τοῖς μὲν
μέσοις ἐπέστησε Καλβῖνον Δομίτιον, τῶν δὲ κεράτων ὁ μὲν εἶχεν Ἀντώνιος, αὐτὸς δὲ ὁ δεξιὸν, ἐν τῷ δεκάτῳ τάγματι
μέλλων μάχεσθαι. κατὰ τοῦτο δὲ τοὺς τῶν πολεμίων ἱππεῖς αὐτοπροσαγορευομένους ὁρῶν, καὶ δεδοικὼς τὴν λαμπρό-
τητα καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἀδήλως ἐκέλευσε περιελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἓξ ἀπείρους,

quas locauit pone dextrum cornu, docuitq; quid faciendum esset quum hostium equitatus incurreret. Pompeius alterũ cornu ipse tenuit, sinistrum Domitius, mediæ aciei socer eius Scipio præfuit. Totius equitatus moles erat in sinistro cornu ad circumueniendum dexterum hostium, atq; ad latam fugam circa ipsum ducem efficiendam. nullam enim arbitrabantur quatumuis profundam peditum aciem substituram, sed obtritum iri omnia conculcatumque impressione tot pariter equitum in hostes facta. Quum iam in eo esset vt signa canerent, imperauit antesignanis Pompeius, vt in procinctu atque in vestigio stantes & infesta pila hastasque tenentes hostium impetum exciperent quosque intra pili iactum venissent. Cæsar verò & in eo ait Pompeium errasse, qui nesciret incitatum formidabilemque initio incursũ tum ictibus vim addere tum animos inflammare ex omnibus excitatum. Aciem moturus & rem iam aggrediens, primum conspicit centurionem fidum sibi & rei militaris expertum, qui confirmabat manipulares suos concitabatque ad fortiter dimicandum. Hunc nomine compellans, Quid spei, inquit, C. Crassini, & quid animi habemus? Crassinius dextra protensa alta voce exclamans, Insignem, inquit, Cæsar victoriam referemus. Me verò hodie aut viuum aut mortuum commẽdabis. Sic fatus, primus cursu in hostes irrupit, suosque secum cẽtum viginti milites trahit. Dum perrumpit principes, magnaque cæde & vi progreditur, inhibetur traiecto per os gladio, vt mucro sub occipite extaret. Ita pedestri certamine media acie commisso & confligente, ex cornu læuo Pompeii equites magno fastu inuehuntur alas ad circumueniendum dextrum cornu producentes. Priusquam fecerunt hi irruptionem, cohortes illæ Cæsaris prouolant, non vt assueuerant pila intorquentes, neque femora hostium aut crura cominus cædentes, sed ora petunt faciemq; conuulnerant: quod docti à Cæsare fuerant, sperante homines iuuenes parum bellis aut vulneribus assuetos, florentes autem ætate & comatos ob formæ decus maxime ea vulnera formidaturos, neque præsens expectaturos periculum, simulq; deformitatem in posterum verituros: quod sane euenit. Neque enim pila elata tolerarunt, neque ferrum aspicere sustinuerunt sub oculis, sed conuerterunt se, obuelaueruntq; faciem, vt eam protegerent. Postremo ita semetipsi cõturbantes turpissime terga dedere, summamque rei perdidere. Extemplo enim qui hos profligauerant, peditatũ circumdederunt, impetuque facto terga hostium ceciderunt. Pompeius vt equites conspexit ab altero cornu effuse fugientes, non vltra idem ille fuit, nec meminit Magnum se Pompeium esse, verum non secus acsi deus ei mentẽ ademisset, vel clade diuinitus immissa expauesceret, tacitus recepit se in prætorium, ibiq; sedens euentum expectauit pugnæ: quousq; omnibus in fugam consternatis adoriretur hostes vallum & cũ statione præliarentur. Tunc quasi ad mentem reuersus, quum vnam hanc (vti ferũt) vocem misisset, Etiam in castra? depositis insignibus imperatoriis sumptaque fugienti congrua veste eiecit se clam ex castris.

A καὶ κατόπιν ἔστησε τὸ δεξιοῦ, διδάξας ἃ χρὴ ποιεῖν ὅταν οἱ τῶν πολεμίων ἱππεῖς προσφέρωνται. Πομπήϊος μὲν αὐτὸς εἶχε τῶν κεραίων τὸ δ' εὐώνυμον Δομίτιος, τὸ δὲ μέσου Σκιπίων ἦρχεν ὁ πενθερός. οἱ δὲ ἱππεῖς ἅπασι τοῖς ἀριστερὸν ἔβεισαν, ὡς τὸ δεξιὸν κυκλωσόμενοι τῶν πολεμίων, καὶ λαμπρὰν τὴν αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα ποιησόμενοι τροπήν. τοῦδεν γὰρ ἀνθέξειν βάθος ὁπλιτικῆς φάλαγγος, ἀλλὰ συντριφθεῖσαν καὶ καταῤῥαγεῖσαν πολλοῖς ἐναντίοις, ὑπεβολῆς ἅμα τοσούτων ἱππέων γενομένης. ἐπεὶ δὲ σημαίνειν ἔμελλον ἀμφότεροι τὴν ἔφοδον, Πομπήϊος μὲν ἐκέλευσε τοὺς ὁπλίτας ἑστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας δεχεσθαι τὴν ὑπεδρομὴν τῶν πολεμίων, μέχρις ἂν ἐν ἀποβολῇ ἐν τοῖς γένωνται. Καῖσαρ δὲ καὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φησὶν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὸ μετὰ δρόμου καὶ φορᾶς ἐν δεχομένῳ σύρραξιν, ὡς ἔν τε ταῖς πληγαῖς βίαν προστίθησι καὶ συναναπτεῖ τὸν θυμὸν, ἐκ πόντων ἀναῤῥιπιζόμενον. αὐτὸς δὲ κινεῖν τὴν φάλαγγα μέλλων, καὶ προϊὼν ἐπ' ἔργον, πρῶτον ὁρᾷ τῶν ταξιάρχων ἄνδρα τινὰ πιστὸν αὐτῷ καὶ πολέμων ἔμπειρον, ἐπιθαρσυνόντα τοὺς ὑφ' αὐτῷ καὶ προσκαλούμενον εἰς ἀνδρειαν ἀλκῆς. τοῦτον ὀνομαστὶ προσαγορεύσας, Τί ἐλπίζομεν (εἴπεν) ὦ Γαΐε Κρασσίνιε, καὶ πῶς τὴν θράσους ἔχομεν; ὁ δὲ Κρασσίνιος, ἐκτείνας τὴν δεξιὰν, καὶ μέγα βοήσας, Νικήσομεν (ἔφη) λαμπρῶς ὦ Καῖσαρ. ἐμὲ γὰρ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ τεθνηκότα ἐπαινέσῃς. ταῦτα εἰπὼν, πρῶτος ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις δρόμῳ, συνεπισπασάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἑκατὸν εἴκοσι στρατιώτας. διακόψας δὲ τοὺς πρώτους, καὶ πρόσω χωρῶν φόνῳ πολλῷ καὶ βιαζόμενος, διακοπεῖσα ξίφει πληγεὶς διὰ τοῦ στόματος, ὥστε καὶ τὴν ἀμυὼν ὑπὲρ τὸν ἰνίον διαφαίνεσθαι. οὕτω δὲ τῶν πεζῶν κατὰ τὸ μέσον συῤῥαγέντων καὶ μαχομένων ἀπὸ τοῦ κέρατος, οἱ τοῦ Πομπήϊου ἱππεῖς εὐθαρσῶς ἐπήλαυνον, εἰς κύκλωσιν τὸ δεξιὸν τῶν ἴλας ἀνεχόμενοι, καὶ πεῖν ἢ προσβαλεῖν αὐτοῖς, οὐκ δέχονται αἱ ἀπειραι τῶν Καίσαρος, οὐχ ὥσπερ εἰώθασιν ἀκοντίσμασι χρώμενοι τοῖς ὑποῖς, οὐδὲ μηροὺς παίοντες οὐ χαλεῖς ἢ κνήμας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν ὄψεων ἐφιέμενοι. καὶ τὰ πρόσωπα συντρώσκοντες, ὑπὸ Καίσαρος δεδιδαγμένοι τοῦτο ποιεῖν, ἐλπίζοντος ἄνδρας τὸ πολλὰ πολέμοις οὐδὲ θαύμασιν ὠμιληκότας, νέους δὲ καὶ κομῶντας ὅπερ καλλει καὶ ὥρᾳ, μάλιστα τοιαύτας πληγὰς ὑποφεύγειν, καὶ μὴ μένειν τὸν ἐν τῷ παρόντι κίνδυνον, ἅμα καὶ τὴν αὖθις αἰσχύνην δεδοικότας. ὃ δὴ καὶ συνέβαινεν· οὐ γὰρ ὑπέμενον τῶν ὑποῶν ἀναφερομένων, οὐδὲ ἐτόλμων ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν σίδηρον ὁρῶντες, ἀλλ' ἐπεστρέφοντο καὶ συνεκαλύπτοντο, φοβούμενοι τὴν προσώπων. καὶ τέλος, οὕτω τραπέντες ἑαυτοὺς ἐδάπανον φυγὴν, αἴσχιστα λυμηνάμενοι τὸ σύμπαν. οὐδὲ γὰρ οἱ μὲν νενικηκότες τούτοις ἐκυκλοῦντο τοὺς πεζοὺς, καὶ κατόπιν προσπίπτοντες ἔκτεπον· Πομπήϊος δὲ ὡς κατεῖδεν ἀπὸ θατέρου τοὺς ἱππεῖς φυγῇ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς, οὐδὲ ἐμέμνητο Πομπήϊος ὢν Μάγνος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ μάλιστα βλαπτομένῳ τὴν γνώμην ἐοικώς, ἢ δι' ἀθείας ἢ τῆς τεταμιευμένος, ἄφθογγος ᾤχετο ἀπιὼν ὅπερ σκηνῇ· καὶ καθεζόμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον, ἄχρι οὗ τροπῆς ἀπάντων γενομένης ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι τοῦ χάρακος, καὶ διεμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας. τότε δὲ ὥσπερ ἔννους γενόμενος, καὶ ταύτῃ μόνῃ (ὡς φασι) φωνῇ ἀφεὶς, Οὐκέτι καὶ ὅπερ τὴν παρεμβολὴν ἀπεδύσατο μὲν τὴν στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντα δὲ τρέπουσαν μεταβαλὼν, ἐπὶ τὸν ἔξηλθεν.

ℊ for Judicium XV, 8.

ἀλλ' οὗτος μὲν τοῖς ὕστερον χρησάμενος τύχαις, ὅπως τε παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνῃρέθη, δηλοῦμεν τοῖς περὶ ἐκείνου γράμμασιν. ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς ἐν τῷ χάρακι τοῦ Πομπηίου γενόμενος, τοὺς τε κειμένους νεκροὺς ἤδη τῶν πολεμίων εἶδε, καὶ τοὺς ἐπικτεινομένους, εἶπεν ἄρα στενάξας, Τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοσοῦτόν με ἀνάγκης ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ, ὁ μεγίστοις πολέμοις κατορθώσας, εἰ πρεσηκάμην τὰ στρατεύματα, κἂν κατεδικάσθην. Ταῦτα φησὶ Πολλίων Ἀσίνιος τὰ ῥήματα Ῥωμαῖοι μὲν ἀναφθέγξασθαι τὸν Καίσαρα περὶ τοῦ τότε καιροῦ, Ἕλληνες δὲ ὑπ' αὐτοῦ γεγράφθαι. τῶν δὲ ἀποθανόντων τοῖς πλείοις, οἰκέται γενέσθαι, περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χάρακος ἀναιρεθέντας· τραυματίας δὲ μὴ πλείους ἑξακισχιλίων πεσεῖν. τῶν δὲ πεζῶν τῶν ἀλόντων κατέμιξε τοῖς πλείοσι ὁ Καῖσαρ εἰς τάγματα πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν· ὧν καὶ Βροῦτος ὧν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέγεται μὴ φαινομένῳ μὲν ἀγωνιάσαι, σωθέντος δὲ καὶ προσελθόντος πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι λαμπρότατα. σημεῖα δὲ πολλὰ γενόμενα τῆς νίκης, ἐπιφανέστατον ἱστορεῖται τὸ περὶ Τράλλεις. ἐν γὰρ ἱερῷ Νίκης, αἰδεῖας εἱστήκει Καίσαρος, καὶ τὸ περὶ αὐτὸ χωρίον αὐτόματον τρεῖν φύσει, καὶ λίθῳ σκληρῷ κατεστρωμένον ὑπ' αὐτοῦ· ἐκ τούτου λέγουσιν ἀνατεῖλαι φοίνικα πρὸς τὴν βάσιν τοῦ ἀνδριάντος. ἐν δὲ Παφλαγονίᾳ, Γάϊος Κορνήλιος, ἀνὴρ ἄδοξος ἐπὶ μαντικῇ, Λιβύης τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος ἐπιτυχόντες ἐν οἰωνοῖς καθήμενος ἐκείνῳ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ πρῶτον μὲν (ὡς Λίβιος φησὶν) τὸν χαρακοφύλακα τῆς μάχης, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔφη· ὅλοι καὶ δὴ φαίνεται τὸ χρῆμα, καὶ συνιάσιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. αὖθις δὲ πρὸς τὴν θεὰν ἀναβλέψας, καὶ τὰ σημεῖα κατιδών, ἀνήλατο μετ' εὐθυσιασμοῦ, βοῶν, Νικᾷς ὦ Καῖσαρ. ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων, περιελὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἐνωμότως ἔφη, μὴ πρὶν ἐπιθήσεσθαι πάλιν τῇδε τῇ τέχνῃ μαρτυρήσας τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Λίβιος οὕτω γενέσθαι καταβεβαιοῦται. Καῖσαρ δὲ τῷ Θεσσαλῶν ἔθνει τὴν ἐλευθερίαν ἀναθεὶς νικητήριον, ἐδίωκε Πομπήϊον· ἀφικόμενος δὲ τῆς Ἀσίας, Κνιδίοις δὲ, Θεοπόμπῳ τῷ συναγαγόντι τοὺς μύθους χαριζόμενος, ἠλευθέρωσεν, καὶ πᾶσι τοῖς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦσι τὸ τρίτον τῶν φόρων ἀνῆκεν. εἰς δὲ Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ Πομπηίῳ τεθνηκότι καταχθεὶς, Θεόδοτον μὲν ἀπεστράφη, τὴν Πομπηίου κεφαλὴν φέροντα, τὸν δὲ σφραγῖδα δεξάμενος τοῦ ἀνδρὸς, κατεδάκρυσεν. ὅσοι δὲ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ καὶ συνήθων πλανώμενοι κατὰ τὴν χώραν ἐαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, πάντας ἀνεμνήσθη καὶ προσηγάγετο. τοῖς δὲ φίλοις εἰς Ῥώμην ἔγραφεν ὅτι τῆς νίκης ἀπολαύοι τοῦτο μέγιστον καὶ ἥδιστον, τὸ σώζειν οὓς ἀεὶ τῶν πεπολεμηκότων πολιτῶν αὐτῶν. τὸν δὲ αὐτόθι πόλεμον, οἱ μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἔρωτι Κλεοπάτρας, ἄδοξον αὐτῷ καὶ κινδυνώδη γενέσθαι λέγουσιν· οἱ δὲ τοῖς βασιλικοῖς αἰτιῶνται, καὶ μάλιστα τὸν εὐνοῦχον Ποθεινόν, ὃς πλεῖστον δυνάμενος καὶ Πομπήϊον μὲν αἰρηκὼς ἔναγχος ἐκβεβληκὼς δὲ Κλεοπάτραν, κρύφα μὲν ἐπεβούλευε τῷ Καίσαρι· καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτὸν ἀρξάμενον ἐν πότοις, ἕνεκα φυλακῆς τοῦ σώματος. φανερῶς δὲ οὐκ ἐῴα νέκτος, ὀλίγον καὶ πρὸς ὕβριν εἰς τὸν Καίσαρα λέγων καὶ πράττων. τοῖς μὲν γὰρ στρατιώταις τὸν κάκιστον μετὰ ὑδρόμελι καὶ παλαιότατον σῖτον, ἐκέλευσεν ἀνέχεσθαι καὶ σέργειν, ἐσθίοντας τὰ ἀλλότρια· πρὸς δὲ τὰ δεῖπνα σκεύεσιν ἐχρῆτο ξυλίνοις καὶ κεραμεοῖς, ὡς τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ πρότερα Καίσαρος ἔχοντος εἰς τὴν χρείαν.

A At hic in quos incidit casus, & quemadmodũ tradidit sese Ægyptiis, interfectusq; est, in commentariis de illius vita edisseruimus. Cæsar postquam in castra Pompeii venit, & strata iam hostium corpora est contemplatus, eosq; qui adhuc interficiebantur, gemens ait, Hoc voluerunt, atque huc me necessitatis red egerunt, vt C. Cæsar maximis perpetratis bellis, ab exercitusi discessissem, damnatus essem. Hæc memorat Asinius Pollio verba Latine Cæsarem id temporis dixisse, quæ ipse Græce scripsit, Eos, qui cecidere: maxima ex parte fuisse seruos, qui dum castra capiebantur cæsi fuere. Milites non plus sex millia interfecti. Pedites captos legionibus suis Cæsar fere immiscuit. Multis etiã illustribus viris dedit incolumitatem, in quibus Brutus, qui post eum occidit, fuit, de quo dicitur non comparente anxius fuisse, & quum venisset ad eum saluus, maiorẽ in modum gauisus. Huius victoriæ multa prodigia fuere. Clarissimum traditur, quod Trallibus accidit. Erat in templo victoriæ Cæsaris statua consecrata. Solum circumiectum cum sua sponte erat rigidum, tum duro lapide in superficie constratum. Inde referũt palmam ad statuæ eius basim extitisse. Parauii C. Cornelius auguralis scientiæ peritus, Liuii historici ciuis & familiaris sub idem forte tẽpus operam dabat auspicio. Hic primum (vt Liuius autor est) tempus prælii cognouit, præsentibusq; geri ait nunc rem & prælium duces cõmittere. Vbi iterum aues inspexit aduertitq; signa, fanaticus exiliit clamans, Vincis Cæsar. Obstupescentibus illis qui aderant, detracta capiti corona iurauit non prius se repositurum eam quam arti es esset ipsa astipulata. Hoc Liuius verum esse affirmat. Cæsar victoriæ ergo data Thessalorum genti immunitate, Pompeium insequutus est. Quũ Asiã attigisset, Gnidiis Theopompi gratia, eius qui fabulas contraxit, vacationem munerum dedit. Cunctis Asiam incolentib. remisit tertiam tributi partem. Postquam Alexãdriam mortuo Pompeio appulit, Theodotũ, qui caput Pompeii sibi obtulit, auersatus est. Anulũ eius accipiens illacrymauit. Amicos & familiares eius, qui ea in regione palantes capti à rege fuerãt, benigne accepit omnes, ac beneficiis sibi deuinxit. Romam ad amicos scripsit eum ex victoria capere se maximum & iucundissimum fructum, quod quotidie aliquos ciues, qui oppugnauerant se, seruaret. Bellũ Alexandrinum alii non necessarium, sed Cleopatræ amore fœdum ei periculorumq; plenum, perhibent fuisse. Accusant alii regios, & eunuchũ imprimis Pothinum, qui maxima præditus autoritate, occiso nuper Pompeio, exacta quoq; Cleopatra, clam Cæsari struebat insidias: quapropter ferunt eum exinde cœpisse corporis tuẽdi causa, in cõuiuiis pernoctare. Ac propalam multa hic ad Cæsaris intolerabilem inuidiam & contumeliã loquebatur faciebatq;. Nam vitiosissimum & vetustissimum militibus metiebatur frumentum, addens, ferrent & acquiescerent, quod vescerentur alienis. Ad cœnas vasis ligneis & figlinis iussit ministrari, aurea & argentea Cæsarem ferens omnia accepisse in solutum.

Quippe patri regis Cæsar septingenties expensum ferebat: ex quibus cætera liberis eius Cæsar ante condonauerat. Quadringenties tunc repetebat ad sustinendum exercitum. Quum Pothinus diceret ei, in præsentia vt abiret & magnis negotiis insisteret, post cum gratia creditum eum abiaturum: responso dato, minime se Ægyptiorum consilium requirere, Cleopatram clam ex agro exciuit. Illa, vnum secum trahens ex amicis Siculum Apollodorum, exiguo acatio conscenso primis iam tenebris applicuit ad regiam. Quum nulla alia ratione posset latere, culcitra inuoluta protendit se in longum. Apollodorus constrictam loro culcitram per portam ad Cæsarem intulit. Atque hoc primo Cleopatræ commento Cæsarem aurumant captum, quod lepidam inuenerit, pellectumq; cætera eius comitate & festiuitate recõciliau sse eam cum fratre hac lege, vt consors regni esset. Huius reconciliationis causa epulantibus cunctis, seruus Cæsaris tonsor ex timiditate, qua omnes mortales superabat, nihil prætermittens inexploratum, sed intentus auribus & curiosus, insidias intellexit Cæsari ab Achilla duce & Pothino eunucho parari. Re comperta Cæsar cõiuium statione circumdedit, & Pothinum interemit. Achillas perfugit ad exercitum, belloq; Cęsarem inuoluit graui & difficili, cui exigua manu tantæ ciuitati & viribus erat resistendum. In quo primum aqua interclusus laborauit, quod obstructi ab hostibus canales essent. Deinde, quum insisterent ei adimere classem, compulsus est periculum propulsare incendio, quo magna bibliotheca ex naualibus depascẽte deflagrauit. Tertio cõmissa ad Pharum pugna desiliit ex aggere in acatium, subuenitq; certantibus. Quia verò vndiq; inuehebantur in eum Ægyptii, protecit se in mare, summoq; cum labore enauit. Dicitur tunc libellos, quos manu tenebat, quum iaculis peteretur & demergeretur, nõ amisisse, sed eos supra caput tenẽs altera manu natasse. Acatiũ ilico depressum est. Postremo regẽ, qui ad hostes desciuit, persequutus, signa contulit cum eo ac victoria potitus est. Multi cecidere. Regi ipsi non constitit quid factum esset Cleopatra Ægypti regina cõstituta, quę filium breui post genuit Cæsarionem ab Alexandrinis appellatum, in Syriam contendit. In Asiam profectus Domitium accepit à Pharnace Mithridatis filio fusum ex Ponto cum paucis fugam cepisse: Pharnacem vero immodice victoria vtentem, Bithynia occupata & Cappadocia, Armeniæ minori appellatæ imminere, omneſque illius oræ reges & tetrarchas concitauisse. Igitur mouit confestim in eum tribus legionibus, atque ad vrbem Zelam ingenti commisso prælio fugatum Ponto summouit, exercitumque eius internecione deleuit. Huius pernicitatem & celeritatem conflictus Romam significans ad amicum quẽdam Amintium scripsit tria verba, Veni, vidi, vici: quæ dictiones similiter cadentes non illepidam habent breuiloquentiam. Hinc in Italiam traiiciens Romam profectus est, circumagente se anno quo dictator iterum dictus fuerat:

A ὤφειλεν γὰρ ὁ τοῦ βασιλεύοντος τότε πατὴρ Καίσαρι χιλίας ἑπτακοσίας πεντήκοντα μυριάδας, ὧν τὰς μὲν ἄλλας ἀνῆκεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ πρότερον ὁ Καῖσαρ, τὰς δὲ χιλίας ἠξίου τότε λαβὼν ἀναβέβαι τὸ στράτευμα. τοῦ δὲ Ποθινοῦ νεῦν μὲν αὐτὸν ἀπιέναι, καὶ τοῦ μεγάλων ἔχεσθαι πραγμάτων χαλεπαίνοντος, ὕστερον δὲ κομιεῖσθαι μετὰ χάριτος, εἰπὼν ὡς Αἰγυπτίων ἐλάχιστα δέοιτο συμβούλων, κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο, κἀκείνη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδωρον τὸν Σικελιώτην μόνον, εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐνβᾶσα, τοῖς μὲν βαθυτέροις πρεσέχεν, ἤδη συσκοτάζοντος· ἐπόρευε δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἡ μὲν εἰς στρωματόδεσμον ἐνδυσα πρεστείνει μακρὸν ἑαυτήν, ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος ἱμάντι σπαρήσας τὸν στρωματόδεσμον εἰσκομίζει παρὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. καὶ τούτῳ τε πρώτῳ λέγεται δῶ τεχνήματι τῆς Κλεοπάτρας ἁλῶναι, λαμπρὰς φανείσης, καὶ τῇ ἄλλης ὁμιλίας καὶ χάριτος ἥττων γενόμενος, παραλλάξαι πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὡς συμβασιλεύουσαν. ἔπειτα δὲ τῆς παραλλαγῆς ἑστιωμένων ἀπορήτων οἰκέτης Καίσαρος κουρεύς, παρὰ δυσκολίαν ἢ πολύτας αὐθέφατος ὑπερέβαλεν, οὐδὲν ἐῶν ἀνεξέταστον, ἀλλ' ὠτακουστῶν καὶ πολυπραγμονῶν, σπουδὴν ἐπιβουλὴν Καίσαρι πραττομένην ὑπὸ Ἀχίλλα τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθινοῦ τοῦ εὐνούχου. φωράσας δὲ ὁ Καῖσαρ, φρουρᾶν μὲν πρεσέταξεν τῷ ἀνδρῶνι, τὸν δὲ Ποθινὸν ἀνεῖλεν. ὁ δὲ Ἀχίλλας φυγὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, πρεσέπεσεν αὐτῷ βαρεῖ καὶ δεινὸν μεταχειρίσασθαι πόλεμον, ὀλίγος ὢν τοσαύτῃ ἀμυνομένῳ πόλιν καὶ δυνάμει· ἐν ᾧ πρῶτον μὲν ἐκινδύνευσεν ὕδατος ἀποκλεισθείς. αἱ γὰρ διῶρυχες ἀπεκεκόπησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων· δεύτερον δὲ, πρεσκοπούμενος τὸν στόλον, ἐκινδύνευσε παρὰ πυρὸς ἀπώσασθαι τὸν κίνδυνον, ὃ καὶ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην ἐκ τῶν νεωρίων ἐπινεμόμενον διέφθειρεν. τέλος δὲ, πρὸς τῇ Φάρῳ μάχης συνεστώσης, κατεπήδησεν μὲν ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκάτιον, καὶ παρεβοήθει τοῖς ἀγωνιζομένοις. ἐπιπλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων, ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀπενήξατο μόλις καὶ χαλεπῶς. ὅτε καὶ λέγεται βιβλίδια κρατῶν πολλὰ, μὴ προέσθαι βαλλόμενος καὶ βαπτιζόμενος, ἀλλ' ἀνέχων ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τὰ βιβλίδια, τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ νήχεσθαι· ὃ δὲ ἀκάτιον αὐθὶς εὐθὺς εὐθίσθη. τέλος δὲ, τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀπεχωρήσαντος, ἐπελθὼν καὶ συνάψας μάχῃ, ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου. καταλιπὼν δὲ τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου, καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν Ἀλεξανδρεῖς Καισαρίωνα ὠνόμασαν, ὥρμησεν ἐπὶ Συρίας. κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν, ἐπυνθάνετο Δομίτιον μὲν, ὑπὸ Φαρνάκου τοῦ Μιθριδάτου παιδὸς ἡττημένον, ἐκ Πόντου πεφευγότα σὺν ὀλίγοις, Φαρνάκην δὲ τῇ νίκῃ χρώμενον ἀπλήστως, καὶ Βιθυνίαν ἔχοντα καὶ Καππαδοκίαν, Ἀρμενίας ἐφίεσθαι τῆς μικρᾶς καλουμένης, καὶ πόλεις αὐξάνειν τοὺς ταύτῃ βασιλεῖς καὶ τετράρχας. θύνυς οὖν ἐπὶ τὸν ἄνδρα τρισὶν ἤλασε τάγμασι, καὶ πρὸς πόλιν Ζήλαν μάχῃ μεγάλῃ συνάψας, αὐτὸν μὲν ἐξέβαλε τοῦ Πόντου φεύγοντα, τὸ δὲ στρατιᾶς ἀρθὲν ἀνεῖλεν. καὶ τῆς μάχης ταύτης τὸ ὀξύτητα καὶ τὸ τάχος ἀναγγέλλων εἰς Ῥώμην, πρός τινα τῶν φίλων Ἀμίντιον ἔγραψεν τρεῖς λέξεις, Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Ῥωμαῖοι δὲ αἱ λέξεις εἰς ὅμοιον ἀπολήγουσαι ῥῆμα ῥήματος, οὐκ ἀπίθανον τὴν βραχυλογίαν ἔχουσιν. ἐκ τούτου παραβαλὼν εἰς Ἰταλίαν, ἀνέβαινεν εἰς Ῥώμην, τοῦ μὲν ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος, εἰς ὃν ἥρπαν δικτάτωρ τὸ δεύτερον,

οὐδέποτε τῆς ἀρχῆς ἐκείνης πρότερον ἐπιαυσίου γιγνομένης. A
εἰς δὲ τοὐπιὸν ὕπατος ἀπεδείχθη, καὶ κακῶς ἤκουσεν ὅτι τῶν
στρατιωτῶν στασιασάντων, καὶ δύο στρατηγικοὺς ἄνδρας ἀπε-
κτόντων, Κοσκώνιον καὶ Γάλβαν· ἐπετίμησε μὲν αὐτοῖς τοσοῦ-
τον ὅσον αὐτὸ στρατιωτῶν πολίτας προσαγορεύσας, χιλίας δὲ
δραχμὰς ἑκάστῳ δραχμὰς, καὶ χώραν τῆς Ἰταλίας ἀπε-
κλήρωσε πολλήν. ἦν δὲ αὐτοῦ ἀβουλία καὶ ἡ Δολοβέλλα
μανία, καὶ ἡ Ἀμυντίου φιλαργυρία, καὶ μεθύων Ἀντώνιος,
καὶ Κορφίνιος τὴν Πομπηΐου σκευωρούμενος οἰκίαν καὶ μετοι-
κοδομῶν, ὡς ἰκανὴν οὖσαν. ὅθεν τούτοις μὲν ἐδεισφόρουν
Ῥωμαῖοι. Κάτων δὲ καὶ τὴν ὑποθεσιν τῆς πολιτείας, οὐκ B
ἀγνοῶν οὔτε βουλόμενος, ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς ὑπουρ-
γοῦσιν. τῶν δὲ περὶ Κάτωνα καὶ Σκιπίωνα μετὰ τὴν ἐν
Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων, κἀκεῖ, τοῦ βασι-
λέως Ἰόβα βοηθοῦντος αὐτοῖς, ἡ δεικνύντων δυνάμεις ἀξιο-
λόγους, ἔγνω στρατεύειν ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτούς· καὶ περὶ δυπαὶ
χειμερινὰς διαβὰς εἰς Σικελίαν, καὶ βουλόμενος αὐθὶς ἀ-
ποκόψαι τῶν περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων ἅπασαν ἐλπίδα μελλή-
σεως καὶ διατριβῆς, ὅθεν τοῦ κλύσμαθος ἔπηξεν τὴν ἑαυτοῦ
σκηνήν. καὶ θυομένου πνεύματος ἐμβάς, ἀνήχθη μετὰ τεσ-
χιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων ὀλίγων. ἀποβιβάσας δὲ τούτους καὶ C
λαθὼν, ἀνήχθη πάλιν, ὑπὸ τῆς μείζονος ὀρρωδῶν δυνά-
μεως· καὶ κατὰ θάλατταν οὖσιν ἤδη προσεστυχὼν κατήγαγεν
ἀπόβασιν εἰς τὸ στρατόπεδον. πιθανόμενος δὲ χρησμῷ τινι
παλαιῷ θαρρεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσῆκον ἀεὶ τῷ Σκι-
πίωνος γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ χαλεπὸν εἰ πεῖν εἴτε φλαυεί-
ζων παιδιᾷ τινι τὸν Σκιπίωνα στρατηγεῖν τῶν πολεμίων,
εἴτε καὶ σπουδῇ τὸν οἰωνὸν οἰκειούμενος. ἦν γὰρ παρ' αὐτῷ τις
αἰθεσπος, ἄλλως μὲν ἀκαταφρόνητος καὶ παρημελημένος,
οἰκίας τῆς Ἀφειχμαδ· (Σκιπίων ἐκαλεῖτο Σαλλυστίων)
τοῦτον ἐν ταῖς μάχαις προσέπαιεν, ὡς ὑπὸ ἡγεμόνα τῆς στρα- D
τιᾶς, ἀναγκαζόμενος πολλάκις ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων
καὶ φιλεμαχεῖν. ἦν γὰρ οὔτε σῖτος τοῖς ἀνδράσιν ἄφθονος,
οὔτε ὑποζυγίοις χλόη, ἀλλὰ βρύοις ἠναγκάζοντο θα-
λαττίοις, ἀποπλυθείσης τῆς ἁλμυρίδος, ὀλίγῳ ἀχρῶσιν,
ὡς πρὸς ἡδυσμα, προσμιγνύντες, ἐπάγειν τοῖς ἵπποις. οἱ γὰρ
Νομάδες ὑπιφαινόμενοι πολλοὶ καὶ τάχεις ἑκάστοτε κατεῖ-
χον τὴν χώραν. καὶ ποτε τῶν Καισαρείων ἱππέων τρεῖς ἀ-
γόντων, (ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς ἀνὴρ Λίβυς ὑπιδεικνύμενος ὄρχησιν,
ἅμα καὶ μουσικὴν θαύματος ἀξίως· οἱ δὲ τερπόμενοι
ἐκάθηντο, τοῖς παισὶν τοῖς ἵπποις ὑπιδέποντες) ἐξαί-
φνης δὲ περιελθόντες ἐμβάλλουσιν οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς μὲν
αὐτῶν κτείνουσιν, τοῖς δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον παρεσπάσθη-
σαν ἐλαυνομένοις συνεισέπεσον. εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ αὐτὸς, ἅ-
μα τῷ Καίσαρι Γαλλίων Ἀσίνιος, βοηθοῦντες ἐκ τοῦ χά-
ρακος ἔρρωτο τῷ φυγῷ, διεπέρασε κατ' αὐτὸν πόλεμος. ἔστιν δὲ
ὅτε καὶ καθ' ἑτέραν μάχην ἐπλεονέκτησαν οἱ πολέμιοι
συμπλοκῆς γενομένης, ἐν ᾗ Καῖσαρ τὸν ἀετοφόρον φεύ-
γοντα λέγεται καταρχὼν ἐκ τοῦ αὐχένος, ἀναστρέψαι, καὶ
εἰπεῖν, Ἐνταῦθα εἰσὶν οἱ πολέμιοι, τούτοις μὲν τοῖς πρό-
τερήμασιν ἐπήρθη Σκιπίων, μάχῃ κεκρατηκὼς· καὶ κατα-
λιπὼν χωρὶς μὲν Ἀφράνιον, χωρὶς δὲ Ἰόβαν, δι' ὀλίγου στρατοπεδεύοντας, αὐτὸς ἐτείχιζεν ὑπὸ λίμνῃ ἔρυμα
τῷ στρατοπέδῳ, περὶ πόλιν Θάψακον, ὡς εἴη πᾶσιν ὑπὸ τὴν μάχην ὁρμητήριον καὶ καταφυγή. πονουμένῳ δὲ
αὐτῷ περὶ ταῦτα, Καῖσαρ ὑλώδεις τόπους καὶ προσβολὰς ἀφράκτους ἔχοντας ἀμηχάνῳ τάχει διελθὼν, τοὺς μὲν
ἐκύκλου, τοῖς δὲ προσέβαλλε κατὰ στόμα. θεραπόμενος δὲ τούτοις, ἐχρῆτο τῷ καιρῷ καὶ τῇ ῥύμῃ τῆς τύχης,
ἐφ' ἧς

qui magistratus nunquam ante fuerat annuus. In proximum annum consul est creatus. Male audiuit, quod per seditionem militarem duobus interfectis viris prætoriis, Cosconio & Galba, hactenus castigauerit milites: quod pro militib. Quirites appellauerit. Diuisit in singulos millenos denarios, agrumq; latum assignauit in Italia. Fuit præterea eius suggillatio Dolobellæ furor Amintii auaritia, ebrietas Antonii, & Cornificius sector Pōpeii domum eius mutans, quasi non satis amplam. Hęc enim populum Romanum mordebāt. Cæteriū Cæsar, quanuis non ignoraret vel probaret ea, cogebatur tamen ad institutum suum vti illis administris. Porro quia Cato & Scipio post aciem Pharsalicam in Africam refugerant, atq; ibi regis Iubæ ope magnas coegerant copias, statuit expeditionē Cæsar in illos suscipere. Circa solstitium brumale traiecit in Siciliam. Vt autem omnem statim ducibus suis spem præcideret cunctationis & moræ, statuit tabernaculum suum in crepidine maris, ac vento oblato conscendens cum tribus millibus peditum & paucis equitibus vela fecit: quibus expositis repetiit clam mare de maiore exercitus parte solicitus. His iam vela facientibus occurrit, omnesque in castra deduxit. Hostes verò accipiens oraculo quodam fretos veteri, fatale esse Scipionum gentē semper in Africa inuictam fore, haud facile dictu, ioco an vt serio ad se traduceret omen, quod esset in præsidiis suis quidam obscurus alioquin & abiectus, ex familia tamen Africanorum (Scipio Sallutio vocatus fuit) eum in præliis ante signa vt ducem exercitus locauit. Subigebatur subinde lacessere & adoriri hostes. Quippe & re frumentaria deficiebantur milites, neque suppeditabat pabulum iumentis, sed algæ marinæ abluta salsugine pauculam herbam pro condimento admistam obiicere equis cogebantur. Numidæ enim frequentes & expediti subito exorientes regionem vndique habebant infestam. Feriantem aliquando Cæsaris equitatum (nam forte Afer quidam saltationem ostentabat, simulque ad miraculum vsque canebat tibia, quo oblectati milites considebant atque equos commiserant pueris) circunfusi repente adoriuntur hostes, partim obtruncant, partim effuse ad castra fugientibus Iulianis vno agmine irrumpunt. Quod ni Cæsar ipse, vnaque Asinius Pollio suppetias ferētes extra vallum fugam repressissent, transactum erat bellum. Præterea alio in conflictu signis collatis superiores hostes fuere. In eo fugientem Cæsar aquiliferum collo dicitur corripuisse ac conuertisse dicens, Hic hostes sunt. His erectus successib. Scipio est ad acie dimicandum, relictoque seorsum Afranio, seorsum etiā Iuba, qui castra exiguo inde interuallo habebant, instituit Scipio super lacum præsidium munire prope vrbem Thapsagū, quo id omnib. ad pugnā arx & refugiū foret. Dū in eo est, Cæsar loca saltuosa & impedimenta incredibili celeritate transmisit, atque alios circumuasit, alios in frontem est adortus: quibus fusis fugatisque occasione & impetu fortunæ vsus est,

quo momento Afranii castra cepit, momento Iuba fugiente Numidarum castra diripuit. Ita diei vnius exiguo spatio trinis potitus castris, cæsis hostium millib. quinquaginta, ne quinquaginta quidem desiderauit de suis. Ita aliqui de pugna illa tradunt. Negant alii rei gerendæ illum interfuisse, sed dum instruit & adornat exercitum, solito morbo correptum: quem vt primùm sensit ingruentẽ, priusquam inuaderetur & occuparetur prorsus à malo sensus, trementem iam in proximam turrim ablatum fuisse atq; ibi quieuisse. Ex iis qui ex acie refugere, consularib. & prętoriis viris, alii, dum cõprehenduntur, semetipsi interfecere, multos Cæsar captos necauit. Catonem in potestate habere viuum affectans Vticam properauit: quam vrbem seruans non interfuit Cato pugnæ. Vbi verò est ad eum allatum, manus sibi Catonem intulisse, ostendit ea remorderi se Cæsar. Qua verò de causa, obscurum est: ait autem, Inuideo Cato hoc lethum tibi: nempe tu mihi salutem inuidisti tuam. Enimverò quam postea in Catonem scripsit defunctum orationem, nõ apparet sereni vel placabilis in eum animi esse significationem: qui enim pepercisset viuenti, quum in exanimem tantam effuderit bilem? At ex eius aduersus Ciceronem, Brutum, atq; infinitos alios hostes suos augurantur clementia nec librum illum odio, sed ciuili adductum ambitione commentatũ fuisse ex huiuscemodi causa. Scripsit Cicero Catonis laudationẽ, cui libro Catonem nomen reddidit. Is nimirum omnium manibus terebatur vt ab oratore eloquentissimo in argumento factus præstantissimo. Pupugit id Cæsarem notam suam ratus mortui ipsius causa celebrationem. Ea in oratione vim magnam criminũ in Catonem congessit. Libello Anticatoni titulum fecit. Habet vterq; liber æmulos Cæsaris & Catonis causa multos. Vt verò ad vrbem est ex Africa regressus, primùm hanc victoriam in concione venditauit, commemorans se tam latum subegisse tractum, qui vectigal quotannis penderet frumẽti ducentena millia medimnüm Atticorum, olei tricies centena millia librarum. Inde tres triumphos duxit, Alexandrinum, Ponticum, Africanum, non de Scipione, sed de rege Iuba scilicet. Ibi Iuba filius eius admodum puer in triumpho ductus est. Fortunata fuit ei captiuitas, qui inde ex barbaris Numidis inter eruditissimos historicos recensetur. Sub triumphos ingentia præmia largitus est militibus, populumq; epulis & spectaculis deliniuit. Excepit eum tricliniorum in summa viginti duobus millibus. Spectacula edidit gladiatorum & prælii naualis in filiæ Iuliæ honorem iamdudum defunctæ. A spectaculis censu acto pro trecentis viginti millib. ciuium, quot superiore censu fuerant, censi sunt in totum centum quinquaginta millia. Tantam inflixit bellum ciuile cladem, tantamque populi portionem absumpsit, vt taceam acceptas per reliquam Italiam & prouincias calamitates. His peractis consul quartum designatus in Hispaniam cum exercitu profectus est contra Pompeii liberos: qui licet iuuenes etiamnum, immensum tamen numero coëgerant exercitum, animosq; ostendebant ei imperando pares,

A ἐφ' ἧς αὐλοεὶ μὴν ἤρει ὁ Ἀφρανίου στρατόπεδον, αὐλοεὶ δὲ φύγοντος Ἰόβα, διεπόρθη ὁ τῶν Νομάδων· ἡμέρας μὴν μιᾶς μέρει μικρῷ τριῶν στρατοπέδων ἐγκρατὴς γενόμενος, καὶ πεντακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνῃρηκώς, οὐδὲ πεντήκοντα τῶν ἰδίων ἀπέβαλεν. οἱ μὲν ταῦτα περὶ τῆς μάχης ἐκείνης διαγγέλλουσιν, οἱ δὲ οὐφασὶν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ νοσεῖσθαι, σωματάλγοντος δὲ τοῦ στρατιᾶ καὶ ἀμακροσμοιοῦτος ἄφασθαι τὸ σύνηθες νόσημα. τὸν δὲ ἀθυμοῦντα ἀρρωστίᾳ, πρὶν ἐκτραπέσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι πανταπασιν ὑπὸ τῶν πάθους τοῦ αἰσθήσιν, ἤδη σιόμενον, εἴς τινα τῶν πλησίων

B πύργων κομισθῆναι, καὶ ἀμαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ. τῶν δὲ πεφυγότων ἐκ τῆς μάχης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀνδρῶν, οἱ μὲν ἑαυτοὺς διέφθειραν ἀλισκόμενοι, συχνοὺς δὲ Καῖσαρ ἔκτεινεν ἁλόντας. Κάτωνα δὲ λαβεῖν ζῶντα φιλοτιμούμενος, ἔσπευδεν πρὸς Ἰούκιον· (ἐκείνῳ γὰρ τῷ φυλάττειν τοῦ πόλιν, οὐ μετέσχεν τοῦ ἀγῶνος) πυθόμενος δὲ ὡς ἑαυτὸν ὁ ἀνὴρ διεργάσαιτο, δῆλος μὲν ἦν δηχθεὶς, ἐφ' ᾧ δὲ, ἄδηλον. εἶπε δὴ οὖν. Ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας. ὁ μὲν οὖν μετὰ ταῦτα γεγραφεὶς ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς Κάτωνα τεθνεῶτα λόγος, οὐ δοκεῖ

C πρᾴως ἔχοντος οὐδὲ ἀδιάλλακτος σημεῖον εἶναι. πῶς γὰρ ἂν ἐφείσατο ζῶντος, εἰς ἀναίσθητον ἐκχέας ὀργὴν τοσαύτην, τὴν πρὸς Κικέρωνα καὶ Βροῦτον αὐτοῦ καὶ πλείους ἄλλους τῶν πεπολεμηκότων ὑπτιοκεία, τεκμαίρονται καὶ τὸν λόγον ἐκεῖνον οὐκ ἐξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμίας πολιτικῆς, σωστεπάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ἔγραψε Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος, ὄνομα τοῦ λόγου θέμενος Κάτωνα· καὶ πολλοῖς ὁ λόγος οὗτος διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκὸς, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὸν κάλλιστον πεποιημένος ὑπόθεσιν. τοῦτο νυνὶ Καῖσαρ, κατηγορίαν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν τοῦ τεθνηκότος δι' αὐτὸν ἔ-

D παινον. ἔγραψεν οὖν πολλὰς τινας κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών· ὃ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ὑπεγράφατο. καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἑκάτερος διὰ Καῖσαρ καὶ Κάτωνα, πολλοὺς. ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαλησήρησεν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν ὅση παρέζει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον, σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ, λίτρων μυριάδας τριακοσίας. ἔπειτα θριάμβους κατῆγε, τὸν Αἰγυπτιακὸν, τὸν Ποντικὸν, τὸν Λιβυκὸν, οὐκ ἀπὸ Σκιπίωνος, ἀλλ' ἀπὸ Ἰόβα δῆθεν τοῦ βα-

E σιλέως. τότε καὶ Ἰόβας υἱὸς ὢν ἐκείνου, κομιδῇ νήπιος, ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη, μαθητευόμενος ἄλλοις ἄλλοσιν, οὐκ βαρβάρων καὶ Νομάδων, Ἑλλήνων τοῖς πολυμαθεστάτοις ἐπάειθμος γενέσθαι συγγραφεῦσιν. μετὰ δὲ τοὺς θριάμβους, πανδοκίαις τε μεγάλας δωρεὰς ἐδίδου, καὶ τὸν δῆμον ἀνελάμβανεν ἑστιάσεσι καὶ θέαις· ἑστιάσας μὲν ἐν δισμυρίοις καὶ διακοσίοις τρικλίνοις ὁμοῦ σύμπαντας, θέας δὲ καὶ μονομάχων καὶ ναυμαχιῶν ἀνδρῶν τοῦ μαχῶν ὑπὲρ τῇ θυγατρὶ Ἰουλίᾳ πάλαι τεθνεώσῃ. μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν τριστέρων δυεῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαιδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀπεμήλωσε τοῦ δήμου

F μέρος· ἔξω τοῦ λόγου τιθεμένοις τὰ κατὰ χώραν τὴν ἄλλην Ἰταλίαν ἀτυχήματα καὶ τὰς ἐπαρχίας. συντελεσθέντων δὲ τούτων, ὕπατος ἀποδειχθεὶς ὁ τέταρτον, εἰς Ἱσπανίαν ἐστράτευσεν ὑπὲρ τοὺς Πομπηίου παῖδας, νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τοῦ πλήθει στρατιὰν συνειληχότας, καὶ τόλμαν ἀποδεικνυμένους ἀξιόχρεων πρὸς ἡγεμονίαν,

ὥστε κίνδυνον τῷ Καίσαρι παρίστασθαι τὸν ἔσχατον. ἡ δὲ μεγάλη μάχη περὶ πόλιν συνέστη Μουνδῆνῳ, ἐν ᾗ Καῖσαρ ἐνθυμούμενος ὁρῶν τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ κακῶς ἀντέχοντας, εἰ δόα διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν τάξεων διαθέοντες, εἰ μηδὲν αἰδοῦνται λαβόντας αὐτὸν ἐγχειρήσαντας τοῖς παιδαρίοις, μόλις ὑπὸ τοσαύτης πολλῆς τοῖς πολεμίοις ὠσάμενος, ἐκείνων μὲν ὑπὲρ τετρακισχιλίους διέφθειρεν, τῶν δὲ αὐτῶν χιλίους ἀπώλεσε τοὺς ἀρίστους. ἀπιὼν δὲ μετὰ τὸν μάχην πρὸς τοὺς φίλους, εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νυνὶ δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐνίκησεν τῇ τῶν Διονυσίων ἑορτῇ, καθ' ἣν λέγεται καὶ Πομπήϊος Μάγνος ὅτι τὸν πόλεμον ἔξελθεῖν· διὰ μέσου δὴ χρόνος ἐνιαυτῶν τεσσάρων διῆλθεν. τῶν δὲ Πομπηΐου παίδων ὁ μὲν νεώτερος διέφυγε, τοῦ δὲ πρεσβυτέρου μετ' ἡμέρας ὀλίγας Δίδιος ἀπεκόψατο τὴν κεφαλήν. τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε τὸν πόλεμον. ὁ δὲ ἀπ' αὐτοῦ καταθεὶς θρίαμβος, ὡς οὐδὲν ἄλλο, Ῥωμαίοις ἠνίασεν. οὐ γὰρ ἀλλοφύλοις ἡγεμόνας οὐδὲ βαρβάρους βασιλεῖς κατηγωνισμένον, ἀνδρὸς δὲ Ῥωμαίων κρατίστου τύχῃ κεχρημένου παῖδας καὶ γένος ἄρδην διῃρηκότα, ταῖς τ' πατρίδος ἐπιπομπεύειν συμφοραῖς οὐ καλῶς εἶχεν, ἀγαλλόμενον ἐπὶ τούτοις, ὧν μία καὶ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπολογία, ὃ μετ' ἀνάγκης πεπράχθαι. καὶ ταῦτα, πρότερον μήτε ἄγγελον μήτε γράμματα δημόσια πέμψαι περὶ νίκης ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἀλλὰ ἀπωσάμενον ἀγχοῦν τὴν δόξαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς ἐγκεκλικότες, καὶ δεδιγμένοι τὸν χαλινόν, καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ κακῶν ἀπαυνοῦν ἠξιούμενοι τὴν μοναρχίαν, δικτάτορα μὲν αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου. τοῦτο δὲ καὶ ὁμολογουμένη μὲν τυραννίς, τῷ ἀνυπευθύνῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατάπαυστον προσλαβούσης· τιμὰς δὲ τὰς πρώτας Κικέρωνος εἰς τὴν βουλὴν γράψαντος, ὧν ἀμφοτέρως ἀνθρώπινον καὶ τὸ μέγεθος, ἕτεροι προσλαθόντες ὑπερβολὰς, καὶ διαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξειργάσαντο καὶ τοῖς προσπάτοις ἐπαχθῆ τὸν ἄνδρα καὶ λυπηρὸν γενέσθαι διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἀποπίαν τῶν ψηφιζομένων. οἷς οὐδὲν ἧττον οἴονται συναγωνίσασθαι τῶν κολακευόντων Καίσαρα τοὺς μισοῦντας, ὅπως ὅτι πλείστας κατ' αὐτὸν προφάσεις ἔχωσι, καὶ μετὰ μεγίστων ἐγκλημάτων ἐπιχειρεῖν δοκῶσιν. ἐπεὶ τά γε ἄλλα τῶν ἐμφυλίων αὐτῷ πολέμων πέρας ἐχόντων ἀνέγκλητον παρεῖχεν· καὶ τότε τὴν ἐπιεικείας ἱερὸν οὐκ ἄπο τόπου δοκοῦσιν χαριεστέρου ἐπὶ τῇ προσόψει ψηφίσασθαι. καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοῖς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς αὐτὸν, οἷοις δὲ καὶ τιμὰς καὶ ἀρχὰς, ὡς Βρούτῳ καὶ Κασσίῳ, προσέθηκεν· ἐστρατήγησαν γὰρ ἀμφότεροι. καὶ τὰς Πομπηΐου καταβεβλημένας εἰκόνας οὐ περιεῖδεν, ἀλλ' ἀνέστησεν. ἐφ' ὧν καὶ Κικέρων εἶπεν ὅτι Καῖσαρ τοὺς Πομπηΐου φήσας ἀνδριάντας, τοῖς ἰδίοις ἔπηξεν. τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτὸν δορυφορεῖσθαι, καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτοὺς, οὐχ ὑπέμεινεν· εἰπὼν ὡς βέλτιόν ἐστιν ἅπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ προσδοκᾶν. τὴν δ' εὔνοιαν, ὡς κάλλιστον ἑαυτοῦ ἅμα καὶ βεβαιότατον ἑαυτῷ περιβαλόμενος φυλακτήριον, αὖθις ἀπελάμβανε τὸν δῆμον ἑστιάσεσι καὶ σιτηρεσίοις· τὸ δὲ γραπτικὸν, ἀποικίαις, ὧν ἐπιφανέστατα Καρχηδὼν καὶ Κόρινθος ἦσαν. αἷς καὶ πρότερον τὴν ἅλωσιν, καὶ τότε τὴν ἀνάληψιν ἅμα, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμφοτέραις γενέσθαι συνέτυχεν. τῶν δὲ δυνατῶν τοῖς μὲν ὑπατείας καὶ στρατηγίας εἰς τοὔπιθεν ἐπηγγείλατο, τοῖς δὲ ἄλλαις τισὶν ἐξουσίαις καὶ τιμαῖς παρεμυθεῖτο· πᾶσιν δὲ ἐλπίζειν ἐπέδιδου, μηδὲν δυόμενος ἄρχειν ἐκόντων.

A vnde in periculum extremum est adductus Cęsar. Magnus conflictus est ad vrbem Mundam commissus: in quo inclinatam aciem suam Cæsar & ægrè resistentem cernens, clamauit per medios discurrens armatos & ordines, ecquid eos puderet, quòd pueris se proditum irent. Hostibus tandem acri contentione pulsis triginta millia ex illis oppressit, ex suis mille desiderauit fortissimos quosq;. Reuertens à pugna dixit ad amicos, Sæpè se pro victoria, in præsentia verò pro vita primùm dimicasse. Hanc victoriam obtinuit Saturnalibus: quibus Pompeius Magnus quoq; ad bellum profectus

B dicitur spatio annorum quatuor interiecto. Ex Pompeii liberis minor est elapsus. Maioris paucis pòst diebus Didius caput retulit. Hoc Cæsar bellum gessit nouissimum. Quem de eo duxit, triumphus supra modum fuit Romanis acerbus. Neque enim alienigenis ducibus vel regibus oppressis barbaris, sed viri Romani summi calamitate afflicti liberis & familia semel oppressis fœdum habebatur patriæ insultare calamitatibus, atq; exultare ob has, quarum vnica apud deos atque homines, quòd necessario esset eò compulsus, existebat defensio, idque quum antè nec nuncio nec literis vi-

C ctoriam ex bellis ciuilibus relatam publicè significasset, sed gloriam illam reiecisset rubore. Veruntamen ad Cæsaris fortunam inclinantes Romani frænumq; accipientes, atq; à bellis intestinis arbitrantes dominatum respirationem, dictatorem perpetuum eum dicunt. Erat vera ea tyrannis, quum ad potestatem absolutam accessisset perpetuitas. Primos honores, quos humanum sanè capiebat fastigium, quum Cicero ei in senatu decreuisset, alii immodicis certatim adiiciendis Cæ-

D sarem vel apud placidissimos inuidiosum reddidere & odiosum, ob tumorem & nouitatem decretorum, in quibus non minus inimicos Cæsaris quàm adulatores putant elaborasse, quo pluribus ex occasionibus & offensionibus maximis in eum viderentur insurgere: quando cætera bellis explicatis ciuilibus præstitit sese irreprehensibilem. Ac clementiæ quidem ædem tunc non immeritò ad honorandum lenitatem Cæsaris decreuisse eos dicas. Quippe hostibus suis multis salutem dedit, nonnullis honores quoque & magistratus, velut Bruto & Cassio, addidit: quorum erat vterque prætor. Iam statuas deiectas Pompeii non permisit iacêre, sed reposuit. Quamobrem Cicero ait, Cæsar, dum Pompeii statuas

E erigit, suas stabilit. Monentibus eum amicis, stipatoribus vt cingeret se, multisque ad id se offerentibus, non sustinuit, præstare dicens semel mori, quàm semper timere. Sepiens verò se, vt optimo iuxta ac fidelissimo custode, beneuolentia, populum iterum epulis & tesseris annonariis deliniuit, milites coloniis deducendis, quarum fuerunt clarissimæ Carthago & Corinthus: quibus & capi antè & tunc instaurari vna eademq; tempestate ambabus contingit. Principibus partim consulatus & præturas obtulit in posterum: alios aliis imperiis & honoribus leniuit. Omnibus bonam spem ostendit, affectans volentibus imperare.

Itaq; quum Maximus conſul deceſſiſſet, in diem vnam magiſtratus reliquam conſulem creauit Caninium Rebilium. Ad quem de more ſalutandum & proſequendum multis cõtendentibus, Cicero, Maturemus, inquit, priuſquam ille abeat magiſtratu. Quia verò ingenium eius grandia moliens & affectans multæ res præclarè geſtæ non ad fruendum elaboratis vertere, ſed vt incitamenta & fidentia in futurum, maiorum rerum infuderunt cogitationes, nouæque gloriæ cupiditatem, quaſi conſumpta præſenti, motus erat eius nihil aliud quàm ipſius ſecum tanquam cum alio æmulatio & contentio quædam ſuperandi conſequentibus patrata. Parabat & inſtituebat Parthos bello petere. His ſubiugatis per Hyrcaniam ſecundum mare Caſpium & Caucaſum ambire Pontum, atque ita Scythiam inuadere, incurſatiſque quæ Germaniæ circumiecta ſunt, ac Germania ipſa, per Galliam regredi in Italiam, atq; hunc committere imperii Romani Oceano vndiq; circunſcripti orbem. Interea dum expeditio ea paratur, Iſthmum Corinthium perfodere molitus eſt. Hinc Anienen in animo habebat Tiberimq; ſtatim ab vrbe alta exceptos foſſa atq; ad Circeum deflexos, in mare ad Tarracinam deducere, quo ſecurum & pronum mercatoribus curſum paratet ad vrbem. Ad hæc paludes in Nomentanis & Setinis diriuare, atque efficere campum qui multa millia poſſet capere agricolarum. Proximo vrbi mari clauſtra aggeribus imponere, cæcumque & importuoſum Oſtiæ littus repurgare, ac portus ibi moliri ſtationesque tantæ ſufficientes nauigationi. Atque hæc inſtituebantur. At faſtorum ordinatio atque inæqualitatis anni correctio ratione mathematica ſcitè explicata ad exitumque perducta, vſum præbuit elegantiſſimum. Namque Romani non modò temporibus admodum vetuſtis non habebant certos & congruentes cum anno menſium anfractus: vt ſacrificia & feſti dies paulatim labentes, in diuerſas incurrerint à temporibus ſuis tempeſtates: verùm ſolaris etiam, qui tunc obtinebat cæteris erat prorſus cæcus. Soli ſacerdotes momentorum conſcii repentè ac nemine præſentiente menſem intercalarem adſcribebant, eumq; nuncupabant Mercedonium, quem interieciſſe rex Numa princeps dicitur: quod, vt in vita illius prodidimus, minutulum excogitauit & non diuturnum in lapſibus emendationis auxilium. Cæſar verò, philoſophis & mathematicis præſtantiſſimis hac de re delegata, effecit ex ſuppeditante iam via & ratione ſingularem quandam & exactiorem correctionem: qua hactenus populus Romanus vtens non perinde ac cæteri videtur in diſcrepantia illa claudicare. Verum enimverò verterunt hoc quoque inuidi & potentiam eius exoſi in crimen. ſiquidem Cicero orator, quum diceret quidam cras Lyram orituram: Nempe, inquit, ex edicto: quaſi id quoque reciperent per imperium homines. At odium maximè illuſtre in eum & funeſtũ effecit regni cupido, quę vulgò prima materia & iampridem in occulto maleuolis color fuit ſpecioſiſſimus. Et quidem rumorẽ in plebem vulgauerunt illi qui hoc honoris quærebant Cæſari,

A ὡς καὶ Μαξίμου τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος, εἰς τὸ πρόσουσαν τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὕπατον ἀποδεῖξαι Κανίνιον Ῥεβίλιον. πρὸς ὃν (ὡς ἔοικε) πολλῶν δεξιώσασθαι καὶ προπέμψαι βαδιζόντων, ὁ Κικέρων, Σπεύδωμεν (ἔφη) πρὶν φθάσαι τῆς ὑπατείας ἐξελθὼν ὁ ἄνθρωπος. ἐπεὶ γὰρ φύσει μεγαλουργὸν αὐτοῦ καὶ φιλότιμον αἱ πολλαὶ κατορθώσεις οὐ πρὸς ἀπόλαυσιν ἕτερον τῶν πεποιημένων, ἀλλ' ὑπέκκαυμα καὶ θάρσος οὖσαι πρὸς τὰ μέλλοντα, μειζόνων ἐνέτικτον ὀπτασίας πραγμάτων, καὶ καινῆς ἔρωτα δόξης, ὡς ἀποχρησημένῳ τῇ παρούσῃ· ὃ μὲν πάθος, οὐδὲν ἐῶ ἕτερον, ἢ ζῆλος αὐτοῦ, καθάπερ ἄλλου, καὶ φιλονεικία τις ὑπὲρ τῶν μελλόντων πρὸς τὰ πεπραγμένα· πρασκευὴ δὲ καὶ γνώμη, στρατεύειν μὲν ὀπὶ Γέτας, καταστρεψαμένῳ δὲ τούτοις, καὶ δι' Ὑρκανίας περὶ τὴν Κασπίαν θάλατταν καὶ τὸν Καύκασον ἐκπερινεῦσαι τόπον, εἰς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν· καὶ τὰ πρόσχωρα Γερμανοῖς, καὶ Γερμανίαν αὐτὴν ὀπισθαμόνι, διὰ Κελτῶν ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνάψαι τὸν κύκλον τῶν τῆς ἡγεμονίας τῶν πανταχόθεν ὠκεανῷ περιοριζόντων. διὰ μέσου δὲ τῆς στρατείας τόν τε Κορινθίων Ἰσθμὸν ἐπεχείρει διασκάπτειν, Ἀνιηνὸν ὀπὶ τοῦτο παρεσκευασμένος, καὶ τὸν Τίβερειν αὖθις ἀπὸ τῆς πόλεως ὑπολαβὼν διώρυχι βαθείᾳ καὶ περικλάσας, ὀπὶ τὸ Κιρκαῖον ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πρὸς Ταρρακίνῃ θάλασσαν, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ ῥαστώνην τοῖς δι' ἐμπορείας φοιτῶσιν εἰς Ῥώμην μηχανώμενος. πρὸς δὲ τούτοις, τὰ μὲν ἕλη τὰ περὶ Νομεντῖνον καὶ Σήτιον ἐκβέψας, πεδίον ἀποδεῖξαι πολλαῖς ἐνεργὸν ἀνθρώπων μυριάσι. τῇ δὲ ἕπῃσα τῆς Ῥώμης θαλάσσῃ κλεῖθρα διὰ χωμάτων ἐπαγαγών, καὶ τὰ τυφλὰ καὶ δύσορμα τῆς Ὠστιανῆς ἠιόνος ἀναπαθηράμενος, λιμένας ἐμποιήσασθαι καὶ ναύλοχα πρὸς πολλαπλασίαν ἀξιόπιστα ναυτιλίαν. καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρασκευαῖς ἦν. ἡ δὲ τοῦ ἡμερολογίου διάθεσις, καὶ διόρθωσις τῆς περὶ τὸν χρόνον ἀνωμαλίας, φιλοσοφηθεῖσα χαριέντως ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τέλος λαβοῦσα, γλαφυρωτάτῳ παρέχει χρείαν. οὐ γὰρ μόνον ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ χρόνοις τεταγμένοις ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι τοῖς τῶν μηνῶν πρὸς τὸν ἑαυτῶν περίοδοι, ὥστε τὰς θυσίας καὶ τὰς ἑορτὰς ὑποφερομένας κατὰ μικρὸν, εἰς ἐναντίας ἐκπεπτωκέναι τοῖς χρόνοις ὥρας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τότε οὖσαν ἡλιακὴν οἱ μὲν ἄλλοι πάμπαν τούτων ἀσυλλογίστως εἶχον, οἱ δὲ ἱερεῖς μόνοι τὸν καιρὸν εἰδότες, ἐξαίφνης καὶ παρηωρημένου μηδενὸς τὸν ἐμβολιμαῖον παρεσέγραφον μῆνα, Μερκηδόνιον ὀνομάζοντες, ὃν Νομᾶς ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται, μικρὸν καὶ ἀμαυρεύουσαν οὐ πόρρω βοήθειαν ἐξευρὼν τῆς περὶ τὰς ἀποκαταστάσεις πλημμελείας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Καίσαρ δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων καὶ μαθηματικῶν τὸ πρόβλημα προθεὶς ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἤδη μεθόδων ἔδειξεν ἰδίαν τινὰ καὶ διηκριβωμένῳ μᾶλλον ἐπανορθωσιν, ἣ χρώμενοι μέχρι νῦν Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν ἧττον ἑτέρων σφάλλεσθαι περὶ τὴν ἀνωμαλίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας παρεῖχε. Κικέρων γὰρ ὁ ῥήτωρ (ὡς ἔοικεν) φήσαντος τινὸς αὔριον ὀπιτέλλειν λύραν, Ναὶ (εἶπεν) ἐκ διατάγματος. ὡς καὶ τοῦτο πρὸς ἀνάγκην τῶν δυνατῶν δεχομένων. ὃ δὲ ἐμφανὲς μάλιστα μῖσος καὶ θανατηφόρον ἐπ' αὐτὸν ὁ τῆς βασιλείας ἔρως ἐξειργάσατο, τοῖς μὲν πολλοῖς αἰτία πρόφασις, τοῖς δὲ ὑπούλοις πάλαι, πρόφασις εὐπρεπεστάτη γενομένη· καί τοι καὶ λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ τούτῳ Καίσαρι τῷ τιμῷ προξενοῦντες,

ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἁλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνοιτο Ῥωμαίοις στρατηγοῦντι βασιλεῖ στρατευομένοις ἐπ' αὐτοὺς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα· καὶ καταβαίνοντος ἐκ Ἄλβης Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν, ἐπόλμησαν αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα. τοῦ δὲ δήμου δυσαρεστήσαντος, ἀχθεσθεὶς ἐκεῖνος, οὐκ ἔφη βασιλεὺς ἀλλὰ Καῖσαρ καλεῖσθαι. καὶ βλοῦμμής πρὸς τοῦτο πολύτων σιωπῆς, οὐ πάνυ φαιδρὸς οὐδὲ εὐμενὴς παρῆλθεν. ἐν δὲ συγκλήτῳ τιμαί τινας ὑπερφυεῖς αὐτοῦ ψηφισαμένων, ἔτυχεν μὲν ὑπὸ τῶν ἐμβόλων καθεζόμενος· προελθόντων δὲ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν, ἅμα ὅ τε βουλὴς ἁπάσης ἑπομένης, οὐχ ὑπεξαναστὰς, ἀλλ' ὡς περ ἰδιώτας τινὰς πρὸς χρηματίζων, ἀπεκρίνατο, συστολῆς μᾶλλον ἢ προσθέσεως ἕνεκα τιμὰς δεῖσθαι. καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἠνίασεν τὴν βουλὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον. ὡς ἐν τῇ βουλῇ τῆς πόλεως προσπελακιζομένης· καὶ μετ' δεινῆς κατηφείας ἀπῆλθον οἴκαδε, οἷς ἐξῆν μὴ παρεῖναι ὥστε κἀκεῖνον ἐννοήσαντα, παραχρῆμα μὲν εἴκαδε τραπέσθαι, καὶ βοᾶν πρὸς τοὺς φίλους, ἀπαγαγόντα τοῦ τραχήλου τὸ ἱμάτιον· ὡς ἕτοιμος εἴη τοῖς βουλομένοις τὸν σφαγὸν παρέχειν. ὕστερον δὲ προφασίζεσθαι τὸν νόσον. οὐ γὰρ ἐθέλειν τὸν ἄθησιν ἀναμένειν τοιούτων ἐχόντων, ὅτου ἱστάμενοι προσλέγωσι πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ σιωμένων ταχὺ καὶ παρεφερομένων, εἰλίγγους ὑπιστάσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι. τὸ δὲ οὐκ εἶχεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ βαλόμενον αὐτὸν ὑπεξαναστῆναι τῇ βουλῇ, λέγεσιν ὑπό τινων τῶν φίλων, μᾶλλον δὲ κολάκων, Κορνηλίου Βάλβου, καταγνῶναι· φήσαντος, Οὐ μεμνήσῃ Καῖσαρ ὤν, οὐδὲ ἀξιώσεις ὡς χρείττονα θεραπεύεσθαι σεαυτόν; ὑπιγένεται τούτοις τοῖς προσκρούσμασιν ὁ τῶν δημάρχων προπηλακισμός. ἐν μὲν γὰρ ἡ τῶν λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἴη καὶ τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδικοῖς λυκαίοις. τῶν δ' νεανίσκων καὶ ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν δυὰ τὴν πόλιν γυμνοὶ, σκύτεσιν λασίοις τοὺς ἐμποδὼν ὑπὸ παιδιᾶ καὶ γέλωτι παίοντες. πολλαὶ δὲ καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων γυναικῶν ὑπέτηδες ὑποδυτῶσαι παρέχουσιν, ὥσπερ ἐν διδασκάλου, τὼ χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμέναι πρὸς εὐτοκίαν κυήσαις, ἀγονίοις ὄντος κύησιν ἀγαθὸν εἶναι. ταῦτα Καῖσαρ ἐθεάτο, καθήμενος ὑπὲ τῶν ἐμβόλων ὑπὲ δίφρου χρυσοῦ, θριαμβικῷ κόσμῳ κεκοσμημένος· Ἀντώνιος δὲ τῶν θεόντων τὸ ἱερὸν δρόμον εἰς ἐν. (καὶ γὰρ ὑπάτευεν) ὡς οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε, καὶ ὁ πλῆθος αὐτῷ διέστη, φέρων διάδημα περιπεπλεγμένον, ὤρεξε τῷ Καίσαρι. καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς, ἀλλ' ὀλίγος οὐκ ἐπιδεξιός. ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησεν. αὖθις δὲ προσφέροντος, ὀλίγοι, καὶ μὴ δεξαμένου, πάλιν ἄπαντες. οὕτω δὲ τῆς πείρας ἐξελεγχομένης, Καῖσαρ μὲν ἀείσας, τὸν στέφανον εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπενεχθῆναι κελεύσας· ὤφθησαν δὲ ἀνδριάντες αὐτῷ διαδήμασιν δυὰ δεδεμένοι βασιλικοῖς· καὶ τῶν δημάρχων δύο, Φλαούιος καὶ Μάρυλλος ἐπελθόντες ἀπέσασαν, καὶ τοὺς ἀσπασαμένους βασιλέα τὸν Καίσαρα πρὸς τοῖς ἐξελεγχθέντες, ἀπῆγον εἰς τὸ δεσμωτήριον. ὁ δὲ δῆμος εἵπετο κροτῶν, καὶ Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας, ὅτι Βροῦτος ἐν ὀκαταλύσας τὴν τῶν βασιλέων διαδοχὴν, καὶ ὁ κράτος εἰς βουλὴν καὶ δῆμον ἐκ μοναρχίας καταστήσας. ὑπὲ τούτῳ Καῖσαρ παροξυνθεὶς, τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφείλετο τῶν περὶ τὸν Μάρυλλον· ἐν ᾧ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν, ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων, πολλάκις Βρούτους τε καὶ Κυμαίους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας. οὕτω δὴ βέποντας πρὸς Μάρκον Βροῦτον οἱ πολλοὶ, γένος μὲν ἐκεῖνον εἶναι δοκοῦντα πρὸς πατέρων,

A libris Sibyllinis proditum, vinci Parthos à Romanis posse, si rege duce bellum eis mouissent, esse ipsis alioquin insuperabiles: ac redeuntem Alba ad vrbem Cæsarem ausi fuere salutare regem. Indignante populo ille offensus, non regem ait se, sed Cæsarem, vocari. Ibi quum obticuissent cuncti, plane tristis dolensque transiit. Quum in senatu eximios honores ei decreuissent, sedebat forte pro rostris. Adeuntibus eum consulibus & prætoribus atque vniuerso sequente senatu, non adsurrexit: sed, quasi ageret cum priuatis, respondit contrahendos magis quam ampliandos sibi honores. Id non senatum modo, verum populum etiam offendit, tanquam despecta in patribus repub. atq; ilico illi quibus licebat non adesse, cum ingẽti mœrore receperunt se. Digressus est Cæsar quoq; re animaduersa domũ: nudatoq; iugulo apud amicos exclamauit paratum se esse cuilibet eum ad cædem offerre. Post ferunt eum causatum morbum. negauit enim sensum constare ita affectis, quum in concione stantes agant cum populo. sed vibrare statim eos membris, turbatosque vertigine corripi, atq; sensum eis intercludi. Cæterum aliter res se habebat. siquidem cupiebat omnino senatui assurgere: sed ferunt eum ab amico, vel adulatore potius, retentum, Cornelio Balbo. qui dixit, Non meministi te esse Cæsarem, neque vis pro maiestate tua coli? His offensionibus successit contumelia eius in tribunos plebis. Lupercalia agebantur. quæ multi tradunt fuisse festum olim pastorum. Congruunt aliquatenus cum Arcadicis Lycæis. Nobiles iuuenes frequentes & magistratus nudi per vrbem discurrunt hirsutis seuticis obuios per ludum & iocum cædentes. Multæ quoq; principes fœminæ ex composito offerunt se illis, ac manus ferientibus sicut in ludo literario offerunt, creduntq; id ad facile puerperium prægnantibus, & infœcundis proficere ad conceptum. Id Cæsar pro rostris aurea sedens sella vesteq; ornatus triumphali spectabat. Antonius autem, quod consul esset: vnus erat Lupercorum. qui, postquam in forum decurrit, & plebs dimouit se, porrexit Cæsari circumiectum lauream diadema: ac plausus non magnus, sed obscurus est de industria consequutus. Quod vbi repulit Cæsar, populus vniuersus applausit. Illo iterum diadema admouente, pauci: reiiciente Cæsare, ex integro cuncti. Ita periculo facto Cæsar surgens coronam in Capitolium misit. Iam statuæ quoq; eius regiis reuinctę diadematibus conspiciebantur. Ea duo tribuni plebis Flauius & Marullus detraxere: illosq; qui Cæsarem primi salutauerant regem, requisitos in carcerem duxere. Sequutus populus est applaudens, eosq; Brutos appellauit: quod Brutus fuisset qui regum abolita successione imperium ad senatum & populum ex regno traduxit. Hinc incensus Cæsar Marullum & Flauium potestate tribunitia priuauit: in quos dum inuehitur, populo pariter insultans, subinde Brutos eos & Cumanos vocauit. Ita multitudo ad Marcum Brutum, qui genus paternum ducere existimabatur à Bruto,

maternum à Seruiliorum alia illustri familia, generum autem & sororis filium Catonis, se conuertit. Hunc, ne vltro aggrederetur dominatum opprimere, delati à Cæsare honores & beneficia retundebant. Non solum enim secundum aciem Pharsalicam, quum fugisset Pompeius, conseruatus est, multosque, pro quibus deprecaretur, conseruauit necessarios: verum erat in magna etiam fide apud eum. Præturam quoque inter consortes præcipuam accepit. Ad hæc consul in quartum annum designatus est & competitori prælatus Cassio. siquidem perhibetur Cæsar dixisse, Iustiorem Cassii causam esse, non posse tamen præterire se Brutum. Immo deferentibus aliquando nonnullis Brutum, quum esset iam in manibus coniuratio, non præbuit aures: sed corpus manu tangens ad delatores ait, Hæc cutis exspectat Brutum: significans imperio quidem ob virtutem Brutum dignum, sed imperii causa non futurum ingratum neque improbum. Qui vero mutationem desiderabant, & illum solum vel primum respiciebant, quum eum hac de re dubitarent appellare, noctu in tribunali & sella, qua prætor ius dicebat, sparserunt libellos. in quibus multa continebantur huiuscemodi: Dormis Brute: &, Non es Brutus. Quibus Cassius stimulatam nonnihil gloriam eius sentiens, institit & acuit eum quàm ante acrius. quod esset priuato quodam in Cæsarem odio incensus ex causis quas in vita Bruti recensuimus. Habebat etiam eum Cæsar suspectum, atque ad amicos dixit aliquando, Quid vobis videtur Cassius velle? mihi quidem non admodum pallor eius placet. Iam fama est Antonio & Dolobella apud eum delatis, quod res nouas molirentur, nihil plane timere se hos respondisse eum pingues & comatos, sed pallidos illos potius & macilentos: Cassium & Brutum designans. At non perinde improuisum videtur vt ineuitabile fatũ. quando tunc rara prodigia & spectra memorant apparuisse. Ac fulgores quidem cœlestes & imagines nocturnas passim huc illuc discurrentes, aueſque solitarias in forum delatas minus conueniat fortasse tanto in casu commemorare. At Strabo philosopus tradit multos viros flammeos incurrere visos: militis seruum ingentem flammam è manu emisisse, eamque visam conspicientibus ardere: vbi extincta est, nihil hominem mali habuisse. Ipsi Cæsari immolanti cor hostiæ non apparuisse, idque pro tetro ostento habitum. neque enim consistere naturaliter animal sine corde posse. Hoc item passim audias commemorari, aruspicem quendam eum præmonuisse, vt Idibus Martiis graue periculum caueret. qui dies quum illuxisset, progrediensq; ad senatum salutasset Cæsar aruspicem, ac ludens dixisset, Atqui idus Martiæ adsunt: respondisse ei aruspicem submisse, adsunt vero, non præterierunt tamen. Pridie quum apud M. Lepidum cœnaret, subscribebat forte Epistolis, vt solebat recumbens. Ibi sermone moto, quænam mors optima foret, omnes anteuertens exclamauit, Inopinata. Inde apud vxorem more suo quum cubaret, omnibus cubiculi ianuis pariterq; fenestris patefactis, exterritus est simul strepitu & lumine, Calpurniamque splendente luna aduertit

A καὶ πρὸς μηδὲς δὲ ἀπὸ Σερβιλίων, οἰκίας ἑτέρας ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν καὶ ἀδελφιδοῦν Κάτωνος. τοῦτο μὲν ὀξὺ ἑαυτοῦ ὁρμῆσαι πρὸς καταλύσιν τῆς μοναρχίας ἠμβλυνον αἱ τοῦ Καίσαρος τιμαὶ καὶ χάριτες. οὐ γὰρ μόνον ἐσώθη περὶ Φάρσαλον ἀπὸ τῆς Πομπηίου φυγῆς, οὐδὲ πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἔσωσεν ἐξαιτησάμενος, ἀλλὰ καὶ πίστιν εἶχεν μεγάλην παρ' αὐτῷ. καὶ στρατηγίαν μὲν ἐν τοῖς τότε τῶν ἐπιφανεστάτων ἔλαβεν· ὑπατεύειν δὲ ἔμελλεν εἰς τέταρτον ἔτος, ἐκείσαντος Κασσίου προτιμηθείς. λέγεται γὰρ ὁ Καῖσαρ εἰπεῖν ὡς δικαιότερα λέγοι μὲν Κάσσιος, αὐτὸς, μέντοι Βροῦτον οὐκ
B ἂν παρέλθοι. καί ποτε καὶ διαβαλλόντων τινῶν τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν μεταβολὴν ἤδη τῆς συνωμοσίας, οὐ προσέσχεν, ἀλλὰ τοῦ σώματος τῇ χειρὶ θίγων, ἔφη πρὸς τοὺς διαβάλλοντας, Ἀναμένει τοῦτο τὸ δέρμα Βροῦτον. ὡς ἄξιον μὲν ὄντα τῆς ἀρχῆς δι' ἀρετὴν, διὰ τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἂν ἀχάριστον καὶ πονηρὸν ἡγούμενον. οἱ δὲ τὴν μεταβολῆς ἐφιέμενοι, καὶ πρὸς μόνον ἐκεῖνον ἢ πρῶτον ἀποβλέποντες, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων διαλέγεσθαι νύκτωρ δὲ κατεπίμπλασαν γραμμάτων τὸ βῆμα, καὶ τὸν δίφρον ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζεν. ὧν ἐν τοῖς πολλοῖς τοιαῦτα, Καθεύδεις Βροῦτε, καὶ οὐκ εἶ Βροῦτος.
C ὑφ' ὧν ὁ Κάσσιος ἀγανακτούμενον ἡνυσχῆ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ, μᾶλλον ἢ πρότερον ἐνέκειτο, καὶ παρώξυνεν αὐτοὺς, ἰδίᾳ τι καὶ μίσους ἔχων πρὸς τὸν Καίσαρα, δι' αἰτίας ἃς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γεγραμμένοις δεδηλώκαμεν. εἶχεν μέντοι καὶ δι' ὑποψίας ὁ Καῖσαρ αὐτὸν, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν ποτε, Τί φαίνεται βουλόμενος ἡμῖν Κάσσιος; ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ λίαν ἀρέσκει, λίαν ὠχρὸς ὤν. πάλιν δὲ λέγεται περὶ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα, διαβολῆς πρὸς αὐτὸν, ὡς νεωτερίζοιεν, ἐλθούσης, Οὐ πάνυ (φαίη) τούτοις δέδοικα τοὺς παχεῖς καὶ κομήτας, μᾶλλον ἢ τοὺς ὠχροὺς καὶ
D λεπτοὺς ἐκείνους· Κάσσιον λέγων καὶ Βροῦτον. ἀλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον, ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ περιφρονούμενον. ἐπεὶ καὶ σημεῖα θαυμαστὰ καὶ φάσματα φανῆναι λέγουσιν. στέλεχη μὲν οὖν οὐράνια καὶ τύποις νύκτωρ πολλαχοῦ διαφερομένοις, καὶ καταίροντας εἰς ἀγορὰν ἐρήμους ὄρνιθας, οὐκ ἄξιον ἴσως ἐπὶ πάθει τηλικούτῳ μνημονεῦσαι· Σράβων δὲ ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ, πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους ἐπιφερομένους φανῆναι· στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκέτην οὐκ τὴν χεῖρας ἐκβαλεῖν πολλῷ φλόγα, καὶ δοκεῖν καίεσθαι τοῖς ὁρῶσιν· ὡς δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν τὴν ἀνθρώπου.
E αὐτῷ δὲ Καίσαρι θύοντι τὴν καρδίαν ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ ἱερείου, καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· οὐ γὰρ ἀν φύσει γε συστῆναι ζῷον ἀκάρδιον. ἔστιν δὲ καὶ ταῦτα πολλῶν ἀκούσαι διεξιόντων, ὡς τις αὐτῷ μαντὶς ἡμέρᾳ Μαρτίου μηνὸς, ἣν εἰδοὺς Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, παρεῖποι μέγαν φυλάττεσθαι κίνδυνον. ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας, προιὼν ὁ Καῖσαρ εἰς τὸ σύγκλητον, ἀσπασάμενος παρεπαίζειν ὅτι μάντει φάναι, Αἱ μὲν δὴ Μάρτιαι εἰδοὶ πάρεισιν. ὁ δὲ ἡσυχῇ πρὸς αὐτὸν εἶπεν, Ναὶ πάρεισιν, ἀλλ' οὐ παρεληλύθασιν. περὶ μιᾶς δὲ ἡμέρας, Μάρκου Λεπίδου
F δειπνίζοντος αὐτὸν, ἔτυχε μὲν ἐπιστολὰς ὑπογράφων, ὡς εἰώθει, κατακείμενος· ἐμπεσόντος δὲ λόγου, ποῖος ἄρα τῶν θανάτων ἄριστος, ἀπόνως φθάσας ἐξεβόησεν, Ὁ ἀπροσδόκητος. μετὰ ταῦτα κοιμώμενος, ὡς εἰώθει, παρὰ τὴν γυναῖκα, πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ τῶν θυρίδων ἀναπετομένων, διαταραχθεὶς ἅμα τῷ κτύπῳ καὶ τῷ φωτὶ, καὶ λαμπούσης τῆς σελήνης ἤθετο τὴν Καλπουρνίαν βαθέως μὲν καθεύδουσαν

ἀσαφεῖς ὀφωνὰς καὶ στεναγμοὺς ἀναρθρους ἐκ τῶν ὕπνων
ἀναπέμπουσαν. ἐδόκει δὲ ἀγκλαίειν ἐκεῖνον ὑπὲρ τὰς ἀγ-
κάλας ἔχουσα κατεσφαγμένον. οἱ δ' οὐ φασὶν τῇ γυναικὶ
ταύτην ὀφθῆναι τὴν ὄψιν· ἀλλὰ ἦν γάρ τι τῇ Καίσαρος οἰ-
κίᾳ προσκείμενον, οἷ ὑπὲρ κόσμου καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς
ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Λίβιος ἱστορεῖ· τοῦτο ὄναρ ἡ Καλ-
πουρνία θεασαμένη καταρρηγνύμενον, ἔδοξε ποτνιᾶσθαι καὶ
δακρύειν. ἡμέρας δ' ὀλίγας ὀφθείσης, ἐδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὴ
οἷόν τε μὴ προελθεῖν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον.
εἰ δὲ τῶν ἐκείνης ὀνείρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι
θυσίαις μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. εἶχεν δέ τις
(ὡς ἔοικεν) καὶ ἐκεῖνον ὑποψία καὶ φόβος· οὐδένα γὰρ γυναι-
κισμὸν ἐν δεισιδαιμονίᾳ, πρότερον κατεγνώκει τῆς Καλ-
πουρνίας, τότε δὲ ἐώρα πεισθεῖσαν. ὡς δ' ἐκ πολλῶν κα-
θυσάντες οἱ μάντεις ἔφασαν αὐτῷ δυσιερεῖν, ἔγνω πέμ-
ψας Ἀντώνιον, ἀφεῖναι τὴν σύγκλητον. ἐν δὲ τούτῳ Δέκιος
Βροῦτος, ὑπικλησιν Ἀλβῖνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καί-
σαρος, ὥστε καὶ δεύτερος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφ-
θαι, τοῖς δὲ περὶ Βροῦτον τὸν ἕτερον καὶ Κάσσιον μετέχων
τῆς συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θαρ-
ρουσαμένου τοῦ Καίσαρος, ἔκπυστος ἡ πρᾶξις γένηται, πρός
τε μάντεις ἐχλεύαζεν, καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος, ὡς αἰ-
τίας καὶ θραβολὰς ἑαυτῷ κτωμένου πρὸς τὴν σύγκλη-
τον, εἰ γυφᾶσθαι δοκοῦσαν. ἥκειν μὲν γὰρ αὐτὴν, κελεύσαντ-
τος ἐκείνου, καὶ προθύμως εἰ ψηφίζεσθαι πρότερον ὅπως
τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν βασιλεῖς ἀναγορεύοιτο, καὶ φο-
ρεῖν διάδημα, τὴν ἄλλην ὑπτιῶν χλῶν καὶ θαλασσαν· εἰ δὲ
φέροι τὰς αὐτῆς καθεζομένοις, νῦν μὲν ἀπαλλάττεσθαι,
παρεῖναι δὲ αὖθις ὅτῳ ἐντύχοι βελτίοσιν ὀνείρασι Καλπουρ-
νία, τίνας ἔσεσθαι λόγους περὶ τῶν φθονούντων; ἢ τίνα τῶν
φίλων ἀνέξεσθαι, διδασκόντων ὡς οὐχὶ δουλεία ταῦτα καὶ
τυραννίς ἐστιν. ἀλλ' εἰ δοκεῖ πρώτως (ἔφη) τὴν ἡμέραν ἀ-
φοσιώσασθαι, βέλτιον αὐτὸν προελθόντα καὶ προσαγορεύ-
σαντα τὴν βουλὴν ὑποφέρεσθαι. ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦ-
τος, ἦγε τῆς χειρὸς λαβόμενος τὸν Καίσαρα, καὶ μικρὸν μὲν
αὐτῷ προελθόντι τῶν θυρῶν, οἰκέτης ἄλλοτριος ἐντυχεῖν
προθυμούμενος, ὡς ἡλᾶτο τοῦ περὶ ἐκείνου κινδύνου καὶ
πλήθους, βιασάμενος εἰς τὴν οἰκίαν, παρέδωκεν ἑαυτὸν τῇ
Καλπουρνίᾳ, φυλάττειν κελεύσας ἄχρι οὗ ἐπανέλθῃ Καί-
σαρ, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα κατειπεῖν πρὸς αὐτόν.
Ἀρτεμίδωρος δὲ, Κνίδιος ὁ γραμματικὸς, Ἑλληνικῶν λόγων σο-
φιστὴς, καὶ διὰ τοῦτο γεγονὼς οἰκείος συνήθης τῶν περὶ Βροῦ-
τον, ὡς τε καὶ γνῶναι τὰ πλεῖστα τῶν πραττομένων, ἦκεν μὲν
ἐν βιβλιδίῳ κομίζων ἅπερ ἔμελλεν μηνύειν· ὁρῶν δ' τὸν Καί-
σαρα τῶν βιβλίων ἕκαστον δεχόμενον, καὶ παραδιδόντα τοῖς
περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις, ἐγγὺς σφόδρα προσελθὼν, Τοῦτο
(ἔφη) Καῖσαρ, ἀνάγνωθι μόνος καὶ ταχέως· γράφεται γὰρ ὑπὸ
πραγμάτων μεγάλων, καὶ σοι διαφερόντων. δεξάμε-
νος οὖν ὁ Καῖσαρ, ἀναγνῶναι μὲν ὑπὸ πλήθους τῶν ἐντυγχα-
νόντων ἐκωλύθη, καὶ παρορμήσας πολλάκις· ἐν δὲ τῇ χειρὶ
κατέχων καὶ φυλάττων μόνον ἐκεῖνο, παρῆλθεν εἰς τὴν
σύγκλητον. ἔνιοι δέ φασιν ἄλλον ὑπιδοῦναι τὸ βιβλίον
τοῦτο, τὸν δ' Ἀρτεμίδωρον οὐδὲ ὅλως προσελθεῖν, ἀλλ' ἐκβληθῆναι πρὸς πᾶσαν τὴν ὁδόν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ἤδη που φέρει καὶ τὸ αὐτόματον. ὁ δὲ δεξάμενος τὸν φόνον ἐκεῖνον καὶ τὸν ἀγῶνα χωρὶς, εἰς ὃν ἡ σύγκλητος ἠθροίσθη,
τότε Πομπηίου μὲν εἰκόνα κειμήλιον ἔχων, Πομπηίου δὲ ἀνάθημα γεγονὼς τῶν προκεκοσμημένων τοῦ θεάτρου,

A arcte ſopitam voces obſcuras ſuſpiriaq; edere indiſcreta. Imaginabatur illa lugere ſe eum, quem in gremio teneret confoſſum. Eam viſionem alii negant ei oblatam. ſed quum Cæſaris ædibus eſſet ex ſenatuſconſulto adiunctum, (vt autor eſt Liuius) velut ad ornamentum & amplitudinem, pinnaculum, id per quietem imaginata collabi Calpurnia, videbatur ſibi ideo lamentari & lacrymari: ac quum lux appetiſſet, rogauit Cæſarem, ſi qua fieri poſſet, ne prodiret, ſed in aliud tempus reiiceret ſenatum. Quod ſi ſomnia ſua floccipenderet, at aruſpices hoſtiasq; conſuleret de impen-
B dentibus. Vnde fuit aliqua illi quoq;, vt videtur, oblata ſuſpicio & metus. quippe ſuperſtitionem nullam animaduerterat ante muliebrem in ea, quam tum videbat anxiam. Vt vero multis iam cæſis hoſtiis renuntiauerunt ei aruſpices litari non poſſe, ſtatuit miſſo Antonio ſenatum dimittere. Interea Decius Brutus, Albinus cognomento, (quem Cæſar ob fidem, quam ei habebat, in ſecundis hæredibus ſcripſerat, quum coniurationis alterius Bruti & Caſſii conſors eſſet) veritus, ne ſi diem illum exemiſſet Cæſar, res efferretur, irriſit aruſpices, Cæſaremq; caſtigauit, quod criminum
C materiam & calumniarum præberet aduerſus ſe patribus, qui ludibrio viderentur haberi. Conueniſſe ex ipſius edicto ſenatum, libentemq; omnia decreturum, vt prouinciarum extra Italiam rex diceretur, omnibuſque locis aliis terra marique diadema ferret. Quibus ſi quis conſidentibus dicat, in præſentia vt diſcedant, redeantque vbi nacta fuerit Calpurnia lætiora ſomnia: quales futuri ſint apud inuidos ſermones, aut quis laturus amicos e-
D ius demonſtrantes non eſſe hanc ſeruitutem & tyrannidē? Quod ſi diem hunc omnino, inquit, abominaris, ſatius eſt teipſum in ſenatum venire, patribuſque appellatis rem in aliud tempus reiicere. Sic fatus Brutus ſimul Cæſarem manu prehendit eduxitque. Progreſſum paululum foras ſeruus alienus conuenire geſtiens Cæſarem, vbi à cingente Cæſarem multitudine eſt repulſus, coniecit ſe in domum eius tradiditque Calpurniæ, dum rediſſet Cæſar, cuſtodiendum. Magna habere oſtendit ſe, quæ ad eum deferret. Artemidorus Gnidius genere, literarum Græcarum doctor, qui ea de re nonnullis Bruti ſociis familiariter vtebatur, cognouerat magna ex parte quæ agebantur: eaq; in libello complexus, afferebat iudicium ſuum. qui quū
E Cæſarem cerneret, quos accipiebat libellos, eos comitantibus ipſum ſeruis tradentem, proxime accedens, Hunc, inquit, Cæſar ſolus lege & cito: magnas enim res continet, & ad te pertinentes. Acceptum Cæſar legere per ſalutantium frequentiam, licet eſſet ſubinde conatus, prohibitus eſt, ac manu illum tenens ſolumque ſeruans venit in ſenatum. Sunt qui dicant alium porrexiſſe hunc libellum, Artemidorum vero nequaquam valuiſſe eum adire, ſed fuiſſe tota via expulſum. Cæterum hæc fortaſſe caſuum fert temeritas. At locus vbi cædes illa & certamen eſt patratū, in quo coactus fuit ſenatus, vbi ſtatua erat Pōpeii locata, dedicat
F à Pōpeio inter ornamēta quę theatro prętexuerat,

omnino oſtendit numinis cuiuſpiam autoris & trahentis illuc negotium factum illud fuiſſe. Quin etiam Caſſius fertur, quamuis ab Epicuri doctrina non abhorreret, eam ſtatuam ante aggreſſionem reſpiciens tacitus, Pompeium inuocaſſe. Verum articulus ille, vtpote tanto iam ingruente diſcrimine, amotis prioribus rationibus, fanaticum eum & commotum reddidit. Igitur Antonium fidum Cæſari & valentem moratus eſt extra curiam Decius Brutus, ſermonem ex compoſito cum eo prolixum exorſus. Ingreſſo Cæſari aſſurrexit honoris cauſa ſenatus. Bruti cohors partim pone ſellam eius circumſteterunt, alii proceſſerunt ei obuiam, tanquam cum Cimbro Tullio pro fratre eius exule rogaturi: ac deprecantes vſque ad ſellam ſunt eum proſequuti. Vt conſidens abnuit preces, inſtantibuſque acrius ſingulis infenſus eſt, Tullius togam eius ambabus manibus correptam à collo detraxit. Id ſignum erat adoriendi. Primus Caſca gladio vulnus ſecundum ceruicem infligit ei neq; lethale neq; graue, nimirum in magni facinoris exordio attonitus. At Cæſar conuerſus pugionem corripuit & tenuit: ſimulq; clamorem ſuſtulere, Cæſar Latine, Scelerate Caſca quid agis? Caſca Græce ad fratrem, Frater ades. Eo facto initio exortes conſilii ſtupor & horror contemplantes inceſſit, nec fugere aut ſuccurrere, ac ne vocem quidem mittere audebant. Coniuratorum vnoquoque ſtrictum intentante gladium vndique Cæſar circumuentus, ac quocunque conuertiſſet oculos, ictibus occurrens ferroque minanti quod faciei ſuæ & oculis intentabatur, in omnium manibus inſtar feræ volutabatur. Conuenerat enim vt omnes libarent & guſtarent cædem: ideoq; vnum Brutus vulnus ingeſſit ei ſecundum inguina. Memorant nonnulli cæteris illum repugnaſſe, corpuſque huc & illuc iactaſſe, vociferatumque fuiſſe: at ſimul vt Brutum conſpexit ſtrictum tenentem gladium, toga caput obuoluiſſe, ac ſeſe demiſiſſe: fuitque fortuitone an à percuſſoribus impulſus ad baſim in qua poſita Pompeii ſtatua erat: eamq; large cruore, dum interficeretur, reſperſit. Ita apparebat vltioni de hoſte ſumendæ præfuiſſe Pompeium ad pedes ſuos abiecto atque ob vulnerum multitudinem animam agente. Tribus enim & viginti plagis confoſſus dicitur. Multi ſe mutuo ſauciauere, quum corpus vnum tam crebris peterent ictibus. Interfecto Cæſare ſenatus, quamuis Brutus in medium procederet tanquam aliquid de eo quod actum fuerat dicturus, confeſtim eiecit ſe foras, fugienſque impleuit ciuitatem tumultu & terrore ingenti: vt ianuas obſerarent, alii menſas relinquerent & tabernas: curſu ferrentur alii illum in locum ad ſpectandum facinus: alii illinc, qui viderãt. Antonius & Lepidus, amici primarii Cæſaris, ſubducentes ſe abdiderũt in tecta aliena. Coniurati, cæde adhuc calẽtes ſtrictiſque gladiis micantes, vna omnes globo facto ex curia Capitolium petiere: nec præ ſe ferebant fugam, ſed mire erecti fidenteſq; vocauerunt ad libertatem populum, exceperuntq; optimum quemque, qui ipſos appellaret. Aliqui ſunt eos comitati,

A παντάπασιν ἀπέφηνεν δαίμονος τινὸς ὑφηγουμένου καὶ καλοῦντος ἐκεῖ τὴν πρᾶξιν ἔργον γεγονέναι. καὶ γὰρ οὖν καὶ λέγεται Κάσσιος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηίου περὶ τὴν ἐγχειρήσεως ἀποβλέπων, ἐπικαλεῖσθαι σιωπῇ, καίπερ οὐκ ἀλλότριος ὢν τῶν Ἐπικούρου λόγων· ἀλλ' ὁ καιρὸς (ὡς ἔοικεν) ἤδη τοῦ δεινοῦ παρεστῶτος, ἐνθουσιασμὸν ἐνεποίει καὶ πάθος, αὐτὸ τοῦτο τῶν λογισμῶν. Ἀντώνιον μὲν οὖν, πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ ῥωμαλέον, ἔξω παρακατεῖχεν Βροῦτος Ἄλβινος, ἐμβαλὼν ἐπίτηδες ὁμιλίαν μακρὸν ἔχουσαν. εἰ σπόντος δὲ Καίσαρος, ἡ βουλὴ μὲν ἐξανέστη περιπλόκοντα τοῦ Βροῦτον· οἱ μὲν ἐξόπισθεν τὸν δίφρον αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ ἀπήντησαν ὡς δὴ Μετέλλῳ Κίμβρῳ περὶ ἀδελφοῦ φυγάδος ἐντυγχάνοντι συνδεησόμενοι, καὶ συνεδέοντο μέχρι τοῦ δίφρου παρακολουθοῦντες. ὡς δὲ καθίσας διεκρούετο τὰς δεήσεις, καὶ προσκειμένων βιαιότερον, ἠγωνάκτει πρὸς ἕκαστον, ὁ μὲν Μέτελλος τὴν τήβεννον αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συλλαβὼν, ἀπὸ τοῦ τραχήλου κατῆλυ, (ὅπερ ἦν σύνθημα τοῦ ἐπιχειρήσεως) πρῶτος δὲ Κάσκας ξίφει παίει παρὰ τὸν αὐχένα, πληγὴν οὐθανατηφόρον οὐδὲ βαρεῖαν, ἀλλ' (ὡς εἰκὸς) ἐν ἀρχῇ

B

C τολμήματος μεγάλου παραθεὶς· ὥστε καὶ τὸν Καίσαρα μεταστραφέντα τοῦ ἐγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατέχειν· ἅμα δέ πως ἐξεφώνησαν, ὁ μὲν πληγείς, Ῥωμαϊστὶ, Μιαρώτατε Κάσκα τί ποιεῖς; ὁ δὲ πλήξας, Ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν, Ἀδελφὲ βοήθει. τοιαύτης δὲ τῆς ἀρχῆς γενομένης, πᾶς μὲν οὐδὲν συνειδὼς ἔκπληξις εἶχεν· καὶ φείκη πρὸς τὰ δρώμενα, μήτε φεύγειν, μήτε ἀμύνειν, ἀλλὰ μηδὲ φωνὴν ἐκβάλλειν τολμῶντες. τῶν δὲ παρεσκευασμένων ἕνεκα τὸν φόνον ἑκάστου γυμνὸν ἀποδείξαντος τὸ ξίφος, ἐν κύκλῳ περιεχόμενος, καὶ πρὸς ὅ, τι τρέψειε τὴν ὄψιν, πληγὰς ἀπαντῶν, καὶ σιδήρῳ φερομένῳ καὶ κατ' πρόσωπον καὶ κατ' ὀφθαλμῶν διελαυνόμενος, ὥσπερ θηρίον ἐσείετο ταῖς πάντων χερσίν. ἅπαντας γὰρ ἔδει καταρξάσθαι καὶ γεύσασθαι τοῦ φόνου. διὸ καὶ Βροῦτος αὐτῷ πληγὴν ἐνέβαλε μίαν εἰς τὸν βουβῶνα. λέγεται δὲ ὑπό τινων, ὡς ἄρα πρὸς τοὺς ἄλλους ἀπομαχόμενος, καὶ διαφέρων δεινὸν κἀκεῖ τὸ σῶμα, καὶ κεκραγώς, ὅτε Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐφειλκύσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, καὶ παρῆκεν ἑαυτὸν, εἴτε ὑπὸ τύχης, εἴτε ἀπὸ τῶν κτεινόντων ἀπωσθεὶς πρὸς τὴν βάσιν ἐφ' ἧς ὁ Πομπηίου βέβηκεν ἀνδριάς· καὶ

D

E πολὺ καθήμαξεν αὐτὴν ὁ φόνος, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι τῇ τιμωρίᾳ τοῦ πολεμίου Πομπηΐου ὑπὸ πόδας κεκλιμένου, καὶ περιστατοῦντος ὑπὸ πλήθους τραυμάτων. εἴκοσι γὰρ καὶ τρία λαβεῖν λέγεται· καὶ πολλοὶ κατεῤῥώσθησαν ὑπὸ ἀλλήλων, εἰς ἓν ἀφικνούμενοι σῶμα πληγὰς τοσαύτας. κατειργασμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς, ἡ μὲν γερουσία, καίπερ εἰς μέσον Βρούτου ἐλθόντος, ὥς τι περὶ τῶν πεπραγμένων ἐρωτῶντος οὐκ ἀναχωρεῖν, ἀλλὰ θυρῶν ἐξέπιπτεν, καὶ φεύγουσα κατέπλησε παραχῆς καὶ δέους ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τοὺς μὲν οἰκίας κλείειν, τοὺς δὲ ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χρηματιστήρια· δρόμῳ δὲ χωρεῖν, τοὺς μὲν, ὅθι τὸν τόπον ὀφθησόμενοι τοῦ πάθους, τοὺς δὲ, οἴκοθεν, ἐπιθεασόμενοι. Ἀντώνιος δὲ

F

καὶ Λέπιδος, οἱ μάλιστα φίλοι Καίσαρος, ὑποεκδύντες, εἰς οἰκίας ἑτέρας κατέφυγον. οἱ δὲ περὶ Βροῦτον, ὥσπερ ἦσαν ἔτι θερμοὶ τῷ φόνῳ, γυμνὰ τὰ ξίφη δεικνύντες, ἅμα πηδῶντες ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου συγκεκροτημένοι ἐχώρουν εἰς τὸ Καπιτώλιον, οὐ φεύγοντες ἐοικότες, ἀλλὰ μάλα φαιδροὶ καὶ θαῤῥαλέοι, παρακαλοῦντες ὅθι τὴν ἐλευθερίαν τὸ πλῆθος, καὶ προσδεχόμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν ἐντυγχανόντων. ἔνιοι δὲ καὶ συναπέβαινον αὐτοῖς,

καὶ κατεμίγνυσαν ἑαυτοὺς, ὡς μετεσχηκότες τοῦ ἔργου, καὶ
προσεποιοῦντο τὴν δόξαν· ὧν ἦν καὶ Γάιος Ὀκτάουίος καὶ
Λέντλος Σπινθήρ. οὗτοι μὲν οὖν τῆς ἀλαζονείας δίκην ἔδω-
κεν ὕστερον, ὑπὸ Ἀντωνίου καὶ τοῦ νέου Καίσαρος δυαιρε-
θέντες, καὶ μηδὲ τῆς δόξης, δι' ἣν ἀπέθνησκον, ἀπολαύσαν-
τες, ἀπιστίᾳ τῶν ἄλλων. οὐδὲ γὰρ οἱ κολάζοντες αὐτοὺς, τῆς
πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην ἔλαβον. μεθ' ἡ-
μέραν δ' τῶν περὶ Βροῦτον κατελθόντων καὶ ποιησαμένων
λόγους, ὁ μὲν δῆμος οὔτε διεχρήσαντο, οὔτε ὡς ἐπαινῶν τὰ
πεπραγμένα τοῖς λεγομένοις πρόσειχεν, ἀλλ' ὑπεδήλου τῇ πολλῇ σιωπῇ, Καίσαρα μὲν οἰκτείρων, αἰδούμενος δ'
Βροῦτον. ἡ δ' σύγκλητος ἀμνηστίας τινὰς καὶ συμβάσεις πράττουσα πᾶσιν Καίσαρα μὲν ὡς θεὸν τιμᾶν ἐψηφίσαντο, καὶ κυ-
ρεῖν μηδὲν ὧν σμικρότατον ὧν ἐκεῖνος ἄρχων ἐβούλευσεν, τοῖς
δ' περὶ Βροῦτον ἐπαρχίας τε διένειμαν, καὶ τιμὰς ἀπέδωκε
πρεπούσας· ὥστε πάντας οἴεσθαι τὰ πράγματα κατάστασιν ἔχειν, καὶ σύγκρισιν ἀπειληφέναι τὴν ἀρίστην. ἐπεὶ δ' τῶν
δεδηκῶν τῶν Καίσαρος αἰσχρεισῶν δυρέθη δεδεμένη Ῥω-
μαίων ἑκάστῳ δόσις ἀξιόλογος, καὶ τὸ σῶμα κομιζόμενον δι'
ἀγορᾶς ἐθεάσαντο ταῖς πληγαῖς ἀμελελωβημένον, οὐκ ἔτι
κόσμον εἶχεν οὐδὲ πάξιν αὐτῷ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ
περιστορέσαντες ὅλῃ ἀγορᾶς βάθρα καὶ κιγκλίδας καὶ τρα-
πέζας, ὑφῆψαν αὐτὸ καὶ κατέκαυσαν· φέρομενοι δ' δαλοὺς
ἀπὸ πυρὸς ἔθεον ὅπῃ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκότων καταφλέ-
ξοντες. ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς πόλεως, συλλα-
βεῖν καὶ ἀπασπάσασθαι τοὺς ἄνδρας ζητοῦντες· οἷς ἐκεί-
νων μὲν οὐδεὶς ἀπήντησεν, ἀλλὰ δὴ πεφραγμένοι πάντες
ἦσαν. Κίννας δέ τις τῶν Καίσαρος ἑταίρων, ἔτυχεν μὲν (ὡς
φασιν) τῆς παρωχημένης νυκτὸς ὄψιν ἑωρακὼς ἄπορον. ἐδόκει γὰρ ὑπὸ Καίσαρος ὅπῃ δεῖπνον καλεῖσθαι· παραιτού-
μενος δὲ, ἄγεσθαι τῆς χειρὸς ὑπ' αὐτοῦ, μὴ βουλόμενος,
ἀλλ' ἀπιτείνων. ὡς δ' ἤκουσεν ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα καίεσθαι τοῦ
Καίσαρος, ἀναστὰς ἐβάδιζεν ὅπῃ τύχοι, καὶ φορούμενος
τὴν ὄψιν ἅμα καὶ πυρέττων. καί τις ὀφθέντος αὐτοῦ τῶν πολ-
λῶν ἔφασκεν ἑτέρῳ τοιοῦτον πυθανομένῳ, κἀκεῖνος ἄλ-
λῳ· καὶ διὰ πάντων δι' ὀλίγου χρόνου, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ δολοφόνος τῶν ἀνηρηκότων Καίσαρα· καὶ γὰρ ἦν τις ὁμώνυμος ἐκείνῳ Κίν-
νας ἐν τοῖς στασιωμένοις, ὃν τοῦτον εἶναι νομίζοντες,
ὥρμησαν δι' ὀλίγου καὶ διέσπασαν ἐν μέσῳ τῷ ἀγορᾷ. τοῦ-
το μάλιστα δείσαντες οἱ περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον, οὐ πολ-
λῶν ἡμερῶν διαγενομένων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως. ἃ
δὲ καὶ πράξαντες καὶ παθόντες ἐτελεύτησαν, ἐν τοῖς
περὶ Βρούτου γέγραπται. ἐνήσκει δ' Καῖσαρ, τὰ μὲν πάντα
γεγονὼς ἔτη πεντήκοντα καὶ ἕξ, Πομπηΐῳ δὲ ὑπεβιώσας
οὐ πολὺ πλέον ἔτη τέσσαρα· ἐπὶ δὲ τῷ βίῳ πάντι ἀρ-
χῇ καὶ δυναστείᾳ διὰ κινδύνων τοσούτων διώκων, μόλις
κατειργάσατο, ταύτης οὐδὲν ὅτι μὴ τοὔνομα μόνον καὶ τὴν
ὑπόφθονον καρπωσάμενος δόξαν παρὰ τῶν πολιτῶν. ὁ μὲν
πρὶν μέγας αὐτὸν δαίμων, ᾧ παρὰ τὸν βίον ἐχρήσατο, καὶ τε-
λευτήσαντος ἐπηκολούθησεν πιμφρὸς τοῦ φόνου, διά τε γῆς
πάσης καὶ θαλάσσης ἐλαύνων καὶ ἀνιχνεύων ἄχρι τοῦ μηδέ-
να λιπεῖν τῶν ἀπεκτονότων, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθ' ὁποιῶν, ἢ
χειρὶ τοῦ ἔργου ἁψάντας, ἢ γνώμης μεταχόντας ἐπεξελθεῖν.

A atq; se vt facti consortes associauerunt eis, ac gloriam illam vendicarunt. in quibus C. Octauius & Lentulus Spinther fuerunt. Hi interfecti post ab Antonio & Octauio Cæsare pœnas dederunt insolentiæ: ac ne gloriæ quidem, cuius causa necati sunt, quia non crediderunt alii, fructum cepere. neque enim illi qui puniuerunt eos, facti piacula, sed voluntatis, exegere. Postero die descenderunt coniurati ex Capitolio, ac concionem habuerunt. Populus autem ita præbuit dicentibus aures, vt neque improbaret neq; probaret factum: verum obstinato silentio Cæsarem significauit miserari
B se, Brutum vero in reuerentia habere. Senatus vero de obliuione præteritorum & reconciliatione inter omnes agens, decreuit Cæsari diuinos honores, acta eius omnia confirmauit, coniuratis dedit prouincias, conuenientesque tribuit honores. Vnde putabant rempublicam omnes pacatam esse atque optime compositam. At postquam apertis testamenti Cæsaris tabulis compertum est legatum Populo Romano viritim luculentum relictum esse, elatumq; per forum corpus vulneribus conspexere laceratum, haud potuit vltra contineri aut regi multitudo: sed congestis ex foro subsellii,
C cancellis, mensisque, succenderunt & cremauerunt cadauer. Inde ardentibus titionibus ad domos inflammandas percussorum tetendere. Alii per totam vrbem discurrerunt, requirentes eos vt comprehenderent & discerperent. in quos nemo illorum incurrit, sed sepserant se omnes diligenter. Cinna quidam ex amicis Cæsaris somnium horrendum priore nocte habuerat. Videbatur sibi ad cœnam inuitari à Cæsare: quum renueret autem, manu ab eo inuitus & reluctans duci. Hic audito Cæsaris corpus in foro cremari, etsi visionem suspectam habebat, & tenebatur etiam febre, honoris illius causa in forum profectus est. Vt conspe-
D ctus est, nomen quidam ex plebe quærenti alteri dixit, ille alteri. Mox omnes peruasit, vnum hunc esse ex Cæsaris percussoribus. Erat enim in coniuratis alius illi cognominis Cinna, quem quod existimarent hunc esse, impetu confestim facto in ipso foro eum dilacerauerunt. Ob hanc formidinem Brutus & Cassius paucis interiectis diebus vrbe excessere. Quibus autem rebus inde gestis, quibusq; pressi calamitatibus occubuerunt, in Bruti historia sumus persecuti. Obiit Cæsar annos natus non plus sex & quinquaginta. Pompeio superstes fuit non multo annis quatuor amplius. Quod
E vero omni vita imperium & dominationem per tanta pericula persecutus ægre confecit, & hoc nihil nisi nominis & inuidiosæ apud ciues gloriæ fructum cepit. At magna eius felicitas, qua est in vita vsus, mortuum quoque comitata necis eius vltrix, atq; omni terra mariq; persequuta est, & inuestigauit interfectores, quoad nullus superfuit, sed omnes, qui vlla re vel manu facti affines vel consilii fuerant consortes, vindicauit. Porro inter humana signa mirandum imprimis quod Cassio accidit. Hic victus in Philippis semetipse interemit eodem pugione quo violauerat Cæsarem. Ex cælestibus,
F grandis cometa, qui post Cæsaris necem eximiè fulgẽs septem noctes apparuit, inde subductus est.

θαυμασιώτατον δ' τῶν μὲν ἀνηρεθέντων ὑπὸ τῶν περὶ Κάσσιον· (ἡττηθεὶς γὰρ ἐν Φιλίπποις, ἐκείνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτὸν ᾧ κατὰ Καίσαρος ἐχρήσατο) τῶν δὲ θείων, ὅ, τε μέγας κομήτης, (ἐφαίνετο γὰρ ὅπῃ νύκτας ἑπτὰ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγὴν διαφανής, εἶτα ἠφανίσθη)

Iam iubaris ſolis obcæcatio. Nam anno toto illo orbis eius pallidus ſine fulgore emerſit, debilemque & tenuem dimiſit calorem. Itaque nubilus aer & grauis extitit imbecillitate eum tenuantis teporis. Vnde fructus crudi immaturique elanguerunt ob cœli rigorem, & flaccidi euaſere Præcipue vero oblatum Bruto ſpectrum Cæſaris cædem denunciauit non fuiſſe diis cordi. Id fuit huiuſcemodi: Tranſportaturus ex Abydo in oppoſitam continentem exercitum, quieſcebat nocte, vt aſſueuerat, in tabernaculo, inſomnis adhuc, vt de belli euentu ſolicitus. ſiquidem vir hic inter omnes imperatores perhibetur minime ſomno indulſiſſe, naturaque fuiſſe vigilantiſſimus. Is ſtrepitum ſentire ad fores imaginatus eſt. Intentis autem ad lucernæ lumen iam emarcentis oculis, ſpeciem vidit horribilem viri immani magnitudine diroque aſpectu. Perculſus primum, vbi nihil intentantem conſpexit, neque vocem mittentem, tantum cubili ſuo tacitum aſſiſtentem: rogauit quiſnam eſſet. Reſpondit ei ſpectrum, Tuus Brute malus genius: in Philippis me videbis. Tunc forti animo Brutus, Videbo, inquit. Mox genius ille ex oculis abiit, Poſtmodum, quum in Philippis infeſtum exercitum contra Antonium & Cæſarem haberet prima acie victor oppoſitum ſibi cornu profligauit, atque inſtans effuſis, caſtra Cæſaris diripuit. Altera inſtante pugna idem ſe ei noctu obtulit ſpectrum, neque eſt eum alloquutum: verum intelligens Brutus fatum, in periculum demiſit ſe. Non cecidit tamen in prælio: ſed pulſis ſuis refugit ad rupem quandam, admatoque pectori ſtricto gladio, ſimulque amico quodam, vt fama eſt, ictum adiuuante exanimatus eſt.

A καὶ ὁ περὶ τὸν ἥλιον ἀμαύρωμα τῆς αὐγῆς. ὅλον γὰρ ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος καὶ μαρμαρυγὰς οὐκ ἔχων ἀνέτελλεν, ἀδραναὲς δ' καὶ λεπτὸν ἀπ' αὐτοῦ κατῆγε τὸ θερμόν· ὥστε τὰ μὲν ἀέρα, δι' ὀφερὸν καὶ βαρὺ ἀσθενείᾳ τοῦ δυσκρινοῦσης αὐτὸν ἀλέας οὐκ φέρεσθαι, τοὺς δ' καρποὺς ἡμιπέπτους καὶ ἀτελεῖς ἀποδυσθῆναι καὶ παρακμάσαι δυσὶ τοῦ ψυχρότητα τοῦ περιέχοντος. μάλιστα δ' ὁ Βροῦτον θορυβοῦν φάσμα τοῦ Καίσαρος ἐδήλωσεν σφαγὴν τοῦ θυμοῦν θεοῖς ἐχθρόν. ὧν δ' τοιόνδε, μέλλων τὸν στρατὸν ἐξ Ἀβύδου διαβιβάζειν εἰς τὴν ἑτέραν ἤπειρον, ἀνεπαύετο νυκτὸς (ὡς πρὸς εἰώθει) καὶ σκηνῇ, τοῦ καθεύδων, ἀλλὰ φροντίζων περὶ τοῦ μέλλοντος. (λέγεται γὰρ οὗτος ἀνὴρ ἥκιστα δὴ τῶν στρατηγῶν ὑπνώττειν θηρᾶσθαι, καὶ πλεῖστον ἑαυτῷ χρόνον ἐγρηγορέναι πεφυκώς) φόβου δέ τινος αἰσθέσθαι περὶ τὴν θύραν ἔδοξε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ λύχνου φῶς ἤδη καταφερομένου σκιάμενος, ὄψιν εἶδε φοβερὰν ἀνδρὸς οὐκ φύλου τὸ μέγεθος, καὶ χαλεπὸν τὸ εἶδος. ἐκπλαγεὶς δ' τὸ πρῶτον, ὡς εἶδε μήτε πράττοντά τι, μήτε φθεγγόμενον, ἀλλὰ ἑστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην, ἠρώτα ὅστις ἐστίν. ἀποκρίνεται δὴ αὐτῷ τὸ φάσμα, Ὁ σὸς ὦ Βροῦτε δαίμων κακός· ὄψῃ δέ με περὶ Φιλίππους. τότε μὲν οὖν ὁ Βροῦτος θυθαρσῶς, Ὀψομαι, εἶπεν. καὶ τὸ δαιμόνιον θυθὺς ἐκποδὼν ἀπῆει· παρ' δὲ ἐκείνου μιᾷ χρόνῳ περὶ τοὺς Φιλίππους ἀντιπαραταξεὶς Ἀντωνίῳ καὶ Καίσαρι, τῇ μὲν πρώτῃ μάχῃ κρατήσας τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐρρώσθη καὶ διεξήλασεν, πορθῶν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον· τῇ δὲ δευτέρᾳ αὐτῷ μάχεσθαι μέλλοντι φοιτᾷ τὸ αὐτὸ φάσμα τοῦ νυκτὸς αὖθις, οὐχ ὥστε τι προσειπεῖν· ἀλλὰ συνεὶς ὁ Βροῦτος τὸ πεπρωμένον, ἔρριψε φέρων ἑαυτὸν εἰς τὸν κίνδυνον. οὐ μὴν ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῆς δόξης θυμούμενος, ἀναφυγὼν πρός τι χρημνώδες, καὶ παρ' ξίφει γυμνῷ προσβαλὼν τὸ στέρνον, ἅμα καὶ φίλου τινὸς (ὡς φασιν) ὑπορρώσαντος πληγήν, ἀπέθανεν.

B

C

D

PLVTARCHI
vitæ comparatæ
PHOCIONIS
&
CATONIS
Minoris.

PHOCION.

EMADES orator quia ad Macedonum & Antipatri nutum rempubl. gerebat, Athenis pollens, quum multas leges rogare multaque dicere cogeretur præter ciuitatis dignitatem & morem, ignoſcendum dicebat ſibi eſſe, quod naufragia ciuitatis gubernaret. Fuit hoc dictum arrogantius, traductum tamen ad Phocionis in republic. actiones verum dicas. quippe erat ipſe naufragium reipubl. Demades, qui ita inſolenter & vixit & rempubl. adminiſtrauit: vt de illo diceret Antipater iam ſene, Ex eo ſicut hoſtia immolata linguam modo & ventrem ſupereſſe. At Phocionis virtutem, quæ grauem aduerſariam erat & violentam temporum ſæuitiam ſortita, fortuna Græciæ languidam & obſcuram reddidit ad gloriam.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΦΩΚΙΩΝΟΣ
καὶ
ΚΑΤΩΝΟΣ
τοῦ νεωτέρου.

ΦΩΚΙΩΝ.

ΗΜΑΔΗΣ ὁ ῥήτωρ, ἰσχύων μὲν ἐν τῇ Ἀθήναις, δι' ὃ τοὺς χαρίεν πολιτεύεσθαι Μακεδόνων καὶ Ἀντιπάτρου, πολλὰ γὰρ γράφειν καὶ λέγειν ἀναγκαζόμενος παρὰ τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως καὶ τὸ ἦθος, ἔλεγε συγγνώμης ἄξιος εἶναι, πολιτευόμενος τὰ ναυάγια τῆς πόλεως. τοῦτο δ' εἰ καὶ θρασύτερον εἴρηται, δόξειεν ἂν ἀληθὲς εἶναι, μετενεγθὲν ὅπερ τὴν Φωκίωνος πολιτείαν. Δημάδης μὲν γὰρ αὐτὸς ὢν ναυάγιον τῆς πόλεως· οὕτως ἀσελγῶς βιώσας καὶ πολιτευσάμενος, ὥστε Ἀντίπατρον εἰπεῖν ἐπ' αὐτοῦ γέροντος ἤδη γεγονότος, ὅτι καθάπερ ἱερείου σφαττομένου, γλῶσσα καὶ κοιλία μόνον ἀπολλείποιεν. τὸν δὲ Φωκίωνος ἀρετὸν, ὥσπερ ἀντιπαλαίστρᾳ βαρεῖ καὶ βιαίῳ, καιρῷ συλλαχοῦσαν. αἱ τύχαι τῆς Ἑλλάδος ἀμαυρὰν καὶ ἀλαμπῆ πρὸς δόξαν ἐποίησαν.

οὐ γὰρ Σοφοκλεῖ γε προσεκτέον ἀσθενῆ ποιοῦντι τὴν ἀρετὴν, ἐν οἷς φησιν,

Ἀλλ' οὐ γὰρ ὦ νοῦς, οὐδ' ὃς δὴ βλαστὴ μένει,
Νοῦς τοῖς κακῶς πράξασιν, ἀλλ' ἀξίᾳ τιμᾷ. τοσοῦτον δὲ τῇ τύχῃ δοτέον αἰτιατομένῃ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἰσχύειν, ὅσον ἀντὶ τῆς ἀξίας τιμῆς καὶ χάριτος ἐνίοις φόβους πονηροὺς καὶ ἀμφιβολίας ἐπιφέρουσαν τὴν πίστιν ἀσθενεστέραν ποιεῖν τῆς ἀρετῆς. καίτοι δοκοῦσιν οἱ δῆμοι μᾶλλον εἰς τοὺς ἀγαθοὺς ἐξυβρίζειν, ὅταν δοκῶσιν εὐτυχεῖν ὑπὸ πραγμάτων μεγάλων καὶ δυνάμεως ἐπαιρόμενοι, συμβαίνειν ὃ τοιοῦτον. ἀεὶ γὰρ αἱ συμφοραὶ πικραὶ μὲν τὰ ἤθη καὶ μικρόλυπα καὶ ἀκροσφαλῆ πρὸς ὀργὰς ποιοῦσιν, δύσκολον δὲ τὴν ἀκοὴν καὶ τραχεῖαν, ὑπὸ παντὸς λόγου καὶ ῥήματος τόνον ἔχοντος ἐνοχλουμένην. ὁ δὲ ἐπιτιμῶν τοῖς ἐξαμαρτανομένοις, ἐξονειδίζειν τὰ δυστυχήματα δοκεῖ, καὶ καταφρονεῖν ὁ παρρησιαζόμενος. καὶ καθάπερ ὃ μέλι λυπεῖ τὰ τεθρομμένα καὶ πεπληγμένα μέρη τοῦ σώματος, οὕτως πολλάκις οἱ ἀληθινοὶ καὶ νοῦν ἔχοντες λόγοι δάκνουσι καὶ παροξύνουσι τοὺς κακῶς πράττοντας, ἐὰν μὴ πρᾴως ὦσιν καὶ συνείκοντες, ὥσπερ ἀμέλει ὃ ἡδύ, μυθοειδὲς ὁ ποιητὴς κέκληκεν, ὡς πρὸς ἡδονὴν τῆς ψυχῆς ὑπείκον, καὶ μὴ μαχόμενον μηδὲ αἰτιτυπῶν. καὶ γὰρ ὄμμα φλεγμαῖνον, ἥδιστα τοῖς σκιεροῖς καὶ ἀλαμπέσιν ἐν ἀμαυρείᾳ χρώμενον. τὰ δ' αὐγὴν ἔχοντα καὶ φῶς ἀποστρέφεται. καὶ πόλις ἐν τύχαις ἀβουλήτοις γινομένη, φοβερὰς καὶ τρυφερὸν ἐστὶ δι' ἀσθένειαν ἀνέχεσθαι παρρησίας, ὅτε μάλιστα δεῖται, τῶν πραγμάτων δυσφορεῖν ἁμαρτήματος οὐκ ἐχόντων. διὸ πολύτη σφαλερὸν ἡ τοιαύτη πολιτεία. σκωπόλλιοι γὰρ τὸν πρὸς χάριν λέγοντα, καὶ προσαπόλλιοι τὸν μὴ χαριζόμενον. ὥσπερ οὖν τὸν ἥλιον οἱ μαθηματικοὶ λέγουσιν, μήτε τῷ αὐτῷ τῷ οὐρανῷ φερόμενον φορὰν, μήτε ἀπικρὶς ἐναντίαν καὶ ἀντιβατικῷ, ἀλλὰ λοξῷ καὶ παρεγκεκλιμένῳ πορείας σχήματι χρώμενον, ὑγρὸν καὶ εὐκαμπῆ καὶ περιελιττομένῳ ἕλικα ποιεῖν, ᾗ σώζεται πολύτα καὶ λαμβάνει τὴν ἀρίστην κρᾶσιν· οὕτως ἄρα τῆς πολιτείας ὁ μὲν ὄρθιος ἄγαν καὶ πρὸς ἄπολυτα τοῖς δημοσίοις ἀντιβαίνων τόνος, ἀπηνὴς καὶ σκληρός· ὥσπερ αὖ πάλιν ἐπισφαλὲς καὶ κάτολυτες, ὃ συνεφελκόμενον τοῖς ἁμαρτανόμενοις, ᾧ πολλοὶ καὶ συνεπιρρέπουσιν. ἡ δ' ἀνύπτειχουσα πειθομένοις καὶ διδοῦσα ὃ πρὸς χάριν εἶτ' ἀπαιτοῦσα ὃ συμφέρον ἐπιτασία καὶ κυβέρνησις ἀνθρώπων πολλὰ πρᾴως καὶ χρησίμως ὑπουργούντων, εἰ μὴ πολύτα δεσποτικῶς καὶ βιαίως ἄγοιντο, σωτήριος, ἐργώδης δὲ καὶ χαλεπὴ, καὶ ὃ σεμνὸν ἔχουσα τῷ ἐπιεικεῖ δεδεμένον· ἐὰν δὲ μιχθῇ, τοῦτό ἐστιν ἡ πολύτων μὲν ῥυθμῷ, πασῶν δὲ ἁρμονιῶν ἐμμελεστάτη καὶ μουσικωτάτη κρᾶσις· ᾗ καὶ τὸν κόσμον ὁ θεὸς λέγεται διοικεῖν, οὐ βιαζόμενος, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ λόγῳ παρέχων τὴν ἀνάγκην. ταῦτα δὲ καὶ Κάτωνι τῷ νέῳ συνέβη. καὶ γὰρ οὗτος οὐ πιθανὸν ἔφερεν οὐδὲ πρὸς φιλὲς ὄχλῳ ὃ ἦθος, οὐδὲ ἐνῴκησεν ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸς χάριν· ἀλλ' ὁ μὲν Κικέρων φησὶν αὐτὸν, ὥσπερ ἐν τῇ Πλάτωνος πολιτείᾳ, καὶ οὐκ ἐν τῇ Ῥωμύλου πολιτευόμενον ὑποσταθμῇ, τῆς ὑπατείας ἐκπεσεῖν. ἐμοὶ δὲ ταὐτὸ δοκεῖ παθεῖν τοῖς μὴ καθ' ὥραν ἐκφανεῖσι καρποῖς. ὡς γὰρ ἐκείνοις ἡδέως ὁρῶντες καὶ θαυμάζοντες, οὐχρῶνται· οὕτως ἡ Κάτωνος ἀρχαιοτροπία διὰ χρόνων πολλῶν ἐπιθυμουμένη βίοις διεφθορόσι καὶ πονηροῖς ἔθεσι, δόξαν μὲν εἶχε μεγάλην καὶ κλέος, οὐκ ἐνήρμοσε δὲ ταῖς χρείαις, διὰ βάρος καὶ μέγεθος τῆς ἀρετῆς ἀσύμμετρον τοῖς καθεστῶσι καιροῖς.

A Neque enim audiendus Sophocles est, qui imbecillem virtutem facit hisce carminibus,

Non mens eo statu remanet, quo floruit,
O Rex, in hisce quos malorum pondera
Grauiter premunt, sed linquit afflictissimos.

Tantam vero infestę bonis viris attribuas vim fortunæ, quatenus pro merito honore & gratia infamiam nonnullis & probra referens fidem infirmat virtuti. Et quidem putantur insolescere magis in bonos populi, quum lætas res suas existimant, rebus magnis & potentia exultantes. Verum diuersum accidit. siquidem clades amaros mores irri-
B tabilesq; & præcipites reddunt in iram: ad hæc aures difficiles atque morosas, quæ quouis dicto & verbo acri exacerbentur. Iam peccantes qui castigat, exprobrare videtur calamitates: & despicere, qui libere loquitur. Atque vt corporis mel vulnera & vlcera pungit: ita frequenter vera & cordata oratio, nisi lenis sit & blanda, mordet ac stimulat afflictos. quamobrem dulce poeta μυθοειδὲς vocauit, quasi animo cedens nec repugnans vel renitens tumenti. Nam vt oculo inflammato opacus & fuscus gratissimus color est, splendidus vero & lucidus asperat eum: haud secus rebus obruta ciuitas asperis timet refugitque ob imbecillitatem,
C quum maxime opus habeat, rebus eo prolapsis vt excitari nequeat ab offensa, veritatē audire. Quapropter versatur prorsus in lubrico ea resp. quippe vna secum blandientem auribus perdit, & acerbum perdit ante. Vt igitur prædicant solem mathematici non eodem ac cœlum motu volui, neq; prorsus aduerso tamen & opposito, sed obliquam atq; leuiter inflexam cursus formam tenendo lentum, flexibilem, & sequacem efficere anfractum,
D quo vniuersitas constat, atq; optimam accipit temperaturam: in republ. item nimirum directus, & per omnia populi voluntati reluctans, ingratus est tenor & rigidus: vt contra lubricus & procliuis qui peccantes sequitur, quum eo videat inclinare populum. Illa vero quæ parentibus concedit indulgetq;, indeque exigit quod fructiferum est, administratio & moderatio hominum in multis modeste atq; vtiliter, nisi vbiq; imperiose & violenter agantur, obtemperantium, salutaris quidem est, verum ardua eam quæ ægre cum lenitate temperatur retinens grauitatem. Quæ cum hac si temperata fuerit, ea demum modulorum sit omnium & concentuum maxime concinna & delectabilis temperatura, qua mundum quoq; perhibent Deū
E regere, non violentia, sed lepore & ratione inducendo leniens necessitatem. Hæc Catoni minori vsu venere. neq; enim blandis hic vel gratis plebi moribus præditus fuit, neq; floruit in republ. obsequiis: sed ait eum Cicero quasi in republ. Platonis, non in Romuli fæce, ageret, consulatus repulsam tulisse. Mihi vero videtur idem illi quod fructibus accidisse intempestiue prouenientibus. Vt enim hos contēplamur libenter miramurq;, nec vtimur tamen: ita mores antiqui Catonis, in ciuitate corrupta & deprauata consuetudine existentes, laudem quidem habuerunt & gloriam grandē, v-
F sui tamen propter pondus & fastigium à præsenti abhorrens seculo virtutis non fuerunt cōsentanei.

Etenim haud præcipite iam patria, vt Phocion, magna tamen tempestate & fluctibus iactata, vela & rudentes vt tractare & assistere posset potentioribus, remp. gerens: quũ à clauo esset & gubernaculo summotus, certamen exhibuit tamen fortunæ durum, quippe subiugauit illa quidem & prostrauit remp. per alios, verum ægre & tarde longoque spacio, quum victoria penes remp: pene fuisset per Catonem & Catonis virtutem: cum qua Phocionis conferimus non communibus similitudinibus vt bonorum & reipub. tractandę peritorum virorum. Nempe est & fortitudinis cum fortitudine discrimen, ceu eius quæ Alcibiadis fuit, cum illa quæ Epaminundæ: & cum prudentia prudentię, velut Themistoclis cum Aristidis: iustitiæ item cũ iustitia, vt Numæ cum Agesilai. At horum virorum virtutes vsq; ad extremas & indiuiduas differentias eundem characterem, effigiem, colorem morum communem pręferunt impressum, quasi temperata pari modo cum austeritate humanitate, & cum cautione fortitudine: pro aliis solicitudine, pro semetipsis securitate: turpitudinis fuga cum firmitate iustitiæ similiter in vtroq; coaptata. vt ad discernendum & eruendum quatenus discrepent, arguta opus sit tanquam instrumento oratione.

A C Catonis quidem in confesso est clarum genus, vt post dicetur, fuisse: Phocionem vero auguramus loci fuisse non omnino obscuri & abiecti. Neq; enim, si fuisset ei (vt Idomeneus autumat) pater artifex cochlearius, qui sexcenta collegit & obiecit ei conuitia, generis nouitatem Glaucippus Hypperidis filius prætermisisset: neq; mores adeo liberales & honestos vel institutionem sortitus esset. qui Platonis admodum adolescens, & post Xenocratis, fuit in academia auditor, studiorumq; à prima ætate sectator optimorum. Siquidem neq; ridentem neque plorantem quisquam Atheniensium temere Phocionem vidit, neque in balneo publico lauantem, vt tradit Duris: neque extra pallium, quum amictus esset, manum eius exertam. Nam peregre quidem atq; in bello sine calceis semper nudusq; incedebat, nisi gelu immodicum esset & intolerabile: vt milites per iocum pro grauis brumæ nota haberent, vbi esset vestib. Phocion opertus. Quamuis autem moribus esset mansuetissimis facilimisq;, vultum tamen morosum & tetricum repræsentabat. vnde nemo facile eum alienior conuenit solus. Itaque quum Chares aliquando supercilia eius perstringeret, arrideretque populus Atheniensis: Nihil hoc vobis, inquit, mœroris intulit supercilium: at horum risus multas ciuitati lacrymas inuexit. Perinde oratio quoque fuit Phocionis vtilibus sententiis & consiliis salubris, coniuncta cum imperiosa, austera & tristi breuitate. quippe, vt Zeno ait, mente tinctum proferre philosophum sermonem debere, pari modo habuit Phocionis oratio plurimũ in concisa dictione sentẽtiæ. quo apparet Sphettium Pholyeuctum respexisse, quũ diceret oratorem esse Demosthenẽ optimũ, sed in dicendo acutissimum Phocionem. Quomodo. n. habet monetæ æstimatio exigua in mole maximum valorem, sic huius orationis vim censebat verbis paucis multa significare. Et vero ipsum etiam ferunt Phocionem aliquando completo theatro sub scena inambulasse cogitabundũ.

A καὶ γὰρ αὐτὸς οὐ κεκλιμμένης μὴν ἤδη τῆς πατρίδος, ὥσπερ ὁ Φωκίων, πολλὰ δὲ χειμῶνα καὶ σάλον ἐχούσης, ὅσον ἱστίων καὶ κάλων ὑπιλαβέσθαι, καὶ παρεξιέναι τοῖς πλέον δυναμένοις, πολιτευσάμενος, οἰάκων τε καὶ κυβερνήσεως ἀπωθεὶς, ὅμως μέγαν ἀγῶνα τῇ τύχῃ παρεσείσησεν. εἴλε μὲν γὰρ καὶ κατέβαλε τὴν πολιτείαν δι' ἄλλους, πόλις τε καὶ βασιλέως, καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ παρὰ μικρὸν ἐλθοῦσαν παρεγγυήσας δι' Κάτωνα καὶ τὴν Κάτωνος ἀρετήν· ἣ παραβάλλομεν τὴν Φωκίωνος, οὐ κατ' κοινὰς ὁμοιότητας, ὡς ἀγαθῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν. ἔστι γὰρ ἀμελεῖ καὶ ἀνδρείας διαφορὰ πρὸς ἀνδρείαν,

B ὡς τῆς Ἀλκιβιάδου πρὸς τὴν Ἐπαμεινώνδου· καὶ φρονήσεως πρὸς φρόνησιν, ὡς τῆς Θεμιστοκλέους πρὸς τὴν Ἀριστείδου· καὶ δικαιοσύνης πρὸς δικαιοσύνην, ὡς τῆς Νομᾶ πρὸς τὴν Ἀγησιλάου. τούτων τῶν τῶν ἀνδρῶν αἱ ἀρεταὶ, μέχρι τῶν τελευταίων καὶ ἀτόμων διαφορῶν, ἕνα χαρακτῆρα καὶ μορφὴν καὶ χρῶμα κοινὸν ἤθους ἐγκεκραμένων σκιαφέρουσιν, ὥσπερ ἴσῳ μέτρῳ μεμιγμένῳ πρὸς τὸ αὐστηρὸν τῆς φιλανθρώπου, καὶ πρὸς τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἀνδρείας, καὶ τὸ παρ' ἄλλων μὴ κακοδαιμονίας, παρ' αὐτῶν δὲ ἀφοβίας, καὶ πρὸς μὲν τὸ αἰσχρὸν τῆς ἀλαζονείας, πρὸς δὲ τὸ δίκαιον τῆς τυραννοσυνήμοσυνῆς

C νης ὁμοίως· ὥστε λεπτῆς πάνυ λόγου δεῖσθαι, καθάπερ ὀργάνου πρὸς διάκρισιν καὶ αἵρεσιν τῶν διαφερόντων.

Τὸ μὲν οὖν Κάτωνος ὁμολόγηται γένος οὐκ ἀμαυρῶν ὑπάρχειν, (ὡς λεχθήσεται) Φωκίωνα δὲ τεκμαίρομαι μὴ πάντα πασιν εἶναι γένους ἄτιμον καὶ καταπεπτωκότος. εἰ γὰρ ἐκεῖνον (ὡς φησιν Ἰδομενεὺς) δι' ἀνθρακοποιοῦ πατρὸς, οὐκ ἂν οὐδ' ὁ λόγος Γλαύκιππος ὁ Ὑπερίδου, μυρία συνειλοχὼς καὶ εἰρηκὼς κατ' αὐτοῦ κακὰ, τὴν διαβολὴν παρῆκεν· οὐδ' ἂν οὕτως ἐλευθερίου βίου καὶ σώφρονος καὶ παιδείας μετέσχεν, ὥστε τῆς Πλάτωνος, ἔτι μειράκιον ὤν, ὕστερον δὲ τῆς Ξενοκράτους διατριβῆς ἐν

D Ἀκαδημίᾳ μεταλαβεῖν, καὶ τῶν ἀρίστων ἐξ ἀρχῆς ἐπιτηδευμάτων ζηλωτὴς γενέσθαι. Φωκίωνα γὰρ οὔτε γελάσαντα τὸν, οὔτε κλαύσαντα, ῥᾳδίως Ἀθηναίων εἶδεν, οὐδ' ἐν βαλανείῳ δημοσιεύοντι λουσάμενον, (ὡς ἱστόρηκε Δοῦρις) οὐδὲ ἐκτὸς ἔχοντα τὴν χεῖρα τῆς περιβολῆς, ὅτε τύχοι περιβεβλημένος. ἐπεὶ κατά γε τὴν χώραν καὶ τὰς στρατείας, ἀνυπόδητος ἀεὶ καὶ γυμνὸς ἐβάδιζεν, εἰ μὴ ψῦχος ὑπερβάλλον εἴη καὶ δυσκαρτέρητον, ὥστε καὶ παίζοντας ἤδη τοὺς στρατευομένους, σύμβολον μεγάλου ποιεῖσθαι χειμῶνος, ἐνδεδυμένον Φωκίωνα. ὃν οὐ νῦν πρεσβύτερος ὢν καὶ φιλανθρωπότατος, ἀπὸ τοῦ προσώπου

E δυσξυμβόλου ἐφαίνετο καὶ σκυθρωπὸς· ὥστε μὴ ῥᾳδίως δύνασθαι μόνον ἐντυχεῖν αὐτῷ τῶν ἀστικῶν. διὸ καὶ Χάρης ποτὲ πρὸς τὰς ὀφρῦς αὐτοῦ λέγοντα, τῶν Ἀθηναίων ἐπιγελώντων, Οὐδὲν (εἶπεν) αὕτη ὑμᾶς λελύπηκεν ἡ ὀφρύς· οὗ τούτων γέλως πολλὰ κλαῦσαι τὴν πόλιν πεποίηκεν. ὁμοίως δέ πως τοῦ Φωκίωνος καὶ ὁ λόγος ἐν ὀλίγοις ἐπὶ χρησίμοις εὐτυχήμασι καὶ διανοήμασι σωτήριος, πρεσπάκτικόν τινα καὶ αὐστηρὸν καὶ ἀνήδυντον ἔχων βραχυλογίαν. ὡς γὰρ ὁ Ζήνων ἔλεγεν ὅτι δεῖ τὸν φιλόσοφον εἰς νοῦν ἀποβάπτοντα προφέρεσθαι τὴν λέξιν, οὕτως ὁ Φωκίωνος

F λόγος πλείστον ἐν ἐλαχίστῃ λέξει νοῦν εἶχεν. καὶ πρὸς τοῦτο ἔοικεν ἀπιδὼν ὁ Σφήττιος Πολύευκτος εἰπεῖν, ὅτι ῥήτωρ μὲν ἄριστος εἴη Δημοσθένης, εἰπεῖν δὲ δεινότατος ὁ Φωκίων. ὡς γὰρ ἡ τοῦ νομίσματος ἀξία πλείστην ἐν ὄγκῳ βραχυτάτῳ δύναμιν ἔχει, οὕτω λόγου δεινότης ἐδόκει πολλὰ σημαίνειν ἀπὸ ὀλίγων. καὶ μὴν καὶ αὐτόν ποτε τὸν Φωκίωνα φασὶ πληθουμένου τοῦ θεάτρου περιπατεῖν ὑπὸ σκηνῇ,

αὐτὸν ὅτι πρὸς ἑαυτῷ τὴν διάνοιαν· εἰ πόντος δέ τινος τῶν φίλων, Σκεπτομαίμην Φωκίων ἔοικας· Νὴ μὰ τὸν Δία (φάναι) σκέπτομαι εἴ τι δυνάμην τὸν λόγον ἀφελεῖν ὃν μέλλω λέγειν πρὸς Ἀθηναίους. ὁ δὲ Δημοσθένης τῶν μὲν ἄλλων κατεφρόνει πολὺ ῥητόρων, αἰσθανόμενος ὁ Φωκίωνος, εἰώθει λέγειν ἀφέμα πρὸς τοὺς φίλους; Ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς πάρεστιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσως πρὸς ὃ ἦθος ἀποιστέον· ἐπεὶ καὶ ῥῆμα καὶ νεῦμα μόνον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μυρίοις ἐνθυμήμασι καὶ πειθοῦς ἀπίρροπον ἔχει πίστιν. νέος δὲ ὤν, Χαβρίᾳ προσέμιξεν ἑαυτὸν τῷ στρατηγῷ, καὶ παρείπετο, πολλὰ μὲν εἰς ἐμπειρίαν τῶν πολεμικῶν ὠφελούμενος, ἔστι δὲ ὃ οἷς ἐπανορθούμενος τὴν ἐκείνου φύσιν, ἀνώμαλον οὖσαν καὶ ἄκρατον. καθαρὸς γὰρ ὢν ὁ Χαβρίας καὶ δεξιὸς ἄλλως, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσιν ὤργα καὶ διεπυροῦτο τῷ θυμῷ, καὶ συνεξέπιπτε τοῖς θρασυτάτοις τῶν βαβολωτέρων· ὥστε ἀμέλει καὶ κατέστρεψε τὸν βίον ἐν Χίῳ, πρῶτος εἰσελάσας τῇ τριήρει, καὶ βιαζόμενος πρὸς τὴν ἀπόβασιν. ἀσφαλὴς οὖν ἅμα καὶ δραστήριος ὁ Φωκίων φαινόμενος, τὴν τε μέλλησιν ἀνεθέρμαινε τοῦ Χαβρίου, καὶ πάλιν ἀφῄρει τὴν ἄκαιρον ἐξύπνου τὴν ὁρμῆς. ὅθεν δίκαιος ὢν ὁ Χαβρίας καὶ χρηστὸς ἠγάπα καὶ πρῶτον αὐτὸν ὅτι πράξεις καὶ ἡγεμονίας, γνώριμον ποιῶν τοῖς Ἕλλησιν, καὶ τὰ πλείστης ἄξια πρυτανείας σκείνῳ χρώμενος. καὶ τὸν περὶ Νάξον ναυμαχίας ὄνομα καὶ δόξαν οὐ μικρὰν Φωκίωνι περιεποίησεν. τοῦ γὰρ δεξιοῦ κέρως ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν, καθ' ὃ καὶ τὴν μάχην ὀξεῖαν εἶχεν ὁ ἀγών, καὶ κρίσιν ἐποίησεν παχεῖαν. πρῶτον οὖν σκείνῳ ναυμαχίαν ἡ πόλις αὐτὴ δι' αὐτῆς ἀγωνισαμένη τοῖς Ἕλλησι μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ καταστυχοῦσα, τόν τε Χαβρίαν ἐφιλοτίμησεν, καὶ τὸν Φωκίωνος, ὡς ἀνδρὸς ἡγεμονικοῦ, λόγον ἔχειν. σπίκων δὲ μεγάλοις μυστηρίοις· καὶ παρεῖχεν οἰνοχόημα Χαβρίας Ἀθηναίοις κατ' ἔκασον σπιαυτὸν τῇ ἕκτῃ ἱστὶ δέκα τοῦ βοηδρομιῶνος. ἐκ τούτου λέγεται, πέμποντος αὐτὸν ὅτι τὰς νησιωτικὰς συντάξεις τοῦ χαβρίου, καὶ ναῦς εἴκοσι διδόντος, εἰπεῖν, εἰ μὲν ὡς πολεμήσων πέμποιτο, μείζονος δεῖν δυνάμεως· εἰ δ' ὡς πρὸς συμμάχους, ἀρκεῖν ναῦν μίαν. καὶ πλεύσαντα τῇ αὐτοῦ τριήρει, καὶ ἀγαλλόμενα ταῖς πόλεσι, καὶ συγγενόμενον τοῖς ἄρχουσιν ἐπιεικῶς καὶ ἀφελῶς, καταπλεῦσαι μετὰ πολλῶν νεῶν, ἃς ἀπέστειλαν οἱ σύμμαχοι τὰ χρήματα τοῖς Ἀθηναίοις κομιζούσας. οὐ μόνον δὲ ζῶντα τὸν Χαβρίαν θεραπεύων διετέλει καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντος αὐτοῦ, τοὺς προσήκοντων κακῶς ἐπεμελεῖτο, καὶ τὸν παῖδα Κτήσιππον, ἐβούλετο μὲν ἄνδρα ποιεῖν ἀγαθόν, ἔμπληκτον δὲ ὁρῶν καὶ ἀνάγωγον ὅμως οὐκ ἀπεῖπεν ἐπανορθούμενος καὶ ἀποκρυπτῶν τὰ αἰσχρὰ πλείω ἅπαξ λέγεται, παρενοχλουμένου ἐν στρατείᾳ τινὶ τοῦ νεανίσκου, καὶ κόπτοντος αὐτὸν ἐρωτήμασιν ἀκαίροις καὶ συμβουλίαις, οἷς ἐπανορθουμένου καὶ πρὸς στρατηγοῦντος εἰπεῖν. Ὦ Χαβρία, Χαβρία, μεγάλῃ γέ σοι χάριν ἐκτίνω τῆς φιλίας, τιμωμένου σου τὸν υἱόν. ὁρῶν δὲ τοὺς τὰ κοινὰ πράττοντας τότε, διηρημένους, ὥσπερ ἀπὸ κλήρου, τὸ στρατήγιον καὶ τὸ βῆμα, καὶ τοὺς μὲν λέγοντας ἐν τῷ δήμῳ καὶ γράφοντας μόνον· ὧν Εὔβουλος ἦν καὶ Αἰσχίνης, καὶ Δημοσθένης, καὶ Λυκοῦργος, καὶ Ὑπερείδης· Διοπείθης δὲ καὶ Μενεσθέα, καὶ Λεωσθένη, καὶ Χάρητα, τῷ στρατηγεῖν καὶ πρεσβευτὰς αὐξόντας ἑαυτοῖς· ἐβούλετο τὴν Περικλέους καὶ Ἀριστείδου καὶ Σόλωνος πολιτείαν, ὥσπερ ὁλόκληρον καὶ διηρημένην ἐν ἀμφοῖν ἀναλαβεῖν καὶ ἀποδοῦναι.

A Vbi quum amicus quidam diceret ei, Videris aliquid Phocion tecum meditari, Sane vero, inquit, meditor an quid de oratione, quam habiturus ad populũ Athenienſem ſum, queã reſecare. Demoſthenes magnopere contemnebat cæteros oratores: at quũ ad dicẽdũ Phocion ſurgeret, ſolebat ad amicos dicere ſummiſſe, Orationum mearum ſecuris adeſt. Cæterum hoc ſit fortaſſis ad mores eius referendum. quando viri boni vel verbum vel nutus ſolus mille inſtar ſit ſententiarum & ambituum verborum. Porro adoleſcens ſub duce meruit Chabria, eumque eſt aſſectatus, à quo fuit in ſcientia militari inſtitutus egregie. Nonnihil viciſ-
B ſim illius ingenium correxit varium & impotens. Nam quum ſegnis alias Chabrias & tardus eſſet, ipſis in certaminibus gliſcebat & exardeſcebat animo, atq; cum ferociſſimis proruebat præcipitantius. quomodo ſane in Chio quoq; vitam proiecit, quum triremi ſua ante cæteros prouectus deſcenſionem vrgeret. At Phocion iuxta cautum & impigrum præbens ſe, qua cunctationem excitabat Chabriæ, qua contra calorem impetus intempeſtiuum detrahebat. Vnde candidus & proprius Chabrias dilexit eum, ad negotiaque & imperia prouexit celebrans apud Græcos, eiuſque arduis
C in rebus vſus eſt opera, atq; ex pugna nauali apud Naxum inſigne nomen & gloriam Phocioni conciliauit. nam permiſit ei lævum cornu, in quo acre certamen Mars habuit, & cito decreuit. Prima illa pugna ciuitas Athenienſis per ſe ſola, poſtquam capta fuit, conflixit cum Græcis, victrixq; Chabriam mirifice complexa eſt, & Phocionem vt virum æſtimauit imperio dignum. Parta victoria eſt magnis myſteriis. cuius cauſa decimoſexto die menſis Boedromionis dabat populo Athenienſi quotannis Chabrias vini congiarium. Hinc fertur, quũ mitteretur à Chabria ad tributum ab inſulis exi-
D gendum, ac naues viginti acciperet, dixiſſe, Si ad bellum gerendum mitteretur, maiore claſſe opus eſſe: ſin vero vt ad ſocios, ſufficere nauem vnam. Itaque ſua naui profectum, alloquutumq; ciuitates, & congreſſum cum magiſtratibus humaniter & aperte, decurriſſe cum frequentibus nauibus quas ſocii Athenienſibus cum ſtipendio miſere. Non autem viuum modo conſtanter obſeruauit & coluit Chabriam, verumetiam defuncti propinquorum magnam curam geſſit, & filium Cteſippũ affectauit bonũ virum reddere. quem licet vecordẽ videret & contumacẽ, non deſtitit tamen emẽ-
E dare & tegere eius vitia. Semel tantũ dicitur, quum obtunderet ipſum in quodã bello adoleſcens, fatigaretq; importunis quæſtionibus & interrogationibus quaſi caſtigans atq; imperatoris munus eum docere inſtituens, dixiſſe, O Chabria, Chabria, magnam ſane tibi refero amicitiæ gratiam, qui filium feram tuum. Quum videret eos qui id temporis rempublicam gerebant partitos quaſi ſorte bellicã & forenſem adminiſtrationem, partim in concionibus dicere & rogationes promulgare tantum, ex quib. Eubulus, Ariſtophon, Demoſthenes, Lycurgus, Hyperides erãt, Diopithem vero, Meneſthea,
F Leoſthenem, & Chareta imperando & bello gerendo opes quærere, inſtitutum viſum eſt ei Periclis, Ariſtidis, & Solonis, tanquam integrum atque ex ambobus concinnatum, referre & imitari,

Namque visus est illorum virorum quisq; vt Archilochi verba vsurpem,

Vtrumq; vt Martis considens esse satelles,
Musarumq; artes nosse adamare pias.

Ac Mineruam ipsam bellatricem simul & ciuilium artium peritam esse & appellari videbat. Quũ ita se comparasset, semper quidem procurauit pacem, & otium, bella vero gessit plurima omnium non suorum tantum æqualium, sed & priorum, non prensans neque ambiens eas prouincias, sed neq; defugiens tamen neq; declinans, vbi vsus vocauit eum reip. Constat enim eum quinq; & quadraginta cepisse præturas, quum comitiis ne semel quidem interfuisset, sed absens semper electus & accersitus esset. Itaq; mirabantur insipiẽtes populum, quod quum plurimum Phocion in eum incurreret, neq; vnquam quicquam vel dixisset vel egisset populariter, sicut reges censent vti adulatorib. debere, post lotas manus, vteretur populus hic concionatoribus facetioribus & blandioribus per ludum, ad imperia sobrius semper & sedulus seuerissimum vocaret ac sapientissimum ciuem, eumque solus vel præ aliis qui nutibus & libidinibus suis reluctabatur. Quippe quum esset oraculum Delphicum recitatum, cæteris consentientib. Athenienſib. vnum dissentire à ciuitate ciuem, progressus Phocion liberare se eos ait solicitudine, se, quem quærerent, esse. Sibi enim eorum quæ agerentur vni placere nihil. Quum aliquãdo sententia dicta in concione celebraretur, orationemque suam pariter videret ab omnibus approbari, conuersus ad amicos dixit, Nunquid imprudenti mihi excidit mali? Flagitante congiarium ad sacrificium quoddam populo Athenienſe, aliisq; præbẽtibus, identidem appellatus ait, Hosce poscite diuites: me vero puderet, vobis si largirer, huic non soluere: monstrans Calliclem fœneratorem. Vbi non cessarunt vociferari & increpare eum probris, hãc narrauit eis fabulam. Quidam ignauus homo parabat ad bellum proficisci. Crocientibus autem coruispo suit arma, tenuitq; se domi. Mox recipiens ea institit pergere. Illis denuo crociẽtibus, substitit, & tandem ait, Etsi vos quam maxime crociuistis, non gustabitis me tamen. Alio tempore iubentibus Athenienſibus vt moueret in hostes, vbi renuit, timidum mollemq; appellantibus: Neque vos, inquit, facere me audacem potestis, neq; vos ego timidos. Attamen nouimus nos inter nos. Quum dubiis temporibus perquam ageret cum eo populus aspere, atque imperii rationes reposceret, Seruemini quæso, inquit, prius. Quum in bello essent abiecti & trepidi, pace vero facta ferocirent, ac conuitiis incesserent Phocionem, quasi eripuisset ipsis victoriam, Felices estis, infit, ducem qui habeatis vos cognoscentem: alioquin iamdudum perissetis. Cum Bœotiis vbi de agro voluere non iudicio sed bello disceptare, consuluit vt verbis, quibus præstarent, non, quib. essent inferiores, armis, cum iis digladiarentur. Quum aliquando sententiam eius non probarent, neque eum sustinerent audire, Me vos, inquit, quæ non probo, cogere vt faciam valetis: dicere quæ non probo, præter sententiam non cogetis. Ex aduersariis eius in rep. oratoribus quum Demosthenes dixisset, *Interficiet te populus Athenienſis Phocion,*

A καὶ γὰρ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἕκαστος ἐφαίνετο κατὰ τὸν Ἀρχίλοχον,

Ἀμφότερον, θεράπων μὲν Ἐνυαλίοιο θεοῖο,
Καὶ μουσέων ἐρατὰν δῶρον ἐπιστάμενος.

καὶ τὸν θεὸν ἑώρα πολεμικόν τε ἅμα καὶ πολιτικὸν οὖσαν, καὶ προσαγορευομένην. οὕτω δ' συντάξας ἑαυτὸν, ἐπολιτεύετο μὲν ἀεὶ πρὸς εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, ἐστρατήγησεν δ' πλείστας οὐ μόνον τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς στρατηγίας, οὐ προδιδέλλων, οὐδὲ μετιών, ἀλλ' οὐδὲ φεύγων. οὐδὲ ἀποδιδράσκων τῆς πόλεως κλήσης. ὁμολογεῖται γὰρ ὅτι πέντε καὶ τεσσαράκοντα στρατηγίας ἔλαβεν, οὐδὲ ἅπαξ ἀρχαιρεσίοις παρατυχὼν, ἀλλ' ἀπόντα μεταπεμπομένων αὐτὸν ἀεὶ καὶ χειροτονούντων· ὥστε θαυμάζειν τοὺς οὐκ εὖ φρονοῦντας τὸν δῆμον, ὅτι πλεῖστα τοῦ Φωκίωνος ἀντικρούοντες αὐτῷ, καὶ μηδὲν εἰπόντες πώποτε μηδὲ πράξαντος πρὸς χάριν, ὥσπερ ἀξιοῦσι τοὺς βασιλεῖς τοῖς κόλαξι χρῆσθαι μόνος ὁ κατὰ χειρὸς ὕδωρ, ἐχρῆτο σοφοῖς τοῖς μὲν κομψοτέροις καὶ ἱλαροῖς ἐν παιδιᾶς μέρει δημαγωγοῖς, ὅτι δὲ τοὺς δεξιὰς ἀεὶ νήφων καὶ σπουδάζων, τὸν αὐστηρότατον καὶ φρονιμώτατον καλεῖ τῶν πολιτικῶν, καὶ μόνον ἢ μᾶλλον τῇ βουλήσεσιν αὐτοῦ καὶ ὁρμαῖς ἀντιπαρατάττομενον. χρησμοῦ μὲν γὰρ ἐκ Δελφῶν ἀναγνωσθέντος, ὅτι τῶν ἄλλων Ἀθηναίων ὁμοφρονούντων, εἷς ἀνὴρ ἐναντία φρονοίη τῇ πόλει, παρελθὼν ὁ Φωκίων ἀμελεῖν ἐκέλευσεν, ὡς αὐτὸς ὢν ὁ ζητούμενος· μόνῳ γὰρ αὐτῷ μηδὲν ἀρέσκειν τῶν πραττομένων. ἐπεὶ δὲ λέγων ποτὲ γνώμην πρὸς τὸν δῆμον οὐδοκίμει, καὶ πολλὰς ὁμαλῶς ἐώρα τὸν λόγον ἀποδεχομένους, ἐπιστραφεὶς πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, Οὐ δή που τί κακὸν λέγων ἐμαυτὸν λέληθα; πρὸς δὲ θυσίαν τινὰ τῶν Ἀθηναίων αἰτούντων ἐπιδόσεις, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιδιδόντων, κληθεὶς πολλάκις ἔφη, Τούτους αἰτεῖτε τοὺς πλουσίους· ἐγὼ δὲ αἰσχυνοίμην ἂν εἰ τούτῳ μὴ ἀποδιδοῖς, ὑμῖν ἐπιδίδω· δείξας Καλλικλέα τὸν δανειστήν. ὡς δ' οὐκ ἐπαύοντο κεκραγότες καὶ καταβοῶντες, λόγον εἶπεν αὐτοῖς τοῦτον, Ἀνὴρ δειλὸς ἐπὶ πόλεμον ἔξεισι. φθεγξαμένων δὲ κραύγων, τὰ ὅπλα θεὶς ἡσύχαζεν· εἶτα ἀναλαβὼν αὖθις ἔξεισι, καὶ φθεγγομένων πάλιν ἐπαύετο. καὶ τέλος εἶπεν, Ὑμεῖς κεκράξεσθε μὲν μέγιστον ὡς δυνατόν, ἐμοῦ δὲ οὐ γεύσεσθε. πάλιν δέ ποτε τῶν Ἀθηναίων ἐξαγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους κελευόντων, ὡς οὐκ ἐβούλετο, δειλὸν καὶ ἄπαιδρον ἀποκαλούντων, Οὔτε ὑμεῖς (εἶπεν) ἐμὲ δυνάσθε ποιῆσαι θαρσαλέον, οὔτε ἐγὼ ὑμᾶς δειλοί. οὐ μὴν ἀλλ' ἴσμεν ἀλλήλους. ἐν δὲ χωρίοις ἐπισφαλέσι βαχευομένου τοῦ δήμου πρὸς αὐτὸν σφόδρα, καὶ τῆς στρατηγίας αὐθαίρετος ἀπαιτούντος, Σωθείητε (εἶπεν) ὦ μακάριοι πρῶτον. ἐπεὶ δὲ πολεμοῦντες μὲν ἦσαν ταπεινοὶ καὶ δειδιότες· χαιρομένης δὲ εἰρήνης ἐθρασύνοντο, καὶ κατεβόων τοῦ Φωκίωνος, ὡς ἀφῃρημένου τὸν νίκην αὐτῶν, Εὐτυχεῖτε (εἶπεν) ἔχοντες στρατηγὸν εἰδότα ὑμᾶς· ἐπεὶ πάλαι ἂν ἀπολώλειτε. τοῖς δ' Βοιωτοῖς οὐ βουλομένων αὐτῶν δικάζεσθαι περὶ τῆς χώρας, ἀλλὰ πολεμεῖν, συνεβούλευε μὴ τοῖς λόγοις, ἐν οἷς εἰσι κρείττους, μὴ τοῖς ὅπλοις, ἐν οἷς ἥττους, μάχεσθαι. λέγοντα δ' αὐτὸν οὐ προσιεμένων οὐδὲ ἐπομένων ἀκούειν, Ἐμὲ (εἶπεν) ὑμεῖς ἃ μὴ βούλομαι ποιεῖν, βιάσασθε δυνάσθε, λέγειν δ' ἃ μὴ δεῖ οὐδὲ γνώμην

B

C

D

E

F

οὐκ ἀναγκάσετε. τῶν δ' ἀντιπολιτευομένων αὐτῷ ῥητόρων, Δημοσθένους μὲν εἰπόντος, Ἀποκτενοῦσί σε Ἀθηναῖοι Φωκίων,

» αὐ μεμωσιν, εἶπεν, Σὲ δὲ, ἐὰν σωφρονῶσι. Πολύευκτον δὲ A
» τὸν Σφήττιον ὁρῶν ἐν καύματι συμβουλεύοντα τοῖς Ἀθη-
» ναίοις πολεμεῖν πρὸς Φίλιππον, εἶτα ἐπ' ἀθλιμματος πολλῶ
» καὶ ἱδρῶτος ἄτε δὴ καὶ ὑπόπαχυν ὄντα, πολλάκις ἐπιρ-
» ροφοῦντα τοῦ ὕδατος, Ἄξιον (ἔφη) τούτῳ πιστεύσαντας ὑμᾶς
» ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον. ὃν τί οἴεσθε ποιήσειν ἐν τῷ θώ-
» ρακι καὶ τῇ ἀσπίδι, τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων, ὅτε λέγων
» πρὸς ὑμᾶς ἀπόκεπται, κινδυνεύει πνιγῆναι; τοῦ δ' Λυκούρ-
» γου πολλὰ βλάσφημα πρὸς αὐτὸν εἰπόντος ἐν ἐκκλη-
σίᾳ, καὶ πρὸς ἅπασιν, ὅτι δέκα τῶν πολιτῶν ἐξαιτοῦντος
» Ἀλεξάνδρου, συνεβούλευεν ἐκδοῦναι, εἶπεν, Πολλὰ ἐγὼ B
» συμβεβούλευκα καλὰ καὶ συμφέροντα τούτοις, ἀλλ' οὐ πεί-
» θονταί μοι. ἦν δέ τις Ἀρχιβιάδης ἐπικαλούμενος Λακωνι-
ής, πώγωνά τε καθειμένος ὑπόφυη μεγέθει, καὶ τείβωνα
φορῶν ἀεὶ καὶ σκυθρωπάζων· τοῦτον ἐν βουλῇ θορυβούμενος
ὁ Φωκίων ἐπεκαλεῖτο τῷ λόγῳ μάρτυρα ἅμα καὶ βοηθόν. ὡς
δ' ἀναστὰς ἐκεῖνος, ἀπὸ τοῦ χαίειν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, συνε-
βούλευεν, ἀψάμενος αὐτοῦ τῆς γενείου, Ὦ Ἀρχιβιάδη εἶπεν,
» τί οὖν οὐκ ἀπεκείρω; Ἀισχρείτονος δ' τοῦ συκοφάντου, πο-
λεμικοῦ μὲν ὄντος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ παροξυνάντος C
ἐπὶ τὰς πράξεις τὸν δῆμον, ἐν δ' τῷ καταλόγῳ προσελ-
θόντος ἐπὶ βακτηρίᾳ τῷ σκέλει καταδεδεμένῳ, πόρρωθεν
αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος ἰδὼν ὁ Φωκίων, ἀνέκραγεν, Γράφε
καὶ Ἀισχρείτονα χωλὸν καὶ πονηρόν. ὥστε θαυμάζειν ὅπως
καὶ ὁπόθεν τραχὺς οὕτως ἀνὴρ καὶ σκυθρωπὸς ἐκτήσατο
τὸν τοῦ χρηστοῦ προσηγορίαν. ἔστιν δὲ, οἶμαι, χαλεπὸν, ἐὰν μὴ
ἀδύνατον, ὥσπερ οἶνον καὶ δυθρωπον τὸν αὐτὸν, ἡδὺν ἅμα
καὶ αὐστηρὸν εἶναι· καθάπερ ἕτεροι πάλιν φαινόμενοι γλυκεῖς,
ἀηδέστατοι τοῖς χρωμένοις εἰσὶ καὶ βλαβερώτατοι. καὶ τοι φα-
σὶν Ὑπερείδης ποτὲ εἰπεῖν πρὸς τὸν δῆμον, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, D
μὴ σκοπεῖτε μόνον εἰ πικρός, ἀλλ' εἰ πρᾶος εἰμι πικρός.
ὥσπερ τῇ πλεονεξίᾳ μόνον ἐπιχθεῖς καὶ λυπηροὺς ὄντας,
οὐχὶ μᾶλλον ὅσοι πρὸς ὕβριν καὶ φθόνον ἢ ὀργὴν, ἢ φιλονει-
κίαν τινὰ, χρῶνται τῷ δυνάσθαι, τούτοις δεδιότων καὶ
προβαλλομένων τῶν πολλῶν. Φωκίων τοίνυν ἐχθρὰ μὲν οὐ-
δένα τῶν πολιτῶν κακῶς ἐποίησεν, οὐδὲ νομίζεν ἐχθρόν·
ἀλλ' ὅσον ἔδει μόνον τῶν σπουδαζομένων οἷς ἐπράττεν ὑπὲρ τῆς
πατρίδος κατεξαιρεῖσθαι, τραχὺς ὤν, καὶ δυσκολίας καὶ
ἀπροσήγορος, εἰς τὸν ἄλλον βίον εὔμορφος πᾶσι καὶ κοινὸν καὶ
φιλάνθρωπον ἑαυτὸν παρεῖχεν, ὥστε καὶ πταίουσι βοηθεῖν, E
καὶ κινδυνεύουσι συνεξετάζεσθαι τοῖς ἀμφισβητήσεσι. ἐγκα-
λουμένων δὲ τῶν φίλων ὅτι ποιηρῷ τινι χρινομένῳ συνεῖπεν,
τοῖς χρηστοῖς ἔφη μὴ δεῖσθαι βοηθείας. Ἀισχρείτονος δὲ τοῦ
συκοφάντου, μετὰ τὴν καταδίκην πέμψαντος καὶ δεηθέν-
τος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ὑπακούσας, ἐβάδιζεν εἰς τὸ δε-
σμωτήριον· οὐκ ἐώντων δὲ τῶν φίλων, Ἐάσατε (εἶπεν) ὦ
μακάριοι. ποῦ γὰρ μᾶλλόν τις ἥδιον Ἀισχρείτονι συμβάλοι; καὶ
μὴν οἱ γε σύμμαχοι καὶ οἱ νησιῶται τοῖς Ἀθήνηθεν ἀπο-
στόλοις, ἑτέρου μὲν οὐκ πλέοντος στρατηγοῦ, πολεμίους νομίζον-
τες, ἐφράττον τὸ τεῖχη, καὶ λιμένας ἀπεχώννυσαν, καὶ κατε-
κόμιζον ἀπὸ τῆς χώρας εἰς τὰς πόλεις βοσκήματα, καὶ ἀν-
δράποδα, καὶ γυναῖκας, καὶ παῖδας· εἰ δὲ Φωκίων ἡγεῖτο,
πόρρω ναυσὶν ἰδίαις ἀπαντῶντες ἐστεφανωμένοι, καὶ χαίρον-
τες, ὡς αὐτοὺς κατῆγον. προσδυομένου δὲ εἰς τὴν Εὔβοιαν τοῦ Φιλίππου, καὶ δύναμιν ἐκ Μακεδονίας διαβιβά-
ζοντος, καὶ τὰς πόλεις οἰκειουμένου διὰ τυράννων, Πλουτάρχου δὲ τοῦ Ἐρετριέως καλοῦντος τοὺς Ἀθηναίους,

A *si insanire cœperit*, respondit, *Te vero, si sapuerit.* Polyeuctum Sphettium quum videret per æstum autorem populo Athenienſi eſſe mouendi Philippo belli, inde anhelantem multum & ſudantem, vtpote præpinguem, atq; crebro aquam ſorbentem, Debetis ſcilicet, inquit, ex huius ſententia bellum ſciſcere. quem in lorica & clypeo quid cenſetis facturum inſtantibus hoſtibus, quum inter dicendum apud vos ea quæ commentatus eſt, pene ſuffocetur? Quum multa ei exprobraret in concione Lycurgus, præter cætera, quod depoſcenti decem ciues Alexandro, fuiſſet autor vt dederentur: ait,
B Multa ego his recta & ſalutaria conſilia dedi, verum non parent mihi. Erat Archibiades quidam, quem Laconiſtam appellabant, immenſa promiſſa barba, ac læna ſemper amictus tetricuſq; Hunc in curia Phocion occlamationibus iactatus teſtem dictis ſuis & ſuffragatorem aduocauit. qui vt exurgens, quę accepta forent conſuluit Athenienſibus, apprehenſa barba eius, Quin igitur Archibiade, inquit, tondes barbã? Quum Ariſtogiton ſycophanta, qui in concionibus bellicoſus erat, populumq; ad arma incenderat, in delectu accederet baculo
C innixus & crure obligato, conſpicatus procul eum ex ſuggeſtu Phocion, exclamauit, Scribe etiam Ariſtogitonem claudum & improbum. vt mirum ſit qui & vnde vir adeo aſper & triſtis cognomen inuenerit Boni. Cæterum eſt meo iudicio arduum, haud impoſſibile tamen, vt vinum, ſic hominem eundem dulcem pariter & auſterum eſſe: ſicut alii è diuerſo in ſpecie dulces, ingratiſſimi vſu ſunt & nocentiſſimi. Et quidem Hyperidem memorant aliquando in concione dixiſſe, Nolite Athenienſes aduertere ſolum an amarus, ſed an gratis ſim amarus. quaſi illos tantum qui auaritia importuni & odioſi ſunt, non autem hos potius qui ad
D impotentiam & inuidiam vel iram vel contentionem abuntur potentia, populus timeat & execretur. At Phocion inimicum ex ciuibus neminem afflixit, ac ne pro inimico quidem habuit, ſed quantum res poſtulabat, tantum vt aduerſus obſiſtentes ſuis pro bono publico actionibus luctaretur, horridus erat, pertinax & implacabilis. Omnibus in cæteris placidum ſe communemque & humanum præbebat, lapſiſque ferebat opem, atq; periclitantibus aduocatus aderat aduerſariis. Exprobrantibus ei amicis quod turpem hominem defendiſſet, probos ait non indigere auxi-
E lio. Ariſtogitoni ſycophantæ poſt damnationem ipſum per amicos precato vt ad ſe veniret, morem geſſit, atque ad carcerem perrexit. Retinentibus eum amicis, Sinite quæſo, inquit. vbi enim congrediare cum Ariſtogitone libentius? Porro ſocii Athenienſium & inſulares, claſſes eorum duce miſſas aliò pro hoſtibus habebant, muros ſepiebant, portus obſtruebant, pecora, ſeruitia, coniuges, liberos in vrbes ex agris deportabant: ſin imperator Phocion eſſet, nauibus ſuis longe occurrebant coronati & gratulabundi, deducebantque eum ad
F ſe. Quum irreperet in Eubœam Philippus, eoque exercitum ex Macedonia traduceret, atque oppida ſolicitaret per tyrannos, implorante opem Athenienſium Plutarcho Eretrienſi,

oranteque insulam vt eriperet ex faucibus Macedonũ, Phocion parua manu dux missus est, quod incolas sperarent prompte ad eum concursuros. Qui omnia quum offendisset proditorum plena, affecta, & largitione constuprata, in periculum adductus ingens est: occupatoque tumulo quodam, qui caua valle à campo est circa Tamynas diremptus, in eo quod firmissimum erat in exercitu, continuit & coercuit. De incompositis, garrulis, & ignauis, qui ex castris aufugiebant & signa relinquebant, monuit duces nihil esse laborandum. quippe ob licentiam fore eos in exercitu inutiles, & obfuturos dimicantibus: domi vero, horum sibi conscios, minus insectaturos ipsos neque multum calumniaturos. Vt infesti adfuere hostes, iussis suis sub armis consistere quoad immolauisset, protraxit tempus diutius, vel quod non litaret, vel quo hostes propius alliceret. Quapropter ratus primum metu illum trepidare & obtorpescere Plutarchus, procurrit cum milite conductitio. Deinde conspicati id equites, non continuerunt se, sed ilico admiserunt equos in hostem, inconditiq; & effusi proruerunt ex castris. Dum cæduntur primi, omnes disiecti sunt, & fugam cepit Plutarchus. Pars hostium vallum adorti excindere moliebantur & perrumpere tanquam omnibus fusis. Interea perpetrato sacro erumpentes castris Athenienses partim extemplo auertunt, & in fugã effusos apud vallum plurimos concidunt, Phocion phalangem in occasionem stare intentam imperat, colligereq; simul & recipere eos qui in fugam ante dissipati fuerant: ipse cum delectis incurrit in hostes, commissaq; acri pugna omnes impigre & strenue certauerunt. Thallus Cineæ & Glaucus Polymedis, apud ipsum locati ducem, præter cæteros dimicauerunt fortiter, & vero etiam Cleophanes insignem virum eo in prælio præstitit. Hic equites ex fuga reuocans, clamans & adhortans vt periclitanti succurrerent imperatori, effecit, vt reuersi victoriam peditum confirmarent. Hinc Plutarchum exegit Eretria, & Zaretra opportunissimam arcem cepit, qua maxime coarctatur laxitas insulæ, quæ in angustam ceruicem vtrinque astringitur pelago. Græcos capi non permisit oratorum Atheniensium metu, ne populum ad secus in eos consulendum inflammarent. Postquam rebus hisce gestis domum se Phocion recepit, mox desiderauerunt eius humanitatem & iustitiam socii, mox etiam populus Athenienſis peritiam eius & virtutem animaduertit: siquidem successor eius Molossus ita gessit bellum, vt etiam ipse in hostium potestatem viuus venerit. Vnde grandia Philippus spe complexus, in Hellespontum cum omnib. copiis mouit ad occupandum simul Chersonnesum, Perinthum, & Byzantium. Parantibus suppetias ferre Atheniensibus, contenderunt oratores vt dux mitteretur Chares, qui eo profectus nihil copiis suis gessit dignum, neque acceperunt classem ciuitates, sed omnibus suspectus palabatur pecuniam cogens ab sociis, & ab hostibus contemptus. Populus vero quum esset ab oratoribus incensus, indignatus est,

A καὶ δεομένου τοῦ νήσου ἐξελέσθαι καταλαμβανομένου ὑπὸ τῶν Μακεδόνος, ἀπεστάλη στρατηγὸς ὁ Φωκίων, ἔχων δυνάμιν οὐ πολλήν, ὡς τῶν ἐκεῖ συστησομένων ἑτοίμως πρὸς αὐτόν. ὁρῶν δὲ προδοτῶν ἄπληστα μεστά, καὶ νοσοῦντα, καὶ διεφθαρμένα δωροδοκίᾳ, εἰς κίνδυνον μέγιστον κατέστη· καὶ τινα λόφον χαράδρᾳ βαθείᾳ τῶν περὶ τὰς Ταμυνὰς ἐπιπέδων ἀποκρυπτόμενον καταλαβὼν, συνεῖχεν ἐν τούτῳ καὶ συνεκράτει ὁ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως. τῶν δὲ ἀτάκτων καὶ λάλων καὶ πονηρῶν ἀναδιδρασκόντων ἐκ τῆς στρατοπέδου, καὶ ἀποχωρούντων, ἐκέλευσεν μὴ λεῖν τὴν ἡγεμονίας. καὶ γὰρ

B ἐν τούτῳ δυσχρήστους ὑπὸ ἀταξίας ἔσεσθαι, καὶ βλαβερὰς τοῖς μαχομένοις, κἀκεῖ τοιαῦτα συνειδότας αὐτοῖς ἧττον αὐτὸ καταβοήσεσθαι, καὶ μὴ πολὺ συκοφαντήσειν. ὡς δ' ἐπέσαν οἱ πολέμιοι, κελεύσας ἐν τοῖς ὅπλοις ἀναμένειν, ἄχρι οὗ αὐτὸς σφαγιάσηται, πλείω διέτριβε χρόνον, ἢ δυσιεράν, ἢ βουλόμενος ἐκκαλέσασθαι τοὺς πολεμίους ἐπιστρατεύσασθαι. διὸ πρῶτον μὲν ὁ Πλούταρχος, οἰόμενος ἀποδειλιᾶν καὶ κατακνεῖν ἐκεῖνον, ἐξέδραμον μετὰ τῶν ξένων. ἔπειτα τοῦτον ἰδόντες οἱ ἱππεῖς οὐκ ἐκαρτέρησαν, ἀλλ' ἤλαυνον εὐθὺς εἰς τοὺς πολεμίους, ἀστοχοῦντες καὶ ἀπορούντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου πρεσ-

C φερόμενοι. νικωμένων δὲ τῶν πρώτων, ἅπαντες ἐσκεδάσθησαν, καὶ ὁ Πλούταρχος ἔφυγε· καὶ ὀλίγοι πρὸς μίξαντες ἔνιοι τῶν πολεμίων, ἐκκόψειν ἐπειρῶντο καὶ διαφθεῖραι, ὡς ἀπλήστων κεκρατηκότες. ἐν τούτῳ δὲ τῶν ἱερῶν γινομένων, τοὺς μὲν εὐθὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου προσπεσόντες οἱ Ἀθηναῖοι τρέποισι, καὶ καταβάλλουσι τοὺς πλείους πρὸς τοῖς ἐρύμασι φεύγοντας· ὁ δὲ Φωκίων τὸ μὲν φάλαγγα προσέταξεν ἐφεδρεύειν, ἀναλαμβάνουσαν ἅμα καὶ προσδεχομένην τοὺς ἐν τῇ φυγῇ πρότερον διαφαρέντας, αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων, ἐνέβαλλε τοῖς πολεμίοις· καὶ μάχης κρατερᾶς γινομένης, πολλοὺς μὲν ἐκθύμως ἠγωνίσαντο καὶ ἀφειδῶς· Θάλλος δὲ ὁ Κινέου, καὶ Γλαύκος ὁ Πολυμήδους, πρὸς αὐτὸν τεταγμένοι τὸν στρατηγὸν, ἠείρεσαν. τὰ μὲν ἄλλα καὶ Κλεοφάνης ἄξιον πλείστου παρέσχεν ἑαυτὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ. τοὺς γὰρ ἱππεῖς ἀνακαλούμενος ἐκ τῆς τροπῆς, καὶ βοῶν, καὶ παρακελευόμενος κινδυνεύοντι τῷ στρατηγῷ βοηθεῖν, ἐποίησεν ἀναστρέψαντας ἐπιῤῥῶσαι τὸ νίκημα τῶν ὁπλιτῶν. ἐκ τούτου, τόν τε Πλούταρχον ἐξέβαλλεν ἐκ τῆς Ἐρετρείας, καὶ Ζάρητα φρούριον ἑλὼν ἐπικαιρότατον, ἢ μάλιστα συνελαύνεται τὸ πλάτος εἰς βραχὺ παράζωμα, τῆς νήσου σφιγγομένης ἑκατέρωθε ταῖς θαλάσσαις, οὔτε λαβεῖν αἰχμαλώτους Ἕλληνας ἐφῆκε, φοβηθεὶς τοὺς ῥήτορας τῶν Ἀθηναίων, μὴ πρὸς ὀργήν τινα βιάσωνται τὸν δῆμον ἀγνωμονῆσαι περὶ αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ ταῦτα

E παραπροξάμενος ἀπέπλευσεν ὁ Φωκίων παχὺ μὲν ἐπόθησαν οἱ σύμμαχοι τὴν χρηστότητα καὶ δικαιοσύνην αὐτοῦ, παχὺ δὲ ἔγνωσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐμπειρίαν καὶ Ῥώμην τοῦ ἀνδρός. ὁ γὰρ μετ' ἐκεῖνον ἐλθὼν ὅπου τὰ πράγματα Μολοσσὸς, οὕτως ἐπολέμησεν ὥστε καὶ ζῶν αὐτὸς ὑποχείριος γενέσθαι τοῖς πολεμίοις· ἐπεὶ δὲ μεγάλα ταῖς ἐλπίσι πρεσβεύων ὁ Φίλιππος εἰς Ἑλλήσποντον ἦλθεν μετὰ πάσης τῆς

F δυνάμεως, ὡς Χερρόνησον ἐν ταυτῷ καὶ Πέρινθον ἔξων καὶ Βυζάντιον. ὡρμημένων δὲ τῶν Ἀθηναίων βοηθεῖν, οἱ ῥήτορες ἠγωνίσαντο τὸν Χάρητα στρατηγὸν ἀποσταλῆναι, καὶ πλεύσας ἐκεῖνος οὐδὲν ἄξιον τῆς δυνάμεως ἔπραξεν, οὐδὲ αἱ πόλεις ἐδέχοντο τὸν στόλον, ἀλλ' ὕποπτος ὢν πᾶσιν ἐπλανᾶτο, χρηματιζόμενος ἀπὸ τῶν συμμάχων, καὶ καταφρονούμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ δῆμος ὑπὸ τῶν ῥητόρων παροξυνόμενος ἠγανάκτει,

καὶ μετανοῆς τοῖς Βυζαντίοις πέμψας τὴν βοήθειαν, ἀναστὰς ὁ Φωκίων εἶπεν ὅτι δεῖ μὴ τοῖς ἀπιστοῦσιν ὀργίζεσθαι τῶν συμμάχων, ἀλλὰ τοῖς ἀπιστουμένοις τῶν στρατηγῶν. Οὔτοι γὰρ ὑμᾶς ποιοῦσι φοβερούς, καίτοι χωρὶς ὑμῶν σώζεσθαι μὴ δυνάμενοι. κινηθεὶς οὖν ὁ δῆμος ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ μεταπεσών, ἐκέλευεν αὐτὸν ἐκεῖνον ἑτέραν πρεσβεύουσα δυνάμιν βοηθεῖν τοῖς συμμάχοις εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· ὃ μεγίστην ῥοπὴν ἐποίησεν πρὸς τὸ σωθῆναι τὸ Βυζάντιον. ἦν μὲν ἤδη μεγάλη δόξα τοῦ Φωκίωνος· ἐπεὶ δὲ Κλέων ἀνὴρ Βυζαντίων πρῶτος ἀρετῇ, καὶ τῷ Φωκίωνι γνώριμος ἐν Ἀκαδημίᾳ σωνήθης, ἀνεδέξατο τὴν πίστιν ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν, οὐκ εἴασαν ἔξω στρατοπεδευσαμένην βουλόμενον, ἀλλ' ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐδέξαντο καὶ κατέμιξαν ἑαυτοῖς τοὺς Ἀθηναίους, οὐ μόνον ἀνεγκλήτους ταῖς διαίταις καὶ σώφρονας, ἀλλὰ καὶ προθυμοτάτους ἐν τοῖς ἀγῶσι διὰ τὴν πίστιν γενομένους. οὕτω μὲν ὁ Φίλιππος ἐξέπεσε τοῦ Ἑλλησπόντου τότε καὶ κατεφρονήθη, δοκῶν ἄμαχός τις εἶναι καὶ ἀνάντωνιστος· ὁ δὲ Φωκίων καὶ ναῦς τινας εἷλεν αὐτοῦ, καὶ φρουρουμένας πόλεις ἀνέλαβεν· καὶ πολλαχόθι τῆς χώρας ἀποβάσεις ποιούμενος, ἐπόνει καὶ κατέβρεχε· μέχρις οὗ τραυματίας λαβὼν ὑπὸ τῶν προσβοηθούντων ἀπέπλευσεν. τῶν δὲ Μεγαρέων ὑπεκκλουμένων κρύφα, φοβούμενος ὁ Φωκίων τοὺς Βοιωτούς, μὴ προαισθόμενοι φθάσωσι τὴν βοήθειαν, ἐκκλησίαν σωήγαγεν ἕωθεν, καὶ προσαγγείλας τὰ παρὰ τῶν Μεγαρέων τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς ἐπεψηφίσαντο τῇ σαλπιγγι σημήνας, ἅθροον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἦγεν αὐτοὺς τὰ ὅπλα λαβόντας. δεξαμένων δὲ τῶν Μεγαρέων πρόθυμως, τήν τε Νίσαιαν ἐτείχισε, καὶ διὰ μέσου σκέλη δύο πρὸς τὸ ὑπήνειον ἀπὸ τοῦ ἄστεως ἐκέβαλεν, καὶ σωνῆψεν τῇ θαλάττῃ τὴν πόλιν, ὥστε τῶν κατὰ γῆν πολεμίων ὀλίγον ἤδη φοβεῖσθαι δυναμένων τῶν Ἀθηναίων. ἤδη δὲ τῶν πρὸς Φίλιππον ἐκπεπολεμωμένων πανταχόθεν, καὶ στρατηγῶν, αὐτοῦ μὴ παρόντος, ἑτέρων ὑπὲρ τὸν πόλεμον ἠρημένων, ὡς κατέπλευσεν ἀπὸ τῶν νήσων, πρῶτον μὲν ἔπειθε τὸν δῆμον, εἰρηνικῶς ἔχοντος τοῦ Φιλίππου, καὶ φοβουμένου τὸν κίνδυνον ἰσχυρῶς, δέχεσθαι τὰς διαλύσεις· καί τινος αὐτοῦ, τῶν εἰωθότων κυλινδεῖσθαι πρὸς τὴν ἡλιάσαι καὶ συκοφαντεῖν, καὶ εἰπόντος, Σὺ δὲ πολεμῶν, ὦ Φωκίων, ἀποβέπειν Ἀθηναίοις ἤδη τὰ ὅπλα διὰ χειρῶν ἔχεις; Ἔγωγε (εἶπεν) καὶ ταῦτα, εἰδώς, ὅτι πολέμου μὲν ὄντος, ἐγώ σου, εἰρήνης δὲ γιγνομένης σὺ ἐμοῦ ἄρξεις. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης συνεφέρετο, κελεύων ὡς πορρωτάτω τῆς Ἀττικῆς θέσθαι μάχην τοὺς Ἀθηναίους, Ὦ τοῦ (ἔφη) μὴ ποῦ μαχώμεθα σκοπῶμεν, ἀλλὰ πῶς νικήσωμεν. οὕτω γὰρ ἔσται μακρὰν ὁ πόλεμος, ἡττωμένοις ὃ πολὺ ἀεὶ δεινὸν ἐγγὺς πάρεστιν. γνωμένης δὲ ἥτης, καὶ τῶν θορυβοποιῶν καὶ νεωτεριστῶν τῶν ἐν ἄστει τὸν Χαιρόδημον ἑλκόντων ὑπὲρ τὸ βῆμα, καὶ στρατηγεῖν ἀξιούντων, ἐφοβήθησαν οἱ βέλτιστοι· καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔχοντες ἐν τῷ δήμῳ, δεόμενοι καὶ δακρύοντες, μόλις ἔπεισαν ὑπὲρ τρέψαι τῷ Φωκίωνι τὴν πόλιν. ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλλην τοῦ Φιλίππου πολιτείαν καὶ φιλανθρωπίαν ᾤετο δεῖν προσδέχεσθαι· Δημάδου δὲ γράψαντος ὅπως ἡ πόλις μετέχοι τῆς κοινῆς εἰρήνης, καὶ τοῦ συνεδρίου τοῖς Ἕλλησιν, οὐκ εἴα πρὸς τοῦ γνῶναι τίνα Φίλιππος αὐτῷ χρεὼν πρὸς τοὺς Ἑλλήνων ἀξιώσει.

A pœnituitque eum summissæ Bizantinis opis. Ibi exurgens Phocion concionatus est, Iniquum esse diffidentibus succensere sociis, sed succensendum infidis ducibus. Hi enim vos reddunt, inquit, formidabiles, quantumuis citra vos incolumibus esse non valentibus. Hac permotus oratione populus mutauit sententiam, atque illum ipsum alia manu sociis iussit subuenire in Hellespontum: quod ad conseruandum Byzantium maximi fuit momenti. Erat nomen iam inclytum Phocionis. Vt vero etiam Cleon, Byzantinorum virtute primus, Phocionisque pridem in Academia familiaris, apud ciuitatem pro
B eo intercessit, non passi sunt eum extra mœnia quamuis cupientem metari castra, verum patefactis portis acceperunt eum, domumque ad se duxerunt Athenienses. qui non solum integros se in hospitiis & abstinentes, sed & promptissimos in præliis sese ob fidem sibi habitam exhibuere. Ita Hellesponto tunc pulsus Philippus est & despectus, qui esse inuictus ac formidabilis videbatur. Ademit insuper Phocion ei aliquot naues, oppidaque, quibus ille præsidium imposuerat, recepit. Ad hæc crebras descensiones faciens
C fines eius populatus est & vastauit, quoad ab iis qui subuenerunt vulneratus, abscessit. Implorantibus clam Athenienſium opem Megarensibus, timens Bœotios Phocion, ne, si præsciissent, anteuerterent suppetias, summo mane concionem aduocauit, expositisq; populo Megarensium postulatis, vbi ea tetiuere, signo tubæ dato extemplo à concione eos, quum tantum arma sumpsissent, eduxit. Receptus a Megarensibus cupide Nisæam muniuit, ac brachia duo interiecto inter vrbem & nauale spatio duxit, eamq; mari commisit. Ita parum iam de hostibus per terram solicita, adhæ-
D sit Athenienſibus. Quum iam indix fiert bellum aperte Philippo, alii autem per absentiam eius duces belli creati essent, simul atque ab insulis domum est regressus, ante omnia suasit populo, quum pacem Philippus cuperet, formidaretque impense periculum, vt fœdus acciperent. Ac quum quidam ei ex illis qui iactare se in foro circa subsellia iudicum & quadruplaturam assuerant facere, oblatraret, diceretque, Tune audes Phocion arma iam manibus tenentem reuocare populum Athenienſem? Ego vero, inquit, idque certus, bello me tibi, pace mihi te imperaturum. Vbi non flexit populum, sed Demosthenis valuerunt consilia, vt ab Attica quam remotissime Athenienses signa conferrent, Ne dispiciamus sodes, inquit, vbi dimicemus, verum quemadmodum vincamus: ita demum longinquum erit bellum. Victis omnia atrocia semper propinqua sunt. Superatis Athenienſibus, turbatoribusque & nouatoribus vrbanis Charidemum in suggestum trahentibus atque postulantibus vt hic præficeretur exercitui, exterriti optimates, senatumque Areopagi in concionem adducentes ægre precibus & lacrymis impetrauerunt vt rempublic. permitterent Phocioni.
F Censuit hic leges & conditiones amplectendas humanas, quas dixerat Philippus. Sed postquam rogationem Demades tulit, vt ciuitas in societatem veniret pacis communis & conuentus Græciæ, intercessit, ni prius cognoscerent quas conditiones postularet à Græcis Philippus.

Cuius quum temporibus aduersantibus non obtinuisset sententia, Athenienses autem ilico viderent pœnitentia ductos quod naues & equites præbendi Philippo essent, Hæc, inquit, timens refragabar. Verum quando ita estis pacti, non debetis grauiter ferre neque animum despondere, memores etiam maiores vestros nunc imperasse nũc paruisse, atq; vtrumq; hoc recte & ordine exequẽtes rempubl. ac Græciam conseruasse. Philippo defuncto immolare ob lætum nuntiũ prohibuit populum. quippe abiecti animi esse malis exultare alienis: atq; exercitum qui cum ipsis ad Chæroneam conflixerat, vno tantum homine ait esse diminutum. Demosthene autem Alexandrum arrodente Thebis iam exercitum admouentem, dixit,

Cur miser intendis regem iritare ferocem,

& insignis gloriæ cupidum? Quo conatis tanto propinquo incendio præcipitare rempublicam? Atqui ne volentibus quidem perire his conniuebimus, qui propterea suscepimus ducatũ. Vt euersæ Thebę sunt, quum Alexander Demosthenẽ, Lycurgum, Hyperidem, & Charidemum exposceret, coniiceret autem in illum concio oculos, crebro eum excitans: exurrexit, atq; vnum ex amicis, quo supra cæteros assidue vtebatur, cui fidebat, & quẽ charum habebat, iuxta se statuens, Huc, inquit, rempublicam isti deduxerunt, vt equidem, si vel Nicoclem hunc quis deposcat, eum iussurus sim dedi. nam ipse vitam pro omnibus vobis profundere felicitatem ducam meam. Miseret vero me, inquit, Athenienses Thebanorum quoq; qui huc confugêre: verum sufficit Græcis Thebas lugere. Quare præstat vt pro vtrisque agamus & deprecemur victores, quam vt præliemur. Ac primum plebiscitum perhibent Alexandrum, postquam fuit ei oblatum, proiecisse, auersatumq; legatos recessisse. Alterum à Phocione allatum accepit, vbi de maioribus natu audiuit Philippum quoq; habuisse hunc virum in honore. Nec orationem modo & preces eius admisit, sed audiuit etiam consilium. Suasit ei Phocion, si otium expeteret, vt poneret arma: sin gloriam, à Græcis versa transferret ea in barbaros. Ac multis dextre pro Alexandri ingenio & mente dictis vsque adeo eum inclinauit & demulsit, vt ille diceret, Athenienſibus aduertendum rebus animum esse. quando siquid se factum esset, pertineret ad eos imperium. Priuatim vero cum Phocione iure amicitiæ & hospitii inito, prouexit illum eo honoris quem pauci, qui nunquam discedebant ab ipso, haberent. Refert Duris, postquam euasit ingens, & Darium profligauit, ex Epistolis detraxisse eũ salutẽ, nisi quũ scriberet Phocioni. Huic vni sicut Antipatro Salutẽ in capite adscribebat. Idẽ Chares scriptũ reliquit. Nam de pecunia quidem in confesso est, dono ei misisse ex Asia Alexandrum centum talenta. His Athenas deportatis, quæsiuit ex ministris eius Phocion qua de causa in multis Athenienſibus tantum munus soli sibi Alexander largiretur. Vbi responderunt illi, Quod te existimet vnum virum bonum & honestum. Ergo sinat me, inquit Phocion, talis vt & habear & sim. Qui vt domum eum sequuti insignem aduerterũt frugalitatem eius, vxorem pinsentem, & Phocion ipse hausta ex puteo aqua pedes lauit: magis ac magis institerunt, stomachatique sunt,

A κρατηθεὶς δὲ τῇ γνώμῃ διὰ τὸν καιρόν, ὡς ἀθθὶς ἑώρα τοὺς Ἀθηναίους μεταμελουμένους, ὅτι καὶ τριήρεις ἔδει παρέχειν τῷ Φιλίππῳ καὶ ἱππεῖς, Ταῦτα (ἔφη) φοβούμενος ἐνδιδοῦμι· ἐπεὶ δὲ οὕτω θεσθε, δεῖ μὴ βαρέως φέρειν μηδὲ ἀθυμεῖν, μεμνημένους ὅτι καὶ οἱ πρόγονοι, ποτὲ μὲν ἄρχοντες, ποτὲ δὲ ἀρχόμενοι, καλῶς δὲ ἀμφότερα ταῦτα ποιοῦντες, καὶ τὴν πόλιν ἔσωσαν καὶ τοὺς Ἕλληνας. Φιλίππου δὲ ἀποθανόντος, εὐαγγέλια θύειν τὸν δῆμον οὐκ εἴα· καὶ γὰρ ἀθυμεῖν εἰ ἐπιχαίρειν, καὶ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ τεταραγμένην πρὸς αὐθις δυνάμιν, ἑνὶ σώματι μόνον ἐλαττωθῆναι.

B Δημοσθένους δὲ λοιδορεῖν τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη προσιόντα ταῖς Θήβαις, ἔφη, Σχέτλιε τί σὺ ἐθέλεις ἐρεθίζειν ἄγριον ἄνδρα, καὶ δόξης μεγάλης ὀρεγόμενον; ἢ βουλῇ πυρκαϊᾶς τηλικαύτης οὔσης ἐγγὺς, ῥίψαι τὴν πόλιν; ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ βουλομένοις ἀπολέσθαι τούτοις ἐπιτρέψομεν, οἱ διὰ τοῦτο στρατηγεῖν ἀποδεδεγμένοι. ὡς δὲ ἀπολώλεισαν αἱ Θῆβαι, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐζητεῖτο τοὺς περὶ Δημοσθένη καὶ Λυκοῦργον καὶ Ὑπερείδην καὶ Χαρίδημον, ἡ δὲ ἐκκλησία πρὸς ἐκεῖνον ἀπέβλεπεν, ὀνομαστὶ πολλάκις καλοῦμενος αὐτόν· καὶ τῶν φίλων ἕνα παρεσταμένος, ᾧ μάλιστα χρώμενος διετέλει, καὶ πιστεύων καὶ ἀγαπῶν, εἰς τὰ τοιαῦτα (ἔφη)

C τὴν πόλιν οὗτοι παρηγάγοσαν, ὥστ' ἔγωγε, κἂν Νικοκλέα τις τοῦτον ἐξαιτῇ, διδοῦναι κελεύω. ὃ μὲν γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ὑμῶν ἀπολωλὼς ἀποθανεῖν, δυστυχίαν ἐμαυτῷ θείμην. ἐλεῶ δ' (εἶπεν) ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τοὺς ἐκ Θηβῶν δεδεγμένους φεύγοντας· ἀρκεῖ δ' τοῖς Θήβας κλαίειν τοῖς Ἕλλησιν. βέλτιον ὄντως ὑπὲρ ἀμφοῖν πείθειν, καὶ παραιτεῖσθαι τοὺς κρατοῦντας, ἢ μάχεσθαι. ὃ μὲν οὖν πρῶτον ψήφισμα λέγεται Ἀλέξανδρον, ὡς ἔλαβεν, ῥίψαι, καὶ φυγεῖν ἀποστραφέντα πρὸς πρέσβεις· ὃ δὲ δεύτερον ἐδέξατο, κομισθὲν ὑπὸ

D Φωκίωνος· τῶν πρεσβυτέρων ἀκούων ὅτι καὶ Φίλιππος ἐθαύμαζε τὸν ἄνδρα τοῦτον. καὶ οὐ μόνον τὴν ἔντευξιν ὑπεδέξατο αὐτοῦ καὶ τὴν δέησιν, ἀλλὰ καὶ συμβουλεύοντος ἤκουσεν. συνεβούλευε δὴ ὁ Φωκίων, εἰ μὲν ἡσυχίας ὀρέγεται, θέσθαι τὸν πόλεμον· εἰ δὲ δόξης, μεταθέσθαι πρὸς τὴν βαρβάρους ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τρεπόμενον. καὶ πολλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρου φύσιν καὶ βούλησιν δεξιῶς εἰπὼν, οὕτω μετέβαλε καὶ κατεπράυνεν αὐτὸν, ὥστε εἰπεῖν, ὅπως πρεσβεύοντι τὸν νοῦν Ἀθηναῖοι τοῖς πράγμασιν, ὡς εἴ τι βούλοιτο παρὰ αὐτὸν, ἐκείνοις ἄρχειν παρεσκευάκει. ἰδίᾳ δὲ τὸν Φωκίωνα ποιησάμενος αὐτῷ φίλον καὶ ξένον, εἰς τοσαύτην ἔθετο τιμὴν ὅσην εἶχον ὀλίγοι τῶν ἀεὶ συνόντων. οὐ οὖν Δοῦρις εἴρηκεν, ὡς μέγας γενόμενος, καὶ Δαρείου κρατήσας, ἀφεῖλε τῶν ἐπιστολῶν τὸ Χαίρειν, πλὴν ἐν ὅσαις ἔγραφε Φωκίωνι. τοῦτον γὰρ μόνον, ὥσπερ Ἀντίπατρον, μετὰ τοῦ Χαίρειν προσηγόρευε. τοῦτο γὰρ καὶ Χάρης ἱστόρηκε. τὸ μὲν τοῖς περὶ τῶν χρημάτων, ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὅτι δωρεὰν αὐτῷ κατέπεμψεν ἑκατὸν τάλαντα. τούτων κομισθέντων εἰς Ἀθήνας, ἠρώτησεν ὁ Φωκίων τοὺς φέροντας, τί δήποτε πολλῶν ὄντων Ἀθηναίων, αὐτῷ μόνῳ τοσαῦτα δίδωσιν Ἀλέξανδρος. εἰπόντων δὲ ἐκείνων, Ὅτι σὲ κρίνει μόνον ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν· Οὐκοῦν (εἶπεν) ὁ Φωκίων ἐασάτω με καὶ δοκεῖν ἀεὶ καὶ εἶναι τοιοῦτον. ὡς δὲ ἀκολουθήσαντες εἰς οἶκον αὐτῷ, πολλὴν ἑώρων διατέλειαν, τὴν μὲν γυναῖκα μάθουσαν, ὁ δὲ Φωκίων αὐτὸς δυιμήσας ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος ἀπενίπτετο τοὺς πόδας, ἔτι μᾶλλον ἐνέκειντο, καὶ ἠθυμάκτουν·

δῆ ἐν εἰ) λέγοντες, εἰ φίλος ὢν τοῦ βασιλέως οὕτω διατήσεται πενιχρός. ἰδὼν οὖν ὁ Φωκίων πένητα παρεσθύτιω, ἐν τε βω-
νίῳ ῥυπαρῷ παραδρόμοντον, ἠρώτησεν εἰ τούτου χείρονα νομίζου-
„ σιν αὐτόν. ὑφημεῖν δὲ ἐκείνων δεομένων, Καὶ μὴν οὗτος
„ (εἶπεν) ἀπ' ἐλαττόνων τρόπον ζῇ, καὶ ἀρκεῖται. ὃ ὅλον, ἢ μὴ
„ χρώμενος (ἔφη) μάτην ἔξω τοσοῦτον χρυσίον, ἢ χρώμενος ἐ-
„ μαυτὸν ἅμα κἀκεῖνον ἀναβαλῶ πρὸς τὴν πόλιν. οὕτω μὴν
οὖν ἐπανῆλθε πάλιν τὰ χρήματα ὀξ Ἀθήναζε, ὀπιδείξαν-
τα τοῖς Ἕλλησι πλουσιώτερον τοῦ διδόντος τοσαῦτα τ' μὴ δεό-
μενον. ἐπεὶ δὲ Ἀλέξανδρος ἠγανάκτησε, καὶ πάλιν ἔγραψε
τοῦ Φωκίωνι φίλοις μὴ νομίζειν τοὺς μηδὲν αὐτοῦ δεομένους, B
χρήματα μὴν οὐδ' ὡς Φωκίων ἔλαβεν, ἀφεθῆναι δ' ἠξίωσε
τὸν σοφιστὴν Ἐχεκρατίδην, καὶ τὸν Ἴμβριον Ἀθηνόδωρον, καὶ
Ῥοδίους δύο, Δημάρατον καὶ Σπάρτωνα συνειλημμένους
ἐπ' αἰτίαις τισὶ καὶ κατειργμένους ἐν Σάρδεσι. τούτους μὴν
οὖν λύσας ἀπέλυσεν ὁ Ἀλέξανδρος· Κρατερὸν δὲ ἀποστέλ-
λων εἰς Μακεδονίαν, ἐκέλευσε τετάρων πόλεων ἐν Ἀσίᾳ,
Κίου, Γεργήθου, Μυλάσσων, Ἐλαίας, μίαν ἣν αἱρῆται πα-
ραδοῦναι τῷ Φωκίωνι· ἀναστενάμενος ἐπὶ μᾶλλον ὡς χαλε-
πωνεῖ μὴ λαβόντος. ἀλλ' οὔτε Φωκίων ἔλαβεν, ὅ, τε Ἀλέξαν-
δρος ταχέως ἀπέθανεν, ἡ δ' οἰκία τοῦ Φωκίωνος ἔτι νῦν ἐν Me- C
λίτῃ δείκνυται, χαλκαῖς λεπίσι κεκοσμημένη, τὰ δὲ ἄλλα
λιτὴ καὶ ἀφελής. τῶν δ' γυναικῶν ἃς ἔγημεν, περὶ τῆς πρε-
σβυτέρας οὐδὲν ἱστορεῖται, πλὴν ὅτι Κηφισόδοτος ἦν ὁ πλάστης
ἀδελφὸς αὐτῆς· τῆς δὲ δευτέρας οὐκ ἐλάττων ὀπὶ σωφρο-
σύνῃ καὶ ἀφελείᾳ λόγος ἦν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ἢ Φω-
κίωνος ὀπὶ χρηστότητι. καί ποτε θεωρούντων κωμικοὶ τραγῳδοὶς
Ἀθηναίων, ὁ μὲν τραγῳδὸς εἰσιέναι μέλλων, βασιλίδος πρό-
σωπον ἤτει καὶ κεκοσμημένας πολλὰς πολυτελῶς ὀπαδοὺς
τὸν χορηγόν· καὶ μὴ παρέχοντος, ἠγανάκτει, καὶ κατεῖχε τὸ D
θέατρον, οὐ βουλόμενος προελθεῖν. ὁ δὲ χορηγὸς Μελάνθιος,
„ ὠθῶν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, ἐβόα, Τοῦ Φωκίωνος οὐχ ὁρᾷς γυ-
„ ναῖκα προπορευόμενον ἀεὶ μετ' μιᾶς θεραπαινίδος; ἀλλ' ἀλαζο-
„ νεύῃ καὶ διαφθείρεις τὴν γυναικωνῖτιν; ἐξακούσου δ' τῆς
φωνῆς γενομένης, ἐδέξατο κρότῳ πολλῷ καὶ θορύβῳ τὸ θέα-
τρον. αὐτὴ δὲ ἡμιωνή, ξένης τινὸς Ἰωνικῆς ὀπιδεδεγμένης χρυ-
σοῦν καὶ λιθοκόλλητον κόσμον ἐμπλοκίοις καὶ περιδεραίοις,
„ Ἐμοί δ' (ἔφη) κόσμος ὀστὶ Φωκίων, εἴκοσιν ἤτος ἤδη στρατηγῶν
„ Ἀθηναίων. Φωκίων δ' τοῦ υἱῷ βουλομένῳ ἀγωνίσασθαι
παναθηναίοις, ἀποβάτην ἔφηκεν, οὐχὶ τῆς νίκης ὀρεγόμενος, ἀλλ' ὅπως ὀπιμελεθεὶς καὶ ἀσκήσας τὸ σῶμα, βελ- E
τίων ἔσοιτο. καὶ γὰρ ἦν ἄλλως φιλοπότης καὶ ἄπακτος ὀνεαίσκος. νικήσαντος δὲ, καὶ πολλὰν αἰτουμένων ἐστιάσαι τὰ νι-
κητήρια, τοὺς ἄλλους Φωκίων παραιτησάμενος, ἑνὶ τῷ φι-
λοτιμίαν ταύτην παρεχώρησεν. ὡς δ' ἐλθὼν ὀπὶ τὸ δεῖπνον,
ἄλλῳ τε σοβαρὰν ἑώρα τραπεζῶν, καὶ ποδονιπτῆρας
οἴνου δι' ἀρωμάτων προσφερομένους τοῖς εἰσιοῦσι, καλέσας
„ τ' υἱόν, Οὐ παύσεις (ἔφη) τὸν ἑταῖρόν σου Φάκε, διαφθείροντά
„ σου τὴν νίκην; βουλόμενος δὲ καὶ καθόλου μεταστῆσαι τὸ
μειράκιον ἐκ τῆς διαίτης ἐκείνης, ἀπήγαγεν εἰς Λακεδαί- F
μονα, καὶ κατέμιξε τοῖς ἀγομένοις τὴν λεγομένην ἀγω-
γὴν νεανίσκοις. καὶ τοῦτο τοὺς Ἀθηναίους ἐλύπησεν, ὡς ὑπερο-
ρῶντος καὶ ὑπερφρονοῦντος τὰ οἰκεῖα τοῦ Φωκίωνος. εἰπόν-
„ τος δὲ τοῦ Δημάδου πρὸς αὐτὸν, Τί οὐ πείθομεν, ὦ Φω-
„ κίων, Ἀθηναίοις τὴν Λακωνικὴν προσδέξασθαι πολιτείαν;

A turpe allegantes esse regis amicum tam viuere duriter. Ibi conspiciens inopem senem Phocion in obsoleta læna prętereuntem, rogauit num eo se arbitrarentur deteriorem? Bona verba, inquiunt illi. Atqui hic, infit, ex re minore viuit, & est contentus. Breui, aut si minus vtar, inquit, pecunia hac, nequicquam tantum auri possidebo: aut si vtar, me ipsum iuxta atq; illum in calumniam coniiciam ad populum. Ita reportata ex Athenis pecunia est, ostenditque Græcis ille, locupletiorem tantam summam dante esse non indigentem eius. At quum Alexander offensus scripsisset ad Phocionem iterum, non habere se pro amicis eos qui nihil ab se vellent accipere, nummos Phocion ne sic quidem cepit: postulauit autem, vt Echecratidem rhetorem & Imbrium Athenodorum, præterea Rhodios duos Demaratum & Spartonem, certis de criminibus comprehensos & Sardibus vinctos, liberaret. Eos Alexander extemplo soluit, Craterumque in Macedoniam mittens, ex oppidis quatuor Asiæ, Cio, Gergetho, Mylassis, Elæa, vnum iussit, quod eligeret, vt traderet Phocioni, ac multo vehementius institit, indigne laturum ostendens se, ni acciperet. Cæterum nec accepit Phocion, & breui Alexander decessit. Phocionis ædes etiam hac memoria in vico Melita visuntur laminis ornatæ æreis, cætera tenues & modicæ. Vxorum, quas duxit, de priore nihil memoriæ proditum est, extra quam Cephisodotum plastem eius fratrem fuisse: altera non minus castitatis nomine & frugalitatis fuit Athenis celebrata, quam ob probitatem Phocion. Spectantibus autem aliquando nouos tragœdos Athenienſibus, histrio, qui proditurus erat in scenam, personã popoſcit choragum reginæ ac multas eximie cultas pedissequas. Non præbente illo stomachabatur, tenebatque suspensum theatrum, progredi abnuens. At choragus Melanthius propellens eum in medium, clamauit, Non cernis Phocionis vxorem vna cum ancilla semper incedentem? Tu vero insolens es peruertisque mulieres? Hanc vocem exauditam excepit theatrum ingenti plausu & strepitu. Ipsa vxor, quum hospita quædam ei Ionica aureum gemmisque distinctum mundum cum monilibus & torquibus ostendisset, Mihi, inquit Phocion, mundus est vigesimum iam annum dux Athenienſis. Filio cupienti desultorem certare Panathenæis, concessit, non victoriæ appetens, sed quo corpore exercitatus & meditatus euaderet melior. fuit enim alioqui vinosus & dissolutus adolescens. Victori multis petentibus epulum victoriale præbere, reiecit Phocion cæteros, atque vni hanc munificentiam concessit. Vt venit ad conuiuium, & cum alium aduertit fastuosum paratum, tum pedum lauacra ex vino cum aromatibus conuiuis oblata, appellato filio, Non compesces, inquit, amicum nostrum Phoce, quo minus victoriam deformet tuam? Quo autem filium semel ex illa vita extraheret, abduxit eum Lacedæmonem, & in contubernium dedit adolescentium qui patria disciplina instituebantur. Id offendit populum Athenienſem, quasi Phocion instituta despiceret & fastidiret domestica. Cui quum dixisset Demades, Quin inducimus Phocion populum Athenienſem vt instituta Laconica recipiat?

Quod si mihi autor sis, præstò sum ad ferendam & suadendam legem: Tibi verò, inquit, admodum conueniat, tantopere vnguentum redolenti & chlamydem istam gerenti de conuiuiis Laconicis consulere populo Athenienſi & Lycurgum laudare. Quum mandasset per literas Alexander vt naues mitterent sibi, obsisterent autem oratores, senatus vero Phocionem sententiam rogaret: Censeo igitur, inquit, vt vel armis vincatis, vel victoribus sitis amici. Aggredienti aliquãdo Pytheæ primum concionem Athenis habere, homini iam loquaci & audaci, Non silebis, inquit, idque quum nouitius in populo sis? Postquam Harpalus cum magna vi pecuniæ Alexandrum profugiens Atticam ex Asia appulit, & concionalium hirudinum fuit certatim concursatio operas suas ei venditantium: modicam his ille ex multis obtulit & obiecit escam, Phocioni vero per internuntios septingenta talenta obtulit, cæteraq; omnia, & cum omnibus semetipsum fidei eius vnius commisit. Quum respondisset aspere Phocion, haud impune Harpalum laturum, si pergeret ciuitatem redimere, ita in præsentia quieuit mœstus. Paulo post quum haberet populus Athenienſis de ipso consilium, aduertit illos qui ab se nummos acceperant, factos sibi aduersatios, ne detegerentur, oppugnare se: Phocionem vero, qui se abstinuerat, cum bono publico simul aliquam etiam salutis suę habere rationem. Igitur denuo incumbens, captauit eum enixe. verum omnib. circumspectis aduertit eum, vt arcem, auro vndiq; inexpugnabilem. Cum Charicle vero eius genero consuetudinem & amicitiam contrahens, quod crederet illi omnia, eoq; in omnibus vteretur, cõiecit eum in prauam suspicionẽ. Sed & Pythonicæ meretrici defunctæ, quam adamauerat, filiamq; ex ea sustulerat, quum Harpalus monumentum sumptuosum locare vellet faciendum, eius rei demandauit Charicli curam. Hoc ministerium per se turpe fœdauit insuper sepulcrum absolutũ. Extat enim & hac ætate in Hermio, qua Athenis Eleusina itur: neq; in eo triginta talenta, quantam summam expensam tulisse in id opus Harpalo autumant Chariclem, comparent. Et vero etiam post Harpali fata educta Charicle & Phocione puella est & accurate habita. Vocato tamen in crimen Harpali causa Charicle, oranteque Phocionem vt præsto esset sibi, & in iudicio assisteret: renuit dicens, Ego te Charicle ad omnia honesta generũ adsciui. Quum Asclepiades Hipparchi Athenas princeps mortem Alexandri nuntiauisset, negauit ei Demades credendum. Iampridem enim cadaueris fœtorem totum orbem fuisse occupaturum. Cernens vero populum Phocion ad res nouas pensum, conabatur eũ placare & frenum imponere: verum quum multi in suggestũ prosilirent clamarentq; vera Asclepiadem attulisse & fato functũ Alexandrum, Igitur si hodie, inquit, mortuus est, & cras erit & perendie mortuus. Itaq; poteritis per otiũ & tutius deliberare. Postquam autẽ Leosthenes ciuitatem præcipitem in bellum Græcum dictũ egit, atq; indignante Phocione quæsiuit per ludibriũ, quidnã suo annorum adeo multorũ imperio reipublicæ profuisset? Non parum vero, inquit, quod ciues in propriis sepulcris sunt humati.

A ἐὰν γὰρ σὺ κελεύῃς, ἐγὼ γράφειν καὶ λέγειν ἕτοιμός εἰμι. Γαύ-
γαιῶ (ἔφη) παρέψειεν ἄν σοι, μύρου τοσοῦτον ὄζοντι, καὶ χλα-
μύδα τοιαύτην φορροῦντι, συμβουλεύειν Ἀθηναίοις ἀεὶ
φιλίππων, καὶ τὸν Λυκοῦργον ἐπαινεῖν. γράψαντος δ' Ἀλε-
ξάνδρου, πρὸς τὴν πόλιν, ὅπως ἀποστείλωσιν αὐτῷ, καὶ τοὺς ῥήτορας
ἐκπεμψάντων, τῆς βουλῆς τὸν Φωκίωνα λέγειν κελευούσης,
Λέγω τοίνυν ὑμῖν (εἶπεν) ἢ τοῖς ὅπλοις κρατεῖν, ἢ τοῖς κρα-
τοῦσι φίλοις εἶναι. πρὸς δὲ Πυθέαν ἀρχόμενόν ποτε πρῶτον
ἐντυγχάνειν Ἀθηναίοις, ἤδη δὲ λάλον ὄντα καὶ θρασύν, Οὐ
σιωπήσεις (ἔφη) καὶ ταῦτα νεώτατος ὢν τοῦ δήμου; ἐπεὶ δ' Ἅρ-
B παλος μετὰ χρημάτων πολλῶν ἀποδρὰς Ἀλέξανδρον ἐκ
τῆς Ἀσίας τῇ Ἀττικῇ προσέβαλε, καὶ τῶν εἰωθότων ἀπὸ τοῦ
βήματος χρηματίζεσθαι δρόμος ἦν καὶ ἅμιλλα φθειρομένων
πρὸς αὐτόν, τούτοις μὲν ἀπὸ πολλῶν μικρὰ δελεάζων, προ-
ήκατο καὶ διέρριψε, τοῦ δὲ Φωκίωνι προσέπεμψε δίδοις ἑ-
πτακόσια τάλαντα, καὶ τἄλλα πάντα, καὶ μετὰ πάντων ἑαυτὸν
ἐπ' ἐκείνῳ μόνῳ τῷ δικαιοτάτῳ. ἀποκρινομένου δὲ
τραχέως τοῦ Φωκίωνος, οἰμώξεσθαι τὸν Ἅρπαλον, εἰ μὴ παύ-
σοιτο διαφθείρων τὴν πόλιν, τότε μὲν συγκαλεῖς ἀπέστη·
μετ' ὀλίγον δὲ βουλευομένων Ἀθηναίων, ἐώρα τοὺς μὲν εἰ-
C ληφότας τὰ χρήματα παρ' αὐτοῦ, μεταβαλλομένους καὶ κα-
τηγορροῦντας, ἵνα μὴ φανεροὶ γένωνται. Φωκίωνα δ' τὸν μη-
δὲν λαβόντα, μετὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἅμα καὶ τὴν ἐκεί-
νου σωτηρίαν ἔν τινι λόγῳ τιθέμενον. πάλιν οὖν ἐκεῖνος ὑπὸ
τὸ θεραπεύειν ἐκεῖνον, αὐτὸν μὲν ὡς ἔρυμα πάντα χόλον ἀ-
νάλωτον ὑπὸ τοῦ χρυσίου προσεδέχετο· Χαρικλέα δ'
τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ ποιησάμενος σωτήρα καὶ φίλον, ἐκέκτητο δό-
ξης πονηρᾶς, πάντα πιστεύων καὶ πάντα χρώμενος ἐκείνῳ.
καὶ δὴ καὶ Πυθονίκης τῆς ἑταίρας ἀποθανούσης, ἣν εἶχεν ὁ Ἅρ-
παλος ἐρῶν καὶ θυγατρίου πατὴρ ἐξ αὐτῆς γέγονε, Πυθονίκης ex Pinacio Palmer.
D μνημεῖον ἀπὸ χρημάτων πολλῶν ὑπὲρ τελέσαι θελήσας
προσέταξε τοῦ Χαρικλεῖ τὴν ὑπεμέλειαν. οὖσαν δὲ τὴν
ἐπιτροπείαν ταύτην ἀγχοῦν ἐπάφος συν-
τελεσθείς. ἐφαινέτο δὲ ἐπὶ νῶν ἐν Ἑρμείῳ, ἢ βαδίζομεν ὁδὸν Ἕρμει Palmer.
ἄστεος εἰς Ἐλευσῖνα, μηδὲν ἔχων τῶν τριάκοντα ταλάντων
ἄξιον, ὅσα τοῦ Ἅρπάλου λογισθῆναι φασὶν εἰς τὸ ἔργον ὑπὸ
τοῦ Χαρικλέους. καὶ μὴν τοι καὶ τελευτήσαντος αὐτοῦ, τὸ παιδάριον ὑπὸ τοῦ Χαρικλέους. καὶ τοῦ Φωκίωνος αἰαλήθεν, ἐτύγχανε πάσης ἐπιμελείας. κρινομένου μὴν τοῦ Χαρικλέους ὑπὸ τοῖς Ἁρπαλείοις, καὶ δεομένου βοηθεῖν αὐτῷ τὸν Φωκίω-
E να, καὶ συνεισελθεῖν εἰς τὸ δικαστήριον, οὐκ ἠθέλησεν, εἰπών, Ἐγώ σε ὦ Χαρίκλεις ὑπὲρ πᾶσι τοῖς δικαίοις γαμβρὸν ἐ-
ποιησάμην. περὶ τοῦ δ' Ἀθηναίοις Ἀσκληπιάδου τοῦ Ἱπ-
πάρχου τεθνάναι προσαγγείλαντος Ἀλέξανδρον, ὁ μὲν
Δημάδης ἐκέλευσε μὴ προσέχειν· (πάλαι γὰρ ἤδη ὅλῳ ὀ-
ζειν νεκροῦ τοῦ οἰκουμένην) ὁ δὲ Φωκίων ἐπηρμένον ὁρῶν πρὸς
τὸ νεωτερίζειν τὸν δῆμον, ἐπειρᾶτο παρηγορεῖν καὶ κατέχειν.
ἀναπηδώντων δὲ πολλῶν ὑπὲρ τὸ βῆμα, καὶ βοώντων, ἀλη-
θῆ τὸν Ἀσκληπιάδου ἀπαγγέλλῃ, καὶ τεθνάναι τὸν Ἀλέ-
ξανδρον, Οὐκοῦν (εἶπεν) εἰ σήμερον τέθνηκεν, καὶ αὔριον ἔ-
σται, καὶ εἰς τρίτην τεθνηκώς. ὥστε ἡμᾶς ἐν ἡσυχίᾳ βου-
F λεύσασθαι μᾶλλον δὲ μετὰ ἀσφαλείας. ὡς δὲ φέρων ἐνέ-
σφινε ὁ Λεωσθένης τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, καὶ
τοῦ Φωκίωνος δυσχεραίνοντος, ἠρώτα καταγελῶν, τί πεποίη-
κεν ἀγαθὸν τὴν πόλιν, ἐπὶ πολὺ τὰς στρατηγίας. Οὐ μικρόν, (ἔφη) τὸ τοὺς πολίτας ἐν τοῖς ἰδίοις μνήμασι θάπτεσθαι.

πολλὰ δ' θρασυνομένου, καὶ κομπάζοντος ἐν τῷ δήμῳ τὸν
» Λεωσθένους, ὁ Φωκίων, Οἷ λόγοι σοῦ (εἶπεν) ὦ μειράκιον,
» ἐοίκασι κυπαρίττοις. μεγάλοι γὰρ ὄντες καὶ ὑψηλοί, καρπὸς
» οὐ φέρουσι. ὡς δ' ἐπόμασας ὁ Ὑπερίδης ἠρώτησεν, Πότε οὖν
» ὦ Φωκίων, συμβουλεύεις πολεμεῖν Ἀθηναίοις; Ὅτὰν (εἶ-
πεν) τοὺς μὲν νέους ἰδὼν τὴν τάξιν βουλομένους φυλάττειν, τοὺς
δ' πλουσίους εἰς φέρειν, τοὺς δ' ῥήτορας ἀπέχεσθαι τῶν κλεπτῶν
τὰ δημόσια θαυμαζόντων δὲ πολλῶν· τίνων ἕνεκα τοῦ Λεωσθέ-
νους συνηγμένην δυνάμιν, καὶ τῶν Φωκίωνος πυνθανομένων
» πῶς; τί παρεσκεύασθαι δοκοῦσιν αὐτῷ, Καλῶς (ἔφη) πρὸς
» τὸ στάδιον· τὸν δ' δόλιχον τοῦ πολέμου φοβοῦμαι, μήτε χρή-
» ματα τῆς πόλεως ἕτερα, μήτε ναῦς, μήτε ὁπλίτας ἐχούσης.
ἐμμαρτυρεῖ δὲ αὐτῷ καὶ τὰ ἔργα. πρῶτον μὲν γὰρ Λεωσθένης
λαμπρὸς ἦρθη ταῖς πράξεσιν, τῶν τε Βοιωτῶν μάχῃ κρα-
τήσας, καὶ τὸν Ἀντίπατρον εἰς Λαμίαν συνελάσας. ὅτε καί
φασι τὴν μὲν πόλιν ἐλπίδος μεγάλης γευομένην, ἑορτάζειν
εὐαγγέλια συνεχῶς, καὶ θύειν τοῖς θεοῖς. τὸν δ' Φωκίωνα, πρὸς
τοὺς ἐλέγχειν αὐτὸν οἰομένους, καὶ πυνθανομένους εἰ ταῦτα
» οὐκ αὐ ἤθελεν αὐτῷ πεπρᾶχθαι, Παῦ μὲν οὖν, (ἔφη)
» βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα. καὶ πάλιν ἄλλων ἐπ' ἄλλοις εὐαγ-
» γελίων γραφομένων καὶ φερομένων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, Πό-
» τε ἄρα (φαίεν) παυσόμεθα νικῶντες; ἐπεὶ δ' τοῦ Λεωσθένους
ἀποθανόντος, οἱ φοβούμενοι τὸν Φωκίωνα, μὴ στρατηγὸς ἐκ-
πεμφθεὶς καταλύσῃ τὸν πόλεμον, δι' θεράπον τινα τῶν οὐκ
ὀπιφανῶν ἐν ἐκκλησίᾳ παρεσκευάσαν ἀναγάγα λέγειν ὅτι
φίλος ὢν τοῦ Φωκίωνος, καὶ συμπεφοιτηκὼς παραινεῖ φείδε-
σθαι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ φυλάττειν, ὡς ἄλλον ὅμοιον οὐκ ἔχοντας·
ἐκπέμπειν δὲ Ἀντίφιλον ὅτι τὸ στράτευμα· καὶ ταῦτα τοῖς
» Ἀθηναίοις συνεδόκει· παρελθὼν ὁ Φωκίων ἔλεγεν, μήτε συμ-
» πεφοιτηκέναι ποτὲ τῷ δι' θεράπῳ, μήτε ἄλλως γεγενέναι
» γνώριμος ἢ συνήθης· Ἀλλὰ νῦν (εἶπεν) ἀπὸ τῆς σήμερον
» ἡμέρας καὶ φίλον σε ποιοῦμαι καὶ οἰκεῖον· ἃ γὰρ ἦν ἐμοὶ συμφέ-
» ρον τα συμβεβουλευκας. ὡρμημένων δ' τῶν Ἀθηναίων ὅτι τοῖς
» Βοιωτοῖς στρατεύειν, πρῶτον μὲν ἀνέσχε· καὶ τῶν φίλων λεγόντων,
» ὡς ἀποστατεῖται πρὸς κρείττω τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀδίκως, (εἶ-
πεν) εἰ ποιῶ τὸ συμφέρον· εἰ δὲ πράττω, δικαίως· ἐπεὶ
δι' ὁρᾶ οὐκ ἀνιέντας, ἀλλὰ βοῶντας, κελεύσας τὸν κήρυκα
εἰπεῖν, Ἀθηναίων τοῖς ἄχρι ἑξήκοντα ἐτῶν ἀφ' ἥβης, πέν-
τε ἡμερῶν σιτία λαβόντας, εὐθὺς ἀκολουθεῖν ἀπὸ τῆς ἐκ-
κλησίας. θορύβου δὲ πολλοῦ γενομένου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων
βοώντων καὶ ἀναπηδώντων, Οὐδὲν (ἔφη) δεινόν. ἐγὼ γὰρ ὁ
στρατηγὸς ὀγδοηκοστὸν ἔχων ἔτος, ἕσομαι μεθ' ὑμῶν. καὶ τότε
μὲν οὕτως κατέπαυσεν αὐτοὺς καὶ μετέβαλεν. πορευομέ-
νης δὲ τῆς φαλάγγος ὑπὸ Μικίωνος συχνοῖς Μακεδόσι
καὶ μισθοφόροις, ἀποβεβηκότος εἰς Ῥαμνοῦντα, καὶ κατα-
δέχοντος τὴν χώραν, ἐξήγαγε τοὺς Ἀθηναίους ἐπ' αὐτόν. ὡς δὲ πρὸς δέχοντες ἀλλαχόθεν ἄλλος διεστρατή-
γουν, καὶ συνεβούλευον αὐτῷ τὸν λόφον καταλαβεῖν, ἐκεῖ
» προεπέμψαι τοὺς ἱππέας, ἐνταῦθα παρεμβαλεῖν, Ὦ
» Ἡράκλεις (εἶπεν) ὡς πολλοὺς ὁρῶ στρατηγοὺς, ὀλίγους δὲ
» στρατιώτας. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰ ἄκρα τοὺς ὁπλίτας, εἰς
πολὺ προὔβη τῶν ἄλλων προῆλθεν· εἶτα δείσας, ἀντιστάντος
» ἀνδρὸς πολεμίου, πάλιν εἰς τὴν τάξιν ἀνεχώρησεν, Ὦ μει-
» ράκιον (εἶπεν) οὐκ αἰδῇ δύο τάξεις ἀπολελοιπὼς, ἐν ἑπά-
» ξῃς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ καὶ πάλιν ἐφ' ἑαυτὸν ἔταξας, ἐμβαλὼν δὲ τοῖς πολεμίοις καὶ κρατος τρεψάμενος,

A Quum ferociret & insolesceret Leosthenes ad populum, Phocion, Oratio tua, inquit, adolescens cupressorum similis est. hæ enim grandes sunt & excelsæ, sed non ferunt fructum. Vbi adortus eum Hyperides quæsiuit, Quando igitur consules Phocion populo Athenienſi vt arma capiat? Quum iuuentutem, inquit, videro seruare ordines velle, diuites conferre, oratores ærarium non expilare. Quum multi copias ab Leosthene conscriptas stuperent, rogarentq; Phocionem quemadmodum instructas putaret, Recte, inſit, ad stadium: at dolichon exhorresco belli, quod neq; stipendium ciuitati aliud, neq; naues, neq; milites sint. Astipulata est autem ei res ipsa. Primum enim rebus gestis
B Leosthenes, superatis acie Bœotiis & intra Lamiæ mœnia redacto Antipatro, splendidus effloruit. Quo tempore ciuitatem memorant magnifica gustata spe quotidie ex lætis nuntiis festos dies egisse, atq; diis honorem habuisse: Phocionem vero ad illos qui se, redarguere ipsum putantes posse, requirebant num hæc non optaret se fecisse? Omnino sane, dixisse, verum consuluisse illa. Aliis rursus super alia lætis nuntiis ex castris scriptis & allatis dixisse. Quando tandem desinemus vincere?
C Quum defuncto Leosthene verentes aliqui ne dux ad exercitum Phocion missus bellum transigeret, hominem quendam subornassent obscurum qui exurgens in concione diceret, quod amicus & condiscipulus esset Phocionis, monere se vt parcerent ei reseruarentq;, quum parem non haberent alium: Antiphilum autem exercitui præficerent: atq; id populus probaret: progressus Phocion demonstrauit, neq; se vnquam istius condiscipulum, neq; aliâs notum vel familiarem fuisse. Verum nunc, inquit, exhodierno die amicitiam & necessitudinem ineo tecum: quandoquidem quæ è re mea sint consuluisti. Molientibus bellum in
D Bœotios Athenienſibus primum repugnauit, monentibusq; amicis occisuros ipsum Athenienses, si eos pergeret offendere, Iniuria, inquit, si quod è republica est faciam: sin secus, iure. Vbi eos videt nihilo remissiores, sed obstrepentes sibi, pronuntiare iussit præconi, vt Athenienses omnes qui à pubertate intra sexaginta annos essent, cum quinq; dierum cibariis confestim se à concione sequerentur. Ibi magna turba excitata, vociferantibusque & exilientibus natu grandioribus, Quid hoc rei est, inquit? Ego dux annos natus octoginta vobiscum ero. Ea ratione repressit & reflexit illos in
E præsentia. Quũ vero ora maritima à Micione, qui ingenti manu Macedonum & mercenariorum in Ramnunta descenderat, agerque vastaretur: eduxit in eum exercitum Athenienſium. Ibi alio atque alio hinc inde accurrentibus, inferentibusque se in partes ducis, & monentibus vt illic tumulum occuparet, illic equitatum circummitteret, hîc subsidiarios inter principia locaret: Papæ, inquit, quam multos duces, paucos video milites! Vbi peditum aciem instruxit, quidam longe ante signa prouectus, mox, timore perculsus occurrentis sibi hostis, retro ad ordinem
F suum recepit se. ibi, Non te pudet, inquit, adolescens duos deseruisse ordines? & quo positus à duce fueras, & iterum vbi temet collocasti ipse. Hostes adortus fudit fugauitque eos.

ipsum Micionem cum multis interfecit. Porro Græcorum exercitus in Thessalia iunctos cum Antipatro Leonnatum Macedonasq; , qui ex Asia venerãt, acie fudit: vbi pedites Antiphilus, Menon Thessalus equites duxit. quo in prælio cecidit Leonnatus. Post paulo, quum Craterus magnis copiis ex Asia venisset, signis iterum apud Cranona collatis cæsi sunt Græci: non magnam cladem tamen accepere, nec multi cecidere. At contumacia aduersus duces lenes & iuuenes, simulq; solicitante ciuitates eorum Antipatro, dilapsi fœdissime libertatem prodidere. Ibi quum signa confestim moueret Antipater Athenas, Demosthenes & Hyperides cesserunt vrbe. Demades, qui nullam partem eius quanti lis ei æstimata fuerat, poterat soluere, (quippe damnatus fuerat, quod rogationes septẽ promulgauisset aduersus legum interdicta) & notatus infamia prohibebatur concionem habere, tunc vero potestate facta, legem rogauit, vt legati cum libera potestate ad Antipatrum mitterentur de pace. Verente id populo, Phocionemq; accersente, atq; fidem illi vni se testante habere: Atqui si consiliis, inquit, paruissetis meis, nunc hisce de rebus non consuleremus. Ita lege perlata missus est ad Antipatrum, qui habebat in Cadmia statiua, paratus mox in terram Atticam mouere. Primum postulauit hoc, vt illis in castris manens pacem sanciret. Vbi Craterus iniqua fremuit ab ipsis Phocionem postulare, vt confidentes ibi sociorum & amicorum fines vexarent, quum deprędari liceret hostiles: apprehensa Antipater dextera eius, Dandũ, inquit, Phocioni hoc est beneficiũ. De cæteris imperauit vt Athenienses ipsis permitterent, sicut Lamiæ Leostheni voluerant ipsum. Itaq; vt reuersus in vrbem est Phocion, & compulsi necessitate Athenienses id comprobauerunt: profectus iterum Thebas est adiuncto ab Athenensibus inter legatos cæteros Xenocrate philosopho. Tantum enim virtutis Xenocratis erat nomen apud omnes & opinio & celebritas, insolentiam vel feritatem vel excandescentiam vt existere in animo humano existimarent nullam cui non ex solo Xenocratis aspectu rubor aliquis & reuerentia eius subiret. Enimuero euenit ob improbitatem Antipatri & virtutis odium secus. Nam primum complexus alios non salutauit Xenocratem. Vnde dixisse aiunt illum, recte facere Antipatrum: qui indignitatis causa, qua ciuitatem Athenienſem statuerat afficere, vnum se erubesceret. Deinde dicere exorsum non ferens, sed interpellans & infensus, orationẽ eius præcidit. Quum verò disseruisset Phocion, respondit amicitiam & fœdus se cum populo Athenienſe facturum his conditionibus: vt Demosthenem & Hyperidem sibi dederent, rempubl. more veteri ex censũ tractarent, præsidium in Munychia acciperent, præterea impensas belli & multam penderent. Has conditiones præter Xenocratem alii legati vt benignas læti accepere. Ille enim moderate ait Antipatrum vt cum seruis, vt cum liberis duriter egisse. Phocione autem præsidium detrectante & deprecante, fertur Antipater dixisse, Omnia Phocion parati sumus tibi indulgere, exceptis iis quæ & te & nos perdent.

A αὐτόν τε τὸν Μικίωνα καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀπέκτεινεν. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸν ἐν Θεσσαλίᾳ στράτευμα, συμμίξαντος Ἀντιπάτῳ Λεοννάτου, καὶ τῶν ἐξ Ἀσίας Μακεδόνων, ἐνίκα μαχόμενον· καὶ Λεοννάτος ἔπεσεν, ἡγουμένου τῆς μὲν φάλαγγος Ἀντιφίλου, τῶν δὲ ἱππέων, τοῦ Θεσσαλοῦ Μένωνος. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον χρόνῳ Κρατερὸς ἀφικόμενος ἐξ Ἀσίας μετὰ πολλῆς δυνάμεως, καὶ ἡγουμένης πάλιν ἐν Κρανῶνι τῶν στάσεως, ἡττήθησαν μὲν οἱ Ἕλληνες, οὔτε μεγάλῳ ἥττῃ, οὔτε πολλῶν πεσόντων· ἀπειθείᾳ δὲ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὑπερηφανεῖς καὶ νέους ὄντας, καὶ ἅμα τὰς πόλεις αὐτῶν πειρῶντος

B Ἀντιπάτου, ἀφαρπάζειν, ἄφνω τοῦ χωρὶς τὸν ἐλευθερίαν. Οὐδὲ οὖν ὑπὸ τὰς Ἀθήνας ἄγοντος τοῦ Ἀντιπάτου τὴν δύναμιν, οἱ μὲν περὶ Δημοσθένην καὶ Ὑπερίδην ἀπηλλάγησαν ἐκ τῆς πόλεως· Δημάδης δ', μηδὲν μέρος ὧν ὤφειλε χρημάτων ὑπὲρ τῆς καταδίκης, ἐκτίσας τῇ πόλει δυνάμενος, (ἠλώκει γὰρ ἐπὶ γραφαῖς παρανόμων) καὶ γεγονὼς ἄτιμος ἐξείργετο τοῦ λέγειν, ἄδειαν εὐρόμενος ποτε, γράφει ψήφισμα, καὶ πέμπει πρὸς Ἀντίπατον ὑπὲρ εἰρήνης πρέσβεις αὐτεξουσίους, φοβουμένου δ' τοῦ δήμου καὶ καλοῦντος Φωκίωνα, καὶ μόνῳ πιστεύειν ἐκείνῳ λέγοντος· Ἀλλ' εἴγε

C ὑπιστευόμην (εἶπεν) ἐγὼ, συμβουλεύων ὑμῖν, οὐκ ἂν νῦν ἐβουλευόμεθα περὶ πραγμάτων τοιούτων. οὕτω δ' τοῦ ψηφίσματος ὑπεκρωσθέντος, ἀπεστάλη πρὸς Ἀντίπατον ἐν τῇ Καδμείᾳ στρατοπεδεύοντα, καὶ προσκυναζόμενον εὐθὺς εἰς τὸν Ἀττικὸν βαδίζειν. καὶ τοῦτο πρῶτον ᾔτει, ὃ, μένοντα αὐτὸν χώραν, ποιήσασθαι τὰς ἀφαλύσεις. τοῦ δ' Κρατεροῦ λέγοντος, ὡς οὐ δίκαιον πείθει Φωκίων ἡμᾶς, τὸν τῶν συμμάχων καὶ φίλων καθημένους χώραν κακῶς ποιεῖν, δυναμένους ἐκ τῆς τῶν πολεμίων ὠφελεῖσθαι, λαβόμενος αὐτοῦ τῆς δεξιᾶς ὁ Ἀντίπατος, Δοτέον (εἶπεν) Φωκίωνι τοῦτο τὸν

D χάριν. περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐκέλευσεν αὐθις ὑπερβέπειν τοὺς Ἀθηναίους, ὥσπερ ἐν Λαμίᾳ Λεωσθένει ἐκεῖνον. ὡς οὐκ ἐπιμνήσθη Φωκίων εἰς ἄγυ, καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ὃ αὐτὸ ἔδοξεν ὑπὸ ἀνάγκης, αὖθις εἰς Θήβας ἐβάδιζε μετὰ τῶν ἄλλων πρέσβεων, Ξενοκράτη τὸν φιλόσοφον τῶν Ἀθηναίων παρειλημμένων. τοσοῦτον γὰρ ἦν ἀξίωμα τῆς ἀρετῆς τοῦ Ξενοκράτους καὶ δόξα καὶ λόγος παρὰ πᾶσιν, ὥστε οἴεσθαι, μήτε ὕβριν εἶναι, μήτε ὠμότητα, μήτε θυμὸν ἐν αὐθεφτίνῃ ψυχῇ φυόμενον, ᾧ, Ξενοκράτους μόνον ὀφθέντος, οὐκ ἂν αἰδοῦς τι καὶ τιμῆς ἐγγένοιτο πρὸς αὐτόν. ἀπέβη δ' τἀναντίον,

E ἀγνωμοσύνῃ τινὶ καὶ μισαγαθίᾳ τοῦ Ἀντιπάτου. πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἠσπάσατο τὸν Ξενοκράτη, τοὺς ἄλλους δεξιωσάμενος. ἐφ' ᾧ φασὶν εἰπεῖν ἐκεῖνον ὡς Ἀντίπατος καλῶς ποιεῖ, μόνον αὐτὸν αἰσχυνόμενος ἐφ' οἷς ἀγνωμονεῖν μέλλει πρὸς τὴν πόλιν. ἔπειτα λέγειν ἀρξάμενον οὐχ ὑπομένων, ἀλλ' ἀπικρούων καὶ διεκωλύων, ἐποίησεν ἀποσιωπῆσαι. τῶν δὲ περὶ τὸν Φωκίωνα ἀφαιρεθέντων, ἀπεκρίνατο φιλίαν ἔσεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις καὶ συμμαχίαν, ἐκδοῦσι μὲν τοὺς περὶ Δημοσθένην καὶ Ὑπερίδην, πολιτευομένοις δὲ τὸν πάτριον ἀπὸ τιμήματος πολιτείαν· δοῦναι δὲ φρουρὰν εἰς τὴν Μουνυχίαν, ἐπὶ δὲ χρήματα τοῦ πολέμου καὶ ζημίαν προσεκτίσαι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πρέσβεις ἠγάπησαν ὡς φιλανθρώπους τὰς ἀφαλύσεις, πλὴν τοῦ Ξενοκράτους. ἔφη γὰρ, ὡς μὲν δούλοις, μετρίως κεχρῆσθαι τ' Ἀντίπατον· ὡς δὲ ἐλευθέροις, βαρέως. τοῦ δ' Φωκίωνος παραιτουμένου τὴν φρουρὰν καὶ δεομένου, λέγεται τὸν Ἀντίπατον εἰπεῖν, Ὦ Φωκίων ἡμεῖς πάντα σοι χαρίζεσθαι βουλόμεθα, πλὴν τῶν καὶ σε ἀπολεσόντων καὶ ἡμᾶς.

οἱ δὲ οὐχ οὕτως φασὶν, ἀλλ' ἐρωτῆσαι τὸν Ἀντίπατρον εἰ τὴν φρουρὰν ἀφέντος αὐτοῖς τοῖς Ἀθηναίοις, ὁ Φωκίων ἐγγυᾶται τὴν πόλιν ἐμμενεῖν τῇ εἰρήνῃ, καὶ μηδὲν πολυπραγμονήσειν. σιωπῶντος δ' ἐκείνου καὶ ἀναμένοντος, ἀναπηδήσαντα Καλλιμέδοντα τὸν Καράβον, ἄνδρα θρασὺν καὶ μισόδημον εἰπεῖν, Ἐὰν δὲ σοῦ, ὦ Ἀντίπατρε, φλυαρῇ, σὺ πιστεύσεις; καὶ οὐ πράξεις ἃ ἔγνωκας; οὕτω μὴν ἐδέξαντο φρουρὰν Μακεδόνων Ἀθηναῖοι, καὶ Μενύλλον ἡγεμόνα, τῶν ἐπιτηδείων τινα, καὶ τοῦ Φωκίωνος ἐπιτηδείων. ἐφανὴ δ' ὑπόφαινον τὸ πρόσταγμα, καὶ μᾶλλον ἐξουσίας ὕβρει χρωμένης ἐπίδειξις, ἢ πραγμάτων ἕνεκα γιγνομένη κατάληψις. καὶ μικρὸν τῷ παθεῖ προσέθεικεν ὁ καιρός. εἰκάδι γὰρ ἡ φρουρὰ Βοηδρομιῶνος εἰσήχθη. μυστηρίων ὄντων, ἡ τὸν Ἴακχον ἐξ ἄστεος Ἐλευσῖνάδε πέμπουσιν. ὥστε τῆς τελετῆς συγχυθείσης ἀναλογίζεσθαι τοὺς πολλοὺς καὶ τὰ παλαιότερα τῶν θείων καὶ τὰ πρόσφατα. πάλαι μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀρίστοις εὐτυχήμασιν ταῖς μυστικαῖς ὄψεις καὶ φωνὰς θαυμάζεσθαι σὺν ἐκπλήξει καὶ θάμβει τῶν πολεμίων· νῦν δ' τοῖς αὐλοῖς ἱεροῖς τὰ δυσχερέστατα πάθη τῆς Ἑλλάδος ἐπισκοπεῖν τοῖς θεοῖς, καὶ καθυβρίζεσθαι τὸν ἀμώματον τοῦ χρόνου καὶ ἥδιστον αὐλοῖς ἐπώνυμον τῶν μεγίστων κακῶν γιγνόμενον. πρότερον μὲν οὖν ὀλίγοις ἔτεσιν χρησμὸν ἐξεύρεγκεν αἱ Δωδωνίδες τῇ πόλει, τὰ ἀκρωτήρια τῆς Ἀρτέμιδος φυλάττειν, ὅπως ἄλλοι μὴ λάβωσιν· τότε δὲ περὶ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις αἱ ταινίαι μὲν, αἷς περιελίττονται ταῖς μυστικαῖς κίσταις, βαπτόμεναι, θάψινον ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρώδες ἐξεύρεγκαν. ὁ δὲ μεῖζον ἔτι, τὰ θαυμαστόμενα τῶν ἰδιωτικῶν πάντα ὁ πρόσθεν ἄνθος ἔχειν. μύστην δὲ λουόντα χρηστὸν ἐν καθαρῷ λιμένι, κῆτος συνέλαβε, καὶ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος ἄχρι τῆς κοιλίας κατέπιε· προδεικνύντος αὐτοῖς τοῦ θεοῦ φανερῶς, ὅτι τῶν κάτω καὶ πρὸς θαλάσσῃ κρατηθέντες, τὴν ἄνω πόλιν ἀσφαλίζουσιν. ἢ μὴν οὖν φρουρὰ ἀφ' Μένυλλον οὐδὲν ἐλύπησεν τοὺς ἀνθρώπους· τῶν δὲ ἀποψηφισθέντων τοῦ πολιτεύματος ἀφ' πενίαν, ὑπὲρ μυρίους καὶ χιλίους γιγνομένων, οἵτε νομίζοντες ἐδόκουν κέρδη καὶ ἄτιμα πάσχειν. οἵτε ἀφ' τοῦτο τὴν πόλιν ἐκλιπόντες, καὶ μεταστάντες εἰς Θρᾴκην, Ἀντιπάτρου γὰρ καὶ πόλιν αὐτοῖς παραδόντος, ἐκπεπολιορκημένοις ἐφέρεσαν. ὁ δὲ Δημοσθένους ἐν Καλαυρείᾳ καὶ Ὑπερείδου περὶς Κλεωνᾶς θάνατος, περὶ ὧν ἐν ἄλλοις περιγέγραπται, μονονοὐκ ἔρωτα καὶ πόθον Ἀθηναίοις Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου παρέσχη. καὶ τοῦτο ὅπερ ὕστερον αἱρεθέντος Ἀντιγόνου καὶ τῶν ἀπελθόντων ἐκεῖνον ἀρξαμένων βιάζεσθαι καὶ λυπεῖν τοὺς ἀνθρώπους, ἀνὴρ ἄγροικος ἐν Φρυγίᾳ, χωρίον ὀρύττων, πυθομένου τινός, Τί ποιεῖς; γελάσας, Ἀντίγονον (εἶπεν) ζητῶ· τοῦτο πολλοῖς ἐπῆλθε λέγειν, ἀναμνημονεύοντες τὸν ἐκείνων τῶν βασιλέων θυμὸν, ὡς ὂ μέγα καὶ γενναῖον ἀπαραίτητον εἶχον, οὐχ ὥσπερ Ἀντίπατρος, ἰδιώτου προσώπῳ, καὶ φαυλότητι χλαμυδίου, καὶ διαίτης ἀτελείᾳ, κατειρωνευόμενος τὴν ἐξουσίαν, ἐπαχθέστερος ἦν τοῖς πάθεσιν, κακὸς δεσπότης καὶ τύραννος. ὅμως δ' οὖν ὁ Φωκίων καὶ φυγῆς ἀπήλλαξε πολλοὺς, δεηθεὶς τοῦ Ἀντιπάτρου. καὶ φθόνοις διεπράξατο, μὴ καθάπερ οἱ λοιποὶ τῶν μεθισταμένων ὑπὲρ τὰ Κεραύνια ὄρη καὶ τὸν Ταίναρον, ἐκπεσεῖν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἐν Πελοποννήσῳ κατοικεῖν· ὧν καὶ Ἀγνωνίδης ἦν ὁ συκοφάντης. ἐπιμελούμενος δ' τῶν κατ' τὴν πόλιν πρᾴως καὶ νομίμως,

A Alii non ita, sed interrogasse autumant Antipatrũ velletne Phocion, si præsidium remisisset Athenienſibus, ſponſor eſſe fœderi ciuitatem ſtaturam, neque quicquam molituram noui? Tacente & cunctante illo, Callimedonta Carabum, audacem hominem & liberis populis infeſtum, exliſſe cum hiſce dictis, Quid ſi hic deliret, Antipater, tu credes ei & à conſiliis diſcedes tuis? Ita præſidium Athenienſes Macedonum acceperunt, & Menyllum ducem modeſtum virum & Phocionis neceſſarium. quod imperium ſuperbum viſum eſt, & contumelioſæ licentiæ potius oſtentatio quam vtilitatis cauſa occupatio. Non parum

B autem exaggerauit ipſe articulus calamitatẽ. quippe die menſis Bœdromionis vigeſimo præſidium ingreſſum eſt myſteriorum ſolennibus, quo die Iacchum ex vrbe Eleuſina deducunt. Itaq; confuſo ſacro multi reputauerunt & vetera feſta & recentia. Olim enim ſecundiſſimis rebus ſpectra viſa & auditas voces hac celebritate cum ſtupore & tremore hoſtium, nunc iiſdem ſacris acerbiſſimos Græciæ caſus deos aſpicere, polluiq; ſacratiſſimũ tempus iiſq; acceptiſſimum, à quo nomen maximæ clades trahant. Siquidem paucis ante annis

C ſortes dederant ciuitati Athenienſi Dodonides, vt promontoria Dianæ cuſtodirent, ne occuparent ea extranei. Tunc circa dies illos faſciæ, quib. myſticos lectos redimiunt, tinctæ colorem retulerũt pro puniceo pallidum & luridum. Et, quod miraculum faciebat, priuata omnia quæ vnà fuerũt infecta, colorem conuenientem accepere. Myſtam porcellum lauantem cetus in liquido portu corripuit: imaſq; corporis partes ad ventrem vſq; deuorauit: portendente illis clare Deo ſpoliatos parte vrbis ima & mari adiecta ſupernam ſeruaturos. Ac præſidium quidem obſiſtente Menyllo nihil ciues offendit. qui vero ob egeſtatẽ non fuerunt cenſi

D inter ciues, quorum fuit numerus ſupra duodecim millia, hi partim, ſiqui remanebant, magna iniuria & infamia videbantur affici: partim, qui idcirco exceſſerant vrbe atq; in Thraciam tranſmigrauerant, vbi eis Antipater agrum & oppidum dedit, ſimiles apparebant expugnatis & exterminatis. Iã Demoſthenis in Calauria, & apud Cleonas Hyperidis fatum, de quibus aliis locis tractauimus, tantum non amorem & deſiderium ſubiecit Athenienſibus Alexandri & Philippi. Atque id quod interfecto poſtmodum Antigono, eiuſq; interfectoribus homines exagitare & fatigare occipientibus,

E ruſticus quidam, agrum in Phrygia fodiens, quum rogaretur à quopiam quid ageret, ſuſpirans, Antigonum, inquit, quæro: hoc, inquam, multis ſubiit dicere in memoriam illorum regum reuocantibus animum, quam celſum, generoſum, ſimulq; placabilem habuiſſent, non ſicut Antipater. qui priuati perſona & chlamydis vilitate & vitæ frugalitate licentiam diſſimulans durior erat illis quos opprimebat, teter dominus & tyrannus. At tamen Phocion cum multos precibus apud Antipatrum exilio liberauit, tum exulibus impetrauit, ne,

F ſicut reliqui qui erant trans montes Ceraunios & Tænarum ſummoti, extorres eſſent Græciæ: ſed ſedes collocare in Peloponneſo poſſent. ex quibus Agnonides ſycophanta fuit. Curam gerens placide & legitime eorum qui in vrbe erant,

bonos & modestos retinebat in magistratibus perpetuo. Curiosos & nouarum rerum cupidos eo ipso quod in honoribus non forent, nec solicitare possent statum ciuitatis, conglaciantes docuit libenter rusticari & agros colere. Xenocratem quum videret pensionem vt inquilinum pendere, institit eum in ciuitatem adscribere. Quod ille abnuit, nolle se dicens in ciuitatem accipi eam pro qua legatus fuerat ne esset libera. Munus sibi Menyllo & nummos offerenti respondit, neque ipsum Alexandro præstantiorem, neque meliorem esse causam quare nunc caperet, qui tunc non accepisset. At vt Phoco filio saltem caperet rogante Menyllo, Phoco, inquit, si mutata vita ad frugem redeat, sufficiet patrimonium. nam vt nunc se gerit, nihil ei satis sit. Antipatro vero respondit asperius aliquid ab ipso contendenti minus honestum, Nempe non valet, inquit, Antipater me simul amico vti & adulatore. Ipsum referunt dixisse Antipatrum, duos sibi esse Athenis amicos, Phocionem & Demadem. Alterum horum vt quicquam capiat, non posse inducere, alterum non implere. Et sane paupertate Phocion vt virtute gloriabatur, in qua, licet toties dux Athenienſium fuisset & regum vsus amicitia, consenuit: Demodes vero diuitiis sibi placebat vel per nefas. quippe quum Athenis id temporis lege cautum esset ne saltaret peregrinus, aut mille drachmas choragus mulctam soluere, omnes peregrinos saltatores centum numero exhibuit, simulq; mulctam pro singulis in theatrum attulit millenas drachmas. Demeæ filio vxorem despondens, Quum ego, inquit, matrem tuam fili ducerem, ne vicinus quidem sensit: ad tuarum vero nuptiarum sumptus conferunt etiam reges & dynastæ. Quum Phocionem obtunderent Athenienses vt Antipatrum induceret ad remouendum præsidium, vel quod non speraret se eum adducturum, vel quia modestiorem populum videbat & moderatius agentem ob metum, semper reiecit illam legationem: sed pecuniæ exactionem vt produceret & prorogaret, perpulit Antipatrum. Ita Demadem, telicto eo, rogauerunt. qui rem suscepit libenter, trahensque filium secum perrexit in Macedoniam, diuinitus haud dubie illuc attractus eo articulo, quo Antipater iam morbo tenebatur: & Cassander rerum potitus, Epistolam reperit Demadis in Asiam ad Antigonum exaratam, qua illum incitauit ad imperium Græciæ Macedoniæque asserendum, quod ex vetere & marcido stamine suspensum esset. Ita enim in Antipatrum erat cauillatus. quem vt Cassander conspexit aduenisse, prehendit eum. Ac primum admotum ei filium interfecit, vt cruorem pater acciperet sinu, eoque commacularetur: deinde ingratitudine & proditione ei acerbe exprobrata, probris laceratum interemit. Antipatro autem, quum ducem creasset Polyperchontem & Cassandrum tribunum militum, defuncto, mox properans Cassander occupare dominatum, Nicanorem propere mittit præfecturæ Menyllo successorem, iubetque ei, antequam Antipatri excessus vulgetur, accipere Munychiã. Eo facto quũ paulo post nuntiatus Athenienſibus esset Antipatri exitus, in crimen Phocion vocatus est, obiectumq; ei

A τοὺς μὲν ἀσχόλους καὶ φιλοπόνους ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀεὶ στωμύλλειν, τοὺς δὲ πολυπραγμονοῦντας καὶ νεωτεροποιοὺς αὐτῷ τῷ μὴ ἄρχειν, μηδὲ θορυβεῖν, ἀπομισθωνομένους, ἐδίδαξεν φιλοχωρεῖν, καὶ ἀγαπᾶν γεωργοῦντας. ὁρῶν δὲ τὸν Ξενοκράτη τελοῦντα τὸ μετοίκιον, ἐβούλετο γράψαι πολίτην. ὁ δὲ ἀπεῖπε, φήσας οὐκ ἂν μεταλαβεῖν ταύτης τῆς πολιτείας, οὗ ἕνεκα ἐπρέσβευεν ἵνα μὴ ἄδοκος ᾖ. τῷ δὲ Μενύλλῳ δωρεὰν αὐτῷ τὰ χρήματα διδόντος, ἀπεκρίνατο μήτ' ἐκείνου Ἀλεξάνδρου βελτίονα εἶναι, μήτε χρείττονα τοῦ αἰτίαν ἐφ' ἣ λήψεται νῦν, ὁ τότε μὴ δεξάμενος. ἀλλὰ Φώκωνί γε τῷ παιδὶ λαβεῖν δεο-
B μένου τοῦ Μενύλλου, Φώκων μὲν (εἶπεν) ἐὰν μὲν σωφρονῇ μεταβαλλόμενος, ἀρκέσει τὰ τοῦ πατρός· ὡς δ' ἔχει νῦν, οὐδὲν ἱκανόν ἐστιν. Ἀντιπάτρῳ δὲ τραχύτερον ἀπεκρίνατο, βουλομένῳ τὶ γίνεσθαι δι' αὐτοῦ τῶν μὴ πρεπόντων· Οὐ δύναται γὰρ (εἶπεν) Ἀντίπατρος ἅμα μοι καὶ φίλῳ καὶ κόλακι χρῆσθαι. τὸν δὲ Ἀντίπατρον αὐτὸν εἰπεῖν λέγουσιν, ὡς δυεῖν αὐτῷ φίλων Ἀθήνησιν ὄντων, Φωκίωνος καὶ Δημάδου, τὸν μὲν, λαβεῖν οὐ πέπεικεν, τὸν δὲ, διδοὺς οὐκ ἐμπέπλησκεν. καὶ μὴν τοι Φωκίων μὲν ὡς ἀρετῇ ἐπεδείκνυτο τὴν πενίαν, οὐ μὴ πολλάκις Ἀθηναίων στρατηγήσας καὶ βασιλεῦσι φίλοις χρησάμενος
C ἐγκατεγήρασε· Δημάδης δὲ τῷ πλούτῳ καὶ τῷ δαπανᾶν ἐκαλλωπίζετο. νόμου γὰρ ὄντος Ἀθήνησι τότε, μὴ χορεύειν ξένον, ἢ χιλίας ἀποτίνειν τὸν χορηγὸν, ἀπολλοὺς εἰσαγαγὼν ξένους τοὺς χορεύοντας, ἑκατὸν ὄντας, ἅμα καὶ τὴν ζημίαν δυὰ χιλίας ὑπὲρ ἑκάστου εἰσῴσεγκεν εἰς τὸ θέατρον. Δημέᾳ δὲ τῷ υἱῷ νύμφιος ἀγόμενος Ἐμοῦ μὲν (εἶπεν) ὦ παῖ τὸν σὸν μητέρα γαμοῦντος οὐδὲ ὁ γείτων ἤσθετο· τοῖς δὲ σοῖς γάμοις καὶ βασιλεῖς καὶ δυνάσται συγχορηγοῦσιν. ἐνοχλούντων δὲ τῷ Φωκίωνι τῶν Ἀθηναίων ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν φρουρὰν, πείσας τὸν Ἀντίπατρον, εἴτε μὴ προσδοκῶν πεί-
D σειν, εἴτε μᾶλλον ὁρῶν σωφρονοῦντα τὸν δῆμον καὶ πολιτευόμενον ἀτάκτως διὰ τὸν φόβον, ἐκείνῳ μὲν ἀεὶ διωθεῖτο τὴν πρεσβείαν, τὰ δὲ χρήματα μὴ πράττειν ἀλλὰ μέλλειν καὶ ἀναβάλλεσθαι τὸν Ἀντίπατρον ἔπεισεν. μεταβάντες οὖν Δημάδην παρεκάλουν. ὁ δὲ προθύμως ὑπέσχετο, καὶ τὸν υἱὸν ἔχων ἀπῆρεν εἰς Μακεδονίαν, ὑπό δαίμονός τινος (ὡς ἔοικεν) εἰς τοῦτο καιρὸν κομισθεὶς ἐν ᾧ κατεῖχετο μὲν Ἀντίπατρος ἤδη νόσῳ· Κασσανδρος δὲ τῷ πραγμάτων ἐγκρατὴς γεγονὼς, εὗρεν ἐπιστολὴν Δημάδου γεγραμμένην πρὸς Ἀντίγονον εἰς Ἀσίαν, προκαλουμένου αὐτὸν ἐπι-
E φανῆναι τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν, ὡς παλαιοῦ καὶ σαπροῦ κρεμαμένοις ἥμονος· τὸν Ἀντίπατρον ἔτι σκώπτοντος. ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ἀφιγμένον ὁ Κασσανδρος σιωπήσας, καὶ πρῶτα μὲν τὸν υἱὸν ἐγγὺς προσαγαγὼν προέσφαξεν, ὥστε καταδέξασθαι τοῖς κόλποις τὸ αἷμα τὸν πατέρα, καὶ καταπλησθῆναι τοῦ φόνου. μετὰ ταῦτα δὲ, εἰς ἀχαριστίαν αὐτὸν καὶ προδοσίαν πολλὰ λοιδορήσας, καὶ καθυβρίσας, ἀπέκτεινεν. ἐπεὶ δὲ Ἀντίπατρος, ἀποδείξας Πολυσπέρχοντα, στρατηγὸν, Κάσσανδρον δὲ, χιλίαρχον, ἐξέλιπεν· αὐθὶς ἀναστὰς ὁ Κάσσανδρος καὶ προσκα-
F λεσάμενος τὰ πράγματα, πέμπει κατὰ τάχος Νικάνορα τῷ Μενύλλῳ διάδοχον τῆς φυλακῆς, πρὶν ἐκδηλον τὸν Ἀντιπάτρου θάνατον γενέσθαι, κελεύσας τὴν Μουνυχίαν προσλαβεῖν. γνωσθέντος δὲ τούτου, καὶ μετ' ἡμέρας ὀλίγας πυθομένων τῶν Ἀθηναίων ὅτι τέθνηκεν ὁ Ἀντίπατρος, ἐν αἰτίαις ὁ Φωκίων ἦν, καὶ κακῶς ἤκουεν,

ὡς προσαιδόμενος, καὶ καταπαιωπήσας, χάριν τοῦ Νικάνο-
ρος. ὁ δ' τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν. ἐντυγχάνων δ' τῷ Νικά-
νορι καὶ διαλεγόμενος, εἴς τε τἄλλα. τοῖς Ἀθηναίοις πρᾶον
αὐτὸν καὶ κεχαρισμένον παρεῖχεν, καὶ φιλοτιμίας τινὰς ἔπει-
σε καὶ δαπάνας ὑποστῆναι χορηγούμενον ἀγωνοθετῶν. ἐν τούτῳ
δ' καὶ Πολυσπέρχων τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιμέλειαν ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ, καὶ καταπολιτευόμενος τὸν Κάσσανδρον, ἔπεμψεν ἐπι-
στολὴν τοῖς ἐν ἄστει γεγραμμένην, ὡς τοῦ βασιλέως ἀποδιδόντος αὐθις τὴν δημοκρατίαν, καὶ πολιτεύεσθαι κατὰ τὰ πάτρια πολίτας Ἀθηναίους κελεύοντος. ἐν δὲ τούτῳ δ' Φωκίωνος ἐπιβουλή. συσκευαζόμενος γὰρ εἰς ἑαυτὸν (ὡς μικρὸν ὕστερον ἔδειξε τοῖς ἔργοις) ὁ Πολυσπέρχων τὴν πόλιν, οὐδὲν ἤλπιζε πράττειν, μὴ τοῦ Φωκίωνος ἐκπεσόντος· ἐκπεσεῖσθαι δὲ ἐκεῖνον, ἅμα τοῖς ἀπεψηφισμένων ἐπιχυθέντων τῇ πολιτείᾳ, καὶ πάλιν τὸ βῆμα δημαγωγῶν καταλαβόντων καὶ συκοφαντούντων. ὑποκινδυνεύων δ' πρὸς ταῦτα τοῖς Ἀθηναίοις, βουλόμενος ἐντυχεῖν αὐθις ὁ Νικάνωρ ἐν Πειραιεῖ, βουλόμενος παρῆλθεν, ὡς Φωκίωνι ἐμπιστεύσας τὸ σῶμα. Δερκυλλος δ' τοῦ ἐπὶ τῆς χώρας στρατηγοῦ συλλαβεῖν αὐτὸν ἐπιχειρήσαντος, ἐκεῖνος μὲν πρεσβαιόμενος ὀξέως ἐπῄδησεν καὶ φανερὸς ἦν δίδους ἀμυνόμενος τὴν πόλιν. ὁ δ' Φωκίων, ἐπὶ τῷ πρεσθέσθαι τὸν ἄνδρα καὶ μὴ καταχρῆν ἐγκαλούμενος, ἔφη πιστεύειν μὲν τῷ Νικάνορι καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ προσδοκᾶν δεινόν· εἰ δὲ μή, μᾶλλον ἐθέλειν ἀδικούμενος, ἢ ἀδικῶν, φανερὸς γενέσθαι. τοῦτο δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ μὲν δόξειν τινὶ σκοπῷ δοκεῖν καλοκαγαθικῶς λελέχθαι καὶ γενναίως. ὁ δὲ εἰς πατρίδος ἀποκινδυνεύων σωτηρίαν, καὶ ταῦτα στρατηγὸς καὶ ἄρχων, οὐκ οἶδα μὴ μεῖζόν τι τοῦ δικαίου καὶ πρεσβύτερον ὂν πρὸς τοὺς πολίτας δίκαιον. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι φοβούμενος μὲν εἰς πόλεμον ἐμβαλεῖν τὴν πόλιν ὁ Φωκίων, ἀπέχετο τοῦ Νικάνορος· ἄλλως δ' προσεβάλλετο τὴν πίστιν καὶ ὃ δίκαιον, ὅπως ἀδούμενος ἐκεῖνον, ἡσυχίαν ἄγῃ καὶ μηδὲν ἀδικῇ τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλ' ὄντως ἔοικεν ἰσχυρά τις αὐτῷ περὶ τοῦ Νικάνορος ἐγγενέσθαι πίστις, ὅν γε πολλῶν προσδιαβαλλόντων καὶ κατηγορούντων ἐπιτίθεσθαι τοῦ Πειραιεῖ, καὶ διαβιβάζειν εἰς Σαλαμῖνα ξένους, καὶ διαφθείρειν τινὰς τῶν ἐν Πειραιεῖ κατοικούντων, οὐ προσήκατο τὸν λόγον, οὐδ' ἐπίστευσεν· ἀλλὰ καὶ Φιλομήδου τοῦ Λαμπρέως ψήφισμα γράψαντος, Ἀθηναίους ἁπάντας ἐν τοῖς ὅπλοις εἶναι, καὶ τῷ στρατηγῷ Φωκίωνι προσέχειν, ἠμέλησεν· ἄχρις οὗ προσάγων ὁ Νικάνωρ ἐκ τοῦ Μουνυχίας τὰ ὅπλα, τὸν Πειραιὰ περιεπάφρυσε. προσλιπόντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Φωκίων ἐθορυβεῖτο, καὶ κατεφρονεῖτο τοῖς Ἀθηναίοις ἐξάγειν βουλόμενος· Ἀλέξανδρος δ' ὁ Πολυσπέρχοντος υἱός, ἧκεν μετὰ δυνάμεως, λόγῳ μὲν ὅτι τὸν Νικάνορα τοῖς ἐν ἄστει βοηθήσων, ἔργῳ δ' τὴν πόλιν (εἰ δυνατὸς) καταληψόμενος, αὐτὴν ἑαυτῷ πρεσπετῆ γενομένην. οἵτε γὰρ φυγάδες αὐτῷ συνεισβαλόντες, ὄχλος ἦσαν ἐν ἄστει, καὶ τῶν ξένων ἅμα καὶ τῶν ἀτίμων πρὸς αὐτοὺς εἰσδραμόντων, ἐκκλησία παμμιγὴς ἠθροίσθη καὶ ἄπακτος, ἐν ᾗ τὸν Φωκίωνα τῆς ἀρχῆς ἀπολύσαντες, ἑτέρους εἵλοντο στρατηγούς. εἰ δὲ μὴ συνιὼν εἰς λόγους ὁ Ἀλέξανδρος τῷ Νικάνορι μόνος, τοῦδε τὸ τεῖχος ὤφθη· καὶ τοῦτο ποιοῦντες πολλάκις, ὑποψίαν τοῖς Ἀθηναίοις παρέσχον, οὐκ ἂν ἡ πόλις διέφυγε τὸν κίνδυνον. ἐπεὶ δὲ Ἀγνωνίδης ὁ ῥήτωρ αὐθις ἐπεφύετο τοῖς περὶ τὸν Φωκίωνα καὶ κατηγόρει προδοσίας, εἰ μὲν

A quod cum esset ea de re factus certior, Nicanoris gratia reticuisset. Enimuero nihil hic ista est moratus, sed agendo cum Nicanore & colloquendo, cum aliis in rebus facilem eum Athenienſibus & benignum præbuit, tum vt munus quoddam præberet, ſumptumque ſubiret ludis edendis, induxit. Inter hæc Polyperchon regis curæ præpoſitus ad circumueniendum Caſſandrum ſcripſit Athenienſibus literas: quibus continebatur, regem eis rempubl. popularem reſtituere, iubereq; vt omnes Athenienſes priſtinis legibus agerent. Inſidiæ hæ erant in Phocionem. nam quum traducere ad ſe ſtuderet ciuitatem illam Polyperchon, niſi Phocione exterminato, vt poſtea re declarauit, nihil ſe ſperabat effecturum. Expulſum autem iri eum ſimulatq; illi qui ex ciuium albo fuerant eraſi, reipubl. cæ ſuperfuſi eſſent tractandæ, iterumq; occupaſſent concionatores ſuggeſtum, & calumnias ei ſuffunderent. Quum motus hinc Athenis aliquis exiſteret, cupiens appellare Nicanor Athenienſes, ſenatu in Piræeo aduocato acceſſit, corpuſq; ſuum credidit Phocionis fidei. quē quum regionis extra vrbem dux Dercyllus comprehendere conatus eſſet, id olfaciens ille ſubduxit ſe, ſtatimq; præ ſe tulit vindictam ſe de ciuitate perſequuturum. Phocion autem, quum culparetur, quod dimiſiſſet illum nec retinuiſſet, negauit diffidere ſe Nicanori, vel quicquam ab eo exſpectare mali. ſin ſecus foret, malle ſe omnibus innoteſcere iniuriam accipere quam facere. Hoc ab eo de ſeipſo videatur æſtimanti probe & fortiter dictum. At qui ſalutē patriæ in præcipitem caſum adducit, atq; is dux & magiſtrat⁹, haud ſcio anné maius violet & antiquius erga ciues ius. Neq; enim allegari illud poteſt, timentem ne ciuitatem implicaret bello, ab Nicanore abſtinuiſſe Phocionē: prætexuiſſe autem fidem & ius, quo verecūdia adductus contineret ſe ille, neq; populum Athenienſem violaret: ſed apparet reuera fidem ei infixā validam fuiſſe Nicanoris. quem multis deferentibus, criminantibuſq; Piræeum captare, mercenarium militem Salamina tranſportare, & corrumpere nonnullos Piræum incolentes: non admiſit crimina, neq; habuit eis fidem. Imo etiam, quum rogationem Philomedes Lamprenſis promulgaſſet, vt omnes Athenienſes arma caperent, & duci Phocioni parērent: indormiuit, quoad armis Nicanor ex Munychia motis cœpit circumuallare Piræum. Dum ea geruntur, inſurrexit in Phocionem ciuitas: & quum exercitum Athenienſium educere vellet, non paruerunt ei. Iam filius Polyperchontis aderat Alexander cum copiis, verbo contra Nicanorem populo Athenienſi ſuppetias venturus: re vrbem, ſi facultas daretur, diſſenſione inteſtina flagrantem occupaturus. quippe exules, qui cum eo irruperunt, confeſtim tenuerunt vrbem, peregrinisque & fæce ciuitatis ad illos ſe aggregantibus concio concurrit confuſa & incondita, in qua Phocioni imperio abrogato alios creauerunt duces. quod, niſi colloqui cū Nicanore Alexander ſolus iuxta mœnia viſus eſſet, idemq; facientes ſubinde ſuſpicionem mouiſſent Athenienſibus, haud declinaſſet ciuitas periculum. Vt Agnonides orator confeſtim adortus eſt Phocionem, inſimulauitq; factionem eius proditionis,

ei μὲν

Callimedon & Pericles trepidantes cesserunt vrbe. Phocion autem & qui apud eum remanserunt amici, concesserunt ad Polyperchontem: quos Phocionis gratia comitati sunt Platæensis Solon & Dinarchus Corinthius, Polyperchontis necessarij & familiares habiti. Hi complures dies Elateæ propter Dinarchi aduersam valetudinem morati sunt. Interea populus, suasore Agnonide, scriptaque ab Archestrato rogatione, legationem misit ad accusandum Phocionem. Vtrique sub idem tempus adierunt Polyperchontem, qui iter faciebat cum rege circa vicum Phocidis Pharygas, iuxta montem Acrorion situm, quem nunc Galaten appellant. Ibi Polyperchon, posita aurea testudine, collocatisque sub ea rege & amicis, maturans Dinarchum statim arripi iussit, & excruciatum necari. Inde dedit Athenienſibus audientiam. qui vt ex mutuis accusationibus compleruntumultu & clamore consilium, accedens autem Agnonides ait, Conijcite nos vnam in caueam omnes, atque Athenas ad causam dicendam remittite: arrisit rex, at corona Macedonum militumque mercenariorum feriantium auebat eos audire. Itaque annuerunt legatis, accusationem vt ibi instituerent. Nihil erat æqui: sed dicenti Phocioni crebrò obstrepuit Polyperchon. denique percussa baculo tellure reiecit eum, & silentium indixit. Quum Hegemon testem sui erga populum studij Polyperchontem nominasset, Polyperchon verò respondisset infensus, Desine me apud regem onerare mendacijs, exiliens rex Hegemonem contendit lancea ferire. Verum Polyperchon eum citò amplexus est, atque ita dimissum est consilium. At Phocione illisque qui circa eum erant custodia septis, quotquot eius amici non propè assistebant, vbi hoc viderunt, capite obuelato fuga salutem quæsiuere. Reduxit illos Athenas Clitus, verbo ad causam dicendam, reuera capitis damnatos. Species fuit perquam tristis vecturæ. Plaustris vecti per Ceramicum fuerunt ad theatrum. Eò adductos Clitus custodiuit, quoad archontes concionem aduocauerunt, non seruis, non peregrinis, non famosis remotis: sed omnibus viris & fœminis suggestu ac theatro patefacto. Vt verò epistola lecta est regis, qui scripsit constare sibi hos proditores esse, verùm illis, qui liberi iam & suis legibus immunes essent, permittere se iudicium: & reos introduxit Clitus: optimates ciuitatis Phocione conspecto rubore perfusi sunt, capiteque deiecto lacrymas profuderunt. Vnus autem exurgens dicere est ausus, quum tanti iudicij populo rex potestatem permiserit, debere seruos & peregrinos concione summoueri. Non ferente id plebe, sed vociferante lapidibus cooperiendos eos qui paucorum foueant potentiam, populique hostes, nemo vltrà verba facere tẽtauit pro Phocione. Ille vix tandem auditus, Vtrùm, inquit, iure nos, an per iniuriam statuistis interficere? Respondentibus quibusdã, Iure:

A οἱ μὲν περὶ Καλλιμέδοντα καὶ Περικλέα φοβηθέντες ἀπῆλθον ἐκ τῆς πόλεως· ὁ δὲ Φωκίων, καὶ μετ' αὐτοῦ τῶν φίλων οἱ παραμείναντες ᾤχοντο πρὸς Πολυπερχοντα· καὶ συνεξῆλθον αὐτοῖς, χάριν τοῦ Φωκίωνος, ὁ Πλαταιαεὺς Σόλων, καὶ Δείναρχος ὁ Κορίνθιος, ἐπιτήδειοι τοῦ Πολυπέρχοντος εἰς δοκιμῶντες καὶ συνήθεις. ἀρρωστίᾳ δὲ χρησαμένου τοῦ Δειναρχου, συχνὰς ἡμέρας ἐν Ἐλατείᾳ διέτριψαν. ἐν οἷς Ἀγνωνίδου πείσαντος, Ἀρχεστράτου δὲ τὸ ψήφισμα γράψαντος, ἔπεμπεν πρεσβείαν ὁ δῆμος, κατηγορήσουσαν τοῦ Φωκίωνος. ἅμα δὲ καὶ συνέμιξαν ἀμφότεροι τοῦ Πολυπέρχοντι, μετὰ τοῦ βασιλέως πορευομένῳ πρὸς κώμην τινὰ τῆς Φωκίδος Φαρυγᾶς, κειμένῳ πρὸς τὸ Ἀκρόριον ὄρος ὃ νῦν Γαλάτην καλοῦσιν. ἐνταῦθα δὴ θεὶς ὁ Πολυπέρχων τὴν χρυσοῦν οὐρανίσκον, καὶ καθίσας ὑπὸ αὐτῇ τὴν βασιλέα καὶ τοὺς φίλους, τὴν μὲν Δείναρχον αὐθὺς ἐκ παρόδου λαβεῖν ἐκέλευσεν, καὶ τραυλοποιήσας ἀποκτεῖναι, τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ἀπέδωκε λόγον. ὡς δὲ θόρυβον καὶ κραυγὴν ἐποίουν, ἀντικατηγορούντων ἀλλήλων ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ παρελθὼν ὁ Ἀγνωνίδης εἶπεν, Ἀπάγετε ἡμᾶς εἰς μίαν ἐμβαλόντες γαλεάγραν, Ἀθηναίοις ἀναπέμψατε λόγον ὑφέξοντας· ὁ μὲν βασιλεὺς ἐγέλασεν, οἱ δὲ παρεστῶτες τῷ συνεδρίῳ Μακεδόνες καὶ ξένοι πολλοὶ ἄγοντες, ἐπεθύμουν ἀκούειν, καὶ τοὺς πρέσβεις παρεκάλουν ἀπὸ νοήματος, ἐνταῦθα πολλῷ τὴν κατηγορίαν. οὐ δὲ ἐδέοντο, ἀλλὰ τῷ μὲν Φωκίωνι πολλάκις ἀντέκρουσεν ὁ Πολυπέρχων λέγοντι· μέχρις οὗ τῇ βακτηρίᾳ παταξας τὴν γῆν, ἀπέσχη καὶ κατεσιώπησεν. Ἡγήμονος δὲ φήσαντος ὅτι μάρτυς αὐτῷ τῆς πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίας Πολυπέρχων ἐστίν· καὶ τοῦ Πολιπέρχοντος ἀποκριναμένου πρὸς ὀργὴν, Παῦσαί μου πρὸς τὸν βασιλέα καταψευδόμενος, ἀναπηδήσας ὁ βασιλεὺς ὥρμησε λόγχῃ τὸν Ἡγήμονα παταξαι. παχὺς δὲ τοῦ Πολυπέρχοντος περιλαβόντος αὐτὸν, οὕτω διελύθη τὸ συνέδριον. τὸν δὲ Φωκίωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ φυλακῆς περιεχούσης, ὅσοι τῶν ἑταίρων ἔτυχον οὐκ ἐλεύθεροι ὄντες, ὡς τοῦτο εἶδον, ἐκαλυψάμενοι, καὶ ἀναφυγόντες ἐσώθησαν. ἐκείνους δὲ Κλεῖτος εἰς Ἀθήνας ἀνῆγε, λόγῳ μὲν, κριθησομένους, ἔργῳ δὲ ἀποθανεῖν κατακεκριμένους. καὶ παρεσκεύαζε τὸ βῆμα τῇ κεφαλῇ λυπηρὸν, ἐφ' ἁμάξαις κομιζομένων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Κεραμικοῦ πρὸς τὸ θέατρον. ἐκεῖ γὰρ αὐτοὺς παρεσαγαγὼν ὁ Κλεῖτος ἐκωλύετο· ἄχρις οὗ τὴν ἐκκλησίαν ἐκλήρωσαν οἱ ἄρχοντες, οὐ δοῦλον, οὐ ξένον, οὐκ ἄτιμον ἀποκρίναντες, ἀλλὰ πᾶσι καὶ πάσας ἀνεπεταμένον τὸ βῆμα καὶ τὸ θέατρον παρέχοντες. ἐπεὶ δὲ ἦν τὸ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως ἀνεγνώσθη, λέγοντος αὐτῷ μὲν ἐγνῶσθαι προδότας γεγενέναι τοὺς ἄνδρας, ἐκείνοις δὲ δεδόναι τὴν κρίσιν ἐλευθέροις τε δὴ καὶ αὐτονόμοις οὖσι· καὶ τοὺς ἄνδρας ὁ Κλεῖτος εἰσήγαγεν, οἱ μὲν βέλτιστοι τῶν πολιτῶν ὀφθέντος τοῦ Φωκίωνος, ἐνεκαλύψαντο καὶ κάτω κύψαντες ἐδάκρυον· εἷς δὲ αἰσχυνθεὶς ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι τηλικαύτην κρίσιν ἐγχειρεικότος τῷ δήμῳ τοῦ βασιλέως, καλῶς ἔχει τοὺς δούλους καὶ τοὺς ξένους ἀπελθεῖν ἐκ τῆς ἐκκλησίας. οὐκ ἀναχωρούντων δὲ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἀνακεκραγότων βαλεῖν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς καὶ μισοδήμους, ἄλλος μὲν οὐδεὶς ἐπεχείρησεν εἰπεῖν περὶ τοῦ Φωκίωνος, αὐτὸς δὲ χαλεπῶς καὶ μόλις ἐξαναστὰς, Πότερον (εἶπεν) ἀδίκως, ἢ δικαίως ἀποκτεῖναι βούλεσθε ἡμᾶς; ἀποκριναμένων δέ τινων ὅτι δικαίως,

» Καὶ τοῦτο (ἔφη) πῶς γνώσεσθε, μὴ ἀκούσαντες; ἐπεὶ δὲ οὐδὲν
» μᾶλλον ἤκουον, ἐγγυτέρω προσελθών, Ἐγὼ μὲν (εἶπεν) ἀδι-
» κεῖν ὁμολογῶ, καὶ θανάτου κινδυνεύω τὰ πεπολιτευμένα ἐ-
» μαυτῷ· τούτους δὲ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διὰ τί ἀποκτενεῖτε,
» μηδὲν ἀδικοῦντας; ἀποκρινομένων δὲ πολλῶν, Ὅτι τοῖς φίλοις
» εἰσιν, ὁ μὲν Φωκίων ἀποστὰς ἡσυχίαν ἦγεν· ὁ δὲ Ἀγνωνίδης
ψήφισμα γεγραμμένον ἔχων ἀνέγνω, καθ' ὃ τὴν δῆμον ἔδει
χειροτονεῖν περὶ τῶν ἀνδρῶν, εἰ δοκοῦσιν ἀδικεῖν· τοὺς δὲ ἄν-
δρας, οἳ καταχειροτονηθῶσιν, ἀποθνήσκειν. ἀναγνωσθέντος
δὲ τοῦ ψηφίσματος, ἠξίουν τινὲς προσγράφειν, ὅπως καὶ
στρεβλωθεὶς Φωκίων ἀποθάνοι, καὶ τὸν τροχὸν εἰσφέρειν, καὶ
τοὺς ὑπηρέτας κελεύειν προσέπαιον. ὁ δὲ Ἀγνωνίδης καὶ τὸν
Κλεῖτον ὁρῶν δυσχεραίνοντα, καὶ τὸ πρᾶγμα βαρβαρικὸν εἰ)
» καὶ μιαρὸν ἡγούμενος, Ὅτου (ἔφη) Καλλιμέδοντα τὸν μαστιγίαν
» λάβωμεν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λαβόντες στρεβλώσομεν· περὶ
» δὲ τοῦ Φωκίωνος οὐδὲν ἐγὼ γράφω τοιοῦτον. ἐπιθαυμάσας τὸν ὀπτεικῶν
» τις ὑπεφώνησεν, Ὀρθῶς γε σὺ ποιῶν. αὖθις δὲ Φωκίωνα βασα-
» νίσωμεν, εἰ τί ποιήσομεν ὀπτικυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος, καὶ τὴν
» χειροτονίας ἀποδοθείσης, οὐδεὶς κατεψήφισε, ἀλλὰ πολῖται ἐξ-
αναστάντες, οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ στεφανωσάμενοι, κατεχειροτόνησαν
αὐτῶν θάνατον. ἦσαν δὲ σὺν τῷ Φωκίωνι, Νικοκλῆς, Θεό-
διππος, Ἡγήμων, Πυθοκλῆς· Δημητρίου δὲ τοῦ Φαληρέως καὶ
Καλλιμέδοντος, καὶ Χαριτίου, καὶ τινων ἄλλων ἀπόντων κατε-
ψηφίσθη θάνατος. ὡς οὖν θαλλοῦντες τὴν ἐκκλησίαν, ἦγον
εἰς τὸ δεσμωτήριον τοὺς ἄνδρας, οἱ μὲν ἄλλοι περιπλεκο-
μένων τῶν φίλων αὐτοῖς καὶ οἰκείων, ὀδυρόμενοι καὶ κατα-
θρηνοῦντες ἐβάδιζον· τὸ δὲ Φωκίωνος πρόσωπον, οἷόν ὅτε στρα-
τηγῶν ἀπὸ ἐκκλησίας προὐπέμπετο, βλέποντες, ἐθαύμαζον τὴν ἀπάθειαν καὶ μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀνδρός. οἱ δὲ ἐχθροὶ
κακῶς ἔλεγον παρατρέχοντες. εἷς δὲ καὶ προσέπτυσεν
ἐξενδυτίας προσελθών. ὅτε καὶ τὸν Φωκίωνα λέγεται βλέ-
» ψαντα πρὸς τοὺς ἄρχοντας εἰπεῖν, Οὐ παύσῃ τὸν ἀφη-
» μονοῦντα τοῦτον; ἐπεὶ δὲ Θεόδιππος, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ
» ἐνοούμενος, καὶ τὸ κώνειον ὁρῶν τετριμμένον, ἠνιάκει,
καὶ κατέκλαιε τὴν συμφορὰν, ὡς οὐ προσηκόντως τῷ Φω-
» κίωνι συναποθνήσκων, Εἶτα οὐκ ἀγαπᾷς (εἶπεν) ὅτι μετὰ
» Φωκίωνος ἀποθνήσκεις; ἐρομένου δὲ τινος τῶν φίλων εἴ τι
» πρὸς Φῶκον λέγει τὸν υἱόν, Παῦε μὲν δὴ (ἔφη) λέγω μὴ
» μνησικακεῖν Ἀθηναίοις. τοῦ δὲ Νικοκλέους, ὃς ἦν αὐτῷ πιστό-
» τατος τῶν φίλων, παρακαλοῦντος ὅπως αὐτὸς ἐάσῃ τὸ φάρ-
» μακον πιεῖν πρότερον, Βαρὺ μὲν (εἶπεν) ὦ Νικόκλεις ἐμοὶ τὸ
» αἴτημα καὶ λυπηρόν· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἄλλο οὐδέ ποτε σοι παρέ-
» τὸν βίον οὐδὲν ἠρνήσατο, καὶ τοῦτο συγχωρῶ. πεπωκότων δὲ ἤδη
πολλῶν τὸ φάρμακον ἐπέλιπε, καὶ ὁ δημόσιος οὐκ ἔφη τρίψειν
ἕτερον, εἰ μὴ λάβοι δώδεκα δραχμὰς, ὅσου τὴν ὀλκὴν ὠνεῖ-
ται. χρόνου δὲ γινομένου καὶ διατριβῆς, ὁ Φωκίων καλέσας τι-
νὰ τῶν φίλων, καὶ εἰπὼν, εἰ μὴ δὲ ἀποθανεῖν Ἀθήνησι δωρεὰ
ἐστι, κελεύσειν τὸν ἄνθρωπον δοῦναι τὸ κερμάτιον. ἐν δὲ ἡ-
μέρᾳ μηνὸς Μουνιχιῶνος τετάρτῃ φθίνοντος δεκάτῃ, καὶ τὸν Διὸς τὴν
πομπὴν πέμποντες οἱ ἱππεῖς παρῆσαν. ὧν οἱ μὲν ἀφαιροῦν-
τες τοῖς στεφάνοις, οἱ δὲ πρὸς τὰς θύρας δεδακρυμένοι τῆς
εἱρκτῆς ἀπέβλεπον. ἐφαίνη δὲ τοῖς μὴ πρυτάνεσιν ὠμοῖς
καὶ διεφθαρμένοις ὑπὸ ὀργῆς καὶ φθόνου τὴν ψυχὴν,
ἀνοσιώτατον γεγενέναι, τὸ μηδὲ θιγεῖν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, μηδὲ καθαρεῦσαι δημοσίου φόνου τὴν πόλιν ἑορ-
τάζουσαν. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἐνδεέστερον ἠγωνισμένοις τοῖς ἐχθροῖς, ἔδοξε καὶ τὸ σῶμα τοῦ Φωκίωνος ἐξοίσαι,

A Hoc quî cognoſcetis, inquit, niſi audiueritis? Quũ nihilo magis aures præberent, accedens propius, Ego, inquit, fateor peccaſſe me, atque ob actiones meas rei capitalis me iudico: verùm hos Atheniенſes, qui nihil commiſerunt, quamobrem necabitis? Reſpondente multitudine, Quia amici tui ſunt, abſcedens Phocion conticuit. Ibi Agnonides recitauit plebiſcitum, quod habebat ſcriptum, ex quo laturi erant ſuffragia an deliquiſſe viderẽtur, ſi damnari eſſent, ſumendũ erat de ijs ſupplicium. Recitato plebiſcito poſtulauerunt quidam, adderetur vt Phocion ante ſupplicium tormentis lace-
B raretur, inferrique rotam & tortores iuſſerunt acciri. At Agnonides etiã Clitum videns indignantem, eamque rem barbaricam cenſens & tetram, Vbi Callimedontem, inquit, verberonem Athenienſes tenuerimus, eum tum excarnificemus: de Phocione, nihil ego fero eiuſcemodi. Hic probus quidam vir ſucclamauit, Rectè tu ſanè. nam Phocionem ſi torſerimus, tibi quid faciamus? Comprobato plebiſcito, populoq; in ſuffragia miſſo, nemo ſedens, ſed exurgentes omnes, pleriq; & coronati, damnauerunt illos rei capitalis. Erant cum Phocione Nicocles, Thudippus, Hegemon, Py-
C thocles. Inſuper Demetriũ Phalereum, Callimedontem, Chariclem, nonnulloſq; alios capitis abſentes damnauerũt. Poſtquam igitur dimiſſa concione illos ad carcerem duxerunt, alij, cõplectentibus eos amicis & familiaribus, eiulãtes & lamentantes ibant: at Phocionis vultum, quum talẽ viderent ſicut quum dux ſolet à concione deduci, ſtupebant imperterritum & excelſum animum eius. Inimici verò prætercurrentes inceſſebant eũ conuitijs. Vnus etiam inſpuit in eum. Ibi Phocionem fama eſt cõuerſum ad archontas diximſſe, Nemo huius reprimet petulantiam? Quum Thudippus in carcere cicutam cerneret teri, queſtus eſt &
D deplorauit calamitatem ſuam, quòd iniuſtè cum Phocione occideretur: Et tu non præclarè agi, inquit, putas tecum, quòd ſuſtollaris cum Phocione? Rogante quodam amico num quid ad filium vellet Phocum: Maximè, inquit, iubeo vt iniuriarum populi Athenienſis obliuiſcatur. Nicocle, qui amicus eius fidiſſimus erat, rogante ſibi vt permitteret priori venenum haurire, Hæc quidẽ, inquit, grauis mihi Nicocle & dura eſt petitio: verùm quia nihil tibi per omnem vitam denegaui aliud, hoc quoq; largior. Vbi biberũt iam omnes, defecit venenum, & carnifex aliud negauit ſe triturum, niſi
E duodecim drachmæ eſſent ſibi numeratæ, quanti denarij põdus veniebat. Quum intercederet mora & tempus traheretur, Phocion accerſito quodam amico, ait, anne gratis quidem mori Athenis liceret, petijtque vt carnifici illud æris daret. Dies erat menſis Munychionis nonusdecimus, ac pompam Ioui agentes præteruehebantur equites, quorum alij coronas detraxerunt, alij fuſis lacrymis fores carceris reſpexerunt. Exiſtimauerunt illi qui non prorſus erant immanes peruerſoque ira atque inuidia animo, rem maximè deteſtandam quòd non ſuſtinuiſſet illo die, neque à cæde pu-
F blica ſolenne agẽs abſtinuiſſet ciuitas. Atqui, quaſi minus rectè ludos egiſſent, viſum inimicis eſt vt etiam corpus extra fines proijceretur Phocionis,

ac nequis Athenienſis rogum funeri incende- A
ret. Quamobrem nemo amicorum corpus fuit
auſus attingere. Conopion quidam, tali aſſuetus
miniſterio operam locare, exportatum vltra E-
leuſina cadauer igni ex æde mulieris Megaricæ
ſumpto combuſſit. Ibi mulier Megarica cum an-
cillis aſſiſtens tumulum honorarium aggeſſit,
atque inferias dedit Phocioni. Oſſa in ſinu col-
legit, eaque nocte domum deportata defodit a-
pud focum cum his verbis, Apud vos optimi pe-
nates has boni viri reliquias depono. Eas vos
quum Athenienſes ad mentem redierint, patrio
reddite ſepulchro. Et ſanè breui interuallo rebus B
docti Athenienſes qualem moderationis & iuſti-
tiæ præſidem cuſtodemque amiſiſſent, ſtatuam
ei ex ære poſuere, & oſſa publicè extulere. Accu-
ſatores, Agnonidem rei capitalis damnauerunt
necaueruntque: Epicurum & Demophilum ex
vrbe profugos Phocionis filius conſectatus eſt,
pœnaſque ab eis exegit. Hunc ferunt nec aliàs
probum virum fuiſſe, & quum adamaret puellam
quæ apud lenonem alebatur, forte Theodori A-
thei diſputationi interfuiſſe in Lyceo habitæ hu-
iuſcemodi, Si dilectum redimere turpe non eſt,
nec dilectam: item, quòd ſi non amicum, nec a-
C
micam. Hac diſputatione ad libidinem ſuam ac-
commodata, vt præclara redemiſſe eum meretri-
cem. At hoc quod commiſſum in Phocionem
fuit, illam in Socratem noxam denuò refricuit
apud Græcos, quòd germaniſſimum huic illud
admiſſum peccatum & vulnus appareret à ciuita-
te acceptum.

καὶ μηδὲ πῦρ ἐναῦσαι μηδένα τοῦ τοῦ Φωκίωνος. Ἀθηναῖοι δὲ ὁ φίλος μὴ οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἅψασθαι τοῦ σώματος. Κωνωπίων δέ τις ὑπουργεῖν εἰθισμένος τὰ τοιαῦτα, μισθοῦ κομισθέντα τὸν νεκρὸν ὑπὲρ τὴν Ἐλευσῖνα, πῦρ λαβὼν ἐκ τῆς Μεγαρικῆς ἔκαυσεν. ἡ δὲ Μεγαρικὴ γυνὴ παρουσα μετὰ τῶν θεραπαινίδων, ἔχωσεν μὲν αὐτόθι χῶμα κενὸν καὶ κατέστησεν· ὀνθ' μὴν ὃ ὦ κόλπῳ τὰ ὀστᾶ, καὶ κομίσασα νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν, κατώρυξε πρὸς τὴν ἑστίαν, εἰποῦσα, Σοί, ὦ φίλη ἑστία, " τῷδε κατατίθεμαι ταῦτα ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λείψανα· σὺ δ' αὐτὰ " τοῖς πατρῴοις ἀπόδοις ἠείοις, ὅτ' ἂν Ἀθηναῖοι σωφρονήσω- " σιν. καὶ μὴν τοι χρόνου βραχέος διαληλυθότος, καὶ τῶν πρα- γμάτων διδασκόντων οἷ' ὑπεστάτει καὶ φύλακα σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ὁ δῆμος ἀπώλεσεν, ἀνδριάντα μὲν αὐτοῦ χαλκῆν ἀνέστησαν, ἔθαψαν δὲ δημοσίοις τέλεσιν τὰ ὀστᾶ. τοὺς δὲ κατηγόρων Ἀγνωνίδην μὲν αὐτοῖ, θάνατον καταψηφισαμένοι, ἀπέκτειναν· Ἐπίκουρον δὲ καὶ Δημόφιλον, ἀποδρᾶντας ἐκ τῆς πόλεως, ἀνεζήτει ὁ τοῦ Φωκίωνος υἱός, ἐπιμωρήσατο. τοῦτον οὔτε τἄλλα κοινωνικὸν ἀνδρα γενέσθαι φασίν, καὶ παιδίσκης ἐρασθέντα τῆς ἐν πορνοβοσκῷ τρεφομένης, καὶ τύχοι Θεοδώρου τοῦ ἀθέου τοῦ διαλεγόμενον λόγον ἐν Λυκίῳ διαλεγομένου τοιοῦτον, Εἰ τὸν φίλον λύσασθαι μὴ αἱρετόν ἐστιν, οὐδὲ τὸ φίλον ὁμοίως· εἰ δὲ μὴ ὁ ἑταῖρον, οὐδὲ ὁ ἑταίραν. θέμενον οὖν ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τὸν λόγον ὡς οὐ ἔχοντα, λύσασθαι τὴν ἑταίραν. ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ Φωκίωνα πραχθέντα, τοῦ περὶ Σωκράτη πάλιν ἀνέμνησε τοὺς Ἕλληνας, ὡς ὁμοιοτάτης ἐκείνης τῆς ἁμαρτίας ταύτῃ καὶ δυστυχίας τῇ πόλει γενομένης.

PLVTARCHI

CATO MINOR.

CATONIS natales claritatis incunabula & gloriæ à proauo acceperunt, viro Romæ ob virtutem clariſſimo & potentiſſimo, vt in vita illius recenſuimus. Relictus eſt hic cum fratre Cæpione & Porcia ſorore parentibus orbus. Fuit præterea Catonis E Seruilia ſoror vterina. Omnes hi apud Liuiũ Druſum avunculum ac principem tunc ciuitatis educti fuere. Etenim fuit ille diſertiſſimus & cætera vir cumprimis bonus, ac ſiquis alius Romanorum, prudens. Fama eſt à prima ſtatim ætate mores Catonem voce, vultu & per ludum præ ſe tuliſſe vbique inflexibiles, infractos & ſtabiles. quippe habebant neruos impulſus eius ſupra ætatem vehementes, eratque cùm adulatoribus aſper & horridus, tum magis obnitebatur terrentibus. A riſu tam alienus, rarò vt ad leuem riſum deduceret ſupercilia. Non præceps neque procliuis ad iram: v- F
bi verò exarſit, placatu difficilis. Vt igitur literis admotus eſt, ſtupidus erat ad percipiendum & tardus: at quod ſemel percepiſſet, id retinebat neque dabat obliuioni. Quod alioquin eſt natura comparatum, vt memoria minus valeant ſagaces:

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΚΑΤΩΝ Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ.

ΚΑΤΩΝΙ ὁ μὲν γένος ἐξ ἀρχῆς ἐπιφανείας ἔλαβεν καὶ δόξης ἀπὸ τοῦ προπάππου Κάτωνος, ἀνδρὸς ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει μάλιστα Ῥωμαίων γενομένου δι' ἀρετήν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται· κατελείφθη δὲ γονέων ὄρφανος μετ' ἀδελφοῦ Καπίωνος καὶ Πορκίας ἀδελφῆς. ἦν δὲ καὶ Σερβιλία Κάτωνος ὁμομήτριος ἀδελφή. καὶ πάντες οὗτοι παρὰ Λιβίῳ Δρούσῳ τῷ φίλῳ καὶ διαιτάν εἶχον, θείῳ μὲν ὄντι τῆς μητρὸς, ἄρχοντι δὲ τὴν πολιτείαν τότε. καὶ γὰρ εἰπεῖν δεινότατος ἦν, καὶ τἄλλα σώφρων αἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ φρονήματος οὐδενὶ Ῥωμαίων ὑφιέμενος. λέγεται δὲ Κάτων, ἀνθὺς ἐκ παιδίου τῇ τε φωνῇ καὶ τῷ προσώπῳ, καὶ τοῖς παιδιαῖς διαπεπεδαῖς, ἦθος ἀνυφαίνων ἄρεστον καὶ ἀπαθὲς καὶ βέβαιον ἐν πᾶσιν. ἐμμέτρεν γὰρ εἶχεν αὐτοῦ παρ' ἡλικίαν τελεσιουργὸν αἱ ὁρμαί· καὶ τοῖς κολακευόσι τραχὺς ὢν καὶ πρὸς αὐτὸν, ἔτι μᾶλλον ἐκράτει τοῦ ἐκφοβοῦντος. ἦν δὲ καὶ πρὸς γέλωτα κομιδῇ δυσκίνητος, ἄχρι μειδήματος σπανίως τῷ προσώπῳ διαχεόμενος, καὶ πρὸς ὀργὴν ὀξύς, οὐδὲ ὀλιγοθερής. ὀργισθεὶς δ', δυς παραμίμητος. ὡς οὖν εἰς ὃ μανθάνειν ἦλθε, νωθὴς ἦν ἀναλαβεῖν καὶ βραδὺς· ἀναλαβὼν δ', κάτοχος καὶ μνημονικός. ὃ δὴ καὶ πέφυκεν ἀεί, τοὺς μὲν εὐφυεῖς ἀναμνηστικοὺς μᾶλλον εἶναι,

μνημονικοὺς ὄ, τὸς μὴ πόνου καὶ τραγματείας τὸ δεξαμένους. ἐν γὰρ οἷς ἔκκαυμα τῆς ψυχῆς, τῶν μαθημάτων ἕκαστον. ἔοικε δὴ καὶ τὸ δύσπιστον τῷ Κάτωνι ποιεῖν ἐρωδεστέρων τὴν μάθησιν. πάσχειν γὰρ ὃ μανθάνων ἀτεχνῶς ἐστι, καὶ τὸ πείθεσθαι ταχὺ τοῖς ἥττον αὐτέχειν δυναμένοις συμβέβηκεν. διὸ πείθονται μᾶλλον νέοι γεροντων, καὶ νοσοῦντες ὑγιαινόντων. καὶ ὅλως ἐν οἷς ὁ ἀπορῶν ἀσθενέστατόν ἐστιν, ῥᾷστον ὁ τρεψιθέμενον. τῷ μὴν τοι παιδαγωγῷ τὸν Κάτωνα πείθεσθαι μὴ λέγουσι, καὶ ποιεῖν ἅπαν ὃ τρεψιστάμενον, ἑκάστου δὲ τὴν αἰτίαν ἀπαιτεῖν, καὶ ὃ διὰ τί πυνθάνεσθαι. καὶ γὰρ ἐν χαρίεις ὁ παιδαγωγὸς αὐτὸς, καὶ λόγον ἔχων τὸν κοινὸν τρεφθέστερον, ὄνομα Σαρπηδών. ἔτι δὲ παιδὸς τοῦ Κάτωνος ὄντος, ἔτραττον οἱ σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων ὅπως μεθέξοιεν τῆς ἐν Ῥώμῃ πολιτείας· καὶ Πομπαίδιος Σίλων, ἀνὴρ πολεμικὸς, καὶ μέγιστον ἔχων ἀξίωμα, τοῦ δὲ Δρούσου φίλος, κατέλυσεν παρ' αὐτῷ πλείονας ἡμέρας· ἐν αἷς γεγονὼς τοῖς παιδίοις συνήθης, Ἄγε (εἶπεν) ὅπως ὑπὲρ ἡμῶν δεήσεσθε τοῦ θείου, συναγωνίσασθαι τοῦ τῆς πολιτείας. ὁ μὲν οὖν Καπίων μειδιάσας ἐπέβλεψεν· τοῦ δὲ Κάτωνος οὐδὲν ἀποκρινομένου, καὶ βλέποντος εἰς τοὺς ξένους ἀτενὲς καὶ βλοσυρῶν, ὁ Πομπαίδιος, Σὺ δὲ (εἶπεν) ἡμῖν ὦ νεανία τί λέγεις; οὐχ οἷός εἶ τοῖς ξένοις συλλαμβάνεσθαι πρὸς τὸν θεῖον, ὥσπερ ὁ ἀδελφός; μὴ φθεγγομένου δὲ τοῦ Κάτωνος, ἀλλὰ τῇ σιωπῇ καὶ τῷ προσώπῳ δοκιμῶντος ἀπολέγεσθαι τὴν δέησιν, ἐρράμμενος αὐτὸν ὁ Πομπαίδιος ὑπὲρ θυρίδος, ὡς ἀφήσων, ὁμολογεῖν ἐκέλευεν, ἢ εἰ μὴ ἔφασκεν· ἅμα τῇ τε φωνῇ τραχυτέρᾳ χρώμενος, καὶ ταῖς χερσὶν ἀπηρτημένον τὸ σῶμα πολλάκις ὑπὲρ τῆς θυρίδος κραδαίνων. ἐπεὶ δὲ πολὺ χρόνον οὕτω διεκαρτέρησεν ὁ Κάτων ἀνέκπληκτος καὶ ἀδεής, καταθέμενος αὐτὸν ὁ Πομπαίδιος, ἡσυχῇ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, Οἷον ἀτύχημα τῆς Ἰταλίας ὁ παῖς οὗτός ἐστιν. Εἰ δὲ ἀνὴρ ἐν μίαν ὁδὸν ἀποίμην ψῆφον ἡμῖν ἐν τῷ δήμῳ θήσεσθαι. πάλιν δὲ συθηροῖς ἅπαν ἐν θηριωδεσι κελεύσαντος ὀπὶ δεῖπνον δεῖν τε παῖδας καὶ τοὺς περὶ Κάτωνα, φρολίῳ ἄγοντες ἕν τινι μέρει τῆς οἰκίας ἔπαιζον αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀναμεμιγμένοι νεώτεροι καὶ πρεσβύτεροι. τὸ δὲ παιζόμενον ἦν, δίκη, καὶ κατηγορία, καὶ ἀγωγαὶ τῶν ἁλισκομένων. εἷς οὖν τῶν ἐδηωκότων παίδων δωρεπὴς· τὴν ἥψιν ὑπὸ πρεσβυτέρου παιδὸς ἀχθεὶς εἰς τὶ δωμάτιον καὶ εἰρχθεὶς, ἐπεκαλεῖτο τὸν Κάτωνα ταχὺ δὴ τὸ γινόμενον σπουδεῖς, ἧκεν ὀπὶ τὰς θύρας ὁ Κάτων, καὶ διωσάμενος τοὺς προεστῶτας καὶ διακωλύοντας, ἐξήγαγε τὸν παῖδα· καὶ μετ' ὀργῆς ἔχων ἀπῆλθεν οἴκαδε, καὶ παῖδες ἕτεροι συνηκολούθησαν. οὕτω δὴ τοῦ θείου βόντος, ὥστ' ἐπεὶ Σύλλας τὴν παιδικὴν καὶ ἱερὰν ἱπποδρομίαν, ἣν καλοῦσι Τροίαν, ὀπὶ θέαν διδάσκων, καὶ συναγαγὼν τοὺς ἐνηφεῖς παῖδας, ἀπέδειξεν ἡγεμόνας δύο, ὧν τὸν μὲν ἕτερον οἱ παῖδες ἐδέξαντο διὰ τὴν μητέρα, (Μετέλλης γὰρ ἦν υἱὸς τῆς Σύλλα γυναικὸς) τὸν δὲ ἕτερον, ἀδελφιδοῦν ὄντα Πομπηΐου, Σέξτον, οὐκ εἰῶν οὐδὲ ἐβούλοντο μελετῶν οὐδὲ ἔπεσθαι. πυνθανομένου δὲ τοῦ Σύλλα τίνα βούλοιντο, πάντες ἐβόησαν, Κάτωνα· καὶ ὅ, τε Σέξτος αὐτὸς εἴξας παρεῖχεν ὡς κρείττονι τὴν φιλοτιμίαν. ἔτυχε δὲ καὶ φίλος ὢν ὁ Σύλλας πατρικὸς αὐτοῖς, καί ποτε προσκαλέσατο καὶ προσωμίλησεν. ὀλίγοις πάνυ νέμων τοιούτῳ φιλοφρονήσει διὰ βάρος καὶ ὄγκον ἧς εἶχεν ἀρχῆς καὶ δυνάμεως. μέγα δὴ ποιούμενος ὁ Σαρπηδὼν τοῦτο πρὸς τὴν ἡμῶν ἅμα καὶ ἀσφάλειαν,

A valeant autem qui cum labore & sudore arripuerunt. quippe existit vnaquæque disciplinæ comprehensio quasi fax animi. Atque apparet, Catonem, quòd ægrè induceretur, difficilius arripuisse literas. nam profectò patitur aliquid qui discit: & persuaderi citius solent qui minus valent reluctari. Quare persuadentur facilius iuvenes quàm senes, ægri quàm sani. Denique in quibus hæsitatio est imbecillima, ibi facillimum est quod suggeritur. Magistro tamen Catonem dicto audientem perhibent fuisse, & fecisse quicquid ille iuberet: sed causam requisisse singulorum, & ra-
B tionem percunctatum. Erat nanque præceptor eius vrbanus, promptiorque ad inducendum ratione quàm pugno, Sarpedo nomine. Catone etiamnum puero socij populi Romani de ciuitate Romana obtinenda agebant, & Silo Pompædius, insignis bello vir maximaque autoritate, atque Drusi amicus, complures dies diuertit apud eum. Interea factus pueris familiaris, Facite, inquit, vt avunculum pro nobis oretis quò adiutor nobis in assequenda ciuitate sit. Ac Cæpio arridens annuit. Quum Cato nihil responderet, & intentis oculis intueretur hospites rigidè, Pompædius, Tu verò, inquit, quid respondes adolescens: visne ho-
C spitibus apud avunculum sicut frater præstò esse? Obmutescente Catone, silentioq; & vultu præ se ferente petitionem abnuere, sustollens eum Pompædius quasi de fenestra præcipitaturus promittere iussit, alioqui ipsum deiecturum se minatus est: simulq; voce est asperiore vsus, & suspensum corpus identidẽ ex fenestra librauit. Quod vbi ita diu Cato sustinuit intrepidus & imperterritus, Pompædius eo deposito summissè ait ad amicos, Quãtum Italiæ promittit hic puer boni? qui si vir sit, ne vnum quidem suffragium opinor in populo ferre-
D mus. Alio tempore quum propinquus quidã Catonis inter alios pueros ipsum quoq; ad cœnã natalibus suis vocasset, feriantes in parte quadã ædium colludebant inter se promiscuè iuniores & maiores. Ludus erat iudicia, accusationes & abductiones damnatorũ. Ex iudicatis pueris vnus facie speciosa à maiore puero ductus in cubiculum & vinctus appellauit Catonẽ. Mox Cato re intellecta perrexit ad fores, repulsaq; statione & obsistentibus eduxit puerum, atq; ira percitus recepit se domum, comitatiq; sunt eum pueri cæteri. Vique eò autem celebris erat, vt quum esset Sylla certamen sacrum equestre puerorum, quam Troiam nomi-
E nant, editurus, & contractis nobilibus pueris duos designasset duces eorum, quorum pueri alterum matris causa acceperunt: (nam Metellæ erat vxoris Syllæ filius) alterum non admiserunt, quanuis Pompei fratris filius esset, Sextus nomine, neque exercere se sub eo neque sequi eum sustinuerunt. Percunctante Sylla quem vellent, omnes alta voce postulauerunt Catonem, submittensque se ipse Sextus Catoni id decus concessit vt præstantiori. Erat eorum Sylla amicus paternus. Vnde eos aliquando accersebat admittebatque ad colloquium. quam familiaritatem tribuebat ob maie-
F statem & fastigium imperij, quod obtinebat, & potentiæ, perquam paucis. Quod Sarpedo magnum ducens iuxtà ad honorẽ & ad securitatem,

Catonem ducebat assiduè salutandi Syllæ causa A
domum eius: quæ, ob multos qui ducebantur &
torquebantur, nihil à carnificina abhorrebat. An-
nũ agebat tunc Cato quartumdecimũ. Is multo-
rum qui illustres viri dicebantur, capita efferri vi-
dens, & præsentes occultè ingemiscentes, rogauit
magistrũ, eum hominem cur interficeret nemo?
Subijciente illo, Nempe timent, puer, eum magis
quàm oderunt. Quin igitur, inquit, mihi gladium
dedisti, vt eo interempto asseruerim ex seruitute
patriam? His verbis auditis Sarpedo obtutumque
eius & vultum iræ atq; ardoris plenum conside-
rans, vsq; adeo metuit vt deinceps attẽderet & ob- B
seruaret diligenter ne quò se præcipitantius de-
mitteret ille. Quum adhuc admodum puer esset,
responsum dedit exquirentibus quem maxime
amaret? fratrem. quem secundum? æquè fratrẽ: &
tertium, quousq; eodem subinde repetito respõso
destitit alter à percunctando. Vbi adoleuit, con-
firmauit etiam atq; etiam eam benevolentiam in
fratrem, siquidẽ annos natus viginti sine Cæpio-
ne nunquam cœnauerat, non peregrè profectus,
non in forum progressus fuerat: verùm vnguen-
tum sumente illo repellebat id, cæteraque restri-
ctam vitam & rigidam tenebat. Ac Cæpio quum C
frugalitas eius & moderatio extolleretur, fateba-
tur talem se esse, si cum alijs contenderetur. At vbi
cum Catonis vita, inquit, comparo meam, nihil
mihi ipse videor à Sippio differre: nominãs quen-
dam decantati luxus & mollitię. Cato autem post-
quam sacerdos Apollinis est factus, mutato domi-
cilio, partitus patris hæreditatem, ex qua portio
fuit eius centum & viginti talentum, vitam im-
pendio magis adstrinxit: atque Antipatro Tyrio,
Stoicæ sectæ philosopho, in contubernium alle-
cto, incubuit potissimum ethicis & politicis præ-
ceptis, atque ad omne genus virtutum quasi affla- D
tu aliquo lymphatus est raptus. Supra cætera offi-
cia iustitiam amplexus est rigidam & inflexam ad
benignitatem vel gratiam. Excoluit etiam dicen-
di in concione facultatem, volens in politica phi-
losophia, tanquam ampla ciuitate, etiã vires quas-
dam obiter ali bellicas. Haud præsentibus alijs ta-
men exercuit se, neque quisquam audiuit decla-
mantem: sed & amico dicenti, Homines silentium
tuum Cato reprehenderunt, Modò, inquit, ne vi-
tam tunc ad dicendũ accingar, quũ non dicturus
sim silentio digna. Basilicam, quæ Porcia dicitur,
dedicauerat in censura Cato Maior. In ea tribuni
plebis dare audientiam soliti, quum columna E
subsellijs officere videretur, eam deliberauerant
remouere vel traijcere. Id Catonem primùm pro-
traxit jn forum inuitum. Nam obiecit se illis, mi-
rificumque dedit eloquentiæ pariter & animo-
rum specimen. Etenim nihil oratio eius iuveni-
le, nihil fucatum habebat: sed erat elata, plena &
aspera. Vrbanitas tamen autes mulcens sententia-
rum distinguebat breuitatem, moresque eius in
oratione elucentes condimentum quoddam &
mel seueritati præbebant non iniucundum. Vox
satis erat canora & sufficiens vt à tanto populo ex-
auditetur. Vires & latera firmissima habebat & F
indefatigata. Nam subinde quum integrum
diem diceret, non est confectus. Quum eam cau-
sam obtinuisset, reduxit se ad silentium de integro

ἤλυ ἀσπασόμενον τὸν Κάτωνα συνεχῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ
Σύλλα, μηδὲν πότε προσιδεῖν ἀσιβοῦν χωρεῖν ἀφαιρουσαν,
ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων, καὶ βασανιζομένων. ἐν μὲν οὖν ἔ-
τος ἐκεῖνο τὸν Κάτωνα τεσσαρεσκαιδέκατον ἰδὼν ὑπὲρ κεφαλῆς
ὑπεφαίνοντο ἀνδρῶν λεγομένων ἐκκεκομιζομένας, καὶ κρύφα
τοῖς παρούσας ὑπεστενόντας, ἠρώτησε τὸν παιδαγωγὸν ὅτι δὴ
τοῦτον τὸν ἄνθρωπον οὐδεὶς ἀποκτίνυσιν· εἰπόντος δὲ ἐκείνου,
Φοβοῦνται γὰρ αὐτὸν, ὦ παῖ, μᾶλλον ἢ μισοῦσιν· Τί οὖν (εἶπεν)
οὐκ ἐμοὶ ξίφος ἔδωκας, ἵνα αὐτὸν ἀνελὼν ἀπήλλαξα δου-
λείας τὴν πατρίδα; τοῦτον τὸν λόγον ἀκούσας ὁ Σαρπηδὼν,
ἅμα καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ πρόσωπον πιμπλάμενον αὐτοῦ
ὀργῆς καὶ θυμοῦ καὶ πυδῶν, οἵ πως ἔδεισεν, ὥστε τὸ λοιπὸν ἤδη
προσέχειν ἀκριβῶς καὶ προφυλάττειν μήτι τολμήσῃ παρε-
βολώτερον. ἔτι μὲν οὖν παιδάριον ὢν μικρὸν, ἀπεκρίνα-
το τοῖς ἐρωτῶσιν τίνα φιλῶ μάλιστα, τὸν ἀδελφόν· τίνα δεύ-
τερον, ὁμοίως τὸν ἀδελφόν· καὶ τρίτον, ἄχρις οὗ πολλάκις λέ-
γοντος ἀπεῖπεν ὁ ἐρωτῶν. ἡνικόμενος δὲ εἰς ἡλικίαν, μᾶλλον
ἐβεβαίου τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὔνοιαν. ἔτη γὰρ εἴκοσι γεγο-
νὼς, χωρὶς Καπίωνος οὐκ ἐδείπνησεν, οὐκ ἀπεδήμησεν,
εἰς ἀγρὸν οὐ προῆλθεν. μύρου δὲ ἐκείνου λαμβάνοντος, αὐ-
τὸς παρῃτεῖτο· καὶ τἄλλα τὰ περὶ τὴν διαίτην ἐν ἀκριβὴς
καὶ στυφτικὸς. ὁ γοῦν Καπίων ὅτι σωφροσύνῃ καὶ μετριό-
τητι θαυμαζόμενος, ὡμολόγει τοιοῦτος εἶναι, πρὸς τοὺς δήμους
ἐξεταζόμενος· Ἀλλ' ὅταν (ἔφη) τὸν Κάτωνος βίον
παραβάλλω τὸν ἐμὸν, οὐδὲν ἐμαυτῷ φαίνομαι Σιππίου
διαφέρων· τὸν δὲ τρυφῆ τινὰ καὶ μαλακίᾳ πρεσβεύοντων
ὀνομάσας. ὁ δὲ Κάτων, ὅτε τὴν ἱερωσύνην ἔλαβεν τοῦ Ἀ-
πόλλωνος, μετοικήσας, καὶ νειμάμενος μοῖραν τῶν πατρῴων,
ἑκατὸν εἴκοσι ταλάντων γενομένην, τὴν μὲν διαίτην ἐπι
μᾶλλον συνέσφιγγεν. Ἀντίπατρον δὲ Τύριον τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς
φιλοσόφων προσεταιρισάμενος, τοῖς ἠθικοῖς μάλιστα καὶ πο-
λιτικοῖς ἐνεφύετο δόγμασι, πρὸς πᾶσαν μὲν ἀρετὴν ὡσπερ
ὑπὸ πνοιᾶς τινὸς καταφορητος γεγονὼς, διαφόρως δὲ τοῦ καλοῦ
τὸ πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀτενὲς καὶ ἄκαμπτον εἰς ὑπερβολὴν
ἢ χάριν ἐπιστρεπτικῶς. ἔοικε δὲ καὶ τὸ ῥητορικὸν εἰς πλή-
θη λόγων, ἀξιῶν, ὥσπερ ἐν πόλει μεγάλῃ, τῇ πολιτικῇ φι-
λοσοφίᾳ καὶ μάχιμον εἶναί τι προστρεφόμενον. οὐ μὴν τοι
μθ' ἑτέρων ἐποιεῖτο τὰς μελέτας, οὐδὲ ἠκροάσατο λέγοντος
οὐδενός· ἀλλὰ καὶ πρός τινα τῶν ἑταίρων εἰπόντα, Μέμφον-
ται σου Κάτων οἱ δεῦρο τὴν σιωπήν· Μόνον (ἔφη) μὴ
τὸν βίον. ἀρξόμαι δὲ λέγειν, ὅταν μὴ μέλλω λέγειν ἄξια σιω-
πῆς. ἡ δὲ καλουμένη Πορκία βασιλικὴ, ἱμαντικὸν ἐν ἀ-
νάθημα τοῦ παλαιοῦ Κάτωνος· εἰωθότες οὖν ἐκεῖ γραμμα-
τίζειν οἱ δημοτικοὶ, καὶ κίονος τῆς δίφρου ἐμποδὼν εἶναι δο-
κοῦντος, ἔγνωσαν ὠφελεῖν αὐτὸν ἢ μετάστησαι. τοῦτο Κάτω-
να πρῶτον εἰς ἀγορᾶν ἄκοντα προήγαγον. ἀντέστη γὰρ αὐ-
τοῖς, καὶ πεῖρα ἅμα τοῦ λόγου καὶ τοῦ φρονήματος δοὺς, ἐθαυ-
μάσθη. καὶ γὰρ ὁ λόγος νεανικὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ κομψὸν
εἶχεν, ἀλλ' ἰσοῦρθμος καὶ πεπλασμένος καὶ τραχύς. οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ χάρις ἀγωγὸς ἀκοῆς ἐπέτρεχεν τῇ βραχύτητι
τῶν νοημάτων, καὶ τὸ ἦθος αὐτοῦ καταμιγνύμενον ἡδονὴν τι-
νὰ καὶ μειδίαμα τοῦ σεμνοῦ παρεῖχεν οὐκ ἐπονθέστατον. ἡ
δὲ φωνὴ, μεγέθει μὲν ἀποχρῶσα, καὶ δυνατὴς εἰς τοσοῦτον
ἐξικνεῖσθαι δῆμον, ἰσχὺν δὲ καὶ τόνον ἄρρηκτον εἶχεν καὶ ἄτρυ

τον. ἡμέραν γὰρ ὅλην εἰπὼν πολλάκις, οὐκ ἀπηγρύσθη. τότε δὲ οὖν κρατήσας τῆς δίκης, πάλιν ἑαυτὸν εἰς τὴν σιωπὴν

καὶ τὴν ἄσκησιν. συνέφερε· καὶ διεπόνει τὸ σῶμα γυμνασίοις ἐνεργοῖς, ἐθιζόμενον ἀνέχεσθαι καὶ καύματα καὶ νιφετὸν ἀκαλύπτῳ κεφαλῇ, καὶ βαδίζειν ἐν παντὶ ὁδοῖς πᾶσαν ὥραν ἄτερ ὀχήματος. τῶν δὲ φίλων οἱ συνεκδημοῦντες ἵπποις ἐχρῶντο, καὶ πολλάκις ἑκάστῳ παρέδωκεν ὁ Κάτων, ἐν μέρει προσδιαλεγόμενος, πρὸς πάντας αὐτὸς, ὁδοιπορῶν, θαυμαστῇ δὲ καὶ πρὸς τὰς νόσους ὑπομονῇ μετ' ἐγκρατείας ἐχρῆτο. πυρέττων γὰρ, μόνος ἐφ' ἑαυτῷ διημέρευε, μηδένα προσιέμενος ἄχρι οὗ βέβαιον αἴσθοιτο ῥαστώνην καὶ μεταβολὴν τοῦ νοσήματος. ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκλήρουτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολείποι, πρῶτον αἵρεν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγεν μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἅπαξ ἐπιπιὼν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἀπέλυεν, προιόντι δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα προσίετο πίνειν, ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διαλέγεν εἰς ὄρθρον. αἰτίαν δὲ ἔλεγον οἱ φίλοι τούτου τὴν πολιτείαν καὶ τὰ δημόσια πράγματα, πρὸς οἷς ὅλας τὰς Κάτωνα τὰς ἡμέρας ὄντα, καὶ κωλυόμενον φιλολογεῖν, νύκτωρ καὶ παρὰ πότον συζήνεσθαι τοῖς φιλοσόφοις. διὸ καὶ Μεμμίου τινὸς ἐν συλλόγῳ φήσαντος ὅλας τὰς Κάτωνα μεθύσκεσθαι τὰς νύκτας. ὑπολαβὼν ὁ Κικέρων, Ἐκεῖνο δὲ οὐ λέγεις (εἶπεν) ὅτι καὶ τὰς ἡμέρας ὅλας κυβεύει. καθόλου δὲ τοῖς τότε βίοις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ὁ Κάτων τὴν ἐναντίαν ὁδὸν οἰόμενος δεῖν βαδίζειν, ὡς οὐδὲν φαύλοις καὶ μεγάλης δεομένοις μεταβολῆς, ἐπεὶ πορφύραν ἑώρα τὴν καταχρῶς ἐρυθρὰν καὶ ὀξεῖαν ἀγαπωμένην, αὐτὸς ἐφόρει τὴν μέλαιναν. πολλάκις δὲ ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προῆλθε μετ' ἄριστον, οὐ δόξαν ἐκ ταύτης τῆς καινότητος θηρώμενος, ἀλλὰ ἐθίζων ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνεσθαι μόνοις, τῶν δὲ δοκούντων ἀδόξων καταφρονεῖν. καὶ κληρονομίαν δὲ αὐτῷ προσηγορευμένην ἀπελευθέρου Κάτωνος ἑκατὸν ταλάντων εἰς ἀργύριον συναγαγὼν, παρεῖχεν αὐτὸς τόκων χρῆσθαι τοῖς δεομένοις τῶν φίλων. ἔνιοι δὲ καὶ γυναῖκα καὶ θεραπαίνας αὐτῷ διδόντος καὶ βεβαιούντος, ὑπέλαβον πρὸς τὸν δημόσιον. ἐπεὶ δὲ ὥραν ἔφετο πρὸς γάμον ἔχειν, οὐδὲ μιᾷ γυναικὶ συνεληλυθὼς, ἡρμόσατο Λεπίδᾳ, πρότερον μὲν ἐγγυηθεῖσαν Σκιπίωνι Μετέλλῳ, τότε δὲ, ἀπειπαμένου τὸν Σκιπίωνος, καὶ τῆς ἐγγύης λυθείσης, χολάζουσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ τὸν γάμον μεταμεληθεὶς πάλιν ὁ Σκιπίων, καὶ πόλεμα ποιήσας, ἔλαβε τὴν κόρην. ὁ δὲ Κάτων σφόδρα παροξυνθεὶς καὶ λυπηθεὶς, ἐπεχείρησε μὲν ἐπιδιώκειν λόγῳ δίκης· ὡς δὲ οἱ φίλοι τοῦτο ἐκώλυσαν, ὀργῇ καὶ νεότητι τρέψας ἑαυτὸν εἰς ἰάμβους, πολλὰ τὸν Σκιπίωνα καθύβρισε, τῷ πικρῷ προσχρησάμενος τοῦ Ἀρχιλόχου, ὃ δὲ ἀκόλαστον ἀφεὶς καὶ παιδαριώδες. ἔγημεν δὲ Ἀπολίδα Σωράνου θυγατέρα, καὶ ταύτῃ πρῶτον συνῆλθεν· οὐ μόνῃ δὲ, καθάπερ Λαίλιος ὁ Σκιπίωνος ἑταῖρος, ἀλλ' εὐτυχέστερος ἐκείνος, ἐν πολλοῖς οἷς ἐβίωσε χρόνοις, μίαν ἐν ἔγημεν ἐξ ἀρχῆς γνοὺς γυναῖκα. τὸν δὲ δουλικὸν πολέμου συνεστῶτος, ὃν Σπαρτάκειον ἐκάλουν, Γέλλιος μὲν ἐστρατήγει, Κάτων δὲ τῆς στρατηγίας μετεῖχεν ἐθελοντὴς, Ἀπίου τοῦ ἀδελφὸν, (ἐχιλιάρχει γὰρ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καπίων) καὶ χρήσασθαι μὲν εἰς ὅσον ἐβούλετο τῇ προθυμίᾳ καὶ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς οὐκ ὑπῆρξεν αὐτῷ, διὸ δὲ μὴ καλῶς στρατηγεῖσθαι τὸν πόλεμον· δηλῶν δὲ, πολλὴν μαλακίαν καὶ τρυφὴν τῶν ἐκεῖ στρατευομένων, ὅπερ δεικνύμενος δόξαν, καὶ ἀναγκαίαν ἀνδρείαν, καὶ θαρρεῖν ἐν πᾶσι καὶ ξιφεῖν, ἐδόκει μηδὲν ἀποδεῖν τοῦ παλαιοῦ Κάτωνος.

A & ad commentationem. Corpus validis exercitationibus subigebat, assuefaciens se ad æstum & niuem aperto capite ferendam, atque ad iter omnibus anni temporibus pedibus faciendum. Amici qui eum comitabantur, vtebantur equis, ac sæpe modò huic, modò illi vicissim adiungebat se Cato, colloquens cum vehentibus ipse pedibus ingrediens. Ad hæc incredibili erat in morbis tolerantia cum continentia. febricitans enim solus secum diem traducebat nemine admisso, quoad firmam alleuationem & cõuersionem sentiret morbi. In cœnis sortem mittebat de portionibus. Si
B sors ipsum destituisset, amicis vt primam tolleret instantibus, parum id ait conuenire inuita Venere. Initio semel tantùm quum bibisset super cœnã, digrediebatur. verùm progressu ætatis maximè dedidit se potui, ac subinde in vino viq; ad diluculum transegit. Prętendebant hîc rempub. amici & publica negotia, in quibus totos dies districtum & prohibitum philosophiæ vacare Catonem noctu atq; inter pocula serere cũ philosophis colloquia. Quapropter quum Memmius quidam diceret in cœtu totas comessari noctes Catonem: subijciens Cicero, sed illud non addis, inquit, totos dies
C eum alea ludere. Breui ab illius temporis moribus & studijs diuersam censens Cato viam capiendã, tanquam corruptis & magnam requirentibus correctionem, quum purpuram videret affatim rubore fulgentem & saturam in pretio esse, ipse ferebat nigram. Crebrò sine calceis & tunica procedebat à prandio in publicum. nõ quòd gloriam ex hac nouitate aucuparetur, sed quo assuefaceret sese ob solam turpitudinẽ erubescere & infamias contemnere reliquas. Quum hęreditas ei venisset patruelis Catonis centum talentum, redegit eam in argentum, & cui opus erat ex amicis, mutuò da-
D bat sine fœnore. Alij prædia quoq; & seruitia eius concedentis & autoritatem accommodantis ærario oppignerabant. Vbi iam ætatem suam connubio putauit maturam, nullius consuetudine mulieris vso desponsa fuit Lepida, Scipioni Metello antè pacta, quæ sponsalibus diremptis tunc sui iuris erat. Cæterùm quòd pœnitentia Scipionem antè nuptias subisset, omnia molitus duxit eam. Qua re incensus vehementer est & exarsit Cato, voluitque id iudicio persequi: sed retentus ab amicis, ira & iuventute consultricibus, ad iambica se conuertit, multisque probris Scipionem pro-
E scidit. Felle in eo scripto vsus est Archilochi, relicta eius lasciuia & nugis puerilibus. Inde Attiliam Sorani filiam matrimonio sibi coniungit, cum qua prima concubuit: verùm non cum sola, vt Scipionis familiaris Lælius. cęterùm felicior ille, longo quo vixit tempore vnam, quam primam duxerat, cognouit mulierem. Bello seruili conflato, quod Spartacium vocauerunt, præerat exercitui Gellius. Eo in bello voluntaria stipendia Cato fecit fratris causa Cæpionis, qui tribunus militum erat. Atque explicare quantam cupiebat alacritatem & exercitationem virtutis, quòd dux gereret rem imperitè, nequiuit. Dum tamen in
F magna militum illorum ignauia & luxu præstitit disciplinam, atque, vbi vsus quæreret, virtutem, omnibusque in rebus audaciam & prudentiam, nihil concedere existimatus est veteri Catoni.

vnde Gellius præmia ei & eximios honores tri- A
buit. quos ille non accepit neque admisit, nihil ge-
stum ferens honoribus dignum: hinc peruersus
habitus est. Lege lata ne candidati nomenclatores
haberent, tribunatum militum petens solus legi
paruit, & per se elaborauit salutare atque appella-
re ciues. Quamobrem nõ caruit inuidia vel apud
eos ipsos qui eum commẽdabant: quòd quò ma-
gis laudabilia studia, quæ sectabatur, considera-
rent, hoc grauarentur magis eorum, quam non va-
lerent imitari, excellentiam. Tribunus militum
creatus in Macedoniam missus est ad Rubrium
prætorẽ. Hîc ferunt vxore Catonis mœrore pres- B
sa & flente, quum vnus ex amicis eius Munatius
dixisset, Bono animo es Attilia, hunc ego custodi-
am tibi: Sanè quidem dixisse Catonem: progres-
sumque iter vnius diei statim à cœna dixisse, Age
Munati vt præstes Attiliæ promissa, neque die vel
nocte abscedas à me. Inde duos lectos eodem in
cubiculo iussit sterni, vt ibi dormiret Munatius:
atq; ita fuisse illũ per iocum à Catone asseruatum.
Comitabantur eum serui quindecim, duo liberti
& quatuor amici. quibus equo vectis ipse pedibus
incedens applicabat se vicissim cuique colloque-
baturque. Vt in castra venit, ex pluribus legioni-
bus vni à prætore præfectus suam vnius virtutem C
exiguum opus nec regium ducebat explicare: sed
milites sui reddere similes maximè enitens, non
formidinem detraxit imperio, sed adiecit admo-
nitionem per rationem: qua singula probans ijs,
docensq; adiuncto honore & pœna, difficile erat
dicere quietiores an bellicosiores, an alacriores,
an iustiores milites reddiderit. Adeo præbuerunt
se hostibus formidabiles, mansuetos socijs, timi-
dos ad malum, & acres ad laudem. Vnde quod mi-
nimè Cato morabatur, id est imprimis assequutus,
gloriam & beneuolentiam, & eximium honorem, D
& studium militum. Nam quæ alijs imperabat, ea
quia vltrò præstabat ipse, vestitu autẽ & victu iti-
nerisq; labore comparabat se illis magis quàm du-
cibus, grauitate verò, prudentia, facundia, omni-
bus antecellebat qui nomen obtinebant impera-
torum & ducum: simul his artibus deuinxit clàm
sibi animos eorũ, quippe germanus virtutis amor
non influit nisi per summum imprimentis eum
studium & reuerẽtiam. Sine amore qui celebrant
bonos, eorum gloriam reuerentur, non suspiciunt
neque imitantur virtutem. Athenodorum au-
tem quum intellexisset Cordylionem cognomi-
ne in Stoica disciplina excellentem apud Perga- E
mum agere ætate iam prouectum, qui pertinacis-
simè omnium imperatorum regumque vsum &
amicitiam repulerat: nihil arbitrabatur se nuntijs
& literis apud eum effecturum. verum quòd in
duos menses ius haberet liberæ legationis, in Asiã
est ad eum profectus, confidens virtutibus suis nõ
frustratum iri se præda. Colloquutus cum eo, ex-
pugnatum & de proposito derectum deduxit in
castra, ouans & glorians vt re præclarissima ca-
pta & splendidiore gentibus regnisque quæ Pom-
peius tunc & Lucullus armis circumvolantes sub-
iugabant. Interea dum in militia agit, frater eius F
Asiam petens Æni in Thracia in morbum incidit.

ὁ δὲ Γέλλιος δωρεὰς καὶ τιμὰς αὐτῷ δι' ὑπερβολὴν ἔγραψεν, ἃς ἐκεῖνος οὐκ ἔλαβεν, οὐδὲ προσήκατο, φήσας ἄξιον μηδὲν εἰργασθαι τιμῆς. ἐκ τε δὴ τούτων ἀλλόκοτος ἐδόκει. καὶ νόμου γραφέντος, ὅπως οἷς ὑποδεικνύοιεν εἰς δεκτὴν ὀνομαζόμενοι παρόδοιν, χιλιαρχίαν μετιὼν, μόνος ἐπείθετο τῷ νόμῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ποιησάμενος ἔργον ἀσπάζεσθαι καὶ προσαγορεύειν τοὺς συντυγχάνοντας, οὐδὲ αὐτοῖς ἀνεπαχθὲς ἦν τοῖς ἐπαινοῦσιν, ὅσον μᾶλλον ἐνόουν τὸ καλὸν ὧν ἐπετηδεύετο, τὸ δυσμίμητον αὐτῶν βαρυνομένοις. ἀποδειχθεὶς δὲ χιλίαρχος εἰς Μακεδονίαν, ἐπέμπετο πρὸς Ῥούβριον τὸν στρατηγὸν, ἔνθα δὴ λέγεται, τῆς γυναικὸς ἀχθομένης καὶ δακρυούσης, ἕνα τῶν φίλων τὸν Κάτωνος Μουνάτιον εἰπεῖν, Ὦ Ἀτιλία θάρρει· τὸν ἐγώ σοι φιλάξω· πρόμυ μὲν οὖν, φασὶ τὸν Κάτωνα· καὶ προελθόντα μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν, εὐθὺς εἰπεῖν μὴ δεῖπνον, Ἄγε ὅπως ὦ Μουνάτιε τῇ Ἀτιλίᾳ τὰ ὑπόσχεσιν ἐμπεδώσῃς, μήτε ἡμέρας ἐμοῦ μήτε νυκτὸς ἀφιστάμενος. οὐκ δὲ τούτου δύο κλίνας εἰς ταὐτὸ δωμάτιον εἰσέλθοντα θεῖναι, καὶ τὸν Μουνάτιον οὕτως ἀεὶ καθεύδειν μετὰ παιδιᾶς φυλακωμένου ὑπὸ τοῦ Κάτωνος. εἵποντο δ' αὐτῷ πεντεκαίδεκα μὲν οἰκέται, δύο δ' ἀπελεύθεροι, φίλοι δ' τέσσαρες. ὧν ὁ χρυσίων ἵππους, αὐτὸς ἀεὶ πεζὸς τῶν, ἑκάστῳ παρέβαλλεν, οὐ μέρος προσκαλεσάμενος. ἐπεὶ δ' ἦκεν εἰς τὸ στρατόπεδον, πλείονων γραμμάτων ὄντων, ἑνὸς δεχθὲν ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, τῆς μὲν ἰδίας ἀρετῆς μιᾶς οὔσης μικρὸν ἔργον ἡγεῖτο καὶ οὐ βασιλικὸν τὸν βίον δεῖξεν· αὐτῷ δ' πεῖσαι τοὺς ἀρχομένους ὁμοίους μάλιστα φιλοτιμούμενος, οὐ τὸν φόβον ἀφῆλεν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ προσέθηκε τὸν λόγον· ᾧ πείθων τοὺς ἑκάστου καὶ διδάσκων, ἐπομένης τιμῆς καὶ κολάσεως, χαλεπὸν εἰπεῖν πότερον εἰρηνικοὺς μᾶλλον ἢ πολεμικοὺς ἢ προθυμοτέρους ἢ δικαιοτέρους παρεσκεύασε τοὺς ἄνδρας. οὕτως ἐφαίνοντο φοβεροὶ μὲν τοῖς πολεμίοις, ἥμεροι δ' τοῖς συμμάχοις, ἄπολμοι δ' πρὸς τὸ ἀδικεῖν, φιλότιμοι δ' πρὸς τοὺς ἐπαίνους. ὃ δ' ἥκιστα Κάτων ἐπεμελήθη, τοῦτο πλεῖστον αὐτῷ ὑπῆρχεν, καὶ δόξα καὶ χάρις καὶ ὑπερβαλοῦσα τιμὴ, καὶ φιλοφροσύνη πρὸς τῶν στρατιωτῶν. ἃ γὰρ ἑτέροις ἐπέτασσεν, ἑκουσίως ἔφερε πόνων, καὶ σιτίων μὲν καὶ διαίτων καὶ πορείαν οὐκ εἴνοις μᾶλλον ἢ τοῖς ἀρχομένοις ὁμοιούμενος, ἢ δὲ ὑφεσίᾳ καὶ λόγῳ πολλὰς ὑπαίρων τοὺς αὐθεκάστους καὶ στρατηγοὺς προσαγορευόμενος, ἔλαθε διὰ τούτων ἅμα τὸν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν ἐργασάμενος τοῖς ἀνδράσιν. ἀρετῆς γὰρ ἀγνοῦντος οὐκ ἐγίνετο ζῆλος, ἢ δὲ ἄκρας τοῦ προσιόντος εὔνοιας καὶ τιμῆς. οἱ δ' αὖθις τοῦ φιλεῖν ἐπαινοῦντες τοὺς ἀγαθοὺς, αἰδοῦνται τὸν δόξαν αὐτοῦ, οὐ θαυμάζουσι δ' τὸν ἀρετὸν, οὐδὲ μιμοῦνται· πυθόμενος δ' Ἀθηνόδωρον τὸν ὀπικαλούμενον Κορδυλίωνα μεγάλῳ ἔξιν ἐν τοῖς Στοϊκοῖς λόγοις ἔχοντα, διατρίβοντα περὶ Πέργαμον, ἤδη γηραιὸν ὄντα, καὶ πάσας ἐρρωμένεστατα τὰς ἡγεμονικὰς καὶ βασιλικὰς συνηθείας καὶ φιλίας διαμεμαχημένον, οὐδὲν ᾤετο πέμπων καὶ γράφων παραινεῖν πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ἔχων πρὸς τὸν νόμον δεδομένον ἀποδημίαν δυεῖν μηνῶν, ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τὸν ἄνδρα, πιστεύων τοῖς ἐν αὐτῷ καλοῖς μὴ ἀτυχήσειν τῆς ἄγρας. συγγενόμενος δὲ καὶ καταγωνισάμενος καὶ μεταστήσας ἐκ τῆς προαιρέσεως αὐτὸν, ἦκεν ἄγων εἰς τὸ στρατόπεδον, πρόθυμος καὶ μεγαλοφρονῶν, ὡς τι κάλλιστα κρατήσας, καὶ λαμπρότερον ὧν Πομπήιος τότε καὶ Λούκολλος ἔθνεσι καὶ βασιλείαις κατεστρέφοντο σὺν ὅπλοις περιιόντες. ἐπὶ δ' αὐτοῦ πρὸς τὴν στρατηγίαν ὄντος, ὁ ἀδελφὸς εἰς τὴν Ἀσίαν βαδίζων, ἐνόσησε πρὸς Θρᾴκῃ ὑπὸ Αἴνῳ.

καὶ γράμματα μὴν αὐθὺς ἦκε πρὸς τὸν Κάτωνα. χειμῶνος δὲ πολλοῦ κατέχοντος τὴν θάλατταν, καὶ νεὼς ἐκφυγῆς μεγέθει μὴ παρούσης, εἰς μικρὰν ὁλκάδα, μόνον δύο φίλοις καὶ τρεῖς οἰκέταις ἀναλαβών, ἐκ Θεσσαλονίκης ἀνήχθη· καὶ παρ' ὀλίγον ἐλθὼν καταποντωθῆναι, τύχῃ τινὶ παραλόγῳ σωθεὶς ἄρτι τεθνηκότος τοῦ Καπίωνος, ἐμπαθέστερον ἔδοξεν ἢ φιλοσοφώτερον ἐνεγκεῖν τὴν συμφοράν· οὐ μόνον κλαυθμοῖς καὶ περιπτύξεσι τοῦ νεκροῦ, καὶ βαρύτητι λύπης, ἀλλὰ καὶ δαπάνῃ περὶ τὴν ταφὴν, καὶ πραγματείαις θυμιαμάτων, καὶ ἱματίων πολυτελῶν συγκαταικαόντων, καὶ μνήματος ξεστοῦ λίθων Θασίων ἀπὸ ταλάντων ὀκτὼ κατασκευασθέντος ἐν τῇ Αἰνίων ἀγορᾷ. ταῦτα γὰρ ἔνιοι ἐσυκοφάντουν, πρὸς τὴν ἄλλην ἀτυρίαν τοῦ Κάτωνος, οὐ καθορῶντες ὅσον ἐν τοῖς πρὸς ἡδονὰς καὶ φόβους καὶ δεήσεις ἀναγκαίοις ἀγράμματον καὶ σκέρρω τοῦ ἀνδρὸς, ὃ ἥμερον ἐνῆν καὶ φιλόστοργον. εἰς δὲ ταῦτα καὶ πόλεις αὐτῷ καὶ δυνάστας πολλὰ κατὰ τιμὴν τοῦ τεθνεῶτος ἔπεμπον· ὧν ἐκεῖνος χρήματα μὲν παρ' οὐδενὸς ἐδέξατο, θυμιάματα δὲ καὶ κόσμον ἐλάμβανεν, τιμὴν ἀποδιδοὺς τοῖς πέμπουσιν. τῆς δὲ κληρονομίας εἰς αὐτόν τε καὶ θυγάτριον τοῦ Καπίωνος ἥκουσης, οὐδὲν ὧν ἀνήλωσε περὶ τὴν ταφὴν ἀπῄτησεν ἐν τῇ νεμήσει. καὶ ταῦτα πράξαντος αὐτοῦ καὶ πράττοντος, εὗ οἰόμενος ὅτι κοσκίνῳ τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ μετέβαλε καὶ διήθησε, χρυσίον ζητῶν κατακεκαυμένον. οὕτως οὐ τῷ ξίφει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ γραφείῳ τὸν ἀνυπόδυνον καὶ ἀνυπόδικον ἐδίωκεν. ἐπεὶ δὲ τέλος εἴχεν ἡ στρατεία τῷ Κάτωνι, προσεπέμφθη, οὐκ ἀγκῶν (ὃ κοινὸν ἐστιν) οὐδὲ ἐπαίνοις, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ περιβολαῖς ἀπλήστοις, ὑποστρωννύντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ἢ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας· ἃ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλίγοις μόλις ἐποίουν οἱ τότε Ῥωμαῖοι. βουληθεὶς δὲ περὶ τὴν πολιτείαν προσελθεῖν, ἅμα μὲν πλατυνθῆναι κατ' ἰσοτιμίαν τῆς Ἀσίας, καὶ γνῶναι θεατὴς ἠθῶν καὶ βίων καὶ δυνάμεως τῆς περὶ ἑκάστην ἐπαρχίαν· ἅμα δὲ τῷ Γαλάτῃ Δηιοτάρῳ, παλαιὰ ξενίαν καὶ φιλίαν πατρῴαν δεομένῳ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, μὴ ἀγροικήσαντα· τοῦτον τὸν τρόπον ἐποιήσατο τὴν ἀποδημίαν. προὔπεμπεν ἅμα ἡμέρᾳ τὸν ἀρτοποιὸν καὶ τὸν μάγειρον, ὅπου καταλύσειν ἔμελλεν. οἱ δὲ πάνυ κοσμίως καὶ μετ' ἡσυχίας εἰσελθόντες εἴ τις τὴν πόλιν, εἰ μηδεὶς τύχοι τῷ Κάτωνι φίλος ὢν αὐτόθι πατρῷος ἢ γνώριμος, ἐν πανδοκείῳ τὴν ὑποδοχὴν αὐτῷ παρεσκεύαζον, εὐσχολοῦντες οὐδενί· πανδοκείου δὲ μὴ ὄντος, οὕτως πρὸς τοὺς ἄρχοντας τραπόμενοι, ξενίαν ἐλάμβανον, ἀγαπῶντες τὴν δοθεῖσαν. πολλάκις δὲ ἀπιστούμενοι, καὶ περιορώμενοι, διὰ τὸ μὴ θορύβῳ μηδὲ ἀπειλῇ ταῦτα πράττειν πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἄπρακτοι κατελαμβάνοντο, καὶ μᾶλλον αὐτὸς ὀφθεὶς, ὠλιγωρεῖτο, καὶ παρεῖχεν, ὁπότε τῶν φορτίων σιωπῇ καθεζόμενος, ὑποίοιαν ἀνθρώπου τοιούτου καὶ περιδεοῦς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσκαλούμενος αὐτὸς εἰώθει λέγειν, Ὦ μαθηταὶ μεταβαίνετε τούτης τῆς κακοξενίας. οὐ πάντες ὑμῖν ἀφίξονται Κάτωνες. ἀμβλύνατε ταῖς φιλοφρονήσεσι τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν, δεομένων προφάσεως, ἵνα βίᾳ λαμβάνωσιν, ὡς παρ' ἑκόντων μὴ τυγχάνοντες. ἐν δὲ Συρίᾳ καὶ γελοῖόν τι λέγεται παθεῖν. Βαδίζων γὰρ εἰς Ἀντιόχειαν, εἶδε περὶ τὰς πύλας ἔξω πλῆθος ἀνθρώπων ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ παρακεκριμένων. ἐν οἷς ἔφηβοι μὲν χωρὶς ἐν χλαμύσι, καὶ παῖδες ἑτέρωθι κοσμίως εἱστήκεσαν, ἐσθῆτας δὲ καθαρὰς ἔνιοι καὶ στεφάνους εἶχον,

A de quo confestim factus est per literas Cato certior. Quum autem grauis in mari tempestas sæuiret, neque esset ad manum amplior nauis, in exigua oneraria cum duobus tantùm amicis & tribus seruis ex Thessalonica soluit. Penè haustus insperata quadam fortuna incolumis euasit Cæpione modò defuncto. Visus est autem animo imbecilliore casum quàm pro philosopho tulisse, non lamentationibus solùm & cadaueris amplexibus mœrorisque magnitudine, verùm etiam sumptu funeris, odorũ magnificentia, & vestibus pretiosis cum cadauere crematis, ac monumento polito
B ex Thasio marmore, quod constitit octo talentis, in Æniorum foro locato. Hæc enim in cætera Catonis moderatione vellicabant quidam, non animaduertentes quantum in illius aduersus voluptates, terrores, & impudentes preces, horriditate & asperitate inesset lenitatis & pietatis. Multa verò ei ad funus ciuitates & dynastæ honoris defuncti causa miserunt: ex quibus pecuniam ille à nemine, sed odores & ornamenta accepit, reddito mittentibus pretio. Cæpionis hæreditate sibi & illius filiæ delata, nihil eorum quæ in funus impendit, repetijt in partitione. Quæ quum fecisset & fa-
C ceret, inuentus est tamen qui scriberet, quò aurum conflatum inuestigaret, in cerniculo cribrasse eum & colasse mortui cineres. Ita non gladio solùm, verùm etiã stylo, putauit impunè sibi quod liberet, facere. Expleta militia Catonis, non votis eum, quod trãslatitium erat, neque præconijs: sed lacrymis complexibusque prosequuti sunt, substernentes in via qua pergebat vestes, manusque eius deosculantes. quæ vix paucis imperatoribus præstabant illius temporis Romani milites. Quũ in animo haberet, prius quàm ad rempublicã accederet, peragrare & visere Asiam, moresque & instituta atque vires cuiusque prouinciæ contem-
D plari: simul Deiotaro Galatarum regi, ob ius hospitij & amicitiam paternam, vt inuiseret se oranti, non abnuere: hoc modo instituit iter suum. Præmittebat lucis principio, quò diuertere intenderat, pistorem & coquum. Illi perquam modestè & sedatè oppidum ingressi, si nullum ibi amicum paternum aut notum haberet, parabant ei in diuersorio publico cibum, neque erant vlli importuni: si diuersorium non esset, tum demum magistratibus aditis hospitium accipiebant contenti attributo. Sæpe ijs pro vanis habitis despectisque, quia non exigebant hoc à magistratibus strepi-
E tu, vel minis, superueniebat Cato nulla dum re parata. Magis autem ipse contemnebatur vbi fuit conspectus, præbebatque, super sarcinas tacitus sedens, imaginem hominis abiecti & trepidi. Verumtamen accersitis aliquando magistratibus dicere solebat, Deponite improbi homines hanc inhospitalitatem, non omnes ad vos venient Catones. Hebetate comitate licentiam eorum qui occasionem quærunt vi vt capiant, quasi non impetrent à volentibus. In Syria etiam rem ridiculam ei fama est accidisse. Antiochiã petens, extra portam cateruam hominum spectauit ex
F vtraque parte viæ digestorum. Inter quos in chlamydibus stabant decorè seorsum adulti, seorsum pueri. Candidas vestes aliqui & coronas gerebant.

Sacerdotes hi deorum erant & magistratus. Ratus omninò Cato honorandi & excipiendi sui causa ea à ciuitate institui, stomachatus est in suos quos præmiserat, quòd id non prohibuissent: iussitque amicos descendere, atq; incessit cum ijs pedes. Vt propè ventum est, ille qui omnia ista adornabat & turbam cõponebat, vir ætate iam prouectiore, virgam & coronam manu tenens obtulit se præ alijs Catoni, ac ne salute quidẽ data quæsiuit vbi Demetrium reliquissent, & quando esset adfuturus! Pompeij erat Demetrius libertus. Omnibus autẽ tunc propè mortalibus in Pompeium oculos defigentibus colebatur, quòd multum posset apud eum supra dignitatem suam. Ibi cœperunt amici Catonis vsq; adeo cachinnati, vt interea dũ transirent per cœtum nõ possent se colligere. Cato verò tunc oppidò confusus, O miseram, inquit, ciuitatem. Nihil præterea loquutus est. Pòst autem quoties id narrabat vel meminerat, solebat ipse quoq; ridere. Verùm castigauit ipse Pompeius eos qui per inscitiam inofficiosi in Catonem fuissent. Vt enim Epheso ad eum salutandum ætate maiorem, dignitateq; præcellentem, & maximorum tunc ducem exercituum, profectus est, conspiciẽs hunc Pompeius non tenuit se loco, neq; permisit vt sedentem adiret se, sed tanquam ex primoribus alicui exiliens processit ei obuiam, dexteramque porrexit, & multis laudibus statim in amplectendo & salutando præsente, pluribus etiam digressi virtutem tulit. Vnde inflexi omnes, animoq; iam ad Catonẽ conuerso habebant eum in admiratione ex ijsdem ex quibus fastidiebatur pridẽ, quum lenitatem & animi celsitudinẽ eius considerarent. Namq; Pompeij in eum studiũ non obscurũ erat suspicientis eũ potius quàm diligentis esse: verùm aduerterunt honorasse præsentẽ, & gauisum fuisse discedente. quippe alios iuvenes qui ad eum commeabant, hos inuitans & desiderans eorum consuetudinẽ, retinebat eos: à Catone nihil contendit eiuscemodi, sed, quasi nõ haberet illo præsente liberum imperium, dimisit eum libenter: cui penè soli eorum qui Romam nauigabant liberos suos & vxorem commendauit, alioquin propinquitate ei coniunctos. Hinc celebris opinio & studiũ certatim ega eum ciuitatem extitit, cœnæ etiam & inuitationes, in quibus attendere sibi iussit amicos num Curionis dictum imprudens comprobasset. Curio enim Catonis amicus & familiaris austeritate eius offensus, quæsiuit de eo statuisset ne post completa stipendia Asiam visere. Annuente illo, Bene est, inquit Curio. iucundior enim illinc reuerteris & mãsuetior. Nam eo est verbo vsus. Porrò Deiotarus iam grauis annis acciuit Catonem, vt liberos suos & domum ei commendaret. quem postquam aduenit, varia dona ei offerens, instansque atque enixè rogans vt acciperet, adeo exacerbauit vt vesperi quum venisset & ibi pernoctasset, postridie abierit tertia hora. Progressus tamen vnius diei iter, offendit Pessinunte plura etiam prioribus quæ ipsum manebant dona, literasque regis quibus orabat eum ne ea repudiaret: sin abhorreret, at permitteret ea amicis qui omninò ipsius causa beneficijs forẽt digni: præsertim quòd non perinde haberet lautum patrimonium Cato,

ἱερεῖς θεῶν ὄντες, ἢ ἄρχοντες. πόλιν δὲ μᾶλλον οἰηθεὶς ὁ Κάτων αὐτῷ ἢ ἐμὲ προσήκειν ἀσπάζεσθαι καὶ δεξιοῦσθαι τὸν τῆς πόλεως, ὀργίζετο μὲν τοῖς προσπεμφθεῖσι τῶν ἰδίων, ὡς μὴ κωλύσασιν· ἐκέλευσε δ' καταβαίνειν τοὺς φίλους, καὶ πεζῇ προσῄει μετ' αὐτῶν. ὡς δ' ἐγγὺς ἦσαν, ὁ πόλιν ἀμφιθορυβῶν ἐκεῖνος, καὶ τὸν ὄχλον εἰς τάξιν καθίσας, αὐτὸς πρεσβύτερος ἤδη, ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ καὶ στέφανον κρατῶν, ἀπήντησεν τῷ Κάτωνι πρὸ τῶν οἰκιῶν, καὶ μηδὲ ἀσπασάμενος, ἤρετο πρὸς Δημήτριον ἀπολελοίπασι, καὶ πηνίκα παρέσται. Πομπηίου δὲ ἔτι γεγονὼς ὁ Δημήτριος οἰκέτης. τότε δὴ πόλιν (ὡς ἔπος εἰπεῖν) αὐθέφτων εἰς Πομπήιον ἀποβλεπόντων, ἐθεραπεύετο παρ' ἀξίαν, μέγα παρ' αὐτῷ δυνάμενος. τοῖς μὲν οὖν φίλοις τοῦ Κάτωνος γέλως ἐνέπεσε τοσοῦτος, ὥστε ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς οὐκ ἐδυνάντο, πρὸς τὸ πλῆθος ἅμα βαδίζοντες. ὁ δὲ Κάτων τότε μὲν ἰσχυρὰς πρατταπεῖς, Ὦ τῆς κακοδαίμονος (ἔφη) πόλεως· δῆμος δὲ τοσοῦτον ἐφθέγξατο· χρόνῳ δὲ ὕστερον εἰώθει γελᾶν καὶ αὐτὸς ὁπόσα τούτῳ, καὶ διηγούμενος καὶ μνημονεύων. οὐ μὴν ἀλλὰ Πομπήιος αὐτὸς ἐπέστρεψε τοὺς αὐθέφτας οὕτω πληρμελοῦντας εἰς τὸν Κάτωνα δι' ἄγνοιαν. ὡς γὰρ εἰς Ἔφεσον ἐλθὼν, ἐπορεύετο πρὸς αὐτὸν ἀσπασόμενος, πρεσβύτερον ὄντα, καὶ δόξῃ πολὺ προήκοντα, καὶ δυνάμεων τότε μεγίστων ἡγούμενον, ἰδὼν ὁ Πομπήιος, οὐκ ἔμεινεν οὐδὲ εἴασεν καθεζομένῳ προσελθεῖν, ἀλλ' ὥς τινι τῶν κρείττόνων ἀναδρὰν ἀπήντησε, καὶ τῇ δεξιᾷ ἐκέδραμε. καὶ πολλὰ μὲν ἀνδρὸς ἐν τῷ φιλοφρονεῖσθαι καὶ ἀσπάζεσθαι παρόντα, πλείω δ' ἔτι μεταστάντος ἐγκώμια διῆλθεν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς· ὥστε πολλοὺς ἀπιστρεφομένους καὶ προσέχοντας ἤδη τῷ Κάτωνι, θαυμάζειν ἐξ ὧν πρότερον κατεφρονεῖτο, καὶ πρᾳότητα καὶ μεγαλοψυχίαν ἀναθεωρεῖν. καὶ γὰρ ἡ Πομπηίου σπουδὴ πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐλάνθανεν, θεραπεύοντος οὖσα μᾶλλον ἢ φιλοῦντος· ἀλλ' ἔγνωσαν ὅτι θαυμάζει μὲν παρόντα, χαίρει δ' ἀπερχομένῳ. τοὺς γὰρ ἄλλους νέους ὅσοι παρ' αὐτὸν ἀφικνοῖντο, φιλοτιμούμενος κατεῖχεν, καὶ ποθῶν αὐτῶν συνεῖναι· τοῦ δὲ Κάτωνος οὐδὲν ἐδεήθη τοιοῦτον, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἀνυπόδυτος ἔχων, ἐκείνου παρόντος, ἐξέπεμψεν ἄσμενος, μόνῳ χρεὼν οὐκείῳ τῶν εἰς Ῥώμην πλεόντων τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα παραθέμενος, δηλῶν αὐτῷ προσήκοντα καὶ διὰ συγγένειαν. οὐκ τοῦ δόξα καὶ σπουδὴ καὶ ἄμιλλα πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ πόλεων, καὶ δεῖπνα, καὶ κλίσεις· ἐν οἷς τοὺς φίλους ἐκέλευεν προσέχειν αὐτῷ, μὴ λάθῃ βεβαιώσας τὸν Κουρίωνος λόγον. ὁ γὰρ Κουρίων ἀχθόμενος τῷ αὐστηρῷ τοῦ Κάτωνος, φίλου καὶ συνήθους ὄντος, ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ προθυμοῖτο μετὰ τὴν στρατείαν γενέσθαι τῆς Ἀσίας κατάς. τοῦ δὲ χρόνου φήσαντος, Εὖ λέγεις· (εἶπεν ὁ Κουρίων) ἡδίων γὰρ ἐπανήξεις ἐκεῖθεν, καὶ μᾶλλον ἥμερος· οὕτω πως καὶ τῷ ῥήματι χρησάμενος. Δηιόταρος δὲ ὁ Γαλάτης μετεπέμψατο μὲν τὸν Κάτωνα, πρεσβύτερος ὢν ἤδη, παιδεύσασθαι τοὺς παῖδας αὐτοῦ βουλόμενος, καὶ τὸν οἶκον· ἐλθόντι δὲ προσφέρων δῶρα πολυτελῆ, καὶ πειρῶν καὶ δεόμενος πολὺν χρόνον, οὕτω παρώξυνεν, ὥστε δείλης ἐλθόντα καὶ νυκτερεύσαντα, τῇ ὑστεραίᾳ πρὸς τρίτην ὥραν ἀπᾶραι. προελθὼν μέντοι μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν, εὗρεν ἐν Πεσσινοῦντι πλείονα τῶν ἐκεῖ δώρων αὖθις αὐτὸν ἐπανιόντα, καὶ γράμματα τοῦ Γαλάτου, δεομένου λαβεῖν αὐτόν· εἰ δὲ μὴ προθυμοῖτο, ἀλλὰ τοὺς φίλοις ἐᾶσαι, πολλοὺς μὲν ἀξίους ὄντας δὲ παθεῖν δι' ἐκεῖνον, οὐκ ὄντων δὲ τῶν ἰδίων τοῦ Κάτωνος τοσούτων.

ἀλλ' οὐδὲ τούτοις ἐπέδωκεν ὁ Κάτων, καίτοι τινὰς τῶν φίλων μαλακομένους καὶ ὑπομεμφομένους ὁρῶν. ἀλλὰ φήσας ὅτι πᾶσα δωροδοκία τοῦ φάσεως αὐτὸ ὑπορήσειεν, οἱ δὲ φίλοι μεθέξοιεν ὧν αὐτὸς ἔχοι καλῶς καὶ δικαίως κτησάμενος· ἀπέπεμψε τὰ δῶρα πρὸς τὸν Δηιόταρον. ἐπεὶ δὲ μέλλοντος ἀπαίρειν εἰς Βρεντέσιον, ᾤοντο δεῖν οἱ φίλοι τὰ λείψανα τοῦ Καιπίωνος εἰς ἕτερον θεῖναι πλοῖον, εἰπὼν ὅτι τῆς ψυχῆς μεθήσεται μᾶλλον ἢ τούτων, ἀνήχθη. καὶ μὴν τοῖς λέγεται τὴν τύχην ὑπισχνεῖσθαι πράσαι, τῶν δηλῶν μετείως χρωμένων. ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον κατ' οἶκον Ἀθηνοδώρου καὶ κατ' ἀγορὰν τοῖς φίλοις παρεισάμενος διετέλεσεν. ὑπισχνούμενον δὲ αὐτῷ τὴν ταμιευτικὴν ἀρχὴν, οὐ πρότερον μετῆλθεν ἢ τοὺς τε νόμους ἀναγνῶναι τοὺς ταμιευτικοὺς, καὶ διαπυθέσθαι τῶν ἐμπείρων ἕκαστα, καὶ τούτῳ λυὶ τῆς ἀρχῆς τὴν δύναμιν προσλαβεῖν. ὅθεν εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστὰς, μεγάλην ἐποίησεν μεταβολὴν τῶν πρὶν ὁ ταμεῖον ὑπηρετῶν, καὶ γραμματέων· οἱ δὲ χρόνος ἀεὶ τὰ δημόσια γράμματα καὶ τοὺς νόμους ἔχοντες, εἶτα νέους ἄρχοντας παραλαμβάνοντες, δι' ἀπειρίαν καὶ ἄγνοιαν ἀτεχνῶς διδασκόντων ἑτέρων καὶ παιδαγωγῶν δεομένους, οὐχ ὑφίεντο τῆς ἐξουσίας ἐκείνοις, ἀλλ' ἦσαν ἄρχοντες αὐτοί. μέχρις οὗ Κάτων ὑπιὼν τοῖς πράγμασι νεανικῶς οὐκ ὄνομα καὶ λυμὴν ἔχων ἄρχοντος, ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ φρόνημα καὶ λόγον, ὑπηρέτας (οἷοι ἦσαν) ἠξίου χρῆσθαι τοῖς γραμματεῦσι, τὰ μὲν ἐξελέγχων κακουργοῦντας αὐτοὺς, τὰ δὲ ἁμαρτάνοντας ἀπειρίᾳ διδάσκων. ὡς δὲ ἦσαν ἰταμοὶ, καὶ τοὺς νόμους ἐθώπευον ὑποδέχοντες, ἐκείνῳ δὲ ἐπολέμουν, τὸν μὲν πρῶτον αὐτῶν, καταγνοὺς πρὸς πίστιν ἐν κληρονομίᾳ γεγενέναι πονηρὸν, ἀπήλασε τοῦ ταμείου. θατέρῳ δὲ λυὶ ῥαδιουργίας προσθήκε κρίσιν. ᾧ Κάτλος Λουτάτιος ὁ λυμητὴς αὐτοῦ βοηθήσων, ἀνὴρ μέγα μὲν τῆς ἀρχῆς ἔχων ἀξίωμα, μὲν δὲ τῆς ἀρετῆς ἔχων μέγιστον, ὡς πολλῶν δικαιοσύνῃ καὶ σωφροσύνῃ Ῥωμαίων διαφέρων. ἐκεῖνος δὲ καὶ τοῦ Κάτωνος ἐπαινέτης καὶ σεμνότης διὰ τὸν βίον. ὡς οὖν ἡττώμενος τοῖς δικαίοις, ἐζητεῖτο φανερῶς τὸν αὐθέφτον, οὐκ εἶπε ταῦτα ποιῶν αὐτὸν ὁ Κάτων. ἐπὶ δὲ μᾶλλον προσλιπαρεῖν, Αἰσχρὸν (εἶπεν) ὦ Κάτλε, σὲ τὸν λυμητὴν καὶ τοὺς ἡμετέρους βίους ὀφείλοντα δοκιμάζειν, ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὑπηρετῶν ἐκδικεῖσθαι. ταύτῃ τῇ φωνῇ ἀφέντος τοῦ Κάτωνος, ὁ Κάτλος προσέβλεψε μὲν αὐτὸν, ὡς ἀμείψόμενος, εἶπεν δὲ οὐδὲν, ἀλλ' εἴτε ὑπὸ ὀργῆς, εἴτε ὑπὸ αἰσχύνης, ἀπῆλθε σιωπῇ διαπορημένος. καὶ μὲν ἥλω γε ὁ αὐθέφτος· ἀλλ' ἐπεὶ μιᾷ ψήφῳ τὰς ἀφιείσας ὑπέβαλον αἱ καθαιρούσαι, καὶ Λόλλιος Μάρκος, εἷς στρατάρχων τοῦ Κάτωνος ὑπὸ ἀσθενείας ἀπελέλειπτο τῆς δίκης, πέμπει πρὸς τοῦτον ὁ Κάτλος δεόμενος βοηθῆσαι τῷ αὐθέφτῳ. κἀκεῖνος ὑφορείῳ κομισθεὶς μετὰ τὴν δίκην, ἔθετο τὴν ἀπολύουσαν. οὐ μὲν ἐχρήσατο γε τῷ γραμματεῖ ὁ Κάτων, οὐδὲ τὸν μισθὸν ἀπέδωκεν, οὐδὲ ὅλως ἐπάθετο τοῦ Λολλίου τὴν ψῆφον ἔχειν. οὕτω δὲ τοὺς γραμματεῖς ταπεινώσας καὶ ποιήσας ὑποχείριους, καὶ τοῖς γράμμασιν ὡς αὐτὸς ἐβούλετο χρώμενος, ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ ταμεῖον ἀπέδειξε τοῦ βουλευτηρίου σεμνότερον, ὡς καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν ἀποφαίνοντας ὅτι Κάτων ὑπατείας ἀξίωμα τῇ ταμιείᾳ προσέθηκεν. πρότερον μὲν γὰρ δι' ὀρῶν χρέα παλαιὰ τῷ δημοσίῳ πολλοὶς ὀφείλοντας, καὶ πολλοῖς δὲ δημόπον, ἅμα τὴν πόλιν ἔπαυεν ἀδικουμένην καὶ ἀδικοῦσαν· τοὺς μὲν βιαίως καὶ ἀπαραιτήτως ἀπαιτῶν,

A verùm ne his quidem indulsit, quantumvis nonnullos amicos flecti perciperet & conqueri. Cæterùm nulli nundinationi defuturum demonstrauit prætextum, amicos verò in consortium venturos eorum quæ honestè & iustè possideret: atq; ita dona Deiotaro remisit. Vela facturos Brundusium, quum consulerent amici vt Cæpionis reliquias alio in navigio collocaret, animam se prius quàm has respondit relicturum, atque ita soluit. Et sanè maximo fortè cum periculo, quum alij cursu mediocri vterentur, dicitur traiecisse. Reuersus ad vrbem, tempus traducebat perpetuò

B domi Athenodoro aut amicis in foro vacans. Quũ petere quæsturam legitimè posset, non antè accessit ad petendum quàm leges perlegisset quæstorias singulaq; ex peritis inuestigasset, & summatim vim esset complexus muneris illius. Vnde simul atq; factus quęstor est, multa in ministris ærarij & scribis nouauit. qui quum perpetuò acta publica & leges tractarent, nouosque quæstores acciperent, planè indigentes ob imperitiam & inscitiam aliorum doctorum & magistrorum, non cedebant illis autoritate, sed erãt ipsi quæstores: donec Cato strenuè negotium capessens, non satis

C habuit nomen & honorem tenere tunc officij, sed mentẽ etiã, animos, & verba, scribis vti (sicut erãt) sicut ministris voluit, hinc scelera eorũ coarguẽs, hinc peccantes ignorantia docens, qui vt fuerunt impudentes, alijsque surrepentes assentationibus illi reluctabantur, principem inter eos admissæ in hæreditate fraudis conuictum exegit ærario. Alteri testamenti subiecti formulam intendit: cuius

D defensioni Luctatius Catulus censor obtulit se, magnæ vir ob illum magistratum autoritatis, sed ob virtutem maximæ, quòd omnibus ciuibus iustitia & vitæ integritate præcelleret. Erat hic Catonis quoque vitæ eius nomine laudator & familiaris. Cui, quum eripere iure non valeret, precibus suis condonari reum postulanti, non concessit Cato. Quum ille magis magisque contenderet, Turpe, inquit, tibi Catule est censori, qui vitas nostras probare debes, à ministris nostris de gradu dimoueri. Hac à Catone missa voce Catulus intuitu suo responsurum se præferebat aliquid, nihil respondit tamen: sed, siue ira siue pudore, tacitus atque deprehensus abscessit. At ille non est damnatus tamen: verùm quum vna sententia superarent liberatorias damnatoriæ, neque ex collegis Catonis M. Lollius iudicio propter ad-

E uersam valetudinem interesset: ad hunc allegauit Catulus, orans vt reum subleuaret. qui lectica post iudicium aduectus, liberauit eum sententia sua. Non est vsus tamen Cato illo scriba, neque salarium ei soluit, neque prorsus vllam habuit Lollij sententiæ rationem. Ita depressis & subactis scribis, tabulis publicis ex arbitrio suo vsus, breui tempore ærarium curia reddidit augustius, ferebantque & sentiebant omnes consularem amplitudinem adiunctam à Catone quæsturæ. Nam quum primùm nomina vetera multa ærarij comperisset, & ærarium multo-

F rum æs alienum habere, effecit simul vt nec à quoquam respublica fraudaretur, nec illa fraudaret quenquam: ab his rigide & acerbè exigendo,

illis citò & promptè soluendo: vt reuereretur eum populus, quum cerneret illos qui existimabant se decocturos, dependere, & his qui nihil expectabant satisfieri. Deinde quum tabulas publicas nõ ritè referrent, & falsa senatusconsulta solerent superiores gratia & precibus recipere, nihil eum simile fefellit: sed de vno senatus decreto, an ratum esset, quum hæsitaret, multis adstipulantibus non habuit fidem, neque retulit id ad ærarium prius quàm præsentes consules iurassent. Quum multi essent quibus dictator Sylla, quòd comprehensos ciues ex secunda proscriptione sua interfecissent, in capita duodecies millenos denarios largitus fuerat, hos cuncti vt nefarios ac detestabiles oderant, vlsciscì tamen audebat nemo. at Cato singulos accersiuit qui pecuniam publicam iniustè tenebant, eamque exegit, acerbè & cum ratione eis facti atrocitatem & fœditatem improperans. Ad hunc modum ab eo accepti mox affines erant cædis, & quodammodo præiudicio iugulati abripiebantur ad iudices, pœnasque pendebant, omnibus exultantibus, existimantibusq; ea re illam deleri tyrannidem, Syllamque ipsum se supplicium videre persoluentem. Plebem etiam assidua sua atque indefatigata diligentia cepit. quippe nemo ex collegio ad ærariũ ventitabat prior, neq; posterior abscedebat. Nullam concionem vel senatum prætermisit, metuens & obseruans eos qui leuiter & ambitiosè debitorum & vectigalium remissiones & condonationes quibusuis decernebant. Quum iam ab sycophantis ærarium repurgasset, nullumque ijs reliquisset ad id accessum, atque ære repleuisset: docuit posse rempublicam citra vllius iniuriam esse locupletem. Initiò fuit quibusdam collegis gratis & odiosus: sed postmodum ab ijsdem dilectus, quòd offensiones, quas incurrebant eo quòd pecuniam publicam non largiebantur neque perperam iudicabant, ipse subiiret pro omnibus, permitteretque ijs apud illos qui orabant ipsos & instabant, excusationem adferre, effici non posse inuito Catone. Nouissimo quæsturæ die domum à cunctis propè ciuibus deductus, audiuit Marcellum multos familiares & potentes in ærario supplices circumsistere, contendereque vt largitionem pecuniæ quandam in tabulas referret vt debitam. Erat Catonis Marcellus à pueritia amicus, & laudatissimè cum eo quæsturam administrabat: verùm solus quum esset, flectebatur rubore à precantibus, & proclinis ad omnem erat beneficentiam. Igitur Cato confestim conuertit se eò, Marcellumque offendens perscripsisse expugnatum illam largitionem, tabulis postulatis hanc muto assistente illo induxit, eamque rem exequutus deduxit illum ex ærario domum. qui neque tunc neque postea cum eo hac de re expostulauit, sed familiaritatem eius & amicitiam coluit perpetuò. At enim nec postquam quæstura abijt, à statione decessit ærarij, sed serui eius quotidie agebant ibi acta describentes. Ipse codices, quibus rationes procurationis publicæ pecuniæ descriptæ ab Syllæ temporibus vsque ad quæsturam suam erant, comparatos quinque talentis semper in manibus terebat. Curiam ingrediebatur primus, postremus digrediebatur. Quum frequenter cæteri coirent segniter, sedens legebat submissè prætensa libro toga. Nunquam quum senatus haberetur aberat

A τοῖς δὲ ταχέως ἀποδιδοὺς καὶ προθύμως· ὥστε τὸ δῆμον αἰδεῖσθαι, τοὺς μὲν οἰομένους ἀποστερήσειν, ἐκλίνοντας ὁρῶντα, τοὺς δ' ἃ μὴ προσεδόκων ἀπολαμβάνοντας. ἔπειτα γράμματα τῶν πολλῶν οὐ προσιεμένου ἀναφερόντων, καὶ δόγματα ψευδῆ προδεχόμενον χάριν καὶ δεήσει τῶν πρεσβευόντων, οὐδὲν αὐτὸν ἔλαθε γνόμενον τοιοῦτον· ἀλλ' ὑπὲρ ἑνός ποτε δόγματος ἀνδοιάσας, εἰ κύριον γένοιτο, πολλῶν μαρτυρούντων οὐκ ἐπίστευσεν, οὐδὲ κατέπαυε πρεσβευτὴς τοὺς ὑπάτους ἐπιμένοντας προδεχομένους. ὄντων δὲ πολλῶν οἷς Σύλλας ἀνεῖλε τοὺς ἄνδρας, οὐκ προσγραφῆς ἑτέρας ἔδωκεν ἀλλὰ μυείας δισχιλίας δραχμὰς, ἀπόντες μὲν αὐτοὶ ὡς ἀναγεῖς καὶ μιαροὺς ἐμίσουν, ἀμυνάσθαι δ' οὐδεὶς ἐτόλμα. Κάτων δ', προσκαλούμενος ἕκαστον ἔχοντα δημόσιον ἀργύριον ἀδίκως, ὀξέως ἤλεγχε ἅμα θυμῷ καὶ λόγῳ, τὸ τῆς πράξεως ἀνόσιον καὶ πρᾶγμα δεινὸν ἐξονειδίζων. οἱ δ' οὗτοι παθόντες, ἀθυμοῦντες ἦσαν ἔνοχοι φόνῳ, καὶ τέως μὲν ἀπολωλότες, ἀπήγοντο πρὸς τοὺς δικαστὰς, καὶ δίκας ἔτινον, ἡδομένων πάντων, καὶ νομιζόντων συνεξαλείφεσθαι τὴν τότε τυραννίδα, καὶ Σύλλαν αὐτὸν ἐφορᾶν κολαζόμενον. ἤρεσε δ' τοῖς πολλοῖς καὶ ὁ ἀνδε-

C λεχὲς αὐτοῦ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἄτρυτον. οὔτε γὰρ πρῶτος εἰς ἀνέβη τῶν συναρχόντων εἰς τὸ ταμιεῖον Κάτωνος, οὔτε ὕστερος ἀπῆλθεν. ἐκκλησίαν δὲ καὶ βουλὴν οὐδεμίαν παρῆκεν, δεδιὼς καὶ προφυλάττων, τοὺς εὐήμερα καὶ πρὸς χάριν ὀφλημάτων καὶ τελῶν ἀνέσεις ἢ δόσεις οἷς ἔτυχεν ἐπιψηφιζομένους. ἐπιδεικνύμενος δὲ τὸ ταμιεῖον ἄβατόν τε καὶ καθαρὸν συκοφαντῶν, πλῆρες δὲ χρημάτων, ἐδίδασκεν ὅτι τῇ πόλει πλουτεῖν ἔξεστι μὴ ἀδικούσῃ. κατ' ἀρχὰς δὲ τῶν συναρχόντων εἰώθεις ἐπαχθὴς καὶ χαλεπὸς φανεὶς, ὕστερον ἠγαπᾶτο, τοῖς οὐκ τὸ μὴ χαρίζεσθαι τὰ δη-

D μόσια, μηδὲ κρίνειν κακῶς, ἀπειθείαις ὑποβαλεῖς ἑαυτὸν αὐτὶ πάντων, καὶ παρέχων ἀπολογεῖσθαι πρὸς τοὺς δεομένους καὶ βιαζομένους ἐκείνους, ὡς ἀμήχανόν ἐστιν ἄκοντος Κάτωνος. τῶν δὲ ἡμεραν τῇ τελευταίᾳ χρεὼν ὑπὸ πάντων πολιτῶν προπεμφθεὶς εἰς οἶκον, ἤκουσεν ὅτι Μαρκέλλῳ πολλοὶ συνήθεις καὶ δυνατοὶ προσπεσόντες ἐν τῷ ταμιείῳ καὶ παρεστῶτες, ἐκβιάζονται γράψαι τινὰ δόσιν χρημάτων ὀφειλομένων· (τοῦ δὲ ὁ Μαρκελλος ἐκ παίδων φίλος τοῦ Κάτωνι, καὶ συν' ἐκείνῳ βέλτιστος ἄρχων, αὐτὸς δ' καθ' αὑτὸν ἀγώνιμος ὑπ' αἰδοῦς τοῖς δεομένοις, καὶ κατάμυτος πρὸς πᾶσαν χάριν. διὸ ὁ Κάτων ἐπιστρέψας, καὶ τὸν Μαρκελλον ὁρῶν ἐκβιασθέντα γράψαι τινὰ δόσιν, ἤτησε τὰς δέλτους, καὶ ἀπήλειψεν, αὐτοῦ παρεστῶτος σιωπῇ. καὶ τοῦτο πράξας, κατήγαγεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμιείου, καὶ κατέστησεν εἰς οἶκον, οὔτε τότε μεμψάμενον, οὔτε ὕστερον, ἀλλ' ἐμμείναντα τῇ συνηθείᾳ καὶ φιλίᾳ μέχρι πάντος. οὐ μὴν οὐδὲ ἀπαλλαγεὶς τῆς ταμιείας, ἀφῆκε τῆς φρουρᾶς ἔρημον τὸ ταμιεῖον, ἀλλ' οἰκέται μὲν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν ἀπογραφόμενοι τὰς διοικήσεις παρῆσαν, αὐτὸς δ' βι-

E βλία λόγους περιέχοντα δημοσίων οἰκονομιῶν ἀπὸ τῶν Σύλλα χρόνων εἰς τὴν ἑαυτοῦ ταμιείαν. ὠνησάμενος πέντε ταλάντων, ἀεὶ διὰ χειρὸς εἶχεν. εἰς δ' σύγκλητον εἰσήει τε πρῶτος, καὶ τελευταῖος ἀπηλλάττετο· πολλάκις δ' τῶν ἄλλων σχολῇ συναγομένων, καθεζόμενος ἀνεγίνωσκεν ἡσυχῇ, τὸ ἱμάτιον τοῦ βιβλίου προβεβλημένος· ἀπεδήμησεν δ' οὐδέ ποτε βουλῆς γινομένης.

ἐπεὶ δ' ὕστερον οἱ περὶ Πομπήϊον, ὁρῶντες αὐτὸν ἐν οἷς ἐσπουδάζον ἀδίκως, ἀμετάπειστον καὶ δυσκοίνωνον ἀεὶ, διεμηχανῶντο φιλικαῖς τινι συνηγορίαις, ἢ διαίταις, ἢ πραγματείαις, ἔξω πάντων συνεῖς ὀλίγῳ τινὶ βουλευτῇ, ἀπεῖπε πᾶσι καὶ παρεπάξατο, βουλῆς ἀγορᾶς μηδὲν δοῦναι πρᾶγμα. οὔτε γὰρ δόξης χάριν, οὔτε πλεονεξίας, οὔτε αὐτομάτως, καὶ κατὰ τύχην, ὥσπερ ἕτεροι τινὲς, ἐμπεσὼν εἰς τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ἀλλ' ὡς ἴδιον ἔργον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τὴν πολιτείαν ἑλόμενος, μᾶλλον ᾤετο δεῖν προσέχειν τοῖς κοινοῖς, ἢ τῷ κηρίῳ τὴν μέλιτταν· ὅς γε καὶ τὰ τῶν ἐπαρχιῶν πράγματα, καὶ δόγματα, καὶ κρίσεις, καὶ πράξεις τὰς μεγίστας, ἔργον πεποίητο δι' ἀλλοτρίων ἑκάστοτε ξένων καὶ φίλων πέμπεσθαι πρὸς αὐτόν. ἐνίστε δέ ποτε Κλωδίῳ τῷ δημαγωγῷ κινοῦντι καὶ πράττοντι μεγάλων ἀρχὰς νεωτερισμῶν καὶ διαβάλλοντι πρὸς τὸν δῆμον ἱερεῖς καὶ ἱερείας· (ἐν οἷς καὶ Φαβία Τερεντία, ἀδελφὴ τῆς Κικέρωνος γυναικὸς ἐκινδύνευσεν) τὸν μὲν Κλώδιον αἰσχύνη πρεσβεύειν, ἠνάγκασεν ἐκπεσεῖν τῆς πόλεως· τὸν δ' Κικέρωνος διὰ χαρισταῖος, τῇ πόλει δεῖν ἔχειν ἔφη χάριν αὐτὸν, ὡς ἐκείνης ἕνεκα πάντα ποιοῦν καὶ πολιτευόμενος. ἐκ τούτου μεγάλη δόξα περὶ αὐτὸν ἦν· ὥστε ῥήτορα μὲν, δίκης τινὶ μαρτυρίας μιᾶς φερομένης, εἰπεῖν πρὸς τοὺς δικαστὰς, ὡς ἑνὶ μαρτυρουντι πρὸς ἔχθρον, οὐδὲ Κάτωνι, καλῶς ἔχει. πολλοὶ δ' ἤδη περὶ τῶν ἀπίστων καὶ παραδόξων, ὥσπερ ἐν παροιμίᾳ τινὶ λέγειν, ὅτι τοῦτο μὲν οὐδὲ Κάτωνος λέγοντος πιθανόν ἐστιν. μοχθηρὸς δ' ἀνθρώπου καὶ πολυτελοῦς, λόγον ἐν συγκλήτῳ διαθεμένου πρὸς ἀντέλειαν καὶ Σωφρονισμὸν, ἐπιφυσᾶς Ἀμνάϊος, Ὦ ἄνθρωπε (εἶπεν) τίς ἀνέξεται σου, δειπνοῦντος μὲν ὡς Κράσσου, οἰκοδομοῦντος δ' ὡς Λουκούλλου, δημηγορεῖν δ' ἡμῖν ὡς Κάτωνος; καὶ τῶν δήμων δ' τοὺς φαύλοις καὶ ἀκαλάστοις, τοῖς λόγοις δ' σεμνοῖς καὶ αὐστηροῖς χλευάζοντες ἐκάλουν Κάτωνας. πολλῶν δ' αὐτὸν ὅτι δημαρχίαν καλοῦντων, οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν, μεγάλης ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς, ὥσπερ ἰσχυροῦ φαρμάκου, δυνάμει καὶ πράγμασιν οὐκ ἀναγκαίοις ἐξαναλῶσαι. καὶ ἅμα σχολῆς οὔσης τῶν δημοτικῶν, παραλαβὼν βιβλία καὶ φιλοσόφους, ἐβάδιζεν εἰς Λουκανίαν ἀγροὺς αὐτόθι κεκτημένος ἔχοντας οὐκ ἀπελαυνόντων διατριβάς. εἶτα κατ' ὁδὸν πολλοῖς τινὶ ὑποζυγίοις καὶ σκεύεσι καὶ ἀκολούθοις ἀπαντήσας, καὶ πυθόμενος Νέπωτα Μέτελλον εἰς Ῥώμην ἐπανέρχεσθαι δημαρχίαν μετιέναι παρεσκευασμένον, ἐπέσχε σιωπῇ, καὶ παραλιπὼν μικρὸν, ἐκέλευσεν ἀναστρέφειν ὀπίσω τοὺς ἑαυτοῦ. τῶν δ' φίλων θαυμαζόντων, Οὐκ ἴσε (εἶπεν) ὅτι καθ' αὐτὸν ὑπὸ ἐμπλήξιας φοβερός ἐστι Μέτελλος; καὶ νῦν ἐκ τῆς Πομπηίου γνώμης ἀφιγμένος, εἰς τὴν πολιτείαν ἐμπεσεῖται δικαίῳ σκηπτῷ, πάντα πράγματα τὰ πράττων. ἥκει γὰρ οὐδὲ ἀποδημίας χάριν, ἀλλὰ δεῖ κρατῆσαι τοῦ ἀνδρὸς, ἢ καλῶς ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενον. ὅμως δ' τῶν φίλων παραινεσάντων, ἀφίκετο πρῶτον εἰς τὰ χωρία, καὶ διέτριψεν οὐ πολὺν χρόνον, εἶτα ἐπανῆκεν εἰς πόλιν. ἑσπέρας δ' ἐλθὼν, ἀθρόος ἕωθεν εἰς ἀγορὰν κατέβαινε, δημαρχίαν μετιὼν ὡς αὐτοπαρόντος πρὸς τὸν Μέτελλον. ὁ γὰρ ἰσχυρὸν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ κωλύειν ἔχει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ πράττειν· καὶ πάντες οἱ λοιποὶ παρ' ἕνα ψηφίσωνται, τοῦ μὴ θέλοντος μηδὲ ἐῶντος τὸ κράτος ἐστίν. ὁ μὲν οὖν πρῶτον ὀλίγοι περὶ τὸν Κάτωνα τῶν φίλων ἦσαν.

A Quum postea videret eum Pompeius in studijs iniquis suis rigidum semper & inflexibilem aduersarium, moliebatur eum amicorum quorundam defensionibus vel arbitrijs vel negotijs extra curiam distrahere. qui citò animaduersis insidijs, præcidit semel omnibus, quum senatus ageretur, vlli se alteri rei dare. Quum enim neque gloriæ causa vel auaritiæ, neque casu & fortuitò, vt alij nonnulli, esset ad rempublicam capessendam delatus, sed eam actionem vt munus boni viri proprium elegisset: acriorem reipublicæ curam sibi quam api fauo ducebat intendendam.

B Nempe etiam prouincialia negotia, decreta, iudicia, & acta potissima curauit per amicos, quos passim habebat, ad se transmitti. Quum aliquando Clodio tribuno plebis obuiam isset mouenti & molienti magnarum initia nouationum, sacerdotesque & virgines Vestales ad populum calumnianti: (inter quas Fabia Terentia, Ciceronis vxoris soror, in periculum fuit vocata) Clodium inuoluit infamia, atque cedere vrbe coegit. Cui quum ageret Cicero gratias, Reipublicæ inquit, agenda est: quòd eius causa omnia ageret & faceret. Hinc ingens adeptus est nomen. Vnde orator quidam,

C quum proferretur in iudicio vnum testimonium, ad iudices ait, Vni testi, ne Catoni quidem, standum esse. Et vulgus iam de incredibilibus & absonis velut prouerbio quodam dicebat hoc, Ne si Cato quidem autor sit, esse probabile. Quum homo quidam perditus & sumptuosus orationem in senatu de frugalitate & continentia haberet, exurgens Amneus, Quis, inquit, te bone vir ferat cœnantem vt Crassus, ædificantem vt Lucullus, concionantem nobis vt Cato? Iam alios quoque turpes & nullius frugi, oratione autem seueros & austeros, per risum Catones appellabant. Quum

D incitaretur à multis ad ambiendum tribunatum plebis, alienum existimauit magnæ potestatis & magistratus sicut validi vim medicamenti in rebus exhaurire non necessarijs. Quòd autē eadem tempestate vacatio esset negotiorum publicorum, deportans secū libros & philosophos, ad prędia sua profectus est in Lucaniā, vbi villas non inamœnas habebat. Hinc multis in itinere iumētis, impedimentis, & ministris occurrens, audito Metellum Nepotem Romam ad petendū tribunatū plebis contendere, restitit cogitabundus, ac mox conuertere suis retrò iter præcepit. Stupentibus

E amicis, Nescitis, inquit, ob stoliditatem Metellum sua sponte formidabilem esse, & nunc adesse ex Pompeij sententia atque instar fulminis in rempublicam casurum, omniaque perturbaturum? non est igitur in præsentia nec feriandi nec rusticandi locus: verùm reprimendus iste est mihi, aut pro libertate pugnanti honestè cadendum. Monitu amicorum tamen profectus ad prædia sua est, & quum non diu esset ibi commoratus, regressus est ad vrbem. Vesperi ingressus ilicò summo mane in forum ad petendum tribunatum descendit, velut aduersarius futurus Metello. Habet enim magistratus ille vim

F in intercedendo potius quàm in agendo: & vbi reliqui vno dempto quid decreuerunt omnes, is obtinet qui aduersatur & intercedit. Primùm pauci amici Catonem deduxerunt:

φανερῶς

vt verò consilium eius palàm factum est, breui frequentes boni viri & familiares eius concurrerunt, acueruntque eum & incitauerunt, quasi non accipientem beneficium, sed summum patriæ & optimatibus dantem: quòd quum sæpè tribuno esse ei licuisset citra negotium, noluisset, nunc autem pro libertate & republica non sine discrimine descenderet decertaturus. Fama est Catonem, quum multi illius studio & fauore ad eum ruerent, ægrè ob frequentiam potuisse in forum euadere. Tribunus creatus cum alijs & cum Metello, vbi aduertit comitia consularia venalia esse, populum castigauit, ac finita oratione iurauit, qui dedisset nummos, qui ille cunque foret, eius se nomen delaturum, vno ob propinquitatem excepto Silano, qui sororem eius Seruiliam habebat in matrimonio: quapropter hunc prætermisit. At L. Murenã, quòd per largitionem obtinuisset vt consul fieret cum Silano, accusauit. Quum autẽ lege quadam reus apponere accusatori posset custodem, nequid clàm compararet & instrueret ad accusationem: qui adiunctus à Murena assectator & obseruator fuerat, vbi nihil insidiosè, nihil improbè struentem, sed candidè & benignè viam ingredientem, eum accusandi apertam & veram conspexit: vsque eò spiritus eius & grauitatem est admiratus, vt in foro adiret Catonem, domumque eius ventitaret: & quum rogasset ecquid eo die acturus de accusatione esset: si negaret, habita ei fide abscederet. Quum accusatio institueretur, Cicero, tunc consul & Murenæ defensor, multum ex Catonis persona Stoicos philosophos & præcepta hæc paradoxa, quæ appellant, irridens atque illudens risum mouit iudicibus. Ac Catonẽ arridentem aiunt ad adstantes dixisse, Dij boni quàm ridiculum consulem habemus? Absolutus Murena non vt improbus & stolidus homo egit cum Catone. quippe consilio eius consul grauissimis in rebus vsus, perpetuoque eum veneratus est, & consilia eius in administrando magistratu sequutus. In causa ipse erat Cato vsque ad rostra & subsellia durus atque terribilis pro iustitia: inde beneuolum se & humanum præbebat omnibus. Prius quàm iniret tribunatũ consule Cicerone, cũ alijs multis illius magistratum contentionibus erexit, tum actionibus aduersus Catilinam maximis & pulcherrimis imposuit fastigium. Namq; ipse quidem Catilina, qui funestam & perniciosam mutationem imperio Romano moliebatur, miscebatq; vnà seditiones & bella, à Cicerone detectus vrbe profugerat: Lentulus verò & Cethegus, & cum ijs frequentes alij, coniuratione inita, Catilinæque timiditate ac nimis anxia cura cœptorum increpita, ipsi totam vrbem inflammare, imperiumque nationum rebellionibus externisque bellis statuerant euertere. Horum nudatis consilijs, vt in vita Ciceronis exposuimus, quum sententias Cicero rogaret, qui primus dixit Silanus, animaduertendum in coniuratos vltimo supplicio censuit. cui deinceps alij vsque ad Cæsarem sunt assensi. Cęsar surgens, vtpote disertus atque omnem in republica conuersionem motum quasi suorum materiam consiliorum amplificare potius quàm restingui permittere cupiens,

A φανερὰς ὑπὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ ῥωμυθείσης, ὀλίγου χρόνου πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ γνώριμοι συνέρρεον καὶ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρυνον αὐτὸν, ὡς οὐ λαμβάνοντα χάριν, ἀλλὰ τοῦ μεγίστου διδόντα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν πολιτῶν, ὅτι πολλάκις ἀπραγμόνως ἄρξαι παρὸν, οὐ θελήσας, νῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ πολιτείας ἀγωνιούμενος οὐκ ἀκινδύνως κάτεισι. λέγεται δὲ, πολλῶν ὑπὸ σπουδῆς καὶ φιλοφροσύνης ὠθουμένων πρὸς αὐτὸν, οὐκ κινδυνεύειν ῥυόμενος, μόλις ἐξικέσθαι διὰ πλῆθος εἰς τοῦ ἀγῶνος. ἐπιδειχθεὶς δὲ δημάρχης σὺν ἑτέροις, καὶ τῷ Μετέλλῳ τοῖς ὑπατικοῖς

B ἐξαιρεσίας ὁρῶν ὠνίους οὔσας, ἐπετίμησεν τῷ δήμῳ καὶ καταπαύων τὸν λόγον, ἐπώμοσε τὸν δόντος ἐργύριον, ὅστις αὐτὸς ἦν, κατηγορήσειν· ἕνα Σιλανὸν ὑποξελόμενος δι' οἰκειότητα. Σερβιλίαν γὰρ ἀδελφὴν Κάτωνος ὁ Σιλανὸς εἶχεν. διὸ τοῦτον μὲν παρῆκεν, Λούκιον δὲ Μουρῆναν ἐδίωκεν, ἀργυρίῳ διαπραξάμενον ἄρχοντα μετὰ τοῦ Σιλανοῦ γενέσθαι. νόμου δέ τινι, τοῦ φεύγοντος, ἀεὶ φύλακα τῷ κατηγόρῳ διδόντος, ὥστε μὴ λαθεῖν ἀσυνάγελτα καὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὴν κατηγορίαν, ὁ τοῦ Κάτωνι δοθεὶς ὑπὸ τοῦ Μουρῆνα, παρακολουθῶν καὶ παραφυλάττων, ὡς εὗρε μηδὲν ἐπιβουλῶς πρά-

C τοντα, μηδὲ ἀδίκως, ἀλλὰ γενναίως καὶ φιλανθρώπως ἁπλῆν τινα τῆς κατηγορίας καὶ δικαίαν ὁδὸν προβαίνοντα, οὕτως ἐθαύμαζε τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἦθος, ὥστε κατ' ἀγορὰν πρωϊὸν καὶ φοιτῶν ὅθι θύραις, πυνθάνεσθαι τὸν Κάτωνος εἰ μέλλει τὴν σήμερον πραγματεύσασθαι περὶ τοῦ κατηγορίας· εἰ μὲν φαίη, πιστεύων ἀπῄει τὸν δίκης λεγομένης, ὁ Κικέρων, ὕπατος ὢν τότε, καὶ τὸν Μουρῆνα συνδικῶν, πολλὰ διὰ τὸν Κάτωνα τοῖς Στωϊκοῖς φιλοσόφοις, καὶ ταῦτα δὴ τὰ παράδοξα καλούμενα δόγματα χλευάζων καὶ παρασκώπτων, γέλωτα παρέσχε τοῖς δικαστάις. τὸν οὖν Κάτωνα φα-

D σὶ διαμειδιάσαντα πρὸς τοὺς παρόντας εἰπεῖν, Ὦ ἄνδρες, ὡς γελοῖον ὕπατον ἔχομεν. ἀποφυγὼν δὲ ὁ Μουρῆνας, οὐ πονηρὸν πάθος τοῦδε ἄφρονος ἔπαθεν· οὐθεφόν πρὸς τὸν Κάτωνα. καὶ γὰρ ὑπατεύων ἐχρῆτο συμβούλῳ πρὸς τὴν μεγίστων, καὶ τἄλλα πολλὰ καὶ πιστεύων ὅτι τοῦ βήματος διετέλεσεν. αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Κάτων αὐτὸς, ἄχρι τοῦ βήματος καὶ τοῦ συνεδρίου χαλεπὸς ὢν καὶ φοβερὸς ὑπὲρ τῶν δικαίων, εἶτα πᾶσιν εὐνοϊκὸς καὶ φιλανθρώπως προσφερόμενος. πρὶν δὲ εἰς τὴν δημαρχίαν καθίσαι, Κικέρωνος ὑπατεύοντος, δημοίοις τε πολλοῖς ἀγῶσι τὴν ἀρχὴν ὤρθωσεν αὐτοῦ, καὶ τοῦς περὶ Κατιλίναν

E πράξεσι μεγίσταις καὶ καλλίσταις γενομέναις τέλος ἐπέθηκεν. αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Κατιλίνας, ὀλέθριόν τε καὶ πολυτελῆ μεταβολὴν ἐπάγων τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι, καὶ στάσεις ὁμοῦ καὶ πολέμους ταράττων ἐξελεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, ἐξέπεσε τῆς πόλεως. Λέντλος δὲ καὶ Κέθηγος, καὶ μετ' αὐτῶν ἕτεροι συχνοὶ, ἐξάμβοι τὴν συνωμοσίαν, καὶ ὁ Κατιλίνα δειλίαν καὶ μικρολογίαν τῆς τολμήσεως ἐπικαλοῦντες, αὐτοὶ διενοοῦντο τὴν πόλιν ἀθρόαν ἀναιρεῖν πυρὶ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν, ἐθνῶν ἀποστάσεσι καὶ πολέμοις ἀλλοφύλοις, ἀναιρεῖν. φανερὰς δὲ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν γενομένης, ὡς ἐν τοῖς περὶ Κικέρωνος γέγραπται, ἐν βουλῇ γνώμην προτεθέντος, ὁ μὲν πρῶτος εἰπὼν Σιλανὸς, ἀπεφήνατο δοκεῖν αὐτῷ, τοὺς ἔσχατα παθεῖν χρῆναι τοὺς ἄνδρας. οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἐφεξῆς ἠκολούθησαν, ἄχρι Καίσαρος. Καῖσαρ δὲ ἀναστὰς, (ἄτε δὴ καὶ δεινὸς εἰπεῖν, καὶ πᾶσαν ἐν τῇ πόλει μεταβολὴν καὶ κίνησιν, ὥσπερ ὕλην ὢν αὐτὸς διενοεῖτο, βουλόμενος αὔξειν μᾶλλον ἢ σβεννύειν θεωρῶν)

καὶ τοῦ Κικέρωνος,

ἐπαγωγὰ πολλὰ καὶ φιλάνθρωπα παραλεχθεὶς, ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους οὐκ εἴα τοὺς ἄνδρας, εἱρχθέντας δὲ τηρεῖν ἐκέλευσεν. οὕτω δὲ τὰς γνώμας μετέπεισε τῆς βουλῆς, φοβηθείσης τὸ δῆμον, ὥστε καὶ Σιλανὸν ἔξαρνον εἶναι λέγειν, ὡς οὐδὲ αὐτὸς εἴποι θάνατον, ἀλλὰ εἱργμόν· ἔφαινον γὰρ ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ τοῦτο κακῶν ἀπηλλάττων. θορυβούμενος δὲ τοιαύτης τῆς τροπῆς, καὶ ἀπηλλάττων ὅθεν τὸ πρεσβύτερον ῥυέντων καὶ φιλανθρωπότερον, ὁ Κάτων πρὸς τὴν γνώμην ἀνασείας, ἐνθὺς ἔτο τῷ λόγῳ μετ' ὀργῆς καὶ πάθους, τόν τε Σιλανὸν κακίζων τῆς μεταβολῆς, καὶ καταπτόμενος τοῦ Καίσαρος, ὡς σημαίνοι δημοτικῷ καὶ λόγῳ φιλανθρώπῳ τὴν πόλιν ἀναρρέποντος, καὶ δεδιττομένου τὴν βουλήν, ἐφ' οἷς αὐτὸν ἔδει δεδιέναι, καὶ ἀγαπᾶν εἰ τῶν γενομένων ἀθῷος ἀπαλλάττοι καὶ ἀνύποπτος, οὕτως προφανῶς καὶ ἰταμῶς τοὺς κοινοὺς ἁρπάζων πολεμίους, καὶ τὴν παρ' οὐδὲν ἐλθοῦσαν ἀπολέσθαι πατρίδα, τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὁμολογῶν μὴ ἐλεῖν, ἀλλ' οἷς ἔδει μὴ γενέσθαι μηδὲ φῦναι, δακρύων καὶ ἀναπλαττόμενος, εἰ φόνων μεγάλων καὶ κινδύνων ἀπαλλάξωσι τὴν πόλιν ἀποθανόντες. τοῦτον μόνον ὧν Κάτων εἶπεν ἀναστόχασθαι φασὶ τὸν λόγον, Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου, τοὺς ἀναφέροντας ὀξύτητι τῶν γραφέων, σημεῖα προδιδάξαντος, ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις, πολλῶν γραμμῶν ἔχοντα δύναμιν, εἶτα ἄλλον ἀλλαχόσε τοῦ βουλευτηρίου παρεγράδην ἐμβαλόντες. ὅπου γὰρ ἤσχολον, οὐδὲ ἐκέκτηντο τοὺς καλουμένους σημειογράφους, ἀλλὰ τότε πρῶτον εἰς ἴχνος τι καταστῆναι λέγουσιν. ἐκεφάτησεν δὲ οὖν ὁ Κάτων, καὶ μετέπεισε τὰς γνώμας, ὥστε θάνατον καταψηφίσασθαι τῶν ἀνδρῶν. εἰ δὲ δεῖ μηδὲ τὰ μικρὰ τῶν ἠθῶν σημεῖα παραλιπεῖν, ὥσπερ εἰκόνα ψυχῆς ὑπογραφομένοις, λέγεται, τότε πολλὴν ἀμίλλαν καὶ μέγαν ἀγῶνα πρὸς τὸν Κάτωνα τοῦ Καίσαρος ἔχοντος, καὶ τῆς βουλῆς εἰς ἐκείνους δυσπραγούσης, δελτάριόν τι μικρὸν ἔξωθεν εἰσκομισθῆναι τῷ Καίσαρι. τοῦ δὲ Κάτωνος εἰς ὑποψίαν ἄγοντος τὸ πρᾶγμα, καὶ παραδιδόντος, εἶναί τινας τοὺς κινουμένους, καὶ κελεύοντας ἀναγνώσκειν τὰ γεγραμμένα, τὸν Καίσαρα τῷ Κάτωνι παραδοῦναι τὸ δελτάριον, ἐγκεῖσθαι. τὸν δὲ ἀναγνόντα Σερβιλίας τῆς ἀδελφῆς ὑπεροχὴ ἀκόλαστον, πρὸς τὸν Καίσαρα γεγραμμένης, ἐρώσης καὶ διεφθαρμένης ὑπ' αὐτοῦ πρεσβεύσαί τε τῷ Καίσαρι καὶ εἰπεῖν, Κράτει μέθυε. καὶ πάλιν οὕτως ὅθεν τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον τραπέσθαι. φαίνεται δὲ ὅλως ἀτύχημα γενέσθαι τοῦ Κάτωνος ἡ γυναικωνῖτις. αὕτη μὲν γὰρ ὅθεν Καίσαρι κακῶς ἔχουσιν· τὰ δὲ τῆς ἑτέρας Σερβιλίας, ἀδελφῆς δὲ Κάτωνος, ἀχρηματέστερα. Λουκούλλῳ γὰρ γαμηθεῖσα πρεσβύσαν τι Ῥωμαίων κλεινὸν δόξαν ἀνδρὶ, καὶ τεκοῦσα παιδίον, ἐξέπεσε τοῦ οἴκου δι' ἀκολασίαν. ὃ δὲ αἴσχιστον, οὐδὲ ἡ γυνὴ τοῦ Κάτωνος Ἀτιλία, τοιούτων ἐκαθάρθησαν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ φασὶ ἐξ αὐτῆς δύο παιδία πεποιημένος, ἀπάλλοιν ἔχων ἐκδοῦναι ἀχρηματοῦσαν. εἶτα ἔγημε θυγατέρα Φιλίππου Μαρκίαν, ὑπερφυῆ δοκοῦσαν εἶναι γυναῖκα. περὶ ἧς ὁ πλείστος λόγος. καθάπερ ἐν δράματι τῷ βίῳ, τοῦτο δὲ μέρος πρόβλημα τῶδε γέγονε καὶ ἄπορον. ἐπεράσθη δὲ, τοῦτον τὸν τρόπον, ὡς ἱστορεῖ Θεάσεας, εἰς Μουνάτιον ἄνδρα Κάτωνος ἑταῖρον καὶ συμβιωτὴν ἀναφέρων τὴν πίστιν. ἐν πολλοῖς ἔργοις καὶ θαυμαστοῖς τοῦ Κάτωνος, ἦν ἑτέρων ἕτεροι μᾶλλον ἔκδηλοι καὶ παραφανεῖς. ὧν καὶ Κόϊντος Ὁρτήσιος, ἀνὴρ ἀξιώματός τε λαμπροῦ, καὶ τὸν τρόπον ὑπερφυής. ὑπεθυμοῦτο οὖν τῷ Κάτωνι μὴ συνήθης εἶναι μηδὲ ἑταῖρος μόνον,

A blanda & benigna oratione pro ſententia dixit nõ
esse indicta cauſa coniuratos necandos, verùm in
cuſtodia tenendos: adeoq; flexit ſententias, metu-
ente populum ſenatu, vt Silanus quoq; retractaret
ſuam, oſtenderetque nec ſe de pœna capitali, ſed
ſenſiſſe de carcere. id enim ciui Romano vltimũ
esse ſupplicium. Hac facta inclinatione, omnibuſ-
que ad mitiorem & leniorem labentibus ſententiam, Cato ei reluctans, mox flagrante oratione &
vehemente prouectus, hinc Silani inconſtantiam
lacerauit, hinc Cęſarem momordit, quòd ſub ſpe-
cie populari & placidis verbis rempũ. ſubuerſum
B iret, ſenatumque labefactaret. vbi formidare ipſe
deberet & præclarè putare ſecum agi, ſi iſtorum
ſcelerum inſons & ſuſpicione abiret liber: qui ho-
ſtes publicos adeò apertè & impudenter inſtitue-
ret eripere, confitereturq; in extremũ adductam
periculum patriam talem & tantam ſe non miſe-
rari, ſed illos quos præſtabat nec genitos nec natos
fuiſſe deploraret mœreretq;, quòd vrbem ſuppli-
cio ſuo eſſent magna cæde & periculis liberaturi.
Hanc orationem Catonis perhibent vnam extare,
quòd conſul Cicero expeditiſſimos ſcribas ante
docuiſſet notas quæ minutis & breuibus figu-
C ris multarum vim literarum complectebãtur, in-
de alium alibi paſſim diſpoſuiſſet in curia. Non-
dum enim vſi fuerant neque habebant excepto-
res actuarios, ſed tunc primùm rudimenta eos aſ-
ſerunt poſuiſſe. Cato igitur obtinuit, atque in eius
ſententiam diſceſſum eſt, vt ſumeretur de coniu-
ratis capitale ſuppliciũ. Quòd ſi nec minutila no-
bis omittenda veſtigia morum eius ſunt ſicut in-
formantibus animi effigiem, fama eſt Catone id
temporis vehementer cum Cæſare concertante
& contendente, ſenatuq; in illos intento, parvum
epiſtoliũ à foris Cæſari fuiſſe allatum. Quod Ca-
D to quũ in ſuſpicionem traheret & exagitaret, mo-
tos aliquos iuſſiſſe vt recitaret literas. Ibi Cęſarem
propè adſtanti tradidiſſe Catoni epiſtoliũ. Quod
quum legiſſet (ſcripſerat enim ſoror eius Seruilia
literas ad Cæſarem, quem amabat corrupta ab eo,
amatorias) ad pedes id Cæſaris eũ proieciſſe cum
hiſce verbis, Cape ebrietitaq; demum ad inſtitutã
orationem rediſſe. Breui apparet fortuna Catonẽ
vſum in mulieribus parum proſpera. Hæc enim
Cęſaris nomine malè audiuit. Altera Seruilia Ca-
tonis ſoror fœdior fuit. nam principi inter Roma-
nos gloria nupta Lucullo, ex quo genuerat filium,
E ob proſtratam pudicitiam fuit repudiata. Et, quod
turpiſſimum fuit, ne vxor quidem Catonis eo cri-
mine vacauit Attilia. verùm hanc, tametſi duos ex
ea tuliſſet liberos, exigere impudicam eſt com-
pulſus. Hinc Martiam duxit Philippi filiam, quæ
eſt proba fœmina habita. Fuit huius celebre no-
men. Atque in vita Catonis quomodo in fabula
hæc pars ambigua extitit & perplexa. Geſta au-
tem in hunc modum res fuit, vt memoriæ prodi-
dit Thraſeas, qui Munatium Catonis amicum
& contubernalem laudat autorem. Inter multos
qui Catonem diligebant & ſuſpiciebant, alij
alijs perſpicuè magis & apertius id declara-
F bant, in quibus Q. Hortenſius erat, magna
vir autoritate & probatis moribus. Hic Cato-
nis geſtiens non familiaris modò & amicus eſſe,

ſed omnē ſemel neceſſitudine & conſortio famiA liam & genus ſuum cum eo conſociare, non dubitauit cum eo agere vt filiam Porciam Bibulo nuptam, cui partus duos ediderat, ſibi inuicem velut frugiferum agrum collocaret ad ſerendā ſtirpem. Nam eſſe hominum quidem illud opinione novum, natura pulchrum tamen & ciuile, mulierem in ætatis flore non vacare vel fœcunditatē extinguere, neque maiore quàm neceſſe eſſet progenita ſobole onerare & obruere domum non requirentē: communicationem autem inter probatos viros, inuicem mulierum tum virtutem prorogare & dilatare ſtirpibus, tum ciuitatē mutuis neceſB ſitudinibus conglutinare. Quòd ſi retinere Bibulus omnino vellet coniugem, ſimul atque peperiſſet, vbi arctiore communium liberorū eſſet vinculo cum Bibulo & Catone conglutinatus, reſtituturum ſe eam. Quum reſpondiſſet Cato, Hortenſium ſe charum habere, probareq; neceſſitudinis ſocium, verùm alienum arbitrari ipſum de filiæ nuptijs verba facere alteri collocatæ: mutato ille ſermone non dubitauit ei aperire ipſius Catonis ſe petere vxorem, quòd iuvenis etiamnum eſſet, & Catoni ſatis magna eſſet proles. Neque hîc dicas illum eò progreſſum quòd alieniorē à MarC tia cognouiſſet Catonē. quippe ferunt prægnantem tunc fuiſſe. Animaduertens ergo Cato Hortenſij deſiderium & ſtudium, non præſcidit ei, ſed oportere reſpondit Philippum quoq; hoc probare Martiæ parentem. Vt igitur appellatus Philippus concedere id cognouit Catonem, non aliter deſpondit ei Martiam quàm præſente illo & ſponſalia comprobante. Hæc quanquam temporibus conſequuta ſunt, agenti tamen de mulieribus viſum eſt mihi anticipare. Igitur necatis coniuratis, & Cęſare ob crimina & calumnias in ſenatu iactatas ad populum confugiente, multaq; ægrotantia D & putrida ciuitatis membra conciente atque ad ſe trahente, timens Cato autor fuit ſenatui vt inopē & turbulentam multitudinem frumenti congiario deliniret. In quam rem etſi impenderetur anno trecenties II-S: hac planè benignitate & munificentia tamen minæ ſunt illæ diſcuſſæ. At Metellus mox inito tribunatu conciones ſeditioſas habuit, legemque promulgauit vt Pompeius Magnus properè copias tranſportaret in Italiam, vrbemque aduentu ſuo quaſi Catilinæ cauſa periclitantem ſeruaret. Id in ſpeciem dicebatur, reuera lex eò ſpectabat vt rempublicam dederet PomE peio, atque ei imperium traderet. Coacto ſenatu quum Cato non more ſuo in Metellum inuexiſſet acriter, ſed leniter & modeſtè monuiſſet eum, atque ad preces denique conuertiſſet ſe, ſubijceretque Metello ipſius familiam ſtetiſſe ſemper ab optimatibus, multo magis intumeſcens & contemnens eum Metellus, quaſi ſuccumbentem & pauentem, in impotentes minas & ferocia erupit dicta, ſe inuito ſenatu cœpta ſua executurū. Tunc Cato vocis, vultus, orationis commutata ſpecie, adiectoque diſertè omnibus alijs Pompeium viuo ſe vrbem armatum non ingreſſurum, illud ſenatui repræſentauit, neutri mentem conſiſtere, F neque vti eos ſanis conſilijs, ac Metelli actiones inſaniam eſſe ex ſingulari improbitate ad rerum omnium ruentē interitum & confuſionem,

ἀλλ' ἀμωσγέπως εἰς οἰκειότητα καὶ ἐπιμιξίαν καὶ κοινωνίαν πρὸς τὸν οἶκον καὶ τὸν δῆμος, ἐπεχείρησε συμπείθειν, ὅπως τὴν θυγατέρα Πορκίαν, Βύβλῳ συνοικοῦσαν, καὶ πεποιημένῳ ἐκείνῳ δύο παῖδας, αὐτῷ πάλιν, ὥσπερ εὐγείῳ χώραν, ἐντεκνώσασθαι τῷ σώματι. δόξῃ μὲν γὰρ οὐ θεσπέσιον εἶναι τὸ ἔθος, φύσει δὲ καλὸν καὶ πολιτικόν, ἐν ὥρᾳ καὶ ἀκμῇ γυναικὸς μήτε ἐργεῖν τὸ γόνιμον ἀποσβέσαι μήτε πλείονα τῶν ἱκανῶν ἐπιβίκτουσαν, ἐνοχλεῖν καὶ καταπονεῖν οἶκον δόμοις. κοινωνοῦς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς ἀξίοις αἱρεῖσθαι, τήν τε ἀρετὴν ἄφθονον ποιεῖν, καὶ πολύχυτον τοῖς γένεσι, καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν πρὸς αὐτὴν ἀναπλέκειν τῇ οἰκειότητι. Εἰ δὲ πάντως ἐβούλετο τὴν γυναῖκα ὁ Βύβλος, ἀποδοῦναι βίᾳ τεκοῦσαν, οἰκειότερος αὐτῷ τε Βύβλῳ καὶ Κάτωνι κοινωνίᾳ παίδων γενόμενος. ἀποκρινομένου δὲ τὸν Κάτωνος, ὡς Ὁρτήσιον μὲν ἀγαπᾷ καὶ δοκιμάζει κοινωνὸν οἰκειότητος, ἄτοπον δὲ ἡγεῖται ποιεῖσθαι λόγον περὶ γάμου θυγατρὸς ἑτέρῳ δεδομένης, μεταβαλὼν ἐκεῖνος, οὐκ ὤκνησεν ἀποκαλυψάμενος αἰτεῖν αὐτὸς γυναῖκα Κάτωνος, νέαν μὲν οὖσαν ἔτι πρὸς τὸ τίκτειν, ἔχοντος δὲ τὸν Κάτωνος ἀποχρώσαν παῖδα. καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὡς ταῦτα ἔπραττεν, εἰδὼς οὐ προσέχοντα τῇ Μαρκίᾳ τὸν Κάτωνα. (κύουσαν γὰρ αὐτὴν τότε τυγχάνειν λέγουσιν) ὁ δὲ δὴ Κάτων, ὁρῶν τὴν τοῦ Ὁρτησίου σπουδὴν καὶ προθυμίαν, οὐκ ἀπεῖπεν, ἀλλ' ἔφη δεῖν καὶ Φιλίππῳ ταῦτα συνδοξάζειν τὸν πατέρα τῆς Μαρκίας. ὡς οὖν ὁ Φίλιππος ἐντευχθεὶς, ἔγνω τὴν συγχώρησιν, οὐκ ἀνῴκωσε τὴν Μαρκίαν, ἢ παρόντος τοῦ Κάτωνος αὐτοῦ καὶ συνευδοκοῦντος. ταῦτα μὲν οὖν εἰ καὶ χρόνοις ὕστερον ἐπράχθη, μνησθέντι μοι τὸ τῶν γυναικῶν, προλαβεῖν ἔδοξε. τῶν δὲ περὶ τὸν Λέντλον ἀναιρεθέντων, καὶ τὸν Καίσαρος πεισθέντος εἰσπηδῆσαι καὶ διεβλήθη πρὸς τὸν σύγκλητον, εἰς τὸν δῆμον καταφυγόντος, καὶ τὰ πολλὰ νοσοῦντα καὶ διεφθαρμένα τῆς πολιτείας μέρη παρεκάλουντος καὶ συνάγοντος πρὸς αὐτὸν, ὁ Κάτων φοβηθεὶς, ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀέμνηστον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον, ἀναλώματος μὲν ὄντος σιταιτοῦ χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων· προφασιζόμενος τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ καὶ χάριτι τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης διαλυθείσης, ἐντεῦθεν εἰς τὴν δημαρχίαν ἐμπεσὼν ὁ Μέτελλος, ἐκκλησίας τε θορυβώδεις συνῆγε, καὶ νόμον ἔγραψεν, Πομπήϊον Μάγνον ἱέναι κατὰ τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὸν παλαιὸν σώζειν τὴν πόλιν, ὡς ὑπὸ Κατιλίνα κινδυνευούσαν. ἐπὶ τοῦτο λόγος ἐπορεύετο, ἔργον δὲ τοῦ νόμου καὶ τέλος, εἰσελθεῖν τὰ πράγματα Πομπηΐῳ, καὶ παραδοῦναι τὴν ἡγεμονίαν. θορυβούμενος δὲ βουλῆς, καὶ τοῦ Κάτωνος οὐχ, ὥσπερ εἰώθει, τῷ Μετέλλῳ σφοδρῶς ἐμπεσόντος, ἀλλ' ὀπισθεν πολλὰ καὶ μέτρια παραινέσαντος, τέλος δὲ καὶ πρὸς δεήσεις τραπομένου, καὶ τὴν Μετέλλου οἰκείαν ἀεὶ θορυβοῦντα ἀριστοκρατικὴν ἐπαινέσαντος, ἐπὶ μᾶλλον ἐξαρθεὶς καὶ καταφρονήσας ὁ Μέτελλος ὡς ἐνδιδόντος αὐτοῦ καὶ πτήσσοντος, εἰς ὑπερφυεῖς ἀπειλὰς καὶ λόγους θρασεῖς ἐξέπεσεν, ὡς βίᾳ πρᾶξαι τῆς βουλῆς ἀπροσαξόμενος. οὕτω δὴ μεταβαλὼν ὁ Κάτων καὶ σχῆμα καὶ φωνὴν καὶ λόγον, ἐπειπὼν δὲ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀπαθεστάτοις, ὅτι ζῶντος αὐτοῦ Πομπήϊος οὐ παρέσται μετ' ὅπλων εἰς τὴν πόλιν, ἐκεῖνο τῇ βουλῇ παρέσχεν, ὡς ἐνδεέστερος μὲν καθέστηκεν, οὐδὲ χρῆται λογισμοῖς ἀσφαλέσιν· ἔστι δὲ ἡ μὲν Μετέλλου πολιτεία, μανία, δι' ὑπερβολὴν κακίας φερομένη πρὸς ὄλεθρον καὶ σύγχυσιν ἀπάντων.

Editor Anglic. vulli mir. l. lanlgiova.

ἡ δὲ Κάτωνος ἀρετὴ, ἐνθουσιασμὸς ὑπὸ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου ἀγωνιζόμενος. ἐπεὶ δὲ τοῦ νόμου φέρειν ὁ δῆμος ἔμελλεν, καὶ Μετέλλῳ μὲν ὅπλα καὶ ξένοι καὶ μονομάχοι καὶ θεράποντες ὅσοι τοῦ ἀγορᾶν τεταγμένοι παρῆσαν, καὶ ὁ πολυοῦ μεταβολῆς ἐλπίδι Πομπήϊον ὑπῆρχεν τοῦ δήμου μέρος οὐκ ὀλίγον, ἐῶ δὲ μεγάλη καὶ ἀπὸ Καίσαρος ῥώμη, στρατηγοῦντος τότε· Κάτωνι δὲ, οἱ πρῶτοι τοῦ πολιτοῦ συνηγωνίζοντο, πολλὴ δὲ τοῦ οἰκίαν αὐτοῦ κατήφεια καὶ φόβος εἶχεν, ὥστε τοῦ φίλων ἐνίους ἀσίτους διαγρυπνῆσαι μετ' ἀλλήλων, οὐ ἀπορίας ὄντας ὑπὸ αὐτοῦ λογισμοῖς, καὶ γυναῖκας καὶ ἀδελφὰς ποτνιωμένας καὶ δακρυούσας· αὐτὸς δὲ ἀδεῶς καὶ τεθαρρηκότως ἐντυχὼν πᾶσι, καὶ παρηγορήσας, καὶ ἡμόνυχος πρὸς δεῖπνον (ὥσπερ εἰώθει) καὶ νυκτερεύσας, ὑφ' ἑνὸς τοῦ συναρχόντων Μινυκίου Θέρμου, βαθέως καθεύδων, ἐπηγέρθη· καὶ κατέβησαν εἰς ἀγορὰν, ὀλίγων μὲν αὐτοῖς συμπεμπόντων, πολλῶν δὲ ἀπαντώντων, καὶ φυλάττεσθαι διακελευομένων. ὡς οὖν ὑπεῖσας ὁ Κάτων κατεῖδε τὸ νεὼν τοῦ Διοσκούρων ὅπλοις περιεχόμενον, καὶ τὰς ἀναβάσεις φεύγουσας ὑπὸ μονομάχων, αὐτὸν δὲ καθήμενον ἄνω μετὰ Καίσαρος τὸν Μέτελλον ὑπιστρέψας πρὸς τοὺς φίλους, Ὦ θρασέος (εἶπεν) ἀνθρώπου καὶ δόλου, ὃς καθ' ἑνὸς ἀνόπλου καὶ γυμνοῦ τοσούτοις ἐστρατολόγησεν. ἅμα δὲ βήματι ἐβάδιζε μετὰ τοῦ Θέρμου. καὶ διέστησαν αὐτοῖς ἐκεῖνοι οἱ τὰς ἀναβάσεις κατέχοντες, δίοδον δὲ τοῦ παρῆκαν, ἡ μόλις ὑπιστάσας τῆς χειρὸς ὁ Κάτων τὸν Μουρήνα ἀνήγαγεν· καὶ βαδίζων αὖθις ὡς εἶχεν, καθίζει μέσον ἐμβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Καίσαρος· ὥστε διακόψαι τὴν κοινωνίαν. κἀκεῖνοι μὲν διηπόρησαν, οἱ δὲ χαίροντες θεασάμενοι καὶ θαυμάσαντες τὸ πρόσωπον καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὸ θάρσος τοῦ Κάτωνος, ἐκθυμότερον προσῆλθον, καὶ βοῇ διεκελεύσαντο, τοῦ μὲν Κάτωνι, θαρρεῖν, μηδὲν δὲ, ἀλλήλοις, καὶ συστρέφεσθαι, καὶ μὴ παραδιδόναι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον. ἔνθα δὴ τοῦ ὑπηρέτου τὸν νόμον παρεκλεισαμένου, τοῦ δὲ Κάτωνος οὐκ ἐάντος ἀναγινώσκειν· τοῦ δὲ Μετέλλου παραλαβόντος αὐτὸν, καὶ ἀναγινώσκοντος, ὁ μὲν Κάτων ἐξήρπασε τὸ βιβλίον· ὁ δὲ Θέρμος, ἀπὸ στόματος τοῦ Μετέλλου τὸν νόμον ὑπισταμένου καὶ λέγοντος, ἐπέθετο τῇ χειρὶ τὸ στόμα, καὶ τὴν φωνὴν ἀπέκλεισεν. ἄγει οὖν ἄμαχον ὁρῶν ἀγῶνα τοὺς ἄνδρας ὁ Μέτελλος ἀγωνιζομένους, καὶ τὸν δῆμον ἡττώμενον, πρὸς τὸ συμφέρον δεπόμενος, ἐκέλευσεν οἴκαδε ὁπλίτας μετὰ φόβου καὶ κραυγῆς ὑπιέναι. θορυβούμενον δὲ τοῦτο, καὶ πολλῶν διασκεδαννύντων, ὑποστάντα μόνον τὸν Κάτωνα, καὶ βαλλόμενον λίθοις καὶ ξύλοις ἄνωθεν, οὐ προεῖδε Μουρήνας ὁ τὴν δίκην φυγὼν ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατηγορηθεὶς, ἀλλὰ τὴν τήβεννον περιβαλόμενος, καὶ βοῶν ἀναφέρειν τοῖς βαλλόμενοι, καὶ τέλος αὐτὸν τὸν Κάτωνα πείθων καὶ προπηλακίσας, εἰς τὸν νεὼν τοῦ Διοσκούρων ἀπήγαγεν. ἐπεὶ δὲ κατεῖδεν ὁ Μέτελλος ἐρημίαν πρὸς τὸ βῆμα καὶ φυγὴν δι' ἀγορᾶς τοῦ συναντιουμένου, πανταχόθεν πειθεὶς κρατεῖν, ἐκέλευσεν ἀπιέναι πάλιν τοὺς ὁπλοφόρους, καὶ προσελθὼν κοσμίως αὐτὸς ἐπεχείρει πράττειν τὰ περὶ τὸν νόμον. οἱ δὲ συνάντοι ταχέως ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἔκπληξεως ἐπέσαν αὖθις, ἐμβοήσαντες μέγα θαρραλέον. ὥστε τοῖς περὶ τὸν Μέτελλον ἐμπεσεῖν ταραχὴ καὶ δέος, οἰομένοις ὅπλων πόθεν ἀπορήσαντας αὐτοὺς ὑπιφέρεσθαι· καὶ μηδένα μένειν, ἀλλὰ φεύγειν ἀπόντας ἀπὸ τοῦ βήματος. οὕτω δὴ διασκεδαννύντων ἐκείνων, τοῦ δὲ Κάτωνος προσελθόντος, καὶ τὰ μὲν ἐπαινέσαντος, τὰ δὲ ὑπιρρώσαντος τὸν δῆμον,

A Catonis virtutem numinis afflatum pro iure & æquitate digladiãtem. Quum populus suffragia de lege initurus esset, Metelloque armati, peregrini, gladiatores, & serui occupato foro essent præstò, ac qui mutationem Pompeij desiderio cupiebant (quæ pars erat populi nõ exigua) adessent, insuper eò accederent Cæsaris opes prætoris, tunc haud modicæ: principes verò ciuitatis itẽ ac Cato eam actionẽ detestarentur, magisq; socij eius in accipiẽda iniuria essent quàm defendenda repub. teneretur autem domus eius ingenti mœrore & metu, vt aliquot amici eius sine cibo vnà pernoctarẽt

B ei timentes, mulieres verò sororesq; quiritarentur & plorarent: ipse securè & fidenti animo appellauit omnes atq; excitauit, cœnaq; & nocte ex more suo peracta ab vno collegarum suorum Minutio Thermo arctè dormiens excitatus est. In forum descendit paucis quidem eum deducentibus, sed multis occurrentibus ei, atq; vt caueret sibi monentibus. Vt igitur resistens Cato ædem Castoris conspexit armatis septam, insessos a gladiatoribus gradus, ipsum Metellum edito loco cum Cæsare conspexit confidentẽ, in amicos versus, O hominem, inquit, timidum, qui aduersus vnum inermem & nudũ tantum habuit delectum, protinus-

C que illuc cum Thermo contendit. quibus illi, qui gradus tenebant, viam dedere: cæterùm neminẽ admiserunt præterea. Munatiũ tantum ægrè manu Cato secum trahens adduxit, pergensq; ilicò medium se inter Metellum & Cæsarem ad dirimenda eorum colloquia coniecit. Quibus perplexis boni viri cõtemplantes stupentesq; Catonis vultum, spiritus & fidentiam, admouerunt se propius, voceq; Catonẽ vt bono animo esset cohortati sunt, atq; inter se cõsisterent cohærerentque, neque proderent libertatem & eius vindicem. Ibi quum accensus legem in manibus acci-

D peret, Cato recitare prohiberet, Metellus autem arriperet eam & legeret; extorsit ei Cato libellum. Thermus memoriter Metello legem tenenti & exponere eam aggredienti os manu obthurauit vocemque inclusit, quousque pertinacissimè luctari illos videns Metellus, succumbentemque populum & vtilitati cedentem, armatos domo exciuit, vt cũ terrore & clamore accurrerent. Dum id agitur, omnibus disturbatis solum restitantem Catonem, qui lapidibus & lignis supernè petebatur, non deseruit Murena, qui reus ab illo factus & accusatus fuerat, verùm obtensâ toga clama-

E uit omitterent iacere, atque ipsum denique Catonem mouens amplectensque abduxit in Castoris. Vt solitudinem Metellus in rostris vidit, & fugam in foro aduersariorum, existimans prorsus se voti compotem, abscedere imperauit armatis, tum modestè accedens instituit legem perferre. Aduersarij verò eius mox ex fuga sese colligentes adfuerunt denuò cum magno & fidenti clamore. Itaque consternata & attonita Metelli cohors, atque armis rata alicunde correptis illos incurrere, tota diffugit, omnesque rostra reliquere. Ita illis disiectis quum Cato progrederetur,

F populumque hinc laudasset, hinc confirmasset,

plebs ad opprimendum ſemel Metellum obſirmauit ſe, ac ſenatus coactus pro autoritate ſua edixit vt omnes Catoni ſuppetias venirent & impugnarent legem, vt quæ ſeditionem Romæ & bellum ciuile excitaret. At Metellus erat ipſe quidem immotus adhuc & ferox, verùm ſuos videns Catonem valdè trepidantes, inuictumque & inſuperabilem arbitrantes, proſilijt repentè in forum: atque aduocata concione cùm alia multa in Catonem concionatus eſt inuidiosè, tum illius vociferatus eſt ſe fugere tyrannidem & cõtra Pompeium conſpirationem, cuius breui fore vt ciuitatem pœniteret, quòd tantum virum affeciſſet ignominia. Hinc repentè contendit in Aſiam, vt hæc ad Pompeium deferret. Fuit igitur magna in laude Cato, qui non leue excuſſerat à rep. tribunatus Metelli pondus, ac Pompeij quodammodo in Metello conculcauerat potentiam. Multo magis celebratus eſt quòd ſuggillare Metellum & abrogare ei magiſtratum molienti obſtiterit ſenatui, in eoque aduerſatus ſit, & precibus placauerit eum ordinem. Nam vulgus humanitati & moderationi eius adſcripſit, quòd inimico non inſultaſſet, neque ludibrio habuiſſet eum quem vi ſuperauerat. Prudentibus verò rectè viſus eſt & ſalubriter non laceſſiuiſſe Pompeium. Inde reuerſus Lucullus à bello, cuius apparebat finem & decus ei eripuiſſe Pompeium, C. Memmio populum in eo concitante criminaq; intentante, quò fuit magis Pompeij gratia quàm odio adductus priuato, in periculum venit amittendi triumphi. Huic Cato cum propinquitatis cauſa, quæ cum Lucullo ei intercedebat per Seruiliã ſororem ſuã, quæ erat nupta Lucullo, tum quia rem cenſebat iniquam, reſtitit Memmio, multaſque calumnias & crimina ſubijt. Poſtremò quum elaboraret ille vt, tanquam regno, expelleret ipſum tribunatu, in tantum valuit vt Memmium ipſum iudicium deferere, & litem cogeret defugere. Quare peracto triumpho Lucullus multo magis Catonis amicitiam ſectatus eſt, arcem eam exiſtimans & propugnaculum ſibi aduerſus potentiam Pompeij grande. At Pompeius ingens ex prouincia regreſſus, ſplendoreque & beneuolentia recipientium ſe fretus, nihil verebatur ſe fruſtrà à ciuibus petiturum. Itaque præmiſit ad ſenatum poſtulatum vt comitia conſularia producerent, quò præſens ſtudio ſuo Piſonis petitionem valeret adiuvare. Labaſcentibus pleriſque non tanti Cato dilationem faciens, verùm quò Pompeij conatum & ſpem præcideret, reclamauit, eoque traduxit ſenatum vt id negaret Pompeio. Permouit hoc magnopere Pompeiũ, exiſtimanſque niſi ſibi Catonem coniunxiſſet, non parum ſibi fore eum obſtaculo, familiarem eius accerſit Munatium, atque ex duabus Catonis fratris & ſororis filiabus nubilibus maiorem ſibi vxorem, filio minorem petit. Aliqui non ſororis filiarum autumant illum, ſed ſuarum nuptias ambiuiſſe. Quod vbi retulit Munatius Catoni eiuſque coniugi & ſororibus, affinitas mulieribus, in magnitudinem & dignitatem illius oculos conijcientibus, placuit mirificè. verùm Catò nihil moratus neque deliberatione habita, ſed ictus ſtatim, reſpondit, I Munati, i & Pompeio renuncia, irretiri Catonem nõ poſſe per fœminas: amplecti me beneuolentiam eius, ac recte agenti amicitiam

A οἵ τε πολλοὶ παρεβάξαντο πρὸς τὸ ὑπὲρ καταλυσαι τὸν Μέτελλον, ἥτε σύγκλητος ἀθροισθεῖσα παρήγγελλεν ἀρχῆθεν βοηθεῖν τῷ Κάτωνι καὶ ἀμφιμάχεσθαι περὶ τὸν νόμον, ὡς κατὰ πόλιν ἐπεισάγοντα τῇ Ῥώμῃ, καὶ πόλεμον ἐμφυλίου. ὁ δὲ Μέτελλος, αὐτὸς μὲν ἔτι ἄδετος καὶ θρασύς ἔτι, ὁρῶν δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν σκεπτομένους καὶ μεδὲν τὸν Κάτωνα, καὶ νομίζοντας ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, αἰφνίδιον ἐξεπήδησεν εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ συναγαγὼν τὸν δῆμον, ἄλλά τε πολλὰ περὶ τοῦ Κάτωνος ὑπέφθονα διῆλθεν, καὶ φεύγειν τὸν τυραννίδα βοῶν τὸν σκεῦνον καὶ τὸν κατ' Πομπήϊον συνωμοσίαν, (ἐφ' ᾗ μετεμοήσειν τάχυ τὸν πόλιν, ἀτιμάσαν
B ἄνδρα τοσοῦτον) ὥρμησεν αὐθὺς εἰς Ἀσίαν, ὡς ταῦτα πρὸς σκεῦνον κατηγορήσων. διὰ δὲ τὴν δόξα μεγάλη τοῦ Κάτωνος, ἄθλος οὐ μικρὸν ἀπεσκευασμένου τῆς δημοκρατίας, καὶ τὸν τινὰ τὸν Πομπήϊου δυνάμιν ἐν Μετέλλῳ κατεθηρικότος. ἔτι δὲ μᾶλλον εὐδοκίμησε τὸν σύγκλητον ὥρμησεν τιμῶν ἀτιμοῦν καὶ ἀποψηφίζεσθαι τὸν Μέτελλον οὐκ ἐάσας, ἀλλ' ἀντιπωλεῖν καὶ παραιτησάμενος. οἵ τε γὰρ πολλοὶ φιλανθρωπίας ἐποιοῦντο καὶ μετριότητος, τὸ μὴ ἐπεμβῶσαι τῷ ἐχθρῷ μηδὲ ὑβρίσαι, καὶ κατὰ τὸν μεταμελόμενοι· τοῖς τε φρονίμοις ὀρθῶς ἐφαίνετο καὶ συμφέροντος μὴ παροξῦναι Πομπήϊον. ἐκ τούτου Λεύ-
C κουλλος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς στρατείας ἧς ἔδοξε τὸ τέλος καὶ τὸν δόξαν ἀφηρῆσθαι Πομπήϊος, εἰς κίνδυνον ἦλθεν τὸ μὴ θριαμβεῦσαι, Γαΐου Μεμμίου καταστασιάζοντος αὐτὸν ἐν τῷ δήμῳ, καὶ δίκας ἐπάγοντος, εἰς τὸν Πομπήϊου χάριν μᾶλλον ἢ κατ' ἴδιον. ὁ δὲ Κάτων, οἰκειότητός τε πρὸς Λεύκουλλον αὐτῷ γεγενημένης, ἔχοντος Σερβιλίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ πρᾶγμα δεινὸν ἡγούμενος, ἀντέστη τῷ Μεμμίῳ, καὶ πολλὰς ὑπέμεινε λοιδορίας καὶ κατηγορίας. τέλος δὲ, τῆς ἀρχῆς ἐκβιαζόμενος ὡς τυραννίδος, τοσοῦτον ἐκ κατέστησεν ὥστε τὸν Μέμμιον αὐτῶν ἀναγκάσαι τῶν δικῶν ἀποστῆναι,
D καὶ φυγεῖν τὸν ἀγῶνα. Λεύκουλλος μὲν οὖν θριαμβεύσας, ἐπὶ μᾶλλον ἐνεφύετο τῇ φιλίᾳ τοῦ Κάτωνος, ἔχων ἔρυμα καὶ προβλημα μέγα πρὸς τὸν Πομπήϊου δυνάμιν. Πομπήϊος δὲ μέγας ἀπὸ τῆς στρατείας ἐπανιὼν, καὶ τῇ λαμπρότητι καὶ προθυμίᾳ τῆς ὑποδοχῆς πεποιθὼς, ὅθεν ἂν δεηθεὶς ἀποτυχεῖν τῶν πολιτῶν, προὔπεμπεν ἀξιῶν τὰς ὑποψηφίας ἀναβεβλῆσθαι τὸν σύγκλητον, ὡς δὴ αὐτὸς παρὼν Γείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. τῶν δὲ πλείστων ὑποφευγόντων, οὐ τὸν ἀναβολὴν μέγιστον ὁ Κάτων ἡγούμενος, ἀλλὰ τὸν πεῖραν ἀποκόψαι καὶ τὸν ἐλπίδα τοῦ
E Πομπήϊου βουλόμενος, ἀντεῖπε, καὶ μετέστησε τὸν βουλὴν, ὥστε ἀποψηφίσασθαι. τοῦτο τὸν Πομπήϊον οὐχ' ἡσυχῇ διετάραξε· καὶ νομίζων οὐ μικρὰ προσπταίσειν τῷ Κάτωνι μὴ φίλῳ γενομένῳ, μετεπέμψατο Μουνάτιον ἐπαίρων αὐτοῦ· καὶ δύο τοῦ Κάτωνος ἀδελφιδᾶς ὑπογάμους ἔχοντος, ἥτει τὸν μὲν πρεσβυτέραν ἑαυτῷ γυναῖκα, τὸν δὲ νεωτέραν τῷ υἱῷ. τινὲς δέ φασιν οὐ τῶν ἀδελφιδῶν ἀλλὰ τῶν θυγατέρων τὸν μνηστείαν γενέσθαι. τοῦ δὲ Μουνατίου ταῦτα πρὸς τὸν Κάτωνα καὶ τὸν γυναῖκα καὶ τὰς ἀδελφὰς φέροντος, αἱ μὲν ὑπερηγάπησαν τὸν οἰκειότητα, πρὸς δὲ
F μέγεθος, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός· ὁ δὲ Κάτων, οὔτ' ὑπεῖξεν οὔτε βουλευσάμενος, ἀλλὰ πληγεὶς αὐθὺς εἶπεν, Βάδιζε Μουνάτε, βάδιζε, καὶ λέγε πρὸς Πομπήϊον, ὡς Κάτων οὐκ ἔστι δι' τῆς γυναικωνίτιδος ἁλώσιμος, ἀλλὰ τὸν μὲν εὔνοιαν ἀγαπᾷ, καὶ τὰ δίκαια ποιοῦντι φιλίαν

παρέξῃ πάσης πιστοτέραν οἰκειότητος, ὅμηρα δ' οὐ τοσούτῳ τῇ Πομπηΐου δόξῃ κατὰ τὴν πατρίδος. ὀλίγοι τούτοις ἤνθοντο μὲν αἱ γυναῖκες, ἠπίστουν δ' οἱ φίλοι τὸν Κάτωνος ὡς ἀγροίκου ἅμα καὶ ἀπαρρήσιον τὴν ἀπόκρισιν. εἶτα μέντοι τοσάδε πλουτοῦντος τῶν φίλων ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ὁ Πομπήϊος, ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς ἔπεμπεν, καὶ τοσούτου ὁ δικαστὴς ἦν, οὐ κήποις ἐκείνου τὴν χρημάτων ἀριθμοῦντος. εἰ πόντος οὖν τὸν Κάτωνος πρὸς τὰς γυναῖκας, ὅτι τοιοῦτον ἦν κοινωνὸν καὶ δυναστείας τοσαύτης ἀνάγκη, Πομπηΐῳ συναφθέντα δι' οἰκειότητος, ὁμολογεῖν ἐκείνας κάλλιον αὐτὸν βεβουλεῦσθαι, δεδεκρυσμένας. εἰ δ' δὲ πρὸς τὰ συμβάντα κρίνειν, τοῦ παντὸς ἔοικεν ὁ Κάτων ἁμαρτεῖν τὴν οἰκειότητα μὴ δεξάμενος, ἀλλ' ἐάσας πρὸς Καίσαρα τραπέσθαι, καὶ γῆμαι γάμον, ὃς τὴν Πομπηΐου δυνάμιν καὶ Καίσαρος εἰς ταὐτὸ συνενεγκών, ὀλίγου τὰ μὲν Ῥωμαίων ἀνέδεψε πράγματα, τὴν δ' πολιτείαν ἀνεῖλεν. ὧν οὐδὲν δὴ ἴσως συνέπεσεν, εἰ μὴ Κάτων τὰ μικρὰ τοῦ Πομπηΐου φοβηθεὶς ἁμαρτήματα, τὴν μεγίστην τοσεῖδεν αὐτὸν ἑτέρων δυνάμιν προσγενόμενος. ταῦτα μὲν οὖν ἔμελλεν ἔτι. Λουκούλλου δὲ τὴν ἐν Πόντῳ διαθέσεων καταλύσαντος πρὸς Πομπηΐον, (ἠξίουν γὰρ ἰσχύειν ἑκάτερος τὰ ὑφ' ἑαυτῷ γενόμενα) καὶ Λουκούλλῳ Κάτωνος ἀδικουμένῳ τοσφανὴς προσαμυνόντος, ἐλαφρύνει ὁ Πομπήϊος ἐν συγκλήτῳ, καὶ δημαγωγῶν, ὅτι νομὴν χώρας ἐκάλει τὸ γραπτικόν. ὡς δὲ κἀνταῦθα Κάτων ἐνιστάμενος ἐξέκρουσε τὸν νόμον, οὕτω Κλωδίου τε τοσειλεῖτο τὸν τότε θρασυτάτου τῶν δημαγωγῶν· καὶ Καίσαρα προσήγετο τόπον τινά, Κάτωνος αὐτὸν τοσδεχόντος δεξιόν. ὁ γὰρ Καίσαρ ἀπὸ τῆς ἐν Γαλλίᾳ στρατηγίας ἐπανήκων, ἅμα μὲν ὑπατείαν ἐβούλετο τοσδαγγέλλειν, ἅμα δὲ θρίαμβον. ἐπεὶ δὲ κατὰ νόμον ἔδει τοὺς μὲν ἀρχὴν μετιόντας παρεῖναι, τοὺς δὲ μέλλοντας εἰσελαύνειν θρίαμβον, ἔξω τείχους ἐπεμένειν, ἠξίου τοσδὰ τὴν βουλὴν αὐτῷ δοθῆναι, δι' ἑτέρων αἰτεῖσθαι τὴν ἀρχήν. βουλομένων δὲ πολλῶν, ἀντέλεγεν ὁ Κάτων. ὡς δὲ ἤθετο χρειζομένους τοῦ Καίσαρι, λέγων ὅλην κατοιμώλωσε τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν βουλὴν οὕτως ἐξέκρουσε. χαίρων οὖν ἐάσας τὸν θρίαμβον ὁ Καῖσαρ, εἰσελθὼν εὐθὺς εἴχετο Πομπηΐου καὶ τῆς ὑπατείας. ἀποδειχθεὶς δὲ ὕπατος, τὴν τε Γουλίαν συνεζεύγνυεν αὐτῷ, καὶ συστάντες ἤδη μετ' ἀλλήλων ὅτι τὴν πόλιν, ὁ μὲν εἰσέφερε νόμους τοῖς πένησι κληρουχίας καὶ νομὴν χώρας διδόντας, ὁ δὲ παρῆν τοῖς νόμοις βοηθῶν. οἱ δὲ τοσὲ Λούκουλλον καὶ Κικέρωνα, Βύβλῳ τινὶ ἑτέρῳ τῶν ὑπάτων συνταξάντες ἑαυτοὺς αὐτέστησαν· μάλιστα δὲ Κάτων, ἤδη μὲν ὑφορώμενος τὴν Καίσαρος καὶ Πομπηΐου φιλίαν καὶ σύστασιν ἐπ' οὐδενὶ δικαίῳ γεγενημένην· φοβεῖσθαι δὲ φάσκων οὐ τὴν νομὴν τῆς χώρας, ἀλλ' ὃν αἰτεῖ ταύτης ἀπαιτήσουσι μισθὸν οἱ χρειζόμενοι καὶ δελεάζοντες τὸν πλῆθος. ὡς δὲ ταῦτα λέγων, τὴν τε βουλὴν ὀμόψηφον εἶχεν, καὶ τῶν ἐκτὸς αἰθέστων οὐκ ὀλίγοι παείσαντο, δυσχεραίνοντες τὴν ἀδοξίαν τοῦ Καίσαρος· (ἀγνοοῦσι δὲ θρασύτατοι δήμαρχοι καὶ ὀλιγωρότατοι τοσὸς χάριν ἐπολιτεύοντο τῶν πολλῶν, ταῦτα ἀπὸ ἐξουσίας ὑπαλικῆς αἰφνῴως καὶ ταπεινῶς ὑποδυόμενος τὸν δῆμον ἔπρασσεν) φοβηθέντες οὖν ἐκφέρειν βίας, καὶ πρῶτον μὲν αὐτῷ τῷ Βύβλῳ καταβαίνοντι κοπρίων ἐπεσκεδάσθη κόφινος, ἔπειτα τοῖς ῥαβδούχοις προσπεσόντες αὐτοῦ, κατέκλασαν τὰς ῥάβδους· τέλος δὲ, καὶ βελῶν φερομένων, καὶ πολλῶν συνλιβασκομένων, ἔφυγον ἐξ ἀγορᾶς, δρόμῳ μὲν οἱ λοιποὶ πάντες, ἔσχατος δὲ Κάτων ἀπῄει βαδίζων, μεταστρεφόμενος καὶ καταρώμενος τοὺς πολίτας.

urum omni firmiorem necessitudine, veru[m] obsides aduersus patriam nõ daturum Pompeij gloriæ. Momordit hoc mulieres, & amici reprehenderunt Catonis vt inciuile & superbum responsum. Pòst tamen Pompeius, quum consulatum amico cuidam quæreret, pronunciauit in tribubus pecuniam, eratq; in ore omniũ illa largitio, quòd in hortis eius pecunia numeraretur. Docuit ergo mulieres Cato, si conglutinatus cũ Pompeio fuisset propinquitate, necesse fore vt in harũ rerum veniret societatem, ijsq; aspergeretur. Quæ fatebantur consuluisse ipsum rectiùs quòd Pompeium repudiasset. Quod si existimandũ ex euentu est, in totum apparet errasse Catonem, qui affinitatem hanc non inierit, sed permiserit illum deuolui ad Cæsarẽ, & conciliare nuptias quæ, Pompeij & Cæsaris opes in vnum contrahentes, penè euerterunt Romanum imperium, remp. certè extinxere. Quorũ fortasse accidisset nihil, nisi leuia veritus Pompeij offensa Cato in maximis conniuisset, vt adiungeret se aliorum potentiæ. Verùm ea adhuc impẽdebant. Lucullo de actis suis Ponticis cõtrouersiam cum Pompeio habente, (vterque enim acta sua rata volebat) quũ Lucullo, qui apertè lædebatur, adesset Cato, inferior in senatu Pompeius populariter in gratiam militum legem agrariam institit ferre. Quia verò etiam Cato hîc sese offerens legem reijciebat, ita ad Clodium se contulit tribunum plebis tunc violentissimum, Cæsaremque coniunxit sibi, Catone ipso quasi exordium prębente. Cæsar ex prouincia Hispania reuersus, pariter consulatum intendebat petere & postulabat triumphum. Quod autem lex eos qui magistratum ambirent, præsentes petere, triumphaturos verò extra muros cogeret subsistere, flagitauit à senatu vt absentis sui ratio haberetur. Inclinantibus eò frequentibus, contradixit Cato. qui animaduertens illos studere Cæsari, totum diem dicendo consumpsit, atque ita senatus decretum exclusit. Quare deposito Cæsar triumpho vrbem extemplo ingressus, amicitiam Pompeij & cõsulatum sectatus est. Cõsul designatus desponsit illi Iuliam, factaque inter se aduersus rempublicam coitione, Cæsar leges agrarias ferebat, alter promulganti aderat. Lucullus & Cicero alteri consuli se Bibulo aggregantes reluctabantur ijs, imprimis Cato, qui Cæsaris & Pompeij amicitiam ac conspirationem ad perniciem suspicabatur iam reipublicæ conflatam, & timere dicebat se non agrorum diuisionem, sed quam huius mercedem largitionis & inescationis petituri essent à populo. Hæc dicenti & senatus assensus est, & ex populo non pauci comprobarunt, ob rei indignitatem Cæsari infensi. Quæ enim audacissimi tribuni & amentissimi populariter agebant, hæc ille ex consulari potestate fœdè & abiectè populo subrepens moliebatur. Quare metuens factio Cæsaris conuertit se ad vim. Ac primùm in Bibulum, dum ad forum pergit, cophinum stercoris proiecit. Deinde lictores eius adorta, fasces fregit. Ad extremum telis volantibus multisque convulneratis profugerunt ex foro, cæteri omnes cursu, Cato nouissimus lento gradu discessit respectans & in capita ciuium detestans.

Igitur non legem agrariam modo pertulerunt, verum etiam addiderunt vt totus ſenatus iuraret legem ſe comprobaturum, & futurum auxilio ſiquis eam conuelleret, mulcta ſancita graui in eum qui non iuraſſet. Quare omnes neceſſitate adacti iurauerunt, exempli Metelli patrum memoria recordantes, quem iurare pari in re recuſantem permiſit populus pelli in exilium. Quare Catonem multum fœminę domi lacrymabundæ obſecrauerunt vt infringeret ſe & iuraret, multum amici & familiares. Præcipue vero impulit eum & induxit ad iuramentum Cicero orator, monens docenſque ne verum quidem fortaſſis eſſe ſi publice decretis vnum ſe debere putaret refragari: atque in eo quod fieri non poſſet mutare factum iactare ſe velle, ſtulti eſſe & amentis: extremum vero malum, ſi, cuius cauſa omnia mouet, permittat & obiiciat inſidiantibus remp. quaſi lubens explicaret ſe obeundis pro ea certaminibus. Etenim ſi Cato minus Roma, Romam certe opus habere Catone, opus eo etiam omnes habere amicos. quorum eſſe oſtendit ſe Cicero primum, cui inſidię pararentur à Clodio, qui ex tribunatu non obſcure ſibi immineret. His ferunt atque huiuſcemodi Catonem verbis & precibus mollitum domi & in foro ægre fuiſſe expugnatum, atque ad iurandum omnium, vno dempto amico & familiari Fauonio, acceſſiſſe nouiſſimum. Hinc ſublatus Cæſar aliam tulit legem de agro Campano ferme toto inſuper pauperibus & tenuibus diuidendo, neque obiecit ſe ei quiſquam præter Catonem. Hunc ex roſtris traxit Cæſar atque in carcerem duxit, qui nihilo magis libertatem linguæ ſummiſit, verum inter eundum ſimul de lege diſſeruit, & commonuit ciues vt reprimerent eas actiones. Sequutus Catonem eſt mœſtus ſenatus & optimi quiq; ex populo ſtomachantes tacite & indignantes. Nec latuit Cæſarem id illos indigne ferre, ſed ex ambitione expectans dum prouocaret Cato & ſupplex fieret, perrexit eum ducere. quem vt perſpicue aduertit, nihil minus facturum, victus pudore & infamia Cæſar ſummiſit vnum ex tribunis vt Catonem eximeret. Multitudine tamen legibus illis delinita, effecerunt vt prouincia Cæſari Illyricum & tota Gallia, adhęc quatuor legiones in quinquennium decernerentur, præcinente Catone, in arce ſuis ipſos decretis collocare tyrannum. Adhæc P. Clodium ex patriciis contra leges ad populum traductum tribunum plebis creauerunt. qui pacta Ciceronis exterminatione, omnia egit ad illorũ nutum. Conſules fecerunt Calpurnium Piſonem, qui ſocer erat Cæſaris, & Aulum Gabinium, hominẽ ex Pompeii ſinu, vt aiunt qui mores eius & vitam norunt. qui licet adeo remp. obnoxiam tenerent, & partem ciuitatis beneficiis, partem metu ſubegiſſent, timebant tamen Catonem. Etenim quum cõſiderarent quantas ſubiſſent moleſtias & labores in eo tunc ſuperãdo, quod ægre fecerant tamẽ & magno molimento, neq; ſine macula, ſed apertum eſſe vix vi fuiſſe illum conuulſum, id erat illis moleſtum & aſperum. Clodius vero nec Ciceronẽ affligere ſperabat ſe præſente Catone poſſe. verum id machinans, vt primum iniit magiſtratum, accerſiuit Catonem, ac cum eo ſermocinatus eſt,

A ὁ μόνον οὖν τὸν νόμον ἐκύρωσαν, ἀλλὰ καὶ προσεψηφίσαντο τὸν σύγκλητον ὀμόσαι πᾶσιν, ἢ μὴ ὑπιδαγώσειν τὸν νόμον, καὶ βοηθήσειν αἴ τις ἀναντία πράττοι· μεγάλα τάξαντες ὑπιτίμια τοῖς μὴ ὀμοσάντων. ὤμυσαν οὖν ἄποροι ὄντες ἐξ ἀνάγκης, ὁ Μετέλλου τοῦ παλαιοῦ πάθος ἐν νῷ λαμβάνοντες, ὃν εἰς νόμον ὅμοιον ὀμόσαι μὴ θελήσαντα προέβαλεν ὁ δῆμος ἐκ πεσόντα φυγῆ τῆς Ἰταλίας. διὸ καὶ τὸν Κάτωνα πολλὰ μὲν αἰγιωλαῖκες οἶκοι δακρύσαι καθικέτευον εἶναι καὶ ὀμόσαι, πολλὰ δὲ οἱ φίλοι καὶ συνήθεις. ὁ δὲ μάλιστα καὶ συμπείσας καὶ ἀναγκάσας αὐτὸν ὑπὲρ τὸν ὅρκον, ὢν Κικέρων ὁ

B ῥήτωρ τοῦ δαίμονος, καὶ διδάσκων ὡς τάχα μὲν οὐδὲ δίκαιόν ἐστιν τοῖς ἐγνωσμένοις καινῇ μόνον οἴεσθαι δεῖν ἀπειθεῖν, ἐν ᾧ ἀδυνάτῳ τῷ μεταθῆσαί τι τῶν γεγενόντων ἀφεδρεῖν ἑαυτόν, πρὸς πάσιν αὐόητον καὶ μανικόν. ἔσχατον δὲ κακῶν, εἰ δὶ ὧν ἀπόλοιτο πρᾶξις πόλιν ἀφεὶς καὶ προσέλθοιτο τοῖς ὑπιβουλεύοισιν, ὡς πρὸς ἄσμενος ἀπαλλάξεται τῶν ὑπὸ αὐτῆς ἀγώνων. καὶ γὰρ, εἰ μὴ Κάτων τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἡ Ῥώμη δεῖται Κάτωνος. δέονται δὲ οἱ φίλοι πολῖται, ὧν αὐτὸν εἶδον πρόσθεν ὁ Κικέρων ἔλεγον, ὑπιβουλευόμενον ὑπὸ Κλωδίου, ἀφ' ἁρπαγῆς ἀνίκητος ἐπ' αὐτὸν βαδίζοντος. ὑπὸ τούτων φασὶ καὶ τοιούτων τὸν Κάτωνα λόγων καὶ δεήσεων μαλακόμενον οἴκοι καὶ κατ' ἀγορὰν, ὀκνιαθῆναι μόλις καὶ προσελθεῖν πρὸς τὸν ὅρκον, ἔσχατον ἀπολύτων, πλὴν ἑνὸς Φαωνίου, τῶν φίλων καὶ συνήθων. ἐπαρθεὶς οὖν ὁ Καῖσαρ ἄλλον εἰσέφερε νόμον, τὴν Καμπανίαν ἀγρὸν ὅλην προσκατανέμοντα τοῖς ἀπόροις καὶ πένησιν. ἀντέλεγον δὲ οὐδεὶς, πλὴν τοῦ Κάτωνος. καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ βήματος ὁ Καῖσαρ εἷλκεν εἰς δεσμωτήριον, οὐδὲν τι μᾶλλον ὑφιέμενον τῆς παῤῥησίας, ἀλλ' ἅμα τῷ βαδίζειν ἅμα περὶ τοῦ νόμου διαλεγόμενον, καὶ παραινοῦντα παύσασθαι τοιαῦτα πολιτευομένους. ἐπη-

D κολούθει δὲ ἡ βουλὴ μετ' κατηφείας, καὶ τὸν δῆμον ὁ βέλτιστον, ἀλγοῦντα καὶ σιωπῇ καὶ ἀχθόμενον, ὥστε τὸν Καῖσαρα μὴ λανθάνειν βαρέως φέροντας, ἀλλὰ φιλονεικῶν καὶ προσιόντων ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ὑπέκλησιν ᾠήθεσθαι καὶ δέησιν, προσῆγον. ἐπεὶ δὲ ἐκφανὲς ἦν δῆλος οὐδὲ μελλήσων τι ποιεῖν, ἡττηθεὶς ὑπὸ ἀγκαίας καὶ ἀδοξίας ὁ Καῖσαρ, αὐτός τινα τῶν δημάρχων ὑφῆκεν, πείσας ἐξελέσθαι τὸν Κάτωνα. τοῖς μὴν τοὶ νόμοις ἐκείνοις, καὶ ταῖς χάρισι πθασσεύσαντες τὸν ὄχλον, ἐψηφίσαντο Καίσαρι μὲν Ἰλλυρικὸν καὶ

E Γαλατίας ἄρχειν ἁπάσης, καὶ τέσσαρα τάγματα γραπτὰς εἰς πενταετίαν, προσλέγοντος Κάτωνος, εἰς ἀκρόπολιν τὸν τύραννον αὐτοὶ ταῖς ἑαυτῶν ψήφοις ἱδρύοισιν. Πόπλιον δὲ Κλώδιον ἐκ πατρικίων εἰς δημοτικοὺς παρανόμως μεταθήσαντες, ἀπέδειξαν δήμαρχον, ὑπὲρ μισθῷ τῇ Κικέρωνος ἐξελάσει, πάντα πρὸς χάριν ἐκείνοις πολιτευόμενον. ὑπάτοις δὲ Πείσωνά τε καὶ Καλπούρνιον, ὃς ἦν πατὴρ τῆς Καίσαρος γυναικὸς, καὶ Γαβίνιον Αὔλον, ἐκ τοῦ Πομπηίου κόλπων, ἄνθρωπον, ὡς φασιν οἱ τὸν τρόπον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον εἰδότες. ἀλλὰ καὶ πρὸς οὕτως τὰ πράγματα κατειληφότες ἐκ κρατῶς, καὶ τὸν μὲν χάριν τῆς πόλεως, τὸν δὲ φό-

F βῳ μέρος ὑφ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, ὅμως ἐφοβοῦτο τὸν Κάτωνα. καὶ γὰρ ἐν οἷς πρεῖπον αὐτοῦ, τότε χαλεπῶς καὶ μὴ πόνων καὶ μὴ χωρὶς ἀγκαίας, ἀλλ' ἐλεγχομένοις βιάζεσθαι μόλις, ἀπαρέγκλιτον καὶ πρᾶον. ὁ δὲ Κλώδιος οὐδὲ Κικέρωνα καταλύσειν ἤλπιζεν, Κάτωνος παρόντος, ἀλλὰ τοῦτο ἀμηχανήσας πρῶτον ὡς εἰς ἀρχὴν κατέστη, μετεπέμψατο Κάτωνα, καὶ λόγοις αὐτῷ προσλέγεν,

ὡς πάντων ἐκεῖνον ἡγούμενος ἄνδρα Ῥωμαίων καθαρώτα-
τον, ἔργῳ διδόναι πίστιν ἕτοιμός ἐστιν. πολλῶν γὰρ αἱρουμένων τὴν
ἐπὶ Κύπρον ἀρχήν, καὶ δεομένων ἀποσταλῆναι, μόνον
ἄξιον ἑκεῖνον ἡγεῖσθαι καὶ διδόναι τὴν χάριν ἀδέως. ἀνα-
κραγόντος δὲ τοῦ Κάτωνος ὡς ἐπέδρα τὸ πρᾶγμα καὶ προ-
πλασμός, οὐ χάρις ἐστίν, ὑπερηφανῶς ὁ Κλώδιος καὶ
ὀλιγώρως, Οὐκοῦν (εἶπεν) εἰ μὴ χάριν ἔχεις ἀπιόμενος
πλούσιε. καὶ προελθὼν εὐθὺς εἰς τὸν δῆμον, ἐκύρωσεν νόμῳ
τὴν ἔκπεμψιν τοῦ Κάτωνος. ἀξιόνι δὲ οὐ ναῦν, οὐ στρατιώτην,
οὐχ ὑπηρέτην ἔδωκεν, πλὴν ἢ δύο γραμματεῖς μόνον, ὧν
ὁ μὲν, κλέπτης καὶ πανοῦργος, ἄτερος δὲ Κλωδίου πελάτης.
ὡς δὲ μικρὸν ἔργον αὐτῷ Κύπρον καὶ Πτολεμαῖον ἀ-
νατεῖς, ἔτι καὶ Βυζαντίων φυγάδας κατάγειν προσέταξεν,
βουλόμενος ὅπλεῖστον χρόνον ἐκ πολιτῶν ἄρχοντος αὐτοῦ γε-
νέσθαι τὸν Κάτωνα. τοιαύτῃ δὲ καταληφθεὶς ἀνάγκῃ Κικέ-
ρωνι μὲν ἐλαυνομένῳ παρῃτήσατο μὴ στασιάσαι, μηδὲ εἰς ὅπλα
καὶ φόνους τὴν πόλιν ἐμβαλεῖν, ἀλλ' ὑπεκστάντα τῷ καιρῷ, πάλιν ἡγήσεσθαι σωτῆρα τῆς πατρίδος. Κανίδιον δέ τινα
τῶν φίλων προπέμψας εἰς Κύπρον, ἔπειθε τὸν Πτολεμαῖον
ἄνευ μάχης εἴκειν, ὡς οὔτε χρημάτων, οὔτε τιμῆς ἐνδεᾶ βιω-
σόμενον. ἱεροσυλῶν γὰρ αὐτῷ τῆς ἐν Πάφῳ θεοῦ δώσειν τὸν
δῆμον. αὐτὸς δὲ διέτριβεν ἐν Ῥόδῳ, προσδεχόμενος ἅμα καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀναμένων. ἐν δὲ τούτῳ Πτολεμαῖος
ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς ὑπ' ὀργῆς τινος καὶ ἀμφοτέρας τοὺς
πολίτας, ἀπολελοιπὼς μὲν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς δὲ Ῥώμην πλέων, ὡς Πομπήϊος καὶ Καῖσαρ αὖθις αὐτὸν μὴ
δυνάμεως καταξόντων, ἐντυχεῖν τῷ Κάτωνι βουληθεὶς,
προσέπεμψεν ἐλπίζων ἐκεῖνον ὡς αὐτὸν ἥξειν. ὁ δὲ Κάτων
ἐτύγχανε μὲν ὢν τότε περὶ χιλίας κάθαρσιν· ἤκειν δὲ τὸν
Πτολεμαῖον, εἰ βούλοιτο, κελεύσας πρὸς αὐτόν· ὡς δ' ἦλθεν, οὔτε ἀπαντήσας, οὔτε ὑπεξαναστάς, ἀλλ' ὡς ἕνα τῶν
ἐπιτυχόντων ἀσπασάμενος, καὶ καθίσας κελεύσας, πρῶτον
αὐτὸν τοῦτο διεπράξατο, θαυμάζοντα πρὸς ὃ δημοτικὸν καὶ
λιτὸν αὐτοῦ τῆς κατασκευῆς, τὴν ὑπερηφανίαν καὶ βαρύτητα
τοῦ ἤθους. ἐπεὶ δὲ καὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν καθ' αὐτὸν
ἠρξάμενος, ἠκροάσατο λόγων νουθετῶν πολιτῶν ἐχόντων καὶ παρρησίαν ἐπιτιμῶντος αὐτῷ τοῦ Κάτωνος, καὶ διδάσκοντος ὅσην εὐδαιμονίαν ἀπολιπὼν ὅσας ἑαυτὸν ὑποτίθησι λατρείας καὶ πόνοις, καὶ δωροδοκίαις, καὶ πλεονεξίαις τῶν
ἐν Ῥώμῃ δυναστῶν, οἷς μόλις ἐξαργυρισθεῖσαν ἐμπλήσειν Αἴγυπτον· συμβουλεύοντος δὲ πλεῖν ὀπίσω, καὶ
διαλλάττεσθαι τοῖς πολίταις, αὐτοῦ δὲ καὶ συμπλεῖν καὶ
συναλλάττειν ἑτοίμως ἔχοντος, οἷς ἐκ μανίας τινὸς ἢ παραφορᾶς ὑπὸ τῶν λόγων ἔμφρων καθισάμενος, κατεμωάνθη
τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σωφροσύνην τοῦ ἀνδρὸς, ὥρμησε μὲν
χρῆσθαι τοῖς ἐκείνου λογισμοῖς· ἀνατραπεὶς δὲ ὑπὸ τῶν
φίλων αὖθις ἅμα τῷ πρῶτον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι· καὶ
θύρας ἑνὸς ἄρχοντος προσελθεῖν, ἔρριψε τὴν αὐτοῦ κακοβουλίαν, ὡς οὐκ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον, θεοῦ δὲ μαντείας καταφρονήσας. ὁ δὲ ἐν Κύπρῳ Πτολεμαῖος, εὐτυχίᾳ τινὶ τοῦ
Κάτωνος, ἑαυτὸν φαρμάκοις ἀπέκτεινε. πολλῶν γὰρ χρημάτων ἀπολελεῖφθαι λεγομένων, αὐτὸς μὲν ἔγνω πλεῖν εἰς Βυ-

A Romanorum omnium putare se illum innocentissimum: id paratum esse facto probare. Quum enim multi sint qui prouinciam Cyprum ambiant, eoque petant mitti, solum ipsum existimare se dignum, atque hoc beneficium ei libenter dare. Vociferante Catone insidias illas & suggillationem, non beneficium esse, arroganter Clodius & ferociter, Igitur si gratum non est, inquit, ingratis ibis. Ac profectus extemplo in cōcionem, legem pertulit de Catonis legatione. Proficiscenti non nauem, non militem, non ministrum attribuit, extra quam duos duntaxat scribas, quorū fur & improbissimus alter, alter cliens erat Clodii. Quasi autē
B leue munus ei Cyprum & Ptolemæum imposuisset, insuper Byzantinorum exules imperauit ei reducere, moliens vt in tribunatu suo abesset Cato quamdiutissime. Ei implicatus necessitati, Ciceronem, qui iam exagitabatur, monuit ne seditionem concitaret, neu ciuitatem coniiceret in bellum & sanguinem ciuilē, sed cedens tempori conseruaret iterum patriam. Per Canidium amicum, quem præmisit in Cyprum, egit cum Ptolemæo vt sine certamine cederet, ostensa spe neque inopem neq; abiectum ipsum victurū: sacerdotium enim
C ei Veneris Paphiæ populum daturū. Ipse substitit Rhodi, simul & apparatui intentus & responsum operiens. Inter hæc rex Ægypti Ptolemęus ex certa offensione & dissensione cum ciuibus suis Alexandria relicta Romam nauigauit, vt Pompeius & Cæsar se cum exercitu reducerent. Cupiens autē conuenire Catonem, misit ad eum, sperans illum ad se venturum. Erat forte tunc Cato in leuanda occupatus aluo. qui Ptolemæum iussit, si ei visum esset, ad se venire. Postquam venit, neq; obuiam eī processit, neque assurrexit, sed quasi vnum de vulgo salutauit & assidere iussit: id primum commouit illum, qui miratus est tantum in populari & exiguo ornatu supercilium & seueritatē. verum vbī
D sermonem de rebus suis exorsus cordatam orationem liberamq; audiuit, quū incusaret eum Cato, atq; subiiceret quanta relicta felicitate quantis sese subiiceret indignitatibus, laboribus, largitionibus, & auaritiæ principum Romanorum, quos redactam in argentum Ægyptum vix expleturam: cōsuleret autem vt cum classe reciperet se & cum ciuibus rediret in gratiam, comitē etiam se offerret & in reconciliando adiutorem: ille quasi ex insania & amentia ab ea oratione ad mentem reductus, veritate perspecta & Catonis prudētia, instituit quidem illius vti consiliis: cæterū auersus iterum ab amicis, vt primum Romam appulit atq; ad
E fores vnius accessit in magistratu positi, defleuit inconsulta sua cœpta, quòd nō viri boni verba, sed dei fastidiuisset oracula. Porro Cyprius Ptolomæus felicitate quadā Catonis necauit semetipse veneno. Quum autem magna vis pecuniæ relicta diceretur, decreuit ipse Byzantiū proficisci. In Cyprū sororis filiū Brutū misit, quòd non satis fideret Canidio. Recōciliatis exulibus cū cęteris ciuibus, compositoq; concordia Byzantio, tunc demū nauigauit in Cyprū. Amplum inuenit & regiū in po-
F culis, mēsis, gemmis, purpura, instrumentū, quod distrahendum & redigendum in argentum erat.

ζάντιον· τὸν δὲ τοῦ Κύπρον ἐξέπεμψε τὸν ἀδελφιδοῦν Βροῦτον, οὐ πάνυ τι πιστεύων τῷ Κανιδίῳ· τοὺς δὲ φυγάδας ἀπαλλάξας, καὶ καταλιπὼν ἐν ὁμονοίᾳ τὸ Βυζάντιον, ὕστερον εἰς Κύπρον ἔπλευσεν. ὕσης δὲ πολλῆς καὶ βασιλικῆς ἐν σκεύεσι καὶ τραπέζαις καὶ λίθοις καὶ πορφύραις κατασκευῆς, ἣν ἔδει προσθεῖσαν ἐξαργυρισθῆναι

Hic curiose omnia quum persequi vellet, omnia-
A que ad summum intendere pretium, atq; ipse interesse omnibus, & adhibere extremum calculum, ne mori quidē credidit fori: verum simul omnia suspectabat, apparitores, præcones, sectores, amicos. Ipse denique cum licitantibus colloquebatur seorsum, & propellebat singulos, atq; ea ratione pleraque promercalia addixit. Quare cum multos amicos quasi diffidēs eis offendit, tum intimum omnium Munatium ad offensionem lacessiuit probe implacabilem. Ac scribenti orationem in Catonem Cæsari materiā dedit criminandi locus hic amatissimam. Munatius tamen non
B Catonis diffidentia, sed illius erga se negligētia & æmulatione quadam cum Canidio sua extitisse istam scribit simultatem. Nam edidit ipse de Catone commentarium, quem potissimum est Thraseas sequutus. Serius ibi ostendit se in Cyprum venisse, atq; sordidum hospitium accepisse. Vbi autem ad ianuā Catonis venit, fuisse repulsum, quòd componeret in abdito aliquid cum Canidio. Quū moderate cum illo expostulasset, nō tulisse se moderatum responsum. *Solere nimium amorem*, vt ait Theophrastus, *causam esse frequenter odii.* quando-
C quidem tu quoq;, dixisse illū, quia me diligis plurimum, quum minus quàm deceat, existimes te haberi in honore, stomacharis. Canidio vero & propter rerum vsum vtor, & propter fidem magis quā cæteris, qui initio adfuit, & præbuit se, vt animaduerti, abstinentem. Hæc verba tamen, quę remotis arbitris fecerat secum, apud Canidium Catonem effutisse. Quod ipse vbi resciuit, nec ad cœnam eius se deinceps iuisse, nec ad concilium vocatum paruisse. Denunciante Catone, vt solenne habebant à non obtemperantibus, pignora se ab ipso capturum, id floccipendentem abnauigasse, diuque perstitisse in simultate. Inde Martia, quæ
D adhuc in matrimonio erat Catonis, cum ipso colloquuta, fuisse ad cœnam à Barca inuitatum. Quum tardius Cato venisset, accubantibus cæteris, vbi cubaret rogasse. Iubente Barca vbi vellet, circumlatis oculis dixisse apud Munatium velle. Ita circumisse atque iuxta ipsum recubuisse, nihil vltra tamen super cœna egisse illum secum amice. Verum instante iam denuo Martia Catonem sibi scripsisse cupere ipsum conuentum. Venisse se mane ad eum domum, ac detentum à Martia fuisse quoad digressi essent omnes. tum ingressum Catonem complexumque ambabus manibus,
E salutasse se & accepisse humaniter. Hęc, nos, quòd ea non minus quàm in publico patratas & magnas actiones ad declarandos & subiiciendos mores habere lumen arbitremur, prosequuti sumus prolixius. Porro Cato paulo minus septem millia argenti talentum coegit. Veritus autem longam nauigationem, multa vasa parauit, quorum capiebant singula bina talenta & drachmas quingenas. Singulis longum alligauit funiculum, cuius capiti corticem suberis prægrandem annexuit, quo si afflictum esset nauigium, alligatus ab imo locum commonstraret. Atque argentum quidem omne pauco excepto prospere transuectum
F est. at rationes omnium, quæ procurauerat, habebat in duobus codicibus descriptas diligēter, neutrum seruauit tamē, sed alterum libertus eius Philargyrus nomine ferens, quum ex Cenchreis soluisset, demerso nauigio vna cum sarcinis amisit.

πολίτας βουλόμενος ἐξακριβοῦν, καὶ πολίτας καταστήσας εἰς ἄκραν τιμὴν, καὶ πᾶσιν αὐτὸς παρεῖναι καὶ προσάγειν τὸν ἔλεγχον ἐκλογισμὸν, οὐδὲ τοῖς ἔθνεσι τὴν ἀγορᾶς ἐπίτρεπεν, ἀλλὰ ὑπηρέτας ὁμοῦ πολίτας ὑπηρέτας, κήρυκας, ὠνητὰς, φίλους, τέλος αὐτὸς ἰδίᾳ τοῖς ὠνουμένοις διαλεγόμενος καὶ προσβιβάζων ἕκαστον, ὅτῳ τὰ πλεῖστα τῆς ἀγορασμῆς ἐπώλει. διὸ τοῖς τε ἄλλοις φίλοις ὡς ἀπίστων προσέχρησε, καὶ τὸν συνηθέστατον ἀπολύτων Μουνάτιον εἰς ὀργὴν ὀλίγου δεῖν ἀνήκεστον ἠμυνόμενον ἐπέβαλεν. ὥστε καὶ Καίσαρι γράφοντι λόγον κατὰ τοῦ Κάτωνος, πικροτάτην τοῦτο μέρος τῆς κατηγορίας, διατεθεῖναι τὸ δρᾶν. ὁμοίως Μουνάτιος οὐκ ἀπιστίᾳ τοῦ Κάτωνος, ἀλλ' ἐκείνου μὴ ὀλιγωρίᾳ πρὸς αὐτὸν, αὐτοῦ δέ τινι ζηλοτυπίᾳ πρὸς τὸν Κανίδιον, ἰσοφυῶς ἡγεῖσθαι τὴν ὀργήν. καὶ γὰρ αὐτὸς σύγγραμμα περὶ Κάτωνος ἐξέδωκεν, ᾧ μάλιστα Θρασέας ἐπηκολούθησεν. λέγει δὲ, ὕστερος μὲν εἰς Κύπρον ἀφικέσθαι, καὶ λαβὼν παρημελημένῳ ξενίαν· ἐλθὼν δὲ ἐπὶ θύρας, ἀπωθεῖσθαι, σκυθρωπουμένου τὶ τοῦ Κάτωνος οἴκοι σὺν τῷ Κανιδίῳ· μεμψάμενος δὲ μετρίως, οὐ μετρίας τυχεῖν ἀποκρίσεως, ὅτι κινδυνεύοι τὸν λίαν φιλῶν, (ὡς φησι Θεόφρασος) αἴτιον τοῦ μισεῖν γίνεσθαι πολλάκις. Ἐπεὶ καὶ σὺ (φαίη) τῷ μάλιστα φιλεῖν, ἥττον οἰόμενος ἢ προσήκει τιμᾶσθαι, χαλεπαίνεις. Κανιδίῳ δὲ καὶ δι' ἐμπειρίαν χρῶμαι καὶ διὰ πίστιν, ἑτέρων μᾶλλον, ἐξ ἀρχῆς μὴ ἀφιγμένῳ, καθαρῷ φαινομένῳ. ταῦτα μὲν οὖν μόνον αὐτῷ μόνῳ διαλεχθέντα τὸν Κάτωνα πρὸς τὸν Κανίδιον ἐξενεγκεῖν. αἰσθόμενος οὖν αὐτὸς, οὔτε ἐπὶ δεῖπνον ἐπὶ φοιτᾶν, οὔτε σύμβουλος παρακαλεῖν καλούμενος. ἀπειθοῦντος τοῦ Κάτωνος, ὡς πρὸς εἰώθασιν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐνέχυρα λήψεσθαι, μηδὲν φροντίσας ἐκπλεύσας· καὶ πολὺν χρόνον ἐν ὀργῇ διετέλει. εἶτα τὴν Μαρκίας (ἔτι γὰρ συνῴκει τῷ Κάτωνι) διαλεχθείσης, τυχεῖν μὲν παρὰ Βαρκᾳ κεκλημένους ἐπὶ δεῖπνον. εἰσελθόντα δ' ὕστερον τὸν Κάτωνα τῶν ἄλλων κατακειμένων, ἐρωτᾶν ὅπου κατακλιθείη. τοῦ δὲ Βαρκᾳ κελεύσαντος ὅπου βούλεται, περιβλεψάμενον εἰπεῖν, ὅτι παρὰ Μουνάτιον. καὶ παρελθόντα πλησίον αὐτοῦ κατακλιθῆναι, πλέον δὲ μηδὲν φιλοφρονήσασθαι παρὰ τὸ δεῖπνον. ἀλλὰ πάλιν τῆς Μαρκίας δεομένης, τὸν μὲν Κάτωνα γράψαι πρὸς αὐτὸν ὡς ἐντυχεῖν τι βουλόμενος, αὐτὸν δ' ἥκειν ἕωθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ παρὰ τὴν Μαρκίας καταχθῆναι μέχρι πόρρω τῆς ἀπηλλάγησαν. ὅτῳ δ' εἰσελθόντα τὸν Κάτωνα καὶ περιβαλόντα τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας, ἀσπάσασθαι καὶ φιλοφρονεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὐχ ἥττον οἰόμενοι τοῦ ὑπαίθρου καὶ μεγάλων πράξεων, πρὸς ἐνδείξιν ἤθους καὶ κατάστασιν, ἔχειν τινὰ σαφήνειαν, ὅτι πλέον διήλθομεν. ᾧ δ' Κάτωνι συνῆν μὲν ἀργυρίου τάλαντα μικρὸν ἐπὶ πεντήκοντα ἀποδέοντα· δεδιὼς δ' τοῦ πλοῦ μῆκος, ἀγεῖα πολλὰ κατασκευάσας ὧν ἕκαστον ἐχώρει δύο τάλαντα, καὶ δραχμὰς πεντακοσίας, καλώδιον ἑκάστῳ μακρὸν προσήρτησεν, οὗ τῇ ἀρχῇ προσεῖχετο φελλὸς οὐ μεγέθους, ὅπως, εἰ ῥαγείη τὸ πλοῖον, ἔχων ἀβυθοῦ ἄρτημα σημαίνοι τὸν τόπον. τὰ μὲν οὖν χρήματα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, ἀσφαλῶς διεκομίσθη. λόγοις δὲ πολλῶν ὧν διώκησε, γεγραμμένοις ἐπιμελῶς ἔχων ἐν δυσὶ βιβλίοις οὐδέτερον ἔσωσεν, ἀλλὰ τὸν μὲν ἀπελεύθερος αὐτοῦ κομίζων, ὄνομα Φιλάργυρος, ἐκ Κεγχρεῶν ἀναχθεὶς, ἀνέτρεψε καὶ σὺν πλοίῳ τοῖς φορτίοις·

ὁ δὲ αὐτὸς ἄχρι Κερκύρας φυλάξας, ἐν ἀγορᾷ κατεσκήνωσεν· τῶν δὲ ναυτῶν ἅμα ὁ ῥιγοῦν πυρὰ πολλὰ καιόντων τῆς νυκτὸς ἥφθησαν αἱ σκηναὶ, καὶ ὁ βιβλίον ἠφανίσθη. τοὺς μὲν οὖν ἐχθροὺς καὶ συκοφάντας ὀπτησομεῖν ἤμελλον οἱ βασιλικοὶ διοικηταὶ παρόντες. ἄλλως τε τῷ Κάτωνι ὁ πρᾶγμα δημόσιον ἐπέγκεν. οὐ γὰρ εἰς πίστιν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἀλλὰ παράδειγμα τοῖς δημοῖς ἀκριβείας ἐξενεγκεῖν φιλοτιμούμενος ἐνεμεσήθη. παραγενομένης δὲ τῆς ναυσὶν, οὐκ ἔλαθε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ πρώτους μὲν ἄρχοντας καὶ ἱερεῖς, πᾶσα δὲ ἡ βουλὴ, πολὺ δὲ τοῦ δήμου μέρος, ἀπάντων πρὸς τὸν ποταμόν· ὥστε τὰς ὄχθας ἀμφοτέρας ἀποκεκρύφθαι, καὶ θριάμβου μηδὲν ὄψις καὶ φιλοτιμία λείπεσθαι τὸν ἀνάπλοον αὐτοῦ. καίτοι σκαιὸν τοῦτο ἐφαίνετο καὶ ἀόδαδες, ὅτι τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν παρόντων, οὔτε ἀπέβη πρὸς αὐτοὺς, οὔτε ἐπέρασε τὸν πλοῖον, ἀλλὰ ῥοθίῳ τινὶ ὀχθῶν παρεξελαύνων ὀπίσω νεὼς ἐξήρεις βασιλικῆς, οὐκ ἀνῆκε πρότερον ἢ κατορμίσαι τὸν στόλον εἰς τὸ νεώριον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν χρημάτων πρὸς κομιζομένων δι' ἀγορᾶς, ὅ τε δῆμος ἐθαύμαζε τὸ πλῆθος, ἥ τε βουλὴ συναχθεῖσα, μετὰ τῶν πρεπόντων ἐπαίνων ἐψηφίσατο τῷ Κάτωνι στρατηγίαν ἐξαίρετον δοθῆναι, καὶ τὰς θέας αὐτὸν ἐν ἐσθῆτι πορφυρᾷ θεάσασθαι. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Κάτων παρῃτήσατο· Νικίαν δὲ, τὸν οἰκονόμον τῶν βασιλικῶν, ἐλεύθερον ἔπεισε τῇ βουλῇ ἀφεῖναι, μαρτυρήσας ἐπιμέλειαν καὶ πίστιν. ὑπάτευε δὲ Φίλιππος ὁ πατὴρ τῆς Μαρκίας, καὶ τόπον τινὰ τῆς ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς καὶ ἡ δυνάμις εἰς Κάτωνα περιῆλθεν, οὐκ ἐλάττονα τοῦ συνάρχοντος δι' ἀρετὴν, ἢ δι' οἰκειότητα τοῦ Φιλίππου, τῷ Κάτωνι τιμῶν προσηκόντος. ἐπεὶ δὲ Κικέρων ἐκ τῆς φυγῆς ἐπὶ ἔφυγεν ὑπὸ Κλωδίου, κατελθὼν, καὶ δυνάμενος μέγα, τὰς δημαρχικὰς δέλτους, ἃς ὁ Κλώδιος ἔθηκεν ἀναγράψας εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἀπέστασε βίᾳ καὶ κατεῖλε, τοῦ Κλωδίου μὴ παρόντος· ὅτι τούτοις δὲ βουλῆς ἀθεμιτείσης καὶ τοῦ Κλωδίου κατηγορουμένου, ἔλεγε, παρανόμως τῷ Κλωδίῳ τῆς δημαρχίας γενομένης, ἀτελῆ καὶ ἄκυρα δεῖν εἶναι τὰ τότε πραχθέντα καὶ γραφέντα, παρεσέχρουσεν ὁ Κάτων αὐτῷ λέγοντι, καὶ τέλος ἀνασὰς ἔφη, τῆς μὲν Κλωδίου πολιτείας μηδὲν ὑγιὲς μηδὲ χρηστὸν ὅλως νομίζειν· εἰ δὲ αἱρεῖ τις ὅσα δημαρχῶν ἔπραξεν, αἱρεῖσθαι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περὶ Κύπρον στρατηγίαν, καὶ μὴ γεγενέναι τὴν ἀποστολὴν νόμιμον, ἄρχοντος παρανόμου ψηφισαμένου. παρανόμως μὲν οὖν δήμαρχον αἱρεθῆναι τὸν Κλώδιον, ἐκ πατρικίων μεταστάντα, νόμου διδόντος εἰς δημοτικὴν οἶκον. εἰ δὲ μοχθηρὸς, ὥσπερ ἄλλοι, γέγονεν ἄρχων, αὐτὸν ἐθιώμεν τὸν ἀδικήσαντα, μὴ λύειν τὴν συναδικηθεῖσαν ἀρχὴν, εἶτα πρεσῆκον. ἐκ τούτου δὴ ὀργῆς ὁ Κικέρων ἔχετο τὸν Κάτωνα, καὶ φίλῳ χρώμενος ἐπαύσατο χρόνον πολύν. εἶτα μέντοι διηλλάγησαν ἐκ τούτου. Πομπήιος καὶ Κράσσος ὑπερβάλλοντα τὰς Ἄλπεις Καίσαρι συνελθόμενοι, γνώμην ἐποιήσαντο κοινῇ δεύτερον ὑπατείαν μετιέναι· καὶ καταστάντες εἰς αὐτὴν, Καίσαρι μὲν τῆς ἀρχῆς δῆμον τοσοῦτον ὅτι ψηφίζεσθαι χρόνον, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν τὰς μείζους, καὶ χρήματα καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις. (ὅσπερ ἐν ὅτι νεμήσει τῆς ἡγεμονίας καὶ καταλύσει τῆς πολιτείας, συνωμοσία) πολλῶν δὲ καὶ ἀγαθῶν δυσφόρων μετιέναι τὴν ἀρχὴν, τότε πρασκοδαζομένων, τοὺς μὲν δημοῖς ὀφθέντας ἐν ταῖς πρωτοβουλίαις ἀπέτρεψαν, μόνον δὲ Λούκιον Δομίτιον, Πορκίᾳ συνοικοῦντα τῇ ἀδελφῇ, Κάτων ἔπεισε μὴ ἐκστῆναι, μηδὲ ὑφίεσθαι τοῦ ἀγῶνος, οὐ περὶ ἀρχῆς ὄντος,

A Alterum ipse Corcyram vsque seruauerat, verùm quum in foro tetendisset, nautę autē crebras pyras ob gelu nocte incendissent, inflammatis tentoriis simul codex est desideratus. Quanuis verò inimicos quidem & calumniatores reddituri erāt procuratores prēsētes regii elingues, pupugit res tamē Catonē. Neq; enim ad suā probandā fidem cōfecerat rationes, sed sedulitatis præbere aliis exemplum gestienti dii inuidere. Vt traiecisse eū nauibus nuntiatum Romam est, ilico omnibus magistratibus & sacerdotibus, vniuerso senatu & frequenti populo obuiam ei ad flumē prodeuntibus,
B completæ vtrinque ripæ fuere, nihilque à triumphi specie & splendore discessit eius subuectio. tametsi quibusdam absurdum hoc & insolens visum, quòd ad consules & prætores effusos obuiam non descenderit, neque cursum inhibuerit, sed incitata hexeri regia ripam præuectus non ante remiserit quàm classe sit nauali inuectus. Attamen translatæ per forum pecuniæ cepit populū admiratio, & senatus coactus Catonem meritis tulit laudibus, eique præturam extra ordinē decreuit, & ius spectandi in prætexta ludos. Cæterùm hæc Cato repudiauit. Nicias autem regius procurator,
C cui testimonium præbuit diligentiæ & fidei, petiuit ab senatu vt manumitteretur. Cōsul id temporis Philippus erat Martiæ pater, reciditque autoritas & vis magistratus quodam modo ad Catonem, quòd non minorem Philippi collega Catoni ob virtutem, quàm ob affinitatem Philippus honorem haberet. Postquàm Cicero ab exilio, quod ei irrogatum fuerat à Clodio, rediit, multumq; pollens tabulas tribunitias, quas publice Clodius in Capitolio fixerat, vi absente reuulsit & detraxit Clodio: hac de re senatu conuocato quum accusaret Clodius Ciceronem, ille verò defenderet,
D quia contra leges esset tribunus factus Clodius, cassa illius temporis acta & scripta irritaq; esse debere, dicenti obstrepuit Cato, ac postremò exurgens ostendit nihil prorsus in tribunatu se Clodiū putare sani vel boni egisse. Sed si quis omnia eius tribunatus acta rescindat, rescindi suam quoq; in Cypro procurationem, neq; missum se fuisse ex illegitimi rogatione tribuni legitime. Nō illegitime creatum tribunum Clodium, qui legis permissu ex patriciis in familiam plebeiā transiuerat. Quòd si tribunatū gessisset sicut alii improbe, ipsum qui peccauit postulandum, non qui pariter esset violatus, retexendū magistratum. Hinc simultas inter
E Ciceronem & Catonem extitit, diuq; mutuus est intermissus vsus, post tamen redierunt in gratiam. Inde Pompeius & Crassus Cæsarem, qui ex Gallia transalpina venerat, conuenerunt, habitoq; concilio secundum consulatum vna statuerunt petere: quem adepti prouinciam Cæsari in quinquennium prorogare, sibi maximas prouincias, stipendia, & exercitus decernere. Ea ad partiendum imperium & opprimendam remp. erat coniuratio. Quum verò multi & præstantes virtute viri petere pararent consulatum, alios horum in comitiis conspectus deterruit: vnum L. Domitium,
F sororis maritum, impulit Cato ne cederet, nec certamen deponeret, quod non de consulatu,

ſed de populi Romani eſſet libertate. Ferebatur etiam per ſanam adhuc ciuitatis partem ſermo, nõ eſſe permittendum vt coeunte Craſſi & Pompeii potentia pluſquam modicus & enormis euaderet conſulatus, ſed detrahendum ei alterum: conſpirauerunt q; cum Domitio, incitantes eũ & cohortantes vt ſe offerret: multa enim eum illorum quoque qui ob metum obmuteſcerent, laturũ ſuffragia. Hoc timens Pompeius, Domitio in campum ante lucẽ ad faces deſcendenti locauit inſidias, ac primus, qui prælucebat proxime Domitium, ictus cecidit. Poſt eum quũ alii præterea ſauciarentur, fit fuga omnium præter Catonem & Domitium. Nam Cato, quãuis in brachio vulneratus, retinuit eum, acuitq; vt manerent, neq; propugnationem deſererẽt, quoad ſpirarent, pro libertate aduerſus tyrannos: qui quemadmodũ geſturi magiſtratum eſſent, per tanta ſcelera irruentes in eum, declararent. Verùm quia non ſuſtinens periculum domũ refugit Domitius, Pompeius & Craſſus conſules deſignati ſunt. Nec deſtitit Cato, ſed præturam inſtitit petere, quo arcẽ haberet ex qua cum illis cõtenderet, nec cũ conſulibus depugnaret priuatus. Illi id ipſum metuentes, æquaturã ex Catonis perſona conſulatũ præturam, primũ aduocauerũt repente ſenatum. Vbi per infrequentiã decretũ fuit vt deſignati prætores extemplo magiſtratũ inirẽt, præciſo legitimo tẽpore quo illos qui populũ corrupiſſent largitionibus, poſtulare licebat: deinde quum plebiſcito effeciſſent vt ſoluti eſſent à cauſa dicẽda, clientes & amicos ſuos ad præturã prouexerunt, ipſi pecuniã præbuerũt, ipſi ſuffragiis præfuerũt. Quibus etiã quũ eſſet Catonis virtus & autoritas ſuperior, plebe præ verecũdia rem indignã cenſente vt venderet ſuffragiis Catonem, quæ emere reipub. eum prætorem deberet, ac prærogatiua tribus illum diceret prætorẽ, Pompeius ſubito tonitru audiuiſſe ſe ementitus fœdiſſime comitia demiſit. Abominari id ſolent, nec quicquã Ioue tonante ratum habere. Grandi autem iterum pronuntiata pecunia, atque optimis quibuſque comitio expulſis, per vim obtinuerunt vt renuntiaretur Vatinius pro Catone prætor. Ibi perhibent illos qui tam praue & inique ſuffragia tulerãt, confeſtim ſicut fugientes abiſſe. Cæteris verò coeuntibus & indignantibus, concionis habendæ poteſtatem quum Catoni ſtatim vnus ex tribunis faceret, progreſſum eum imminentia reipub. quaſi numine afflatum omnia prædixiſſe, concitaſſeque populum in Pompeium & Craſſum, qui eſſent talium rerum ſibi conſcii, atque ita rempub. intenderent gerere vt timerent Catonem ne prętor eos premeret. Poſtremo domum regredientem adeo frequens populus eſt proſequutus, vt nec cunctos ſimul deſignatos prætores. Quum iam C. Trebonius rogationem de prouinciis conſularibus promulgaſſet, vt vnus Hiſpaniam & Africam, alter Syriam & Ægyptum obtinerent, ac quibus videretur terra marique bellum facerent & domarent, cæteri intercedere & impedire deſperantes ſe poſſe, omiſerunt & contradicere. Catoni verò antequam populus in ſuffragia mitteretur roſtra conſcendenti, atque concionem habere volenti,

A ἀλλὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἐλευθερίας. καὶ μὴν καὶ λόγος ἐχώρει περὶ τοῦ συμφερουσῶν ἐπὶ τῆς πόλεως μέρους, ὡς οὐ παρεληπτέον, εἰς ταὐτὸ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηΐου δυνάμεως συνελθούσης, πολυτάπασιν ὑπέρογκον καὶ βαρεῖαν τῷ ἀρχικῷ γενομένῳ, ἀλλ' ἀφαιρετέον αὐτῆς τὸν ἕτερον. καὶ συνίσαντο πρὸς τὸν Δομίτιον, παρορμῶντες καὶ παραθαρρύνοντες αὐτὸν ἐπιλαμβάνεσθαι. πολλοὶς γὰρ αὐτῷ καὶ τῶν συμπόντων ἀπὸ δέος ἐν ταῖς ψήφοις ἐπῆρξεν. τοῦτο δὴ δείσαντες οἱ περὶ Πομπήϊον ὑφεῖσαν ἐνέδραν τῷ Δομιτίῳ καταβαίνοντι ὄρθριον ὑπὸ λαμπάδων εἰς τὸ πεδίον. καὶ πρῶτος μὲν

B ὁ προφαίνων ὑπεῖξας τῷ Δομιτίῳ, πληγεὶς καὶ πεσὼν ἀπέθανεν. μετὰ δὲ τοῦτον ἤδη καὶ τῶν ἄλλων συμπλατρωσκόμενων, ἐγίνετο φυγὴ, πλὴν Κάτωνος καὶ Δομιτίου. κατεῖχεν γὰρ αὐτὸν ὁ Κάτων, (καὶ γὰρ αὐτὸς εἰς τὸν βραχίονα τετρωμένος) καὶ παρεκελεύετο μένειν καὶ μὴ προλιπεῖν, ἕως ἐκπνεύσωσι, τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους· οἳ πάντα τρόπον χρήσονται τῇ ἀρχῇ δηλοῦσι, μετὰ τηλικούτων ἀδικημάτων ἐπὶ αὐτὸν βαδίζοντες οὐχ ὑποστάντος τοῦ Δομιτίου τὸ δεινὸν, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν καταφυγόντος, ἠρέθησαν μὲν ὕπατοι, Πομπήϊος καὶ Κράσσος· οὐκ ἀπέκαμεν δ' ὁ Κάτων,

C ἀλλ' αὐτὸς προελθὼν στρατηγίαν μετῄει βουλόμενος ὁρμητήριον ἔχειν τῶν πρὸς ἐκείνους ἀγώνων, καὶ πρὸς ἀρχοντας αὐτοκαθίσταθαι μὴ ἰδιώτης. οἱ δὲ καὶ τοῦτο δείσαντες, ὡς τῆς στρατηγίας ἀξιομάχου τῷ Κάτωνα πρὸς τὴν ὑπατείαν γενησομένης, πρῶτον μὲν ὀξαφνῆς καὶ τῶν πολλῶν ἀγνοούντων, βουλὴν συναγαγόντες, ἐψηφίσαντο τοὺς αἱρεθέντας στρατηγοὺς εὐθὺς ἄρχειν, καὶ μὴ προϊεμένους τὸν νόμιμον χρόνον, ἐν ᾧ καὶ τοῖς δεκάσασι τὸν δῆμον ἦσαν· ἔπειτα τῷ τοῦ ψηφίσματος τὸ διδόναι δίκας αὐτοῖς ὑπεύθυνον κατασκευάσαντες ὑπηρέτας αὐτῶν καὶ φίλους ὅτι τὴν στρατηγίαν προσῆγον,

D αὐτοὶ μὲν διδόντες ἀργύριον, αὐτοὶ δὲ ταῖς ψήφοις φερομέναις ἐφεστῶτες. ὡς δὲ καὶ τούτων ἡ Κάτωνος ἀρετὴ καὶ δόξα πρείττω, τὸ αἰδοῦς τῶν πολλῶν ἐν δεινῷ πολλῷ θεμένων ἀποδόσθαι Κάτωνα ταῖς ψήφοις, ὃν καλῶς εἶχε πρίασθαι τῇ πόλει στρατηγὸν, ἥτε πρώτη κληθεῖσα τῶν φυλῶν ἐκύρωσεν ἀπέδειξεν, ὀξαφνῆς ὁ Πομπήϊος βροντῆς ἀκηκοέναι φθεγξάμενος, αἴφνης ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν, εἰθισμένων ἀφοσιοῦσθαι τὰ τοιαῦτα, καὶ μηδὲν ἐπικυρῶν διοσημείας γενομένης. αὖθις δὲ πολλῷ χρησαμένοι τῷ δεκασμῷ, τοὺς βελτίστους ὠσάμενοι ἐκ τοῦ πεδίου, βίᾳ διεπράξαντο Βατίνιον ἀντὶ Κάτωνος

E αἱρεθῆναι στρατηγόν. ἔνθα δὴ λέγεται τοὺς μὲν οὕτω παρανόμως καὶ ἀδίκως ἡττωμένους τὴν ψῆφον, εὐθὺς ὡς παρ' ἀποδράσας οἴχεσθαι· τοῖς δὲ ἄλλοις σιωπῶσι καὶ ἀγανακτοῦσι δημοτικοῦ τινὸς αὐτόθι παραχρῆμα ἐκκλησίαν καὶ κατασάντα τὸν Κάτωνα, ἄπνευστα μὲν ὥσπερ ἐκ θεῶν ἐπιπνοιῶν τὰ μέλλοντα τῇ πόλει προφέρειν, παρορμῆσαι δὲ τοὺς πολίτας ἐπὶ Πομπήϊον καὶ Κράσσον, ὡς τοιαῦτα συνειδότας αὐτοῖς, καὶ τοιαύτης ἀπολωλυίας πολιτείας, δι' ὧν ἔδεισαν Κάτωνα μὴ στρατηγὸς αὐτῶν παρελθόντα. τέλος δὲ, ἀπιόντα εἰς τὴν οἰκίαν προὔπεμψε πλῆθος τοσοῦτον ὅσον

F οὐδὲ σύμπαντας ἅμα τοὺς ἀποδεδειγμένους στρατηγοὺς. Γαΐου δὲ Τρεβωνίου γράψαντος νόμον ὑπὲρ νομῆς ἐπαρχιῶν τοῖς ὑπάτοις, ὥστε τὸν μὲν, Ἱσπανίαν ἔχοντα καὶ Λιβύην ἐπ' αὐτῷ, τὸν δὲ, Συρίαν καὶ Αἴγυπτον, οἷς βούλοιντο πολεμεῖν καὶ καταστρέφεσθαι, ναυτικῆς καὶ πεζικῆς δυνάμεσιν ἐπιόντας, οἱ μὲν ἄλλοι τὴν αὐτεπιστασίαν καὶ κώλυσιν ἀπεγνωκότες, ἐξέλιπον καὶ τὸ αὐτειπεῖν· Κάτων δὲ ἀναβαὶς πρὸ τῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ βουλομένῳ λέγειν

μόλις ὥραν δυσὶν λόγον ἔδωκεν. ὡς δὲ πολλὰ λέγων καὶ διδάσκων καὶ παρεπάιζων κατεμέτρησε τὸν χρόνον, οὐκ ἔτι λέγειν αὐτὸν εἴων, ἀλλ' ὑπομένοντα κατέπαυσεν ὑπηρέτης προσελθών. ὡς δὲ καὶ κάτωθεν ἱστάμενος ἐβόα, καὶ τοὺς ἀκούοντας καὶ συναγωνιῶντας εἶχεν, πάλιν ὁ ὑπηρέτης ἐπιλαβόμενος καὶ ἀγαγὼν αὐτὸν, ἔξω τῆς ἀγορᾶς κατέστησε. καὶ οὐκ ἔφθη πρῶτον ἀφεθεὶς, καὶ πάλιν ἀναφρέψας ἵετο πρὸς τὸ βῆμα, μετὰ κραυγῆς ἐγκελευόμενος τοῖς πολίταις ἀμυνεῖν. πολλάκις δὲ τοῦτο γενομένου, προπαθὼν ὁ Τρεβώνιος ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἄγεσθαι· καὶ πλῆθος ἐπηκολούθει λέγοντος ἅμα σιωπῇ βαδίζειν ἀκροώμενον· ὥστε δείσαντα τὸν Τρεβώνιον ἀφεῖναι. κἀκείνῳ μὲν οὕτω τῷ ἡμέρᾳ ὁ Κάτων κατεκώλυσε. τῇ δ' ἐφεξῆς, οὐδὲν μὲν δεδιξάμενοι τῶν πολιτῶν, οὐδὲ συσκευασάμενοι χάριν καὶ δωροδοκίας, ἕνα δὲ τῶν δημαρχῶν Ἀκίλλιον ὅπλοις εἴρξαντες ἐκ τοῦ βουλευτηρίου προσελθεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Κάτωνα βροντῷ γεγονέναι βοάσαντα, τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες, οὐκ ὀλίγους δὲ τρώσαντες, οἰκίαν δὲ καὶ πεσόντων, βίᾳ τὸν νόμον ἐκύρωσαν· ὥστε πολλοὶς συγγραφέντας ὀργὴ τοῖς Πομπηίου βάλλειν ἀνδριάντας. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐπελθὼν ὁ Κάτων διεκώλυσε. τῷ δ' Καίσαρι πάλιν νόμου γραφομένου περὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν στρατοπέδων, οὐκ ἐπὶ πρὸς τὸν δῆμον ὁ Κάτων, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τραπόμενος Πομπήϊον, ἐμαρτύρατο καὶ προὔλεγε, ὡς ὅτι τὸν αὐτοῦ τράχηλον ἀναλαμβάνων Καίσαρα, νῦν μὲν οὐκ οἶδεν, ὅταν δὲ ἀρχὴν βαρύνεσθαι καὶ κρατεῖσθαι, μήτε ἀποθέσθαι δυνάμενος, μήτε φέρειν ὑπομένων, εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσεῖται σὺν αὐτῷ· καὶ μεμνήσεται τότε τῶν Κάτωνος προῤῥηθέντων, ὡς οὐδὲν ἧττον ἢ αὐτῷ τὸ Πομπηίου συμφέρον εἰδώς, ἢ τὸ καλὸν καὶ δίκαιον. ταῦτα πολλάκις ἀκούων ὁ Πομπήϊος ἠμέλει, καὶ παρέπεμπεν, ἀπιστίᾳ τῆς Καίσαρος μεταβολῆς, δι' ἀπιστίαν δυτυχίας τῆς αὐτοῦ καὶ δυνάμεως. εἰς δὲ τὸ ἑξῆς ἔτος αἱρεθεὶς ὁ Κάτων στρατηγὸς, οὐδὲν ἔδοξε προσθεῖναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος, ἄρχων καλῶς, ὅσον ἀφῃρῆν καὶ καταισχύνειν, ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προσερχόμενος, καὶ θανατικὰς δίκας ἐπιφανῶν ἀνδρῶν οὕτω βραδύων. ἔνιοι δὲ φασι καὶ μετ' ἄριστον οἶνον πεπωκὼς χρηματίζειν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἀληθῶς λέγεται. παραφυλαττόμενος δὲ τοὺς δήμους τοῖς δωροδοκίαις ὑπὸ τῶν φιλαρχούντων, καὶ χρωμένων τῷ δεκάζεσθαι κεφαλαίῳ ἐργασίᾳ συνήθει τῶν πολλῶν, βουλόμενος ἐκκόψαι πάντα τὸ νόσημα τοῦτο τῆς πόλεως, ἔπεισε δόγμα θεῖναι τὸν σύγκλητον, ὅπως οἱ καταστάντες ἄρχοντες, εἰ μηδένα κατήγορον ἔχοιεν, αὐτοὶ παιόντες ἐξ ἀνάγκης εἰς ἔνορκον δικαστήριον αὐθωνίας διδῶσιν. ἐπὶ τούτῳ χαλεπῶς μὲν ἔφερον οἱ μετιόντες ἀρχάς, ἐπὶ δὲ χαλεπώτερον ὁ μιαιφανὴς ὄχλος. ἔωθεν οὖν ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ Κάτωνος προσελθόντος, ἀθρόοι προσπεσόντες ἐβόων, ἐβλασφήμουν, ἔβαλλον· ὥστε φεύγειν ἀπὸ τοῦ βήματος ἀποστάς, αὐτὸν δὲ σκῦλον ἐξωσθέντα τῷ πλήθει καὶ προσφερόμενον, μόλις ἐπιλαβέσθαι τῶν ἐμβόλων. ἐν ταῦτα ἀνασᾶς, τῷ μὲν ἰταμῷ καὶ θαῤῥοῦντι τῆς ὄψεως, ἐνδὺς σκέπτησε τὸ θορύβου, καὶ τὴν κραυγὴν ἔπαυσεν. εἰπὼν δὲ τὰ πρέποντα, καὶ μετ' ἡσυχίας ἀκουσθεὶς, πάντα πᾶσι διέλυσε τὴν ταραχήν. ἐπαινούσης δὲ τῆς βουλῆς αὐτὸν, Ἐγὼ δὲ (εἶπεν) ὑμᾶς οὐκ ἐπαινῶ, κινδυνεύοντα στρατηγὸν ἐγκαταλιπόντας, καὶ μὴ προσαμυνόντας. τῶν δὲ μετιόντων ἀρχὴν ἕκαστος ἀπόρῳ πάθει συνείχετο,

φοβούμενος

vix duarum horarum permiserunt ſpatium. quem, quum multa commemorando, ſubiiciendo, & præcinendo tempus conſumeret, interpellarunt dicentem, perſiſtentemque accedens lictor detraxit ex roſtris. Quum etiam ex inferiore loco vociferaretur, eſſentque qui eum audirent & fremerent, corripuit iterum eum lictor, ac foro emouit. At ille ſtatim, vt dimiſſus eſt, repetiit forum, ſublato clamore incitans populum vt ſuccurreret. Quod quum faceret ſæpius, æſtuans Trebonius duci eum iuſſit in carcerem. Sequuta eum plebs eſt audiens inter eundum diſſerentem. Ita Trebonius metu eũ miſſum fecit. Atq; eum diem Cato hoc modo exemit. Inſequentibus, populo partim conſternato, partim præmiis & largitione redempto, vno etiã tribuno plebis Aquilio armis prohibito ex curia prodire, ipſo vero Catone, qui louẽ clamabat tonaſſe, à foro ſummoto, multiſq; vulneratis & nonnullis interfectis, legem vi pertulere. Vnde multi globo facto infeſti Pompeii ſtatuas lapidibus inceſſebant. Cæterum id ſuperueniẽs interpellauit Cato. Quum mox alia lex de Cæſaris prouinciis & legionibus promulgaretur, non iam ad populum Cato, ſed ad ipſum conuerſus Pompeium teſtato denuntiauit non intelligere ipſum nunc recipere in humeros ſuos Cęſarem: vbi verò grauari cœpiſſet & opprimi, nec deponere poſſet, nec ſuſtineret ferre, facturum ipſum vt ſecum onus coniiceret in remp. ac tunc Catonis admonitionum memorem fore, non minus Pompeio ſalutarium quàm honeſtarum atq; iuſtarum. Ea Pompeius quum crebrò audiret, felicitate ſua & potentia fretus contempſit, & tranſmiſit, non credens futurũ vt ſe immutaret Cæſar. In proximum annum Cato prætor factus eſt. neque tantum habitus eſt magiſtratui maieſtatis & faſtigii recte adminiſtrando adieciſſe, quantum detraxiſſe & deformaſſe: quòd frequenter ſine calceis & tunica ad tribunal accederet, & de capite illuſtrium virorum diſpenſaret eo habitu iudicia. Nonnulli autumant etiam à prandio, poſtquam potaſſet, ius eum dicere ſolitum: verùm id falſum eſt. Adulterato candidatorum largitionibus populo, plebeque nundinationem ſicut opificium exercente, cupiens hunc morbum radicitus è repub. excindere, ſuaſit in ſenatu vt lex ferretur vt deſignati magiſtratus, ſi nullum haberent accuſatorem, ipſi cogerentur iudicio iurato ſe offerre, atque ibi rationem reddere parati magiſtratus. Id candidatos offendit, magiſq; mercenariam multitudinem. Itaque quum manè Cato progrederetur ad tribunal, magna manus incurrens obſtrepuit ei, conuitia ingeſſit, lapidibus inceſſit, vt à tribunali diffugerent omnes, ipſe Cato à multitudine impulſus iactatuſque ægre euaſerit in roſtra. Ibi reſtitans vultus fidentia & conſtantia illicò compeſcuit turbam, & clamorem ſedauit. Quum verò diſſeruiſſet quæ ad rem pertinebant & eſſet magno ſilentio auditus, tumultum ſemel compreſſit. Ibi laudante eum ſenatu, Ego vos, inquit, non laudo, qui prætorem deſeruiſtis in diſcrimine, neque ei ſuccurriſtis. At candidati omnes malo fluctuabant ancipiti,

quòd quisq; hinc timeret largiri nummos, hinc vereretur ne si id fecisset alius, decideret à magistratu. Visum igitur ijs est vt ex compromisso deponerẽt singuli quingena sestertia, deinde magistratũ omnes peterent legitimè. qui secus fecisset, & largitionem adhibuisset, is vt eam pecuniam perderet. Hæc pacti, custodem, arbitrum & testẽ capiunt Catonem, pecuniam allatam ei offerunt, atq; apud eũ pacta conscribunt. Ille pro pecunia prædes accepit, quum pecuniã nollet. Vt dies comitiorũ venit, assistens Cato tribuno, qui præerat comitijs, obseruatisque suffragijs, vnum ex ijs qui compromiserant dolo vsum pronuntiauit, præcepitq; ei vt competitoribus suis solueret pecuniã. qui commendantes & extollentes integritatem eius, mulctã remiserunt, quòd satis se habere pœnæ ab illius fraude existimarent. Enimverò in aliud incurrit Cato, fuitq; ea de re inuidiosissimus, quasi curię & fori, & magistratuum sibi vendicasset vim. quippe nullius gloria & fides virtutis inuidiam conciliat maiorem quàm iustitiæ: quòd autoritas eã & fides potissimùm comitetur apud alios. Neq; colunt solum vt fortes, neq; suspiciunt vt prudẽtes, sed diligunt etiam iustos, eiq; fidunt & credunt. Illorum superiores metuunt, his diffidunt. Adhęc illos natura potius censent quàm voluntate præcellere: prudentiam, acrimoniã quandam: firmitatem, mentis fortitudinẽ esse ducentes. Et quum statim iustus esse qui velit possit, iniustitia præcipuè vt vitio inexcusabili erubescunt homines. Quapropter omnes principes quasi notati oppugnabant Catonem. Pompeius verò, etiã illius gloriam pro potentię suę euersione habens, obijciebat ei assiduè aliquos conuiciatores. Ex quibus Clodius ille plebis cõcitator, qui se denuò ad Pompeiũ aggregauerat, traducebat Catonem, multum eum ex Cypria gaza interuertisse, & aduersari Pompeio, quia filiæ eius nuptias repudiauisset. Cato contra tantum prędicauit se ex Cypro argenti reip. coegisse, quum ne vnum quidem equum vel militem accepisset, quãtum ex tot bellis & triumphis concusso orbe terrę non retulisset Pompeius. Affinẽ nunquam optauisse Pompeiũ, nõ quin dignũ censeret, sed quòd videret dissensionẽ inter ipsos in rep. Ego enim, inquit, prouinciã mihi ex prętura oblatã abdicaui: hic habet alias quas ipse sumpsit, alias tribuit alijs. Ac nũc denique Cęsari in Gallia commodauit legionẽ: quam neq; ille à vobis petijt, neq; hic dedit de sententia vestra. Sed tanti exercitus, arma, & equi, beneficia sunt & dona mutua priuatorum. Imperator appellatur & dux, quum alijs legiones & prouincias tradiderit, ipse verò muris adsideat seditionum in comitijs arbiter & tumultuũ architectus. Ex quibus patet eum ex confusione publica dominatum sibi quærere. Ita Pompeium vltus est. Erat M. Fauonius familiaris eius & æmulator, qualis Apollodorus Phalereus traditur quondã fuisse Socratis, incitatus & mente motus ab eius oratione, quę non sensim neq; modicè, sed acrius eum rapuerat quasi lymphatum & fanaticum. Hic ædilitius candidatus, repulsam tulit. Cato autem qui assistebat, obseruauit tabulas eadem manu scriptas:

A φοβούμενος ἕτερον τοῦτο πράξαντος, ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς, εἰς ταὐτὸ συνιόντας, πεντήκοντα δραχμὰς ἕκαστον ἀργυρίου δέκα δύο ἥμισυ μυριάδας, εἶτα μετιέναι τὴν ἀρχὴν πάντας ὀρθῶς καὶ δικαίως· τὸν παραβαίνοντα καὶ χρησάμενον δεκασμῷ, στέρεσθαι τοῦ ἀργυρίου. ταῦτα ὁμολογήσαντες, αἱρεθῶσιν φύλακα καὶ βεβαιωτὴν καὶ μάρτυρα τὸν Κάτωνα, καὶ χρήματα φέροντες ἐκείνῳ παρεπίθεντο· καὶ τὰς συνθήκας ἐγράψαντο πρὸς ἐκεῖνον; αὐτὸν τῶν χρημάτων ἐπιστατοῦντα λαβόντα, τοὺς χρήματα μὴ δεξάμενον. ὡς δὲ ἦκεν ἡ κυρία τῆς ἀποδείξεως, πρασσὰς ὁ
B Κάτων τῷ βεβαιοῦντι δημάρχῳ, καὶ παραφυλάξας τὴν ψῆφον, ἕνα τῶν παραδεδωκότων ἀπέφηνε κακουργοῦντα, καὶ παρεσέταξεν ἀποδοῦναι τοῖς δήμοις τὸ ἀργύριον. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐπαινέσαντες αὐτοῦ τὴν ὀρθότητα καὶ θαυμάσαντες, δύσλον τὸ πρόστιμον, ὡς ἰκανὴν δίκην ἔχοντες παρὰ τὸν ἀδικήσαντος. τοὺς δὲ δήμους ἐλύπησεν ὁ Κάτων, καὶ φθόνον ἔσχεν ἀπὸ τούτου πλείστον, ὡς βουλῆς καὶ δικαστηρίου καὶ ἀρχόντων δυνάμιν αὐτῷ παρεσκευάσας. εὐνομίας γὰρ ἀρετῆς δόξα καὶ πίστις ὑπερφόνους ποιεῖ μᾶλλον ἢ τὸ δικαιοσύνης, ὅτι καὶ δυνάμις αὐτῇ καὶ πίστις ἕπεται μάλιστα παρὰ τὸ πολλῶν. οὐ γὰρ θαυμάζουσι μόνον ὡς τοὺς ἀνδρείους, οὐδὲ θαυμάζουσιν, ὡς τοὺς φρονίμους, ἀλλὰ καὶ
C φιλοῦσι τοὺς δικαίους, καὶ θαρροῦσιν αὐτοῖς καὶ πιστεύουσιν. ἐκείνων δὲ τοὺς μὲν φοβοῦνται, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσι· πρὸς δὲ τούτοις, ἐκείνους μὲν οἷον φύσει μᾶλλον ἢ τῷ βούλεσθαι φέρειν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν, τὴν μὲν, ὀξύτητα τινά, τὴν δὲ, ῥώμην ψυχῆς ἠθέλησαν. δικαίους δὲ ὑπαρχόντας αὐτοὺς εἶναι τῷ βουλομένῳ, μάλιστα τὴν ἀδικίαν ὡς κακίαν ἀποφαίνουσιν, αἱρεῖσθαι. διὸ καὶ τῷ Κάτωνι πολῖται οἱ μεγάλοι πρεσβεύουσιν, ὡς ἐλεγχόμενοι. Πομπήϊος δὲ καὶ καταλύειν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως τὴν ἐκείνου δόξαν ἡγούμενος,
D ἀεί τινας παρεσέβαλλεν αὐτῷ λοιδορησομένους· ὧν καὶ Κλώδιος ὁ δημαγωγὸς, αὖθις εἰς Πομπήϊον καταρρυεὶς καὶ καταβοᾶν τὸν Κάτωνος, ὡς πολλὰ μὲν ἐκ Κύπρου χρήματα νοσφισαμένου, Πομπηΐῳ δὲ πολεμοῦντος, ἀπαξιώσαντι γάμον αὐτοῦ θυγατρός. ὁ δὲ Κάτων ἔλεγεν ὅτι χρήματα μὲν ἐκ Κύπρου τοσαῦτα τῇ πόλει συναγάγοι, μήτε ἵππον ἕνα μήτε στρατιώτην λαβὼν, ὅσα Πομπήϊος ἐκ πολέμων τοσούτων καὶ θριάμβων, τὴν οἰκουμένην κυκήσας, οὐκ ἀνήνεγκε. κηδεστὴν δὲ μηδέποτε προσελέσθαι Πομπήϊον, οὐκ ἀξιοῦν ἡγούμενος, ἀλλ' ὁρᾶν τὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ διαφορά.
E Αὐτὸς μὲν γὰρ (ἔφη) διδομένης μοι μετὰ στρατηγίαν ἐπαρχίας, ἀπέστην· οὗτος δὲ τὰς μὲν ἔχει λαβὼν, τὰς δὲ δίδωσιν ἑτέροις. νυνὶ δὲ καὶ τέλος ἑξακισχιλίων ὁπλιτῶν δυνάμιν Καίσαρι κέχρηκεν εἰς Γαλατίαν, ἃ οὔτ' ἐκεῖνος ἤτησε παρ' ὑμῶν, οὔτε οὗτος ἔδωκε μθ' ὑμῶν, ἀλλὰ δυνάμεις τηλικαῦταις καὶ ὅπλα καὶ ἵπποι, χάριτες εἰσὶν ἰδιωτῶν καὶ ἀντιδόσεις. καλούμενος δὲ αὐτοκράτωρ καὶ στρατηγὸς, δήμοις τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας παραδεδωκεν· αὐτὸς δὲ τῇ πόλει παρακάθηται, στάσεις ἀγωνοθετῶν ἐν ταῖς παραλείαις, καὶ θορύβοις μηχανώμενος, ἐξ ὧν οὐ λέληθε δι' ἀναρχίας μοναρχίαν ἑαυτῷ μηχανεύομενος. οὕτως μὲν ἠμύνατο τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ Μάρκος Φαώνιος, ἑταῖρος αὐτοῦ
F καὶ ζηλωτὴς, οἷος ὁ Φαληρεὺς Ἀπολλόδωρος ἱστορεῖται περὶ Σωκράτη γενέσθαι τὸν παλαιὸν, ἐμπαθὴς καὶ παρακλινικὸς πρὸς τὸν λόγον, οὐ κατέδω τοῦδε πρᾴως, ἀλλ' ἄκρατον αὐτοῦ καταφαίνοντο ὡς παρθένιον καὶ μανικώτερον. οὗτος ἀγορανομίαν μετιὼν ἡττᾶτο· συμπαρὼν δὲ ὁ Κάτων παρεσέχε τοῖς δέλτοις μιᾷ χειρὶ γεγραμμένοις,

καὶ τὴν κακοφυΐαν ἐξελέγξας, τότε μὲν ἐπικλήσει δημάρχων ἔλυσε τὴν ἀπάδειξιν· ὕστερον δὲ τοῦ Φαωνίου καταστάντος ἀγορανόμου, τά τε ἄλλα τῆς ἀρετῆς ἐπεμελεῖτο, καὶ τὰς θέας διεῖπεν τῷ θεάτρῳ, διδοὺς καὶ τοῖς θυμελικοῖς στεφάνους μὴ χρυσοῦς, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ὀλυμπίᾳ, κοτίνων· δῶρα δὲ ἀντὶ τῶν πολυτελῶν, τοῖς μὲν Ἕλλησι τεῦτλα καὶ θρίδακας, καὶ ῥαφανίδας καὶ ἀπίους· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις οἴνου κεράμια, καὶ κρέα ὕεια, καὶ σῦκα, καὶ σικύους, καὶ ξύλων ἀγκαλίδας· ὧν τὴν ὠφέλειαν οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δὲ ἡδυνόμενοι, τοῦ Κάτωνος ὃ αὐστηρὸν καὶ κατεσυμμένον ὁρῶντες, ἡσυχῇ μετέβαινον εἰς ἀθάχυσιν. τέλος δὲ ὁ Φαώνιος, εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν ἑαυτὸν, καὶ καθεζόμενος ἐν τοῖς θεατοῖς, ἐκέκραγε τὸν Κάτωνα, καὶ διδόναι τοῖς δημεγέρσι καὶ ἀμφὶ ἑβόα, καὶ συμπαρεκάλει τοὺς θεατάς, ὡς ἐκείνῳ τὴν ἐξουσίαν ἐδεδώκοιεν. ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ θεάτρῳ Κουρίων ὁ Φαωνίου συνάρχων ἐχορήγει πολυτελῶς. ἀλλ' ἐκεῖνον ἀπολιπόντες οἱ ἄνθρωποι, μετέβαινον ἐνταῦθα, καὶ συνεπαίζον τοῖς θύμασι, ὑποκρινομένῳ τῷ Φαωνίῳ τὴν ἰδιώτιν, καὶ τῷ Κάτωνι τὴν ἀγωνοθέτην. ἔπραττε δὲ ταῦτα, δεισύρων τὸ πρᾶγμα, καὶ διδάσκων ὅτι παίζοντα δεῖ τῇ παιδιᾷ χρῆσθαι, καὶ χάριν τοῦ δαπέμπειν ἀτύφῳ μᾶλλον ἢ τοῦ δεισιδαίμονος καὶ πολυτελείας, εἰς τὰ μηδενὸς ἄξια φρενῶν μεγάλας καὶ σπουδὰς καταπίπτειν. ἐπεὶ δὲ Σκιπίωνος καὶ Ψαίου καὶ Μίλωνος ὑπατείαν μετερχομένων, οὐ μόνον ἐκείνοις τοῖς σωφρόσι ἤδη καὶ συμπολιτευομένοις ἀδικήμασι, δωροδοκίαις καὶ δεκασμοῖς, ἀλλ' ἀπίκρους δι' ὅπλων καὶ φόνων εἰς ἐμφύλιον πόλεμον ὠθουμένων τόλμη καὶ ἀπονοίᾳ. Πομπήϊον λυὲς ἠξίουν ἀπιστῆναι τοῖς ἀρχαιρεσίαις, ὃ μὲν πρῶτον αὐτεῖπεν ὁ Κάτων, οὐ τοῖς νόμοις ἐκ Πομπηΐου φάμενος, ἀλλ' ἐκ τῶν νόμων Πομπηΐῳ δεῖν ὑπαρχὴν τὴν ἀσφάλειαν. ὡς δὲ πολὺν χρόνον ἀναρχίας οὔσης, καὶ τειῶν τραπεζῶν τὴν ἀγορὰν ὀσημέραι περιεχόντων, ὀλίγον ἀπέλειπεν ἀνεπίφατον γενομένην τὸ κακὸν, ἔγνω τὰ πράγματα περὶ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης εἰς Πομπήϊον ἐκτρεπόμενα χάριν τῆς βουλῆς πεῖσῆσαι, καὶ τῷ μετριωτάτῳ τῶν παρανομημάτων χρησάμενος ἰάματι τῆς τῶν μείζων καταστάσεως, τὴν μοναρχίαν ἐπαγαγέσθαι μᾶλλον, ἢ περιιδεῖν τὴν στάσιν εἰς μοναρχίαν τελευτῶσαν. εἶπεν οὖν ἐν τῇ βουλῇ γνώμην Βύβλος, ὢν οἰκεῖος Κάτωνος, ὡς χρὴ μόνον ἑλέσθαι Πομπήϊον ὕπατον. ἢ γὰρ ἔξειν καλῶς τὰ πράγματα, ἐκείνου καταστήσαντος, ἢ τῷ κρατίστῳ δουλεύσειν τὴν πόλιν. ἀνασὰς δὲ ὁ Κάτων, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, ἐπῄνεσε τὴν γνώμην, καὶ συνεβάλετο πᾶσαν ἀρχὴν ὡς ἀναρχίας κρείττονα· Πομπήϊον δὲ καὶ προσδοκῶν ἀρίστα τοῖς παροῦσι χρήσεσθαι πράγμασι, καὶ φυλάξειν ἀναπιστευθέντα τὴν πόλιν. οὕτω δὲ ἀποδειχθεὶς ὕπατος ὁ Πομπήϊος, ἐδεήθη τοῦ Κάτωνος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ πρασσόμενον. ἐλθόντα δὲ δεξάμενος φιλοφρόνως ἀσπασμοῖς καὶ δεξιώσεσι, καὶ χάριν ὁμολογήσας, παρεκάλει σύμβουλον αὐτῷ καὶ πρόεδρον εἶναι τῆς ἀρχῆς. ὁ δὲ Κάτων ἀπεκρίνατο, μήτε τὰ πρῶτα πρὸς ἀπέχθειαν εἰπεῖν Πομπηΐου, μήτε ταῦτα πρὸς χάριν, ἀλλ' ὅτι συμφέροντι πάντα τῆς πόλεως. ἰδίᾳ μὲν οὖν αὐτῷ παρακαλοῦντι σύμβουλος ἔσεσθαι, δημοσίᾳ δὲ, κἂν μὴ παρακαλῇ, πάντως ἐρεῖ τὸ φαινόμενον. καὶ ταῦτα ἔπραττεν ὡς εἶπε. πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι τοὺς δεκάσαντας ἤδη τὴν δημοβόρον τιμὴν καὶ δίκας μεγάλας τοῦ Πομπηΐου νομοθετοῦντος, ἀμελῆ ἐκέλευε τῶν γεγενῆσθαι, καὶ προσέχειν τοῖς μέλλοισιν. (οὔτε γὰρ ὅπου χρήσεται τὰ μεμαρτυρημένα ζητεῖν ὀείσας ῥᾴδιος,

A ac demonstrans fraudem, in præsentia quidem renunciationem eam tribunis appellatis circumduxit. Post Fauonio ædilicreato, cùm in cæteris magistratus muneribus præstò fuit, tum ludos eius in theatro curauit, deditq; coronas thymelicis non aureas, sed, vt Olympijs, ex oleastro: dona, loco magnificorum, Græcis betam, lactucã, raphanum, pira: Romanis vini amphoras, carnem suillam, ficus, cucumeres, lignorũ fasciculos: quorum vilitatem alij irridebant, alij oblectabantur, Catonis austeritatẽ & contractionem videntes transire sensim in remissionem. Postremò Fauonius

B immiscens se plebi atq; inter spectatores considẽs plausit Catoni: ac donaret honoraretq; merentes clamauit, testatusque spectatores est in illius potestate se omnia posuisse. In altero theatro collega Fauonij Curio splendidũ exhibebat munus. Spectatores tamẽ relicto illo huc transierunt applauseruntq; effusè agenti Fauonio priuatum & Catoni agonothetem. Hæc designauit quò ei rei obtrectaret, doceretq; ludentem oportere ludo vti, ac benignitate potius defungi communi quàm apparatibus & sumptibus, in rebus nihili magnas curas & solicitudines ponentes. Quum Scipio, Hypsęus & Milo consulatum peterent, nec solum re-

C ceptis illis iam atq; vsitatis improbitatibus, largitionibus & corruptionibus, sed propalàm per arma & cædes in bellum ciuile ruerent amentia & audacia, atq; ideo Pompeium quidam præponere vellẽt comitijs: primùm repugnauit Cato, negans legibus ex Pompeio, sed ex legibus debere Pompeio suppetere securitatem. Vt verò per diuturnũ interregnum & tribus exercitibus forũ quotidie obsidentibus parum abfuit quin malum sisti non posset, statuit ante vltimã necessitatem summam rerum spontaneo senatus beneficio conferre in Pompeium, & quam minimo malo pro medicina

D vtens ad maximas componẽdas, dominatum inuehere potius quam permittere vt seditio terminaret in dominatum. Igitur Bibulus Catonis necessarius sententiã dixit, Pompeium solum cõsulem creandum. aut enim remp. eum ordinaturum rectè, aut ciuitatem optimo seruituram. Vnde surgens Cato eam sententiam præter omnium expectationem probauit, docuitque quodvis imperium præstare quàm vacare magistratibus ciuitatem. Pompeium etiam expectare se optime vsurum potestate, & concreditam sibi rempublicam

E conseruaturum. Ita consul Pompeius declaratus Catonem orauit vt in subvrbium veniret ad se. quem, vt venit, excepit benigne salutationibus & complexibus, gratijsque actis rogauit vt consilio adesse sibi & præesse vellet in consulatu. Respondit Cato neque prima odio se dixisse Pompeij, neque hæc studio, sed omnia boni publici causa. Priuatim igitur petenti consilium daturum, publicè etiamsi non petat, omnino dicturum quod sibi esset visum. Atque hæc vt dixit, ita egit. Primùm namque aduersus eos qui pecuniam in populo pronunciauerant, nouas mulctas & pœnas graues paranti promulgare Põpeio, omittere con-

F suluit præterita & prouidere in futurum. Haud enim vbi præteritis peccatis subsisteret excutiẽdis,

procliue futurum ſtatuere: & ſi recentiores ſanciantur mulctæ offenſis, iniuriam paſſuros hos ſi, quam non violauerunt, neque perruperunt legem, ea puniantur. Deinde quum multi rei fierent clari viri, aliqui etiam Pompeij amici & neceſſarij, animaduertens multis conniuentem & remiſſum, increpauit acriter & excitauit eum. Quum verò laudationes, quæ dici pro reis ſolebant, ipſe Pompeius lege interdixiſſet, & Munatio Flacco ſcriptam dediſſet in iudicio laudationem: obthurans Cato manibus aures, (erat enim inter iudices) prohibuit illud teſtimonium recitari. At Flaccus ex iudicibus eum poſt actiones reiecit, nec minus eſt damnatus. Omnino verò curã præbebat Cato reis ancipitem atque implicatam: quòd neque relinquere vellent eum iudicem, neque auderent reijcere. Multi enim euerſi iudicio ſunt, quòd Catonem declinare, non niti innocentia putarentur. Nonnullos etiam nominabant inſectatores, velut magnum probrum, quòd Catonem iudicem repuliſſent obijciẽtes. Porrò quum ipſe Cæſar legionibus Gallicis incubaret, & armis inſiſteret, dona autem, largitionẽ & amicos potiſſimum adhiberet ad vrbanam potentiã, iam præmonita Catonis excitabant Pompeium ex ſecuritate magna priore ſomniantem periculum. Quia verò nimium erat lentus & ſegnis ad obſiſtendũ Cæſari, atq; ad rem aggrediendam, conſtituit Cato conſulatum petere, vt confeſtim Cæſari arma extorqueret, aut denudaret eius conſilia. Competitores Catonis ambo boni viri erant: Sulpitius etiam multum ex Catonis in rep. autoritate & opibus acceperat emolumenti. quare habebatur non boni neq; grati viri officio fungi. nihil eſt tamen offenſus. Quid eſt enim, inquit, miri, ſi quod quis ſummum arbitratur bonum non concedat alteri? Suaſit autem ſenatui decernere candidati populũ vt per ſe prenſarent, nec per alium rogarẽt vel appellarent pro ſe circumeuntes. Quare exaſperauit multo magis homines, quod non modo mercedẽ capiẽdam, verùm etiam beneficij ipſis collationẽ adimens, inopem ſimul & contemptam plebem efficeret. Adhæc quum nec ad ambiendum eſſet pro ſe ipſe appoſitus, verùm in grauitate mallet morum ſuorum retinere dignitatem, quàm amplitudinẽ acquirere conſulatus, atq; ſic prenſans, neq; amicis permittẽs facere ea quibus ducitur & capitur multitudo, repulſam conſulatus tulit. quæ res quum adferre ſolita eſſet non ipſis modò præteritis, ſed & eorum amicis familiariburſque permultos dies cum aliquo rubore triſtitiam ac mœrorem: adeò eum caſum tulit lentè, vt vnctus pila ludere in comitio, & à prandio rurſus in forũ more ſuo ſine calceis & abſque tunica deſcendens deambularet cum familiaribus. Culpat eum Cicero, quòd quum reſp. talem conſulem deſideraret, non incubuerit ſedulò, nec comiter populum ſubierit, ſed & elanguerit in futurum obtorpueritque, quamuis præturam iterum petiſſet. At Cato prætura reſpondit ſe non plebis voluntate, ſed ea vi compulſa vel redempta fuiſſe deiectum: in comitijs verò conſularibus, quum fraus nulla interceſſiſſet, populum cognoſſe ſibi offenſum ob eoſdẽ mores: quos neq; immutare aliorum gratia,

A ἐάν τε νεώτερα γράφηται τῶν ἀδικημάτων ἐπιτίμια, δεινὰ πείσεσθαι, τοῦτον οὐ παρέβαινον οὔτ' ἠδίκουν νόμον οὔτε τοῦτον κολαζομένους) ἔπειτα, πολλῶν κρινομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἰκείων δὲ καὶ φίλων τοῦ Πομπηΐου καὶ οἰκείων, ὁρῶν αὐτὸν ἐνδιδόντα καὶ πολλοῖς καὶ κατατρόμενον, ἐπετίμα σφοδρῶς καὶ διήγειρεν. ἐπεὶ δὲ νόμῳ τοὺς εἰωθότας λέγεσθαι περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους, αὐτὸς ἀφελὼν, Μουνατίῳ Φλάκκῳ συγγράψας ἔπαινον ἐπὶ τῆς δίκης ἔδωκεν, ἐπιτρόμενος ὁ Κάτων τὰ ὦτα ταῖς χερσὶν (ἔτυχε γὰρ δικάζων) ἐκώλυεν ἀναγινώσκεσθαι τὴν μαρτυρίαν. ὁ δὲ Φλάκκος ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐκ τῶν δικαστῶν μετὰ τοὺς λόγους, καὶ οὐδὲν ἧττον ἥλω. καὶ ὅλως ἄπορον ἦν πρᾶγμα καὶ δυσμεταχείριστον ὁ Κάτων τοῖς φεύγουσι, μήτε βουλομένοις αὐτὸν ἀπολιπεῖν δικαστὴν, μήτε ἀπολέγειν τολμῶσιν. ἥλωσαν γὰρ οὐκ ὀλίγοι, τὸν Κάτωνα φεύγειν δόξαντες, οὐθαρρεῖν τοῖς δικαίοις. ἐνίοις δὲ καὶ προσῆφεν οἱ λοιδορούμενοι, ὡς ὄνειδος μέγα, τὸ μὴ δέχεσθαι κριτὴν Κάτωνα, προτεινόμενοι. ἐπεὶ δὲ Καῖσαρος αὐτοῦ μὲν ἐμπεφυκότος τοῖς στρατεύμασιν ἐν Γαλατίᾳ, καὶ τῶν ὅπλων ἐχομένου, δώροις δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις μάλιστα πρὸς τὴν ἐν τῇ πόλει χρωμένου δυνάμει, ἤδη μὲν αἱ Κάτωνος προαγορεύσεις ἀνέφερον τὸν Πομπήϊον ἐκ πολλῆς ἤδη τῆς πρόσθεν ἀπιστίας, ὑπνοῦντα τὸ δεινόν· ἐπεὶ δὲ νῦν ὄκνου καὶ μελλήσεως ἀπόλμου πρὸς τὸ κωλύειν καὶ ἐπιχειρεῖν τὴν πόλεως, ὥρμησεν ὁ Κάτων ὑπατείας προσαγορεύειν, ὡς ἀφαιρησόμενος αὐτοῦ τὰ ὅπλα τοῦ Καίσαρος, ἢ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξελέγξων. οἱ δὲ ἀντιπροσαγορεύοντες αὐτῷ, ἐρρίπτουν μὲν ἦσαν ἀμφότεροι, Σουλπίκιος δὲ, καὶ πολλὰ τῆς τοῦ Κάτωνος ἐν τῇ πόλει δόξης τε καὶ δυνάμεως ἀπολελαυκώς· οὐ μέτριον οὖν ἐδόκει πρᾶγμα ποιεῖν, οὐδὲ ἀνεκτόν· οὐ μὴν ὅγε Κάτων ἐνεκάλει. Τί γὰρ (ἔφη) θαυμαστὸν, εἰ ὅς νομίζει τῶν ἀγαθῶν μέγιστον, ἑτέρῳ μὴ παρείκοι; πείσας δὲ τὴν βουλὴν ψηφίσασθαι τοὺς μετιόντας τὴν ἀρχὴν, αὐτοὺς δεξιοῦσθαι τὸν δῆμον, δι' ἑτέρου δὲ μὴ δεῖσθαι, μηδὲ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβεύοντα, ἔτι μᾶλλον ἐξηγείρατε τοὺς ἀνθρώπους· εἰ μὴ μόνον τὸ λαβεῖν μισθὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ διδόναι χάριν αὐτοὺς ἀφῃρημένος, ἄπορον καὶ ἄπιμον ὁμοῦ τὸν δῆμον πεποίηκε· πρὸς δὲ τούτῳ μήτε αὐτὸς ἐντυχεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ πιθανὸς ὤν, ἀλλ' ἐν ἅπασι τὸ τοῦ βίου μᾶλλον ἀξίωμα βουλόμενος φυλάττειν, ἢ προσλαβεῖν τὸ τῆς ἀρχῆς, ποιούμενος τὰς δεξιώσεις, μήτε τοὺς φίλοις ἐάσας οἷς ὄχλος ἁλίσκεται καὶ θεραπεύεται, ποιεῖν ἀπέτυχε τῆς ἀρχῆς. φέροντος δὲ τοῦ πράγματος οὐκ αὐτοῖς μόνοις τοῖς ἀποτυχοῦσιν, ἀλλὰ καὶ φίλοις αὐτῶν καὶ οἰκείοις, συνῆν ἀθυμία τινὶ, κατήφεια καὶ πένθος ἐφ' ἡμέρας πολλὰς, οὕτως ἐνέγκε ῥᾳθύμως τὸ συμβεβηκὸς, ὥστε διῃφαίνετο μὴ ἐν τῷ πεδίῳ σφαιρίσας, μετ' ἄρριστον δὲ πάλιν, ὥσπερ εἴθισται, καταβὰς εἰς ἀγορὰν ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων, περιπατῆσαι μετὰ τῶν συνήθων. ἀπιστοῦντα δὲ Κικέρων ὅτι τῶν πραγμάτων ἄρχοντος τοιούτου δεομένων, οὐκ ἐποιήσατο σπουδὴν, οὐδὲ ἐπῆλθεν ὁμιλίᾳ φιλανθρώπῳ τὸν δῆμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἐξέκαμε καὶ ἀπηγόρευσε, κἀκεῖνο τὴν στρατηγίαν αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς μετελθών. ἔλεγον οὖν ὁ Κάτων ὅτι τῆς μὲν στρατηγίας οὐκ ἀλλὰ γνώμην ἐξέπεσε τῶν πολλῶν, ἀλλὰ βιασθέντων, ἢ δι' ἀφθαρέντων· ἐν δὲ ταῖς ὑπατικαῖς ψήφοις μηδεμιᾶς κακουργίας γενομένης, ἔγνω καὶ τῷ δήμῳ προσκεκρουκὼς δι' αὐτὸν τοῦτον, οὐ οὔτε μεταθέσθαι πρὸς ἑτέρων χάριν,

οὔτε χρώμενον ὁμοίῳ, πάλιν ὅμοια παθεῖν, νοῦν ἔχοντος ἀνδρός ἐστιν. τοῦ δὲ Καίσαρος ἐμβαλόντος εἰς ἔθνη μάχιμα, καὶ τοὺς βαρβάρους κρατήσαντος, Γερμανοῖς δὲ καὶ σπονδὰς ἡγουμένων, δοκιμῶντος ὁπότερα δεῖ καὶ καταβαλεῖν τετρακόσια μυριάδας, οἱ μὲν δημοτικοὶ τὸ δῆμον ἠξίουν διαλλαγὴν δοῦναι· ὁ δὲ Κάτων οὐκ ἔᾳ διδόναι τὸ Καίσαρα τοῖς παρανομηθεῖσι, καὶ μὴ βέπειν εἰς αὐθις μηδὲ δυσαρέσκεσθαι τὸ ἄρος εἰς τὴν πόλιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς θεοῖς (ἔφη) θύομεν, ὅτι τῆς τοῦ στρατηγοῦ μανίας καὶ ἀπονοίας τὴν δίκην εἰς τοὺς στρατιώτας οὐ βέποιεν, ἀλλὰ φείδονται τῆς πόλεως. ἐκ τούτου Καῖσαρ ὑπεσολίου γράψας ἀπέστελλεν εἰς τὴν σύγκλητον. ὡς δὲ ἀνεγνώσθη βλασφημίας πολλὰς ἔχουσα καὶ κατηγορίας τοῦ Κάτωνος, ἀπαστὰς ἐκεῖνος, οὐχ ὡς ὀργῆς οὐδὲ φιλονεικίας, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ λογισμοῦ καὶ τοῦ δικαίου, τὰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ἐγκλήματα λοιδορίας καὶ σκώμματιν ὅμοια, καὶ παιδιὰν ἄλινα καὶ βωμολοχίαν τοῦ Καίσαρος ἀπεδέξεν. ἀψάμενος δὲ τῶν ἐκείνου βουλευμάτων ἀπ' ἀρχῆς, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὥσπερ οὐκ ἐχθρὸς, ἀλλὰ συνωμότης καὶ κοινωνὸς ἐκκαλύψας, καὶ διδάξας ὡς οὐ Βρετταιανὸν, οὐδὲ Κελτῶν παῖδας, ἀλλ' ἐκεῖνον αὐτὸν (εἰ σωφρονοῦσιν) φοβητέον ἐστὶν αὐτοῖς, οὕτως ἐπέστρεψε καὶ παρώξυνεν, ὡς τοὺς φίλους τοῦ Καίσαρος μετανοῆσαι ὅτι τὴν ὑπεσολίου δυσαρεστοῦντες ἐκ τῆς βουλῆς, κρείττον τῶν Κάτωνι λόγων δικαίων καὶ κατηγορικῶν δεηθῶν παρέμενον. ἐκυρώθη μὲν οὖν οὐδὲν, ἀλλ' ἐλέχθη μόνον ὅτι καλῶς ἔχει, διάδοχον Καίσαρι δοθῆναι. τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων, καὶ Πομπήιον ἐξ ἴσου τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ ἀποδοῦναι τὰς ἐπαρχίας, ἢ μηδὲ Καίσαρα, νῦν ἐκεῖνα βοῶν ὁ Κάτων ἃ προεῖλετο αὐτοῖς, ἥκειν, καὶ βιάζεσθαι τὸ δημοτικὸν, ἀναφανδὸν ἤδη τῇ δυνάμει χρώμενον ἐν ἔργῳ ἐξαπατῶν καὶ φενακίζων τὴν πόλιν· ἔξω μὲν οὖν οὐδὲν ἐποίησε, τοῦ δήμου θέλοντος ἀεὶ τὸ Καίσαρα μέγιστον εἶναι, τὴν δὲ σύγκλητον εἶχε πειθομένην καὶ φοβουμένην τὸ δῆμον. ὡς δὲ Ἀρίμινον κατείληπτο, καὶ Καῖσαρ κατηγγέλετο μετὰ στρατιᾶς ἐλαύνειν ὅτι τὴν πόλιν, ἐνταῦθα δὴ πάντες ἐπ' ἐκεῖνον ἀφεώρων, οἵ τε πολλοὶ καὶ Πομπήιος, ὡς μόνον μὲν ἐξ ἀρχῆς προαισθόμενον, πρῶτον δὲ φανερῶς προειπόντα τὴν Καίσαρος γνώμην. εἶπεν οὖν ὁ Κάτων, Ἀλλ' εἴ γε οἷς ἐγὼ προὔλεγον ἀεὶ καὶ συνεβούλευον ἐπείθησθε ἡμῖν, ἄνδρες, οὔτ' ἂν ἕνα ἐφοβεῖσθε νῦν, οὔτε σὺ ἑνὶ τὰς ἐλπίδας εἴχετε. Πομπηίου δὲ εἰπόντος, μαντικώτερα μὲν εἰρῆσθαι Κάτωνι, φιλικώτερα δὲ αὐτῷ πεπρᾶχθαι, συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἑνὶ Πομπηίῳ τὰ πράγματα τὴν σύγκλητον ἐγχειρίσαι. τῶν δὲ αὐτῶν εἰ καὶ ποιοῦν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. ὁ μὲν οὖν Πομπήιος οὔτε δυνάμιν ἔχων ἑτοίμην, οὔτε οἷς κατέλεγε τότε προθύμοις ὁρῶν, ἐξέλιπε τὴν Ῥώμην. ὁ δὲ Κάτων ἕπεσθαι καὶ συμφεύγειν ἐγνωκὼς, τὸν μὲν νεώτερον υἱὸν εἰς Βρεττίους ἐπεξέθετο πρὸς Μουνάτιον, τὸν δὲ πρεσβύτερον εἶχε σὺν ἑαυτῷ. τῆς δὲ οἰκίας καὶ τῶν θυγατέρων κηδεμόνος δεομένων, ἀνέλαβε πάλιν τὴν Μαρκίαν χηρεύουσαν ὅτι χρήμασι πολλοῖς. ὁ γὰρ Ὁρτήσιος θνήσκων ἐκείνῳ ἀπέλιπεν κληρονόμον. εἰς ὃ δὴ μάλιστα λοιδορούμενος ὁ Καῖσαρ, τῷ Κάτωνι φιλοπλουτίαν προσφέρων καὶ μισθαρνίαν ὅτι τὸν γάμον. Τί γὰρ ἔδει τὸν δεχωρεῖν δεόμενον γυναικὸς, ἢ τί, μὴ δεόμενον, αὖθις ἀναλαμβάνειν; Εἰ μὴ δέλεαρ ἐξ ἀρχῆς ὑφείη τὸ γάμον Ὁρτησίῳ, καὶ νέαν ἔλκοιεν, ἵνα πλουσίαν ἀπολάβῃ; πρὸς μὲν οὖν ταῦτα μετρίως ἔχει τὸ Εὐριπίδειον ἐκεῖνο,

A neq; paribus vtentem pariter denuò incurrere viri foret cordati. Porrò quum Cæsar nationibus bellicosis arma mouisset, easq; magno cum periculo vicisset, Germanos etiam pace adortus esse videretur, & strauisset trecenta millia: alij supplicationem à populo censebant decernandam: Cato verò Cæsarem violatis dedẽdum dixit pro sententia, ne in se verterent piaculum, vel obstringerent religione ciuitatem. verumtamẽ dijs, inquit, honor habeatur: quòd insaniæ & flagitij ducis pœnam non in milites vertant, sed parcant ciuitati nostræ. Hinc literas Cæsar ad senatum plenas
B conuitiorum & probrorum in Catonem misit, quibus recitatis surgens ille, non stomachose neque contentiose, verùm quasi cogitato & præmeditato quæ sibi obiecta essent, ea probrorum & dicteriorum similia derisionemq; quandam & cauillationem ostendit Cæsaris esse. Inde exorsus, illius à fonte consilia mentemq; omnẽ, non sicut inimicus, sed coniuratus & socius detegens, demonstransq; non Britannos neq; Gallos ipsis, verùm ipsum illum esse, si saperent, formidandum: vsq; eò commouit concitauitq; senatum vt pœniteret amicos Cæsaris quòd Catoni lecta in senatu
C Cęsaris epistola iustæ querelæ & verorum criminum dedissent occasionem. At nihil quidem tunc decretum est: tantum iactatum, ex re esse vt successor Cæsari mitteretur. Postulantibus Cæsaris amicis vt ab exercitibus ęquè discederet Pōpeius, redderetq; prouincias, aut nec cogi Cæsarẽ: nunc illa vociferatus Cato est quæ prædixerat ipsis, venire & vim illum adferre, non obscure iam vires vsurpantem quas imponendo & decipiendo ciuitatem comparasset. Extra curiam autẽ quòd populus quamamplissimum Cæsarem vellet, nihil effecit. Senatus præbebat ei aures, sed timebat populum. Vt Ariminum occupauit Cæsar, & cum
D exercitu ad vrbem nunciatus est contendere: ibi omnes in illum & populus & Pompeius intenderunt oculos: quòd vnus à principio præsensisset & Cæsaris consilia primus apertè prænunciasset. Ait igitur Cato, Si monitis & consilijs meis aliquis vestrum Patres Conscripti paruisset, nunc vnum nõ timeretis, nec in vno spem reponeretis. Quum diceret Pompeius melius Catonem diuinasse, se verò egisse amicius: consuluit Cato vt vni Pompeio senatus summam rerum permitteret. Nam eorundem esse & facere magna mala & comprimere. Pompeius, quòd nec copias paratas haberet,
E nec quas conscripserat videret alacres, deseruit vrbem. Cato sequi & comitari fugientem certum habens, minorem filium clàm in Brutios misit ad Munatium, maiorem traxit secum. Quia verò domus eius & filiæ curatorem requirebant, accepit iterum Martiam viduam cum grandi dote. siquidem Hortensius eam moriens reliquerat hæredem. Quod præcipue obiectans Cæsar Catoni improperat ei auaritiam, & mercenarium maritum appellat. Quid enim concedere eam opus erat, inquit, alteri, si requirebat vxorem? aut si non requirebat, iterum recipere, nisi esca ab initio hęc
F mulier submissa Hortensio fuisset, & iuvenem commodasset vt reciperet diuitem? Ad id refellendum satis quadrat Euripideum illud,

Primum nefanda redarguam. Nefas enim est
Labem timoris exprobrarier Herculi.

quippe perinde sit ac Herculi mollitiem obijcere, exprobrare turpem questũ Catoni. Quòd si aliàs hę improbandæ sunt nuptiæ, id ęstimandum. Nam vt adiunxit matrimonio Martiam, domum commisit ei & filias suas, sequutusq; est Pompeiũ. Ea ea die dicitur neq; capillum neq; barbam tondisse, neq; coronam sumpsisse: luctus, mœstitiæ, doloris ob calamitatem patrię vnũ habitum, siue vincerent, siue vincerentur, retinuisse vsq; ad extremum. Siciliam tunc sortitus Syracusas traiecit. Quum nunciatum ei esset missum ab hostibus Asinium Pollionem appulisse cum exercitu Messanam, misit ad eum quæsitum quamobrem eò traiecisset. Quum ille ex altera parte requisiuisset ab eo quis autor mouendi belli fuisset, nunciatoq; Pompeium Italia semel relicta Dyrrachij castra habere, magnã ait esse prouidentię deorum perplexitatem & incertitudinem: quòd Pompeium, vbi nihil sani vel recti egisset, inuictũ: nunc quum patriam cupiat seruare & libertatẽ tueri, deseruisset felicitas. Atq; Asinium quidem potuisse ostendit se Sicilia expellere: cæterùm quia maiores copiæ subueniebant illi, noluisse eam insulam bello implicare. Ita Syracusanos monuit adiungerent se fortioribus & saluti consulerent. mox abnauigauit. Postquam ad Pompeium venit, in vna perstitit sententia, bellum ducendum esse, pacem sperans, nolensq; certamine accisam ciuitatem ferroque decernentem ab se ipsam extrema mala pati. Alia his consimilia Pompeio & cõcilio autor fuit decernendi, vt ne quam vrbem populo Romano pacatam diriperent, neq; ciuem Romanum extra aciem interficerent. Hac re gloriam comparauit magnam, multosq; partibus associauit Pompeij humanitate & lenitate sua captos. In Asiam missus, vt cogentes illic nauigia & milites adiuvaret, duxit secum sororem Seruiliam, atque natum ex ea Luculli filium. quippe adhæsit ei vidua: quæ impudicitiæ crimina multum eleuauit, quòd Catonis se custodiæ, peregrinationibus & contubernio vltrò subiecisset. Atqui Cæsar ne illam quidẽ abstinuit Catoni exprobrare. Cæteris nihil sanè duces Pompeij Catonem adhibuere. Rhodios benevolentia adiunxit. apud quos Seruilia cum filio relicta, ad Pompeium reuersus est, quum esset iam ille egregijs pedestribus & naualibus viribus succinctus. Hìc maxime denudasse mentem suam apparet Pompeium. siquidem statuit classi præficere Catonem. Erant naues bellicæ haud intra quingentas: liburnicarum, speculatoriarum, & apertarum immensus numerus. Mox autem reputans aut edoctus ab amicis, hoc caput esse in omnibus actionibus suis Catoni, vt vndequaq; liberaret remp. vnius dominatu: qui si virium tantarũ factus potens esset, quo die superassent Cęsarem, eodẽ coacturum eum arma Pompeium ponere ac legibus parêre, mutauit sententiã, tametsi ea de re iam fuisset cũ eo colloquutus, imposuitq; classi Bibulum. Nihilo ob id tamen promptitudinem sensit Catonis languidiorem. Imo verò quum ad conflictũ quẽdam apud Dyrrhachium,

A Πρᾶτα μὲν οὖν τὰ ῥητὸ· ὃν ἀῤῥήτοισι γὰρ
Τῷ σὴν νομίζω δειλίαν ὦ Ἡράκλεις. ὅμοιον γὰρ ἐστι
τῷ Ἡρακλεῖ μαλακίαν ὀνειδίζειν, καὶ κατηγορεῖν αἰχροκέρδειαν Κάτωνος. εἰ δὲ δὴ πᾶν μὴ καλῶς πέπρακται περὶ τὸν γάμον, ἐπισκεπτέον. ἐξυπισάμενος γὰρ τὴν Μαρκίαν ὁ Κάτων, καὶ τὸν οἶκον ἐπιτρέψας ἐκείνῃ, καὶ τὰς θυγατέρας, αὐτὸς ἐδίωκε Πομπήϊον. ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται τῆς ἡμέρας, μήτε κεφαλὴν ἐπικείρασθαι, μήτε γένυν, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας καὶ βαρύτητος ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν χῆμα νικώντων ὁμοίως καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. τότε δὲ κληρωσαμένου Σικελίαν, διέβη μὲν εἰς Συρακούσας· πυθόμενος δὲ Ἀσίνιον Πολλίωνα παρὰ τὴν πολεμίων ἀφῖχθαι μετὰ δυνάμεως εἰς Μεσσήνην, ἔπεμψε, λόγον ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ τῆς διαβάσεως. ἀνταπαιτηθεὶς δὲ λόγον τοῦ ἐκείνου τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς, καὶ Πομπήϊον ἀκούσας ἐκλελοιπότα πανστελεῖ Ἰταλίαν, ἐν Δυῤῥαχίῳ στρατοπεδεύειν, πολλὰ ἔφη τοῦ τὰ θεῖα πλάνον εἶ) καὶ ἀσάφειαν, εἰ Πομπήϊον, ἐν οἷς οὐδὲν ὀρθὸν οὐδὲ δίκαιον ἔπραττεν, ἀήττητον γενόμενον· νῦν ὅτε τὴν πατρίδα βούλεται σώζειν, καὶ τὴν ἐλευθερίας ἐπιφέρεται, τοῦ λείπεται δυστυχεῖν. Ἀσίνιον μὲν οὖν ἔφη δυνατὸς εἶ) Σικελίας ἐκβαλεῖν, δυνάμεις δὲ μείζονος ἐπιφερομένης δυνάμεως, οὐ βούλεσθαι τὴν νῆσον ἐν πολέμῳ ἀπολέσθαι. χωρεῖν δὲ τοὺς κρατοῦν καὶ σώζεσθαι παραινέσας Συρακουσίοις, ἐξέπλευσεν. ἀφικόμενος δὲ πρὸς Πομπήϊον, ἀεὶ μὲν εἶχετο μιᾶς γνώμης, χρονοτριβεῖν τὸν πόλεμον· ἐλπίζων διαλύσεις, καὶ μὴ βουλόμενος ἐν ἀγῶνι χείρω γενομένῳ τὴν πόλιν αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς παθεῖν τὰ ἔσχατα σιδήρῳ διακριθεῖσαν, ἀλλὰ δὲ τούτων ἀδελφὰ Πομπήϊον ἔπεισε καὶ τοὺς συνέδρους ψηφίσασθαι, μήτε πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίων διαρπάζειν, μήτε ἄνδρα Ῥωμαῖον ἔξω παρατάξεως ἀναιρεῖν· καὶ δόξαν ἐνέδωκε, καὶ προσηγάγετο πολλοὺς τῇ Πομπήϊου μερίδι, τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἥμερον ἀσπασαμένους. ἐκπεμφθεὶς δὲ εἰς Ἀσίαν, ὡς τοῖς ἐκεῖ συνάγοντι πλοῖα καὶ στρατιὰν ὠφέλιμος γένοιτο, Σερβιλίαν ἐπηγάγετο ἀδελφιδῆν, καὶ τὸν Λουκούλλου παῖδιον ἐξ ἐκείνης γεγονός. ἠκολούθησε γὰρ αὐτῷ χηρεύουσα, καὶ πολὺ τοῦ εἰς τὸν ἀκόλαστον αὐτῆς διαβολὰν ἀφεῖλεν, ὑποδυσα τὴν ὑπὸ Κάτωνι φεύγειν καὶ πλαίειν καὶ διαιτᾶν ἐκουσίως. ἀλλ' ὅγε Καῖσαρ οὐδὲ τοῦ ἐν ἐκείνῃ βλασφημεῖν τὸν Κάτωνος ἐφείσατο. πρὸς μὲν οὖν τὰ ἄλλα, τὸν Κάτωνος οὐδὲν (ὡς ἔοικεν) ἐδεήθησαν οἱ Πομπήϊου στρατηγοί· Ῥοδίοις δὲ πείθει προσαγαγόμενος, καὶ τὴν Σερβιλίαν αὐτόθι καὶ τὸν παῖδιον ἀπολιπών, ἐπεδημήθη πρὸς Πομπήϊον, ἤδη πεζικῆς τε λαμπρᾶς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως περὶ αὐτὸν οὔσης ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα τῆς γνώμης κατάφωρος ἔδοξε γεγενέναι Πομπήϊος. ὥρμησε μὲν γὰρ ἐγχειρεῖσαι τῷ Κάτωνι τὴν τῶν νεῶν ἡγεμονίαν· (ἦσαν δὲ πεντακοσίων μὲν οὐκ ἐλάττους αἱ μάχιμοι, λιβυρνικὰ δὲ καὶ κατασκοπικὰ καὶ ἄφρακτα, παμπληθῆ) τάχυ δὲ ἐννοήσας ἢ διδαχθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων, ὡς ἓν ἐστι κεφάλαιον Κάτωνι, πάσης πολιτείας ἐλευθεροῦσαν τὴν πατρίδα, κἂν θύνναν κύριος τηλικαύτης δυνάμεως, ἧς αὐτὴ μέρας κατεγωνίσωνται Καῖσαρ, τῆς αὐτῆς ἐκείνης ἀξιώσει καὶ Πομπήϊον τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ τοῖς νόμοις ἕπεσθαι, μετέγνω, καίτοι ἤδη διειλεγμένος αὐτῷ, καὶ Βύβλον ἀπέδειξεν ναύαρχον. οὐ μὴν ἠδεπί γε τοῦδε τοῦτο τῆς προθυμίας τὸν Κάτωνος ἀμβλυτέρας· ἀλλὰ καὶ λέγεται πρὸς ἕνα μάχιμον περὶ τὸν Δυῤῥαχίου,

αὐτός τε Πομπηίου παρορμῶντος τὴν δύναμιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἡγεμόνων εἰπεῖν τι καὶ προτρέψασθαι κελεύοντος, ἀρχὴν καὶ σιωπὴν τοῖς τραπεῖσι ἀκούειν· Κάτωνος δὲ μὴ πόλεμος, ὅσα καιρὸν εἶχε τῶν ἀπὸ φιλοσοφίας ἀκούειν λεγομένων περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀρετῆς καὶ θανάτου καὶ δόξης, διεξιόντος αἰσθαθῆς, καὶ τελευτῶντα τρέψαντος τὸν λόγον εἰς θεῶν δυάκλησιν, ὡς παρόντων καὶ ἐφορώντων τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, τηλικοῦτον ἀλαλαγμὸν γενέσθαι καὶ θόρυβον κίνημα τῆς στρατιᾶς ἐπαρθείσης, ὥστε πόνους ἐλπίδων μεστοὺς ὑπὲρ τὸν κίνδυνον ὁρμῆσαι τοὺς ἡγεμόνας. τρεψαμένων δὲ καὶ κρατησάντων ἀφείλετο τὴν πανταχοῦ νίκην ὁ Καῖσαρος δαίμων, τῇ δὲ Πομπηίου χρησάμενος δυλαβείᾳ καὶ ἀπιστίᾳ περὶ τὸ δυτύχημα. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Πομπηίου γέγραπται. χαιρόντων δὲ πόνων καὶ μεγαλυνόντων τὸ ἔργον, ὁ Κάτων ἀπεδάκρυε τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ὀλέθριον καὶ κακοδαίμονα φιλαρχίαν ὠδύρετο, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὁρῶν πολίτας ὑπ' ἀλλήλων πεπτωκότας. ἐπεὶ δὲ Καῖσαρα διώκων Πομπήιος εἰς Θεσσαλίαν ἀνεζεύγνυε, πολλὰ καταλιπὼν περὶ Δυρράχιον ὅπλα καὶ χρήματα καὶ σώματα συγγενῆ καὶ οἰκεῖα, πόνων ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ φύλακα τὸν Κάτωνα, πεντεκαίδεκα σπείρας ἔχοντα στρατιωτῶν, δι' ἀπιστίαν ἅμα καὶ φόβον τοῦ ἀνδρός. ἡττωμένῳ μὲν γὰρ, πόνων εἶναι βεβαιότατον ἐνόμιζεν· εἰ δὲ νικῴη, μὴ ὑπερέψειν παρόντα χρησάσθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς προείρηται. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ὑπατικῶν ἀνδρῶν ἀπεῤῥίφησαν εἰς Δυῤῥάχιον μετὰ Κάτωνος. γνωμένης δὲ τῆς κατὰ Φάρσαλον ἥττης, οὕτως ἔφη τοῖς λογισμοῖς ὁ Κάτων, ὡς εἰ μὲν τεθνήκοι Πομπήιος, εἰς Ἰταλίαν τοὺς σὺν αὐτῷ διαμώσων, αὐτὸς δὲ προσωτάτω τῆς τυραννίδος ὑπὲρ φυγῆς βιωσόμενος. εἰ δὲ σώζοιτο, πόνοις ἐκείνῳ διαφυλάξων τὴν δύναμιν. οὕτω δὴ διαβαλὼν εἰς Κέρκυραν, ὅπου τὸ ναυτικὸν ἦν, ἐξίσατο μὲν Κικέρωνι τῆς ἀρχῆς, ὡς ὑπατικῷ στρατηγικός· οὐ δεξαμένου δὲ Κικέρωνος, ἀλλ' ἀπάραντος εἰς Ἰταλίαν, ἰδὼν τὸν Πομπήιον ὑπὸ αὐθαδείας καὶ φρονήματος ἀκαίρου βουλόμενον κολάζειν τοὺς ἀποπλέοντας, πρῶτον μέλλοντα τῷ Κικέρωνι προσφέρειν τὰς χεῖρας, ἐνουθέτησεν ἰδίᾳ καὶ κατεπράυνεν· ὥστε τὸν Κικέρωνα περισῶσαι σαφῶς ἐκ θανάτου, καὶ τοῖς δήμοις ἄδειαν παρασχεῖν. τεκμαιρόμενος δὲ Πομπήιον Μάγνον εἰς Αἴγυπτον ἢ Λιβύην διεκπεσεῖσθαι, καὶ πεύδων πρὸς ἐκεῖνον, αἰτήσει μὲν ἔχων ἀπόνοιαν, ἔπλει δὲ, πρῶτον ἀπεῖναι δίδοις καὶ ὑπολείπεσθαι τοὺς οὐ προθύμως συστρατευομένους. ἀφάμενος δὲ Λιβύης καὶ παραπλέων ἐντυγχάνει Σέξτῳ τῷ νεωτέρῳ τῶν Πομπήιου παίδων, ἀγνοοῦντι τὸν ἐπὶ Αἰγύπτου τοῦ πατρὸς τελευτήν. πόνοις μὲν οὖν βαρέως ἔφερεν, ὁδοῦ δὲ μετὰ Πομπήιον ἠξίου, Κάτωνος παρόντος ὁδὸν ἀκούειν δεύτερον ἡγεμόνα. διὸ καὶ Κάτων ἀιδούμενος καὶ οἰκτείρων ἄνδρας ἀγαθοὺς, καὶ πίστεως δεδωκότας πεῖραν, ὑπὲρ ξένης ἐρήμοις καὶ ἀπόροις ἀπολιπεῖν, ὑπέστη τε τὴν ἀρχὴν, καὶ παρῆλθεν εἰς Κυρήνην. ἐδέξαντο γὰρ ἐκεῖνον, ὀλίγαις ἡμέραις ἔμπροσθεν ἀποκλείσαντες Λαβιήνον. ἐνταῦθα πυνθανόμενος Σκιπίωνα τὸν Πομπήιου πενθερὸν ὑπὸ Ἰόβα τοῦ βασιλέως ἀνειλῆφθαι, καὶ Οὔαρον Ἄπιον, ὃς ἦν ὑπὸ Πομπήιου Λιβύης ἀποδεδειγμένος ἡγεμόνα, εἰς συν αὐτοῖς μετὰ δυνάμεως, ἐξώρμησε περὶ χειμῶνος ὥρα, πολλοὺς μὲν ὄνους ὕδωρ κομίζοντας συναγαγών,

A & ipse exercitum Pompeius adhortaretur, & ducem quemq; alium incitare oratione aliqua imperaret milites, segniter eos & cum silentio fama est audiuisse cæteros: at vbi omnium nouissimus Cato, quæ tempus suggerebat ex philosophia afferre, de libertate, virtute, morte, gloria, magno animi sui motu disseruit, atq; extremam orationē ad deorum implorationem quasi præsentium, & illud pro patria inspectantium certamen, conuertit, tantum sublatum clamorem fuisse, tantumq; excitati motum exercitus, vt duces concitarentur spei pleni omnes ad discrimen. Cæterùm vincen-
B tibus & pellentibus hostes extorsit consummatam victoriam fortuna Cæsaris, nimia Pompeij vsa cautione & successus diffidentia. Cæterùm hæc sunt in historia Pompeij explicata. Ouātibus omnibus atq; rem gestam extollentibus, Cato patriam deflebat, ambitionemq; lamentabatur funestam & infelicem, quòd multos & egregios ciues conspiceret mutua cæde cōfectos. Quum iam Pompeius ad persequendum Cæsarem in Thessaliam castra moueret, magnam autem vim relinqueret apud Dyrrhachium armorum hominumque, propinquorum & necessariorum: ducem &
C custodem omnibus Catonē præposuit, attribuitq; ei quindecim cohortes quòd pariter fideret ei & timeret. Nam victo, omnium fore existimabat sibi firmissimum: sin vinceret, non permissurum, vt diximus, præsentē rebus ad nutum suū vti. Complures pręterea cum Catone illustres viri ablegati Dyrrhachium sunt. Deuicto ad Pharsalum Pompeio ita constituerat Cato, si cecidisset Pompeius, eos quos secum habebat in Italiam transportare, atq; ipse quàm remotissimè à dominatu transigere vitam in exilio: quòd si incolumis foret, omnino eas copias illi conseruare. Ita in Corcyram, vbi
D classis erat, traiecit, & Ciceroni imperio, vt consulari prætorius, cessit. Reijciente id Cicerone & abnauigare in Italiam parante, videns Pompeium minorem ex intempestiua peruicacia & ferocia grauius consulere in discedentes, ac primò manus afferre moliri Ciceroni, castigauit seorsum eum placauitque. Atq; ita Ciceronem haud obscurè à morte eripuit, ac securitatem præbuit alijs. Pompeium Magnum in Ægyptum vel Africam conijciens elapsum, properansq; ad illum, conscendit cum omnibus, atque vela fecit, potestate tamen antè abeundi & remanendi facta illis qui non
E prompti erant ad sequendum. Vt Africam attigit, in legendo littore Sextum conuenit minorem Pompeij filium, ex quo Pompeij Magni fatum intellexit. Eam rem tulerunt omnes grauiter, nec cuiusquam à Pompeio voluerunt præsente Catone alterius ducis audire mentionem. Quapropter Cato pudore & miseratione bonorum virorum qui fidem suam probauerant, in terra peregrina desolatos relinquere & inopes non sustinens, suscepit imperium, atque Cyrenas appulit, vbi à ciuibus est admissus, quū paucis diebus portas clausissent Labieno. Ibi Scipionem Pompeij socerum ab rege Iuba intelligit receptum, & Ap-
F pium Varum, cui data à Pompeio prouincia Africa fuerat, illis se cum exercitu coniunxisse. Ita itinere pedestri brumali hora est præfectus. Magnam vim asinorū ad aquam portandā coegerat,

magnam etiam prædam egerat. Currus insuper & Psyllos appellatos trahebat secum, qui serpentium ictibus medentur venenum ore exugentes, ipsasque incantationibus hebetant & sopiunt serpentes. Dies septem continuos agmine facto signa antecessit, neque equo vel iumento est vsus. Cœnabat sedens ex eo die quo cladem Pharsalicam intellexisset, idque ad cæterum luctum addidit, neque recumbebat nisi somni causa. Exacta in Africa hyeme eduxit milites, qui non multo minus decem millia erant. Res erant Scipionis & Vari malo in loco ob dissensionem & distractionem assentantium atque obseruantium Iubam: cuius ob opes & vires intolerabile erat supercilium & fastus, vtpote qui quum congressurus primo esset cum Catone, sellam suam mediam posuerit inter Scipionem & Catonẽ. Quod vt vidit Cato, transposuit ad alterum latus sellam suam, mediumque Scipionẽ quamuis inimicum, qui ediderat etiam in ipsum probris refertum scriptum, accepit. & hoc nihili faciunt. Quòd vero Philostratum in Sicilia philosophiæ honoris causa acceperit in deambulando medium, id exagitãt. In præsentia igitur retudit Iubam, qui Scipionẽ & Varum tantum non pro satrapis suis habuerat, illosque reduxit in gratiam. Petentibus omnibus vt imperium susciperet, Scipioneque & Varo cedentibus ei ac ducatum tradentibus, negauit conuulsurum se leges, quarum causa oppugnarent conuellentem, neq; se proprætorem proconsule præsente imperaturũ. Nam creatus Scipio proconsul fuerat, ac spem victoriæ vulgus ex nomine trahebat imperantis in Africa Scipionis. Vt tamen assumpto imperio Scipio Vticæ statuit in gratiã Iubæ omnes sine discrimine ætatis interficere, vrbemque quasi cum Cæsare sentientem excindere, non tulit id Cato, verum pręsentes testatus, vociferatusque in concilio & deum fidem implorans, ægre exemit illos miseros horum crudelitati, ac partim eis orantibus, partim contendente Scipione custodiam vrbis recepit, vt neque volens neque inuita coniungeretur Cęsari. Erat enim locus ille ad omnia opportunus & affluens obtinentibus, qui multo magis est à Catone firmatus. siquidem eo ingentem numerũ frumenti inuexit, muros fulciuit, turres in altum excitauit, fossis altis & vallis vrbem sepsit. Vticenses puberes armis sibi traditis intra vallum imperauit cõmorari, reliquos in vrbe continuit magna adhibita cura ne qua iis à Romanis iniuria vel malum offerretur. Magnam vim armorum, pecuniæ, frumenti in castra misit. Prorsus fecerat belli illam vrbem promptuarium. Quod autem ante Pompeio, idem tunc cõsulebat Scipioni, ne cũ homine bellatore & acri signa conferret, sed traheret tempus, quo omnis viriditas, qua valet tyrannis, emarcescat. Hęc Scipio ex peruicacia floccifecit, ac Catoni semel ignauiã improperãs scripsit, satisne esset ei quòd in vrbe & intra mœnia desideret, nisi etiã prohiberet aliis cõsilio pro tẽpore vti audacter? Ad ea rescripsit Cato paratũ se cũ eo peditatu & equitatu quos in Africam aduexerat traiicere in Italiam, Cæsaremq; retrahere & vertere ab ipsis in se.

A πολλὴν δὲ λείαν ἐλαύνων, ἐπὶ δὲ ἅρματα καὶ ζεύς καὶ λουθρόους Ψύλλους ἐπαγόμενος, οἱ τὰ δὲ δήγματα τῶν θηρίων ἰῶνται τοῖς στόμασιν ἕλκοντες ἰόν, αὐτά τε τὰ θηρία καταπτάδοντες ἀμβλυώττουσι καὶ κηλοῦσιν. ἡμέρας δὲ συνεχῶς ἑπτὰ τῆς πορείας θρομβούσης, πεζὸς ἡγήσατο, μήτε ἵππῳ μήτε ὑποζυγίῳ χρησάμενος. ἐδείπνει δὲ καθήμενος, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὴν κατὰ Φάρσαλον ἔγνω ἧτταν· καὶ τοῦτο τοῦ λοιποῦ πεποίηκε πένθει· οὐ μὴ κατακλινθῶν πλὴν καθεύδων. ἐν δὲ Λιβύῃ διαγαγὼν τοῦ χειμῶνος ἐξήγαγε τὴν στρατιάν· (ἦσαν δὲ μυρίων ὀλίγῳ ἐλάττονες δέκα) τὰ δὲ

B πράγματα κακῶς εἶχε τοῖς περὶ Σκιπίωνα καὶ Οὔαρον, ἐν διαφορᾷ καὶ στάσει ὑποδυομένοις καὶ θεραπεύοντι τὸν Ἰόβαν, οὐκ ἀνεκτὸν ὄντα βαρύτητι φρονήματος καὶ ὄγκῳ, διὰ πλοῦτον καὶ δυνάμιν· ὃς γε Κάτωνι πρῶτον ἐντυγχάνειν μέλλων, μέσον ἔθηκε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον τοῦ Σκιπίωνος καὶ τοῦ Κάτωνος. ὁ μὴν τοι Κάτων ὡς εἶδεν, ἆρας τὸν ἑαυτοῦ θρόνον μετέθηκεν ὀπίσθιον, μέσον λαμβάνων τὸν Σκιπίωνα, καὶ περ ἐχθρὸν ὄντα, καὶ τι καὶ βιβλίον ἐκδεδωκότα βλασφημίας ἔχον τοῦ Κάτωνος. εἶτα τοῦτο μὴν εἰς οὐδένα πέθεται λόγον· εἰ δὲ Φιλόστρατον ἐν Σικελίᾳ μέσον εἶχεν περιπατῶν ὀπίσθιμῃ φιλοσοφίας, ἐγκαλοῦσι. τότε δὴ οὖν καὶ τὸν Ἰόβαν ἔπαυσεν, μονονουχὶ σατράπας πεποιημένον ἑαυτοῦ τοῖς περὶ τὸν Σκιπίωνα, κἀκείνοις διήλλαξεν. ἀξιούντων δὲ πάντων ἄρχειν αὐτὸν, καὶ πρῶτον τῶν περὶ Σκιπίωνα καὶ Οὔαρον ἀξιουμένων καὶ παραδιδόντων τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἔφη καταλύσειν τοὺς νόμους, περὶ ὧν τῶν καταλυόντων πολεμοῦσιν, οὐδὲ ἑαυτὸν ἀντιστράτηγον ὄντα, παρόντος αὐτοκράτορος στρατεύειν· (αὐτοκράτορος γὰρ ὁ Σκιπίων ἀπεδέδεικτο) καὶ θάρσος εἶχον οἱ πολλοὶ διὰ τοιοῦτο κατορθώσειν (ἄρχοντος ἐν Λιβύῃ Σκιπίωνος) ἐπεὶ μὴν τοι τὴν ἀρχὴν ὁ Σκιπίων παραλαβὼν, οὐδὲ ἐβούλετο

D Ἰόβᾳ χαριζόμενος Ἰτυκαίους ἁπανταχοῦ ἀποκτεῖναι, καὶ κατασκάψαι τὴν πόλιν, ὡς τὰ Καίσαρος φρονοῦσαν, οὐκ ἐνέμεινεν ὁ Κάτων, ἀλλὰ μαρτυράμενος καὶ κεκραγὼν ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ θορυβούντων, μόλις ἐξείλετο τῆς ὠμότητος αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τὰ μὴν αὐτῶν δεηθέντων, τὰ τοῦ Σκιπίωνος ἀξιούντος, ἀνεδέξατο φρουρήσειν τὴν πόλιν ὡς μήτε ἐκοῦσα, μήτε ἄκουσα Καίσαρι προσχοίτο. καὶ γὰρ ἦν εἰς ἅπαντα τὸ χωρίον ὠφέλιμον καὶ διαρκὲς

E τοῖς ἔχουσιν. ἔτι δὲ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἐρρώσθη. καὶ γὰρ σῖτον εἰσήγαγεν ὑπερβάλλοντα πλήθει, καὶ κατεσκεύασε τὰ τείχη, πύργοις ἐπαιρόμενος, καὶ τάφροις ὀρυκτοῖς καὶ χαρακώμασι περὶ τῆς πόλεως βαλλόμενος. Ἰτυκαίων δὲ τοὺς μὴν ἡβῶντας ἐν τοῖς χαρακώμασιν ἔταξεν οἰκεῖν, τὰ ὅπλα παραδοὺς αὐτοῖς, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν τῇ πόλει συνέσχεν, ἰσχυρῶς ἐπιμελόμενος μὴ ἀδικεῖσθαι μηδὲ πάσχειν κακῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὅπλα δὲ πολλὰ καὶ χρήματα καὶ σῖτον ἐξέπεμψε τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου, καὶ ὅλως εἶχε τὸν πολέμου τὴν πόλιν ταμιεῖον. ἃ δὴ Γορμπίῳ συνεβούλευε πρότερον, καὶ τότε Σκιπίωνι, μὴ μάχεσθαι πρὸς ἄνδρα πολεμικὸν καὶ δεινόν. ἀλλὰ τῷ χρόνῳ χρῆσθαι, πᾶσαν ἀκμὴν ἰῶν τυραννὶς

F ἰσχύς μαραίνοιτο. τούτων ὁ Σκιπίων ὑπὸ αὐθαδείας κατεφρόνει. καὶ ποτε τῷ Κάτωνι δειλίαν ὀνειδίζων ἔγραψεν, εἰ μὴ μόνον αὐτὸς ἀγαπᾷ καθήμενος ἐν πόλει καὶ τείχεσιν, ἀλλὰ μηδὲ ἑτέροις ἐᾷ πρὸς τὸν κρείττονα θαρσαλέως χρῆσθαι τοῖς λογισμοῖς. πρὸς ταῦτα ὁ Κάτων ἀνέγραψεν ὡς ἕτοιμός ἐστιν, οὓς ἤγαγεν αὐτὸς εἰς Λιβύην ὁπλίτας καὶ ἱππεῖς, θαλαττῶν, εἰς Ἰταλίαν παραγαγεῖν, καὶ Καίσαρα μεθιστάναι καὶ τρέπειν ἀπ' ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

ὡς δὲ καὶ τούτων ὁ Σκιπίων κατεγέλα, πολὺ δῆλος ὢν καὶ
ἀηδόμενος ὁ Κάτων τῇ παραχωρήσει τῆς ἀρχῆς, ὡς οὔτε
τῷ πολέμῳ καλῶς τὸν Σκιπίωνα χρησόμενον, οὔτε (ἂν
παραλόγως εὐτυχήσῃ) μέτριον ἐν τῷ κρατεῖν πρὸς τοὺς
πολίτας ἐσόμενον. διὸ καὶ γνώμην εἶχεν ὁ Κάτων, καὶ
πρὸς τοὺς συνήθεις ἔλεγεν, οὐ χρηστὰς μὴν ἐλπίδας ἔχειν
ὑπὲρ τοῦ πολέμου, δι' ἀπειρίαν καὶ θρασύτητα τῶν ἡγε-
μόνων· εἰ δ' οὖν εὐτυχία τις γένοιτο, καὶ καταλυθείη Καί-
σαρ, οὐ μενεῖν ἐν Ῥώμῃ, φεύξεσθαι δὲ τὴν χαλεπότητα καὶ
πικρίαν τοῦ Σκιπίωνος, ἤδη τότε δεινὰς καὶ ὑπερφυεῖς
ποιουμένου καὶ πολλὴν ἀπειλάς. ἀπέβη δὲ μᾶλλον ἢ προσ-
εδόκα· καὶ περὶ ἑσπέραν βαθεῖαν ἥκέν τις ἀπὸ στρατοπέ-
δου τειταῖος, ἀγγέλλων ὅτι μάχης μεγάλης πρὸς Θάψῳ γενομένης,
διέφθαρται παντάπασι τὰ πράγματα, καὶ
κρατεῖ Καίσαρ τῶν στρατοπέδων. Σκιπίων μὲν γὰρ Ἰόβας, σὺν ὀ-
λίγοις ἐκπεφεύγασιν· ἡ δὲ ἄλλη δύναμις ἀπόλωλεν. τού-
των προσπεσόντων, ἡ μὲν πόλις οἷς εἰκὸς ἐν νυκτὶ καὶ πολέ-
μῳ, πρὸς τοιοῦτον ἄγγελμα μικροῦ δεῖν ἔκφρων γενομέ-
νη, μόλις ἑαυτὴν ἐντὸς τειχῶν κατεῖχεν. ὁ δὲ Κάτων προσ-
ελθών, τότε μὲν ὡς ἑκάστοις ἀπῆντα, παρεθάρσει καὶ βοᾷ σιν
ἐπιλαμβανόμενος καὶ παραμυθούμενος, ἀφῄρει τοὺς δέους
ὁ πρεσβυτέρους καὶ γραφῴδες, ὡς οὐ τηλικούτων ἴσως γε-
νομένων, ἀλλ' ἐπὶ μεῖζον αὐξομένων τῷ λόγῳ· καὶ κατέ-
στησε τὸ θόρυβον. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τοὺς τριακοσίους οἷς ἐχρῆ-
το βουλῇ, Ῥωμαίους μὲν ὄντας, ἐν δὲ Λιβύῃ πραγματευο-
μένους ἀπὸ ἐμπορείας καὶ δανεισμῶν, εἰς ἱερὸν Διὸς ἐκκλη-
σιάσας συνιέναι, καὶ ὅσοι παρῆσαν ἀπὸ συγκλήτου, καὶ παῖ-
δας αὐτῶν. ἐπὶ δὲ συλλεγομένων ἐκείνων, παρελθὼν ἀ-
θορύβως καὶ μετ' εὐσταθείας, ὥσπερ οὐδενὸς καινοῦ γεγενό-
τος, βιβλίον ἔχων ἐν ταῖς χερσὶν ἀνέγινωσκεν. ἦν δὲ ἀπο-
γραφὴ τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ὁπλῶν, σίτου, τό-
ξων, ὁπλιτῶν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἑξακόσιοι ἀπὸ τῶν τριακο-
σίων, καὶ διελθὼν πολὺν ἔπαινον τῆς προθυμίας αὐτῶν
καὶ τῆς πίστεως, ἣν ἐπεδείξαντο, καὶ χρήμασι καὶ σώμασι
καὶ βυλαῖς ὠφελιμώτατοι γενόμενοι, παρεκάλει μὴ παρα-
λυθῆναι ταῖς ἐλπίσιν ἕκαστον αὐτῶν, φυγὴν ἰδίαν ἢ ἀπό-
δρασιν ἐνὰ ποιεῖσθαι. οὐ γὰρ ἐν τούτῳ συμμένωσιν, καὶ
πολεμοῦντων ἥττον καταφρονήσειν Καίσαρα, καὶ φείσεσθαι
μᾶλλον δεομένων. βουλεύεσθαι δ' ἐκέλευεν αὐτοὺς ὑπὲρ
αὐτῶν, οὐδέτερα μεμψάμενος, ἀλλ' εἰ μὲν τρέποιντο τὴν
γνώμην πρὸς τὴν τύχην, τῆς ἀνάγκης ἡσσόμενος τὴν μετα-
βολήν· ἰσαμένων δὲ πρὸς τὰ δεινά, καὶ δεχομένων τὸν ὑπὲρ
τῆς ἐλευθερίας κίνδυνον, οὐκ ἐπαινεσόμενος μόνον, ἀλλὰ
καὶ θαυμασόμενος τὴν ἀρετὴν, καὶ παρέξων ἑαυτὸν ἄρ-
χοντα καὶ συναγωνιζόμενον· ἄχρι οὗ τὴν ἐσχάτην τύχην τῆς
πατρίδος ἐξελέγξωσιν, ἣν οὐχὶ Γαΐου, οὐδὲ Ἀδρύμη-
τον οὖσαν, ἀλλὰ Ῥώμην, πολλάκις ἐκ χαλεπωτέρων
σφαλμάτων ὑπὸ μεγέθους ἀναφέρεσθαι. πολλὴν δ' αὐτοῖς
εἰς σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν ὑποκειμένων, καὶ μεγίστου, πρὸς
ἄνδρα πολεμεῖν ἐπὶ πολλὰ τοῖς χαρεῖς ἀνθελκόμενον, Γνα-
ίας τε πρὸς Πομπήιον ἀφεστῶσης τὸν νέον, αὐτῆς τε τῆς
Ῥώμης οὔπω δι' ἀπιστίαν παντάπασι δεδεγμένης τὸν
χαλινὸν, ἀλλ' ἀναξιοπαθούσης, καὶ συνεξαισιαμένης πρὸς πᾶσαν μεταβολὴν, οὐδὲ τὸν κίνδυνον εἰ φευκτέον, ἀλ-
λὰ ἔχειν διδάσκαλον τὸν πόλεμον, ἀφειδοῦντα τῆς ψυχῆς ἐπὶ ταῖς μεγίσταις ἀδικίαις, οὐχ ὥσπερ ἑαυτοῖς, εἰς τὸν
εὐτυχέστατον βίον κατορθοῦσιν, ἢ πλάσεσιν εἰς τὸν εὐκλεέστατον θάνατον, τὴν ἀδηλότητα τοῦ πολέμου τελευτᾶν.

A Quæ vbi irrisit Scipio, præ se tulit aperte pœnitere se quòd imperium permisisset ei, ratus nec bellum recte Scipionem administraturum, nec si præter spem successum habuisset, vsurum victoria in ciues moderate. Itaque hæc sententia fuit Catonis, atq; apud familiares prædicauit, ob ducum imperitiam & ferociam nullam habere se de bello bonam spem. quòd si prospere quid cecidisset & oppressus esset Cæsar, non remansurum se Romæ, sed sæuitiam & acerbitatē fugiturum Scipionis, qui iam tum grauiter & superbe multis minitaretur. Id verò citius quàm expectabat euenit: ac
B circa primas tenebras accurrit quidam qui tertio die venerat ex castris, annuncians ingenti prælio ad Thapsum contracto omnia perdita esse, Cæsarem castris potitum, Scipionē & Iubam cum paucis effugisse, omnem cæsum reliquum exercitum. Hoc casu ciues, vt verisimile est nocte & in bello, ad eum nuncium pene amentes facti, vix continuerunt sese intra mœnia. At Cato progressus, vt cuiq; occurrit, discurrentes & clamantes retinens consolansque, abstergebat timentibus trepidationem & exanimationem, cladem dicens forsitan non esse tantam, sed extolli sermone in maius. Ita turbam composuit. Simul atque diluxit, conuocaui
C uit per præconem in templum Iouis trecentos (hi ciues Romani erant qui in Africa negotiabantur, & fœnus exercebant) simulq; omnes senatores & eorum filios. Dum illi coguntur, accedens composito & tranquillo vultu, quasi nihil accidisset noui, libellum quē tenebat manibus, legebat. Breuiarium erat instrumenti bellici, armorū, frumenti, telorum, militum. Vbi conuenerunt, exorsus à trecentis, laudata eximie eorum alacritate & fide quam demonstrauerant, quòd pecunia, corporibus, consiliis rempublicam enixissime iuuissent, exhortatus eos est ne diuersam spem intenderent,
D alius aliam fugam & errorem quærentes. Nam si vna cohærerent, & bellantes minus Cæsarem despecturum, & magis parsurum supplicibus. Monuit autem eos vt de rebus suis deliberarent: de neutro se consilio incusaturū ipsos: verum si animo ad fortunam inclinarent, adscripturum varietatem eorum necessitati. Quod si resisterent malis, & discrimen pro libertate subirent, non commendaturum modo, sed etiam virtutē eorum admiraturum, præbiturumq; ipsis ducem se & commilitonem, quoad nouissimam patriæ fortunam explorassent, non Vticam eam neq; Adrumetum,
E sed Romam esse: quæ sæpe ob magnitudinē suam erexisset se ex grauioribus lapsibus. Ipsis vero cum multa ad salutem & incolumitatem patere, tum illud maxime, quod bellum gererent cum homine qui in diuersa temporibus retraheretur. Hispaniam ad Pompeium iuuenem defecisse. Ipsam Romam iugi insolentē nondum plane recepisse frænum, verum indigne calcari, atque ad omnem exurrecturam mutationem. Neque porro refugiendum esse periculum, sed doctorem eos habere hostem ipsum, qui quo maxima scelera transigat, minime parcat vitæ: cui nō sicut ipsis in felicissimam
F vitam, si victores fuerint, aut, si impegerint, in mortem gloriosissimam incerta belli terminatura.

Veruntamen debere eos ait ſecum rem perpendere, vota facientes vt ſuperiore pro virtute atque animi propenſa voluntate quæ deliberaſſent, fauſte ac feliciter euenirent. Poſtquam finem dicendi Cato fecit, fuerunt quibus etiam faceret oratio eius animos. Plerique vero ob conſtantiam eius, animi celſitudinem & humanitatem, periculi pene obliti præſentis, tanquam vnum hunc inuictum ducem & omni ſuperiorem fortuna, orauerunt veteretur ex ſententia ſua & ipſorum corporibus & facultatibus & armis. præſtare enim illi parentes vitam abiicere, quàm incolumes eſſe virtute prodita tam excellente. Quum ibi mentionem quidam intuliſſet decernendam ſeruis libertatem, idque comprobaſſent plerique, negauit id ſe Cato facturum. neque enim id legitimum vel iuſtum eſſe: verum ſi domini ipſi manumiſiſſent eos, recepturum ſe adultos. Multis hic pollicitationibus factis, quum nomina dare quibus placeret iuſſiſſet, digreſſus eſt. Paulo poſt literæ ei à Iuba & Scipione ſunt redditæ. Iuba in monte quodam abditus quærebat quid conſilii cepiſſet Cato. nam expectaturum oſtendit ſe eum, ſi Vticam deſereret: & ſi ferre decreuiſſet obſidionem, ſuppetias ei cum exercitu venturum. Scipio ſub promontorio quodam nõ procul Vtica in ancoris ſtans id ipſum reſponſum expectabat. Igitur Catoni viſum retinere tabellarios, dũ certi quid ſtatuiſſent trecenti. Omnes enim ſenatorii ordinis alacres erant, ſeruoſq; extemplo manumiſſos armabãt. At trecentis nauicularis ſcilicet & fœneratoribus, qui maximam facultatum partem habebant in ſeruitiis, non diu Catonis oratio adhęreſcens effluxit. Sicut corpora aliqua facile calorem admittunt, rurſuſq; emittunt amoto igne frigeſcentia: haud aliter illos adſpectus excitabat & feruefaciebat Catonis. cæterum reputantibus rem ſecum, extorquebat Cæſaris metus Catonis & honeſti reuerentiam. ita enim dicebãt, Qui nos & cui dedignamur dicto eſſe audientes? Nonne Cæſar hic ad quẽ omnis populi Romani recidit potẽtia? Nemo noſtrum Scipio eſt, vel Pompeius, vel Cato. at quo tempore omnes mortales animos præter dignitatẽ ex metu ſummiſerunt, hoc nos ad tuendã populi Romani libertatẽ gerimus ex Vtica bellum aduerſus eum cui fugiẽs Cato cum Pompeio Magno Italia ceſſit. Seruos libertate donamus, quibus ipſis tantum eſt libertatis quantum illi viſum erit relictum. At etiam nunc ô miſeri cognoſcentes noſmetipſos, veniam petamus à victore, & legatos ſupplices mittamus. Hæc moderatiſſimi trecentorum ſubiiciebant. Maxima vero pars inſidiabatur ſenatoribus, tanquã ſi hos corripuiſſent, iram in ſe Cæſaris placaturi. Odoratus eſt Cato conſilii mutationẽ, non tamen excuſſit, ſed Scipioni & Iubæ remiſit tabellarios per quos ſcripſit iis Vtica vt abſtinerent, ob ſuam de trecẽtis diffidentiam. At equites qui profugerant ex pugna non contemnendo numero, profecti Vticam tres miſerunt ad Catonem, non erant tamen eiuſdẽ omnes ſententiæ. Nam alii recipere ſe ad Iubã, alii adiungere Catoni molieban- F tur, pars intrare timebant Vticam. His Catoni nunciatis, M. Rubrio imperat vt trecẽtis intendat,

A οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνους γε δεῖν ἔφη βουλεύεσθαι καθ' ἑαυτοὺς σκοπουμένους, ἀντὶ τῆς παρόντος ἀρετῆς καὶ παρθυμίας αὐτοῖς τὰ δόξαντα συνενεγκεῖν. Τοιαῦτα τοῦ Κάτωνος εἰπόντος, ἦσαν οἱ καὶ τοῖς λόγοις ἀχθόμενοι πρὸς τὸ θαρρεῖν, οἱ δὲ πλεῖστοι, πρὸς τὸ ἀδεὲς καὶ γενναῖον αὐτοῦ καὶ φιλάνθρωπον, ὀλίγου δεῖν ἐκλαθόμενοι τῶν παρόντων, ὡς μόνον ἐνόντα τοῦτον ἀήττητον ἡγεμόνα, καὶ πάσης κρείττονα τύχης, ἐδέοντο χρῆσθαι καὶ σώμασιν αὐτῶν καὶ χρήμασιν καὶ ὅπλοις ὅπως αὐτὸς ἔγνωκε. κρεῖττον γὰρ ἐκείνῳ πειθομένους ἀποθανεῖν, ἢ σώζεσθαι παρεδόντας ἀρετὴν τοσαύτην. εἰ-

B πόντος δέινος ὡς χρὴ ψηφίσασθαι δούλοις ἐλευθερίαν, καὶ τῶν πλείστων συνεπαινεσάντων, οὐκ ἔφη τοῦτο ποιήσειν ὁ Κάτων· οὐ γὰρ νόμιμον οὐδὲ δίκαιον· αὐτῶν μὴν τῶν δεσποτῶν ἀφιέντων τοὺς ἐν ἡλικίᾳ δέχεσθαι. θορυβούμενον δὲ πολλῶν ὑποσχέσεων, κελεύσας ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον, ἀπηλλάττετο, καὶ μετὰ μικρὸν ἦκεν αὐτῷ γράμματα παρὰ Ἰόβα καὶ Σκιπίωνος· Ἰόβα μὲν, ἐν ὄρει κεκρυμμένου μετὰ ὀλίγων, ἐρωτῶντος ὅ, τι πράττειν δέδοκται τῷ Κάτωνι· (καὶ γὰρ πολιορκουμένῳ Ἰτύκῃ ἐκλιπόντα, καὶ πολιορκουμένῳ μετὰ χρατιᾶς ἐπιβοηθήσειν) Σκιπίωνος

C δὲ πρὸς ἄκρᾳ τινὶ ναυλοχοῦντος, οὐ πόρρω τῆς Ἰτύκης ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς κεχαδοκοῦντος. ἔδοξεν οὖν τῷ Κάτωνι τοὺς γραμματοφόρους ἐπέχειν, ἄχρι οὗ βεβαιώσῃ τὰ παρὰ τῶν τριακοσίων. οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ βουλῆς, ἦσαν πρόθυμοι, καὶ τοὺς οἰκέτας ἅθρους ἀφιέντες ἐλευθέρους ὥπλιζον. τῶν δὲ τριακοσίων, ἅτε δὴ πλουσίων καὶ δανειστικῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς οἰκέταις τῆς οὐσίας ἔχοντων, οὐ πολὺ οἱ Κάτωνος λόγοι χρόνον ἐμμείναντες, ἐξερρύησαν. καθάπερ τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἀναδέχεται ῥᾳδίως τὴν θερμότητα, καὶ πάλιν μεθίησι, τοῦ πυ-

D ρὸς ἀπαρθέντος ψυχόμενα· παραπλησίως ἐκείνους ὁ μὲν Κάτων ὁρώμενος ἀνεζωπύρει καὶ διεθέρμαινεν. αὐτοὶ δὲ ἑαυτοῖς λόγον διδόντες ὁ Καίσαρος φόβος ἐξέκρουσε τῆς πρὸς Κάτωνα καὶ τὸ καλὸν αἰδοῦς. Τίνες γὰρ (ἔφασαν) «
ὄντες, καὶ τίνι τὸ προσταττόμενον ποιεῖν ἀπαξιοῦμεν; οὐ- «
χὶ Καῖσαρ μὲν οὗτος εἷς ὢν ἡ Ῥωμαίων ἅπασα πρωτέστη- «
κεν ἰσχύς; ἡμῶν δὲ Σκιπίων οὐδεὶς, οὐδὲ Πομπήιος, οὐδὲ «
Κάτων; ἀλλὰ ἐν οἷς κατεῖς πολῖται αὐθέκαστοι ταπεινό- «
τερα τῶν πρεσβυτέρων δι' φόβον φρονοῦσιν, ἐν τούτοις ἡ- «
μεῖς ὑπερμαχοῦντες τῆς Ῥωμαίων ἐλευθερίας, πολε- «

E μοῦμεν ἐξ Ἰτύκης ᾧ Κάτων μετὰ Πομπηίου Μάγνου φεύ- «
γων ὑφεῖτο τῆς Ἰταλίας· καὶ δούλους ἐλευθεροῦμεν κατὰ «
Καίσαρος, οἷς αὐτοῖς ἐλευθερίας ὅσον αὐ ἐκεῖνος θέλει μέτε- «
στιν. ἀλλ' ἐπὶ νεῶ, ὦ μοχθηροὶ, γνόντες ἑαυτοὺς, παραι- «
τώμεθα τὸν κρείττονα, καὶ πέμψωμεν τοὺς δεησομένους. «
Ταῦτα οἱ μετριώτατοι τῶν τριακοσίων παρῄνουν. οἱ δὲ πλεῖστοι τοῖς συγκλητικοῖς ἐπεβούλευον, ὡς, εἰ τούτους συλλάβοιεν, ἱλασόμενοι τὸν πρὸς αὐτοὺς ὀργὴν τοῦ Καίσαρος. ὁ δὲ Κάτων ὑποπτεύων τὴν μεταβολὴν, οὐκ ἤλεγχεν. τῷ μέντοι Σκιπίωνι καὶ τῷ Ἰόβα γράψας ἀπέχεσθαι τῆς

F Ἰτύκης, ἀπιστίᾳ τῶν τριακοσίων, ἐξέπεμψε τοὺς γραμματοφόρους. τῶν ἱππέων οἱ διαφυγόντες ἀπὸ τῆς μάχης, ἐρι-

θμὸς οὐκ ὀλιγαρχικὸς, προσελάσαντες τῇ Ἰτύκῃ, πέμποισι πρὸς τὸν Κάτωνα τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν αὐτῶν γνώμην ἀπὸ πολλῶν ἔχοντας. οἱ μὲν γὰρ ἀπιέναι πρὸς Ἰόβαν, οἱ δὲ τῷ Κάτωνι προσχωρεῖν ὥρμηντο. τοῖς δὲ καὶ δέος εἶχεν εἰς Ἰτύκην παρελθεῖν. Ταῦτα ὁ Κάτων ἀκούσας, τοῖς μὲν τριακοσίοις ἐκέλευσε προσέχειν Μάρκῳ Ῥούφῳ,

ἀτρέμα τὰς ἀπογραφὰς τῶν ἐλευθερωθέντων δεχόμενον, καὶ μὴ προσβιαζόμενον· αὐτὸς δὲ τοὺς συγκλητικοὺς ἀναλαβὼν, προῆλθεν ἔξω τῆς Πύκνης, καὶ τοῖς ἱππάρχοις ἐνέτυχεν, δεόμενος μὴ προέσθαι Ῥωμαίων ἄνδρας ἀπὸ βουλῆς τοσούτους· μηδὲ Γόβαν ἐλέσθαι στρατηγὸν ἀντὶ Κάτωνος· ἀλλὰ σώζεσθαι κοινῇ καὶ σώζειν, παρελθόντας εἰς πόλιν οὔτε κατάκρας ἀλώσιμον, εἰς ἔτη δὲ πάμπολλα σῖτον καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἔχουσαν. Ταῦτα δὲ καὶ τῶν συγκλητικῶν δεομένων καὶ δακρυόντων, οἱ μὲν ἱππαρχοι διηλέγχοντο τοῖς ἱππεῦσιν, ὁ δὲ Κάτων ἐπὶ χώματός τινος καθίσας μετὰ τῶν συγκλητικῶν, ἀνέμενεν τὰς ἀποκρίσεις. ἐν δὲ τούτῳ παρῆν ὁ Ῥούβριος, σὺν ὀργῇ κατηφῶν τῶν τριακοσίων ἀκοσμίαν πολλὴν καὶ θόρυβον, ὡς ἀφισαμένων καὶ διαβεβαιουμένων τὴν πόλιν. ἐφ' οἷς οἱ μὲν ἄλλοι, πανταχόθεν ἀπογνόντες ἑαυτῶν, εἰς δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς ἐξέπεσον· ὁ δὲ Κάτων ἐκείνοις τε θαρσύνων ἐπειρᾶτο, καὶ πρὸς τοὺς τριακοσίους ἔπεμψεν, ἀναμείναι κελεύων. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἱππέων ἦκον, οὐ μέτρια προστάττοντες. ἔφασαν γὰρ οὔτε Γόβα δεῖσθαι μισθοφορήσαντος, ὅτε Καίσαρα φοβεῖσθαι, Κάτωνος αὐτῶν ἄρχοντος. Γυναίοις δὲ, φοίνιξιν ἀνθεφόροις μεταβόλοις συγκαθειργνύναι, δεινὸν εἶη. καὶ γὰρ εἰ νῦν ἀτρεμοῦσιν, ὅταν Καῖσαρ ἐπίῃ, σιωπῇ σπεῖσθαι καὶ προδώσειν. εἰ δ' οὖν δεῖται τις αὐτῶν συμπολεμούντων καὶ συμπαρόντων, σκυβαλὼν ἄπωθεν Γυναίοις ἢ Σαρφθείσας, οὕτως εἰς πόλιν καθαρὰν πολεμίων καὶ βαρβάρων καλείτω. Ταῦτα ὁ Κάτων ἄγειν μὲν δεινῶς ἠγείτο καὶ βαρβαρικὰ, πρὸς δὲ ἀπεκείνατο, βουλεύσεσθαι μετὰ τῶν τριακοσίων. καὶ παρελθὼν αὖθις εἰς τὴν πόλιν συνέτυγχανε τοῖς ἀνδράσιν, ἐπιστήψεις δὲ προσαγωγὰς πλασσομένοις ὑπὸ αἰδοῦς πρὸς αὐτὸν, ἀντίκρυς δὲ χαλεπαίνουσιν, εἴτις αὐτοῖς βιάζοιτο πολεμεῖν Καίσαρι, μὴ δυναμένοις μηδὲ βουλομένοις. ἔνιοι δὲ καὶ παρεφθέγγοντο πρὸς τῶν συγκλητικῶν, ὡς καθεκτέον ἐν τῇ πόλει Καίσαρος παρόντος. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς οὐκ ἀκούσας ὁ Κάτων παρῆκεν· (καὶ γὰρ ἦν ὑποκωφότερος) ὡς δέ τις αὐτῷ προσελθὼν ἀπήγγειλε, τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπιέναι, φοβηθεὶς μὴ πανταχόθεν οἱ τριακόσιοι κατὰ τῶν συγκλητικῶν ἀπονοηθῶσιν, ἐβάδιζε μετὰ τῶν φίλων ἐξαναστάς· καὶ θεασάμενος ἤδη προκεχωρηκότας, ἵππον λαβὼν, ἐδίωκε πρὸς αὐτοὺς. οἱ δὲ ἰδόντες ἄσμενοι προσῆλθον, καὶ ἐδέξαντο καὶ παρεκάλουν σώζεσθαι μετ' αὐτῶν. τότε καὶ δακρύσαι τὸν Κάτωνα φασὶν, ὑπὲρ τῶν συγκλητικῶν δεόμενον καὶ πρὸς τείνοντα τὰς χεῖρας, ἐνίων δὲ καὶ τοῖς ἵπποις ἀναστρέφοντα, καὶ τῶν ὅπλων ἀντιλαμβανόμενον, μέχρι οὗ κατειργάσατο, τὴν γὰρ ἡμέραν ἐκείνην ἐπιμείναντας, ἀσφαλῆ τοῖς ἀνδράσι φυγὴν ἐπιβαλεῖν. ὡς οὖν ἔχων αὐτοὺς ἀφίκετο, καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ τὰς πύλας κατέστησεν, τοῖς δὲ τὴν ἄκραν φυλακὴν παρέδωκεν, ἔδεισαν οἱ τριακόσιοι μὴ δίκην δῶσιν τῆς μεταβολῆς· καὶ πρὸς τὸν Κάτωνα πέμποντες, ἐδέοντο πάντως ἀφικέσθαι πρὸς αὐτούς. οἱ δὲ συγκλητικοὶ προσιόντες οὐκ εἴων, οὐδὲ ἔφασαν προήσεσθαι τὸν κινδυνεύοντα καὶ σωτῆρα τοῖς ἀπίστοις καὶ προδόταις. σαφεστάτη γὰρ (ὡς ἔοικεν) αἴσθησις τότε παρέστη καὶ πόθος καὶ θαῦμα τοῦ Κάτωνος ἀρετῆς πᾶσιν ὁμαλῶς τοῖς ἐν τῇ Πύκνῃ γενομένοις, ὡς οὐδὲν ἄρα κίβδηλον οὔτε ἀπατηλὸν ἐμέμικτο τοῖς πραττομένοις ὑπ' αὐτοῦ. πάλαι δὲ αὐθέφατος ἑαυτὸν ἐγνωκὼς ἀνελεῖν, δεινοὺς πόνους ἐπόνει καὶ φροντίδας καὶ ὠδῖνας εἶχεν ὑπὲρ ἄλλων, ὅπως εἰς ἀσφαλὲς καταστήσας ἀπόμαχος ἀπαλλάξαιτο τοῦ ζῆν.

A ac nomina silentio recipiat seruos manumittentium, nec cogat quemquam. Tum assumptis secum senatoribus extra vrbem progressus præfectos equitum conuenit, orans ne proiicerent tot Romanos senatores, neq; ducem pro Catone caperent Iubam, verum in communi salutem quærerent, & vrbem ingrederentur. Esse eam prorsus inexpugnabilem, in qua commeatus & alia necessaria in multos annos sint. Eadem senatoribus rogantibus lacrymantibusq; præfecti conuenerunt equites. Interea Cato in aggere quodam sedens cũ senatoribus, responsum operiebatur. Rubrius inter hæc aduenit ira inflammatus, trecentorumque magnum fluctum & tumultum infectatus est B deficientium & ciuitatem solicitantiũ. vnde multi abiecta semel salutis spe in lacrymas & lamentationes se coniecere. Cato verò cum hos confirmauit, tum ad trecẽtos misit petitum vt aliquantisper sustinerent. At præfecti non mediocria postulata equitum retulere. Ostenderunt enim nec quęrere eos vt Iubæ forent mercenarii, nec se Cæsarẽ duce formidare Catone, cæterum cum Vticensibus vt concluderentur, hominibus Punicis & leuibus, id sibi esse graue. Etenim vt nunc conquiescant, vbi aduenerit Cæsar cõspiraturos in ipsos prodituros- C que. Proinde siquis societatem & præsentiam expetat suã, vt ille eiectis vel interfectis Vticensibus cunctis ita ipsos in vacuam inuitaret hostibus ac barbaris vrbem. Hæc nimium fera Cato & barbara censens, respondit benigne cum trecentis se deliberaturum. Reuersus in vrbem conuenit eos. At illi non iam circuitiones reuerentia eius neq; delinimenta in speciem fingere, sed aperte stomachari, siquis non valentes & nolentes bellum gerere cogeret cum Cæsare. Aliqui etiam obiter senatorum meminerunt, retinendos in vrbe in aduentũ Cæsaris. Verum id se audisse dissimulauit Cato. et- D enim erat surdaster. Quum autem nunciasset ei quidam abscedere equites, veritus ne omnino consulerent scelestius trecenti in senatores, cõfestim profectus est cum amicis ad illos. Vbi conspexit aliquantulum progressos, equo accepto, est eos insequutus. Illi læti aduehentem viderunt receperuntque, orantes secum quæreret salutem. Ibi Catonem lacrymas quoque ferunt profudisse, dum precatur pro senatoribus & manus supplices tendit: aliquorum equos quoque circumegisse atque arma corripuisse, quousq; impetrauit vt illum saltem diem remanerent, & fugam præstarẽt senato- E ribus securam. Postquam cum his rediit, ac partim in portis collocauit, partim tradidit eis arcem custodiendã, trepidauerunt trecenti, ne pœnas penderent inconstantię suę: missisq; certis ad Catonẽ, obsecrauerũt eum vt omnino ad ipsos veniret. verum circumfusi ei senatores prohibuerunt, negaueruntque perfidis & proditoribus permissuros se tutorẽ suum & seruatorem. Tunc enim clarissime, meo iudicio, amplexi & admirati sunt senseruntq; Catonis virtutem ex æquo omnes qui Vticæ tunc erant, nihil fuisse profecto in Catonis factis admistum, adulterinũ vel fucatum. qui quum iamdudum mortem sibi statuisset afferre, miros labores, solicitudines, dolores suscepit pro aliis, quo illos quum in tuto collocasset, tum deponeret vitam. F

Neq; verò erat obſcurum, quantumuis diſſimularet, fixum ei eſſe conſciſcere ſibi necem. Itaq; lenitis ſenatoribus, geſſit morẽ trecentis, ſoluſq; eſt ad eos profectus. Illi gratias ei egerunt, precatiq; ſunt in cæteris vt opera ſua vteretur ac fideret ipſis. Quod autem Catones non eſſent, neq; animos caperent Catonis, ignoſceret infirmitati ſuæ. Decreuiſſe ſe deprecari Cæſarẽ, atq; legatos ad eum mittere, qui præcipue pro ipſo eſſent & primo deprecaturi. Si non obtinuiſſent, ne conceſſum quidem ipſis beneficiũ recepturos, verũ dum ſpirarẽt propugnaturos pro eo. Ad ea Cato, cõmendata illorũ beneuolẽtia, reſpondit, propere eis eſſe pro ipſorũ ſalute mittendum, & nihil pro ſe expoſcendũ precibus. Victos enim ſupplices eſſe, atq; eos qui deliquerunt veniam debere petere: ſe vero per totam vitam non inuictum modo permanſiſſe à Cæſare, verum etiam eſſe, quatenus vellet, victorem, Cæſaremq; virtute ſuperare & iuſtitia, illũ victum eſſe & captum. quæ enim moliri iamdudum inficiatus eſſet in patriam, nunc conuictum de his atque deprehenſum. Ita ad trecẽtos fatus, abſceſſit. Quum allatum eſſet Cæſarem iam cum toto exercitu eſſe in itinere, Papę, inquit, vt in viros nos ille! Ac conuerſus ad ſenatores, monuit eos vt maturarent, & dum equites ibi operirentur, cõſulerẽt ſaluti. Inde cæteris obſeratis portis, ex vna, quæ ſpectabat ad mare, diſtribuit ſuis naues, curamq; geſſit vt fierẽt omnia ordine. Iniurias repreſſit, tumultus ſedauit, inopibuſq; præbuit viaticum. Quum M. Octauius cum duabus legionibus prope vrbem conſediſſet, miſſiſq; legatis poſtularet à Catone vt ſtatueret ſecum quatenus vtriuſq; imperium eſſet: nihil illi reſpondit, ſed ait ad amicos, Et miramur nos res cõcidiſſe noſtras, quum ambitionẽ retinere nos in ipſo videamus exitio? Interea equites audiẽs diſcedere, & bona Vticenſium pro præda diripere, properauit ad eos incitato curſu, aſſequutuſq; primos extorſit ablata. Mox reliquorum quiſq; feſtinauit id quod haberet proiicere & deponere, omneſq; præ rubore muti & deiectis in terrã oculis faceſſere. Tum Cato conuocatis in vrbem Vticenſibus orauit pro trecentis, ne Cæſarem incenderẽt in illos, verum procurarent in communi inter ſe ſalutem. Mox reuerſus ad mare, cõſiderauit conſcendentes, amicoſq; & hoſpites, quos quidem perpellere potuit, ſalutauit & proſequutus eſt. Filio non perſuaſit vt nauem arriperet, neque adhærentem parenti duxit auertendum. Statyllius quidam erat vir in flore ætatis, qui forti pectore eſſe & Catonis ſubſequi infractũ & immotũ affectabat animum. Hunc orauit vt abnauigaret. nam illuſtre erat eius in Cæſarem odium. Vbi recuſauit, Apolloniũ Stoicum & Demetrium Peripateticum intuitus Cato, Veſtri, inquit, muneris eſt tumentem mollire atq; adducere ad id quod ex vſu eius eſt. Inde reliquos dimiſit, & vacauit illis qui operã requirebant ſuã. qua in re totam noctem conſumpſit & magna ex parte diem poſterum. Quum L. Cæſar C. Cæſaris propinquus, qui legatus erat pro trecentis iturus, oraret Catonem vt adiuuaret ſe in concinnanda oratione quam eſſet pro illis habiturus, Nam pro te, inquit, etiam manus eius attingere & ad genua mihi fuerit honeſtum procumbere.

A καὶ γὰρ ἐῶν ἀδηλος ἦν πρὸς τὸν θάνατον αὐτοῦ φορά, καὶ πρὶν οὐ πάροντος. ὑπήκουσεν οὖν τότε τοῖς τριακοσίοις, παραμυθησάμενος τοὺς συγκλητικούς· καὶ μόνος ἦκεν πρὸς αὐτοὺς, χάριν ἔχειν ὁμολογῶν, καὶ δεομένοις τὰ μὲν ἄλλα χρῆσθαι καὶ πιστεύειν· εἰ δὲ Κάτωνες οὐκ εἰσὶν, οὐδὲ τὸ Κάτωνος φρόνημα χωροῦσιν, οἰκτείρειν τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν. ἐγνωκότες δ' οὖν Καίσαρος δεῖσθαι καὶ πέμπειν πρὸς αὐτὸν, ὑπὲρ ἐκείνου μάλιστα καὶ πρώτου ποιήσασθαι δέησιν· εἰ δὲ μὴ πείθοιεν, οὐδὲν αὐτοῖς διδομένῳ δέξασθαι τὴν χάριν, ἀλλ' ἄχρι αὖ ἐμπνέωσιν πολεμήσειν ὑπὲρ ἐκείνου.

B πρὸς ταῦτα ὁ Κάτων ἐπαινέσας τὴν εὔνοιαν, ἔφη χρῆναι τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἕνεκα πέμπειν κατὰ τάχος, ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ μὴ δεῖσθαι. κεκρατημένων γὰρ εἰς δέησιν, καὶ ἀδικούντων παραιτήσιν. αὐτὸς δὲ οὐ μόνον ἀήττητος γεγονέναι πρὸς πάντα τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ νικᾶν ἐφ' ὅσον ἐβούλετο καὶ κρατεῖν Καίσαρος τοῖς καλοῖς καὶ δικαίοις. ἐκεῖνον δὲ εἰς τὸν ἁλωκότα καὶ νενικημένον. ἃ γὰρ ἠρνεῖτο πράττων κατὰ τῆς πατρίδος πάλαι, νῦν ἐξηλέγχθαι καὶ πεφωρᾶσθαι. ταῦτα παραλεχθεὶς τοῖς τριακοσίοις ἀπηλλάττετο· καὶ πυθόμενος Καίσαρα πᾶσαν ἄγοντα τὴν στρατιὰν ἤδη κατ' ὁδὸν

C εἶπεν, Παπαὶ (εἶπεν) ὡς ἐπ' ἀνδρας ἡμᾶς ἐκπνοος. καὶ τραπόμενος πρὸς τοὺς συγκλητικοὺς, ἐκέλευε μὴ μέλλειν, ἀλλ' ἕως παραμένοιεν οἱ ἱππεῖς σώζεσθαι. καὶ τὰς μὲν ἄλλας ἀπέκλεισε θύρας, μιᾷ δὲ τῇ πρὸς θάλασσαν φερούσῃ, τά τε πλοῖα τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν διένειμεν καὶ τάξεως ἐπεμελήθη, παύων τὰς ἀδικίας, καὶ παραλύων τοὺς θορύβους, καὶ τοὺς ἀπόρως ἔχοντας ἐφοδιάζων. ἐπεὶ δὲ Μάρκος Ὀκτάβιος, ἄγων δύο τάγματα, πλησίον κατεστρατοπέδευεν, καὶ πέμπων ἠξίου τὸν Κάτωνα περὶ ἀρχῆς διοεισαντας πρὸς αὐτὸν, ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, πρὸς δὲ τοὺς φίλοις εἶπεν, Εἶτα θαυμάζομεν ὅπως ἀπόλωλε τὰ πράγματα, τὴν φιλαρχίαν

D ὁρῶντες ἡμῖν ἐν αὐτῷ παρ' ὀλέθρῳ βεβηκόσι παραμένουσαν; οὐτωσὶ τοὺς ἱππεῖς ἀκούσας ἀπιόντας ἤδη φέρειν καὶ ἄγειν τὰ τῶν Ἰτυκαίων ὡς πρὸς λάφυρα, δρόμῳ συνέτεινε πρὸς αὐτοὺς, καὶ τοῖς πρώτοις ἐντυχὼν ἀφῃρεῖτο· τὴν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἐφανερίπτων καταπτήσσοντες, πρώτους δὲ ὑπ' αἰσχύνης, σιωπῇ καὶ κάτω βλέποντες ἀπῄεσαν. ὁ δὲ Κάτων εἰς τὴν πόλιν τοὺς Ἰτυκαίους συναγαγὼν, ἐδεῖτο περὶ τῶν τριακοσίων, μὴ παροξῦναι Καίσαρα κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ κοινῇ τὴν σωτηρίαν

E πράττειν ἀλλήλοις. εἶτα πάλιν τραπόμενος πρὸς τὴν θάλατταν, ἐπεσκέψατο τοὺς ἐμβαίνοντας, καὶ τῶν φίλων καὶ ξένων ὅσους ἔπεισεν, παρεκάλει καὶ προὔπεμψεν. τὸν δὲ υἱὸν οὐκ ἔπεισε λαβεῖν πλοῖον, οὐδὲ εἴατο δεῖν ἀποτρέπειν προσιόντα τοῦ πατρός. ἐν δέ τις Σπατύλλιος, ἀνὴρ τῇ μὲν ἡλικίᾳ νέος, ἰσχυρὸς δὲ τῇ γνώμῃ βουλόμενος εἶναι, καὶ τοῦ Κάτωνος ἀπομιμεῖσθαι τὴν ἀπάθειαν. τοῦτον ἠξίου πλεῖν (καὶ γὰρ ἐῶν καταφανὴς μισοκαίσαρ) ὡς δὲ οὐκ ἤθελεν, Ἀπολλωνίδῃ τῷ Στωϊκῷ καὶ Δημητρίῳ τῷ Περιπατητικῷ προσβλέψας ὁ Κάτων, Ὑμέτερον (εἶπεν) ἔργον οἰδοῦσαν τοῦτον μαλάξαι, καὶ καταρρίσαι πρὸς τὸ συμφέρον. αὐτὸς δὲ τοὺς λοιπούς

F συνεκπέμπων, καὶ χρηματίζων τοῖς δεομένοις, τήν τε νύκτα διέτριβεν περὶ ταῦτα, καὶ τῆς ὑπερούσης ἡμέρας τὸ πλεῖστον μέρος. ἐπεὶ δὲ Λεύκιος Καῖσαρ, οἰκεῖος μὲν ὢν Καίσαρος ἐκείνου, μέλλων δὲ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν τριακοσίων, παρεκάλει τὸν Κάτωνα λόγον αὐτῷ συνυποθέσθαι πιθανὸν, ᾧ χρήσεται περὶ ἐκείνων. (Ὑπὲρ σοῦ μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ χειρῶν ἐμοὶ καλὸν ἅψασθαι, καὶ γόνασι πρὸς πεσεῖν Καίσαρος)

» οὐκ εἴα ταῦτα ποιεῖν ὁ Κάτων αὐτόν. Ἐμοὶ γὰρ (εἶπεν) εἰ σώ-
» ζεσθαι χάριν Καίσαρος ἐβουλόμην, αὐτῷ βαδιστέον ἦν
» πρὸς ἐκεῖνον μόνον. οὐ βούλομαι δὲ τῷ τυράννῳ χάριν ἔ-
» χειν ὑπὲρ ὧν πράττομεῖ. πράττομεῖ δὲ, σώζων ὡς κύριος
» ὢν αὐτῷ δεσπόζειν οὐδὲν προσῆκεν. ὅπως μὴ τοι παραιτή-
» σῃ τοὺς τριακοσίους, κοινῇ σκοπῶμεν εἰ βούλει. γνόμενος δὲ
» πρὸς τούτῳ μετὰ τοῦ Λουκίου, τὸν υἱὸν αὐτῷ συνέστησε καὶ
» τοῖς ἑταίροις ἀπιόντι· καὶ προπέμψας ἐκεῖνον καὶ δεξιω-
» σάμενος, ἐπανῆλθεν οἴκαδε καὶ τὸν υἱὸν καὶ τοὺς φίλους συνα-
» γαγὼν, ἄλλά τε πολλὰ διελέχθη, καὶ πολιτείας ἀπεῖπεν
» ἅψασθαι τῷ μειρακίῳ. ὃ μὲν γὰρ ἀξίως Κάτωνος, οὐκ ἔτι
» τὰ πράγματα δέξασθαι. ὃ δ' ἄλλως, αἰσχρὸν εἰ· καὶ πρὶν ἐ-
» πιστρέψαι ἤδη τε ἔπεται πρὸς τὸ βαλανεῖον. ἐν δὲ τῷ λουσαμένῳ τοῦ
» Σπατυλλίου μνησθεὶς, καὶ μέγα φθεγξάμενος, Ἐξέπεμψας
» (εἶπεν) ὦ Ἀπολλωνίδη τὸν Σπατύλλιον ἀπὸ τοῦ φρονήματος
» ἐκείνου καθελών; καὶ πέπλευκεν ὁ ἀνὴρ, μηδὲ ἀσπασάμενος
» ἡμᾶς; Πόθεν; (εἶπεν ὁ Ἀπολλωνίδης) καίτοι πολλὰ διελέ-
» χθημεν, ἀλλ' ὑψηλός ἐστι καὶ ἄτρεπτος, καὶ μενεῖν φησὶ καὶ
» πρᾴτειν ὅ, τι ἂν σὺ πράττῃς. πρὸς ταῦτα φασὶ τὸν Κά-
» τωνα μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν, Ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτίκα φανε-
» ται. λουσάμενος δὲ, μετὰ πολλῶν ἐδείπνει καθήμενος, ὡς πρὸ
εἰώθει μετὰ τινὼν μάχην. οὐ γὰρ κατεκλίθη πλείω καθεύδων.
συνεδείπνουν δὲ πολῖται οἱ ἑταῖροι, καὶ τῶν Γυναικίων οἱ ἄρχον-
τες. καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ὁ πότος ἔλαβε μουσικὴν πολλὴν καὶ χάριν,
ἄλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων κυκλουμένων. ἄχρι οὗ
προῆλθεν ἡ ζήτησις εἰς ταῦτα δὴ τὰ παράδοξα καλούμενα
τῶν Στωικῶν, τὸ, Μόνον εἶ) τὸν ἀγαθὸν, ἐλεύθερον· δούλους
δὲ, τοὺς φαύλους ἁπάντας. ἐν ταῦτα δὴ (ὡς εἰκὸς) ἀντιβαί-
νων τοῦ περιπατητικοῦ, σφοδρὸς ἐμπεσὼν ὁ Κάτων, καὶ τόνον
προσθεὶς καὶ τραχύτητα φωνῆς, ἀπέτεινε πόρρωθεν τὸν
λόγον, ἀγῶνι θαυμαστῷ χρησάμενος· ὥστε μηδένα λαθεῖν
ὅτι τῷ βίῳ πέρας ἔγνωκεν ἐπιθεὶς ἀπαλλάττεσθαι τῶν παρ-
όντων· διὸ καὶ μετὰ τὸν λόγον σιωπῆς καὶ κατηφείας γενο-
μένης, ἐν πᾶσιν αἰσθανόμενος αὐτοὺς καὶ ἀπάγων τῆς ὑποψίας ὁ Κάτων αὖθις ὑπὲρ τῶν παρόντων ἐνέβαλλεν ἐρω-
τήματα καὶ φροντίδας, ὡς δεδιὼς μὲν ὑπὲρ τῶν πλεόντων,
δεδιὼς δὲ ὑπὲρ τῶν ὁδεύοντων ἐρημίαν ἄνυδρον καὶ βάρβα-
ρον. οὕτω δὲ διαλύσας τὸ συνδεῖπνον, καὶ προπέμψας μετὰ
τῶν φίλων τὸν συνήθη μετὰ τὸ δεῖπνον περίπατον, καὶ τοῖς
ἄρχουσι τῶν φυλάκων ἀκριβῶς διατάξας· ἀπιὼν εἰς τὸ
δωμάτιον, ἤδη τὸν τε παῖδα καὶ τῶν φίλων ἕκαστον, μᾶλλον
ἢ πρότερον εἰώθει, προσαγαγόμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς, πά-
λιν ὑποψίαν παρέσχε τοῦ μέλλοντος· εἰσελθὼν γὰρ κατακλι-
θεὶς, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τῶν Πλάτωνος διαλογων τῶν περὶ
ψυχῆς· καὶ διελθὼν τοῦ βιβλίου τὸ πλεῖστον, καὶ ἀναβλέψας ὑ-
πὲρ κεφαλῆς, ὡς οὐκ εἶδεν κρεμάμενον τὸ ξίφος (ὑφῄρητο γὰρ
ὁ παῖς ἔτι δειπνοῦντος αὐτοῦ) καλέσας οἰκέτην ἠρώτησεν ὅστις
λάβοι τὸ ἐγχειρίδιον. σιωπώντος δὲ ἐκείνου, πάλιν εἰς τὸ
βιβλίον· καὶ μικρὸν διαλιπὼν, ὡς πρὸς οὐ σπεύδων οὐδὲ ἐπει-
γόμενος, ἄλλως δὲ τὸ ξίφος ἐπιζητῶν, ἐκέλευσε κομίσαι.
διαπυνθανομένης δὲ γινομένης, καὶ μηδενὸς κομίζοντος, ἐξαναγνοὺς
τὸ βιβλίον, αὖθις ἐκάλει καθ' ἕνα τῶν οἰκετῶν· καὶ μᾶλλον
ἐπέτεινε τὴν φωνὴν, τὸ ξίφος ἀπαιτῶν. ἑνὸς δὲ καὶ πύξ τὸ σῶμα
παπάξας, ἤμαξε τὴν αὐτοῦ χεῖρα, χαλεπαίνων, καὶ βοῶν ἤδη μέγα, παραδίδοσθαι τῷ πολεμίῳ γυμνὸς ὑπὸ τοῦ παιδὸς
αὐτοῦ καὶ τῶν οἰκετῶν. ἄχρι οὗ κλαίων ὁ υἱὸς εἰσέδραμε μετὰ τῶν φίλων, καὶ περιπεσὼν ὠδύρετο καὶ κατηκέτισεν.
ὁ δὲ Κάτων

A vetuit id Cato ei ne faceret. Mihi enim, inquit, si incolumitatem habere Cæsaris beneficio vellem, ipsi erat ad eum soli eundum: sed nolo tyranno habere de ipsius flagitiis gratiam. quippe in eo flagitium committit quòd conseruat vt dominus illos in quos non spectat ad eum dominatio. Verum quemadmodũ pro trecentis depreceris, inter nos, si videtur, consideremus. Cui rei postquam cum Lucio vacauit, filium abeunti & amicos cõmendauit. Prosequutus illum dextramq; complexus, inde domum regressus est, filioque & amicis contractis cum alia multa disseruit, tum filio ne attin-
B geret remp. interdixit. quippe eam, vt dignũ esset Catone, haud integrũ fore posthac capessere: alia ratione turpe esse. Circa vesperum iam vertit se ad balneum. In balneo Statyllii memor, atq; alta voce loquutus, Dimisisti, inquit, Apollonide Statylliũ, eiq; spiritus illos detraxisti, & discessit ille insalutatis nobis? Haudquaquã, inquit, tametsi multa disputauerimus, Apollonides: verũ animo celso est & inflexibili, aitque permansurum se, & quicquid te viderit agentem, id se sequuturũ. Ad id Catonẽ ferũt arrisisse ac dixisse, Id vero mox patebit. Lotus inter frequentes, cœnauit, vt cõsueuerat post præ-
C lium, sedens. neque enim nisi somni causa decumbebat. Cœnauerunt cum eo amici & magistratus Vticensium. Sub cœnam multa fuit inter pocula erudita confabulatio & festiuitas, aliasque ex aliis disputationes philosophicas versarunt. Dum disputat, deuenit ad hęc Stoicorum admirabilia, quę paradoxa vocantur, Solum bonum virum liberũ esse, omnes malos seruos. Ibi iam insurgenti peripatetico acriter obiiciens se Cato, cõtenta & aspera voce produxit in longum disputationem, ac mirifice pugnauit, neminem vt falleret statuisse vitæ eum finem imponere, seque ex præsentibus
D explicare molestiis. Quapropter quum silentium & mœstitia esset hanc disputationem cõsequuta, quo omnibus modis erigeret eos & abduceret ab ista suspicione Cato, disceptationes iterũ de rebus præsentibus & curas mouit, quasi metuens nauigantibus, metuens etiam terra pergentibus per sitientem & barbaricam solitudinem. Ita soluto cõuiuio, vbi solennem à cœna deambulationẽ cum amicis absoluit, & pręfectis excubiarum quę tempus requirebat imperauit, recipiẽs iam se in cubiculum, filium & amicorum quemq; arctius quàm assueuerat amplexus est & salutauit. qua re suspicionem de integro mouit cõsilii sui. Ingressus cubi-
E culum vbi decubuit, Platonis dialogum de animo sumpsit in manus, librorq; prope euoluto suspexit supra caput. vbi non vidit suspensum gladiũ, (filius enim cœnante adhuc patre subtraxerat eum) seruum vocauit rogauitq; quisnam ensem abstulisset. Conticescente illo repetiit librũ, paruoq; interposito interuallo, quasi non instaret neq; vrgeret, sed fortuito requireret gladiũ, præcepit eũ adferri. Intercedente mora quũ adferret nemo gladiũ, perlecto libro aceiuit denuo singulos seruos, ac vocem magis intẽdit, ensemq; reposcit, vnũ etiam pugno percussit manumq; cruentauit, fremens atq; alta
F iam voce vociferans nudũ se prodi à filio & seruis hosti, quousq; flens filius accurrit cũ amicis, ruẽsq; in complexũ eius cœpit lamentari & obsecrare eũ.

ὁ δὲ Κάτων

Ibi exurgens Cato, ac ſuſtollens oculos toruè, Quando tandẽ, inquit, ego & vbi in apertam dementiam incidi imprudens? Cur admonet nemo me, nec abducit ab his, vbi parum rectè videar cõſuluiſſe, ſed conſilia mea prohibeor exequi, armiſque denudor? Quin ſimul homo præclarè conſtringis parentẽ, manuſq; poſt tergum illigas, donec veniens Cæſar offendat ne defendere quidẽ me ipſum valentem? Neque enim in me ipſum requiro gladium, quum etiam ſpiritu breui tempore compreſſo atque afflicto ſemel ad parietem capite exanimari liceat. Dum ita fatur, eiulans adoleſcens omneſq; reliqui cubiculo exceſſere. Demetrium verò & Apollonidem reſtitantes leniùs iam compellans, Vtrùm vos quoque, inquit, huius ætatis virum retinere vi ſtatuiſtis in vita, deſidenteſq; hic taciti aſſeruare? An rationem affertis, non eſſe indignum neq; fœdum, quum aliunde deſperet ſalutem Cato, eam expectare ab hoſte? Quin igitur hoc demonſtratis nobis perſuadetiſque atq; docetis, vt placitis & doctrinis illis prioribus, in quibus ætatem triuimus, explofis, redditi per Cæſarem ſapientiores maiores ei agamus gratias? Atqui nihil equidem de me ipſo conſtitutum habeo, ſed debet in manu eſſe mea, vbi deliberaui, exequi conſilium. Conſulam autem quodam modo vobiſcum, quum deliberem cum præceptis quibus vos commentamini vt vtamini. Abite igitur fidenter, atque filio meo dicite, quæ docere non valet patrem, eaq; cogat. His nihil Demetrius & Apollonides reluctati, ſed manantibus lacrymis digreſſi ſunt. Inde per puſillũ puerum introfertur gladius. quem vt accepit, diſtrinxit & cõſiderauit eum. Vbi mucronem directũ vidit atque aciem integrã, proloquutus, Nunc mei iuris ſum: poſuit enſem, & librũ ex integro relegit. Bis eum referunt totũ peruolutaſſe. Mox alto ſomno dormiuit, vt qui foris erant perciperent ſtertentem. Circa noctis conticinium libertum Cleanthem medicum appellauit & Butam, quo præcipue in reip. negotiis vtebatur. Hunc miſit ad mare viſum an ſoluiſſent omnes, idq; vt ſibi referret. Medico autem manum ex ictu, quem ſeruo inflixerat, inflammatã præbuit obligandam. id quod omnes, quaſi viuere vellet, reddidit hilariores. Mox adfuit Buta renuntians cęteros vela feciſſe, Craſſum verò propter occupationes aliquas hærere adhuc illic, ſed eum quoque iamiam conſcenſurũ, tempeſtatem autẽ ingentem & vehementẽ ventum in mare incubuiſſe. Quo audito ingemuit Cato nauigantiũ miſeratione, Butamq; miſit iterũ ad portum viſum ſiquis fortè recurriſſet rei alicuius indigus, id ſibi vt referret. Iam aues concinebant, ac paululum denuò in ſomnum eſt relapſus. Reuerſo Buta, magnumq; ſilentium renuntiante in portu eſſe, iuſſit ei ianuam claudere, repoſuitq; in lectulum ſe, quaſi reliquum noctis quieturus. Digreſſo Buta ſtrictũ gladium ſub pectore impreſſit. quia verò ictus fuit ex manus inflammatione leuior, non ſubitò exanimatus eſt, verùm animam agens decidit cubili, & ſtrepitũ edidit deiecto abaculo quodam geometrico, qui iuxta locatus erat. Quod ſentientes miniſtri ſuſtulerunt clamorem, filiuſq; & amici confeſtim ingreſſi ſunt ad eum.

A ὁ δὲ Κάτων ἐξαναστὰς ἀνέβλεψέν τε δεινὸν, καὶ πότε (εἶπεν) ἐγὼ καὶ ποῦ λέληθα τῇ διανοίᾳ ἠλωκώς; ὅτι διδάσκει μὴ τοῦδεὶς τοῦδε μεταπείθει τοῦ εἰωθότος δοκῶ κακῶς βεβουλεῦσθαι, κωλύομαι δὲ χρῆσθαι τοῖς ἐμαυτοῦ λογισμοῖς καὶ παροπλίζομαι. τί δ' οὐχὶ καὶ σιωδεῖς, ὦ δημιουργοῖ, τὸν πατέρα, καὶ τὰς χεῖρας ἀποστρέφεις, μέχρι δὴ ἐλθὼν Καῖσαρ εὕρῃ με μηδὲ ἀμυνόμενον δυνάμενον· οὐ γὰρ ἐπ' ἐμαυτόν γε δέομαι ξίφους, ὅπου καὶ τὸ πνεῦμα βραχὺ χρόνον ἐπιστρόφου, καὶ τὴν κεφαλὴν ἅπαξ πατάξαντα πρὸς τὸν τοῖχον, ἀποθανεῖν ἔνεστιν. ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, τὸ μὲν μειράκιον ἐξῆλθε μετὰ κλαυθμοῦ καὶ πολλοὶ οἱ λοιποί. τῷ δὲ Δημητρείῳ καὶ τῷ Ἀπολλωνίδῃ μόνοις ὑπολειφθεῖσι προσότερον ἤδη λαλῶν, Ἦ που καὶ ὑμῖν (ἔφη) δέδοκται βίᾳ κατέχειν ἄνδρα τοσοῦτον ἡλικίας ἐν τῷ βίῳ, καὶ καθημένους αὐτοῦ σιωπῇ παραφυλάττειν, ἢ λόγον ἥκετε κομίζοντες, ὡς οὐ δεινὸν τοῦδε ἀμφότερόν ἐστιν, ἀποστρωῦτα σωτηρίας ἑτέρας Κάτωνα, τίνι ἀπὸ τοῦ πολεμίου προσμένειν; τί δῆτα οὐ λέγετε πείθοντες ἡμᾶς ταῦτα καὶ μεταδιδάσκοντες; ἵνα τὰς προτέρας δόξας ἐκείνας καὶ λόγους οἷς συμβεβιώκαμεν, ἐκβαλόντες, καὶ γιγνόμενοι τῷ ὄντι Καίσαρος σοφώτεροι, μείζονα χάριν εἰδῶμεν αὐτῷ;

C καίτοι βεβούλευμαι μὲν οὐδὲν ἔγωγε περὶ ἐμαυτοῦ· δεῖ δέ μοι βουλευσάμενον εἰ καὶ κοινὸν οἷς ἔγνωκα χρῆσθαι βουλεύσομαι δὲ τρόπον τινὰ μεθ' ὑμῶν βουλευόμενος μετὰ τῶν λόγων, οἷς καὶ ὑμεῖς φιλοσοφεῖτε, χρῆσθαι θαρροῦντες οὕτω ἄπιτε, καὶ κελεύετε τὸν υἱὸν, ἀμὴ δυνάσθαι τὸν πατέρα πείθειν, μὴ βιάζεσθαι. πρὸς ταῦτα μηδὲν ἀντειπόντες οἱ περὶ τὸν Δημήτριον, ἀλλὰ δακρύσαντες, ἐξῆλθον. εἰσπέμπεται δὲ παιδίου μικροῦ τὸ ἐγχειρίδιον· καὶ λαβὼν ἐπάσατο, καὶ κατενόησεν. ὡς δὲ εἶδεν ἐστῶτα τὸν ἀθέρα καὶ τὴν ἀκμὴν ἀθρόαν, εἰπὼν, Νῦν ἐμός εἰμι, τὸ μὲν ξίφος ἔθηκεν, τὸ δὲ βιβλίον αὖθις ἀνεγνώσκε, καὶ λέγεται δὶς ὅλον διεξελθεῖν. εἶτα κοιμηθεὶς ὕπνον βαθὺ, ὥστε τοὺς ἐκτὸς ἀκοῦσαι, περὶ μέσας νύκτας ἐκάλεσε τῶν ἀπελευθέρων Κλεάνθην τὸν ἰατρὸν, καὶ Βούταν, ᾧ μάλιστα πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἐχρῆτο. καὶ τὸν μὲν ὑπὲρ θαλάσσης ἔπεμψεν, ὅπως σκεψάμενος εἰ πολῖται ἀνημένοι τυγχάνοι, φέρῃ πρὸς αὐτόν· τῷ δὲ ἰατρῷ τὴν χεῖρα φλεγμαίνουσαν ἐπὶ τῇ πληγῇ ἐπλήξε τὸν οἰκέτην ὑπιδοῦσαν παρέχειν. καὶ ποτὲ ἐποίησεν ἡδίους ἀπολύσας, ὡς ζωλικῶς ἔχοντος αὐτοῦ. μετ' ὀλίγον δὲ παρῆν ὁ Βούτας, ἀπαγγέλλων τοῖς μὲν ἄλλοις αὐήθη.

E Κράσσον δὲ λείπεσθαι ἐπὶ ἀγορίας τινός· ὅσον δὲ οὔπω καὶ τοῦτον ἐμβαίνειν· πολὺ δὲ χειμῶνα καὶ μέγα πνεῦμα κατέχειν τὴν θάλασσαν. τοῦτο ἀκούσας ὁ Κάτων ἐστέναξεν, οἰκτίρων τῶν πλεόντων, καὶ πάλιν ἔπεμψεν τὸν Βούταν ὑπὲρ θαλάσσης, εἴ τις ἄρα παλινδρομήσας δέοιτο τινὸς τῶν ἀναγκαίων, ἀπαγγελοῦντα πρὸς αὐτόν. ἤδη δὲ ὄρνιθες ᾖδον, καὶ μικρὸν αὖθις κατεκλίθη πρὸς ὕπνον. ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Βούτα, καὶ φράσαντος πολλὴν ἡσυχίαν περὶ τοὺς λιμένας εἶναι, προσέταξεν αὐτῷ τὴν θύραν κλεῖσαι, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὸ κλινίδιον, ὡς τὸ λοιπὸν ἐπὶ τῆς νυκτὸς

F ἀναπαυσόμενος. ἐξελθόντος δὲ τοῦ Βούτα, ἀπασάμενος τὸ ξίφος, ἔωσε μὲν ὑπὸ τὸ στῆθος· τῇ δὲ χειρὶ κουφότερον ἀφῆκε τὴν φλεγμονὴν χρησάμενος, οὐκ αὐθὺς ἀπήλλαξεν ἑαυτὸν, ἀλλὰ δυσθανατῶν ἐξέπεσε τῆς κλίνης καὶ ψόφον ἐποίησεν, καταβαλὼν ἀβάκιόν τι τῶν γεωμετρικῶν παρακείμενον· ὥστε τοὺς θεράποντας ἀκούσαντας ἀναβοῆσαι, καὶ τὸν υἱὸν αὐτίκα καὶ τοὺς φίλους ἐπεισελθεῖν.

ἰδόντες ὑπεφυρμένον αἵματι, καὶ τῶν ἐντέρων τὰ πολλὰ προπεπτωκότα, ζῶντα δ' αὐτὸν ἔτι καὶ βλέποντα, δεινῶς μὲν ἄπαντες ἔσχον, ὁ δ' ἰατρὸς προσελθὼν ἐπείρᾶτο· τῶν ἐντέρων ἀρρώτων διαμεινάντων, ταῦτά τε κατῆκε, καὶ τὸ τραῦμα διαῤῥάψας. ὡς οὖν ἀνέλαβεν ὁ Κάτων καὶ συνεφέρετο, τὸν μὲν ἰατρὸν ἀπέωσε, ταῖς χεροὶ δὲ τὰ ἔντερα παρεάξας καὶ τὸ τραῦμα ἐπιῤῥήξας ἀπέθανεν. ἐν ᾧ δὲ οὐκ ἄν τις ᾤετο χρόνῳ τοὺς κατὰ τὴν οἰκίαν πυθόμενος ἠθροίσθαι τὸ πάθος, ἐπὶ ταῖς θύραις ἦσαν οἱ τριακόσιοι, καὶ μικρὸν ὕστερον ὁ δῆμος ἡθροίσθη τῶν Ἰτυκαίων, μιᾷ φωνῇ τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα, καὶ μόνον ἐλεύθερον καὶ μόνον ἀνίκητον καλοῦντες. καὶ ταῦτα ἔπραττον ἀγγελλομένου παρουσίαν Καίσαρος· ἀλλ' οὔτε φόβος αὐτοὺς, οὔτε κολακεία τοῦ κρείττονος, οὔτε ἡ πρὸς ἀλλήλους διαφορὰ καὶ στάσις ἀμβλυτέρους ἐποίησεν τῇ πρὸς Κάτωνα τιμῇ. κοσμήσαντες δὲ τὸ σῶμα λαμπρῶς, καὶ πομπὴν ἐπιφανῆ πορεύσαντες καὶ θάψαντες παρὰ τὴν θάλασσαν, ἔνθα αὐτοῦ ξιφήρης, ὅπως ἐράπαν πρὸς τὸ σώζειν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν. Καίσαρ δὲ πιθανόμενος πρὸς τῶν ἀφικνουμένων ὑπομένειν ἐν Ἰτύκῃ τὸν Κάτωνα μηδὲ φεύγειν, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους πρεσβεύειν, αὐτὸν δὲ καὶ τοὺς ἑτέρους καὶ τὴν ἡλικίαν ἀδεῶς ἀναστρέφεσθαι, διεστέκμαρτον ἡγεῖτο τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρὸς, ἅτε δὴ τὴν πλείστον λόγον ἔχων ἐκείνου, καὶ προσῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως ἐπειγόμενος. ὡς δὲ ἤκουσεν τὸν θάνατον αὐτοῦ, λέγεται τοσοῦτον εἰπεῖν, Ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ ἐμοὶ σὺ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. τῷ γὰρ ὄντι σωθῆναι Κάτων ἀναγόμενος ὑπὸ Καίσαρος, οὐκ ἂν οὕτω δοκεῖ καταισχῦναι τὴν αὐτοῦ δόξαν, ὡς κοσμήσαι τὴν ἐκείνου. τὸ δὲ παρεῖδεν, ἀδήλον. εἰκάζεται δὲ τὰ χρηστότερα περὶ Καίσαρος. ἐτελεύτησε δὲ Κάτων ἔτη δυεῖν δέοντα πεντήκοντα βεβιωκώς. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ὑπὸ Καίσαρος μὲν οὐδὲν ἠδικήθη· λέγεται δὲ ῥάθυμος γενέσθαι, καὶ περὶ γυναῖκας οὐκ ἀνεπίληπτος. ἐν δὲ Καππαδοκίᾳ ξένῳ τινὶ χρησάμενος Μαρφαδάτῃ τῷ βασιλικῶν, ἔχοντι γυναῖκα εὐπρεπῆ, καὶ πλείονα παρ' αὐτοῖς ἢ καλῶς εἶχε διατείβων χρόνον, ἐσκώπτετο, τοιαῦτα γραφόντων εἰς αὐτὸν, Αὔριον Κάτων βαδίζει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας. καὶ Πόρκιος καὶ Μαρφαδάτης, δύο φίλοι, ψυχὴ μία. (ψυχὴ γὰρ ἐκαλεῖτο τοῦ Μαρφαδάτου τὸ γυναῖκα) καὶ ἔτι, Εὐγενὴς καὶ λαμπρὸς ὁ Κάτων βασιλικῷ ψυχῷ ἔχει. ἀλλὰ πᾶσαν γε τοῦ τοιούτου ἐξήλειψε καὶ ἀφανίσε τῷ θανάτῳ δυσκλειαν. ἀγωνιζόμενος γὰρ ἐν Φιλίπποις πρὸς Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ κλινομένης τῆς φάλαγγος, οὔτε φυγεῖν οὔτε λαθεῖν ἀξιώσας, ἀλλὰ προκαλούμενος τοὺς πολεμίους, ἔμπροσθεν ἑαυτὸν ἐμφανίζων καὶ συνεξορμῶν τοὺς συμμένοντας, ἔπεσεν, θαῦμα τῆς ἀρετῆς τοῖς ἐναντίοις παρασχών. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ θυγάτηρ τοῦ Κάτωνος, ἅτε σωφροσύνης, ἅτε ἀνδρείας ἀπολαφθεῖσα. Βρούτῳ γὰρ συνῴκει τῷ κτείναντι Καίσαρα. αὐτῆς τε τῆς συνωμοσίας μετέσχεν, καὶ προήκατο τὸν βίον ἀξίως τῆς εὐγενείας καὶ ἀρετῆς, ὡς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γέγραπται. Σατύλλιος δὲ, φήσας μιμεῖσθαι Κάτωνα, τότε μὲν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἐκωλύθη, βουλόμενος ἑαυτὸν ἀνελεῖν· ὕστερον δὲ τῷ Βρούτῳ πιστότατον ἑαυτὸν παρασχὼν καὶ χρησιμώτατον ἐν Φιλίπποις ἀπέθανεν.

A qui conſpicientes ſanguine fœdatum, & inteſtina pleraque procidiſſe, ſpirantem eum tamen adhuc & intuentem, omnes ingenti perfuſi ſunt dolore. Medicus accurrens inteſtina conabatur, quia manſerant illæſa, reponere & vulnus conſuere. Vt igitur recreari Cato cepit atque ad ſe redire, repulit medicum, interanea manibus lacerauit, diuulſoque expirauit vulnere. Quo autem ſpatio non crederes eum caſum reſciſcere omnes domeſticos potuiſſe, adfuerunt ad fores trecenti, ac mox populus Vticenſis concurrit, vna voce benefactorem, ſeruatorem, ſolum li-
B berum, ſolum inuictum appellantes, eaque agebant quum nunciaretur adeſſe Cæſarem. Cæterùm neque metus eos, neque aſſentatio victoris, neque mutua diſſenſio vel diſcordia ab honorando retardauit Catone: ſed corpus eius magnificè exornatum & ſplendidis elatum exequiis funerauerunt iuxta mare, vbi nunc quoque ſtatua eius enſem tenens poſita eſt. Inde conuerſi ſunt ad ſuam vrbiſque ſalutem expediendam. Cæſar accipiens de iis qui ad ipſum ventitabant, remanere Vticæ Catonem, neque fugæ conſulere, verùm alios dimittere, ipſum verò cum amicis & filio intrepidè agere, non potuit expli-
C care eius conſilium. Quare, quòd illius haberet maximum reſpectum, cito agmine perrexit. Vt fatum eius audiuit, tantùm aiunt eum dixiſſe, Inuideo tibi Cato mortem, quando ſalutem mihi tuam inuidiſti. Nam reuera ſi recipere Cato à Cæſare tuliſſet incolumitatem, non ita ſuas videtur maculaturus fuiſſe, quàm illuſtraturus Cæſaris laudes. Euentus autem in obſcuro eſt, ſed benigniorem augurantur à Cæſare. Deceſſit Cato annos natus duodequinquaginta. Filius eius nihil eſt à Cæſare violatus. Perhibetur hic ſegnis fuiſſe nec vacaſſe laſciuia. In Cappadocia
D diuerſatus apud quendam ex familia regia, cui venuſta erat vxor, quia diutius apud eum quàm honeſtum foret agebat, deriſus eſt à ſcribentibus in eum hæc, Cras Cato diſcedet poſt triginta dies. &, Porcius & Marphadates amici duo, animus vnus. Pſychæ enim nomen erat Marphadatis vxori, quod animum ſignificat. Præterea, Generoſus & egregius Cato regium habet animum. Cæterùm omnem eam morte expunxit notam. Nam in Philippis contra Octauium Cæſarem & Antonium pro libertate decertans, quum inclinata acie neque fugere, neque late-
E bras ſuſtineret quærere, hoſtes laceſſiuit, coramque iis qui eſſet declarans, ac ſtantes adhuc in acie incitans, cecidit magna virtutis ſuæ apud inimicos relicta admiratione. Multo magis filia, Catone nec caſtitate nec fortitudine inferior. Nam quum Bruto nupta Cæſaris interfectori, & coniurationis illius eſſet cõſcia, vitam vt nobilitate & virtute eius erat dignum profudit, vt in vita Bruti diſſeruimus. Statyllius, qui Catonem æmulaturum dixerat ſe, inuitus id temporis manus prohibitus eſt à philoſophis ſibi inferre. Hic poſtea inſignem fidem & operam præbuit Bruto, atque in
F Philippenſi acie occubuit.

A

PLVTARCHI
Vitæ comparatæ
AGIDIS ET CLEOMENIS,
ac
TIBERII ET CAII GRACCHORVM.

AGIS ET CLEOMENES.

NON absurdè neq; malè compositam quidã aduersus ambitiosos existimant Ixionis fabulam: quòd scilicet pro Iunone nubem complexus sit, atq; ita geniti Centauri. quippe cum gloria hi tanquam virtutis simulacro habentes consuetudinem, nihil sincerè agunt vel constanter: verùm aliàs aliis rapti studiis, & motus sequentes alios, res gerunt adulterinas & minutas multas: sicut Sophoclis pastores de gregibus suis dicunt,

Seruimus his qui iure nobis subiacent,
Ac mos gerendus his sit & tacentibus.

Quod reuera illis vsuuenit pro multitudinis libidine & appetitu qui rempublicam gerunt, ancillantes & pedissequi, vt dominatores in concionibus & magistratus appellentur. Vt enim proretæ, quamuis ea quæ ante cursum sunt, prospectent melius quàm gubernatores, respiciunt tamen illos, atque ab iis exequuntur imperata: perinde qui rempublicam tractant, & gloriam spectant, ministri sunt plebis, licet appellatione fruantur magistratuum. nam consummatus quidem & plenè bonus nihil omnino requirat gloriam, nisi quatenus aditum per autoritatem ad res gerendas tribuat. At iuueni etiamnum & gloriæ cupido, ex honestis factis nonnihil concedendum sit gloriari atque sese venditare: siquidem nascentes in ea ætate & suppullulantes virtutes, vt Theophrastus autor est, rectè factorum fulciuntur laudibus, adolescuntque in reliquum animo excitatæ. Immodicum verò, cùm vbique lubricum, tum in ciuilibus ambitionibus est perniciosum. aufert enim in insaniam & furorem manifestum eos qui potestatem sunt magnam adepti, quum non, honestum quod est, volunt esse gloriosum, sed quod est gloriosum, idem bonum ducunt. Sicut igitur Antipatrum Phocion postulantem ab se rem parum honestam, Non vales, inquit, Phocionem amicum simul & adulatorem habere: hoc, vel simile quid, ad multitudinem dicendum sit, Non potestis eundem habere & ducem & assecla. quandoquidem tum eueniat idem quod draconi: cuius refert fabula dissidentem à capite caudã vicissim postulauisse ducere,

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΑΓΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΟΥΣ,
καὶ
ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΓΑΙΟΥ ΓΡΑΚΧΩΝ.

B

ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ.

Οὐκ ἀπόπως τινὲς οὐδὲ φαύλως συγκεῖσθαι πρὸς τοὺς φιλοδόξους ὑπονοοῦσι τὸν ὑπὲρ τῶν Ἰξίονι μῦθον, ὡς δὴ λαβόντι τὶ νεφέλιον ἀντὶ τῆς Ἥρας, καὶ τῶν κενταύρων οὕτως ἡγουμένων. καὶ γὰρ οὗτοι τῆς ἀρετῆς ὥσπερ εἰδώλῳ τινὶ, τῇ δόξῃ στοιχοῦντες, οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ' ὁμολογούμενον, ἀλλὰ νόθα καὶ μικτὰ πολλὰ πράττουσιν, ἄλλοτε ἄλλας φορὰς φερόμενοι, ζήλοις καὶ πάθεσιν ἐπακολουθοῦντες. ὥσπερ οἱ Σοφοκλέους βοτῆρες ὑπὲρ τῶν ποιμνίων λέγουσιν,

C

Τούτοις γὰρ ὄντες δεσπότοις δουλεύομεν,
Καὶ τῶν δ' ἀνάγκη κἀπιπτώντων κλύειν.

ὥσπερ ἀληθῶς οἱ πρὸς ὑπεροχὴν ὄχλων καὶ ὁρμὰς πολιτευόμενοι πάσχουσι, δουλεύοντες καὶ ἀκολουθοῦντες, ἵνα δημαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες ὀνομάζωνται. καθάπερ γὰρ οἱ πρωρεῖς τὰ ἔμπροσθεν προορώμενοι τῶν κυβερνητῶν, ἀφορῶσι πρὸς ἐκείνους, καὶ ὃ προστασσόμενον ὑπ' ἐκείνων ποιοῦσιν· οὕτως οἱ πολιτευόμενοι καὶ πρὸς δόξαν ὁρῶντες, ὑπηρέται τῶν πολλῶν μόνον εἰσὶν, ὄνομα δ' ἀρχόντων ἔχουσιν. ὁ μὲν γὰρ ἀπηκριβωμένως καὶ τελείως ἀγαθὸς, οὐδ' ἂν ὅλως δόξης δέοιτο, πλὴν ὅσον πάροδον ὑπὲρ τῶν πράξεις καὶ λόγῳ τοῦ πιστεύεσθαι δίδωσι· νέῳ δὲ ἔτι ὄντι καὶ φιλοτίμῳ δοτέον ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων καὶ δόξῃ τί καλλωπίζεσθαι καὶ κομπάσαι. φυόμενα γὰρ ἐν τοῖς τηλικούτοις αἱ ἀρεταὶ καὶ βλαστάνουσαι, τό, τε κατορθούμενον (ὡς φησι Θεόφραστος) ὑπιβεβαιοῦσι τοῖς ἐπαίνοις, καὶ τὸ λοιπὸν αὔξονται μετὰ φρονήματος ἐπαιρόμεναι. τὸ δ' ἄγαν, πανταχοῦ μὲν ὀλισθηρὸς, ἐν δὲ ταῖς πολιτικαῖς φιλοτιμίαις ὀλέθριον. ἐκφέρει γὰρ εἰς μανίαν καὶ παραφροσύνην ὑπαιθρον, ἐξουσίας μεγάλης ὑπιλαμβανομένοις, ὅταν μὴ τὸ καλὸν, ἔνδοξον εἶναι θέλωσιν, ἀλλ' ἀγαθὸν ἡγῶνται τὸ ἔνδοξον εἶναι. ὥσπερ οὖν Φωκίων πρὸς Ἀντίπατρον ἀξιοῦντά τι παρ' αὐτοῦ τῶν μὴ καλῶν, Οὐ δυνάσαι (εἶπεν) ἅμα καὶ φίλῳ Φωκίωνι χρῆσθαι καὶ κόλακι· τοῦτο λεκτέον ἢ ὅμοιόν τι τούτῳ πρὸς τοὺς πολλοὺς, Οὐ δυνάσθε τὸν αὐτὸν ἔχειν καὶ ἄρχοντα καὶ ἀκόλουθον. ἐπεὶ συμβαίνει γε καὶ οὕτως τῷ δράκοντος, οὗ φησιν ὁ μῦθος τὸν οὐρὰν τῇ κεφαλῇ ζητήσασαν, ἀξιοῦν ἡγεῖσθαι πρῶτον μέρος,

D

E

F

καὶ μὴ διὰ παντὸς ἀκολουθεῖν ἐκείνῃ· λαβοῦσαν δ' τὴν ἡγεμονίαν, αὐτίκα τε κακῶς ἀπαλλάττειν, ἀνοίᾳ πορευομένην, καὶ τὴν κεφαλὴν κατεαγέναι, τυφλοῖς καὶ κωφοῖς μέρεσιν ἀναγκαζομένην τῇ φύσιν ἕπεσθαι. τοῦτο πολλοὶς τῶν πρὸς χάριν ἄπονα πολιτευομένων, ὁρῶμεν πεπονθότας. ἐξαρτήσαντες γὰρ αὐτοὶς ὄχλων εἰκῇ φερομένων, οὐδ' ἀναλαβεῖν ὕστερον οὐδ' ἐπιστῆσαι τὴν ἀπαξίαν ἐδυνήθησαν. ταῦτα δ' ἡμῖν εἰς τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ἐπῆλθεν εἰπεῖν, συνοήσασιν ἡλίκην ἔχει δύναμιν ἐκ τῶν Τιβερίου καὶ Γαΐου τοῖς Γράκχοις συμπεσόντων. οὓς κάλλιστα μὲν φύσας, κάλλιστα δ' τραφέντας, κάλλιστον δ' τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν λαβόντας, ἀπώλεσεν οὐχ οὕτως ἐπιθυμία δόξης ἄμετρος, ὡς φόβος ἀδοξίας ἐκ προφάσεως οὐκ ἀξιόπιστος πεφυκώς. μεγάλην γὰρ εὔνοιαν προσδεχόμενοι παρὰ τῶν πολιτῶν, ἠξιώθησαν ἐγκαταλιπεῖν, ὡς πρὶν χρέος. ἀμιλλώμενοι δ' ἀεὶ πολιτεύμασι χρηστοῖς τὰς τιμὰς ὑπερβάλλεσθαι, καὶ τιμώμενοι μᾶλλον ἐξ ὧν ἐπολιτεύοντο κεχαρισμένως, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἴση φιλοτιμία πρός τε τὸν δῆμον ἑαυτοὶς, καὶ τὸν δῆμον πρὸς ἑαυτοὶς ἐκκαύσαντες, ἔλαθον ἁψάμενοι πραγμάτων ἐν οἷς οὐκέτ' ἦν καλὸν, ἐπεὶ μὴ καλὸν, αἰσχρὸν ἤδη τοῦ πάσασθαι. ταῦτα μὲν οὖν ἐπιχρινεῖς αὐτὸς ἐκ τῆς διηγήσεως. παραβάλωμεν δ' αὐτοῖς Λακωνικὸν ζεῦγος δημαγωγῶν, Ἄγιν καὶ Κλεομένην τοὺς βασιλεῖς. καὶ γὰρ οὗτοι τὸν δῆμον αὔξοντες, ὥσπερ ἐκεῖνοι, καὶ πολιτείαν καλὴν καὶ δικαίαν ἐκλελοιπυῖαν πολὺν χρόνον ἀναλαμβάνοντες, ὁμοίως ἀπηχθάνοντο τοῖς δυνατοῖς, μὴ βουλομένοις ἀφεῖναι τὴν σωφήθη πλεονεξίαν. ἀδελφοὶ μὲν οὖν οὐκ ἦσαν ἀλλήλων οἱ Λάκωνες, συγγενοῖς δ' καὶ ἀδελφῆς ἥψαντο πολιτείας, ἀρχὴν τοιαύτην λαβόντες. ἐπεὶ παρεισέδυ πρῶτον εἰς τὴν πόλιν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ζῆλος, καὶ συνηκολούθησε τοῦ πλούτου τῇ μὲν κτήσει πλεονεξία καὶ μικρολογία, τῇ δὲ χρήσει καὶ ἀπολαύσει, τρυφὴ καὶ μαλακία καὶ πολυτέλεια, τῶν πλείστων ἐξέπεσεν ἡ Σπάρτη καλῶν, καὶ ταπεινὰ πρᾶγμα παρ' ἀξίαν διετέλει, μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐν οἷς Ἄγις καὶ Λεωνίδας ἐβασίλευον. Ἄγις μὲν Εὐρυκρατίδης καὶ Εὐδαμίδα παῖς, ἕκτος ἀπὸ Ἀγησιλάου τοῦ Δορκείου εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ μέγιστον Ἑλλήνων δυνηθέντος. οὗτος δ' Ἀγησιλάου μὲν, Ἀρχίδαμος, ὁ πρὸς Μανδόνιον τῆς Ἰταλίας ὑπὸ Μεσσαπίων ἀποθανόν· Ἀρχιδάμου δ' πρεσβύτερος μὲν υἱὸς Ἄγις, Εὐδαμίδας δ', νεώτερος, ὃς, Ἄγιδος ὑπὸ Ἀντιπάτρου πρὸς Μεγάλην πόλιν ἀναιρεθέντος ἄτεκνου, τὴν βασιλείαν ἔσχε. τούτου δ', Ἀρχίδαμος, Ἀρχιδάμου δ', ἕτερος Εὐδαμίδας, Εὐδαμίδα δ', Ἄγις, ὅτι ὃ πάδε γέγραπται. Λεωνίδας δ', ὁ Κλεωνύμου, τῆς μὲν ἑτέρας οἰκίας ὢν Ἀγιάδης. ὄγδοος δ' ἀπὸ Παυσανίου τοῦ νικήσαντος ἐν Πλαταιαῖς μάχῃ Μαρδόνιον. Παυσανίας γὰρ υἱὸν ἔσχε Πλειστώνακτα, Πλειστώναξ δ' Παυσανίαν. οὗ φυγόντος εἰς Τεγέαν ἐκ Λακεδαίμονος, ὁ, τε πρεσβύτερος υἱὸς Ἀγησίπολις ἐβασίλευσε, καὶ τούτου τελευτήσαντος ἄτεκνου, Κλεόμβροτος ὁ νεώτερος. ἐκ δ' Κλεομβρότου, πάλιν ἄλλος Ἀγησίπολις ὢν καὶ Κλεομένης. ὧν Ἀγησίπολις μὲν ὅτε ἦρξε πολὺν χρόνον, ὅτε παῖδας ἔσχε· Κλεομένης δ' βασιλεύσας μετ' Ἀγησίπολιν, τὸν μὲν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν Ἀκρότατον ἔτι ζῶν ἀπέβαλε· νεώτερον δ' Κλεώνυμον κατέλιπεν, ὃς οὐκ ἐβασίλευσεν, ἀλλ' Ἄρεος, υἱωνὸς ὢν Κλεομένους, Ἀκροτάτου δ' υἱὸς Ἄρης. Ἄρεως δ' πεσόντος πρὸς Κόρινθον υἱὸς ὢν Ἀκρότατος, τὴν βασιλείαν κατέσχεν.

A neque perpetuò illud ſequi: accepto ducatu, cùm ipſam vexatam fuiſſe, quòd ſtultè inſtitueret iter, tum caput laceraſſe, quòd membra ſurda & cæca ſequi cogeretur contra naturam. Idem cernimus multis, qui rempublicam vbique geſſerunt populariter, accidiſſe. quum enim multitudini temerè ſe iactanti addixiſſent ſe, neque reuocare pòſt, neque ſiſtere potuerunt confeſſionem. Hæc nobis in mentem venere in collectam à plebe laudem referre, conſiderantibus quid valeat ex caſibus Tiberii & Caii Gracchorum: quos optima præditos indole, optimè eductos, optimo etiam ad B rempublicam gerendam ingreſſos inſtituto, conuulſit non ita enormis gloriæ auiditas, vt metus infamiæ ex non improba natus occaſione. Prouocati enim magno fauore à ciuibus, erubuerunt, velut ære alieno obſtricti, eos fruſtrari. Dum verò certant aſſiduè egregiis actionibus delatos ſibi honores vincere, & ob eas coluntur magis, itaque pari certamine & ſeſe erga populum, & erga ſe inflammant populum: in eas delati res imprudentes ſunt, vbi iam non erat illud dici quod ſolet,

Rectum licet non ſit, turpe eſt deſiſtere.

Hæc ſtatues ipſe ex narratione. Cum his contendamus Laconicum popularium hominum par, Agim & Cleomenem reges: etenim quia populũ hi, ſicut illi, inſtituerent amplificare, egregiaque reipublicæ inſtituta & iuſta reducere diu exoleta, æquè offenderunt potentes, qui aſſuetam inæqualitatem ciuilem detrectabãt relinquere. Germani quidem inter ſe hi Lacones non fuerunt, at congeneres & germanas in repub. actiones ſuſceperunt huiuſcemodi capto exordio.

Poſtquam in ciuitatem Spartanam ſemel irrepſit auri & argenti admiratio, comitataque eſt diuitiarum poſſeſſionem auaritia & ſordes: vſum earum & fruitionem, luxus, mollitia, & profuſio: D bonis eſt Sparta plurimis nudata, & diu indignè abiecta iacuit, vſque in illam diem qua Agis & Leonidas regnauerunt. Fuit Agis Eurytionides & Eudamidæ filius, ab Ageſilao, qui expeditionem in Aſiam fecit & plurimum polluit ex Græcis ſextus. Ageſilai Archidamus filius fuit, eius qui in Italia apud Mandonium fuit à Meſſapiis interfectus. Archidami maior filius Agis, Eudamidas minor, qui, Agide apud Megapolim ab Antipatro occiſo nullis relictis liberis, regnum obtinuit. Huius fuit Archidamus filius, Archidami alter Eudamidas, Eudamidæ Agis, de quo E hic agimus. Leonidas Cleonymi, alterius fuit familiæ Agiades, octauus à Pauſania, qui apud Plataeas Mardonium acie vicit. Nam filium Pauſanias Pliſtonactem habuit, Pliſtonax Pauſaniam: quo ex Lacedæmone ſolum exilii cauſa Tegeam vertente, maior ſtirpis filius regnauit Ageſipolis: hoc ſine ſobole extincto, Cleombrotus minor. Cleombrotus rurſus alium Ageſipolim & Cleomenem edidit. ex quibus Ageſipolis nec diu regnauit, nec ſtirpem habuit. Cleomenes, qui obtinuit poſt Ageſipolim regnum, filium natu maiorem etiam ſuperſtes Acrotatum F amiſit: Cleonymum reliquit minorem, qui regnum non tenuit, ſed nepos Cleomenis Areus Acrotati filius. Cæſo ad Corinthum Areo, regnum ad Acrotatum eius filium deſcendit

qui etiam in Marte apud Megalopolim ab Aristodemo tyrãno fusus cecidit, vxore relicta prægnante. Virilis sexus stirpe edita, Cleonymi filius tutor Leonidas fuit. Illo ante pubertatem defuncto regnum ad hunc recidit, non admodum ciuibus acceptum. Quanuis enim omnibus iam ob reipub. corruptelam iuxtà deflectentibus, erat tamen veterum institutorũ in Leonida conspicua enormitas. nempe diu in aulis satrapicis volutatus fuerat, & sequutus Seleucũ: mox fastum inde in Græcorum rempublicam & legitimum regnũ parum scitè transtulit. Agis verò ita longè excessit indole & magnitudine animi non hunc modò, sed & qui ab Agesilao magno regnauerunt prope omnes, vt quem nondum vigesimum ætatis annum excessisset, & enutritus esset in opibus & deliciis muliebribus matris Agesistratæ & Archidamiæ auiæ, quæ in Lacedæmoniis erant pecuniosissimæ, statim voluptatibus bellum indixerit, ac ne indulgeret eximiæ formæ venustati, detracto qui adesse videbatur corpori fuco, cultuq; exuto & reiecto omni magnifico, in palliolo sese ostẽtaret, cœnas, balnea, victum Laconicum quæreret: iactaretq; nihil desiderare regnum se, nisi leges id per se & maiorum institutionẽ reciperet. In cunabula quidem corruptionis & morbi resp. habuit Lacedæmoniorum, ab eo fermè tempore quo euerso Athenienſium imperio refecerunt se auro & argento. Verùm quum retinerentur tamen sortes hæreditatum, quarum Lycurgus seruari in successionibus numerum sanxit, & pater filio sortem suam relinqueret: idem ordo & æqualitas vtcunq; permanens, ciuitatem ex aliis alleuauit peccatis. Vt verò ephorus fuit vir factiosus quidem, sed præfractis & acerbis moribus, Epitadeus nomine: hic simultate ei cum filio exorta, rhetram promulgauit, ius vt cuique esset hæreditatem suam & sortem, cuicunque vellet, & inter viuos donandi, & relinquendi testamento. Atque hic quidem, quò iræ suæ priuatæ indulgeret, eam tulit legem: quam auaritia consultrice comprobantes & scisentes alii, optimum ordinem conuulsere. nam citra delectum iam possessiones quærebant præualentes, propinquos pellentes successionibus, breuiq;, opulentia ad paucos confluente, occupauit ciuitatem inopia, quæ, expulsis bonis artibus, occupationem illiberalem traxit secum in sordidis cum inuidia & odio locupletium. Superauerunt ergo non plus septingenti Spartiatæ, atque horum fuerunt fortasse centum qui agrum & sortem tenerent: reliqua turba inops & abiecta residebat cum illis in vrbe. hæc & bella foris illata ignauiter segniterque propellebat, & semper opportunitatem aliquam captabat mutationis ac rerum nouarum. Quapropter operæprecium, vt erat, existimans Agis exæquare & frequentare ciuitatem, animos periclitatus est ciuium. Ac iuuentus mox præter spem præbens ei aures, accinxit se ad virtutem, vestis modo vitam libertatis causa mutans. Maioribus vero natu, vt qui prouecti ad corruptionem erant, accidit plerisque, velut ad dominum ex fuga retracti, vt timerent & expauescerent Lycurgum. itaque insectabantur deplorantem reipub. statum Agim,

A ἀπέθανε δὲ καὶ οὗτος, ἡ τῆς μάχης τοῦ Μεγάλου πόλιν ὑπὸ Ἀειροδήμου τοῦ τυράννου, καταλιπὼν ἔγκυμονα τὴν γυναῖκα. παιδίου δὲ ἄρρενος γενομένου Λεωνίδας ὁ Κλεωνύμου τοῦ ἐπιτρόπου ἔφυ. εἶτα, πρὶν ἐν ἡλικίᾳ γενέσθαι, τελευτήσαντος, οὕτως εἰς αὐτὸν ἡ βασιλεία τοῦ οἴκου ἐλθεῖν ἐν πόλει τοῖς πολίταις ἐνάρμοστον ὄντα. καίτοι γὰρ ἐκκεκλικότων ἤδη τῇ διαφθορᾷ τοῦ πολιτεύματος ὁμαλῶς ἀπόντων, εἴ τις ἐν τῷ Λεωνίδᾳ τῶν παλαιῶν ἐπιφανὴς ἐκδιαίτησις, ἅτε δὴ χρόνον εἰλινδημένῳ πολλὰ ἐν αὐλαῖς σατραπικαῖς, καὶ τεθραμμένῳ Σέλευκον· εἶτα τὸν ἐκεῖθεν ἦκον εἰς Ἑλληνικὰ τοιαῦτα καὶ νόμιμον ἀρχεῖν, οὐκ ἐμμελῶς μεταφέρουσι. ὁ δὴ Ἄγις οὕτω πολὺ παρήλλαττεν εὐφυΐᾳ καὶ φρονήματι ψυχῆς οὐ μόνον τοῦδε, ἀλλὰ σχεδὸν ἁπάντων ὅσοι μετ' Ἀγησίλαον τὸν μέγαν ἐβασίλευσαν. ὥστε μήπω γενόμενος εἰκοσέτης, (ἐντεθραμμένος ὑπὸ πλούτοις καὶ τρυφαῖς γυναικῶν, τῆς τε μητρὸς Ἀγησιστράτας, καὶ τῆς μάμμης Ἀρχιδαμίας, αἱ πλεῖστα χρήματα Λακεδαιμονίων κεκτῶντο) πρός τε τὰς ἡδονὰς εὐθὺς ἀπηχθέσθαι, καὶ τὸ μὴ ἐπιτρέψαι μάλιστα τῇ χάριτι τῆς μορφῆς, ἀφαίρεμον δοκοῦντα τοῦ σώματος. καὶ πᾶσαν ἐκδὺς καὶ διαφυγὼν πολυτέλειαν, ἐγκαλλωπίζεσθαι τῷ τριβωνίῳ, καὶ δεῖπνα καὶ λουτρὰ καὶ διαίτας Λακωνικὰς ζητεῖν· καὶ λέγειν ὡς οὐδὲν δέοιτο τῆς βασιλείας εἰ μὴ δι' αὐτὸν ἀναλήψοιντο τοὺς νόμους καὶ τὸν πάτριον ἀγωνίαν. ἀρχὴν μὲν οὖν διαφθορᾶς καὶ τοῦ νοσεῖν, ἔφασαν τὰ πρόγματα τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκείνου ἀφ' οὗ τὸν Ἀθηναίων καταλύσαντες ἡγεμονίαν, χρυσίου τε καὶ ἀργυρίου κατέπλησαν ἑαυτούς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν οἶκον ὃν ὁ Λυκοῦργος ὤετο φυλάττειν, τὸν ἀριθμὸν ἐν ταῖς διαδοχαῖς, καὶ πάντας παῖδι τὸν κλῆρον ἀπολιπόντος, ἀμφισβήτητος ἡ τάξις αὕτη καὶ ἰσότης διαμένουσα, τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἄλλων ἀνέφερεν ἁμαρτημάτων. ἐφορεύσας δέ τις αἰνὴρ δυνατὸς, αὐθάδης δὲ καὶ χαλεπὸς τὸν τρόπον, Ἐπιτάδας ὄνομα, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῷ γενομένης διαφορᾶς, ῥήτραν ἔγραψεν, ἐξεῖναι τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ τὸν κλῆρον ᾧ τις ἐθέλοι, καὶ ζῶντα δοῦναι καὶ καταλιπεῖν διαθέμενον. οὗτος μὲν οὖν αὐτοῦ τινὰ θυμὸν ἀποπιμπλὰς ἴδιον, εἰσήνεγκε τὸν νόμον· οἱ δὲ ἄλλοι πλεονεξίας ἕνεκα δεξάμενοι καὶ κυρώσαντες, ἀπώλεσαν τὸν ἀρίστον καταστάσιν. ἐκ τῶν τοῦ γὰρ ἀφειδῶς ἤδη παρωθουμένων οἱ δυνατοὶ τοὺς πρεσβύτερας ἐκ τῶν διαδοχῶν· καὶ ταχὺ τῆς ὑποδείας εἰς ὀλίγους συρρυείσης, πενία τὴν πόλιν κατέχει, ἀπελευθερίαν τῶν καλῶν καὶ ἀγορλίαν ἐπιφέρουσα μετὰ φθόνου καὶ δυσμενείας πρὸς τοὺς ἔχοντας. ἀπελείφθησαν οὖν ἑπτακοσίων οὐ πλείονες Σπαρτιάται· καὶ τούτων ἴσως ἑκατὸν ἦσαν οἱ γῆν κεκτημένοι καὶ κλῆρον· ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος ἄπορος καὶ ἄτιμος ἐν τῇ πόλει παρεκάθητο, τοὺς μὲν ἔξωθεν πολέμους ἀργῶς καὶ ἀπροθύμως ἀμυνόμενος, ἀεὶ δέ τινα καιρὸν ἐπιτηρῶν μεταβολῆς καὶ μεταστάσεως τῶν παρόντων. δεῖ τοῦτο δὴ καλὸν ὁ Ἄγις (ὥσπερ εἶπον) ποιούμενος, ἐξισῶσαι τε καὶ ἀναπλῆρῶσαι τὴν πόλιν, ἐπεφέρετο τῶν ἀνθρώπων. οἱ μὲν οὖν νέοι ταχὺ καὶ παρ' ἐλπίδας ἐπηκουσαν αὐτῷ, καὶ συναπεδύσαντο πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ ἐθήκατο τὴν διαιτὰν ἐπ' ἐλευθερίᾳ συμμεταβάλλοντες. τῶν δὲ πρεσβυτέρων, ἅ τε δὴ πόρρω διαφθορᾶς γεγενότων, συνέβαινε τοῖς πλείοσι, ὥσπερ ὑπὸ δεσπότην ἀγομένοις ἐκ δρασμοῦ δεδιέναι καὶ τρέμειν τὸν Λυκοῦργον· καὶ κατηγόρουν τοῦ Ἄγιδος ὀδυρομένου τὰ παρόντα πράγματα,

καὶ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς Σπάρτης ἐπιποθοῦντος. Λύσανδρος ὁ Λίβυος, καὶ Μανδροκλείδας ὁ Ἐκφανοῦς, ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον, ἀπεδέξαντο καὶ συμπαρώρμησαν αὐτοῦ τὴν φιλοτιμίαν. ἐν τῷ Λύσανδρος μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν πολιτῶν, Μανδροκλείδας τὸν, δεινότατος Ἑλλήνων τὰ πράγματα συσκευάσασθαι, καὶ τὸ σιωπᾶν τοῦτο καὶ δολερὸν τόλμῃ μεμιγμένον ἔχων· Ἀγησίλαον μὲν, νεῖον ὄντα τοῦ βασιλέως καὶ δυνατὸν εἰπεῖν, ἄλλως τε μαλακὸν καὶ φιλοχρήματον, ἐμφανῶς μὲν ὁ υἱὸς Ἱππομέδων ἐκίνει καὶ παρεθάρρυνεν, ἐνδόξιμος ἐν πολλοῖς πολέμοις ἀνὴρ καὶ μέγα δι' εὐνοιαν τῶν νέων δυνάμενος. ἡ τε ἀληθὴς ἀναπείσασα τὸν Ἀγησίλαον αἰτία τῶν πραττομένων μεταχεῖν, ὀφλημάτων πλῆθος ἐν ὧν ἤλπιζεν ἀπαλλαγήσεσθαι, μεταβάλλων τὴν πολιτείαν. ὡς οὖν τάχιστα προσηγάγετο τοῦτον ὁ Ἄγις, εὐθὺς ἐπιχειρεῖ μετ' αὐτοῦ τὴν μητέρα πείθειν, ἀδελφὴν οὖσαν τοῦ Ἀγησιλάου, πλήθει τε πελατῶν καὶ φίλων καὶ χρεῶν μέγα δυναμένην ἐν τῇ πόλει, καὶ πολλὰ τῶν κοινῶν διαπραττομένην. ἡ τε ἀκούσασα, τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλάγη, καὶ κατέπαυε τὸ μειράκιον, ὡς οὔτε δυνατῶν οὔτε λυσιτελῶν ἐπιχειροῦν· ἐπεὶ τὰ μὲν ὁ Ἀγησίλαος ἐδίδασκεν ὡς καλῶς ἔχοι καὶ πραχθήσεται συμφερόντως, αὐτὸς τε ὁ βασιλεὺς ἐδεῖτο τῆς μητρὸς ἐπιδοῦναι πρὸς δόξαν αὐτῷ καὶ φιλοτιμίαν τὸν πλοῦτον, ὡς χρήμασι μὲν οὐ δυνάμενος πρὸς τοὺς ἄλλους βασιλεῖς ἐξισωθῆναι· (σατραπῶν γὰρ οἰκέτας καὶ δούλους ἐπιτρέπων Πτολεμαίου καὶ Σελεύκου κεκτῆσθαι πλείονα συμπάντων ὁμοῦ τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων) ἐὰν τε σωφροσύνῃ καὶ λιτότητι καὶ μεγαλοψυχίᾳ τοῦ ἐκείνου ὑπερβαλλόμενος τυφᾷ, ἰσότητα καὶ κοινωνίαν κατασήσῃ τοῖς πολίταις, ὄνομα καὶ δόξαν ὡς ἀληθῶς βασιλέως μεγάλου κτησόμενος. οὕτω μετέπεισαν ταῖς γνώμαις αἱ γυναῖκες, ὑπὸ τῆς φιλοτιμίας ἐπαρθεῖσαι τοῦ νεανίσκου· καὶ τοσαύτη κατεχέθησαν οἴησιν ἐπὶ τὸ καλὸν, ὥστε τὴν μὲν Ἄγιν σπουδάζουσαν καὶ σπουδαζομένην, μεταπεμπομένας τοὺς φίλους παρακαλεῖν, καὶ ταῖς ἄλλαις παραλέγεσθαι γυναιξὶν, ἃ τε δὴ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπιτιμᾶσθαι καὶ κατηγόροις ὄντας ἀεὶ τῶν γυναικῶν, καὶ πλεῖον ἐκείναις τῶν δημοσίων, ἢ τὰ ἰδίων αὐτοῖς, πολυπραγμονεῖν διδόντας. ἐν τῷ τότε τῶν Λακωνικῶν πλούτων ἐν ταῖς γυναιξὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τοῦτο τοῖς πρᾶξιν τῷ Ἄγιδι δύσερον καὶ χαλεπὸν ἐποίησεν. αὐτέσπασαν γὰρ αἱ γυναῖκες, οὐ μόνον τὴν τρυφὴν ἐκπιέσουσαν δι' ἀπειροκαλίαν εὐδαιμονιζομένοις, ἀλλὰ καὶ τιμὴν καὶ δυνάμιν ἐν τοῦ πλουτεῖν ἐκαρποῦτο, πρεσβευομένοις αὐτῶν ὁρῶσαι καὶ πρὸς τὸν Λεωνίδαν βαδίζουσαι, παρεκάλουν, ὄντα πρεσβύτερον, ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ Ἄγιδος, καὶ τὰ πραττόμενα διακωλύειν. ἐβούλετο μὲν οὖν ὁ Λεωνίδας τοῖς πλουσίοις βοηθεῖν. δεδιὼς δὲ τὸν δῆμον ἐπιθυμοῦντα τῆς μεταβολῆς, οὐδὲν αὐτὸς ἐπεφανερώθη, λάθρᾳ τὴν πρᾶξιν ἐζήτει κακουργεῖν καὶ διαφθείρειν, ἐντυγχάνων τοῖς ἄρχουσι, καὶ διαβάλλων τὸν Ἄγιν, ὡς τυραννίδος μιαθὸν τοῖς πένησι τὰ τῶν πλουσίων πρωτείνοντα καὶ γῆς μετάδοσιν, καὶ χρεῶν ἄφεσιν, πολλοὺς ὠνούμενον ἑαυτῷ δορυφόρους, οὐ τῇ Σπάρτῃ πολίτας. ἐν μὲν τῷ ἀλλὰ διαπραξάμενος ὁ Ἄγις ἔφορον γενέσθαι τὸν Λύσανδρον, εὐθὺς εἰσέφερεν ἑαυτοῦ ῥήτραν εἰς τοὺς γέροντας· ἧς ἦν κεφάλαια, χρεῶν μὲν ἀφεθῆναι τοῖς ὀφείλουσι, τῆς δὲ γῆς ἀναδασθείσης, τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ κατὰ Πελλήνην χαράδρου πρὸς τὸ Ταύγετον καὶ Μαλέαν, καὶ Σελλασίαν, κλήροις γενέσθαι τετρακισχιλίοις πεντακοσίοις·

A ac veterem dignitatem Spartæ desiderantem. At Lysander Libyis filius, & Mandroclidas Ecphanis, insuper Agesilaus, probauerunt extimulauerunt q; studium eius. Erat Lysandri summa apud ciues autoritas; Mandroclidas ad consilia adornanda Græcorum solertissimus, prudentiam q; hanc & astutiam temperatam audacia habebat: Agesilaũ, regis auunculum & eloquentem virum, de cætero mollem & auarum, vt apparebat quidem, filius — Hippomedon excitauit erexit q;, multis bellis vir clarus, atque ob iuuentutis in ipsum studium præpollens. Cæterùm vera causa quæ ad huius negotii societatem impulit Agesilaum, æris alieni magnitudo fuit, quo conuersione reipub. sperabat se subleuatũ iri. Vt primùm igitur hunc adiunxit sibi Agis, ilicò matrẽ inducere, adhibito Agesilao, aggreditur, eius sororem. Hæc clientium, amicorum, & nominum numero, magnas in ciuitate opes habebat, multaq; transigebat in repub. Qua re audita, obstupescere primùm, ac comprimere adolescentem, tanquam impossibilia & damnosa affectantem. Vt verò docuit Agesilaus facilè hæc confici & magno cum fructu posse, ipse autem obsecrauit rex genitricem, vt opes suas sibi ad gloriã & decus comparandum condonaret: nam pecunia quidẽ non posse se cum aliis conferri regibus: (quippe satraparum famulos & seruos Ptolemæi & Seleuci procuratorum plus q̃ cunctos Spartanos reges possidere) quòd si temperantia & frugalitate & magnitudine animi illorũ præualens luxui, exæquationem & communicationem constituisset bonorum ciuibus, nomen se regis verè magni paraturum: ita flexæ hæ mulieres sententia sunt, ab adolescentis erectæ ambitione, tantoque occupatæ quasi afflatu ad virtutem, vt vltrò extimularent Agim, eiq; calcar adderent, adhæc amicos accitos adhortarentur, aliasq; appellarent mulieres. nempe sciebant vxoribus semper Lacedæmonios dicto audientes esse, plusque de negociis publicis cum illis, quàm secum illas communicare de priuatis. Erant autem id temporis ferè penes mulieres opes Laconicæ. id quod cœpta difficiliora & laboriosiora reddidit. Siquidẽ intercesserunt mulieres, nõ modò quia delicias amittebant, ob ineptias, in quibus summũ bonũ virtutis ignoratione collocabant: verùm etiam q; honorem & potentiam, quam ex diuitiis obtinebant, viderent detrahi sibi. Ita ad Leonidam confugiunt, adhortanturq; eũ, vt qui natu sit maior, reprimat Agim, & quæ in manibus ille habeat, impediat. Cupiebat quidẽ adesse Leonidas locupletibus, sed cupidum rerũ nouarum populũ formidans nihil propalàm aduersabatur: verùm clàm moliebatur cœpta labefactare & cõuellere, appellando magistratus, & Agim criminãdo tyrannidis mercede pauperibus diuitum fortunas obiicere, agriq; cõmunicationem, & tabulas nouas, quò multos autoraret sibi satellites, nõ Spartæ ciues. Verùm enimuerò quũ effecisset Agis vt ephorus Lysander crearetur, extemplò retulit rhetram suam ad senatum. Huius capita erant, vt obæratis æs alienũ remitteretur, atq; ager diuideretur: cuius quod intra Pellenes vallem, Taygetum, Maleam, & Selasiam est, in quatuor millia quingentas sortes secaretur:

F ἐν τῇ Σπάρτῃ πολίτας. ἐν μὲν τῷ ἀλλὰ διαπραξάμενος ὁ Ἄγις ἔφορον γενέσθαι τὸν Λύσανδρον, εὐθὺς εἰσέφερεν ἑαυτοῦ ῥήτραν εἰς τοὺς γέροντας· ἧς ἦν κεφάλαια, χρεῶν μὲν ἀφεθῆναι τοῖς ὀφείλουσι, τῆς δὲ γῆς ἀναδασθείσης, τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ κατὰ Πελλήνην χαράδρου πρὸς τὸ Ταύγετον καὶ Μαλέαν, καὶ Σελλασίαν, κλήροις γενέσθαι τετρακισχιλίοις πεντακοσίοις·

quod vltra eos limites, in quindecim millia: atque hæ finitimis, qui arma ferre possent, diuiderentur: quæ intra illos terminos sint, ipsis Spartiatis. hi vt supplerentur ex finitimis peregrinis, qui liberaliter & ingenuè instituti forent, præterea ætate atq; robore florerent: vt autē ii in quindecim contribuerentur conuiuia, partim quadrageni, partim duceni in singula: item victū more maiorū haberent. Hac promulgata rhetra, quū senatus sententiis dissideret, aduocauit Lysander populi conciliū; vbi & ipse disseruit, & Mandroclidas Agesilausque orauerunt populum, ne permitterent vt per paucos qui ipsum ob delicias suas deludant, ciuitatis Spartanæ conculcaretur maiestas: sed in superiorum oraculorum reuocarentur memoriam, monentiū, auaritiam vt tanquam pestem Spartæ declinarent: illorum quoq; recentium Pasiphaes. Templum & oraculū Thalamiis celebre erat Pasiphaes, quam Atlantidum vnam Ioue prognatarum tradunt quidam fuisse, atq; edidisse Ammonem: nonnulli Priami Cassandram ibi defunctā, quam quòd omnibus oracula declararet, πᾶσι τὰ μαντεῖα, Pasiphaen fuisse dictam. Phylarchus Amyclæ filiam, Daphnen nomine, quum fugeret Apollinem, qui stuprum parabat ei offerre, in arborem versam: à quo deo fuisse honoratā, vaticinandique donatam dote. cuius etiam canebant sortes, ediceretur Spartiatis, vt omnia inter eos æquarentur ea lege quam sanxerat quondam Lycurgus. Nouissimus omniū progressus in medium rex Agis, breui oratione reip. ait se, quam institueret, maxima subsidia conferre: primùm patrimonium suum in medio ponere aruis & pascuis lautum, in quo insuper pecuniæ signatæ sexcenta talenta sint. Idem facere parentes suas, amicos, necessarios q;, qui Spartiatarum sint opulentissimi. Hanc iuuenis celsitudinē animi obstupuit populus, exultauitq;, dicens, solum dignum Sparta regem annis ferè trecentis extitisse. At Leonidas tunc vel maximè reluctatus est. reputans enim coacturos sequi se illos, nec parem gratiam apud ciues relaturum, sed, quum omnes ex æquo facultates suas conferrent, vni attributuros rem auspicato honorem: rogauit Agim, Ecquid virum iustū Lycurgum & bonum sentiat fuisse. annuente illo, An vnquam igitur, inquit, Lycurgus, vel nouas tabulas concessit, vel ciuitate donauit peregrinos: qui prorsus non putauit sanam ciuitatem peregrinos quæ non abigeret? Huic occurrit Agis, Haud mirari Leonidam se, si, qui peregrè eductus liberos ex nuptiis satrapicis quæsisset, ignoret Lycurgum debita & credita vnà cum nummis ciuitate exterminauisse: iam institutis & vita hospites potius quàm versantes in ciuitatibus peregrinos fuisse auersatum. Etenim illos, inquit, abigebat, non corpora insectans, sed vitam eorum & mores veritus, ne confusi ciuibus, luxus & mollitiæ & compendii imprimerent iis amorem priuati. quando Terpander, Thales, Pherecydes aduenæ, quia eadem ac Lycurgus assiduè canebant ac tractabant, honores habuerunt Spartæ eximios. Tu Ecprepen celebras, qui ephorus Phrynidis musici ascia duas ex nouem fides incidit,

τὶ ὀ ἔξω, μυείοις πεντακισχιλίοις· καὶ ταῦτα μὴ τοῖς ὁπλοφορεῖν δυναμένοις τῶν περιοίκων μετεναθῆναι, τὶ ὀ εἰτὸς, αὐτοῖς Σπαρτιάταις. ἀναπληρωθῆναι ὀ τούτοις ἐκ τε περιοίκων καὶ ξένων, ὅσοι τροφῆς μεταλαχόντες ἐλευθερίου καὶ χάριτος, ἄλλως τοῖς σώμασι καὶ καθ' ἡλικίαν ἀκμάζοντες εἶεν· συνόταξιν ὀ τούτων εἰς πεντεκαίδεκα γενέσθαι φιδίτια, κ' τετρακοσίους κ' χιλίους, καὶ διαιτᾶν ἐν αὐτοῖς οἱ περίοικοι, διαιτᾶσθαι. γραφείσης δὲ τῆς ῥήτρας, καὶ τῶν γερόντων εἰς ταὐτὸ τὰς γνώμας οὐ συμφερομένων, ἐκκλησίαν συναγαγὼν ὁ Λύσανδρος, αὐτός τε διελέχθη τοῖς πολίταις, καὶ Μανδροκλείδας κ' Ἀγησίλαος ἐδέοντο, μὴ δι' ὀλίγους ἐνδυφαίνεσθαι αὐτοῖς, περιιδεῖν ἐρρίμμενον τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης· ἀλλὰ τῶν παρόντων χρησμῶν μνημονεύσαι, τ' φιλοχρημοσυνίας, ὡς ὀλέθριον τῇ Σπάρτῃ, φυλάττεσθαι παρακελευομένων· κ' τῶν ἔναγχος ἐκ Γασιφάας ἱερὸν ὀ Γασιφάας καὶ μαντεῖον ἐν Θαλαμίαις τιμώμενον, ἣν Πασιφάην vocat Palmer. τινὲς μὲν ἱστοροῦσι τ' Ἀτλαντίδων μίαν οὖσαν τ' ἐκ Διὸς, τὸν Ἄμμωνα τεκεῖν, τινὲς ὀ Κασσάνδραν τὶ Πριάμου, τελευτήσασαν ἐν ταῦθα· καὶ παρὰ τὸ πᾶσι φαίνειν τὰ μαντεῖα, Γασιφάαν προσαγορευθεῖσαν. ὁ ὀ Φύλαρχος, Ἀμύκλα θυγατέρα, Δάφνην τὔνομα, φησὶν ἐπιφεύγουσαν Ἀπόλλωνα βουλόμενον αὐτῇ μιγῆναι, κ' μεταβάλλουσαν εἰς τὸ φυτὸν, ἐν τιμῇ τοῦ θεοῦ γενέσθαι, καὶ μαντικὴν λαβεῖν δυνάμιν. ἔφασαν οὖν καὶ τὰ περὶ ταύτης μαντεῖα προστάττειν τοῖς Σπαρτιάταις, ἴσους γενέσθαι πολίτας, καθ' ὃν ὁ Λυκοῦργος ἐξ ἀρχῆς ἔπαξεν νόμον. ὅτι τᾶσι ὀ βασιλεὺς Ἄγις, εἰς μέσον παρελθὼν, κ' βραχέα παραλεχθεὶς, ἔφη συμβολὰς διδόναι τῇ πολιτείᾳ μεγίστας, ἐν καθίστησι. τὶ γὰρ αὐτοῦ πρῶτον οὐσίαν εἰς μέσον τιθέναι, πολλὴν μὲν οὖσαν ἐν τοῖς γεωργουμένοις καὶ νεμομένοις, αὐτὰ ὀ τούτων, ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν. τὸ ὀ αὐτὸ καὶ τὰς μητέρας ποιεῖν, καὶ τοὺς φίλους καὶ οἰκείους, πλουσιωτάτους ὄντας Σπαρτιατῶν. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἐξεπλάγη τὶ μεγαλοψυχίαν τοῦ νεανίσκου, καὶ περιχαρὴς ἐν, ὡς δι' ἐτῶν ὁμοῦ τριακοσίων πεφηνότος ἀξίου τῆς Σπάρτης βασιλέως. ὁ ὀ Λεωνίδας τότε δὴ μάλιστα πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐφιλονείκησε. λογιζόμενος γὰρ ὅτι ταῦτα μὲν ἀναγκασθήσεται ποιεῖν, οὐ τὶ αὐτὸν ὀ χάριν ἕξει παρὰ τοῖς πολίταις, ἀλλὰ πολλῶν ὁμοίως ἀ κεκτημένων, μόνῳ τῷ ἀρξαμένῳ πρεσθήσεσι τὶ τιμὴ, ἠρώτα τὸν Ἄγιν εἰ δίκαιον ἄνδρα καὶ σπουδαῖον ἡγεῖται γεγενέναι Λυκοῦργον. ὁμολογήσαντος δὴ ἐκείνου, Πῶς οὖν (ἔφη) Λυκοῦργος ἢ χρεῶν ἀποκοπὰς ἔδωκεν, ἢ ξένους κατέταξεν εἰς τὴν πολιτείαν, ὃς οὐδὲ ὅλως ἐνόμιζεν ὑγιαίνειν τὴν πόλιν μὴ χρωμένην ξενηλασίαις; ὁ ὀ Ἄγις ἀπεκείνατο μὴ θαυμάζειν τὸν Λεωνίδαν, εἰ τεθραμμένος ἐν ξένῃ καὶ πεπαιδοποιημένος ἐκ γάμων Σατραπικῶν, ἀγνοεῖ τὸν Λυκοῦργον, ὅτι τὸ μὲν ὀφείλειν καὶ δανείζειν, ἅμα τῷ νομίσματι συνεξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως· τῶν δὲ ἐν ταῖς πόλεσι ξένων τοὺς τοῖς ἐπιτηδεύμασι κ' ταῖς διαίταις ἀσυμφύλους μᾶλλον ἐδιεχέρανε. καὶ γὰρ ἐκείνους ἤλαυνεν, οὐ τοῖς σώμασι πολεμῶν, ἀλλὰ τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τοὺς τρόπους δεδιώς, μὴ συναναχρωννύμενοι τοῖς πολίταις, τε υφῆς καὶ μαλακίας καὶ πλεονεξίας ἐν τέκνοσι ζῆλον. ἐπεὶ Τέρπανδρόν τε καὶ Θάλητα, καὶ Φερεκύδην, ξένους ὄντας, ὅτι τὰ αὐτὰ τῷ Λυκούργῳ διετέλουν ἄδοντες καὶ φιλοσοφοῦντες, ἐν Σπάρτῃ τιμηθῆναι παραφέροντος. Σὺ ὀ Ἐκπρεπῆ μὲν ἐπαινεῖς (ἔφησεν) ὃς ἐφορεύων, Φρυνίδος τοῦ μουσικοῦ σκεπάρνῳ τὰς δύο τῶν ἐννέα χορδῶν ἐξέτεμε,

„ καὶ τοὺς ὀπὶ Τιμοθέῳ πάλιν ὁ αὐτὸ τοῦτο πεποιήκασι· ἡμᾶς A
„ ὁ μὲν μαλακὴν, ἁβρὸν καὶ πολυτέλειαν καὶ ἀλαζονείαν ἐκ τῆς
„ Σπάρτης ἀναπεμπούσας· ὥσπερ οὐχὶ κἀκείνων ὁ ἐν μουσικῇ
„ βαρὺν καὶ πρέπον, ὅπως ἐνταῦθα μὴ παρέλθῃ, φυλαττο-
„ μένων, ὅπου γὰρ μιμούμενον βίων καὶ τρόπων ἀμετρία καὶ πλημ-
„ μέλεια τὴν πόλιν ἀσύμφωνον καὶ ἀνάρμοστον ἑαυτῇ πεποίηκεν.
ἐκ τούτου τοῖς μὲν Ἀγιδι ὁ πλῆθος ἐπηκολούθησεν· οἱ δὲ
πλούσιοι τόν τε Λεωνίδαν παρεκάλουν μὴ σφᾶς προέσθαι,
καὶ τοὺς γέροντας, οἷς ὁ κράτιστον ἦν ἐν τῇ βουλεύειν,
δεόμενοι καὶ πείθοντες, ἴσχυσαν ὅσον ἑνὶ πλείονας γενέσθαι
τοὺς ἀποψηφισαμένους τοῦ ῥήτορος. ὁ δὲ Λύσανδρος ἔτι τοῦ
ἀρχοῦ ἔχων, ὥρμησε τὸν Λεωνίδαν διώκειν κατά τινα νό-
μον παλαιόν, ὃς οὐκ ἐᾷ τὸν Ἡρακλείδην ἐκ γυναικὸς ἀλ-
λοδαπῆς τεκνοῦσθαι, τὸν δὲ ἀπελθόντα τῆς Σπάρτης ὀπὶ με-
τοικισμῷ πρὸς ἑτέρους, ἀποθνήσκειν κελεύει. ταῦτα κατὰ τοῦ
Λεωνίδου λέγειν ἑτέρους διδάξας, αὐτὸς παρεφύλαττε μετὰ
τῶν συναρχόντων τὸ σημεῖον. ἔστι δὲ τοιόνδε· διὰ ἑτῶν ἐνιαυ-
τὸν λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον, σιω-
πῇ καθέζονται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέποντες. ἐὰν οὖν
ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστὴρ ἀφάξῃ, κείνοισι τοὺς
βασιλεῖς, ὡς περὶ τὸ θεῖον ἁμαρτάνοντας, καταπαύου-
σι τῆς ἀρχῆς, μέχρις ἂν ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας χρη-
σμὸς ἔλθῃ τοῖς ἱλάσκοντι τῶν βασιλέων βοηθῶν. τοῦτο δὴ τὸ σημεῖον αὐτῷ γεγονέναι λέγων ὁ Λύσανδρος κρίσιν τῷ Λεωνί-
δᾳ προὔθηκε, καὶ μάρτυρας παρεῖχεν, ὡς ἐκ γυναικὸς Ἀσιανῆς, τοῦ Σελεύκου τινὸς ὑπάρχου αὐτῷ συνοικήσαν-
τος ἔχε, τεκνῶσαι δύο παιδία· διεχραινόμενος δὲ καὶ μι-
σούμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ἐπανέλθοι πρὸς γνώμην οἴκα-
δε, καὶ ἀφαδοχῆς ἔρημον ἀπέλοι τὸ βασίλειον· ἅμα δὲ τῇ
δίκῃ Κλεόμβροτον ἔπαθε τῆς βασιλείας ἀποποιεῖσθαι,
γαμβρὸν ὄντα τοῦ Λεωνίδου, γνώριμον δὲ τοῦ βασιλικοῦ. φοβη-
θεὶς οὖν ὁ Λεωνίδας, ἱκέτης γίνεται τοῦ Χαλκιοίκου, καὶ σὺν
κέτοι ἦν ἡ θυγάτηρ τοῦ πατρὸς, τὸν Κλεόμβροτον ἀπολι-
πουσα. καλουμένου δὲ πρὸς τὴν δίκην αὐτοῦ, καὶ μὴ κα-
ταβαίνοντος ἐκείνου, ἀποψηφισάμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ
Κλεομβρότῳ παρέδωκαν. ἐν τούτῳ δὴ ἀρχῆς ὁ Λύσανδρος
ἀπηλλάγη, τοῦ χρόνου διελθόντος. οἱ δὲ καταστάντες ἔφο-
ροι, τὸν μὲν Λεωνίδαν ἀνέπεισαν ἱκετεύοντα, τοῦ δὲ Λυσάν-
δρου καὶ τὸν Μανδροκλείδα δίκην ἐπῆγον, ὡς παρὰ τὸν νό-
μον χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ γῆς ἀναδάσασθαι ψηφισαμένοις.
κινδυνεύοντες οὖν ἐκεῖνοι, πείθουσι τοὺς βασιλεῖς ὁμοῦ γε-
νομένους, χαίρειν ἐᾶν τὰ τῶν ἐφόρων βουλεύματα (τοῦτο γὰρ
τὸ ἀρχεῖον ἰσχύειν ἐκ διαφορᾶς τῶν βασιλέων· ὃ τὰ βελ-
τίονα λέγοντι προσιθέμενον τὴν ψῆφον, ὅταν ἄτερος ἐείζῃ
πρὸς τὸ συμφέρον) ἀμφοῖν δὲ ταυτὰ βουλευομένων, ἄλυτον εἶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ παρανόμως μαχεῖσθαι πρὸς
τοὺς βασιλεῖς. ὧν μαχομένων, διαπταῖ καὶ βεβλεῖν αὐ-
τοῖς εἶ πρόσηκον, οὐχὶ πολυπραγμονεῖν ὁμοφρονούν-
των. οὕτω δὴ πειθέντες ἀμφότεροι, καὶ μετὰ τῶν φίλων εἰς
ἀγορὰν καταβάντες, ἀνέπεισαν μὴ ἐκ τῶν δίφρων τοὺς ἐφόρους,
ἄλλους δὲ αὐτ' αὐτῶν ἀπέδειξαν· ὧν εἷς ἦν Ἀγησίλαος.
ὁπλίσαντες δὲ τῶν νέων πολλοὺς, καὶ λύσαντες τοὺς δεδεμέ-

illosq; qui in Timotheo id sunt post imitati. nos
laceras, qui delicias, luxum, insolentiam Sparta
summouemus: quasi verò non illi quoq; ostenta-
tionem in musica & luxuriam cauerint, ne ad eã
progrederetur corruptionẽ vitæ & morum vt in-
æqualitas & imparitas ciuium dissonam secum ci-
uitatem & discrepantem efficeret. Hinc Agidi ad-
hæsit plebs. Locupletes Leonidam rogauerũt ne
destitueret ipsos: tantumq; effecerunt obsecran-
do & impellendo senatum, cuius potissima vis e-
rat in præiudicio deliberationis, vt vno suffragio
qui abrogauerunt rhetram, superarent. At Lysan-
B der adhuc in magistratu positus, institit Leoni-
dam arcessere lege quadam vetusta, quæ Hera-
clidem liberos vetat ex muliere alienigena tolle-
re: & in eum qui aliò ex Sparta demigrauerit, pœ-
nam sancit capitalem. Hæc quum obiicere alios
docuisset Leonidæ, ipse cum collegis signum ob-
seruauit. Id huiuscemodi est: Nono quoque an-
no, captata ephori serena nocte & intermestri lu-
na, considentes silentio in cælum intenti. quòd si a-
liqua ex parte stella in aliam traiecerit, reges iudi-
C cant deos offendisse: iisq; regnum eò vsque abro-
gant dum fuerit Delphis vel Olympia oraculum
allatum, quod damnatos subleuet reges. Hoc si-
gnum oblatum sibi Lysander iactans, iudiciũ di-
ctauit Leonidæ, ac testes edidit ex muliere eum
Asiatica, quam quidam Seleuci præfectus ei col-
locauerat, duos filios tulisse, ingratum & inuisum
vxori domum inuitum reuertisse, & successore
orbum rapuisse regnum. Simul dum eum accu-
sat, impellit Cleombrotum ad regnum asserendũ,
generum Leonidæ & stirpis regiæ. trepidus igitur
Leonidas supplex ad Chalciœcum refugit. Fuit v-
nà cum parente in sordibus filia, diuertitq; à Cle-
ombroto. Citato ad iudicium, quum non stitisset,
regnum abrogantes contulerunt id Cleombroto.
D Interea exacto tempore Lysander abiit magistra-
tu. Tum qui successerunt ephori, supplicem exci-
tauerunt Leonidam: Lysandrum autem & Man-
droclidam in iudiciũ adduxerunt, quòd contra
leges nouas tabulas & legem agrariã promulgas-
sent. Igitur in periculum illi adducti, persuadent
regibus vt conspirantes ephororum consulta re-
pudient. nam eius magistratus in regum dissensio-
ne arbitrium esse, quum alter contendat pro bo-
no publico, vt in sententiam transeant rectius sen-
tientis. amborum consentientium indissolubi-
lem esse potestatẽ, & iniquè dissentire illos à regi-
E bus, quibus dissidẽtibus arbitrari eis & disceptare
ius esse, non ingerere se concinentibus. His indu-
cti ambo, profecti sunt cum amicis in forum, sum-
moueruntq; ephoros sellis, atque alios eis surro-
gauerunt, quorum fuit Agesilaus vnus. Iam quum
armassent frequentem iuuentutem, & soluissent
custodias, trepidauerunt aduersarii eorum, qua-
si imminente multorum cæde. Cæterùm nihil
sanguinis factum est, imò verò profugientem Te-
geam Leonidam quum pararet interficere Age-
silaus, summitteretque in viam percussores: re
comperta misit Agis alios fidos. qui Leonidam
F stipantes deduxerunt eum Tegeam securè.

νοις, ἐγίνοντο φοβεροὶ τοῖς ἐναντίοις, ὡς πολλοὺς ἀποκτεινεῖν τες. ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ Λεω-
νίδαν εἰς Τέγεαν ἐξιόντα βουληθέντος ἀφανῆ τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ πέμψαντος ἐπ' αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν ἄν-
δρας, πυθόμενος ὁ Ἄγις ἑτέρους ἀπέστειλε πιστοὺς, οἱ τὸν Λεωνίδαν φθάσαντες, ἀσφαλῶς εἰς Τέγεαν κατέστησαν.

Ita consilio iis procedente, neq; intercedente aut impediente vllo, vnus vir omnia Agesilaus euertit & conuulsit: qui pulcherrimam legem atq; Sparta dignissimam fœdissimo morbo labefactauit, auaritia. quum enim possideret latissimum & vberrimum agrum: ære autem alieno multo demersus esset, quia non erat soluendo, neque dimittere inducebat in animum agrum, persuasit Agidi, si vtrunque pariter tentaretur, magnum in ciuitate exoriturum motum: quòd si nouis tabulis antè deliniti locupletes forent, facilè eos & placidè accepturos legem agrariam. Idem Lysandro, qui item seductus ab Agesilao fuit, visum. Ita congestas in forum debitorum syngraphas, quas claria appellant, omnes coaceruatas concremauerunt. sublata flamma pecuniosi & fœneratores, qui ibi deambulabant, digressi sunt. At Agesilaus, quasi illudens illis, negauit clarius se lumen vel ignem lucidiorem vidisse. Postulante plebe vt ager quoque confestim diuideretur, imperantibusq; hoc regibus, semper Agesilaus, obstacula aliqua interponẽdo & causando, tempus protrahebat, quoad proficiscendum Agidi ad bellum fuit, quum acciuissent socii Achæi Lacedæmone auxilia. expectabant enim per fines Megaricos Ætolos in Peloponnesum incursaturos. Ad quod prohibendũ prætor Achæorum Aratus delectum habuit, & ephoris vt mitterent auxilia scripsit. Miserunt illi confestim Agim, alacritate & promptitudine erectum commilitonum. iuuenes enim erant plerique & egeni, iamq; fœnore liberati & soluti, atque agri expectantes, si à bello reuertissent, partitionem, impigros præbebant se Agidi, ciuitatibusque erant miraculo, quòd citra noxam placideq; & tantum non sine strepitu Peloponnesum transmitterent: vt obstupescerent, reputarentq; animis Græci quæ modestia exercitus Laconici fuisset Agesilao, vel Lysandro illo, vel prisco duce Leonida, vbi tanta aduersus adolescentem, omnibus ferè ætate inferiorem, militum esset reuerentia & metus. Et verò ipse ille iuuenis qui frugalitate & laboris tolerantia, & quòd nihilo splendidius amictus vel vestitus priuato esset, ostentaret se, visendus erat & charus multitudini. Verùm opulentis ingrata nouatio eius erat, metuentibus ne cõmoueret & ad exemplum passim concitaret populos. Coniunctus apud Corinthum Arato Agis, deliberanti etiam tum de pugna & signis cum hostibus cõferendis, præ se tulit insignẽ alacritatem & audaciam nõ vecordẽ vel stolidam. declarauit enim videri sibi prælio decernendũ, neq; intra Peloponnesi portas admittendum bellum: facturum tamen se quod visum esset Arato. quippe grandiorẽ eum & prætorem esse Achæorum: quibus nõ imperator, non dux, sed auxilio venisset vt belli socius. Baton Sinopensis detrectasse Agim refert præliũ, quum id vellet Aratus. verùm nõ legit hic scripta Arati, qui se de hoc consilio excusat: quòd satius duceret, quia fruges propemodum omnes agricolæ conuexerant, vt hostes accederẽt, q̃ Marte de summa iaceret aleam. Postquam igitur defugit Aratus aciẽ, & laudatos dimisit socios:

A οὕτω δὴ τῆς πράξεως αὐτοῖς ὁδῷ βαδιζούσης, καὶ μηδενὸς ἐνιστάμενου μήτε διακωλύοντος, εἷς ἀνὴρ Ἀγησίλαος ἀνέδυσε πρώτα καὶ διελυμήνατο, κάλλιστον νόμον καὶ Λακωνικώτατον ἀφαιρούμενος νοσήματι τῇ φιλοπλουτίᾳ διαφθείρας. ἐπειδὴ γὰρ ἐκέκτητο μὲν ἐν τοῖς μάλιστα πολλῇ καὶ ἀγαθῇ χώρᾳ, ὤφλε δὲ πάμπολλα, μήτε διαλύσαι δυνάμενος τὰ χρέα, μήτε τῇ χώρᾳ πρόσθαι βουλόμενος, ἔπεισε τὸν Ἄγιν, ὡς ἀμφοτέρων μὲν ἅμα πραττομένων μέγας ἔσοιτο περὶ τὴν πόλιν νεωτερισμός· εἰ δὲ τῇ τῶν χρεῶν ἀφαιρέσει θεραπευθεῖεν οἱ κίνηματικοὶ πρότερον, ἀκόλουθον ἂν αὐτῇ καὶ

B καθ' ἡσυχίαν ὕστερον ἀποδεξομένων τὸν ἀνάδασμόν. Ταῦτα δὴ καὶ τοῖς περὶ τὸν Λύσανδρον ἐδόκει, συνεξαπατωμένοις ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου. καὶ τὰ πρῶτα τῶν χρεῶν συγγραμματεῖα συνφορνήσαντες εἰς ἀγορὰν, ἃ κλάδια καλοῦσι, καὶ πρώτα συνθέντες εἰς ἓν, ἐνέπρησαν. ἐξαίφνης δὲ φλογὸς, οἱ μὲν πλούσιοι καὶ δανειστικοὶ, περιπατοῦντες ἀπῆλθον, ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ὡς δὴ ἐφυβρίζων, οὐκ ἔφη λαμπρότερον ἑωρακέναι φῶς. οὐδὲ πῦρ ἐκείνου καθαρώτερον. ἀξιούντων δὲ τῶν πολλῶν καὶ τοῦ γοῦ βοῦς νέμεσθαι, καὶ τῶν βασιλέων οὕτω ποιεῖν κελευόντων, ἀχρολίας πινὰς ἐμβάλλων ὁ Ἀγησίλαος

C ἀεὶ καὶ προφάσεις λέγων, παρήγαγε τὸν χρόνον· ἄχρις οὗ στρατεία συνέβη τῷ Ἀγιδι, μεταπεμπομένων τῶν Ἀχαιῶν, συμμάχων ὄντων, βοήθειαν ἐκ Λακεδαίμονος. Αἰτωλοὶ γὰρ ἦσαν ἐπίδοξοι διὰ τῆς Μεγαρικῆς ἐμβαλοῦντες εἰς Πελοπόννησον· καὶ τοῦτο κωλύσων Ἄρατος, ὁ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγὸς, ἠθροίζε δυνάμιν, καὶ τοῖς ἐφόροις ἔγραφεν. οἱ δὲ τὸν Ἄγιν εὐθὺς ἐξέπεμπον, ἐπηρμένων τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ προθυμίᾳ τῶν συστρατευομένων. νέοι γὰρ ὄντες οἱ πλεῖστοι καὶ πένητες, καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν χρεῶν ἀδείας ἔχοντες ἤδη, καὶ λελυμένοι, τοὺς δὲ ἀγροὺς ἐλπίζοντες, εἰ ἐπανελθοῦσιν ἐκ τῆς στρατείας,

D νεμηθήσεσθαι, θαυμαστοὺς τῷ Ἀγιδι παρεῖχον ἑαυτοὺς· καὶ θέαμα τῆς πόλεσιν ἦσαν, ἀβλαβοῦς καὶ πρᾴως καὶ μονονοῦ καὶ ἀψοφητὶ διαπορευόμενοι τοῦ Πελοποννήσου. ὥστε θαυμάζειν καὶ διαλογίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας, οἷος ἦν ἄρα κόσμος Λακωνικοῦ στρατεύματος, Ἀγησίλαον ἔχοντος, ἢ Λύσανδρον ἐκεῖνον, ἢ Λεωνίδαν τὸν παλαιὸν ἡγούμενον· ὅπου πρὸς μειράκιον ὀλίγου δεῖν νεώτατον ἀπαντῶν, αἰδὼς τοσαύτη καὶ φόβος ἦν τῶν στρατευομένων. καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ νεανίσκος εὐτελείᾳ καὶ φιλοπονίᾳ, καὶ τῷ μηδὲν ἰδιώτου λαμπρότερον ἠμφιέσθαι καὶ ὁπλίσθαι, σεμνυνό-

E μενος, ἀξιοθέατος ἦν καὶ ζηλωτὸς ὑπὸ τῶν πολλῶν. ἐπεὶ τοῖς γε πλουσίοις οὐκ ἤρεσκεν ὁ νεωτερισμὸς αὐτοῦ, δεδιόσι μὴ κίνημα καὶ πρόσταγμα τοῖς πολιτικοῖς δήμοις γένηται. συμμίξας δὲ τῷ Ἀράτῳ περὶ Κόρινθον ὁ Ἄγις, ἐπιβουλευομένῳ περὶ μάχης καὶ παρατάξεως πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐπεδείξατο καὶ προθυμίαν πολλὴν, καὶ τόλμαν οὐ μανικὴν οὐδὲ ἀλόγιστον. ἔφη γὰρ αὐτῷ μὴ δοκεῖν διαμάχεσθαι, καὶ μὴ παρεῖναι τὸν πόλεμον εἴσω τῶν πύλων τῆς Πελοποννήσου προελθόντας. ποιήσειν δὲ ὃ δοκοῖη Ἀράτῳ· καὶ γὰρ πρεσβύτερόν τε εἶναι, καὶ στρατηγεῖν Ἀχαιῶν, οἷς οὐχὶ προστάττων οὐδὲ ἡγησόμενος, ἀλλὰ συστρατευσόμενος ἥκοι καὶ βοηθήσων. ὁ δὲ Σινωπεὺς Βάτων αὐτὸν οὐκ ἐθέλειν μάχεσθαι

F φησὶ τὸν Ἄγιν, Ἀράτου κελεύοντος· οὐκ ἐντετυχηκὼς οἷς Ἄρατος γέγραφε περὶ τούτων ἀπολογιζόμενος, ὅτι βέλτιον ἡγεῖτο, τοῖς καρποῖς ἤδη τῶν γεωργῶν παρελθεῖν τοὺς πολεμίους, ἢ μάχῃ διακινδυνεύειν περὶ τῶν ὅλων. ἐπεὶ δ' οὖν Ἄρατος ἀπέγνω μάχεσθαι, καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαινέσας διαφῆκε,

θαυμαθεὶς ὁ Ἄγις ἀνεζώγνυεν, ἥδη τῶν ἔνδον ἐν Σπάρτῃ θόρυβον πολὺν ἐχόντων καὶ μεταβολήν. ὁ γὰρ Ἀγησίλαος ἐφορεύων, ἀπηλλαγμένος οἷς ἐπιφνὴς ἦν πρότερον, οὐδενὸς ἐφείδετο φέρων ἐργώδους ἀδικήματος, ἀλλὰ μίαν τεσσαρεσκαιδεκάτην, οὐκ ἀπαιτούσης τότε τῆς τάξεως, οὐδὲ τὴν νενομισμένην πάλιν τῶν χρόνων, ἐνέβαλε τοῖς τέλεσι, καὶ παρέπεσε, δεδιὼς οὐ τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μισούμενος ὑπὸ πολλῶν, ἔτρεφε μαχαιροφόρους, καὶ φυλακιόμενος ὑπὸ τούτων κατέβαινεν εἰς τὸ ἀρχεῖον. καὶ τῶν βασιλέων, τὸν μὲν ὅλως καταφρονεῖν, τὸν δὲ Ἄγιν ἐβούλετο δοκεῖν, οὐδὲ τὴν συγγένειαν μᾶλλον ἢ οὐδὲ τὴν βασιλείαν, ἔν τινι λιμῇ πίθεσθαι. διέδωκε δὲ λόγον ὡς καὶ αὖθις ἐφορεύσων. διὸ θᾶττον ἀποκινδυνεύσαντες οἱ ἐχθροὶ, καὶ συνιόντες, ἐκ Τεγέας ἀναφανδὸν τὸν Λεωνίδαν ὅθεν τὴν ἀρχὴν κατήγαγον, ἥδεως καὶ τῶν πολλῶν θεασαμένων. (ὠργίζοντο γὰρ πεφενακισμένοι, τῆς χώρας μὴ νεμηθείσης) τὸν μὲν οὖν Ἀγησίλαον ὁ υἱὸς Ἱππομέδων, δεόμενος τῶν πολιτῶν, καὶ πᾶσι προσφιλὴς ὢν δι' ἀνδραγαθίαν, ὑπεξήγαγε καὶ διέσωσε. τῶν δὲ βασιλέων ὁ μὲν Ἄγις ὅθεν τὴν Χαλκίοικον κατέφυγεν, ὁ δὲ Κλεόμβροτος εἰς τὸ Ποσειδῶνος ἱερὸν ἐλθὼν ἱκέτευε· (καὶ γὰρ ἐδόκει τούτῳ μᾶλλον ὁ Λεωνίδας χαλεπὸς εἶναι) καὶ παρεὶς τὸν Ἄγιν, ὅθεν τὸν ἀνέβη σφαλιώσας ἔχων. καὶ κατηγόρει μετ' ὀργῆς, ὅτι γαμβρὸς ὢν ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο, καὶ συνεξέβαλε τῆς πατρίδος. ὁ μὲν οὖν Κλεόμβροτος οὐδὲν εἶχεν εἰπεῖν, ἀλλ' ἠπορημένος ἐκάθητο καὶ σιωπῶν· ἡ δὲ Χειλωνὶς ἡ τοῦ Λεωνίδου θυγάτηρ, πρότερον μὲν ἀδικουμένῳ τῷ πατρὶ συνηδικεῖτο, καὶ τοῦ Κλεομβρότου τὴν βασιλείαν οὐδαλαβόντος, ἀποστᾶσα τὴν τοῦ πατρὸς συμφορὰν ἐθεράπευε, καὶ παρόντι μὲν συνικέτευε, φεύγοντος δὲ πενθοῦσα καὶ χαλεπῶς ἔχουσα πρὸς τὸν Κλεόμβροτον διετέλει· τότε δὲ αὖ πάλιν ταῖς τύχαις συμμεταβάλλουσα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς, ἱκέτις ὤφθη καθεζομένη, περιβεβληκυῖα χεῖρας ἐκείνῳ, καὶ τῶν παιδίων τὸ μὲν ἔνθεν, τὸ δὲ ἔνθεν ὑπ' αὐτὴν ἔχουσα. θαυμαζόντων δὲ πολλῶν, καὶ δακρυόντων ὅθεν τῇ χρηστότητι καὶ φιλοστοργίᾳ τῆς γυναικὸς, ἀψαμένη τῶν πέπλων καὶ τῆς κόμης ἀτημελῶς ἐχόντων, Τοῦτο (εἶπεν) ὦ πάτερ ἐμοὶ τὸ δῶρα καὶ τὸ ὄψιν, οὐχ ὁ Κλεόμβροτον προστέθηκεν ἔλεος, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν σῶν κακῶν καὶ τῆς σῆς φυγῆς μεμνήκέ μοι συνοῦσφον καὶ συνοίκον τὸ πένθος. πότερον οὖν δεῖ με σοῦ βασιλεύοντος ἐν Σπάρτῃ καὶ νικῶντος, ἐκλαβεῖν ταύτας τὰς συμφορὰς; ἢ λαβεῖν ἐθῆπα λαμπρὰν καὶ βασιλικὴν, ὑπιδοῦσαν ὑπὸ σοῦ τὸν παρθένιον ἄνδρα φονευόμενον; ὃς εἰ μὴ παραιτεῖσά σε, μηδὲ πείθῃ τέκνων καὶ γυναικὸς δάκρυσι, χαλεπωτέραν ἢ σὺ βούλει δίκην ὑφέξει τῆς κακοβουλίας, ὑπιδὼν ἐμὲ τὸν φιλτάτην αὐτῷ προαποθανοῦσαν. τίνι γὰρ ἐμὲ δεῖ ζῆν παρρησίᾳ πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας; ἢ μήτε παρ' ἀνδρὸς δεομένη μήτε πρὸς τὰ τέκνα ἔλεός ἐστιν; ἀλλὰ καὶ γυνὴ καὶ θυγάτηρ συνατυχεῖν καὶ συναλιμάζεσθαι τοῖς ἐμαυτῆς ἐθελήσω. τούτῳ μὲν οὖν εἴ τις ἦν λόγος εὐπρεπὴς, ἐγὼ τοῦτον ἀφειλόμην, τότε σοι συνεξεταθεῖσα καὶ καταμαρτυρήσασα τῶν ὑπὸ τούτου θυομένων· σὺ δὲ αὐτῷ τὸ ἀδίκημα ποιεῖς εὐαπολόγητον, οὕτω μέγα καὶ πρεσβεύοντα χρῆσθαι φαίνων τὸ βασιλεύειν, ὥστε δι' αὐτὸ καὶ γαμβροὺς φονεύειν καὶ τέκνων ἀμελεῖν εἰ δίκαιον. ἡ μὲν Χειλωνὶς τοιαῦτα ποτνιωμένη, τό, τε πρόσωπον ὅθεν τὸν κεφαλὴν ἐπέθηκε τοῦ Κλεομβρότου, καὶ τὸ βλέμμα διεφθαρμένον καὶ συντετηκὸς ὑπὸ λύπης προσῆλθεν εἰς τοὺς παρόντας. ὁ δὲ Λεωνίδας ἀναλεχθεὶς τοῖς φίλοις,

A in magna habitus admiratione Agis, retrò signa domũ mouit, rebus Spartæ ingẽti tumultu & mutatione cõcitatis. Siquidẽ ephorus tunc Agesilaus exoneratus eo, quo depressus antè fuerat onere, à nullo scelere, quod adferret quęstũ, abhorruit: sed mensem XIII quod ambitus anni nõ requirebat in pręsentia, pręter vsu receptũ temporũ ordinẽ censui intercalauit, exegitq; eius mensis nomine censum indebitum. Quòd verò extimesceret læsos, & omnes offendisset, aluit satellites, quibus stipatus descendebat in curiam. Regum alterũ semel despicere, Agim videri volebat propinquitatis potius quàm regni causa suspicere: insuper diuulgauit iterum se ephorũ fore. Quocirca maturantes periculum adire inimici eius, coitione facta reduxerunt palàm Leonidam ex Tegea ad regnũ recipiendũ. quem plebs quoq; vidit libenter. exarserat enim, ꝙ esset nõ diuiso agro delusa. Atq; Agesilaum filius Hippomedon, qui ob strenuitatẽ omnibus erat charus, exoratis ciuibus clàm eduxit vrbe ac seruauit. Reges, Agis ad Chalciœcum cõfugit: Cleombrotus, in æde Neptuni sedebat supplex. nam in eum apparebat grauius incensum Leonidam esse, missoq; facto Agide in hunc contendit armis septus, accusauitq; eum infensè, ꝙ gener struxisset sibi insidias, regnoq; spoliatũ patria expulisset: Cleombrotus, quod diceret nihil habebat, sed sedebat perplexus mutusq;. At Chelonis Leonidæ filia, quæ antè paternæ calamitatis fuerat consors, atq; à Cleombroto, vbi accepit regnum, digressa, patris miseriã fouerat, fueratq; cũ præsente supplex, cum exulãte in luctu & simultate perstiterat aduersus Cleombrotum: tum verò conuersa fortuna palàm sociam se viri in squalore præbuit, cõseditq; manibus illum cõplexa, filiosq; hinc inde apud se tenẽs. Mirantibus omnibus humanitatẽ & pietatẽ mulieris: sordes, squalorem q; suum monstrans, Hunc mihi (pater) inquit, habitum & speciẽ, nõ Cleombroti imposuit miseratio, sed à tuis ærumnis & exilio inueteratus mihi & familiaris mansit luctus. Vtrum igitur te Spartæ superatis aduersariis regnante consenescendũ mihi in hisce est calamitatibus, an vestis sumẽda splendida & regia virum aspicienti, cui nupsi virgo, à te trucidari? qui nisi liberorũ & coniugis te lacrymis exoret & placet, grauiora quàm tu petis piacula præbebit consiliorum suorum prauorum. me enim intuebitur sibi charissimam ante oculos suos vitam profundentem. Qua enim fronte cæteras mulieres intuebor, cuius neque vir precantis, neque pater capit misericordiam: sed & vxor & filia ad id sum nata, cum meis vt sim in calamitate & abiectione? Atque huic quidem siqua honesta causa fuisset, hanc ego quæ tum tibi fui aggregata, facta eius meo premẽs testimonio detraxi. Verum tu facinus illius reddis ei egregiè excusabile, qui rem ostendis regnum esse ita grandẽ & expetendam, vt eius gratia & generos trucidare, & liberos iustum sit postmittere. Hæc Chelonis quiritans, faciem capiti Cleombroti imposuit, oculosque tabescentes & emarcidos ad coronam circumtulit. Leonidas cum amicis colloquutus,

Cleombrotum iussit exulem esse: natam orauit vt remaneret, neq; se, qui adeo diligeret ipsam & viri salutem esset ei largitus, desereret. Non paruit illa tamen, sed exurgenti viro alterum filium tradidit, alterum tenens ipsa, adorata dei ara, cōcessit cum illo in exiliū. Itaq; nisi planè labefactatus Cleombrotus ab inani gloria fuisset, felicitatem duxisset exilium sibi quàm regnum vxoris causa maiorem. Cleombroto exacto, & primis ephoris magistratu amotis, atque suffectis aliis, extemplò insidias tetendit Leonidas Agidi. Primùm hortatus eū est vt surgeret, atque administraret secum regnū, quasi ciues ei ignouissent. nam deceptum ab Agesilao fuisse iuuenem & gloriæ cupidum. Verùm suspectanti ipsum Agidi, neq; loco cedenti, omisit verba dare & deludere. Amphares autem & Demochares, Arcesilausque, adire Agim & colloqui solebant cum eo. Interim etiam ducebant eum secum ex templo ad balneum, lotumq; reducebant in templum. Erant hi omnes familiares eius. Amphares autem vestes quoque & pocula preciosa nuper ab Agesistrata acceperat commodato, quæ vt non redderet, prodere deliberauit regem & fœminas eius parentes. Et verò hic præcipuè seruisse Leonidæ, & ephoros, inter quos ipse erat, dicitur inflammasse. Quum Agis autem per reliquum temporis permaneret in templo, & sueuisset ad balneum per occasionem descendere: ibi eum, vbi templo excessit, statuerunt arripere, captatoq; articulo, quum lauisset, occurrerunt & salutauerunt eum, comitatique sunt colloquentes & iocantes sicut cum familiari & iuuene. Diuortium obliquum via ad carcerem habebat: ad quod quum peruenissent, Amphares iure magistratus manibus Agidi iniectis, Duco te, inquit, Agi, ad ephoros, vt rationem reipub. gestæ reddas. Demochares autem, homo valens & eminens statura, obuoluens collum pallio traxit illum. Aliis ex composito impellentibus à tergo, & opitulante Agidi in solitudine nemine, coniiciunt eum in carcerem. Mox adfuit Leonidas cum magna mercenariorum militum manu, quibus carcerem foris circumfudit. Ephori ad Agim ingressi, senibus, qui eiusdem erant consilii, accitis, tanquam cum eo acturi iudicio, iusserunt eum actionum suarum causam dicere. Ridente illo dissimulantiam istorum, Amphares haud impunè ait laturum, pœnasq; daturum temeritatis. Hic alius ephorus, tanquam lenior in Agim & culpæ effugium ostendēs, requisiuit, Patrasset ne ea Lysandri & Agesilai coactu. Vbi respondit Agis coactum à nemine, sed æmulatione & exemplo Lycurgi eadē persequutum se instituta: iterum idem rogauit, Ecquid eum pœniteret factorum. negante iuuene, quanuis extrema pericula ante oculos cerneret, pœnitere optimorum consiliorum: damnauerunt eum rei capitalis, imperaueruntque lictoribus vt in Decadem, quam appellant, eum auferrent. Is locus in carcere est in quo iudicatos strangulant. Cernens autem ministros Demochares dubitantes attingere Agim, itemq; mercenarios, qui assistebant, auertentes se & refugientes facinus, vt nefarium & insolens,

A τὸν μὲν Κλεόμβροτον ἐκέλευσεν ἀναστάντα φεύγειν· τῆς δὲ παιδὸς μόνην ἐδεῖτο, καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτὸν οὕτω φιλοῦσα, καὶ δεδωκότα χάριν, τιμῶν τοῦ ἀνδρὸς σωτηρίαν, οὐ μὴν ἔπεισεν, ἀλλ' ἀνίστα μόνον τῷ ἀνδρὶ θάτερον τῶν παιδίων ἐγχειρίσασα, θάτερον δὲ ἀναλαβοῦσα, καὶ προσκυνήσασα τὸν βωμὸν τῆς θεοῦ, συνεξῆλθεν. ὥστε, εἰ μὴ πάνυ διέφθαρμένος ἦν ὑπὸ κενῆς δόξης ὁ Κλεόμβροτος, δυστύχημα δὴ ἡγήσατο τὴν φυγὴν αὐτῷ τῆς βασιλείας μεῖζον εἶναι τὴν γυναῖκα. μεταστησάμενος δὲ τὸν Κλεόμβροτον ὁ Λεωνίδας, καὶ τοὺς πρόσθεν ἐφόρους ἐκβαλὼν τῆς ἀρχῆς, ἑτέρους δὲ ποιησάμενος, εὐθὺς ἐπεβούλευε τῷ Ἀγίδι· καὶ πρῶτον μὲν ἔπεισεν αὐτὸν δύνασθαι καὶ συμβασιλεύειν, ὡς δεδωκότων συγγνώμην τῶν πολιτῶν (συνεξηπατῆσθαι γὰρ ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου, νέον ὄντα καὶ φιλότιμον) ἐκείνου δὲ ὑποφωνήσαντος, καὶ κατὰ χώραν μένοντος, αὐτὸς μὲν ἐπαύσατο φενακίζων καὶ κατειρωνευόμενος· Ἀμφάρης δὲ καὶ Δημοχάρης καὶ Ἀρχεσίλαος ἀναβαίνοντες εἰώθεσαν αὐτῷ προσλέγεσθαι· καί ποτε καὶ παραλαβόντες ὅτι τοῦ λουτροῦ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κατήγαγον, καὶ λουσάμενον, πάλιν εἰς τὸ ἱερὸν κατέστησαν. καὶ ἦσαν πολῖται μὲν αὐτῷ συνήθεις, ὁ δὲ Ἀμφάρης, καὶ κεχρημένος, ἔναγχος ἱμάτια καὶ ποτήρια τῶν πολυτελῶν παρὰ τῆς Ἀγησιστράτας, ἐπεβούλευε διὰ ταῦτα τῷ βασιλεῖ καὶ ταῖς γυναιξίν, ὡς ἀποστερήσων. καὶ μάλιστα γε αὐτὸς ὑπακούσαι τῷ Λεωνίδᾳ λέγεται, καὶ παροξυνῶν τοὺς ἐφόρους, ὧν καὶ αὐτὸς εἷς ἦν. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἄγις τὸν μὲν ἄλλον ἐν τῷ ἱερῷ διέτριβε χρόνον, εἰώθει δὲ καταβαίνειν ὅτε τύχοι πρὸς τὸ λουτρόν, ἐκεῖ συλλαβεῖν αὐτὸν ἔγνωσαν, ἵνα ἔξω τοῦ ἱεροῦ γένηται. καὶ περιφυλάξαντες λελουμένον, ἀπιόντα καὶ ἠσπάσαντο, καὶ συμπαρῆν ἅμα προσλεγόμενοι, καὶ παίζοντες ὡς πρὸς συνήθη καὶ νέον, ἐκτρεπόμενόν τινα τῆς ὁδοῦ πλαγίαν πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἔχουσης, ὡς ἐλθόντα κατ' αὐτὸν βαδίζοντες, ὁ μὲν Ἀμφάρης, λαβὼν τὸν τράχηλον ἀψάμενος τοῦ Ἄγιδος, Ἄγε (εἶπεν) ὅτι τοὺς ἐφόρους ὦ Ἄγι, λόγον ὑφέξοντα τῶν πεπολιτευμένων. ὁ δὲ Δημοχάρης, ἔρρωστος ὢν καὶ μέγας, τὸ ἱμάτιον περιβαλὼν περὶ τὸν τράχηλον, εἵλκεν. ἄλλων δὲ ἐπωθούντων ὁπόθεν ἐκ παρασκευῆς, οὐδενὸς βοηθοῦντος, ἀλλ' ἐρημίας οὔσης, ἐμβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον. εὐθὺς δὲ παρῆν ὁ μὲν Λεωνίδας μισθοφόρους ἔχων πολλοὺς, καὶ τὸ οἴκημα περιέσχεν ἔξωθεν. οἱ δὲ ἔφοροι πρὸς τὴν Ἄγιν εἰσῆλθον, καὶ τῶν γερόντων εἰς τὸ οἴκημα μεταπεμψάμενοι τοὺς ταυτὰ βουλομένους, ὡς δὴ κρίσεως αὐτῷ γενομένης, ἐκέλευον ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογεῖσθαι. γελάσαντος δὲ τοῦ νεανίσκου πρὸς τὴν εἰρωνείαν αὐτῶν, ὁ μὲν Ἀμφάρης οἰμωξόμενον ἐκάλει, καὶ δίκην ὑφέξοντα τῆς ἰταμότητος. ἄλλος δὲ τῶν ἐφόρων, οἷος ἐνδιδοὺς τῷ Ἄγιδι, καὶ δεικνύων ἀποφυγὴν τῆς αἰτίας, ἠρώτησεν εἰ ταῦτ' ἔπραξεν ὑπὸ Λυσάνδρου καὶ Ἀγησιλάου βιαθείς. ἀποκεκναμένου δὲ τοῦ Ἄγιδος, ὡς βιαθεὶς μὲν ὑπὸ οὐδενὸς, ζηλῶν δὲ καὶ μιμούμενος τὸν Λυκοῦργον, ὅτι τὴν αὐτὴν ἔλθοι πολιτείαν, πάλιν ὁ αὐτὸς ἠρώτησεν εἰ μετανοεῖ τοῖς πεπραγμένοις. φήσαντος δὲ τοῦ νεανίσκου μὴ μετανοεῖν ὅτι τοῖς κάλλιστα βεβουλευμένοις, κἂν τὰ ἔσχατα πείσομενον αὐτὸν ἴδῃ, θαύμαζον αὐτοῦ κα-

B

C

D

E

τεψηφίσαντο. καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευον ἀπάγειν εἰς τὴν καλουμένην Δεκάδα. (τοῦτο δέ ἐστιν οἴκημα τῆς εἱρκτῆς ἐν ᾧ θανατοῦσι τοὺς καταδίκους ἀποπνίγοντες) ὁρῶν δὲ τοὺς ὑπηρέτας ὁ Δαμοχάρης οὐ τολμῶντας ἅψασθαι τοῦ Ἄγιδος, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν μισθοφόρων τοὺς παρεστῶτας ἀποστρεφομένους καὶ φεύγοντας τὸ ἔργον,

ὡς οὐ θεμιτὸν οὐδὲ νενομισμένον βασιλέως σώματι τὰς χεῖρας προσφέρειν, ἅμα πειλησάμενος ἀιδοῖς καὶ λοιδορηθεὶς, εἷλκεν αὐτὸς εἰς τὸ οἴκημα τὸν Ἄγιν, (ἤδη γὰρ ἠθροίζετο πολλοὶ τῷ σύλλογον) καὶ θόρυβος ἦν ἐπὶ ταῖς θύραις, καὶ φῶτα πολλά, καὶ παρῆσαν ἥ τε μήτηρ ἡ τοῦ Ἄγιδος καὶ ἡ μάμμη, βοῶσαι καὶ δεόμεναι τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν λόγου καὶ κρίσεως τυχεῖν ἐν τοῖς πολίταις. διὸ καὶ μάλιστα κατήπειξαν τὴν ἀναίρεσιν, ὡς ἐξαρπαγησομένου νυκτὸς, εἰ πλείονες ἐπέλθοιεν. ὁ μὲν οὖν Ἄγις ἐπὶ τῷ γραμματίῳ πορευόμενος, ὡς εἶδε τινὰ τῶν ὑπηρετῶν δακρύοντα καὶ πεπαθοῦντα, Παῦσόν με (εἶπεν) ὦ ἀνθρωπε κλαίων· καὶ γὰρ οὕτως πρόθυμος καὶ ἀδίκως ἀπολλύμενος, κρείττων εἰμὶ τῶν ἀναιρούντων. καὶ ταῦτ' εἰπὼν, παρέδωκε τῷ βρόχῳ τὸν τράχηλον ἑκουσίως. ὁ δ' Ἀμφάρης προσελθὼν ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ τῷ Ἀγησιστράτᾳ προσπεσοῦσαν αὐτῷ ἅμα σιωπᾶν καὶ φιλίαν, ἀνασείσας, οὐδὲν ἔφη πρὸς τὸν Ἄγιν ἔσεσθαι βίαιον οὐδὲ ἀνήκεστον. ἐκέλευε δὲ κἀκείνῳ, εἰ βούλοιτο, πρὸς τὸν υἱὸν εἰσελθεῖν. ἐκείνης δὲ καὶ τῷ μητέρα μετ' αὐτῆς παρεῖναι δεομένης, οὐδὲν ἔφη κωλύειν ὁ Ἀμφάρης. καὶ δεξάμενος ἀμφοτέρας, καὶ πάλιν κλείσας τὰς θύρας τοῦ δεσμωτηρίου κελεύσας, πρωτέραν μὲν τῷ Ἀρχιδάμᾳ παρέδωκεν, ἤδη σφόδρα πρεσβύτην οὖσαν, καὶ καταγηρακυῖαν ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ τῶν πολιτικῶν. ἀποθανούσης δὲ ἐκείνης, ἐκέλευσε τῷ Ἀγησιστράτᾳ ἔσω βαδίζειν. ὡς δ' εἰσελθοῦσα, τόν τε υἱὸν ἐθεάσατο χαμαὶ κείμενον, καὶ τῷ μητέρα νεκρὰν ἐκ τοῦ βρόχου κρεμαμένῳ, ἐκείνῳ μὲν αὐτὴ τοῖς ὑπηρέταις συγκαθεῖλε, καὶ παρεκτείνασα τῷ Ἄγιδι τὸ σῶμα, προσέψαλε καὶ κατεκάλυψε· τῷ δ' υἱῷ προσπεσοῦσα, καὶ φιλήσασα τὸ πρόσωπον, Ἡ πολλή σε (εἶπεν) ὦ παῖ ὑβρίσθεια καὶ τὸ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον ἀπώλεσε μεθ' ἡμῶν. ὁ δ' Ἀμφάρης ἀπὸ τῆς θύρας ὁρῶν τὰ γιγνόμενα, καὶ τὰς φωνὰς ἀκούων, ἐπεισῆλθε. καὶ πρὸς τὴν Ἀγησιστράτην μετ' ὀργῆς ἔφη, Εἰ τοίνυν ταῦτα ἐδοκίμαζες τῷ υἱῷ, ταῦτα καὶ πείσῃ. καὶ ἡ Ἀγησιστράτα πρὸς τὸν βρόχον ἀνίσταμένη, μόνον ἔφη συνενέγκαι ταῦτα τῇ Σπάρτῃ. τοῦ δὲ πάθους εἰς τὴν πόλιν ἐξαγγελθέντος, καὶ τῶν τριῶν σωμάτων ἐκκομιζομένων, οὐκ ἦν ὁ φόβος οὕτω μέγας, ὥστε μὴ καταφανεῖς εἶναι τοὺς πολίτας ἀληθῶς μὲν ἐπὶ τοῖς γεγονόσι, μισοῦντας δὲ τὸν Λεωνίδαν καὶ τὸν Ἀμφάρη, μηδὲν δεινότερον μηδὲ ἀνοσιώτερον, ἐξ οὗ Δωριεῖς Πελοπόννησον οἰκοῦσιν, οἰομένοις ἐν Σπάρτῃ πεπρᾶχθαι. βασιλεῖ γὰρ (ὡς ἔοικε) Λακεδαιμονίων, οὐδὲ οἱ πολέμιοι ῥᾳδίως ἐν ταῖς μάχαις ἀποκτείνοντες, προσέφερον τὰς χεῖρας, ἀλλ' ἀπεδέποντο, δεδιότες καὶ σεβόμενοι τὸ ἀξίωμα. διὸ καὶ πολλῶν γεγενημένων Λακεδαιμονίοις ἀγώνων πρὸς Ἕλληνας, εἷς μόνος ἀνῃρέθη πρὸ τῶν Φιλιππικῶν, δόρατι πληγεὶς περὶ Λεῦκτρα, Κλεόμβροτος. Μεσσηνίων δὲ καὶ Θεόπομπον ὑπὸ Ἀριστομένους πεσεῖν λεγόντων, οὐ φασι Λακεδαιμόνιοι, πληγῆναι δὲ μόνον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔχει πολλὰς ἀμφισβολίας. ἐν δὲ Λακεδαίμονι πρῶτος Ἄγις βασιλεύων ὑπὸ ἐφόρων ἀπέθανε, καλὰ μὲν ἔργα καὶ πρέποντα τῇ Σπάρτῃ προελόμενος, ἡλικίᾳ δὲ γεγονὼς ἐν ἧ ἁμαρτάνοντες αἰνιγματοῦσι συγγνώμης τυγχάνουσι· μεμφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φίλων δικαιότερον ἢ τῶν ἐχθρῶν, ὅτι καὶ Λεωνίδαν περιέσωσε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπίστευσεν, ἡμερώτατος καὶ πραότατος ἡγούμενος.

Ἀποθανόν-

vt corpori regis quis admoueret manus: comminatus iis & conuitiatus, rapuit Agim ipse in illam cameram. Iam enim senserant multi comprehensum, tumultusq; ad fores erat & crebra lumina. Aderant etiam Agidis mater & auia vociferantes, obsecrantesq; vt rex Spartiatarum audiretur, causamq; diceret ad populum. vnde potissimùm necem maturauerũt, veriti ne, si superuenissent plures, nocte eriperetur. Igitur progrediens ad locum supplicii Agis, vt conspexit quendam ex ministris flentem & ingemiscentem, Mitte tu me (inquit) deflere. etenim ego, qui ita nefariè & violenter pereo, præstantior sum interfectoribus. Ita fatus, collum vltro obtulit laqueo. Amphares ad ianuam progressus, & Agesistratum ad genua sua ex familiaritate & amicitia prouolutam excitans, Nihil, inquit, grauius in Agim, vel atrocius consuletur. Iussit etiam illam, si videretur, ad filium ingredi. Illa matrem quoque admitti secum precante, Nihil, inquit, vetat, Amphares. Ambas quum admisisset, & iterum claudi præcepisset ostium carceris, priorẽ Archidamiam, iam admodum anum, quæ in summa inter ciues dignitate consenuerat, ad mortem tradidit. Ea interfecta, Agesistratam iussit introire. Quæ ingressa, vt filiũ spectauit humi iacentem, & exanimem ex resti pendentem matrem: ipsa ministros adiuuit in ea detrahenda, collocatumq; iuxta Agim corpus eius cooperuit & velauit. In filium ruens & faciem eius osculata, Nimia tua, tua te, (inquit) fili, modestia, lenitas & humanitas nobiscum perdidit. Ibi Amphares, qui ex ianua speculabatur quid ageretur, & voces excipiebat, irrupit, frendensque Agesistratæ dixit, Ergo si filii facta probasti, eadem quoque ratione in te consuletur. Agesistrata autem ad laqueum exurgens, Tantùm sint hæc, inquit, ex vsu reipubl. Spartanæ. Eo facinore inter ciues enuntiato, tribusque elatis cadaueribus, non fuit metus tantus quin præ se ferrent ciues grauiter istis angi, Leonidamque & Amphares detestari, nihil atrocius vel scelestius, ex quo Peloponnesum incoluissent Dorii, admissum Spartæ existimantes. quippe regem Lacedæmoniorum ne hostes quidem temerè, quum occurreret eis in acie, attingebant: sed deflectebant, verentes veneranteſque eius maiestatem. Itaque multis in conflictibus, quos conseruerunt cum Græcis Lacedæmonii, vnus ante Philippi æuum lancea ictus cecidit in Leuctris, Cleombrotus. Messeniis autem Theopompum quoque ab Aristomene asserentibus cæsum, inficiantur Lacedæmonii, tantummodo aiunt vulneratum. Cæterùm hæc aliquatenus controuersa sunt. Lacedæmone verò primus ab ephoris rex est necatus Agis: qui egregium factum & Sparta dignũ, susceperat, & erat ætate qua hominibus, etiã qui deliquerint, ignoscitur: culpatus ab amicis rectius quàm ab aduersariis, quòd Leonidam seruasset, & aliis fidisset placidissimus & mansuetissimus iuuenis.

EO extincto parum navus Leonidas fuit vt fratrem eius Archidamum comprehenderet: verùm consuluit ille actutùm fugæ. Vxorem autem Agidis, Agiatidem nomine, quæ nuper pepererat filium, quòd collocari eam nollet alteri, (erat enim opulenti hæres patrimonij Agiatis Gylippi patris, ætatisque & formæ flore inter fœminas Græcas longè præcellentis, & probatis moribus) domo extractam, vi filio Cleomeni despondit haud satis ad nuptias maturo. Quapropter multa mouit illa, vti ferunt, orans ne compelleretur inuita. Vt verò connubio iuncta Cleomeni fuit, Leonidam oderat, erga ipsum adolescentem bona vxor & amans fuit viri: qui mox à nuptijs dilexit eam, atque aliquatenus amore in Agim vxoris, quæ reminisceretur eius, motus fuit: ac subinde ea de re percunctabatur, & attente exponentem audiebat Agidis consilium & institutum. Erat quidem glorię Cleomenes cupidus magnanimusque, ad temperantiamque & frugalitatē non secus ac Agis egregiè natura comparatus: sed modestia illius mirè verecunda atque lenitate carebat, inerat autem ingenio eius aculeus quidam animorum, & cum ardore impetus semper ad id quod videbatur ei honestum. Videbatur ei honestissimum volentibus imperare, honestum etiam expugnare reluctantes, & ad id quod rectum esset adigere. Nō placebant porrò ei mores ciuitatis in qua otio & voluptatibus diffluerent ciues, rex reip. curam abijceret, si nemo obtunderet eum feriari in luxu & delicijs gestientē: negligeretur resp. & singuli priuatim emolumentum ad se raperent: exercitationis verò, frugalitatis iuventutis, tolerantiæ, æquabilitatis etiam, lubricum erat Agide ea de causa perempto facere mentionem. Perhibent insuper non expertem disciplinæ sapientiæ adolescentem etiamnum Cleomenē fuisse, quum Sphærus Borysthenites Lacedæmonem applisset, atq; cum pube & adolescentia vsu habito studiosè eam doceret. Fuit inter primarios auditores Sphærus Zenonis Citici, ac Cleomenem videtur, fortitudinem ingenij eius amplexus, inflammasse ad gloriam. Nam Leonidam priscum ferunt rogatum qui ei Tyrtæus poeta fuisse videretur, respondisse, Bonus ad demulcendos iuventutis animos: siquidem quasi afflati carminibus eius ruebant in prælia, Stoica verò disciplina nonnihil est apud magna & acria ingenia lubrica & anceps: quæ si cum graui & mansueto temperata animo sit, assurgit imprimis & reddit fructū suum peculiarem. Postquam defuncto Leonida regnū accepit Cleomenes, & ciues ea tempestate penitus animaduertit dissolutos, postponentibus ob priuatum luxum & compēdium remp. diuitibus, plebe autem propter rei familiaris angustias ad bellum pigra & ad disciplinam pueritiæ socordi reddita: nomine verò ipse tantùm regis fruebatur, rerum erat penes ephoros omnium arbitrium: adiecit protinus ad res nouandas & mouendas animum. Qui amicū quum haberet Xenarem, qui amator eius fuerat, (*Lacedæmonii dicunt* ἐμπνεῖσθαι) huius animum cœpit periclitari, percunctando qui rex Agis fuisset, & qua ratione, & quibuscum in ea esset delatus consilia. Xenares primùm meminit non inuitus illarum rerum,

Ἀποθανόντος δ' αὐτοῦ, τὸν μὲν ἀδελφὸν Ἀρχίδαμον οὐκ ἔφθη συλλαβὼν ὁ Λεωνίδας, ἀλλὰ διαφυγόντα· τὸν δὲ γυναῖκα, παιδίον ἔχουσαν νεογνὸν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπαγαγὼν, βίᾳ Κλεομένει τῷ ἑῷ συνῴκισεν, οὐ πάνυ γάμων ὥραν ἔχοντι, τῷ δ' ἀνεψιῷ δοῦναι μὴ βουλόμενος. ἦν γὰρ οὐσίας τε μεγάλης ἐπίκληρος ἡ Ἀγιάτις Γυλίππου τοῦ πατρὸς, ὥρᾳ τε καὶ κάλλει πολὺ τῶν Ἑλληνίδων διαφέρουσα, καὶ τὸ τρόπον ἐπιεικής. διὸ πολλὰ μὲν ἐποίησεν (ὥς φασι) μὴ βιασθῆναι δεομένη· συνελθοῦσα δ' εἰς ταὐτὸ τῷ Κλεομένει, τὸν μὲν Λεωνίδαν ἐμίσει, τοῦτον δ' αὐτὸν τὸν νεανίσκον ἦν ἀγαθὴ γυνὴ καὶ φιλόστοργος, ἐρωτικῶς ἅμα τῷ λαβεῖν τοῦς αὐτοῦ διατέλεντα, καὶ ἵνα τοῦπον συμπαθοῦντα τῇ τοῦς τὸν Ἄγιν διανοίᾳ καὶ μνήμῃ τῆς γυναικος· ὥστε καὶ πυνθάνεσθαι πολλάκις τοῦ τὸν γεγενότων, καὶ προσέχειν ἐπιμελῶς διηγουμένης ἐκείνης ἐκεῖνος ὁ Ἄγις ἔχε διάνοιαν καὶ προαίρεσιν. ἦν δ' καὶ φιλόδοξος μὲν καὶ μεγαλόφρων ὁ Κλεομένης, καὶ τοῦς ἐγκράτειαν καὶ ἀφέλειαν οὐχ ἧττον τοῦ Ἄγιδος δὲ πεφυκώς· ὃ δ' ἀλαβὲς ἄγαν ἐκείνου καὶ τοῦπον οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ κέντρον τοῦ θυμοῦ τῇ φύσει προσέκειτο, καὶ μετὰ σφοδρότητος ὁρμὴ τοῦς ὃ φαινόμενον ἀεὶ καλόν. ἐφαίνετο δ' κάλλιστον μὲν αὐτῷ κρατεῖν ἑκόντων, καλὸν δ' καὶ μὴ πειθομένων τοῦειν, τοῦς ὃ βέλτιστον ἐκβιαζόμενος. οὐκ ἤρεσκε μὲν οὖν αὐτῷ τὰ κατ' τὴν πόλιν; ἀπραγμοσύνῃ καὶ ἡδονῇ καταχεκλημμένων τῶν πολιτῶν, καὶ τὸ βασιλέως πάντα τὰ πράγματα χαίρειν ἐάντος, εἰ μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλοίη, σχολάζειν ἐν ἀφθονοις καὶ τρυφᾷ βουλόμενος. ἀμελοῦντων δ' τῶν κοινῶν, κατ' οἰκίαν ἑκάστου τοῦς αὐτὸν ἕλκοντος ὃ κερδαλέον· ἀσκήσεως δ' καὶ σωφροσύνης νέων καὶ καρτερείας καὶ ἰσότητος, οὐδὲ ἀσφαλὲς ἦν τούτῳ, τῶν τοῦ Ἄγιν ἀπολωλότων, μνημονεύειν. λέγεται δ' καὶ λόγων φιλοσόφων τὸν Κλεομένει μεταχεῖν ἔτι μειράκιον ὄντα, Σφαῖρον τὸν Βορυσθενίτου παρεκδημοῦντος εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ τοὺς νέους καὶ τοὺς ἐφήβους οὐκ ἀμελῶς διατείνοντος. ὁ δ' Σφαῖρος ἐν τοῖς τοῦ τοῦ ἐγγενοῦς τῶν Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως μαθητῶν, καὶ τοῦ Κλεομένους ἔοικε τῆς φύσεως ὃ ἀνδρώδες ἀγαπῆσαί τε, καὶ τοῦ σεκκαῦσαι τὴν φιλοτιμίαν. Λεωνίδαν μὲν γὰρ τὸν παλαιὸν λέγουσιν ἐρωτηθέντα, ποῖος τις αὐτῷ φαίνεται ποιητὴς γεγενέναι Τυρταῖος, εἰπεῖν, ἀγαθὸς νέων ψυχὰς ἀγκαλλῆν. ἐμπιπλάμενοι γὰρ ἐκ τοῦ τῶν ποιημάτων ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ τὰς μάχας ἠφείδουν ἑαυτῶν. ὁ δ' Στοϊκὸς λόγος ἔχει τι τοῦς τὰς μεγάλας φύσεις καὶ ὀξείας ἐπισφαλὲς καὶ τοῦ διαβολόν· βαθεῖ δ' καὶ τοῦάφῳ κεκαυμένος ἤδη, μάλιστα εἰς ὃ οἰκεῖον ἀγαθὸν ἐπιδίδωσιν. ἐπεὶ δ' τελευτήσαντος τοῦ Λεωνίδου τὴν βασιλείαν παρέλαβε, καὶ τοὺς πολίτας τότε δὴ πάντα πασιν ἐκλελυμένους εὗρε, τῶν μὲν πλουσίων κατ' ἡδονὰς ἰδίας καὶ πλεονεξίας παροράντων τὰ κοινά, τῶν δ' πολλῶν, διὰ ὃ τοῦ πάθειν κακῶς τοῦ τὰ οἰκεῖα, καὶ τοῦς τὸν πόλεμον ἀπροθύμων, καὶ τοῦς τὴν ἀγωγὴν ἀφιλοτίμων γεγενότων· αὐτοῦ δ' ὄνομα βασιλεύοντος μόνον, ἡ δ' ἀρχὴ πᾶσα τῶν ἐφόρων· διὸ δὴ εἰς νοῦν ἔλθε τὰ παρόντα μεθιστάναι καὶ κινεῖν. ὄντος δ' αὐτοῦ φίλου Ξενάρους ἐρασθέντος, (τοῦτο δ' ἐμπνεῖσθαι Λακεδαιμόνιοι καλοῦσιν) ἀπεπειρᾶτο τούτου, διαπυνθανόμενος τὸν Ἄγιν ὁποῖος ἦροιτο βασιλεὺς, καὶ ἵνι τρόπῳ καὶ μετὰ τίνων ἐπὶ ταύτην ἔλθοι τὴν ὁδόν. ὁ δ' Ξενάρης ὃ μὲν τοῦπον οὐκ ἀπρόθυμος ἐμέμνητο τῶν τοῦαγμάτων ἐκείνων,

ὡς ἐπεφάνθη καθ' ἕκαστα μυθολογῶν καὶ διηγούμενος. ὡς δὲ
καὶ καταφανὴς αὐτῷ ὁ Κλεομένης ἐμπαθέστερον προσέχων,
καὶ κινούμενος ὑπερφυῶς πρὸς τὴν καινοτομίαν τοῦ Ἄγιδος,
καὶ τοιαῦτα πολλάκις ἀκούειν βουλόμενος, ἐπέπληξεν αὐτῷ
πρὸς ὀργὴν ὁ Ξεναρής, ὡς οὐχ ὑγιαίνοντι· καὶ τέλος ἀπέκρυψε τοῦ
παρανοεῖν καὶ φοιτᾶν πρὸς αὐτόν. οὐδενὶ μέντοι τὴν αἰτίαν ἔφρασε τῆς διαφορᾶς· ἀλλ' αὐτὸν ἔφη γινώσκειν σκοπεῖν. οὕτω δὴ τοῦ Ξεναρίδου ἀντικρούσαντος, ὁ Κλεομένης καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως ἔχειν ἡγούμενος, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ συνεπήγνυ τὴν πρᾶξιν. οἰόμενος δὲ αὐτὸν ἐν πολέμῳ μᾶλλον ἢ κατ' εἰρήνην μεταστήσειν τὰ παρόντα, συνέκρουσε πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν πόλιν, αὐτοῖς διδοὺς ἀφορμὴν τοιαύτας. ὁ δὲ Ἄρατος ἰσχύων μέγιστον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἐβούλετο μὲν ἐξ ἀρχῆς εἰς μίαν συνάγειν ἀγαγεῖν Πελοποννησίους· καὶ τοῦτο τῶν πολλῶν πρατηγιῶν αὐτῷ καὶ τῆς μακρᾶς πολιτείας ἐκεῖνο τέλος, ἡγουμένῳ μόνως δὴ ὄντως ἀνεπιφρόπτως ἔσεσθαι τοῖς ἐκτὸς πολεμίοις· ἐπεὶ δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἀπόντων αὐτῷ προσγεγενότων, ἀπελείποντο Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἠλεῖοι, καὶ ὅσοι Λακεδαιμονίοις Ἀρκάδων προσεῖχον, ἅμα τῷ τὸν Λεωνίδαν ἀποθανεῖν, παρεκινόχλει τοῖς Ἀρκάσι, καὶ προεπέπεισεν αὐτὸν μάλιστα τοὺς τοῖς Ἀχαιοῖς ὁμοροῦντας ἀποπειρώμενος τὸν Λακεδαιμονίων, καὶ τὸν Κλεομένους ὡς νέου καὶ ἀπείρου καταφρονῶν. ἐκ τούτου Κλεομένει πρῶτον οἱ ἔφοροι πέμπουσι καταληψόμενον τὸν περὶ τὴν Βελβίνην Ἀθήναιον. ἐμβολὴ δὲ τῆς Λακωνικῆς τὸ χωρίον ἐστί, καὶ τότε πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας ἐν ὑπεῖδικον. καταλαβόντος δὲ τοῦτο καὶ τειχίσαντος τὸν Κλεομένους, ὁ Ἄρατος οὐδὲν ἐγκαλέσας, ἀλλὰ νυκτὸς ἐκστρατεύσας, ἐπεχείρησε Τεγεάταις καὶ Ὀρχομενίοις. τῶν δὲ προδοτῶν ἀποδιδρασκόντων, ὁ μὲν Ἄρατος ἀνεχώρησε, λελησθαι νομίζων· ὁ δὲ Κλεομένης εἰρωνείᾳ χρώμενος, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν, ὡς δὴ φίλῳ πυνθανόμενος ποῦ τῆς νυκτὸς ἐξέλθοι. τοῦ δὲ αἰτιγράψαντος ὡς ἐκεῖνον Βελβίναν μέλλοντα τειχίζειν ἀκούσας, καταβαίη τοῦτο κωλύσων· πάλιν ὁ Κλεομένης ἀποστείλας, τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν ἔφη πεπεῖσθαι· τοῖς δὲ φασκοῖς καὶ τὰς κλίμακας (εἶπεν) εἰ μὴ τί σοι διαφέρει, γράψον ἡμῖν, ὅπου τί σοι παρηκολούθουν. τοῦ δὲ Ἀράτου πρὸς τὸ σκῶμμα γελάσαντος, καὶ πυνθανομένου ποῖος τις ὁ νεανίσκος εἴη, Δημοκράτης ὁ Λακεδαιμόνιος φυγάς. Εἶτα προσθεὶς (ἔφη) πρὸς Λακεδαιμονίους, ὅσα σοι καχύνει, πρὸς τοὺς κένταυρα φύσαι τοῦτον τὸν νεανίσκον. ἐκ τούτου Κλεομένει μετὰ ἱππέων ὀλίγων καὶ πεζῶν τριακοσίων ἐν Ἀρκαδίᾳ πρατοπεδευομένῳ, προσέταξαν ἀναχωρεῖν οἱ ἔφοροι, φοβούμενοι τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ Καφύας ἔλαβεν ὁ Ἄρατος, αὖθις ἐξέπεμπον τὸν Κλεομένη. λαβόντος δὲ αὐτοῦ Μεθύδριον, καὶ τὸν Ἀρτελικὸν καταδραμόντος, ἐξεστράτευσαν οἱ Ἀχαιοὶ δισμυρίοις πεζοῖς καὶ χιλίοις ἱππεῦσιν, Ἀριστομάχου πρατηγοῦντες. ἀποστήσαντος δὲ τοῦ Παλαντίου Κλεομένους, καὶ βουλομένου μάχεσθαι, φοβηθεὶς τὸν τόλμαν ὁ Ἄρατος, οὐκ εἴασε παρακινδυνεύσαι τὸν πρατηγὸν, ἀλλ' ἀπῆλθε, λοιδορούμενος μὲν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, χλευαζόμενος δὲ καὶ καταφρονούμενος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οὐδὲ πεντακισχιλίων ὄντων τὸ πλῆθος. μέγας οὖν ὢν φρονήματι γεγονὼς ὁ Κλεομένης, ἐθαρσύνετο πρὸς τοὺς πολίτας· καὶ τῶν παλαιῶν τινος αὐτοῖς ἀνεμίμνησκε βασιλέων, εἰπόντος ὅτι μάτην Λακεδαιμόνιοι πυνθάνονται τοῦ τῶν πολεμίων οὐ πόσοι εἰσὶν, ἀλλὰ ποῦ εἰσιν. ἐπεὶ δὲ τοῖς Ἠλείοις πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν βοηθήσας, καὶ τοῦ Λύκαιον ἀποῦσιν ἤδη τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπιβαλών,

A vt quæque gestæ erant enarrans atque exponens. Vt verò Cleomenem sensit intentum ardentius, & mirificè duci *A*gidis innouatione, eademque crebrius audire auentem: castigauit eum acriter Xenares quasi insanientem, ac postremò præscidit cum eo colloquia & vsum. nemini causam tamen detexit alienationis, sed illum ipsum ait eam nosse. Ita reluctato Xenare existimans Cleomenes eiusdē animi cæteros esse, ipse rei aggrediendæ struxit secum consilium. Quia verò in bello magis quàm otio moturum se arbitrabatur statum reipub. commisit ciuitatem cum Achæis: qui
B ipsis querelarum ansas dederant. Aratus nanque, cuius erat autoritas apud *A*chæos summa, moliebatur à primo vt in vnum corpus Peloponnesios redigeret: eoque multę eius domi belliq; actiones spectabant: quòd vna ea ratione liberos cēseret à bellis externis fore. Quum verò reliquis ei sociatis ferè omnibus, superessent Lacedæmonij, Elij, & qui Arcadum Lacedæmonijs adhærebāt: simul vt decessit Leonidas, infestauit *A*rcadas, vastauitque præcipuè eos qui *A*chæis erant finitimi, Lacedęmonios tentans, ac Cleomenem vt iuvenem & tyronem despiciens. Hinc Cleomenē primùm
C ephori mittunt ad *A*thenæum (templum est Mineruæ) propè Belbinam occupandum. *A*ditus ea arx Laconiæ est, eratq; Lacedæmonijs ea tempestate cū Megalopolitanis cōtrouersa. Hanc quum occupasset & muniuisset Cleomenes, *A*ratus sine vlla expostulatione infesto exercitu Tegeatas & Orchomenios est nocte adortus. At proditorum ignauia *A*ratus re infecta retrò cessit, neminem id arbitratus sensisse. *A*t Cleomenes dissimulanter per literas ab eo sicut amico requisiuit quò mouisset nocte. Quiv t rescripsit, nuntiato Belbinam ipsum sepire parare, profectum se ad id impediendum: Cleomenes iterum per nuntios ita rem
D habere significauit credere se: verùm hoc, faces, inquit, & scalæ, nisi quid tua interest, scribe mihi quò te sequebantur. Ridente ad scomma *A*rato, roganteque qui iuvenis esset, Democrates Lacedæmonius exul, Siquid in animo habes, inquit, contra Lacedęmonios, properandū tibi est prius quàm huic pullo crescant aculei. Inde Cleomeni cum paucis equitibus & peditibus trecentis in *A*rcadia statiua habenti, edixerunt ei, metuentes belli, ephori vt se reciperet. Vt secundum decessum eius cepit *A*ratus Caphyas, miserunt denuò Cleomenem cum copijs. qui vt Methydrion
E cepit, & fines Argolicos est populatus, infesti Achęi xx millibus peditum & mille equitibus signa prætore Aristomacho extulere. Occurrēte ad Palantion Cleomene, & dimicare gestiente, trepidans audaciam eius Aratus disluasit prætori rem in discrimen adducere, absceſſitq;. vnde probris proscissus ab Achæis est: à Lacedæmonijs verò, qui quinque millium numerum non explebant, derisus & despectus. Itaque inflatus animo Cleomenes glorianſque apud ciues, commonuit veteris cuiuspiam regis, qui dixerat nunquam de hostibus quærere Lacedæmonios quot essent,
F sed vbi essent. Postquam verò Elijs, quibus arma inferebant Achæi, opem tulit, & ad Lycæum, in recipientes iam se Achæos inuectus,

totum perculit & pepulit exercitum, multos occidit cepitq;, vt fama manaret per Græciam Aratum cecidisse: optimè vsus Aratus tempore, raptim ex illa fuga Mantineam petijt, atque ex improuiso potitus oppido, imposuit præsidium. Lacedæmonijs verò semel animo fractis & Cleomeni bellum agitanti refragantibus institit Agidis fratrem Archidamum à Messene, reuocare, ad quem regnum ex altera familia spectabat, potestatem obtusiorem existimans ephororum fore si æquilibre illi regnum & integrum esset. Verùm vbi senserunt id qui Agin antè interfecerant, formidantes ne reuerso ab exilio Archidamo luerent pœnas, acceperunt illum quidem in ciuitatem clàm ingressum, & reditum eius adiuverunt: sed ilicò interemerunt eum, siue inuito Cleomene, vt opinio est Phylarchi, siue expugnato & condonante illis Archidamum. nam crimen maxima ex parte in illos recidit, quòd vim adhibuisse crederentur Cleomeni. Nouare nihilo minus ex continenti remp. certus, induxit pecunia ephoros quò bellum permitterent sibi. Conciliauit & alios multos matre interprete Cratesiclea, quæ nummos ei suppeditabat largè, eiusque seruiebat gloriæ. quippe etiam dicitur filij gratia nupsisse, quũ id non affectaret, principi autoritate & opibus ciuitatis. Eductis copijs occupat Leuctra, agri Megalopolitani oppidum. Quum properè Achæi eò succurrissent prætore Arato, sub oppidi mœnibus signa conferens aliqua parte exercitus inclinauit. Quia verò locum quendam cavum nõ permisit Achęos Aratus transmittere, sed receptui cecinit: Lysiadas autem Megalopolitanus frendens concitauit equites qui circa eum erant, dumq; inhæret tergis hostium, in locum vineis, fossis & macerijs impeditum pręcipitatus, divulso in his equitatu, ægrè expediebat se: Cleomenes re animaduersa immisit in eum Tarentinos & Cretenses, à quibus Lydiadas fortiter pugnans interfectus est. Inde erecti Lacedæmonij, clamore sublato impressionem dederunt in Achæos: quorum vniuersum profligauerunt exercitum. Cęso ingenti numero, reliquos Cleomenes datis inducijs reddidit. Lydiadis corpus ad se præcepit afferri: quod purpura exornatum, iniecta corona, ad portas Megalopolitanorum remisit. Hic fuit Lydiadas qui posita tyrannide & libertate popularibus reddita, ciuitatem suam associauit Achæis. Hinc Cleomenes sublatus, sibiq; persuadens, si ex arbitrio suo agere posset bellum cum Achæis gerens, procliui se potiturum victoria: vitrico Megistono demonstrat missos faciendos ephoros, possessionesque esse inter ciues communicandas, Spartamque ad æqualitatem redigendam, atque ita erigendam atque ad imperium prouehendam Græcię. quo assentiente, duos aut tres amicos alios adiunxit. Per eosdem fortè dies vni ex ephoris in fano Pasiphaes dormienti mirum somnium fuit oblatum. Videbatur ei, quo loco considere ephoris solenne est ad ius dicendum, vna sella posita, & quatuor sublatę. quum obstupesceret, vox ex fano reddita, quæ id diceret Spartę conducibilius esse. Hanc visionem narrante Cleomeni ephoro,

A ἅπαν μὲν ἐτρέψατο καὶ διεπόνησεν αὐτῶν τὸ στράτευμα, συχνοὺς δ' αὐτῶν ἔλαβεν καὶ ζῶντας ἔλαβεν, ὥστε καὶ τοὺς Ἀράτου φήμην σκηπτεῖν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς τεθνηκότος· ὁ μὲν οὖν Ἄρατος, δρίσας τῷ καιρῷ χρησάμενος, σὺν τῇ τοιαύτῃ σκεύῃ δ' ὑπὸ Μαντίνειαν ἦλθε, καὶ μηδενὸς αὐτοῦ προσδοκήσαντος, εἷλε τὴν πόλιν καὶ κατέσχε. τῶν δ' Λακεδαιμονίων πάμπαν ταῖς γνώμαις ἀναπεσόντων, καὶ τῷ Κλεομένει τοὺς τοῖς στρατείας σπουδαμένων, ὥρμησε μεταπέμπεσθαι τὸν Ἄγιδος ἀδελφὸν Ἀρχίδαμον σὺν Μεσήνης, ᾧ βασιλεύειν ἀπὸ τῆς ἑτέρας οἰκίας ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οἰόμενος ἀμ-
B βλυτέραν τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν ἔσεσθαι, τῆς βασιλείας ἰσορρόπου καὶ ὁλοκλήρου γενομένης. οἱ δ' ἀνηρηκότες τοῦτον τὸν Ἄγιν, αἰσθόμενοι τοῦτο, καὶ φοβηθέντες μὴ δίκην δῶσι τοῦ Ἀρχιδάμου κατελθόντος, ἐδέξαντο μὲν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν τοῦ δεχομένου κρύφα καὶ συνεκτήσαν, εἶτ' ὑπὸ τῶν ἀπέκτειναν, εἴτε ἄκοντος τοῦ Κλεομένους, (ὡς οἴεται Φύλαρχος) εἴτε πειθέντος ὑπὸ τῶν φίλων καὶ τοῦ μητρὸς αὐτῶν ἀνθρωπον αὐτοῖς. τῆς γὰρ αἰτίας τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἐκείνους ἦλθε, βεβιάσθαι τὸν Κλεομένη δοκοῦντας. οὐ μὴν ἀλλὰ κινεῖν τὸν ἐγνωκὼς τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἔπεισε τοὺς ἐφόρους
C χρήμασιν, ὅπως αὐτῷ ψηφίσωνται στρατείαν. ἐθεράπευσε δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν συχνοὺς, διὰ τῆς μητρὸς Κρατησικλείας ἀφειδῶς συνεκπορίζουσης καὶ συμφιλοτιμουμένης. ἔτι γε καὶ γάμου μὴ δεομένη, λέγεται, διὰ τὸν υἱόν, αἵρεσιν λαβεῖν τοιαύτην δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν. ἐξαγαγὼν δὲ τὴν στρατείαν, καταλαμβάνει τῆς Μεγαλοπολίτιδος χωρίον Λεῦκτρα· καὶ γενομένης πρὸς αὐτὸν ὀξείας τῶν Ἀχαιῶν βοηθείας, Ἀράτου στρατηγοῦντος, ὑπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν παρατάξαμενος, ἡττήθη μέρει τινὶ τοῦ στρατεύματος. ἐπεὶ δὲ χαράδραν τινὰ βαθεῖαν οὐκ εἴασε διαβιβάσαι τοὺς Ἀχαιοὺς ὁ Ἄρατος. ἀλλ' ἐπέσησε τὴν δίωξιν, ἀγωνιστῶν δὲ Λυσιάδας ὁ Μεγαλοπολίτης συνεξώρμησε τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, καὶ διώκων εἰς χωρίον ἀμπέλων καὶ τάφρων καὶ τειχῶν μεσὸν ἐνέπεσε, καὶ διασπασθεὶς περὶ ταῦτα, κακῶς ἀπήλλαττε· κατιδὼν δὲ Κλεομένης ἀνῆκε τοὺς Ταραντίνους καὶ τοὺς Κρῆτας ἐπ' αὐτὸν, ὑφ' ὧν ὁ Λυσιάδας ἀμυνόμενος ἀρρώστως ἔπεσε· περὶ τοῦτο θαρρήσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, μετὰ βοῆς ἐπέδραμον τοῖς Ἀχαιοῖς, καὶ τροπὴν ὅλου τοῦ στρατεύματος ἐποίησαν. ἀποθανόντων δὲ συχνῶν, τοὺς μὲν νεκροὺς ἐπεσπόνδει ὁ Κλεομένης ἀ-
E πέδωκε, τὸν δὲ Λυσιάδου νεκρὸν ἀναθεῖναι πρὸς αὐτὸν κελεύσας, κοσμήσας πορφυρίδι, καὶ στέφανον ἐπιθεὶς, πρὸς τὰς πύλας τῶν Μεγαλοπολιτῶν ἀπέστειλεν. οὗτος ἦν Λυσιάδας, ὁ καθελὼν τὴν τυραννίδα, καὶ τοῖς πολίταις ἀποδοὺς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν πόλιν προσκομίσας Ἀχαιοῖς. σὺν τούτῳ τῷ Κλεομένης μέγα φρονῶν ἤδη, καὶ πεπεισμένος, αὐτὸς ὡς βούλεται τοῖς πράγμασι χρώμενος πολεμεῖν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ῥᾳδίως ἐπικρατήσειν ἐδίδασκε τὸν τῆς μητρὸς ἄνδρα Μεγιστόνοον, ὡς χρὴ τὸν ἐφόρων ἀπαλλαγῆναι, εἰς μέσον θεῖναι τὰ κτήματα τοῖς πολίταις, καὶ τὸν Σπάρτην ἴσην γενομένην ἐγείρειν καὶ προάγειν ἐπὶ τὸν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. πειθέντος δὲ ἐκείνου, δύο τῶν
F ἀνδρῶν φίλων ἓν τρεῖς προσέλαβε. συνέβη δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καὶ τῶν ἐφόρων ἕνα κοιμώμενον ἐν Πασιφάας ὄναρ ἰδεῖν θαυμαστόν. ἐδόκει γὰρ ἐν ᾧ τόπῳ τοῖς ἐφόροις ἔθος καθεζομένοις χρηματίζειν, ἕνα δίφρον κεῖσθαι, τοὺς δὲ τέτταρας αἰωρεῖσθαι· καὶ θαυμάζοντος αὐτοῦ, φωνὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ γενέσθαι, φράζουσαν ὡς τοῦτο τῇ Σπάρτῃ λῷον ἐστι. ταύτην τὴν ὄψιν διηγουμένου τοῦ ἐφόρου πρὸς τὸν Κλεομένη,

τὸ μὲν πρῶτον διεταράχθη, καθ' ὑποψίαν τινὰ πταίσματος δοκῶν· ὡς δ' ἐπείθη μὴ ψεύδεσθαι τὸν διηγούμενον, ἐθάρρησε· καὶ λαβὼν ὅσους ὑπώπτευσε μάλιστα τῶν πολιτικῶν ἀνδρωπώσεως πρὸς τὸν πρᾶξιν, Ἡραίαν καὶ Ἀλσαίαν τὰς πόλεις καταπολεμήσας ὑπὸ τοῖς Ἀχαιοῖς, εἷλε· καὶ οὗπερ εἰσήγαγεν Ὀρχομενίοις, καὶ Μαντινείᾳ παρεστρατοπέδευσε· καὶ ὅλως αὖθις καὶ κάπω μακρᾶς πορείας ἀποδύσας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέλιπεν αὐτῶν δεηθέντων τοὺς πολλοὺς ἐν Ἀρκαδίᾳ, τοὺς δ' μισθοφόρους ἔχων αὐτὸς ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἐχώρει. καὶ κατ' ὁδὸν οἷς ἐπίστευε μάλιστα καὶ καλῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν, ἀνεκοινοῦτο τὸν γνώμην, καὶ πρᾴως ἐπόρευε, ὡς πρὸς τὸ δεῖπνον οὖσι τοῖς ἐφόροις ἐπιπέσοι. προπέμψας δ' τῆς πόλεως ἐντὸς, Εὐρυκλείδην μὲν εἰς τὸ τῶν ἐφόρων συσσίτιον ἀπέστελλεν, ὡς τινα παρ' αὐτῶν λόγον ἀπὸ στρατείας κομίζοντα· Θηρικίων δ' καὶ Φοῖβις, καὶ δύο τῶν συντρόφων τοῦ Κλεομένους, οὓς Σαμοθρᾴκας καλοῦσιν, ἐπηκολούθουν στρατιώτας ὀλίγους ἔχοντες. ἔτι δ' τοῦ Εὐρυκλείδου διαλεγομένου τοῖς ἐφόροις, ἐπιδραμόντες ἐσπασμένας ταῖς μαχαίραις ἔπαιον αὐτούς. ὁ μὲν οὖν πρῶτος Ἀγησίλαος ὡς ἐπλήγη πεσὼν, καὶ τεθνάναι δόξας, ἀστέμα συναγαγὼν καὶ παρέλκων ἑαυτὸν ἐκ τοῦ οἰκήματος, ἔλαθεν εἰς τι δωμάτιον εἰσερπύσας μικρὸν, ὃ Φόβου μὲν τοῦ ἱερὸν, ἀνῴκει δ' κεκλεισμένον ἀεὶ, τότε δ' ἐκ τύχης ἀνεῳγμένον ἐτύγχανεν· εἰς τοῦτο συνενεγκὼν ἑαυτὸν ἀπέκλεισε τὸ θυρίον. οἱ δ' τέσσαρες ἀνῃρέθησαν, καὶ τῶν ἐπιβοηθούντων αὐτοῖς πλείονες ἢ δέκα. τοὺς γὰρ ἡσυχίαν ἄγοντας οὐκ ἔκτεινον, οὐδὲ τοὺς ἀπιόντας ἐκ τῆς πόλεως ἐκώλυον. ἐφείσαντο δ' καὶ τοῦ Ἀγησιλάου, μθ' ἡμέραν ἐκ τοῦ ἱεροῦ προελθόντος. ἔστι δ' καὶ Λακεδαιμονίοις οὐ φόβου μόνον, ἀλλὰ καὶ θανάτου καὶ γέλωτος, καὶ τοιούτων ἄλλων παθημάτων ἱερά. λιμῶσι δ' τὸν φόβον, οὐχ, ὥσπερ οἷς ἀποδέπονται δαίμονας, ἱλούμενοι βλαβερὸν, ἀλλὰ τὴν πολιτείαν μάλιστα συνέχεσθαι νόμῳ νομίζοντες. διὸ καὶ προεκήρυττον οἱ ἔφοροι τοῖς πολίταις εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσιόντες, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, κείρεσθαι τὸν μύσακα, καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις, ἵνα μὴ χαλεποὶ ὦσιν αὐτοῖς· τὸν τοῦ μύσακος (οἶμαι) προτείνοντες, ὅπως καὶ περὶ τὰ μικρότατα τοὺς νέους πειθαρχεῖν ἐθίζωσι. καὶ τὴν ἀνδρείαν δέ μοι δοκοῦσιν, οὐκ ἀφοβίαν, ἀλλὰ φόβον φόβου καὶ δέος ἀδοξίας οἱ παλαιοὶ νομίζειν. οἱ γὰρ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους, θαρρεῖν ἥκιστα δεδίασιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀκούειν. διὸ καὶ καλῶς, ὁ εἰπὼν, ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. καὶ Ὅμηρος, Αἰδοῖός τέ μοι ἐσσὶ φίλε ἑκυρὲ δεινός τε. καὶ, Σιγῇ δειδίοτες σημάντορας. τὸ γὰρ αἰσχύνεσθαι μάλιστα συμβαίνει πρὸς οὓς καὶ τὸ δεδοικέναι τοῖς πολλοῖς. διὸ καὶ πρῶτα τὸ τῶν ἐφόρων συσσίτιον ἱδρύσαντο τὸν φόβον ἐν Λακεδαίμονι μοναρχίας ἐγγυάτατα κατασκευασάμενοι τὸ ἀρχεῖον. ὁ δ' οὖν Κλεομένης ἡμέρας γενομένης προέγραψεν ὀγδοήκοντα τῶν πολιτῶν, οὓς ἔδει μεταστῆναι, καὶ τὰς δίφρους αἴρει τῶν ἐφόρων, πλὴν ἑνός, ἐν ᾧ καθήμενος ἔμελλεν αὐτὸς χρηματίζειν. ἐκκλησίαν δ' ποιήσας, ἀπελογεῖτο περὶ τῶν πεπραγμένων. ἔφη γὰρ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου τοῖς βασιλεῦσι συμμιγῆναι τοὺς γέροντας, καὶ πολὺν χρόνον οὕτω διῳκεῖσθαι τὴν πόλιν, οὐδὲν ἑτέρας ἀρχῆς δεομένης. ὕστερον δ' τοῦ πρὸς Μεσσηνίους πολέμου μακροῦ γενομένου, τοὺς βασιλεῖς ἀφ' τῆς στρατείας ἀσχόλους ὄντας αὐτοὺς πρὸς τὸ κρίνειν, αἱρεῖσθαι τινὰς ἐκ τῶν φίλων καὶ ἀπολείπειν τοῖς πολίταις αὐθ' ἑαυτῶν,

A primùm perculsus fuit, pertentari se ex aliqua suspicione ratus. Vt fides facta ei est nõ fingere narrantem, confirmatus est, ductisq; secum ciuibus, quos maximè suspicabatur cœpta sua oppugnaturos, Heræam & Alsæam contributa Achæis oppida cepit, cõmeatusq; importauit Orchomenijs, & sub muris Mantineæ castra locauit. breui longis itineribus sursum atque deorsum fatigatos Lacedæmonios reliquit maiore ex parte, quum id peterent, in Arcadia: mercenarium autem militẽ secum trahens, Spartam contendit, atq; in itinere illis quos maximè fidos sibi credebat, aperuit cõ-
B filiũ suum. Lento agmine progrediebatur, vt cœnantes occuparet ephoros. vt prope vrbem venit, Euryclidam præmisit ad conuiuium ephororum, quasi certa mãdata ab ipso haberet ad eos de bello. Hunc subsequuti sunt Thericion Phœbisq;, & duo qui cum Cleomene fuerãt educati, quos Samothracas vocabant, cum modica militum manu. Hi, colloquente adhuc cum ephoris Euryclida, districtis irrumpentes gladijs conciderunt eos. Primus Agesilaus saucius, vt concidit simulauitq; se exanimem, colligens sensim se & euoluens ex triclinio, irrepsit clam in ædiculam quæ Timoris
C fanũ erat, aliasq; perpetuò clausum tum fortè patebat. Eò postquam se intrò coniecit, ianuam oclusit. Reliqui quatuor occisi sunt, & qui subueniebant his, plus decem. Nam siqui quiescerent, hos nõ interfecerunt, neq; retinuerunt excedentes vrbe. Pepercerunt etiã Agesilao postero die ex cella prodeunti. Sunt apud Lacedæmonios non Timoris modò, verùm Mortis etiam, Risusq;, atq; aliorũ eiuscemodi affectuum templa. Timorem autẽ venerantur, non quòd, sicut quos detestantur lares, arbitrentur noxium: sed quòd contineri
D remp. imprimis arbitrentur timore. Quapropter proclamari iubebant ephori in concione, quum magistratũ inirent, (vt autor est Aristoteles) mentum vt raderent, & legibus aduerterent animum, ne sæuirent in ipsos. Quod ad mentũ attinet, proponunt, meo iudicio, vt etiã in minimis assuescat iuventus parere. Ac fortitudinem mihi videntur prisci non intrepidũ animũ, sed probri trepidationem atq; infamię metum existimasse. siquidem timidissimi legũ, sunt aduersus hostes animosissimi: & pati quiduis minimè timẽt, qui maximè trepidãt malè audire. Quapropter dixit quidã rectè,

Si metus est, simul est verecundia. Et Homerus,

Tu mihi chare socer reuerendus, tu metuendus.

E Et,

Ductores sine voce timentes.

Nam erubescere potissimum illos solet vulgus quos metuit. Quare iuxta ephororum triclinium posuerunt Lacedæmone ædem Timoris, quòd ferè in formam liberi dominatus euexissent curiam. Igitur Cleomenes vbi diluxit, proscripsit octoginta ciues, quos solum vertere imperauit, & ephororum sellas sustulit, dempta vna, qua sedens ius dicturus erat. Hinc aduocata concione excusauit acta. Docuit enim regibus senes ab Lycurgo adiũctos fuisse, diuq; ea ratione procuratã remp.
F magistratu non quæsito alio. Pòst quia bellum cum Messenijs gerebatur diutinum, districtos expeditionibus reges delegisse ad iudicia reddenda certos amicos, eosque reliquisse ciuibus vicarios,

qui dicti ephori fuerunt: longo æuo hos primùm regum administros fuisse, deinde sensim summā sibi vsurpasse potestatem, atque ita clàm peculiarem suum magistratū reddidisse. Indicio esse morem qui in hanc diem obseruetur, vt accersentibus regem ephoris semel atque iterum contradicat, tertiò vocantibus surgat & pergat ad eos. Qui hunc magistratum princeps illustrauerit & ampliauerit, Asteropum, multis pòst ætatibus ephorum fuisse. Quos, si modicè agerēt, inquit, præstaret ferre: verùm potestate accersita vt vetus pessundent imperium, atque reges partim exigant, partim indicta causa occidant, alijs aspicere iterum Spartæ pulcherrimum & diuinissimum statum auentibus minitentur, id verò non est ferendum. Quocirca si fieri potuisset sine cęde vt excuterentur adscititiæ ciuitatis pestes, deliciæ, & luxus, & æs alienū, & fœnora, antiquioraq; his mala, paupertas & diuitiæ, regum omnium existimaturus me sim felicissimū, si vt medicus patriam valuissem citra dolorem sanare. Nunc eius quod facere sum adactus, habeo Lycurgum exemplū, qui quū neq; rex esset, neq; in magistratu positus, sed regnū agere priuatus aggrederetur, irrupit armatus in forū. Vnde exanimis rex Charilaus confugit ad aram. Verùm placidus ille & patriæ amans, mox consortē se Lycurgo præbuit consiliorū, ac reip. mutationem comprobauit. Porro testatus facto est Lycurgus cōuertere sine vi & metu remp. arduum esse: quibus se demonstrauit moderatissimè vsum, ijs qui aduersabantur Lacedęmonijs saluti summotis. Cęteris omnibus agrū totū ostendit se in medio ponere, atq; ęre alieno obęratos exoluere: de peregrinis iudiciū se facturū & habiturū eorum delectū, quò fortissimi in ciuitatē adscripti tueātur vrbē armis: quò desinamus, inquit, Laconiā contemplari Aetolorum & Illyriorū esse defensorum inopia prędam. Hinc ipse patrimonium suum primus in medio posuit, inde Megistonus vitricus eius, & cęterorum amicorū quisque, tū reliqui ciues cuncti. Diuisus ager est. Sortes etiam cuiq; eorum quos exegerat in exilium, attribuit, reuocaturumq; omnes se rebus pacatis ostēdit. Suppleta ex optimis finitimis ciuitate, effecit peditum quatuor millia, quos vbi docuit prolancea sarissam ambabus manibus tractare, & clypeum ferre amento non appensum, ad iuventutē formandam cōuertit animum & ad disciplinam Laconicam: qua fermè omni in re constituenda pręsens Sphęrus fuit adiutor. Citò ordinem exercitationes & conuiuia conuenientē receperunt, redactiq; sunt in generosam illam & Laconicam vitam pauci necessitate, pleriq; sponte. Ne nomen tamen quenquam offenderet dominatus, regem sibi cooptauit fratrem Euclidam: ac tunc solum habuerūt Spartiatę vna ex domo duos reges. Porro Achęos & Aratum aduertens tanquam rebus suis ex innouatione ancipitibus arbitrari non exiturum se Lacedęmone, neque tanto in motu suspensam relicturum ciuitatem: magnificum & operępretiū putauit esse vt exercitus sui promptitudinem & alacritatē ostenderet hostibus. Igitur populabundus fines Megalopolitanos ingressus,

A ἐφόρους προσαγορευθέντας, καὶ διαπελεῖν τε τούτοις τὸ πρῶτον ἐπιτρέψας τῶν βασιλέων ὄντας, εἶτα καὶ μικρὸν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐξουσίαν ὑπεστρέφοντας, καὶ ὅπως λαθεῖν ἴδιον ἀρχεῖον κατασκευασμένους. Σημεῖον δὲ τούτου, τὸ μέχρι νῦν, μεταπεμπομένων τὰς βασιλέας τοὺς ἐφόρους, τὸ πρῶτον ἀπιλέγειν καὶ τὸ δεύτερον· τὸ δὲ τέτον καλοῦντων, ἀναστάντα βαδίζειν πρὸς αὐτούς. καὶ τὰς πρῶτον ὑπισχνούμενα τὰς ἀρχὰς καὶ ἀπατεινάμενον Ἀστεροπὸν, ἡλικίας ὕστερον πολλαῖς ἔφορον γενέσθαι. μετειάζοντας μὲν ἂν αὐτοὺς κρεῖττον εἶναι τὸν ἐπόμενον, ἐξουσίας δὲ ὑπιδέτω τὰς πάτριον καταλύοντας ἀρχὰς, ὥστε τοὺς βασιλέας τοὺς μὲν ἀξελαύνειν, τοὺς δὲ ἀποκτιννύναι ἀκρίτους, ἀπειλεῖν δὲ τοῖς πολλοῖς αὐτοὺς ὑπιδεῖν τὸν καλλίστην καὶ θειοτάτην ἐν Σπάρτῃ καθέστασιν, οὐκ ἀνεκτόν. Εἰ μὲν οὖν δυνατὸν ἦν αὐτὸ σφαγῆς ἀπαλλάξαι τὰς ἐπιφανέστατος τῆς Λακεδαίμονος κῆρας, τρυφὰς καὶ πολυτελείας, καὶ χρέα καὶ δανεισμοὺς, καὶ πενεσβύτερα τούτων κακὰ, πενίαν καὶ πλοῦτον, εὐτυχέστατον ἂν ἡγεῖσθαι πάντων βασιλέων ἑαυτὸν, ὡς πρᾴως ἂν δυνάμενος ἰασάμενον τὸν πατρίδα· νῦν δὲ τῆς ἀνάγκης ἔχειν συγγνώμονα τὸν Λυκοῦργον, ὃς οὔτε βασιλεὺς ὢν, οὔτε ἄρχων, ἰδιώτης δὲ, βασιλεύειν ὑπεχείρει, σὺν τοῖς ὅπλοις προσῆλθεν εἰς ἀγορὰν· ὥστε δείσαντα τὸν βασιλέα Χαρίλαον, ὑπὸ βωμὸν καταφυγεῖν. Ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ὄντα χρηστὸν καὶ φιλόπατριν, ταχὺ τῷ Λυκούργῳ τῷ πραττομένων μεταφρένειν, καὶ τὸν μεταβολὴν δέξασθαι τῆς πολιτείας. ἔργῳ δὲ, μαρτυρήσαι τὸν Λυκοῦργον, ὅτι πολιτείαν μεταβάλειν ἄνευ βίας καὶ φόβου χαλεπὸν ἐστιν, οἷς αὐτὸν ἔφη μετειωπαίνοντα χρῆσθαι τοῖς ἐνιστάμενοις τῇ σωτηρίᾳ τῆς Λακεδαίμονος, ἐκ ποδὸς ποιησάμενος. τοῖς δὲ ἄλλοις ἔφη πᾶσι τὸν τε νῦν ἅπασαν εἰς μέσον θεῖναι, καὶ χρεῶν τοὺς ὀφείλοντας ἀπαλλάττειν, καὶ τῶν ξένων κρίσιν ποιεῖν καὶ δοκιμασίαν· ὅπως οἱ κράτιστοι νομόμενοι Σπαρτιάται σώζωσι τὸν πόλιν τοῖς ὅπλοις, καὶ παύσωμεν τὸν Λακωνικὸν Αἰτωλῶν καὶ Ἰλλυριῶν λείαν οὖσαν ἐρημίαν τῶν ἀμυνόντων ἐφορῶντες. ἐκ τούτου πρῶτον μὲν αὐτὸς εἰς μέσον τὸν οὐσίαν ἔθηκε, καὶ Μεγιστόνοις ὁ πατρῴος αὐτῷ, καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἕκαστος, ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ πολῖται πάντες, ἢ ὁ χώρα διενεμήθη. κλῆρον δὲ καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ γενόντων φυγάδων ἀπένειμεν ἑκάστῳ, καὶ καταξίν ἀπάντας ὡμολόγησε τῶν πραγμάτων ἐν ἡσυχίᾳ νομόμενον· ἀναπληρώσας δὲ τὸ πολίτευμα τοῖς χρηστοτάτοις τῶν πολιτῶν, ὁπλίτας τετρακισχιλίους ἐποίησε, καὶ διδάξας αὐτοὺς αὐτὸ δόρατος χρῆσθαι σαρίσῃ δι' ἀμφοτέρων, καὶ τὸν ἀσπίδα φορεῖν δι' ὀχάνης, μὴ λαβὴ πόρπακος, ὑπὲ τὸν παιδείαν τῶν νέων ἐβάπτη, καὶ τὸν λεγομένῳ ἀγωγὸν, (ἧς τὰ πλεῖστα παρὼν ὁ σφαῖρος αὐτῷ συνεκαθίζη) ταχὺ τὸν πρεσβύτερα τῶν τε γυμνασίων καὶ τῶν συσσιτίων κόσμον ἀναλαμβανομένων, καὶ συστελλομένων, ὀλίγων μὲν ἐν τῷ ἀνάγκης, ἑκουσίως δὲ τῶν πλείστων εἰς τὸν ὕλην καὶ Λακωνικὸν ἐκείνῳ δίαιταν. ὅμως δὲ τῆς μοναρχίας ὄνομα τῶν δαμυθούμενος, ἀπέδειξε μὲν ἑαυτοῦ βασιλέα τὸν ἀδελφὸν Εὐκλείδην. καὶ τότε μόνον Σπαρτιάταις ἐκ μιᾶς οἰκίας συνέβη δύο χρῆν βασιλέας. ἀγαθόμενος δὲ τὸς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Ἄρατον ὡς ὑπισχνοῦς αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἐχόντων χρὴ τὸν νεωτερισμὸν, ὀκνοῦν δὲ οἰόμενος προσελθεῖν ἔξω τῆς Λακεδαίμονος, οὔτε ἀπολιπεῖν μετέωρον ἐν κινήματι τηλικούτῳ τὸν πόλιν, ὀκνοῦν ἀλλὰ νῦν ἀχρήστον ἡγήσατο τὸν ὑπεύθυμίαν τοῦ στρατεύματος ὑπιδεῖξαι τοῖς πολεμίοις. ἐμβαλὼν οὖν εἰς τὸν Μεγαλοπολιτικὸν,

B C D E F

ὠφελείας τε μεγάλας ἠνέγκοντο, καὶ φθορὰν πολλὴν ἀπεργάσατο τῆς χώρας. τέλος δ', τοὺς τοῦ τ' Διόνυσον τεχνίτας ἐκ Μεσσήνης συμπορευομένους λαβὼν, καὶ πηξάμενος θέατρον ἐν τῇ πολεμίᾳ, καὶ τοσούτους ἀπὸ τετταράκοντα μνῶν ἀγῶνα, μίαν ἡμέραν ἐθεάτο καθήμενος· οὐ δεόμενος θέας, ἀλλ' ὅπως ἐπιφανῶν τοῖς πολεμίοις, καὶ τοσούτοις ἰδίᾳ τινὰ τοῦ κρατεῖν πολὺ ὑπερβαλεῖν ἐπιδεικνύμενος. ἐπεὶ δήπουθέν γε τῶν Ἑλληνικῶν καὶ βασιλικῶν στρατευμάτων ἐκεῖνο μόνον οὐ μίμους τοῦ παρεκβαίνοντας εἶχεν, οὐ θαυματοποιοὺς, οὐκ ὀρχηστρίδας, οὐ ψαλτρίας, ἀλλὰ πάσης ἀκολασίας καὶ βωμολοχίας καὶ παιδικοῦ καθαρὸν ἦν· τὰ μὲν πολλὰ μελετώντων τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων διδασκόντων, τάς τε παιδιὰς ὁπότε σχολάζοιεν, ταῖς συνήθεσιν εὐτραπελίαις, καὶ τὸ λέγειν τι χαρίεν καὶ Λακωνικὸν πρὸς ἀλλήλους παρεπιτιθέμενοι. ἐν τοῖς δ' ἔχει τὸ τοιοῦτον τῆς παιδιᾶς εἶδος ὠφέλειαν, ἐν τοῖς Λυκούργου βίῳ γέγραπται. πάντων δ' αὐτὸς ἐγίγνετο διδάσκαλος, εὐτελῆ καὶ ἀφελῆ καὶ φορτικὸν οὐδὲν οὐδὲ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχοντα τ' ἑαυτοῦ βίον, ὥσπερ παράδειγμα σωφροσύνης, ἐν μέσῳ θέμενος. ὃ καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς πρέσβεις ῥοπὴν τινα παρέσχεν αὐτῷ. τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἐντυγχάνοντες οἱ ἄνθρωποι βασιλεῦσιν, οὐχ οὕτω κατεπλήττοντο τοῖς πλούτοις καὶ τοῖς πολυτελείαις, ὡς ἐβδελύττοντο τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν καὶ τὸ ὄγκον, ἐπαχθῶς καὶ τραχέως προσφερομένων τοῖς ἐντυγχάνουσι· πρὸς δὲ Κλεομένη βαδίζοντες, ὅντα τε δὴ βασιλέα καὶ καλούμενον, εἶτα ὁρῶντες οὐ πορφύρας τινὰς οὐδὲ χλαίνας περὶ αὐτὸν, οὐδὲ κλινιδίων καὶ φορείων κατασκευὰς, οὐδὲ ὑπ' ἀγγέλων ὄχλου καὶ θυρωρῶν, ἢ δι' γραμματίων γρηματίζοντα χαλεπῶς καὶ μόλις, ἀλλ' αὐτὸν ἐν ἱματίῳ τῷ τυχόντι πρὸς τὰς δεξιώσεις ἀπαντῶντα καὶ συναλειφόμενον καὶ σχολάζοντα τοῖς χρήζουσιν ἱλαρῶς καὶ φιλανθρώπως, ἐκπλησσόντο καὶ κατεδημαγωγοῦντο, καὶ μόνον ἀφ' Ἡρακλέους ἐκεῖνον ἔφασαν γεγονέναι. τῶν δ' δείπνων αὐτοῦ τὸ μὲν καθημερινὸν ἦν ἐν τρικλίνῳ, σφόδρα σύνεσταλμένον καὶ Λακωνικόν· εἰ δ' πρέσβεις ἢ ξένους δέχοιτο, δύο μὲν δίφραι προσπαρεβάλλοντο κλίναι, μικρῷ δ' μᾶλλον οἱ ὑπηρέται τὴν τράπεζαν ἐπελάμπρυνον, οὐ καρυκείαις χίοιν οὐδὲ πέμμασιν, ἀλλ' ὥστε ἀφθονωτέρας εἶναι τὰς παραθέσεις, καὶ φιλανθρωπότερον τὸ οἶνον. καὶ γὰρ ἐπετίμησε τινὶ τῶν φίλων, ἀκούσας ὅτι ξένους ἑστιῴη, ζωμὸν αὐτοῖς μέλανα καὶ μάζαν, ὡς τοῦ ἔθους ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρέθηκεν. οὐ γὰρ ἔφη δεῖν ἐν τούτοις οὐδὲ πρὸς τοὺς ξένους λίαν ἀκριβῶς λακωνίζειν. ἐπαρθείσης δ' τῆς τραπέζης, εἰσεκομίζετο τείποις, κρατῆρα χαλκοῦν ἔχων οἴνου μετρίου, καὶ φιάλας ἀργυρᾶς δικοτύλους δύο, καὶ ποτήρια τῶν ἀργυρῶν ὀλίγα πᾶσιν, ὧν ἔπινεν ὁ βουλόμενος· ἄκοντι δ' οὐδεὶς ποτήριον προσέφερεν. ἀκρόαμα δ' οὔτ' ἦν, οὔτε ἐπεζητεῖτο· ἐπαιδαγώγει γὰρ αὐτὸς ὁμιλίᾳ τὸ ποτὸν, τὰ μὲν ἐρωτῶν, τὰ δ' διηγούμενος, ὅτε τ' πρεπὴν ἀπὸ τῶν λόγων, τοῦ τε παιδιᾶς ὅπῃ χρῆν καὶ ἀσύλοικον ἔχοντων. ἃς μὲν γὰρ οἱ λοιποὶ τ' βασιλέων ὅπῃ τοὺς ἀνθρώπους θήρας ἐποιοῦντο, χρήμασι καὶ δωρεᾶς δελεάζοντες ἀδικεῖν καὶ ἀποστρέφοντες, ἀτέχνοις καὶ ἀδίκοις ἐνόμιζεν εἶναι· τὸ δ' ὁμιλίᾳ καὶ λόγῳ χαίρειν ἔχοντι καὶ πίστιν οἰκειοῦσθαι καὶ προσάγεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. ἐφαίνετο κάλλιστον αὐτῷ καὶ βασιλικώτατον· ὡς οὐδενὶ φίλου παρέφερον μισθωτὸν, ἢ τῷ τ' μὲν ἥδη καὶ λόγῳ, τ' δ' ὑπὸ χρημάτων ἁλίσκεσθαι. πρῶτον μὲν οὖν οἱ Μαντινεῖς αὐτὸν ἐπηγάγοντο,

A tum ingentem prædam congessit, tum magnam vastitatem edidit agri. Denq; captis artificibus qui ludicram artem faciebant, & veniebant ex Messene, excitauit in hostico theatrum, exhibitisque quadraginta minarum sumptu in vnũ diem ludis sedit illic ad eos spectandos: non quò duceretur eo spectaculo, sed vt hostib. quasi insultaret, & quàm longe illis esset superior cumulatè illorum demonstraret despicientia. quando alioquin inter Gręcorum & regum exercitus vnus ille non mimos trahebat secum, non præstigiatores, non saltatrices vel psaltrias: sed omni lasciuia, vernili-
B tate, insolentia vacabat. quòd ferè exerceret se iuventus, maiores natu docerent eam: ludosque, quum otium esset, in solitis facetijs & festiuis Laconicisque inter se dictis ponerent. Quid autem id ludi genus afferret emolumenti, in vita Lycurgi retulimus. Omnium ipse rex erat doctor. Frugalem, simplicem, nulla re licentiorem aut splendidiorem cæterorum cultum suum tanquã temperantiæ exemplum proponebat. quòd ad negotia Græciæ ei præbuit nonnihil momenti. siquidem quum alios reges Gręci adirent, non ita opes & luxum eorum stupebant, vt execrabantur su-
C perbiam & fastũ tumidè & asperè cum appellantibus ipsos agẽtium. Cleomenem quum adirent, qui rex & verè erat & dicebatur, neque purpuras circa eum, neque lænas, neque lectulorum conspicerent vel lecticarum instrumẽtum, neque per nuntiorum & ianitorum gregem, vel per libellos grauatim & cum difficultate respondentẽ, verùm illum ipsum pallio amictũ plebeio ad salutationes occurrentem, colloquentemq; & vacantẽ exporrecto vultu humanoq; adeuntibus: his artibus capiebantur & ducebantur, solumq; ab Hercule illum prædicabãt ortum. Cœna eius quotidiana in triclinio erat perquã restricta & Laconica. Quòd
D si legatos vel hospites exciperet, lecti duo alij adijciebantur, & mensam instruebant ministri paulò splendidiorem, non condimentis vel bellarijs, sed fercula vt pleniora essent, & gratius vinũ. Etenim castigauit aliquando amicũ quendam quum intellexisset hospitibus inuitatis nigrũ ius eum & offam pro Laconicorum more conuiuiorum apposuisse. Negauit enim in his vel apud hospites nimium Laconicè agendũ. Sublata mensa altera inferebatur mensa tribus pedibus, in qua crater æneus ponebatur vini plenus, & phialæ argẽteæ bi-
E nas heminas capientes, poculaq; argentea admodum pauca. ex quibus, cui liberet, bibebat: inuitũ inuitabat ad bibendũ nemo. Acroama neq; adhibebatur, neq; requirebatur. quippe compotationem ipse condiebat sermone, nunc quærendo, nunc narrãdo: neq; inerat seueritas orationi eius tristis, sed lepidus & honestus iocus. Quas enim reliqui reges fabricabant hominibus captiones, qui inescabant & corrumpebant eos pecunia: has rusticas & iniquas ducebat. At comi cõsuetudine & lepida oratione alienaque à fuco cõgredientes conciliare & adiungere, hoc pulcherrimum ei &
F rege videbatur dignissimũ. Nam nihil inter amicum interesse & mercenarium rebatur, nisi quòd pecunia hic, ciuilitate ille & festiuis verbis capiatur. Ergo inuitarunt eum primùm Mantinei:

qui clam nocte in vrbem ſuam eo duce irrum- A
pentes, præſidium Achæorum eiecerunt, atque in
fidem eius ſe dedidere. Hic verò legibus & repub.
illis reſtituta, eodẽ die digreſſus Tegeam eſt. Mox
circumuectus per Arcadiam, petiit Pheras Achai-
cas, quo aut ſigna cum Achæis conferret aut ſug-
gillaret Aratum, quòd vitabundus agrum ſibi cõ-
culcandum condonaret. Prætor tunc Hyperba-
tas erat, ſed omnis penes Aratum erat autoritas.
Quum Achæi omni nomine ſuo excitato caſtra
haberent in Dymæis ad Hecatombæum, mouit in
eos Cleomenes, ac parum prudenter exiſtimatus
eſt inter Dymæorum vrbem hoſtilem & caſtra B
Achæorum conſediſſe. Verum Achæos audacter
laceſſens, coegit eos ad ſigna conferenda. quibus
acie fuſis fugatiſque, multos in prælio concidit,
multis etiam captiuis potitus eſt. Langonem ad-
ortus, præſidio deiecto Achæorum, reddidit Eliis
oppidum. Ita contuſis Achæis Aratus, qui altero
quoque anno prætura erat fungi ſolitus, abdica-
uit & detrectauit magiſtratum inuitantibus eum
& orantibus Achæis, parum honeſte, ſicut in ſæ-
uiore rerum tempeſtate, alteri clauum permittens
& tradens rerum arbitrium. At Cleomenes pri-
mum dura viſus eſt legatis Achæorum imperaſſe.
Inde alios miſit ad eos poſtulatum ſibi vt permit-
terent imperiũ, de cętero facile ſibi cum ipſis con-
uenturum: imo ſe captiuos quoque ſtatim & quæ
occupaſſet, reſtituturum. Quum Achæi ad pacem
his conditionibus accipiendam parati eſſent, &
Cleomenem accirent Lernam, quo conciliũ gen-
tis indixerant: forte Cleomenes agmine raptim
acto & aqua intẽpeſtiue hauſta, vim ſanguinis re-
iecit, & vox eſt ei intercluſa. Itaque nobiliſſimos
quoſq; captiuorũ remiſit Achæis, ac die protogata
conuentus Lacedæmonem ſeceſſit. Id res Græciæ
labefecit: quæ alioquin nonnihil ex præſentibus
malis attollere oculos, Macedonumq; impotentiã
& dominatum potuiſſet declinare. Aratus enim ſiu
e diffidentia & timore Cleomenis, ſiue inſperatę
proſperitati eius inuidens: ac probroſum putans vt
ſibi, qui tres & triginta annos principatum obti-
nuerat, nomẽ ſimul & opes iuuenis ſubito detra-
heret, atq; extorqueret rerum ab ſe auctarũ & tam
diu rectarum imperium: primũ deterrere Achæos
& prohibere anniſus eſt à fœdere. vbi non paru-
erunt ei, Cleomenis audacia attoniti, imo etiã ęqua
arbitrati ſunt Lacedæmoniorũ poſtulata, qui Pe-
loponneſum in veterem ſtatum inſtituebant re-
ducere: ad factum conuertit ſe cum nulli honeſtũ
Græco, tum turpiſſimum illi, eiuſque rebus geſtis
& actionibus indigniſſimum, in Græciam vt Anti-
gonum acciret, Macedonibuſque impleret Pelo-
ponneſum: quos ipſe inde adoleſcens pepulerat
liberato Acrocorintho, omnibuſq; regibus ſuſpe-
ctum ſe & inimicũ reddiderat, atq; in hunc ipſum
Antigonũ in editis abs ſe cõmentariis infinita ef-
fuderat probra. qui quum multa ſuſtinuiſſe & ſub-
iſſe pericula ſe Athenienſiũ cauſa iacter, quo vrbs
illa præſidio & Macedonibus leuaretur: hos in
patriam ſuoſque ipſius penates armatos vſque ad
gynæcium introduxit, regem verò Spartiatarum, F

καὶ νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν παρειαπεσόντες, τὴν φρουρὰν τὴν
Ἀχαιῶν συνεκβαλόντες ἐνεχείρισαν αὐτοῖς. ὁ δὲ καὶ τοῖς
νόμοις καὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῖς ἀποδοὺς, αὐθημερὸν ἀπῆλ-
θεν εἰς Τέγεαν. ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐκπορευθὲν δι' Ἀρκαδίας, κατέβαινεν ἐπὶ τὰς Ἀχαϊκὰς Φερὰς, βουλόμενος ἢ
μάχην θέσθαι πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἢ ἀφαιρεῖσθαι τὸν Ἄρατον, ὡς ἀποδιδράσκοντα καὶ παρίεμενον αὐτῷ τὴν χώραν.
ἐστρατήγει μὲν γὰρ Ὑπερβατᾶς τότε, τὸ δὲ Ἄρατου πολὺ
ἰσχὺς κράτος ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς. ἐξελθόντων δὲ πανδημεὶ τῶν
Ἀχαιῶν καὶ στρατοπεδευσαμένων ἐν Δυμαίαις πρὸς τὸ Ἑκα-
τόμβαιον, ἐπελθὼν ὁ Κλεομένης, ἔδοξε μὴ οὐ καλῶς ἐν
μέσῳ τῆς τε Δημαίων πόλεως πολεμίας οὔσης καὶ τοῦ στρα-
τεύματος τῶν Ἀχαιῶν αὐλίσασθαι. τολμηρῶς γὰρ προσκα-
λούμενος τοὺς Ἀχαιοὺς ἠνάγκασε συμβαλεῖν, καὶ νικήσας
κατὰ κράτος καὶ τρεψάμενος τὴν φάλαγγα, πολλοὺς μὲν ἐν
τῇ μάχῃ διέφθειρεν αὐτῶν, πολλοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἐκυρίευ-
σεν. ἐπελθὼν γὰρ Λάγγωνι, καὶ τῶν Ἀχαιῶν τοὺς φρουρήσαντας
ἐξελάσας, ἀπέδωκεν Ἠλείοις τὴν πόλιν. οὕτω δὲ συντε-
τειμμένοις τοῖς Ἀχαιοῖς ὁ μὲν Ἄρατος, εἰωθὼς παρ' ἑαυ-
τὸν ἀεὶ στρατηγεῖν, ἀπείπατο τὴν ἀρχὴν καὶ παρῃτήσατο, κα-
λούντων καὶ δεομένων, οὐ καλῶς, οἷς ἐν χειμῶνι τοσούτῳ μείζονι, μεθεὶς ἑτέρῳ τὴν οἰακοστροφίαν καὶ τοσοῦτος τὴν ἐξουσίαν. ὁ δὲ
Κλεομένης πρῶτον μὲν μετεῖναι τοῖς Ἀχαιοῖς ἐδόκει πρέσβεσιν ὑπιστάμενος, ἑτέρους γὰρ πέμπων ἐκέλευεν αὐτῷ παραδιδόναι τὴν ἡγεμονίαν, ὡς πάλαι μὴ διοισόμενος πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους αὐθὶς ἀποδώσων καὶ τὰ χωρία. βουλομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν ὑπὲρ τούτοις δέχεσθαι τὰς ἀπαλλάγας, καὶ τὸν Κλεομένη καλούντων εἰς Λέρνην, ὅπου τὴν ἐκκλησίαν ἔμελλον ἔχειν, ἔτυχε τὸν Κλεομένη σιωπῶντος ὁδεύσαντα, καὶ χρησάμενον τῷ κρείττονι ὑδροποσίᾳ, αἵματος πλῆθος ἀνενεγκεῖν, καὶ τὴν φωνὴν ἀποκοπῆναι. διὸ τῶν μὲν αἰχμαλώτων ἀπέπεμψε τοῖς Ἀχαιοῖς τοὺς ὑπιφανεστάτους, τὸν δὲ σύλλογον ὑποθέμενος, ἀνεχώρησεν εἰς Λακεδαίμονα. τοῦτο διελυμήνατο τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἄλλως τέ πως ἐκ τῶν παρόντων ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἔτι καὶ ἀφαιρεῖν τὴν Μακεδόνων ὕβριν καὶ πλεονεξίαν διωαμένην. ὁ γὰρ Ἄρατος, εἴτε ἀπιστίᾳ καὶ φόβῳ τοῦ Κλεομένους, εἴτε φθονῶν ἀτυχοῦντι παρ' ἐλπίδα, καὶ νομίζων, ἐπὶ τρία καὶ τριάκοντα πρωτεύοντος αὐτοῦ δεινὸν εἰ τὴν δόξαν ἅμα καὶ τὴν δύναμιν ὑπιφυόμενον νέον ἄνδρα καθελοῖ, καὶ πολλαχοῦ πραγμάτων νυξημένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων χρόνον τοσοῦτον ἀρχήν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο τοὺς Ἀχαιοὺς παραβιάζεσθαι καὶ ἀφαιρεῖν· εἶτα οὐ προσεῖχον αὐτῷ τοῦ Κλεομένους ἐκπεπληγμένοι τὸ θράσος, ἀλλὰ καὶ δικαίαν ἐποιοῦντο τὴν ἀξίωσιν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὸ πάτριον ἐπανορθωσαμένων τὴν Πελοπόννησον, τὸ ἔπεται πρὸς ἔργον, οὐδενὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων προσῆκον, αἴσχιστον δ' ἐκείνῳ, καὶ τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ πεπολιτευμένων ἀναξιώτατον· Ἀνίδρυνον ὑπὲρ τὴν Ἑλλάδα καλεῖν, καὶ Μακεδόνων ἐμπιπλάναι τὴν Πελοπόννησον, οὓς αὐτὸς ἐκ Πελοποννήσου μειράκιον ὢν ἐξήλασεν, ἐλευθερώσας τὸν Ἀκροκόρινθον. καὶ πᾶσι μὲν τοῖς βασιλεῦσι ὕποπτος καὶ ἀφόρητος γιγνόμενος, τοῦτον δὲ αὐτὸν Ἀνίδρυνον εἰρηκὼς κακὰ μυρία, δι' ὧν ἀπολέλοιπεν ὑπομνήματα. καίτοι πολλὰ παθεῖν καὶ προβαλέσθαι φησὶν αὐτὸς ὑπὲρ Ἀθηναίων, ὅπως ἡ πόλις ἀπαλλαγείη φρουρᾶς καὶ Μακεδόνων· εἶτα τούτους ὑπὲρ τῆς πατρίδα καὶ τὴν ἑστίαν τὴν ἑαυτοῦ μετ' ὅπλων εἰσήγαγεν, ἄχρι τῆς γυναικωνίτιδος τὸν δὲ ἀφ' Ἡρακλέους γεγονότα, καὶ βασιλεύοντα Σπαρτιατῶν,

καὶ τὴν πάτριον πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν ἐκλελυμένην, ἀναχρωσόμενον αὖθις ἐπὶ τὸν σώφρονα καὶ Δώριον ἐκεῖνον τοῦ Λυκούργου νόμον καὶ βίον, οὐκ ἀξίου Σικυωνίων ἡγεμόνα καὶ Τεικκαίων γράφεσθαι. φεύγων δὲ τὴν μάζαν καὶ τὸ τείβωνα, καὶ τὸ δεινότατον ὧν κατηγόρει Κλεομένους, ἀναίρεσιν πλούτου, καὶ πενίας ἐπανόρθωσιν, διαδήματι καὶ πορφύρᾳ, καὶ Μακεδονικοῖς καὶ σατραπικοῖς προστάγμασιν ἐπέρριψε μετὰ τῆς Ἀχαΐας αὐτὸν, ἵνα μὴ Κλεομένει ποιεῖν δοκῇ τὸ προσταττόμενον, Ἀντιγόνεια θύων, καὶ παιᾶνας ἄδων αὐτὸς ἐστεφανωμένος εἰς ἀνθρώπου ἐπὶ φθόνῳ καταστενόμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ Ἀράτου κατηγορῶν βουλόμενοι γράφομεν, (εἰ πολλοῖς γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος Ἑλληνικὸς γέγονε καὶ μέγας) οἰκτείροντες δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, εἰ μηδὲ εἰ ἤθεσιν οὕτως ἀξιολόγοις καὶ διαφόροις πρὸς ἀρετὴν, ἐκφέρειν δυνάσθαι τὸ καλὸν ἀνεμέστητον. ἐλθόντων δὲ Ἀχαιῶν εἰς Ἄργος αὖθις ἐπὶ τὴν σύλλογον, καὶ τοῦ Κλεομένους ἐκ Τεγέας καταβεβηκότος, ἐλπὶς ἦν πολλὴ τῶν ἀνθρώπων ἔσεσθαι τὴν διάλυσιν. ὁ δὲ Ἄρατος ἤδη διωμολογημένων αὐτῷ πρὸς τὴν Ἀντίγονον τῶν μεγίστων, φοβούμενος τὸν Κλεομένη μὴ πόλεμον διαπράξηται, καθομιλήσας τὸ πλῆθος, ἢ καὶ βιασάμενος, ἡδίου, λαβόντα τριακοσίους ὁμήρους, μόνον εἰσιέναι πρὸς αὐτοὺς, ἢ κατὰ γυμνάσιον ἔξωθεν τὸ Κυλλαράβιον προσελθόντα μετὰ τῆς δυνάμεως διαλέγεσθαι. ταῦτα ἀκούσας ὁ Κλεομένης ἄδικα πάσχειν ἔφασκε· δεῖν γὰρ οὐθὲν αὐτῷ τότε προσειπεῖν, οὐ νῦν, ἥκοντος ἐπὶ τὰς θύρας τὰς ἐκείνων, ἀπιστεῖν καὶ ἀπελαύνειν. καὶ γράψας περὶ τούτων ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἧς ἦν τὸ πλεῖστον κατηγορία Ἀράτου, πολλὰ δὲ καὶ τοῦ Ἀράτου λοιδορήσαντος αὐτὸν πρὸς τὸ πλῆθος, ἀνέζευξε διὰ τάχους· καὶ κήρυκα πόλεμον προαγορεύσας τοῖς Ἀχαιοῖς ἔπεμψεν, οὐκ εἰς Ἄργος, ἀλλ' εἰς Αἴγιον, ὥς φησιν Ἄρατος, ὅπως φθάσῃ τὴν προσδοκίαν αὐτῶν. ἐγεγένει δὲ κίνημα τῶν Ἀχαιῶν, καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὥρμησαν αἱ πόλεις, τῶν μὲν δήμων νομίζοντες τῆς χώρας καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐλπιζόντων, τῶν δὲ προστῶν πολλαχοῦ βαρυνομένων τὸν Ἄρατον, οἱονεὶ δὲ καὶ δι' ὀργὴν ἐχόντων, ὡς ἐπαίρουσα τὴν Πελοπόννησον Μακεδόνας. διὸ τούτοις ἐπαρθεὶς ὁ Κλεομένης, εἰς Ἀχαΐαν ἐνέβαλε· καὶ πρῶτον μὲν εἷλε Πελλήνην ἀξαπίνης ἐπιπεσών, καὶ τοὺς φρουροῦντας ἐξέβαλε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν· μετὰ δὲ ταῦτα Φενεὸν προσηγάγετο καὶ Πενταλεῖον. ἐπεὶ δὲ φοβηθέντες οἱ Ἀχαιοὶ προδοσίαν τινὰ προσπολεμοῦσι τοῖς Κορίνθῳ καὶ Σικυῶνι, τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς ξένους ἀπέστειλαν ἐξ Ἄργους εἰς προφυλακὴν, αὐτοὶ δὲ τὰ Νέμεια καταβαίνοντες εἰς Ἄργος ἦλθον, ἐλπίσας (ὅπερ ἦν) ὁ Κλεομένης, ὄχλου πανηγυρικοῦ καὶ θεατῶν τὴν πόλιν γέμουσαν ἀπροσδοκήτως ἐπελθὼν μᾶλλον καταπλήξειν, νυκτὸς ἦγε πρὸς τὰ τείχη τὸ στράτευμα, καὶ τὴν τοῦ Ἀσπίδα τόπον καταλαβὼν, ὑπὲρ τοῦ θεάτρου, χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσπρόσοδον, οὕτως τοῖς ἀνθρώποις ἐξέπληξεν, ὥστε μηδένα τε ἀπέσθαι πρὸς ἀλκὴν, ἀλλὰ καὶ φεύγειν λαβόντας, καὶ δοκῶν τῶν πολιτῶν ὁμήρους εἴκοσι, καὶ γενέσθαι συμμάχους Λακεδαιμονίων, ἔχοντος ἐκείνου τὴν ἡγεμονίαν. ὑπὸ μικρὸν οὖν τοῦτο καὶ πρὸς δόξαν αὐτῷ καὶ δυνάμιν ὑπῆρχεν. οὔτε γὰρ οἱ πάλαι βασιλῆς Λακεδαιμονίων, πολλὰ πραγματευσάμενοι, προσαγαγέσθαι τὸ Ἄργος βεβαίως ἠδυνήθησαν· ὅ, τε δεινότατος τῶν στρατηγῶν Πύρρος, εἰσελθὼν καὶ βιασάμενος, οὐ κατέσχε τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπέθανε, καὶ πολὺ σφοδρότερον μέρος αὐτῷ τῆς δυνάμεως.

A Herculis progeniem, qui veterem reipublicæ ſtatum velut concentum diſcrepantem ad temperatam nitebatur reducere illam Lycurgi diſciplinam & vitam Doricam, habuit indignum qui Sicyoniorum & Triccæorum appellaretur dux. Refugiens autem offam & lænam & duriſſimum, quod Cleomeni impinxit, excidium opulentię & paupertatis correctionem: diademati, purpuræ, Macedoniciſque & ſatrapicis ſemet ipſe cum Achaia edictis ſubiecit, ne Cleomenis facere videretur imperata, Antigonia celebrans, atque pæanas ipſe coronatus in hominis laudem tabe confecti canens. Neque verò hæc Arati cauſa traducendi ſcribimus (multis enim in rebus vir hic Græcia dignus & celſus fuit) ſed quòd miſereat nos naturæ humanæ imbecillitatis, quæ ne in moribus quidem adeo inſignibus & præcellentibus decus efferre ad virtutem valeat labe vacuum. Quum Achæi iterum Argos conueniſſent, atq; ex Tegea eodem deſcendiſſet Cleomenes, erant magna in ſpe pacis homines. Ibi Aratus, quum de maximis capitibus ei iam cum Antigono conueniſſet, metuens ne omnia tranſigeret Cleomenes inducta multitudine aut etiam vi coacta, propoſuit vt acceptis trecentis obſidibus ſolus ille ad ipſos veniret, aut extra oppidum in gymnaſio, quod Cyllarabion dicitur, exercitu admoto ageret cum ipſis. Quibus nuntiatis, Cleomenes iniuria dixit ſe affici, debuiſſe enim initio ſtatim id illos prædicere ſibi: non nunc, quum veniſſet ad ipſorum fores, diffidere & abigere ſe. Itaq; ſcripta de his ad Achæos epiſtola, quæ plena erat de Arato querelarũ, multiſq; inuicem ab Arato probris in conuentu laceratus, reduxit propere exercitum, caduceatoremque ad bellum Achæis indicendum miſit non Argos, ſed Ægion, vt ait Aratus, quo imparatos opprimeret. Erant iam in motu Achæi, & ciuitates ad defectionem ſpectabant plebe legem agrariam & nouas tabulas ſperante: principibus verò paſſim Aratum grauatis, nonnullis & infenſis, quòd traheret in Peloponneſum Macedonas. Quibus Cleomenes excitatus intulit Achaiæ arma. Primum ſubito aduentu cepit Pellenen, expulitque cum Achæis præſidium: hinc Pheneo & Penteleo potitus eſt. Quia verò proditionem veriti Achæi Corinthi & Sicyone parari, equites & mercenarios milites illuc in præſidium miſerãt, & ipſi Argos profecti agitabant Nemea: Cleomenes, id quod erat, ſperans ſi vrbem in tempeſtiua conuiuia & ſpectaculum effuſam ſubito eſſet adortus, impenſiùs ſe perculſurum eam, nocte admouit muris exercitum. Occupata regione ad Aſpidem ſupra theatrum, qui locus difficilis eſt & pene inacceſſus, ita exanimauit populum vt nemo arma caperet, ſed præſidium acciperent, atq; ex ciuibus darent viginti obſides, inirentq; cum Lacedæmoniis ſocietatem ſub illius ductu. Peperit id ei non exiguum nomen & autoritatem. neque enim priſci Lacedæmoniorum reges, quum multa mouiſſent, adiungere firmiter valuerunt Argos: neque dux acerrimus Pyrrhus potuit vi facta irruptione vrbem in poteſtatem redigere: ſed occubuit ibi, atque exercitus eius fuit magna ex parte deletus.

Vnde ſtupuerunt ſolertiam & conſilia Cleomenis: & qui ante deriſerant eum, quum Solonis ſe & Lycurgi inſiſtere veſtigiis in nouis tabulis permittendis & bonorum exæquatione ferret, tunc plane crediderunt Spartiatarum mutationis eum eſſe autorem. Vſqueadeo enim fuerant ante degeneres, & ad ſemetipſos enerues tuendos, vi quinquaginta millia mancipiorum incurſantes in Laconiam abduxerint Ætoli. Quo tempore ſenem Spartiatem dixiſſe memorant, profuiſſe ipſis hoſtes, quòd exoneraſſent Laconiam. At tempore interpoſito exiguo guſtantes tantum veteres leges, & in veſtigium reducti diſciplinæ Lycurgi, tanquam præſenti illi & vna tractanti rempubl. egregium virtutis documentum & obedientiam erga magiſtratus præbuerunt recuperando Lacedæmonii imperio Græciæ, recipiendaque Peloponneſo. Argis captis permiſerunt ſe eodem curſu Cleonæ & Phlius Cleomeni. Interea habebat forte quæſtionem Aratus Corinthi de ſentientibus cum Lacedæmoniis. qui hoc obiecto nuntio ictus atque ciuitatem in Cleomenem procliuem ſentiens, properantibus etiam domum Achæis, aduocauit ciues in curiam, atque interim ſubduxit ſe ad portam. Ibi equo, qui admotus ei fuit, conſcenſo, profugit Sicyonem. Corinthiis certatim ad Cleomenem Argos contendentibus, equos omnes refert Aratus diruptos: verum expoſtulaſſe cum Corinthiis Cleomenem, quòd ipſum non corripuiſſent, ſed permiſiſſent elabi: attamen Megiſtonum ad ſe ab ipſo miſſum Cleomene petitum, ingenti pecuniæ ſumma oſtenſa, vt Acrocorinthus, in quo præſidium Achæorum erat, traderetur ſibi. dediſſe ſe reſponſum, non eſſe res in ſua poteſtate, ſed potius in rerum ſe. Hæc Aratus ſcriptis mandauit. At Cleomenes Argis profectus acceptis in fidem Trœzeniis, Epidauriis, Hermionenſibuſque, venit Corinthum. Arcem, quum excedere renuerent Achæi, circumuallauit. Arati vero amicos & procuratores accerſiuit, præcepitque eis vt domum & rem familiarem illius ſeruarent & procurarent. Tritymallum Meſſenium iterum miſit ad eum poſtulatum, vt ab Achæis ſimul & Lacedæmoniis Acrocorinthus cuſtoditetur, obtulitque ſeorſum Arato duplex annuum quàm quantum acciperet à Ptolemæo. Poſtquam repudiauit Aratus conditionem, filiumq; cum obſidibus aliis miſit ad Antigonum, & Achæis autor fuit vt decernerent tradendum Antigono Acrocorinthum: ita fines Sicyonios Cleomenes infeſto exercitu vaſtauit, & pecuniam Arati accepit, quam Corinthii ei decreto donauerunt. Antigono autē magnis copiis Geraniam tranſcendente, nō putauit faciendum ſibi vt Iſthmū, ſed montes, Onia dicunt, vallo muroque munita tueretur, atque obſidione attereret potius Macedonas, quàm ſigna cū legionibus exercitatis cōferret. Hoc ſequens conſilium, redegit ad ſummam perplexitatem Antigonum. Neq; enim ſatis commeatus præparauerat, neq; vi perrumpere inſidente Cleomene pronum erat per tranſitum. Aggreſſus per Lechæum nocte irrepere, repulſus eſt, vbi aliquot milites deſiderauit. Vnde plane erectus animo Cleomenes,

A ὅθεν ἐθαύμαζον τὴν ὀξύτητα καὶ διάνοιαν τοῦ Κλεομένους, καὶ πρότερον αὐτοὺς τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Λυκοῦργον ἀπομιμήσασθαι φάσκοντος ἐν τῇ τῶν χρεῶν ἀφέσει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἰσώσει, καταγελάσαντες, τότε πάντελῶς ἐπείθοντο τοῦτον αἴτιον εἶναι τῆς περὶ τὴν Σπάρτην μεταβολῆς. ὅτι γὰρ ἐπιφανές τε πρὶν ταπεινὰ, καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ἀδυνάτως εἶχον, ὥστε πέντε μυριάδας ἀνδραπόδων ἐμβαλόντας εἰς τὴν Λακωνικὴν Αἰτωλοὶ ἀπαγαγεῖν. ὅτε φασὶν εἰπεῖν τινα τῶν πρεσβυτέρων Σπαρτιατῶν, ὡς ὤνησαν οἱ πολέμιοι τὴν Λακωνικὴν ἀποκουφίσαντες. ὀλίγου δὲ χρόνου διελ-

B θόντος ἀναμνήσαντες μόνων τῶν πατρίων ἐθῶν, καὶ κατασάντες εἰς ἴχνος ἐκείνης τῆς ἀγωγῆς, ὥσπερ παρόντι καὶ συμπολιτευομένῳ τῷ Λυκούργῳ, πολλὴν ἐπίδειξιν ἀνδρείας ἐποιοῦντο καὶ πειθαρχίας, τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνοντες ἡγεμονίαν τὴν Λακεδαίμονα, καὶ ἀνακτώμενοι τὴν Πελοπόννησον. ἁλωκότος δὲ Ἄργους, καὶ κατόπιν ἀθεῖς προσδεομένων τῷ Κλεομένει Κλεωνῶν καὶ Φλιοῦντος, ἐτύγχανε μὴν ὁ Ἄρατος ἐν Κορίνθῳ ποιούμενος τινὰ τῶν λεγομένων λακωνίζειν ἐξέπασιν· ἀγγελίας δὲ περὶ τούτων προσπεσούσης ἀναταραχθεὶς, καὶ τὴν πόλιν ἀποκλίνουσαν αὐθόρμητος πρὸς τὸν Κλεομένη, καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἀ-

C παλλαγῶν βουλομένων, ἐκάλει μὴν εἰς τὸ βουλευτήριον τοὺς πολίτας, ἔλαθε δὲ διολισθήσας ἄχρι τῆς πύλης. ἐκεῖ δὲ τοῦ ἵππου προσταθέντος ἀναβὰς, ἔφυγεν εἰς Σικυῶνα. τῶν δὲ Κορινθίων ἁμιλλωμένων εἰς Ἄργος πρὸς τὸν Κλεομένη, φησὶν ὁ Ἄρατος τοὺς ἵππους πολλὰς ῥαγῆναι· τὸν δὲ Κλεομένη μεμφεσθαι τοῖς Κορινθίοις μὴ συλλαβόντας αὐτὸν, ἀλλ' ἐάσαντας ἀναφυγεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν, ἐλθεῖν Μεγιστόνοον παρ' αὐτοῦ Κλεομένους, δεομένου παραλαβεῖν τὸν Ἀκροκόρινθον, (εἶχε γὰρ φρουρὰν Ἀχαιῶν) καὶ πολλὰ

D χρήματα διδόντος. ἀποκείναθαι δὲ αὐτὸν, ὡς οὐκ ἔχει τὰ πράγματα· μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτὸς ἔχεται. ταῦτα μὲν ὁ Ἄρατος γέγραφεν. ὁ δὲ Κλεομένης ἐκ τοῦ Ἄργους ἐπελθὼν καὶ προσαγαγόμενος Τροιζηνίους, Ἐπιδαυρίους, Ἑρμιονέας, ἧκεν εἰς Κόρινθον· καὶ τὴν μὲν ἄκραν προσεκαρτέρει, τῶν Ἀχαιῶν οὐ βουλομένων ἐκλιπεῖν. τοῦ δὲ Ἀράτου τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐπιτρόπους μεταπεμψάμενος, ἐκέλευε τὴν οἰκίαν καὶ τὰ χρήματα λαβόντας φυλάττειν καὶ διοικεῖν. Τριτύμαλλον δὲ πάλιν τὸν Μεσσήνιον

E ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἀξιῶν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὁμοῦ φυλάττεσθαι τὸν Ἀκροκόρινθον, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀράτου, διπλῆν ἐπαγγελλόμενος τὴν συνταξιν ἣς ἐλάμβανε παρὰ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἄρατος οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ τόν τε υἱὸν ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀντίγονον μετὰ τῶν ἄλλων ὁμήρων, καὶ ψηφίσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς ἔπεισεν Ἀντιγόνῳ παραδιδόναι τὸν Ἀκροκόρινθον· ὅπως ὁ Κλεομένης τήν τε Σικυωνίαν ἐμβαλὼν ἐπόρθησε, καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἀράτου, τῶν Κορινθίων αὐτῷ ψηφισαμένων, δωρεὰν ἔλαβε. τοῦ δὲ Ἀντιγόνου μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν Γεραν-

ὑπόνοια Palmer.

F νίαν ὑπερβαίνοντος, οὐκ ᾤετο δεῖν τὸν Ἰσθμὸν ἀλλὰ τὰ ὄρεα χαρακώσας καὶ τειχίσας φυλάττειν, καὶ τοπομαχῶν ἀποβιβάζοντας Μακεδόνας μᾶλλον, ἢ συμπλέκεσθαι πρὸς φάλαγγα σωματικὴν μεμελετηκότων καὶ τοῖς χρώμενος τοῖς λογισμοῖς, εἰς ἀπορίαν καθίστη τὸν Ἀντίγονον. οὔτε γὰρ σῖτον εἶχεν ἐκ παρασκευῆς ἱκανὸν, οὔτε βιάσασθαι τὴν πάροδον καθηρημένου τοῦ Κλεομένους ἦν ῥᾴδιον. ἐπιχειρήσας δὲ παραδύεσθαι διὰ τοῦ Λεχαίου νυκτὸς ἐξέπεσε, καὶ τινας ἀπέβαλε τῶν στρατιωτῶν. ὥστε πάντα πᾶσι θαρρῆσαι τὸν Κλεομένη,

καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ἐπηρμένους τῇ νίκῃ, τραπέσθαι πρὸς τὸ δεῖπνον· ἀθυμοῦντα δὲ τὸν Ἀντίγονον εἰς τὸν ἀπόρους καταχλιόμενον ὑπὸ τῆς ἀνάγκης λογισμοὺς. ἐβούλετο γὰρ ἐπὶ τὴν ἄκραν ἀναζευγνύναι τὸ Ἡραῖον, κἀκεῖθεν εἰς Σικυῶνα πλοίοις περαιῶσαι τὴν δύναμιν. ὃ καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ παρασκευῆς οὐ τῆς τυχούσης. ἤδη δὲ πρὸς ἑσπέραν ἦκον ἐξ Ἄργους κατὰ θάλατταν ἄνδρες Ἀρατου φίλοι καλοῦντες αὐτὸν, ὡς ἀφισταμένων τῶν Ἀργείων τοῦ Κλεομένους. ὁ δὲ πείθων τὴν ἀπόστασιν Ἀριστοτέλης· καὶ ὁ πλῆθος οὐ χαλεπῶς ἔπεισεν, ἀγανακτοῦν ὅτι χρεῶν ἀποκοπὰς οὐκ ἐποίησεν αὐτοῖς ὁ Κλεομένης ἐλπίσασιν. λαβὼν οὖν ὁ Ἄρατος παρ' Ἀντιγόνου στρατιώτας χιλίους καὶ πεντακοσίους, παρέπλευσεν εἰς Ἐπίδαυρον. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης οὐκ ἐκεῖνον οὐ περιέμενεν, ἀλλὰ τοὺς πολίτας παραλαβὼν, προσεμάχετο τοῖς φρουροῦσι τὴν ἀκρόπολιν· καὶ παρῆν αὐτῷ Τιμόξενος μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐκ Σικυῶνος βοηθῶν. ταῦτα περὶ δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀκούσας ὁ Κλεομένης, μετεπέμψατο Μεγιστόνοον, καὶ πρὸς ὀργὴν ἐκέλευσεν εὐθὺς εἰς Ἄργος βοηθεῖν. ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν Ἀργείων μάλιστα καταπιστωσάμενος πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τοῦ, καὶ διεκώλυσεν ἐκβαλεῖν τοὺς ὑποπτους. ἀπολύσας οὖν τὸν Μεγιστόνοον μετὰ δισχιλίων στρατιωτῶν, αὐτὸς πρεσεῖχε τῷ Ἀντιγόνῳ, καὶ τοὺς Κορινθίους παρεθάρρυνεν, ὡς οὐδενὸς μεγάλου περὶ τὸ Ἄργος, ἀλλὰ τεταραχῆς τινὸς ἀπ' ἀνθρώπων ὀλίγων γενομένης. ἐπεὶ δὲ ὁ Μεγιστόνους τε παρεισπεσὼν εἰς τὸ Ἄργος, ἀνῃρέθη μαχόμενος, καὶ μόγις ἀντέσχον οἱ φρουροὶ, καὶ διεπέμποντο συχνοὺς πρὸς τὸν Κλεομένη· φοβηθεὶς μὴ τὸ Ἄργους οἱ πολέμιοι κρατήσαντες, καὶ τὰς παρόδους ἀποκλείσαντες, αὐτοὶ πορθῶσιν ἀδεῶς τὴν Λακωνικὴν, καὶ πολιορκῶσι τὴν Σπάρτην, ἔρημον οὖσαν, ἀπῆλθε τῆς Κορίνθου τὸ στράτευμα. καὶ ταύτης μὴν εὐθὺς ἐξέρητο τῆς πόλεως, εἰσελθόντος Ἀντιγόνου καὶ φρουρὰν καταστήσαντος· ὑπερβαλὼν δὲ τὰ Ἄργει κατὰ τὸ τεῖχος, ἐπεχείρησεν εἰσάλλεσθαι, καὶ συνέστρεψεν οὐκ τῆς πορείας τὴν δύναμιν. ἐκκόψας δὲ τὰς ὑπὸ τὴν ἀσπίδα φαλίδας, ἀνέβη καὶ συνέμιξε τοῖς ἔνδον, ἐπὶ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀντέχοντι καὶ τῶν ἐντὸς ἐνιαχλίμακας προσθεὶς κατέλαβε, καὶ τοὺς γενναιοτάτους ἐρήμους πολεμίων ἐποίησεν, τοῖς βέλεσι χρήσασθαι πρὸς τὰς τοὺς Κρῆτας. ὡς δὲ κατεῖδε τὸν Ἀντίγονον ἀπὸ τῶν ἄκρων εἰς τὸ πεδίον καταβαίνοντα μετὰ τῆς φάλαγγος, τοὺς δὲ ἱππεῖς ἤδη ῥύδην ἐλαύνοντας εἰς τὴν πόλιν, ἀπέγνω κρατήσειν· καὶ συναγαγὼν ἀπὸ τὰς πρὸς αὐτὸν, ἀσφαλῶς κατέβη, καὶ παρὰ τὸ τεῖχος ἀπηλλάγη. μειζόνων μὲν ἐλαχίστῳ χρόνῳ πραγμάτων ὑπικρατήσας, καὶ μικρὸν ὅλης ὁμοῦ τι μιᾷ πρεσβείᾳ Γελοπονήσου κύριος γενέσθαι δόξας, ταχὺ δὲ αὖθις ἐκπεσὼν ἀπολέσας. οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς ἀπεχώρησαν αὐτοῦ τῶν στρατευομένων, οἱ δὲ ὀλίγον ὕστερον τῷ Ἀντιγόνῳ τὰς πόλεις παρέδοσαν. ὅτῳ δὲ αὐτῷ πεπραχότι κατὰ τὴν στρατείαν, καὶ ἀπαγαγόντι τὴν δύναμιν, ἑσπέρας ἤδη περὶ Τέγεαν ἀφίκοντο νυνὶ ἐκ Λακεδαίμονος, οὐκ ἐλάττονα τῆς ἐν χερσὶ δυστυχίας ἀπαγγέλλοντες, τεθνάναι τὴν γυναῖκα, δι' ἣν οὐδὲ τῆς πόλεως κατορθουμένας ἐκεῖνος ἐνεκαρτέρει στρατείας, ἀλλὰ συνεχῶς κατέβαινεν εἰς Σπάρτην, ἐρῶν τῆς Ἀγιατίδος καὶ περὶ πλείστου ποιούμενος ἐκείνῃ. ἐκπλήξη μὲν οὖν καὶ ἤλγησεν, ὡς εἰκὸς ἐν νέον ἄνδρα, καλλίστης καὶ σωφρονεστάτης ἀφῃρημένον γυναικός. οὐ μὴν κατήνεγκεν οὐδὲ προήκατο τῷ πάθει τὸ φρόνημα, καὶ ὁ μέγεθος τῆς ψυχῆς· ἀλλὰ καὶ φωνῇ, καὶ σχήματι, καὶ μορφῇ ἐν ᾧ πρότερον εἶχεν ἤθει διαφυλάττων, τά, τε προστάγματα τοῖς ἡγεμόσιν ἐδίδου,

A & sublati victoria milites eius, verterunt se ad cœnam: Antigonus verò animo fractus, est in nõ expedita necessitate detrusus consilia. Deliberauit enim in promontorium se Heræum recipere, inde Sicyonẽ nauigiis transportare exercitum: quod & longum temporis spatium, & apparatum requirebat non vulgarem. Hic sub vesperum aduenerunt Argis per mare nonnulli Arati amici, qui accersiuerunt eum, nuntiantes deficere à Cleomene Argiuos. Rebellionis fuit Aristoteles architectus, qui non ęgre impulit multitudinem frendentem, quòd tabulas nouas, quas expectauerat, non præ-
B stitisset Cleomenes. Igitur Aratus sumptis ab Antigono mille quingentis militibus, Epidaurum transmisit. Non præstolatus est autem illum Aristoteles, sed oppugnauit cum ciuibus arcis præsidium, & succurrit ei ex Sicyone cum Achæis Timoxenus. His circa secundã noctis vigiliam nuntiatis, accersit Cleomenes Megistonum, fremensque iubet ei vt suppetias propere Argos ferat. Hic enim erat qui præcipue spoponderat pro Argiuis obstiteratq; ne suspecti eiicerentur. Dimisso cum duobus millibus militum Megistono, ipse in Antigonum intendit, Corinthiosque confirmauit, ni-
C hil grauius accidisse Argis, sed tumultum docens à paucis hominibus concitatum. Vt irrupit Megistonus in vrbem Argos, ibiq; pugnans interfectus est, & ægre restitit præsidium, atque crebros nuntios ad Cleomenem misit: veritus ne potiti Argis hostes intercluso transitu popularentur impune Laconiam, Spartamq; vacuam obsiderẽt, reduxit exercitum à Corintho. Confestim ea vrbe spoliatus est ingresso Antigono, qui præsidium ibi collocauit. Adortus Argos coacto ex itinere exercitu suo, institit per murũ inuadere vrbem. Excisis autem sub Aspide fornicibus ascendit, coniunxitque præsidio quod resistebat adhuc Achæis, ac loca
D quædã vrbis scalis cepit, hosteſq; expulit viis, tela Cretensibus imperãs ingerere. Vt verò Antigonũ ex montium cacuminibus conspexit in campum cum legionibus descendentẽ, equiteſq; cateruatim irrumpentes in vrbẽ, desperauit tenere se vrbem posse, omnibuſq; ad se contractis, incolumis descendit, atque præter murum recepit se. Ita qui breuissimo spatio maximas perpetrauit res, & parũ abfuit quin vniuersa vno ambitu potitus sit Peloponneso, puncto tẽporis rursus ab omnibus excidit. quippe alii qui in præsidiis eius erãt, desciuerunt statim ab eo, alii paulo post oppida Antigono
E tradiderunt. Ea fortuna foris icto & copias retro reducenti, vesperi iam prope Tegeam superuenerunt certi Lacedæmone, qui nõ minorem præsente calamitatem ei nuntiarent, expirasse vxorem eius: cuius amore nec in medio rerũ cursu secundissimarũ poterat temperare sibi quin recurreret assidue Spartam, quòd Agiatidẽ amaret, & faceret eam plurimi. Itaq; non immerito obtorpuit & dolore fuit confectus, vt iuuenis formosissima & castissima orbatus vxore. haud succubuit tamẽ mœrori: neque ægritudini magnitudinem animi submisit: sed vocem, habitum, & vultum in eodem
F conseruans tenore, & imperia ducibus dedit,

& Tegeatarum ſalutem curæ habuit. Summo mane eſt Lacedęmonem ingreſſus, eluxitq; cum matre & liberis domi, mox ad curas publicas conuertit animũ. Quia verò rex Ægypti Ptolemæus auxilium Cleomeni oſtendens, liberos eius & matrem obſides poſtulabat, diu indicare id veritus eſt matri, ac ſubinde ad eam ingreſſus & ſermonem exorſurus obmutuit: vt illa quoque ſuſpicaretur, & ex amicis eius exquireret ecqua res ſit de qua cupiens agere ſecum dubitaret. Poſtremo auſo Cleomene rem effari, cachinnauit: &, Hoccine erat, inquit, quod ſæpe dicere aggreſſum deſtituit animus? Non impoſitos nos nauigio prius mittis vbicunq; hoc corpus Spartę cenſes maxime vſui fore, quàm ſenio hic reſes extinguatur? Igitur omnibus paratis pedeſtri itinere Tænarũ profecti ſunt, atq; exercitus eos in armis proſequutus eſt. Nauem Crateſiclea conſcenſura, ſeduxit Cleomenem remotis arbitris in fanum Neptuni. Ibi cõplexa deoſculataq; mœrentem & commotum, Age, inquit, rex Lacedæmoniorum, caue, vbi foras egreſſi erimus, quiſquã nos lacrymantes cõſpiciat, aut quid Sparta indignum admittentes. Hoc enim in arbitrio noſtro eſt vnum: caſuum verò, prout permiſerit Deus, erit exitus. Sic fata, vultu compoſito perrexit ad nauem, puerũ tenens, iuſſitq; gubernatori vt propere ſolueret. Vt in Ægyptum appulit, & Ptolemæum accepit mandata Antigoni legatoſq; admittere, intellexit item Cleomenem inuitatum ad pacem faciendã ab Achæis, vereri ipſius cauſa bellum non aſſentiente Ptolemæo cõponere: ſcripſit ei, ageret quod ex dignitate Spartæ atq; è rep. eſſet, neq; vnius gratia anus & parui pueri ſemper trepidaret Ptolemæum. Atq; hæc eam ſe perhibetur aſperis in rebus præſtitiſſe. Porro occupata ab Antigono Tegea, Orchomeno & Mantinea direptis, redactus in fines Laconicos Cleomenes, Illotas qui quinq; minas Atticas pręſtaſſent, manumiſit. Ea ratione talenta quingenta coegit, ac duobus millibus inſuper ex illis more Macedonico aduerſus Antigoni Leucaſpidas armatis, rem animo agitat grandem & omnibus inexpectatã. Erat Megalopolis ea tempeſtate per ſe nihilo Lacedæmone minor neque infirmior. Iam erant ibi Achæorum quoque & Antigoni auxilia ad latus ſedentis: qui ab Achæis imploratus putabatur imprimis Megalopolitanis inſtantibus. Hanc diripere Cleomenes certus, (neq; enim quicquam magis celeritas improuiſa illius facti refert) quinque dierum cibaria ſecum ferre iuſſas copias verſus Selaſiã duxit, ſicut fines Argolicos incurſurus. Inde deſcendit in agrum Megalopolitanum, cœnatuſq; apud Rhœtion confeſtim perrexit per Helicona ad illam vrbem. A qua quum non longe abeſſet, præmiſit Pantea cum duabus Lacedæmoniorum cohortibus ad occupandum murum inter duas turres: quàm partẽ eſſe Megalopolitanis intelligebat deſertiſſimam. cum cæteris copiis lento agmine ſequutus eſt. Vt Panteus nõ illum modo locum, ſed & magnam illius muri partem offendit neglectam, cuius partim ſtatim diſſipauit, partim diruit, & vigiles, in quos incidit, omnes interfecit:

A καὶ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν Τεγεατῶν ἐφρόντιζεν. ἅμα δ' ἡμέρᾳ κατέβαινεν εἰς Λακεδαίμονα, καὶ μετὰ τῆς μητρὸς οἴκοι καὶ μετὰ τῶν παίδων ἀπαλλήσας τὸ πεῖδος, εὐθὺς ἐν τοῖς περὶ τῶν ὅλων λογισμοῖς· ἐπεὶ δὲ Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐπαγγελλόμενος αὐτῷ βοήθειαν, ἢν λάβῃ ὁμήρους τοὺς παῖδας καὶ τὴν μητέρα, χρόνον μὲν ἐνὶ συχνὸν ἠρνεῖτο φράσαι τῇ μητρὶ, καὶ πολλάκις εἰσελθὼν καὶ περὶ αὐτῶν διαλεγόμενος ὦ λόγῳ, κατεσιώπησεν. ὥστε κἀκείνην ὑποπτεῦσαι, καὶ τοὺς τῶν φίλων αὐτὸν ἀπαντῶντας μή τι κατοκνεῖ βουλόμενος ἐντυχεῖν αὐτῇ. τέλος δὲ τὸν Κλεομένους ἀποτολμήσαντος εἰπεῖν, ὀξεγέλασέ τε μέγα, Καὶ τοῦτ' ἦν (εἶπεν) ὁ πολλάκις ὁρμήσας λέγειν, ἀπεδειλίασας; οὐθαυμάζω ἡμᾶς ἐνθένδε εἰς πλοῖον ἀποστελεῖς ὅπου ποτὲ τῇ Σπάρτῃ νομίζεις τοῦτο τὸ σῶμα χρησιμώτατον ἔσεσθαι, πρὶν ἐκ τοῦ γήρως αὐτὸν καθήμενον ἀπαλυθῆναι; πολλῶν δὴ ἑτοίμων ἀναμένων, ἀφίκοντο μὲν εἰς Ταίναρον πεζῇ, καὶ προὔπεμπεν ἡ δυνάμις αὐτοὺς σὺν τοῖς ὅπλοις· μέλλουσα δὲ τῆς νεὼς ἐπιβαίνειν ἡ Κρατησίκλεια, τὸν Κλεομένη μόνον εἰς τὸν νεὼν τοῦ Ποσειδῶνος ἀπήγαγε, καὶ περιβαλοῦσα καὶ καταπασαμένη διαδρῶπα καὶ σκυθρωπαζομένον, Ἄγε (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ
C Λακεδαιμονίων, ὅπως ἐπὶ θύραις ἐξωλοιώμεθα, μηδεὶς ἴδῃ δακρύοντας ἡμᾶς, μηδὲ ἀνάξιόν τι τῆς Σπάρτης ποιοῦντας. τοῦτο γὰρ ἐφ' ἡμῖν μόνον· αἱ τύχαι δὲ, ὅπως ἂν ὁ δαίμων διδῷ, πράξουσι. ταῦτα δὲ εἰποῦσα, καὶ καταφήσασα τὸ πρόσωπον, ὅπῃ τοῦ ναοῦ ἐχώρει, τὸ παιδίον ἔχουσα· καὶ διὰ τάχους ἐκέλευσεν ἀπαίρειν τὸν κυβερνήτην. ἐπεὶ δὲ εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο, καὶ τὸν Πτολεμαῖον ἐπύθετο λόγους παρ' Ἀντιγόνου καὶ πρεσβείας δεχόμενον, περὶ δὲ τοῦ Κλεομένους ἤκουσεν ὅτι τῶν Ἀχαιῶν παρακαλουμένων αὐτὸν εἰς διαλύσεις, φοβεῖτο δι' ἐκείνου αὐτὸν Πτολεμαίου καταδέσθαι τὸν πόλεμον, ἐπέστειλεν αὐτῷ, τὰ τῇ Σπάρτῃ πρέποντα καὶ συμφέροντα πράττειν καὶ μὴ διὰ μίαν γραῦν καὶ παιδάριον ἀεὶ δεδιέναι Πτολεμαῖον. αὐτὴ μὲν οὖν διὰ τὰς τύχας τοιαῦτα λέγεται γεγῆθαι. τοῦ δ' Ἀντιγόνου Τέγεαν μὲν παραλαβόντος, Ὀρχομενὸν δὲ καὶ Μαντίνειαν διαρπάσαντος, εἰς αὐτῶν τῶν Λακωνικῶν συνεταλμένος ὁ Κλεομένης, τῶν μὲν εἰλωτῶν τοὺς πέντε μναῖς Ἀττικαῖς καταβαλόντας ἐλευθέρους ἐποίει· καὶ τάλαντα πεντακόσια συνέλεξε. διαχιλίους δὲ πρὸς καθοπλίσας Μακεδονικῶς, αὐλίταγμα τοῖς παρ' Ἀντιγόνου Λευκάσπισιν, ἔργον ὅπῃ νοῦν βάλλεται μέγα, καὶ πᾶσιν ἀ-
E προσδόκητον. ἡ Μεγάλη πόλις οὖν μὲν τότε καθ' ἑαυτὸν οὐδὲν τι μείων, οὐδὲ ἀσθενεστέρα τῆς Λακεδαίμονος· εἶχε δὲ καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἀντιγόνου βοήθειαν ἐν πλευραῖς καθεζομένου, καὶ δοκοῦντος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐπικεκλῆσθαι, μάλιστα τῶν Μεγαλοπολιτῶν ἀπουδασάντων. ταῦτα διαρπάσας διανοηθεὶς ὁ Κλεομένης, (οὐ γὰρ ἔστιν ὡς μᾶλλον ἔοικε τὸ τάχος καὶ ἀπροσδόκητον ἐκείνης τῆς πράξεως) ἡμέρας πέντε σιτία λαβὼν κελεύσας, ἔξηγε τὴν δύναμιν ὅπῃ τοῦ Σελλασίου, ὡς τὴν Ἀργολικὴν καταδρομήσων· ἐκεῖθεν δὲ καταβὰς ὅπῃ τὴν Μεγαλοπολιτικὴν, καὶ δεῖπνα ποιησάμενος περὶ δ' Ῥοῖπον, αὐθὶς ἐπορεύετο τοῦ δι' Ἑλικῶνος ὅπῃ τὴν
F πόλιν. ἀποχὼν δὲ οὐ πολὺ, Παντέα μὲν ἔχοντα δύο τάγματα τῶν Λακεδαιμονίων ἀπέστειλε, καταλαβέσθαι κελεύσας μεσοπύργιον, ὃ τῶν τειχῶν ἐρημότατον εἶ) τοῖς Μεγαλοπολίταις ἐπιθήσετο, τῇ δὲ δυνάμει βολαίως ἐπιχωλεύθη. τοῦ δὲ Παντέως οὐ μόνον ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ πολὺ μέρος ἐκείνου τοῦ τείχους ἀφύλακτον εὗρεν, καὶ τὰ μὲν καθαιρεῖν ὀξέως, τὰ δὲ διασκάπτοντος, τῶν δὲ φρουρῶν οἷς ἐνέτυχε πάντας ἀποκτείναντος,

ἔφθασε προσμίξας ὁ Κλεομένης, καὶ πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς
Μεγαλοπολίτας, ἔνδον ἦν μετὰ τῆς δυνάμεως. Φανερῶς
δὲ μόλις τοῦ κακοῦ γενομένου τοῖς κατὰ τὴν πόλιν, οἱ μὲν
εὐθὺς ἐξέπιπτον, ὅσα τυγχάνοι τῶν χρημάτων λαμβάνον-
τες· οἱ δὲ συνεστρέφοντο μετὰ τῶν ὅπλων, καὶ τοῖς πολεμίοις
ἐνιστάμενοι καὶ προσβαλόντες, ἐκείνους μὲν οὐκ ἴσχυσαν ἐκ-
κροῦσαι, τοῖς δὲ φεύγουσι τῶν πολιτῶν, ἀσφαλῶς ἀπιέναι
παρέσχον· ὥστε μὴ πλείονα τῶν χιλίων ἐγκαταλειφθῆναι
σώματα, τοὺς δὲ ἄλλους ἅπαντας ὁμοῦ μετὰ τέκνων καὶ γυ-
ναικῶν φθάσαι διαφυγόντας εἰς Μεσσήνην. ἐσώθη δὲ καὶ
τῶν προσβοηθούντων καὶ μαχομένων τὸ πλῆθος· ὀλίγοι δὲ
παντάπασιν ἥλωσαν, ὧν ἦν Λυσανδρίδας καὶ Θεαρίδας,
ἄνδρες ἔνδοξοι καὶ δυνατοὶ μάλιστα τῶν Μεγαλοπολιτῶν.
Διὸ καὶ λαβόντες αὐτοὺς εὐθὺς οἱ στρατιῶται τοῦ Κλεομένους
προσῆγον. ὁ δὲ Λυσανδρίδας ὡς εἶδε τὸν Κλεομένη πόρ-
ρωθεν, ἀναβοήσας. Ἐξεστί σοι νῦν (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ Λακε-
δαιμονίων, ἔργον ἐπιδείξασθαι τοῦ πεπραγμένου κάλλιον
καὶ βασιλικώτερον, ἐνδοξοτάτῳ γενέσθαι. ὁ δὲ Κλεομένης
ὑποστησάμενος αὐτοῦ τὴν ἔντευξιν, Τί δὲ (εἶπεν) ὦ Λυσαν-
δρίδα λέγεις; οὐ γὰρ δή που με τὴν πόλιν ὑμῖν ἀποδοῦναι
κελεύεις; καὶ ὁ Λυσανδρίδας, Αὐτὸ τοῦτο (ἔφη) λέγω, καὶ
συμβουλεύω μὴ διαφθεῖραι πόλιν τηλικαύτην, ἀλλ'
ἐμπλήσας φίλων καὶ συμμάχων πιστῶν καὶ βεβαίων, ἀπο-
δοῦναι Μεγαλοπολίταις τὴν πατρίδα, καὶ σωτῆρα δήμου
τοσούτου γενόμενον. μικρὸν οὖν ὁ Κλεομένης διασιωπήσας,
Χαλεπὸν μὲν (ἔφη) ταῦτα τῷ πιστεῦσαι, νικάτω δ' τὸ πρὸς
δόξαν ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ὁ λυσιτελές, παρ' ἡμῖν. καὶ ταῦτα
εἰπὼν ἀπέστελλε τοὺς ἄνδρας εἰς Μεσσήνην, καὶ κήρυκα παρ'
ἑαυτοῦ τοῖς Μεγαλοπολίταις ἀποδοὺς τὴν πόλιν, ὅτι τῷ
συμμάχους εἶναι καὶ φίλους ἀποφαίνοντας Ἀχαιῶν. οὕτω δὲ
τοῦ Κλεομένους ἀγνώμονα καὶ φιλόνεφρα προτείνα-
τος, οὐκ εἴασε τοὺς Μεγαλοπολίτας ὁ Φιλοποίμην ἐγκα-
ταλιπεῖν τὴν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς πίστιν, ἀλλὰ κατηγορῶν
τοῦ Κλεομένους ὡς οὐ ζητοῦντος ἀποδοῦναι τὴν πόλιν, ἀλ-
λὰ προσλαβεῖν τοὺς πολίτας, ἐξέβαλε τὸν Θεαρίδαν καὶ
τὸν Λυσανδρίδαν ἐκ τῆς Μεσσήνης. τοὺς δὲ Φιλοποίμην ὁ
πρωτεύσας ὕστερον Ἀχαιῶν, καὶ μεγίστην κτησάμενος ἐν τοῖς
Ἕλλησι δόξαν, ὡς ἰδίᾳ πρὸς αὐτοῦ γέγραπται. τούτων δὲ ἀπα-
γγελθέντων τῷ Κλεομένει, τετηρηκὼς τὴν πόλιν ἄθικτον καὶ
ἀκέραιον, ὥστε μηδένα λαθεῖν μηδὲ τὸ λάχιστον λαβόντα,
τότε πολυπάσι βαχυνθεὶς καὶ ἀγανακτήσας, τὰ μὲν χρήμα-
τα διήρπασεν, ἀνδριαντας καὶ γραφὰς ἀπέστειλεν εἰς Σπάρ-
την· τῆς δὲ πόλεως τὰ πλείστα καὶ μέγιστα μέρη κατασκάψας
καὶ διαφθείρας, ἀνέζευξεν ἐπ' οἴκου, φοβούμενος τὸν Ἀντί-
γονον καὶ τοὺς Ἀχαιούς. ἐπεφάνη γὰρ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ἐτόλ-
μησαν μὲν γὰρ ἐν Αἰγίῳ βουλὴν ἔχοντες. ἐπεὶ δὲ Ἄρατος
ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, πολὺν μὲν χρόνον ἔκλαιε, τὴν χλαμύ-
δα θέμενος πρὸ τοῦ προσώπου· θαυμαζόντων δὲ καὶ λέγειν
κελευόντων, εἶπεν ὅτι Μεγάλη πόλις ἀπόλωλεν ἐνταῦ-
θα Κλεομένους· ἡ μὲν οὖν σωφρόνως εὐθὺς διελύθη, τῶν Ἀχαιῶν
καταπλαγέντων τὴν ὀξύτητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους. ὁ δὲ
Ἀντίγονος ἐπιχειρήσας βοηθεῖν, εἶτα βραδέως αὐτῷ τῆς δυνάμεως ἐκ τῶν χειμαδίων ἀνιστάμενος, ταύτῃ μὲν
αὖθις ἐκέλευσε κατὰ χώραν μένειν. αὐτὸς δὲ παρῆλθεν εἰς Ἄργος, πολλοὺς ἔχων γραπτὰς μεθ' ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ τὸ
δεύτερον ἐγχείρημα τοῦ Κλεομένους ἔδοξε μὲν τιτολμῆσθαι βραχέως καὶ μανικῶς, ἐπεφάνη δὲ μετὰ πολ-
λῆς προνοίας, ὡς φησι Πολύβιος. εἰδὼς γὰρ εἰς τὰ χειμάδια διεσπαρμένους κατὰ πόλιν (ὡς φησι) τοὺς Μακεδόνας,

καὶ τ

A maturauit Cleomenes irrumpere, ac prius quàm sentirent Megalopolitani, fuit cum exercitu intra muros. Vbi tandem animaduerterunt ciues cladem, alii protinus in fugam effusi, quod præ manibus esset rerum suarum, rapuerunt: alii corripuerunt arma, globoque facto hostibus resistentes & manum conferentes, illos quidem nequiuerunt summouere, sed fugientibus ciuibus securitatem præbuerunt abeundi. Vnde non plus mille ibi relicti fuere. Cæteri omnes præuerterunt vna cum coniugibus & liberis Messenem perfugere. Magna etiam pars illorum qui arma ceperant &
B prælium conseruerant, euaserunt incolumes. Pauci omnino in potestatem hostium venerunt: in quibus Lysandridas & Thearidas, illustres viri & principes Megalopolitanorum. Quare captos hos extemplo attraxerũt milites ad Cleomenẽ. Lysandridas, vt procul Cleomenem aspexit, alta voce, Licet tibi nunc, inquit, rex Lacedæmoniorum, opus edere quàm perpetratum maius & rege dignius, quod efficiat te clarissimũ. Suspicatus quid postularet, Cleomenes, Quid adfers, inquit, Lysandrida? Num vrbem mihi suades vt vobis restituam? Idipsum dico & cõsulo, inquit ei Lysandridas, ne vrbem tantam euertas: vetũ vt reddita Me-
C galopolitanis patria, tanti cõseruator populi, amicis eam sociisq; repleas fidis & firmis. Cleomenes quum paulisper subticuisset, Difficile id, infit, creditu est: at vincat apud nos potius quod gloriosum sit quàm vtilitas. Ita fatus misit eos Messenem adiuncto suo nomine caduceatore, vrbem Megalopolitanis offerens reddere, si relictis Achæis societatem & amicitiam secum iunxissent. Eam Cleomene benignitatem & humanitatem offerente, nõ permisit Megalopolitanos Philopœmen deiciscere ab Achæis: Cleomenem autem vociferans non quærere vt vrbem reddat, sed acquirat insu-
D per ciues, Thearidam & Lysandridam Messene exegit. Hic est ille Philopœmen qui principatum post in Achæis tenuit, maximamq; quæsiuit apud Græcos gloriam, vt peculiariter de illo scripsimus. His renunciatis Cleomenes, qui vrbem intactam conseruauerat & illæsam, vt ne minimam quidem rem quisquam clam surripuerit, tunc semel efferatus & ira frendens, fortunas ciuiũ in prædam concessit, signa & tabulas pictas Spartã misit, vrbis plurimas & maximas partes solo æquauit ac proruit: inde domũ se Antigoni & Achæorũ metu recepit. Cæterũ nihil illi mouerunt. Ægii enim consilium
E habebãt. Vt vero Aratus conscenso suggestu faciẽ chlamyde integens diu fleuit: mirante autem cõcione, atq; vt diceret conclamante, Megalopolis, inquit, à Cleomene euersa est: cõuentus euestigio dissipatus est, Achæis celeritate & mole attonitis calamitatis. At Antigonus succurrere molitus, quũ copiæ eius segnius ex hybernis mouerẽt, imperauit mox iis vt remanerent ibi: ipse Argos frequentibus comitatus militibus ingressus est. Vnde secũdus Cleomenis conatus habitus quidẽ est temere & furiose susceptus, verũ magno consilio, vt Polybius est autor, gesta res fuit. Quũ n. resciuisset
F in hyberna dispersos per vrbes, vt ait, Macedonas,

Antigonum autem mercenariis militibus ſtipatum paucis, Argis cum amicis hyemẽ traducere: incurſionẽ fecit in agrũ Argolicũ, reputãs vel ſtimulatum rubore ſuperatum iri ab ſe Antigonum, aut infamem apud Argiuos fore pugnã detrectantẽ. quod & euenit. Nã deſolato per eum agro quũ omnia ferrentur agerenturque, grauiter ferentes Argiui obuerſabantur veſtibulo regis, & maledictis inceſſebant eũ, clamantes vt dimicaret, aut imperio cederet præſtãtioribus. Antigonus verò, vt prudentẽ imperatorem decebat, temere periculũ adire & miſſam facere ſecuritatem, turpe, nõ malè apud exteros audire, ducens, non eſt progreſſus ad prelium, ſed perſtitit in conſiliis ſuis. At Cleomenes poſtquam ſigna admouit muris, omnibus impune fœdatis & cõculcatis retro recepit ſe. Paulo poſt nuntio iterũ allato petere Antigonũ Tegeã, Laconiam vt inde incurſaret: properè rapto agmine Antigonum alia via prætergreſſus, lucis principio ad portas Argiuorũ populari campos conſpectus eſt. Non totundit, vt alii, falcibus & gladiis: ſed perticis in rõphææ figuram effectis cecidit frumentum. ita velut per ludũ in ducendo agmine ſegetẽ omnẽ nullo labore obtriuit corrupitq;. Poſtquam tamen ventũ ad Cyllarabin eſt, & ſubdere faces aggreſſi ſunt gymnaſio, obſtitit: oſtendens illa ſe Megalopoli iratè potius quam honeſtè deſignaſſe. Quum vero Antigonus primum Argos extemplo retro tetendiſſet, deinde montes & tranſitus ſtationibus omnes inſediſſet: nihil ſimulans laborare & floccipendere, caduceatores miſit claues fani Iunonis petitũ, vt ſacris Deæ factis faceſſeret. Vbi illum ad eum modum deriſit, atq; per diſſimulantiam deluſit, re diuina Iunoni ſub templo clauſo facta reduxit exercitum Phliunta: inde præſidio Ologunti deiecto, præter Orchomenon recepit ſe. Hinc non ciuibus modo ſpiritus & animos fecit, verum hoſtibus quoq; inſignis bello dux, dignuſque qui res magnas tractaret, eſt habitus. quippe ſimul Macedonum vires & cunctos Peloponneſios regiumque ærarium ſuſtinere vnius ſubſidio vrbis, ac non tantum intactam conſeruare Laconiam, ſed vltro illorum fines deformare, tantaſque capere vrbes, haud vulgaris virtutis eſſe vel magnanimitatis videbatur. Verum qui pecuniam princeps rerum neruos appellauit, rei bellicæ potiſſimũ reſpectu hoc videtur dixiſſe. Ac Demades iubentibus aliquando deduci & compleri naues Athenienſibus quum inopia pecuniæ laborarent, Panis confectio, inquit, prior eſt proreta. Memoratur etiam Archidamus ille priſcus ſub belli Peloponneſiaci exordium poſtulantibus ſociis vt tributum certũ indiceret, Bellum, reſpondiſſe, certum modũ nõ habet pabuli. Vt n. exercitati athletæ diuturnitate deprimunt & expugnant illos qui agiles ſunt & artifices: ita Antigonus ingentibus viribus ad bellum inſurgens cõficiebat & degrauabat ſufficientem anguſtè & difficulter ſtipẽdium mercenariis, & ciuibus commeatum, Cleomenẽ. nam erat alioqui pro Cleomene tempus, reuocãtibus Antigonum negotiis domeſticis. Barbari enim eo abſente incurſabant & vaſtabant Macedoniã

A καὶ τὸν Ἀντίγονον ὑ πολλὺς ἔχοντα μισθοφόρους, ὁ Ἀργὴ ζαχφμάζοντα μ᾽ τ᾽ φίλων, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀργείαν, λογιζόμενος ἢ δι᾽ αἰχμῶν τὸ Ἀντιγόνου παροξυνθέντος ἐπικρατήσειν, ἢ μὴ τολμήσαντα μάχεσθαι, ζαβάλλειν τοῖς τοῖς Ἀργείοις. ὁ καὶ συνέβη. ζαφθειρομένης γὰρ τῆς χώρας ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ πάντων ἀγομένων καὶ φερομένων, οἱ μὲν Ἀργεῖοι δυσανασχετοῦντες, ἐπὶ τὰς θύρας ἐπεστρέφοντο τοῦ βασιλέως, καὶ κατεβόων, μάχεσθαι κελεύοντες, ἢ τοῖς κρείττοσιν ἐξίστασθαι τ᾽ ἡγεμονίας. ὁ δ᾽ Ἀντίγονος, ὡς ἔδει στρατηγὸν ἔμφρονα, ὃ κινδυνεύσαι τοῦ καλῶς, καὶ τοῦ εὖ θαι τὴν ἀσφάλειαν, αἰσχρὸν, ὑ τὸ κακῶς ἀκοῦσαι τοῦ τοῖς ἔξω τὸς, ἡγούμενος, οὐ προῆλθεν, ἀλλ᾽ ἐνέμεινεν ἐν τοῖς αὐτοῦ λογισμοῖς. ὁ δὲ Κλεομένης ἅ ἅμα τ᾽ τειχῶν τῶν στρατῷ προσελθὼν, καὶ καθυβρίσας καὶ διαλυμηνάμενος ἀδεῶς, ἀνεχώρησεν. ὀλίγῳ δ᾽ ὕστερον αὖθις εἰς Τεγέαν ἀκούσας προιέναι τὸν Ἀντίγονον, ὡς ἐκβαλεῖν τὴν Λακωνικὴν ἐμβαλοιῶτα, παρὰ τὰς στρατιὰς ἀναλαβὼν, καὶ κατ᾽ ἑτέρας ὁδοὺς, παραλλάξας, ἅμ᾽ ἡμέρᾳ πρὸς τῇ πόλει τ᾽ Ἀργείων ἀνεφάνη πορθῶν τὸ πεδίον, καὶ τὸν σῖτον οὐ χείρων (ὥσπερ οἱ λοιποὶ)

C δρεπανίσας καὶ μαχαίρας, ἀλλὰ κόπτων ξύλοις μεγάλοις εἰς σχῆμα ῥομφαίας ἀπειργασμένοις, ὡς ὅτι παιδιᾷ χρωμένος ἐν τῷ πορθεῖσθαι σὺν μηδενὶ πόνῳ πάντα συγκατείψαι καὶ ζαφθεῖραι τ᾽ καρπόν. ὡς μέντοι κ᾽ τὴν Κυλλάβαειν ἡνιόμενοι τὸ γυμνάσιον, ἐπεχείρουν προσφέρειν πῦρ, ἐκώλυσεν, ὡς καὶ τ᾽ περὶ Μεγάλην πόλιν ὑπ᾽ ὀργῆς μᾶλλον ἢ καλῶς αὐτῷ πεπραγμένων. τὸ δ᾽ Ἀντιγόνου πρῶτον μὲν εὐθὺς εἰς Ἄργος ἀναχωρήσαντος, ἔπειτα τὰ ὄρη καὶ τὰς ὑποβολὰς πάσας φυλακαῖς καταλαβόντος, ἀμελεῖν καὶ καταφρονεῖν προσποιούμενος, ἔπεμψε κήρυκας, τὰς κλεῖς

D ἀξιῶν τοῦ Ἡραίου λαβεῖν, ὅπως ἀπαλλάττοιτο τῇ θεῷ θύσας. οὕτω δὲ πάντας καὶ κατειρωνευσάμενος, καὶ τῇ θεῷ θύσας ὑπὸ τὸν νεὼν κεκλεισμένον, ἀπήγαγεν εἰς Φλιοῦντα τὸν στρατόν· ἐκεῖθεν δ᾽ τοὺς φεύγοντας τὸ Ὀλόγιντον ἐξελάσας, κατέβη πρὸς τ᾽ Ὀρχομενόν· οὐ μόνον τοῖς πολίταις θάρσος καὶ θάρσος ἐμπεποιηκὼς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις ἀνὴρ ἡγεμονικὸς δοκῶν εἶ), καὶ πραγμάτων μεγάλων ἄξιος. τὸ γὰρ ἐκ μιᾶς πόλεως ὁρμώμενον, ὁμοῦ τῇ Μακεδόνων δυνάμει, καὶ Πελοποννησίοις ἅπασι καὶ χρηματα βασιλικῇ πολεμεῖν, καὶ μὴ μόνον ἄθικτον διαφυλάττοντα τὴν

E Λακωνικὴν, ἀλλὰ καὶ χώραν κακῶς ποιοῦντα τὴν ἐκείνων, καὶ πόλεις αἱρούμενα τηλικαύτας, οὐ τῆς τυχούσης ἐδόκει δυνάτητος εἶ) καὶ μεγαλοφροσύνης. ἀλλ᾽ ὁ πρῶτος τὰ χρήματα, νεῦρα τῶν πραγμάτων προσειπὼν, εἰς τὰ τοῦ πολέμου τὰ μάλιστα βλέψας, τοῦτο εἰπεῖν ἔοικε. καὶ Δημάδης, τὰς τριήρεις μὲν καθέλκειν καὶ πληροῦν ποτὲ τῶν Ἀθηναίων κελευόντων, χρήματα δὲ μὴ ἔχοντων, Περιτέον ἐστὶν (ἔφη) τοῦ πρῶτα τοφυρᾶσαι. λέγει δὲ καὶ Ἀρχίδαμος ὁ παλαιὸς, ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κελευόντων εἰς φορὰς τάττειν τῶν συμμάχων, αὐτὸν εἰπεῖν ὡς ὁ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται. καθάπερ γὰρ οἱ σωματασκηκότες ἀθληταὶ τῷ χρόνῳ καταβαροῦσι καὶ καταγωνίζονται τοὺς ῥώμους καὶ τεχνίτας, οὕτως ὁ Ἀντίγονος ἐκ πολλῆς δυναφέρων δυνάμεως πρὸς τὸν πόλεμον, ἐξεπόνει καὶ κατέθλιβε τὸν Κλεομένη, γλισχρῶς καὶ μόλις ποιούμενα τοῖς ξένοις μισθὸν, καὶ ζημιῶν τοῖς πολίταις. ἐπεὶ τἄλλα γε πρὸς τὸ Κλεομένους ὁ χρόνος ἦν, τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀπιστάντων τ᾽ Ἀντίγονον. βάρβαροι γὰρ παρεῖχον ἀπόντος καὶ κατέτρεχον τὴν Μακεδονίαν

καὶ τότε δὴ πολὺς ἀνῶν Ἰλλυριῶν ἐμβεβλήκει στρατὸς, ὑφ' οὗ πορθούμενοι μετεπέμποντο τὸν Ἀντίγονον οἱ Μακεδόνες. καὶ παρ' ὀλίγον, εἰ τοῦ τῆς μάχης συνέτυχε τοῦτο τὰ γράμματα κομιδῆ πρὸς αὐτὸν, ὧν κομισθέντων, εὐθὺς ἂν ἀπῆλθε, μακρὰ χαίρειν φράσας Ἀχαιοῖς. ἀλλ' ἡ τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων κινοῦσα τοῦ δὲ μικρὸν τύχη, τηλικαύτην ἀπεδείξατο ῥοπὴν καιροῦ καὶ δυνάμεων, ὥστε τῆς μάχης ἐν Σελλασίᾳ γενομένης, καὶ τοῦ Κλεομένους ἀποβεβληκότος τὴν δύναμιν καὶ τὴν πόλιν, εὐθὺς παραγενόμενοι καλοῦντες τὸν Ἀντίγονον. ὃ καὶ μάλιστα τὴν δυστυχίαν τοῦ Κλεομένους οἰκτροτέραν ἐποίησεν. εἰ γὰρ ἡμέρας δύο μόνας ἐπέσχε καὶ παρήγαγε φυγομαχῶν, οὐκ ἂν ἐδέησεν αὐτῷ μάχης, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἠβούλετο διηλλάγη πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀπελθόντων τῶν Μακεδόνων· νῦν δὲ, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τὴν ἀχρηματίαν ἐν τοῖς ὅπλοις ὁ πολὺς δῆμος, ἐνάγκασθη δισμυρίοις (ὡς Πολύβιος φησι) πρὸς τρισμυρίους ἀντιπαρατάξασθαι. καὶ θαυμαστὸν μὴν ἐν τῷ κινδύνῳ παρασχὼν ἑαυτὸν στρατηγὸν, οὐθυμοῖς ὁ χρησάμενος τοῖς πολίταις, οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ξένων μεμπτῶς ἀγωνισαμένων, τῷ τόπῳ τῆς ὁπλίσεως καὶ τῷ βάρει τῆς ὁπλιτικῆς φάλαγγος ἐξεθλίβη. Φύλαρχος δὲ καὶ παραδοσίαν γενέσθαι φησὶ τὴν μάλιστα τῷ Κλεομένει τὰ πράγματα διεργασαμένην. τοῦ γὰρ Ἀντιγόνου τοῖς Ἰλλυριοῖς καὶ τοῖς Ἀκαρνᾶσι κρύφα κελεύσαντος, καὶ κυκλώσασθαι θάτερον κέρας ἐφ' οὗ τεταγμένος ἦν Εὐκλείδας ὁ τοῦ Κλεομένους ἀδελφὸς, εἶτα τὴν ὀπίσω μάχην δυνάμεν ἐκπαίδευσε· ἀπὸ σκοπῆς θεωρῶν ὁ Κλεομένης, ὡς οὐδαμοῦ τὰ ὅπλα τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Ἀκαρνάνων κατεῖδεν, ἐφοβήθη μὴ πρὸς τι τοιοῦτον αὐτοῖς ὁ Ἀντίγονος χέχρηται. καλέσας ὁ Δαμοτέλη τὸν ὀπὶ τῆς κρυπτείας τεταγμένον, ὁρᾷν ἐκέλευε καὶ ζητεῖν ὅπως ἔχει τὰ κατ' νῶτον καὶ κύκλῳ τῆς παρατάξεως. τοῦ δὲ Δαμοτέλους (οὗ γὰρ, ὡς λέγεται, πρότερον χρήμασιν ἐπ' αὐτὸν διεφθαρμένος) ἀμελεῖν ἐκείνων εἰ πόντος, ὡς καλῶς ἐχόντων, τοῖς δὲ στιγμάτοις ἐξενθυτίας πρεσβεύειν καὶ τούτοις ἀμύνεσθαι, πίστιν δοὺς, ὀπὶ τὸν Ἀντίγονον ἐχώρει, καὶ τῇ ῥύμῃ τῶν περὶ αὐτὸν Σπαρτιατῶν ὠσάμενος τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων, ὀπὶ πέντε που σταδίοις ἐπιχωρούντων ἐκβιαζόμενος καὶ κρατῶν, ἠκολούθησεν. εἶτα τῶν περὶ τὸν Εὐκλείδαν ἀπὸ θατέρου κυκλωθέντων, ὀπίσας καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον, Οὐχὶ μοι φίλτατε ἀδελφὲ, (εἶπεν) οὐχὶ γυναῖος ὤν, καὶ παισὶ ζηλωτὸς Σπαρτιατῶν καὶ γυναιξὶν ἀοίδιμος. οὕτω δὲ τῶν περὶ τὸν Εὐκλείδαν αἱρεθέντων, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ὡς ἐκ πόνου ὀπιφερομένων, παρεπομένους ἐρῶν τοὺς πολιώτας, καὶ μένειν ἐκέτι τολμῶντας, ἔσωζεν αὐτόν. ἀποθανεῖν δὲ καὶ τῶν ξένων πολλοὺς λέγουσι, καὶ Λακεδαιμονίους ἀπολωλέναι, πλὴν ἑξακοσίων, ἑξακισχιλίους ὄντας. ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκετο, τοῖς μὴ ἀπολυτήσασι τῶν πολιτῶν προῆνει δέχεσθαι τὸν Ἀντίγονον, αὐτὸς δὲ εἶπεν, εἴτε ζῶν εἴτε ἀποθανὼν μέλλοι τῇ Σπάρτῃ συνοίσειν, τοῦτο πράξειν. ὁρῶν δὲ τὰς γυναῖκας τοῖς μετ' αὐτὸν πεφευγόσι προσδεχομένας, καὶ δεχομένας τὰ ὅπλα, καὶ ποτὸν προσφερούσας, αὐτὸς εἰσῆλθε μὴν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, τῆς δὲ παιδίσκης, οὗ εἶχεν, ἐλευθέραν οὖσαν ἐκ Μεγάλης πόλεως ἀνελευθέρως μετὰ τῆς γυναικὸς τελευτήσας, ὡς εἴδισε, πρεσβιούσης καὶ βουλομένης ἀπὸ στρατείας ἥκοντα θεραπεύειν, οὔτε πιεῖν ἐκδεδιψηκὼς ἐπέμεινεν, οὔτε καθίσας κεκμηκὼς,

A Tunc verò etiã superiorib. regionibus ingẽs Illyriorum exercitus eruperat, à quibus vastati acciuerunt Macedones Antigonum. Quòd si aliquãtisper ante prælium hæ literæ allatæ ad eũ essent, extẽplo abscesserat, ac diu Achæis salutẽ dixerat. Sed quæ res maximas puncto decernit fortuna, tantum edidit temporis momentum atq; vim, vt quum depugnatum ad Sellasiã esset, Cleomenes verò exercitu & vrbe exutus, superuenerint statim qui retraherent Antigonum. quod quidẽ imprimis fortunam effecit Cleomenis miserabiliorẽ. nam biduum modò si protraxisset, & vitabũdus prælium prolatasset: nihil esset ei pugna opus, sed B quibus voluisset legibus pacẽ Macedone digresso esset cum Achæis pactus. Nunc, sicut retulimus, dũ ob rei pecuniariæ angustias omnia in armis ponit, coactus est xx. millibus, vt Polybius tradit, signa cũ xxx. millibus conferre. Qui quũ mirificum se præbuisset in discrimine ducem, & ciuibus vsus impigris esset, & vero haud ignauiter certassent mercenarii: armaturæ modo & põdere grauis phalangis impulsus est. Proditionem quoq; ait Phylarchus adhibitam, quæ Cleomeni potissimùm intulit cladem. siquidem quum Illyrios & C Acarnanas clam Antigonus circuire, & circũfundere alterum cornu quod frater Cleomenis ducebat Euclidas, præcepisset: mox cæteras copias ad prælium instrueret: contemplans ex specula Cleomenes, vt nusquam conspexit Illyriorum & Acarnanum signa, metuit ne qua illis Antigonus ad talem machinam vteretur. accitum Damotelem, qui insidiis curandis præfectus erat, animaduertere imperauit & speculari quid à tergo & in ambitu aciei ageretur. Quum Damoteles (quippe fama est eum pecunia antè ab Antigono redemptum fuisse) dixisset vt nihil laboraret de D illis, recte ea habere, sed intentus esset in eos quos in fronte obiectos haberet, atque hos profligaret: habita ei fide, mouit in Antigonum, atque impressione Spartiatarum, quos circa se habebat, impulit Macedonum phalangem, referentibusque pedem ferme ad quinque stadia victor institit, vt eos premens. Inde Euclida ab altero cornu circumuento, resistens, & conspicatus periculum eius, Actum de te charissime frater, inquit, actum est vir strenue, Spartiatarumque filiis præclarum exemplum, & mulieribus celebris. Ita interfecto Euclida, atque hostibus in- E de, qui illum fuderant, inferentibus se in suum cornu: perculsos milites cernens, & fugam respectantes, seruauit seipsum. Multos cecidisse mercenarios milites ferunt, & demptis ducentis cunctos Lacedæmonios, qui sex millia fuerant. Postquam ad vrbem venit, monuit occurrentes ciues vt reciperent Antigonum. Ego, inquit, siue vita mea siue mors profutura reipub. est, eam ad id accommodabo. Mulieres autem videns concurrentes ad eos qui fugam suam fuerant comitati, armaque eis dementes, & potum offerentes: ipse domum suam ingressus est. Quum F puella, quã Megalopoli ingenuam abduxerat, & post vxoris obitũ habebat, eũ more suo exciperet, velletque regressum à bello curare: neque bibere siti afflictus, neque sedere defatigatus sustinuit,

ſed vt erat armatus, columnæ vni manu obliqua admota ac capite in cubitũ inclinato quum pauliſper corpus quieti dediſſet, atq; omnia cõſilia animo volutaſſet, Gythium cum amicis contẽdit. ibi conſconderunt ad id ipſum pręparata nauigia, ſolueruntq; inde. Vrbem Antigonus, ſimulatque ſigna admouit, accepit in poteſtatẽ. In Lacedæmonios vero conſuluit clemẽter, neq; Spartæ dignitatẽ habuit ludibrio, neq; ei inſultauit: verum legibus & repub. illis reddita & ſacro diis facto, receſſit tertio die, quũ graue bellum accepiſſet Macedoniæ illatum, & vaſtari à barbaris fines ſuos. Iã morbus quoq; tentabat eum, in grauẽ tabem & deſtillationẽ erumpens violẽtam. non ſuccubuit tamen huic malo: cæterum hactenus reſtitit ad tuenda domeſtica, vt in maxima victoria atq; ingenti barbarorum ſtrage expiraret glorioſè. vt veriſimile eſt & perhibet Phylarchus, vociferationibus in prælio pulmonẽ dirupit. In ludis narrabant clamantem præ lætitia poſt victoriam, O fauſtum diem, vim ſanguinis effudiſſe atq; acri febre correptum expiraſſe. Hactenus de Antigono. At Cleomenes ex Cythæra velis factis aliam tenuit inſulam Ægialiam. Inde Cyreñas tranſmiſſurum vnus ex amicis Therycion nomine, vir qui in factis ſemper animo fuerat ingenti, verbiſque celſus ac glorioſus, remotis arbitris affatus eſt, Pulcherrimam, inquit, mortem rex in acie amiſimus: quanuis omnes audiuerant nos iactantes non fore vt regem Spartiatarum Antigonus niſi mortuum tranſcenderet. Nunc ſecunda nobis gloria & virtute offertur. Quò temere nauigamus? Quid propinquam refugimus, & quærimus longinquam? Nam ſi fœdum non eſt Philippi & Alexandri ſucceſſoribus poſteros Herculis ſeruire, longam nauigationem lucrifaciamus, atque in fidem nos tradamus Antigoni, quem oportet tanto excellere Ptolemæo, quanto Ægyptiis Macedonas. Quòd ſi parere his à quibus victi armis ſumus, indignum putamus: quid eum qui non vicit, conſtituimus nobis dominum, vt pro vno duobus videamur deteriores: qui fugimus Antigonum, & Ptolemæo aſſentamur? An proficiſci te in Ægyptum dicemus matris gratia? Enimuero egregium ei & præclarum ſis ſpectaculum, oſtendenti Ptolemæi vxoribus captiuum ex rege & exulem filium. Non quandiu gladiorum noſtrorum adhuc arbitrium & Laconiam habemus in conſpectu, hic noſmet ipſi hac fortuna expediemus atque ad illos qui apud Sellaſiam pro Sparta occubuere, nos purgabimus: potius quàm in Ægypto deſideamus, interrogantes quem Antigonus Lacedæmone ſatrapam reliquerit? Sic fato Therycioni reſpondit Cleomenes, Quod in rebus mortalium eſt facillimum, ſceleſte, & omnibus promptiſſimum, captando, vitam finire, exiſtimas eſſe te fortem, quũ fugam cõſciſcas priore fœdiorem? Nam hoſtibus ceſſerunt iam & nobis præſtantiores, vel fortuna titubantes vel oppreſſi numero: qui verò laboribus & ærumnis, vel præconiis & probris hominum fatiſcit, is à ſua ipſius ſuperatur prauitate. Debet enim conſulta mors non fuga eſſe actionum, ſed actio. ſiquidem deforme eſt ſibi ſoli viuere & mori: quo tu nunc nos vocas,

A ἀνὴρ ὡς ἐτύγχανε πεθωρακισμένος τὸν κίονα πρὸς τῷ χειρὶ κεφαλὴν κλίνας πολλὴν, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὸν πῆχυν ἐπιθεὶς, καὶ χρόνον οὐ πολὺν ἡσυχάσας ὁ σῶμα, καὶ τῇ διανοίᾳ πρεσβεύσας ἀπόρρητα τοὺς λογισμὸς, ὥρμησε μετὰ τῶν φίλων εἰς τὸ Γυθίον. κἀκεῖθεν ἐπιβαίνοντες ἐπ' αὐτὸ τοῦτο παρεσκευασμένων πλοίων, ἀνήχθησαν. ὁ δὲ Ἀντίγονος ἐξ ἐφόδου προσλαβὼν τὴν πόλιν, καὶ χρησάμενος τοῖς Λακεδαιμονίοις φιλανθρώπως, καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης οὐ προπηλακίσας, οὐδὲ ὑβρίσας, ἀλλὰ καὶ νόμοις καὶ πολιτείαν ἀποδοὺς, καὶ τοῖς θεοῖς θύσας, ἀνεχώρη-

B σεν ἡμέρᾳ τρίτῃ, πυθόμενος ἐν Μακεδονίᾳ πολὺ πόλεμον γεγενῆσθαι, καὶ πορθεῖσθαι τὴν χώραν ὑπὸ τῶν βαρβάρων. ἤδη δὲ καὶ τὸ νόσημα κατεῖχεν αὐτὸν, εἰς φθίσιν ἐκβεβηκὸς ἰσχυρὰν καὶ καταῤῥοῶν, σωτήριον. οὐ μὴν ἀπέπεσεν, ἀλλ' ἀντήρκεσε πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγῶνας; ὅσον ἐπὶ νίκῃ μεγίστῃ καὶ φόνῳ πλείστῳ τῶν βαρβάρων ἐκλεέστερον ἀποθανεῖν. ὡς μὴν εἰκὸς ἐστι καὶ λέγουσιν οἱ περὶ Φύλαρχον, αὐτῇ τῇ περὶ τὸν ἀγῶνα κεκραγῇ τὸ σῶμα προσαναῤῥήξας. ἐν δὲ ταῖς θολαῖς ἦν ἀκούειν ὅτι βοῶν μετὰ τὴν νίκην ὑπὸ χαρᾶς, Ὦ καλῆς ἡμέρας, πλῆθος αἵματος ἀνήγαγε, καὶ πυρέξας σωφρόνως, ἐ-

C τελεύτησε. Ταῦτα μὲν περὶ Ἀντίγονον. Κλεομένης δὲ, πλέων ἀπὸ Κυθήρων, εἰς νῆσον ἑτέραν Αἰγιαλίαν κατέσχεν. ὅθεν εἰς Κυρήνην περαιοῦσθαι μέλλοντος αὐτοῦ, τῶν φίλων εἷς, ὄνομα Θηρυκίων, αἰπὺν πρός τε τὰς πράξεις φρονήματι κεχρημένος μεγάλῳ, καὶ τοῖς λόγοις γενναῖός τις ὑψηλὸς ἀεὶ καὶ μεγαλαυχος, ἐντυχὼν αὐτῷ κατ' ἰδίαν, Τὸν μὲν κάλλιστον (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, θάνατον, ἐν τῇ μάχῃ προσηκάμεθα. καίτοι πολῖται ἤκουσαν ἡμῶν λεγόντων ὡς οὐχ ὑπερβήσεται τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν Ἀντίγονος, εἰ μὴ νεκρόν. ὁ δὲ δεύτερος δόξῃ καὶ ἀρετῇ νῦν πάρεστιν ἡμῖν. ποῖ πλεόμεν ἀλογίστως; ἀποφεύγοντες ἑκόντες ὄντα; καὶ μακεδονιώντες; εἰ γὰρ οὐκ αἰσχρόν ἐστιν δουλεύειν τοῖς ἀπὸ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀφ' Ἡρακλέους. πλοῖα πολὺ κερδανοῦμεν, Ἀντιγόνῳ παραδόντες ἑαυτοὺς, ὃν εἰκὸς ἐστι Πτολεμαίου μᾶλλον φέρειν, ὅσον Αἰγυπτίων Μακεδόνας. εἰ δὲ ὑφ' ὧν κεκρατήμεθα τοῖς ὅπλοις, οὐκ ἀξιοῦμεν ἄρχεσθαι, τί τὸν μὴ νενικηκότα, δεσπότην ποιοῦμεν αὐτῶν; ἵνα αὖθ' ἑνὸς δυοῖν κακοῖς φανῶμεν, Ἀντίγονον μὲν φεύγοντες. Πτολε-

D μαῖον δὲ κολακεύοντες; ἢ μᾶλλον μητέρα φήσομεν εἰς Αἴγυπτον ἥκειν; καλὸν μὲν δὴ αὐτῇ θέαμα γένοιο καὶ ζηλωτὸν, ἐπιδεικνυμένη τὸν Πτολεμαίου γνώριμον ἄχθος ἐκ βασιλέως καὶ φυγάδα τοῦ γόνου. οὐκ ἔως ἐπὶ τῶν ἰδίων ξιφῶν ἄρχομεν, καὶ τὴν Λακωνικὴν ἀφορῶμεν, ἐν τούτοις τὴν τύχης ἀπαλλάξαντες ἑαυτοὺς, ἀπολογησόμεθα τοῖς ἐν Σελλασίᾳ κειμένοις ὑπὲρ τῆς Σπάρτης; ἀλλ' ἐν Αἰγύπτῳ καθεδούμεθα, πυνθανόμενοι τίνα τῆς Λακεδαίμονος σατράπην Ἀντίγονος ἀπολέλοιπεν; τοιαῦτα τοῦ Θηρυκίωνος εἰπόντος, Κλεομένης ἀπεκρίνατο, Τῶν ἀνθρωπίνων τὸ ῥᾷστον, ὦ πονηρὲ, καὶ πᾶσιν ἑτοιμότατον θνήσκειν, ἀποθανεῖν, ἀνόητος εἶ δοκεῖς, φεύγων αἰσχίονα φυγὴν τοῦ πρότερον; πολεμίοις μὲν γὰρ ἐνέδωκαν ἤδη καὶ κρείττονες ἡμῶν, ἢ τύχῃ σφαλέντες, ἢ βιασθέντες ὑπὸ πλήθους. ὁ δὲ πρὸς πόνους καὶ ταλαιπωρίας, ἢ δόξας καὶ ψόγους ἀνθρώπων ἀπαγορεύων, ἢ πᾶσαν τῆς ἑαυτοῦ μαλακίας. δεῖ γὰρ τὸν αὐθαίρετον θάνατον, οὐ φυγὴν εἶναι πρά-

E ξεων, ἀλλὰ πρᾶξιν. αἰσχρὸν γὰρ ζῆν μόνοις ἑαυτοῖς καὶ ἀποθνήσκειν· ἐφ' ὃ νῦν σὺ προκαλεῖς ἡμᾶς,

» σπεύδων ἀπαλλαγῆναι τῶν παρόντων, καλὸν δὲ οὐδὲν οὐδὲ
» χρήσιμον ἄλλο διαπραξάμενος. ἐγὼ δὲ καί σε καὶ ἐμαυτὸν
» οἴομαι δεῖν τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐλπίδας μὴ καταλι-
» πεῖν· ὅπου δ' αὐτὴ ἡμᾶς ἐκείναι καταλείπουσι, ῥᾷστα βουλο-
» μένοις ἀποθανεῖν ἐξεστάρξει. πρὸς ταῦτα Θηρυκίων οὐδὲν
ἀντειπών, ὅτε πρῶτον ἔσχε καιρὸν ἀποστῆναι τοῦ Κλεομένους,
ἐκτεμόμενος παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἔσφαξεν ἑαυτόν. ὁ δὲ
Κλεομένης ἀπὸ τῶν αἰγιαλῶν ἀναχθεὶς, τῇ Λιβύῃ προσέ-
βαλε· καὶ διὰ τῶν βασιλικῶν παραπεμπόμενος, ἦκεν εἰς
Ἀλεξάνδρειαν. ὀφθεὶς δὲ τῷ Πτολεμαίῳ, κατ' ἀρχὰς μὲν
ἐτύγχανε καὶ ἀνῶς φιλανθρώπου καὶ μετρίως πρὸς αὐτόν· ἐπεὶ
δὲ γνώμης διδοὺς πεῖραν, ἀνὴρ ἐφαίνετο ἔμφρων, καὶ τὸν καθ'
ἡμέραν ὁμιλίας αὐτοῦ τὸ Λακωνικὸν καὶ ἀφελὲς τοῦ χάριν
ἐλεύθερον εἶχε, καὶ τοῦ εὐδαίμονος οὐδαμοῦ καταισχύνων, οὐδὲ
καμπόμενος ὑπὸ τῆς τύχης, τῶν πρὸς ἡδονὴν καὶ κολακ-
ρίαν διαλεγομένων πιθανώτερος ἐφαίνετο, πολλὴ μὲν αἰ-
δὼς καὶ μετάνοια τὸν Πτολεμαῖον εἶχεν, αὐδρὸς ἀμελήσαν-
τα τοιούτου, καὶ πρόθυμον τῷ Ἀντιγόνῳ, δόξαν ἅμα κε-
κτημένῳ τηλικαύτην καὶ δυνάμιν· ἀναλαμβάνων δὲ τι-
μαῖς καὶ φιλοφρονούμενος τὸν Κλεομένη, παρεθάρρυνεν, ὡς
μετ' νεῶν καὶ χρημάτων ἀποστελῶν αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα,
καὶ καταστήσων εἰς τὴν βασιλείαν. ἐδίδου δὲ καὶ σύνταξιν
αὐτῷ, τέσσαρα καὶ εἴκοσι τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· ἀφ'
ὧν ἐκεῖνος αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους αὐτελῶς καὶ σωφρόνως διοι-
κῶν, τὰ πλεῖστα κατανήλισκεν εἰς φιλανθρωπίας καὶ μετα-
δόσεις τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Αἴγυπτον ἐκπεπλωκότων.
ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος Πτολεμαῖος, πείν ἐκτελέσας τῷ
Κλεομένει τὴν ἐκπεμψιν, ἐτελεύτησε. τὸ δὲ βασιλείας εὐ-
θὺς εἰς πολλὴν ἀσέλγειαν καὶ παρανίαν καὶ γυναικοκρασίαν
ἐμπεσούσης, ἠμελεῖτο καὶ τὰ τοῦ Κλεομένους. ὁ μὲν γὰρ βα-
σιλεὺς αὐτὸς οὕτω διέφθαρτο τὴν ψυχὴν ὑπὸ γυναικῶν
καὶ πότων, ὥστε, ὁπότε μὴ φοβοῖ μάλιστα καὶ συνδαιτάζοις αὐτοῦ
γένοιτο, τελεταῖς τελεῖν, καὶ τύμπανον ἔχων ἐν τοῖς βασιλείοις
ἀγείρειν, τὰ δὲ μέγιστα τῆς ἀρχῆς πράγματα διοικεῖν Ἀ-
γαθοκλέαν τὴν ἐρωμένην τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν ταύτης
μητέρα καὶ προμνηστεύσαν Οἰναίθην. ὅμως δ' οὖν ἔδοξε τις
ἐν ἀρχῇ καὶ τοῦ Κλεομένους χρεία γεγονέναι. δεδιὼς γὰρ
Μάγας τὸν ἀδελφὸν Πτολεμαῖος, ὡς ἰσχύοντα διὰ τῆς
μητρὸς ἐν τῷ στρατιωτικῷ, τὸν Κλεομένη προσελάμβα-
νε, καὶ μετεδίδου τῶν ἀπορρήτων συνεδρείων, βουλευόμενος
ἀναιρεῖν τὸν ἀδελφόν. ὁ δέ, καίπερ ἀπιστοῦντων τοῦτο πράττειν
κελευόντων, μόνος ἀπηγόρευσεν, εἰπὼν ὡς μᾶλλον (εἰ δυνα-
τὸν εἴη) ἔδει φύσαι τῷ βασιλεῖ πλείονας ἀδελφοὺς, πρὸς
ἀσφάλειαν καὶ διανομὴν τῶν πραγμάτων. Σωσιβίου δὲ
τοῦ πλείστου τοῖς ἐν φίλοις δυναμένου φήσαντος οὐκ εἶ)
τὰ τῶν μισθοφόρων αὐτοῖς βέβαια, τοῦ Μάγα ζῶντος, ἀμε-
λεῖν ἐκέλευεν ὁ Κλεομένης, ἕνεκά γε τούτου. πλείους γὰρ ἢ
τετρακισχίλιοι τῶν ξένων εἶ) Πελοποννήσιοι, πρεσβεύοντας αὐ-
τῷ κατὰ μόνον νύκτα. πρόθυμος μὴ τῶν ὅπλων παρεσο-
μένους. ὅτ' ὁ λόγος τότε μὲν οὐ συμπεσὼν τῷ Κλεομένει καὶ
πίστιν εὐνοίας καὶ δόκησιν ἰσχύος προσέθηκεν· ὕστερον δὲ τοῦ
Πτολεμαίου, τῆς ἀσθενείας ὑπιτειούσης τὴν δειλίαν, καὶ,
καθάπερ εἴωθεν, ἐν τῷ μηδὲν φρονεῖν, τοῦ πάντα δεδοι-
κέναι καὶ πᾶσιν ἀπιστεῖν ἀσφαλεστάτου δοκοῦντος εἶ), φοβερὸν ἐποίει τὸν Κλεομένη τοῖς αὐλικοῖς, ὡς ἰσχύοντα
διὰ τοῖς ξένοις. καὶ πολλῶν ἐν ἀκούειν λεγόντων ὅτι οὗτος ὁ λέων ἐν τούτοις τοῖς προβάτοις ἀναστρέφεται.

A qui præsenti fortuna properas expedire te, nec quicquam egregiè aut vtiliter efficis aliud. Ego verò & te & me existimo non debere spem deserere patriæ seruiendi, vbi nos illa deseret: facillimè emori, vbi voluerimus, licebit. Nihil ad hæc respondit Therycion: verum vt primum opportunitatem habuit à Cleomene digrediendi, deflexit per littus, ibique semet ipse confodit. Cleomenes postquam soluit ex Ægialia, Africam appulit: deductusque à ministris regiis peruenit Alexandriam. Initio aduentus sui Ptolemæum sic satis humanum & benignum erga se
B expertus est. Vt vero consilii dato documento vir prudens habitus est, & quotidianæ eius consuetudinis Laconica simplicitas vrbanitate ingenua fuit condita, neque nobilitatem vsquam fœdans, neque fortuna inflexus, blandientibus & adulantibus fuit Ptolemæo gratior: magna cepit eum verecundia pœnitentiaque quod talem virum neglexisset, & euerti permisisset ab Antigono, vnde pariter tantam gloriam & opes comparasset. Itaque honoribus & beneuolentia complectens Cleomenem, spem fecit cum
C nauibus & pecunia remissurum eum se in Græciam, atque in regnum repositurum. Attribuit etiam ei annua vigintiquatuor talenta: quibus ille se & amicos frugaliter ac modicè tolerabat, & reliqua in beneficentiam & munificentiam impendebat erga illos qui Græcia extorres in Aegyptum se contulerant. At senior Ptolemæus prius quàm præstitisset ei quæ ad restitutionem pertinebant, decessit. Mox regno in multam lasciuiam, vinolentiam, & fœminarum arbitrium delapso, postmissum est & Cleomenis negotium. quippe vsque eò rex ipse effœminatus lustris &
D vino erat, vt vbi sobrius magis & sedulus erat solito, ludos celebraret, sacrificaret, cum tympano circumcursitaret: dum interim præcipua regni negotia amica eius Agathoclia eiusque mater & leno OEnanthes procurarent. Attamen apparet primò aliquem vsum Cleomenis fuisse. nam fratrem Ptolemæus Magan, qui per matrem apud milites pollebat, formidans, Cleomenem asciuit atque arcanis adhibuit consiliis, deliberans fratrem de medio tollere. Cæterum Cleomenes, licet assentientibus omnibus, deterruit eum, plures ferens, si fieri posset, gignendos regi fratres esse ad regni securitatem & perpetui-
E tatem. Quum vero Sosibius, cuius maxima inter amicos regis erat autoritas, fidem diceret mercenariorum militum, quàm diu viueret Magas, non fore ipsis firmam: respondit Cleomenes, quod ad id attineret, vt securi essent. Plus enim tria millia ex mercenariis Peloponnesios esse sui studiosos: qui, si annuisset modò, promptè aduolaturi essent cum armis. Hęc oratio non modicam in pręsentia Cleomeni & fidem in regem beneuolentię & opinionem autoritatis peperit. Post imbecillitate Ptolemęi timiditatem intendente, & quũ omnia formidare omnibusq; F diffidere, vt solet vbi nulla est mens, tutissimũ esse videretur, Cleomenẽ reddidit aulicis, quòd valeret apud illos, formidolosum: multosq; audires qui dicerent versari hunc inter oues leonem.

Ergetæ. Palmer.

Lupator. Palmer.

nam reuera eos mores præ se ferebat, in regia tacite limis intuens, & quæ agerentur speculans. Ergo spem petendi naues & milites deposuit: Accipiens autem defunctum Antigonum esse, implicatos bello Ætolico Achæos, ac res præsentiam suam flagitare, Peloponneso tumultu & dissidio agitata, petiit solus vt cum amicis dimitteretur: verum neminem flexit, rege non vacante ei, sed lustris tripudiisque & comessationibus immerso. Ille verò qui omnia regebat, omnibus moderabatur Sosibius, si retineretur contra animi sententiam, grauem Cleomenem ducebat esse & formidabilem: sin dimissus esset, audacem virum & inquietum, & regni spectatorem ægrotantis. Neque enim demulcebant eum munera, sed sicut Apin, quanquam lautè & opiparè vicitet, naturalis vitæ tamen liberorum cursuum & subsultuum desiderium tenet, ac clare ostendit molestè ferre se in sacerdotis manibus moram: ita ille nullis capiebatur deliciis,

-- At charo pectore tabem, sicut Achilles,
Traxit ibi residens, aciem bellumque sitiuit.

Quum in hoc esset statu, appulit Alexandriam Messenius Nicagoras: hic oderat Cleomenem, in specie tamen pro amico gerebat se. Prædium ei aliquando amœnum vendiderat: cuius pretium ille vel ob inopiam pecuniæ, vel per occupationes, atque bellis impeditus, non dissoluerat. Hunc igitur è naui oneraria tunc egredientem Cleomenes videns, (nam forte deambulabat in crepidine littoris) diligenter salutauit eum, & qua de re in Ægyptum venisset percunctatus est. Quum Nicagoras, comiter salute reddita, equos bellatores regi se insignes diceret adducere: Mallem, inquit, sambucistrias & cinædos. nam hæc rex nunc moratur imprimis. Nicagoras in præsentia quidem arrisit: paucis verò post diebus mentione illata apud Cleomenem fundi, tunc certè orauit eum vt numeraret precium, non facturus vt illum obtunderet nisi in distrahendis mercibus satis magnam iacturam fecisset. Vbi Cleomenes ostendit nihil sibi ex donis regis superesse, offensus Nicagoras denudat Cleomenis dicteriũ Sosibio. Hanc ille ansam accepit lubens. Cæterùm regem maiori de causa querẽs irritare, induxit Nicagoram vt epistolam aduersus Cleomenem regi scriptam relinqueret, statuisse illũ, si naues & milites ab ipso accepisset, Cyrenas occupare. Ac Nicagoras quidẽ his scriptis literis vela fecit. Quũ Sosibius triduo post obtulisset Ptolemæo quasi modo sibi redditã epistolam, atq; adolescentem inflãmasset: visum est in amplis ædibus Cleomenẽ recludere, præbitoq; reliquo consimili cultu arcere exitu. Erant hæc acerba Cleomeni, sed infestiorem in futurum spem concepit ex huiuscemodi causa: Ptolemæus Chrysermi filius, regis amicus, appellauerat semper Cleomenem benigne, vsusque inter eos & libera mutuo colloquia intercedebant. Hic tunc petentem adiit Cleomenem, lenique oratione suspicionem eleuauit, & regem excusauit. Digrediens rursus ex ædibus, quum prosequentem a tergo vsque ad ostium Cleomenem non animaduertisset:

A τῷ γὰρ ὅλῳ τοιούτῳ διέφαινεν ἦθος ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ὑποβλέπων ἀτρέμα καὶ παρεισκοπῶν τὰ παραπίπτοντα, ναῦς μὲν οὖν αὐτῶν καὶ στρατείαν ἀπεῖπε· πυνθανόμενος δὲ τεθνάναι τὸν Ἀντίγονον, Αἰτωλικῷ τῷ πολέμῳ συμπεπλέχθαι τοὺς Ἀχαιοὺς, τὰ δὲ πράγματα ποθεῖν αὐτὸν καὶ παρακαλεῖν ἐκεῖνον, ἐν παρόχῃ τῷ Δι᾽ ἀσωτίᾳ τῆς Πελοποννήσου γενομένης, ἠξίου μόνος ἀπαλλάττεσθαι μετὰ τῶν φίλων, ἐπεὶ δὲ οὐδένα, τοῦ μὲν βασιλέως οὐκ εἰσακούοντος, ἀλλὰ ἐν γυναιξὶ καὶ πότοις καὶ κώμοις στρεφόμενος ἑαυτόν. ὁ δὲ τῶν ὅλων προεστηκὼς καὶ προβουλεύων Σωσίβιος, μένοντα μὲν τὸν

B Κλεομένη τὸν ἐν γνώμῃ, ἡγεῖτο δυσμεταχειριστον εἶναι καὶ φοβερὸν, ἀφεθέντα δὲ, τολμηρὸν ἄνδρα καὶ μεγαλοπράγμονα, καὶ τῆς βασιλείας νοσούσης θεραπείᾳ χρῆσθαι δεόμενον. οὐδὲ γὰρ αἱ δωρεαὶ κατεπράυνον αὐτὸν, ἀλλ᾽ ὥσπερ τὴν Ἄπιν ἐν ἀφθόνοις διαιτώμενον καὶ τρυφᾶν δοκοῦντα, τοῦ κατὰ φύσιν βίου καὶ δρόμου ἀφέτων καὶ σκιρτήσεων ἵμερος ἔχει, καὶ δῆλός ἐστι δυσανασχετῶν τῷ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἱερέως Δι᾽ ἀτεχνίᾳ, οὕτως ἐκεῖνον οὐδὲν ἤρεσκε τῶν μαλθακῶν, ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ, ὥσπερ Ἀχιλλεὺς, Αὐθι μένων, ποθέεσκε δ᾽ ἀϋτήν τε πόλεμόν τε. τοιούτων τῶν κατ᾽ αὐτὸν ὀνειδῶν παραγμάτων, ἀφικνεῖται Νικαγόρας ὁ Μεσσήνιος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀνὴρ μισῶν μὲν τὸν Κλεομένη, παρὰ ποιόν- v. Polyb. & V. Palmer
μενος δὲ φίλος εἶναι· χωρίον δέ ποτε καλὸν αὐτῷ πεπρακὼς, δι᾽ ἀπορίαν (οἶμαι) καὶ δι᾽ ἀσχολίαν (ὡς ἔοικε) τῶν πολέμων οὐκ ἀπειληφὼς τὸ ἀργύριον. τοῦτον οὖν ἐκβαίνοντα τότε τῆς ὁλκάδος ἰδὼν ὁ Κλεομένης, (ἔτυχε γὰρ ἐν τῇ κρηπῖδι τοῦ λιμένος περιπατῶν) προσαιτεῖ προθύμως, καὶ τὴν αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον ἄγοι παρεσφαστὴν πρώτα, τοῦ Νικαγόρου φιλοφρόνως ἀντασπαζομένου, καὶ φησαντος ἵππους ἄγειν τῷ βασιλεῖ καλοὺς τῶν πολεμιστείων, γελάσας ὁ

D Κλεομένης, Βουλόμην αὖ (ἔφη) σε μᾶλλον ἥκειν ἄγοντα σαβυκιστρίας καὶ κιναίδους· ταῦτα γὰρ νῦν μάλιστα κατέπεισε τὸν βασιλέα, καὶ ὁ Νικαγόρας τότε μὲν ἐμειδίασεν· ἡμέρας δ᾽ ὕστερον ὀλίγας ἐπομνήσας τοῦ χωρίου τοῦ Κλεομένους, νῦν γοῦν ἐδεῖτο τοῦ τιμῆσαι ἀπολαβεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἀνοχλήσας, εἰ μὴ πρὸς τινὶ τῶν φορτίων Δι᾽ ἄθεσιν μετείως ἐζημιοῦτο. τοῦ δὲ Κλεομένους φήσαντος, οὐδὲν αὐτῷ προσεῖναι τῶν δεδομένων, λυπηθεὶς ὁ Νικαγόρας, ἐκφέρει τῷ Σωσιβίῳ τὸ σκῶμμα τοῦ Κλεομένους. ὁ δὲ καὶ τοῦτο μὲν ἀσμένως ἔλαβεν, οὐ δὲ μείζονος αἰτίας τοῦ βασιλέα παροξύνειν ζητῶν, ἔπεισε τὸν Νικαγόραν ὑπισχνούμενον γράψαντα κατὰ τοῦ Κλεομένους ἀπολιπεῖν, ὡς ἐγνωκότος, εἰ λάβοι τριήρεις καὶ στρατιώτας παρ᾽ αὐτοῦ, Κυρηνῶν κατασχεῖν. ὁ μὲν οὖν Νικαγόρας ταῦτα γράψας ἀπέπλευσε· τοῦ δὲ Σωσιβίου μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὴν ὑπισχνούμενον πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ἀνενεγκόντος, ὡς δεῖνα αὐτῷ δεδομένων, καὶ παροξυνάντος μειράκιον, ἔδοξεν εἰς οἰκίαν μεγάλην εἰσαγαγεῖν τὸν Κλεομένη, καὶ τινὰ ἄλλην ὁμοίως παρέχουσαν διαίταν, ἐξόδων εἴργειν. ἐν μὲν οὖν καὶ ταῦτα λυπηρὰ τοῦ Κλεομένους, μοχθηροτέρας δὲ τὰς περὶ τὸ μέλλοντος ἐλπίδας ἔσχεν, οὐκ τοιαύτης συνοῦσαν τυχίας. Πτολεμαῖος ὁ Χρυσέρμου, φίλος ὢν τοῦ βασιλέως, πολύν τε χρόνον ὑπισχνούμενος διείλεκτο τῷ Κλεομένει, καὶ συνῆν ἀεὶ τοῦ Κλεομένους δεηθέντος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἦλθε μὲν καὶ διελέχθη μέχρι μέσου, ὑποπτον ἐξαίφνης, καὶ πρὸς τὸν βασιλέως ἀπολογούμενος· ἀπιὼν δὲ πάλιν οὐκ τὴν οἰκίας, καὶ μὴ προσιόντας ἐξόπισθεν ἄγειν τῶν θυρῶν ἐπαχλεύουσα τὸν Κλεομένη πικρῶς ἐπετίμησε τοῖς φύλαξιν,

E πάθος τι παρῆν αὐτοῖς καὶ παρρησία πρὸς ἀλλήλους.

ὡς δὴ μέγα θηρίον καὶ δυσθήρατον ἀμελῶς φυλάττοντες καὶ
ῥαθύμως. τούτων ὁ Κλεομένης αὐτήκοος γενόμενος, καὶ πεῖν
ἀποθέσθαι τὸν Πτολεμαῖον ἀναχωρήσας, ἔφρασε τοῖς φί-
λοις. οἱ δὲ πολῖται ἃς πρότερον εἶχον ἐλπίδας ἐκβα-
λόντες, πρὸς ὀργὴν ἐβουλεύσαντο, τῷ Πτολεμαίῳ τὴν ἀ-
δικίαν ἀμυνόμενοι καὶ τὴν ὕβριν, ἀξίως τῆς Σπάρτης ἀ-
ποθανεῖν, καὶ μὴ προεμένην, ὥσπερ ἱερεῖα παιθέντα, κατακο-
πῆναι. δεινὸν γὰρ εἰ τοὺς πρὸς Ἀντίγονον ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ
δραστήριον ἀφαλύσεις ὑποφειδόμενος Κλεομένης, κἀνθήσεται μη-
τεραγύρτου βασιλέως φολλὴν αἰαμένων, ὅταν πρῶτον ἀπό-
θηται τὸ τύμπανον καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον, ἀποκτενοῦν-
τος αὐτόν. ἐπεὶ δὲ ἔδοξε ταῦτα, καὶ κατὰ τύχην ὁ Πτολεμαῖος
εἰς Κάνωβον ἐξώρμησε, πρῶτον μὲν διέδωκαν λόγον ὡς
ἀφαλύοιτο τῆς φυλακῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως· ἔπειτα, ἐκ
λιτοῦ ἔθους βασιλικοῦ, τοῖς μέλλουσιν ἐξ εἱρκτῆς ἀπολύεσθαι,
δεῖπνον τε πεμπομένου καὶ ξενίων, οἱ φίλοι πολλὰ τοιαῦτα
τῷ Κλεομένει παρασκευάσαντες, ἔξωθεν εἰσέπεμψαν, ἐξα-
πατῶντες τοὺς φύλακας, οἰομένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀ-
πεσταλθαι. καὶ γὰρ ἔδυε καὶ μετεδίδου τούτων ἀφθόνως αὐτοῖς,
ὅπου πιθεὶς στεφάνους, καὶ κατακλινεὶς εἰστιᾶτο μετὰ τῶν φίλων.
λέγεται δὲ πάλιν ἢ διεγνώκει πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁρμῆσαι,
σιωπαθέμενος οἰκέτην ἕνα τῶν συνειδότων τὴν πρᾶξιν,
ἔξω παρὰ γυναῖκα κεκοιμημένον ἧς ἡμέρα. καὶ φοβηθεὶς μήνη-
σιν, ἐπειδὴ μέσον ἡμέρας ἦν, καὶ τοὺς φύλακας ἥδετο κα-
θεύδοντας ὑπὸ τῆς μέθης, ἐνδυσάμενος τὸν χιτῶνα, καὶ τὴν
ῥαφὴν ἐκ τοῦ δεξιοῦ παρῃλυσάμενος ὤμου, γυμνῷ τῷ ξί-
φει μετὰ τῶν φίλων ἐξεπήδησεν, ἐξεσκευασμένων ὁμοίως, δε-
κατεσσάρων ὄντων. ἵππότας δὲ χωλὸς ὤν, τῇ μὲν πρώτῃ συνεξέ-
πεσεν ὁρμῇ προθύμως, ὡς δὲ ἐώρα χολαίνοντας πορευομέ-
νους δι' αὐτὸν, ἐκέλευσεν αἰτεῖν, καὶ μὴ διαφθείρειν τὴν
πρᾶξιν, ἄχρηστον ἄνθρωπον προεμένους. ἔτυχε δὲ τῶν Ἀ-
λεξανδρέων τὶς ἵππον ἄγων παρὰ τὰς θύρας· τοῦτον ἀφελό-
μενοι, καὶ τὸν Ἵππότην ἀναλαβόντες, ἐφέροντο δρόμῳ διὰ
τῶν στενωπῶν, καὶ παρεκάλουν τὸν ὄχλον ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. τοῖς
δὲ τοσοῦτον (ὡς ἔοικεν) ἀλκῆς μετῆν, ὅσον ἐπαινεῖν καὶ θαυ-
μάζειν τὴν τοῦ Κλεομένους τόλμαν, ἀκολουθοῦν καὶ βοηθεῖν
δεδιότες ἐθάρρει. τὸν μὲν οὖν Χρυσέρμου Πτολεμαῖον ἐκ τῆς
αὐλῆς ἐξιόντα τρεῖς εὐθὺς προσπεσόντες ἀπέκτειναν. ἑτέρου
δὲ Πτολεμαίου τοῦ φυλάττοντος τὴν πόλιν ἐλαύνοντος ἅρματι
πρὸς αὐτοὺς ὁρμήσαντες σιωπῇ, τοὺς μὲν ὑπηρέτας καὶ
δορυφόρους διεσκέδασαν, αὐτὸν δὲ καταπάσαντες ἀπὸ τοῦ ἅρ-
ματος ἀπέκτειναν. εἶτα πρὸς τὴν ἄκραν ἐχώρουν, ἁρπά-
σαι δεομένοι τὸ δεσμωτήριον, καὶ χρήσασθαι τῷ πλήθει
τῶν δεδεμένων. ἔφθασε δὲ φοβηθέντας καλῶς οἱ φύλακες· ὥσ-
τε καὶ ταύτης ἀποκρυσθέντα τὸν πείρας τὸν Κλεομένην δια-
φέρεσθαι καὶ πλανᾶσθαι κατὰ τὴν πόλιν, οὐδενὸς αὐτῷ προσ-
χωρεῖν τολμῶντος, ἀλλὰ φυγόντων καὶ φοβουμένων ἁπάντων. ὅ-
πως οὖν ἀποστὰς καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπών, Οὐδὲν ἐν ἄ-
ρα θαυμαστὸν ἀρχὴν γυναῖκας ἀνθρώπων φυγόντων τὴν ἐ-
λευθερίαν, παρεκάλεσε πολίτας ἀξίως αὐτοῦ καὶ τῶν προγε-
γενῶν τελευτᾶν. καὶ πρῶτος μὲν Ἵππότας ὑπὸ τῶν νεω-
τέρων τινὸς ἐπληγὴ δεηθεὶς, ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος εὐκό-
λως καὶ ἀδεῶς ἑαυτὸν ἀποσφάττει, πλὴν Παντέως τοῦ
πρώτου Μεγαλίου πόλιν καταλαβόντος. πόθεν δὲ κάλλιστον ὥρᾳ καὶ πρὸς τὴν ἀγωγὴν εὐφυέστατον τῶν νέων
γενόμενον, ἐρώμενον ἐσχηκὼς ὀβασιλεύς, ἐκέλευεν, ὅταν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ἴδῃ πεπωκότας, οὕτω τελευτᾶν.

A castigauit acriter custodes quòd sequãferam captũ que difficilẽ seruarẽt segniter & socorditer. Hoc Cleomenes ipse excepit, & prius quã sentiret Ptolemęus, recepit se & narrauit amicis. Mox omnes, quàm ante habuerant spe in irã versa, deliberauerunt, Ptolemęi iniuriã & contumeliã vlciscẽtes, vt dignũ Spartiatis esset mortẽ occũbere, neq; operiri donec sicut victimæ saginatę mactarẽtur. indignũ n. esse, Cleomenẽ, qui fœdus pacisci cũ Antigono fastidierat, bellicoso viro & strenuo, desidere Matri Idæę initiati regis otiũ manentem, vt vbi primũ tympanũ deposuerit atq; à tripudio quieuerit, ipsum obtruncaret. Postquã in eã sententiam itũ est, Ptolemęo fortè Canopũ pfecto, primo vulgauerunt rumorẽ liberari eũ à rege custodia: deinde, quòd in more regi esset vt quos erat carcere soluturus, cœnam his & munera mitteret: amici multa talia apparata miserũt foris in vrbẽ Cleomeni, quo circumuenirent custodes, qui ista missa putabant à rege. quippe sacrificauit & participauit eis hæc liberaliter, impositaq; corona accumbens cum amicis epulatus est. Fama est autem maturius eũ quàm instituerat, ad rẽ exequendã erupisse: quod percepisset seruum vnum ex facti consciis foris cum muliere, quã amabat, cubuisse: ac metuens indicium, quum meridies esset, & custodes sensisset ex temulentia sopitos, induit tunicam, ac sutura ex dextero humero aperta strictoque gladio eiecit se domo cum amicis pariter instructis. Tredecim hi erant. Hippotas, qui erat claudus, primo impetu erupit cum eis alacriter. quos vt lentius sui causa pergere vidit, petiit vt interficerent se, neque hominem inutilem expectando cœpta corrumperent. Forte Alexandrinorum quispiam equum præter ianuam ducebat. Hunc abstulerunt, impositoque Hippota cursu lati sunt per plateas, plebemq; vocauerunt ad libertatem. Illi tantum sane habuerunt roboris, quod probarent admirarenturque audaciam Cleomenis: sequi eum & opem ferre ausus fuit nemo. Ptolemæum Chrysermi aula digredientem tres statim adorti occiderunt. Alterum Ptolemæum vrbis præfectum, qui curru ad eos pergebat, infesti inuadentes, ministros & satellites eius disiecerunt: illum curru detractum interfecerunt. Hinc ad arcem contenderunt, eo consilio vt carcerem effringerent, vterenturque custodiarum manu. Verum maturauerant custodes diligenter fores obthurare. Ita vbi hoc lapsus conatu Cleomenes est, palatus est vagabundus per vrbem, neque ei quisquam adiunxit se, sed fugerunt trepidaueruntque omnes. Igitur à cœpto desistens, atque ad amicos fatus, Nihil sane miri est imperare fœminas viris libertatem refugientibus: hortatusque cunctos est vt vitam deponerent, sicut se rebusque gestis esset dignum. Primus Hippotas precibus a quodam ex iunioribus obtinuit vt occideret se. Mox aliorum quisque æquo animo & intrepidè seipsum interemit, præter Pantea, qui Megalopolim primus ingressus erat. Huic, quem rex specie formosissimum, & iuuentutis disciplina præter æquales optimè institutum amauerat, præcepit, quum ipsum atque alios vidisset iam occubuisse, tum sibi consciscere mortem.

omnibus iam humi ſtratis accedens Panteus, & pugione ſingulos fodiens, tentauit num quis adhuc forte ſpiraret. Quum Cleomenem quoque in planta pedis punxiſſet, atq; aduertiſſet faciem eum contrahere: oſculum illi tulit, inde aſſedit ei, hinc exanimem iam complexus ſemetipſum ſuper eum confodit. Ac Cleomenes quidem, poſtquam regum ſexdecim annos obtinuit, talemque ſe præſtitit, ad hunc occubuit modum. Vt vero rumor eſt per totam vrbem dilatus, Crateſiclea, quamuis generoſa mulier, demiſit ex magnitudine calamitatis animos, liberoſque complexa Cleomenis proiecit ſe in lamentationes. Ex filiis ſtirpis maior, ex faſtigio domus præter omnium expectationem deſiliens in caput ſe præcipitem dedit: atque afflictus quidem fuit, non expirauit tamen, ſed ſublatus eſt clamans & fremens quod interpellaretur mori. Ptolemæus vbi hæc accepit, corpus imperauit Cleomenis excoriatum in crucem agi, necari inſuper liberos eius, matrem & fœminas eius comites. In his Pantei quoq; vxor erat eximia & ingenua imprimis forma. Breui poſt nuptias in ipſo amorum feruore in has inciderunt ærumnas. Eam comitari Pantei fugam per mare cupientem prohibuerant parentes, ac vi incluſam aſſeruabant: at illa paulo poſt parato equo ac pauculo ære, arripuit nocte fugam, Tænarumque citato profecta curſu, nauem quæ inde ſoluebat in Ægyptum, conſcendit, & ad virum peruenit, fortique animo & hilari peregrinationis ſe præbuit viro ſociam. Hæc tunc Crateſicleam, dum à militibus ad ſupplicium rapitur, manu duxit, peplum eius ſubleuans ac confirmans, ne illam quidem mortem trepidantem, verum vnum modo petentem, vt ante pueros ſuſtolleretur. Poſtquam ad ſupplicii locum peruentum eſt: pueros primum ſub oculis Crateſicleæ, deinde illam interfecerunt. Illa vnam hanc vocem tantis in malis miſit, Quo pueri eſtis profecti? At Pantei vxor ſtola ſuccincta, valens mulier & eminenti ſtatura, vnamquamque morientium ſilentio & ſedate curauit atque ex præſenti copia velauit. Tandem omnium nouiſſima ſemetipſam compoſuit, deductoq; amictu neminem accedere permittens neque contueri ſe, extra vnum qui ad iugulandum ipſam præpoſitus erat, vitam depoſuit fortiſſime, neque eguit quoquam qui ſe adornaret & obnuberet ab exceſſu. Adeo in morte animi decus vſq; retinuit, conſeruauitq; quam viua corpori cuſtodiendo adhibuerat curam. Ita Lacedæmon, quæ muliebri actu ex equo cum virili extremis temporibus certauit, virtutem oſtendit non poſſe à fortuna ſuggillari. Paucis poſt diebus, qui Cleomenis corpus cruci ſuffixum cuſtodiebant, draconem ingentem conſpexerunt, qui caput illius circumplicabat, faciemq; contegebat, ne auis carniuora eam vlla attingeret. Hinc ſuperſtitio inceſſit regi trepidatioque, aliarum expiationum mulieribus aditum præbens, quaſi virum interfeciſſet diuinũ & humana ſorte maiorẽ. Alexandrini quoq; excurrebant ad ipſum locũ, ac heroem Cleomenem deorumque filium appellabant, vſq; dum reflexerunt eos doctiores, qui docuerunt apes ex bobus,

A ἤδη δὲ κειμένων ἁπάντων ὅτι περιόμενος ὁ Παντεὺς καὶ δῴξι-
φιδίῳ παραπίπτων καθ' ἕκαστον, ἀπεπειρᾶτο μή τις ἔτι λαν-
θάνοι ζῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Κλεομένους νύξας τὸν πόδα σφυρόν, εἶ-
δε συστρέφαντα τὸ πρόσωπον, ἐφίλησεν αὐτόν, εἶτα παρεκά-
θησε· καὶ τέλος ἔρημος ἤδη περιβαλὼν τὸν νεκρόν, ἑαυτὸν ἐπικατέ-
σφαξε. Κλεομένης μὲν οὖν ἑκκαίδεκα τῆς Σπάρτης βασιλεύ-
σας ἔτη, καὶ τοιοῦτος ἀνὴρ γενόμενος, οὕτως κατέστρεψε. τῆς δὲ
φήμης εἰς τὴν πόλιν ὅλην σκεδασθείσης, ἡ μὲν Κρατησίκλεια,
καίπερ οὖσα γενναία γυνή, προὔδωκε τὸ φρόνημα πρὸς τὸ τῆς
συμφορᾶς μέγεθος, καὶ περιβαλοῦσα τὰ παιδία τοῦ Κλεομέ-
B νους, ὠλοφύρετο. τῶν δὲ παιδίων τὸ πρεσβύτερον ἀποπηδῆσαν,
σπόδενος αὐτὸν προσδοκήσαντος, ἀπὸ τοῦ τέγους ὅλῃ κεφαλὴν ἔρρι-
ψεν ἑαυτόν· καὶ κακῶς μὲν ἔχων οὐ μὴν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἥρ-
θη βοῶν καὶ ἀγανακτῶν ὅτι παρ' ἀφαιρεῖσθαι τελευτᾶν.
ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὡς ἔγνω ταῦτα, προσέταξε τὸ μὲν σῶμα τοῦ
Κλεομένους κρεμάσαι καταβυρσώσαντας, ἀποκτεῖναι δὲ τὰ
παιδία, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν γυναῖκας σὺν δὲ ταύ-
ταις καὶ Παντέως γυνή, κάλλει καὶ γενναιοτάτη τε εἶδος. ἔτι
δὲ ἀδῆς νεογάμοις οὖσιν, ἐν ἀκμῇ ἐρώτων αἱ τύχαι συνέβησαν.
οὐδὲ μὲν οὖν συνεκπλεῦσαι τῷ Παντεῖ βουλομένῳ
C αὐτὴν οὐκ εἴασαν οἱ γονεῖς, ἀλλὰ βίᾳ κατακλείσαντες ἐφύ-
λαττον· ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἵππον ἑαυτῇ κρυφὰ κτησάμενα καὶ χρυ-
σίδιον τοῦ πολύ, νυκτὸς ἀπέδρα, καὶ διώξασα συντόνως ὅτι τάχι-
στον, ἐκεῖθεν ἐπέβη νεὼς εἰς Αἴγυπτον πλεούσης· καὶ διεκρι-
μάθη πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ συνδιώκησεν αὐτῷ τὸν ὅτι ξένης
βίον ἀλύπως καὶ ἱλαρῶς. αὕτη τότε τὴν Κρατησίκλειαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀγομένην ἐπιφερομένη, τό τε πέπλον
αὐτῆς ὑποστελλομένη καὶ θαρρεῖν προσκαλοῦσα, μηδέν
τι μᾶλλον αὐτὴν οὐκ πεπληγμένην τὸν θάνατον, ἀλλ' ἕν μόνον αἰ-
τουμένην, πρὸ τῶν παιδίων ἀποθανεῖν. ἐπεὶ δὲ ἦλθον εἰς τὸν
D τόπον ἐν ᾧ ταῦτα δρᾶν εἰώθασιν οἱ ὑπηρέται, πρῶτον μὲν
τὰ παιδία τῆς Κρατησικλείας ὁρώσης ἔσφαττον· εἶτα ἐκείνην,
ἓν τοῦτο μόνον ὅτι τηλικούτοις φθεγξαμένην πάθεσιν, Ὦ τέ-
κνα ποῖ ἐμόλετε; ἡ δὲ τοῦ Παντέως γυνή, περιζωσαμένη τὸ
ἱμάτιον, ἄρρωστος οὖσα καὶ μεγάλη, τῶν ἀποθνησκουσῶν ἑκάσ-
την σιωπῇ καὶ μετ' ἡσυχίας ἐθεράπευε, καὶ περιέστελλεν ἐκ τῶν
ἐνδεχομένων. τέλος δὲ μόνας ἑαυτὴν κοσμήσασα, καὶ κα-
ταστήσασα τὴν περιβολήν, καὶ μηδένα προσελθεῖν ἐάσασα
μηδὲ ἰδεῖν ἄλλον ἢ τὸν ὅτι τῆς σφαγῆς τεταγμένον, ἡρωϊκῶς
κατέστρεψεν, οὐδενὸς δεηθεῖσα κοσμοῦντος καὶ περικαλύπτον-
E τος μετὰ τὴν τελευτήν. οὕτω παρέμεινε τοῦ θανάτου τὸ κό-
σμιον τῆς ψυχῆς, καὶ διεφύλαξεν ἐν ζῶσα φροῦδον τοῦ σώ-
ματι περιέθηκεν. ἡ μὲν οὖν Λακεδαίμων ἐφαμίλλως ἀγω-
νισαμένη τοῦ γυναικείου δράματι πρὸς τὸ ἀνδρεῖον ἐν τοῖς ἐ-
σχάτοις καιροῖς, ἐπέδειξε τὴν ἀρετὴν ἀβιαστοῦσαν μὴ δυνα-
μένην ὑπὸ τῆς τύχης. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας, οἱ τὸ σῶ-
μα τοῦ Κλεομένους ἀνεσταυρωμένον παραφυλάττοντες, εἶδον
δράκοντα μεγέθει δράκοντα τῇ κεφαλῇ περιπεπλεγμένον, καὶ ἀπο-
κρύπτοντα τὸ πρόσωπον, ὥστε μηδὲν ὄρνεον ἐφίστασθαι
σαρκοφάγον. ἐκ δὲ τούτου δεισιδαιμονία προσέπεσε τοῦ
F βασιλεῖ, καὶ φόβος, ἄλλων καθαρμοὺς ταῖς γυναιξὶν ἀρ-
χὴν παρασχών, ὡς ἀνδρὸς ἀνῃρημένου θεοφιλοῦς, καὶ κρείτ-
τονος τὴν φύσιν· οἱ δὲ Ἀλεξανδρεῖς καὶ προσέδραμον, φοιτῶντες ὅτι τὸν τόπον, ἥρωα τὸν Κλεομένην καὶ
θεὸν παῖδα προσαγορεύοντες· ἄχρι οὗ κατέπαυσαν αὐτοὺς οἱ σοφώτεροι, διδόντες λόγον, ὡς μελίσσας μὲν βόες,

σφῆκας ἐξ ἵππων καταπεπτόντες ἐξανθοῦσι, κάνθαροι δὲ, ὄνων ὁ αὐτὸ παθόντων ζωογονοῦνται· τὰ δ' ἀνθρώπινα σώματα, τῷ πρὸς ἄλληλα μυελὸν ἰχώρων συρροῇ λυομένα καὶ σύρασιν ἐν ἑαυτοῖς λαβόντων, ὄφεις ἀναδίδωσι. καὶ τοῦτο κατιδόντες οἱ παλαιοὶ, μάλιστα τῶν ζώων τὸν δράκοντα τοῖς ἥρωσι συνῳκείωσαν.

A ex equis vespas putrescentibus germinare, scarabeos ex asinis pullulare eodem deductis: humana vero corpora tabe medullæ inter se compacta & concreta edere angues. Qua re veteres animaduersa, inter omnes animantes heroibus draconem consecrauere.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΚΑΪ ΓΑΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΪ.

ΗΜΕΙΣ δὲ τῷ παρόντι ἱστορίαν ἀποδεδωκότες, ἔχομεν οὐκ ἐλάττονα πάθη τούτων ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συζυγίᾳ θεωρῆσαι, τὸν Τιβερίου καὶ Γαΐου βίον ἀντιπαραβάλλοντες. οὗτοι Τιβερίου Γράκχου παῖδες ἦσαν, ὃν τιμητὴν τε Ῥωμαίων ἡρημένον, καὶ δὶς ὑπατεύσαντα, καὶ θριάμβους δύο καταγαγόντα, λαμπρότερον τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀξίωμα. διὸ καὶ τὸν Σκιπίωνος τοῦ καταπολεμήσαντος Ἀννίβαν θυγατέρα Κορνηλίαν, οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ ἀλλόφυλος τοῦ ἀνδρὸς γενόμενος, λαβεῖν ἠξιώθη μετὰ τὸν ἐκείνου τελευτήν. λέγεται δέ ποτε συλλαβεῖν αὐτὸν ἔτι τῆς κλίνης ζεύγος δρακόντων. τοῖς δὲ μάντεσι σκεψαμένοις ὁ τέρας, ἄμφω μὲν οὐκ ἐᾶν ἀνελεῖν, οὐδὲ ἀφεῖναι, θεῖναι δὲ θατέρου διαρεῖν, ὡς ὁ μὲν ἄρρην τοῦ Τιβερίου φέροι θάνατον αἱρεθεὶς, ἡ δὲ θῆλυς τῇ Κορνηλίᾳ. τὸν οὖν Τιβέριον καὶ φιλοῦντα τὴν γυναῖκα, καὶ μᾶλλον αὐτοῦ προσήκειν ἔνι πρεσβυτέρῳ τελευτᾶν ἡγούμενον, ἔτι νέας οὔσης ἐκείνης, τὸν μὲν ἄρρενα κτεῖναι τῶν δρακόντων, ἀφεῖναι δὲ τὴν θῆλειαν. εἶτα ὕστερον οὐ πολλῷ χρόνῳ τελευτήσαι, δεκαδύο παῖδας ἐκ τῆς Κορνηλίας αὐτοῦ γεγονότας καταλιπόντα. Κορνηλία δὲ ἀναλαβοῦσα τοὺς παῖδας καὶ τὸν οἶκον, οὕτω σώφρονα καὶ φιλότεκνον καὶ μεγαλόψυχον αὐτὴν παρέσχεν, ὥστε μὴ κακῶς δόξαι βεβουλεῦσθαι τὸν Τιβέριον, αὐτὴ τοιαύτης γυναικὸς ἀποθανεῖν ἐλόμενον, ἥτις καὶ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως κοινουμένου τὸ διάδημα, καὶ μνωμένου τὸν γάμον αὐτῆς, ἠρνήσατο, καὶ χηρεύουσα, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπέβαλε παῖδας, μίαν δ' τῶν θυγατέρων, ἣ Σκιπίωνι τῷ νεωτέρῳ συνῴκησε, καὶ δύο υἱοῖς, περὶ ὧν τάδε γέγραπται, Τιβέριον καὶ Γαΐον, διαλαμπομένοις, οὕτω φιλοτίμως ἐξεθρέψεν, ὥστε πάντων εὐφυεστάτους Ῥωμαίων ὁμολογουμένως γεγονότας, πεπαιδεῦσθαι δοκεῖν βέλτιον ἢ πεφυκέναι πρὸς ἀρετήν. ἐπεὶ δὲ ὥσπερ ἡ τῶν πλασσομένων καὶ γραφομένων Διοσκούρων ὁμοιότης ἔχει τινὰ τοῦ πυκτικοῦ πρὸς τὸν δρομικὸν ὅτι τὴν μορφῆς διαφορὰν, οὕτω τὴν νεανίσκων ἐκείνων ἐν πολλῇ τῇ πρὸς ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην, ἔτι δὲ ἐλευθεριότητα καὶ λογιότητα καὶ μεγαλοψυχίαν, ἐμφερεία, μεγάλαι περὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς πολιτείας οἷον ἐξήνθησαν καὶ διεφάνησαν ἀνομοιότητες· ἀναγκαῖον εἶναί μοι δοκεῖ τούτας προεκθεῖναι. πρῶτον μὲν οὖν ἰδέᾳ προσώπου καὶ βλέμματι καὶ κινήματι πρὸς ἀλλήλους καταφανῶς ἦν ὁ Τιβέριος, ἔντονος δὲ καὶ σφοδρὸς ὁ Γαΐος, ὥστε καὶ δημηγορεῖν, τὸν μὲν ἐν μιᾷ χώρᾳ βεβηκότα κοσμίως, τὸν δὲ Ῥωμαίων πρῶτον ὅτι τοῦ βήματος περιπατῶν τε χρήσασθαι, καὶ περιασάμενον τὴν τήβεννον ἐξ ὤμου,

PLVTARCHI
TIBERIVS ET CAIVS GRACCHI.

PRIMA explicata historia, haud minores habemus in Romano pari contemplari calamitates, dum cum illis Tiberii & Caii vitam comparamus. Patre hi fuerũt Tiberio Gracchо: qui censor Romæ quum fuisset & bis consul, duosque reportasset triumphos, dignitatem tamen quæsiuit ex virtute maiorem. quapropter habitus dignus est, vt Scipionis, qui Annibalem debellauit, nulla coniunctus necessitudine, imo alienus ab eo, filiam Corneliam in matrimonium acciperet post illius obitum. Hunc fama est duos angues in cubili comprehendisse, atque aruspices perpenso prodigio ambos vetasse interfici vel dimitti: de altero asseuerasse, si necatus mas foret, funestum Tiberio esse: Corneliæ, si fœmina: Tiberium vero, qui vxorem diligebat, ac sibi maturiorem mortem ætate priori, quam iuueni illi ducebat, draconem marem sustulisse emissa fœmina. inde non multo post fato functum duodecim liberos ex Cornelia susceptos reliquisse. Suscipiens liberos & rei familiaris curam, vitam exegit Cornelia in tanta castitate, tanta pietate, tanta denique animi magnitudine, vt non male visus sit consuluisse Tiberius, qui pro tali muliere animum induxit emori. nempe quæ etiam regi Ptolemæo nuptias eius ambienti, & ad consortium eam vocanti regni, abnuit: atque in viduitate manens reliquam amisit prolem, excepta vnica filia quæ Scipioni Africano minori nupsit, & filiis duobus, de quibus hic tractamus, superstitibus, Tiberio & Caio. Hos tanta eduxit cura, vt quum in pube Romana essent citra controuersiam summa indole, præclarius tamen instituti quam geniti viderentur ad virtutem. Quando vero vt in signis & picturis habet Castoris & Pollucis similitudo quoddam pugilis cum cursore figuræ discrimen: ita illorum adolescentium in magna ad fortitudinem & moderationem, insuper ad liberalitatem, eloquentiam, animi celsitudinem, affinitate, grandes quasi efflorueruntque & eluxerunt in actibus eorum & reipublicæ procuratione disparitates: non ab re visum mihi est ante eas expedire. Primum vultu & obtutu & motu blandus erat & compositus Tiberius, acer Caius & vehemens. Itaque in concionando, ille modeste non se mouebat loco: hic, primus Romæ in rostris deambulauit inter dicendum, & togam ex humero diuulsit,

vt de Athenienſe memoriæ proditum eſt Cleone, diloricaſſe eum in dicendo pallium ac femur percuſſiſſe, inter oratores principem. Deinde oratio fulminans Caii, exaggerataq; affectibus: dulcior Tiberii, magiſque commiſerationem mouens. Dictione pura hæc atq; exquiſite elaborata, Caii artificioſa & ſplendida. Pari modo in victu & menſa frugalis ac ſimplex Tiberius: Caius, ſi cum aliis eum contendas, continens & reſtrictus, verum commiſſione cum fratre grandis & exquiſitus. quod obiecit ei Druſus, Delphinos comparaſſe eum argento repenſos in libras quinis millibus nummum. Moribus reſpondebant orationi, ſuperior lenis & placidus, confragoſus alter & feruens. Vnde in dicendo frequenter auferebatur inuitus ab ira, vt vocem concitaret, in maledicta erumperet, & conturbaret orationem. Quare remedium adhibuit huius exceſſus Licinium ſeruũ non inſulſum, qui tenens inſtrumentum phonaſcicum, quo excitant ſonos, & à tergo Caii concionantis conſiſtens, vbi voce ſenſit concitatum & ira tonantem, remittebat molliter tenorem, quo fulmen orationis confeſtim ille vna cum affectu & voce molliens, referueſcebat reuocabaturque facile. Diſſonantiæ erant eorum hæ: audacia vero aduerſus hoſtes, iuſtitia aduerſus populares, officiorum in muneribus eorum ſedulitas, & aduerſus voluptates continentia, par in vtroq;. Maior erat annis nouem Tiberius: quod actiones vtriuſq; diſtraxit temporibus, & maxime cœpta euertit, quod non ſimul floruerint, neq; opes ſuas conferre potuerint in vnum, quæ ingentes ex ambobus conflatæ atq; inexuperabiles fuiſſent. Quare ſeorſum de vtroq;, atq; primũ de natu maiore dicẽdũ.

ILLE ſimul atque ex pueris exceſſit, adeo fuit celebris vt in collegium augurum virtutis magis quam nobilitatis nomine fuerit cooptatus. Oſtendit id Appius Claudius, vir conſularis & cenſorius & princeps ſenatus, multoq; ęquales ſuos prudentia antecellens. Nam in cœna augurali Tiberium comiter appellans, nuptias ipſe ei obtulit filiæ. Quam conditionem quum ille accepiſſet læte, ac mox factis ſponſaliis domum Appius ad ſe ingreſſus vocauit mox à limine vxorem, altaq; voce clamans, Claudiam noſtram, (inquit) Antiſtia, viro deſpondi: illa obſtupeſcens, Quid feſtinato aut properato, inquit, opus erat? an Tiberium Gracchum ei ſponſum inueniſti? Non me fugit eſſe qui ad patrem hoc Gracchorum Tiberium & Scipionem referant Africanum: verum pleriq; ſcriptores nobis aſtipulantur, & Polybius poſt Scipionis Africani fata neceſſarios eius ait omnibus prælato Tiberio collocaſſe Corneliam, vt à parente nulli elocatam vel pactam. Igitur minor Tiberius in Africa, merens ſub Africano ſequente, qui ſororem ipſius habebat in matrimonio, & in contubernio imperatoris agens, breui notauit eius ingenium: quod multa & eximia ad virtutis excitandum amorem & factorum ſuorum æmulationem edebat exempla. Breui etiam omnem iuuentutem parendo & ſtrenue agendo ſuperauit, ac vero murum hoſtium primus aſcendit,

A καθάπερ Κλέωνος τοῦ Ἀθηναίου ἱστορεῖται, περιαπάσαι τε τὴν περιβολὴν καὶ τὸν μηρὸν ἀλῆσαι πρῶτον τῶν δημηγορούντων. ἔπειτα ὁ λόγος τοῦ μὲν Γαΐου φοβερὸς καὶ πεπαθὴς εἰς δεινώσιν, ἡδὺς δὲ ὁ τοῦ Τιβερίου, καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸς οἴκτου. τῇ δὲ λέξει, καθαρὸς καὶ ἀμφοτέρων μὴ μὴν ἀκριβὴς ἐκεῖνος, ὁ δὲ Γαΐου, πιθανὸς καὶ γεγλυμμένος. οὕτω δὲ καὶ περὶ τὴν διαίτην καὶ τράπεζαν εὐτελὴς καὶ ἀφελὴς ὁ Τιβέριος, ὁ δὲ Γαΐος, τοῖς μὲν ἄλλοις περιβαλεῖν, σώφρων καὶ αὐστηρός, τῇ δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀμφοτέρᾳ νεοπρεπὴς καὶ πρόθυμος, ὡς οἱ περὶ Δρούσσον ἔλεγον ὅτι δελ-

B φῖνας ἀργυροῦς ἐπρίατο τιμῆς εἰς ἑκάστου λίτραν δραχμῶν χιλίων καὶ ἀμφοτέρων πεντήκοντα. τῷ μὲν ἤθει, καὶ τὴν τοῦ λόγου ἀμφοτέρου, ὁ μὲν ἐπιεικὴς καὶ πρᾶος, ὁ δὲ τραχὺς καὶ θυμοειδὴς, ὥστε καὶ πρὸς γνώμην ἐν τῷ λέγειν ἐκφερόμενον πολλάκις ὑπ' ὀργῆς, τὴν τε φωνὴν ἀποξύειν, καὶ βλασφημεῖν, καὶ συμπαράπτειν τὸν λόγον. ὅθεν καὶ βοήθημα τῆς ἐκ τέχνης ταύτης ἐποιήσατο τὸν Λικίννιον οἰκέτην, ὄκ δύσπνον, ὃς ἔχων φωνασκικὸν ὄργανον, ᾧ τοὺς φθόγγους ἀναβιβάζουσιν, ὅπιθεν ἕως τοῦ Γαΐου λέγοντος, ὁπηνίκα βραχυμόθυμον αἴσθοιτο τῇ φωνῇ καὶ παρρηγνύμενον δι' ὀργὴν,

C ἐνεδίδου τόνον μαλακὸν, ᾧ ὁ σφοδρὸν ἐκεῖνος εὐθὺς ἅμα τοῦ πάθους καὶ τῆς φωνῆς αἰσθόμενος, ἐπαύετο καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν διαπάλλοντα. αἱ μὲν οὖν ἀμφοτέραι τοιαῦταί τινες ἦσαν αὐτῶν. ἀνδραγαθίαι δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους δικαιοσύνη, καὶ πρὸς τὰς ἀρετὰς ἐπιμέλεια, καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐγκράτεια ἀπαράλλακτος. ἐν δὲ πρεσβύτερος ἑαυτοῖς ἐνέα ὁ Τιβέριος, καὶ τοῦτο τὴν ἑκατέρου πολιτείαν ἀπηρτημένην τοῖς χρόνοις ἐποίησε, καὶ τὰς πράξεις οὐχ ἧκιστα διελυμήνατο μὴ συναγαγόντων, μηδὲ συμβαλόντων εἰς ὃ αὐτὸ τὴν δύναμιν, μεγάλην δὲ

D ἐξ ἀμφοῖν ὁμοῦ καὶ δυσπρόβλητον ἠργασμένην. λεκτέον οὖν ἰδίᾳ περὶ ἑκατέρου, καὶ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου πρότερον.

ΕΚΕΙΝΟΣ τοίνυν εὐθὺς ἐκ παίδων ἠγόμενος, ὅτως ἐν τῷ βίῳ, ὥστε τῆς τῶν αὐγούρων λεγομένης ἱερωσύνης ἀξιωθῆναι δι' ἀρετὴν μᾶλλον ἢ ἀφ' ἡ εὐγένειαν. ἐδήλωσε δ' Ἄππιος Κλαύδιος, ἀνὴρ ὑπατικὸς καὶ πρεσβευτικὸς καὶ πρεγγεγραμμένος κατ' ἀξίωμα τῆς Ῥωμαίων βουλῆς, καὶ πολὺ φρονήματι πρὸς κατ' αὐτὸν ὑπαίρων. ἑστιωμένων γὰρ ἐν ταύτῃ τῶν ἱερέων, προσαγορεύσας τὸν Τιβέριον καὶ φιλοφρονηθεὶς, αὐτὸς ἐμνᾶτο τὴν θυγατέρα νυμφίον. δεξαμένου δὲ ἀσμένως ἐκείνου, καὶ τῆς καταμνήσεως οὕτω γενομένης,

E εἰσιὼν ὁ Ἄππιος οἴκαδε πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ τῆς θύρας εὐθὺς ἐκάλει τὴν γυναῖκα, καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ βοῶν, Ὦ Ἀντιστία, τὴν Κλαυδίαν ἡμῖν αἰδοῖ καθωμολόγηκα. κἀκείνη θαυμάσασα, Τίς (εἶπεν) ἡ σπουδή; ἢ τί δ' πάχος; εἰ μὴ Τιβέριον αὐτῇ Γράκχον εἰσοίσεις νυμφίον. ὄκ ἀγνοῶ δὲ ὅτι τοῦτο τινὲς ὅτι τὸν πατέρα τὸν Γράκχον Τιβέριον καὶ Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν ἀναφέρουσιν· ἀλλ' οἱ πλείους ὡς ἡμεῖς γράφομεν ἱστοροῦσι. καὶ Πολύβιος, μὴν τὴν Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ τελευτὴν, τοὺς οἰκείους φησὶν ἐκ πολλῶν προ-

F κρίναντας τὸν Τιβέριον δοῦναι τὴν Κορνηλίαν, ὡς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀνέκδοτον καὶ ἀνέγγυον ἀπολειφθεῖσαν. ὁ δὲ οὖν νεώτερος Τιβέριος, στρατευόμενος ἐν Λιβύῃ μετὰ τοῦ δευτέρου Σκιπίωνος, ἔχοντος αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν, ὁμοῦ σκηνιαγτώμενος ὑπὸ σκηνὴν τοῦ στρατηγοῦ, ταχὺ μὲν αὐτοῦ τὴν φύσιν κατέμαθε, πολλὰ καὶ μεγάλα πρὸς ζῆλον ἀρετῆς καὶ μίμησιν ὅτι τῶν πράξεων ἐκφέρουσαν· ταχὺ δὲ τῶν νέων πολύτων ἐπρώτευεν εὐπαιδείᾳ καὶ ἀνδρείᾳ· καὶ τοῦ μὲν τείχους ἐπέβη τῶν πολεμίων πρῶτος,

ὡς φησι Φάννιος, λέγων καὶ αὐτὸς τῷ Τιβερίῳ συνεπιβῆναι, καὶ συμμεταλαβεῖν ἐκείνης τῆς ἀρετῆς. πολλὴν δ' καὶ παρὼν δύνοιαν εἶχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ πόθον ἀπαλλαττόμενος αὐτοῦ κατέλειπε. μετὰ δὲ τὴν στρατείαν ἐκείνην αἱρεθεὶς ταμίας, ἔλαχε τῶν ὑπάτων Γαΐῳ Μαγκίνῳ συστρατεύειν ὅτι Νομαντίνοις, ἀνθρώπῳ μὴ οὐ πονηρῷ, βαρυπτωματάτῳ δὲ Ῥωμαίων στρατηγῷ. διὸ καὶ μᾶλλον ἐν τύχαις τοιαῖς ἀλόγοις καὶ τοιούτοις ἐναντίοις, τοῦ Τιβερίου διέλαμψεν οὐ μόνον ὁ σωφρονεῖν καὶ ἀνδρεῖον, ἀλλ', ὃ θαυμάσιον ἦν, αἰδὼς τε πολλὴ καὶ τιμὴ τοῦ ἄρχοντος ὑπὸ τῶν κακῶν οὐδὲ ἑαυτὸν εἰ στρατηγὸς ὄντα ὑπενοήσαντος. ἡτιημένοις γὰρ μάχαις μεγάλαις, ἐπεχείρησε μὲν ἀναζευγνύειν νυκτὸς, ἐκλιπὼν ὁ στρατόπεδον· αἰσθομένων δὲ τῶν Νομαντίνων, καὶ ὁ μὲν στρατόπεδον λύσας λαβόντων, τοῖς δὲ ἀνθρώποις ὑπεσόντων φεύγουσι, καὶ τοὺς ἐσχάτους φονεύοντων, ὁ δὲ πᾶν ἐξεκυκλουμένων στράτευμα, καὶ συνωθουμένων εἰς τόπους χαλεποὺς καὶ ἀδιάφυξιν οὐκ ἔχοντας, ἀπόγνοιαν τὴν ἐκ τοῦ βιάζεσθαι σωτηρίαν ὁ Μαγκῖνος, ἐπεκηρυκεύετο τοῖς ἀπονδῶν καὶ ἀλύσεων τοῖς αὐτοῖς· οἱ δὲ πιστεύειν ἔφασαν οὐδενὶ, πλὴν μόνῳ Τιβερίῳ, καὶ τοῦτον ἐκέλευον ἀποστέλλειν πρὸς αὐτούς. ἐπεπόνθασαν ὃ τοῦτο καὶ δι' αὐτὸν τὸν νεανίσκον, (ἦν γὰρ αὐτοῦ πλεῖστος λόγος ὅτι στρατιᾶς) καὶ μεμνημένοι τοῦ πατρὸς Τιβερίου, ὃς πολεμήσας Ἰβηρσι, καὶ πολλοὺς καταστρεψάμενος, εἰρήνην ἔθετο πρὸς Νομαντίνους, καὶ ταύτην ἐμπεδοῦντα τὸν δῆμον ὀρθῶς καὶ δικαίως ἀεὶ παρέσχεν. οὕτω δὴ πεμφθεὶς ὁ Τιβέριος, καὶ συγχωρήσας τοῖς ἀνδράσι, καὶ τὰ μὲν πείσας, τὰ δὲ δεξάμενος, ἐσώσατο, καὶ δισμυρίους ἔσωσε πρεσφανῶς Ῥωμαίων πολίτας, αὐθεντεπείας καὶ τῶν ἔξω τάξεως ἐπομένων. τὰ δὲ ἐν τῷ χάρακι λειφθέντα χρήματα πάντα κατέχον οἱ Νομαντῖνοι καὶ διεπόρθησαν. ἐν δὲ τούτοις καὶ πινακίδες ἦσαν τοῦ Τιβερίου, γράμματα καὶ λόγοις ἔχουσαι τῆς ταμιευτικῆς ἀρχῆς, ἃς πρὸς πολλοὺ ποιούμενος ἀπολαβεῖν, ἤδη τοῦ στρατοῦ προχωρήσαντος ἀπέστρεψε πρὸς τὴν πόλιν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ φίλους ἢ τέτταρας ἑταίρους. ἐκκαλέσας ὃ τῶν Νομαντίνων τοὺς ἄρχοντας, ἠξίου κομίσασθαι παρὰ δέλτους, ὡς μὴ παρόντος τοῖς ἐχθροῖς ἀφαιρεῖν, οὐκ ἔχων ἀπολογήσασθαι πρὸς τῶν ὑπευθύνων. ἡδέντες οὖν οἱ Νομαντῖνοι τῇ συντυχίᾳ τῆς χρείας, παρεκάλουν αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν· ὡς ὃ εἰρήκει βουλόμενος, ἐγγὺς προσελθόντες ἐπεφύοντο ταῖς χερσὶ, καὶ λιπαρεῖς ἦσαν· δεόμενοι μηκέτι νομίζειν αὐτοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὡς φίλοις χρῆσθαι καὶ πιστεύειν. ἔδοξεν οὖν τῷ Τιβερίῳ ταῦτα ποιεῖν· τῶν δὲ δέλτων περιεχομένῳ καὶ δεδοικότι παροξύνειν ὡς ἀπιστουμένους τοὺς Νομαντίνους εἰσελθόντι δὲ εἰς τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν ἄριστον παρέθεσαν, καὶ πᾶσαν ἐποιήσαντο δέησιν, ἐμφαγεῖν τι κοινῇ μετ' αὐτῶν καθήμενον. ἔπειτα τοῖς δέλτοις ἀπέδοσαν, καὶ τῶν ἄλλων ἃ βούλοιτο χρημάτων λαβεῖν ἐκέλευον. ὁ δὲ οὐδὲν ἢ τὸν λιβανωτὸν, πρὸς τὰς δημοσίας ἐχρῆτο θυσίας, λαβὼν, ἀπῆλθεν, ἀασασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς τοὺς ἄνδρας. ἐπεὶ δὲ εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν, ἡ μὲν ὅλη πρᾶξις, ὡς δεινὴ καὶ καταφύουσα τὴν Ῥώμην, αἰτίαν εἶχε καὶ κατηγορίαν· οἱ δὲ τῶν στρατιωτῶν οἰκεῖοι καὶ φίλοι, μέγα μέρος ὄντες τοῦ δήμου, συνέρρεον πρὸς τὸν Τιβέριον, τὰ μὲν αἰσχρὰ τῶν γεγενόντων ἀναφέροντες εἰς τὸν ἄρχοντα, δι' αὐτὸν ὃ σώζεσθαι τοσούτους πολίτας φάσκοντες. οἱ μὲν τοι διεκρεμάνυντο τὰ πεπραγμένα,

A vt autor est Fannius, qui prædicat vna cum Tiberio se in murum euasisse consortemque fuisse illius decoris. Iam studium ingens sui in exercitu præsens concitauit, & desiderium reliquit discedens. Ab illa expeditione quæstor est designatus. Obuenit ei sors vt consulem C. Mancinum ad bellum Numantinum sequeretur, hominem non malum, sed ducem Romanum omnium infelicissimum. At tamen in fortunis aduersis & duris casibus eluxit Tiberii non prudentia modo & virtus, verum etiam, quod miraculum erat, obseruantia magna & reuerentia imperatoris: qui ob

B ærumnarum molem ne ipse quidem meminerat se esse ducem. quippe quum ingentibus fusus pręliis esset, adortus est nocte relictis castris se recipere. Cæterum odorati id Numantini, cœperunt extemplo castra eius, exercitum insequuti fugientem sunt, extremum agmen conciderunt, omnes circumuenerunt copias, conieceruntque in loca aspera vnde nullum patebat effugium. Hîc diffidens vi expedire se salutem posse Mancinus, legatos misit ad illos inducias, & pacem flagitatum: illi vero fidem negauerunt adiungere se præterquã vni Tiberio, vlli, atque vt hic mitteretur ad se popo-

C scerunt. Expetiuerunt id tum ipsius virtute adolescentis, quod nomen eius in castris foret ingens: tum patris memoria Tiberii, qui bello cum Hispanis gesto, multisque domitis, fœdus cum Numantinis fecerat, quod seruari à populo recte atque ordine præstiterat illibatum. Ita missus Tiberius egit cum Numantinis, ac quędam ab iis impetrans, quædam concedens, fœdus fecit, atq; viginti millia ciuium, extra seruitia & lixas, non obscure conseruauit. Quicquid autem relictum in castris fuerat, eo potiti Numantini omni sunt & diripuerunt. In his tabulæ erant Tiberii, in quibus quæstura acta & rationes continebantur. quas re-

D cipere magni faciens quum exercitus iam in itinere esset, tribus aut quatuor amicis comitantibus eum, regressus est Numantiam. Excitos Numantinorum magistratus orauit vt tabulas sibi redderet, ne iniquis calumniandi pręberet ansam, quod referre rationes non posset. Læti oblata præstandi beneficii occasione Numantini, inuitauerunt eum vt vrbem ingrederetur: vt deliberabundus constitit, propius accedentes manus eius corripuerunt, maiorem in modum precantes ne vltra in hostibus numeraret ipsos, sed vteretur pro amicis & fidem haberet. Itaque visum Tiberio est mo-

E rem eis gerere, tum tabularum desiderio, tum timens etiam exasperare diffidentia Numantinos. Ingresso vrbem, primo prandium proposuerunt, atq; obsecrauerunt enixe vt aliquid cõmuni mensa secum cibi caperet. Inde tabulas ei reddiderunt, iusseruntq; vt de reliqua præda sumeret quicquid ei cordi esset. Ille vero prętер thus quo ad sacra publica vtebatur, nihil cepit: atq; ita, postquam eos comiter salutauit, digressus est. Vt Romam rediit, pacem eam totam exagitauerunt & insectati sunt vt indignã & fœdã ciuitati. At militum necessarii,

F quæ portio erat ingens populi, concursu ad Tiberium facto, quod inerat rei gestæ maculæ ascribebant duci, salutem vero tam multorum ciuium ei tribuebant. Enimuero hi quos pax illa offendebat,

proponebant exemplum maiorũ. quippe illi dũces qui cupide fuerant amplexi fœdus quo dimiserant eos Samnites, nudos hostibus dediderunt, consortesque & participes illius fœderis faciendi, velut quæstores & tribunos, æque tradiderunt: quo verterent in eos periurium & violationem pacis. Hîc vero præcipue suam erga Tiberium beneuolentiam & studium declarauit populus: qui consulem Numantinis nudum & victum iussit dedi, cæteris omnibus Tiberii causa pepercit. Arbitror etiam eum qui ea tempestate Romæ summus erat & plurimum pollebat, opem ei tulisse Scipionem: fuit ei tamen datum crimini quod Mancinum non protexerit, neque pacem Numantinam elaborauerit confirmari, per propinquum suum & familiarem compositam Tiberium. Cæterum has querelas maxima ex parte ex ambitione Tiberii amicorum & doctorum, qui concitabant eũ in Scipionem, apparet manasse. In inimicitiam hæc tamen acerbiorem aut incommodum non erupere. Imo verò nequaquam mihi videtur Tiberius in eos casus incursurus fuisse, si actionibus eius interfuisset Scipio Africanus. Nunc dum ille iam ad Numantiam agit & res gerit, leges ferre ex causa huiuscemodi auspicatus est: Populus Romanus agrum suburbanum, quem bello parauerat, partim vendiderat sub hasta, partim publicũ fecerat. Eum inopibus & tenuioribus ciuib. sub exigua pensione, quam ærario ferrent, locabant. Vt pecuniosi mercedem intendere, & pauperes cœperunt summouere, lex lata est quæ vetuit nequis plus quingentis iugeribus agri possideret. Frænauit aliquandiu hæc sanctio cupiditatem opulentorum, subleuauitq; egenos qui locata retinebant, fruebanturque sorte quam quisque à primo acceperat. Post per appositas personas transferentibus conductiones in se opulentis, ac denique propalam iam suo nomine plerasq; detinentibus, expulsi pauperes neque ad militiam se præstabant alacres, abiiciebantque educandorum curam liberorum. vnde breui Italia in frequentia laborauit omnis liberorum hominũ, & ergastulis completa est barbaricis: quibus colebant agros opulenti exactis ciuibus. Id corrigere familiaris Scipionis adortus C. Lælius, quia renitentibus potentib⁹ destitit tumultus metu, Sapiens est appellatus. At Tiberius tribunus plebis creatus, ei actioni ilico admouit manum, à Diophane oratore & Blosiophilosopho (vt tradunt plerique) incensus: quorum Diophanes, exul erat Mitylenæus, alter ex Italia Cumanus. Hic in vrbe Tharsensem Antipatrum audiuerat, à quo honorat⁹ fuerat cõmentariorum philosophicorum nuncupationib⁹. Nonnulli Corneliæ quoque matri adscribunt aliquid culpæ: quæ filiis crebro improperabat quod populus Romanus Scipionis se adhuc socrum, nõdum matrem Gracchorum, vocaret. Alii Sp. quendam Posthumium perhibent autorem fuisse, Tiberii æqualem, atque in gloria causarum dicendarum æmulum. quem post reditum à militia offendens longe gloria potentiaque præfulgentem & celebrem, voluit eum meo iudicio transgredi actione suscepta anc piti & magnæ expectationis.

A μιμεῖσθαι τοὺς προγόνους ἐκέλευον. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς ἀγαπήσαντας ὑπὸ Σαυνιτῶν ἀφεθῆναι στρατηγοὺς, αὐτούς τε τοῖς πολεμίοις γυμνοὺς προσέρριψαν, καὶ τοὺς ἐφαψαμένους καὶ μεταγόντας τῶν σπονδῶν, ὅς τε ταμίας καὶ χιλιάρχους, ὁμοίως προσέβαλον, εἰς ἐκείνους τὴν ἐπιορκίαν καὶ τὴν ἀθέμιστον τῶν ὡμολογημένων θέσιν τιθέντες. ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὸν Τιβέριον εὔνοιαν καὶ σπουδὴν ἔδειξεν ὁ δῆμος. τὸν μὲν γὰρ ὕπατον ἐνηφίσαν τὸ γυμνὸν καὶ δεδεμένον παραδοῦναι τοῖς Νομαντίνοις, τῶν δὲ ἄλλων ἐφείσαντο πάντων, ἀφ' Τιβέριον. δοκεῖ δὲ καὶ Σκιπίων βοηθῆσαι μέγιστος ὢν τότε, καὶ πλείστην δυνάμενος Ῥωμαίων· ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οἶμαι τοῦ, ὅτι τὸν Μαγκῖνον οὐ παρεῖσθαι, οὐδὲ τὰς σπονδὰς ἐμπεδωθῆναι τοῖς Νομαντίνοις ἐσπούδασεν, δι' ἀνδρὸς οἰκείου καὶ φίλου τοῦ Τιβερίου γενομένας. ὃ δὲ πλεῖστον ἔοικεν οὐκ φιλοτιμίας, καὶ τῶν ἐπαιρόντων τὸν Τιβέριον φίλων καὶ σοφιστῶν, ἐκκλίνεσθαι τὰ τῆς ἀφαιρέσεως· ἀλλ' αὐτὴ γε πρὸς οὐδὲν ἀνήκεστον οὐδὲ φαῦλον ἐξέπεσε. δοκεῖ δ' ἄν μοι μηδαμῶς παρεμπεσεῖν ὁ Τιβέριος οἷς ἔπαθεν, εἰ παρῆν αὐτοῖς τοῖς πολιτεύμασι Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός· νεῶν δὲ ἐκείνου περὶ Νομαντίαν ὄντος ἤδη καὶ πολε-

C μοῦντος, ἥψατο τῆς περὶ τοὺς νόμους πολιτείας ἐκ παντὸς τοῦ τρόπου τοιαύτης αἰτίας. Ῥωμαῖοι τῆς τῶν ἀσυγκλήτων χώρας ὅσην ἐπετέμοντο πολέμῳ, τὴν μὲν ὅπῃ προσοικοῖεν, τὴν δὲ ποιούμενοι δημοσίαν, ἐδίδοσαν νέμεσθαι τοῖς ἀκτήμοσι καὶ ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀποφορὰν οὐ πολλὴν εἰς τὸ δημόσιον τελοῦσιν. ἀρξαμένων δὲ τῶν πλουσίων ὑποβάλλειν τὰς ἀποφορὰς, καὶ τοὺς πένητας ἐξελαυνόντων, ἐγράφη νόμος, μὴ ἐᾶν πλέθρα γῆς ἔχειν πλείονα πεντακοσίων. καὶ βραχὺ μὲν χρόνον ἐπέσχε τὴν πλεονεξίαν τὸ γράμμα τοῦτο, καὶ τοῖς πένησιν ἐβοήθησε, κατὰ χώραν μένοντιν ὅπῃ τῶν μεμισθωμένων, καὶ νε-

D μομημένοις ἕν ἕκαστος ὃ τῆς ἀρχῆς εἶχε μοῖραν. ὕστερον δὲ τῶν γαστνιόντων πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερόντων τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτοὺς, τέλος ὃ φανερῶς ἤδη δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ὀξωθέντες οἱ πένητες, οὔτε τῆς στρατείας ἔτι προθύμως παρεῖχον ἑαυτοὺς, ἠμέλουν τε παίδων ἀναθρεψῆς, ὡς ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρίας ἐλευθέρων ἔσεσθαι, δεσμωτηρίων ὃ βαρβαρικῶν ἐμπεπλησθῆναι, δι' ὧν ἐγεώργουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία, τοὺς πολίτας ἐξελάσαντες. ἐπεχείρησε μὲν οὖν τῇ διορθώσει Γάιος Λαίλιος ὁ Σκιπίωνος ἑταῖρος· δυτιχρουσάντων ὃ τῶν

E δυνατῶν, φοβηθεὶς τὸν θόρυβον καὶ παυσάμενος, ἐπεκλήθη σοφὸς, ἢ φρόνιμος· (ἑκάτερον γὰρ ἐδόκει σημαίνειν ὁ σαπίλος) ὁ Τιβέριος δὲ δημάρχης ἀποδειχθεὶς, εὐθὺς ἐπ' αὐτῷ ὥρμησε τὴν πρᾶξιν, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Διοφάνους τοῦ ῥήτορος καὶ Βλοσίου τοῦ φιλοσόφου παρορμησάντων αὐτόν· (ὧν ὁ μὲν Διοφάνης, φυγὰς ἦν Μιτυληναῖος· ὁ δὲ, αὐτόθεν ἐξ Ἰταλίας Κυμαῖος, Ἀντιπάτρου τοῦ Ταρσέως γεγονὼς ἐν ἄσει σεμνήθης, καὶ τεθαυμασμένος ὑπ' αὐτοῦ προσφωνήσεσι γραμμάτων φιλοσόφων) ἔνιοι δὲ καὶ Κορνηλίᾳ συνεπαιτιῶνται τὴν μητέρα, πολλάκις τοὺς υἱοὺς ὀνειδίζουσαν, ὅτι Ῥωμαῖοι Σκιπίωνος αὐτῷ ἔτι πενθερὸν, οὔπω δὲ μητέρα Γράκχων προσαγορεύοιεν. ἄλλοι δὲ Σπόριον τινὰ Που-

F σούμιον λέγουσιν αἴτιον γενέσθαι, ἡλικιώτην τοῦ Τιβερίου, καὶ πρὸς δόξαν ἐφάμιλλον αὐτῷ περὶ τὰς συνηγορίας. ὃν, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας, ὁρῶν πολὺ τῇ δόξῃ καὶ τῇ δυνάμει παρηλλαγμένα καὶ θαυμαζόμενον, ἠθέλησεν (ὡς ἔοικεν) ὑποβάλεσθαι, πολιτεύματος τοῦ δημοτικοῦ καὶ μεγάλην προσδοκίαν ἔχοντος ἀγῶνος.

ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάϊος ἔν τινι βιβλίῳ γέγραφεν, εἰς Νο-
μαντίαν πορευόμενον διὰ τῆς Τυρρηνίας τὸν Τιβέριον, καὶ τὴν
ἐρημίαν τῆς χώρας ὁρῶντα, καὶ τοὺς γεωργοῦντας καὶ νέμοντας
οἰκέτας ἐπεισάκτους καὶ βαρβάρους, τότε πρῶτον ὑπὸ νεῶν
βαλέσθαι τὴν μυρίων κακῶν ἄρξασαν αὐτοῖς πολιτείαν.
τὴν δὲ πλείστην αὐτὸς ὁ δῆμος ὁρμὴν καὶ φιλοτιμίαν ἐδίδου,
προκαλούμενος διὰ γραμμάτων αὐτὸν ἐν στοαῖς καὶ τοί-
χοις καὶ μνήμασι γραφομένων, ἀναλαβεῖν τοῖς πένησι τὴν
δημοσίαν χώραν. οὐ μὴν ἐφ' ἑαυτοῦ γε συνέθηκε τὸν νόμον,
τοῖς δὲ πρωτεύουσιν ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῶν πολιτῶν συμβού-
λοις χρησάμενος· ὧν καὶ Κρασσος ἦν ὁ ἀρχιερεύς, καὶ Μού-
κιος Σκαιόλας ὁ νομοδείκτης, ὑπατεύων τότε, καὶ Κλαύ-
διος Ἄππιος ὁ κηδεστὴς τοῦ Τιβερίου. καὶ δοκεῖ νόμος εἰς ἀδι-
κίαν καὶ πλεονεξίαν τοσαύτην μηδέποτε πρότερος γρα-
φῆναι καὶ μαλακώτερος. οὐ γὰρ ἔδει δίκην τῆς ἀπειθίας
δοῦναι, καὶ μετὰ ζημίας εἰς τοὺς νόμους ἁρπαζομένους
χώραν ἀφεῖναι, τούτοις ἐκέλευσε, πρὶν παρὰ λαμβάνον-
τας, ἐκβαίνειν ὧν ἀδίκως ἐκέκτηντο, καὶ δέχεσθαι τοὺς
βοηθείας δεομένους τῶν πολιτῶν. ἀλλὰ καίτοι οὕτω τῆς ἐ-
πανορθώσεως οὔσης ἀγνώμονος, ὁ μὲν δῆμος ἠγάπα, παρεὶς
τὰ γεγενημένα, παύσασθαι τὸ λοιπὸν ἀδικούμενος· οἱ δὲ
πλούσιοι καὶ κτήματα καὶ πλεονεξίαν μὲν τὸν νόμον, ὀργὴν δὲ καὶ
φιλονεικίαν τὸν νομοθέτην δι' ἔχθους ἔχοντες, ἐπεχείρουν ἀ-
ποτρέπειν τὸν δῆμον, ὡς γῆς ἀναδασμὸν ὑπὸ συγχύσει τῆς
πολιτείας εἰσάγοντος τοῦ Τιβερίου, καὶ πάντα πράγματα
κινοῦντος. ἀλλ' οὐδὲν ἐπέραινον· ὁ γὰρ Τιβέριος πρὸς καλὴν
ὑπόθεσιν καὶ δικαίαν ἀγωνιζόμενος λόγῳ καὶ φαυλότερα
κοσμήσας δυναμικῷ πράγματα, δεινὸς ἦν καὶ ἄμαχος, ὁ-
πότε τοῦ δήμου τῷ βήματι παρεκεχυμένου καθεστὰς λέγοι
πρὸς τοὺς πένητας, ὡς τὰ μὲν θηρία τὰ τὴν Ἰταλίαν νεμόμε-
να, καὶ φωλεὸν ἔχει καὶ κοιταῖον ἑκάστῳ καὶ καταδύσεις, τοῖς δὲ ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας μαχομένοις καὶ ἀποθνήσκουσιν, ἀέρος καὶ φωτὸς, ἄλλου δὲ οὐδενὸς μέτεστιν, ἀλλ' ἄοικοι καὶ ἀνίδρυτοι μετὰ τέκνων πλανῶνται καὶ γυναικῶν. οἱ δὲ αὐτοκράτορες ψεύδονται, τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς μάχαις παρακαλοῦντες ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἱερῶν ἀμύνεσθαι τοῖς πολεμίοις. οὐδενὶ γὰρ ἔστιν οὐ βωμὸς πατρῷος, οὐκ οἰκεῖον πρόγονικὸν, τῶν τοσούτων Ῥωμαίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀλλοτρίας τρυφῆς καὶ πλούτου πολεμοῦσι καὶ ἀποθνήσκουσι, κύριοι τῆς οἰκουμένης εἶναι λεγόμενοι, μίαν δὲ βῶλον ἰδίαν οὐκ ἔχοντες. τούτοις ἀπὸ φρονήματος μεγάλου καὶ πάθους ἀληθινοῦ τοὺς λόγους κατείχον εἰς τὸν δῆμον εἰσιόντα καὶ συνεξαιρούμενον, οὐδεὶς ὑφίστατο τῶν ἐναντίων. ἐάσαντες οὖν δὲ αὐτὸν λέγειν, ὅτι Μάρκον Ὀκτάβιον βέπονται τῶν δημάρχων ἕνα, νεανίαν ἐμβριθῆ τὸ ἦθος καὶ κόσμιον, ἑταῖρον δὲ τοῦ Τιβερίου καὶ συνήθη. διὸ δὲ μὲν πρῶτον ἀδυνάμενος ἐκεῖνον ἀνεδύετο· πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν δεομένων καὶ λιπαρούντων, ὥσπερ ἐκβιασθεὶς αἰτιᾶσθαι τὸν Τιβέριον, καὶ διεκρούετο τὸν νόμον. ἔστι δὲ τοῦ κωλύοντος ἐν τοῖς δημάρχοις τὸ κράτος. οὐδὲν γὰρ οἱ πολλοὶ κελεύοντες πράττουσιν ἑνὸς ἐνιστάντος. πρὸς τοῦτο παροξυνθεὶς ὁ Τιβέριος, τὸν μὲν φιλόνεικον ἔπαυσε νόμον, τὸν δὲ ἡδίω τε τοῖς πολλοῖς καὶ σφοδρότερον ὑπὲρ τοῦ ἀδικουμένους εἰσέφερεν, ἤδη κελεύων ὀρίζεσθαι τῆς χώρας εἰς ἐκέκτηντο πρὸς τοὺς παρατέρμονας. ἦσαν οὖν ὁμοῦ τι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀγῶνες αὐτῷ πρὸς τὸν Ὀκτάβιον ὑπὲρ τοῦ βήματος· ἐν οἷς

A At frater eius Caius in quodam libro reliquit scriptum, quum Numantiam pergeret per Hetruriam Tiberius, solitudinemque agrorum spectaret, agricolas autem & pastores seruitia esse peregrina & barbara, tunc primum illam actionem, ex qua infinita iis fluxerunt mala, animo complexũ. Maxima vero ex parte ipse ardorem & contentionem huius inflammauit populus, per libellos prouocando eum in porticibus, muris & monumentis proscriptos, vt inopibus agrum publicũ redderet. Legem non composuit tamen solus, sed adhibuit in consilium principes virtute & autoritate
B ciues: in quibus Crassus fuit Pontifex Max. Mutius Scæuola iurisconsultus, qui id temporis consulatu fungebatur, & App. Claudi° socer eius. Neque videtur lex in iniuriam & iniquitatem adeo grandem fuisse vnquam lata mitior vel mollior. quippe à quibus exigenda violatæ legis piacula erant, & quibus cum mulcta agri quos tenebant contra legem, erant dimittendi: ab his postulauit vt accepto insuper præmio relinquerent ea quæ inique vsurpauerant, redderentque ea ciuibus qui subleuandi erant. Verum quamuis adeo
C esset lenis correctio, sat habuit tamen populus dissimulatis anteactis, ne læderetur in posterum, cauere. At diuites & locupletes per cupiditatem legi, per iram & peruicaciam infensi legislatori, populum abducere moliebantur ab ea: quasi legem agrariam ad rempub. conturbandam Tiberius induceret, & res nouas moliretur. Verum nihil proficiebant. siquidem in præclaro argumento & iusto decertans Tiberius facundia, qua valebat redimire vel turpiores materias, vehemens erat, & inexpugnabilis, quum circumfusa concione consistens in rostris hoc modo ageret pauperum causam, Feras etiam Italiam incolentes lustra habere & cubilia singulas stabulaque: illis vero qui arma
D ferrent pro Italia & sanguinem profunderent, nihil præter aera & lucem concedi, sed sine tectis sedibusq; cum liberis & coniugibus vagari. ludibrio haberi ab imperatoribus milites, quum eos adhortantur in acie vt pro aris & focis dimicent. nemini enim in tanto numero ciuium vel aram paternam esse vel domum auitam, verum pro alienis deliciis opulẽtiaq; belligerare & emori. nominari orbis terræ dominos, qui ne glebam quidem, vbi pedem ponant in suo, habeant. Hæc verba à magno animo & vero animi motu in populum demissa, quæ fanaticum eum & lym-
E phatum reddebant, nemo sustinebat aduersariorum. Igitur absistentes à digladiatione verborum, ad vnum ex tribunis conuertunt se, M. Octauium, grauibus iuuenem moribus & modestum, Tiberii autem amicum & familiarem. vnde illius pudore detrectauit primum se ei obiicere: verum potentibus magna caterua orantibus eum atque instantibus, tanquam expugnatus obiecit se Tiberio & legem institit antiquare. Præualet autem inter tribunos illius potestas qui quid vetat. nihil enim scisscere plebs vno valet intercedente. Hinc incẽsus Tiberius, legi illi benigne salutem dixit, gratiorẽque multitudini & flagrantiorem promulgauit in
F fraudatores, iubens extemplo illo excedere eos agro cui contra superiores leges incubabant. Erant fere quotidie ei in rostris cũ Octauio certamina:

in quibus etsi summo studio ac contentione de-
certarent inter se, nihil contumeliosè tamẽ ferun-
tur inuicẽ dixisse, neq; verbum excidisse in alterũ
alteri ex indignatione importunũ. Neq; enim in
vinolentiis solùm, sed & in ambitionibus & sto-
macho coercet & cõponit præclara indole, & bo-
na institutio mentem. Vt verò Octauiũ aduertit
in legẽ cõmisisse, & multũ tenere agri publici: ro-
gauit eum Tiberius vt abiiceret certamen, pretiũ
se ostendens ei ex facultatibus suis, quanuis non
lautis, depensurum. Abnuente Octauio, vetuit a-
lios magistratus omnes per edictum muneribus
suis fungi, dũ perlata lex esset. Templum Saturni
annulo suo consignauit, ne quid quæstores inde
vel sumerent vel inferrẽt, ascripsitq; mulctã, ni pa-
rêrẽt, prætoribus. Ita territi, omiserunt omnes suo
rum quisque officiorum partes. Hinc locuple-
tes vestem mutare, sordidatique & squalidi in fo-
ro circumire, struere etiam clàm Tiberio insidias,
subornareque ei percussores. Ita ille quoq; aper-
tè sica, quam dolonem vocant, accinctus fuit. Ap-
petente die, populumque Tiberio in suffragia
mittente, quia subtractæ a diuitibus fuerunt vrnę,
res ad tumultum spectabat, Enim verò quum Ti-
berii factio numero vim facere posset, atque ad id
se conglobaret: Manlius & Fuluius, viri consula-
res, ad genua Tiberii accidentes, manusque cum
lacrymis tangentes, orauerunt eum vt rem dese-
reret. Qui quum hinc iamiam imminens malum
animaduerteret, hinc illorum moueretur reuerẽ-
tia, requisiuit ab eis quid ab se vellent fieri: qui
negauerunt se tantæ consultationi pares esse,
hortantes autem precantesque vt permitteret eã
senatui, induxerunt eum. Vt verò nihil sena-
tus, coactus propter opes in curia locupletum, ex-
pediuit: transit iam ad facinus nec legitimum
nec probum, Octauio vt potestatem tribunitiam
abroget, certus non posse alioqui perferre se le-
gem. Ac primum in publico orauit eum, be-
nignis verbis & supplicibus cum eo agens, vt
concederet & accommodaret se populo æqua
petenti & exigua pro magnis laboribus & peric-
ulis accepturo. Reiiciente hanc interpellationem
Octauio, testificatus Tiberius non posse in tribu-
natu ambos magnis de rebus à pari potestate diffi
dentes traducere sine bello tempus: vnum se ostẽ
dit huius videre remedium, alteri si magistratus
sit abrogatus: ac de se iussit priore Octauiũ ad suf-
fragia populũ vocare. confestim enim se, si ita vi-
sum sit ciuibus, potestate abiturũ. Detrectante O-
ctauio, iam de ipso ait se, nisi re deliberata melio-
ra consilia cepisset, suffragia propositurum, atque
his in præsenti denuntiatis concionem dimisit.
Insequenti die conuocato populo conscendit
rostra, annisusque denuò est Octauium induce-
re ad desistendum. qui vt fuit inflexibilis, legem
rogauit qua tribunatus ei abrogabatur, popu-
lumque extemplo misit in suffragia. Ex quin-
que & triginta tribubus vt septemdecim legem
iusserunt, vna autem si insuper accederet pri-
uatus fiebat Octauius: iusso sustineri suffragia,
aggreditur ex integro Octauium precibus, ac
complectitur hominem conspiciente populo,

A ἐν οἷς καίτοι ἄκρας ἀπουδῆς καὶ φιλονεικίας ἀντερείδοντες, οὐδὲν εἶπεν λέγονται περὶ ἀλλήλων φλαῦρον, οὐδὲ ῥῆμα προσπεσεῖν θατέρου πρὸς τὸν ἕτερον δι' ὀργὴν ἀεπιτήδειον. οὐ γὰρ μόνον ἐν βακχεύμασιν (ὡς ἔοικεν) ἀλλὰ καὶ ἐν φιλοτιμίαις καὶ ὀργαῖς τὸ πεφυκέναι καλὸς, καὶ πεπαιδεῦσθαι σωφρόνως, ἐφίησι καὶ κατακοσμεῖ τὴν ἀρετήν. ἐπεὶ δὲ ἐώρα τὸν Ὀκτάβιον ἐνεχόμενον τῷ νόμῳ, καὶ κατέχοντα τῆς δημοσίας χώρας συχνὴν, ὁ Τιβέριος ἐδεῖτο παρεῖναι τὴν φιλονεικίαν, ὑφιστάμενος αὐτῷ τὴν τιμὴν ἀποδώσειν ἐκ τῆς ἰδίων, καίτοι οὐ λαμπρῶν ὄντων. ὁ δὲ

B ἀπαχθομένου δὲ τοῦ Ὀκταβίου, ἀναγράμματι τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἁπάσας ἐκώλυσε χρηματίζειν, ἄχρις οὗ καὶ τοῦ νόμου διεκεχθῆ ψῆφος. τῷ δὲ τοῦ Κρόνου ναῷ σφραγῖδας ἰδίας ἐπέβαλεν, ὅπως οἱ ταμίαι μηδὲν ἐξ αὐτοῦ λαμβάνοιεν μηδ' εἰσφέροιεν· καὶ τοῖς ἀπειθήσασι τῶν στρατηγῶν, ζημίαν ἐπεκήρυξεν, ὥστε πόντας ὑποδεῖσαι τὰς ἀφύλακτον τὴν ἑκάστῳ προσήκουσαν οἰκονομίαν. ἐλθόντες οἰκτηματικοὶ τὰς μὲν ἑαθῆτας μετέβαλον, καὶ τοιήσεσαν οἰκέται καὶ ταπεινοὶ τὴν ἀληθινὴν ἐπεβούλευον ὑπὸ τῷ Τιβερίῳ κρύφα, καὶ συνίσασαν ἐπ' αὐτὸν τοὺς ἀναιρήσοντας· ὥ τε κάκεῖνος οὐδενὸς ἀγνοοῦντος ὑποζώννυται ξιφίδιον λῃστικὸν, ὃ δόλωνα καλοῦσιν. διεσάσης δὲ τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν δῆμον αὐτοῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἡρπάσθησαν ὑπὸ τῶν πλουσίων αἱ ὑδρίαι, καὶ τὰ γινόμενα πολλὴν εἶχε σύγχυσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν Τιβέριον πλήθει βιάσασθαι δυναμένων, καὶ συστρεφομένων ἐπὶ τούτῳ, Μάλλιος καὶ Φούλβιος, ἄνδρες ὑπατικοὶ προσπεσόντες Τιβερίῳ, καὶ χεῖρας ἁπτόμενοι καὶ δακρύοντες ἐδέοντο παύσασθαι. τοῦ δὲ καὶ ὃ μέλλον ὄσον οὔπω δεινὸν ἤδη συμφερομένου, καὶ δι' αἰδῶ τῶν ἀνδρῶν, πυθομένου τί κελεύοιεν πρᾶξαι αὐτὸν, οὐκ ἔφασαν ἀξιόχρεως εἶναι πρὸς τηλικαύτην συμβουλίαν· ἐπιτρέψαι δὲ τῇ βουλῇ κελεύοντες καὶ δεομένοις συνέπεισαν. ὡς δὲ οὐδὲν ἐπέραινεν ἡ βουλὴ συνελθοῦσα, ἀλλὰ τοῖς πλουσίοις ἰσχύοντας ἐν αὐτῇ, τρέπεται πρὸς ἔργον οὐνόμιμον, οὐδὲ ἐπιεικές, ἀφελέσθαι τῆς ἀρχῆς τὸν Ὀκτάβιον, ἀμηχανῶν ἄλλως ἐπαγαγεῖν τῷ νόμῳ τὴν ψῆφον· καὶ πρῶτον μὲν ἐδεῖτο φανερῶς, αὐτῷ λόγοις τε προσφέρων φιλανθρώποις· καὶ χεῖρας ἁπτόμενος, ἐνδοιᾶν καὶ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ, δίκαια μὲν ἀξιοῦντι, μικρὰ δὲ αἰτοῦντι μεγάλων πόνων καὶ κινδύνων ληψομένῳ. διωθουμένου δὲ τοῦ Ὀκταβίου τὴν ἔντευξιν, ὑπὸ πόνου

E ὁ Τιβέριος ὡς οὐκ ἔστιν ἄρχοντας ἀμφοτέρους, καὶ πρὸς πραγμάτων μεγάλων ἀπ' ἴσης ἐξουσίας ἀναφερομένους, αὐτὸν πολέμου διεξελθεῖν τὸν χρόνον, ἓν ἴαμα τοῦ μόνον ὁρᾶν ἔφη, τὸ παύσασθαι τῆς ἀρχῆς τὸν ἕτερον. καὶ πρὸς αὐτοῦ γε προτέρου τὸν Ὀκτάβιον οὐκ ἔλθοντα τῷ δήμῳ ψῆφον ἀναδοῦναι· καταβήσεσθαι δ' αὐθὶς ἰδιώτης γενόμενος, εἰ τοῦτο δόξῃ τοῖς πολίταις. τοῦ δὲ Ὀκταβίου μὴ θέλοντος, αὐτὸς ἔφη πρὸς ἐκείνου ψῆφον ἀναδώσειν, ἐὰν μὴ μεταγνῷ βουλευσάμενος. καὶ τότε μὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ δήμου συνελθόντος ἀναβὰς ὑπὸ τὸ βῆμα, πάλιν ἐπειρᾶτο πείθειν τὸν Ὀκτάβιον· ὡς δὲ οὐδὲν ἀμετάπτωτος, εἰσήνεγκε νόμον ἀφαιρούμενον αὐτοῦ τὴν δημαρχίαν, καὶ τοὺς πολίτας αὐθὶς ἐκάλει τὴν ψῆφον ὑπιφέρειν. οὐσῶν δὲ πέντε καὶ τριάκοντα φυλῶν, ὡς αἱ δεκαέπτα τὴν ψῆφον ἐπενεύσαιεν, καὶ μιᾶς ἔτι προσγινομένης ἔδει τὸν Ὀκτάβιον ἰδιώτην γενέσθαι, κελεύσας ὑπισχεῖν, αὐθὶς ἐδεῖτο τοῦ Ὀκταβίου. καὶ προσέβαλλεν αὐτὸν ἐν ὄψει τοῦ δήμου καὶ κατηπαιάζετο,

λιπαρῶν καὶ δεόμενος, μήτε αὐτὸν ἄτιμον τοιεῖν δεῖν νομίζειν, μήτε ἐκείνῳ βαρέως οὕτω καὶ σκυθρωπὸν πολιτεύματος αἰτίαν προσάψαι. τούτων τῶν δεήσεων οὐ πάντελῶς ἀτενῆ κτείνον οὐδὲ ἀτενῆ λέγουσιν ἀκροᾶσθαι τὸν Ὀκτάβιον, ἀλλὰ καὶ δακρύων ὑποπίμπλασθαι τὰ ὄμματα, καὶ σιωπᾶν ὅτι πολὺν χρόνον. ὡς μέντοι πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς κεκτημένους σωρεύοντας ἀπέβλεψεν, αἰδεσθεὶς δοκεῖ καὶ φοβηθεὶς τὴν παρ' ἐκείνοις ἀδοξίαν ὑποστῆναι, καὶ πάνδεινον, οὐκ ἀγενῶς κελεύσας προσάγειν ὃ βούλεται τὸν Τιβέριον. οὕτω δὴ τοῦ νόμου κυρωθέντος, ὁ μὲν Τιβέριος τὸν ἀπελευθέρων τινὶ προσέταξεν ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον, (ἐχρῆτο δ' ὑπηρέταις ἀπελευθέροις ἰδίοις) καὶ τοῦτο τῷ ὄχλῳ οἰκεοτέραν τοῦ Ὀκταβίου παρέσχεν ἐλκομένου πρὸς ὕβριν. ὁ δὲ δῆμος ἐφώρμησεν αὐτῷ, καὶ τῶν πλουσίων σωρευόντων, καὶ δραττόντων τὰς χεῖρας, ὁ μὲν Ὀκτάβιος ἐσώθη μόνος, ἐξαρπαγεὶς καὶ διαφυγὼν τὸν ὄχλον, οἰκέτου δέ αὐτοῦ πιστὸν ἔμπροσθεν ἑστῶτα καὶ προτεταγμένον ἐξετύφλωσαν, ἄκοντος τοῦ Τιβερίου, καὶ πρὸς τὸν θόρυβον, ὡς ἤσθετο τὰ γινόμενα, πολλῇ σπουδῇ καταδραμόντος. ἐκ τούτου κυροῦται μὲν ὁ περὶ τῆς χώρας νόμος, αἱρεθῶσι δὲ τρεῖς ἄνδρες ὅτι τοῦ Διάκελσιν καὶ τοῦ Διανομέω, αὐτὸς Τιβέριος, καὶ Κλαύδιος Ἄππιος ὁ πενθερὸς, καὶ Γάϊος ὁ Γράκχος ὁ ἀδελφὸς, οὐ παρὼν οὗτος, ἀλλὰ ὑπὸ Σκιπίωνι πρὸς Νομαντίαν στρατευόμενος. ταῦτα τοῦ Τιβερίου διαπραξαμένου καθ' ἡσυχίαν μηδενὸς ἐνιστάμενου, καὶ πρὸς τούτοις δήμαρχον αἰτήσαντος οὐδένα τῶν ὁπτιφανῶν, ἀλλὰ Μούκιόν τινα πελάτην αὐτοῦ, πρὸς πάντα δυσχεραίνοντες οἱ δυνατοὶ, καὶ φοβούμενοι τοῦ Τιβερίου τὴν αὔξησιν, ἐν τῇ βουλῇ προσεπλάκιζον αὐτὸν, αἰτουμένῳ μὲν (ὡς ἔθος ἐστὶν) ἐκ δημοσίου σκηνὴν, ὅπως ἔχοι διαγένεσθαι τὴν χώραν, οὐ δόντες, (ἑτέρων ἐπ' ἐλάττοσι χρείας πολλάκις λαβόντων) ἀνάλωμα δὲ εἰς ἑκάστην ἡμέραν ἐνιαυτὸν ὀβολοὺς πάξαντες εἰσηνεγμένου ταῦτα Ποπλίου Νασικᾶ, καὶ δεδωκότος ἑαυτοὺς εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἔχθραν ἀφειδῶς. (πλείστην γὰρ ἐκέκτητο μὲν δημοσίαν, καὶ χαλεπῶς ἔφερεν ἐκβαίνειν αὐτῆς ἀναγκαζόμενος) ὁ δὲ δῆμος ἔτι μᾶλλον ἐξεκαίετο· καὶ φίλου τινὸς τοῦ Τιβερίου τελευτήσαντος αὐφνιδίως, καὶ σημείων τοῦ νεκροῦ μοχθηρῶν ὀπτιδραμόντων, βοώντες ὑπὸ φαρμάκων ἀνῃρῆσθαι τὸν ἄνδρα, ὅτι τὴν ἐκφορὰν σωέδραμον, καὶ ὃ λέγος ἦραντο, καὶ παθομένῳ παρέσχησαν, οὐ φαύλως ὑπονοήσαντες τὴν φαρμακείαν δόξαντες. ἐρράγη γὰρ ὁ νεκρὸς, καὶ διεφθορότων ἐγγὺς πλῆθος ἐξέβλυσεν, ὥστε ἀποσβέσαι τὴν φλόγα· καὶ φερόντων ἄλλου, αὖθις ἐκ ἐκάετο, πεῖν εἰς ἕτερον τόπον μετακομιζομένου. καὶ πολλὰ πραγματευσαμένων, μόλις ἥψατο τοῦ πυρὸς αὐτοῦ. πρὸς ταῦτα δὴ πολλοὺς ἔτι μᾶλλον ὁ Τιβέριος παροξύνων, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα· καὶ τοὺς παῖδας προσαγαγὼν, ἐδεῖτο τοῦ δήμου τούτων κήδεσθαι καὶ τῆς μητρὸς, ὡς αὐτὸς ἀπεγνωκὼς ἑαυτόν. ἐπεὶ δὲ τοῦ Φιλοπάτορος Ἀτάλου τελευτήσαντος, Εὔδημος ὁ Περγαμηνὸς διαθέμενος ἀπέλιπε διαθήκην, ἐν ᾗ κληρονόμος ἐγέγραπτο τοῦ βασιλέως ὁ Ῥωμαίων δῆμος· διὸ καὶ ὁ Τιβέριος δημαγωγῶν εἰσηνέγκε νόμον, ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομιδῇ, τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμὴν. περὶ δὲ τῶν πόλεων ὅσαι τῆς Ἀτάλου βασιλείας ἦσαν, οὐδὲν ἔφη τῇ συγκλήτῳ βουλεύεσθαι προσήκειν, ἀλλὰ τῷ δήμῳ γνώμην αὐτὸς προθήσειν. ἐκ τούτου μάλιστα προσέκρουσε τῇ βουλῇ.

A osculaturque eum supplex atq; obsecrans ne admittat ista vt ei infligatur infamia, neve tam acerbi sibi & tristis causa actus inuratur. Has preces haud vndequaque memorant immotum & rigidum audiuisse Octauium: sed obortas ei lacrymas quoque fuisse, ac perdiu silentium tenuisse. Postquam tamen ad pecuniosos & locupletes conglobatos conuertit oculos, rubore apparet eum & metu, ne incurreret apud illos probrum, omnia acerba substitisse: nec ingenerose ageret, dixisse, quod ei visum esset, Tiberius. Ita B perlata lege, imperauit Tiberius vni ex libertis vt Octauium de rostris detraheret. Apparitoribus autem vtebatur libertis suis: idque speciem indigniorem reddidit, quod detraheretur Octauius contumeliose. Ibi quum populus impetum in eum faceret, concurrentibus diuitibus ac vim repellentibus, vnus incolumis ereptus est & effugit populum Octauius: seruo autem eius fido, qui quasi in fronte pro eo obiecerat se, oculos eruerunt, inuito Tiberio, & ad tumultum, vbi animaduertit quid ageretur, propere deuolante. Hinc lex agraria sciscitur. Triumuiri creantur disquiren- C do & distribuendo agro, ipse Tiberius, App. Claudius socer eius, frater C. Gracchus absens, qui sub Scipione apud Numantiam militabat. His quiete à Tiberio nemine obsistente, perpetratis, adhæc tribuno subrogato non ex claris viris vllo, sed Mutio quodam eius cliente, indignantes ad omnia potentes & Tiberii formidantes incrementa omni contumelia affecerunt eum in curia. Postulanti de more ex publico tentorium, quo in agro diuidundo vteretur, non dedere, quum leuioribus in negotiis subinde accepissent alii. Ad sumptum sestertios in diem senos attribuerunt, D P. Nasica referente, qui non dubitauit aperte obiicere se illius inimicitiæ: quippe agrum publicum late possidebat, grauiterque ferebat inde se expelli. At populus magis magisque exarsit. Ac quum amicus quispiam Tiberii subitò decessisset, in cuius cadauere tetra signa comparebant: vociferantes veneno hominem sublatum, concurrerunt ad funus lectumque subierunt: quum cremaretur, astiterunt, atque ibi haud ab re visi sunt veneficii suspicionem habuisse. namq; diruptum cadauer fuit, ex quo prauorum humorum vis erupit. vnde extincta flamma est, aliaque allata nihilo magis flagrauit, donec fuit alio translatum, E magnoque negotio ægre id attigit ignis. Adhæc quo plebem Tiberius etiã atq; etiam inflammaret, vestẽ mutauit, & liberos producens, quasi deplorata salute sua, commendauit eos matremq; eorum populo. Circa hanc tempestatem defunctus est Attalus Philopater: cuius tabulas testamẽti, quibus populus Romanus scriptus hæres regis fuerat, Pergamenus Eudemus attulit. Hic mox Tiberius ambitiose ad populũ promulgauit legem, vt pecunia aduecta regia sortitis agrum ciuibus ad instrumentum parandum & subsidium agri colendi præberetur. De oppidis vero quæ regni F Attali fuissent, negauit quicquam ad curam senatus pertinere, sed de iis ad concilium se populi relaturum. Hinc senatum offendit grauissime.

Exurgens autē Pompeius, vicinum se ait Tiberii esse, atq; ideo sibi Eudemū Pergamenum constare diadema regiū & purpuram ei, quasi Romę regnaturo, donasse. Quintus Metellus exprobrauit Tiberio, patre eius censore, quum reuerteretur à cœna domum, lumina ciues restinguere solitos, q timerēt ne longius quàm oportet, conuiuiis & poculis indulsisse viderentur: huic verò nocte audacissimos quosq; & mendicissimos de plebe prelucere. Porro Titus Annius, nec probitate nec modestia cōmendatus homo, sed inter dicendū interrogationum & responsionū incomparabilib. præcellere argutiis habitus, prouocauit Tiberium ad sponsionē, ni sacrosanctum legibus collegā violasset. Obstrepente plebe, exiliens Tiberius aduocauit concionē: & quū iussisset Annium adduci, instituit eū postulare. Hic verò & facundia & dignitate longe illi concedens, ad artes se recepit suas, petiuitq; à Tiberio vt pauca ante disceptationes requirere de eo liceret. Quo dante vt interrogaret, & silentio facto, ait Annius, Si tu maculare me & dehonestare in animo habeas, ego autē aliquē ex collegis tuis appellem, atq; ille auxilio mihi fuerit, tu vero ira sis incensus, extorquebisne ei magistratū? Ad hanc quęstionē referunt ita Tiberium hæsitasse, vt qui omnium esset ad dicendum expeditissimus, & proiectissimus ad audendum, obmutuerit. Ita dimisit in præsenti concionem. Quia verò aduertit ex actionibus suis illā de Octauio non principibus tantum, verum etiam plebi odiosiorem esse (siquidem eximia habebatur & præclara tribunorum plebis dignitas, quæ fuerat in eum vsq; diē intacta, oppressa fuisse & cōculcata) orationem habuit ad populum, cuius pauca capita, quo vim in dicendo eius & neruos hinc cognoscere queas, non abre erit attexere. Nam fassus est sacrosanctum tribunum esse, quod consecratus populo sit, & populi curā gerat. At si trāsfuga populum lædat, & potestatem eius retundat, spolietque eum suffragio, ipse sese exuit honore: quum, cuius gratia eum accepit, id non præstet. quippe & Capitolium diruentem & naualia inflammantem attingere non licet tribunum. Quæ quum faciat, improbus quidem est tribunus: populum verò si pessundet, non est iam tribunus plebis. Annon igitur res sit absurda si consulem tribuno in carcerem ius erit ducendi, populo potestatem tribuno, vbi ea aduersus autorem vtatur, detrahere non licebit? Etenim consulem & tribunum iuxta populus creat. Iam imperium regium præterquam quòd magistratum in se complectatur omnem, etiam maximis ceremoniis & religionibus deorum immortalium est consecratum. Tarquinium ciuitas tamen flagitia committentem exegit, atque ob vnius admissa hominis imperium antiquum, à quo condita Roma fuerat, fuit abrogatum. Quid perinde Romæ sanctum & augustum vt virgines Vestales, quę sacro igni præsident custodes? At siqua tamen harum stupro obstrinxerit se, viua defoditur. quippe sacrosanctæ non sunt quę in deos sunt impiæ, quorum causa sunt sacrosanctæ. Ita neque eum qui vulnerat populum tribunum, sacrosanctum esse populi causa par est. qua enim pollet, hanc abolet potestatem. Atqui si iure tribunatum maximæ partis tribuum suffragiis cepit, quidni maiore iure priuetur abrogantibus omnibus?

A καὶ Πομπήιος μὲν δυάσας ἔφη γφτνιᾶν τῷ Τιβεείῳ, καὶ δῆλον τοῦτο γινώσκειν Εὔδημον αὐτῷ τὸν Περγαμηνὸν τῶν βασιλικῶν διάδημα δεδωκότα, καὶ πορφύραν, ὡς μέλλοντι βασιλεύειν ἐν Ῥώμῃ· Κόϊντος ὁ Μέτελλος ὠνείδισε τὸν Τιβέριον, ὅτι τοῦ μὲν πατρὸς αὐτοῦ τιμητοῦντος, ὁσάκις ἀπαλλοίη μετὰ δεῖπνον οἴκαδε, τὰ φῶτα κατεσβέννυσαν οἱ πολῖται, φοβούμενοι μὴ πορρωτέρω τοῦ μετρίου δόξωσιν ἐν συνουσίαις εἶναι καὶ πότοις τούτῳ τῷ δαφαίνοντι νυκτὸς οἰθασύτατοι καὶ ἀπορώτατοι τῶν δημοτῶν. Τῖτος δὲ Ἄννιος οὐκ ἀπιφκὴς μὲν οὐδὲ σώφρων ἀνθρωπος, ἐν δὲ λόγῳ τοῖς ἐρωτήσεις καὶ ἀ-
B ποκρίσεις ἀμαχος εἶναι δοκῶν, εἰς ὁρισμόν τινα προύκαλεῖτο τὸν Τιβέριον, ἢ μὴ ἱερὸν ὄντα καὶ ἄσυλον ἐκ τῶν νόμων ἠπιμωκέναι τὸν στρατάρχοντα. θορυβούντων δὲ πολλῶν, ἐκπηδήσας ὁ Τιβέριος τόν τε δῆμον συνεκάλει, καὶ τὸν Ἄννιον ἀχθῶσαι κελεύσας ἐβούλετο κατηγορεῖν. ὁ δὲ, καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῇ δόξῃ πολὺ λαμπόμενος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ δεξιότητα κατεδύετο, καὶ παρεκάλει μικρὰ πρὸς τὴν λόγων ἀποκρίναιτο τὸν Τιβέριον. συγχωρησάντος δὲ ἐρωτᾶν ἐκεῖνον, καὶ σιωπῆς γενομένης, εἶπεν ὁ Ἄννιος, Ἂν σὺ μὲν ἀτιμοῖς με βούλῃ καὶ προπηλακίζειν, ἐγὼ δέ τινα τῶν σῶν ἐπικαλέσωμαι συναρχόντων· ὁ δὲ ἀνα-
C βὴ βοηθήσων, σὺ δὲ ὀργισθῇς· ἆρά γε αὐτοῦ τινὶ ἀρχεῖν ἀ-φαιρήσῃ; πρὸς ταῦτα λέγεται τὴν ἐρώτησιν οὕτω δεξαμενοῦν τὸν Τιβέριον, ὥστε, πολλῶν ὄντα καὶ τῷ λέγειν ἑτοιμότατον, καὶ τῷ θαρρεῖν ἑτοιμότατον, ἀποσιωπῆσαι. τότε μὲν οὖν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. ἀναθανόμενος δὲ τῶν πολιτευμάτων ὃ πρὸς τὸν Ὀκτάβιον οὐ τοῖς δυνατοῖς μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐκπαθέστερον, (μέγα γὰρ τι καὶ καλὸν ἐδόκει τὸ τοῦ δημάρχου ἀξίωμα μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης διαπεπιστευμένον, αἰρῆσαι καὶ καθυβρίσαι) λόγον ἐν τῷ δήμῳ διεξῆλθεν, ὃν μικρὰ πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν ὑπιχφρημένων ἐκ ἄπο-
D πον, ὥστε ὁπόνον θῆναι τὴν πιθανότητα καὶ πυκνότητα τοῦ ἀνδρός. ἔφη γὰρ ἱερὸν τὸν δήμαρχον εἶναι καὶ ἄσυλον, ὅλῳ τῷ δήμῳ καθωσιωμένον, καὶ ὑπὸ δήμου προστέτακται. ἐὰν οὖν μεταβαλλόμενος, τὸν δῆμον ἀδικῇ, καὶ τῷ ἰσχυῷ κωλύῃ, καὶ παραιρῆται τῷ ψήφῳ, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπεστέρηκε τῆς τιμῆς, ἐφ' οἷς ἔλαβεν οὐ ποιῶν. ἐπεὶ καὶ τὸ Καπετώλιον καταστρέφοντα, καὶ τὸ νεώριον ἐμπιπρᾶντα δήμαρχον ἐὰν δεήσει. καὶ ταῦτα μὲν ποιῶν, δήμαρχός ἐστι ποιητής· ἐὰν δὲ καταλύῃ τὸν δῆμον, οὐ δήμαρχός ἐστι πῶς οὖν οὐ δεινὸν, εἰ τὸν μὲν ὕπατον ὁ δήμαρχος ἄξει, τὸν δὲ δήμαρχον οὐκ ἀφαιρήσεται τῷ ἐξουσίαν ὁ
E δῆμος ὅταν αὐτῇ κατὰ τὸ δεδωκότος χρῆται; καὶ γὰρ ὕπατον καὶ δήμαρχον ὁμοίως δῆμος αἱρεῖται. καὶ μὲν ἡ γε βασιλεία πρὸς τῷ πᾶσαν ἀρχὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα, καὶ ταῖς μεγίσταις ἱεροθυρίαις καθωσιωμένη πρὸς θεῶν· ἀλλὰ Ταρκυνίου ἐξέβαλεν ἡ πόλις ἀδικοῦντα, καὶ δι' ἑνὸς ἀνδρὸς ὕβριν ἡ πάτριος ἀρχὴ καὶ κτίσασα τὴν Ῥώμην κατελύθη. τί δὲ οὕτως ἅγιον ἐν Ῥώμῃ καὶ σεμνὸν, ὡς αἱ παρθένοι καὶ φυλάττουσαι τὸ ἄφθιτον πῦρ; ἀλλ' εἴ τις δὴ ἁμαρτῇ αὐτῶν, ζῶσα κατορύττεται. τὸ γὰρ ἄσυλον οὐ φυλάττουσιν ἀστεβοῦσαι εἰς τοὺς θεοὺς,
F ὃ δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἔχουσιν. οὐκοῦν οὐδὲ δήμαρχος ἀδικῶν δῆμον, ἔχειν τῷ πρὸς τὸν δῆμον ἀσυλίαν δίκαιός ἐστιν· ἢ γὰρ ἰσχύει δυνάμει, ταύτῃ αἱρεῖ. καὶ μὲν εἰ δικαίως ἔλαβε τὴν δημαρχίαν τῶν πλείστων φυλῶν ψηφισαμένων, πῶς οὐχὶ καὶ ἀφαιρεθεὶς δικαιότερον πασῶν ἀποψηφισαμένων;

» ἱερὸν δὲ καὶ ἄσυλον οὐδὲν οὕτως ἐστίν, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀνα-
» θήματα· χρῆσθαι δὲ τούτοις, καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν ὡς
» βούλεται τὸν δῆμον οὐδεὶς κεκώλυκεν. ἀξιῶ οὖν αὐτῷ
» καὶ τὴν δημαρχίαν ὡς ἀνάθημα μετενεγκεῖν εἰς ἕτερον. ὅτι
» δὲ οὐκ ἄσυλον οὐδ' ἀναφαίρετον ἡ ἀρχή, δῆλόν ἐστι τῷ
» πολλάκις ἔχοντάς τινας ἀρχὴν ἀξιοῦσθαι καὶ παραιτεῖ-
» σθαι δι' αὐτῶν. τοιαῦτα μὲν οὖν τὰ κεφάλαια τῆς τοῦ Τι-
βερίου διαλογίας. ἐπεὶ δὲ σωφρονοῦντες οἱ φίλοι τὰς ἀ-
πλάς καὶ τὴν σύγκρασιν, ὤοντο δεῖν ἑτέρας παρεκτείνεσθαι δη-
μαρχίας εἰς τὸ μέλλον, αὖθις ἄλλοις νόμοις ἀνελάμβανε τὸ
πλῆθος, τούς τε χρόνους τῶν στρατειῶν ἀφαιρῶν, καὶ διδοὺς
ὀπτικαλεῖσθαι τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν δικαστῶν· καὶ τοῖς κρίνου-
σι τότε συγκλητικοῖς οὖσι καταμιγνὺς ἐκ τῶν ἱππέων τὸν
ἴσον ἀριθμόν, καὶ πολλὰ βέβαιον ἤδη τῆς βουλῆς τῷ ἰσχυῷ
κολούων, πρὸς ὀργὴν καὶ φιλονεικίαν μᾶλλον, ἢ τὸν τοῦ δι-
καίου καὶ συμφέροντος λογισμόν. ἐπεὶ δὲ τῆς ψήφου φερο-
μένης, ἤεσθαι τοὺς ἐναντίους κρατοῦντας, (οὐ γὰρ παρῆν ἅ-
πας ὁ δῆμος) πρῶτον μὲν εἰς βλασφημίας τραπόμενοι τῶν
συναρχόντων, εἶλκον τὸν χρόνον· ἔπειτα τῷ ἐκκλησίᾳ ἀ-
φῆκαν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀπόντα κελεύσαντες. καὶ πρῶ-
τον μὲν εἰς τὴν ἀγορὰν καταβὰς ὁ Τιβέριος, ἱκέτευε τοὺς
ἀνθρώπους ταπεινὸς καὶ δεδακρυμένος, ἔπειτα δεδοικέναι
φησας μὴ νυκτὸς ἐκ κρύψωσι τὴν οἰκίαν οἱ ἐχθροί, καὶ διαφ-
θείρωσιν αὐτόν, οὕτως τοὺς ἀνθρώπους διέθηκεν ὥστε περὶ
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πολλοὺς λινᾶς αὐλίσασθαι καὶ διανυκτερεύσαι
τοῦ διαφυλάττοντας. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ παρῆν ὁ
τὰς ὄρνιθας αἷς διαμαντεύονται κομίζων, καὶ προέβαλε
τροφὴν αὐταῖς. αἱ δὲ οὐ προῆλθον, εἰ μὴ μία μόνη, διαστί-
σαντος μὲν μέλας τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀγκεῖον. ὁ δὲ αὐτὴ δὲ τ
τροφῆς ἔδιψῶν, ἀλλ' ἐπάρασα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, καὶ πα-
ρατείνασα τὸ σκέλος, πάλιν εἰς τὸ ἀγκεῖον κατέφυγε. τοῦτο
καὶ τοῦ πρότερον σημείου τὸν Τιβέριον ἀνέμνησεν. ἰδὼν γὰρ
αὐτῷ κράνος ὡ πρὸς τὰς μάχας ἐχρῆτο, κεκοσμημένον ἐκ-
παρεπῶς καὶ διάσημον, εἰς τοῦτο κατεδίωκτες ὄφεις, ἔλαθον
ἐν τεχνίτες ὠά, καὶ ταῦτα ἐξεγλύφαντο. διὸ καὶ μᾶλλον
ὁ Τιβέριος τοῖς περὶ τὰς ὄρνιθας ἐπαρσύνετο. προσῆκε δὲ ὅ-
μως ἀνῶν τὸν δῆμον ἠθροῖσθαι περὶ τὸ Καπετώλιον πυνθανό-
μενος· καὶ πεῖν ἐξελθεῖν, προσέπταισε πρὸς τὸν οὐδὸν, σφο-
δρᾶς οὕτω πληγῆ βρομμένης, ὥστε τὸν μὲν ὄνυχα τοῦ μεγά-
λου δακτύλου ῥαγῆναι, τὸ δὲ αἷμα διὰ τοῦ ὑποδήματος
ἔξω φέρεσθαι· μικρὸν δ' αὐτοῦ προελθόντος ὤφθησαν ὑπὲρ
κεφάλου μαχόμενοι κόρακες ἐν δεξιᾷ καὶ πολλῶν (ὡς εἰ-
κὸς) ἀνθρώπων παρερχομένων κατ' αὐτὸν τὸν Τιβέριον, λί-
θος ἀπωσθεὶς ὑποθατέρου τῶν κοράκων, ἔπεσε παρὰ τὸν
πόδα τοῦτο δὲ τοῖς θεασυτάτοις τῶν περὶ αὐτὸν ἐπέρησεν· ἀν-
λὰ Βλάσσοις ὁ Κυμαῖος παρὼν ἀσμένῳ ἔφη καὶ κατηφῆ
παρεῖναι πολλῷ, εἰ Τιβέριος Γράκχου μὴ υἱός. Ἀφικα-
νοῦ δὲ Σκιπίωνος θυγατριδοῦς, πρεσβύτης δὲ τοῦ Ῥωμαίων
δήμου, κόρακα δείσας, οὐκ ἐπακούσειε τοῖς πολίταις κα-
λοῦσι· τοῦτο μέν τι τὸ αἰσχρὸν οὐκ ἐν γέλωτι θήσεται τοὺς ἐ-
χθροὺς, ἀλλὰ ὡς τυραννοῦντος καὶ θυραῖνοντος ἤδη καταβοή-
σεσθαι πρὸς τὸν δῆμον. ἅμα δὲ καὶ προσέθεον πολλοὶ τῶν
Τιβεριῷ τῶν τῶν Καπετωλίῳ φίλων, ἐπείγεσθαι κελεύοντες, ὡς τὰ οὐκ καλῶς ἔχοντων καὶ τὰ γε πρῶτα λαμ-
πρὰ ἀπήντα τῷ Τιβεριῷ, φανέντι μὲν ἐθθὺς ἀναθόντων βοὴν φίλιον, ἀναβαίνοντα δὲ περθύμως δεχομένων καὶ
περὶ αὐτὸν ὡς μηδεὶς πελάσειεν ἀγνῶς, προπεμπόντων. ἀρξαμένου δὲ πάλιν τοῦ Μουκίου τὰς φυλὰς ἀναγορεύειν,

A Iam nihil tam sacrũ vel sanctum sit vt res diis immortalib. consecratæ: at his vti populo, mouere, transferre pro arbitrio, nemo prohibuit. Quare ius ei fuit tribunatũ quoq; vt quod consecratũ est, in alium traducere. Neq; n. inuiolatum esse, vt extorqueri nequeat, magistratũ, ex eo patet quod identidẽ, qui obtinebant magistratũ, vltro se eo abdicauerunt. Hæc summa est Tiberii defensionis. Vt vero minas amici perspicientes & coitionẽ, autores fuerunt ei vt tribunatũ in proximum annum iterũ peteret: tum denuo cœpit aliis legib. illicere plebẽ Illis legibus annos stipendiorum cõtrahebat, & prouocationẽ à iudicibus concedebat ad populũ: obtinentibus etiam id tẽporis iudicia senatoribus parẽ numerũ ex equestri ordine affundebat, atq; ita vires senatus omnib. modis coercebat, felle magis atq; peruicacia, quam æqui & commodi ratione adductus. Vt sensit suffragiis aduersarios superiores esse, (neq; enim populus omnis aderat) ad conuitia primum versus, collegarum diẽ exemit, inde dimisit concionẽ, eamq; in posterum diẽ indixit. Ibi primum descendens in forum Tiberius, sordidatus & lacrymis oppletus cũ supplicijs prensauit ciues. Mox vereri iactans se ne domum suam inimici nocte excinderent, atq; obtruncarent se: adeo permouit homines vt circa ædes eius magna caterua tabernaculis erectis excubarẽt stationẽ agentes. Vt diluxit, adfuit cum auibus pullarius, & escã eis obiecit. Illæ præter vnam solam non prodiere, quamuis homo caueã sedulo concussisset. Ac ne hæc quidem pauit, sed sublata sinistra ala protensoq; crure refugit rursus in caueam. Hoc etiam prioris prodigij cõmonuit Tiberiũ. Erat ei galea qua in acie vtebatur, exornata eximie & splendida: in eam irrepserant angues, & clam in ea posuerant excluserantq; oua. Quo magis cohortuit hoc auspicio Tiberius. Scandit tamen in Capitolium, vt populi concilium ibi esse accepit. Ante quam egressus domo est, in limen impegit ictu adeo duro vt pollicis pedis vnguis dilaceraretur, sanguisq; subter per calceum prorumperet. Vbi paulum processit, super fastigium domus ex sinistra conspecti sunt corui pugnantes, atq; in frequentia mortalium (vt verisimile est) Tiberium prætereuntium, propulsus ab altero coruo lapis iuxta pedem eius delapsus est: quod vel ferocissimos est eorum qui illum stipabãt remoratum. Cæterum Blosius Cumanus, qui aderat, perquam turpe iactauit esse & fœdum, Tiberium Gracchi filium, Scipionis Africani nepotem, præsidem populi Romani, cor ui metuaccersentibus ciuibus non parêre. atqui eam labem haud pro ioco inimicos transmissuros, sed vt tyrannidem agentem & ludibrio iam habentem, ad populum eum proscissuros. Simul accurrerunt frequentes qui Tiberium vt maturaret, mandato amicorum, qui in Capitolio erant, adhortarentur, omnia illic ex voto esse. Prima certe magnifica Tiberio fuere. Nam simul atque conspectus est, festa acclamatione exceperunt eum, ascendẽtem receperunt alacriter: & nequis eum ignotus attingeret, sepiuerunt. Instituente de integro Mutio tribus citare,

nihil ordine agebatur ob nouissimorum tumultum, dum impelluntur & impellunt aduersos, qui irrumpebant & immiscebant se turbæ. Intereà Flauius Flaccus senator loco conspicuo stans, quum exaudiri verba eius non possent, manu significauit habere se quod seorsum indicaret Tiberio. Iussit multitudini Tiberius vt viam ei daret. Ita ægre ascendit. Vbi peruenit ad eum, nunciauit ei, quũ in senatus concilio consulem locupletes adducere non valuissent in sententiam suam, deliberatum habere ipsos per se interficere Tiberium: in quam rem habere eos frequentes seruos & amicos in armis. Quod vt circumstantibus aperuit Tiberius, præcingunt hi confestim togas, frangẽtesq; apparitorum hastilia, quibus cœtum summouent, arripiunt fragmenta, vt iis repellant vim inferentes. Id fieri mirantibus longinquioribus, & quid rei esset percunctantibus, admouit manum Tiberius capiti, discrimen suum ea specie demonstrans, quando non assequebantur vocẽ. Quod quum aduersarii intuerentur, properauerunt ad senatum, afferentes poscere Tiberium diadema: cuius significationem esse quod caput attigisset. Hinc commoti omnes fuere. Nasica autem petiit à consule vt reipublicæ opem ferret, tolleretque tyrannum. Quo leniter respondente nullam se vim auspicaturum, neque ciuem vllum indicta causa necaturum: quod si quid contra leges populus Tiberii suasu vel coactu sciuisset, id se ratum non habiturum: exiliens Nasica, Quando igitur, inquit, rempub. prodit consul, sequimini me qui rempub. saluam vultis. Sic fatus, lacinia togæ capite obuoluto contendit ad Capitolium. Quotquot illum sequebantur toga brachium circumiecta propulerunt obuios, renitente illis ob eorum dignitatem nemine, sed fugientibus omnibus atque se mutuo obterentibus. Horum comitatus attulerat domo clauas & sudes: ipsi defractorum ab effuso in fugam cœtu subselliorum fragmenta & fulcra corripientes, perrexerunt in Tiberium, simulque ceciderunt in fronte locatos. Horum fuga & strages edita: ipsius Tiberii fugæ consulentis prehendit quispiam togam. Ille toga relicta fugiens in tunica, cespitauit, prolapsusque est super eos qui ante eum ceciderãt. Attollentem se princeps apertè caput eius afflixit subsellii pede vnus ex collegis eius Satureius. Secundum ictum intulit ei L. Rufus, qui de eo velut re præclara gesta gloriabatur. Ex cœtu plus trecenti occubuerunt fustibus & lapidibus comminuti, ferro nullus. Hanc Romæ primam memoriæ produnt à regno sublato seditionem fuisse sanguine & cæde ciuili diremptam. Cæteras vero neque modicas neq; de modica exortas re, inuicem concedẽtes terrore principes plebis, reuerentia senatus populus, pacauerãt. Et quidem tũc quoque, si actum secum leniter esset, Tiberius fuisse videtur se haud grauate submissurus: multoque facilius citra cædem & vulnera inuehentibus cessisset. neque enim plus tria millia secum habebat. Verum ira apparet diuitum atque simultate citius, quam ob eas quas prætexebant causas conspiratũ in illum fuisse. Magno indicio est, quod atrociter & fœde insultauerũt cadaueri

A οὐδὲν ἐνοφάνετο τῶν εἰωθότων, ἀφ᾽ τὸν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων δόρυβον, ὠθουμένων καὶ ὠθούντων τοὺς ἐναντίους εἰσβιαζομένους καὶ ἀναμιγνυμένους. ἐν δὲ τούτῳ Φλάβιος Φλάκκος ἀπὸ βουλῆς ἀνὴρ εἰς ἐμφανὲς καταστὰς, ὡς οὐκ ἂν φθεγξόμενον ἐφικέσθαι, διεσήμηνε τῇ χειρὶ, φράσαι θ᾽ βουλόμενον αὐτὸν ἰδίᾳ τῷ Τιβερίῳ. καὶ κελεύσαντος ἐκείνου ἀφαστεῖν τὸ πλῆθος, ἀναβὰς μόλις καὶ προσελθὼν, ἀπήγγειλεν ὅτι τῆς βουλῆς συγκαθεζομένης, οἱ πλούσιοι τὸν ὕπατον μὴ πείθοντες, αὐτοὶ ἀφανοῦσθαι καθ᾽ αὑτοὺς ἀποκτεννῶσι τὸν Τιβέριον, πολλοὺς ὄντι τούτῳ δούλους

B καὶ φίλους ὡπλισμένους ἔχοντες. ὡς οὖν ταῦτα τοῖς περὶ αὐτὸν ἐξήγγειλεν ὁ Τιβέριος, οὗτοι μὲν ὄθυς τάς τε τριβέννους περιεζώννυντο, καὶ τὰ τῶν ὑπηρετῶν δόρατα συγκλῶντες, οἷς ἀνείργοντο τὸν ὄχλον, διελάμβανον, ὡς ἀμυνούμενοι τοῖς κλάσμασι τοὺς ἐπιφερομένους. τῶν δ᾽ ἀπωτέρω θαυμαζόντων τὰ γινόμενα, καὶ πυνθανομένων, ὁ Τιβέριος ἥψατο τῇ χειρὶ τῆς κεφαλῆς, σημαίνων τῇ ὄψει τὸν κίνδυνον, ἐπεὶ τῆς φωνῆς οὐκ ἐπήκουον. οἱ δὲ ἐναντίοι τοῦτο ἰδόντες, ἔδραμον πρὸς τὴν βουλὴν, ἀπαγγέλλοντες αἰτεῖν διάδημα τὸν Τιβέριον· καὶ τοῦτο σημεῖον

C εἶ) τὸ τῆς κεφαλῆς ἐπιδιγχάνειν. πολῖται μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν· ὁ δὲ Νασικᾶς ἠξίου τὸν ὕπατον τῇ πόλει βοηθεῖν, καὶ καταλύειν τὸν τύραννον. ἀποκεκραμένου δὲ πρᾴως ἐκείνου, βίας μὲν οὐδεμιᾶς ἐπάρξειν, οὐδὲ αἱρήσειν οὐδένα τῶν πολιτῶν ἄκριτον, εἰ μέν τι ψηφίσαιτο τῶν νόμων ὁ δῆμος ἐπὶ τοῦ Τιβερίου πειθεὶς ἢ βιασθεὶς, τοῦτο κύριον μὴ φυλάξειν, ἀναπηδήσας ὁ Νασικᾶς, Ἐπεὶ τοίνυν (ἔφη) προδίδωσιν ὁ ἄρχων τὴν πόλιν, οἱ βουλόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν ἀκολουθεῖτε. καὶ ταῦτα λέγων, ἅμα καὶ τὸ κρασπεδον τοῦ ἱματίου θέμενος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐχώρει πρὸς

D τὸ Καπιτώλιον. ἕκαστος δὲ τῶν ἑπομένων αὐτῷ, τῇ χειρὶ τὴν τρίβεννον περιελίξας, ὥσθ᾽ τοὺς ἐμποδὼν, οὐδενὸς σπασαμένου πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φυγόντων καὶ πατούντων ἀλλήλους. οἱ μὲν οὖν περὶ αὐτὸν, ῥόπαλα καὶ σκυτάλας ἐκόμιζον οἴκοθεν. αὐτὸν δὲ τῶν δίφρων καταγνυμένων ὑπὸ τοῦ φυγόντος ὄχλου τὰ κλάσματα καὶ τοὺς πόδας λαμβάνοντες, ἀνέβαινον ἐπὶ τὸν Τιβέριον, ἅμα πάσχοντες τοῖς προπεπτωκόσι. καὶ τούτων μὲν ἐν τῇ τροπῇ καὶ φόνος· αὐτοῦ δ᾽ τοῦ Τιβερίου φυγόντος ἀπελείβετό τις τῶν ἱματίων. ὁ δ᾽ τὴν τρίβεννον ἀφεὶς, καὶ φυγὼν ἐν τοῖς χιτῶσιν, ἐσφάλη, καὶ

E κατηνέχθη περί τινας τῶν πρὸ αὐτοῦ πεπτωκότας. αἰσχυνόμενον δ᾽ αὐτὸν ὁ μὲν ἐμφανῶς καὶ πρῶτος εἰς τὴν κεφαλὴν παπάξας ποδὶ δίφρου, Πόπλιος ἐν Σατουρνίος, εἷς τῶν στρατηγούντων· τῆς δὲ δευτέρας ἀντεποιεῖτο πληγῆς Λούκιος Ῥοῦφος, ὡς δῆθεν καλῷ τινι σημαινόμενος. τῶν δὲ δηλῶν ἀπέθανον ὑπὲρ τριακοσίους ξύλοις καὶ λίθοις συγκοπέντες, σιδήρῳ δ᾽ οὐδείς. ταύτην πρώτην ἱστοροῦσιν ἐν Ῥώμῃ φασὶν ἀφ᾽ οὗ βασιλεύεσθαι κατέλυσαν, αἷμα τι καὶ φόνῳ πολιτῶν ἀφανεσθῆναι. τὰς δὲ ἄλλας, οὔτε μικρὰς, οὔτε περὶ μικρῶν γενομένας, ἀνυπείκοντες ἀλλήλοις, φόβῳ μὲν οἱ δυνατοὶ

F τῶν πολλῶν, ἀγωνιῶντες δὲ τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, ἔπαυον. ἐδόκει δ᾽ καὶ τότε μὴ χαλεπῶς ἂν ἀνεδιῶσαι παρηγορηθεὶς ὁ Τιβέριος· ἐπὶ δ᾽ ῥᾴον εἶξε δίχα φόνου καὶ τραύματος ἐπιόντος. (καὶ γὰρ πλείονες ἢ τρισχίλιοι περὶ αὐτὸν ἦσαν) ἀλλ᾽ ἔοικεν ὀργῇ τῶν πλουσίων, καὶ μίσει, πλέον ἢ δι᾽ ἃς ἐσκήπτοντο προφάσεις, ἡ σύγχυσις ἐπ᾽ αὐτὸν γενέσθαι. καὶ τοῦτο μέγα τεκμήριον, ὡμῶς καὶ παρανόμως ὑβρισθεὶς ὁ νεκρός.

οὐ γὰρ ἐπέτρεψαν αἰρεῖσθαι τὸ σῶμα τῷ ἀδελφῷ δεομένῳ, καὶ θάψαι νυκτός, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων νεκρῶν εἰς τὸν ποταμὸν ἔρριψαν. καὶ τοῦτο πέρας οὐκ ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ τοὺς μὲν ἀξεκήρυττον ἀκείους, τοὺς δὲ συλλαβόντες ἀπεκτίννυσαν. ἐν οἷς καὶ Διοφάνης ὁ ῥήτωρ ἀπώλετο. Γαΐον δέ τινα βίλλιον εἰς ἀγγεῖον καθείρξαντες, καὶ συνεμβαλόντες ἐχίδνας καὶ δράκοντας, οὕτω διέφθειραν. ὁ δὲ Κυμαῖος Βλόσιος αἰτήσας μὴ ὅτι τοὺς ὑπάτους, ἐρωτώμενος δὲ περὶ τῶν γενομένων, ὁμολογῶν πεποιηκέναι πάντα Τιβερίου κελεύοντος. εἰπόντος δὲ τοῦ Νασικᾶ πρὸς αὐτόν, Τί οὖν εἴ σε Τιβέριος ἐκέλευσεν ἐμπρῆσαι τὸ Καπετώλιον; τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγεν ὡς οὐκ ἂν τοῦτο Τιβερίου κελεύσαντος· πολλάκις δὲ καὶ πολλῶν τὸ αὐτὸ πυνθανομένων, Ἀλλ' ἐκεῖνόγε πρᾶγμα τοσοῦτος (ἔφη) καλῶς κἀμοὶ τοῦτο πρᾶξαι ἔχειν. οὐ γὰρ ἂν Τιβέριος τοῦτο πρᾶγμα ἐπέταξεν, εἰ μὴ τῷ δήμῳ συνέφερεν. οὐδὲ μὴν οὖν ἐξεφυγών, ὅτε εἰς ἔθετο πρὸς Ἀρισόβιον εἰς Ἀσίαν· καὶ τῶν οἰκείων πρᾶγμα τῷ ἀφθαρέντων, ἑαυτὸν ἀνῆλεν. ἡ δὲ βουλὴ, θεραπεύουσα τὸν δῆμον ἐκ τῶν παρόντων, οὔτε πρὸς τὸν ἀφαιρεθέντα ἐπὶ τῆς χώρας ἐνεκαλεῖτο, καὶ Τίτον ἀντὶ τοῦ Τιβερίου προσθεῖναι τοῖς πολλοῖς ὁρίζειν ἐλέσθαι λαβόντες ὀνόματος, εἵλοντο Πόπλιον Κράσσον οἰκεῖον ὄντα Γαΐου Γράκχου. θυγατρὶ δὲ αὐτοῦ Λικινία Γαΐῳ Γράκχῳ συνῴκει καίτοι Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν οὐ Κράσσου, Βρούτου δ' τοῦ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λουσιτανῶν, θυγατέρα γῆμαι Γαΐου. ἀλλὰ οἱ πλείους ὡς ἡμεῖς γράφομεν ἱστοροῦσιν. ἐπεὶ δ' χαλεπῶς μὲν ὁ δῆμος εἶχε τῷ θανάτῳ τοῦ Τιβερίου, καὶ φανερὸς ἦν ἀμυνῆς τοῖς ἐμμένουσι καιρὸν, ἤδη δὲ καὶ δίκαι τῷ Νασικᾷ προσεπείροντο, δείσασα περὶ αὐτοῦ ἡ βουλὴ, ψηφίζεται, μηδὲν δεομένῳ, πέμπειν αὐτὸν εἰς Ἀσίαν. οὐ γὰρ ἀπεκρύπτοντο κατὰ τὰς ἀπαντήσεις οἱ ἄνθρωποι τὴν δυσμενείαν, ἀλλ' ἐξηγριαίνοντο, καὶ κατεβόων, ὅπου προστύχοιεν, σφαγῆς καὶ τυράννου καὶ μεμιαγκότα φόνῳ σώματος ἁγίου καὶ ἱεροῦ τὸ ἀγιώτατον καὶ φρικωδέστατον ἐν τῇ πόλει τῶν ἱερῶν, ἀποκαλοῦντες. οὕτω μὲν οὖν ἐξῆλθε τῆς Ἰταλίας ὁ Νασικᾶς, καίπερ ἐνδεδυμένος τὰς μεγίστας ἱερουργίας. ἦν γὰρ ὁ μέγιστος καὶ πρῶτος τῶν ἱερέων. ἔξω δὲ ἀλύων καὶ πλανώμενος ἄλλως, οὐ μετὰ πολὺν χρόνον κατέστρεψε πρὸς Πέργαμον. οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν εἰ Νασικᾶν μεμίσηκεν οὕτως ὁ δῆμος, ὅπου καὶ Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν, οὗ δικαίως Ῥωμαῖοι μηδένα δικαιότερον μηδὲ μᾶλλον ἀγαπῶσι, πρᾶγμα μικρὸν ἦλθεν ἐκπεσεῖν καὶ στέρεσθαι τῆς πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίας· ὅτι πρῶτον μὲν ἐν Νομαντίᾳ τὴν τελευτὴν τοῦ Τιβερίου πυθόμενος, ἀνεφώνησεν ἐκ τοῦ Ὁμηρικοῦ, Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ὅς κε τὰ τοιαῦτά γε ῥέζοι ἔπος τοῦ περὶ Γαΐου καὶ Φούλβιον αὐτοῦ δὲ ἐκκλησίας πυνθανομένου τί φρονοῖ περὶ τῆς Τιβερίου τελευτῆς, οὐκ ἀρεσκομένῳ τοῖς ἐπ' ἐκείνου πεπολιτευμένοις ἀπόκρισιν ἔδωκεν. ἐκ τούτου γὰρ ὁ μὲν δῆμος αἰτίαν εἶχεν αὐτῷ λέγοντι, μηδέπω τοιοῦτο ποιήσας πρότερον· αὐτὸς δὲ τὸν δῆμον εἰπεῖν κακῶς προσήκατο. περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν τῷ Σκιπίωνος βίῳ τὰ καθ' ἕκαστα γεγράπται.

A Neq; enim oranti fratri vt tollere liceret corpus eius & funerare nocte, permiserunt, verum id cũ aliis cadauerib. proiecerunt in amnẽ. Neq; hactenus tantum progressi sunt, sed amicis quoq; eius partim inauditis aqua & igni interdixerunt, partim quos potuerunt corripere, trucidauerunt: inter quos orator Diophanes periit. Caiũ quendam Billium cauęę inclusum cũ viperis & draconibus, ad eum modũ necauere. Blosius Cumanus ad cõsules attractus est. Hic rogat⁹ de his quę acta erãt, omnia se professus est Tiberii iussu facturũ fuisse.

B Subiicente Nasica, Quid igitur si tibi Tiberius Capitolio faces subdere præcepisset? Primũ abnuit, dicẽs, Hoc Tiberiũ iussurum nõ fuisse. Subinde aliis idẽ requirentibus, respondit, Enimuero si illo imperasset, nõ duxissem mihi id exequi turpe. neque enim, nisi ex vsu esset populi, id imperaret Tiberius. Atq; hic discrimen in præsenti transmisit. Cæterum post in Asiã contulit se ad Aristonicũ: cuius labefactatis fortunis, intulit sibi ipse manus. At senatus, quo populũ ob ea actalenire t, neq; legi agrarię vltra refragatus est, & plebi permisit vt Tiberii loco alium triumuirum agris diuidundis de

C signaret. In suffragia missi, P. Crassum Gracchi ꝓpinquum legere. Nã filia huius Licinia in matrimonio erat C. Gracchi. quanuis Cornelius Nepos autumet nõ Crassi, sed Bruti, qui de Lusitanis triũphauerat, Caium filiam in matrimonio habuisse. Cæterum plerique scriptores nobis subscribunt. At acerba populo Tiberii cædes erat, & præ se ferebat vltionis opportunitatem expectare: & vero iam Nasicæ iudicia intentabantur: cui ad securitatem senatus liberam legationem in Asiam decernit. Neque enim obscure ferebant homines in occursu eius indignationem suam, sed efferebantur & clamore insurgebant in eum, siquando obuiam daretur, nefarium & tyrannum appellantes,

D qui corporis nece sacrosancti sanctissimum & religiosissimum vrbis tẽplum polluerat. Quare cessit Italia Nasica, licet maximis sacrificiis esset deuinctus. nam Pontifex Maximus erat. Peregre autem palans vagansque huc illuc, breui post apud Pergamum obiit. Neq; mirum est infestum adeo Nasicæ populum fuisse, quum Scipio Africanus, quo populus Romanus neminem videtur iustioribus de causis vel impẽsius dilexisse, nihil ꝓpius factum sit quam vt excideret & deiiceretur eius

E beneuolentia, quod ad Numantiã primum nuntiato Tiberii exitu, exclamasset Homericũ illud,

Sic pereat quisquis designet talia facta:

deinde Caio & Fulvio in concione rogantibus eum quid ei de morte Tiberii videretur, non placere sibi respondisset illius acta. Inde enim cõcionanti populus obstrepuit: quod antea fecerat nunquam: & ille eo est prouectus, in populum vt inueheretur. Verum hæc in Scipionis vita singulatim retulimus.

ΓΑΐος δὲ Γράκχος, ἐν ἀρχῇ μὲν, ἢ δεδιὼς τοὺς ἐχθροὺς, ἢ φθόνον σπάσας ἐπ' αὐτοὺς, ἐπεξέιη τε τῆς ἀγορᾶς, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἡσυχίαν ἔχων διέτριβεν, ὡς ἄν τις ἐν τῷ παρόντι ταπεινὰ πράττων καὶ ὁ λοιπὸν οὕτως ἀπραγμόνως βιωσόμενος·

C. Gracchus initio, siue metu inimicorum, siue inuidiæ illis conflandæ gratia, reliquit forum. & domi in otio vitam egit: sicut qui & in præsenti abiectus sit, & deinceps ita in trãquillitate victu-

tus: vt etiam in ſermonem quibuſdam venerit im-
A ὥστε καὶ λόγον τινὰ κατ' αὐτοῦ προφέρειν, ὡς διεχειρίζοντος
καὶ παρεβεβληκότος τὴν τοῦ Τιβερίου πολιτείαν. ἐν ᾧ καὶ
μειράκιον πάντα πασιν. ἐνέα γὰρ ἐνιαυτῶν ἐλείπετο τὰ-
δελφοῦ κατ' ἡλικίαν. ἐκεῖνος δὲ οὔπω τριάκοντα γεγε-
νὼς ἀπέθανεν. ἐπεὶ δὲ παρῄει τοῦ χρόνου τὸν τε τόπον ἡ-
συχῇ διέφαινεν ὀργίας καὶ μαλακίας καὶ πότων καὶ χρη-
ματισμῶν ἀλλότριον ὄντα, καὶ τὸν λόγον, ὡς πρὸ ὀκτώ πέρα,
κατασκευαζόμενος ὑπὲρ τῆς πολιτείας, δῆλος ἐν ὀκνηρε-
μήσων, δίκην τε τινὶ τῶν φίλων φεύγοντι Βεστίῳ συνέπων, καὶ τοῦ
δήμου συνεφθουσιάζοντος ὑφ' ἡδονῆς καὶ βακχεύοντος περὶ αὐ-
B τὸν, ἀπέδειξε τοῖς ἄλλοις ῥήτορας παίδων μηδὲν διαφέρον-
τας, εἰς φόβον αὖθις οἱ δυνατοὶ κατέστησαν, καὶ πολὺς ἐν ὀ
αὐτῶν λόγος ὅπως ὀκ ἐάσουσιν ὑπὲρ δημαρχίαν τὸν Γάϊον
παρελθεῖν. συντυγχάνει δὲ ἀπὸ ταυτομάτου λαχεῖν αὐτῷ
εἰς Σαρδοῦ ταμίαν Ὀρέστη τῷ ὑπάτῳ. καὶ τοῦτο τοῖς μὲν
ἐχθροῖς κατ' ἡδονὴν ἐγένετο, τὸν δὲ Γάϊον ὀκ ἐλύπησεν.
ἅτε γὰρ ὢν πολεμικὸς, καὶ χαίρων ὀδὲν πρὸς στρατείας ἠσκη-
μένος ἢ δίκας, ἐπὶ τὴν πολιτείαν καὶ τὸ βῆμα φείδων,
ἀντέχειν δὲ καλοῦντι τῷ δήμῳ καὶ τοῖς φίλοις ὑ δυνάμενος,
πάντα πασι τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην ἠγάπησεν. καίτοι κρα-
C τεῖ δόξα πολλὴ, τοῦτον ἄκρατον ἡγεῖσθαι δημαγωγὸν, καὶ πο-
λὺ τοῦ Τιβερίου λαμπρότερον πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ὄχλων δό-
ξαν. ὀκ ἔχει οὕτω ὁ ἀληθὲς· ἀλλ' ἔοικεν ὑπὸ ἀνάγκης
τινὸς μᾶλλον ὀδὲ ἢ προαιρέσεως ἐμπεσεῖν εἰς τὴν πολιτείαν.
ἱστορεῖ δὲ καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ. ὡς ἄρα φεύγοντι πᾶσαν ἀρ-
χὴν τῷ Γαΐῳ, καὶ μὴ ἡσυχίας ἠρημένῳ ζῆν, ὁ ἀδελφὸς ὄ-
ναρ φανεὶς, καὶ προσαγορεύσας, Τί δῆτα (φάναι) Γαΐε βρα-
δύς; ὀκ ἔστιν ἀπόδρασις, ἀλλ' εἷς μὲν ἡμῖν ἀμφοτέροις
βίος, εἷς δὲ θάνατος ὑπὲρ τοῦ δήμου πολιτευομένοις πέπρω-
ται. ἡνιόμενος γοῦν ὁ Γάϊος ἐν Σαρδόνι, πᾶσαν ἀρετῆς ἀπόδει-
D ξιν ἐδίδου, καὶ πολὺ πάντων διέφερε τῶν νέων ἐν τοῖς πρὸς
τοὺς πολεμίους ἀγῶσι, καὶ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ὑπηκόους δι-
καίοις, καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν στρατηγὸν εὐνοίᾳ καὶ τιμῇ· σωφρο-
σύνῃ δὲ καὶ λιτότητι καὶ φιλοπονίᾳ παρήλλαττε καὶ τοὺς πρε-
σβυτέρους. ἐμμονῇ δὲ καὶ νοσώδεσι ἅμα χειμῶνος ἐν Σαρδόνι
διεμένου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὰς πόλεις ἐάσαντα τοῖς στρατιώ-
ταις αὐτόνομος, ἔπεμψαν εἰς Ῥώμην πρεσβευόμενοι. δεξαμέ-
νης δὲ τὴν βουλὴν τὴν παρ' αὐτῶν, καὶ τὸν στρατηγὸν ἄλλο-
θεν ἀμφιέζειν τοῖς στρατιώταις κελεύουσης· ἀπορήσαντος δὲ ἐ-
κείνου καὶ τῶν στρατιωτῶν κακοπαθούντων, ἐπελθὼν τὰς πό-
E λεις ὁ Γάϊος, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτῶν ἐποίησεν ἐσθῆτα πέμψαι,
καὶ βοηθῆσαι τοῖς Ῥωμαίοις. ταῦτα πάλιν εἰς Ῥώμην ἀ-
παγγελόμενα, καὶ δοκοῦντα δημαγωγίας πρόφασιν εἶναι,
διεπέρασε τὴν βουλήν. καὶ πρῶτον μὲν ὀκ Λιβύης πα-
ρὰ Μικίψα τοῦ βασιλέως πρέσβεις παραγενομένους, καὶ
λέγοντας ὡς ὁ βασιλεὺς χαίρει Γαΐου Γράκχου πέμψειεν
εἰς Σαρδόνα σῖτον τῷ στρατηγῷ, διεχειρίζοντες ἐξέβα-
λον· ἔπειτα δόγμα ποιοῦντα, τοῖς μὲν στρατιώταις ἀφαδε-
λῶ ἀποσταλῆναι, τὸν δ' Ὀρέστην ὑπεμένειν, ὡς δὴ καὶ τοῦ Γαΐου
F ἀφ' τὴν ἀρχὴν παραμενοῦντος. ὁ δ', τούτων αὐτῷ πρεσ-
πεσόντων, αὖθις ἐξέπλευσε πρὸς ὀργὴν, καὶ φανεὶς ἐν Ῥώ-
μῃ παρ' ἐλπίδας, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰτίαν εἶχεν,
ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀλλόκοτον ἐδόκει, ὃ ταμίας ὄντα πρεσβεύσαι τοῦ ἄρχοντος. οὐ μὴν ἀλλὰ κατηγορίας αὐτῷ
γενομένης ὑπὲρ τῶν πεμπτῶν, αἰτησάμενος λόγον, οὕτω μετέστησε τὰς γνώμας τῶν ἀκουσάντων, ὡς ἀπελθεῖν ἠδι-
κῆσθαι καὶ μέγιστα δόξας. ἐστρατεύσατο μὲν γὰρ ἔφη δώδεκα ἔτη, τῶν ἄλλων δέκα στρατευομένων ἐν δυνάγκαις·

ταμιεύων δὲ τὴν στρατηγὸν τὸν μεμνηκέναι τελευταίαν, τὸν νόμον μετ' ἐνιαυτὸν ἐπιμελεῖν διδόντος. μόνος δὲ τῶν στρατευομένων πλῆρες ὁ βαλλάντιον εἰσενηνοχέναι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐκπιόντας ὃν εἰσεφέρετο οἶνον, ἀργυρίου καὶ χρυσίου μεστοὺς δοῦναι τοὺς ἀμφορεῖς ἥκειν κομίζοντας· ἐκ τούτου πάλιν ἄλλας αἰτίας αὐτῷ καὶ δίκας ἐπῆγον, ὡς τοὺς συμμάχους ἀφεστάναι, καὶ κοινωνήσαι τῆς τοῦ Φρέγελλαν ἐνδειχθείσης συνωμοσίας. ὁ δ', πᾶσαν ὑποψίαν ἀπολυσάμενος, καὶ φανεὶς καθαρός, εὐθὺς ὅτι δημαρχίαν ὥρμησε, τῶν μὲν γνωρίμων ἀνδρῶν ὁμαλῶς ἀπιόντων ἐναντιουμένων πρὸς αὐτόν, ὄχλου δὲ τοσούτου συρρέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς Ἰταλίας, καὶ συναρχαιρεσιάζοντος, ὡς πολλοῖς μὲν οἰκήσεις ὀπιλιπεῖν· τὸ δ' πεδίον μὴ δεξαμένου τὸ πλῆθος, ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κεραμίων τὰς φωνὰς συνηχεῖν. τοσοῦτον δ' οὖν ἐξεβιάσαντο τὸν δῆμον οἱ δυνατοὶ, καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ Γαΐου καθεῖλον, ὅσον οὐχ, ὡς προσεδόκησε, πρῶτον, ἀλλὰ τέταρτον ἀναγορευθεῖσαν. πρὸς λαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, εὐθὺς εἰς ἀπόντων πρῶτος, ἰσχύων τε τῷ λέγειν, ὡς ἄλλος οὐδεὶς, καὶ τοῖς πάθοις αὐτῷ παρρησίαν πολλὴν διδόντος δυσκλαιομένῳ τὸν ἀδελφόν. ἐνταῦθα γὰρ ἐξ ἁπάσης προφάσεως περιῆγε τὸν δῆμον ἀναμιμνήσκων τῶν γεγενότων, καὶ παραπηδεῖς τὰ τῶν προγόνων, ὡς ἐκεῖνοι μὲν καὶ Φαλίσκοις ἐπολέμησαν ὑπὲρ Γενυκίου τινὸς δημάρχου λοιδορηθέντος, καὶ Γαΐου Βουτιουλείου θάνατον κατέγνωσαν ὅτι δημάρχῳ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς οὐχ ὑπεξέστη μόνος. Ὑμῶν δὲ ὁρώντων (ἔφη) Τιβέριον ξύλοις συνέκοψαν οὗτοι, καὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐσύρετο νεκρὸς ἐκ Καπετωλίου, ῥιφησόμενος εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ ἁλισκόμενοι τῶν φίλων ἀπέθανον ἄκριτοι. καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴτις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἕωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν, ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτοῖς τοὺς δικαστάς. οὕτως εὐλαβεῖς καὶ πεφυλαγμένοι περὶ τὰς κρίσεις ἦσαν. τοιούτοις λόγοις παρασείσας τὸν δῆμον (ἦν δὲ καὶ μεγαλοφωνότατος καὶ ῥωμαλεώτατος ἐν τῷ λέγειν) δύο νόμους εἰσέφερε, τὸν μὲν, εἴ τινος ἄρχοντος ἀφῄρητο τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, οὐκ ἐῶντα τούτῳ δευτέρας ἀρχῆς μετουσίαν εἶναι· τὸν δὲ, εἴτις ἄρχων ἄκριτον ἐκκεκηρύκοι πολίτην, κατ' τούτου κρίσιν διδόντα τῷ δήμῳ· τούτων τῶν νόμων θάτερος ὁ μὲν Μάρκον Ὀκτάβιον ἠτίμου, τὸν ὑπὸ Τιβερίου τῆς δημαρχίας ἐκπεσόντα· τῷ δ' ἐνείχετο Ποπίλλιος. οὗτος γὰρ στρατηγῶν τοὺς Τιβερίου φίλους ἐξεκήρυξε· καὶ Ποπίλλιος μὲν οὐχ ὑποστὰς τὴν κρίσιν, ἔφυγε τὴν Ἰταλίαν· τὸν δ' ἕτερον νόμον Γαΐος αὐτὸς ἐπεμείλετο, φήσας τῇ μητρὶ Κορνηλίᾳ δεηθείσῃ χαρίζεσθαι τὸν Ὀκτάβιον. καὶ ὁ δῆμος ἠγάθη καὶ συνεχώρησε, πρῶτον τιμῶν Κορνηλίαν οὐδὲν ἧττον ἢ τοὺς παῖδας, ἢ τοῦ πατρὸς. ἧς γε χαλκῆν εἰκόνα φήσας ὕστερον, ἐπέγραψε Κορνηλίας μητέρα Γράκχων. ἀπομνημονεύεται δ' καὶ τοῦ Γαΐου πολλὰ ῥητορικῶς καὶ ἀγωνικῶς ὑπὲρ αὐτῆς εἰρημένα πρός τινα τῶν ἐχθρῶν, Σὺ γὰρ (ἔφη) Κορνηλίαν λοιδορεῖς τὴν Τιβέριον τεκοῦσαν; ἐπεὶ δ' ἀναβεβλημένος ἦν εἰς μαλακίαν ὁ λοιδορηθεὶς, Τίνα δὲ (εἶπεν) ἔχων παρρησίαν, συγκρίνεις Κορνηλίαν σαυτῷ; ἔτεκες γὰρ ὡς ἐκείνη; καὶ μὴν πάντες ἴσασι Ῥωμαῖοι, πλείω χρόνον ἐκείνην ἢ σ' ἀνδρὸς οὖσαν, ἢ σὲ τὸν ἄνδρα. τοιαύτη μὲν ἡ πικρία τῶν λόγων ἦν αὐτοῦ, καὶ πολλὰ λαβεῖν ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐστὶν ὅμοια.

A quæstorem apud imperatorem trienñium permansisse, quum lege sibi reuerti exacto liceret anno. Solum ex militibus zonam se, quam in prouinciam plenam intulisset, exportasse inanem: cæteros exhausto quod importauerant vino, auro & argento domum plenas amphoras retulisse. Inde alia rursus crimina & dicas ei impegerunt, solicitasse eum socios, coniurationis Fregellanæ, quæ fuerat detecta, conscium fuisse. At hic omnem amolitus suspicionem, & insons compertus, euestigio intendit animum ad tribunatum plebis petendum, vniuersa eum pariter impugnante nobilitate. Cæterum tantus cœtus in vrbem influxit ex Italia, suffragataque eius petitioni est, multos vt diuersoria defecerint, ex tectisq; & fastigiis ædificiorum, non capiente tantam multitudinem campo, voces eorum resonarent. Tantum tamen expresserunt populo principes, & spei detraxerunt Caii, quod non pro expectatione sua primus, sed renuntiatus fuerit quartus. At inito magistratu mox omnium fuit primus, quod tum facundia, vt nemo alius, polleret, tum quia calamitas amplum libere dicendi campum suppeditabat fratrem suum deploranti. Eo enim ex omni occasione circumagebat populum, refricans eius facinoris memoriam, attexensq; exempla maiorum: quemadmodũ Faliscis arma illi ob Genutium quendam tribunum plebis conuitiis proscissum mouerint: & C. Vulturium, quod incedenti per forum tribuno vnus via non decessisset, rei capitalis damnauerint. At vobis inspectantibus, inquit, Tiberiũ baculis hi conciderunt, mediamq; per vrbem raptus est ille exanimis ex Capitolio, vt in flumen proiiceretur. Amicos eius, quos comprehenderunt, indefensos sustulerunt. Et quidem more maiorum, siquis rei capitalis postulatus ad iudicium nõ occurrerit, huius ad ianuam profectus mane tubicen tuba eum citat, neq; ante ferunt sententiam iudices. Adeo religiosi & circumspecti in iudiciis fuerunt. Huiuscemodi orationibus ad motum præparato populo, (erat enim vocalissimus & firmissimis lateribus in dicendo) duas leges promulgauit. Vnam, sicui populus magistratum abrogauerit, ne aditus huic ad secundum magistratum sit: alteram, siquis magistratus ciui indicta causa exilium irrogauerit, vt is causam dicat ad populum. Harum legum altera non obscure M. Octauium notabat à Tiberio tribunatu deiectum, altera tenebatur Popilius. Hic enim in prætura sua amicos Tiberii in exilium egerat. At Popilius non expectato iudicio, ex Italia solum vertit: alteram legem Caius ipse antiquauit, professus matri se Corneliæ precibus dare Octauium. Id placuit populo, eomprobatumq; ab eo est, quod Corneliam in honore haberet non minus liberorum suorum quam parentis gratia. Nempe statuã æneam ei posuit postea, inscripsitque, Corneliæ matri Gracchorũ. Memorantur etiam multa accersita & plebeia à Caio pro illa in quendã inimicũ torta, Tune Corneliam, inquit, insectaris Tiberii parentẽ? Quia vero infamis erat ille quem insectabatur, quod adolescentia eius obnoxia aliorum libidinibus fuisset, Qua fronte, inquit, tecum confers Corneliam? Peperisti vero vt illa? Atqui toto populo Romano notum est diutius illam quam te virum à viro abstinuisse.

Ea erat illius in dicendo mordacitas, pariaque ex scriptis orationibus multa licet colligere. Leges quas pro commodo plebis & ad opprimendum senatum rogauit, vna fuit agraria, de agro publico inopibus diuidundo: altera militaris, qua sancitum vt vestes publice præberentur, neq; quicquã eius nomine stipendio militum detraheretur, ac nequis minor decem & septem annis ad nomen cogeretur respondere: socialis alia, qua ius suffragii ferendi cum ciuibus dabatur Italis: alia frumẽtaria, pretium eleuans annonę: alia iudiciaria, qua plurimum circumcidit opes senatus. Soli enim iudicia in potestate senatores habebant, atq; ideo populo & ordini equestri erant formidabiles. Hic vero trecentos equites Romanos trecentis admiscuit senatoribus, atq; iudicia hisce sexcentis communicauit. Dum hanc legem rogat, cum in alia dicitur magnopere incubuisse, tum vbi superiores concionatores respicere ad curiã assueuerant & ad comitiũ, primus tunc foras versus ad forum fuisse concionatus, atque id deinceps sequutus, breuiq; declinatione & circumactu corporis magnam rem mouisse, a c remp. quasi ab optimatibus ad arbitrium transtulisse populi, tanquam plebem spectare concionatores, non senatum deberent. Vt vero non modo hanc legem sciuit populus, sed & iudices illi deligere ex equitibus permisit: potestatem obtinuit regiam quandam, adeo vt senatus quoq; reciperet eius consilia. Consultor semper erat & autor rei alicuius quæ eum ordinem decebat. Cuiuscemodi fuit decretum de frumento ex Hispania à Fabio proprætore misso moderatissimum & laudatissimum. Suasit Caius senatui vt distracto frumento remitteret ciuitatibus pretium, Fabiumq; insuper castigaret: quod inuidiosum & intolerandum redderet prouincialibus imperiũ. quæ res ei in prouinciis magnam parauit cum beneuolentia laudem. Ad hæc leges tulit de coloniis deducẽdis, de viis muniendis, de ædificandis horreis. His muneribus omnibus rectorem se & dispensatorem præfecit, nihil in tot tantisq; fatiscens negotiis: imo incredibili celeritate & labore, quasi singulis tantum incumberet, consummauit instituta opera. vt etiam illi qui impense oderant & timebant eum, obstupescerent expeditam vbiq; eius atque efficacem industriam. Plebs vero etiam ipsum mirabatur conspectum eius, quum assectari eum conspicerent cateruam operariorum, artificum, legatorum, magistratuum, militum, doctorum hominum: quibus omnibus placidum aditũ præbens, atq; in humanitate tuens grauitatem, accommodansq; se ad id quod cuiq; proprie conueniret, effecit vt graues calumniatores haberentur qui trucem ipsum aut omnino morosum dicebãt aut præfractum. adeo habebat excitatiorem in cõsuetudine & actionibus quam in concionibus popularitatem. Elaborauit autem potissimum in viis muniendis, tam vtilitatis quam oblectamẽti & ornatus curam gerens. Ducebantur enim directę ad amussim per agros viæ, atq; hinc lapide quadrato sternebantur, hinc glareæ aggeribus aduectis referciebantur. Complebat, & pontibus iungebat, lacunas torrentibus vel specubus excauatas, ac lateribus pari inter se fastigio vtrinque comparatis, æquabilẽ habebat & visendã vndiq; opus faciem.

A τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, καὶ καταλύων τὸν σύγκλητον, ὁ μὲν εἷς κληρουχικὸς, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὸν δημοσίαν· ὁ δὲ, στρατιωτικὸς, ἐαθῆτα τε καλοῦν δημοσίᾳ χορηγεῖαθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖαθαι τῶν στρατευομένων, καὶ νεώτερον ἑπτὰ ἐτῶν καὶ δέκα μὴ καταλέγεαθαι στρατιώτην· ὁ δὲ, συμμαχικὸς, ἰσοψηφοὺς ποιῶν τοῖς πολίταις τοὺς Ἰταλιώτας. ὁ δὲ, σιτικὸς, ἐπιδιανείζων τοῖς πένησι τὸν ἀγορᾶν· ὁ δὲ, δικαστικὸς, ᾧ ὃ πλεῖστον ἀπέκοψε τῆς τῶν συγκλητικῶν δυνάμεως· (μόνοι γὰρ ἔκρινον τὰς δίκας, καὶ διὰ τοῦτο φοβεροὶ τῷ

B δήμῳ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἦσαν) ὁ δὲ, τριακοσίους τῶν ἱππέων παρεσκατέλεξεν αὐτοῖς, οὖσι τριακοσίοις, καὶ τὰς κρίσεις κοινὰς τῶν ἑξακοσίων ἐποίησε. τοῦτον τὸν νόμον εἰσφέρων, πάντα ἄλλα λέγειν ἀπουδάσαι διαφεροντος, καὶ τὸν περὶ αὐτοῦ πολλῶν δημαγωγῶν πρὸς τὸ σύγκλητον ἀφορώντων, καὶ τὸ καλούμενον κομίτιον, πρῶτον τότε γραφεὶς ἔξω πρὸς τὸν ἀγορὰν δημηγορῆσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω ποιεῖν ἐξ ἐκείνου, μικρᾷ παρεγκλίσει καὶ μεταθέσει σχήματος μέγα πρᾶγμα κινήσας, καὶ μετενεγκὼν τρόπον τινὰ τὸν πολιτείαν ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὸν δημοκρατίαν· ὡς τῶν

C πολλῶν δέον, οὐ τῆς βουλῆς, σοφίζεαθαι τοὺς λεγόντας. ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον ἐδέξατο τὸν νόμον τοῦτον ὁ δῆμος, ἀλλὰ κἀκείνῳ τοὺς κρίνοντας ἐκ τῶν ἱππέων ἔδωκε καταλέξαι, μοναρχική τις ἰσχὺς ἐγεγόνει περὶ αὐτόν. ὥστε καὶ τὸν σύγκλητον ἀνέχεαθαι συμβουλεύοντος αὐτοῦ. συνεβούλευε δ' ἀεί τι τῶν ἐκείνῃ πρεπόντων εἰσηγούμενος· οἷον καὶ ὃ περὶ τοῦ σίτου δόγμα μετριώτατον καὶ κάλλιστον, ὃν ἔπεμψε μὲν ὁ ἐξ Ἰβηρείας Φάβιος ἀντιστράτηγος· ἐκεῖνος δ' ἔπεισε τὸν βουλὴν ἀποδομένην τὸν σῖτον, ἀναπέμψαι πᾶσι πόλεσι τὸ ἀργύριον, καὶ παρεσεπαπάσαεαθαι τὸν

D Φάβιον, ὡς ἐπαχθῆ καὶ ἀφόρητον ποιοῦντα τὸν ἀρχὴν τοῖς ἀνθρώποις· ἐφ' ᾧ μεγάλῃ ἔσχε δόξαν μετ' εὐνοίας, ἐν πᾶσι ἐπαρχίαις. ἔγραψε δὲ καὶ πόλεις ἀποικίδας ἐκπέμπεαθαι, καὶ τὰς ὁδοὺς ποιεῖαθαι, καὶ κατασκευάζεαθαι σιτοβόλια. τούτοις ἅπασι παραπομένοις αὐτὸν ἀργυρᾶ καὶ διοικητὴν ἐφιστὰς, καὶ πρὸς μηδὲν ἀποδυόμενος τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων, ἀλλὰ καὶ θαυμαστῷ τινι τάχει καὶ πόνῳ τῶν γινομένων, ὡς μόνον ἕκαστον ἐξεργαζόμενος· ὥστε καὶ τοὺς πάνυ μισοῦντας αὐτὸν καὶ δεδοικότας, ἐκπλήττεαθαι τὸ διὰ πάντων αὐτοῦ σπουδαῖον καὶ τελεσιουργόν. οἱ δὲ πολλοὶ καὶ τὸν ὄψιν αὐτοῦ ἐθαύμαζον, ἐξηρτημένον ὁρῶντες αὐτοῦ πλῆθος ἐργολάβων, τεχνιτῶν, πρεσβευτῶν, ἀρχόντων, στρατιωτῶν, φιλολόγων· οἷς πᾶσιν ἐντυγχάνων μετὰ δεξιότητος, καὶ τὸ σεμνὸν ἐν τῷ φιλανθρώπῳ διαφυλάττων, καὶ νέμων αὐτοῦ τὸ ἁρμόττον οἰκείως ἑκάστῳ, χαλεποὺς ἀπεδείκνυε συκοφάντας, τοὺς φοβεροὺς αὐτὸν ἢ φορτικὸν ὅλως ἢ βίαιον ἀποκαλοῦντας. οὕτω δεινότερος ἦν ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ ταῖς πράξεσιν, ἢ οἷς ἀπὸ τοῦ βήματος λόγοις, δημαγωγός· ἐσπούδασε δὲ μάλιστα περὶ τὴν ὁδοποιίαν, τῆς τε χρείας ἅμα καὶ τοῦ πρὸς χάριν καὶ κάλλος ἐπιμεληθείς. οὐδεῖαν γὰρ ἤγετο διὰ τῶν χωρίων ἀβέμειν· καὶ τὸ μὲν ἐσόρυττε πέτρα ξεστῇ, τὸ δὲ ἄμμου χώμασιν ἀκριβῶς ἐπυκνοῦτο. πιμπλαμένων δὲ τῶν κοίλων καὶ ζωγνυμένων γεφύραις, ὅσα χείμαρροι διέκοπτον ἢ φάραγγες, ὕψος δὲ τῶν ἑκατέρωθεν ἴσον καὶ παράλληλον λαμβανόντων, ὁμαλὴν καὶ καλὴν ὄψιν εἶχε δόλου τὸ ἔργον.

πρὸς δὲ τούτοις ἀναμετρήσας τὸ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (ὃ δὲ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεῖ) κίονας λιθίνους σημεῖα τοῦ μέτρου κατέστησεν. ἄλλους δὲ λίθους ἐλάττους ἀπέχοντας ἀλλήλων ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ διέθηκεν, ὡς εἴη ῥᾳδίως τοῖς ἵππους ἔχουσιν ὑπιβαίνειν ἐπ' αὐτῶν, ἀναβολέως μὴ δεομένοις. ὑπὲρ τούτοις τοῦ δήμου μεγαλυνόντος αὐτὸν, καὶ πάντ' ὁποιῶν ἑτοίμως ἔχοντος ἐπιδείκνυσθαι πρὸς ἅπασαν, ἔφη ποτὲ δημηγορῶν αὐτὸς αἰτήσειν χάριν, ἣν λαβὼν μὲν, αὐτὸς πάντας ἕξειν, εἰ δὲ ἀποτύχοι, μηδὲν ἐκείνοις μεμψιμοιρήσειν. τοῦτο ῥηθὲν, ἔδοξεν αἴτησις ὑπατείας εἶναι, καὶ προσδοκίαν πᾶσιν ὡς ἅμα μὲν ὑπατείαν, ἅμα δὲ δημαρχίαν μετιὼν παρέχειν. ἐνιστάντων δὲ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ μετεώρων ὄντων ἁπάντων, ἐξῆλθε Γάϊον Φάννιον καταγαγεῖν εἰς τὸ πεδίον, καὶ συναρχαιρεσιάζων ἐκείνῳ μετὰ τῶν φίλων. τοῦτο ῥοπὴν ἐνέγκε τῷ Φαννίῳ μεγάλην. κἀκεῖνος μὲν ὕπατος, Γάϊος δὲ δήμαρχος ἀπεδείχθη τὸ δεύτερον· οὐ προσαγγέλλων, οὐδὲ μετιὼν, ἀλλὰ τοῦ δήμου σπουδάζοντος. ἐπεὶ δὲ ἐφάνη τὴν μὲν σύγκλητον ἐχθρὰν αὐτῷ, ἀμβλεῖαν δὲ τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ τὸν Φάννιον, αὖθις ἑτέροις νόμοις ἀπήρτησε τὸ πλῆθος· ἀποικίας μὲν εἰς Τάραντα καὶ Καπύην πέμπεσθαι γράφων, καλῶν δὲ ὑπὲρ κοινωνίᾳ πολιτείας τοὺς Λατίνους. ἡ δὲ βουλὴ, δείσασα μὴ πάντα πᾶσιν ἄμαχος γένηται, καινὴν καὶ ἀστυνόμον πεῖραν ἐπῆγε τοῖς πολλοῖς ἀποστῆσαι, ἀντιδημαγωγοῦσα καὶ χαριζομένη πρὸς τὸ βέλτιστον. ἦν γὰρ εἷς καὶ τοῦ Γαΐου συναρχόντων Λίβιος Δρούσος, οὐήρ οὔτε γενναίου τινὸς Ῥωμαίων οὔτε τεθραμμένος χείρων· ἤδη δὲ καὶ λόγῳ καὶ πλούτῳ ἐν τοῖς μάλιστα τιμωμένοις καὶ δυναμένοις ἀπὸ τούτων ἐνάμιλλος. ὑπὲρ τούτου μὲν δὴ οἱ γνωριμώτατοι δέοντο· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἅψασθαι τοῦ Γαΐου, καὶ μετ' αὐτῶν ὑπὲρ τὸν ἄνδρα συσπάσαι, μὴ βιαζόμενον, μηδὲ ἀντικρούοντα τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ πρὸς ἡδονὴν ἄρχοντα καὶ χαριζόμενον ὑπὲρ ὧν καὶ ἀπεχθάνεσθαι καλὰς εἶχεν. ὑπιδοὺς οὖν ὁ Λίβιος εἰς ταῦτα τῇ βουλῇ τὴν ἑαυτοῦ δημαρχίαν, νόμους ἔγραψεν, οὔτε τῶν καλῶν τινος, οὔτε τῶν λυσιτελούντων ἐχομένους· ἀλλὰ ἓν μόνον, ὑπερβαλέσθαι τὸν Γάϊον ἡδονῇ καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ὥσπερ ἐν κωμῳδίᾳ, ἀνεύδων καὶ ἀναμιμνήσκων. ᾧ καὶ καταφανεστάτῳ ἐποίησεν ἑαυτὴν ἡ σύγκλητος, οὐ διεχρεαίνουσα τοῖς τοῦ Γαΐου πολιτεύμασιν, ἀλλὰ αὐτὸν ἐκεῖνον ἀνελεῖν ἢ ταπεινῶσαι πανταχόθεν βουλομένη. τὸν μὲν γὰρ ἀποικίας δύο γράψαντα, καὶ τοῖς χαριεστάτοις τῶν πολιτῶν εἰσάγοντα, δημοκοπεῖν ἠπίστουν. Λιβίῳ δὲ δώδεκα κατοικίζοντι, καὶ τεισχιλίους εἰς ἑκάστην ἀποστέλλοντι τῶν ἀπόρων, συνελαμβάνοντο. κἀκείνῳ μὲν, ὅτι χώραν διένειμε τοῖς πένησι, προστάξας ἑκάστῳ τελεῖν ἀποφορὰν εἰς τὸ δημόσιον, ὡς κολακεύοντι τοῖς πολλοῖς ἀπηχθάνοντο. Λίβιος δὲ καὶ τὴν ἀποφορὰν ταύτην τῶν νειμαμένων ἀφαιρῶν, ἤρεσκεν αὐτοῖς. ἐπὶ δὲ, ὁ μὲν τοῖς Λατίνοις ἰσοψηφίαν διδοὺς ἐλύπει, τοῦ δὲ ὅπως μηδὲ ὑπὲρ στρατείας ἐξῇ τινὰ Λατίνων ῥάβδοις ἀικίσασθαι, γράψαντος, ἐβοήθουν τῷ νόμῳ. καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Λίβιος ἀεὶ δημηγορῶν ἔλεγεν, ὡς γράφει ταῦτα τῇ βουλῇ δοκοῦντα κηδομένῃ τῶν πολλῶν. ὁ δὴ καὶ μόνον ἀπὸ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ χρήσιμον ὑπῆρχεν. ἡμερώτερον γὰρ ἔσχε πρὸς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, καὶ τοῖς γνωριμωτάτοις αὐτοῦ πρότερον ὑφορωμένου καὶ μισοῦντος, ἐξέλυσε καὶ κατεπράυνε τὴν μνησικακίαν καὶ χαλεπότητα ταύτην ὁ Λίβιος,

A Adhæc viam omnem per milliaria dimensus, (capit autem paulo minus octo stadia miliare) columnas lapideas spatii signandi gratia locauit. Alios lapides modicis inter se interuallis hinc inde secundum viam disposuit: quibus equitantes sine subiicibus ephippiariis conscenderent commodius equos. Has ob res populo eum in cœlum laudibus ferente, & nihil non eius studio facere parato, iecit aliquando in concione gratiam se petiturum. quam si esset adeptus, instar se habiturum omnium: sin tulisset repulsam, nihil de illis conquesturum. Id dictum petitio visum consulatus esse: atque opinionem omnibus præbuit pa-
B riter se consulatum & tribunatum petiturum. Instantibus comitiis consularibus, omnibusque suspensis prodiit Caius ad Fannium in campum deducendum, atque ad iuuandum studio suo cum amicis illius petitionem. Momentum hoc Fannio non exiguum attulit: qui Consul, & Caius iterum tribunus plebis renunciatus est, non candidatus neque ambiens verum populi studio. Quum vero senatum non obscure infestum cerneret sibi, frigida autem in se beneuolentia Fannium: instituit aliis de integro legibus deuincire
C sibi plebem, legem promulgans de Coloniis Tarentum & Capuam deducendis, & de ascisendis in ciuitatem Latinis. At senatus, veritus ne prorsus euaderet insuperabilis, viam ad multitudinem auertendam molitus est nouam & insolitam, malo exemplo blandimentis erga populũ cum Caio & obsequiis certans. Erat enim ex collegis Caii vnus Liuius Drusus, vir neque indole vlli Romano neque tyrocinio secundus, adhæc eloquentia & diuitiis inter primos celebris, atq; pollentibus horum præsidio par. Ad hunc igitur vertunt se primores, hortanturq; vt Caium adoriatur, atq; in
D eum conspiret secum, non vi agendo neque incurrendo in plebem, sed mulcendo in magistratu, concedendoq; tanta quorum causa vel lacessenda esset honeste. Itaq; tribunatum suum Liuius ad senatus voluntatem aggregans, leges promulgauit, non vllam in rem honestam aut frugiferam, sed id modo, superare Caium sicut in comœdia blandimentis & popularitate enitens & certans. quo apertissime declarauit senatus non actionib. offendi se Caii, sed illum ipsum tollere aut conculcare modis omnibus in animo habere. Huic enim de duabus promulganti coloniis deducendis rogationem, & honestissimos ciues in eas scribenti,
E lenocinari eum multitudini obiiciebant: Liuio de duodecim coloniis deducendis legem ferenti, & de ternis millibus in singulas inopum scribendis, erant auxilio. Illi, quod agrum partiretur pauperibus indicta singulis pensione quam inferrent ærario, succensebant vt plebis assentatori: Liuius, qui etiam pensione hac agrorum possessores leuabat, erat iis probatus. Adhæc ille, q̃ Latinis suffragii ferendi ius faceret, cruciabat eos: huius ne quẽ Latinũ militem virgis mulctare duci liceret ferentis legi præsto erant. Et quidẽ Liuius ipse in concionando assidue iactabat hæc ferre se ex senatus
F de plebe soliciti sententia: q̃ sane in actionib. eius vnũ extitit vtile. Placatior. n. euasit erga senatũ populꝰ. q̃ quũ principes ante suspectos & inuisos habuisset, diluit & molliuit hãc simultatẽ & itã Liuiꝰ,

ostendens auspicari se illis autoribus popularis esse & plebi indulgere. Summam vero sibi Drusus beneuolentiæ in populum & iustitiæ fidem eo quæsiuit, quod nihil sibi aut in vsum suum videretur promulgare. etenim triumuiros deducendis coloniis misit alios, neq; ad pecuniam tractandam accessit, quum eiuscemodi munera pleraq; & maxima sibi quæreret Caius. Vt vero vn° ex collegio eorum Rubrius rogationem tulit de colonia Carthaginem ab Scipione excisam deducenda, Caius autem id muneris sortitus eo nauigauit: absentem Drusus adortus acrius, populum subiit, conciliauitque Fuluium calumniando. Fuluius hic Caii erat familiaris, & collega in triumuiratu agri diuidendi creatus, homo seditiosus & senatui palam inuisus, suspectus etiam aliis bellum sociale mouere, Italosq; in occulto solicitare ad rebellandũ. Quæ quum sine vllo iudicio vel argumento iactarentur, ea ipse confirmabat Fuluius: quod parum sana & quieta consilia ostenderet se habere. Id Caium imprimis euertit huiusce participem inuidię. Ac quum Scipio Africanus nulla liquida de causa decessisset, atque notæ in cadauere plagarum impressionisque elucerent, (vt in illius historia retulimus) calumnia magna ex parte in Fuluium recidit eius hostem, qui eodem die Scipionem pro rostris prosciderat conuitiis. Neque vero exors Caius suspicionis fuit. Facinus autem adeo nefandum in virum principem & summum ciuitatis conceptum, impunitum mansit, neq; fuit de eo acta quæstio. siquidem interpellauit & oppressit plebs cognitionem, Caio metuens: ne si de cæde illius inquireretur, noxæ comperiretur affinis. Cæterum hæc antecessere. Porro in Africa quum deduceretur Carthaginem colonia, quam Caius Iunoniam appellauit: prodigia feruntur ei diuinitus obscœna fuisse oblata. siquidem primum signum vento rapiente & signifero summa ope renitente, defractum est. Item victimas aris impositas dissipauit venti procella, & superductorum vrbis lineamentorum terminos disiecit. Ipsos terminos irruentes lupi longe abstulere. Attamen omnibus digestis & compositis diebus non ampli° septuaginta, regressus Caius est Romam, quũ premi à Druso Fuluium accepisset, atq; ipsæ res præsentiam suam requirerent, quippe L. Opimius, vir de principum factione, & magnis in curia opibus, ante consulatus candidatus, quod Caius Fannium commendaret, illumque factione sua deiiceret, repulsam tulerat. Hic tunc multorum opibus nixus consulatum sibi spondebat, & in consulatu Caium putabatur obtriturus, flaccescente iam quodammodo eius potentia, & quia, quum multi se populo venditarent, & senatus vltro ista concederet, satietas ceperat populum huiuscemodi actionum. Reuersus primum ex Palatio, demigrauit sub forum, velut locum magis popularem, vbi frequentissimi abiecti & pauperes domicilia habebant. Deinde reliquas promulgauit leges, missurus de iis populum in suffragia. Quum turba vndequaque conflueret ad eum, induxit senatus consulem Fannium vt præter ciues Romanos cæteros vrbe summoueret omnes.

A ὡς ἐκ τῆς ἐκείνων ὁρμώμενος γνώμης ὅτι δημαγωγεῖν καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς. μεγίστη δὲ τῷ Δρούσῳ πίστις εὐνοίας πρὸς τὸν δῆμον ἐγίνετο καὶ δικαιοσύνης, ὃ μηδὲν αὐτῷ μηδὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ φαίνεσθαι γράφοντα. καὶ γὰρ οἰκίσας ἑτέρους ἐξέπεμπε τῶν πόλεων, καὶ διοικήσεσι χρημάτων οὐ προσῄει, τοῦ Γαΐου τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν τοιούτων αὐτῷ προστιθέντος. ἐπεὶ δ' Ῥουβρίου, τῶν στρατηγόντων ἑνός, οἰκίζεσθαι Καρχηδόνα γράψαντος αἱρημένου ὑπὸ Σκιπίωνος, κλῆρῳ λαχὼν ὁ Γαΐος ἐξέπλευσεν εἰς Λιβύην ὅτι τὸν κατοικισμόν, ἔτι μᾶλλον ἐπιβαὶς ὁ

B Δρούσος ἀπόντος αὐτοῦ, τὸν δῆμον ὑπεκλάμβανε καὶ προσήγετο, μάλιστα ταῖς κατὰ τοῦ Φουλβίου ἀμφιβολαῖς. ὁ δὲ Φούλβιος οὗτος, υἱὸς τοῦ Γαΐου φίλος, καὶ στρατάρχων ὅτι τοῦ ἀμφομολοῦ τῆς χώρας ἠρημένος. υἱὸς δ' ἀποβοῶδης, καὶ μισόμυθος μὴν ὑπὸ τῆς βουλῆς αἰτίκρυς, ὑποπτος δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὡς τὰ συμμαχικὰ ἀμφικινῶν, καὶ παρεξιὼν χρυφα τοὺς Ἰταλιώτας πρὸς ἀπόστασιν. οἷς ἀναποδείκτως καὶ ἀνελέγκτως λεγομένοις αὐτὸς προσεπίθει πίστιν ὁ Φούλβιος, οὐχ ὑγιαινούσης οὐδὲ εἰρωνικῆς ὢν προαιρέσεως. τοῦτο μάλιστα κατέλυε τὸν Γαΐον, ἀπολαύοντα τοῦ μίσους. καὶ ὅτε

C Σκιπίων Ἀφρικανὸς ἄξ οὐδενὸς αἰτίου περιφανοῦς ἐτελεύτησε, καὶ σημεῖά τινα τοῦ νεκροῦ πληγῶν καὶ βίας ἐπιδραμεῖν ἔδοξεν, (ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται) ὃ μὴ πλεῖστον ὅτι τὸν Φούλβιον ἦλθε τῆς ἀμφιβολῆς, ἐχθρὸν ὄντα, καὶ τῷ ἡμέρᾳ ἐκείνῳ ὅτι τοῦ βήματος τοῦ Σκιπίωνι λελοιδορημένον· ἥψατο δὲ καὶ τοῦ Γαΐου ὑπόνοια. καὶ δεινὸν οὕτως ἔργον ἐπ' ἀνδρὶ τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου Ῥωμαίων τολμηθὲν οὐκ ἔτυχε δίκης, οὐδὲ εἰς ἔλεγχον προῆλθεν. ἐκέησαν γὰρ οἱ πολλοὶ, καὶ κατέλυσαν τὸν κρίσιν, ὑπὲρ τοῦ Γαΐου φοβηθέντες μὴ προσιπετὴς τῇ αἰτίᾳ τοῦ

D φόνου ζητουμένου γένηται. τὰ μὲν οὖν ἐγγύνει πρότερον. ἐπὶ δὲ τῇ Λιβύῃ περὶ τὸν τῆς Καρχηδόνος κατοικισμόν, ἣν ὁ Γαΐος Ἰουνωνίαν (ὅπερ ἐστὶν Ἥρειαν) ὠνόμασε, πολλὰ κωλύματα γενέσθαι πρὸς τοῦ δαιμονίου λέγεται. ἥ τε γὰρ πρώτη σημαία, πνεύματος ἀφαρπάζοντος αὐτὴν, τοῦ δὲ φέροντος ἐγκρατῶς ἀντεχομένου, συνετρίβη· καὶ τὰ ἱερεῖα τοῖς βωμοῖς ἐπιχείμενα διεσκέδασεν ἀνέμου θύελλα, καὶ διέρριψεν ὑπὲρ τοὺς ὅρους τῆς γεγενημένης ὑπογραφῆς. αὐλοὶ δὲ τοὺς ὅρους ἀνέπασαν ἐπελθόντες λύκοι, καὶ μαχεὰν ἄγχοντο φέροντες. ἃ μὲν ἄλλα πάντα συνετάξας καὶ διεκοσμήσας ὁ Γαΐος ἡμέρας ἑβδομήκοντα τῶν πάσας, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, πιέζεσθαι τὸν Φούλβιον ὑπὸ τοῦ Δρούσου πυθανόμενος, καὶ τῶν πραγμάτων τῆς αὐτοῦ παρουσίας δεομένων. Λύκιος γὰρ Ὀπίμιος, ἀνὴρ ὀλιγαρχικὸς καὶ δυνατὸς ἐν τῇ βουλῇ, πρότερον μὲν ἐξέπεσεν, ὑπατείαν παραγγέλλων, τοῦ Γαΐου τὸν Φάνιον προαγαγόντος, ἐκεῖνον δ' καταρχαιρεσιάσαντος· τότε δὲ πολλῶν βοηθούντων, ἐπίδοξος ἦν ὑπατεύσειν, ὑπατεύων δὲ, καταλύσειν τὸν Γαΐον, ἤδη τεθορυβημένου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μαραινομένης, καὶ τοῦ

F δήμου μεταβαλόντος τῶν τοιούτων πολιτευμάτων, ἀφ' ὃ πολλοὶς τοῖς πρὸς χάριν δημαγωγοῦσι εἶναι, καὶ τὴν βουλὴν ὑπείκειν ἐκέλευσαν· ἐπανελθὼν δὲ, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ παλατίου μετῴκησεν εἰς τὸν ὑπὸ τὴν ἀγορὰν τόπον, ὡς δημοτικώτερον, ὅπου πλείστοις τῶν ταπεινῶν καὶ πενήτων συνέβαινεν οἰκεῖν· ἔπειτα τῶν νόμων ἐξέθηκε τοὺς λοιποὺς, ὡς ἐπάξων τὸν ψῆφον αὐτοῖς. ὄχλου δὲ πανταχόθεν αὐτῷ συνιόντος, ἔπεισεν ἡ βουλὴ τὸν ὕπατον Φάνιον ἐκβαλεῖν τοὺς ἄλλους πλὴν Ῥωμαίων ἀπάντων.

ηνομωμένου δὲ κηρύγματος ἀήθους καὶ ἀλλοκότου, μηδένα τῶν συμμάχων μηδὲ τῶν φίλων ἐν Ῥώμῃ φανεῖσθαι τοῦ τοιαύτας ἡμέρας ἐκείνας, ἀντεξέθηκεν ὁ Γάϊος ἀμάχεαμμα, κατηγορῶν τοῦ ὑπάτου, καὶ τοῖς συμμάχοις, οὐ μόνοις, βοηθήσειν ἐπαγγελλόμενος. οὐ μὴν ἐβοήθησεν, ἀλλὰ ὁρῶν ἕνα τῶν ξένων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἐλκόμενον ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Φαννίου, παρῆλθε, καὶ οὐ προσήμυνεν· εἴτε τὴν ἰσχὺν ἐπιλείπουσαν ἤδη δεδιὼς ἐλέγχειν, εἴτε μὴ βουλόμενος (ὡς ἔλεγον) ἀψυχίας αὐτὸς καὶ συμπλοκῆς ἀρχὰς ζητοῦσι τοῖς ἐχθροῖς παρέχειν. συνέτυχε δ' αὐτῷ καὶ πρὸς τοὺς συναρχοντας ἐν ὀργῇ γενέσθαι, ἀφ' τοιαύτῃ αἰτίᾳ· ἔμελλεν ὁ δῆμος θεᾶσθαι μονομαχίας ἐν ἀγορᾷ, καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ πλεῖστοι θεωρητήρια κύκλῳ κατασκευάσαντες ἐξεμίσθουν. ταῦτα ὁ Γάϊος ἐκέλευεν αὐτοῖς καθαιρεῖν, ὅπως οἱ πένητες ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων ἀμισθὶ θεᾶσθαι δυνῶνται. μηδενὸς δ' προσέχοντος, ἀναμείνας τὴν προ τῆς θεᾶς νύκτα, καὶ τῶν τεχνιτῶν ὅσους εἶχεν ἐργολάβους ὑφ' ἑαυτῷ προσλαβών, τὰ θεωρητήρια καθεῖλε, καὶ τῷ δήμῳ φρονοῦντα μὴ ἡμέραν ἀπέδειξε τὸν τόπον. ἐφ' ᾧ τοῖς μὲν πολλοῖς αὐτὸς ἔδοξεν εἶναι, τοὺς δὲ συναρχοντας ὡς ἰταμὸς καὶ βίαιος ἐλύπησεν. ἐκ τούτου καὶ τὴν τρίτην ἔδοξεν δημαρχίαν ἀφῃρῆσθαι, ψήφων μὲν αὐτῷ πλείστων γενομένων, ἀδίκως δὲ καὶ κακούργως τῶν συναρχόντων ποιησαμένων τὴν ἀναγόρευσιν καὶ ἀπόδειξιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀμφισβήτησιν εἶχεν. ἐνέγκας δὲ οὐ μετρίως ἀποτυχών, καὶ πρὸς γε τοὺς ἐχθροὺς ἐπεγελασθεὶς αὐτῷ, λέγεται θρασύτερον τοῦ δέοντος εἰπεῖν, ὡς Σαρδόνιον γέλωτα γελῶσιν, οὐ γινώσκοντες ὅσον αὐτοῖς σκότος ἐκ τῶν αὐτοῦ πρεσβευμάτων πολιτευμάτων. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Ὀπίμιον καταστήσαντες ὕπατον, τῶν νόμων πολλοὺς διέγραφον, καὶ τὴν Καρχηδόνος ἐκείνην ἀμάχεαξιν, ἐρεθίζοντες τὸν Γάϊον, ὡς δὴ αἰτίαν ὀργῆς παρεχὼν αἱρεθείη, τὸν μὲν πρεσβύτερον χρόνον ἐκαρτέρει, τῶν δ' φίλων, καὶ μάλιστα τοῦ Φουλβίου παρεξύνοντος, ὥρμησε πάλιν συνάγειν τοὺς ἀντιπαρατασσομένους πρὸς τὸν ὕπατον. ἐν ταύτῃ τῇ τῆς μητέρας λέγουσιν αὐτῷ συστασιάσαι μισουμένῳ ὑπὸ τῆς ξένης κρύφα καὶ πέμπουσαν εἰς Ῥώμην ἄνδρας, ὡς δὴ θεισάς. ταῦτα γὰρ ἐν τοῖς ἐπιστολίοις αὐτῆς ἠνιγμένα γεγράφθαι πρὸς τὸν υἱόν. ἕτεροι δ', καὶ πάνυ τῆς Κορνηλίας διεκρεμαννύσης ταῦτα πρόσθεσθαι λέγουσιν. ἢ δὴ οὖν ἔμελλον ἡμέρᾳ τοὺς νόμους λύειν οἱ περὶ τὸν Ὀπίμιον, κατεῖλήφθο μὲν ἐκ τοῦ ἀμφοτέρων ἔωθεν δίδυς ὁ Καπετώλιον· θύσαντος δ' τοῦ ὑπάτου, τῶν ὑπηρετῶν τις αὐτοῦ Κόϊντος Ἀντύλλιος, δίφρον ἐπιφέρων ἐτέρωσε τὰ σπλάγχνα πρὸς τοὺς περὶ τὸν Φούλβιον, εἶπε, Δότε τόπον ἀγαθοῖς κακοὶ πολῖται. τινὲς δέ φασιν ἅμα τῇ φωνῇ ταύτῃ καὶ τὸν βραχίονα γυμνὸν δι' ἐφ' ὕβρει σχηματίζοντα παρενεγκεῖν. ἀποθνήσκει γοῦν δίδυς ὁ Ἀντύλλιος ἐκεῖ, μεγάλοις γραφείοις κεντούμενος, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεποιῆσθαι λεγομένοις. καὶ ὁ μὲν πλῆθος διεσπάσθη πρὸς τὸν φόνον, ἐναντία δὲ τοῖς ἡγεμόνας ἔχε διάθεσις. ὁ μὲν γὰρ Γάϊος ἤχθετο, καὶ κακῶς ἔλεγε περὶ αὐτόν, ὡς αἰτίαν δεομένοις πάλαι καθ' ἑαυτῶν τοῖς ἐχθροῖς δεδωκότας. ὁ δὲ Ὀπίμιος, ὥσπερ εὐδόσιμον λαβών, ἐπῆρτο, καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐπὶ τὴν ἄμυναν. καὶ τότε μὲν ὄμβρου γενομένου διελύθησαν· ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὴν μὲν βουλὴν ὁ ὕπατος συναγαγών, ἔνδον ἐχρημάτιζεν, ἕτεροι δὲ τοῦ Ἀντυλλίου σῶμα γυμνὸν ἐπὶ κλίνης προτείνοντες, δι' ἀγορᾶς ἐπὶ τὸ βουλευτήριον ἐπιτηδὲς παρεκόμιζον, οἰμωγῇ χρώμενοι καὶ θρήνῳ,

γινώσκοντος

A Edicto nouo & inusitato proposito, nequis sociorum vel amicorum illis diebus Romæ esset: proposuit ex aduerso edictum Caius, incusans consulem, sociisque, si remanerent, auxilio se futurum ostendens. Haud tulit tamen eis opem. verum quum vnus ex hospitibus & familiaribus ipsius sub oculis suis raperetur à lictoribus Fannii, præteriit, neque subuenit ei, vel quod vim suam prodere vereretur iam elanguescentem, vel ne certaminis, vti ferebat ipse, & conflictus exordium affectantibus inimicis præberet. Accessit forte quod offensio illi cum collegis intercederet ex causa huiusmodi: Ludi gladiatorii populo in foro exhibendi erant, & plerique eorum qui magistratibus fungebantur, cuneos in orbem ad spectandum instruxerant, quos locabant. Eos Caius imperauit illis vt tollerent; quo inopes ex caueа spectare gratis valerent. Nemine ei auscultante, præstolatus noctē cui spectaculum illucescebat, euertit per opifices, quos habebat penes se conductos, cuneos illos, populoque postridie locum vacuum exhibuit. Quo facto apud multitudinem magni vir animi habitus est, verum collegas offendit vt ferox & violentus. Hinc etiā tertio tribunatu lapsum apparet, non quin plurima tulerit suffragia, sed quod improbe & fraudulenter renuntiauerint designatos collegæ eius. Cæterum ea controuersa fuerunt. Non tulit modice repulsam, & ad illudentes ei æmulos perhibetur insolentius quam par erat dixisse, Risum Sardonium, eos ridere, ignaros quantas eis tenebras actionibus suis offudisset. Vt vero Opimio lecto consule multas Caii leges circumduxerunt, & Carthagine acta mouerunt, stimulantes eum, quo, quum causam iræ præbuisset, interficeretur: tolerauit id aliquandiu. Cæterum quia ab amicis fuit, præcipue à Fulvio, accensus, aggressus denuo est præsidium aduersus consulem contrahere. Hic matrem quoq; eius ferunt sociam se præbuisse seditionis, peregrinos clam conducendo atq; in vrbem messorum specie mittendo. hæc enim in Epistolis eius perplexe sunt ad filium scripta. Alii Cornelia admodum improbante hæc asserunt ab eo patrata. Ergo qua die leges eius Opimius antiquaturus erat, vtraq; pars insederat prima luce Capitolium. Quū rem diuinam consul faceret, vnus ex lictoribus eius Q. Antyllius auferens alio exta, ad Fuluii cohortem ait, Date locum bonis improbi ciues. Sunt qui ferant simul cum voce hac etiam nudum brachium tanquā ad contumeliam compositum traiecisse. Ibi euestigio confoditur Antyllius longis stylis fodicatus, ad id ipsū, vt aiunt, paratis. Hęc cędes multitudinē consternauit. Duces vero diuerse fuerunt animati. Excanduit enim Caius, & castigauit suos quod colorem quærentibus iam pridē aduersus ipsos præbuissent aduersariis. Opimius ut sicut ansa accepta erectus exasperauit ad sumēdum suppliciū populū. At tum quidem imbre excusso dirempti sunt. Primo mane dum senatū coactum consulit in curia consul, alii nudum Antyllii corpus in lecto prolatū transtulerunt ex composito per forū ad curiā cum gemitu & lamentatione,

non nescio eorum quæ agerentur Opimio, sed A mirari se quid id esset fingente. Itaque patres quoque progressi sunt. Deposito in medio lecto, cœperunt alii quiritari vt in horrendo & graui facinore. Compluribus verò subiit odisse & execrari istos de principum factione, quòd quum Tiberium Gracchum in Capitolio tribunatu fungentem ipsi interemissent; & cadauer insuper proiecissent, lictor verò Antyllius fortassis violatus, sed qui mali sui fuerat potissimus author, in foro proponeretur, & senatus populi Romani circumsisteret lugens, suaque frequentia exequias honoraret hominis mercenarii, quò residuum adhuc perimere valeret B populi tutorem. Regressi inde in curiam, senatusconsulto facto mandant consuli Opimio daret diligenter operam nequid respublica detrimenti pateretur, & opprimeret tyrannos. Ille quum denunciasset vt patres ad arma irent, & equitibus edixisset singuli vt cum luce binos seruos armis instructos adducerent: Fuluius è diuerso adornauit se, & coëgit multitudinem. At Caius foro digrediens substitit ante patris statuam, diuque eam intuitus nullum verbum fecit: tantùm lachrymis effusis atque edito gemitu abscessit. Id multi spectantes misereri vicem C Caii cœperunt: ac semet ipsi culpantes quòddesererent & proderent eum, profecti sunt domum eius, vbi ad fores excubuerunt, non perinde atque illi qui stipabant Fuluium. Illi enim per plausus, & vlulatus potantes ferocientesque transegerunt noctem, ipse fuit primus Fuluius vino mersus, multaque odiose præter ætatem effudit & designauit: Caii cohors, vt in publica patriæ pernicie, pacata voluénsque euentum vicissim, excubias agendo & quiescendo noctem transmittebat. Vbi diluxit, ægrè excitauerunt sopitum mero Fuluium, armaueruntque se spoliis, quæ domi habebat Gallis in consulatu suo deuictis detracta, magnisque cum minis & clamore ad occupandum Auentinum contenderunt: Caius noluit arma induere, verùm sicut in forum toga amictus progreditur, tantum modico pugione accinxit se. Ad exeuntem accurrit apud ianuam vxor, tenensque vna manu illum, altera puerum, Non ad rostra te, inquit, Cai, dimitto tribunum vt ante & legislatorem, neque ad bellum gloriosum, vt mihi, si quid humanitus tibi acciderit, honorificum certè luctum relinquas: sed Tiberii temetipsum percussoribus obiicis, inermem quidem rectè, vt accipias potius quàm feras iniuriam, verùm in nullum reipublicæ vsum te is perditum. Viget improbitas: vis & ferrum dominantur iam in subsellis. Si apud Numantiam frater tuus occubuisset, cadauer petitis induciis reddidissent nobis: nunc forsitan & ego quoque fluuio alicui aut mari supplex ero, vt appareat alicubi corpus tuum detentum. Quid enim vltrà legibus post Tiberii cædem aut diis confidas? Ita lamentante Licinia, Caius sensim amplexibus eius laxatis processit tacitus cum amicis. Illa quum arripere togam eius anniteretur, humi delapsa diu sine vlla voce iacuit: quoad animo defectam sustulerunt serui, & ad Crassum fratrem deportauerunt. At Fuluius, vbi frequentes conuenerunt, filium minorem de Caii consilio mittit cum caduceo in forum.

γνώσκοντος μὲν τὸν Ὀπιμίου τὰ πραττόμενα, πρεσβευομένου δ' θαυμάζειν· ὥς τε καὶ τοὺς βουλευτὰς προελθεῖν. καταπεπεισμένης δὲ τῆς κλίνης εἰς μέσον, οἱ μὲν ἐγεπλίαζον, ὡς ὑπὸ δεινοῦ καὶ μεγάλου πάθους· τοῖς δ' πολλοῖς ἐπῆει μισεῖν καὶ προβάλλεσθαι τοὺς ὀλιγαρχικούς, ὡς Τιβέριον μὲν Γράκχον ἐν Καπετωλίῳ φονεύσαντες αὐτοὶ δημάρχον ὄντα, καὶ τὸν νεκρὸν προσεξέβαλον, ὁ δὲ ὑπηρέτης Ἀντύλλιος, οὐ δίκαια μὲν ἴσως πεπονθὼς, τοῦ δ' πλείστου αἰτίαν εἰς τὸ παθεῖν αὐτὸ παρεσχών, ἐν ἀγορᾷ προέκειτο, καὶ προεστήκεν ἡ Ῥωμαίων βουλὴ θρηνοῦσα, καὶ συσκευάζουσα μισθωτὸν ἄθεφτον, ὅπως τὸν ἐπιλειπόμενον ἀνελεῖν τὸν δήμου κηδεμόνα. ἐκ τούτου πάλιν εἰς τὸ βουλευτήριον ἀπελθόντες, ἐψηφίσαντο καὶ προσέταξαν Ὀπιμίῳ τῷ ὑπάτῳ σώζειν τὴν πόλιν ὅπως δυνήσεται, καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. ἐκείνου δ' προειπόντος ὅπως τὰ ὅπλα χωρὶς τοὺς συγκλητικοὺς, καὶ τοὺς ἱππέων ἑκάστῳ παραγγέλλοντος ἄγειν ἕωθεν οἰκέτας δύο καθωπλισμένους, ὁ μὲν Φούλβιος αὐτὸς παρεσκευάζετο, καὶ συνῆγεν ὄχλον· ὁ δ' Γάϊος ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀναχωρήσας, ἔστη κατὰ τὸν πατέρος ἀνδριάντα, καὶ πολὺν χρόνον ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν, οὐδὲν ἐφθέγξατο, δακρύσας δ' καὶ στενάξας ἀπῆει. τοῦτο πολλοὶ τῶν ἰδόντων οἰκτείραντες τὸν Γάϊον ἐπῆλθε· καὶ κακίσαντες αὐτοὺς, ὡς ἐγκαταλείποντες τὸν ἄνδρα καὶ προδιδόντες, ἦκον ὅπου τοῦ οἰκίαν, καὶ παρενυκτέρευον ὅπου τὴν θύραν, οὐχ ὁμοίως τοῖς τὸν Φούλβιον φυλάττουσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐν κρότοις καὶ ἀλαλαγμοῖς πίνοντες καὶ θρασυνόμενοι διετέλεσαν, αὐτοῦ τοῦ Φουλβίου πρῶτου μεθυσκομένου, καὶ πολλὰ φορτικῶς παρ' ἡλικίαν φθεγγομένου καὶ πράττοντος· οἱ δὲ περὶ τὸν Γάϊον, ὡς ὑπὸ συμφορᾶς κοινῆς τῆς πατρίδος ἡσυχίαν ἄγοντες, καὶ προσεκαρτέρουν τὸ μέλλον, ἐν μέρει φυλάττοντες καὶ διαπαυόμενοι διῆγον. ἅμα δ' ἡμέρᾳ τὸν μὲν Φούλβιον ἐκ τοῦ πολυδαπανήτου μόλις ἐπεγείραντες, ὡπλίζοντο τοῖς περὶ τὴν οἰκίαν λαφύροις, ἃ Γαλάτας νενικηκὼς ὅτε ὑπάτευεν εἰλήφει, καὶ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς καὶ κραυγῆς ἐχώρουν καταληψόμενοι τὸν Ἀβεντίνον λόφον. ὁ δὲ Γάϊος ὁπλίσασθαι μὲν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἀγορὰν ἐν τῇ βέννῃ πορεύεται μικρὸν ἐπεζωσμένος ἐγχειρίδιον. ἐξιόντι δ' αὐτῷ περὶ τὰς θύρας ἡ γυνὴ προσπεσοῦσα, καὶ κατασχοῦσα τὸν χεῖρα τῇ μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον, τῇ δ' τὸ παιδίον, Οὐκ ὅπου τὸ βῆμά σε (εἶπεν) ὦ Γάϊε πέμπω δημάρχον (ὡς πρότερον) καὶ νομοθέτην, οὐδ' ὅπου πόλεμον ἔνδοξον, ἵνα μοι καὶ παθὼν τι τῶν κοινῶν, ἀπολίπῃς λιπώμενον γοῦν πένθος· ἀλλὰ τοῖς Τιβερίου φονεῦσιν ὑποβάλλεις σεαυτὸν, ἄοπλον μὲν καλῶς, ἵνα παθῇς τι μᾶλλον ἢ δράσῃς, πρὸς οὐδὲν δ' τοῖς κοινοῖς ὄφελος ἀπολῇ. κεκράτηκεν ἤδη τὰ χείρω, βίᾳ καὶ σιδήρῳ τὰς δίκας ἤδη πράττουσιν. εἰ μὲν Νομαντίᾳ ὁ σὸς ἀδελφὸς ἔπεσεν, ὑπόσπονδος ἂν ἡμῖν ἀπεδόθη νεκρός· νῦν δ' ἴσως κἀγὼ ποταμοῦ τινος ἢ θαλάσσης ἱκέτης ἔσομαι, φανῆναι ποτὲ τὸ σὸν σῶμα φευγόμενον. τί γὰρ ἢ νόμοις ἔτι πιστὸν ἢ θεοῖς, μετὰ τὴν Τιβερίου φόνου; τοιαῦτα τῆς Λικιννίας ὀδυρομένης, ἀφέμενος τὰς περιβολὰς ἀπολυσάμενος αὐτῆς ὁ Γάϊος, ἐχώρει σιωπῇ μετὰ τῶν φίλων· ἡ δὲ τοῦ ἱματίου λαβέσθαι γλιχομένη, καταρρυεῖσα πρὸς τοῦδαφος, ἔκειτο πολὺν χρόνον ἄφωνος· ἄχρι οὗ λιποθυμήσασαν αὐτὴν οἱ θεράποντες ἀράμενοι, πρὸς Κράσσον ὤχοντο τὸν ἀδελφὸν κομίζοντες. ὁ δὲ Φούλβιος, ὡς ἐγνώκεσαν πολῖται ἀθροοι, πειθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαΐου, πέμπει τῶν ἡβῶν τὸν νεώτερον ἔχοντα κηρύκιον εἰς ἀγορὰν.

ἰῶ δὲ κάλλιστος ὁ νεανίσκος ὀφθῆναι· καὶ τότε καταστὰς κοσμίως καὶ μετ' αἰδοῦς δεδακρυμένος, ἐποιήσατο συμβατικοὺς λόγους πρὸς τὴν ὕπατον καὶ τὴν σύγκλητον. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν παρόντων οὐκ ἀηδῶς πρὸς τὰς διαλύσεις εἶχον· ὁ δὲ Ὀπίμιος οὐδὲ ἀγγέλων ἔφη χρῆναι πείθειν τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ καταβαίνοντας, ὡς ἔθος ἐστὶ πολίτας, ὅπου κείσιν, καὶ παραδίδοντας αὐτοὺς, οὕτως παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν. ταῦ δὲ μειρακίου καὶ διηγόρευσεν ὅπου τούτοις κατιέναι πάλιν, ἢ μὴ κατιέναι. Γάϊος μὲν οὖν, ὡς φασιν, ἐβούλετο βαδίζειν καὶ πείθειν τὴν σύγκλητον· οὐδενὸς δὲ τῶν ἄλλων συγχωρησάντος, αὖθις ἔπεμψεν ὁ Φούλβιος τὸν παῖδα διαλεξόμενον ὑπὲρ αὐτῶν ὅμοια τοῖς πρότερον. ὁ δὲ Ὀπίμιος πεύδων μάχην συνάψαι, τὸ μὲν μειράκιον αὐθὶς συνέλαβε καὶ παρέδωκεν εἰς φυλακὴν τοῖς δὲ περὶ τὸν Φούλβιον ἐπῄει μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν καὶ τοξοτῶν Κρητῶν, οἱ μάλιστα βάλλοντες αὐτοὺς καὶ καταπαυματίζοντες συνεπάραξαν· ἡνωμένης δὲ τῆς δόξης, ὁ μὲν Φούλβιος εἴς τι βαλανεῖον ἠμελημένον καταφυγὼν, καὶ μετὰ μικρὸν ἀνευρεθεὶς, κατεσφάγη μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου παιδός· ὁ δὲ Γάϊος ὤφθη μὲν ὑπὸ οὐδενὸς μαχόμενος, ἀλλὰ διεσπασμένοις τοῖς γινομένοις, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν. ἐκεῖ δὲ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀνελεῖν, ὑπὸ τῶν πιστοτάτων ἑταίρων ἐκωλύθη, Πομπωνίου καὶ Λικιννίου. παρόντες γὰρ οὗτοι τὸ, τε ξίφος ἀφείλοντο, καὶ φεύγειν ἐπῆγον αὐτόν. ἔνθα δὴ λέγεται καταθεὶς εἰς γόνυ, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὴν θεὸν, ἀράσασθαι τὸν Ῥωμαίων δῆμον, αὐτὶ τῆς ἀχαριστίας ἐκείνης καὶ προδοσίας, μηδέποτε παύσασθαι δουλεύοντα. φανερῶς γὰρ οἱ πλεῖστοι μετεβάλοντο, κηρύγματι δοθείσης ἀδείας. φεύγοντι γοῦν τῷ Γαΐῳ τῶν ἐχθρῶν ὅπου φερομένων, καὶ καταλαμβανόντων περὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν, οἱ μὲν δύο φίλοι προεχωρεῖν αὐτὸν κελεύσαντες, αὐτοὶ τοῖς διώκουσιν ὑπέστησαν, καὶ μαχόμενοι πρὸς τὴν γέφυρας, οὐδένα παρῆκαν ἕως ἀπέθανον. τῷ δὲ Γαΐῳ συνέφετο εἷς οἰκέτης, ὄνομα Φιλοκράτης· πάντων μὲν ὡς περὶ ἀμίλλης παραθεόντων, οὐδενὸς δὲ βοηθοῦντος, οὐδὲ ἵππον αἰτουμένῳ παρασχεῖν ἐθελήσαντος. ἐπέκειντο γὰρ ἐγγὺς οἱ διώκοντες. ὁ δὲ φθάνει μικρὸν εἰς ἱερὸν ἄλσος Εὐμενίδων καταφυγὼν, κἀκεῖ διαφθείρεται, τοῦ Φιλοκράτους ἀπελόντος ἐκεῖνον, εἶτα ἑαυτὸν ὑπισφάξαντος. ὡς δέ τινες φασὶν, ἀμφότεροι μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων κατελήφθησαν ζῶντες· τοῦ δὲ δεσπότου παραβαλόντος, οὐδεὶς ἐκείνου ἠδυνήθη πατάξαι πρότερον ἢ πολλῶν παιόμενον ἀναιρεθῆναι. τῷ δὲ κεφαλῷ τοῦ Γαΐου λέγουσιν ἄλλον μὲν ἀποκόψαι καὶ κομίζειν, ἀφελέσθαι δὲ τοῦτον, φίλον Ὀπιμίου τινὰ Σεπτουμουλήϊον. ἐῶ γὰρ προκεκηρυγμένον ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης ἰσοτάσιον χρυσίον τοῖς ἀνενεγκοῦσι τὸν Γαΐου καὶ Φουλβίου κεφαλάς. αἰωρήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σεπτουμουλήϊου προσπεπαρμένη δόρατι πρὸς τὸν Ὀπίμιον, καὶ ζυγὸν κομιζόντος ἐστήσασα, λίτραι ἑπτακαίδεκα καὶ ἡμίσεον εἵλκυσε· τοῦ Σεπτουμουλήϊου καὶ τοῦτο μιαρὸν ἡνωμένου καὶ κακουργήσαντος. ἐξελὼν γὰρ τὸν ἐγκέφαλον, ἐκέτηξε μόλιβδον. οἱ δὲ τοῦ Φουλβίου τὸν κεφαλὸν κομίσαντες (ἦσαν γὰρ τῶν ἀσημοτέρων) οὐδὲν ἔλαβον. τὰ δὲ σώματα καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη, τρισχιλίων ἀναιρεθέντων· καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀπέδοντο πρὸς τὸ δημόσιον. ἀπεῖπον δὲ πενθεῖν ταῖς γυναιξὶ, τὸν δὲ Γαΐου Λικιννίαν καὶ τῆς προικὸς ἀπεστέρησαν.

A Erat adolescens facie elegantissima, & tunc vultu modesto atque cum rubore lachrymabundus de pace cum consule & senatu egit. Magna pars assistentium non abhorrebant à pacificatione: verùm Opimius, Non per nuncios, inquit, oportebat eos senatui satisfacere, sed descendere vt ciues sontes ad causam dicendam, permittentesque se ei ita deprecari pœnam. adolescenti verò edixit, vt, nisi his conditionibus, ne rediret. Caius autem fuit, vti fama est, paratus ire, & purgare apud senatum se: sed quum id nemo aliorum permitteret, misit filium Fuluius iterum ad agendum pro ipsis sicut antè. At Opimius, qui cupiebat pugnam committere, iniecit extemplò adolescenti manus, traditque eum in custodiam. In Fuluii cohortem fecit impressionem cum multis peditibus & sagittariis Cretensibus: qui potissimùm missilibus petentes aduersarios conuulnerantesque dissipauerunt eos. Data fuga, Fuluius in balneum contemptum confugit. Mox extractus inde cum filio natu maiore obtruncatus est. Caius verò à nemine præliari conspectus est, verùm ista fieri dolens recepit se in ædem Dianæ. Illic quum manus inferre sibi conaretur, à fidissimis amicis, Pomponio & Licinio, est interpellatus. Hi enim præsentes gladium ei abstulerunt, perpulerunt que eum ad fugam capessendam. Ibi dicitur positis genibus tensisque ad deam manibus populo Romano imprecatus vt ista pro ingratitudine & proditione perpetua seruitute premeretur. Fecerunt enim propalàm plerique pronunciata per præconem impunitate transitionem. Igitur in Caium fugam capessentem inferentibus se hostibus, & assequutis ad pontem sublicium, duo illi amici hortati sunt eum vt iter ante caperet. Ipsi sustinuerunt instantes, dimicantesque pro ponte, nemini, quoad occubuerunt, viam dedere. Comitem fugæ Caius vnum habuit seruum, Philocratem nomine. Adhortabantur quidem eum vt in certamine omnes, sed subueniebat nemo, neque subministrare petenti quisquam animum induxit equum. quippe inhærebant tergo illi qui eum persequebantur. Occupauit autem aliquantisper in lucum Furinæ confugere. Ibi obtruncatur à Philocrate. qui postquam illum interemit, mox super eum traiecit semetipsum. Vt verò alii tradunt, ab hostibus ambo viui comprehensi fuere. cæterùm quum dominum seruus complecteretur, nemo ferire illum prius valuit quàm hic à multis vulnera ingerentibus fuit interemptus. Caput Caii dictitant quum ab nescio quo præcisum & ablatum esset, huic ademisse amicum Opimii Septimuleium. siquidem pronuntiatum initio pugnæ fuerat Caii & Fuluii capita referentibus præmium vt pari auri pondere rependeretur. Relatum à Septimuleio fuit ad Opimium lancea præfixum. Stateræ allatæ impositum pependit pondo XVII. cum besse. Atque hic quoque conscleratus Septimuleius & fraudulentus fuit. Nam exempto cerebro infuderat plumbum. Qui verò Fuluii caput attulerunt, quòd essent obscuriores, nihil accepere. Cadauera tam horum quàm aliorum qui trucidati fuerunt, tria millia, in amnem proiecta, bona eorum sub hasta venditas: interdictus insuper coniugibus eorum luctus: Licinia Caii & dote spoliata.

Adhęc necauerunt truculentissimè minorem Fuluii filium: qui non arma contra tulerat, neq; in cœtu fuerat præliantium, sed ad pacificandum venientem ante pugnam corripuerunt, & post pugnã occiderunt. Atqui supra hoc & alia omnia torsit plebem extructa ab Opimio ædes Concordiæ. Gloriari enim, & insolescere atque triumphare quodamnodo de tanta ciuium strage videbatur. Vnde inscriptioni ædis noctu attexuerunt quidam hunc versum,

Actus vecors templum facit Concordiæ.

Hic potestate in consulatu est princeps dictatoria vsus, damnauitque indicta causa, præter tria millia ciuium, Caium Gracchum & Fuluium Flaccum: quorum hic, consularis & triumphalis: ille, suorum æqualium virtute & gloria primus fuit. At Opimius non temperauit à furto se; sed legatus ad Iugurtham regem Numidiæ missus quum esset, pecunia fuit ab eo corruptus, ac turpissimè repetundarum iudicatus in labe pudoris consenuit, inuisusque fuit & probris agitatus à populo, qui recenti illo facto abiecto fuit & infracto animo. At breui post aperuit quanto ardore & desiderio teneretur Gracchorum. siquidem simulacra eorum fecerunt, eaque in aperto proposuerunt. Loca in quibus fuerant interempti consecrantes, primitias ibi omnium quæ temporum articuli ferunt, libabant. Multi etiam quotidie ibi sacra faciebant & adorabant, eò sicut ad deorum templa commeantes. Iam verò etiam Cornelia perhibetur cùm alia illius cladis forti magnoque animo tulisse, tum de locis sacris in quibus fuerunt oppressi, retulisse dignos mortuis tumulos esse. Hæc ad Misenum ætatem egit nihil conuersa pristina vita. Multorum colebatur amicitia, & ob hospitalitatem patebat mensa eius, semperque Græcos & doctos secum habebat, atque reges omnes inuicem munera ab ea accipiebant mittebantque. Erat iucundissima hæc inuisentibus ipsam & familiaribus, dum patris vitam & instituta domestica Africani commemoraret: verùm stupendissima, dum filiorum faceret sine luctu & lacrymis mentionem, casusque acerbos atque actus eorum quasi veterum exponeret requirentibus. Vnde amens ex senio vel ex cladium magnitudine habita quibusdam est euasisse, atque occaluisse ad sensum calamitatum: quum reuera illi sensum nullum habuerint, quantum ex præclara indole bonisque natalibus & disciplina momenti ad pellendum hominibus mœrorem accedat; & quod virtutem fortuna vsque quaque sequentem honestum sæpenumero vincat: cæterùm in cespitando qui ferat casum sapienter, id non adimat.

ὠμότατα δ' προσειργάσαντο τοῦ Φουλβίου τὸν νεώτερον υἱόν, οὔτε χεῖρας ἀναιρούμενον, οὔτε ἐν τοῖς μαχομένοις ἡμόμενον, ἀλλὰ ὅτι σπονδὰς ἐλθόντα περὶ τῆς μάχης συλλαβόντες, καὶ μετὰ τὴν μάχην ἀνελόντες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἀπόντων μᾶλλον ἠνίασε τοὺς πολλοὺς ὁ καταστὰς ἐν Ὁμονοίας ἱερὸν ὑπὸ τοῦ Ὀπιμίου. σεμνύεσθαι γὰρ ἐδόκει καὶ μέγα φρονεῖν, καὶ τύπον τινὰ θριαμβεύειν ὅτι φόνοις τοσούτοις πολιτῶν. διὸ καὶ νυκτὸς ὑπὸ τινὸς ἐπιγραφὴν τοῦ νεὼ παρενέγραψαν τοῦτο τὸ ἔπος, Ἔργον ἀπονοίας, ναὸν Ὁμονοίας ποιεῖ. οὗτος μὴν ὁ πρῶτος ἐξουσίᾳ δικτάτωρ ἐν ὑπατείᾳ χρησάμενος, καὶ καταγνοὺς ἀκρίτους ὅτι τετρακοσίους πολίτας Γάϊον Γράκχον καὶ Φούλβιον Φλάκκον· ὧν ὁ μὲν εἷς ὑπατικὸς καὶ θριαμβικός, ὁ δὲ τῆς καθ' αὐτὸν ἡλικίας ἀρετῇ καὶ δόξῃ πρωτευκώς. Ὀπίμιος δὲ οὐκ ἀπέχετο κλοπῆς, ἀλλὰ πεμφθεὶς ὡς Ἰουγούρθαν τὸν Νομάδα πρεσβευτής, διεφθάρη χρήμασιν ὑπ' αὐτοῦ· καὶ δικαίῳ ὄφλων αἰσχίστῳ δωροδοκίας, ἐν ἀτιμίᾳ κατεγήρασε, μισούμενος καὶ προπηλακιζόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου, παρ' αὐτὰ μὲν τὰ πρόσθεν ταπεινοῦ φρονοῦντος καὶ συστελλόμενος, ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐπιφανὴς ὅσον εἶχεν ἐμέρους καὶ πόθου τῶν Γράκχων. εἰκόνας τε γὰρ αὐτῶν ἀναδείξαντες, ἐν φανερῷ προέθηκαν, καὶ τοῖς τόποις ἐν οἷς ἐφονεύθησαν ἀφιερώσαντες, ἀπήρχοντο μὲν ὧν ὥρας φέρουσι πρώτων. ἔθυον δὲ καθ' ἡμέραν πολλοὶ καὶ προσέπιπτον, ὥσπερ θεῶν ἱερῶν ὅτι φοιτῶντες. καὶ μέντοι καὶ ἡ Κορνηλία λέγεται τά τε ἄλλα τῆς συμφορᾶς δηλοῦσα καὶ μεγαλοψύχως ἐνεγκεῖν, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἐν οἷς ἀνῃρέθησαν εἰπεῖν ὡς ἄξιοι οἱ νεκροὶ τάφοις ἔχοισιν. αὕτη δὲ πρὸς τοὺς καλουμένους Μισηνοὺς διέτριβεν, οὐδὲν μεταλλάξασα τῆς σωφρόνος ἀγωγῆς. ἐν δὲ καὶ πολύφιλος, καὶ ἀγὰ φιλοξενίαν ἀγάπτεζος, ἀεὶ μὲν Ἑλλήνων καὶ φιλολόγων περὶ αὐτὸν ὄντων, ἀπόντων δὲ τῶν βασιλέων καὶ δεχομένων παρ' αὐτῆς δῶρα καὶ πεμπόντων. ἡδίστη μὲν οὖν αὕτη τοῖς ἀφικνουμένοις καὶ σπουδὴ διηγουμένη τὸν τοῦ πατρὸς Ἀφρικανοῦ βίον καὶ διαιτῶν, θαυμασιωτάτη δὲ, τῶν παίδων ἀπενθὴς καὶ ἀδάκρυος μνημονεύουσα, καὶ πάθη καὶ πράξεις αὐτῶν ὥσπερ ἀρχαίων ἀγνῶν ἐξηγουμένη τοῖς πυνθανομένοις. ὅθεν ἔδοξέν τισιν ἔκνοις ὑπὸ γήρως ἢ μεγέθους κακῶν γεγονέναι, καὶ τῶν ἀτυχημάτων ἀναίσθητος· αὐτοῖς ὡς ἀληθῶς ἀναίσθητοις οὖσιν, ὅσον ἐξ ἀφύας καὶ πόθ γεγονέναι καὶ τεθράφθαι καλῶς ὄφελος ὄντι πρὸς ἀλυπίαν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι τῆς ἀρετῆς ἡ τύχη φυλαττομένοις μὲν τὰ καλὰ πολλάκις παρίεσιν, ἐν δὲ τῷ παίειν τὸ φέρειν ἀλογίστως οὐ παραιτεῖται.

HAc absoluta à nobis historia, superest vt vitas horum contemplemur inuicem. Atque Gracchos vel mordacissimi aliàs & inimicissimi non sustinuerunt dicere quin præclarissima omnium Romanorum ad virtutem indole fuerint, educationemque & institutionem habuerint eximiam: verùm apparet Agidis & Cleomenis quàm illorum solidius ingenium fuisse, quatenus neque disciplina imbuti recta, moribusque & viuendi ratione educti, à quibus fuerant maiores natu iampridem labefactati,

ΗΜῖν δὲ καὶ ταύτης πέρας ἐχούσης τῆς διηγήσεως, ὑπολείπεται λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τῶν βίων τὴν ἀποδεώρησιν. τοὺς μὲν οὖν Γράκχους οὐδὲ οἱ πάνυ πάλαι κακῶς λέγοντες καὶ μισοῦντες, ἐτόλμησαν εἰπεῖν ὡς οὐκ ἀφυέστατοι πρὸς ἀρετὴν ἐγένοντο Ῥωμαίων ἁπάντων, καὶ τροφῆς τε καὶ παιδεύσεως ἐκπρεπεῖς ἔτυχον· ἡ δ' Ἄγιδος καὶ Κλεομένους φύσις ἐρρωμενεστέρα φαίνεται τῆς ἐκείνων γνωμένη, παρ' ὅσον οὔτε παιδείας μεταλαβόντες ὀρθῆς, ἔθεσί τε καὶ ἀγωγαῖς ἐστραφέντες, ὑφ' ὧν οἱ πρεσβύτεροι πάλαι διεφθάρησαν,

αὐτὸς, ἡγεμόνας δ' τελείας καὶ σωφροσύνης παρέχον. ἐπὶ δὲ οἱ μὲν, ὅτε λαμπρότατον εἶχεν ἡ Ῥώμη καὶ μέγιστον ἀξίωμα, καὶ καλῶν ἔργων ζῆλον, ὥσπερ ἀμφιδόξου ἀρετῆς πατρῴας καὶ προγονικῆς ἠμφίσβησαν ἐγκαταλιπεῖν· οἱ δὲ καὶ πατέρων πονηρίαν προσηρημένων γεγονότες, καὶ τὴν πατρῴαν μοχθηρὰ πρᾶξαντα καὶ νοσοῦσαν προσλαβόντες, οὐδὲν ἧττον ἀμφοτέρου τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἀπήμβλυναν ὁρμήν. καὶ μὴν τό γε Γράκχων ἀφιλοχρηματίας καὶ πρὸς ἀρχεῖον ἐγκρατείας μέγιστόν ἐστιν, ὅτι λημμάτων ἀδίκων καθαρεῖς ἐν ἀρχαῖς καὶ πολιτείαις διεφύλαξαν ἑαυτοὺς. Ἄγις δὲ κἂν διηνωάκτησεν, ἐπὶ τῷ μηδὲν ἀλλότριον λαβεῖν ἐπαινούμενος, ὃς τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ τοῖς πολίταις ἐπέδωκεν, αὐτὸς τῶν ἄλλων κτημάτων, ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν. πολίκην δὴ νομίζε κακὸν εἶναι τὸ κερδαίνειν ἀδίκως, ὁ καὶ δικαίως πλέον ἔχειν ἐτέρου, πλεονεξίαν ἡγούμενος, ἢ γε μὴν ἐπιβολὴ καὶ τόλμα τῶν καινοβουλευομένων πολὺ τῷ μεγέθει παρήλλαττεν. ἐπολιτεύοντο γὰρ ὁ μὲν, ὁδῶν καταστρώσας καὶ πόλεων κτίσεις· καὶ τὸ πάντων νεανικώτατον ἐν Τιβερίῳ μὲν ἀνασώσας δημοσίους ἀγρούς, Γάϊος δὲ, μίξας τὰ δικαστήρια, προσεμβαλόντα τῶν ἱππικῶν τριακοσίους· ὁ δὲ Ἄγιδος καὶ Κλεομένους νεωτερισμὸς, τὸ μικρὰ καὶ κατὰ μέρος τῶν ἡμαρτημένων ἰᾶσθαι καὶ ἀποκόπτειν, ὕδρας τινὰ τέμνοντος (ὡς φησὶν ὁ Πλάτων) ἡγησάμενος εἶναι, τὰ ἅμα πάντα ἀπαλλάξαι κακὰ καὶ πρᾶξαι δυναμένῳ μεταβολῇ ἐπῆγε τοῖς πράγμασιν. ἀληθέστερον δ' ἴσως εἰπεῖν ἔστιν, ὅτι τοῦ πάντα ἀπεργασαμένου κακὰ μεταβολῇ ἐξέλαυνεν, ἀπάγων καὶ καθιστὰς εἰς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τὴν πόλιν. ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἄν τις εἴποι, τῇ μὲν Γράκχων πολιτείᾳ τοὺς μεγίστους εἰστιᾶσθαι Ῥωμαίων, οἷς δὲ Ἄγις ἐπεχείρησε, Κλεομένης δὲ τὸ ἔργον ἐπέθηκε, τῶν παραδειγμάτων τὸ κάλλιστον ἐκεῖνο καὶ μεγαλοπρεπέστατον, αἱ πάτριοι ῥῆσαι περὶ σωφροσύνης καὶ ἰσότητος· ὧν τούτοις μὲν ὁ Λυκοῦργος, ἐκείνης δὲ ὁ Πύθιος βεβαιωτής. ὃ δὲ μέγιστον, ὅτι τοῖς μὲν ἐκείνων πολιτεύμασιν εἰς οὐδὲν ἡ Ῥώμη μεῖζον ἐπέδωκε τῶν ἐπαρχόντων· ἐκ δὲ ὧν ὁ Κλεομένης ἔπραξεν, ὀλίγου χρόνου τὴν Σπάρτην τῆς Πελοποννήσου κρατοῦσαν ἡ Ἑλλὰς ἐπεῖδε, καὶ τοῖς τότε μέγιστον δυναμένοις ἀγωνιζομένοις ἀγῶνα τὴν περὶ τῆς ἡγεμονίας· οὗ τέλος ἐν, ἀπαλλαγεῖσαν Γαλλικῶν ὅπλων καὶ Γαλατικῶν τὴν Ἑλλάδα, κρομεῖσθαι πάλιν ὑφ' Ἡρακλείδας. εἶμαι δὲ καὶ τὰς τελευτὰς τῶν ἀνδρῶν ἐμφαίνειν τινὰ τῆς ἀρετῆς διαφορά. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μαχόμενοι πρὸς τοὺς πολίτας, εἶτα φεύγοντες ἐτελεύτησαν. τούτων δὲ Ἄγις μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδένα κτεῖναι τῶν πολιτῶν, ὀλίγου δεῖν ἑκὼν ἀπέθανε, Κλεομένης δὲ προπηλακισθεὶς καὶ ἀδικηθεὶς, ὥρμησε μὲν ἀμυνάσθαι, τοῦ δὲ καιροῦ μὴ παρόντος, αὐτὸν αὐτόλμως ἀνεῖλε. πάλιν δὲ τὰς αἰτίας σκοποῦσιν, Ἄγις μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο στρατηγίας ἔργον, ἀλλὰ προαιρέθη, τοῖς δὲ Κλεομένους νίκαις, πολλαῖς καὶ καλαῖς χρωμένοις παραβαλεῖν ἔστι Τιβερίου τὴν ἐν Χαρχηδόνι τοῦ τείχους κατάληψιν, οὐ μικρὸν ἔργον, καὶ τὰς ἐν Νομαντίᾳ σπονδὰς, αἷς δισμυρίους στρατιώτας Ῥωμαίων, οὐκ ἔχοντας ἄλλην ἐλπίδα σωτηρίας προσεποίησε. καὶ Γάϊος δὲ πολλὰ μὲν αὐτὸς, πολλὰ δὲ ἐν Σαρδόνι στρατευόμενος ἀνδραγαθίαν ἔφηνεν, ὥστε τοῖς πρότερον στρατιώταις Ῥωμαίων χρέαν στρατηγεῖν, εἰ μὴ προαιρέθησαν. τῆς δὲ πολιτείας ὁ μὲν Ἄγις ἔοικεν ἄψασθαι μαλακώτερον, ἐκκρουσθεὶς ὑπὸ Ἀγησιλάου,

A duces se frugalitatis & continentiæ exhibuerunt. Ad hæc superiores, quum in splendidissima & summa seueritate Roma atque in egregiorum factorum esset studio, quasi paternæ & auitæ hæreditatem virtutis erubuerunt repudiare: hi, parentibus nati diuersa sectantibus, patriamque peruersam & ægram nacti, nihil idcirco hebetauerunt ardorem ad honestum. Iam Gracchorum abstinentiæ, & in pecunia temperantiæ hoc summum est, quòd ab improbis quæstibus integros se in magistratibus & repub. gerenda conseruauerunt: Agis verò etiam stomachatus esset,

B ideo si commendaretur quòd nihil alieni cepisset, qui fortunas suas, in quibus extra facultates alias sexcenta talenta pecuniæ numeratæ fuerunt, profudit in ciues. Quantum igitur esse vitium iniquum compendium duxit, qui plus alio tenere etiam iustè habuit pro auaritia? Nouatorum tamen cœpta & ausa longè mole variauerunt. Designauerunt enim actionibus suis, Caius, viarum munitiones, & coloniarum deductiones: & quod omnium fuit quæ gessit Tiberius animosissimum, quòd agrum publicum receperit: Caius, quòd commiscuerit iudicia adiectis ex equestri ordine

C trecentis. At Agidis & Cleomenis nouatio pedetentim & paulatim medicinam peccatis facere eaque resecare, hydræ cuiusdam caput præcidentis, vt ait Plato, censens esse eam quæ omnia simul tollere & excindere mala valeret, vicissitudinem reipublicæ inuexit. imò verius dicas fortasse eos deflectenda & trahenda in proprium suum ordinem republ. mutationem omnis authorem prauitatis exegisse. Nam hoc quoque addas, Gracchorum actionibus principes Romanos reluctatos. Quæ verò instituit Agis, & Cleomenes consummauit, hæc pulcherrimo & præclarissimo exemplo fulciebantur antiquis rhetris de frugalitate &

D exæquatione bonorum: quarum partim Lycurgus, Apollo partim fuit author. Quod verò maximum est, ex illorum actis nihilo Roma plus quàm haberet accepit incrementi: quum ex actis Cleomenis exiguo tempore dominam Spartam Peloponnesi conspexerit Græcia, & cum illius æui potentissimis de imperio certantem. cuius certaminis erat finis, vt soluta Illyricis & Gallicis armis denuo ab Herculis progenie ordinaretur Græcia. Fata etiam horum virorum mea sententia aliquod discrimen virtutis produnt. Illi e-

E nim cum ciuibus suis confligentes, deniq; in fuga, occubuerunt. Horum, Agis, ne vllum perimeret ciuem, sponte penè occidit: Cleomenes, violatus & lacessitus iniuria resurrexit in vltionem, verùm defectus opportunitate semet ipse fortiter peremit. Rursus si ex altera parte perpendas, nullum Agis edidit ducis factum, sed præuentus fuit nece. Cleomenis verò trophæis crebris & splendidis Tiberii opponas muri Carthaginensis occupationem, facinus non vulgare, & pacem Numantinam, qua militum Romanorum viginti millia spem omnem salutis aliam despondentium con-

F seruauit. & Caius multa ibidem, multa etiam in Sardinia miles, virtutis opera edidit: vt primis Romanis ducibus, nisi occupati fato forent, fuerint conferendi. Remp. Agis domi videtur mollius tractasse, quòd abreptus à cursu fuerit per Agesilaum,

& in lege agraria ciues fefellerit, atque in summa A rudia mutilaque cœpta sua ac pollicitationes ex timiditate ob ætatem reliquerit : Cleomenes contrà est ad rempubl. mouendam progressus ferocius & violentius. occîdit enim per nefas ephoros, quos adiungere armis præualenti, atque vrbe pellere pronius erat, quæ modo alios ex vrbe non paucos in exilium pepulere. Nam nisi extrema necessitate ferrum adhibere, neque medicum est neque ciuile, sed imperitiæ vtrobique. Huic verò adiuncta etiam cum sæuitia iniuria est. At Gracchorum sanguinem ciuilem neuter est effundere exorsus. Caium verò nec telis petitum memorant ad vindictam se conuertisse: B verum fortissimum aduersus hostes fuisse, in seditione ignauissimum. quippe processit domo inermis, & inter pugnandum recepit se, & breui plus ne quam inferret, quàm ne acciperet iniuriam, conspicitur consuluisse. Itaque fuga eorum non pauoris, sed est cautionis statuenda indicium. Cedere enim impressionem facientibus, aut, si manerent, ne violarentur, manu oportebat se protegere. Porrò peccatorum Tiberii maximum est, quòd exuit collegam tribunatu, & secundum tribunatum ipse ambiuit. Caio necem Antyllii inusserunt immeritò & falsò. nam C inuito eo & ægrè ferente confossus fuit. At Cleomenes, vt necem prætereamus ephororum omnia seruitia libertate donauit. Regnauit re solus, nomine alter, quòd fratrem Euclidam ex eadem domo sibi allegisset. Archidamum verò, ad quem spectabat ex altera familia regnum, perpulit domum ex Messene redire. cuius quia cædem occisi non est persequutus, crimen aduersus se confirmauit cædis. Et quidem quem æmulari prætexebat, regnum Lycurgus fratris filio Charilao vltrò reddidit, timensque ne si decessisset vel casu alio adolescens, attingeret ipsum suspicio, diu peregrè palatus est, neque antè regressus domum quàm filius Charilao regni successor fuit natus. Cæterùm cum Lycurgo quidem nec alius sit quisquam Græcorum contendendus. Cleomenis verò acta maiores nouationes & iniquitates demonstrauimus habuisse. Iam verò qui mores eorum perstringunt, his à primo tyrannicos & bellaces notant fuisse, & illis ingenia immodica prædita ambitione. Præterea quod insectarentur, habebant æmuli nihil : verùm excitatos eos certamine cum aduersariis contracto & ira præter ipsorum naturam quasi ventis se in actionibus suis extremis fatebantur permisisse. quando instituto quidem horum primò quid honestius erat aut iustius, nisi vi & factione adorti legem diuites antiquare, in certamina vtrunque coniecissent : Tiberium, quia sibi metuebat: alterum, dum necem fratris vlciscitur sine iudicio vel vllo decreto necati. Ex antedictis igitur animaduertas ipse horum disparitatem. Quòd si etiam pronunciandum sigillatim est, Tiberium statuo virtute omnibus his præstitisse, minus cæteris adolescentem peccasse Agim, rebus gestis atque audacia non paulò Caium Cleomeni postferendum.

καὶ ψευσάμενος τὸν ἀναδασμὸν τοῖς πολίταις, καὶ ὅλως ἐλλειπὴς καὶ ἀτελὴς ὢν προσείλετο καὶ κατήσχυνεν, ὑπὸ ἀπολμίας δι' ἡλικίαν γενόμενος· ὁ δὲ Κλεομένης τἀναντίον θρασύτερον καὶ βιαιότερον ὅτι τὴν μεταβολὴν ἦλθε τῆς πολιτείας, ἀποκτείνας τοὺς ἐφόρους πολλοὺς, οὓς καὶ προσαναγκάσθαι τοῖς ὅπλοις κρατοῦντα καὶ μεταστῆσαι ῥᾴδιον ἦν, ὥσπερ οὐκ ὀλίγους ἄλλους μετέστησαν ἐκ τῆς πόλεως. Ὁ γὰρ αὐτὸς τέρατος ἀνάγκης ὑπιφέρειν σίδηρον, οὔτε ἰατρικὸν, οὔτε πολιτικὸν, ἀλλ' ἀτεχνίας μὲν ἀμφότερα· τούτῳ δὲ καὶ ἀδικεῖν μετ' ὠμότητος πρόσεστι. Τοῦ δὲ Γράκχων οὐδέτερος μὲν ἤρξατο σφαγῆς ἐμφυλίου, Γάϊος δὲ λέγεται μηδὲ βαδιζόμενος ὁρμῆσαι πρὸς ἄμυναν, ἀλλὰ λαμπρότατος ὢν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ἀρρωστότατος ἐν τῇ στάσει γενέσθαι. καὶ γὰρ προῆλθεν ἄοπλος, καὶ μαχόμενος ἀνεχώρησεν, καὶ ὅλως πλείονα τοῦ μὴ τι δρᾶσαι προῴετο, ἢ τοῦ μὴ παθεῖν, ἔχων ἐφόβητο. Δεῖ καὶ τὴν φυγὴν αὐτῶν οὐκ ἀπολμίας σημεῖον, ἀλλ' εὐλαβείας ποιητέον. ἔδει γὰρ ὑπείξαι τοῖς ὑπιφερομένοις, ἢ μένοντας ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν τῷ δρᾶν ἀμύνασθαι. τῶν τοίνυν ἐγκλημάτων τὸ κυριώτατον Τιβερίου μέγιστόν ἐστιν, ὅτι τὸν συνάρχοντα τῆς δημαρχίας ἐξέδυσε, καὶ δεύτερον αὐτὸς τῆς Γαΐου δημαρχίαν μετῄει· Γαΐῳ δὲ τὸν Ἀντυλλίου φόνον οὐ δικαίως οὐδὲ ἀληθῶς προσετείνουσι. διεφθάρη γὰρ ἄκοντος αὐτοῦ καὶ ἀγανακτοῦντος, Κλεομένης δὲ (ἵνα τὰς σφαγὰς τῶν ἐφόρων ἐάσωμεν) ἠλευθέρωσε μὲν ἀπόκτονας τοὺς οἰκέτας, ἐβασίλευσε δὲ τῷ μὲν ἔργῳ μόνος, τῷ δὲ ὀνόματι δεύτερος, Εὐκλείδην τὸν ἀδελφὸν ἐκ μιᾶς οἰκίας αὐτῷ προσελόμενος. Ἀρχίδαμον δὲ, (ᾧ προσῆκον ἦν ἀπὸ τῆς ἑτέρας οἰκίας ὄντι βασιλεύειν) ἔπεισε μὲν οὐκ Μεσσήνης κατελθεῖν, ἀποθανόντος δὲ τοῦ φόνου οὐκ ἐπεξελθὼν, ἐβεβαίωσε τὴν αἰτίαν καθ' αὑτοῦ τῆς αἱρέσεως. καίτοι Λυκοῦργος, οὗ προσεποιεῖτο μιμεῖσθαι, τὴν μὲν βασιλείαν ἑκὼν ἀπέδωκε τῷ παιδὶ τοῦ ἀδελφοῦ Χαρίλλῳ· φοβούμενος δὲ μὴ κἂν ἄλλως ἀποθανὴ τὸ μειράκιον, αἰτία τις ἐπ' αὐτὸν ἔλθῃ, πολὺν χρόνον ἔξω πλανηθεὶς, οὐ πρότερον ἐπανῆλθεν ἢ παῖδα τῷ Χαρίλλῳ γενέσθαι διάδοχον τῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ Λυκούργῳ μὲν οὐδὲ ἄλλος τις Ἑλλήνων παραβλητὸς οὐδείς· ὅτι δὲ τοῖς Κλεομένοις πολιτεύμασι καινοτομίαι καὶ παρανομίαι μείζονες ἔνεισι δεδήλωται. καὶ μὴν οἵγε τὸν τρόπον αὐτῶν ψέγοντες, τὸν μὲν ἐξ ἀρχῆς τυραννικὸν καὶ πολεμοποιὸν αἰτιῶνται γενέσθαι, τῇ δὲ σκείνων φύσει, φιλοτιμίας ἀμετρίαν, ἄλλο δὲ οὐδὲν οἱ φθονοῦντες ὑπικαλεῖν εἶχον· σκιρτιθέντας δὲ τῷ πρὸς τοὺς ὑπιστάμενους ἀγῶνι καὶ θυμῷ παρὰ τὴν αὐτῶν φύσιν, ὥσπερ πνοαῖς ἐφεῖναι πρὸς τὰ ἔργα τὴν πολιτείαν ὡμολόγουν. ἐπεὶ τό γε πρῶτης ὑποθέσεως τί κάλλιον ἢ δικαιότερον ἦν, εἰ μὴ κατὰ βίαν καὶ δυναστείαν ὑπιχειρήσαντες ὀξῶσαι τὸν νόμον οἱ πλούσιοι, προέσπασαν ἀμφοτέροις ἀγῶνας, τῷ μὲν, φοβουμένῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, τῷ δὲ σκδικουμένῳ τὸν ἀδελφὸν, αὐτὸ δίκης, καὶ δόγματος οὐδὲ ὑπαρχόντος, ἀναιρεθέντα. Σιωπᾶς μὲν οὖν αὐτὸς σκ τῶν εἰρημένων τὴν διαφορόν. εἰ δὲ δεῖ καθ' ἕκαστον ἀποφήνασθαι, Τιβέριον μὲν ἀρετῇ πεπροφτευκέναι τίθημι πάντων, ἐλάττοσα δὲ τὸ μειράκιον ἡμαρτηκέναι Ἄγιν, πράξει δὲ καὶ τόλμῃ Γάϊον οὐκ ὀλίγῳ Κλεομένους ὕστερον γενόμενον.

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ
Βίοι παράλληλοι
ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ
καὶ
ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ.

PLVTARCHI
vitæ comparatæ
DEMOSTHENIS,
&
CICERONIS.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ.

ΟΜΕΝ γράψας ὁ ὅτι τῇ νίκῃ τῇ Ὀλυμπιάσιν ἱπποδρομίας εἰς Ἀλκιβιάδην ἐγκώμιον, εἴτ' Εὐριπίδης, (ὡς ὁ πολὺς κρατεῖ λόγος) εἴθ' ἕτερός τις ὤν, Σόσπε, φησὶ χρῆναι τῷ εὐδαίμονι πρῶτον ὑπάρξαι τὴν πόλιν εὔδοκιμον· ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον εὐδαιμονήσειν μέλλοντι τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, ἧς ἐν ἤθει καὶ διαθέσει τὸ πλεῖστόν ἐστιν, οὐδὲν διαφέρειν ἡγοῦμαι, ἀδόξου καὶ ταπεινῆς πατρίδος, ἢ μητρὸς ἀμόρφου καὶ μικρᾶς γενέσθαι γλαῦκα γὰρ εἴ τις οἴοιτο τὴν Ἰουλίδα, μέρος μικρὸν οὖσαν τῆς μεγάλης νήσου τῆς Κέως, καὶ τὴν Αἴγιναν, ἣν τῶν Ἀττικῶν τις ἐκέλευεν ὡς λήμνιον ἀφαιρεῖν τοῦ Πειραιῶς, ὑποκειμένας μὲν ἀγαθοὺς τρέφειν καὶ ποιήσας, ὕδρα δὲ οὐκ ἄν ποτε δυνάσθαι δίκαιον καὶ αὐτάρκη καὶ νοῦν ἔχοντα καὶ μεγαλόψυχον παρενεγκεῖν. τὰς γὰρ ἄλλας τέχνας εἰκὸς ἐστιν πρὸς ἐργασίαν καὶ δόξαν συνισταμένας, ἐν ταῖς ἀδόξοις καὶ ταπειναῖς πόλεσιν ἀπομαραίνεσθαι, τὴν δὲ ἀρετὴν, ὥσπερ ἰσχυρὸν καὶ δραγκὲς φυτὸν ἐν ἄπαντι ῥιζοῦσθαι τόπῳ, φύσεώς τε χρηστῆς καὶ φιλοπόνου ψυχῆς ἐπιλαμβανομένην. ὅθεν οὐδὲ ἡμεῖς, εἰ τοῦ φρονεῖν ὡς δεῖ καὶ βίου ἐλλείπομεν, τοῦτο τῇ σμικρότητι τῆς πατρίδος, ἀλλ' αὐτοῖς δικαίως ἂν ἀποδοίημεν. τῷ μὲν οὖν συντάξαι ὑποβεβλημένῳ, καὶ ἱστορίαν ἐξ ὧν παρεσκευάσθαι δεῖ οἰκείων, καὶ παρὰ ξένων τε τῶν πολλῶν καὶ διεσπαρμένων ἐν ἑτέροις συνιοῦσαν ἀναγνωσμάτων, τῷ ὄντι χρὴ πρῶτον ὑπάρχειν καὶ μάλιστα τὴν πόλιν εὔδοκιμον καὶ φιλόκαλον καὶ πολυανθρωπον, ὡς βιβλίων τε πολυδαπῶν ἀφθονίαν ἔχειν, καὶ ὅσα τοῖς γράφουσιν ἀναφανδὸν ἐγένετο σωτηρία μνήμης ἐπιφανεστέραν εἴληφε πίστιν, ὑπολαμβανόντων ἀκοῇ καὶ ἀναστρωθαιόμενος, μὴ πολλῶν μηδὲ ἀναγκαίων ἐνδεὲς ἀποδιδόν τὸ ἔργον. ἡμεῖς δὲ μικρὰν οἰκοῦντες πόλιν, καὶ, ἵνα μὴ μικροτέρα λέγηται, φιλοχωροῦντες, ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἀστείοις οὐ σχολῆς οὔσης γυμνάζεσθαι περὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀφέλειαν, ὑπὸ χρείας πολιτικῶν καὶ τῶν ἀφ' φιλοσοφίαν πλησιαζόντων, ὀψέ ποτε καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας ἡψάμεθα Ῥωμαϊκοῖς γράμμασιν ἐντυγχάνειν καὶ πρᾶγμα θαυμαστὸν μὲν ἀλλ' ἀληθὲς ἐπάγομεν. οὐ γὰρ ὅτως ἐκ τῶν ὀνομάτων τὰ πράγματα συνιέναι καὶ γνωρίζειν συνέβαινεν ἡμῖν, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀμφοτέρως εἴχομεν ἐμπειρίας, ἐπακολουθεῖν δὲ καὶ τοῦτα καὶ τοῖς ὀνόμασι. κάλλους δὲ Ῥωμαϊκῆς ἀπαγγελίας καὶ τάχους ἀναθάνεσθαι, καὶ μεταφορᾶς ἐνόμιζον καὶ ἁρμονίας καὶ τῶν ἄλλων οἷς ὁ λόγος ἀγάλλεται, χαίρειν μὲν ἡδόμεθα καὶ οὐκ ἀτερπές, ἡ πρὸς τοῦτο μελέτη καὶ ἄσκησις οὐκ εὐχερής, ἀλλ' οἷς τισι πλείων τε σχολὴ καὶ τὰ τῆς ὥρας ἐπὶ πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπεχωρεῖ φιλοτιμίας.

B

DEMOSTHENES.

QVI laudationem in victorem ludicro equestri Olympiaco Alcibiadem scripsit, siue Euripides ille, Sossi, quod vulgatum est, siue quis alius fuit: oportere ait felicem in clara genitum vrbe esse. Ego verò ei qui veram adepturus felicitatem est, cuius in moribus plurimum & animo est positum, nihil referre arbitror, obscura & humili patria, an deformi & pusilla natus sit matre. Ridiculum enim sit, Iulidem, quæ exigua pars insulæ non amplæ est Ceæ, & Æginam, quam Athenienſis quidam iussit vt lemam detrahere Piræeo, histriones bonos & poëtas alere, virum bonum & abstinentem & cordatum & magnanimum nunquam posse producere. Nam reliquas quidem artes probabile sit, quibus quæstus propositus est & gloria, in obscuris & contemptis oppidis elanguescere: virtutem verò instar robustæ & viuacis plantæ, vbi ingenium nacta sit bonum & animum industrium, omni in loco radices agere. Itaque nos si minus rectè quàm decet, vel sentimus vel viuimus: non oppidi id angustiis, sed nobis ipsis meritò referemus acceptum. At qui commentari instituit, & conscribere historiam non ex iis quæ ad manum sunt & domesticis, sed ex multis externis & diffusa apud alios collectam lectione, hic profectò primùm & præcipuè requirat insignem ciuitatem, elegantem, & populosam: quò variorum librorum promptam habeat copiam, & quæ scriptores præterierunt, fideli memoria tamen clariorem acceperunt fidem, audiendo percipiat percunctetur que sedulo, ne opus edat rebus mutilum multis & necessariis. Nos verò qui exiguum colimus oppidum, & ne minus reddatur ferè ibi commoramur, (quia quum Romæ ageremus & in Italia, propter negotia publica, & eos qui ad nos philosophiæ causa ventitabant, non vacabat in lingua Romana studium ponere) serò tandem & ætate prouectiore Latinas attigimus literas. Vsuenit autem nobis res quidem mira, sed vera tamen, vt non tam ex verbis res cognosceremus & perciperemus, quam notitiam vtcunque assequuti rerum, harum subsidio vt assequeremur etiam verba. Pronunciationis verò Romanæ assequi ornamenta & volubilitatem, adhæc verborum translationes & compositiones, cæteraque quibus illustratur oratio, elegans quidem ducimus & non iniucundum, sed est eorum non prompta meditatio & vsus, qui conuenit his quibus abundat otium, & ætas ad ea studia suppetit.

Quare hoc in libro, qui comparatorum est quin-
A tus, in quo de Demosthene & Cicerone tractamus, ex rebus gestis & actionibus publicis ingenia eorum & mores considerabimus inuicem: at orationes inter se contendere, atq; vter venustior in dicendo aut acrior fuerit, decernere supersedebimus. nam vt ait Ion,

Delphinis hic in continente cursus est.

Quod nimius vbique Cæcilius quum ignoraret, temerè inconsulteque ausus est collationem cum Demosthene Ciceronis proferre. Verumenimverò si cuiuis promptum esset habere hoc quod dicitur, Nosce teipsum, non haberetur fortasse diuinum oraculum. Quum enim Demosthenem & Ciceronem eadem moneta conformaret ab initio deus, multis modis naturam inseruisse iis similem videtur, vt ambitionem libertatis in repub. amorem, timiditatem in periculis & armis, immiscuisse etiam fortuita multa. Haud enim duos reperiri oratores arbitror alios qui ex obscuris & paruis potentes & magni euaserint, regibus & tyrannis se obiecerint, filias amiserint, patriæ extorres redierint honorificè, iterum profugerint, & in manus inciderint hostium, vitam præterea cum expirante deposuerint patriæ libertate. Ita-
C que si in certamen natura & fortuna sicut artifices descenderint, haud expeditum sit, hæc negotiis, an moribus illa magis eos adæquarit, diiudicare. Disseremus autem priore loco de antiquiore.

Demosthenis pater Demostenes fuit, vt tradit Theopompus, ex optimatibus. Cognomen fuit ei Machæropœo, quòd officinam magnam gladiorum faciendorum exerceret, & seruos eius artificii haberet peritos. Nam quæ de matre Æschines orator retulit, ex Gelone quodam, qui ob crimen proditionis solum verterit, natam, & ex
D barbara fuisse muliere, non habemus dicere verè obiecerit, an calumniosè & vanè. Accepto à patre, qui eo septimum ætatis annum agente decessit, lauto patrimonio, (taxatum fuit enim vniuersum quindecim ferè talentis) damno affectus à tutoribus est: qui id partim auerterunt, partim negligenter curauerunt, vt præceptores eius etiam fraudarent mercede. Quod quidem fuit in causa vt honestarum & ingenuarum artium fuisse videatur rudis, simul quia ob imbecillitatem corporis & teneritudinem abstineret eum à laboribus mater, neque vrgerent pædagogi. quippe fuit à prima ætate gracilis & valetudinarius. vnde cognomen probrosum Batulum deridentibus cor-
E poris eius debilitatem pueris dicitur inuenisse. Fuit Batulus, vt quidam volunt, tibicen effœminatus, ac fabellam huius rei causa eum mordens fecit Antiphanes. Alii Batuli meminerunt vt poëtæ qui molliter & proteruè scriberet. Videtur etiam Batulus dicta tunc fuisse apud Atticos pars corporis quædam quæ nominari honestè non potest. Argas (nam & hoc cognominis Demostheni ferunt fuisse) dictus est vel ex morum feritate & acerbitate, (anguem enim appellant quidam poëtæ Argam) vel ex oratione offendente aures, quòd hoc nomine poëta fuerit malorum & molestorum modorum. Sed de his, vt Plato ait, hactenus. Auspicium ardoris eius ad dicendi facultatem hoc ferunt fuisse: Quum orator Callistratus causam actuus in foro esset de Oropo,

διὸ καὶ γράφοντες εἰς τὴν βιβλίῳ τούτῳ, τῶν παλαιῶν βίων ὅνδε πέμπτῳ, περὶ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος, ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ τῶν πολιτειῶν τὰς φύσεις αὐτῶν καὶ τὰς ἀναθέσεις πρὸς ἀλλήλας ἐπισκεψόμεθα. τὴν δὲ τοῦς λόγους ἀντεξετάζειν, καὶ ἀποφαίνεσθαι πότερος ἡδίων ἢ δεινότερος εἰπεῖν, ἐάσομεν. Κἀκεῖ γὰρ (ὡς φησιν ὁ Γέων) δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία. ἐν ὁ πρεσβύτατος ἐν ἅπασι Καικίλιος ἀγνοήσας, ἐπεδυνήθη σύγκρισιν τοῦ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος ἐξενεγκεῖν. ἀλλὰ γὰρ ἴσως εἰ πρόχειρος ἦν ὁ Γνῶθι σαυτόν, ἔχειν πρόχειρον, οὐκ ἂν ἐδόκει πρόσταγμα θεῖον εἶναι. Δημοσθένη γὰρ καὶ
B Κικέρωνα τὸν αὐτὸν ἔοικε πλάττων ἀπ' ἀρχῆς ὁ δαίμων, πολλαῖς μὲν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν τὸ ὁμοιότητα, ὥσπερ τὸ φιλότιμον καὶ φιλελεύθερον ἐν τῇ πολιτείᾳ, πρὸς δὲ κινδύνους καὶ πολέμους ἄτολμον· πολλὰ δὲ δυναμίζαι καὶ τῶν τυχηρῶν. δύο γὰρ ἑτέρους οὐκ ἂν εὑρεθεῖεν δοκῶ ῥήτορας, οὐκ μὴν ἀδόξων καὶ μικρῶν ἰσχυροὺς καὶ μεγάλους γενομένους, προσκρούσαντας δὲ βασιλεῦσι καὶ τυράννοις, θυγατέρας δὲ ἀποβαλόντας, ἐκπεσόντας δὲ τῆς πατρίδος, κατελθόντας δὲ μετὰ τιμῆς ἀποθανάντας δὲ αὖθις, καὶ ληφθέντας ὑπὸ τῶν πολεμίων· ἅμα δὲ παυσαμένῃ τῇ τῶν πολιτῶν ἐλευθερίᾳ τὸν βίον συναναστρέψαντας. ὥστε εἰ γένοιτο τῇ φύσει καὶ τῇ τύχῃ καθάπερ τεχνίταις ἅμιλλα, χαλεπῶς μὲν ἂν ἀφικοίμεθα πότερον αὐτὴ τοῖς τρόποις, ἢ τοῖς πράγμασιν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ὁμοιοτέρους ἀπείργασται. λεκτέον δὲ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου πρότερον.

Δημοσθένης ὁ πατὴρ Δημοσθένους, ἐν μὲν τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν· (ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος) ἐπεκαλεῖτο δὲ Μαχαιροποιός, ἐργαστήριον ἔχων μέγα, καὶ δούλους τεχνίτας τοῦτο πράττοντας. ἃ δὲ Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ εἴρηκε περὶ τῆς μητρός, ὡς ἐκ Γυλωνός τινος ἐπ' αἰτίᾳ προδοσίας φυγόντος ἐξ ἄστεος ἐγεγένη, καὶ βαρβάρου γυναικός, οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν εἴτ' ἀληθῶς εἴρηκεν, εἴτε βλασφημῶν καὶ καταψευδόμενος. ἀπολειφθεὶς δὲ ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τοῦ παιδὸς ἐπιτρόπων ἠδικήθη, τὰ μὲν νοσφισαμένων, τὰ δὲ ἀμελησάντων· ὥς τε καὶ τὸν διδασκάλων αὐτοῦ τὸν μισθὸν ἀποστερῆσαι. διά τε δὴ τοῦτο τὸν ἐμμελῶς καὶ προσηκόντων ἐλευθέρῳ παιδὶ μαθημάτων ἀπαίδευτος δοκεῖν γενέσθαι, καὶ διὰ τὸν σώματος ἀσθένειαν καὶ θρύψιν, ὑπὸ προσιεμένης τοῖς πόνοις τὴν μητρὸς αὐτὸν, οὐδὲ προσβιαζομένων τῶν παιδαγωγῶν. ἐν γὰρ ἐξ ἀρχῆς κάτισχνος καὶ νοσώδης, καὶ τὴν λοιδορουμένῳ ἐπωνυμίαν τὸν Βάταλον εἰς τὸ σῶμα λέγεται σκωπτόμενος ὑπὸ τῶν παίδων λαβεῖν. ἐν ᾧ ὁ Βάταλος (ὡς μὲν ἔνιοι φασιν) αὐλητὴς τῶν κατεαγότων· καὶ δραμάτιον εἰς τοῦτο κωμῳδῶν αὐτὸν Ἀντιφάνης πεποίηκεν. ἔνιοι δέ τινες ὡς ποιητὴ τρυφερὰ καὶ παιδίνια γράφοντος τοῦ Βατάλου μέμνηνται. δοκεῖ δὲ καὶ τῶν οὐκ ἀπρεπῶν τι λεχθῆναι τοῦ σώματος μορίων τοῦτο τοῖς Ἀττικοῖς τότε καλεῖσθαι Βάταλος. ὁ δὲ Ἄργας (καὶ τοῦτο γὰρ φασι τὸν Δημοσθένει γενέσθαι παρώνυμον) ἢ πρὸς τὸν τρόπον ὡς θηριώδη καὶ πικρόν, ἐτέθη, (τὸν γὰρ ὄφιν ἔνιοι τὸν ποιητὴν ἄργα ὀνομάζουσιν) ἢ πρὸς τὸν λόγον, ὡς λυποῦντα τοὺς ἀκουομένους. καὶ γὰρ Ἄργας τοιοῦτόν ποιητὴς ἐν νόμῳ πονηρῶν καὶ ἀγαλέων. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ κατὰ Γλαύκωνα. τῆς δὲ πρὸς τοὺς λόγους ὁρμῆς ἀρχὴν αὐτῷ φασι τοιαύτην γενέσθαι Καλλιστράτου τοῦ ῥήτορος ἀγωνιζόμενον περὶ Ὠρωποῦ

ὁ Palmer. vide.

χρίσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ μέλλοντος, ἰδὼν προσδοκία τῆς δίκης A
μεγάλη, διά τε τὴν τοῦ ῥήτορος δύναμιν, ἐνδοξοτάτου τότε
μάλιστα τῇ δόξῃ, καὶ διὰ τὴν πρᾶξιν οὖσαν θεατόν. ἀκού-
σας οὖν ὁ Δημοσθένης τῶν διδασκάλων καὶ τῶν παιδαγωγῶν
συντεθειμένων τῇ δίκῃ τυχεῖν, ἔπεισε τὸν ἑαυτοῦ παιδα-
γωγὸν δεόμενος καὶ προθυμούμενος, ὅπως αὐτὸν ἀγάγοι πρὸς
τὴν ἀκρόασιν. ὁ δὲ ἔχων πρὸς τοὺς ἀνοίγοντας τὰ δικαστήρια
δημοσίους συνήθειαν, ἐπόρισε χώρας ἐν ᾗ καθήμενος ὁ
παῖς ἀδήλως ἀκούσεται τῶν λεγομένων. ἐπιμερήσαντος δ' τοῦ
Καλλιστράτου, καὶ θαυμαστοῦντος ὑπερφυῶς, ἐκείνου μὴ ἐζή-
λωσε τὸν δόξαν, ὁρῶν προπεμπόμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ μα- B
καριζόμενον· τοῦ δὲ λόγου μᾶλλον ἐθαύμασε τὴν ἰσχὺν πάντα
χειροῦσθαι καὶ πθαναστρέφειν πεφυκότος. ὅθεν ἐάσας τὰ λοιπὰ
μαθήματα, καὶ τὰς παιδικὰς ἀγωνίας, αὐτὸς αὑτὸν ἤσκει
καὶ διεπόνει ταῖς μελέταις, ὡς τῶν λεγόντων ἐσόμενος. ἐχρήσατο
δὲ Ἰσαίῳ πρὸς τὸν λόγον ὑφηγητῇ, καίπερ Ἰσοκράτους τότε σχο-
λάζοντος, εἴτε (ὥς τινες λέγουσι) τὸν ὡρισμένον μισθὸν Ἰσοκρά-
τει τελέσαι μὴ δυνάμενος, τὰς δέκα μνᾶς, διὰ τὸν ὀρφανίδων·
εἴτε μᾶλλον τοῦ Ἰσαίου τὸν λόγον, ὡς δραστήριον καὶ πανοῦργον,
ὅπερ τοῦ χρείαν ἀποδεχόμενος. Ἕρμιππος δέ φησιν ἀδεσπότοις
ὑπομνήμασιν ἐντυχεῖν ἐν οἷς ἐγέγραπτο τὸν Δημοσθένη C
συνεσχολακέναι Πλάτωνι, καὶ πλεῖστον εἰς τοὺς λόγους ὠφελεῖ-
σθαι. Κτησιβίου δὲ μέμνηται λέγοντος περὶ Καλλίου τοῦ Συ-
ρακουσίου, καὶ τινων ἄλλων τὰς Ἰσοκράτους τέχνας καὶ τὰς Ἀλ-
κιδάμαντος κρύφα λαβόντα τὸν Δημοσθένη καταμαθεῖν· ὡς
γοῦν ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τοῖς ἐπιτρόποις ἤρξατο δικάζεσθαι,
καὶ λογογραφεῖν ἐπ' ἀδικίᾳ, πολλὰς διαδύσεις καὶ παλιν-
δικίας διείσαντας, ἐγγυμνασάμενος κατ' τὸν Θουκυδίδου
τὰς μελέτας, οὐκ ἀκινδύνως οὐδὲ ἀργῶς κατευτυχήσας,
ἐκπεφεύγει μὲν οὐδὲ πολλοστὸν ἠδυνήθη μέρος τῶν πατρῴων,
τόλμαν δὲ πρὸς τὸ λέγειν καὶ συνήθειαν ἱκανὴν λαβών, καὶ D
γευσάμενος τῆς περὶ τοὺς ἀγῶνας φιλοτιμίας καὶ δυνάμεως,
ἐπεχείρησεν εἰς μέσον παιέναι, καὶ τὰ κοινὰ πράττειν. καὶ,
καθάπερ Λαομέδοντα τὸν Ὀρχομένιον λέγουσι καχεξίαν
τινὰ πολιοῦν ἀμυνόμενον, δρόμοις μακροῖς χρῆσθαι, τῶν
ἰατρῶν κελευσάντων, εἶθ οὕτως διαπονήσαντα τὴν ἕξιν,
ὀπτεύειν τοῖς τεθωρακίσι ἀγῶσι, καὶ τῶν ἄκρων ψηλᾶσθαι
δολιχοδρόμων· οὕτως τοῦ Δημοσθένει συνέβη, τὸν πρῶτον
ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν ἰδίων ἀποδυόμενον πρὸς τὸ λέγειν,
ἐκ δὲ τούτου κτησαμένῳ δεινότητα καὶ δύναμιν, ἐν τοῖς πο-
λιτικοῖς ἤδη καθάπερ τεθωρακίσι ἀγῶσι πρωτεύειν τῶν E
ἀπὸ τοῦ βήματος ἀγωνιζομένων πολιτῶν. καίτοι τὸν πρῶτον
ἐντυγχάνων τοῦ δήμου θορύβοις περιέπιπτε, καὶ κατεγελᾶτο
δι' ἀήθειαν τοῦ λόγου συγκεχύσθαι ταῖς περιόδοις καὶ βε-
βασανίσθαι τοῖς ἐνθυμήμασι πικρῶς ἄγαν καὶ κατακόρως δοκοῦντος. ἐοικὼς δέ τις (ὡς ἔοικε) καὶ φωνῆς ἀσθένεια,
καὶ γλώττης ἀσάφεια, καὶ πνεύματος κολοβότης, ὅπερ ἀπέπουσα τὸν νοῦν τῶν λεγομένων, τοῦ διαπᾶσθαι τὰς περι-
όδους. τέλος δὲ ἀποστάντα τοῦ δήμου, καὶ ῥεμβόμενον ἐν
Πειραιεῖ δι' ἀθυμίαν Εὔνομος ὁ Θριάσιος ἤδη πολυγήρων
θεασάμενος ἐπετίμησεν, ὅτι τὸν λόγον ἔχων ὁμοιότατον τοῦ F
Περικλέους, παρείδωσιν ὑπ' ἀπολμίας καὶ μαλακίας
ἑαυτόν, οὔτε τοῖς ὄχλοις ὑφιστάμενος εὐθαρσῶς, οὔτε τὸ σῶ-
μα πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐξαρτυόμενος, ἀλλὰ δυφῇ παρεωρῶν
μαραινόμενον, πάλιν δέ ποτε φασὶν, ἐν πεσόντος αὐτοῦ,

A magna erat huius iudicii expectatio, cùm ob oratoris illius præstantiam, cuius tunc maximè illustre nomen erat, tum propter ipsam actionem celebratam. quia præceptores & pædagogos audierat Demosthenes constituisse inter se huic iudicio interesse, precibus contendit à pædagogo suo, vt ad audiendam causam duceret se. Ille, quòd consuetudinem haberet cum ministris publicis qui auditorium aperiebant, locum accepit vbi puer sederet in occulto & audiret orationes. Quum placuisset Callistratus & mirificè celebraretur, gloriam æmulatus est illius, quòd cerneret à multis eum deduci & in cœlum ferri. Multo ve- B rò magis orationis vi, quæ rapere ad se & pellicere valeret omnia, obstupuit. Itaque salutem dicens disciplinis & studiis reliquis puerilibus, exercuit & subegit se ipse, tanquam inter oratores futurus, declamationibus. Isæo vsus est ad dicendum duce, quanuis scholam eo tempore haberet Isocrates: vel quòd ob orbitatem pendere Isocrati præfinitam mercedem non valeret, decem minas, vel quòd dictionem, vt neruosam & versutam, Isæi ad vsum præferret. At Hermippus libros legisse commemorat se carentes authoris titulo, in quibus scriptum esset fuisse Platonis Demo- C sthenem auditorem. atque illud plurimum ei contulisse ad dicendum. Refert item Ctesibium dicere, Demosthenem à Callia Syracusano & nonnullis aliis clàm accepisse & consideraſſe Isocratis atque Alcidamantis artificium. Quum igitur esset factus suæ tutelæ, cœpit cum tutoribus suis experiri, & scribere in eos orationes. qui quũ iterum atque iterum petitiones eius eluderent, è damnatis causis & emortuis rediuiuas controuersias exuscitantes: Demosthenes interim declamitando, vt Thucydidis verbis vtar, exercitatus, hactenus profecit, idque non sine puluere & dis- D crimine, vt vel felicem adeptus actionum exitum, tamen ne quotamvis quidem partem patrimonii ab iis seruare potuerit. Verùm vt inde audaciam ad dicendum & vsum cepit, gustauitque honores & potentiam forensem: institit in solem prodire atque rem publicam capessere. Sicut autem Orchomenium Laomedontem ad repellendum splenis vitium aiunt ex medicorum præceptis longis cursibus vsum, atque ita corpore laboribus subacto certaminibus sese dedisse sacris, & inter optimos euasisse dolichodromos: ita Demostheni vsuuenit, qui primùm reparandæ rei familiaris causa accinxerat se ad dicendum, vt parata hinc arte & facultate in republica iam E quasi coronatorum certaminibus primatum inter ciues in dicendi palæstra certantes obtineret. Et quidem vbi primùm ad populum egit, obstrepitum ei est, fuitque derisus propter insolentiam orationis, quæ confusa periodis & enthymematibus acerbius & immodicè videbatur elaborata. Laborauit verò etiam vocis exilitate, lingua inexplanata, spiritus angustia, quę distractis periodis sensum interpellabat orationis. Postremò quum foro cessisset, & errantem in Piræeo abiecto animo F conspexisset iam exacta ętate Eunomus Thriasius, increpauit eum quòd quum facundia sua germana esset Periclis, sibi ipse deesset præ timiditate & ignauia: qui neq; turbas sustineret animosè, neq; corpus ad actiones instrueret, sed inertia sineret torpescere. Alio tempore aiunt, quum explosus

domum se capite obuoluto & mœsto animo reciperet, sequutum Satyrum mimum appellasse eum. Conquerente lamentabiliter apud eum Demosthene, quòd qui inter omnes esset oratores laboriosissimus, corporisque in eo vigorem penè consumpsisset, non placeret populo tamen, sed temulenti, nautæ, indocti auditentur tenerentque suggestum, ipse reiiceretur: Rectè ais, Demosthenes, dixisse Satyrum, at ego citò medebor causæ, si mihi carmina aliqua Euripidis aut Sophoclis memoriter velis pronunciare. Quæ vbi pronuntiauit Demosthenes, repetisse eadem post Demosthenem Satyrum, itaq; egisse & reddidisse vultu decenti & apta actione eosdem versus, vt planè Demosthenes alios putaret. Vt iam intellexit quantum ex actione dignitatis atque venustatis accederet orationi, rem tenuem atq; inanem duxisse declamationem si pronuntiationem & actionem negligas. Hinc cellam ædificasse subterraneam, in qua lucubraret: quæ extitit etiam nostro æuo. Huc se omninò quidem quotidie contulisse ad formandam actionem & effingendam vocem: sæpè menses ibi continuasse duos aut tres, ac rasisse capitis alteram partem, quò, ne si summè quidem cuperet, prodire auderet verecundiæ causa. Quinetiam ex colloquiis cum aliis habitis, & sermonibus & negotiis, materiam sumpsit & occasiones industriæ. Vbi enim ab illis discesserat, confestim descendebat in palæstram illam, recensebatque ordine acta, & quæ pro iis aut contrà dici possent. Præterea orationes quas audiuisset, secum repetens eas, in sententias reducebat & periodos: correctiones etiam varias comminiscebatur eorum quæ dicta sibi ab aliis essent, aut contrà ab ipso ad alios, eaq; alia dicendi figura meditabatur reddere. Vnde est habitus parum ingeniosus, sed vim & facultatem dicendi parare ex labore. Cuius magnũ indicium videbatur, quòd haud temerè quisquam Demosthenẽ audierit ex tempore dicentem: sed quum in concione sæpe sederet & populus nominatim eum exciret ad dicendum, nisi esset meditatus ad id & paratus, non procederet. Hinc alii concionatores illudebant eum, & Pytheas irridens, lucernam olere ait enthymemata eius. Cæterùm hunc amare Demosthenes retudit, Nempe non eorundem, inquit, tibi & mihi Pythea conscia est lucerna. Ad alios non planè id ibat inficias, sed fatebatur non omnino scriptionem adhibere ad dicendum, neque dicere tamen etiam se sine scriptione. Imò popularem hominẽ ostendebat esse eum qui ad dicendum meditaretur. eum enim pertinere ad obseruantiam populi apparatũ: ac floccipendere quid de dictione sentiat populus, id contemnentis autoritatem populi esse, & vi potius freti quam persuasione. Iam hac etiam nota vtuntur eius timiditatis ad subitò dicendum, quòd Demades illo perculso subinde exurrexerit promptè, eumque in dicendo expeditè iuuerit. Demadem ille nunquam. Vnde igitur, roges, Æschines eius in dicendo supra modum admirandam esse dixit audaciam? Qui Byzantium Pythonem insultantem & inuehentem flumine orationis in Athenienses, solus surgens refutauit: aut quum Lamachus Myrinæus regũ laudationẽ cõscripsisset Alexandri & Philippi, qua multa probra congessit in Thebanos & Olynthios, eamque in mercatu recitauit Olympiaco: subitò surgens,

A καὶ ἀπόνως εἰκαδε συγκεκαλυμμένου καὶ βαρέως φέρον-
τος, ὑπακηλᾶσθαι Σάτυρον τὸν ὑποκριτὴν, ὅτι πάνδεινον
ὄντα, καὶ σκληρῶν ὀδυρομένου τὸν Δημοσθένους πρὸς αὐ-
τὸν, ὅτι πάντων φιλοπονώτατος ὢν τῶν λεγόντων, καὶ μικροῦ δέων
κατεμαλακίσαι τὴν τοῦ σώματος ἀκμὴν εἰς τοῦτο, χαίειν
οὐκ ἔχει τοῖς τοῦ δήμου, ἀλλὰ κραιπαλῶντες αὐλητοί
ναῦται καὶ ἀμαθεῖς ἀκούονται καὶ κατέχουσι τὸ βῆμα, παρε-
λάβοι δ' αὐτὸς, Ἀληθῆ λέγεις ὦ Δημόσθενες (φάναι τὸν
Σάτυρον) ἀλλ' ἐγὼ τὸν αἴτιον ἰάσομαι τάχεως, αὐ μοι τῶν Εὐ-
ριπίδου τινὰ ῥήσεων ἢ Σοφοκλέους ἐθελήσῃς εἰπεῖν ἀπὸ στό-
B ματος. εἰπόντος δὲ τοῦ Δημοσθένους μεταλαβόντα τὸν Σάτυ-
ρον, οὕτω πλάσαι καὶ διεξελθεῖν ἐν ᾤδει τρέπουσι δὲ ἀφαθέσει
τὸν αὐτὸν ῥῆσιν, ὡς θ' ὅλως ἑτέραν τοῦ Δημοσθένει φαίνεσθαι.
πειθόντα δ' ὅσον ἐκ τῆς ὑποκρίσεως τοῦ λόγου κόσμου καὶ
χάριτος τοσοῦτον, μικρὸν ἡγήσασθαι καὶ ὁ μηδὲν εἶ) τὸν ἄσκη-
σιν, ἀμελοῦντι τῆς τοιαύτης καὶ ἀφαθέσεως τῶν λεγομένων.
ἐκ τούτου καταγείου μὲν οἰκοδομήσαι μελετητήριον· (ὃ δὲ
διεσώζετο καθ' ἡμᾶς) ἐνταῦθα δὲ πολλοῖς μὲν ἑκάστης ἡ-
μέρας τοσαυτάκις πλάττειν τὸν ὑποκρίσεσιν, καὶ ἀφαιρεῖν τὸν
φωνὴν· πολλάκις δὲ καὶ μῆνας ἕξ δύο καὶ τρεῖς συνάπτειν;
C ξυρούμενον τῆς κεφαλῆς θάτερον μέρος, ὑπὸ τοῦ μηδὲ βου-
λομένου πολὺ τοσοῦτον ἐλθεῖν ἐνδέχεσθαι δι' αἰσχύνην. οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ τὰς τοῖς τοῦ κοινοῦ ἐντεύξεις καὶ λόγους καὶ πρα-
γμάτων, ὑποθέσεις ἐποιεῖτο καὶ ἀφορμὰς τοῦ φιλοπονεῖν. ἀ-
παλλαγεὶς γὰρ αὐτῶν, πάχος κατέβαινεν εἰς τὸ μελετητή-
ριον, καὶ διεξῄει τάς τε τοιάξεις ἐφεξῆς καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν
ἀπολογισμούς. ἔτι δὲ τοὺς λόγους οἷς παρέτυχε λεγομένοις,
ἀναλαμβάνων εἰς ἑαυτὸν, εἰς γνώμας ἀνῆγε καὶ περιόδους·
ἐπανορθώσεις τε πολυδαπὰς καὶ μεταφράσεις ἐκαινοτόμει
τῶν εἰρημένων ὑφ' ἑτέρων τοῖς αὐτὸν, ἢ ὑφ' αὐτοῦ πάλιν εἰς
D ἄλλον. ἐκ τούτου δόξαν εἶχεν ὡς οὐκ εὐφυὴς ὤν, ἀλλ' ἐκ πό-
νου συγκειμένη δεινότητι καὶ δυνάμει χρώμενος. ἐδόκει τε τοῦτο
σημεῖον εἶ) μέγα, τὸ μὴ ῥᾳδίως ἀκούσαί τινα Δημοσθένους
ἀπὸ καιροῦ λέγοντος, ἀλλὰ καὶ καθήμενον ἐν ἐκκλησίᾳ
πολλάκις τοῦ δήμου καλοῦντος ὀνομαστὶ, μὴ παρελθεῖν, εἰ
μὴ τύχοι πεφροντικὼς καὶ παρεσκευασμένος εἰς τοῦτο. ἄλλοι
τε πολλοὶ τῶν δημαγωγῶν ἐχλεύαζον αὐτὸν, καὶ Πυθέας ἀπι-
σκώπτων, ἐλλυχνίων ἔφησεν ὄζειν αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα. τοῦ-
τον μὲν οὖν ἠμείβετο πικρὸς ὁ Δημοσθένης, Οὐ ταυτὰ γὰρ
(εἶπεν) ἐμοὶ καὶ σοὶ, ὦ Πυθέα, ὁ λύχνος συνοίδε. πρὸς δὲ τοὺς
E ἄλλους οὐ πάντα πᾶσιν ἦν ἔξαρνος, ἀλλ' οὔτε γράφας, οὔτ'
ἄγραφα κρυβδὴν λέγειν ὡμολόγει. καὶ μέντοι δημοτικὸν ἀπέ-
φαινεν ὕδωρ τὸν λέγειν μελετῶντα. πρεσβείας γὰρ εἶ) τοῦτο
δήμου τῷ δασκαλικῷ. ὅ δ' ὅπως ἔξουσιν οἱ πολλοὶ τοῖς
τῶν λόγων ἀφεστικέναι, ὀλιγαρχικοῦ, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ
τοῖς ἐχόντος. τῆς δὲ τοῖς κοινὸν ἀπολμίας αὐτῷ καὶ τοῦτο
ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι Δημάδης μὲν ἐκείνῳ θορυβηθέντι πολ-
λάκις αἰσχρὰς ἐν τοῖς χείρου συνεῖπεν, ἐκεῖνος δ' οὐδέ-
ποτε Δημάδῃ. πόθεν οὖν (φάσκοις ἄν) ὁ Αἰσχίνης τοῖς τῶν ἐν
τοῖς λόγοις τόλμαν θαυμασιώτατον ἀπέκαλει τὸν ὕδωρ; πῶς
F δὲ Πύθωνι τῷ Βυζαντίῳ θρασυνομένῳ καὶ ῥέοντι πολλῷ κατὰ
τὸν Ἀθηναίων, αἰσχρὰς μόνος ἀντεῖπε; ἢ Λαμάχου τοῦ Μυ-
ρινεωτοῦ γεγραφότος ἐγκώμιον Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου τῶν
βασιλέων, ἐν ᾧ πολλὰ Θηβαίοις καὶ Ὀλυνθίοις εἰρήκει
κακῶς, καὶ ἀναγινώσκοντος Ὀλυμπιάσι, θορυβήσας;

καὶ διεξελθὼν μθ' ἱστορίας καὶ ἀποδείξεως ὅσα Θηβαίοις καὶ Χαλκιδεῦσιν ὑπὲρ τῆς καλῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ πάλιν ὅσων αἴτιοι κακῶν γεγένασιν οἱ κολακεύοντες Μακεδόνας, οὕτως ἐπέστρεψε τοὺς παρόντας, ὥστε δείσαντα τὸν θορύβῳ τὸν σοφιστὴν, ὑποσκελίσαι τὴν πανηγύρεως ἀλλ' ἔοικεν ὁ ἀνὴρ τοῦ Περικλέους τὰ μὲν ἄλλα μὴ πρὸς αὐτὸν ἡγήσασθαι, τὸ δὲ πλάσμα καὶ τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ μὴ παχέως μηδὲ πρὸς πάντος ἐκ τῆς παρεισαμβόλου λέξεως, ὥσπερ ἐκ τούτων μεγάλου γεγονότος, ζηλῶν καὶ μιμούμενος, οὐ πάνυ προσίεσθαι τὴν ἐν τῷ καιρῷ δόξαν, οὐδ' ὅτι τύχῃ πολλάκις ἑκὼν εἶναι ποιεῖσθαι τὴν δυνάμιν. ἐπεὶ τόλμαν γε καὶ θάρσος οἱ λεχθέντες ὑπ' αὐτοῦ λόγοι τῶν γραφέντων μᾶλλον εἶχον, εἴ τι δεῖ πιστεύειν Ἐρατοσθένει, καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ, καὶ τοῖς κωμικοῖς· ὧν Ἐρατοσθένης μέν φησιν αὐτὸν ἐν τοῖς λόγοις πολλαχοῦ γεγενέναι παραβακχον· ὁ δὲ Φαληρεὺς τὸν ἔμμετρον ἐκεῖνον ὅρκον ὀμόσαι ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον, ὥσπερ ἐνθουσιάσας, Μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμοὺς, μὰ νάματα. τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μέν τις αὐτὸν ἀποκαλεῖ ῥωποπαρπήθραν. ὁ δὲ παρασκώπτων, ὡς χρώμενον τῷ αὐτῷ φήσιν, Οὕτως ἀπέλαβεν ὥσπερ ἔλαβεν. ἠγάπησε γὰρ τὸ ῥῆμα τοῦτο παραλαβὼν Δημοσθένης· ἐκτὸς εἰ μὴ νὴ Δία πρὸς τὸν ὑπὲρ Ἁλονήσου λόγον ὁ Ἀντιφάνης καὶ τοῦτ' ἐπαίζειν, ἵν' Ἀθηναίοις Δημοσθένης συνεβούλευε μὴ λαμβάνειν, ἀλλ' ἀπολαμβάνειν παρὰ Φιλίππου. πλὴν τόν γε Δημάδην πάντες ὡμολόγουν τῇ φύσει χρώμενον αἰκηπτον εἶναι, καὶ παραφέρειν αὐτὸν χαριζόμενα τοῖς τοῦ Δημοσθένους σκέψεις καὶ παρασκευάς. Ἀείστων δ' ὁ Χῖος καὶ Θεοφράστου μικρὰ δόξαν ἱστόρηκε περὶ τῶν ῥητόρων. ἐρωτηθέντα γὰρ ὁ ποῖός τις αὐτῷ φαίνεται ῥήτωρ ὁ Δημοσθένης, εἰπεῖν, Ἄξιος τῆς πόλεως· ὁποῖος δὲ Δημάδης, Ὑπὲρ τὴν πόλιν, ὁ δ' αὐτὸς φιλόσοφος Πολύευκτον ἱστορεῖ τὸν Σφήττιον, ἕνα τῶν τότε πολιτευομένων Ἀθήνησιν, ἀποφαίνεσθαι μέγιστον μὲν εἶναι ῥήτορα Δημοσθένη, δεινοτάτοις δὲ εἰπεῖν, Φωκίωνα. πλεῖστον γὰρ ἐν βραχυτάτῃ λέξει νοῦν ἐκφέρειν, καὶ μέν τοι καὶ τὸν Δημοσθένη φασὶν αὐτὸν, ὁσάκις αὐ δεύτερον αὐτῷ Φωκίων ἀναβαίνοι, λέγειν πρὸς τοὺς συνήθεις, Ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κεφὶς αἴρεται. τοῦτο μὲν οὖν ἄδηλον εἴτε πρὸς τὸν λόγον τοῦ ἀνδρὸς ὁ Δημοσθένης, εἴτε πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν δόξαν ἐπεπόνθει, πολλῶν πάνυ καὶ μακρῶν περιόδων ἓν ῥῆμα καὶ νεῦμα πίστιν ἔχοντος ἀνθρώπου κυριώτερον ἡγούμενος. τοῖς δὲ σωματικοῖς ἐλαττώμασι τοιαύτην ἐπῆγε ἄσκησιν (ὡς ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἱστορεῖ, λέγων αὐτὸν Δημοσθένους ἀκούειν πρεσβύτου γεγενότος) τὴν μὲν ἀσάφειαν καὶ βραδύτητα τῆς γλώττης ἐκκιάζεσθαι καὶ διαρθροῦν εἰς τὸ στόμα ψήφους λαμβάνοντα, καὶ ῥύσεις ἅμα λέγοντα· τὴν δὲ φωνὴν ἐν τοῖς δρόμοις γυμνάζεσθαι, καὶ ταῖς πρὸς τὰ σιμὰ προβάσεσι διαλεγόμενον, καὶ λόγους ἅμα καὶ ᾄσεις ἅμα τῷ πνεύματι πυκνουμένῳ προσφερόμενον. εἶναι δ' αὐτῷ μέγα κάτοπτρον οἴκοι, καὶ πρὸς τοῦτο τὰς μελέτας ἐξ ἐναντίας ἱστάμενον φαίνειν. λέγεται δ' ἀνθρώπου προσελθόντος δεομένου συνηγορίας, καὶ διεξιόντος ὡς ὑποτεθλάσθαι πληγαῖς, Ἀλλὰ σύγε, (φάναι τὸν Δημοσθένη) τούτων ὧν λέγεις οὐδὲν πέπονθας. ὀπτείναντος δὲ τὴν φωνὴν ἀνθρώπου, καὶ βοήσαντος, Ἐγὼ Δημοσθένης οὐδὲν πέπονθα; Νὴ Δία (φάναι) νῦν ἀκούω φωνὴν ἀδικουμένου καὶ πεπονθότος. ὅπως οὖν μέγα πρὸς πίστιν εἶναι τὸν τόνον,

A commemoratis exemplis & argumentis multorum Thebanorum & Chalcidensium aduersus Græciam meritorum, contrà multis calamitatibus quæ adulatoribus Macedonum referendæ acceptæ essent, vsque adeo commouit auditores vt perculsus tumultu sophista subduceret se ex conuentu. Atqui apparet Demosthenem cætera Periclis neglexisse, actionem verò eius & conformationem, néve derepente, neque omni de re diceret fortuitò; velut hinc creuisset, sequutum & repræsentantem, non sanè repudiasse, quam dabat occasio gloriam: neq; frequenter voluisse tamen

B suam facultatem credere fortunæ. Audaciam certè & confidentiam orationes quas dixit, quàm quas scripsit, habuerunt maiorem, siquid est Eratostheni credendum & Demetrio Phalereo, comicisque. Eratosthenes sæpè ait eum in dicendo furore abreptum. Phalereus iusiurandum versu comprehensum illud aliquando velut numine afflatum peregisse, *Per terram & fontes, per fluuios & latices*. Ex comicis quispiam appellat eum Rhopoperperethram, quasi dicas futilem & loquacem. Alius obiter cauillans quòd antitheto vteretur, ait, Sic recepit sicut cepit. Frequenter enim hoc

C verbum vsurpabat affectatum Demosthenes: nisi sanè Antiphanes hîc ad orationem de Haloneso allusit, quam Demosthenes vt reciperent non acciperent consuluit à Philippo. Cæterum Demadem quidem omnes, vbi naturam suam sequeretur, fatentur cæteris præfulsisse, ac superatas ab eius extemporanea dictione Demosthenis lucubrationes & apparatum. Aristo Chius Theophrasti quoque censuram quandam prodit de oratoribus. Interrogatum enim qui sibi videretur Demosthenes orator, respondisse, Dignus hac vrbe. Qualis Demades? Supra vrbem. Idem Philosophus Polyeuctum Sphettium scribit, vnum ex iis

D qui per id tempus remp. Athenis gerebant, dixisse summum Demosthenem oratorem esse, sed acerrimum, in dicendo Phocionem. plurimum enim eum paucissimis verbis sententiæ complecti. Et verò ipsum etiam aiunt Demosthenem, quoties contra se dicturus pulpitum conscenderet Phocion, ad familiares suos dicere solitum, *Mearum securis orationum exurgit*. Incertum est autem de oratione illius sic sentiret Demosthenes, ánne de vita & existimatione: quòd permultis & prolixis circuitibus vnum verbum & nutum existimaret probati viri esse validiorem. Corporis vitiis hanc

E adhibuit exercitationem, vt author Phalereus est Demetrius, qui ex ipso audisse se iam magno natu Demosthene refert: Linguam inexplanatam hæsitantemque coniectis in os calculis versus simul recitando expugnasse & correxisse. vocem currendo & ascensu ingrediendo arduo exercitasse differentem, simulque orationem aut versus intento spiritu pronuntiantem, habuisse domi magnum speculum, cuius ex aduerso stantem declamare solitum. Quum eum adisset quidam vt causam suam susciperet orans, commemoraretque à quopiam se cæsum: dicitur De-

F mosthenes respondisse, Tu verò nullam iniuriam, vt dicis, passus es. Hîc quum homo vocem intenderet, ac vociferaretur, Ego Demosthene iniuriam non sum passus? Nunc, dixisse, ego vocem audio læsi & violati. Tanti referre arbitrabatur ad fidem faciendam vocis contentionem

& actionem dicentium. Porrò multitudini quidem mirificè actio eius placebat. Elegantiores, in quibus est Demetrius Phalereus, humilem eius gestum, abiectum & mollem censebant esse. Æsiona refert Hermippus de veteribus rogatum oratoribus & de suis æqualibus, dixisse, Illos si audires, admirareris modestiam & magnificentiam eorum quæ ad populum disserebant. Demosthenis verò orationes, si eas legas, multum excellunt artificio & acrimonia. Sanè orationes scriptæ eius nemo negat quin multum austeri habeant & amari. In respondendo subitò vrebatur ridiculo quoque. Quum enim dixisset Demades, Me Demosthenes, sus Mineruam: Hæc, inquit, Minerua non ita dudum in Colytto deprehensa in adulterio fuit. Furi, cui cognomen erat Chalco, id est æreo, quum tenderet vigilias & lucubrationes eius perstringere: Noui, inquit, molestum tibi esse quòd lucernam habeam accensam. at vos nolite mirari, Athenienses, si furta committantur, quum furos æreos, parietes habeamus luteos. Verùm de his quamuis referre plura habeamus, satis sit. Reliquum ingenium & mores ex rebus eius gestis & reipublicæ procuratione æquum est contemplari. Ad rempublicam accessit bello commisso Phocico, vt ipse testatur, & discere licet ex orationibus Philippicis. siquidem aliquæ harum illis perpetratis rebus habitæ sunt, antiquissimæ autem attingunt res nouissimas. Constat etiam constituisse eum accusare Midiam annos natum duos & triginta, quum opes in republica nondum vllas, vel authoritatem haberet: cuius mihi metu potissimùm videtur pecunia accepta inimicitiam cum isto decidisse. neque enim ingenio fuit facili aut placabili, sed feruidus & ardens ad vindictam. Cæterùm quum animaduerteret non leue esse, neque suæ facultatis, virum opulentia, facundia & amicis validè succinctum euertere Midiam, deprecantibus pro eo concessit. Nam solas ter mille drachmas illas non arbitror Demosthenis retundere acerbitatem potuisse, si sperasset & valuisset obtinere causam. Accepta materia in republica præclara, Græcorum contra Philippum defensione: quum in ea splendidè decertaret, breui euasit clarus & celebris ex eloquentia & in dicendo libertate. Vnde magno in honore apud Græcos fuit. Rex magnus coluit eum: maxima existimatio apud Philippum eius fuit præ cæteris oratoribus: nec dissimulabant vel inimici eius esse ipsis cum præstanti viro dimicationem. Etenim Æschines & Hyperides hæc de eo, vel quum accusabant eum, fassi sunt. Quare Theopompo miror quid in mentem venerit, ingenio vt eum mobili dicat fuisse, neque vel rebus vel hominibus diu iisdem delectatum. Palàm est enim quarum actionum in republica partes & sectam à primo suscepit, in his perstitisse eum vsque ad extremum: neque solùm in vita non inflexisse se, sed & vitam, dum inuertere se non sustinet, profudisse. Neque enim, vt Demades excusans actionum suarum varietatem dixit, sibi ipsum contraria sæpè, reipubl. nunquam dixisse, & Melanopus à Callistrato de republica dissentiens, quum subinde ab hoc pecunia de sententia deduceretur, dicere apud populum solitus erat,

A καὶ τῶν ὑποκρινομένων. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς ὑποκρινόμενος ἤρεσκε θαυμαστῶς, οἱ δὲ χαρίεντες ταπεινὸν ἡγοῦντο καὶ ἀγλυνὲς αὐτοῦ τὸ πλάσμα καὶ μαλακόν· ὧν καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς ἐστιν. Αἰσίωνα δέ φησιν Ἕρμιππος ἐρωτηθέντα περὶ τῶν πάλαι ῥητόρων καὶ τῶν καθ' αὑτὸν, εἰπεῖν, ὡς ἀκούων μὲν ἄν τις ἐθαύμασεν ἐκείνους εὐκόσμως καὶ μεγαλοπρεπῶς τοῦ δήμου διαλεγομένους· ἀναγινωσκόμενοι δὲ οἱ Δημοσθένους λόγοι, πολὺ τῇ κατασκευῇ καὶ δυνάμει διαφέρουσιν. οἱ μὲν οὖν γεγραμμένοι τῶν λόγων ὅτι σφοδρὸν πολὺ καὶ πικρὸν ἔχουσι, τί ἂν λέγοι τις, ὁ δὲ τῶν ἀποκρι-
B νόμενος τοῖς πρὸς τὸν κρείττω, ἐχρῆτο καὶ τοῦ γελοίου. Δημάδου μὲν γὰρ εἰπόντος, Ἐμὲ Δημοσθένης, ὁ εἷς τῶν Ἀθηναῖ. Αὕτη ἡ (εἶπεν) ἡ Ἀθηνᾶ πρόσφατος ἐν Κολλυτῷ μοιχευουσα ἐλήφθη. πρὸς δὲ τὸν κλέπτων, ὃς ἐπεκαλεῖτο Χαλκοῦς, καὶ αὐτὸν εἰς τὰς ἀγρυπνίας αὐτοῦ καὶ νυκτογραφίας πειρώμενόν τι λέγειν, Οἶδα (εἶπεν) ὅτι σε λυπῶ λύχνον κάων. ὑμεῖς δὲ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θαυμάζετε τὰς γιγνομένας κλοπὰς, ὅταν τοὺς μὲν κλέπτας χαλκοῦς, τοὺς δὲ τοίχους, πηλίνους ἔχωμεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων κάρτ' ἔτι πλείω λέγειν ἔχοντες, ἐνταῦθα παυσόμεθα. τὸ δὲ ἄλλον αὐτοῦ τρόπον, καὶ ὃ ἦθος ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ τῆς πολι-
C τείας θεωρεῖν δίκαιόν ἐστιν. ὥρμησε μὲν οὖν ὅτι ὁ πρᾶξιν τὰ κοινὰ, τοῦ Φωκικοῦ πολέμου συνεστῶτος, ὡς αὐτός τε φησὶ, καὶ λαβεῖν ἐστιν ἀπὸ τῶν Φιλιππικῶν δημηγοριῶν. αἱ μὲν γὰρ, ἤδη ἀπεπραγμένων ἐκείνων γεγόνασιν, αἱ δὲ πρεσβύταται, τῶν ἔλαττα πεπραγμάτων ἅπτονται. δῆλος δ' ἐστὶ καὶ τὸν κατὰ Μειδίου πρᾶσκευασάμενος εἰπεῖν δίκαιον, δύο μὲν ὄντι τοῖς τριάκοντα γεγονὼς ἔτη, μηδέπω δ' ἔχων ἰσχὺν ἐν τῇ πολιτείᾳ μηδὲ δόξαν. ὃ καὶ μάλιστά μοι δοκεῖ δείσας, ἐπ' ἀργυρίῳ καταθέσθαι τὸν πρὸς τὸν ἀνδρόπον ἔχθραν. Οὐ γὰρ τι γλυκύθυμος ἀνὴρ
ἦν, οὐδ' ἀγχίφρων, ἀλλ' ἔντονος καὶ βίαιος πρὸς τὰς ἀμύας.
D ὁρῶν δ' ὁ φαῦλον, οὐδὲ τὸ αὐτοῦ δυνάμεως ἔργον, ἄνδρα καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ καὶ φίλοις ὑπερφαγμένον καθελεῖν τὸν Μειδίαν, ἐνέδωκε τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ δεομένοις. αἱ δὲ τρισχίλιαι καθ' ἑαυτὰς οὐκ ἄν μοι δοκοῦσι τὸν Δημοσθένους ἀμβλῦναι πικρίαν, ἐλπίζοντος καὶ δυναμένου προιεμένου. λαβὼν δὲ τὸ πολιτείας καλῶν ὑπόθεσιν, τὸν πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων διαμφισβήτησιν, καὶ πρὸς τούτῳ ἀγωνιζόμενος ἀξίως, ταχὺ δόξαν ἔσχε, καὶ περίβλεπτος ὑπὸ τῶν λόγων ἦρθη καὶ τῆς παρρησίας· ὥστε θαυμάζεσθαι μὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι, θεραπεύεσθαι δὲ ὑπὸ
E τοῦ μεγάλου βασιλέως, πλεῖστον δὲ αὐτοῦ λόγον εἶναι καὶ παρὰ τῷ Φιλίππῳ τῶν δημαγωγούντων· ὁμολογεῖν δὲ καὶ τοὺς ἀπεχθανομένους, ὅτι πρὸς ἔνδοξον αὐτοῖς ἀνδρὸς ὁ ἀγών ἐστι. καὶ γὰρ Αἰσχίνης καὶ Ὑπερείδης τοιαῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ κατηγορήσαντες εἰρήκασιν. ὅθεν οὐκ οἶδ' ὅπως παρέστη Θεοπόμπῳ λέγειν αὐτὸν ἀβέβαιον περὶ τὸν τρόπον γεγενέναι, καὶ μήτε πράγμασι, μήτ' ἀνθρώποις πολὺν χρόνον τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν δυνάμενον. φαίνεται γὰρ, εἰς ὃν ἀπ' ἀρχῆς τῶν πραγμάτων μεῖδα καὶ πάλιν αὐτὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ κατέστησε, ταύτῃ ἀεὶ τέλοις ἀφαφυλάξας, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ βίῳ μὴ μεταβαλόμενος,
F ἀλλὰ καὶ τὸν βίον ἐν τῷ μὴ μεταβαλέσθαι πρεσβύτερος. οὐ γὰρ, ὡς Δημάδης ἀπολογούμενος ἀπό τινων ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολῶν, ἔλεγεν αὐτῷ μὲν αὐτὸν τοὐναντία πολλάκις εἰρηκέναι, τῇ δὲ πόλει μηδέποτε· (καὶ Μελάνωπος ἀντιπολιτευόμενος Καλλιστράτῳ, καὶ πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ χρήμασι μεταπειθόμενος, εἰώθει λέγειν πρὸς τὸν δῆμον,

Ὁ μὲν ἀνὴρ, ἐχθρός, ὁ δ' τῆς πόλεως νικάτω συμφέρον. Νικόδημος δ' ὁ Μεσσήνιος Κασσάνδρῳ πρόσθεν ἐπηκολουθήκει πρότερον, εἶτ' αὖθις ὑπὲρ τοῦ Δημητρίου πολιτευόμενος, οὐκ ἔφη τὰναντία λέγειν· ἀεὶ γὰρ εἰ συμφέρον ἀκροᾶσθαι τῶν κρατούντων) οὕτω καὶ περὶ Δημοσθένους ἔγωμαι εἰπεῖν, οἷς οὐκ ἐπεμόνου καὶ πλανάζοντος ἢ φωνὴν ἢ πρᾶξιν, ἀλλ' ὥσπερ ἐφ' ἑνὸς καὶ ἀμεταβλήτου διαγράμματος τῆς πολιτείας, ἕνα τόνον ἔχων ἐν τοῖς πράγμασιν ἀεὶ διετέλεσε. Παναίτιος δ' ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ φησιν οὕτω γεγράφθαι τοὺς πλείστους, ὡς μόνον τοῦ καλοῦ δι' αὐτὸ αἱρετοῦ ὄντος, περὶ τοῦ στεφάνου, περὶ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν, περὶ τῶν ἀτελειῶν, τοὺς Φιλιππικούς. ἐν οἷς πᾶσιν οὐ πρὸς τὸ ἥδιστον ἢ ῥᾷστον ἢ λιοντελέστατον ἄγει τοὺς πολίτας, ἀλλὰ πολλαχοῦ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν οἴεται δεῖν ἐν δευτέρᾳ τάττειν τοῦ καλοῦ ποιεῖσθαι καὶ τοῦ πρέποντος. ὡς, εἴγε περὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ τῶν λόγων δυνάμει παρὼν ἀνδρείᾳ τε πολεμικῇ χρῆσθαι, καὶ τὸ καθαρῶς ἕκαστα πράττειν, οὐκ ἐν τῷ κατὰ Μυροκλέα καὶ Πολύευκτον καὶ Ὑπερείδην ἀριθμῷ τῶν ῥητόρων, ἀλλ' ἄνω μετὰ Κίμωνος καὶ Θουκυδίδου καὶ Περικλέους ἄξιος κρίνοιτο τίθεσθαι. τὸν γοῦν μετ' αὐτὸν Φωκίων, οὐκ ἐπαινεμένης πρεσβεύμενος πολιτείας, ἀλλὰ δοκῶν μακεδονίζειν, ὅμως δ' ἀνδρείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ οὐδενὸς ἐλάττων χείρων ἔδοξε τοῦ Ἐφιάλτου καὶ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος ἀνὴρ γενέσθαι. Δημοσθένης δ' οὐκ ὢν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀξιόπιστος, ὡς φησιν ὁ Δημήτριος, οὐδὲ πρὸς τὸ λαμβάνειν πανταχόθεν ἀπωχυρωμένος, ἀλλὰ τῷ μὲν τῶν Φιλίππου καὶ Μακεδονίας ἀπάλωτος ὤν, τῷ δ' ἀνῶθεν οὐκ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ὀπτεβατὸς χρυσίῳ γεγονὼς καὶ καταχεκλυσμένος, ἐπαινέσαι μὲν ἰκανὸς ἐστὶ τὰ τῶν προγόνων καλὰ, μιμήσασθαι δ' οὐχ ὅμοιος. ἐπεὶ τοὺς γε καθ' αὐτὸν ῥήτορας (ἔξω δ' λόγου τίθεμαι Φωκίωνα) καὶ τῷ βίῳ παρῆλθε. φαίνεται δ' καὶ μετὰ παῤῥησίας μάλιστα τῷ δήμῳ διαλεγόμενος, καὶ πρὸς τὰς ὀπτιθυμίας τῶν πολλῶν ἀντιτείνων, καὶ ταῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν ὀπτιφυόμενος, ὡς ἐκ τῶν λόγων λαβεῖν ἔστιν. ἱστορεῖ δ' καὶ Θεόπομπος ὅτι τῶν Ἀθηναίων ὀπτί τινα προβαλλομένων αὐτὸν κατηγορίαν, ὡς οὐκ ὑπήκουε, θορυβούντων, ἀναστὰς εἶπεν, Ὑμεῖς ἐμοὶ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συμβούλω μὲν, κἂν μὴ θέλητε, χρήσεσθε· συκοφάντῃ δὲ, οὐδὲ ἐὰν θέλητε. σφόδρα δ' ἀριστοκρατικὸν αὐτοῦ πολίτευμα καὶ ὁ περὶ Ἀντιφῶντος· ὃν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφεθέντα συλλαβὼν, ὀπτὶ τῷ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ παρήγαγε, καὶ παρ' οὐδὲν ὁ πρεσβύτης τῷ δήμῳ θέμενος, ἤλεγξεν ὑπερημένον Φιλίππῳ τὰ νεώρια ἐμπρήσειν· καὶ παραδοθεὶς ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀπέθανε. κατηγόρησε δὲ καὶ τῆς ἱερείας Θεωρίδος, ὡς ἄλλα ῥαδιουργούσης πολλὰ, καὶ τοὺς δούλους ἐξαπατῶσα διδασκούσης· καὶ θανάτου τιμησάμενος ἀπέκτεινε. λέγεται δὲ καὶ τὸν κατὰ Τιμοθέου τοῦ στρατηγοῦ λόγον, ᾧ χρησάμενος Ἀπολλόδωρος εἵλε τὸν ἄνδρα τοῦ ὀφλήματος, Δημοσθένης γράψαι τοῦ Ἀπολλοδώρου, καθάπερ καὶ τοὺς πρὸς Φορμίωνα καὶ Στέφανον, ἐφ' οἷς εἰκότως ἠδόξησε. καὶ γὰρ Φορμίων ἠγωνίζετο λόγῳ Δημοσθένους πρὸς τὸν Ἀπολλόδωρον, ἀτεχνῶς, καθάπερ ἐξ ἑνὸς μαχαιροπωλείου, τὰ κατ' ἀλλήλων ἐγχειρίδια πωλοῦντος αὐτοῖς τοῖς ἀντιδίκοις. τῶν δὲ δημοσίων, ὁ μὲν κατ' Ἀνδροτίωνος καὶ Τιμοκράτους καὶ Ἀριστοκράτους, ἑτέροις ἐγράφησαν, οὔπω τῇ πολιτείᾳ προσεληλυθότος.

A Est ille quidem inimicus, sed vincat bonum publicum: Messenius Nicodemus, qui antè fauerat Cassandro, mox aggregauit se ad Demetrium, negauit se pugnantia dicere: semper enim conducere dicto audientem esse victoribus. non perinde, inquam, dicere de Demosthene queamus, conuertisse aut variasse eum vocem vel actionem: sed quasi in eadem & immutabili formula reipub. tractandæ vnum in administranda repub. conseruauit tenorem. Panætius Philosophus vel orationes eius ita refert conscriptas plerasque, vt qui decernat honestum propter seipsum esse expetendum, vt illam De corona, B Contra Aristocratem, Pro immunitatibus, Philippicas. quibus in omnibus non ad id quod iucundissimum est, aut facillimum, aut vtilissimum, cohortatur ciues, sed identidem securitatem atque salutem postponendam censet honesto & decoro: vt si cum contentione eius in rebus susceptis & dicendi diuinitate virtus coniuncta bellica sit & abstinentia, non in albo oratorum quo Myroeles fuit, & Polyeuctus, & Hyperides, sed excelso loco cum Cimone, Thucydide & Pericle dignus sit qui recenseatur. quippe ex illis qui ei successere, Phocion, quanuis C non optimas partes in repub. tueri, sed stare videbatur à Macedonibus, fortitudinis tamen & iustitiæ laude nulla vsquam re inferior Ephialte, vel Aristide, vel Cimone, numeratus est. Demosthenes verò nec in armis memorabilis, vt Demetrius perhibet, neque aduersus munera capienda satis vallatus, quanquam à Philippi & Macedonum pecunia inuictus: superioribus tamen ex regionibus Susis & Ecbatanis allato auro expositus & demersus, prædicare maiorum virtutes præclarissimè potuit, imitari non potuit. Nam cæteris certè sui temporis oratoribus, Phocionem excipio, etiam vita præcelluit. Videtur etiam liberè præsertim ad populum egisse reluctans plebis libidini, peccataque eius insectans, vt accipere ex eius orationibus licet. Iam scribit Theopompus, quum populus Atheniensis accusatorem in causa quadam eum nominaret, obstreperet autem morem non gerenti: surrexisse eum ac dixisse, Vos me Athenienses consiliarium vel inuiti habebitis, calumniatorem ne si volueritis quidem. Minimè verò populare fuit id quod contra Antiphontem egit, quem in concione liberatum ad consilium rapuit Areopagi: contemptaque populi offensione, docuit pollicitum Philippo inflammaturum se naualia, de cuius consilii sententia est necatus. Adhæc sacerdotis Theoridis nomen detulit cùm de aliis delictis, tum quòd fallere seruos doceret, atque quum litem capitis æstimasset, damnauit eam. Fama quoque est orationem contra Timotheum prætorem, qua Apollodorus vsus pecuniam se ei mutuò dedisse probauit, scripsisse Apollodoro Demosthenem, nec non orationes contra Phormionem & Stephanum. quo nomine haud immeritò est improbatus. F Pugnauit enim sine dubio contra Apollodorum oratione Demosthenis Phormio, quasi ex eadem taberna vendentis iudicio contendentibus in se mutuò gladios. Ex publicis illas contra Androtionem, Timocratem, Aristocratem, quum nondum attigisset rempubl. aliis scripsit.

δοκεῖ γὰρ

Apparet eum, quum eas orationes ederet, annos natum fuisse viginti septem aut octo. Orationem contra Aristogitonem ipse dixit, & illam De immunitatibus in gratiam, vt testatur ipse, Ctesippi Chabriæ filii: vt nonnulli autumant, nuptias ambiens matris adolescentis. non duxit eam tamen vxorem, sed Samiam quandam, vt tradit Demetrius Magnesius in libris De synonymis; in matrimonio habuit. Oratio de falsa legatione in Æschinem haud liquet, an habita sit, quamuis Idomeneus sententiis demptis solis triginta dicat Æschinem absolutum. Verùm quatenus ex vtriusq; de corona scriptis orationibus licet coniicere, res videtur secus se habere. Neuter enim horum apertè vel perspicuè istius contentionis meminit vt ad iudicium vsque progressæ. Sed malo hæc vt alii disceptent. Actiones publicæ Demosthenis hoc apertè vel tempore pacis præ se ferebant, vt quicquid conabatur Macedo, omne id insimularet & ad singula concitaret populum Atheniensem atque inflammaret. Vnde plurimus apud Philippum erat de eo sermo. Ac quum inter decem legatos venisset in Macedoniam, audiuit quidem Philippus omnes, ad illius verò orationem accuratissimè respondit. Non accepit alioqui perinde Demosthenem honorificè & comiter, sed Æschinem & Philocratē impensius amplexus est. Quare quum hi Philippum commendarent, vt disertissimum, & specie pulcherrimum, & verò etiam strenuum potatorem & hilarem in conuiuio: non potuit abstinere quin interuerteret ea, & cauillaretur primum sophistæ, fœminæ alterum, postremum esse spongiæ, regis laudem esse ibi nullam. Quum res ad bellum inclinarent, non ferente otium Philippo, Athenienſibus autem à Demosthene incensis: primùm concitauit Athenienses ad aggrediendam Eubœam, quam tyranni subiugauerant Philippo. quò quum traiecissent, ex plebiscito, quod ille scripserat, exegerunt Macedonas. Inde Byzantiis & Perinthiis, quibus bellum faciebat Philippus, opem tulit, suadens populo vt posita simultate, obliteratisq; quæ vtrique bello sociali admiserant, submitteret iis auxilium, à quo fuerunt conseruati. Mox in legationē profectus, conuenit ciuitates Græcas, solicitauitq;, atque omnes in Philippū, demptis paucis, cōciuit, vt præter vrbanas copias conscriberent x v millia peditum, & duo equitum, pecunia & stipendium in externos milites promptè conferretur. Quo tempore ait Theophrastus, quum postularent locii vt certa summa definiretur tributi, dixisse Crobylū concionatorem bellum certum modum non habere pabuli. Erecta Græcia ad euentū, quum coirent per singulas gentes & vrbes Eubœi, Achæi, Corinthii, Megarenses, Leucadii, Corcyræi: maximus supererat Demostheni labor, societati vt adiungeret Thebanos, qui finitimi sunt Atticæ, & vires habebant ad bellū faciundum, & imprimis tunc numerabantur inter Græcos bellatores. Verùm non erat procliue recentibus Phocico bello beneficiis Philippo mancipatos ab eo reuocare Thebanos, maximè quòd leuibus ex vicinitate certaminibus in dies refricarentur quas illæ ciuitates inter se habebant, bellicæ controuersiæ.

A δοκεῖ γὰρ δυοῖν ἢ τριῶν δέουσα ἔτη τελάκοντα γεγονὼς ἀξιοῦν τοῖς λόγοις ἐκείνοις. τὸν δὲ κατ' Αἰσχυλίνου αὐτὸς ἠγωνίσατο, καὶ τὸν περὶ τῶν ἀτελειῶν, ἀμφὶ τ' Χαβρίου παῖδα Κτήσιππον, ὥς φησιν αὐτός· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, τ' μητέρα τοῦ νεανίσκου μνώμενος. οὐ μὴν ἔγημε ταύτην, ἀλλὰ Σαμίᾳ τινὶ συνῴκησεν, ὡς ἱστορεῖ Δημήτριος ὁ Μάγνης ἐν τοῖς περὶ συνωνύμων. ὁ δὲ κατ' Αἰσχίνου τῆς παραπρεσβείας ἄδηλον εἰ λέλεκται. καίτοι φησὶν Ἰδομενεὺς παρὰ πεντήκοντα μόνας τὸν Αἰσχίνην ἀποφυγεῖν. ἀλλ' οὐκ ἔοικεν οὕτως ἔχειν ἀληθές, εἰ δεῖ τοῖς περὶ στεφάνου γεγραμμένοις

B ἑκατέρων λόγοις πεκμαίρεσθαι. μέμνηται γὰρ οὐδέτερος αὐτῶν σαφῶς οὐδὲ φανερῶς ἐκείνου τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἄχρι δίκης προελθόντος. ταυτὶ μὴν οὖν ἕτεροι ἀμφισβητοῦσι μᾶλλον. ἡ δὲ τοῦ Δημοσθένους πολιτεία φανερὰ μὴν ἦν ἔτι καὶ τῆς εἰρήνης ὑπαρχούσης, οὐδὲν ἐῶντος ἀνεπιτίμητον τῶν προσπιπτόντων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστῳ παρεφέρετο τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ ἀμφισβητοῦντος ὅτι τὸν ἄνθρωπον. διὸ καὶ πολὺ Φιλίππου πλεῖστος ἦν λόγος αὐτοῦ, καὶ ὅτε πρεσβεύων, δέκατος ἧκεν εἰς Μακεδονίαν, ἤκουσε μὴν πολλῶν Φίλιππος, ἀντεῖπε δὲ μετὰ πλείστης ὀπτμε-

C λείας πρὸς τὸν ἐκείνου λόγον. οὐ μὴν ἔν γε ταῖς ἄλλαις τιμαῖς καὶ φιλοφρονήσεσι ὅμοιον αὐτὸν τοῦ Δημοσθένει παρεῖχεν, ἀλλὰ προσήγετο τοὺς περὶ Αἰσχίνην καὶ Φιλοκράτην μᾶλλον. ὅθεν ἐπαινούντων ἐκείνων τὸν Φίλιππον ὡς καὶ λέγειν δυνατώτατον, καὶ κάλλιστον ὄφθαι, καὶ νὴ Δία συμπιεῖν ἱκανώτατον, ἠναγκάζετο βασκαίνων ὀπτικῶπτειν, ὡς τὸ μὲν, σοφιστοῦ, τὸ δὲ, γυναικὸς, τὸ δὲ, σπογγιᾶς εἶη, βασιλέως δ' οὐδὲν ἐγκώμιον. ἐπεὶ δ' εἰς τὸ πολεμεῖν ἔρρεπε τὰ πράγματα, τὸ μὲν Φιλίππου μὴ δυναμένου τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, τῶν δ' Ἀθηναίων ἐνοχλούντων ὑπὸ τοῦ Δη-

D μοσθένους, πρῶτον μὲν εἰς Εὔβοιαν ἐξώρμησε τοὺς Ἀθηναίους καταδεδουλωμένην ὑπὸ τῶν τυράννων Φιλίππῳ, καὶ ἀμφισβήτες, ἐκείνου τὸ ψήφισμα γράψαντος, ἐξήλασαν τοὺς Μακεδόνας. δεύτερον δὲ Βυζαντίοις ἐβοήθησε καὶ Περινθίοις ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος πολεμουμένοις· πείσας τὸν δῆμον, ἀφέντα τὴν ἔχθραν, καὶ τὸ μεμνῆσθαι τῶν περὶ τὸν συμμαχικὸν ἠμφισβητημένων ἑκατέροις πόλεμον, ἀποστεῖλαι δυνάμιν αὐτοῖς, ὑφ' ἧς ἐσώθησαν. ἔπειτα πρεσβεύων καὶ ἀμφιλεγόμενος τοῖς Ἕλλησι, καὶ παρεξιών, συνέστησε, πλὴν ὀλίγων, ἀπόμνας ὅτι τὸν Φίλιππον· ὥστε συν-

E ταξιν γενέσθαι πεζῶν μὲν μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, ἱππέων δὲ δισχιλίων, αὐτῶν πολιτικῶν δυνάμεως· χρήματα δὲ καὶ μισθοὺς τοῖς ξένοις εἰσφέρεσθαι προθύμως. ὅπερ καὶ φησι Θεόφραστος ἀξιούντων τῶν συμμάχων, ὁρισθῆναι τὰς εἰσφορὰς, εἰπεῖν Κρώβυλον τὸν δημαγωγὸν, ὡς οὐ πεπερασμένα σιτεῖται πόλεμος. ἐπηρμένης δὲ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ μέλλον, καὶ συνισταμένων κατ' ἔθνη καὶ πόλεις Εὐβοέων, Ἀχαιῶν, Κορινθίων, Μεγαρέων, Λευκαδίων, Κερκυραίων, ὁ μέγιστος ὑπελείπετο τοῦ Δημοσθένους τῶν ἀγώνων, Θηβαίους προσαγαγέσθαι τῇ συμμαχίᾳ, χώραν τε συνόρους τῆς Ἀττικῆς, καὶ δυνάμιν ἀγωνίσιον ἔχοντας,

F καὶ μάλιστα τότε τῶν Ἑλλήνων δοκιμουμένους ἐν τοῖς ὅπλοις. ἦν δὲ οὐ ῥᾴδιον, ὅτι πρόσφατοις εὐεργετήμασι τοῖς περὶ τὴν Φωκικὸν πόλεμον τετθασευμένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μεταστῆσαι τοὺς Θηβαίους, καὶ μάλιστα τοῖς ἀμφὶ τὴν γειτνίασιν ἀψιμαχίαις ἀναξαινομένων ἑκάστοτε τῶν πολεμικῶν πρὸς ἀλλήλας διαφορῶν τοῖς πόλεσιν.

οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ Φίλιππος ὑπὸ τῆς περὶ τὴν Ἀμφίσσης
δυτυχίας ἐπαιρόμενος, εἰς τὴν Ἐλάτειαν ἐξαίφνης ἐνέπε-
σε, καὶ τὴν Φωκίδα κατέχων, ἐκπεπληγμένων τῶν Ἀθηναίων,
καὶ μηδενὸς τολμῶντος ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ βῆμα, μηδὲ ἔχον-
τος ὅ, τι χρὴ λέγειν, ἀπορίας οὔσης ἐν μέσῳ καὶ σιωπῆς, πα-
ρελθὼν μόνος ὁ Δημοσθένης, συνεβούλευε τοῖς Θηβαίοις ἔ-
χεσθαι· καὶ τἄλλα παρρησιάσας καὶ μετεωρίσας (ὥσ-
περ εἰώθει) τὸν δῆμον ταῖς ἐλπίσιν, ἀπεστάλη πρεσβευτὴς
μετ' ἑτέρων εἰς Θήβας. ἔπεμψε δὲ καὶ Φίλιππος (ὡς Μαρ-
σύας φησὶν) Ἀμύντα μὲν καὶ Κλέαρχον Μακεδόνας,
Δάοχον δὲ καὶ Θεσσαλὸν, καὶ Θρασυδαῖον, αὐτεπιτρόπους. B
ὃ μὲν δὴ συμφέρον οὐ διέφυγε τοὺς τῶν Θηβαίων λογι-
σμοὺς, ἀλλ' ἐν ὄμμασιν ἕκαστος εἶχε τὰ τοῦ πολέμου δεινὰ,
ἐπὶ τῶν Φωκικῶν τραυμάτων νεαρῶν πεπαμένων. ἡ δὲ
τοῦ ῥήτορος δύναμις (ὡς φησι Θεόπομπος) ἐκπτίζουσα
τὸν θυμὸν αὐτῶν, καὶ παρακαίουσα τὴν φιλοτιμίαν, ἐπεσκό-
τησε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ὥστε φόβον καὶ λογισμὸν καὶ χάριν
ἐκβαλεῖν αὐτοὺς, ἐνθουσιῶντας ὑπὸ τοῦ λόγου πρὸς τὸ κα-
λόν. οὕτω δὲ μέγα καὶ λαμπρὸν ἐφάνη τὸ τοῦ ῥήτορος ἔρ-
γον, ὥστε τὸν μὲν Φίλιππον αὐθὶς ἐπικηρυκεύεσθαι, δεόμε-
νον εἰρήνης, ὀρθοῦν τὴν Ἑλλάδα θρέψασθαι, καὶ συνεξαιρε-
θῆναι πρὸς τὸ μέλλον, ὑπηρετεῖν δὲ μὴ μόνον τοῖς στρατη- C
γοῖς τοῦ Δημοσθένους ποιούντας τὸ προσταττόμενον, ἀλλὰ
καὶ τοὺς Βοιωτάρχας διοικεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας ἁπάσας,
οὐδὲν ἧττον ὑπ' ἐκείνου τότε τοῦ Θηβαίων ἢ τοῦ Ἀθη-
ναίων, ἀγαπωμένου παρ' ἀμφοτέροις καὶ δυναστεύοντος, οὐκ
ἀδίκως, οὐδὲ παρ' ἀξίαν, ὡς φασὶ φαίνεσθαι Θεόπομπος,
ἀλλὰ καὶ πολὺ προσηκόντως. τύχη δέ τις (ὡς ἔοικε) δαιμό-
νιος ἐν περιφορᾷ πραγμάτων, εἰς ἐκεῖνον καιρὸν συμπράτ-
τουσα τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐναντιοδοξοῦσι τοῖς πραττο-
μένοις, καὶ πολλὰ σημεῖα τοῦ μέλλοντος ἀναφαίνει, ἐν οἷς ἥ τε D
Πυθία δεινὰ προὔφαινε μαντεύματα, καὶ χρησμὸς ἦδετο πα-
λαιὸς ἐκ τῶν Σιβυλλείων,

Τῆς δὴ Θερμώδοντι μάχης ἀπολύθε θυοείμιν,
Αἰετὸς ἐν νεφέεσι καὶ ἠέρι θηήσασθαι.

Κλαίει ὁ νικηθεὶς, ὁ δὲ νικήσας ἀπόλωλε. τὸν δὲ Θερ-
μώδοντα φασὶν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ, ποτάμιον μι-
κρὸν εἰς τὸν Κηφισὸν ἐμβάλλον· ἡμεῖς δὲ νῦν μὲν οὐδὲν
ἴσμεν οὕτω τῶν ῥευμάτων ὀνομαζόμενον, εἰκάζομεν δὲ τὸν
καλούμενον Αἵμωνα, Θερμώδοντα λέγεσθαι τότε. καὶ πα-
ρέρρει τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου κατεστρατοπέδευον οἱ E
Ἕλληνες. καὶ τεκμαιρόμεθα, τῆς μάχης γενομένης, αἵμα-
τος ἐμπλησθέντα καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, ταύτῃ δὲ μαλλά-
σαι τὴν ῥοῆν· ὁ δὲ Δοδεὶς οὐ ποταμὸν εἶναί φησι
τὸν Θερμώδοντα, ἀλλ' ἱστάντας τινὰς σκιωτὸν καὶ πρόσορυτ-
τον, ἀνδριαντίσκον λίθινον ὑπὸ γραμμάτων τινῶν δεδηλωμένον, ὡς εἴη Θερμώδων, ἐν ταῖς ἀγκάλαις
Ἀμαζόνα φέρων τετρωμένην. περὶ τούτῳ χρησμὸν ἄλλον
ᾄδεσθαι, λέγοντα,

Τὴν δὴ Θερμώδοντι μάχην μὴ πάμμελαν ὄρνι,
Τιμεῖ τοι κρέα πολλὰ παρέσεται αὐθεφόροισι. ταῦτα F
μὲν οὖν ὅπως ἔχει διατῆσαι χαλεπόν. ὁ δὲ Δημοσθένης λέ-

A Verumenimuerò postquam, successu ad Amphipolim elatus, raptim Elateam irrupit, & Phocidē occupauit: perculsis Athenienſibus, quum conſcendere ſuggestū nemo auderet, nec quid diceret haberet, omnia autem desperatio & ſilentium teneret, ſolus prodiit Demosthenes, autorq; fuit vt ſolicitarent Thebanos: quumque de cætero animasset & spe more ſuo erexisset populum, Thebas cum aliis legatus est. Ad eos refellendos misit etiam Philippus, vt Marſyas tradit, Amyntam & Clearchum Macedonas, præterea Daochū Theſſalum, & Thraſydæum. Quid expediret non fallebat in deliberando Thebanos, ſed erant omnibus ante oculos belli incommoda recentibus adhuc Phocicis vulneribus. At huius vis oratoris, vt autor eſt Theopompus, quæ excitabat animos eorum & incendebat ad gloriam, obſtruxit omnibus reliquis: vt quaſi lymphati, ab oratione eius rapti ad honeſtum, metum, rationem, gratiam abiicerent. Factum autem huius oratoris tantum extitit & tam inſigne, vt legatos extemplò mitteret Philippus ad pacem petendam, omnis erigeret ſe Græcia, & conſurgeret ad id quod impendebat, accommodarent verò ſe Demostheni, non modò prætores Athenienſes dicto ei audientes, ſed & Bœotarchæ: concionibus ille præesset omnibus non ſecus tunc Thebanorum quàm Athenienſium. charus erat enim vtrobique, & dominabatur nō immeritò neq; ab re, vt ait Theopompus, ſed optimo iure. Atqui fatalis quædam fortuna, quæ conuerſione rerum in articulo definiebat Græciæ libertatem, videtur cœptis reluctata fuiſſe, multaq; ſigna edidiſſe inſequentium. in quibus vaticinia Apollinis horrenda prænuntiabant. Vetus etiam canebatur ex carminibus Sibyllinis oraculum,

Ad Thermodontem pugna cupio procul eſſe,
Atq; modo hanc aquilæ ex cælo atque e nube videre.
Flet victus, periit quoque cui victoria ceſſit.

Thermodontem aiunt apud nos Chæroneæ paruum amnem eſſe, qui in Cephiſum illabitur. Nos profluentem qui ita nominetur nullum hoc tempore nouimus: coniicimus tamen eum qui nunc vocatur Hæmon, fuiſſe tunc Thermodontem dictū. præterlabitur fanū Herculis, vbi caſtra Græci habuere. Ducimur autem coniectura, quum ſecūdùm prælium cruore cadaueribuſq; exundasset amnis, hoc nomen commutasse. Fluuium negat Duris Thermodontem eſſe: ſed quum tentorium quidam erigerent & foſſa cingerent, ſigillum eos reperiſſe marmoreū, cum inſcriptione, Thermodontē eſſe, qui vlnis ferebat ſauciam Amazonem. Hac de re aliud oraculum in hunc modum cani,

Ad Thermodontem pugnam expectes auis atra.
Corpora tunc hominum campo permulta iacebunt.

Verùm quid huius rei ſit, difficile exiſtimatu eſt. Demosthenes fertur Græcorum fretus armis, atque mirè ob vires & alacritatem tanti exercitus hoſtem laceſſentis elatus, non permiſiſſe vt oraculis mouerentur aut attenderent vaticinia, imò vatem Delphicam dixiſſe ſuſpectam eſſe, vt quæ cum Philippo faceret: ſuggerens Epaminondam Thebanis, & Athenienſibus Periclem,

γει ὁ τοῖς τῶν Ἑλλήνων ὅπλοις ἐκτεταρῥηκὼς, καὶ λαμπρὸς ὑπὸ ῥώμης καὶ προθυμίας ἀνδρῶν τοσούτων
προκαλουμένου τοὺς πολεμίους ἀγόμενος, οὔτε χρησμοῖς ἐᾷ προσέχειν, οὔτε μαντείας ἀκούειν· ἀλλὰ καὶ τὴν
Πυθίαν ὑποφρονεῖν ὡς φιλιππίζουσαν, ἀναμιμνήσκων Ἐπαμινώνδου τοὺς Θηβαίους, καὶ Περικλέους τοὺς Ἀθηναίους,

quos viros ista timiditatis ratos prætextum suis consiliis esse vsos. Hactenus vir ille perhibendus fuit. In conflictu nihil præclari vel quod consentaneum esset orationibus suis, edidit: sed cepit fugam turpissimè deserto ordine & armis abiectis, nec inscriptionē, vt dixit Pytheas, veritus clypei, cui fuit literis inscriptum aureis, Bona fortuna. At Philippus recenti exultās victoria, & vino grauis, cadaueribus insultans initium cecinit Demosthenis plebisciti, ad pedē attollens vocē & supplodēs,

Demosthenes Demosthenis sic censuit Pæaniensis.

Discussa verò crapula quum magnitudinem secum reputasset propositi periculi, horror eū perstrinxit eloquentiæ & neruorum illius oratoris: qui in diei momento vnius aleam ipsum iacere de imperio & vita compulisset. Nomen autem eius ad regem vsq; Persarum perlatū est: qui per literas satrapis imperauit pecuniā vt darent Demostheni, atque consiliis eius præ omnibus Græcis obtemperarent: quòd tumultibus Græcorū distinere Macedonem & inuoluere valeret. Comperit hæc postea Alexander: qui epistolas quasdam Demosthenis, & Sardibus inuenit ducum regiorū monumenta, quibus exprimebatur pecuniæ ei datæ summa. Hac ictis clade Græcis, oratores qui diuersam sectam in repub. sequebantur, insultantes Demostheni, quæstiones & iudicia struebāt ei: at populus non his modò exemit eum, sed colere quoque non destitit, atque ad remp. capessendā vt bonum ciuem reuocauit. Itaq; quum relata à Chæronea conderētur tumulo ossa, permisit Demostheni vt eos qui occubuerant laudaret. Nec abiecto vel fracto animo tulit, vt scribit & exagitat Theopompus, casum: sed eo quòd vt quū maximè honoraret & ornaret suasorem, declarauit non pœnitere se illius consiliorum. Ac Demosthenes quidem eam orationem habuit. Plebiscitis verò, quod auersaretur & pro inauspicata haberet sortem & fortunam suam, nō suum sed amicorum vicissim præscripsit nomen, dum extincto Philippo recepit animum. Neque enim diu fuit ab hac ad Chæroneam victoria superstes: id quod nouissimo versu videtur prænunciasse oraculum,

Flet victus, periit quoque cui victoria cessit.

Resciuit autem clàm mortē Philippi Demosthenes. Præparans vero Athenienses ad audendum in futurum, hilaris in curiam, vt si somnium vidisset ex quo ingens bonum expectandum esset populo Atheniēsi, processit: nec multo post adfuerunt de Philippi obitu nuncii. Læti nuncii causa, ilico diis honorem habuerunt, & coronam decreuerūt Pausaniæ. Demosthenes vero prodiit splendidè amictus & coronatus, septimo die q̄ defuncta eius filia esset, vt refert Æschines: qui ei hoc improperat, odium obiiciens liberorum, ipse quū degener fuerit & effœminatus, si luctum & eiulatum lenis & pii fecit animi signa, eosque qui moderatè & placidè ferant eos casus, improbauit. Equidem ob necem eos regis, qui adeo cum ipsis victis in successu rerum egit clementer & humaniter, sumpsisse honestè coronas, vel etiam diis immortalibus immolasse, nequaquam dixerim. est enim cùm odio digni, tum imbecillis animi, venerari & ciuitate donare viuentem,

A ὡς ἐκεῖνοι τὰ τοιαῦτα δειλίας ἡγούμενοι προφάσεις, ἐχρῶντο τοῖς λογισμοῖς. μέχρι μὲν οὖν τούτων αἱρετὸς ἀγαθός· ἐν δὲ τῇ μάχῃ καλὸν οὐδὲν οὐδὲ ὁμολογούμενον ἔργον οἷς εἶπεν ἀποδείξαμενος, ὤχετο τὴν τάξιν ἀποδρᾶς ἀφεικὼς, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψας, οὐδὲ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἀσπίδος (ὡς ἔλεγε Πυθέας) ἀφωμοιωμένος, ἐπιγεγραμμένης γράμμασι χρυσοῖς, Ἀγαθὴ τύχη. παραυτίκα μὲν οὖν ὁ Φίλιππος ἐπὶ τῇ νίκῃ διὰ τὴν χαρὰν ἐξυβρίσας, καὶ κωμάσας ἐπὶ τοὺς νεκροὺς μεθύων, ἦδε τὴν ἀρχὴν τοῦ Δημοσθένους ψηφίσματος, προὐπόδα διαίρων καὶ ὑποκρούων, Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς πάσῃ εἶπεν. ἐκνήψας δὲ καὶ ὁ μέγεθος τοῦ προειρημένου ἀγῶνος ἐν νῷ λαβὼν, ἔφειπε τὴν δεινότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ῥήτορος, ἐν μέρει μικρῷ μιᾶς ἡμέρας τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας καὶ τοῦ σώματος ἀναρρίψας κίνδυνον δυσκαθαίρετος ὑπ' αὐτοῦ. διεῖχε δὲ ἡ δόξα μέχρι τοῦ Περσῶν βασιλέως. κἀκεῖνος ἔπεμψε τοῖς σατράπαις γράμματα χρήματα Δημοσθένει διδόναι κελεύων, καὶ προσέχειν ἐκείνῳ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, ὡς πειρασόμενος δυναμένῳ καὶ κατασχεῖν τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως τὸν Μακεδόνα. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐφώρασεν

B Ἀλέξανδρος, ἐν Σάρδεσιν ἐπιστολάς τινας ἀνδρῶν τοῦ Δημοσθένους, καὶ γράμματα τῶν βασιλέως στρατηγῶν, δηλοῦντα τὸ πλῆθος τῶν δοθέντων αὐτῷ χρημάτων. τότε δὲ τῆς ἀτυχίας τοῖς Ἕλλησι γενομένης, οἱ μὲν ἀπολιτευόμενοι ῥήτορες, ἐπεμβαίνοντες τῷ Δημοσθένει, κατεσκεύαζον δίκας καὶ γραφὰς ἐπ' αὐτόν· ὁ δὲ δῆμος οὐ μόνον τούτων ἀπέλυεν, ἀλλὰ καὶ τιμῶν διετέλει, καὶ προσκαλούμενος αὖθις ὡς ἔνοιον εἰς τὴν πολιτείαν, ὥστε καὶ τῶν ὀστέων ἐν

C Χαιρωνείᾳ κειμένων, καὶ θαπτομένων, τὴν ἐπὶ τοῖς ἀνδράσιν ἔπαινον εἰπεῖν ἀπέδωκεν, οὐ ταπεινῶς οὐδὲ ἀθύμως φέρων τὸ συμβεβηκός, (ὡς γράφει καὶ βαρυνδεῖ Θεόπομπος) ἀλλὰ τῷ πρᾴον μάλιστα καὶ κοσμεῖν τὸν σύμβουλον, ἀποδεικνύμενος τὸ μὴ μεταμέλεσθαι τοῖς βεβουλευμένοις. τὸν μὲν οὖν λόγον εἶπεν ὁ Δημοσθένης, τοῖς δὲ ψηφίσμασιν οὐχ ἑαυτὸν, ἀλλὰ ἐν μέρει τῶν φίλων ἕκαστον ἐπέγραφεν, ἀξιοῦν ζῆλον τὸν ἴδιον δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ἕως αὖθις ἀνεθαῤῥήσε, Φιλίππου τελευτήσαντος· ἐτελεύτησε δὲ τῇ περὶ Χαιρώνειαν ἀτυχίᾳ χρόνον οὐ πολὺν ἐπιβιώσας. καὶ τοῦτο δοκεῖ τῷ τελευταίῳ τῶν ἐπῶν ὁ χρησμὸς

D ἀποφαίνειν, Κλαῖε νικηθεὶς, ὁ δὲ νικήσας ἀπόλωλεν. ἐγὼ μὲν οὖν κρύφα τὴν τοῦ Φιλίππου τελευτὴν ὁ Δημοσθένης. προκαταλαμβάνων δὲ θαῤῥεῖν ἐπὶ τὰ μέλλοντα τοῖς Ἀθηναίοις, προῆλθε φαιδρὸς εἰς τὴν βουλὴν, ὡς ὄναρ ἑωρακὼς ἀφ' οὗ τι μέγα προσδοκᾶν Ἀθηναίοις ἀγαθόν· καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν οἱ τὸν Φιλίππου θάνατον ἀπαγγέλλοντες. ἀθυς οὖν ἔθυον εὐαγγέλια, καὶ στεφανοῦν ἐψηφίσαντο Παυσανίαν. καὶ προῆλθεν ὁ Δημοσθένης ἔχων λαμπρὸν ἱμάτιον ἐστεφανωμένος, ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τεθνηκυίας, ὡς Αἰσχίνης φησὶ, λοιδορῶν ἐπὶ τούτῳ, καὶ κατηγορῶν αὐτοῦ μισοτεκνίαν, αὐτὸς ὢν ἀθυμὴς

F καὶ μαλακὸς, εἰ τὰ πένθη καὶ τὰς ὀδυρμοὺς ἡμέρου καὶ φιλοστόργου ψυχῆς ἐποιεῖτο σημεῖα, τὸ δὲ ἀλύπως φέρειν ταῦτα καὶ πρᾴως, ἀπεδοκίμαζεν. ἐγὼ δὲ, ὡς μὲν ἐπὶ θανάτῳ βασιλέως ἡμέρως οὕτω καὶ φιλανθρώπως ἐν οἷς ἠτύχησε χρησαμένου πᾶσιν αὐτοῖς, στεφανηφορεῖν καλῶς, εἰ δὲ καὶ θύειν, οὐκ ἂν εἴποιμι· (πρὸς γὰρ τῷ νεμεσητῷ καὶ ἀθυμεῖν, ζῶντα μὲν τιμᾶν καὶ ποιεῖσθαι πολίτην,

πεσόντος δὴ ὑφ' ἑτέρου, μὴ φέρειν τὴν χαρὰν μετρίως, ἀλλ' ὑπισχνεῖσθαι τῷ νεκρῷ καὶ παιωνίζειν, ὥσπερ αὐτοῖς ἀνδραγαθήσαντας) ὅτι μὴν τοιαῦτας οἰκείας τύχας καὶ δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς ἀπολιπὼν ταῖς γυναιξὶν ὁ Δημοσθένης, ἃ τῇ πόλει συμφέρειν ᾤετο, ταῦτ' ἔπραττεν, ἐπαινῶ, καὶ τίθεμαι πολιτικῆς καὶ ἀνδρώδους ψυχῆς, ἀεὶ πρὸς ὃ κοινὸν ἱστάμενον, καὶ τὰ οἰκεῖα πάθη καὶ πράγματα τοῖς δημοσίοις ἐπιφέροντα, τηρεῖν ὃ ἀξίωμα πολὺ μᾶλλον ἢ τοὺς ὑποκειτὰς τῶν βασιλικῶν καὶ τυραννικῶν προσώπων· οὓς ὁρῶμεν οὔτε κλαίοντας οὔτε γελῶντας ἐν τοῖς θεάτροις ὡς αὐτοὶ θέλουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ ἀγὼν ἀπαιτεῖ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. χωρὶς δ' τούτων, εἰ δεῖ τὸν ἀτυχήσαντα μὴ παρορᾶν ἀπαρηγόρητον ἐν τῷ πάθει κείμενον, ἀλλὰ καὶ λόγοις χρῆσθαι κουφίζοντι, καὶ πρὸς ἡδίω πράγματα τρέπειν τὴν διάνοιαν, ὥσπερεὶ τοὺς ὀφθαλμιῶντας, ἀπὸ τῶν λαμπρῶν καὶ ἀντιτύπων ὅπτι τὰ χλωρὰ καὶ μαλακὰ χρώματα τὴν ὄψιν ἀπάγειν κελεύοντας) πόθεν ἄν τις ἀπαγάγοιτο βελτίω παρηγορίαν, ἢ πατρίδος ἀτυχούσης, ἐκ τῶν κοινῶν παθῶν ὅπτι τὰ οἰκεῖα σύγκρασιν ποιεῖ ὁμοῦ τοῖς βελτίοσιν ἀφανίζουσαν τὰ χείρω; ταῦτα μὲν οὖν εἰπεῖν πρόθημι, ὁρῶντες ὅπτι κλῶντα πολλοὺς καὶ ἀποθηλυνόντα τὸν Αἰσχίνην τῷ λόγῳ τούτῳ πρὸς οἶκτον. αἱ δὲ πόλεις, πάλιν τὸν Δημοσθένους ἀναρριπίζοντος αὐτάς, συνῴκισαντο. καὶ Θηβαῖοι μὲν ἐπέθεντο τῇ φρουρᾷ, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, ὅπλα τὸν Δημοσθένους αὐτοῖς προσκυσάντων· Ἀθηναῖοι δὲ ὡς πολεμήσοντες μετ' αὐτῶν παρεσκευάζοντο· καὶ ὃ βῆμα κατεῖχεν ὁ Δημοσθένης, καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ στρατηγοὺς τὸν βασιλέως ἔγραφε, τὸν ἐκεῖθεν ἐπεγείρων πόλεμον Ἀλεξάνδρῳ, παῖδα καὶ μυρίκιον ἀποκαλῶν αὐτόν. ἐπεὶ μὴν τὰ περὶ τὴν χώραν θέμενος, παρὼν αὐτὸς μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐξεκέκοπτο μὲν ἡ θρασύτης τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Δημοσθένης ἀπεσβήκει· Θηβαῖοι δὲ παρδοθέντες ὑπ' ἐκείνων, ἠγωνίσαντο καθ' αὑτοὺς, καὶ τὴν πόλιν ἀπέβαλον. θορύβου δὲ μεγάλου τοῖς Ἀθηναίοις πρεσεῖς ὤτος, ἀπεστάλη μὲν ὁ Δημοσθένης· αἱρεθεὶς δὲ μετ' ἑτέρων πρεσβυτὴς πρὸς Ἀλέξανδρον, δείσας δὲ τὴν ὀργὴν, ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος ἀνεχώρησεν ὀπίσω, καὶ τὴν πρεσβείαν ἀφῆκεν. οὐθὺς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτει πέμπων τῶν δημαγωγῶν δέκα μὲν, ὡς Ἰδομενεὺς καὶ Δοῦρις εἰρήκασιν· ὀκτὼ δὲ, ὡς οἱ πλεῖστοι καὶ δοκιμώτατοι τῶν συγγραφέων, τοὺς δὲ, Δημοσθένη, Πολύευκτον, Ἐφιάλτην, Λυκοῦργον, Μυροκλέα, Δάμωνα, Καλλισθένη, Χαρίδημον· ὅτε καὶ τὸν περὶ τῶν πρεσβάτων λόγον ὁ Δημοσθένης, ὃς τοῖς λύκοις τοὺς κυνὰς ἐξέδωκε, διηγησάμενος, αὐτὸν μὲν εἴκασε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, κυσὶν ὑπὲρ τοῦ δήμου μαχομένοις, Ἀλέξανδρον δὲ τὴν Μακεδόνα, μονόλυκον προσηγόρευσεν. Ἔπειτ' ὡς (ἔφη) τοὺς ἐμπόρους ὁρῶμεν, ὅταν ἐν βυβλίῳ δεῖγμα περιφέρωσι, δι' ὀλίγων πυρῶν τοὺς πολλοὺς πιπρήσκοντας, οὕτως ἐν ἡμῖν λεληθάνετε πολλὰς αὐτοὺς συνεκδιδόντες. ταῦτα μὲν οὖν Ἀνεισόβουλος ὁ Κασανδρεὺς ἱστόρηκε· βουλευομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἀμφιπολιτῶν, ὁ Δημάδης λαβὼν πέντε τάλαντα παρὰ τῶν ἀνδρῶν, ὡμολόγησε προσβαλεῖν καὶ δεήσεσθαι τοῦ βασιλέως ὑπὲρ αὐτῶν· εἴτε τῇ φιλίᾳ πιστεύων, εἴτε προσδοκῶν μεγάλην εὑρήσειν, ὥσπερ λέοντα, φόνῳ κεκορεσμένον. ἔπεισε δὲ οὖν καὶ παρῃτήσατο τοὺς ἄνδρας ὁ Δημάδης, καὶ διήλλαξεν αὐτῶν τὴν πόλιν. ἀπελθόντος δὲ Ἀλεξάνδρου,

A interfecto ab alio non ferre mod icè gaudium, se insultare in mortuum, &, quasi pręclaram ipsi rem gessissent, triumphum canere. Quòd verò domesticas fortunas & lacrymas lamentationesq; fœminis reliquerit Demosthenes, ac quæ censuit in publicum vtilia, hæc egerit, id comprobo: existimoq; politici animi & fortis multo magis eum qui semper respicit rempublicam, & priuata incommoda perturbationesq; alleuat negotiis publicis, tueri dignitatem, quàm histriones, qui personas regum agunt vel tyrannorum, quos in theatris nec plorantes pro libitu suo nec ridentes cerni-
B mus, sed vt argumentum requirit fabulæ. Adhæc si afflictus non est relinquendus, vt inopia consolationis in mœrore contabescat, verùm sermone adhibenda alleuatio & mens ad iucundiora traducenda: perinde vt iis qui laborant oculis, ad virides colores & molles præscribimus à splendidis & visum ferientibus vt aciem conuertant: vndenam præsentiorem sumas cõsolationem, quàm oppressa republica ex publicis miseriis temperaturam priuatarum quærendo, quæ lætioribus obruat tristiora? Hæc vt diceremus delapsi sumus, quòd Æschinem videamus ea oratione inflecte-
C re plerosque & mollire ad commiserationem. Porro ciuitates iterum inflammatæ ab Demosthene, conspirauerunt. Thebani, quum iis arma suppeditasset Demosthenes, adorti præsidium, multos obtruncarunt: Athenienses accingebant se ad iungenda cum iis socia arma. dominabatur in concionibus Demosthenes, & ad regios in Asia duces scripsit ad bellum inde Alexandro concitandum, puerum vocans & margitem, id est morionem. Postquam verò rebus domi cõpositis cum exercitu ille in Bœotiam mouit, concidit ferocitas Athenienſium, obtorpuit Demo-
D sthenes, Thebani ab his deserti signa soli cum illo contulere, quorum fuit vrbs expugnata. At Athenienses ingenti circumuenti perturbatione, instituerunt ad illum mittere Demosthenem. Hic delectus cum aliis ad Alexandrum legatus, quòd iram eius formidaret, omissa legatione ex Cithærone retrò domum est regressus. Extemplo deposcit per legatos Alexander ex oratoribus, vt Idomeneus & Duris tradidere, decem: vt plerique & probatissimi scriptores, octo hosce, Demosthenem, Polyeuctum, Ephialtem, Lycurgum, Myroclem, Damonem, Callisthenem, Charidemum.
E Ibi fabulam Demosthenes recensuit de ouibus, quemadmodum lupi canes dediderunt: qua se sociosque canibus assimilauit pro populo propugnantibus, atque Alexandrum Macedonem vnicum lupum appellauit. Adiecit etiam, vt mercatores videmus, quum in patella circumferũt specimen, per grana tritici pauca magnũ distrahentes numerum: ita vna nobiscum vos omnes nec opinantes ipsi proditis. Hæc Aristobulus Cassandreus scripta reliquit. Consultantibus Athenienſibus neque expedientibus, Demades quinq; talentorum ab illis mercede accepta, legatũ obtulit se iturum & deprecatorẽ pro iis ad regem, siue amicitia eius fretus, siue sperans expletum se reperturum velut leonem cruore exatiatum. Induxit
F regem, eripuitque illos Demades, ac reduxit cum eo in gratiam ciuitatem. Post discessum Alexandri

extollebantur hi: Demosthenes abiectus agebat. Ad motum Agidis Lacedæmonii erexit de integro nonn hil caput: mox metu trepidauit quiescentibus Athenienſibus, Agide cæſo & obtritis Lacedæmoniis. Hac tempeſtate contra Cteſiphontem iudicium de corona conſtitutum eſt. Nomen eius delatum fuit Chæronda archonte, paulo ante cladem Chæronenſem, iudicatum decem annis pòſt, archonte Ariſtophonte. Fuit hoc iudicium vt aliud publicum nullum celebratum, quà oratorum fama quà iudicum fortitudine. Qui, quum accuſatores Demoſthenis plurimum id temporis pollerent, Macedonibuſq; ſtuderent, non condonauerunt iis Demoſthenis caput: ſed ita ſplendidè abſoluerunt, vt minus quinta quaque ſententia ſecundum Æſchinem iudicaretur. Ille confeſtim ceſſit vrbe, Rhodiq; atque in Ionia ludum habuit, ibique ætatem exegit. Breui poſt Harpalus, qui & malè ſibi ex luxu conſcius, & Alexandrum iam terribilem amicis tremens, profugit eum, ex Aſia delatus Athenas eſt. Huic ad populum confugienti, ſeque in fidem eius cum pecunia & nauibus permittenti, cæteri oratores auro oculos adiicientes præſtò fuerunt, conſulueruntq; populo vt ſupplicem reciperet ac tutaretur. Demoſthenes ſuaſit primùm Harpalum vt abigerent, cauerentq; ne nullo neceſſario aut iuſto prætextu ciuitatem implicarent bello: inde paucis diebus quum recenſeretur pecunia, conſpicatus delectatum calice regio Harpalus, cælaturamq; conſiderantem & ſpeciem, iuſſit vt manibus eum tractaret, & libramentum penſaret auri. Admirante pondus Demoſthene, atq; quantum penderet requirente, arridens, Pendet, inquit, tibi Harpalus viginti talenta. Mox inſequente nocte calicem ei cum viginti talentis miſit. Acutè autem Harpalus ex obtutu, fronte exporrecta, coniectu oculorum, notauit cupidi auri hominis ſenſum. Neque enim reſtitit Demoſthenes, ſed ictus munere, vt ſi præſidium recepiſſet, adiunxit ſe Harpalo. Poſtridie collo lana & faſciis diligenter obligato in concionem progreſſus, quum excitaretur ad dicendum, nutu oſtendit præcluſam ſibi vocem eſſe. Ibi homines faceti cauillantes, non angina dixerunt, ſed argentangina oratorem nocte correptum. Pòſt vbi vniuerſus populus donis ſenſit labefactatum, purgareq; ſe parantem atque placare ipſum non audiuit, ſed obſtrepuit infenſus: exurgens quidam falsè ait, Non audietis Athenienſes iſtum, qui calicem habet? Harpalum autem vrbe extemplò interdixerunt. ac veriti ne rationem reddere cogerentur pecuniæ, quam ceperant oratores, quæſtionem accuratè habuerunt, domoſque perſcrutati ſunt, præterquam Calliclis filii Arrenidæ. Vnum huius domicilium, vt autor eſt Theopompus, quòd nuper vxorem domum duxiſſet, ſponſæ cauſa, quæ intus erat, non permiſerũt excuti. At Demoſthenes re diſſimulata plebiſcitum ſcripſit, vt curia Areopagi hac de re quæreret, & quos iudicaret illa huius affines culpæ, vt punirentur. Quum à conſilio imprimis eſſet ille ipſe damnatus, ſtitit quidem ſe iudicio: verùm lite quinquaginta talentis æſtimata, quum coniectus in vincula eſſet,

A μεγάλοι μὲν ἦσαν οὗτοι· ζαπφνὰ δὲ ἔσφαλεν ὁ Δημοσθένης. κινουμένῳ γὰρ Ἄγιδι τῷ Σπαρτιάτῃ βραχέα συνεκινήθη πάλιν, εἶτ' ἔπηξε, τῶν μὲν Ἀθηναίων οὐ συνεξαναστάντων, τὸ δὲ Ἄγιδος πεσόντος, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων συντριβέντων. εἰσήχθη γὰρ τότε καὶ ἡ περὶ τοῦ στεφάνου γραφὴ κατὰ Κτησιφῶντος, γραφεῖσα μὲν ἐπὶ Χαιρώνδου ἄρχοντος, μικρὸν ἐπόνησε τῶν Χαιρωνικῶν, κριθεῖσα δὲ ὕστερον ἔτεσι δέκα ἐπ' Αἰσχίνου, γνωμένη γὰρ, ὡς οὐδεμία τῶν δημοσίων, τριβόντος, μᾶλλόν τε τὴν δόξαν τῶν λεγόντων, καὶ τὴν τῶν δικαζόντων εὐγνώμονα· οἱ τοῖς ἐλαιῶνοσι τὸν Δημοσθένη, v. Palmer.

B τότε πλεῖστον δυνάμενοις καὶ μακεδονίζουσιν, οὐ συνήνεσαν τὸ κατ' αὐτὸν ψῆφον, ἀλλ' οὕτω λαμπρῶς ἀπέλυσαν, ὥστε τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων Αἰσχίνου μὴ μεταλαβεῖν. ἐκεῖνος μὲν οὖν εὐθὺς ἐκ τῆς πόλεως ᾤχετ' ἀπιών, καὶ περὶ Ῥόδον Ἰωνίαν σοφιστεύων κατεβίωσε. μετ' οὐ πολὺ δὲ Ἅρπαλος ἧκεν ἐξ Ἀσίας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀποδρὰς Ἀλέξανδρον, αὐτῷ τε τὰ πράγματα συνειδὼς πονηρὰ δι' ἀσωτίαν, κἀκεῖνον ἤδη χαλεπὸν ὄντα τοῖς φίλοις δεδοικώς. καταφυγόντος δὲ πρὸς τὸν δῆμον αὐτὸν, καὶ μετὰ τῶν χρημάτων καὶ τῶν νεῶν αὐτὸν παραδιδόντος, οἱ μὲν ἄλλοι ῥήτορες

C εὐθὺς ἐποφθαλμιάσαντες πρὸς τὸν πλοῦτον, ἐβοήθουν, καὶ συνέπειθον τοῖς Ἀθηναίοις δέχεσθαι καὶ σώζειν τὸν ἱκέτην. ὁ δὲ Δημοσθένης πρῶτον μὲν ἀπελαύνειν συνεβούλευε τὸν Ἅρπαλον, καὶ φυλάττεσθαι μὴ τὴν πόλιν ἐμβάλωσιν εἰς πόλεμον, ἐξ οὐκ ἀναγκαίας καὶ ἀδίκου προφάσεως· ἡμέρας δὲ ὀλίγας ὕστερον ἐξεταζομένων τῶν χρημάτων, ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἅρπαλος ἡσθέντα βασιλικῇ κύλικι, καὶ καταμανθάνοντα τὴν τορείαν καὶ τὸ εἶδος, ἐκέλευσε διαβαστάσαντα, τὸ ὁλκὴν τοῦ χρυσίου σκοπῆσαι. θαυμάσαντος δὲ τοῦ Δημοσθένους τὸ βάρος, καὶ πυθομένου πόσον ἄγει, μειδιάσας ὁ Ἅρπαλος, Ἄξει σοι (φησὶν) εἴκοσι τάλαντα· καὶ γνομένης πάχνης τῆς νυκτὸς, ἔπεμψεν αὐτῷ τὴν κύλικα, μετὰ τῶν εἴκοσι ταλάντων. ἐνταῦθα δὲ ἄρα δεινὸς ὁ Ἅρπαλος ἐρωτικοῦ πρὸς χρυσίον ἀνδρὸς ὄφιν, καὶ διαχυσὶ καὶ βολαῖς ὀμμάτων ἀνευρεῖν ἦθος. οὐ γὰρ ἀντέχειν ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ πληγεὶς ὑπὸ τῆς δωροδοκίας, ὥσπερ τοῦ δεδεγμένος φεύγων, παρεκεχώρει τῷ Ἁρπάλῳ. καὶ μεθ' ἡμέραν δὴ καὶ καλῶς ἐείοις καὶ ταινίαις κατὰ τὸ βραχίονος κατειλιγμένος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρῆλθε. καὶ κελευόντων αὐτὸν καὶ λέγειν, διένευεν ὡς ἀποκεκομμένης αὐτοῦ τῆς φωνῆς. οἱ δὲ δυφυεῖς χλευάζον-

E τες, οὐχ ὑπὸ συνάγχης ἔφασαν, ἀλλ' ἀπ' ἀργυράγχης εἰλῆφθαι νύκτωρ τὸν δημαγωγόν. ὕστερον δὲ τοῦ δήμου πρωτὸς αἰσθομένου τὴν δωροδοκίαν, καὶ βουλομένου ἀπολογίας καὶ πείθειν, οὐκ ἐάντος, ἀλλὰ χαλεπαίνοντος καὶ θορυβοῦντος, ἀνάστάς τις ἔσκωψέν, εἰπὼν, Οὐκ ἀκούσεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦ τὴν κύλικα ἔχοντος; τότε μὲν οὖν ἀπέπεμψαν ἐκ τῆς πόλεως τὸν Ἅρπαλον· δεδιότες δὲ μὴ λόγον ἀπαιτῶσι τῶν χρημάτων ὧν διηρπάκεσαν οἱ ῥήτορες, ζήτησιν ἐποιοῦντο νεανικὴν, καὶ τὰς οἰκίας ἐπιόντες ἠρευνῶν, πλὴν τῆς Καλλικλέους τοῦ Ἀρρενίδου. μόνῳ γὰρ τῷ τούτου νεωστὶ

F γεγαμηκότος, οὐκ εἴασαν ἐλεγχθῆναι, νύμφης ἔνδον οὔσης, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος. ὁ δὲ Δημοσθένης ὁμόσε χωρῶν, εἰσεφέρετο ψήφισμα, τῷ δὲ Ἀρείου πάγου βουλῇ ἐξετάσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς ἐκείνῃ δόξαντας ἀδικεῖν, δοῦναι δίκην. ἐν δὲ πρώτοις αὐτὸς τῆς βουλῆς ἐκείνου καταψηφισαμένης, εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπλων δὲ πεντήκοντα ταλάντων δίκην, καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον,

αἰσχύνη τῆς αἰτίας, φασὶ, καὶ δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος, οὐ δυναμένου φέρειν τὸν εἰργμόν, ἀποδρᾶναι, τοὺς μὲν λαθόντα, τῶν δ' λαθεῖν ἐξουσίαν δόντων. λέγεται γοῦν ὡς οὐ μακρὰν τοῦ ἄστεως φεύγων, αἰσθοιτό τινας τῶν διαφόρων αὐτῷ πολιτῶν ἐπιδιώκοντας, καὶ βούλοιτο μὲν αὐτὸν ἀποκρύπτειν. ὡς δ' ἐκεῖνοι φθεγξάμενοι τοὔνομα, καὶ προσελθόντες ἐγγύς, ἐδέοντο λαβεῖν ἐφόδια παρ' αὐτῶν, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κομίζοντες ἀργύριον οἴκοθεν, καὶ τούτου χάριν ἐπιδιώξαντες αὐτῷ, ἅμα δ' θαρρεῖν παρεκάλουν, καὶ μὴ φέρειν ἀνιαρῶς ὃ συμβεβηκός· ἐπὶ μᾶλλον ἀνακλαύσαντα τὸν Δη-
» μοσθένη, καὶ εἰπεῖν, Πῶς δ' οὐ μέλλω φέρειν βαρέως, ἀπολι-
» πὼν πόλιν ἐχθροὺς τοιούτους ἔχουσαν, οἵοις ἂν ἑτέρᾳ φίλους
» εὑρεῖν οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν; ἤνεγκε δ' τὴν φυγὴν μαλακῶς, ἐν Αἰγίνῃ καὶ Τροιζῆνι καθεζόμενος τὰ πολλά. καὶ πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀποβλέπων δεδακρυμένος, ὥστε φωνὰς οὐκ εὐγνώμονας οὐδ' ὁμολογούσας τοῖς ἐν τῇ πολιτείᾳ νεανιεύμασιν ἀπομνημονεύεσθαι. λέγεται γὰρ, ἐκ τοῦ ἄστεως ἀπαλλαττόμενος, καὶ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἀνατείνας τὰς χεῖρας, εἰπεῖν,
» Ὦ δέσποινα πολιάς, τί δὴ τρισὶ τοῖς χαλεπωτάτοις χαίρῃς
» θηρίοις; γλαυκὶ καὶ δράκοντι καὶ δήμῳ; τοὺς δ' προσιόντας αὐτῷ καὶ συνδιαπτείροντας νεανίσκους ἀπέτρεπε τῆς πολιτείας, λέγων, ὡς εἰς δυοῖν προκειμένων ὁδῶν ἀπ' ἀρχῆς, τὴν μὲν ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν δ' ἀντικρὺς εἰς τὸν ὄλεθρον, ἐτύγχανε δ' προειδὼς τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν κακά, φίλους καὶ φθόνους, καὶ διαβολὰς, καὶ ἀγῶνας, ἐπὶ τούτῳ αὐ ὁρμήσαι τὴν αὐθὶς τοῦ θανάτου τείνουσαν. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ φεύγοντος αὐτοῦ τὴν εἰρημένην φυγὴν, Ἀλέξανδρος μὲν ἐτελεύτησε, τὰ δ' Ἑλληνικὰ συνίσταντο πάλιν, Λεοσθένους ἀνδραγαθοῦντος, καὶ περιτειχίζοντος Ἀντίπατρον ἐν Λαμίᾳ πολιορκούμενον. Πυθέας μὲν οὖν ὁ ῥήτωρ καὶ Καλλιμέδων ὁ Κάραβος, ἐξ Ἀθηνῶν φεύγοντες, Ἀντιπάτρῳ προσεγένοντο, καὶ μετὰ τῶν ἐκείνου φίλων καὶ πρέσβεων, περιιόντες οὐκ εἴων ἀφίστασθαι τοὺς Ἕλληνας, οὐδὲ παρεσέχετο τοῖς Ἀθηναίοις· Δημοσθένης δ' τοῖς ἐξ ἄστεως πρεσβεύουσι προσμίξας ἑαυτὸν, ἠγωνίζετο καὶ συνέπραττεν ὅπως αἱ πόλεις συνεπιθήσονται τοῖς Μακεδόσι, καὶ συνεκβαλοῦσιν αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος. ἐν δὲ Ἀρκαδίᾳ καὶ λοιδορίαν τὸν Πυθέου καὶ τὸν Δημοσθένους γενέσθαι πρὸς ἀλλήλους, εἴρηκεν ὁ Φύλαρχος, ἐν ἐκκλησίᾳ τὸ μὲν ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, τοῦ δὲ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων
» λέγοντος. λέγεται δ' τὸν μὲν Πυθέαν εἰπεῖν ὅτι καθάπερ οἰ-
» κίαν εἰς ἡμιόνειον εἰσφέρεται γάλα, κακόν τι πάθος ἔχειν νο-
» μίζομεν, οὕτω καὶ πόλιν ἀνάγκη νοσεῖν εἰς ἡμᾶς Ἀθηναίων
» πρεσβεία παραγίνεται. τὸν δ' Δημοσθένη στρέψαι τὸ παράδο-
» γμα, φήσαντα καὶ τὸ γάλα τὸ ὄνειον ἐφ' ὑγείᾳ, καὶ τοὺς Ἀθη-
» ναίους παραγίνεσθαι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν νοσούντων. ἐφ' οἷς ἡσθεὶς ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος, ψηφίζεται τῷ Δημοσθένει κάθοδον. τὸ μὲν οὖν ψήφισμα Δήμων ὁ Παιανιεὺς, ἀνεψιὸς ὢν Δημοσθένους, εἰσήνεγκεν. ἐπέμφθη δ' τριήρης ἐπ' αὐτὸν εἰς Αἴγιναν. ἐκ δ' Πειραιῶς ἀνέβαινεν, οὔτε ἄρχοντος, οὔτε ἱερέως ἀπολειφθέντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὁμοῦ πάντων ἀπαντώντων καὶ δεχομένων προθύμως. ὅτε καὶ φησιν αὐτὸν ὁ Μάγνης Δημήτριος ἀνατείναντα τὰς χεῖρας, μακαρίσαι τῆς ἡμέρας ἐκείνης αὐτὸν, ὡς βέλτιον Ἀλκιβιάδου καλούντα. πεπεισμένοις γὰρ οὐ βεβιασμένοις ἐπ' αὐτὸν δίκαιον εἶναι τοὺς πολίτας. τῆς δ' χρηματικῆς ζημίας αὐτῷ μνησθείσης (οὐ γὰρ ἐξῆν χάριν λυσαι καταδίκην)

A ob pudorem criminis & valetudinis infirmitatem imparem carceri ferendo aiunt fugæ consuluisse, nonnullis insciis, aliis ad tegendam fugam adiuuantibus. Quum non procul vrbe profugisset, ferunt percipientem aliquot ciues ex aduersariis, qui ipsum persequebantur, quæsiuisse latebras: cæterùm quum illi nomine eum compellassent, & propè congressi petissent viaticum vt acciperet ab se, (in id enim attulisse domo se pecuniam, atque eius rei gratia insequutos ipsum) confirmarentque ac monerent ne casum ferret acerbè: in maiorem erupisse lamentationem, ac dixisse De-
B mosthenem, Quî valeam non grauiter ferre, qui reliqui vrbem vbi tales habeam inimicos, quales non promptum sit inuenire in alia amicos? Tulit exilium imbecilli animo. Æginæ & Trœzene ferè sedens Atticam lacrymis oppletus respectabat. Voces etiam parum generosæ neque magnificis eius in tractanda republica orationibus commemorantur consentaneæ. Fertur vrbe excedens porrectis ad arcem manibus dixisse, O domina Minerua quid bestiis tribus teterrimis delectaris, noctua, dracone, & populo? Illos qui visebant se & agebant secum, deterruit à republi-
C ca adolescentes. Dixit, si duabus propositis ab initio viis, vna quæ ad suggestum & concionem duceret; altera rectà ad perniciem, impendentia autem in republica mala prouidisset, terrores, inuidias, calumnias, concertationes: in eam sese quæ ad præsentem ferret pestem, præcipitaturum fuisse. Sed enim quum adhuc in eo de quo diximus, est exilio, decessit Alexander, ac Græcia denuò conspirauit Leosthene præclaras res gerente, Antipatrumq; Lamiæ obsidente atque muro circumuallante. Pytheas autem orator & Callimedon Carabus, Athenis profugi, contulerunt se
D ad Antipatrum. qui cum huius amicis & legatis circumibant Græciam, ne desciscerent neu Athenienses sequerentur. Demosthenes verò legatis Athenienſium associans se, conatus eorum adiuuit, instititq; vnà quò ciuitates coniunctis viribus Macedonas adorirentut & exigerent Græcia. In Arcadia Pytheam & Demosthenem memorat Phylarchus, dũ hic pro Græcis, ille verba facit pro Macedonibus, ad mutua progressos conuitia fuisse. Perhibetur Pythias dixisse, Vt domum in quam lac asininum infertur, omnino laborare aliquo morbo arbitramur: ita vrbs non posse
E fieri quin ægrotet quam legatio adiret Athenienſium. Demosthenem verò retorsisse exemplum hisce verbis, Et lac asininum ad sanitatem inferri, & ad salutem ægrotantium adesse Athenienses. Quibus populus Athenienſis captus, sciuit Demostheni reditum. Id plebiscitum Demon Pæanienſis, Demosthenis fratris filius, rogauit. Miserunt Æginam ad eum triremem. Ex Piræo scandens in vrbẽ vniuersa ciuitate, vt ne archon quidem vel sacerdos domi remaneret, obuiam effusa lętis animis exceptus est. Quo tempore eum ait Demetrius Magnesius sublatis manibus gratulatum de illo die sibi, quòd suus quàm Alcibiadis
F præclarior foret reditus. beneuolentia enim adductos, non compulsos ab se vi, ciues se excipere. Quum verò mulcta pecuniaria districtus maneret, (neque enim gratis ius erat eam remittere)

hoc modo eluſerunt legem: Morem habebant vt A
Iouis ſeruatoris ſacrificio ei qui aram inſtrueret
& adornaret, argentum penderẽt. Hoc munus &
illa præbenda Demoſtheni locauerunt quinqua-
ginta talentis. quanti lis fuerat ei æſtimata. Non
licuit ei tamen à reditu diu frui patria, ſed cõuul-
ſis ilicò Græcorum cœptis, menſe Munychione
pugnatum apud Cranona eſt, Boedromione im-
poſitum Munychiæ præſidium, Pyanepſione in-
teriit ad hunc modum Demoſthenes: Quum al-
latum eſſet Antipatrum & Craterum contendere
Athenas, Demoſthenes cum ſuis occupauerunt
clàm vrbe excedere. Eos populus ex Demadis B
rogatione rei capitalis damnauit. Aliis aliò dila-
pſis, circummiſit ad eos arripiendos Antipater ſa-
tellites: quorum fuit Archias dux, quem Phyga-
dotheram, quaſi exulum venatorem, appellabãt.
Hunc Thurium origine fama tenet tragœdias ali-
quando actitaſſe, atque Æginetam Polum, qui ar-
te ſuperauit omnes, illius tradunt diſcipulum fuiſ-
ſe. Hermippus Archiam, inter Lacriti oratoris au-
ditores recenſet. Demetrius operam dediſſe ſcri-
bit eum Anaximeni. Hic igitur Archias Hyperi-
dem oratorem, Ariſtonicum Marathonium, &
Demetrii Phalerei fratrem Himeræum, ex Aiacis C
fano, quò Æginæ confugerant, extractos, Cleo-
nas miſit ad Antipatrum, vbi interfecti ſunt. Hy-
peridi linguam quoque tradunt exciſam. Ad De-
moſthenem, quem in Calauria ſedere ſupplicem
in delubro Neptuni acceperat, nauigiis actuariis
eò traiecit. Vt deſcendit cum Thracibus ſatelliti-
bus, inſtitit ei ſuadere vt ſurgeret, ac ſecum perge-
ret ad Antipatrum. nihil ei mali metuendum eſſe.
Inſomnium Demoſthenes illa nocte nouum ha-
buerat. Viſus eſt ſibi tragœdiam agere, & aduer-
ſus Archiam certare: quanquam autem placeret
& delectaret ſpectatores, apparatus eſſe tamen & D
ſumptus inopia inferior. Itaque quum multa Ar-
chias benigna verba adferret ei, ſuſpiciens vt ſe-
debat in illum, Nec hiſtrio, inquit, Archia, me mo-
uiſti vnquam, nec nunc mouebis promiſſor. Quo
mox ad bilem & minas conuerſo, Nunc oracula,
inquit, edis Macedonica, modò mimum agebas.
ſuſtine quæſo parumper, dum nonnihil domum
ſcribam. Sic fatus, receſſit in interiora templi.
Sumpto libello ſicut ſcripturus, calamum ori ad-
mouit. quem mordens, vt in cogitãdo & ſcriben-
do aſſueuerat, aliquantum temporis ita calamum
tenuit. tum caput obuolutum reclinauit. Stipato-
res qui ad fores ſtabant, riſerunt eũ velut ignauũ, E
mollemq; & effœminatum vocauerunt. Archias
accedens ad illũ, hortatus eum eſt vt ſurgeret, atq;
eoſdem iterans ſermones reditum in gratiam o-
ſtendit ei cum Antipatro. Iam ſentiebat Demo-
ſthenes vim veneni præcordia penetraſſe. Tum a-
perto capite & intentis in Archiã oculis, Fac iam,
inquit, agas ex tragœdia Creontem, corpuſq; hoc
abiicias inhumatũ. Ego verò optime Neptune tuo
templo ſpirans adhuc excedo: Antipater & Mace-
dones ne ædem quidẽ tuam reliquerunt inuiola-
tam. Sic fatus, quũ iuſſiſſet vt trementẽ iam ſe & la-
bentẽ ſuſtinerent, ſimul quũ progrederetur & præ-
teriret arã, cõcidit, miſſoq; ſuſpirio efflauit animã.

ἐσοφίζοντο πρὸς τὸν νόμον. εἰωθότες γὰρ ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Διὸς
τοῦ σωτῆρος ἐργύριον τελεῖν τοῖς κατασκευάζουσι καὶ κο-
σμοῦσι τὸν βωμόν, ἐκείνῳ τότε ταῦτα ποιῆσαι καὶ προσαφεῖν
πεντήκοντα ταλάντων ἐξέδωκεν, ὅσῳπερ ἐὰν τίμημα τῆς κα-
τάδικης. οὐ μὴν ὀλίγον χρόνον ἀπέλαυσε τῆς πατρίδος κατελθών,
ἀλλὰ ταχὺ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων συντεταραγμένων, Μεταγενιτνιῶνος μὲν ἡ περὶ Κρανῶνα μάχη
συνέπεσε, Βοηδρομιῶνος δὲ παρῆλθεν εἰς Μουνυχίαν ἡ φρου-
ρά, Πυανεψιῶνος δὲ Δημοσθένης ἀπέθανε τὸν δὲ τρόπον.
ὡς Ἀντίπατρος καὶ Κρατερὸς ἠγέλλοντο προσιόντες ὅτι τὰς
Ἀθήνας, οἱ μὲν περὶ τὸν Δημοσθένη φθάσαντες ἐξῆλ-
θον ἐκ τῆς πόλεως, ὁ δὲ δῆμος αὐτῶν θάνατον κατέγνω, Δημά-
δου γράψαντος. ἄλλων δὲ ἄλλαχοῦ διασταλέντων, ὁ Ἀν-
τίπατρος ἀπέπεμπε τοὺς συλλαμβάνοντας, ὧν ἡγεμὼν ἦν
Ἀρχίας ὁ κληθεὶς Φυγαδοθήρας. τοῦτον δ', Θούριον ὄντα τῷ
γένει, λόγος ἔχει τραγῳδίας ὑποκρίνεσθαί ποτε, καὶ τὸν Αἰ-
γινήτην Πόλον, τὸν ὑπερβαλόντα τῇ τέχνῃ πάντας, ἐκείνου
γεγενέσθαι μαθητὴν ἱστοροῦσιν· Ἕρμιππος δὲ τὸν Ἀρχίαν ἐν
τοῖς Λακείτου τοῦ ῥήτορος μαθητὴν ἀναγράφει· Δημήτριος
δὲ τῆς Ἀναξιμένους διατριβῆς μετεσχηκέναι φησὶν αὐτόν.
οὗτος οὖν ὁ Ἀρχίας Ὑπερείδην μὲν τὸν ῥήτορα, καὶ Ἀριστο-
νικὸν τὸν Μαραθώνιον, καὶ τὸν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἀδελ-
φὸν Ἱμεραῖον, ἐν Αἰγίνῃ, καταφυγόντας ὅτι τὸ Αἰάκειον,
ἀποσπάσας, ἔπεμψεν εἰς Κλεωνὰς πρὸς Ἀντίπατρον· κἀ-
κεῖ διεφθάρησαν. Ὑπερείδου δὲ καὶ τὴν γλῶτταν ἐκτμη-
θῆναι λέγουσι. τὸν δὲ Δημοσθένη πυθόμενος ἱκέτην ἐν Κα-
λαυρείᾳ ἐν τῷ ἱερῷ Ποσειδῶνος καθέζεσθαι, διαπλεύ-
σας ὑπηρετικοῖς, καὶ ἀποβὰς μετὰ Θρᾳκῶν δορυφόρων, ἔ-
φθασεν ἀναστάντα βαδίζειν μετ' αὐτοῦ πρὸς Ἀντίπατρον, ὡς
δεξιερὲς πεισόμενον οὐδέν. ὁ δὲ Δημοσθένης ἐτύγχανεν ὄψιν
ἑωρακὼς κατὰ τοὺς ὕπνους ἐκείνης τῆς νυκτὸς ἀλλόκοτον. ἐ-
δόκει γὰρ ἀπαγωνίζεσθαι τῷ Ἀρχίᾳ, τραγῳδίαν ὑποκρι-
νόμενος· ἡμερῶν δὲ καὶ κατέχων τὸ θέατρον, ἐν δείᾳ τῆς σκη-
νῆς καὶ χορηγίας κρατεῖσθαι. διὸ τοῦ Ἀρχίου πολλὰ φι-
λανθρωπα προσαλεγθέντος, ἀναβλέψας πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ
ἐτύγχανε καθήμενος, Ὦ Ἀρχία (εἶπεν) οὔτε ὑποκρινόμε-
νός με ἔπεισας πώποτε, οὔτε νῦν πείσῃς ἐπαγγελλόμενος.
ἀρξαμένου δὲ ἀπφλεῖν τοῦ Ἀρχίου μετ' ὀργῆς, Νῦν (ἔφη)
λέγῃς τὰ ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ τείποδος, ἀρτι δὲ ὑπὸ ἐκείνου
μικρὸν οὖν ὀλίγας, ὅπως ὀλιγείλω τι τοῖς οἴκοι. καὶ ταῦτ'
εἰπὼν, ἐντὸς ἀνεχώρησε τοῦ ναοῦ· καὶ λαβὼν βιβλίον, ὡς γρά-
φειν μέλλων, προσῴκειτο τῷ στόματι τὸν κάλαμον, καὶ δακών,
ὥσπερ ἐν τῷ διανοεῖσθαι καὶ γράφειν εἰώθει, χρόνον τινὰ κατέ-
χεν, εἶτα συγκαλυψάμενος ἀπέκλινε τὴν κεφαλήν. οἱ μὲν
οὖν περὶ τὰς θύρας ἑστῶτες δορυφόροι, κατεγέλων ὡς ἀ-
ποδειλιῶντος αὐτοῦ, καὶ μαλακὸν ἐκάλουν καὶ ἄνανδρον· ὁ δὲ
Ἀρχίας προσελθὼν ἀνίστασθαι παρεκάλει, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀνα-
κυκλῶν λόγοις, αὖθις ἐπηγγέλλετο διαλλαγὰς πρὸς τὸν
Ἀντίπατρον. ἤδη δὲ σκοτωθημένος ὁ Δημοσθένης ἐμπεφυκό-
τος αὐτῷ τοῦ φαρμάκου καὶ κρατοῦντος, ἐξεκαλύψατο· καὶ
ἀναβλέψας πρὸς τὸν Ἀρχίαν, Οὐκ ἂν φθάνοις (εἶπεν)
ἤδη τὸν ἐκ τῆς τραγῳδίας ὑποκρινόμενος Κρέοντα, καὶ
τὸ σῶμα τοῦτον ῥίπτων ἄταφον. ἐγὼ δὲ ὦ φίλε Πόσειδον ἔτι ζῶν ἐξανίσταμαι τοῦ ἱεροῦ· τῷ δ' Ἀντιπάτρῳ καὶ Μα-
κεδόσιν οὐδὲ ὁ σὸς ναὸς καθαρὸς ἀπολέλειπται. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ κελεύσας ὑποστρωσεῖν αὐτὸν ἤδη τεμνο-
μενον καὶ σφαλλόμενον, ἅμα τῷ προελθεῖν καὶ παραλλάξαι τὸν βωμὸν, ἔπεσε, καὶ τελευτήσας ἀφῆκε τὴν ψυχήν.

τὸ φάρμακον Ἀείσων μὴ ἐκ τοῦ καλάμου λαβεῖν φησιν αὐτόν, ὡς εἴρηται. Πάππος δέ τις (οὗ τὴν ἱστορίαν Ἕρμιππος ἀνείληφε) φησὶ πεσόντος αὐτοῦ παρὰ τὸν βωμόν, ἐν μὲν τῷ βιβλίῳ γεγραμμένης ἐπιστολῆς ἀρχὴν εὑρεθῆναι, Δημοσθένης Ἀντιπάτρῳ, καὶ μηδὲν ἄλλο· θαυμαζομένης τε τοῦ θανάτου ὀξύτητος, διηγεῖσθαι τοῖς παρὰ τὰς θύρας Θρᾷξας, ὡς ἐκ τινος ῥακίου λαβὼν εἰς τὴν χεῖρα προσδοῖτο τῷ στόματι καὶ καταπίοι τὸ φάρμακον· αὐτὸν δὲ ἄρα χρυσὸν ἀφῆσαν εἰς τὸ καταπινόμενον. ἡ δὲ ὑπηρετοῦσα παιδίσκη, πυθανομένων τῶν περὶ τὸν Ἀρχίαν, φάσκε πολὺν εἰς χρόνον ἐξ οὗ φορεῖν τὸν ἀπόδεσμον ἐκεῖνον ὁ Δημοσθένης ὡς φυλακτήριον. Ἐρατοσθένης τε καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κεῖλῳ τὸ φάρμακον φυλάσσειν· τὸν τε κρίκον εἰς τοῦτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον. τῶν δὲ ἄλλων ὅσοι γεγράφασι περὶ αὐτοῦ (πάμπολλοι δέ εἰσι) τὰς διαφορὰς οὐκ ἀναγκαῖον ἐπεξελθεῖν· πλὴν ὅτι Δημόχαρις, ὁ τοῦ Δημοσθένους οἰκεῖος, οἴεσθαι φησὶν αὐτὸν οὐχ ὑπὸ φαρμάκου, θεῶν τε τιμῇ καὶ προνοίᾳ, τὴν Μακεδόνων ὠμότητος ἁρπαγῆναι, σωτήρως καταστρέψαντα καὶ ἀλύπως. κατέστρεψε τε ἕκτῃ μετὰ δέκα τοῦ Πυανεψιῶνος μηνός, ἐν ᾗ τὴν σκυθρωποτάτην τῶν θεσμοφορείων ἡμέραν ἄγουσαι παρὰ τῇ θεῷ νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες. τούτῳ μὴν ὀλίγον ὕστερον ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἀξίαν ἀποδιδοὺς τιμὴν, εἰκόνα τε χαλκῆν ἀνέστησε, καὶ τὴν πρεσβύταν ἐψηφίσατο τῶν ἀπὸ τοῦ θόλου ἐν Πρυτανείῳ σίτησιν ἔχειν. καὶ τὸ μετὰ τοῦτο γράμμα τὸ θρυλλούμενον ἐπεγράφη τῇ βάσει τοῦ ἀνδριάντος,

Εἰ τοσόσδε ῥώμης γνώμη Δημόσθενες εἶχες,
Οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν ἄρης Μακεδών.

οἱ δὲ αὐτὸν τὸν Δημοσθένη τοῦτο ποιῆσαι λέγοντες ἐν Καλαβείᾳ, μέλλοντα τὸ φάρμακον προσφέρεσθαι, κωμῳδῆ φλυαροῦσι. μικρὸν δὲ πρόσθεν ἢ παραβοηθεῖν ἡμᾶς Ἀθήναζε, λέγεται τὴν θυσίαν συμβῆναι. στρατιώτης μετὰ κείσιν πινακαλούμενος ἡγεμόνος, ὅσον εἶχε χρυσίδιον, εἰς τὰς χεῖρας διέθηκε τοῦ ἀνδριάντος. ἔσχε δὲ τοὺς δακτύλους συνέχων δι' ἀλλήλων, καὶ παραπέφυκεν οὐ μεγάλη πλάτανος· ἀπὸ ταύτης πολλὰ τῶν φύλλων (εἴτε πνεύματος ἐκ τύχης καταβαλόντος, εἴτ' αὐτὸς ὅστις ὁ θεὶς ἐκάλυψε) περικείμενα καὶ συμπεσόντα λαθεῖν ἐποίησε τὸ χρυσίον οὐκ ὀλίγον χρόνον. ὡς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπανελθὼν ἀνεῦρε, καὶ διεδόθη λόγος ἐπ' τούτου, πολλοὶ τῶν ἐφήβων ὑποθέσιν λαβόντες εἰς τὸ ἀδωροδόκητον τοῦ Δημοσθένους, διημιλλῶντο τοῖς ἐπιγράμμασι. Δημάδην δὲ χρόνον οὐ πολὺν ἀπολαύσαντα τῆς φυομένης δόξης, ἡ Δημοσθένους δίκη κατήγαγεν εἰς Μακεδονίαν, οὐκ ἐπολάκευεν αἱρέσεως, ὑπὸ τούτων ἐξελούμενον δικαίως· ἐπαθῆ μὲν ὄντα καὶ πρότερον αὐτοῖς, τότε δὲ εἰς αἰτίαν ἄφυκτον ἐμπεσόντα. γράμματα γὰρ ἐξέπεσεν αὐτοῦ, δι' ὧν παρεκάλει Περδίκκαν ἐπιχειρεῖν Μακεδονίᾳ, καὶ σώζειν τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἀπὸ σαπροῦ καὶ παλαιοῦ κήμου (λέγων τὸν Ἀντίπατρον) ἠρτημένους. ἐφ' οἷς Δημάρχου τοῦ Κορινθίου κατηγορήσαντος, παροξυνθεὶς ὁ Κάσσανδρος εἰκατέσφαξεν αὐτοῦ τὸν υἱὸν, εἶτα οὕτως ἐκεῖνον ἀνελεῖν προσέταξεν, ἐν τοῖς μεγίστοις διδασκόμενον ἀτυχήμασιν, ὅτι πρώτοις ἑαυτοὺς οἱ πρόδοται πωλοῦσιν. ὁ πολλάκις Δημοσθένους προαγορεύοντος, οὐκ ἐπίστευσεν. τὸν μὲν οὖν Δημοσθένους ἔχομεν σόφιστε βίον, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἀνεγνώκαμεν καὶ διηκούσαμεν.

A Venenum ſcribit eum Ariſto ex calamo, vt dictum eſt, ſumpſiſſe. Pappus quidam, cuius hiſtoriam cõſarcinauit Hermippus, refert, quum prolapſus ille apud aram eſſet, repertum in libello initium ſcriptum epiſtolæ, Demoſthenes Antipatro, præterea nihil. Quum celeritas mortis miraculo eſſet, narraſſe eos qui ad valuas ſtabant Thracas, ex panniculo ſumpſiſſe, manuq; admotum ori venenũ deglutiſſe, ſe verò quod deglutiret aurum ratos. At puellam quæ ei miniſtrabat, quærenti Archiæ diu eſſe dixiſſe quum hoc alligatum pro amuleto tu liſſet Demoſthenes. Ipſe quoque Eratoſthenes in cauo eum annulo refert venenum habuiſſe. hunc annulũ pro brachiali eum geſtaſſe. Reliquorum qui de eo ſcripſerunt (ſunt autẽ multi) nihil refert diſſenſiones exequi, niſi q̃ Demoſthenis familiaris arbitrari ſe dicat Democharis non vi medicamenti, ſed deorũ beneficio & prouidentia, Macedonum immanitati fuiſſe repentina morte & leni ereptum. Deceſſit decimo ſexto die menſis Pyanepſionis, quem diem ſacris Cereris triſtiſſimũ agentes in templo deæ, ieiunant fœminæ. Ei paulo poſt populus Athenienſis meritum honorem habens, ſtatuam ex ære poſuit, & maximo gentis victum decreuit in Prytaneo præbendũ. Inſcripſit præterea baſi ſtatuæ hoc peruagatũ epigramma,

Menti Demoſthenes par ſi tu robur haberes,
Non erat Aemathiæ Græcia victa manu.

Nam qui ipſum hoc Demoſthenem paulo antè quàm venenum hauriret autumant in Calauria feciſſe, planè nugantur. Paulo antè quàm nos acceſſimus Athenas, hoc ferunt contigiſſe: Euocatus à præſide miles ad cauſam dicẽdam fuit. Hic quicquid haberet auri, in manibus ſtatuæ Demoſthenis depoſuit. Habuit illa digitos inter ſe implicatos, & iuxta enata fuit non magna platanus. Ex ea multa folia (ſiue ventus ea decuſſerat, ſiue idẽ qui depoſuerat aurum, iniecerat) circumiacentia & circumfuſa aurum longo tempore occuluerunt. Poſtquam homo ille reuerſus eodẽ loco inuentũ aurum recepit, ac fuit rumor hic diſſipatus, multi adoleſcentes vrbani ſumpto hinc in Demoſthenis abſtinentiam argumento, certarunt inter ſe epigrammatibus. Demadem, qui non diuturnum fructum cepit creſcentis gloriæ, vltio Demoſthenis egit in Macedoniam, & quibus fœdè fuerat adulatus, ab iiſdem eſt perditus iuſtè, odioſus iis vel antè, tunc verò noxæ compertus manifeſtæ. Literæ eius emanarant, quibus Perdiccam ad Macedoniam tentandã adhortabatur, & ad conſeruandos Græcos, vt à marcido & vetere filo depẽdentes, Antipatrum ſignificãs. De his quum eum Dinarchus Corinthius acculaſſet, infenſus Caſſander filium eius in ipſius iugulauit ſinu, deinde eũ iuſſit necari. Hic maximis calamitatibus didicit proditores ſemetipſos vendere primos, quod ſæpius prædicente nõ crediderat Demoſthene. Habes iam Soſſi, quatenus nos quidẽ legendo & audiendo conſequi potuimus, Demoſthenis vitam.

PLVTARCHI

M. CICERO.

ICERONIS matrem tradunt Heluiam claro genere & honesta vita fuisse: de patre nihil mediocre refertur. Alii in officina fullonia & natum volunt & educatum: alii ad Appium Tullium clarum Vol. B scorum regem originem familiæ eius referunt. Verùm is qui huius gentis Cicero princeps est cognominatus, virum egregiũ arbitror fuisse. quare non repudiauerunt eius posteri hoc cognomentum: sed, licet etiam vulgò in ora hominum pro ludibrio abiret, sunt id tamen amplexi. Habuit ille in extremo nasi in modum Ciceris cæcam incisuram, vnde cognomen quæsiuit. Ipse quidem, quo de hic scribimus Cicero, admonentibus amicis, quum primùm honores peteret & remp. attingeret, vt abiiceret hoc nomen immutaretve, fertur glorians dixisse enisurum se illustrius Cicero- C nis nomen Scauris & Catulis reddere. Quæstor in Sicilia donum argenteum diis cõsecrauit, in quo initia inscripsit duorum nominum, Marc. Tul. tertii loco ludens, ciceri iussit artifici proximè illas literas incidere. De nomine hæc prodita sunt. Editum ferunt Ciceronem, facili partu & nullo matris dolore, tertio Nonas Ianuarias, quo die magistratus nunc vota faciunt & sacrificant pro incolumitate principis. Nutrici eius spectrũ aiunt se obtulisse, ac prædixisse ingens eam bonum omnibus Romanis nutrire. Hæc quum somnia esse & vana alioquin viderentur, ipse breui ostendit D certum fuisse oraculum. Nam vbi literarum fuit per ætatem capax, tanta in eo eluxit indoles, tantumque nomen inter pueros & laudem comparauit, quæ parentes eorum excitaret vt ad ludum pergerent ad Ciceronem oculis cõtemplandum, celebratumque eius in discendo acumen & solertiam considerandam: agrestiores succenserent filiis, quum cernerent in media eos caterua Ciceronem honoris causa per vias stipantes. Hic quum esset qualem esse Plato vult studiosam & philosophiæ naturam amantem, ad omnes natus artes complectendas, nec ad vllum doctrinæ E aut eruditionis prætereundum genus, ad poesim sanè fuit procliuior. Extat poema quoddam paruum, quod puer etiamnũ edidit, Pontius Glaucus, versibus tetrametris cõpositum. Progressu tẽporis, quum magis ac magis hoc studiũ excoleret, nõ modò orator habitus est, sed & poeta inter Romanos præstantissimus. Cæterùm laus oratoria, licet multa in dicendo nouata fuerint, vel hac manet ætate: poetica verò, quia multi ei insignes successerunt: neglecta iacet & obsoleta. Schola relicta puerili, Philoni dedit operã Academico. quẽ Romani supra cęteros Clitomachi alumnos & ob dicendi facultatm admirati sunt, & dilexerunt ob morũ suauitatem. Simul etiam Mutium Scæuolã F assectatus est, cõsultum virum & principẽ senatus,

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΚΙΚΕΡΩΝ.

Κικέρωνος ὁ τὴν μὲν μητέρα λέγουσιν Ὀλβίαν καὶ γενομένην καὶ καλῶς βεβιωκέναι· τὸν δὲ πατέρα οὐδὲν εἰς τὸν πυθέσθαι μέτριον. οἱ μὲν γὰρ ἐν κναφείῳ τινὶ καὶ γνέφαι, καὶ βαφεῖναι τὸν ἄνδρα λέγουσιν· οἱ δὲ εἰς Τύλλιον Ἄππιον ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους, βασιλεύσαντα λαμπρῶς ἐν Οὐολούσκοις. ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐκ τοῦ γένους Κικέρων ἐπονομασθεὶς, ἄξιος λόγου δοκεῖ γενέσθαι· διὸ τὴν ἐπίκλησιν οὐκ ἀπέρριψαν οἱ μετ' αὐτὸν, ἀλλ' ἠσπάσαντο, καίπερ ὑπὸ πολλῶν χλευαζομένην. κίκερα γὰρ οἱ Λατῖνοι τὸν ἐρέβινθον καλοῦσι. καὶ κεῖνος ἐν τῷ πέρατι τῆς ῥινὸς, διαφορὰν ἀμβλεῖαν εἶχεν, ὥσπερ ἐρεβίνθου διαφυὴν, ἀφ' ἧς ἐκτήσαντο τὴν ἐπωνυμίαν. αὐτός γε μὴν Κικέρων, ὑπὲρ οὗ τάδε γέγραπται, τῶν φίλων αὐτὸν οἰομένων δεῖν ὅτε πρῶτον ἀρχὴν μετήει καὶ πολιτείας ἥπτετο, φυγεῖν τοὔνομα καὶ μεταθέσθαι, λέγεται νεανιεύσασθαι εἰπεῖν, ὡς ἀγωνεῖται τὸν Κικέρωνα τῶν Σκαύρων καὶ τῶν Κάτλων ἐνδοξότερον ἀποδεῖξαι. τεμιεύων δὲ ἐν Σικελίᾳ, καὶ τοῖς θεοῖς ἀνάθημα ποιούμενος ἀργυρεῶν, τὰ μὲν πρῶτα τῶν δύο ὀνομάτων ἐπέγραψε, τόν τε Μάρκον καὶ τὸν Τύλλιον, αὐτὴν δὲ τοῦ τείου σκώληξιν, ἐρέβινθον ἐκέλευσε ποιῆσαι τὰ γράμματα τὸν τεχνίτην ἐνορεῦσαι. τοῦτα μὲν οὖν τοῖς ὀνόμασι ἰσόρροπα. τεκμηριῶσι δὲ Κικέρωνα λέγουσιν, ἀνωδύνως καὶ ἀπόνως λοχευθείσης αὐτοῦ τῆς μητρὸς, ἡμέρᾳ τείτῃ τῶν νέων καλανδῶν ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες ἄρχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. τῇ δὲ πίτθῃ φάσμα δοκεῖν γενέσθαι, καὶ προειπεῖν ὡς ὄφελος μέγα πᾶσι Ῥωμαίοις ἐκφεροῦσα. τοῦτο δὲ ἄλλως ὀνείρατα καὶ φλύαρον εἶναι δοκοῦντα, ταχέως αὐτὸς ἀπέδειξε μαρτυρίαν ἀληθινὴν, ἐν ἡλικίᾳ τοῦ μανθάνειν γενόμενος, δι' εὐφυΐαν ἐκλάμψας, καὶ λαβὼν ὄνομα καὶ δόξαν ἐν τοῖς παισὶν, ὥστε τοὺς πατέρας αὐτῶν ἐπιφοιτᾶν τοῖς διδασκαλείοις, ὄψει τε βουλομένοις ἰδεῖν τὸν Κικέρωνα, καὶ τὴν ὑμνουμένην αὐτοῦ τοσαύτας μαθήσεις ὀξύτητα καὶ σύνεσιν ἰσορρόπησαν. τοὺς δὲ ἀγχιστέρους ὀργίζεσθαι τοῖς γέρασιν, ὁρῶντας ἐν ταῖς ὁδοῖς τὸν Κικέρωνα μέσον αὐτῶν τοσαύτῃ μετὰ λαμβανόντας. γενόμενος δὲ, ὥσπερ ὁ Πλάτων ἀξιοῖ τὴν φιλομαθῆ καὶ φιλόσοφον φύσιν, οἷος ἀπτόμενος πάντα μάθημα, καὶ μηδὲν λόγου μηδὲ παιδείας ἀπεμάζειν εἶδος ἔρρυπῴ πως προθυμότερον ἐπὶ ποιητικήν. καί τι ποιημάτιον ἔτι παιδὸς αὐτοῦ διαφέρεται, Πόντιος Γλαῦκος, ἐν τετραμέτρῳ πεποιημένων. προιὼν δὲ τῷ χρόνῳ, καὶ ποικιλώτερον ἀπόλαυσε τῆς τοιαύτης μούσης, ἔδοξεν οὐ μόνον ῥήτωρ ἀλλὰ καὶ ποιητὴς ἄριστος εἶναι Ῥωμαίων. ἡ μὲν οὖν ἐπὶ τῇ ῥητορικῇ δόξα μέχρι νῦν διαμένει, καίπερ οὐ μικρᾶς γεγυμνασμένης τοῖς λόγοις καινοτομίας, τὴν δὲ ποιητικὴν αὐτοῦ, πολλὰ δὲ φυὰ ἐπιγενομένων, πάντα πᾶσιν ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον ἔρρειν συμβέβηκεν. ἀπαλλαγεὶς δὲ τῶν ἐν παισὶ διατριβῶν, Φίλωνος ἤκουσε τοῦ ἐξ Ἀκαδημίας, ὃν μάλιστα Ῥωμαῖοι τῶν Κλειτομάχου σπουδῶν καὶ διὰ τὴν λόγων εὐθυμάσαι, καὶ διὰ τὸν τρόπον ἠγάπησαν. ἅμα δὲ τοῖς τοῦ Μουκίου ἀνδράσι σπουδῶν πολιτικῶν καὶ τεχνῶν τοῦ βουλῆς,

Oratoria

Philosophia

εἰς ἐμπειρίαν τῶν νόμων ὠφελεῖτο, καὶ πένα χρόνον καὶ στρα- A
τείας μετέσχεν ὑπὸ Σύλλα, περὶ τὸν Μαρσικὸν πόλεμον.
εἶθ' ὁρῶν εἰς στάσιν, ἐκ τῆς στάσεως εἰς ἄκρατον ἐμπίπτοντα
πρὰ πράγματα μοναρχίαν, ὑπὸ τὸν πολιτικὸν καὶ θεωρητικὸν
ἐλθὼν βίον, Ἕλλησι σπουδῶν φιλολόγοις, καὶ προσεῖχε τοῖς
μαθήμασιν· ἄχρις οὗ Σύλλας ἐκρατήσε, καὶ κατάσασιν ἐνὰ
λαμβάνειν ἔδοξεν ἡ πόλις. ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ Χρυ-
σόγονος ἀπελεύθερος Σύλλα, προσαγορευόμενος οὐσίαν
ὡς ἐκ προγραφῆς αἱρεθέντος, αὐτὸς ἐωνήσατο δισχιλίων
δραχμῶν. ἐπεὶ δὲ Ῥόσκιος ὁ υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ τεθνηκότος
ἠγωνίκτο, καὶ τὴν οὐσίαν ἀπεδείκνυε πεντήκοντα καὶ ἑξακο-
σίων ταλάντων οὖσαν ἀξίαν, ὅ, τε Σύλλας ἐλεγχόμενος
ἐχαλέπαινε, καὶ δίκην παρεκελεύετο ἐπῆγε τῷ Ῥοσκίῳ,
τοῦ Χρυσογόνου καταστασιάσαντος, ἐβοήθει δὲ οὐδεὶς, ἀλλ'
ἀπεδέποντο, τοῦ Σύλλα τὴν ἀλεπότητα δεδοικότες· οὕτω
δὴ δι' ἐρημίαν τοῦ μειρακίου τῷ Κικέρωνι προσφυγόντος
οἱ φίλοι συμπαρώρμων, ὡς οὐκ ἂν αὐτῷ λαμπροτέραν
αὖθις ἀρχὴν προς δόξαν ἑτέραν οὐδὲ καλλίω γενησομένην. ἀναδεξάμενος οὖν τὴν συνηγορίαν, καὶ κατορθώσας,
ἐθαυμάσθη· δεδιὼς δὲ τὸν Σύλλαν, ἀπεδήμησεν εἰς τὴν
Ἑλλάδα, φασκείας λόγον ὡς τοῦ σώματος αὐτοῦ θερα- C
πείας δεομένου. καὶ γὰρ ἦν ὄντως ἰσχνὸς καὶ ἄσαρκος, ἀρρω-
στίᾳ τομάχου μικρᾷ καὶ γλίσχρα μόγις ὀψὲ τῆς ὥρας προσ-
φερόμενος· ἡ δὲ φωνὴ, πολλὴ μὲν καὶ ἀγαθή. σκληρὰ δὲ καὶ
ἄπλαστος· ὑπὸ δὲ τοῦ λόγου σφοδρότητα καὶ πάθος ἔχον-
τος, ἀεὶ φερομένου τῶν ἐλαυνομένων, φόβον παρεῖχεν
ὑπὲρ τοῦ σώματος. ἀφικόμενος δὲ εἰς Ἀθήνας, Ἀντίοχου
τοῦ Ἀσκαλωνίτου διήκουσε, τῇ μὲν εὐρυθμίᾳ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ
χάριτι κηλούμενος, ἀεὶ δὲ ἐν τοῖς δόγμασιν ἀνεωτέριζεν, οὐκ
ἐπαινῶν. ἤδη γὰρ ἐξέστατο τῆς νέας λεγομένης ἀκαδημίας
ὁ Ἀντίοχος, καὶ τὴν Καρνεάδου φασὶν ἐξεκτέλειπεν, εἴτε
κατανοήσας ὑπὸ τῆς ἀναργείας καὶ τῶν ἀπάτεων, εἴτε
(ὡς φασιν ἔνιοι) φιλοτιμίᾳ τινὶ καὶ διαφορᾷ πρὸς τοὺς Κλει-
τομάχου καὶ Φίλωνος σπουδῆς, τὸν Στωϊκὸν ἐκ μεταβολῆς
θεραπεύων λόγον ἐν τοῖς πλείστοις. ὁ δὲ Κικέρων ἐκεῖνα ἠγάπα,
κἀκείνοις προσεῖχε μᾶλλον, διανοούμενος, εἰ πρωτάπασιν ἐκπέσοι τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν, δεῦρο μετενεγκάμενος τὸν βίον ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πολιτείας, ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ
φιλοσοφίας καταζῆν. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ Σύλλας τε προσηγέλ-
θη τεθνηκώς, καὶ τὸ σῶμα τοῖς γυμνασίοις ἀναῤῥωννύμενον
εἰς ἕξιν ἐβάδιζε νεανικῶς, ἥ τε φωνὴ λαμβάνουσα πλάσιν,
ἡδεῖα μὲν πρὸς ἀκοὴν ἐτέθραπτο καὶ πολλὴ, μετρίως δὲ
πρὸς τὴν ἕξιν ἥρμοσε τοῦ σώματος, πολλὰ μὲν τῶν ἀπὸ
Ῥώμης φίλων γραφόντων καὶ δεομένων, πολλὰ δὲ Ἀντιόχου
παρακελευομένου τοῖς κοινοῖς ἐπιβαλεῖν πράγμασιν,
αὖθις ὥσπερ ὄργανον ἐξήρτυε τὸν ῥητορικὸν λόγον, καὶ ἀνεκίνει τὴν πολιτικὴν δυνάμιν, αὐτόν τε ταῖς μελέταις ἀσκῶν,
καὶ τοῖς ἐπαινουμένοις μετιὼν ῥήτορας. ὅθεν εἰς Ἀσίαν
καὶ Ῥόδον ἔπλευσε, καὶ τῶν μὲν Ἀσιανῶν ῥητόρων Ξενοκλεῖ
τῷ Ἀδραμυττηνῷ, καὶ Διονυσίῳ τῷ Μαγνητῇ καὶ Μενίππῳ τῷ Καρὶ συνεσχόλασεν, ἐν δὲ Ῥόδῳ, ῥήτορι μὲν Ἀπολ- F
λωνίῳ τῷ Μόλωνος, φιλοσόφῳ δὲ Ποσειδωνίῳ. λέγε-

ex quo iurisprudentiam hausit. Meruit & aliquantisper sub Sylla bello Marsico. Inde remp. in seditionem quum conspiceret, ex seditione in extremum ruere dominatum: ad castra se retulit Musarum & res perspiciẽdas, vixitq; cum eruditis Grecis, atque literas coluit, donec rerum est Sylla potitus, ac certum aliquem statum vidit reip. Hac tempestate libertus Syllæ Chrysogonus bona cuiusdam, quem detulerat vt inter proscriptos interfectum, viginti millibus æris emit. Id acerbum interfecti filio & hæredi quum esset Roscio, probaretq; hæreditatem sexagies 11-s. valere: offensus Sylla quòd argueretur, crimẽ ei interprete Chrysogono intulit parricidii. Hic quum nullum appareret auxilium, sed omnes Syllæ sæuitiam exhorrescerent, destitutus ab omnibus adolescens contulit se ad Ciceronem. quem accenderunt amici, subieceruntq; gradum ipsum ad gloriam habiturum posthac speciosiorem & pulchriorem nullũ. Suscepta defensione, obtinuit causam. vnde laudem consequutus magnam est. Cæterùm metu Syllæ in Græciam profectus est, vulgans ob corporis curam abire. Et profectò erat corpore gracili atq; macilento, & propter stomachi infirmitatem modicum & exiguum cibi vix admodum serò capiebat. Vox eius canora quidem erat & bona, sed dura & incondita. quæ ex orationis ardore & commotione semper altis incedẽs tonis minabatur vitæ periculum. Vt applicuit Athenas, Antiochum Ascalonitam audiuit, volubilitate captus & venustate eius orationis: opinionũ verò eius non probauit nouationem. Iam enim à vetere quam vocant Academia desciuerat Carneadeæ sectæ Antiochus desertor, vel euidentia permotus & sensibus, vel (vt alii dictitant) ambitione aliqua & dissensione cum Clitomachi & Philonis discipulis, Stoica præcepta vbiq; ferè mutata sententia amplexus: Cicero autem maluit illis inhærere, atque illa sequi. Rationem verò inierat hanc, si nullus ei in rep. capessenda foret locus, huc vt se ex foro & rep. trãsferret, ac vitam in philosophia traduceret tranquillam. Postquam accepit mortem Syllæ, & corpus exercitatione firmatum validum cõparauit habitum: vox autem cõformata iucunda auribus & plena accidit, fuitq; mediocriter ad corporis habitum cõposita: hinc amicis quotidie ex Roma scribentibus solicitantibusq; eum, hinc Antiocho vt ad remp. accederet cohortante, facultatẽ dicendi de integro tanquam organum instruxit ad potentiam parandam ciuilem, declamationibus se subigens, atque ad insignes se applicans oratores. Itaq; in Asiam & Rhodum nauigauit. in Asia Xenoclem Adramyttenum, & Magnetẽ Dionysium, & Menippum Carem audiuit: Rhodi Apollonium oratorem Molonis filium & philosophũ Posidonium. Hũc Apollonium fama est, quòd imperitus esset Romanæ linguæ, à Cicerone vt declamaret Græcè contendisse: Ciceronẽ ei morem gessisse libenter, ita fore ratum, melius vt corrigeret se ille. postquam declamauit, cæteris stupore defixis & certatim collaudantibus eum, Apollonium non hilarem fuisse dum audiret dicentẽ: & quum perorasset, diu sedisse cogitabun-

pag. 520.

τὰν δὲ τὸν Ἀπολλώνιον, οὐ συνιέντα τὴν Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον, δεηθῆναι τοῦ Κικέρωνος Ἑλληνιστὶ μελετῆσαι. τὸν δὲ ὑπακούσαι προθύμως, οἰόμενον οὕτως ἔσεσθαι βελτίονα τὴν ἐπανόρθωσιν. ἐπεὶ δὲ ἐμελέτησε, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐκπεπλῆχθαι καὶ διαμιλλᾶσθαι πρὸς ἀλλήλους τοῖς ἐπαίνοις, τὸν δὲ Ἀπολλώνιον οὐτ' ἀκεραίνοντα αὐτοῦ διαχυθῆναι, καὶ παυσαμένου σιωπῇ καθέζεσθαι πολὺν χρόνον· ἀχθομέ-

dum: tandem vbi id momordit Ciceronē, dixisse; Te quidē laudo, Cicero, & admiror: Græciæ verò miseret me conditionis, quum cernam, quæ reliqua nobis sola erant ornamenta, ea quoque te ad Romanos transtulisse, literas & eloquētiam. Ergo quum ingenti Cicero spe erectus ad remp. gerendā pergeret, retudit impetum eius oraculū quoddam. Nam cōsulenti Apollinem Delphicum qua potissimùm ratione summam gloriam assequeretur, sortes datæ fuerunt vt suum ipsius ingenium, non vulgi existimationē, ducem sequeretur vitæ. Ac primum quidem tempus Romæ magna cum cautione transegit, timideq; ad honores petendos accessit, neque honore erat in vllo, appellabantq; eum, quæ nomina vilissimus quisq; Romanorum prompta & assueta in ore habet, Græcum & otiosum. Sed qui flagraret natura cupiditate gloriæ, atque à patre & necessariis incenderetur, vt cōtulit ad causas dicendas se, non sensim aspirauit ad primas, sed confestim gloria effulsit, longeq; cæteris qui causas agebant in foro, excelluit. Dicitur hic non secus ac Demosthenes in actione laborasse, caq; de causa sedulò nunc Roscio Comœdo, nunc Æsopo tragœdo operam dedisse. Hunc Æsopum tradunt dum in theatro agit Atrea de puniendo deliberantem Thyeste, ita fuisse motum vt impos mentis ministrū quendam qui repentè prętercurrebat, feriret sceptro & occideret. Neque sanè parum contulit ad persuadendū Ciceroni actio adiumenti, atq; oratores qui magnos edebāt clamores, irridens, ex impotentia dicebat in clamorem sicut claudos in equum insilire. Vrbanitas in facetiis eius & in salibus hisce forensis visa est & lepida: sed quum esset in ea effusior, multos offendit, & habitus est malignus. Quæstor designatus in difficultate annonæ, ac sortitus Siciliam, primùm multis mortalibus, quos mittere frumentū compulit ad vrbē, parum fuit gratus. Inde vt industriæ eius, vt innocentiæ, vt lenitatis cepere gustum, vt nullū vnquam aliū honorauerunt prætorē. Porro multi Romæ clari adolescentes & nobili orti familia, vocati in crimen fuere ꝗ molliter se & contra disciplinam militarē gessissent in stipendiis faciendis. His ad prætorem Siciliæ remissis egregiè patrocinatus est, & liberauit eos. Quibus rebus elatus Romam regredienti quiddam sibi accidisse ridiculū ipse ait. nam quum in Campania incidisset in quendā ex primoribus, quicum sibi existimabat intercedere gratiam, qui sermo esset quæsisse se inter ciues de rebus suis gestis, & quid sentirent: arbitratū nomine & gloria se actionum suarum totam implesse ciuitatem: respondisse illum, Tu verò Cicero vbi hoc spatio fuisti? Ibi animo se planè concidisse, si mentio sui in vrbem tanquam in vastum incidens pelagus, nihilo se ad gloriam reddidisset conspectiorē. Pòst collectis rationibus suis, videns rem immensam esse ad quam cōtenderet, gloriam, cuius nullū cerneret exitum, multum de ambitione remisit. Verumenimuerò auebat supra modū celebrari, tenebatq; eum perpetuò cupiditas immēsa gloriæ, quæ multa eius præclara cōsilia frequenter interpellauit. Quum iam animu ad remp. totum cōuertisset, turpe duxit, si opificis instrumēta qui tractarēt & armamēta surda, nullius nomē fugeret, nec locus, nec vis, in rep.

A νου ὁ τὸν Κικέρωνος, εἰπεῖν, Σὲ μὲν ὦ Κικέρων, ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω, τὸν δ' Ἑλλάδος οἰκτείρω τὸν τύχῃ, ὁρῶν, ἃ μόνα τῶν καλῶν ἡμῖν ὑπελείπετο, καὶ ταῦτα Ῥωμαίοις ἀφ' σοῦ προσηλώμενα, παιδείαν τε καὶ λόγον. ὁ γοῦν Κικέρων ἐλπίδων μεστὸς ὅτι τὴν πολιτείαν φερόμενος, ὑπὸ χρησμοῦ τινος ἀπημβλύνθη τὴν ὁρμήν. ἐρωτῶν γὰρ αὐτῷ τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν ὅπως ἐνδοξότατος γένοιτο, προσέταξεν ἡ Πυθία, τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀλλὰ μὴ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου. καὶ τόν τε πρῶτον ἐν Ῥώμῃ χρόνον ἀλλοτρίως διῆγε; καὶ πᾶσι τοῖς ἀρχαῖς ὀκνηρῶς προσῄει καὶ παρημελεῖτο· ταῦτα

B δὴ τὰ Ῥωμαίων τοῖς βαναυσοτάτοις προσέχοντα καὶ σκωπτὴ ῥήματα, γραικὸς καὶ σχολαστικὸς, ἀκούων. ἐπεὶ δὲ φύσει φιλότιμος ὤν, καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν φίλων, ἐπέδωκεν εἰς τὸ σκωπτορεῖν ἑαυτὸν, οὐκ ἠρέμα τῷ προφανεῖ προσῆλθε, ἀλλ' αὐθὺς ἐξέλαμψε τῇ δόξῃ, καὶ διέφερε πολὺ τῶν ἀγωνιζομένων ἐπ' ἀρετῆς. λέγεται δὲ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἧττον νοσήσας τοῦ Δημοσθένους πρὸς τοὺς ὑποκείσιν, τοῦτο μὲν Ῥωσκίῳ τῷ κωμῳδῷ, τοῦτο δὲ Αἰσώπῳ τῷ τραγῳδῷ προσέχων ἐπιμελῶς. τὸν δὲ Αἴσωπον τοῦτον ἱστοροῦσιν ὑποκρινόμενον ἐν θεάτρῳ τὸν περὶ τῆς

C ἀμφιβολίας τοῦ Θυέστου βουλευόμενον Ἀτρέα, τῶν ὑπηρετῶν τινος ἄφνω παρδραμόντος ἔξω τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν ἀπὸ τὸ πάθος ὄντα, τῷ σκήπτρῳ παπάξαι καὶ ἀνελεῖν· οὐ μικρὰ δὲ πρὸς τὸ πεῖθειν ὑπῆρχεν ἐκ τοῦ ὑποκρίνεσθαι ῥοπὴ τῷ Κικέρωνι. καὶ τοῖς γε τῷ βοᾷν μεγάλα χρωμένοις ῥήτορας ἐπισκώπτων, ἔλεγε δι' ἀσθένειαν ἐπὶ τὸν κραυγὸν, ὥσπερ χωλοὺς ἐφ' ἵππον πηδᾶν. ἡ δὲ περὶ τὰ σκώμματα καὶ τὸν παιδιὰν ταύτην ὑβριστικία, δικανικὸν μὲν ἐδόκει καὶ γλαφυρὸν. χρώμενος δὲ αὐτῇ κατακόρως, πολλοὺς ἐλύπει, καὶ κακοηθείας ἐλάμβανε δόξαν.

D Ἀποδειχθεὶς δὲ ταμίας ἐν Σικελίᾳ, καὶ λαχὼν Σικελίαν, ἐνωχλήσας τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἀρχῇ, σῖτον εἰς Ῥώμην ἀποστέλλειν ἀναγκαζόμενος· ὕστερον δὲ τῆς ἐπιμελείας καὶ δικαιοσύνης καὶ προθύμου αὐτοῦ πεῖραν λαμβάνοντες, ὡς οὐδένα τῶν πώποτ' ἡγεμόνων ἐτίμησαν. ἐπεὶ δὲ πολλὴ τῶν ἀπὸ Ῥώμης νέων ἔνδοξοι καὶ γενόμενοι καλῶς, αἰτίαν ἔχοντες ἀταξίας καὶ μαλακίας πρὸς τὸν πόλεμον, ἀνεπέμφθησαν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν τῆς Σικελίας, συνεῖπεν αὐτοῖς ὁ Κικέρων ἐπιφανῶς, καὶ προεποίησεν. ἐπὶ τούτοις οὖν μέγα φρονῶν εἰς Ῥώμην βαδίζων, γελοῖόν τι παθεῖν φησι. συν-

redit anno ætatis suæ XXXIII.

E τυχὼν γὰρ ἀνδρὶ τῶν ἐπιφανῶν φίλῳ δοκοῦντι πρὸς Καμπανίαν, ἔρεσθαι τινα δὴ τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ λόγον ἔχοντα Ῥωμαῖοι, καὶ τί φρονοῦσιν· (ὡς ὀνόματος καὶ δόξης τῶν πεπραγμένων αὐτῷ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐμπεπληκώς) τὸν δὲ εἰπεῖν, Ποῦ γὰρ ἦς, ὦ Κικέρων, τὸν χρόνον τοῦτον; τότε μὲν οὖν ἐξαθυμῆσαι πάντα πάσιν, εἰ, καθάπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς τὴν πόλιν ἐμπεσὼν ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, οὐδὲν εἰς δόξαν ἐπίδηλον πεποίηκεν· ὕστερον δὲ λογισμὸν ἑαυτῷ διδοὺς, πολὺ τὴν φιλοδοξίας ὤφλεν, ὡς πρὸς ἀόριστον πρᾶγμα τὴν δόξαν ἀμιλλώμενος, καὶ πρᾶξιν οὐκ ἐφικτὸν ἔχουσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ τό γε χαίρειν ἐπαινούμενον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ πρὸς δόξαν ἐμπαθέστερον ἔχειν, ἄχρι παντὸς αὐτῷ παρέμενε, καὶ πολλοὺς πολλάκις τὴν ὀρθῶν ἐπεβάρυνε λογισμῶν. ἀποθόμενος δὲ τὴν πολιτείας πρόθυμότερον, ἀφρὸν ἡγεῖτο. τοὺς μὲν βαναύσοις ὀργάνοις χρωμένους καὶ σκεύεσιν ἀψύχοις, μηδενὸς ἀγνοεῖν ὄνομα, μηδὲ χώραν ἢ δύναμιν αὐτῶν, τὸν δὲ πολιτικὸν,

ᾧ δὲ αὐθέφπων αἱ χειναὶ πφάξεις πφάνονται, ῥαθύμως καὶ ἀμελῶς ἔχειν πφὸς τὴν τῶν πολιτικῶν γνῶσιν. ὅθεν οὐ μόνον τῶν ὀνομάτων εἴθιζεν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τῶν γνωφίμων ἕκαστος οἰκεῖ, καὶ χωφίον οὗ κέκτηται, καὶ φίλοις οἷς πισὶ χφῆται, καὶ γείτονας ἐγίνωσκε· καὶ πᾶσαν ὁδὸν Ἰταλίας διαπορευομένῳ Κικέφωνι πφόχειφον ἦν εἰπεῖν, καὶ ἐπιδείξαι τοὺς τῶν φίλων ἀγφοὺς καὶ τὰς ἐπαύλεις. οὐσίαν ὀλίγην μὲν, ἱκανὴν δὲ καὶ ταῖς δαπάναις ἐπαρκῆ κεκτημένος, ἐθαυμάζετο μήτε μισθοὺς μήτε δῶφα πφοσιέμενος ἀπὸ τῆς συνηγφείας. μάλιστα δ' ὅτε τὴν κατὰ Βέφφου δίκην ἀνέλαβε. τοῦτον γὰφ στφατηγὸν γενόμενον τῆς Σικελίας, καὶ πολλὰ πεπονηφευμένον, καὶ Σικελιωτῶν διωκόντων, εἶλεν, οὐκ εἰπὼν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τφόπον τινὰ τοῦ μὴ εἰπεῖν. τῶν γὰφ στφατηγῶν τῷ Βέφφῃ χαφιζομένων, καὶ τὴν δίκην ὑπὲφ θέσεσι πολλαῖς εἰς τὴν ὑστάτην ἐκβαλλόντων, ὡς ἦν πφόδηλον ὅτι τοῖς λόγοις ὁ τῆς ἡμέφας οὐκ ἀξιαρκέσει χφόνος, οὐδὲ λήψεται πέφας ἡ κφίσις, ἀναστὰς ὁ Κικέφων ἔφη μὴ δεῖσθαι λόγων, ἀλλ' ἐπαγαγὼν τοὺς μάφτυφας καὶ ἐπιχφίνας, ἐκέλευσε φέφειν τὴν ψῆφον τοῖς δικασταῖς. ὅμως δὲ πολλὰ χαφίεντα διαμνημονεύεται καὶ πφὸς ἐκείνην αὐτοῦ τὴν δίκην. Βέφφιν γὰφ οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐκτετμημένον χοῖφον καλοῦσιν. ὡς οὖν ἀπελθεῖν κελεύσας ἄνθφωπος ἔνοχος τῷ ἰουδαΐζειν, ὄνομα Καικίλιος, ἐβούλετο παφωσάμενος τοὺς Σικελιώτας κατηγοφεῖν τοῦ Βέφφου, Τί Ἰουδαίῳ πφὸς χοῖφον; ἔφη ὁ Κικέφων. ἦν δὲ τῷ Βέφφῃ αὐτάφκης υἱὸς, οὐκ ἐλευθεφίως δοκῶν πφοῖσθαι τῆς ὥφας. λοιδοφηθεὶς οὖν ὁ Κικέφων εἰς μαλακίαν ὑπὸ τοῦ Βέφφου, τοῖς υἱοῖς (εἶπεν) ἐντὸς θυφῶν δεῖ λοιδοφεῖσθαι τοῦ ῥήτοφος. Ὀφτησίου τὴν μὲν ἀθφοῖαν τῷ Βέφφῃ συνεισπεῖν μὴ τολμήσαντος, ἐν δὲ τῷ πφιήμαλι πειθέντος πφοσαγενέσθαι, καὶ λαβόντος ἐλεφαντίνην Σφίγγα μισθὸν, εἴπεν πλαγίως ὁ Κικέφων πφὸς αὐτόν. τοῦ δὲ φήσαντος αἰνιγμάτων λύσεων ἀπείφως ἔχειν, Καὶ μὴν ἐπὶ τῆς οἰκίας τὴν Σφίγγα ἔχεις. οὕτω δὲ τοῦ Βέφφου καταδικασθέντος, ἑβδομήκοντα πέντε μυφιάδων τιμησάμενος τὴν δίκην ὁ Κικέφων, διαβολὴν ἔσχεν ὡς ἐπ' ἀφγυφίῳ τὸ τίμημα καθυφείμενος. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Σικελιῶται χάφιν εἰδότες, ἀγφεσιομοιοῦντος αὐτοῦ πολλὰ μὲν ἄγοντες ἀπὸ τῆς νήσου, πολλὰ δὲ φέφοντες ἦκον· ὧν οὐδὲν ἐποιήσατο κέφδος, ἀλλ' ὅσον ἐπωνήσαντο τὴν ἀγφοῦν, ἀπεχφήσατο τῇ φιλοτιμίᾳ τῶν αὐθεφήτων. ἐκέκτητο δὲ χωφίον καλὸν ἐν Ἄφποις, καὶ πφὸς νέαν πόλιν ἦν ἀγφὸς, καὶ πφὸς Πομπηίους ἕτεφος, ὃ μεγάλοι· φεφνή τε Τεφεντίας τῆς γυναικὸς πφοσεφέφετο μυφιάδων δώδεκα, καὶ κληφονομία τις εἰς ἐνιέα δισμυφίων συναθφοισθεῖσα μυφιάδας. ἀπὸ τούτων ἐλευθεφίως ἅμα καὶ σωφφόνως διῆγε, μετὰ τῶν συμβιοιούντων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων φιλολόγων, πφόθυμον εἴ ποτε πφὸς δυσμῶν ἡλίου κατακλινόμενος, οὐχ ὕπνῳ δὲ ἀφολίᾳ, ὡς ἀφὰ τὸ σῶμα τῷ σωμάχῳ μοχθηφὸς ἀφκεῖμενον. ἦν δὲ καὶ τὴν ἄλλην πφὸς τὸ σῶμα θεφαπείαν ἀκεβὴς καὶ πφόχειφος, ὥστε καὶ τείψεσι καὶ πφοπάσεσι ἀειθεμῶ τεταγμένοις χφῆσθαι. τοῦτον τὸν τφόπον διαπαιδαγωγῶν τὴν ἕξιν, ἀόφγητον καὶ ἀφκῆ πφὸς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας καὶ πόνους συνεῖχεν. οἰκίαν δὲ τὴν μὲν πατφῴαν τῷ ἀδελφῷ παφεχώφησεν, αὐτὸς δὲ ᾤκει πφὸς τὸ Παλάτιον, ὑπὲφ τὸ μὴ μακφὰν βαδίζοντας ἀνοχλεῖσθαι τοὺς θεφαπεύοντας αὐτόν. ἐθεφάπευον δὲ καθ' ἡμέφαν ἐπὶ θύφας φοιτῶντες οὐκ ἐλάττονες ἢ Κφάσσον ἐπὶ πλούτῳ, καὶ Πόμ-

A autem versans qui hominũ opera publica munera obiret, socors esset in cognoscendis ciuibus & supinus. Quare non modò in comprehendendis elaborauit nominibus, sed locũ etiam vbi insignis quisque habitaret, prędia vbi haberet, quibusnam vteretur amicis, & quos haberet vicinos, tenuit: atque in via Italiam peragrãs expeditè nuncupabat, & demonstrabat amicorũ possessiones & villas. Rem habuit familiarem modicam quidẽ, sed sufficientem & qua tueri se facilè poterat. Quò magis commendatus fuit, quòd patrocinii causa neque mercedem neque munera caperet, præcipuè quum Verrem suscepisset accusandum. Sici-
B liam hic prætor obtinuerat, quem multa ob fœda facinora Siculis persequentibus damnauit, nõ dicendo, sed eo quodam modo quòd non diceret. siquidem quum prætores in gratiam Verris sępius comperendinando causam in vltimam diem traxissent, appareretq; diem causæ perorandæ nõ satis futuram, neque exitum habiturum iudicium: exurgens Cicero negauit opus esse oratione, productisq; & interrogatis testibus sententiam iussit ferre iudicibus. quo tamen in iudicio multa eius commemorantur facetè dicta. Verrem Romani
C castratum porcum vocant. Quum autem conditionis homo libertinæ studio aspersus superstitionum Iudaicarũ, Cæcilius nomine, tenderet summotis Siculis nomen deferre Verris, Quid, inquit, Iudæo cum porco? Cicero.] Erat filius Verri adultus, quem parum pudicè fama tenebat formã habere. Igitur Verre Ciceroni mollitiem obiiciente, Liberis, inquit, intra ianuam conuitiandũ est. Orator Hortensius rectam & plenam non sustinuit Verris suscipere defensionem, verùm in litis æstimatione adductus est vt ei adesset. Qui quum Sphingem eburneam mercede accepisset, dixit quidd m in eum Cicero obliquè. Scire neganti
D se soluere ænigmata, Atqui Sphingem, inquit, domi habes. Ita damnato Verre & lite æstimata tricies H.s. malè audiuit Cicero, quasi pecunia corruptus in æstimanda lite esset præuaricatus. Siculi tamen quò gratos se ostenderent, in ædilitate eius multa ex ea insula aduecta obtulerunt ei, quorum in suos vsus nihil vertit, tantùm ad leuandam annonam illorũ hominum vsus liberalitate est. Villam amœnam Arpini, prædium etiam prope Neapolim, & alterum Pompeiis non lata habuit. Huc accessit vxoris dos Terentiæ CCCCLXXX millium nummûm. Præterea hæreditas ei venit, quæ ad
E CCCLX millia nummum est redacta. His facultatibus liberaliter se & frugaliter tolerauit cum familiaribus Græcis & ciuibus literarum cultoribus. Haud temerè ante occasum solis accumbebat, non tam districtus occupationibus, quàm valetudinis causa ob stomachi imbecillitatem. Fuit alioquin in corporis cura curiosus & nimius, vt & ad certum numerum frictionibus & ambulationibus vteretur. Ad hunc modum seruiens habitui, validum eum & firmum ad multas & graues contentiones laboresq; conseruauit. Domum paternam concessit fratri, ipse, ne esset clientibus
F suis molestum longius ire, iuxta Palatium habitauit. Colebant eum qui domũ eius quotidie ventitarẽt, non pauciores quàm ob diuitias Crassum,

& Pompeium ob militarem potentiam: quorum erant eo tempore autoritas & opes maximæ. Et ipse quoq; Ciceronē obseruabat Pompeius, multumq; Ciceronis actiones Pompeij potentiam & gloriā auxere. Præturę candidatus, quum multos haberet & insignes competitores, omnium est renunciatus primus, in qua iudicia integrè & innocenter dispensauit. Fama est Licinium Macrū, virum Romæ & suis præualidum opibus, & Crassi auxilio subnixum, ad tribunal Ciceronis repetundarum fuisse postulatum. Hunc ista fretum potentia & studio, dum iudices adhuc sententias ferunt, domum reuersum ilicò comam totōdisse, ac sumpta toga candida quasi foret absolutus, redire ad forum parantem: quum Crassus ad vestibulum ei occurrisset, & cunctis damnatū renuntiasset sententijs, recepisse se intrò, mox decubuisse, ac vitam deposuisse. Fuit Ciceroni ea res honori, quòd accuratè sortitus esset iudices. Vatinius homo fuit asperior & minus reuerēs in causis dicendis magistratuum, collo strumoso. Hic ad tribunal petijt quippiam à Cicerone. quo non concedente, sed diu deliberante, Equidem, inquit, si prętor sim, de eo non hæsitarem, Tum conuersus, Atqui ego, inquit Cicero, non habeo tantum collum. Quum dies ei non plus duo aut tres superessent magistratus, Manilium quidam de peculatu detulit. Erat Manilius hic, quòd fatigati eū Pompeij causa, quo vtebatur familiariter, crederet, gratus & acceptus plebi. Ei postulanti diē, vnam solam concessit Cicero insequentem. quæ res offendit populum, quòd reis consueuissent prætores non minus decem dies tribuere. Tribunis plebis eum hac de causa in rostra vocantibus lacerantibusq;, postulata audientia, ait, quum perpetuò in reos fuisset, quatenus per leges liceret, æquus & benignus, durum arbitratum se si idē denegaret Manilio. Quæ ergo dies esset in prætura sui iuris sola, eam de industria statuisse. neque enim ad alium reijciendam prætorem causam fuisse, opem si ferre studeret. Hæc oratio mirū quantum populi animum commutauit. Multis enim laudibus cumularūt eum, rogaueruntq; vt defensionem susciperet Manilij. quod subijt Cicero libenter, maximè absentis causa Pompeij, habuitque de integro concionem, in qua acriter factiosos & Pompeij æmulos perstrinxit. Ad consulatum non minus ab optimatibus est quàm à plebe prouectus. Suffragati ei ob reip. salutē sunt huiuscemodi ex causa: Conuersio status reipub. quę facta à Sylla fuerat, etsi principiò non probaretur, dies tamen & vsus tandem vtilem esse ad otium seruandum ostendit populo. Præsentem rerū statum moliebantur nonnulli, nullo quidem bono publico, sed rerum respectu priuatarum, conuellere atque mutare. Pompeius id temporis in Ponto & Armenia bellum cum regibus gerebat, Romæ exercitus non erat præstò satis validus ad reprimendos eos qui rebus nouis studebāt. Ducem habebant hi hominem audacem, inquietum & versipellem, L. Catilinam. Huic antè fuerat, præter alia infanda scelera, crimini datum quòd cum virgine filia stuprum fecisset, & necasset fratrem. cuius metu criminis egit cum Sylla,

A καὶ Πομπήϊον ἀφ' ἅ τ' ἐν τοῖς στρατεύμασι δυνάμιν, θαυμαζομένους μάλιστα Ῥωμαίων, καὶ μεγίστοις ὄντας. Πομπήϊος δὴ καὶ Κικέρωνα ἐθεράπευε, καὶ μεγάλα πρὸς δυνάμιν αὐτῷ καὶ δόξαν ἡ Κικέρωνος συνέπραξε πολιτεία. στρατηγίαν δὲ μεπόντων ἅμα σὺν αὐτῷ πολλῶν καὶ μεγάλων, πρῶτος ἀπεφήνατο αἱρεθείς· καὶ τὰς κρίσεις ἔδοξε καθαρῶς καὶ καλῶς βεβεβεύσαι. λέγεται δὲ καὶ Λικίνιος Μάκερ, ἀνὴρ καθ' αὑτὸν ἰσχύων ἐν τῇ πόλει μέγα, καὶ Κράσσῳ χρώμενος βοηθῷ, κρινόμενος κλοπῆς ὑπ' αὐτοῦ, τῇ δυνάμει καὶ σπουδῇ πεποιθὼς, ἐπὶ τοῦ ψήφου τῶν κριτῶν ἀφαφερόντων ἀπαλλαγεὶς οἴκαδε, κείρασθαί τε τοῦ κεφαλοῦ κατ' ἔαρος, καὶ καθαρὸν ἱμάτιον ὡς νενικηκὼς λαβὼν, αὖθις εἰς ἀγορὰν παρεῖναι. τοῦ δὲ Κράσσου πρὸς τοῦ αὐλῶνος ἀπαντήσαντος αὐτῷ, καὶ φράσαντος ὅτι πάσας ἐδέξωνται τὰς ψήφους, ἀναστρέψας καὶ κατακλιθεὶς ἀπέθανεν. ὃ δὲ πρᾶγμα τῷ Κικέρωνι δόξαν ἐνέγκεν, ὡς ὀρθῶς βεβεβεύσαντι ὃ δικαστήριον. ἐπεὶ δὲ Οὐατίνιος, ἀνὴρ ἔχων τι τραχὺ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὀλίγωρον ἐν ταῖς συνηθείαις, χρεμάδων δὲ τ' τράχηλον πρὸς ἐπιπλεῶς, ἠτεῖτό τι καταστὰς πρὸς τοῦ Κικέρωνος· καὶ μὴ διδόντος, ἀλλὰ βουλευομένου πολὺν χρόνον, εἰπεῖν ὡς οὐκ ἂν αὐτὸς διστάσειε περὶ τούτου στρατηγῶν· ὑπεσταφεὶς ὁ Κικέρων, ἀλλ' ἐγὼ (εἶπεν) οὐκ ἔχω τηλικοῦτον τράχηλον. ἔτι δὲ ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς ἔχοντι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ, προσήγαγέ τις Μανίλιον, δεθεῶν κλοπῆς. ὁ δὲ Μανίλιος οὗτος εὔνοιαν εἶχε καὶ σπουδὴν ὑπὸ τοῦ δήμου, δοκῶν ἐλαύνεσθαι ἀφ' Πομπήϊον· ἐκείνου γὰρ ἦν φίλος. αἰτουμένου δὲ ἡμέραν αὐτοῦ μίαν, ὁ Κικέρων μόνην τὴν ὑποδοσαν ἔδωκε, καὶ ὁ δῆμος ἠγανάκτησεν, εἰθισμένων τῶν στρατηγῶν δέκα τοὐλάχιστον ἡμέρας διδόναι τοῖς κινδυνεύουσι. τῶν δὲ δημάρχων αὐτὸν ἀφαιρεῖσθαι τὸ βῆμα, καλούντων, καὶ κατηγορούντων, ἀκουσθῆναι δεηθεὶς, εἶπεν, ὅτι τοῖς κινδυνεύουσιν ἀεὶ καθ' ὅσον οἱ νόμοι παρείκουσι κεχρημένος ὑπεικῶς καὶ φιλανθρώπως, δεινὸν ἡγεῖτο τῷ Μανιλίῳ ταῦτα μὴ ποιεῖν. εἰ δὲ ἐπὶ μόνης κύριος εἴη ἡμέρας στρατηγῶν, ταύτην ὑπέτηδες ὀρεῖσαι. ὃ γὰρ εἰς δῆμον ἄρχοντα τὴν κρίσιν ἐκβαλεῖν, οὐκ ἂν βουλόμενος βοηθεῖν. ταῦτα λεχθέντα θαυμαστὴν ἐποίησε τοῦ δήμου μεταβολήν· καὶ πολλὰ καταθεμιοῦντες αὐτὸν, ἐδέοντο τὴν ὑπὲρ τοῦ Μανιλίου σπουδὴν ἀναλαβεῖν. ὁ δὲ ὑπέστη προθύμως, οὐχ ἥκιστα ἀφ' Πομπήϊον ἀπόντα· καὶ καταστὰς πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἐδημηγόρησε, νεανικῶς τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν Πομπήϊον φθονούντων καταπτόμενος. ὅτι δὲ τὴν ὑπατείαν οὐχ ἧττον ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἢ τῶν πολλῶν προσήθη ἀφ' τὴν πόλιν, ἐξ αἰτίας αὐτῷ τοιαύτης συναγωνισαμένων. τῆς ὑπὸ Σύλλα γενομένης μεταβολῆς περὶ τὴν πολιτείαν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπόπου φανείσης, πότε δὲ τοῖς πολλοῖς ὑπὸ χρόνου καὶ συνηθείας ἤδη τινὰ κατάστασιν ἔχειν οὐ φαύλην δοκούσης, ἦσαν οἱ τὰ παρόντα ἀφαιρεῖσθαι καὶ μεταθεῖναι ζητοῦντες, ἰδίων ἕνεκα πλεονεξιῶν, οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον· Πομπήϊος μὲν ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἐν Πόντῳ καὶ Ἀρμενίᾳ πολεμοῦντος, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ μηδεμιᾶς ὑφεστώσης πρὸς τοὺς νεωτερίζοντας ἀξιομάχου δυνάμεως. οὗτοι κορυφαῖον εἶχον, ἄνδρα τολμητὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ, ὃς αἰτίαν ποτὲ πρὸς δημοσίοις ἀδικήμασι μεγάλοις ἔλαβε

B

C

D

E

F

γυνὴ καὶ ποικίλον τὸ ἦθος, Λεύκιον Κατιλίναν· παρθένῳ συγγενόμενος θυγατρὶ, κτείνας δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ. καὶ δίκαιον ὑπὲρ τούτῳ φοβούμενος, ἔπεισε Σύλλαν,

ὡς ἔτι ζῶντα τὸν ἀδελφὸν, οἱ τοῖς ἀποθανουμένοις προσφάγαι. τοῦτον οὖν προσφάτῳ οἱ πονηροὶ λαβόντες, δεξιάς τε πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν, καὶ καταθύσαντες ἀδελφὸν, ἐγεύσαντο τῆς σαρκῶν. διέφθαρτο δὲ ὑπ' αὐτῆς πολὺ μέρος τῆς ἐν τῇ πόλει νεότητος, ἡδονὰς καὶ πότους καὶ γυναικῶν ἔρωτας ἀεὶ προξενοῦντος ἑκάστῳ καὶ τὰ εἰς ταῦτα δαπανῶν ἀφειδῶς προσκυλίοντος. ἐπήρτο δὲ ἥτε Τυρρηνία πρὸς ἀπόστασιν ὅλη, καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας. ὑπεσφήλεστο δὲ ἡ Ῥώμη πρὸς μεταβολὴν εἶχε, διὰ τὴν ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀνωμαλίαν, τῶν μὲν ἐν δόξῃ μαλιστα καὶ φρονήματι, κατεπεπωκυμένων εἰς θέατρα καὶ δεῖπνα καὶ φιλαρχίας καὶ οἰκοδομίας, τῶν δὲ πλούτων εἰς ἀθυμεῖς καὶ ταπεινοὺς συνερρυηκότων αὐθεφόπους· ὥστε μικρᾶς ῥοπῆς δεῖσθαι τὰ πράγματα, καὶ πάντως εἴ τὸν θελήσαντος σκεδάσαι τὴν πολιτείαν, αὐτίκα ὑφ' αὐτῆς νοσοῦσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ βουλόμενος ὁ Κατιλίνας ἰσχυρόν τι πρὸς κατάληψιν ὁρμητήριον, ὑπατείας μετῆλθε· καὶ λαμπρὰς ἐπὶ τὴν ἐλπίσιν, ὡς Γαΐῳ Ἀντωνίῳ συνυπατεύσων, ἀνδρὶ καθ' αὑτὸν μὴ, οὔτε πρὸς τὸ βέλτιον οὔτε πρὸς τὸ χεῖρον ἡγεμονικῷ, προσδήκιον δὲ ἄγοντος ἑτέρου δυνάμεως ἐπιμόρου. ταῦτα δὴ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν οἱ πλεῖστοι προαγορεύοντες, τὸν Κικέρωνα πρῶτον ὅτι τὴν ὑπατείαν· καὶ τὸν δῆμον δεξαμένου πρόθυμως, ὁ μὲν Κατιλίνας ἐξέπεσε, Κικέρων τε καὶ Γαΐος Ἀντώνιος ἠρέθησαν. καίτοι τῶν μετιόντων ὁ Κικέρων μόνος οὐδὲ ἱππικοῦ πατρὸς, οὐ βουλευτοῦ, γεγονώς. καὶ τὰ μὲν περὶ Κατιλίναν ἔλθοιεν ἐπὶ τοὺς πολλοὺς λανθάνοντα. πρόγονες τε μεγάλοι τὴν Κικέρωνος ὑπατείαν ἐξεδέξαντο. τοῦτο μὲν γὰρ, οἱ κεκωλυμένοι τε πρὸς Σύλλα νόμοις ἄρχειν, οὔτ' ἀσθενεῖς ὄντες, οὔτ' ὀλίγοι, μετιόντες ἀρχὰς ἐδημαγώγουν· (πολλὰ τῆς Σύλλα τυραννίδος δηλοῦν μὴ καὶ δίκαια κατηγορεῖν, οὐ μὴν ἐν δέοντι τὴν πολιτείαν οὐδὲ σὺν καιρῷ κινοῦντες) τοῦτο τε, νόμοις εἰσῆγον οἱ δημάρχοι πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, δεκαδαρχίαν καθιστάντες αὐτοκρατόρων ἀνδρῶν· οἷς ἐφέρετο, πάσης μὲν Ἰταλίας, πάσης τε Συρίας, καὶ ὅσα διὰ Πομπηίου νεωστὶ προσῴκειτο, κυρίους ὄντας, πωλεῖν τὰ δημόσια, κρίνειν οὓς δοκοῖν, φυγάδας ἐκβαλεῖν, συνοικίζειν πόλεις, χρήματα λαμβάνειν ἐκ τοῦ ταμείου, γραμματοῦς τε ἔχειν καὶ καταλέγειν ὁπόσων δέοιντο. διὰ καὶ τῷ νόμῳ προσεῖχον δικῶν τε τῶν ὑπατικῶν, καὶ πρῶτος Ἀντώνιος ὁ τοῦ Κικέρωνος συνάρχων, ὡς τῶν δέκα ἡγησόμενος. ἐδόκει τε καὶ τὸν Κατιλίνα νεωτερισμὸν εἰδὼς οὐ διεχεραίνειν ὑπὸ πλήθους δεινείων. ὁ μάλιστα τοῖς ἀρίστοις φόβον παρεῖχε. καὶ τοῦτο πρῶτον θεραπεύων ὁ Κικέρων, ἐκείνῳ μὲν ἐψηφίσατο τῶν ἐπαρχιῶν Μακεδονίαν, αὐτῷ δὲ τὴν Γαλατίαν διδομένην παρῃτήσατο, καὶ κατειργάσατο τῇ χάριτι ταύτῃ τὸν Ἀντώνιον, ὥσπερ ὑποκριτὴν ἔμμισθον, αὐτῷ τὰ δεύτερα λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. ὡς δὴ οὗτος ἐδεδώκει καὶ χρηστὸς ἐγένετο, μᾶλλον ἤδη θαρρῶν ὁ Κικέρων ἐπίστευε πρὸς τοὺς κινοπομοῦντας. ἐν μὲν οὖν τῇ βουλῇ κατηγορίαν τινὰ τοῦ νόμου διαπεπλεγμένος, οὕτως ἐξέπληξεν αὐτοὺς τοὺς εἰσφέροντας, ὥστε μηδὲν ἀντιλέγειν. ἐπεὶ δὴ αὐθις ἐπεχείρουν, καὶ παρεσκευασμένοι προσκαλοῖντο τοὺς ὑπάτους ὅτι τὸν δῆμον, οὐδὲν ὑποδείσας ὁ Κικέρων· ἀλλὰ τὴν βουλὴν ἔπειθε κελεύσας καὶ προελθὼν, οὐ μόνον ἐξέβαλε τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τῶν δικῶν ἀπογνῶναι τοὺς δημάρχους ἐποίησε, διὰ τοσοῦτον τῷ λόγῳ κατηλέγξας ὑπὸ αὐτῶν·

A vt fratrẽ ſuum velut adhuc vivum referret in proſcriptos. Eo delecto improbi ciues duce fidẽ cùm alijs modis ſanxerant inter ſe, tum mactati hominis guſtata carne. Corruperat hic magna ex parte iuventutem vrbanam, illecebras, comeſſationes, ſcorta, cuiq; ſemper præbendo, neq; vlli ſumptui in his ſuppeditãdis modũ faciendo. Spectabat tota ad defectionem Hetruria, & Gallia pleraq; ciſalpina: ipſa verò propter bonorũ æqualitatẽ maximè ad mutationem rerũ opportuna erat Romanam vt quiſq; nobiliſſimus erat, & animoſiſſimus, ita opes in ſpectacula, viſcerationes, largitiones
B magiſtratuum aſſequendorum cauſa, inſanas ſubſtructiones, profuderat. Pecunia ad homines defluxerat ignauos & humiles, vt paruo momento quiuis cui foret animus, valeret remp. per ſe ægrã verſare. Arcẽ tamen quò ad noua cœpta haberet validam, conſulatũ Catilina petebat, magnamq; conceperat ſpem C. Antonium ſe collegam habiturum, virum neq; ad bonum publicum neq; ad perniciem idoneum principẽ, ſed acceſſionẽ futurum alterius ducis viriũ. Hæc ſtudia plurimorũ bonorum, qui ea proſpiciebant, accenderunt ad conſulatum petẽdum Ciceronem. qui quum po-
C pulo acceptus eſſet, tulit Catilina repulſam. Creati conſules ſunt M. T. Cicero, & C. Antonius, licet inter candidatos ſolus patrem Cicero habuerit, equeſtris ordinis non patritij. Quanuis verò Catilinæ conſilia nondum emanauerant in vulgus, magna præludia tamen contentionum exceperunt Ciceronis conſulatum. Hinc illi qui per leges Cornelias ab honoribus petẽdis arcebantur, quorum opes ingentes nec exiguus erat numerus, orationes in prenſando populares habebant, grauiterque in Syllæ tyrannidem inuehebantur. Adferebant illi quidem & vera & æqua, alieno tamen & incõgruo turbabant remp. tempore. Hinc
D tribuni plebis leges rogabant huic materiæ conueniẽtes. Promulgabant legem de creandis cum ſumma poteſtate decemviris, quibus ius eſſet agrum publicum tota Italia, tota Syria, & nuper à Pompeio partum vendere, quæſtionem habere de omnibus quos liberet exterminare, colonias deducere, pecuniam ex ærario ſumere, habere conſcribereque exercitum, quanto haberent opus. Quare fauebant huic legi cùm alij ex nobilitate, tum princeps, collega Ciceronis, Antonius, vnum ſperans ſe fore ex decemviris. Quæ verò res perculit optimates præcipuè, videbatur
E coniurationem Catilinæ, cuius eſſet conſcius, non moleſtè ferre, quòd oppreſſus eſſet multo ære alieno. Huic vulneri primum medicinam faciens, prouinciam ei Macedoniam conceſſit Cicero, Galliam ſibi decretam depoſuit. Hoc ſibi beneficio deuinxit Antonium, vt velut mercenarius hiſtrio ſibi in tuenda patriæ ſalute ſecundas partes ageret. Hunc iam vt ſibi habuit autoratum & tractabilem, tunc maiore animo Cicero eos qui moliebantur res nouas aggreſſus eſt. Igitur in ſenatu contra legem dixit: vbi pauorem legislatoribus offudit tantum vt quid
F reſponderent non haberent. Verum quum vrgerent de integro legem, & inſtructi conſules in roſtra traherent, nihil Cicero trepidans ſenatu ſequi iuſſo progreſſus eſt. Nec ſolùm legem antiquauit, ſed & adeo conſternauit dicendo tribunos vt etiam ſuſcepta omnia abijcerent alia.

Nempe hic vir potissimùm quantum adferat honesto condimentum eloquentia, ostendit populo Romano, atq; inuincibile quod est iustum, esse, si rectè dicatur, debereq; eum qui sedulò tractare remp. intendit, semper in rebus quidem agendis honestum blandienti anteferre, sed in dicendo acerbum eximere conducibili. Indicat eius in dicendo suauitatem id quod in consulatu eius circa spectacula accidit. Quum enim antè equites in theatris permisti plebi & vnà cum populo indiscreti spectarent, M. Otho prætor equites honoris causa primus à cætera plebe discreuit, ac separatum ijs locum in theatro, quem nunc quoq; tenēt B præcipuum, attribuit. Id interpretatus in contumeliam factum suam populus, ingressum in theatrum exibilauit Othonem probrosè: equites inuicem magno plausu exceperunt eum. Intendit ex integro populus sibilum, mox plausum illi. Ita inter se commissi lacerauerūt se mutuò maledictis, ac confusio theatrum magna tenebat. Quare audita quum contulisset se illuc Cicero, concioneq; ad Bellonæ conuocata increpasset populum castigassetque, reuersi in theatrum ingentem plausum Othoni dederunt, certaueruntque cum equitibus de illius honoribus & laude. At coniu- C ratio Catilinæ trepida initiò & perculsa, resumpsit animos. Conuentu autem coacto cohortati sese mutuò sunt vt maiore mole rem susciperent, prius quàm Pompeius, quem cum legionibus esse audiebant in itinere, reuerteretur. Inflammauerunt Catilinam potissimum veteres Syllani milites: qui per totam quidem Italiam fusi, sed plurimi & fortissimi Hetruriæ admisti oppidis, quum nouas rapinas & direptiones paratas locupletum somniarent, duce Manlio, egregio viro qui sub Sylla meruerat, conspirauerunt cum Catilina, veneruntque Romam ad comi- D tia, vt eius petitionem suffragijs suis iuvarent. petebat enim iterum consulatum, certus Ciceronem in ipso comitiorum tumultu occidere. Porrò dij quoq; clarè imminentia mala terræmotibus, fulguribus & ostentis prænunciarunt. Indicia hominum erāt illa quidem certa, sed ad coarguendum virum nobilem & præpotentem Catilinam infirma. Quare producta comitiorum die accersiuit in curiam Catilinam Cicero, atque de ijs quæ agitata rumoribus erant, interrogauit. ille, multos ratus in senatu esse rerum nouarum cupidos, simul etiam coniuratis ostentans se, re- E spondit Ciceroni leniter, Quidnam pecco, (inquit) duo quum sint corpora, alterum gracile & tabidum, quod caput habeat, expers alterū capitis, sed validum & magnū, huic si ego caput addo? Hæc eo inuolutè de senatu & populo iactāte, maior Ciceronem incessit metus: quem lorica munitum primores omnes ac frequens iuventus ab ipsius domo & curia deduxerunt in campum. Dissuta de industria ex humeris tunica partem aperuit loricæ, quò conspectior contemplantibus periculi sui esset magnitudo. qui grauiter cōmoti latera eius cinxere. Postremò repulso iterum suffragijs Catilina, declarantur consules Decius Syl- F lanus & C. Muræna. Non multis post diebus, dum milites Catilinæ in Hetruria contrahuntur, & definita ad cœpta patranda dies instat:

A μάλιστα γὰρ τοῦτ' ὁ ἀνὴρ ἐπέδειξε Ῥωμαίοις ὅσον ἡδονῆς λόγος τῷ καλῷ προστίθησι, καὶ ὅτι τὸ δίκαιον ἀνήκεστόν ἐστιν, ἂν ὀρθῶς λέγηται· καὶ δεῖ τὴν ἐμμελῶς πολιτευόμενον, ἀεὶ τῷ μὲν ἔργῳ, τὸ καλὸν αὐτὸ τοῦ κολακεύοντος αἱρεῖσθαι· τῷ δὲ λόγῳ τὸ λυποῦν ἀφαιρεῖν τοῦ συμφέροντος. δεῖγμα δὲ αὐτοῦ τῆς περὶ τὸν λόγον χάριτος, καὶ ὃ περὶ τοὺς θεὰς ἐν τῇ ὑπατείᾳ ἠνώμην. τὸν γὰρ ἱππικῶν πρότερον ἐν τοῖς θεάτροις ἀναμεμιγμένων τοῖς πολλοῖς, καὶ μετὰ τὸν δήμου θεωμένων ὡς ἔτυχε, πρῶτος διέκρινεν ἐπὶ ἰδίῃ τοὺς ἱππέας ἀπὸ τῶν δεῦρον πολιτῶν Μάρκος Ὄθων στρατηγῶν, καὶ διένειμεν ἰδίαν ἐκείνοις θέαν, εὐθὺς ἐπὶ καὶ νεῶν ἐξαίρετον ἔχοντι. τοῦτο πρὸς ἀτιμίαν ὁ δῆμος ἔλαβε, καὶ φανέντος ἐν θεάτρῳ τοῦ Ὄθωνος, ἐφυβρίζων ἐσύριττεν, οἱ δὲ ἱππεῖς ὑπέλαβον κρότῳ τὸν ἄνδρα λαμπρῶς. αὖθις δὲ ὁ δῆμος ἐπέτεινε τὸν συρισμόν, εἶτα ἐκεῖνοι τὸν κρότον. ἐκ δὲ τούτου βαπόμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἐχρῶντο λοιδορίαις, καὶ ὁ θέατρον ἀκοσμία κατεῖχεν. ἐπεὶ δὲ ὁ Κικέρων ἧκε πυθόμενος, καὶ τὸν δῆμον ἐκκαλέσας πρὸς τὸ τοῦ Ἐνυοῦς ἱερόν, ἐπετίμησε καὶ παρῄνεσεν, ἀπελθόντες αὖθις εἰς τὸ θέατρον ἐκρότουν τὸν Ὄθωνα λαμπρῶς, καὶ πρὸς τοὺς ἱππέας ἅμιλλαν ἐποιοῦντο περὶ τιμῆς καὶ δόξης τοῦ ἀνδρός. οἱ δὲ περὶ τὸν Κατιλίναν συνωμοσία πτήξασα καὶ καταδείσασα τὸν ἀγῶνα, αὖθις ἀνεθάρρει, καὶ συνῆγον ἀλλήλους, καὶ παρεκάλουν ἀτολμότερον ἄπτεσθαι τῶν πραγμάτων, πρὶν ἐπανελθεῖν Πομπήϊον, ἤδη λεγόμενον ὑποστρέφειν μετὰ τῆς δυνάμεως. μάλιστα δὲ τὸν Κατιλίναν ἐξηρέθιζον οἱ Σύλλα πάλαι στρατιῶται, διασπαρέντες μὲν ὅλης τῆς Ἰταλίας, πλεῖστοι δὲ καὶ μαχιμώτατοι τοῖς Τυρρηνικοῖς ἐγκατεσπαρμένοι πόλεσιν, ἁρπαγὰς πάλιν καὶ διαφορήσεις πλούτων ἑτοίμων ὀνειροπολοῦντες. οὗτοι γὰρ ἡγεμόνα Μάνλιον ἔχοντες, ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶς ὑπὸ Σύλλα στρατευσαμένων, συνίσαντο τῷ Κατιλίνᾳ καὶ παρῆσαν εἰς Ῥώμην συναρχαιρεσιάσοντες. ὑπατείαν γὰρ αὖθις μετῄει, βεβουλευμένος ἀνελεῖν τὸν Κικέρωνα περὶ αὐτὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν τὸ θόρυβον. ἐδόκει δὲ καὶ τὸ δαιμόνιον προσημαίνειν τὰ προσόντα σεισμοῖς καὶ κεραυνοῖς καὶ φάσμασιν. αἱ δὲ ἀπ' ἀνθρώπων μηνύσεις, δῆλαι μὲν ἦσαν, οὔπω δὲ εἰς ἔλεγχον ἀποχρῶσαι κατ' ἀνδρὸς εὐδόξου καὶ δυναμένου μέγα τὸν Κατιλίνα. διὸ τὴν ἡμέραν τῶν ἀρχαιρεσιῶν ὑπερθέμενος ὁ Κικέρων, εἰσήγαγε τὸν Κατιλίνᾳ εἰς τὴν σύγκλητον. καὶ περὶ τῶν λεγομένων ἀνέκρινεν. ὁ δὲ, πολλοὺς οἰόμενος εἰδέναι τὰς πραγμάτων καινὰς ἐφιεμένους ἐν τῇ βουλῇ, καὶ ἅμα τοῖς συνωμόταις εὐδιακρίνητος, ἀπεκρίνατο τῷ Κικέρωνι μαλακὴν ὑπόκρισιν. Τί γὰρ (ἔφη) πράττω δεινὸν, εἰ δυοῖν σωμάτων ὄντων, τὸ μὲν, ἰσχνοῦ καὶ κατεφθινηκότος, ἔχοντος δὲ κεφαλὴν, τὸ δὲ, ἀκεφάλου μὲν, ἰσχυροῦ δὲ καὶ μεγάλου, τούτῳ κεφαλὴν αὐτὸς ἐπιτίθημι; πούτων εἷς τε τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον ἠνιγμένων ὑπ' αὐτοῦ, μᾶλλον ὁ Κικέρων ἔδεισε, καὶ τεθωρακισμένον αὐτὸν οἵ τε δυνατοὶ πολῖται ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ τῶν νέων πολλοὶ κατήγαγον εἰς τὸ πεδίον. τοῦ δὲ θώρακος ἐπίτηδες ὑπεφαίνετο λυσάντος ἐκ τῶν ὤμων τοῦ χιτῶνος, ἐνδεικνύμενος τοῖς ὁρῶσι τὸν κίνδυνον. οἱ δὲ ἠγωνάκτουν καὶ συνεστρέφοντο περὶ αὐτόν. καὶ τέλος, ἐν ταῖς ψήφοις τὸν μὲν Κατιλίναν αὖθις ἐξέβαλον, εἵλοντο δὲ Σιλανὸν ὕπατον, καὶ Μουρήναν. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τούτων ἤδη καὶ τῆς ὠρισμένης πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ἡμέρας ἐγγὺς οὔσης,

τῷ Κατιλίνᾳ τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ συνερχομένων,

ἦκον ἐπὶ τὴν Κικέρωνος οἰκίαν περὶ μέσας νύκτας ἄνδρες οἱ
πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι Ῥωμαίων, Μάρκος τε Κράσσος, καὶ
Μάρκος Μαρκέλλος, καὶ Σκιπίων Μέτελλος. κρούσαντες δὲ
τὰς θύρας, καὶ καλέσαντες τὸν θυρωρὸν, ἐκέλευον ἐπεγεῖ-
ραι, καὶ φράσαι Κικέρωνι τὴν παρουσίαν αὐτῶν. ἐκ δὲ τούτου
δὲ· τῷ Κράσσῳ μὲν δεῖπνον ἐπιστολὰς ἀποδίδωσιν ὁ θυρω-
ρὸς ὑπὸ δή τινος ἀνθρώπου κομισθείσας ἀγνώστου, ἄλλας
ἄλλοις ἐπιγεγραμμένας, αὐτῷ δὲ Κράσσῳ, μίαν ἀδέσποτον.
ἐκείνην μόνην ἀναγνοὺς ὁ Κράσσος, ὡς ἔφραζε τὰ γράμματα
φόνον ἠπειλημένον πολίτῃ διὰ Κατιλίναν, καὶ παρήνει τῆς πό-
λεως ὑπεξελθεῖν, τὰς ἄλλας οὐκ ἔλυσεν, ἀλλ' ἦκεν εὐθὺς
πρὸς τὸν Κικέρωνα, πληγεὶς ὑπὸ τοῦ δείνου, καὶ δι' τῆς αἰ-
τίας ἀποδυόμενος ἐκεῖνον ἔχε διὰ φιλίαν τοῦ Κατιλίνα. βου-
λευσάμενος οὖν ὁ Κικέρων, ἅμ' ἡμέρᾳ βουλὴν συνήγαγε,
καὶ τὰς ἐπιστολὰς κομίσας ἀπέδωκεν οἷς ἦσαν ἐπεσταλμέναι,
κελεύσας φανερῶς ἀναγνῶναι. πᾶσαι δὲ ἦσαν ὁμοίως ἐπι-
βουλὴν φέρουσαι. ἐπεὶ δὲ καὶ Κοῖντος Ἄρριος ἀνὴρ στρατη-
γικὸς ἀπήγγειλε τοὺς ἐν Τυρρηνίᾳ καταλογισμοὺς, καὶ Μάλ-
λιος ἀπηγγέλλετο σὺν χειμῶνι μεγάλῃ περὶ τὰς πόλεις ἐκεί-
νας ἀναστρεφόμενος ἀεί τι προσδοκῶν καινὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης,
τὸ δόγμα τῆς βουλῆς, τοὺς ὑπάτους τὰ πράγματα δεξαμένους ἐκείνους, ὡς ἔπεσαν δοκεῖν
καὶ σώζειν τὴν πόλιν. τοῦτο δὲ οὐ πολλάκις, ἀλλ' ὅταν τι
μέγα δείσῃ, ποιεῖν εἴωθεν ἡ σύγκλητος. ἐπεὶ δὲ ταύτην λαβὼν
τὴν ἐξουσίαν ὁ Κικέρων τὰ μὲν ἔξω πράγματα Κοΐντῳ
Μετέλλῳ διεπίστευε, τὴν δὲ πόλιν εἶχε διὰ χρόνου, καὶ καθ'
ἡμέραν πρωῒ δορυφορούμενος ὑπὸ ἀνδρῶν τοσούτων τὸ
πλῆθος, ὥστε τῆς ἀγορᾶς πολὺ μέρος κατέχειν ἐμβαίνον-
τος αὐτοῦ τοὺς προπέμποντας· οὐκέτι καρτερῶν τὴν μέλ-
λησιν ὁ Κατιλίνας, αὐτὸς μὲν ἐκπηδᾷ ἔγνω πρὸς τὸν Μάλ-
λιον ἐπὶ τὸ στράτευμα· καὶ Μάρκιον δὲ καὶ Κέθηγον ἐκέ-
λευσε ξίφη λαβόντας ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς θύρας ἔωθεν, ὡς ἀσπα-
σομένους τὸν Κικέρωνα, καὶ διαχρήσασθαι προσπεσόντας.
τοῦτο Φουλβία γυνὴ τῶν ἐπιφανῶν ἐξαγγέλλει τῷ Κικέρωνι,
νυκτὸς ἐλθοῦσα, καὶ διακελευσαμένη φυλάττεσθαι τοὺς
περὶ τὸν Κέθηγον. οἱ δὲ ἦκον ἅμ' ἡμέρᾳ· καὶ κωλυθέντες
εἰσελθεῖν, ἠγανάκτουν, καὶ κατεβόων ἐπὶ θύραις, ὥστε ἐκπο-
τέτερον γενέσθαι. προελθὼν δὲ ὁ Κικέρων, ἐκάλει τὴν
σύγκλητον εἰς τὸ τοῦ Στησίου Διὸς ἱερὸν, ὃν Στάτορα Ῥω-
μαῖοι καλοῦσιν, ἱδρυμένον ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, πρὸς τὸ
Παλάτιον διόντων. ἐνταῦθα καὶ τὸν Κατιλίνα μετὰ τῶν
ἀνδρῶν ἐλθόντος, ὡς ἀπολογησομένου, συγκαθίσαι μὲν οὐ-
δεὶς ὑπέμεινε τῶν συγκλητικῶν, ἀλλὰ πάντες ἀπὸ τοῦ
βάθους μετῆλθον. ἀρξάμενος δὲ λέγειν ἐθορυβεῖτο· καὶ τέ-
λος διασείσας ὁ Κικέρων, προσέταξεν αὐτῷ τῆς πόλεως ἀπαλλάττεσθαι. δεῖν γὰρ, αὐτοῦ μὲν λόγοις, ἐκείνου δὲ ὅπλοις
πολιτευομένου, μέσον εἶναι τὸ τεῖχος. ὁ μὲν οὖν Κατιλίνας
εὐθὺς ἐξελθὼν μετὰ τριακοσίων ὁπλοφόρων, καὶ προσι-
σχόμενος αὐτῷ ῥαδδουχίας, ὡς ἄρχοντι, καὶ πελέκεις,
καὶ σημαίας ἐπιδείκνυμενος, πρὸς τὸν Μάλλιον ἐχώρει. καὶ
δισμυρίων ὁμοῦ τὰ στρατοπεδευομένων, ἐπῆλθε τὰς πόλεις ἀ-
νατείθων καὶ ἀφίστας· ὥστε τοῦ πολέμου φανεροῦ γενομένου, τὸν Ἀντώνιον ἀποστέλλουσι διαμαχούμενον. οἱ δὲ
ἐπιστρεφόμενοι ἐν τῇ πόλει τῶν διεφθαρμένων ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα, συνῆγε, καὶ παρεθάρρυνε Κορνήλιος Λέντλος,
Σούρας ἐπίκλησιν, ἀνὴρ γένους μὲν ἐνδόξου, βεβιωκὼς δὲ φαύλως, καὶ δι' ἀσέλγειαν ἐξεληλαμένος τῆς βουλῆς
πρότερον· τότε δὲ στρατηγῶν τὸ δεύτερον, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐξ ὑπαρχῆς δυνακτωμένοις τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα.

A intempesta nocte principes & potentissimi ciuitatis venerunt domum ad Ciceronẽ, M. Crassus, M. Marcellus, Scipio Metellus. Pulsatis foribus & ianitore appellato, excire ex sommo Ciceronem & se adesse iusserunt nuntiare. Erat autẽ res hæc: Crasso à cœna epistolas reddiderat ianitor ab homine allatas ignoto, alias alijs inscriptas, ipsi Crasso vnam sine nomine. Ea Crassus sola lecta, vbi literæ significarunt multorum moliri Catilinam cædẽ, monueruntq; vt ciuitate se subduceret, nõ aperuit reliquas, sed confestim, tanto attonitus periculo, properauit ad Ciceronẽ, simul nonnul-
B lam, in qua ob familiaritatem erat Catilinæ diluturus suspicionem. Cicero, re deliberata, prima luce conuocat senatum, epistolas reddit ijs quibus erant destinatæ, iubetq; vt eas publicè legant. Continebant omnes ex æquo, instare cædem. Cæterùm postquam delectum in Hetruria haberi Q. Martius, vir prætorius, significauit, & Manlium nunciatum est magna cum manu illic circa oppida hærere, operientem aliquem motum vrbanum: fit senatusconsultum vt committeretur cõsulibus respublica, ij viderent ne quid respub. detrimenti caperet. Id non frequenter, sed in gra-
C ui discrimine facere senatus solebat. Hac potestate Cicero permissa, quæ agẽda foris erant, Q. Metello commisit: vrbi ipse præsidio fuit. Quotidie in publicum tanta stipatus caterua processit, vt eius comitatus ingredientis magna ex parte forum occuparet. Tunc Catilina, longioris moræ impatiens, excurrere ad Manlium constituit in castra, Martium & Cethegum cum gladijs iussit sicuti salutatum manè ad ianuam Ciceronis pergere, & occidere imparatum. At Fuluia hoc, nobilis fœmina, Ciceroni nocte ad eum profecta enunciauit, monuitque eum vt caueret à Cethe-
D go & Martio. Hi quum diluculo accessissent, ianua prohibiti cœperunt frendere & clamoribus incessere pro foribus. quæ res magis eos suspectos reddidit. At Cicero progressus coegit senatum in ædem Iouis Statoris, quæ est in capite Sacræ viæ, qua ascenditur in Capitolium. Quò quum & Catilina venisset inter reliquos, velut purgaturus se, nemo fuit senator qui ei assidere sustineret, sed relicto subsellio in alteram partẽ transierunt omnes. Dicere incipienti obstrepuerunt. Denique exurgens Cicero vrbe præcepit ei vt excederet. Opus enim esse, dum ipse verbis, ille rempublicam armis tractaret, vt muri in me-
E dio essent. Ibi Catilina confestim trecentis armatis comitatus vrbem reliquit, ac quasi cum imperio esset, cum lictoribus fascibusque & signis correptis ad Manlium contendit. Contractis fermè viginti millibus, adijt oppida ad defectionem ea solicitans. Itaque quum apertum esset bellum, missus est cum exercitu contra eum Antonius. Relictos in vrbe, quos labefactauerat Catilina, conuocauit & confirmauit Cornelius Lentulus, Sura cognomine, claro vir genere, sed vita turpi, atque ob vitam flagitiosam antè se-
F natu motus. Prætor tunc iterum erat, vt mos est quum quis in senatum est denuò electus.

Fama est Suram eum appellatum fuisse ex huiuscemodi causa: Dominante Sylla quæstor magnã summam profuderat abligurieratque pecuniæ publicæ. Stomachante Sylla ac rationes ab eo in curia reposcente, procedens in medium securè admodum & contemptim, rationes ait se reddere non posse, sed præbere suram, puerorum scilicet more, quum in ludo pilæ offenderunt. Hinc appellatus est Sura. Protractus iterum in iudiciũ, quũ nonnullos iudices pecunia redemisset, atque duabus duntaxat sententijs superasset absolutorijs damnatorias, quod alteri iudici dedisset, nequicquam ait impẽsum fuisse. satis enim esse modò vna tantum sententia plus esset liberatus. Tali hunc ingenio & à Catilina incensum vani insuper vates & præstigiatores spe dementauerant inani, carmina conficta & sortes canentes, quasi ex libris Sibyllinis prænũtiantes in fatis esse vt tres Cornelij Romæ rerum potirentur: eorum duos fatum iam implesse, Cinnam & Syllam: tertio, qui superesset, Cornelio deos ipsi dominationem deferre, quin susciperet, nec cunctando sicut Catilina corrumperet opportunitatẽ. Igitur nihil Lentulus mediocre aut leue agitauit, sed totum statuit senatum interficere, & ex cæteris ciuibus quos posset, vrbem ipsam incendere, parcere præter Pompeij liberos nemini: hos incolumes suæ potestatis facere, & pignora retinere suæ ad Pompeium securitatis. frequens iam enim rumor & constans aduolabat, confecto eum illo ingenti bello ad vrbem redire. Noctem huic facinori destinauerant vnam ex Saturnalibus. Enses, stupam, sulphur clam domum Cethegi comportauerant. Vrbem in centum partes descripserant, ijsque centum viros præfecerant, singulos singulis sorte ductos, vt momento multis ignem subijcientibus vrbs vndique conflagraret. alij obstructuri erant aquæductus & aquantes obtruncaturi. Dum hæc parantur, fortè legati duo Allobrogum Romæ agebant, gentis tum plurimum afflictæ atque exosæ Romani imperij iugum. Hos Lentulus cũ suis, rati opportunos ad mouendam solicitandamque Galliam, associauerunt coniurationi, & literas ijs alias ad ipsorum magistratus, alias dederant ad Catilinam. Illis ostendebant libertatem, his Catilinam adhortabantur vt vocatis ad libertatem seruitijs duceret ad vrbem. Cum his Titum quendam Crotoniensem, qui literas ferret, miserunt. Hæc, vt hominum temerariorum, & per vinum fere atq; cum mulieribus inter se conferentiũ consilia, industria Cicero ac sobria mente magnaq; prudentia venans, quũ multos haberet etiã foris emissarios, qui obseruarent & sibi inuestigarent quæ gererentur: cũ multis quoq; qui esse consortes credebantur cõiurationis, secreta colloquia haberet, quib. fideret: cognouit quæ cum legatis fuerant acta: collocatisq; nocte insidijs, Crotoniensem cum epistolis comprehendit, faciẽtibus occultè cum eo Allobrogibus. Senatu, vbi illuxit, in ædem Concordiæ aduocato, recitauit literas, & indices diligenter interrogauit. Addidit Iunius Syllanus, esse qui ex Cethego audiuissent breui fore vt tres consules & quatuor prætores interficerentur. Alia etiam huiuscemodi Piso, vir consularis, retulit. C. Sulpitius

A λέγε) ὃ καὶ τοῦ ἐπίκλησιν αὐτῷ γενέσθαι τοῦ Σύρα ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Σύλλα ταμιεύων, συχνὰ τῶν δημοσίων χρημάτων ἀπώλεσε καὶ διέφθειρεν· ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Σύλλα, καὶ λόγον ἀπαιτοῦντος ἐν τῇ συγκλήτῳ, προελθὼν ὀλίγωρος πάνυ καὶ καταφρονητικῶς, λόγον μὲν οὐκ ἔφη διδόναι, παρέχειν δὲ τοῦτο κατὰ μέρος· ὥσπερ πάνυ εἰώθασι οἱ παῖδες ὅταν ἐν τῷ σφαιρίζειν ἁμαρτάνωσιν. ἐκ τούτου Σύρας παρωνομάσθη· Σύραν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὸν κατὰ μέρος λέγουσι. πάλιν δὲ δίκαιον ἔχων, καὶ δεδεμένας ἐκείνους τῶν δικαστῶν, ἐπεὶ δυοῖν μόναις ἀπέφυγε ψήφοις, ἔφη τὸν δαπάνημα γεγενέναι τὸν ἑτέρῳ κριτῇ δοθέν· B ἀρκεῖν γὰρ εἰ καὶ μιᾷ ψήφῳ μόνον ἀπελύθη. τοῦτον οὖν τῇ φύσει τοιοῦτον, κεκινημένον ἔτι τοῦ Κατιλίνα, τοῦ διέφθειραν ἐλπίσι κεναῖς ψευδομάντεις καὶ γόητες, ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες, ὡς ἐκ τῶν Σιβυλλείων προδηλοῦντας εἰμαρμένους εἶναι τῇ Ῥώμῃ Κορνηλίους τρεῖς μοναρχοῦς. ὧν δύο μὲν ἤδη πεπληρωκέναι τὸν χρεών, Κίνναν τε καὶ Σύλλαν, τέταρτον δὲ λοιπὸν Κορνηλίῳ ἐκείνῳ φέρειν τὴν μοναρχίαν ἥκειν τὸν δαίμονα, καὶ δεῖν πάντως δέχεσθαι, καὶ μὴ διαφθείρειν μέλλοντα τὰς χαρείς, ὥσπερ Κατιλίνας. τοῦδεν οὖν ἐπενόει μικρὸν ὁ Λέντλος ἢ ἄσημον, ἀλλ' ἐδέδοκτο τῇ βουλῇ ἅπασαν αἱρεῖν, τὴν τ' ἄλλων πολιτῶν ὅσοις δύναιτο· τὴν πόλιν δὲ αὐτῇ καταπιμπρᾶναι· φαιδεσθαί τε μηδενὸς ἢ τῶν Πομπηΐου τέκνων. C τούτους δὲ ἐξαρπασαμένοις ἔχειν ὑφ' αὑτοῖς, ὡς φυλακὴν, ὅμηρα τοῦ τοῖς Πομπηΐοις ἀφαλεστέρως. ἤδη γὰρ ἐφοίτα πολὺς λόγος καὶ βέβαιος. ὑπὲρ αὐτοῦ κατιόντος ἀπὸ τῆς μεγάλης στρατείας. καὶ νὺξ μὲν ὥρισε τοῖς τῆς ἐπιθέσεσι μία τῶν χρονιάδων· ξίφη δὲ καὶ σπουδαία καὶ θεῖον εἰς τὴν Κεθήγου φέροντες οἰκίαν ἀπέκρυψαν· ἄνδρας δὲ διελόντες ἑκατὸν καὶ μέρη τοσαῦτα τῆς Ῥώμης, ἕκαστον ἐφ' ἑκάστῳ διεκλήρωσαν, ὡς δι' ὀλίγου πολλῶν ἁψάντων, φλέγοιτο παντάχοθεν ἡ πόλις. ἀγοῖ δὲ τοὺς ὀχετοὺς D ἔμελλον ἐμφράξαντες, ἀποσφαττόν τοὺς ὑδροφόρους. τοιαῦτα δὲ τούτων, ἔτυχον ἐπιδημοῦντες Ἀλλοβίγων δύο πρέσβεις, ἔθνους μάλιστα δὴ τότε πονηρὰ πάσχοντος, καὶ βαρυνομένου τὴν ἡγεμονίαν. τούτοις οἱ περὶ Λέντλον ὠφελίμους ἡγούμενοι πρὸς ὃ κινῆσαι καὶ μεταβαλεῖν τὴν Γαλατίδα, ἐποιήσαντο συνωμότας. καὶ γράμματα μὲν αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐκεῖ βουλὴν, γράμματα δὲ πρὸς Κατιλίναν ἔδοσαν, τῇ μὲν ὑπισχνούμενοι τὴν ἐλευθερίαν, τὸν δὲ Κατιλίναν παρακαλοῦντες, ἐλευθεροῦντα τοὺς δούλους, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. συναπέστελλον δὲ μετ' αὐτῶν E πρὸς τὸν Κατιλίναν, Τίτον τινὰ Κροτωνιάτην, κομίζοντα τὰς ἐπιστολάς. οἷα δὲ αἱ θεόπτων ἀστάθμητον, καὶ μετ' οἴνου τα πολλὰ καὶ γυναικῶν ἀλλήλοις ἐντυχόντων, βουλεύματα, πόνῳ καὶ λογισμῷ νήφοντι καὶ συνέσει πρεπτῇ διώκων ὁ Κικέρων, καὶ πολλοὺς μὲν ἔχων ἔξωθεν ἐπισκοποῦντας τὰ πραττόμενα καὶ συνεξιχνεύοντας αὐτῷ· πολλοῖς δὲ τῶν μετεχόντων δοκούντων τῆς συνωμοσίας ἀφαλεστέρως κρύφα, καὶ πιστεύων, ἔγνω τὴν πρὸς τοὺς ξένους κοινολογίαν· καὶ νυκτὸς ἐνεδρεύσας, ἔλαβε τὸν Κροτωνιάτην καὶ τὰ γράμματα, συνεργούντων ἀλλήλοις ἀδήλως τῶν Ἀλλοβίγων. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ βουλὴν ἀθροίσας εἰς τὸ τῆς Ὁμονοίας ἱερὸν, ἐξανέγνω τὰ γράμματα, καὶ τῶν μηνυτῶν διήκουσεν. ἔφη δὲ καὶ Σιλανὸς Ἰούνιος ἀκηκοέναι τινὰς Κεθήγου λέγοντος ὡς ὕπατοί τε τρεῖς καὶ στρατηγοὶ τέτταρες αἱρεῖσθαι μέλλοιτο. τοιαῦτα δὲ ἕτερα καὶ Πείσων, ἀνὴρ ὑπατικὸς, εἰσήγγελε. Γάϊος δὲ Σουλπίκιος,

εἰς τῶν στρατηγῶν, ὅτι τὴν οἰκίαν πεμφθεὶς τοῦ Κεθήγου, πολλὰ μὲν ἐν αὐτῇ βέλη καὶ ὅπλα, πλεῖστα δ' ξίφη καὶ μαχαίρας νεοθήκτους ἁπάσας. τέλος δ' τῷ Κροτωνιάτῃ ψηφισαμένης ἀδεῖαν ὅπῃ μηνύσει τῆς βουλῆς, ἐξελεγχθεὶς ὁ Λέντλος ἀπωμόσατο τὴν ἀρχήν (στρατηγὸν γὰρ ἐτύγχανε) καὶ τὴν τε πορφυρίδα ἐν τῇ βουλῇ καταθέμενος, διήλλαξεν ἐσθῆτα τῇ συμφορᾷ πρέπουσαν. οὗτοι μὲν οὖν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ παρεδόθησαν εἰς ἄδεσμον φυλακὴν τοῖς στρατηγοῖς. ἤδη δ' ἑσπέρας οὔσης, καὶ τοῦ δήμου πρὸς μόνον τὸν ἀθρόον, προελθὼν ὁ Κικέρων, καὶ φράσας ὃ πρᾶγμα τοῖς πολίταις, καὶ προπεμφθεὶς, παρῆλθεν εἰς οἰκίαν φίλου γειτνιῶντος. ἐπεὶ τὴν ἐκείνου γυναῖκες κατεῖχον, ἱερεῖς ἀπορρήτοις ὀργιάζουσαι θεὸν, ὃν Ῥωμαῖοι μὲν Ἀγαθὴν, Ἕλληνες δὲ Γυναικείαν ὀνομάζουσι. θύεται δὲ αὐτῇ κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὑπάτου, μετὰ γυναικὸς ἢ μητρὸς αὐτοῦ, τὴν ἑστιάδων παρθένων παρουσῶν. εἰσελθὼν οὖν ὁ Κικέρων, καθ' αὑτὸν, ὀλίγων πανταπάσιν αὐτῷ παρόντων, ἐφρόντιζεν ὅπως χρήσαιτο τοῖς ἀνδράσι. τὴν τε γὰρ ἀκραν καὶ προσέκουσαν ἀδικήμασι τηλικούτοις ἀμφεῖναι δεδιὼς λαβεῖτο καὶ κατοκνεῖ, δι' ὑπτείκειαν ἤθους ἅμα, καὶ ὡς μὴ δοκοίη τῆς ἐξουσίας ἄγαν ἐμφορεῖσθαι, καὶ πικρῶς ἐπεμβαίνειν ἀνδράσι γένει τε πρώτοις, καὶ φίλοις δυνατοῖς ἐν τῇ πόλει κεκτημένοις· μαλακώτερόν τε χρησάμενος, ὤρρωδεῖ τὸν ἀπ' αὐτῶν κίνδυνον. οὐ γὰρ ἀγαπήσειν, μετριώτερόν τι θανάτου παθόντας, ἀλλ' εἰς ἅπαν αἰαρρᾶγήσεσθαι τόλμης, τῇ παλαιᾷ κακίᾳ νέαν ὀργὴν προσλαβόντας· αὐτός τε δόξειν ἀνανδρος καὶ μαλακὸς, οὐδ' ἀκόρως δοκῶν δυσπολεμότατος εἶναι τοῖς πολλοῖς. ταῦτα τὸν Κικέρωνος διαπορουμένου, γίνεται τοῖς γυναιξὶ σημεῖον θυούσαις. ὁ γὰρ βωμὸς, ἤδη τοῦ πυρὸς καταχεχρημένου δοκοῦντος, ἐκ τῆς τέφρας καὶ τῶν κεκαυμένων φλοιῶν φλόγα πολλὴν ἀνῆκε καὶ λαμπρὰν· ὑφ' ἧς αἱ μὲν δῆλαι διεπτοήθησαν, αἱ δὲ ἱεραὶ παρθένοι τὴν τοῦ Κικέρωνος γυναῖκα Τερεντίαν ἐκέλευσαν ἧ τάχος χωρεῖν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ κελεύειν οἷς ἔγνωκεν ἐξαιρεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος· ὡς μέγα πρός τε σωτηρίαν καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς θεοῦ φῶς διδούσης. ἡ δὲ Τερεντία (καὶ γὰρ οὐδὲ δῆλος ἦν πρὸς ἀφροδίσια, οὐδὲ ἄπολμος τὴν φύσιν, ἀλλὰ φιλότιμος γυνὴ, καὶ μᾶλλον, ὡς αὐτός φησιν ὁ Κικέρων, τῶν πολιτικῶν μεταλαμβάνουσα παρ' ἐκείνου φροντίδων, ἢ μεταδιδοῦσα τῶν οἰκειακῶν ἐκείνῳ) ταῦτά τε πρὸς αὐτὸν ἔφρασε, καὶ παρώξυνεν ὅπῃ τοὺς ἄνδρας. ὁμοίως δὲ καὶ Κόϊντος ὁ ἀδελφὸς, καὶ τῶν ἀπὸ φιλοσοφίας ἑταίρων, Πόπλιος Νιγίδιος, ᾧ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐχρῆτο πράξεσι. τῇ δ' ὑστεραίᾳ γνωμῶν ἐν συγκλήτῳ λόγων περὶ συμφορᾶς τῶν ἀνδρῶν, ὁ πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην Σιλανὸς, εἶπε, τὴν ἐσχάτην δίκην δοῦναι προσήκειν, ἀχθέντας εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ προσετίθεντο τούτῳ πάντες ἐφεξῆς, μέχρι Γαΐου Καίσαρος, τοῦ μὴ ταῦτα δικαίως γνομένου. τότε δὲ νέος ὢν ἔτι, καὶ τὰς πρόσω τάξεις ἔχων τῆς αὐξήσεως ἀρχὰς, ἤδη δὲ τῇ πολιτείᾳ καὶ ταῖς ἐλπίσιν εἰς ἐκείνην τὴν ὁδὸν ἐμβεβηκὼς ἢ τὰ Ῥωμαίων εἰς μοναρχίαν μετέστησε πράγματα, τοὺς μὲν δήμους ἐλάνθανε, τῷ δὲ Κικέρωνι πολλὰς μὲν ὑποψίας, λαβὼν δὲ οὐδεμίαν εἰς ἔλεγχον παρέδωκεν, ἀλλὰ καὶ λεγόντων ἐν ἐνίοις ἀκούειν ὡς ἐλθὼν δῆθεν, διεκφύγοι τὸν ἄνδρα. τινὲς δὲ φασι παιδεῖν ἐκείνα καὶ παραλιπεῖν τὴν κατ' ἐκείνου μήνυσιν, φόβῳ τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ τῆς δυνάμεως. πρωὶ γὰρ εἶναι πρόδηλον ὅτι μᾶλλον ἂν ἐκεῖνοι βούλοιντο προθήκη Καίσαρι σωτηρίας,

A prætor domum Cethegi missus, magnam vim ibi telorum & armorum, plurimos pugiones & gladios, omnes recens exacutos, deprehendit. Postremò Crotoniensi fide publica dicere à senatu quæ sciret iusso, conuictus Lentulus, magistratum, quòd prætor esset, abdicauit, depositaque in curia prætexta, vestem sumpsit præsenti calamitati conuenientem. atque is itemque consortes eius prætoribus traditi sunt, vt in liberis custodijs haberentur. Obscura iam luce quum frequens plebs expectaret, progressus Cicero, quæ acta essent exposuit populo. Inde deduxerũt eum in ædes ami-
B ci vicini. nam ipsius domum tenebant mulieres quæ arcanis sacris Bonæ deæ, quam Græci appellant Gynæciam, operabantur. Hæc sacra quotannis in ædibus consulis vxor eius aut mater virginibus Vestalibus præsentibus obit. Ingressus Cicero, perpaucis præsentibus, voluit secum quid de istis hominibus statueret. Siquidem extremũ & tam atrocibus par facinoribus supplicium dubitabat & verebatur persequi, cùm miti suo inductus ingenio, tum ne cui impensior videretur & durior in viros nobilissimos & potentibus vallatos amicis: sin mollius consuleret, cernebat pro-
C positum sibi ab ijs periculum. neq; enim acquieturos eos si leuiore quàm capitali defungerentur pœna, sed adiuncta ad pristinam improbitatem noua ira in omnem exarsuros audaciam: deinde notam se timiditatis & molliciei incursurũ, qui alioqui non haberetur vulgo nimium animosus. Hac agitante Cicerone, fœminis offertur in solennibus ostentum. *Ara*, quum ignem iam appareret sopitum, ex cinere & deustis corticibus in
D gentem & luculentam edidit flammam: quæ res alias defixit terrore, verùm virgines Vestales vxori Ciceronis Terẽtiæ imperarunt ad virum properaret, moneretque eum consilia sua pro patriæ incolumitate vt exequeretur. magnam ei à Dea adferri ad salutem & gloriam lumen. Terentia, quæ nec aliàs leni esset, nec pauido ingenio, verùm ambitioso, magisque (vt ipse refert Cicero) in consilia quæ de republica haberet, inferret se, quàm ei participaret domestica: aperuit ei hæc, & in coniuratos incendit: Quintus item eius frater & in philosophia socius P. Nigidius, cuius ferè grauissimis in negotijs publicis vtebatur consilio. Postero die quum ad senatum de coniuratorum supplicio esset relatum, Syllanus primo loco sententiam rogatus condendos cen-
E suit in carcerem, atque ibi vltimo supplicio in eos animaduertendum. Huius sententiæ omnes deinceps assensi sunt vsque ad C. Cæsarem, qui pòst dictator fuit. Iuvenis tunc erat & in primis incrementi rudimentis. qui iam tum actionibus suis & spe eam ingressus viam qua rempublicam vertit in principatum, cæteros fefellit, Ciceroni multis modis suspectus cauit tamen ne se teneret: imo multi sunt qui dicunt quamuis esset tantùm non compertus, elapsum fuisse Ciceroni tamen. Alij referunt metu eius amicorum & opum vltrò eum conniuisse, & repudiasse delata
F aduersus eum indicia. Omnibus enim constitit citius illos Cæsari accessionem fore ad salutem,

quàm ad punitionem illis Cæsarem. Vt verò ad eum ventum est vt diceret sententiam, exurgens censuit non infligendam iis mortem, sed publicandam pecuniam, ipsos per municipia, quæ Cicero probaret, dum esset cum Catilina debellatũ, in vinculis habendos. Cui sententiæ, quia mitis erat, & ille qui dixerat disertissimus, non parum Cicero adiecit momenti. surgens enim disseruit in vtramque partem, hinc prioti, hinc Cæsaris astipulans sententię. Amici quoque magis arbitrati omnes sententiam expedire Cæsaris Ciceroni, (minus enim calumniæ subiturum si non interfecisset coniuratos) maluerunt in alteram sententiam discedere: vt etiam immutatus Syllanus retractaret se, negaretque capitalem se dixisse sententiam. vltimum enim senatori populi Romani esse carcerẽ supplicium. Postquam assedit Cęsar, princeps eam sententiam Luctatius Catulus impugnauit. Hunc Cato sequutus, & in dicendo graui suspicione aspergens Cæsarem, inflammauit, erexitque senatum. Decernunt itaque in eos supplicium capitale. De publicandis bonis repugnauit Cęsar, ne, qui mitissimam partem sententiæ suæ reiecissent, excerperent ex ea quod haberet tristissimum. Insistentibus multis appellauit tribunos, nec illi intercessere, at cessit Cicero ipse, remisitque illam de publicandis bonis sententiæ partem. Inde profectus cum senatu Cicero ad coniuratos, (non erant autem eodem omnes loco, sed diuersi prætores alius alium in custodia habebat) primum ex palatio Lentulum accepit, quem sacra via medioque foro deduxit. Primores ciuitatis vndique circumfusi stipabant eum. Populus silentio præteribat trepidus ea facie. Iuuentus præcipue speciem præbebat quasi sacris patriis summæ optimatium potestatis cum trepidatione & horrore initiarentur. Vt medio foro ad carcerem accessit, tradidit Lentulum carnifici necandum. Inde Cethegum, mox reliquorum quemq; deduxit in carcerem, ac supplicio affecit. Qui quum frequentes adhuc conspiceret coniurationis consortes in foro stantes conglobatos, ignaros eorum quæ facta fuerant, & quasi etiamnum superessent isti atque eripi valerent, noctem opperientes, alta voce dixit ad eos, *Vixerunt*. Ita Romani vitantes verbi atrocitatem, interfectos significant esse. Iam nox erat quum per forum reciperet se domum. tum non vltra tenuerunt silentium ciues, neq; sedate deduxerunt eum: sed vt quosque præteribat, acclamationibus exceperunt & plausibus, seruatorem & conditorem patriæ appellantes. Viæ crebris lampadibus & facibus, quas accenderant pro foribus, collucebant. Prælucebant ex tectis matronæ, ornandi & contemplandi causa Ciceronis: quem amplissima frequentia domum reducebant principes. quorũ plerique magnis perpetratis bellis, post triumphos actos, & in multũ auctum terra mariq; imperium, incedebant aperte inter se ferentes populum Romanum multis eius æui imperatoribus & ducibus pecuniam, manubias, & incrementũ potentiæ referre accepta: securitatem & salutem, vni tantum Ciceroni, qui tantũ & tam sæuum ipsorum discussisset periculum. Neq; enim reprimere cœpta potuisse & punire flagitiosos videbatur mirandum,

A ἢ Καῖσαρ ἐκείνοις κολάσεως. ἐπεὶ δ' οὖν ἡ γνώμη τοῦ εἰπόντος εἰς αὐτὸν, ἀναστὰς ἀπεφήνατο, μὴ θανατοῦν τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ τὰς οὐσίας εἰ δημοσίας, αὐτοὺς δ' ἀπαχθέντας εἰς πόλεις τὰς Ἰταλίας ἃς ἂν δοκῇ Κικέρωνι, τηρεῖσθαι δεδεμένους, ἄχρις ἂν οὗ κατα πολεμηθῇ Κατιλίνας. οὐ σης δὲ τῆς γνώμης ὑπεδέχοντο, καὶ τοῦ λέγοντος εἰπεῖν δυνατωτάτου, ῥοπὴν ὁ Κικέρων προσέθηκεν οὐ μικράν. αὐτός τε γὰρ ἀναστὰς ἐνεχείρησεν εἰς ἑκάτερον, τὰ μὲν τῇ προτέρᾳ, τὰ δὲ τῇ γνώμῃ Καίσαρος συνειπών· οἵ τε φίλοι πολῖται, οἰόμενοι τῷ Κικέρωνι συμφέρειν τὴν Καίσαρος γνώμην, (ἧττον γὰρ ἐν αἰτίᾳ

B ἔσεσθαι μὴ θανατώσαντα τοὺς ἄνδρας) ἠρώτων τὴν δευτέραν μᾶλλον γνώμην, ὥστε καὶ τὸν Σιλανὸν αὖθις μεταβαλλόμενον παραιτεῖσθαι, καὶ λέγειν ὡς οὐδὲ αὐτὸς εἴποι θανατικὴν γνώμην, ἐφ' ἑτέρῳ γὰρ ἀνδρὶ βουλευτῇ Ῥωμαίων εἰ δίκην δεσμωτήριον. εἰρημένης δὲ τῆς γνώμης, πρῶτος αὐτέκρουσεν αὐτῇ Κάτλος Λουτάτιος· εἶτα δεξάμενος Κάτων, καὶ τῷ λόγῳ σφοδρῶς συναπερείσας ὑπὲρ τὸν Καίσαρα τὴν ὑπόνοιαν, ἐνέπλησε θυμοῦ καὶ φρονήματος τὴν σύγκλητον, ὥστε θάνατον καταψηφίσασθαι τῶν ἀνδρῶν. περὶ δὲ δημεύσεως χρημάτων ἐνίστατο Καῖσαρ, οὐκ

C ἀξιῶν τὰ φιλάνθρωπα τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐκβαλόντας, ἑνὶ χρήσασθαι τοῦ συνθέτου τούτῳ. βιαζομένων δὲ πολλῶν, ἐπεκαλέσατο τοὺς δημάρχους. οἱ δ' οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ Κικέρων αὐτὸς ἐνδοὺς ἀνῆκε τὴν περὶ δημεύσεως γνώμην. ἐχώρει δὲ μετὰ τῆς βουλῆς ὑπὲρ τοὺς ἄνδρας. οὐκ ἐν ταὐτῷ δὲ πολῖται ἦσαν, ἄλλος ἄλλον ἐφύλαττε τῶν στρατηγῶν. καὶ πρῶτον ἐκ Παλατίου παραλαβὼν τὸν Λέντλον, ἦγε διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, καὶ τῆς ἀγορᾶς μέσης, τῶν μὲν ἡγεμονικωτάτων ἀνδρῶν κύκλῳ περιεστειραμένων καὶ δορυφορούντων, τοῦ δὲ δήμου φείδοντος τὰ δρώμενα, καὶ παρέοντος σιω-

D πῇ μάλιστα δὲ τῶν νέων, ὥσπερ ἱερεῖς τινι πατρίοις, χρισοκοπικῆς λυσιτελείας τελεῖσθαι μετὰ φόβου καὶ θαμβοῦς δοκούντων. διελθὼν δὲ τὴν ἀγορὰν, καὶ ἡνιόμενος πρὸς τὸν δεσμωτήριον, παρέδωκε τὸν Λέντλον τῷ δημίῳ, καὶ προσέταξεν ἀπελεῖν· εἶθ' ἑξῆς τὸν Κέθηγον· καὶ οὕτω τῶν ἄλλων ἕκαστον καταγαγὼν ἀπέκτεινεν. ὁρῶν δὲ πολλοὺς ἐπὶ τῆς συνωμοσίας ἐν ἀγορᾷ συνεστῶτας ἀθρόους, καὶ τὴν μὲν πρᾶξιν ἀγνοοῦντας, τὴν δὲ νύκτα προσμένοντας, ὡς ἔτι ζώντων τῶν ἀνδρῶν καὶ δυναμένων ἁρπασθῆναι, φθεγξάμενος

E μέγα πρὸς αὐτοὺς, Ἔζησαν, εἶπεν. οὕτω δὲ Ῥωμαίων οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι, τὸ τεθνάναι σημαίνουσιν. ἤδη δὲ ἑῴας ἔτερα, καὶ δι' ἀγορᾶς ἀνέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκέτι σιωπῇ τῶν πολιτῶν ὁδεύοντα τάξει παρεμπόντων αὐτὸν, ἀλλὰ φωναῖς καὶ χρώτοις ὑπὸ χρωμένων καθ' οὓς ἐρρίπτο, σωτῆρα καὶ κτίστην ἀνακαλουμένων τῆς πατρίδος. τὰ δὲ φῶτα πολλὰ κατέλαμπε τοῖς στενωποῖς, λαμπάδας ἱστώντων ὑπὲρ τὰς θύρας. αἱ δὲ γυναῖκες ἐκ τῶν τειχῶν, παρεύφαινον ὑπὲρ εἰρήνης καὶ θέας τοῦ ἀνδρὸς, ὑπὸ πομπῇ τῶν ἀστῶν μάλα σεμνῶς ἐρρίπτοντος· ὧν οἱ πλείστοι πολέμους τε κατειργασμένοι μεγάλους, καὶ δι' ἐθνῶν εἰσεληλακότες, καὶ

F προσκεκτημένοι γῆν καὶ θάλατταν οὐκ ὀλίγην, ἐβάδιζον ἀνομολογούμενοι πρὸς ἀλλήλους, πολλοῖς μὲν τῶν τότε ἡγεμόνων καὶ στρατηγῶν πλούτου καὶ λαφύρων καὶ δυ-

νάμεως χάριν ὀφείλειν τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ἀσφαλείας δὲ καὶ σωτηρίας ἐν μόνῳ Κικέρωνι, τηλικοῦτον ἀφελόντι καὶ τοσοῦτον αὐτοῦ κίνδυνον. οὐ γὰρ τὸ κωλύσαι τὰ πραττόμενα, καὶ κολάσαι τοὺς πράττοντας, ἐδόκει θαυμαστόν,

ἀλλ' ὅτι μέγιστος ἐῶν τῶν πώποτε νεωτερισμῶν, οὐδὲ ἐλαχίστοις κακοῖς αὐθ σάσεως καὶ ταραχῆς κατέσβεσε. καὶ γὰρ τὸν Κατιλίναν οἱ πλεῖστοι τῶν συνεῤῥυηκότων πρὸς αὐτ, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰ περὶ Λέντλον καὶ Κέθηγον, ἐγκαταλιπόντες ὤχοντο. καὶ μετ' τῶν συμμεμιγμένων αὐτῷ ἀγωνισάμενος πρὸς Ἀντώνιον, αὐτός τε διεφθάρη καὶ τὸν στρατόπεδον. οὐ μὴν ἀλλ' ἦσαν οἱ τὸν Κικέρωνα παρεσκευασμένοι καὶ λέγειν ὅτι τούτοις καὶ ποιεῖν κακῶς· ἔχοντες ἡγεμόνας τῶν εἰς τὸ μέλλον ἀρχόντων, Καίσαρα μὲν, στρατηγοῦντα, Μέτελλον καὶ Βηστίαν δημαρχοῦντας. οἱ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ἔτι τοῦ Κικέρωνος ἡμέρας ὀλίγας ἄρχοντος, οὐκ εἴων δημηγορεῖν αὐτόν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐμβόλων βαθρα θέντες, οὐ παρεῖσαν, οὐδ' ἐπέτρεπον λέγειν· ἀλλ' ἐκέλευον, εἰ βούλοιτο μόνον περὶ τῆς ἀρχῆς ἀπομόσασθαι, καταβαίνειν. κἀκεῖνος ὅτι τοῖς ὡς ὀμόσων παρῆλθε· καὶ γλυκυθυμῆς αὐτῷ σιωπῆς, ὤμνυεν οὐ τὴν πάτριον ἀλλ' ἴδιόν τινα καὶ καινὸν ὅρκον, ἣν μὲν σεσωκέναι τὴν πατρίδα, καὶ διατετηρηκέναι τὴν ἡγεμονίαν. ἐπώμνυε δὴ τὸν ὅρκον αὐτῷ σύμπας ὁ δῆμος. ἐφ' οἷς ἐπὶ μᾶλλον ὀργισθέντες, τε Καῖσαρ οἱ, τε χιλίαρχοι χαλεπαίνοντες, ἄλλας τε τῷ Κικέρωνι παρεσκευάζον ἐμπεσεῖν· καὶ νόμος ὑπ' αὐτῶν εἰσήγετο, καλῶν Πομπήϊον μετὰ τῆς στρατιᾶς, ὡς δὴ καταλύσοντα τὴν Κικέρωνος δυναστείαν. ἀλλ' ἐῶν ὄφελος μέγα τῷ Κικέρωνι καὶ πάσῃ τῇ πόλει δημαρχῶν τότε Κάτων, καὶ τοῖς ἐκείνου πολιτεύμασιν ἀπ' ἴσης μὲν ἐξουσίας, μείζονος δὲ δόξης ἀντιπαρεσκευάζετο. πάντα γὰρ ἄλλα ῥαδίως ἔλυσε, καὶ τὴν Κικέρωνος ὑπατείαν οὕτως ἦρε τῷ λόγῳ μεγάλῳ, δημηγορήσας, ὥστε τιμᾶς αὐτῷ τῶν πώποτε μεγίστας ψηφίσασθαι, καὶ προσαγορεῦσαι πατέρα πατρίδος. πρῶτος γὰρ ἐκείνῳ δοκεῖ τοῦτο καθυπάρξαι, Κάτωνος αὐτὸν οὕτως ἐν τῷ δήμῳ προσαγορεύσαντος. καὶ μέγιστον μὲν ἴσχυσεν ἐν τῇ πόλει τότε, πολλοῖς δὲ ὀπιφθονον ἑαυτὸν ἐποίησεν ἀπ' οὐδενὸς ἔργου πονηροῦ, ᾧ δὲ ἐπαινεῖν ἀεὶ καὶ μεγαλαύχει αὐτὸς ἑαυτὸν, ὑπὸ πολλῶν δυσχεραινόμενος. οὔτε γὰρ βουλῇ, οὔτε δήμῳ, οὔτε δικαστηρίοις ἐῶν σιωπῆσαι, ἐν ᾧ μὴ Κατιλίνᾳ ἔδει θρυλούμενον ἀκοῦσαι καὶ Λέντλον. ἀλλὰ καὶ τὰ βιβλία τελευτῶν κατέπλησε καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἐγκωμίων. καὶ τὸ λόγον ἥδιστον ὄντα καὶ χάριν ἔχοντα πλείστην, ἐπαχθῆ καὶ φορτικὸν ἐποίησε τοῖς ἀκροωμένοις, ὥσπερ τινὸς ἀεὶ κηρὸς αὐτῷ τῆς ἀηδίας ταύτης προσούσης. ὅμως δὲ καὶ περ ὅτως ἀκεράτῳ φιλοτιμίᾳ σιωῶν, ἀπήλλακτο τοῦ φθονεῖν ἑτέροις, ἀφθονώτατος ὢν ἐν ᾧ τοῖς περὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς καθ' αὑτὸν ἄνδρας ἐγκωμιάζειν, ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων λαβεῖν ἔστι. πολλὰ δὲ αὐτοῦ καὶ ἀπομνημονεύουσιν· οἷον περὶ Ἀριστοτέλους, ὅτι χρυσίου ποταμὸς εἴη ῥέοντος· καὶ περὶ τῶν Πλάτωνος διαλόγων, ὡς οὐ Διὸς, εἰ λόγῳ χρῆσθαι πέφυκεν, οὕτω διαλεγομένου. τὸν δὲ Θεόφραστον εἰωθεῖ τρυφὴν ἰδίαν ἀποκαλεῖν. περὶ δὲ τῶν Δημοσθένους λόγων ἐρωτηθεὶς τίνα δοκεῖ κάλλιστον εἶναι, τὸ μέγιστον εἶπε. καίτοι τινὲς τὸ προσποιουμένου δημοσθενίζειν, ὀπιφύονται φωνὴ τοῦ Κικέρωνος, ἣν πρός τινας τῶν ἑταίρων ἔφη κεν ἐν ὀπισθοῦ, γράψας, διαχοῦ τὸν λόγων ἀπονυστάζειν τὸν Δημοσθένη. τὸν δὲ μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἐπαίνων οἷς πολλαχοῦ χρῆται περὶ τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅτι περὶ οὗς μάλιστα τῶν ἰδίων ἐσπούδασε λόγων, τοὺς κατ' Ἀντωνίου, Φιλιππικοὺς ἐπέγραψεν, ἀμνημονοῦσι. τὸν δὲ κατ' αὐτὸν ἐν-

A sed quæ maxima fuisset omnis memoriæ coniuratio, hanc quòd quàm minimo detrimento sine seditione & motu restinxisset. Etenim Catilinam plerique, qui ad eum confluxerant, audito casu Lentuli & Cethegi ilico deseruere. Ille iis copiis quas reliquas secum habebat, collatis cum Antonio signis, cum exercitu est cæsus. Et quidem fuerunt nonnulli qui horum factorum ratione lacerare Ciceronem & fatigare intenderent, ducibus designatis magistratibus Cæsare prætore, Metello & Bestia tribunisplebis. qui inito magistratu, quum pauci adhuc dies Ciceroni
B consulatus superessent, non fecerunt ei copiam concionis habendæ: sed positis pro rostris subselliis, non fecerunt ei ius neque potestatem dicendi: tantum permiserunt, si ei videretur, vt eiuraret magistratum, statimque descenderet. Ita ille vt iuraturus progressus, facto silentio iurauit non solenne, sed peculiare quoddam & nouum iusiurandum, Se patriam conseruasse & tutatum imperium: quod vere eum iurasse, populus vniuersus iurauit. Qua re vehementius Cæsar & tribuni acerbati, cum alias procellas excitauerunt Ciceroni, tum legem suaserunt vt Pompeius acciretur cum exercitu ad dominatum reprimendum
C Ciceronis. Verum cecidit opportune Ciceroni atque vniuersæ reipublicæ quòd id temporis tribunusplebis esset Cato: qui illorum actionibus pari præditus potestate & maiore existimatione obiecit se. Hic enim & alia nullo negotio reflexit, & Ciceronis consulatum ita extulit concionibus suis, vt honores ei decernerentur omnium amplissimi, & pater patriæ appellaretur. Quod ei nomen tributum sane est primo, quum eum ita in concione nominasset Cato. Fuit ea tempestate autoritas eius in ciuitate summa. verum inuidiam conflauit sibi, nullo ille quidem flagitio, sed quod
D se ipse laudaret & celebraret assidue, offendit multos. Vbique enim, siue in senatu, siue in concione, siue in iudiciis, habuit in ore Catilinam & Lentulum. Libros denique & scripta laudibus compleuit suis, iucundissimamque suam & venustissimam dictionem odiosam reddidit & ingratam auditoribus, hac eum quasi morbo aliquo semper comitante importunitate. Veruntamen quanquam supra modũ cupiditate flagrauit gloriæ, caruit inuidiæ tamen aduersus alios vitio. Quippe, vt testantur eius monumenta effusissime, & veteres & ęquales suos celebrauit, & multa me-
E morantur dicta eius. velut de Aristotele, manantis esse eum flumen auri: & de dialogis Platonis, Ioue m si loqui vellet, ita dicturum. Theophrastum affluerat delicias suas vocare. De orationibus Demosthenis rogatus quam maxime probaret, longissimam respondit. Licet nonnulli, qui se Demosthenis simulant æmulos, mordeant dictum Ciceronis: quòd in epistola ad quosdam amicos scripta posuerit, in orationibus interim indormire Demosthenem: immemores quantis & quam insignibus laudibus illũ passim extollat, & quod orationes, in quibus prę cęteris suis elaborauit, in An-
F toniũ habitas appellauerit Philippicas. Ex coæuis suis, qui eloquentia aut sapientia præcelleret, prætermisit neminem, quem nõ dicendo vel scribendo candide de vnoquoque, magis illustrauerit.

δόξων ἀπὸ λόγου καὶ σοφίας οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὃν οὐκ ἐποίησεν ἐνδοξότερον, ἢ λέγων ἢ γράφων ὑμνῶν περὶ ἑκάστου.

Cratippo peripatetico impetrauit à Cęsare iam rerum potito ciuitatē Romanam. Perfecit præterea vt ſenatus Areopagitarū per decretum peteret ab eo, ſicut ornamento vrbis, vt Athenis remaneret & inſtitueret iuuentutē. Extant Ciceronis ad Herodē epiſtolæ, & ad filium aliæ, præcipientis ei vt in ſtudio ſapientiæ Cratippū ſectaretur. Gorgiam rhetorem inſimulauit deliciis & compotationibus adoleſcentem aſſuefacere, ideoque interdicit illi huius conſuetudine. Hæc pene vna ex Græcis eſt, & altera ad Byzantinū Pelopē cum ſtomacho ſcripta. Gorgiam quidē merito momordit: ſiquidē fuit, vt habebatur, improbus & luxui deditus. Cū Pelope abiecte expoſtulat & queritur, quòd neglexiſſet honores quoſdā ſibi decerni à Byzantinis. Cæterum iſta ambitioni eius expenſa ferenda ſunt, cum eo quòd crebro vi dicendi elatus proiecerit decorum. Quum enim aliquando Numatio patrocinatus eſſet, atq; abſolutus neceſſarium ille Ciceronis poſtularet Sabinū, eo prorupiſſe Ciceronem ira ferunt, vt iactauerit, Quid? an tu ex illo iudicio tua Numati, euaſiſti innocētia? annon mea opera, qui multū caliginis lumini offudi tribunalis? Quum pro roſtris M. Craſſum magno populi plauſu ornaſſet, eundemq; rurſus haud magno interpoſito interuallo laceraret probris: vbi ille dixit, Annon me ex hoc loco nō ita pridem laudaſti? Ego vero, inquit, ſed cōmentādi gratia argumentū infame declamās. Quū Craſſus aliquādo dixiſſet, neminē ſuæ gentis ſuperaſſe Romæ ſexageſimum ætatis annū, & poſtiret id inficias, diceretq;, Qui factū eſt, hoc dictū vt exciderit mihi? Sciebas, inquit, auditurū id populum Romanū libenter, ideo dediſti hoc eius aurib⁹. Quū placere ſibi Stoicorū ferret decretū Craſſus, Bonum virū diuitem eſſe: ſubiecit, Vide ne magis, quòd contendant omnia eſſe ſapientis. infamis enim erat Craſſi auaritia. Alter Craſſi filius Actiū quendam videbatur ſpecie referre, ideoq; matri maculam Actii cauſa turpem inurebat. Quum hic orationem in ſenatu magna cōprobatione habuiſſet, interrogatus Cicero quid ei videretur, Ἄξιος inquit Græce, κράσσου. Profecturus Craſſus in Syriam, maluit amicum quàm inimicum Ciceronem relinquere: quare amice eum appellans, apud eum dixit velle ſe cœnare. inuitauit Cicero eū comiter. Paucis interpoſitis diebus adierunt Ciceronem amici aliquot rogatu Vatinii de reconciliatione gratiæ. nam erat inter eos ſimultas. Ibi infit Cicero, Num & Vatinius apud me cœnare vult? Ac cum Craſſo quidem ad hunc modum egit. Vatinium, cui ſtrumæ erant in collo, quum cauſam diceret, tumidum oratorem appellauit. Quum nuntiatū ei eſſet de illius morte, mox intelligeret incolumē eſſe: Male pereat, inquit, qui male mentitus eſt. Quum Cæſar legem tuliſſet de agro Campano militibus diuidendo, multis res in ſenatu diſplicuit: L. Gellius autem, qui fere natu erat maximus, hoc ſe viuo negauit futurum. Hic Cicero, Expectemus, inquit, haud longā diem poſtulat Gellius. Octauius erat quidā, quem dictitabant ex Africa ortū: huic in cauſa quadam Ciceronē ſe non exaudire dicenti, Atqui aures, inquit, habes perforatas. Quū Metellus Nepos obiiceret ei, plures ipſum teſtimonio ſuo oppreſſiſſe, quam ſeruaſſe patrocinio: Fateor, inquit, plus mihi fidei quàm eloquentiæ eſſe. Adoleſcens erat quidam in crimine virus parenti obtuliſſe in placenta.

A Κρατίππῳ τῷ περιπατητικῷ διεπρέσβευσε μὴ Ῥωμαίῳ γενέσθαι τὸν Καίσαρος ἄρχοντος ἤδη· διεπρέσβευσε τε ὅς Ἀρείου πάγου βουλὴν ψηφίσασθαι, καὶ δεηθῆναι μόνην αὐτὸν τὴν Ἀθήναις, καὶ παραλέγεσθαι τοῖς νέοις, ὡς κοσμοῦντα τὴν πόλιν. ἐπιστολαὶ δὲ πρὸς τὸν Κικέρωνος εἰσὶ πρὸς Ἡρώδην, ἔτεραι δὲ πρὸς τὸν υἱόν, ἐγκελευόμενον συμφιλοσοφεῖν Κρατίππῳ. Γοργίαν δὲ τὸν ῥήτορα αἰτιώμενος εἰς ἡδονὰς καὶ πότους τρέπειν τὸ μειράκιον, ἀπελαύνει τῆς συνουσίας αὐτοῦ. καὶ γραφὴν αὐτῆς τε τῶν Ἑλληνικῶν μία, καὶ δευτέρα πρὸς Πέλοπα τὸν Βυζάντιον ἐπὶ ὀργῇ γεγραμμένη, τὸν μὲν Γοργίαν αὐτοῦ
B πρεσβευκότος ἐπισκώπτουσα, εἴπερ ἐν φαύλοις καὶ ἀκόλαστος, ἢ πρὸς ἐδόκει· πρὸς δὲ τὸν Πέλοπα μικροπρεπῶς μεμψιμοιρούμενος, ὡς πρὸς ἀμελήσαντα λιμαίνας αὐτοῦ καὶ ψηφίσματα πρὸς Βυζαντίων γενέσθαι. ταῦτά τε δὴ φιλόθυμα, καὶ πολλάκις ἐπαιρομένου τοῦ λόγου τῇ δεινότητι δοκεῖν πρέπον πρίεσθαι. Νουματίῳ μὲν γὰρ ποτε συνηγορήσας, ὡς ἀποφυγὼν τὴν δίκην ἐκεῖνος ἐδίωκεν ἐπαινεῖν αὐτὸν Σαβῖνον, οὕτω λέγεται, πρὸς πεσεῖν ὑπὸ ὀργῆς ὁ Κικέρων, ὥστε εἰπεῖν, Σὺ δὲ ἐκείνῳ ὦ Νουμάτιε τὴν δίκην ἀπέφυγες δι' σαυτόν, "
οὐκ ἐμοῦ πολὺ σκῶμμα ἐν φωτὶ τῷ δικαστηρίῳ πρειχόμενος; "
C Μάρκον δὲ Κράσσον ἐγκωμιάζων ἀπὸ τοῦ βήματος ἡμέρησε· καὶ μετ' ἡμέρας αὖθις ὀλίγας λοιδορῶν αὐτὸν, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, Οὐδὲ ἐν τούτῳ πρέπω αὐτὸς ἡμᾶς ἐπῄνεσας; Ναὶ (φησὶ) μελέτης ἕνεκεν γυμνάζων τὸν λόγον εἰς φαύλην ὑπόθεσιν. "
εἰπόντος δὲ ποτε τοῦ Κράσσου μηδένα Κράσσων ἐν Ῥώμῃ βεβιωκέναι μακρότερον ἑξηκονταετίας, εἶθ' ὕστερον ἀρνούμενον καὶ λέγοντος, Τί δ' αὐ ἐγὼ παθὼν τοῦτ' εἶπον, Ἤδεις (ἔφη) Ῥωμαίους ἡδέως ἀκουσομένους, καὶ διὰ τοῦτο ἐδημαγώγεις. ἀρέσκεσθαι δὲ τοῦ Κράσσου τοῖς Στωϊκοῖς φήσαντος, ὅτι πλούσιον εἶ) τὸν ἀγαθὸν ἀποφαίνουσιν, Οὐ γὰρ μὴ μᾶλλον (εἶπεν) ὅτι
D πόλιν τοῦ σοφοῦ λέγουσιν εἶ). διεβάλλετο δὲ εἰς φιλαργυρίαν ὁ Κράσσος. ἐπεὶ δὲ τοῦ Κράσσου τῶν παίδων ὁ ἕτερος, Ἀξίῳλιν δοκῶν ὅμοιος εἶ), καὶ διὰ τοῦτο τὴν μητέρα πρεσβεύοντος αἰσχρὰν ὅτι τῷ Ἀξίῳ διαβολῇ, δι' δοκίμησε λόγον ἐν βουλῇ διηθῶν, ἐρωτηθεὶς ὁ Κικέρων τί φαίνεται αὐτῷ, Ἄξιος (εἶπε) Κράσσου. μέλλων δὲ Κράσσος εἰς Συρίαν ἀπαίρειν, ἐβούλετο τὸν Κικέρωνα μᾶλλον αὐτῷ φίλον ἢ ἐχθρὸν εἶ)· καὶ φιλοφρονούμενος ἔφη βούλεσθαι δειπνῆσαι παρ' αὐτῷ· κἀκεῖνος ἐπαδέξατο προθύμως. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας περὶ Βατινίου φίλων τινὰν ἐντυγχανόντων, ὡς μνησθεὶς διαλύσεις καὶ
E φιλίαν (ἦν γὰρ ἐχθρὸς) Οὐ δήπου καὶ Βατίνιος (εἶπεν) δειπνῆσαι παρ' ἐμοὶ βούλεται; πρὸς μὲν οὖν Κράσσον τοιοῦτος. αὐτὸν δὲ τὸν Βατίνιον ἔχοντα χειράδας ἐν τῷ τραχήλῳ, καὶ λέγοντα δίκην, οἰδοῦντα ῥήτορα πρεσβύτερον. ἀκούσας δὲ ὅτι τέθνηκεν, (εἶπε μὴ μικρὸν πυθόμενος ἀφῶς ὅτι ζῇ, Κακὸς τοίνυν ἀπόλοιτο κακῶς ὁ ψευσάμενος. ἐπεὶ δὲ Καίσαρι ψηφισαμένῳ τὴν ἐν Καμπανίᾳ χώραν κατανεμηθῆναι τοῖς στρατιώταις, πολλοὶ μὲν ἐδυσχέραινον ἐν τῇ βουλῇ· Λούκιος δὲ Γέλλιος ὁμοῦ τι πρεσβύτατος ὤν, εἶπεν ὡς οὐ λυπήσεται τοῦτο ζῶντος αὐτοῦ, Περιμείνωμεν (εἶπεν ὁ Κικέρων) μακρὰν δὲ οὐκ αἰτεῖται Γέλλιος "
ἐπιθέσιν. ἦν δέ τις Ὀκτάβιος αἰτίαν ἔχων ἐκ Λιβύης γενόμενος· πρὸς τοῦτον ἔν τινι δίκῃ λέγοντα τοῦ Κικέρωνος μὴ "
ἐξακούειν, Καὶ μὴν οὐκ ἔχεις (εἶπε) τὼ οὖς ἀτρύπητον· Μετέλλου δὲ Νέπωτος εἰπόντος ὅτι πλείονας καταμαρτυρῶν αὐτῇ "
ρηκεν, ἢ συνηγορῶν σέσωκεν· ὁμολογῶ γὰρ (ἔφη) πίστεως ἐν ἐμοὶ πλέον ἢ δεινότητος εἶ). νεανίσκου δέ τινος, αἰτίαν ἔχοντος ἐν πλακουντῖ φάρμακον τῷ πατρὶ δεδωκέναι, θρα-

» σεσωσμένου καὶ λέγοντος ὅτι λοιδορήσει τὸν Κικέρωνα, Τοῦτο
» (ἔφη) σοῦ βούλομαι μᾶλλον ἢ πλακοῦντα. Πόπλιον
δὲ Σηστίου συνήγορον μὲν αὐτὸν ἔν τινι δίκῃ προσλαβόντος
μετ' ἑτέρων, αὐτὸς δὲ πρᾶγμα βαθυμίᾳ λέγειν, καὶ μηδενὶ πα-
ιόντος εἰπεῖν, ὡς δῆλος ἦν ἀφιέμενος ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἤδη
τῆς ψήφου φερομένης, Χρῶ σήμερον (ἔφη) τῷ καιρῷ Σή-
στιε· μέλλεις γὰρ αὔριον ἰδιώτης εἶ). Πόπλιον δὲ Κόϊντα, νο-
μικὸν εἶ βουλόμενον, ὄντα δὲ ἀμαθῆ καὶ ἄφυν, πρός τι-
να δίκην ἐκάλεσε μάρτυρα. τοῦ δὲ μηδὲν εἰδέναι φάσκον-
» τος, Ἴσως (ἔφη) δοκεῖς περὶ τῶν νομικῶν ἐρωτᾶσθαι.
Μετέλλου δὲ Νέπωτος ἐν διαφορᾷ τινι πολλάκις λέγοντος,
» Τίς σου πατήρ ἐστιν, ὁ Κικέρων; Σοὶ ταύτῃ τῇ ἀποκρίσει
(ἔφη) ἡ μήτηρ ἀλεπωτέραν ἐποίησεν. ἐδόκει δὲ ἀκόλαστος
ἡ μήτηρ εἶ) τοῦ Νέπωτος, αὐτὸς δεῦρο μεταβολος. καί πο-
τε τῇ δημοκρατίᾳ ἀπολιπὼν ἄφνω, πρὸς Πομπήιον ἐξέ-
πλευσεν εἰς Συρίαν, εἶτ' ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν ἀλογώτερον.
θάψας δὲ Φίλαγρον τὸν καθηγητὴν ὀπτιμελέστερον, ἐπέ-
» στησεν αὐτοῦ τῷ τάφῳ κρόκινα λίθινον. καὶ ὁ Κικέρων, Τοῦτ'
» (ἔφη) σοφώτερον ἐποίησας. πέπεισθαι γὰρ σε μᾶλλον ἢ λέγειν
» ἐδίδαξεν. ἐπεὶ δὲ Μάρκος Ἄππιος ἔν τινι δίκῃ περιμα-
ζόμενος εἴπε φίλον αὐτοῦ δεδεῆσθαι πρᾶξαι ὀπτιμέλειαν
» καὶ λογότητα καὶ πίστιν, Εἶθ' οὕτως (ἔφη) σιδηροῖς γόνασι
ἀπίστος, ὥστε μηδὲν ἐκ τοσούτων ὧν ἠτήσατο φίλος πα-
» σχεῖν; τὸ μὲν οὖν πρὸς ἐχθροὺς ἢ ἀντιδίκους σκώμμασι
χρῆσθαι πικροτέροις, δοκεῖ ῥητορικὸν εἶ). Ὃ δὲ οἷς ἔτυχε
περὶ κρόκου ἕνεκα τοῦ γελοίου, πολὺ σεσωρευμένος αὐτῷ.
γράψω δὲ καὶ τούτων ὀλίγα. Μάρκον Ἀκύϊνον ἔχοντα δύο γαμ-
βρούς φυγάδας, Ἄδρηστον ἐκάλει. Λεύκιον δὲ Κόττα, θυμη-
ρικῶν ἔχοντος δρόμων, φιλοινοτάτου δὲ ὄντος, ἐπαπιάν
μελλων ὁ Κικέρων ἐδίψησε, καὶ τῶν φίλων κύκλῳ περιεστώτων,
» ὡς ἔπινεν, Ὀρθῶς φοβεῖσθε (εἶπε) μή μοι γένοιτο χαλεπὸς ὁ
» πρωκτὸς, ὅτι ὕδωρ πίνω. Βωκωνίῳ δὲ ἀποθανόντος ἄγοντι μθ'
» ἑαυτοῦ τε εἰς ἀμορφοτάτας θυγατέρας ἀνεφθέγξατο, Φοίβου
» ποτ' οὐκ ἐῶντος ἔσπειρεν τέκνα. Μάρκου δὲ Γελλίου δοκοῦν-
τος οὐκ ἐξ ἐλευθέρων γεγονέναι, λαμπρᾷ δὲ τῇ φωνῇ καὶ με-
» γάλῃ γραμματικῇ πρὸς τὸ σύγκλητον ἐξαναγνόντος, Μὴ θαυ-
» μάζητε, (εἶπε) καὶ αὐτὸ, εἷς ἐστι τῶν ἀναπεφωνηκότων. ἐπεὶ δὲ
Φαῦστος ὁ Σύλλα τοῦ μοναρχήσαντος ἐν Ῥώμῃ, καὶ πολλοὺς
ὑπὲρ θανάτου προγράψαντος, ἐν δανείοις γεγονότος, καὶ πολ-
λὰ τῆς οὐσίας διαπαθήσας, ἀμαρτίαν προσέγραψε, ταύτην
ἔφη μᾶλλον αὐτῷ τὸν προγραφὼν ἀρέσκειν, ἢ τὸν πατρῴαν.
ἐκ τούτων ἐγένετο πολλοῖς ἐπαχθής. καὶ οἱ μετὰ Κλωδίου συνέ-
ησαν ἐπ' αὐτόν, ἀρχὴν τοιαύτην λαβόντες· ἦν Κλώδιος
ἀνὴρ εὐγενὴς, τῇ μὲν ἡλικίᾳ νέος, ὠμὸς δὲ φρονήματι θρασὺς καὶ
αὐθάδης οὗτος ἐρῶν Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς, εἰς τὴν οἰ-
κίαν αὐτοῦ παρῃνέθη κρύφα, λαβὼν ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλ-
τείας· ἔθυον δὲ αἱ γυναῖκες τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην καὶ ἁγνὴν
ἀνδράσι θυσίαν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος οἰκίᾳ· καὶ παρῆν ἀνὴρ οὐδεὶς.
ἀλλὰ μειράκιον ὢν ἔτι καὶ μήπω γενειῶν ὁ Κλώδιος, ἠλπί-
ζε λήσεσθαι διὰ δυοῖν πρὸς τὴν Πομπηίαν μετὰ τῶν γυναικῶν.
ὡς δὲ εἰσῆλθε νυκτὸς εἰς οἰκίαν μεγάλην, ἐπορεύετο τὴν διόδων.
καὶ πλανώμενον αὐτὸν ἰδοῦσα Αὐρηλία θεραπαινὶς τοῦ Καίσα-
ρος μήτηρ, ἤτησεν ὄνομα. φεύγεσθαι δὲ ἀναγκασθέντος
ἐκείνου καὶ φήσαντος ἀκόλουθον Πομπηίας ζητεῖν Αὔραν τοὔνομα, σωφρονοῦσα τῷ φωνῇ οὐ γυναικείαν οὖσαν,
ἀνέκραγε καὶ συνεκάλει τὰς γυναῖκας. αἱ δὲ ἀποκλείσασαι τὰς θύρας, καὶ πάντα διερευνώμεναι, λαμ-
βάνουσι τὸν Κλώδιον εἰς οἴκημα παιδίσκης, ἣ συνῆλθε, κατατρέχουσαι. τοῦ δὲ πράγματος θορυβουμένου,

A Eo ferociter iactante Ciceronē probris se insectaturū, Hoc, inquit, malo abs te Cicero, quā placētā. P. Sestius adhibuerat eum cū nonnullis aliis in iudicio aduocatum. qui quū dicere ipse omnia vellet, neq; cuiquā permitteret verbū facere, vbi patuit absolutū iri, quia iudices iā sentētias ferebant, Vtere hodie, inquit, Sesti, tēpore: cras enim priuatus eris. Publiū Cottam, qui haberi iurisperitus affectabat, quum indoctus esset & iners, ad testimoniū dicendū in quadā causa citauit. Nihil quū diceret se scire, Putas fortassis, inquit, te de iure interrogari. Quum Metellus Nepos aliquādo inter disputandū identidē repeteret. Quis est pater tuus? B Tibi, inquit, hāc responsionē mater tua effecit difficiliorē. siquidē Nepotis matrem fama erat impudicam esse: ipse autē habebatur leuior: ac relicto aliquando tribunatu plebis raptim in Syriam nauigauit ad Pompeiū, mox inde maiore est inconstātia reuersus. Quū Philagrum pręceptorē tumulasset accuratius, imposuit eius tumulo marmoreum coruū. Tu Cicero, Intelligētius, inquit, hoc fecisti. volare enim potius docuit te quam dicere. M. Appio in exordio causę cuiusdā amicum suum orasse se dicenti vt curā & facundiā & fidē sibi præstaret, C Adeone tu, inquit, durus es, nihil vt omniū quæ te orauerit amicus, præstiteris? Sane cauillari quidē in inimicos & aduersarios in foro acerbius, oratori dicas conuenire: verum quòd incurrerit in quosuis risus excitandi causa, id simultates ei parauit multas. Horum quoq; pauca cōmemorabo. M. Aquiliū, qui duos generos habebat exules, vocabat Adrastū. L. Cotta censore, qui supra modū effusus in vinū erat, candidatus Cicero cōsularis in prensando quū sitisset: circumfusis amicis, vt bibit, Recte veremini, inquit, ne quòd aquam bibam, succenseat mihi censor. Voconio occurrens secum ducēti tres insigniter deformes filias, exclamauit, D

Inuito Apolline seminauit liberos.

M. Gellius, quem rumor erat nō esse ingenuis natalibus ortum, quum clara voce & alta literas insenatu recitasset, Nolite mirari, inquit, & hic ex iis est qui proclamarūt. Quum Faustus Sylla, dictatoris Syllæ, qui multos proscripserat, filius, ære alieno obrutus, re familiari magna ex parte dissipata, bonorum auctionē proscripsisset, Hanc, inquit, proscriptionem malo quàm paternam. Hinc multos offendit. At Clodii factio coitionē aduersus eum fecit, ex hac causa incitata: Clodius nobili familia erat, ætate florente, feroci animo & procaci. Hic captus vxoris Cæsaris amore Pompeiæ, assumpta veste & ornatu psaltrię furtim penetrauit in domū E eius. nā sacra tū in ædibus Cæsaris arcana illa, quibus nefas est viros interesse, agebātur, nec aderat vir vllus: sed ille, quòd adolescēs esset, & imberbis etiā tū, sperabat occulte posse cū mulieribus ad Pōpeium peruenire. Noctu in amplas ingressus ędes, hæsit in diuerticulis. Vagantē conspicata Aureliæ matris Cæsaris ancilla, quæsiuit nomē eius. coacto loqui illo, atq; pedissequā demōstrāte quærere se Pompeiæ, nomine Aurā, vt vocē animaduertit abhorrentē à fœmina, tollit clamorē, cōuocatq; mulieres: quæ obseratis foribus, omnibusq; excussis, deprehēdūt Clodiū in cubiculo puellæ, cū qua ingressus fuerat, latitantē. Quū ea res percrebuisset, F

repudiauit Cæsar Pompeiã, ac nomen Clodii de violatis sacris detulit. Erat Ciceroni cum eo amicitia, & coniuratione flagrante Catilinæ expertus promptissimum fuerat adiutorem & custodem corporis sui. Quum cardinem ille huius depellendi criminis poneret in eo quòd contenderet ne Romæ quidem eo die se fuisse, sed procul vrbe egisse: dixit pro testimonio in eum Cicero venisse ad se domum eum, certisque de rebus sermonem secum habuisse. Quod licet verum foret, testimonium dixisse tamen visus est Cicero non veritatis causa, sed vxori vt satisfaceret Terentiæ. Simultas huic cum Clodio erat causa sororis Clodiæ, quam ambire Ciceronis nuptias suspicabatur, & eam ad rem interprete vti Tullo quodam, cui familiaritas cum Cicerone & consuetudo intercedebat arctissima. qui, quòd ad Clodiam frequens ventitaret, & coleret vicinam, in suspicionem venit Terentiæ. Acerba autem mulier & viri potens, stimulauit Ciceronem ad conspirandum contra Clodium, & ad eum testimonio suo premendum. Multa à bonis & honestis viris testimonia dicta fuerunt de Clodii periuriis, testamentorum suppositionibus, ambitu, stupris matronarum. Lucullus etiam ancillas produxit stuprasse Clodium minimam sororem suam, quum in matrimonio suo esset. Fama diuulgata erat, & cum duabus sororibus aliis eum consueuisse: quarum Martius Rex Terentiam, Clodiam duxerat vxorem Metellus Celer, quam Quadrantulam appellabant, quòd quidam amatorum eius pro argenteis minuta æra in loculos eius immisisset. Minutissimum æreum nummum quadrantem vocabant. Huius nomine sororis fuit infamatus potissimum Clodius. Verumenimverò quum plebs id temporis aduersus eos qui in eum testimonium dixerant coierantque, insurgeret, trepidantes iudices sepserunt se præsidio, tabulasque plerique confusis literis attulere. Fuit à maiore tamen parte absolutus. Rumor autem fuit etiam adulteratum pecunia iudicium fuisse. Quare Catulus quum occurrisset iudicibus, Recte vos, inquit, ad securitatem præsidium petistis. verebamini enim nequis vobis eriperet nummos. Cicero exprobrante sibi Clodio quòd testimoniũ dicenti iudices non credidissent, Imo, inquit, quinq; & viginti iudices mihi crediderunt. tot enim damnauerũt te. triginta, quia ante nummos, quàm absoluerunt te, acceperunt, tibi verò nihil crediderunt. Cæsar tamen citatus non dixit in Clodiũ testimonium, neq; vxorem sibi compertam adulterii esse: dimisisse eam autem, quòd Cæsaris cubile non modo crimine oporteret, sed & suspicione vacare. Ex hac elapsus flamma Clodius, & factus tribunus plebis, protinus appetiuit Ciceronem, simulq; omnes res atq; omnes homines aduersus eum solicitauit concitauitque. Populum demulsit legibus popularibus, vtique cõsuli amplas prouincias decreuit, Pisoni Macedoniam, Syriam Gabinio, colluuiẽ inopum ad cœpta sua decuriauit, seruitiis armatis latera sua sepsit. Ex tribus quorũ ea tempestate summa potentia erat, Crassus Ciceronẽ aperte oppugnabat, Põpeius vẽditabat se vtriq;. Ad Cæsaris igitur gratiã, qui cũ exercitu profecturus in Galliã erat, quã uis ab se alieni & suspecti ex Catilinæ temporibus,

A Καῖσάρ τε τὴν Πομπηΐαν ἀφῆκε, καὶ δίκην ἀσεβείας ἀπεγράψατο τῷ Κλωδίῳ. Κικέρων δὲ ἐκεῖνος μὲν αὐτοῦ φίλος, καὶ τῶν περὶ Κατιλίναν πραττομένων ἔχεται πρόθυμοτάτου συνεργοῦ καὶ φύλακι τοῦ σώματος ἰσχυριζομένου πρὸς τὸ ἔγκλημα, ὡς μήτε γεγονέναι κατ' ἐκεῖνον τὸν Ῥώμῃ τὸν χρόνον, ἀλλ' ἐν τοῖς πορρωτάτω χωρίοις διατρίβειν, κατεμαρτύρησεν ὡς ἀφιγμένου πρὸς αὐτὸν οἴκαδε, καὶ διειλεγμένου περὶ πολλῶν· ὅπερ ἐκεῖνος ἀληθές. οὐ μὴν ἐδόκει μαρτυρεῖν ὁ Κικέρων διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν αὐτοῦ γυναῖκα Τερεντίαν ἀπολογούμενος. ἐκεῖνος γὰρ αὐτῇ πρὸς τὸν Κλω-
B δίου ἀπέχθεια, διὰ τὴν ἀδελφὴν τὴν ἐκείνου Κλωδίαν, ὡς τῷ Κικέρωνι βουλομένῳ γαμηθῆναι, καὶ πολὺ διὰ Τύλλου τινὸς πρᾶττουσαν, ὃς ἑταῖρος μὲν ἐκεῖνος καὶ συνήθης ἐν τοῖς μάλιστα Κικέρωνος, ἀεὶ δὲ πρὸς τὴν Κλωδίαν φοιτῶν καὶ θεραπεύων ἐγγὺς οἰκοῦσαν, ὑπωψίαν τῇ Τερεντίᾳ παρέχε. χαλεπὴ δ' τ' ἐπὶ πονοῦσα, καὶ τοῦ Κικέρωνος ἄρχουσα, παρώξυνε τῷ Κλωδίῳ συνεπιθέσθαι καὶ καταμαρτυρῆσαι. κατεμαρτύρησε δὲ τοῦ Κλωδίου πολλοὶ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὁπλοποιΐας, ῥαδιουργίας, ὄχλων δεκασμοὺς, φθορὰς γυναικῶν. Λεύκολλος δὲ καὶ θεραπαινίδας παρήγεν,
C ὡς συγγένοιτο τῇ νεωτάτῃ τῶν ἀδελφῶν ὁ Κλώδιος, ὅτε Λεύκολλῳ συνῴκει. πολλὴ δὲ καὶ δόξα καὶ πᾶς ἄλλος δυσὶν ἀδελφαῖς πλησιάζειν τὸν Κλώδιον, ὧν Τερεντίδα μὲν Μάρκιος Ῥήξ, Κλωδίαν δὲ Μέτελλος ὁ Κέλερ εἶχεν· ἣν Κουαδραντίαν ἐκάλουν, ὅτι τῶν ἐρασθέντων τις αὐτῇ χαλκοῦς ἐμβαλὼν εἰς βαλάντιον, ὡς ἀργύριον εἰσέπεμψε. τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ χαλκοῦ νομίσματος κουαδραντῶνα ἐκάλουν. ὑπὲρ ταύτης μάλιστα τῶν ἀδελφῶν κακῶς ἤκουεν ὁ Κλώδιος. οὐ μὴν ἀλλὰ τό τε τοῦ δήμου πρὸς τοὺς καταμαρτυρουντας αὐτοῦ καὶ συνεστῶτας αἰωρουμένου, φοβηθέντες οἱ δικασταὶ, φυλακῇ
D περιεστήσαντο, καὶ τὰς δέλτους οἱ πλῆθοι συγκεχυμένας τοῖς γράμμασιν ἤνεγκαν. ὅμως δὲ πλείονες ἔδοξαν οἱ ἀπολύοντες γενέσθαι· καὶ οὗς ἐλέγχη καὶ δεκασμὸς διελθεῖν. ὅθεν ὁ μὲν Κάτλος ἀπαντήσας τοῖς κριταῖς, Ὑμεῖς (εἶπεν) ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἀσφαλείας ἠτήσασθε τὴν φυλακῇ, φοβούμενοι μήτις ὑμῶν ἀφέληται τὸ ἀργύριον. Κικέρων δὲ, τοῦ Κλωδίου πρὸς αὐτὸν λέγοντος ὅτι μαρτυρῶν οὐκ ἔχοι πίστιν παρὰ τοῖς δικασταῖς, Ἀλλ' ἐμοὶ μὲν (εἶπεν) οἱ πέντε καὶ εἴκοσι τῶν δικαστῶν ἐπίστευσαν· τοσοῦτοι γὰρ σου κατεψηφίσαντο. σοὶ δὲ τριάκοντα οὐκ ἐπίστευσαν· ἐπεὶ γὰρ πρότερον ἀπέλυσαν ἢ ἔλαβον τὸ ἀργύριον. ὁ μὲν τοι Καῖσαρ καταμαρτυρήσας κληθεὶς ἐπὶ τὸν Κλώδιον, οὐδὲ ἔφη μοιχείαν κατεγνωκέναι τῆς γυναικὸς· ἀφεκέναι δὲ αὐτὴν, ὅτι τὸν Καίσαρος ἔδει γάμον οὐ πρᾶξεως αἰσχρᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ φήμης καθαρὸν εἶναι. διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον ὁ Κλώδιος, καὶ δήμαρχος αἱρεθεὶς, εὐθὺς εἴχετο τοῦ Κικέρωνος, πολλὰ ὁμοῦ πράγματα καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους συνάγων καὶ παρατάττων ἐπ' αὐτόν. τόν τε γὰρ δῆμον ᾠκειώσατο νόμοις φιλανθρώποις, καὶ τῶν ὑπάτων ἑκατέρῳ μεγάλας ἐπαρχίας ἐψηφίσατο, Πείσωνι μὲν Μακεδονίαν, Γαβινίῳ δὲ Συρίαν. πολλοὺς δὲ τῶν ἀπόρων συνέπασσεν εἰς
F τὸ πολίτευμα, καὶ δούλους ὡπλισμένους περὶ αὐτὸν εἶχε. τῶν δὲ πλείστων δυναμένων τότε περὶ τῶν ἀνδρῶν Κράσσου μὲν αὐτικρὺς Κικέρωνι πολεμοῦντος, Πομπηΐου δὲ θρυπτομένου πρὸς ἀμφοτέρους, Καίσαρος δὲ μέλλοντος εἰς Γαλατίαν ἐξιέναι μετὰ στρατεύματος· διὸ τοῦτον ὑποδὺς ὁ Κικέρων, καὶ πρὸς οὐκ ὄντα φίλον, ἀλλ' ὑποπτον ἐκ τῶν περὶ Κατιλίναν,

ἠξίωσε προσβυτὴν αὐτῷ συστατεύειν· δεξαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ὁ Κλώδιος ὁρῶν σκοτεινὴν τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ τὸν Κικέρωνα, προσεποιεῖτο συμβατικῶς ἔχειν, καὶ τὴν Τερεντίαν τὴν πλείστην αἰτιασάμενος αἰτίαν, ἐκείνου δὲ μεμνημένος ἀπιστικῶς ἀεὶ, καὶ λόγοις ἀγνώμονας ἐνδιδοὺς, ὡς αὐτὸς οὐ μισῶν οὐδὲ χαλεπαίνων, ἀλλ' ἐγκαλῶν μέτρια καὶ φιλικά, πολὺν πάσιν αὐτοῦ τὸν φόβον ἀνῆκεν. ὥστ' ἀπειπεῖν τὸν Καίσαρι τὴν πρεσβείαν, καὶ πάλιν ἔχεσθαι τῆς πολιτείας. ἐφ' ᾧ παροξυνθεὶς ὁ Καῖσαρ, τόν τε Κλώδιον ἐπέρρωσε καὶ Πομπήϊον ἀπέστρεψε κομιδῇ τοῦ Κικέρωνος. αὐτός τε κατεμαρτύρησεν ἐν τῷ δήμῳ, μὴ δοκεῖν αὐτῷ καλῶς μηδὲ νομίμως ἄνδρας ἀκρίτους ἀνῃρῆσθαι τοὺς περὶ Λέντλον καὶ Κέθηγον. αὕτη γὰρ ἦν κατηγορία, καὶ ὑπὲρ οὗ ὁ Κικέρων ἐκαλεῖτο. κινδυνεύων οὖν καὶ διωκόμενος, ἐσθῆτα μετήλλαξε καὶ κόμης ἀνάπλεως περιιὼν ἱκέτευε τὸν δῆμον. πολλαχοῦ δὴ ὁ Κλώδιος ἀπήντα κατὰ τοὺς στενωποὺς, ἀνθρώποις ἔχων ὑβριστὰς περὶ αὐτὸν καὶ θρασεῖς, οἱ πολλὰ μὲν κλευάζοντες ἀκολάστως εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Κικέρωνος, πολλαχοῦ δὲ πηλῷ καὶ λίθοις βάλλοντες, ἐνίσταντο ταῖς ἱκεσίαις. οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ Κικέρωνι πρῶτον μὲν ὀλίγου δεῖν σύμπαν τὸ τῶν ἱππικῶν πλῆθος συμμετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους νέων παρηκολούθουν, κομῶντες καὶ συνικετεύοντες. ἔπειτα τῆς βουλῆς συνελθούσης, ὅπως ψηφίσαιτο τὸν δῆμον ὡς ὑπὲρ πάντων μεταβαλεῖν τὰ ἱμάτια, καὶ τῶν ἱππέων ἐναντιωθέντων, Κλωδίου δὲ σιδηροφορουμένου περὶ τὸ βουλευτήριον, ὀξέος ἔρανον οὐκ ὀλίγοι τῶν βουλευτικῶν, καταρρηγνύμενοι τοὺς χιτῶνας, καὶ βοῶντες. ὡς δὲ οὔτ' οἶκτος οὔτε τις αἰδὼς πρὸς τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἔδει τὸν Κικέρωνα φεύγειν, ἢ σιδήρῳ κριθῆναι πρὸς τὸν Κλώδιον, ἐδεῖτο Πομπήϊον βοηθεῖν, ὑπὸ τῆς δεῖν ἀποδὼν γεγονότος, καὶ διατρίβοντος ἐν ἀγροῖς περὶ τὴν Ἀλβανόν. καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψε Πείσωνα τὸν γαμβρὸν δεησόμενον, ἔπειτα καὶ αὐτὸς ἀνέβη. πυθόμενος δὲ ὁ Πομπήϊος, οὐχ ὑπέμεινεν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, (δεινὴ γὰρ αὐτὸν αἰδὼς εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα, μεγάλοις ἠγωνισμένον ἀγῶσι περὶ αὐτοῦ, καὶ πολλὰ πρὸς χάριν ἐκείνῳ πεπολιτευμένον) ἀλλὰ Καίσαρι γαμβρὸς ὢν δεομένῳ παρῴδωκε τὰς παλαιὰς χάριτας, καὶ κρυφίας ἄλλας ὑπεξελθὼν, ἀπεδίδρασκε τὴν ἔντευξιν. οὕτω δὴ προδοθεὶς ὁ Κικέρων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γεγονὼς ἔρημος, ὑπὸ τοῖς ὑπάτοις κατέφυγε. καὶ Γαβίνιος μὲν ἦν χαλεπὸς ἀεί· Πείσων δὲ διελέχθη πρότερον, αὐτὸν παραινῶν ἐκχωρῆσαι, καὶ ὑποχωρῆσαι τῇ τοῦ Κλωδίου ῥώμῃ, καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν καιρῶν ἐνεγκεῖν, καὶ ἡμέρας πάλιν σωτῆρα τῆς πατρίδος ἐν χάσεσι καὶ κακοῖς δι' ἐκείνον οὔσης. τοιαύτης τυχὼν ἀποκρίσεως, ὁ Κικέρων, ἐβουλεύετο σὺν τοῖς φίλοις· καὶ Λεύκολλος μὲν ἐκέλευε μένειν ὡς πρεσεσόμενον, ἄλλοι δὲ φεύγειν, ὡς τάχιστα τοῦ δήμου ποθήσοντος αὐτὸν, ὅτου ἐμπλησθῇ τῆς Κλωδίου μανίας καὶ ὑπονοίας. ταῦτ' ἔδοξε Κικέρωνι· καὶ τὸ μὲν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ὃ πολὺν χρόνον ἔχων ὑπὸ τῇ οἰκίᾳ ἱδρυμένον, ἐτιμᾶτο φερόντως, εἰς Καπιτώλιον κομίσας ἀνέθηκεν, ὑπιγράψας, ΑΘΗΝΑΣ ΡΩΜΗΣ ΦΥΛΑΚΙ. πομπεύσας δὲ καὶ τοὺς φίλων λαβὼν, περὶ μέσας νύκτας ὑπεξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ πεζῇ διὰ Λευκανίας ἐπορεύετο, λαβεῖν Σικελίας βουλόμενος. ὡς δὲ οὐ φανερὸς ἤδη πεφευγὼς, ἐπήγαγον αὐτῷ φυγῆς ψῆφον ὁ Κλώδιος καὶ διὰ γραμματοφόρου, εἴργειν πυρὸς καὶ ὕδατος τὸν ἄνδρα, καὶ μὴ παρέχειν στέγην ἐντὸς μιλίων πεντακοσίων Ἰταλίας.

A recurrit, contenditq; ab eo legatum vt se duceret in prouinciam. Quum recepisset eum Cæsar, cernens euadere Clodius Ciceronem ex tribunatu suo, simulauit non abhorrere se à reconciliatione: reiectaque in Terentiam maxima culpæ parte, factaque vbique benigna eius mentione, & leniter agendo, quasi non odisset hominem, nec esset ei infensus, sed modice & amice expostularet, omnem illius metum discussit. Itaq; renuntiauit Cæsari Cicero legationem, vertitque iterum se ad remp. gerendam. Vnde Cęsar acerbatus, hinc corroborauit Clodium, hinc Pompeium plane à Ci-
B cerone alienauit. Dixit præterea aperte in concione, Lentulum & Cethegum non videri sibi recte aut iure necatos. hoc enim fuit cuius Cicero arcessebatur crimen. Reus igitur factus, vestem in periculo mutauit, sordidatusque ac supplex prensauit populum. Omnibus in viis Clodius cum improborum & audacium manu occurrit Ciceroni: qui mira proteruia illudentes conditioni & squalori eius, passimque cœnum & lapides in eum iactantes, interpellabant supplicantem. At primum ordo equestris vestem cum eo pene totus mutauit. Ex iuuentute comitabantur eum non minus
C viginti millia, qui pro eo sordidati deprecabantur. Deinde vbi senatus conuenit ad decernendum, vt populus sicut in luctu mutaret vestem, consulibus aduersantibus, & obsidente cũ gladiis curiam Clodio, permulti patrum vestibus laceratis curia se cum magno fremitu effudere. Postquã nec misericordiam nec verecundiam ea mouit facies, sed aut eundum in exilium fuit Ciceroni, aut ferro cum Clodio decernendum, opem imploraui Pompeii: qui ex composito abscesserat, & rure agebat in Albano suo. Primum generum ad orandum eum Pisonem allegauit, inde est ipse quoque profectus. Eo nunciato non sustinuit in conspe-
D ctum eius venire Pompeius. mirum enim ei pudorem incussit vir ille, qui contentiones subierat pro eo maximas, multasque suas in republica actiones ad eius instituerat commodum. Verum quòd gener esset Cæsaris, huic instanti prodidit veteres necessitudines: ac ne cum eo colloqueretur, alia subduxit se ianua. Ita ab eo proditus & desertus confugit ad cõsules Cicero. Ac Gabinius quidem semper erat durus: benignius eum est Piso affatus, monuitq; vt cedendo & locum dando Clodii furori, temporisque ferendo vicissitudinem, iterum seruaret rempublicam ipsius causa seditionibus &
E procellis iactatã. Eo accepto responso deliberauit Cicero cum amicis. Lucullus manendum censuit, ipsius fore victoriam: alii fugiendũ. futurum enim breui vt exatiatus Clodii furore & scelere populus ipsum esset desideraturus. Hoc consilium Cicero sequutus est, ac signum Mineruæ, quod magna in veneratione diu habuerat domi, in Capitolio posuit, ibique dedicauit cum hac inscriptione, MINERVÆ VRBIS ROMÆ PRÆSIDI. Inde accepto ab amicis præsidio clam concubia nocte profugit ex vrbe. Lucaniam pedestri itinere percurrit, cupiens Siciliam tenere. Vbi vulga-
F tum est eum fugisse, Clodius sciuit ei auxilium, atque aqua & igni interdixit, ac ne quis eum intra quingenta millia passuũ ab Italia tecto acciperet.

At aliis adeo fuit Cicero venerandus vt ſemel cõtemnerent edictum, omniq; eum officiorũ genere proſequerentur. Hipponii verò (quod oppidũ eſt Lucaniæ, Vibonem dicunt nunc) Vibius, Siculus genere, qui cùm alios fructus ex Ciceronis amicitia retulerat, tum fuerat eo conſule præfectus fabrum, non admiſit eum domo, ſed locũ oſtendit ei ſe deſignaturum in agro quò poſſet ſe recipere. Prætor Siciliæ C. Verginius, Ciceroni arctiſſima coniunctus familiaritate, ſcripſit ei vt Sicilia abſtineret. Tum verò fracto animo cõtendit Brunduſiũ. Inde quũ ſecundo vento ſoluiſſet, vento àmari exorto aduerſo reiectus poſtero die ad Italiam eſt. Mox altum repetiit. Fama tenet, poſtquam Dyrrhachium appulſus exiturus erat, terram mouiſſe, & fuiſſe reciprocatum æquor. Vnde coniectarunt haud fore diuturnum ei exilium vates: prænuntiare enim ea mutationem. Quamuis autem frequentes eum celebrarent amici, Græciæ quoque ciuitates officiis erga eum certarent, animo tamẽ manſit abiecto & mœſto, crebrò Italiam inſanorum more amatorum reſpiciẽs, itaq; fractus calamitate & deiectus & æger animi, vt non expectares de viro in literis enutrito tam multis. Et quidem ab amicis petiit ſubinde ne oratorem ſe, ſed appellarent philoſophum. Philoſophiam enim ſe vt opus ſectatum: eloquentia ad rempublicam gerendam, vbi vſus ſit, vti tanquam inſtrumento. Atqui mirificam vim habet gloria doctrinã menti veluti colorem abluẽdi, imprimendique longo vſu & conſuetudine ſenſus vulgi iis qui rempublicam tractant, niſi admodum religiosè eam capeſſas: vt in negotiorum offeras te ſocietatem, non, quos negotia ſecum trahunt, motuum. Exterminato Cicerone, Clodius villas eius incendit, concremauit domum, & areæ ædem Libertatis ædificauit, reliqua bona haſtæ ſubiecit. quæ quotidie quum proclamaret, nemo ad haſtam acceſſit tamen. Hinc trepidis eius timore optimatibus, populo, quem in omnem præcipitauerat inſolentiam & audaciam, ſtipatus adoritur Pompeium, vellicatque nonnulla eius in bello acta. Quorum cauſa quum malè audiret ille, pœnituit eum quòd Ciceronem dereliquiſſet, mutatoque animo incubuit cum amicis ad eum reuocandũ. Quum repugnaret Clodius, ſenatuſconſultum factum eſt vt nulla de re antè, quæ ad rempublicam pertineret, decerneretur aut ageretur, quàm de Ciceronis reditu latum eſſet. Gliſcebat Lentulo conſule ſeditio. tribuniplebis vulnerati in foro fuere. Quintus, Ciceronis frater, inter cadauera pro mortuo latuit. Hic demum cœpit animum plebs flectere. Annius Milo tribunuſplebis auſus princeps vi fuit Clodium in iudicium trahere. Magna pars populi, frequenteſque ex municipiis, cum Pompeio conſpirauere. Horum ille agmine forum occupauit deiecto Clodio, ac populum in ſuffragia miſit. Proditum memoriæ eſt nullam vnquam rem tanto conſenſu ſciuiſſe populum. Senatus cum populo certans decreuit vt honos haberetur ciuitatibus quæ in Ciceronẽ, dum exulaſſet, fuiſſent officioſæ: domus eius & villæ, quas diruerat Clodius, vt ex publico inſtaurarentur.

A τοῖς μὲν ὅσοι ἄλλοις ἐλάχιστος ἦν τῶν ἀμφὶ γράμματος τούτου λόγος, ἀγδυμοῦσι τὸν Κικέρωνα· καὶ πᾶσαν σὺν δικνύμενοι φιλοφροσύνην, παρέπεμπον αὐτόν. ἐν δὲ Ἱππωνίᾳ πόλει τῆς Λουκανίας, ἣν Οὐιβῶνα νῦν καλοῦσιν, Οὐίβιος Σικελὸς ἀνὴρ ἄλλά τε πολλὰ τῆς Κικέρωνος φιλίας ἀπολελαυκώς, καὶ γεγονὼς ὑπατεύοντος αὐτῷ τεκτόνων ὕπαρχος, οἰκίαν μὲν οὐκ ἐδέξατο, ὃ χωρίον ὃν καταγράψειν ἐπηγγέλλετο. ἐν Γαΐῳ Οὐέργινος, ὁ τῆς Σικελίας στρατηγὸς, ἐν τοῖς μάλιστα Κικέρωνι κεχρημένος, ἔγραψεν ἀπέχεσθαι τῆς Σικελίας. ἐφ' οἷς ἀθυμήσας, ὥρμησεν ὅπῃ Βρεντέσιον, κἀκεῖθεν εἰς Δυῤῥάχιον ἀνέμῳ φορῷ κομισθείς, ἀντιπνεύσαντος πελαγίου μιᾷ ἡμέρᾳ, ἐπαλινδρόμησεν, εἶτα αὖθις ἀνήχθη. λέγεται δὲ καὶ καταπλεύσαντος εἰς Δυῤῥάχιον αὐτοῦ, καὶ μέλλοντος ἀποβαίνειν, σεισμόν τε τῆς γῆς καὶ σασμὸν ἅμα γενέσθαι τῆς θαλάττης. ἀφ' ὧν στενέβαλλον οἱ μαντικοὶ μὴ μόνιμον αὐτοῦ τὴν φυγὴν ἔσεσθαι. μεταβολῆς γὰρ εἶναι ταῦτα σημεῖα. πολλοὶ δὲ φοιτώντων ἀνδρῶν ἐπ' εὐνοίας, καὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἀμιλλωμένων πρὸς αὐτὸν, ὅμως ἀθυμῶν καὶ δειλυπος διῆγε, τὰ πολλὰ περὶ τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ οἱ διεστῶτες, ἀφορῶν, καὶ τῷ φρονήματι μικρὸς ἄγαν καὶ ταπεινὸς ὑπὸ τῆς συμφορᾶς γεγονὼς καὶ στενοχαλυμένος, ὡς οὐκ ἄν τις ἀνδρὰ παιδείᾳ συμβεβιωκότα τοσαύτῃ προσεδόκησε. καίτοι πολλάκις αὐτὸς ἠξίου τοὺς φίλους μὴ ῥήτορα καλεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ φιλόσοφον. φιλοσοφίαν γὰρ, ὡς ἔργον, ἠρῆσθαι, ῥητορικὴν δ' ὀργάνῳ χρῆσθαι, πολιτευόμενος ὅπῃ τὰς χρείας. ἀλλ' ἡ δόξα δίνη τὸν λόγον, ὥσπερ βαφὴν, ἀποκλύσαι τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ τῶν πολλῶν ἀπομόρξασθαι πάθη δι' ὁμιλίαν καὶ συνήθειαν τοῖς πολιτευομένοις, εἰ μή τις ὦν μάλα φυλακτόμενος, οὕτω συμφέρηται τοῖς ἐκτὸς, ὡς τῶν πραγμάτων αὐτῶν, οὐ τῶν ὅπῃ τοῖς πράγμασι παθῶν συμμεθέξων. ὁ δὲ Κλώδιος ἐξελάσας τὸν Κικέρωνα, κατέπρησε μὲν αὐτοῦ τὰς ἐπαύλεις, κατέπρησε δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ τὸν τόπον ναὸν Ἐλευθερίας ἐπωκοδόμησε. τὴν δ' ἄλλην οὐσίαν ἐπώλησε, καὶ διεκήρυττε καθ' ἡμέραν, μηδενὸς ὠνουμένου μηδενός. ἐκ δὲ τούτου φοβερὸς ὢν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καὶ τὸν δῆμον ἀνειμένον εἰς ὕβριν πολλὴν καὶ θρασύτητα συνεφελκόμενος, ἐπεχείρει τῷ Πομπηΐῳ, τῶν διωκημένων ὑπ' αὐτοῦ χάριν τῶν στρατειῶν ἕνεκα παρεσκευάζων. ἐφ' οἷς ὁ Πομπήιος ἀδοξῶν, ἐκάκιζεν αὐτὸς αὐτὸν, πρεσβεύοντος τὸν Κικέρωνα· καὶ πάλιν ἐκ μεταβολῆς πολυτίμητος ἐγίνετο, πρᾴττων κάθοδον αὐτῷ μετὰ τῶν φίλων. ἐνισταμένου δὲ τοῦ Κλωδίου, συνέδοξε τῇ βουλῇ μηδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ πρᾶγμα κινεῖν μηδὲ πράττειν δημόσιον, εἰ μὴ Κικέρωνι κάθοδος γένοιτο. τῶν δὲ περὶ Λέντλον ὑπατεύοντων, καὶ τῆς στάσεως πρόσω βαδιζούσης, ὥστε τραυματίας μὲν ἐν ἀγορᾷ δημαρχοῦς, Κόϊντον δὲ τὸν Κικέρωνος ἀδελφὸν ἐν τοῖς νεκροῖς, ὡς τεθνηκότα κείμενον, λαθεῖν, ὁ, τε δῆμος ἤρξατο τρέπεσθαι τῇ γνώμῃ· καὶ τῶν δημαρχῶν Ἄννιος Μίλων πρῶτος ἐτόλμησε τὸν Κλώδιον εἰς δίκην ἀπάγειν βιαίως, καὶ Πομπηΐῳ πολλοὶ συνῆλθον ἔκ τε δήμου καὶ τῶν πέριξ πόλεων. μεθ' ὧν προελθὼν, καὶ τὸν Κλώδιον ἀνασήσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ὅπῃ τὴν ψῆφον ἐκάλει τοῖς πολίταις. καὶ λέγεται μηδέποτε μηδὲν ἐκ τοσαύτης ὁμοφροσύνης ὅπῃ ψηφίσασθαι τὸν δῆμον. ἡ δὲ σύγκλητος ἀμιλλωμένη πρὸς τὸν δῆμον, ἔγραψεν ἐπαινεθῆναι τὰς πόλεις ὅσαι τὸν Κικέρωνα τῷ φυγῇ ἐθεράπευσαν, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτῷ καὶ τὰς ἐπαύλεις ἃς Κλώδιος διεφθάρκει, τέλεσι δημοσίοις ἀνασταθῆναι.

κατήει δὲ Κικέρων ἑκκαιδεκάτῳ μηνὶ μετὰ τὴν φυγήν· καὶ τοσαύτη τε πόλεις χαρὰ καὶ παρουσία τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὴν ἀπόντησιν εἶχεν, ὥστε τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Κικέρωνος ὕστερον, ἐνδεέστερον εἶναι τῆς ἀληθείας. ἔφη γὰρ αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὤμων τὴν Ἰταλίαν φέρουσαν, εἰς τὴν Ῥώμην εἰσενεγκεῖν. ὅπου καὶ Κράσσος ἐχθρὸς ὢν αὐτῷ πρὸς τὴν φυγὴν, τότε προθύμως ἀπήντα καὶ διελύετο, τῷ παιδὶ Πομπηίῳ χαριζόμενος, ὡς ἔλεγε, ζηλωτῇ τοῦ Κικέρωνος ὄντι. χρόνον δὲ οὐ πολὺν διαλιπὼν, καὶ προσφυλάξας ἀποδημοῦντα τὸν Κλώδιον, ἐπῆλθε μετὰ πολλῶν τῷ Καπετωλίῳ, καὶ τὰς δημαρχικὰς δέλτους ἐν αἷς ἀναγραφαὶ τῶν διωκημένων ἦσαν, ἀπέσπασε καὶ διέφθειρεν. ἐκκαλουμένου δὲ περὶ τούτου τοῦ Κλωδίου, τοῦ δὲ Κικέρωνος λέγοντος ὡς προδανούφης οὐκ πατρικίων εἰς δημαρχίαν παρέλθοι, καὶ κύριον οὐδὲν εἶναι τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ· Κάτων ἠγανάκτησε καὶ ἀντεῖπε, τὸν μὲν Κλώδιον οὐκ ἐπαινῶν, ἀλλὰ καὶ διεχεραίνων τοῖς πεπολιτευομένοις· δῆμον δὲ καὶ βίαιον ἀποφαίνων, αἱρεῖν ψηφίσασθαι δόγματα καὶ πράξεων τοσούτων τὴν σύγκλητον· ἐν αἷς εἶναι καὶ τὴν ἑαυτοῦ τῶν περὶ Κύπρον καὶ Βυζάντιον διοίκησιν. ἐκ τούτου προσέκρουσεν ὁ Κικέρων αὐτῷ πρὸς χρόνον εἰς οὐδὲν ἐμφανὲς προελθοῦσαν, ἀλλ' ὥστε τῇ φιλοφροσύνῃ χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους ἀμαυρότερον. μετὰ ταῦτα Κλώδιον μὲν ἀποκτίννυσι Μίλων· καὶ διωκόμενος φόνου, Κικέρωνα παρεσκεύασε συνήγορον. ἡ δὲ βουλὴ φοβηθεῖσα μὴ κινδυνεύοντος ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ θυμοειδοῦς τοῦ Μίλωνος, παρεσχὲ θόρυβον περὶ τὴν πόλιν, ἐπέτρεψε Πομπηίῳ τούτῳ τε καὶ τὰς ἄλλας κρείσσας βεβουλεῦσαι, παρέχοντα τῇ πόλει καὶ τοῖς δικαστηρίοις ἀσφάλειαν. ἐκείνου δὲ τὴν ἀγορὰν ἔτι νυκτὸς ἀπὸ τῶν ἄκρων περιλαβόντος τοῖς στρατιώταις, ὁ Μίλων τὸν Κικέρωνα δείσας, μὴ πρὸς τὴν ὄψιν ἀπειρία παραπαγεὶς, χεῖρον παραγωνίσηται, συνέπεσεν ἐν φορείῳ κομισθέντα πρὸς τὴν ἀγορὰν ἡσυχάζειν, ἄχρις οὗ συνίασιν οἱ κριταὶ, καὶ πληρωθῇ τὸ δικαστήριον. ὁ δὲ οὐ μόνον τοῦ (ὡς ἔοικεν) ἐν ὅπλοις ἀθαρσὴς, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μετὰ φόβου πρὸς ἦν, καὶ μόλις ἐπαύσατο παλλόμενος καὶ τρέμων, ὅτι πολλῶν ἀγώνων ἀκμὴν τοῦ λόγου καὶ φασὶν λαβόντος. Λικιννίῳ δὲ Μουρήνᾳ φεύγοντι δίκην ὑπὸ Κάτωνος, βοηθῶν καὶ φιλοτιμούμενος Ὁρτήσιον ὑπερβάλλειν ἀνημερήσαντα, μέρος οὐδὲν ἀνεπαύσατο τῆς νυκτὸς, ὡς ὑπὸ τοῦ σφόδρα φρεντίσαι καὶ παραγρυπνῆσαι κακωθεὶς, ἐνδεέστερος αὐτοῦ φανῆναι. τότε δὴ δοκοῦσι τὴν τοῦ Μίλωνος δίκην ἐκ τοῦ φορείου προελθὼν, καὶ θεασάμενος τὸν Πομπήιον ἄνω καθεζόμενον, ὥσπερ ἐν στρατοπέδῳ, καὶ κύκλῳ τὰ ὅπλα περιλάμποντα τὴν ἀγορὰν, συνεχύθη, καὶ μόλις ἐπήρξατο τοῦ λόγου κρατυνόμενος τὸ σῶμα, καὶ τὴν φωνὴν ἐπιρρώμενος, αὐτοῦ τοῦ Μίλωνος θαρσοῦς καὶ ἀνδρείως παρεισαμένου τοῦ ἀγῶνι, καὶ κόμην θρέψαι καὶ μεταβαλεῖν ἐσθῆτα φαιὰν ἀπαξιώσαντος. ὥστε οὐκ ἤνεσα δοκεῖ συνάπτειν αὐτῷ γνέσθαι τῆς καταδίκης. ἀλλ' ὅμως Κικέρων διὰ ταῦτα φιλέπαινος μᾶλλον ἢ δειλὸς ἔδοξεν εἶναι. γίνεται δὲ καὶ τῶν ἱερέων, οὓς αὐξάνεσθαι Ῥωμαῖοι κα-

A Reuersus ab exilio Cicero est mense decimo sexto, tantaq; municipiorũ omnium lætitia & fauore hominum proditum ei obuiam est, vt quod iactauit postea Cicero, minus esset vero. Ait enim Italię se humeris reportatum. Siquidem ipse quoque Crassus, qui gesserat ante exiliũ cum eo inimicitias, magno studio tunc ei occurrit, rediitq; cum eo in gratiam, indulgens, vt ferebat, filio Publio æmulo Ciceronis. non multo interiecto spatio, quum captasset opportunitatẽ Cicero per absentiam Clodii, magna frequentia scandit in Capitolium, tabulasq;, quæ acta continebãt Clodii tribu-
B natus, reuulsit corrupitq;. De eo querẽte Clodio, nõ ritè respondit eum Cicero ex patriciis aspirasse ad tribunatum, neque esse eius actorum quicquam ratum. Quo offensus restitit Cato Ciceroni, non in gratiam Clodii, (quippe cui displicerẽt istius actiones) verùm graue contendit esse neq; tolerandum, vt aboleret senatus tam multa decreta & acta: in quibus continerentur etiam ea quæ in Cypro & Byzantii ipse gesserat. Hinc offensio extitit inter Ciceronem & Catonem: quæ in inimicitiam tamen non erupit apertam, tantùm frequentiorem consuetudinem diremit. Sub hæc
C Clodium occidit Milo. Defensorem hic in iudicium adductus adhibuit Ciceronem. At senatus timens ne viro claro & acri reo ciuitatis quies turbaretur, permisit Pompeio vti huic & cæteris iudiciis præesset, præsidiumque haberet ad securitatem vrbis & iudiciorum. Quum ille ante lucem summa fori cum armatis insedisset, metuens Milo ne spectaculo insolito Cicero territus minus rectè causam diceret: persuasit ei vt lectica delatus in forum, quiesceret dum conuenirent iudices, & frequens esset corona. Enim verò non modò scilicet in bello illo timidus erat, sed accede-
D bat etiam ad dicendum trepidus, ac multis in causis vix tandem horrere & tremere medio desinebat ardore & statu orationis. L. Murænam, quem accusauit Cato, defensurus, totam noctem lucubrauit, dum Hortensium contendit, cuius mirè placuerat oratio, superare: vt præ nimia solicitudine & vigiliis ita affecerit valetudinem, vt cõcedere illi videretur. Ac tunc vt ad iudicium Milonis lectica delatus fuit, & Pompeium contemplatus locis superioribus velut in castris confidentẽ, atque circumfulgens vndiq; armis forum, obstupuit, & orationem ægrè cum tremore corporis & linguæ hæsitantia exorsus est: quũ Milo ipse forti
E animo & celso præstò esset certamini, nec capillos demittere, vel sumere atram vestẽ sustinuisset. quod maximum momentum fecisse apparet ad eius damnationem. Cæterùm Cicero ex eo anxius potius de salute amicorũ fuisse, quàm timidus habitus est. Augur factus est loco Crassi iunioris, qui apud Parthos ceciderat. Hinc sortitus prouinciã Ciliciam, & exercitum duodecim millium peditum, & duorũ millium sexcentorũ equitũ, soluit. Iniunctum ei fuit insuper vt Cappadociam Ariobarzani regi cõciliaret & dicto audientẽ præstaret. quod confecit & cõposuit sine armis, & multa cũ
F gratia. Ciliciam cernẽs ad Parthicam Romanorũ

λεῦσιν, αὐτὶ Κράσσου τοῦ νέου, μετὰ τὴν ἐν Πάρθοις αὐτοῦ τελευτήν. εἶτα κληρῶν λαχὼν τῶν ἐπαρχιῶν Κιλικίαν, καὶ στρατὸν ὁπλιτῶν καὶ δισχιλίων, ἱππέων δὲ δισχιλίων ἑξακοσίων, ἔπλευσε. προσέταξεν αὐτῷ, καὶ τὰ περὶ Καππαδοκίαν Ἀριοβαρζάνῃ τῷ βασιλεῖ φίλα καὶ πειθήνια παρασχεῖν. ταῦτά τε δὴ παρεσκεύασε καὶ συνήρμοσεν ἀμέμπτως ἄτερ πολέμου· τοὺς τε Κίλικας ὁρῶν πρὸς τὸ Παρθικὸν πρᾶγμα Ῥωμαίων,

cladem & tumultum Syriæ ſuſpenſam, leni imperio placauit. Dona ne à regibus quidem accepit oblata. Cœnas prouinciales remiſit. Ipſe probos & doctos viros in dies conuiuio excepit, non ſumptuosè ſed liberaliter. Domus eius carebat ianitore. Decumbentem conſpexit nemo, ſed manè cõſiſtens aut inambulans pro cubiculo comiter appellabat ſalutatores. Neminem dicitur virgis cecidiſſe, nec veſtem vllius laceraſſe, neque ira prouectus aut mulctæ cauſa dictum iecisſe in quenquam contumelioſum aut probroſum. Quũ multam pecuniam publicam cõperiſſet auerſam, ciuitates locupletauit, & reſoluentibus auerſa nulla præterea pœna impoſita integram famam conſeruauit. Bellum etiam attigit, latroneſq; qui Amanum tenebant, fudit fugauitq; : vnde appellatus ab exercitu imperator eſt. Cœlio oratori, vt pantheras ſibi ex Cilicia Romam mitteret ad ludos roganti, cum iactantia aliqua rerum ſuarũ reſcripſit non eſſe in Cilicia pantheras, in Cariam fugiſſe, querentes in communi pace ſecum tantùm geri bellum. Prouincia decedens primùm Rhodum appulit, inde hæſit libenter priſtinæ deſiderio conuerſationis Athenis. Viſis ibi excellentiſſimis doctrina viris, ſalutatiſq; quos tunc ibi habebat amicis & familiaribus, celebratus à Græcia eximiis honoribus, tandẽ ad vrbem regreſſus eſt, vbi res iam quaſi ex incendio in bellum exarſerãt ciuile. Quum verò decerneret ei triumphum ſenatus, malle ait ſe facta concordia Cæſaris ſequi currum. Priuatim autem conſuluit vtrique, hinc Cæſari multa ſcribens, hinc obteſtans Pompeiũ: vtrunque verò demulcens ac confirmans. Sed quum eſſet res deplorata, & Cæſare inuadente Pompeius vrbem relinquens cum multis & primariis fugam caperet, huic ſe fugæ non coniunxit Cicero, ſed Cæſari exiſtimatus eſt adhærere. Conſtat ſanè multum eum animo in vtramque partẽ fluctuatum & anxium fuiſſe. Scribit enim in epiſtolis, Vtrò te conuertas? Speciosam habet Pompeius & honeſtã belli materiam, paratior eſt Cæſar, rectiuſq; ſibi & amicis conſulit. Itaque quem fugiam habeo, non habeo ad quem fugiam. Cæterùm vt Trebatius, vnus ex Cæſaris familiaribus, ſignificauit ei per literas, Cæſarem arbitrari ipſum eſſe ſuarum partium debere, & ſuæ conſortem ſpei: ſin hoc ei non permitteret ætas, in Græciam vt conferret ſe, ibique neutri parti addictus quieti ſuæ conſuleret. Miratus nihil ipſum ad ſe Cæſarẽ ſcripſiſſe Cicero, cum ſtomacho reſpondit, Nihil ſe indignum rebus ſuis geſtis facturum. Eiuſcemodi ſunt quæ ſcripſit in epiſtolis. Profecto in Hiſpaniam Cæſare, nauigauit extemplò ad Pompeium. Ac cæteri quidem gauiſi aduentu eius ſunt: Cato, vbi eum vidit, obiurgauit eum grauiter, remotis arbitris, quòd eſſet Pompeium ſequutus. Sibi quidem parum honeſtũ fore ſi, quas à principio probaſſet, eas reliquiſſet reipubl. partes: ipſum verò, qui plus profuturus patriæ & amicis eſſet ſi domi manens medius rebus ad euentum moderaretur, temerè nunc nulla compulſum neceſſitate hoſtem factum Cæſari eſſe, & ad tanti diſcriminis illuc veniſſe ſocietatem. Cùm hæ rationes ſententiam commutauerunt Ciceronis,

A καὶ τὸν ἐν Συρίᾳ νεωτερισμὸν ἐπηρμένους, κατεπράυνεν ἠμέρως ἄρχων. καὶ δῶρα μὴν οὐδὲ τῶν βασιλέων διδόντων ἔλαβε, δεῖπνον δὲ τοῖς ἐπαρχικοῖς δοῦναι. αὐτὸς δ' καθ' ἡμέραν τοῖς χαρίεντας ἀνελάμβανεν ἑστιάσεσιν, οὐ πολυτελῶς, ἀλλ' ἐλευθερίως. ἡ δὲ οἰκία θυρωρὸν οὐκ εἶχεν, οὐδὲ αὐτὸς ὤφθη κατακείμενος ἔτι οὐδένος, ἀλλ' ἔωθεν ἕως ἡ περιπατῶν πρὸ τοῦ δωματίου, τοῖς ἀσπαζομένοις ἐδεξιοῦτο. λέγεται δὲ μήτε ῥάβδοις αἰκίσασθαί τινα, μήτ' ἐσθῆτα περιρρῆξαι, μήτε βλασφημίαν ἔτι ὀργῆς, ἢ ζημίας προσβαλεῖν μεθ' ὕβρεων. ἀνδρῶν δὲ πολλὰ τῶν δημοσίων κεκλεμμένα, τάς τε πόλεις ἀπόρους ἐποίησε, καὶ τοῖς ἀποτίνοντας, οὐδὲν τούτου πλεῖον παθόντας, ἐπιτίμοις διεφύλαξεν. ἤψατο δὲ καὶ πολέμου, λῃστὰς τῶν περὶ τὸν Ἀμανὸν οἰκούντων ἡττάμενος· ἐφ' ᾧ καὶ αὐτοκράτωρ ἐπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀνηγορεύθη. Κικιλίου δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παραδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι, καλλωπιζόμενος ὅτι τοῖς πεπραγμένοις, γράφει πρὸς αὐτὸν οὐκ εἶναι παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ. πεφεύγασι γὰρ εἰς Καρίαν, ἀγανακτοῦσας ὅτι μόναι πολεμοῦνται, πολλῶν εἰρηνεύειν ἐχόντων. πλέων δ' ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, τοῦτο μὲν Ῥόδῳ προσέσχε, τοῦτο δ' Ἀθήναις ἐνδιέτριψεν ἄσμενος, πόθῳ τῶν πάλαι σοφιστῶν. ἀνδράσι δὲ τοῖς πρώτοις ἀπὸ παιδείας συγγενόμενος, καὶ τοῖς τότε φίλοις καὶ συνήθεσι ἀσπασάμενος, καὶ τὰ πρέποντα θαυμασθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πόλιν ἐπανῆλθεν, ἤδη τῶν πραγμάτων ὥσπερ ὑπὸ φλεγμονῆς ἀφισαμένων περὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. ἐν μὲν οὖν τῇ βουλῇ ψηφιζομένων αὐτῷ θριάμβων, ἤδιον αὐ ἔφη παρακολουθήσαι Καίσαρι θριαμβεύοντι, συμβάσεων γενομένων. ἰδίᾳ δὲ συνεβούλευε, πολλὰ μὲν Καίσαρι γράφων, πολλὰ δ' αὐτὸ Πομπηίου δεόμενος, πρὸς ἑκάτερον ἐν τῷ παραμυθούμενος. ὡς δ' ἐν ἀπορίᾳ ἦν, καὶ Καίσαρος ἐπιχειρούντος, Πομπήιος οὐκ ἔμεινεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν πόλιν ἐξέλιπε, ταύτης μὲν ἀπελείφθη τῆς φυγῆς ὁ Κικέρων, ἔδοξε δὲ Καίσαρι προσκεῖσθαι. καὶ δῆλός ἐστι τῇ γνώμῃ πολλὰ ῥιψοκινδυνεύσας ἐπ' ἀμφότερα καὶ διεσπασμένος. γράφει γὰρ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, Ποτέρωσε χρὴ τρέπεσθαι; Πομπηίου μὲν ἔνδοξον καὶ καλὸν ὑπόθεσιν πρὸς τὸν πόλεμον ἔχοντος, Καίσαρος δ' ἄμεινον τοῖς πράγμασι χρωμένου, καὶ μᾶλλον ἑαυτὸν καὶ τοῖς φίλοις σώζοντος; ὥστ' ἔχειν μὲν οὐ φύγῃ, μὴ ἔχειν δὲ πρὸς οὐ φύγῃ. Τρεβατίου δέ τινος τῶν Καίσαρος ἑταίρων γράψαντος ἐπιστολὴν ὅτι Καίσαρ οἴεται δεῖν, μάλιστα μὲν αὐτὸν ἐξετάζεσθαι μετ' αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐλπίδων μετέχειν· εἰ δ' ἀναδύεται γῆρας, εἰς τὴν Ἑλλάδα βαδίζειν, κἀκεῖ καθήμενον ἡσυχίαν ἄγειν, ἐκποδὼν ἀμφοτέροις γενόμενον· θαυμάσας ὁ Κικέρων ὅτι Καῖσαρ αὐτὸς οὐκ ἔγραψεν, ἀπεκείναλε πρὸς ὀργήν, ὡς οὐδὲν ἀνάξιον πράξας τῶν πεπολιτευμένων. τὰ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς γεγραμμένα, τοιαῦτά ἐστι. τοῦ δὲ Καίσαρος εἰς Ἱσπανίαν ἀπάραντος, εὐθὺς ὡς Πομπήιον ἔπλευσε· καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἀσμένος ὤφθη, Κάτων δ' αὐτὸν ἰδὼν, ἰδίᾳ πολλὰ κατεμέμφετο Πομπηίῳ προσθέμενον. αὐτῷ μὲν γὰρ οὐχὶ καλῶς ἔχειν ἐγκαταλιπεῖν ἐν ἀρχῆς εἵλετο τῆς πολιτείας τάξιν, ἐκεῖνον ὑπερμφοτέρων ὄντα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς φίλοις, εἰ μένοι οἴκοι πρὸς τὸ ἀποβαῖνον ἡρμόζετο, κατ' οὐδένα λογισμὸν οὐδ' ἐξ ἀνάγκης πολέμιον γεγενέναι Καίσαρι, καὶ τοσούτου μεθέξοντα κινδύνου δοῦναι ἥκειν. οὗτοι δὲ δὴ τοῦ Κικέρωνος ἀνέστρεφον οἱ λόγοι τὴν γνώμην,

καὶ ὃ μέγα μηδὲν αὐτῷ χρῆσθαι Πομπήϊον. αὐτὸς δ' ἐν ᾧ αὐτὸς, οὐκ ἀρνούμενος μεταμέλεσθαι, φλαυρίζων δὲ τοῦ Πομπηίου τὴν παρασκευὴν, καὶ πρὸς τὰ βουλεύματα διεκελαίνων ὑπούλως, καὶ τὸ παρασκώπτειν τι καὶ λέγειν χαριεν εἰς τοὺς συμμάχους, οὐκ ἀπεχόμενος· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἀγέλαστος ἀεὶ περιιὼν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ σκυθρωπὸς, ἑτέροις δὲ παρέχων γέλωτα μηδὲν δεομένοις. Βέλτιον δὲ καὶ τούτων ὀλίγα παραθέσθαι. Δομιτίου τίνων ἀνδρῶν εἰς τάξιν ἡγεμονικὴν ἄγοντος οὐ πολεμικὸν, καὶ λέγοντος ὡς ἐπιεικὴς τὸν τρόπον ὄντι καὶ σώφρονι, Τί οὖν (εἶπεν) οὐκ ἐπιτρόπον αὐτὸν τοῖς τέκνοις φυλάττεις; ἐπαινούντων δὲ τινων Θεοφάνην τὸν Λέσβιον, ὃς ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τεκτόνων ἔπαρχος, ὡς δὴ παρεμυθήσαντο Ῥοδίοις τὸν στόλον ἀποβαλόντας, Ἥλιον (εἶπεν) ἀγαθὸν ὄντι, τὸ Γραικὸν ἔχειν ἔπαρχον. Καίσαρος δὲ καταφρονοῦντος τὰ πλεῖστα, καὶ τρόπον τινὰ πολιορκουμένου αὐτοῦ, Λέντλῳ μὲν εἰπόντι πιστεύεσθαι τοὺς τοῦ Καίσαρος φίλους, ἀπεκείνατο, Λέγεις αὐτοῖς δεῖν εἶναι Καίσαρι. Μαρτίου δέ τινος ἥκοντος ἐξ Ἰταλίας νεωστὶ, καὶ λέγοντος ἐν Ῥώμῃ φήμην ἐπικρατεῖν ὡς πολιορκοῖτο Πομπήϊος, Εἶτ' ἐξέπλευσας (εἶπεν) ἵνα τοῦτο πιστεύσῃς αὐτὸς θεασάμενος; μετὰ δὲ τὴν ἧτταν Νωνίου μὲν εἰπόντος ὅτι δεῖ χρηστὰς ἐλπίδας ἔχειν· ἐπὶ γὰρ ἀετοῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Πομπηίου λελεῖφθαι· καλῶς ἂν (ἔφη) παρῄνεις, εἰ κολοιοῖς ἐπολεμοῦμεν. Λαβιήνου δὲ μυθευόντος πίστεις ἰσχυριζομένου, καὶ λέγοντος ὡς δεῖ τὸν Καίσαρα νέον εἶναι Πομπήϊον, Οὐκοῦν (ἔφη) στρατηγήματι τούτῳ χρώμενοι νῦν ἀποβεβλήκαμεν τὸ στρατόπεδον. Ἀλλὰ γὰρ ἡμυθμένης τῆς κατὰ Φάρσαλον μάχης, ἧς οὐ μετέσχε δι' ἀρρωστίαν, καὶ Πομπηίου φυγόντος, ὁ μὲν Κάτων καὶ στράτευμα συχνὸν ἐν Δυρραχίῳ, καὶ στόλον ἔχων μέγαν, ἐκεῖνον ἠξίου στρατηγεῖν κατὰ νόμον, καὶ τὸ τῆς ὑπατείας ἀξίωμα παρεῖχε. διωθούμενος δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ Κικέρων, καὶ ὅλως φεύγων τὸ συστρατεύεσθαι, παρ' ὀλίγον ἦλθεν ἀναιρεθῆναι, Πομπηίου τοῦ νέου καὶ τῶν φίλων προδότην ἀποκαλούντων, καὶ τὰ ξίφη παρασειόντων, εἰ μὴ Κάτων ἐκώλυσε, μόλις ἀφείλετο καὶ διεκώλυσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καταφθὰς δὲ εἰς Βρεντέσιον, ἐνταῦθα διέτριβε, Καίσαρα περιμένων βραδύνοντα διὰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ καὶ περὶ Αἴγυπτον ἀσχολίας. ἐπεὶ δὲ εἰς Τάραντα καθορμισμένος ἀπηγγέλλετο, καὶ πεζῇ πορευόμενος, ἐκεῖθεν εἰς Βρεντέσιον ὥρμησε πρὸς αὐτὸν, οὐ πάνυ μὲν ὡς δι' ἐλπίδος, ἀιδούμενος δὲ πολλῶν παρόντων ἀνδρὸς ἐχθροῦ καὶ κρατοῦντος λαμβάνειν πεῖραν. οὐ μὴν ἐδέησεν αὐτὸν παρῆσαί τι παρ' ἀξίαν εἰπεῖν. ὁ γὰρ Καῖσαρ ὡς εἶδεν αὐτὸν πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπαντῶντα, κατέβη καὶ ἠσπάσατο, καὶ προαγόμενος μόνῳ συχνὸν σταδίων ὁδὸν προῆλθεν. ἐκ δὲ τούτου διετέλει τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος, ὥστε καὶ γράψαι τι λόγον ἐγκώμιον Κάτωνος, ἀντιγράφων, τόν τε λόγον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον, ὡς μάλιστα τῶν Περικλέους ἐοικότα καὶ Θηραμένους, ἐπαινεῖν. ὁ μὲν οὖν Κικέρωνος λόγος, Κάτων, ὁ δὲ Καίσαρος, Ἀντικάτων ἐπιγεγράπται. λέγεται δὲ καὶ Κοΐντου Λιγαρίου δίκην φεύγοντος, ὅτι τῶν Καίσαρος πολεμίων εἷς ἐγεγένει. καὶ Κικέρωνος αὐτῷ βοηθοῦντος, εἰπεῖν τὸν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους, Τί κωλύει δι' ἑνὸς Κικέρωνος ἀκοῦσαι λέγοντος, ἐπεὶ πάλαι κέκριται πονηρὸς ἀνὴρ καὶ πολέμιος; ἐπεὶ δὲ ἀρξάμενος λέγειν ὁ Κικέρων ὑπόφυχος ἐκίνει

γενέσθαι, Henrichius. Γαλίκιος δὲ δὶ ἔνος λόγου, "Ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ φρονεῖν." p. 214.

tum quòd non magnopere eius opera Pompeius vteretur: cuius rei fuit ipse tamen in causa. Quippe apertè præ se ferebat pœnitere ipsum cõsilii sui. Ridebat etiam apparatum Pompeii, nulla consilia satis animo eius vt placebant, neque à dicteriis & facetiis abstinebat in socios iaciendis: verùm quum vultuosus ipse per castra incederet & tristis, aliis non perinde animatis risum excitabat. Operæpretium autem est nonnulla ex his attexere. Quum Domitius hominem imbellem ad præfecturam proueheret, diceretq; probum virum & modestum esse, Quin igitur, inquit, tutorem hunc liberis tuis seruas? Commendantibus quibusdam Lesbium Theophanem, qui præfectus fabrum erat in castris, quòd egregiè Rhodios, quum amisissent classem, esset consolatus, Quanti interest, inquit, Græcum habere præfectum! Quum essent Cæsari prælia ferè secunda, & ille ipsos penè obsideret, nuntiari dicenti Lentulo amicos Cæsaris contracto vultu esse, respondit, Narras malè eos Cæsari velle? Quum Martius quidam ex Italia recens aduenisset, referretq; rumorem Romæ increbuisse obsideri Pompeium, Et tu, infit, huc nauigasti quò tibi fidẽ oculis faceres? Fuso Pompeio, quum hortaretur ad bene sperandum Nonius: septem enim superesse in castris Pompeii aquilas: Rectè moneres, inquit, si pugnandum cum graculis esset. Quum certis fretus oraculis demonstraret Labienus fore Pompeium victorem, Scilicet, inquit, hoc strategemate subnixi castra nunc amisimus. At enim secundum Martẽ Pharsalicum, cui valetudinis causa non interfuit, vt fugit Pompeius, Cato, qui magnas copias & classem habebat Dyrrhachii, contendit vt exercitui Cicero cum imperio præesset: ita conueniens legibus esse, quòd dignitate consulari præcelleret. Cicero, quia repudiaret imperium, planeq; detrectaret eorũ arma sequi, pene fuit interemptus, Pompeio adolescente eiusq; amicis proditorem eum vocantibus & gladios distringentibus, ni obstitisset Cato, qui ægrè eripuit eum & castris eduxit. Vt appulit Brundusium, substitit ibi, Cæsarẽ propter occupationes in Asia & Ægypto morantem opperiens. Vbi applicuisse allatũ eum est Tarentum, atque illinc pedestri itinere progredi Brundusium, perrexit ad eum, spe illa quidẽ dubia, verecundans tamen multis præsentibus inimici animum & victoris experiri. Atqui nihil fuit opus ei vel facere vel dicere præter dignitatem suam. Vt enim longè præ cæteris cõspexit Cæsar occurrentem, ad pedes digressus salutauit eum, multorumque viam stadiorũ cum solo sermocinans processit. Deinceps etiam eum perpetuò & coluit & humanitate sua complexus est, vt quum scripsit in laudem Catonis Cicero orationem, ipse ex aduerso scribens dictionem eius & vitam sicut Periclis germanissimam & Theramenis extolleret. Oratio Ciceronis, Cato: Cęsaris, Anticato titulum habet. Perhibent, quum accusaretur Ligarius quòd hostis Cæsaris fuisset, defendẽte reum Cicerone, dixisse ad amicos Cæsarem, Quid obstat quin Ciceronẽ tanto interuallo audiamus dicentẽ, quando istum quidem iamdudum constat improbum hominem & hostem nostrum esse? Postea verò quàm Cicero dicere orsus mirificè eum mouit,

variisq; affectibus & mira gratia eius progressa est oratio, colorem identidem Cæsaris faciem variassse, perspicuumq; fuisse omnibus eum animi motibus versatum. Denique vbi pugnam Pharsalicam orator attigit, fuisse vsqueadeo permotum vt toto corpore tremuerit, ac libelli aliquot, quos tenebat manibus, ei exciderint. Ligariũ igitur expugnatus crimine absoluit. Hinc Cicero conuersa in regnũ rep. reduxit se à publicis actionibus, ac studiosis philosophiæ iuuenibus vacauit. Quorum ex consuetudine (erant enim nobilissimi & primi) potentiam parauit denuò in ciuitate propè summam. Industriam suam ponebat in dialogis conscribendis philosophicis, aliisq; interpretandis, & verbis quibusque dialecticis aut physicis in Romanam conuertendis linguam. Ille est enim, vti ferunt, qui visionem, assensum, assensionis retentionem, comprehensionem, ad hæc corpuscula indiuidua, simplex corpus, vacuum, multaque eiuscemodi alia, vel primus vel præ cæteris Romano nomine donauit, eaq; partim translationibus, partim proprietate alia in notitiam & appellationem adduxit. Dexteritate in versibus condendis animi gratia vtebatur. Dicitur quum ad id ferretur, carmina facere vna nocte quingenta solitus. Tempus hoc penè totum in Tusculano suo transigens, Laertis se vitam scripsit amicis agere, siue ioco pro more suo, siue præ ambitione ad remp. gestiens & statum pertæsus præsentem. Rarò ad vrbem, idq; salutandi causa Cæsaris, commeabat, princepsq; erat inter eos qui Cæsaris honoribus suffragarentur, ac semper nouas laudes in illum illiusque facta elaborabat adferre, vt est quod de Pompeii statuis dixit, quas euersas & deiectas iussit Cæsar reponi, & restitutæ fuerunt. Ait enim Cicero ea humanitate Cæsarem, dum Pompeii statuas erigit, suas stabilire. Instituerat, vti fama est, patriam historiam conscribere, & Græcorum multa intexere, simulq; complecti integras eorũ narrationes & fabulas. at multis publicis, priuatis item multis distractus est occupationibus & motibus aduersis, quæ sibimet ipsum apparet ferè accersiuisse. Primum vxorem repudiauit Terentiam, quod neglectus in bello fuisset ab ea, vt dimitteretur sine necessario viatico, & quum recepisset se in Italiam, parum beneuola vsus, nam nec Brundusii eum, quum diu illic hæreret, inuisit: neque proficiscenti eò filiæ adolescentulæ comitatum aut viaticum præbuit tam longo itinere honestum. Imò verò domum Ciceroni desolatam & planè inanem reddidit, multoque oppressam & graui ære alieno. Hæ causæ prætexuntur speciosissimæ diuortii. Terentiæ verò, quæ vel has iuit inficias, defensionem ille ipse egregiam præbuit, quòd mox virginem duxerit, vt exprobrauit ei Terentia, forma illius captus: vt Tyro memoriæ prodidit, Ciceronis libertus, quò illius facultatibus dissolueret creditum. Nam fuit puella locuples admodum, cuius patrimonium administrauit Cicero hæres fiduciarius institutus. Quòd verò esset supra modum obæratus, amici & necessarii induxerunt eum vt præter ætatem duceret hãc puellam, dimitteretque eius pecunia creditores.

A καὶ τοῦβαινεν αὐτῷ πάθη τε ποικίλος καὶ χάριν θαυμαστὸς ὁ λόγος, πολλὰς μὴν ἱέναι χρόας ὅτι τὸ τοῦ προσώπου τὸν Καίσαρα, πάσας δὲ τὸ ψυχῆς διεπόμενον τρόπας καταδηλον εἶναι. τέλος ὅ τε κατὰ Φάρσαλον ἀναμνήσας τὸν ῥήτορος ἀγῶνα, σκιρτᾶν ἠναγκάζετο, ἵνα θλῶιν τῷ σώματι, καὶ τῆς χειρὸς σκιβαλεῖν ἔνια τῶν γραμμάτων. τὸ γοῦν ἀνθρωπον ἀπέλυσε τῆς αἰτίας βεβιασμένος. ἐκ τούτου Κικέρων, εἰς μοναρχίαν τῆς πολιτείας μετεστώσης, ἀφέμενος τὸ τὰ κοινὰ πράττειν, ἐρόλαζε τοῖς βουλομένοις φιλοσοφεῖν τῶν νέων, καὶ ἡδὺν ἐκ τῆς πρὸς τούτους συνουσίας διήμερεύετο καὶ πρώτους ὄντας, αὖθις ἴσχυεν ἐν τῇ πόλει μέγιστον. αὐτὸς δὲ ἔργον μὴν ἦν τὸ τοῖς φιλοσόφοις συντελεῖν λόγοις καὶ μεταφράζειν, καὶ τῶν διαλεκτικῶν ἢ φυσικῶν ὀνομάτων ἕκαστον εἰς Ῥωμαϊκὴν μεταβάλλειν διάλεκτον. ἐκεῖνος γὰρ ὅστιν (ὡς φασιν) ὁ καὶ τὴν φαντασίαν, καὶ τὴν κατάθεσιν, καὶ τὴν ἐποχὴν, καὶ τὴν κατάληψιν, ἔτι δὲ τὸ ἄτομον, τὸ ἀμερὲς, τὸ κενὸν, ἄλλά τε πολλὰ τῶν τοιούτων ὀνομάσας πρῶτος, ἢ μάλιστα Ῥωμαίοις, τὰ μὲν μεταφορᾶς, τὰ δὲ οἰκειότητι ἄλλας γνώριμα καὶ προσήγορα μηχανησάμενος. τῇ δὲ πρὸς τὴν ποίησιν εὐκολίᾳ παίζων ἐχρῆτο. λέγεται γὰρ, ὁπηνίκα ῥυείη πρὸς τὸ τοιοῦτον, τῆς νυκτὸς ἔπη ποιεῖν πεντακόσια. τὸ μὲν οὖν πλεῖστον τοῦ χρόνου τούτου περὶ Τουσκλον ἐν χωρίοις αὐτοῦ διάγων, ἔγραφε πρὸς τοὺς φίλους Λαέρτου βίον ζῆν, εἴτε παίζων (ὡς ἔθος εἶχεν) εἴθ' ὑπὸ φιλοτιμίας παραγῶν πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἀθυμῶν τοῖς κατεστῶσι. παρίων δὲ εἰς ἀστυ θεραπείας ἕνεκα τοῦ Καίσαρος κατῄει, καὶ πρῶτος ἦν τῶν συναγορευόντων τῶν τιμῶν, καὶ λέγων ἀεί τι καινὸν εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὰ πεπραγμένα φιλοτιμουμένων. οἷον ὅστι καὶ τὸ περὶ τῶν Πομπηίου λεγόμενον εἰκόνων, ἃς ἀνῃρημένας καὶ καταβεβλημένας ὁ Καῖσαρ ἐκέλευσεν ἀναστῆσαι καὶ ἀνέστησαν. ἔφη γὰρ ὁ Κικέρων ὅτι ταύτῃ τῇ φιλανθρωπίᾳ Καῖσαρ τοὺς μὲν Πομπηίου ἵστησι, τοὺς δὲ αὐτοῦ πήγνυσιν ἀνδριάντας. Δαμοούμενος δὲ, ὡς λέγεται, τὴν πάτριον ἱστορίαν γραφῆναι βεβουλεῖν, καὶ πολλὰ συμμίξαι τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ ὅλοις τοῖς εἰρημένοις λόγοις αὐτῶν καὶ μύθοις ἐνταῦθα γράψαι, πολλοῖς μὲν δημοσίοις, πολλοῖς δὲ ἰδίοις κατεληφθῆ πράγμασιν ἀβουλήτοις καὶ πάθεσιν, ὧν αὐθαίρετα δοκεῖ πλεῖστα συμβῆναι. πρῶτον μὲν γὰρ ἀπεπέμψατο τὴν γυναῖκα Τερεντίαν, ἀμεληθεὶς ὑπ' αὐτῆς πρὸς τὸν πόλεμον, ὥστε καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων ἐνδεὴς ἀποσταλῆναι, καὶ μηδ', ὅτε κατῆρεν αὖθις εἰς Ἰταλίαν, τυχεῖν εὐνώμονος. αὕτη μὲν γὰρ, οὐκ ἦλθεν ἐν Βρεντεσίῳ διατρίβοντος αὐτοῦ πολὺν χρόνον· ἐρχομένῃ δὲ τῇ θυγατρὶ παιδίσκη νέα τοσαύτην ὁδὸν, οὐ πομπὴν παρέπουσαν, οὐ χρηστίαν παρέσχεν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν τῷ Κικέρωνι πρῶτον ἔρημον καὶ κενὴν ἀπέδειξεν ὑπὸ πολλοῖς ὀφλήμασι καὶ μεγάλοις. αὗται γὰρ εἰσιν αἱ λεγόμεναι τῆς διαστάσεως εὐπρεπέστατα πρόφασεις. τῇ δὲ Τερεντίᾳ καὶ ταύτας ἀρνουμένῃ λαμπρὰν ἐποίησε τὴν ἀπολογίαν αὐτὸς ἐκεῖνος, μετ' οὐ πολὺν χρόνον γήμας παρθένον, ὡς μὲν ἡ Τερεντία κατεφήμιζεν, ἔρωτι τῆς ὥρας, ὡς δὲ Τύρων ὁ τοῦ Κικέρωνος ἀπελεύθερος γέγραφεν, εὐποιείας ἕνεκεν πρὸς δανείων. ἦν γὰρ ἡ παῖς σφόδρα πλουσία, καὶ τὴν οὐσίαν αὖθις ὁ Κικέρων ἐν πίστει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διεφύλαττεν. ὀφείλων δὲ πολλὰς μυριάδας, ὑπὸ τῶν φίλων καὶ οἰκείων ἐπείθη τὴν παῖδα γῆμαι παρ' ἡλικίαν, καὶ τοὺς δανειστὰς ἀπαλλάξαι, τοῖς ἐκείνης χρησάμενον.

Ἀντώνιος ὁ γάμου μνησθεὶς ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Φιλιππικοὺς ἀντιγραφαῖς, ἐκβαλεῖν αὐτὸν φησι γυναῖκα παρ' ἣ ἐγήρασε, χαιρέντως ἅμα τὴν οἰκουρίαν ὡς ἀπράκτου καὶ ἀστρατεύτου πρὸς τὴν τοῦ Κικέρωνος. γήμαντι δὴ αὐτῷ, μετ' οὐ πολὺ χρόνον ἡ θυγάτηρ ἀπέθανε τίκτουσα πρὸς Λέντλῳ. τοῦτο γὰρ ἐγαμήθη μετὰ τὸν Πείσωνος τοῦ πρότερον ἀνδρὸς τελευτήσαντος. καὶ συνῆλθον μὴν ὅτι τὸν πρὸς γαμετὴν τὸν Κικέρωνι πολλαχόθεν οἱ φιλόσοφοι· βαρέως δὴ ἄγαν ἐνέγκε τὸ συμβεβηκὸς, ὥστε καὶ τὸν γαμηθεῖσαν ἀποπέμψασθαι δόξασαν ἡδυνῶν τὴν τελευτὴν τῆς Τυλλίας. τὰ μὲν οὖν κατ' οἶκον οὕτως εἶχε τῷ Κικέρωνι τῆς δ' ὅτι Καίσαρα συνιστάμενος τῆς πράξεως οὐ μετέσχε, καίπερ ὢν ἑταῖρος ἐν τοῖς μάλιστα Βρούτου, καὶ βαρυνόμενος τὰ παρόντα καὶ τὰ πάλαι ποθεῖν πρᾶγμα δοκῶν, ὡς ἕτερος οὐδείς. ἀλλ' ἔδεισαν οἱ ἄνδρες αὐτοῦ τὸν τε φύσιν, ὡς οὐδὲ τὸ λίαν θρασὺ, τόν τε χρόνον, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐρρωμενέστατοις φύσεσιν ὑπολείπει τὸ θαρρεῖν. ὡς δ' οὖν ἐπέπρακτο τοῖς περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον τὸ ἔργον, καὶ τῶν Καίσαρος φίλων συνιστάμενον, αὖθις ἦν δέος ἐμφυλίοις πολέμοις περιπεσεῖν τὴν πόλιν· Ἀντώνιος μὲν ὑπατεύων τὴν βουλὴν συνήγαγε, καὶ βραχέα διελέχθη περὶ ὁμονοίας, Κικέρων δὲ πολλὰ πρός τε καιρὸν οἰκείως διελθὼν, ἔπεισε τὴν σύγκλητον, Ἀθηναίοις μιμησαμένην, ἀμνηστίαν τῶν ὅτι Καίσαρι ψηφίσασθαι, νεῖμαι δὲ τοῖς περὶ Κάσσιον καὶ Βροῦτον ἐπαρχίας. ἔργον δὲ τούτων τέλος οὐδέν. ὁ γὰρ δῆμος, αὐτὸς μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς οἶκον ἐξαχθεὶς, ὡς εἶδε τὸν νεκρὸν ἐκκομιζόμενον δι' ἀγορᾶς, Ἀντωνίου δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα δείξαντος αὐτοῖς αἵματος κατάπλεων, καὶ κεκομμένην πολλαχοῖς ξίφεσιν, ἐκμανέντες ὑπ' ὀργῆς, ἐν ἀγορᾷ ζήτησιν ἐποιοῦντο τῶν ἀνδρῶν, καὶ πῦρ ἔχοντες, ὅτι τὰς οἰκίας ἔλεον, ὡς ἀπάψοντες. οἱ δὲ τὸν μὲν τρόπον τοῦτον διέφυγον τὸν κίνδυνον, ἕτεροι δὲ πολλοὶ καὶ μεγάλοις προσδοκῶντες, ἐξέλιπον τὴν πόλιν. αὖθις οὖν ὁ Ἀντώνιος ἐπῆρτο, καὶ πᾶσι μὲν ἦν φοβερὸς ὡς μοναρχήσων, τῷ δὲ Κικέρωνι φοβερώτατος. ἀναρρωννυμένου τε γὰρ αὐτῷ πάλιν ὁρῶν τὴν δύναμιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ τοῖς περὶ Βροῦτον ὑπιτήδειον εἰδὼς, ἠθετο παρόντα. καὶ που τὰ καὶ προὐπῆρχεν ὑποψίας αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὴν τῶν βίων ἀνομοιότητα καὶ διαφορά. ταῦτα δείσας ὁ Κικέρων, πρῶτον μὲν ὥρμησε πρεσβευτὴς Δολοβέλλα συνεκπλεῦσαι εἰς Συρίαν. ἐπεὶ δὲ οἱ μέλλοντες ὑπατεύειν μετ' Ἀντώνιον, Ἵρτιος καὶ Πάνσας, ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ζηλωταὶ τοῦ Κικέρωνος, ἐδέοντο μὴ σφᾶς καταλιπεῖν, ὑποδεχόμενοι καταλύσειν Ἀντώνιον ἐκείνου παρόντος· ὁ δὲ, οὔτ' ἀπιστῶν πρὸς πάντας, οὔτε πιστεύων, Δολοβέλλαν μὲν εἴασε χαίρειν, ὁμολογήσας δὲ τοῖς περὶ τὸν Ἵρτιον τὸν θέρος ἐν Ἀθήναις διάξειν, ὅταν δὲ ἐκεῖνοι παραλάβωσι τὴν ἀρχὴν, ἀφίξεσθαι πάλιν, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐξέπλευσε. χρονοτριβὴς δὲ περὶ τὸν πλοῦν διατριβῆς, καὶ λόγων ἀπὸ Ῥώμης (οἷα φιλεῖ) καινῶν προσπεσόντων, μεταμεμελῆσθαι μὲν Ἀντώνιον θαυμαστὴν μεταβολὴν, καὶ πάντα πράττειν καὶ πολιτεύεσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ἐλπίσαι δὲ τῆς ἐκείνου παρουσίας τὰ πράγματα, μὴ τὴν ἀρίστην ἔχειν διάθεσιν· καταμεμψάμενος αὐτὸς αὑτοῦ τὴν πολλὴν βραδύτητα, ἀνέστρεφεν αὖθις εἰς Ῥώμην. καὶ τῶν πρώτων οὐδὲν ἐμπόδιον ἐλπίδων· τοσοῦτον πλῆθος πρὸς τὴν ἀπάντησιν ἐξεχύθη, καὶ φεδὸν ἡμέρησιον ἀπόλωσαν χρόνον αἱ περὶ τὰς πύλας καὶ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ δεξιώσεις καὶ φιλοφρονήσεις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ βουλὴν συναγαγόντος Ἀντωνίου,

A Antonius in orationibus quas contra Philippicas scripsit, vbi mentionem facit harum nuptiarum, vxorem eum memorat, apud quam consenuerat, eiecisse, simul festiuè domi residem vt ignauum & imbellem mordens. Non diu sub has nuptias filia eius apud Lentulum decessit ex partu. huic enim priore defuncto viro Pisone nuptum data fuerat. Ad Ciceronem consolandum vndique concurrerunt philosophi. nam hunc casum tulit acerbissimè, vt etiam nouam nuptam, quòd morte Tulliæ videretur exultasse, repudiauerit. Ac domi quidem ad hunc modum Ciceronis res habebant. Conspirationis in Cæsarem, quamuis summa esset familiaritate cum Bruto coniunctus, & præsentem rerum statum iniquè ferre, pristinamque expetere rempubl. vt nullus alius existimaretur, non fuit consors. Metuerunt illi cùm eius naturam, vt parum animosam, tum ætatem, qua vel firmissima ingenia deficit audacia. Vt ergo perpetrarunt Brutus & Cassius hoc facinus, & coitione Cæsaris amicorum periculum fuit ne ciuili bello denuò implicaretur ciuitas: Antonius consul conuocato senatu pauca de concordia disseruit, Cicero verò, multa commemorãs tempori accommodata, induxit patres vt Atheniensium exemplo omnium sub Cæsare actorum decernerent obliuionem, præterea vt Cassio & Bruto prouincias darent. sed nihil horum effectum habuit. Siquidem populus, sua sponte in commiserationem præceps, vt efferri per forum cadauer Cæsaris conspexit, Antonio inde vestem Cæsaris ei ostendente oppletam cruore & gladiis vndiq; perfossam, ira furẽs inuestigauit in foro percussores, & cum ardentibus titionibus ad ædes eorum inflammandas concurrit. Verùm illi, quòd præcauissent, periculum hoc quidem declinauere: sed quia multa videbãt & ingentia proposita alia, cesserunt vrbe. Hic verò Antonius exemplò sustulit animos, omnibusque fuit terrori, Ciceroni maximè. Nam crescere quum rursus opes eius cerneret in republ. sciens cupidum esse Bruti, præsentiam eius molestè ferebat. Et verò etiam ob vtriusque dissimilitudinem & diuersitatẽ morum suberat & antè materia nonnulla inter eos suspicionis. Hæc metuens Cicero, statuit primùm legatus in Syriam cum Dolobella proficisci. Verùm quia consules designati, Hircius & Pansa, egregii ciues atque æmuli Ciceronis, ne desereret se precabantur, pollicentes Antonium se ipso præsente oppressuros: hęrens Cicero inter spem & metum, Dolobellam missum fecit, Hircio æstatem se Athenis acturum, atque vbi magistratum ille inisset, recepit recursurum. Ita solus nauigauit. Mora in cursu intercedẽte, quum recens Româ, vt solet, nuntiatum esset planè immutatum esse Antonium, omniaq; agere & instituere ex senatus autoritate, neque deesse quicquam ad remp. optimè constituendam, nisi ipsius præsentiam: reprehendens ipse metũ anxium suum repetit vrbem. Neq; verò prima eum spes fefellit. Adeo frequentes ei obuiam effusi sunt, salutationesq; & amplexus ad portam & ingressum eius propè integrum diem consumpsere. Postridie senatũ habente Antonio,

& ipsum accersente, non venit in senatum, sed decubuit, languere se ex via causans. Apparebat reuera formidinem subesse insidiarum ex suspicione quadam & delato in itinere ad eum indicio. At Antonius tulit acerbè eam calumniam, ac militibus missis imperare intendit vt adducerent eũ, aut inflammarent domum. Sed quum intercederent frequentes deprecaretur q;, pignoribus tantummodo captis quieuit. Deinceps quum inter se occurrerent, præteribant sine saluratione, & mutua in suspicione agebant, donec Cæsar Octauius Apollonia veniens dictatoris hæreditatem Cæsaris cerneret, ambigeretq; cum Antonio de millies II-s. quod ex hæreditate Cæsaris detinebat Antonius. Inde Philippus, qui matrem adolescentis in matrimonio habebat, ac qui sororem Marcellus, adducentes eum ad Ciceronem, pepigerunt vt illi Cicero eloquentiæ præsidio & vrbanis opibus in senatu & ad populum præstò esset, ille Ciceroni pecunia & armorum propugnaculo. Iam enim manum non contemnendam habebat secum adolescens veneranorum Cæsaris. Et sanè apparuit eum cupidè Cæsaris amicitiam amplecti. Siquidem Pompeio & Cæsare adhuc incolumibus, somnium fuit Ciceroni, accire se in Capitoliũ nonnullos senatorum filios, ex quibus Iupiter vnum designaturus Romanum principem esset: cuius studio cõtemplandi ciues templum cinxisse, pueros prætextatos consedisse tacitos: hinc foribus subitò patefactis singulos ordine exurrexisse pueros & in orbem deum præterisse: deum omnes, vt considerauit eos, remisisse tristes: vbi verò hic accessit, dexteram porrexisse ad eum cum hisce verbis, Bellis ciuilibus hic, Quirites, quũ erit principatum adeptus, imponet finem. Ex hac oblata in somnio visione Ciceronẽ ferunt clarè pueri effigiem animo impressisse & mente complexum esse, neque qui esset cognouisse tamen. Postero die quum in campum Martium descenderet Cicero, pueros ab exercitatione redisse, Ciceroniq; primum illum visum qualis ei obuersatus fuerat per somnium: obstupefactum, qui parẽtes eius essent rogasse. Filius fuit Octauii, viri non perinde clari, & Actiæ sororis Cæsaris. Qua de causa orbus liberis Cæsar hæredem eum testamento scripsit & in familiã adoptauit. Ciceronem deinceps, siquando in puerum incideret, studiosè eum salutasse, illiq; fuisse eam comitatem iucundam. forte fortuna namque acciderat vt nasceretur consule Cicerone. hæ ferebantur vulgò causæ: at odium primùm Antonii, deinde natura hominis plus satis auida laudis conglutinauit Ciceronem Cæsari, sperantem coniungere reipub. illius vires. Vsque adeo enim subiit eum adolescens, patrem vt appellaret. Quare stomachans maiorem in modum in epistolis quas ad Atticum scripsit Brutus, Ciceronem reprehendit quòd metu Antonii obseruans Cæsarem, declararet non patriæ se libertatem, sed dominum magis propitium sibi quærere. Brutus tamen filium Ciceronis, qui audiebat Athenis philosophos, duxit secum, deditq; ei præfecturam: cuius opera multa ex sententia gessit. Fuit Ciceronis ea tempestate potentia Romæ maxima: & cùm omnia efficeret quæ vellet,

A καὶ καλοῦντος αὐτὸν, οὐκ ἦλθεν, ἀλλὰ κατέκειτο, μαλακῶς ἔχων· οὐκ τοῦ κόπου σκηπτόμενος, ἐδόκει δ' τὰ λεγόμενα ὑπὸ βουλῆς εἶναι φόβος, ἔκπληξις ὑποψίας καὶ μνήσεως κατ' ὁδὸν αὐτῷ προσπεσούσης. Ἀντώνιος δὲ χαλεπῶς μὲν εἶχεν ὑπὸ τῆς ἀβουλίας, καὶ πρᾶξαι ἔπεμψεν ἄγειν αὐτὸν, ἢ κατακαῦσαι τὴν οἰκίαν κελεύσας· ἱκετευόντων δ' πολλῶν καὶ δεηθέντων, ἐνέχυρα λαβὼν μόνον ἐπαύσατο· καὶ ὁ λοιπὸν ὄντως ἀνιπαρέξιεντες ἀδεμα καὶ φυλαττόμενοι διετέλουν· ἄχρις οὗ Καῖσαρ ὁ νεὸς ὀξ Ἀπολλωνίας παραγινόμενος, τὸν τε κλῆρον ἀνεδέξατο τοῦ Καίσαρος ἐκείνου, καὶ τοῦ τῶν δισχιλίων τεταρακοσίων μυριάδων, ἃς Ἀντώνιος ἐκ τῆς οὐσίας κατεῖχεν, εἰς διαφορὰν κατέστη πρὸς αὐτόν. ἐκ δὲ τούτου Φίλιππος ὁ τοῦ μητέρα τοῦ νέου Καίσαρος ἔχων, καὶ Μάρκελλος ὁ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀφικόμενοι μετὰ τοῦ νεανίσκου πρὸς τὸν Κικέρωνα, συνέπραξε Κικέρωνα μὲν ἐκείνῳ τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς πολιτείας δυνάμιν ἔν τε τῇ βουλῇ καὶ τοῦ δήμου παρέχειν, ἐκεῖνον δὲ Κικέρωνι τ' ἀπὸ τῶν χρημάτων καὶ τῶν ὅπλων ἀσφαλέσαι. ἤδη γὰρ οὐκ ὀλίγους τ' ὑπὸ Καίσαρι στρατευσαμένων πρὸς αὐτὸν εἶχε τὸ μειράκιον. ἐδόκει δ' καὶ ἀναδέξασθαι προθύμως τ' Καίσαρος φιλίαν. ἐπεὶ δ' (ὡς ἔοικε) Πομπήϊος ζῶντος καὶ Καίσαρος, ἐδόξε κατ' τοὺς ὕπνους ὁ Κικέρων καλῶν τινας τοὺς τῶν συγκλητικῶν παῖδας εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡς μέλλοντος ἐξ αὐτῶν ἕνα τὸν Διὸς ἀποδεικνύειν τ' Ῥώμης ἡγεμόνα. τοὺς δὲ πολίτας ὑπὸ σπουδῆς θεόντας ἵστασθαι πρὸς τὸν νεών. καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς προπορφύροις καθέζεσθαι στωτὴν ἔχοντας. ἐξαίφνης δ' τῶν θυρῶν ἀνοιχθεισῶν, καθ' ἕνα τῶν παίδων ἀνιστάμενον, κύκλῳ τῶν τὸν θεὸν παραπορεύεσθαι. τὸν δ' πολίτας ὑποστρέφειν καὶ ἀποπέμπειν ἀχθομένους. ὡς δ' τοῦ πρεσβυτέρου καὶ αὐτὸν, ἐκτεῖναι τ' δεξιὰν, καὶ εἰπεῖν, Ὦ Ῥωμαῖοι, πρᾶς ὑμῖν ἐμφυλίων πολέμων ὁ τῆς ἡγεμὼν ἀνήρ. τοιοῦτον φασὶν ὄνειρον ἰδόντα τὸν Κικέρωνα, τὴν μὲν ἰδέαν τοῦ παιδὸς ἐκμεμαθηκέναι καὶ κατέχειν ἀκριβῶς, αὐτὸν δὲ οὐκ ἐπίστασθαι. μετ' ἡμέραν δὲ καταβαίνοντος εἰς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον αὐτοῦ, τοὺς παῖδας ἤδη γεγυμνασμένους ἀπαντᾶν, κἀκεῖνον ὀφθῆναι τοῦ Κικέρωνι πρὸς τὸν τόπον καθ' ὕπνον. ἐκπλαγῆναι δὲ, πυνθάνεσθαι τινων εἰ γονέων. ἐπὶ δὲ πάντας Ὀκταουίου τοῦ οὐκ ἀγνοεῖν φανῶν, Ἀτίας δὲ μητρὸς, ἀδελφῆς Καίσαρος. ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτῷ, παῖδας οὐκ ἔχων ἰδίους, τὴν οὐσίαν ἑαυτοῦ καὶ τὸν οἶκον ἐν ταῖς διαθήκαις ἔδωκεν. ἐκ τούτου φασὶ τὸν Κικέρωνα τοῦ παιδὶ κατ' τὰς ἀπόρρητος ἐντυγχάνειν ὑπερμελῶς, κἀκεῖνον οἰκείως δέχεσθαι τὰς φιλοφρονήσεις. καὶ γὰρ ἐκ τύχης αὐτῷ γεγενέναι συμβεβηκὼς Κικέρωνος ὑπατεύοντος. αὐτὰ μὲν οὖν προφάσεις ἦσαν λεγόμεναι. ὁ δὲ πρὸς Ἀντώνιον μῖσος Κικέρωνα πρῶτον, εἶτα ἡ φύσις ἡπίων οὖσα τῆς ὑμῆς, προσεποίησε Καίσαρι, νομίζοντα πρὸς λαμβάνειν τὴν πολιτείαν τὴν ἐκείνου δυνάμιν. οὕτω γὰρ ὑπῆρχε πρὸς τὸ μειράκιον αὐτὸν, ὥστε καὶ πατέρα προσαγορεύειν. ἐφ' ᾧ σφόδρα βεβοῦς ἀχθομένου, ἐν τοῖς πρὸς Ἀττικὸν ἐπιστολαῖς κατηφᾶν τοῦ Κικέρωνος, ὅτι δι' φόβον Ἀντωνίου, θεραπεύοντος Καίσαρα, δῆλός ἐστιν οὐκ ἐλευθερίαν τῇ πατρίδι πρᾶξιν, ἀλλὰ δεσπότην φιλαίτερον αὐτῷ μνώμενος. ἐμὲ μὲν ἀλλὰ τόν γε παῖδα τοῦ Κικέρωνος ὁ Βρεῦτος ἐν Ἀθήναις διατρίβοντα τοῦδε τοῖς φιλοσόφοις ἀναλαβὼν, ἔχει ἐφ' ἡγεμονίας καὶ πολλὰ χρώμενος αὐτῷ κατώρθου. τοῦ δὲ Κικέρωνος ἀκμὴν ἔχεν ἡ δυνάμις ἐν τῇ πόλει τότε μεγίστην, καὶ κρατῶν ὅσων ἐβούλετο,

B

C

D

E

F

ἀδελφιδῆς Palm.

τὸν μὲν Ἀντώνιον ἐξέκρουσε καὶ κατεστασίασε, καὶ πολεμεῖν ὀνόματι αὐτῷ τοῖς δύο ὑπάτοις Ἵρτιον καὶ Πάνσαν, ἐξέπεμψε. Καίσαρι δὲ ῥαβδούχους καὶ στρατηγικὸν κόσμον, ὡς δὴ προπολεμοῦντι τῆς πατρίδος, ἔπεισε ψηφίσασθαι τῷ συγκλήτῳ. ἐπεὶ δ' Ἀντώνιος μὲν ἥττητο, τῶν δὲ ὑπάτων ἀμφοτέρων ἀποθανόντων, ἐκ τῆς μάχης πρὸς Καίσαρα συνέστησαν αἱ δυνάμεις, δείσας ἡ βουλὴ νέον ἄνδρα, καὶ τύχῃ λαμπρᾷ κεχρημένον, ἐπιφέρῃ τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἀποκαλεῖν αὐτὸ τὰ στρατεύματα, καὶ πρόφασιν αὐτὸ τῷ δυνάμει, ὡς μὴ δεομένῃ τῶν πρὸς πολεμοῦντων, Ἀντωνίου πεφευγότος. οὕτως ὁ Καῖσαρ φοβηθεὶς, ὑπέπεμπε τοῖς Κικέρωνι τοὺς δεομένοις καὶ πείθοντας ὑπατείαν μὲν ἀμφοτέροις ὁμοῦ πράττειν, χρῆσθαι δὲ τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἔγνωκε, παραλαμβάνοντα τῷ ἀρχῷ, καὶ τὸ μειράκιον διοικεῖν, ὀνόματος καὶ δόξης γλιχόμενον. ὡμολόγει δὲ Καῖσαρ αὐτὸς ὡς δεδιὼς καταλύσιν, καὶ κινδυνεύων ἔρημος γενέσθαι, χρήσαιτο τῇ Κικέρωνος οὐ δέοντι φιλαρχίᾳ πρὸς δελεάσμασι αὐτὸν ὑπατείαν μελέτᾳ, συμπράττοντος αὐτῷ καὶ συναρχαιρεσιάζοντος. οὐ ταῦτα μέντοι μάλιστα Κικέρων ἐπαρθεὶς ὑπὸ νέου γέρων, καὶ φενακισθεὶς καὶ συναρχαιρεσιάσας, καὶ παραχὼν αὐτῷ τῷ σύγκλητον, εὐθὺς μὲν ὑπὸ τῶν φίλων αἰτίαν εἶχεν, ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐτὸν ἀπολωλεκὼς ἤδετο, καὶ τὸ δήμου πρόσκαιρος τῷ ἐλευθερίαν. αὐξηθεὶς γὰρ ὁ νεανίας, καὶ τῷ ὑπατείαν λαβὼν, Κικέρωνα μὲν εἴασε χαίρειν, Ἀντωνίῳ δὲ καὶ Λεπίδῳ φίλος γενόμενος, καὶ τῷ δύναμιν εἰς ταὐτὸ συνενεγκὼν, ὥσπερ ἄλλο τι κτῆμα τῷ ἡγεμονίαν ἐνείματο πρὸς αὐτούς. καὶ κατεγράφησαν ἄνδρες οὓς ἔδει θνήσκειν, ὑπὲρ δισχιλίους. πλείστῳ δὲ τῶν ἀμφισβητημάτων αὐτοῖς εἶναι ἡ Κικέρωνος πρόγραφὴ παρέχειν. Ἀντωνίου μὲν ἀσυμβάτως ἔχοντος, εἰ μὴ πρῶτος ἐκεῖνος ἀποθνήσκοι· Λεπίδου δ' Ἀντωνίῳ προστιθεμένου, Καίσαρος δ' πρὸς ἀμφοτέρους ἀντέχοντος. ἐγίνετο δ' αἱ συνόδοι μόνοις ἀπόρρητοι πρὸς πόλιν Βονωνίαν ἐφ' ἡμέρας τρεῖς, καὶ συνῆσαν εἰς τόπον τινὰ πρόσω τῶν στρατοπέδων, ποταμῷ περιῤῥεόμενον. λέγεται δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας διαγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ Κικέρωνος ὁ Καῖσαρ, ἐνδοιάσαι τῇ τρίτῃ, καὶ πρέσθαι τὸν ἄνδρα. τὰ δὲ τῆς ἀπιδόσεως οὕτως εἶχεν. ἔδει Κικέρωνος ἐκπῆναι Καίσαρα, Παύλου δὲ τὸν ἀδελφοῦ Λέπιδον, Λουκίου δὲ Καίσαρος Ἀντώνιον, ὃς ἐκείνου θεῖος αὐτῷ πρὸς μητρός. οὕτως ἐξέπεσον ὑπὸ θυμοῦ καὶ λύσσης τῶν αὐθεφτίνων λογισμῶν, μᾶλλον δ' ἀπέδειξαν ὡς οὐδὲν ἀνθρώπου θηρίον ὄντι ἀγριώτερον, ἐξουσίαν παθεῖν πρὸς λαβόντος. πρεσβευόντων δὲ τούτων, ὁ Κικέρων ἐν μὲν ἀγροῖς ἰδίοις πρὸς Τουσκλον, ἔχων τὸν ἀδελφὸν μετ' αὐτοῦ· πυθόμενοι δὲ τὰς πρόγραφας, ἔγνωσαν εἰς Ἄστυρα μεταβιῶναι, χωρίον παράλιον τοῦ Κικέρωνος· ἐκεῖθεν δὲ πλεῖν εἰς Μακεδονίαν πρὸς Βροῦτον. ἤδη γὰρ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγος ἐφοίτα κρατοῦντος· ἐκομίζοντο δ' ἐν φορείοις, ἀπειρηκότες ὑπὸ λύπης· καὶ τὴν ὁδὸν ἐφιστάμενοι, καὶ τὰ φορεῖα παραβάλλοντες ἀλλήλοις, προσωλοφύρετο, μᾶλλον δ' ὁ Κόϊντος ἠθύμει, καὶ λογισμοὺς αὐτὸν εἰσῄει τῆς ἀπορίας. οὐδὲν γὰρ ἔφη λαβὼν οἴκοθεν· ἀλλὰ καὶ τῷ Κικέρωνι γλίσχρον ἦν ἐφόδιον. ἀμείνων οὖν ἦν, τὸν μὲν Κικέρωνα προσλαμβάνειν τῇ φυγῇ, αὐτὸν δὲ μεταθεῖν, οἴκοθεν συσκευασάμενον. ταῦτ' ἔδοξε· καὶ προσβαλόντες ἀλλήλοις καὶ ἀνακλαυσάμενοι διελύθησαν. ὁ μὲν οὖν Κόϊντος οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ὑπὸ τῶν οἰκετῶν προδοθεὶς, τοῖς ζητοῦσιν, ἀνῃρέθη μετὰ τοῦ παιδός· ὁ δὲ Κικέρων εἰς Ἄστυρα κομισθεὶς, καὶ πλοῖον εὑρὼν, εὐθὺς ἀνέβη,

A Antonium factione oppressit & expulit vrbe. Insuper duos consules, qui bello eũ persequerentur, Hircium & Pansam, misit. Induxit etiam senatum vt lictores Cæsari, velut pro patria propugnanti, & prætoriam dignitatem decerneret. Postquam verò fusus fugatusq; est Antonius, exercitus autem consulum, quum ambo ex prælio occubuissent, coniunxerunt se Cæsari, quòd timeret senatus iuuenem & insigni nixum fortuna, moliebatur honoribus & præmiis auocare ab eo legiones, viresq; eius distrahere, simulans, quia fugatus esset Antonius, non opus esse ad defensionem reip. exercitibus. Vnde territus Cæsar, misit clàm certos ad Ciceronem qui eum rogarent & inducerẽt ad consulatum vtrique simul parandum, ipse omnibus rebus in magistratu moderaretur pro arbitrio, & adolescentem regeret nominis tantùm & gloriæ auidum. Fassus ipse est Cæsar, quum formidaret ruinam & desertum iri se, consilium in tempore à Ciceronis se ambitione mutuatũ fuisse, atque adhortatum eum vt subsidio opum suarum & gratia peteret consulatum. Ita à iuuene Cicero impulsus atque illusus, quòd petenti consulatum suffragatus esset, senatumq; ei adiunxisset, statim apud amicos malè audiuit, nec multo pòst sensit semetipsum perdidisse, & populi prodidisse libertatem. Quippe euectus adolescens consulari dignitate, Ciceroni salutem dixit, Antonioq; & Lepido conciliatus coniunxit cum iis copias, imperiumq; instar prædii est partitus. Proscripserũt plus ducentos. Maximam inter omnes contentiones præbuit iis disceptationem Ciceronis proscriptio. Nullam enim conciliationem recipiebat Antonius, nisi interficeretur ante omnes Cicero. Antonio assentiebatur Lepidus: Cæsar vtrique reluctabatur. Colloquuti soli sunt remotis arbitris tres dies iuxta vrbem Bononiam. Locus vbi conuenerunt, pro castris erat amne cinctus. Dicitur primis diebus Cæsar decertasse pro Cicerone, tertio cessisse & eum destituisse. Inierunt autem hãc cõmutationem: Cæsar ex pacto cessit Cicerone, Lepidus fratre Paulo, L. Cæsare auunculo Antonius. Ita ira & rabies omnem iis humanam excussit mentem. imò docuerunt animal esse homine nullum sæuius, si libidini habeat licentiam coniunctam. Dum hæc aguntur, erat Cicero cum fratre in Tusculano suo. Nuntiata proscriptione statuerunt villam maritimam Ciceronis Astyra petere, illinc trãsmittere in Macedoniam ad Brutum. illum enim iam rumor erat præpollentem esse. Ferebantur lecticis mœrore confecti, restitantesque in itinere coniunctis inter se lecticis miserè lamentabantur. Grauius Quintus afflictabatur, quum cogitaret omnium rerum inopia destitutum se, nihil enim domo secum attulerat. Imò Ciceroni quoque tenue erat viaticum. Consultius igitur visum Ciceronem fugam antè capere, illum percurrere ad necessaria domo accipienda. Hæc probauerunt. Ita se mutuò complexi & cũ eiulatu digressi sunt. Quintus paucis pòst diebus cum filio, proditus à seruis suis quum esset percussoribus, interemptus est: Cicero ad Astyra delatus, & nauigium ibi nactus, ilicò conscendit,

prouectusq; est secundo vento ad Circeios vsque. Parantibus inde gubernatoribus extemplò vela facere, siue mare timens, siue nondũ deposita omnino de Cæsare spe, egressus de naui est, ac quasi vrbem peteret, progressus est pedestri itinere duodecim millia quingentos passus. Mox inopia consilii languescens, mutato instituto mare repetiit. Noctem ibi in mentis agitationibus traduxit acerbis & perplexis. Statuit semel occultè domũ Cæsaris ingredi, atque, quò vltrices diras in eum concitaret, apud focum eius se ipse interficere. Sed & ab hoc itinere metus repulit eum tormentorum: alia subinde inquieta consilia animi versans, permisit seruis ad Capuam se nauigio deportandum. Habuit prædia ibi & villam æstiuo tempore amœnam, quum gratissimè spirant etesiæ. Est etiam eo in loco haud procul à mari sacellum Apollinis. Hinc sublatum agmen coruorum magno crocitu ad Ciceronis nauem, dum remis terræ appellitur, volauit: qui consederunt vtrinque in antennæ cornibus, partim crocitantes, partim capita funium tundentes. Id omnibus dirum visum ostentum. Cicero ibi egressus de naui est, villamque ingressus ad quietem composuit se. Hic corui frequentes considerunt in fenestra, ac diros ediderunt strepitus. vnus in grabatum demisit se, togamque qua opertus erat Cicero, rostro paulatim à facie detraxit. Quod serui contemplantes, ac se ipsi increpantes, si dominum paterentur in conspectu suo trucidari, quum opem ei bestiæ ferrent, eiusque curam agerent afflicti, ipsi autem non protegerent: hinc precibus, hinc vi sublatum in lectica detulerunt ad mare. Interea superuenerunt cum manu percussores Herennius centurio & Popilius tribunus, quem parricidii quondam reum defenderat Cicero. Fores, quas offenderunt occlusas, ruperunt. Non inuento Cicerone, negantibusque qui intus erant scire, fama tenet, adolescentulum à Cicerone ingenuis institutum literis & doctrina, libertum Quinti fratris, (Philologo nomen erat) lecticam tribuno indicasse per consitas arboribus & vmbrosas ambulationes ad mare deferri. Tum tribunus paucis assumptis circumcurrit ad exitum. Herennium per ambulationes aduolantem quum sensisset Cicero, imperauit seruis vt eo loci ponerent lecticam: ac sinistra mentum more suo contrectans immotis oculis intuitus est percussores, squalore & situ oppletus & facie ex curis marcida, vt plerique, dum Herennius eum obtruncat, contexerint oculos. Ceruicem ex lectica protendit ad cædem, annos tum natus quatuor & sexaginta. Caput eius & manus, quibus scripserat Philippicas, Antonii imperio præcidit. Etenim orationes in Antonium ipse Cicero Philippicas inscripsit, quo nomine etiam nunc appellantur. Quum Romam allata sunt hæc membra, habebat fortè comitia Antonius. Re audita & conspecta, tunc finem habere exclamauit proscriptiones. Caput & manus pro rostris in tribunali iussit figi, spectaculum horrendum populo Romano, qui non Ciceronis aspicere se faciem existimauit, sed animi imaginem Antonii. Vnum tamen edidit Antonius inter ista laudabile exemplum,

A καὶ παρέπλευσεν ἄχρι Κιρκαίου, πνεύματι χρώμενος· ἐκεῖθεν δὲ βουλομένων αὐτοῦ ἄρειν τῶν κυβερνητῶν, εἴτε δείσας τὴν θάλασσαν, εἴτ' οὔπω πανταπάσι τὴν Καίσαρος ἀπεγνωκὼς πίστιν, ἀπέβη, καὶ παρῆλθε πεζῇ σταδίους ἑκατὸν, ὡς εἰς Ῥώμην πορευόμενος. αὖθις δ' ἀλύων καὶ μεταβαλλόμενος κατῆει πρὸς θάλασσαν. κἀκεῖ διενυκτέρευσεν ὅτι δεινὰς καὶ ἀπόρων λογισμοὺς· ὥστε καὶ παρελθεῖν εἰς τὴν Καίσαρος οἰκίαν διενοήθη κρύφα, καὶ σφάξας ἑαυτὸν ὅτι τῆς ἑστίας, ἀλάστορα προσβαλεῖν. ἀλλὰ καὶ τούτης αὐτὸν ἀπέκρουσε τὴν ὁδὸν δέος βασάνων. καὶ πάλιν τὰ μεταβουλεύματα τῆς γνώμης μεταλαμβάνων παρέδωκε τοῖς οἰκέταις ἑαυτὸν εἰς Καπύας κομίζειν, ἔχων ἐκεῖ χωρία καὶ καταφυγὴν ὥρᾳ θέρους φιλάθεσπον, ὅταν ἥδιστον οἱ ἐτησίαι καταπνέωσιν. ἔχει δ' ὁ τόπος καὶ ναὸν Ἀπόλλωνος μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης· ἐνταῦθεν ἀρθέντες ἀθροοι κόρακες, ὑπὸ κλαγγῆς προσεφέροντο τῷ πλοίῳ τοῦ Κικέρωνος ὅτι γῆν ἐρεσσομένῳ· καὶ καθίσαντες ὅτι τὴν κεραίαν ἑκατέρωθεν, οἱ μὲν ἔβοων, οἱ δ' ἔκοπτον τὰς τῶν μηρυμάτων ἀρχάς. καὶ πᾶσιν ἐδόκει τὸ σημεῖον εἶναι πονηρόν. ἀπέβη δ' οὖν ὁ Κικέρων, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν ἔπαυλιν, ὡς ἀναπαυσόμενος

C κατεκλίθη. τῶν δὲ κορακῶν οἱ πολλοὶ μὲν ὅτι τῆς θυείδος διεκάθιζοντο φθεγγόμενοι θορυβώδες· εἷς δὲ καταβὰς ὅτι τὸ κλινίδιον, ἐγκεκαλυμμένου τοῦ Κικέρωνος, ἀπῆγε τῇ στόμαχι καὶ μικρὸν ἀπὸ τοῦ προσώπου τὸ ἱμάτιον. οἱ δ' οἰκέται ταῦθ' ὁρῶντες, καὶ κακίσαντες ἑαυτοὺς, εἰ προιεμένοι τοῦ δεσπότου φονευομένου θεραπεύοιεν, θεῖα δ' αὐτὸν βοηθεῖν καὶ προκήδεται παρ' ἀξίαν πρόσποιντο, ἀυτοὶ δ' οὐκ ἀμύνοιτο· τὰ μὲν, δεόμενοι, τὰ δὲ, βίᾳ λαβόντες, ἐκόμιζον ἐν τῷ φορείῳ πρὸς τὴν θάλασσαν. ἐν τούτῳ δ' οἱ σφαγεῖς ἐπῆλθον, ἑκατοντάρχης Ἑρέννιος καὶ Πόπιλλιος χιλίαρχος (ᾧ πατροκτονίας ποτὲ

D δίκην φεύγοντι σεσώκει ὁ Κικέρων) ἔχοντες ὑπηρέτας. ἐπεὶ δὲ τὰς θύρας κεκλεισμένας εὗρον ἐξέκοψαν, ἀφανομένου τοῦ Κικέρωνος, οὐδὲ τῶν ἔνδον εἰδέναι φασκόντων, λέγεται νεανίσκον τινὰ τεθραμμένον μὲν ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν γράμμασιν ἐλευθερίοις καὶ μαθήμασιν, ἀπελεύθερον δὲ Κοΐντου τοῦ ἀδελφοῦ, Φιλόλογον ὀνόματι, φράσαι τῷ χιλιάρχῳ τὸ φορεῖον κομιζόμενον διὰ τῶν καταφύτων καὶ συσκίων περιπάτων ὅτι τὴν θάλατταν. ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος, ὀλίγους ἀναλαβὼν μετ' ἑαυτοῦ, περιέθει πρὸς τὴν ἔξοδον· τοῦ δ' Ἑρεννίου δρόμῳ φερομένου διὰ τῶν περιπάτων ὁ Κικέρων ἠσθάνετο, καὶ τινὰς

E οἰκέτας ἐκέλευσεν ἐνταῦθα καταθέσθαι τὸ φορεῖον. αὐτὸς δ', ὥσπερ εἰώθει, τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὴν γνάθον ἀπτόμενος, ἀτενὲς ἐώρα τοῖς σφαγεῦσιν, αὐχμοῦ καὶ κόμης ἀπαπλεώς, καὶ σεσωτηκὼς ὑπὸ φροντίδων τὸ πρόσωπον· ὥστε τοὺς πλείστους ἐκαλύψαντο τὸν Ἑρεννίου σφάζοντες αὐτόν. ἐσφάγη δὲ τὸν τράχηλον ἐκ τοῦ φορείου προτείνας, ἔτος ἐκεῖνο γεγονὼς ἑξηκοστὸν καὶ τέταρτον. τὴν δὲ κεφαλὴν ἀπέκοψεν αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας, Ἀντωνίου κελεύσαντος, αἷς τοὺς Φιλιππικοὺς ἔγραψεν. αὐτός τε γὰρ ὁ Κικέρων τοὺς κατ' Ἀντωνίου λόγους Φιλιππικοὺς ἔγραψε, καὶ μέχρι νῦν τὰ βιβλία, Φιλιππικοὶ καλοῦνται. τῶν δ' ἀκροατηρίων εἰς Ῥώμην κομισθέντων, ἔτυχε μὲν ἀρχαιρεσίας τελῶν ὁ Ἀντώνιος, ἀκούσας δὲ καὶ ἰδὼν ἀνεβόησεν ὡς νῦν αἱ προγραφαὶ τέλος ἔχοιεν. τὴν δὲ κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἐκέλευσεν ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ὅπου τοῦ βήματος θεῖναι, θέαμα Ῥωμαίοις φοβερὸν, οὐ τὸ Κικέρωνος ὁρῶν πρόσωπον ὁμοιούμενοις, ἀλλὰ τῆς Ἀντωνίου ψυχῆς εἰκόνα. πλὴν ἔν γέ τι φρονήσας μέτριον ἐν τούτοις,

F

Πομπωνία τῇ Κοΐντου γυναικὶ τὸν Φιλόλογον παρέδωκεν. ἡ δὲ, κυρία γενομένη τοῦ σώματος, ἄλλαις τε δυναῖς ἐχρήσατο ὑβρεσιν, καὶ τὰς σάρκας ἀποτέμνουσα τὰς αὐτοῦ κατ' μικρὸν, ὀπτᾶν, εἶτ' ἐσθίειν ἠνάγκασεν. οὕτω γὰρ ἔνιοι τῶν συγγραφέων ἱστορήκασιν. ὁ δ' αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος ἀπελεύθερος Τύρων τοιοῦτόν σοῦδὲ μέμνηται τῆς τοῦ Φιλολόγου προδοσίας. πυθάνομαι δ' Καίσαρα χρόνοις πολλοῖς ὕστερον εἰσελθεῖν πρὸς ἕνα τῶν θυγατριδῶν· τὸν δ', βιβλίον ἔχοντα Κικέρωνος ἐν ταῖς χερσὶν, ἐκπλαγέντα τῷ ἱματίῳ προκαλύπτειν. ἰδόντα δὲ Καίσαρα, λαβεῖν καὶ διελθεῖν ἐς ἅπαν μέρος πολὺ τοῦ βιβλίου. πάλιν δ' ἀποδιδόντα τῷ μειρακίῳ, φάναι, Λόγιος ἀνὴρ, ὦ παῖ, λόγιος καὶ φιλόπατρις. ἐπεὶ μέντοι τάχιστα κατεπολέμησεν Ἀντώνιον ὑπατεύων αὐτὸς, εἵλετο συνάρχοντα τοῦ Κικέρωνος τοῦ υἱὸν, ἐφ' οὗ τάς τ' εἰκόνας ἡ βουλὴ ἀνεῖλεν Ἀντωνίου, καὶ τὰς ἄλλας ἀκυροῦσε τιμὰς, καὶ προσεψηφίσατο μηδενὶ τῶν Ἀντωνίων ὄνομα Μάρκος εἶναι. οὕτω δὴ δαιμόνιον εἰς τὸν Κικέρωνος οἶκον ἐπανῴκησε τὸ τέλος τῆς Ἀντωνίου καταστάσεως.

quòd vxori Quinti Pomponiæ tradidit Philologum. Quæ potestatem eius nacta cùm aliis eum diris suppliciis excruciauit, tum carnes suas ipsum præcidere paulatim, eas assare, inde vorare adegit. Nam ita nonnulli scriptores memoriæ prodiderunt. Ipsius Ciceronis libertus Tiro nullam prorsus mentionem fecit Philologi proditionis. Cæsarem accepi longo tempore pòst ad quendam ex filia nepotē accessisse. illum autem, quòd volumē quoddam Ciceronis manibus teneret, consternatum id veste contexisse: Cæsarem verò, qui animaduerterat, sumpsisse volumen, & stantem magna ex parte euoluisse: reddidisse inde puero, ac dixisse, Doctus hic vir, fili, doctus fuit & patriæ amans. Non magno inde interuallo, quū debellaret Antonium, consul collegam cooptauit filium Ciceronis. cuius in magistratu Antonii statuas senatus deiecit, omniaq; abrogauit eius alia ornamenta. Decreuit insuper nequis ex Antoniorum gente Marcus nominaretur. Ita ad extremum vltio Antonii diuinitus ad domum fuit Ciceronis reducta.

Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἄξια μνήμης τῶν περὶ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος ἱστορουμένων εἰς τὴν ἡμετέραν ἀφῖκται γνῶσιν, ταῦτ' ἐστίν. ἀφεικὼς δὲ τὸ συγκρίνειν τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν αὐτῶν, ἐκεῖνό μοι δοκῶ μὴ παρήσειν ἄρρητον, ὅτι Δημοσθένης μὲν εἰς τὸ ῥητορικὸν ἐνέτεινε πολὺ ὅσον εἶχεν ἐκ φύσεως ἢ ἀσκήσεως λόγιον, ὑπερβαλλόμενος ἐνεργείᾳ μὲν καὶ δυνάμει τοὺς ὅπερ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δικῶν συνεξεταζομένους, ὄγκῳ δὲ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ τοὺς ὅπερ δυνάμεις, ἀκριβείᾳ δὲ καὶ τέχνῃ τοὺς σοφιστάς. Κικέρων δὲ καὶ πολυμαθὴς, καὶ ποικίλος τῇ περὶ τοὺς λόγους ἀστουδῇ χρώμενος, συντάξεις μὲν ἰδίας φιλοσόφοις ἀπέλειπεν οὐκ ὀλίγας εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν τρόπον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πρὸς τὰς δίκας καὶ τοὺς ἀγῶνας γραφομένων λόγων δῆλός ἐστιν ἐμπειρίαν τινὰ γραμμάτων παρεπιδεικνύμενος, βουλόμενος. ἔστι δέ τις καὶ τοῦ ἤθους ἐν τοῖς λόγοις ἑκατέρου διόψις· ὁ μὲν γὰρ Δημοσθενικὸς ἔξω πάντος περιεσμοῦ καὶ παιδιᾶς εἰς δεινότητα καὶ ἀστουδίαν συνηγμένος, οὐκ ἐλλυχνίων ὄδωδεν, ὥσπερ ὁ Πυθέας ἔσκωπτεν, ἀλλ' ὑδροποσίας καὶ φροντίδων, καὶ τῆς λελησμένης πικρίας τοῦ τρόπου καὶ τῆς ὠμότητος· Κικέρων δὲ πολλαχοῦ τῷ σκωπτικῷ πρὸς τὸ βωμολόχον ἐκφερόμενος, καὶ πρόγραμμα ἀστουδῆς ἄξια γέλωτι καὶ παιδιᾷ καταπιρωνεύόμενος ἐν ταῖς δίκαις εἰς τὸ χρειώδες, ἠφείδει τοῦ πρέποντος. ὥσπερ ἐν τῇ Κελίου συνηγορίᾳ, μηδὲν ἄτοπον ποιεῖν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ πολυτελείᾳ καὶ τρυφῇ ταῖς ἡδοναῖς χρώμενον. τὸ γὰρ ὧν ἕξεσι μὴ μετέχειν, μανικὸν εἶναι, καὶ ταῦτα, ἐν ἡδονῇ τὸ εὐδαίμονα τῶν ὑπερφυεστάτων φιλοσόφων τιθεμένων. λέγεται δὲ, Κάτωνος Μουρίναν διώκοντος, ὑπατεύων ἀπολογεῖσθαι, καὶ πολλὰ διὰ τὸν Κάτωνα κωμῳδεῖν τὴν Στωϊκὴν αἵρεσιν, ὑπὲρ ταῖς ἀτοπίαις τῶν παραδόξων λεγομένων δογμάτων. γέλωτος δὲ λαμπροῦ καταπίπτοντος ἐν τῷ θεάτρῳ πρὸς τοὺς δικαστὰς, ἡσυχῇ διαμειδιάσας, πρὸς τοὺς καθημένους εἰπεῖν, Ὡς γελοῖον, ὦ ἄνδρες, ἔχομεν ὑπατον. δοκεῖ δὲ καὶ γέλωτος οἰκεῖος ὁ Κικέρων γεγονέναι, καὶ φιλοσκώπης· τό, τε πρόσωπον αὐτοῦ μειδίαμα καὶ γαλήνην παρεῖχεν. τῷ δὲ Δημοσθένους ἀεί τις ἐπὶ τῷ ἀστουδὴ καὶ ὀπερφυντικός. τοῦτο καὶ σκύνιον, οὐ ῥᾳδίως ἀπέλιπεν. ὅθεν καὶ διέκλεον αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ καὶ δυσέρωτον (ὡς αὐτός φησιν) ἀπεκάλουν.

HAbes quæ memoratu digna de Demosthene & Cicerone prodita ad notitiam nostram peruenere. Vt prætermittam facultatem vtriusq; in dicendo conferre, illud certè mihi silentio non est prætereundum, Demosthenem in artem cōtulisse dicendi, quicquid ei vel natura vel exercitatio solertiæ & eruditionis tribuisset. Transgressus est neruis & vi dicendi æquales suos qui in iudiciis & foro versabantur, grauitate & splendore eos qui demonstratiuū genus & ostentationi natum tractauerunt, argutia & arte sophistas. Ciceronem, qui omni genere doctrinæ & literarū fuit tinctus, etsi peculiares libros in philosophia non paucos Academico scriptos more reliquerit, constat tamen & in orationibus, quas in foro & iudiciis habuit, eruditionem voluisse obiter ostentare suam. Licet etiam mores speculari vtriusq; in orationibus. Demosthenes extra omnem ostentationem & iocum in grauitatem coactus & seriem, nō lucernam, vt cauillatus Pytheas est, olet, sed aquæ potationē, sed solicitudines, sed acerbitatem quæ obiiciebatur morum, & tristitiam: Cicero dicacitate subinde ad scurrilitatem deuolutus, & negotiis perquam seriis risu iocoq; in iudiciis illudens, vt causæ prodesset, neglexit decorum. vt in oratione pro Cœlio, Non esse mirum si in tanto ille luxu & deliciis ad voluptates dedisset se. nam non frui iis quæ in promptu sunt, dementiam esse, præcipuè quum in voluptate summum bonum ponant clarissimi philosophi. Ferunt eum, quum consul Murænam, qui accusabatur à Catone, defenderet, multum ex persona Catonis derisisse Stoicæ sectæ absurda & noua præcepta. Quum magnus inde risus à corona ad ipsos perlatus iudices esset, subridentem Catonem ad consessum dixisse, Dii boni quàm ridiculum consulem habemus! Videtur autem natura Cicero falsus & facetus fuisse. Vultus eius quoque risum & hilaritatem præ se ferebat. Demosthenis ori perpetua inerat sedulitas, nec temerè vultuosum illud & tetricum deponebat. Quare asperum eum & morosum vocarunt, vt testatur ipse, aduersarii.

Præterea ex ſcriptis vtriuſque perſpicias ſobriè hunc & modeſtè ſuas ipſum laudes attingere, & quum id poſtularet maior vſus, cætera verecundum & moderatum: Cicero immodicus in orationibus laudum ſuarum prędicator ambitionem gloriæ nimiam arguit ſuam, dum clamat,

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

Deniq; non facta modò & res ſuas geſtas, verùm etiam quas habuerat & ſcripſerat, extollit orationes, quaſi contra ſophiſtas adoleſcentis modo ſe iactaret Iſocratem & Anaximenem, non autē populum Romanum ducere & dirigere intenderet,

Durum, potentem armis, grauem aduerſariis.

Pollere ex eloquentia eum qui tractat rempubl. neceſſe eſt: acquieſcere verò in ea, & ſectari inde laudem, imbecilli eſt animi. Fuit igitur hac parte grauior Demoſthenes & præ cæteris celſus. qui facultatem ſuam demonſtrauit, vſum quendam eſſe qui fauorem auditorum magnum requireret: abiectos eſſe & humiles, vt re vera ſunt, cēſens eos qui hæc ſeſe venditant. Valuit ſanè iuxtà vterque dicendi & reipubl. gerendæ peritia, vt etiam qui caſtris & exercitibus præeſſent, Demoſthenis opera Chares, Diopithes, Leoſthenes, Ciceronis indiguerint Pompeius & Cæſar Octauius: quod ipſe in commentariis ad Agrippam & Mæcenatē commemorauit Cæſar. Porro quæ putatur imprimis & dicitur mores hominis probare & explorare, poteſtatē ſummam & imperium, quod omnes verſat affectus omnemq; improbitatem detegit, non habuit Demoſthenes, neque ſpecimen in eo dedit ſui, qui magiſtratum maiorem nullum geſſit, neque quem contra Philippum comparauerat exercitum, ipſe duxit: Cicero in Siciliam quæſtor, proconſul in Ciliciam & Cappadociam miſſus, (quo tempore, quia regnabat auaritia, duces autem & præſides qui in prouincias mittebantur, quaſi furari res eſſet probroſa, ad rapiendum ſe conuertebant, non capere ducebatur turpe, ſed qui mediocriter caperet, laudabatur) clarè oſtendit contemnere ſe pecuniam, multaq; argumenta dedit humanitatis & facilitatis. Præterea creatus Romæ verbo conſul, ſed accepta ſoluta & dictatoria poteſtate cōtra Catilinæ gregales, comprobauit Platonis vaticinium, malis ciuitates explicatum iri vbi magna potentia & ſapientia coiſſent ſecunda fortuna cum iuſtitia. Demoſthenes verò quæſtuariam habuiſſe magno cum dedecore eloquentiam perhibetur, qui aduerſariis in iudicio ſcripſit clàm orationes Phormioni & Apollodoro. Obiectum quoque ei de regiis pecuniis fuit, & damnatus ob Harpalias. Quòd ſi hæc illos qui in eum ſcripſerunt (nec ſunt hi pauci) mentiri contendamus: hoc certè, quin contrà intueri regum munera, quæ ei beneuolentiæ & honoris gratia mittebant, non ſuſtinuerit Demoſthenes, neque id hominis fuiſſe qui nauticum fœnus exerceret, nemo queat inficias ire. At Cicerorem Siculos ædili curuli, regem Cappadociæ proconſuli, exuli amicos vrbanos multa largientes, & vt caperet orantes, repuliſſe antè eſt dictum. Iam exilium Demoſtheni fœdè iudicato repetundarū oblatum eſt: huic ob præſtantiſſimū factū, quòd homines peſtiferos patriæ excidiſſet,

A ἐπὶ δίνιω ἐν τοῖς συγγράμμασιν καλιδεῖν ἐστί τ' μὴ ἐμμελὴς καὶ ἀνεπαγῶς τῶν εἰς αὐτὸν ἀπόμνημονευόμενον ἐγκωμίων, ὅτε δύτου δεήσαι, πρὸς ἕτερόν τι μεῖζον, τἄλλα δ' ἀλαζὼν καὶ μέτριον· ἢ ὁ Κικέρων ἐν τοῖς λόγοις ἀμετρία τῆς φιλαυτολογίας, ἀκρασίαν τινὰ κατηγορεῖ πρὸς δόξαν, βοῶντος, ὡς τὰ ὅπλα ἔδει τῇ τηβέννῳ καὶ τῇ γλώττῃ τῶν θριαμβικῶν ὑπείκειν δάφνῳν. τελευτῶν δὲ, οὐ τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους ἐπαινεῖ τοὺς εἰρημένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ γεγραμμένους, ὥσπερ Ἰσοκράτει καὶ Ἀναξιμένει τοῖς σοφισταῖς ἀμφισβητούμενος, οὐ τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἄγειν ἀξιῶν καὶ ὀρθοῦν, Βεμβῶν ὁπλιτοπάλαν δαίον ἀντιπάλοις. ἰσχύειν μὲν γὰρ λόγου τὸν πολιτευόμενον ἀναγκαῖον, ἀγαπᾶν δὲ ἀγλυνὲς, καὶ λιχνεύειν τῶν ἀπὸ τοῦ λόγου δόξαν. ὅθεν ἐμβριθέστερος ταύτῃ καὶ μεγαλοπρεπέστατος ὁ Δημοσθένης, τῶν μὲν αὐτοῦ δυνάμιν, ἐμπειρίαν τινὰ πολλῆς δεομένων τῆς παρὰ τῶν ἀκροωμένων δυνοίας ἀποφαινόμενος, ἀνελευθέρους δὲ καὶ βαναύσους (ὥσπερ εἰσὶ) τοὺς ὑπὲρ τούτῳ φυσωμένους ἡγούμενος. ἢ μὲν οὖν ἐν τῷ δημηγορεῖν καὶ πολιτεύεσθαι δυνάμις ὁμαλῶς ἀμφοτέρους ὑπῆρξεν· ὥστε καὶ τοὺς τῶν ὅπλων καὶ στρατοπέδων κυρίους δεῖσθαι Δημοσθένους μὲν, Χάρητα καὶ Διοπείθου καὶ Λεωσθένους· Κικέρωνος δὲ, Πομπήϊον καὶ Καίσαρα τὸν νέον, ὡς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐν τοῖς πρὸς Ἀγρίππαν καὶ Μαικήνᾳν ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. ὃ δὲ δοκεῖ μάλιστα καὶ λέγεται τρόπον ἀνδρὸς ὑπιδεικνύειν καὶ βασανίζειν, ἐξουσία καὶ ἀρχὴ, πολὺ πάθος κινοῦσα, καὶ πᾶσαν ἀπκαλύπτουσα κακίαν, Δημοσθένει μὲν οὐχ ὑπῆρξεν, οὐδὲ ἔδωκεν τοιαύτῃ ἀμφιεσθαι ἑαυτοῦ, μηδεμίαν ἀρχὴν τῶν ὑπιφανῶν ἄρξας, οὐδὲ τῆς ὑφ' ἑαυτοῦ στρατευομένης ὑπὲρ Φίλιππον ἐστρατήγησε δυνάμεως· Κικέρων δὲ, ταμίας εἰς Σικελίαν, καὶ ἀνθύπατος εἰς Κιλικίαν καὶ Καππαδοκίαν ἀποσταλεὶς, ἐν ᾧ καιρῷ τῆς φιλοπλουτίας ἀκμαζούσης, καὶ τῶν πεμπομένων στρατηγῶν καὶ ἡγεμόνων, ὡς τοῦ κλέπτειν ἀγλυνοῖς ὄντος, ὑπὲρ τὸ ἁρπάζειν τε ἐπομένων, οὐ τὸ λαμβάνειν ἐδόκει δεινὸν, ἀλλ' ὁ μετρίως τοῦτο ποιῶν ἠγαπᾶτο· πολλὴν καὶ ὑπιδείξιν ὑπεροψίας χρημάτων ἐποιήσατο, πολλὴν δὲ φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ, λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς ὕπατος, ἐξουσίαν δὲ λαβὼν αὐτοκράτορος καὶ δικτάτορος, ὑπὲρ τοὺς περὶ Καπιτωλίνον, ἐμαρτύρησεν ἅμα τῷ Πλάτωνι, μαντευομένῳ παῦλαν ἔχειν κακῶν τὰς πόλεις, ὅταν εἰς ταυτὸ δυνάμις τε μεγάλη καὶ φρόνησις ἐκ τινος τύχης χρηστῆς ἀπαντήσῃ μετὰ δικαιοσύνης· χρηματίσασθαι τοίνυν ὑπὲρ τῷ λόγῳ, Δημοσθένης μὲν ὑπιτόγως λέγεται, λογογραφῶν κρύφα τοῖς περὶ Φορμίωνα καὶ Ἀπολλόδωρον ἀντιδίκοις· καὶ ἁλοὺς μὲν ὑπὲρ τοῖς βασιλικοῖς χρήμασιν, ὄφλων δὲ τῶν Ἁρπαλείων. εἰ δὲ ταῦτα τοὺς ἀντιγράφοντας (οὐκ ὀλίγοι δ' εἰσὶν) ψεύδεσθαι φαίημεν, ἀλλ' ὅτι γε πρὸς δωρεὰς βασιλέων σὺν χάριτι καὶ τιμῇ διδομένας ἀντιβλέψαι Δημοσθένης οὐκ ἀν ἐτόλμησεν, οὐδ' ἐν τοῦτο τὸ ἔργον ἀνθρώπου δανειζόντος ὑπὲρ ναυλοκρίσεις, ἀμήχανον αἰτεῖσθαι. περὶ δὲ Κικέρωνος, ὅτι καὶ Σικελιωτῶν ἀγορανομοῦντι, καὶ βασιλέως τοῦ Καππαδοκῶν ἀνθυπατεύοντι, καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, ὅτ' ἐξέπιπτε τῆς πόλεως, δωρουμένων πολλὰ καὶ δεομένων λαβεῖν, ἀντέχειν, εἴρηται. καὶ μὴν ἡ γε φυγὴ τῶν μὲν ἀρχὰ, κλοπῆς ἀλόντι, συνέπεσε, τῷ δ', κάλλιστον ἔργον, ἀνθρώποις ἀλιτηρίοις ἐκκόψαντι τῆς πατρίδος.

B

C

D

E

F

διὸ τοῦ μὲν οὐδεὶς λόγος ἐκπίπτοντος· ἐφ' ᾧ δὴ ἡ σύγκλητος ἐαθῆτά τε διήλλαξε, καὶ πένθος ἔχε, καὶ γνώμην ἐπὶ οὐδενὸς εἰπεῖν ἐπείθη πρότερον ἢ Κικέρωνι κάθοδον ψηφίσασθαι. τὸ μὴν τοι φυγὴν ἀργῶς ὁ Κικέρων διῴκει ἐν Μακεδονίᾳ καθήμενος· παρὰ Δημοσθένει καὶ ἡ φυγὴ μέγα μέρος τῆς πολιτείας γέγονε. συναγωνιζόμενος γὰρ (ὡς ἔφην εἴρηται) τοῖς Ἕλλησι, καὶ τοὺς Μακεδόνων πρέσβεις ἐξελαύνων, ἐπήρχετο τῇ πόλει, πολὺ βελτίων Θεμιστοκλέους καὶ Ἀλκιβιάδου τοῦ τῆς αὐτῆς τύχης φανεὶς πολίτης. καὶ μὴν τοι κατελθεῖν αὖθις ἑαυτὸν ἐπέδωκεν εἰς τὴν αὐτὴν ταύτην πολιτείαν· καὶ διετέλει πολεμῶν πρὸς Ἀντίπατρον καὶ Μακεδόνας. Κικέρωνα δὴ ὠνείδισεν ἐν τῇ βουλῇ Λαίλιος, αὐτὸν μὲν Καίσαρος ἐπιτάττειν μελλόντα νόμον οὔπω γεγραφότος, σιωπῇ καθήμενον. ἔγραφε δὲ καὶ Βροῦτος, ἐγκαλῶν ὡς μείζονα καὶ βαρυτέραν πεπαιδοτριβηκότι τυραννίδα τῆς ἐπ' αὐτῶν καταλυθείσης. ὅπερ πᾶσι δὲ τελευτῆς, τὸν μὲν οἰκτίραι τις, ἄνδρα πρεσβύτην δὲ δεινῶς ἐπὸ οἰκετῶν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον καὶ περιφεύγοντα τὸν θάνατον καὶ ἀποκρυπτόμενον τὸν οὐ πολὺ πρὸς τὴν φύσεως ἥκοντα ἐπ' αὐτόν, εἶτ' ἀποσφαγέντα· τοῦ δὴ, εἰ καὶ μικρὰ πρὸς τὴν ἱκετείαν ἐνέδωκεν, ἀγαστὴ μὲν ἡ παρασκευὴ τοῦ φαρμάκου καὶ τήρησις, ἀγαστὴ δὲ ἡ χρῆσις· ὅτι τοῦ θεοῦ μὴ παραχόντος αὐτῷ τὴν ἀσυλίαν, ὡς φασὶ, μείζονα βωμὸν καταφυγὼν, ἐκ τῶν ὅπλων καὶ τῶν δορυφόρων λαβὼν ἑαυτὸν ὤχετο, τῆς Ἀντιπάτρου καταγελάσας ὠμότητος.

Itaque illius habita ratio in exilium euntis nulla est: huius causa vestē senatus mutauit, in luctu fuit, de nulla re agi prius secum quàm de reditu eius esset relatum, passus est. At qui exilium desidenti in Macedonia Ciceroni fuit segne: Demosthenis exilium multum res eius gestas cumulat. Nam peragrans vrbes, Græcos, sicut diximus, adiuuit, & Macedonū legatos summouit, præbuitq; multo se ciuem pari in fortuna Themistocle & Alcibiade præstantiorem. Iam reuersus domum ad pristinas se retulit actiones, neque destitit oppugnare Antipatrum & Macedonas. Ciceroni in senatu, quum postularet Cæsar contra leges vt petere sibi consulatum liceret, imberbis adhuc, tacitum sedisse exprobrauit Lælius. Adhæc, conquestus est in literis suis Brutus maiorem eum & duriorem atque ipsi sustulissent, aluisse tyrannidē. Postremò, quod ad vitæ exitum attinet, miserabilis hic, qui senex ob timiditatem à seruis sursum ac deorsum circumlatus est ad occultandum se, & mortem vndequaque refugit non admodum immaturam, ac mox obtruncatus est: Demosthenes, etsi hactenus delapsus sit, aliquantum vt supplicem præbuerit se, commendandus est tamen cùm quòd præparauerit venenum & seruauerit, tum quòd eo sit vsus: qui, postquam securitatem ei non præstitit Neptunus, sicut ad maiorem confugiens aram, ex telis se & satellitibus subduxerit, & Antipatri ludificatus sit crudelitatem.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ καὶ ΑΝΤΩΝΙΟΥ.

PLVTARCHI Vitæ comparatæ DEMETRII & ANTONII.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.

DEMETRIVS.

Οἱ μὲν τοι τὰς τέχνας ἐοικέναι ταῖς ἀληθείαις ὑπολαμβάνοντες, οὐχ ἥκιστά μοι δοκοῦσι τὴν τοῦ κρίνειν τὰς κρίσεις αὐτῶν καταγνῶσαι δύναμιν, ἣ τῶν ἐναντίων ὁμοίως ἑκατέρῳ γένει πεφύκαμεν ἀντιλαμβάνεσθαι. τοῦτο γὰρ αὐταῖς κοινόν ἐστι, τῇ δὲ πρὸς τὰ τέλη τῶν κινουμένων διαφορᾷ διαλλάττουσιν. ἡ μὲν γὰρ αἴσθησις οὐδέν τι μᾶλλον ὅπου λευκῶν ἢ μελάνων διάγνωσις γέγονεν, οὐδὲ γλυκέων, ἢ πικρῶν, οὐδὲ μαλακῶν καὶ εἰκόντων, ἢ σκληρῶν καὶ ἀντιτύπων, ἀλλ' ἔργον αὐτῆς, ἑκάστοις ἐντυγχάνουσαν, ὑπὸ πολλῶν τε κινεῖσθαι, καὶ πολλὰ κινεῖν, πρὸς ὃ φέρει αὐτὴν φέρουσαν, καὶ κινουμένῳ πρὸς ὃ φέρει αὐτὴν φέρειν, ὡς πέπονθεν. αἱ δὲ τέχναι μετὰ λόγου συνεστῶσαι πρὸς αἵρεσιν καὶ λῆψιν οἰκείου τινὸς, φυγήν τε καὶ διάκρισιν ἀλλοτρίου, τὰ μὲν, ἀφ' αὐτῶν καὶ προηγουμένως, τὰ δὲ, ὑπὲρ φυλάξασθαι καὶ συμβεβηκὸς ὅπῃ τεύξεσθαι· καὶ γὰρ ἰατικὴ τὸ νοσεῖν, καὶ ἁρμονικὴ τὸ ἐκμελές, ὅπως ἔχει, σκοπεῖν συμβέβηκε, πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἀπεργασίαν. αἵ τε πασῶν τελειότατα τεχνῶν, σοφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ φρόνησις, οὐ καλῶν μόνον καὶ δικαίων καὶ ὠφελίμων,

Qvi Artes primi censuere sensibus germanas esse, hi videntur mihi præcipuè eorum in iudicando considerasse facultatem qua contraria iuxtà in vtroq; genere solemus comprehendere. Nam hoc est eis commune: verùm in eis quæ iudicauerunt ad finem referendis minimè cōsentiunt. Sensus enim etsi in albis & nigris, dulcibus & amaris, mollibus cedentibusve & duris siue renitētibus distinguendis versantur, haud tamen in eo sistunt gradum: sed vt horum cuiq; aliquid occurrit, vt ab eo mouetur & afficitur, sic illud ipsum ad intelligentiam refert id enim eius est munus. Artes verò cum ratione conspirantes ad eligendum & sumendum id quod ipsis est familiare, ad declinandumque & repellendum alienum, illa sua sponte præcipuè, hæc ad deuitandum obiter inspectant. Quippe medicina morbum, musica absonum, quemadmodum se habeat, ad contrariorum spectare effectionem solet. Atque artium omniū absolutissimæ, temperantia & iustitia & prudentia, quæ non

quæ non honeſtorum modò, iuſtorumq; & vtilium iudicium faciunt, ſed & damnoſorum, turpium, iniuſtorum, venditantem ſe quòd malorum ſit inexperta non commendant ſimplicitatem, ſed ineptiam eam & imperitiam exiſtimant eorum quæ maximè cognoſcere conuenit honeſte victuris. Ac veteres quidem Spartiatæ feſtis diebus Ilotas multo mero quum onerare ſe coegiſſent, in conuiuia introducebant: quò, quàm ſit fœda ebrietas, oſtenderent iuventuti. Nos verò correctionem ex corruptela aliorum, non ſane humanam ducimus neque ciuilem: at illorum qui nimium fuerunt impotentes, atque in imperio & ſummo poteſtatis gradu poſiti nobili fuerunt improbitate, non alienum fortaſſe ſit vnum aut alterum par vitarum exemplis intexere, non quo voluptatis me hercle, vel oblectandi cauſa lectores, varijs imaginibus illuſtremus vt picturam commentationem noſtram: ſed vt Thebanus Iſmenias diſcipulis ſuis oſtendens tam eos qui bene quàm qui ſecus tibia canerent, ſolitus erat dicere, Ita canendum, ac contra, Ita canendum non eſt: Antigenidas vero etiam maiore oblectamento iuvenes arbitrabatur bonos tibicines audituros, ſi aliquando malorum quoque experimenta egiſſent: ita mihi videmur nos quoque impigriores fore vitarum ſpectatores & æmulos meliorum, ſi nec peruerſarum & improbatarum ſimus rudes. Complectetur autem hoc volumen Demetrij Expugnatoris vitam & M. Antonij triumviri, hominum qui maximè aſtipulati ſunt Platoni, vitia item magna, vt virtutes, à magna proferri indole. Fuerunt æque luſtris vinoque dediti, bellicoſi, munifici, ſumptuoſi, inſolentes. Iam fortunæ quoq; habuerunt paritates conſentaneas. Non ſolum enim per totam vitam reliquam magnas res feliciter geſſerunt, magnis in rebus ceſpitauerunt, plurimis potiti ſunt, plurimas amiſerunt, inopinatò conciderunt, præter ſpem denuò ſunt excitati: verum etiam vitam finierunt. captus alter ab hoſtibus, alter penè in eam fortunam delapſus.

Igitur Antigonus duobus ſuſceptis ex Stratonice Corræi filijs, vnum fratris nomine Demetrium, paterno nomine alterum Philippum dixit. Ita fere plerique tradunt. Nonnulli verò non filium Demetrium Antigoni, ſed fratris eius memorant fuiſſe. Nam quum eſſet pater admodum eo infante defunctus, mater autem mox Antigono nupſiſſet, pro filio illius habitum. At Philippus non multis annis Demetrio minor fortè deceſſit. Demetrius corporis proceritate, quamuis procerus, minor parente fuit: forma verò & faciei venuſtate adeo mira atque excellenti, vt plaſtes vel pictor exprimere nullus imaginē eius poſſet. Eadem.n. venuſtatem & grauitatē, terrorē & hilaritatē habebat, confuſaq; erat cum iuvenili & feroci vultus aſpectu penè inimitabilis heroica quędam ſpecies & maieſtas regia. Perinde mores inerant ei pariter formidabiles hominibus & grati. Vt enim iucundiſſimus per otiū in familiari conſuetudine, atq; inter pocula, in delicijs, in victu regū omniū molliſſimus: ita vigilātiſſimus rurſus & intentiſſimus erat in reb. gerendis aſſiduitate & ſtrenuitate. qua in re præ cæteris dijs Liberū patrē æmulabatur, vt qui optime vti bello noſſet, cōtraq; pacem ex bellis alere, eſſetq; ad hilaritatē ac voluptates maxime compoſitus. Iam fuit ſingulariter patris amans.

Ἀλλὰ καὶ βλαβερῶν καὶ αἰσχρῶν καὶ ἀδίκων κρίσεις οὖσαι, τὴν ἀπειρίαν τῶν κακῶν καλλωπιζομένων ἀκακίαν οὐκ ἐπαγγοῦσιν, ἀλλ' ἀβελτηρίαν ἡγοῦνται, καὶ ἄγνοιαν ὧν μάλιστα γινώσκειν προσήκει τοὺς ὀρθῶς βιωσομένους. οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ Σπαρτιάται τοὺς εἵλωτας ἐν ταῖς ἑορταῖς πολὺν ἀναλισκάζοντες πίνειν ἄκρατον, εἰσῆγον εἰς τὰ συμπόσια, τοῖς νέοις οἷον ἐστὶ τὸ μεθύειν ἐπιδεικνύντες· ἡμεῖς δὲ τὴν οὐκ ἀφαιροῦσαν ἑτέρων ἐπανόρθωσιν, οὐ πάνυ φιλάνθρωπον οὐδὲ πολιτικὴν ἡγούμεθα. τῶν δὲ κεχρημένων ἀσκεπτότερον αὐταῖς, καὶ γενομένων ἐν ἐξουσίαις καὶ πράγμασι μεγάλοις ἐπιφανῶν εἰς κακίαν, οὐ χεῖρον ἴσως ἐστὶ συζυγίαν μίαν ἢ δύο παρεμβαλεῖν εἰς τὰ παραδείγματα τῶν βίων, οὐκ ἐφ' ἡδονῇ μὰ Δία καὶ ἀφαγωγῇ, τῶν ἐντυχόντων, ποικίλλοντας τὴν γραφήν, ἀλλ' ὥσπερ Ἰσμηνίας ὁ Θηβαῖος ἐπιδεικνύμενος τοῖς μαθηταῖς, καὶ τοὺς εὖ καὶ τοὺς κακῶς αὐλοῦντας εἰώθει λέγειν, Οὕτως αὐλεῖν δεῖ, καὶ πάλιν, Οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ. ὁ δὴ Ἀντιγενίδας καὶ ἥδιον ᾤετο τῶν ἀγαθῶν ἀκροᾶσθαι τοὺς νέους αὐλητῶν, ἵνα καὶ τῶν φαύλων πεῖραν λαμβάνωσι· οὕτω μοι δοκοῦμεν καὶ ἡμεῖς προθυμότεροι τῶν βελτιόνων ἔσεσθαι καὶ θεαταὶ καὶ μιμηταὶ βίων, εἰ μηδὲ τῶν φαύλων καὶ ψεγομένων ἀνιστόρητοι ἐγενόμεθα. περιέχει δὲ τοῦτο τὸ βιβλίον τὸν Δημητρείου τοῦ πολιορκητοῦ βίον, καὶ Ἀντωνίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνδρῶν μάλιστα δὴ τῶν Πλάτωνι μαρτυρησάντων, ὅτι καὶ κακίας μεγάλας, ὥσπερ ἀρετάς, αἱ μεγάλαι φύσεις ἐκφέρουσι. γεγόνασι δὲ ὁμοίως ἐρωτικοί, ποτικοί, γραπτικοί, μεγαλόδωροι, πολυτελεῖς, ὑβρισταί, καὶ τοῖς τὴν τύχην ὁμοιότητας ἀκολούθους ἔχον. οὐ γὰρ μόνον ἐν τῷ λοιπῷ βίῳ μεγάλα μὲν κατορθοῦντες, μεγάλα δὲ σφαλόμενοι, πλείστων δὲ ἐπικρατοῦντες, πλεῖστα δὲ ἀποβαλόντες, ἀπροσδοκήτως δὲ κτησάμενοι, αὖθις πίστως δὲ πάλιν ἀναφέροντες διετέλεσαν. ἀλλὰ καὶ κατέστρεψαν, ὁ μὲν, ζῶντος ἔτι τοῦ πολεμίου, ὁ δὲ ἕλκισα τῷ παθεῖν τοῦτο γενόμενος.

Ἀντιγόνῳ τοίνυν δυοῖν υἱῶν ἐκ Στρατονίκης τῆς Κορραίου γενομένων, τὸν μὲν, ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ, Δημήτριον, τὸν δὲ, ἐπὶ τῷ πατρί, Φίλιππον ὠνόμασεν. οὗτός ἐστιν ὁ τῶν πλείστων λόγος. ἔνιοι δὲ τὸν Δημήτριον, οὐχ υἱὸν, ἀλλ' ἀδελφιδοῦν γενέσθαι τοῦ Ἀντιγόνου λέγουσιν. ἐπὶ νηπίῳ γὰρ αὐτῷ πεντάπασι τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος, εἶτα τῆς μητρὸς εὐθὺς τῷ Ἀντιγόνῳ γαμηθείσης, υἱὸν ἐκείνου νομισθῆναι. τὸν μὲν οὖν Φίλιππον οὐ πολλοῖς ἔτεσι τὸν Δημητρίου νεώτερον ὄντα, συνέβη τελευτῆσαι· Δημήτριος δὲ μεγέθει μὲν οὐ τοσοῦτος ἐλάττων, καὶ τοσοῦτος ὢν μέγας· ἰδέᾳ δὲ καὶ κάλλει προσώπου, θαυμαστὸς καὶ περιβλεπτός· ὥστε τὸν πλαττόντων καὶ γραφόντων μηδένα τῆς ὁμοιότητος ἐφικέσθαι. τὸ γὰρ αὐτὸ χάριν καὶ βάρος καὶ φόβον καὶ ὥραν εἶχε, καὶ συνεκέκρατο τῷ νεανικῷ καὶ ἰταμῷ δεσμίμητος ἡρωϊκήτις ἐπιφανεία καὶ βασιλικὴ σεμνότης. οὕτω δέ πως καὶ τὸ ἦθος ἐπεφύκει πρὸς ἔκπληξιν αὐθεφόνων ἅμα καὶ χάριν. ἥδιστος γὰρ ὢν συγγίνεσθαι φιλάζοντι περὶ πότους καὶ ῥυφὰς καὶ διαίτας ἀβρυβιώτατος βασιλέων, ἐνεργότατον αὖ πάλιν καὶ σφοδρότατον τὸ περὶ τὰς πράξεις ἐνδελεχὲς εἶχε καὶ δραστήριον· ἢ καὶ μάλιστα τῶν θεῶν ἐζήλου τὸν Διόνυσον, ὡς πολέμῳ τε χρῆσθαι δεινότατον, εἰρήνῃ τε αὖθις ἐκ πολέμου χρῆσθαι, καὶ πρὸς εὐφροσύνῃ καὶ χάριν ἐμμελέστατον. ὢν μὲν οὖν καὶ φιλοπάτωρ ἀφόδρα·

τῇ δ' αἰεὶ τὴν μητέρα σεβόμενος καὶ τὸν πατέρα ὑμῶν ἐφαίνετο, δι' εὔνοιαν δηθεν μᾶλλον ἢ θεραπείαν τῆς δυνάμεως. καὶ ποτε πρεσβεία τινὶ τοῦ Ἀντιγόνου σχολάζοντος, ἀπὸ θήρας ὁ Δημήτριος ἐπέστη· καὶ προσελθὼν τῷ πατρὶ, καὶ φιλήσας, ὥσπερ εἶχε τὰς βολίδας, ἐκάθισε παρ' αὐτόν. ὁ δ' Ἀντίγονος ἀπιόντας ἤδη τοὺς πρέσβεις ἔξωθεν ἀποκρίσεις, » μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας, Καὶ τοῦτο εἶπεν, ὦ ἄνδρες, » ἀπαγγείλατε περὶ ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἀλλήλους οὕτως ἔχομεν· ὡς ἰσχύπνα σωμάτων βασιλικῶν, καὶ δυνάμεως ἐπίδοξιν οὖσαν, τὴν πρὸς τὸν υἱὸν ὁμόνοιαν καὶ πίστιν. οὕτως ἄρα πολύτιμον δυσχωνεύνητον ἡ ἀρχὴ, καὶ μεστὸν ἀπιστίας καὶ δυσνοίας, ὥστε ἀγάλλεσθαι τὸ μέγιστον τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων καὶ πρεσβύτατον, ὅτι μὴ φοβήσεται τὸν υἱὸν, ἀλλὰ πρόσιεται τὴν λόγχην ἔχοντα τοῦ σώματος πλησίον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μόνος ὡς εἰπεῖν, ὁ οἶκος οὗτος ἐπὶ πλείστας διαδοχὰς τῶν τοιούτων κακῶν ἐκαθάρθη· μᾶλλον δ' εἷς μόνος τῶν ἀπ' Ἀντιγόνου Φίλιππος ἀπέκτεινε υἱόν. αἱ δ' ἄλλαι σχεδὸν ἅπασαι διαδοχαὶ, πολλοὺς μὲν ἔχουσι παῖδας, πολλοὺς δ' μητέρων φόνους καὶ γυναικῶν. ὃ μὴν γὰρ ἀδελφοῖς ἀναιρεῖν, ὥσπερ οἱ γεωμέτραι τὰ αἰτήματα λαμβάνουσιν, οὕτω συνεχωρεῖτο κοινὸν καὶ νομιζόμενον αἴτημα καὶ βασιλικὸν ὑπὲρ ἀσφαλείας. τοῦ μὴν καὶ φιλόνεικον φύσει καὶ φιλεταίρειν γενόμενον τὸν Δημήτριον ἐν ἀρχῇ, τοιόδε δείγμα τοιοῦτόν ἐστιν εἰπεῖν. Μιθριδάτης ὁ Ἀριοβαρζάνου παῖς, ἑταῖρος ὢν καθ' ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ συνήθης· ἐθεράπευε δ' Ἀντίγονον, οὔτε ὢν ὅτε δοκῶν πονηρός. ἐκ δ' ὀνειρείου τινὸς ὑποψίαν Ἀντιγόνῳ παρέσχεν. ἐδόκει μέγα καὶ καλὸν πεδίον ὁρῶν ὁ Ἀντίγονος, ψήματα χρυσίου καταπείρειν· ἐξ αὐτοῦ δ' πρῶτον μὲν ὑποφύεσθαι θέρος χρυσοῦν, ὀλίγῳ δ' ὕστερον, ἐπανελθὼν, οὐδὲν ἰδεῖν ἀλλ' ἢ τετμημένον καλάμην. λυπούμενος δ' καὶ πεισθεὶς, ἀκούσαι τινὰς λεγόντων ὡς ἄρα ὁ Μιθριδάτης ἐς Πόντον Εὔξεινον οἴχεται, τὸ χρυσοῦν θέρος ἐξαμησάμενος. ἐκ τούτου ταραχθεὶς, καὶ τὸν υἱὸν ὁρκώσας σιωπήσειν, ἔφρασε τοῦ ὄψιν αὐτῷ, καὶ ὅτι πρώτως τὸν ἀδελφὸν ἐκποδὼν ποιεῖσθαι καὶ διαφθείρειν ἔγνωκεν. ἀκούσας δ' ὁ Δημήτριος ἠθεάθη σφόδρα· καὶ τὸν νεανίσκον, καθάπερ εἰώθει, γελοιόμενον παρ' αὐτῷ, καὶ σιωπῶντος ὅτι σχολῇ, φθέγξασθαι μὴν οὐκ ἐτόλμησεν, οὐδὲ τῇ φωνῇ καταειπεῖν, διὰ τὸν ὅρκον· ὑπαγαγὼν δ' κατ' μικρὸν ἀπὸ τῶν φίλων, ὡς ἐγεγένησαν μόνοι καθ' αὑτοὺς, τῷ σύεσι τῆς λόγχης κατέγραφεν εἰς » τὸν γλῶ ὁρῶντος αὐτοῦ, Φεῦγε Μιθριδάτα. σιωπεῖς δ' ἐκεῖνος, » ἀπέδρα νυκτὸς εἰς Καππαδοκίαν. καὶ ταχὺ τὸν Ἀντιγόνῳ γιγνομένῳ ὄψιν ὑπὲρ αὐτοῦ συνετέλει τὸ χρεών. πολλῆς γὰρ καὶ ἀγαθῆς ἐκράτησε χώρας, καὶ τὸ τῶν Ποντικῶν βασιλέων γένος ὀγδόῃ που διαδοχῇ παυσάμενον ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐκεῖνος παρέσχε. ταῦτα μὴν οὖν ὑφάς δείγματα τοῦ Δημητρείου πρὸς οἰκείους καὶ δικαιοσύνην. ἐπεὶ καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς Ἐμπεδοκλέους στοιχείοις, διὰ τὸ νεῖκος καὶ τὸν φιλίαν ἔνεστι διαφορὰ πρὸς ἀλλήλα καὶ πόλεμος, μᾶλλον δ' τοῖς ἀλλήλων ἀπολειπομένοις καὶ πελάζουσιν· οὕτω τὸν πᾶσι τοῖς Ἀλεξάνδρου διαδόχοις πρὸς ἀλλήλους ὄντα συνεχῆ πόλεμον, αἱ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν τόπων συναφαὶ πρὸς οἷοις ἐποίουν ἐπιφανέστερον, καὶ μᾶλλον ἐξέκαιον, ὥσπερ Ἀντιγόνῳ τότε πρὸς Πτολεμαῖον. αὐτὸς μὴν Ἀντίγονος ἐν Φρυγίᾳ διέτριβε· Πτολεμαῖον δ' ἀκούσας ἐν Κύπρῳ διαβαίνοντα πορθεῖν Συρίαν, καὶ τὰς πόλεις ἀπάγειν,

A Obseruare verò matrem etiam in patris gratiam videbatur ex syncera potius pietate quàm quòd potentiam eius captaret obsequijs. Ac quum aliquando audiret Antigonus certos legatos, si peruenit à venatione Demetrius, adijtque parentem, atq; eum osculatus, quum teneret adhuc iacula, apud eum assedit. Ibi Antigonus digredientes iam cum responso legatos alta voce appellans, Et hoc, inquit, de nobis legati renunciate, ita inter nos conuenire. quasi concordia cum filio suo fideq; quam ei habebat, regni nerui essent & potentiæ demonstratio. Nempe vsq; adeò insociabile vn-
B dequaq; est imperium, diffidentiæq; & maleuolentiæ plenum, vt summus inter Alexandri successores & natu maximus gloriaretur quòd non timeret filiũ, sed committeret lancea armato corpus suum. Verumenimverò vnica propè dixerim in multas successiones hæc domus eiuscemodi vacauit malis. Imò ex Antigoni posteris filium suum solus trucidauit Philippus. Reliquæ familiæ regum penè omnes frequẽtes habent liberorum, frequentes etiam matrum neces & vxorum. Nam fratrũ parricidia, vt petitiones geometræ sumunt, sic concedebantur habebanturque communis
C quędam petitio ad securitatẽ & regia. Adhęc humanum natura amicorumq; Demetrium amantem initio fuisse, hoc habeo exemplum commemorare: Mithridates Ariobarzanis, amicus erat eius, & propter ætatem familiaris. Hic in comitatu Antigoni erat, nec erat vel habebatur improbus: verùm ex somnio quopiam venit Antigono in suspicionem. Visus est sibi Antigonus amplum & pulchrum campum inire, atq; eum auri ramentis conserere: ex eo primum exurgere aurea messis, mox regressus nihil nisi demessum culmum videre. quum anxio & mœsto animo esset, audiuisse quosdam dicentes, Mithridatem in Pontum
D Euxinum fugere, asportantem auream messem defectã. Hinc trepidans, filio, iureiurando adacto taciturum, visum aperuit, ac se prorsus de medio tollere eum & interficere statuisse. Quod vt audiuit Demetrius, oppido fuit ei acerbum: adolescentique, quum more suo ipsum adisset, vt otium secum falleret, verbum facere, aut voce id detegere iurisiurandi religione dubitauit: sed abduxit eum paulatim ab amicis, atque vbi soli sine arbitris fuerunt, hastili in solo inspicienti illo descripsit, Fuge Mithridate. Eo aduerso profugit no-
E cte in Cappadociam, breuiq; oblatam Antigono de ipso visionem fatum compleuit. Ampla enim & præclara regione potitus est, regumque Ponti ille stirpem, quæ octaua ferme successione à populo Romano est deleta, edidit. Præclaræ indolis hæc ad humanitatem & iustitiam specimina extant Demetrij. Quia verò quemadmodum Empedoclis elementis discordiæ & concordiæ causa mutuùm inest diffidium & bellum, magisque contiguis & vicinis: ita bellum, quod inter omnes Alexandri successores fuit perpetuum, magis patefecerunt, in quosdam, magisque inflammauerunt prouinciarum & locorum confinia, sic-
F vt Antigonum tunc contra Ptolemæum. Ipse id temporis in Phrygia Antigonus agebat. Quum autem Ptolemæum transisse accepisset in Cyprum, & Syriam populari, vrbesq; solicitare,

& vi in potestatem suam redigere: filium Demetrium eò misit annos natum duos & viginti, qui tunc primùm per se magnis in bellis exercitũ ductare cœpit, atq; vt iuvenis & tyro cum viro confligens ex Alexandri palęstra, qui multa suo ductu & magna pręlia obierat, ad vrbẽ Gazam offendit, fusuſq; est octo millibus captis & quinq; millibus desideratis. Amisit simul tabernaculum, stipendium, totumq;, quo ad corporis cultum vtebatur, famulitium. Cæterùm remisit ei hæc cum amicis Ptolemæus, generoso & humano adiecto dicto, Non de vniuersis, sed esse de gloria ipsis & imperio decertandum. Quibus receptis, precatus Demetrius deos est ne eius beneficij diu maneret debitor, sed citò paria referret ei. Neque fuit iuvenili more attonitus quum in rerum gerendarũ esset vestibulo prostratus, sed vt constans dux rerum vicibus versatus, militum delectibus armisq; parandis intendit, atq; vrbes institit in potestate retinere, conscriptosq; exercere. Antigonus pugna nuntiata Ptolemæum imberbes ait nunc vicisse, sed iteratò dimicaturum cum viris. Ne animum autem infringeret aut perstringeret filij, petenti de integro per se præliari non prohibuit, sed concessit. Mox magnus cum copijs Ptolemęi dux Cilles quòd Demetrium ex priore aduerso pręlio contemneret, adfuit ad eum tota Syria summouendum. At Demetrius repentino insultu nõ expectantem perculit, atq; castra cum ipso cepit duce. Milites septem millia viuos in potestatem redegit, ac permagna præda potitus est. Victor exultauit non horũ causa quæ habiturus, sed quæ redditurus esset. Atq; ex victoria non ita opes & gloriam, vt pensitationem munificentiæ & gratiæ in Ptolemæum relationẽ est amplexus. Neque hæc tamen exequutus est ex suo arbitrio, sed ad patrẽ scripsit. Quo annuente, & mandante omnibus vt ex libitu suo vteretur, ipsum Cillem & amicos eius magnificè donatos remisit. Hoc naufragiũ exegit Ptolemæum Syria, & Antigonum victoria ouantem, filiumq; auentem aspicere, exciuit Celænis. Inde ad subiugandos Arabas quos Nabatæos appellant, Demetrius missus, quum incidisset in loca arentia, in periculum venit. At eo ipso quòd nõ expauesceret nec perculsus esset, percellens barbaros, ingenti capta pręda & septingentis camelis recepit se. Quũ verò Seleucus ante ab Antigono Babylonia emotus, recepta inde per se ea prouincia victor cum exercitu superiores regiones petisset, ad conterminas Indis gentes ac circumiectas Caucaso subigendas nationes: sperans vacuam se Demetrius Mesopotamiã deprehensurum, transmisso repentè Euphrate Babyloniam inuasit. Occupauit etiam altera (nam duæ erant) arce Seleuci præsidium summouere. qua potitus suum ibi septem millium militum imposuit. Ac quæcunque ex illa prouincia rapere possent, in prædam suam vertere militibus iussis, ad mare est regressus, firmius Seleuco relinquens imperium. quippe cedere videbatur, dum vastat quasi non iam suam. At Halicarnassum, quam obsidebat Ptolemęus, celeriter succurrens eripuit. Hoc factum quum ingentem his gloriam attulisset,

A καὶ βιάζεσθαι· κατέπεμψε τ' ὑὸν Δημήτριον, δύο καὶ εἰκοσιέτη ὄντα, καὶ στρατείας τότε πρῶτον αὐτοτελοῦς ὑπὸ πρόγμασι μεγάλοις ἀπόρμυον. οἷα δ' νέος καὶ ἄπειρος, ἀνδρὶ συμπεσὼν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρου παλαίστρας ἠθληκότι πολλοῖς καὶ μεγάλοις κατ' αὐτὸν ἀγῶνας, ἐσφάλη πρὸς πόλιν Γάζαν ἡττηθεὶς, ὀκτακισχιλίων ἁλόντων καὶ πεντακισχιλίων ἀποθανόντων. ἀπέβαλε δ' καὶ σκηνὴν καὶ χρήματα, καὶ ὅλως σύμπασαν τὴν περὶ τὸ σῶμα θεραπείαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν αὐτῷ Πτολεμαῖος ἀπέπεμψε μετὰ τῶν φίλων, ἀγνώμονα καὶ φιλάνθρωπον ἀνείπων λόγον, ὡς οὐ περὶ
B πάντων ἅμα, περὶ δόξης δ' καὶ ἀρχῆς πολεμητέον ἐστὶν αὐτοῖς. Δημήτριος δ' δεξάμενος εὔξατο τοῖς θεοῖς μὴ πολὺν χρόνον ὀφειλέτην γενέσθαι Πτολεμαίῳ χάριτος ἀλλὰ ταχέως ἀμείψασθαι παρὰ τῶν ὁμοίων. καὶ πάθος οὐ μειρακίου παθὼν, ἐν ἀρχῇ πράξεων ἀναβαπέντος, ἀλλ' ἐμβριθοῦς στρατηγοῦ, κεχρημένου πρὸς μετάτων μεταβολαῖς, ἀνδρῶν τε συλλογῆς καὶ κατασκευῆς ὅπλων ἐπεμελεῖτο· καὶ τὰς πόλεις παρὰ χρεὼς εἶχε, καὶ τοὺς ἀθροιζομένους ἐγύμναζεν. Ἀντίγονος δ' τῷ μάχῃ πυθόμενος, Πτολεμαῖον μὲν ἀγχυρείοις νενικηκότα ἔφηνεν, αὖθις δ' ἀγωνιεῖσθαι πρὸς ἀνδρας. τοῦ δ' ἡδὺ τὸ φρόνημα καθελὼν καὶ κωλύσας μὴ βουλόμενος, οὐκ ἐάσει πάλιν αἰτουμένῳ μάχεσθαι καθ' αὐτὸν, ἀλλ' ἀφῆκε. καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀφίκετο Κίλλης Πτολεμαίου στρατηγὸς μετὰ λαμπρᾶς δυνάμεως, ὡς ἐξελάσων Συρίας Δημήτριον ἁπάσης, τῷ πρεσβεύεσθαι καταφρονούμενος. ὁ δ' ἐξαίφνης ἐπιπεσὼν οὐ προσαγορευομένῳ, καὶ φοβήσας, ἔλαβεν αὐτῷ στρατηγῷ τὸ στρατόπεδον· καὶ στρατιώτας μὲν ἑπτακισχιλίους ζῶντας εἷλε, χρημάτων δ' παμπόλλων ἐκυρίευσεν. ἔχαιρε δ' νικήσας, οὐχ οἷς ἔξειν, ἀλλ' οἷς ἀποδώσειν ἔμελλε· καὶ τῆς νίκης, οὐ τ' πλοῦτον οὔ-
D τως οὐδὲ τὴν δόξαν, ὡς τὴν φιλανθρωπεύματος ἐκείνου καὶ τὴν χάριν, ἠγάπησεν· οὐ μὴν αὐτονομόνως ταῦτα ἔπραξεν, ἀλλ' ἔγραψε τῷ πατρί. δόντος δ' ἐκείνου καὶ κελεύσαντος ὃν βούλεται πᾶσι χρῆσθαι τρόπον, αὐτόν τε τ' Κίλλιν, καὶ φίλοις αὐτῷ δωρησάμενος ἀφθόνως, ἀπέπεμψε. τοῦτο δ' πάθος Συρίας ἐξήλασε Πτολεμαῖον, Ἀντίγονον δ' κατήγαγεν ἐκ Κελαινῶν, χαίροντα τῇ νίκῃ, καὶ ποθοῦντα θεάσασθαι τ' ὑόν. ἐκ τούτου δ' τῶν Ἀρεσκόων τοῖς καλουμένοις Ναβαταίοις ἐπαγαγέσθαι πεμφθεὶς ὁ Δημήτριος, ἐκινδύνευσεν μὲν, εἰς τόπους ἀύδρους
E ἐμπεσὼν· ᾧ δ' μὴ ἀφαιρεθῆναι μηδ' ἐκπλαγῆναι καταπληξάμενος τοὺς βαρβάρους, λείαν τε λαβὼν πολλὴν, καὶ καμήλους ἑπτακοσίας παρ' αὐτῶν, ἀνεχώρησε. ἐπεὶ δ' Σέλευκος ἐκπεσὼν μὲν ὑπὸ Ἀντιγόνου τῆς Βαβυλωνίας πρότερον, ὕστερον δ' ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν δι' αὐτῶν καὶ κρατῶν ἀνέβη μετὰ δυνάμεως, τὰ στρατοπεδεύματα τοῖς Ἰνδοῖς ἔθνη καὶ τὰς περὶ τ' Καύκασον ἐπαρχίας προσαξόμενος· ἐλπίζων Δημήτριος ἔρημον εὑρήσειν τ' Μεσοποταμίαν, καὶ φθάσας ἄφνω, τ' Εὐφράτην, εἰς τὴν Βαβυλωνίαν παρῆλθεν, διέφθη, καὶ τῆς ἑτέρας ἄκρας (δύο γὰρ ἦσαν) ἐκκρούσας τ'
F τῶν Σελεύκου φρουρὰν, καὶ κρατήσας, ἰδίους ἐγκατέστησεν ἑπτακισχιλίους ἄνδρας. ἐκ δ' τῆς χώρας ὅσα φέρειν ἢ ἄγειν ἠδύνατο τοὺς στρατιώτας ὠφελεῖσθαι καὶ λαμβάνειν κελεύσας, ἐπανῆλθεν ὑπὸ θάλασσαν, βεβαιοτέραν Σελεύκῳ τὴν ἀρχὴν ἀπολιπών. ἀξίσασθαι γὰρ ἐδόκει ὧν κακῶν, ὡς μηκέτι προσήκουσαν αὐτοῖς. Πτολεμαίου μὴν τοι πολιορκοῦντος Ἁλικαρνασσὸν, ὀξέως βοηθήσας ἐξήπασε τὴν πόλιν. ἐνδόξου δ' τῆς φιλοτιμίας ταύτης ἡνωμένης,

ὁρμὴ παρέῃ θαυμάσιος αὐτοῖς ἐλευθερῶν τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, ὑπὸ Κασάνδρου καὶ Πτολεμαίου καταδεδουλωμένην. τούτου πόλεμον οὐδεὶς ἐπολέμησε τῶν βασιλέων καλλίων καὶ δικαιότερον. ἃς γὰρ ἅμα τοῖς βαρβάροις ταπεινοῦντες ὑποφίας συνήγαγον, εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπὲρ ἀδοξίας καὶ ἀιμῆς ἀνήλισκον. ὡς ὁ πρῶτον ἐδόκει πλὴν ὑπὸ τὰς Ἀθήνας, τῶν φίλων εἰπόντος τινὸς πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ὅτι δεῖ ταύτην τὴν πόλιν, αἣ ἕλωσι, κατέχειν δι' αὐτῶν, ὑπιβάθραν τῆς Ἑλλάδος οὖσαν, οὐ προσέσχεν ὁ Ἀντίγονος, ἀλλ' ὑπιβάθραν μὴν ἔφη καλεῖν καὶ ἀσάλευτον εἶναι τὴν ἀνοιαν. τὰς δ' Ἀθήνας, ὥσπερ σκοπὸν τῆς οἰκουμένης, ταχὺ τῇ δόξῃ διαπυρσεύειν εἰς ἀπάντας ἀνθρώπους τὰς πράξεις. ἔπλει δὲ Δημήτριος ἔχων δεκαήρεις πεντακισχίλια τάλαντα, καὶ σόλον νεῶν πεντήκοντα καὶ διακοσίων ὑπὸ τὰς Ἀθήνας, ὃ μὴν ἄρτι Δημητρίου τοῦ Φαληρέως Κασάνδρῳ διοικοῦντος, ἐν δὲ τῇ Μουνυχίᾳ φρουρᾶς κατεστώσης. ἀτυχίᾳ δ' ἅμα καὶ προνοίᾳ χρησάμενος, ἐπεφαίνετο τῇ Πειραιᾷ πέμπτῃ φθίνοντος Θαργηλιῶνος, παραδεδομένου μὴν οὐδενός· ἐπεὶ δ' ὤφθη πλησίον ὁ σόλος, ἀπορούντων ὡς Πτολεμαϊκὰς τὰς ναῦς ὑποδεχεσθαι παρασκευαζομένων, ὀψὲ συμφρονήσαντες ἐβοήθουν οἱ στρατηγοί· καὶ δόρυβος ἦν, οἷς εἰκὸς ἐν ἀπροσδοκήτῳ πολεμίους ἀποβαίνοντας ἀναγκαζομένων ἀμύνεσθαι. τοῖς γὰρ σώμασι τῶν λιμένων ἀκλείστοις ὑπιτυχὼν ὁ Δημήτριος, καὶ διεξελάσας ἐντός, ἤδη καταφανὴς πᾶσι, καὶ διεσήμηνεν ἀπὸ τῆς νεὼς αἴτησιν ἡσυχίας καὶ σιωπῆς. θορυβούντων δ' τούτου, κήρυκα προσησάμενος, ἀνεῖπεν ὅτι πέμψειεν αὐτὸν ὁ πατὴρ ἀγαθῇ τύχῃ Ἀθηναίοις ἐλευθεροῦντα, καὶ τὴν φρουρὰν ἐκβαλοῦντα, καὶ τοὺς νόμους αὐτοῖς καὶ τὴν πάτριον ἀποδώσοντα πολιτείαν. ἀναρρηθέντων δ' τούτων, οἱ μὲν πολλοὶ τὰς ἀσπίδας προσθέμενοι τοῖς ποδσὶν, ἀνεκρότησαν, καὶ βοῶντες ἐκέλευον ἀποβαίνειν τὸν Δημήτριον, σωτῆρα καὶ εὐεργέτην ἀναγορεύοντες· οἱ δὲ περὶ τὸν Φαληρέα, πολῖται μὲν ὤοντο δεῖν δέχεσθαι τὸν κρατοῦντα, κἂν οὐδὲν ὧν ἐπαγγείλαιτο μέλλοι βεβαιοῦν. ὅμως δὲ πρέσβεις δεομένοις ἀπέστειλαν, οἷς ὁ Δημήτριος ἐντυχὼν φιλανθρώπως, συνέπεμψε παρ' ἑαυτοῦ τῶν παλαιῶν φίλων, τὸν Μιλήσιον Ἀριστόδημον. τὸν δὲ Φαληρέως διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτείας μᾶλλον τοὺς πολίτας ἢ τοὺς πολεμίους φοβουμένου, οὐκ ἠμέλησεν ὁ Δημήτριος, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν αἰδεσθεὶς καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, εἰς Θήβας αὐτὸν, ὥσπερ ἠβούλετο, μετ' ἀσφαλείας συνεξέπεμψεν. αὐτὸς δὲ τὴν μὲν πόλιν οὐκ ἀν ἔφη, καίπερ ἐπιθυμῶν, ἰδεῖν πρότερον ἢ πολίτας ἅπασιν ἐλευθεράσας, τῆς φρουρᾶς ἀπαλλάξας. τῇ δὲ Μουνυχίᾳ χαρακώμα καὶ τάφρον περιβαλὼν διὰ μέσου, Μεγάροις ἐπέπλευσεν ὑπὸ Κασάνδρου φρουρουμένοις. πυθόμενος δὲ τὴν Αλεξάνδρου τοῦ Πολυσπέρχοντος γυναῖκα Κρατησίπολιν, ἐν Πάφῳ διατρίβουσαν, οὐκ ἀν ἀνδρὸς γενέσθαι μετ' αὐτοῦ, περιβόητον οὖσαν ὑπὲρ κάλλους, καταλιπὼν τὴν δύναμιν ἐν τῇ Μεγαρικῇ, παρῆλθεν ὀλίγους ἱππεῖς ἔχων σὺν αὐτῷ. καὶ τούτων πάλιν ἀποστρέψας, ἀπεσκίδασε χωρὶς, ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν τὴν γυναῖκα συνεισελθοῦσαν αὐτῷ. τοῦτο γὰρ οἱ θορυβοῦντες τῶν πολεμίων, ἐξαίφνης κατέδραμον ἐπὶ αὐτόν· ὁ δὲ φοβηθεὶς, καὶ λαβὼν χλαμύδιον ἀτελὲς, δρόμῳ φεύγων ἐξέφυγε, ὀλίγου δεήσας αἱρεθῆναι ἄλωσιν ἐξ ἀκρασίας ἐλθεῖν. τὴν δὲ σκηνὴν μετὰ τῶν χρημάτων ἔχοντο λαβόντες οἱ πολέμιοι. τῶν δὲ Μεγαρέων ἁλόντων,

A magna cupido incessit eos oppressam à Cassandro & Ptolemæo vniuersam liberandi Græciam. Eo bellum nullus regum splendidius gessit vel iustius. Quas enim ex barbarorum præda collegerant opes, eas in Græcos pro gloria & laude profundebant. Vt primùm Athenas nauigare stetit sententia, quum subijceret quidam ex amicis Antigono, hanc vrbem, si essent ea potiti, præsidio ipsis quasi pro scalis Græciæ retinendam: non est eum Antigonus sequutus, sed scalas ait præclaras esse & firmas beneuolentiam: Athenas verò, vt orbis terræ speculam, mox res gestas suas laudibus
B apud omnes mortales illustraturas. Nauigauit Athenas Demetrius quinq; millibus talentûm argenti, & nauium ducentarum subcinctus classe. Vrbem Demetrius Phalereus Cassandri nomine regebat. Munychia tenebatur præsidio. Sed secũda fortuna simul & prouidentia vsus, repente ad Piræum die vigesimo sexto mensis Thargelionis ex improuiso applicuit. Vt propè in conspectum venit classis, omnibus vt Ptolemæi naues recipere eam parantibus, tandem re intellecta duces institerunt occurrere: fuitq; tumultus, qualem verisimile est, quum hostium descensionem arcere
C nec opinatam cogerentur. Siquidem fauces portus nactus apertas Demetrius, inuectusque est iam omnibus conspicuus, signoque ex naui dato audientiam & silentiũ postulauit. Quo dato pronuntiauit per præconem parentem se, quod felix faustumq; esset, ad liberandas Athenas præsidiumq; eijciendum misisse, atq; ad leges illis pristinamq; remp. reddendam. His prędicatis, vulgus depositis ad pedes clypeis ingẽti plausu & clamore, vt exiret de naui Demetrius hortati sunt, seruatoremq; & benefactorẽ appellauere. Phalerei cohors omnis, quamuis recipiendũ censebant potentiorem: vt nihil eorum quæ ostendebat, esset
D prestaturus, legatos tamen cum supplicijs misere. Quos Demetrius benignè affatus, ex paternis amicis cum eis suo nomine misit Milesium Aristodemum. Phalereum verò, ciuium magis ob reipublicæ mutationem quàm hostium metuẽtem, non neglexit Demetrius: sed dignitatis eius & virtutis veneratione Thebas eum, vti petebat, addito præsidio deduci iussit. Vrbem ipse negauit se, quamuis desiderio teneretur, prius visurũ quàm pulso præsidio libertatem ei reddidisset solidam. Munychiam vallo fossaque cinxit. Dum tenet obsidio Megaram insessam à Cassandro, infestus
E nauigauit. Quum esset autem ad eum allatum, Cratesipolim, quæ Alexandro Polyperchontis fuerat nupta, Patris agentem, cupere se ad ipsum conferre, celebratæ mulierem formæ: relicto in finibus Megaricis exercitu, perrexit illuc cum expeditis, atque rursus ab his abscedens, nequis congredientem secum sentiret, reduxit seorsum tabernaculum. Quod quia quidam de hostibus odorati sunt, repentè incurrerunt in eum. Ille pauidus, obsoleta sumpta chlamydula, concitataque fuga, proripuit se, ac parum abfuit quin ob libidinem fœdissimè venerit in ho-
F stium potestatem. Hostes direpto cum pecunia tabernaculo eius, receperunt se. Capta Megara,

militibusque ad prædandum conuersis, Athenienses enixè deprecati sunt pro Megarensibus. Ita præsidio eiecto reddidit Demetrius illi ciuitati libertatem. Dum hæc agit, philosophi ei in mentem venit Stilponis, qui existimabatur vitam sectari tranquillam. Hunc accitum rogauit nunquid rerum ipsius quisquam cepisset: cui Stilpon, Nemo, inquit. Neminem enim vidi scientiam qui eriperet. Quum seruitia essent penè omnia surrepta, ageret autem iterum cum eo Demetrius benignè, tandemq; digrediens diceret, Liberã Stilpon ciuitatem vestram relinquo: Recte ais, inquit. nullum enim nostrũ servum reliquisti. Postquam verò ad Munychiam reuersus castris ibi permunitis deiecit præsidium, arcemq; excidit: tum deniq; inuitantibus eum & excipientibus Athenienſibus vrbem inijt, concioneq; aduocata veterem restituit ijs reipublicæ formam. Addit promissum, missurum ipsis patrem suum centum quadraginta millia medimnûm tritici, & materiã ad centum triremes faciendas. Populus Atheniensis vbi anno quintodecimo popularem reipub. formam recuperauit, (nam intermedium tempus à bello Lamiaco & pugna ad Cranona commissa, verbo paucorum, reuera vnius propter Phalerei potentiam viguerat dominatus) tam splendidum beneficijs Demetrium & magnificum immodicis honoribus, quos ei decreuerunt, odiosum & grauem reddidere. Nam omnium primum Demetrium & Antigonum reges appellauerunt, hoc nomen in eam diem auersatos: quod quidem ex insignibus regijs vnum adhuc Philippi & Alexandri generi illibatum alijs & intactũ supererat. Soli eos seruatores deos in acta retulerunt, abrogatoque vetere magistratu Archonte, à quo denominabatur in fastis annus, Seruatorum sacerdotem quotannis creauerunt, quem plebiscitis contractibusque præscripserunt, sciueruntque vt eorum cum dijs nomina peplo intexerentur. Locum etiam vbi primum descenderat de curru, consecrauerunt, posueruntque ibi aram, quam Demetrij Catabatæ, id est desultoris, nominauere. Insuper tribubus duas adiecere, Demetriadem & Antigonidem, curiamque quingentenariam tum primùm sexcentenariam fecere: quod singulę tribus quinquagenos senatores præberent. Superauit omnia Stratoclis commentum. Iste fuit enim scitorum horum & præclarorum designator blandimentorum. qui promulgauit vt qui ex plebiscito publice ad Antigonum & Demetrium mitterentur, pro legatis dicerentur theori, sicut qui Delphos & Olympiam solennibus Græcorum victimas pro ciuitatibus agunt. Erat vel aliàs proiectæ Stratocles audaciæ, & lasciuam vitam agebat, procacitateque & insolentia veteris Cleonis videbatur ad populum licentiam referre. Meretrix erat ei domi Phylacium. quæ quum aliquando ad cœnam ei cerebella & colla emisset, Papæ, inquit, hæc obsonata es, quibus, tanquam pilis, nos qui gerimus rempublicam, ludimus. Quum cladem illam Athenienses naualem apud Amorgon accepissent, præuertens nuntios coronatus per Ceramicum incessit, ac victoriam nuntiauit, tulitque rogationem vt eius causa dijs immortalibus gratię haberentur, atque viscerationem populo tributim dedit.

A καὶ τῶν τραπωτῶν ἐφ' ἁρπαγῇ δαπολεμούντων, Ἀθηναῖοι παρητήσαντο πολλῇ δεήσει τὴς Μεγαρέας· καὶ τὸν Φερεκλῆν ὁ Δημήτριος ἐκβαλὼν, ἠλευθέρωσε τὴν πόλιν. ἐπὶ τούτοις τοῦ φιλοσόφου Στίλπωνος ἐμνήσθη, δόξαν ἔχοντος ἡσυχίας καὶ βιοῦν. μεταπεμψάμενος οὖν ἠρώτα μή τις εἴληφέ τι τῶν ἐκείνου. καὶ ὁ Στίλπων, Οὐδείς· (εἶπεν) οὐδένα γὰρ εἶδον ἐπιχειρήσαντα ἀποφέρειν. τῶν δὲ θεραπόντων φεύγειν ἀπολωλότων καὶ λαφυραγωγούντων, ἐπεὶ πάλιν αὐτὸν ὁ Δημήτριος ἐφιλοφρονεῖτο, καὶ τέλος ἀπαλλαττόμενος εἶπεν, Ἐλευθέραν ὑμῖν, ὦ Στίλπων, ἀπολείπω τὴν πόλιν· Ὀρθῶς (ἔφη) λέγεις. οὐδένα γὰρ ἡμῖν δοῦλον ἀπολέλοιπας. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐπανελθὼν πρὸς τὴν Μουνυχίαν, καταστρατοπεδεύσας ὀχύρωσε τὴν φρουρὰν, καὶ κατεσκάψε τὸ φρούριον, οὕτως ἤδη τῶν Ἀθηναίων δεχομένων καὶ καλούντων, παρελθὼν εἰς τὸ ἄστυ, καὶ συναγαγὼν τὸ δῆμον, ἀπέδωκε τὴν πάτριον πολιτείαν· καὶ προσυπέσχετο τοῦδε τοῦ παντὸς αὐτοῖς ἀφίξεσθαι σίτου πεντεκαιδέκα μυριάδας μεδίμνων, καὶ ξύλων ναυπηγησίμων πλῆθος εἰς ἑκατὸν τριήρεις. Ἀθηναῖοι δὲ ἀπολαβόντες τὴν δημοκρατίαν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ· τὸ δὲ μέσον χρόνον ἀπὸ τῶν Λαμιακῶν καὶ τῆς περὶ Κρανῶνα μάχης, λόγῳ μὲν ὀλιγαρχικῆς, ἔργῳ δὲ μοναρχικῆς καταστάσεως ἡγουμένης, διὰ τὴν τοῦ Φαληρέως δυνάμιν, οὕτω λαμπρὸν ἐν ταῖς εὐεργεσίαις καὶ μέγαν φανέντα τὸν Δημήτριον, ἐπαχθῆ καὶ βαρὺν ἐποίησαν τοῖς ἐμοῖς ταῖς ἀμετρίαις αἷς ἐψηφίσαντο. πρῶτον μὲν γὰρ ἀπολύτων τὸν Δημήτριον καὶ Ἀντίγονον βασιλεῖς ἀνηγόρευσαν, ἀνέως ἀφοσιουμένοις τοὔνομα, καὶ τοῦτο δὴ μόνον τῶν βασιλικῶν ἐπὶ τοῖς ἀπὸ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου πρόσεσθαι δοκοῦν ἄθικτον ἑτέροις καὶ ἀκινώνητον. μόνοι δὲ Σωτῆρας ἀνέγραψαν θεοὺς, καὶ τὸν ἐπώνυμον καὶ πάτριον ἄρχοντα καταπαύσαντες, ἱερέα Σωτήρων ἐκλεγόμενοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· καὶ τοῦτον ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν συμβολαίων προγράφον. ἐνυφαίνεσθαι δὲ τῷ πέπλῳ μετὰ τῶν θεῶν αὐτοὺς ἐψηφίσαντο· καὶ τὸν τόπον ὅπου πρῶτον ἀπέβη τοῦ ἅρματος, καθιερώσαντες, καὶ βωμὸν ἐπιθέντες, Δημητρίου καταβάτου προσηγόρευσαν. καὶ τὰς φυλὰς δύο προσέθεσαν, Δημητριάδα καὶ Ἀντιγονίδα· καὶ τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων πρῶτον, ἑξακοσίων ἐποίησαν, ἅτε δὴ φυλῆς ἑκάστης πεντήκοντα βουλευούσης παρεχομένης. ὃ δὲ ὑπερφυέστατον ἐνθύμημα, τοῦ Στρατοκλέους (οὗτος γὰρ ἦν ὁ τῶν σοφῶν τούτων καὶ προστιθεὶς καινουργὸς ἀρεσκευμάτων) ἔγραψεν ὅπως οἱ πεμπόμενοι κατὰ ψήφισμα δημοσίᾳ πρὸς Ἀντίγονον ἢ Δημήτριον, οἱονεὶ θεωροὶ τῶν θεωροὶ λέγοιντο, καθάπερ οἱ πυθοῖ καὶ ὀλυμπιάζε τὰς πατρίους θυσίας ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀπάγοντες ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἑορταῖς. ἦν δὲ καὶ τἄλλα τοιαῦτα βωμολόχος ὁ Στρατοκλῆς, καὶ βεβιωκὼς ἀτελῶς, καὶ τῇ τοῦ παλαιοῦ Κλέωνος ἀπομιμεῖσθαι δοκῶν βωμολοχίᾳ καὶ βδελυρίᾳ τὸν πρὸς τὸν δῆμον ἐχρῆτο. ἔχε δὲ τὸν ἑταίραν Φυλάκιον ἀνειληφώς· καί ποτε αὐτὸν πρὸς δεῖπνον ἐξ ἀγορᾶς πριαμένης ἐγκεφάλους καὶ τραχήλους, Πάπαι (εἶπε) τοιαῦτά τοι ὠψῶν χρῆσις ἐστὶν οἷς σφαιρίζομεν οἱ πολιτευόμενοι. τῆς δὲ περὶ Ἀμοργὸν ἥττης τῶν νεῶν συμβάσης τοῖς Ἀθηναίοις, φθάσας τοὺς ἀπαγγέλλοντας, εἰσήλασεν ἐστεφανωμένος διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ· καὶ προσαγορεύσας ὅτι νενικήκασιν, εὐαγγέλια θύειν ἔγραψε, καὶ κρεωδοσίαν ἑνὶ καθ' φυλὴν ἐποίησεν.

ὀλίγῳ δ' ὕστερον τῶν τὰ ναυάγια κομιζόντων ἀπὸ τῆς μάχης
παραγενομένων, καὶ τοῦ δήμου πρὸς ὀργὴν καλεσάντος αὐ-
τὸν, ἀναμφῆς ὑποστὰς τὸ θόρυβον, Εἶτα (ἔφη) οἴ πεπόνθατε
δεινὸν, εἰ δύο ἡμέρας ἡδέως γεγόνατε; τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ Στρατο-
κλέους θρασύτης. ἰσχὺς δ' ἄρα καὶ πυρὸς ἕτερα θερμότερα, καὶ
τὴν Αἰσχρολογίαν. γράφει γὰρ τις δεῖνος, ὑπερβαλλόμενος ἀνε-
λευθερίᾳ τὸν Στρατοκλέα, δέχεσθαι Δημήτριον, ὁσάκις ἂν
παραγένηται, τοῖς Δήμητρος καὶ Διονύσου ξενισμοῖς. ᾧ δ' ὑπερ-
βαλλομένῳ λαμπρότητι καὶ πολυτελείᾳ τὴν ὑποδοχὴν, ἀρ-
γύριον εἰς ἀνάθημα δημοσίᾳ δίδοσθαι. τέλος δ' τῶν τε μη-
νῶν τὸν Μουνιχιῶνα, Δημητριῶνα, καὶ τῶν ἡμερῶν τὴν ἑνὶ-
καὶ νέαν, Δημητριάδα προσηγόρευσαν, καὶ τὴν ἑορτὴν τὰ Διο-
νύσια μετωνόμασαν Δήμητρια. ἐπεσήμαινε δ' τοῖς πλείοσι
τὸ θεῖον. ὁ μὲν γὰρ πέπλος, ὡς φασὶ ἐψηφίσαντο, μετὰ τὸν Διὸς καὶ τὸν
Ἀθηνᾶς προσενεφαινομένων Δημήτριον καὶ Ἀντίγονον,
περιπόμενος δεῖ τοῦ κεραμεικοῦ, μέσος ἐρράγη, θυέλλης ἐμ-
πεσούσης. πρὸς δ' τοὺς βωμοὺς τοὺς ἐκείνων, δεῖ λύθησιν ἡ γῆ κύ-
κλῳ πολὺ κώνειον, ἀνῶς μηδὲ τὸν χώρας πολλαχοῦ φυόμενον. τῇ δ' ἡμέρᾳ ᾗ τὰ Διονύσια ἐγένετο, τὴν πομπὴν κατέλυσαν,
ἰσχυρῶν πάγων γενομένων παρ' ὥραν· καὶ πάχνης βαθείας πε-
σούσης, οὐ μόνον ἀμπέλους καὶ συκᾶς ἁπάσας ἀπέκαυσε τὸ
ψῦχος, ἀλλὰ καὶ τοῦ σίτου τὸ πλεῖστον κατέφθειρεν ἐν χλόῃ.
διὸ καὶ Φιλιππίδης, ἐχθρὸς ὢν τοῦ Στρατοκλέους, ἐν κωμῳ-
δίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐποίησε ταῦτα,

Δι' ὃν ἀπέκαυσεν ἡ πάχνη τὰς ἀμπέλους,
Δι' ὃν ἀσεβοῦντα ὁ πέπλος ἐρράγη μέσος,
Τὰς τῶν θεῶν ἡμᾶς ἀνθρωπίνας ποιοῦντα.
Ταῦτα καταλύει δῆμον, οὐ κωμῳδία.

ἰσῶς δ' ὁ Φιλιππίδης, Λεισιμάχου φίλος, καὶ πολλὰ δι' αὐτὸν ὁ
δῆμος δεῖ ἔπαθεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως. ἐδόκει δ' καὶ πρὸς πρᾶ-
ξιν αὐτῷ καὶ πρὸς στρατείαν εὐσύμβολος ἀποφαινόμενος εἶ καὶ
ὀφθείς. ἀνῶς δ' καὶ τὸ ἦθος εὐδοκίμει, μηδὲν ἐνοχλῶν,
μηδὲ αὐλικῆς περιεργίας ἀναπιμπλάμενος. φιλοφρονου-
μένου δέποτε τοῦ Λεισιμάχου πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντος, Ὦ
Φιλιππίδη, τίνος σοι τῶν ἐμῶν μεταδῶ; Μόνον (ἔφη) βασιλεῦ,
μὴ τῶν ἀπορρήτων. τοῦτον μὲν οὖν ὀψὲ τῆνδε ἐκείνῳ παρεθή-
καμεν, ὅ ἀπὸ τοῦ βήματος, τὴν ἀπὸ τῆς θυμέλης. ὁ δ' μάλιστα
τῶν ἡμῶν ὑπερφυὲς ἰσῶς καὶ ἀλλόκοτον, ἔγραψε Δεῳμοκλείδης
ὁ Σφήττιος, ὑπὲρ τοῦ τὰ ἀσπίδων ἀναθέσεως εἰς Δελφοὺς παρὰ
Δημητρίου λαβεῖν χρησμόν. αὐτίκα δ' παρεγράφω τὴν λέξιν
ἐκ τοῦ ψηφίσματος, οὕτως ἔχουσαν, Ἀγαθῇ τύχῃ δεδόχθω
τῷ δήμῳ, χειροτονῆσαι τὸν δῆμον, ἕνα ἄνδρα ἐξ Ἀθηνῶν, ὅστις
ἀφικόμενος πρὸς τὸν σωτῆρα καὶ καλλιερησάμενος, ἐρω-
τήσει Δημήτριον τὸν σωτῆρα πῶς εὐσεβέστατα καὶ κάλλιστα
καὶ τὴν χάριν ὁ δῆμος τὴν ἀποκαταστάσασιν ποιήσαιτο τῶν αἰνα-
θημάτων ὅτι δ' ἂν χρήσῃ, ταῦτα πρακτέον τὸν δῆμον. οὕτω κα-
ταμωκώμενοι τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς διέφθειραν αὐτὸν, οὐδὲ
ἀνῶς ὑγιαίνοντα τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἔν γε ταῖς Ἀθήναις
τότε φολάζων, ἠγάγετο χηρεύουσαν Εὐρυδίκην, ἣ Μιλτιά-
δου μὲν ἦν ἀπόγονος τοῦ παλαιοῦ, συνοικήσασα δ' Ὀφέλ-
λᾳ τῷ Κυρήνης ἄρξαντι, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν
ἀφίκετο πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι τὸν γά-
μον τοῦτον εἰς χάριν ἔθεντο καὶ τιμὴν τῆς πόλεως. ἀνῶς δ' ὁ
Δημήτριος εὐχερὴς ἦν πρὸς γάμους, καὶ πολλαῖς ἅμα συν-
οικῶν γυναιξὶν, ὧν ἀξίωμα μέγιστον εἶχε καὶ τιμὴν Φίλα,

φέλλαν uocat Did. τὰ τοῦ Κυρήνης ἄρξαντι xx. Palmer.

A Mox adfuere qui naufragia pugnæ retulerunt. Vbi hîc ira incensus acciuit eum populus, tumultum subsistens impudenter, Quid tandem, inquit, iniuriæ accepistis si duos dies transegistis per lætitiam? Ea extitit Stratoclis audacia. Iam fuerunt etiam igne alia feruidiora, vt Aristophanis verbis vtar. Nam rogationem alius quidam promulgauit, impudentia superans Stratoclem: vt Demetrium, quotiescunque appelleret, Cereris & Liberi patris lautitijs exciperent. qui splendore & magnificentia in eo excipiendo excelluisset, vt pecunia huic de publico tribueretur ad donum
B dijs ponendum. Ad postremum, mensem Munychionа Demetriona, & diem mensis trigesimum Demetriadem appellauerunt. Adhæc Bacchanalia mutato nomine vocauerunt Demetria. At in plerisq; demonstrarunt dij portentis offensionem suam: quando peplum, in quo Demetrius & Antigonus ex plebiscito fuerãt vnà cum Ioue & Minerua intexti, dum per Ceramicum transfertur, irruente procella medium laceratum est. Circa aras illorum frequens in ambitu edita cicuta, quũ nec ea regio passim istam fundat. Quo die agi solent Bacchanalia, pompã intermiserunt, quòd in-
C gens & intempestiuum gelu extitisset. & quia frequens deciderat pruina, non vineas modò & ficos omnes aduffit frigus, sed frumentum quoque maxima ex parte in herba perdidit. Quapropter Stratoclis inimicus Philippides his versibus perstrinxit eum in Comœdia.

Quem propter obfuit pruina vitibus,
Propter quem agentem non piè scissum est peplum,
Laudem deûm qui contulit mortalibus:
Populo hæc ferunt noxam, non comœdia.

Vtebatur Philippides Lysimacho familiariter, multaque eius gratia populus à rege beneficia accepit. Huius videbatur occursus & conspectus
D bonum omen illi ad res gerendas & expeditiones adferre. Fuit alioquin ei etiam ob mores probatus, quòd non esset importunus, & aulica vacaret affectatione. Agente cum eo aliquando comiter Lysimacho, ac dicente, Quid tibi Philippide rerum mearum impertiar? Tantùm (inquit) ne, rex, secreta. Hunc de industria cum illo contendimus, cum concionali scenicum. Quod verò præter cæteros honores modum excessit & fuit absonum, de consecrandis apud Delphos clypeis, Dromoclides Sphettius rogationem tulit, vt oraculum à Demetrio peterent. Verba ipsa
E ascribam legis, quæ sic habent: Quod felix faustumque sit, velit iubeat populus, vnum vt populus ciuem Athenienſem designet, qui ad Seruatorem profectus, vbi litauerit, consulat Demetrium Seruatorem, quemadmodum religiosissime, commodissimè, & ocyssimè dona dedicaturus sit. quamcunque dederit dictionem, eam vt populus sequatur. Ita hominem deridentes insuper dementauerunt, nec aliàs satis sanum. At ille Athenis tunc otio indulgens Eurydicen viduam matrimonio sibi iunxit. Fuit illa veteris Miltiadis proneptis, & Opheltæ nuptias, Cyrenæorum
F principis, tenuerat. Quo defuncto remigrauerat Athenas. Has nuptias posuerunt in beneficio & honore ciuitatis suæ Athenienses. Cæterùm erat aliàs ad nuptias Demetrius procliuis, multasque vno tempore coniuges habebat: quarum erat maxima in dignatione & honore Phila,

tum propter patrem Antipatrum, tum quòd etiam matrimonio iuncta fuisset Cratero, qui summum ex Alexandri successoribus desiderium sui reliquerat Macedonibus. Hanc scilicet Demetrio admodum iuueni suasit pater vt ætate sibi nõ respondentem, sed maiorem, duceret. Abhorrenti dicitur in aurem hoc Euripideum insusurrasse,

Vbi lucrum suadet, reluctetur licet
Natura, ducas coniugem.

Vbi Ducas coniugem, pro Seruias, scite subiecit. Atqui hunc Demetrius Philæ cæterisque coniugibus honorem habuit, impudenter vt consueseret multis scortis & multis liberis matronis, essetque supra illius æui reges ex hac libidine infamis. Vt pater eum ad bellum Ptolemæo de Cypro mouendum exciuit, habuit necessarium obtemperare ei. Cæterum moleste ferens quod bellum pro Græciæ libertate cogeretur, præclarius & illustrius, omittere: Ptolemæi ducem Cleonidem, qui Sicyonem & Corinthum tuebatur, pecunia pertentauit certis interpretibus, illas ciuitates vt relinqueret liberas. Renuente illo, confestim cum copiis conscendit, petiitque Cyprum, & fratrem Ptolemæi Menelaum signis collatis protinus fudit. Mox contulit se eo Ptolemæus ipse cum ingentibus pedestribus simul & naualibus copiis, ac minæ quædam insolentes disputationesque habitæ sunt, Ptolemæo Demetrium vt recederet prius monente quàm à toto coacto exercitu suo obtereretur: Demetrio omissurum se illum ostendente, si Sicyone & Corintho præsidium se deducturum recepisset. Certamen hoc non illis ipsis modo, verumetiam omnibus dynastis grandem mouit impendentis expectationem euentus: quod non Cyprum, non Syriam, sed principatum inter omnes victoria protinus esset palmam referenti præbitura. Igitur Ptolemæus ipse centum quinquaginta nauibus infestus petiit hostem. Menelao ex Salamine imperauit vt sexaginta nauibus in ipso pugnæ ardore inueheret, & Demetrii nauium terga cæderet ordinesque turbaret. His sexaginta Demetrius decem obiecit. Tot enim arctum excludere portus exitum valebant. Ipse pedestres copias instructas per prominentia in pelagus promontoria circumfudit, ac sic centum octoginta nauibus est in altum prouectus. Illatus magna impressione & impetu Ptolemæum vi pepulit. Qui, vt profligatus est, citato cursu cum solis octo nauibus profugit. Neque enim plures ex omnibus euasere. Cæteræ partim in prælio depressæ, septuaginta cum propugnatoribus & sociis naualibus captæ. Ex turba, quæ in nauibus onerariis circa litus stationem habebant, seruitiorum, amicorum Ptolemæi, fœminarumque, adhæc armorum, stipendii, machinarum, nihil prorsus elapsum Demetrio est, sed omnia cepit, atque in castra deportauit. In his nobilis illa fuit Lamia, quæ initio propter artem fuit in pretio habita. Siquidem scienter tibia canebat. Post extitit commercio meretricio celebris. Tunc verò etiam exolescente forma multo se minorem pellexit Demetrium, adeoque lepore deuinxit & cepit eum, vt ab aliis mulieribus amaretur, vnius illius esset amator. Secundum prælium nauale etiam Menelaus manus dedit, Salaminaque Demetrio & naues & pedestres copias tradidit:

A δι' Ἀντίπατρον τ̃ πατέρα, καὶ δι' ὃ τὸ τοῦ συνωκηκέναι Κρατερῷ, τῷ πλείστην δόξαν αὐτῷ τῶν ἐν Μακεδόσι τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ἀπολιπόντι. Ταύτῃ (ὡς ἔοικε) γαμεῖν νέον ὄντα τ̃ Δημήτριον ἐπείθεν ὁ πατήρ, οὐκ οὖσαν αὐτῷ κατ' ἡλικίαν, ἀλλὰ πρεσβυτέραν, λαβεῖν ἀποθύμως δ' ἔχοντι, λέγεται πρὸς τὸ οἷς Εὐριπίδειον εἰπεῖν, Ὅπου δ' κέρδος, τοῦδε φύσιν γαμητέον· ὁμοιόπλοκόν τι τῷ δουλεύειν ἀθυρρημονήσας. τοιαύτη μὲν οὖν τις ἦν ἡ τ̃ Δημητρίου τιμὴ πρὸς τὴν Φίλαν καὶ τὰς ἄλλας γαμετάς, ὥστε πολλαῖς μὲν ἀναιδῶς ἑταίραις, πολλαῖς δ' ἐλευθέραις συνεῖναι γυναι-

B ξί, καὶ μάλιστα δὴ πρὸς τὴν ἡδονὴν ταύτην κακῶς ἀκούσαι τῶν τότε βασιλέων. ἐπεὶ δ' ὁ πατὴρ αὐτὸν ἐκάλει Πτολεμαίῳ πρὸς Κύπρου πολεμήσοντα, πείθεσθαι μὲν οὐ ἀναγκαῖον· ἀχθόμενος δ' ὅτι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πόλεμον, ὄντα καλλίω καὶ λαμπρότερον, ἀπολείπει, πρεσβεύει πρὸς Κλεωνίδην τῷ Πτολεμαίου στρατηγῷ φεύγοντι Σικυῶνα καὶ Κόρινθον, χρήματα πρεσβεύων, ὥστε ἐλευθέρας ἀφεῖναι τὰς πόλεις. οὐ προσδεξαμένου δ' ἐκείνου, διαβὰς χέων ἀναθεὶς καὶ πρεσλαβὼν δυνάμιν, ἐπέπλευσε Κύπρῳ· καὶ Μενέλαον μὲν ἀδελφὸν Πτολεμαίου, μάχῃ συνάψας, εὐθὺς

C ἐνίκησεν· αὐτὸς δ' Πτολεμαίου μετ' δυνάμεως πεζικῆς ἅμα καὶ ναυτικῆς μεγάλης ὀπιφανέντος, ἐλπίδας μὲν ἀπειλαί τινες κομπώδεις καὶ διάλογοι, τὸν μὲν ἀποπλεῖν Δημήτριον κελεύοντος, πρὶν ὑπὸ τῆς δυνάμεως πάσης ἀθροισθείσης καταπατηθῆναι· Δημητρίου δ' ἐκεῖνον ἀφεῖναι φάσκοντος, εἰ ὁμολογήσῃ Σικυῶνα καὶ Κόρινθον ἀπαλλάξειν τῆς φρουρᾶς. ὁ δ' ἀγὼν οὐ μόνον αὐτοῖς ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δυνάσαις πολλὴν εἶχε προσδοκίαν τῆς προκειμένης ἀδηλότητος, ὡς οὐ Κύπρον, οὐδὲ Συρίαν, ἀλλὰ τὸ μέγιστον βραβεῖον τῶν πάντων, τῷ κρατοῦντι

D τ̃ νίκης προστιθείσης. αὐτὸς μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἐπέπλει, πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ναῦς ἔχων· ἐκ δ' Σαλαμῖνος ἐκέλευσε Μενέλαον ἑξήκοντα ναυσὶν, ὅταν μάλιστα σύρασιν ὁ ἀγὼν ἔχῃ, προσφερόμενον, τὰς Δημητρίου κόπτειν ὀξόπιθεν, καὶ διαπαράτειν τὴν τάξιν. Δημήτριος δ' ταῖς μὲν ἑξήκοντα ταύταις ἀντέταξε δέκα ναῦς, (τοσαῦταις γὰρ ἤρκουν ἐνὸν ὄντα τὸν λιμένος ἐκφράξαι τ̃ ἔκπλοον) αὐτὸς δ' τὸ πεζὸν ἐκτάξας καὶ πῖς ἀνατείνοισιν εἰς τὴν θάλασσαν ἀκρωτηρίοις παρεκτείνων, οὕτως ἀνῆγε ναυσὶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα. προσμίξας δὲ ῥώμῃ καὶ βίᾳ πολλῇ, κ̃ κράτος

E ἐτρέψατο τ̃ Πτολεμαῖον, αὐτὸν μὲν, ὡς ἐνικήθη, διαπαλέων φεύγοντα ναυσὶν ὀκτὼ μόναις, (τοσαῦταις γὰρ ἐκ πασῶν παρεσώθησαν. τῶν δὲ ἄλλων αἱ μὲν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ διεφθάρησαν, ἑβδομήκοντα δ' ἥλωσαν αὐτόνυδροι. τοὺς δ' ἐν ὁλκάσι παρορμοῦντος ὄχλου θεραπόντων καὶ φίλων καὶ γυναικῶν, ἐπὶ δ' ὅπλων καὶ μηχανημ̃ καὶ μηχανημ̃ ἁπλῶς οὐδὲν ἐξέφυγε τ̃ Δημήτριον, ἀλλ' ἔλαβε πάντα καὶ κατήγαγεν εἰς τὸ στρατόπεδον. ἐν δ' τούτοις ἡ παρεβόντος οὖν Δάμεια, τὴν μὲν ἀρχὴν σπουδαζεῖσα διὰ τὴν τέχνην, (ἐδόκει γὰρ αὐλεῖν οὐκ ἀκαταφρονήτως) ὕστερον δ' καὶ τοῖς ἐρωτικοῖς λαμπρὰ γενομένη. τότε γὰρ ἤδη λήγουσα τῆς ὥρας, καὶ πολὺ νεώτερον ἑαυτῆς λαβοῦσα τὸν Δημήτριον, ἐκρατήσατο τῇ χάριτι καὶ κατέχει· ὥστε ἐκείνης εἰ μόνης ἐρᾶν, τῶν δ' ἄλλων γυναικῶν ἐρώμενον. μετὰ δ' τὴν ναυμαχίαν δὲ ὁ Μενέλαος αὐτέχει, ἀλλὰ τὴν τε Σαλαμῖνα παρέδωκε τῷ Δημητρίῳ, καὶ τὰς ναῦς, καὶ τὸ πεζὸν

Δάμεια Athenaeo p. 577.

ἱππεῖς δὲ χιλίους καὶ διακοσίους, καὶ μυρίους καὶ δισχιλίους ὁπλίτας. οὕτω δὴ λαμπρὰν καὶ καλὴν τὴν νίκην ἐδημοποίει, ἐπὶ μᾶλλον δὲ πανσεμνὸν ὁ Δημήτριος εὐγνωμοσύνῃ καὶ φιλανθρωπίᾳ, τοὺς νεκροὺς τῶν πολεμίων ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀφῆκεν. Ἀθηναίοις δὲ χιλίας καὶ διακοσίας ἀπὸ τῶν λαφύρων ἐδωρήσατο πανοπλίας. αὐτάγγελον δὲ τῆς νίκης τῷ πατρὶ τὸν Μιλήσιον Ἀρισταδήμου ἔπεμψε πρωτοστάτην κολακείᾳ τῶν αὐλικῶν ἀπάντων, καὶ τότε παρεσκευασμένον (ὡς ἔοικε) τῶν κολακευμάτων τὸ μέγιστον ἐπενεγκεῖν τοῖς πράγμασιν. ὡς γὰρ ἐφράσεν ἀπὸ τῆς Κύπρου, πρεσβεύειν μὲν οὐκ εἴασε τὴν γῆν τὸ πλοῖον, ἀνήρας δὲ ἀφεῖναι κελεύσας, καὶ κατὰ ναῦν ἔχειν ἀτρέμα πάντας, αὐτὸς ἐμβὰς εἰς τὸ ἐφόλκιον, ἐξῆλθε μόνος καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀνέβαινε μετέωρον ὄντα τῇ προσδοκίᾳ τῆς μάχης, καὶ ἠρώτα μὴ ὡς εἰκὸς ὄντι ἠρώτα τοὺς περὶ πράγματα τηλικαῦτα ἀγωνιῶντας. τότε γε μὴν ἀκούσας παρόντα, ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἔδεισε καὶ χωδὸς, καὶ μόλις μὴ αὐτὸν οἴκοι κατεῖχεν, ἄλλους δὲ ἔπεμπεν ἐπ' ἄλλοις ὑπηρέτας καὶ φίλους, πυνθανομένους τὰ Ἀρισταδήμου περὶ τὴν γενόμενον. ἀποκρινάμενος δὲ μηδὲν αὐτὸς μηδενὶ βάδιον καὶ σκυθρωπῷ τῷ προσώπῳ καὶ πολλῆς σιωπῆς προσιόντος, ἐκπλαγεὶς κομιδῇ, καὶ μηκέτι καρτερῶν ὁ Ἀντίγονος, ὅτι τάχιστα θύρας ἀπίωτησε, πολλοὺς προπέμποντος ἤδη τὸν Ἀρισταδήμου ὄχλου, καὶ συστρέχοντος ὅτι τὸ βασίλειον. ὡς δὲ ἐγγὺς ἦλθεν ἐκτείνας τὴν δεξιὰν, ἀνεβόησε μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Χαῖρε, βασιλεῦ Ἀντίγονε, νικῶμεν βασιλέα Πτολεμαῖον ναυμαχίᾳ, καὶ Κύπρον ἔχομεν, καὶ ζωγρήσαντες αἰχμαλώτους μυρίους ἑξακισχιλίους ὀκτακοσίους. ὁ δὲ Ἀντίγονος, Καὶ σὺ, νὴ Δία, χαῖρε· (εἶπεν) οὕτω δὴ ἡμᾶς βασανίσας, δίκην ὑφέξεις. βραδὺ γὰρ ἀπολήψῃ τὸ διάγγελμα. ἐκ τούτου πρῶτον ἀνεφώνησε τὸ πλῆθος Ἀντίγονον καὶ Δημήτριον βασιλέας. Ἀντίγονον μὲν οὖν εὐθὺς ἀνέδησαν οἱ φίλοι· Δημητρίῳ δὲ ὁ πατὴρ ἔπεμπε διάδημα, καὶ γράφων ἐπιστολὴν, βασιλέα προσεῖπεν. οἱ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ, τούτων ἀπαγγελθέντων, καὶ αὐτὸν βασιλέα τὸν Πτολεμαῖον ἀνηγόρευσαν, ὡς μὴ δοκεῖν τὸ φρόνημα τοῦ ἡττᾶσθαι δεδιέναι. ἐπενείματο δὲ οὕτως τὸ πρᾶγμα τῷ ζήλῳ τοὺς διαδόχους. καὶ γὰρ Λυσίμαχος ἤρξατο φορεῖν διάδημα, καὶ Σέλευκος ἐντυγχάνων τοῖς Ἕλλησιν. ἐπεὶ τοῖς γε βαρβάροις πρότερον, οὕτως ὡς βασιλεὺς ἐχρημάτιζε. Κάσανδρος δὲ, τῶν ἄλλων αὐτὸν βασιλέα καὶ γραφόντων καὶ καλούντων, αὐτὸς, ὥσπερ πρότερον εἰώθει, τὰς ἐπιστολὰς ἔγραφε. τοῦτο δὲ καὶ προσθήκην ὀνόματος καὶ σχήματος ἀλλαγὴν εἶχε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ φρονήματα τῶν ἀνδρῶν ἐκίνησε, καὶ τὰς γνώμας ἐπῆρε, καὶ τοῖς βίοις καὶ ταῖς ὁμιλίαις αὐτῶν, ὄγκον ἐποίησε καὶ βαρύτητα, καθάπερ τραγικῶν ὑποκριτῶν ἅμα τῇ σκευῇ μεταβαλλόντων καὶ βάδισμα καὶ φωνὴν, καὶ κατάκλισιν καὶ προσαγορεύσιν. ἐκ δὲ τούτων ἐγίνοντο καὶ πρὸς τὰς δικαιώσεις βιαιότεροι, τὴν εἰς πολλὰ παρέχουσαν αὐτοὺς ἐλαφροτέρους καὶ μαλακωτέρους τοῖς ὑπηκόοις πρότερον εἰρωνείαν τῆς ἐξουσίας ἀφελόντες. ποσοῦτον ἴσχυε κόλακος φωνὴ μία, καὶ τοσαύτης ἐνέπλησε τὴν οἰκουμένην μεταβολῆς. Ἀντίγονος δὲ, τοῖς πεπραγμένοις ὑπὸ Δημητρίου περὶ Κύπρον ἐπαρθεὶς, εὐθὺς ἐστράτευσεν ὅτι Πτολεμαῖον, αὐτὸς μὲν ἄγων πεζῇ τὴν δύναμιν· Δημητρίου δὲ μεγάλῳ στόλῳ συμπαραπλέοντος. οὗ δὲ ἔδοξεν ἤμελλε κρίνεσθαι τὰ πράγματα. Μήδιος Ἀντιγόνου φίλος ὄψιν εἶδε κατὰ τοὺς ὕπνους.

A equites mille ducentos, grauis armaturæ militum duodecim millia. Hanc victoriam Demetrius adeo claram & insignem multo magis facilitate & humanitate decorans, hostes qui ceciderant, magnifice funerauit, atque captiuos missos fecit. Athenienſibus tantum armorum numerum dono dedit, quibus mille ducentos milites valebant exornare. Victoriæ nuntium patri Milesium Aristodemum misit, inter omnes aulicos primum adulatorem. qui tunc elaborauit, vti declarauit, maxima adulatione cumulare hanc victoriam. Vt enim ex Cypro transmisit, vetuit nauigium terræ appelli: sed ancoras iaci, omnibusque conquiescere præcepit in naui: ipse scapham conscendens, solus est egressus, atque ad suspensum pugnæ expectatione perrexit Antigonum, itaque affectum vt verisimile est tantis de rebus solicitos. Tunc verò vbi illum accepit adesse, multo quàm prius magis trepidauit, vixque se tenuit domi, atque alios super alios ministros amicosque ad percontandum de pugnæ exitu Aristodemum misit. Qui vt nihil cuiquam respondit, sed lento gradu vultuque contracto accessit admodum tacitus, mire attonitus Antigonus, neque vltra sui compos, occurrit ei ad ianuam, multa iam Aristodemum prosequente turba, atque in regiam concurrente. Vt ergo prope venit, protensa dextra exclamauit alta voce, Salue rex Antigone, vicimus prælio nauali regem Ptolemæum, Cyprum tenemus, militum sexdecim millia octingentos captiuos habemus. Tum Antigonus, Et tu quoque hercle, inquit, salue. Quia verò ita nos torsisti, lues pœnam. nam tardius præmium læti nuntii accipies. Hinc primum Antigonum & Demetrium vulgus reges consalutauit, atque Antigonum confestim diademate amici euinxere: Demetrio pater diadema misit, scriptaque epistola regem appellauit. Ægyptii quoque his nuntiatis, ne ob cladem abiecisse viderentur animos, regem Ptolemæum dixere. Ea res pariter æmulatione omnes successores Alexandri peruasit. Etenim cœpit diadema Lysimachus gestare, & Græcos Seleucus alloquēs: quando barbaris eo ornatu ante quoque vt rex responsa dederat. At Cassander, aliis regem eum scribentibus & vocantibus, ipse pristino more suo scripsit epistolas. Id non additamentum nominis & habitus tantum habuit variationem, verumetiam illorum inflauit spiritus & animos sustulit, moribusque & congressibus eorum fastum addidit & supercilium, tragicorum histrionum more vna cum persona incessum, vocem, accubitum, salutationemque versantium. Hinc euaserunt in puniendo quoque violentiores: vbi illam, quæ ipsos multo faciliores & leniores ante popularibus reddebat, detraxerunt potestati dissimulantiam. Tantū vox vna valuit adulatoris, tantaq; orbē terræ impleuit conuersione. Porro Antigonus, rebus gestis Demetrii intumescens, confestim mouit in Ptolemęum. Copias terrestres ipse duxit. Demetrius magna classe eum littus legens comitabatur. Res autem quemadmodum decreturæ erant, Medius vidit in somnis, Antigoni amicus.

Visus enim ei ipse est Antigonus cum toto exercitu certare diaulo, valide & acriter primum, deinde vires eius flaccessere paulatim: deniq;, vt flexit cursum, languidus & anhelosus ægre spiritum receipere. Igitur Antigonus, quum in magnas perplexitates terra incurrisset, Demetrius vero tẽpestate & ingentibus fluctibus iactatus prope in loca importuosa & aspera esset eiectus, multasq; amisisset naues, re infecta rediit. Erat ille tunc annos natus paulo minus octoginta, mole vero & põdere corporis magis quã senio ad expeditiones inhabilis, filio vtebatur, ob felicitatẽ & vsum maxima quæq; iam præclare procurante. Nec delicias vel luxum eius vel potationes moleste ferebat. Pace enim proiectus erat in hæc vitia, atq; per otium profundebat affatim se in voluptates: bello, vt natura tẽperantes, sobrius erat. Fama est, quum Lamia propalam iam omnia apud Demetrium posset, Antigonum, cui reuertens peregre tulit ille osculũ, arridentem dixisse, Videris Lamiam, fili, osculari. Alio tempore, quum plures dies perpotasset, & prætexeret fluore se conflictatum, Audiui, dixisse Antigonum: sed Thasius an Chius fuit fluor? Rursus quum eũ accepisset male habere, perrexit ad eum visendum, ac formoso puero ad fores occurrit. Ingressus, quum apud eum assedisset, tetigit manum eius. Qui quum dixisset febrem modo recessisse, Sane, inquit, fili: & mihi ad ianuam modo digrediens obuiam venit. Hæc ob alia Demetrii præstantia facta tam ferebat leniter. Nempe Scythæ inter pocula & temulentiam arcuum neruos interim pulsant, quasi voluptatibus remissum reuocantes animum. Ille verò partim se luxuriæ totum dedens, partim rebus seriis, tractansque seorsum alteras ab alteris, æque erat in belli apparatu acris. Cæterum dux in exercitu instruendo quàm tractando videbatur melior, quòd omnia ad vsum suppetere vellet affluenter, essetque in classe machinamentisque splendide parandis, atque in iis cum voluptate commentandis, nimium curiosus. Nam solers quum esset atque intelligens, non ad ludicra neque ad studia futilia applicuit ingenii sui præstantiam, aliorum regum more, & tibiis canentium, pingentium, & tornantium. Quippe Aeropus Macedo subtiles mensulas & lucernulas, vbi vacabat, fabricando tempus traducebat. Attalus Philometor herbas venenosas colebat, non tantum hyoscyamum & helleborum, sed & cicutam, aconitum, dorycnion, ipse in hortis regiis seminans & plantans: liquoresque & semina & fructus horũ elaborabat cognoscere, ac suo quæque tempore colligere. Parthorum reges telorũ cuspidibus ipsi formandis & exacuendis sese venditabant. At Demetrii erãt etiam vulgaria opificia regalia, granditatemque ratio fabricæ habebat, vna cum artificio & solertia celsitudinem quandam mentis & magnanimitatem autoris repræsentantibus operibus: vt non ingenio tantum & opulentia, verumetiam manu regia viderentur digna. Quippe mole vel amicos percellebant, venustate retinebant & hostes. Atque hoc quoque verius est quàm lepidius relatum. senumdenum & quinumdenum ordinum nauigia eius stabant stupentes hostes, quum littora sua præterueherentur.

A ἐδόκει γὰρ αὐτὸν Ἀντίγονον ἀγωνίζεσθαι μετὰ τῆς στρατιᾶς ἁπάσης διαυλον, βιαίως καὶ ταχὺ τὸ πρῶτον, εἶτα κατὰ μικρὸν ἐπιδιδόναι τῇ δυνάμει αὐτῷ· καὶ τέλος, ὡς ἔκαμψεν, ἀσθενῆ νωθρὸν καὶ μεῖον ἀθμαῖος, οὐ ῥαδίως διαφέρων. αὐτός τε δεῖν ἐντυχὼν κατὰ νῆα πολλαῖς ἀπορίαις, καὶ Δημητρίου χειμῶνι καὶ κλύδωνι μεγάλῳ κινδυνεύσαντος, εἰς τόποις ἀλιμήνοις καὶ χαλεποῖς ἐκείρθη. πολλὰς δὲ τῶν νεῶν ἀπολέσας, ἐπανῆλθεν ἄπρακτος. ἦν δὲ τότε μικρὸν ἀπολείπων ἑβδομηκοντα γεγονὼς ἔτη, ἐπιδοκιμάζων, μεγέθει καὶ βαρύτητι σώματος μᾶλλον ἢ ἡλικίᾳ πρὸς τὰς στρατείας

B γεγονὼς δυσπροσάρμοστος, ἐχρῆτο τῷ παιδὶ, καὶ δι' ἀτυχίαν καὶ δι' ἐμπειρίαν, ἤδη τὰ μέγιστα καλῶς διοικοῦντι· τρυφᾶν καὶ πολυτελείαις καὶ πότοις αὐτὸ μὴ βαρυνόμενος. εἰρήνης γὰρ οὔσης ἀφυβριζεν εἰς ταῦτα, καὶ χρωμένων ἐχρῆτο πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀνάμιξιν αὐτῷ καὶ κατακόρως· ἐν δὲ τοῖς πολέμοις, ὡς οἱ φύσει σώφρονες εἶναι φασι. λέγεται δὲ, τῆς Λαμείας ἀναφανδὸν ἤδη κρατούσης, τὸν Ἀντίγονον ὑπὸ τοῦ Δημητρίου καταφιλούμενον ἥκοντος ἀπὸ ξένης, εἰπεῖν ἅμα γελῶντα, Δοκεῖς Λάμειαν, ὦ παῖ, καταφιλεῖν· πάλιν δὲ ποτε πλείονας ἡμέρας ἐν πότοις διαμείνας, καὶ τοιαῦτα λέγοντος ὡς ῥεῦμά τι διοχλήσειεν αὐτὸν (Ἐπυθόμην φασὶ τὸν Ἀντίγονον) ἀλλὰ πότερον Θάσιον ἢ Χῖον εἶη τὸ ῥεῦμα; πυθόμενος δὲ αὖθις ἀσθενῶς ἔχειν αὐτὸν, ἐβάδιζεν ὀψόμενος· καὶ τῶν καλῶν τινι παῖδι θύραις ἀπιόντι ἐνέτυχεν· εἰσελθὼν δὲ καὶ καθίσας παρ' αὐτῷ, ἥψατο τῆς χειρός. ἐκείνου δὲ εἰπόντος, ὅτι νῦν ὁ πυρετὸς ἀποκεχώρηκεν, Ἀμέλει παιδίον (ἔφη) καὶ ἐμοὶ τοῦτο θύραις ἀπιόν νῦν ἀπήντηκε. ταῦτα δὲ οὕτω τοιαῦτα ἔφερε, δι' ἄλλα τὰ τοῦ Δημητρίου. οἱ μὲν γὰρ Σκύθαι πίνοντες καὶ μεθυσκόμενοι τοῖς ἀφαλλόμενοι τὰς νευρὰς τῶν τόξων, οἷς ἐκλυόμενον ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἀνακαλοῦμενοι τὸν

D θυμόν· ἐκεῖνος δὲ τὰ μὲν, ἡδονῇ διδοὺς ἁπλῶς ἑαυτὸν, τὰ δὲ, σπουδῇ, καὶ θάτερα τῶν ἑτέρων ἄκρα μεταχειριζόμενος, οὐχ ἧττον ἦν δεινὸς ἐν ταῖς τοῦ πολέμου παρασκευαῖς. ἀλλὰ καὶ παρασκευάσασθαι δυνάμενος ἢ χρήσασθαι βελτίων ἐδόκει στρατηγὸς εἶναι, πρῶτα μὲν ἐκ περιουσίας ὑπαρχειν βουλόμενος ὅτι τοῖς χρείαις, τὰ δὲ περὶ τὰς ναῦς καὶ τὰ μηχανικὰ μεγαλουργίας, καὶ κατ' ἡδονὴν ἅμα τοῦ θεωρεῖν ἁπλῆς ἔχων. δι' φυὴς γὰρ ὢν καὶ θεωρητικὸς, οὐκ εἰς παιδιὰς, οὐδὲ εἰς ἀγωγὰς ἀχρήστους ἔτρεψε τὸ φιλότεχνον, ὥσπερ βασιλεῖς ἄλλοι, αὐλοποιοῦντες καὶ ζωγραφοῦντες καὶ τορεύοντες. Ἀέροπος δὲ ὁ Μακεδὼν τραπεζία μικρὰ καὶ λυχνίδια τεκταινόμενος, ὁ πότε σχολάζοι, δῆλον. Ἄτταλος δὲ ὁ

E Φιλομήτωρ ἐκήπευε τὰς φαρμακώδεις βοτάνας, οὐ μόνον ὑοσκύαμον καὶ ἔλλεβορον, ἀλλὰ καὶ κώνειον καὶ ἀκόνιτον καὶ δορύκνιον· αὐτὸς ἐν τοῖς βασιλικοῖς σπείρων καὶ φυτεύων, ὁποῖός τε καὶ καρπὸν αὐτῶν, ἔργον πεποιημένος εἰδέναι καὶ κομίζεσθαι καθ' ὥραν. οἱ δὲ Πάρθων βασιλεῖς ἐσεμνύνοντο τὰς ἀκίδας τῶν βελῶν χαρακτήροντες αὐτοὶ καὶ τορεύοντες. ἀλλὰ μὴν Δημητρίου καὶ τὸ βάθος τοῦ βασιλικὸν, καὶ μέγεθος ἢ μέθοδος εἶχε, ἅμα τῷ τεχνικῷ καὶ φιλοτέχνῳ τῶν ἔργων ὕψος τι διανοίας καὶ φρονήματος συνεκφερόντων. ὥστε μὴ μόνον γνώμης καὶ τεχνοσίας, ἀλλὰ καὶ χειρὸς ἄξια φαίνεσθαι βασιλικῆς. μεγέθει

F μὲν γὰρ ἐξέπληττε καὶ τοὺς φίλους, κάλλει δὲ καὶ τοὺς πολεμίους ἔτερπε, τοῦτο δὲ ἔτι μᾶλλον ἀληθῶς ἢ κομψῶς εἴρηται· καὶ τὰς μὲν ἑκκαιδεκήρεις αὐτοῦ καὶ πεντεκαιδεκήρεις θαύμαζον ἑστῶτες οἱ πολέμιοι παρὰ τὴν γῆν αὐτῶν πλεούσας·

αἱ δὴ ἑλέπολις ὡς θέαμα τοῖς πολιορκουμένοις ἦσαν, ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. Λυσίμαχος μὲν γὰρ, ἔχθιστος ὢν Δημητρίῳ τῷ βασιλέως, καὶ πολιορκοῦντι Σόλοις τοὺς Κιλικίους ἀντιτεταγμένος, ἔπεμψε παρακαλῶν ἐπιδεῖξαι τὰς μηχανὰς αὐτῷ, καὶ τὰς ναῦς πλεούσας. ἐπιδείξαντος δὲ, θαυμάσας ἀπῆλθε. Ῥόδιοι δὲ πολὺν χρόνον ὑπ' αὐτὸν πολιορκηθέντες, ἐπεὶ καταλύσαιτο τὸν πόλεμον, ἠτήσαντο τῶν μηχανῶν εἰκόνας, ὅπως ὑπόμνημα τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἅμα, καὶ τῆς αὐτῶν ἀνδραγαθίας ἔχωσιν. ἐπολέμησε δὴ Ῥοδίοις, Πτολεμαίου συμμάχοις οὖσι, καὶ τοῖς μεγίστην ἑλέπολιν τοῖς τείχεσι προσήγαγον· ἧς ἕδρα μὲν ἦν τετράγωνος. ἑκάστου ἔχουσα τὸ κάτω πλαγίου πλευρὰν ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα πηχῶν, ἐξ ὧν ἑξήκοντα πηχῶν ὕψος εἶχεν, εἰς χρυφίον συνιούσαν τοῖς ἄνω πλευραῖς, στενοτέραν τῆς βάσεως. ἔνδοθεν μὲν οὖν στέγαις διεπέφρακτο καὶ χώραις πολλαῖς· τὸ δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτῆς μέτωπον ἀνέῳκτο, καὶ καθ' ἑκάστου στέγου θυρίς, καὶ διὰ τούτων ἐξέπιπτε βέλη παντοδαπά· (μεστὴ γὰρ ἦν ἀνδρῶν μαχομένων πᾶσαν ἰδέαν μάχης) καὶ ὃ μὴ κεραυνούμενον αὐτῆς μηδὲ κινούμενον ἐν τοῖς κινήσεσιν, ἀλλ' ὀρθὸν ἐν ἕδρᾳ καὶ ἀσάλευτον ἰσορρόπως ἅμα ῥοίζῳ καὶ τόνῳ πολλῷ προσχωρεῖ, θάμβος ἅμα τῇ ψυχῇ καὶ χάριν ὁμοῦ τῇ ὄψει τῶν θεωμένων παρεῖχε. πρὸς δὲ τοῦτον τὸν πόλεμον αὐταὶ καὶ θώρακες ἐκομίσθησαν ἐκ Κύπρου δύο σιδηροῖ, μνῶν ὁλμῆς ἑκάτερος τεσσαράκοντα. δυσπάθειαν δὲ αὐτῶν καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενος ὁ τεχνίτης Ζωΐλος, ἐκέλευσεν ἕξ καὶ εἴκοσι βήματα ἀφεῖναι καταπελτικὸν βέλος. οὗ προσπεσόντος, ἀρραγὴς διέμεινεν ὁ σίδηρος, ἀμυχὴν δὲ μόλις ἔχεν ἀμβλύαν, οἷον ἀπὸ γραφείου. τοῦτον αὐτὸς ἐφόρει. τὸν δὲ ἕτερον Ἀλκιμος ὁ Ἠπειρώτης, ἀνὴρ πολεμικώτατος τῶν σὺν αὐτῷ καὶ ῥωμαλεώτατος, ὃς μόνος ἐχρῆτο διπλαΐτῳ πανοπλίᾳ, τῶν ἄλλων χρωμένων ταλαντιαίᾳ. καὶ μαχόμενος ἐν Ῥόδῳ, πρὸς θέατρον ἔπεσεν. Δυρώτως δὲ καὶ τῶν Ῥοδίων ἀμυνομένων, οὐδὲν ἄξιον λόγου πράττων ὁ Δημήτριος, ὅμως ἐθυμομάχει πρὸς αὐτοὺς, ὅτι Φίλας τῆς γυναικὸς αὐτῷ γράμματα καὶ στρώματα καὶ ἱμάτια πεμψάσης, λαβόντες τὸ πλοῖον, ὥσπερ εἶχε πρὸς Πτολεμαῖον ἀπέστειλαν· καὶ τοῖς Ἀθηναίων οὐκ ἐμιμήσαντο φιλαθηναίαν, οἱ, Φιλίππου πολεμοῦντος αὐτοῖς, γραμματοφόρους ἑλόντες, τὰς μὲν ἄλλας ἀνέγνωσαν ἐπιστολὰς, μόνοις δὲ τοῖς Ὀλυμπιάδος οὐκ ἔλυσαν, ἀλλ' ὥσπερ οὖν καταστιγμασμένη, πρὸς οὐδὲν ἀπέστειλαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ ἐπὶ τούτῳ σφόδρα δηχθεὶς ὁ Δημήτριος, λύθεις παρὰ γνώμας λαβὼν οὐχ ὑπέμεινεν ἀπλυπήσας τοὺς Ῥοδίους. ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς ὁ Καύνιος Πρωτογένης γράφων τοῖς περὶ τὸν Ἰάλυσον θέατρον, καὶ τὸν πίνακα μικρὸν ἀπολείπων τὸ τέλος ἔχειν, ἐν ᾧ νῦν τῶν περιαγείων ἔλαβεν ὁ Δημήτριος. πεμψάντων δὲ κήρυκα τῶν Ῥοδίων, καὶ δεομένων φείσασθαι καὶ μὴ διαφθεῖραι τὸ ἔργον, ἀπεκρίνατο, τοῖς τοῦ παρεῖς εἰκόνας ἐμπρήσας μᾶλλον, ἢ τέχνης πόνον τοσοῦτον. ἐπεὶ δὲ ἔτεσι σὺν τελέσαι λέγεται τοῦ γραφοῦ ὁ Πρωτογένης. καὶ φησιν ὁ Ἀπελλῆς οὕτως ἐκπλαγῆναι θεασάμενος τὸ ἔργον, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλιπεῖν αὐτόν. ὀψὲ δὲ εἰπεῖν, Μέγας ὁ πόνος, καὶ θαυμαστὸν τὸ ἔργον. οὐ μὴν ἔχειν γε χάριτας, δι' ἃς οὐρανοῦ ψαύειν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφόμενα. ταύτην μὲν οὖν τὴν γραφὴν εἰς ταὐτὸ ταῖς ἄλλαις συνωθεῖσαν ἐν Ῥώμῃ τὸ πῦρ ἐπενείματο. τῶν δὲ Ῥοδίων κατεξαισταμένων τὸν πόλεμον,

Silvanius X. 22. Pali. r.

A Iam helepoles velut ſpectaculum erant obſeſſis, vt res ipſæ aſtipulantur. Siquidem ex omnibus regibus Lyſimachus Demetrio infeſtiſſimus, qui ad repellendum eum ab obſidione Solorum in Cilicia venerat, miſit ad eum oratum vt machinas ſuas & claſſem oſtenderet ſibi in curſu. Vbi ille oſtendit eas, diſceſſit cum admiratione. Rhodii diu ab eo obſeſſi, bello compoſito machinas aliquot ab eo petiuere: quo & illius potentiæ pariter & virtutis ſuæ haberent monumentum. Rhodiis intulit bellum quòd Ptolemæi ſocii forent, maximamque helepolim admouit muro. Huius fuit quadra-
B ta baſis, habuitque ſingula imæ quadraturæ latera octonum & quadragenum cubitorum. Aſſurrexit ſexaginta cubitos in faſtigium ſubuexa, ſuperioribus lateribus baſi contractioribus. Intus contignationibus frequentibuſque cameris interſepta fuit. Frons eius hoſtium ex aduerſo aperta, & per quamque contignationem feneſtrata. Hinc omnis generis miſſilia mittebantur. nam referta militibus erat omni genere armorum præliantibus. Quòd verò non vibraret neque nutaret, quum moueretur, verum recta in baſi ac nihil fluctuans in æquilibro cum ſtridore & vi magna promoueretur: id pauorem ſimul animo & oculis oblectationem exhibebat ſpectantium. Hoc ad bellum
C duo ei ex Cypro allati thoraces ferrei fuerunt, pondo vterque quadragenum. quorum firmitatem & robur opifex oſtentans Zoilus, intorqueri catapulta ex ſpatio paſſuum XXVI. telũ iuſſit. Quo adacto integrum ferrum permanſit, ac vix leuiter fuit ſicut à ſtilo perſtrictum. Hunc thoracem ipſe geſtauit, alterum Alcimus Epirota, vir omnium qui in præſidiis eius erant bellicoſiſſimus valentiſſimuſque. qui ſolus centum viginti pondo armis vtebatur, quum cæteri LX. pondo vterentur. Iis pugnans Rhodi ſecundum theatrum occubuit.
D Quum defenderent ſe fortiter Rhodii, quamuis nullum operæpretium Demetrius faceret, oppugnauit eos tamen bile, quòd quum vxor ſibi Phila literas, veſtem ſtragulam, & pallia curaſſet, captum nauigium miſiſſent cum omnibus rebus ad Ptolemæum, nec humanitatem imitati Athenienſium. qui Philippi captis tabellariis, hoſtis ſui, cæteras literas legerunt, ſolam epiſtolam Olympiadis non ſoluerunt, ſed bona fide obſignatam ei remiſere. Haud tamen, licet non mediocriter ſtimulatus, quum mox oblata occaſio eſſet ſibi, vicem ſuſtinuit illis Demetrius reddere iniu-
E riæ. Nam forte pingebat eis Caunius Protogenes Ialyſi figuram, tabulamque ceperat Demetrius in vno ex ſuburbiis pene abſolutam. Mittentibus caduceatorem & deprecantibus eum Rhodiis picturæ vt parceret, neque eam violaret, patris reſpondit ſe prius ſimulacra concrematurum quàm tantos artis ſudores. ſeptem enim annis expleuiſſe Protogenes picturam hanc memoratur. Quo Apelles aſpecto opere vſqueadeo refert obſtupuiſſe ſe, vti vox eum defecerit: ac tandem diXiſſe, ingentem laborem & inclytum opus eſſe, defici tamen gratiis, ob quas picturæ ſuæ cælum
F attingerent. Hæc tabula vna cum aliis Romam congeſta, atque ibi incendio eſt abſumpta. Porro bellum Rhodiis fortiter ſuſtinentibus,

& quærente velamentum Demetrio, Athenienses fecerunt inter eos fœdus hac lege, vt socii Antigoni & Demetrii Rhodii præterquam contra Ptolemæum essent. Accersiuerunt Athenienses Demetrium, quòd vrbẽ eorum obsideret Cassander. Ille nauibus aduectus triginta supra trecentas cum magna peditum manu, non Attica terra modo Cassandrum summouit, sed fugientem tergoti inhærẽs vsq; ad Thermopylas fudit, Heracleamq; vltro se dedentẽ recepit, ac Macedonum sex millia ad eũ transierunt. In reditu Græcos citra Thermopylas in libertatem asseruit, Bœotios in societatem asciuit, Cenchreis potitus est, Phylenque & Panacton, præsidia Atticæ à Cassandro insessa, in potestatem redegit, restituitque Athenienſibus. Qui quanuis effusi ante in illum fuerant: & omnis generis exhauserant honores, excogitauerunt rationem tamen vt tunc quoque recentes & noui assentationibus apparerent. Siquidem Parthenonis partem posteriorem attribuerunt ei pro diuersorio, ibique agebat, & Minerua dicebatur eum hospitio excipere, non nimium castum hospitem, neque vt apud virginem diuertentem honeste. Atqui fratrem eius Philippum pater, quum animaduerteret aliquando hospitium habere eum in ædibus in quibus tres iuuenculæ erant, nullum verbum huic fecit, sed accito illo qui super hospitia attribuenda positus erat, eo præsente, Quin tu, inquit, filium meum educis ex istis angustiis? At Demetrius, quum Mineruam debuisset, si nulla alia de causa, certe vt maiorem natu sororem (id enim dici volebat) erubescere, tanta in pueros ingenuos & vrbanas matronas conspurcauit arcem lasciuia, tunc vt maxime locus ille videretur mundus vbi cũ Chryside, Lamia, Demo, Anticyra, scortis illis in omni lasciuia volutaretur. Ac cętera quidem nõ decet vrbis nomine aperte in lucem proferre: Democlis verò virtutem & pudicitiam operæpretium est non præterire. Puer ille impubes adhuc erat, habebatque formæ cognomen delatorem: Democles Formosus vocabatur. Qui quum multis propositis muneribus, solicitationibus, terroribus, superatus esset à nemine, palæstras denique gymnasiumque declinans contulisset se lauatum ad priuatum balneum, captata Demetrius opportunitate ad solum est ingressus. Vbi in solitudine deprehensum se, & necessitatem cognouit, detracto aheni operculo in aquam insiliit feruentem, ac semetipse peremit. Ita ille indigno quidem modo periit, sed spiritibus præditus fuit patria & specie dignis sua, secus atque Cleænetus Cleomedontis. qui quum patri suo quinquaginta talentum, quanti ei lis æstimata fuerat, remissionem confecisset, & literas attulisset ad populum à Demetrio, non se modo fœdauit, verum etiam concussit ciuitatem. nam Cleomedonti quidem remisit mulctam, sed plebiscito cauit nequis ciuium à Demetrio afferret literas. Quam rem vbi ille delatam non modice tulit, sed indignatus est, rursus trepidantes non tantum refixerunt plebiscitum illud, sed & eos qui tulerant & suaserant id, partim necauerunt, partim exterminauerunt. Sciuerũt insuper, videri populo Athenienſi, quicquid iussisset rex Demetrius, id & apud deos fas, & ius apud homines esse.

A δεόμενον τοῦ φάσεως τὸ Δημήτειον Ἀθηναῖοι τῷ δεηθέντι διήλλαξαν, ὅτι τῷ συμμαχεῖν Ῥοδίοις Ἀντιγόνῳ καὶ Δημητείῳ, πλὴν ὅτι Πτολεμαίου. ἐκάλουν δὲ τὸ Δημήτειον οἱ Ἀθηναῖοι, Κασάνδρου δὲ ἄρτι πολιορκοῦντος. ὁ δὲ ναυσὶν ὑπεραπλεύσας τριακοσίαις τριάκοντα, καὶ πολλοῖς ὁπλίταις, οὐ μόνον ἐξήλασε τῆς Ἀττικῆς τὸν Κάσανδρον, ἀλλὰ φεύγοντα μέχρι Θερμοπυλῶν διώξας καὶ τρεψάμενος, Ἡράκλειαν εἷλε, ἑκατὸν ἀυτῷ τοσοῦτον μύριον, καὶ τῶν Μακεδόνων ἑξακισχιλίους μεταβαλομένους πρὸς αὐτόν. ἐπανιὼν δὲ, τοὺς ἐντὸς πυλῶν Ἕλληνας ἠλευθέρου, καὶ Βοιωτοὺς ἐποιήσατο συμμάχους, καὶ Κεγχρειὰς εἷλε καὶ Φυλὴν, καὶ Πάνακτον, ὅπερ τείχισμα τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ Κασάνδρου φρουρούμενα καθαιρεθέν, ἀπέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις. οἱ δὲ καταφεύγοντες ἐκκεχυμένοι πρότερον πρὸς αὐτὸν καὶ κατακεχρημένοι πᾶσαν φιλοτιμίαν, ὅμως καὶ τότε πρόφασιν καὶ τόπον τῆς κολακείας φανῆναι. τὸ γὰρ ὀπισθόδομον τοῦ παρθενῶνος ἀπέδειξαν αὐτῷ κατάλυσιν· κἀκεῖ διῆγεν εἶχε, τῆς Ἀθηνᾶς λεγομένης ὑποδέχεσθαι καὶ ξενίζειν αὐτὸν, ὑπόνυ κόρμιον ξένον, οὐδὲ ὡς παρθένῳ πρέπον ἐπιτιθεμένοις. καὶ τὸν

C ἀδελφὸν αὐτοῦ Φίλιππον, ἀγαθόμενος ποτὲ ὁ πατὴρ καταλύοντα ἐν οἰκίᾳ τινὶ ἐν ταῖς νέας γυναῖκας, πρὸς ἐκεῖνον μὴν οὐδὲν ἐφθέγξατο· παρόντος δὲ ἐκείνου, τὸν καθηγεμόνα μεταπεμψάμενος, Οὗτος (εἶπεν) οὐκ ἐξάξεις μου τὸν υἱὸν ἐκ τῆς φενακοφοίας; Δημήτειος δὲ τὴν Ἀθηνᾶν αὐτῷ προσῆκεν εἰ δι' ἄλλο μηδὲν, ὡς γε πρεσβυτέραν ἀδελφὴν αἰδεῖσθαι, (τοῦτο γὰρ ἐβούλετο λέγεσθαι) τοσαύτην ὕβριν εἰς τὰς παῖδας ἐλευθέρας καὶ γυναῖκας κατασκάψας κατεσκέδασε τῆς ἀκροπόλεως, ὥστε δοκεῖν τότε μάλιστα καθαρεύειν τὸν τόπον, ὅτε Χρυσίδι καὶ Λαμίᾳ καὶ

D Δημοῖ καὶ Ἀνικύρᾳ ταῖς πόρναις ἐκείναις συνανεστρέφετο. τὰ μὲν οὖν ἄλλα σαφῶς ἀπαγορεύειν οὐ πρέπει, περὶ τὴν πόλιν τοῦ Δημοκλέους ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην ἄξιον ἐστὶ μὴ παρελθεῖν. ἐκεῖνος γὰρ ἔτι ἐν ταῖς ἥβαις, οὐκ ἔλαθε τὸν Δημήτειον, ἔχων τὴν εὐμορφίας τὴν ἐπωνυμίαν κατήγορον, (ἐκαλεῖτο γὰρ Δημοκλῆς ὁ καλὸς) ὡς πολλὰ διδόντων, καὶ πειρώντων, καὶ φοβούντων, οὐδενὸς ἡλίσκετο. τέλος δὲ, φεύγων τὰς παλαίστρας καὶ τὸ γυμνάσιον, εἰς βαλανεῖον ἰδιωτικὸν ἐφοίτα λουσόμενος· ἐπιτηρήσας τὸν καιρὸν Δημήτειος ἐπεισῆλθεν αὐτῷ μόνῳ. ὁ δὲ ταῖς, ὡς συνῆδε τὸν

E πρεῖ αὐτὸν ἐρημίᾳ, καὶ τὴν ἀνάγκην, ἀφελὼν τὸ πῶμα τοῦ χαλκώματος, εἰς ζέον ὕδωρ ἐνήλατο, καὶ διέφθειρεν αὐτὸν, ἀνάξια μὲν παθὼν, ἄξια δὲ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ κάλλους φρονήσας· οὐχ ὡς Κλεαίνετος ὁ Κλεομέδοντος, ὃς ὠφληκὼς τῷ πατρὶ πεντήκοντα τάλαντον δίκην ἀφεθῆναι παρεσκεύασε, καὶ γράμματα τοῦ Δημητείου κομίσας πρὸς τὸν δῆμον, οὐ μόνον ἑαυτὸν κατήσχυνεν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν συνεπάρασε. τὸν μὲν γὰρ Κλεομέδοντα τῆς δίκης ἀφῆκεν, ἐγράφη δὲ ψήφισμα, μηδένα τῶν πολιτῶν ἐπιστολὴν τοῦ Δημητείου κομίζειν. ἐπεὶ δὲ ἀκούσας ἐκεῖνος οὐκ ἐνέγκε μετρίως, ἀλλ' ἠφανάκτησε, δείσαντες αὖθις, οὐ μόνον τὸ ψήφισμα καθεῖλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰσηνεγκαμένους καὶ συνιστάντας τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἐφυγάδευσαν. ἔτι δὲ πρεσβεύσαντο δεδόχθαι τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων τοῦτο καὶ πρὸς θεοὺς ὅσιον, καὶ πρὸς ἀνθρώπους εἶναι δίκαιον.

ναῶν, πρῶτος, τὸν βασιλεὺς Δημήτειος κελεύσῃ,

εἰπόντος δέ τινος τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν, μαίνεσθαι τὸν
Στρατοκλέα τοιαῦτα γράφοντα, Δημοχάρης ὁ Λακω-
νικωνεὺς Palm. νός εἶπε, Μαίνοιτο μόνον τ' αὖ, εἰ μὴ μαίνοιτο. πολλὰ γὰρ ὁ
Στρατοκλῆς ὠφελεῖτο διὰ τὴν κολακείαν· ὁ δὲ Δημοχάρης ὅτι τούτῳ διαβληθεὶς ἐφυγαδεύθη. τοιαῦτα ἔπραττον Ἀθηναῖοι φεύγειν ἀπηλλάχθαι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἔχειν δοκοῦντες. Δημήτριος δὲ παρελθὼν εἰς Πελοπόννησον, ὡς οὐδενὸς ὑφίστασθαι τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ φευγόντων, καὶ παραιρούμενος τὰς πόλεις, παρεσκευάζετο τὴν καλουμένην Ἀκτὴν καὶ Ἀρκαδίαν, πλὴν Μαντινείας καὶ Ἄργους· καὶ Σικυῶνα καὶ Κόρινθον ἐλύσατο, τάλαντα δοὺς ἑκατὸν τοῖς φρουροῦσιν. B ἐν Ἄργει μὲν οὖν τῆς τῶν Ἡραίων ἑορτῆς καθηκούσης ἀγωνοθετῶν καὶ συμπανηγυρίζων τοῖς Ἕλλησιν, ἔγημε τὴν Αἰακίδου θυγατέρα τὴν Μολοττῶν βασιλέως, ἀδελφὴν δὲ Πύρρου, Δηϊδάμειαν. Σικυωνίους δὲ φήσας παρὰ τὴν πόλιν οἰκεῖν, τὴν πόλιν ἔπεισεν οὗ νῦν οἰκοῦσι μετοικίσασθαι. τῷ δὲ τόπῳ καὶ τοὔνομα τὴν πόλιν συμμεταβαλοῦσαν, ἀντὶ Σικυῶνος, Δημητριάδα προσηγόρευσεν. ἐν δὲ Ἰσθμῷ κοινοῦ συνεδρίου γινομένου, καὶ πολλῶν ἀνθρώπων συνελθόντων, ἠγεμὼν ἀνηγορεύθη τῆς Ἑλλάδος, ὡς πρότερον οἱ περὶ Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὧν οὐκ ἔνιος ὁ πρὶν μικρὸν οἰόμενον ἑαυτὸν εἶναι βελτίονα, τῇ τύχῃ παρούσῃ καὶ τῇ δυνάμει τῶν πραγμάτων ἐπαιρόμενος. Ἀλέξανδρός γ' οὖν οὐδένα τῶν ἄλλων βασιλέων ἀπεστέρησε τῆς ἐπωνυμίας, οὐδὲ αὐτὸν αὖθις βασιλέων βασιλέα, καίτοι πολλοῖς ὀνομάζεσθαι καὶ εἶναι βασιλέας αὐτὸς δεδωκώς· οὗτος δὲ χλευάζων καὶ γελῶν τοὺς ἄλλον τινά, πλὴν τοῦ παιδὸς καὶ αὐτοῦ, βασιλέα προσαγορεύοντας, ἡδέως ἤκουε τῶν παρὰ πότον ἐπιχύσεις λαμβανόντων, Δημητρίου βασιλέως, Σελεύκου μὲν, ἐλεφαντάρχου, Πτολεμαίου δὲ, ναυάρχου, Λυσιμάχου δὲ, γαζοφύλακος, Ἀγαθοκλέους δὲ τοῦ Σικελιώτου, νησιάρχου. τούτων δὲ πρὸς τοὺς βασιλεῖς οὐκ φερομένων, οἱ μὲν ἄλλοι βασιλεῖς κατεγέλων, D Λεσίμαχος δὲ ἠγανάκτει μόνος, εἰ παράδοξα νομίζοι Δημήτριος αὐτόν. ὑπεφαίνετο γὰρ εἰωθεισαν εὐνούχοις ἔχειν γαζοφύλακας. ἐκεῖνος δὲ καὶ πάντων ἀπεχθέστατος ὁ Λεσίμαχος αὐτῷ, καὶ λοιδορῶν εἰς τὸν ἔρωτα τῆς Λαμείας, ἔλεγε, νῦν πρῶτον ἑωρακέναι πόρνην παρερχομένην ἐκ τραγικῆς σκηνῆς. ὁ δὲ Δημήτριος ἔφη σωφρονέστερον εἶναι τὴν ἑαυτοῦ πόρνην τῆς ἐκείνου Πηνελόπης. τότε δὲ οὖν ἀναζευγνύων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔγραψεν ὅτι βούλεται παραχρῆμα μυηθῆναι, καὶ τὴν τελετὴν ἅπασαν ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄχρι τῶν ἐποπτικῶν παραλαβεῖν. E τοῦτο δὲ οὐδεμιᾶς ἦν, οὐδὲ γεγονὸς πρότερον· ἀλλὰ τὰ μικρὰ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος ἐτελοῦντο, τὰ δὲ μεγάλα τοῦ Βοηδρομιῶνος· ἐπώμοσαν δὲ τοὺς μεγάλους ἑαυτὸν παραλιπόντες. ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων, μόνος ἐτόλμησεν ἀντειπεῖν Πυθόδωρος ὁ δᾳδοῦχος· ἐφράνε δὲ οὐδὲν, ἀλλὰ Στρατοκλέους νόμῳ εἰπόντος, Ἀνθεστηριῶνα τὸν Μουνυχιῶνα ψηφισαμένους καλεῖν καὶ νομίζειν, ἐτέλουν τῷ Δημητρίῳ τὰ πρὸς ἀγρεάν. καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐξ Ἀνθεστηριῶνος ὁ F Μουνυχιὼν γενόμενος Βοηδρομιών, ἐδέξατο τὴν λοιπὴν τελετὴν ἅμα καὶ τὴν ἐποπτείαν, τοῦ Δημητρίου προσεπιλαβόντος. διὸ καὶ Φιλιππίδης τὸν Στρατοκλέα λοιδορῶν ἐποίησεν,

Ὁ τὸν σεαυτὸν σωφρονῶν εἰ μαίνοι ἔνα.
καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ παρθενῶνι κατασκευῆς.

A Ibi quum quidam ex optimatibus insanire dixisset Stratoclem eam qui promulgaret legem, Demochares Laconensis ait, Atqui insaniat, nisi insaniat. Habebat enim admodum quæstuosam Stratocles adulationem. Demochares ob id dictum delatus quum esset, in exilium datus est. Hæc agebant Athenienses quum liberati præsidio, & agere viderentur in libertate. At Demetrius progressus in Peloponnesum, quòd nemo subsisteret hostis, fugerentque omnes & oppida desererent: adiunxit sibi Acten, quam vocant, Arcadiamq; dempta Mantinea, Argos, Sicyonem, Corinthum redemit centum talentis, quæ præsidiariis numerauit. B Instante apud Argiuos Iunonis solenni, ludos faciens & festos dies cũ Græcis agitans, Æacidis Molossorum regis filiam, sororem Pyrrhi, Deidamiã duxit. Sicyonios induxit, quum dixisset eos iuxta vrbem habitare, vt demigrarent eo vbi nunc sedes habent. Hac ratione mutato etiam vrbis nomine pro Sicyone Demetriadem appellauit. Quũ in Isthmo conuentus publicus celebraretur, multique mortales eo conuenissent, renuntiatus est dux Græciæ, vt ante Philippus & Alexander. quibus ille non paulo se censebat præstare, præsenti C fortuna & potentia inflatus. Alexander quidem certe aliorum neminem nomine regio fraudauit, neq; regem regum pronunciauit se, quanuis eius munere multi essent & dicerentur reges. At hic illudens & irridens siquis alium extra patrem suum & se appellaret regem, libenter audiebat quum inter pocula quis postulato vino propinaret Demetrio regi, Seleuco elephantorum magistro, Ptolemæo classis præfecto, Lysimacho à thesauris, Agathocli insulæ Siciliæ rectori. His apud reges enuntiatis reliqui deriserunt eum, solus stomachatus est Lysimachus, quod haberet se pro spadone Demetrius. Eunuchos enim ferè præponere D solent thesauris. Erat autem omnium ei Lysimachus infestissimus. qui insectans eum ob Lamiæ amores, dictitabat nunc primum scortum se ex tragica prodeuntem scena vidisse. Contrà Demetrius castius iactauit illius Penelope suum esse scortum. Porro repetens tunc Athenas, velle scripsit se, vbi eo venisset, ilico initiari, mysteriaque à paruis vsque ad vltima & recondita sacra, quæ epoptica appellant, cuncta percipere. Id nefas erat, neque visum ante fuerat vnquam: verum peragebantur parua mense Anthesterione, magna Boedromione, recondita inspiciebant interiecto à magnis vt minimum anno. E Lectis literis eius, vnus sustinuit intercedere tædifer Pythodorus, incassum tamen. Cæterum lata ex Stratoclis sententia lege, vt mensem Munychiona Anthesteriona nuncuparent & haberent, Demetrium initiauerunt cæremoniis quæ publicè fiebant. Mox iterum ab Anthesterione Munychion conuersus in Boedromiona reliquas cæremonias recepit, simulque ad inspectionem quoque admissus Demetrius est sacrorum. Vnde in Stratoclis opprobrium Philippides hos versus fecit,

In mensis arctum traxit anni circulum.

F Iam de diuersorio eius in templo Mineruæ,

Arcem tabernæ deputauit hic loco,

O' τὸν σεαυτὸν σωφρονῶν εἰ
O' τὴν ἀκρόπολιν πανδοκεῖον ἐποιήσω,

Καὶ περὶ

Et scorta duxit ad sacrata virginis.

Multis admissis id tēporis in vrbe illa delictis & flagitiis, illud momordit, vt fertur, Atheniēses potissimū, quod quū ducentaquinquaginta talēta ipsis ppere imperata ab Demetrio fuissent, præcipitata que exactio & acerbe exercita: vbi coactū argentū vidit, Lamiæ iussit id, cæterisq; meretricib. quę circa eam erant, ad smegma præberi. Pupugit enim ciues pudor magis quàm iactura, & verba, quibus est vsus, quam exactio. Sunt qui Thessalis hoc, nō Athenienſibus referant accidisse. Præter hæc ipsa seorsum Lamia cœnā regi parans, à multis pecuniā cōciliauit, atq; ob immensos sumptus vsque adeo fuit illa celebrata cœna, vt eam Lynceus Samius mandauerit literis. Quamobrē Lamiam comicus quidā apposite veram Helepolim vocauit. Demochares Solius Demetriū Fabulā appellauit, quod ei Lamia quoq; esset. Huius nō vxorib. modo, sed amicis quoq; Demetrii, gratia apud eū eiusque in hanc amor æmulationē & inuidiam mouit. Venerunt ad Lysimachū aliqui ab Demetrio legati, quibus ille per otium altas in cruribus & brachiis suis leoninorū vnguium cicatrices ostendit, exposuitq; suam cum leone pugnam, quam ab Alexandro rege cum illo conclusus conseruerat. Illi in risum effusi suum quoq; regē prædicauerunt immanis feræ in collo ferre morsus Lamiæ. Mirum fuit eum qui Philæ deflorescente ætate offēsus fuerat initio, succubuisse Lamiæ, & tandiu iam vergentem annis dilexisse. Ac Demo quidē, cognomento Mania, tibia super cœnam canente Lamia, quum rogaret eam Demetrius, Quid tibi videtur? Anus, inquit, rex. Iterum appositis secundis mensis quum diceret ei ille, Videsne quam multa mihi mittat Lamia? Plura, inquit, à matre mea mittentur tibi, si cum ea quoq; volueris cubare. Memoratur Lamiæ quoq; celebrati Bocchoris iudicii impugnatio. nam quum quidam meretricem Ægyptiam Thonidem amaret, popoſcit illa ingentem pecuniæ summam. Adolescens inde, quum in somnis sibi visus esset cum illa concumbere, liberatus est libidine. Ob id mercedem ab illo institut Thonis iudicio exigere. Cognita causa iussit Bocchoris illi, quantum postulauerat Thonis argenti, in vase numeratum huc atque illuc manu iactare, ac meretricē vmbra frui: quod veritatis opinio vmbra sit. Hanc sententiam censuit Lamia iniquam esse. Neque enim, inquit illa, ademit meretrici vmbra pecuniæ cupiditatem, somnium vero amore adolescentem expediuit. Hactenus de Lamia. Porro historiam fortunæ & res gestæ viri, quem describimus, ex comica scena iterum traducunt in tragicam. nam quū cæteri reges in Antigonum omnes conspirarent, viresque conferrent in vnum, soluit Demetrius ex Græcia. Qui postquam se parenti supra ætatem in bellum incumbenti & exultanti coniunxit, multo magis erectus ipse est. Et quidem videtur Antigonus, si paululum de iure suo decessisset atque ex insana ambitione remisisset, retenturus sibi perpetuo & illi fuisse relicturus primatum. verum ingenio ferox & contemptor aliorum, verbisque non secus ac factis insolēs, multos & iuuenes & potentes efferauit exacerbauitque viros.

A Καὶ τὰς ἑταίρας εἰσάγων τῇ παρθένῳ. πολλὰν δὲ γενομένων ἐν τῇ πόλει τότε πλημμελημάτων καὶ ὑβρισμάτων, ἐκεῖνο μάλιστα λέγεται λυπῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι δραχμὰς καὶ πεντήκοντα τάλαντα ποιήσας ταχὺ, καὶ δοῦναι προστάξας αὐτοῖς, καὶ τῆς εἰς πράξεως σπουδαίου καὶ ἀπαραιτήτου γνώμης, ἰδὼν ἠθροισμένον τὸ ἀργύριον, ἐκέλευσε Λαμίᾳ καὶ ταῖς περὶ αὐτὴν ἑταίραις εἰς σμῆγμα δοθῆναι. ἡ γὰρ αἰσχύνη, τῆς ζημίας, καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ πράγματος μᾶλλον ἐώχλησε τοὺς ἀθρώπους. ἔνιοι δὲ τοῦτο Θεσσαλοῖς οὐκ Ἀθηναίοις ἐπὶ αὐτῷ συμβῆναι
B λέγουσιν. χωρὶς δὲ τούτων, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ Λαμία τῷ βασιλεῖ προσκαλούμενα δεῖπνον, ἠργοφόρησε πολλούς. καὶ τὸ δεῖπνον οὕτως ἐκόσμησε τῇ δόξῃ διὰ τὴν πολυτέλειαν, ὥστε ὑπὸ Λυγκέως τοῦ Σαμίου συγγεγράφθαι. διὸ καὶ τῶν κωμικῶν τις οὐ φαύλως τὴν Λαμίαν Ἑλέπολιν ἀληθῶς προσεῖπε. Δημοχάρης δὲ ὁ Σόλιος τὸν Δημήτριον ἐκάλει Μόδον. εἶναι γὰρ αὐτῷ καὶ Λαμίαν. οὐ μόνον δὲ ταῖς γαμεταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις τοῦ Δημητρίου ζῆλον καὶ φθόνον ἐκίνησε καὶ φιλονεικίαν παρεῖχεν. ἀφίκοντο γοῦν τινες παρ' αὐτὸν κατὰ πρεσβείαν πρὸς Λυσίμαχον,
C οἷς ἐκεῖνος ἀγωνιζόμενον ἐπέδειξεν ἔν τε τοῖς μηροῖς καὶ τοῖς βραχίοσιν ὠτειλὰς βαθείας ὀνύχων λεοντείων. καὶ διηγεῖτο τοῖς ἡμιμόλοις αὐτῷ μάχην πρὸς τὸ θηρίον, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου συγκαθειρχθέντι τοῦ βασιλέως. οἱ δὲ, γελῶντες ἔφασαν, καὶ τὸν αὐτῶν βασιλέα δεινοῦ θηρίου δήγματα φέρειν ἐν τοῖς τραχήλοις, Λαμίας. ἐμὲ δὲ θαυμαστὸν ὅτι τῆς Φίλλας ἐν ἀρχῇ τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν δυσχεραίνων, ἥττητο τῆς Λαμίας, καὶ τοσοῦτον ἤδη γέρων ἤδη παρηκμακυίας. Δημώνου δὲ τοῦ ἐπικαλουμένου Μανίας, τοῦ δὲ δεῖπνον αὐλούσης τῆς Λαμίας, καὶ τοῦ Δημητρίου πυθομένου, Τί σοι δο-
D κεῖ; Γραῦς, (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ. πάλιν δὲ τραγημάτων παρατεθέντων, κἀκείνου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος, Ὁρᾷς ὅσα σοι Λαμία πέμπει; Πλείονα (ἔφη) πεμφθήσεταί σοι τοῦδε τῆς ἐμῆς μητρὸς, ἐὰν θέλῃς καὶ μετ' αὐτῆς καθεύδειν· ἀπομνημονεύεται δ' τῆς Λαμίας καὶ πρὸς τὸν λεγόμενον Βοκχόρεως κρίσιν αὐτόπρρησις. ἐπεὶ γὰρ τις ἐρῶν ἐν Αἰγύπτῳ τῆς ἑταίρας Θωνίδος, ἠτεῖτο συχνὸν χρυσίον· εἶτα κατὰ τοὺς ὕπνους δόξας αὐτῇ συγγενέσθαι, τὴν ἐπιθυμίας ἐπαύσατο· δίκην ἔλαχεν ἡ Θωνὶς αὐτῷ τοῦ μισθώματος. ἀκούσας δὲ τὸν λόγον ὁ Βόκχορις, ἐκέλευσε τὸν ἄνθρωπον ὅσον ἠτήθη χρυσίον ἐκβαλεῖν
E ἐν τῷ ἀγείῳ δεῦρο φέρειν δεῦρο κἀκείσε τῇ χειρὶ, τὴν δὲ ἑταίραν ἔχεσθαι τῆς σκιᾶς· ὡς τὴν δόξαν τῆς ἀληθείας σκιὰν οὖσαν. οὐκ ᾤετο ταύτην εἶναι τὴν κρίσιν ἡ Λαμία δικαίαν. οὐ γὰρ ἀπέλυσεν ἡ σκιὰ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀργυρίου τὴν ἑταίραν, τὸ δὲ ὄνειρον ἔπαυσεν ἐρῶντα τὸν νεανίσκον. ταῦτα μὲν οὖν περὶ Λαμίας. τὴν δὲ διήγησιν, ὥσπερ ἐκ κωμικῆς σκιᾶς, πάλιν εἰς τραγικὴν μεταγοῦσιν αἱ τύχαι καὶ αἱ πράξεις τοῦ ἀνδρὸς ὃν διηγούμεθα. τῶν γὰρ ἄλλων βασιλέων ἀπάντων συνισταμένων ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον, καὶ συμφερόντων εἰς ταὐτὸ τὰς δυνάμεις, ἀπῆρεν ὁ Δημήτριος ἐκ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῷ πατρὶ συμμίξας, φιλοτιμουμένῳ παρ' ἡλικίαν πρὸς τὸν πόλεμον, ἔτι μᾶλλον αὐτὸς ἐπερρώσθη. καίτοι δοκεῖ γε Ἀντίγονος, εἰ μικρὸν τινὸν ὑφείτο, καὶ τῆς ἄγαν φιλαρχίας ἐλάσαι, μέχρι παντὸς αὐ αὐτῷ διαφυλάξαι, κἀκείνῳ καταλιπεῖν τὸ πρῶτον εἶναι. φύσει γὰρ βαρὺς ὢν καὶ ὑπερόπτης, καὶ τοῖς λόγοις οὐχ ἧττον ἢ τοῖς πράγμασι τραχὺς, πολλοὺς καὶ νέους καὶ δυνατοὺς ἄνδρας ὀξηγείαινε καὶ παρώξυνε.

καὶ τοῦ γε τότε σύστασιν καὶ κοινωνίαν αὐτῶν ἔλεγον, ὥσπερ ὀρνίθων σπερμολόγων σωδρομοῦν ὑπὸ λίθου καὶ ψόφου συνδιαπτερύξειν. ἦγε δὲ πεζοὺς μὲν ἑπτακισμυρίους πλείους, ἱππεῖς δὲ μυρίους, ἐλέφαντας δὲ ἑβδομήκοντα πέντε· τῶν ἐναντίων ἐχόντων πεζοὺς μὲν, ἑξακισμυρίους καὶ τετρακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ, πεντακοσίους τῶν ἐκείνου πλείονας, ἐλέφαντας δὲ, τετρακοσίους, ἅρματα δὲ, ἑκατὸν εἴκοσι. θεωρουμένων δ' ἐν τοῖς αὐτοῖς, ἐφ' ὅσον ἔφερε ἡ διάνοια τῆς ἐλπίδος μᾶλλον ἢ τῆς γνώμης. ὑψηλὸς γὰρ εἶναι καὶ γαῦρος εἰωθὼς ἐν τοῖς ἀγῶσι, καὶ χρώμενος φωνῇ τε μεγάλῃ καὶ λόγοις σοβαροῖς, πολλάκις καὶ τῷ σώματι σκιρτᾷ τι καὶ γελοῖον εἰπεῖν, τῶν πολεμίων ἐν χερσὶν ὄντων, ὑπιδεικνύμενος δύσθαι καὶ καταφρονῆσαι, τότε σιωπηρὸς καὶ σιωπηλὸς τὰ πολλὰ, καὶ τὸν υἱὸν ἀπέδειξε τῷ πλήθει καὶ διωέστησε διάδοχον. ὃ μάλιστα πάντες ἐθαύμασαν, ἐν τῇ σκηνῇ μόνος διελέχθη πρὸς αὐτὸν, οὐκ εἰθισμένος ἔχειν οὐδὲ πρὸς οἰκεῖον ἀπορρήτους κοινολογίας, ἀλλ' ἀδύτους ὢν γνώμης, εἶτα πρὸς πάντων φανερὸς καὶ χρώμενος οἷς βουλεύσαιτο καθ' ἑαυτόν. λέγεται γοῦν μειράκιον ἔτι ὄντα τὸν Δημήτριον, αὐτοῦ πυθέσθαι ποτὲ μέλλοιεν ἀναζευγνύειν· τὸν δὲ εἰπεῖν πρὸς ὀργὴν, Ἀγωνιᾷς μὴ μόνος σὺ τῆς σάλπιγγος οὐκ ἀκούσῃς; τότε μὲν ὅτι καὶ σημεῖα μαχηρὰ κατεδουλοῦτο τοῦ γνώμου αὐτῶν. Δημήτριος μὲν γὰρ ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους Ἀλέξανδρον ὡπλισμένον λαμπρῶς ἐρωτᾶν ὁ· ποῖόν τι σύνθημα διδόναι πρὸς τοῦ μάχου μέλλουσιν. αὐτοῦ φήσαντος, Δία καὶ Νίκην, Ἄπειμι οἴνου (φάναι) πρὸς τοὺς ἐναντίους· οἶκοι γάρ με παραλαμβάνουσιν. Ἀντίγονος δ' ἀπαντώμενος ἤδη τῇ φάλαγγι, δίκην πρὸς πλαγιον, ὥστε πεσεῖν ὅλον ὑπὸ τοῦ σώματος, καὶ διατιθῶν χαλεπῶς. αἰσθόμενος δὲ καὶ τὰς χεῖρας αἰτείας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἠτήσατο νίκην παρὰ τῶν θεῶν, ἢ θάνατον αἰσθητὸν πρὸ τῆς ἥττης. γνωρίμης δὲ τῆς μάχης ἐν χερσὶ, Δημήτριος ἔχων τοὺς πλείστους καὶ κρατίστους τῶν ἱππέων, Ἀντιόχῳ τῷ Σελεύκου συνέπεσε, καὶ μέχρι τοῦ τῶν πολεμίων λαμπρῶς ἀγωνισάμενος, ἐν τῇ διώξει σοβαρᾷ καὶ φιλοτιμῳ παρὰ καιρὸν γνωρίμῃ τοῦ νίκου διέφθειρεν. αὐτὸς μὲν γὰρ ἔσχε πάλιν ἀναστρέψας συμμίξαι τοῖς πεζοῖς, τῶν ἐλεφάντων ἐν μέσῳ γνωρίμων. τοῦ δὲ φάλαγγα γυμνὴν ἱππέων καταδόντες οἱ περὶ Σέλευκον, οὐκ ἐνέβαλον μὲν, ὡς ἐμβαλεῖν τῶν ἐφόβουν καὶ περιήλαυνον, μεταβάλλεσθαι διδόντες αὐτοῖς. ὃ καὶ συνέβη. πολὺ γὰρ μέρος ἀπορραγὲν, ἐκστάσεως μετεχώρησε πρὸς ἐκείνους, τὸ δὲ λοιπὸν ἐτράπη. φερομένων δὲ πολλῶν ὑπὸ τὸν Ἀντίγονον, καί τινος τῶν περὶ αὐτὸν εἰπόντος, Ἐπί σε οὗτοι, βασιλεῦ· Τίνα γὰρ (εἶπεν) ἐμοῦ σκοπὸν ἔχουσιν; ἀλλὰ Δημήτριος ἀφίξεται βοηθῶν· καὶ τοῦτο μέχρι πολλοῦ ἐλπίζων, καὶ περισκοπῶν τὸν υἱὸν, ἅμα πολλῶν ἀκοντισμάτων εἰς αὐτὸν ἀφεθέντων ἔπεσε· καὶ τῶν ἄλλων ἀπολιπόντων ὀπαδῶν καὶ φίλων, μόνος παρέμεινε τῷ ἱερῷ Θώραξ ὁ Λαρισσαῖος. οὕτω δὲ κρατήσας τῆς μάχης, οἱ μὲν νενικηκότες βασιλεῖς, τοῦ τε Ἀντιγόνου καὶ Δημητρίου πᾶσαν δεξιὰν, ὥσπερ μέγα σῶμα, κατακόψαντες, ἐλάμβανον μερίδας, καὶ περιεκείροντο τὰς ἐκείνων ἐπαρχίας, ἃς εἶχον αὐτοὶ πρότερον. Δημήτριος δὲ μετὰ πεντακισχιλίων πεζῶν καὶ τετρακισχιλίων ἱππέων φεύγων, καὶ σπουδαίως ἐλάσας εἰς Ἔφεσον, οἰομένων ἀπόντων ἀπορρῶτα χρημάτων αὐτὸν οὐκ ἀφέξεσθαι τοῦ ἱεροῦ,

A Atque coitionem illam regum & societatem iactauit se, sicut auium pascentium globum, vno lapide & strepitu disturbaturum. Pedites sub signis habebat supra LXX. millia, decem equitum, elephantos quinq; & septuaginta. Hostibus pedites erant quatuor millia supra LXX. millia, equites quam illi plus quingentis, quadringenti elephanti, currus CXX. Quum illi castra castris eius contulissent, mutatione mens eius spei magis quam cõsilii habuit. nam qui esse celsus in prælijs & exultare consueuerat, & magna vti voce verbisque elatis, subinde etiam commisso iam prælio per cauillum ridiculum quippiam iacere ad constantiam suam & contemptum hostium ostendendum, tunc cogitabundus ferè & taciturnus conspiciebatur, filiumque suum exercitui ostendit commendauitque successorem designans. Quod vero præcipue omnes stupuerunt, in tabernaculo colloquium cum eo solus habuit, haud solitus ne cum illo quidem remotis arbitris agere: verum consilia sua tecta habebat, inde propalam dabat imperia, vtebatur que consiliis suis arcanis. Fama est, quum adolescentulus etiamnum Demetrius ex eo quæsisset quando castra essent moturi, illum respondisse stomachabundum, Times ne solus tubã tu non exaudias? At tunc fœda præsagia quoq; multa animos eorum fregere. Demetrio visus est Alexander secundum quietem eximie armatus ab eo percontari quodnam signum pugnæ daturi essent: vbi respondit Demetrius, Ioue & Victoriam, Abeo ergo, dicere ille, ad hostes tuos. illi enim recipient me. Antigonus, quum acies iam instrueretur, progressus offendit pedem, vt totus in faciem caderet, atq; affligeret corpus. Vt resurrexit tensis ad cœlum manibus victoriam ab diis, vel mortem poposcit antequam vinceretur, subitam. Quum in prælio ad manus esset ventũ. Demetrius, qui plurimos & delectissimos equites ducebat, cõcurrit cum Antiocho Seleuci filio. atq; vsquedum profligauit hostẽ, præclare certauit, sed hostium tergis insolenter & ambitiose instando labefecit victoriam. Neque enim regressus coniungere se peditatui valuit, elephantis interiectis. Cernens autem aciem Antigoni Seleucus nudatam equitatu, non irrupit in eam, sed irruptionem minitans circumuectus est, ac potestatem militibus fecit transeundi ad se. quod euenit. Magna enim pars abrupta transitionem voluntariam ad illum fecere. reliqui dederunt terga. Petente Antigonum ingenti hostium globo, quum quidam ex iis qui circa eum erant, diceret ei, In te hi rex: Quo vero proposito isti, inquit, me petunt? at Demetrius suppetias veniet. Idq; vsque ad extremum expectans, & respectans filium, grandine in eum coniecta telorum occubuit, aliisque comitibus & amicis eum relinquentibus, solus apud cadauer Larissæus Thorax remansit. Ita prælio decreto victores reges totum imperium quod Antigono & Demetrio parebat, sicut magnum corpus, discerptum dimiserunt inter se, illorumque prouincias coniunxerunt suis quas ante tenebant. Demetrius quinque millibus peditum & quatuor equitum fugam cepit. Qui citato cursu delatus Ephesum, omnibus non abstẽturũ ob pecuniæ difficultatẽ fano existimãtibus,

quia timebat ipse ne id facerent milites, raptim mouit signa. Cursum in Græciã direxit, inter spes reliquas maximã reponẽs in Atheniẽsibus. Quippe classem illic pecuniamq; & coniugẽ Deidamiã reliquerat, nec portum arbitratus est reb. suis fideliorẽ Athenienſium beneuolentia. Vnde vbi properanti Athenienſium legati ad Cycladas insulas occurrerunt, vt vrbe abstineret orantes, quod sciuisset populus nequis ex regib. vrbe acciperetur, Deidamiamq; Megaram honorifice & magno cũ comitatu miserũt, inflammatus ira exiuit è potestate. quanuis moderatissime asperitatẽ fortunæ tulit, neque in ea rerum inclinatione se gessit vel abiecte vel ignauiter. Verum quod spem suam fefellissent Athenienses, & speciem illam beneuolentiæ vsu vanam deprehenderet & fucatam, id fuit ei acerbum. Siquidem inconstantissimum profecto beneuolentiæ multitudinis regibus & dynastis sunt indicium effusi honores. quorum quum positum sit in habentium studio ornamentum, fidem metus derogat. Eadem enim, & quum timent, decernunt, & quum amant. Quamobrem non statuas sani neque tabulas pictas vel diuinos honores, sed sua ipsorum potius respicientes opera & facta, aut fidunt vt honoribus, aut vt necessitate expresis diffidunt. nam frequenter populi in ipsis maxime habendis honoribus oderunt eos qui immodicos & immoderatos accipiunt vel à volentibus. Ac Demetrius quidem id tẽporis insigni iniuria se putans affectum, quum vlcisci non valeret, leniter cum Athenienſibus per legatos expostulauit, petiitque vt classem sibi, iu qua nauis vna erat tredecim ordinum, remitterent. Qua accepta præternauigauit in Isthmum, rebusq; suis afflictis, (præsidia enim eius eiiciebantur vndique, cunctaque desciscebant ad hostes) reliquit in Græcia Pyrrhum, ac cursum in Chersonnesum intendit, vastansque simul Lysimachi ditionem præda ditabat & retinebat copias suas, quę recipere vires, nec mediocria incrementa accipere denuo occipiebant. Lysimachus autem nihil erat aliis regibus curæ, quod nihilo haberetur moderatior illo, ob maiores vero vires formidabilior. Breui post petiit per legatos Seleucus dari sibi coniugem Demetrii & Philæ filiam Stratonicen. Erat quidem ei iam ex Apama Perside Antiochus filius, sed res suas sufficere vel pluribus successoribus, & illius ducebat necessitudinem postulare. quandoquidem Lysimachum quoque videbat ex Ptolemæi filiabus vnam sibi, filio alteram in matrimonium assumere. Demetrio oblata insperato fuit Seleuci affinitas, assumptaque puella nauigauit cum tota classe in Syriam. Necesse habuit eum ad aliam terram appellere, tum attingere etiam Ciliciam. quam tenebat Plistarchus, extra ordinem sibi à regibus, postquam conflictum fuit cum Antigono, donatam. Cassandri fuit Plistarchus frater. Qui violatos putans ex Demetrii descensione fines suos, profectus est ad expostulandum eum Seleuco, quod cum communi hoste sine aliis regibus in gratiam redisset. De eo factus Demetrius certior, à mari ad Quinda contendit. Vbi quum reliqua adhuc ex thesauris mille ducenta talenta reperisset, his asportatis maturauit conscendere, ac raptim soluit.

A φοβηθεὶς τὰς πρεσβείας μὴ τοῦτο ποιήσωσιν, ἀνέξη ἀφ' ἁρμάτων, καὶ τὸν πλοῦν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐποιεῖτο, τῶν λοιπῶν ἐλπίδων ἐν Ἀθηναίοις ἔχων τὰς μεγίστας. καὶ γὰρ καὶ ναῦς ἐκεῖ καὶ χρήματα καὶ γυναῖκα Δηϊδάμειαν ἐτύγχανε καταλελοιπώς· καὶ βεβαιοτέραν οὐκ ἐνόμιζε καταφυγὴν εἶναι τοῖς πράγμασι τῆς Ἀθηναίων εὐνοίας. ὅθεν ἐπεὶ ἐπειγομένῳ πρὸς τὰς Κυκλάδας αὐτῷ πρέσβεις Ἀθηναίων ἀπήντησαν, ἀπέχεσθαι τῆς πόλεως παρακαλοῦντες, ὡς ἐψηφισμένου τοῦ δήμου μηδένα δέχεσθαι τὴν πόλιν τῶν βασιλέων· τὴν δὲ Δηϊδάμειαν, εἰς Μέγαρα ἐξέπεμψαν μετὰ τιμῆς καὶ πομπῆς

B πρεπούσης, τοῦ κατεσχηκότος ἐξέσεσθαι δι' ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ φρενίσας ῥᾷστα τὴν ἄλλην ἀτυχίαν, καὶ γεγονὼς ἐν τοιαύτῃ μεταβολῇ πραγμάτων οὐ ταπεινὸς οὐδὲ ἀγλυκής. ἀλλὰ τὸ παρ' ἐλπίδα διεψεῦσθαι τῶν Ἀθηναίων, καὶ τὴν δοκοῦσαν εὔνοιαν ἐξεληλέγχθαι τοῖς πράγμασι κενὴν καὶ πεπλασμένην οὖσαν, ἐδυσηρεστεῖ αὐτῷ. τὸ γὰρ φανερώτατον (ὡς ἔοικεν) εὐνοίας ὄχλων βασιλεῦσι καὶ δυνάστοις τεκμήριόν ἐστιν ὑποβολιμαῖον, ἧς ἐν τῇ προαιρέσει τῶν ἀποδιδόντων ἐρρύσης τὸ καλὸν, ἀφαιρεῖ τὴν πίστιν ὁ φόβος. τὰ γὰρ αὐτὰ καὶ δεδιότες ψηφίζονται καὶ φιλοῦντες. διόπερ οἱ νοῦν ἔχοντες,

C οὐκ εἰς ἀνδριάντας, οὐδὲ γραφὰς, οὐδὲ ἀποθεώσεις, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις τὰς ἑαυτῶν ἀποβλέποντες, ἢ πιστεύουσιν ὡς ὑμεῖς, ἢ ἀπιστοῦσιν ὡς ἀνάγκης. ὡς οἶμαι δῆμοι πολλάκις ἐν αὐταῖς μάλιστα τῶν τιμῶν μισοῦσι τοὺς ἀμέτρως καὶ ὑπερόγκως καὶ παρ' ἀκόντων λαμβανόντας, ὁ γοῦν Δημήτριος τότε δεινὰ μὴ ἠθύμησε πάσχειν, ἀδύνατος δὲ ὢν ἀμυνάσθαι, πρεσβεύσας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐγκαλῶν μετείναι, ἀξιῶν ὅλας ναῦς ἀπολαβεῖν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τεσσαρακαιδεκήρης. χαμισάμενος δὲ παρέπλευσεν εἰς Γάδαρον, καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῷ κακῶς ἐχόντων (ἐξέπιπτον γὰρ ἑκατέρωθεν αἱ φρουραὶ, καὶ πολλὰ μεδίσατο πρὸς τοὺς πο-

D λεμίους) ἀπολιπὼν ὅπῃ τῆς Ἑλλάδος Πύρρον, αὐτὸς ἄρας ὅπῃ τὴν Χερρόνησον ἔπλευσεν. καὶ κακῶς ἅμα ποιῶν Λυσίμαχον, ὠφέλει καὶ σωτηρίας τὴν πρὸς αὐτὸν δυνάμειν, ἀρχομένῳ ἀναλαμβάνειν, καὶ γίνεται πάλιν οὐκ ἀκαταφρόνητον. ὁ δὲ Λυσίμαχος ὑπὸ τῶν ἄλλων βασιλέων ἠμελεῖτο, μηδὲν ὅπτειχέστερος ἐκείνου δοκῶν εἶναι, τῷ μᾶλλον ἰσχύειν, καὶ φοβερώτερος. ὑπὸ πολλῷ δὲ ὕστερον Σέλευκος ἐμνᾶτο πέμπων τὸν Δημητρίου καὶ Φίλας θυγατέρα Στρατονίκην, ἔχων μὲν ἐξ Ἀπάμας τῆς Περσίδος υἱὸν Ἀντίοχον· οἰόμενος δὲ τὰ

E πράγματα καὶ ἀφορμὰς ἀρκεῖν πλείοσι, καὶ δεῖσθαι τῆς πρὸς ἐκεῖνον οἰκειότητος. ἐπεὶ καὶ Λυσίμαχον εἶδε τῶν Πτολεμαίου θυγατέρων τὴν μὲν ἑαυτῷ, τὴν δὲ Ἀγαθοκλεῖ τῷ υἱῷ λαμβάνοντα. Δημητρίῳ δὲ ἐν ἀνελπίστῳ ἡ τυχία, κηδεύσαι Σελεύκῳ. καὶ τὴν χώραν ἀναλαβὼν ἔπλει ταῖς ναυσὶ πάσαις εἰς Συρίαν, τῇ τε ἄλλῃ γῇ προσέχων ἀναγκαίως, καὶ τῆς Κιλικίας ἀπόμενος, ἣν Πλείσταρχος ἦρχε μετὰ τῶν πρὸς Ἀντίγονον μάχῃ, ἐξαίρετον αὐτῷ δοθεῖσαν ὑπὸ τῶν βασιλέων. ἦν δὲ Κασάνδρου Πλείσταρχος ἀδελφός· ἀδικεῖσθαι δὲ τὴν χώραν αὐτὸν νομίζων ὑπὸ Δημητρίου κατὰ

F τὰς ἀποβάσεις, καὶ μέμψασθαι βουλόμενος τὸν Σέλευκον, ὅτι ὦν κοινῇ ἀφαλλάττεται πολεμίῳ, δίχα τῶν ἄλλων βασιλέων, ἀνέβη πρὸς αὐτόν. ἀγαθόμενος δὲ τοῦτο Δημήτριος, ὥρμησεν ἀπὸ θαλάσσης ὅπῃ Κύνδων, καὶ τῶν χρημάτων δισχίλια λοιπὰ χίλια ἀφακόσια τάλαντα, ταῦτα συσκευασάμενος, καὶ φθάσας ἐμβαλέσθαι, ἀφ' ἁρμάτων ἀπῆχθη.

καὶ παρούσης ἤδη Φίλας τῆς γυναικὸς αὐτῷ περὶ Ὀρόντον
ἀπήντησε Σέλευκος· καὶ τὴν ἔντευξιν εὐθὺς ἄδολον καὶ ἀνύπο-
πτον καὶ βασιλικὴν ἐποιοῦντο· πρότερον μὲν Σέλευκος ἑστιά-
σας ἐπὶ σκηνῇ ἐν τῷ στρατοπέδῳ Δημήτριον, αὖθις δὲ
Δημήτριος ἐκεῖνον ἐν τῇ τρισκαιδεκήρει δεξάμενος. ἦσαν
δὲ καὶ σχολαὶ καὶ κοινολογίαι καὶ συνδιημερεύσεις ἀφρούρων
καὶ ἀόπλων· ἄχρις οὗ Σέλευκος τὴν Στρατονίκην λαβὼν λαμπρῶς εἰς
Ἀντιόχειαν ἀνέβη. Δημήτριος δὲ Κιλικίαν
κατέσχε, καὶ Φίλαν τὴν γυναῖκα πρὸς Κάσσανδρον ἔπεμ-
ψε τὸν ἀδελφόν, ἀπολυσομένην τὰς Πλειστάρχου κατηγο-
ρίας. ἐν οὖν τούτῳ Δηϊδάμεια πλεύσασα πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς
Ἑλλάδος, καὶ συνοικεσίου χρόνον οὐ πολύν, ἐξ ἀρρωστίας τινὸς
ἐτελεύτησε. γενομένης δὲ φιλίας πρὸς Πτολεμαῖον αὐτῷ
ἀμφὶ Σελεύκου, ὡμολογήθη Πτολεμαΐδα τὴν Πτολεμαίου
θυγατέρα λαβεῖν αὐτὸν γυναῖκα. καὶ ταῦτα μὲν ἀρετὴ τοῦ
Σελεύκου. Κιλικίαν δὲ ἀξιῶν χρήματα λαβόντα παραδοῦ-
ναι Δημήτριον, ὡς οὐκ ἔπειθε, Σιδῶνα καὶ Τύρον ἅπαντῶν
πρὸς ὀργήν, ἐδόκει βίαιος εἶναι καὶ δεινὰ ποιεῖν, εἰ τὴν ἀπ' Ἰν-
δῶν ἄχρι τῆς κατ' Συρίαν θαλάττης ἅπασαν ὑφ' αὑτῷ πε-
ποιημένος, οὕτως οὐδενὸς ὄντος ἐλαχίστου καὶ πένητος, ὡς ὑπὲρ
δυοῖν πόλεων ἄνδρα κηδεστὴν καὶ μεταβολὴν τύχης κε-
χρημένον ἐλαύνειν· λαμπρὰν τῷ Πλάτωνι μαρτυρίαν διδοὺς,
ἀμφοτέρῳ μὴ τὴν οὐσίαν πλείω, τὴν δὲ ἀ-
πληστίαν ποιεῖν ἐλάττω, τόν γε βουλόμενον ὡς ἀληθῶς εἶ-
πλούσιον. ὡς ὅγε μὴ παύων φιλοπλουτίαν, οὔτε πενί-
ας οὔτε ἀπορίας ἀπήλλακται. οὐ μὴν ἐπέπληξε Δη-
μήτριος, ἀλλὰ φήσας, ἐπὶ αὐ μυριάκις ἡττηθῆ μάχας ἄλ-
λας, ἐν ἥσυχῳ γαμβρὸν ἀγαπήσειν ἐπὶ μισθῷ Σέλευκον,
τὰς μὲν πόλεις κατεστώσατο φρουρᾶς· αὐτὸν δὲ πυθόμενος
Λαχάρης σπαράττοντα Ἀθηναίοις ἐπιθέμενον τυραννεῖν, ἤλ-
πισε ῥᾳδίως ἐπιφανεὶς λήψεσθαι τὴν πόλιν· καὶ ὁ μὲν πέ-
λαγος ἀσφαλῶς διεπεραιώθη μεγάλῳ στόλῳ. τῷ δὲ τὴν
Ἀττικὴν παραπλέων ἐκρύφθη. καὶ τὰς πλείστας ἀπέβαλε
τῶν νεῶν, καὶ συνδιεφθάρη πλῆθος ἀνθρώπων οὐκ ὀλίγων.
αὐτὸς δὲ σωθεὶς ἤψατο μὲν νέος πολέμου πρὸς τοὺς Ἀθη-
ναίους, ὡς δ' οὐδὲν ἐπέρανε, πέμψας ναυλικὸν αὖθις ἀθροί-
σοντας, αὐτὸς εἰς Πελοπόννησον παρῆλθε, καὶ Μεσσήνην ἐπο-
λιόρκει. καὶ προσμαχόμενος τοῖς τείχεσιν ἐκινδύνευσε, κα-
ταπελτικῷ βέλους εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῷ καὶ τὸ στόμα ἀμφὶ
τὸ σιαγόνος ἐμπεσόντος. ἀναληφθεὶς δὲ, καὶ πόλεις τινὰς ἀφε-
στώσας προσαγαγόμενος, πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐνέβαλε. καὶ
κρατήσας Ἐλευσῖνος καὶ Ῥαμνοῦντος, ἔφθαρε τὴν χώραν· καὶ
ναῦν τινα λαβὼν ἔχουσαν σῖτον, καὶ εἰσάγουσαν τοῖς Ἀθη-
ναίοις, ἐκρέμασε τὸν ἔμπορον καὶ τὸν κυβερνήτην· ὥστε τῶν
ἀνθρώπων ἀποτρεπομένων ἀφὶ φόβον, σιτώνιον λιμὸν ἐν ἄστει
γενέσθαι· πρὸς δὲ τὰς λιμῷ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπορίαν γε-
νέσθαι. ἀλῶν γὰρ μέδιμνον ὠνοῦντο τετταράκοντα δραχμῶν, ὁ δὲ τῶν πυρῶν μόδιος ὤνιος ἦν τριακοσίων. μικρὰν δὲ
τοῖς Ἀθηναίοις ἀναπνοὴν παρέσχον ἑκατὸν πεντήκοντα
νῆες φανεῖσαι περὶ Αἴγιναν, ἃς ἔπεμψεν ἐπικούρους αὐτοῖς
Πτολεμαῖος. εἶτα Δημητρίου πολλῶν μὲν ἐκ Πελοποννήσου, πολλῶν δὲ ἀπὸ Κύπρου νεῶν παραγενομένων, ὥστε
συμπάσας ἀριθμὸν τριακοσίας, ἔφυγον ἅπαντες οἱ
Πτολεμαίου, καὶ Λαχάρης ὁ τύραννος ἀπέδρα, πρόφασιν τῆς
πόλιν. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, καίπερ ψηφισάμενοι θάνατον, εἰ μνησθείη τις εἰρήνης καὶ διαλλαγῆς πρὸς Δημήτριον,

A Quum iam adiunxisset se ei vxor Phila, occurrit ei ad Orossonſeleucus. Congressus fuit corũ simplex, candidus, & regalis. Prior in tabernaculum suum inuitauit in castris Seleucus Demetriũ. Inde Demetrius illum in tredecim ordinum naui accepit. Feriati vna colloquutiq; sunt, & tempus traduxerunt incustoditi & inermes. Tandem Seleucus ducta secum Stratonice, magna cum pompa Antiochiam perrexit. At Demetrius Ciliciam occupauit, vxoremq; Philam misit criminum Plistarchi diluendorum gratia ad fratrem Cassan-
B drum. Interea Deidamia ad Demetriũ ex Gręcia nauigauit. Quũ non diu apud eũ fuisset, ex morbo est extincta. Amicitia cum Ptolemæo Seleuci opera conciliata, nuptias Ptolemaidis Ptolemæi sororis pepigit. Atque hæc plena ciuilitatis facta Seleuci sunt. Cæterum vbi postulauit à Demetrio vt pro certa pecunia traderet sibi Ciliciam: renuente vero hoc, popoſcit cum stomacho Sidonem & Tyrum, habitus est violenter agere & sæue. qui, quum recidisset in potestatem
C suam quicquid inter Indiam & mare Syriæ interiacet, adeo adhuc esset inops & mendicus, vt duorum causa oppidorum socerum suum, & fortunæ varietate afflictum agitaret: præbuitque illustre testimonium Platoni monenti ne facultates amplificet, sed diminuat is qui vere esse velit diues, cupiditatem insatiabilem. nam auiditatem habendi qui non reprimit, hic nec à paupertate nec inopia est exolutus. Nihil trepidauit tamen Demetrius, sed, Vt sexcentis pugnis aliis, inquit, victus sim, non inducam in animum vt Seleuci affinitatem amplectar mercede. Atque vrbes illas præsidio firmauit. Vt vero accepit dissidentibus Athenienſibus moliri Lacharem tyrannidem, sperauit repentino in-
D cursu vrbe se facile potiturum. Ac pelagus magna classe incolumis transmisit. Atticam præteruehens, tempestate iactatus est, nauesque plerasque amisit, & non exiguus hominum numerus interiit. Ipse sospes quum euasisset, bellum commisit cum Athenienſibus aliquantulum. Vbi nihil profecit, missis certis qui classem denuo cogerent, transiit in Peloponnesum, & Messenem obsedit. Vbi, dum oppugnat mœnia, in discrimen venit, telo ex catapulta in faciem eius & os per maxillam adacto. Vt recollegit se, & oppida aliquot quæ defecerant, recepit, incurrit de integro
E in Atticã, captaque Eleusine & Ramnũte fines fœdauit. ac naue capta frumento onusta, quod importabatur Athenas, negotiatorem & gubernatorem suspendit. Vnde deterritis aliis pressa est ingenti fame vrbs, præterque famem aliarum rerum laborabat difficultate. Salis medimnum licitabantur quadraginta drachmis, tritici modius trecentis venundabatur. Exiguam populo Athenienſi respirationem centum quinquaginta naues præbuerunt circa Æginam conspectæ, quas Ptolemæus eis subsidio misit. Mox quum multas Demetrius ex Peloponneso, multas ex Cypro accepisset naues, atque
F cunctæ trecentas numero complessent, conſciuit classis Ptolemæi fugam, ac tyrannus Lachares deserta profugit vrbe. Athenienses vero licet sanxissent pœnam capitalem in eum qui pacis cum Demetrio & fœderis fecisset mentionẽ,

protinus proximam portã patefecerunt, legatosq; miserunt, nõ quo quicquam ab eo expectarẽt clementiæ, sed quia exprimebat inopia. in qua inter multa acerbitatis exẽpla hoc refertur accidisse, patrẽ & filiũ vno in domicilio rebus suis deploratis sedisse: quũ ex tecto mus mortuus est delapsus, illos, vt viderũt, ambos exilisse atq; de eo inter se decertasse. Tunc etiã Epicurũ philosophũ eos qui essent ex secta sua memoriæ tradunt sustinuisse, fabasq; cũ iis ad numerum partitũ. Eo in ciuitatis statu Demetrius vrbẽ ingressus, imperauit vt omnes in theatrum conuenirẽt, sepsitq; scenam armis, & pulpitum stipatoribus cinxit. Ipse tragœdorũ more superiorib. descendens transitibus, multo iam magis attonitis Atheniẽsibus, initio orationis metũ eorum terminauit. Etenim vocis contentioni & verborum amarulentiæ parcens, molliter & beneuole castigauit eos, atq; in gratiam cum iis rediit. Donauit iis centum millia medimnum tritici, magistratusque præfecit qui maxime populo forent grati. Hic Dromoclides orator populum aduertens præ lætitia varias facere acclamationes, ac præconia ex suggestu certare vt superaret concionatorum, legem promulgauit vt Demetrio regi Piræeum & Munychia traderentur. Hac perlata, collocauit Demetrius per se præsidium in Museo quoque, ne si iterum desciuisset ab se populus, ab aliis occupationibus distineret se. Redactis in potestatem Athenis, mox appetiit Lacedæmonem, atq; rege Archidamo, qui apud Mantineam sibi occurrit, signis collatis fuso fugatoque, in Laconiam inuasit, atque in ipsius conspectu Spartæ conflixit iterum cum eo, captisque quingentis, ducentis cæsis, tantum non videbatur vrbem ad illam vsque memoriam nunquam captam cepisse. Enimuero in nullo fortunã rege adeo magnas apparet & volucres vicissitudines fecisse, neq; aliis in negotiis toties ex abiecta denuo celsam, & humilẽ ex clara, potẽtemq; rursus ex fracta euasisse. Vnde in sinisterioribus inclinationibus ad fortunã aiunt eũ dicere hoc Æschyli solitũ,

Tu me tibi genuisse, tu me perdere
Videris.

Etenim rebus eius tam splendidè ad imperium tunc & potentiam assurgentibus, Lysimachum nuntiatur vrbes Asianas ei abstulisse, Cyprum Ptolemæum vna excepta vrbe Salamine cepisse: Salamine autem liberos eius matremque occupatos circumsedere. Verumenimvero fortuna, sic ut illa apud Archilochum mulier,

Vna manu dolosa aquam, ignemque altera
Ferebat,

tam grauibus eum & tristibus nuntiis ab Lacedæmone auellens, alias de integro nouarum & splendidarum spes rerum ex huiuscemodi causa obtulit: Postquam defuncto Cassandro filius eius stirpis maximus, quum haud diu tenuisset regnum Macedonum, decessit, reliqui duo inter se dissederunt. Quorum quoniam alter matrem trucidauit Thessalonicam, alter socios euocauit, ex Epiro Pyrrhum, ex Peloponneso Demetrium. Pyrrhus autem maturauit venire. qui magna parte ablata Macedoniæ, auxilii mercede, formidabilis iam Alexandro erat vicinus.

A οἱ δὲ αὐτὸς ἀνεῴγνυσαν τὰς ἑῴας πύλας. καὶ πρέσβεις ἔπεμπον, οὐδὲν μὲν ἀπ' ἐκείνου χρηστὸν προσδοκῶντες, ἐκβιαζομένης δ' τῆς ἀπορίας, ἐν ᾗ δυςχεραῖν πολλῶν συνεμπεσόντων, λέγεται τι καὶ τοιοῦτον γενέσθαι· πατέρα καὶ υἱὸν ἐν οἰκήματι καθέζεσθαι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀπεγνωκότας, ἐκ δ' τῆς ὀροφῆς μῦν νεκρὸν ἐκπεσεῖν, τοὺς δὲ, ὡς εἶδον, αἰσθηθέντας ἀμφοτέροις ἅμα μάχεσθαι περὶ αὐτοῦ. τότε καὶ τὸν φιλόσοφον Ἐπίκουρον ἱστοροῦσι ἅμα θρέψαι τοὺς συνήθεις, κυάμους πρὸς ἀριθμὸν μετ' αὐτῶν διανεμόμενον. οὕτως δὲ τῆς πόλεως ἐχούσης, εἰσελθὼν ὁ Δημήτριος, καὶ κελεύσας εἰς τὸ θέατρον ἀθροι-
B σθῆναι πάντας, ὅπλοις μὲν συνέφραξε τὴν σκηνὴν, καὶ δορυφόροις τὸ λογεῖον περιέλαβεν, αὐτὸς δὲ καταβὰς, ὥσπερ οἱ τραγῳδοὶ, ἅμα τῷ δεῦρο παρόδῳ, ἔτι μᾶλλον ἐκπεπληγμένων τῶν Ἀθηναίων, τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, πέρας ἐποιήσατο τοῦ δέους αὐτῶν. καὶ γὰρ τόνου φωνῆς, καὶ ῥημάτων πικρίας φεισάμενος, ἐλαφρῶς τε καὶ φιλικῶς μεμψάμενος αὐτοὺς διηλλάττετο, καὶ δέκα μυριάδας σίτου μεδίμνων ἐπέδωκε, καὶ κατέστησεν ἀρχὰς αἷς μάλιστα τῷ δήμῳ προσφιλεῖς ἦσαν. στωμυλῶν δὲ Δρομοκλείδης ὁ ῥήτωρ τὸν δῆμον ἔντε φωναῖς ὄντα πολυπαθεῖς, καὶ τοὺς ἀπὸ
C τοῦ βήματος ἐπαίνους τῶν δημαγωγῶν ἀμιλλώμενον ὑπερβαλέσθαι, νόμῳ ἔγραψε, Δημητρίῳ τῷ βασιλεῖ τὸν Πειραιᾶ παραδοθῆναι καὶ τὴν Μουνυχίαν. ὑπεψηφισθέντων δὲ τούτων, ὁ Δημήτριος αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ παρεκελεύσατο φρουρὰν εἰς τὸ Μουσεῖον, ὡς μὴ πάλιν δυναστεύσαντα τὸν δῆμον, ἀσχολίας αὐτῷ παρεχόμενος ἑτέρων πράττειν. ἐχομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων, οὗτος ἐπεβούλευε τῇ Λακεδαίμονι. καὶ περὶ Μαντίνειαν Ἀρχιδάμου τοῦ βασιλέως ἀπαντήσαντος αὐτῷ, νικήσας μάχῃ καὶ τρεψάμενος, εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐνέβαλε. καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ Σπάρτῃ πάλιν
D ἐκ παρατάξεως ἑλὼν πεντακοσίους, καὶ ἀναφείρας ἀμακοσίους, ὅσον οὔπω τὴν πόλιν ἔχειν ἐδόκει, μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ἀάλωτον οὖσαν. ἀλλ' ἡ τύχη περὶ οὐδένα τῶν βασιλέων ἔοικεν οὕτω βεβαίας λαβεῖν μεγάλας καὶ ταχείας, οὐδὲ ἐν ἑτέροις πράγμασι βραχυτάτοις μικρὰ καὶ πάλιν μεγάλη, καὶ ταπεινὴ μὲν ἐκ λαμπρᾶς, ἰσχυρὰ δ' αὖθις ἐκ φαύλης γενέσθαι. διὸ καί φασιν αὐτὸν ἐν ταῖς χείροσι μεταβολαῖς, πρὸς τὴν τύχην ἀναφθέγγεσθαι ὃ Ἀφύλειον,

Σὺ τοί μ' ἔφυσας, σύ με καταθεῖν μοι δοκεῖς. καὶ γὰρ τότε τῶν πραγμάτων οὕτως ἐπόρευε πρὸς τὴν τύχην καὶ
E δυνάμεις ὑπεδίδοντο, ἀγγέλλεται Λυσίμαχος μὲν πρῶτος ἀφηρημένος αὐτῷ τὰς ἐν Ἀσίᾳ πόλεις, Κύπρον δὲ Πτολεμαῖος ἠρηκὼς, ἀπὸ μιᾶς πόλεως Σαλαμῖνος· ἐν ᾗ Σαλαμῖνι πολιορκῶν τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα κατειλημμένους. ἐμὲν δὴ καὶ ἡ τύχη, καθάπερ ἡ παρ' Ἀρχιλόχῳ γυνὴ, Τῇ μὲν ὕδωρ ἐφόρει δολοφρονέουσα χειρὶ, τῇ δ' ἑτέρῃ πῦρ, δῄνοις αὐτὸν ὅπου καὶ φοβεροῖς ἀγγέλμασιν ἀποσήσασα τῆς Λακεδαίμονος, οὗτος ἑτέρας πραγμάτων καινῶν καὶ μεγάλων ἐπιτεύξεσθαι ἐλπίδας, ἐκ τοιαύτης αἰτίας. ἐπεὶ Κασσάνδρου τελευτήσαντος, ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν παίδων Φίλιππος, οὐ πολὺν χρόνον βασιλεύσας Μακεδόνων, ἀπέθανεν, οἱ λοιποὶ δύο πρὸς ἀλλήλους ἐστασίαζον. θατέρου δὲ αὐτῶν Ἀντιπάτρου, τὴν μητέρα Θεσσαλονίκην φονεύσαντος, ἄτερος ἐκάλει βοηθοὺς, ἐκ μὲν Ἠπείρου Πύρρον, ἐκ δὲ Πελοποννήσου Δημήτριον. ἔφθασε δ' Πύρρος ἐλθὼν, καὶ πολὺ μέρος Μακεδονίας ἀποτεμόμενος, τῆς βοηθείας μισθὸν, φοβερὸς μὲν ἤδη παρεῖχε τοῖς Ἀλεξάνδρῳ

Δημητρίου δὲ, ὡς ἐδέξατο τὰ γράμματα, μετὰ τῆς δυνάμεως παρόντος, ἔτι μᾶλλον ὁ νεανίας τοῦτον φοβηθεὶς ἅμα τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν δόξαν, ἀπήντησεν αὐτῷ πρὸς Δῆμον, ἀσπαζόμενος μὲν καὶ φιλοφρονούμενος, οὐδὲν δὲ φάσκων ἐπὶ τῆς ἐκείνου δεῖσθαι τὰ πράγματα παρουσίας. ἦσαν οὖν ἐκ τούτων ὑποψίαι πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς, καὶ βαδίζοντι Δημητρίῳ πρὸς δεῖπνον ὑπὸ τοῦ νεανίσκου παρακεκλημένῳ μιμούμενοι τὸ βουλεύειν, ὡς ἐν αὐτῷ τῷ πότῳ μελλόντων αὐτὸν ἀνελεῖν. ὁ δὲ, μηδὲν ἅμα παραχθεὶς, ἀλλὰ μικρὸν ὑφεὶς τῆς πορείας, ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἡγεμόνας ἐν τοῖς ὅπλοις τὴν φρουρὰν ἔχειν· ἀκολούθους δὲ καὶ παῖδας ὅσοι παρὰ αὐτὸν ἦσαν (ἦσαν δὲ πολὺ πλείους τῶν Ἀλεξάνδρου) συνεισελθεῖν εἰς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ παραμένειν ἄχρις αὐ ἐξέλθωμεν. τοῦτο δ' εἰσαντες οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον, οὐκ ἐτόλμησαν ὅπερ ἐπεχείρησαν. καὶ ὁ μὲν Δημήτριος οὐκ ἔχειν αὐτῷ τὸ σῶμα ποιήσας σκηψάμενος, ἀπῆλθε μετὰ τάχους. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πρὸς ἀναζυγὴν εἶχε, πράγματα νεώτερα πρὸς πεπωκὼς ἐναφάμενος αὐτῷ, καὶ παρῃτεῖτο συγγνώμην ἔχειν τὸν Ἀλέξανδρον, εἰ τάχιον ἀπαίρει. συνέσεσθαι γὰρ αὐτῷ μᾶλλον ἄλλοτε σχολάζων. ἔχαιρεν οὖν Ἀλέξανδρος ὡς οὐ πρὸς ἔχθραν ἀλλ' ἑκουσίως ἐκ τῆς χώρας ἐπαίρων τὸν αὐτὸν, καὶ προπέμπων ἄχρι Θεσσαλίας. ἐπεὶ δὲ εἰς Λάρισαν ἦκον, αὖθις ἀλλήλοις ἐπηγγέλλον ἑστιάσεις αὐτοπροβουλεύοντες· ὁ δὴ μάλιστα τὸν Ἀλέξανδρον ὑπουργεῖον ἐποίησε τῷ Δημητρίῳ. φυλάττεσθαι γὰρ ὀκνῶν, ὡς μὴ κἀκεῖνον ἀνὴρ φυλάττεσθαι διδάξῃ, παθὼν ἔφθασε, δρᾶν μέλλοντος αὐτὸ, μὴ δεδιέναι ἐκεῖνον ὃ ἐμηχανᾶτο. κληθεὶς γὰρ ὅτι δεῖπνον ἦλθε πρὸς τὸν Δημήτριον. ὡς δὲ ἐκεῖνος ἐξανέστη μεταξὺ δειπνῶν, φοβηθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος συνεξανέστη, καὶ κατὰ πόδας αὐτῷ πρὸς τὰς θύρας συνηκολούθει. θορυβούμενος οὖν ὁ Δημήτριος πρὸς ταῖς θύραις κατὰ τοὺς ἑαυτοῦ δορυφόρους, καὶ ποῦ τοῦτο μόνον εἰπὼν, Κόπτετε τὸν ἐπόμενον, αὐτὸς μὲν ὑπεξῆλθεν· ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὑπ' ἐκείνων κατεκόπη, καὶ τῶν φίλων οἱ παρεβοηθοῦντες· ὧν ἕνα λέγουσι σφαττόμενον εἰπεῖν ὡς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ φθάσειεν αὐτοὺς ὁ Δημήτριος. ἡ μὲν οὖν νὺξ οἷ εἰκὸς θόρυβον ἔσχεν· ἅμα δὲ ἡμέρᾳ παρεσκευασμένοις τοῖς Μακεδόσι, καὶ φοβουμένοις τὴν τοῦ Δημητρίου δύναμιν, ὡς ἐπηρεῖ μὲν οὐδεὶς φόβερός, ὁ δὲ Δημήτριος ἔπεμπε βουλόμενος ἐντυχεῖν, καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων ἀπολογήσασθαι, θαρρεῖν παρέσται, καὶ δέχεσθαι φιλανθρώπως αὐτόν. ὡς δὲ ἦλθεν, οὐ μακρὰν ἐδέησεν αὐτῷ λόγων, ἀλλὰ λῷον ἦν μὲν Ἀντίπατρον φονέα τῆς μητρὸς ὄντα, βελτίονος δὲ ἀπορεῖν, ἐκεῖνον ἀπηλλάχθαι βασιλέα Μακεδόνων, καὶ παραλαβόντες αὐτὸν κατῆγον εἰς Μακεδονίαν. οὐδὲ καὶ τοῖς οἴκοι Μακεδόσιν οὐκ ἀχθοῦς ἡ μεταβολὴ, μεμνημένοις ἀεὶ καὶ μισοῦσιν ἃ Κασσανδρος εἰς Ἀλέξανδρον τεθνηκότα παρῴκουν. εἰ δέ τις ἔτι μνήμη τῆς Ἀντιπάτρου τοῦ παλαιοῦ μετεμότητος ὑπελείπετο, καὶ ταύτην Δημήτριος ἐκαρπούτο φίλα σωοικῶν, καὶ τὸν ἐξ ἐκείνης γὴν ἔχων διάδοχον τῆς ἀρχῆς, ἤδη τότε μειράκιον ὄντα καὶ τοῦ πατρὸς συστρατευόμενον. ὅπου γὰρ λαμπρᾷ κεχρημένος δυτυχίᾳ πιθανὸν μὲν τοῖς τέκνοις καὶ τῇ μητρὸς, ὡς μεθεῖναι δῶρα καὶ ἡμᾶς Πτολεμαῖος πρεσβεύοντος αὐτοῖς· πιθανὸν δὲ τοῖς τῆς Σελεύκου γαμηθείσης θυγατρὸς, ὡς Ἀντιόχῳ τοῦ Σελεύκου συνοικεῖ, καὶ βασιλεύσαι τῶν ἄνω βαρβάρων δυνηθεῖσαν. συνέβη γὰρ (ὡς ἔοικε) τὸν Ἀντίοχον ἐρασθῆναι τῆς Στρατονίκης νέας οὔσης,

Δημητρίου Palmer.

A Vbi vero Demetrius literis acceptis cum exercitu adfuit, multo hunc magis ex dignitate & autoritate formidans adolescens, processit ei ad Dion obuiam: atq; illum quidē salutauit, comiterq; accepit, sed res suas negauit iam præsentiā eius requirere. Hinc mutuæ inter eos extitere suspiciones, pergentiq; ad cœnam quū esset ab adolescēte inuitatus Demetrius, indicat nō nemo insidias, cædem ei inter pocula parari. Ille nihil attonitus, verum iter suum minus maturans, imperauit ducib. suis vt copias in armis tenerent, comitibusq; ac ministris, quotquot eū sequebantur, (erant hi lōge quā Alexandri plures) vt in triclinium comitarentur se, ibique, dum exurgeret, remanerent. B Hoc veriti Alexandri ministri, non fuerunt ausi eum aggredi. Demetrius autem corpus suum simulans ad comportationem non esse comparatum, cito est digressus. Postridie iussit vasa conclamari, noua negotia sibi ferens oblata, orauitque Alexandrum vt de maturiore abitu ignosceret sibi: alias, vbi vacaret, futurum se cum eo diutius. Gauisus est Alexander non infensum, sed vltro ex ditione sua illum digredi, atque in Thessaliam vsque ad eum prosequutus. C Vt ventum est Larissam, iterum alter alterum molientes inuicem insidias inuitauerunt ad conuiuia. quod Alexandrum maxime fecit Demetrio opportunum. Nam quum cauere sibi nollet, ne cauere vicissim doceret illum, dum cunctatur efficere, ne ille eua dat insidiis quas machinabatur, est occupatus. Quippe ad cœnam vocatus, venit ad Demetrium. Vt hic media cœna surrexit, trepidus Alexander vna surrexit, & vestigiis eum ad fores sequutus est. Vt ergo peruenit Demetrius ad fores, vbi stipatores eius stabant, hoc solum loquutus, Cæde sequentem, egressus est: D Alexander vero ab iis est trucidatus, vnaque qui opem ferebant amici eius. quorum vnum, dum obtruncaretur, referunt dixisse, vno die Demetrium ipsos anteuertisse. Tumultum nox, qualem verisimile est, habuit. Vbi diluxit, consternatis Macedonibus, & Demetrii formidantibus copias, quum nullus oblatus est terror, & Demetrius misit ad illos, alloqui eos quærens & factum purgare, rediit iis animus, statueruntque recipere eum benigne. Vt venit, non eguit prolixa oratione, sed quod Antipatrum odissent matris parricidam, neque haberent præ manibus meliorem, regem illum Macedonum E appellauerunt, receptumque deduxerunt in Macedoniam. nec abhorruerunt qui domi erant Macedones ab hac mutatione, memores sēper Cassandri scelerum, quæ in Alexandum admiserat defunctum, & proinde liberis eius infesti. Quod si qua etiam veteris memoria Antipatri superesset, fruebatur hac quoque Demetrius, quod Philam in matrimonio haberet, atque ex illa filium regni successorem iam tunc adultum, qui castra patris sequebatur. In rerum cursu tam secundarum nuntium accipit liberos suos & vxorē dimissos, additis F insuper à Ptolemæo muneribus & honorib. Adfertur etiam filiam eius quam Seleuco collocauerat, Antiocho Seleuci filio nupsisse, ac superiorū prouinciarum renuntiatā reginā. Forte enim Antiochus amore deperiens Stratonices iuuenculę,

que puerum iam ex Seleuco ediderat, grauiter fuit affectus, multaque ad reluctandum animi motui molitus est. Postremo perpendens dira se libidine teneri, ægritudine affligi deplorata, & consilio esse destitutum: rationem quæsiuit vitæ deponendæ, corpusque institit sensim curationis negligentia atq; inedia conficere, morbum simulans. At medicus Erasistratus facile amorem eius deprehendit. verum, vt cuius amore flagraret, quod cõiectu erat arduum, exploraret: agebat assidue apud eum in cubiculo. Si quis formosus adolescens vel fœmina ingrederetur, obseruabat Antiochi vultum, & membra quæ potissimum solent affectibus animi consentire, ac corporis inspiciebat motus. Quum igitur ad cæterorum ingressum nihil moueretur: Stratonice vero & sola & cum Seleuco subinde eum inuisente, illa Sapphus in eo omnia existerent, vocis compressio, rubor vultus igneus, tectus oculorum coniectus, sudores præcipites, confusio & perturbatio pulsus, denique vi victo animo perplexitas, stupor, & pallor: his verisimilibus coniecturis reputans Erasistratus in nullam aliam exardescentem regis filium in silentio ad mortem vsq; perseuerare, graue hoc putauit enuntiare & deregere: attamen indulgentia fretus in filium Seleuci, tentauit aliquando aperire ei amore adolescentem affligi, sed deplorato amore incurabilique. Obstupefacto & rogante rege quemadmodum incurabili: Quia hercle, inquit Erasistratus, meam amat vxorem. Et tu, infit, neges, Seleucus, Erasistrate, qui amicꝰ noster es, hasce filio meo nuptias, idq; qui vnum hunc cernis rerum nostrarum sacram ancorã esse? Ne tu quidem, inquit ille, id facias, pater, si Stratonicen Antiochus adamaret. Vtinam vero (inquit) amice, Deus aliquis vel homo eo traducat morbũ. nam equidem vel regnum, modo retineam Antiochũ, cupiam dimittere. Ita commote Antiocho multis cum lacrymis fato dexteram Erasistratus iniiciens, nihil eum Erasistrato ait indigere. nam quũ pater, vir, & rex esset, ipsum simul medicum domus suæ optimum fore. Hinc Seleucus totius exercitus aduocata concione, declarauit velle se & statuisse omnium superiorum regionum Antiochum regem & Stratonicen declarare reginam connubio iunctos. Arbitrari se filium, qui parere sibi vbique sit solitus & dicto audiens esse, non repugnaturum sibi in hisce nuptiis. Quod si vxor sua ab re inusitata abhorreat, orare amicos vt doceant & inducant eam, vt omnia quæ regi videantur, & sint ex vsu publico, recta habeat & iusta. Atque Antiochi cũ Stratonice ex huiusce modi perhibent occasione conciliatas fuisse nuptias. Porro Demetrius Macedonia cum Thessalia potitus, tenens etiam maiore ex parte Peloponnesum, iam intra Isthmum, Megaram & Athenas, bellum mouit Bœotiis. Ac primo conditionibus pacta pax tolerabilibus fuit. Inde vt Lacon Cleonymus Thebas cum exercitu intrauit, erecti Bœotij, simulque à Piside Thespiensi, qui princeps ciuium dignitate & opibus erat, tunc concitati, desciuere. At vbi Thebas Demetrius machinis admotis obsedit, perterritus autem subduxit se ex vrbe Cleonymꝰ,

A ἤδη δὲ παιδίον ἐγηγύσης ἐκ τοῦ Σελεύκου, ἀλγεῖν καὶ κακῶς, καὶ πολλὰ ποιεῖν τοῦ πάθους ἀγωνιζόμενον. τέλος δὲ αὐτὸ καταγνόντα, δεινὰ μὲν ὑπιδυομεῖν, ἀπήκεστα ὀνοσεῖν, κεκρατῆσθαι δ' τοῦ λογισμοῦ, τρόπον ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου ζητῶν, καὶ τοῦ βαλύειν ἀρέμα, καὶ θεραπείας ἀμελείᾳ καὶ τροφῆς ἀποχῇ, ὁ σῶμα νοσεῖν τινα νόσον σκηπτόμενον. Ἐρασίστρατον δ' τὸν ἰατρὸν αἰσθέσθαι μὲν οὐ χαλεπῶς ἐρῶντος αὐτό· ὁ δὲ οὔ τινος ἐρᾶν δυστόπαστον ὄν, ἐξανευρεῖν βουλόμενον, ἀεὶ μὲν ἐν τοῦ δωματίου διημερεύειν· εἰ δέ τις εἰσίοι τῶν ὥρᾳ μειρακίων ἢ γυναικῶν, ἐνεκαθορᾶν τε τοῦ προσώπου τοῦ Ἀντιόχου, καὶ τὰ συμπάσχειν μάλιστα τῇ ψυχῇ δεπομένῃ πεφυκότα μέρη καὶ κινήματα τοῦ σώματος ὑπισχνεῖν. ὡς δὴ τῶν μὲν ἄλλων εἰσιόντων ὁμοίως εἶχε, τῆς δὲ Σταρονίκης, καὶ καθ' ἑαυτὸν καὶ μετὰ τοῦ Σελεύκου φοιτώσης πολλάκις, ἐγίνετο τὰ τῆς Σαπφοῦς ἐκεῖνα περὶ αὐτὸν πάθη, φωνῆς ὑπόχεσις ἐρύθημα πυρῶδες, ὄψεων ὑποδείξεις, ἱδρῶτες ὀξεῖς, ἀπαξία καὶ θόρυβος ἐν τοῖς σφυγμοῖς· τέλος δ' τῆς ψυχῆς κατὰ κράτος ἡττωμένης, ἀπορία καὶ θάμβος, καὶ ὠχρίασις· ὑπὸ τούτοις προσλογιζόμενον τὸν Ἐρασίστρατον, κατὰ τὸ εἰκός, ὡς οὐκ ἄν ἑτέρας

C ἐρῶν βασιλέως υἱὸς ἐκεκαρτέρει τῷ σιωπᾷν μέχρι θανάτου, χαλεπὸν μὲν ἡγεῖσθαι τὸ φράσαι ταῦτα καὶ κατειπεῖν, οὐ μὴν ἀλλὰ πιστεύοντα τῇ πρὸς τὸν υἱὸν εὐνοίᾳ τοῦ Σελεύκου, προσκινδυνεῦσαί ποτε καὶ εἰπεῖν, ὡς ἔρως μὲν εἴη τοῦ νεανίσκου τὸ πάθος, ἔρως δ' ἀδυνάτου καὶ ἀνίατος. ἐκπλαγήτος δ' ἐκείνου καὶ πυθομένου πῶς αἰτίαν. Ὄτινι Δία (φάναι τὸν Ἐρασίστρατον) ἐρᾷ τῆς ἐμῆς γυναικός. Εἶτα οὐκ ἄν (εἰπεῖν τὸν Σέλευκον) ὑπεδείκνυ Ἐρασίστρατε τῷ ἐμῷ παιδὶ φίλος ὤν, τὸν γάμον; καὶ ταῦτα, ὁρῶν ἡμᾶς ὑπὲρ τούτου μόνου σαλεύοντας; Οὐδὲ γὰρ αὐτὸ (φάναι) τοῦτο πατὴρ ὤν

D ἐποίησας, εἰ Σταρονίκης Ἀντίοχος ἐπεθύμησε καὶ τὸν Σέλευκον, Εἴθε γάρ, ὦ ἑταῖρε, (εἴπε) ταχὺ μεταστρέψαι τις ὑπὲρ ταῦτα καὶ μεταβάλοι θεὸν ἢ ἀνθρώπων ὁ πάθος. ὡς ἐμοὶ καὶ τὴν βασιλείαν ἀφεῖναι καλὸν, Ἀντιόχου τοῦ ἐρωμένου. Ταῦτα ἐμπαθῶς σφόδρα τοῦ Σελεύκου καὶ μετὰ πολλῶν δακρύων λέγοντος, ἐμβαλόντα τὴν δεξιὰν αὐτῷ τὸν Ἐρασίστρατον εἰπεῖν ὡς οὐδὲν Ἐρασιστράτου δέοιτο· καὶ γὰρ πατὴρ καὶ ἀνὴρ ὢν καὶ βασιλεὺς, αὐτός ἅμα καὶ ἰατρὸς εἴη τῆς οἰκίας ἄριστος. ἐκ τούτου τὸν Σέλευκον ἐκκλησίαν ἀθροίσαντα πανδήμου, εἰπεῖν ὅτι βούλεται καὶ διέγνωκε, τῶν δύο πανδήμων τόπων Ἀντίοχον ἀποδεῖξαι βασιλέα καὶ Σταρονίκην βασιλίδα, ἀλλήλοις συνοικοῦντας. οἴεσθαι δὲ τὸν μὲν υἱὸν, εἰθισμένον ἅπαντα πείθεσθαι καὶ κατήκοον ὄντα, μηδὲν ἀντερεῖν αὐτῷ πρὸς τὸν γάμον. εἰ δ' ἡ γυνὴ τοῦ μὴ νενομισμένου δυσχολαίνοι, παρακαλεῖν τοὺς φίλους ὅπως διδάσκωσιν αὐτὴν καὶ πείθωσι, καλὰ καὶ δίκαια τὰ δοκοῦντα βασιλεῖ μετὰ τοῦ συμφέροντος ἡγεῖσθαι. τὸν μὲν οὖν Ἀντιόχου καὶ Σταρονίκης γάμον ἐκ τοιαύτης λυθέσθαι τοῦ φάσεως λέγουσι. Δημήτριος δ' Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν ἐν παρειληφώς. ἔχων δ' καὶ τῆς Πελοποννήσου τὰ πλεῖστα, καὶ τοῦ ἐντὸς Ἰσθμοῦ, Μέγαρα καὶ Ἀθήνας, ὑπὲρ Βοιωτοὺς ἐστράτευσε. καὶ τοῦ πρῶτον μὲν ἐγένοντο συμβάσεις μέτριαι τοῖς φι-

E λίας πρὸς αὐτὸν, ἔπειτα Κλεωνύμου τοῦ Σπαρτιάτου παραβαλόντος εἰς Θήβας μετὰ στρατιᾶς, ἐπαρθέντες οἱ Βοιωτοὶ, καὶ Πισίδος ἅμα τοῦ Θεσπιέως, ὃς ἐπρώτευε δόξῃ καὶ δυνάμει, τότε συμπαρορμῶντος αὐτοὺς, ἀπέστησαν. ὡς δὲ τῆς Θήβας ἐπαγαγὼν τὰς μηχανὰς ὁ Δημήτριος ἐπολιόρκει, καὶ φοβηθεὶς ὑπεξῆλθεν ὁ Κλεώνυμος,

καταπλαγήτες οἱ Βοιωτοὶ παρέδωκαν ἑαυτούς. ὁ δὲ τοῖς πόλεσιν ἐμβαλὼν φρουρὰν, καὶ τοσαῦτα μνᾶς πολλὰ χρήματα, καὶ καταλιπὼν αὐτοῖς ἐπιμελητὴν καὶ ἁρμοστὴν Ἱερώνυμον τὸν ἱστορικὸν, ἔδοξεν ἠπίως κεχρῆσθαι, καὶ μάλιστα παρὰ πίστιν. ἑλὼν γὰρ αὐτὸν, οὐδὲν κακὸν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ τοσαυτηρούσας καὶ φιλοφρονηθεὶς, πολέμαρχον ἐν Θεσπιαῖς ἀπέδειξεν. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ἁλίσκεται Λυσίμαχος ὑπὸ Δημητρίου, καὶ τοῖς τοῦτο κατὰ πάχος ὁρμήσαντος ἐπὶ Θρᾴκην τοῦ Δημητρίου, ὡς τοῦ ἔρημα καταληψομένου, πάλιν ἀπέστησαν οἱ Βοιωτοὶ, καὶ Λυσίμαχος ἅμα δεινὸς ἀπηγγέλετο. ταχέως οὖν καὶ τοῖς ὀργὴν ἀναστρέψας ὁ Δημήτριος, εὗρεν ἠπημένους ὑπὸ τοῦ παιδὸς Ἀντιγόνου μάχῃ τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ τὰς Θήβας αὖθις ἐπολιόρκει. Πύρρου δὲ Θεσσαλίαν καταστρέφοντος, καὶ μέχρι Θερμοπυλῶν προφαίνοντος, Ἀντίγονον ἐπὶ τῆς πολιορκίας καταλιπὼν, αὐτὸς ὥρμησεν ἐπ' ἐκεῖνον. ὀξέως δὲ φυγόντος, ἐν Θεσσαλίᾳ καταστήσας μυρίους ὁπλίτας καὶ χιλίους ἱππεῖς, αὖθις ἐνεκείτο τοῖς Θήβαις, καὶ τοσοῦτόν τι λεγομένῳ ἐλέπολιν, πολυπόνως καὶ κατὰ μικρὸν ὑπὸ βείθοις καὶ μεγέθους μοχλευομένῳ, ὡς μόλις ἐν δυσὶ μησὶ δύο σταδίους προελθεῖν. τῶν δ' Βοιωτῶν ἐρρωμένως ἀμυνομένων, καὶ τοῦ Δημητρίου πολλάκις φιλονεικίας ἕνεκα μᾶλλον ἢ χρείας, μάχεσθαι καὶ κινδυνεύειν τοὺς στρατιώτας ἀναγκάζοντος, ὁρῶν ὁ Ἀντίγονος πίπτοντας
» οὐκ ὀλίγους, καὶ τοιαῦτα παθὼν, Τί ὦ πάτερ (ἔφη) τοσαυταλι-
» σκομένους οὐκ ἀναγκαίως τούτους τοιούσδε; ὁ δὲ παρο-
ξυνθεὶς, Σὺ δὲ (ἔφη) τί δυσχεραίνεις; ἢ σμικρὸν ἐφείλῃς τοῖς ἀποθνήσκουσιν; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βουλόμενός γε μὴ δοκεῖν ἑταίρων ἀφειδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ συγκινδυνεύειν τοῖς μαχομένοις, διελαύνεται τὸν τράχηλον ὀξεῖ βέλει. καὶ δεινὰς μὲν ἔσχεν, οὐ μὴν ἀνῆκεν, ἀλλὰ εἷλε τὰς Θήβας πάλιν. καὶ παρελθὼν, ἀπειλὴν μὲν καὶ φόβον ὡς τὰ δεινότατα πεισομένοις παρέσχεν· ἀνελὼν δὲ τεσσαρεσκαίδεκα καὶ μεταστήσας τινὰς, ἀφῆκε τοὺς ἄλλους· τοῖς μὲν οὖν Θήβαις οὔπω δέκατον οἰκουμένοις ἔτος ἁλοῦσαι δὶς ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ συνέπεσε. τῶν δὲ Πυθίων καθηκόντων, πρᾶγμα καινότατον ἐπέθετο αὐτῷ ποιεῖν ὁ Δημήτριος. ἐπεὶ γὰρ Αἰτωλοὶ τὰ περὶ Δελφοὺς γενὰ κατεῖχον, ἐν Ἀθήναις αὐτὸς ἦγε τὸν ἀγῶνα καὶ τιμῶν ἐποιεῖτο, ὡς δὴ προσῆκον αὐτόθι μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν θεὸν, ὃς δὴ καὶ πατρῷός ἐστι καὶ λέγεται τοῦ γένους ἀρχηγός. ἐντεῦθεν ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν, καὶ μήτε αὐτὸς ἄγειν ἡσυχίαν πεφυκὼς, τούς τε ἄλλους ὁρῶν ἐν ταῖς στρατείαις μᾶλλον αὐτῷ προσέχοντας, οἴκοι δὲ παραχώδεις καὶ πολυπράγμονας ὄντας, ἐστράτευσεν ἐπ' Αἰτωλοὺς, καὶ τὴν χώραν κακώσας, καὶ Παύσανον ἐν αὐτῇ, μέρος ἔχοντα τῆς δυνάμεως οὐκ ὀλίγον, ἀπολιπὼν, ὅπῃ Πύρρον αὐτὸς ἐχώρει, καὶ Πύρρος ἐπ' ἐκεῖνον. ἀλλήλων δὲ ἁμαρτόντες, ὁ μὲν ἐπορεύετο τὴν Ἤπειρον, ὁ δὲ, Παυσάνου προσπεσὼν καὶ μάχην συνάψας, αὐτὸν μὲν ἄγει τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν πληγὴν ἐν χερσὶ γενόμενον, ἐρρέψατο, τῶν δὲ ἄλλων πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινεν, ἐζώγρησε καὶ πεντακισχιλίους· καὶ τοῦτο μάλιστα Δημήτριον ἐκάκωσεν· οὐ γὰρ οὕτω μισηθεὶς ὁ Πύρρος ἀφ' ὧν ἔπραξεν, ὡς θαυμασθεὶς ἀφ' ὅ πλήσας τῇ χειρὶ κατεργάσασθαι, μέγα τε καὶ λαμπρὸν ἔσχεν ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης ὄνομα παρὰ τοῖς Μακεδόσι· καὶ πολλοῖς ἐπῄει λέγειν τῶν Μακεδόνων,

A trepidi Bœotii deditionem fecere. Demetrius impósito oppidis præsidio, magnaque exacta pecuniæ summa, relicto etiam eis procuratore præsideq; Hieronymo historiographo, clementer cum iis visus est egisse Pisidis potissimum causa: Hunc enim captum nulla affecit iniuria, imo comiter appellauit, ac polemarchum Thespiis creauit. Breui post capitur à Dromichæte Lysimachus. Quapropter properante in Thraciam Demetrio, & sperante vacuam se occupaturum, defecerunt iterum Bœotii, simulque Lysimachum nuntiatur dimissum esse. Igitur confestim ira flagrans De-
B metrius retro recepit se, Bœotiosque offendit iam acie à filio suo Antigono cæsos, ac Thebas iterum obsedit. Depopulante autem Thessaliam Pyrrho, & vsque ad Thermopylas excurrente, relinquens ad cõtinuandam obsidionem Antigonum, contendit in illum. Qui quum propere fugisset, decem millibus peditum & mille equitibus ad præsidium Thessaliæ relictis, rursus pressit Thebanos, machinamque helepolim dictam institit vrbi admouere. Eam ingenti labore ponderis & amplitudinis causa molíebantur pedetentim, vix vt duobus mensibus duo stadia promoueretur.
C Quum Bœotii fortiter defenderent se, Demetrius vero frequenter, ex peruicacia magis quam ex vtilitate, oppugnare vrbem milites & periculo se cogeret obiicere: videns Antigonus non paucos cadere, & magno percitus dolore, Quid, pater, inquit, perire hos nequicquam nulla subigente necessitate floccipendimus? Tum ille ira percitus, Quid tu, inquit, cruciaris, anne admensurus frumentum occumbentibus sis? Atqui dum ostendit non aliorum modo leuem se iacturam facere, sed & seipsum vna cum militibus capessere periculum, collum eius acuto telo traiicitur. Qui quanquam grauiter afflictus fuit, non remisit ob-
D sidionem tamen: verum Thebis iterum potitus est. Vrbem ingressus, minas & terrorem vt sæuissime in eos consulturus præ se tulit, sed tredecim interfectis & nonnullis in exilium pulsis liberauit noxa cæteros. Ita vrbi Thebanæ accidit, vt quum fuisset hauddum decem annos instaurata, bis hoc spatio caperetur. Instantibus Pythiis, rem plane nouam Demetrius animum induxit facere. Quũ enim angustias apud Delphos insedissent Ætoli, ludum & festum egit apud Athenienses, quasi illic potius colere deceret Deum, qui scilicet præses vrbis esset, & originis eorum perhiberetur autor.
E Hinc in Macedoniam regressus, & neque ipse ad quietem natus, atq; Macedonas considerans magis sibi in expeditionibus audientes, domi vero seditiosos & nouarum rerum esse cupidos, mouit in Ætolos. Vastatis eorum finibus, relictoq; ibi cũ magna exercitus parte Pantaucho, in Pyrrhum contendit, & in hunc Pyrrhus. Cæterum quia diuersis itineribus profecti non occurrerũt inter se, Epirum Demetrius vastauit, alter in Pantauchum incurrens, signis collatis hactenus secũ congressũ, vt inferret & acciperet in manu vulnus, fudit. ex aliis multos peremit, & quinq; millia cepit. Ea potis-
F simũ res afflixit Demetriũ. Neq;.n. ita factis suis inuisus Pyrrhus, vt suspiciẽdus ob insignẽ strenuitatẽ, magnũ q̃siuit ex illo cõflictu & illustre apud Macedonas nomẽ: multisq; subiit Macedonũ dicere,

in vno se hoc omnium regum, imaginem contemplari Alexandri audaciæ: cæteros, & Demetrium imprimis, velut in scena grauitatem simulare & supercilium illius. Et erat reuera ingens circa Demetrium tragœdia. qui non solum amiciebat se & caput ornabat nullo exemplo dimitris causiis atque auro intertextis purpuris: verumetiam pedibus adhibuit auratas ex pura purpura compacta soleas. Chlamys ei longo tempore texebatur superbum opus, ad simulacrum mundi & siderum. quam rudem in rerum conuersione reliquit. Neque ista sustinuit quisquam vti, quamuis successerint ei non pauci in Macedoniam fastuosi reges. Neque vero his tantum spectaculis in homines incurrit eorum insolentes, sed luxum eius etiam & vitæ institutum moleste ferebant, maxime alloquii & aditus difficultatem. Aut enim locum non dabat sui conueniendi, aut acerbus & asper erat ipsum conuenientib. Quippe Athenienſium, quorum erat supra cæteros Græcos studiosus, duos annos detinuit legatos. Ab Lacedæmoniis quum legatus missus vnus esset, despici ratus se, stomachatus est. Vrbane tamen & Laconice ille, quum hic diceret, Quid tu ais, vnum miserunt Lacedæmonii legatum? Sane vero, inquit, rex, ad vnum. Quum aliquando magis populariter exire videretur, nec aditum difficilem præbiturus: concurrerunt aliqui ad libellos supplices ei porrigendos. Quos quum omnes accepisset, & chlamyde collegisset, læti assectabantur eum homines. Vt venit ad Axii pontem, explicata chlamyde proiecit omnes in flumen. Id vero maiorem in modum pupugit Macedonas. qui ludibrio haberi se, non regem arbitrabantur habere, atque Philippum commemorabant, vel audiebant de commemorantibus, quam ciuilis in his & communis fuisset. Obtundente aliquando eum anu in transitu & crebrius flagitante audientiam, ait sibi non vacare. quæ quum exclamaret, & diceret, Noli ergo rex esse: grauiter stimulatus, ac dictum animo versans, rediit domum, omniaque postmittens, conuenire se volentibus exorsus ab illa anu per multos dies vacauit. Nempe nullum æque conuenit regi ac iustitiæ munus. Mars enim est, vt ait Timotheus, tyrannus: lex vero omnium, vt apud Pindarum est, regina. Et reges Homerus autor est, non helepoles ab Ioue, neque æratas naues, sed legum oracula accipere in depositum & custodiam: Iouisque non bellacissimum nec violentissimum & cruentissimum regem, sed iustissimum alumnum & discipulum vocauit. Enimuero gaudebat Demetrius dissimillimum superorum regis inscribi sibi cognomen. Hic enim, πολιεὺς & πολιοῦχος; id est vrbium tutor & præses: ille, πολιορκητής, id est expugnator, cognomine dictus est. Ita in honesti locum turpitudo per imperitam potentiam succedens adscripsit gloriæ iniustitiam. Porro Demetrius quum Pellæ in ancipitem morbum incidisset, amisit tunc pene totam Macedoniam, incurrente subito Pyrrho, qui vsq; ad Edessam est progressus. Verum simulatq; paululum alleuatus est, sane quam facile expulit eum, fecitque cum eo certum fœdus. nolebat enim cum hoste assidue conflictando finitimo, leuibusque præliis & excursionibus digladiando, distrahi ab institutis consiliis. Instituerat autem rem non exiguam.

A ὡς ἐν μόνῳ τούτῳ τῶν βασιλέων εἴδωλον ἐνεώρων τοῦ Ἀλεξάνδρου τόλμης· οἱ δ' ἄλλοι (καὶ μάλιστα Δημήτριος) ὡς ὅτι σκηνῆς βάρος ὑποκρίνοιντο καὶ τὸν ὄγκον τοῦ ἀνδρός. ἐῶ δὲ ὡς ἀληθῶς βαρὺ καὶ μεγάλη περὶ τὸν Δημήτριον, οὐ μόνον ἀμπεχόμενον καὶ καταδούμενον περιττῶς κασίαις διμίτοις, καὶ χρυσοπαρύφοις ἀλουργῖσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς ποσὶν ἐκ πορφύρας ἀκράτου συμπεπιλημένης χρυσοβαφεῖς πεποιημένον ἐμβάδας. ἐῶ δέ τις ὑφαινομένη χλαμὺς αὐτῷ πολὺν χρόνον ἔργον ἐπαίφανον, εἴκασμα τοῦ κόσμου καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν φαινομένων. ὃ κατελείφθη μὲν ἡμιτελὲς ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν

B πραγμάτων, οὐδεὶς δ' ἐτόλμησεν αὐτῇ χρήσασθαι, καίπερ οὐκ ὀλίγων ὕστερον ἐν Μακεδονίᾳ σοβαρῶν γενομένων βασιλέων. οὐ μόνον δὲ τοῦτο τοῖς πράγμασιν ἐλύπει τοὺς ἀνθρώπους ἀήθης ὄντας, ἀλλὰ καὶ δυσφορὰ καὶ δίαιταν ἐβαρύνοντο, καὶ μάλιστα δὴ τὸ δυσόμιλον αὐτοῦ καὶ δυσπρόσοδον. ἢ γὰρ οὐ παρεῖχε καιρὸν ἐντυχεῖν, ἢ χαλεπὸς καὶ τραχὺς ἐῶν τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ἀθηναίων μὲν γὰρ, περὶ οὓς ἐσπουδάκει μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, ἔτη δύο πρεσβείαν κατέχεν· ἐκ Λακεδαίμονος δὲ ἑνὸς πρεσβευτὴν παρελθόντος, καταφρονήσας δοκῶν, ἠγανάκτησεν. ἀστείως μὲν τοι καὶ Λακωνικῶς ἐκεῖνος, εἰπόντος αὐτοῦ,

C Τί σὺ λέγεις; ἕνα Λακεδαιμόνιοι πρεσβευτὴν ἔπεμψαν; Ναὶ (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ, πρὸς ἕνα. δόξαντος δ' αὐτοῦ ποτὲ δημοτικώτερον ἐξελαύνειν, καὶ πρὸς ἔντευξιν ἔχειν οὐκ ἀνδρῶν, στιβάδα μόνον τινὲς ἐλεγείοις αἰτήσεις παραδιδόντες. δεξαμένου δὲ πάσας καὶ τῇ χλαμύδι συλλαβόντος, ἥδησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ παρηκολούθουν. ὡς δ' ἦλθεν ὅτι τὸν τοῦ Ἄξιου γέφυραν, ἀναπτύξας τὴν χλαμύδα, πάσας εἰς τὸν ποταμὸν ἐξέρριψε. καὶ τοῦτο δὴ δεινῶς ἐλύπησε τοὺς Μακεδόνας, ὑβρίζεσθαι δοκοῦντας, οὐ βασιλεύεσθαι· καὶ Φιλίππου μνημονεύοντας, ἢ τῶν μνημονευόντων ἀκούοντας, ὡς μέτριος ἐῶν πε-

D ρὶ ταῦτα καὶ κοινός. καί ποτε πρεσβυτέρου γυναίου κράζοντος αὐτὸν ἐν παρόδῳ τινὶ, καὶ δεομένου πολλάκις ἀκουσθῆναι, φήσας μὴ σχολάζειν, ἐγκαλοῦντος ἐκείνου, καὶ Μὴ βασίλευε, εἰπόντος, δηχθεὶς σφόδρα, καὶ πρὸς τοῦτο λογισμὸς, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ πάντα ποιησάμενος ὕστερα, τοῖς ἐντυχεῖν βουλομένοις, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς πρεσβύτιδος ἐκείνης, ὅτι πολλὰς ἡμέρας ἐσχόλασεν. οὐδὲν γὰρ οὕτως τῷ βασιλεῖ πρέπει ὡς ὁ τῆς δίκης ἔργον. Ἄρης μὲν γὰρ τύραννος, ὡς φησι Τιμόθεος· νόμος δ', πάντων βασιλεὺς κατ' Πίνδαρον ἐστίν. καὶ τοὺς βασιλεῖς Ὅμηρος φησιν, οὐχ ἑλεπόλεις, οὐδὲ

E ναῦς χαλκήρεις, ἀλλὰ θέμιστας παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνοντας, ῥύεσθαι καὶ φυλάττειν. καὶ τοῦ Διὸς οὐ τὸν πολεμικώτατον, οὐδὲ τὸν ἀδικώτατον καὶ φονικώτατον τῶν βασιλέων, ἀλλὰ τὸν δικαιότατον, ὁ ἀρετὴν καὶ μαθητὴν προσηγόρευκεν. ἀλλὰ Δημήτριος ἔχαιρε. τῷ βασιλεῖ τῶν θεῶν ἀνομοιοτάτῳ ἐπιγραφόμενος προσωνυμίαν. ὁ μὲν γὰρ, Πολιεὺς καὶ Πολιοῦχος· ὁ δὲ, Πολιορκητὴς ἐπίκλησιν ἔχει. οὕτως ἐπὶ τὴν τοῦ καλοῦ χώραν ὁ αἰσχρὸν ἐπὸ δυνάμεως ἀμαθοῦς ἐπελθὸν, συνωφελήσασε τῇ δόξῃ τὴν ἀδικίαν. ὁ δ' οὖν Δημήτριος ἐπι-

F σφαλέστατα νοσήσας ἐν Πέλλῃ, μικροῦ τότε Μακεδονίαν ἀπέβαλε, καταδραμόντος ἐξέως Πύρρου, καὶ μέχρις Ἐδέσσης προελθόντος· ἅμα δὲ τῷ κουφότερος γενέσθαι, πάνυ ῥᾳδίως ἐξελάσας αὐτὸν, ἐποιήσατο τινας ὁμολογίας· οὐ βουλόμενος ἐμποδὼν ὄντι συνεχῶς προσπαίειν καὶ τοπομαχεῖν, ἢ πλανᾶν εἶναι πρὸς οἷς διενοεῖτο. διενοεῖτο, δ' ἐξ ἀρχῆς ὀλίγην,

ἀλλὰ πᾶσαν ἀναλαμβάνειν τὴν ὑπὸ τῷ πατρὶ γενομένην
ἀρχήν. καὶ τῆς ἐλπίδος ταύτης καὶ τῆς ἐπιβολῆς οὐκ ἀπε-
λείπετο τὰ τῆς παρασκευῆς, ἀλλὰ στρατιᾶς μὲν ἤδη συνετέ-
τακτο πεζῆς μυριάδας δέκα, διχιλίων ἀνδρῶν ἀποδεούσας, καὶ χωρὶς, ἱππέας ὀλίγῳ διχιλίων καὶ μυρίων ἐλάτ-
τους. στόλον δὲ νεῶν ἅμα πεντακοσίων καταβαλλόμενος, τὰς
μὲν ἐν Πειραιεῖ δεῦρο εἶχετο, τὰς δὲ ἐν Κορίνθῳ, τὰς δὲ ἐν
Χαλκίδι, τὰς δὲ περὶ Πέλλαν· αὐτὸς ἐπιὼν ἐκαστάχοσε, καὶ
διδάσκων ἃ χρὴ, καὶ συντεχνώμενος· οὐκ πλήθομενῶν ἀν-
θρώπων οὐ τὰ πλήθη μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ μεγέθη τῶν ἔργων.
οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων οὔτε πεντεκαιδεκήρη ναῦν πρό-
τερον, οὔτε ἑκκαιδεκήρη· ἀλλ' ὕστερον τεσσαρακοντήρη Πτολε-
μαῖος ὁ Φιλοπάτωρ ἐναυπηγήσατο, μῆκος διακοσίων ὀ-
γδοήκοντα πηχῶν, ὕψος δὲ, ἕως ἀκροκολίου, πεντήκοντα, δυοῖν
δεόντων. ναύταις δὲ χωρὶς ἐρετῶν ἐξηρτυμένῳ τετρακοσίοις,
ἐρέταις δὲ τετρακισχιλίοις· χωρὶς δὲ τούτων, ὁπλίτας δεχομέ-
νῳ ἐπί τε τῶν παρόδων καὶ τοῦ καταστρώματος, ὀλίγῳ τρι-
χιλίων ἀποδεόντας. ἀλλὰ θέαν μόνῳ ἐκείνη παρεῖχε. καὶ
μικρὸν ὅσον διαφέρουσα τῶν μονίμων οἰκοδομημάτων φα-
νῶσα πρὸς ἐπίδειξιν οὐ χρείαν, ἐπισφαλῶς καὶ δυσέργως
ἐκινήθη. τῶν δὲ Δημητρίου νεῶν οὐκ ἦν ὁ καλὸν ἀναγώ-
νισον, οὐδὲ τῷ πρέποντι τῆς κατασκευῆς ἀπεστεροῦντο τὴν
χρείαν, ἀλλὰ ὁ πάχος καὶ ὁ ἔργον ἀξιοθεατότερον τοῦ με-
γέθους παρεῖχον. ἀγρυμένης οὖν τοσαύτης δυνάμεως ἐπὶ τὴν
Ἀσίαν ὅσην μετ' Ἀλέξανδρον οὐδεὶς ἔχε πρότερον, οἱ τρεῖς
συνέστησαν ἐπὶ Δημήτριον. Σέλευκος, Πτολεμαῖος, Λυσί-
μαχος· ἔπειτα κοινῇ πρὸς Πύρρον ἀποστείλαντες, ἐκέλευον
ἀξάπτεσθαι Μακεδονίας, καὶ μὴ νομίζειν σπονδὰς, ἃς Δημή-
τριος οὐκ ἐκείνῳ τῷ μὴ πολεμεῖν δέδωκεν, ἀλλ' εἵλκυεν
ἑαυτῷ, τῷ πολεμεῖν οἷς βούλεται πρότερον. δεξαμένου δὲ
Πύρρου πολὺς ἐπιέστη πόλεμος ἔτι μέλλοντι Δημήτριον. ἅ-
μα γὰρ τὴν μὲν Ἑλλάδα πλεύσας στόλῳ μεγάλῳ Πτο-
λεμαῖος ἀφίστη, Μακεδονίαν δὲ Λυσίμαχος ἐκ Θρᾴκης, ἐκ
δὲ τοῦ ὁμόρου, Πύρρος, ἐμβαλόντες ἐλεηλάτουν. ὁ δὲ τὸν μὲν ἑῶν
ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ βοηθῶν Μακεδονίᾳ,
πρῶτον ὥρμησεν ἐπὶ Λυσίμαχον. ἀγγέλλεται δὲ αὐτῷ Πύρ-
ρος ἡρηκὼς πόλιν Βέρροιαν. καὶ τοῦ λόγου ταχέως εἰς τοὺς
Μακεδόνας ἐμπεσόντος, οὐδὲν ἔτι τῷ Δημητρίῳ κατὰ κόσμον
εἶχεν, ἀλλὰ καὶ ὀδυρμῶν καὶ δακρύων καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὀρ-
γῆς καὶ βλασφημιῶν μεστὸν ἦν ὁ στρατόπεδον· καὶ συμμένειν
οὐκ ἤθελον, ἀλλ' ἀπιέναι, ὡς μὲν λόγῳ πρὸς τὰ οἴκοι, τῇ δὲ ἀ-
λήθειᾳ, πρὸς τὸν Λυσίμαχον. ἔδοξεν οὖν ὡς Δημητρίῳ, Λυσι-
μάχου μὲν ἀποσπᾶν παρρωτάτω, πρὸς δὲ Πύρρον βαπέσθαι.
τὸν μὲν γὰρ, ὁμόφυλον εἶναι καὶ πολλοῖς συνήθη δ' Ἀλέξαν-
δρον· ἔπηλυν δὲ καὶ ξένον ἄνδρα, τὸν Πύρρον, οὐκ ἂν αὐτῷ προ-
τιμῆσαι Μακεδόνας. τούτων μέντοι πολὺ διεψεύσθη τὸν λογι-
σμόν. ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐλθὼν ὡς Πύρρῳ παρεστρατοπέδευσεν, ἀεὶ
μὲν αὐτοῦ τὸν ἐν τοῖς ὅπλοις λαμπρότητα θαυμάζοντες, ἔκ
τε τοῦ παλαιοτάτου βασιλικώτατον εἰθισμένοι νομίζειν τὸν ἐν
τοῖς ὅπλοις κράτιστον, τότε δὲ καὶ πρόσω κεχρῆσθαι τοῖς ἀλι-
σκομένοις πιθανόμενοι, πολύτες δὲ καὶ πρὸς ἕτερον καὶ πρὸς
ἕτερον ἀπαλλαγῆναι τὸν Δημητρίου ζητοῦντες, ἀπεχώρουν λάθρα
καὶ κατ' ὀλίγους τὸ γε πρῶτον, εἶτα φανερῶς ἄπαν εἶχε κίνη-
σιν καὶ ταραχὴν ὁ στρατόπεδον. τέλος δὲ τῷ Δημητρίῳ τολμη-
σαντες τινὲς προσελθεῖν, ἐκέλευον ἀπιέναι καὶ σώζειν αὐτόν.

A sed totum imperium, quod obtinuerat pater suus, repetere. Huic spei & molimini respondebat apparatus. Siquidem exercitum habebat iam conscriptum peditum centum millium duobus millibus minus, adhæc equitum paulo minus duodecim millia. Classem nauium ad quingentarum numerum moliens; alias ædificabat in portu Piræi, alias Corinthi, alias Chalcide, alias circa Pellam. Ipse assidue accurrebat, docebatq; quæ essent ex vsu, & consilio fabros adiuuabat. Obstupescebant omnes non numerum modo, verum molem quoque operum. Nemo enim conspexerat ante mor-
B talium nec quindecim ordinum nec sexdecim nauem. Verum post quadraginta ordinum nauem Prolemæus Philopator fabricatus est, ducentorũ octoginta cubitorum longitudine, altitudine autem vsq; ad summitatem puppis duodequinquaginta: nautis extra remiges quadringentis instructam, remigum quatuor millibus. adhæc milites armatos capiebat in foris & tabulato paulo minus tria millia. Verum spectaculum tantum exhibuit illa, atque perparum ab immobilibus ędificiis specie differens, ad ostentationem, non ad vsum, magno periculo & labore mota fuit. Demetrii ve-
C ro nauium haud erat decor ignauus, neque ob eximium opificium deficiebantur vsu, sed agilitatem & actum mole conspectius edebant. Tantis viribus Asiæ imminentibus, quantas secundum Alexandrum habuit nemo quisquam, tres in Demetrium conspirauere, Seleucus, Ptolemæus, Lysimachus. Inde communi nomine missis ad Pyrrhum legatis, hortati eum sunt Macedoniam vt assereret, neque duceret inducias, quas Demetrius non ipsi, ne bello lacesseretur, dederat, sed sibi sumpserat, quo bellum pri°, quibus vellet, posset mouere. Id vbi probauit Pyrrhus, multiplex Demetrium morantem adhuc
D bellum circumstetit. Eodem enim tempore Græciam Ptolemæus ingenti aduectus classe solicitauit; Macedoniam Lysimachus ex Thracia, ex vicino Pyrrhus incursionibus populati sunt. Ille filium in Græcia reliquit, ipse ad tuendam Macedoniam primum petiit Lysimachum. Ibi nuntium accepit Pyrrhum vrbe Berrhœa potitum. Quo rumore cito ad Macedonas delato, nihil Demetrio iam ordine gerebatur: sed lamentationibus, lacrymis, & indignatione in illum atque maledictis personabat exercitus: neque cohærere vltra, sed volebant discedere, verbo domum
E ad consulendum rebus suis, re ipsa ad Lysimachum. Itaque visum Demetrio est quam longissime ab Lysimacho deflectere, & vertere in Pyrrhum. Illum enim popularem esse perpendit, & compluribus ex Alexandri militia familiarem: aduenam vero & hospitem non prælaturos Macedonas sibi Pyrrhum. Cæterum hæ eum multum fefellere rationes. Nam vt ex ,ppinquo castra Pyrrho contulit, quum semper eius fuissent in armis mirati strenuitatẽ, & plane iam inde antiquitus regno dignissimũ essent soliti habere eum, armis qui foret præstantissimus, & vero tunc eius in capti-
F uos lenitatem accepissent: omnes autem & ad alium, præcipue ad hunc, ab Demetrio quærerent deficere: clam & exiguis agminibus primũ desciuere, deinde aperte totus in motu & seditione exercitus. Postremo non dubitauerunt nonnulli adire Demetriũ, & monere abiret sibiq; cõsuleret.

fatigatos enim iam esse Macedonas pro illius luxu bellare. Moderatissima hæc Demetrio oratio præ aliorum visa asperitate est, tabernaculumque ingressus, vt si non rex sed esset histrio, tragicam illam chlamydem pulla commutauit, ac furtim subduxit se. Properantibus plerisq; statim ad prędam, atque inter se digladiantibus, dilacerantibusq; tabernaculum Demetrii, superueniens Pyrrhus protinus compressit eos, & occupauit castra. Inde partitus est cum Lysimacho vniuersam Macedoniam, in qua annos septem Demetrius nemine turbante regnauerat. Ita nudatus regno Demetrius quum Cassandriam refugisset, vxor eius Phila dolore victa non sustinuit iterum priuatum & exulem videre regem ærumnosissimum Demetrium: sed abiecta omni spe fortunã eius execrata, quę in aduersitatibus esset quam secundis rebus stabilior, atq; hausto veneno extincta est. Demetrius vero reliquias adhuc colligere naufragiorum suorum deliberans, contendit in Græciam, ducesq; & amicos, quos ibi habebat, contraxit. Igitur quam Sophocleus Menelaus cum fortunis suis confert imaginem,

At mea iugi fortuna voluitur Dei
Rota, bifronsq; suam retexit indolem,
Lunæ sicut vultus, duas quæ non potest
Noctes in vna permanere imagine:
Oritur sed hæc ex nubila primum nouis
Inscripta cornibus, genas comens simul
Fit auctior. Verum orbe pleno quum nitet
Inter micantes stellulas formosior,
Rursus senescit, & latens extinguitur:

huic citius Demetrii res eiusq; incrementa & abscessiones, cumulationes & inclinationes assimiles. Cuius quidem tunc quoq; quum prorsus expirare & extingui videretur, de integro eluxit potentia: affluentesq; sensim aliquę copię spẽ eius refecerunt. Tunc vero primum priuatus, atq; regiis destitutus ornamentis, iniit ciuitates. Ac quũ Thebis quispiam eum in isto squalore conspexisset, non illepide Euripidis versus vsurpauit,

Mortalis immutabili ex factus Deo
Ismeni adit ripam, Dirceq; riuulos.

Vt autem semel, tanquam regiam viam, spem est ingressus, corpusque denuo & species circa eum regni cœpit esse, Thebanis restituit rempublicã, Athenienses defecerunt ab eo, ac Diphilum, qui in acta relatus Seruatorum sacerdos erat, ex fastis expunxerunt: sciueruntque vt archontes denuo, quod de more iis erat, crearentur: Pyrthumque ex Macedonia acciuere, quum esse Demetrium aduerterent expectatione sua validiorem. Ille inflammatus mouit in eos, vrbemque valida cinxit obsidione. Cæterum misso ad ipsum philosopho à populo Cratete, claro viro & magnæ autoritatis, partim illius adductus pro Athenienſibus precib., partim pensitatis illis quæ Crates de rationib. suis subiiciebat sibi, soluit obsidionem, coactisque nauibus suis omnib., ac militum vndecim millibus cum equitatu impositis, in Asiam ad Cariam & Lydiam Lysimacho adimendam nauigauit. Ibi Eurydice eum, Philæ soror, circa Miletum excepit, adducens suam & Ptolemæi filiam Ptolemaidem,

A ἀπῳρηκέναι γὰρ ἤδη Μακεδόνας ὑπὲρ τῆς ἐκείνου ῥυφῆς πολεμοῦντας. οὗτοι μετεσκευάσαντο τοὺς λόγους ἐφαίνοντο τοῦ Δημητρίου πρὸς τὴν τῶν ἄλλων βαχύτητα. καὶ παρελθὼν ἐπὶ σκηνὴν, ὥσπερ οὐ βασιλεὺς, ἀλλ' ὑποκριτὴς, μετεμφιέννυται χλαμύδα φαιὰν ἀντὶ τῆς τραγικῆς ἐκείνης, καὶ λαθὼν ὑπεχώρησεν. ὁρμησάντων δὲ τῶν πλείστων εὐθὺς ἐφ' ἁρπαγὴν, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένων, καὶ τὴν σκηνὴν διασπώντων, ἐπιφανεὶς ὁ Πύῤῥος ἐκράτησεν αὐθεοεὶ καὶ κατέλαβε τὸ στρατόπεδον. καὶ γίνεται πρὸς Λυσίμαχον αὐτῷ συμπάσης Μακεδονίας νέμησις, ἑπταετίαν ὑπὸ Δημητρίου βεβαίως κρατηθείσης. οὕτω δὲ τὸ Δημητρίου τῶν πραγμάτων ἐκπεσόντος, καὶ καταφυγόντος εἰς Κασάνδραν, ἡ γυνὴ Φίλα πρεσβυτὴς γενομένη, προσιδεῖν μὴ οὐχ ὑπεμείνεν αὖθις ἰδιώτην καὶ φυγάδα τὸν πλημμελέστατον βασιλέων Δημήτριον, ἀπῳκτομένη ἅπασαν ἐλπίδα, καὶ μισήσασα τὴν τύχην αὐτοῦ, βεβαιοτέραν ἐν τοῖς κακοῖς οὖσαν ἢ τοῖς ἀγαθοῖς, πιοῦσα φάρμακον ἀπέθανε. Δημήτριος δὲ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ναυαγίων ἔχεσθαι βραχυνθεὶς, ἀπῆρεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τοὺς ἐκεῖ στρατηγοὺς καὶ φίλους συνήγαγεν. οὗτος ὁ Σοφοκλέους Μενέλαος εἰκόνα τῆς αὐτοῦ τύχης

C προβάλλεται,

Ἀλλ' οὖν μὸς ἀεὶ πότμος ἐν πυκνῷ θεοῦ
Τροχῷ κυκλεῖται, καὶ μεταλλάσσει φύσιν,
Ὡς περὶ σελήνης δι' ὄψις δυοῖν φανεῖν δύο
Στίλβει δυνατ' δὐ ὄποτ' ἐν μορφῇ μιᾷ,
Ἀλλ' ὃς ἀδήλου πρῶτον ἔρχεται νέα,
Πρόσωπα καλλιώσα καὶ πληρουμένη,
Χ' ὥτοι μὲν αὐτῆς δὐλαμπεστάτη φαίνῃ,
Πάλιν βραχύνει, κἀπὶ μηδὲν ἔρχεται.

Ταύτῃ μᾶλλον δὐ τις ἀπεικάσειε τὰ Δημητρίου πράγματα καὶ τὰς περὶ αὐτὸν αὐξήσεις καὶ φθίσεις καὶ ἀναπληρώσεις καὶ ταπεινότητας· οὔ γε καὶ τότε πολυτάπασιν ἀπολείπειν καὶ καταβέννυσθαι δοκοῦντος, ἀνέλαμπεν αὖθις ἡ ἀρχὴ καὶ δυνάμεις τινὲς ἐπιῤῥέουσαι, κατὰ μικρὸν ἀνεπλήρουν τὴν ἐλπίδα. καὶ τότε πρῶτον ἰδιώτης καὶ τῶν βασιλικῶν κοσμίων ἔρημος ἐπεφοίτα τοῖς πόλεσιν. καί τις αὐτὸν ἐν Θήβαις τοιοῦτον θεασάμενος, ἐχρήσατο τοῖς Εὐριπίδου στίχοις οὐκ ἀνδῶς,

Μορφὴν ἀμείψας ἐκ θεοῦ βροτησίαν,
Πάρεστι Δίρκης νάματ' Ἰσμηνοῦ θ' ὕδωρ.

E ἐπεὶ δ' ἅπαξ ὥσπερ εἰς ὁδὸν βασιλικὴν τὴν ἐλπίδα κατέστη, καὶ συνίσταθ' πάλιν σῶμα καὶ σχῆμα περὶ αὐτὸν ἀρχῆς, Θηβαίοις μὲν ἀπέδωκε τὴν πολιτείαν, Ἀθηναῖοι δὲ ἀπέστησαν αὐτοῦ. καὶ τότε Δίφιλον, ὃς ἦν ἱερεὺς τῶν σωτήρων ἀναγεγραμμένος ἐκ τῶν ἐπωνύμων, ἀνεῖλον, ἄρχοντας αἱρεῖσθαι πάλιν ὥσπερ ἐν πάτριον ψηφισάμενοι, τόν τε Πύῤῥον ἐκ Μακεδονίας μετεπέμποντο μᾶλλον ἢ προσεδόκησαν, ἰσχύοντα τὸν Δημήτριον ὁρῶντες. ὁ δὲ ὀργῇ μὲν ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ πολιορκίαν περὶ ὀλίγου συνέστησατο καρτερόν. Κράτητος δὲ τοῦ φιλοσόφου πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ δήμου πρὸς αὐτὸν,

D ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ δυνατοῦ, τὰ μὲν, οἷς ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἐδείτο πειθεὶς, τὰ δὲ οἷς ὧν ἐδίδασκε περὶ τῶν ἐκείνῳ συμφερόντων νοήσας, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, καὶ συναγαγὼν ὅσαι νῆες ἦσαν αὐτῷ, καὶ τραπόμενος μυρίοις καὶ χιλίοις σὺν ἱππεῦσιν ἐμβιβάσας, ὑπὲρ τὴν Ἀσίαν ἔπλει, Λυσιμάχου Καρίαν καὶ Λυδίαν ἀποστήσων· δέχεται δὲ αὐτὸν Εὐρυδίκη πρὸς Μίλητον ἀδελφὴ Φίλλας, ἄγουσα τῶν αὐτῆς καὶ Πτολεμαίου θυγατέρων Πτολεμαΐδα,

καθωμολογημένῳ ἐκείνῳ πρότερον ἢ Σελεύκου. Τούτῳ γαμεῖ Δημήτριος, Εὐρυδίκης ἐκδιδούσης. καὶ μετὰ τὸν γάμον αὐτὸς ὅτι τὰς πόλεις βέπεται, πολλὰν μὲν ἑκουσίως προσπιπτομένων, πολλὰς δὲ καὶ βιαζόμενος. ἔλαβε δὲ καὶ Σαρδεῖς· καὶ τινες τῶν Λυσιμάχου στρατιωτῶν ἀπεχώρησαν πρὸς αὐτὸ, χρήματα καὶ στρατιὰν κομίζοντες. ἐπιφερομένου δ' Ἀγαθοκλέους τοῦ Λυσιμάχου, μετὰ δυνάμεως, ἀνέβαινεν εἰς Φρυγίαν, ἐγνωκὼς, εἰ κρατήσειε Ἀρμενίας ὅτι λάβοιτο, Μηδείαν κινεῖν, καὶ τῶν ἄνω πραγμάτων ἔχεσθαι, πολλὰς ἐξόδους μηνύουσι φυγὰς καὶ ἀναχωρήσεις ἐχόντων. ἑπομένου δ' Ἀγαθοκλέους, ἐν ταῖς συμπλοκαῖς κρείττων. ὑπεσίσμου δὲ καὶ τροφῶν εἰργόμενος, ἠπορεῖτο, καὶ τοῖς στρατιώταις δι' ὑποψίας ἦν ὡς ἐπ' Ἀρμενίαν καὶ Μηδείαν ἐκποδίζων. ἅμα δὲ μᾶλλον ὁ λιμὸς ἐπέτεινε, καὶ ἀναμαρτία τις γενομένη πρεί τινὶ Λύκου διάβασιν πλῆθος ἀνθρώπων ἁρπαθὲν ὑπὸ τοῦ ῥεύματος ἀπώλεσεν. ὅμως δὲ τοῦ σκηνοῦν οὐκ ἀπείχοντο. προσγράφει δέ τις αὐτοῦ πρὸς τὴν σκηνὴν τινὰ τοῦ Οἰδίπου δρᾶμα, μικρὸν παραλλάξας, Τέκνον Τυφλοῦ γέροντος Ἀντιγόνου, τίνας χώρας ἀφίγμεθα; τέλος δὲ καὶ νόσου τοῦ λιμῷ συνεπιπεμένης, ὥσπερ εἴωθεν, ὅτι βρώσεις ἀναγκαίας βεπομένων, τοὺς πολίτας οὐκ ἐλάττονας ὀκτακισχιλίων ἀποβαλὼν, ἀπῆγε ὀπίσω τοὺς λοιπούς· καὶ καταβὰς εἰς Ταρσὸν, ἐβούλετο μὲν ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, οὔσης ὑπὸ Σελεύκῳ τότε, καὶ πρόφασιν ἐκείνῳ μηδεμίαν παρέχειν. ὡς δὲ οὐ ἀμήχανον, ἐν ταῖς ἐσχάταις ὄντων ἀπορίαις τῶν στρατιωτῶν, καὶ τοῦ Ταύρου τὰς ὑπερβολὰς Ἀγαθοκλῆς ἀπετείχισε, γράφει πρὸς Σέλευκον ὑπισχνούμενος, μακρόν τινα τῆς αὐτοῦ τύχης ὀδυρμὸν, εἶτα πολλὰ ἱκεσίαν καὶ δέησιν ἔχουσαν, ἀνδρὸς οἰκείου λαβεῖν οἶκτον, ἄξια καὶ πολεμίοις συνοργῆσαι πεπονθότος. ὑπεκλαθέντος δέ πως Σελεύκου, καὶ γράψαντος τοῖς ἐκεῖ στρατηγοῖς. ὅπως αὐτῷ τε τῷ Δημητρίῳ χορηγίαν βασιλικὴν καὶ τῇ δυνάμει τροφὴν ἄφθονον παρέχωσιν, ἐπελθὼν Πάτροκλῆς, ἀνὴρ συνετὸς εἶναι δοκῶν καὶ Σελεύκῳ φίλος πιστὸς, οὐ τὸ τῆς δαπάνης ἔφη πλεῖστον εἶναι τῶν Δημητρίου στρατιωτῶν βεφορημένων, ἀλλ' ἐν ἀστείοντα τῇ χώρᾳ Δημήτριον, οὐ καλῶς πειρᾶν αὐτὸν, ὃς ἀεὶ βιαιότατος ὢν καὶ μεγαλοπραγμονέστατος βασιλέων, νῦν ἐν τύχαις γέγονεν, αἷς καὶ τοῖς φύσει μετρίοις ἐξάγουσι τολμᾶν καὶ ἀδικεῖν. ἐκ τούτου παρεξωθεὶς ὁ Σέλευκος ἐξώρμησεν εἰς Κιλικίαν μετὰ πολλῆς δυνάμεως. ὁ δὲ Δημήτριος, ἐκπλαγεὶς τῇ δι' ὀλίγου μεταβολῇ τοῦ Σελεύκου, καὶ φοβηθεὶς, ὑπέστρεψε τοῖς ὀχυρωτάτοις τοῦ Ταύρου, καὶ ἀναπεμπόμενος, ἠξίου μάλιστα μὲν αὐτὸν παρεῖδεῖν τῶν αὐτονόμων τινὰ βαρβάρων κτησάμενον ἀρχὴν, ἐν ᾗ καταβιώσεται, πλάνης καὶ φυγῆς παυσάμενος· εἰ δὲ μὴ, τὴν χαμῶνα ἀναβιβάσαι τὴν δυνάμιν αὐτόθι, καὶ μὴ πόνων ἐν δεᾷ καὶ γυμνὸν ἐξελαύνειν, καὶ προβάλλειν τοῖς πολεμίοις. ἐπεὶ δὲ Σέλευκος ταῦτα πάντα ὑποπτεύων, ἐκέλευσεν αὐτὸν, εἰ βούλεται, δύο μῆνας ἐν τῇ Καταονίᾳ χειμάσαι, δόντα τοῖς πρώτοις τῶν φίλων ὁμήρους, ἅμα δὲ τὰς εἰς Συρίαν ἀπετείχιζεν ἐκβολάς· ἐγκλειόμενος ὥσπερ θηρίον ὁ Δημήτριος κύκλῳ καὶ προσβαλλόμενος, ὑπὸ ἀνάγκης βέπεται πρὸς ἀλκὴν, καὶ τινὰ τε χώραν κατέδραμε, καὶ τῷ Σελεύκῳ προσβάλλοντι συμπλεκόμενος, ἀεὶ πλέον εἶχε. καί ποτε τῶν δρεπανηφόρων εἰς αὐτὸν ἀφεθέντων, ὑπερβὰς βέπην ἐποιήσατο,

A antea ei interprete pactam Seleuco. Hanc Demetrius collocante Eurydice ducit, ac protinus à nuptiis in vrbes se conuertit. Earum multæ vltro venerunt in potestatem eius, multas vi subegit. Cepit etiam Sardeis, defeceruntque ad eum nonnulli Lysimachi milites: qui ei pecuniam & copias secum adduxerunt. At superueniente cum exercitu Lysimachi filio Agathocle, Phrygiam petiit, statuitque si occupasset Armeniam, Mediam mouere, & superiores tentare prouincias: quæ, si repelleretur, multa præberent effugia & receptus. Premente eum Agathocle, fuit in procursationi-

B bus leuibusq; præliis superior, sed frumentatione & pabulatione prohibitus conflictabatur, militibusq; in suspicionem venit Armeniam & Mediam petere. Simul fames magis intendebatur, atq; ex errore quodam in transitu Lyci multi milites vndis rapti interierunt, nec à dicteriis abstinuit tamen. Præscripsit tabernaculo eius quidam Oedipi exordium paululum immutatum,

Quo gentium cæci Antigoni fili senis
Deuenimus?

Morbus quoque demum vbi eum super pestilen-

C tiam, vt solet quum quibusuis cibariis vescuntur necessario, infestaret: amissis non minus in summa octo millibus militum, reliquos retro reduxit. Vt Tharsum descendit, cupiuit quidem abstinere à prædando, quia ea regio tunc in ditione erat Seleuci, neque ansam illi præbere vllam: verũ quod fieri id non posset in vltima militum inopia, & Tauri iuga Agathocles muro clausisset, dedit ad Seleucum literas, quibus prolixe sortem lamentabatur suam, inde supplex obsecrabat miseraretur hominis necessarii, ita afflicti vt commouere posset vel hostes. Quum esset nonnihil fractus Se-

D leucus, atque illius regionis præsidibus scripsisset vt ipsi Demetrio sumptum regalem, copiisque eius abunde præberent commeatum: interueniens Patrocles, vir prudentia celebris ac fidus Seleuci amicus, negauit sumptum in militum Demetrii necessaria tanti faciundum: sed consulere eum parum recte, quod Demetrium, qui regum semper fuisset violentissimus, atque ad res magnificas gerendas acerrimus, nunc vero fluctibus iactatus esset fortunæ, quæ etiam sua sponte moderatos ad audendum atque ad iniuriam impellat, permitteret in finibus suis morari. His verbis stimulatus Seleucus magno exercitu contendit in

E Ciliciam. Attonitus Demetrius mutatione tam celeri Seleuci, pauidusque, ad loca Tauri munitissima recepit se, missisque ad eum legatis orauit maxime vt concederet sibi liberorum barbarorum aliquod regnum quærere, vbi explicatus erroribus & fuga reliquum vitæ traduceret: sin minus, copias suas vt ibi aleret per hyemem, neque omnium rerum egenum nudumque summoueret, & obiiceret hostibus. Vbi Seleucus, qui hæc omnia habebat suspecta, præscripsit ei vt duos menses, si videretur ei, in Cataonia hybernaret, datis sibi amicis primariis obsidibus, simulque fauces, qua patet iter in Syriam obstruxit: inclusus

F vndique instar feræ Demetrius & circumuentus, vertit se necessario ad vim, finesque Seleuci depopulatus est, ac cum adoriente confligens Seleuco semper fuit superior. Currus falcatos aliquando in se emissos superauit, atque hostes fudit fugauitq;.

Adhæc

Adhæc clauſtra Syrię deiectis munitorib. in ſuam redegit poteſtatē. Iamq; plane animo erectus, cernenſq; milites ſuos alacres, inſtitit cū Seleuco de ſumma dimicare. Erat hic iā perplexus. quippe reiecerat Lyſimachi auxilia, q; ei diffideret & metueret. Dubitabat vero ſolus cū Demetrio ſigna conferre, deſperationē eius formidās, perpetuāq; viciſſitudinē eius fortunæ: q̄ ex nouiſſimis difficultatib. ſūmas afferebat felicitates. At grauis morbus interea Demetriū occupās, cū corpus eius debilitauit vehemēter, tū rationes eius ſemel cōuulſit, quando alii milites eius ad hoſtes trāſiere, pars dilapſi ſunt. Tandē dieb⁹ quadraginta eſt recreatus, trahēſq; ſecū reliquias exercitus, ſpeciē præbuit, & mouit hoſtib. ſuſpicionē, petere ſe Ciliciā: mox nocte ſine tuba in alteram partē motis ſignis, ſuperatoq; Amano, incurſauit ſubiectam regionē vſq; ad Cyrheſticam. Quum ſuperueniſſet Seleucus, eſſetq; metatus in propinquo, excitauit Demetrius exercitum ſuum, mouitq; in eum noctu, diu nihil ſentientē & ſopitū. Verum à perfugis quibuſdam, qui ad ipſum conceſſerunt, de periculo edoctus, cohorruit, exilienſq; ex lecto ſigna iuſſit canere: ac dum crepidas induit, clamauit ad amicos commiſſum ſe cū immani fera. At Demetrius ex hoſtium trepidatione cōſilium ſuum animaduertens detectum, recepit ſe propere. Orta luce quum inſtaret Seleucus, certum de ſuis in alterum cornu miſit, ipſe hoſtem partim in cornu ſibi oppoſito in fugam egit. Mox tamen ipſe Seleucus dimiſſo equo, galeaque detracta, & parma ſumpta, proceſſit in primam aciem, monſtrans ſe mercenariis: hortatuſque eſt eos ad ſe vt tranſirent, tandemque intelligerent hoc tandiu egiſſe ſe vt illis parceret, non Demetrio. Ibi omnes ſalutantes eum & regem appellantes tranſitionē fecere. Demetrius, qui multarum conuerſionum extremam illam premere intelligebat ſe, deflectens de via ad portas Amanidas refugit: aſſequutuſque cum amicis quibuſdam & miniſtris admodum paucis denſam ſyluam, expectauit ibi noctem, certus, ſiqua fieri poſſet, viam Caunum verſus arripere, atque ad propinquum illic mare, vbi claſſem ſperabat ſe inuenturum, euadere. Vt vero comperit ne in illum quidē diem habere eos viaticum, applicuit ad alia conſilia animū. Poſtquam tamen aduenit amicus eius Soſigenes quadringentis aureis ſuccinctus, his toleraturos ſe vſque ad mare ſperantes, contenderunt per tenebras ad iuga montium ſuperanda. Cæterum quia hoſtium frequentes ignes apud ea lucebant, illo deplorato itinere retro ſe, vnde digreſſi erant, receperunt, neque omnes tamen, (aliqui enim profugerunt) neque perinde, qui remanſerunt, alacres. Quum dicere quidam ſuſtinuiſſet, Seleuco vt ſe traderet, admouit manum gladio ad ſe interficiendum. Verum circumfuſi amici, conſolanteſque induxerunt eum vt id conſilii ſequeretur. Ita miſſis certis Seleuci fidei ſalutē ſuam permittit. Ea re nuntiata, negauit Seleucus ipſius fortuna incolumē eſſe Demetriū, ſed ſua: quę cū reliqua felicitate humanitatis ſibi & clementiæ materiam oſtendendæ præberet. ac vocatis procuratoribus tabernaculum ſtatui regale præcepit

A καὶ τῶν εἰς Συρίαν ἐμβολῶν τοὺς ἀποτειχίζοντας ἐξελάσας ἐκρατήσε. καὶ ὅλως ἐπήρτο τῇ γνώμῃ, καὶ τοῖς στρατιώτας ἀταπεθαρρηκότας ὁρῶν, παρεσκευάζετο διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Σέλευκον ὅτι τοῖς μεγίστοις ἄθλοις, ἠπορημένων ἤδη καὶ αὐτόν. ἀπέστρεφε μὴν γὰρ τὴν τοῦ Λυσιμάχου βοήθειαν, ἀπιστῶν καὶ φοβούμενος· αὐτὸς δὲ καθ' ἑαυτὸν ὤκνει τῷ Δημητρίῳ συνάψαι, δεδιὼς τὴν ἀπόνοιαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀεὶ μεταβολήν, ἐκ τῶν ἐσχάτων ἀπορίων τὰς μεγίστας εὐτυχίας ὅτι φέρουσαν. νόσος μὴν τοι βαρεῖα τὸν Δημήτριον ἐν τούτῳ καταλαβοῦσα, τό, τε σῶμα δεινῶς ἐκάκωσε, καὶ τὰ

B πράγματα πανταπασι διέφθειρεν. οἱ μὲν γὰρ ἀπεχώρησαν πρὸς τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ διέρρυησαν αὐτοῦ τῶν στρατιωτῶν. μόλις δὲ ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα ῥαίσας, καὶ τοὺς ὑπολοίπους ἀναλαβών, καὶ ὁρμήσας ὅσον ἰδεῖν καὶ δοξάσαι τοὺς πολεμίους, ὅτι Κιλικίας, εἶτα νυκτὸς αὖθις σάλπιγγος ἄρας ὅτι θᾶττον, καὶ τὸν Ἀμανὸν ὑπερβαλών, ἐπόρθει τὴν κάτω χώραν ἄχρι τῆς Κυρρηστικῆς. ὅτι φανέντος δὲ τοῦ Σελεύκου, καὶ ποιουμένου τὰς καταλύσεις ἐγγύς, ἀναστήσας ὁ Δημήτριος ὃ στράτευμα, νυκτὸς ἐβάδιζεν ἐπ' αὐτόν, ἀγνοοῦντα μέχρι πολλοῦ καὶ κοιμώμενον. αὐτομόλων δὲ λύκων

C παραγγειλάντων καὶ φρασάντων τὸν κίνδυνον, ἐκπλαγεὶς καὶ ἀναπηδήσας, ἐκέλευσε σημαίνειν, ἅμα τὰς κρηπῖδας ὑποδούμενος, καὶ βοῶν πρὸς τοὺς ἑταίρους ὡς θηρίῳ δεινῷ συμπλέκεται. Δημήτριος δὲ τῷ θορύβῳ τῶν πολεμίων ἀναθάρσας ὅτι μεμήνυται, καὶ πάλιν ἀπῆλθε. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πρωϊκειμένου τοῦ Σελεύκου, πέμψας τινὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὅτι θᾶττον κέρας, ἐποίησε τινὰ τροπὴν τῶν ἐναντίων. εἶτα μὴν τοι Σέλευκος αὐτὸς, ἀφεὶς τὸν ἵππον, καὶ ὁ κράνος ἀποθέμενος, καὶ λαβὼν πέλτην, ἀπήντα τοῖς μισθοφόροις, ὅτι δεικνύμενος αὐτὸν, καὶ μεταβάλλεσθαι παρακαλῶν, ἤδη

D ποτὲ συμφρονήσαντας ὅτι φειδόμενος ἐκείνων, οὐ Δημητρίου, χάριν τοῦτο πεποίηκεν. ἐκ τούτου πάντες ἀσπαζόμενοι, καὶ βασιλέα προσαγορεύοντες, μεθίσαντο. Δημήτριος δὲ, πολλῶν μεταβολῶν ἀναθόμενος, ἐσχάτῳ ἐκείνῳ ἤκουσαν ἐπ' αὐτὸν ἐκκλίνας, ὅτι τὰς Ἀμανίδας ἔφυγε πύλας, καὶ καταλαβὼν ὕλην τινὰ συνηρεφῆ, μετὰ φίλων τινῶν καὶ ἀκολούθων ὀλίγων πάντα πασιν ὄντων, προσέμεινε τὴν νύκτα, βουλόμενος (εἰ δύναιτο) τῆς ὅτι Καῦνον ὁδοῦ λαβέσθαι, καὶ διεκπεσεῖν ὅτι τὴν ἐκεῖ θάλασσαν, οὗ τὸν ναύσαθμον εὑρήσειν ἤλπιζεν. ὡς δὲ ἔγνω μηδὲ ἐκείνης τῆς

E ἡμέρας ἐφόδιον ἔχοντας αὐτοὺς, ἐπ' ἄλλων ἐγίνετο λογισμῶν· εἶτα μὴν τοι Σωσιγένης ἐπῆλθεν ἑταῖρος αὐτῷ χρυσοῖς τετρακοσίοις ὑπεζωσμένος, καὶ ἀπὸ τούτων ἐλπίζοντες ἀεὶ θαλάσσης ἁψασθήσεσθαι, πρὸς τὰς ὑπερβολὰς ἐχώρουν σκοταῖοι. πυρὰν δὲ καιομένων πρὸς αὐταῖς πολεμίων, ἀπογνόντες ἐκείνῳ τῷ ὁδῷ, αὖθις ἀνεχώρησαν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, οὔτε πάντες· (ἔνιοι γὰρ ἀπέδρασαν) οὔτε ὁμοίως οἱ παραμένοντες πρόθυμοι. τολμήσαντος δέ τινος εἰπεῖν τι, ὡς Σελεύκῳ χρὴ τὸ σῶμα παραδοῦναι, Δημήτριος ὥρμησε μὲν τὸ ξίφος ἀπασάμενος ἀνελεῖν ἑαυτόν· οἱ δὲ φίλοι πρεσβύτεροι καὶ παραμυθούμενοι, συνέπεισαν οὕτω ποιῆσαι. καὶ πέμπει πρὸς Σέλευκον, ὅτι τρέπων ἐκείνῳ τὰ καθ' ἑαυτόν. ἀκούσας δὲ Σέλευκος, οὐκ

F ἔφη τῇ Δημητρίου τύχῃ σώζεσθαι Δημήτριον, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν αὐτοῦ, φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος ὑπόδειξιν διδούσης. καλέσας δὲ τοὺς ὑπομελησταὶς, σκηνήν τε πηγνύναι βασιλικὴν ἐκέλευσεν,

καὶ πάντα τἄλλα ποιεῖν καὶ παρασκευάζειν εἰς ὑποδοχὴν καὶ θεραπείαν μεγαλοπρεπῶς. ἦν δέ τις Ἀπολλωνίδης παρὰ τῷ Σελεύκῳ τοῦ Δημητρίου γεγενῆς συνήθης· τοῦτον ἐθὺς ἐξέπεμψε πρὸς αὐτὸν, ὅπως ἡδίων γένηται, καὶ θαρρῶν ὡς πρὸς οἰκεῖον ἀνδρα καὶ κηδεστὴν ἀπαντᾷ. φθασάσης δὲ τῆς γνώμης αὐτοῦ θυμούμενος, ὀλίγοι τὸ πρῶτον, εἶτα οἱ πλεῖστοι τῶν φίλων ἐξεπήδων παρὰ τὸν Δημήτριον, ἀμιλλώμενοι καὶ φθάνοντες ἀλλήλους. ἠλπίζετο γὰρ εὐθὺς παρὰ τῷ Σελεύκῳ μέγιστος ἔσεσθαι. τοῦτο δὲ οἰκείῳ μὲν εἰς φθόνον μετέβαλε τὸν ἔλεον, τοῖς δὲ κακοήθεσι καὶ βασκάνοις παρέσχεν ἀποτρέψαι καὶ διαφθεῖραι τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ βασιλέως, οὐκ φοβήσασιν αὐτὸν, ὡς οὐκ εἰς ἀναβολὰς, ἀλλ' ἅμα τῷ πρῶτον ὀφθῆναι τὸν ἄνδρα, μεγάλων ἐσομένων ἐν τῷ στρατοπέδῳ κοινεισμῶν. ἄρτι δὴ τῶν Ἀπολλωνίδου πρὸς τὸν Δημήτριον ἀφιγμένου πρεσβευτῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπερχομένων καὶ λόγοις θαυμασίοις ἀπαγγελλόντων παρὰ τοῦ Σελεύκου, καὶ τοῦ Δημητρίου μετὰ τηλικαύτην δυστυχίαν καὶ κακοπραγίαν (εἰ καὶ πρότερον ἐδόκει τὴν παράδοσιν τοῦ σώματος αἰσχρὰν πεποιῆσθαι) πότε μετεγνωκότος διὰ τὸ θαρρεῖν καὶ πιστεύειν ταῖς ἐλπίσιν, ἦλθε Παυσανίας ἔχων στρατιώτας ὁμοῦ πεζοὺς καὶ ἱππεῖς περὶ χιλίους. καὶ τούτοις πρεσβεύσας τὸν Δημήτριον ἀφῆκε, τοὺς δὲ ἄλλους ἀποστήσας, Σελεύκῳ μὲν αὐτὸν εἰς ὄψιν οὐ κατέστησεν, εἰς Χερρόνησον τὴν Συριακὴν ἀπήγαγε, ὅπου λοιπὸν ἰσχυρᾶς φυλακῆς ἐπιστασίας, θεραπεία μὲν ἦκεν ἱκανὴ παρὰ Σελεύκου, καὶ χρήματα καὶ δίαιτα παρεσκευάζετο καθ' ἡμέραν οὐ μεμπτή, δρόμοι δὲ καὶ πρέποντες βασιλικοὶ, καὶ παράδεισοι θήρας ἔχοντες ἀπεδείχθησαν. ἐν ᾧ καὶ τῶν φίλων τῶν συμφυγόντων τῷ βουλομένῳ συνεῖναι· καὶ παρ' αὐτὸν τινὲς ὅμως ἐπιφοιτῶντες ἀπὸ τοῦ Σελεύκου, ἦκον κομίζοντες ἐπιφανεῖς λόγους, καὶ θαῤῥεῖν παρακελευόμενοι, ὡς ὅταν πρῶτον Ἀντίοχος ἀφίκηται σὺν Στρατονίκῃ, συμβησόμενον. ὁ δὲ Δημήτριος οὐ τοιαύτῃ τύχῃ γενναίως ἐπέστελλε πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς περὶ Ἀθήνας καὶ Κόρινθον ἡγεμόνας καὶ φίλους, μήτε γράμμασιν αὐτοῦ μήτε σφραγῖδι πιστεύειν, ἀλλ' ὥσπερ τεθνηκότος, Ἀντιόχῳ τὰς πόλεις καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα διαφυλάττειν. Ἀντίοχος δὲ τὴν τοῦ πατρὸς σύλληψιν πυθόμενος, καὶ βαρέως ἐνεγκὼν, καὶ πενθίμην ἀναλαβὼν ἐσθῆτα, πρός τε τοὺς ἄλλους βασιλεῖς ἔγραψε καὶ πρὸς αὐτὸν Σέλευκον, δεόμενος, καὶ παρακαλῶν, τὴν λοιπὴν αὐτοῖς παραδιδοὺς, καὶ πρόθυμος ὁμιλεῖν ἕτοιμος ὢν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ πατρός. καὶ συνεδέοντο αὐτῷ πόλεις τε πολλαὶ, καὶ δυνάσται, πλὴν Λυσιμάχου. Λυσίμαχος δὲ καὶ χρήματα πολλὰ πέμπων ἐπαίρετο Σελεύκῳ κτείναντι Δημήτριον. ὁ δὲ ἐκεῖνον μὲν καὶ ἄλλως πρεσβευόμενος, ἐπὶ μᾶλλον ἐπὶ τούτῳ μακρὸν ἤγετο καὶ βάρβαρον. Ἀντίοχος δὲ τὸν παῖδα καὶ Στρατονίκη παραφυλάττων Δημήτριον, ὡς ἐκείνου ἡ χάρις γένοιτο, παρήγαγε τὸν χρόνον. ὁ δὲ Δημήτριος, ὡς ἐν ἀρχῇ τῇ τύχῃ πρὸς πεσοῦσαν ἐπέμεινε, καὶ ῥᾴον ἤδη φέρειν ἐδίδαξε τὰ παρόντα, πρῶτον μὲν ἀμφιγέπτως ἐκίνει τὸ σῶμα, θήρας ἐφ' ὅσον ἐνῆν καὶ δρόμων ἀπτόμενος, ἔπειτα κατ' μικρὸν ὄκνου πρὸς αὐτὰ καὶ ναυτείας ἐπίμπλατο, καὶ φέρων ἑαυτὸν εἰς πότους καὶ κύβους κατέβαλλε, καὶ τοῦ χρόνου τὸ πλεῖστον ἐν τούτοις διῆγε· εἴτε τοῖς ἐν τῷ νήφειν ἀναλογισμοὶς τῶν παρόντων ἀποδιδράσκων, καὶ παρακαλυπτόμενος τῇ μέθῃ τὴν ἀθυμίαν· εἴτε συγγνοὺς ἑαυτῷ τοῦτον εἶναι τὸν βίον οὐ ἐκπαλαι ποθῶν καὶ διώκων, ἄλλως ἐπὶ ἀρετῆς καὶ κενῆς δόξης ἐπλάζετο, καὶ πολλὰ μὲν ἑαυτῷ, πολλὰ δὲ ἑτέροις πράγματα παρεῖχεν,

A omniaq; alia fieri & parari ad eũ excipiẽdum & colendũ ſplẽdide. Erat in comitatu Seleuci quidã Apollonides, cui familiaritas interceſſerat cũ Demetrio. Hunc, quo animo eſſet erectiore, & citra vllũ metũ tanquã ad neceſſarium & generum veniret, cõfeſtim miſit ad eũ. Vulgata Seleuci ſentẽtia, pauci primo, mox pleriq; amici eius, ꝓ ſe quiſq; magno ſtudio, ꝓceſſerũt certatim Demetrio obuiã. Sperabatur n. ſtatim apud Seleucũ maximus fore. Cęterũ vertit id ei ex miſericordia in inuidiã, malignique atq; inuidis diuertẽdę & deprauandę regis humanitatis prębuit occaſionẽ, terrentib. regẽ, ſine mora ſimul atq; cõſpectus ille eſſet multas innouationes extituras in exercitu. Quũ modo autem Apollonides ad Demetrium lætus veniſſet, ſequutiq; eſſent alii, & mirificos ſermones nuntiarent à Seleuco, ac Demetrius ex tam dira fortuna & infeſto caſu, quanuis ante corporis deditionem ſe feciſſe fœdam cenſuerat, tunc ex fiducia & ſpe oſtentata fretus ſententiam mutauiſſet: venit cum peditibus ſimul & equitibus ad mille Pauſanias, atque his repente Demetrium circumfuſum, aliis remotis, in Seleuci non adduxit conſpectum, ſed in Cherſoneſum Syriæ remouit. Vbi per reliquum tempus valida adhibita cuſtodia cultus ſufficiens Seleuci iuſſu præbitus ei fuit, pecuniaque, & ad victum neceſſaria quotidie ſubminiſtrata prolixe. Curriculi præterea aſſignati & ambulationes regiæ, & inſtructa feris viuaria. Adhęc amicis, qui fuerant fugam eius comitati, quicunque vellent, poteſtas facta cum eo viuendi. Aliqui etiam quotidie ad eum à Seleuco vẽtitabant cum benignis mandatis, bono animo eſſet hortantes, atque vt primum Antiochus cum Stratonice adeſſet, conuenturum oſtendentes inter ipſos de pactis. Demetrius vero, poſtquam in eam decidit fortunam, mandauit filio ducibusq; & amicis qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel anulo ſuo fidem adhiberent, ſed vt ſi mortuus ſit, reſeruarent oppida & reliquias regni Antigono. At Antigonus allatam patris captiuitatem grauiter ferẽs, ſumpta veſte lugubri eum ad alios reges tum ad Seleucum ſupplex ſcribit, & quicquid relictum ipſis fuerat, ante omnia pro parente offert ſe obſidem. Eadem orauerunt multæ ciuitates & dynaſtę extra Lyſimachum. Hic etiam pecuniam per legatos Seleuco, ſi neceſſet Demetrium, obtulit. Seleucus autẽ vel alias eũ execratus, lõge impẽſius hinc duxit deteſtabilem & barbarum. Antiocho vero & Stratonicæ reſeruans Demetrium, vt illorũ beneficium foret, protrahebat tempus. At Demetrius vt initio fortunæ caſum tulit, facilius iam præſentem ſortem aſſueuit tolerare. Primo corpus quouis modo exercuit, venatione, quatenus licebat, & curſibus vtens. Hinc paulatim ab iis ad pigritiã & ignauiam delapſus, præcipitauit ſe in pocula & aleam: atque his tempus ferè traduxit: vel quo cõditionis ſuæ præsẽtis cogitationes, quibus agebatur ſobrius, deuitaret, & obtegeret crapula mentẽ ſuam: vel, quo perſpiceret iam hanc eſſe vitam quã iampridem affectaſſet & captaſſet, temere vero ex vecordia & inani ambitione erraſſet, multumque ſibi ipſe, multum negotii exhibuiſſet aliis,

dum in armis, classibus, castris, quærit summã felicitatẽ, quam tunc in tranquillitate & otio & quiete nec opinato repetisset. Nam qui bellorum & periculorũ est miseris regib. terminus alius male & insipiẽter consultis, non quod delicias solũ & voluptatem venentur virtutis & honesti loco, sed & quod neq; iucunde viuere neq; oblectare se vere sciant? Porro Demetrius post quã tertium annum inclusus Chersoneso fuit, ex otio, sagina & vino in morbum delapsus decessit, quũ annos natus esset quatuor & quinquaginta. Seleucus & infamis fuit & nõ mediocriter eũ pœnituit quod Demetrium eotempore suspectum habuisset, neq; barbarum Thracem esset æmulatus Dromichætem, qui tam benigne & regaliter de Lysimacho capto cõsuluerat. Atenim habuit & funus Demetrii tragicam theatralemq; speciem. Nam filius eius Antigonus vbi reliquias patris cognouit afferri, totam classem soluit, eisque apud insulas occurrit obuiam. Vt eas accepit, imposuit vrnam, quæ ex solido auro erat, in nauem prætoriam. Ciuitates, ad quas appulerunt, hinc coronas ingesserunt vrnæ, hinc viros cultu lugubri miserunt ad exequias decorandas & prosequendas. Decurrente Corinthum classe, vrna ex puppi conspicua visa, regali purpura & diademate exornata, quam circumstitit in armis iuuenum statio. Celeberrimus illius ætatis tibicen Xenophantus, assidens sacratissimum carmen accinuit. cui concinente remigio, clangor cum modulatione quadam velut in planctu responditcarminum ad tibias ambitibus. Maximam commiserationem & luctum ipse Antigonus stantibus in portu & littore frequentibus mouit sordidatus lacrymisque confectus. Honoribus & coronis funeri Corinthi delatis, deportauit reliquias Demetriadem, vrbem illi cognominem ex paruis ad Ioleon oppidulis frequentatam. Stirpem Demetrius reliquit ex Phila Antigonum & Stratonicen, duos Demetrios, alterum cognomine Gracilem, ex muliere Illyrica: alterum qui Cyrenis regnauit, ex Ptolemaide: ex Deidamia Alexandrum, qui in Ægypto vitam egit. Fama est filium quoq; illi ex Eurydice fuisse Corrabum genitum. Progenies eius per successiones regnans descendit ad Persea, in quo expirauit, eoque regnante Macedoniam subiugauere Romani. Saltata iam fabula Macedonica, tempus est transeundi ad Romanam.

A ἐν ὅπλοις καὶ σόλοις καὶ σραβπέδοις τὸ ἀγαθὸν ζητῶν, ὀνειρῶ ἐν ἀσφαλμοσύνῃ καὶ σχολῇ καὶ ἀναπαύσει μὴ σφεδοκήσας ἀνεύρηκε. τί γὰρ ἄλλο τῶν πολέμων καὶ τῶν κινδύνων πέρας ὅστις τοῖς φαύλοις βασιλεῦσι, κακῶς καὶ ἀσκόπως διεκειμένοις, οὐκ ὅτι μόνον τρυφῶν καὶ ἡδονῶν αὐτὰ τὰ ἀρετῆς καὶ τοῦ καλοῦ διώκουσιν, ἀλλ' ὅτι μηδὲ ἥδεσθαι μηδὲ βιοφανῶς ἀληθῶς ἴσασιν; ὁ δ' οὗτος Δημήτριος ἔτος τέταρτον ἐν τῇ Χερρονήσῳ καθειργμένος, ὑπὸ ἀργίας καὶ πλησμονῆς καὶ οἴνου νοσήσας ἀπέθανε, ἔτη τέσσαρα καὶ πεντήκοντα βεβιωκώς. καὶ Σέλευκος ἤκουσέ τε κακῶς, καὶ μετενόησεν οὐ μετείως, ἐν ὑποψίᾳ τὸν
B Δημήτριον θέμενος τότε· καὶ μήτε Δεσμηταίτην, οὐδὲ βάρβαρον Θρᾶκα, μιμησάμενος, οὕτω φιλανθρώπως καὶ βασιλικῶς ἀλόντι Λυσιμάχῳ χρησάμενον. ἔσχε μὴν καὶ τὰ περὶ τὴν ταφὴν αὐτοῦ θεατρικὴν τινα καὶ θεατρικὴν ἀγέθεσιν. ὁ γὰρ υἱὸς Ἀντίγονος, ὡς ἤσθετο τὰ λείψανα κομιζόμενα, πάσας ἀναλύσας τὰς ναῦς, ὅθεν νῆσον ἀπήντησε. καὶ δεξάμενος εἰς τὴν μεγίστην τῶν ναυαρχίδων, ἔθετο τὴν ὑδρίαν χρυσοπλεκτοῦσαν. αἱ δὲ πόλεις αἷς προσέσχον, τοῦτο μὲν, στεφάνους ἐπέφερον τῇ ὑδρίᾳ, τοῦτο δὲ, ἄνδρας ἐν σχήματι πενθίμῳ συνθάψοντας καὶ συμπροπέμψοντας ἀπέστελλον, εἰς δὲ Κόρινθον τοῦ σόλου κα
C τὰ πλέοντος, ἥ τε κάλπις ἐκ πορφύρας βασιλικῆς καὶ διαδήματι κεκοσμημένη. καὶ παρεστήκεισαν ἐν ὅπλοις νεανίσκοι δορυφορικῶτες. ὁ δὲ τότε αὐλητὴς ἐλλογιμώτατος Ξενόφαντος, ἐλεγεῖα καθεζόμενος προσηύλει τῷ μελῳδῷ ἱερώτατον· καὶ πρὸς τοῦτο τὸ εἰρεσίας ἀναφερομένης, μετὰ ῥυθμοῦ τινος ἀπεῖρα φόφος, ὡς περ ἐν κοπετῷ τὰ τῆς αὐλημάτων προεῴδοις. τὸν δὲ πλεῖστον οἶκτον καὶ ὀλοφυρμὸν αὐτὸς ὁ Ἀντίγονος τοῖς ἠθροισμένοις· ὅτι τὴν θάλασσαν ὀφθεὶς τὰ πεινῶν καὶ δεδακρυμένος παρέσχεν. ἐπενεχθεισῶν δὲ τιμῶν καὶ στεφάνων πρὸς Κόρινθον, εἰς Δημητριάδα κομίσας
D ἔθηκε τὰ λείψανα, πόλιν ἐπώνυμον ἐκείνου οἰκισθεῖσαν ἐκ μικρῶν τῶν περὶ τὴν Ἰωλκὸν πολιχνίων. ἀπέλιπε δὲ υἱεῖς Δημήτριος Ἀντίγονον μὲν ἐκ Φίλας καὶ Στρατονίκην, δύο δὲ Δημητρίους, τὸν μὲν λεπτὸν, ἐξ Ἰλλυρίδος γυναικὸς, τὸν δὲ ἄρξαντα Κυρήνης, ἐκ Πτολεμαΐδος· ἐκ δὲ Δηϊδαμείας, Ἀλέξανδρον, ὃς ἐν Αἰγύπτῳ κατεβίωσε. λέγεται δὲ καὶ Κόρραβον ἐξ Εὐρυδίκης αὐτῷ γενέσθαι, κατέβη δὲ τὸ διαδοχῇ τὸ γένος αὐτοῦ βασιλεῦον εἰς Περσέα τελευταῖον, ἐφ' οὗ Ῥωμαῖοι Μακεδονίαν ἐστρατεύσαντο. διηγωνισμένου δὲ τοῦ Μακεδονικοῦ δράματος, ὥρα τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐπεισαγαγεῖν.
E

PLVTARCHI

M. ANTONIVS.

F ANTONII auus M. Antonius orator fuit, quem partes Syllanas sequutum interfecit Marius. Pater Creticus dictus Antonius, non ille quidem vir celebratus in toga neque clarus, sed rectus benignusq;, præsertim ad largiẽdum liberalis, vt ex vno facto perspicias.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ πάππος μὲν ἦν ὁ ῥήτωρ Ἀντώνιος, ὃν τῆς Σύλλα θυμουμένου στάσεως Μάριος ἀπέκτεινε· πατὴρ δὲ, ὁ Κρητικὸς ἐπικληθεὶς Ἀντώνιος, οὐχ οὕτω μὲν ἐνδόξιμος ἐν τοῖς πολίταις ἀνὴρ οὐδὲ λαμπρὸς, ἐπιεικὴς δὲ καὶ χρηστὸς, ἄλλως τε καὶ πρὸς τὰς μεταδόσεις ἐλευθέριος· ὡς ἀφ' ἑνὸς ἔργου καταμαθεῖν.

κεκτημένος γὰρ οὐ πολλά, καὶ διὰ τοῦτο τῇ φιλανθρωπίᾳ χρῆσθαι κωλυόμενος ὑπὸ τῆς γυναικός, ἐπεί τις ἀφίκετο τῶν συνήθων πρὸς αὐτὸν ἀργυρίου δεόμενος, ἀργύριον μὲν οὐκ εἶχε, παιδαρίῳ δὲ προσέταξεν εἰς ἀργυρῶν σκύφον ὕδωρ ἐμβαλόντι κομίσαι· καὶ κομίσαντος, ὡς ξυρεῖσθαι μέλλων, κατέῤῥηξε τὰ γένεια. τοῦ δὲ παιδαρίου καθ' ἑτέραν πρόφασιν ἐκ ποδῶν γενομένου, τὸν μὲν σκύφον ἔδωκε τῷ φίλῳ, χρῆσθαι κελεύσας· ζητήσεως δὲ πολλῆς ἐν τοῖς οἰκέταις οὔσης, ὁρῶν χαλεπαίνουσαν τὴν γυναῖκα καὶ βουλομένην καθ' ἕκαστον ἐξετάζειν, ὡμολόγησε, συγγνώμην ἔχειν δεηθείς. ἦν δὲ αὐτῷ γυνὴ, Ἰουλία, τοῦ Καίσαρος οἰκεῖα τῆς ἀρίστας τότε καὶ σωφρονεστάτας ἀναμίλλος. ὑπὸ ταύτης ὁ υἱὸς Ἀντώνιος ἐτράφη μετὰ τὸν τοῦ πατρὸς τελευτὴν, Κορνηλίῳ Λέντλῳ γαμηθείσης, ὃν Κικέρων ἀπέκτεινε, τῶν Κατιλίνα συνωμοτῶν γενόμενον. αὕτη δοκεῖ τῆς σφοδρᾶς ἔχθρας Ἀντωνίῳ πρὸς Κικέρωνα πρόφασις καὶ ἀρχὴ γενέσθαι. φησὶ γοῦν Ἀντώνιος οὐδὲ τὸν νεκρὸν ἀδεῶς ἀποδοθῆναι τοῦ Λέντλου πρότερον, ἢ τῆς γυναικὸς τοῦ Κικέρωνος τῇ μητέρᾳ δεηθεῖσαν· τοῦτο μὲν οὖν ὁμολογουμένως ψεῦδός ἐστιν. οὐδεὶς γὰρ εἴρχθη ταφῆς τῶν τότε κατακανόντων ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος. Ἀντωνίῳ δὲ λαμπρῷ καθ' ἥβην γενομένῳ, τῷ Κουρίωνος φίλῳ καὶ συνήθεσι, ὡς τοῦ πατρὸς ἔφασαν, πρὸς πεσεῖν λέγουσιν· αὐτοῦ τε περὶ τὰς ἡδονὰς ἀπαιδεύτου γενομένου, καὶ τὸν Ἀντώνιον, ὡς μᾶλλον εἴη χειρωθῆς, εἰς πότους καὶ γύναια καὶ δαπάνας πολυτελεῖς καὶ ἀκολάστους ἐμβαλόντος. ἐξ ὧν ὄφλημα βαρὺ καὶ παρ' ἡλικίαν αὐτῷ συνήχθη, πεντήκοντα καὶ διακοσίων ταλάντων· τοῦτο πρὸς ἐλύσαμένου τοῦ Κουρίωνος, ὁ πατὴρ ἀγανακτήσας ἐξήλασε τὸν Ἀντώνιον ἐκ τῆς οἰκίας. ὀλίγῳ βραχὺ μέν τινα χρόνον τῇ Κλωδίου τοῦ θρασυτάτου καὶ βδελυρωτάτου τῶν τότε δημαγωγῶν φορᾷ πρώτα τὰ πράγματα ταραττούσῃ προσέμιξεν ἑαυτόν· ταχὺ δὲ τῆς μανίας ἐκείνου μέσος γενόμενος, καὶ φοβηθεὶς τοὺς συνιστάμενους ὑπὲρ τὸν Κλώδιον, ἀπῆρεν ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ διέτριβε, τό, τε σῶμα γυμνάζων πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ἀγῶνας, καὶ λέγειν μελετῶν. ἐχρῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιανῷ ζήλῳ τῶν λόγων, αἰδοῦσι μάλιστα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἔχοντι δὲ πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν βίον αὐτοῦ, κομπώδη καὶ φρυαγματείαν ὄντα, καὶ κενοδοξείας καὶ φιλοτιμίας ἀνωμάλου μεστόν. ἐπεὶ δὲ Γαβίνιος ἀνὴρ ὑπατικὸς εἰς Συρίαν πλέων ἀνέπειθεν αὐτὸν ὁρμῆσαι πρὸς τὴν στρατείαν, ἰδιώτης μὲν οὐκ ἀνέφη συνεξελθεῖν· ἀποδειχθεὶς δὲ ἱππέων ἄρχων, συνεστράτευε· καὶ πρῶτον μὲν ἐπ' Ἀριστόβουλον Ἰουδαίους ἀφιστάντα πεμφθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐπέβη τοῦ μεγίστου τῶν ἐρυμάτων πρῶτος, ἐκείνους δὲ πάντων ἐξήλασεν· εἶτα μάχῃ συνάψας, καὶ τρεψάμενος ὀλίγοις τοῖς σὺν αὐτῷ τοὺς ἐκείνου πολλαπλασίους ὄντας, ἀπέκτεινε πλείους ὀλίγων ἁπάντων· αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ παιδὸς Ἀριστόβουλος ἥλω. μετὰ ταῦτα Γαβίνιον ὑπὲρ μυρίοις ταλάντοις Πτολεμαῖος πείθοντος εἰς Αἴγυπτον ἅμα συνεμβάλλειν αὐτῷ, καὶ τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν, οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ἐκωλύοντο, καὶ Γαβίνιον δὲ ὄκνος τις εἶχε τοῦ πολέμου, καίπερ ἐξωδραποδισμένον χρυσῆ τοῖς μυρίοις ταλάντοις· Ἀντώνιος δὲ, πράξεων μεγάλων ἐφιέμενος, καὶ τῷ Πτολεμαίῳ χαριζόμενος δεομένῳ, συνέπεισε μὲν καὶ συνεξώρμησεν ὑπὲρ τὴν στρατείαν τὸν Γαβίνιον· ἐπεὶ δὲ τοῦ πολέμου μᾶλλον ἐφοβοῦτο τὴν ὑπὲρ ὃ Πηλούσιον ὁδὸν, ἅτε δὴ διὰ ψάμμου βαθείας καὶ ἀνύδρου

A Nam quum ei angustũ patrimonium esset, atquẽ ideo, ne declararet munificentiã suam, cõtineretur ab vxore: familiaris autẽ eius quispiã difficultate pecuniaria laborans eum adisset pecuniam rogatum: quia deficiebatur argẽto, imperauit puero vt scyphũ argenteum aqua impleret, & ad se ferret. quo allato, quasi barbam rasurus rigauit mentum: ac puero ad aliud negotiũ ablegato, dedit scyphum amico suo vt eo vteretur. Quum esset autẽ magna inter seruos inuestigatio, vidẽs exardescẽtẽ vxorẽ, atq; de singulis parantem quęrere, petita venia id quod erat cõfessus est. Vxor eius Iuliafuit ex Cęsarũ familia, cum præstantissimis & pudicissimis illius memoriæ matronis cõparanda. In huius contubernio filius Antonius eductus est, quum postpatris eius fata nupsisset Cornelio Lẽtulo, quẽ Cicero, vnum ex Catilinæ coniuratione, necauit. Hinc apparet acris illius cũ Cicerone Antonio simultatis occasio & fons extitisse. Iactat Antonius ne exanime quidẽ corpus Lẽtuli prius quam exorata à matre sua Ciceronis vxore, redditum. verũ id apertum est mendacium. Nemo n. quisquam eorum in quos tunc fuit à Cicerone animaduersum, fuit sepultura phibitus. Antonio forma insigni quasi pestem aliquam adhæsisse amicitiam & consuetudinem ferunt Curionis: qui sese effrænibus dediderat voluptatibus: & Antonium, quo magis sibi foret obnoxius, in vinum, lustra, & graues profusosque sumptus immersit. Vnde hic æs alienum grande, & plus quam ætati suæ conuenie bat, contraxit, sexagies II-S. Id omne intercessit pro eo Curio. Quod vbi resciuit pater eius, interdixit Antonio domo sua. Ita hic paulisper Clodii audacissimi & teterrimi illius seculi tribunorum furori rempublicam perturbanti applicuit se. Cæterum cito insaniam Clodii pertæsus, & timens illorum qui conspirabant in illum, nauigauit ex Italia in Græciam. Illic corpus ad labores militares exercuit, & dicendi facultatem excoluit. Sequutus est Asiaticum, quod vocant, dicendi genus, quod ea tempestate maximo florebat, oppidò moribus suis congruens insolentibus, elatis, inanisque iactantiæ & inconstantis ambitionis plenis. Quum autem Gabinius proconsul in Syriam nauigans inuitaret eum ad capessendum militiam, abnuit priuatum sequuturum se: sed delata sibi equitum præfectura, sequutus est illum ad bellum. Primum in Aristobulum, qui Iudæos ad rebellandum solicitauerat, missus, princeps amplissimæ arcis muros transcendit, pręsidiisq; illum omnibus exuit reliquis. Inde signis collatis ingentes copias eius parua manu fudit, paucisque demptis has occidione occidit. Ipse vna cum filio Aristobulus captus est. Hic quum Gabinium Ptolemæus decem millium talentum mercede impelleret ad reducendum se in Ægyptum, & regnum suum recipiendum, plerique duces refragati sunt, & Gabinius bellum hoc dubitauit suscipere, quamuis vehemẽter decem illis millib. talẽtum mancipatus. Antonius vero rerum auidus magnificarũ, & Ptolemęo cupiẽs gratificari rogãti, pręsto ei fuit ad inducendum atq; incendendum ad suscipiendũ hoc bellũ Gabinium. Sed quia supra bellum iter ad Pelusiũ formidabant, quod per altum & sitiens sabulum

faciendũ ipsis erat circa eluuiẽ & Serbonidispaludes, quas Typhonis quidem exhalationes vocant Ægyptii: videturvero restagnatio sub terram & ꝓcolatio esse maris rubri, q; arctissima ceruice à mari interno dirimitur: missus cũ equitatu Antonius nõ modo angustias occupauit, sed Pelusiumquoque cepit, amplã vrbẽ: redactoq; in potestatẽ præsidio eius, simul iter præstitit exercitui securum, & spẽ imperatori victoriæ firmauit. Huius cupiditas glorię fuit hostib. quoq; salutaris. Nam quũ Ptolemæus, simulatq; Pelusiũ iniit, ira & odio inflammatus instituisset Ægyptios trucidare, intercessit & ꝓhibuit id. In præliis & certaminibus, quę magna & crebra cõmissa fuerunt, multa virtutis & cõsilii imperatorii facta edidit: liquidissime autem, quũ circumdedit & circũuenit à tergo hostes. qua re victoriam in frontẽ incurrentib. parauit. Horũ causa eximiis donis honoratus est. Nec vero obscura ad vulgus humanitas eius aduersus Archelaum defunctũ extitit. Nã quũ familiaritas ei cũ illo & ius hospitii intercessisset, bellũ cum viuẽte gessit necessario, corpus interfecti requisitũ regio cultu funerauit. Hinc magnam sui memoriam Alexandrinis reliquit, & apud milites Romanos habitus est fortissimus. Formę quoq; ei ingenua dignitas fuit & barba ꝓmissa: frontisq; amplitudo & nasus aduncus faciẽ virilẽ repręsentare pictis & sculptis Herculis simulacris germanam videbatur. Fuit et iam vetus fama ducere ab Hercule Antonios genus, atq; esse ab Antone Herculis filio prognatos. Quẽ rumorẽ corporis specie, vti diximus, & vestitu confirmare existimabatur. quippe quum ꝓditurus in multorum conspectum esset, semper tunicam ad coxam incinctam habebat, grandem gladium suspendebat ex cingulo, & rigido cilicio amiciebat se. At quæ etiam importuna aliis videbantur, iactantia, dicacitas, perpotatio, in publico sedere interveſcẽdum, & cibũ sumere assistentẽ ex militari mensa: incredibile dictu quantã beneuolentiam ei & desideriũ conciliauit militũ. Iam nec amores eius veneribus carebant: verum & his allexit multos, dum amantes adiuuit, neq; ægre tulit in amores suos dicta. Liberalitas vero, & quod nihil pauca manu neq; astricta militib⁹ & amicis largiretur, aditum præbuit ei ad potentiam amplum, eiusq;, quum iam magnus euasisset, maiorẽ in modũ amplificauit opes: quas infinita alia euertebant vitia. Vnum munificentię eius exemplum cõmemorabo. Amico cuipiam decies ꝟ-s iusserat dari. Obstupescente dispensatore, &, quo summæ magnitudinẽ ei ostenderet, argentum in medio ꝓponente, transiens, quid hoc esset, rogauit. Vbi respondit dispensator, id quod donari iusserat: liuorem eius coniiciens Antonius, Ego vero maiorem summam, inquit, esse decies putaui. hoc exiguum est. Itaq; alterum ei tantum adiice. Cæterum hæc postea. In discordia Romanorũ ciuili quum optimates præsentem Pompeium sequerentur, populares armatum ex Gallia excirent Cæsarem: Antonii amicus Curio mutata sententia à Cæsare stans, adiunxit Antoniũ, ac quum multũ facũdia ad plebem posset, multaq; profunderet præbente Cæsare, tribunũ plebis Antonium, mox augurẽ creauit.

A τοῦ τὸ ἔκρηγμα καὶ τὰ τῆς Σερβωνίδος ἕλη μινομένης αὐτοῖς τῆς πορείας, ἃς Τυφῶνος μὲν ἐκπνοὰς Αἰγύπτιοι καλοῦσι, τὴν δὲ ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὑποκόρισις εἶναι δοκεῖ καὶ διώρυξις, ἣν βραχυτάτῳ διοικίζεται τοῦ τε ἐντὸς θάλασσαν ἰσθμῷ, πεμφθεὶς μετὰ τῶν ἱππέων ὁ Ἀντώνιος, οὐ μόνον τὰ στενὰ κατέσχεν, ἀλλὰ καὶ Πηλούσιον ἑλών, πόλιν μεγάλην, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φρουρὰν κρατήσας, ἅμα καὶ τὴν ὁδὸν ἀσφαλῆ τῷ στρατεύματι, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ἐποίησε τῷ στρατηγῷ βέβαιον. ἀπέλαυσαν δὲ τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ καὶ οἱ πολέμιοι. Πτολεμαῖος γὰρ, ἅμα τῷ παρελθεῖν εἰς τὸ Πηλούσιον, ὑπὸ

B ὀργῆς καὶ μίσους ὡρμημένου φονεύειν τοὺς Αἰγυπτίους, ἐκέκτη καὶ διεκώλυσεν. ἐν δὲ τῇ μάχῃ καὶ τοῖς ἀγῶσι μεγάλοις καὶ συχνοῖς γενομένοις πολλὰ καὶ τόλμης ἔργα καὶ προθυμίας ἡγεμονικῆς ἐπιδείξαμενος, ἐμφανέστατα δὲ τῷ κυκλώσασθαι καὶ προσβαλεῖν κατόπιν τοὺς πολεμίους, τὴν νίκην τοῖς κατὰ στόμα τῶν δασχῶν, ἀριστεῖα καὶ τιμὰς ἔλαβε πρεπούσας. οὐ διέλαθε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐδὲ ἡ πρὸς Ἀρχέλαον αὐτοῦ τεθνηκότα φιλανθρωπία. γενόμενος γὰρ αὐτῷ συνήθης καὶ ξένος, ἐπολέμει μὲν ἀναγκαίως ζῶντι, τὸ δὲ σῶμα πεσόντος ἐξεῦρων, καὶ κοσμήσας βασιλικῶς, ἐκήδευσεν. ὑπὲρ τούτοις Ἀ-

C λεξανδρεῦσί τε πλεῖστον αὐτοῦ λόγον κατέλιπε, καὶ Ῥωμαίων τοῖς στρατευομένοις αἱρετὸς ἔδοξε λαμπρότατος εἶναι. προσῆν γὰρ καὶ μορφῆς ἐλευθέριον ἀξίωμα, καὶ πώγων τὶς οὐκ ἀγλυκὺς, καὶ πλάτος μετώπου, καὶ χρυπότης μυκτῆρος, ἐδόκει τοῖς γραφομένοις καὶ πλασσομένοις Ἡρακλέους προσώποις ἐμφερὲς εἶναι τὸ ἀρρενωπόν. ὧν καὶ λόγος παλαιὸς, Ἡρακλίδας εἶναι τοὺς Ἀντωνίους, ἀπ' Ἀντέωνος παιδὸς Ἡρακλέους γεγενόσας. καὶ τοῦτον ᾤετο τὸν λόγον τῇ τε μορφῇ τοῦ σώματος (ὥσπερ εἴρηται) καὶ τῇ στολῇ βεβαιοῦν. ἀεὶ γὰρ ὅτε μέλλοι πλείοσιν ὁρᾶσθαι, χιτῶνα εἰς μηρὸν ἐζώσατο, καὶ μάχαι-

D ραν μεγάλην παρήρτητο, καὶ σάγης προσεκέκειτο τῷ στρατῷ. ἃ μὲν ἄλλα καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις φορτικὰ δοκοῦντα, μεγαλαυχία, καὶ σκάμμα, καὶ κώθων ἐμφαινὴς, καὶ καθίσαι πρὸς τὸν ἐσθίοντα, καὶ φαγεῖν ὑπιστάντα τραπέζῃ στρατιωτικῇ, θαυμαστὸν ὅσον εὐνοίας καὶ πόθου πρὸς αὐτὸν ἐνεποίει τοῖς στρατιώταις. ὧν δέ που καὶ ὁ ἐρωτικὸν οὐκ ἀπαφρόδιτον, ἀλλὰ καὶ τούτῳ πολλοὺς ἐδημαγώγει, συμπαίζων τε τοῖς ἐρῶσι, καὶ σκωπτόμενος οὐκ ἀνδρῶς εἰς τοὺς ἰδίους ἔρωτας. ἡ δὲ ἐλευθεριότης, καὶ τὸ μηδὲν ὀλίγῃ χρεῖ μηδὲ φειδομένῃ χαρίζεσθαι στρατιώταις καὶ φίλοις, ἀρχήν τε λαμπρὰν ὑπὸ τοῦ

E ἰσχυροῦ αὐτῷ παρέσχε, καὶ μεγάλου γενομένου, τὴν δυνάμιν ὑπὲρ πλεῖστον ἐπῆρεν, οὐκ μυρίων ἄλλων ἁμαρτημάτων ἀνατρεπομένων. ἐν δέ τι τοῦ μεγαλοδώρου παράδειγμα διηγήσομαι. τῶν φίλων τινὶ μυριάδας οὐκ ἐλάττους πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι (τοῦτο Ῥωμαῖοι δεκίας καλοῦσι) τοῦ δ' ὑπὲρ τοῦ θαυμάσαντος, καὶ ἵνα δείξῃ τὸ πλῆθος αὐτῷ, καταβαλόντος ἐν μέσῳ τὸ ἀργύριον, ἠρώτησε παρειών, ὅ, τι δὴ τοῦτο εἴη. τοῦ δ' ὑπὲρ τοῦ φήσαντος, ὡς οὐκ ἐλάττοσι δοθῆναι, συμβαλὼν αὐτοῦ τὴν κεκρυφαλίαν ὁ Ἀντώνιος, Ἐγὼ πλείονα ᾤμην (ἔφη) τὸ δεκίας εἶναι. τοῦτο δὲ μικρόν ἐστιν· ὥστε ἄλλο πρόσθες αὐτῷ τοσοῦτον. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. ἐπεὶ δὲ τὰ Ῥωμαίων πράγματα διέστη, τῶν μὲν ἀριστοκρατικῶν Πομπηΐῳ παρόντι προσθεμένων, τῶν δὲ δημοτι-

F κῶν Καίσαρα προσκαλούντων ἐκ Γαλατίας ἐν τοῖς ὅπλοις ὄντα, Κουρίων ὁ Ἀντωνίου φίλος ἐκ μεταβολῆς θεραπεύων τὰ Καίσαρος, Ἀντώνιον προσηγάγετο, καὶ μεγάλην μὲν ἀπὸ τῆς λέγειν ἐν τοῖς πολλοῖς ἐχρῆν ἰσχύν, χρώμενος δὲ καὶ δαπάναις ἀφειδῶς, ἀφ' ὧν Καῖσαρ ἐχορήγει, δημάρχου ἀπέδειξε τὸν Ἀντώνιον. εἶτα, τῶν ἐπ' οἰωνοῖς ἱερέων, οὓς αὐγούρας καλοῦσιν·

ὁ δὲ βίβλος εἰς τὴν ἀρχὴν παρελθὼν, οὐ μακρὸν ἦν ὄφελος τοῖς πολιτευομένοις ὑπὲρ Καίσαρος· ἀλλὰ τοῦτον μὲν Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου Πομπηίῳ τοῖς τε συνεφλεγμένοις ἤδη στρατιώταις παρεγγυῶντος καὶ καταλέγειν ἑτέρους διδόντος, ἐμποδὼν ἔστη, διάταγμα γράψας, ὅπως ἡ μὲν ἠθροισμένη δυνάμεις εἰς Συρίαν πλέῃ, καὶ Βίβλῳ βοηθῇ πολεμοῦντι Πάρθοις, οἷς ὁ Πομπήιος καταλέγειν, μὴ προσέχωσιν αὐτῷ. δεύτερον, καὶ τὰς Καίσαρος ὑπισχνουμένας οὐ προσιεμένων, τοῦδε ἐώντων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς συγκλητικοῖς, αὐτὸς ἰσχύων ἅμα τὸ ἄρχειν, ἀνέγνω, καὶ πολλοὺς μετέσχεν τῆς γνώμης, δίκαια καὶ μέτρια Καίσαρος ἀξιοῦν ἀφ' ὧν ἔγραψε δόξαντος. τέλος δὲ, δυοῖν ἐρωτήσεων ἐν τῇ βουλῇ γενομένων, τὸ μὲν, εἰ δοκεῖ Πομπήιον ἀφεῖναι τὰ στρατεύματα, τὸ δ', εἰ Καίσαρα· καὶ Πομπήιον μὲν ὀλίγων τὰ ὅπλα καταθεσθαι, Καίσαρα δ' παρ' ὀλίγους πολίτων κελεύοντων, ἀνασὰς Ἀντώνιος ἠρώτησεν εἰ δοκεῖ καὶ Πομπήιον ὁμοῦ καὶ Καίσαρα τὰ ὅπλα καταθέσθαι καὶ τὰς δυνάμεις ἀφεῖναι. τούτῳ ἐδέξαντο λαμπρῶς τὴν γνώμην ἅπαντες, καὶ μετὰ βοῆς ἐπαινοῦντες τὸν Ἀντώνιον, ἠξίουν ἐπιψηφίζεσθαι. μὴ βουλομένων δὲ τῶν ὑπάτων, αὖθις ἑτέρας οἱ Καίσαρος φίλοι προτείναι ἐπιφέρειν εἰ δοκοῦσας ἀξιώσεις, ἃς ὅ, τε Κάτων ἀντεπιστὰς, καὶ Λέντλος ὑπατεύων ἐξέβαλε τὸν βουλῆς τὸν Ἀντώνιον. ὁ δὲ πολλὰ μὲν αὐτοῖς ἐξιὼν ἐπηράσατο, λαβὼν δ' ἁμάξας τινὰς ἐθήτας, καὶ μισθωσάμενος μετὰ Κασσίου Κοΐντου ζεύγος, ἐξώρμησε πρὸς Καίσαρα. καὶ κατιδόντες αὐτὸν ὀφθέντες, ὡς τοῦδε ἕνεκα κόσμον ἐπὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ πραγμάτων ἔχοντες, ὅτε μηδὲ δημάρχοις παρρησίας μέτεστιν, ἀλλ' ἐλαυνόμενοι καὶ κινδυνεύοντες πᾶς ὁ φεύγων ὑπὸ τῶν δικαίων. ἐκ τούτου λαβὼν τὴν στρατείαν ὁ Καῖσαρ, εἰς Ἰταλίαν ἐνέβαλε. διὸ καὶ Κικέρων ἐν τοῖς Φιλιππικοῖς ἔγραψε, τὸν μὲν Τρωϊκὸν πολέμου τὴν Ἑλένην, τὸν δ' ἐμφύλιον τὸν Ἀντώνιον ἀρχὴν γενέσθαι· πρόφασιν ψευδόμενος. οὐ γὰρ οὕτως δύσχερης ἦν τοῦδε ἕνεκα ὁ θυμὸς ἐπὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ πραγμάτων ἔχειν

quo ad bellum impigri, fortis, atque rei militaris periti opera vtens haudquaquam est falsus. Ac quum paucis copiis ex Brundusio mare Ionium transmisisset, remisit naues retro, mandauitq; per literas Gabinio & Antonio, vt imponerent exercitum, eumque quam ocyssime transportarent in Macedoniam. Quum esset autem à nauigando Gabinius hyemis metu alienus, ac pedestri longinquo itinere exercitum circumduceret, Antonius versanti inter multos hostes timens Cæsari, Libonem, qui pro faucibus portus stationem habens imminebat transituris, reiecit. cuius naues circumiecit multis paruis acatiis, impositisq; classi viginti millibus octingentis peditibus vela fecit. Postquam est ab hostibus conspectus, insequuti sunt illi eum: verum imminens ab his discrimen effugit, quod vis acrior austri magnis vndis & fluctuante mari naues eorum inuoluerit. Cæterum quod coniiceretur classis eius in abruptos scopulos atque altos sinus maris, omnem spem salutis abiecit. Vt vero ex sinu increbuit Africus, & fluctus à terra expulsus in pelagus est, repetẽs altum, ac feliciter nauigans, cernit plenum naufragiorũ littus. Eo enim consectantes eum naues eiecit ventus, & afflictæ sunt non paucæ, multisque captiuis & præda potitus est Antonius, Lissum cepit, magnosque Cæsari animos addidit opportunus eius tantis cum copiis aduentus. Commissæ fuerunt crebræ & assiduæ velitationes: in quibus vbique enituit eximia eius virtus. Bis effusum in fugam Cæsaris exercitum occurrens conuertit, fugamq; repressit & repetere cogens suos pugnam, instantes profligauit. Maximum igitur eius erat secundum Cæsarem in exercitu nomen. Quanti autem eum faceret, demonstrauit Cæsar. nam quum postremam, qua de summa rerum decreuit, esset pugnam Pharsalicam initurus, dextrum cornu ipse tenuit, Antonium sinistro, vt omnium suorum bellicosissimum, præposuit. Post victoriam dictator dictus, mox insequutus est Pompeium: Antonium tribunum plebis fecit, misitque eum Romam. Hic magistratus præsente dictatore secundum obtinet locum: quo absente primus & pene est solus. Manet enim tribunatus, quum alios magistratus dictatore dicto omnes abrogent. At Dolabella id temporis tribunus plebis, iuuenis & rerum nouarum cupidus, legem de nouis tabulis promulgabat, Antoniumque impellebat amicum suum, qui semper gratificari auebat plebi, vt adiutor & socius sibi in hac actione esset. Contra suadebant Asinius & Trebellius. Ibi forte grauis suspicio allata est Antonio, violasse nuptias suas Dolabellam. Quod factum iniquo animo ferens, nuntium remisit vxori, quæ patruelis sua erat, C. Antonii Ciceronis collegæ filia. Igitur Asinii partes sequutus, Dolabellam oppugnauit. nam forum occupauerat ille, legem intendens vi perferre. Antonius vero, quũ etiam arma senatus decreuisset in Dolabellam, irrumpens in forum prælio commisso nonnullos illius gregales occidit, & aliquot amisit de suis. Hinc in multitudinem incurrit. Bonis & sanis ob vitam reliquam (vt Cicero ait) non placebat, sed erat iis inuisus, execrantibus intempestiuas eius perpotationes & odiosos sumptus, volutationesque in lustris,

A πόλεμον ὡς ἐνεργῶ καὶ αὐθρείῳ καὶ ἡγεμονικῷ χρώμενος, οὐδαμῆ διήμαρτεν. αὐτὸς μὲν οὖν μετ' ὀλίγων ἀπὸ Βρεντησίου διαβάσας τὸν Ἰόνιον, ἔπεμψεν ὀπίσω τὰ πλοῖα, Γαβινίῳ καὶ Ἀντωνίῳ τοῖς δυνάμεις ἐμβιβάζειν καὶ διαγαγεῖν τάχος εἰς Μακεδονίαν ἐπιστέλας. Γαβινίου δὲ πρὸς τὸν πλοῦν χαλεπὸν ὄντα, χειμῶνος ὥρᾳ καταδειλιάσαντος, καὶ πεζῇ μακρὰν ὁδὸν διελαύνοντος τὸν στρατὸν, Ἀντώνιος ὑπὲρ Καίσαρος ἐν πολλοῖς ἀπειλημμένος πολεμίοις φοβηθεὶς, Λίβωνα μὲν ἐφορμοῦντα τοῦ στόματι τοῦ λιμένος ἀπεκρούσατο, πολλὰ τῶν λεμβῶν ἀκατίων τῇ δίκρεσιν αὐτοῦ διείρας.

B ἐμβιβάσας δὲ τοῖς ναυσὶν ἱππεῖς ὀκτακοσίους καὶ δισμυρίους ὁπλίτας, ἀνήχθη. καὶ γνόμενος καταφανὴς τοῖς πολεμίοις καὶ διωκόμενος, τὸ μὲν ἐκ τούτων κίνδυνον διέφυγε, λαμπροῦ νότου κῦμα μέγα καὶ κοίλον θαλάττῃ τοῖς πτέρεσιν αὐτῶν διείρασαντος· ἐκφερόμενος δὲ τοῖς ναυσὶ πρὸς κρημνοὺς καὶ φάραγγας ἀγχεβαθεῖς, οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας εἶχεν. ἄφνω δὲ τοῦ κόλπου πολὺ ἐκπνεύσαντος λίβα, καὶ τοῦ κλύδωνος ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸ πέλαγος ἀναχεομένου, μεταβαλόμενος ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ πλέων σοβαρῶς, ὁρᾷ ναυαγίων πλεῖστον τὸ αἰγιαλόν. ἐνταῦθα γὰρ ἐξέβαλε τὸ πνεῦμα τοὺς διωκούσας αὐτὸν τριήρεις· καὶ διεφθάρησαν οὐκ ὀλίγαι· καὶ σωμάτων πολλῶν καὶ χρημάτων ἐκράτησεν Ἀντώνιος· καὶ λίαν εἶλε, καὶ μέγα Καίσαρι παρέσχε θάρσος, ἐν καιρῷ μεγάλῳ τηλικαύτης ἀφικόμενος δυνάμεως. πολλῶν δὲ γινομένων καὶ συνεχῶν ἀγώνων, ἐν πᾶσι μὲν ἦν ἀναστρεπτὴς· δὶς δὲ φεύγοντας τοὺς Καίσαρος ἀποστήσας ἀνέστρεψε, καὶ στῆναι καὶ συμβαλεῖν αὖθις τοῖς διώκουσιν ἀναγκάσας, ἐνίκησεν. ἦν δὲ αὐτῷ μετὰ Καίσαρα πλεῖστος ἐν τῷ στρατοπέδῳ λόγος. ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἡνίκα εἶχε περὶ αὐτοῦ δόξαν. ἐπεὶ γὰρ ἔμελλε τὴν τελευταίαν καὶ τὰ ὅλα κρίνασαν ἐν Φαρσάλῳ μάχη μάχεσθαι, τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς εἶχε κέρας, τὸ δ' εὐωνύμου τὴν ἡγεμονίαν Ἀντωνίῳ παρεδώκεν, ὡς πολεμικωτάτῳ τῷ ὑφ' ἑαυτῷ. μετὰ δὲ τὴν νίκην δικτάτωρ ἀναγορευθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐδίωκε Πομπήϊον· Ἀντώνιον δὲ δημάρχην ἐλόμενος εἰς Ῥώμην ἔπεμψεν. ἔστι δὲ ἡ ἀρχὴ, δευτέρα, τοῦ δικτάτορος παρόντος· αὐ δὲ μὴ παρῇ, πρώτη καὶ μόνη σχεδόν. ἡ γὰρ δημαρχία διαμένει, τὰς δ' ἄλλας καταλύουσι πάσας δικτάτορος αἱρεθέντος. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε δημαρχῶν Δολοβέλλας, νέος ἀνὴρ καὶ νέων πραγμάτων ὀρεγόμενος, εἰσηγεῖτο χρεῶν ἀποκοπὰς, καὶ τὸν Ἀντώνιον αὐτῷ τε φίλον ὄντα καὶ βουλόμενον ἀεὶ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, ἔπειθε συμπράττειν καὶ κοινωνεῖν τοῦ πολιτεύματος. Ἀσινίου δὲ καὶ Τρεβελλίου τἀναντία παρακαλούντων, ὑπόνοια δεινὴ κατὰ τύχην τῷ Ἀντωνίῳ προσέπεσεν ὡς ἀδικουμένῳ παρὰ τὸν γάμον ὑπὸ τοῦ Δολοβέλλα. καὶ δεῦγμα βαρέως ἐνεγκὼν, τήν τε γυναῖκα τῆς οἰκίας ἐξήλασεν, ἀνεψιὰν οὖσαν αὐτοῦ, (θυγάτηρ γὰρ ἦν Γαΐου Ἀντωνίου τοῦ Κικέρωνι συνωμοτεύσαντος) καὶ τοὺς περὶ Ἀσίνιον δεξάμενος, ἐπολέμει τῷ Δολοβέλλᾳ. κατέλαβε γὰρ τὴν ἀγορὰν ἐκεῖνος, ὡς βίᾳ κυρώσων τὸν νόμον. Ἀντώνιος δὲ, καὶ τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ὅπλων δεῖν ἐπὶ τὸν Δολοβέλλαν, ἐπελθὼν, καὶ μάχην συνάψας, ἀπέκτεινέ τε τινὰς τῶν ἐκείνου, καὶ τῶν ἰδίων ἀπέβαλε. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς ἐκ τούτων ἀπηχθάνετο. τοῖς δὲ χρηστοῖς καὶ σώφροσι παρὰ τὸν ἄλλον βίον οὐκ ἦν ἀρεστὸς, (ὡς Κικέρων φησὶν) ἀλλ' ἐμισεῖτο, βδελυττομένων αὐτοῦ μέθας ἀώρους, καὶ δαπάνας ἐπαχθεῖς, καὶ κυλινδήσεις ἐν γυναιξὶν·

καὶ μεθ' ἡμέραν μὲν ὕπνους καὶ περιπάτους ἀλύοντος καὶ κραιπαλῶντος, νύκτωρ δὲ κώμους, καὶ θέατρα καὶ διαπορείας ἐν γάμοις μίμων καὶ γελωτοποιῶν. λέγεται γοῦν ὡς ἐν Ἱππίου ποτὲ τοῦ μίμου γάμοις ἐστάλης, καὶ πιὼν διὰ νυκτὸς, εἶτα περὶ τὴν δημόσιον καλούμενος εἰς ἀγορὰν, προελθὼν ἐπὶ δεῖπνον μικρὸν, ἐμέσας, τοῦ φίλων τινὸς ὑποδεχομένου τὸ ἱμάτιον. ἦν δὲ καὶ Σέργιος ὁ μίμος τοῦ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυναμένου, καὶ Κύθηρις ἀπὸ τῆς αὐτῆς παλαίστρας γυναῖον ἀγαπώμενον. ὃ δὴ, καὶ τὰς πόλεις ὅπτων, ἐν φορείῳ περιήγετο, καὶ τὸ φορεῖον οὐκ ἐλάττων ἢ τὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ παρεπόμενος ἠκολούθει. ἐλύπει δὲ καὶ χρυσῶν ἐκπωμάτων, ὥσπερ ἐν πομπαῖς, ταῖς ἀποδημίαις διαφερομένων ὄψεις, καὶ σκηναὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ περὶ ἄλσεσι καὶ ποταμοῖς ἀρίστων πολυτελῶν παρασκευαὶ, καὶ λέοντες ὑπεζευγμένοι, καὶ σωφρόνων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οἰκίαι γαμετῶν καὶ σαμβυκιστρίαις ὑπεσταθμευομένοις. δεινὸν γὰρ ἐποιοῦντο, Καίσαρα μὲν αὐτὸν ἔξω τῆς Ἰταλίας διαιτᾶν, τὰ περιόντα τοῦ μεγάλου πολέμου μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις διανεστηρηκότα, ἑτέρους δὲ δι' ἐκείνου δαπανᾶν τοῖς πολίταις ἐπιβαρύνοντας. ταῦτα καὶ τὴν στάσιν αὐξήσειν δοκεῖ, καὶ τὸ στρατιωτικὸν εἰς ὕβρεις δεινὰς καὶ πλεονεξίας λυθεῖναι. διὸ καὶ Καίσαρ ἐπανελθὼν Δολοβέλλᾳ τε συγγνώμην ἔδωκε, καὶ τὸν τεῖον αἱρετὴν ὕπατον, οὐκ Ἀντώνιον ἀλλὰ Λέπιδον εἵλετο συνάρχοντα. τὴν δὲ Πομπηΐου πωλουμένην οἰκίαν ὠνήσατο μὲν Ἀντώνιος, ἀπαιτούμενος δὲ τὸν τιμὴν ἠγανάκτει· καὶ φησὶν αὐτὸς διὰ τοῦτο μὴ μεταδοῦναι Καίσαρι τῆς εἰς Λιβύην στρατείας, ὅτι τοῖς τοιούτοις κατορθώμασι μὴ τυχὼν ἀμοιβῆς. ἔοικε μὲντοι τὸ πολὺ τῆς ἀβελτηρίας αὐτοῦ καὶ ἀσωτείας ἀφελεῖν ὁ Καίσαρ, οὐκ ἀναιδήτως τὰ πεπραγμένα δεξάμενος. ἀπαλλαγεὶς γὰρ ἐκείνου τοῦ βίου, γάμῳ τοιούτῳ, Φουλβίαν ἀγάμενος τὴν Κλωδίου τοῦ δημαγωγοῦ συνοικήσασαν, οὐ παλαιστὴν, οὐδὲ οἰκουρὸν φρόνημα γυναῖον, οὐδὲ αἰδοῖον ἰδιώτου κρατεῖν ἀξιοῦν, ἀλλὰ ἄρχοντος ἄρχειν, καὶ στρατηγοῦντος στρατηγεῖν βουλόμενον· ὥστε Κλεοπάτραν διδασκάλιον Φουλβίᾳ τῆς Ἀντωνίου γυναικοκρασίας ὀφεῖλεν, πολὺ χειροήθη καὶ πεπαιδαγωγημένον ἀπ' ἀρχῆς ἀκροᾶσθαι γυναικῶν, τοῦ δαμαζούσας αὐτόν. οὐ μὴν ἀλλὰ κἀκείνῳ ἐπειρᾶτο παίζων καὶ μειρακιούμενος ἱλαρωτέραν ποιεῖν ὁ Ἀντώνιος· οἷόν τε Καίσαρι πολλῶν ἀπόντων μετὰ τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ νίκην, καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε. εἶτα ἄφνω φήμης εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐμπεσούσης, ὡς ὅτι ἀπολωλοτες οἱ πολέμιοι Καίσαρος τεθνηκότος, ἀνέστρεψεν εἰς Ῥώμην. λαβὼν δὲ θεράποντος ἐσθῆτα, νύκτωρ ὅτι τὴν οἰκίαν ἦλθε, καὶ φήσας ὅτι τὴν Φουλβίᾳ δι' Ἀντωνίου κομίζειν, εἰσῆλθε πρὸς αὐτὴν ἐγκεκαλυμμένος. εἶτα ἡ μὲν ἐκπαθὴς οὖσα, πρὶν ἢ τὰ γράμματα λαβεῖν, ἠρώτησεν εἰ ζῇ ὁ Ἀντώνιος. ὁ δὲ τὴν ὅπτησιν ἀφεὶς σιωπῇ πρὸς τείνας, ἀρξαμένῳ λύειν καὶ ἀναγινώσκειν τὴν βαλὼν κατεφίλησεν. ταῦτα μὲν οὖν ὀλίγα, πολλῶν ὄντων, ἕνεκεν δείγματος ἐξενεγκόμεθα. ἐκ δὲ Ἰβηρίας ἐπανιόντι Καίσαρι πρῶτοι μὲν οἱ πρῶτοι πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπήντων. ἐπιμήθη δὲ Ἀντώνιος ἐκπρεπῶς ὑπ' αὐτοῦ. κομιζόμενος γὰρ ὅτι ζῶντος διὰ τῆς Ἰταλίας Ἀντώνιον εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ συνοχούμενον, ὀπισθεν δὲ Βροῦτον Ἀλβῖνον καὶ τὸν τῆς ἀδελφιδοῦς υἱὸν Ὀκταουϊανὸν, ὃς μετὰ ταῦτα Καίσαρ ὠνομάσθη, καὶ Ῥωμαίων ἦρξε πλεῖστον χρόνον.

A somnos diurnos, ambulationes nauseantis & vino mersi, comessationes nocturnas, ludos & commorationes in mimorum & scurrarum nuptiis. Ac fertur, quum ad Hippiæ mimi nuptias inuitatus totam noctem perpotasset, mane autem à populo accitus in forum esset, adhuc cibo plenus progressus, vomuisse, excipiente amico quodam toga sua. Iam erat Sergius mimus vnus ex iis qui plurimum apud eum poterant, & Cytheris ex eadem palæstra, quam mulierculam adamabat. Hanc vrbes peragrans circumducebat lectica. Lecticam eius non minor comitatus quam matris ipsius sequebatur. Mordebant etiam homines poculorum aureorum in peregrinationibus eius tanquam in triumphali pompa translatorum spectacula, erectiones in itinere tentoriorum, prandiorum apud lucos & flumina exquisitorum apparatus, leonibus iuncti currus, pudicorum virorum & matronarum domicilia scortis & sambucistis iis ad diuertendum attributa. Intolerandum enim videbatur, Cæsarem extra Italiam pernoctare sub dio, dum magni illius belli magnis sudoribus & periculis reliquias persequitur, alios vero per illius autoritatem luxu diffluere ciuibus insultantes. Hæc etiam intendisse videntur seditionem, militibusque frænum ad fœdissima flagitia atque rapinas relaxasse. Quapropter reuersus Cæsar ignouit Dolabellæ: ac creatus tertium consul, non Antonium, sed Lepidum cooptauit collegam. Pompeii domum subhastaram emit Antonius. At indignabatur quum exigeretur pretium. qua quidem de causa noluisse allegat ipse se comitari Cæsarem ad bellum Africanum, quod præclaris factis suis prioribus non fuisset honos habitus. Apparet tamen multum de Antonii amentia & intemperantia Cæsarem, peccata eius non dissimulando, detraxisse. Siquidem explicuit se illa vita, animoque ad nuptias applicato Fuluiam Clodii, plebis concitatoris, viduam vxorem duxit, mulierem non ad lanificium aut ad rei familiaris administrationem factam, neque in virum contentam dominari priuatim, sed quæ imperanti imperare & ducem volebat ducere. vt mercedem Fuluiæ, quod ancillari Antonium docuisset fœminis, debuerit Cleopatra, quæ plane cicurem atque à tyrocinio institutum ad obtemperandum mulieribus accepit. Atqui illam quoque alludendo & lasciuiendo enitebatur Antonius reddere hilariorem. vt quum inter frequentiam Cæsari à victoria Hispaniensi obuiam procedentem, ipse quoque prodiit ei obuiam. Mox allato in Italiam rumore hostes Cæsare fato functo aduentare, Romam recurrit, sumptaq; veste famulari nocte domum venit, ac Fuluiæ ferens literas se ab Antonio portare, obuoluto capite est ad eam introductus. Tum illa magno percita motu, ante quam acciperet literas, percunctata est viueretne Antonius: Antonius vero epistolam ei tacitus reddidit, soluere & legere aggressam complexus est & osculatus. Hæc nos ex multis pauca exempli causa retulimus. At regredienti ex Hispania Cæsari quum omnes principes multorum dierum itinere occurrerent, Antonius honoratus ab eo eximie est. Quippe rheda per Italiam vehens assidentem habuit Antonium, à tergo Brutum Albinum & sororis suæ nepotem Octauianum, qui post Cæsar dictus est, longoque tempore Romanum tenuit imperium.

Creatus Cæsar quintum consul, ilico cooptauit collegam Antonium. Intendit autem abdicare se magistratu, & cedere Dolabellæ, idq; ad senatum retulit: verum repugnante aspere Antonio, multaque maledicta in Dolabellam congerente, nec pauciora audiente, illius indignitatis Cæsar pudore rem in præsentia omisit. Post ad renunciandum Dolabellam progressus, obnuntiante Antonio cessit, Dolabellamq; stomachantem destituit. Videtur autem illum non minus quam Antoniũ detestatus. Fertur enim, quum ambos simul quidam apud illum deferret, dixisse, non formidare se crassos illos & comatos, sed istos pallidos & macilentos: Brutum & Cassium designans, à quibus inde per insidias est interfectus. His Antonius speciosissimum velamentum præbuit imprudens. Luper calia Romæ agebantur. Cæsar autem triumphali ornatus veste sedens pro rostris spectabat in foro discurrentes. Multi iuuenes ex nobilitate & magistratibus discurrunt oleo vncti, atq; albis scuticis verberant ludibundi obuium quemq;. Inter hos discurrens Antonius, salute vetustis solennibus dicta diadema ferens lauri coronam circumiectum, accurrit ad rostra, sublatusq; ab sodalibus imposuit eam capiti Cæsaris, quasi deferendum ei regnum esset. Simulanti illi reiicere diadema, lætus populus applausit. Antonio illud iterum ingerente, repulit Cæsar denuo. Quum adhunc modum diu concertarent, pauci amici instanti Antonio, Cæsari renuenti populus vniuersus plausum cum gratulatione dedit. Quod sane mirandum erat, eos qui reipsa dominatum ferebant, regis nomen vt dissolutionem libertatis defugisse. Ac Cæsar quidem offensus surrexit ex rostris, detractaq; à collo toga iugulum volenti percutere clamauit se offerre. Coronam vni ex statuis eius impositam detraxerunt tribuni quidam, quos populus festis vocibus & plausu est prosequutus. His abrogauit Cæsar magistratum. Ea Cassium & Brutum confirmauerunt, delectisque ad illud facinus fidis amicis consultauerunt de Antonio. Quem cæteris admittentibus, reclamauit Trebonius. Docuit enim, quo tempore redeunti ex Hispania Cæsari prodibant obuiam, Antonii se, qui eodem secum tabernaculo vtebatur, & vna faciebat iter, leuiter sententiam & caute tentasse: percepit autem illum se, sed dissimulasse, nec Cæsari prodidisse tamen, sed cum fide compressisse eum sermonem. Hinc denuo deliberauerunt vna cum Cæsare interficere Antonium. Verum id Brutus impediuit. Volebat enim vt suscepta pro legibus & iure, sincera & pura maneret actio. Cæterum quod robur Antonii & imperii maiestatem timerent, assignauerunt ei de coniuratis certos, qui quum senatum ingrederetur Cæsar, atque exequendum consilium esset, sermone de rebus seriis iniecto detinerent eum. His vt composita erant actis, ac Cæsare in curia perempto, Antonius extemplo veste sumpta famulari abdidit sese. Vt vero illos neminem aduertit lædere, sed in Capitolium recepisse se, dato filio suo obside induxit illos ad descendendum, ac Cassium ad cœnam inuitauit, Brutum Lepidus:

A ἐπεὶ δὲ τὸ πέμπτον ἀπεδείχθη Καῖσαρ ὕπατος, προσείλετο μὲν αὐθὶς συνάρχοντα τὸν Ἀντώνιον, ἐβούλετο δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπειπάμενος Δολοβέλλα παρεχωρῆσαι· καὶ τοῦτο πρὸς τὴν σύγκλητον ἀνέφερεν. Ἀντωνίου δ' βαρέως ἀνιπτομένου, καὶ πολλὰ μὲν εἰπόντος κακὰ Δολοβέλλαν, οὐκ ἐλάττονα δὲ ἀκούσαντος, τότε μὲν ἀποχωρεῖν τὴν ἀκοσμίαν ὁ Καῖσαρ ἀπηλλάγη. μετὰ δὲ ταῦτα προελθὼν ἀναχωροῦσαν Δολοβέλλαν, Ἀντωνίου δὲ τοὺς οἴκοι σκαιοποιεῖσθαι βοῶντος, εἶξε καὶ προήκατο Δολοβέλλαν ἀχθόμενον· ἐδόκει δ' κἀκεῖνον οὐδὲν ἧττον τοῦ Ἀντωνίου βδελύττεσθαι. λέγεται γὰρ ὡς

B ἀμφοτέρους τινὸς ὁμοῦ διαβάλλοντος πρὸς αὐτὸν, εἰ τοι μὴ δεδιέναι τοὺς παχεῖς τούτους καὶ κομήτας, ἀλλὰ τοὺς ὠχροὺς καὶ λεπτοὺς ἐκείνους· Βροῦτον καὶ Κάσσιον ἀποδεικνύμενος, ὑφ' ὧν ἔμελλεν ἐπιβουλευθεὶς ἀναιρεῖσθαι. κἀκείνοις δὲ τὴν ἀνωφελεστάτην πρόφασιν ἄκων παρέσχεν Ἀντώνιος. ἐν μὲν γὰρ ἡ τῶν Λυκαίων ἑορτὴ Ῥωμαίοις, ἐν ᾗ Λουπερκάλια καλοῦσι· Καῖσαρ δ' κεκοσμημένος ἐσθῆτι θριαμβικῇ, καὶ καθήμενος ἐπὶ βήματος ἐν ἀγορᾷ, τοῖς θεασαμένοις ἐθεᾶτο. θεασάμενοι δὲ τῶν ἀνηψαννέοι πολλοὶ, καὶ τῶν ἀρχόντων, ἀληλειμμένοι λίπα, σκύτεσι λευκοῖς καθικνούμενοι

C μετὰ παιδιᾶς τῶν ἐντυγχανόντων. ἐν τούτοις ὁ Ἀντώνιος θεασάμενος, τὰ μὲν πάτρια χαίρειν εἴασε, διάδημα δ' δάφνης περιθείς, προσέδραμε τῷ βήματι, καὶ συνεξαρθεὶς ὑπὸ τῶν συνθεόντων, ἐπέθηκε τῇ κεφαλῇ τοῦ Καίσαρος, ὡς δὴ βασιλεύειν αὐτῷ προσῆκον. ἐκείνου δ' ἀθυπομόνου καὶ ἀπαλλίοντος, ἠπορεῖ ὁ δῆμος ἀνεκρότησε· καὶ πάλιν ὁ Ἀντώνιος ἐπῆγε, καὶ πάλιν ἐκεῖνος ἀπετείβετο. καὶ πολὺν χρόνον οὕτω διαμαχομένων, Ἀντωνίῳ μὲν ὀλίγοι τῶν φίλων βιαζομένῳ, Καίσαρι δ' ἀρνουμένῳ πᾶς ὁ δῆμος ἐπεκρότει μετὰ βοῆς. ὃ καὶ θαυμαστὸν ἦν, ὅτι τοῖς ἔργοις τὰ τῶν βασιλευ-

D όντων ὑποπτεύοντες, τοὔνομα τοῦ βασιλέως, ὡς καταλύσιν, τῆς ἐλευθερίας, ἔφευγον. ἀνέστη μὲν οὖν ὁ Καῖσαρ ἀχθεσθεὶς ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ δ' ἱμάτιον ἀπάγων ἀπὸ τοῦ βαχήλου, τῷ βουλομένῳ παρέχειν τὸ σφαγιεῖον ἔβοα. τὸ δ' στέφανον ἐνί τῶν ἀνδριάντων αὐτοῦ πεπιθέντα δημάρχοι τινὲς κατέσπασαν, οὓς ὁ δῆμος ἐφημῶν μετὰ χρόνου παρείπετο, Καίσαρος δ' τῆς ἀρχῆς ἀπέστησαν. ταῦτα τοῖς περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον ἐπέρρωσε· καὶ τῶν φίλων τοῖς πιστοῖς καταλέγοντες ὅτι τὴν πρᾶξιν, ἐσκέπτοντο περὶ Ἀντωνίου. τῶν δὲ ἄλλων προσιεμένων τὸν ἄνδρα, Τρεβώνιος ἀντεῖπεν. ἔφη γὰρ ὑφ' ὃν χρόνον

E ἀπήντων ἐξ Ἱσπανίας ἐπιμιόντι Καίσαρι, τῷ Ἀντωνίου συσκηνοῦντος αὐτῷ καὶ συνοδεύοντος, ἅψασθαι τῆς γνώμης ἀβέμαπτος, καὶ μετ' εὐλαβείας· τὸν δὲ νοῆσαι μὲν, οὐ δέξασθαι δὲ τὴν πεῖραν, οὐ μὴν οὐδὲ πρὸς Καίσαρα κατειπεῖν, ἀλλὰ πιστῶς καταστοπῆσαι τὸν λόγον. ἐκ τούτου πάλιν ἐβουλεύοντο, Καίσαρα κτείναντες, ὑπεισφέρειν Ἀντώνιον· ἐκώλυσε δὲ Βροῦτος, ἀξιῶν τὴν ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῶν δικαίων τολμωμένην πρᾶξιν, εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν ἀδικίας εἶναι. φοβούμενοι δὲ τὴν τε ῥώμην τοῦ Ἀντωνίου καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα, τάττοισιν ἐπ' αὐτὸν οἴους τῶν ἐκ τῆς συνωμοσίας, ὅπως ὅταν εἰσίῃ Καῖσαρ εἰς τὴν βουλὴν, καὶ συνδιαλεγόμενοι κατέχωσιν αὐτόν. τούτων δὲ προπορευόμενον μέλλῃ δρᾶσθαι τὸ ἔργον, ἔξω διαλεγόμενοί τι καὶ

F ὡς συνετέθη, καὶ πεσόντος ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Καίσαρος, αὐθὶς μὲν ὁ Ἀντώνιος, ἐσθῆτα θεράποντος μεταλαβὼν, ἔκρυψεν αὐτόν· ὡς δ' ἔγνω τοὺς ἄνδρας ὑπεξιεναι μὲν οὐδένα, συνηθροισμένους δὲ εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἔπεισε καταβῆναι, λαβόντας ὅμηρον παρ' αὐτοῦ τὸν υἱόν· καὶ Κάσσιον μὲν αὐτὸς ἐδείπνισε, Βροῦτον δ' Λέπιδος.

συναγαγὼν δὲ βουλὴν, αὐτὸς μὲν ὑπὲρ ἀμνηστίας εἶπε καὶ
διανομῆς ἐπαρχιῶν τοῖς περὶ Κάσσιον καὶ Βροῦτον. ἃ δὲ σύγ-
κλητος ἐκύρωσε ταῦτα, καὶ τὰ ὑπὸ Καίσαρος γεγενόμενα ἐ-
ψηφίσατο μηδὲν ἀλλάττειν. δοξάσας δὲ τὰς βουλὰς λαμπρότατος
ἀνθρώπων ὁ Ἀντώνιος, ἀνηρηκέναι δοκῶν ἐμφύλιον πόλεμον,
καὶ περιφάνειαν δυσκολίας ἔχοντι καὶ ταραχὰς οὐκ ἐλ-
χούσας, ἐμφανέστατα κεχρῆσθαι καὶ πολιτικώτατα. τούτων
μὲν οὖν τῶν λογισμῶν ἐξέσφησεν αὐτὸν ἡ περὶ τὸν ὄχλον
δόξα, περὶ τὴν ἐλπίσαντα βεβαίως ἔσεσθαι Βρούτου κατα-
λυθέντος. ἔτυχε μὲν οὖν, σκηνοποιούμενος Καίσαρος, ὡς πρὸς ἔθος
ἦν, σὺν ἀγορᾷ διεξιὼν ἐγκώμιον· ὁρῶν δὲ τὸν δῆμον ὑπὸ φυσῶν
ἀχθόμενον καὶ κυλούμενον, ἐπέμιξε τοῖς ἐπαίνοις οἶκτον ἅμα
καὶ δεινωσιν ὅτι τῷ πάθει καὶ τῷ λόγῳ. τελευτῶν τε τοὺς χι-
τωνίσκους τοῦ τεθνηκότος ἠμαγμένους καὶ διακεκομμένους
τοῖς ξίφεσιν αἰκασίαν, καὶ τοὺς εἰργασμένους ταῦτα καλῶν
παλαμναίους καὶ ἀνδροφόνους, τοσοῦτον ὀργῆς ἐνέβαλε τοῖς
ἀνθρώποις, ὥστε τὸ μὲν σῶμα τοῦ Καίσαρος ἐν ἀγορᾷ κα-
θαγίσαι, συνενεγκαμένοις τὰ βάθρα καὶ τὰς τραπέζας· ἁρ-
πάζοντας δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς πυρᾶς δαλοὺς, ὅτι τὰς οἰκίας θεῖν
τῶν ἀπεκτονότων, καὶ περιεμάχεσθαι. διὰ ταῦτα τῶν περὶ
Βροῦτον ἐκ τῆς πόλεως ἀπελθόντων, οἱ τε φίλοι δὲ Καίσαρος
συνίσαντο περὶ τὸν Ἀντώνιον, ἥτε γυνὴ Καλπουρνία πιστεύ-
σασα τῶν χρημάτων τὰ πλεῖστα κατέθετο παρ' αὐτὸν ἐκ τῆς
οἰκίας, εἰς λόγον τὰ σύμπαντα τετρακισχιλίων ταλάντων.
ἔλαβε δὲ καὶ τὰ βιβλία τὰ Καίσαρος, ἐν οἷς ὑπομνήματα
τῶν κεκριμένων καὶ δεδοκιμασμένων ἐν ἀναγεγραμμένα. καὶ
τούτοις παρεγγράφων οἷς ἐβούλετο, πολλοὺς μὲν, ἄρχοντας ἀ-
πεδείκνυε, πολλοὺς δὲ, βουλευτὰς, ἐνίους δὲ καὶ κατῆγε πεφυ-
γαδευμένους, καὶ κεκαθειργμένους ἔλυεν, ὡς δὴ ταῦτα τοῦ Καί-
σαρι δόξαντα. διὰ τούτους ἄπαντας ἐπισκώπτοντες οἱ
Ῥωμαῖοι, Χαρωνίτας ἐκάλουν. ἐλεγχόμενοι γὰρ εἰς τοὺς τῶν νε-
κρῶν κατέφευγον ὑπομνηματισμούς. καὶ πάλαι δὲ ἔστεργε-
τεν αὐθεκαστικῶς ὁ Ἀντώνιος, αὐτὸς μὲν ὑπατεύων, τοὺς
δὲ ἀδελφοὺς ἔχων συνάρχοντας. Γάιον μὲν, στρατηγὸν, Λούκιον
δὲ, δήμαρχον. ἐν ταῦτα δὲ τῶν πραγμάτων ὄντων, ὁ νέος
ἀφικνεῖται Καῖσαρ εἰς Ῥώμην, ἀδελφῆς μὲν ὢν τοῦ τεθνη-
κότος υἱὸς, (ὡς εἴρηται) κληρονόμος δὲ τῆς οὐσίας ἀπολελειμ-
μένος· ἐν Ἀπολλωνίᾳ δὲ διατρίβων ὑφ' οὗ χρόνον ἀνηρεῖ-
το Καῖσαρ. οὗτος δὴ οὖν Ἀντώνιον, ὡς δὴ πατρῴον φίλον, ἀ-
σπασάμενος, τῶν πεπραγμένων ἐμέμνητο. καὶ γὰρ ὤφει-
λε Ῥωμαίων ἑκάστῳ δραχμὰς ἑβδομήκοντα πέντε δοῦναι,
Καίσαρος ἐν ταῖς διαθήκαις γράψαντος. Ἀντώνιος δὲ, ὃ
μὲν πρῶτον ὡς μειρακίου καταφρονῶν, ἔλεγε μὴ χρηναι
αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ φρενῶν ἀγαθῶν καὶ φίλων ἔρημον ὄντα,
φορτίον ἀβάστακτον αἱρεῖσθαι τὸν Καίσαρος διαδοχόν.
μὴ πειθομένου δὲ τούτοις, ἀλλ' ἀπαιτοῦντος τὰ χρήματα,
πολλὰ καὶ λέγων πρὸς ὕβριν αὐτοῦ καὶ πράττων διε-
τέλει. δημαρχίας τε γὰρ ἐνέστη μετιόντι, καὶ δίφρον χρυσοῦν
τοῦ πάππου, ὥσπερ ἐψηφίσατο, θέντος, ἠπείλησεν εἰς φυλακὴν
ἀπάξειν, εἰ μὴ παύσαιτο δημαγωγῶν. ἐπεὶ μέντοι Κικέρω-
νι δοὺς ἑαυτὸν ὁ νεανίας, καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσοι τὸν Ἀντώνιον ἐ-
μίσουν, δι' ἐκείνων μὲν ἐφείσατο τῇ βουλῇ, αὐτὸς δὲ τὸν δῆμον ἀπελάμβανε, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀπὸ τῶν καθι-
κόντων συνῆγε, δείσας ὁ Ἀντώνιος εἰς λόγους αὐτῷ συνῆλθεν ἐν Καπιτωλίῳ, καὶ διηλλάγησαν. εἶτα χειμώνος
ἐκείνης τῆς νυκτὸς ὄψιν εἶδεν ἄθεμιν ὁ Ἀντώνιος· ἐδόκει γὰρ αὐτοῦ τοῦ δεξιοῦ χεῖρα βεβλῆσθαι κεραυνῷ. καὶ
μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἐνέπεσε λόγος ὡς ἐπιβουλεύοι Καίσαρ αὐτῷ. Καίσαρ δὲ ἀπελογεῖτο μὲν, οὐκ ἔπειθε δέ.

A senatuque coacto retulit de præteritorum obliuione & prouinciis Cassio & Bruto decernendis, Antonius. Hæc comprobauerunt patres, decreueruntq; vt acta Cæsaris rata essent. Ita egressus curia est omnium hominum Antonius clarissim⁹, quod sustulisse bellum ciuile, magnasq; tenebras & turbationes putaretur prudentissime & peritissime composuisse. Cæterum hæc consilia ei breui popularis gloria excussit, speranti oppresso Bruto principatum se citra controuersiam assequuturũ. Atq; elatum Cæsarem in foro de more laudauit, populumq; cernens mirifice duci & mulceri oratione sua, laudibus commiserationem pariter &
B exaggerationem intexuit cædis, atque in peroratione vestes interfecti sanguinolentas gladiisque traiectas explicans, patratoresq; sicarios vocans & homicidas, vsque adeo inflammauit populum vt corpus Cæsaris in foro cremauerint scalis & mensis congestis, raptisq; ex rogo titionibus currerent ad ædes interfectorum, easque oppugnarent. Itaque coniuratis vrbem relinquentibus, Cæsaris amici coniunxerunt se Antonio, vxorque eius Calpurnia huic fidens pecuniam magna ex parte, cuius fuit summa millies II-S, domo sua exportauit,
C depositq; apud eum. Accepit etiam commentarios Cæsaris in quibus perscripta acta eius erant. His interserens quos ei visum est multis magistratus dedit, multos in senatum allegit, aliquos etiam reduxit exules, & custodias soluit, tanquam ea decreuisset Cæsar. Vnde omnes hos populus Romanus per ludibrium Charonitas appellabat: quandoquidem vbi arguebantur, ad mortui confugiebant commentarios. Iam cætera quoq; pro domino agebat Antonius, ipse consul & fratres habens in magistratibus positos, Caium prætorem, tribunum plebis Lucium. Hoc rerum statu Octauius
D Cæsar appulit Romam, defuncti sororis, vt diximus, filius, & hæres patrimonii relictus, qui Apolloniæ sub tempus cædis Cæsaris agebat. Is statim vt paternum amicum salutans Antonium, fecit depositi mentionem: siquidem populo Romano ex testamento Cæsaris trecentos sestertios viritim debebat. Antonius primum, vt adolescentem despiciens, insanire dixit eum, bonoque consilio & amicis carere, qui onus importabile subiret Cæsaris hæreditatem. His verbis quum non sedaretur adolescens, sed repeteret argentum, multa in contumeliam eius assidue dixit & egit. nam ambienti tribunatum obstitit, & sellam auream
E patris ex plebiscito ponenti minitatus est, nisi populum desisteret solicitare, in carcerem se eum ducturum. Vt vero Ciceroni se adolescens & aliis, qui oderant Antonium, dedidit, illorum opera commendatus senatui est, gratiam popularem ipse institit colligere, & veteranos ex coloniis cogere. Tum pauefactus Antonius, venit cum eo in colloquium in Capitolio, vbi reconciliati sunt. Illa nocte somnium oblatum Antonio dirũ est. Dextera manus ei fulmine visa est icta, paucisq; diebus delatum ad eum est Cæsarem insidias sibi parare. Purganti se non credidit Cæsari.
F

Vnde ſimultas exarſit de integro inter eos vehemens, percurſitauitq; vterq; Italiam ad veteranos ex coloniis magnis propoſitis præmiis excitãdos, milites vero qui adhuc ſub ſignis erant, certatim ſolicitauere. In vrbe Cicero plurimum pollens, omneſq; homines concitans in Antonium, tandem ſenatum perpulit vt hoſtem illum iudicaret, Cæſari lictores & inſignia prætoria decerneret, Panſamq; & Hircium, qui tunc conſules erant, mitteret ad pellendum Italia Antonium. Hi commiſſo ad Mutinam oppidum cum Antonio prælio, Cæſare præſente & ſocio, fuderunt Antonium, ſed ipſi occubuere. Fugientem multæ exceperunt Antonium difficultates, difficillima vero fames. Sed natura erat aſperis in rebus longe ſolito præſtantior, ac fortuna improſpera preſſus germaniſſimus reddebatur bono viro. Eſt quidem commune virtutem intelligere illis qui anguſtiis preſſi ſunt: non omnes tamen quæ laudant & mirantur, exprimere & fugere à quibus abhorrent, & quæ improbant, valent in rerum viciſſitudinibus: ſed quidã magis etiam ex inertia concedunt moribus priſtinis, & rationes agitatas repudiant. Erat igitur tunc notabile militibus exemplum Antonius. qui ex tantis deliciis & luxu facile aquam putridam potabat, fructibuſque agreſtibus & radicibus veſcebatur. Vorauerunt etiam, vt fama eſt, corticem, nec ab animalibus nunquam antea guſtatis in ſuperandis Alpibus abſtinuere. Contendebat ad legiones tranſalpinas, quibus præerat Lepidus. Hunc numerabat Antonius amicum, qui multa putabatur eius opera conſequutus à Cæſare. Eo profectus, caſtris prope locatis, vbi nihil ei benigne oblatum eſt, ſtatuit vltimam aleam ſubire. Coma eius incompta erat, & barba prolixa, quam mox ab aduerſo prælio habebat promiſſam: ſumptaque toga pulla ſub vallum Lepidi acceſſit; atque orationem exorſus eſt habere. Multi ad eam ſpeciem infringebantur & ducebantur oratione eius. Quare timens Lepidus, ad interpellandum Antonii orationem tubas iuſſit canere. At milites inde miſericordiam maiorem eius ceperunt, & colloquia ſecreta cum Antonio habuerunt per Lælium & Clodium, quos veſtitu meretricio miſerunt ad eum. Hi Antonium hortati ſunt vt vallum adoriretur audacter: multos eſſe qui eum recepturi, & Lepidum, ſi vellet, eſſent interfecturi. verum non permiſit Antonius manus vt Lepido inferrent. Poſtero die tentauit cum exercitu flumen, ac primus ingreſſus ad vlteriorem ripam contendit, frequenteſque iam Lepidi milites conſpexit manus ſibi porrigentes & vallum diſſipantes. Ingreſſus caſtra, & potitus omnium, egit cum Lepido humaniſſime. nam in ſalutando appellauit eum patrem. ac quamuis reuera omnia in poteſtate ſua haberet, nomen illi tamen & honorem non deſtitit conſeruare imperatoris. Ea res adiunxit ei quoque Munatium Plancum, qui non procul cum magnis copiis conſidebat. Iam præpotens iterum redditus, Alpes traiecit, duxitque in Italiam ſecum peditum ſeptemdecim integras legiones, & decem millia equitum. Præter hos reliquit ad præſidium Galliæ ſex legiones ſub Vario quodam familiari & compotore ſuo, quem Cotylonem appellabant. At Cæſar Ciceroni iam, quem inhærere videbat libertati,

A καὶ πάλιν ἐν ἐνεργὲς ἦν ἔρρωμα, καὶ τοῦ θέντες ἀμφότεροι τὴν Ἰταλίαν, ὃ μὲν ἱδρυμένον ἐν ταῖς καταστάσεσι ἤδη τῶν στρατιωτικῶν μεγάλοις αὐξήσασιν μισθοῖς, ὃ δ' ἐν ὅπλοις ἔτι τεταγμένον, ἐπιφθάνοντες ἀλλήλοις, προσήγοντο. τῶν δὴ ἐν τῇ πόλει Κικέρων μέγιστον δυνάμενος, καὶ παρεξιὼν ὅθεν τὸν Ἀντώνιον ἀπωλέσας αἰδεσίμοις, τέλος ἔπεισε τὴν βουλὴν ἐκεῖνον μὲν πολέμιον ψηφίσασθαι, Καίσαρι δὲ ῥάβδους καὶ πέμψαι, καὶ στρατηγικὰ κόσμια, Πάσαν δ' καὶ Ἴρτιον ἀποστέλλειν, ἐξελοῦντας Ἀντώνιον τῆς Ἰταλίας. οὗτοι δὲ ἦσαν ὕπατοι τότε, καὶ συμβαλόντες Ἀντωνίῳ περὶ πόλιν

B Μυτίνην, Καίσαρος παρόντος καὶ συμμαχοῦντος, τοὺς μὲν πολεμίους ἐνίκων, αὐτοὶ δὲ ἀπέθανον. φεύγοντι δὲ Ἀντωνίῳ πολλὰ συνέπιπτε τῶν ἀπόρων· ὁ δὲ λιμὸς, ἀπορώτατον. ἀλλὰ φύσει τοῦ θαρραλέου καὶ κατὰ τραγίας ἐνῆν βελτίστος ἑαυτῷ, καὶ δυστυχῶν, ὁμοιότατος ἐν ἀγαθῷ, κοινοῦ μὲν ὄντος τοῦ ἀγωνιᾶν τὴν ἀρετὴν τοῖς δι' ἀπορίαν τινὰ σφαλλομένοις, οὐ μὴν ἀπόντων ἀ ζηλοῦσι μιμεῖσθαι, καὶ φεύγειν ἃ δυσχεραίνουσιν, ἐρρωμένων ἐν ταῖς μεταβολαῖς. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐνίων τοῖς ἔθεσιν ἐνδιδόντων ὑπὸ ἀσθενείας καὶ θραυομένων τὸν λογισμόν. ὁ δὴ οὖν Ἀντώνιος τότε θαυμαστὸν ἐν

C τοῦ δείγμα τοῖς στρατιώταις ἀπὸ τρυφῆς τοσαύτης καὶ πολυτελείας, ὕδωρ τε πίνων διεφθαρμένον ἐνίοτε, καρποὺς ἀγρίους καὶ ῥίζας προσφερόμενος. ἐβρώθη δὲ καὶ φλοιὸς (ὡς λέγεται) καὶ ζώων ἀγρίων πρότερον ἥψαντο, τὰς Ἄλπεις ὑπερβάλλοντες. ἐν ᾧ δ' ὁρμὴ τοῖς ἐπέκεινα στρατεύμασιν ἐντυχεῖν, ὧν Λέπιδος ἦρχε, φίλος εἶναι δοκῶν Ἀντωνίου· καὶ πολλὰ τῆς Καίσαρος φιλίας ἀπολελαύκεναι δι' αὐτόν. ἐλθὼν δὲ καὶ στρατοπεδεύσας πλησίον, ὡς οὐδὲν ἀπήντα φιλάνθρωπον, ἔγνω τοῦ βαλλέσθαι. καὶ κόμη μὲν ἀτημελὴς, καὶ βαθὺς πώγων μετὰ τὴν ἧτταν εὐθὺς ἐν αὐτῷ κατειμένος· λαβὼν δὲ φαιὸν ἱμάτιον, ἐκεῖ προσῆγε τῷ χάρακι τοῦ Λεπίδου, καὶ λέγειν ἤρξατο. πολλῶν δ' καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλωμένων καὶ τοῖς λόγοις ἀγομένων, δείσας ὁ Λέπιδος, τὰς σάλπιγγας ἐκέλευσε συνηχούσας ἀφαιρεῖσθαι τὸ κατακούεσθαι τὸν Ἀντώνιον. οἱ δὲ στρατιῶται μᾶλλον ὤκτειρον καὶ διελέγοντο κρύφα, Λαίλιον καὶ Κλώδιον ἀποστείλαντες πρὸς αὐτὸν, ἐσθῆτας λαβόντας ἑταιρουμένων γυναικῶν, οἱ τὸν Ἀντώνιον ἐκέλευον ἐπιχειρεῖν θαρρούντα τῷ χάρακι. πολλοὶ γὰρ εἰ δεξόμενοι καὶ τὸν Λέπιδον, εἰ βούλοιτο, κτενοῦντας. Ἀντώνιος δ' Λεπίδου μὲν οὐκ εἴασεν ἅψασθαι, μεθ' ἡμέραν

E δὲ τὸν στρατὸν ἔχων, ἀπεπειρᾶτο τοῦ ποταμοῦ. καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐμβὰς ἐπορεύετο πρὸς τὴν ἀντιπέρας ὄχθην, ὁρῶν ἤδη πολλοὺς τῶν Λεπίδου στρατιωτῶν τάς τε χεῖρας ὀρέγοντας αὐτῷ καὶ τὸν χάρακα διαφαπτόντας. εἰσελθὼν δὲ καὶ κρατήσας ἁπάντων, ἡμερώτατα Λεπίδῳ προσῆλθε. πατέρα γὰρ προσηγόρευσεν αὐτὸν ἁπασάμενος· καὶ τῷ μὲν ἔργῳ, πάντων αὐτὸς ἦν κύριος, ὀνόματι δὲ καὶ τιμῇ ἀξιοκρατέστερος διετέλει φυλάττων· τοῦτο καὶ φλάκκον αὐτῷ Μουνάτιον ἐποίησε προσθέσθαι, καθήμενον οὐ πρόσω μετὰ συχνῆς δυνάμεως. οὕτω δ' μεγας ἀρθεὶς, αὖθις ὑπερέβαλε τὰς Ἄλπεις εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἄγων ἑπτακαίδεκα τέλη πεζῶν σὺν αὐτῷ, καὶ μυρίους ἱππεῖς· χωρὶς δὲ, φρουρὰν Γαλατίας, ἐξ τάγματα λελοίπει μετ' Οὐαρίου τινὸς τῶν συνήθων καὶ συμποτῶν ὃν Κοτυλῶνα προσηγόρευον. Καίσαρι δὲ Κικέρωνι μὲν οὐκέτι προσεῖχε,

τῆς ἐλευθερίας ὁρῶν προσεχόμενον, Ἀντώνιον δὲ προσυκαλεῖτο δι' αὐτῶν φίλων εἰς διαλύσεις. καὶ συνελθόντες οἱ τρεῖς εἰς νησίδα ποταμῷ περιρρεομένῳ, ὅπου τρεῖς ἡμέρας συνῆσαν. καὶ τἄλλα μὲν ὑπεικῶς ὡμολογεῖτο, καὶ διενείμαντο τὴν σύμπασαν ἀρχήν, ὥσπερ οὐσίαν πατρῴαν ἐν ἀλλήλοις. ἡ δὲ περὶ τῶν ἀπολουμένων ἀνδρῶν ἀμφισβήτησις αὐτοῖς πλεῖστα πράγματα παρέχε, τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἀνελεῖν ἑκάστου, σῶσαι δὲ τοὺς προσήκοντας ἀξιοῦντος. τέλος δὴ τῇ πρὸς τοὺς μισουμένους ὀργῇ, καὶ συγγενῶν τιμῇ καὶ φίλων εὔνοιαν προτιθέμενοι, Κικέρωνος μὲν Ἀντωνίῳ Καῖσαρ ἐξέδοσαν, τούτῳ δὲ Ἀντώνιος Λεύκιον Καίσαρος, ὃς ἦν θεῖος αὐτοῦ πρὸς μητρός· ἐδόθη δὲ καὶ Λεπίδῳ Παῦλον ἀνελεῖν τὸν ἀδελφόν. οἱ δέ φασιν ἐκεῖνον τοῦ Παύλου τὸν Λέπιδον ἐκείνοις, ἀποθανεῖν αὐτὸν αἰτησαμένοις. οὐδὲν ὠμότερον οὐδὲ ἀχαριστότερον τῆς διαμείψεως ταύτης δοκοῦσι γενέσθαι. φόνων γὰρ αὐτοὶ καταλλασσόμενοι φόνοις, ὁμοίως μὲν οἷς ἐλάμβανον, χείρονας οὓς ἐδίδοσαν· ἀδικώτεροι δὲ πρὸς τοὺς φίλους ἦσαν, οὓς ἀπεκτίννυσαν μηδὲν μισοῦντες. ὅτι δὴ δοῦναι ταῖς διαλλαγαῖς ταύταις οἱ στρατιῶται προσιόντες ἠξίουν καὶ γάμῳ τινὶ τὴν φιλίαν συνάψαι Καίσαρα λαβόντα τὴν Φουλβίας τῆς Ἀντωνίου γυναικὸς θυγατέρα Κλωδίαν. ὁμολογηθέντος δὲ καὶ τούτου, τριακόσιοι μὲν ἐκ προγραφῆς ἐθανατώθησαν ὑπ' αὐτῶν· Κικέρωνος δὲ σφαγέντος, ἐκέλευσεν Ἀντώνιος τὴν τε κεφαλὴν ἀποκοπῆναι καὶ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, ἣ τοῖς κατ' αὐτὸν λόγοις ἔγραψε. καὶ κομισθέντων, ἐθέατο γεγηθώς, καὶ ἀναβοᾶν ὑπὸ χαρᾶς πολλάκις· εἶτα ἐμπλησθείς, ἐκέλευσεν ὑπὲρ τοῦ βήματος ἐν ἀγορᾷ τεθῆναι, καθάπερ εἰς τὸν νεκρὸν ὑβρίζων, οὐχ αὐτὸν ἐνυβρίζουσα τῇ τύχῃ καὶ καταγελῶντα τὴν ἐξουσίαν ἐπιδεικνύμενος. ὁ δὲ θεῖος αὐτοῦ Καῖσαρ, ζητούμενος καὶ διωκόμενος, κατέφυγε πρὸς τὴν ἀδελφήν. ἡ δὲ, τῶν σφαγέων ἐπιστάντων καὶ βιαζομένων εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῆς, ἐν ταῖς θύραις στᾶσα καὶ διαφράσσα τὰς χεῖρας, ἔβοα πολλάκις, Οὐκ ἀποκτενεῖτε Καίσαρα Λεύκιον, ἐὰν μὴ πρῶτον ἐμὲ ἀποκτείνητε, τὴν τὸν αὐτοκράτορα τεκοῦσαν. ἐκείνη μὲν οὖν τοιαύτη γενομένη, διέκλεψε καὶ διέσωσε τὸν ἀδελφόν. ἦν δὲ καὶ τὰ πολλὰ Ῥωμαίοις ἐπαχθὴς ἡ τῶν τριῶν ἀρχή· καὶ τὸ πλεῖστον ὁ Ἀντώνιος τῆς αἰτίας εἶχε, πρεσβύτερος μὲν ὢν Καίσαρος, Λεπίδου δὲ δυνατώτερος· εἰς δὲ τὸν βίον ἐκεῖνον αὖθις τε ἡδυπαθῆ καὶ ἀκόλαστον ὡς πρῶτον ἀνεχάσθησε τῶν πραγμάτων ἐκκεχυμένος πρεσβεῖα δὲ τῇ κοινῇ κακοδοξίᾳ τὸ διὰ τὴν οἰκίαν οὐ μικρὸν μῖσος, ἣν ὤκει, Πομπηΐου τοῦ Μεγάλου γενομένην, ἀνδρὸς οὐχ ἥττον ὅτι σωφροσύνῃ, καὶ τῷ πεπαιδευμένως καὶ δημοτικῶς διαπᾶσθαι, θαυμασθέντος, ἢ διὰ τοὺς τρεῖς θριάμβους. ἠγάσθησαν γὰρ ὁρῶντες αὐτὴν τὰ πολλὰ κεκλεισμένην μὲν ἡγεμόσι καὶ στρατηγοῖς, καὶ πρέσβεσιν, ὠθουμένοις πρὸς ὑβρεῖν ἀπὸ τῶν θυρῶν, μεστὴν δὲ μίμων καὶ θαυματοποιῶν, καὶ κολάκων κραιπαλώντων, εἰς οὓς τὰ πλεῖστα κατεμηλίσκετο τῶν χρημάτων, ὑπὸ βιαιοτάτῳ καὶ χαλεπωτάτῳ τρόπῳ ποιεῖσθαι. οὐ γὰρ μόνον ἐπώλουν οὐσίας τῶν φονευομένων ἐπισυκοφαντοῦντες οἰκείους καὶ γυναῖκας αὐτῶν, οὐδὲ τελῶν πρὸς ἐκίνουν θύρας· ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῖς ἑστίαις πυθόμενοι παρθένους τινὰς κεῖσθαι καταθήκας τινὰς κεῖσθαι καὶ ξένων καὶ πολιτῶν, ἔλαβον ἐπελθόντες. ὡς οὐδὲν ἐῶν ἱκανὸν Ἀντωνίῳ, Καῖσαρ ἠξίωσε νεῖμαθαι τὰ χρήματα πρὸς αὐτόν. ἐνείμαντο δὲ καὶ τὸν στρατόν,

ὅτι βεβου-

A salutem dixit, Antoniumq; per necessarios ad reconciliationem inuitauit. Congressi tres illi in modica insula amne circumflua, triduum in colloquio fuere. De cæteris conuenit inter eos facile, totumque imperium inter se sicut patrimonium suum sunt partiti: sed disceptatio de illis quos statuerant interficere, diu distinuit eos; quod interimere quisque inimicos suos, & necessarios niteretur conseruare. Tandem feruore in eos quos oderant, & cognatorum reuerentiam & amicorum beneuolentiam postmittentes, Cicerone cessit Cæsar Antonio, huic Antonius L. Cæsare auun-
B culo suo: Lepido permissum Paulum fratrem suum trucidare. Alii ferunt Lepidum illis Paulum, quem ad cædem deposcebant, concessisse. Hac permutatione nihil equidem arbitror atrocius vel immanius extitisse. nam quum cædibus cædes mutarent, non secus occiderunt illos quos condonabant, quam quos accipiebant. Iniquiores autem fuerunt in amicos, quos nullo adducti odio peremerunt. Hoc fœdus petierunt circumsistentes milites vt nuptiarum aliquarum vinculo conglutinarent, & Cæsar Fuluiæ filiam duceret, priuignam Antonii, Clodiam. Postquam & hoc
C conuenit, trecentos ad cædem proscripserunt. Ciceronis interfecti imperauit Antonius caput & dexteram, qua Philippicas scripserat, detruncari. quæ allata exultans spectauit, cachinnansque crebro præ gaudio. Vbi satiatus fuit, mandauit vt pro rostris in foro figerentur. quasi vero insultaret mortuo, & non potius se ipse fortunæ insultare suæ, & potestatem quam tenebat, ostenderet maculare. Auunculus eius L. Cæsar, quum eum inuestigarent & persequerentur, confugit ad sororem suam. Ea, instantibus percussoribus atque in cubiculum suum irrumpentibus, consistens in ianua expansis manibus clamauit subinde, L. Cæ-
D sarem non interficietis, nisi ante interfeceritis me, quæ vestrum peperi imperatorem. Illa ergo hac ratione eripuit & conseruauit fratrem suum. Erat populo Romano illorum triumuiratus maiorem in modum grauis. culpa tamen in Antonium conferebatur potissimum, qui, natu Cæsare maior, & Lepido potentior, in vitam eam luxuriosam & perditam, vt primum emersit ex negotiis, est reuolutus. Accessit ad communem infamiam non mediocre odium ex ea in qua habitabat domo, quæ fuerat Magni Pompeii, viri non minus ob temperantiam mode-
E stamque & ciuilem vitam quam ob tres triumphos admirabilis. Dolebant enim quum cernerent clausam magistratibus, ducibus & legatis, qui contumeliose repellebantur à foribus: plenam vero mimorum, præstigatorum, & adulatorum vinolentorum, in quos fere argentum violentissima & acerbissima coactum ratione absumebatur. Quippe non tantum proscriptorum subhastauerunt bona, circumuenientes insuper calumniis necessarios eorum & coniuges, neque solum omnis generis mouerunt vectigalia, verum etiam vt compererunt apud virgines
F Vestales quædam à peregrinis & ciuibus deposita, illuc profecti ea abstulere. Vbi nihil satis fuit Antonio, postulauit Cæsar vt diuideret secum pecuniam. Diuiserunt etiam exercitum,

proficiscentes in Macedoniam ambo ad bellum Bruto & Cassio faciendum. Lepido vrbem permisere. Postquam tamen instituerunt transmisso mari res gerere, & castris hostium collata castra habuere, quum oppositus Antonius Cassio esset, Cæsar Bruto, nihil Cæsar gessit præclari, verùm vbique palmam tulit & successum habuit Antonius. Priore certè acie prorsus à Bruto Cæsar fusus fugatusque castra amisit, & penè in potestatem venit fugientem insectantium. Vt verò in commentariis ipse prodidit Cæsar, quum oblatum cuidam eius amico fuisset somnium, recepit se ante conflictum. Antonius Cassium pepulit. quanuis sint qui scripserunt non interfuisse prælio Antonium, sed post pugnam consectantibus iam hostes suis superuenisse. Cassium Pindarus, fidus libertus eius, orantem & instantem, quòd non resciuisset victoriam Bruti, obtruncauit. Paucis interiectis diebus iterum conflixere. Victus Brutus semetipse traiecit. Tulit autem totam penè Antonius huius gloriam pugnæ, nempe ægrotante Cæsare. Assistens verò cadaueri Bruti, exprobrauit ei modicè Caii fratris sui necem. illum enim in Ciceronis vindictam interfecerat in Macedonia Brutus. Cæterùm Hortensio potius dictitans se quàm Bruto cædem fratris imputare, Hortensium super illius monumentum præcepit interfici: Bruto magni pretii paludamentum suum purpureum iniecit, & cuidam liberto suo commisit eius funerandi curam. Hunc post, cognito exquisitum illud paludamentum non concremasse in funere, interfecit. Hinc Cæsar Romam deportatus est, quem ex valetudinis imbecillitate apparebat non diu superfuturum. Antonius verò ad prouincias Orientales vt cogeret pecuniam profectus, transcendit magno exercitu in Græciam. qui enim militibus in capita vicena millia nummûm polliciti fuerant, intentiore cura quærenda ipsis & imperanda pecunia erat. Atque Græcis quidem tunc primò neque durum neque acerbum præbuit se, sed remissio eius ad viros eruditos audiendos ludosque spectandos & initiationes fuit illis iucunda. Iam æquum se in iudicando exhibebat, atque Græcorum studiosus gaudebat dici, multoque magis Athenienſium appellari studiosus. quorum ciuitatem plurimis donis affecit. Gestientibus autem Megarensibus certare cum Athenienſibus, & aliquid ei eximii ostendere, orantibusque vt curiam suam viseret, eò profectus spectauit eam. Interrogatus quæ sibi videretur, Angusta, inquit, & ruinosa. Adhæc Apollinis Pythii templum dimensus est, ostendens se id instauraturum. id enim declarauit ad senatum. Postquam relicto in Græcia L. Censorino in Asiam transmisit, illiusque gustauit opes, reges autem ianuam eius frequentauere, regumque coniuges muneribus inter se & formæ splendore certantes sese ei venditarunt, atque dum Romæ Cæsar seditionibus & bellis fatigatur, otio ipse & pace diffluens reuolutus est ex morbo suo in pristinam vitam: Anaxenores verò citharœdi, Xuthi choraulæ, Metrodorus quidam saltator, reliquusq; acroamatũ chorus Asianorum, facetia & dicacitate Italicas pestes superantium; irrepserunt adhæseruntq; aulæ: nihil iam ordine gerebatur, q; omnes ad ista delaberentur. Siquidem tota Asia, vt ciuitas ista Sophoclea,

A ὑπὲρ Βροῦτον καὶ Κάσσιον εἰς Μακεδονίαν στρατεύοντες ἀμφότεροι, Λεπίδῳ τῷ τῆς Ῥώμης ἐπέτρεψαν. ὡς μέντοι στρατεύσαντες ἤψαντο πολέμου, καὶ παρεστρατοπεδεύσαν τοῖς πολεμίοις, Ἀντώνιος μὲν ὑπατευκὼς μετὰ Κασσίου, Βρούτῳ δὲ Καίσαρος, οὐδὲν ἔργον ἐφάνη μέγα τοῦ Καίσαρος, ἀλλ' Ἀντώνιος ἦν ὁ νικῶν πανταχοῦ καὶ κατορθῶν. τῇ μέν γε προτέρᾳ μάχῃ Καῖσαρ ὑπὸ Βρούτου κατὰ κράτος ἡττηθεὶς, ἀπεδρᾶν τὸ στρατόπεδον, καὶ μικροῦ ἐφθη τοὺς διώκοντας ὑπεκφυγών· ὡς δ' αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασι γέγραφε, τῶν φίλων τινὸς ὄναρ ἰδόντος, ἀνεχώρησε πρὸς τὴν μάχης. Ἀντώνιος δὲ Κάσσιον ἐνίκησε· καίτοι γε γράφασιν ἔνιοι, μὴ παρεγενέσθαι τῇ μάχῃ τὸν Ἀντώνιον, ἀλλὰ παρεγενέσθαι μετὰ τὴν μάχην ἤδη διώκοντι. Κάσσιον δὲ Πίνδαρος τῶν πιστῶν τις ἀπελεύθερος, αὐτὸν δεομένου καὶ κελεύοντος, ἔσφαξεν. οὐ γὰρ ἔγνω νενικηκότα Βροῦτον. ὀλίγων δ' ἡμερῶν διελθουσῶν, πάλιν ἐμαχέσαντο· καὶ Βροῦτος μὲν ἡττηθεὶς ἑαυτὸν ἀνεῖλεν, Ἀντώνιος δ' τὴν νίκης ἀνέγκατο τῇ δόξῃ τὸ πλεῖστον, ἅτε δὴ καὶ νοσοῦντος τοῦ Καίσαρος. ὑπισχνούμενος δ' τοῦ Βρούτου νεκρῷ, μικρὰ μὲν ὠνείδισεν ὑπὲρ τοῦ Γαΐου τοῦ ἀδελφοῦ τελευτῆς· αἰτιᾶται γὰρ ἐκεῖνον ὁ Βροῦτος ἐν Μακεδονίᾳ, Κικέρωνι πιμωρούμενος) φήσας δὲ μᾶλλον Ὁρτήσιον ἢ Βροῦτον αἰτιᾶσθαι τοῦ ἀδελφοῦ σφαγῆς, Ὁρτήσιον μὲν ἐκέλευσεν ὑπισχνεῖσθαι τοῦ μνήματος, Βρούτῳ δ' τὸν αὐτοῦ φοινικίδα πολλῶν χρημάτων ἀξίαν οὖσαν ἐπέρριψε, καὶ τῶν ἀπελευθέρων τινὶ τῶν ἑαυτοῦ παρεστάθη τὴν ταφὴν ὑπιμελησόμενον. τοῦτον ὕστερον γνοὺς οὐ συγκαταφλέξαντα τὴν φοινικίδα τοῦ νεκροῦ, καὶ πολλὰ τῶν εἰς τὴν ταφὴν δαπάνης ὑφηρημένον, ἀπέκτεινεν. ἐκ τούτου Καῖσαρ μὲν εἰς Ῥώμην ἐκομίζετο, δοκῶν οὐ παρεσόμενος πολὺν χρόνον ἐκ τῆς ἀρρωστίας· Ἀντώνιος δὲ τὰς πρὸς ἕω πάσας ἐπαρχίας διεγυμνάζετο, καὶ διέβαινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὴν στρατιὰν ἄγων· ὑπεσχημένοι γὰρ ἑκάστῳ στρατιώτῃ δραχμὰς πεντακισχιλίας, ἐδέοντο σπουδαιοτέρας χρηματισμοῦ καὶ δασμολογίας. τοῖς μὲν οὖν Ἕλλησιν οὐκ ἄτοπος οὐδὲ φορτικὸς συνήνεγκε τότε πρῶτον, ἀλλὰ καὶ ὁ παίζων αὐτοῖς πρὸς ἀκροάσεις φιλολόγων, καὶ θέας ἀγώνων, καὶ μυήσεις, ἔστερπε, καὶ πρὸς τὰς κρίσεις εἶχε ὑπεικεία· καὶ φιλέλλην ἀκούων ἔχαιρεν, ἐπὶ δὲ μᾶλλον φιλαθήναιος προσαγορευόμενος, καὶ τῇ πόλει πλείστας δωρεὰς ἔδωκε. βουλομένων δέ τι καὶ Μεγαρέων καλὸν ἐπιδείξασθαι τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ τὸ βουλευτήριον ἰδεῖν αὐτὸν ἀξιωσάντων, ἀναβὰς καὶ θεασάμενος, ὡς ἐπωνθάνετο τί δοκοίη, Μικρὸν μέν, ἔφη, σαπρόν δέ. πρὸς δὲ καὶ τὸν τοῦ Πυθίου νεὼν κατεμέτρησεν ὡς συντελέσων. τοῦτο γὰρ ἐπέστελλε πρὸς τὴν σύγκλητον. ἐπεὶ δὲ Λούκιον Κενσορῖνον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καταλιπὼν εἰς Ἀσίαν διέβη, καὶ τῶν ἐκεῖ πλούτων ἥψατο, καὶ βασιλεῖς ὑπὲρ θύρας ἐφοίτων, καὶ βασιλέων γυναῖκες, ἀμιλλώμεναι δωρεαῖς πρὸς ἀλλήλας καὶ κάλλεσιν, ἐφθείρουν πρὸς αὐτόν· ἐν Ῥώμῃ δὲ Καίσαρος νόσοις καὶ πολέμοις ἀποδυχομένου, πολλὴν αὐτὸς ἄγων σχολὴν καὶ εἰρήνην, ἀνεκυκλεῖτο τοῖς πάθεσιν εἰς τὸν σπανίαν βίον· Ἀναξήνορες δὲ κιθαρῳδοὶ, καὶ Ξοῦθοι χοραῦλαι, καὶ Μητόδωρός τις ὀρχηστὴς, καὶ ποιός τις ἄλλος Ἀσιανῶν ἀκροαμάτων θίασος, ὑπερβαλλομένων λαμπρότητα, καὶ βωμολοχίᾳ τὰς ἀπὸ τῆς Ἰταλίας κῆρας, εἰσέρρυη καὶ διῴκει τὴν αὐλήν, οὐδὲν ἔτι ἀνεκτὸν, εἰς ταῦτα φερομένων ἀπάντων. ἡ γὰρ Ἀσία πᾶσα, καθάπερ ἡ Σοφόκλειος ἐκείνη πόλις,

ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων ἔγεμεν. ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ γραμμάτων. εἰς γὰρ τὴν Ἔφεσον εἰσιόντος αὐτοῦ, γυναῖκες μὲν εἰς βάκχας, ἄνδρες δὲ καὶ παῖδες εἰς Σατύρους καὶ Πᾶνας ἠγωνίζοντο διεσκευασμένοι· κισσοῦ δὲ καὶ θύρσων καὶ ψαλτηρίων καὶ συρίγγων καὶ αὐλῶν ἡ πόλις ἦν πλέα, Διόνυσον αὐτὸν ἀναβοώντων χαριδότην καὶ μειλίχιον. ἦν γὰρ ἀμέλει τοιοῦτος ἐνίοις, τοῖς δὲ πολλοῖς ὠμὸς καὶ ἀγριώνιος. ἀφηρεῖτο γὰρ δυναστεῖας εὐθενοῦντας τὰ ὄντα, μαστιγίαις καὶ κόλαξι χαριζόμενος· πολλῶν δὲ καὶ ζώντων, ὡς τεθνηκότων, αἰτησάμενοι τινὲς οὐσίας ἔλαβον. ἀνδρὸς δὲ Μάγνητος οἶκον ἐδωρήσατο μαγείρῳ, τῷ εἰ ἕν (ὡς λέγεται) δεῖπνον εὐδοκιμήσαιμι. τέλος δὲ τοῖς πόλεσι δεύτερον ἐπιβάλλοντος φόρον, ἐτόλμησεν Ὑβρέας ὑπὲρ τῆς Ἀσίας λόγον εἰπεῖν, ἀγροικίας μὲν οὐκ εἶναι, καὶ πρὸς τὴν Ἀντωνίου ζῆλον οὐκ ἀνδρῶς, Εἰ δυνάσαι δὶς λαβεῖν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ φόρον, δυνάσαι καὶ δὶς ἡμῖν ποιήσαι τὸν καρπόν, καὶ δὶς ὀπώραν. πικρικῶς δὲ καὶ θρασυβόλως συναγαγὼν, ὅτε μυριάδας εἴκοσι ταλάντων ἡ Ἀσία δέδωκε, ταῦτα εἶπεν, Εἰ μὲν οὐκ εἴληφας, ἀπαίτει παρὰ τῶν λαβόντων· εἰ δὲ λαβὼν, οὐκ ἔχεις, ἀπολώλαμεν· ἐδέψατο τούτῳ δεινῶς τὸν Ἀντώνιον. ἠγνόει γὰρ τὰ πολλὰ τῶν γιγνομένων, οὐχ οὕτω ῥᾴθυμος ὤν, ὡς δι' ἁπλότητα πιστεύων τοῖς περὶ αὐτόν. ἐνῆν γὰρ ἁπλότης τῷ ἤθει, καὶ βραδεῖα μὲν αἴσθησις· ἀισθανόμενος δὲ τῶν ἁμαρτανομένων, ἰσχυρὰ μετάνοια, καὶ πρὸς ἀδικεῖς ἐξομολόγησις τοῦ ἀγνωμονηθέντος, μέγιστος δὲ καὶ περὶ τὰς ἀμοιβὰς καὶ περὶ τὰς τιμωρίας. μᾶλλόν γε μὴν ἐδόκει χαριζόμενος, ἢ κολάζων, ὑπερβάλλειν τὸ μέτριον. ἢ δὲ περὶ τὰς παιδιὰς καὶ τὰς ὑπεσκώψεις ὑβρεις ἐν αὐτῇ τὸ φάρμακον εἶχεν. αἰτεσκώψαι γὰρ ἔξεστι καὶ αἰσχυνθείσαι· καὶ γελώμενος οὐχ ἥττον ἢ γελῶν ἔχαιρε. καὶ τοῦτο διελυμήνατο πολλὰ τῶν πραγμάτων. τοὺς γὰρ ἐν τῷ παίζειν παρρησιαζομένους οὐκ ἐν οἰηθεὶς ἀσπουδάζοντας κολακεύειν αὐτὸν, ἠλίσκετο ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν ἐπαίνων· ἀγνοῶν ὅτι τῷ παρρησίᾳ τινὲς ὡς ἰσχυρῷ φαρμάκῳ τῇ κολακείᾳ παραμιγνύντες, ἀφήρουν τὸ πλήσμον τῇ θρασύτητι καὶ λαλιᾷ, ἀναμηχανώμενοι τὸ ὑπὲρ τῶν πραγμάτων ἴφεσιν καὶ συγκατάθεσιν, μὴ πρὸς χάριν ὁμιλοῦντες, ἀλλὰ πρὸς φρονεῖν ἠπορούμενοι φαίνεσθαι. τοιούτῳ δὴ οὖν ὄντι τὸν φύσιν Ἀντωνίῳ τελευταῖον κακὸν ὁ Κλεοπάτρας ἔρως ἐπιγενόμενος, καὶ πολλὰ τῶν ἔτι κρυπτομένων ἐν αὐτῷ καὶ ἀδεμονούντων παθῶν ἐγείρας καὶ ἀναβακχεύσας, εἴ τι χρηστὸν καὶ σωτήριον ὅμως ἐνῆν, ἠφάνισε καὶ παρεδιέφθειρεν. ἀλίσκεται δὲ τρόπον τινὰ τοιόνδε. ἀναλαβὼν τὸν Παρθικὸν πόλεμον, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν, κελεύων εἰς Κιλικίαν ἀπαντῆσαι, λόγον ἐρέξουσαν ὧν ἐνεκαλεῖτο τοῖς περὶ Κάσσιον δοῦναι πολλὰ καὶ συμβαλέσθαι πρὸς τὸν πόλεμον. ὁ δὲ πεμφθεὶς Δέλλιος, ὡς εἶδε τὴν ὄψιν, καὶ κατέμαθε τὴν ἐν τοῖς λόγοις δεινότητα καὶ πανουργίαν, εὐθὺς ἀναθόμενος ὅτι κακὸν μὲν οὐδὲν μελλήσει τὶ ποιεῖν γυναῖκα τοιαύτην Ἀντώνιος, ἔσται δὲ μεγίστη παρ' αὐτῷ, τρέπεται πρὸς τὸ θεραπεύειν καὶ προσφέρεσθαι τὴν Αἰγυπτίαν. τοῦτο δὴ τὸ ὁμηρικὸν, ἐλθεῖν εἰς Κιλικίαν, εὖ κατεσκευασαν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι τὸν Ἀντώνιον, ἥδιστον ἡγεμόνων ὄντα καὶ φιλανθρωπότατον· ἡ δὲ, καὶ Δελλίῳ πεισθεῖσα, καὶ τοῖς πρὸς Καίσαρα καὶ Γναῖον τὸν Πομπηίου παῖδα πρότερον αὐτῇ γεγενημένοις ἀφ' ὥρας συμβολαίοις τεκμαιρομένη, ῥᾴον ἤλπιζεν ὑπάξεσθαι τὸν Ἀντώνιον. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ αὐτὴν ἔτι κόρην καὶ πραγμάτων ἄπειρον ἔγνωσαν,

A *Gratis simul suffitibus refertaerat,*
Et cantilenis & simul quoq; fletibus.

Ingredientem Ephesum fœminæ Baccharum viri puerique Satyrorum & Panum habitu præcesserunt. Hedera, thyrsis, psalteriis, fistulis, tibiis personabat vrbs, appellabantque eum Bacchum benignum ac blandum. Et erat sanè nonnullis talis, multis tamen immanis & trux. expoliabat enim homines nobiles facultatibus, quas verberonibus & adulatoribus largiebatur. Multorum fortunas viuentium petebant accipiebantque aliqui quasi mortuorum. Ciuis Magnetis bona coquo, qui vnam cœnam, vt fertur, parauerat scitè,
B donauit. Postremò, quum ciuitates altero tributo oneraret, ausus est Hybreas, qui pro Asia agebat, quiddam dicere, vrbanum illud quidem atque ad Antonii aures non illepidum. Si bis anno tributũ vales exigere, vales bis etiam æstatem nobis & bis fructus efficere. Sed cum acrimonia & confidentia adiecit, vbi ducenta millia talentũm intulit Asia, Hæc, inquit, si non accepisti, ab illis, qui acceperunt, repete : sin quæ accepisti, hæc non habes, perimus. Eo dicto vehementer pupugit Antonium. nam pleraque quæ agebantur,
C ignorabat, non quod ita foret socors, sed quia ex simplicitate credebat suis. inerat enim moribus eius simplicitas & tardus sensus. Verùm si quando sensisset peccata, mirè angebatur, eaque apud læsos fatebatur. Effusus erat ad præmia & supplicia, beneficiis magis tamen quàm pœnis repræsentandis excedebat modum. Contumelia eius in iocis & dicteriis afferebat secum medicinam. Siquidem reponere licebat dicta & conuitia. Nec minus hilaris erat quum deriderentur, quàm quum derideret alium: quod quidem multa negotia labefactauit. Quippe liberos in iocando
D quia non arbitrabatur sibi in rebus seriis assentari, capiebatur quum ab eis laudaretur, facilè, ignorans liberam linguam nonnullos sicut condimentum subastringens adulationi admiscere, quò detraherent satietatem audaciæ & loquacitati, qua vtebantur inter pocula, machinantes ne cedere in seriis & assentiri adulatoriè viderentur, sed quia vincerentur prudentia. Eo præditum ingenio Antonium nouissimum malum excipiens Cleopatræ amor, qui multa etiamnum latentia in eo & quiescentia vitia excitauit atque inflammauit, siquid repugnaret adhuc in eo boni & virtutis, id
E oppressit insuper & corrupit. Capitur autem hoc modo: Accinctus ad bellum Parthicum, misit ad eam, imperans in Ciliciam vt sibi occurreret ad causam dicẽdam, quòd Cassio diceretur multum ad bellum subministrasse opis & subsidii. Qui missus fuit Dellius, vt formam eius aspexit, in verbisq; acrimoniam & astutiam animaduertit, quòd protinus sentiret nihil in talem fœminam Antonium consulturum grauius, sed fore illam apud eum maximam, conuertit se ad colendam excitandamque Ægyptiam, iret (vt ait Homerus) in Ciliciam egregiè adornata, neque iucundissimum
F imperatorem humanissimumque formidaret Antonium. Illa hinc ab Dellio inducta, hinc coniecturam ducens ex prioribus suis formæ cum Cæsare & Cneo Pompeii filio commerciis, facilè Antonium sperauit se subacturam : quando puellam adhuc illi & rerum rudem cognouerant,

ad hunc verò ventura erat quo maximè tempore A
ſpeciem habent fœminæ florentiſſimam & inge-
nio vigent. Itaque magnam vim donorum & pe-
cuniæ parat, ornamentaque, qualia veriſimile ſit
potuiſſe eam ex ingenti opulentia & regno felici
afferre. Maximam verò ſpem in ſemetipſa ſuisque
ponens præſtigiis & veneribus, dat ſe in iter. Quũ
verò multas ab illo atq; ab inuitantibus ipſam a-
micis illius acciperet literas, vſqueadeò deſpexit
& deriſit Antonium, vt ſubueheretur Cydno flu-
uio in nauigio aurata puppi, velis paſſis purpu-
reis, remigio argenteis ducto remis ad tibiarum,
fiſtularum & citharararum modos. Recumbe-
B
bat illa ſub tabernaculo auro intexto eleganter ex-
culta, vt pingitur Venus. Pueri pictis Cupidinibus
aſſimiles hinc inde ſtabant, & ventulum ei facie-
bant. Ancillæ itidem, quæ forma præcellebant,
Nereidum & Gratiarum modo amictæ partim aſ-
ſiſtebant gubernaculis, partim rudentibus. Com-
plebant ripas odores ex ſuffituũ copia fragrantiſſi-
mi. Homines autem alii ſtatim à fluuio ex vtraque
ripa comitabantur eam, alii ad ſpectaculum deſcẽ-
debant ex vrbe. Effuſa forenſi turba, ipſe denique
pro tribunali ſedens Antonius relictus eſt ſolus.
Manauit autem per omnes rumor, Venerem ad
C
ſalutem Aſiæ venire ad Bacchum comeſſatum.
Antonius ergo miſit certos qui eam ad cœnam in-
uitarent. Illa verò Antonium potius venire cen-
ſebat ad ſe debere. Qui vt ſub aduentum illius
facilitatem aliquam & comitatem oſtenderet,
morem geſſit ei ac venit. Apparatum quum of-
fendiſſet incredibilem, imprimis frequentiam
obſtupuit luminum. Tam crebra enim vndique
ſimul demiſſa & exorta perhibentur fuiſſe, iisque
inter ſe poſituris & ſedibus diſtincta, & compoſi-
ta in quadrum & orbiculatim, vt illud inter ce-
lebrata literis & eximia ſpectacula fuerit vnum.
Poſtero die illam inuitans viciſſim, ſplendorem
D
illum & accuratum paratum eniſus eſt ſuperare.
Vtrobiq; inferior, & victus in his ipſis, primus de-
riſit cœnæ ſuæ ſordes & ruſticitatem. Vbi iam di-
cteria Cleopatra Antonii admodum caſtra & vul-
gus animaduertit reſipiſcere, vſa eſt eodẽ genere
in eum effuſè & intrepidè. Neq; enim erat, vt per-
hibent, figura eius per ſe vſqueadeò incomparabi-
lis, neq; vt obſtupefaceret ſpectatores, ſed habebat
aculeos conſuetudo ineuitabiles, formaque cum
ſermonis illecebris & morum ſimul circumfuſæ
conſuetudinem veneres ſtimulum aliquem infli-
gebant. Adhæc loquentis voci inerat ſuauitas, ac
E
linguam ſicut multarũ organum fidium promptè
ad quemlibet ſermonem vertens, perpaucis ſanè
barbaris per interpretem, pleriſq; dabat per ſemet-
ipſa reſpõſa, vt Æthiopibus, Troglodytis, Hebręis,
Arabibus, Syris, Medis, Parthis. Multarum inſu-
per linguas aliarum gentiũ dicitur tenuiſſe, quum
anteceſſores eius reges ne Ægyptiam quidem per-
cipere ſuſtinuiſſent, nonnulli etiam deſiſſent Ma-
cedonicam. Ita ergo cepit Antonium, vt quum
Romæ vxor illius Fuluia pro rebus eius digla-
diaretur cum Cæſare, & Parthorum eſſent cir-
ca Meſopotamiam ſuſpenſæ copiæ, quarum
F
Labieno auſpiciis Parthicis creato imperatore

τοὺς δ' τοῦτον ἔμελλε φοιτήσειν, ἐν ᾧ μάλιστα κηλεῖν γυ-
ναῖκες ὥραν τε λαμπροτάτην ἔχουσι καὶ τοῦ φρονεῖν ἀκμά-
ζουσι. διὸ πολλὰ μὲν συνεσκευάσατο δῶρα καὶ χρήματα,
καὶ κόσμον οἷον εἰκὸς ἦν ἀπὸ πραγμάτων μεγάλων καὶ
βασιλείας εὐδαίμονος κομίζειν· τὰς δὲ πλείστας ἐν ἑαυτῇ καὶ
τοῖς τοῦ αὐτοῦ μαθήμασι καὶ φίλτροις ἐλπίδας θεμένη,
παρεγένετο· πολλὰ δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ τῶν φίλων
δεχομένη γράμματα καλούντων, οὕτω κατεφρόνησε καὶ κα-
τηγέλασε τοῦ ἀνδρός, ὥστε πλεῖν ἐπὶ τὸν Κύδνον ποταμὸν
ἐν πορφυρίδι χρυσοφρύκτῳ, τῶν μὲν ἱστίων ἀλουργῶν ἐκπε-
πετασμένων, τῆς δὲ εἰρεσίας ἀργυρᾶς κώπαις ἀναφερομέ-
νης πρὸς αὐλὸν ἅμα σύριγξι καὶ κιθάραις συνηρμοσμένης.
αὐτὴ δὲ κατέκειτο μὲν ὑπὸ σκιάδι χρυσοπάστῳ, κεκοσμη-
μένη γραφικῶς ὥσπερ Ἀφροδίτη· παῖδες δὲ τοῖς γραφικοῖς
Ἔρωσιν εἰκασμένοι, παρ' ἑκάτερον ἑστῶτες ἐρρίπιζον. ὁμοίως
δὲ καὶ θεραπαινίδες αἱ καλλιστεύουσαι, Νηρηίδων ἔχουσαι
καὶ χαρίτων στολάς, αἱ μὲν πρὸς οἴαξιν, αἱ δὲ πρὸς κάλοις
ἦσαν. ὀδμὴ δὲ θαυμαστὴ τῶν ὄζων ἀπὸ θυμιαμάτων
πολλῶν κατεῖχον. τῶν δὲ ἀνθρώπων οἱ μὲν ἀθροὶ ἀπὸ τοῦ πο-
ταμοῦ παρωμόρουν, ἑκατέρωθεν, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς πόλεως κα-
τέβαινον ὅτι τὴν θέαν. σκηνουμένου δὲ τοῦ κατὰ τὴν ἀγορὰν
ὄχλου τέλος αὐτὸς ὁ Ἀντώνιος ὅτι βήματος καθεζόμενος,
ἀπελείφθη μόνος· καὶ τὴν λόγος ἐχώρει ἀφ' πολλῶν, ὡς ἡ
Ἀφροδίτη κωμάζοι πρὸς τὸν Διόνυσον ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἀ-
σίας. ἔπεμψε μὲν οὖν καλῶν αὐτὴν ὅτι ὁ δεῖπνον. ἡ δὲ μᾶλ-
λον ἐκεῖνον ἠξίου πρὸς ἑαυτὴν ἥκειν. ὀλίγον οὖν τινὰ βουλό-
μενος ἐκκλίνειν ὅτι δείκνυσθαι καὶ φιλοφρονούμενος, ἐπήκου-
σε, καὶ ἦλθεν. ἐντυχὼν δὲ πολυσκευῇ λόγου κρείττονι, μάλι-
στα τῶν φώτων ὁ πλῆθος ἐξεπλάγη. τοσαῦτα γὰρ λέγεται
καθήρεας καὶ ἀναφάνειας πανταχόθεν ἅμα, καὶ τοιαύταις πρὸς
ἄλληλα κλίσεσι καὶ θέσεσι διακεκοσμημένα καὶ συντεται-
μένα πλαγίων καὶ περιφερείας τρόπῳ, ὥστε τῶν ἐν λόγοις
ἀξιοθεάτων καὶ καλῶν ἐκείνῳ γενέσθαι τὴν ὄψιν. τῇ δ' ὑστε-
ραίᾳ πάλιν αὐθεσίαν αὐτῷ, ἐφιλοτιμήθη μὲν ὑπερβολῇ
τῶν λαμπροτήτων καὶ τῶν ὑπεμέλειαν· ἀμφοῖν δὲ λει-
πόμενος, καὶ κρατούμενος ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις, πρῶτος ἐσκω-
πτεν εἰς αὐχμὸν καὶ ἀγροικίαν τὰ παρ' αὐτῷ. πολὺ δὲ ἡ
Κλεοπάτρα καὶ τοῖς σκώμμασι τοῦ Ἀντωνίου, τὸ στρατιωτικὸν
ἐνόησα καὶ βαύκιζον, ἐχρῆτο καὶ τούτῳ πρὸς αὐτὸν ἀνειμένως
ἤδη, καὶ καταπεφρονηκότως. καὶ γὰρ οὐ (φασὶ λέγειν)
αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ κάλλος αὐτῆς οὐ πάνυ δυσπρόβλη-
τον, οὐδὲ οἷς ἐκπλῆξαι τοὺς ἰδόντας· ἀφικοῦ δὲ εἶχεν ἡ συν-
διαίτησις, ἄφυκτον, ἥ τε μορφή, μετὰ τῆς ἐν τῷ διαλέγεσθαι
πιθανότητος, καὶ τοῦ πρεπόντως ἅμά πως πρὸς τὴν ὁμιλίαν
ἤθους, ἀνέφερέ τι κέντρον. ἡδονὴ δὲ καὶ φθεγγομένης, ἐστὶν ὅ τι
ἦχος, καὶ τὴν γλῶτταν, ὥσπερ ὄργανον πολύχορδον, ὑπεπτῶς
χέουσα καθ' ἣν βούλοιτο διάλεκτον, ὀλίγοις πανταχόθεν
ἑρμηνέως ἐνετύγχανε βαρβάροις· τοῖς δὲ πλείστοις, αὐτὴ δι' αὐτῆς ἀπεδίδου τὰς ἀποκρίσεις, οἷς Αἰθίοψι,
Τρωγλοδύταις, Ἑβραίοις, Ἄραψι, Σύροις, Μήδοις, Παρ-
θυαίοις. πολλῶν δὲ λέγεται καὶ ἄλλων ἐκμαθεῖν γλῶτταν τῶν
περὶ αὐτῆς βασιλέων, οὐδὲ τὴν Αἰγυπτίων ἀναδεξαμένων
περιλαβεῖν διάλεκτον. ἐνίων δὲ καὶ τὸ μακεδονίζειν ἐκλιπόντων. οὕτω δὴ οὖν τὸν Ἀντώνιον ἥπτασιν, ὥστε, πολε-
μούσης μὲν ἐν Ῥώμῃ Καίσαρι Φουλβίας τῆς γυναικὸς ὑπὲρ τῶν ἐκείνου πραγμάτων, αἰρεθεμένης δὲ Παρθι-
κῆς τραπέζας περὶ τὴν Μεσοποταμίαν, ἧς Λαβιηνὸν οἱ βασιλέως στρατηγὸν Παρθικὸν ἀναδεδειγκότες αὐτοκράτορα,

Συρίας ἐπιβατεύσειν ἔμελλον, οἴχεσθαι φερόμενον ὑπ' αὐτῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν· ἐκεῖ δὲ μειρακίου δόλῳ ἄγυνος διατριβαῖς καὶ παιδιαῖς χρώμενον, ἀναλίσκειν καὶ καθηδυπαθεῖν τὸ πολυτελέστατον (ὡς Ἀντιφῶν εἶπεν) δώρημα, τὸ χρόνον. ἦν γὰρ τις αὐτοῖς σύνοδος ἀμίμητος βίων λεγομένη· καὶ καθ' ἡμέραν εἰσίοντες ἀλλήλοις, ἄπιστόν τινα ποιούμενοι τῶν ἀναλισκομένων ἀμετρίαν. διηγεῖτο δὲ ὧν ἡμῖν τῷ πάππῳ Λαμπρία Φιλώτας ὁ Ἀμφισσεὺς ἰατρός, εἰς μὲν τὸν Ἀλεξανδρείᾳ τότε μεμαθήκειν τὴν τέχνην. ἐμόμνυτο δέ τινι τῶν βασιλικῶν ὀψοποιῶν σύνοιδης, δυνάμενος αὐτὸν νέος ὢν ὑπ' αὐτοῦ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ δείπνου θεάσασθαι. παρεισαχθεὶς οὖν εἰς τὴν θαλαμεῖον, ὡς τά τε ἄλλα πάμπολλα ἑώρα καὶ σῦς ἀγρίους ὀπτωμένους ὀκτώ, θαυμάσαι τὸ πλῆθος τῶν δειπνούντων. τὸν δὲ ὀψοποιὸν γελάσαι, καὶ εἰπεῖν ὅτι πολλοὶ μὲν οὐκ εἰσὶν οἱ δειπνοῦντες, ἀλλὰ περὶ δώδεκα· δεῖ δὲ ἀκμὴν ἔχειν τῶν παρασκευαζομένων ἕκαστον, ὃν ἀκαρὲς ὥρας μαραίνει. καὶ γὰρ αὐτίκα γένοιτ' ἂν Ἀντώνιον δεῖπνον δεκτέον, καὶ μὴ μικρόν, ἀλλ' οὕτω τύχῃ, παρατραγεῖν, αἰτήσαντα ποτήριον, ἢ λόγου τινὸς ἐμπεσόντος. ὅθεν, οὐχ ἕν, ἀλλὰ πολλὰ (φαίη) δεῖπνα σκευάζεται. δυσόχαστος γὰρ ὁ καιρός. ταῦτα οὖν ὁ Φιλώτας ἔλεγε, καὶ χρόνον παρεισιόντος ἐν τοῖς θεραπευόσι γενέσθαι τὸν παρεσύραντον τῶν Ἀντωνίου παίδων, ὃν ἐκ Φουλβίας εἶχε· καὶ συνδειπνεῖν παρ' αὐτῷ μετὰ τῶν ἄλλων ἑταίρων ἐπιεικῶς, ὁπότε μὴ δειπνοίη μετὰ τοῦ πατρός. ἰατρὸν οὖν ποτὲ θρασυνόμενον, καὶ πράγματα πολλὰ παρέχοντα δειπνοῦσιν αὐτοῖς, ἐπισημήνασθαι τοιούτῳ σοφίσματι, τῷ πῶς πυρέττοντι δοτέον ψυχρόν· πᾶς δὲ ὁ πυρέττων, πῶς πυρέττει· πάντι ἄρα πυρέττοντι, δοτέον ψυχρόν. πληγέντος δὲ τοῦ ἰατροῦ καὶ σιωπήσαντος, ἡδέντα τὸν παῖδα, γελάσαι, καὶ εἰπεῖν, Ταῦτα, ὦ Φιλώτα, χαρίζομαί σοι· δείξαντα πολλῶν τινων καὶ μεγάλων σκευῶν μεσὴν τράπεζαν· αὐτὸν δὲ τῷ μὲν προθυμίαν ἀποδεξαμένου, πόρρω δὲ ὄντος τοῦ νομίζειν ἐξουσίαν εἶναι παιδὶ τηλικούτῳ δωρεῖσθαι τοσαῦτα, μικρὸν ἀφαίρουν τινὰ τῶν παίδων, καὶ ἀγείρω τὰ σκεύματα προσφέρειν καὶ σημήνασθαι κελεύειν. ἀφοσιουμένου δὲ αὐτοῦ καὶ δεδοικότος λαβεῖν. Τί ὦ πόνηρε (φαίη τὸν ἰατρὸν) ὀκνεῖς; οὐκ οἶδας ὡς ὁ διδοὺς, Ἀντωνίου παῖς ἐστιν, ᾧ τοσαῦτα πάρεστι χρυσᾶ χρείσασθαι; ἐμοὶ μέντοι πειθόμενος, πάντα λάμειψαι πρὸς ἀργύριον ἡμῖν· ἴσως γὰρ ἂν καὶ ποθήσειεν ὁ πατὴρ ἔνια τῶν παλαιῶν ὄντα καὶ σπουδαζομένων κατὰ τὴν τέχνην ἔργων. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν ἔλεγεν ὁ πάππος ἑκάστοτε διηγεῖσθαι τὸν Φιλώτου. ἡ δὲ Κλεοπάτρα τὴν χαλακείαν, οὐχ ὥσπερ ὁ Πλάτων φησὶ, τετραχῇ, πολλαχῇ δὲ διελοῦσα, καὶ σπουδῆς ἀπομιμοῦσα καὶ παιδιᾶς ἀεί τινα καινὴν ἡδονὴν ἐπιφέρουσα καὶ χάριν, οὐ διεπαιδαγώγει τὸν Ἀντώνιον, οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας ἀείσα. καὶ γὰρ συνεκύβευε, καὶ συνέπινε, καὶ συνεθήρευε, καὶ γυμναζόμενον ἐν ὅπλοις ἐθεᾶτο· καὶ νύκτωρ προσιστάμενον θύραις καὶ θυρίσι δημοτῶν, καὶ σκώπτοντα τοὺς ἔνδον, συνεπλανᾶτο καὶ συνήλυε, θεραπαινίδι σταλῇ λαμβανούσα. καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὕτως ἐπιεράτο σκευάζειν ἑαυτόν. ὅθεν ἀεὶ σκωμμάτων, πολλάκις δὲ καὶ πληγῶν ἀπολαύσας ἐπανήρχετο· τοῖς δὲ πλείστοις οὐδ' ὑπονοίας. οὐ μὴν ἀλλὰ προσέχαιρον αὐτοῦ τῇ βωμολοχίᾳ καὶ συνέπαιζον οὐκ ἀρρύθμως οὐδὲ ἀμούσως οἱ Ἀλεξανδρεῖς, ἀγαπῶντες καὶ λέγοντες ὡς τῷ τραγικῷ πρὸς Ῥωμαίους χρῆται προσώπῳ,

A adorituri regii duces erant Syriam, abduceretur ab ea Alexandriam, ibique, dum in adolescentis otiosi se oblectamenta & ludos abiicit, absumeret & per luxum profunderet *pretiosissimum*, vt ait Antipho, *impendium*, *tempus*. erat enim congressus quidem illis vitæ quam inimitabilem vocabant, inuitabantque indies se inuicem incredibili sumptuum profusione. Exposuit auo nostro Lampriæ Philotas Amphissensis medicus, fuisse id temporis se Alexandriæ studiorum causa. Cui quòd consuetudo cum vno ex coquis regiis intercederet, impulsum se iuuenem ab illo vt splendorem & paratum cœnæ vnius contemplaretur. Inductus igitur in culinam, vt inter alia multa vidit apros octo assari, numerum se miratum fuisse conuiuarum. Ibi risisse coquum, ac dixisse non esse frequentes conuiuas, sed circa duodecim: verum quodque ferculum ponendum in vigore, qui momento defloreſcat. Etenim fieri posse, cuestigiò vt cœnare Antonius velit, vel paulò pòst, vel fortè traducat tempus poculo poscendo vel sermone aliquo illato. Vnde non vna, inquit, sed multæ parandæ sunt cœnæ. Siquidem difficile coniectu tempus est. Hoc Philotas memorauit præterea, temporis progressu inter clientes se fuisse filii Antonii natu maximi, quem ex Fuluia habebat, ac subinde apud eum cum aliis familiarib. cœnatum, quum non cœnaret ille apud parentem: ac medicum aliquando insolentem, qui multa negotia cœnantibus ipsis exhibebat, hac cauillatione fuisse ab se repressum: Febricitanti aliquatenus frigida propinanda est. omnis autem febricitans aliquatenus febricitat. omni ergo febricitanti propinanda frigida. Icto homine atque obmutescente, oblectatum Antonii filium risisse, ac dixisse, Hæc tibi, Philota, cuncta dono: ostendens multis & grandibus poculis cumulatam mensam. Cuius quum amplexus esset benignitatem, & quiduis tamen potius quàm potestatem esse putaret tantillo puero tam multa donandi, paulò pòst arripuisse pocula vnum ex pueris, atque in vase apportasse, sibiq; dixisse vt vas signaret. Recusante ac timente Philota accipere, Quid malum, dixisse hominē, dubitas? Nescis eum qui dat, Antonii filium esse, cui facultas est tantundem auri largiendi? Si tamen mihi credis, permuta nobis pecunia omnia. fortassis enim desiderabit quædam pater operis antiqui atque ob artem nobilis. Hæc nobis exposuit auus semper solitum narrare Philotam. At Cleopatra blandiendi artem non, sicut Plato ait, quadrifariam, sed multifariam partita, & seriis intento & ludo semper nouā aliquam obiiciebat voluptatem & oblectamentum, quo lactabat Antonium neque noctu neque interdiu ab eo discedens. Etenim ludebat cum eo alea, potabat, venabatur, in armis exercentem se spectabat, noctu assistentem ianuis & fenestris popularium, atque in eos qui intus erant dicta iacientem, per plateas comitabatur, ac cum eo vagabatur veste ancillari tecta. namque eiuscemodi cultu ornare se ille elaborabat. Vnde frequenter dictis, frequenter etiam verberibus mulctatus regrediebatur. Quanuis esset autem suspectus plerisque, gaudebant tamen illius ludo & vernilitate Alexandrini, atque alludebant, lætique dicebant non inscitè neque inconcinnè tragicam personam eum aduersus Romanos sumere,

comicam aduersus ipsos. At multos illius ludos planè ineptum sit referre. Quum verò piscans aliquando, quòd infelix esset in capiendo præsente Cleopatra, stomacharetur, iussit piscatores vrinãtes antè captos pisces clam hamo suo affigere. Vt bis aut ter traxit, nõ fefellit Ægyptiam. Mirari autem fingens se illa, rem narrauit amicis, orauitq; vt postero die spectatum venirent. Vbi frequentes conscenderunt naues piscatorias, & hamum Antonius demisit, imperauit vni ex suis vt præueniens & adnatans salsamentum Ponticum annecteret hamo. Quum prædam Antonius habere putans subduxisset calamum, cõsequuto scilicet risu, Nobis da calamum, inquit, imperator, Pharitis & Canobitis regibus: venatio tua vrbes, reges, prouinciæ sunt. Huiuscemodi nugas & pueriles ludos agentem Antonium duo occupant nuntii, vnus à Roma, Lucium fratrem eius & vxorem Fuluiam post mutuas dissensiones cum Cęsare belligerasse, ac reb. perditis profugere ex Italia: alter nihilo hoc lenior, Labienum cum Parthis Asiam ab Euphrate & Syria vsque ad Lydiam & Ioniam subiugare. Vix tandẽ ergo excitatus ex somno, exhalata crapula, contendit in Parthos, processitq; ad Phœniciam vsq;. Cæterùm quum literas à Fuluia lamentabiles accepisset, in Italiam se ducentis nauibus vertit. Exceptis in cursu amicis, qui diffugerant, Fuluiam esse intellexit belli autorem, mulierem cùm spontè importunã ferocemq;, tum sperantẽ, siquis extitisset in Italia motus, à Cleopatra se retracturũ Antonium. Forte fortuna Fuluia, quum ipsa quoque ad eum nauigaret, Sicyone ex morbo decessit. Vnde maior est cũ Cæsare reconciliationis nata opportunitas. Vt enim ad Italiã applicuit, & præ se tulit Cæsar nihil illi succensere se, & eorũ quæ sibi obiiciebãtur in Fuluiam causam reiicere, non permisere causationem, amici excuti, verùm in gratiam ambos reduxerunt, & imperiũ sunt partiti. Orientem Antonio, quà mare Ionium terminaret, Cæsari attribuerunt Occidentem, Africam Lepido permisere. Consulatum gerere quum ipsi nollent, statuerunt vt vtriusq; amici eum caperent vicissim. Quę quum probarentur, arctius requirebant vinculum, quod fortuna obtulit. Quippe soror erat Cæsari Octauia, natu eo maior, sed non vterina. Ex Anchatia illa, hic post eam ex Accia fuerat genitus. Diligebat autem mirificè sororem, quæ rari mulier exempli perhibetur fuisse. Hęc C. Marcello, cui nupserat, non ita dudum defuncto, vidua erat. Habebatur item excessu Fuluiæ torus Antonii vacare. Non dissimulabat hic quidem habere se Cleopatram, in matrimonio inficiabatur tamen, atque ratione adhuc hactenus certè luctabatur contra Ægyptiæ amorem. Has nuptias suaserunt omnes, quòd Octauiam sperarent, quæ excellentiæ formæ grauitatem & prudentiam habebat adiunctam, vbi Antonio coniuncta esset, atque vt talis fœmina haud dubiè ab eo adamata, omnium rerum ipsis salutem & concordiam allaturam. Vbi placuit vtrique conditio, Romam profecti sunt ad Octauiæ nuptias celebrandas. Quia verò vetabat lex nequa mulier nisi exactis à morte viri decem mensibus nuberet,

A τῷ ὃ κωμικῷ πρὸς αὐτούς. τὰ μὲν οὖν πολλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ παιζομένων διηγεῖσθαι, πολὺς ἂν εἴη φλύαρος· ἐπεὶ δ' ἁλιεύων ποτὲ καὶ δυσαγρῶν ἤδεσε παρούσης τῆς Κλεοπάτρας, ἐκέλευσε τοὺς ἁλιεῖς ὑπονηξαμένους κρύφα τῷ ἀγκίστρῳ προσκαθάπτειν ἰχθῦς τῶν προεσθιόντων, καὶ δὶς ἢ τρὶς ἀνασπάτας, οὐκ ἔλαθε τὴν Αἰγυπτίαν. προσποιουμένη δ' θαυμάζειν, τοῖς φίλοις διηγεῖτο, καὶ παρεκάλει τῇ ὑστεραίᾳ θεᾶσθαι θεατάς. ἐμβαίνων δ' πολλῶν εἰς τὰς ἁλιάδας, καὶ τοῦ Ἀντωνίου τὴν ὁρμιὰν καθέντος, ἐκέλευσε τινὰ τῶν αὐτῆς ὑποφθάσαντα καὶ προσνηξάμενον τῷ ἀγκίστρῳ προσπεῖ-

B ραι Ποντικὸν ταρίχος. ὡς δ' ἔχθιν πειθεὶς ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλκε, γέλως οἷον εἰκὸς γενομένου, Γαρίδος ἡμῖν (ἔφη) τὸν κάλαμον, ἀποσκάπτων, τοῖς Φαρίταις καὶ Κανωβίταις βασιλεῦσιν· ἡ δὲ σὴ θήρα, πόλεις εἰσὶ καὶ βασιλεῖς καὶ ἤπειροι. τοιαῦτα παιζόντα καὶ μειρακιεύομενον τὸν Ἀντώνιον ἀγγελίαι δύο καταλαμβάνουσιν, ἡ μὲν ἀπὸ Ῥώμης, Λεύκιον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ Φουλβίαν τὴν γυναῖκα, πρῶτον ἀλλήλοις στασιάσαντας, εἶτα Καίσαρι πολεμήσαντας, ἀποβεβληκέναι τὰ πράγματα, καὶ φεύγειν ἐξ Ἰταλίας· ἑτέρα δὲ ταύτης οὐδὲν ἐπιεικεστέρα, Λαβιηνὸν ἐπάγουσα

C Πάρθους, τὴν ἀπ' Εὐφράτου καὶ Συρίας ἄχρι Λυδίας καὶ Ἰωνίας Ἀσίαν καταστρέφεσθαι. μόλις οὖν, ὥσπερ ἐξυπνισθεὶς καὶ ἀποκραιπαλήσας, ὥρμησε μὲν Πάρθοις ἐπίσασθαι, καὶ μέχρι Φοινίκης προῆλθε· Φουλβίας δ' γράμματα θρύλλων μετὰ πομπούσης, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἄγων ναῦς ἑβδομήκοντα. ἀναλαβὼν δ' κατ' πλοῦν τοὺς φίλων τοὺς πεφευγότας, ἐπυνθάνετο τοῦ πολέμου τὴν Φουλβίαν αἰτίαν γεγενέναι, φύσει μὲν οὖσαν πολυπράγμονα καὶ θρασεῖαν, ἐλπίζουσαν δ' τῆς Κλεοπάτρας ἀπάγειν τὸν Ἀντώνιον, εἴ τι θηρίον κίνημα πρὸς τὴν Ἰταλίαν. συμβαίνει δ' ἀπὸ

D τύχης καὶ Φουλβίαν πλέουσαν πρὸς αὐτὸν, ἐν Σικυῶνι νόσῳ τελευτῆσαι· διὸ καὶ μᾶλλον αἱ πρὸς Καίσαρα διαλλαγαὶ κυρὸν ἔσχον. ὡς γὰρ προσέμιξε τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ Καῖσαρ οὐ φανερὸς ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἐγκαλῶν, αὐτὸς δ' ὢν ἐνεκαλεῖτο τὰς αἰτίας τῇ Φουλβίᾳ προστιθέμενος, οὐκ εἴων ἐξελέγχειν οἱ φίλοι τοὺς πρόφασιν, ἀλλὰ διέλυον ἀμφοτέρους, καὶ διήρουν τὴν ἡγεμονίαν, ὅρον ποιούμενοι τὸν Ἰόνιον· καὶ τὰ μὲν ἕωα νέμοντες Ἀντωνίῳ, τὰ δ' ἑσπέρια Καίσαρι, Λέπιδον δ' Λιβύῃ ἔχειν ἐῶντες· ὑπατεύειν δ' τάξαντες, ὅτε μὴ δόξειεν αὐτοῖς, φίλοις ἑκατέρων τοῦ μέ-

E ρους. ταῦτα ἔχθιν καλῶς δοκοῦντα, πίστεως ἐδεῖτο σφοδρότερας, ἣν ἡ τύχη παρέχει. Ὀκταβία γὰρ ἡν ἀδελφὴ πρεσβυτέρα μὲν, οὐχ ὁμομητρία δ' Καίσαρι· (ἐγεγένει γὰρ ἐξ Ἀγχαρείας, ὁ δ' ὕστερον, οὐκ Τατίας) ἔστεργε δ' ὑπερφυῶς τὴν ἀδελφὴν, χρῆμα θαυμαστὸν (ὡς λέγεται) γυναικὸς θρυλουμένου. αὕτη, γαμεῖ Μαρκέλλου τοῦ γήμαντος αὐτὴν, οὐ πάλαι τεθνηκότος, ἐχήρευεν· ἐδόκει δ' καὶ Φουλβίας ἀποθανούσης χηρεύειν Ἀντώνιος· ἔχειν μὲν οὐκ ἀρνούμενος Κλεοπάτραν, γάμῳ δ', οὐχ ὁμολογῶν, ἀλλ' ἔτι τῷ λόγῳ τοῦ γε τούτου πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς Αἰγυπτίας

F μαχόμενος. τοῦτον ἄπαντες εἰσηγοῦντο τὸν γάμον, ἐλπίζοντες τὴν Ὀκταβίαν, ὅτι κάλλει τοσούτῳ σεμνότητα καὶ νοῦν ἔχουσαν, εἰς ταυτὸ τῷ Ἀντωνίῳ προσθήσουσιν, καὶ κερδεῖσαν, ὡς εἰκὸς, τοιαύτην γυναῖκα, πολλῶν πραγμάτων αὐτοῖς σωτηρίαν ἔσεσθαι καὶ σύγκρασιν. ὡς οὖν ἔδοξεν ἀμφοτέροις, ἀναβάντες εἰς Ῥώμην, ἐπετέλουν τὸν Ὀκταβίας γάμον, οὐκ ἐῶντος μὲν νόμου, πρὸ δέκα μηνῶν ἀνδρὸς τελευτήσαντος, γαμεῖσθαι,

τῆς συγκλήτου δόγματι τὸν χρόνον ἐκείνης ἀνείσης· Σέξτου
δὲ Πομπηΐου Σικελίαν μὲν ἔχοντος, Ἰταλίαν δὲ πορθοῦντος, λη-
στρικοῖς ναυσὶ πολλαῖς, ὧν Μένας ὁ πειρατὴς καὶ Μενεκράτης
ἦρχον, ἄπλοον τὴν θάλατταν πεποιηκότος· Ἀντωνίῳ δὲ
κεχρῆσθαι δοκοῦντος φίλαν θεράπτῃ, (ἐπεδείξατο γὰρ αὐτοῦ
τὴν μητέρα, τῇ Φουλβίᾳ συνοικεσθεῖσαν) ἔδοξε καὶ πρὸς
τοῦτον ἀφανθῆναι. καὶ συνῆλθον εἰς ταὐτὸ κατὰ τὴν ἐν Μι-
σήνοις ἄκραν καὶ τὸ χῶμα, Πομπηΐῳ μὲν τοῦ στόλου παρε-
μοῦντος, Ἀντωνίῳ δὲ καὶ Καίσαρι τὸν πεζὸν τῶν δυνάμεων.
ἐπεὶ δὲ συνέθεντο, Πομπήϊον ἔχειν Σαρδόνα καὶ Σικελίαν,
καθαρόν τε λῃστηρίων παρέχειν τὴν θάλατταν, καὶ σίτου τὶ
τεταγμένον ἀποστέλλειν εἰς Ῥώμην, ἐκάλουν ἀλλήλους ἐπὶ δεῖπνον
κληρουμένων δὲ, πρῶτος ἐστιᾶν αὐτοὺς ἔλαχε Πομ-
πήϊος. ἐρομένου δὲ αὐτὸν Ἀντωνίου ποῦ δειπνήσουσιν, Ἐνταῦ-
θα (ἔφη, δείξας τὴν πρατηγίδα ναῦν οὖσαν ἐξάρχη) πατρῴος γὰρ
οἶκος αὕτη Πομπηΐῳ λέλειπται. ταῦτα δὲ εἰς τὸν Ἀντώνιον
ὀνειδίζων, ἔλεγεν, ἐπεὶ τὴν Πομπηΐου τοῦ πατρὸς νομιζομένην οἰ-
κίαν ἐκεῖνος εἶχεν. ὁρμήσας δὲ τὴν ναῦν ἐπὶ ἀγκυρῶν, καὶ γέφυραν
βάσας τινὰ γεφυρώσας ἀπὸ τῆς ἄκρας, ἐπελάμβανεν αὐτοὺς
προθύμως. ἀκμαζούσης δὲ τῆς συνουσίας, καὶ τῶν εἰς Κλεο-
πάτραν καὶ Ἀντώνιον αἰσχρῶν σκωμμάτων, Μένας ὁ πειρα-
τὴς, Πομπηΐῳ προσελθὼν, ὡς μὴ κρεμαννύειν ἐκείνους,
„ Βούλει (φησὶ) τὰς ἀγκύρας τῆς νεὼς ἐκκόψω, καὶ ποιήσω σε
„ μὴ Σικελίας καὶ Σαρδόνος, ἀλλὰ τῆς Ῥωμαίων κύριον ἡγεμο-
„ νίας; ὁ δὲ Πομπήϊος ἀκούσας, καὶ πρὸς αὐτὸν νομίσας βρα-
„ χὺ χρόνον, Ἔδει σε (φησὶν) ὦ Μένα τοῦτο ἐμοὶ μὴ προειρη-
„ κότα ποιῆσαι· νυνὶ δὲ τὰ παρόντα χρώμεθα· ἐπιορκεῖν γὰρ οὐκ
ἐμόν. ὅθεν μὲν οὖν πάλιν διαστάντες ἐπ' ἀμφοτέρων, εἰς
τὴν Σικελίαν ἀπέπλευσεν. Ἀντώνιος δὲ μετὰ τὰς διαλύσεις,
Οὐεντίδιον μὲν εἰς Ἀσίαν προὔπεμπε, Παρθοῖς ἐμποδὼν
ἐσόμενον τοῦ προσω χωρεῖν, αὐτὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος,
ἱερεὺς ἀπεδείχθη τοῦ προτέρου Καίσαρος· καὶ τἄλλα κοινῶς
καὶ φιλικῶς οἱ πρὸς πολιτικοὺς καὶ μεγίστους ἐπράττον. αἱ δὲ περὶ
τὰς παιδιὰς ἅμιλλαι τὸν Ἀντώνιον ἐλύπουν, ἀεὶ τοῦ Καίσα-
ρος ἔλαττον φερόμενον. ἦν γὰρ τις αὐτῷ μαντικὸς
ἀπ' Αἰγύπτου, τῶν τὰς γενέσεις ἐπιτηρούντων, ὃς, εἴτε
Κλεοπάτρα χαριζόμενος, εἴτε χρώμενος ἀληθείᾳ, πρὸς τὸν
Ἀντώνιον ἐπαρρησιάζετο, λέγων τὴν τύχην αὐτοῦ, λαμπροτάτην
οὖσαν καὶ μεγίστην, ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἀμαυροῦσθαι. καὶ
συνεβούλευε πορρωτάτω τοῦ νεανίσκου ποιεῖν ἑαυτόν. Ὁ γὰρ σὸς
„ (ἔφη) δαίμων τὸν τούτου φοβεῖται· καὶ γενναῖος ὢν καὶ ὑψηλὸς ὅταν
„ ἢ καθ' αὑτόν, ὑπὸ ἐκείνου γίνεται ταπεινότερος ἐγγίσαν-
„ τος, καὶ ἀθυμότερος. καὶ μέντοι τὰ γινόμενα τῷ Αἰγυπτίῳ μάρ-
τυρεῖν ἔδοκει. λέγεται γὰρ ὅτι κληρουμένων μετὰ παιδιᾶς
ἐφ' ὅτῳ τύχοιεν ἑκάστοτε καὶ κυβευόντων, ἔλαττον ἔχων Ἀντώ-
νιος ἀπῄει. πολλάκις δὲ συμβαλόντων ἀλεκτρυόνας, πολλάκις
δὲ μαχίμοις ὄρτυγας, ἐνίκων οἱ Καίσαρος. ἐφ' οἷς ἀνιώμενος
ἀδήλως ὁ Ἀντώνιος, καὶ μᾶλλόν τι τῷ Αἰγυπτίῳ προσέχων,
ἀπῆρεν ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἐγχειρίσας Καίσαρι τὰ οἰκεῖα·
τιμὴ δὲ Ὀκταβίαν ἄγει τῆς Ἑλλάδος ἐπήγετο, θυγατρίου
γεγονότος αὐτοῖς. ἀφικνουμένοις δὲ αὐτῷ πρὸς Ἀθήνας, ἀ-
παγγέλλεται τὰ πρῶτα τῶν Οὐεντιδίου κατορθωμάτων, ὅτι
μαχὴν τοῖς Παρθοῖς κρατήσας Λαβιηνὸν ἀπέκτεινε, καὶ Φαρ-
νάπατιν ἡγεμονικώτατον τῶν Ἡρώδου βασιλέως στρατηγῶν.
ὅθεν τοῖς εἰς τοὺς Ἕλληνας, γυμνασιάρχει δὲ Ἀθηναίοις·

A tempus est ei senatusconsulto remissum. Tenebat autem Sextus Pompeius Siciliam, qui Italiam vastabat, nauibusque frequentibus prædatoriis, super quas Menas pirata & Menecrates positi erant, infestum mare faciebant. Hic humanum se visus est præstitisse Antonio. nam profugientem cum Fuluia exceperat matrem eius. Igitur cum eo quoque visum iis pacem iungere. Congressi sunt apud promontorium Misenum & proiectum in mare aggerem. Cinctus erat Pompeius classe, Antonius & Cæsar pedestres copias ei ex aduerso habebant. Postquam conuenit, vt Sardiniam cum Sicilia teneret Pompeius, hac
B lege, vt tutum à prædonibus præstaret mare, ac certum numerum frumenti Romam mitteret: inuitauerunt se inuicem ad cœnam. Sors autem euenit Pompeio vt primus præberet illis epulum. Rogante eum Antonio vbi cœnaturi essent, Hic, inquit: monstrata naui prætoria hexere. domus enim Pompeio hæc relicta paterna est. Id Antonio exprobrandi gratia dixit, quoniam ille tenebat Pompeii patris eius domum. Stante in ancoris naui, ac ponte ex promontorio constructo, accepit eos comiter. Medio conuiuio, &
C quum maximè dicteria in Cleopatram & Antonium iacerentur, adiit Menas pirata Pompeium, atque vt illi non exaudirent, Vis, inquit, ancoras nauis incidam, efficiamque te non Siciliæ modò & Sardiniæ, sed imperii Romani dominum? Pompeius vt eum audiuit, & rem perpendit secum paulisper, Facere, Mena, inquit, oportebat id, nec mihi prenuntiare. Nunc quidem rebus præsentibus acquiescamus. neque enim meum est peierare. Hic vicissim ab vtroq; exceptus conuiuio: atque inde in Siciliam est reuersus. Porrò Antonius pace composita Ventidium præmisit in Asiam, vt progressum Parthorum sustineret. Ipse in Cæsaris O-
D ctauii gratiam Cæsaris Dictatoris sacerdos creatus est, reliquaque communi consilio & amicè in vrbanis atque imperii negotiis transegere. At Antonium concertationes ludicræ, in quibus semper fuit Cæsare inferior, mordebant. erat enim in contubernio eius fatiloquus quidam Ægyptius ex natalibus prædicere futura doctus: qui vel Cleopatræ gratia, vel expromens veritatem, apertè demonstrauit Antonio auspicatissimam eius & summam fortunam à Cæsaris fortuna offuscari, suasitq; vt ab illo adolescente remoueret se quamlongissimè. Huius enim genium, inquit, formi-
E dat genius tuus. qui erectus & celsus, vbi solus est, illo appropinquante demissior redditur & ignauior. Et sanè suffragari rem ipsam apparebat Ægyptio. namq; ferunt, quum per lusum quacunq; in re mitterent quotidie sortem, vel alea luderent, victum discessisse Antonium. Crebrò commissis gallis gallinaceis, crebrò bellatricibus coturnicibus, superauerunt emissi à Cæsare. Vnde conflictatus in animo Antonius, magisque ad Ægyptiam se applicans, re familiari sua Cæsari mandata excessit Italia. Octauiam in Græciam vsque duxit secum, ex qua iam filiam sustulerat. Hybernanti Athenis primæ Ventidii res prosperè gestæ
F nuntiantur, Parthis fusis Labienum & summum regis Herodis ducem Pharnapatem ab eo interfectos. Huius victoriæ gratia præbuit Græcis epulum, ludos gymnicos populo Athenienſi edidit: in quibus esse ipse voluit gymnasiarches.

relictisque domi insignibus imperatoriis, cum virgis gymnasiarchicis in pallio & phæcasiis processit, correptosque iuuenes, vbi satis certassent, diremit. Profecturus ad bellum coronam sumpsit ex sacra olea, atque excepto oraculo vasculum aqua ex clepsydra impletum tulit secum. Interea Pacorum Parthorum regis filium ingenti exercitu Parthico iterum Syriam inuadentē Ventidius signis collatis in Cyrrhestica fudit, multosque concidit. Inter primos, cecidit Pacorus. Hoc factum, quod in celebratissimis fuit, abundè vindicauit populi Romani acceptas sub Crasso clades, Parthosque denuò intra Mediam & Mesopotamiam redegit tribus ordine certaminibus profligatos. Ventidius insectari vlteriùs Parthos, veritus Antonii inuidiam dubitauit, at in illos qui defecerāt, suscepta expeditione, subiugauit eos, & Commagenum Antiochum in vrbe Samosatis obsedit. Hunc supplicem mille talentûm offerentem pendere & facere imperata, ad Antonium iussit mittere legatos. iam enim propè aderat, neque pacem Antiocho dare permittebat Ventidium: quò hoc vnum certè factum sibi adscriberetur, neque omnia prospera gererentur Ventidii ductu. Dum verò protrahitur obsidio, & obsessis desperatio pacis vertit in audaciam: nulla re gesta, ductus pœnitentia, turpiter contentus trecentis talentis dedit pacem Antiocho, ac parum rebus Syriæ compositis Athenas regressus est. Ventidium pro meritis honoratum ad triumphum misit. Hic de Parthis ad hanc memoriam triumphauit solus, vir obscuro natus loco, sed per amicitiam Antonii magnarum rerum gerendarū accepit materiam. qua pulcherrimè vsus, dictum de Antonio & Cæsare confirmauit, feliciùs res eos per alios quàm per se gerere. Quippe Antonii legatus Sossius multa in Syria patrauit, Canidiusq; ab eo in finibus Armeniæ relictus hanc domuit, Iberorumq; & Albanorum regibus subiugatis vsq; ad Caucasum progressus est. quibus rebus nomen & fama inter barbaros Antonii potentiæ est amplificata. Antonius denuò, ex delationib. quibusdam incensus in Cæsarem, nauigauit trecentis nauibus versus Italiam. Non recipientibus classem eius Brundusinis, Tarentum nauibus decurrit. Inde Octauiam, quæ comitata eum fuerat ex Græcia, orantem dimittit ad fratrē. Prægnans tum erat, atq; alterā ex eo iam filiam genuerat. Hęc occurrens Cęsari in itinere, adiunctis illius amicis Agrippa & Męcenate, conuenit eum. Multis autem orauit questibus ne permitteret ex fortunatissima fœmina miserrimam se euadere. Nunc enim omnes mortales ait suspicere se duorū imperatorum alterius cōiugem, alterius sororem. Quòd si deteriora consilia, inquit, valuerunt, & extiterit bellum: vtri vestrûm, incertum est, in fatis sit vincere an vinci. mea verò sors vtrinq; erit misera. His fractus Cæsar venit pacatus Tarentū. Pulcherrimum spectaculum qui adfuerunt videre, ingentem terra exercitum quietum, ingentem ad littora tranquillam classem, illorū amicorumq; occursus & complexus. Prior cœnam prębuit Antonius, quod etiam tribuit Cæsar sorori suæ. Pacti sunt inter se, vt duas legiones Antonio Cæsar

A καὶ τὰ τῆς ἡγεμονίας σημεῖα καταλιπὼν οἴκοι, μετὰ τῶν γυμνασιαρχῶν ῥάβδων ἐν ἱματίῳ καὶ φαικασίοις πορεύεται, καὶ ἀναλαμβάνων τοὺς νεανίσκους ἐβραχήλιζεν. ἐξιέναι δὲ μέλλων ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας στέφανον ἔλαβε, καὶ κατάπλεον ἀπὸ τῆς κλεψύδρας ὕδατος ἐμπλησάμενος ἀγγεῖον, ἐκόμιζεν. ἐν τούτῳ δὲ Πάκορον τὸν βασιλέως παῖδα μεγάλῳ στρατῷ Πάρθων αὖθις ἐπὶ Συρίαν ἐλαύνοντα, συμπεσὼν Οὐεντίδιος ἐν τῇ Κυρρηστικῇ τρέπεται, καὶ ἀναφθείρει πάμπολλοις, ἐν οἷς τῶν Πακόρου πεσόντος. τοῦτο ἔργον ἐν τοῖς ἀοιδιμωτάτοις ἠνόμουν, Ῥωμαίοις τε τῶν κατὰ

B Κράσσον ἀτυχημάτων, ἔκπλεω ποινὴν παρέχε, καὶ Πάρθοις αὖθις εἴσω Μηδείας καὶ Μεσοποταμίας συνέστειλε, τρισὶ μάχαις ἐφεξῆς κατὰ κράτος νικήσας. Οὐεντίδιος δὲ Πάρθους μὲν ἔτι πλείστω διώκειν ἀπέγνω, φθόνον Ἀντωνίου δείσας, τοὺς δὲ ἀφεστῶτας ἐπιὼν κατεστρέφετο, καὶ τὸν Κομμαγηνὸν Ἀντίοχον ἐν πόλει Σαμοσάτοις ἐπολιόρκει. δεομένου δὲ χίλια τάλαντα δοῦναι, καὶ ποιεῖν Ἀντωνίῳ ὅ τι πρεσβεύοιτο, ἀνέλυε πέμπειν πρὸς Ἀντώνιον. ἤδη γὰρ ἐγγὺς ἦν ἐπιών, καὶ τὸν Οὐεντίδιον οὐκ εἴα πένθεσθαι τῷ Ἀντιόχῳ βουλόμενος ἔν γε τοῦτο τῶν ἔργων, ἐπώνυμον αὐτοῦ γενέσθαι, καὶ μὴ πρότερα ἀφ' Οὐεντιδίου κατορθοῦσθαι. τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λαμβανούσης, καὶ τῶν ἔνδον, ὡς ἀπέγνωσαν τὰς ἀναλύσεις, πρὸς ἀλκὴν ῥαπομένων, πράττων οὐδέν, ἐν αἰσχύνῃ δὲ καὶ μεταγνώσει γενόμενος, ἀγαπητῶς ἐπὶ τριακοσίοις πένθεσι τοῖς ἀντίοις πρὸς τὸν Ἀντίοχον· καὶ μικρὰ τὰ ἐν Συρίᾳ κατεστησάμενος, εἰς Ἀθήνας ἐπανῆλθε, καὶ τὸν Οὐεντίδιον οἷς ἔρρωτο τιμήσας, ἔπεμψεν ἐπὶ τὸν θρίαμβον. οὗτος ἀπὸ Πάρθων ἄγει δεύτερος θριαμβεύσας μόνος, ἀνὴρ γενόμενος μὲν ἀφανής, ἀπολαύσας δὲ τῆς Ἀντωνίου φιλίας, ὅ λαβεῖν ἀφορμὰς πράξεων μεγάλων· αἷς κάλλιστα χρησάμενος, ἐβεβαίωσε τὸν περὶ Ἀντωνίου λεγόμενον Καίσαρος λόγον, ὡς

D εὐτυχέστερον δι' ἑτέρων ἦσαν ἢ δι' αὐτῶν στρατηγεῖν. καὶ γὰρ Σόσσιος Ἀντωνίου στρατηγὸς ἐν Συρίᾳ πολλὰ διεπράττετο. καὶ Κανίδιος ἀπολειφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἀρμενίαν, τούτους τε νικῶν καὶ τοὺς Ἰβήρων καὶ Ἀλβανῶν βασιλέας, ἄγει τοῦ Καυκάσου προσῆλθεν. ἀφ' ὧν ἐν τοῖς βαρβάροις ὄνομα καὶ κλέος αὔξετο τοῦ Ἀντωνίου δυνάμεως· αὐτὸς δὲ πάλιν ἐκ λιμένων ἀναβολῶν παρεξωθεὶς πρὸς Καίσαρα, ναυσὶ τριακοσίαις ἔπλει πρὸς τὴν Ἰταλίαν. οὐ δεξαμένων δὲ τῶν Βρεντεσίνων τὸν στόλον, εἰς Τάραντα περιώρμησεν. ἐν ταύτῃ τῇ Ὀκταβίαν. (συνέπλει γὰρ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος αὐτῷ)

E δεηθεῖσαν ἀποπέμπει πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἔγκυον μὲν οὖσαν, ἤδη δὲ καὶ δεύτερον ἐξ αὐτοῦ θυγάτριον ἔχουσαν. ἡ δὲ ἀπαντήσασα κατὰ ὁδὸν Καίσαρι, καὶ παραλαβοῦσα τῶν ἐκείνου φίλων Ἀγρίππαν καὶ Μαικήνᾳ συνετύγχανε, πολλὰ ποτνιωμένη καὶ πολλὰ δεομένη μὴ περιιδεῖν αὐτὴν ἐκ μακαριωτάτης γυναικὸς ἀθλιωτάτην γενομένην. νεῦν μὲν γὰρ ἄπαντας ἀνθρώποις εἰς αὐτὴν ἀποβλέπειν, ἀμφοτέρων δυοῖν, τοῦ μὲν γυναῖκα, τοῦ δὲ ἀδελφὴν οὖσαν. Εἰ δὲ τὰ χείρω κρατήσειεν, (ἔφη) καὶ γένοιτο πόλεμος, ὑμῶν μὲν ἄδηλον ὅτῳ κρατεῖν ἢ κρατεῖσθαι πέπρωται, τὰ ἐμὰ δὲ ἀμφοτέρως ἄθλια. τούτοις ὑπικλασθεὶς ὁ Καῖσαρ, ἧκεν εἰρήνικῶς εἰς Τάραντα, καὶ θέαμα κάλλιστον οἱ παρόντες ἐθεάσαντο, πολὺν μὲν ἐκ γῆς στρατὸν ἡσυχάζοντα, πολλὰς δὲ ναῦς ἀγέμα πρὸς τοῖς αἰγιαλοῖς ἐχούσας, αὐτῶν δὲ καὶ φίλων ἀπαντήσεις καὶ φιλοφρονήσεις. εἰστία δὲ Ἀντώνιος πρότερος, καὶ τοῦτο τῇ ἀδελφῇ Καίσαρος δόντος. ἐπεὶ δὲ ὡμολόγησε Καίσαρα μὲν Ἀντωνίῳ δοῦναι δυο τάγματα

πρὸς τὸν Παρθικὸν πόλεμον, Ἀντώνιον δὲ Καίσαρι χαλκεμβόλους ἑκατόν, Ὀκταβία τῷ ὁμολογημένων χωρὶς, ἡτήσατο ὧν μὲν ἀδελφῷ τῷδε τὸν ἀνδρὸς εἴκοσι μυοπάρωνας, τῷ δὲ ἀνδρὶ τῷδε τὸν ἀδελφὸν χιλιάδας χιλίους. ὅπω δὲ ἀλλήλων διαμειφθέντες, ὁ μὲν ἀνὴρ εἶχε τὸν πρὸς Πομπήϊον πόλεμον, Σικελίας ἐφιέμενος, Ἀντώνιος δὲ Ὀκταβίαν μετὰ τῶν ἐξ ἐκείνης, καὶ τοὺς ἐκ Φουλβίας παῖδας αὐτοῦ, τῷδε καταπέμψας εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀπεπέρασεν. ἀνδυσα δὲ ἡ δεινὴ συμφορὰ χρόνον πολὺν, Κλεοπάτρας ἔρως δοκῶν καθυπνῶσθαι καὶ κατακεκλῆσθαι τοῖς βελτίοσι λογισμοῖς, αὖθις ἀνέλαμπε καὶ ἀνεθάρρει, Συρία πλησιάζοντος αὐτοῦ. καὶ τέλος, ὥσπερ φησὶν ὁ Πλάτων, ὁ δυσπειθὲς καὶ ἀκόλαστον τῆς ψυχῆς ὑποζύγιον, ἀπολακτίσας τὰ καλὰ καὶ σωτήρια πρώτα, Καπίτωνα Φονταῖον ἔπεμψεν ἄξοντα Κλεοπάτραν εἰς Συρίαν. ἐλθούσῃ δὲ χαριζόμενος καὶ προστίθησι μικρὸν οὐδὲν οὐδὲ ὀλίγον, ἀλλὰ Φοινίκην, καὶ Κοίλην Συρίαν, Κύπρον, Κιλικίας πολλὴν· ἔτι δὲ τε Ἰουδαίας τὸ βάλσαμον φέρουσαν, καὶ τὴν Ναβαταίων Ἀραβίας ὅσην πρὸς τὸν ἐντὸς ἀποκλίνει θάλασσαν. αὗται μάλιστα Ῥωμαίους νικῶσαν αἱ δωρεαί. καίτοι πολλοῖς ἐχαρίζετο τετραρχίας καὶ βασιλείας ἐθνῶν μεγάλων, ἰδιώταις ὄντι, πολλοὺς δὲ ἀφῃρεῖτο βασιλείας· ὡς Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ προαγαγὼν ἐπελέκισεν, οὐδένος πρότερον ἑτέρου βασιλέως ὅπω κολασθέντος. ἀλλὰ τὸ αἰσχρὸν ἐκεῖνο τῷ Κλεοπάτρας ὀνόματι αἰσχρότατον. ηὔξησε δὲ τὸν ἀλαζονείαν, παῖδας ἐξ αὐτῆς διδύμους ἀπελάμενος, καὶ προσαγορεύσας τὸν μὲν, Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ, Κλεοπάτραν· ἐπέκλησιν δὲ, τὸν μὲν ἥλιον, τὸν δὲ σελήνην. ὁ μὲν δὴ ἀγαθὸς ὢν ἐξαλλωπίσασθαι τοῖς αἱρετοῖς, ἔλεγε, τὸν μὲν Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ὅσας ὧν λαμβάνουσιν, ἀλλ' οὐ οἷς χαρίζονται, φαίνεσθαι δὲ μεγέθος, ἀναδοχὰς δὲ καὶ τεκνώσεσι πολλῶν βασιλέων πλατυνόμενος τὰς διαγενείας. ὅπω γὰρ ὑφ' Ἡρακλέους τεκνωθῆναι τὸν αὐτὸν τρόπον, οὐκ ἐν μιᾷ γαστρὶ θεμένου τὸν ἀναδοχὴν οὐδὲ νόμοις Σολωνείοις καὶ κυήσεως ἀδίνας δεδικότος, ἀλλὰ τῇ φύσει πολλὰς γενῶν ἀρχὰς καὶ καταβολὰς ἀπολιπεῖν ἐφιέντος. ἐπεὶ δὲ Φραάρτου κτείναντος Ἡρώδην τὸν πατέρα, καὶ τὴν βασιλείαν καταλαβόντος, ἄλλοι τε Παρθῶν ἀπεδίδρασκον οὐκ ὀλίγοι καὶ Μονάισης, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ δυνατὸς ἧκε φεύγων πρὸς Ἀντώνιον, τὰς μὲν ἐκείνου τύχας τῷ Θεμιστοκλέους εἰκάσας, πλουτοῦσαν δὲ τὴν ἑαυτοῦ καὶ μεγαλοφροσύνῃ τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι παραβαλών, ἐδωρήσατο τρεῖς πόλεις αὐτῷ, Λάρισσαν, καὶ Ἀρέθουσαν, καὶ Ἱερὰν πόλιν, ἣν Βαβύκην πρότερον ὠνόμαζον· τοῦ δὲ Παρθῶν βασιλέως τῷ Μοναίσῃ δεξιὰν καταπέμψαντος, ἄσμενος αὐτὸν ἀπέστειλεν ὁ Ἀντώνιος, ἐξαπατῶν μὲν ἐγνωκὼς τὸν Φραάρτην, ὡς εἰρήνης ἐσομένης ἀξιῶν τὰς λῃσθείσας ὅπτι Κράσσου σημαίας, καὶ τῶν ἀνδρῶν ἀπολαβεῖν τοὺς πρεσβύτας· αὐτὸς δὲ Κλεοπάτραν εἰς Αἴγυπτον ἀπέπεμψας, ἐχώρει δι' Ἀραβίας καὶ Ἀρμενίας, ὅπου συνῆγεν αὐτῷ τὴν δυνάμεως, καὶ τῶν συμμάχων βασιλέων, (πάμπολλοι δὲ ἦσαν οὗτοι, μέγιστος δὲ πάντων ὁ τῆς Ἀρμενίας Ἀρταβάσδης) ἑξακισχιλίοις ἱππεῖς καὶ πεζοὶς ἑπτακισχιλίοις παρέχων, ἐξήτασε τὸν στρατόν. ἦσαν δὲ Ῥωμαίων μὲν αὐτῶν, ἑξακισμύριοι πεζοὶ, καὶ τὸ Ῥωμαίοις συντεταγμένον ἱππικὸν, Ἰβήρων καὶ Κελτῶν μύριοι τὸν δὲ ἄλλων ἐθνῶν ἐκλεκτοὺς τρεῖς μυριάδες, σὺν ἱππεῦσιν ὁμοῦ καὶ ψιλοῖς. τοσαύτῃ μὲν τοι τῷδε σκευῇ καὶ δυνάμει, ἣ καὶ τοὺς πέραν Βάκτρων Ἰνδοὺς ἐφόβησε, καὶ πᾶσαν ἐσείσθη τὴν Ἀσίαν,

A ad bellum Parthicum daret, Antonius Cæsari naues rostratas centum. Octauia verò extra conuenta fratri obtinuit à viro viginti myoparonas, viro à fratre mille milites. Ita digressi, Cæsar Siciliæ potiundæ ardore confestim bello Pompeio moliendo intendit: Antonius, Octauia cum suis ex illa & ex Fuluia liberis Cæsari commendata, transmisit in Asiam. At ingens calamitas diu dormitans Cleopatræ amor, qui sopitus melioribus consiliis atque extinctus videbatur, eluxit ex integro & excitatus est appropinquante Syriæ Antonio, ac postremò sicut contumax, vt ait Plato,
B atque lasciuum animi iumentum calcibus repellens omnia honesta & salubria consilia, Fonteium Capitonem ad Cleopatram in Syriam adducendam misit. Vt venit, non mediocria neque exigua donat & adiicit ei, sed Phœniciam, Cœlen, Syriam, Cyprum, magnam Ciliciæ partem, adhæc Iudææ regionem quæ balsamum gignit, & Arabiæ Nabathææ quantum ad Oceanum vergit. Hæc potissimùm momorderunt populum Romanum munera, quamuis multis hominibus priuatis magnarum gentium tetrarchias & regna condonaret, multis regna auferret: vt Anti-
C gono Iudæo, quem productum securi percussit. qua pœna in regem nullum fuerat ante animaduersum alium. Cæterùm turpitudo fuit Cleopatræ honorum Romanis molestissima. Exaggerauit probrum quòd geminos ex illa sustulisset, appellassetque vnum Alexandrum, alteram Cleopatram, cognomento hanc Lunam, illum Solem. Atqui doctus in rebus turpibus ostentare se, iactabat Romani imperii non ex his quæ caperent, sed quæ donarent, conspici magnitudinem: successionibus autem & sobole multorum regum, propagatam nobilitatem. Ita prognatum genitorem tuum ab Hercule: qui non vni vtero
D progeniem commendauerit suam, neque Solonis leges vel iudicia de liberis tollendis timuerit: verùm naturæ cupierit complura familiarum semina & fontes relinquere. Postquam verò occiso Herode à filio Phraorte qui regnum occupauit, cum alii complures Parthi fugam cepere, tum Moneses, vir illustris & potens, contulit se ad Antonium: illius fortunam Themistoclis assimilans fortunæ, suam verò opulentiam magnificentiamque comparans regibus Persarum, tres vrbes donauit ei, Larissam, Arethusam, & Hieran polim. quam antè Bambycen nuncupauerunt. Cæterùm quum Parthorum rex per
E nuntios Monesi fidem dedisset: dimisit eum libenter Antonius, imponere statuens Phraorti quasi pacem facturus: postulauitque vt capta Crassana clade signa militaria & captiuos, qui superstites essent, redderet. Inde remissa in Ægyptũ Cleopatra iter fecit per Arabiam & Armeniam. vbi coactis copiis & sociis regibus (multi erant hi. maximus autem omnium Armeniæ rex Artasuades, qui sex millia equitum & septem peditum dedit) lustrauit exercitum. Erant peditum Romanorum LX. millia, Hispanorum Gallorumque inter
F equitatum Romanum recensitorum decem millia, cæterarum nationum cum equitibus simul & leui armatura XXX. millia. Tantum tamen apparatum atque vires, quæ Indos vltra Bactros tremefecerunt, omnemque concusserunt Asiam,

nulli ei vsui Cleopatræ causa ferunt fuisse. Properantem enim cum illa hybernare, bellum ante tempus mouisse, cunctaq; administrasse abruptè: quòd mente sua alienatus, atque ex medicamentis aut præstigiis illam perpetuò respectans, plus ad maturius reuertendum quàm ad superandos intentus esset hostes. Primùm enim quum hybernandum ei esset in Armenia, & exercitus ex itinere octo millium stadiorum reficiendus, ac prius quàm mouerent ex hybernis Parthi, occupanda veris initio Media: haud sustinuit hanc moram, sed confestim mouit signa, tenens ad sinistram Armeniam, atque vbi Atropatenen attigit, fines est populatus. Deinde quum sequerentur eum trecentis plaustris necessariæ ad oppugnandas vrbes machinæ, inter quas octoginta pedum longitudine aries erat, neque posset earum quicquam labefactatum tempestiuè reparari, quòd superior regio omnem materiam pusillam & eduram gignat: properans, has vt accelerationis vincula reliquit. Præsidium aliquod adiunxit plaustris, cuius constituit Tatianum ducem. Mox Phraata, amplam vrbem, in qua liberi & coniuges erant regis Medorum, circumsedit. vbi protinus quantum peccati admisisset relictis machinis, ostendit vsus. Itaque quò milites sui possent cum hostibus manus conserere, duxit ad vrbem aggerem: quem lentè & magnis excitauit sudoribus. Interea magnis copiis aduenit Phraortes. Qui vbi relicta accepit machinamentorum plaustra, misit in ea magnam equitatus partem. à qua Tatianus circumuentus cadit ipse, cadunt etiam decem millia ex copiis quas secum habebat. Barbari machinas captas corruperunt. Permultos ceperunt, in quibus fuit rex Polemon. Id haud immeritò omnes Antonii milites præter spem in limine ictos perculit: Armenius Artasuades, rebus Romanorum depositis, licet author fuit belli præcipuus, discessit cum copiis suis. Porro obsidentibus quum alacres ostenderent se Parthi, & contumeliosas iacerent minas: Antonius, ne cedenti exercitui desperatio & pauor inhæreret increscerétque, eduxit frumentatum decem legiones, tres cohortes prætorias grauis armaturæ & totum equitatum: ita potissimùm eliciturum se expectans hostem, ac signis collatis dimicaturum. Progressus vnius diei iter, vt Parthos vidit vndique circumfusos, & irrumpere in ipsum quærentes, ex via proposuit in castris signum pugnæ. Detractis tentoriis tanquam non pugnaturus, sed reducturus retrò exercitum, præteriuit barbarorum aciem forma lunari instructam: imperauitque, quum prope antesignanos viderentur legionarii venisse, vt infestos equos in hostem admitterent. At Parthis in procinctu ex aduerso consistentibus stupenda acies visa Romanorum, spectabantque prætereuntes paribus interuallis sine confusione ordinum & silentio pila vibrantes. Vt signum datum est pugnæ, circumagentes se equites cum clamore intulerunt se. quos exceperunt Parthi & defenderunt se aduersus eos, quamuis statim intra teli iactum venissent. At vbi legionarii cum clamore & crepitu armorum incurrerunt, cum equi Parthorum pauore sunt perculsi, tum ipsi priusquam ad manus ventum est, in fugam effuderunt se. quorum tergis inhæsit Antonius, atque in magnam spem venit,

A ἀιόνησον αὐτῷ Κλεοπάτραν ἡγεῖσθαι λέγουσι. αὐτὸς γὰρ
ἐκείνῃ σπουδάζων χειμάσαι, τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν τοῦ καιροῦ,
καὶ πᾶσι χρήσασθαι πεπαιγμένως, οὐκ ὄντα τῶν ἑαυτοῦ λο-
γισμῶν, ἀλλὰ ὑπὸ φαρμάκων κινῶν ἢ γοητείας παρῳάγο-
νταα τοῦς ἐκείνου ἀεὶ, καὶ τοῦς τῷ τάχει ἐπιδοῦναι μᾶλ-
λον ἢ τοῦς τῷ κρατῆσαι τῶν πολεμίων ἡρμόζοντο· τοῦτον
μὲν αὐτὸν δέον ἐν Ἀρμενίᾳ διαχειμάσαι, καὶ διαναπαῦσαι τὸν
στρατὸν, ὀκταακισχιλίων σταδίων ἀποτεδρομωμένον πορείᾳ, καὶ
πρὶν ἢ κινεῖν ἐκ τῶν χειμαδίων Πάρθους, ἔαρος ἀρχῇ Μη-
δείαν καταλαβεῖν, οὐκ ἠνέσχετο τὸν χρόνον, ἀλλ' αὐθὶς ἦγε, ἐν
B ἀριστερᾷ λαβὼν Ἀρμενίαν καὶ τῆς Ἀτροπατηνῆς ἁψάμενος,
ἐπόρθει τὴν χώραν. ἔπειτα μηχανημάτων αὐτῷ τοῦς πολιορ-
κίαν ἀναγκαίων τριακοσίαις ἁμάξαις ἀποδεπομένων,
(ἐν οἷς καὶ κριὸς ἦν ὀγδοήκοντα ποδῶν μῆκος) ὧν οὐδὲν ἀνεχώ-
ρει διαφθαρὲν ὅπῃ καιροῦ πάλιν ἡγεῖτο, διὰ δὲ τῶν δύο
χώραν πολὺ ξύλον ἀλωνὲς εἰς μῆκος καὶ μαλθακὸν ἐκφέρειν·
ἐπιγράμματος, ὡς ἐμπόδια τῶν ταχύνειν ἀπέλιπε, φυλακικὸν
ἕνα καὶ Τατιανὸν ἡγεμόνα τῶν ἁμαξῶν ἐπιστήσας· αὐτὸς δὲ
Φραόρτου μεγάλην πόλιν, ἐν ᾗ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκες ἦσαν τῶν
τοῦ Μηδείας βασιλέως, ἐπολιόρκει. τὸν δὲ χρείας αὐθὶς ὅσον ἐ-
C μέρτε τὰς μηχανὰς ἀπολιπὼν ἐξελεγχόσης, ὁμόσε χωρῶν
ἔχων τοῦς τὴν πόλιν χῶμα φορῇ καὶ πολυπόνως ἀπεσάμενον. ἐν
τούτῳ δὲ καταβαίνων στρατιᾷ μεγάλῃ Φραόρτης, ὡς ἤκουσε τὴν
ἀπόλειψιν τῶν μηχανοφόρων ἁμαξῶν, ἔπεμψε τῶν ἱππέων
πολλοὺς ἐπ' αὐτάς· ὑφ' ὧν περιληφθεὶς ὁ Τατιανὸς, ἀποθνήσκει
μὲν αὐτὸς, ἀποθνήσκουσι δὲ μύριοι τῶν μετ' αὐτοῦ. τὰς δὲ μη-
χανὰς ἑλόντες οἱ βάρβαροι διέφθειραν· εἷλον δὲ πάμπολλοι,
ἐν οἷς καὶ Πολέμων ἦν ὁ βασιλεύς. τοῦτο πάσχας μὲν
(ὡς εἰκὸς) ἠνίασε τοὺς τοῦ Ἀντώνιον, ἀνελπίστως ἐν ἀρχῇ
πληγείσας· ὁ δὲ Ἀρμένιος Ἀρταβάσδης, ἀπογνοὺς τὰ Ῥω-
D μαίων, ἀνεχώρει τὴν αὐτοῦ στρατείαν ἀναλαβὼν, καίπερ αἰτιώτατος
τοῦ πολέμου ἡγούμενος. ἐπιφωνούντων δὲ λαμπρῶς τοῖς πολιορ-
κοῦσι τῶν Πάρθων, καὶ χρωμένων ἀπειλαῖς τοῦς ὕβρεσιν,
οὐ βουλόμενος Ἀντώνιος ἡσυχάζειν τῷ στρατῷ δεδιυμῶν
καὶ καταπεπληγμένον ἐμμένειν καὶ αὔξεσθαι, δέκα τάγματα
λαβὼν, καὶ τρεῖς στρατηγίδας ἑτέρας ὁπλιτῶν, τοὺς δὲ ἱππεῖς
ἅπαντας, ἐξήγαγε τοῦς σπουδαίαν· οἰόμενος οὕτως ἂν
ἐπιτιθεμένων μάλιστα τῶν πολεμίων, ἐκ τοῦ παράξεως
μάχῃ χρήσασθαι. προελθὼν δὲ μιᾶς ὁδὸν ἡμέρας, ὡς ἑώ-
ρα τοὺς Πάρθους κύκλῳ περιεχομένους, καὶ προσαπεστεῖν κατ'
E ὁδὸν αὐτῷ ζητοῦντας, ἐξέθηκε μὲν τῆς μάχης σύμβολον
ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καθελὼν δὲ τὰς σκηνὰς, ὡς οὐ μαχησόμενος, ἀλλὰ ἀναχωρήσων, παρημείβετο τῶν βαρβάρων τὴν
τάξιν, οὖσαν μηνοειδῆ· κελεύσας, ὅταν οἱ πρῶτοι τοῖς
ὁπλίταις ἐν ἐφικτῷ δοκῶσιν εἶναι, τοὺς ἱππεῖς ἐναντίους εἰσ-
ελαύνειν. τοῖς δὲ Πάρθοις παρακεκελευσμένοις λόγου κρείτ-
των ἡ τάξις ἐφαίνετο τῶν Ῥωμαίων, καὶ κατεθεώντο παρε-
ξιόντες ἐν σιγῇ μεγάλῃ ἵππους ἀθορύβως καὶ σιωπῇ τοὺς ὑπνοὺς
κεκαδαίνοντας. ὡς δὲ τὸ σημεῖον ἦρθη, καὶ προσεφέροντο
μετὰ κραυγῆς, ἐπιστρέφαντες οἱ ἱππεῖς, τούτοις μὲν ἠ-
F μυνοντο δεξάμενοι, καίπερ αὐθὶς ἐκ τοῦ παραλόγου ἡγου-
μένοις· τῶν δὲ ὁπλιτῶν συναπτόντων ἅμα βοῇ καὶ πατάγῳ
τῶν ὅπλων, οἵ τε ἵπποι τοῖς Πάρθοις ἐξίσταντο παρδοκῶντες, καὶ αὐτοὶ, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἔφυγον. ὁ δὲ
Ἀντώνιος ἐπέκειτο τῇ διώξει, καὶ μεγάλας εἶχεν ἐλπίδας,

ὡς ποδ πολέμυ ὁ σύμπαν ἢ ὁ πλεῖςον ἐκείνῃ τῇ μάχῃ
διαπεπραγμένος. ἐπεὶ δ' διώξεως γενομένης τοῖς μὲν πε-
ζοῖς ὀλίγοι τετήκοντα ςάδια, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ὀλίγοι τρὶς τοσαῦτα,
τὺς πεπτωκότας τῶν πολεμίων καὶ τὺς ἡλωκότας ὀλίγους ποιῶν-
τες, ἄφρον αἰχμαλώτυς μὲν τετάκοντα, νεκρὺς δ' ὀγδοήκοντα
μόνυς, ἀπορία καὶ δυσθυμία πᾶσι παρέςη, δεινὸν εἰ λογιζο-
μένοις, εἰ νικῶντες μὲν ὕπως ὀλίγους κτείνοιεν, ἡττώμενοι δ'
ςερήσονται τοσύτων ὅσυς ἀπέβαλον περὶ τὰς ἁμάξας. τῇ δ'
ὑςεραίᾳ συσκευασάμενοι, τὸ ὀλίγον τὺ Φραόρτυ καὶ τὺ ςρατοπέδου
περῆγον. ἀντυχόντες δ' κατ' τὴν ὁδὸν πρῶτον μὲν ὀλίγοις τῶν
πολεμίων, ἔπειτα πλείοσιν, τέλος δ', πᾶσι, ὥςτε ἀκτῆτοις καὶ
νεοδρέπτοις περικαλυμμένοις καὶ προσβαίνοντοι πάντα χόθεν, μοχθη-
ρῶς καὶ πολυπόνως ἀπεσώθησαν εἰς ὁ ςρατόπεδον. τῇ δ' Μήδων
ἐκ δρομάδι τινα ποιησαμένων ὀλίγον τὸ χῶμα, καὶ τὺς περιμα-
χομένυς φοβησάντων, ἐρεθιζεὶς ὁ Ἀντώνιος ἐχρήσατο τῇ λε-
γομένῃ δεκάτῃ πρὸς τὺς ἀποδειλιάσαντας. διελὼν γὰρ εἰς
δεκάδας ὁ πλῆθος, ἀφ' ἑκάςης ἕνα τὸν λαχόντα κλήρῳ διέ-
φθειρε, τοῖς δ' ἄλλοις ἀντὶ πυρῶν ἐκέλευε κριθὰς μερεῖσθαι.
χαλεπὸς δ' ἑκατέροις ὁ πόλεμος, καὶ ὁ μέλλων αὐτὺ φο-
βερώτερος. Ἀντωνίῳ μὲν, περιδοκῶντι λιμόν· (οὐκέτι γὰρ
ἄνευ δόρυ θαυμαςὸν καὶ νεκρῶν πολλῶν ἐπιπίπτοντος) Φραόρτης
δ' τὺς Πάρθοις ἐπιςάμενος πρότερον μᾶλλον ἢ χειμῶνος ἔξω
περιςαλαιπωρεῖν καὶ θυραυλεῖν δυναμένυς ἐφοβεῖτο μὴ τῶν
Ῥωμαίων ἐκκαρτερούντων καὶ προσβαλλόντων, ἀπολίπωσιν αὐ-
τὸν, ἤδη τὺ ἀέρος σκυθρωπαζόντος καὶ φθινοπωρινὸν ἰσημερίας.
δόλον οὖν τίθησι τοιόνδε· Πάρθων οἱ γνωριμώτατοι περὶ τὰς
σιτολογίας καὶ τὰς ἄλλας ἀπαντήσεις μαλακώτερον τοῖς Ῥω-
μαίοις προσεφέρον τε, λαμβάνειν τε παρίεντες αὐτοῖς ἔνια, καὶ
τὸν ἀρετὸν ἐπαινοῦντες ὡς πολεμικωτάτων ἀνδρῶν καὶ θαυ-
μαζομένων ὑπὸ τὺ σφετέρυ βασιλέως δικαίως. ἐκ δ' τύτυ
προσελαυνόντες ἐγγυτέρω καὶ τὺς ἵππους ἀρέμα προβάλ-
λοντες, ἐλοιδόρυν τὸν Ἀντώνιον, ὅτι βυλομένῳ Φραόρτῃ διαλλα-
γῆναι καὶ φείσασθαι τοιύτων ἀνδρῶν καὶ τοσύτων, ἀφορμὴν ὐ
δίδωσιν, ἀλλὰ τὺς χαλεπὺς καὶ μεγάλυς κάθηται πολεμίυς
δυναμένων, λιμὸν καὶ χειμῶνα, δι' ὧν ἔργον ὄντι καὶ περιπερ-
πομένοις ὑπὸ Πάρθων ἀπαφύγειν. πολλῶν δ' ταῦτα πρὸς
τὸν Ἀντώνιον διαφερόντων, μαλακόμενος ὑπὸ τὴν ἐλπίδος,
ὅμως οὐ πρότερον ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς τὸν Πάρθον, ἢ πυ-
θέσθαι τῶν φιλοφρονυμένων ἐκείνων βαρβάρων, εἰ τὺ βα-
σιλέως ταῦτα φρονοῦντος ἀναλέγοιντο. φασκόντων δ', καὶ πα-
ρακαλούντων μὴ δεδιέναι μηδὲ ἀπιςεῖν, ἔπεμψε τινὰς τῶν
ἑταίρων, πάλιν τὰς σημαίας ἀξιῶν ἀπολαβεῖν καὶ τοὺς
αἰχμαλώτυς, ὡς δὴ μὴ πρυτάπασιν ἀγαπῶν τὸ σωθῆναι
καὶ ἀναφυγεῖν νομισθείη. τοῦ δ' Πάρθου ταῦτα μὲν ἐθῦ κε-
λεύοντος, ἀπιόν τι δ' θὺς εἰρήνης καὶ ἀσφάλειαν εἰ φή-
σαντος, ὀλίγαις ἡμέραις συσκευασάμενος ἀνεζεύγνυεν. ὧν δ'
καὶ δι' μῶν πιθανὸς ἐντυχεῖν, ὁ ςρατὸν ἄγειν διὰ λόγων παρ'
ὀλίγοιν τῶν τότε πεφυκὼς, ἐξέλιπεν αὐτὸς αἰσχύνη καὶ κατη-
φείᾳ τὸ πρόθυμον καὶ τὸ πλῆθος, Δομίτιον δ' Αἰνόβαρβον
ἐκέλευσε τοῦτο ποιῆσαι. καὶ τινες μὲν ἠθυμήκτησαν ὡς
ὑπερορώμενοι, ὁ δ' πλεῖςον ἐπεκλάσθη, καὶ συνεφέρετο
τὴν αἰτίαν δι' καὶ μᾶλλον ὤνητο δεῖν αὐτὸν δεῖσθαι καὶ πείθε-
σθαι τῶν ςρατηγῶν. μέλλοντος δ' αὐτὸν τὴν αὐτὴν
ὁδὸν ἄγειν ὀπίσω, πεδινὴν καὶ ἄδενδρον οὖσαν, ἀνὴρ τῶν
τινὶ Μάρδος, πολλὰ τοῖς Πάρθων ἤθεσιν ὁμωμιληκώς,

A vniuersum se bellum aut maiore ex parte illo patrasse die. Vbi consectati hostem pedites ad quinquaginta stadia, equites ad ter totidem, recensuerunt eos qui ceciderant aut in potestatem venerant, atque inuenerunt captos triginta, cæsos octoginta tantùm: tum verò perplexitas & desperatio omnium animos incessit, durum esse reputantes, si victores tam paucos occiderent, victi verò amitterent tam multos quàm desiderauerant apud plaustra. Insequenti die vasis collectis mouerunt ad Phraata & castra sua. Vbi inciderunt in via primùm in paucos hostes, deinde in plures, denique in cunctos tanquam
B non antè fusos & recentes, qui lacessebant eos & irrumpebant vndique: receperunt se ægrè & laboriosè in castra. Quia verò excursionem Medi in aggerem fecerant, & propugnatores consternauerant terrore: inflammatus Antonius animaduertit in eos qui loco cesserant, decimatione. Diuisis enim per denos legionibus, decimum quemque sorte ducta interfecit, cæteris pro tritico admensus est hordeum. Erat bellum vtrique graue, atque id quod instabat, eo formidabilius, Antonio quidem famem expectanti. Non vltrà enim sine vulneribus & ingenti cæde licebat ei
C frumentari: Phraortes verò Parthos cognoscens quiduis prius quàm hyemem extra tecta tolerare vel in statiuis posse contineri, metuebat ne perdurantibus in obsidione & persistentibus Romanis ipsum desererent, cœlo iam post æquinoctium autumnale nubibus obducto. Ergo dolum fabricat huiuscemodi: Parthorum nobilissimi in frumentationibus & aliis concursibus lentiùs fatigabant Romanos, permittebantq; iis quædam capere, & virtutem laudabant eorum vt fortissimorum virorum, qui meritò in admiratione apud regem suum haberentur. Hinc
D propiùs aduecti atque sensim admouentes equos, Antonium conuitiis proscindebant, quod cupienti pacem Phraorti & tot talibusque viris parcere, non præberet ad id occasionem: sed duros ac graues desideret hostes opperiens famem & hyemem. per quas arduum ipsis sit vel prosequentibus effugere Parthis. Multis hæc ad Antonium referentibus spe emollitus, non antè tamen misit ad Parthum legatos, quàm blandos illos rogasset barbaros eáne ex regis sententia referrent. Affirmantibus id illis, hortantibusque ne formidaret vel diffideret: misit certos ex amicis
E iterum postulatum, ne omninò acquiescere existimaretur, modò saluus esset & elaberetur, vt sibi signa militaria & captiui redderentur. Respondit Parthus vt mitteret hæc: sed si ilicò decederet, ostendit se præstaturum ei pacem & fidem publicam. Igitur paucis diebus vasis collectis reduxit retrò exercitum. Hîc ille, qui facundus ad populum erat, atque ad exercitum dicendo mulcendum supra omnes comparatus æquales, rubore & mœrore ipse vulgus militum confirmare prætermisit, delegauitque id muneris Domitio Ænobarbo. Ibi aliqui stomachati sunt, quasi
F despicerentur. Maxima pars tamen infracta est, causamque perspexit: atque ideo magis reuerendum vicissim imperatorem, eique duxit parendum. Quum recipere se retrò eadem via campestri & nuda institueret, quidam Mardos genere, morum Parthicorum ex diutino vsu peritus,

cuius in Romanos fides in prælio ad machinas fuerat probata, adit Antonium, monetque ita fugiat vt montes teneat ad dextram, neque grauem armis exercitum in planicie nuda apertaque tanto equitatui & sagittariis obiiciat: quod sanè fabricantem Phraortem benignis pollicitis reduxisse ipsum ab obsidione: ducem se viæ compendiosioris magisque necessariis abundantis fore. His perceptis deliberauit Antonius. Parthis nolebat diffidere post inducias videri, compendium tamen viæ atque iter per vicos frequentatos laudans, pignus fidei postulauit à Mardo. Ille vinciri iussit se, quoad exercitum reduxisset in Armeniam. Duxit eum vinctus duos dies pacatè. Tertio die, quum nihil minus Antonius quàm Parthos expectaret, atque ex securitate progrederetur dissolutè, aduertens Mardus aggerem, quo arcebatur amnis, recens dissipatum, vndasque latè in viam, quà pergendum erat, effusas: Parthorum id coniecit factum esse ad ipsos implicandos & morandos fluminis impedimentum obiicientium, monuitque Antonium prouideret & esset intentus. nam propè esse hostes. Dum aciem legionum instruit, ac per ordines iaculatoribus & funditoribus excursiones parat in hostes, superueniunt Parthi, circumuehunturque ad circumueniendum & conturbandum vndique exercitum. Procurrente in illos leui armatura, ac multis illatis per missilia, nec paucioribus glandium & iaculorum iactu acceptis vulneribus, pedem retulere, mox ex integro irruêre: quousque equites Galli globo facto impressionem dederunt disiecerunt-que eos, vt eo die non vltrà ostenderint se. Ex eo quid faciendum esset Antonius doctus, magna manu iaculatorum & funditorum non nouissimum modò agmen, sed vtramque etiam alam prætexens processit quadrato agmine. Equitibus imperatum vt incursu facto propellerent hostes, propulsos non longè consectarentur. Itaq; quum Parthi proximis quatuor diebus nihilo plus intulissent mali quàm accepissent, redditi sunt segniores, causataque hyeme deliberauerunt discedere. Quinto die Flauius Gallus, vir fortis & strenuus, qui præfecturam obtinebat, adit Antonium, petitque maiorem manum leuis armaturæ à postremo agmine, & à fronte aliquot equites dari sibi, rem magnificam se ostendens editurum. Quibus ab Antonio datis, propulsauit inuehentem se hostem, non vt ante pedem referens sensim & recipiens se ad grauem armaturam: sed subsistens & confligens cum hostibus animosiùs. Hunc quum viderent nouissimi agminis duces auulsum à reliquis, missis certis reuocauerunt eum: cæterùm non obtemperauit ille. Titium quæstorem aiunt etiam signa arripuisse ac retrò conuertisse, Gallumque increpasse, quòd multos & fortes milites perditum iret. Increpante eum vicissim illo, ac præcipiente his qui circa ipsum erant, vt consisterent: recepit se Titius. Gallum impressionem in frontem hostium facientem incurrentes multi à tergo incautum circundedere. Quum vndique peteretur, misso nuntio flagitauit opem. Legionum autem ductores, in quibus erat Canidius, qui summa apud Antonium gratia valebat, non parum videntur hîc offendisse. Nam quum conuertenda confertim signa essent, dum cateruatim mittunt subsidia.

ἤδη δὲ Ῥωμαίοις πιστὸς ἐν τῇ μάχῃ τῇ πρὸς τοὺς μηχανὰς
γεγενὼς, Ἀντωνίῳ προσελθὼν, ἐκέλευε φεύγειν ἐν δεξιᾷ
τὴν ὀρεινὴν ἐπιλαβόμενον, καὶ μὴ πρὸς τὸν ὁπλίτην καὶ βαρὺν ἐν
δρόμοις γυμνοῖς καὶ ἀναπεπταμένοις ὑποβάλλειν ἵππῳ
τοσαύτῃ καὶ τοξεύμασιν. ὁ δὴ τεχνώμενον τὸν Φραόρτην, ἀνα-
σῆσαι τῆς πολιορκίας αὐτὸν ὁμολογίαις φιλανθρώποις. ἔστε-
λε δ' αὐτὸς ἡγεμὼν ὁδοῦ βραχυτέρας, καὶ μᾶλλον εὐπορίαν τῶν
ἐπιτηδείων ἐχούσης. ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀντώνιος ἐβουλεύετο, καὶ
Πάρθοις μὲν οὐκ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν μετ' ἀσπονδάς, τὴν
δ' στενοχωρίαν τῆς ὁδοῦ, καὶ τὸ χῶμα οἰκουμένας ἔσεσθαι
τὴν πορείαν ἐπαινῶν, πίστιν ἤτει τὸν Μάρδον. ὁ δ' δῆσας παρεῖχεν
αὐτὸν, ἄχρις οὗ καταστήσῃ τὸν στρατὸν εἰς Ἀρμενίαν καὶ δεθεὶς
ἤγετο δύο ἡμέρας κατ' ἡσυχίαν. τῇ δὲ τρίτῃ πρωΐ παντὸς τοῦ
Πάρθου ἀπεγνωκότος τὸν Ἀντώνιον, καὶ βαδίζοντος ἀνειμένως
ἀφ' ὧν θαρρεῖν, ἰδὼν ὁ Μάρδος ἀπόχωσιν ἐμβολῆς ποταμοῦ
νεωστὶ διεσπασμένην, καὶ τὸ ῥεῦμα πολὺ πρὸς τὴν ὁδὸν ἢ πορευ-
τέον ἦν ἐκχεόμενον, συνῆκεν ὅτι τὸν Πάρθων ἔργον εἴη τοῦτο,
δεινοῦ κλίας ἕνεκα καὶ ἀφατείας ἐμποδὼν αὐτοῖς τὸν ποταμὸν
πεποιηκότων· καὶ τὸν Ἀντώνιον ὁρᾶν ἐκέλευε καὶ προσέχειν, ὡς
τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων. ἅμα δ' αὐτὸς καταστήσας εἰς τάξι-
ν τὰ ὅπλα, καὶ δι' αὐτῶν τοῖς ἀκοντιστὰς καὶ σφενδονήτας ἐκδρομὴν
ἐπὶ τοὺς πολεμίους προσκευάζοντος, ἐπεφαίνοντο
οἱ Πάρθοι, καὶ προσεπέλασσον ὡς κυκλωσόμενοι καὶ συντεράζ-
οντες πανταχόθεν τὸν στρατόν. ἐκδραμόντων δ' τῶν φίλων
ἐπ' αὐτοὺς, πολλὰς μὲν διδόντες ἀπὸ τόξων, οὐκ ἐλαττόνας δ'
τῶν μολυβδίσι καὶ τοῖς ἀκοντίοις πληγὰς λαμβάνοντες ἀνε-
χώρησαν. εἶτα ἐπῆλθον αὖθις, ἄχρις οὗ συστρέψαντες οἱ Κελτοὶ
τοὺς ἵππους, ἐνέβαλον καὶ διεσπέδασαν αὖθις, οὐκέτι τῆς ἡ-
μέρας ἐκείνης ὑποδείγμα θεμένους. ἐκ τούτου μαθὼν
Ἀντώνιος ὁ ποιεῖν ἔδει, πολλοῖς ἀκοντιστὰς καὶ σφενδονήτας
οὐ μόνον τὴν οὐραγίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς πλευρὰς ἑκατέρας
κοσμήσας, ἐν πλαισίῳ τὸν στρατὸν ἦγε, καὶ τοῖς ἱππόταις εἴ-
ρητο προσβαλόντας βέπεσθαι, βεβαιωθέντας δ', μὴ πόρρω διώ-
κειν. ὥστε τοὺς Πάρθους τὰς ἑφεξῆς τέσσαρας ἡμέρας, οὐδὲν
πλέον δράσαντας ἢ παθόντας, ἀμβλυτέρους γεγενέναι, καὶ τὸν
χειμῶνα ποιουμένους πρόφασιν, ἀπιέναι διανοεῖσθαι. τῇ δὲ
πέμπτῃ Φλαούιος Γάλλος, ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ δραστήριος,
ἐφ' ἡγεμονίας τεταγμένος, ἤτησεν Ἀντώνιον προσελθὼν
πλείονας φίλοις ἀπ' οὐρᾶς, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ στόματος ἱππέα-
νιναι, ὡς μέγα κατόρθωμα ποιήσων. δοθέντος δ', προσβα-
λόντας διέκρουσε τοὺς πολεμίους οὐχ, ὥσπερ πρότερον,
ὑπάγων ἅμα πρὸς τοῖς ὁπλίταις καὶ ἀναχωρῶν, ἀλλὰ ὑφι-
στάμενος καὶ συμπλεκόμενος βεβαιοτέρον. ὁρῶντες δ'
αὐτὸν οἱ τῆς οὐραγίας ἡγεμόνες ἀπορρηγνύμενον, ἐκάλουν
πέμποντες· ὁ δ' οὐκ ἐπείθετο. Τίτιον δέ φασι τὸν
ταμίαν, καὶ τῶν σημαιῶν ἐπιλαβόμενον, στρέφειν ὀπίσω, καὶ
λοιδορεῖν τὸν Γάλλον, ὡς ἀπολλύοντα πολλοὺς καὶ ἀγα-
θοὺς ἄνδρας. ἀντιλοιδορουμένου δ' ἐκείνου, καὶ παρκελευομένου
τοῖς περὶ αὐτὸν μένειν, ὁ μὲν Τίτιος ἀπεχώ-
ρει, τὸν δὲ Γάλλον ὠθούμενον εἰς τοὺς κατὰ νῶτα λανθάνοντα
πολλοὶ περιέχοντες ἐκ τῶν ὄπισθεν. βοηθούμενος δ' πανταχόθεν
ἐκάλει πέμπων ἐρωτῶν. οἱ δὲ τοὺς ὁπλίτας ἄγοντες
(ὧν καὶ Κανίδιος ἦν, ἀνὴρ παρὰ Ἀντωνίῳ δυνάμενος μέγι-
στον) ὀλίγα δοκοῦσι παρεῖναι. δέον γὰρ ἀθρόαν ἐπιστρέ-
ψαι τὸν φάλαγγα, πέμποντες καθ' ὀλίγους ἐπιβοηθοῦντας,

καὶ πάλιν ἡττωμένων τούτων ἑτέροις ἀποστέλλοντες, ἔλαθον ὀλίγου δεῖν ἥττης καὶ φυγῆς ὅλον ἀναπλήσαντες τὸ στρατόπεδον. εἰ μὴ ταχὺ μὲν αὐτὸς Ἀντώνιος μετὰ τῶν ὅπλων ἀπὸ τοῦ κόμματος ἧκεν ἐπανορθούμενος, ταχὺ δὲ τὸν τρίτον τάγμα διὰ τῶν φευγόντων διὰ τοῦ πολεμίου ὠσάμενος, ἔστησε πρὸς τὸν διώκειν. ἀπέθανον δὲ τριχιλίων οὐκ ἐλάττους, κομισθησαν δὲ διὰ σκηνῶν βαρυμαχίαι πεντακισχίλιοι· καὶ Γάλλος ὢν ἐν τούτοις, τέτταρσιν ἰσχυτίοις βεβαπτισμένος τοξεύμασιν. ἀλλ' οὗτος μὲν ἐκ τῶν βαμμάτων οὐκ ἀνιώμενος. τοὺς δὲ ἄλλους περιιὼν Ἀντώνιος ἐπεσκόπει καὶ παρεθάρρυνε, δεδακρυμένος καὶ περιπαθῶν. οἱ δὲ φαιδροὶ τὴν δεξιᾶς αὐτοῦ λαμβανόμενοι, παρεκάλουν ἀπιόντα θεραπεύειν αὐτὸν, καὶ μὴ κακοπαθεῖν, αὐτοκράτορα καλοῦντες, καὶ σώζεσθαι λέγοντες, εἰ ἐκεῖνος ὑγιαίνει. καθόλου μὲν γὰρ ὅτε ἀγχοῦς, ὅτε ἐπιμονῆς, ὅτε ἡλικίας λαμπρότερον ἄλλος αὐτοκράτωρ στρατὸν ἐκείνου δοκεῖ σπουδάζειν ἐν τοῖς τότε χρόνοις. ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν αἰδὼς τὴν ἡγεμόνα, καὶ πειθαρχία μετ' εὐνοίας, καὶ τὸ πᾶσας ὁμαλοὺς, ἐνδόξους, ἀδόξους, ἀρχοντας, ἰδιώτας, τὴν πρὸς Ἀντωνίῳ τιμὴν τε καὶ χάριν μᾶλλον αἱρεσθαι τὴν σωτηρίας καὶ τὴν ἀσφαλείας, οὐδὲ τοῖς παλαὶ Ῥωμαίοις ἀπέλιπεν ὑπερβολήν. τούτου δὲ αἰτίαι πλείονες ἦσαν, ὡς προειρήκαμεν· εὐγλωττία, λόγου δύναμις, ἁπλότης, τὸ φιλόδωρον καὶ μεγαλόδωρον, ἡ περὶ τὰς παιδιὰς καὶ τὰς ὁμιλίας εὐχαριστία. τότε δὲ καὶ συμπονοῦν καὶ συναγωνιῶν τοῖς κακοπαθοῦσι, καὶ μεταδιδοὺς ὅ τις δεηθείη, προθυμοτέρους τὴν ἐρρωμένων τοὺς νοσοῦντας καὶ τετρωμένους ἐποίησε. τοὺς μὲν τοι πολεμίους ἀπαγορεύοντας ἤδη καὶ κάμνοντας, οὕτως ἐπῆρεν ἡ νίκη, καὶ τοσοῦτον τῶν Ῥωμαίων κατεφρόνησαν, ὥστε καὶ νυκτὸς ἐπαυλίσασθαι τῷ στρατοπέδῳ προσδοκῶντες, αὐτίκα μάλα σκηνὰς ἐρήμους καὶ χρήματα ἁρπάσειν ἀποδιδρασκόντων· ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πολὺ πλείονες ἐπηθροίζοντο· καὶ λέγονται τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττονες ἱππόται γενέσθαι, βασιλέως καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀεὶ τεταγμένους ὡς ὅτι σαφεῖ καὶ βεβαίῳ καταστήσαντος. αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδεμιᾷ μάχῃ παρέτυχεν. Ἀντώνιος δὲ βουλόμενος προσαγορεῦσαι τοὺς στρατιώτας, ἤτησε φαιὸν ἱμάτιον, ὡς οἰκτροτέρος ὀφθείη. τῶν δὲ φίλων ἀναστιωθέντων, ἐν τῇ στρατηγικῇ φοινικίδι προελθὼν ἐδημηγόρησε, τοὺς μὲν νενικηκότας ἐπαινῶν, ὀνειδίζων δὲ τοὺς φεύγοντας. τῶν δὲ οἱ μὲν παρεκελεύοντο θαρρεῖν, οἱ δὲ, ἀπολογούμενοι, σφᾶς αὐτοὺς παρεῖχον, εἴτε βούλοιτο δεκατεύειν, εἴτε ἄλλῳ τρόπῳ κολάζειν· μόνον παύσασθαι δυσφορούντα καὶ λυπούμενον ἐδέοντο. πρὸς ταῦτα τὰς χεῖρας ἀνατείνας, ἠύξατο τοῖς θεοῖς, εἴ τις ἄρα νέμεσις τὰς πρόσθεν εὐτυχίας αὐτοῦ μέτεισιν, εἰς αὐτὸν ἐλθεῖν, τῷ δὲ ἄλλῳ στρατῷ σωτηρίαν διδόναι καὶ νίκην. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ φρξάμενοι βέλτιον προῆγον, καὶ τοῖς Παρθοῖς ἐπιχειροῦσι πολὺ ἀπίστου παρῆλθε. οἰόμενοι γὰρ ἐφ' ἁρπαγὴν καὶ λεηλασίαν, οὐ μάχην, ἐλαύνειν, εἶτα πολλοῖς βέλεσιν ἐντυγχάνοντες, ἐρρωμένους δὲ καὶ νεαρεῖς τῇ προθυμίᾳ ὁρῶντες, αὖθις ἐξέκαμνον. ἐπεὶ δὲ καταβαίνοιεν αὐτοῖς ἀπὸ λόφων τινῶν ἐπικλινῶν ἐπετείνετο, καὶ βραδέως ἐπεξάγοντας ἔδει, ἐπιστρέψαντες οἱ θυρεαφόροι συνέκλεισαν εἴσω τῶν ὅπλων τοὺς ψιλοὺς, αὐτοὶ δὲ καθέντες εἰς γόνυ προβάλλοντο τοὺς θυρεούς. οἱ δὲ ὄπισθεν ὑπέφερον αὐτῶν τὰ ὅπλα, κἀκείνων ὁμοίως ἕτεροι. ὃ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ἐρέψει γινόμενον,

A atq; his rursum fusis alios submittunt: imprudentes totum penè clade & fuga complessent exercitum, nisi properè cum graui armatura Antonius ex prima acie hostibus occurrisset, properè etiam tertiam legionem per medios fugientes in hostes rapiens instantes repressisset. Cecidere non minus tria millia, sauciorum quinque millia in castra reportata. Inter hos Gallus fuit, quatuor sagittis, quas aduerso corpore exceperat, traiectus. Verùm hic non conualuit ex vulneribus. Cæteros circumiuit Antonius inuisens, consolatusque est eos lachrymarum plenus & dolore percitus.

B Illi alacres dexteram eius apprehendentes, orauerunt iret semetipsum curatum, nec sese affligeret. Appellabant eum imperatorem, & modò ipse valeret, saluos se dicebant. Nam breui neque robore neque patientia laboris neque flore ætatis præstantiorem alius imperator exercitum ea memoria ductasse illo videtur: reuerentia verò aduersus ducem, obtemperantia cum beneuolentia, & quòd omnes æquè nobiles, obscuri, præfecti, gregarii in honore esse & gratia apud Antonium saluti suæ & incolumitati præferrent, ne à veteribus quidem Romanis potuit superari.

C Huius rei complures, vti retulimus, causæ fuere, nobilitas Antonii, facundia, candor, munificentia & magnificentia, in iocis & colloquiis lepores: tunc verò etiam communicatio cum afflictis angoris dolorisque, & suppeditatio eius quo quisque indigebat, alacriores reddidit valentibus ægros & vulneratos. At hostes quantumuis fatiscentes & defatigatos adeò erexit ea victoria, ac tantoperè Romanos despexerunt, vt etiam pernoctarent ad castra, expectantes tentoria iamiam deserta, & impedimenta se fugientium direpturos. Prima luce longè plures affluxerunt, aiuntque equites fuisse non minus quadraginta millia. quòd rex cohortem quoque, quæ corpus suum stipabat perpetuò, sicut ad indubitatam & certam victoriam misisset. Ipse enim nulli interfuit pugnæ. Antonius verò appellaturus milites, togam pullam, quò appareret miserabilior, poposcit. Quod quia prohibuerunt amici, progressus est ad concionem habendam paludatus. Laudauit eos qui vicerant: illos qui terga dederant, castigauit. quorum superiores animum addiderunt ei: hi excusantes se, paratos ostenderunt, siue decimare ipsos, siue alio modo statueret punire. tantùm rogauerunt, molestiam & mœrorem animi deponeret. Sub hæc manus ad cœlum tendens, deos precatus est, Siqua priores fortunæ suæ serenitates diuina inuidia maneret, in se vt ea verteret, reliquo exercitui incolumitatem tribuerent & victoriam. Postero die agmine progressi sunt meliùs septo, inferentibusque se Parthis res oblata multum inopinata est. Nam qui pergere ad rapinam & prædam, non ad pugnam arbitrabantur, quum in multa tela incurrerent, valentesque & recentes animis cernerent Romanos, rursus obtorpuere. Vt verò descendentes ex decliuibus tumulis adorti sunt Romanos, & lentè digredientes telis instituerunt figere:

D conuersis signis legionarii leuem armaturam texerunt armis suis, atque ipsi submittentes in genu se obiiciebant scuta sua. Qui à tergo horum stabant, arma tenebant super hos, ac super illos pari modo alii. Ea figura tecto assimilis

E

F

ὄψιν τε

ſpeciem prębet theatri, & munimentum eſt ad iacula arcenda, quò delabantur, denſiſſimum. At Parthi procumbentibus in genu Romanis, fatigationem & laſſitudinem eſſe arbitrantes, depoſuerunt arcus, haſtiſq; arreptis incurrerunt in eos. Ibi Romani ſublato clamore ſubitò exilierunt, piliſq; cominùs ferientes trucidauerũt anteſignanos, ac cæteros verterunt omnes in fugam. Idem quum ageretur ſequentibus diebus, parum itineris perfecerunt, & tentauit fames exercitum, quòd parum frumentari, idq; non ſine certamine, poſſent, & deficerentur molis. Magna enim ex parte relictæ fuerant, iumentis partim mortuis, partim ægrotos & ſaucios ferentibus. Chœnicem tritici Atticam quinquaginta drachmis aiunt veniſſe. Panes hordeaceos ad argenti pondus diſtrahebant. Ad olera verò & radices quum verterunt ſe, pauca repetere familiaria. Coacti etiam inſolita antè guſtare, herbam attigerunt quæ adferebat per inſaniam mortem. Qui eam ſumpſerat, nullius alterius rei meminerat vel notitiam habebat. Vnum agebat vt omnem lapidem moueret & verſaret, quaſi rem efficeret magni momenti. Plenus campus fuit humi inclinatorum lapideſq; eruentium & transferentium. Poſtremò bilem vomentes emoriebantur, quando vnicum remedium deficiebat, vinum. Quum expirarent multi, nec Parthi abſcederent, tradunt Antonium identidem exclamaſſe, O decem millia! admirantem Xenophontis copias: quòd illi, quum longiore via ex Babylone recepiſſent ſe, atq; cum hoſtibus dimicaſſent longè pluribus, euaſiſſent incolumes. Parthi autem, quia perrumpere agmen Romanorum non valebant, neq; diſſipare ordines, frequenter verò iam victi fuerant & pulſi, egerunt denuò pacatè cũ aquatoribus & frumentatoribus. ac neruos oſtendentes arcuum ſuorum remiſſos, retrò ſe abire dixerunt, & hunc finem facere eos conſectãdi, paucos Medos ſolùm vnius aut alterius adhuc diei iter ſequuturos: ſed nihil ipſos fatigaturos, tantum protecturos remotiores vicos. His dictis ſalutationes & beneuolentię demonſtrationẽ adiunxerunt. vnde perquàm alacres redditi ſunt Romani, atque Antonius eo nuntiato campeſtria potiùs cupiuit petere, quòd via montana diceretur arida eſſe. Quum in eo eſſet vt id exequeretur, venit quidam ex caſtris hoſtium, Mithridates nomine, conſobrinus Monæſis illius qui ad Antonium cõfugerat, & tria illa oppida acceperat dono. Hic petijt vt aliquis ſecum colloqueretur qui linguam Parthicam aut Syriacam calleret. Congreſſo cum eo Alexandro Antiochenſi, cui familiaritas intercedebat cum Antonio, indicans qui eſſet, & Monæſi hoc beneficium tribuens, rogauit Alexandrũ videretne procul ex aduerſo colles contiguos & excelſos. ſub illis, inquit, ſtruunt vobis Parthi cum omnibus copijs inſidias. Quippe ſubiacẽt his collibus ſpatioſi campi & deluſos ab ipſis vos expectant illuc deflexuros relicta via montana. Habet hæc quidem vobis conſuetam ſitim & laborem: at illac ſi pergat Antonius, ſcito Craſſi eum manere fortunam. Hæc ille fatus, abſceſſit. Quibus nuntiatis conuocauit Antonius amicos, & ducẽ viæ Mardum, qui eiuſdem erat ſententiæ.

A ὄψιν τε θεατικὴν παρέχει, καὶ τῶν βελημάτων φεγανώτατον ὅτι πρὸς τοὺς ἱππεῖς ἀπολιθαίνοντας. οἱ μὲν οὖν Πάρθοι τῷ εἰς γόνυ κλίσιν τῶν Ῥωμαίων, ἀπαγορεύσιν ἡγούμενοι καὶ κάματον εἶναι, τὰ μὲν τόξα κατέθεντο, τοὺς δὲ κοντοὺς λαβόντες, ἐπεῖς προσέμιξαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι σὺν αλαλαγῇ ἀναστάντες, ἐξαίφνης ἀνέθορον, καὶ τοῖς ὑπασπίσι πατάσσοντες οὐκ ὀλίγους, ἔκτειναν τοὺς πρώτους, καὶ τρεπτὸν ἔθεντο τῶν ἀντιπάλων. ἐγίνετο δὲ ταῦτα καὶ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ὀλίγον μικρὸν ἀνυόντων τῆς ὁδοῦ. καὶ λιμὸς ἤπτετο τοῦ στρατοῦ, σίτου τε βαρὺν λαβὰ μάχης ποιουμένου, καὶ τῶν πρὸς δεῖπνον σκευῶν οὐκ εὐπορούντων. τὰ γὰρ πολλὰ κατελείπετο, τῶν μὲν ἀποθνησκόντων ὑποζυγίων, τῶν δὲ τοὺς νοσοῦντας καὶ τραυματίας φερόντων. λέγεται δὲ χοῖνιξ Ἀττικὴ πυρῶν, πεντήκοντα δραχμῶν ὤνιος γενέσθαι· τοὺς δὲ κριθίνους ἄρτους πρὸς ἀργύριον ἰσάντες ἀπεδίδοντο. τραπόμενοι δὲ πρὸς λάχανα καὶ ῥίζας, ὀλίγοις μὲν ἐνετύγχανον τῶν συνήθων, ἀναλισκόμενοι δὲ πειρᾶσθαι καὶ τῶν ἀγνώστων πρότερον, ἤψαντο ἑνὸς πόας ὅτι θάνατον λαβὰ μανίας ἀγούσης. ὁ γὰρ φαγὼν οὐδὲν ἐμέμνητο τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐγίνωσκεν, εἴ τι ἔργον εἶχεν; κινεῖν καὶ στρέφειν πάντα λίθον, ὡς τὶ μεγάλης σπουδῆς ἄξιον λαμβανόμενος. ἐν δὲ μέσῳ τῷ πεδίῳ κεκυφότων χαμάζε, καὶ τοὺς λίθους ἀνορυττόντων καὶ μεθιστάντων. τέλος δὲ χολὴν ἐμοιοῦντες ἔθνησκον, ἐπεὶ καὶ ὁ μόνον αὐτιπαθὲς οἶνος ἐξέλιπε. φθειρομένων δὲ πολλῶν, καὶ τῶν Πάρθων οὐκ ἀφισταμένων, πολλάκις ἀναφθέγξασθαι τὸν Ἀντώνιον ἰσορέουσιν, Ὦ μύριοι· θαυμάζοντα τοῖς μὲν Ξενοφῶντος, ὅτι καὶ πλείονα καταβαίνοντες ὁδὸν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας, καὶ πολλαπλασίοις μαχόμενοι πολεμίοις ἀπεσώθησαν. οἱ δὲ Πάρθοι, παραπλέξαι μὲν οὐ δυνάμενοι τὸν στρατὸν, οὐδὲ παρασπάσαι τῷ τάξει, ἤδη δὲ πολλάκις ἡττημένοι καὶ πεφευγότες, αὖθις εἰρωνικῶς ἀνεμίγνυντο τοῖς ὀπτὶ χιλίοις ἢ σῖτον πορευομένοις, καὶ τῶν τόξων τὰς νευρὰς ὀπτιδεικνύντες ἀνειμένας, ἔλεγον ὡς αὐτοὶ μὲν ἀπίασιν ὀπίσω, καὶ τοῦτο ποιοῦντα πέρας ἀμείνης, ὀλίγοι δὲ Μήδων ἀκολουθήσουσιν ἔτι μιᾶς ἢ δευτέρας ὁδὸν ἡμέρας, οὐδὲν παρενοχλοῦντες, ἀλλὰ τὰς ἀπωτέρω κώμας φυλάττοντες. τούτοις τοῖς λόγοις ἀσπασμοί τε καὶ φιλοφρόνησις ἐγένετο· ὥστε πάνυ τοὺς Ῥωμαίους εὐθαρσεῖς γενέσθαι, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἀκούσαντα, τῷ πεδίῳ ἐφίεσθαι μᾶλλον, ἀνύδρου λεγομένης εἶναι τῆς ἀπὸ τοῦ ὄρους. οὕτω δὲ ποιεῖν μέλλοντος, ἦκεν ἀνὴρ ὅτι ὁ στρατόπεδον ἐκ τῶν πολεμίων, ὄνομα Μιθριδάτης, ἀνεψιὸς Μοναίου τοῦ παρ' Ἀντωνίῳ γενομένου, καὶ τὰς δεῖς πόλεις δωρεὰν λαβόντος. ἠξίου δὲ αὐτῷ προσελθεῖν ἵνα τῶν Παρθικὴ ἀπαλεξεῖν δυναμένων, ἢ Συριστὶ καὶ προσελθόντος Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀντιοχέως, ὃς ἐν Ἀντωνίῳ σπουδῆς, ὑπὸ εἰπὼν ὃς εἴη, καὶ Μοναίῳ τῷ χάριν ἀπάπων, ἠρώτησε τὸν Ἀλέξανδρον εἰ λόφους συνεχεῖς καὶ ὑψηλοὺς ὁρᾷ πρόσωθεν. φήσαντος δὲ ὁρᾷν, τοῦ τὸ ἐκείνοις (ἔφη) πανστρατιᾷ Πάρθοι λοχῶσιν ὑμᾶς. τὰ γὰρ μεγάλα πεδία τῶν λόφων τούτων ἐξήρτηται, καὶ προσδοκῶσιν ὑμᾶς, ἐξηπατημένους ὑπὸ αὐτῶν, ἐνταῦθα βέψεσθαι, τὴν ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἀπολείποντας. ἐκείνη μὲν οὖν ἔχει δίψος ὑμῖν συνήθη καὶ πόνον. ταύτῃ δὲ χωρῶν Ἀντώνιος ἴστω τὰς Κεφάσου τύχας αὐτὸν ἐκδεχομένας. ὁ μὲν οὕτω φήσας ἀπῆλθεν. Ἀντώνιος δὲ ἀκούσας, καὶ παραπεσεῖς, συνεκάλεσε τοὺς φίλους, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ, Μάρδον, οὐδὲ αὐτὸν ἀγνῶς φρονοῦντα.

καὶ γὰρ αὐτὸν πολεμίων, ἐγίνωσκε τοὺς διὰ τῶν πεδίων ἀνοδίας καὶ πλάνας χαλεπὰς καὶ δυσεκμάρτους οὔσας· τὴν δὲ τραχεῖαν ἀπέφαινεν οὐδὲν δεῖν δυεῖν δυσχερὲς ἢ μιᾶς ἡμέρας ἀνυδρίαν ἔχουσαν. οὕτω δὴ βαπόμενος, ταύτῃ ἦγε νυκτὸς, ὕδωρ ἐπιφέρεσθαι κελεύσας. ἀγγείων δὲ ἐν ἀπορία τοῖς πολλοῖς· διὸ καὶ τὰ κράνη πιμπλάντες ὕδατος ἐκόμιζον, οἱ δὲ, διφθέραις ὑπολαμβάνοντες. ἤδη δὲ τῶν χωρῶν ἀγγελθέν τοῖς Πάρθοις καὶ τοῦδε δὲ εἰωθὸς ἐπὶ νυκτὸς ἐδίωκον. ἡλίου δὲ ἀνίσχοντος ἥψαντο τῶν ἐσχάτων, ἀγρυπνίᾳ καὶ πόνῳ κακῶς διακειμένων. τεσσαρακοντα γὰρ καὶ διακοσίους ἐν τῇ νυκτὶ σταδίους κατηνύκεισαν· καὶ ὁ μὴ προσδοκῶσιν οὕτω ταχέως ἐπελθεῖν τοὺς πολεμίους, ἀθυμίαν παρεῖχε. καὶ ὁ δίψος ἐπέτεινεν ὁ ἀγών· ἀμυνόμενοι γὰρ ἅμα προῆγον. οἱ δὲ πρῶτοι βαδίζοντες ἐντυγχάνουσι ποταμῷ, ψυχρὸν μὲν ἔχοντι καὶ διαυγές, δίμυρον δὲ καὶ φαρμακῶδες ὕδωρ, ὃ πολὺν, ἀθὺς ὁδεύσας, ἐλκυομένης τῆς κοιλίας καὶ τὸ δίψος διαφλεγομένου, παρεῖχε. καὶ ταῦτα τοῦ Μάρδου προλέγοντος, οὐδὲν ἧττον ἐκβιαζόμενοι τοὺς ἀνείργοντας ἔπινον. Ἀντώνιος δὲ πρεσβεύων ἐδεῖτο βραχὺν ἐγκαρτερῆσαι χρόνον. ἕτερον γὰρ οὐ πόρρω ποταμὸν εἶναι πότιμον, εἶτα τὴν λοιπὴν, ἄφιππον καὶ τραχεῖαν, ὥστε πολλάπασιν ἀποβέβαιον τοὺς πολεμίους ἅμα δὲ καὶ τοὺς μαχομένους ἀνεκαλεῖτο, καὶ κατάζευξιν ἐσήμαινεν, ὡς σκιᾶς χωρὶς μεταλάβοιεν οἱ στρατιῶται. πηγνυμένων δὲ τῶν σκηνῶν, καὶ τῶν Πάρθων ἀθὺς, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἀπαλλαττομένων, ἥκεν αὖθις ὁ Μιθριδάτης, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου προσιόντος, παρήνει, μικρὸν ἡσυχάσαντα τὸν στρατὸν, ἀναστῆναι καὶ σπεύδειν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ὡς οὐ διαβησομένων Πάρθων, ἄχρι δὲ ἐκείνου διωξόντων. ταῦτα ἀπαγγείλας πρὸς Ἀντώνιον Ἀλέξανδρος, ἐκφέρει παρ' αὐτοῦ χρυσᾶ ποτήρια πάμπολλα, καὶ φιάλας, ὧν ἐκεῖνος ὅσα τῇ ἐσθῆτι καταχρύψαι δυνατὸς ἦν λαβὼν, ἀπήλαυνεν. ἐπὶ δὲ ἡμέρας οὔσης ἀναζεύξαντος, ἐπορεύοντο, τῶν πολεμίων οὐ παρενοχλούντων· αὐτοὶ δὲ ἑαυτοῖς νύκτα χαλεπωτάτην πασῶν ἐκείνην καὶ φοβερωτάτην ἀπεργασάμενοι. τοὺς γὰρ ἔχοντας ἀργύριον ἢ χρυσίον ἀποκτιννύντες ἐσύλων, καὶ τὰ χρήματα τῶν ὑποζυγίων ἀφήρπαζον. τέλος δὲ, τοῖς Ἀντωνίου σκευοφόροις ἐπιχρήσαντες, ἐκ πώματα καὶ τραπέζας πολυτελεῖς κατέκοπτον καὶ διενέμοντο. θορύβου δὲ πολλοῦ καὶ πλάνου τὸ στράτευμα πᾶν ἐπέχοντος, (ὤοντο γὰρ ἐπιπεπωκότων τῶν πολεμίων ἐπὶ νεωνέναι καὶ διασασμὸν) Ἀντώνιος ἕνα καλέσας τῶν δορυφορικῶν αὐτὸν ἀπελευθέρων, ὄνομα Ῥάμνον, ὤρκωσεν, ὅταν κελεύσῃ, τὸ ξίφος αὐτῷ διεῖναι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμεῖν, ὡς μήτε ἀλῶν ζῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων, μήτε γνωσθεὶς τεθνηκώς. ἐκδακρυσάντων δὲ τῶν φίλων, ὁ Μάρδος ἐθάρρυνε τὸν Ἀντώνιον, ὡς ἐγγὺς ὄντος τοῦ ποταμοῦ, (καὶ γὰρ αὔρα λιβὰς ἀπορρέουσα νοτερὰ, καὶ ψυχρότερος ἀὴρ ἀπαντῶν, ἡδὺν τὴν ἀναπνοὴν ἐποίει) καὶ τὸν χρόνον ἔφη τῆς πορείας οὕτω συμπεραίνειν τὸ μέσον. οὐκέτι γὰρ ἐν πολὺ τὸ λειπόμενον τῆς νυκτός. ἅμα δὲ ἀπήγγελλον ἕτεροι τὸν θόρυβον ἐκ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀδικίας καὶ πλεονεξίας εἶναι. διὸ καὶ καταστῆσαι τὸ πλῆθος εἰς τάξιν ἐκ τῆς πλάνης καὶ τοῦ διασασμοῦ βουλόμενος, ἐκέλευσε σημαίνειν κατάζευξιν. ἤδη δὲ ὑπέλαμπεν ἡμέρα, καὶ τοῦ στρατοῦ κόσμον διεγνωκότος ἐνὰ λαμβάνειν καὶ ἡσυχίαν, προσέπιπτε τοῖς τελευταίοις τὰ τῶν Πάρθων τόξευματα, καὶ μάχης σημεῖον ἐδόθη τοῖς ψιλοῖς.

A Etenim nosse ostendit se vel sine hostibus iter invium per planiciem esse & flexus longos habere atque inventu difficiles. Alteram asperam docuit nihil tædij præter vnius diei habere squalorem. Mutata igitur sententia, nocte hac via duxit, iussitque aquam quemque secum ferre. sed deficiebantur multi vasis. Ita galeas aqua impletas portarunt, pars vtres impleuerunt. Iam progredi Antonium nuntij venerunt Parthis, qui præter morem etiam sunt nocte eum insectati. Orto sole nouissimum agmen cœperunt carpere vigilijs & labore confectum: quandoquidem quadraginta
B & ducenta stadia fuerant ea nocte emensi. & incursus hostium tam subitus nec opinantes perculit, sitimque intendit Mars. simul enim inter progrediendum pugnabant ad repellendum hostem. Primum agmen peruenit ad amnem, cuius erat gelidus & lympidus liquor, sed salsus medicatusque. qui haustus mox aluo concitata & inflammata siti excitabat dolores. Quod quamuis præmoneret Mardus, nihilominus, repulsis qui prohiberent, potauerunt. Orabat Antonius circumcursitans, paulisper vt sustinerent. Alterum enim ostendit non procul potabilem fluvium ab-
C esse, inde reliquam inequitabilem & confragosam viam, vt nequaquam sequi vltra possit hostis. Simul præliantibus receptui cani iussit, signumque dedit metandis castris, quò saltem vmbra potirentur milites. Dum tentoria statuuntur, & Parthi protinus pro consuetudine sua recedunt, venit iterum Mithridates. ad quem progresso Alexandro, monuit vt quum paulisper dedisset se exercitus quieti, surgeret & properaret ad amnem: non traiecturos eum Parthos, sed eatenus insequuturos. Hæc vbi ad Antonium retulit Alexander, tradita sunt ei ab Antonio pocula permulta aurea & phialæ, ex quibus Mithridates quantum
D occulere veste poterat accepit, inde digressus est. Luce adhuc castra mouente Antonio perrexerunt, nihil negotij facessentibus hostibus. verùm noctem sibimetipsi omnium illam effecerunt laboriosissimam & terribilissimam. Nam eos qui aurum vel argentum haberent, interficiebant spoliabantque, & pecuniam, quæ iumentis portabatur, diripiebant. Postremò impedimenta Antonij adorti, pateras & mensas pretiosas dissecabant partiebanturque. Ingenti tumultu & errore vniuersum occupante exercitum, (incursu enim hostili fugam fieri & diuulsionem ordinum arbi-
E trabantur) accitum Antonius vnũ ex libertis suis qui eum stipabant, Rhamnum nomine, adegit iureiurando, vt vbi præcepisset, cõfoderet se gladio, caputque detruncaret, ne veniret vivus in hostiũ potestatem, neque cognosceretur mortuus. Effusis in lacrymas amicis eius, alleuauit Mardus Antonium, propè esse docens fluvium. Quippe aura inde emanans liquidior, atq; gelidior aer afflans, lætiorem reddebat spirationem, & itineris tempore ita ostendit finiri spatium. neque enim multum noctis restabat. simul alij turbam nuntiarunt ex propria iniuria & auaritia militum natam. I-
F taque vt componeret agmen confusum & diuulsum, signum dari castris metandis imperauit. Iam illucescebat dies, & quum cœpisset aliquatenus componi exercitus, & sedari tumultus, postremum agmen infestarunt tela Parthorum. Itaque signum pugnæ leui armaturæ est datum.

Grauis armatura ſcutis itidem ſeſe mutuò contegens, iacula excepit. Parthi verò non audebant propius gradum admouere. Ita principijs paulatim progredientibus, flumen in conſpectu fuit: atq; vbi inſtruxit in ripa infeſtum hoſtibus equitatum, primos Antonius infirmos tranſportauit. Iam præliantes quoque ſecurè & quiete potare poterant. vt enim conſpexere Parthi flumen, arcus remiſerunt, dixeruntq; Romanis vt tranſmitterent audacter, in cœlum virtutem eorum efferentes. Igitur traiecto tranquille fluvio, refecerũt ſe, inde proceſſerunt haudquaquam Parthis fidentes. Sexto à nouiſſimo prælio die peruenerunt ad Araxem amnem, quo Media & Armenia diſterminantur. Hic altitudine & violentia difficilis viſus traiectu, increbuitque rumor ſubſidere ibi in inſidijs hoſtes, vt tranſeuntes aggrederẽtur. Poſtquam tutò traducti Armeniam iniere, vt ſi tunc terram illam ex pelago conſpexiſſent, adorauerunt eam, atq; in lachrymas ſe & mutuos complexus præ gaudio effudere. Quia verò iter faciebant per affluentem regionem, vtebanturq; omnibus ex magna inopia effusè, euaſerunt hydropici & cœliaci. Ibi recenſito Antonius exercitu deſideratuit viginti millia peditum & quatuor equitum: qui non interierunt vi omnes hoſtili, ſed ſupra dimidium eius morbo. A Phraatis viginti ſeptem diebus iter fecerunt & Parthos prælijs octodecim fudere. Cæterùm non fuerunt victoriæ hæ integræ vel ſolidæ, quòd parum neq; vſquequaque inſectati hoſtes fuiſſent. Qua maximè re conſtitit Armenium Artauaſdem illius belli Antonium effectu fraudaſſe. Nam ſi quos ex Media abduxit, equitum ſex & decem millia adfuiſſent pariter ac Parthi inſtructi ac cum illis aſſueti pugnare: Romanis pugnantes pellentibus, illis in fugam effuſos perſequentibus, haud valuiſſent toties recolligere ſe profligati & denuò repetere pugnam. Quare Antonium omnes infeſti ad vindicandum in Armeniam concitabant. At ille conſilio vſus, neque proditionem exprobrauit ei, neque de conſueta in eum comitate & honore quicquam, quòd infirmus ab exercitu & omnium rerum eſſet indigus, detraxit. Pòſt tamen iterum Armeniam ingreſſus, multis pollicitationibus & inuitationibus induxit Artauaſdem ad congreſſum. ac tunc comprehendit eum, vinctumque deduxit Alexandriam, vbi de eo triumphauit. Qua potiſſimum re populum Romanum offendit, quòd prima patriæ ornamenta in gratiam Cleopatræ deferret Ægyptijs. Cæterùm hæc poſtmodum conſequuta ſunt. Tunc verò per grauem iam hyemem & perpetuas niues citatum rapiens agmen, octo millia militum in via amiſit. Paucis comitatus deſcendit ad mare, atque in caſtello inter Berytũ Sidonemq; poſito (Leuce come appellatur) ſubſtitit, vt Cleopatram opperiretur: cuius anxius mora languebat. Itaq; coniecit ſe ſtatim in vinum & crapulã. intolerans tamẽ tractus conuiuij exurgebat inter pocula, ac crebrò exiliens ſpeculabatur, quoad illa eſt in portũ delata. Tulit ea militib. magnã vim veſtium & pecuniam. Sunt qui dictitant veſtem Antonium ab illa ſumptam & pecuniã de ſuo, vt ſi illa dediſſet, diuiſiſſe. Iam regi Medorum diſſenſio cum Partho Phraorte interceſſit,

A οἱ δ' ὁπλῖται πάλιν ὁμοίως κατερέψαντες ἀλλήλοις τοῖς θυρεοῖς, ὑπῆνθον τὸν βαθύνοντας, ἐγγὺς ἤδη τολμῶντας σφενδεῖν. ὑπαγόντων δὲ κατὰ μικρὸν οὕτως τῶν πρόσω, ὁ ποταμὸς ἐφάνη· καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐπ' αὐτῷ παρατάξας Ἀντώνιος ἀναλίους τοῖς πολεμίοις, διεβίβαζε τοὺς ἀδυνεῖς πρόσω. ἤδη δὲ καὶ τοῖς μαχομένοις ἄδεια καὶ ῥαστώνη τοῦ πίειν ἦν. ὡς γὰρ εἶδον οἱ Παρθοι τὸ ποταμὸν, τὰς τε νευρὰς ἀνῆκαν, καὶ θαρροῦντας ἐκέλευον διαβαίνειν τοὺς Ῥωμαίους, πολλὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἐγκωμιάζοντες. διαβαίνοντες δὲ καθ' ἡσυχίαν, αὐτοὺς ἀνελάμβανον, εἶτα ᾤδυν, οὐ πάνυ τοῖς

B Παρθοις πιστεύοντες. ἕκτῃ δὲ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν τελευταίαν μάχην ἐπὶ τὸ Ἀράξην ποταμὸν ἦκον, ὁρίζοντα Μηδείαν καὶ Ἀρμενίαν. ἐφαίνη δὲ καὶ βάθει καὶ τραχύτητι χαλεπός. καὶ λόγος διῆλθεν, ἐνεδρεύοντας αὐτόθι τοὺς πολεμίους ἐπιθήσεσθαι διαβαίνουσιν αὐτοῖς. ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς διαβάσαντες, ἐπέβησαν τῆς Ἀρμενίας, ὥστε δάκρυα καὶ περιβολὰς ἀλλήλων ὑπὸ χαρᾶς ἐτέρποντο. πορευόντες δὲ διὰ χώρας εὐδαίμονος, καὶ χρώμενοι πᾶσιν ἀφθόνως ἐκ πολλῆς ἀπορίας, ὑδερικοῖς καὶ κοιλιακοῖς

C περιέπιπτον ἀῤῥωστήμασιν. ἐνταῦθα ποιησάμενος ἐξέτασιν αὐτῶν Ἀντώνιος, ἐπτακισμυρίους πεζοὺς καὶ τετρακισχιλίους ἱππεῖς ἀπολωλότας, οὐ πάνυ ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμίσεις νοσήσαντας. ὤδυσαν μὲν οὖν ἀπὸ Φραάτων ἡμέρας ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, μάχας δὲ ὀκτὼ καὶ δέκα Παρθοις ἐνίκησαν. αἱ δὲ νίκαι κράτος οὐκ εἶχον, οὐδὲ βεβαιότητα, μικρὰς ποιουμένων καὶ ἀτελεῖς τὰς διώξεις. ᾧ καὶ μάλιστα κατάδηλος ἦν Ἀρταουάσδης ὁ Ἀρμένιος Ἀντώνιον, ἐκείνου τοῦ πολέμου τὸ τέλος ἀφελόμενος. εἰ γὰρ οὓς ἀπήγαγεν ἐκ Μηδείας ἱππεῖς ἑξακισχίλιοι καὶ μυ-

D είοις παρῆσαν, ἐσκευασμένοι παραπλησίως Παρθοις καὶ συνήθεις μάχεσθαι πρὸς αὐτοὺς, Ῥωμαίων μὲν τοὺς μαχομένους τρεπομένων, ἐκείνων δὲ τοὺς φεύγοντας αἱρεσιώτων, οὐκ ἂν ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἡττωμένοις ἀναφέρειν καὶ ἀναθαρρεῖν τοσαυτάκις. ἄπορον οὖν ὀργῇ παρώξυνον ἐπὶ τὴν ἀμυνείαν τοῦ Ἀρμενίου τὸν Ἀντώνιον. ὁ δὲ, λογισμῷ χρησάμενος, οὔτε ἐμέμψατο τὴν προδοσίαν, οὔτε ἀφεῖλε τῆς συνήθους φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς πρὸς αὐτὸν, ἀθενοῦς ὢν στρατῷ καὶ ἄπορος γεγενώς. ὕστερον μέντοι πάλιν ἐμβαλὼν εἰς Ἀρμενίαν, καὶ πολλαῖς ὑποσχέσεσι καὶ προσκλήσεσι πείσας αὐτὸν ἐλθεῖν

E εἰς χεῖρας, συνέλαβε, καὶ δέσμιον καταγαγὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐθριάμβευσεν. ᾧ μάλιστα Ῥωμαίους ἐλύπησεν, ὡς τὰ καλὰ καὶ σεμνὰ τῆς πατρίδος Αἰγυπτίοις διὰ Κλεοπάτραν χαριζόμενος. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐπράχθη. τότε δὲ διὰ πολλοῦ χειμῶνος ἤδη καὶ νιφετῶν ἀπαύστων ἐπειγόμενος, ὀκτακισχιλίους ἀπέβαλε κατ' ὁδόν. αὐτὸς δὲ καταβὰς ὀλιγοστὸς ἐπὶ θάλασσαν, ἐν χωρίῳ τινὶ μεταξὺ Βηρυτοῦ κειμένῳ καὶ Σιδῶνος (Λευκὴ κώμη καλεῖται) Κλεοπάτραν προσέμενε· καὶ βαθυνούσης ἀθημονίας ἤλυε, τάχυ μὲν εἰς τὸ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι διδοὺς ἑαυτόν· οὐ καρτερῶν δὲ κατακείμενος,

F ἀλλὰ μεταξὺ πινόντων ἀνιστάμενος καὶ ἀναπηδῶν πολλάκις, ἐπισκοπεῖν· ἕως ἐκείνη κατέπλευσεν, ἐκεῖθεν πολλὴν καὶ χρήματα κομίζουσα τοῖς στρατιώταις· εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες ὅτι τὴν μὲν ἐσθῆτα παρ' ἐκείνης λαβὼν, τὸ δὲ ἀργύριον ἐκ τῶν ἰδίων διένειμεν, ὡς ἐκείνης διδούσης. ᾧ δὲ βασιλεῖ τῶν Μήδων ἦν διαφορὰ πρὸς Φραόρτην τὸν Μῆδον,

ἀρξαμένη μὲν (ὡς φασιν) ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν λαφύρων, ὑπόνοιαν τοῦ Μήδου καὶ φόβον ἀφαιρέσεως τῆς ἀρχῆς παρεσκευάσατο. διὸ καὶ πέμπων ἐκάλει τὸν Ἀντώνιον, ἐπαγγελλόμενος συμπολεμήσειν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως. θυμούμενος οὖν ἐπὶ ἐλπίδος μεγάλης ὁ Ἀντώνιος, (ᾧ γὰρ ἐδόκει μόνῳ δεῖν κατειργάσθαι Παρθοῖς ἀπολιπεῖν, ἱππέων πολλῶν καὶ τοξοτῶν ἐνδεὴς ἐλθών, τοῦτο ἐώρα προσγινόμενον αὐτῷ, χαριζομένῳ μᾶλλον ἢ δεομένῳ) παρεσκευάζετο δι' Ἀρμενίας αὖθις ἀναβαίνειν, καὶ συνθυμούμενος τῷ Μήδῳ πρὸς τὸν Ἀράξην, οὕτω κινεῖν τὸν πόλεμον. ἐν δὲ Ῥώμῃ βουλομένης Ὀκταβίας πλεῖσαι πρὸς Ἀντώνιον ἐπέβλεψε Καῖσαρ, ὡς οἱ πλείους λέγουσιν οὐκ ἐκείνῃ χαριζόμενος, ἀλλ' ὅπως προευδοκιμήσειε καὶ καταμεληθεῖσα, πρὸς τὸν πόλεμον αἰτίαν εὐπρεπῆ τοῦ δράσαι. θυμουμένη δὲ Ἀθήναζε ἐδέξατο γράμματα παρὰ Ἀντωνίου κελεύοντος αὐτόθι προσμένειν, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀνάβασιν δηλοῦντος. ἡ δὲ, καίπερ ἀχθομένη, καὶ νοσοῦσα τὴν πρόφασιν, ὅμως ἔγραψε πιθανομένη ποῦ κελεύοι πεμφθῆναι τὰ κομιζόμενα πρὸς αὐτόν. ἐκόμιζε δὲ πολλὴν μὲν ἐσθῆτα στρατιωτικήν, πολλὰ δὲ ὑποζύγια καὶ χρήματα, καὶ δῶρα τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ φίλοις· ἐκτὸς δὲ τούτων, δισχιλίους, εἰς στρατηγικὰς στολὰς κεκοσμημένους ἐκπρεπέσι πανοπλίαις. ταῦτα Νίγρος τις Ἀντωνίου φίλος ἀποσταλεὶς παρ' αὐτῆς ἔφερε, καὶ προσθεὶς τοὺς ἀξίους καὶ πρέποντας ἐπαίνους. αἰσθομένη δὲ ἡ Κλεοπάτρα τὴν Ὀκταβίαν ὁμόσε χωροῦσαν αὐτῇ, καὶ φοβηθεῖσα μὴ τοῦ τῇ σεμνότητι καὶ τῇ Καίσαρος δυνάμει προσκτησαμένη τὸ καθ' ἡδονὴν ὁμιλεῖν καὶ θεραπεύειν Ἀντώνιον, ἄμαχος γένηται, καὶ κρατήσῃ παντάπασι τοῦ ἀνδρὸς, ἐρᾷν αὐτὴ προσεποιεῖτο τοῦ Ἀντωνίου, καὶ τὸ σῶμα λεπταῖς καθήρει διαίταις· τὸ δὲ βλέμμα προσιόντος ἐκπεπληγμένον, ἀφρουρούμενον δὲ τηκόμενον καὶ ταπεινούμενον ἐπεφαίνετο. προσγματευομένη δὲ πολλάκις ὀφθῆναι δακρύουσα, ταχὺ τῶν δακρύων ἀφῄρει καὶ ἀπέκρυπτεν, ὡς δὴ βουλομένη λανθάνειν ἐκεῖνο. ἐπράττετο δὲ ταῦτα, μέλλοντος τοῦ ἀνδρὸς ἐκ Συρίας ἀναβαίνειν πρὸς τὴν Μῆδον. οἱ δὲ κόλακες ἀπουδάζοντες ἀπὸ αὐτῆς, ἐλοιδόρουν τὸν Ἀντώνιον, ὡς σκληρὸν καὶ ἀπαθῆ καὶ πρὸς πολλὰ τὸ γύναιον, εἰς ἕνα καὶ μόνον ἐκεῖνον ἀμήρτημένον. Ὀκταβίαν μὲν γὰρ προσγμάτων ἕνεκα καὶ τὸν ἀδελφὸν σπουδεῖν, καὶ τὸ τῆς γαμετῆς ὄνομα κερδαίνειν· Κλεοπάτραν δὲ, τοσούτων ἀνθρώπων βασιλεύουσαν, ἐρωμένην Ἀντωνίου καλεῖσθαι· καὶ τοιοῦτο μὴ φεύγειν μηδὲ ἀπαξιοῦν ἕως ὁρᾶν ἐκεῖνον ἕξεσι καὶ συζῆν, ἀπελαυνομένην δὲ τούτου μὴ πείθεσθαι. τέλος δὲ οὖν οὕτω τὸν ἄνδρα ἐξέπληξαν καὶ ἀπεθήλυναν, ὥστε δείσαντα μὴ Κλεοπάτρα πρόῃ τὸν βίον, εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπανιέναι, τὸν δὲ Μῆδον εἰς ὕστερον ἔτεσι ἀναβαίνεσθαι, καίπερ ἐρώντων τῶν Παρθικῶν εἰς λεγομένων. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτον ἀναβὰς αὖθις εἰς Φιλίαν προσηγάγετο, καὶ λαβὼν ἑνὶ τῶν ἐκ Κλεοπάτρας ἤδη γυναῖκα, μίαν αὐτῶν τῶν θυγατέρων, ἔτι μικρὰν οὖσαν, ἐκδυσάμενος ἐπανῆλθεν, ἤδη πρὸς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τεταγμένος. Ὀκταβίαν δὲ Καῖσαρ ὑβρίσθαι δοκοῦσαν, ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκέλευσε καθ' ἑαυτὸν οἰκεῖν. ἡ δὲ οὐκ ἔφη τὸν οἶκον ἀπολείψειν τοῦ ἀνδρός· ἀλλὰ κἀκεῖνον αὐτὸν, εἰ μὴ δὴ ἑτέρας αἰτίας ἔγνωκε πολεμεῖν Ἀντωνίῳ, παρεκάλει καθ' ἑαυτὸν ἐᾷν, ὡς οὐδὲν ἀχθοῦσαν καλὸν, εἰ τῶν μείζων αὐτοκρατόρων ὁ μὲν δι' ἔρωτα γυναικὸς, ὁ δὲ διὰ ζηλοτυπίαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον Ῥωμαίους κατέστησε.

A exorsa quidem, vt fama est, ex præda Romana: sed quæ in suspicionem Medum, & metum, ne regno spoliaretur, adduxit. Vnde Antonium per legatos accersiuit, eiq; auxilium ostendit copiarum suarum. Antonius igitur magna inflatus spe, (nam quæ vna res ad debellandos Parthos videbatur ei defuisse, quòd minus ab equitatu & sagittarijs firmus venisset, eam accedere sibi putabat, danti magis quàm accipienti beneficium) parauit iterum per Armeniam pergere, conuentoq; ad Araxem amnem Medo, tum bellum mouere. Interea Romæ instituenti ad Antonium nauigare Octa-
B uiæ annuit Cæsar, non, vt plerique tradunt, quò illi indulgeret: verùm quò contumelia affecta despectaq; colorem præberet bello mouendo honestum. Vt venit Athenas, literæ redditæ ei ab Antonio sunt, quibus mandauit ibi vt præstolaretur, significans ei expeditionem suam. Illa quanquam id ægrè tulit & odorata est prætextũ, quæsiuit per literas tamen quo mitti vellet quæ attulerat ei. Attulerat autem multam vestem militarem, magnũ numerum iumentorum, pecuniæ, & munerum ducibus amicisq; eius, insuper duo millia delectorum militum in cohortes prætorias insignibus ar-
C mis exornatorum. Hæc Niger quidam Antonij amicus ab Octauia missus exposuit ei. Addidit meritas & cõuenientes laudes. At Cleopatra conferre secum pedem animaduertẽs Octauiam, veritaq; ne cum grauitate morum & Cæsaris potentia placidam adiungens consuetudinem & Antonij obseruantiam, insuperabilis esset & semel potiretur viro, deperire simulabat se Antonij amore, ac corpus tenui victu deducebat. Obtutus oculorum eius adeunte illo obstupefactus, marcescens abeunte & deiectus simulabatur. Moliebatur subinde videri lacrymari, lacrymas verò quasi illum
D falsura citò detergebat & occultabat. Hęc agebãtur parante illo profectionẽ ad Medũ. Inseruientes autẽ assentatores Cleopatræ increpabant Antonium, vt durum & ferreũ, qui immeritò perderet fœminam ex illo pendentẽ vno & solo. Octauiam enim rebus postulantibus fratris gratia iunctam ei fuisse & nomine frui vxoris: Cleopatram verò, tam multorũ reginam mortalium, pellicem Antonij nominari: neque eam hoc defugere vel dedignari nomen, quoad aspicere illum & vnà liceat viuere. quo si orbaretur, non ducturam vltra spiritum. In tantũ deniq; molliuerunt & effœminarunt hominem, vt, verens ne mortem sibi con-
E scisceret Cleopatra, Alexandriam regrederetur, Medumq; in æstatis horam, quamuis nuntiarẽtur res Parthorum agitari seditione, reijceret. Veruntamen rursus eò profectus adiunxit sibi huius amicitiam, desponsaq; vni ex Cleopatræ filijs vna illius filiarum, admodum parvula, reuersus est, bello ciuili iam intentus. Porro Octauiam, quæ ludibrio haberi est visa, vt redux ex Athenis fuit, domum suam iussit Cæsar migrare. Sed negauit illa domum se viri relicturam. Orauit etiam eum, nisi alijs de causis sumere in Antonium decreuisset arma, ne moueretur rebus suis. nam & infame
F auditu fore, summorum imperatorum alterum ob mulieris amorem, ob æmulationem alterum bello ciuili populum Romanum implicare.

Dicta rebus ipsis magis confirmauit. nam domi A illius, vt si præsens sit, habitauit, & liberorum eius non modò ex se, sed ex Fuluia quoque editorum, honestam & magnificam curam egit. Amicos item Antonij, qui ad honores petendos vel negotiorum causa mittebantur, excepit, fuitque ijs præstò ad impetranda à Cæsare quæ postulabant. Enimverò hisce rebus offecit inuita Antonio. Inuidia namq; flagrabat, quod talem fœminam violaret, nec minus ex partitione quam filijs suis Alexandriæ fecerat, quæ tragica, insolens, & nomini Romano habita est infesta. Contracta enim in gymnasium plebe, positisq; pro tribunali argenteo solijs duobus aureis, sibi vno, altero Cleopatræ, fi- B lijs humilioribus alijs, primum reginam appellauit Cleopatram Ægypti, Cypri, Africæ, & Cœlesyriæ, collega regni Cæsarione, qui ex Cęsare dicta rore grauidã relinquente Cleopatram existimabatur editus. Deinde suos & Cleopatrę filios reges regum appellauit, & Alexandro Armeniam cum Media & Parthorum regno, quum subactum esset, attribuit: Ptolemæo Phœniciam, Syriam, Ciliciam: Simul pueros produxit, cultu Alexandrum Medico, tiara directa & cidari cultum: Ptolemæũ crepidis, chlamyde & causia ornatum diademate redimita. hic enim Alexandri successorum cultus, C ille Medorum erat & Armeniorum. Mox quum salutassent parentes pueri, hunc Macedones, illũ Armenij stipauere. nam Cleopatra quidem & tũc & aliàs in publicum progrediens, stolam Isidis sacram sumebat, atq; nouæ Isidis nomine responsa dabat populis. Hæc in senatu Cæsar exponens, & crebrò ad populum criminans, incendit plebem in Antoniũ. Contra misit ad illũ recriminandum Antonius. Maxima crimina fuerũt hæc: Primùm, quòd extortam Pompeio Siciliã non esset secum partitus. Alterum, quòd commodato acceptas ab se non restituisset sibi naues. Tertium, quòd im- D perio collegæ abrogato Lepido, redditoq; eo priuato, ipse exercitum, prouinciam, vectigalia retineret illi attributa. Denique quòd militibus ipsius agros Italiæ penè totius diuisisset, neq; quicquam reliquisset suis. His respondit Cæsar Lepidum se, quòd impotenter vteretur imperio, in ordinem coegisse. Quæ bello quæsisset, participaturum se Antonio, simulatque ille sibi Armeniam. Milites illius in sortem non venire Italiæ, quod Mediam & Partham non tenerent, quas Romano imperio strenuè cum imperatore suo præliati adiunxissent. Hæc in Armenia agens accepit Antonius. E Extemplo igitur Canidium cum XVI legionibus ad mare descẽdere imperauit. Ipse trahens secum Cleopatram concessit Ephesum, quò classis vndique cogebatur nauium annumeratis onerarijs octingentarum, ex quibus ducentas Cleopatra & XX millia talentum commeatusque per bellum toti exercitui præbuit. Antonius Domitij & quorundam aliorum consilio præcepit Cleopatræ vt in Ægyptum nauigaret, atq; exitum ibi maneret belli. At illa nouam interprete Octauia timens reconciliationem, induxit ingenti mercede Canidium vt pro se apud Antonium ageret, demon- F straretque ei, neque æquum esse summoueri bello mulierem quæ tantum conferret auxilij,

ταῦτα ὃ λέγουσα, μᾶλλον ἐβεβαίου δι' ἔργων. καὶ γὰρ ὤκει τὴν οἰκίαν, ὥσπερ αὐτὸς παρόντος ἐκείνου, καὶ τῶν τέκνων οὐ μόνον τῶν ἐξ ἑαυτῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ Φουλβίας γεγενότων, καλῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐπεμελεῖτο· καὶ τοὺς πεμπομένους ὅτι δραχμὰς ἢ πράγματα τῶν Ἀντωνίου φίλων ὑποδεχομένη, συνέπραττεν ὧν παρὰ Καίσαρος δεηθεῖεν. ἀκουσαν ὃ ἐβλασφήμει παρὰ τούτων Ἀντώνιον· ἐμισεῖτο γὰρ ἀδικῶν γυναῖκα τοιαύτην, ἐμισήθη δὲ καὶ παρὰ τὴν παρανέμησιν ἣν ἐποιήσατο τοῖς τέκνοις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τραγικὴν καὶ ὑποφήφιον καὶ μισοῤῥώμαιον φανεῖσαν. ἐμπλήσας γὰρ ὄχλου τὸ γυμνάσιον, καὶ θέμενος ὅτι βήματος δεξιοῦ δύο θρόνους χρυσοῦς, τὸν μὲν ἑαυτῷ, τὸν δὲ Κλεοπάτρᾳ, καὶ τοῖς παισὶν ἑτέροις ταπεινοτέροις· πρότερον μὲν ἀπεφήνε Κλεοπάτραν βασίλισσαν Αἰγύπτου καὶ Κύπρου, καὶ Λιβύης, καὶ κοίλης Συρίας, συμβασιλεύοντος αὐτῇ Καισαρίωνος, ὃς ἐκ Καίσαρος ἐδόκει τοῦ πρεσβυτέρου γεγονέναι, Κλεοπάτραν ἔγκυον καταλιπόντος. δεύτερον δὲ, τοὺς ἐξ αὐτοῦ καὶ Κλεοπάτρας υἱοὺς, βασιλεῖς βασιλέων ἀναγορεύσας, Ἀλεξάνδρῳ μὲν Ἀρμενίαν ἀπένειμε καὶ Μηδείαν, καὶ τὰ Παρθῶν, ὅταν ὑπαγάγηται. Πτολεμαίῳ δὲ, Φοινίκην καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν. ἅμα δὲ καὶ προήγαγε τῶν παίδων Ἀλέξανδρον μὲν ἐσθῆτι Μηδικῇ, κιδαρίν καὶ κίταριν ὀρθὴν ἔχουσι, Πτολεμαῖον δὲ κρηπῖσι καὶ χλαμύδι καὶ καυσίᾳ διαδήματοφόρῳ κεκοσμημένον. αὕτη γὰρ ἦν σκευὴ τῶν ἐπὶ Ἀλεξάνδρου βασιλέων, ἐκείνη δὲ, Μήδων καὶ Ἀρμενίων. ἀσπασαμένων δὲ τῶν παίδων τοὺς γονεῖς, τὸν μὲν Ἀρμενίων φυλακὴ προεῖστο, τὸν δὲ Μακεδόνων. Κλεοπάτρα μὲν γὰρ καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον εἰς πλῆθος ἐξιοῦσα, στολὴν ἐπέρασιν ἱερὰν Ἴσιδος ἐλάμβανε, καὶ νέα Ἶσις ἐχρημάτιζε. ταῦτα δὲ εἰς σύγκλητον ἐκφέρων Καῖσαρ, καὶ πολλάκις ἐν τῷ δήμῳ κατηγορῶν, παρῴξυνε τὸ πλῆθος ἐπὶ Ἀντώνιον. ἔπεμψε δὲ καὶ Ἀντώνιος αὐτὸς κατὰ κοινὸν ἐκείνῳ. μέγιστα δὲ ἦν ὧν ἐνεκάλει, πρῶτον μὲν, ὅτι Πομπηΐου Σικελίαν ἀφελόμενος, οὐκ ἔνειμε μέρος αὐτῷ τῆς νήσου. δεύτερον, ὅτι χρησάμενος ναῦς παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν πόλεμον, ἀπεστέρησε. τρίτον ὅτι τὸν συνάρχοντα Λέπιδον ἐκβαλὼν τῆς ἀρχῆς, καὶ ποιήσας ἄτιμον, αὐτὸς ἔχει στρατὸν καὶ χώραν, καὶ προσόδους ἃς ἐκείνῳ προσνεμηθείσας ὅτι πᾶσιν, ὅτι τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις ἅπασαν ὀλίγου δεῖν Ἰταλίαν κατακληρούχηκε, μηδὲν λιπὼν τοῖς ἐκείνου. πρὸς ταῦτα Καῖσαρ ἀπελογεῖτο, Λέπιδον μὲν ὑβρίζοντα καταπαῦσαι τῆς ἀρχῆς· ἃ δὲ ἔσχηκε πολεμήσας, νεμήσεσθαι πρὸς Ἀντώνιον, ὅταν κἀκεῖνος Ἀρμενίαν πρὸς αὐτόν. τοῖς δὲ στρατιώταις Ἰταλίας μὴ μετεῖναι, Μήδειαν γὰρ ἔχειν καὶ Παρθίαν αὐτοὺς, ἃς προσεκτήσαντο Ῥωμαίοις καλῶς ἀγωνισάμενοι μετὰ τοῦ ἀποκράτορος· ταῦτα δὲ Ἀρμενίᾳ διατείβων Ἀντώνιος ἤκουσε· καὶ Κανίδιον αὐθὶς ἐκέλευσεν, ἑκκαίδεκα τέλη λαβόντα, καταβαίνειν ὅτι θάλασσαν. αὐτὸς δὲ Κλεοπάτραν ἀναλαβὼν εἰς Ἔφεσον ἧκε. καὶ τὸ ναυτικὸν ἐκεῖ συνῆγε πανταχόθεν, ὀκτακόσιαι σὺν ὅλαις νῆες, ὧν Κλεοπάτρα παρεῖχε διακοσίας, καὶ τάλαντα δισμύρια, καὶ τροφὴν τῷ στρατῷ παντὶ πρὸς τὸν πόλεμον. Ἀντώνιος δὲ πειθεὶς ὑπὸ Δομιτίου καὶ ἄλλων τινῶν, ἐκέλευε Κλεοπάτραν πλεῖν ἐπὶ Αἰγύπτου, κἀκεῖ καραδοκεῖν τὸν πόλεμον· ἡ δὲ, φοβουμένη τὰς δι' Ὀκταβίας πάλιν αὐτοῦ διαλύσεις, ἔπεισε πολλοῖς Κανίδιον χρήμασιν Ἀντωνίῳ διαλεχθῆναι περὶ αὐτῆς, ὡς οὔτε δίκαιον ἀπελαύνεσθαι τοῦ πολέμου γυναῖκα συμβολὰς τηλικαύτας διδοῦσαν,

οὔτε συμφέρον ἀθυμοτέρους ποιεῖν τοὺς Αἰγυπτίους, μέγα μέρος τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ὄντας. δηλῶς δὲ μηδὲ ὁρᾶν οὗ ἕνος τῶν συστρατευόντων βασιλέων ἀπολείποιτο τοῦ φρονεῖν Κλεοπάτρα, πολὺν μὲν χρόνον δι' αὐτῆς κυβερνῶσα βασιλείαν τοσαύτην, πολὺν δὲ σὺν εἰνῷ σπουδάσαν, καὶ μανθάνουσαν χρηστῶς πράγμασι μεγάλοις. ταῦτα (ἔδει γὰρ εἰς Καίσαρα πάντα τελειοῦν) ἐνίκα· καὶ σπουδοῦσιν τῶν δυνάμεων, πλοῦσαντες εἰς Σάμον, ἐν εὐπαθείαις ἦσαν. ὥσπερ γὰρ βασιλεῦσι καὶ δυνάσταις καὶ τετράρχαις, ἔθνεσί τε καὶ πόλεσι πάσαις ταῖς μεταξὺ Συρίας καὶ Μαιώτιδος καὶ Ἀρμενίας καὶ Λαυρείων, προείρητο πέμπειν καὶ κομίζειν τὰς εἰς τὸ πόλεμον παρασκευάς, οὕτω πᾶσι τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις ἐπομένοις εἰς Σάμον ἀπαντᾶν· καὶ τῆς ἐν κύκλῳ σχεδὸν ἀπάσης οἰκουμένης περιθρηνουμένης καὶ περιστενάζουσης, μία νῆσος ἐφ' ἡμέρας πολλὰς κατηυλεῖτο καὶ κατεψάλλετο, πληθουσῶν θεάτρων καὶ χορῶν ἀγωνιζομένων. σπεύδουσα δὲ καὶ πόλις πᾶσα, βοῦν πέμπουσα, καὶ βασιλεῖς διημιλλῶντο ταῖς ὑποδοχαῖς καὶ δωρεαῖς πρὸς ἀλλήλους. ὥστε καὶ λόγος διῆκε, τίνες ἔσονται, κρατήσαντες ἐν τοῖς ὀπτικίοις, οἱ τὸν πολέμου τὰς παρασκευὰς οὕτω πολυτελῶς ἑορτάζοντες. θρόμβος δὲ ἀπὸ τούτων, τοῖς μὲν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίταις Πειθώνι ἔδωκεν οἰκητήριον· αὐτὸς δὲ πλοῦσας εἰς Ἀθήνας, πάλιν ἐν παιδιαῖς ἦν καὶ θεάτρῳ. ζηλοτυποῦσα δὲ Κλεοπάτρα τὰς Ὀκταβίας ἐν τῇ πόλει τιμάς, (ἠγαπήθη γὰρ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡ Ὀκταβία μάλιστα) πολλαῖς ἀνελάμβανε φιλοτιμίαις τὸν δῆμον. οἱ δὲ, τιμὰς ἀντὶ ψηφισάμενοι πρέσβεις ἔπεμψαν ὅτι τιμῶν οἰκίαν τὸ ψήφισμα κομίζοντας, ὧν εἷς ἦν Ἀντώνιος, ὡς δὴ πολίτης Ἀθηναίων. καὶ δὴ καταστὰς ἐπὶ αὐτῆς, λόγον ὑπὲρ τῆς πόλεως διεξῆλθεν· εἰς δὲ Ῥώμην ἔπεμψε τὴν Ὀκταβίαν ἐκ τῆς οἰκίας ἐκβαλοῦσας. ἀπελθεῖν δέ φασιν αὐτὴν, τὰ μὲν τέκνα πάντα Ἀντωνίου μετ' ἑαυτῆς ἔχουσαν, πλὴν τοῦ πρεσβυτάτου τῶν ἐκ Φουλβίας, (ἐκεῖνος γὰρ ἦν παρὰ τὸν πατέρα) κλαίουσαν δὲ καὶ διεφερομένην, εἰ δόξει μία τῶν αἰτιῶν τοῦ πολέμου καὶ αὐτὴ γεγενέναι. Ῥωμαῖοι δὲ ἔκτειρον οὐκ ἐκείνην ἀλλ' Ἀντώνιον, καὶ μᾶλλον οἱ Κλεοπάτραν ἑωρακότες, οὔτε κάλλει τῆς Ὀκταβίας οὔτε ὥρᾳ διαφέρουσαν. Καίσαρ δὲ ὁ πάχος καὶ ὁ μέγεθος τῆς παρασκευῆς ἀκούσας, ἐθορυβήθη, μὴ τοῦ θέρους ἐκείνου διαπολεμεῖν ἀναγκασθῇ. καὶ γὰρ ἐνέδει πολλά, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐλύπουν αἱ τῶν χρημάτων εἰσπράξεις. διαλογιζόμενοι γὰρ οἱ μὲν δημοι τὰ τέταρτα τῶν καρπῶν, οἱ δὲ ἐξελευθερικοὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν τὰς ὀγδόας ἀποφέρειν, κατεβόων αὐτοῦ, καὶ τὰς ἀρὰς κατεῖχον ἐκ τούτων ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. ὅθεν ἐν τοῖς μεγίστοις ἀμαρτήμασιν Ἀντωνίου τὴν μεταβολὴν τοῦ πολέμου ἔθεντο. καὶ γὰρ παρασκευάσασθαι χρόνον ἔδωκε Καίσαρι, καὶ τὰς ἀρὰς τῶν ἀνθρώπων ἐξέλυσε. περιπόμενοι γὰρ ἠγελάνοντο, πραττόντες δὲ καὶ διδόντες ἡσύχαζον. Τῖτος δὲ καὶ Πλάγκος Ἀντωνίου φίλοι τῶν ὑπατικῶν, ὑπὸ Κλεοπάτρας περιπλακιζόμενοι, (πλεῖστα γὰρ ἠναντιώθησαν αὐτῇ περὶ τοῦ συστρατεύειν) ἀποδραίτες ἦλθον πρὸς Καίσαρα, καὶ περὶ τῶν Ἀντωνίου διαθηκῶν ἐγένοντο μηνυταὶ τὰ γεγραμμένα σπουδάζοντες. ἀπέκειντο δὲ αὐταὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσι παρθένοις καὶ Καίσαρος αἰτοῦντος, οὐκ ἔδωκαν· εἰ δὲ βούλοιτο λαμβάνειν, ἐλθεῖν αὐτὸν ἐκέλευον. ἔλαβεν οὖν ἐλθών· καὶ πρῶτον μὲν αὐτὸς ἰδίᾳ τὰ γεγραμμένα διῆλθε, καὶ παρεσημήνατο τόπους τινὰς ἀκατηγορήτους·

A neque ex vsu eius esse vt frangerentur ea re Ægyptiorum animi, qui virium naualium magnam partem efficerent: neque verò alioqui videre cui sociorum regum prudentia concederet Cleopatra, quæ tantum regnum tam diu gubernauerat sola, atque ex diutino ipsius vsu magnas res didicerat tractare. Hæc (nempe in fatis erat vt reciderent cuncta ad Cæsarem) obtinuerunt; ac coactis copijs nauigauerunt Samum, vbi genio indulsere. Vt enim regibus, dynastis, tetrarchis, gentibus, & ciuitatibus inter Syriam, Mæotin, Armeniam, & Lauria positis, indictum omnibus fuit vt
B mitterent deportarentque apparatum bellicum: ita erat iniunctum cunctis qui ludicram artem faciebant, Samum occurrere. Ac quum vniuersus pene circumcirca lamentis & gemitibus orbis creparet, vna per multos dies insula tibijs & cantu personabat, vbi referta erant theatra certantibus choris. Iam ad sacrificium singulæ ciuitates boues mittebant, & certabant inuicem conuiuijs & muneribus reges: vt sermonibus iactaretur, qui erunt in triumpho victores, quum belli tanti sumptibus celebrent apparatum? His peractis sedes scenicis Prienen donauit. Hinc nauigauit Athenas: vbi de integro effudit se in ludos &
C spectacula. Æmulatione autem Cleopatra, Octauiæ honorum, quos ibi acceperat, (nam Octauiam Athenienses imprimis habebant charam) prosequuta est multis congiarijs populum. Illi inuicem decretis huic honoribus legatos domum ad plebiscitum ei deferendũ miserunt, inter quos Antonius fuit, vtpote ciuis Atheniensis. Et verò orationẽ apud eam habuit nomine ciuitatis. Iam Romam misit certos Octauiam qui domo sua pellerent. Exisse memorant eam trahentem secum omnes Antonij liberos præter natu maximum ex Fuluia genitorum. ille enim agebat apud paren-
D tem. Plorabat illa & lamentabatur, quòd vna ex belli causis ipsa quoque videretur. Populum verò Romanum miserebat non ita illius, vt Antonij, atque impensius eos qui Cleopatram viderant, neque forma Octauiæ neque ætatis flore præcellentem. At Cæsar celeritate & mole Antonij apparatus nuntiata, trepidauit, ne bellare illa æstate cogeretur. Etenim multa deficiebant eum, & homines pungebant pecuniæ exactiones. Compulsi enim alij quartam partem fructuum, libertini ipsarum possessionum octauam partem pendere, detrectabant ei. Vnde tumultus totã occupauit Ita-
E liam. Quare numerant in maximis Antonij peccatis belli procrastinationem. Quippe instruendi se Cæsari spatium dedit & tumultum sedandi hominũ. Siquidem exacerbabantur dum exprimerentur nummi, expressis & illatis conquiescebant. Titius autem & Plancus, Antonij ex consularibus amici, à Cleopatra suggillati quòd plurimum fuissent aduersati ne bello interesset, perfugerunt ad Cęsarem, & testamentum Antonij detexere, contentorum conscij. Tabulæ depositæ apud virgines Vestales erant, quas poscenti Cæsari denegauerunt illæ tradere: si accipere vellet, ipse veniret,
F mandauerunt. Illuc ergo profectus accepit tabulas. Ac primum ipse seorsum scripta euoluit, ac loca quædam annotauit reprehensioni patentia.

Aduocato inde ſenatu, recitauit ea, pleriſque id moleſte ferentibus: indignum enim videbatur & graue, rationem vt quis redderet viuus poſtremorum ſuorum iudiciorũ. Exagitauit in tabulis illud præcipue quod de funere ſuo ſtatuerat. Preſcripſerat enim vt corpus ſuum, etiamſi in vrbe deceſſiſſet, per forum elatum Alexandriam mitteretur ad Cleopatram. Caluiſius, Cæſaris neceſſarius, hæc quoq; commiſſa in Cleopatræ gratiam exprobrauit Antonio crimina, donaſſe eum illi bibliothecas quæ Pergami erant, in quibus ducenta millia erãt ſimplicium voluminum. in conuiuio multis aſpicientibus ſurrexiſſe atq; illius pedes ex certa ſponſione & compacto calcaſſe: Epheſios paſſum coram ſe dominam Cleopatram ſalutare: frequenter reſponſa dantem tetrarchis & regibus pro tribunali tabellas amatorias accepiſſe ab ea & lectitaſſe onychinas & cryſtallinas. Quum Furnius aliquando, magnæ vir autoritatis atque inter Romanos eloquentiſſimus, cauſam quandam ageret, Cleopatram fuiſſe lectica per forum delatam: Antonium vero, vt eam vidit, exiliſſe & iudicium reliquiſſe, dependentemque ex lectica illam deduxiſſe. Cæterum pleraque horum exiſtimauerunt Caluiſium ementitum. At amici Antonii Romæ ſupplices prenſabant populũ. Vnum etiam de ſuo numero miſerunt Geminium, rogatum Antoniũ, caueret ne abrogaretur ſibi imperiũ & hoſtis populi Romani declararetur. Geminius, vt appulit in Græciã, Cleopatræ vt pro Octauia agens ſuſpectus fuit. Quum autem cauillis ſuper cœnam laceſſeretur aſſidue, ac loco menſæ deſpecto ſuggillaretur, tolerauit ea, opportunitatem conueniendi expectans Antonii. Iuſſus quamobrem veniſſet inter cœnandũ expromere, cætera ait ſobrii quærere ſermocinationem: vnum vero ſe & ſobrium ſcire & temulentum, omnia recta fore ſi abſceſſiſſet in Ægyptum Cleopatra. Excandeſcente ad id Antonio, Cleopatra, Bene, inquit, feciſti Gemini, quòd ſine tormentis veritatem aperueris. At Geminius breui poſt fugam capeſſens, Romam ſe recepit. Complures præterea alios illius amicos expulere Cleopatræ adulatores, quòd contumelias & procacitatem eorum non ſuſtinerent. in quibus M. Syllanus fuit, & Dellius hiſtoricus. Hic inſidias quoq; timuiſſe ait ſe à Cleopatra, idque Glaucum medicum ſibi enuntiaſſe. Offendit Cleopatram, quòd in cœna iactaſſet acidum ipſis infundi, Sarmentum vero bibere Romæ Falernum. Erat Sarmentus puer quem habebat in deliciis Cæſar. Vt ſatis paratus Cęſar fuit, decernitur bellum in Cleopatram, Antonio etiam abrogatur imperium, cuius muliori arbitrium permiſiſſet. Addidit Cæſar medicamentis Antonium potionatum ne in ſua quidem eſſe poteſtate. Bellum cum Romanis geſturos Mardionem eunuchum, Pothinum, & tonſtricem Cleopatræ Iram, Charmiumque, à quibus maxima quæque in imperio Antonii adminiſtrarentur. Prodigia bellum hæc memorant anteceſſiſſe. Piſaurum, quam deduxerat Antonius coloniam ad mare Adriaticum, quum terra deſediſſet, hauſtum eſt. Ex marmoreis quæ erant Albæ Antonii ſtatuis, vna ſudore per multos dies manauit, nec multis detergentibus ſubſtitit ſudor. Patris, quum ibi ageret, fanum Herculis cõflagrauit.

A ἔπειτα τὴν βουλὴν ἀθροίσας, ἀνεγίνωσκε, τῶν πλείστων ἀπιστοῦντων. ἄλλοκοτον γὰρ ἔδοξεν εἶναι καὶ δεινὸν, ἀθύνας τινὰ διδόναι ζῶντα περὶ ὧν ἐβουλήθη γενέσθαι μετὰ τὴν τελευτήν. ἐπεφύετο δὲ τῶν γεγραμμένων μάλιστα τῇ περὶ τῆς ταφῆς. ἐκέλευε γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα, κἂν ἐν Ῥώμῃ τελευτήσῃ, δι' ἀγορᾶς πομπεῦσαι, εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὡς Κλεοπάτραν ἀποστελῶν. Καλουίσιος δὲ Καίσαρος ἐπίτροπος ὢν καὶ ταῦτα τῶν εἰς Κλεοπάτραν ἐγκλημάτων Ἀντωνίῳ προὔφερε· χαρίσασθαι μὲν αὐτῇ τὰς ἐκ Περγάμου βιβλιοθήκας, ἐν αἷς εἴκοσι μυριάδες βιβλίων ἁπλῶν ἦσαν. ἐν δὲ συμποσίῳ πολλῶν παρόντων ἀναστάντα τείνειν αὐτῆς τοῖς πόδας ἐκ λίνου ὁρισμοῦ καὶ συνθήκης γεγενημένης. Ἐφεσίους δὲ ἀναστέναι παρόντος αὐτοῦ κυρίαν τὴν Κλεοπάτραν ἀσπασαμένους. δικάζοντα δὲ πολλάκις τετράρχαις καὶ βασιλεῦσιν ὑπὸ βήματος, δελτάρια τῶν ἐρωτικῶν ὀνύχινα καὶ κρυστάλλινα δέχεσθαι παρ' αὐτῆς, καὶ ἀναγινώσκειν. Φουρνίου λέγοντος, ὃς ἐν ἀξιώματος μεγάλου καὶ δεινότατος εἰπεῖν Ῥωμαίων, τὴν μὲν Κλεοπάτραν ἐν φορείῳ διὰ τῆς ἀγορᾶς κομίζεσθαι, τὸν δὲ Ἀντώνιον, ὡς εἶδεν, ἀναπηδήσαντα, τὴν μὲν δίκην ἀπολιπεῖν, ἐκκρεμαννύμενον δὲ τοῦ φορείου παρεπέμπειν

C ἐκείνῃ· ἀλλὰ πύκνων μὲν ἐδόκει τὰ πλήγματα καταψεύδεσθαι Καλουίσιος. οἱ δὲ φίλοι τοῦ Ἀντωνίου παρεῖόντες ἐν Ῥώμῃ, τὸν δῆμον ἱκέτευον, ἕνα δὲ ἐξ αὐτῶν ἔπεμψαν Γεμίνιον, δεόμενοι τοῦ Ἀντωνίου, μὴ παρεῖδεῖν αὐτὸν ἀποψηφισθέντα τῆς ἀρχῆς, καὶ πολέμιον Ῥωμαίων ἀναγορευθέντα. Γεμίνιος δὲ πλεύσας εἰς τὴν Ἑλλάδα, Κλεοπάτρᾳ μὲν ὢν ὕποπτος, ὡς ὑπὲρ Ὀκταβίας πεφίλων, σκωπτόμενος δὲ παρὰ δεῖπνον ἀεὶ, καὶ κλισίαις ἀτίμοις περιπλακιζόμενος, ἠνείχετο, καὶ ἐν ἀτυξίας ἀναμένων· κελευσθεὶς δὲ λέγειν ἐφ' οἷς ἥκει παρὰ τὸ δεῖπνον, τὴν μὲν ἄλλην ἐφη νήφοντος εἶναι διαλεξιν, ἓν δὲ καὶ νήφων ὑπίσασθαι καὶ μεθύων, ὅτι καλῶς ἕξει πάντα Κλεοπάτρας εἰς Αἴγυπτον ἀπαλλαγείσης. πρὸς τοῦτο τοῦ Ἀντωνίου χαλεπήναντος, ἡ Κλεοπάτρα, Καλῶς (ἔφη) πεποίηκας ὦ Γεμίνιε, τὴν ἀλήθειαν ἀβασανίστως ἐξομολογησάμενος. Γεμίνιος μὲν οὖν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀποδρᾶς εἰς Ῥώμην ᾤχετο. πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἄλλων φίλων οἱ Κλεοπάτρας κόλακες ἐξέβαλον, τὰς παρρησίας καὶ βωμολοχίας οὐχ ὑπομένοντας. ὧν καὶ Μάρκος ὁ Σιλανός, καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός. οὗτος δὲ καὶ δεῖσαι φησὶν ὑπὸ βουλῆς τῆς Κλεοπάτρας, Γλαύκου τοῦ ἰατροῦ φράσαντος αὐτῷ. προσέκρουσε δὲ Κλεοπάτρᾳ τοῦ δεῖπνου, εἰπὼν αὐτοῖς μὲν ὀξίνῳ ἐγχεῖσθαι, Σαρμέντου δὲ πίνειν ἐν Ῥώμῃ Φαλερῖνον. ὁ δὲ Σαρμέντος ὁ τῶν Καίσαρος παιγνίων παιδάριον, ἃ δι' λίκια Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἐπεὶ δὲ παρεσκεύασο Καῖσαρ ἱκανῶς, ψηφίζεται Κλεοπάτρᾳ πολεμεῖν, ἀφελέσθαι δὲ τῆς ἀρχῆς Ἀντώνιον, ἧς ἐξέστη γυναικί. καὶ προσεῖπε Καῖσαρ ὡς Ἀντώνιος μὲν ὑπὸ φαρμάκων οὐδ' ἑαυτοῦ κρατεῖ· πολεμοῦσι δὲ αὐτοῖς, Μαρδίων ὁ εὐνοῦχος καὶ Ποθεινὸς, καὶ Εἰρᾶς ἡ Κλεοπάτρας κουρεῖτις, καὶ Χάρμιον, ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα διοικεῖται τῆς ἡγεμονίας. σημεῖα δὲ

F περὶ τοῦ πολέμου τάδε γενέσθαι λέγεται. Πεῖσαυρα μὲν Ἀντωνίου πόλις κληρουχία, ἀφιερωμένη τῷ τοῦ Ἀδρίου, χασμάτων ὑπορραγεντων κατεπόθη. τῶν δὲ περὶ Ἄλβαν Ἀντωνίου λιθίνων ἀνδριάντων ἑνὸς ἱδρὼς ἀνεπίδυεν ἡμέρας πολλὰς, ἀποματτόντων πολὺν ὁ ἱδρώς. ἐν δὲ Πάτραις ἀφατείσης αὐτοῦ, κεραυνοῖς ἐνεπρήσθη ὁ Ἡρακλῆς.

καὶ τῆς Ἀθήνησι γιγαντομαχίας ὑπὸ πνεύματος ὁ Διόνυσος ἐκσεισθεὶς εἰς τὸ θέατρον κατεκρημνίσθη. προσῳκείου δ' ἑαυτὸν Ἀντώνιος Ἡρακλεῖ καὶ πάλαι, καὶ Διονύσῳ κατὰ τὸν τοῦ βίου ζῆλον, (ὡς περ εἴρηται) Διόνυσος νέος προσαγορευόμενος. ἡ δὲ αὐτὴ θυέλλα καὶ τοῖς Εὐμένους καὶ Ἀτάλου κολοσσοῖς ἐπιγεγραμμένοις Ἀντωνίους, Ἀθήνησιν ἐμπεσοῦσα, μόνοις οὐκ πολλοῖς ἀνέτρεψε. ἡ δὲ Κλεοπάτρας ναυαρχὶς, ἐκαλεῖτο μὲν Ἀντωνιάς, σημεῖον δὲ περὶ αὐτὴν δεινὸν ἐφάνη. χελιδόνες γὰρ ὑπὸ τῷ πρύμναν ἐνεόττευσαν. ἕτεραι δὲ ἐπελθοῦσαι καὶ ταύτας ἐξέλασαν, καὶ τὰ νεόττια διέφθειραν. στησάντων δὲ πρὸς τὸν πόλεμον, Ἀντωνίῳ μὲν ἦσαν αἱ μάχιμοι νῆες οὐκ ἐλάττους πεντακοσίων, ἐν αἷς ὀκτήρεις πολλαὶ καὶ δεκήρεις, κεκοσμημέναι σοβαρῶς καὶ πανηγυρικῶς· B πρατοῦ δὲ μυριάδες δέκα, διχίλιοι δὲ ἱππεῖς ἐπὶ μυρίοις. βασιλεῖς δὲ ὑπῆκοοι συνεμάχουν, Βόκχος ὁ Λιβύων, καὶ Ταρκόνδημος ὁ τῆς ἄνω Κιλικίας, καὶ Καππαδοκίας μὲν, Ἀρχέλαος, Παφλαγονίας δὲ, Φιλάδελφος, Κομμαγηνῆς δὲ, Μιθριδάτης, Ἀδάλλας δὲ, Θρᾴκης. οὗτοι μὲν αὐτοῦ παρῆσαν. ἐκ δὲ Πόντου Πολέμων πρατὸν ἔπεμπε, καὶ Μάρχος ἐξ Ἀραβίας, καὶ Ἡρώδης ὁ Ἰουδαῖος· ἔτι δὲ Ἀμύντας, ὁ Λυκαόνων καὶ Γαλατῶν βασιλεύς. ἦν δὲ καὶ τοῦ τῶν Μήδων βασιλέως ἀπεσταλμένη βοήθεια. Καίσαρι δὲ νῆες ἦσαν πρὸς ἀλκὴν πεντήκοντα καὶ διακόσιαι, πρατοῦ δὲ ὀκτὼ μυριάδες, ἱππεῖς δὲ τοσαπλήσιοι ὅ πλῆθος τοῖς πολεμίοις. ἦρχον δὲ Ἀντώνιος μὲν τῆς ἀπ' Εὐφράτου καὶ Ἀρμενίας, μέχρι πρὸς τὸν Ἰόνιον καὶ Ἰλλυριοὺς, Καῖσαρ δὲ ἀπ' Ἰλλυριῶν τῆς ὑπὸ τὸν ἑσπέριον ὠκεανὸν κατηκούσης, καὶ τῆς ἀπ' ὠκεανοῦ πάλιν ὑπὸ τὸ Τυρρηνικὸν καὶ Σικελικὸν πέλαγος. Λιβύης δὲ τοῦ Ἰταλίαν καὶ Γαλατίαν καὶ Ἰβηρίαν μέχρι στηλῶν Ἡρακλείων ἀντιπαρήκουσαν εἶχε Καῖσαρ, τὰ δὲ ἀπὸ Κυρηνῆς μέχρις Αἰθιοπίας, Ἀντώνιος. οὔπω δὲ ἄρα προσῆκεν τῆς γυναικὸς ἕω, ὥστε τοῦ πεζοῦ πολὺ διαφέρων, ἐβούλετο τοῦ ναυτικοῦ τὸ κράτος εἶναι, διὰ Κλεοπάτραν· καὶ ταῦτα, πληρωμάτων ἀπορίᾳ συναρπαζομένους ὁρῶν ὑπὸ τῶν τεκταρχῶν ἐκ τῆς πολλὰ δὴ πλάνης Ἑλλάδος ὁδοιπόρους, ὀνηλάτας, θεριστὰς, ἐφήβους· καὶ οὐδὲ οὕτω πληρουμένας ταῖς ναῦς, ἀλλὰ ταῖς πλείσταις ἀποδεεῖς καὶ μοχθηρῶς πλεούσας. Καῖσαρ δὲ οὐ πρὸς ὕψος οὐδὲ ὄγκον ὑπιδεικτικῶς πεπηγυίας ναυσὶν, ὑστρόφοις δὲ καὶ ταχείαις καὶ πεπληρωμέναις ἀκριβῶς ἐξηρτυμένοις, ἐν Τραυίῳ καὶ Βρεντησίῳ συνέχων τὸν ναυτικὸν, ἔπεμπε πρὸς Ἀντώνιον, ἀξιῶν μὴ διατείβειν τὸν χρόνον, ἀλλ' ἔρχεσθαι μετὰ τῶν δυνάμεων· αὐτὸς δὲ τῷ μὲν πόλῳ παρέξειν ὅρμους ἀκωλύτους καὶ λιμένας, ὑποχωρήσειν δὲ τῷ πεζῷ τῆς Ἰταλίας, ἵππου δρόμον ἀπὸ θαλάσσης, μέχρις ἂν ἀσφαλῶς ἀποβῇ καὶ στρατοπεδεύσηται. Τούτοις ἀντικομπάζων Ἀντώνιος, αὐτὸν μὲν εἰς μονομαχίαν προεκάλει, καὶ πρὸς ὢν πρεσβύτερος· εἰ δὲ φεύγοι τοῦτο, πρὸς φάρσαλον ἠξίου τοῖς στρατεύμασιν, ὡς πάλαι Καῖσαρ καὶ Πομπήϊος, διαγωνίσασθαι. φθάνει δὲ Καῖσαρ, Ἀντωνίου πρὸς ὃ Ἄκτιον ὁρμοιοῦντος, ἐν ᾧ τόπῳ νῦν ἡ Νικόπολις ἵδρυται, διαλαβὼν τὸν Ἰόνιον, καὶ τῆς Ἠπείρου χωρίον, ὃ Τορώνη καλεῖται, κατασχών. θορυβουμένων δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀντώνιον, (ὑστέρει γὰρ ὁ πεζὸς αὐτοῖς) ἡ μὲν Κλεοπάτρα σκώπτουσα, Τί δεινὸν (ἔλεγεν) εἰ Καῖσαρ ὑπὸ τῇ Τορώνῃ κάθηται; Ἀντώνιος δ', ἅμα ἡμέρᾳ τῶν πολεμίων ὑπιπλεόντων, φοβηθεὶς μὴ τῶν ὑπιβατῶν ἐρήμους ἕλωσι ταῖς ναῦς, οὓς μὲν ἐρέτας ὁπλίσας ὑπὸ τῶν καταστρωμάτων παρέταξεν ὄψεως ἕνεκα.

A Athenis Liber pater vi venti ex Gigantum pugna excussus atque in theatrum est delapsus. Referebat autem genus suum ad Herculem Antonius, & Liberum patrem, vt supra retulimus, æmulabatur vita, & Bacchus minor dicebatur. Idem turbo Eumenis quoque & Attali colossos inscriptione Antonios Athenis irruens, solos ex multis prostrauit. Nauis Cleopatræ regia Antonias appellata fuit. Ostentum in ea mirum accidit. Hirundines nidulatæ fuerant sub puppi. Aliæ vero inuolantes & has exegerunt & pullos perdiderunt. Postquam ad bellum congressi sunt, habuit Antonius naues bellicas non minus quingentas, in quibus octo & decem ordinum frequentes erant superbe & ad triumphum exornatæ, peditum centum millia, duodecim equitum. Reges ei parentes in auxiliis erant Bocchus Africæ, Tarcondemus superioris Ciliciæ, Cappadociæ Archelaus, Paphlagoniæ Philadelphus, Commagenæ Mithridates, Adallas Thraciæ. Hi interfuerunt bello. Ex Ponto Polemon auxilia misit, Manchus item ex Arabia, & Herodes Iudæus: adhæc Amyntas Lycaonum & Galatiæ rex. A Medorum etiam rege submissa auxilia. Cæsari naues fuerunt bellicæ CCL, LXXX. millia peditum, totidem equitum quot hostibus. Imperabat Antonius ab Euphrate & Armenia vsque ad mare Ionium & Illyricum: Cæsar ab Illyrico toti tractui qui ad Oceanum occidentalem pertinet, ab Oceano rursus ad Thuscum & Siculum pelagus Africam, qua Italiæ, Galliæ, & Hispaniæ ad columnas Herculis vsque obuertitur, Cæsar tenebat: reliquum à Cyrenis Æthiopia tenus Antonius. Vsque adeo vero appendix erat hic fœminæ, vt quum peditatu longe præstaret, Cleopatræ gratia robur poneret omne in classe, idque quum videret sociorum naualium inopia à præfectis nauium corripi ex afflictissima Græcia viatores, agasones, messores, adolescentulos, ac ne ita quidem compleri naues, sed plerasque manere vacuas & male ad nauigandum instructas. Cæsar, non ad altitudinis vel molis ostentationem pompose ædificatis nauibus, sed agilibus, expeditis, & egregie completis instructus, Tarenti & Brundusii classem habebat. Hic misit ad Antonium postulatum ne tempus tereret, sed admoueret copias, classi se stationes securas & portus præbiturum, terrestribus copiis de continente Italiæ concessurum equi curriculum à mari, quoad tuto descendisset & castra locasset. Antonius contra iactabundus prouocauit eum, vt solus secum, licet ætate ipse foret grauior, congrederetur. Quod si declinaret, in campis Pharsalicis poposcit, sicut pridem Cæsar & Pompeius, signa vt secum conferret. Præuertit autem Cæsar, dum apud Actium in statione est Antonius, quo loco nunc est Nicopolis cõdita, transmisso mari Ionio oppidum Epiri, quæ Toryne vocatur, occupare. Tumultuantibus hic illis qui erant circa Antonium, (nam pedestres copiæ eorum nondum aderant) irridens Cleopatra, Quid miri est, inquit, si in Toryne considet Cæsar? Antonius, inuehentibus prima luce hostibus, timens ne inanes propugnatoribus naues caperent, ad speciem instruxit in tabulatis remiges armatos,

remos erigi & suspendi ex vtroque nauium latere præcepit, atq; ita in faucibus portus ad Actium obuersas in hostem continuit quasi instructas remigio & paratas ad confligendum. Ita delusus Cæsar retro abiit. Aquam insuper magna solertia operibus complexus intercepit hostibus, quum loca illa circa paucam & vitiosam haberent. Generose item egit contra Cleopatræ sententiam cum Domitio. Quum enim febre iam correptus ille minutum acatium conscendisset; atque ad Cæsarem transisset, etsi grauiter tulit id Antonius, misit ei tamen omnia impedimenta cum amicis & seruis. Domitius vero, tanquã pœniteret eum quòd perfidia sua & proditio non esset clam, ilico expirauit. Desciuerunt reges quoq; Amyntas & Deiotarus ad Cæsarem. Quia vero classis Antonii nihil prospere gerebat, neque ad rem vllam mature occurrebat, subactus est iterum terrestres copias respicere. Canidius quoque, qui præerat legionibus, sub ipsum discrimen mutata sententia, autor fuit vt Cleopatram remitteret, recedensque in Thraciam vel Macedoniam, decerneret terrestri Marte. Quippe Getarum rex Dicomes, magna manu ostendebat se ei subuenturum. Neq; vero esse infame si exercitato bello Siculo Cæsari mari cederet, sed absurdum si terrestrium certaminum Antonius peritissimus, tot legionum non vteretur robore & apparatu, sed distraheret & absumeret in classem vires. Verumenimvero extudit Cleopatra classe vt bellum decerneretur, circumspiciẽs iam tum fugam, componensque res suas, non vbi ad victoriam consuleret, sed vnde expediret fugam rebus perditis quam facillime. Longa brachia erant castrorum ad stationem classis pertinentia, qua transire Antonius sine vlla solebat suspicione. Cæsar autem à seruo edoctus posse illum per brachia descendentem occupari, summisit subsessores. Illi tantulo modo maturius exurrexerunt, vt corripuerint illum qui antecedebat Antonium, atque hic cursu ægre effugerit. Postquam decernere deliberatum est prælio nauali, reliquas naues extra sexaginta Ægyptias concremauerunt. Optimas quasque & amplissimas à triremi vsque ad decem ordinum naues compleuit. eo imposuit viginti millia peditum & duo sagittariorum. Ibi quendam ordinum ductorem pedestrium certaminum scientem, qui complura prælia sub Antonio decertauerat, corpusque cicatricibus habebat concisum, Antonio præsenti ferunt eiulantem dixisse, Quid, imperator, hisce diffisus vulneribus & gladiis spem tuã profligatis in lignis reponis? Ægyptii & Phœnices in mari prælientur: nobis permitte terram, in qua assueuimus stantes occumbere vel vincere hostes. Ad ea nihil respondit, manu tantum & vultu quasi excitans eum vt bono animo esset, præteriit omni bona spe deposita. Nempe gubernatores vela, quum ea vellent relinquere, imponere in naues & portare secum coegit, addens faciundum nequis hostium fuga euadat. At illo die & proximis tribus grandi vento fluctuans mare prælium interpellauit. Quinto die cælo sereno & tranquillo mari concurrere. Antonius cum Poplicola in dextero cornu egit, in sinistro Cœlius, mediam aciem M. Octauius & M. Iusteius obtinuere.

A τοὺς δὲ ἀφράκτους τῶν νεῶν ἐγείρας καὶ πηρώσας, ἑκατέρωθεν ἐν τῷ στόματι τοῦ Ἄκτιον αὐλιτοφόρους συνέσχεν, ὡς ἐπὶ-
ρεις καὶ παρεσκευασμένας ἀμύνεσθαι. καὶ Καῖσαρ μὲν ὀπίσω
καταστρατηγηθεὶς ἀπεχώρησεν. ἔδοξε δὲ καὶ τὸ ὕδωρ, ὀμη-
χάνως ἐρύμασί τισιν ἐμπεριλαβών, ἀφελέσθαι τοῖς πολε-
μίοις, τῶν ἐν κύκλῳ χωρίων ὀλίγον καὶ πονηρὸν ἐχόντων.
ὀγνωμόνως δὲ καὶ Δομίτιος προσεμάχετο τῷ τοῦ Κλεο-
πάτρας γνώμῃ. ἐπεὶ γὰρ ἐκεῖνος ἤδη πυρέττων μικρὸν
ἐμβὰς ἀκάτιον, πρὸς Καίσαρα μετέστη, βαρέως ἐνεγκὼν
ὁ Ἀντώνιος, ὅμως πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἀποσκευὴν, μετὰ τῶν
B φίλων καὶ τῶν θεραπόντων, ἀπέπεμψε. καὶ Δομίτιος μὲν,
ὡς τοῦ ὅτι τῷ μὴ λαθεῖν τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ καὶ προδοσίαν
μεταβαλλόμενος, εὐθὺς ἐτελεύτησεν. ἐγκαταλιπόντες δὲ καὶ βασι-
λέων ἀποστάσεις, Ἀμύντου καὶ Δηιοτάρου, πρὸς Καίσαρα.
ὁ δὲ ναυτικὸν ἐν πόρῳ δὶς προσῆγε, καὶ πρὸς ἅπασαν ὑστε-
ρίζον βοήθειαν, αὖθις ἠνάγκαζε τῷ πεζῷ προσέχειν τὸν Ἀντώνιον. ἔσχε δὲ καὶ Κανίδιον τὸν ἀρχοντα τοῦ πεζοῦ μεταβο-
λὴ γνώμης τοῦτο τὸ δεινὸν καὶ συνεβούλευε, Κλεοπάτραν μὲν ἀποπέμπειν ἀναχωρήσαντα δὲ εἰς Θρᾴκην ἢ Μακε-
δονίαν, πεζομαχίᾳ κρῖναι. καὶ γὰρ Δικόμης ὁ Γετῶν βασι-
C λεὺς ἐπιφανέστατος πολλῇ στρατιᾷ βοηθήσειν· οὐκ εἰ) ὁ αἰσχρὸν
εἰ Καίσαρι γεγυμνασμένῳ πρὸς τὸν Σικελικὸν πόλεμον ἐκ-
κρήσονται τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ δεινὸν εἰ τῶν πεζῶν ἀγώνων
ἐμπειρότατος ὢν Ἀντώνιος, οὐ χρήσεται ῥώμῃ καὶ τοῦ δα-
σκεῖν τοσούτων ὁπλιτῶν, εἰς ναῦς ἀφανίζων καὶ καταμαλί-
σκων τὴν δύναμιν. οὐ μὴν ἀλλὰ ἐξενίκησε Κλεοπάτρα,
ἀφ' τῶν νεῶν κριθῆναι τὸν πόλεμον. ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρῶ-
σα, καὶ διεμέμη τὰ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὅπου πρὸς τὸ νικᾶν ἔσται
χρήσιμος, ἀλλὰ ὅθεν ἄπεισι ῥᾴστα, τῶν πραγμάτων ἀ-
πολυμένων. ἐν δὲ μακρᾷ σκέλη κατατείνοντα πρὸς τὸν
D ναύσταθμον τῆς στρατοπεδείας, δι' ὧν ὁ Ἀντώνιος εἰώθει πα-
ρεῖναι, μηδὲν ὑφορώμενος. οἰκέτου δὲ Καίσαρι φράσαν-
τος ὡς δυνατὸν εἴη κατιόντα ἀφ' τῶν σκελῶν συλλαβεῖν
αὐτὸν, ἔπεμψε τοὺς ὑπεδρεύσοντας. οἱ δὲ τοσοῦτον ἦλ-
θον, ὥστε συναρπάσαι τὸν προηγούμενον αὐτοῦ, προεξαναστάντες· αὐτὸς δὲ δρόμῳ μόλις ἐκφεύγει. ὡς δὲ ναυμαχεῖν ἐδέδοκτο, τὰς μὲν ἄλλας ἐνέπρησεν ναῦς, πλὴν ἑξήκοντα τῶν Αἰγυπτίων, τὰς δὲ ἀείστας καὶ μεγίστας ἀπὸ τεσσα-
ρεσι μέχρι δεκήρεσι, ἐπλήρου, δισμυρίους ἐμβιβάζων ὁπλί-
E τας, καὶ δισχιλίους τοξότας. ἔνθα πεζομάχον ἄνδρα τῶν τα-
ξιαρχῶν λέγουσι, παμπόλλοις ἠγωνισμένον ἀγῶσι Ἀντω-
νίῳ, καὶ κατατετεμημένον τὸ σῶμα, τοῦ Ἀντωνίου παρόντος ἀ-
νακλαύσασθαι, καὶ εἰπεῖν, Ὦ αὐτοκράτορ, τί τῶν τραυμά-
τῶν τούτων ἢ τοῦ ξίφους καταγνοὺς, ἐν ξύλοις πονηροῖς ἔχῃς τὰς ἐλ-
πίδας; Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες ἐν θαλάσσῃ μαχεσθῶσαν, ἡμῖν
γὰρ δὸς ἐφ' ἧς εἰώθαμεν ἑστῶτες ἀποθνήσκειν, ἢ νικᾶν τοὺς
πολεμίους. πρὸς ταῦτα μηδὲν ἀποκρινάμενος, ἀλλὰ τῇ
χειρὶ καὶ τῷ προσώπῳ μόνῳ οἷς ἐγκελευσάμενος τὸν ἄνδρα
θαρρεῖν, παρῆλθεν, οὐ χρηστὰς ἔχων ἐλπίδας· ὅς γε καὶ τοὺς
κυβερνήτας τὰ ἱστία βουλομένους ἀπολιπεῖν, ἠνάγκασεν
F ἐμβαλέσθαι καὶ κομίζειν λέγων ὅτι δεῖ μηδένα φεύγοντα τῶν
πολεμίων διαφυγεῖν. ἐκείνῃ μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ
τρεῖς τὰς ἐφεξῆς μεγάλῳ πνεύματι κυμαινόν τὸ πέλαγος
τὴν μάχην ἐπέσχε, πέμπτῃ δὲ ἠρεμίας καὶ γαλήνης ἀκλύστου γενομένης συνῆσαν· Ἀντώνιος μὲν, τὸ δεξιὸν κέ-
ρας ἔχων καὶ Γοπλικόλας· Κοίλιος δὲ, τὸ εὐώνυμον· ἐν μέσῳ δὲ Μάρκος Ὀκτάβιος, καὶ Μάρκος Γιστήιος.

Καῖσαρ δ' ὅτι τὸ εὐώνυμον τάξας Ἀγρίππῳ, αὐτὸς τὸ δεξιὸν κατέλιπε. τῶν δὲ πεζῶν, τῶν μὲν Ἀντωνίου, Κανίδιος· τῶν δ' Καίσαρος, Ταῦρος ὅτι τὴν θαλάττης ὡσαύτως τάξαντες ἡσύχαζον. αὐτῶν δὲ τῶν ἡγεμόνων, Ἀντώνιος μὲν ἐπεφοίτα παρακελεύων κωπήρεσι τοὺς στρατιώτας ὡσαυτως, ὑπὸ βείθους τῶν νεῶν, ὥσπερ ἐκ γῆς ἑδραίοις μάχεσθαι. τοῖς δὲ κυβερνήταις παρήγγελλε μένοντας, ὥσπερ ὁρμούσαις ἀτρέμαι ταῖς ναυσὶ δέχεσθαι τὰς ἐμβολὰς τῶν πολεμίων, τῷ τε τὸ σῶμα διεχωείαν φυλάττοντας. Καίσαρι δὲ λέγεται μὲν ἔτι σκότους ἀπὸ τῆς σκηνῆς κύκλῳ τε ἰόντι πρὸς τὰς ναῦς, ἄνθρωπος ἐλαύνων ὄνον ἀπαντῆσαι. πυθομένῳ δ' τὸ σῶμα, γνωείσας αὐτὸν, εἶπεν, Ἐμοὶ μὲν Εὔτυχος ὄνομα, τῷ δ' ὄνῳ, Νίκων. διὸ καὶ τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμῶν ὕστερον, ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἄνθρωπον. ὅτι δὲ καὶ τῷ ἄλλῳ παρατάξει, ἐν πλοίῳ πρὸς τὸ δεξιὸν κομισθεὶς, ἐθαύμασεν ἀτρεμοῦντας ἐν τοῖς στενοῖς τοὺς πολεμίους. ἡ γὰρ ὄψις τῶν νεῶν ἐπ' ἀγκύραις ὁρμουσῶν. καὶ τοῦτο μέχρι πολλοῦ πεπεισμένος, ἀνεῖχε τὰς ἑαυτοῦ, τὸν ὀκτὼ στάδια τῶν ἐναντίων ἀφεστώτας. ἕκτη δ' ἦν ὥρα, καὶ πνεύματος αἰρομένου πελαγίου, δυσανασχετοῦντες οἱ Ἀντωνίου πρὸς τὴν παρατείνουσαν, καὶ τοῖς ὕψεσι καὶ μεγέθεσι τῶν οἰκείων νεῶν πεποιθότες, ὡς ἀπρόσμαχοις, τὸ εὐώνυμον ἐκίνησαν. ἰδὼν δ' Καῖσαρ ἤδη, καὶ πρύμναν ἐκρούσατο τῷ δεξιῷ, βουλόμενος ἔτι μᾶλλον ἐκ τοῦ κόλπου καὶ τῶν στενῶν ἔξω τοὺς πολεμίους ὅτι ἀπάσασθαι, καὶ πρὸς πλέων εὐήρεσι σκάφεσι τοῖς ἑαυτοῦ συμπλέκεσθαι πρὸς τὰς ναῦς ὑπὸ ὄγκου καὶ πληρωμάτων ὀλιγότητος ἀργὰς καὶ βραδείας. ἀρχομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶν εἶ), ἐμβολαὶ μὲν οὐκ ἦσαν, οὐδὲ ἀναρρήξεις νεῶν· (τῶν μὲν Ἀντωνίου, βαρὺ βάρος ῥύμῃ οὐκ ἔχουσῶν, ἢ μάλιστα ποιεῖ τὰς τῶν ἐμβολῶν πληγὰς ἐνεργοῖς· τῶν δ' Καίσαρος ὀλίγον ἀντιπρῴρων συμφέρεσθαι πρὸς χαλκώματα στερεὰ καὶ τραχέα φυλασσομένων, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ πλευρὰν ἐμβολὰς διδόναι θαρρούντων. ἀπεθραύοντο γὰρ τὰ ἔμβολα ῥαδίως ἢ προσπέσοι σκάφεσι τετραγώνων ξύλων μεγάλων διήρῳ συνηρμοσμένων πρὸς ἄλληλα δεδεμένοις) ἦν οὖν πεζομαχία πρὸς φερὴς ὁ ἀγών· τὸ δ' ἀληθέστερον εἰπεῖν, τειχομαχία. τρεῖς γὰρ ἅμα καὶ τέσσαρες περὶ μίαν τῶν Ἀντωνίου συνείχοντο, γέρροις καὶ δόραισι καὶ κοντοῖς χρωμένων καὶ πυροβόλοις· οἱ δ' Ἀντωνίου καὶ καταπέλταις ἀπὸ ξυλίνων πύργων ἔβαλλον. Ἀγρίππου δ' θάτερον κέρας εἰς κύκλωσιν ἐκτείνοντος, ἀνταναγειν Ποπλικόλας ἀναγκαζόμενος, ἀπερρήγνυτο τῶν μέσων. θορυβουμένων δ' τούτων καὶ συμπλεκομένων τοῖς περὶ τὸν Ἄρρωνα, ἀκρίτου δὲ καὶ κενῆς ἔτι τῆς ναυμαχίας συνεστώσης, αἰφνίδιον αἱ Κλεοπάτρας ἑξήκοντα νῆες ὤφθησαν αἰρόμεναι πρὸς ἀπόπλοιον τὰ ἱστία, καὶ διὰ μέσου φεύγουσαι τῶν μαχομένων, (ἦσαν γὰρ ὀπίσω τεταγμέναι τῶν μεγάλων, καὶ διεκπίπτουσαι, παρεγχίαν ἐποίουν) οἱ δ' ἐναντίοι θαυμάζοντες ἐστέκοντο, τῷ πνεύματι κεκρατημένας ὁρῶντες ἐπεκρούσας πρὸς τὴν Πελοπόννησον. ἔνθα δὴ φανερὸν αὐτὸν Ἀντώνιος ἐποίησεν, οὔτε ἄρχοντος, οὔτε ἀνδρὸς, οὔτε ὅλως ἰδίοις λογισμοῖς διοικούμενον· ἀλλ' (ὥσπερ τις παίζων εἶπε, τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν) ἑλκόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ὡς ὑπὸ συμπεφυκὼς καὶ συμμεταφερόμενος. οὐ γὰρ ἔφθη τὴν ἐκείνης ἰδὼν ναῦν ἀποπλέουσαν καὶ πτόμενον ἐκλαθόμενος, καὶ προδοὺς καὶ ἀποστὰς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένους καὶ θνήσκοντας, εἰς πεντήρη μετεμβὰς

A Cæsar sinistro præfecit Agrippam, dexterum ipse retinuit. Copias Antonii terrestres Canidius, Cæsaris Taurus in littore instructas quietas tenuere. Antonius actuaria naui circumuectus & adhortatus est milites, monẽs vt ob nauium pondus velut in solo stabiles pugnarent. Gubernatoribus imperauit vt, quasi in ancoris stantibus nauibus, nihil se mouentes incursum hostium exciperent, declinarentque iniquitatem loci in faucibus portus. Cęsari memorãt, tenebris adhuc quum egressus tabernaculo esset, in orbem circumeunti ad lustrandã classem, hominem quendam qui agebat asinum,
B occurrisse: nomẽ quærenti, quum eum cognosceret, respondisse hominem, Fortunato mihi nomẽ est, asino victori. Vnde locũ illum rostris nauium post exornans, asini & hominis illius statuam ex ære posuit. Contemplatus reliquam aciem & nauigio ad dextrum cornu vectus, quiescentes in angustiis miratus est hostes. Siquidem stantium in ancoris erat nauium species, idque diu credens sustinuit suas, quę octo stadiis ab hostibus aberant. Iam hora erat sexta, quum vento ex alto increbrescente cunctationem molestę ferentes Antonii milites, nauiumque suarum freti fastigio & amplitudine, sicut inexpugnabili, sinistrum cornu mo-
C uerunt. Id Cæsar contemplatus, exultauit, nauesque in dextro cornu inhibuit, quo magis ac magis ex sinu & angustiis eliceret hostem, & circumuectus nauigiis suis expeditis dimicaret cum nauibus ob molem & sociorum naualium paucitatem ignauis & segnibus. Vbi ad manus ventum est, haud datæ impressiones fuerunt neque irruptiones nauium, quòd naues Antonii non valerent ob pondus concitari, vnde redduntur potissimum impressionum ictus validi: Cæsaris vero naues nõ tantum ne infestæ fronte cum rostris committe-
D rentur firmis & asperis vitarent, sed ne incursum quidem facere auderent in latus. quando comminuebantur facile rostra eorum, qua in naues impingebant tignis ingentibus quadratis, quæ colligata inter se ferro erant, compactas. Erat igitur assimile pedestri prælio certamen, aut, vt verius dicam, murorum oppugnationi. Simul enim tres aut quatuor vnam Antonii cingebant, tragulisque & lanceis & contis & telis ignitis pugnabant. Antoniani ingerebant etiam catapultis ex turribus ligneis tela. Porrigente ad circumdãdos hostes alterum cornu Agrippa, expandere contra Poplicola suos coactus, à media acie sua est diuul-
E sus. Tumultuante hac, ac cum Arruntio dimicante, nondum autem decreto sed communi adhuc Marte, repente sexaginta Cleopatræ naues conspectæ vela ad discessum in altum dare, ac per medios fugam arripere pugnantes. nam magnis nauibus locati à tergo fuerant, perrumpentesque tumultum cierunt. Hostes obstupefacti petentes viderunt secundo vento Peloponnesum. Hic vero patefecit se Antonius nec ducis nec viri nec omnino suo duci consilio, sed, quod ludens quispiam dixit, amantis animam in alieno viuere corpore, raptus à fœmina est, vt si cõglutinatus ei foret vna-
F que moueretur cum ea. nam simulatq; nauẽ contẽplatus est illius vela facientẽ, omniũ oblitus, proditis & desertis illis qui pro ipso certabant atque animam profundebant, conscendit quinquiremẽ,

Alexandro Syro & Scellio ſolis comitibus, ſequutaſq; eſt perditam iam & perditurã inſuper ipſum. Illa percipiens eũ venire, ſignũ ſuſtulit ex naui. Ita ad eam Antonius delatus & acceptus naui, neque aſpexit illam neque aſpectus eſt ab illa. Solitarius tranſiit in proram, atq; ibi tacitus cogitabunduſq; conſedit, ambabus manibus caput tenens. Interea Liburnicæ Cæſaris quę inſequebantur eũ, in conſpectu fuere. Antonius iuſſo infeſtã circumagi nauem, cæteras repulit: Eurycles vero Lacon ferox inſtitit, lanceam ex tabulatis nauis minitabundus vibrans. Conſiſtente in prora Antonio, & quęrente quiſnam eſt hic, Antonium qui cõſectatur? Ego, inquit, Eurycles Lacharis filius, Cæſaris fortuna patris mei perſequens necem. Fuerat Lachares ob latrocinii crimẽ ab Antonio ſecuti percuſſus. Neque tamen irruptionem dedit in nauem Antonii Eurycles: ſed alteram prætoriam (duæ enim erant) roſtro percuſſam contorſit, atque impactam obliquam cepit, ſimulque ex aliis vnam, qua exquiſita ſupellex portabatur. Vt hic abſceſſit, Antonius eadem componens ſe figura, ſilentium egit. Poſtquam tres dies tranſegit in prora ſolus, ſeu ira percitus ſeu erubeſcens illam, appulit ad Tænarum. Ibi fœminę familiares adduxerunt eos primum ad mutua colloquia, deinde ad conuiuia vna ineunda & ad concubitum perpulere. Iam naues onerariæ quoque non paucę & amici aliquot ex fuga ad eum confluxerunt, profligatam nuntiantes claſſem, ſed terreſtres copias arbitrari ſe conſtare. Ita Antonius nuntios ad Canidium miſit, imperans vt propere per Macedoniam reciperet ſe cum exercitu in Aſiam. A Tænaro in Africam tranſmiſſurus, nauem vnam onerariam magna pecuniæ vi, magni pretii etiam aureo & argenteo inſtrumento regio onuſtam ſelegit donauitque amicis, iubens vt ea partirentur inter ſe & ſaluti ſuæ proſpicerent. Abnuentes flenteſque ſane quam placide & humaniter conſolatus, precatuſque vt reciperent ſe, dimiſit, ſcriptis ad Theophilum procuratorem ſuum Corinthi literis vt ſecuritatem expediret illis, abſconderetque eos, quoad placare Cæſarem quiuiſſent. Hic fuit Theophilus Hipparchi pater, eius cuius fuit autoritas apud Antonium maxima, & primus ad Cæſarem ex libertis eius defecit, ac domicilium ſuum poſt contulit Corinthum. Hoc in ſtatu res erant Antonii. Ad Actium quum claſſis Antonii diu fuiſſet Cæſari obluctata, atque grauiſſime ab inſurgentibus in proram infeſtata fluctibus, tandem hora decima ſuccubuit, neque plus quinque millia cecidere. Naues captæ trecentæ, vt ipſe in commentariis tradidit Cæſar. Haud multi ſenſerant Antonii fugam: atque audientibus res primo viſa incredibilis, nouemdecim legionibus peditum integrorũ adhuc & duodecim millibus equitũ relictis capere eum fugam, quaſi non ſubinde ambigua vſus fortuna, neque ſexcentorum certaminum & bellorum fuiſſet vicibus verſatus. Milites eius in deſiderio quoq; & expectatione erãt mox alicunde apparituru. Tantam autem præſtiterunt ei fidẽ & virtutẽ, vt & fuga eius patefacta cohęſerint diebus ſeptẽ, miſſoſq; ad ſe à Cæſare legatos repudiauerint.

A Ἀλεξανδρου τοῦ Σύρου καὶ Σκελλίου μόνων αὐτῷ συνεμβαντων, ἐδίωκε τὴν ἀπολωλεκυῖαν ἤδη καὶ προσαπολοῦσαν αὐτόν. ἐκείνη δὲ γνωρισασα σημεῖον ἀπὸ τῆς νεώς, ἀνέχε· καὶ προσενεχθεὶς οὕτω καὶ ἀναληφθεὶς, ἐκείνου μὴ οὔτε εἶδεν, οὔτε ὤφθη· παρελθὼν δὲ μόνος εἰς πρῴραν, ἐφ' αὑτοῦ ἐκάθητο σιωπῇ, ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἐχόμενος τῆς κεφαλῆς. ἐν τούτῳ δὲ λιβυρνίδες ὤφθησαν διώκουσαι πολλὰ Καίσαρος· ὁ δὲ ἀντίπρωρον ἐπιστρέφειν τὴν ναῦν κελεύσας, τὰς μὴ ἄλλας ἀνέστειλεν· Εὐρυκλῆς δ' ὁ Λάκων ἐνέκειτο σοβαρὸς, λόγχην τινὰ κρεμαμένων ἀπὸ
B τοῦ καταστρώματος, ὡς ἀφήσων εἰς αὐτόν. ἐπιστάντος δὲ τῇ πρῴρᾳ τοῦ Ἀντωνίου, καὶ, Τίς οὗτος (εἰπόντος) ὁ διώκων, Ἀντώνιον; Ἐγὼ (εἶπεν) Εὐρυκλῆς ὁ Λαχάρους, τῇ Καίσαρος τύχῃ τὸν τοῦ πατρὸς ἐκδικῶν θάνατον. ὁ δὲ Λαχάρης ὑπὸ Ἀντωνίου λῃστείας αἰτίᾳ πρεπόντως ἐπελελέκιθη. πλὴν οὐκ ἐνέβαλεν ὁ Εὐρυκλῆς εἰς τὴν Ἀντωνίου ναῦν, ἀλλὰ τὴν ἑτέραν τῶν ναυαρχίδων (δύο γὰρ ἦσαν) τῷ χαλκώματι παταξας προσεῤῥήξατο, καὶ ταύτῃ τε πλαγιαν προσπεσοῦσαν εἷλε, καὶ τῶν ἄλλων μίαν, ἐν ᾗ πολυτελὴς σκευὴ τῶν προσεῖ διαιτωμένων ἦσαν. ἀπαλλαγεὶς δὲ
C τούτου, πάλιν ὁ Ἀντώνιος εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα καθεὶς ἑαυτὸν, ἡσυχίαν ἦγε· καὶ τρεῖς ἡμέρας καθ' ἑαυτὸν ἐν πρῴρᾳ διαιτηθεὶς, εἴθ' ὑπὸ ὀργῆς, εἴτε αἰδούμενος ἐκείνην, Ταινάρῳ προσέφερεν. ἐνταῦθα δὲ αὐτοῖς αἱ συνήθεις γυναῖκες πρῶτον μὴ εἰς λόγους ἀλλήλοις συνήγαγον, εἶτα συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν ἔπεισαν. ἤδη δὲ καὶ τῶν στρογγύλων πλοίων ἐκ ὀλίγα καὶ τῶν φίλων τινὲς ἐκ τῆς ἥττης ἠθροίζοντο πρὸς αὐτοὺς, ἀγγέλλοντες ἀπολωλέναι τὸ ναυτικὸν, οἴεσθαι δὲ τὸ πεζὸν συνεστάναι. Ἀντώνιος δὲ πρὸς μὲν Κανίδιον ἀγγέλους ἔπεμψεν, ἀναχωρεῖν διὰ Μακεδονίας
D εἰς Ἀσίαν τῷ στρατῷ κατὰ τάχος κελεύων, αὐτὸς δὲ μέλλων ἀπὸ Ταινάρου πρὸς τὴν Λιβύην διαίρειν, ὁλκάδα μίαν πολυμυθήτου νόμισμα, πολλοῦ δὲ ἀξίας ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κατασκευὰς τῶν βασιλικῶν κομίζουσαν ἐξελόμενος, τοῖς φίλοις ἐπέδωκε, χρῆναι νείμασθαι καὶ σώζειν ἑαυτοὺς κελεύσας. δεομένους δὲ καὶ κλαίοντας, εὐμενῶς πάνυ καὶ φιλοφρόνως προσφωνήσας καὶ δεηθεὶς, ἀπέστειλε γράψας πρὸς Θεόφιλον τὸν ἐν Κορίνθῳ διοικητὴν, ὅπως ἀσφάλειαν ἐκποιήσῃ, καὶ ἀποκρύψῃ τοὺς ἄνδρας, ἄχρις αὐ ἱλάσασθαι Καίσαρα δυνηθῶσιν. οὗτος ὢν Θεόφιλος Ἱππάρχου πατὴρ τοῦ πλήσιον τοῦ Ἀντωνίῳ δυνηθέντος, πρώτου δὲ πρὸς Καίσαρα τῶν ἀπελευθέρων μεταβαλομένου, καὶ κατοικήσαντος ὕστερον ἐν Κορίνθῳ. ταῦτα μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν Ἀντώνιον. ἐν Ἀκτίῳ δὲ πολὺ ὁ στόλος ἀντιχὼν Καίσαρι χρόνον, καὶ μέγιστον βλαβεὶς ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ὑψηλοῦ κατὰ πρῴραν ἱσταμένου, μόλις ὥρας δεκάτης ἀπεῖπε. καὶ νεκροὶ μὲν οὐ πλείους ἐγένοντο πεντακισχιλίων, ἑάλωσαν δὲ τριακόσιαι νῆες, ὡς αὐτὸς ἀνέγραψε Καῖσαρ. ἤλπιζοντο δὲ οἱ πολλοὶ περιφανοῦς Ἀντωνίου, καὶ τοῖς πυθομένοις τοσοῦτον ἄπιστος ἦν ὁ λόγος, εἰ δέκα καὶ ἑνὸς τάγματα πεζῶν ἀπιστήσαντα, καὶ δισχιλίους ἔτι μυρίοις ἱππεῖς ἀπολιπὼν
F οἴχεται, καθάπερ οὐ πολλάκις ἐπ' ἀμφότερα τῇ τύχῃ κεχρημένος, οὐδὲ μυρίων ἀγώνων καὶ πολέμων μεταβολαῖς ἐγγεγυμνασμένος. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πόθον τινὰ καὶ προσδοκίαν εἶχον, ὡς αὐτίκα ποθὲν ἐπιφανησομένου· καὶ τοσαύτην ἐπεδείξαντο πίστιν καὶ ἀρετὴν, ὥστε καὶ τῆς φυγῆς αὐτοῦ φανερᾶς γενομένης, ἡμέρας ἑπτὰ συμμεῖναι, πρεσβευσαντες ἐπιπρεσβευόμενον αὐτοῖς Καίσαρα.

τέλος δὲ τοῦ στρατηγοῦ Κανιδίου, νύκτωρ ἀποδρᾶντος, καὶ καταλιπόντος τὸ στρατόπεδον, ἠρημωμένοι πάντων ἔρημοι, καὶ προσδοθέντες ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, τῷ κρατοῦντι προσεχώρησαν. ἐκ τούτου Καῖσαρ μὲν ἐπ' Ἀθήνας ἔπλευσε, καὶ διαλλαγεὶς τοῖς Ἕλλησι, τὸν προειλημμένον σῖτον ἐκ τοῦ πολέμου διένειμε ταῖς πόλεσι, προσταττούσαις ἀθλίως, καὶ προεικεκομμένας χρημάτων, ἀνδραπόδων, ὑποζυγίων. ὁ γοῦν παππος ἡμῶν Νίκαρχος διηγεῖτο τοὺς πολίτας ἀπόμους ἀναγκάζεσθαι τοῖς ὤμοις καταφέρειν μέτρον πυρῶν τεταγμένον ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀντίκυραν θάλασσαν, ὑπὸ μαστίγων ἐπιτραχυνομένους, καὶ μίαν μὲν οὕτω φορὰν ἐποίουν, τὸν δὲ δεύτεραν ἤδη μεμετρημένοις καὶ μέλλοντιν αἴρεσθαι, νενικημένον Ἀντώνιον ἀγγελίῳ. καὶ τοῦτο σῶσαν τὸν πόλιν· εὐθὺς γὰρ τῶν Ἀντωνίου διοικητῶν καὶ στρατιωτῶν φυγόντων, ἀφανείμασθαι τὸν σῖτον αὐτοί. Ἀντώνιος δὲ Λιβύης ἀφάμενος, καὶ Κλεοπάτραν εἰς Αἴγυπτον ἐκ Παραιτονίου πρεσπέμψας, αὐτὸς ἀπέλαυνεν ἐρημίας ἀφθόνου σὺν δυσὶ φίλοις ἀλύων καὶ πλανώμενος, Ἕλλῃνι μὲν Ἀρεισοκράτει ῥητορικῷ, Ῥωμαίῳ δὲ Λουκιλίῳ· περὶ οὗ δι' ἑτέρων γεγράφαμεν, ὡς ἐν Φιλίπποις ὑπὲρ τοῦ ἀφαφυγεῖν Βροῦτον, αὐτὸς αὐτὸν, ὡς δὴ Βροῦτος ὤν, ἐπεχείρησε τοῖς διώκοσι· καὶ ἀφαιρεθεὶς ὑπ' Ἀντωνίου, ἀφ' τοῦτο πιστὸς αὐτῷ καὶ βέβαιος ἄχρι τῶν ἐσχάτων καιρῶν παρέμενεν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἐν Λιβύῃ δυνάμιν ὁ πεπιστευμένος ἀπέστησεν, ὁρμήσας ἑαυτὸν ἀνέλεν, καὶ ἀφακωλυθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων, καὶ κομισθεὶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εὗρε Κλεοπάτραν ἐπιτολμῶσαν ἔργῳ τοῦ βαθόλου καὶ μεγάλῳ. τοῦ γὰρ ἐίργοντος ἰσθμοῦ τὴν ἐρυθρὰν ἀπὸ τῆς κατ' Αἴγυπτον θαλάσσης, καὶ δοκοῦντος Ἀσίαν καὶ Λιβύην διείργειν ἡ σφίγγεται μάλιστα τοῖς πελάγεσι, καὶ βραχύτερος οὗτός ἐστι, πεντακοσίων σταδίων ὄντων, ἐπεχείρησεν ἄρασα τὸν στόλον, ὑπερνεωλκῆσαι, καὶ καθεῖσα ταῖς ναυσὶ εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμεως, ἔξω κατοικεῖν, ἀποφυγοῦσα δουλείαν καὶ πόλεμον. ἐπεὶ δὲ ταῖς πρώταις ἀνελκομένας τῶν νεῶν οἱ Ἄραβες κατέκαυσαν, ἔτι δὲ Ἀντώνιος τὴν ἐν Ἀκτίῳ στρατὸν ἤετο συμμένειν, ἐπαύσατο, καὶ τὰς ἐμβολὰς ἐφύλαττεν. Ἀντώνιος δὲ τὴν πόλιν ἐκλιπὼν καὶ τὰς μετὰ τῶν φίλων ἀφατείας, οἴκησιν ἔναλον κατεσκεύαζεν αὐτῷ πρὸς τῷ Φάρῳ, εἰς τὴν θάλασσαν χῶμα προβαλών· καὶ δὴ πολλὴν αὐτοῦ φυγὰς ἀνθρώπων, καὶ τὸν Τίμωνος ἀγαπᾶν καὶ ζηλοῦν βίον ἔφασκεν, ὡς δὴ πεπονθὼς ὅμοια. καὶ γὰρ αὐτὸς ἀδικηθεὶς ὑπὸ φίλων καὶ ἀχαριστηθεὶς, ἀφ' τοῦτο πᾶσιν ἀνθρώποις ἀπιστεῖν καὶ διεχεραίνειν. ὁ δὲ Τίμων, ἐκεῖνος Ἀθηναῖος, ὃς καὶ γέγονεν ἡλικίᾳ μάλιστα κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὡς ἐκ τῶν Ἀριστοφάνους καὶ Πλάτωνος δραμάτων λαβεῖν ἔστιν· (κωμῳδεῖται γὰρ ἐν ἐκείνοις ὡς δυσμενὴς καὶ μισάνθρωπος) ἐκκλίνων τε καὶ διωθούμενος ἅπασαν ἔντευξιν, Ἀλκιβιάδῃ νέῳ ὄντα καὶ θρασὺν ἠσπάζετο καὶ κατεφίλει προθύμως· Ἀπημάντου θαυμάσαντος, καὶ πυθομένου τὴν αἰτίαν, φιλεῖν ἔφη τὸν νεανίσκον, εἰδὼς ὅτι πολλῶν Ἀθηναίοις κακῶν αἴτιος ἔσοιτο. τὸν τε Ἀπήμαντον μόνον, ὡς ὅμοιον αὐτῷ καὶ ζηλοῦντα τὸν βίον τὸν αὐτόν, ἔστιν ὅτε προσίετο· καὶ ποτε τῆς τῶν χοῶν οὔσης ἑορτῆς, εἰσῆλθε καθ' αὑτοὺς οἱ δύο. τοῦ δὴ Ἀπημάντου φύσαντος, Ὡς καλὸν ὦ Τίμων, τὸ συμπόσιον ἡμῖν, Εἴγε σὺ (ἔφη) μὴ παρῆς. λέγεται τε, Ἀθηναίων ἐκκλησιαζόντων, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, ποιῆσαι σιωπὴν καὶ προσδοκίαν μεγάλην ἀφ' τοῦ παράδοξον. εἶτα εἰπεῖν,

Ἔστί μοι

A Denique vbi dux noctu profugit Canidius & castra reliquit, ab omnibus derelicti, proditique à ducibus suis, aggregauerunt se ad victorem. Hinc nauigauit Cæsar Athenas, ac Græcis placatus ciuitatibus afflictis & exutis pecunia seruitiisque & iumentis, superans ex bello frumentum distribuit. Commemorabat proauus noster Nicarchus, ciues nostros modum præfinitum tritici omnes humeris deferre coactos ad prætextum Anticyræ mare, flagellisque ad maturandum concitatos, atque vnum onus sic portasse; alterum mensum iam sublaturis victum Antonium allatum fuisse, idque conseruasse ciuitatem. Extemplo enim procuratoribus & militibus Antonii fugam arripientibus frumentum ipsos partitos. Porro Antonius in Africam delatus, præmissa in Ægyptum ex Parætonio Cleopatra, coniecit se semel in solitudinem cum duobus amicis palans & vagans, Græco Aristocrate rhetore & Lucilio Romano. de quo alio loco scripsimus acie, Philippensi, quo spatium haberet Brutus effugiendi, tradidisse sese, vt si Brutus esset, insequentibus, & quòd conseruatus ab Antonio esset, fidum ei firmumque vsque ad extrema tempora permansisse. Postquam præfectus copiis Africanis desciuit ab eo, instituit sibi manus inferre: verum interpellatus ab amicis, delatusque Alexandriam, Cleopatram offendit opus aggressam audax & grande. Isthmum, qui mare rubrum dirimit ab Ægyptio, qui etiam distinguere Asiam & Africam putatur, qua maxime ab vtroque stringitur pelago & coarctatur, vt non plus trecentis stadiis pateat in latum, adorta est traiicere classem, demissisque in sinum Arabicum cum magna pecuniæ vi copiis & nauibus sedes quærere remotas, seruitutem & bellum refugiens. Cæterum quia primas naues quæ subuehebantur, Arabes Petræi inflammauerunt, & Antonius exercitum Actiacum existimauit adhuc integrum esse, destitit cœpto, atque ostia Nili stationibus sepsit. At Antonius relicta vrbe & amicorum consuetudine, domiciliũ sibi in mari ad Pharũ extruxit proiecto in altum aggere, atq; ibi extorris ab hominibus egit. Vitã ferebat se imitari & æmulari Timonis, quòd res suę eodem loco essent. Quippe violatum se ab amicis suis, atq; ingratitudinem eorum expertũ, ideo omnibus diffidere & ab omnibus abhorrere hominibus. Fuit Timon ciuis Atheniensis, vixitq; circa bellum Peloponnesiacum, vt est colligere ex Aristophanis & Platonis comœdiis, in quib. perstringitur vt inimicus & osor generis humani. Hic quũ declinaret & reiiceret omnium hominum congressum, Alcibiadẽ iuuenem & audacem sedulo, salutabat & exosculabatur. Stupente Apemanto causamq; requirente, diligere ait se adolescentem quòd multorũ eum populo Atheniensi malorum aliquando autorem sciret fore. Vnum admittebat interim Apemantũ, vt germanũ sui & eiusdem vitæ sectatorem. Quum aliquando inferiarũ solemne esset, cõuiuabantur hi duo inter se soli, ac quũ dixisset Apemantus, Quàm est, Timon, egregium nostrũ conuiuiũ! Siquidem tu, inquit, non adsis. Fertur in concione populi Atheniensi conscendisse suggestũ, silentio autẽ & expectatione propter rei nouitatẽ magna facta dixisse,

Est mihi exigua, Athenienses, area, in qua adoleuit ficus, ex ea multi iam ciues se suspendere. quia vero hunc locum statui inædificare, nolui prætermittere quin id publice prænuntiarem, quo, si quibus vestrum visum erit, priusquam execetur ficus, suspendat se. Defuncto illo & Halis iuxta mare humato, abluit vnda prætextum littus, ac circumfusa monumentum eius reddidit hominibus inaccessum & inuium. Id inscriptionem hanc habuit,

Hîc recubans abrupta anima infelice quiesco.
Nomen non quæras: mala pestis perde scelestos.

Atque hoc epigramma ab illo ferunt adhuc superstite factum. Illud vero quod circumfertur, est Callimachi,

Timon Misanthropus ego hîc iaceo. Sed enim hac tu
Transi, dira precans, ac modo prætereas.

Hactenus de Timone pauca de multis. At Antonio legionum Actiacarum amissarum ipse nuntium Canidius attulit. Mox Iudæum Herodem cũ aliquot legionibus & cohortibus accepit ad Cęsarem transisse, & alios item defecisse dynastas, neque quicquam vltra foris manere in fide. Nihil eum horum tamen cõmouit, sed quasi libenter spẽ abiiceret, vt simul & curam, tabernaculum illud marinum, quod nominabat Timonium, reliquit: acceptusq; à Cleopatra in regiam, conuertit ciuitatem ad comessationes poculaq;, & se ad donatiua. Cleopatræ & Cæsaris filium inter ephebos ascripsit. togam puram & virilem Antyllo dedit suo ex Fuluia filio. quamobrem agitauerunt conuiuia per multos dies comessationesque & festum Alexandrini. Illi conuentum istum Inimitabilis vitæ dissoluerunt, atque alium instituerunt nihilo deliciis, luxu, splendore, illo inferiorem, quem Commorientium dixere. nam amici eorum qui volebant commori nomina dabant, transigebantque tempus per voluptates in cœnarum orbibus. Porro Cleopatra varia genera collegit venenorum lethalium. quorum singula vt periclitaretur, quod minimum doloris sensum inferret, obtulit rerum capitalium custodiis. Vt animaduertit quæ lethum repræsentarent, ea mortem cum dolore maturare, leniora defici celeritate, transiit ad experiendum bestias. Aspiciebat quum alia aliis admoueretur. Tractabat id quotidie, atque in omnibus penè vnicum inuenit aspidis morsum circa contractionem membrorum vel gemitum, grauem soporem & torporem inducere cum faciei molli sudore & sensuum stupore facile elanguescentium, & ægre ferentium, sicut qui somno mersi alto sunt, expergefieri & excitari. Simul ad Cæsarem legatos in Asiam misere. Petebat Cleopatra liberis suis regnum Ægypti: ille Athenis postulabat, si non daretur in Ægypto, vt priuato liceret vitam agere. Amicorum ob transitiones penuria & diffidentia præceptor filiorum eius Euphronius missus legatus est. nam Laodicensis Alexas, qui Timagenis opera Romæ innotuerat Antonio, & plurimum Græcorum polluerat, fueratque machinamentorum in Antonium Cleopatræ violentissimum, atque inhærentium animo eius pro Octauia consiliorum expugnator, missus fuit ad retinendam Herodis regis transitionem.

A Ἔστί μοι μικρὸν οἰκόπεδον ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ συκῆ τις ἐν αὐτῷ πέφυκεν, ἐξ ἧς ἤδη συχνοὶ τῶν πολιτῶν ἀπήγξαν-το. μέλλων οὖν οἰκοδομεῖν τὸν τόπον, ἐβουλήθην δημοσίᾳ προφῆναι, ἵνα εἰ ἄρα τινὲς ἐθέλωσιν ὑμῶν, πρὶν ἐκκοπῆναι τὴν συκῆν, ἀπάγξωνται. τελευτήσαντος οὖν αὐτοῦ καὶ ταφέντος Ἅλ-λοσι παρὰ τὴν θάλασσαν, ἀνέλυσε τὰ προσκύροντα τοῦ αἰγιαλοῦ. καὶ ὁ κῶμα προσελθὼν, ἄβατον καὶ ἀπροσπέλαστον ἀνθρώπῳ πεποίηκε τὸν τάφον. ἐν δὲ ὑπογεγραμμένον,

Ἐνθάδε δὴ ἀπορρήξας ψυχὴν βαρυδαίμονα κεῖμαι.
Τοὔνομα δὲ οὐ πύθοισθε, κακοὶ δ' κακῶς ἀπόλοισθε.

B καὶ τοῦτο μὲν αὐτὸν ἔτι ζῶντα πεποιηκέναι λέγουσι· ὃ δὲ προσφερόμενον, Καλλιμάχου ἐστὶ,

Τίμων μισάνθρωπος ἐσοικέω· ἀλλὰ παρέλθε,
Οἰμώζειν εἴπας πολλὰ, παρέλθε μόνον.

ταῦτα μὲν προσεῖ Τίμωνος ἀπὸ πολλῶν ὀλίγα. τῷ δ' Ἀντωνίῳ Κανίδιος τε τῆς ἀποβολῆς τῶν ἐν Ἀκτίῳ δυνάμεων ἀπάγγελος ἦλθε, καὶ τὸν Ἰουδαῖον Ἡρώδην, ἔχοντα πολλὰ τάγματα, καὶ στείρας, ἤκουσε Καίσαρι προσκεχωρηκέναι· καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως δυνάστας ἀφίστασθαι, καὶ μηδὲν ἔτι συμμένειν τῶν ἐκτός. οὐ μὴν διεπράξατό τι πύθων αὐτὸν, ἀλλὰ

C ὥσπερ ἄσμενος τὸ ἐλπίζειν ἀποτεθειμένος, ἵνα καὶ τὸ φεύγειν, τὴν μὲν ἕνα λόγον ἐκείνην διάγειν τὴν Τιμώνειον ὠνόμαζεν, ὀλίγον λιπὼν ἀναληφθεὶς ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας εἰς τὰ βασίλεια, πρὸς δεῖπνα καὶ πότους καὶ θρανομαὶ ἔτρεψε τὴν πόλιν, ἐγγράφων μὲν εἰς ἐφήβους τὸν Κλεοπάτρας παῖδα καὶ Καίσαρος, τὸν δὲ ἀπόρφυρον καὶ τέλειον ἱμάτιον Ἀντύλλῳ τῷ ἐκ Φουλβίας πρεσβυτέρῳ· ἐφ' οἷς ἡμέρας πολλὰς συμπόσια καὶ κῶμοι καὶ θαλεῖαι τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατεῖχον. αὐτοὶ δὲ τὴν μὲν τῶν ἀμιμητοβίων ἐκείνην σύνοδον κατέλυσαν, ἑτέραν δὲ συνέταξαν, οὐδὲν λειπομένην ἐκείνης

D ἀβροτῆτι καὶ τρυφῇ καὶ πολυτελείᾳ, ἣν συναποθανουμένων ἐκάλουν. ἀπεγράφοντο γὰρ οἱ φίλοι συναποθανουμένους ἑαυτοὺς, καὶ διῆγον ὑπαδοῦντες ἐν δείπνοις πρεσβύδοις. Κλεοπάτρα δὲ φαρμάκων θανασίμων συνῆγε παντοδαπὰς δυνάμεις, ὧν ἑκάστης τὸ ἀνώδυνον ἐλέγχουσα, προσέβαλλε τοῖς ὑπὸ θανάτῳ φερομένοις. ἐπεὶ δὲ ἑώρα τὰς μὲν ὠκυμόρους τὴν ἐξύπνιον τοῦ θανάτου δι' ὀδυνῶν ὑπιφερούσας, τὰς δὲ βραδυτέρας τάχος οὐκ ἔχουσας, τῶν θηρίων ἀπεπειρᾶτο, θεωμένη αὐτῆς ἕτερον ἑτέρῳ προσφερόντων. ἐποίει δὲ καὶ τοῦτο καθ' ἡμέραν· καὶ σχεδὸν ἐν πᾶσι μόνον εὗ-

E ρισκε τὸ δῆγμα τῆς ἀσπίδος, δύνον πασμοῦ καὶ στεναγμοῦ κάρον ὑπνώδη καὶ καταφορὰν ἐφελκόμενον, ἱδρῶτι μαλακῷ τοῦ προσώπου καὶ τῶν αἰσθητηρίων ἀμαυρώσει, παραλυομένων ῥᾳδίως, καὶ δυσχεραινόντων πρὸς τὰς ἐξεγέρσεις καὶ ἀνακλίσεις, ὥσπερ οἱ βαθέως καθεύδοντες. ἅμα δὲ καὶ πρὸς Καίσαρα πρέσβεις ἔπεμπον εἰς Ἀσίαν, ἡ μὲν, αἰτουμένη τὴν ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς παισὶν ἀρχὴν, ὁ δὲ ἀξιῶν Ἀθήνησιν (εἰ μὴ δοκοίη πρὸς Αἴγυπτον) ἰδιώτης καταβιοῦν. φίλων δὲ ἀπορίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ διὰ τὰς αὐθομολίας, ὁ τῶν παίδων διδάσκαλος ἐπέμφθη πρεσβεύων Εὐφρόνιος. καὶ

F δὲ Ἀλέξας ὁ Λαοδικεὺς γνωσθεὶς μὲν ἐν Ῥώμῃ διὰ Τιμαγένους, καὶ πλείστον Ἑλλήνων δυνηθεὶς, θυμόμυος δὲ τῆς Κλεοπάτρας ἐπ' Ἀντώνιον ὀργάνων τὸ βιαιότατον, καὶ τῆς ὑπὲρ Ὀκταβίας ἰσταμένων ἐν αὐτῷ λογισμῶν δυσέρπας, ἐπέμφθη μὲν Ἡρώδην τὸν βασιλέα τῆς μεταβολῆς ἐφέξων·

αὐτῷ δὲ καταμείνας, καὶ προσδοὺς Ἀντώνιον, ἐτόλμησεν εἰς
ὄψιν ἐλθεῖν Καίσαρος, Ἡρώδης πεποιθώς. ὤνησε δὲ αὐτὸν
οὐδὲν Ἡρώδης, ἀλλ' εὐθὺς εἰρχθεὶς καὶ κομισθεὶς εἰς τὴν ἑαυ-
τοῦ πατρίδα δέσμιος, ὑπὸ Καίσαρος κελεύσαντος ἀνῃρέθη.
τοιαύτας μὲν Ἀλέξας ἔτι ζῶντι δίκας Ἀντωνίῳ τῆς ἀπι-
στίας ἐξέτισε. Καῖσαρ δὲ τοὺς μὲν ὑπὲρ Ἀντωνίου λόγους οὐκ
ἠνέσχετο, Κλεοπάτρας δὴ ἀπεκείνατο μηδενὸς ἁμαρτήσεσθαι
τῆς ὀφειλομένης, ἀνελοῦσαν Ἀντώνιον, ἢ ἐκβαλοῦσαν. συνέπεμ-
ψε δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τινὰ τῶν ἀπελευθέρων, Θύρσον, οὐκ ἀνό-
νητον ἀνθρωπον, οὐδὲ ἀπιθάνως ἂν ἀφ' ἡγεμόνος νέου θραλε-
θέντα πρὸς γυναῖκα σοβαρὰν, καὶ θαυμαστὸν ὅσον ὅτι κάλ- B
λει φρονοῦσαν. οὗτος ἐντυχανῶν αὐτῇ μακρότερα τῶν ἄλλων,
καὶ μυθολογοῦντος θραφερόντως, ὑπόνοιαν τῷ Ἀντωνίῳ παρέ-
σχε, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν ἐμαστίγωσεν, εἶτα ἀφῆκε πρὸς Καί-
σαρα· γράψας ὡς ἐντρυφῶν καὶ προφερῶν παρεξωφέν
αὐτον, ὑπαρέξωστο ὑπὸ κακῶν ὄντα. Σὺ δ' εἰ μὴ φέρεις
ὃ πρᾶγμα (ἔφη) μετείωσε, ἔχεις ἐμὸν ἀπελεύθερον Ἱππαρ
χον, τοῦτον χρήσασθαι μαστίγωσον, ἵνα ἴσον ἔχωμεν. ἐκ τούτου
Κλεοπάτρα μὲν ἀπολυομένη τὰς αἰτίας καὶ ὑπονοίας, ἐ-
θεράπευεν αὐτὸν πρόθυμως. καὶ τὴν ἑαυτῆς γενέθλιον τα- C
πεινῶς θαυμαζομένη καὶ τοῖς τύχαις προσέντας, τὴν ἐκεί-
νου πᾶσαν ὑπερβαλλομένη λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν,
ἐώρασεν, ὥστε πολλοὺς τῶν κεκλημένων ὅτι τὸ δεῖπνον, πέ-
νητας ἐλθόντας, ἀπελθεῖν πλουσίους. Καίσαρα δ' Ἀγείπ-
πας αἰεκαλεῖτο πολλάκις ἀπὸ Ρώμης, γράφων, ὡς τὴν ἐκ
πρεσβυτέρας τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ποθούντων. ἔσχεν οὖν ἀνάβο
λὴν ὁ πόλεμος τότε. τὸν δὲ χειμῶνος παρελθόντος, αὖθις ἐπῄει
θρᾷ Συρίας, οἱ δὲ στρατηγοὶ θρᾷ Λιβύης. ἁλόντος δ' Πηλυ
σίου, λόγος ἐνδοιάσαι Σέλευκον οὐκ ἀκούσης τῆς Κλεο
πάτρας, ἢ δ' ἐκείνου μὲν γυναῖκα καὶ παῖδας Ἀντωνίου κτεῖ- D
ναι παρεῖχεν· αὐτὴ δ' θήκας ἔχουσα καὶ μνήματα κατεσκευα
σμένα πρεπῶς εἰς τε κάλλος καὶ ὕψος, ἃ προσωκοδόμησε
τῷ ναῷ τῆς Ἴσιδος, ἐνταῦθα τῶν βασιλικῶν συνεφόρει τὰ
πλείστης ἄξια σπουδῆς, χρυσὸν ἄργυρον, σμάραγδον, μαρ-
γαρίτην, ἔβενον, ἐλέφαντα, κινάμωμον· ὅτι πᾶσι δὲ θάθα
πολλὴν καὶ ὑπερβολὴν, ὥστε δείσαντα περὶ τῶν χρημάτων Καί-
σαρα, μὴ τραπομένη πρὸς ἀπόγνωσιν ἡ γυνὴ θραφθείρῃ
καὶ καταφλέξῃ τὸν πλοῦτον, ἀεί τινας ἐλπίδας αὐτῇ φιλαν-
θρώπους πρεσπέμπειν, ἅμα τῷ στρατῷ πορευόμενον ὅτι
τὴν πόλιν ἱδρυθέντος δ' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱππόδρομον, Ἀντώνιος ἐ- E
πεξελθὼν ἠγωνίσατο λαμπρῶς, καὶ τροπὴν τῶν Καίσαρος
ἱππέων ἐποίησεν, καὶ κατεδίωξεν ἄχρι τοῦ στρατοπέδου. με-
γαλυνόμενος δὲ τῇ νίκῃ, παρῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὴν
Κλεοπάτραν κατεφίλησεν ἐν τοῖς ὅπλοις· καὶ τὸν ἠγωνισμένον
προθυμότατα τῶν στρατιωτῶν συνέστησεν. ἡ δὲ δῶρα τοῦ
αὐτοθώρακα χρυσοῦν καὶ κράνος ἔδωκεν. ἐκεῖνος μὲν οὖν ὁ
δὴ θεφος λαβὼν ταῦτα, θρᾷ νυκτὸς ἠτιμόλησεν ὡς Καί-
σαρα. πάλιν δὲ Ἀντώνιος ἔπεμπε, Καίσαρα μονομαχήσαι
προκαλούμενος. ἀποκεκαμμένου δὲ ἐκείνου, πολλὰς ὁδοὺς F
Ἀντωνίῳ παρεῖναι θανάτου, συμφρονήσας ὅτι τὸ θρᾷ μάχης
οὐκ ἔστιν αὐτῷ βελτίων θάνατος, ἔγνω καὶ κτείνειν ἅμα καὶ
κτείνεσθαι ἐπιχαρῶς. καὶ τοῦθ' δεῖπνον (ὡς λέγεται) τοῖς

A Cæterum restitit apud eum prodito Antonio, sustinuitq; Herode fretus in Cæsaris venire conspectũ. At nihil ei profuit Herodes: verum confestim vinctus atq; in patriam suam in cõpedibus deportatus, ibiq; Cæsaris iussu necatus est. Has Alexas viuo adhuc Antonio pependit perfidiæ pœnas: Cęsar reiectis Antonii postulatis, Cleopatræ respondit nihil benignitatis ei, si sustulisset vel eiecisset Antoniũ, defuturum. Misit etiam vna libertum suum Thyreũ, hominẽ haud insulsum: qui oratione sua iuuenis imperatoris nomine missus inflatã mulierem ac mire formæ causa tumidam posset
B mouere. Hic prolixiore oratione quam alii cum ea agens, & supra modum honoratus ab ea suspicionẽ mouit Antonio. Itaq; corripuit eum & flagellis cecidit, inde remisit ad Cæsarẽ, scribens insultatione & superbia illius se fuisse iritatum, qui esset ob ęrumnas iritabilis. Id tu si fers, inquit, inique, habes libertum meũ Hipparchum. hunc suspensum flagellato, vt par feramus. Mox quo diluere Cleopatra crimina & suspiciones illius, coluit eum mirifice, ac die suo natali summisse & pro
C pręsenti fortuna acto natalẽ illius summo splendore & magnificentia celebrauit, vt multi ad cœnam inuitati, qui accesserant inopes, opulenti discesserint. Porro Cęsarẽ literis ex vrbe scriptis subinde reuocauit Agrippa, remp. significãs eius pręsentiam postulare. Vnde habuit bellũ in pręsentia, dilationẽ. Hyeme transacta mouit iterũ in Antonium per Syriam, & duces eius per Africam. Pelusio capto, rumor fuit oppidum illud non inuita Cleopatra fuisse Cæsari à Seleuco traditum. At Cleopatra dedidit Antonio ad supplicium vxorẽ illius & liberos. Conditoria habebat & monumẽta eximio artificio & fastigio extructa, quæ Isidis tẽplo adiecerat. Eo ex regis thesauris pretio-
D sissima quæq; congessit, aurũ, argentũ, smaragdũ, vnionem, ebenũ, ebur, cinamomum. postremo magnam vim tedarũ & stuppæ. Vnde metuens illis opibus Cęsar, ne eas despondens animum perderet illa & concremaret, ostendit ei assidue, dum cum exercitu ad vrbẽ contendit, benignam spẽ. Vt consedit ad Hippodromũ, erumpens infestus Antonius certauit strenue, atq; equitatum Cæsaris profligauit, effusumq; egit vsque ad castra. Hac elatus victoria, ingressus est regiam, & Cleopatrã in armis osculatus est: atq; eum qui fortissime dimicauerat, commendauit illi. Cleopatra præmiũ
E ei auream loricam & galeam donauit. Iste vero his acceptis transiit nocte ad Cęsarem. Porro prouocauit denuo per nuntios Antonius Cæsarem, vt solus secum certaret. qui respondit, Vias Antonio multas patere ad interitum. Quare considerans non posse quam in prælio mori se honestius, deliberauit simul terra marique Cæsarem adoriri: atque inter cœnandum, vt fertur, imperauit seruis vt propinarent & exciperent epulis se liberalius, incertum esse idemne facturi postridie essent, an aliis dominis ministraturi: ipse vero extinctus iaceret & exanimis. Amicos ob hæc
F quum cerneret illacrymari, non ducturum ait se ad pugnam, ex qua mortem gloriosam potius quam salutem & palmam speraret se quæsiturum.

οἰκέτας ἐκέλευεν ὑπεγχεῖν καὶ προθυμότερον δωρεῖν αὐτόν. ἄδηλον γὰρ εἰ τοῦτο ποιήσουσιν ἄριστον, ἢ δεσπόταις
ἑτέροις ὑπηρετήσουσιν, αὐτὸς δὲ κείσεται σκελετὸς καὶ ὁ μηδὲν γνόμενος. τοὺς δὲ φίλους ὅτι πότοις θαυμαζόντας
ὁρῶν, ἔφη μὴ προάξειν ὅτι τῷ μάχῃ, ἐξ ἧς αὐτῷ θάνατον ἐνδόξου μᾶλλον ἢ σωτηρίαν ζητεῖν καὶ νίκην.

Circa noctis illius conticinium fama est, quum silentium & mœstitia ex metu & expectatione euentus teneret ciuitatem, repente omnis generis organorum exauditam symphoniam, strepitumque turbæ cum clamore Bacchico & tripudiis Satyricis, velut sacris Liberi patris choro non sine ingenti tumultu erumpente: concessisse hanc turbam, quæ ingens esset, media ferme vrbe ad portam quæ foras ad hostes ducebat, atq; ea euasisse. Visum est autem prodigiũ hoc reputantibus, à deo quem præcipue effingere, & ad quem consueuerat se accommodare, esse Antonium destitutum. Simulatque diluxit, peditatum ipse in tumulis pro vrbe collocauit. Classem vero in altum prouectam atque in hostem spectauit pergentem. Constitit ibi præstolans, vt successum eius cerneret. Classici postquam remigio appropinquauerunt aduersæ classi, salutauerunt Cæsaris milites. Quibus salutem reddentibus, desciuerunt ad illos: atque ex omnibus nauibus vna effecta classis vrbem infesta petiit. Dum id contemplatur Antonius, extemplo desertus est ab equitibus, qui transitionem fecere. Peditatu fuso, recepit se in vrbem, proditum se à Cleopatra vociferans iis in quos illius causa sumpserat arma. Quęquum iram eius & desperationem formidaret, confugit ad monumentum, cataractasque demisit claustris & repagulis firmatas, ac misit ad Antonium nuntiatum defunctam se esse. Id credens ille, & secum loquutus, Quid vltra moraris Antoni? vnicam fortuna & reliquam eripuit tibi trahendi spiritus causam: cubiculum ingreditur, laxansque & aperiens loricam, Non crucior, inquit, Cleopatra, quia te sum orbatus, (mox enim istuc adero) sed quod tantus imperator superari animi celsitudine deprehensus sim à fœmina. Erat seruus ei fidus Eros nomine. Hunc iampridem orauerat, si res postularet, vt interficeret ipsum. Tunc exegit promissa. Ille districtum ensem extulit quasi illum icturus: verum auerso vultu interemit semetipsum. Quo ad pedes suos collapso: Antonius, Macte Eros, inquit, qui, quod non sustinuisti mihi ipse facere, quid faciendum sit doces. Ita ventrem fodit, atque in lectulum demittit se. Ictus non fuit is qui maturaret mortem. Vnde cursu sanguinis, postquam decubuit, inhibito refocillatus, orauit assistentes vt se confoderent. illi eiecerunt se ex cubiculo, vociferante & discruciante se Antonio, dum Diomedes scriba venit à Cleoptra, iussus eum in monumentum ad illam deportare. Quam vt cognouit viuere, seruis imperauit ardenter, vt tollerent se, ac manibus ad ianuam ædificii est gestatus. Non reserauit Cleopatra fores, sed ex fenestris spectantes testes & funiculos demisit. his annexum Antonium traxit in altum ipsa & duæ mulieres, quas in monumentum solas secum duxerat. Nihil aiunt fuisse illo spectaculo, qui adfuere, lamentabilius. Quippe sanguine oppletus & animam agens trahebatur, manusque versus illam porrigebat, & annitebatur sustollere se. Neque enim id mulieribus factu procliue erat: sed magno labore Cleopatra manibus incũbens & prona facie, apprehẽdit vinculum, excitantibus eam qui infra stabant, & vicẽ eius anxiis. Vt eum hoc modo accepit & deposuit in lectum, pepla eum lamentans dilacerauit,

A ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ λέγεται μεσούσης σχεδὸν, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κατηφείᾳ τῆς πόλεως διὰ φόβον καὶ προσδοκίαν τοῦ μέλλοντος οὔσης, ἀφνίδιον ὀργάνων τε πολυποικίλων ἐμμελεῖς φωνὰς ἀκουσθῆναι, καὶ βοὴν ὄχλου μετὰ βακχείας καὶ πηδήσεων σατυρικῶν, ὥσπερ θιάσου τινὸς ἐν ἀθορύβῳ ἐξελαύνοντος. εἰ δὴ τὴν ὁρμὴν ὅμου τινὰ διὰ τῆς πόλεως μέσης, ὅθι τὴν πύλην ἔξω τὴν τετραμμένην πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ ταύτῃ τὸν θόρυβον ἐκπεσεῖν πλεῖστον θορυβοῦν. ἐδόκει δὲ τοῖς ἀναλογιζομένοις τὸ σημεῖον ἀπολείπειν ὁ θεὸς Ἀντώνιον, ᾧ μάλιστα συνεξομοιῶν καὶ συνοικειῶν ἑαυτὸν διετέλεσεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸν πεζὸν αὐτὸς ἐπὶ τοῦ πρὸς τῆς πόλεως λόφων ἱδρύσας, ἐθεᾶτο τὰς ναῦς ἀπηγμένας, καὶ ταῖς τῶν πολεμίων προσφερομένας καὶ προσμιγνύμενον, ἔρρωμένον τι παρὰ σκεύεσιν ἰδεῖν, ἡσύχαζεν. οἱ δὲ, ὡς ἐγγὺς ἐγένοντο τῆς κώπης ἠσπάσαντο τοὺς Καίσαρος σκεύεσιν τε ἀπασπασαμένων μετεβάλλοντο, καὶ πάσας ἅμα ταῖς ναυσὶν ὁ στόλος εἷς θορυβος ἐπέπλει πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν φέρων. τοῦτο Ἀντώνιος ἰδὼν, ἀπελείφθη μὲν αὐθὶς ὑπὸ τῶν ἱππέων μεταβαλλομένων, ἠτιᾶτο δὲ τοῖς πεζοῖς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πόλιν, ὑπὸ Κλεοπάτρας προδεδόσθαι βοῶν οἷς δι' ἐκείνην ἐπολέμησεν. ἡ δὲ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ

C φοβηθεῖσα καὶ τὴν ἀπόνοιαν, εἰς τὸν τάφον κατέφυγε, καὶ τοὺς καταρράκτας ἀφῆκε, κλείθροις καὶ μοχλοῖς καρτεροῖς ὄντας. πρὸς δὲ Ἀντώνιον ἔπεμψε τοὺς ἀπαγγελοῦντας ὅτι τέθνηκε. πιστεύσας δὲ ἐκεῖνος καὶ εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, Τί ἔτι μέλλεις Ἀντώνιε; τὴν μόνην ἡ τύχη καὶ λοιπὴν ἀφῄρηκε τῆς φιλοψυχεῖν πρόφασιν· εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ τὴν θώρακα καὶ τὸ βαλτίον καὶ διαστέλλων, Ὦ Κλεοπάτρα (εἶπεν) οὐκ ἀχθομαί σου τεθνήκοτος· αὐτίκα γὰρ εἰς ταὐτὸν ἀφίξομαι, διὰ τὸ γυναικὸς ὁ τηλικοῦτος αὐτοκράτωρ δυτυχίᾳ πεφωράσθαι λειπόμενος. ἦν δὲ τις οἰκέτης αὐτοῦ πιστὸς, Ἔρως ὄνομα. τοῦτον

D οὐκ πολλοῦ τοῦ δακεκληκώς, εἰ δεήσειεν, ἀνελεῖν αὐτὸν, ἀπῄτει τὴν ὑποσχέσιν, ὁ δὲ, ἀπασάμενος τὸ ξίφος, ἀνέσχετο μὲν ὡς πάσων ἐκεῖνον, ἀποστρέψας δὲ τὸ πρόσωπον ἑαυτὸν ἀπέκτεινε. πεσόντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας, ὁ Ἀντώνιος, Εὖγε (εἶπεν) ὦ Ἔρως· ὅτι μὴ δυνηθεὶς αὐτὸς, ἐμὲ ποιῆν ὃ δεῖ διδάσκεις, καὶ πάσας ἀφ' τῆς χιλίας ἑαυτὸν ἀφῆκεν εἰς τὸ κλινίδιον. οὐ δὲ οὐκ αὐθυφάνατος ἡ πληγή. διὸ καὶ τῆς φορᾶς τοῦ αἵματος, ἐπεὶ κατεκλίθη, παυσαμένης ἀναλαβὼν, ἐδεῖτο τῶν παρόντων ὑπισφάττειν αὐτόν. οἱ δὲ ἔφευγον ἐκ τοῦ δωματίου, βοῶντος καὶ σφαδάζοντος· ἄχρι οὗ τοῦ Κλεοπάτρας

E ἦκε Διομήδης ὁ γραμματεύς, κομίζειν αὐτὸν ὡς ἐκείνῳ εἰς τὸν τάφον κελευσθείς. γνοὺς οὖν ὅτι ζῇ, πρόθυμος ἐκέλευσεν ἄγεσθαι τοῖς ὑπηρέταις τὸ σῶμα, καὶ ἀφ' χηρῶν προσεκομίσθη ταῖς θύραις τοῦ οἰκήματος. ἡ δὲ Κλεοπάτρα τὰς μὲν θύρας οὐκ ἀνέῳξεν, ἐκ δὲ θυρίδων τινῶν φανεῖσα, σειρᾶς καὶ καλῴδια καθῆκε. καὶ τούτοις συναψάντων τὸν Ἀντώνιον, ἀνεῖλκεν αὐτὴ καὶ δύο γυναῖκες, ἃς μόνας ἐδέξατο μετ' αὐτῆς εἰς τὸν τάφον. οὐδὲν ἐκείνου λέγουσιν οἰκτρότερον γενέσθαι οἱ παραγενόμενοι θέαμα. πεφυρμένος γὰρ αἵματι καὶ δυσθανατῶν εἵλκετο, τὰς χεῖρας ὀρέγων εἰς ἐκείνην καὶ παρεστηκότος. οὐ γὰρ ἦν γυναικὶ ῥᾴδιον τὸ ἔργον, ἀλλὰ μόλις ἡ Κλεοπάτρα τὴν χεῖρα ἐμπεφυκυῖα καὶ καταπονουμένη τῷ προσώπῳ, τὸν δεσμὸν ἀνελάμβανεν, ὑπικελευομένων τῶν κάτωθεν αὐτῇ καὶ συναγωνιώντων. δεξαμένη δὲ αὐτὸν οὕτως, καὶ καταστορέσασα, περιερρήξατο τοὺς πέπλους ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ

στέρνα τυπτομένη καὶ παρεῴδουσα ταῖς χερσὶ, καὶ τῷ
προσώπῳ τὸ αἵματος ἀναμασσομένη, δεσπότην καλεῖ, καὶ
ἄνδρα καὶ αὐτοκράτορα· καὶ μικρὸν δεῖν ὑπελέλησο τῶν αὐτῆς
κακῶν, οἴκτῳ τῶν ἐκείνου. καταπαύσας δ' τὸ θρῆνον αὐτῆς Ἀν-
τώνιος, ἤτησεν οἶνον πιεῖν· εἴτε διψῶν, εἴτε συντομώτερον ἐλ-
πίζων ἀπολυθήσεσθαι. πιὼν δ', παρῄνεσεν αὐτῇ τὰ μὲν ἑαυτῆς,
αἰ ἢ μὴ μετ' αἰσχύνης σωτηρία πίπτοι, μάλιστα τῶν Καίσα-
ρος ἑταίρων Προκλήϊός τις δύναιτο· αὐτὸν δ' μὴ θρηνεῖν ὅτι τῆς
ὑστάτης μεταβολῆς, δεῖται μακαρίζειν ὧν ἔτυχε καλῶν, ὅτι
φανέστατος ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ πλεῖστον ἰσχύσας, καὶ νῦν
οὐκ ἀγενῶς Ῥωμαῖος ὑπὸ Ῥωμαίου κρατηθείς. ὅσον δ' ἀπο-
λείποντος αὐτοῦ, Προκλήϊος ἧκε παρὰ Καίσαρος. ἐπεὶ γὰρ ἑ-
αυτὸν πατάξας ὁ Ἀντώνιος ὤχετο πρὸς Κλεοπάτραν κομι-
ζόμενος, Δερκεταῖός τις τῶν δορυφόρων, λαβὼν τὸ ἐγχειρίδιον
αὐτοῦ καὶ ἀποκρύψας, ὑπεξῆλθε, καὶ δραμὼν πρὸς Καί-
σαρα πρῶτος ἤγγελε τὸν Ἀντωνίου τελευτὴν, καὶ τὸ ξίφος
ἐδείξεν ἠμαγμένον. ὁ δ' ὡς ἤκουσεν, ἐνδοτέρω τῆς σκηνῆς ὑπο-
χάς, ἀπεδάκρυσεν ἄνδρα κηδεστὴν γενόμενον, καὶ συνάρχοντα,
καὶ πολλῶν ἀγώνων καὶ πραγμάτων κοινωνόν. εἶτα τὰς ἐπιστο-
λὰς λαβὼν, καὶ τοὺς φίλους καλέσας, ἀνεγίνωσκεν, ὡς ἐγκω-
μιάζοντα γράφοντος αὐτοῦ καὶ δίκαια, φορτικὸς ἰδίᾳ καὶ ὑπερήφανος
ἀεὶ πρὸς τὰς ἀποκρίσεις ὤν. ἐκ δὲ τούτου τὸν Προκλήϊον ἔπε-
μψε κελεύσας, ἐὰν δυνήται, μάλιστα μὲν Κλεοπάτρας ζῶ-
σαν κρατῆσαι. καὶ γὰρ ἐφοβεῖτο τὸν τῶν χρημάτων, καὶ μέγα πρὸς
δόξαν ἤγετο τὸν θριαμβεύειν ἐκείνῃ. εἰς μὲν οὖν
χεῖρας τῷ Προκλήϊῳ συνελθεῖν οὐκ ἐθέλησεν· ἐγένοντο δ' λόγοι
ἐν τῷ οἰκήματι, προσελθόντος ἔξωθεν αὐτοῦ κατὰ θύρας
ὅτι πέδοις, ἀποκεκλεισμένας μὲν ὀχυρῶς, φωνὴν δ' διέξοδον
ἔχουσας. καὶ διελέχθησαν, ἡ μὲν, αἰτουμένη τὴν βασιλείαν τοῖς
παισὶ, ὁ δ' θαρρεῖν καὶ πάντα πιστεύειν Καίσαρι κελεύων. ὡς δ'
κατιδὼν τὸν τόπον ἀπῆγγελε Καίσαρι, Γάλλος μὲν ἐπέμφθη
πάλιν, ἐπιθυμῶν αὐτῇ καὶ παρὰ τὰς θύρας ἐλθὼν, ὅτι τὴν δεσ
ἐμήκυνε τὸν λόγον· ἐν τούτῳ δὲ Προκλήϊος κλίμακος
πρὸς τειχίσιν, διὰ τοῦ θυρείδος εἰσῆλθεν ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον αἱ γυ-
ναῖκες ἐδέξαντο. καὶ πρὸς τὰς θύρας αὐταῖς δύθις, αἷς ἡ Κλεο-
πάτρα παρεστήκει προσέχουσα τῷ Γάλλῳ, κατέκραγεν, ὑπη
ρέτας ἔχων δύο μετ' αὐτοῦ. τῶν δὲ συγκαθειργμένων τῇ Κλεοπά-
τρᾳ γυναικῶν τὴν ἑτέρας δυνάκραγρύσης, Τάλαινα Κλεο-
πάτρα ζωγρεῖ· μεταστραφεῖσα καὶ θεασαμένη τὸν Προκλήϊον,
ὥρμησεν μὲν αὐτῷ παταξαι, (παρεζωσμένη γὰρ ἐτύγχανε τῶν
λησεικῶν ξιφιδίων) πρὸς δραμὼν δὲ ταχὺ, καὶ πρὸς χὼν αὐ-
τῷ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ὁ Προκλήϊος, Ἀδικεῖς (ἔφη) ὦ
Κλεοπάτρα σεαυτῷ καὶ Καίσαρα, μεγάλῳ ἀφαιρουμένη
χρηστότητος ἐπίδειξιν αὐτοῦ, καὶ βαλλόμενα τὸν πρόπαν
ἡγεμόνων, ὡς ἄπιστον καὶ ἀδέκαστον. ἅμα δὲ καὶ τὸ ξίφος
αὐτῆς παρείλετο, καὶ τὰ ἐδῆτα, μὴ κρύπτοι τὶ φάρμακον, ἐξέ-
σεισεν. ἐπέμφθη δὲ καὶ πρὸς Καίσαρος τὰ ἀπελευθέρων Ἐπα-
φρόδιτος, ὡ πρόσετέτακτο ζῶσαν αὐτῷ φυλάττειν, ἰσχυρῶς
ἐπιμελόμενον πάντα πρὸς τὸ ῥᾷστον ἐνδιδόναι καὶ ἥδιστον. αὐ-
τὸς δὲ Καῖσαρ εἰσήλαυνεν εἰς τὴν πόλιν Ἀρείῳ τῷ φιλοσόφῳ
προσδιαλεγόμενος, καὶ τὴν δεξιὰν ἐνδεδωκὼς ἵνα δοκοῖς ἐν τοῖς
πολίταις περίβλεπτος εἴη καὶ θαυμάζοιτο, θαυμάζοντος ὑπ'
αὐτοῦ θεωρεπῶς. εἰς δὲ τὸ γυμνάσιον εἰσελθὼν καὶ ἀναβὰς ἐπὶ
βήματι πεποιημένον, ἐκπεπληγμένων ὑπὸ δέους ἀνθρώπων,

A pectusque suum percutiens & lanians manibus, cruoremq; facie abstergens, dominũ, virum, imperatorem appellauit, ac suorum pene malorũ est illius miseratione oblita. Lenito Antonius eius dolore, vini haustũ popoſcit: vel quod ſitiret, vel quod celerius ita expiraturũ ſe ſperaret. Poſtquã bibit, monuit eam vt rerum ſuarum, ſi abſq; turpitudine liceret, conſuleret incolumitati, ac præcipue inter amicos Cæſaris fidem adiungeret Proculeio. ſe vero ob nouiſſimam rerum conuerſionem ne lamentaretur: ſed gratularetur ob bona

B quæ fuerat conſequutus, quod omnium hominũ fuiſſet clariſſimus, & plurimum potuiſſet, atq; eo tempore non ignauiter eſſet Romanus à Romano ſuperatus. Iam efflabat animam, quum à Cæſare adfuit Proculeius. Quum enim ſemetipſe Antonius percuſsiſſet, & ferretur ad Cleopatram, Dercetæus quidam eius ſatelles rapto Antonii pugione reconditoque, ſubduxit ſe, currenſque ad Cæſarem exitum Antonii primus nuntiauit ei, atque enſem oſtendit cruentum. Ille accepto hoc nuntio in intimum ſeceſsit tabernaculum: vbi illacrymauit Antonio, affini quondam & collegæ

C ſuo, multorumque certaminum & rerum ſocio. Mox ſumptis epiſtolis, acciticisque amicis, recitauit ad lenia & æqua ſcripta ſua quam ille ſemper reſpondiſſet importune & ſuperbe. Inde Proculeium mittit, mandans vt maxime, ſi queat, Cleopatram redigat viuam in poteſtatem. etenim timebat theſauris, & magnificum adornamentum ducebat triumphi, ſi illam adduxiſſet. Illa vero congredi ex propinquo abnuit cum Proculeio, ſed colloquium cum eo ex illo ædificio habuit aſsiſtente foris ad poſitum in plano oſtium quod firmiter erat obſeratum, vt admitti tamen vox poſ-

D ſet. In colloquio illa regnum liberis ſuis petiit: alter bono animo vt eſſet hortatus eſt, & omnia permitteret Cæſari. Vt locũ contemplatus Cęſari renuntiauit, iterũ miſſus eſt ad eam appellandam Gallus. Qui vt venit ad fores, produxit de induſtria ſermonem. Interea Proculeius admotis ſcalis intrauit per feneſtram, qua exceperant mulieres Antonium, trahenſq; ſecum duos miniſtros deſcendit confeſtim ad ipſas fores, quibus aſsiſtebat attendẽs Gallum Cleopatra. Vbi vna ex mulieribus, quæ incluſerant ſe illic cũ Cleopatra, exclamauit, Miſera Cleopatra, viua in poteſtatem

E venis: conuertens ſe cernenſque Proculeium, inſtitit ſeipſam ferire. nam ſica erat accincta. Cæterum accurrens propere & complexus eam ambabus manibus Proculeius, Iniuriam facis, inquit, Cleopatra, & tibi & Cæſari: quæ magno documento eum clemẽtiæ priuas, & leniſsimo imperatori notam inuris perfidiæ & ſæuitię. Simul detrahit ei gladium, veſtemq; eius, nequid tegeret veneni, excutit. Miſſus etiam à Cęſare libertus eius eſt Epaphroditus: cui imperatum, intentiſsima cura vt viuã cuſtodiret, reliqua haberet quam leniſsime & blandiſsime. Cæſar vrbem inuectus eſt cum Ario philoſopho colloquens, dextraque

F eum tenens, quo tam eximio honore ab ipſo cultus, conſpicuus ciuibus & ſuſpiciendus eſſet. Ingreſſus gymnaſiũ, conſcẽſo tribunali, quod erectum erat, cõſternatos metu ciues & humi ſe abiicientes exurgere iuſsit, aitque populum ſe omni noxa liberare, primũ Alexandri cauſa cõditoris,

καὶ πρὸς πιπτόντων, δυάσῃναι κελεύσας, ἔφη πάσης αἰτίας τὸν δῆμον ἀφιέναι, πρῶτον μὲν, διὰ τὴν κτίσιν Ἀλεξανδρου·

deinde vrbis tã pulchræ miraculo ductum, tertio amici gratia Arii. Hoc honore Cæsar Ariũ dignatus est, multosq; precibus eius condonauit alios: quorũ fuit Philostratus vnus, dicẽdi ex tempore illius ætatis sophistarũ promptissimus, verum immerito in Academiam irrepebat. Quapropter execrans mores illius Cæsar, reiiciebat preces eius. Ille barba cana promissa assectabatur atratus à tergo Arium, hunc versum semper repetens,

Sapiens salus sapienti erit, modo is sapit.

Id vbi Cęsar audiuit, vt Arium inuidia magis quã metu exolueret Philostratũ, ignouit homini. Ex Antonii liberis Antyllus Fuluia natus, quẽ pdidit pædagogus Theodorus, interfectus est. Obtruncantib. eũ militibus detraxit ei pædagogus quam collogerebat, pretiosissimã gẽmam, eamq; insuit zonę suæ. Id inficiatus & cõpertus quum esset, in crucem est actus. Cleopatræ liberi cum nutritiis custoditi & liberaliter habiti. Cęsarionem, qui ex Cæsare dictatore prognatus ferebatur, miserat mater cum magna pecuniæ summa per Æthiopiãm in Indiam. Hunc alter similis Theodoro pædagogus Rhodon induxit ad regrediendum, tanquam vocaret eum Cæsar ad regnum. Deliberante de eo Cæsare perhibent Arium dixisse,

Cæsaris in multis nomen non expedit esse.

Eum post sub Cleopatræ mortem extinxit. Antonium multis regibus & ducibus petentibus funerare, non ademit corpus Cæsar Cleopatræ: sed illis manibus est humatus splendide & regaliter, omniaque ei, quibus vti voluit, permissa. Ex tanto simul mœrore & dolore (nam pectus eius ex verberibus inflammatum & exulceratum fuerat) febre correpta id velamentum arripuit læta, quasi ideo temperatura cibo & vitam libere positura. Medicum habebat familiarem Olympum, quem prodita ei veritate consiliarium & adiutorem ad tabem sibi inducendam adhibuit, vt ipse scriptum reliquit Olympus, qui edidit harum rerum historiam. Odoratus rem Cæsar, obiecit minas & terrores de liberis. quibus illa sicut machinis expugnata est, permisitque corpus suum omnibus pro arbitrio curare & alere. Venit etiam paucis diebus post ipse ad eam appellandam & consolandam. Iacebat forte illa in toro sordide. Quo ingresso, vna velata tunica exiliit, abiecitque se ad pedes eius, capite & facie mire fœdata, tremula voce atque oculis tabidis. Multę quoque vibices in corpore eius conspiciebantur. Breui nihilo videbatur corpus eius animo habere melius. At gratiæ illę & formæ confidentia non erat semel extincta: sed ex ea licet ita affecta elucebat intrinsecus aliquatenus, & cum vultus motibus effulgebat. Quum eam iussisset Cæsar decumbere, & iuxta assedisset, attigit illa nonnullam excusationem, ea quæ facta essent in vim & metum Antonii deflectens. quam confutante in singulis Cęsare ac coarguente, diuertit protinus ad misericordiã exposcendam & ad preces, quasi sũmopere cõcupiscere viuere. Postremo numeri thesauri breuiariũ, quod habebat, tradidit ei. Quũ Seleucus, vnus procuratorũ, argueret eã quod recõderet & supprimeret nõnulla: exiliens & in capillũ huius inuolãs, multis plagis os eius contudit,

A δεύτερον ὁ, τὴν πόλεως θαυμάζων τὸ κάλλος, καὶ τὸ μέγεθος· τέλειον ὁ, Ἀρείῳ τῷ ἑταίρῳ χαριζόμενος. ταύτης δὴ τὴν τιμῆς ἔτυχεν Ἄρειος τῷ δὲ Καίσαρος, καὶ τὴν ἄλλων ἐξητήσατο συγγνώμης. ὧν εἷς ἦν καὶ Φιλόστρατος, αὐτὴρ εἰπεῖν μὲν ἐξ ὀπισθορμῆς τῶν τότε σοφιστῶν ἱκανώτατος, εἰς ποιεῖν δὲ μὴ παρεσκευάστως ἑαυτὸν τῇ Ἀκαδημείᾳ. διὸ καὶ Καῖσαρ αὐτὸν βδελυττόμενος τὴν φύσιν, οὐ παρεσείετο τὰς δεήσεις. ὁ δὲ πώγωνα πολὺν καθεὶς, καὶ φαιὸν ἱμάτιον περιβαλλόμενος, ἐξόπισθεν Ἀρείῳ παρηκολούθει, τοῦτον ἀεὶ τῷ ἄχθος ἀναφθεγγόμενος, Σοφοὶ σοφοὺς σώζουσιν, αἰὼν ὦσι σοφοί. πυθόμενος δὲ Καῖσαρ, καὶ τὴν φθόνου μᾶλλον Ἄρειον ἢ τοῦ δέους Φιλόστρατον ἀπαλλάξαι βουλόμενος δίωκε. τῶν δὲ Ἀντωνίου παίδων, ὁ μὲν ἐκ Φουλβίας Ἄντυλλος, ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ παιδαγωγοῦ προδοθεὶς ἀπέθανε· καὶ τοῦ κεφαλοῦ αὐτοῦ τὴν γραπτωτὴν ἀποτεμόντων, ὁ παιδαγωγὸς ἀφελὼν ὃν ἐφόρει περὶ τὴν τραχήλῳ πολυτιμότατον λίθον, εἰς τὴν ζώνην κατέρραψεν. ἐρευνώμενος δὲ καὶ φωραθεὶς ἀνεσταυρώθη. τὰ δὲ Κλεοπάτρας παιδία φρουρούμενα μετὰ τῶν τρεφόντων ἐλεύθερον εἶχε διαιταν. Καισαρίωνα ὁ τὸν ἐκ Καίσαρος εἰ λεγόμενον ἡ μὴ μήτηρ ἐξέπεμψε μετὰ χρημάτων πολλῶν εἰς τὴν Ἰνδικὴν δι' Αἰθιοπίας.

C ἕτερος δὲ παιδαγωγὸς ὅμοιος Θεοδώρῳ, Ῥόδων, ἀνέπεισεν ἐπανελθεῖν, ὡς Καίσαρος αὐτὸν ἐπὶ βασιλείαν καλοῦντος. βουλευομένου δὲ Καίσαρος, Ἄρειον εἰπεῖν λέγουσιν, Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. τοῦτον μὲν οὖν ὕστερον ἀπέκτεινε μετὰ τὴν Κλεοπάτρας τελευτήν. Ἀντώνιον δὲ πολλῶν αἰτουμένων θάψαι καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν, οὐκ ἀφείλετο Κλεοπάτρας τὸ σῶμα Καῖσαρ, ἀλλὰ ἐθάπτετο τὴν ἐκείνης χερσὶ πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς, πᾶσιν ὡς ἐβούλετο χρῆσθαι λαβούσης. οὐκ δὲ λύπης ἅμα τοσαύτης καὶ ὀδύνης (συνεφλέγμαινε γὰρ αὐτῆς τὰ στέρνα τυπτομένης καὶ ἤλκωτο) πυρετῷ βαλόντων, ἠγάπησε τὴν τρόφασιν, ὡς ἀφεξομένη τροφῆς διὰ τοῦτο, καὶ τελευτήσασα τὴν ζῆν ἀκωλύτως ἑαυτῷ. ἰὼ δὲ ἰατρὸς αὐτῇ συνήθης, Ὄλυμπος, ᾧ φράσασα τὰ λήθη, ἐχρῆτο συμβούλῳ καὶ συνεργῷ τῆς καθαιρέσεως, ὡς αὐτὸς ὁ Ὄλυμπος εἴρηκεν, ἰσοείαν τινὰ τῷ πρεσβυτῇ τούτων ἐκδεδωκώς. ἐπιστοιήσας ὁ Καῖσαρ, ἀπειλὰς μὲν τινας αὐτῇ καὶ φόβους περὶ τῶν τέκνων προσέβαλεν, οἷς ἐκείνη καθάπερ μηχανήμασιν ἐπωρείπετο, καὶ παρεδίδου τὸ σῶμα θεραπεύειν καὶ τρέφειν τοῖς χρήζουσιν. ἦκε δὲ καὶ αὐτὸς, ἡμέρας ὀλίγας ὕστερον, ἐν τοξόμενος αὐτῇ καὶ παρηγορήσων. ἣ δ' ἔτυχε μὲν ἐν σιβάδι κατακειμένη τὰ πεινῶσι· εἰσιόντι δ' αὐτῷ μονοχίτων, ἀναπηδήσασα προσπίπτει, δεινῶς μὲν ἐξηρεικομένη κεφαλὴν καὶ πρόσωπον, ἐπωδύνῳ δὲ τῇ φωνῇ, καὶ συντετηκυῖα τὴν ὄψιν. ἰὼ δὲ πολλὰ καὶ τῆς περὶ τὸ στέρνον αἰκίας κατεφανῆ· καὶ ὅλως οὐδὲν ἐδόκει τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἔχειν βέλτιον. ἡ μέντοι χάρις ἐκείνη καὶ τὸ τῆς ὥρας ἐπαμόν οὐ κατέσβεσε πανταπάσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅπως διακειμένη, ἐνῆν τὸν πόθεν δόξαν λαμπρὸν καὶ συνεπεκφαίνετο τοῖς κινήμασι τοῦ προσώπου. κελεύσαντος δὲ τοῦ Καίσαρος αὐτῇ κατακλιθῆναι, καὶ πλησίον αὐτοῦ καθίσαντος, ἤρξατο μέν τινος διεξιόλογίας, εἰς ἀνάγκην καὶ φόβον Ἀντωνίου τὰ πεπραγμένα τρεπούσης· ἐνίσταμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ἐξελεγχομένη τάχυ, πρὸς οἶκτον μεθηρμόσατο καὶ δέησιν, ὡς δὴ μάλιστα τὴν τοῦ ἐλεγχομένη. τέλος δὲ τοῦ πλήθους τῶν χρημάτων ἀναγραφὴν ἔχουσα προσέδωκεν αὐτῷ. Σελεύκου δέ τινος τῶν ὑπηρετῶν ἐλέγχοντος ὡς ἔνια κρύψασα καὶ ἀφαιρεθεῖσα, ἀναπηδήσασα, καὶ τῶν τριχῶν αὐτοῦ λαβομένη, πολλὰς ἐνέφορεν τοῦ προσώπου πληγάς.

τῷ δ' Καίσαρος μειδιῶντος, καὶ καταπαύοντος αὐτὸ, Αλλ' οὐδεμιὰν (εἶπεν) ὦ Καῖσαρ, εἰ σὺ μὴ ἠξίωσας ἀφικέσθαι πρὸς ἐμὲ καὶ προσειπεῖν ὅτω πρόσθησαν, οἱ δ' δουλοίμου κατηγοροῦσιν, εἰ τῶν γυναικείων ἀπεθέμην οὐκ ἐμαυτῇ δή ποθεν ἡ πάλαια κόσμον, ἀλλ' ὅπως Ὀκταβίᾳ καὶ Λιβίᾳ τῇ σῇ μικρὰ δοῦσα, δι' ἐκείνων ἵλεώ σου τύχοιμι καὶ προσαοτέρα. πούτοις ὁ Καῖσαρ ἥδετο, πολυτάπασιν αὐτὸ φιλοψυχεῖν οἰόμενος. εἶπων δὴ ὅπη καὶ ταῦτα ὑπιτρέπει, καὶ τἄλλα πάσης ἐλπίδος αὐτῇ χρήσειν λαμπρότερον, ὤχετο ἀπιών· ἐξηπατηκέναι μὴ οἰόμενος, ἐξηπατημένος δὲ μᾶλλον. ἦν δὲ Κορνήλιος Δολαβέλλας ὑπὸ φανὴς νεανίσκος ἐν τοῖς Καίσαρος ἑταίροις· οὗτος εἶχε πρὸς τὴν Κλεοπάτραν οὐκ ἀνδρῶς, καὶ τότε χαριζόμενος αὐτῇ δεηθείσῃ, κρύφα πέμψας ἐξήγγειλεν ὡς αὐτὸς μὲν ὁ Καῖσαρ διαζεύγνυσι πεζῇ διὰ Συρίας, ἐκείνῳ δὲ μετὰ τῶν τέκνων ἀποστέλλειν εἰς τρίτην ἡμέραν ἔγνωκεν· ἡ δὲ ἀκούσασα ταῦτα, πρῶτον μὲν ἐδεήθη Καίσαρος, ὅπως αὐτὸν ἐάσῃ χρᾶς ἐπιτευγκεῖν Ἀντωνίῳ. καὶ συγχωρήσαντος, ὑπὸ τὸν τάφον κομισθεῖσα καὶ προσπεσοῦσα τῇ σορῷ μετὰ τῶν σωμάτων, Ὦ φίλε Ἀντώνιε, (εἶπεν) ἔθαπτον μέν σε πρώην ἐπὶ χερσὶν ἐλευθέρας, ἀσήμαντος δὲ νῦν ἀιχμάλωτος οὖσα καὶ φρουρουμένη μήτε κοπετοῖς μήτε θρήνοις ἀκίσαιμι δὲ δοῦλον τοῦτο σῶμα, καὶ τηρούμενον ὑπὸ τοῖς κτείνοντος θεριάμβοις. ἄλλας δὲ μὴ προσδέχου τιμὰς ἢ χρᾶς· ἀλλ' αὗταί σοι τελευταῖαι, Κλεοπατρᾶς ἀφαιρούμενοι. ζῶντας μὲν γὰρ ἡμᾶς οὐθὲν ἀλλήλων διέχησεν, κινδυνεύομεν δὲ τῷ θανάτῳ διαμείψασθαι τοὺς τόπους· σὺ μὲν ὁ Ῥωμαῖος, ἐν ταῦθα κείμενος, ἐγὼ δὲ ἡ δύστηνος, ἐν Ἰταλίᾳ, τοσοῦτον σῆς μεταλαβοῦσα χώρας μόνον. ἀλλ' εἰ δή τις ἔκθεον δυνὴ καὶ δυνάμις (οἱ γὰρ ἐνταῦθα προὔδωκαν ἡμᾶς) μὴ προῆς ζῶσαν σεαυτοῦ γυναῖκα, μηδ' ἐν ἐμοὶ προείδῃς θεριαμβευόμενον σεαυτόν, ἀλλ' ἐνταῦθά με κρύψον μετὰ σεαυτοῦ καὶ σώσαιψον. ὡς ἐμοὶ μυρίων κακῶν ὄντων, οὐδὲν οὔτω μέγα καὶ δεινόν ἐστιν ὡς ὁρᾶν σοῦ χωρίς· ὃν σοὶ χωρεῖς ἔζηκα τοιαῦτα ὀλοφυρομένη, καὶ ψήφασα καὶ καταπασαμένη τὴν σορόν, ἐκέλευσεν αὐτῇ λουτρὸν αὐτῇ λουσαμένῃ καὶ κατακλιθεῖσα, λαμπρὸν ἄριστον ἠρίσα. καί τις ἧκεν ἀπ' ἀγροῦ κίστην τινὰ κομίζων. τῶν δὲ φυλάκων ὅ, τι φέροι πυθανομένων, ἀνοίξας, καὶ ἀφελὼν τὰ θεῖα σύκων πρὸς πλεῦν ἀγγεῖον ἔδειξε. θαυμασάντων δὲ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος, μειδιάσας παρεκάλει λαβεῖν. οἱ δὲ, πιστεύσαντες ἐκέλευον εἰσενεγκεῖν. μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἡ Κλεοπάτρα, δέλτον ἔχουσα γεγραμμένην καὶ κατεσημασμένῳ, ἀπέστειλε πρὸς Καίσαρα, καὶ τοὺς ἄλλους ἐκποδὼν ποιησαμένη, πλὴν τῶν δυοῖν ἐκείνων γυναικῶν, τὰς θύρας ἔκλεισε. Καῖσαρ δὲ λύσας τὴν δέλτον, ὡς ἐνέτυχε λιτῇ καὶ ὀλοφυρμοῖς δεομένης αὐτῆς σὺν Ἀντωνίῳ θάψαι, ταχὺ συνῆκε τὸ πεπραγμένον καὶ πρῶτον μὲν αὐτὸς ὥρμησε βοηθεῖν, ἔπειτα τοὺς σκεψομένους κατὰ πάχος ἔπεμψεν. ἐγεγόνει δὲ ὀξὺ τὸ πάθος. δρόμῳ δὲ ἐλθόντες, καὶ τοὺς μὲν φυλάσσοντας οὐδὲν ἠδικημένους καταλαβόντες, τὰς δὲ θύρας ἀνοίξαντες, εἶδον αὐτὸν τεθνηκότα, ἐν χρυσῇ κατακειμένῳ κλίνῃ, κεκοσμημένῳ βασιλικῶς. τῶν δὲ γυναικῶν ἡ μὲν Εἴρας λεγομένη πρὸς τοῖς ποσὶν ἀπέθνησκεν, ἡ δὲ Χάρμιον, ἤδη σφαλομένη καὶ καρηβαρεῦσα, κατεκόσμει τὸ διάδημα περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. εἰποντος δέ τινος ὀργῇ Καλὰ ταῦτα Χάρμιον· Κάλλιστα μὲν οὖν (ἔφη) καὶ πρέποντα τῇ τοσούτων ἀπογόνῳ βασιλέων. πλέον δὲ οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦδε τὴν κλίνην ἔπεσε. λέγεται δὲ τὴν ἀσπίδα κομισθεῖσαν σὺν τοῖς σύκοις ἐκείνοις καὶ τοῖς θείοις ἄνωθεν ὑπὸ καλυφθεῖσαν.

A Subridente Cæsare atq; illam reprimente, Anne graue, inquit, Cæsar est, quum tu inuisere me hoc in statu & appellare sis dignatus, à seruis me meis deferri, siquid reposui muliebre, nõ mihi sane miseræ mundũ: sed quo pauca munera Octauiæ & Liuiæ tuæ feram, vt placatum te per illas & clementiorẽ habeam? His gauisus est Cęsar, omnino illã existimans teneri cupiditate vitæ. Igitur Cæsar, vbi ostendit & hæc ei concedere se, cæteraq; supra omnẽ spem cũ ea acturũ, digressus decepisse arbitrabatur se eam, at magis deceptus ipse est. Cornelius Dolabella erat nobilis iuuenis inter Cæsaris amicos: hic Cleopatræ cupidus, precanti tunc hoc dedit beneficii, vt per internuntiũ clam ei significaret Cæsarẽ ipsum pedibus decessurum per Syriã, ipsam vero cum liberis statuisse post triduũ in Italiam mittere. Quo intellecto, primum Cæsarẽ orauit vt sibi inferias dare permitteret Antonio. Annuente illo, vbi ad monumentũ est perlata, incumbens cũ familiaribus mulieribus in tumulum, Nuper te, inquit, liberis adhuc manibus, chare Antoni, funeraui, nunc parento captiua & custodita, ne planctibus & lamentationibus suggillem seruile hoc corpus, quod ad triumphum de te seruatur. Alios honores vel iusta ne expectaueris, verum hæc tibi à Cleopatra, quæ abducitur, sunt nouissima. Viuos nos nihil distraxit, nũc vero morte videmur commutaturi loca: tu vt Romanus hic iaceas, infelix ego hic in Italia, hactenus modo patriæ particeps tuæ. At siquid istic numina valent & possunt, (nam nostrates nos dii prodidere) noli deserere viuam tuam coniugem, neque in me permittere triumphum duci de te, sed hic me tecum abde & cõde. nam mihi ex infinitis malis nihil tam graue vel acerbũ est, quam breue hoc tempus quod te sine vixi. His editis lamentis, postquã coronas & oscula tumulo tulit, præcepit sibi parari balneum. Lota accubuit & splẽdide est epulata. Tum cistam quidam rure veniens attulit. Percunctantibus quid ferret, satellitibus, aperiens & auferens folia cophinum plenum ficorum ostendit. Mirantes speciem & magnitudinem, arridens, inuitauit vt sumerent. Illi nihil suspicati, iusserunt ficos eum intro ferre. Sub prandium tabulas, quas scriptas & consignatas habebat, misit Cleopatra ad Cæsarem. tum omnibus eiectis reliquis præter duas illas fœminas, obdidit fores. Solutis tabulis Cæsar vt obsecrationes & questus legit, precantis vt apud Antonium conderetur: intellexit ilico quid gestum esset. Ac primum institit illuc ipse accurrere, deinde spectatum propere misit quid rei esset. verum momento transactum cum illa fuerat. Nam cursu illuc profecti, & stationem nihil offendentes sensisse, reserata ianua defunctam inuenerunt, & in aureo iacentem lecto, regio cultu exornatam. Ex mulieribus eis, Iras nomine ad pedes eius expirauerat, Charmium iam lapsabunda & capite grauata componebat diadema, quo redimitũ erat caput eius. Ibi quum quidam fremens dixisset, Hæccine pulchra Charmium? Pulcherrima sane, inquit, decentiaq; regũ propaginem tam multorũ. Nihil amplius loquuta iuxta lectum ibi concidit. Perhibent aspidem inter ficos illos illatam, foliisque fuisse intectam.

Ita enim iussisse Cleopatram, vt ignorantis corpus bestia inuaderet: vt tollens de ficis conspexit eam, dixisse Cleopatram, Nempe hic illa est, brachiumque nudatum morsui præbuisse. Alii inclusam hydriæ aspidem atq; ita fuisse autumant asseruatam, fusoque aureo ipsam lacessentis & stimulantis arripuisse Cleopatræ brachium. Sed veritatem nouit nemo: quando venenum quoque gestasse proditum est eam in nouacula caua, eamque recondisse coma sua. Verum nec macula in corpore extitit, neque aliud veneni vestigium. Neque vero bestia illa intus comparuit. Tractus aliquos eius tantum iuxta mare, quo cubiculum spectabat & fenestræ erant, aiunt deprehensos. Nonnullis brachium quoque Cleopatræ notas duas ex punctione visum est habere tenues & exiles: quibus credidisse Cæsar videtur. Siquidem in triumpho eius imago translata est ipsius Cleopatræ & aspidis mordicus brachio affixæ. Hæc eo modo feruntur gesta. Cæsar quamuis molestiam traxit ex illius decessu, animum tamen eius generosum est admiratus, & corpus condi apud Antonium splēdide & regaliter iussit. Sortitæ sunt & mulieres funus iussu eius honorabile. Excessit Cleopatra annos nata vndequadraginta, quorum duos & viginti regnauit, imperauit cum Antonio amplius quatuordecim. Antonium alii sex, alii tres & quinquaginta annos aiunt vixisse. Statuæ Antonii deiectæ sunt: Cleopatræ, loco non motę. Impetrauit amicus eius Archibius à Cęsare mille talentis, ne cum Antonianis conuellerentur. Antonius sobolem ex tribus vxoribus septem liberorum reliquit. Ex his stirpis maximus Antyllus à Cæsare vnus est interfectus. Reliquos accepit Octauia, quos cum suis eduxit. Ex Cleopatra susceptam Cleopatram lepidissimo regi Iubæ collocauit, Antonium ex Fuluia in tantum euexit vt quum primum locum apud Cæsarem Agrippa, Liuiæ filii secundum tenerent, tertius esset & numeraretur Antonius. Ex Marcello illa filias duas, vnicum filium Marcellū habebat. Hunc simul adoptauit & generum fecit Cæsar. Alteram filiam Octauia Agrippæ nuptum dedit. Quum Marcellus breui post has nuptias interisset, neq; Cæsari generum, cui fideret, ex cæteris amicis promptum esset deligere: sermonem Octauia mouit Cæsari, vt Agrippa ipsius filiam dimissa duceret sua. Inducto Cæsare primo, inde Agrippa, receptam suam Antonio nuptui dedit, Cæsaris filiam duxit Agrippa. Duarum quæ supererant Antonii & Octauię filiarum, alteram in matrimonio habuit Domitius Ænobarba, alteram castitate & forma celebrem Antoniam Drusus Liuiæ filius priuignus Cæsaris. Ex his procreati Germanicus & Claudius. quorum Claudius post imperauit. Ex Germanici liberis Caius, cuius nobile infamia nec diuturnū fuit imperium, cum filia & vxore est interemptus. Agrippina, quæ filium ex Ænobarba L. Domitium habebat, nupsit Claudio Cæsari. Hic adoptauit Domitium, quem Neronem Germanicum dixit. Is imperans nostra memoria interfecit genitricem suam, vecordiaque & amentia pene Romanum euertit imperium, ab Antonio in successione numero quintus.

A οὕτω γὰρ τὴν Κλεοπάτραν κελεῦσαι μὴ δεῖν αὐτῆς ἁπτομένης τοῦ σώματι προσπεσεῖν τὸ θηρίον. ὡς δ' ἀφαιρουμένην τὴν σύκων εἶδεν, εἰπεῖν, Ἐνταῦθα ἦν ἄρα τοῦτο. καὶ τὸν βραχίονα τοῦδε γυμνῶσαν. οἱ δ', τηρεῖσθαι μὲν ἐν ὑδρίᾳ τὴν ἀσπίδα κεκαθειργμένην φάσκουσιν· ἠλακάτῃ δέ τινι χρυσῇ τὴν Κλεοπάτρας ἐκκαλουμένης αὐτὴν καὶ παροξυνούσης, ὁρμῆσαν ἐμφῦναι τοῦ βραχίονι· τὸ δ' ἀληθὲς οὐδεὶς εἶδεν· ἐπεὶ καὶ φάρμακον αὐτὴν ἐλέγετο φορεῖν ἐν κυνοσίδι κοίλῃ, τὴν δ' κυνοσίδα κρύπτειν τῇ κόμῃ. πλὴν οὔτε κηλὶς ἐξιδοῦσα τοῦ σώματος, οὔτε ἄλλο φαρμάκου σημεῖον. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ θηρίον

B ἐντὸς ὤφθη, συρμοὺς δέ τινας αὐτοῦ τοῦδε θαλάσσαν, ἣ τὸ δωμάτιον ἀφεώρα, καὶ θυείδες ἦσαν, ἰδεῖν ἔφασκον. ἔνιοι δ', καὶ τὸν βραχίονα τῆς Κλεοπάτρας ὀφθῆναι δύο νυγμὰς ἐλαφρά, λεπτὰς καὶ ἀμυδράς. οἷς ἔοικε πιστεύσας καὶ ὁ Καῖσαρ. ἐν γὰρ τῷ θριάμβῳ τὴν Κλεοπάτρας αὐτῆς εἴδωλον ἐκομίζετο, καὶ τῆς ἀσπίδος ἐμπεφυκυίας. ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται γενέσθαι. Καῖσαρ δὲ, καίτοι ἀχθεσθεὶς ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς γυναικὸς ἐθαύμασε τὴν εὐγένειαν αὐτῆς· καὶ ταφῆναι τὸ σῶμα σὺν Ἀντωνίῳ λαμπρῶς καὶ βασιλικῶς ἐκέλευσεν. ἐτίμουν δ' καὶ τὰ γύναια κηδείας ἔτυχεν, αὐτοῦ προστάξαντος. ἐτελεύτησε δὲ Κλεοπάτρα μὲν ἐνὸς δέουσα τεσσαράκοντα ἔτη βιώσασα, καὶ τούτων δύο καὶ εἴκοσι βασιλεύσασα, συναρξάσα δ' πλείω τῶν δεκατεσσάρων. Ἀντώνιον δ' οἱ μὲν ἓξ, οἱ δ' τρεῖς τε καὶ πεντήκοντα ὑποβάλλειν φασίν. αἱ μὲν οὖν Ἀντωνίου καθηρέθησαν εἰκόνες, αἱ δ' Κλεοπάτρας κατ' χώραν ἔμειναν, Ἀρχιβίου τινὸς τῶν φίλων αὐτῆς χίλια τάλαντα Καίσαρι δόντος, ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ τοῖς Ἀντωνίου παθοῦσιν. Ἀντωνίου δ' θυγατὰ ἀπολιπόντος ἐκ τριῶν γυναικῶν ἑπτὰ παῖδας, ὁ πρεσβύτατος Ἀντυλλος ὑπὸ Καίσαρος αἱρεθεὶς μόνος· τοὺς δὲ λοιποὺς Ὀκταβία παραλαβοῦσα μετ' τῶν ἐξ

D ἑαυτῆς ἔθρεψε· καὶ Κλεοπάτραν μὲν τὴν ἐκ Κλεοπάτρας, Γόβα τοῦ γενναιοτάτου βασιλέως συνῴκισεν· Ἀντώνιον δὲ τὸν ἐκ Φουλβίας οὕτω μέγαν ἐποίησεν, ὥστε τὴν πρεσβυτέραν τῶν θυγατέρων Καίσαρι συνοικοῦσαν, Ἀγρίππου, τὴν δ' δευτέραν τῶν Λιβίας παίδων ἐχόντων, τέταρτον εἶναι καὶ δοκεῖν Ἀντώνιον. ἐκ δ' Μαρκέλλου δυοῖν αὐτῇ θυγατέρων οὐσῶν, ἑνὸς δ' υἱοῦ Μαρκέλλου, τοῦτον μὲν ἅμα παῖδα καὶ γαμβρὸν ἐποιήσατο Καῖσαρ, τῶν δὲ θυγατέρων Ἀγρίππᾳ τὴν ἑτέραν ἔδωκεν. ἐπεὶ δ' Μαρκέλλος ἐτελεύτησεν νεόγαμος κομιδῇ, καὶ Καίσαρι γαμβρὸν ἐγγὺς πίστιν οὐκ εὔπορον ἦν ἐκ τῶν ἄλλων φίλων ἑλέσθαι, λόγον ἡ Ὀκταβία προσήνεγκεν ὡς χρὴ τὴν Καίσαρος θυγατέρα λαβεῖν Ἀγρίππαν, ἀφεῖσα τὴν ἑαυτῆς. πειθέντος δ' Καίσαρος πρῶτον, εἶτα Ἀγρίππᾳ, τὴν μὲν αὐτῆς ἀπολαβοῦσα συνῴκισεν Ἀντωνίῳ, τὴν δ' Καίσαρος Ἀγρίππας ἔγημεν. ἀπολειπομένων δ' τῶν Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίας δυοῖν θυγατέρων, τὴν μὲν Δομίτιος Αἰνόβαρβος ἔλαβε, τὴν δ' σωφροσύνῃ καὶ κάλλει πρεπούσην Ἀντωνίαν, Δροῦσος ὁ Λιβίας υἱός, πρόγονος δ' Καίσαρος. ἐκ τούτων ἐγένετο Γερμανικὸς καὶ Κλαύδιος· ὧν Κλαύδιος μὲν ὕστερον ἦρξε· τοῦ δ' Γερμανικοῦ παῖδων, Γάϊος μὲν, ἄρξας ἐπιφανῶς τὸν πολὺν χρόνον, αἱρεθεὶς μετ' τέκνου καὶ

F γυναικός. Ἀγριππῖνα δ' υἱὸν ὃς Αἰνοβαρβοῦ Λούκιον Δομίτιον ἔχουσα, Κλαυδίῳ Καίσαρι συνῴκισε· καὶ θέμενος τὸν υἱὸν αὐτῆς Κλαύδιος, Νέρωνα Γερμανικὸν προσωνόμασεν. οὗτος ἄρξας ἐφ' ἡμῶν, ἀπέκτεινε τὴν μητέρα, καὶ μικρὸν ἐδέησεν ὑπὸ ἐμπληξίας καὶ παραφροσύνης διαφθεῖραι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, πέμπτος ἀπὸ Ἀντωνίου κατ' ἀριθμὸν διαδοχῆς γενόμενος.

Ἐπεὶ τοίνυν μεγάλαι περὶ ἀμφοτέρους ἐγένοντο μεταβολαί, πρῶτον τὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὑπεροχῆς σκεπτώμεθα. ὅτι τῷ μὲν υἱῷ παρῆν καὶ προκατειργασμένα, μέγιστον ἰσχύσαντος Ἀντιγόνου τῶν διαδόχων, καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον οὐκ ἡλικίᾳ γενέσθαι, τὰ πλεῖστα τῆς Ἀσίας ἐπελθόντος καὶ κρατήσαντος· Ἀντώνιος δ' ἀγενέστερος μὲν ἄλλως, ἀπολέμου δ' καὶ μέγα μηδὲν εἰς δόξαν αὐτῷ καταλιπόντος γενόμενος πατρός, ὅτι τοῦ Καίσαρος ἐπόλμησεν ἀρχὴν οὐδὲν αὐτῷ κατὰ γένος προσήκουσαν ἐλθεῖν, καὶ τοῖς οἰκείοις προπεπονημένοις αὐτὸς ἑαυτὸν εἰσεποίησε διάδοχον· καὶ τοσοῦτον ἴσχυσεν, οὐ μόνον τῷ περὶ αὐτὸν ὑπαρχόντων ὁρμώμενος, ὥστε δύο μοίρας τὰ σύμπαντα ποιησάμενος, τὴν ἑτέραν ἑλέσθαι καὶ λαβεῖν, τὴν ὑπεροφέρειαν· ἀπὼν δὲ αὐτὸς, ὑπηρέταις τε καὶ ὑποστρατήγοις Παρθοῖς τε νικῆσαι πολλάκις, καὶ τὰ περὶ τὸν Κάυκασον ἔθνη βάρβαρα μέχρι τῆς Κασπίας ὤσαι θαλάσσης. μαρτυρεῖ δ' τὸ μεγέθους αὐτῷ, καὶ δι' ἃ κακῶς ἀκούει. Δημητρίῳ μὲν γὰρ ὁ πατὴρ ἠγάπησε τὴν Ἀντιπάτρου Φίλλαν, ὡς κρείττονα, συνοικίσας παρ' ἡλικίαν, Ἀντωνίῳ δὲ ὁ Κλεοπάτρας γάμος ὄνειδος ἦν, γυναικὸς ὑπερβαλλομένης δυνάμει καὶ λαμπρότητι πόλεις πλὴν Ἀρσάκου, τοῦ καθ' αὑτὸν βασιλεῖς. ἀλλ' ὅπως ἐποίησε μέγα ἑαυτὸν, ὥστε τοῖς ἄλλοις μείζονα ἢ ἐβούλετο δοκεῖν ἄξιος. ἡ μὴν τοιαύτη αἵρεσις ἀφ' ἧς ἐκτήσαντο τὴν ἀρχὴν, ἄμεμπτος ὑπὲρ τοῦ Δημητρίου, κρατεῖν καὶ βασιλεύειν ἀνθρώπων εἰθισμένων κρατεῖσθαι καὶ βασιλεύεσθαι ζητούντων· ἡ δὲ Ἀντωνίου, ζηλεπὴς καὶ τυραννικὴ, καταδουλουμένη τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ἁρπασθεῖσαν τὴν ὑπὸ Καίσαρι μοναρχίαν. ὁ δὴ οὖν μέγιστον αὐτῷ καὶ λαμπρότατον ὑπὲρ τῶν εἰργασμένων, ὁ πρὸς Κάσσιον καὶ Βροῦτον πόλεμος, ὑπὲρ τῆς τῶν πατρίδα καὶ τοὺς πολίτας ἀφελέσθαι τὴν ἐλευθερίαν, ἐπολεμήθη. Δημήτριος δὲ, καὶ πρὶν εἰς τύχας ἐλθεῖν ἀναγκαίας, ἐλευθεροῦν τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς πόλεων ἀξιολογωτάτας φρουρὰς διετέλεσεν· οὐχ ὥσπερ Ἀντώνιος, ὅτι τοὺς ἐλευθερώσαντας τὸν Ῥωμαίων ἀπέκτεινεν ἐν Μακεδονίᾳ, σεμνυνόμενος· ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἐπαινουμένου Ἀντωνίου, τὸ φιλόδωρον καὶ μεγαλόδωρον, ἐν ᾧ τοσοῦτον ὑπερφέρει Δημήτριος, ὥστε χαρίσασθαι τοῖς πολεμίοις ὅσα τοῖς φίλοις οὐκ ἔδωκεν Ἀντώνιος. καίτοι παρῆσαί γε καὶ πρεσβεῖα λιτὰ καὶ κοσμίως Βροῦτον ἐκεῖνος ἐδοξίμησεν· οὗτος δὲ καὶ τοὺς ἀποθανόντας τῶν πολεμίων πόλεις ἐκήδευσε, καὶ τοὺς ἁλόντας Πτολεμαίῳ μετὰ χρημάτων καὶ δωρεῶν ἀπέπεμψεν. εὐδαιμονοῦσι μὲν δὴ τυχοῦσι ἀμφότεροι, καὶ πρὸς τρυφὰς ἀκμάζοι καὶ ἀπολαύσεις. οὐκ ἂν εἴποι δέ τις ὡς Δημήτριον ἐν ἀπαθείᾳ καὶ σεμνοτάτῃ ὄντα πρᾴξεων καιρὸς ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τῇ πρεπούσῃ τῆς ὀρθῆς ἐπεισῆγε τὰς ἡδονὰς, καὶ τὴν Λάμειαν ὥσπερ τὴν μυθικὴν ἀτεχνῶς παίζων καὶ νυστάζων ἐποιεῖτο διαγωγήν· ἐν δὲ τῷ πολέμῳ τῷ δι' ἀσκαλῶν οὐκ εἶχεν αὐτοῦ τὸ δόρυ κίττινον, οὐδὲ μύρων ὀδώδει τὸ κράνος· οὐδὲ γεγανωμένος καὶ ἀθηρεὸς ὑπὲρ τὰς μάχας ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος προῆει, κεκοσμῶν δὲ τοὺς θιάσους καὶ τὰ βακχεῖα καταπαύων, Ἀμφίπολος Ἄρεος αὐτέρου, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ἐγίνετο, καὶ δι' ἡδονῶν ἡ ῥαθυμία οὐδὲν ἀπλῶς ἔπταισεν. Ἀντώνιον δ', ὥσπερ ἐν γραφαῖς ὁρῶμεν τὸν Ἡρακλέους τὸν Ὀμφάλῃ ὑφαιρούσαν τὸ ῥόπαλον, καὶ τὴν λεοντῆν ἀποδύουσαν, οὕτω πολλάκις Κλεοπάτρα παρεπλέκουσα, καὶ καταθέλγουσα, συνέπεισεν, ἀφεῖναι μεγάλας πράξεις ἐκ τῶν χειρῶν καὶ στρατείας

A Quia vero magnis vterq; rerum vicissitudinibus vsus est, primum potentiam & claritatem consideremus paternam Demetrio & præparatam fuisse. Fuit enim Alexandri successorum Antigonus præpollentissimus, Demetrioque nondum adulto pleraq; Asiæ obiuit atque in potestatem suam redegit. Antonius, patre genitus cætera quidem probo viro, sed imbelli, & à quo parum ad nomen parandum accepit momenti, non dubitauit ad Cæsaris aspirare imperium nihil ad ipsum generis propinquitate pertinens, atq; in elaboratorum ab illo irrepsit successionem: tantumque solis suis fretus præsidiis valuit, vt orbem vniuersum in portiones partitus duas, alteram selegerit & sumpserit præcellentiorem, absens ipse per ministros & legatos suos subinde fuderit Parthos, genteſque barbaras Caucasum circumiectas vsq; ad mare Caspium summouerit. Testantur magnitudinem eius vel illa quæ eum reddunt infamem. Demetrio enim pater præclare agi putauit, si Philam Antipatri præter ætatem vt præstantiorem desponderet: Antonio Cleopatræ labi fuerunt nuptiæ, fœminæ opibus & splendore natalium, si ab Arsace discesseris, suæ ætatis reges antecellentis. Adeo autem se effecit ipse grandem, vt aliis fortuna dignus quã ipse vellet maiore haberetur. Consilium tamen & institutum quo imperium peperit, irreprehensibile Demetrii, vt dominaretur & regnaret apud homines seruire assuetos & regnariquærentes: tetrum Antonii & tyrannicum, quod in seruitutem redegit populum Romanum, qui modo ex Cæsaris dominatu effugerat. Quod igitur maximum in rebus eius gestis & splendidissimum est, bellum contra Cassium & Brutum susceptum, id gestum est ad extorquendum patriæ & ciuibus suis libertatem. Demetrius vero, & ante quam in fortunas extremas est delapsus, non cessauit liberare Græciam & præsidia ex vrbibus abigere: vbi contra Antonius, quod liberatores populi Romani oppressisset in Macedonia, est gloriatus. Vna autem in Antonio laudatur munificentia atque in donis magnificentia. in qua hactenus eminet Demetrius, vt plura largitus sit hostibus, quam donauerit amicis Antonius. Et quidem ex eo quod funerati Brutum iussisset magnifice, gloriam ille parauit: at hic cunctos qui ceciderant humauit hostes, captiuosq; ad Ptolemæum cum rebus suis & muneribus remisit. Impotentes rebus secundis ambo, in deliciasque & luxum effusi. Sed non inuenias Demetrium voluptatibus & conuiuiis immersum rerum gerendarum neglexisse occasionem. Vbi otio abundaret, indulgebat voluptatibus, Lamiamq;, sicut fabulosam illam plane, quum ludere & dormire quæreret, pro oblectamento habebat. Enimuero in belli apparatibus non habebat hasta eius hederam, neq; vnguentũ renidebat galea, neq; delibutus & comptus ad prælia ex sinu mulierum procedebat: verum sopiens Bacchi chorum compescensq; Bacchanalia,

Assecla Martis profani,

vt ait Euripides, fiebat: neq; per voluptates vel socordiam impegit vsquam. Antonium vero, sicut in picturis Herculi videmus subtrahi ab Omphale clauam, leoninamq; detrahi: ita frequenter exarmatum ac detractum induxit Cleopatra, vt amissis è manibus magnis rebus atq; expeditionibus ne-

cessariis, oscitaret luderetq; secum circa Canopi & Taphosiridis littora. Postremo vt Paris, quum profugisset ex prælio, in illius se sinum abdidit. Imo victus confugit in thalamũ Paris, Antonius Cleopatram consectans fugit & proiecit victoriam. Adhæc non lege vetante Demetrius, sed more à Philippo & Alexandro inter reges Macedonum vsurpato, plures, sicut Lysimachus & Ptolemæus, duxit vxores, quotquot autem duxit, honorem habuit omnibus. Antonius primum, quod erat apud Romanos inauditum, duas simul accepit vxores. Deinde ciuem & iustam vxorem expulit domo, quo peregrinæ & illegitimæ indulgeret. Vnde ex matrimonio huic summa mala, illi nullum euenit. Piaculum tamen ex lasciuia contractum nullum tantum Antonii facta, quantum Demetrii habent. Quippe scribunt historiographi tota arce arceri canes solere, quod præcipue hoc animal ineat in aperto. At Demetrius in ipsius penetralibus Mineruæ cum scortis consueuit, & vrbanas matronas stuprauit complures. Quod vero minime coniunctum existimes esse cum deliciis & voluptatib. vitium sæuitiam, id Demetrii lasciuiæ adest: qui pro nihilo duxit, imo coegit, formosissimum & castissimum puerum Athenienſem, vt stuprum effugeret, misere vitam profundere. Breui semetipsum Antonius per incontinentiam, Demetrius alios læsit. Vice versa aduersus parentes suos præstitit se Demetrius vsquequaq; irreprehensibilem: Antonius auunculum dedidit, vt interficeret Ciceronem: rem per se execrabilẽ atq; immanem: vt vix in eo ignoscas Antonio, si salutis auunculi Ciceronis cædes merces fuisset. At periuria & perfidiæ vtriusq;, quod hic Artabazum vinxit, ille obtruncauit Alexandrum: velamentum in Antonio habet confessum. nam desertus ab Artabazo in Media & proditus fuit. Demetrium multi memorant ad factum suum falsis colorandum causis insimulasse illum qui ab ipso fuit violatus, nõ pœnas persequutum à violatore. Palmarum suarum vicissim ipse effector Demetrius fuit: contra Antonius, vbi non adfuit, pulcherrimas maximasq; per legatos suos retulit victorias. Imperium vero amisit sua culpa vterque, non pari tamen modo: sed superior destitutus, quod defecissent ab eo Macedones: hic, destituens suos. fugit enim desertis illis qui dimicabant pro ipso. Itaque crimen est Demetrii, quod reddiderit in tantum infestos sibi milites suos: Antonii, quod paratam tantam beneuolentiam atq; fidem deseruerit. Exitum certe neutrius commendes: improbandus Demetrii tamen magis: siquidem in manus sustinuit hostium venire, & in custodia vsuram facere triennii passus est, vino & ventre pecudum modo cicuratus. Antonius timide quidem & lamentabiliter turpiterq;: prius tamen quam corpus suum in potestatem venit hostis, exitum sibi conciliauit.

A δυναστείας, ὁ τ τοῦ Καίσαρος καὶ Ταφόσιειν ἀκτῆς ἀλύειν καὶ παίζειν μετ' αὐτῆς. τέλος δὲ ὡς ὁ Πάρις ἐκ τῆς μάχης ἀποδρᾶς εἰς τὸν θάλαμον κατεδύετο κόλπους, μᾶλλον δ' ὁ μὲν Πάρις ἡττηθεὶς ἔφυγε εἰς τὸν θάλαμον, Ἀντώνιος δ' Κλεοπάτραν διώκων, ἔφυγε καὶ προήκατο τὴν νίκην. ἔτι, Δημήτριος μὲν οὐ κεκωλυμένος, ἀλλ' ἀπὸ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου γεγενώς, ὁ ἔθνει τῆς Μακεδόνων βασιλεῦσιν ἐγάμει γάμους πλείονας, ὥσπερ Λυσίμαχος καὶ Πτολεμαῖος· ἔχε δ' ἁπάσης ὅσας ἔγημεν· Ἀντώνιος δ' πρῶτον μὲν ὁμοῦ δύο γυναῖκας ἠγάγετο, πρᾶγμα μηδενὶ Ῥωμαίῳ τετολμημένον, ἔπειτα τὴν ἀστὴν καὶ δικαίως γαμηθεῖσαν ἐξήλασε, τῇ ξένῃ καὶ μὴ κατὰ νόμους συνοῦσα χαριζόμενος. ὅθεν καὶ ἐκ γάμου παῖς μὲν οὐδέν, παῖς δὲ τὰ μέγιστα τῶν κακῶν ἀπήντησεν. ἀσέβημα μέντοι τοσοῦτον δι' ἀσέλγειαν οὐδὲν ταῖς Ἀντωνίου πράξεσιν, ὅσον ταῖς Δημητρίου πρόσεστιν. οἱ μὲν γὰρ ἱστορικοί φασι, καὶ τῆς ἀκροπόλεως ὅλης εἴργεσθαι τὰς κύνας, διὰ τ' μίξιν ἐμφανῆ μάλιστα ποιεῖσθαι τὸ τοῦ ζῴου. ὁ δ' ἐν αὐτῇ τῇ παρθενῶνι τ τε πόρναις συνῴκει, καὶ τῶν ἀστῶν κατεπόρνευσε πολλάς· καὶ οὔ τις μὴ ἥκιστα τὰς τοιαύτας ὕβρεις καὶ ἀπολαύσεις οἷόν τε μετέχειν καθ', τῆς ὠμότητος, τοῦτ' ἔστι τῆς

C Δημητρίου φιλησδονίᾳ, πρεσβύτερος, μᾶλλον δ' ἀναγκάσαντος οἰκτρῶς ἀποθανεῖν τ κάλλιστον καὶ συμφερόντατον Ἀθηναίων, φύγοντα τ καθυβρισθῆναι. συμβεβηκότι δὲ εἰπεῖν, Ἀντώνιος μὲν ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀκρασίαν, Δημήτριος δ' ἄλλους ἠδίκησε. πρὸς μέντοι γενεῖς ἄμεμπτον ἑαυτὸν εἰς ἄπαντα παρέχεν ὁ Δημήτριος· Ἀντώνιος δ' τὸν ἀδελφὸν τ μητρὸς ἐξέδωκεν, ὅπῃ τοῦ Κικέρωνα ἀποκτεῖναι, πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ μιαρὸν καὶ ὠμόν, ὡς μόλις Ἀντώνιον ἐπ' αὐτῷ συγγνώμης τυχεῖν, εἰ σωτηρίας τοῦ θείου μισθὸς ἦν ὁ Κικέρωνος θάνατος. ἀτοίνυν ἐπιώρκησαν ἀμφότεροι καὶ παρεσπόνδησαν, ὁ μὲν

D Ἀρταβάζου συλλαβών, ὁ δὲ Ἀλέξανδρον ἀποκτείνας, Ἀντωνίῳ μὲν ἔχει τ πρόφασιν ὁμολογουμένῳ. ἀπελείφθη γὰρ ἐν Μήδοις ὑπὸ Ἀρταβάζου, καὶ προεδόθη· Δημήτριον δ' πολλοὶ λέγουσι ψευδεῖς αἰτίας ἐφ' οἷς ἔδρασε πλασάμενον κατηγορεῖν, ἀδικηθέντα οὐκ ἀδικήσαντα ἀμυνάμενος. πάλιν δ', τῶν μὲν κατορθωμάτων αὐθυπόδικος ὁ Δημήτριος γέγονε, καὶ τἀναντίον ὁ Ἀντώνιος ἐν οἷς ἐπαρῶν, κατλίσας καὶ μείσας δι' τ στρατηγῶν αἱρεῖτο νίκας. ἐξέπεσον δ' τ πρᾳγμάτων ἀμφότεροι μὲν δι' αὐτοί, ἀ μὲν ὁμοίως· ἀλλ' ὁ μὲν, ἐγκαταλειφθείς, (ἀπέστησαν γὰρ αὐτοῦ Μακεδόνες) ὁ δ', ἐγκαταλιπών, (ἔφυγε γὰρ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδυνεύοντας) ὥστε ἀ μὲν ἔγκλημα τῇ

E εἰ) ὁ δυσμενεῖς ἤδη πρὸς αὐτὸν ἀπαγάγοντας τοὺς μαχομένους· ἀ δ', ὁ παρεσκευασμένῳ οἴνοις τοιαύτῃ καὶ πίστει ἐγκαταλιπεῖν. τ δ' θάνατον ὁποτέρου μὲν ὅστιν ἐπαινέσαι, ψεκτὸς δ' ὁ Δημητρίου μᾶλλον. ἀκμάλωτός τε γὰρ ὑπέμεινε γενέσθαι, καθειρχθεὶς, ὑπέμεινεν ὑπεκδαῦναι τελευταῖα, οἴνῳ καὶ γαστρί, καθάπερ τὰ ζῷα, χειροήθης γενόμενος. Ἀντώνιος δὲ δειλῶς μὲν καὶ οἰκτρῶς καὶ ἀτίμως, οὐ μὴν ἀλλὰ πρόγε τοῦ κύριον γενέσθαι τὸν πολέμιον τοῦ σώματος, ἑαυτὸν ἐξήγαγεν.

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι παράλληλοι ΔΙΩΝΟΣ καὶ ΒΡΟΥΤΟΥ.

ΔΙΩΝ.

ΑΡΑ γε, ὥσπερ ὁ Σιμωνίδης φησὶν, ὦ Σόσσιε Σενεκίων, τοῖς Κορινθίοις ἐμνίσθη τὸ Ἴλιον ἐπιστρατεύσασι μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι κἀκείνοις οἱ περὶ Γλαῦκον ἐξ ἀρχῆς Κορίνθιοι γεγενότες συνεμάχουν περθύμως· οὕτως εἰκὸς τὴν Ἀκαδημίαν μήτε Ῥωμαίους μήτε Ἕλληνας ἐγκαλεῖν ἴσον φερομένους ἐκ τῆς γραφῆς ταύτης, ἣ τόν τε Βροῦτον περιέχει βίον καὶ τὸν Δίωνος· ὧν ὁ μὲν αὐτῷ Πλάτωνι πλησιάσας, ὁ δὲ τοῖς λόγοις ἐγγραφεὶς τοῖς Πλάτωνος, ὥσπερ ἐκ μιᾶς ὥρμησαν ἀμφότεροι παλαίστρας ἐπὶ τοὺς μεγίστους ἀγῶνας. καὶ τὸ μὲν ὅμοια πολλὰ καὶ ἀδελφὰ περάσαντας, μαρτυρῆσαι τῷ καθηγεμόνι τῆς ἀρετῆς, ὅτι δεῖ φερνήσει καὶ δικαιοσύνῃ δυνάμει τε καὶ τύχῃ συνελθεῖν, ἵνα κάλλος ἅμα καὶ μέγεθος αἱ πολιτικαὶ πράξεις λάβωσιν, θαυμαστόν ἐστιν. ὡς γὰρ Ἱππόμαχος ὁ ἀλείπτης ἔλεγε, τοὺς γεγυμνασμένους παρ' αὐτῷ, καὶ κρέας ἐξ ἀγορᾶς ἰδὼν φέροντας ἐπιγνῶναι πόρρωθεν· ὅπερ τῷ λόγῳ ἐστὶν εἰκὸς τοὺς παιδευθέντας ὁμοίως ἐπὶ τὰς πράξεσιν, ἐμμέλειάν τινα καὶ ῥυθμὸν ἐπιφέρειν μετὰ τοῦ πρέποντος. αἱ δὲ τύχαι τοῖς συμπτώμασι μᾶλλον ἢ τοῖς προαιρέσεσιν ἔσαι αἱ αὐταί, σχεδόν τι τῶν ἀνδρῶν τοὺς βίους εἰς ὁμοιότητα. προαιρεθέντες γὰρ ἀμφότεροι τὸ τέλος εἰς ὃ προὔθεντο τὰς πράξεις, οὐκ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων καταδέας μὴ δυνηθέντες. ὃ δὲ πάντων θαυμαστότατον, ὅτι καὶ τὸ δαιμόνιον ἀμφοτέροις ἐπεδήλωσε τὴν τελευτὴν, ὁμοίως ἑκατέρῳ φάσματος εἰς ὄψιν οὐκ ἀμυδρὸς προφαινομένου. καίτοι λόγος τις ἐστὶ τῶν ἀπιστούντων τὰ τοιαῦτα, μηδενὶ δὲ νῦν ἔχοντι προσπεσεῖν φάντασμα δαίμονος, μηδὲ εἴδωλον, ἀλλὰ παιδαρίοις καὶ γυναιξὶ καὶ παραφόροις δι' ἀσθένειαν ἀνθρώποις, ἔν τινι πλανᾷ ψυχῆς ἢ δυσκρασίᾳ σώματος γινομένοις, δόξας ἐφέλκεσθαι κενὰς καὶ ἀλλοκότους, δαίμονα ποιεῖν οἰόμενοις εἶναι δεισιδαιμονίαν ἔχοντας, εἰ δὲ Δίων καὶ Βροῦτος, ἄνδρες ἐμβριθεῖς καὶ φιλόσοφοι, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀκροσφαλεῖς οὐδ' ἀνάλωτοι πάθος· οὕτως ἐκ τοῦ φάσματος διετέθησαν, ὥστε καὶ φράσαι πρὸς ἑτέρους, οὐκ οἶδα μὴ τῶν πάνυ παλαιῶν τὰ ἀπόπτατον ἀναγκασθῶμεν προσδέχεσθαι λόγον, ὡς τὰ φαῦλα δαιμόνια καὶ βάσκανα, προσφθονοῦντα τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, καὶ τὴν πράξεσιν ἐνιστάμενα παρεσκευάζει καὶ φόβους ἐπάγει, σείοντα καὶ σφάλλοντα τὴν ἀρετὴν· ὡς μὴ δυναμένων ἀπλῶς τε καὶ καλῶς καὶ ἀκέραιοι, βεβαίους ἐκείνων μένειν μετὰ τῆς τελευτῆς τύχωσιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς ἄλλον ἀναχείσθω λόγον. ἐν τούτῳ δὲ, δωδεκάτῳ τῶν παραλλήλων ὄντι βίῳ, τὸν τῶν πρεσβυτέρων πρόσθεν ἀναγράψωμεν.

Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος, εἰς τὴν ἀρχὴν καταστὰς, ἀνδρὸς ἔγημεν τὴν Ἑρμοκράτους τοῦ Συρακουσίου θυγατέρα.

B

PLVTARCHI vitæ comparatæ DIONIS & BRVTI.

DION.

SICVT ait Simonides, Soffi Senecio, Corinthiis Ilium, quum fecissent cum Achęis ei bellum, non fuisse infensum, quod ipsi quoq; oriundus Corintho socia arma Glaucus iunxisset: ita nimirum debent Academię neque Romani neq; Græci succensere, qui portionem referunt parem ex hoc scripto, quod vitam complectitur Bruti & Dionis: quorum hic consuetudinem cum Platone habuit, alter præceptis imbutus fuit Platonis. Itaq; quasi ex vna ambo palæstra sunt ad maxima certamina progressi. Nec mirum est eos multis factis consimilibus & germanis edendis pręceptori virtutis astipulari, vt res amplas & splendidas geras in rep. procuranda, potentiæ & fortunæ requiri cum prudentia & iustitia associationem. Vt enim Hippomachus aliptes exercitatos ait apud se etiam quum ex macello cõspiceret ferentes carnes, procul se cognoscere: ita rationem consentaneum est bene institutorũ pariter factis comitantem esse, quæ concinnitatem quandam eis consonantiamq; cum decoro afferat. At fortunæ, quæ casum agis quam consilio acciderunt his pares, similitudinem vitis eorum cõciliant. Siquidem vterq; sublatus de medio ante metam est, vbi facta sua ex multis & magnis contentionibus deponere, sicut instituerant, nequiuere. Quod vero omnium est maxime stupendũ, vtriq; Deus vitæ exitum prænuntiauit parum propitio spectro iuxta vtriq; oblato. Tametsi perhibent illi qui negant talia, nemini cordato visum dæmonii vel simulacrum obuersari, verum pueros, mulierculas & deliros ex corporis imbecillitate homines, quum aliquo tenentur mentis errore vel intemperie corporis, opiniones alienas atq; absonas admittere, dum malũ dæmoniũ superstitiose credunt se inuasisse. Quod si Dion Brutusq;, constantes viri & philosophi, neq; ad vllum præcipites aut procliues animi motũ, adeo sunt à spectro permoti amicis vt referrent visa sua, haud scio anne ex veterib. opinionib. recipere maxime absonam cogamur, mala dæmonia & inuida esse bonis viris æmulantia, quæ, quo obstrepant illorum actionibus, commotiones iis & pauores inuehant, hisq; concutiant & impellant virtutẽ, ne erecti & integri in virtute permanentes potiorẽ quam ipsi consequantur à fatis sortem. Verum hæc alium in locum reiiciamus. In hoc duodecimo de paribus libro historiam maioris introducamus priorem.

Dionysius senior dominatu occupato protinus cõiunxit sibi matrimonio Hermocratis Syracusii

filiam. Huius corpus nondum ſatis firmata tyrannide rebellantes Syracuſani immanibus & atrocibus contumeliis affecere: quamobrem ſponte cõſciuit ſibi mortem. Recepto inde Dionyſius dominatu & conſtituto, rurſus duas vxores ſimul duxit, vnam ex Locris, Doridem nomine, indigenam alteram Ariſtomachen, principis Syracuſanorum filiam Hipparini, qui Dionyſii collega fuit, quum primum imperator eſſet cum libera poteſtate ad bellum deſignatus. Fama eſt autem eum vno die ambas duxiſſe, neq; cum vtra concubuerit priore cuiquam mortalium conſtitiſſe, parem etiam vtrique beneuolentiam exhibuiſſe perpetuo, vna ambas cœnare cum eo conſueſſe, noctibus alternis concubare, quamuis poſtularet plebs Syracuſana externæ præferri ciuem. Verum illa hac vſa fortuna eſt, vt maximũ ſtirpis filium Dionyſio ediderit: quod detractionẽ gentis eius ſubleuauit. Ariſtomache vero diu infœcunda cum Dionyſio fuit, quum cuperet ille ex hac liberos: vt matrem etiam Locrenſis interfecerit, potionatam ab ea criminans Ariſtomachen. Huius Dion frater in honore ſororis cauſa initio fuit. Poſt vbi eluxit prudentia eius, iam per ſe fuit charus tyranno: atque inter cætera præceptum eſt quæſtoribus, quicquid poſtularet Dion, id ei vt præberent: quũ præbuiſſent, eodem die ſibi renuntiarent. Fuit ante quoq; excelſo ingenio ingentiq; animo & forti. cæterum animus hic magis adoleuit quum diuina ſorte appuliſſet in Siciliam Plato, nullo ille quidem conſilio humano, ſed haud dubie Deus al quis aditum procul libertatis Syracuſanis inſtituens, & tyrannidis moliens euerſionem, detulit Platonem Syracuſas, Dionemque ad colloquium eius attraxit admodum tunc quidem iuuenem, verum diſcipulorum Platonis omnium indolis longe ſolertiſſimæ, acerrimumq; ad arripiendam virtutem, vt ipſe ſcripſit Plato & facta teſtantur. nam quamuis tinctus moribus eſſet ſub tyranno abiectis, vitæq; obnoxiæ & trepidæ, arroganti famulitio, inſolentibus deliciis, & conſuetudini ſummum bonum voluptatibus & opulentia metienti aſſuetus, atque in iis volutatus: vt primum tamen doctrinam guſtauit & philoſophiam ad virtutem ducem, ilico eſt ad eam animo incenſus: atque ex ſuo ad honeſtatem procliui animo ſimpliciter plane & iuueniliter exiſtimãs ab iiſdem præceptis pariter Dionyſium motum iri, contendit & effecit vt per otium ille conueniret & audiret Platonem. In colloquio quum in ſumma de viri virtute, præſertim autem de fortitudine diſputaretur, quia quiduis citius Plato quam tyrannos fortes aſſeruit: hinc ad iuſtitiam tranſiens docuit beatam iuſtorum eſſe, iniuſtorum miſeram vitam: non tulit ſermonem eius tyrannus, verum quaſi coargueretur, infenſus quoque fuit aſſiſtentibus, qui Platonem commendabant mirifice, atque eius oratione ducebantur. Poſtremo inflammatus exacerbatuſq;, rogauit eum quid in Siciliam veniſſet. Qui quum reſpondiſſet virum bonum ſe quærere: excipiens ille, Atqui hercle, inquit, nondum videris eum inueniſſe. At Dion, qui non exiſtimabat porro iram Dionyſii progreſſuram,

A ταύτῃ, οὔπω τῆς τυραννίδος ἱδρυμένης βεβαίως, ἀποστάντες οἱ Συρακούσιοι, δεινὰς καὶ παρανόμους ὕβρεις εἰς τὸ σῶμα καθύβισαν, ἐφ' αἷς προσήκατο τὸν βίον ἐκουσίως. Διονύσιος δὲ τὴν ἀρχὴν ἀναλαβὼν καὶ κρατυνάμενος, αὖθις ἄγεται δύο γυναῖκας ἅμα, τὴν μὲν ἐκ Λοκρῶν, ὄνομα Δωρίδα· τὴν δὲ, ἐπιχώριον, Ἀριστομάχην, θυγατέρα Ἱππαρίνου, προστήσαντος ἀνδρὸς Συρακουσίων, καὶ Διονυσίῳ συναρξάντος, ὅτε πρῶτον αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὸν πόλεμον ἠρέθη στρατηγός. λέγεται δὴ ἡμέρᾳ μὲν ἀμφοτέρας ἀγαγέσθαι μιᾷ, καὶ μηδενὶ γενέσθαι φανερὸς ἀνθρώπων
B ὁποτέρᾳ πρότερα συνέλθοι· τὸν δὲ ἄλλον χρόνον, ἴσον νέμων ἑαυτὸν ἑκατέραις τελεῖν ἑκατέρᾳ, κοινῇ μὲν εἰλημμένων δειπνῶν μετ' αὐτῶν, πρὸς νύκτα δὲ ἐν μέρει συναναπαυομένων. καίτοι τῶν Συρακουσίων ἐβούλετο τὸ πλῆθος τὴν ἐγχωρῖαν πλέον ἔχειν τῆς ξένης· ἀλλὰ ἐκείνη πρότερα ὑπῆρχεν, τεκνοῦσα τὸν προσβλέποντα τῆς Διονυσίου γενεᾶς ἐν αὐτῇ βοηθῶν πρὸς τὸ γένος. ἡ δὲ Ἀριστομάχη πολὺν χρόνον ἅπασι συνῴκει τῷ Διονυσίῳ, καίπερ σπουδάζοντι πρὸς τὴν ἐκ ταύτης τέκνωσιν. ὅς γε καὶ τὴν μητέρα τῆς Λοκρίδος ἀπατήσαντος καταφαρμακεύειν τὴν Ἀριστομάχην, ἀπέκτεινεν.
C Ταύτης ἀδελφὸς ὢν ὁ Δίων, ἐν ἀρχῇ μὲν εἶχε τιμὴν ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς, ὕστερον δὲ τῷ φρονεῖν δίδοις πεῖραν, ἤδη καθ' ἑαυτὸν ἠγαπᾶτο παρὰ τῷ τυράννῳ. καὶ πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις, εἴρητο τοῖς ταμίαις, ὅ, τι αἰτήσειν Δίων, διδόναι, διδόντας δὲ, πρὸς αὐτὸν ἀθημερὸν φέρειν. ὢν δὲ καὶ πρότερον ὑψηλὸς τῷ ἤθει, καὶ μεγαλόφρων, καὶ ἀνδρώδης, ἔτι μᾶλλον ἐπέδωκε πρὸς ταῦτα, θείᾳ τινὶ τύχῃ Πλάτωνος εἰς Σικελίαν παραβαλόντος καθ' ὁδόν λογισμὸν ἀνθρώπινον· ἀλλὰ δαίμων τις, ὡς ἔοικε, πόρρωθεν ἀρχὴν ἐλευθερίας παραβαλλόμενος Συρακουσίοις, καὶ
D τυραννίδος καταλύσιν μηχανώμενος, ἐκόμισεν ἐξ Ἰταλίας εἰς Συρακούσας Πλάτωνα· καὶ Δίωνα συνήγαγεν εἰς λόγους αὐτῷ, νέον μὲν ὄντα κομιδῆ, πολὺ δὲ μαθεστατον ἁπάντων τῶν Πλάτωνι συγγεγενότων, καὶ ὀξύτατον ὑπακοῦσαι πρὸς ἀρετὴν, ὡς αὐτὸς γέγραφε Πλάτων, καὶ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. τραφεὶς γὰρ ἐν ἤθεσιν ὑπὸ τυράννῳ ταπεινοῖς, καὶ βίου μὲν δυΐσου καὶ καταφόβου, θεραπείας δὲ νεοπλούτου καὶ βυφῆς ἀπειρηκάλου, καὶ διαίτης ἐν ἡδοναῖς καὶ πλεονεξίαις τιθεμένης τὸ καλὸν, ἐθὰς καὶ μεστὸς γενόμενος, ὡς πρῶτον ἐγεύσατο λόγου, καὶ
E φιλοσοφίας ἡγεμονικῆς πρὸς ἀρετὴν, ἀνεφλέχθη τὴν ψυχὴν παχύ, καὶ τῇ περὶ αὐτὸν δυπειθείᾳ τῶν καλῶν, ἀκάκως πάνυ καὶ νεοτερικῶς προσδοκήσας ὑπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ὅμοια πείσεσθαι Διονύσιον, ἐσπούδασε καὶ ἐπαράξαι ποιησάμενος φοιτῶν, αὐτὸν ἐντυχεῖν Πλάτωνι καὶ ἀκοῦσαι. γνωρισθείς δὲ τῆς συνουσίας αὐτοῖς, ὅ μὲν ὅλον, περὶ ἀνδρὸς ἀρετῆς, πλείστων ὑπὲρ περὶ ἀνδρείας διαπορηθέντων, ὡς πάντα μᾶλλον ὁ Πλάτων ἢ τοὺς τυράννους ἀπέφαινεν ἀνδρείους· ἐκ δὲ τούτου τραπόμενος περὶ δικαιοσύνης ἐδίδασκεν, ὡς μακάριος μὲν ὁ τῶν δικαίων, ἄθλιος δὲ ὁ τῶν ἀδίκων βίος· ὅτε τὸν λόγον ἔφερεν ὁ τύραννος, ὥσπερ ἐξελεγχόμενος, ἠνείχετό τε τοῖς παροῦσι, θαυμαστῶς ἀποδεχομένοις τὸν ἄνδρα,
F καὶ κηλουμένοις ὑπὸ τῶν λεγομένων. τέλος δὲ θυμωθεὶς καὶ παροξυνθεὶς, ἠρώτησεν αὐτὸν ὅ, τι δὴ βουλόμενος εἰς Σικελίαν παραγένοιτο. τοῦ δὲ φήσαντος ἀγαθὸν ἀνδρα ζητεῖν, ὑπολαβὼν ἐκεῖνος, Ἀλλὰ νὴ θεοὺς (εἶπεν,) καὶ φαίνῃ μήπω τοιοῦτον εὑρηκώς. οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Δίωνα τοῦτο τέλος ἔσχον τῆς ὀργῆς γενομένης,

καὶ τὸν Πλάτωνα σπεύδοντα συνεξέπεμπον ὅπῃ τείοοις, ἢ
Πόλλιν ἐκόμιζεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Σπαρτιάτην. ὁ δὲ
Διονύσιος κρύφα τὸν Πόλλιδος ἐποιήσατο δέησιν μάλιστα μὲν,
ἀποκτεῖναι τ' αὐτὸν κατὰ πλοῦν, εἰ δὲ μὴ, πανταχοῦ ἀποδόσθαι.
βλαβήσεσθαι γὰρ οὐδὲν, ἀλλ' εὐδαιμονήσειν ὁμοίως,
δίκαιον ὄντα, κἂν δοῦλος γένηται. διὸ καὶ λέγεται Πόλλις εἰς
Αἴγιναν φέρων ἀποδόσθαι Πλάτωνα, πολέμου πρὸς Ἀθη-
ναίους ὄντος αὐτοῖς, καὶ ψηφίσματος, ὅπως ὁ ληφθεὶς Ἀθη-
ναίων ἐν Αἰγίνῃ πιπρασκέσθω. οὐ μὴν ὅγε Δίων ἔλαττον
εἶχε παρὰ τῷ Διονυσίῳ τιμῆς ἢ πίστεως, ἀλλὰ πρεσβείας
τε τὰς μεγίστας διώκει, πεμπόμενος πρὸς Καρχηδονίους· ἐ-
θαυμάσθη τε διαφερόντως, καὶ τὴν παρρησίαν ἔφερεν αὐτοῦ
μόνον ἡδέως λέγοντος ὃ παρεισάλθοι, ὡς καὶ τὸν περὶ
Γέλωνος ὅπῃ πληξιν. χλευαζομένης γὰρ (ὡς ἔοικε) τῆς
Γέλωνος ἀρχῆς, αὐτόν τε τὸν Γέλωνα τοῦ Διονυσίου γέλωτα
τῆς Σικελίας γεγενέναι φήσαντος, οἱ μὲν ἄλλοι ὃ σκῶμμα
παρεσεποιοῦντο θαυμάζειν· ὁ δὲ Δίων δεινοχεράνας, Καὶ
μὴν (ἔφη) σὺ τυραννεῖς διὰ Γέλωνα πιστευθείς· διά σε
δὲ, οὐδεὶς ἕτερος πιστευθήσεται. τοῦ γὰρ ὄντι φαίνεται κάλ-
λιστον μὲν Γέλων ὑπιδεικνύμενος θέαμα, μοναρχουμένῳ πό-
λιν, αἴσχιστον δ' Διονύσιος. ὄντων δ' Διονυσίῳ παίδων θυγα-
τὴρ μὲν ἐκ τῆς Λοκρίδος, τὴν παρὼν δ' ἐξ Ἀριστομάχης, ὧν δύο ἦσαν θυ-
γατέρες, Σωφροσύνη καὶ Ἀρετή, Σωφροσύνη μὲν Διονυσίῳ
τοῦ υἱῷ συνῴκησεν, Ἀρετὴ δ' Θεαρίδῃ τοῦ ἀδελφῷ. τε-
λευτήσαντος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ Θεαρίδου, Δίων ἔλαβε τὴν
Ἀρετὴν, ἀδελφιδῆν οὖσαν. ἐπεὶ δ' νοσῶν ἔδοξεν ὁ Διονύσιος
ἀδιαφόρως ἔχειν, ἐπεχείρησεν αὐτοῦ διαλέγεσθαι περὶ τῶν σκ
τῆς Ἀριστομάχης τέκνων ὁ Δίων. οἱ δὲ ἰατροὶ τοῦ μέλλοντι
τὴν ἀρχὴν διαδέχεσθαι χρειζόμενοι, καιρὸν οὐ παρέχον·
ὡς δ' Τίμαιος φησὶ, καὶ φάρμακον ὑπνωτικὸν αἰτοῦντι δοῦ-
τες, ἀφείλοντο τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ, θανάτῳ συναψαντες τὸν
ὕπνον. οὐ μὴν ἀλλὰ συλλόγου περὶ τῶν φίλων γενομένου
περὶ τὸν νέον Διονύσιον, οὕτω διελέχθη περὶ τῶν συμφερόντων
πρὸς τὸν καιρὸν ὁ Δίων, ὥστε τοὺς ἄλλους ἀπολογίας τῇ μὲν
φρονήσει, παῖδας ἀποδεῖξαι, τῇ δ' παρρησίᾳ, δούλους τῆς τυ-
ραννίδος, ἀγνοοῦντας καὶ περιφόβως τὰ πολλὰ πρὸς χάριν τοῦ
μειρακίου συμβουλεύοντας. μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐξέπληξεν,
τὸ ἀπὸ Καρχηδόνος κίνδυνον ὑπικρεμάμενον τῇ ἀρχῇ δε-
δοικότας, ὑποχόμενος, εἰ μὲν εἰρήνης δέοι τὸν Διονύσιον, πλεύ-
σας εὐθὺς εἰς Λιβύην, ὡς ἄεισα διαθήσεσθαι τὸν πόλεμον·
εἰ δ' πολεμεῖν προθυμοῖτο, θρέψειν αὐτὸς ἰδίοις τέλεσιν, καὶ
παρέξειν εἰς τὸ πόλεμον αὐτῷ πεντήκοντα τριήρεις πλεούσας.
ὁ μὲν οὖν Διονύσιος ὑπερφυοῦς τὸ μεγαλοψυχίαν ἐθαύμα-
σεν, καὶ τὸ προθυμίαν ἠγάπησεν. οἱ δὲ ἐλέγχεσθαι τῇ λαμπρότη-
τι καὶ ταπεινοῦσθαι τῇ δωρεᾷ τοῦ Δίωνος οἰόμενοι, ταύτῃ
εὐθὺς ἀρχὴν λαβόντες, τοὺς ἐμπαῖς ἐφείδοντο φωνῆς ἢ τὸ μει-
ράκιον ἐξαγειρόμενον ἔμελλον πρὸς αὐτὸν, ὡς ὑπερχόμενον
ἤδη τὴν θαλάττης τυραννίδα, καὶ πρὸς αὐτῶν τὰς ναῦς τὸ δύ-
ναμιν εἰς τοὺς Ἀριστομάχης παῖδας, ἀδελφιδοῦς ὄντας αὐτοῦ.
φανερώτατοι δ' καὶ μέγιστοι τὸ εἰς φθόνον καὶ μῖσος αἰτίαν ὑπῆρ-
χον, ἡ τοῦ βίου διαφορά, καὶ τὸ τῆς διαίτης ἄμικτον. οἱ μὲν
γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νέου τυραννοῦντος καὶ τεθραμμένου φαύ-
λων ὁμιλίαις καὶ συνήθειαν ἡδοναῖς καὶ κολακείαις καὶ λαμβά-
νοντες, ἀεί τινας ἔρωτας καὶ διαπαιδιὰς ἐμηχανῶντο ῥεμβώδεις περὶ πότους καὶ γυναῖκας καὶ παιδιὰς ἑτέρας ἀκήμονας·

A properantem Platonẽ in triremi, qua Pollis Spartiates redibat in Græciam, dimisit. Verum rogauit Dionysius Pollim secreto, maxime vt in cursu occideret eum: sin minus, omnino venundaret: nullam iniuriam accepturum, sed æque beatum fore vel in seruitute, vt qui esset iustus. Itaque dicitur Platonem Pollis Æginam deportasse ac distraxisse, quum bellum haberet ea ciuitas tunc cum populo Athenienſe, & plebiscitum, siquis captus ciuis Athenienſis foret, vt venderetur Ægi-
B næ. Nihilo habuit tamen Dioni minorem Dionysius vel honorem vel fidem, sed maximas legationes obiuit ad Carthaginenses missus. Qua in legatione magnum nomen quæsiuit. Ac ferebat tyrannus libertatem eius: qui solus prope intrepide quod videretur dicebat: vt inter alia quum reprehendit eum de Gelone. quippe quum illuderetur Gelonis regnum, ipsumque Gelonem Dionysius Siciliæ γέλωτα, id est ludibrium, dixisset fuisse: alii dictum se simulabant mirari, Dion vero indignatus, Atqui tu, inquit, tyrannide potiris, quia tibi Gelonis causa habita fides est: tui causa fides tribuetur posthac nemini. nam reuera pulcherrimum videtur Gelo ostendisse ciuitatis sub
C vnius principatu statum esse, Dionysius fœdissimum. Habuit autem Dionysius tres liberos ex Locride, ex Aristomache quatuor: ex quibus duæ filiæ fuerunt, Sophrosyne & Arete. Sophrosyne Dionysio filio, Arete fratri eius Thearidi nupsit. Fratre defuncto Thearide, Dion Areten sororis filiam in matrimonium accepit. Quum vero ægrotanti Dionysio fatum imminere videretur, elaborauit Dion cum eo de Aristomaches liberis agere. verum medici inseruientes successori, non dederunt ei locum. Vt autem tradit Timæus, etiam medicamentum poscenti, somnificum propinantes, sensum abstulerunt, somnumque morti commisere. At primo amicorum apud
D Dionysium conuentu ita disseruit de præsenti rerum statu Dion, & cæteros omnes prudentia infantes & dicendi libertate tyrannidis ostenderet esse mancipia, qui blandientes adolescenti abiecta & prætrepida consilia ei darent. Perculit eos potissimum quum imminens à Carthagine dominatui periculum expauescentibus polliceretur, si cuperet pacem Dionysius, nauigaturum se confestim in Africam, bellumque honestissimis conditionibus compositurum: sin bellare aueret, quinquaginta triremes suo se sumptu exhibiturum &
E præbiturum instructas. Hanc magnificentiam obstupuit mirifice Dionysius, atque animum eius promptum amplexus est. At illi qui coargui se hac munificentia, & autoritate deprimi Dionis existimabant, hinc capto exordio nullam prætermiserunt vocem qua exacerbare in eum adolescentem sperabant posse, quasi tyrannidem viribus maritimis pararet occupare, vt dominatum classe ad Aristomaches sororis suæ liberos traheret. Apertissimas vero atq; grauissimas ad inuidiam eius & odium causas suppeditauerunt morũ diuersitas & vita insocialis. Illi enim statim ab initio iuuenis tyran-
F ni & male educti vsum ac consuetudinẽ voluptatibus subministrãdis assentationibusq; subeũtes, in dies amores aliquos atq; ignauas occupationes ei in poculis, lustris, aliisq; turpibus ludis offerebant:

ὑφ' ὧν

à quibus tyrannis ferri modo emollita popularibus apparebat lenis, nimiamque immanitatem remittebat paululum, non humanitate potius quam domini hebetata socordia. Hinc paulatim progrediens & serpens adolescentis dissolutio, compedes illas adamantinas, quibus Dionysius maior ait alligatum relinquere se dominatum, fudit atque tabefecit: siquidem dies, vt aiunt, continuos nonaginta sine vllo interuallo, vbi semel cœpit, perpotauit: aulamque interea bonis viris sermonibusque honestis inaccessam & clausam, crapulæ, ioci, cantus, tripudia, atque alia licentia tenuere. Fuit igitur haud dubie inuisus Dion, qui ad nullam relaxabat se hilaritatem vel ludum. Quocirca consentanea vitiorum vocabula tribuentes virtutibus calumniabantur eum, grauitatem, arrogantiam, & libertatem loquendi appellantes peruicaciam: admonensque, accusare, & quia non vna vitiis indulgebat, videbatur fastidire. Et quidem habebant sua sponte fastum aliquem eius mores austeritatemque, aditu difficilem & pene insociabilem. Non solum enim iuueni & patentes aures habenti adulationibus ingrata consuetudo eius & aspera erat, verum multi etiam qui vtebantur eo familiariter, candorem animi eius & generositatem amplectebantur, congressus causa insectabantur eum: quod morosius & difficilius quam pro ciuili vsu ageret cum adeuntibus. De quibus post Plato quasi vaticinans ad eum scripsit, peruicaciam tanquam solitudinis contubernalem vt declinaret. Verumenimvero quanuis plurimi eum id temporis negotiorum causa fieri appareret, solumque vel potissimum nutantem erigere & conseruare tyrannidem: intellexit tamen non acceptum se, sed inuito tyranno vsus ratione primum esse & maximum. Huius quum literarum existimaret imperitiam causam esse, enisus est eum in studia liberalia coniicere, gustumque dare præceptorum & disciplinarum moralium: quo & virtutem formidare desineret, & rebus assuesceret se oblectare honestis. Neque enim fuit teterrimus in tyrannis Dionysius, sed veritus pater eius ne si animi ei creuissent, & consuetudine esset vsus hominum cordatorum, insidiaretur sibi & dominatu spoliaret: inclusum asseruauit in conclaui. Ibi vsu destitutus alio, & rerum imperitia, vti dictitant, parua plaustra, candelabra, sedes ligneas & mensas fabricabatur. Vsque adeo enim diffidebat, & aduersus omnes mortales erat suspiciosus atq; proiectæ timiditatis maior Dionysius, vt nec capillum cultris tonsoriis tonderet, sed admitteretur quispiam ex plastis, qui carbone capillum adureret. In cubiculum eius nō frater, non filius admittebatur amictus: verum oportebat quemque, prius quam ingrederetur, posita stola sua aliam sumere, atque excuti ab satellitibus nudum. Quum Leptines frater eius situm loci cuiuspiam declarans ei aliquando accepta à stipatore hasta delinearet eum, exanduit in illū vehemēter: alterum vero qui dederat hastam, interfecit. Amicos solertes dicebat suspectos sibi esse, quod sciret eos dominari ipsos malle, quam domino parere. Marsiam quendam quem euexerat & præfectura donauerat, quod ipsum secundum quietem visus esset interficere, interemit:

A ὑφ' ὧν ἡ τυραννὶς, ὥς περ σίδηρος, μαλασσομένη, τοῖς μὲν ἀρχομένοις ἐφαίνη φιλάνθρωπος, καὶ ὅλίγον ἀπανθρωπον ὑπανῆκεν, οὐκ ἐπιεικείᾳ τινὶ μᾶλλον ἢ ῥαθυμίᾳ τοῦ κρατοῦντος, ἀμβλυνομένη. ἐκ δὲ τούτου προιοῦσα καὶ νεμομένη καὶ μικρὸν ἢ κατὰ τὸ μεγάλιον ἄνεσις, τοὺς ἀδαμαντίνους δεσμοὺς ἐκείνους οἷς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος ἔφη δεδεμένῳ ἀπολιπεῖν τὴν μοναρχίαν, ἐξέτηξε καὶ διέφθειρεν. ἡμέρας γὰρ (ὥς φασιν) ἐνενήκοντα συνεχῶς ἔπινεν ἀρξάμενος, καὶ τῇ αὐλῇ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ σπουδαίοις ἀνδράσι καὶ λόγοις ἄβατον καὶ ἀπείσοδον οὖσαν, μέθαι

B καὶ κῶμοι καὶ ψαλμοὶ καὶ ὀρχήσεις καὶ βωμολοχίαι κατεῖχον. ἐνῷ οὖν (ὡς εἰκὸς) ὁ Δίων ἐπαχθὴς, εἰς τοσόνδε ἡδὺ καὶ νεωτεριστὴν ἐνδιδοὺς ἑαυτόν. διὸ καὶ πιθανὰ κακιῶν πρόσρημα τοῖς ἀρεταῖς ἐπιφέροντες αὐτὸν διέβαλλον, ὑπερηφανίαν, τὴν σεμνότητα, καὶ τὴν παῤῥησίαν, αὐθάδειαν ἀποκαλοῦντες. καὶ νουθετῶν, κατηγορεῖν ἐδόκει· καὶ μὴ συνεξαμαρτάνων, καταφρονεῖν. ἀμέλει δὲ καὶ φύσει πνὰ τὸ ἦθος ὄγκον εἶχεν αὐτὸν, καὶ τραχύτητα δυς πρόσοδον ἐν τῇ ὀξῇ καὶ δυςξύμβολον. οὐ γὰρ μόνον ἀνδρὶ νέῳ, καὶ ἀφαπτομένῳ τὰ ὦτα χαλακείαις, ἄχαρις τοῦ συγγενέσθαι καὶ προσαπτῆς, ἀλλὰ καὶ

C πολλοὶ τῶν πολύ χρωμένων αὐτῷ, καὶ τὴν ἁπλότητα καὶ τὸ θηναῖον ἀγαπώντων τοῦ τρόπου, κατεμέμφοντο τῆς ὁμιλίας ὡς ἀγροικοτέρον καὶ βαρύτερον πολιτικῶν χρείαν τοῖς δεομένοις συναλλάττοντα. πρὸς ὃν καὶ Πλάτων ὕστερον, ὥς περ ἀποτεμνόμενον, ἔγραψεν πρὸς αὐτὸν, ὀξυλαβεῖσθαι τὴν αὐθάδειαν, ὡς ἐρημίᾳ συνοικοῦσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε πλείστου δοκῶν ἄξιος ὑπὲρ ἀρχὴν ἀλλὰ τὰ πράγματα, καὶ μόνος ἢ μάλιστα τὴν τυραννίδα σαλεύουσαν ἀνορθοῦν καὶ διαφυλάττειν, ἐγίνωσκεν οὐ πρὸς χάριν, ἀλλ' ἄκοντος ὑπὸ χρείας τοῦ τυράννου, πρῶτος ὢν καὶ μέγιστος. αἰτίαν εἰς δὲ τοῦ

D τοῦ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶναι νομίζων, ἐμβαλεῖν αὐτὸν εἰς ἀρετικὰς ἐλευθερίοις ἐφιλοτιμεῖτο, καὶ γεῦσαι λόγων καὶ μαθημάτων ἡδοπιῶν, ὡς ἀρετῆς τε παύσαιτο δεδιώς, καὶ τοῖς καλοῖς χαίρειν ἐθισθείη. φύσει γὰρ οὐκ ἐγεγόνει τῶν φαυλοτάτων τυράννων ὁ Διονύσιος· ἀλλ' ὁ πατὴρ δεδοικὼς μὴ φρονήματος μεταλαβὼν, καὶ συγγενόμενος νοῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις, ἐπιβουλεύσειεν αὐτῷ, καὶ παρέλοιτο τὴν ἀρχὴν, ἐφρούρει κατάκλειστον οἴκοι, δι' ἐρημίαν ὁμιλίας ἑτέρας, καὶ ἀπειρίᾳ πραγμάτων, ὥς φασιν, ἁμάξια καὶ λυχνίας, καὶ δίφρους ξυλίνους, καὶ τραπέζας τεκταινόμενον. οὕτω γὰρ

E ἦν ἄπιστος, καὶ πρὸς ἁπάντας ἀνθρώπους ὕποπτος καὶ προβεβλημένος διὰ φόβον ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος, ὥστε μηδὲ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας ἀφελεῖν χειρουργικαῖς μαχαίραις, ἀλλὰ τῶν πλεκτῶν τις ὑπιφοιτῶν αἴθραξι τὴν κόμην ἀπέκαιεν. εἰσήει δὲ πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον οὔτε ἀδελφὸς, οὐθ' υἱὸς, ὡς ἔτυχεν ἠμφιεσμένος, ἀλλ' ἔδει πρὶν εἰσελθεῖν, ἀποδυσάμενον τὴν ἑαυτοῦ στολὴν ἕκαστον, ἑτέραν ἀναλαβεῖν, ὁ σεσαθέντα γυμνὸν ὑπὸ τῶν φυλαττόντων. ἐπεὶ δὲ Λεπτίνης ὁ ἀδελφὸς αὐτῷ ποτε χωρίου φύσιν ἐξηγούμενος, λαβὼν λόγχην τῶν δορυφόρων, ἐπέ-

F γραψεν τὸν τόπον, ἐκείνῳ μὴ ἰσχυρῶς ἐγκαλέσαντα, τὸν δὲ δόντα τὴν λόγχην ἀπέκτεινεν. ἔλεγεν δὲ τοὺς φίλους φυλάττεσθαι, νοῦν ἔχοντας εἰδώς, καὶ βουλομένους μᾶλλον τυραννεῖν ἢ τυραννεῖσθαι. καὶ Μαρσύαν δέ τινα τῶν προσηγμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ τεταγμένων ἐφ' ἡγεμονίας ἀπέκτεινεν, δόξαντα κατὰ τοὺς ὕπνους σφάττειν αὐτόν·

ὡς ἀπ' ἐννοίας μεθημερινῆς, καὶ διαλογισμοῦ, τῆς ὄψεως ταύτης εἰς τὸν ὕπνον αὐτῷ παραγιγνομένης. ὁ μὲν δὴ Πλάτωνι ἐμφθείς, ὅτι μὴ πρώτων ἀνθρώπων αὐτὸν ἄνδρειότατον ὄντα ἀπέφηνεν, οὕτω δεῖφοβον καὶ τοσούτων ὑπὸ δειλίας κακῶν μεστὴν εἶχε τὴν ψυχήν. τὸν δ' υἱὸν αὐτοῦ, καθάπερ εἴρηται, διαλελωβημένον ἀπαιδευσίᾳ, καὶ συντετριμμένον τὸ ἦθος ὁ Δίων ὁρῶν, παρεκάλει δοῦναι παιδείᾳ τραπέσθαι· καὶ δεηθεὶς αὐτοῦ τοῦ φιλοσόφων πάσαν δέησιν, ἐλθεῖν εἰς Σικελίαν· ἐλθόντι δὲ παρακελεύειν αὐτὸν, ὅπως διακοσμηθεὶς τὸ ἦθος εἰς ἀρετὴν λόγων, καὶ θεοῖς τὸ θειότερον ἀφομοιωθεὶς παράδειγμα τῶν ὄντων καὶ κάλλιστον, ᾧ τὸ πᾶν ἡγουμένῳ πειθόμενον, ὃς ἀκοσμίας κόσμος ἐστὶ, πολλὴν μὲν εὐδαιμονίαν ἑαυτῷ μηχανήσηται, πολλὴν δὲ τοῖς πολίταις, ὅσα νῦν ἐν ἀθυμίᾳ διοικοῦσι θεοῖς ἀνάγκην τῆς ἀρχῆς, ταῦτα σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ μετ' εὐμενείας παραδιδόμενα παρασχῶν, καὶ ἡγούμενος βασιλεὺς ἐκ τυράννου. τοὺς γὰρ ἀδαμαντίνους δεσμοὺς, οὐχ ὥσπερ ὁ πατὴρ ἔλεγεν αὐτοῦ, φόβον καὶ βίαν καὶ νεῶν πλῆθος ἔτι), καὶ βαρβάρων μυρίανδρον φυλακὴν, εὔνοιαν δὲ καὶ προθυμίαν καὶ χάριν ἐκλεκομένῳ τῷ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. ἃ, καίπερ ὄντα μαλακώτερα τῶν σωματόνων καὶ σκληρῶν ἐκείνων, ἰσχυότερα πρὸς ἀμφοτέρω ἡγεμονίας τῶν ἀρχῶν. χρεὶς δ' τούτων, ἀφιλότιμον ἔτι) καὶ ἄζηλον τὸν ἄρχοντα, τῷ μὲν σώματι πρεπῶς ἀμπεχόμενον καὶ τῇ περὶ τὴν οἴκησιν ἀβρότητι καὶ κατασκευῇ λαμπρυνόμενον, ὁμιλίᾳ δὲ καὶ λόγῳ, μηδὲν ὄντα τοῦ πρεσβυτέρου σεμνότερον· μηδὲ τῆς ψυχῆς τὸ βασίλειον ἀξιοῦντα κεκοσμημένον ἔχειν βασιλικῶς καὶ πρεπόντως. ταῦτα πολλάκις τοῦ Δίωνος παραινοῦντος, καὶ τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος ἔστιν ὅς τινας ἐπιστείροντος, ἔρως τὸν Διονύσιον ἔξυς καὶ πρεμαινὴς τῶν τε λόγων καὶ τῆς συνουσίας τοῦ Πλάτωνος. αὐτὸς οὖν Ἀθηναῖός φησι πολλὰ μὲν ἐφοίτα γράμματα παρὰ τοῦ Διονυσίου, πολλαὶ δ' ἐπισκήψεις παρὰ τοῦ Δίωνος· ἄλλαι δ' ἐξ Ἰταλίας παρὰ τῶν Πυθαγορικῶν, ἀφικνουμένων παρακαλεῖσθαι, καὶ νέας ψυχῆς ἐξουσία μεγάλη καὶ δυνάμει περιφερομένης ἐπιλαβέσθαι, καὶ κατασχεῖν ἐμβριθεστέροις λογισμοῖς. Πλάτων μὲν οὖν (ὡς φησιν) αὐτὸς ἑαυτὸν αἰσχυνθεὶς, μάλιστα μὴ δόξειεν ἐν λόγοις εἶναι) μόνον, ἔργου δ' ἐκὼν ὑπόδενος δὴ ἄψασθαι· καὶ προσδοκήσας, δι' ἑνὸς ἀνδρὸς, ὥσπερ ἡγεμονικοῦ μέρους, ἐκκαθαρθέντος, ὅλην ἰατρεύειν Σικελίαν νοσοῦσαν, ὑπέσχετο. οἱ δὲ τῷ Δίωνι πολεμοῦντες, φοβούμενοι τὴν τοῦ Διονυσίου μεταβολὴν, ἔπεισαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς φυγῆς μεταπέμπεσθαι Φίλιστον· ἄνδρα καὶ πεπαιδευμένον περὶ λόγους, καὶ τυραννικῶν ἠθῶν ἐμπειρότατον, ὡς αὐτόπαγμα πρὸς Πλάτωνα καὶ φιλοσοφίαν ἐκεῖνον ἔχοντες. ὁ γὰρ δὴ Φίλιστος ἐξ ἀρχῆς τε τῇ τυραννίδι καθιστάμενῃ προθυμότατον ἑαυτὸν παρέσχεν, καὶ τὴν ἀκραν διεφύλαξε, φεύγων ἐπὶ πολὺ χρόνον. ἐν δὲ λόγῳ ὡς καὶ τῇ μητρὶ πλησιάζοι τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου, ὃ τυραννὶς μὴ πάμπαν ἀγνοοῦντος. ἐπεὶ δ' Λεπτίνης ἐκ γυναικὸς ἐν δυοῖν θυγατέρων, τὴν ἑτέραν ἔδωκε Φιλίστῳ, μηδὲ φράσας πρὸς Διονύσιον· ὀργισθεὶς ἐκεῖνος, τὴν μὲν γυναῖκα τοῦ Λεπτίνου δήσας ἐν πέδαις κατεῖρξε, τὸν δὲ Φίλιστον ἐξήλασε Σικελίας, φυγόντα παρὰ ξένους πινὰς εἰς τὸν Ἀδρίαν· ὅπου καὶ δοκεῖ τὰ πλεῖστα συνθεῖναι τῆς ἱστορίας σχολάζων· ὁ γὰρ ἐπανῆλθε τοῦ πρεσβυτέρου ζῶντος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν

A existimans ex cogitatione diurna & meditatione hanc visionem fuisse ei per somnium oblatam. Adeo ille qui Platoni infensus fuit quod non omnium mortalium ipsum pronuntiasset fortissimum, pauidam & malis mentem tam multis habebat refertam. Huius filium, sicut diximus, bonarum literarum inertia mutilatum & labefactatum moribus Dion quum animaduerteret, hortatus eum est vt dederet sese literis, & philosophorum principem enixe rogaret vt in Siciliam veniret. Vbi venisset, daret se ei: quo moribus ex doctrina ad virtutem expolitus, atque ad diuinissimum rerum & pulcherrimum conformatus exemplum, cui vniuersitas duci parens non iam confusio sed mundus est, magnam sibimetipsi, magnam item ciuibus pararet felicitatem: qui quæ nunc metu domini faciant inuiti, hæc moderatione & iustitia beneuole velut parenti essent præstituri, atque ita ipse rex euaderet ex tyranno. nam adamantinas compedes, non, vt eius dixit parens, metum, vim, ingentem classem, & decem millium stationem barbarorum esse: sed beneuolentiam, sed studium, sed fauorem: quæ iustitia & virtus imprimant. quæ licet molliora, intentis illis & duris firmiora ad imperii esse perpetuitatem. Adhæc, esse turpe & fœdum, si princeps corpore eximie cultus, domesticoque splendore atque instrumento magnificus, consuetudine & sermone nihilo homini præstet plebeio, neque animi studeat habere egregie & insigniter exornatum principatum. Hæc crebro inculcante ei Dione, ac nonnullos Platonis sermones subiiciente, acris Dionysium ardor & vesanus cepit sermonum & colloquii Platonis. Extemplo igitur multæ Athenas à Dionysio literæ, multæ obtestationes volitarunt à Dione, aliæ à Pythagoreis ex Italia, vt veniret hortantibus, & tyrocinium animi magna licentia & potentia fluctuans arriperet, solidioribusque frænaret consiliis. Ac Plato quidem, vt ipsemet testatur, se ipse erubescens, maxime ne verbis tantum vacare, operi vero manus admouere volens nulli videretur: speransque per vnum virum, quasi membrum principale, purgatum vniuersæ laboranti medicinam se Siciliæ facturum, gessit illis morem. At Dionis aduersarii timentes mutationem Dionysii, induxerunt eum vt Philistum ab exilio reuocaret, virum & literis instructum & morum tyrannicorum scientissimum: quo haberent eum quem Platoni & philosophiæ obiicerent. Quippe à primo surgenti tyrannidi promptissimum præbuerat Philistus se, arcemq; præsidio præfectus diu custodierat. Fama quoque fuit matri eum maioris Dionysii consuesse haud vndequaque inscio tyranno. Sed quum Leptini ex muliere, quam alteri nuptam per stuprum cognouerat, duæ editæ filiæ essent, quarum altera re non communicata cum tyranno collocasset Philisto: ira frendens ille Leptinis coniugem vinctam in custodia habuit, Philistum vero exterminauit Sicilia, qui ad hospites certos perfugit Adriam. vbi, vt mihi videtur, quum abundaret otio, historiã suam maxima ex parte cõposuit. Neque enim reuersus est in patriam viuo maiore Dionysio, sed secundum illius excessum,

vti diximus, reduxit eum æmulatio cum Dione aliorum, quasi & ipsis magis accommodatũ, & firmiorẽ tyrannidi. Igitur mox redux hic fouit tyrannidẽ, simul Dioni ab aliis struebantur apud tyrannum calumniæ & crimina, cũ Theodote & Heraclide eum de opprimendo dominatu egisse. Nẽpe sperabat sane per Platonis præsentiã detracto tyrannidi dominatu atq; impotentia, moderatum se & legitimũ principem Dionysium effecturum: sin reluctaretur nec molliretur, opprimere statuerat eum, ac Syracusanis reddere remp. nõ quo ditionem probaret popularem, sed quod omnino censeret tyrannide eam esse meliorem iis qui sanum principatum non possent assequi optimatũ. In hoc rerum statu venit in Siciliam Plato: qui primo aduentu eximia comitate & honore est exceptus. nam regius currus & splendide cultus præsto fuit e naui egredienti. Tyrannus autem, tanquam magno bono imperium suum esset auctum, sacrificauit. Pudor in conuiuiis, aula composita, atque ipsius tyranni in omnibus responsis iudiciisque lenitas spem ciuibus miram præbebat conuersionis. Ardor erat ad disciplinas & philosophiam omnium. Tyrannidis sedem, vt fama est, puluis occupabat, ob numerum eorum qui geometriæ incumbebant. Paucis interpositis diebus solenne sacrificium fuit in arce. Ibi quum precaretur de more præco vt dominatus in multas ætates consisteret inconcussus, assistens Dionysius perhibetur dixisse, Quin tu desinis in nos execrari? Momordit id supra modum Philistum cum suis, insuperabilem autoritatem fore spatio & consuetudine existimantes Platonis: qui tunc modico ex vsu vsque adeo animum inuerterat & variauerat adolescentis. Non vltra igitur vnus aut alter neque clam, verum aperte omnes lacerare Dionem, & iactare non obscure fascinare eum & inficere Platonis eloquentia Dionysium: quo simul atq; ille sponte deposuerit potestatem, eam ad Aristomaches filios, quorum auunculus sit, transferat. Nonnulli vero moleste ferre simulabant se, quum pridem Athenienses, qui ingentibus naualibus & terrestribus copiis eo nauigauerant, interissent oppressique ante fuissent quam caperent Syracusas: nunc Dionysii tyrannidem per vnum dituituros magistrum, qui persuadeat ei vt ex decem millium stipatorum profugiens statione, quadringentis triremibus, decem millibus equitum atque infinitis peditum copiis relictis, in Academia arcanum illud bonum inuegistet, euadat per geometriam beatus: hanc vero in principatu, pecunia & deliciis felicitatẽ Dioni permittat & Dionis sororis filiis. Hinc suspicione primum, deinde clariore simultate & alienatione ab Dione orta Dionysii, defertur clam ad Dionysium epistola quædam, quam ad magistratus Carthaginensium scripserat Dion, monens, vt quum Dionysium de pace adituri essent, ne remoto se conuenirent illũ: omnia se confecturum ipsis ex sententia. Hanc quũ Philisto Dionysius recitasset, ac cũ eo, vt autor Timæus est, consultasset, surrepsit Dioni ficta reconciliatione, atq; specie prætẽta honesta,

A (ὥς φησι εἴρηται) κατήγαγον αὐτὸν ὁ πρὸς Δίωνα τῶν ἄλλων φθόνος, ὡς αὐτοῖς τε μᾶλλον ὀπιτήδειον ὄντα, καὶ τῇ τυραννίδι βεβαιότερον. οὗτος μὲν οὖν αὖθις κατελθὼν διεπεφύκει τῆς τυραννίδος. τῷ δὲ Δίωνι καὶ παρ' ἄλλων ἐτύγχανον οὖσαι διαβολαὶ καὶ κατηγορίαι πρὸς τὸν τύραννον, ὡς διειλεγμένῳ περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς πρός τε Θεοδότου καὶ πρὸς Ἡρακλείδου. ἤλπιζε μὲν γὰρ (ὡς ἔοικε) διὰ Πλάτωνος πρᾶγμα μέγα μὲν τὸ δεσποτικὸν καὶ λίαν ἄκρατον ἀφελὼν τῆς τυραννίδος, ἐμμελῆ τινα καὶ νόμιμον ἄρχοντα τὸν Διονύσιον καταστήσειν· εἰ δὲ ἀντιβαίνοι, καὶ μὴ μαλακοίτο, καταλύσας ἐκεῖνον, ἐγνώκει τὴν πολιτείαν ἀποδιδόναι Συρακουσίοις· οὐκ ἐπαινῶν μὲν δημοκρατίαν, πάντως δὲ βελτίω τυραννίδος ἡγούμενος τοῖς διαμαρτάνουσιν ὑγιαινούσης ἀριστοκρατίας. ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει τῶν πραγμάτων ὄντων, Πλάτων εἰς Σικελίαν ἀφικόμενος, πρὶν μὲν τὰς πρώτας ἀπαντήσεις θαυμαστῆς ἐτύγχανε φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς. καὶ γὰρ ἅρμα τῶν βασιλικῶν αὐτῷ παρέστη, κεκοσμημένων διαπρεπῶς, ἀποβάντι τῆς τειήρους· καὶ θυσίαν ἔθυσεν ὁ τύραννος, ὡς δι' τυχήματος μεγάλου τῇ ἀρχῇ προσγεγενότος. αἰδὼς δὲ συμποσίοις, καὶ σχηματισμὸς αὐλῆς, καὶ πρᾳότης αὐτοῦ τοῦ τυράννου πρὸς ἕκαστα τῶν χρηματιζομένων, θαυμαστὰς ἐνέδωκεν ἐλπίδας μεταβολῆς τοῖς πολίταις· φορὰ δέ τις ἦν ὅτι λόγους καὶ φιλοσοφίαν ἀπάντων· καὶ ὁ τυραννεῖον (ὥς φασι) κονιορτὸς ὑπὸ πλήθους τῶν γεωμετρούντων κατεῖχεν, ἡμέρας δὲ ὀλίγων διαγενομένων θυσία μὲν ἦν πάτριος ἐν τοῖς τυραννείοις· τοῦ δὲ κήρυκος (ὥσπερ εἰώθει) κατευξαμένου διαμένειν τὴν τυραννίδα ἀσάλευτον πολλοὺς χρόνους, ὁ Διονύσιος λέγεται παρεστὼς, Οὐ παύσῃ (φάναι) καταρώμενος ἡμῖν; τοῦτο κομιδῇ τοὺς περὶ τὸν Φίλιστον ἐλύπησεν, ἄμαχόν τινα τοῦ Πλάτωνος ἡγουμένους ἔσεσθαι χρόνῳ καὶ συνηθείᾳ τὴν δυνάμιν, εἰ νῦν ἐκ συνουσίας ὀλίγης ἠλλοίωκεν οὕτω καὶ μεταβέβληκεν τὴν γνώμην τὸ μειράκιον. οὐκ ἔτ' οὖν καθ' ἕνα καὶ λαθραίως, ἀλλὰ πάντες ἀναφανδὸν ἐλοιδόρουν τὸν Δίωνα· λέγοντες ὡς οὐ λέληθε κατεπᾴδων καὶ καταφαρμάττων τῷ Πλάτωνος λόγῳ Διονύσιον, ὅπως ἀφέντος ἑκουσίως αὐτοῦ καὶ προεμένου τὴν ἀρχὴν, ὑπολαβὼν εἰς τοὺς Ἀριστομάχης παρεισήσῃ παῖδας, ὧν θεῖός ἐστιν. ἔνιοι δὲ προσεποιοῦντο δυσχεραίνειν, εἰ πρότερον μὲν Ἀθηναῖοι ναυτικαῖς καὶ πεζικαῖς δυνάμεσι μεγάλαις δέδε πλοῦσαντες ἀπώλοντο, καὶ διεφθάρησαν πρότερον ἢ λαβεῖν Συρακούσας· νυνὶ δ' δι' ἑνὸς σοφιστοῦ καταλύσοιτο τὴν Διονυσίου τυραννίδα, συμπείσαντες αὐτὸν ἐκ τῶν μυείων δορυφόρων ἀποδραίη, καὶ καταλιπόντα τὰς τετρακοσίας τειήρεις, καὶ τοὺς μυρίους ἱππεῖς, καὶ τοὺς πολλάκις τοσούτους ὁπλίτας, ἐν Ἀκαδημίᾳ τὸ σιωπώμενον ἀγαθὸν ζητεῖν, καὶ διὰ γεωμετρίας εὐδαίμονα γενέσθαι, τὴν ἐν ἀρχῇ καὶ χρήμασι καὶ τρυφαῖς εὐδαιμονίαν Δίωνι καὶ τοῖς Δίωνος ἀδελφιδοῖς προέμενον. ἐκ τούτων ὑποψίας πρῶτον, εἶτα καὶ φανερωτέρας ὀργῆς καὶ διαφορᾶς γενομένης, ἐκομίσθη τις ἐπιστολὴ κρύφα πρὸς Διονύσιον, ἣν ἐγεγράφει Δίων πρὸς τοὺς Καρχηδονίων ἐπιμελητάς· κελεύων, ὅταν Διονυσίῳ περὶ τῆς εἰρήνης διαλέγωνται, μὴ χωρεῖν αὐτὸν ποιήσασθαι τὴν ἐντεῦξιν, ὡς πάντα θησομένους ἀμεταπείστως δι' αὐτόν. βουλευσάμενος (ὡς φησι Τίμαιος) ἐπῆλθε τὸν Δίωνα πεπλασμένῃ διαλήσει· καὶ μέτεια σκηψάμενος,

ἀλλάττεσθαί τε φήσας, μόνον τε ἀπαγαγὼν ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔδειξε τὴν ὑπηρεσίαν καὶ κατηγόρησιν, ὡς συνιστάμενον μετὰ Καρχηδονίων ἐπ' αὐτόν. ἀπολογεῖσθαι δὲ βουλομένου τοῦ Διώνος, οὐκ ἀνασχόμενος, ἀλλ' εὐθὺς ὡς εἶχεν ἱμάτιον εἰς ἀκάλιον, προσέταξε τοῖς ναύταις κομίζοντας αὐτὸν ἐκβαλεῖν πρὸς τὴν Ἰταλίαν. γενομένου δὲ τούτου, καὶ φανέντος ὁμοῦ τοῖς ἀνθρώποις, τὴν μὲν οἰκίαν τοῦ τυράννου πένθος εἶχε, δι' ἃς γυναῖκας· ἡ δὲ πόλις ἡ τῶν Συρακουσίων ἐπῆρτο, πράγματα νεώτερα καὶ μεταβολὴν προσδεχομένη παρεῖναι, οὐκ ἔτι Διώνα θορύβου, καὶ τῆς πρὸς τὸν τύραννον ἀπιστίας τῶν ἄλλων. ἀ δὴ σκωπτόν ὁ Διονύσιος, καὶ δεδικώς, τοὺς μὲν φίλους παρεμυθεῖτο καὶ τὰς γυναῖκας, ὡς οὐ φυγῆς ἀλλ' ἀποδημίας τῷ Διώνι γεγενημένης, ὡς μηδὲν χεῖρον ὀργὴν πρὸς τὴν αὐθάδειαν αὐτοῦ παρόντος ἁμαρτεῖν βιαθείη. δυὸ δὲ ναῦς παραδοὺς τοῖς Διώνος οἰκείοις, ἐκέλευσεν, ἐνθεμένοις ὅσα βούλοιντο τῶν ἐκείνου χρήματα καὶ θεραπόντας ἀπάγειν πρὸς αὐτὸν εἰς Πελοπόννησον. ἦν δὴ οὐσία μεγάλη τῷ Διώνι καὶ σχεδόν τι τυραννικὴ πομπὴ καὶ κατασκευὴ περὶ τὴν διαγωγήν, ἣν οἱ φίλοι συλλαβόντες ἐκόμιζον. ἄλλα δὴ ἐπέμπετο πολλὰ παρὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἑταίρων, ὥστε χρημάτων ἕνεκα καὶ πλούτου λαμπρὸν ἐν τοῖς Ἕλλησιν εἶναι καὶ διαφανῆ τῇ τοῦ φυγάδος εὐποιΐᾳ τὴν τῆς τυραννίδος δυνάμιν. Πλάτωνα δὲ Διονύσιος εὐθὺς μὲν εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετέστησεν, ἔνημον αὐτῷ, σχήματι ξενίας φιλανθρώπου, φρουρὰν μισθωσάμενος, ὡς μὴ συμπλέοι Διώνι μάρτυς ὢν ἠδικηκότι. χρόνῳ δὲ καὶ συνδιαιτήσει, καθαπερ φαύειν ἀνθρώπου θηρίον ἐθισθείς, ὑπὸ μὲν τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ καὶ τὸν λόγον, ἠράσθη τυραννικὸν ἔρωτα, μόνος ἀξιῶν ὑπὸ Πλάτωνος ἀντεράσθαι καὶ θαυμάζεσθαι μάλιστα πάντων, ἕτοιμος ὢν ἐπιτρέπειν τὰ πράγματα καὶ τὴν τυραννίδα, μὴ προσδεομένῃ τῆς πρὸς Διώνα φιλίας τῆς πρὸς αὐτόν. ἐν δὲ τῷ Πλάτωνι συμφορὰ τὸ πάθος αὐτοῦ τοῦτο μαινομένου, καθάπερ οἱ δυσέρωτες ὑπὸ ζηλοτυπίας· καὶ πολλὰς μὲν ὀργὰς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, πολλὰς δ' διαλλαγὰς καὶ δεήσεις ποιουμένου πρὸς αὐτόν, ἀκροᾶσθαι δὲ τῶν λόγων καὶ κοινωνεῖν τῆς περὶ φιλοσοφίαν παιδείας, σπουδάζοντος μὲν ὑπερφυῶς, αἰδουμένου δὲ τοὺς ἀποτρέποντας, ὡς διαφθαρησομένου. ἐν τούτῳ δ' πολέμου τινὸς ἐμπεσόντος, ἀποπέμπει τὸν Πλάτωνα, σπουδάζοντος εἰς ὥραν ἔτους μεταπεμψάσθαι Διώνα. καὶ τοῦτο μὲν ἐψεύσατο, τὰς δ' προσόδους τῶν κτημάτων ἀπέπεμπεν αὐτῷ, ἀξιῶν Πλάτωνα συνιόντα περὶ τοῦ χωρὶς διὰ τὸν πόλεμον εἰρήνης γενομένης, πάντα μεταπεμψάσθαι τὸν Διώνα, καὶ ἀξιοῦν αὐτὸν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ μηδὲν νεωτεροποιεῖν μηδὲ βλασφημεῖν κατ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. ταῦτα ἐπειρᾶτο ποιεῖν Πλάτων· καὶ Διώνα τρέψας ὑπὲρ φιλοσοφίαν, ἐν Ἀκαδημίᾳ συνεῖχεν. ᾤκει μὲν δὴ ἐν ἄστει παρὰ Καλλίππῳ τινὶ τῶν γνωρίμων· ἀγρὸν δὲ διαγωγῆς χάριν ἐκτήσατο, καὶ τοῦτον ὕστερον εἰς Σικελίαν πλέων Σπευσίππῳ δωρεὰν ἔδωκεν· ᾧ μάλιστα τῶν Ἀθήνησι φίλων ἐχρῆτο, καὶ συνδιῆτατο, βουλομένου τοῦ Πλάτωνος ὁμιλίᾳ χαίρειν ἐχούσῃ, καὶ πάντας ἐμμελοῦς κατὰ χορὸν ἀπτοιμένῃ κεκραμένου ἀφηδύνεσθαι τοῦ Διώνος ἤθους. πιθανὸς δὲ λίαν ὁ Σπεύσιππος ἦν καὶ σκῶψαι ἀγαθὸν αὐτὸν ἐν τοῖς σίλλοις ὁ Τίμων προσηγόρευσεν. αὐτῷ δὲ Πλάτωνι χορηγοῦντι παίδων χορῷ, τόν τε χορὸν ἤσκησεν ὁ Διών, καὶ τὸ δαπάνημα πᾶν ἐτέλεσεν παρ' ἑαυτοῦ, συγχωρουντος τοῦ Πλάτωνος τῇ τοιαύτῃ φιλοτιμίᾳ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους,

A redire cũ ipso ait se in gratiam, soloq; sub arcẽ ad mare abducto ostendit epistolam. insimulauitq; cũ Pœnis eum in se conspirare. Purgare se Dionẽ volentẽ noluit audire: verum extẽplo & raptim coniecit eũ in acatium, imperauitq; nautis vt exponerent eũ in ora Italiæ. Quod factum quũ videretur hominib. sæuum, domus tyranni mulierum causa in luctu fuit: ciuitas vero Syracusana erexit se, res nouas & breuem vicissitudinẽ expectãs ex tumultu de Dione & ex diffidentia erga tyrannũ aliorum. Quæ vbi animaduertit Dionysius, timore anxius leniuit amicos & vxorẽ eius, quasi nõ in exiliũ, sed esset peregre Dion missus, ne in præsentis contumaciã consulere ex ira cõpelleretur grauius. Permisit autem naues duas Dionis familiaribus, vt quęcunq; vellent ex bonis & famulitio eius, imponerent eo, & ad eũ deportarent in Peloponnesum. Ingentes erant Dionis facultates, tyrannicusq; ꝓpe domi splendor & instrumentum: quæ consarcinata asportauerunt amici. Multa insuper alia à fœminis & amicis missa. Ita pecuniæ quidẽ causa & opũ splendidus erat inter Græcos, atq; ex exulis opulentia potentia elucebat tyrannidis. Platonem vero transtulit extemplo Dionysius in arcem honorificam ei benigni colore hospitii custodiam machinatus, ne cum Dione abiret illatarum ei iniuriarum testis. Tempore porro & contubernio sicut fera attingere hominem, ita ille assuefactus est ferre colloquia eius & orationem, ac prosequutus eum amore tyrannico, solumque redamari se a Platone & suspici supra omnes postulauit: paratus ei summam rerum dominatumque permittere, si Dionis amicitiam non præferret suæ. Erat Platoni calamitati hic affectus illius: qui insaniebat perdite amantium modo per æmulationem, multasque breui spatio rixas, multas vicissim reconciliationes cum eo & obsecrationes fecit: atque audire eius præcepta, & in consortium venire studii philosophiæ maiorem in modum affectabat: sed diuertentes ipsum, quasi labefieret, erubescebat. Interea exorto bello remittit Platonem, pollicitus proxima æstate se Dionem reuocaturum. Cæterum non stetit promisso: censum prædiorum tamen misit ei, petens à Platone vt de tempore daret sibi belli causa veniam: quum primum composita pax esset, acciturum se Dionem: postulauitque vt ille quiesceret interim, ac ne quid moueret, neve insectaretur se apud Græcos. Id elaborauit Plato efficere, Dionemq; ad philosophiã flexit, detinuitque in Academia. Habitauit hic in vrbe apud Callippum notum sibi. Oblectamenti causa prędium comparauit, quod post donauit in Siciliam nauigans Speusippo, cuius præter cæteros amicos, Athenienses vtebatur consuetudine & contubernio: quod vellet Plato colloquio festiuo & scitis facetiis tẽpestiue condito mores Dionis tinctos diffundere. Id præstare poterat Speusippus quapropter facetum appellauit eum in sailibus Timõ. Edẽte puerorũ chorũ Platone, Dion chorũ exercuit, & sũptũ omnẽ à se præbuit. Hanc Plato admisit illius apud Atheniẽses munificẽtiã:

quæ illi potius beneuolentiã, quam gloriã sibi cõciliaret. Inuisit Dion cæteras quoq; vrbes, cũ optimis & prudẽtissimis in rep. tractanda viris versans agitansq; festos dies: nihil in cõuictu ineptũ, nihil tumidũ neq; tyrannicum præ se ferens vel molle, sed modestiã, sed virtutẽ, sed fortitudinem, in literisq; ac philosophia honestas congressiones. Hinc studium in se omniũ, amoremq;, publicos quoque honores & decreta est apud ciuitates consequutus. Lacedæmonii offensa contempta Dionysii, quanuis mittere et eis id temporis prompte cõtra Thebanos auxilia, ciuitate quoque eum donauere. Ferunt Dionẽ aliquando domum ad Megarensem Ptœodorum eius rogatu venisse. Fuit autẽ locuples atq; opibus valens Ptœodorus. Ad cuius limẽ quum turbam Dion & frequentia negotia, illumq; cõuentu & aditu difficilem aduerteret: respiciens amicos stomachantes & offensos, Quid hunc, inquit, incusamus? nempe nos ipsi omnibus non aliter faciebamus Syracusis. Temporis spatio incensus Dionysius inuidia, fauoremque metuens apud Græcos Dionis, desiit ei mittere censum, præfecitque facultatibus eius procuratores suos. Quo autem infamiam apud philosophos Platonis causa elueret, multos coegit qui habebantur eruditi. Cupiens vero in disputando omnes superare, necesse habebat ea quæ obiter ex Platone acceperat, perperam vsurpare. Quare cœpit illum denuo requirere, pœnituitq; eum quod non fuisset præsente vsus, neque doctrinam percepisset honestarum disciplinarum absolutam. Ita vt tyrannus, semper cupiditatibus stolidus, atque in omnem præceps animi motũ, repente ardenti desiderio captus fuerit Platonis, omnemque machinam mouens Archytam Pythagoreum induxerit vt promissorum suorum sponsor esset apud Platonem, eumque acciret. nam illo interprete ius inter eos amicitiæ & hospitii contractum primo fuerat. Allegauit ille ad eũ Archidemum. Misit etiam Dionysius triremes & amicos oratum Platonem. Scripsit insuper ipse aperte & diserte, nihil ab se vt Dion benignum expectaret, ni adductus Plato esset in Siciliam venire: si veniret, omnia. Multæ etiam ad Dionẽ allatæ ab sorore & vxore obtestationes sunt, vt cum Platone ageret quo morem gereret Dionysio, neque ei obtentum præberet. Ita venisse tertio se Plato in fretum Siculum refert,

Rursum vt tentaret diram superare Charybdim.

Aduentus eius magno illum gaudio, magna de integro spe Siciliam compleuit, vota facientem & contendentem studiis vt Philistum Plato, & tyrannidem superaret philosophia. Ingens etiam extitit studium in eum mulierum. Peculiariter fidem ei Dionysius vt nulli alii habuit, vt adire ipsum liceret ei non prætentato. Quum magnam vim pecuniæ & crebro hic offerret Platoni, nec ille acciperet: præsens Aristippus Cyrenæus sine periculo magnificum Dionem dixit esse. Ipsis enim qui multis opus haberent, eum pauca donare: Platoni multa, qui nihil caperet. Postquam defluxerunt primæ inuitationes, ingresso de Dione agere Platone, procrastinationes primum fuere, expostulationes inde & simultates apud alios tectę: quũ occuleret eas Dionysius,

A ὡς ἐκείνῳ μᾶλλον ἔνοιαν ἢ δόξαν αὐτῷ φέρουσαν. ἐπεφοίτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πόλεσιν ὁ Δίων, καὶ συνεσχόλαζε καὶ συνεπδημηγόρει τοῖς ἀρίστοις καὶ πολιτικωτάτοις ἀνδράσιν, οὐδὲν ἐν τῇ διαίτῃ σόλοικον ἐπιδεικνύμενος, οὐδὲ τυραννικὸν, οὐδὲ ἐπιτεθειμμένον, ἀλλὰ σωφροσύνῃ καὶ ἀρετὴν καὶ ἀνδρείαν, καὶ περὶ λόγους καὶ περὶ φιλοσοφίαν διεσχήμονας ἀγαπεῖσθαι· ἐφ' οἷς ἔνοια τοῦδε πρώτων ἐγίνετο καὶ ζῆλος αὐτῷ, πομπή τε δημόσια καὶ ψηφίσματα τοῦδε τῶν πόλεων. Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ Σπαρτιάτιν αὐτὸν ἐποιήσαντο, τῆς Διονυσίου καταφρονήσαντες ὀργῆς, καὶ περὶ αὐτοῖς τότε περ-

B θύμως ἐπὶ τοὺς Θηβαίους συμμαχοῦντος. λέγεται δέ ποτε τὸν Δίωνα τοῦ Μεγαρέως Πτοιεδώρου δεομένου, ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐλθεῖν. ἐν δὲ (ὡς ἔοικεν) τῶν πλουσίων τις καὶ δυνατῶν ὁ Πτοιόδωρος. ὄχλον οὖν ἐπὶ θύραις ἰδὼν ὁ Δίων, καὶ πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ δυσέντευκτον αὐτὸν καὶ δυσπρόσοδον, ἀπιδὼν πρὸς τοὺς φίλους δυσχεραίνοντας καὶ ἀγανακτοῦντας, Τί τοῦτον (ἔφη) μεμφόμεθα; καὶ γὰρ αὐτοὶ πολλάκις ἐν Συρακούσαις, ὅμοια τούτοις ἐποιοῦμεν. χρόνου δὲ προϊόντος Διονύσιος ζηλοτυπῶν, καὶ δεδοικὼς τοῦ Δίωνος τὴν πρὸς τοὺς Ἕλλησιν εὔνοιαν, ἐπαύσατο τὰς πρόσοδους ἀποστέλλων, καὶ

C τὴν οὐσίαν παρέδωκεν ἰδίοις ἐπιτρόποις. βουλόμενος δὲ καὶ τὴν εἰς τοὺς φιλοσόφους περὶ Πλάτωνα κακοδοξίαν ἀναμάχεσθαι, πολλοὺς συνῆγε τῶν πεπαιδευμένων δοκούντων. φιλοτιμούμενος δὲ τῷ περιλέγεσθαι πρεσβύτας πολίτας, ἠναγκάζετο τοῖς Πλάτωνος παραγυμνασιν κακῶς χρῆσθαι. καὶ πάλιν ἐκεῖνον ἐπόθει, καὶ κατεγίνωσκεν αὐτὸς αὑτοῦ, μὴ χρησάμενος παρόντι, μηδὲ ἀκούσας ὅσα καλῶς εἶχεν. οἷα δὴ τύραννος, ἔμπληκτος ἀεὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐξύρροπος σπουδὴν, εὐθὺς ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Πλάτωνα, καὶ πᾶσαν μηχανὴν ἄρας, συνέπεισε τοὺς περὶ Ἀρχύταν Πυ-

D θαγορικοὺς, τῶν ὁμολογουμένων ἀναδόχους γενομένους, καλεῖν Πλάτωνα. δι' ἐκείνου γὰρ αὐτοῖς ἐγεγένει φιλία καὶ ξενία τὸ πρῶτον. οἱ δὴ ἔπεμψαν Ἀρχέδημον παρ' αὐτόν. ἔπεμψε δὲ καὶ Διονύσιος τριήρεις, καὶ φίλους δεησομένους τοῦ Πλάτωνος. αὐτός τε σαφῶς καὶ παρρησίᾳ ἔγραψεν ὡς οὐδὲν αἰτήσοιτο τῶν μετείων Δίωνι, μὴ πειθέντος Πλάτωνος ἐλθεῖν εἰς Σικελίαν· πειθέντος δὲ, πολλά. πολλαὶ δὴ ἀφίκοντο πρὸς Δίωνα παρὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ γυναικὸς ἀποσκήψεις, δεῖσθαι Πλάτωνος ὑπακοῦσαι Διονυσίῳ καὶ μὴ περιφρονεῖν αὐτοῦ. οὕτω μὲν δὴ φησιν ὁ Πλά-

E των ἐλθεῖν τὸ τρίτον εἰς τὸν πορθμὸν τὸν περὶ Σικελίαν, Ὀφρ' ἐπὶ τὴν ὀλοὴν ἐξολοθρεύσειε χάρυβδιν. ἐλθὼν δὲ μεγάλης μὲν αὐτὸν ἐνέπλησε χαρᾶς, μεγάλης δὲ πάλιν ἐλπίδος, Σικελίαν συνοικοδομῶν καὶ συμφιλοτιμούμενος, Πλάτωνα μὲν φιλίσου περιγενέσθαι, φιλοσοφίαν δὲ, τυραννίδος. ἐν δὲ πολλὴ μὲν τῶν γυναικῶν σπουδὴ περὶ αὐτὸν, ἐξαιρέτως δὲ παρὰ τῷ Διονυσίῳ πίστις, ἐν οὐδεὶς ἄλλος εἶχεν, ἀδιεκδίκητον αὐτῷ πλησιάζειν. δωρεὰς δὲ χρημάτων πολλῶν καὶ πολλάκις τὸ μὲν διδόντος, τὸ δὲ μὴ δεχομένου, παρὼν Ἀριστιππος ὁ Κυρηναῖος, ἀ-

F σφαλῶς ἔφη μεγαλόψυχον εἶναι Διονύσιον. ἀνδρὶ μὲν γὰρ μικρὰ διδόναι, πλείονων δεομένοις· Πλάτωνι δὲ πολλὰ, μηδὲν λαμβάνοντι. μετὰ δὲ τὰς πρώτας φιλοφρονήσεις, ἀρξαμένου Πλάτωνος ἐντυγχάνειν περὶ Δίωνος, ὑπόφασις τὸ πρῶτον ἦσαν, εἶτα μέμψεις καὶ διαφοραὶ, λανθάνουσαν πύς ἐκτὸς, ἐπικρυπτομένου Διονυσίου,

ἀναμετρήσεις cod. V. recte. Sed verbum Homeri od. ι. v. 428. Alibi vide Philol. in N.T. p. 228.

καὶ ταῖς ἄλλαις τὸν Πλάτωνα θεραπείαις καὶ τιμαῖς πειρω-
μένου τοῦ φέρειν ἀπὸ τῆς Διώνος εὐνοίας· οὐδὲ αὐτὸν ἔν γε
τοῖς τοιούτοις χρόνοις ἀποκαλύπτοντα τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ,
καὶ ψευδολογίαν, ἀλλ' ἐγκαρτερῶντα, καὶ σχηματιζόμενον.
οὕτω δὲ διακειμένων πρὸς ἀλλήλους, καὶ λανθάνειν πρόσ-
ταξιν οἰομένων, Ἑλίκων ὁ Κυζικηνός, εἷς τῶν Πλάτωνος συνη-
θῶν, ἡλίου τοιεῖπεν ἔκλειψιν. καὶ θαυμαζομένου ὡς τοιεῖπεν,
θαυμαθεὶς ὑπὸ τοῦ τυράννου, δωρεὰν ἔλαβεν ἀργυρίου
τάλαντον. Ἀριστιππος δὲ παίζων πρὸς τοὺς ἄλλους φιλοσό-
φους, ἔφη τι καὶ αὐτὸς ἔχειν τῶν προδιδόξων προειπεῖν. ἐ-
κείνων δὲ φράσαι δεομένων, Προλέγω τοίνυν (εἶπεν) ὀλίγου
χρόνου Πλάτωνα καὶ Διονύσιον ἐχθροὺς γενησομένους. τέλος
δὲ, τὴν μὴ θυσίαν τοῦ Διώνος ὁ Διονύσιος ἐπώλει, καὶ τὰ χρή-
ματα κατεῖχε· Πλάτωνα δὲ ἐν τῷ πρὸς τὴν οἰκίαν κήπῳ
διαιτώμενον, εἰς τοὺς μισθοφόρους μετέπεμψεν, πάλαι μι-
σοῦντας αὐτὸν καὶ ζητοῦντας ἀνελεῖν, ὡς πείθοντα Διονύσιον
ἀφεῖναι τὴν τυραννίδα, καὶ ζῆν ἀδορυφόρητον. ἐν τοιούτῳ
κινδύνῳ γενομένου τοῦ Πλάτωνος, οἱ πρὸς Ἀρχύταν πυ-
θόμενοι, ταχὺ πέμπουσι πρεσβείαν, καὶ τριακόντορον· ἀπαι-
τοῦντες τὸν ἄνδρα παρὰ Διονυσίου, καὶ λέγοντες ὡς αὐτοὺς
λαβὼν ἀναδίξοιτο τῆς ἀσφαλείας πλεύσειεν εἰς Συρακού-
σας. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ Διονυσίου τὴν ἔχθραν, ἐξιάσεσι
καὶ φιλοφρονήσεσι πρὸς τὴν πομπήν· ἐν δέ τι παρα-
χθέντος ὡς αὐτὸν τοιοῦδε εἰπεῖν, Ἦ που Πλάτων πολλὰ καὶ
δεινὰ κατηγορήσεις ἡμῶν πρὸς τοὺς συμφιλοσοφοῦντας·
ὑπομειδήσας ἐκεῖνος, ἀπεκρίνατο, Μὴ τοσαύτη λοιδο-
ρία Ἀκαδημίᾳ γένοιτο ἀπάντων, ὥστε τοιοῦδε τινὰ μνημονεύσαι.
τοιαύτην μὲν τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Πλάτωνος γενέσθαι λέ-
γουσιν. οὐ μὴν τοί γε Πλάτων αὐτοῦ πόνου τούτοις σπουδάζει.
Δίων δὲ καὶ τούτοις ἐχαλέπαινε, καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον ὀξ-
εποληθῆ πόνοις πάσι, πυθόμενος ὅ τοῦ τὴν γυναῖκα.
τοῦ δὲ καὶ Πλάτων ἠνίξατο, γράφων πρὸς Διονύσιον. ἦν δ'
οὗτος· μετὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Δίωνος, ἀποπέμπων Πλά-
τωνα Διονύσιος, ἐκέλευσεν αὐτοῦ δι' ἀπορρήτων πυθέσθαι
μή τι κωλύοι τὴν γυναῖκα πρὸς γάμον ἑτέρῳ δοθῆναι.
καὶ γὰρ ἦν λόγος, εἴτ' ἀληθής, εἴτε συκοφαντία ὑπὸ τῶν
Δίωνα μισούντων, ὡς οὐ καθ' ἡδονὴν ὁ γάμος εἴη Δίωνι γε-
νόμενος, οὐδὲ ἐὐάρμοστος ἡ πρὸς τὴν γυναῖκα συμβίωσις.
ὡς οὖν ἧκεν ὁ Πλάτων Ἀθήναζε, καὶ τῷ Δίωνι τοῦ πόνου
ἐνέτυχε, γράφει πρὸς τὸν τύραννον ἀπιστολήν, τὰ μὲν
ἄλλα σαφῶς πᾶσιν, αὐτὸ δὲ τοῦτο μόνον γνώριμον ἐκείνῳ
φράζουσαν· ὡς δυσαρεστεῖν Δίωνι τοῦ πράγματος ἐ-
κείνου, καὶ σφόδρα δῆλος εἴη χαλεπαίνων εἰ τοῦτο Διονύ-
σιος ἐξεργάσαιτο. καὶ τότε μὲν ἐπὶ πολλῶν ἐλπίδων οὐσῶν
πρὸς τὴν διαλύσεις, οὐδὲν ἔπραξεν περὶ τὴν ἀδελφὴν
νεώτερον, ἀλλ' εἴα μένειν αὐτὴν μετὰ τοῦ παιδὸς τοῦ Δίωνος
οἰκοῦσαν. ἐπεὶ δὲ πόνοις πάσιν ἀσυμβάτως εἶχεν, καὶ Πλά-
των αὖθις ἐλθὼν ἀπεπέμφθη πρὸς ἀπέχθειαν, οὕτω τὴν
Ἀρετὴν ἄκουσαν ἐνὶ τῶν φίλων, Timocrati δίδωσιν· οὐ μι-
μησάμενος τὴν κατά γε τοῦτο τοῦ πατρὸς ὑπόνοιαν. ἐγε-
νόμενος (ὡς ἔοικεν) κἀκείνῳ Πολύξενος, ὁ τὴν ἀδελφὴν
ἔχων αὐτοῦ Θέστιν, πολέμιος· ἀποδεδειγμένος οὖν αὐτοῦ δι' φό-
βον, καὶ φυγόντος ἐκ Σικελίας, μεταπεμψάμενος ἠπάτο τὴν ἀδελφὴν ὅτι ἐστυγεῖ τὴν φυγὴν τοῦ ἀνδρὸς
ὑπαντεῖπεν πρὸς αὐτόν· ἡ δὲ ἀνεκπλήκτως καὶ νὴ Δί' ἀφόβως, Εἶθ' οὕτως σοι δοκῶ Διονύσιε φαύλη γυνὴ γεγονέ-
ναι καὶ ἀνάνδρος, ὥστε προγνοῦσα τὴν φυγὴν τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἂν συνεκπλεῦσαι, καὶ μετασχεῖν τῆς αὐτῆς τύχης;

A aliisq; obſequiis Platonē & honoribus abducere ab Dionis tenderet amicitia, nec ipſe ſtatim Plato perfidiam & vanitatē eius aperiret, ſed toleraret eas diſſimularetq;. Quū ita eſſent inter ſe animati, & fallere putarent omnes, Helicon Cyzicenus, vnus ex Platonis familiaribus, defectionē ſolis prēnuntiauit. Qua, vt prædixerat, conſequuta, affectus admiratione tyrannus donauit ei argenti talentū. Tum Ariſtippus ludens apud alios philoſophos, rē ſe quoq; retulit prænuntiare admirabilē poſſe. Quibus vt eloqueretur quid id eſſet, rogan-
B tibus, Significo, inquit, ego Platonē & Dionyſium breui inimicos fore. Deniq; bona Dionyſius Dionis diſtraxit, & pecuniam ipſe retinuit. Platonem in hortis qui ædibus ipſius erant annexi, diuertētem, migrare iuſſit inter milites mercenarios iam dudum ei infeſtos & interficere quærentes eum, quaſi ponere Dionyſio tyrannidem & viuere ſine corporis cuſtodibus conſuleret. Diſcriminis in quo poſitus Plato erat, Archytas factus certior, miſſis propere cum naui triginta remorum actuaria legatis repetit illum à Dionyſio, prætendens ſe fidei publicæ expromiſſore nauigaſſe eum Syra-
C cuſas. Dum offenſiones Dionyſius in Platone prſequendo conuiuiis & honoribus ſubleuat, prorupit vt hoc diceret, Nempe multis & atrocibus criminibus nos apud tuos philoſophiæ commilitones onerabis. Cui reſpondit Plato, Abſit vt adeo materia nos ſermonum deficiat, tui vt quiſquam meminerit. Ita Platonem memorant dimiſſum. His tamen ipſius Platonis ſcripta non ſunt vndequaque conſentanea. Porro cum his Dion offenſus eſt, tum breui poſt, vbi de vxore accepit, declarauit ſe eius hoſtem. Id ſignificauit tecte Dionyſio per literas Plato. Fuit autem hu-
D iuſcemodi: Exacto Dione remittens Platonem Dionyſius, quærere ex illo remotis arbitris iuſſit ei nunquid cauſæ eſſet quin alteri vxor eius nuberet: quod obtineret rumor, verus fictuſne ab Dionis æmulis, moleſtas eas nuptias Dioni & cōtubernium ingratum vxoris ſuæ eſſe. Vt igitur appulit Plato Athenas, & de omnibus eſt cum Dione ſermocinatus, dedit ad tyrannum literas: quibus cætera liquida omnibus, verum hoc ipſum ſolum indicauit illi notum, cum Dione ſe illa de re egiſſe, nec diſſimulaſſe eum moleſtiſſime laturum ſe ſi hoc perpetraſſet Dionyſius. Nec
E tunc, quia magna ſpes erat reconciliationis, quicquam de ſorore nouauit, ſed domi permiſit eam cum filio Dionis manere. Vt vero omni præciſa placatione Plato à reditu in Siciliam cum offenſione dimiſſus fuit, tum inuitam Areten vni amicorum Timocrati deſpondit, ne in eo quidem patris ſequutus lenitatem. nam illi item Polyxenus, qui ſororem eius in matrimonio habebat Theſten, hoſtem ſe declarauerat. Qui quum metu Sicilia relicta profugiſſet, ſororem accerſitam incuſauit ille, quod conſcia fugæ viri, id non denuntiaſſet ſibi. Quæ intrepide & hercle fidenter, Adeone tibi videor, in-
F quit, Dionyſi, improba fuiſſe vxor & ignaua, vt fugæ viri præſcia eum non eſſem comitata, atque in ſocietatem veniſſem eiuſdem fortunæ?

verum haud præſciui. nam equidem malim me Polyxeni exulis vxorem quam tuam tyranni ſororem appellari. Hoc Theſten tam libere loquutam admiratum fuiſſe tyrannum ferunt. Admirati ſunt etiam huius fœminæ virtutem Syracuſani, retinuitque poſt euerſam tyrannidem illa dignationem & cultum regium, ac defunctam ciues publico funere extulere. Habent digreſſionem hæc non inutilem. Dion hinc conuertit ſe ſtatim ad bellum, Platone ipſo ob ruborem ſui cum Dionyſio hoſpitii & ſenectutem Dionis obſiſtente, Speuſippo vero aliiſq; amicis Dionem adiuuantibus ad porrigentemque manus Siciliam & ad recipiendum eum promptam adhortantibus liberandam. nam quum Syracuſis ageret Plato, Speuſippus quidem cum ciuibus plus verſatus intellexerat mentem eorum. Ac primum effuſam in loquendo libertatem eorum velut ſubmiſſam à tyranno habuit ſuſpectam, tractu tamen fidem adiunxit. Siquidem erat omnium oratio precantium & hortantium veniret Dion ſine nauibus, ſine peditatu & equitatu: actuarium nauigium conſcenderet modo, corpuſque & nomen ſuum commodaret in Dionyſium Siculis. Hæc nuntiante Speuſippo erectus, quo recondere confilium ſuum, conſcripſit occulte & per alios mercenarium militem. Adiuuerunt etiam eum multi qui rempub. tractabant, & philoſophi, & Cyprius Eudemus, in cuius honorem mortui dialogum de anima Ariſtoteles ſcripſit, Timonides item Leucadius. Præterea adiunxerunt ei Miltam Th.ſſalum vaticinandi peritum & Academiæ contubernalem. Ex illis qui à tyranno fuerant exterminati non minus mille, quinque & viginti duntaxat nomina dedere, cæteri ignauia rem deſeruere. Sedes belli Zacynthiorum inſula fuit, quo milites conuenerunt minus octingenti: verum omnes celebres crebris & magnis expeditionibus, corporibuſque egregie exercitati, ſcientia vero rei militaris atque animis longe omnium primi: qui multitudinem quantam habiturum ſe Dion ſperabat in Sicilia, excitare & inflammare valerent ad virtutem. Hi vt primum in Dionyſium & Siciliam acceperunt claſſem parari, obſtupuerunt animoſq; deſponderunt, quaſi amens ira & inſaniens Dion vel bonæ ſpei inops in res deploratas ſe dimitteret: ſuccenſueruntque ducibus ſuis & conquiſitoribus, quod ipſis mox ab initio non indicauiſſent bellum. Verum vt Dion pro concione tyrannidis expoſita vomica docuit non milites ſe, ſed potius duces ipſos adducere Syracuſanorum Siculorumque aliorum, qui iampridem eſſent ad rebellandum prompti: & ſecundum Dionem egit cum eis Alcimenes, qui Achæorum dignitate & nobilitate princeps ſocius belli erat, acquieuere. Adulta tunc æſtas erat, ſpirabantque in alto eteſiæ. Luna pleno lucebat orbe, quum Dion Apollini magnificum ſacrificium parauit, & armatis militibus ad templum proceſſit. A ſacrificio menſis ſtratis in Zacynthiorum curriculo, excepit eos epulo. Mirabantur illi poculorum aureorum & argenteorum menſarumque ſupra priuatas opes ſplendorem: reputabantque ætate virum iam prouecta & tam opulentum

ἀλλ' οὐ προσέγων. ἐπεὶ καλῶς εἶχεν μᾶλλον, Πολυξένου γυναῖκα φάσκοντος, ἢ σοῦ τυραννοκτόνος ἀδελφὸν λέγεσθαι. ταῦτα τῆς Θέστης παρρησιασαμένης, θαυμάσαι λέγονται τὸν τύραννον. ἐθαύμασαν δὲ καὶ οἱ Συρακούσιοι τὴν ἀρετὴν τῆς γυναικός, ὥστε καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος, ἐκείνην τιμῶν καὶ θεραπείαν βασιλικὴν ὑπαρχὴν· ἀποθανοῦσαν δὲ, δημοσίᾳ πρὸς τὴν ταφὴν ἐπακολουθῆσαι τοὺς πολίτας. ταῦτα μὲν οὖν ὀλίγον ἄλλοσε ἔχει τὴν παρέκβασιν. ὁ δὲ Δίων εὐθὺς ἤδη δέπεται πρὸς πόλεμον. αὐτὸν δὲ Πλάτωνος ἐμποδὼν ἱστάμενον διὰ αἰδῶ τὴν πρὸς Διονύσιον ξενίας καὶ γήρας, Σπεύσιππον δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἑταίρους τῷ Δίωνι συλλαμβανόντων, καὶ παρακελευομένων ἐλευθεροῦν Σικελίαν χεῖρας ὀρέγουσαν αὐτῷ, καὶ προθύμως ὑποδεχομένην. ὅτε γὰρ ἐν Συρακούσαις Πλάτων διέτριβεν, οἱ περὶ Σπεύσιππον (ὡς ἔοικε) μᾶλλον ἀναμιγνύμενοι τοῖς ἀνθρώποις κατεμάθανον τὴν διάνοιαν αὐτῶν· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐφοβοῦντο τὴν παρρησίαν, ὡς ἀπιστουμένην ὑπὸ τοῦ τυράννου· χρόνῳ δὲ πιστεύσαν. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος δεομένων καὶ παρακελευομένων ἐλθεῖν Δίωνα, μὴ ναῦς ἔχοντα, μηδὲ ὁπλίτας, μηδὲ ἵππους, ἀλλ' αὐτὸν εἰς ὑπηρετικὴν ἐμβάντα, χρῆσαι τὸ σῶμα καὶ τὸ νόμισμα Σικελιώταις ὅπῃ τὴν Διονύσιον. ταῦτα τὸν περὶ Σπεύσιππον ἀγγελλόντων, ὑπορρωθεὶς ὀξενοήσει κρύφα καὶ δι' ἑτέρων, ὑπεκρυπτόμενος τὴν διάνοιαν. συνέπραττον δὲ καὶ τὴν πολιτικῶν πολλοὶ καὶ τῶν φιλοσόφων, ὅ, τε Κύπριος Εὔδημος, εἰς ὃν Ἀριστοτέλης ἀποθανόντα τὸν περὶ ψυχῆς διάλογον ἐποίησε· καὶ Τιμωνίδης ὁ Λευκάδιος. συνέπεσαν δὲ καὶ Μίλτον αὐτῷ τὸν Θεσσαλὸν, ἀνδρα μάντιν καὶ μετεσχηκότα τῆς ἐν Ἀκαδημείᾳ διατριβῆς. τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ τυράννου πεφυγαδευμένων, οὐ μεῖον ἢ χιλίων ὄντων, πέντε καὶ εἴκοσι μόνοι τὴν στρατείας ἐκοινώνησαν, οἱ δὲ ἄλλοι παρέδοσαν, ἀποδιδράσαντες. ὁρμητήριον δὲ ἦν ἡ Ζακυνθίων νῆσος, εἰς ἣν οἱ στρατιῶται συνελέγησαν, ὀκτακοσίων ἐλάττους γενόμενοι. γνώριμοι δὲ πάντες ὄντες πολλῶν καὶ μεγάλων στρατειῶν, καὶ τοῖς σώμασιν ἠσκημένοι διαφερόντως. ἐμπειρίᾳ δὲ καὶ τόλμῃ πολὺ πάντων κράτιστοι, καὶ δυνάμενοι πλῆθος ὅσον ἤλπιζεν ἕξειν ὁ Σικελίᾳ Δίων, ὑπεκκαῦσαι καὶ συνεξορμῆσαι πρὸς ἀλκήν. ὅτοι μὲν πρῶτον ἀκούσαντες ὅτι Διονύσιον κατὰ Σικελίαν αἱρεῖσθαι τὸν στόλον, ἐξεπλάγησαν καὶ κατέγνωσαν, ὡς ὀργῆς τινος παραφροσύνῃ καὶ μανίᾳ τοῦ Δίωνος ἢ χρηστῶν ἐλπίδων ἀπορίᾳ, ῥιψοκίνδυνος ἑαυτὸν εἰς ἀπεγνωσμένας πράξεις. καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἡγεμόσι καὶ ξενολόγοις ὠργίζοντο, μὴ προειποῦσιν αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ Δίων τῷ λόγῳ πάσαν τὴν τυραννίδος ἐπεξιὼν, ἐδίδασκεν ὡς οὐ στρατιώτας ἀλλὰ μᾶλλον ἡγεμόνας αὐτοῖς κομίζοι, Συρακουσίων καὶ τῶν ἄλλων Σικελιωτῶν πάλαι πρὸς ἀπόστασιν ἑτοίμων ὑπαρχόντων· μετὰ δὲ τὸν Δίωνα διαλεχθέντος αὐτοῖς Ἀλκιμένης, ὃς πρῶτος ὢν Ἀχαιῶν δόξῃ καὶ γένει, συνεστράτευεν, ἐπείσθησαν. καὶ μὴν ἦν θέρους ἀκμὴ, καὶ κατεῖχον ἐτησίαι τὸ πέλαγος, ἡ δὲ σελήνη διχομηνίαν ἦγεν. τῷ δ' Ἀπόλλωνι θυσίαν μεγαλοπρεπῆ παρασκευάσας ὁ Δίων, ἐπόμπευσε μετὰ τῶν στρατιωτῶν κεκοσμημένων τὴν πανοπλίαις πρὸς τὸ ἱερόν· καὶ μετὰ θυσίαν ἐν τῷ σταδίῳ τῶν Ζακυνθίων κατακλιθέντας αὐτοῖς εἰστία, θαυμάζοντας ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἐκπώματα καὶ τραπέζας ὑπερβάλλουσαν ἰδιωτικὴν πλοῦτον λαμπρότητα· καὶ λογιζομένους ὅτι παρηκμακὼς ἀνὴρ ἤδη καὶ τοσαύτης εὐπορίας κύριος

ὑκ αὐ ὑπὶ χειρὶν παραβόλοις πράγμασι, χωρὶς ἐλπίδος βεβαίου, καὶ φίλων ἐνδιδόντων ἐκεῖθεν αὐτῷ τὰς πλείστας καὶ μεγίστας ἀφορμάς. μετ' ὀλίγας σπονδὰς καὶ τὰς νενομισμένας κατευχὰς ἐξέλιπεν ἡ σελήνη· καὶ τοῖς μὲν περὶ τὸν Διῶνα θαυμαστὸν οὐδὲν ἦν, λογιζομένοις τὰς ἐκλειπτικὰς περιόδους, καὶ τὴν γινομένην ὑπὸ σκιάσματος ἀπόκρυψιν πρὸς τὴν σελήνην, καὶ τὴν γῆς τὴν αἰτίαν πρὸς τὸν ἥλιον. ἐπεὶ δὲ τοῖς γραπτοῖς σημείοις ἔδει τινὸς παρηγορίας, Μίλπας ὁ μάντις ἐν μέσῳ καταστὰς, ἐκέλευε θαρρεῖν αὐτοὺς, καὶ προσδοκᾶν τὰ κρείττονα. σημαίνειν γὰρ τὸ δαιμόνιον ἔκλειψίν τινα τῶν νεῶν ὑπιφανῶν. ὑπιφανέστερον δὲ μηδὲν εἶναι τῆς Διονυσίου τυραννίδος. ἣς τὸ λαμπρὸν ἀποσβέσειν ἐκείνους ὑγιοῦς ἀφαμένους Σικελίας. τοῦτο μὲν οὖν ὁ Μίλπας εἰς μέσον ἐξέθηκε πᾶσι· τὸ δὲ τῶν μελλόντων αἱ περὶ τὰ πλοῖα τοῦ Διῶνος ὤφθησαν, ἐσμὸν λαμβάνουσαι κατὰ πρύμναν, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους ἔφραζε δεδιέναι, μὴ καλαὶ μὲν αἱ πρόξεις αὐτοῦ γένωνται, χρόνον δ' ὀλίγον διήσασαι μεταθῶσιν. λέγεται δὲ καὶ τῷ Διονυσίῳ πολλὰ τεράτωδη τοῦδε τοῦ δαιμονίου γενέσθαι σημεῖα. ἀετὸς μὲν γὰρ ἁρπάσας δόρατόν τινος τῶν δορυφόρων, ἀνάμβυλος ὑψοῦ καὶ φέρων ἀφῆκεν εἰς τὸν βυθόν. ἡ δὲ περικλύζουσα πρὸς τὴν ἀκρόπολιν θάλασσα, μίαν ἡμέραν τὸ ὕδωρ γλυκὺ πότιμον παρέσχεν· ὥστε γευσαμένοις πᾶσι καταδηλον εἶναι. χοῖροι δ' ἐτέθησαν αὐτῷ, τῶν μὲν ἄλλων οὐδενὸς ἐνδεεῖς μορίων, ὦτα δ' οὐκ ἔχοντες. ἀπεφαίνοντο δ' οἱ μάντεις, τοῦτο μὲν ἀποστάσεως καὶ ἀπειθείας εἶναι σημεῖον, ὡς οὐκ ἐπὶ τῶν πολιτῶν ἀκουσομένων τοῦ τυραννίδος· τὸ δὲ γλυκύτητα τῆς θαλάττης, μεταβολὴν χωρῶν ἀνιαρῶν καὶ πονηρῶν εἰς πράγματα χρηστὰ φέρειν Συρακουσίοις· ἀετὸς δ', θεράπων Διός· λόγχη δ', πρόσημον ἀρχῆς καὶ δυναστείας. ἀφανισμὸν οὖν καὶ κατάλυσιν τῇ τυραννίδι βουλεύειν τὸν τῶν θεῶν μέγιστον. ταῦτα μὲν οὖν Θεόπομπος ἱστόρηκε. τοὺς δὲ γραπτοὺς τοὺς Διῶνος ἐξεδέξαντο τροχήλαι δύο ναῦς, τείχεν δὲ πλοῖον οὐ μέγα, καὶ δύο πεντηκόντοροι παρηκολούθουν. ὅπλα δ', χωρὶς ὧν εἶχον οἱ γραπτοὶ, δισχιλίας μὲν ἐκόμιζεν ἀσπίδας, βέλη δὲ καὶ δόρατα πολλά, καὶ πλῆθος ἐφοδίων ἄφθονον, ὅπως ὑπολίπῃ μηδὲν αὐτοῖς ποντοπορεῖν· ἅτε δὴ τὸ σύμπαν ὑπὸ πνεύμασι καὶ θαλάττῃ πεποιημένοις τὸν πλοῦν, δεῖν τὸ τῷ γῇ φοβεῖσθαι, καὶ πειρᾶσθαι φίλιον ἐν Ἰαπυγίᾳ ναυλοχοῦντα φυλάττειν. ἀεριῷ δὲ καὶ μαλακῷ πνεύματι πλεύσαντες ἡμέρας δώδεκα, τῇ δεκάτῃ κατὰ Γάχμων ἦσαν, ἄκραν τῆς Σικελίας. καὶ πρῶτος μὲν ὁ κυβερνήτης κατὰ τάχος ἐκέλευσεν ἀποβαίνειν, ὡς αὐ ἀποπαυσῶν τῆς γῆς, καὶ τῷ ἄκρῳ ἐκόντες ἀφεῖσι πολλὰς ἡμέρας καὶ νύκτας ἐν τῷ πελάγει τεθορυβημένοις ὥρᾳ θέρους νότον πνεόντας. Διῶν δὲ τῷ ἐγγὺς τῶν πολεμίων ἀπέβασιν δεδιώς, καὶ τῶν πρόσω μᾶλλον ἅψασθαι βουλόμενος, παρέπλευσε τὸν Πάχυνον. ἐκ δ' τούτου, τραχὺς μὲν ἀπαρκτίας ἐπιπεσὼν ἤλαυνε πολλῷ κλύδωνι τὰς ναῦς ἀπὸ τῆς Σικελίας, ἀστραπαὶ δὲ καὶ βρονταὶ φανέντος ἀρκτούρου, συμπεσοῦσαι, πολὺν ὀξὺ θέρους χειμῶνα καὶ ῥαγδαῖον ὄμβρον ἐξέχεαν· ὧν τῶν ναυτῶν συμπαρεσχεθέντων, καὶ πλαίης γενομένης, κατεῖδον ἀφνίδιον ὑπὸ τοῦ κύματος ὠθουμένας τὰς ναῦς ὑπὸ τὸν πρὸς Λιβύῃ Κέρκιναν· ἣ μάλιστα κρημνώδης ἀπιστία καὶ τραχεῖα προσφερομένοις αὐτοῖς ἡ νῆσος. μικρὸν οὖν δεήσαντες ἐκεῖσε ὠσθῆναι καὶ συντριβῆναι πρὸς τὰς πέτρας, ἐβιάζοντο πρὸς κοντὸν προσφερόμενοι μόλις· ἕως ὁ χειμὼν ἐλώφησεν, καὶ πλοίῳ συντυχόντες,

A sine certa spe, & nisi amici ei inde plurima & maxima ostenderent subsidia, non temere se in periculum demissurum. Sub libamina & solennia vota defecit luna. Nec fuit quicquam Dioni noui, eclipticos ambitus, occurrentemq; lunæ vmbram & obiectam soli terram reputanti. Cæterum quia milites attoniti erant eleuandi, Miltas vates concione aduocata iussit eos bono animo esse & spem optimam concipere. quippe denunciare Deum defectum cuiuspiam rei in præsentia illustris. Illustrius autem nihil Dionysii tyrannide esse, cuius luminibus ipsos vt primum Siciliam attigissent,
B obstructuros. Atq; hoc Miltas palam omnibus exposuit. At apum ostentum, quarum in Dionis nauigiis conspexerunt ad puppim examen consedisse, priuatim apud illum & amicos timere ostendit se ne res, quas gesturus esset magnificas, quum floruissent paulisper, emarcescerent. Ferunt item multa Dionysio portentosa prodigia fuisse à Deo oblata. Aquila raptam satellitis lanceam in sublime tulit, inde demisit in profundum. Mare, qua alluit arcem, aquam per vnum diem dulcem & potabilem reddidit: idque quicumque gustauerunt, percepere. Porcelli ei editi sunt reliquis
C membris integri, tantum mutili auribus. Id vates exposuerunt defectionis & rebellionis ostentum esse: quod ciues non vltra tyrannidi futuri essent dicto audientes. Maris dulcedinem tristium & sæuorum temporum in meliora Syracusanis vicissitudinem afferre. Ministrum deniq; esse aquilam Iouis, lanceam principatus & dominatus insigne. igitur euersionem & excidium tyrannidis moliri deorum principem. Hæc Theopompus scripta reliquit. Vecti sunt Dionis milites nauibus duabus onerariis: quas tertium nauigium non grande, & duo comitata sunt quæ triginta remis agebantur.
D Arma, præter ea quæ milites habebant, duo millia clypeorum portauit secum, telorum & lancearum magnum numerum, ac commeatus ingentem vim, ne qua re dum forent in cursu, laborarent. Quippe summam nauigationis ventis & pelago commiserant: quod terram timerent, & Philistum intelligerent in Iapygia ipsos captantem stationem habere. Leni & molli vento dies duodecim vecti, tertiodecimo Pachynum Siciliæ promontorium tenuere. Ibi primus gubernator monuit Dionem vt confestim illic exponeret milites. nam si auulsi à terra essent, ac promontorium vltro dimisissent, multos dies & noctes ipsos in salo
E hæsuros, dum operirentur æstatis tempore austrũ. At Dion, qui propinquam hostibus timeret descensionem, malletq; appellere longius, Pachynũ est præteruectus. Sæuus inde septentrio increbrescens, & maiores voluens fluctus, reiecit naues à Sicilia, fulguraq; & tonitrua exorto Arcturo succedentia atrocem cœlo tempestatem & procellosum imbrẽ effuderunt. Quo quum cõterriti nautę essent, neq; scirẽt vbi essent, repẽte animaduertũt naues ab vndis expelli ad prætextã Africæ Cercinã, qua maxime prærupta est & appellentib. confragosa insula. Quum igitur parum abesset quin
F naufragium facerent, & impingerent in cautes: contis incumbentes ægre sunt prælati, dum tẽpestas exsæuit, atque occurrentes nauigio cuipiam,

didicerunt se esse ad magnæ Syrtis Capita appel- A
lata. Obtorpescentibus propter tranquillitatem
atque huc illuc temere iactatis aura quædam aspi-
rauit ex regione austrina: quum nihil minus
quam austrum exspectarent, neque iiderent mu-
tationi. Increbrescente paulatim vento ac vim
concipiente, pandunt quantum possunt vela: de-
umque ope implorata, in altum excurrentes Afri-
ca relicta petunt Siciliam, atque facili cursu quin-
to die ad Minoam decurrunt. id oppidulum erat
in Sicilia prouinciæ Pœnorum. Aderat forte tum
Carthaginensium præfectus Synalus, Dionis ho-
spes & amicus. Qui, quod adesse illum eiusque
classem ignoraret, institit descensionem militum
arcere. Hi exilientes armati, nullum quidem oc-
ciderunt, (nam id Dion ob amicitiam cum Pœno
suam interdixerat) sed vno agmine cum fugienti-
bus irrumpentes oppidulum ceperunt. Vt mutuo
duces occurrentes inter se consalutauere, restituit
Dion oppidum Synalo intactum. Milites Sy-
nalus hospitio accepit, adiuuitque Dionem iis re-
bus quæ erant ei necessariæ. Confirmauit eos
potissimum fortuitus casus Dionysii peregrina-
tionis. nam paulo ante nauibus octoginta profe-
ctus erat in Italiam. Quapropter milites, quum
adhortaretur eos vt ex diutina maris iactatione i-
bi reficerent se, ipsi non obtemperauerunt ei, oc-
casionem ante arridere maturantes: sed Dioni
dixerunt, duceret Syracusas. Igitur depositis ibi-
dem superfluis armis & sarcinis, Synalum rogauit
vt ea, vbi oportunum esset, mitteret ad se: hinc
mouit Syracusas. Ad progredientem principes
defecerunt ducenti Agrigentinorum equites, qui
circa Ecnomum incolunt: post hos Geloi. Eo
rumore cito Syracusas perlato, Timocrates, qui
Dionis vxorem, Dionysii sororem, in matrimo-
nio habebat, relictis in vrbe amicis præpositus,
nuntium raptim mittit ad Dionysium cum literis, D
quibus eum de Dionis aduentu facit certiorem.
Ipse vrbanis tumultibus & motibus intendit a-
nimum. Erant cuncti erecti: sed, quod non-
dum satis rumori crederent, & metuerent ne ve-
rus non esset, quiescebant. Tabellario autem,
qui emissus erat, mirus casus est oblatus. Quum
traiecisset in Italiam, & Rheginorum fines pera-
grans Cauloniam ad Dionysium properaret, oc-
currit cuidam familiari, qui ferebat modo immo-
latam victimam. à quo accepta portione matura-
uit pergere. Quum partem noctis iter fecisset, ex
lassitudine paulisper dormire coactus, in sylua E
quapiam abiecit se temere prope viam. Odorem
lupus sequutus rapuit carnes peræ alligatas, vnaq;
auferens peram, in qua condiderat Epistolam
nuntius, fugit. Vt ex somno excitus, multum-
que nequicquam palatus requirenda pera, non
inuenit eam: non sustinuit sine literis ad tyran-
num pergere, sed subduxit se certus non venire in
conspectum eius. Itaque Dionysius sero erat, & ab
aliis esse bellum in Sicilia accepturus. Iam Dio-
ni in itinere Camarinæi adiuncti sunt, atque ex a-
gro Syracusanorum excitatorum affluxit non
exigua manus. Qui cum Timocrate Epipolas F
tuebantur Leontini & Campani, falso à Dione

A ἔγνωσαν ὅπῃ τοῖς καλουμένοις κεφαλαῖς τῆς μεγάλης Σύρτεως ὄντες. ἀθυμοῦσι δὲ αὐτοῖς πρὸς τὴν ἀλλοίωσιν καὶ διαφερομένοις αὔρᾳ τινὶ κατέπνευσεν ἡ χώρᾳ νότιον, οὐ πάνυ προσδεχομένοις νότον, οὐδὲ πιστεύοντι τῇ μεταβολῇ. κατὰ μικρὸν δ' ῥωννυμένου τοῦ πνεύματος καὶ μέγεθος λαμβάνοντος, ἐκτείναντες ὅσον ἐνῆν ἱστία, καὶ προσευξάμενοι τοῖς θεοῖς, πελάγιοι πρὸς τὴν Σικελίαν ἔφευγον ἀπὸ τῆς Λιβύης· καὶ θέοντες ἐλαφρᾶς, πεμπταῖοι κατὰ Μίνωαν ὡρμήσαντο, πολισμάτιον ἐν τῇ Σικελίᾳ τῆς Καρχηδονίων ἐπικρατείας. ἔτυχε δὲ παρὼν ὁ Καρχηδόνιος ἄρχων Συάλος ἐν τῷ χωρίῳ, ξένος ὢν καὶ φίλος Διώνος. ἀγνοῶν δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν καὶ τὸν στόλον, ἐπιεζέτο κωλύειν τοὺς στρατιώτας ἀποβαίνοντας. οἱ δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἐκθραμόντες, ἀπέκτειναν μὲν οὐδένα· (ἀπειρήκει γὰρ ὁ Διὼν διὰ τὴν οὖσαν αὐτῷ φιλίαν πρὸς τὸν Καρχηδόνιον) φεύγουσιν δὲ συνεισπεσόντες αἱρεῖται τὸ χωρίον. ὡς δὲ ἀπείπησαν ἀλλήλοις οἱ ἡγεμόνες καὶ ἠσπάσαντο, Διὼν μὲν ἀπέδωκεν τὴν πόλιν Συνάλῳ, οὐδὲν ἀδικήσας· Σύαλος δὲ τοὺς στρατιώτας ἐξένιζεν, καὶ συμπαρεσκεύαζεν ὧν Διὼν ἐδεῖτο. μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐθάρρυνε τὸ συμβεβηκὸς αὐτομάτως περὶ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Διονυσίου. νεωστὶ γὰρ ἐκπεπλευκὼς ἐτύγχανεν ὀγδοήκοντα ναυσὶν εἰς τὴν Ἰταλίαν. διὸ καὶ τοῦ Διώνος παρακαλοῦντος ἐνταῦθα τοὺς στρατιώτας ἀναλαμβάνειν, πολὺ χρεῖον ἐν τῇ θαλάσσῃ κεκακωμένοις, οὐχ ὑπεμένειν αὐτοὶ παρεύδοντες ἁρπάσαι τὸν καιρόν, ἀλλ' ἐκέλευον ἡγεῖσθαι τὸν Διώνα πρὸς τὰς Συρακούσας. ἀποσκευασάμενος οὖν τὰ περιόντα τῶν ὅπλων καὶ τῶν φορτίων ἐκεῖ, καὶ τοῦ Συάλου δεηθείς, ὅτου ἂν καιρὸς, ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτὸν, ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰς Συρακούσας. πορευομένῳ δ' αὐτῷ πρῶτον μὲν Ἀκραγαντίνων προσεχώρησαν ἱππεῖς διακόσιοι τῶν περὶ τὸ Β Ἔκνομον οἰκούντων, μετὰ δὲ τούτους Γελῷοι. ταχὺ δὲ τῆς φήμης διαδραμούσης εἰς Συρακούσας, Τιμοκράτης ὁ τῇ Διώνος γυναικὶ συνοικῶν, Διονυσίου ἀδελφῇ, τῶν ἀπολελειμμένων ἐν τῇ πόλει φίλων πρεσβεύς, ἐκπέμπει κατὰ τάχος ἄγγελον τῷ Διονυσίῳ, γράμματα κομίζοντα περὶ τῆς Διώνος ἀφίξεως. αὐτὸς δὲ τοῖς κατὰ τὴν πόλιν προσεῖχεν θορύβοις καὶ κινήμασιν, ἐπηρμένων μὲν πάντων, διὰ δὲ ἀπιστίαν ἔτι καὶ φόβον ἡσυχαζόντων. τοῦ δὲ πεμφθέντος γραμματοφόρου τύχη τις συμπίπτει παράλογος. διαπλεύσας γὰρ εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὴν Ῥηγίνων διελθὼν, ἐπιγένομενος εἰς Καυλωνίαν πρὸς Διονύσιον, ἀπαντήσας τινὶ τῶν συνήθων ἱερεῖον νεωστὶ τεθυμένον κομίζοντι. καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ μοῖραν τῶν κρεῶν, ἐχώρει σπουδῇ. τῆς δὲ νυκτὸς μέρος ὀδεύσας, καὶ μικρὸν ἀποδαρθεῖν ὑπὸ κόπου βιασθεὶς, ὡς εἶχε παρά τινὶ ὁδὸν ἐν ὕλῃ τινὶ κατέκλινεν ἑαυτόν. πρὸς δὲ τὴν ὀσμὴν λύκος ἐπελθὼν, καὶ λαβόμενος τῶν κρεῶν ἀναδεδεμένων ἐκ τῆς πήρας, ᾤχετο φέρων ἅμα σὺν αὐτοῖς τὴν πήραν ἐν ᾗ τὰς ἐπιστολὰς ὁ ἄγγελος εἶχεν. ὡς δὲ διεγερθεὶς ἠθετο, καὶ πολλὰ μάτην πλανηθεὶς καὶ διώξας οὐχ εὗρεν, ἔγνω μὴ πορεύεσθαι δίχα τῶν γραμμάτων πρὸς τὸν τύραννον, ἀλλ' ἀποδρᾶς ἐκ πεδῶν χρήσεσθαι. Διονύσιος μὲν οὖν ὀψὲ καὶ παρ' ἑτέρων ἔμελλεν πυνθάνεσθαι τὸν ἐν Σικελίᾳ πόλεμον. Διώνι δὲ πορευομένῳ Καμαριναῖοί τε προσέθεντο, καὶ τῶν κατ' ἀγρὸν Συρακουσίων αἰσθομένων, ἐπέῤῥει πλῆθος οὐκ ὀλίγον. οἱ δὲ μετὰ Τιμοκράτους τὰς Ἐπιπολὰς φυλάττοντες Λεοντῖνοι καὶ Καμπανοὶ, λόγῳ ψευδεῖ πρεσπέμψαντος εἰς αὐτοὺς τοῦ Διώνος,

ὡς ὅτι τὰς πόλεις τοῦτον βέποιτο τὰς ἐκείνων, ἀπολιπόντες ὤχοντο τὸν Τιμοκράτιν, τοῖς οἰκείοις βοηθήσοντες. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη ταῦτα πρὸς τὸν Δίωνα περὶ τὰς Μακρὰς στρατοπεδεύοντα, νυκτὸς ἔτι τοὺς στρατιώτας ἀναστήσας, πρὸς τὸν Ἄναπον ποταμὸν ἧκεν, ἀπέχοντα τῆς πόλεως δέκα σταδίους. ἐνταῦθα τῇ πορείᾳ ὑπεστήσας ἐσφαγιάζετο πρὸς τὸν ποταμόν, ἀνατέλλοντι τῷ ἡλίῳ προσευξάμενος. ἅμα δὲ οἱ μάντεις τῷ θεῷ τῶν θεῶν νίκιον ἔφερον αὐτῷ· καὶ θεασάμενοι τὸν Δίωνα διὰ τὴν θυσίαν ἐστεφανωμένον οἱ παρόντες, ἀπὸ μιᾶς ὁρμῆς ἐστεφανοῦτο πάντες. ἦσαν δὲ πεντακισχιλίων οὐκ ἐλάττους προσγεγενότες κατὰ τὴν ὁδόν· ὡπλισμένοι δὲ φαύλως οὐκ ἐν προστυχόντος, ἀναπληρώσει τῇ προθυμίᾳ τῆς παρασκευῆς ἔνδειαν, ὥστε νικήσαντες τὸν Δίωνος δρόμῳ χωρεῖν μετὰ χαρᾶς καὶ βοῆς, ἀλλήλοις παρακελευόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. τῶν δὲ ἐν τῇ πόλει Συρακουσίων, οἱ μὲν γνώριμοι καὶ χρηστοί, ἐσθῆτα καθαρὰν ἔχοντες, ἀπήντων ἐπὶ τὰς πύλας· οἱ δὲ πολλοὶ τοῖς τυράννου φίλοις ἐπετίθεντο, καὶ συνήρπαζον τοὺς καλουμένους προσαγωγίδας, ἀνθρώπους ἀνοσίους, καὶ θεοῖς ἐχθροὺς, οἱ παρεκένουν ἐν τῇ πόλει καταμεμιγμένοι τοῖς Συρακουσίοις, πολυπραγμονοῦντες, καὶ διαγγέλλοντες τῷ τυράννῳ τάς τε διανοίας καὶ τὰς φωνὰς ἑκάστων. οὗτοι μὲν οὖν πρῶτοι δίκην ἐδίδοσαν ὑπὸ τῶν προστυχόντων τιμωριζόμενοι. Τιμοκράτης δὲ συμμίξαι τοῖς φεύγουσι τὴν ἀκρόπολιν μὴ δυνηθεὶς, ἵππον λαβὼν διέξεπεσε τῆς πόλεως, καὶ πολλὰ φεύγων ἐνέπλησε φόβου καὶ ταραχῆς μὴ μεῖζον αἴρων τὰ τοῦ Διόνος· ὡς μὴ δοκοῖη μέτριόν τι δείσας ἀποβεβληκέναι τὴν πόλιν. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Δίων προσερχόμενος ἤδη καταφανὴς ἦν, πρῶτος αὐτὸς ὡπλισμένος λαμπρῶς· καὶ παρ' αὐτὸν, ἔνθεν μὲν ὁ ἀδελφὸς Μεγακλῆς, ἔνθεν δὲ Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος, ἐστεφανωμένοι. τῶν δὲ ξένων, ἑκατὸν μὲν εἵποντο φύλακες περὶ τὸν Δίωνα, τοὺς δὲ ἄλλους ἦγον οἱ λοχαγοὶ διακεκοσμημένους, θεωμένων τῶν Συρακουσίων καὶ δεχομένων ὥσπερ ἱερόν τινα καὶ θεοπρεπῆ πομπὴν, ἐλευθερίας καὶ δημοκρατίας δι' ἐτῶν ὀκτὼ καὶ τετταράκοντα κατιούσης εἰς τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ὁ Δίων κατὰ τὰς Μενιτίδας πύλας, τῇ σάλπιγγι καταπαύσας τὸν θόρυβον, ἐκήρυξεν, ὅτι Δίων καὶ Μεγακλῆς ἥκοντες ὑπὲρ καταλύσει τῆς τυραννίδος ἐλευθεροῦσι Συρακουσίους, καὶ τοὺς ἄλλους Σικελιώτας ἀπὸ τοῦ τυράννου. βουλόμενος δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ προσαγορεῦσαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀνέβη διὰ τῆς Ἀχραδίνης, ἑκατέρωθεν πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Συρακουσίων ἱερεῖα καὶ τραπέζας καὶ κρατῆρας ἱστάντων· καὶ καθ' οὓς ἤλθοιτο, πρόχυσις τε βαλλόντων, καὶ προσευχομένων ὥσπερ θεὸν καταδεχαῖς. ἐπὶ δὲ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ πεντάπυλα, Διονυσίου κατασκευάσαντος, ἡλιοτρόπιον καταφανὲς καὶ ὑψηλόν. ὑπὲρ τούτῳ προσβὰς ἐδημηγόρησεν, καὶ παρώρμησε τοὺς πολίτας ἀντέχεσθαι τῆς ἐλευθερίας. οἱ δὲ χαίροντες καὶ φιλοφρονούμενοι κατέστησαν ἀμφοτέρους αὐτοκράτορας στρατηγοὺς, καὶ προσείλοντο, βουλομένων καὶ δεομένων ἐκείνων, αὐτοῖς συναρχοντας εἴκοσιν· ὧν ἡμίσεις ἦσαν οὐκ τῶν μετὰ Διόνος ἀπὸ τῆς φυγῆς συγκατερχομένων. τοῖς δὲ μάντεσιν αὖθις ἐδόκει ὑπὸ πόδας λαβεῖν τὸν Δίωνα δημηγορήσαντα τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸ ἀνάθημα τοῦ τυράννου, λαμπρὸν εἰς σημεῖον· ὅτι δὲ ἡλιοτρόπιον ἦν, ἐφ' οὗ βεβηκὼς ἠρέθη στρατηγὸς, ὀρθῶς μὴ τρόπον τινὰ τῆς τύχης αἱ πράξεις παχεῖαν λάβωσιν. οὐκ τούτου τοῖς μὲν Ἐπιπολαῖς ἑλὼν, τοὺς κατειργμένους τῶν πολιτῶν ἔλυσε, τὴν δὲ ἀκρόπολιν ἀπετείχισεν.

ex Thucyd. & Homer.

A inter eos vulgato nuntio petiturum ipsum primo ipsorum oppida, deserto Timocrate ad protegenda discesserunt sua. His Dioni, qui circa Macras considebat, nuntiatis, mouit ante lucem castra, venitque ad amnem Anapum, qui ab vrbe abest stadiis decem. Ibi consistere signa iubens, apud amnem immolauit orientem solem adorans. Simul ostenderunt ei aruspices spondere deos victoriam, Dionemque contemplati præsentes sacrificii causa coronatum, sumpserunt vno impetu omnes coronas. Erant non intra quinque millia qui se progredienti associauerant. Qui quamuis ex tempore essent male armati, alacritate tamen inopiam suppleuerunt apparatus. Itaque monente Dione citato cursu exultantes & conclamantes progressi sunt, incitaueruntque sese mutuo ad libertatem. Ex vrbano Syracusanorum populo nobiles & boni viri candida amicti veste Dioni se ad portas effuderunt obuiam. Vulgus tyranni amicos adortum est, & quos appellabant emissarios, nefarios homines & diis inuisos, corripuerunt. Hi permisti ciuibus vrbem peragrabant, rimantesque ad tyrannum deferebant singulorum mentes & voces. qui primi pœnas dederunt, ab obuiis male mulctati. Timocrates vero quum arcis præsidio non valeret se adiungere, arrepto equo profugit ex vrbe: cunctaque in fuga metu & tumultu impleuit, in manus tollens Dionis vires, ne mediocri perculsus re vrbem videretur amisisse. Interea accedens Dion in conspectu erat, primus ipse magnificis ornatus armis. Cingebant latera eius hinc frater Megacles, illinc Callippus Athenienſis coronati. De militibus externis centum stipantes Dionis corpus sequebantur. Reliquos exornatos ducebant manipulares spectantibus Syracusanis, ac quasi sacram excipientibus & diuinam libertatis atque imperii pompam popularis, quod annis octo & quadraginta postliminio in vrbem regrediebatur. Menetide porta ingressus, compresso tuba tumultu pronuntiari iussit, Dionem & Megaclem, qui ad opprimendam tyrannidem aduenerant, Syracusanos cæterosque Siculos à tyranno liberos esse iubere. Cupiens autem ipse quoque alloqui ciues, ascendit per Achradinam. Syracusani autem secus viam hinc atq; hinc hostias, mensas & crateras posuerant: & vt quosque præteribat, congerebant in eum flores frugesque, atque votis eum vt Deum compellabant. Erat sub arce & Pentapylis solarium conspicuum atque excelsum, Dionysii monumentum. Eo vbi conscendit, concionatus est, ciuesque ad vindicandum se in libertatem incitauit. Læti illi & gratulantes ambos prætores cum libera potestate creauerunt, adiunxerunt volentibus & orantibus collegas viginti: quorum pars dimidia fuit, ex illis qui cum Dione redierunt ab exilio. Hic rursus vates, quod pedibus subiectum haberet Dion concionans donum & monumentum tyranni, pro læto omine duxerunt: sed quod horologium esset in quo consistens prætor fuit designatus, facta eius veriti sunt ne breuia fortunæ volumina caperent. Hinc captis Epipolis ciues vinctos liberauit, arcemque muro circumuallauit.

Septimo die decurrit in arcem Dionysius, & Dion plaustra cum armis, quæ apud Synalum reliquerat, accepit. Ea distribuit ciuibus. Cæteri, vt quisq; poterat, instruxerunt se, militesque se impigros præbuerunt. Dionysius autem tentandi causa misit primum ad Dionem seorsum legatos. Deinde quum dixisset ille, vt publice cum Syracusanis, qui liberi erant, agerent: lenia postulata tyranni legati proposuerunt, vectigalium remissionem pollicentis & militiæ vacationem per bella quæ ipsi comprobassent. Deriserunt hæc Syracusani. Dion vero respondit legatis, nequid cum Syracusanis Dionysius ageret, nisi deponeret imperium. Id si deposuisset, quib. ei foret opus, & siquid posset ipse præterea, quod æquum foret, memorem se propinquitatis confecturum. Probauit ea Dionysius, ac legatos denuo misit, petens vt mitterentur in arcem aliquot Syracusani, quibuscum de rebus communibus ageret: partimque persuaderet iis, partim persuaderi sibi pateretur. Missi sunt certi ad eum quos probauit Dion. Iam magnus rumor ex arce ad Syracusanos deferebatur abiturum tyrannide Dionysium, idque sui magis quam Dionis gratia. Verum dolus erat & simulatio hæc tyranni, ac fraudulenta in Syracusanos machinatio. siquidem vinxit ciues qui fuerant ad ipsum missi, & mercenarios primo diluculo impletos mero immisit magno impetu in murum quo Syracusani clauserant arcem. Quum inexpectata fieret oppugnatio, barbarique magna ferocitate & strepitu disturbarent murum, atque in Syracusanos incurrerent: nemo consistere ad repellendos hostes sustinuit præter Dionis externos milites. Qui vt primum senserunt tumultum, accurrerunt ad ferendam opem. Cæterum ne hi quidem quemadmodum succurrerent expediebant, neq; exaudiebant, ob plangorem & discursum fugientium Syracusanorum ipsis permistorum, & per ipsos perrumpentium: donec Dion, quando audiebat nemo loquentem, facto volens quid agendum esset præcipere, princeps se in barbaros infert, editurque circa eum acris & vehemens pugna: quod non secus ab hostibus quam ab amicis cognosceretur. omnes enim sublato clamore impressionem in eum dedere. Erat ob ætatem iam grauior quam pro talibus certaminibus Dion: sed dum virtute & animo inferentes se subsistit & obtruncat, hasta vulneratur in manu. Aduersus cætera tela & ictus, qui cominus fuerunt inflicti, restitit ægre lorica eius crebris iaculis & hastis per clypeum percussa, quibus confractis concidit Dion. Is de medio à militibus ablatus, præfecit eis Timonidem. Ipse equo vrbem circumuectus & fugam repressit Syracusanorum, & externos milites, quos Achradinæ pro præsidio ad eam tuendam imposuerat, euocauit: integrosque & alacres in barbaros induxit defessos & fatiscentes ad vrgendum cœptum suum. Qui enim perauerant prima irruptione vrbem totam se ex incursu occupaturos, vbi inde incurrerunt præter expectationem in milites impigros & bellicosos, pedem retulerunt ad arcem. Quos inclinatos quum vrgerent acrius Græci, fugati atque intra muros suos sunt redacti. Occiderunt ex Dionis militibus LXXIIII: de suis magnum numerum desiderauere. Cuius causa victoriæ, quæ extitit insignis, Syracusani donauerunt externos milites centum minis,

A ἑβδόμῃ δὲ ἡμέρᾳ Διονύσιος κατέπλευσεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ Δίωνι παρέσχεν ἅμαξαν πανοπλίας ἃς Συνάλῳ κατέλιπε. ταύτας διένειμε τοῖς πολίταις. τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἑαυτὸν ὡς δυνατὸν ἐν ἑτοίμῳ εἶχε, καὶ παρεῖχεν ὁ πολίτῃ πρόθυμον. Διονύσιος καὶ πρῶτον ἰδίᾳ πρὸς Δίωνα πρέσβεις ἔπεμπεν ἀποπειρώμενος· ἔπειτα κελεύσαντος ἐκείνου ἀμαλέγεται κοινῇ Συρακουσίοις, ὡς ἐλευθέρεοις οὖσιν, ἐλύοντο λόγοι ἀμφὶ τῶν πρέσβεων τάδε· τυραννίδα φιλανθρωποι, φόρων ὑπερθεσίαν μετεῖόν τε, καὶ ῥαστώνης στρατειῶν ὧν αὐτοὶ σύμψηφοι γένωνται. ταῦτ' ἐχλεύαζον οἱ Συρακούσιοι. Δίων δὲ ἀπεκρίνατο τοῖς πρέσβεσιν, μὴ διαλέγεται πρὸς αὐτοὺς Διονύσιον, εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφίοιν. ἀφιέντι δὲ συμπρᾶξαι ἃ δεῖ αὐτός, καὶ ἄλλο τι τῶν μετεῖόν δύνηται· μεμνημένος τῆς οἰκειότητος. ταῦτα Διονύσιος ἐπῄνει, καὶ πάλιν ἔπεμπε πρέσβεις, κελεύων ἥκειν τινὰς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσίων, οἷς τὰ μὲν πείθων, τὰ δὲ πειθόμενος, ἀμαλέξεται περὶ τῆς κοινῆς συμφερόντων. ἐπέμφθησαν δὴ οὗτοι ἄνδρες πρὸς αὐτὸν οὓς Δίων ἐδοκίμαζε. καὶ λόγος πολὺς ἐκ τῆς ἄκρας εἰς τοὺς Συρακουσίους κατῄει, Διονύσιον ἀφίοιν τὴν τυραννίδα, καὶ μᾶλλον ἑαυτοῦ χάριν ἢ Δίωνος. ἦν δὲ δόλος καὶ πρόσποιησις αὕτη τοῦ

C τυράννου, καὶ σκαιωρία κατὰ τῶν Συρακουσίων· τοὺς μὲν γὰρ ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν ἐκ πόλεως, συγκλείσας εἶχεν· τοὺς δὲ μισθοφόρους πρὸς ὄρθρον ἐμπλήσας ἀκράτου, δρόμῳ πρὸς τὸ περιτείχισμα τῶν Συρακουσίων ἀφῆκεν. θορυβούμενος δὲ τῆς προσβολῆς ἀνελπίστου, καὶ τῶν βαρβάρων θράσει πολλῷ καὶ θορύβῳ καθαιρούντων τὸ ἀμφιτείχισμα, καὶ τοῖς Συρακουσίοις ἐπιφερομένων, οὐδεὶς ἐτόλμα μένων ἀμυνεῖν, πολῖται καὶ ξένων τῶν Διόνυσος· ὁ πρῶτον ἀθόρυβοι τὸν θόρυβον ἐξεβοήθησαν. οὐδὲ οὗτοι τῆς βοηθείας τὸν τρόπον συνεφέρονται, οὐδὲ εἰσήκουον, ὑπὸ κραυγῆς, καὶ πλήθους τῶν φευγόντων Συ-

D ρακουσίων, διὰ περφυρμένων αὐτοῖς, καὶ διεκπτόντων. πρίν γε δὴ Δίων, ἐπεὶ λέγοντος οὐδεὶς κατήκουεν, ἔργῳ τὸ πρακτέον ὑφηγήσασθαι βουλόμενος, ἐμβάλλει πρῶτος εἰς τοὺς βαρβάρους· καὶ γίνεται περὶ αὐτὸν ὀξεῖα καὶ δεινὴ μάχη, γνωσκόμενον οὐχ ἧττον ὑπὸ τῶν πολεμίων ἢ τῶν φίλων. ὥρμησαν γὰρ ἅμα πάντες ἐμβοήσαντες. ὁ δὲ ἦν μὲν ἤδη βαρύτερος δι' ἡλικίαν ἢ κατὰ τοιούτους ἀγῶνας, ἀλκῇ δὲ καὶ θυμῷ προσφερόμενος ὑφιστάμενος καὶ διακόπτων, πρόσκεται λόγχῃ τὴν χεῖρα, πρὸς δὲ τὰ ἄλλα βέλη καὶ τὰς ἐκ χειρὸς πληγὰς μόλις ὁ θώραξ ἤρκεσεν ἀμφὶ τῆς ἀσπίδος, δόρασι

E πολλοῖς καὶ λόγχαις τυπτόμενος. ὧν καταβαλλομένων κατέπεσεν ὁ Δίων· εἶτα διαρπασθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἐκείνοις μὲν ἡγεμόνα Τιμωνίδην ἐπέστησεν· αὐτὸς δὲ τὴν πόλιν ἵππῳ περιελαύνων, τοῖς τε Συρακουσίοις ἔπαυε φυγῆς, καὶ τῶν ξένων τοὺς φυλάττοντας τὴν Ἀχραδίνην ἀνάστησας, ἔπῃγε τοῖς βαρβάροις ἀκμῆτας ἐκπεπονημένοις, καὶ προθύμους ἀπαυδῶσιν ἤδη πρὸς τὴν πεῖραν. ἐλπίσαντες γὰρ ἅμα τῇ πρώτῃ ῥύμῃ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐξ ἐπιδρομῆς καθέξειν, εἶτα πάλιν δόξαν ἐντυγχάνοντες ἀνδράσι πλήκταις καὶ μαχίμοις, ἀνεχώρουν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. ἐπὶ δὲ

F μᾶλλον ὡς ἐπέδωκαν, ἐπιχειμένων τῶν Ἑλλήνων, τραπόμενοι κατεκλείσθησαν εἰς τὸ τεῖχος, ἑβδομήκοντα μὲν καὶ πεντάκας ἀποκτείναντες τῶν μετὰ Δίωνος, ἑαυτῶν δὲ πολλοὺς ἀποβαλόντες. θορυβούμενος δὲ λαμπρᾶς τῆς νίκης, οἱ μὲν Συρακούσιοι τοὺς ξένους ἑκατὸν μναῖς ἐστεφάνωσαν,

οἱ ξένοι Διώνα χρυσῷ στεφάνῳ. κήρυκες δὲ παρὰ τοῦ Διο-
νυσίου κατέβαινον, ἐπιστολὰς πρὸς Διώνα παρὰ τῶν οἰκείων
γυναικῶν κομίζοντες. μία δὲ ἐκτὸς ἔξωθεν ἐπιγεγραμμένη
τοῦ πατρὸς, παρ' Ἱππαρίνου· (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τοῦ Διώ-
νος υἱοῦ. καίτοι φησὶ Τίμαιος Ἀρεταῖον αὐτὸν ἀπὸ τῆς μητρὸς Ἀ-
ρετῆς καλεῖσθαι. Τιμωνίδῃ δὲ μᾶλλον, ὡς οἴομαι, πρέπει γε
τούτων πιστευτέον, ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συστρατιώτῃ Διώνος) αἱ μὲν
οὖν ἄλλαι τοῖς Συρακουσίοις ἀπεγνώσθησαν ἐπιστολαὶ, πολ-
λὰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ἔχουσαι παρὰ τῶν γυναικῶν· τὴν δὲ
παρὰ τοῦ παιδὸς εἶναι δοκοῦσαν οὐκ ἐώντων φανερῶς λυ-
θῆναι, βιασάμενος ὁ Διὼν ἔλυσεν. ἦν δὲ παρὰ τοῦ Διονυσίου,
τοῖς μὲν γράμμασι πρὸς τὸν Διώνα, τοῖς δὲ πράγμασι
πρὸς τοὺς Συρακουσίους διαλεγομένου· σῆμα μὲν ἔχου-
σα δεήσεως καὶ διαμαρτυρίας, συγκειμένη δὲ πρὸς ἀβουλίαν
τοῦ Διώνος. ὑπομνήσεις τε γὰρ ἦσαν ὧν ὑπὲρ τοῦ τυραννίδος
ἔπραξε πρόθυμος, καὶ κατὰ τῶν φιλτάτων ἀπειλαὶ σω-
μάτων, ἀδελφῆς καὶ τέκνων καὶ γυναικὸς, ἐπισκήψεις τε δειναὶ
μετ' ὀλοφυρμοῦ. καὶ δὴ μαλιστα κινῆσαν αὐτὸν, ἀξιοῦντος
μὴ καθαιρεῖν· ἀλλὰ παραλαμβάνειν τὴν τυραννίδα, μηδὲ
ἐλευθεροῦν μισοῦντας ἀνθρώπους καὶ μνησικακοῦντας, ἀλλ'
αὐτὸν ἄρχειν, παρέχοντα τοῖς φίλοις καὶ οἰκείοις τὴν ἀσφά-
λειαν. ἀναγινωσκομένων δὲ τούτων, οὐχ (ὥσπερ ἦν δίκαιον) εἰ-
σῄει τοῖς Συρακουσίοις ἐκπλήττεσθαι τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν
μεγαλοψυχίαν τοῦ Διώνος ὑπὲρ τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἀ-
πιχειρουμένου πρὸς τοιαύτας οἰκειότητας, ἀλλ' ὑποψίας καὶ φόβου λαβόντες ἀρχὴν, ὡς μεγάλης οὔσης
ἀνάγκης ἐκείνῳ φείδεσθαι τοῦ τυράννου, πρὸς ἑτέρους ἤδη
πρεσβείας ἀπεβλεπον· καὶ μάλιστα πιθανόμενοι καταπλεῖν Ἡρακλείδην, ἀνεπείσθησαν. οὗτος δὲ τῶν φυγάδων
Ἡρακλείδης, στρατηγικὸς μὲν ἀνὴρ, καὶ γνώριμος ἀφ'
ἡγεμονίας ἦν ἔχων παρὰ τοῖς τυράννοις· οὐκ ἀραρὼς δὲ τὴν
γνώμην, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον κοῦφος, ἥκιστα δὲ βέβαιος ἐν κοι-
νωνίᾳ πραγμάτων ἀρχὴν ἐχόντων καὶ δόξαν. οὗτος ἐν Πε-
λοποννήσῳ πρὸς Διώνα στασιάσας, ἔγνω καθ' αὑτὸν ἰδιόστολος πλεῖν ἐπὶ τὸν τύραννον. εἰς τε Συρακοῦσας ἀφικόμενος
ἑπτὰ τριήρεσι καὶ τρισὶ πλοίοις, Διονύσιον μὲν αὖθις εὗρε περιτετειχισμένον, ἐπηρμένους δὲ τοὺς Συρακουσίους. αὖθις οὖν ὑπεδύετο τὸν πολλὰν χάριν, ἔχων μὲν τι καὶ φύσει πιθανὸν καὶ κινητικὸν ὄχλου θεραπευτὴς ζητοῦντος· ὑπολαμβάνων δὲ καὶ μελάγχολον ῥᾴον ἀνθρώπου τὸν σημεῖον τοῦ Διώνος, ὡς βαρὺ καὶ δυσπολίτευτον, ἀπεστρέφοντο, δεξάμενοι μὲν οὐκ ἐκ κρατεῖν αὐτὸν καὶ θρασύτητα, πρὸς δὲ δῆμος εἰ) τὸ δημαγωγεῖσθαι θέλοντες. καὶ πρῶτον μὲν εἰς ἐκκλησίαν ἀφ' αὑτῶν συνδραμόντες, εἵλοντο τὸν Ἡρακλείδην ναύαρχον. ἐπεὶ δὲ Διὼν παρελθὼν ἠπιάτο, τὸν ἐκείνῳ δεδομένον ἀρχὴν, ἀφαίρεσιν εἰ) τῆς πρότερον αὐτῷ δεδομένης· (οὐκ ἐπὶ γὰρ αὐτοκράτωρ μένειν, δυὸ ἄλλος ἡγῆται τῶν κατὰ θάλασσαν) ἄκοντες οἱ Συρακούσιοι πάλιν ἀπεψηφίσαντο τὸν Ἡρακλείδην. θορυβούμενον δὲ τούτων, μεταπεμψάμενος αὐτὸν ὁ Διὼν οἴκαδε, καὶ μικρὰ μεμψάμενος, ὡς οὐ καλῶς οὐδὲ συμφερόντως παρὰ δόξης στασιάζοντα πρὸς αὐτὸν, ἐν καιρῷ ῥοπῆς ὀλίγης δεομένῳ πρὸς ἀπώλειαν, αὖθις ἐκκλησίαν αὐτὸς συναγαγὼν, ναύαρχον ἀπέδειξεν τὸν Ἡρακλείδην, καὶ τοῦ σώματος ἔπεισε φυλακὴν δοῦναι τοὺς πολίτας, ὥσπερ αὐτὸς εἶχεν· ὁ δὲ παρὰ μὲν λόγῳ καὶ τῷ σχήματι τὸν Διώνα θεραπεύων, καὶ χάριν ὁμολογῶν ἔχειν,

A illi Dionem aurea corona. Iam caduceatores ab Dionysio aderant cum epistolis, quas ad Dionem scripserant fœminæ propinquæ. Vna inscriptionem foris habebat, Patri ab Hipparino. Id nomen fuit Dionis filio, licet Aretæum illum dicat Timæus ex matris nomine nuncupatum. verum in his Timonidi sane, meo iudicio, qui amicus Dionis & commilito fuit, est credendum Cæteræ apud Syracusanos recitatę epistolę sunt, quæ multas obsecrationes precesque continebant mulierum: illam vero quam filii apparebat esse non permittentibus solui publice Syracusanis, Dion inuitis illis soluit. Dionysii erat, verbis quidem Dio-
B nem, sed re Syracusanos alloquentis. Habebat illa quidem precum & causationis speciem, sed erat ad premendum composita Dionem. Commemorationes complectebatur eorum quæ pro tyrannide gessisset strenue, minas aduersus charissima pignora, sororem, filium, coniugem, miserasq; admista lamentatione obtestationes: &, quod commouit eum maxime, petebat ne euerteret, sed susciperet tyrannidem: neq; infestis ipsi hominibus & præteritarum iniuriarum memoribus restitueret libertatem, verum acciperet ipse dominatum,
C præstaretq; amicis & necessariis securitatem. His recitatis non subiit, vt par erat, Syracusanis infractum animum & celsum obstupescere Dionis: qui pro honesto & virtute renitebatur aduersus eiuscemodi necessitudines: sed suspicionis & formidinis inde sumentes exordium, quasi arctis vinculis ille constringeretur ad parcendum tyranno, verterunt se iam ad alios duces, ac potissimum nuntiato aduenire Heraclidem gestiere. Erat inter exules Heraclides scientiæ militaris peritus, atque ex præfectura quam sub tyrannis habuerat, celebris, verum consilio instabili atque ad omnia mobili, minime vero in
D imperii et honoris societate firmus. Hic in Peloponneso à Dione dissentiens propria classe statuit mouere in tyrannum. Qui vbi Syracusas septem triremibus & nauigiis tribus appulit, Dionysium offendit iterum circumuallatum & sublatos animis Syracusanos. Mox igitur captauit multitudinis gratiam. qui quum natura vim haberet pellicendi & mulcendi quærentem blandimenta plebem: extemplo subiit traduxitque ad se eos qui Dionis vt grauem & minime popularem auersabantur maiestatem, malebantque se ob licentiam & ferociam ex victo-
E ria assumptam concionatorum agi obsequiis, vt fieri solet in populis liberis, antequam liber esset. Ac primum ad concionem vltro concurrentes, designauerunt Heraclidem nauarchum: at postquam superueniens Dion datam illi præfecturam conquestus est prioris sibi datæ esse ademptionem, (neque enim liberum sibi imperium manere si alius classi præesset) inuiti Syracusani abrogauerunt rursus Heraclidi imperium. Inde accersiuit illum Dion ad se domum, ac modice cum eo expostulauit, quod non recte neque ordine de gloria secum articu-
F lo momentum quærente ad perniciem exiguum, moueret dissidium. Tum aduocata ipse concione, nauarchum creauit Heraclidem: corporisque custodes, induxit ciues, vt illi darent, sicut ipse habebat. Ille verbis Dionem & in speciem obseruans, gratiasque profitens ei agere,

παρηκολούθει

demissus comitabatur eum, & imperata exequebatur, occultè verò multitudinem & nouatores labefaciens solicitansque, implicauit tumultibus Dionem, ac reddidit semel perplexum. Nam siue Dionysium fide publica censeret ex arce dimittendum, erat in obtrectatione parcere & eripere illum: siue offendere vitans populum in obsidione persisteret, alere videbatur, quò imperaret diutius atque in terrore teneret ciues, bellum. Erat Sosis quidam homo improbitate & audacia apud Syracusanos clarus, cumulum arbitrans libertatis eatenus laxari licentiam linguæ. Hic dum Dioni parat insidias, primùm in concione surgens multa probra ingessit Syracusanis, qui non intelligerent vecordi se & violenta explicatos tyrannide vigilantem & sobrium dominum accepisse. Inde quum ita se hostem ex professo declarasset Dioni, in præsenti ex foro digressus est: postridie currens per vrbem conspectus est nudus, capite & facie cruore fœdatis, quasi aliquos profugeret consectantes. Tali specie in forum se coniiciens, ab externis militibus Dionis docuit insidias sibi structas, & caput suum saucium ostendit. Multi vicem eius dolebant, & cooriebantur in Dionem, frementes eum rem indignam & tyrannicam agere, qui cædibus & periculis extorqueret ciuibus liberam vocem. Quanquam autem confusa erat & turbulenta concio, perrexit eò tamen Dion ad se purgandum, Sosimque demonstrauit vnius Dionysii satellitum esse fratrem, atque per eum impulsum vt solicitaret & concitaret ciuitatem: quòd nulla nisi in ipsorum aduersus se diffidentia & dissensione mutua Dionysio reliqua salus esset. Simul medici Sosidis vulnus inspicientes, in summo offenderunt potius quàm vi altius adactum. quippe inflicta gladio vulnera semper sunt in medio profundiora: at Sosidis erat vndequaque exile vulnus, & multa habebat initia, quòd per dolorem, vt est verisimile, remisisset plagam, mox iterum repetisset. Iam aderant quidam illius familiares. Hi nouaculam in concionem attulerunt, exposueruntque in via ipsis Sosim sanguinolentum occurrisse, ac refugere se iactantem Dionis mercenarios milites, à quibus modò esset percussus. Igitur confestim insequutos se neminem deprehendisse, sed repositam sub cauo saxo, vnde pergentem illum viderant, animaduertisse nouaculam. Iam malo loco res erant Sosidis. Vt verò hisce indiciis accesserunt serui illius, testimonio eum prementes, multa nocte nouaculam tenentem egressum solum fuisse, abscesserunt accusatores Dionis. Populus Sosim rei capitalis damnauit, & Dioni est placatus: mercenarios milites nihilo tamen minus habuerunt suspectos, præsertim quòd certamina pleraque aduersus tyrannum iam mari fierent: maximè vbi cum magna classe Philistus ex Iapygia suppetias Dionysio venit, & externorum illorum, qui pedites erant, nullus vltrà ad bellum illud vsus esse videbatur, imò verò illi quoque in sua fore tutela, qui nautici essent & plus pollerent ex nauibus. Multò maiores animos secunda quædam fortuna dedit eis ex pugna nauali, qua victo Philisto immaniter & barbarè cum eo egerunt. Ephorus quidam ait, dum nauis eius capitur, sibimet ipsum manus intulisse:

A παρηκολούθη παπεινὸς, ὑπηρετῶν ὃ κελευόμενον· κρύφα δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ νεωτερισταὶς διαφθείρων καὶ ὑποκινῶν, θορύβοις τὸν Διόνα παρέδωκεν, εἰς ἅπασαν ἀπορίαν καθιστάμενον. εἴτε γὰρ ἀφιέναι κελεύοι Διονύσιον ὑπόσπονδον ἐκ τῆς ἀκρας, διαβολὴν εἶχε, φείδεσθαι καὶ παρεισώζειν ἐκεῖνον· εἴτε λυπεῖν μὴ βουλόμενος, ὑπὲρ τῆς πολιορκίας ἡσυχάζοι, διατηρεῖν ἐδόκει τὸν πόλεμον, ὡς μᾶλλον ἄρχοι καὶ καταπλήττοιο τοὺς πολίτας. ἰὼ δέ τις Σῶσις, αὐθάδης ἐκ πονηρίας καὶ θρασύτητος δεδοκιμασμένος δὲ καὶ τοῖς Συρακουσίοις, παρεισοῦσαν ἡδύμενος ἐλευθερίας, ὃ μέχρι τοιούτων αἰεῖ-
B σθαι τὴν παῤῥησίαν. οὗτος ἐπιβουλεύων Διόνι, πρῶτον μὲν ἐκκλησίας ὕστης ἀναστὰς, πολλὰ τοὺς Συρακουσίους ἐλοιδόρησεν, εἰ μὴ σωφρονοῦσιν ὡς ἐμπλήκτου καὶ μεθυούσης ἀπηλλαγμένοι τυραννίδος, ἐγρηγορότα καὶ νήφοντα δεσπότην εἰλήφασιν· ἔπειτα φανερὸν τὸν Διόνος ἐπιδείξας ἐχθρὸν αὐτὸν, τότε μὲν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπῆλθεν, τῇ δ' ὑστεραίᾳ γυμνὸς ὤφθη διὰ τῆς πόλεως θέων, δυὰ πλεῶς αἵματος τὸν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον, ὡς δὴ τινας φεύγων διώκοντας. ἐμβοήσας δ' τοιοῦτος εἰς τὴν ἀγορὰν, ἔλεγεν ὑπὸ τῶν ξένων τοῦ Διόνος ἐπιβεβουλεῦσθαι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπεδείκνυεν τετρωμένην,
C καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς συναγωνιστὰς καὶ συνιστάμενοι κατὰ τοῦ Διόνος, ὡς δεινὰ καὶ τυραννικὰ πράττοντος, εἰ φόνοις καὶ κινδύνοις τῶν πολιτῶν ἀφαιρεῖται τὴν παῤῥησίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ ἀκείτου καὶ ταραχώδους ἐκκλησίας γενομένης, παρελθὼν ὁ Δίων ἀπελογεῖτο, καὶ τὸν Σῶσιν ἀπέφαινεν τῶν Διονυσίου δορυφόρων ἑνὸς ἀδελφὸν ὄντα, καὶ δι' ἐκείνου πεπεισμένον στασιάσαι καὶ συνταράξαι τὴν πόλιν, οὐδεμιᾶς Διονυσίῳ σωτηρίας οὔσης, πλὴν τῆς ἐκείνων ἀπιστίας καὶ διαφορᾶς πρὸς αὐτούς. ἅμα δὲ οἱ μὲν ἰατροὶ τοῦ Σώσιδος τὸ τραῦμα καταμαθόντες, βα-
D θυσκὸν ἐξ ἐπιπολῆς μᾶλλον ἢ καταφορᾶς γεγενημένον. αἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ξίφους πληγαὶ, μάλιστα τὸ μέσον ὑπὸ βάθους πιέζουσιν· τὸ δ' τοῦ Σώσιδος λεπτὸν ἦν διόλου, καὶ πολλὰς εἶχεν ἀρχὰς, ὡς εἰκὸς ὑπὸ ἀγανδύνου ἀνιέντος, εἶτα αὖθις ἐπάγοντος. ἦκον δέ τινες τῶν γνωρίμων, ξυρὸν κομίζοντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ διηγούμενοι βαδίζοντα αὐτοῖς κατὰ ὁδὸν ἀπαντῆσαι τὸν Σῶσιν ἠμαγμένον, καὶ λέγοντα φεύγειν τοὺς Διόνος ξένους, ὡς ἀρτίως ὑπὸ ἐκείνων τετρωμένος. οὗτοι οὖν διώκοντες, αὐθέφτον μὲν οὐδένα λαβεῖν, ὑπὸ πέτρῳ τινὶ κοίλῳ κείμενον ἰδεῖν ξυρὸν, ὅ-
E θεν ἐκεῖνος ὤφθη προσερχόμενος. ἰὼ μὲν οὖν ἤδη μαθηταὶ τὰ περὶ τὸν Σῶσιν· προσγενομένων δ' τούτοις τοῖς ἐλέγχοις οἰκετῶν, καταμαρτυρούντων ὡς ἐπὶ νυκτὸς ἐξέλθοι μόνος ἔχων τὸ ξυρὸν, οἵτε κατηγορεῖν τοῦ Διόνος ὑπεχώρησαν, ὅ, τε δῆμος καταψηφισάμενος θάνατον τοῦ Σώσιδος, διηλλάσσετο τῷ Διόνι. τοῖς δ' μισθοφόροις οὐδὲν ἧττον ἐν ὑπονοίαις εἶχον, καὶ μάλιστα τῶν πλείστων ἀγώνων πρὸς τὸν τύραννον ἤδη γιγνομένων κατὰ θάλατταν. ἐπεὶ δ' Φίλιστος ἦκεν ἐξ Ἰαπυγίας, ἔχων πολλὰς τριήρεις, Διονυσίῳ βοηθήσων, καὶ τῶν ξένων, ὄντων ὁπλιτῶν, οὐδεμίαν
F ἔτι χρῆσιν ἐνόμιζον εἰς πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κἀκείνους ἐφ' ἑαυτοῖς ἔσεσθαι ναυάταις οὖσι, καὶ τὸ κράτος ἐκ τῶν νεῶν κτωμένοις. ἔτι δ' μᾶλλον αὐτοὺς ἐπῆρεν εὐτυχία τις γενομένη κατὰ θάλασσαν, ἐν ᾗ νικήσαντες τὸν Φίλιστον, ὠμῶς καὶ βαρβαρικῶς αὐτῷ προσεφέρθησαν. Ἔφορος μὲν οὖν φησὶν ὡς ἁλισκομένης τῆς νεὼς ἑαυτὸν ἀνέλοι·

Τιμωνίδης δ' παραπεμψάμενος ἐξ ἀρχῆς τοῖς πράξεσι ταύταις μετὰ Δίωνος παραγενόμενος, καὶ γράφων πρὸς Σπεύσιππον τὸν φιλόσοφον, ἱστορεῖ ζῶντα ληφθῆναι, τῆς τελευτῆς εἰς τὴν χεῖρα ἐκπεσούσης, τὸν Φίλιστον. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδύσαντας αὐτὸν τὸν θώρακα τοὺς Συρακουσίους, καὶ γυμνὸν ἐπιδειξαμένους τὸ σῶμα, περιπλανᾶν, ὄνειδος ἤδη γήρους· ἔπειτα τὴν κεφαλὴν ἀποτεμεῖν, καὶ τοῖς παισὶ παραδοῦναι τὸ σῶμα, κελεύσαντας ἕλκειν διὰ τῆς Ἀχραδίνης, καὶ καταβαλεῖν εἰς τὰς Λατομίας. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐφυβρίζων ὁ Τίμαιος, ἐκ τοῦ σκέλους φησὶ τοῦ χωλοῦ τὰ παιδάρια τὸν νεκρὸν ἐφαψάμενα τοῦ Φιλίστου, σύρειν διὰ τῆς πόλεως, κλαυζόμενον ὑπὸ τῶν Συρακουσίων, ὁρώντων τοῦ σκέλους ἑλκόμενον τὸν εἰπόντα, μὴ δεῖν ἐκ τυραννίδος φεύγειν Διονύσιον ἵππῳ παχεῖ χρώμενον, ἀλλὰ τοῦ σκέλους ἑλκόμενον. καίτοι τοῦτο Φίλιστος ὡς ὑφ' ἑτέρου λεχθέν, οὐχ ὑπ' αὐτοῦ, πρὸς Διονύσιον ἐξήγγελκεν. ἀλλὰ Τίμαιος οὐκ ἄδικον λαβὼν πρόφασιν, τὴν ὑπὲρ τῆς τυραννίδος τοῦ Φιλίστου σπουδὴν καὶ πίστιν, ἐμπίπλαται τῶν κατ' αὐτοῦ βλασφημιῶν, ᾧ τοὺς μὲν ἀδικηθέντας τότε σύγνωστόν ἐστιν ἴσως ἄγει τῆς εἰς ἀκάθητον ὀργῆς χαλεπὴν γενέσθαι· τοὺς δὲ ὕστερον συγγράφοντας τὰ πεπραγμένα, καὶ τῷ μὲν βίῳ μὴ λυπηθέντας αὐτοῦ, τῷ δὲ λόγῳ χρωμένους, ἡ δόξα παραιτεῖται μὴ μετ' ὕβρεως μηδὲ μετὰ βωμολοχίας ὀνειδίζειν τὰς συμφοράς. ὧν οὐδὲν ἀπέχει, καὶ τὸν ἄριστον ἀνδρῶν ἐκ τύχης μεταχειρίζειν· οὐ μὴν οὐδὲ Ἔφορος ὑγιαίνει, τὸν Φίλιστον ἐγκωμιάζων, ὃς καὶ περὶ ὧν δεινότατος ἀδίκοις πράγμασιν καὶ πονηροῖς ἤθεσιν εὐδαίμονας αἰτίας περιβαλεῖν, καὶ λόγους ἔχοντας κόσμον ἐξευρεῖν, αὐτὸς αὐτὸν οὐ δυνάμενος, πόνῳ μηχανώμενος, ἐξελέσθαι τῆς γραφῆς, ὡς οὐ φιλοτυραννοτάτος δὴ θεῶν ἦν ἀεὶ ζηλώσας καὶ θαυμάσας τρυφὴν καὶ δυνάμεις καὶ πλούτους καὶ γάμους τοὺς τῶν τυράννων. ἀλλὰ γὰρ Φιλίστου μὲν ὁ μήτε τὰς πράξεις ἐπαινῶν, μήτε τὰς τύχας ὀνειδίζων, ἐμμελέστατος. μετὰ δὲ τὸν Φιλίστου τελευτὴν Διονύσιος ἔπεμπε πρὸς Δίωνα, τὴν μὲν ἀκρόπολιν ἐκείνῳ παραδιδοὺς, καὶ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς μισθοφόρους, καὶ πέντε μνῶν ἐντελῆ τούτοις μισθόν· αὐτὸς δὲ ἀξιῶν ἐπὶ σπονδὰς εἰς Ἰταλίαν ἀπελθεῖν, κἀκεῖ κατοικῶν, καρποῦσθαι τῆς Συρακουσίας τὴν καλουμένην Γύαιαν, πολλῇ καὶ ἀγαθῇ χώραν αὐήκουσαν ἀπὸ θαλάττης εἰς τὴν μεσόγειον. οὐ προσδεξαμένου δὲ τοῦ Δίωνος, ἀλλὰ δεῖσθαι τῶν Συρακουσίων κελεύσαντος, οἱ μὲν Συρακούσιοι ζῶντα λήψεσθαι τὸν Διονύσιον ἐλπίσαντες, ἀπέλασαν τοὺς πρέσβεις. ἐκεῖνος δὲ τὴν μὲν ἄκραν Ἀπολλοκράτει τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν παίδων παρέδωκεν, αὐτὸ δὲ πυθόμενα τηρήσας ἐπιφορὰν, καὶ τὰ χρυσώματα τῶν σωμάτων καὶ τῶν χρημάτων ἐνθέμενος εἰς τὰς ναῦς, λαθὼν τὸν ναύαρχον Ἡρακλείδην, ἐξέπλευσεν. ὁ δὲ, κακῶς ἀκούων, καὶ θορυβούμενος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, Ἰππωνά τινα τῶν δημαγωγῶν καθίστησι προκαλεῖσθαι τὸν δῆμον ἐπὶ γῆς διαδασμὸν, ὡς ἐλευθερίας ἀρχὴν οὖσαν τὴν ἰσότητα, δουλείας δὲ, τὴν πενίαν τοῖς ἀκτήμοσιν. σωκοφαντῶν δὲ τούτῳ, καὶ τὸν Δίωνα κατασπαράττων ἐπαιτιούμενον, ἔπεισε τοὺς Συρακουσίους ταῦτα ψηφίσασθαι, καὶ τῶν ξένων τὸν μισθὸν ἀποστερεῖν, καὶ στρατηγοὺς ἑτέρους ἑλέσθαι τῆς ἐκείνου βαρύτητος ἀπαλλαγήσας. οἱ δὲ, ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀρρωστίας τῆς τυραννίδος, ἀθυμοῦντες ἐξανίστασθαι, καὶ πράττειν τὰ τῶν αὐτονομουμένων πρᾶγματα,

A Timonides verò, qui hisce rebus cum Dione interfuit ab initio, scribens ad Speusippum philosophum, tradit Philistum impacta in terram naui viuum in potestatem venisse: ac primum exuisse Syracusanos eum thorace, denudatoque illusisse iam seni, inde caput dempsisse, & corpus pueris tradidisse, vt per Achradinam traherent id & præcipitarent in Latomias. Plus etiam insultans Timæus eius calamitati, ex claudo pede ait pueros Philisti cadauer religatum per vrbem rapuisse, irridentibus iis qui contemplabantur crure trahi ab Syracusanis eum qui non debere dixerat ex tyrannide Dionysium citato fugere equo, sed crure raptum: quanuis Philistus id vt ab alio dictum, non ab se, ad Dionysium vulgauerit. Verùm Timæus non iniusta oblata occasione Philisti in tyrannidem studio & fide, maledictis animo suo satisfacit. Qua in re tunc læsis danda venia sit quòd vsque ad crudelitatem in exanime corpus proruperint exercendam: at ab inferioribus harum rerum scriptoribus, quos nunquam ille in vita offendit, & qui ex eloquentia eius capiunt fructum, postulat existimatio ipsorum ne per contumeliam & procacitatem improperent ei calamitates, in quas etiam optimus quisque facilè incidat ex fortuna. Nec verò satis sobrius Ephorus est qui Philistum celebrat. Qui licet optimè calleat turpes res & improbos mores honestis exornare coloribus, atque ad id orationes inuenire decoras: non valet illum tamen, quum omnem lapidem moueat, eo explicare crimine quin omnium hominum studiosissimus fuerit tyrannorum, & præter omnes semper sequutus sit atque admiratus luxuriam, potentiam, opes, & nuptias tyrannorum. Sed enim qui Philisti neque facta laudet neque exprobret fortunas, hic veram rationem tenet historici. Post Philisti necem misit ad Dionem Dionysius tradere se velle ei arcem, arma, & mercenarios milites cum integro horum in menses quinque stipendio: sibi verò postulauit vt abire in Italiam fide publica, atque ibi habitare, & retinere liceret in agro Syracusano fructum latam & fructuosam regionem quam Gyata vocant, à mari pertingentem ad mediterranea. Quas conditiones quum non acciperet Dion, sed reiiceret eum ad Syracusanos, vt eos oraret: Syracusani, qui viuum Dionysium se sperabant capturos, reiecerunt legatos. Ita ille arce Apollocrati maiori filio tradita ventum secundum captauit, capitibusque & rebus chariffimis in naues impositis nauarchum fallens Heraclidē abnauigauit. Qui quum malè audiret & tumultu ciuium premeretur, Hipponem quendam summisit concionatorem, qui ageret ad populum de agri partitione: quòd libertatis æqualitas caput esset, & seruitutis paupertas inopibus. Huic patrocinans & apud plebem Dioni inuidiam conflans repugnanti suasit populo Syracusano vt eam rogationem sciscceret, vtque stipendio fraudaret externum militem, atque morositate excussa Dionis alios crearet prætores. Populus autem ex tyrannide quasi longo morbo protinus conatus attollere se, & agere intempestiuè more liberorum populorum,

cùm ipse euertit res suas, tum oderat Dionem: qui instar medici in exquisita & frugali victus ratione continere intendebat ciuitatem. Concionem, ad nouos subrogandos magistratus habentibus, media æstate, enormia tonitrua & tetra monstra oblata sunt, quæ dies perpetuos quindecim auerterunt populum, & religione prohibuerunt alios prætores creare. Quum inde obseruata stabili serenitate peragerent concionatores comitia, bos domitus non insolens neque insuetus multitudinis, sed fortè tunc in rectorem irritatus, iugum reliquit, concitatoque cursu contendit ad theatrum, populumque ilicò excitauit, atque effusè fugientem disiecit: inde in aliam ciuitatis partem, quantam post occupauerunt hostes, petulcus & euertens in quæ incidebat, incurrit. At nulla tamen horum habita Syracusani ratione, viginti quinque prætores creauerunt, in quibus fuit Heraclides. Mercenarios clàm per internuntios ad deficiendum à Dione solicitauerunt, atque ad se conati sunt trahere, promissa eis ciuitate. Quibus illi reiectis fideliter & alacriter Dionem in medio cum armis suis accipientes stipantesque, eduxerunt vrbe. Neque violauerunt quemquam, sed ingratitudinem improbitatemque obiectarunt obuiis. Illi paucitatem eorum, & quòd non fuissent adorti se priores, contemnentes, & quòd multo ipsi essent quàm hi plures, irruerunt in eos, facilè rati intra mœnia se oppressuros eos atque omnes contrucidaturos. Eò necessitatis & fortunæ Dion deductus, vt aut dimicandum ei cum ciuibus, aut cum mercenariis esset occumbendum: multum obtestatus est Syracusanos, manus ad eos tendens, arcemque refertam monstrans hostibus: qui ex edito supra muros contemplabantur quæ gererentur. Vbi multitudinis impetus nulla re valuit leniri, sed tenuit, sicut in pelago, concionatorum ventus ciuitatem: impressione imperauit mercenariis vt abstinerent. At vbi hi tantùm cum clamore incurrerunt armisque concrepuerunt, nemo Syracusanorum constitit, sed per vias ruerunt insequente nemine in fugam. Siquidem reuocauit actutùm Dion mercenarios, mouitque in Leontinos. Syracusanorum verò prætores à fœminis derisi, quò maculam illam eluerent, armatis denuò ciuibus insequuti sunt Dionem, eumque in fluminis cuiusdam transmissu occupauerunt, & aduecti sunt pugnam lacessentes. Verùm vt conspexerunt non iam placidè eum neque paterna lenitate insolentiam suam ferentem, verùm infestum mercenarios in se vertentem aciemque instruentem: turpius quàm antè tergis datis in vrbem se non multis desideratis recepere. Dionem Leontini eximiis exceperunt honoribus, mercenariosque stipendiis & ciuitate donauere. Adhæc ad Syracusanos miserunt legatos, postulatum vt satisfacerent mercenariis. At illi certos legauerunt ad accusandum Dionem. Conuentu Leontinis habito omnium sociorum, ac re apud eos disceptata, Syracusani visi sunt in culpa esse: cæterùm iudicato ab sociis non steterunt, insolentes iam & feroces ex eo quòd nemini essent dicto audientes, sed ancillantibus vterentur & populum formidantibus prætoribus. Hinc inuectæ sunt in vrbem missæ ab Dionysio naues,

A ἐσφάλλοντο μὲν αὐτοὶ ταῖς προσόδοις, ἐμίσουν δ' τὸν Δίωνα, βαλόμενον, ὥσπερ ἰατρόν, εἰς ἀκριβεῖ καὶ σωφρονοῦσαν δημοκρατίαν καθαρεῖν τὴν πόλιν. ἐκκλησιάζουσι δ' αὐτοῖς ὑπὲρ νέας ἀρχαιρεσίας, θέρους μεσοῦντος, δεινοὶ βρονταὶ καὶ δεισημεῖαι πονηραὶ συνέβαινον ἐφ' ἡμέρας δεκαπέντε συνεχῶς, αἰτιᾶσαι τὸν δῆμον, ἀπὸ δεισιδαιμονίας κωλυόμενον ἑτέρους ἀποδεῖξαι στρατηγούς. ἐπεὶ δὲ φυλάξαντες εὐδίαν καθεστῶν οἱ δημαγωγοὶ, συνετέλουν τὰς ἀρχαιρεσίας, βοῦς ἀμαξεὺς οὐκ ἄηθης οὐδ' ἄπειρος ὄχλων, ἄλλως δέ πως τότε πρὸς τὸν ἐλαιῶνα θυμωθεὶς, καὶ φυγὼν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, δρόμῳ πρὸς τὸ θέατρον ὥρμησεν·

B καὶ τὸν μὲν δῆμον εὐθὺς διέφευγεν καὶ διεσκέδασεν, οὐδενὶ κόσμῳ φεύγοντα, τὸ δ' ἄλλης πόλεως ἐπέδραμε σκιρτῶν καὶ παράττων ὅσον ὕστερον οἱ πολέμιοι κατέχον. οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα χαίρειν ἐάσαντες οἱ Συρακούσιοι, πέντε καὶ εἴκοσι στρατηγοὺς ἐχειροτόνησαν, ὧν εἷς ἦν Ἡρακλείδης· καὶ τοὺς ξένους ὑποπέμποντες κρύφα τοῦ Δίωνος ἀφίστασαν, καὶ μετεκάλουν πρὸς αὐτοὺς, ἐπαγγελλόμενοι καὶ τὸ πολιτείας ἰσομοιρίαν. οἱ δὲ ταῦτα μὲν οὐ προσεδέξαντο, τὸν δὲ Δίωνα πιστῶς καὶ προθύμως μετὰ τῶν ὅπλων ἀναλαβόντες καὶ συμπροάξαντες ὑπῆγον ἐκ τῆς πόλεως. ἀδικοῦντες μὲν οὐδένα, πολλοὺς δὲ τοὺς

C ἐντυγχάνοντας εἰς ἀγροικίαν καὶ μοχθηρίαν ὀνειδίζοντες. οἱ δὲ τῆς ὀλιγότητος αὐτῶν καὶ τοῦ μὴ προεπιχειρεῖν καταφρονήσαντες, καὶ νομίσαντες πολὺ πλείους ἐκείνων, ἐφώρμησαν, ὡς ῥᾳδίως ὑπικρατήσοντες ἐν τῇ πόλει, καὶ πολλοὺς αὐτοὺς καταπτενοῦντες. ἐν τούτῳ δὲ γενομένης ἀνάγκης καὶ τύχης ὁ Δίων, ἢ μάχεσθαι τοῖς πολίταις, ἢ μετὰ τῶν ξένων ἀποθανεῖν, πολλὰ μὲν ἱκέτευσεν, ὀρέγων τὰς χεῖρας τοῖς Συρακουσίοις, καὶ τὴν ἀκρόπολιν προεῖπε πολεμίων οὖσαν ὑπερφαινομένων τὰ τείχη, καὶ τὰ γινόμενα κατορώντων ὑπιδεικνύμενος. ὡς δὲ μὴ ἀπειθοῦντες ἢ τῶν πολλῶν φορὰ, καὶ κατεῖχεν ὥσπερ ἐν πελάγει, ὃ τῶν δημαγωγῶν πνεῦμα τὴν πόλιν, ἐμβολῆς μὲν ἀπέσχεσθαι τοῖς

D ξένοις προσέταξεν· ὅσον δὲ ὑπιθραμόντων μετὰ βοῆς καὶ τοῖς ὅπλοις παταξαμένων, οὐδεὶς ἔμεινε τῶν Συρακουσίων, ἀλλ' ὠχοντο φεύγοντες κατὰ τὰς ἀγυιὰς οὐδενὸς ὑπιδιώκοντος. αὖθις γὰρ ἐπέστρεψεν ὁ Δίων τοὺς ξένους, καὶ προῆγεν εἰς Λεοντίνους. οἱ δὲ ἄρχοντες τῶν Συρακουσίων, καταγέλαστοι γενόμενοι ὑπὸ τῶν γυναικῶν, καὶ τὴν αἰσχύνην ἀναλαβεῖν ζητοῦντες, αὖθις ὁπλίσαντες τοὺς πολίτας, ἐδίωκον τὸν Δίωνα. καὶ κατέλαβον μὲν ὑπὲρ ποταμόν τινος, καὶ προσιππεύσαντες ἀψιμαχοῦντες· ὡς δὲ ἑώρων οὐκ ἔτι πρᾴως οὐδὲ πατρικῶς ὑποφερόντα τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀλλὰ θυμῷ τοὺς ξένους ὑπιστρέφοντα καὶ προσπαίοντα, αἰσχίονα φυγὴν τῆς προτέρας φυγόντες ὑπεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν, οὐ πολλῶν ἀποθανόντων. Δίωνα δὲ Λεοντῖνοι λαμπρᾶς ἐδέχοντο τιμᾶς, καὶ τοὺς ξένους ἀπελάμβανον μισθοῖς καὶ πολιτείᾳ. πρὸς δὲ τοὺς Συρακουσίους ἐπρέσβευον, ἀξιοῦντες τὰ δίκαια τοῖς ξένοις ποιεῖν. οἱ δὲ πρέσβεις ἔπεμψαν κατηγορήσοντας Δίωνος. τῶν δὲ συμμάχων ἀπόντων εἰς Λεοντίνους ἀθροιζόντων, καὶ γνομένων λόγων

F ἐν αὐτοῖς, ἔδοξαν ἀδικεῖν οἱ Συρακούσιοι· τοῖς δὲ κριθεῖσιν ὑπὸ τῶν συμμάχων οὐκ ἐνέμενον, δυφοῦντες ἤδη καὶ μεγαλοφρονοῦντες ὅτι τῷ μηδενὸς ἀκούειν, ἀλλὰ χρῆσθαι δουλοῖσι καὶ φοβουμένοις τὸν δῆμον στρατηγοῖς. ἐκ τούτου καταπλέουσιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Διονυσίου πεμπόμενοι,

Νύψιον ἄγουσαν τὸν Νεαπολίτην, σῖτον καὶ χρήματα κομίζοντα τοῖς πολιορκουμένοις. γενομένης δὲ ναυμαχίας, οἰκεῖον μὲν οἱ Συρακούσιοι, καὶ τέτταρας τῶν τυραννικῶν νεῶν ἔλαβον· ὑβρίσαντες δὲ τῇ νίκῃ, καὶ δι' ἀναρχίαν ὃ γίγνεται εἰς πότους καὶ συμποσίας μεμιγμένας βέψαντες, ὅπως τῶν χρησίμων ἠμέλησαν, ὥστε τὴν ἀκρόπολιν ἔχειν δοκοῦντες ἤδη, καὶ τὴν πόλιν προσαπέβαλον. ὁ γὰρ Νύψιος ὁρῶν οὐδένα ὑγιαίνοντα ἐν τῇ πόλει μέρος, ἀλλὰ τὴν μὲν ὄχλον αὐλήμασι καὶ μέθαις εἰς νύκτα βαθεῖαν ἀφ' ἡμέρας κατεχόμενον, τοὺς δὲ στρατηγοὺς ὑπερπομπεύοντας τε τούτῳ τῷ πανηγυρισμῷ, καὶ προσάγειν ἀνάγκην μεθύοντιν ἀνθρώποις ὀκνοῦντας, ἄειστα τῷ καιρῷ χρησάμενος, ἐπεχείρησε τῷ τειχίσματι· καὶ κατήσας καὶ διαθρύψας, ἀφῆκε τοὺς βαρβάρους, κελεύσας χρῆσθαι τοῖς προστυγχάνουσιν ὡς βούλονται καὶ δύνανται. ταχέως μὲν οὖν οἱ Συρακούσιοι τὸ κακὸν ἤσθοντο, βραδέως δὲ καὶ χαλεπῶς συνεβοήθησαν, ἐκπεπληγμένοι. πόρθησις γὰρ ἦν τὰ γινόμενα τῆς πόλεως, τῶν μὲν ἀνδρῶν, φονευομένων, τῶν δὲ τείχων κατασκαπτομένων, γυναικῶν δὲ καὶ παίδων ἀγομένων εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετ' οἰμωγῆς· ἀπεγνωκότων δὲ τὰ πράγματα τῶν στρατηγῶν, καὶ χρῆσθαι μὴ δυναμένων τοῖς πολίταις πρὸς τοὺς πολεμίους, δυσπεφυρμένους καὶ συμμεμιγμένους ἀλλήλοις πανταχόθεν. ὅπου δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐχόντων, καὶ τὸ κινδυνεύειν πρὸς τὴν Ἀχραδινὴν πλησιάζοντος, εἰς ὃν μόνον ἔτι καὶ λοιπὸν ἀφείσαθαι τὴν ἐλπίδα, πάντες μὲν ἐφρόνουν, ἔλεγον δὲ οὐδείς, ἀγνωμονοῦντες τὴν ἀχαριστίαν καὶ τὴν ἀβουλίαν τὴν πρὸς Δίωνα. πλήν γε δὴ τῆς ἀνάγκης ἐκβιαζομένης, παρὰ τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἱππέων γίνεται φωνὴ, καλεῖν Δίωνα, καὶ μεταπέμπεσθαι τοὺς Πελοποννησίους ἐκ Λεοντίνων. ὡς δὲ πρῶτον ἠκούσθη καὶ ἀπεβλήθη τοῦτο, κραυγὴ καὶ χαρὰ καὶ δάκρυα πᾶς Συρακουσίοις κατεῖχεν, εὐχομένοις ὀφθῆναι τὸν ἄνδρα, καὶ ποθοῦσι τὴν ὄψιν αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοις τῆς τοῦ τὰ δεινὰ ῥώμης καὶ προθυμίας· ὡς οὐ μόνον αὐτὸς οὐ ἐκπεπληκτος, ἀλλὰ κἀκείνοις παρεῖχε θαρρυνόμενος, καὶ ἀδεῶς τοῖς πολεμίοις συμφερομένοις. εὐθὺς οὖν ἐκπέμπουσι πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ μὲν τῶν συμμάχων, Ἀρχωνίδην καὶ Τελεσίδην, ἀπὸ δὲ τῶν ἱππέων, πέντε τοὺς πρὸς Ἑλλάνικον. οὗτοι διελάσαντες τὴν ὁδὸν ἵππους ἀπὸ ῥυτῆρος, ἦκον εἰς Λεοντίνους τῆς ἡμέρας ἤδη καταφερομένης. ἀποπηδήσαντες δὲ τῶν ἵππων, καὶ τῷ Δίωνι προσελθόντες δεδακρυμένοι, τὰς συμφορὰς τῶν Συρακουσίων ἔφραζον. ἤδη δὲ καὶ τῶν Λεοντίνων τινὲς ἀπιόντων, καὶ τῶν Πελοποννησίων ἠθροίζοντο πρὸς τὸν Δίωνα πολλοὶ, τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ δεήσει τῶν ἀνδρῶν ὑποτοοιοῦντες εἶναί τι καινότερον. εὐθὺς οὖν ἤγετο πρὸς τὴν ἐκκλησίαν αὐτίς· καὶ συνδραμόντων πρόθυμος, οἱ πρὸς τὸν Ἀρχωνίδην καὶ τὸν Ἑλλάνικον εἰσελθόντες δεξιώσει λάβρῳ τε βραχέως ὁ μέγεθος τῶν κακῶν, καὶ παρεκάλουν τοὺς ξένους ἐπαμῦναι τοῖς Συρακουσίοις, ὁ μνησικακεῖν ἀφέντας, ὡς μείζονα δίκην δεδωκότων αὐτῶν, ἢ λαβεῖν οἱ κακῶς πεπονθότες ἠξίουν. παυσαμένων δὲ τούτων, σιγὴ μὲν εἶχεν πολλὴ ὁ θέατρον, δυσανασχετοῦντος δὲ τοῦ Διόνος, καὶ λέγειν ἀρξαμένου, πολλὰ τῶν δακρύων ἐμπίπτοντα τὴν φωνὴν ἐπέσχεν· οἱ δὲ ξένοι παρεκάλουν θαρρεῖν καὶ σιωπᾶν. μικρὸν οὖν ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ πάθους ἑαυτὸν ὁ Δίων, Ἄνδρες (ἔφη) Πελοποννήσιοι καὶ σύμμαχοι, βουλευσομένους ὑμᾶς ἐνταῦθα δεῖ ὑμῶν αὐτῶν σωθῆναι. ἐμοὶ δὲ δεῖ ἐμαυτοῦ βουλεύεσθαι καλῶς ἐκ ἔχει, Συρακουσῶν ἀπολλυμένων.

A cum Nypsio Neapolitano, qui annonam & stipendium supportabat obsessis. Commisso prælio nauali, victoria penes Syracusanos fuit, ceperuntque quatuor de tyrannicis nauibus. Illi victoria vtentes insolenter, & ex licentia lætitiam in pocula & insana conuiuia vertentes, adeò fuerunt rerum suarum incuriosi, vt quum arcem iam in potestate sua ducerent esse, amiserint insuper vrbem. Nypsius enim nullam videns sanam vrbis partem, sed tibiarum cantu poculisque noctem die continuantes, atque tempestiuis hisce conuiuiis prætores applaudentes, dubitantesque vim adhibere vino grauatis hominibus: optimè vsus
B tempore, obiectum murum est adortus. Quo expugnato & diruto immisit barbaros in vrbem, præcepitque agerent cum obuiis sicut possent & vellent. Senserunt protinus Syracusani malum, sed cunctanter perculsi & ignauiter succurrerunt. Vastatio enim illa erat ciuitatis: quum cæderentur viri, muri proruerentur, mulieres & pueri cum eiulatu in arcem raperentur, prætores haberent res pro deploratis: qui vti ciuibus contra hostes vbique cum iis confusos & commistos non valebant. Quum in hoc statu res vrbanæ essent, & peruenisset ad Achradinam periculum: in quo vno
C spem reponere reliquam liceret, omnes quidem intelligebant, sed proponebat, ingratitudinis rubore & temeritatis in Dionem admissæ, nemo. Verùm necessitate tandem exprimente, vocem miserunt socii & equites, vt vocaretur Dion & Peloponnesii ex Leontinis accirentur. Quod vt primùm est auditum, quum id proferre aliqui sustinuissent: clamor, gratulatio & lacrymæ Syracusanos occupauerunt, votum facientes vt appareret ille, & desiderantes conspectum eius, memoresque eius in periculis virtutis & alacritatis, non ipsum modò esse solere imperterritum, verùm sibi
D quoque animum addere & fiduciam cum hostibus confligendi. Legant igitur extemplò ad eum ex sociis Archonidem & Telesidem, ex equitibus quinque cum Hellanico. Hi via effusis habenis percursa, in Leontinos præcipiti iam in vesperum die peruenere. Desilientes ex equis, atque ad Dionis pedes se primùm lachrymabundi abiicientes, cladem exposuerunt ei Syracusanorum. Iam etiam Leontini aliqui accurrebant, & Peloponnesii ad Dionem frequentes conueniebant, ex festinatione & precibus legatorum aliquid esse noui coniicientes. Igitur duxit eos confe-
E stim ad concionem, omnibusque citò concurrentibus ingressi Archonides & Hellanicus cum suis succinctè magnitudinem cladis explicuerunt, orauerunteque mercenarios milites vt Syracusanis opem ferrent offensione deposita: quòd maiores pœnas luissent quàm ipsi repetere læsi voluissent. Vbi dicendi finem fecere, totum theatrum erat silentio defixum. Surgenti Dioni & dicere exorso vix oborta lachrymarum inclusit vocem. At mercenarii, quanuis illius dolore premerentur, confirmauerunt eum. Vt igitur paululum se ex animi dolore Dion collegit, Vos ego, inquit,
F Peloponnesii & socii, huc ad deliberandum de vobis conuocaui. Me quidem consulere de memetipso non decet pereuntibus Syracusanis:

ſed ſi ſeruare eos nequeam, abibo vt in patriæ rogo & ruina ſepeliar. Vos ſi etiam nunc inconſultiſſimis nobis & miſerrimis ſtatuiſtis ſubuenire, opus veſtrum vrbem Syracuſanam erigite. Si verò Syracuſanis infeſti negligitis eos, deos certè precor vt priſtinæ virtuti & ſtudio erga me veſtro dignam referant gratiam Dionis memoriam retinentibus: quod neq; vos pridem violatos, nec modò afflictos reliquerit ciues. Nondum finierat orationẽ, quum mercenarii ſublato clamore exilierunt, hortantes duceret ſe ilicò, & ſuppetias ferret. Quos Syracuſanorum legati complexi & oſculati ſunt, multa illi, multa externo militi à diis fauſta precantes. Sedato tumultu, edixit Dion vt abirent, inſtruerent ſe, ac cœnati illum ipſum in locũ cum armis adeſſent, in animo habens nocte cum auxilio venire. At Syracuſis quũ milites Dionyſii vſq; ad lucem magna calamitate affeciſſent vrbem, ac ſub tenebras paucis de ſuis deſideratis in arcem ſe recepiſſent, Syracuſanorũ concionatores recepto animo, ſperantes perpetratis hoſtes acquituros, ciues ex integro incitauerunt vt omitterent Dionem. Quod ſi cum mercenariis accederet, ne reciperent eum, neq; illis virtute vt præſtantioribus concederent, verùm vrbem libertatemq; tuerentur per ſe ipſi. Mittũtur igitur legati denuò ad Dionem, à prætorib. ad deterrendum eum ne veniat, ab equitibus & nobilibus ciuibus, vt maturet iter. Qui de cauſa lentè ſimul & ſegniter progrediebãtur. Nocte adulta æmuli Dionis portas occupant ad eum excludendum. Nypſius verò iterum mercenariis militibus ex arce multo iam erectioribus & plurib. immiſſis, loricam muri protinus omnem diſturbat, vrbemque euaſtat & diripit. Cædes fit non virorum iam tantùm, ſed mulierum quoque & puerorum: prædatio non multa, ſed exitium omnium ingens. nam deploratis rebus quum Syracuſanos proſequeretur Dionyſius atroci odio, ruentem tyrannidem intendit in ruinis vrbis funerare. Milites autem auxilia anticipantes Dionis ad perniciſſimam omnium per ignem perniciem & excidium accingunt ſe. In propinqua tædas & faces manibus ingerunt, in remota tela ignita arcubus mittunt. Syracuſani in fugam conſternati, qui deprehenduntur in viis, cæduntur: qui in tecta abdunt ſe, expelluntur rurſus ab igni, multis iam conflagrantibus ædificiis atque in diſcurrentes prolabentibus. Hæc ærumna potiſſimum vrbem omnium conſenſu patefecit Dioni. Siquidem non vltrà incitato gradu pergebat, poſtquam concluſos in arcem hoſtes accepit. Die progrediente occurrerunt primi ei equites alteram impreſſionem adferentes. Mox ex inimicis nonnulli adfuerunt, vt maturaret orantes. Gliſcente vehementius malo, miſit Heraclides fratrem ſuum, inde patruum Theodotem, obſecratum vt ferret opem, neminem ſignificans hoſtibus reſiſtere, ſe vulneratum, vrbem tantùm non exciſam & incendio hauſtam. His nuntiis ſibi incuſſis aberat Dion adhuc à portis ſexaginta ſtadia, demonſtratoque periculo mercenarios cohortatus, non iam ſedato gradu,

A ἀλλ' εἰ σῶσαι μὴ δυνάμαι, ἄπειμι τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ τοιούτου τῆς πατρίδος ἐνταφησόμενος. ὑμεῖς δὲ βουλόμενοι μὴ ἔτι καὶ νῦν βοηθεῖν τοῖς ἀβουλοτάτοις ἡμῖν καὶ δυστυχεστάτοις, ὑμέτερον ἔργον οὐδὲν ὀρθοῦ τε τῶν Συρακουσίων πόλιν· εἰ δὲ μεμφόμενοι Συρακουσίοις ἐπιφέρεσθε. τῆς γε πρότερον ἀρετῆς καὶ προθυμίας οὐδὲν ἐμὲ, χάριν ἀξίαν κομίζεσθε οὐδὲ τοῦ θεοῦ· μεμνημένοι Διώνος, ὡς οὔθ' ὑμᾶς ἀδικουμένους, πρότερον, οὔτ' ὕστερον τὰς πολίτας δυστυχοῦσας ἐγκαταλιπόντος. ἐπὶ δ' αὐτοῦ λέγοντος, οἱ μὲν ξένοι μετὰ κραυγῆς αἰφνιδίως ἀνέστησαν, ἄγειν καὶ βοηθεῖν κατὰ τάχος κελεύοντες· οἱ δὲ πρέσβεις

B τοῦ Συρακουσίων περιβαλόντες ἠσπάσαντο, πολλὰ μὲν ἐκείνῳ, πολλὰ δὲ τοῖς ξένοις ἀγαθὰ παρὰ τοῦ θεοῦ εὐχόμενοι. καταστάντος δὲ τοῦ θορύβου παρήγγειλεν ὁ Δίων, εὐθὺς ἀπιόντας παρασκευάζεσθαι· καὶ δειπνήσαντας ἥκειν μετὰ τῶν ὅπλων εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐγνωκὼς διὰ νυκτὸς βοηθεῖν. ἐν δὲ ταῖς Συρακούσαις τῶν Διονυσίου στρατηγῶν, ἄχρι μὲν τῆς ἡμέρας, πολλὰ κακὰ τὴν πόλιν ἐργασαμένων, γενομένης δὲ νυκτὸς ἀναχωρησάντων εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ τινας ἐξ ἑαυτῶν ὀλίγους ἀποβαλόντων, ἀναθαρρήσαντες οἱ δημαγωγοὶ τῶν Συρακουσίων, καὶ τοὺς πολεμίους ἐλπίσαντες ἀδεῶς μήσειν ὅτι τοῖς διαπεπραγμένοις, παρεκάλουν τοὺς πολίτας αὖθις, ἐᾶν Δίωνα· κἂν πρεσβεύῃ μετὰ τῶν ξένων, μὴ δέχεσθαι· μηδὲ παραχωρεῖν τῆς ἀρετῆς ἐκείνοις, ὡς χρείττοσιν, ἀλλὰ σώζειν τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοὺς δι' ἑαυτῶν. πάλιν οὖν ἐπέμποντο πρὸς τὸν Δίωνα, οὐδὲ μὲν τῶν στρατηγῶν ἀποδέποντες, οὐδὲ δὲ τῶν ἱππέων καὶ τῶν γνωρίμων πολιτῶν ὑπιστεύοντες τὴν ποιείαν. καὶ διὰ τοῦτο βαδέως ἅμα καὶ κατὰ σχολὴν πορευόμενος πρεσβεύει. τῆς δὲ νυκτὸς προσελθούσης, οἱ μὲν μισοῦντες τὸν Δίωνα, κατεῖχον τὰς πύλας, ὡς ἀποκλείσοντες αὐτόν· ὁ δὲ Νύψιος ἐκ τῆς

D ἄκρας αὖθις πολλῷ προθυμοτέρους γενομένας καὶ πλείονας ἐφιεὶς τοῖς μισθοφόροις, ὃ μὲν προτείχισμα πᾶν διῴκει κατέσκαψε, τὴν δὲ πόλιν κατέδρεχεν καὶ διήρπαζεν. ἐν δὲ φόνος μὲν οὐκ ἐπὶ μόνον ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παίδων, ἁρπαγαὶ δὲ ὀλίγαι, φθόρος δὲ πάντων πολύς. ἀπεγνωκότος γὰρ ἤδη τὰ πράγματα τοῦ Διονυσίου, καὶ τὸν Συρακουσίοις δεινῶς μεμισηκότος, ὥστε καὶ ἐνταφιάσαι τὴν τυραννίδα τῇ πόλει πιστεύσαν ἐβούλετο. καὶ τοῦ Δίωνος παραλαμβάνοντες τὴν βοήθειαν, ὅτι τὸν ὀξύτατον διὰ πυρὸς πάντων ὄλεθρον καὶ ἀφανισμὸν ἐχώρησαν, τὰ μὲν ἐγγὺς ἀπὸ χειρῶν δαδὶ καὶ λαμπάσιν ἐπιπιμπράντες, εἰς δὲ τὰ πρόσω διαπείροντες ἀπὸ τόξων πυροβόλοις. φευγόντων δὲ τῶν Συρακουσίων, οἱ μὲν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐφονεύοντο καταλαμβανόμενοι· ὃ δὲ εἰς τὰς οἰκίας καταδυόμενον, αὖθις ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἐξέπιπτε, πολλῶν ἤδη φλεγομένων καὶ καταφερομένων ὅτι τὸν διαθέοντας. τοῦτο δὲ πάντες μάλιστα τὴν πόλιν ἀνέῳξε Δίωνι, πάντων συμφωνησάντων. ἔτυχε μὲν γὰρ οὐκ ἔτι πρωΐ πορευόμενος, ὡς ἤκουσεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καταπεκλεῖσθαι τοὺς πολεμίους· προιούσης δὲ τῆς ἡμέρας, πρῶτον ἱππεῖς ἀπιόντας αὐτῷ, τὴν δευτέραν κατάληψιν

E ἀπαγγέλλοντες· ἔπειτα καὶ τὴν ἐπιβοήθειαν, ἔνιοι παρῆσαν, ἐπείγεσθαι δεόμενοι. σπουδαίνοντος δὲ τοῦ κακοῦ μᾶλλον, Ἡρακλείδης τὸν ἀδελφὸν ἐξέπεμψεν, εἶτα Θεοδότου τὸν θεῖον, ἱκετεύων βοηθεῖν, ὡς μηδενὸς ἀντέχοντος τοῖς πολεμίοις, αὐτοῦ δὲ τετρωμένου, τῆς δὲ πόλεως μικρὸν ἀπεχούσης ἀπατεδάφθαι καὶ καταπυρῆσθαι. τοιούτων ἀγγελμάτων τοῦ Δίωνι προσπεσόντων, ἔτι μὲν ἐξήκοντα σταδίους τῶν πυλῶν ἀπεῖχεν φεύσας δὲ τὸν κίνδυνον τοῖς ξένοις καὶ παρακελευσάμενος, οὐκ ἔτι βαδίζων ἦλθε,

ἀλλὰ δρόμῳ τὸ στράτευμα πρὸς τὴν πόλιν, ἄλλων ἐπ' ἀλ-
λοις αἰτιαζόντων, καὶ δεομένων ἐπείγεσθαι. χρησάμενος δ'
θαυμαστῷ τάχει καὶ προθυμίᾳ τῶν ξένων, εἰσέβαλε διὰ
τῶν πυλῶν εἰς τὴν Ἑκατόμπεδον λεγομένην· καὶ τὸν μὲν
ἐλαφρὸν ὁπλὸν ἀφῆκεν ἐλθεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους, ὡς
ἰδοῦσι θαρσῆσαι τοῖς Συρακουσίοις ἐγκείοις· τὸν δὲ ὁπλι-
τικὸν αὐτὸς συνέπαξε, καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς ἐπιρρέοντας καὶ
συνιστάμενοις, ὀρθίοις λόγοις ποιῶν. καὶ διαιρῶν τὰς ἡγε-
μονίας, ὅπως ὁμοῦ πολλαχόθεν ἅμα προσφέροιτο φοβε-
ρώτερον. ἐπεὶ δὲ ταῦτα προσκυνήσας, καὶ τοῖς θεοῖς
προσευξάμενος, ὤφθη διὰ τῆς πόλεως ἄγων ἐπὶ τοὺς
πολεμίους, κραυγὴ καὶ χαρά, καὶ πολὺς ἀλαλαγμὸς εὐ-
χῶν ὁμοῦ καὶ προσκλήσεσιν μεμιγμένος, ἐγίνετο πρὸς τῶν
Συρακουσίων· τὸν μὲν Δίωνα σωτῆρα καὶ θεὸν ἀποκαλούν-
των, τοὺς δὲ ξένους, ἀδελφοὺς καὶ πολίτας. οὐδεὶς δὲ φί-
λαυτος οὐδὲ καὶ φιλόψυχος ἐφορᾶν τὸν τότε καιρόν, ὃς οὐ μᾶλ-
λον ἢ περὶ μόνου Δίωνος ἢ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀγωνιῶν ἐ-
φαίνετο, πρόσω πρὸς τὸν κίνδυνον πορευομένου δι' αἵμα-
τος καὶ πυρὸς καὶ νεκρῶν πολλῶν κειμένων ἐν ταῖς πλατείαις.
οὐ μὴν οὐδὲ τὰ τῶν πολεμίων φοβερά, πάντα πασιν
ἀπηγριωμένοις, καὶ τῶν πεπτωκότων τῶν τὸ τείχισμα, χα-
λεπὸν ἔχον καὶ δυσκατάβατον τὸ πρόσοδον. ὁ δὲ ἐκ τοῦ πυρὸς
κίνδυνος ἐπέρασε μᾶλλον τοὺς ξένους καὶ δύσεργον ἐποίει τὴν
πορείαν. κύκλῳ γὰρ ἀπὸ τῆς φλογὸς περιελάμπετο, τὰς οἰκίας
περιεμένης· καὶ δι' πυρὸς ἐπιβαίνοντες ἐρειπίοις, καὶ κατα-
φερομένοις ἀπορρήγμασι μεγάλοις ἐπιδέχοντες ἐπισφα-
λῶς, καὶ πολὺν ὁμοῦ καπνῷ διαπορευόμενοι κονιορτὸν, ἐπει-
ρῶντο συνέχειν, καὶ μὴ διασπᾶν τὴν τάξιν. ὡς δ' προσέμιξαν
τοῖς πολεμίοις, ἐν χερσὶ μὲν ὀλίγων πρὸς ὀλίγους ἐγίνετο μά-
χη, διὰ τὴν στενότητα καὶ τὴν δυσωμαλίαν τοῦ τόπου· κραυγὴ δ' καὶ
προθυμία τῶν Συρακουσίων ἐπιρρωσάντων ἐδιάθησαν οἱ περὶ
τὸν Νύψιον. καὶ τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν
ἐπὶ τὴν οὖσαν δυναφθῶρον ἐσώζετο, τοὺς δὲ ἐναπολειφθέντας
ἔξω καὶ διασπαρέντας ἤρουν οἱ ξένοι διώκοντες. ἐπι-
λαυσιν δὲ τῆς νίκης ἐν τῷ τοιούτῳ, καὶ χαρὰ καὶ περι-
βολὰς ἔργῳ τηλικούτῳ πρεπούσας οὐ παρεῖχεν ὁ καιρὸς,
ἐπὶ τὰς οἰκίας δεομένων τῶν Συρακουσίων, καὶ τὸ πῦρ μόλις
ἐν τῇ νυκτὶ καταστεσάντων. ἡμέρα δ' ὡς ἔω, τὴν μὲν ἄλ-
λων οὐδεὶς ἐπέμεινε δημαγωγῶν, ἀλλὰ καταγνόντες αὐ-
τῶν ἔφυγον. Ἡρακλείδης δ' καὶ Θεοδότης, αὐτοὶ κομίσαι-
τες ἑαυτοὺς τῷ Δίωνι παρέδωκαν· ἀδικεῖν ὁμολογοῦντες,
καὶ δεόμενοι βελτίονος ἐκείνου τυχεῖν ἢ γεγόνασιν αὐτοὶ
περὶ ἐκεῖνον. πρέπειν δ' Δίωνι, τοῦ ἄλλου ἅπασαν ἀρε-
τὴν ἀσύγκριτον ἔχοντι, καὶ πρὸς ὀργὴν κρείττονι φανῆναι
τῶν ἠγωνιακότων, οἱ περὶ οὗ πρότερον ἐτόλμησαν πρὸς
αὐτὸν, νῦν ἥττησιν ἠπιάσθαι, τῆς ἀρετῆς ὁμολογοῦντες. ταῦ-
τα τῶν περὶ τὸν Ἡρακλείδην δεομένων, οἱ μὲν φίλοι παρε-
κελεύοντο τῷ Δίωνι μὴ φείδεσθαι κακῶν καὶ βασκάνων αν-
θρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῖς στρατιώταις χαρίσασθαι τὸν Ἡρακλεί-
δην, καὶ τὸν πολιτεύμαθος ἐξελεῖν δημοκοπίαν, ἐπιμονὲς νό-
σημα, τυραννίδος οὐκ ἔλαττον· ὁ δ' Δίων τοῦθ' ἡμυθούμε-
νος αὐτοῖς, ἔλεγεν ὡς τοῖς μὲν ἄλλοις στρατηγοῖς πρὸς ὅ-
πλα καὶ πόλεμον ἡ πλείστη τῆς ἀσκήσεως ἐστιν, αὐτῷ δ' πο-

A sed cursu rapuit ad vrbem exercitum, aliisque atq; aliis subinde occurrentibus & vt adderent gradum rogantibus. Vsus mirifica mercenariorum velocitate & promptitudine, per portam in Hecatompedon, quam vocant, ingressus est. Leuem armaturam immisit confestim in hostes, quò spectantibus ipsos Syracusanis animos facerent. Interea grauem armaturam affluentesque ciues & sibi aggregatos instruxit in aciem, profundos manipulos produxit, & diuersos præfecit duces, quò simul multis locis incurreret terribilior. Quibus perfectis vbi precatum deos & per vrbem conspexerunt ducentem in hostes, clamor, gratulatio
B & fremitus cum votis simul & adhortationibus confusus à Syracusanis editus est, Dionem seruatorem & deum appellantibus, mercenarios fratres & ciues. Nemo sese illo articulo adeo respiciebat, aut vitæ cupidus erat, qui non impensius de vno Dione quàm de aliis omnibus anxius videretur: quum princeps ad discrimen per sanguinem, per flammam, per cadauerum aceruos in viis iacentium pergeret. Erant verò etiam ab hostibus omnia horrenda, efferatis & in acie stantibus apud murum, quo difficilis erat & arduus
C aditus. Iam periculum ab incendio mercenarios vehementius terrebat, ac salebrosum faciebat progressum. quippe flamma ædificia depascente vndique erant cincti: ignitisque ingredientes ruderibus, & per stragem magnam tectorum parietumque ingenti cum discrimine currentes, densumque & cum fumo coniunctum penetrantes puluerem, enitebantur retinere neque dissipare ordines. Vt ad hostem ventum est, propter loci angustias & iniquitatem pauci cum paucis manus conseruere. Cæterùm clamore & alacritate excitantibus pugnantes Syracusanis, pul-
D sus est Nypsius, ac plerique milites eius in propinquam refugientes arcem euaserunt, relictos foris & palantes mercenarii insequuti occiderunt. Fructum autem in præsentia victoriæ gratulationemque & complexus tali facto conuenientes non permisit tempus capere, conuertentibus se ad ædificia Syracusanis, atque ignem ægrè per totam noctem extinguentibus. Vbi diluxit, nemo concionatorum remansit in vrbe, sed damnantes semet ipsi fugæ consuluerunt. Heraclides & Theodotes vltrò dediderunt sese Dioni, culpam fatentes, orantesque eum vt benignior in ipsos præberet se quàm in se fuissent ipsi. Decere Dionem
E virtute omni alia præditum incomparabili, iræ quoque imperare aduersus ingratos: qui de qua antè cum eo contendebant, nunc vinci se virtute fateantur. Hæc illis precantibus, monuerunt amici Dionem ne improbis & malignis hominibus parceret, sed Heraclidem permitteret militibus, atq; è republ. ambitionem popularem extirparet, morbum tyrannide non minus vesanum. Quos placans Dion demonstrauit cæteros duces plurimum ponere meditationis in armis & bello, se verò longo tempore in Academia iram commentatum inuidiamque & æmulationem omnem
F vincere. Eius esse documentum non in amicos & bonos moderationem, verùm si iniuriam inferentibus placabilis, & in peccantes sis lenis.

λὺ χρόνον ἐν Ἀκαδημίᾳ μεμελέτηται, θυμοῦ περιεῖναι καὶ φθόνου καὶ φιλονεικίας πάσης· ὧν ἐπίδειξίς ἐστιν, οὐχ
ἡ πρὸς φίλους καὶ χρηστοὺς μετριότης, ἀλλ' εἴτις ἀδικούμενος, δυσπαράιτητος εἴη καὶ πρᾶος τοῖς ἁμαρτάνουσι.

Heraclidem velle se non tam opibus & prudentia quàm clementia & iustitia superare videri. Quippe veram in his esse præcellentiam: victorias bellicas etsi neminem mortalium, fortunam certè quæ partem earum vindicet, habere. Quod si infidus Heraclides, & ex liuore improbus sit, ideóne Dionem oportere ita virtutem labefacere? nam repetere pœnas quàm priorem inferre iniuriam lege iustius definiri, quum natura ab imbecillitate proficiscatur eadem. Hominis improbitatem, quamuis aspera sit, non vsqueadeò feram tamen omninò esse & morosam, quin frequentibus beneficiis sese inuertat superatam. His vsus rationibus Dion, Heraclidem & Theodotem missos fecit. Inde ad reficiendum arci obiectum murum conuersus, Syracusanis imperat singulis vallum cædere & propè murum proiicere. Requiescentibus Syracusanis, admouens nocte mercenarios clàm arcem circumuallauit. Itaque celeritatem & opus postridie spectantes, iuxta ciues atque hostes mirati sunt. Humatis qui ceciderant Syracusanis, redemptisque captiuis, non minus duobus millibus, aduocauit concionem. Ibi procedens Heraclides promulgationem tulit vt Dionem imperatorem terra mariqúe cum libera potestate crearent. Comprobantibus optimatibus & suffragia ciues inire iubentibus, fremuit colluuies nautica & artificum classis, præfecturam ægrè ferens adimi Heraclidi: quem existimabant etsi aliàs improbum, magis quàm Dionem popularem tamen & multitudini obnoxium. Concessit hoc eis Dion, imperiumque mari reddidit Heraclidi. At dum ad agri & ædificiorum partitionem incumbentibus reluctatur, & plebiscita de his priora antiquat, offendit eos. Inde mox aliud initium Heraclides capiens, milites & nautas, qui nauigauerant secum in expeditionem, Messanæ desidens subiit, atque in Dionem, affectare dictitans eum tyrannidem, concitauit. Interim cum Dionysio clàm de fœdere interprete Pharace Spartiate agebat. Quod quum nobilissimi Syracusani odorarentur, seditio exorta in exercitu est, atque ex ea fames Syracusis commeatusque angustiæ, vt inops consilii Dion esset, & malè audiret apud amicos, quòd hominem adeò intractabilem, inuidiaque & improbitate peruersum aduersus se euexisset Heraclidem. Porrò Pharace apud Neapolim in agro Agrigentino statiua habente, eduxit Syracusanos Dion, ea mente vt alia opportunitate signa cum eo conferret. Verùm obtrectantibus Heraclide & nautis, nolle prælio decernere Dionem, sed bellum ducere, quò semper esset cum imperio: quum inuitus contulisset signa, fusus est. Quia verò haud magnam cladem acceperat, sed magis ab semetipsis & seditione fuerant dissipati: accingebat se Dion ex integro ad pugnam, componebatque milites, mulcens & confirmans eos. Verùm primis tenebris defertur ad eum soluisse Heraclidem, & classe Syracusas petere, eo animo vt vrbem occupet, ipsumque cum exercitu excludat. Itaque trahens secum principes & impigerrimos per totam noctem, equo aduolauit ad vrbem, ac circa horam diei tertiam portam tenuit, stadia septingenta emensus. Heraclides, vt magna properatione vsus,

A βούλεσθαι δὴ Ἡρακλείδου, μὴ τοσοῦτον δυνάμει καὶ φρονήσει κρατῶν, ὅσον χρηστότητι καὶ δικαιοσύνῃ, φανεῖσθαι. Ὃ γὰρ ἀληθῶς βέλτιον ἐν τούτοις. αἱ γὰρ τοῦ πολέμου κατορθώσεις, εἰ καὶ αὐθεφόνων μηδένα, τινὰ γε τύχην ἀμφισβητοῦσαν ἔχουσιν. εἰ δὲ Ἡρακλείδης ἄπιστος καὶ κακὸς ἀπὸ φθόνου, οὔτε καὶ Δίωνα δεῖ θυμῷ ἀπαφτεῖσθαι τὴν ἀρετήν. Ὃ γὰρ ἀντιμωρεῖσθαι, τὸ τοῦ παθεῖν, νόμῳ δικαιότερον τῆς βίας, φύσει γινόμενον ἀπὸ μιᾶς ἀσθενείας. αὐθεφόνου μὲν κακίαν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἐστιν, οὐχ ὅτως ἄγριον εἶναι πᾶσι καὶ δύσκολον, ὥστε μὴ μεταβάλλειν χαίρειν νικηθεῖσαν ὑπὸ τῶν πολλάκις εὖ ποι-

B ούντων. τοιούτοις χρησάμενος λογισμοῖς ὁ Δίων, ἀφῆκε τοὺς περὶ τὸν Ἡρακλείδην. Παρόμενος δὲ πρὸς τὸ παρέγκλημα, τῶν Συρακουσίων ἕκαστον ἐκέλευσεν ἕνα κόψαντας πάφρον ἐγγὺς καταβάλλειν. τοὺς δὲ ξένους ὑπισχνούμενος ἀπὸ νυκτὸς, ἀναπαυομένων τὴν Συρακουσίων, ἔλαθεν ἀποστρώσας τὴν ἀκρόπολιν. ὥστε μὴ ἡμέραν τὸ τάχος καὶ τὴν ἐργασίαν θαυμάζοντας, ὁμοίως θαυμάζειν τοὺς πολίτας καὶ τοὺς πολεμίους. θάψας δὲ τοὺς τεθνηκότας τῶν Συρακουσίων, καὶ λυσάμενος τοὺς ἁλωκότας, δισχιλίων οὐκ ἐλάττονας ὄντας, ἐκκλησίαν συνήγαγεν. καὶ παρελθὼν Ἡρακλείδης εἰσηγήσατο νόμον,

C αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἑλέσθαι Δίωνα κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν. ἀποδοξαμένων δὲ τῶν ἀρίστων, καὶ χειροτονεῖν κελευόντων, ἐθορύβησεν ὁ ναυτικὸς ὄχλος, καὶ βαύσωσος, ἀχθόμενος ἐπὶ τῇ ναυαρχίᾳ τῷ Ἡρακλείδῃ, καὶ νομίζων αὐτὸν, εἰ κατ' ἄλλα μηδενὸς ἄξιος ἐστιν, δημοτικώτερόν γε πάντως εἶναι τοῦ Δίωνος, καὶ μᾶλλον ὑπὸ χεῖρα τοῖς πολλοῖς. ὁ δὲ Δίων τοῦτο μὲν ἐφῆκεν αὖθις, καὶ τὴν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν ἀπέδωκε τῷ Ἡρακλείδῃ, πρὸς δὲ τῆς γῆς καὶ τὴν οἰκιῶν τε διαδασμὸν ὡρμημένοις ἐναντιωθεὶς, καὶ τὰ πρότερον ψηφισθέντα περὶ τούτων ἀκυρώσας, ἐλύπησεν. ὅθεν αὖθις ἑτέραν ἀρχὴν λα-

D βὼν ὁ Ἡρακλείδης, τοὺς συνεκπλεύσαντας μετ' αὐτοῦ στρατιώτας καὶ ναύτας ἐν Μεσσήνῃ καταθήμενος ἐδημαγώγει καὶ παρώξυνε κατὰ τοῦ Δίωνος, ὡς τυραννεῖν μέλλοντος· αὐτὸς δὲ πρὸς Διονύσιον ἐποιεῖτο συνθήκας κρύφα, διὰ Φάρακος τοῦ Σπαρτιάτου. καὶ τοῦτο τῶν γνωριμωτάτων Συρακουσίων ὑπονοησάντων, ἔσπευδε μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ δι' αὐτὸν ἀπορία καὶ ταραχὴ ἐν τοῖς Συρακουσίοις· ὥστε πᾶσιν ἀμηχανεῖν τὸν Δίωνα, καὶ κακῶς ἀκούειν ὑπὸ τῶν φίλων, οὕτω δυσμεταχείριστον αὐθέφπον καὶ διεφθαρμένον ὑπὸ φθόνου καὶ πονηρίας αὐξήσαντα καθ' αὑτὸν τὸν Ἡρακλείδην. Φάρα-

E κος δὲ πρὸς Νεάπολιν τῆς Ἀκραγαντίνης στρατοπεδεύοντος, ἐξαγαγὼν τοὺς Συρακουσίους, ἐβούλετο μὲν ἐν ἑτέρῳ καιρῷ ἀγωνίσασθαι πρὸς αὐτόν. Ἡρακλείδου δὲ καὶ τῶν ναυτῶν καταβοώντων, ὡς οὐ βούλεται μάχην κεῖναι τὸν πόλεμον Δίων, ἀλλ' ἀεὶ μένοντος ἄρχειν· ἀναγκασθεὶς συνέβαλε, καὶ ἡττήθη. γυμνοῦνος δὲ τῆς ἥττης οὐ βαρείας, ἀλλὰ μᾶλλον ὑφ' ἑαυτῶν καὶ τὸ ταράττειν παρεσθέντων, αὖθις ὁ Δίων παρεσκευάζετο μάχεσθαι, καὶ συνέπαιζε, πείθων καὶ παραθαρρύνων. τῆς δὲ νυκτὸς ἐρχομένης ἀγγέλλεται πρὸς αὐτὸν, Ἡρακλείδην ἄρας τὸν στόλον πλεῖν

F ἐπὶ Συρακουσῶν, ἐγνωκότα τὴν πόλιν καταλαβεῖν, κἀκεῖνον ἀποκλεῖσαι μετὰ τοῦ στρατεύματος. αὐθὶς οὖν ἀναλαβὼν τοὺς δυνατωτάτους καὶ προθυμοτάτους, ἱππασε διὰ τῆς νυκτός· καὶ περὶ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας πρὸς ταῖς πύλαις ἦν, σταδίους κατανυκτὸς ἑπτακοσίους. Ἡρακλείδης δὲ ταῖς ναυσὶν ὡς ἀμελλήσας ὑστέρησεν,

ἀποπλεύσας καὶ πλανώμενος ἐν ταῖς πράξεσιν ἀσκόπως, ἐπιτυγχάνει Γαισύλῳ τῷ Σπαρτιάτῃ, φάσκοντι πλεῖν ἐφ' ἡγεμονίᾳ Σικελιωτῶν ἐκ Λακεδαίμονος, ὡς πρότερόν ποτε Γύλιππος. ἄσμενος οὖν ἀναλαβὼν τοῦτον τὸν ἄνδρα, καὶ περιαψάμενος, ὥσπερ ἀλεξιφάρμακον τοῦ Διώνος, ἐπεδείκνυτο τοῖς συμμάχοις· καὶ κήρυκα πέμψας εἰς τὰς Συρακούσας, ἐκέλευε δέχεσθαι τὸν Σπαρτιάτην ἄρχοντα τοῖς πολίταις· ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Διώνος ὡς εἰσὶν ἄρχοντες ἱκανοὶ τοῖς Συρακουσίοις, εἰ δὲ πάντως δέοι καὶ Σπαρτιάτου τοῖς πράγμασιν, αὐτὸς οὗτος εἶ), κύριον ποίησιν γενόμενος Σπαρτιάτης· τιμῶν μὲν ἀρχὴν ὁ Γαίσυλος ἀπέγνω, πλεύσας δ' πρὸς τὸν Διώνα διήλλαξεν τὸν Ἡρακλείδου, ὅρκους δόντα καὶ πίστεις τὰς μεγίστας, αἷς αὐτὸς ὁ Γαίσυλος ὤμοσε μηδὲν ἔσεσθαι Διώνι, καὶ κολαστὴς Ἡρακλείδου κακοπραγμονοῦντος. ἐκ τούτου κατέλυσαν μὲν οἱ Συρακούσιοι τὸ ναυτικόν· (οὐδὲν γὰρ ἦν ἔργον αὐτοῖς, μεγάλαι δ' δαπάναι τοῖς πλέουσι, καὶ πάντων ἀφορμαὶ τοῖς ἄρχουσι) τὴν δὲ ἄκραν ἐπολιόρκουν, ἐξοικοδομήσαντες τὸ περιτείχισμα. μηδενὸς δὲ τοῖς πολιορκουμένοις βοηθοῦντος, ἐπιλιπόντος δὲ σίτου, τῶν δὲ μισθοφόρων γινομένων πονηρῶν, ἀπόγνους ὁ υἱὸς τοῦ Διονυσίου τὰ πράγματα, καὶ παρεισάμενος πρὸς τὸν Διώνα τὴν μὲν ἄκραν ἐκείνῳ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς παρέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν μητέρα· καὶ τὰς ἀδελφὰς ἀναλαβών, καὶ πέντε πληρωσάμενος τριήρεις, ἐξέπλει πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Διώνος ἀσφαλῶς μὲν ἐκπέμπουσος, οὐδενὸς δὲ τῶν ἐν Συρακούσαις ἀπολιπόντος ἐκείνῳ τὴν ὄψιν· ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ παρόντας ἐπιβοωμένων, ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ τὸν ἥλιον ἐλευθέρους ἀνίσχοντα τοῖς Συρακούσαις οὐκ ἐφορῶσιν. ὅπου γὰρ ἐπὶ νῦν τῶν λεγομένων κατὰ τῆς τύχης παραδειγμάτων ἐμφανέστατόν ἐστιν καὶ μέγιστον ἡ Διονυσίου φυγή, ἵνα χρὴ δοκεῖν αὐτῶν ἐκείνων τὴν τότε χαρὰν γενέσθαι, καὶ πολίκην φρονῆσαι τοὺς τὴν μεγίστην τῶν πώποτε τυραννίδων καθελόντας ἐλαχίσταις ἀφορμαῖς; ἐκπλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀπολλοκράτους, καὶ τοῦ Διώνος εἰς τὴν ἀκρόπολιν βαδίζοντος, οὐκ ἐκαρτέρησαν αἱ γυναῖκες, οὐδ' ἀνέμειναν εἰσελθεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἐπὶ τὰς θύρας ἐξέδραμον· ἡ μὲν Ἀρετὴ κατόπιν εἵπετο δακρύουσα, καὶ ἀναπορήσασα πῶς ἀσπάσηται καὶ προσείπῃ τὸν ἄνδρα, κοινωνίας αὐτῇ πρὸς τὸν ἕτερον γεγενημένης. ἀσπασαμένου δ' αὐτοῦ πρότερον τὸν ἀδελφὸν, εἶτα τὸ παιδίον, ἡ Ἀριστομάχη προσαγαγοῦσα τὴν Ἀρετὴν, Ἡτυχήμεν (ἔφη) ὦ Διών σοῦ φεύγοντος· ἥκων δὲ καὶ νικῶν ἀφῄρηκας ἡμῶν ἀπόντων τὰς κατηφείας, πλὴν μόνης ταύτης, ἣν ἐπειδὴ ἡ δυστυχὴς ἐγὼ σοῦ ζῶντος, ἑτέρῳ συνελθεῖν βιασθεῖσαν. ὅτε δοῦναί σε κύριον ἡμῶν ἡ τύχη πεποίηκεν, πῶς αὐτῇ χαριεῖ; ἐκείνῳ τὴν ἀνάγκην, πότερον ὡς θεῖον, ἢ καὶ ὡς ἄνδρα σε ἀσπάσεται; τοιαῦτα τῆς Ἀριστομάχης λεγούσης, ὁ Διών οὐκ δακρύσας, προσηγάγετο φιλοστόργως τὴν γυναῖκα· καὶ παραδοὺς αὐτῇ τὸν υἱὸν, ἐκέλευσεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν αὐτοῦ βαδίζειν, ὅπου καὶ αὐτὸς διῆτατο, τὴν ἄκραν ἐπὶ τοῖς Συρακουσίοις ποιησάμενος. ὅπως δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῶν προσκεχωρηκότων, οὐδὲν ἀπολαύσαι πρότερον ἠξίωσε τῆς παρούσης εὐτυχίας, ἢ καὶ τὸ φίλοις χαρίζεσθαι, καὶ συμμάχοις δωρεὰς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐν ἄστει στρατηγοῖς καὶ ξένοις ἀπονεῖμαί τινα φιλανθρωπίας καὶ τιμῆς μερίδα· τῇ μεγαλοψυχίᾳ τὴν δύναμιν ὑπερβαλλόμενος. ἑαυτὸν δὲ λιτῶς καὶ σωφρόνως ἐκ τῶν τυχόντων διῴκει· θαυμαζόμενος ὅτι μὴ μόνον Σικελίας τε καὶ Καρχηδόνος,

A tempore tamen est exclusus, reduxit classem, vagansque nullo certo in rebus gerendis consilio incidit in Gæsylum Spartiatem, qui Lacedæmone ferebat se, vt imperator Siculorum, vt ante Gylippus, esset, venisse : hunc lubens recepit, eumque pro amuleto contra Dionem appendens sociis ostentauit, ac misso Syracusas caduceatore monuit ciues vt Laconem ducem acciperent. Quum respondisset Dion satis imperatorum Syracusanis esse : quod si prorsus res Spartiatem requireret, esse adscriptitium se Spartiatem: Gæsylus spe ducatus deposita, profectus ad Dionem tamen, reconciliauit eum Heraclidi conceptis verbis sanctissimè iurato : adiurauitque Gæsylus vindicem se Dioni, & Heraclidis, si falleret ille fidem, fore vltorem. Hinc classem Syracusani dimittunt. quippe nullum erat eius operæpretium : tantùm erant ex ea magni in socios nauales sumptus & seditionis ansæ ducibus. Arcem obsederunt, absoluto muro quo eam circumuallauerunt. Quum obsessis nemo succurreret, commeatus deficeret, mercenarii gererent se peruersè, deploratis rebus filius Dionysii fœdus cum Dione pactus, arcem ei cum armis & reliquo instrumento tradidit. Inde matre sororibusque acceptis, & tribus completis triremibus, nauigauit ad patrem, cui Dion securum exitum dedit. Illo spectaculo fraudati nemo Syracusis voluit, & absentes quoque inclamauerunt, quòd illum diem & solem liberis exorientem Syracusis non intuerentur. Quando enim nunc etiam ex fortunæ exemplis memorabilibus clarissimum est & maximum Dionysii fuga, quantam existimandum est illorum ipsorum gratulationem fuisse, quantósve animos eorum qui omnis ætatis maximam tenuissimis subsidiis tyrannidem euertêre. Quum soluisset Apollocrates, & pergeret Dion in arcem, non continuerunt se mulieres, neque expectauerunt dum esset ingressus, sed effuderunt se ad ianuam. Aristomache filium ducebat Dionis : Arete ponè sequebatur eam flens, & incerta quemadmodum virum, quòd consuetudo ei intercessisset cum altero, salutaret & appellaret. Primam quum ille sororem saltitasset, deinde filium : Aristomache admouens Areten, Miseræ, inquit, exule te, Dion, fuimus. Redux verò & victor omnibus nobis mœstitiam detraxisti extraquàm vni huic, quam aspexi ego misera viuo te alteri viro coactam nupsisse. Quando igitur arbitrium tibi fortuna nostri dedit, quomodo dispensas ei illam necessitatem, vt auunculúmne te, an etiam vt virum salutet ? Dum ea fatur Aristomache, profusis Dion lacrymis excepit vxorem indulgenter, traditoque ei filio iussit ei domum suam concedere vbi ipse quoque agebat. Nam arcem permisit Syracusanis. Hoc rerum successu nullum antè ex præsenti felicitate capere fructum voluit quàm gratiam amicis, sociis præmia, præcipuè familiaribus ciuibus & externis militibus esset munificentiam & honorem impertitus, magnificentia excedens facultates suas, quum tenuiter & frugaliter sese vulgari toleraret cultu. Vnde erat in admiratione, quòd quum non Sicilia modò & Carthago,

verùm vniuersa quoque Græcia oculos intentos haberet in eius felicitatem, neque quicquam illius ætatis homines adeò arbitrarentur magnum, neque virtus & fortuna in alio duce videretur illustrior fuisse, in tantum se vestitu & famulitio & mensa moderatum præberet, vt si cum Platone ageret in Academia, non cum mercenario milite & ducibus eorum viueret, qui crapulam & delicias quotidianas pro laborum & periculorum habent solatiis. Verùm scripsit ei Plato in vnum omnes mortales ipsum oculos coniicere. Ille verò ipse, meo iudicio, in vnius locum vrbis erat versus, Academiam, cuius loci spectatores & iudices non factum, non audaciam sciebat, non denique victoriam suspicere vllam, verùm solùm an modestè & moderatè vteretur fortuna, & magnis in rebus præberet se temperantem, speculari. De seueritate tamen in congressibus & de rigore aduersus populum nihil euitebatur detrahere vel relaxare, quanuis res eius ciuilitatem requirerent, & reprehenderet eum, vt diximus, Plato, scriberetque ei solitudinis peruicaciam contubernalem esse. Sed natura videtur abhorruisse à comitate, ac Syracusanos intendere nimium solutos & delicatos laborasse. Quippe imminebat ei denuò Heraclides. qui ad consilium vocatus recusauit venire, priuatum se esse ferens, & in cœtu aliorum ciuium venturum ad concionem. Inde criminatus est Dionem, quòd non esset demolitus arcem, & populo Dionysii conditorium dissipare & proiicere reliquias, quum id pararet, non permisisset: adhæc euocaret consiliarios Corintho, collegas dedignans ciues. Et reuera accersiuerat Corinthios Dion, quam in mente habebat, facilius illis præsentibus constituturum se reipubl. formam sperans. Meditabatur autem effusam populi potestatem, quòd ea non respubl. sed rerumpubl. esset, vt ait Plato, nundinæ, coërcere, & Laconicam quandam Creticamque mistam formam ex populari arbitrio & regno, in qua optimatum ius esset, hique præsiderent & maxima quæque dispensarent, temperare & concinnare, quum Corinthios quoque rempubl. cerneret per optimates procurare, nec multa negotia tractare apud populum. Quum igitur hanc rem imprimis impugnaturum expectaret Heraclidem: qui aliàs inquietus, temporarius, & seditiosus erat: quos iamdudum cupientes eum interficere repressérat, his tunc conniuit: qui in domum illius irrumpentes obtruncauerunt eum. Tulit grauiter huius mortem populus. Quum splendidas exequias tamen ei Dion parasset, & comitante exercitu funus esset prosequutus, concionemque habuisset, intellexerunt motus ciuiles Heraclide & Dione vnà rempubl. gerentibus sedari nullo modo posse. Erat Dioni amicus quidam Athenienſis Callippus, quem non literatum commendatione ait Plato, sed initiationibus & circulatoria consuetudine notum ei & familiarem fuisse. Hic eum ad bellum sequutus honestum ordinem habebat, atque ingressus cum eo Syracusas est primus amicorum omnium coronatus, præbueratque se strenuum & insignem bellatorem. Qui quum amicis Dionis primatiis & optimis bello assumptis, sublatoque Heraclide, populum Syracusanum cerneret duce orbum,

A ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδος ὅλης ἀποβλεπούσης πρὸς αὐτὸν ἀνημεριῶντα, καὶ μηδὲν ὕστερον τῶν τότε νομιζόντων, μηδ' ὁπωσοῦν φανεστέρας τοῦ ἄλλου ἡγεμόνα τόλμης καὶ τύχης γεγενέναι δοκούσης, οὕτω παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐσθῆτι καὶ θεραπείᾳ καὶ τραπέζῃ μέτριον, ὡς εἴ τις ἐν Ἀκαδημίᾳ συνοικοῦντα μετὰ Πλάτωνος, οὐκ ἐν ξενικοῖς καὶ μισθοφόροις στρατιώταις, οἷς αἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πλησμοναὶ καὶ ἀπολαύσεις, τοῦ μεθ' ἡμέρας πόνων καὶ τῶν κινδύνων εἰσίν. ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν Πλάτων ἔγραφεν ὡς πρὸς ἕνα νῦν τὸν οἰκουμένης, τοῦτον ἅπαντες ἀποβλέπουσιν· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος (ὡς ἔοικεν) ἀφεώρα πρὸς ἓν χωρίον μιᾶς πόλεως, τὴν

B Ἀκαδημίαν, καὶ τοὺς αὐτόθι καὶ θεατὰς καὶ δικαστὰς ἐγίνωσκεν, οὔτε πρᾶξιν, οὔτε τόλμαν, οὔτε νίκην τινὰ θαυμάζοντας, ἀλλὰ μόνον εἰ κοσμίως καὶ σωφρόνως τῇ τύχῃ χρῆται, καὶ παρέχει μέτριον ἑαυτὸν ἐν πράγμασι μεγάλοις, ἀποσκοπούντας. τοῦ μὴν τοῦ τὰς ὁμιλίας ὄγκου καὶ τοῦ πρὸς τὸν δῆμον ἀτενοῦς ἐφιλονείκει μηδὲν ὑφεῖναι μηδὲ χαλάσαι· καίτοι τῶν πραγμάτων αὐτῷ χαίρειν τοῦ θεοῦ ὄντων, καὶ Πλάτωνος ἐπιμνήσθη, (ὡς εἰρήκαμεν) καὶ γράφοντος, ὅτι ἡ αὐθάδεια ἐρημία συνοικεῖ ὄντι. ἀλλὰ φύσει τε φαίνεται πρὸς τὸ πιθανὸν δυσκεράστῳ κεχρημένος, διὰ πάσης τε τοὺς Συρακουσίους ἄγαν ἀπειμένους καὶ δεδιότας θορυβούμενος πρὸς θορυβούμενος. ὁ γὰρ Ἡρακλείδης αὖθις ἐπέκειτο· καὶ πρῶτον μὲν εἰς συνέδριον τοῦ δεκαλούμενος, οὐκ ἐβούλετο βαδίζειν, ἰδιώτης ὢν, μετὰ τῶν ἄλλων ἐκκλησιάζειν πολιτῶν· ἔπειτα κατηγόρει τοῦ Διόνος ὅτι τὴν ἄκραν οὐ κατέσκαψεν, καὶ τῷ δήμῳ τὸ Διονυσίου πάφον ὁρμημένῳ λῦσαι, καὶ τὸν νεκρὸν ἐκβαλεῖν, οὐκ ἐπέτρεψεν· μεταπέμπεται δὲ ἐκ Κορίνθου συμβούλους καὶ συνοικήσοντας, ἀπαξιῶν τοὺς πολίτας. τῷ δὲ ὄντι μετεπέμπετο τοὺς Κορινθίους ὁ Δίων, ἣν ἐπενόει πολιτείαν, ῥᾷον ἐλπίζων καταστήσειν ἐκείνων τοῦ δεομένων. ἐπενόει δὲ τὴν μὲν ἄκρατον δημοκρατίαν, ὡς οὐ πολιτείαν, ἀλλὰ πανοπώλιον οὖσαν πολιτειῶν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, κωλύειν· Λακωνικόν τι καὶ Κρητικὸν σῆμα μιξάμενος ἐκ δήμου καὶ βασιλείας, ἀριστοκρατίαν ἔχων τὴν ὑπεστῶσαν καὶ βεβαιοῦσαν τὰ μέγιστα, καθιστάναι καὶ κοσμεῖν. ὁρῶν καὶ τοὺς Κορινθίους ὀλιγαρχικώτερόν τε πολιτευομένους, καὶ μὴ πολλὰ τῶν κοινῶν ἐν τῷ δήμῳ πράττοντας. ὡς οὖν μάλιστα πρὸς ταῦτα τὸν Ἡρακλείδην ἐναντιώσεσθαι προσεδόκα, καὶ τἄλλα παραχώδης καὶ ἀμετάθετος καὶ στασιαστὴς ὤν, ὃς πάλαι βουλομένους αὐτὸν ἐκώλυεν ἀνελεῖν, τούτοις ἐπέτρεψεν τότε· καὶ παρελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν

E ἀποκτιννύουσιν αὐτόν. ἐλύπησεν δὲ σφόδρα τοὺς Συρακουσίους ἀποθανών. ὅμως δὲ τοῦ Διόνος ταφάς τε λαμπρὰς ἐποιήσατο, καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος ἑπομένου προπέμψαντος τὸν νεκρὸν, εἶτα παλεχθέντος αὐτοῖς, συνέγνωσαν ὡς οὐ δυνατὸν τῷ παρεστῶτι παύσασθαι τὴν πόλιν, Ἡρακλείδου καὶ Διόνος ἅμα πολιτευομένων. τῷ δὲ εἷς ἑταῖρος τοῦ Διόνος ἐξ Ἀθηνῶν Κάλλιππος, ὃν φησιν ὁ Πλάτων οὐκ ἀπὸ παιδείας, ἀλλ' ἐκ μυσταγωγιῶν καὶ τῆς περιφερούσης ἑταιρείας γνώριμον αὐτῷ γενέσθαι καὶ συνήθη· μεταλαχὼν δὲ τῆς στρατείας, καὶ ἱππεύσας, ὥστε καὶ συνεισελθεῖν τοὺς Συρακουσίους πρῶτος τῶν ἑταίρων ἁπάντων, ἐστεφανωμένος, καὶ λαμπρὸς ἐν τοῖς ἀγῶσι καὶ ἐπίσημος. ἐπεὶ δὲ τῶν πρώτων καὶ βελτίστων φίλων τοῦ Διόνος αἰπλωμένων ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ τεθνηκότος Ἡρακλείδου, τόν τε δῆμον ἑώρα τῶν Συρακουσίων ἔρημον ἡγεμόνος ὄντα,

καὶ τοὺς στρατιώτας τοὺς μετὰ Διόνος παρεσκευάζετο αὐτῷ μάλιστα, μιαρώτατος ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ πανταπάσιν ἐλπίσας Σικελίαν ἄθλον ἕξειν τῆς ξενοκτονίας, ὡς δέ φασιν ἔνιοι, καὶ τάλαντα παρὰ λαβὼν εἴκοσι, τὸν φόνον μισθόν, ὡς δὲ τὸν πολεμίων, διέφθειρε καὶ παρεσκεύαζε τινὰς τῶν ξένων ἐπὶ τὸν Διῶνα, κακοηθεστάτῳ ἀρχῷ καὶ πανουργοτάτῳ ποιησάμενος. ἀεὶ γὰρ τινας φωνὰς τῶν στρατιωτῶν πρὸς ἐκεῖνον ἢ λελεγμένας δηθὲν ἀναφέρων, ἢ πεπλασμένας ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτῃ ἐξουσίαν ἔλαβεν ἀφ' ἑαυτοῦ πίστιν, ὥστ' ἐντυγχάνειν κρύφα καὶ διαλέγεσθαι μετὰ παρρησίας οἷς βούλοιτο κατὰ τοῦ Διόνος, αὐτοῦ κελεύοντος, ἵνα μηδὲ εἷς λανθάνῃ τῶν ὑπουλοτάτων καὶ δυσμενῶς ἐχόντων. ἐκ δὲ τούτων συνέβαινε τοὺς μὲν πονηροὺς καὶ νοσοῦντας διείσκειν ταχὺ καὶ συνιστάναι τὸν Καλλίππου· εἰ δέ τις ἀπωσάμενος τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ τὸν πεῖραν δοῦναι πρὸς τὸν Διῶνα, μὴ παράσχοιεν μηδὲ χαλεπαίνειν ἐκεῖνον, ὡς ἂν πρὸς ἐπαίτου τοῦ Καλλίππου φαίνοντος. συνισταμένης δὲ τῆς ἐπιβουλῆς, φάσμα γίνεται τῷ Διόνι μέγα δὲ τεραῶδες. ἐτύγχανε μὲν δὴ ὀψὲ τῆς ἡμέρας καθεζόμενος ἐν παστάδι τῆς οἰκίας, μόνος ὢν πρὸς ἑαυτὸν τὴν διάνοιαν· ἐξαίφνης δὲ ψόφου γενομένου, πρὸς θατέρῳ πέρατι τῆς στοᾶς ἐπιβλέψας ἔτι φωτὸς ὄντος, εἶδε γυναῖκα μεγάλην στολῇ μὲν καὶ προσώπῳ μηδὲν ἐκκρίνουσαν βακχικῆς παραλλάττουσαν, σαίρουσαν δὲ καλαμίνῃ λίνῃ τὴν οἰκίαν. ἐκπλαγεὶς δὲ δεινῶς καὶ πρόφοβος γενόμενος, μετεπέμψατο τοὺς φίλους, καὶ διηγεῖτο τὴν ὄψιν αὐτοῖς· καὶ παραμένειν ἐδεῖτο καὶ συνυκτερεύειν, πανταπάσιν ἐκπεπληγμένος ἔχων, καὶ δεδοικὼς μὴ πάλιν εἰς ὄψιν αὐτῷ μονωθέντι ἕτερας ἀφίκηται. τοῦτο μὲν οὖν αὖθις οὐ συνέπεσεν. μετ' ἡμέρας ὀλίγας ὁ υἱὸς αὐτοῦ κεδνὸν ἀντίπαις ὤν, ἐκ τινος λύπης καὶ ὀργῆς, μικρὰν καὶ παιδικὴν ἀπαρχὴν λαβούσης, ἔρριψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ στέγους ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ διεφθάρη. ἐν τοιούτοις δὲ τοῦ Διόνος ὄντος, ὁ Κάλλιππος ἐπὶ μᾶλλον εἴχετο τῆς ἐπιβουλῆς· καὶ λόγον εἰς τοὺς Συρακουσίους ἐξέδωκεν ὡς ὁ Διῶν ἄπαις γεγονὼς, ἔγνωκε τὸν Διονυσίου καλεῖν Ἀπολλοκράτην, καὶ ποιεῖσθαι διάδοχον, ἀδελφιδοῦν μὲν ὄντα τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, θυγατριδοῦν δὲ τῆς ἀδελφῆς. ἤδη δὲ καὶ τὸν Διῶνα καὶ τὰς γυναῖκας ὑπόνοια τῶν τεραπευόντων εἶχε, καὶ μυστικὰς ἐλίγνοντο πυλαχόθεν· ἀλλ' ὁ μὲν Διῶν (ὡς ἔοικεν) ἐπὶ τοῖς κατὰ τὸν Ἡρακλείδου ἀθυμίᾳ, καὶ τὸν φόνον ἐκεῖνον, ὡς ἵνα τοῦ βίου καὶ τῶν πραξέων αὐτῷ κηλῖδα τεκμηριούμενος, διεχρεμίνων ἀεὶ καὶ βαρυνόμενος, εἶπεν ὅτι πολλάκις ἤδη θνήσκειν ἕτοιμός ἐστιν, καὶ παρέχειν τῷ βουλομένῳ σφάττειν αὐτὸν, εἰ ζῶν δεήσει μὴ μόνον τοὺς ἐχθροὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους φυλαττόμενον τὰς δὲ γυναῖκας ὁρῶν ὁ Κάλλιππος ἐξεταζούσας ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, καὶ φοβηθεὶς, ἦλθεν πρὸς αὐτὰς, δεηθεὶς καὶ δακρύων, καὶ πίστιν ἐν βουλόμενος, διδόναι βουλόμενος. αἱ δὴ ἠξίουν αὐτὸν ὀμόσαι τὸν μέγαν ὅρκον. ἐν δὲ τοιούτοις· καταβὰς εἰς τὸ τῶν θεσμοφόρων τέμενος ὁ διδοὺς τὴν πίστιν, ἱερὰν λίνων γενομένων, περιβάλλεται τὴν πορφυρίδα τῆς θεοῦ, καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην ἀπόμνυσι. ταῦτα ποιήσας ὁ Κάλλιππος πάντα, καὶ τὸν ὅρκον ἀπομόσας, οὕτω κατεγέλασε τῶν θεῶν, ὥστε περιμείνας τὴν ἑορτὴν ἧς ὤμοσε θεοῖς, δρᾷ τὸν φόνον ἐν τοῖς κυρείοις· οὐδὲν ἴσως τὸ περὶ τὴν ἡμέραν τῆς θεοῦ ποιησάμενος, ὡς ἀσεβουμένης πάντως, εἰ καὶ κατ' ἄλλον χρόνον ἔσφαττε τὸν μύστην αὐτῆς ὁ μυσταγωγός. ὄντων δὲ πλειόνων ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς πράξεως, καὶ καθεζομένου Διόνος ἐν οἰκήματι κλίνας λινὰς ἔχοντι μετὰ τῶν φίλων,

A & Dionis milites ſui cupidos, homo ſceleratiſſimus, qui prorſus Siciliam interfecti hoſpitis habiturum ſe ſperabat præmium : &, vt aliqui commemorant, inſuper viginti talenta cædis acceperat ab hoſtibus mercedem : nonnullos mercenarios milites ſolicitauit & ſubornauit in Dionem, atque hoc improbiſſimum callidiſſimumque exordium fecit. Deferebat quotidie militum quaſdam apud ipſum voces aut verè emiſſas aut confictas ab ſe. Qua re ob habitam ei fidem tantum homini permiſſum vt quibuſcum vellet clàm congrederetur, & in colloquio detraheret Dioni, ipſius iuſſu, ne vllus lateret maleuolorum & infenſorum. Hinc accidit vt breui improbos & ægros extricaret Callippus conglobaretque : vbi verò quis ſolicitatum ſe Dioni renuntiaret, ne commoueretur ille neque offenderetur, quaſi exequeretur iuſſa eius Callippus. Dum coniuratio coitur, ſpectrum eſt Dioni immane & monſtrificum oblatum. Sedebat fortè diei ſero domi in porticu cogitabundus. Ibi ſtrepitu repentè facto reſpiciens clara adhuc luce ad alteram porticus partem, conſpexit grandem mulierem cultu & facie nihil à tragica abhorrentem furia, quæ verrebat ſcopis domum. Ille vehementer perculſus & trepidans, acciuit amicos, viſumque iis narrauit, atque orauit apud ſe vt permanerent & pernoctarent, quòd planè extorpeſceret, timens ne ſi ſolum reliquiſſent, iterum ſibi obuerſaretur monſtrum. Cæterùm id non eſt reuerſum, ſed filius eius ferè adultus per dolorem aliquem animi & iram ex parua & puerili ortam occaſione de faſtigio domus præcipitauit ſe in caput, & interiit. Hac icto calamitate Dione, vrſit magis ac magis inſidias Callippus, rumoremque diſſipauit inter Syracuſanos orbum iam liberis Dionem, Dionyſii filium Apollocratem, qui fratris vxoris ſuæ filius & nepos ſororis eſſet, accire & facere ſtatuiſſe ſucceſſorem. Iam Dioni quoque & fœminis oblata ſuſpicio inſidiarum erat, atque hæ omni ex parte detegebantur. Verùm Dion, vt ego arbitror, Heraclidis nece dolens, eamque, vt aliquam vitæ & rebus ſuis geſtis aſperſam labem, ægrè ac moleſtè ferens, demonſtrauit cupere ſæpius iam ſe ſubire mortem, iugulumque cuiuis præbere, ita ſi viuendum foret ſibi, vt non tantùm ab inimicis, ſed etiam cauendum eſſet ab amicis. Porrò mulieres aduertens Callippus acriter rem perſcrutari, territusque, adiit eas, inficians rem lacrymansque, & quam vellent cunque fidem offerens dare. Illæ poſtulauerunt vt magnum iuramentum peragereret. Id eſt huiuſcemodi : Qui fidem daturus eſt, templum Cereris & Proſerpinæ ingreſſus, ſacris quibuſdam peractis veſtem deæ purpuream induit, ſumptaque ardenti tæda adiurat. Hæc Callippus quum omnia egiſſet, & iuramento factum negaſſet, vſqueadeo contempſit deas, vt expectato deæ, per quam iuratus fuerat, die feſto cædem patraret Proſerpinalibus : Atque illum ipſum diem deæ ſolennem floccifecit fortaſſe vt religionem eius prorſus violaturus, ſi vel alio tempore myſtam eius myſtagogus iugularet. Quum eſſent autem permulti in coniuratione, & in triclinio ſederet Dion cum amicis,

pars domum foris cinxerunt, alii oſtio ædium & feneſtris admouerunt ſe. Illi qui manus ei illaturi erant, Zacynthii, tunicati abſque gladiis ſunt ad eum ingreſſi. Simul illi qui extra ſtabant, fores attraxerunt, obditasque tenuerunt. Alii Dionem adorti inſtiterunt eum ſuffocare & ſtrangulare. Vt nihil profecerunt, gladium poſtulauerunt. Verùm aperire nemo audebat fores. Multi enim erant intus cum Dione, quorum quiſque, ſi illum proieciſſet, ſeruaturum ratus ſemetipſum, dubitauit ei opem ferre. Interpoſita mora Lycon Syracuſanus porrigit per feneſtram vni Zacynthiorum pugionem, quo victimæ modo Dionem oppreſſum iamdudum & obſtupefactum iugulauerunt. Mox ſororem eius cum vxore prægnante coniecerunt in carcerem, contigitque vxori eius ærumnoſiſſimæ puerperæ filium edere in carcere: quem educare de conſenſu cuſtodum aggreſſæ ſunt, quum exagitaretur iam rerum motibus Callippus. Siquidem initiò quum Dionem interfeciſſet, inclytus fuit, & rerum Syracuſis potitus eſt, ſcripſitque id ad ciuitatem Athenienſem, quam tanto admiſſo piaculo maximè debuerat ſecundùm deos vereri & tremere. Sed verum videtur illud dictum, eam vrbem viros qui virtutem ſectantur, optimos, & qui vitia, teterrimos ferre: ſicut tellus eorum optimum mel, & cicutam edit exitioſiſſimam. Haud diu tamen ſuperſtes fuit Callippus fortunæ & deorum ſuggillatio, quaſi conniuentium homini tanto flagitio imperium & opes paranti, ſed breui dignas pœnas dedit. Nam Catanam quum contenderet capere, protinus amiſit Syracuſas. Quo tempore dixiſſe referunt eum, miſſa è manibus vrbe ſe tyrocneſtim (*culter eſt quo inciditur caſeus*) cepiſſe. Hinc adortus Mamertinos, maxima militum ſuorum parte deſiderata, in quibus erant Dionis interfectores, nulloque Siciliæ oppido eum recipiente, ſed infeſtis & deteſtantibus omnibus, occupauit Rhegium. Ibi egenus, & mercenarium militem malignè tolerans, à Leptine & Polyperchonte eodem fortè gladio quo percuſſum ferunt Dionem, interfectus eſt. Agnitus gladius modò fuit. Nam breuis ſicut Laconici fuit & opificio ſcitè fabrefactus. Hoc perſoluit Callippus ſupplicium. Ariſtomachen & Areten, vt ex vinculis liberatæ fuerunt, Syracuſanus Icetes, qui ex Dionis amicis fuerat, accepit. Hic eas fouit aliquandiu fideliter & honeſtè. verùm à Dionis inimicis inductus, parato eis nauigio, quaſi eas eſſet in Peloponneſum amandaturus, præcepit vt in curſu interficerentur atque in pontum proiicerentur. Alii viuas adhuc aiunt ſubmerſas, vnaque cum his infantem. Sed & hic pœnas pependit flagitiorum. Quippe captum Timoleon necauit. Inſuper duas eius filias Syracuſani Dioni parentantes occiderunt, de quibus in vita Timoleontis diſſeruimus ſigillatim.

A οἱ μὲν ἔξω τῆ οἰκίας προέσησαν, οἱ δὲ πρὸς τῆ θύραις τῆ οἴκου καὶ τῆ θυείσιν ἦσαν. αὐλοὶ δὲ οἱ προσφέρειν τὰς χεῖρας μέλλοντες Ζακύνθιοι, παρῆλθον ἄνευ ξιφῶν σὺν τοῖς χιτῶσιν. ἅμα δὲ οἱ μὲν ἔξω τὰς θύρας ὀπισθασάμενοι κατεῖχον. οἱ δὲ τῷ Διόνι προσπεσόντες, κατέχειν ἐπειρῶντο, καὶ συνταίβειν αὐτόν. ὡς δ' οὐδὲν ἐπράττον, ἤτουν ξίφος. οὐδεὶς δ' ἐτόλμα τὰς θύρας ἀνοῖξαι. συχνοὶ γὰρ ἦσαν ἔνδον οἱ μετὰ τῆ Διόνος· ὧν ἕκαστος οἰόμενος, εἰ ἐκεῖνον προέηται, σῴζειν ἑαυτὸν, οὐκ ἐτόλμα βοηθεῖν. σῴζειν δὲ βουλόμενος, Λύκων Συρακόσιος ὀρέγει τινὶ τῆ Ζακυνθίων σῴζειν τῆ θυείδος ἐγχειρίδιον, ᾧ καθάπερ ἱερεῖον τῆ Διόνα κατῆμενον πάλαι καὶ δεδιπόμενον, ἀπέσφαξαν. αὐθὶς δὲ καὶ τῆ ἀδελφῆ μετὰ τῆ γυναικὸς ἐγκύμονος οὔσης εἰς τῆ εἱρκτῆ ἐκέβαλον. καὶ συνέβη τῆ γυναικὶ πλημονέσταλα λοχευθείσῃ, τεκεῖν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ παιδάριον ἄρρεν. ὅπερ καὶ θρέψαι μᾶλλον παρεβάλλοντο, πείσασαι τὰς φύλακας, ἤδη τῆ Καλλίππου θορυβουμένῃ τοῖς πράγμασιν. ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ ἀποκτείνας τὸν Διόνα, λαμπρὸς ἦν, καὶ κατεῖχεν τὰς Συρακούσας· καὶ πρὸς τῆ Ἀθηναίων ἔγραψε πόλιν, ἣν μάλιστα μετὰ τοὺς θεοὺς ὤφειλεν αἰδεῖσθαι καὶ δεδιέναι, τηλικούτῃ μίσει ἀφάμενος. ἀλλ' ἔοικεν ἀληθὲς λέγεσθαι τὸ

B

C τῆ πόλιν ἐκείνῃ φέρειν ἄνδρας ἀρετῆ τε τοὺς ἀγαθοὺς, ἀεί-σους, καὶ κακίᾳ τοὺς φαύλους, πονηροτάτους. καθάπερ αὐτῆ καὶ ἡ χώρα κάλλιστον μέλι, καὶ κώνειον ἀκυμοροῦντα δυναδίδωσιν. ὁ μὲν πολὺ χρόνον ὁ Κάλλιππος ἔγκλημα τῆ τύχης καὶ τῆ θεῶν ἐφείλω, ὡς ἐφεωρώντων, ἐξ ἀσεβήματος ἀνθρώπῳ τηλικούτῳ κτώμενον ἡγεμονίας καὶ πράγματα. ταχὺ δὲ ἀξίαν δίκην ἔδωκεν. ὁρμήσας μὲν γὰρ Κατάνην λαβεῖν, αὐθὶς ἀπέβαλε τὰς Συρακούσας. ὅτε καὶ φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ὅτι πόλιν ἀπολωλεκὼς, τυρόκνησιν εἴληφεν. ὑπεδέχετο δὲ Μεσσηνίοις, καὶ τοὺς πλείστους τραπεζίτας ἀπολέσας σὺν οἷς ἦσαν οἱ Διόνα

D

καταπτείναντες· ἐνδεεμίας δὲ πόλεως αὐτὸν σὺν Σικελίᾳ προσδεχομένης, ἀνὰ μισούντων ἀπάντων καὶ προσδεχομένων, Ῥήγιον κατέχεν. ἐκεῖ δὲ λυπρῶς πρᾶττων, καὶ κακῶς φέρων τοὺς μισθοφόρους, ὑπὸ Λεπτίνου καὶ Πολυπέρχοντος ἀνῃρέθη, χρησαμένων ξιφιδίῳ κατὰ τύχην, ᾧ καὶ Διόνα πληγῶν φασιν. ἐγνώσθη δὲ τῆ μεγέθει. βραχὺ γὰρ ἦν, ὥσπερ τὰ Λακωνικὰ, καὶ τῆ κατασκευῆ τῆ τέχνης εἰργασμένον γλαφυρῶς καὶ πρεπῶς. τοιούτῳ μὲν οὖν τίσιν Κάλλιππος ἔδωκεν. τῆ δὲ Ἀρισταμάχῳ καὶ τῆ Ἀρετῆ, ὡς ἀφείθησαν ἐκ τῆ εἱρκτῆς, ἀναλαβὼν Ἱκέτης ὁ Συρακόσιος, εἷς τῆ Διόνος φίλων γεγονὼς, ἐδόκει πιστῶς καὶ καλῶς προσέχειν· εἶτα συμπεισθεὶς ὑπὸ τῆ Διόνος ἐχθρῶν, καὶ παρασκευάσας πλοῖον αὐταῖς, ὡς εἰς

E

Πελοπόννησον ἀποσταλησομένας, ἐκέλευσεν, κατὰ πλοῦν ἀποσφάξαντας, ἐκβαλεῖν εἰς τῆ θάλασσαν. οἱ δὲ ζώσας ἔτι καταπονηθείσας λέγουσι, καὶ τὸ παιδίον μετ' αὐτῆ. προσῆλθε δὲ καὶ τούτῳ ἀξία ποινὴ τῆ τολμηθέντων. αὐτός τε γὰρ ὑπὸ Τιμολέοντος ἁλοὺς ἀπέθανε, καὶ θυγατέρας δύο προσαπέκτειναν αὐτῆ Διόνι πυρφορῶντες οἱ Συρακόσιοι. περὶ ὧν ἐν τῷ Τιμολέοντος βίῳ καθ' ἕκαστα γέγραπται.

A

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΒΡΟΥΤΟΣ.

ΜΑΡΚΟΥ ὁ Βρούτου πρόγονος ἦν Ἰούνιος Βροῦτος, ὃν ἀνέθησαν ἐν Καπιτωλίῳ χαλκῆν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, μέσον τῶν βασιλέων, ἐστασμένον ξίφος, ὡς βεβαιότατα καταλύσαντα Ταρκυνίους. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ὥσπερ τὰ ψυχρήλατα τῶν ξιφῶν, σκληρὸν ἐκ φύσεως καὶ ἀμαλακὸν ἔχων ὑπὸ λόγου τὸ ἦθος, ἀεὶ παιδοφονίας ἐξώκειλε τῷ θυμῷ τῷ κατὰ τῶν τυράννων· οἱ δὲ ὑπὲρ ὧν γράφεται ταῦτα, παιδείᾳ καὶ λόγῳ διὰ φιλοσοφίας καταμίξας τὸ ἦθος, καὶ τὴν φύσιν ἐμβεβιασμένην καὶ πρᾶον οὖσαν ἐπεγείρας ταῖς πρακτικαῖς ὁρμαῖς, ἐμμελέστατα δοκεῖ κατεσκευάσαι πρὸς τὸ καλόν. ὥστε καὶ τοὺς ἀπεθανατωμένους αὐτῷ διὰ τὴν πρὸς Καίσαρα συνωμοσίαν, εἴ τι θρυλούμενον ἡ πρᾶξις εἶχεν, Βρούτῳ προσάπτειν, τὰ δυσχερέστατα τῶν γενομένων βέπειν εἰς Κάσσιον, οἰκεῖον μὲν ὄντα Βρούτου καὶ φίλον, ἁπλοῦν τὸν τρόπον καὶ καθαρὸν οὐχ ὁμοίως. Σερβιλία τοῖνυν ἡ μήτηρ ἀνέφερε τὸ γένος εἰς Ἅλαν Σερβίλιον, ὃς, Μαλλίου Σπορίου τυραννίδα κατασκευαζομένου, καὶ παράπτοντος τὸν δῆμον, ἐγχειρίδιον λαβὼν ὑπὸ μάλης προῆλθεν εἰς ἀγορὰν· καὶ παρελθὼν τῷ Μαλλίῳ πλησίον, ὡς ἐντυγχάνειν τι μέλλων καὶ παραλέγεσθαι, προσνεύσαντα πατάξας ἀπέκτεινεν. τοῦτο μὲν οὖν, ὁμολογούμενόν ἐστιν. ὁ δὲ πατρῷον γένος, οἱ μετὰ τὸν Καίσαρος φόνον ἔνθραυνά καὶ δυσμένειαν ἀποδεικνύμενοι πρὸς Βροῦτον, οὐ φασιν εἰς τὸν ἐκβαλόντα Ταρκυνίους ἀνήκειν· (οὐδὲν γὰρ ἐκείνῳ λειφθῆναι γένος ἀνελόντι τοὺς υἱούς) ἀλλὰ δημότου τινὸς οἰκονόμου υἱὸν ὄντα Βρούτου πατρὸς καὶ πρόσω εἰς ἀρχοντα προελθεῖν. Ποσειδώνιος δὲ ὁ φιλόσοφος τοὺς μὲν ἐπιλυσίους φησὶν ἀπολέσθαι τοῦ Βρούτου παῖδας, ὡς ἱστόρηται, πρότερον ὑπὸ λειφθῆναι νήπιον, ἀφ' οὗ τὸ γένος ἐφυτεύθη· καὶ τῶν γε καθ' αὐτὸν ἐκ τῆς οἰκίας γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀναφέρειν ἐνίοις πρὸς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Βρούτου τὴν ὁμοιότητα τῆς ἰδέας. περὶ μὲν οὖν τούτων τοσαῦτα. Σερβιλίας τῆς Βρούτου μητρὸς ἀδελφὸς ἦν Κάτων ὁ φιλόσοφος, ὃν μάλιστα Ῥωμαίων ἐζήλωσεν οὗτος, θεῖον ὄντα, καὶ πενθερὸν ὕστερον γενόμενον. τῶν δὲ Ἑλληνικῶν φιλοσόφων οὐδενὸς μὲν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀνήκοος ἦν οὐδὲ ἀμαθέστερος, ἀφαφερόντως δ' ἐσπουδάκει πρὸς τοὺς ἀπὸ Πλάτωνος· καὶ τὴν νέαν καὶ μέσην λεγομένην Ἀκαδημίαν οὐ πάνυ προσιέμενος, ἀξιόπιστος δ' παλαιᾶς· καὶ διετέλει θαυμάζων μὲν Ἀντίοχον τὸν Ἀσκαλωνίτην, φίλον ὄντα καὶ συμβιωτὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πεποιημένος Ἀρίστωνα, ἄνδρα τῇ μὲν ἐν λόγοις ἕξει πολλῶν φιλοσόφων λειπόμενον, ὑπαξίᾳ δὲ καὶ πραότητι τοῖς πρώτοις ἐνάμιλλον. ὁ δὲ Ἔμπυλος, (ὃν καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ οἱ φίλοι μέμνηνται πολλάκις ὡς συμβιώσαντος αὐτῷ) ῥήτωρ μὲν ἦν, καὶ καταλέλοιπεν μικρὸν μὲν, οὐ φαῦλον ὑπόμνημα περὶ τοῦ Καίσαρος ἀναιρέσεως, ὃ Βροῦτος ἐπιγέγραπται. Ῥωμαϊστὶ μὲν οὖν ἤσκητο πρὸς τὰς ἐξόδους καὶ τοὺς ἀγῶνας ἱκανῶς ὁ Βροῦτος·

Μαλλίου Σπορίου

B

C

D

E

F

PLVTARCHI M. BRVTVS.

M. BRVTVS stemma ad Iunium Brutum refert generis autorem, cui prisci Romani in Capitolio mediam inter reges posuere statuam ex ære, quæ strictum tenet ensem, quòd fortissimè regno pepulisset Tarquinios. Cæterùm ille, gladiorum instar qui candentes frigida extincti sunt, duris pręditus natura non ex literarum cultura mollibus moribus, vsque in liberorum cædem ira aduersus tyrannos prouectus est. At hunc, super quo hîc tractamus, qui doctrina & philosophiæ præceptis mores temperauerat, ingeniumq; solidum & lene excitauerat negotiorum motu, ad virtutem decentissimè comparatum apparet fuisse. Vnde qui ei coniurationis in Cæsarem causa infesti fuere, siquid esset gestum præclarè, adscripserunt Bruto, atrocissima quæq; Cassio tulerunt expensa, familiari Bruti & amico, haud perinde simplicium tamen morum neq; integrorum. Mater eius Seruilia genus repetebat à Seruilio Hala, qui Spurio Manlio tyrannidem moliente ac seditionem concitante, pugionē sub ala ferens in forum processit, & propè illi assistens, quasi haberet quod cum eo ageret & cōferret, caput inclinantem percussit interfecitque. Verùm hoc in confesso est. Paternā verò stirpem eius illi qui ob necem Cæsaris inimicitiam aliquam & odium cum Bruto exercuerunt, negant Tarquinii exactorem contingere. nullam enim contendunt ab illo qui filios interfecerat, superstitem sobolem relictam, sed plebeium hunc Bruti dispensatoris fuisse filium, atque non ita dudum ad magistratus aspirasse. At Posidonius philosophus filios Bruti adultos, vt proditum est memoriæ, fuisse memorat interfectos: tertium verò relictum infantem, à quo genus propagatum. Nonnullos etiam æqualium suorum, qui ex ea gente erant, clarorum virorum, repræsentasse facie Bruti statuam. Verùm hactenus de his. Seruiliæ Bruti matris Cato philosophus frater fuit, quem inter Romanos hic potissimùm auunculum & pòst socerum est æmulatus. A philosophorum Græcorum nulla secta, vt semel dicam, audienda peregrinus aut alienus fuit, præcipuè verò assectarum Platonis extitit studiosus. Ac noua & media, quam vocant, Academia parum probata, veterem sectatus est, & Antiochum quidem Ascalonitem in admiratione habuit perpetuò, fratrem verò eius amicum & conuictorem parauit Aristonem, eruditionis sanè excellentia multis philosophis inferiorem: at modestia & placiditate comparem vel principibus. Empylus, cuius & ipse in epistolis & eius amici frequentem faciunt mentionem velut vsi Bruti contubernio, orator fuit. Hic commentarium reliquit de Cæsaris nece exiguum, sed non inelegans, quod Brutus est inscriptum. Latinè fuit Brutus, ad castrensem & forensem dictionem satis exercitatus:

Græcè

Græcè verò concisam & Laconicam dicendi brevitatem notatus est in epistolis interim captasse. Velut quũ iam bellum suscepisset, scribit Pergamenis, Dolabellæ audio vos pecuniam dedisse: quam si vltrò dedistis, fateamini nos læsisse: sin inuiti, ostendite id sponte nobis dando. Rursus Samiis, Consilia vestra secura, munerum functio segnis, quem horũ finem expectatis? Et de Patarensibus in alia: Xanthii beneficium meum despiciẽtes, desperationis suæ habuerunt patriã sepulchrũ. Patarenses, qui se in fidem meam cõtulerunt, nusquam desiderant in administrandis rebus suis libertatẽ. Igitur licet vobis quoque vel Patarensiũ iudicium vel fortunam legere Xanthiorum. Atq; notarum genus epistolarũ eius huiuscemodi est: Adolescens adhuc auunculum Catonem in Cyprum contra Ptolemæum missum comitatus est. Quum Ptolemæus mortem sibi ipse consciuisset, Cato ipse necessariò Rhodi commorans præmiserat iam amicum quendam Canidium ad pecuniam seruandam. Quem veritus non temperatas habiturum manus, scripsit Bruto vt quamprimùm ex Pamphylia nauigaret in Cyptũ. Illic enim colligendi sui ex imbecillitate gratia agebat. Quam profectionem suscepit perinuitus, tum Canidii verecundia, vt ignominiosè à Catone abiecti, tum prorsus eiuscemodi actum & procurationem, vt pote iuuenis & literis deditus, neque liberalem censens neque se dignam. Attamen ita curam hic intendit vt fuerit à Catone commendatus, opibusque illis in argentum redactis magnam pecuniæ partem Romam deportauit. Postquam armis Pompeii & Cæsaris atque imperii commotione diuulsa respub. est, habebatur partes Iulianas sequuturus. nam pater eius antè fuerat per Pompeium interfectus. Verùm quòd reip. potius vellet quàm suæ rationem ducere, & Pompeii existimaret quàm Cæsaris ad sumenda arma honestiorem causam esse, aggregauit se ad illum, licet antea occurrentem nõ salutasset Pompeium, pro piaculo habens interfectorem appellare parentis. Ac tunc vt patriæ duci submisit se ei, ac cũ Sestio in Siciliam, qui eam prouinciam fuerat sortitus, legatus profectus est. Sed quum nihil illic geri præclari posset, Pompeius autem & Cæsar castris castra collata haberent de summa decertantes, vltrò ad periculi societatẽ accurrit in Macedoniam: memorantq; lætum tum Pompeium & obstupescentem eius aduentu omnibus aspicientibus assurrexisse ei ex sella, ac sicut vnum ex primoribus fuisse cõplexum. In castris diem, nisi quantum cum Pompeio esset, in literis & libris ponebat, non solùm alio tempore, sed & sub pugnam Pharsalicam. Adulta æstas erat & æstus ingens, ac castra locis paludinosis habebant. Quòd verò Bruto ministri non citò apportassent tentorium, labore hic confectus tandem meridie vnxit se, & paululum cibi cepit, aliisq; aut quiescentibus, aut cogitantibus & solicitis de euentu pugnæ, vsq; ad vesperum scripsit, Polybii compendium commentans. Ferunt Cæsari illum magnæ curæ fuisse, ducibusq; suis præcepisse in pugna, ne interficerent Brutum, sed parcerent ei: quem, si vltro se dederet, deducerent ad ipsum: sin repugnaret instantibus, mitterent eum, neque vim afferrent.

A Ἑλλωνιστὶ ὀλίγα τῶν ἀποφθεγματικῶν καὶ λακωνικῶν ἐπιτηδεύων βραχυλογίαν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἐνιαχοῦ θαυμάσιος ἐστιν, οἷον ἤδη καθεστηκὼς εἰς τὸν πόλεμον γράφει Περγαμηνοῖς, Ἀκούω ὑμᾶς Δολοβέλλα δεδωκέναι χρήματα. ἃ εἰ μὲν ἑκόντες ἔδοτε, ὁμολογεῖτε ἀδικεῖν. εἰ δ' ἄκοντες, ἀποδείξατε, πῶς ἐμοὶ ἑκόντες δοκῶμεν. Πάλιν Σαμίοις, Αἱ βουλαὶ ὑμῶν ὀλίγωρεῖ, αἱ ὑπουργίαι βραδεῖαι. τί τούτων τέλος ἐννοεῖτε; Καὶ περὶ Παταρέων ἑτέρων, Ξανθίοι τὸν ἐμὸν εὐεργεσίαν ὑπεριδόντες, πάθος ἀπονοίας ἐθήκασι τῇ πατρίδι· Παταρεῖς δὲ πιστεύσαντες ἑαυτοὺς ἐμοὶ, οὐδὲν ἐλλείπουσι διοικοῦντες τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐλευθερίας. ἐξὸν οὖν καὶ ὑμῖν, ἢ τῶν Παταρέων κρίσιν ἢ τῶν Ξανθίων τύχην ἐλέσθαι. Ὁ μὲν οὖν τῶν θαυμασίων λόγος ἐπιστολίων τοιοῦτός ἐστιν. ἐπὶ δὲ μειράκιον ὢν Κάτων τῷ θείῳ συναπεδήμησεν εἰς Κύπρον ὑπὸ Πτολεμαῖον ἀποσταλέντι. Πτολεμαίου δὲ διαφθείραντος ἑαυτὸν, ὁ Κάτων αὐτὸς ἐν Ῥόδῳ διατριβὴν ἔχων ἀναγκαίαν, ἔτυχεν μὲν ἤδη τινὰ τῶν φίλων Κανίνιον ἐπὶ τὴν τῶν χρημάτων φυλακὴν ἀπεσταλκώς· δείσας δὲ ἐκεῖνον, ὡς οὐκ ἀφεξόμενον κλοπῆς, ἔγραψε τῷ Βρούτῳ, πλεῖν τὸν ταχίστην εἰς Κύπρον ἐκ Παμφυλίας. ἐκεῖνος δὲ ἑαυτὸν ἀναλαμβάνων ἔκ τινος ἀσθενείας δῆλος. ὁ δὲ καὶ μάλα ἄκων ἔπλευσεν, τόν τε Κανίνιον αἰδούμενος, ὡς ἄτιμος ἀποβριμμένος ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, καὶ ὅλως τὴν τοιαύτην ἐπιμέλειαν καὶ διοίκησιν, ἅτε δὴ νέος ὢν καὶ λόγοις ἐσχολακὼς, οὐκ ἐλευθέριον οὐδ' ἑαυτῷ πρέπουσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ταῦτα σωφρονήσας ἑαυτὸν, ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἐπῃνέθη· καὶ τῆς οὐσίας ἐξαργυρισθείσης, ἀναλαβὼν τὰ πλεῖστα τῶν χρημάτων εἰς Ῥώμην ἔπλευσεν. ἐπεὶ δὲ τὰ πράγματα διέστη, Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἐξενεγκαμένων τὰ ὅπλα, καὶ τῆς ἡγεμονίας παραχθείσης, ὑπόδοξος μὲν ἦν αἱρήσεσθαι τὰ Καίσαρος, (ὁ γὰρ πατὴρ αὐτοῦ διὰ τὸν Πομπήιον ἐτεθνήκει πρότερον) ἀξιοῦν δὲ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ὑπὲρ πρόθυμον ποιεῖσθαι, καὶ τὸν Πομπήιου νομίζων ὑπὲρ ὅθεν βελτίονα πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι τοῦ Καίσαρος, ἐκείνῳ προσέθετο. καίτοι προτέρου ἀπαντήσας, οὐδὲ προσεῖπε τὸν Πομπήιον, ἄγος ἡγούμενος μέγα, πατροφονεῖν παραλέγεσθαι· τότε δὲ ὡς ἄρχοντι τῆς πατρίδος ὑποτάξας ἑαυτὸν εἰς Σικελίαν ἔπλευσε παρεσβευτὴς, μετὰ Σηξίου τοῦ λαχόντος τὴν ἐπαρχίαν. ὡς δὲ ἐκεῖ πράττειν οὐδὲν εἶχε μέγα, καὶ συνήεσαν εἰς ταὐτὸ ἤδη Πομπήιος καὶ Καῖσαρ ἀγωνιζόμενοι περὶ τῶν ὅλων, ἦκεν εἰς Μακεδονίαν ἐθελοντὴς τοῦ κινδύνου μεθέξων. ὅτε καὶ φασὶ Πομπήιον ἡσθέντα καὶ θαυμάσαντα, προσιόντος αὐτοῦ καθεζόμενον ἐξαναστῆναι, καὶ περιβαλεῖν ὡς κρείττονα, πολλῶν ὁρώντων. ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ, τῆς ἡμέρας ὅσα μὴ Πομπηίῳ συνῆν, περὶ λόγους καὶ βιβλία διέτριβεν, οὐ μόνον τὸν ἄλλον χρόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἄλλης μεγάλης μάχης. ἐν μὲν ἀκμὴ θέρους, καὶ καῦμα πολὺ, πρὸς ἑλώδεσι χωρίοις στρατοπεδευόντων· τῷ δὲ Βρούτῳ οὐ ταχέως ἦκον οἱ τὸν σκηνὴν κομίζοντες. ἐκπονηθεὶς δὲ περὶ ταῦτα, μεσημβρίας μόλις ἀλειψάμενος καὶ φαγὼν ὀλίγα, τῶν ἄλλων ἢ καθευδόντων, ἢ πρὸς ὑπονοίᾳ καὶ φροντίδι τοῦ μέλλοντος ὄντων, αὐτὸς ἄχρι τῆς ἑσπέρας ἔγραφε, συντάττων ὑπόμνημα Πολυβίου. λέγεται δὲ Καῖσαρ οὐκ ἀμελεῖν τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ καὶ προειπεῖν τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν ἡγεμόσιν ἐν τῇ μάχῃ, μὴ κτείνειν Βροῦτον, ἀλλὰ φείδεσθαι· καὶ προσαγόντα μὴ ἑκουσίως, ἄγειν· εἰ δὲ ἀπομάχοιτο πρὸς τὴν σύλληψιν, ἐᾶν καὶ μὴ βιάζεσθαι.

καὶ ταῦτα ποιεῖν, τῇ μητρὶ τοῦ Βρούτου Σερβιλίᾳ χαριζόμενον. ἐγνώκει γὰρ (ὡς ἔοικε) νεανίας ὢν ἔτι, τὴν Σερβιλίαν ἐπιμανεῖσαν αὐτῷ· καὶ καθ' οὓς μάλιστα χρόνους ὁ ἔρως ἐπέφλεγε, νομίζων τὸν Βροῦτον, ἐπέπειστό πως ἐξ ἑαυτοῦ γεγονέναι. λέγεται γὰρ περὶ Κατιλίνειον πραγμάτων μεγάλων ἐμπεπλωκότων εἰς τὴν σύγκλητον, ἃ μικρὸν ἐδέησεν ἀναστρέψαι τὴν πόλιν, ἐν ἀπορίᾳ μὲν ὁμοῦ Κάτωνα καὶ Καίσαρα, διαφερομένους περὶ γνώμης, ἐν τούτῳ γραμματιδίου μικροῦ παρεδοθέντος ἔξωθεν Καίσαρι, τὸν μὲν ἀναγινώσκειν σιωπῇ, Κάτωνα γὰρ βοᾷν ὡς δεινά ποιεῖ Καῖσαρ, ἀντιδίδοντες καὶ γράμματα τοιαῦτα τῶν πολεμίων παρεδεχόμενος. θορυβησάντων γὰρ πολλῶν, καὶ τὸν Καίσαρος δελτάριον ὡς εἶχε τῷ Κάτωνι παρεδόντος, ἀναγνόντα Σερβιλίας τῆς ἀδελφῆς ἀκόλαστον ἐπιστόλιον, ἐκεῖνο μὲν ῥίψαι πρὸς τὸν Καίσαρα, καὶ εἰπεῖν, Κράτει μέθυσε· πρὸς δὲ τὸν γνώμην καὶ τὸν λόγον αὖθις ἐξ ἀρχῆς βαπτίζειν. οὕτω μὲν οὖν ὁ πρὸς Καίσαρα Σερβιλίας ἔρως ἐπιδόντος. γνωριμίας δὲ τῆς κατὰ Φάρσαλον ἥττης, καὶ Πομπηΐου μὲν ἐπὶ θάλασσαν διεπεσόντος, πολιορκουμένου δὲ τὸν χάρακος, ἔλαθεν ὁ Βροῦτος κατὰ πύλας ἔρχεσθαι πρὸς τόπον ἐλώδη καὶ μεστὸν ὑδάτων καὶ καλάμου φερούσας. ἐξελθὼν δὲ καὶ διὰ νυκτὸς ἀποσωθεὶς εἰς Λάρισσαν, ἐκεῖθεν δὲ γράψας αὐτὸς Καίσαρι ἤδη τε σωζομένῳ, καὶ κελεύσας πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, οὐ μόνον ἀφῆκε τῆς αἰτίας, ἀλλὰ καὶ τιμώμενον ἐν τοῖς μάλιστα περὶ αὐτὸν εἶχεν. οὐδενὸς δὲ ὅπῃ φεύγοι Πομπήϊος εἰπεῖν ἔχοντος, ἀλλ' ἀπορίας οὔσης, ὁδόν τινα σὺν τῷ Βρούτῳ βαδίζων μόνος, ἀπεπειρᾶτο τῆς γνώμης. καὶ δόξαντος ἔκ τινων διαλογισμῶν, ἄρισα περὶ τῆς Πομπηΐου τεκμαίρεσθαι φυγῆς, ἀφεὶς πάντα, τὴν ἐπ' Αἰγύπτου συνέτεινεν. ἀλλὰ Πομπηΐον μὲν, ὥσπερ εἴκασε Βροῦτος Αἰγύπτῳ προσβαλόντα δι' πεπρομένον ἐδέξατο· Καίσαρα δὲ καὶ πρὸς Κάσσιον ἐπράυνε Βροῦτος· καὶ δὴ καὶ τῶν Λιβύων βασιλεῖ πρεσβυτέρων μὲν ἥπτετο τὸν μεγέθους τῶν κατηγορειῶν, δεόμενος δὲ καὶ παραιτούμενος περὶ τούτου, πολλὴν αὐτῷ διέσωσε τῆς ἀρχῆς. λέγεται δὲ Καῖσαρ, ὅτε πρῶτον ἤκουσεν αὐτὸν λέγοντος, εἰπεῖν πρὸς τοὺς φίλους, Οὗτος ὁ νεανίας οὐκ οἶδα μὲν ὃ βούλεται· πολὺ δὲ ὃ βούλεται, σφόδρα βούλεται. ὃ γὰρ ἐμβεβλῆς αὐτῷ, καὶ μὴ ῥᾳδίως μηδὲ πολλοῖς ἐπιτήδειον τὸν δεομένου πρὸς χάριν, ἀλλ' ἐκ λογισμοῦ καὶ προαιρέσεως τῶν καλῶν πρακτικὸν, ὅπου βέβαιον, ἰσχυρᾶς ἐχρῆτο ταῖς ὁρμαῖς καὶ τελεσιουργοῖς. πρὸς δὲ τὰς ἀδίκους δεήσεις ἀκολάκευτος ἦν, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ἀναιδεστάτων λιπαρουμένων ἥττας, ἐνίοις δυσωπεῖσθαι καλοῦσιν, αἰσχίστην ἀνδρὶ μεγάλῳ ποιούμενος, εἰώθει λέγειν ὡς οἱ μηδὲν δρᾶν εἰωθότες δυνάμενοι, δοκοῦσιν αὐτῷ μὴ καλῶς τὴν ὥραν διαπεπεῖσθαι. μέλλων δὲ διαβαίνειν εἰς Λιβύην Καῖσαρ ἐπὶ Κάτωνα καὶ Σκιπίωνα, Βρούτῳ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν ἐπέτρεψεν, εὐτυχίᾳ τινὶ τῆς ἐπαρχίας. τὰς γὰρ ἄλλας ὕβρει καὶ πλεονεξίᾳ τῶν πεπιστευμένων, ὥσπερ αἰχμαλώτους διαφερομένων, ἐκείνοις καὶ τῶν πρόσθεν ἀτυχημάτων παῦλα καὶ παραμυθία Βροῦτος ἦν, καὶ τὴν χάριν εἰς Καίσαρα πρώτων ἀνῆγεν· ὡς αὐτῷ μὴ τὴν ἐπιδόσιν ἐπιόντι τὴν Ἰταλίαν, ἥδιστον θέαμα τὰς ὑπὸ Βρούτῳ πόλεις γενέσθαι, καὶ Βροῦτον αὐτὸν, αὐξόντα τὴν ἐκείνου τιμὴν, καὶ σεμνόντα κεχαρισμένως. ἐπεὶ δὲ πλείονων χρατηγιῶν οὐσῶν, τὴν μέγιστον ἔχουσαν ἀξίωμα, καλουμένην δὲ πολιτικὴν.

A Hæc memorant illum in Bruti matris fecisse Seruiliæ gratiam. nam adolescens adhuc, vt perhibetur, cum Seruilia, quæ amore eius deperibat, cõsuetudinem Cæsar habuit. Quia verò, qua tempestate flagrantissimus erat eorũ amor, genitus Brutus fuit: credebat eum ex se natum. Fama est quũ grauissimæ res de Catilinæ coniuratione, quæ penè remp. euertit, tractarẽtur in senatu, dissentientes sententiis Catonem & Cæsarem commissos fuisse, interea paruum epistolium foris allatum quum Cæsar submisse legeret, exclamasse Catonem, indignam rem esse quod ab hostibus Cæsar
B nuntios & literas acciperet. Quum multi obstreperent ei, atque ideo tabellas Cæsar, vt acceperat, traderet Catoni, illum lectam sororis Seruiliæ lasciuam epistolam abiecisse ad Cæsarem, ac dixisse, Cape temulente: mox ad sententiam & orationem de integro fuisse reuersum. vsqueadeo Seruiliæ fuit in Cæsarem peruagatus amor. Secundum aciem Pharsalicam quum Pompeius refugisset ad mare, dum castra oppugnantur, Brutus clàm porta elapsus in locum cõiecit se palustrem aquosumq; & calamo consitum. Hinc digressus euasit noctu Larissam. Inde scripsit ad Cæsarem.
C Cuius incolumitate Cæsar lætus, iussit eum ad se venire. Nec solùm ignouit ei, verùm etiam inter præcipuos amicos suos habuit eum in honore. Quum nemo dicere haberet quò intenderet fugam Pompeius, nihilq; esset certi, aliquantulum itineris solus cum Bruto faciens, periclitatus est sententiam eius: & quia ex certis rationibus collectis optimam videbatur de fuga Pompeii coniecturam facere, omissis aliis contendit in Ægyptum. Cæterum Pompeium in Ægyptum, vt diuinauerat Brutus, delatũ occupauit fatum. Porro Cæsarem Brutus Cassio quoque placauit. Et verò etiam Afrorum regem defendens premebatur
D magnitudine criminũ: verùm quum pro hoc deprecaretur oraretq;, conseruauit ei magnam regni partem. Perhibent Cæsarem, quum primùm audisset orantem, ad amicos dixisse, Hic adolescens haud scio quid velit: sed id quod vult, vehementer vult. Quippe sicut animus firmus eius non facilè neque quibusuis rogantibus concedebat beneficia, ita vbi cum ratione & ex delectu agebat honesti, quocunq; ipsum conuertisset, valida vtebatur contentione atque efficaci. Ad iniusta verò precantibus non patebat assentatoribus. Nam impudenter obsecrantibus succumbere, quod
E confundi verecundia dicitur à nonnullis, turpissimum magno viro ducens, dicere solebat, eos qui nihil denegare valerent, parum sibi videri honeste ætatis florem collocasse. Transmissurus cõtra Catonem & Scipionem Cæsar in Africam, Bruto Galliam cisalpinam magna illius prouinciq; felicitate permisit. Nam quum aliæ auaritia & libidine præpositorum vt bello captæ lacerarentur, illi etiam priorũ requies & alleuatio fuit Brutus calamitatum. Omnium autem retulit ad Cæsarem gratiam. Vnde huic Italiam ab reditu peragranti, quæ sub Bruto fuerant ciuitates, atque ipse Brutus, amplificans honorem eius ac festiuè eum comitans, iucundissimum fuerunt spectaculum. Quum autem inter multas præturas illam quæ maximæ est dignationis & vrbana dicitur,

omnium opinione Brutus obtenturus vel Cassius esset, aliqui eos ex antecedentibus nõnihil dissentientes in cõtentionem de ea multo maiorẽ aiunt venisse quantumuis necessarios. Quippe sororem Bruti Cassius Iuniam habebat in matrimonio. Alii Cæsaris opera concertationem hãc fuisse, vtrique in secreto spem ostentantis, excitatam, quoad ita impulsi & incitati decertauerunt inter se. Pugnabat Brutus cũ Cassii magnificis aduersus Parthos factis nominis claritate & virtute. Quos vt Cæsar audiuit, atq; adhibitis amicis deliberauit, Iustior est, inquit, Cassii causa: Bruto tamen dandæ sunt primæ partes. Cassio alia prætura data. Qui non tantum gratiæ habuit ob hanc quam accepit, quantum in eum exarsit ob repulsam illius. Brutus aliis quoque in rebus cõsors fuit, quantum voluit, Cæsaris potentiæ: quandoquidem, si voluisset, principi ei esse amicorum & pollere plurimum licuisset. Verùm sodalitas eum Cassii traxit & deflexit. Nondum quidem erat ex illa conflictatione reconciliatus cum Cassio, verùm amicis eius aures præbebat, admonentibus ne permitteret se à Cæsare emolliri & deliniri, sed comitatem & beneficentiam fugeret tyrannicam: quibus nõ ad decorandam virtutem illum, verùm ad eneruandum & perstringẽdum animum vti in ipsum. At ne Cęsar quidem prorsus securus erat aduersus eum nec criminibus clausus, sed spiritus huius timebat & autoritatem & amicos, bonæ verò indoli credebat. Ac quum primùm delatum ad eum esset Antonium & Dolabellam res nouas moliri, negauit crassos hos & comatos sibi metuendos, sed pallidos illos & macilentos: Brutum & Cassium designãs. Inde deferentibus quibusdam Brutum, & vt caueret ab eo monentibus, manu corpus attingens, Quid vobis, inquit, anne Brutus videtur hoc corpusculum expectaturus? quasi nemini secundum ipsum alteri quàm Bruto tanta potentia conueniret. Et apparet sanè, si aliquantisper sustinuisset Cæsari esse secundus, opesq; eius deflorescere & gloriam rerum gestarum fiuisset marcescere, principatum in ciuitate eum haud dubiè habiturum fuisse. Verùm ferocis vir animi Cassius, magisq; priuatim Cæsari, quàm publicè tyranno infestus, incendit & stimulauit Brutum. Dicitur Brutus regnum non tulisse, Cassius odisse regem: qui eum cùm aliis nominibus est insectatus, tum ob leones ablatos, quos hic ædilis curulis designatus parauerat: Cæsar autem Megaræ, quum captum oppidum per Calenum esset, inuentos retinuit. Eas feras calamitatem ingentem memorant Megarensibus intulisse. Hi enim, dum iam caperetur vrbs, refregerunt caueas & vincula dissoluerunt vt irruentibus feræ obsisterent, quæ in illos ipsos impetum dederunt, atque discurrentes discerpserunt inermes, fuitque spectaculum etiam hostibus luctuosum. Ac Cassium quidem hanc potissimùm conspirandi in Cæsarem causam arripuisse autumant, sed parum verè. Nam fuit à prima ætate ingenitum Cassio odium & fel aduersus tyrannorum gentem, vt puer etiamnum, quum in eundem ludum cum Syllæ filio commearet Fausto ostendit. Qui quum iactabundus inter pueros patris dominatum in cælum ferret, surgens Cassius impegit ei colaphos. Id persequi quum Fausti tutores & propinqui intenderent,

A ἐπίδοξος ἦν ὁ Βροῦτος ἕξειν, ἢ Κάσσιος· οἱ μὲν αὐτοὺς λέγουσιν ἐξ αἰτιῶν τοσουτέρων ἡσυχῇ διαφερομένους, ἐπὶ μᾶλλον ὑπὲρ τούτου διαγωνιάσαι, καὶ τοῦ οἰκείους ὄντας, (Γουνία γὰρ ἀδελφὴ Βρούτου συνῴκει Κάσσιος) οἱ δ', Καίσαρος ἔργον ἡγούμενοι τὴν φιλονεικίαν ταύτην ἑκατέρῳ κρύφα δι' ἐλπίδων ἐνδιδόντος ἑαυτόν· ἄχρι οὗ τοσαῦτα τε καὶ παροξυνθέντες εἰς ἀγῶνα κατέστησαν. ἠγωνίζετο δ' Βροῦτος εὐκλείᾳ καὶ ἀρετῇ πρὸς πολλὰ τοῦ Κασσίου καὶ λαμπρὰ τὰ Παρθικὰ νεανιεύματα. Καίσαρ δ' ἀκούσας, καὶ βουλευόμενος σὺν τοῖς φίλοις, εἶπεν, Δικαιότερα μὲν λέγει Κάσσιος, Βρούτῳ δ' τὴν πρώτην δοτέον. ἀπεδείχθη δ' Κάσσιος ἐφ' ἑτέρᾳ στρατηγίᾳ, οὐ τοσοῦτον εὐνοίας ἔχων δι' ὧν ἔλαβεν, ὅσον ὀργῆς ὧν ἀπέτυχεν. Βροῦτος δ' καὶ πάλαι μετεῖχεν τῆς Καίσαρος δυνάμεως ὅσον ἐβούλετο. βουλομένῳ γὰρ ὑπῆρχεν εἰ τῶν φίλων πρώτῳ, καὶ δυνάσθαι πλεῖστον· ἀλλ' εἷλκεν αὐτὸν ἡ πρὸς Κάσσιον ἑταιρεία καὶ ἀπέστρεφεν αὐτῷ μὴ οὔπω Κασσίῳ διηλλαγμένον ἐξ ἐκείνης τῆς φιλονεικίας, ἀκούοντα δὲ τῶν φίλων παρακελευομένων, μὴ προεσθαι αὐτὸν ὑπὸ Καίσαρος μαλασσόμενον καὶ κηλούμενον, ἀλλὰ φεύγειν τὰς τυραννικὰς φιλοφροσύνας καὶ χάριτας, αἷς, οὐ τιμῶντα τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἐκτείνοντα τὴν ἀλκὴν καὶ τὸν θυμὸν ὑπορρεῖπον, χρῆσθαι πρὸς αὐτόν. οὐ μὴν οὐδὲ Καίσαρ ἀνύποπτος ἦν πάμπαν, οὐδ' ἀδιάβλητος πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ τὸ μὲν φρόνημα καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τοὺς φίλους ἐδεδίει τοῦ ἀνδρός, ὑπίεζεν δ' τὴν ἡλικίαν. καὶ πρῶτον μὲν Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα λεγομένων νεωτερίζειν οὐκ ἔφη τοὺς παχεῖς καὶ κομήτας ἐνοχλεῖν, ἀλλὰ τοὺς ὠχροὺς καὶ ἰσχνοὺς ἐκείνους· Βροῦτον λέγων καὶ Κάσσιον. ἔπειτα τὸν Βροῦτον τινῶν διαβαλλόντων, καὶ φυλάττεσθαι παρακελευομένων, τῇ χειρὶ τοῦ σώματος ἁπτόμενος εἶπεν, Τί δ' οὐκ αὐ ὑμῖν δοκεῖ Βροῦτος ἀναμεῖναι τουτὶ τὸ σαρκίον; ὡς οὐδενὶ προσήκειν ἄλλῳ μετ' ἑαυτὸν ἢ Βρούτῳ δυνάσθαι, τοσοῦτον. καὶ μὴν τοι δοκεῖ πρῶτος δὴ ἐν τῇ πόλει γενέσθαι βεβαίως, ὀλίγον χρόνον ἀναχρόμενος Καίσαρι δυστροπούσῃ, καὶ τὸν δεικνύσαι τὴν δυνάμιν αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀνανδρῶσαι τὴν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἐάσας δόξαν. ἀλλὰ Κάσσιος, ἀνὴρ θυμοειδὴς, καὶ μᾶλλον ἰδίᾳ μισοτύραννος, ἐξέκαυσεν καὶ κατήπειξεν. λέγεται δὲ Βροῦτος μὲν τὴν ἀρχὴν βαρύνεσθαι, Κάσσιος δ' τὸν ἄρχοντα μισεῖν· ἀλλά τε κατ' αὐτοῦ ποιούμενος ἐγκλήματα, καὶ λεόντων ἀφαίρεσιν, οὓς Κάσσιος μὲν ἀγορανομεῖν μέλλων παρεσκευάσατο, Καίσαρ δὲ καταληφθέντας ἐν Μεγάροις, ὅθ' ἡ πόλις ἡλω ὑπὸ Καλλίνου, κατέχων, ταῦτα τὰ θηρία συμφορὰν λέγεται μεγάλην ἠργάζετο Μεγαρεῦσιν. οἱ μὲν γὰρ ἤδη τῆς πόλεως καταλαμβανομένης διέσπασαν τὰ κλήθρα, καὶ τοὺς δεσμοὺς ἀνῆκαν, ὡς ἐμποδὼν εἴη τὰ θηρία τοῖς ἐπιφερομένοις· τὰ δ' ὤρουσεν εἰς αὐτοὺς ἐκείνους, καὶ διαθέοντας ἀνόπλους ἥρπαζεν, ὥστε καὶ τοῖς πολεμίοις τὴν ὄψιν οἰκτρὰν γενέσθαι. τῷ δ' οὖν Κασσίῳ ταύτῃ μάλιστα φασὶν αἰτίαν ὑπαρξαι τῆς ἐπιβουλῆς· οὐκ ὀρθῶς λέγοντες. ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦ Κασσίου δεινή τις καὶ χαλεπότης πρὸς τὸν ζῆλον τῶν τυράννων, ὡς ἐδήλωσεν ἔτι παῖς ὤν, βαδίζων εἰς ταὐτὸ τῷ τοῦ Σύλλα παιδὶ Φαύστῳ διδασκαλεῖον. ὁ μὲν γὰρ ἐν τοῖς παισὶ μεγαληγορῶν, τὴν τοῦ πατρὸς ἐπῄνει μοναρχίαν· ὁ δὲ Κάσσιος ἐπιθυμήσας κινδύνοις ἐνέτριβεν αὐτῷ· βουλομένων δὲ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Φαύστου καὶ οἰκείων ἐπεξιέναι καὶ διωκίζεσθαι,

Γνομπήιος ἐκώλυσεν, καὶ συναγαγὼν εἰς ταὐτὸ τοὺς πᾶσ-
δας ἀμφοτέρους, ἀνέκεινε περὶ τοῦ πράγματος. ἔνθα δὴ λέ-
γεται τὸν Κάσσιον εἰπεῖν, Ἄγε δὴ ὦ Φαῦστε, τόλμησον σιω-
πὴν τούτου φθέγξασθαι τὸν λόγον ἐκεῖνον ἐφ' ᾧ παρωξύνθην,
ἵνα σοῦ πάλιν ἐγὼ συντείνω τὸ στόμα. τοιοῦτος μὲν ὁ Κάσ-
σιος. Βροῦτον δὲ πολλοὶ μὲν λόγοι πρὸς τὸ συνήθων, πολ-
λαῖς δὲ φήμαις καὶ γράμμασιν ἐξεκαλοῦντο καὶ παρώρ-
μων ἐπὶ τοῦ πράξιν οἱ πολῖται. τῷ μὲν γὰρ ἀνδριάντι τοῦ
πατρὸς Βρούτου, καὶ καταλύσαντος τὸν τῶν βασι-
λέων ἀρχῶν, ἐπέγραφον, Εἴθε νῦν ἦν Βροῦτος. καὶ, Ὤφελε
ζῶν Βροῦτος. ὁ δὲ αὐτοῦ Βρούτου βῆμα στρατηγοῦντος διέ-
σκετο μὲν ἡμέραν ἀπάντων γραμμάτων τοιούτων, Βρου-
τε καθεύδεις, καὶ οὐκ εἶ Βροῦτος ἀληθῶς. αἴτιοι δὲ τούτων οἱ
Καίσαρος κόλακες, ἄλλας τιμὰς ἐπιφόνοις ἀναδείσκοντες
αὐτῷ, καὶ διάδημα τοῖς ἀνδριάσι νύκτωρ ἐπιθέντες ὡς
τοῖς πολλοῖς ἀσπαζόμενοι βασιλέα προσειπεῖν αὐτὸ δικτάτορος.
τοὐναντίον δ' ἀπιώτησεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος ἀκριβῶς γέγραπται. Κασσίῳ δὲ πειρῶντι τοὺς φίλους
ἐπὶ Καίσαρα, πρώτους ὡμολόγουν, εἰ Βροῦτος ἡγοῖτο. δεῖ-
σθαι γὰρ οὐ χρῆν τόλμης τοῦ πράξιν, ἀλλὰ δόξης
ἀνδρὸς, οἷος οὗτός ἐστιν, ὡς ἂν καταρχομένου, καὶ βεβαιοῦ-
τος, αὐτῷ τὴν παρεῖναι, τὸ δίκαιον. εἰ δὲ μὴ καὶ δρῶντας ἀθυ-
μοτέρους ἔσεσθαι, καὶ δράσαντας, ὑποπτοτέρους· ὡς οὐκ
ἀν ἐκείνου τὸ ἔργον, εἰ καλῶς αἰτίαν εἶχεν, ἀπειπαμένου.
ταῦτα συμφρονήσας, ἐνέτυχε Βρούτῳ πρώτερος ἐκ τῆς
Ἀμφορέως ἐκείνης· καὶ μετὰ τὰς ἀμφιλύσεις καὶ φιλοφρο-
σύνας, ἠρώτησεν εἰ τὴν νουμηνίαν τοῦ Μαρτίου μενοῦς ἔγνω-
κεν εἰς σύγκλητον παρεῖναι. πυνθάνεσθαι γὰρ ὡς λόγον ὑπὲρ
βασιλείας Καίσαρος οἱ φίλοι τότε καθίσοιεν. φήσαντος δὲ
τοῦ Βρούτου μὴ παρεῖναι, Τί οὖν (εἶπεν ὁ Κάσσιος) οὐ κα-
λοῦσιν ἡμᾶς; Ἐμὸν ἔργον (ἔφη ὁ Βροῦτος) ἤδη δ' μὴ σιω-
πῶ, ἀλλ' ἀμυνεῖν, καὶ προαποθνήσκειν τῆς ἐλευθερίας καὶ
ὁ Κάσσιος ἐπαρθεὶς, Τίς δή, εἶπε, Ῥωμαίων ἀνέξεται σοῦ
προαποθνήσκοντος; ἆρα ἀγνοεῖς, ὦ Βροῦτε, σεαυτόν; ἢ δ'
βῆμά σου δοκεῖς καταγράφειν τοὺς ὑφάντας καὶ τοὺς καπή-
λους, οὐχὶ τοὺς πρώτους καὶ κρατίστους ταῦτα ποιεῖν; πῶς δὲ
μὲν τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἐπὶ δόξης καὶ θέας καὶ μονομά-
χοις, πῶς δὲ σοῦ δὲ, ὡς ὄφλημα πατρικὸν, τὴν κατάλυσιν
τῆς τυραννίδος ἀπαιτοῦντας; αὐτοὶ δὴ ὑπὲρ σοῦ πόνους
πάσχειν προθύμους ὄντας, οἷς ἀξιοῦσι καὶ προσδέχονται φα-
νέντος; ἐκ τούτου προσβαλὼν τὸν Βροῦτον ἠσπάζετο. καὶ
ἀμφιλυθέντες οὕτως, ἐτρέποντο πρὸς τοὺς φίλους. ἰὼ δέ τις
Γάϊος Λιγάριος τῶν Πομπηίου φίλων, ὃν ἐπὶ τούτῳ κατηγορηθέντα Καῖσαρ ἀπέλυσεν. οὗτος οὐχ ἧς ἀφείθη δίκης
χάριν ἔχων, ἀλλὰ δι' ἰὼ κινδυνεύοντος ἀρχὴν βαρυνόμε-
νος, ἐχθρὸς ἰὼ Καίσαρι, τῶν δὲ περὶ Βροῦτον ἐν τοῖς μάλι-
στα συνήθης. πρὸς τοῦτον ἀσθενοῦντα Βροῦτος εἰσελθὼν,
Ὦ Λιγάριε (εἶπεν) ἐν οἵῳ καιρῷ νοσεῖς. κἀκεῖνος δ' ἡδὺς εἰς
ἀκοὴν ἀναστὰς, καὶ λαβόμενος αὐτοῦ τῆς δεξιᾶς, Ἀλλ' εἴπ'
(φησὶν) ὦ Βροῦτε. σεαυτοῦ φρονεῖς ἄξιον, ὑγιαίνω. ἐκ τούτου
ἀναπτρώμενοι κρύφα τῶν γνωρίμων οἷς ἐπίστευον, ἀνεκινου-
νοῦτο, καὶ προσελάμβανον, οὐ μόνον τῶν συνήθων ποιούμενοι
τὴν αἵρεσιν, ἀλλ' ὅσους ἡπίστατο τολμητὰς ὄντας ἀγαθοὺς, καὶ θανάτου καταφρονητάς. διὸ καὶ Κικέρωνα. τοῦτο μὲν,
πίστεως, τοῦτο δὲ, ἀνοίας ἕνεκα πρῶτον ὄντα παρ' αὐτοῖς ἀπεκρύψαντο, μὴ τῷ φύσει τόλμης ἐνδεὴς εἶ), προσέ-
ληφῶς ἐπὶ χρόνου γεροντικὴν ἀλάβειαν, εἶτα πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον ἀνάγων τοῖς λογισμοῖς εἰς ἄκραν ἀσφάλειαν,

A prohibuit Pompeius, qui ambos pueros accito interrogauit de facto. Ibi Cassiũ ferunt dixisse, Age iam, Fauste, aude coram hoc eadẽ iactare quibus iritatus fui, vt iterum tibi os cõminuam. Atq; eiuscemodi Cassius fuit. Brutũ verò crebri familiariũ sermones, crebris vocibus & scriptis ad factum illud ciues prouocauerunt & impulerũt. Nam statuę progenitoris eius Bruti, qui regium imperium oppresserat, inscripserunt, Vtinam nunc Brute esses: &, Vtinam viueres Brute. Ipsius Bruti tribunal prætoris reperiebatur manè huiuscemodi scriptis refertum, Dormis Brute. &, Non es germanus
B Brutus. In causa fuerunt Cæsaris adulatores. Qui cùm honores ei inuidiosos alios exquirebant, tum statuis eius nocte imposuerũt diadema, quò multitudinem impellerent ad salutandũ eum pro dictatore regem. Verùm euenit secus, vt in vita Cæsaris accuratè sumus exequuti. Solicitanti in Cæsarem amicos Cassio omnes, si dux Brutus esset, annuere. Neque enim manus neq; audaciam ostenderunt se requirere, sed autoritatem viri, qualis hic esset, quasi auspicantis & præsentia sua honestatem comprobantis facti. Absq; eo & in suscipienda re animo se deiectiore fore, & suspectiores
C perpetrata. Neque enim hoc factum illum, si esset iusta causa subnixum, repudiaturũ fuisse. Hac re secum agitata, Brutum ab illa dissensione conuenit prior, mox post reditum in gratiam & complexus rogauit eum an Cal. Martiis esset in senatũ venturus. nam audire se amicos Cæsaris de regno eius relaturos. Negante adfuturũ se Bruto, Quid igitur, inquit, si accersant nos, Cassius? Iam meum erit, infit Brutus, non tacere, sed pro libertate propugnare vitamq; profundere. Ibi erectus Cassius, Quis, inquit, feret te ciuis Romanus ita pro libertate emori? An temetipsum ignoras, Brute, aut in tribunali tuo à textoribus ista putas aut à caupo-
D nibus inscripta, ac non facere id principes & optimates? A prætoribus aliis congiaria, spectacula, munera gladiatorum: abs te, velut debitũ hæreditarium, tyrannidis exigunt oppressionem. qui subire pro te omnia parati sunt, si qualẽ esse volunt & expectant, talem te præstiteris. Inde Brutum complexu salutauit, atq; sic digressi conuerterunt se ad amicos. Erat quidam Q. Ligarius Pompeii amicus, quem eo nomine accusatũ exemerat Cæsar noxæ. Hic non quòd ab iudicio liberatus fuisset, gratiam Cæsari tribuens, sed, propter quam vocatus in periculum fuerat, dominationẽ pero-
E sus, ei infensus erat, Bruto autem imprimis familiaris. Hunc Brutus inuisens ægrotum, Quali, inquit, tempore Ligari ægrotas? Ille statim cubito innixus arrepta dextera eius, At ego, inquit, si quid te, Brute, dignũ cogitas, valeo. Hinc clàm tentantes amicorum, quibus fidebant, animos, capita inter se conferebant, adsciscebantque non solùm delectos familiares, sed omnes quotquot egregiè audaces & mortis esse contemptores sciebant. Qua de causa Ciceronem, cui cùm fidebant plurimùm, tum diligebant summè, celauerunt de consilio, ne ad insitam timiditatem adiungens ex ætate senilem cautionem, mox singula æstimando ad summam exigens securitatem,
F

alacritatis ipsorũ aciem, qua celeritatem require-
bat, perstringeret. Quando etiam ex amicis cæte-
ris Statilium Epicureum Brutus, & æmulatorẽ Ca-
tonis Fauonium, reliquit: quòd quum à longè eos
per ambages inter confabulandum & disputandũ
de philosophia ita attentasset, Fauonius respondis-
set, violẽto dominatu esse bellum ciuile deterius,
Statilius sapientem & cordatum dixisset non de-
cere malorum & insipientium causa periculum &
torrorem subire. Ibi præsens Labeo reclamauit v-
triq;: Brutus verò tunc, quasi haberet disputatio
ea aliquid scrupuli & nodi, obticuit, pòst partici-
pauit Labeoni cõsilium. Hic quum parato animo
operam suam esset pollicitus, alterum Brutũ Albi-
num cognomine, qui de cætero strenuus nõ erat
neq; animosus, sed gladiatorũ manu, quos ad ex-
hibendũ populo Rom. alebat, validus esset & pro-
batus Cæsari, visum est adiungere. Hic à Cassio &
Labeone appellatus, nihil respondit. verùm vbi
Brutũ ille priuatim conuenit, accepitq; rei geren-
dæ esse eum ducem promptam ostendit operam
suam. Alios item plerosq; & præstãtissimos nomẽ
adiunxit eis Bruti. Qui quanuis neq; iuramento
neq; sacris tactis fidem inter se mutuò sanxerant,
ita silentio tamen condiderũt & presserunt consi-
lium omnes atq; inter se agitauerunt, vt licet vati-
ciniis, prodigiis, extis id dii denuntiarent, nemini
esset tamen credibile. Brutus verò, quòd penderẽt
ex ipso animosissimi quiq; ciuitatis & nobilissimi
& pręstantissimi, ac periculum agitaret omne ani-
mo, foris annitebatur comprimere & componere
sensa sua, at nocte domi non erat idem: ac partim
excitauit inuitũ ipsa solicitudo somno, partim in-
tentius volutans animo hærensq; in perplexitati-
bus vnà cubantẽ non fefellit vxorem insuetæ per-
turbationis se plenum esse, versareq; secum mole-
stum consilium & intricatum. Porcia filia erat, vt
diximus, Catonis. Eã Brutus consobrinus duxerat
non virginẽ, sed priore defuncto viro adolescẽtu-
lam adhuc acceperat. Habebat hæc ex illo paruu-
lum filium, cui Bibulo fuit nomen. Extat paruus
libellus, cõmentarius rerum à Bruto gestarum, ab
hoc elucubratus. Porcia autem, fœmina philoso-
phiæ studiosa & viri amans animosaq; atque cor-
data, nõ antè virum rogare de arcanis aggressa est,
quàm periculum sui fecisset huiuscemodi: Cultel-
lũ accepit quo vngues rescindere tonsores solent,
omnibusq; exactis cubiculo pedissequis vulnus
femori inflixit altum, vnde effluxit vis magna san-
guinis, ingentesq; dolores & febris mox cum hor-
rore grauis comitati sunt. Trepidantem Brutum
& discrutiatũ, quum esset dolor intẽtissimus, hoc
modo affata est, Ego, Brute, in domum tuam Ca-
tonis filia nupsi, non sicut pellices ad lecti tantùm
& mensæ consortium, sed etiam ad prosperorũ &
aduersorum societatem. Tua quidem causa nihil
est quod de nuptiis conquerar: sed à me quod do-
cumentum aut quod oblectamentum erit tibi, si
neq; reconditum animi cruciatum, neq; curam,
quæ fidem requirit, tecum feram? Non me fugit
naturam imbecillem haberi ad secreta continen-
da muliebrem: at est aliqua, Brute, & probi tyro-
cinii & honestæ consuetudinis ad mores tingen-
dos vis. Mihi verò hoc obtigit vt & Catonis filia,

A ἀμβλυώσῃ τὴν ἀκμὴν αὐτῶν τῆς προθυμίας, πάντας δεο-
μένη. ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων ἑταίρων ὁ Βροῦτος Σταλλίου τε
παρέλιπε τὸν Ἐπικούρειον, καὶ Φαώνιον, ἐραστὴν Κάτωνος· ὅ-
τι πόρρωθεν αὐτοῖς τοιαύτην τινὰ κύκλῳ περιβαλόντος ἐν τῷ
διαλέγεσθαι καὶ συμφιλοσοφεῖν πεῖραν, ὁ μὲν Φαώνιος
ἀπεκρίνατο χεῖρον εἶναι μοναρχίας δημόνου πόλεμον ἐμ-
φύλιον. ὁ δὲ Στάλλιος ἔφη τῷ σοφῷ καὶ νοῦν ἔχοντι διὰ φαύ-
λους καὶ ἀνοήτους κινδυνεύειν καὶ τεταράττεσθαι μὴ καθήκειν. παρὼν δὲ Λαβεὼν ἀντεῖπεν ἀμφοτέροις. καὶ ὁ Βροῦτος
τότε μὲν, ὡς ἔχοντός τι τὸ λόγου χαλεπὸν καὶ δύσκριτον, ἀ-
πεσιώπησεν· ὕστερον δὲ Λαβεῶνι κοινοῦται τὸ βούλευμα. δε-
ξαμένου δὲ προθύμως, τόν θ' ἕτερον Βροῦτον, ἐπίκλησιν Ἀλ-
βῖνον, ἄλλως μὲν οὐκ ὀνταρέκτιν οὐδὲ θαρραλέον, ἐρρω-
μένον δὲ πλήθει μονομάχων, οὓς ἐπὶ θέᾳ Ῥωμαίων ἔτρεφεν,
καὶ τοῦ Καίσαρι πιστευόμενον, ἐδόκει προσάγεσθαι. Κασ-
σίου δὲ καὶ Λαβεῶνος αὐτῷ διαλεγομένων, οὐδὲν ἀπεκρί-
νατο· Βρούτῳ δὲ αὐτὸς ἐντυχὼν ἰδίᾳ καὶ μαθὼν ὅτι τῆς
πράξεως ἡγεμόνα ἔστιν, ὡμολόγησε συμπράξειν προθύ-
μως. καὶ τῶν ἄλλων δὲ τοὺς πλείστους καὶ τοὺς ἀρίστους ἡ δόξα τοῦ
Βρούτου προσήγετο· καὶ μηθ' ὅρκον συνομόσαντες, μήτε
B πίστιν καθ' ἱερῶν λαβόντες ἢ δόντες, οὕτως ἄπορρητοι ἔχον ἐν
ἑαυτοῖς καὶ κατεσιώπησαν καὶ συνδιωκήθη, ὥστε μυ-
θολογίαις καὶ φάσμασι καὶ ἱερεῖς ἐκ τῶν θεῶν προδηλουμέ-
νοις, ἄπιστον φανῆναι τοῖς πρᾶξιν. ὁ δὲ Βροῦτος, ἅτε δὴ τὰ
πρῶτα τῆς Ῥώμης φρονήματα καὶ φύσει καὶ ἀρετᾷ ἐξηρ-
τημένος ἑαυτοῦ, καὶ πρόνοιαν πολλὴν τὸν κίνδυνον, ἔξω μὲν ἐ-
πειρᾶτο κατέχειν παρ' ἑαυτῷ καὶ καταχρημεῖν τοῖς φά-
νοις· οἴκοι δὲ καὶ νύκτωρ οὐκ ἴσος ὁ αὐτός, ἀλλὰ τὰ μὲν ἄκαν-
θα τῶν ὕπνων αὐτὴ ἡ φροντὶς ἐξέφερεν, τὰ δὲ μᾶλλον ἐνδυό-
μενος τῷ λογισμῷ, καὶ διατείνων ἐν ταῖς ἀπορίαις, οὐκ
C ἐλάνθανε τὴν γυναῖκα συναναπαυομένην ὅτι μεστός ἐστιν
ταραχῆς ἀήθους, καὶ κυκλεῖ τι παρ' ἑαυτῷ δύσφορον βούλευ-
μα καὶ δυσεξέλικτον. ἡ δὲ Πορκία, θυγάτηρ μὲν (ὥσπερ εἴρηται)
Κάτωνος οὖσα, εἶχε δὲ αὐτὴν ὁ Βροῦτος ἀνεψιὸς ὤν, οὐκ ἐκ
παρθενίας, ἀλλὰ τὸν πρότερον τελευτήσαντος ἀνδρὸς, ἔ-
λαβε, κόρην οὖσαν ἔτι, καὶ παιδίον ἔχουσαν ἐξ ἐκείνου μι-
κρὸν, ᾧ Βύβλος ἦν ὄνομα, καὶ τι βιβλίδιον μικρὸν, ἀ-
πομνημόνευμα τῶν Βρούτου· γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ
διασώζεται. φιλόσοφος δὲ ἡ Πορκία καὶ φίλανδρος οὖ-
σα, καὶ μετὰ φρονήματος νοῦν ἔχοντος, οὐ πρότερον ἐπεχεί-
ρησεν ἀνερέσθαι τὸν ἄνδρα περὶ τῶν ἀπορρήτων, ἢ λαβοῦν ἑαυτῆς
τοιαύτην διάθεσιν. λαβοῦσα μαχαίριον ὡς τοὺς ὄνυχας οἱ
κουρεῖς ἀφαιροῦσιν, καὶ πάσας ἐξελάσασα τοῦ θαλάμου τὰς
ὑπαδοὺς, τολμῶν ἐνέβαλε τῷ μηρῷ βαθεῖαν, ὥστε ῥύσιν αἵ-
D μαλος πολλὴν γενέσθαι, καὶ μετὰ μικρὸν ὀδύνας τε νεανικὰς
καὶ φλεγμονὴς πυρετοὺς ἐπιλαβεῖν ἐκ τοῦ τραύματος. ἀγω-
νιῶντος δὲ τοῦ Βρούτου καὶ δυσφορουντος, ἐν ἀκμῇ τοῦ ἀλγη-
δόνος οὖσα διελέχθη πρὸς αὐτὸν οὕτως, Ἐγὼ Βροῦτε, Κάτω-
νος οὖσα θυγάτηρ, εἰς τὸν σὸν ἐδόθην οἶκον, οὐχ ὥσπερ αἱ
παλλακίδες, κοίτης μετέχουσα καὶ τραπέζης μόνον, ἀλλὰ
E κοινωνὸς μὲν ἀγαθῶν εἶναι, κοινωνὸς δὲ ἀπιστιῶν. τὰ μὲν οὖν
σά, πρώτη πρὸς τὸν γάμον ἀμειφθεῖσα. τῶν δὲ παρ' ἐμοῦ
τίς ἀπόδειξις, ἢ χάρις, εἰ μήτε σοὶ πάθος ἀπόρρητον συν-
διοίσω, μήτε φροντίδα πίστεως δεομένην; οἶδ', ὅτι γυναικεία φύσις, ἀδυνατεῖ λόγον ἐνέχειν ἀπόρρητον· ἀλλ'
ἔστι τις ὦ Βροῦτε, καὶ ἐρρῶσθαι καὶ ὁμιλίας χρηστῆς εἰς ἦθος ἰσχύς. ἐμοὶ δὲ, καὶ ὁ Κάτωνος εἶναι θυγατέρα,

„ καὶ Ὁ, Βρούτου γυναῖκα, πρόσεστιν· οἷς πρότερον μὴν ἥττον
„ ἐπεποίθει, νῦν δ' ἐμαυτῷ ἔγνωκα καὶ πρὸς πόνον ἀήττητον
„ εἶναι. ταῦτ' εἰποῦσα δείκνυσιν αὐτῷ Ὁ βραῦμα, καὶ διηγεῖται τῷ
πείρᾳ. ὁ δ' ἐκπλαγεὶς, καὶ ἀνατείνας τὰς χεῖρας, ἐπεύξα-
το διδοῦναι τοὺς θεοὺς αὐτῷ, καταρθοῦντα τῷ πράξει, ἀνδρὶ
Πορκίας ἀξίῳ φανεῖναι. καὶ τότε μὴν ἀνελάμβανε τὴν γυναῖ-
κα. προγραφείσης δὲ βουλῆς εἰς ἣν ἔμελλον ἐπιδόξοις ἐν ἀφίξε-
σθαι Καίσαρι, ἔγνωσαν ἐπιχειρεῖν. καὶ γὰρ ἀθροοι μετ' ἀλλή-
λων ἀνυπόπτως ἔσεσθαι τότε, καὶ πολίτας ἕξειν ὁμοῦ τοὺς ἀρί-
στους καὶ πρώτους ἄνδρας ἔργου μεγάλου πραχθέντος, εὐθὺς
ἀπολαμβανομένους τῆς ἐλευθερίας. ἐδόκει δὲ καὶ Ὁ τῷ τό-
που, θεῖον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτῷ. στοὰ γὰρ ἦν μία τῷ πρὸς Ὁ
θέατρον ἐξέδραν ἔχουσα, ἐν ᾗ Πομπηίου τις εἰκὼν εἱστήκει,
τῆς πόλεως ἱσταμένης, ὅτε ταῖς στοαῖς καὶ τῷ θεάτρῳ τὸν τό-
πον ἐκεῖνον ἐκόσμησεν. εἰς ταύτην οὖν ἡ σύγκλητος ἐκαλεῖτο τῷ Μαρτίου μηνὸς μάλιστα μεσούντος· (εἴδας Μαρ-
τίας τὴν ἡμέραν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν) ὥστε καὶ δαίμονά τις ἐ-
δόκει τὸν ἄνδρα τῇ Πομπηίου δίκῃ πρὸς ἄξιον ἐλθούσης δὲ
τῆς ἡμέρας, Βροῦτος μὴν ἐπιζωσάμενος ἐγχείριδιον, μό-
νης συνειδυίας τῆς γυναικὸς, προῆλθεν οἱ δ' ἄλλοι πρὸς
Κάσσιον ἀθροισθέντες, τὸν γὸν αὐτῷ Ὁ καλούμενον ἀνδρεῖον
ἱμάτιον ἀναλαμβάνοντα κατῆγον εἰς ἀγορά. ἐκεῖθεν δὲ
πολῖται εἰς τὴν Πομπηίου στοὰν ἐμβαλόντες διέτεινον, ὡς
αὐτίκα Καίσαρος ἀφιξομένου πρὸς τὴν σύγκλητον. ἔνθα δὴ
μάλιστα τῶν ἀνδρῶν Ὁ ἀπαθὲς καὶ πρὸς τὰ δεινὰ κεκρατη-
κὸς ἐθαύμασεν αἴ τις, εἰδὼς Ὁ μέλλον· ὅτι πολλοὶ μὲν Ὁ
στρατηγεῖν ἀναβιβάζομενοι χρηματίζειν, οὐ μόνον πρόθυμα ἠ-
κροῶντο τῶν ἐντυγχανόντων καὶ μεμφομένων, ὥσπερ φρο-
λάζοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς κρίσεις ἕκαστος ἀκριβεῖς καὶ μετ' γνώ-
μης ἐδίδοσαν, ἐπιμελῶς προσέχοντες. ἐπεὶ δέ τις μὴ βου-
λόμενος δίκην ὑποφεῖν, ἐπεκαλεῖτο Καίσαρα, καὶ πο-
λεῖτ' βοῶν καὶ μαρτυρόμενος, ἀποβλέψας Βροῦτος εἰς
„ τοὺς παρόντας, Ἐμὲ Καῖσαρ (εἶπεν) οὔτε κωλύει ποιεῖν τὰ
„ κατὰ τοὺς νόμους, οὔτε κωλύσει. καίτοι πολλὰ θορυβώδη κατὰ
τύχην αὐτῷ πρὸς ἔπεσε· πρῶτον μὴν καὶ μάλιστα, Ὁ
βραδύνειν τὸν Καίσαρα, τῆς ἡμέρας προηκούσης· καὶ
διεσπαρμένα κατέχεσθαι μὴν ὑπὸ τῆς γυναικὸς οἴκοι, κω-
λύεσθαι δὲ προελθεῖν ὑπὸ τῶν μαντέων. δεύτερον ὑ Κά-
σκα τῶν συνειδότων ἑνὶ προσελθών τις, καὶ λαβόμενος τῆς
„ δεξιᾶς, Σὺ μὴν (εἶπεν) ἀπεκρύψω Ὁ ἀπόρρητον ὦ Κάσκα
„ πρὸς ἡμᾶς· Βροῦτος δέ μοι πάντα μεμήνυκεν. ἐκπλαγεὶ-
„ ς ὑ τῷ Κάσκα, γελάσας ἐκεῖνος, Πόθεν γε (ἔφη) τα-
„ χέως οὕτως ὦ μακάριε πεπλούτηκας, ὥστ' εἰς ἀγορα-
„ νομίαν ἀποδύεσθαι; τοσοῦτον μὴν ὁ Κάσκας ἦλ-
θεν, σφαλεὶς ἀμφιβολίᾳ, πρέσθαι Ὁ ἀπόρρητον. αὐ-
τὸν δὲ Βροῦτον καὶ Κάσσιον ἀνὴρ βουλευτικὸς Ποπίλιος Λαί-
νας ἀσπασάμενος πρεσθυμότερον, καὶ ψιθυρίσας ἠρέμα,
„ Εὐοδοῦσθαι (φησὶν) ὑμῖν ἐκτελεῖν ἃ κατὰ νοῦν ἔχετε, καὶ
„ παρακελεύομαι μὴ βραδύνειν· οὐ γὰρ σιωπᾶται Ὁ πρᾶ-
„ γμα. καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἀπέστη, πολλὴν ὑποψίαν ἐμβα-
λὼν τῷ πεπεῖσθαι τὴν πρᾶξιν. ὁ δὲ τούτῳ δέ τις οἴκοθεν ἔ-
θει πρὸς τὸν Βροῦτον, ἀγγέλλων αὐτῷ τὴν γυναῖκα θνή-
σκειν. ἡ γὰρ Πορκία Ὁ μέλλον ἐκπαγὴς οὖσα, καὶ Ὁ μέγεθος μὴ φέρουσα τῆς φροντίδος, ἑαυτήν τε μό-
λις οἴκοι κατεῖχεν, καὶ πρὸς πάντα θόρυβον καὶ βοήν, ὥσπερ αἱ κατάχρηστοι τοῖς βακχικοῖς πάθεσιν ἐξάτ-
τουσα, τῶν μὴν εἰσιόντων ἀπ' ἀγορᾶς ἕκαστον ἀνέκρινεν ὅ, τι πράττοι Βροῦτος, ἑτέρους δὲ συνεχῶς ἐξέπεμπεν.

A & coniunx ſim Bruti. Quibus antehac minus freta, nunc memet ipſa vel ad dolorem probaui eſſe inuictam. Sic fata oſtendit ei vulnus, & quòd feciſſet periculum, expoſuit. Ille attonitus manibus ad cælum extenſis deos precatus eſt vt conſilio ſuo propitii adeſſe vellent, quo dignum ſe Porcia præſtaret virum. Ac tunc quidem vxorem refocillauit. Indicto ſenatu, cui interfuturus Cæſar putabatur, conſtituerunt rem aggredi. Nam frequentes erant citra ſuſpicionem vnà futuri, omneſque ducebant habituros ſe iuxta optimates & principes ingenti perpetrato facinore ilicò libertatis aſ-
B ſertores. locum enim diuinitus datum apparebat, & pro ipſis eſſe. Porticus erat, quæ vnam habebat iuxta theatrum exedram, in qua ſtatua Pompeii à populo Romano locata fuerat, quum porticibus & theatro locum illum decoraſſet. Eò idibus Martiis aduocatus ſenatus fuit. Vnde deus aliquis Cæſarem eò trahere ad pœnas Pompeio dandas videbatur. Vbi illuxit dies, Brutus pugione accinctus vna conſcia vxore progreſſus eſt. Cæteri coierunt apud Caſſium, filiumq; eius ad ſumendam virilem togam in forum deduxerunt. Inde cuncti porticum Pompeii ingreſſi Cæſarem
C mox in ſenatum venturum operiebantur. Hic potiſſimum virorum illorum immotum animum atque in periculis conſtantem mireris, ſi futurum cognoſceres. quandoquidem multi, quibus præturæ ratione ius dicendi incumbebat munus, non ſolùm benignam adeuntibus & litigantibus audientiam faciebant, vt ſi vacuo eſſent animo: verùm etiam cauſas quiſque attentè auditas magno iudicio diſceptauit. Quum quidam qui iudicatum detrectabat ſoluere, Cæſarem appellaret, multumque vociferaretur ac teſtaretur: reſpiciẽs ad coronam Brutus, Me Cæſar, inquit, ius dicere ex legibus neque prohibet neque prohibebit. Et
D quidem multa obiecit illis fortuna turbulẽta: primum & maximum, Cæſaris die progrediente moram: & quòd quum non litaret, retineretur ab vxore domi, vetarentq; aruſpices ei in publicum prodire. Deinde vnum ex coniuratis Caſcam adiit quidam, dextraq; apprehenſa, Tu, inquit, de arcano, Caſca, nos celaſti, verùm exprompſit Brutus nobis omnia. Torpido ſtupore Caſca, ridens ille, Vnde tam citò, quæſo, inquit, abundas, vt accingas te ad ædilitatem? Tantulum modò abfuit quin falſus ambiguo abdita retegeret Caſca. Ipſum Brutum & Caſſium vir ordinis ſe-
E natorii Popilius Læna ſalutauit propenſius, atque in aurem inſuſurrauit, Opto vobis, inquit, vt quæ in animo habetis, perficiatis: hortorque ne cunctemini. neque enim ſiletur res. Ita fatus digreſſus eſt, magnamque ſuſpicionem attulit iis conſiliũ ſe intellexiſſe. Interea accurrit quiſpiam domo ad Brutum, vxorem eius agere animam, nuntians. Porcia enim vehementer euentus expectatione commota ac moli impar curarum, ægrè continebat ſe domi, atque ad omnem ſtrepitum ac vocem in modum Bacchico furore percitarũ exiliens, vt quiſq; à foro ingrediebatur, quid
F ageret Brutus requirebat: alios mittebat aſſiduè.

Postremò longiore temporis tractu non substiterunt vltrà corporis vires, sed animo fluctuatione æstuante fatiscens elanguit: ac prius quàm recipere se in cubiculum potuit, repentè inter suas sedentem animi defectus atq; immensus animi stupor corripuit eam, colorq; immutatus est, ac suppressa semel vox. Ancillæ eo viso clamorem sustulere, concurrentibusq; ad fores vicinis repentè fama dilata est ac sermo dissipatus mortuã esse. Breui tamen animũ recepit, & ad se redeuntẽ mulieres refouere. At Brutus eo sibi allato rumore haud immeritò commotus, non reliquit negotium publicum tamen, neq; ex animi motu ad priuatum incommodum decurrit. Iam Cæsarem annuntiabatur aduenire lectica delatum. Statuerat autem, quòd non litasset, nihil maioris rei in præsenti peragere, verùm imbecillitatem causans reiicere in aliam diem. Exeuntem lectica arripiens Popilius Læna, ille qui paulo antè Bruto & Cassio successum felicitatemq; fuerat precatus, sermonẽ cum eo subsistente, & animum aduertente habuit prolixiorem. Coniurati, (vt ita eos appellem) qui vocem eius non assequebantur, sed augurabantur ex suspicione sua consilii indicium eam communicationem esse, ceciderunt animis: intuentesque se mutuò, constituerunt inter se nutibus non expectare dum corriperentur, sed confestim manus sibimetipsis inferre. Ac quum Cassius iam & nonnulli alii capulis manus sub togis admouissent, stringerentque pugiones, considerans Brutus ex Lænæ gestu aliquid eum enixè rogare, non deferre: nihil sonuit, quod cum ipsis permisti essent alieni, sed vultu hilari confirmauit Cassium. ac paulo pòst dexteram Læna Cæsaris osculatus abscessit, declarans pro se & aliqua re ad ipsum pertinente illum interpellasse se. Senatu in curiam prægresso alii sellam Cæsaris circumsteterunt, simulantes appellare illum velle. Ibi Cassius dicitur ore ad statuam Pompeii verso, sicut sentientis opem implorauisse. Trebonius circa fores seduxit Antonium, & sermone detinuit extra curiam. Ingredienti Cæsari assurrexit senatus. Mox coniurati frequentes assidentem cinxerũt officii specie cum Tullio Cimbro, qui erat ex ipsorum cohorte, pro fratre exule precante omnes vnà orantes, manusque eius tangentes, pectus & caput deosculabantur. Quo preces primùm reiiciente: deinde, vbi non destiterunt, vi exurgente: Tullius ambabus manibus detraxit ei togam ex humeris. Primus Casca, qui à tergo stabat, districto pugione ferit eum secundum humerum vulnere non alto. Corripiente capulum Cæsare, atque alta voce Latinè exclamante, Sceleste Casca quid agis? Græcè ille fratrem appellauit ad opem ferendam. Quum iam à multis peteretur, & circumferens vndique oculos repellere conaretur eos: vt Brutum vidit ensem in se stringentem, manum Cascæ, quam tenebat, dimisit, & toga capite obuoluto permisit corpus percussoribus. Illi se mutuò prementes, dum certatim multis pugionibus corpus Cæsaris cædunt, conuulnerauerunt inter se: ac Brutus, dum participem se facit cædis, vulnus accepit in manu,

A τέλος δὲ, τῦ χρόνου μῆκος λαμβανόντος, οὐκετ' ἀντεῖχεν ἡ τῦ σώματος δυνάμις, ἀλλ' ἐξελύθη καὶ κατεμύραίνετο, τῆς ψυχῆς ἀλυούσης ὑφ' ἁτῖῦ ἀπορίας. καὶ παρελθεῖν μὲν εἰς ὃ δωμάτιον οὐκ ἔφθη, ὑπεδέξατο δ' αὐτῖῦ, ὥσπερ ἐτύχομεν, ἐν μέσῳ καθεζομένῳ λιποψυμία καὶ θάμβος ἀμήχανον· ἥ τε χρόα μεταβολῆς ἐλάμβανε, καὶ τῖῦ φωνῖῦ ἐπέσχεθε πάντα πάσιν. αἱ δὲ θεραπαιναι πρὸς τῖῦ ὄψιν ἀνηλάλαξαν, καὶ τῶν γειτόνων συνδραμόντων ὅτι θύρας, ταχὺ προῆλθεν φήμη καὶ διεδόθη λόγος ὡς τεθνηκυίας αὐτῆς. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνῖῦ μὲν ἀναλάμψασαν ἐν βραχεῖ καὶ παρ' ἑαυτῇ γενομένῳ αἱ γυναῖκες ἐθεράπευον. ὁ δὲ Βροῦτος ὑπὸ τῦ λόγου προσπεσόντος αὐτῷ συνεταράχθη μὲν, ὡς εἰκὸς, οὐ μὴν δὲ κατέλιπε τὸ κοινὸν, οὐδ' ἐρρύη πρὸς τὸ οἰκεῖον ὑπὸ τῦ πάθους, ἤδη γὰρ Καῖσαρ ἀπηγγέλλετο πρὸς ἡῶν, ἐν φορείῳ κομιζόμενος. ἐγνώκει γὰρ, ὅτι τοῖς ἱερεῖς ἀθυμῶν, μηδὲν ὅπως πρᾶξαι τότε τῶν μειζόνων, ἀλλ' ὑποβαλέσθαι, σκηψάμενος ἀσθένειαν. ἐνταῦθα δ' αὐτῷ τῦ φορείου προσρυεὶς Ποπίλιος Λαῖνας, ἐκεῖνος ὁ μικρῷ πρόσθεν ἀξάμενος τοῖς περὶ Βροῦτον ὅπιτυχόμενος καὶ καταρθοῦν, διελέγετο πλείω χρόνον ἐφιστάμενος καὶ προσέχων τὸν νοῦν.

B

C οἱ δ' συνωμόται, (λεγέσθω γὰρ οὕτως) τῆς μὲν φωνῆς οὐκ ἐπαίοντες αὐτῦ, τεκμαιρόμενοι δ' ἀφ' ὧν ὑπενόουν, μήνυσιν εἶ) τῆς ὅπιβουλῆς τῖῦ κοινολογίαν· ἀνέπεσόν τε ταῖς γνώμαις, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἔβλεψαν· ἀθορυβοθορύβοι ὑφ' ὧν πρόσωπον ὡς χρὴ μὴ πρεπῶς σύλληψιν, ἀλλ' ἀθῦς ἀποθνήσκειν δι' αὐτῶν. Καστίου δ' ἤδη καὶ τινων ἄλλων τὰς χεῖρας ὅπιβεβληκότων ταῖς λαβαῖς ὑπὸ τὰ ἱμάτια, καὶ σπωμένων τὰ ἐγχειρίδια, Βροῦτος ἐκπαλαιῶν τῷ τῦ Λαίνα ῥήματι, δεομένου σπουδῇ, καὶ οὐχὶ κατηγορῶντος, ἐφθέγξατο μὲν οὐδὲν, ὑφ' ὃ πολλοὶς ἀλλοτρίοις ἀναμεμίχθαι, φαιδρῷ δ' τῷ προσώπῳ τοὺς περὶ Κάσσιον ἐθάρρυνε. καὶ μετὰ μικρὸν ὁ Λαίνας τῖῦ δεξιᾶς τῦ Καίσαρος καταφιλήσας ἀπέστη, φανερὸς γενόμενος ὡς ὑφ' ἑαυτῦ καὶ τῶν αὐτῷ τινος ὑφαρεθέντων ἐποιεῖτο τῖῦ ἔντευξιν. τῆς δὲ βουλῆς εἰς τῖῦ ἐξέδραν προεισελθούσης, οἱ μὲν ἄλλοι τὸν δίφρον τῦ Καίσαρος περιέστησαν, ὡς ἐντυχόμενοι τι μέλλοντες αὐτῷ καὶ Κάσσιον μὲν λέγεται βλέποντα τὸ πρόσωπον εἰς τῖῦ εἰκόνα τῦ Πομπηίου, ὡσπερ καλοῦν ὡσπερ ἀποθανόμενον· Τρεβώνιος δὲ περὶ τὰς θύρας Ἀντώνιον ὅπιπασάμενος καὶ προσομιλῶν ἔξω κατέσχεν. Καίσαρι δὲ εἰσιόντι μὲν ἡ σύγκλητος ὑπεξανέστη καθεζόμενον δ' ὀθῦς ἐκεῖνοι περιέστησαν ἀθρόοι, Τύλλιον Κίμβρον ὀξ ἑαυτῶν προβάλλοντες, ὑφ' ἀδελφοῦ φυγάδος δεόμενον· καὶ συνεδέοντο πολῖται, ἀπτόμενοί τε χεῖρῶν, καὶ στέρνα καὶ κεφαλῖῦ κατεφίλουν. ἀποτεινομένου δὲ τὰς δεήσεις τὸ πρῶτον, εἶθ' ὡς οὐκ ἀνίεσαν, ὀξανισταμένου βίᾳ, Τύλλιος μὲν ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐκ τῶν ὤμων κατέσπασεν τὸ ἱμάτιον, Κάσκας δ' πρῶτος (εἰρήκει γὰρ ὅπισθεν) ἀναστάσας τὸ ξίφος διελαυνῖῦ οὐκ εἰς βάθος πρὸς τὸν ὦμον. ἀπιλαμβανομένου δὲ τῆς λαβῆς τῦ Καίσαρος, καὶ μέγα Ῥωμαϊστὶ ἀναβοῶντος, Ἀνόσιε Κάσκα τί ποιεῖς; ἐκεῖνος Ἑλληνιστὶ τὸν ἀδελφὸν προσαγορεύσας, ἐκέλευσε βοηθεῖν. ἤδη δὲ πεπόμενος ὑπὸ πολλῶν, καὶ κύκλῳ περιβλέπων καὶ διώσασθαι βουλόμενος, ὡς εἶδε Βροῦτον ἐλκόμενον ξίφος ἐπ' αὐτῷ, τῖῦ χεῖρα τῦ Κάσκα κατῶν ἀφῆκεν. καὶ τῷ ἱματίῳ τῖῦ κεφαλῖῦ ἐγκαλυψάμενος, παρέδωκε τὸ σῶμα τοῖς πληγαῖς. οἱ δ' ἀφειδῶς ἀναπεπλεγμένοι πολλοῖς περὶ τὸ σῶμα χρώμενοι τοῖς ξίφεσιν, ἀλλήλοις ἐπέβρωσκον· ὥστε καὶ Βροῦτον εἰς τῖῦ χεῖρα πληγῖῦ λαβεῖν,

D

E

F

τῶν φόνων συνεφαπτόμενον, πίμπλασθαι τῶν αἱμάτων ἀπόνυτας. ὥστε δὴ ἀποθανόντος αὐτοῦ, Βροῦτος μὲν εἰς μέσον προελθὼν ἐβούλετο λέγειν, καὶ κατεῖχε θαρρύνων τε συγκλητον· ἡ δὲ πρὸς δέος ἐφεύγετο ἀτάκτως, καὶ πρὸς τὰς θύρας ὠθισμὸς ἦν καὶ πάροχος, οὐδενὸς διώκοντος, οὐδὲ κατεπείγοντος. ἰσχυρῶς γὰρ ἐδεδόκει μηδένα κτεῖναι ἕτερον, ἀλλὰ πείθειν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀνακαλεῖσθαι. καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν, ὁπηνίκα διεσκεπτοῦντο τὴν πρᾶξιν, ἤρεσκεν Ἀντώνιον ὑπισχνεῖσθαι Καίσαρι, μοναρχικὸν ἄνδρα καὶ βιαστὴν, ἰσχύν τε πεποιημένον ὁμιλίᾳ καὶ συνηθείᾳ πρὸς τὸ στρατιωτικόν· καὶ μάλιστα ὅτι τῷ φύσει σοβαρῷ καὶ μεγαλοπρεπεῖ προσέφερε τὸ τῆς ὑπατείας ἀξίωμα τότε Καίσαρι συνάρχων. ἀλλὰ Βροῦτος ἐνέστη πρὸς τὸ βούλευμα, πρῶτον μὲν ἰσχυριζόμενος τῷ δικαίῳ, δεύτερον δὲ ὑποθεὶς ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς. οὐ γὰρ ἀπεγίνωσκεν, εὐφυᾶ καὶ φιλότιμον ἄνδρα καὶ δόξης ἐρασιῶντα Ἀντώνιον, ἐκποδὼν Καίσαρος γενομένου, καὶ συνεφάψεσθαι τῇ πατρίδι τῆς ἐλευθερίας, ὑπὸ πολλοῦ τῷ ζήλῳ πρὸς τὸ καλὸν ὑπ' αὐτοῦ. ὥστε μὲν Ἀντώνιον Βροῦτος ἐφείσατο. οἱ δὲ τότε φόβῳ μεταλαβὼν ἐκεῖνα δημοτικῶν ἔφευγον. οἱ δὲ πρὸς Βροῦτον, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐχώρουν, ἡμαγμένοις τὰς χεῖρας, καὶ τὰ ξίφη γυμνὰ δεικνύντες, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας παρεκάλουν τοὺς πολίτας. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἦσαν ἀλαλαγμοί, καὶ δρομαὶ τῷ πάθει κατὰ τύχην ὑπεγνόμεναι πλείονα τὸν θόρυβον ἐποίησαν· ὡς δὲ ὅτε φόνος ἄλλος, οὐθ' ἁρπαγή τινος ἐγίνετο τῶν κειμένων, θαρροῦντες ἀνέβαινον οἵ τε βουλευταὶ καὶ τῶν δημοτῶν πολλοὶ πρὸς τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ Καπιτώλιον. ἀθροισθέντος δὲ τοῦ πλήθους, διελέχθη Βροῦτος ἐπαγωγὰ τοῦ δήμου, καὶ πρέποντα τοῖς πεπραγμένοις. ἐπαινούντων δὲ καὶ καλούντων βοώντων, θαρροῦντες κατέβαινον εἰς ἀγορὰν, οἱ μὲν ἄλλοι συνεπόμενοι μετ' ἀλλήλων, Βροῦτον δὲ πολλοὶ τῶν ὑπατικῶν προπέμποντες ἐν μέσῳ πολὺ λαμπρῶς κατῆγον ἀπὸ τῆς ἄκρας, καὶ κατέστησαν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων. πρὸς δὲ τὸν ὄψιν οἱ πολλοὶ, καὶ πρὸς μιᾶς ὄντες, καὶ παρεσκευασμένοι θορυβεῖν, διέρρεσαν, καὶ τὸ μέλλον ἐδέχοντο κόσμῳ καὶ σιωπῇ. προσελθόντος δὲ αὐτοῦ πολὺς ἡσυχίαν τῷ λόγῳ παρέσχον· ὅτι δὲ οὐ πᾶσι πρὸς ἡδονὴν ἐγένετο τὸ ἔργον, ἐδήλωσαν, ἀρξαμένου λέγειν Κίννα καὶ κατηγορεῖν Καίσαρος, ἀναρρηγνύμενοι πρὸς ὀργὴν, καὶ κακῶς τὸν Κίνναν λέγοντες· ὥστε πάλιν τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπελθεῖν. ἔνθα δὴ δεδιὼς πολιορκίαν ὁ Βροῦτος, ἀπέπεμπε τοὺς ἀρίστους τῶν συναναβαίνων· οὐκ ἀξιῶν τῆς αἰτίας μὴ μετέχοντας αὐτοὺς, συνυποδύεσθαι τὸν κίνδυνον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῇ ὑστεραίᾳ τῆς βουλῆς συνελθούσης εἰς τὸ τῆς Γῆς ἱερὸν, Ἀντωνίου δὲ καὶ Πλάγκου καὶ Κικέρωνος εἰπόντων περὶ ἀμνηστίας καὶ ὁμονοίας, ἔδοξε μὴ μόνον ἄδειαν εἶναι τοῖς ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ νόμῳ ὑπὲρ πίστεως τεθῆναι τοῖς ὑπάτοις. καὶ ταῦτ' ὑπεψηφισάμενοι διελύθησαν. Ἀντωνίου δὲ τὸν υἱὸν εἰς τὸ Καπιτώλιον ὁμηρεύσοντα πέμψαντος, κατῆλθον οἱ περὶ Βροῦτον· ἀσπασμοί τε καὶ δεξιώσεις ἐγίνοντο πολλῶν ἀναμιξάντων· καὶ κάστον μὲν Ἀντώνιος εἱστία παραλαβὼν, Βροῦτον δὲ Λέπιδος· τοὺς δὲ ἄλλους, ὡς εἶχε πρὸς ἕκαστον ἡ συνηθείας ἢ φιλοφρονήσεως. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πάλιν συνελθόντες οἱ βουλευταὶ, πρῶτον μὲν Ἀντωνίῳ τιμὰς ἔδοσαν, ὡς καταπαύσαντι πολέμων ἐμφυλίων ἀρχήν· ἔπειτα τῶν περὶ Βροῦτον ἦσαν ἔπαινοι τῶν παρόντων, καὶ τέλος ἐπαρχιῶν δωρεαί.

A omnesq; cruore sunt conspersi. Ita cæso Cæsare, progressus in medium Brutus institit verba facere, retinereq; & confirmare patres. At illi inconditè fugerunt trepidantes, fuitq; circa fores impulsio & tumultus, nemine iis instante vel agente. Quippe firmiter hoc decreuerant, neminem præterea interficere, sed reuocare ad libertatē omnes. Cæteris quidem quum de re aggredienda consultarent, omnibus placuerat vnà Antonium cum Cæsare confodere, hominem dominatus studiosum & improbum, qui vsu & consuetudine multum pollebat apud milites: maximè quòd ad na-
B tiuā audaciam ambitionemq; dignitatem id temporis consularem Cæsaris collega adiecisset. Verùm obiecit se huic consilio Brutus primùm iustitiæ innixus, deinde mutationis spem subiiciens. Neque enim desperabat bonæ indolis virum ambitiosumq; & gloriæ cupidum Antonium sublato de medio Cæsare allectum ab ipsis æmulatione virtutis ad patriam liberandam connixurum esse. Ita Antonium seruauit Brutus. At ille eo in metu veste sumpta plebeia fugit. Bruti verò sodales ad Capitolium perrexerunt sanguinolentis manibus nudos præferentes pugiones, ciuesq; vocauerunt ad libertatem. Primùm editi clamores sunt, &
C discursus tali facto fortè comitans maiorem consciuit tumultum. Cæterùm vbi nulla præterea cædes neque direptio rei vllius ex tabernis consequuta est, multi ad eos in Capitolium fidenter ex patribus & popularibus ascendere. Vt frequentes coiere, Brutus orationem habuit ad populum blandam & consentaneam factis. Quibus eum collaudantibus, atque vt descenderent conclamantibus, fidēti animo ex Capitolio digressi sunt in forum. Cæteri confusi inter se sequebantur. Brutū frequentes principes circumfusi per quàm magnificè deduxerunt ex arce, atque in rostris
D constituere. Conspectum Bruti plebs est reuerita, quamuis collectitia, & ad turbam parata, deditq; ei modestè & sedatè audientiam. Exorso dicere Bruto silentium, dum diceret, omnes præbuere. Sed non fuisse omnibus factum illud gratum, demonstrauerunt: quòd quum dicere Cinna & Cæsarem accusare cœpisset, in iram erumperent, & Cinnam lacerarent maledictis. Itaque repetierunt illi iterum Capitolium. Hîc metuens Brutus obsidionē, remisit optimos quosque, qui ipsos fuerant prosequuti: nolens eos qui facti fuissent exortes, subire secum periculum. At senatus
E postridie in ædem Telluris coactus, quum Antonius, Plancus, & Cicero de præteritorum obliuione & concordia verba fecissent: non modò illis decreuit impunitatem, sed & vt consules de illorum honoribus referrent. His decretis dimissus est senatus, ac quum filium suum Antonius in Capitolium misisset obsidem, Brutus cum sociis descendit, salutationesque & complexus omnium promiscuè sunt consequuti. Inuitauit Antonius Cassium ad cœnam, Brutum Lepidus, & alios vt cuique cum illis aut familiaritas erat aut beneuolentia. Postquam illuxit, sena-
F tus rursus conuenit. Primò gratias egit Antonio quòd initium belli ciuilis sopiuisset: inde Brutus & eius consortes laudibus præsentes sunt celebrati, & prouinciæ denique eis assignatæ.

Decreuerunt Bruto Cretam, Africam Cassio, Trebonio Asiam, Cimbro Bithyniam, Decio Bruto Galliam circumpadanam. Hinc quum de Cæsaris testamento & funere mentio facta esset, & postularet vt testamentum recitaretur Antonius, atque vt corpus non occultè neque ignominiosè efferretur, ne populus inde magis exasperaretur: repugnauit Cassius acriter, verùm cessit Brutus atque id permisit. qua in re iterum visus est titubasse. Etenim in parcendo Antonio non caruit culpa, quòd hostem coniuratis obiecerit grauem & durum: iam quum funus, quomodo volebat Antonius, duci permitteret, in totum offendisse. Primùm enim, quia populo Romano viritim trecenos sestertios legauit, & publicè hortos trans Tyberim, vbi nunc ædes Fortunæ est: ingens fauor & desiderium eius cepit ciues. Deinde funere in forum delato, laudauit eum de more Antonius. Qui quum moueri oratione sua cerneret populum, flexit ad commiserationem, correptamque Cæsaris vestem cruore oppletam, explicauit, & vt dilacerata esset vulnerum multitudine, ostendit. Ibi videres nihil iam geri compositè: sed alii interficiendos homicidas vociferabantur: pars, vt Clodio plebis concitatori factum fuerat antè, subsellia & mensas ex officinis corripientes & coaceruantes, grandem pyram succenderunt, impositumque in rogum cadauer in medio frequentium locorum sacrorum, frequētium etiam inuiolatorum atque intactorum, combussere. Vt flamma eluxit, accurrentes alius aliunde & titiones arripientes semivstos, ad tecta discurrerunt interfectorum Cæsaris inflammanda. Verùm illi obsepti antè periculum propulsauerunt. Cinna verò quidam poeta ab illa causa prorsus alienus, imò etiam Cæsaris amicus, in somno viderat ad cœnam se à Cæsare vocari, sed renuere se: illum autem obtestari & vrgere, manu deniq; prehensum ducere in locum vastum & obscurum: inuitum verò se & pauentem sequi. Hac ei oblata specie febri nocte est correptus. Quum tamen funus manè duceretur, verecundans non adesse, processit in turbam iam efferatam. Quem vt conspexerunt, arbitrati non eum qui erat, sed esse illum qui nuper Cæsarem in concione lacerauerat conuitiis, discerpsere. Hoc potissimùm facto, secundum Antonii quidem mutationem coniurati perculsi vrbe excesserunt. Hæserunt primùm Antii: vt simulatque elanguisset & referbuisset ira populi, redirent ad vrbem. Quod facilè futurum expectabant in multitudine temporali & volucri incitata impetu, quum studiosum sui haberent senatum. qui conniuens iis qui Cinnam dilacerauerant: illos qui coniuratorum ædes fuerāt aggressi, requisiuit & corripuit. Iam populus quoque, Antonium occupare propemodū tyrannidem ægrè ferens, desiderabat Brutum, expectabatque ludos, quos facere prætor debebat, præsentem editurum. Verùm quòd intellexisset hic frequentes Cæsaris veteranos, qui agros & colonias ab illo acceperant, insidias sibi moliri, & irrepere exiguis globis in vrbem, dubitauit venire: populus tamen absente illo

A Βρούτῳ μὲν γὰρ ἐψηφίσαντο Κρήτην, Κασσίῳ Λιβύην, Τρεβωνίῳ δὲ Ἀσίαν, καὶ Κίμβρῳ Βιθυνίαν, τῷ δ' ἑτέρῳ Βρούτῳ τὴν περὶ τὸν Ἠριδανὸν Γαλατίαν. μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τῶν Καίσαρος διαθηκῶν καὶ ταφῆς αὐτοῦ λόγων ἐμπεσόντων, καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀξιούντων τάς τε διαθήκας ἀναγνωσθῆναι, καὶ τοῦ σώματος ἐκφερόμενον θρυβεῖσθαι μὴ κεκρυμμένον μηδ' ἄτιμον, ὡς μὴ καὶ τοῦτο παρεξιὼν τὸν δῆμον· Κάσσιος μὲν ἰσχυρῶς ἀντέλεγε, εἶξεν δὲ Βροῦτος καὶ συνεχώρησεν, δόξαν τι σφαλεῖν ἁμαρτεῖν τοῦτο δόξας. καὶ γὰρ Ἀντωνίου φεισάμενος, αἰτίαν ἔσχεν ὑπιτειχίσας τῇ συνωμοσίᾳ βαρεῖ καὶ δύσμαχον πολέμιον, καὶ τὰ περὶ τὸν ταφὸν ὃν Ἀντώνιος ἠξίου τρόπον ἐάσας θρυβεῖσθαι, τοῦ πλήθους σφαλεῖσαν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ταῖς διαθήκαις δεδομένων κατ' ἄνδρα Ῥωμαίοις πᾶσι δραχμῶν ἑβδομήκοντα πέντε, καὶ τῷ δήμῳ τῶν πέραν τοῦ ποταμοῦ κήπων ἀπολελειμμένων, (οὗ νῦν ἐστι τύχης ἱερόν) θαυμαστὴ καὶ πόθος αὐτοῦ τοῖς πολίταις εἶλεν· ἔπειτα τοῦ σώματος εἰς τὸν ἀγορὰν κομισθέντος, Ἀντώνιος ἔπαινον (ὥσπερ ἔθος ἐστὶ) διεξελθὼν, καὶ τὰ πλήθη κινούμενα πρὸς τὸν λόγον ὁρῶν, εἰς οἶκτον μετέβαλε, καὶ τὴν ἐσθῆτα λαβὼν τὴν Καίσαρος ἡμαγμένην, ἀνέπτυξεν ὑπιδεικνύμενος τὰς διαβρώσεις, καὶ τῶν τραυμάτων τὸ πλῆθος. ὥστε οὐδὲν ἰδεῖν τοῦ δέον ἐπὶ κόσμῳ γινόμενον· ἀλλ' οἱ μὲν ἐθέων, τοὺς αὐθροφόνους ἀναιρεῖν· οἱ δ' (ὥσπερ ὑπὸ Κλωδίου τοῦ δημαγωγοῦ πρότερον) ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων τὰ βάθρα καὶ τὰς τραπέζας ἀνασπῶντες, καὶ συνκομίζοντες εἰς ταὐτό, παμμεγέθη πυρὰν ἔνησαν· καὶ τὸν νεκρὸν ὑπιθέντες ἐν μέσῳ πολλῶν μὲν ἱερῶν, πολλῶν δ' ἀσύλων καὶ ἀβεβήλων τόπων καθηλίαζον. ὡς δ' ὁ πῦρ ἐξέλαμψεν, ἀλλαχόθεν ἄλλος προσφερόμενοι, καὶ δαλοὺς ἀνασπῶντες ἡμιφλέκτους διέθεον ὑπὲρ τὰς οἰκίας τῶν αἰπηρκότων αὐτὸν, ὡς ἐμπρήσοντες. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀπεπρόσαν τὸν κίνδυνον· εἷς δέ τις Κίννας, ποιητικὸς ἀνὴρ, οὐδὲν τῆς αἰτίας μετέχων, ἀλλὰ καὶ φίλος Καίσαρος γενόμενος· οὗτος ὄναρ ὤετο καλούμενος ὑπὸ Καίσαρος ὑπὲρ δεῖπνον, ἀρνεῖσθαι· τὸν δὲ λιπαρεῖν καὶ βιάζεσθαι· τέλος δ' ἄγειν λαβόμενον τῆς χειρὸς εἰς ἀχανῆ τόπον καὶ σκοτεινόν· αὐτὸν δ' ἄκοντα καὶ τεταμβημένον ἕπεσθαι. ταύτην ἰδόντι τὴν ὄψιν αὐτῷ συνέβη πυρέττειν ἀφ' νυκτός· ὅμως δ' ἕωθεν ἐκκομιζομένου τοῦ σώματος, αἰδούμενος μὴ παρεῖναι, προῆλθεν εἰς τὸν ὄχλον ἤδη ἀφαιρεθέντα. ὀφθεὶς δὲ καὶ δόξας, οὐχ ὥσπερ τὸν Κίννας ὀφθῆναι, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ Καίσαρα προὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔναγχος λοιδορήσας, διεσπάσθη. τοῦτο δ' πάθος μάλιστα, μετά γε τὴν Ἀντωνίου μεταβολὴν, δείσαντες οἱ περὶ Βροῦτον, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως· καὶ διέτριβον ἐν Ἀντίῳ δ' πρῶτον, ὡς, ὅταν τὸ θυμάσῃ καὶ παραινθῇ δ' τῆς ὀργῆς, αὖθις εἰς Ῥώμην καταιόντες. ὁ ῥᾴδιος ἔσεσθαι προσεδόκων, ἐν πλήθεσι φορᾶς ἀστάθμητου καὶ ταχείας φερομένοις· καὶ τὴν σύγκλητον εὔνοιαν ἔχοντες, ἣ τοὺς Κίνναν διασπασαμένους χαίρειν ἐάσασα, τοὺς ὑπὲρ τὰς οἰκίας τὰς ἐκείνων ἐπελθόντας ἀνεζήτει καὶ συνελάμβανεν. ἤδη δὲ καὶ ὁ δῆμος ἀλγόμενος, Ἀντωνίου φεύγοντος εἰς μοναρχίαν καθιστάμενον, Βροῦτον ἐπόθει, καὶ προσεδόκατο τὰς θέας ἄξειν παρὼν αὐτὸς ἃς ὤφειλε στρατηγῶν τοῦ θεάτρου· ἀγαθόμενος δὲ πολλοὺς τῶν ὑπὸ Καίσαρος ἐστρατευμένων, καὶ χλῶν καὶ πόλεις παρ' ἐκείνου λαβόντων, ὑπιβουλεύοντας αὐτῷ, καὶ κατ' ὀλίγους παρεισρέοντας εἰς τὴν πόλιν, οὐκ ἐθάρρησεν ἐλθεῖν· ἀλλ' ὁ δῆμος ἐθέατο, μὴ παρόντος ἐκείνου,

ζας θέας, ἀφειδῶς πάνυ χορηγουμένας καὶ πολυτελῶς. θηρία τε
γὰρ πάμπολλα συνεφοινήσατο, οὐκ ἐᾶν μηδὲν ἀποδοθῆναι
μηδ' ὑπολιπεῖν, ἀλλὰ πᾶσι καταχρήσασθαι, καὶ τῶν
περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν αὐτὸς εἰς Νέαν πόλιν καταβὰς
ἐνέτυχε πλείοσι· περὶ ᾧ Κανουτίου τινὸς δυημεροῦντος ἐν
τοῖς θεάτροις, ἔγραφε πρὸς τοὺς φίλους, ὅπως πείσαντες
αὐτὸν εἰσαγάγωσιν. Ἑλλήνων γὰρ οὐδένα βιασθῆναι προσῆ-
κεν, ἔγραφε δὲ καὶ Κικέρωνι, παντὸς τυχεῖν τῆς θέας
δεόμενος. ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει τῶν πραγμάτων ὄντων,
ἑτέρα γίνεται μεταβολὴ, τοῦ νέου Καίσαρος ἐπελθόντος. οὗτος
ἦν μὲν ἐξ ἀδελφιδῆς Καίσαρος, γράμματι δὲ παῖς ὑπ' B
αὐτοῦ καὶ κληρονόμος ἀπολελειμμένος. ἐν δὲ Ἀπολλωνίᾳ
διέτριβεν ὅτι Καῖσαρ ἀνῃρέθη, φοιτάζων περὶ λόγους, κα-
κεῖνον ὅτι Πάρθοις ἐλαυνεῖν αὐτὸς ἐγνωκότα προσμένων.
ἅμα δὲ τῷ πυθέσθαι τὸ πάθος, ἦλθεν εἰς Ῥώμην· καὶ δη-
μαγωγίας ἀρχὴν τοῦνομα Καίσαρος θέμενος ἑαυτῷ, καὶ
φανέντων τὸν καταλειφθέν ἀργύριον τοῖς πολίταις, Ἀντώ-
νιόν τε κατεστάσασε, καὶ χρήματα φανδοὺς, συνίστη καὶ συν-
ῆγε πολλοὺς τῶν ὑπὸ Καίσαρος στρατευομένων. ἐπεὶ δὲ
Κικέρων τῷ πρὸς Ἀντώνιον μίσει τὰ Καίσαρος ἐπρεσβεύε,
τούτῳ μὲν ὁ Βροῦτος ἐπέπληττεν ἡσυχῇ, γράφων ὡς οὐ δε-
σπότην βαρύοιτο Κικέρων, ἀλλὰ μισοῦντα δεσπότην C
φοβοῖτο, καὶ πολιτεύοιτο δουλείας αἵρεσιν φιλανθρώπου,
γράφων καὶ λέγων ὡς χρηστός ἐστιν Καῖσαρ, Οἱ δὲ πρόγονοι
(φησὶν) ἡμῶν οὐδὲ πρὸς δεσπότας ὑπέμενον. αὐτῷ δὴ
εἰς τοῦτο καιρὸν μήτε πολεμεῖν βεβαίως δεδόχθαι, μήτε ἡσυ-
χάζειν· ἀλλ' ἓν μόνον εἰ βεβουλευμένον, τὸ μὴ δουλεύειν.
θαυμάζειν δὲ Κικέρωνα, εἰ πόλεμον μὲν ἐμφύλιον καὶ κινδυ-
νώδη δέδοικεν, αἱρεσιν δὲ καὶ ἄδοξον εἰρήνην οὐ φοβεῖται· τὸν
δὲ Ἀντώνιον ἐκβαλεῖν τὴν τυραννίδος μισθὸν αἰτεῖ, τὸν Καίσαρα
καταστῆσαι τύραννον. ἐν μὲν οὖν ταῖς πρόσθεν ὑπεκρίσεσι
τοιοῦτος ὁ Βροῦτος. ἤδη δὲ τῶν μὲν ὡς Καίσαρα, τῶν δὲ ὡς
Ἀντώνιον διϊσταμένων, ὠνίων δὲ τῶν στρατοπέδων, ὡς πρὸς D
κήρυκι, προσπιπτόντων τῷ πλέον διδόντι, πάντα πᾶσι κα-
ταγνοὺς τῶν πραγμάτων, ἔγνω καταλιπεῖν Ἰταλίαν, καὶ
πεζῇ διὰ Λουκανίας εἰς Ἐλέαν ὅθεν θάλασσαν ἥκεν. ὅθεν ἡ
Πορκία μέλλουσα πάλιν εἰς Ῥώμην ἀποβήσεσθαι, λαν-
θάνειν μὲν ἐπειρᾶτο πεπαθῶς ἔχουσα, γραφὴ δέ τις αὐ-
τῇ πρὸς ὕδωρ, τἄλλα θηλυκὰ οὖσαν. ἐν γὰρ τῷ Ἑλ-
λήνων ἀγῶνι, πρεσβεύων Ἕκτωρ ὑπὸ Ἀν-
δρομάχης, κομιζομένης παρ' αὐτῷ τὸ παιδίον, ἐκείνῳ δὲ
προσβλεπούσης. ταῦτα θεωμένῳ τῷ Πορκίαν ἡ τοῦ πάθους
εἰκὼν ὀξέτηξεν εἰς δάκρυα, καὶ πολλάκις φοιτῶσα τῆς
ἡμέρας ἔκλαιεν. Ἀκιλίου δέ τινος τῶν Βρούτου φίλων τὰ
πρὸς Ἕκτορα τὴν Ἀνδρομάχης ἔπη διελθόντος,

Ἕκτορ, ἀτὰρ σύ μοι ἐσσὶ πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ,
Ἠδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς θαλαμοῦνος,

μειδιάσας ὁ Βροῦτος, Ἀλλ' οὐκ ἐμοί γ', εἶπεν, πρὸς Πορ-
κίαν ἔπη φανῆναι τὰ τοῦ Ἕκτορος.

Ἱστόν τ' ἠλακάτην τε καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε. σώμα-
τος γὰρ ἀπολείπεται φύσει τῶν ἴσων ἀνδραγαθημάτων, γνώμη F
δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὡς περ ἡμεῖς, ἀριστεύει. ταῦτα μὲν
ὁ τῆς Πορκίας υἱὸς ἱστόρηκε Βίβλος. ἀναχθεὶς δὲ ὁ Βροῦτος ἐκεῖθεν ἐπ' Ἀθήνας ἔπλει. δεξαμένου δὲ τοῦ δή-
μου πρεσβύμως αὐτὸν εὐφημίαις καὶ ψηφίσμασι, διητᾶτο μὲν παρὰ ξένῳ τινί· Θεομνήστου δὲ ἀκροωμένου τοῦ
Ἀκαδημαϊκοῦ, καὶ Κρατίππου τοῦ Περιπατητικοῦ, καὶ συμφιλοσοφοῦν, ἐδόκει πάντα πᾶσιν ἀργεῖν καὶ σχολάζειν.

A spectacula magnificè & effusè exhibita frequẽtauit. ferarum enim magnos greges comparauerat. Harum præcepit vt nihil distraheretur vel reseruaretur, sed exhiberentur omnes. Scenicos ipse Neapolim profectus, plerosq; conuenit. De Canutio quodã qui in spectaculis placebat, scripsit ad amicos agerẽt cum eo vt in scenam eum inducerent. Nam Græcum vi adducere, nemini ius erat. Scripsit & Ciceroni, orans ne prætermitteret quin interesset ludis. Hoc rerum statu alia vicissitudo fit Cæsaris Octauii aduentu. Hic sororis Cæsaris nepos erat, quem tabulis filium & hæredẽ nuncupauerat. Is Apolloniæ, quũ Cæsar est interfectus, B vacabat literis, atq; illum expeditionẽ in Parthos molientem opperiebatur. Simul atque accepit illius necem, contulit se Romam: atque ad fauoris popularis auspicium conciliandi sumpto Cæsaris nomine, pecuniaq; legata in ciues distributa, Antonium pressit, & multos Cæsaris veteranos largitione decuriauit contraxitque. Quia verò prouectus odio Antonii Cicero studebat Cæsari, obiurgauit eum acriter Brutus, non dominum grauari Ciceronem, sed infestum formidare dominum, atque id agere vt in seruitute sit leni: qui Octa- C ctium scribat & dicat esse lenem. Atqui maiores nostri, inquit, ne clementes quidem dominos tulerunt. Sibi hactenus neque bellum gerere planè certum esse neque quiescere, sed habere deliberatum vnum non seruire. Mirari se Ciceronem, qui bellum ciuile vt periculosum timeat, turpem & fœdam pacem non horreat: Antonii autem tyrannide eiecti mercedem postulet vt Cæsarem constituat tyrannum. Atque primæ quidem Bruti epistolæ huiuscemodi fuere argumenti. Quum iam alii ad Octauii partes, alii ad Antonii discederent, atque exercitus venales tanquam sub hasta pluris licitanti addicerent se: desperata semel rep. D Italiam statuit relinquere, ac per Lucaniam pedestri itinere Eleam ad mare venit. Inde Romam Porcia reditura, comprimere nitebatur animi dolorẽ. verùm fortem alioquin pictura quædam detexit. Ea argumentũ Græcum cõtinebat, quemadmodum prosequuta sit Hectorẽ Andromache, & receperit ab eo filium suũ, oculis autẽ fuerit in illũ defixa. Hãc Porciæ spectanti expressit sui affectus imago lacrymas, & crebrò indies ad eã cõmeans flebat. Quum verò Acilius quidam Bruti amicus Andromaches ad Hectorem verba recensuisset,

Ast, Hector, pater es mihi tu, venerandaq; mater,
E *Tu frater mihi, tu florens ætate maritus,*

subridens Brutus, Atqui mihi, inquit, non venit in mentem ad Porciam Hectoris versus fati,

Tu præscribe tuis telas & pensa puellis.

Nam corporis quidem eius indoles paria ac nos facta non assequitur, animo verò æquè strenuè pugnat pro patria. Hæc Porciæ filius Bibulus memoriæ prodidit. At Brutus inde soluit, & Athenas profectus est. Eum populus Athenienſis propenso animo festisque vocibus & decretis excepit. Diuersatus est apud hospitem quendam suum, audiens Theomnestum quendam Academicum & F Cratippum Peripateticum, vnaque cum his vacans literis omnino feriari videbatur & otiari:

verùm in occulto parabat bellum: nam in Macedoniam Herostratũ ad conciliandos eos qui prætrant ibi exercitibus, misit, & adolescẽtes Romanos qui Athenis operam dabant literis, fouebat, sibiq; adiungebat. in quibus erat Ciceronis filius, quem laudibus in cœlum fert, aitq;, siue vigilet siue dormiat, mirari se illum adeò fortem iuuenem & tyrannis infestum. Exorsus ex professo rebus admouere manus, quum accepisset nauigia Romana argento onusta dirigere Athenas cursum ex Asia, & prætorem iis nauibus aduehi, probum virum & sibi familiarem, occurrit ei circa Carystion. Hunc vbi cõuenit, & ad tradenda sibi induxit nauigia, splendidius epulum parauit. Erat enim Bruti natalis. Postquam ad compotationes ventũ est, & libamina cœperunt pro Bruti victoria & populi Romani libertate facere: quò magis eos corroboraret, grandius poposcit poculum. Eo accepto, hunc versum temerè alta voce pronuntiauit,

Perdidit at fatum me, necnon Phœbus Apollo.

Adhæc scribunt, quum ad nouissimam in Philippis committendam pugnam procederet, signum militibus eum dedisse Apollinem. Vnde exclamationem illam pro cladis omine habent. Inde vicies II-s Antistius ex illa pecunia quam portabat in Italiam, impertit. Quotquot etiam tum per Thessaliam ex militibus Pompeianis palabantur, libenti animo confluxerunt ad eum. Equites insuper quingentos Cinnæ, quos in Asiam ducebat ad Dolabellam, ademit. Hinc Demetriadem profectus, magnam armorum vim Cæsaris dictatoris iussu ad bellum Parthicum paratorum, quæ deportabantur ad Antonium, in suam redegit potestatem. Accepta à prætore Hortensio Macedonia, circumiectisque regibus & dynastis conspirantibus, atque ei associantibus se, adfertur Caium M. Antonii fratrẽ traiecisse ex Italia, atq; euestigio pergere ad copias quas Dyrrhachii & Apollonia Gabinius habebat. Igitur eum præuertere cupiens Brutus & occupare illas copias, repentè vasis conclamatis iter fecit per loca aspera & multam niuem, longeq; præcurrit eos qui prandium suum ferebant. Vt prope Dyrrhachium, venit, est ex labore & algore bulimia, id est *vehementi esurie*, correptus. Quod mali apprehendit ferè & pecudes & homines, quum per niuem lassescunt: vel quod calor ob corpus frigore astrictum, vbi coactus intrò omnis est, alimentum statim consumat: vel quòd emissus halitus à niue fusa acris & tenuis penetret corpus & calorem ex eo foras dispersum dissoluat. Quippe sudores efficere calor videtur occursu in superficie frigoris extinctus: de quibus alio loco disputauimus latius. Quia verò Brutus animo deficiebatur, neque vllus in exercitu quicquam habebat cibarii, necesse fuit ministris eius ad hostes confugere, atque ad portam pergentes panem petierunt à statione. Qui audito Bruti incommodo accurrerunt ipsi, cibumque & potum attulerunt. Pro quo beneficio Brutus, vbi deditum est ei oppidum, non in hos modo, sed horum etiam causa clementem præbuit se in omnes. At C. Antonius Apolloniam prot ctus acciuit eo propinquos milites. verùm quum & hi conferrent se ad Brutum, & Apolloniatas odoratus est cum Bruto sentire,

A ἐπεφαίνετο τὰ πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοπρόσωπος. καὶ δὴ εἰς Μακεδονίαν ἔπεμψεν Ἡρόστρατον, οἰκειούμενος τοὺς ἐπὶ τῇ σχολῇ φοιτῶντας, καὶ τοὺς σχολάζοντας ἀπὸ Ῥώμης ἐν ἄστει νέους ἀνελάμβανεν καὶ συνῆγεν. ὧν ἦν καὶ Κικέρωνος υἱός, ὃν ἐπαινεῖ διαφερόντως, καὶ φησιν. Εἴτ' ἐγρήγορεν, εἴτ' ἐνυπνιάζεται, θαυμάζειν οὕτω δυνάμενον ὄντα καὶ μισοτύραννον. ἀρξάμενος τῶν πραγμάτων ἀναφανδὸν ἅπτεσθαι, καὶ πυθόμενος πλοῖα Ῥωμαϊκὰ μετὰ χρημάτων ἐξ Ἀσίας προσφέρεσθαι, καὶ στρατηγὸν ἐπιπλεῖν, ἄνδρα χρείαν καὶ γνώριμον, ἀπήντησεν αὐτῷ περὶ Κάρυστον. ἐντυχὼν δὲ καὶ πείσας, καὶ παραλαβὼν τὰ πλοῖα, λαμπροτέραν ἐποιήσατο· καὶ δὴ τῷ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐγενήθη τὸν Βροῦτον. ὡς οὖν ἐλθόντες εἰς τὸ πίνειν, ἐπὶ χύσεις ἐποιοῦντο νίκης τε Βρούτου καὶ Ῥωμαίων ἐλευθερίας, ἐπὶ μᾶλλον αὐτοὺς ῥῶσαι βουλόμενος, ᾔτησε ποτήριον μεῖζον· καὶ λαβὼν, ἀπ' εὐθείας προφάσεως ἀνεφώνησε τὸν στίχον τοῦτον,

Ἀλλά με μοῖρ' ὀλέσῃ καὶ Λητοῦς ἔκγονος υἱός. ἐπὶ δὲ τοῖς τούτοις ἰσχυρίσαιν, ὅτε τῷ τελευταίαν ἐν Φιλίπποις μαχούμενος ἔδοξεν μάχῃ, σημεῖον παρ' αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις Ἀπόλλωνα δοθῆναι. διὸ καὶ τῆς συμφορᾶς τίθεται σημεῖον ἐκείνῳ τῷ ἀναφωνήσαι. ἐκ τούτου πεντήκοντα μὲν αὐτῷ μυριάδας Ἀντίστιος, ἀφ' ὧν ἦγε καὶ αὐτὸς εἰς Ἰταλίαν χρημάτων, δίδωσιν· ὅσοι δὲ περὶ Θεσσαλίαν ἐπὶ τῆς Πομπηίου στρατιᾶς ἐπλανῶντο, συνέρρεον ἀσμένως πρὸς αὐτόν· ἱππεῖς τε πεντακοσίους ἀφείλετο Κίννα πρὸς Δολοβέλλαν ἄγοντος εἰς Ἀσίαν. ἐπιπλεύσας τε Δημητριάδι, πολλῶν ὅπλων ἐξαρθμῶν πρὸς Ἀντώνιον ἀ Καίσαρος τοῦ πρεσβεύου κελεύσαντος ἐπὶ τὸν Παρθικὸν ἐποιήθη πόλεμον, ἐκράτησεν. Ὀρτησίου δ' τοῦ στρατηγοῦ παραδόντος αὐτῷ Μακεδονίαν, καὶ τῶν ἐν κύκλῳ βασιλέων καὶ δυνασταῖν συνιστάντων καὶ προσιστάντων, ἀγγέλλεται Γάιος ὁ Ἀντωνίου ἀδελφὸς ἐξ Ἰταλίας διαβεβηκώς, καὶ βαδίζειν ἐπὶ τὰς δυνάμεις, ἃς ἐν Ἐπιδάμνῳ καὶ Ἀπολλωνίᾳ Γαβίνιος συνῆγεν. βουλόμενος οὖν φθάσαι καὶ προλαβεῖν ὁ Βροῦτος, ἐξαίφνης ἀναστήσας τοὺς σὺν αὐτῷ, διὰ χωρίων χαλεπῶν νυφόμενος ἐπορεύετο· καὶ πολὺ προῆλθεν τοὺς κομίζοντας τὸ ἄριστον. ἐγγὺς οὖν Ἐπιδάμνου γενόμενος, διὰ κόπον καὶ ψύχος ἐβουλιμίασεν. συμπίπτει δὲ μάλιστα τὸ πάθος χρόνος οὔσης πονοῦσι καὶ κτήνεσι καὶ ἀνθρώποις· εἴτε τοῦ θερμοῦ διὰ τὴν ψύξιν καὶ πύκνωσιν, ὅταν ἐντὸς ἄπαν καθαρχθῇ, τοῦ ψυχροῦ ἀθρόως ἀναλίσκοντος· εἴτε δριμεῖα καὶ λεπτὴ τοῦ χρόνου διαλυομένης ἰοῦσα πνοὴ, τέμνει τὸ σῶμα, καὶ διαφθείρει τὸ θερμὸν ἐξ αὐτοῦ θύραζε διασπειρόμενον. τοῦ γὰρ ἐφιδρώσεως παρέχειν δοκεῖ τὸ θερμὸν, ἀπαντῶντι τῷ ψυχρῷ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν συνιόντι. ὑπὸ ὧν ἐν ἑτέροις μᾶλλον ἠπόρηται. λειποθυμοῦντος δὲ τοῦ Βρούτου, καὶ μηδενὸς ἔχοντος ἐν τῷ στρατοπέδῳ μηδὲν ἐδώδιμον, ἐπαρεκάθησαν οἱ περὶ αὐτὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους καταφυγεῖν· καὶ ταῖς πύλαις προσελθόντες, ἄρτον ἤτουν τοὺς φύλακας. οἱ δ', διαχυσάντες τὸ σύμπωμα τοῦ Βρούτου, παρῆσαν αὐτοῖς καὶ σιτία καὶ ποτὰ κομίζοντες. αὐθ' ὧν ὁ Βροῦτος ὡς τῇ πόλει παρέλαβεν, οὐ μόνον τούτοις ἀλλὰ καὶ πᾶσι διὰ τούτοις φιλανθρώπως ἐχρήσατο. Γάιος δὴ Ἀντώνιος Ἀπολλωνίᾳ προσβαλὼν, σκεῖ τοὺς ἐγγὺς ὄντας σκάλεις σφῶν. ἐπεὶ δὴ οὗτοί τε πρὸς Βροῦτον ᾤχοντο, καὶ τοὺς Ἀπολλωνιάτας ἤδετο τὰ Βρούτου φρονοῦντας.

ἐκλιπὼν τὴν πόλιν, εἰς Βουθρωτὸν ἐβάδιζεν. καὶ τοῦτον μὲν ἀπόλλυσι τρεῖς σπείρας κατ' ὁδὸν ὑπὸ Βρούτου κατακοπείσας· ἔπειτα τοῖς περὶ τὴν Βυλλίδα τόποις προσκαταληφθέντας ὑπὲρ χιόνων ἐκβιάζεσθαι, καὶ μάχῃ συνάψας Κικέρωνι, νικᾶται. (τούτῳ γὰρ ὁ Βροῦτος ἐχρῆτο στρατηγῷ, καὶ πολλὰ δι' αὐτοῦ κατώρθωσε) λαβὼν δὲ τὸν Γάϊον ἐν χωρίοις ἑλώδεσι μαχόμενον διεσπασμένον, οὐκ εἴασεν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ περιίππευσεν· φείδεσθαι κελεύων, ὡς μὴ μικρὸν ἰδίων ἐσομένων. ὃ καὶ συνέβη. παρέδοσαν γὰρ ἑαυτοὺς καὶ τὸν στρατηγόν. ὥστε μεγάλην ἤδη περὶ τὸν Βροῦτον δυνάμιν εἶχε) χρόνον μὲν οὖν πολὺν ἐν τιμῇ τὸν Γάϊον ἦγεν, καὶ τὰ παρήσημα τῆς ἀρχῆς οὐκ ἀφῄρει, καίτοι (ὡς φασιν) ἄλλων τε πολλῶν καὶ Κικέρωνος ἀπὸ Ῥώμης γραφόντων καὶ κελευόντων αἱρεῖν. ἀρξάμενον δὲ κρύφα τοῖς ἡγεμόσι διαλέγεσθαι, καὶ ποιήσαντα νεωτερισμόν, ἐνθέμενος εἰς ναῦν ἐφύλαττεν. τῶν δὲ διαφθαρέντων στρατιωτῶν εἰς Ἀπολλωνίαν ἀποστάντων καὶ καλούντων ἐκεῖ τὸν Βροῦτον, οὐκ ἔφη τοῦτο πάτριον εἶναι Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἐκείνοις τοὺς τὸν ἄρχοντα χρῆναι βαδίζοντας, αὐτοὺς παραιτεῖσθαι τὴν ὀργὴν τοῖς ἡμαρτημένοις ὀργήν. ἐλθόντι δ' αὐτῷ διαβαίνειν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἦκεν ἀγγελία περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ μεταβολῆς. ὁ γὰρ νέος Καῖσαρ ἠνώχλει μὲν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπὶ Ἀντώνιον· ἐκβαλὼν δὲ τῆς Ἰταλίας ἐκεῖνον, αὐτὸς ἤδη φοβερὸς ἦν, ὑποτείαν τε μνώμενος τοῦ νόμου, καὶ στρατεύματα τρέφων μεγάλα, τῆς πόλεως οὐδὲν δεομένης. ὁρῶν δὲ καὶ ταῦτα τὴν βουλὴν βαρυνομένην, καὶ τοὺς τὸν Βροῦτον ἀφορῶσαν ἔξω, καὶ ψηφιζομένην ἐκείνῳ καὶ βεβαιοῦσαν τὰς ἐπαρχίας, ἔδεισεν. καὶ τὸν μὲν Ἀντώνιον, πέμπων, εἰς φιλίαν προὐκαλεῖτο, τὰς δὲ δυνάμεις τῇ πόλει προσιούσας, ὑποτείαν ἔλαβεν, οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν, ἀλλ' εἰκοσέτη ἀγωνίστης, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. δικαστὰς δὲ δίκας φόνου κατὰ τῶν περὶ τὸν Βροῦτον εἰσῆγεν, ὡς ἄνδρα πρῶτον ἐν ἀρχαῖς ταῖς μεγίσταις αἱρηκότων ἄκειτον· καὶ κατήγορον ἔπεισε, Βρούτου μὲν, Λούκιον Κορνιφίκιον, Κασσίου δὲ Μάρκον Ἀγρίππαν. ἀφλίσκανον οὖν τὰς δίκας ἐρήμας, ἀναβαλομένων φέρειν ψῆφον τὴν δικαστῶν. λέγεται δὲ, τὸν κήρυκα (ὡς πρὸς εἴωθεν) ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν Βροῦτον ὑπὲρ τοῦ δικάζειν καλοῦντος, τὸ μὲν πλῆθος ὑπεστένα λάθρα, τοὺς δὲ ἀρίστους, κύψαντας εἰς γῆν ἡσυχίαν ἄγειν. Πόπλιον δὲ Σιλίκιον ὀφθῆναι δακρύσαντα, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ὀλίγον ὕστερον ἐνατὴν προγραφέντων ὑπὲρ θανάτου γενέσθαι. μετὰ ταῦτα διαλλαγέντες οἱ τρεῖς, Καῖσαρ, Ἀντώνιος, Λέπιδος, διενείμαντο τὰς ἐπαρχίας· σφαγάς τε καὶ προγραφὰς ἀνδρῶν διακοσίων ἐποίησαν, ἐν οἷς καὶ Κικέρων ἀπέθανεν. τούτων δὲ εἰς Μακεδονίαν ἀπαγγελθέντων, ἐκβιασθεὶς ὁ Βροῦτος ἔγραψεν Ὁρτησίῳ κτεῖναι Γάϊον Ἀντώνιον, ὡς δὴ Βρούτῳ τε καὶ Κικέρωνι βιμωρῶν, τῷ μὲν ὄντι φίλῳ, ᾧ καὶ κατὰ γένος προσήκοντι. διὰ τοῦθ' ὕστερον Ἀντώνιος Ὁρτήσιον ἐν Φιλίπποις λαβὼν, τῷ μνήματι τοῦ ἀδελφοῦ προσέσφαξεν. Βροῦτος δὲ τῆς Κικέρωνος τελευτῆς τὴν αἰτίαν φησὶν ἀχθέσθαι μᾶλλον ἢ τῷ πάθει συναλγεῖν. ἐκκαλεῖν δὲ τοῖς ὑπὲρ Ῥώμης φίλοις· δουλεύειν γὰρ αὐτῶν αἰτίᾳ μᾶλλον, ἢ τῶν τυραννούντων, καὶ καρτερεῖν ὁρῶντας καὶ παρόντας ἃ μηδὲ ἀκούειν αὐτοῖς ἀνεκτὸν ἦν. περιιόντας δὲ τὸν στρατὸν εἰς Ἀσίαν ἤδη λαμπρὸν ὄντα, ναυλικὸν μὲν ἐξηρτύετο στόλον ἐν Βιθυνίᾳ καὶ περὶ Κύζικον· πεζῇ δὲ αὐτὸς ὑπιὼν κατέστησε τὰς πόλεις, καὶ τοῖς δυνάστας ἐχρημάτιζε, καὶ τοὺς Κάσσιον ἔπεμπεν εἰς Συρίαν ἀπ' Αἰγύπτου μεταπεμπόμενον.

A eo relicto oppido Buthrotum contendit. Ibi primùm tres cohortes amittit in itinere à Bruto concisas. Deinde quum loca circa Byllidem tentaret à Bruto insessa expugnare, prælio cum Cicerone cõserto fusus est. Siquidẽ vtebatur hoc duce Brutus, multaq; ductu eius gessit prosperè. Quum verò Caium occupasset locis palustribus procul à receptu distractum, nõ permisit suis in illius milites incurrere: sed circumuectus, imperauit vt parcerent iis, quòd mox futuri sui essent. quod euenit. nam & se & ducem dedidere. Itaq; magnum iam exercitũ habuit Brutus. Caium diu honorificè ha-
B buit, neq; ademit ei magistratus insignia: quanuis multi, vti dictitant, è Roma & Cicero scriberent, monerentq; vt interficeret eum. Cæterùm vbi occultè duces appellare, & moliri cœpit seditionẽ, naui impositũ habuit in custodia. Milites corrupti quum Apolloniam secessissent, & Brutũ eò accirent: negauit id moris esse Romani, sed illis ad ducem eundũ esse, & veniam petendam delictorum. Quibus, quũ venissent, deprecantibus ignouit. Paranti in Asiam transire, nuntiatũ est de mutatione vrbana, siquidem Octauius Cęsar euectus aduersus Antonium à senatu erat. Quo Italia pulso, erat ipse iam terrori, quòd contra leges ambiret
C cõsulatum, atq; ingentes exercitus, quum id reip. opus non esset, aleret. Hæc ille senatum ægrè ferre animaduertens, & foràs Brutum respicere, illiq; decernere & cõfirmare prouincias, timere cœpit. Ita Antonium per legatos inuitauit ad reconciliationẽ, circumfusoq; vrbi exercitu consulatum accepit vix dum adolescens & vigesimum annũ agens, vt in cõmentariis ipse retulit: mox iudicium capitale Bruto & sociis eius dictauit, quòd principem virum in summis positũ magistratibus inauditum trucidassent. Accusatorem apposuit Bruto L. Cornificium, Cassio M. Agrippam. Indicta cau-
D sa, coactis sententiã ferre iudicibus, damnati sunt. Fama est, quum præco de more citaret Brutum ex rostris ad causam dicendam, plebem non obscurè ingemuisse, optimates deiecto in terram capite conticuisse, P. Sirio lacrymas manasse, atq; hac de causa inter proscriptos mox fuisse relatum. Hinc triumuiri in gratiã reducti, Cæsar, Antonius, Lepidus, prouincias partiti sunt, cædesq; fecerunt, & ducentos, inter quos Cicero quoque est obtruncatus, proscripsere. His in Macedoniam perlatis, expugnatus Brutus Hortensio scripsit vt interficeret C. Antonium: quo Decio Bruto & Ciceroni
E parentaret: quorum amicus hic, ille genere ei erat propinquus. Quamobrẽ Hortensium postea Antonius acie Philippensi captum interfecit ad fratris monumentum. Brutus autem fati Ciceronis causa magis erubescere ait se quàm dolere calamitatem: increpitare se vrbanos amicos quòd ipsorum culpa potius quàm tyrannorum seruirent, videreq; sustinerent atque assistere iis quæ esse ipsis deberẽt auditu intoleranda. Exercitu iam deportato in Asiam magnifico, classem in Bithynia & apud Cyzicum parauit. Pedestri itinere profectus ciuitates composuit, dynastas audiuit, & in Sy-
F riam misit ad Cassium reuocans eum ex Ægypto.

Non enim ipsos quò imperium sibi ipsis pararẽt, sed vt in libertatem vindicarent patriam, ad cogendas copias quibus opprimerent tyrannos vagari. Debere igitur huius rei memores, & institutum suum sequentes, non longe se ab Italia abducere, verùm illuc properare ad succurrendum ciuibus. Obtemperanti Cassio & redeunti processit obuiam. Conuenerunt ad Smyrnam, postquam primò in Piræeo distracti alter in Syriam, alter in Macedoniam perrexit. Igitur magna eos voluptas & fiducia ex præsentibus vtriusque viribus incessit. nam quum ex Italia abiectissimorum exulum modo fuissent profecti inopes atq; inermes: quibus nulla instructa nauis, non vnus miles, non oppidum erat: haud multo interposito spatio coierũt classe, peditatu, equitatu, stipẽdio instructi ad decertandum de Romano imperio. Parem volebat Cassius honorẽ habere & tribuere Bruto. verùm occupauit Brutus, plerunque ad eum ventitans: quòd & ætate ille superior esset & corpore minus ad laborem ferendum comparatus. Habebatur Cassius rei bellicæ peritus, sed ira asper, & per metum magis velle imperare, apud familiares ad risum pronior & dicax. Brutum verò virtutis causa ferunt vulgo charum, amicis dilectum fuisse, admirationi optimo cuiq;, odio venisse ne hostibus quidem: quòd mirè lenis, magnanimus, aduersus iram, voluptatem, auaritiam infractus, rectã sententiam atq; inflexibilem retineret pro honesto, & iustitia. Maximum ei ad beneuolentiam & laudem, quòd proposito eius haberetur fides, fuit momentum. Neque enim Magnus ille Pompeius, si Cæsarem obtriuisset, sperabatur omninò summam potestatem legibus redditurus: sed perpetuo imperium consulis, aut dictatoris aut cuiuspiam alterius nomine magistratus ciuilioris, qui populo esset gratior, retenturus. Hunc verò Cassium violentum virum & iracundum, & subinde à recto ad vtile euectum, omnino arbitrabantur bellum gerere & circumcursitare, & discrimina subire potius ad quærendã sibi potentiam quàm ciuibus libertatem. nam qui his etiam superiores fuerunt Cinnæ, Marij, Carbones: posuerunt in medio patriam pro præmio & præda, ac penè ex professo belligerarũt de tyrannide. At Bruto perhibent ne hostes quidem eam obiectasse varietatem: imò ex Antonio etiam multos audiuisse, quũ diceret solum se putare Brutum adortum Cæsarem facti splendore & opinato bono adductum, alios in illum conspirasse odio prouectos & inuidia. Vnde Brutum non tam viribus quàm virtute fretum fuisse liquet ex scriptis eius. Scribit ad Atticum discrimini iam vicinus, in statu fortunæ res suas pulcherrimo esse. nam aut victorem liberaturum se populum Romanum, aut cadentem seruitute exolutum iri: quum essent autem certa ipsis alia atque firma, hoc obscurum esse, in libertate essent victuri an occubituri. M. Antonium verò meritas dementiæ ait pœnas persoluere. qui quum inter Brutos, Cassios, & Catones censeri potuisset, accessionem sese dedisset Octauio: & vt tunc non fuerit cum illo superatus, breui post digladiaturum cum eo. Hoc illum rectè in futurum apparet vaticinatum.

A οὐ γὰρ ἐφ᾽ ἑαυτοὺς κατωμόσαντο αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἐλευθεροῦν τὴν πατρίδα, τὴν δύναμιν ἣ καταλύσοιεν τοὺς τυράννους συναγαγόντες πλανᾶσθαι. δεῖν οὖν μεμνημένους καὶ φυλάττοντας τὴν ὑπόθεσιν, μὴ μακρὰν ἀπιέναι τῆς Ἰταλίας, ἀλλ᾽ ἐκεῖσε σπεύδειν, καὶ βοηθεῖν τοῖς πολίταις. ὑπακούσαντος δὲ τοῦ Κασσίου, καὶ καταβαίνοντος, ἀπήντα· καὶ περὶ Σμύρνην ἀλλήλοις συνετύγχανον. ἀφ᾽ οὗ πρῶτον ἐν Πειραιεῖ χωρισθέντες ὥρμησαν, ὁ μὲν εἰς Συρίαν, ὁ δὲ εἰς Μακεδονίαν. ἐν οὖν ἡδονή τε μεγάλη καὶ θάρσος αὐτοῖς, ἐκ τῆς παρούσης ἑκατέρου δυνάμεως. ὁρμήσαντες γὰρ ἐκ τῆς Ἰταλίας, ὅμοια

B φυγάδων τοῖς ἀτιμοτάτοις, ἀχρήματοι, καὶ ἄοπλοι, μὴ ναῦν ἐπήρη, μὴ στρατιώτην ἕνα, μὴ πόλιν ἔχοντες, οὐ πολλοῦ πάνυ χρόνου διαγενομένου συνῆλθον εἰς ταὐτό, καὶ ναυσὶ καὶ πεζοῖς καὶ ἵπποις καὶ χρήμασιν ἀξιόμαχοι διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὄντες. ἐβούλετο μὲν οὖν ἴσον ἔχειν τιμῆς καὶ παρέχειν ὁ Κάσσιος· ἔφθανεν δὲ ὁ Βροῦτος, ὡς τὰ πολλά φοι τῶν πρὸς αὐτόν, ἡλικίᾳ τε πρεσβύτερος, καὶ σώματι πονεῖν ὁμοίως μὴ δυναμένῳ χρώμενος. ἐν ᾧ δόξα, Κάσσιον μὲν εἶναι δεινὸν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ὀργῇ δὲ βαχύν, καὶ φόβῳ μᾶλλον ἄρχοντα· πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις ὑγρότερον τῷ γελοίῳ, καὶ φιλοσκώπτῃ. Βροῦτον δὲ λέγουσι δι᾽ ἀρετὴν φιλεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἐρᾶσθαι δὲ ὑπὸ τῶν φίλων, θαυμάζεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἀρίστων, μισεῖσθαι δὲ μηδὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὅτι πρᾶος ὁ ἀνὴρ διαφερόντως, καὶ μεγαλόφρων, καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ ἡδονὴν καὶ πλεονεξίαν ἀπαθής, ὄρθιον δὲ τὴν γνώμην καὶ ἄκαμπτον ἐστῶσαν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου διαφυλάττων, καὶ μέγιστον ὑπῆρχεν αὐτῷ πρὸς εὔνοιαν καὶ δόξαν, ἡ τῆς προαιρέσεως πίστις. οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ὁ μέγας Πομπήιος, εἰ Καίσαρα καθεῖλεν, ἠλπίζετο βεβαίως πρήσεσθαι τοῖς νόμοις τὴν δυνάμιν, ἀλλ᾽ ἀεὶ τὰ

D πράγματα καθεξῆν, ὑπὸ ἀτείας ὀνόμαλι καὶ δικτατωρείας, ἢ ἵνος δήμης μαλακωτέρας ἀρχῆς, πραγμυθούμενος τ᾽ δῆμον. Κάσσιον δὲ τοῦτον σφοδρὸν ἄνδρα καὶ θυμοειδῆ, καὶ πολλαχοῦ πρὸς τὸ κερδαλέον ἐκφερόμενον τοῦ δικαίου, πρῶτος μᾶλλον ᾤοντο πολεμεῖν καὶ πλανᾶσθαι καὶ κινδυνεύειν, αὐτῷ ἵνα δυναστείαν καταστησάμενον, οὐκ ἐλευθερίαν τοῖς πολίταις. τὰ μὲν γὰρ ἔτι τούτων πρεσβύτερα, Κίννα, καὶ Μάριοι, καὶ Καρβῶνες, ἆθλον ἐν μέσῳ καὶ λείαν προθέμενοι τὴν πατρίδα μόνον, οὐχὶ ῥητῶς ὑπὲρ τυραννίδος ἐπολέμησαν. Βρούτου δὲ λέγουσιν μηδὲ τοὺς ἐχθροὺς

E πρεσβυτέρᾳ τοιαύτῃ μεταβολῇ· ἀλλ᾽ Ἀντωνίου γε καὶ πολλοὺς ἀκοῦσαι λέγοντος, ὡς μόνον οἴοιτο Βροῦτον ὑπεῖθαι Καίσαρι, πρασθέντα τῇ λαμπρότητι καὶ τῷ φαινομένῳ καλῷ τῆς πράξεως, τοὺς δὲ ἄλλους ὑπὲρ τ᾽ ἀοῦρα συρῆναι, μισοῦντας καὶ φθονοῦντας. ὅθεν Βροῦτος οὐ τῇ δυνάμει τοσοῦτον ὅσον τῇ ἀρετῇ δῆλός ἐστιν ὢν ἐξ ὧν γράφει πεποιθώς. γράφει δὲ πρὸς Ἀττικὸν, ἤδη τῷ κινδύνῳ πλησιάζων, ἐν τῷ καλλίστῳ τῆς τύχης εἶναι τὰ καθ᾽ αὑτόν. ἢ γὰρ νικήσας, ἐλευθερώσειν τ᾽ Ῥωμαίων δῆμον, ἢ δουλείας ἀποθανὼν ἀπαλλαγήσεσθαι· καὶ τῶν δήων ἀσφαλῶς αὐτοῖς καὶ βεβαίως ἐχόντων, ἔτ᾽ ἄδηλον εἶναι πότερον βιώσονται μετ᾽ ἐλευθερίας ἢ τεθνήξονται. Μάρκον δὲ Ἀντώνιον ἀξίαν φησὶ τῆς ἀνοίας διδόναι δίκην, ὃς ἐν Βρούτοις καὶ Κασσίοις ἠρίθμει ἑαυτὸν Ὀκταβίῳ δεδωκεν· κἂν μὴ νῦν ἠπιστοῦντα μὲν οὖν ἀποθνήσκοντα καλῶς πρὸς ὃ μέλλον ἔοικεν.

ὁίοις καὶ Κάτωνι συναριθμεῖσθαι δυνάμενος, θῇ μετ᾽ ἐκείνου, μικρὸν ὕστερον ἐκείνῳ μαχεῖται.

ἐν δὲ τῇ Σμύρνῃ τότε τῶν χρημάτων, ἃ πολλὰ συνειλόχει Κάσσιος, ἠξίου μεταλαβεῖν. τὰ γὰρ ὄντα καταδηλωκέναι, ναυπηγούμενος στόλον τοσοῦτον ὡς πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ἔξοισι τὴν ἐντὸς θάλασσαν. οὐκ εἴων μὲν οὖν τὸν Κάσσιον οἱ φίλοι διδόναι, λέγοντες ὡς Οὐδίκαιον, ἃ σὺ φειδόμενος ἀφαφυλάττῃς, καὶ φθόνῳ συνάγῃς, ἐκεῖνον λαβόντα δημαγωγεῖν καὶ χαρίζεσθαι τοῖς στρατιώταις. οὐ μὴν ἀλλ' ἔδωκεν αὐτῷ τέταρτον μέρος ἀπάντων. καὶ πάλιν ἀφικόντες ἐπὶ τὰς παρεσκευάσας ἑκατέρῳ παράξεις, Κάσσιος μὲν ἑλὼν Ῥόδον, οὐκ ἐπιεικῶς ἐχρῆτο τοῖς πράγμασι. καὶ ταῦτα, περὶ τὴν εἴσοδον τοῖς παρεσκευασμένοις αὐτὸν βασιλέα καὶ κύριον ἀποκρινάμενος, Οὔτε βασιλεύς, οὔτε κύριος, τοῦ μὲν κυρίου καὶ βασιλέως φονεὺς καὶ κολαστής. Βροῦτος δὲ Λυκίους ἠτεῖ χρήματα καὶ στρατόν. ἐπεὶ δὲ Ναυκράτης ὁ δημαγωγὸς ἀνέπεισε τὰς πόλεις ἀφίστασθαι, καὶ λόφοις τινὰς ὡς εἴρξοντες παρόδου τὸν Βροῦτον, κατελάβοντο, πρῶτον μὲν ἀριστοποιουμένοις αὐτοῖς ἔπεμψεν ἱππεῖς, ὑφ' ὧν ἑξακόσιοι διεφθάρησαν· ἔπειτα τὰ χωρία καὶ πολίχνας λαμβάνων, ἀπέλυεν δῶρα λύτρων ἀπαιτήσας, ὡς προσαξόμενος εὐνοίᾳ τὸ ἔθνος. οἱ δὲ ἦσαν ἀνιάδεις, ἃ μὲν ἐβλάπτοντο, πρὸς ὀργὴν τιθέμενοι, τῆς δὲ ἐπιεικείας καὶ φιλανθρωπίας καταφρονοῦντες· ἄχρι οὗ συνελάσας εἰς Ξάνθον αὐτῶν τοὺς μαχιμωτάτους ἐπολιόρκει. τοῦ δὲ ποταμοῦ παρὰ τὴν πόλιν παρρέοντος, ὑπονηχόμενοι διεδίδρασκον. ἡλίσκοντο δὲ δικτύων ἀφ' πόρου καθιεμένων εἰς βυθόν, ὧν τὰ ἄκρα κώδωσι προσηρτημένοις διεσήμαινεν εὐθὺς τὸν ἐπιχειρέντα. μηχαναῖς δέ τισι τῶν Ξανθίων νύκτωρ ἐπιδραμόντων, καὶ πῦρ ἐμβαλόντων, ὡς ἀπεκλείσθησαν, ἀναθυμιώντων τῶν Ῥωμαίων, πρὸς τὸ τεῖχος, καὶ πνεῦμα λαμπρὸν ἀνέρριπιζεν ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις τὴν φλόγα τῶν ἐγγὺς οἰκιῶν ἀπιλαμβανομένων, δείσας ὁ Βροῦτος ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἐκέλευσε καταβεννύναι καὶ βοηθεῖν. τοὺς δὲ Λυκίους δεινή τις ἐξαίφνης πρὸς ἀπόνοιαν ὁρμὴ καὶ λόγου κρεῖττον κατέχει, ὥν ἄν τις ἔρωτι θανάτου μάλιστα προσεικάσειεν· οἱ γὰρ μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ἐλεύθεροί τε καὶ δοῦλοι, καὶ πᾶσα ἡλικία, τοὺς μὲν πολεμίους πρὸς τὴν φλόγα βοηθοῦντας ἀπὸ τῶν τειχῶν ἔβαλλον, αὐτοὶ δὲ κάλαμον καὶ ξύλα καὶ πολὺν ὑπέκκαυμα προσφέροντες, ἦγον ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ πῦρ, ὀρέγοντες αὐτῷ πᾶσαν ὕλην, καὶ πολλὰ τρόπον ἐξερεθίζοντες καὶ συνεκδέφοντες. ὡς δὲ ἡ φλὸξ ῥυεῖσα, καὶ ἀναζώσασα πολλαχόθεν τὴν πόλιν, διέλαμψε πολλή, παρεπαθὼν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ὁ Βροῦτος, ἔξωθεν παρείπετο, προθυμούμενος βοηθεῖν. καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγων τοῖς Ξανθίοις, ἐδεῖτο φείδεσθαι καὶ σώζειν τὴν πόλιν, οὐδενὸς αὐτῷ προσέχοντος, ἀλλὰ πολλὰ τρόπον ἑαυτοὺς ἀπολλύντων, οὐ μόνον ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ μετὰ κραυγῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ τὰ μὲν εἰς τὸ πῦρ ἤλλετο, τὰ δὲ ἄνωθεν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐξεβαχηλίαζεν αὐτά, τὰ δὲ τοῖς ξίφεσιν τῶν πατέρων ὑπέδυε, τὰς σφαγὰς γυμνοῦντα καὶ κελεύοντα πάγειν. ὤφθη δὲ, τῆς πόλεως ἀναφθαρείσης, γυνὴ κρεμαμένη μὲν ἐξ ἀγχόνης, παιδίον δὲ νεκρὸν ἐξηρτημένη τοῦ βραχήλου, λαμπάδι δὲ καιομένη τὴν οἰκίαν ὑφάπτουσα. καὶ τοῦ θεάματος τραγικοῦ φανέντος, ἰδεῖν μὲν οὐκ ὑπέμεινεν ὁ Βροῦτος, ἐδάκρυσεν δὲ ἀκούσας· καὶ γέρας ἐκήρυξε τῶν στρατιωτῶν ὅστις ἂν δυνηθῇ Λύκιον ἄνδρα σῶσαι. φασὶ δὲ μόνους ἑκατὸν πεντήκοντα γενέσθαι τοὺς μὴ ἀναφυγόντας τὸ σωθῆναι.

A Porro Smyrnæ tunc partem ferre pecuniæ, cuius magnã vim coegerat Cassius, postulauit. Se quicquid habuisset impendisse ostendit in parandam classem, qua totum internum mare essent in potestate sua habituri. Sed ne daret Cassius obsistebant amici eius, negantes æquum esse vt quæ ipse parcendo seruaret, & conflaret cum inuidia, ea ille in milites demulcendos effunderet. Attamen impertiuit ei tertiam partem omnium: iterumque ad sua vterq; munera digressi, Cassius Rhodo capta durius in eam ciuitatem consuluit, idque quũ in ingressu regem ipsum & dominum appellanti-
B bus respondisset, Neque rex sum neque dominus, sed domini & regis interfector & vltor. Brutus à Lycijs pecuniam & milites poposcit. Verùm quòd Naucrates concionator ciuitates ad defectionem impulisset, & tumulos aliquot illi ad excludendum transitu Brutum insedissent: primò immisit in prandentes equitatum, à quo interfecti sexcenti sunt. Inde captis arcibus & ignobilibus oppidis, omnes, vt gentem conciliaret beneuolentia, sine pretio dimisit. Illi præfracti, ob damna quidem accepta infensi fuere, clementiam verò & humanitatem eius despexere: quoad co-
C actos intra muros Xanthi bellicosissimos quosq; eorum obsedit. Amnis vrbem præfluit. Hunc sub aqua tranantes fugam capiebant. Verum excepti retibus fuerunt transverso alueo in altum demissis, quorum in summo tintinabula appensa ilicò irretitum nuntiabant. Xanthij autem machinas quasdam adorti nocte sunt, ignemque eis ingesserunt: sed reiecti sunt ab Romanis animaduersa ad muros. Ventus verò acrior in pinnas muri concitauit flammã quæ proxima comprehendit ædificia. Hic timens vrbi Brutus, imperauit militibus vt ignem extinguerent & opem ferrent vrbi. At
D Lycios ingens subitò inuasit & incredibilis ad desperationem ardor, quem maxime mortis desiderio compares. nam cum pueris & mulieribus liberi & serui omnis ætatis hostes petebant ex muris eos qui ad reprimendum succurrebant incendium. Ipsi arundinẽ, materiam, & omne igni aptũ fomentum ingerentes trahebant in vrbem flammam, eique quamuis materiam subijciebant, atque eam omnibus modis excitabant augebantque. Postquam diffusa flamma & vrbem vndique amplexa ingens eluxit, anxius ea re Brutus circumuectus foris muros est ad opitulandum, manusque ad Xanthios porrigens precabatur, vrbi
E vt parcerent eamque conseruarent. Verùm nemo auscultabat ei, imo perdebant omnibus modis semetipsi: non viri modò & fœminæ, sed parui etiam pueri cum vociferatione & vlulatu partim insiliebant in ignem, partim supernè præcipitabant sese ex muro, pars parentum gladijs nudos offerebant iugulos, hortabanturque ad hauriendum eos. Conspecta est vrbe absumpta dependens ex laqueo mulier quæ mortuum puerum ex collo suspensum haberet, & ardenti face inflammaret domum. Quod quum spectaculum appareret tragicũ, non sustinuit id Brutus cõtem-
F plari: sed vbi nuntiatum ei est, illacrymauit, præmiumque pronuntiauit militibus, quisquis hominem Lycium seruasset. Centũ quinquaginta duntaxat memorant fuisse qui non refugere salutem.

Ita Xanthij longo interuallo quasi fatalem exitij gyrum edentes, maiorum suorum calamitatem audacia retulere. Siquidem illi quoque vrbe pari modo bello Persico incensa peremerũt semet ipsi. At Brutus Patarensium vrbem sibi cernens reluctari, dubitabat eã oppugnare, ac perplexus erat, paris metu vecordiæ. Cæterùm quũ fœminas eorum captiuas teneret, has missas fecit sine pretio. Quæ vbi viris & parentibus suis, illustribus hominibus, exposuerunt, virum Brutum esse moderatissimum & iustissimum, persuaserunt eis vt cederent & traderent ei oppidum. Inde cæteri quoq; omnes in potestatem venere, in fidem se eius permittentes. Quem benignum & præter spem experti sunt indulgentem. Nempe qui, quum sub idem tempus Rhodios compulisset Cassius quod quisque priuatim auri & argenti haberet, conferre, vnde conflauit ad VIII millia talentum, & publice mulctasset ciuitatem quingentis alijs: centum quinquaginta talenta imperauit Lycijs, neq; re vlla illis alia violatis exercitum in Ioniam abduxit. Multa quidem memorabilia opera ille & honoribus habendis & supplicijs pro cuiusq; merito irrogandis edidit: at id quod cùm ipsi gratissimum, tum Romanorum optimo cuiq; fuit, commemorabo. Quum Pompeius Magnus, acie fusus profugiensque Cæsarem, Ægyptum apud Pelusium appulisset, regis pueri etiamnum curatores cum amicis deliberabant, nec erat sententia omnium vna. Alii recipiendum, arcendum alii Ægypto censebant. Theodotus verò quidam Chius, mercenarius rhetoricorum doctor, qui in contubernio regis erat, in consilium tunc meliorum raritate admissus vtramque partem demonstrauit falli, tam qui recipiendum Pompeium quàm qui dimittendũ consulebant. Vnum enim in præsentia expedire, vt receptum interficerent: adiecitque in peroratione, *Mortuos non mordere.* Quum esset in sententiam huius discessum, exemplum rei incredibilis & inexpectatæ occubuit Magnus Pompeius dictione rhetorica Theodoto autore, vt ipse glorians iactabat sophista. Paulo pòst superueniente Cæsare cęteri pœnas pendentes mali malè periere, Theodotus verò spatium à fortuna ad obscuram, inopem, & vagabundam vitam mutuatus, peragrantem tunc Asiam non latuit Brutum: sed raptus ad eum & punitus, nomen ex morte quàm ex vita nobilius accepit. Porro Cassium accersiuit Brutus Sardeis, appropinquantique processit cum amicis obuiam, totusque exercitus armatus vtrumque imperatorem consalutauit. Vt solet magnis in rebus inter duos quibus amici & duces sunt multi, quum suspiciones inter eos mutuæ & insimulationes extitissent, prius quàm alio se conuerterent, statim ex via conclaue soli ingressi foribus occlusis & remotis arbitris expostulare primum, mox arguere & criminati inter se cœpere. Hinc in lachrymas liberamque & vehementem obiurgationem erumpentibus illis, mirantes asperitatem iræ & contentionem amici eorum, timebant ne quò euaderent. Interdictum autem erat nequis accederet ad eos. *At* M. Fauonius, æmulus pridem Catonis, qui non tam ratione quàm impetu aliquo & motu lymphatico philosophum ageret, perrexit ad eos: verùm prohibebatur à ministris. Atqui labor erat, Fauonium,

A Ξάνθιοι μὲν οὖν ἀφ' πολλῶν χρόνων ὥσπερ εἱμαρμένῳ περιόδῳ ἀφαφθορᾶς ἀποδιδόντες, τὴν τῶν προγόνων ἀνενεώσαντο τῇ τόλμῃ τύχην. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν πόλιν ὁμοίως ὑπὸ τῶν Περσικῶν καταλαυσαντες, ἑαυτοὺς διέφθειραν. Βροῦτος δὲ τὴν Παταρέων πόλιν ὁρῶν ἀπιμελουμένην πρὸς αὐτὸν, ὤκνει μὲν ὑπιχειρῆν καὶ διηπορεῖτο, τὴν αὐτὴν δεδιὼς ἀπόνοιαν· ἔχων δὲ γυναῖκας αὐτῶν αἰχμαλώτους, ἀφῆκεν ἀνεὺ λύτρων. αἱ δ' ἀνδρῶν τε καὶ πατέρων ὑπιφαινῶν οὖσαι, διηγούμεναι τ' Βροῦτον ὡς ἀνὴρ εἴη σωφρονέστατος καὶ δικαιότατος, ἔπεισαν εἶναι καὶ παραδοῦναι τὴν πόλιν. ἐκ δὲ τούτου καὶ πάντες οἱ λοιποὶ προσεχώρησαν, ὑπιδέχαντες ἑαυτοὺς ἐκείνῳ, τυχόντες δὲ χρηστοῦ καὶ παρ' ἐλπίδας εὐγνώμονος. ὅς γε, Κασσίου Ῥοδίους κατὰ τ' αὐτὸν χρόνον ἀναγκάσαντος, ἰδίᾳ μὲν ὃν ἐκέκτηντο χρυσὸν καὶ ἀργύρον, εἰσενεγκεῖν ἀπόντας ἐξ οὗ συνῆλθε πρὸς ἑκατὸν χίλια τάλαντα, δημοσίᾳ δὲ τὴν πόλιν ἑκατὸν πεντήκοντα τάλαντα Λυκίοις προσέταξε μόνοις, ἀνὴρ δὲ οὐδὲν ἀδικήσας, ἀνέζευξεν ἐκ τῆς Ἰωνίας. πολλὰ μὲν οὖν ἄξια μνήμης ἔργα καὶ ἡμῶν ἀπεδείξατο καὶ κοσμήσοντα τῶν ἀξίων· ὧν δ' αὐτὸς ἥδιστα μάλιστα, καὶ Ῥωμαίων

C οἱ κράτιστοι, τοῦτο διηγήσομαι. Πομπηίου Μάγνου προσβαλόντος Αἰγύπτῳ καὶ Πηλουσίῳ, ὑπιλείπει τὸν μεγάλῳ δρόμῳ ἀποδρᾶς ἀπὸ Καίσαρος ἔφυγε, οἱ τοῦ βασιλέως ἔτι παῖδες ὄντος ὑπιδιωπτεύοντες ἐν βουλῇ μετὰ τῶν φίλων ἦσαν, οὐ κατ' αὐτὰ τὴν γνώμην φερόμενοι. τοῖς μὲν γὰρ ἐδόκει δέχεσθαι, τοῖς δ' ἀπωθεῖν Αἰγύπτου τὸν ἄνδρα. Θεόδοτος δέ τις Χῖος, ὑπὸ μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλος, ὢν βασιλεῖ συνῶν, ἠξιωμένος δὲ τότε τοῦ συνεδρίου, δι' ἐρημίαν ἀνδρῶν βουλευόντων, ἀμφοτέρους παραμυθούμενος ἀπέφαινε, καὶ τοὺς ἀναλαβεῖν καὶ τοὺς ἀφεῖναι κελεύοντας τὸν Πομπήιον. ἓν γὰρ εἶναι συμφέρον ἐκ τῶν παρόντων, δεξαμένους ἀποκτεῖναι καὶ προσεπαίσθη-

D τοῦ λόγου παυόμενος, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει. προσθεμένου δὲ τῇ γνώμῃ τοῦ συνεδρίου, παράδοξον τῶν ἀπίστων καὶ ἀπροσδοκήτων ἔκειτο Πομπήιος Μάγνος, τῆς Θεοδότου ῥητορείας καὶ δεινότητος ἔργον, ὡς αὐτὸς ὁ σοφιστὴς ἔλεγε μεγαλαυχούμενος. ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐπελθόντος Καίσαρος, οἱ μὲν, δίκας λυνύοντες ἀπώλλυντο, κακοὶ κακῶς· Θεόδοτος δὲ παρὰ τῆς τύχης χρόνον εἰς ἄδοξον καὶ ἄπορον καὶ πλάνητα βίον ὑπιδυομένου, τότε Βροῦτον ὑπιόντα τὴν Ἀσίαν οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀναληφθεὶς καὶ κολασθεὶς, ὄνομα τοῦ θανάτου πλέον ἔσχεν ἢ τοῦ βίου. Κάσσιον δὲ Βροῦτος εἰς Σάρδεις ἐκάλει, καὶ προσοίσει μετὰ τῶν φίλων ἀπήντησεν, καὶ πᾶς ὁ στρατὸς ὡπλισμένος αὐτοκράτορας ἀμφοτέρους προσηγόρευσεν. οἷα δὲ ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ φίλοις πολλοῖς καὶ ἡγεμόσιν, αἰτιῶν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους ἐγκαλούντων καὶ ὑποβολῶν, πρὶν ἕτερόν τι ποιῆσαι, αὐτοὺς ἐκ πορείας κατ' αὐτοὺς ἐν οἰκήματι γενόμενοι, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καὶ μηδενὸς παρόντος ἐχρῶντο μέμψεσι πρῶτον, εἶτ' ἐλέγχοις καὶ κατηγορίαις. ἐκ δὲ τούτου πρὸς δάκρυα καὶ παρρησίαν μετὰ πάθους ἐκφερομένων, θαυμάζοντες οἱ φίλοι τὴν τραχύτητα τῆς

F ὀργῆς καὶ τὸν τόνον, ἔδεισαν μήτι ἐκ τούτου λύσσαν, προσελθεῖν δὲ ἀπείρηντο. Μάρκος δὲ Φαώνιος, ἐραστὴς γενόμενος Κάτωνος, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ φορᾷ τινι καὶ πάθει μανικῷ φιλοσοφῶν, ἐβάδιζεν εἴσω πρὸς αὐτοὺς κωλυόμενος ὑπὸ τῶν οἰκετῶν. ἀλλ' ἔργον ἦν ὑπιλαβέσθαι Φαωνίου

πρὸς ὁτιοῦν ὀργίσαντος· σφοδρὸς γὰρ ἦν ἐν πᾶσι καὶ πρόχειρος. ἐπεὶ τό γε βουλευτὴν εἶναι Ῥωμαίων ἑαυτὸν, οὐδενὸς ἄξιον ἡγεῖτο, τῇ κυνικῇ τῆς παῤῥησίας πολλάκις ἀφῄρει τὴν χαλεπότητα, καὶ τὸ ἄκαιρον αὐτοῦ μετὰ παιδιᾶς δεχομένων. βίᾳ δὴ τότε τῶν παρόντων διωσάμενος τὰς θύρας, εἰσῆλθε μετὰ πλάσματος φωνῆς, ἔπη τοῦ Νέστορα χρώμενον Ὅμηρος ἐπεποιήκει, Ἀλλὰ πίθεσθ· ἄμφω γὰρ νεώτερω ἐστὸν ἐμεῖο, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐφ' οἷς ὁ μὲν Κάσσιος ἐγέλασεν, ὁ δὲ Βροῦτος ἐξέβαλεν αὐτὸν, ἁπλοκύνα καὶ ψευδοκύνα προσαγορεύων. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τοῦτο τὸ πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς ποιησάμενοι πέρας, εὐθὺς διελύθησαν· καὶ Κασσίου δεῖπνον παρέχοντος, ἐκάλει τοὺς φίλους Βροῦτος. ἤδη δὴ κατακειμένων, Φαώνιος ἧκε λελουμένος. μαρτυρουμένου δὲ Βρούτου μὴ κεκλημένον αὐτὸν ἥκειν, καὶ κελεύοντος ἀπάγειν ὅπῃ τὴν αὐτάτω κλίνῃ, βίᾳ παρελθὼν εἰς τὴν μέσην κατεκλίθη· καὶ παιδιὰν ὁ πότος ἔσχεν οὐκ ἄχαριν οὐδὲ ἀφιλόσοφον. τῇ δ' ὑστεραίᾳ Βροῦτος ἀνδρα Ῥωμαίων ἐστρατηγικότα, καὶ πεπιστευμένον ὑπ' αὐτοῦ, Λούκιον Πέλλαν, Σαρδιανῶν κατηγορούντων ὅπῃ κλοπαῖς, δημοσίᾳ κατεγνωσμένοις ἐτίμασε, καὶ τὸ πρᾶγμα Κάσσιον οὐ μετρίως ἐλύπησεν. αὐτὸς γὰρ ὀλίγας ἡμέρας ἔμπροσθεν ὅπῃ τοῖς αὐτοῖς ἐλεγχθέντας ἀδικήμασι δύο φίλους ἰδίᾳ νουθετήσας, φανερῶς ἀφῆκε, καὶ διετέλει χρώμενος. ὅθεν ἐπῄατο τὸν Βροῦτον, ὡς ἄγαν ὄντα νόμιμον καὶ δίκαιον ἐν καιρῷ πολιτείας δεομένῳ καὶ φιλανθρωπίας. ὁ δὲ τοῦ εἰδὼν τοῦ Μαρτίων ἐκέλευεν αὐτὸν μνημονεύειν, ἐκείνων οἷς Καίσαρα ἔκτεινεν, οὐκ αὐτὸν ἄγοντα καὶ φέροντα πολίτας αἰθεσπίους, ἀλλ' ἑτέρων δεινάμενον ὄντα, ταῦτα πρασσόντων. ὡς εἴπῃς ὅτι πρόφασις καλὴ μετ' ἧς ἀμελεῖται τὸ δίκαιον, ἄμεινον εἶναι τοῖς Καίσαρος φίλοις ὑπομένειν, ἢ τοῖς ἑαυτῶν πρεσβεῖς ἀδικουντας. ἐκείνοις μὲν γὰρ ἀνανδρείας, ἀδικίας δὲ δόξα μετὰ κινδύνων ἡμῖν καὶ πόνων πρόσεστιν. τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ Βρούτου προαίρεσις ἦν. ἐπεὶ δὲ διαβαίνειν ἐξ Ἀσίας ἔμελλον, λέγεται τῷ Βρούτῳ μέγα σημεῖον γενέσθαι. φύσει μὲν γὰρ ἦν ἐπεγρηγορώς ὁ ἀνὴρ, καὶ τὸ ὕπνον εἰς ὀλίγον χρόνου μόριον ἀσκήσει καὶ καρτερίᾳ συνῆγε· ἡμέρας μὲν οὐδέποτε κοινώμενος, νύκτωρ δὲ τοσοῦτον ὅσον οὔτε λαβεῖν, οὔτε ὦ διαλέγεσθαι, πόνων δυναμένων, παρεῖχεν. τότε δὲ τοῦ πολέμου συνεστῶτος, ἐν χερσὶν ἔχων τὰς ὑπὲρ τῶν ὅλων πράξεις, καὶ τεταμένος τῇ φροντίδι πρὸς τὸ μέλλον, ὀπτανίκα πρῶτον ἀφ' ἑσπέρας ὑπνωτάξειε τοῖς στίοις, ἤδη δὲ λοιπὸν ἐχρῆτο τῇ νυκτὶ πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν πραγμάτων. εἰ δὲ συνέλοι καὶ κατικανομήσειεν τὴν περὶ ταῦτα χρείαν, ἀνεγίνωσκε βιβλίον μέχρι τείτης φυλακῆς, καθ' ἣν εἰώθεσαν ἑκατοντάρχαι καὶ χιλίαρχοι φοιτᾶν πρὸς αὐτόν. ὡς οὖν ἔμελλεν ἐξ Ἀσίας διαβιβάζειν τὸ στράτευμα, νὺξ μὲν ἦν ἡ βαθυτάτη, φῶς δὲ εἶχεν οὐ πάνυ λαμπρὸν ἡ σκηνή· πᾶν δὲ τὸ στρατόπεδον σιωπὴ κατεῖχεν. ὁ δὲ συλλογιζόμενος τι καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτὸν, ἔδοξεν αἰσθέσθαι τινὸς εἰσιόντος. ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον, ὁρᾷ δεινὸν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκ φύλου σώματος καὶ φοβεροῦ, σιωπῇ παρεστῶτος αὐτῷ, τολμήσας δὲ ἐρέσθαι, Τίς ποτ' ὤν (εἶπεν) δαιμόνων ἢ θεῶν, ἢ τί βουλόμενος ἥκεις ὡς ἡμᾶς; ὑποφθέγγεσθαι δὴ αὐτῷ τὸ φάσμα, Ὁ σὸς ὦ Βροῦτε δαίμων κακός· ὄψῃ δέ με περὶ Φιλίππους. καὶ ὁ Βροῦτος οὐ διαταραχθεὶς, Ὄψομαι, εἶπεν. ἀφανισθέντος δὲ αὐτοῦ,

A quocunque ferretur animo, retinere. quippe incensus fuit in omnibus & acer. nam senatorem populi Romani esse in minimis ponebat. Cynica verò loquendi ferocia, qua vtebatur, molestiam frequenter abstergebat aliis qui importunitatem eius per ludum excipiebant. Hic tunc repulsis vi ianitoribus intrauit conclaue, voce mimica pronuntians carmina quibus Nestorem vtentem cecinit Homerus,

At parete ambo, natu me nempe minores,

& sequentia. Id risum Cassio mouit. Brutus expulit eum, Haplocynem & Pseudocynem appellans:

B *quasi dicas, Inscitum canem & Adulterinum canem.* Veruntamen hunc in præsentia altercationis mutuæ finem facientes, statim digressi sunt: præbenteq; cœnam Cassio, inuitauit eò Brutus amicos. Quum iam accubuissent, accessit Fauonius lotus. Testante Bruto adesse eum non vocatum, & facessere iubente ad lectum supremum, vi irrumpens collocauit se in medio, habuitq; conuiuium oblectationem nõ infestiuam nec indoctam. Postridie *Brutus* virum prætorium, cuius opera vsus fuerat, L. Pellam repetundarum Sardianis postulantibus, iudicio publico damnauit & infamia notauit. Quod factum momordit non mediocriter

C Cassium. Ipse enim paucis ante diebus eiusdem criminis compertos duos amicos tantum castigauit priuatim, ac publice absolutis non destitit vti. Vnde Brutum incusauit vt nimium rigide leges sequentem & iustum, quo tempore ciuiliter esset & humaniter agẽdum. Ille commonuit eum Iduum Martiarum, quibus interfecerant Cæsarem: qui non ipse omnes mortales vexasset, verum esset hoc agentium nervus. nam si quis honestus sit color quo negligatur ius, præstitisse Cæsaris amicos tolerare, quàm suis iniuriam imponentibus conniuere. Tunc enim ignauiæ, inquit, nobis ad-

D hæsisset macula, nunc iniustitiæ cũ periculis nobis & laboribus inuratur nota. Inde liquet quid spectauerit *Brutus*. Quum transmisturi ex Asia essent, tetrum ostentum dicitur *Bruto* factum. Fuit natura ille vigilans, & somnum in exigui temporis portionem laboribus & continentia cõtrahebat. Interdiu quiescebat nunquam: noctu tantisper dum omnibus sopitis nihil esset omnino quod ageret, aut qui cum colloqueretur. Tunc autem bello conflato tractans ea quę ad summam rerum pertinebant, curaq; in euentum intentus: quum primùm vesperi à cœna indulsisset paulisper so-

E mno, reliquum noctis negotijs vrgentibus tribuebat. Quod si absoluisset & exequutus esset id muneris, librum vsque ad tertiam vigiliam volucbat: quo tempore centuriones, & tribuni consueuerant eum adire. Quum igitur traiecturus ex Asia esset exercitum, noctis cõticinio luna non admodum lucebat: totus autem exercitus tenebatur silentio. *Brutus* verò voluẽs aliquid animo & reputans secũ, visus est aliquẽ ingredientẽ sentire. Respiciens ad ianuam, spectrũ cernit dirum & prodigiosum immanis & horrendi corporis silentio sibi assistentis. Sustinens rogare, Quisnam, inquit, aut

F hominum aut deorum es? aut qua de causa ad nos venisti? Subiecit ei spectrũ, Tuus sũ, *Brute*, malus genius, in Philippis me videbis. Cui nihil perculsus *Brutus*, Videbo, inquit. Eo ex oculis elapso,

pueros ſuos vocauit, qui neque ſe audiuiſſe vocem aſſeruerunt, neque conſpexiſſe viſionem vllam. Ac tunc quidem iterum Brutus lucubrauit. Vbi diluxit, ad Caſſium profectus narrauit ei ſpeciem illam. Iſte præceptis imbutus Epicuri, & de his pugnare ſolitus cum Bruto, Noſtra eſt hæc, inquit, Brute, doctrina, non omnibus affici vere nos, neque videre, ſed rem fluxam eſſe & fallacem ſenſum. Multo etiam mentem perniciorem eſſe ad mouendum eum & vertendum à nulla re ſubſiſtente in omnem ſpeciem. nam ceræ impreſſio iſta ſimilis eſt. Menti autē humanæ, quæ, & quod fingitur, & quod fingit, in ſe habet, facultas adeſt idem facilime vt ipſa variet & per ſe figuret. Oſtēdunt id per ſomnum inſomniorum conuerſiones, quibus vertitur imaginatio: quæ leui ex principio varios animi motus & ſpecies edit. Illa in perpetuo eſt motu. Motus verò eius imaginatio & cogitatio. At corpus quoque tibi, quod laboribus conficitur, animum ſponte naturæ ſuſpendit & diuertit. Genios porro neque eſſe credibile eſt: neque ſi ſint, hominum habere figurā vel vocem vel vim quæ ad nos pertingat. Nam equidem ita eſſe velim, ne tantum equitatu, peditatu, & tanta claſſe, verùm etiam deorum ope freti ſanctiſſimorum & pulcherrimorum duces factorum eſſemus. Hiſce rationibus leniuit Caſſius Brutum. Quum caſtris egrederentur milites, ad prima ſigna ſimul duæ aquilæ magno impetu delatæ ſunt. Hæ ſequutæ & comitatæ ſunt agmen, atque à militibus Philippos vſque alitæ. Ibi pridie quàm confligeretur, auolauerunt. Gentes autem Brutus per quas peragrauit, in poteſtatem ſuam redegerat. Si qua exciderat vrbs aut dynaſtes, his tunc omnibus ſubiugandis vſque ad mare Thaſium proceſſere. Illic Norbanum, in Stenis appellatis & circa Symbolon ſtatiua habentem, circumvenientes, excedere & relinquere loca illa coegere, parumq; abfuit quin exercitum eius caperēt ſubſiſtente in itinere morbi cauſa Cæſare, ni Antonius ſuppetias ei veniſſet, mira vſus celeritate, vt non crederet eū adeſſe Brutus. Diebus decem pòſt venit Cæſar; cui ex aduerſo Brutus, Caſſio Antonius caſtra poſuit. Campos qui inter caſtra erant interiecti, Philippos Romani vocant. Maximæ ibi comparatæ fuerunt Romanorum copiæ. Numero quidem erat Cæſaris exercitu minor, ſed armorum nitore & ſplēdore ſingulariter emicuit Bruti exercit⁹. Erant enim ex auro militibus Bruti pleraque arma, & præbitum in ea fuerat profuſe argentum. quamvis alioqui aſſuefecerat viuere Brutus duces moderate & aſtrictè. At opes quas in manibus & circa corpus ferunt milites, acuere nonnihil putabat gloriæ cupidis pectora, auaros verò reddere etiam fortiores, quòd arma ſicut poſſeſſiones retinerent. Cæſar & Antonius exercitum intra vallum luſtrantes aliquantulum frumenti & quinquagenos aſſes viritim ad ſacrificium diuiſere: Brutus & Caſſius contempta illorum inopia & ſordibus, primùm in campo luſtrauerunt ſolenni more exercitum. deinde victimarum magnum numerum per centurias & aſſes in capita quingenos largiti, beneuolentia & alacritate exercitus præcelluerunt. At omen in luſtratione infauſtum fama eſt Caſſio fuiſſe oblatum.

A μήτ' ἀκηδόσαι τινὰ φωνῶ, μήτ' ἰδεῖν ὄψιν φασκόντων, τότε
μὴν ἐπηγρύπνησεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ βαπόμενος πρὸς Κάσσιον
ἔφραζε τὴν ὄψιν. ὁ δ', τοῖς Ἐπικούρου λόγοις χρώμενος, καὶ
πρὸς τούτων ἔθος ἔχων διαφέρεσθαι πρὸς τὸν Βροῦτον, Ἡ μέ-
τερος οὗτος (εἶπεν) ὦ Βροῦτε, λόγος, ὡς οὐ πολύπα πάρο-
μὲν δηθοῦς οὐδὲ ὁρῶμεν, ἀλλ' ὑγρὸν μὴν τὶ χρῆμα καὶ ἀπατη-
λὸν αἴσθησις; ἔτι δὲ ὀξυτέρα ἡ διάνοια κινεῖν αὐτὸ καὶ μετα-
βάλλειν ἀπ' οὐδενὸς ὑπαρχόντος ὅτι πᾶσαν ἰδέαν. κηρῷ
μὴν γὰρ ἔοικεν ἡ τύπωσις, ψυχὴ δὲ ἀϊδιότου τὸ πλατυόμε-
νον, καὶ τὸ πλάττον ἐχούσῃ, τὸ αὐτὸ ῥᾷστα ποικίλλειν αὐτὸ καὶ
B σχηματίζειν δι' ἑαυτῆς ὑπαρχόν. δηλοῦσι δ' αἱ κατὰ τοὺς
ὕπνους ἐπιστροφαὶ τῶν ὀνείρων, ἃς βέπεται τὸ φανταστικὸν ἐξ ἀρ-
χῆς βεβαιείας, πολυπαθὲς καὶ παθητικὸν καὶ εἰδωλοποιούμενον.
κινεῖται δὲ ἀεὶ πέφυκεν. κίνησις δὲ αὐτῷ, φαντασία τε καὶ
νόησις. οἱ δὲ καὶ τὸ σῶμα σοι πονούμενον φύσει. τὸν διά-
νοιαν ἀφῃρεῖ καὶ παραβέπει. δαίμονας δὲ οὔτ' εἰ πιθανόν,
οὔτ' ὄντας ἀϊδιότου ἔχειν εἶδος, ἢ φωνῶ, ἢ δυνάμιν, εἰς
ἡμᾶς διήκουσι. ὡς ἔγωγ' ἂν εὐβουλόμην ἵνα μὴ μόνον ὅπλοις
καὶ ἵπποις καὶ ναυσὶ τοσαύταις, ἀλλὰ καὶ θεῶν ὀρωμένων ἐπε-
θαρρήσαμεν, ὁσιοτάτων ἔργων καὶ καλλίστων ἡγεμόνες ὄντες.
C τοιούτοις μὲν ὁ Κάσσιος ἐπράυνε λόγοις τὸν Βροῦτον. ἐκ-
βαινόντων δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τὰς πρώτας σημαίας, ἀετοὶ
δύο συγκαταπτάντες ὁμοῦ συνδιεκόμιζοντο καὶ παρηκο-
λούθουν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν δεχόμενοι μέχρι Φιλίππων.
ἐκεῖ δὲ ἡμέρα μιᾷ πρὸ τῆς μάχης ὤχοντο ἀποπταμένοι.
τὰ μὲν οὖν πλεῖστα τῶν ἐθνῶν ἐπόησιν ἐθνῶν ἐτύγχανεν ὁ Βροῦτος
ὑπήκοα πεποιημένος. εἰ δέ τις ἢ πόλις ἢ δυνάστης, πα-
ρεῖτο, τότε πολλὰς προσαγόμενοι, μέχρι τῆς κατὰ Θάσον
θαλάσσης προῆλθον. ἐκεῖ δὲ τῶν περὶ Νορβανὸν ἐν τοῖς
ξενοῖς λεγομένοις καὶ περὶ τὸ Σύμβολον στρατοπεδευόντων,
D προελθόντες αὐτοὺς ἠνάγκασαν ἀποχωρῆσαι καὶ προέσθαι
τὰ χωρία. μικροῦ δὲ καὶ τὴν δυνάμιν αὐτῶν λαβεῖν ἐδέη-
σαν ὑπολιπομένου Καίσαρος· εἰ μὴ προσ-
εβοήθησεν Ἀντώνιος, ὀξύτητι θαυμαστῇ χρησάμενος, ὥστ'
ἀπιστεῖν τοὺς περὶ Βροῦτον. ἦλθεν δὲ Καῖσαρ ὕστερον ἡμέρας
δέκα, καὶ κατεστρατοπεδεύσεν Ἀντώνιον Βροῦτος, Κάσσιον
δὲ Ἀντώνιος, τὰ δὲ ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων πεδία Ῥω-
μαῖοι κάμπους Φιλίππους καλοῦσι· καὶ μέγιστα τότε Ῥω-
μαίων δυνάμεις ἀλλήλαις συνεφέρεντο. πλῆθει μὲν οὖν
οὐ παρ' ὀλίγον ἐλείποντο τῶν περὶ Καίσαρα, κόσμῳ δὲ ὅ-
E πλων καὶ λαμπρότητι θαυμαστὸν ἐξεφαίνε τὸ Βρούτου
στράτευμα. χρυσοῦς γὰρ ἐν αὐτοῖς τὰ πλεῖστα τῶν ὅπλων
καὶ ἀργύρεος ἀφειδῶς καταχρηγηθείς· καὶ πρὸς εἰς τὰ ἄλλα τὸ
Βρούτου Σώφρονι διάτῃ κεκοσμημένῃ χρῆσθαι τοὺς ἡγε-
μόνας ἐθίζοντος. τὸν δὲ ἐν χρεοῖ καὶ περὶ τὸ Σῶμα πλοῦτον
ὤετο τι καὶ φρονήματος παρέχειν τοῖς φιλοτιμοτέροις· τοὺς δὲ
φιλοκερδεῖς, καὶ μαχιμωτέρους ποιεῖν, ὥσπερ κτήματα
τῶν ὅπλων περιεχομένους. οἱ μὲν οὖν περὶ Καίσαρα
καθαρμὸν ἐν τῷ χάρακι ποιησάμενοι, μικρὸν σῖτον καὶ
δραχμὰς κατ' ἄνδρα πέντε διένειμαν εἰς θυσίαν· οἱ δὲ
F περὶ Βροῦτον, καταγνόντες αὐτῶν τῆς ἀπορίας καὶ μικρο-
λογίας, πρῶτον μὲν ἐν ὑπαίθρῳ τὸ στρατόν, ὥσπερ ἔθος
ἐστίν, ἐκάθηραν. ἔπειθ' ἱερείων πλῆθη κατὰ λόχους καὶ δρα-
χμὰς ἑκάστῳ πεντήκοντα δίδοντες, εὐνοίᾳ καὶ προθυ-
μίᾳ τῆς δυνάμεως πλέον εἶχον. οὐ μὴν ἀλλὰ σημεῖον ἐν τῷ καθαρμῷ μαντικὸν ἔδοξε Κασσίῳ γενέσθαι.

τὸν δὲ στέφανον αὐτῷ κατεσταλμένον ὁ ῥαβδοῦχος προσέφερεν. λέγεται δὲ καὶ πρότερον ἐν θέᾳ τινὶ καὶ πομπῇ χρυσῆν Κασσίου νίκιον Δημητριακῷ πεσεῖν, ὀλισθόντος τοῦ φέροντος. ἔπειτα δὲ ὄρνεά τε σαρκοφάγα πολλὰ καθ' ἡμέραν ἐπεφαίνετο τῷ στρατοπέδῳ, καὶ μελισσῶν ὤφθησαν ἑσμοὶ σκηνιζόμενοι πρὸς τόπον τινὰ τοῦ χάρακος ἐντός, ὃν ἐξέκλεισαν οἱ μάντεις, ἀφοσιούμενοι τὴν δεισιδαιμονίαν ἀδέμα καὶ τὸν Κάσσιον αὐτὸν ὑποφέρουσαν ἐκ τῶν Ἐπικούρου λόγων, τοὺς δὲ στρατιώτας πανταχόθεν δεδουλωμένους. ὅθεν οὐδὲ τὸν πρόθυμος ἦν μάχης ἐν τῷ παρόντι τὴν κρίσιν ἀλλὰ τείσθην ἠξίου χρόνῳ τὸν πόλεμον, ἐρρωμένους, χρήμασιν, ὅπλων καὶ σωμάτων πλήθει λειπομένους. Βρουτος δὲ καὶ πρότερον ἔσπευδεν τῷ τάχει τῶν κινδύνων ἀποκριθεὶς, ἢ τῇ πατρίδι τὴν ἐλευθερίαν ἀναλαβεῖν, ἢ πόνοις αὐθέκαστοις ἐνοχλουμένους δαπάναις καὶ στρατείαις καὶ πράγμασιν, ἀπαλλάξαι κακῶν· καὶ τότε τοὺς πρὸς αὐτὸν ἱππεῖς ὁρῶν ἐν τοῖς πρόσθεν καὶ τοῖς ἀντιμαχίαις δυσμενεστέρους καὶ κατηφεῖς, ἐξῆρτο τὸ φρόνημα· καὶ τινες ἀθυμολίαν ἐνόμιζον πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ διαβολὰς καθ' ἑτέρων καὶ ὑπόνοιαν, πολλοὺς τῶν Κασσίου φίλων μετέστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ πρὸς Βρουτον. εἷς δὲ τῶν Βρούτου φίλων Ἀτέλλιος ἐνεμεμέμφετο, τὴν χλιαρὰν παρεῖναι κελεύων. ἐρομένου δὲ τοῦ Βρούτου τινὶ βλέπων ἔσεσθαι νομίζει μετ' ἐκείνου, Εἰ μηδὲν (εἶπεν) ἄλλο, πλεῖον βιώσομεν χρόνον. πρὸς τοῦτο Κάσσιος ἐδυσχέρανε, καὶ τοῖς ἄλλοις παρεσέκρουσεν οὐ μετρίως ὁ Ἀτέλλιος. ἐδέδοκτο δὴ μάχεσθαι τῇ ὑστεραίᾳ· καὶ Βρουτος μὲν ἐν ἐλπίσι καλαῖς καὶ λογισμοῖς φιλοσόφοις ἐνόμενος παρὰ δεῖπνον, ἀνεπαύετο· Κάσσιον δὲ Μεσσάλας φησὶν δειπνεῖν τε καθ' ἑαυτὸν, ὀλίγους τῶν συνόντων παραλαβόντα, καὶ σιωπῶντα ὁρᾶσθαι καὶ σκυθρωπὸν, οὐ φύσει τοιοῦτον ὄντα. παυσαμένου δὲ τοῦ δείπνου λαβόμενον τῆς χειρὸς αὐτοῦ σφόδρα, τοσοῦτον εἰπεῖν, (ὡς φησὶν εἰώθει) φιλοφρονούμενος Ἑλληνικῇ φωνῇ, Μαρτύρομαί σε Μεσσάλα ταῦτα Πομπηίῳ Μάγνῳ παρεῖναι, ἀναγκαζόμενος ἅμα μιᾶς μάχης ἀναρρίψαι τὴν περὶ τῆς πατρίδος κύβον. ἀγαθῇ μέντοι ψυχῇ ἔχομεν, εἰς τὴν τύχην ἀφορῶντες· ἢν, κἂν βουλευσώμεθα κακῶς, ἀπιστεῖν οὐ δίκαιον. ταῦτα εἰπὼν φησὶν ὁ Μεσσάλας τελευταῖα πρὸς αὐτὸν ἀσπάσασθαι τὸν Κάσσιον. ἦν δὲ κεκλημένον εἰς τὴν ὑστεραίαν ὅτι δεῖπνον παρ' αὐτὸν, γενέθλιος οὖσαν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πρῴκτο μὲν τῷ Βρούτου χάρακι καὶ τῷ Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών. αὐτοὶ δὲ συνῆλθον εἰς τὸ μέσον τῶν στρατοπέδων· καὶ λέγει Κάσσιος, Εἴη μὲν ὦ Βρουτε νικᾶν, καὶ σωθῆναι τὸν πόνον χρόνον ἀλλήλοις δὲ πρόξενοι· ἐπεὶ δὲ τὰ μέγιστα τῶν ἀνθρωπίνων ἀδηλότατα, καὶ τῆς μάχης τὸν ἀγῶνα κρίσεως, οὐ ῥᾴδιον αὖθις ἀλλήλους ἰδεῖν, εἰ γινώσκεις πρὸς φυγὴν καὶ τελευτὴν; καὶ ὁ Βρουτος ἀπεκρίνατο, Νέος ὢν ἐγὼ, Κάσσιε, καὶ πραγμάτων ἄπειρος, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν φιλοσοφίᾳ λόγον ἀφῆκα μέγαν, ἡπασάμην Κάτωνα Δημητριακόμενον ἑαυτὸν, ὡς οὐχ ὅσιον οὐδὲ ἀνδρὸς ἔργον ὑποχωρῆν τῷ δαίμονι, καὶ μὴ δέχεσθαι τὸ συμπίπτον ἀδεῶς, ἀλλ' ἀποδιδράσκειν· νῦν δὲ ἀλλοῖος ἐν ταῖς τύχαις γίνομαι· καὶ θεοὺς καλῶς τὰ παρόντα μὴ βεβουλευσαντος, οὐ δέομαι πάλιν ἄλλας ἐλπίδας ὀξελέγχειν καὶ διασκευάς, ἀλλ' ἀπαλλάξομαι, τὴν τύχην ἐπαινῶν, Μαρκίαις εἰδοῖς δοὺς τῇ πατρίδι τὴν ἐμαυτοῦ βίον, ἀλλ' ἣν ἔζησα δι' ἐκείνην ἐλεύθερον καὶ ἔνδοξον. ὅτι τούτοις Κάσσιος ἐμειδίασεν,

A Nam coronam ei lictor inuersam obtulit. Ferunt etiam ante in spectaculo quopiam & celebritate auream Cassij victoriam circumlatam, lapso eo qui ferebat, procidisse. Adhæc aues carniuoræ conspectæ quotidie frequentes supra castra, iam apium examina glomerata quodã loco intra vallum visa: quem locum aruspices excluserunt expiandæ gratia religionis, quæ sensim etiam Cassiũ ex Epicuri præceptis transuersum rapiebat, militũ certe animos prorsus obstrinxerat. Vnde segnis erat ad decernendum in præsenti acie, sed autor erat ducẽdi belli, quum essent à pecunia firmi, ar-
B morum & militum numero deficerentur. Brutus verò ante quoque maturabat quamprimum Martis aleam iacere, quò aut patriæ reciperet libertatem, aut omnes mortales qui impensis, expeditionibus, molestijs fatigabantur, explicaret ęrumnis: tunc verò equitatum suum in præludijs videns & leuibus prælijs superiorem & victorem, sustulit animos. Ac transitiones nonnullæ ad hostes, delationesque aliorum & suspiciones, amicos Cassij frequentes traduxerunt in consilio in sententiam Bruti. Vnus aduersabatur ex Bruti amicis Atellius, qui expectandam censebat hyemem.
C Quærente Bruto quare arbitraretur anno post fore se potiorem, Si nihil, inquit, aliud, viuam certe diutius. Id tulit ægre Cassius, offenditque reliquos non mediocriter Atellius. Visum igitur, postero die acie decernere. Brutus bonam spem ostendit, & cœnam rationibus philosophicis traduxit, inde dedit se quieti. Cassium Messala ait solum cum paucis familiaribus cœnatum, cogitabundumque & taciturnum fuisse præter ingenium suum conspectum: à cœna eum manum suam pressisse, ac tantum pro solita sua comitate dixisse Græcè, Testor, Messala, te, idem mihi quod
D Pompeio Magno accidere, prælio vno vt cogar iacere de patria aleam. Bonum animum tamen habemus, quum respicimus ad fortunam: cui, vt male consuluerimus, haud debemus diffidere. Hæc Cassium ait Messala nouissima fatum salutem sibi dixisse: fuisse etiam in posterum diem se, qui natalis ipsius erat, ad cœnam inuitatum. Orta luce signum in castris Bruti & Cassij sagum puniceum propositum fuit. Quum illi in medio, quod erat inter duos exercitus, spatio essent congressi, ait Cassius, Opto Brute victoriam, vt perpetuo felicem vitam inter nos mutuò transigamus. Sed quia maximæ quæque res mortalium
E sunt incertissimæ, & si infeliciter pugnatum sit, haud facilè iterum poterimus colloqui: quid de fuga & morte statuis? Cui occurrit Brutus, Iuvenis ego, Cassi, & in rebus tyro, haud scio quemadmodum rationem quandam sequutus philosophiæ improbaui Catonem, quòd sibi consciuisset necem: quasi nefas sit, neque ad virum pertineat, succũbere fortunæ, & non fortiter excipere quicquid casus tulerit, sed id refugere. Nunc alius in fortunis fio. Et si Deus id quod in manibus est, non rectè dispensauerit, non faciam vt aliam de integro spem & apparatum experiar, sed occum-
F bam fortunam laudans. Quippe Idibus Martijs largitus sum vitam meam patriæ, propter quam alterã liberam duxi & clarã. Tum arrisit Cassius,

Brutumque complexus, Hoc animo, inquit, pergamus in hostes. aut enim vincemus, aut non formidabimus victores. Hinc de acie instruenda amicis præsentibus colloquuti sunt. Contendit autem Brutus à Cassio, vt dexterum cornu sibi permitteret, quod propter vsum & ætatem potius existimabant ad Cassium permittere. Atqui concessit ei id quoque Cassius, atque Messalæ imperauit vt cum fortissima legione, quam ducebat, consisteret in dextero cornu. Brutus extemplo equites eximie ornatos eduxit, neque segnius peditum subsidium interposuit. Antonii milites forte fossas à paludibus, circa quas locauerant castra, ducebant in campum, vt vias Cassii ad mare tendentes interciderent. Cæsar sedebat in castris, nec tamen ob valetudinem aderat ipse, verum copiæ eius haud sane pugnaturos hostes expectantes, tantum excursiones ad opera facturos, leuibusque telis & tumultu turbaturos fossores, dum vero infestam in se aciem non attendunt, mirabantur inconditum clamorem & frequentem à fossis accidentem. Inter hæc allatis à Bruto ad duces tesseris in quibus signum scriptum erat, illoque legiones circumuecto & adhortante, pauci signum datum audiuere. Plerique eo non expectato intulerunt se vno impetu & clamore in hostes. Hanc confusionem sequuta turbatione & diuulsione legionum, Messalæ prima, inde proximæ prælatæ sunt cornu Cæsaris sinistrum, quæ vbi paululum extremos carpserunt, & obtruncauerunt non multos, sed cornu circumuenerunt, irruunt in castra. Ac Cæsar, vt ipse in Commentariis prodidit, quum quidam amicus eius M. Artorius visionem in somno vidisset quæ se iuberet secedere & facessere ex castris, paulo ante exportatus fuerat, putaueruntque eum occubuisse. nam lecticam eius inanem iaculis & pilis traiecerant. In castris cædes edita eorum qui capiebantur, ac duo millia Lacedæmoniorum, qui nuper auxilio venerant, contrucidata sunt. Qui non circundederant Cæsaris legiones, sed in frontem intulerant se, auerterunt facile perculsos, concideruntque tres legiones, vnoque agmine cum fugientibus irruperunt in castra impetu victoriæ vna illati. Hi Brutum secum habebant. Quod vero non aduerterunt victores, id docuit occasio victos. Nam in nudam & laceram aduersam aciem, à qua abruptum dextrum cornu fuerat consectando, inuecti, mediam non impulere, sed graui certamine sunt excepti. Sinistrum cornu confusione & ignoratione eorum quæ acta essent, pepulere, consectatique in castra, diripuerunt ea neutro præsente imperatore. Antonius enim, vt aiunt, declinans initio incursum, receperat se in paludem. Nec Cæsar, qui castris se subduxerat, vsquam apparebat: verum Bruto aliqui cruentos gladios ostenderunt, occidisse eum iactantes se, narrauerunteque faciem eius & ætatem. Iam media acies profligauerat ingenti cæde aduersos, eratque vndequaque Brutus victor, sicut victus Cassius. quod vnum rem perdidit, quum neque Brutus vt vincenti Cassio succurreret, neque Brutum hic expectaret vt profligatum. Quandoquidem pro victoriæ signo Messala habet, quòd tres aquilas

A καὶ τὸν Βροῦτον ἀσπασάμενος, Ταῦτα (ἔφη) φρονοῦντες, ἴωμεν ὅπῃ τοὺς πολεμίους. ἢ γὰρ νικήσομεν, ἢ νικῶντας οὐ φοβηθησόμεθα. μετὰ ταῦτα περὶ τάξεως αὐτοῖς λόγος ἐγένετο, τῶν φίλων παρόντων. καὶ Βροῦτος ἠτεῖτο Κάσσιον αὐτὸς ἡγεῖσθαι τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ὃ δι' ἐμπειρίαν καὶ ἡλικίαν μᾶλλον ὤοντο Κασσίῳ προσήκειν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο Κάσσιος ἔδωκεν, καὶ τῶν τάγμάτων ὃ μαχιμώτατον ἔχοντα Μεσσάλαν ἐκέλευσεν ὅπῃ τοῦ δεξιοῦ κατάσῃναι. καὶ Βροῦτος αὐθὶς ἐξῆγε τοὺς ἱππεῖς κεκοσμημένους λαμπρῶς, καὶ ὃ πεζὸν οὐ χολαιότερον παρενέβαλλεν. ἔτυχον δ' οἱ περὶ Ἀντώνιον ἀπὸ τῆς ἕλας οἷς περιεστρατοπέδευον, ἐμβαλόντες τάφρους εἰς ὃ πεδίον, καὶ τὰς ὅπῃ θάλασσαν ὁδοὺς τοῦ Κασσίου περικόπτοντες. ἐφήδρευε δὲ Καῖσαρ, οὐ παρὼν αὐτὸς δι' ἀσθένειαν, ἀλλ' ἡ δύναμις οὐ πάνυ μαχεῖσθαι προσδοκῶσα τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ μόνον ἐκδρομῇς χρήσεσθαι πρὸς τὰ ἔργα καὶ βέλεσιν ἐλαφροῖς καὶ θορύβοις τοὺς ὀρύσσοντας ὅπιταράσσειν, καὶ τοῖς ἀντιτεταγμένοις οὐ προσέχοντες; ἐθαύμαζον τῷ περὶ τὰς τάφρους κραυγῷ, ἄσημον οὖσαν, καὶ πολλῷ προσφερομένῳ. ἐν τούτῳ γραμματείων τε τοῦ Βρούτου τοῖς ἡγεμόσι φοιτώντων, ἐν οἷς ἦν ὃ σύνθημα

B γεγραμμένον, αὐτό τε παρεξιόντος ἵππου τὰ τάγματα, καὶ προθαρρύνοντος, ὀλίγοι μὲν ἔφθασαν ἀκούσαντες ὃ σύνθημα παρεγγυώμενον· οἱ δὲ πλῆθοι, μὴ προσμείναντες, ὁρμῇ μιᾷ καὶ ἀλαλαγμῷ προσεφέροντο τοῖς πολεμίοις. γινομένης δὲ δι' ἀταξίαν τούτῳ ἀνωμαλίας καὶ διασπασμοῦ τῶν τάγμάτων, ὃ Μεσσάλας πρῶτον. εἶτα τὰ συνεζευγμένα παρήλλαττε τὸ Καίσαρος δεξιστερόν· καὶ βραχέα τῶν ἑκάτων θίγοντες, καὶ καταβάλλοντες οὐ πολλοὺς, ἀλλ' ὑπορρεφάσαντες, ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ Καῖσαρ μὲν, (ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἱστορεῖ) τῶν φίλων τινὸς Ἀρτωρείου

D Μάρκου κατ' ὕπνον ἰδόντος ὄψιν κελεύουσαν ἐκστῆναι Καίσαρα καὶ μετελθεῖν ἐκ τοῦ χάρακος, ἔφθασε μικρὸν ὑποεκκομισθεὶς, ἔδοξέν τε τεθνηκέναι. τὸ γὰρ φορεῖον κενὸν ἀκοντίοις καὶ ὑσσοῖς βάλλοντες διήλασαν. ἐν ᾧ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν ἁλισκομένων, καὶ δισχίλιοι Λακεδαιμονίων ἥκοντες ὅπῃ κουρεῖ νεωστὶ συγκατεκόπησαν. οἱ μὴ κυκλωσάμενοι τοὺς Καίσαρος, ἀλλὰ συνεμπεσόντες, ῥᾳδίως μὲν ἀπετρέψαντο τεταραγμένους, καὶ διέφθειραν ἐν χερσὶν τεῖα πάγματα, καὶ συνεφέπεσον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῖς φεύγουσιν,

E ὑπορύμης τοῦ κρατεῖν συνεκδέντες μετ' ἑαυτῶν ἔχοντες τὸν Βροῦτον. ὃ δ' οὐ συνεφθὰν οἰκικῶντες, ἐδείκνυε τοῖς ἡπημένοις ὁ Καῖσαρ. εἰς γὰρ τὰ γυμνὰ καὶ προθαρρηγνύμενα τῆς ἐνδυτίας φάλαγγος, ἢ τὸ δεξιὸν ἀπεσπάσθη, πρὸς τῷ δίωξιν ὠσάμενοι, τὸ μὲν μέσον οὐκ ἐξέωσαν, ἀλλ' ἀγῶνι μεγάλῳ συνεῖχοντο· τὸ δ' ἀνώνυμον ἀταξίᾳ καὶ ἀγνοίᾳ τῶν γινομένων ἐτρέψαντο, καὶ καταδιώξαντες εἰς τὸν χάρακα διεπόρθουν, ὁδετέρου τοῦ αὐτοκρατόρων παρόντος. Ἀντώνιός τε γὰρ (ὡς φασιν) ἐκκλίνας ἐν ἀρχῇ τῷ ἔφοδον, εἰς τὸ ἕλος ἀνεχώρησεν, καὶ Καῖσαρ οὐδαμοῦ φανερὸς ἦν, ἐκπεσὼν τοῦ χάρακος. ἀλλὰ Βρούτῳ τινὲς, ὡς ἀνῃρηκότες αὐτὸν, ἐπεδείκνυον ἡμαγμένα τὰ ξίφη, φερόζοντες ἰδέαν ἐν εἶχεν καὶ ἡλικίαν. ἤδη δὲ τὸ μέσον ὀξεώκει φόνῳ πολλῷ τοῖς ἀντιτεταγμένοις, καὶ πανταχοῦ ἐδόκει κρατεῖν ὁ Βροῦτος, ὥσπερ ὁ Κάσσιος κρα-

F τεῖσθαι. καὶ τοῦτο μόνον αὐτῶν διέφθειρε τὰ πράγματα, τοῦ μὲν ὡς νικῶντι Κασσίῳ μὴ βοηθήσαντος, τοῦ δὲ Βροῦτον ὡς ἀπολωλότα μὴ προσμείναντος. ἐπεὶ τῆς γε νίκης ὅρον ὁ Μεσσάλας τίθεται τὸ τρεῖς ἀετοὺς

καὶ πολλὰ σημεῖα λαβεῖν τῶν πολεμίων, ἐκείνους δὲ μηδέν. ἀναχωρῶν δὲ ὁ Βροῦτος, ἤδη παρεπορευμένων τῶν Καίσαρος, ἐθαύμασε, τὸ Κασσίου στρατήγιον οὐχ ὁρῶν ὑψηλὸν (ὥσπερ εἰώθει) καὶ φαινόμενον, οὐδὲ τἄλλα κατὰ χώραν· ἠρείπετο γὰρ λύθεντα πλεῖστα, καὶ κατέπαττον τοὺς πολεμίων ἐμπεσόντων. ἀλλ' οἱ δοκιμώτατοι ὀξύτερον βλέπειν τῶν ἑτέρων, ἔφραζον αὐτῷ πολλὰ μὴ ὁρᾶν λάμποντα, πολλοὺς δὲ ἀργυρᾶς θυρεοὺς ἐν τῷ χάρακι τοῦ Κασσίου παραφερομένους. οὐκέτι δοκεῖν αὐτοῖς οὔτ' ἀριθμὸν οὔθ' ὁπλισμὸν εἶναι τῶν ἀπολελειμμένων φυλάκων. οὐ μὴν οὐδὲ πλῆθος ἐπέκεινα φαίνεσθαι νεκρῶν, ὅσον εἰκὸς ἦν νενικημένων καὶ κράτος παγμάτων τοσούτων. Ταῦτα πρῶτον ἔννοιαν παρέσχε τῷ Βρούτῳ τοῦ συμπτώματος. καὶ καταλιπὼν φρουρὰν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων, ἀνεκάλετο τοὺς διώκοντας, καὶ συνῆγεν ὡς Κασσίῳ βοηθήσων. ἐπέπρακτο δὲ οὕτω τὰ κατ' αὐτόν. οὔτε τὴν πρώτην ἐκδρομὴν τῶν περὶ Βροῦτον ἡδέως εἶδεν, ἄνευ σημήματος καὶ προστάγματος θορυβούμενος, οὐθ' ὅπως καταπιόντες, λύθεντες ὥρμησαν ἐφ' ἁρπαγὴν καὶ ὠφέλειαν, τοῦ περιεῖναι καὶ κυκλοῦσθαι τοὺς πολεμίους ἀμελήσαντες, ἤρεσκεν αὐτῷ τὰ παραπόμπια· μελλήσει δέ τινι καὶ παρεῖδε μᾶλλον ἢ προθυμίᾳ καὶ λογισμῷ στρατηγῶν, ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων περιελαμβάνετο· καὶ τῶν ἱππέων λύθεντες ἀπορραγέντων φυγῇ πρὸς τὴν θάλασσαν, ὁρῶν καὶ τοὺς πεζοὺς ἐνδιδόντας, ἐπειρᾶτο κατέχειν καὶ προσκαλεῖν. ἑνὸς δὲ σημειοφόρου φεύγοντος, ἁρπάσας τὸ σημεῖον ἔπηξε πρὸ τῶν ποδῶν, μηδὲ τῶν περὶ τὸ σῶμα τεταγμένων αὐτῷ προθύμως ἐπὶ συμμιγνύντων. οὕτω δὴ βιασθεὶς ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγων ὑπὸ λόφον ἔχοντα πρὸς τὸ πεδίον σκοπάς. ἀλλ' αὐτὸς μὴν οὐδὲν κατεῖδεν, ἡ μόλις τὸν χάρακα παρεδρεύμενον· ὑπὸ δὲ ἀθενοῦς τὴν ὄψιν. οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἱππεῖς ἑωρῶντο πολλοὶ προσελαύνοντας, οὓς ὁ Βροῦτος ἔπεμψεν. εἴκασε δὲ ὁ Κάσσιος πολεμίους εἶναι, καὶ διώκειν ἐπ' αὐτόν. ὅμως δὲ τῶν παρόντων ἕνα Τιτίνιον ἀπέστειλεν κατοψόμενον. οὗτος οὐκ ἐλαθε τοὺς ἱππέας προσιών, ἀλλ' ὡς εἶδον ἄνδρα φίλον, καὶ Κασσίῳ πιστόν, ἀλαλάξαντες ὑφ' ἡδονῆς, οἱ μὴν σπουδῆς ἠσπάζοντό τε καὶ ἐδεξιοῦτο, καταπηδῶντες ἀπὸ τῶν ἵππων, οἱ δὲ ἄλλοι περὶ αὐτὸν ἐν κύκλῳ περιελαύνοντες ἅμα παιανὶ καὶ πατάγῳ χαρᾶς ἀμετρίαν, τὸ μέγιστον ἀπειργάσαντο κακόν. ἔδοξε γὰρ ὁ Κάσσιος ἀληθῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἔχεσθαι τὸν Τιτίνιον, καὶ τοῦτο δὴ φήσας, φιλοψυχοῦντες ἀνεμείναμεν ἄνδρα φίλον ἁρπαζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων ἰδεῖν, ἀπεχώρησεν εἴς τινα σκηνὴν ἔρημον, ἕνα τῶν ἀπελθόντων ἐφελκυσάμενος Πίνδαρον, ὃν ἐκ τῶν κατὰ Κράσσον ἀτυχημάτων ὑπὲρ ταύτην εἶχε τὴν ἀνάγκην ὑπ' αὐτοῦ παρεσκευασμένον. ἀλλὰ Παρθοῖς μὴν διέφυγε, τότε δὲ τὰς χλαμύδας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἀναγαγών, καὶ γυμνώσας τὸν τράχηλον ἀποκόψαι παρέσχεν. εὑρέθη γὰρ ἡ κεφαλὴ δίχα τοῦ σώματος. τὸν δὲ Πίνδαρον οὐδεὶς εἶδεν αὐθέπτων μετὰ τὸν φόνον· ἐξ οὗ καὶ παρέσχεν οἰοῖς δόξαν ἀνελεῖν τὸν ἄνδρα μὴ κελευσθείς. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οἱ ἱππεῖς ἐλθόντες φανεροί, καὶ Τιτίνιος ἐστεφανωμένος ὑπ' αὐτῶν ἀπῆντα πρὸς Κάσσιον. ὡς δὲ κλαυθμῷ καὶ βοῇ τῶν φίλων ὀδυρομένων καὶ διεσφοριζόντων ἔγνω τὸ πάθος τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὴν ἄγνοιαν, ἐσπάσατο τὸ ξίφος, καὶ πολλὰ κακίσας τῆς βραδυτῆτος ἑαυτόν, ἀπέσφαξεν. Βροῦτος δὲ τὴν μὴν ἦπαν ἐγνωκὼς τοῦ Κασσίου προσήλαυνε, τὸν δὲ θάνατον ἐλθὼν ἤδη τοῦ χάρακος ἤκουσε.

A & multa signa militaria cepissent de hostibus, illi nullum. Recipiens se Brutus castris iam euastatis Cæsaris, miratus est Cassii prætorium se non videre excelsum vndique, vt solet, & conspicuum, neque alia loco suo posita. Siquidem diruta statim pleraque tentoria & deiecta fuerunt, vbi irruerunt hostes in castra. Cæterum qui peruidebant ex amicis Bruti acutius, docuerunt eum multa videre se fulgentia, multa etiam inargentata scuta in castris Cassii huc illuc ferri, cæterum haudquaquã videri sibi vel numerum vel armatum esse relictæ stationis, nec tamen cumulos vltra apparere cada-
B uerum, quantos par erat stratis tot legionibus. Ea primum cogitationem Bruto subiecere casus Cassii: relictoque in hostium castris præsidio, reuocauit insequentes, contraxitque eos ad ferendam Cassio opem. Cum illo autem actum ad hunc modum fuerat: Nec primam incursionem viderat libenter Bruti militum sine signo & imperio datam: neque quòd victores statim ad rapinam & prædam ruerunt, omittentes circuire & circumfundere hostes, ea res ei placuit. Cunctatione autem quadam & mora potius quàm alacritate & consilio ducũ cinctus ab dextero hostium cornu
C est. Equitatu confestim effusa fuga ad mare ablato videns pedites quoque pedem referentes, laborauit eos retinere & reuocare. Vni etiam signifero fugienti eripuit signum, idque ante pedes suos defixit, quum cohors quoque prętoria eius ægre diutius cohæreret. Ita tandem cum paucis coactus est in collem, vnde despici in campum poterat, se recipere. Cæterũ nihil ipse contuebatur. nam aciem habebat obtusam. Tantum castra sua conspexit, idque etiam vix, diripi. Comites eius magnam equitum manum, quam mittebat Brutus, contemplati sunt aduehentem. Hos Cassius hostes
D esse & consectari existimauit se. Vnum tamen ex comitatu misit speculatum, Titinium. Hunc vt aduenientem conspicati sunt equites, & hominem amicum & fidum Cassio videre, sublato præ gaudio clamore familiares ex equis desilientes salutauerunt & complexi sunt eum, alii vndique eum nimio gaudio ouantes & strepentes sunt circumuecti. qua re magnum malum effecere. Nam Titinium arbitratus est Cassius vere ab hostibus comprehensum, atque hactenus loquutus, Nimirum dum nimium vitæ sumus cupidi, sustinuimus amicum ab hostibus videre correptum. Mox discessit in tentorium quoddam desertum, vnum
E trahens secum libertum Pindarum, quem ex Crassi clade ad hanc necessitatem secum habebat destinatum. Verum Parthis elapsus est: at tunc chlamyde obuoluto capite ceruicem apertam præbuit præcidendam. Caput enim seorsum à trunco repertum fuit. Pindarum vero post eam cædem nemo mortalium conspexit. Vnde suspicati sunt aliqui eum iniussu Cassium occidisse. Mox cogniti equites sunt, & Titinius coronatus ab eis perrexit ad Cassiũ. Qui vt ex eiulatu & clamore lamentantium & lugentium amicorum ducis cognouit casum & errorem, strinxit gladium,
F multumque cessationem incusans suam seipsum peremit. Brutus vt fusum cognouit Cassium, properauit ad eum. Necem prope castra iam accepit.

Qui quum corpus Cassii comporasset, & Romanorum vltimum appellasset eum, quòd existere deinceps par animus nõ posset in vrbe: exornauit eum, misitque Thasum, ne confusionem ibi funus eius crearet. Milites eius collectos consolatus est: quos rebus omnibus necessariis cernens spoliatos, pro amissis octo millia nummum in capita pollicitus est. Illi cum oratione eius recreati, tum doni admirati sunt magnitudinem, abeuntemque acclamationibus prosequuti, atque laudibus in cælum extulere tanquam ex quatuor imperatoribus solum in conflictu inuictum. Factum testatur quàm recte confisus sit se fore prælio superiorem. Paucis enim legionibus omnes qui ex aduerso steterunt fudit fugauitque. Quod si omnibus esset ad prælium vsus, neque præterlati plerique hostem concurrissent ad prædam, nulla videtur eorum pars permansura integra fuisse. Ceciderunt ex eius exercitu octo millia, connumeratis seruis qui castra sequebantur, quos nominabat Brutus Brigas. Ex hostibus Messala ait bis totidem vel amplius arbitrari se desideratos. Quo magis perculsi illi fuerunt prius quàm Cassii seruus, Demetrius nomine, vesperi ad Antonium cum paludamento & gladio, quæ confestim detraxerat corpori, venisset. Quibus allatis, ita sustulerunt animos, vt prima luce instructum exercitũ in aciem educerent. Quia vero vtraque Bruti castra in ancipiti erant fluctuatione, (nam ipsius propria captiuorum plena exactiorem custodiam requirebant, altera Cassii ferebant iniquo animo ducis mutationem, sed & nonnulla inuidia odioque flagrabant aduersus victores victi) placuit armari copias, verum pugna abstinuit. Ex captiuis, seruitiorum multitudinem suspectè inter milites versantium imperauit interfici: ex liberis capitibus aliquos dimisit, ab hostibus dicens potius captos, atque apud illos captiuos & seruos esse, apud se liberos & ciues. Sed quum cerneret amicos suos & duces implacabiles, occultans alios & ad euadendum adiuuans seruauit eos. Erat quidam Volumnius mimus & Sacculio sannio capti. Hos Brutus quum contemneret, adductos ad eum accusauerunt amici eius ne tunc quidẽ à dicteriis & contumeliis in ipsos iaciendis temperare. Quum Brutus aliis intentis curis taceret, Nessala vero Coruinus censeret in tentorio mulctatos verberibus nudos ducibus hostium remittendos: quo viderent qualibus in bello compotoribus & familiaribus haberent opus: aliqui ex astantibus arrisere P. Casca, qui Cæsarem vulnerauit primus, Indignum, inquit, est, vt mortuo Cassio per ludum & risum parentemus. at tu declarabis, brute, ecquam memoriam habeas imperatoris, vel puniendo vel conseruando eos qui irridebunt & obtrectabunt illi. Eo dicto exarsit vehementer Brutus: &, Quid igitur, inquit, me Casca rogatis, quin agitis pro vestro arbitrio? Hoc eius responsum pro assensione aduersus illos miseros accipientes, abreptos interfecerunt. Hinc donum militibus persoluit: ac modice correptis, quòd non accepto signo incondite sine imperio insultum fecissent in hostes, promisit, si dimicassent strenue, duas vrbes se eis prædæ & direptioni daturum,

A καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ κλαύσας, καὶ προσαγορεύσας ἔφατον ἄνδρα Ῥωμαίων τὸν Κάσσιον, ὡς οὐκ ἐπὶ τῇ πόλει τηλικοῦτου φρονήματος ἐγγενέσθαι δυναμένου, προέπεμψε καὶ ἀπέπεμψεν εἰς Θάσσον, ὡς μὴ σύγχυσιν αὐτόθι τοῦ θάρσους κινδυνεύομενον. αὐτὸς δὲ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν παρεμυθήσατο, καὶ πολύτων ὁρῶν ἀπεστερημένους τῶν αἰχμαλώτων, ὑπέσχετο κατ' ἄνδρα δισχιλίας δραχμὰς ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων. οἱ δὲ πρός τε τοὺς λόγους ἀνεθάρρησαν αὐτοῦ, καὶ τῆς δωρεᾶς ἐθαύμασαν τὸ μέγεθος· καὶ μετὰ βοῆς προὔπεμψαν ἀπιόντα μεγαλυνόντες, ὡς μόνον ἀήττητον ἐν τῇ μάχῃ τῶν τεσσάρων αὐτοκρατόρων γεγενημένον. ἐμμαρτύρει δὲ τὸ ἔργον, ὅτι τῇ μάχῃ προέσεσθαι καλῶς ἐβούλευεν. ὀλίγοις γὰρ πάγμασιν ἀποθνήσκειν ἐτρέψαντο τοὺς ἀντιστάντας. εἰ δὲ πᾶσιν ἐχρήσατο πρὸς τὴν μάχην, καὶ μὴ παρελθόντες οἱ πλεῖστοι τοῖς πολεμίοις ἐπὶ τὰ τῶν πολεμίων ὥρμησαν, οὐδὲν ἂν ἐδόκει μέρος αὐτῶν ἀπολιπεῖν ἀήττητον. ἔπεσον δὲ τούτων μὲν ὀκτακισχίλιοι σὺν τοῖς στρατευομένοις οἰκέταις, οὓς Βείγας ὁ Βρουτος ὠνόμαζεν· τῶν δὲ ἀντιστάντων, Μεσσάλας φησὶν οἱονεὶ πλείους ἢ διπλασίους. διὸ καὶ μᾶλλον ἠθύμουν οἱ ἐκεῖνοι, πρὶν ἢ Κασσίου θεράπων, ὄνομα Δημήτριος, ἀφίκετο πρὸς Ἀντώνιον ἑσπέρας, ἀθρόος ἀπὸ τοῦ νεκροῦ τὰς χλαμύδας λαβὼν καὶ τὸ ξίφος. ὧν κομισθέντων οὕτως ἐθάρρησαν, ὥστε ἅμα ἡμέρᾳ προάγειν ὡπλισμένοι ἐπὶ μάχῃ τῷ δυνάμει. Βρουτῷ δὲ τῶν στρατοπέδων ἑκατέρου σαλευόντος ἐπισφαλῶς, (τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ κατατεμνομένου αἰχμαλώτων, ἐδεῖτο φυλακῆς ἀκριβοῦς· τὸ δὲ Κασσίου, τῷ μεταβολῇ τοῦ ἄρχοντος οὐ ῥᾳδίως ἔφερεν, ἀλλὰ καὶ φθόνου τι καὶ μίσους ἐπιπλείοις ἐνῆν αὐτοῖς πρὸς τὸ νενικηκὸς) ὁπλίσαι μὲν ἔδοξε τὸ στράτευμα, μάχης δὲ ἀπέσχετο· τῶν δὲ αἰχμαλώτων τὸ μὲν δουλικὸν πλῆθος ἐνειλούμενον ὑποπτῶς τοῖς ὅπλοις ἐκέλευσεν ἀναρεθῆναι, τῶν δὲ ἐλευθέρων τοὺς μὲν ἀπέλυε, φάσκων ὑπὸ τῶν πολεμίων μᾶλλον ἡλωκέναι αὐτούς, καὶ παρ' ἐκείνοις αἰχμαλώτους εἶ) καὶ δούλους, παρ' αὐτῷ δὲ ἐλευθέρους καὶ πολίτας. ὡς δὲ τοὺς φίλους ἑώρα καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἀδιαλλάκτως ἔχοντας, ἀποκρύπτων τῇ συνεκπέμπων ἔσωζεν. ἐν δὲ τῇ Βολουμνίου Μίμος καὶ Σακουλίων γελωτοποιὸς ἡλωκότες, οὓς ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθεμένου τοῦ Βρουτοῦ, προσάγοντες οἱ φίλοι κατηγόρουν, ὡς οὐδὲ νῦν τοῦ λέγειν καὶ σκώπτειν πρὸς ὕβριν αὐτῶν ἀπεχομένου. ἐπεὶ δὲ Βρουτος μὲν ἐσίγα, πρὸς ἑτέραις ὢν φροντίσι, Μεσσάλας δὲ Κορβῖνος ἐδικαίου πληγὰς κελευσθέντας ὑπὸ σκηνῆς γυμνοὺς ἀποδοθῆναι τοῖς στρατηγοῖς τῶν πολεμίων, ἵνα εἰδῶσιν οἵων δέονται στρατευόμενοι συμποτῶν, καὶ σκωπτῶν· ἔνιοι μὲν τῶν παρόντων ἐγέλασαν· Πόπλιος δὲ Κάσκας, ὁ πρῶτος Καίσαρα παίσας, Οὐκαλῶς (ἔφη) τεθνηκότι Καίσαρι παίζοντες καὶ γελωποιοῦντες ἐναγίζομεν· σὺ δὲ (εἶπεν) ὦ Βρουτε, δείξεις ὅπως ἔχεις μνήμης πρὸς τὸν στρατηγόν, ἢ κολάσας ἢ φυλάξας τοὺς χλευαζομένους καὶ κακῶς ἐρεθίσας αὐτὸν πρὸς τοῦτο Βρουτος δὲ μάλα δυσχεραίνας, Τί οὖν (εἶπεν) ἐμοῦ πιθανεύεσθε Κάσκα, καὶ οὐ πράττετε τὸ δόξαν ὑμῖν; Ταύτῃ τῇ ἐκείνου τῇ ἀποκρίσει, συγκατάθεσιν ποιησάμενοι τῶν ἀθλίων αὐτῶν, διέφθειραν αὐτοὺς ἀπαγαγόντες. ἐκ τούτου τῇ δωρεᾷ ἀπέδωκε τοῖς στρατιώταις, καὶ μικρὸν μεμφάμενος ὅτι τοῦ σύνθημα μὴ λαβόντας, ἄνευ τοῦ παραγγέλματος ἀπακοντίσαι ἐπιχειρήσαντας τοῖς πολεμίοις ὑπέσχετο καλῶς ἀγωνισαμένοις δύο πόλεις εἰς ἁρπαγὴν καὶ ὠφέλειαν αἰτήσειν,

Θεσσαλονίκῃ καὶ Λακεδαίμονα. τοῦτο τοῦ Βρούτου βίου μόνον ἔνεστι τοῦ ἐγκλήματος ἀναπολόγητον· εἰ καὶ πολὺ τούτων δεινότερα νικητήρια τοῖς στρατευομένοις Ἀντώνιος καὶ Καῖσαρ ὤξέπισαν, ὀλίγου δεῖν πάσης Ἰταλίας τοὺς παλαιοὺς οἰκήτορας ὠξελάσαντες, ἵνα χώραν ἐκεῖνοι καὶ πόλεις τοὺς μὴ προσηκούσας λάβωσιν, ἀλλὰ τούτοις μὴ ἄρχειν καὶ κρατεῖν ἐπέκειτο τὸ τοῦ πολέμου τέλος, Βρούτῳ δ' ἀμφὶ δόξαν ἀρετῆς, οὔτε νικᾶν οὔτε σώζεσθαι συνεχωρεῖτο παρὰ τὸ πολλῶν, ἢ μετὰ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου· καὶ τοῦτο, Κασσίου τεθνηκότος, ὃς αἰτίαν εἶχεν καὶ Βροῦτον ἐπάγειν εἰς ἔνια τῶν βιαιοτέρων. ἀλλ' ὥσπερ ἐν πλῷ πηδαλίου συντριβέντος, ἕτερα ξύλα προσπλεκῶν καὶ προσαρμόττειν ὑπηρετοῦσιν, οὐκ ἀμοῖρ μόνον, ἀναγκαῖα δ' μαχόμενοι πρὸς τὴν χρείαν· οὕτω Βροῦτος ἐν δυνάμει τοσαύτῃ καὶ μετεώροις πράγμασιν, οὐκ ἔχων ἰσόρροπον ὑπῶν στρατηγὸν, ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς παροῦσι, καὶ πολλὰ πράττειν καὶ λέγειν τῶν ἐκείνοις δοκούντων. ἐδόκει δ' ὅσα τοῖς Κασσίου στρατιώταις ἤρετο βελτίοις παρέξειν· δυσμεταχείριστοι γὰρ ἦσαν, ἐν μὴ τῷ στρατοπέδῳ δι' ἀναρχίαν θορυβούμενοι, πρὸς δ' τοῖς πολεμίοις ἀμφὶ τὴν ἤπειρον ἀποδειλιῶντες. οὐδὲν δὲ βέλτιον εἶχε τὰ πράγματα τοῖς περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον, ἀγορά τε χρωμένοις ἀναγκαία, καὶ ἀμφὶ χειμῶνα τοῦ στρατοπέδου, χειμῶνα μοχθηρὸν προσδοκῶσιν. εἰλούμενοι γὰρ πρὸς ἕλεσι, καὶ μετὰ τὴν μάχην ὄμβρον φθινοπωρινὸν ὑπιγνομένων, πηλοῦ κατεπίμπλαντο τὰς σκηνὰς, καὶ ὕδατος, ὥστε χρῆμα πηγνυμένου ἀμφὶ ψύχος. ἐν τούτῳ δ' οὖν αὐτοῖς ἦκον ἀγγελίαι περὶ τῆς κατὰ θάλατταν γενομένης ἀτυχίας περὶ τὴν στρατιάν. ὃς Ἰταλίας γὰρ πολλὴν κομιζομένην ὑπὸ Καίσαρος αἱ Βρούτου νῆες ὑπιπεσοῦσαι διέφθειραν, ὧν ὀλίγοι πρὸς τὰ πολεμίοις ἀμφιφυγόντες, ἐπὸ λιμοῦ τῶν ἰδίων καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἐσθίοντες διεγένοντο. ταῦτ' ἀκούσαντες ἔσπευδον ἐξ μάχης κρινεῖν, πρὶν ἀμαθεῖν τὸν Βροῦτον ὅσον αὐτῷ γέγονεν ἀτυχίας. καὶ γὰρ μιᾷ ἡμέρᾳ συνέβη τόν τε κατὰ γῆν ἅμα καὶ τὸν κατὰ θάλατταν ἀγῶνα κεκρίθαι. τύχῃ δέ τινι μᾶλλον ἢ κακίᾳ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν ἡγεμόνων, ἠγνόησε τὸ κατόρθωμα Βροῦτος, ἡμεραδὸν εἴκοσι ἀμφιγνομένων. οὐ γὰρ ἂν εἰς δευτέραν μάχην προῆλθεν, τὰ μὲν ἀναγκαῖα τῇ στρατιᾷ παρεσκευασμένος εἰς πολὺν χρόνον, ἐν καλῷ δὲ τῆς χώρας ἱδρυμένος, ὥστε καὶ χειμῶνος ἀπαθὲς, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους δυσεκβίαστον ἔχειν τὸ στρατόπεδον. τῷ δὲ κρατεῖν βεβαίως τῆς θαλάττης, καὶ νενικηκέναι πεζῇ τὸ καθ' αὑτὸν, ἐπ' ἐλπίδων μεγάλων καὶ φρονήματος γεγονώς. ἀλλὰ τῶν πραγμάτων (ὡς ἔοικεν) οὐκ ἔτι πολλοῖς ὄντων κατεκτῶν, ἀλλὰ μοναρχίαν δεομένων, ὁ θεὸς ἐξάγειν καὶ μετάστησαν τὸν μόνον ἐμποδὼν ὄντα τῷ κρατεῖν δυναμένῳ βουλόμενος, ἀπέκρυψε τὴν τύχην ἐκείνην, καὶ πρὸς ἐλυτάτω τὸ μὴ λαθεῖν τὸν Βροῦτον ἀφικομένην μέλλοντος γὰρ αὐτὸ μάχεσθαι, πρὸ μιᾶς ἡμέρας ὀψὲ Κλώδιός τις ἐκ τῶν πολεμίων αὐτόμολος ἦκεν ἀγγέλων ὅτι διεφθαρμένον ἠθηλμένοι τὸν στόλον οἱ περὶ Καίσαρα, παρεύδοντι ἀγωνίσασθαι. ταῦτα λέγων ὁ ἄνθρωπος οὐκ εἶχε πίστιν· οὐδὲ εἰς ὄψιν ἦλθε τοῦ Βρούτου, καταφρονηθεὶς πρὸς τὰ πάσιν, ὡς μηδὲν ἀκηκοὼς ὑγιὲς, ἢ τὰ ψευδῆ πρὸς χάριν ἀπαγγέλλων. ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ νυκτὶ πάλιν φασὶν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν τὸ φάσμα τοῦ Βρούτου, καὶ τὸν αὐτὸν ὑπιδειξάμενον ὄψιν, οὐδὲν εἰπεῖν, ἀλλ' οἰχεσθαι. Γόπλιος δὲ Βολούμνιος, ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ συνεστρατευμένος ἀπ' ἀρχῆς Βρούτῳ, τοῦτο μὲν οὐ λέγει τὸ σημεῖον,

A Thessalonicam & Lacedæmonem. Hoc Bruti vitæ crimẽ vnum inest inexcusabile: quamuis multo his tristiora militibus præmia Antonius & Cæsar tribuere. qui omni pene Italia veteres exegerũt cultores, vt agrum illis & oppida darẽt aliena. Verum istis imperare & dominari propositus erat belli finis: Bruto vero ob virtutis opinionem nec vincere nec incolumi esse à vulgo nisi cum honesto & iustitia concedebatur, idque Cassio defuncto, cui obiectatum fuit quod Brutum quoq; ad nonnulla impelleret violentiora. Cæterum sicut in cursu gubernaculo confracto ligna alia affigere & accommodare tentant, non apte quidem, sed necessario machinantes id ad euitandum periculum: ita Brutus in tanto exercitu rebusque ancipitibus cogebatur paris inopia ducis accommodare se præsentibus, multaque ex eorum nutu facere & dicere quæ illis placebant. Placebant autem, quæcunque Cassii milites videbãtur correctura. Quippe intractabiles erant, in castris quòd agerent sine imperio feroces, aduersus hostes ab acceptam cladem trepidi. Nihilo erant Cæsaris & Antonii res commeatus penuria meliores, & quia castra habebant loco humili, grauem expectabant hyemem. B Volutabantur enim apud paludes, & prælium imbres sequuti autumnales tentoria cœno complebant, & aqua confestim ex rigore conglaciante. Ita C comparatis clades militum mari accepta annuntiatur. Siquidem ingentes copias, quæ mittebantur ex Italia ad Cæsarem, adorta Bruti classis est oppressitque: ex his admodum pauci, qui hostiles effugerant manus, adesis præ fame velis & funibus vitam tolerabant. Quæ vbi intellexere, maturabant prælio ante decernere, quàm quanto auctus successu esset, intelligeret Brutus. Eodem enim die terra marique pugnatum fuit. Cæterum fortuna quadam magis quàm præfectorum classis malitia ignorauit Brutus victoriam hanc spatio interiecto viginti dierum. D Neque enim ad alterum conflictum descendisset, quum necessaria exercitui in longam diem haberet expedita, & loco opportuno consideret, vt haberet & aduersus hyemis iniuriam tuta, & aduersus hostes inexpugnabilia castra: quia vero potiebatur citra controuersiam mari, & cornu hostium sibi aduersum fuderat, magna spe & animo esset fultus. Enimvero quoniam regi imperium non vltra poterat à multis, sed vnum postulabat rectorem, intendens scilicet amouere deus & subducere vnum illum qui potiri rerum valenti obstabat, moratus est, ne illa palma in Bruti veniret notitiam, quanuis id prope esset factum. Pridie enim quàm dimicare statuerat, sub vesperum transfugiens ab hostibus ad eum Clodius, nuntiauit Cæsarem & Antonium, vbi profligatam classem suam resciuerunt, properare ad certamen. E Hæc dicenti non habita fides est, neque in Bruti venit conspectum, despectus prorsus, quasi nihil certi audiuisset, aut vana fauoris conciliandi gratia adferret. Ea nocte spectrum illud referunt iterum Bruto obuersatum, eandemque repræsentans visionem nihil loquutum, sed dilapsum fuisse. F P. Volumnius vir sapientiæ studiis deditus, & Bruti arma ab initio sequutus, nihil meminit huius ostenti:

sed obtectam apibus primam aquilã fuisse, & cuidam ordinum ductori brachium vnguentum rosaceum exudasse, neq; quum crebro detergerent id & eximerent, quicquam profectum. Sub conflictum duas aquilas medio inter vtramque aciem spatio concurrentes dimicasse, atque incredibile silentium campum occupauisse omnibus eas spectantibus, pulsam fuisse & fugisse eam quæ à parte fuerat Bruti. Celebratum vero fuit de Æthiope, qui porta patefacta aquilifero occurrens, gladiis à militibus est in omen id vertentibus concisus. Postquam eduxit milites, atque infestam hostibus explicauit aciem, diu substitit. Nam contemplanti exercitum suspiciones & delationes aduersus nonnullos oblatæ sunt, & equitatum vidit haud alacrem ad committendam pugnam esse, sed semper opperientem quid efficerent pedites. Inde repente vir strenuus, qui virtutis causa magno in honore habebatur, præter Brutum ipsum euectus Camulatus nomine transiit ad hostes. Id Brutum intuentem ingens perculit dolor, ac partim ira, partim maioris metu defectionis & proditionis protinus duxit in hostem præcipiti in nonam horam die. Qua ipse agebat parte, superior fuit, gradumque intulit sinistrum hostium cornu vrgens, confirmauerunteque successum equites, qui vna cum peditibus impressionem dederunt in perculsos. Alterum cornu, ne circundaretur, ducibus infesta signa in hostes rapientibus, quum numero non æquarent aduersarios, medium diuulsum est, delumbatumque non sustinuit hostes, sed effudit se primum in fugam. Qui hoc fuderant, mox circumuenerunt Brutum. Hic omnia imperatoriæ & militaris virtutis opera manu & consilio in ipso discrimine ad palmam obtinendam expertus est. Cæterum qua re fuerat priore conflictu superior, ea hic infestauit eum. Siquidem hostium cornu, quod ibi succubuit, ilico fuit oppressum, ex Cassii vero militibus pulsis pauci ceciderant. Qui vero incolumes erant, ex priore clade trepidi consternauerunt pauore ac terrore maximam exercitus partem. Hic M. Catonis filius inter præstantissimos & fortissimos iuuenes dimicans ac labore confectus, non cepit fugam neque pedem retulit, sed pugnans, significansque qui esset, atque paterno nomine se appellans, super cumulata hostium cadauera cecidit. Occubuit etiam ex aliis optimus quisque, qui ad eripiendum Brutum obiecerunt se hostibus. Erat Lucilius quidam inter Bruti amicos, vir bonus. Hic equitum cateruam barbarorum cernens in consectando cæteros negligentes, in Brutum autem effusis se ferentes habenis, statuit periculo suo illos inhibere: paululumque à tergo relictus, ipse Brutum se esse indicauit. Et fidem faciebat, quia orauit, ad Antonium vt ducerent se, quasi Cæsarem timeret, & fideret illi. Hi præda sua ouantes, & mirificam fortunam rati suam, abduxerunt illum diei iam sero præmissis certis ex suis ad Antonium nuntiis. Lætus ille processit ducentibus obuiam: aliique, qui viuum attrahi audierunt Brutum, accurrerunt, partim eius miserantes fortunam, partim illa gloria ducentes indignum, qui lucis cupiditate præda factus foret barbarorum. Quum appropinquarent, substitit Antonius, suspensus quemadmodum Brutum exciperet. At Lucilius ad eum adductus, fidenti animo,

A μελιατῶν δὲ φησιν τὸν πρῶτον ἀετὸν ἀνάπλεων ῥυέσθαι· καὶ τῶν ταξιάρχων τινὲς ἀπ' αὐτομάτου τὸν βραχίονα μύρον ῥόδινον ἐξανθεῖν, καὶ πολλάκις ἐξαλείφοντας καὶ ἀπομάττοντας μηδὲν προάγειν. καὶ περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, ἀετοὶ δύο συμπεσόντας ἀλλήλοις ἐν μεταχμίῳ τῶν στρατοπέδων μάχεσθαι· καὶ σιγὴν ἄπιστον ἔχειν τὸ πεδίον, θεωμένων ἀπάντων, εἶναι δὴ καὶ φυγεῖν τὸν κατ' Βρουτον. ὁ δὲ Αἰθίοψ πρόβοντος γένοιτο, ὁ τῆς πύλης ἀνοιχθείσης ἀπαντήσας τῷ φέροντι τὸν ἀετὸν, καὶ κατακοπεὶς ταῖς μαχαίραις ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν οἰωνισαμένων. προσαγαγὼν δὲ τὴν φάλαγγα, καὶ κατασήσας ἐναντίαν τοῖς πολεμίοις, ἐπεῖχε πολὺν χρόνον. ὑποψίαι γὰρ αὐτῷ καὶ μεμψύσεις κατά τινων προσέπιπτον, ὅτι σκοπῶν τὸ στράτευμα· καὶ τοὺς ἱππέας ἐώρα μάχης ἄρχειν οὐ πάνυ προθύμους ὄντας, ἀλλ' ἀεὶ προσμένοντας τὸ τῶν πεζῶν ἔργον. εἶτ' ἐξαίφνης ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ τεθαρρηκὼς ἐπ' ἀνδρείᾳ λαμπρότατος, προσέρχεται τὸν Βρουτον αὐτὸν ἐξιππασάμενος, μεταβάλλεται πρὸς τοὺς πολεμίους (Καμουλάτος δὲ ἐκαλεῖτο) τοῦτον ἰδὼν ὁ Βρουτος ἤλγησεν ἰσχυρῶς· καὶ τὰ μὲν ἀπ' ὀργῆς, τὰ δὲ φόβῳ μείζονος μεταβολῆς καὶ προδοσίας, εὐθὺς ὅπι τοὺς ἐναντίους ἦλθεν, εἰς ὥραν ἐνάτην τῆς ἡλίου κατα-
C φερομένου, καὶ τὰ μὲν καθ' αὐτὸν ἐκράτησε μέρος, καὶ προσῆλθεν, ὑπὸ χωρίον τὰ ἀριστερὰ τῶν πολεμίων ἐγκείμενος· καὶ συνεπέρρωσαν οἱ ἱππεῖς, ἅμα τοῖς πεζοῖς ἐμβαλόντες τεταραγμένοις. ὁ δὲ ἕτερον κέρας, ὡς μὴ κυκλωθείη, τοῦ ἡγεμόνων ἀπιπαρεξαγόντων, πλήθει δὲ λειπομένων, διεσπάσθη τὸ μέσον· καὶ γιγνόμενον ἀσθενές, οὐκ ἀντεῖχε τοῖς ἐναντίοις, ἀλλ' ἔφθασε πρῶτον. οἱ δὲ, τοῦτο διαφθείραντες, εὐθὺς ἐκυκλοῦντο τὸν Βρουτον, αὐτὸν μὲν ὅσα στρατηγικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀρετῆς ἔργα, καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ πρὸς τὰ δεινὰ πρὸς τὸ νικᾶν ἀποδεικνύμενον· ᾧ δὲ πλέον ἔχει τῇ πρότερα μάχῃ, τούτῳ
D βλαπτόμενον. τῶν μὲν γὰρ πολεμίων τὸ νικηθὲν εὐθὺς ἀπολώλει τότε· τῶν δὲ Κασσίου στρατιωτῶν ὀλίγοι διεφθάρησαν, οἱ δὲ σωζόμενοι, τῷ προσπεπτωκέναι φοβεροὶ ὄντες, ἀνέπλησαν ἀθυμίας καὶ ταραχῆς τὸ πλεῖστον τοῦ στρατεύματος. ἐν τούτοις καὶ Μάρκος ὁ Κάτωνος υἱὸς ἐν τοῖς ἀρίστοις καὶ γενναιοτάτοις τῶν νέων μαχόμενος, καὶ καταπονούμενος, οὐκ ἐφυγομαχεῖν εἶξεν, ἀλλὰ χρώμενος τε τῇ χειρὶ, καὶ φράζων ὅστις εἴη, καὶ πατρόθεν ὀνομάζων, ἔπεσεν ὅπι πολλοῖς νεκροῖς τῶν πολεμίων. ἐπίπλον δὲ καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι, τοῦ Βρου-
E του προκινδυνεύοντες. ἦν δὲ τις Λουκίλλιος, ἀνὴρ ἀγαθὸς, ἐν τοῖς ἑταίροις· οὗτος ὁρῶν βαρβάρους τινὰς ἱππέας ἐν τῇ διώξει τῶν μὲν ἄλλων οὐδένα ποιουμένους λόγον, ἐλαύνοντας δὲ ῥύδην ὅπι τὸν Βρουτον, ἔγνω προκινδυνεύσας, ἐμποδὼν αὐτοῖς γενέσθαι. καὶ μικρὸν ὑπολειφθεὶς, αὐτὸς ἔφη Βρουτος εἶναι· καὶ πιθανὸς ἦν, πρὸς Ἀντώνιον δεόμενος ἄγειν ἑαυτὸν, ὡς Καίσαρα δεδοικώς, ἐκείνῳ δὲ θαρρῶν· οἱ δὲ ἀσπασάμενοι τὸ θήρημα, καὶ τύχῃ τινὶ θαυμαστῇ κεχρῆσθαι νομίζοντες, ἦγον τὸν ἄνδρα, σκότους ἤδη προπεμψάντες ἐξ αὐτῶν τινὰς ἀγγέλους πρὸς τὸν Ἀντώνιον. αὐτός τε οὖν ἡσθεὶς ἀπιὼν τοῖς ἄγουσιν, καὶ τῶν ἄλλων οἱ πιθανόμενοι
F ζῶντα Βρουτον κομίζεσθαι συνεδράμοσαν, οἱ μὲν, ἐλεεινὸν ἡγούμενοι τῆς τύχης, οἱ δὲ, τῆς δόξης ἀνάξιον, ἄγεσθαι βαρβάρων ὑπὸ φιλοψυχίας γενόμενον. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἦσαν, ὁ μὲν Ἀντώνιος ὑπέστη, ἀπορῶν ὅπως χρὴ δέξασθαι τὸν Βρουτον. ὁ δὲ Λουκίλλιος προσαχθεὶς, μάλα τεθαρρηκώς,

» Μαχεῖν μὲν (εἶπεν) Ἀντώνιε Βροῦτον οὐδεὶς ἤρηκεν, οὐδ' ἂν
» ἕλοι πολέμιος· (μὴ πρόσουτον ἡ τύχη κρατήσειε τῆς ἀρετῆς)
» ἀλλ' ἐκεῖνος εὑρεθήσεται ζῶν, ἤπου καὶ νεκρὸς, ἀξίως κείμε-
» νος ἑαυτοῦ. ἐγὼ δὲ τοῖς σοῖς στρατιώταις ὠθούμενος ἥ-
» κω, παθεῖν οὐδὲν ὑπὲρ τούτων τῶν αἰκιῶν παραιτούμενος.
» Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Λουκιλλίου, καὶ πολλῶν ἐκπλαγέντων,
» Ἀντώνιος πρὸς τοὺς κομίσαντας αὐτὸν ἀποβλέψας, Ἦ
» που χαλεπῶς (εἶπεν) ὦ συστρατιῶται φέρετε τὴν ἁμαρτίαν,
» πρεσβεύεσθαι δοκοῦντες· ἀλλ' οὐ τοιαύτης ἐστὶν ἀνθρώπου
» νῦν ἄγρας εὑρηκότες. πολέμιοι γὰρ ζητοῦντες, ἥκετε φίλον ἡ-
» μῖν κομίζοντες. ὡς ἐγὼ Βρούτῳ μὲν οὐκ οἶδα μὰ τοὺς θεοὺς
» ὅ,τι ἂν ἐχρησάμην ζῶντι. τοιούτων δὲ ἀνδρῶν φίλων τυγ-
χάνοιμι μᾶλλον ἢ πολεμίων. Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸν Λουκίλλιον
ἀσπασάμενος, τότε μὲν ἑνὶ τῶν φίλων συνέστησεν, ὕστερον δὲ
χρώμενος εἰς πάντα πιστῷ καὶ βεβαίῳ διετέλεσεν. Βροῦτος
δὲ διαβάς τι ῥεῖθρον ὑλώδες καὶ τραχύκρημνον ἤδη σκό-
τους ὄντος, οὐ πολὺ προῆλθεν, ἀλλ' ἐν τόπῳ κοίλῳ καὶ πέ-
τραν ἔχοντι μεγάλην προκειμένην καθίσας, ὀλίγων τοὺς
αὐτὸν ἡγεμόνων καὶ φίλων ὄντων, πρῶτα μὲν ἀποβλέψας
εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀστέρων ὄντα πολλῶν, ἀνεφθέγξατο δύο σί-
» χους, ὧν τὸν ἕτερον Βολούμνιος ἀνέγραψεν, Ζεῦ μὴ λάθοι σε
» τῶν δ' ὃς αἴτιος κακῶν· τοῦ δ' ἑτέρου φησὶν ὅτι λαθέσθαι.
μετὰ δὲ μικρὸν τῶν ἐν τῇ μάχῃ πρὸς αὐτοῦ πεσόντων ἑταίρων
ἔκλαιον ὀνομάζων, μάλιστα τῇ Φλαβίου μνήμῃ καὶ τῇ Λα-
βεώνος ἐπεστέναξεν. ἦν δ' αὐτοῦ πρεσβευτὴς ὁ Λαβεών, ὁ δὲ
Φλάβιος, ἔπαρχος τῶν τεχνιτῶν. ἐν τούτῳ δέ τις, αὐτός τε
διψήσας, καὶ τὸν Βροῦτον ὁρῶν ὁμοίως ἐρρίγα, λαβὼν κράνος,
ὅτι τὸν ποταμὸν κατέδραμον. ψόφου δὲ κατὰ θάτερα
πρὸς πεσόντος, Βολούμνιος προῆλθεν κατοψόμενος, καὶ
σὺν αὐτῷ Δάρδανος ὁ ὑπασπιστής. ἐπανελθόντες δὲ μετ'
μικρὸν, ἠρώτησαν περὶ τοῦ πόματος. ἠθικῶς ὀσφόδρα μει-
» διάσας ὁ Βροῦτος πρὸς τὸν Βολούμνιον, Ἐκπέπομται (εἶ-
» πεν) ἀλλ' ἕτερον ὑμῖν κομισθήσεται. πεμφθεὶς δ' ὁ αὐτὸς ἐ-
κινδύνευσεν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἁλῶναι, καὶ μόλις ἐσώθη
τετρωμένος. εἰκάζοντι δ' αὐτῷ μὴ πολλοὺς ἐν τῇ μάχῃ τε-
θνάναι, Σπατύλλιος ὑπέστη, διὰ τῶν πολεμίων ἐκπε-
σάμενος, (ἄλλως γὰρ οὐκ ἦν κατόψεσθαι τὸ στρατόπεδον)
καὶ πυρσὸν ἄρας, ἂν μὲν θῦρη πάλιν σωζόμενα, πάλιν ἀφί-
ξεσθαι πρὸς αὐτόν. ὁ μὲν οὖν πυρσὸς ἦρθη, τοῦ Σπατυλλίου
παρελθόντος εἰς τὸ στρατόπεδον. ὡς δ' οὐκ ἐπανῆκε χρόνῳ
πολλῷ, Βροῦτος εἶπεν, ἂν ζῇ Σπατύλλιος ἀφίξεται. συνέβη
δ' αὐτὸν ἐπανερχόμενον ἐμπεσεῖν εἰς τοὺς πολεμίους καὶ διαφθαρῆναι.
περὶ μέσης δὲ τῆς νυκτὸς ἀποκλίνας ὡς ἔτυχεν
καθεζόμενος, πρὸς οἰκέτην αὐτοῦ Κλεῖτον ἐλάλει. σιωπῶν-
τος δὲ τοῦ Κλείτου καὶ δακρύοντος, οὕτως ὅπι ἀσπασάμενος τὸν
ὑπασπιστὴν Δάρδανον, ἰδίᾳ πως αὐτῷ προσέφερε λό-
γους. τέλος δὲ, τὸν Βολούμνιον αὐτὸν Ἑλλήνισι τῶν λόγων καὶ
τῆς ἀσκήσεως ὑπεμίμνησκε· καὶ παρεκάλει τῇ χειρὶ συνε-
φάψασθαι τοῦ ξίφους αὐτοῦ, καὶ συνεπωθῆσαι τὸν πλη-
γόν. τοῦ δὲ Βουλουμνίου διωσαμένου, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως
ἐχόντων, εἰπόντος δέ τινος ὡς δεῖ μὴ μένειν, ἀλλὰ φεύ-
» γειν ἐξαναστάς, Γαΐου μὲν οὖν (ἔφη) φευκτέον· ἀλλ' οὐ διὰ
» τῶν ποδῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν. ἐμβαλὼν δὲ τῷ δε-

A M. Brutum, inquit, Antoni, nemo cepit neque ce-
perit hostis. Dii meliora, quàm vt tantopere vir-
tutem calcet fortuna. Verũ ille reperietur viuus,
vel certe, vt illo dignũ est, mortuus. Ego vero mili-
tibus tuis imposui, atq; adsum nihil huius rei causa
sufferre acerbi recusans. Sic fato Lucilio, omni-
busque obstupefactis, Antonius in illos qui addu-
xerant eum, intuitus, Nempe inique, inquit, fertis,
commilitones, quòd errore isto arbitremini vobis
illusum. Verum sic habetote, chariorem vos,
quàm quærebatis, reperisse prædam. Quippe dum
hostem quæritis, adduxistis nobis amicum. Nam
B ego Bruto incertus sum hercle quid facerem vi-
uente. Tales verò amicos malim adipisci quàm
hostes. Ita loquutus, & Lucilium complexus, com-
mendauit eum tunc vni amicorum, eoque dein-
ceps fido & firmo ad omnia perpetuo vsus est. At
Brutus riuum obsitũ virgultis & rupibus transiit,
neque multo longius, quòd iam nox esset, proces-
sit, sed loco quodam cauo, cui grande prætentum
saxum erat, consedit, paucis cinctus ducibus ami-
cisque: ac primum suspiciens in fulgens stellis cæ-
lum, duos versus protulit, quorum alterum prodi-
dit literis Volumnius,

C *Ne huius mali te fallat autor, Iuppiter.*

alterum sibi ait effluxisse. Mox singulos amicos
qui ante oculos suos ceciderant in acie, nomi-
nans, præcipue Flauii mentioni & Labeonis in-
gemuit. Fuit eius Labeo legatus, Flauius præfe-
ctus fabrum. Interea quidam, qui & ipse sitiit, &
Brutum item vidit, rapta galea decurrit ad am-
nem. Quum strepitus ex altera ripa accidisset,
processit Volumnius speculatum, & cum eo ar-
miger Dardanus. Cito regressi requisiuerunt de
potu. Ibi sane quàm placide arridens Brutus Vo-
lumnio, Epotus est, inquit, sed afferetur vobis al-
ter. Idem missus pene captus ab hostibus fuit, &
D ægre vulneratus euasit. Coniectanti Bruto non
multos in conflictu cecidisse, recepit Statilius
per medios se transiturum hostes, (neque enim
poterat aliter) & speculaturum castra, elataque
face, si illa salua offendisset, ad ipsum regressu-
rum. Fuit fax sublata. Nam peruenit in castra Sta-
tilius. Qui quum longo spatio nõ redisset, Brutus,
Si Statilius, inquit, viuit, reuertetur. Verum illo in
reditu inciditforte in hostes, à quibus est interfe-
ctus. Multa iam nocte inclinans se Brutus, vt se-
debat, versus seruum suum Clitum, alloquutus
est eum. Silente Clito & lacrymante, vertit se
E rursus ad armigerum Dardanum, quicum ha-
buit seorsum quosdam sermones. Tandem Vo-
lumnium ipsum lingua Græca literarum & stu-
diorum communium commonefecit, orauit-
que vt manum gladio vna secum admoueret, &
ictus impulsum adiuuaret. Recusante id Volu-
mnio, aliisque idem facientibus, quum diceret
quispiam non remanendum illic, sed fugiendum
esse: exurgens, Sane, vero, inquit, fugiendum
est, non pedibus tamen, sed manibus. Tum da-
ta cuique dextra vultuque perquam sereno, ma-
gnæ sibi voluptati ait esse quòd nemo ipsum fe-
F fellisset amicorum: verum fortunam se patriæ
nomine incusare: victoribus verò ducere se
beatiorem, non præteritorum tantum causa,

ξιὰν ἐκάτερῳ, μάλα φαιδρὸς, ἥδεσθαι μὲν ἔφη μεγάλῳ ἡδονῇ ὅτι τῶν φίλων αὐτὸν οὐδεὶς ἐψεύσατο, τῇ τύχῃ δὲ
ἐγκαλεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος· ἑαυτὸν δὲ τῶν νενικηκότων μακαριώτερον νομίζειν, οὐκ ἐπιτῶν οὐδὲ παρόντων μόνον,

ἀλλὰ καὶ

ſed in præſentia quoque: qui laudem relinqueret virtutis, quam neque armis victores neq; pecunia paraturi vel relicturi eſſent poſteris, quin viderẽtur iuſtis oppreſſis & probis iniuſti & improbi dominatum nihil ad ipſos pertinentẽ quæſiſſe. Poſtquam deniq; orauit & obſecrauit eos vt ſemet ipſi ſeruarent, receſſit longius cum duobus aut tribus, ex quibus fuit Strato, qui cum eo ex ſtudio rhetorico contraxerat familiaritatem. Hunc proximo ſe conſtituit, atq; in gladium ſtrictum, quem capulo ambabus manibus direxit, incumbens interemit ſe. Alij non ipſum autumant, ſed Stratonem, enixe precante Bruto, auerſis oculis ſubieciſſe gladium, atque illum cum impetu impreſſiſſe pectus: quo traiecto fuiſſe eum eueſtigiò exanimatum. Hunc Stratonẽ Meſſala, Bruti amicus, Cæſari reconciliatus commendauit ei aliquando per otium, lacrymanſque ait, Hic ille eſt, Cæſar, qui Bruto meo extremum præſtitit officium. Eum Cæſar beneuolentia complexus habuit in laboribus & certaminibus Actiacis vnum ex fortibus Græcis qui eum ſequebantur. Ipſum autem memorant poſtea Meſſalam, quum celebraretur à Cæſare, quòd quamuis fuiſſet ad Philippos infeſtiſſimus ipſis Bruti cauſa hoſtis, egregiã operam tamẽ ſibi præbuiſſet ad Actiũ, dixiſſe, Tu me, Cæſar, ſemper ſectæ partiumq; invenies meliorum & iuſtiorum. At Brutum Antonius exanimẽ quum inueniſſet, corpori præcepit paludamentum ex ſuis pretioſiſſimum inijci. Pòſt quum id interceptum comperiſſet, interfici iuſſit furem, reliquias ad matrem Bruti Seruiliam remiſit. Porciam Bruti vxorem Nicolaus philoſophus ſcribit & Valerius Maximus, quę mori deſtinauerat, quum amicorum nemo id permitteret, ſed adhærerent ei aſsidui aſſeruarentque, ex foco arreptos carbones hauſiſſe, oreque occluſo & compreſſo fuiſſe abſumptam. licet circumferatur epiſtola quædam ad amicos Bruti expoſtulantis & lamentantis Porciam vt ab illis neglectam, quæ deponere ob valetudinem voluiſſet vitam. Videtur igitur temporis Nicolaum rudem fuiſſe. Nam morbum certe amoremque huius fœminæ & mortis modum epiſtolium quoque hoc, modo ex germanis ſit, ſuggerit.

A ἀλλὰ καὶ νῦν ἀπολείποντα δόξαν ἀρετῆς, ἰῷ οὔθ' ὅπλοις οὔτε χρήμασιν ἀπολείψουσιν οἱ κεκρατηκότες· ὡς μὴ δοκεῖν ὅτι δικαίους ἄνδρας ἄδικοι, καὶ κακοὶ χρηστοὺς ἀπολέσαντες, οὐ προσηκόντως ἄρχουσιν. δεηθεὶς ὅ κ᾽ προσκαλέσας σώζειν ἑαυτούς, ἀνεχώρησεν ἀπωτέρω μετ᾽ δύο ἢ τριῶν, ὧν ἰῷ καὶ Στράτων ὁ ἀπὸ λόγων ῥητορικῶν γεγονὼς αὐτῷ συνήθης. καὶ τοῦτον ἔλιξα προσησάμενος ἑαυτῷ, καὶ τὸ ξίφος γυμνὸν ὀρθὸν τῆς λαβῆς ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἐρείσας καὶ προσπεσών, ἐτελεύτησεν. οἱ δέ φασιν οὐκ αὐτὸν ἀλλὰ τὸν Στράτωνα, πολλὰ πολλοῦ τοῦ Βρούτου δεηθέντος, ἀποστρέψαντα τὴν ὄψιν, ὑποσῆσαι τὸ ξίφος, εἰς ἐκεῖνον ὅ ῥύμῃ προσβαλόντα τὸ στέρνον καὶ διώσαντα, συντόμως ἀποθανεῖν. τοῦτον δ᾽ τὸν Στράτωνα Μεσσάλας ἑταῖρος ὢν Βρούτῳ, Καίσαρι διαλλαγείς, ὅτι ὀλίγης ποτε προσήγαγε, κ᾽ δακρύσας εἶπεν, Οὗτός ἐστιν, ὦ Καῖσαρ, ὁ ἀνὴρ ὁ τῷ ἐμῷ Βρούτῳ τὸν τελευταίαν ὑποστρωμνήσας χάριν. ἀποδεξάμενος οὖν ὁ Καῖσαρ, ἔχειν αὐτὸν ἔν τε τοῖς πόνοις καὶ ἐν τοῖς περὶ Ἄκτιον ἀγῶσιν ἕνα τῶν περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν νομιζομένων Ἑλλήνων. αὐτὸν δ᾽ τὸν Μεσσάλαν λέγουσιν ὕστερον ἐπαινούμενον ὑπὸ Καίσαρος, ὅτι καίπερ ἐν Φιλίπποις πολεμιώτατος αὐτοῖς νομιζόμενος διὰ Βροῦτον, ἐν Ἀκτίῳ προθυμότατον ἑαυτὸν παρέσχεν, Ἐγώσοι, (φάναι) ὦ Καῖσαρ, ἀεὶ τῆς βελτίονος κ᾽ δικαιοτέρας μερίδος ἐνομίζου. τὸν δ᾽ Βροῦτον ὁ Ἀντώνιος νεκρὸν τεθνηκότα, τὸ μὲν σῶμα τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοινικίδων περιβαλεῖν ἐκέλευσεν· ὕστερον δ᾽ τὴν φοινικίδα κεκλεμμένην ἀναθόμενος, ἀπέκτεινε τὸν ὑφελόμενον. τὰ δ᾽ λείψανα πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Βρούτου Σερβιλίαν ἀπέπεμψεν. Πορκίαν δ᾽ τὴν Βρούτου γυναῖκα Νικόλαος ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ, καὶ Οὐαλέριος Μάξιμος, βουλομένην ἀποθανεῖν, ὡς οὐδεὶς ἐπέτρεπε τῶν φίλων, ἀλλὰ προσέκειντο καὶ παρεφύλαττον, ἐκ τοῦ πυρὸς ἀναπαύσασαν δι᾽ θραχὺς καταπιεῖν, κ᾽ τὸ στόμα συγκλείσασαν κ᾽ πνίξασαν, οὕτω διαφθαρῆναι. καίτοι φέρεταί τις ἐπιστολὴ Βρούτου πρὸς τοὺς φίλους, ἐγκαλοῦντος καὶ ὀλοφυρομένου περὶ τῆς Πορκίας, ὡς ἀμελησθείσης ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ προελομένης διὰ νόσον καταλιπεῖν τὸν βίον. ἔοικεν οὖν ὁ Νικόλαος ἠγνοηκέναι τὸν χρόνον, ἐπεὶ τόγε πάθος κ᾽ τὸν ἔρωτα τῆς γυναικὸς, κ᾽ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς ὑπονοῆσαι δίδωσι κ᾽ τὸ ἐπιστόλιον, εἴπερ ἄρα τῶν γνησίων ἐστίν.

B

C

D

QVando igitur multa hiſce viris ſuppetierunt præclara, præſertim quòd ex tenuiſsimis ſubſidijs maximi euaſerint, hæc Dioni pulcherrima laus eſt. Neque enim laudis ſocium habuit, quomodo Caſsium Brutus, virum ad virtutem & gloriam non perinde excellentem, ſed qui ad bellum non minus fortitudine, ſcientia rei militaris, & induſtria attulit momenti, cui ſanè etiam totius facti aſcribunt quidam ingreſſum, ducem hunc conſilij in Cæſarem Bruto intrepidum aſſerentes fuiſſe: At Dion ſicut arma, claſſem, copias militares ad rem gerendam, ita amicos quoque & ſocios ſibi ipſe comparauit. Nec verò iam, vt Brutus ex rebus ipſis gerendis & bello opes ſibi & vires quæſiuit, ita Dion: verùm prærogauit in bellum ipſe facultates ſuas, ac pro ciuium ſuorum libertate exilij viaticum profudit prior. Adhæc Brutus & Caſsius, ὑπὲρ τῆς τῶν πολιτῶν ἐλευθερίας τοῖς τῆς φυγῆς ἐφοδίοις προσκαταχρησάμενος.

E

F

ΠΟλλῶν τίνων τοῖς ἀνδράσιν ὑπαρξάντων καλῶν, κ᾽ τοῖς πρόσθοις ὄ, τ᾽ μεγίστοις ἐλαχίστοις ἀφορμαῖς νικέσθαι, τοῦτο τῷ Δίωνι κάλλιστόν ἐστιν. οὐ γὰρ εἶχε τὸν ἀμφισβητοῦντα, καθάπερ ὁ Βροῦτος Κάσσιον, ἄνδρα πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ δόξαν οὐχ ὁμοίως ἀξιόπιστον, εἰς ὄ τὸν πόλεμον οὐκ ἐλάττονας τόλμῃ καὶ δεινότητι καὶ πράξεσι συμβολὰς παρεφέρομεν, ὥγε καὶ τοῦ πράγματος ἔργου προσποιοῦσιν ἔνιοι τὸν ἀρχηγὸν, ἡγεμόνα τῆς ὑπὲρ Καίσαρα γνώμης βουτον ἀδρεμοῦντα Βρούτῳ νικέσθαι λέγοντες. Δίων δ᾽ ὥσπερ ὅπλα, καὶ πλοῖα, κ᾽ στρατιωτικὴν δύναμιν, οὕτω κ᾽ φίλους κ᾽ συνεργοὺς ὑπὲρ τὴν πρᾶξιν αὐτὸς ἑαυτῷ φαίνεται κτησάμενος οὐ μὴν οὐδ᾽ ὡς Βροῦτος ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τοῦ πολέμου πλοῦτον ἔχων καὶ δύναμιν, οὕτω κ᾽ Δίων, ἀλλὰ τῷ πολέμῳ προεισηνεγκεν αὐτὸς τ᾽ ἑαυτοῦ πλοῦτον, ἐπὶ ὅ, Βροῦτος μὲν καὶ Κάσσιος,

οὐκ ὂν ἀσφαλὲς ἡσυχίαν ἄγειν ἐκπεσόντι τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ὠφληκόσι δίκην θανάτου καὶ διωκομένοις, ἀναγκάζοντο εἰς τὸν πόλεμον καταφυγεῖν, καὶ τὰ σώματα τοῖς ὅπλοις ὑποβαλόντες καταθέμενοι διεκινδυνεύσαν ὑπὲρ αὐτῶν ὃ πλέον ἢ τῶν πολιτῶν. Δίων δὲ ἀδεέστερον τῇ φυγῇ τὸν φυγαδεύσαντος τυράννου καὶ ἥδιον ἀγάγων, ἀπέρριψεν ἑκὼν κίνδυνον τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς σωσάσης Σικελίας. καὶ μὴν οὐχ ὅμοιον, Διονυσίου Συρακουσίοις, ἢ Καίσαρος ἀπαλλαττόμενοι Ῥωμαίοις. ὁ μὲν γὰρ οὐδὲ ἠρνεῖτο τύραννος εἶναι, κακῶν τε μυρίων ἐμπεπλήκει Σικελίαν· ἡ δὲ Καίσαρος ἀρχή, συνιστάμενη μὲν οὐκ ὀλίγα τοῖς ἀναπειθομένοις πράγματα παρέχειν, δεξαμένοις δὲ καὶ κρατηθεῖσιν ὄνομα καὶ δόκησις ἐφαίνετο μόνον, ἔργον δὲ ἀπ' αὐτῆς οὐδὲν ὠμὸν οὐδὲ τυραννικὸν ὑπῆρξεν. ἀλλὰ καὶ δεομένοις ἔδειξε τοῖς πράγμασι μοναρχίας, πρᾴστατος ὥσπερ ἰατρός, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δαίμονος δεδόσθαι. διὸ Καίσαρα μὲν εὐθὺς ἐπόθησεν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε χαλεπὸς γενέσθαι καὶ ἀπαραίτητος τοῖς ἀπεκτιννύσι· Δίωνα δὲ ἡ Διονυσίου πάρεσις οὐκ Συρακουσῶν, καὶ τὸ μὴ κατασκάψαι τὸν πρότερον τυράννου τὸν τάφον, ἐπαίτιον μάλιστα πρὸς τοὺς πολίτας ἐποίησεν. ἐν αὐταῖς τοίνυν ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν, ὁ μὲν Δίων, ἄμεμπτος γενόμενος στρατηγός, ὧν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο τοῖς πράγμασιν, ἥρισε χρώμενος, ἃ δὲ ἐπταίσθη δι' ἑτέρους, ἀναλαβὼν καὶ μεταστήσας ὑπὸ τὸ βέλτιον· ὁ δὲ Βροῦτος τὸν ἔσχατον ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν ὅπλων οὔθ' ὑποστῆναι δοκεῖ φρονίμως, οὔτε σφαλεὶς, ἐπεμέρθωσιν δοῦναι, ἀλλ' ἀπεῖπε καὶ προεῖτο τὰς ἐλπίδας, οὐδὲ ὅσον Πομπήϊος ὑπετολμήσας τῇ τύχῃ· καὶ τοῦτο, πολλῆς μὲν αὐτόθι λειπομένης ἐλπίδος ἐν τοῖς ὅπλοις, ταῖς δὲ ναυσὶ κρατοῦντος πάσης βεβαίως τῆς θαλάσσης. ὃ δὲ μέγιστόν ἐστιν ὧν ἐγκαλοῦσι Βρούτῳ, τὸ σωθέντα τῇ Καίσαρος χάριτι, καὶ σώσαντα τοὺς συνεδηωκότων ὅσους ἐβούλετο, καὶ φίλον νομιζόμενον, καὶ προτιμηθέντα πολλῶν, αὐτόχειρα τοῦ σώματος γενέσθαι, τοῦτ' οὐκ ἄν τις εἴποι κατὰ Δίωνος, ἀλλὰ τοὐναντίον, οἰκεῖος μὲν Διονυσίῳ καὶ φίλος ὤρθου τὰ πράγματα καὶ συνδιεφύλαττεν· ἐκπεσὼν δὲ τῆς πατρίδος, καὶ ἀδικηθεὶς περὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὴν οὐσίαν ἀπολέσας, οὐκ προφανοῦς εἰς πόλεμον κατέστη νόμιμον καὶ δικαίᾳ. ἢ τοῦτ' ἀντιστρέφει πρῶτον. ὃ γὰρ εἰς ἔπαινον ὑπὲρ ἀρετῆς τοῖς ἀνδράσι μέγιστον, ἡ πρὸς τοὺς τυράννους ἀπέχθεια καὶ μισοπονηρία, τοῦτ' εἰλικρινές ἐστι τῷ Βρούτῳ καὶ καθαρόν. ἰδίᾳ γὰρ οὐδὲν ἐγκαλῶν Καίσαρι, τῆς κοινῆς προεκινδύνευεν ἐλευθερίας. ὁ δὲ εἰ μὴ κακῶς ἔπαθεν αὐτὸς, οὐκ ἂν ἐπολέμησεν. καὶ τοῦτο δηλοῦται ταῖς Πλάτωνος ἐπιστολαῖς, ἐξ ὧν δῆλός ἐστιν ὡς ἀποβληθεὶς τῆς τυραννίδος, οὐκ ἀποστὰς κατέλυσε Διονύσιον. ἔτι Βροῦτον μὲν καὶ Πομπηΐῳ φίλοι ἐποίησεν, ἐχθρὸν ὄντα καὶ πολέμιον Καίσαρι, τὸ κοινῇ συμφέρον, ὡς ἐχθρᾶς ὁρῶν καὶ φιλίας ἑνὶ χρώμενον τῷ δικαίῳ· Δίωνι δὲ πρὸς χάριν ὤρθου πολλὰ Διονύσιον, ὅτε τῷ βεβαίως αὐτῷ, καὶ πρὸς ὀργὴν ἀπιστηθεὶς ἐπολέμησεν. διὸ τούτῳ μὲν οὐδὲ οἱ φίλοι πιστεύουσιν, ὡς μεταστήσας Διονύσιον, οὐκ ἂν βεβαιώσαιτο τὴν ἀρχὴν αὐτῷ, πρεσβυτέρῳ τυραννίδος ὀνίμενον ἀναγαγὼν τὴν πόλιν. πρὸς δὲ τὸν Βρούτου, τῶν ἐχθρῶν τῷ ἀκούειν. ὅτι μόνος τῶν ὑπὲρ Καίσαρα συναραμένων, ἕνα προῦθετο σκοπὸν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, τὴν πάτριον ἀποδοῦναι Ῥωμαίοις πολιτείαν.

A quum non liceret vrbe profugis securam agere quietem, verùm rei capitalis damnati, & quum persequerentur eos alii, confugerunt necessariò ad bellum, armorumq; præsidio tutantes salutẽ, discrimen pro semetipsis potius quàm pro ciuibus adiere: Dion securius in exilio, quàm qui eum exterminauerat tyrannus, & lætius agens, quò Siciliam conseruaret, tantam periculi iecit aleam. Iam non perinde fuit Romanos a Cæsare atq; ab Dionysio Syracusanos liberari. Hic enim tyrannum se non ibat inficias esse, & malis Siciliam obruebat infinitis. *At* Cæsaris dominatus, dum con-
B stitueretur, non parum præbuit aduersarijs negotij. Vbi eum victi receperunt, nomen tantum & opinionem apparuit esse, factum verò ab illo sævum vel tyrannicum extitit nullum. imò rebus ipsis poscentibus vnum principem, lenissimum quasi medicum ab ipso se Deo ostendit datum. quare Cæsarem ilicò populus Romanus desiderauit, fuitque infensus & implacabilis percussoribus eius. Dioni Dionysij ex vrbe Syracusana dimissio, & quod tyranni conditorium prioris nõ fuisset demolitus, crimini est apud ciues datum. Iam in ipso gerendo bello dux Dion inculpatus
C fuit, qui rebus quas ipse instituerat, optime est vsus, vbi titubatum per alios fuit, eas erexit & correxit: Brutus extremum de summa rerum neque subisse videtur certamen prudenter, neque lapsus emendationem quæsisse, sed despondit animum & spem abiecit, nec quantum Pompeius expertus fortunam, idque quum spes magna ei ibidem reliqua in armis foret, & classe toto mari plane potiretur. Maximum autem, quod inurunt Bruto, crimen est: quòd, qui Cæsaris esset beneficio seruatus, & conseruaret ex socijs fortunæ suæ quotquot ei libêret, amicusque habitus & prælatus multis, ipse corpori illius intu-
D lerit manus. Id nemo Dioni obijciat, imo contrà quandiu familiaris & amicus fuit Dionysij, res erexit conseruauitque illius: patria verò exactus & violatus in vxore ac re familiari exutus, bellum aperte suscepit legitimum & iustum. *At*qui hoc primum vertitur in diuersum. Quod enim hisce viris ad laudem suppeditat imprimis, animus in tyrannos infestus & improbitatis odium, id syncerum *B*ruto & liquidum manet. Nihil enim quod de Cæsare quereretur priuatim quum haberet, adijt pro libertate publica discrimen: ille nisi læsus ipse fuisset, bellum non mo-
E uisset. Hoc ex Platonis liquet epistolis. Ex quibus constat pulsum aula tyrannica, non deficientem oppressisse eum Dionysium. Insuper Brutum Pompeio, cui ante fuerat inimicus, fecit bonum publicum amicum, & Cæsari hostem, qui vnum haberet inimicitiæ & amicitiæ iustitiam terminum: Dion multa in Dionysij gratiam egit, quandiu sibi fidit ille, & ira adductus, vbi fides derogata sibi est, intulit illi arma. vnde nec ei omnes amici fidem habuerunt, pulso Dionysio non stabiliturum eum sibiipsi dominatum, blandiore nomine quàm tyrannidis ciues demul-
F centem. De Bruto inimicorum audires testimonium, coniuratorum in Cæsarem soli vnum à principio vsque ad exitum propositum fuisse, vt populo Romano pristinã redderet rempublicam.

Porro extra hæc certamen aduersus Dionysium haudquaquam illi aduersus Cæsarem par fuit. Siquidem Dionysium nemo non qui familiariter eum cognoscet, fastidiret, in vino & alea & lustris plerunq; demersum. At de Cæsare cogitationem suscipere obterendo, neque reformidare eius ingenium, opes, fortunam, cuius adimebat vel nomen Parthorum & Indorum regibus somnium, ingentis fuit animi & spirituum nulli succumbentium pauori. Quapropter cum Dione, simul atq; conspectus in Sicilia est, infiniti mortales conspirauerunt in Dionysium: Cæsaris autoritas vel defuncti confirmauit amicos eius, ac nomen huius euexit ilico eum qui vsurpauit id, ex inope puero ad populi Romani principatum, isq; contra Antonij inimicitiam & potentiam appendit hoc pro amuleto. Quòd si obijcias, magnis certaminibus fuisse eiectum ab Dione tyrannum, Cæsarem verò nudum à Bruto incautumq; occisum: id ipsum summæ fuerit solertiæ & consilij magni imperatoris, virum potentia succinctum tanta capere incautum & nudum. Neque enim repente, neque solus, aut cum paucis adortus interfecit eum, sed diu præmeditato consilio est aggressus cum multis, quorum fefellit eum nemo. Aut enim à primo delegit optimos, aut illo delectu eos quibus fidem habuit, reddidit bonos. Dion vel malo iudicio permisit semetipse improbis, vel vtendo ex bonis improbos reddidit: quorum erat viro prudenti præcauendum vtrunque. Exprobrat ei Plato quoque quòd eos adoptasset amicos à quibus perditus fuerit. Atque vltorem Dion necis suæ nusquam quenquam habuit: Brutum verò vel ex hostibus Antonius splendide funerauit, Cæsar conseruauit etiam ei honores. Statua eius ærea fuit Mediolani, in Gallia cisalpina, posita. Hanc, quæ imaginem eius repræsentabat & erat fabrè facta, vt post vidit Cęsar, pręterijt: mox subsistens, compluribus audientibus vocauit magistratus, ciuitatem eorum ferens sibi compertum esse fœdus pacis rupisse quod hostem suum apud se haberet. Ac primum sane negauerunt, & quemnam significaret ambigentes, intuebantur se se mutuo. Vt verò conuersus Cæsar ad statuam, contracta fronte, Numne ille, inquit, hic stat hostis noster? multo illi magis perculsi obmutuere. At Cæsar arridens laudauit Gallos quod amicis essent etiam in aduersis rebus stabiles, præcepitque ne statua loco moueretur.

A ἀλλ' γε μὴν τούτων, ὁ πρὸς Διονύσιον ἀγών, οὐχ ὅμοιος ἦν δή που τῷ πρὸς Καίσαρα. Διονυσίου μὲν γὰρ οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν κατεφρόνησεν τῶν συνήθων, ἐν μέθαις καὶ κύβοις καὶ γυναιξὶ τὰς πλείστας ποιουμένου διατριβάς· ὁ δὲ τοῦ Καίσαρος καταλύειν εἰς νοῦν ἐμβαλόμενος, καὶ μὴ φοβηθεὶς τὴν δεινότητα καὶ δυνάμεις καὶ τύχην, οὗ καὶ τοὔνομα τοῖς Παρθυαίων καὶ Ἰνδῶν βασιλεῦσι οὐκ εἴα καθεύδειν, ὑπόφοβοι καὶ ψυχῆς, καὶ πρὸς μηδὲν ὑφίεσθαι φόβῳ τῶν φρονήματος γεγενημένης. διὸ τοῦ μὲν ὀφθέντος μόνον ἐν Σικελίᾳ, μυριάδες οὐκ ὀλίγαι συνέῤῥησαν ἐπὶ Διονύσιον· ἡ δὲ Καίσαρος δόξα καὶ
B πεσόντος ὤρθου τοῖς φίλοις, καὶ τοὔνομα τὸ χρησάμενον ἦρεν, οὐκ παιδὸς ἀμηχάνου, πρῶτον αὐθὶς εἰς Ῥωμαίων, ὡς ἀντεξιφαρμακον τοῦτο πρὸς τὴν Ἀντωνίου πρεσβαμένων ἔχθραν καὶ δυνάμιν. εἰ δὲ φήσειας ὅτι μεγάλοις μὲν ἀγῶσιν ὁ Δίων ἐξέβαλε τὸν τύραννον, Καίσαρα δὲ Βροῦτος ἔκτεινε γυμνὸν καὶ ἀφύλακτον· αὐτὸ τοῦτο δεινότητος ἄκρας καὶ στρατηγίας ἦν ἔργον, ἄνδρα τοσαύτην προβεβλημένον δυνάμιν, ἀφύλακτον λαβεῖν καὶ γυμνόν. οὐ γὰρ ἐξαίφνης, οὐδὲ μόνος ἢ σὺν ὀλίγοις ἐπιπεσὼν ἀνεῖλεν, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ συνθεὶς τὸ βούλευμα, καὶ μετὰ πολλῶν ἐπιθέμενος, ὧν οὐδεὶς ἐψεύσατ' αὐτόν. ἢ γὰρ εὐθὺς ἔκρινε τοὺς ἀρίστους, ἢ τοὺς προκρῖναι τοὺς πιστεύσαντας, ἀγαθοὺς ἐποίησεν. Δίων δ', εἴτε κρίνας κακῶς, ἐπίστευσεν ἑαυτὸν πονηροῖς, εἴτε χρώμενος, ἐποίησεν ἐκ χρηστῶν πονηρούς, οὐδέτερον παθεῖν ἀνδρὶ φρονίμῳ προσῆκον. ἐπιλαμβάνει δὲ καὶ Πλάτων αὐτῷ, τοιούτοις ἐλομένῳ φίλοις ὑφ' ὧν ἀπώλετο. καὶ Δίωνος μὲν οὐδεὶς ἐφάνη πεσόντος· ἀλλὰ Βροῦτον καὶ τὸν πολεμίων Ἀντώνιος μὲν ἔθαψεν εὐδόξως, Καῖσαρ δὲ καὶ τὰς τιμὰς ἐτήρησεν. ἔστηκε δὲ χαλκοῦς ἀνδριὰς ἐν Μεδιολάνῳ, τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας. τοῦτον ὕστερον ἰδὼν ὁ Καῖσαρ εἰκονικὸν ὄντα καὶ τελείως εἰργασμένον, παρῆλθεν, εἶτ' ἐπιστὰς μικρόν, ἀκροωμένων πολλῶν,
D τοὺς ἄρχοντας ἐκάλει, φάσκων ἔκαστον αὐτῶν τὴν πόλιν εἰληφέναι, πολέμιον ἔχουσαν παρ' αὐτῇ. ὁ μὲν οὖν πρῶτον, ὡς εἰκός, ἠρνοῦντο, καὶ τίνα λέγει διαποροῦντες, εἰς ἀλλήλους ἀπεβλέπον· ὡς δὲ ἐπιστρέψας ὁ Καῖσαρ πρὸς τὸν ἀνδριάντα, καὶ συναγαγὼν ὁ πρόσωπον, Ἀλλ' οὐχ οὗτος (ἔφη) πολέμιος ὧν ἡμέτερος ἐνταῦθα ἕστηκεν; ἔτι μᾶλλον κατεπλαγέντες ἐσιώπησαν. ὁ δὲ μειδιάσας ἐπῄνεσέν τε τοὺς Γαλάτας, ὡς τοῖς φίλοις καὶ τοῖς τύχαις βεβαίους ὄντας, καὶ τὸν ἀνδριάντα κατὰ χώραν μένειν ἐκέλευσεν.

E

PLVTARCHI

ARTOXERXES.

PRIMVS in Persarum regibus Artoxerxes, qui lenitate atque animi celsitudine præcelluit, Longimanus vocatus est, quod manum dexteram haberet altera longiorem. Xerxis hic filius fuit. Secũdus, de quo hic agimus, Mnemon cognomine, illius fuit ex filia nepos. Nam Darij & Parysatidis filij quatuor fuere, maximus stirpis Artoxerxes,

F

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΑΡΤΟΞΕΡΞΗΣ.

Μὲν πρῶτος Ἀρτοξέρξης, τῷ ἐν Πέρσαις βασιλέων πρᾳότητι καὶ μεγαλοψυχίᾳ πρωτεύσας, Μακρόχειρ ἐπεκαλέσθη, τὴν δεξιὰν μείζονα τῆς ἑτέρας ἔχων. Ξέρξου δὲ οὗτος υἱός· ὁ δὲ δεύτερος, περὶ οὗ τάδε γράφεται, Μνήμων ἐπικληθείς, ἐκ θυγατρὸς ὢν ἐκείνου. Δαρείου γὰρ καὶ Παρυσατίδος παῖδες ἐγένοντο τέσσαρες, πρεσβύτατος μὲν, Ἀρτοξέρξης,

μετ' ἐκεῖνον δ', Κῦρος· νεώτεροι δ' τούτων, Ὀστάνης καὶ Ὀξάθρης. ὁ μὲν οὖν Κῦρος ἀπὸ Κύρου τοῦ παλαιοῦ τοὔνομα ἔσχεν, ἐκείνῳ δ' ἀπὸ τοῦ ἡλίου λεγέσθαι φασί. Κῦρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἥλιον. ὁ δ' Ἀρτοξέρξης, Ἀρσίκας πρότερον ἐκαλεῖτο. καίτοι Δείνων φησὶν ὅτι Ὀάρτης· ἀλλὰ τὴν Κτησίου, εἰ καὶ τἄλλα μύθων ἀπιθάνων καὶ παραφόρων ἐμβέβληκεν εἰς τὰ βιβλία πολυπραγμονῆσαι, οὐκ εἰκὸς ἐστὶν ἀγνοεῖν τοὔνομα τοῦ βασιλέως, παρ' ᾧ διέτριβε, θεραπεύων αὐτὸν καὶ γυναῖκα καὶ μητέρα καὶ παῖδας. ὁ μὲν οὖν Κῦρος ἐντονόν τι καὶ σφοδρὸν εὐθὺς ἐκ προφάσεως ἡλικίας εἶχεν, ἕτερος δ' πρᾴοτερος ἐδόκει πρὸς πάντα, καὶ τῆς ὁρμῆς φύσει μαλακώτερος εἶναι. γυναῖκα δ' καλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔλαβε μὲν τῶν γονέων κελευόντων, ἐφύλαττε δ' κωλυόντων. τὸν γὰρ ἀδελφὸν αὐτῆς ἀποκτείνας ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο κἀκείνην ἀναιρεῖν· ὁ δ' Ἀρσίκας, τῆς μητρὸς ἱκέτης γενόμενος, καὶ πολλὰ κατακλαύσας, μόλις ἔπεισε μήτε ἀποκτεῖναι, μήτε αὐτὸν διαφῆσαι τὴν ἀνδρεῖαν. ἡ δὲ μήτηρ οὐ παρῆκε μᾶλλον τὸν Κῦρον φιλοῦσα, καὶ βουλομένη βασιλεύειν ἐκεῖνον. διὸ καὶ τοῦ πατρὸς νοσοῦντος ἤδη, μεταπεμπτὸς ἀπὸ θαλάττης γενόμενος, πολὺ πάντασιν ἀνέβαινεν ἐλπίς ὤν, ὡς κατειργασμένης ἐκείνης διάδοχον αὐτὸν ἀποδεχθῆναι τῆς ἀρχῆς. καὶ γὰρ εἶχεν εὐπρεπῆ λόγον ἡ Παρύσατις, ᾧ καὶ Ξέρξης ὁ παλαιὸς ἐχρήσατο, Δημαράτου διδάξαντος, ὡς Ἀρσίκαν μὲν ἰδιώτην, Κῦρον δ' βασιλεύοντι Δαρείῳ τεκεῖν. οὐ μὴν ἔπεισεν, ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος, ἀπεδείχθη βασιλεύς, Ἀρτοξέρξης μετονομασθείς· Κῦρος δ' Λυδίας σατράπης καὶ τῶν ἐπὶ θαλάττης στρατηγός. ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἡ τελευτήσαν Δαρεῖον, ἐξήλασεν εἰς Πασαργάδας ὁ βασιλεύς, ὅπως τελεσθείη τὴν βασιλικὴν τελετὴν ὑπὸ τῶν ἐν Πέρσαις ἱερέων. ἔστι δ' θεὰς πολεμικῆς ἱερόν, ὃν Ἀθηνᾶς εἰκάσειεν. εἰς τοῦτο δεῖ τὸν τελούμενον παρελθόντα, τὴν μὲν ἰδίαν ἀποθέσθαι στολήν, ἀναλαβεῖν δ' ἣν Κῦρος ὁ παλαιὸς ἐφόρει, πρὶν ἢ βασιλεὺς γενέσθαι καὶ σύκου παλάθης ἐκφαγεῖν καὶ τέρμινθον κατατραγεῖν, καὶ ποτήριον πιεῖν ὀξυγάλακτος. εἰ δ' πρὸς τούτοις ἕτερα ἄττα δρῶσιν, ἄδηλόν ἐστι τοῖς ἀνθρώποις. ταῦτα δρῶν Ἀρτοξέρξου μέλλοντος, ἀφίκετο Τισαφέρνης πρὸς αὐτόν, ἄγων ἕνα τῶν ἱερέων, ὃς ἐν παισὶ Κύρου τῆς νομιζομένης ἀγωγῆς ἐπιστάτης γενόμενος, καὶ διδάξας μαγεύειν αὐτόν, οὐδενὸς ἧττον ἐδόκει Περσῶν αἰτιᾶσθαι, μὴ ἀποδειχθέντος ἐκείνου βασιλέως. διὸ καὶ πίστιν ἔχε κατηγορῶν Κύρου. κατηγόρει δ', ὡς μέλλοντος ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐπειδὴ ἐκδύηται τὴν ἐσθῆτα ὁ βασιλεύς, ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι αὐτόν. οἱ μὲν ἐκ ταύτης τῆς διαβολῆς τὴν σύλληψιν γενέσθαι φασίν, οἱ δὲ καὶ παρελθεῖν τὸν Κῦρον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ προσδοθῆναι κρυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἱερέως, μέλλοντα δ' αὐτὸν ἤδη ἀποθνήσκειν ἡ μήτηρ προιεμένη ταῖς ἀγκάλαις, καὶ τοῖς βοστρύχοις προσελίξασα, καὶ συλλαβοῦσα τ' ἐκείνου τράχηλον πρὸς τὸν αὑτῆς, ὀδυρομένη πολλὰ καὶ ποτνιωμένη, παρητήσατο, καὶ κατέπεμψεν αὖθις ἐπὶ θάλασσαν, οὐκ ἀγαπῶντα τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ, οὐδὲ μεμνημένον τῆς δεήσεως, ἀλλὰ τῆς συλλήψεως, καὶ δι' ὀργὴν ἀναιρῶντα μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπὶ τὴν βασιλείαν. ἔνιοι δέ φασιν, οὐκ ἀρκούμενον οἷς ἐλάμβανεν εἰς τὸ καθ' ἡμέραν δεῖπνον, ἀποστῆναι βασιλέως· οὐδὲν λέγοντες. εἰ γὰρ μηδὲν, ἀλλὰ ἡ μήτηρ οὐκ ἦρχε, χρῆσθαι καὶ λαμβάνειν ὅσα βούλοιτο τῶν αὐτῆς παρέχουσα καὶ διδοῦσα. μαρτυρεῖ δ' τῷ πλούτῳ καὶ ὁ μιαιφονεύσας

A ab hoc Cyrus; minores his Oſtanes & Oxathres. Ac Cyrus à Cyro priſco nomen mutuatus eſt: illi à ſole aiunt inditum. Cyrum enim vocare Perſas ſolem. Artoxerxes ante Arſicas dictus fuit, quamuis Oarſem ferat nuncupatum Dinon. Verùm Cteſiam, etſi alioquin abſurdarum & inſulſarum in libros ſuos variam fabularum colluviem infarſerit, haud probabile ſit tamen appellationem fugiſſe, in cuius contubernio agebat regis medicus eius, vxoris, matris, & liberorum. Cyrus acri violentoque ingenio iam à prima ætate extitit. Manſuetior in omnibus alter & libidine eſſe

B natura videbatur mollior. Vxorem elegantem & probam parentibus iubentibus duxit, & retinuit inuitis. nam quum fratrem eius interemiſſet rex, ſtatuerat illam quoque de medio tollere: At Arſicas ſupplicibus precibus apud matrem agens multiſque lacrymis, tandem obtinuit ne interficeretur illa, neque diuortium ipſe faceret cum ea. Porro mater magis exoſculabatur atque ad regnum promouebat Cyrum. Vnde vbi patre iam ægro accitus eſt, profectus ad aulam eſt à mari, maxima ſpe, effeciſſe illam vt ſucceſſor regni declararetur. Etenim ratione nitebatur Paryſatis ſpe-

C cioſa, qua Xerxes fuerat vetus vſus, ſuggerẽte Demarato, Arſicã ſe priuato, regnanti Cyrum Dario peperiſſe. Non adduxit eum tamen in ſententiam ſuã, ſed ætate prior eſt deſignatus rex, & tranſnominatus Artoxerxes: Cyrus verò Lydiæ ſatrapa & oræ maritimæ dux. Mox ſub Darij exceſſum rex Paſargadas perrexit, vt ſacris regijs inauguraretur à ſacerdotibus Perſicis. Delubrum eſt Deæ bellatricis, quam Mineruam conijcias eſſe. Eò ingreſſum qui inauguratur, ſtolã ſuam oportet ponere, & induere eam quam Cyrus priſcus prius quàm regno potiretur, geſſit: & ficorum maſſam

D eſſe, tum terebinthum vorare, & calicem haurire lactis acidi. An quæ præterea alia agant, cæteris eſt obſcurum. Hæc quum acturus Artoxerxes eſſet, adit eum Tiſſaphernes ſacerdotem quendam adducens: qui in pueritia Cyri magiſter patriæ inſtitutionis fuerat, atque artem magicam eum docuerat, ideoque præter omnes Perſas quòd nõ creatus Cyrus rex eſſet, grauiter putabatur tuliſſe. Quocirca fides ei habita Cyrum criminanti. Detulit autem, deliberatũ illi eſſe in templo circumvenire inſidijs regem: atque quum veſtem exueret, adoriri & obtruncare. Nonnulli ex hac delatione manus ei autumant iniectas: alij penetraſſe

E quoque in templum Cyrum, indicatumq; quum ibi lateret à ſacerdote. Moriturum iam mater vlnis complexa, ac capillo ſuo circumijciens colliganſque illius collum cum ſuo, multis lamentis & obſecrationibus obtinuit ei veniam, effecitque vt remitteretur ad mare. Qui non acquieſcens illa in prouincia, neque indulgentiæ memor fraternæ, ſed vinculorum, ira conſultrice acrius quàm antè ad regnum geſtiuit. Sunt qui dicant, quum eum attributi in exhibitionem & cultum ſuum pœniteret, deſciuiſſe Cyrum à rege. cæterùm ineptiunt illi. Si enim nihil aliud, matrem certè

F habebat, cuius copijs vti & ſumere quantum vellet de pecunia eius valebat, quæ ei nihil denegaſſet. Teſtantur opes eius mercenarij milites,

qui multis locis, vt prodidit Xenophon, per amicos & hospites ei alebantur. Non contraxit enim illos, quod consilium suum adhuc tegeret, caeruatim: sed alibi alios qui varijs prętextibus scribebant externum militē, habebat. Mater regis, quæ cum rege agebat, diluebat suspiciones, atque ipse semper obsequiose scribebat Cyrus, qua postulās aliquid à rege, qua Tissaphernē recriminās, quasi æmulatio cum illo sibi & concertatio foret. Erat autem insita quædam regi tarditas, quæ vulgo lenitas ducebatur. Initio enim mirè sectari Artoxerxis sibi cognominis visus est moderationē, blandiorem ad tu se præbendo atque in largiendis pro merito honoribus beneficijsq; eff sum, omni suppliciorum exactioni detrahendo contumeliā, exultandoq; in accipienda gratia non secus si dares quàm si acciperes, in dando hilarem se & benignum ostendēdo. Donum enim erat adeo exiguum nullum quod non illustri gratia exciperet. Imo vero quum malum Punicum Omises quidā ei inusitata magnitudine obtulisset, Per solem, inquit, etiam vrbem vir hic, si ei cōcredita sit, ex pusilla citò reddat amplam. Dum alia alij offerunt, in itinere homo tenuis, quum nihil subitò ad manū haberet, ad amnem cucurrit, haustamq; manibus aquā obulit ei. Ea re delectatus Artoxerxes misit ei phialam auream cum mille Daricis. Euclidæ Laconi multa verba præfractè apud ipsum effundenti iussit dicere tribunum, Tibi licet quæ libet ad me dicere: mihi & dicere & facere. In venatione monstrantem sibi Tiribazem candyn suum laceratum, quid agēdum esset rogauit? Quum subiecisset ille, Alium ipse indue, hunc mihi dona: ita fecit, addens, Hunc tibi Tiribaze dono, sed gerere interdico. Contemnēs id Tiribazes, (erat enim haud improbus, sed leuior & stolidior) quum candyn illū cōfestim induisset, monilibusq; aureis & muliebribus à rege donatis excoluisset se, stomachabantur cuncti. Neq; enim fas erat. At rex derisit eum, & ait, Permitto tibi aurum gerere vt mulieri, & vestem illam vt insano. Mensę regis prętermatrem eius & cōiugem nemo erat consors: quarum hæc infra, mater supra illum recumbebat. Artoxerxes etiam fratribus suis mensam participauit, Ostaci & Oxabi, ætate minoribus. Iam spectaculum gratissimū præbebat Persis vxoris eius Statiræ currus, qui velis detractis semper progrediebatur, fœminisque popularibus salutandi eam & adeundi faciebat copiam. Hinc regnum eius fauorabile ad multitudinem fuit. Cyrum verò nouatores homines que inquieti, vt animo virum magnifico & insignem bellatorem & amicorum studiosum, regno existimabant necessarium esse, atque imperij molem regem desiderare animosum & gloriæ cupidum. Igitur non minus Cyrus superiorum prouinciarum nominibus quàm ijs qui circa ipsum erant, fretus aggreditur bellum. Lacedæmonios per literas orat vt auxilia & milites sibi mittant. quibus ostendit se largiturum, si pedestres venissent, equos: si equestres, bigas: si prædia haberent, vicos: si vicos, vibes: stipendium militibus non annumeratu rum, sed admensurum. Iactans autem se maiorem in modum, etiam cor ait fratre se ferre grauius,

πολλαχόθι ἀφ' ἑαυτῷ φίλων καὶ ξένων αὐτῷ παραδεφόμενον, ὡς Ξενοφῶν εἴρηκεν. ἀληθέστερον μὲν γὰρ οὐ σκωπῆν, ἐπὶ τῷ παρασκευῷ ὑπικρυπτόμενος, ἀλλαχόθι δ' ἀνθρώπους ὑπὲ πολλαῖς προφάσεσι ξενολογεῖν εἶχε. βασιλέως δ' ἥτε μήτηρ παρεδόσα τὰς ὑποψίας ἀφῄρει, καὶ Κῦρος αὐτὸς ἀεὶ θεραπευτικῶς ἔγραφε, τὰ μὲν αἰτούμενος παρ' αὐτῷ, τὰ δ' Τισαφέρνους ἀντικατηγορῶν, ὡς δὴ τοῦς οὐκ εἶνον αὐτῷ ζήλου καὶ ἀγῶνος ὄντος. ἦν δὲ ἄρα καὶ μέλλησις ἐν τῇ φύσει τοῦ βασιλέως, ὑπεικεία φαινομένη τοῖς πολλοῖς. ἐν δὲ χῇ δ' καὶ πάνυ ζηλωτῷ ἔδοξε τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ ὁμωνύμου τραότητα, ἡδίω τε ἑαυτὸν παρέχων ἐντυγχάνεσθαι, καὶ τοῦ δίδοντος χαίρειν κατ' ἀξίαν ὑποδυόμενος· καλάσεως δ' πάσης ἀφαιρῶν τὸ ὑβρίζον, καὶ ἡδόμενος, ἐν τῷ δεχεσθαι χάριτας, οὐχ ἧττον τοῖς διδοῦσιν ἢ τοῖς λαμβάνουσιν. ἐν δ' τῷ δίδοναι φαινόμενος ἥδιστος καὶ φιλάνθρωπος. οὐδὲν γὰρ ἦν οὕτω σμικρὸν τῶν διδομένων, ὃ μὴ προσεδέξατο προθύμως· ἀλλὰ καὶ ῥόδον μίαν ὑποφυὰ μεγέθει προσενέγκαντος Ὠμίσου τινὸς αὐτῷ, Νὴ τὸν Μίθραν (εἶπεν) οὗτος ὁ ἀνὴρ καὶ πόλιν ἂν ἐν μικρᾷ τάχ' ποιήσειε μεγάλην πιστευθείς. ἐπεὶ δ' ἀνθρώπων ἄλλα προσφερόντων, κατ' ὁδὸν ἀδυνατῶν ἄνθρωπος οὐδὲν ὑπὲ κατεπεφθάσας δρεῖν, ἐπὶ ποταμῷ προσέδραμε, καὶ τῇ χειρὶ ὑπολαβὼν τοῦ ὕδατος προσέπιεν, ἡσθεὶς ὁ Ἀρταξέρξης φιάλῃ ἔπεμψεν αὐτῷ χρυσῇ καὶ χιλίοις δαρεικοῖς. Εὐκλείδᾳ δ' τῷ Λάκωνι πολλὰ παρρησιαζομένῳ πρὸς αὐτὸν ἀθαδῶς, ἐκέλευσεν εἰπεῖν τ' χιλίαρχον, Ὅτι σοὶ μὲν ἔξεστιν εἰπεῖν ἃ βασιλεῖ βούλει. ἐμοὶ δ' καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν. ἐν δ' θήρᾳ τινὶ Τιριβάζου δείξαντος αὐτῷ τ' κατάδεσμον ἐσχισμένον ἠρώτησεν ὅ, τι δεῖ ποιῆν. ἐκείνου δ' εἰπόντος, Ἄλλον αὐτὸς ἔνδυσαι, τοῦτον δ' ἐμοὶ δός· οὕτως ἐποίησεν, εἰπών, Δίδωμι μὲν ὦ Τιριβαζε σοὶ τοῦτον, φορῆν δ' ἀπαγορεύω. τοῦ δ' Τιριβάζου μὴ φερουτιπαντος (οὐ γὰρ οὐ πονηρός, ὑποκουφος δ' καὶ θαθάφορος) ἀλλὰ τόν τε κόσμον αὐτὸν ἐκείνον ἐνδυόμενος, καὶ δῶρα χρυσᾶ καὶ γυναικεῖα τῶν βασιλικῶν θεριζομένου, πάντες μὲν ἠγανακτοῦν (οὐ γὰρ ἐξῆν) ὁ μέντοι βασιλεὺς κατεγέλασε, καὶ εἶπε, Δίδωμί σοι καὶ τὰ χρυσία φορεῖν ὡς γυναικί, καὶ τὴν στολὴν ὡς μανομένῳ. τραπέζης δ' τῆς αὐτῆς μηδενὸς μετέχοντος, ἀλλ' ἢ μητρὸς βασιλέως, ἢ γαμετῆς γυναικός, κατεζομένων τῆς μὲν ὑπὸ αὐτόν, τῆς δ' μητρὸς ὑπὲρ αὐτόν, Ἀρταξέρξης καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ὑπὲ τῷ αὐτῷ ἐκείνῃ τράπεζαν, Ὀστάνῃ καὶ Ὀξάθρῃ, νεωτέροις ὄντας. ἐν δ' οἷς μάλιστα κεχαρισμένῳ ὄψιν παρεῖχε τοῖς Πέρσαις ἡ τῆς γυναικὸς Σπατιρας ἁρμάμαξα, γυμνὴ τῶν παραπετασμάτων ἀεὶ προφερομένη, καὶ διδοῦσα ταῖς δημότισιν ἀσπάσασθαι αὐτῷ, καὶ προσιδεῖν. ὅθεν ἠγαπᾶτο τοῖς πολλοῖς ἡ βασίλεια. τ' μέντοι Κῦρον οἱ νεωτερισταὶ καὶ πολυπράγμονες ὡς λαμπρὸν ἄνδρα τῇ ψυχῇ καὶ πολεμικὸν ἀφαφερόντως καὶ φιλέταιρον, ᾤοντο τὰ πράγματα ποιεῖν, καὶ ὁ μέγεθος τῆς ἡγεμονίας βασιλέως δεῖσθαι φρόνημα καὶ φιλοτιμίαν ἔχοντος. οὐχ ἧττον οὖν τοῖς ἄνω πιστεύων ὁ Κῦρος, ἢ τοῖς περὶ αὐτόν, ἐπεχείρει τῷ πολέμῳ. καὶ Λακεδαιμονίοις ἔγραφε, παρακαλῶν βοηθεῖν, καὶ συνεκπέμπειν ἄνδρας, οἷς ἔφη δώσειν, ἢν μὲν πεζοὶ παρῶσιν, ἵππους, ἢν δὲ ἱππεῖς, συνοικίας· ἐὰν δ' ἀγρεῖς ἔχωσι, κώμας· ἐὰν δ' κώμας, πόλεις. μισθοῦ δ' τοῖς στρατευομένοις οὐκ ἀριθμόν, ἀλλὰ μέτρον ἔσεσθαι. μεγαληγορῶν δ' περὶ αὐτοῦ πολλά, καὶ καρδίαν ἔφη τοῦ ἀδελφοῦ φορεῖν βαρυτέραν,

καὶ φιλοσοφῆν μᾶλλον, καὶ μαγεύειν βέλτιον, οἶνον δὲ πλείονα πίνειν καὶ φέρειν. ἐκεῖνον δὲ ὑπὸ δειλίας καὶ μαλακίας, οὐ μὴν τοῖς κυνηγεσίοις, μὴ δὲ ἐφ' ἵππου· οὐδὲ τοῖς κινδυνώδεσι, μηδ' ὅπου θέρους καὶ θῆσαι. Λακεδαιμόνιοι μὲν οὖν σκυτάλιον πρὸς Κλέαρχον ἀπέστειλαν, ὑπηρετεῖν Κύρῳ πάντα κελεύοντες. ὁ δὲ Κῦρος ἀνέβαινεν ὅπου βασιλεύς, βαρβαρικὴν τε πολλὴν ἔχων δύναμιν, καὶ μισθοφόρους Ἕλληνας ὀλίγῳ τεισχιλίων καὶ μυρίων ἀποδεόντας, δυνάμεις ἐπ' ἀλλήλοις ποιούμενος πρόφασιν τῆς στρατείας. οὐ μὴν ἔλαθέν γε εἰς πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἦκε βασιλῆ Τισαφέρνης αὐτάγγελος· καὶ πόλις θορύβου εἶχε τὰ βασίλεια, τῆς τε Παρυσάτιδος τὴν πλείστην αἰτίαν τοῦ πολέμου φερομένης, καὶ τῶν φίλων αὐτῆς ἐν ὑποψίᾳ ὄντων καὶ διαβολαῖς. μάλιστα δὲ λυπεῖ τὴν Παρύσατιν ἡ Στάτειρα, τῷ πολέμῳ πρεσπαθοῦσα, καὶ βοῶσα, Ποῦ νῦν αἱ πίστεις ἐκεῖναι; ποῦ αἱ δεήσεις αἷς ἐξελομένη τὸν ἐπιβουλεύσαντα τῷ ἀδελφῷ, πολέμου καὶ κακῶν ἐμπέπλεκας ἡμᾶς; ἐκ δὴ τούτων μισοῦσα τὴν Στάτειραν ἡ Παρύσατις, καὶ φύσει βαρύθυμος οὖσα, καὶ βάρβαρος ἐν ὀργαῖς καὶ μνησικακίαις, ἐπεβούλευεν αὐτὴν ἀνελεῖν. ἐπεὶ δὲ Δείνων μὲν ἐν τῷ πολέμῳ συντελεσθῆναι τὴν ἐπιβουλὴν εἴρηκε, Κτησίας δὲ ὕστερον, (ὃν οὔτε ἀγνοεῖν τὸν χρόνον εἰκὸς ἐστι, παρόντα τοῖς πρᾶξεσιν, οὔτε ἑκὼν αἰτίαν εἶχεν ἐκ τοῦ χρόνου μεταθεῖναι τὸ ἔργον, ὡς ἐπράχθη διηγούμενος· οἷα πάθος πολλάκις ὁ λόγος αὐτοῦ, πρὸς τὸ μυθῶδες καὶ δραματικὸν ἐπιβεπόμενος τῆς διηγήσεως) τοῦτο μὲν οὖν ἐκεῖνος ἀπέδωκε χώραν ἔξω. Κύρῳ δὲ πρεσβεύοντι φῆμαι καὶ λόγοι προσέπιπτον, ὡς οὐ μάχεσθαι βασιλέως ἐθέλοντος, οὐδὲ συνδραμεῖν εἰς χεῖρας αὐτῷ παρεσκευασμένου, ἀλλ' ἐν Πέρσαις ὑπομένειν, ἄχρις οὗ αἱ δυνάμεις ἐκεῖθεν πανταχόθεν συνέλθωσι. καὶ γὰρ τάφρον εἶχεν ὀρυγὴν δέκα, καὶ βάθος ἴσον, ὅπου τρισίοις ἀπὸ τοῦ πεδίου τετρακοσίοις ἐνέβαλε. καὶ ταύτης τε πρῶτον τὸν Κῦρον ἐντὸς παρελθόντα, καὶ Βαβυλῶνος αὐτῆς οὐ μακρὰν ἐλθόντα. Τιριβάζου δὲ (ὡς φασι) πρώτου τολμήσαντος εἰπεῖν ὡς οὐ δεῖ φυγομαχεῖν, οὐδὲ Μηδείας ἐκστάντα καὶ Βαβυλῶνος· ἀλλὰ καὶ Σούσων ἐνδύεσθαι τῇ Περσίδι, πολλαπλασίαν μὲν ἔχοντα δύναμιν τῶν πολεμίων, μυρίους δὲ τετράπας καὶ στρατηγοὺς Κύρου καὶ φεύγειν καὶ μάχεσθαι βελτίονας, ὥρμησε παρασκευάσασθαι τὴν τάχιστα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀξαίφνης καταφανεὶς ἐνενήκοντα μυριάσι στρατοῦ παρακεκοσμημένου λαμπρῶς, τοὺς πολεμίους, ἀστρατάκτους καὶ ἀόπλους παρὰ τὸ θαρρεῖν καὶ καταφρονεῖν ὁδοιπορεῖν τάς, ἐξέπληξε καὶ συνετάραξεν, ὥστε σὺν θορύβῳ καὶ βοῇ πολλῇ μόλις εἰς τάξιν καθίσασθαι τὸν Κῦρον· ἔπειτα σιγῇ καὶ βραδέως ἐπάγων, θαῦμα ἐν τοῖς Ἕλλησι τῆς εὐταξίας παρεῖχε, κραυγὰς ἀτάκτους καὶ σκιρτήματα καὶ πολὺν τάραχον αὐτῶν καὶ παρασασμὸν ἐν πλήθει τοσούτῳ προσδεχομένοις. οὗ δὴ καὶ κατὰ τοὺς Ἕλληνας ἔταξε τῶν δρεπανηφόρων τὰ ῥωμαλεώτατα πρὸ τῆς ἑαυτοῦ φάλαγγος, ὡς πρὶν ἐν χερσὶ γενέσθαι, παρέχοντα τὰς τάξεις βίᾳ τῆς εἰσελάσεως. τῷ δὲ μάχῃ ἐκείνῳ πολλῶν μὲν ἀπηγγελκότων, Ξενοφῶντος δὲ μόνου τοῦτο δεικνύοντος ὄψει, καὶ τοῖς πράγμασιν, ὡς οὐ γεγραμμένοις ἀλλὰ γινομένοις, ἐφιστάντος ἀεὶ τὸν ἀκροατὴν ἐν πάθει καὶ συγκινδυνεύοντα, παρὰ τὴν ἀναγνῶσιν· οὐκ ἔστι νοῦν ἔχοντος ἐπεξηγεῖσθαι, πλὴν ὅσα τὸν ἀξίων λόγου παρῆλθεν εἰπεῖν ἐκεῖνον. ὁ μὲν οὖν τόπος ἐν ᾧ παρεπάξαντο, Κουναξα καλεῖται,

A doctoremque philosophum & magum meliorem esse, vinum potare & ferre largius: illum verò præ timiditate & ignauia per venationes, ne equo quidem: in periculis, nec solio insidere. Ergo Lacedæmonij missa scytala præceperunt Clearcho, Cyro vt in omnibus morem gereret. Ita in regem mouit Cyrus. Habebat sub signis magnas barbarorum copias, & mercede militantes Græcos paulo minus tredecim millia. Prætexuit alia ex alijs expeditioni suæ. Haud diu tamen regem fefellit, sed ipse regi nuntium Tissaphernes attulit. vnde magnus motus occupauit regiam. Cau-
B sa belli in Parysatidem penè tota conferebatur, vocabanturque in suspicionem & crimen amici eius. Maxime verò fatigabat Parysatidem Statira bello anxia, & vociferans, Vbi nunc illæ sunt promissiones, vbi obsecrationes quibus liberando fratris insidiatores, bello nos & his miserijs demersisti? Hinc exosa Statiram Parysatis, & ingenio mulier in iram & vindictam fero barbaricoque, necare eam est molita. Quia verò per bellum Dinon hoc scelus prodidit patratum. Ctesias pòst: (quem neque præterire tempus quum rebus agendis interfuerit, consentaneum est: neq; cau-
C sam habebat cur eam rem vltro in narrando vt fuerat gesta, ex suo loco traijceret: quod crebrò ei in scribendo accidit, vt à veritate excurrat ad vana & fabulosa) hæc, quem ille tribuit, habebit locum. Appropinquanti Cyro fama & rumores acciderunt non habere in animo statim prælio decernere regem, neque conferere cum eo manus properare: sed in Perside dum copiæ eò vndique conuenissent, subsistere. Etenim fossam passus latam decem & totidem altam, longam stadia per campum quadringenta duxit. Intra hanc penetrare Cyrum, atque non longe ab ipsa procedere Babylone permisit. Verum quum Tiribazes di-
D cere ei princeps non dubitauisset non esse protrahendum conflictum, neque Media Babyloneque atque adeo Susis cedentem abdere se in Persidem debere, qui exercitum habeat immenso quàm hostis ampliorem, & decem millia satraparum ducumque Cyro & consilio & virtute præstantiorum: maturauit quàm primùm acie decernere. Qui vt primùm conspectus repente est cum nouies centenis millibus militum splendidè adornatorum: hostes ex fiducia & contemptu incomposite & sine armis agmen facientes, perculit turbauitq;, vt cum tumultu & magno clamore ægrè
E in ordines eos Cyrus cogeret. Inde rex silentio & sedato gradu signa promouēs, agminis tam compositi gratia obstupefecit Græcos. qui inconditos vlulatus, ingentem incompositamque eorum fluctuationem & dissipationem tanto in numero expectabant. Iam scienter etiam Græcis currus falcatos validissimos quosque in fronte opposuit, vt impressionis vi, prius quam ad manus ventum esset, disijcerent eorum ordines. Quia verò pugnam hanc mandauere scriptis multi, eamque Xenophon tantum non subijcit oculis, ac gesta non quasi acta sint, sed agantur, vbique proponit
F lectori, commouetque eum, ob perspicuitatem, vt si sit periculi socius; ea insanus sim si repetā, nisi quæ persequi ille omisit ad memoriam insignia. Igitur locus vbi pugnatum est, Cunaxa vocatur,

qui à Babylone ſtadiis quingentis diſtat. Cyrum, quum ante prælium moneret eum Clearchus vt pone Macedonum ordines ſe teneret, neque coniiceret in aleam ſemetipſum, ferunt reſpondiſſe, Quid ais Clearche? Tune iubes mihi qui regnum affecto, regno me vt oſtendam indignum? Offendit quidē Cyrus quòd inconſulte in media ruerit pericula, neq; diſcrimen declinauerit: non minus impegit Clearchus tamen, imo magis: qui Græcos regi locare ex aduerſo noluit, ſed dextrum cornu, ne circumueniretur, applicuit flumini. nam ſecuritatem vndequaque ſequenti, & præcipue nequid omnino acciperet incommodi ſpectanti, manere domi præſtabat. Poſtquam vero ſpatium à mari tam immenſum armatus erat emenſus nemine vrgente, tantum quo Cyrum in ſolium regium collocaret, tunc locum & ordinem circumſpicere non vnde ducem ſeruaret & autorantem, verum vbi poſitus ſecure dimicaret, id hominis erat cui præſens formido conſilia de ſumma rerum excuſſit, & qui officium prodidit ducis. nam cohortes quæ regem ſtipabant, non excepturas Græcorum impetum fuiſſe: quibus impulſis atque fugiente vel interempto rege incolumem victorem Cyrum futurum regnaturumque ex ipſo patet prælii euentu. Quapropter Clearchi potius cautio quàm Cyri culpanda eſt audacia: quòd illa rem & Cyrum in præceps dederit. Si enim ipſe vbi locaret Græcos circumſpiceret rex, quo quàm minimum ſibi detrimenti afferrent, locum non inveniret alium quàm ab ſe ſuaque cohorte remotiſſimum: ex quo neque victum ſenſit ſe, & prius trucidatus Cyrus eſt quàm vlli vſui ei eſſet Clearchi victoria. Et quidem non fefellit Cyrum quid è re foret, ſed Clearchum in media acie conſiſtere iuſſit. Qui quum curæ ſibi fore dixiſſet vt quam optime ſe res haberet, euertit vniuerſam. Profligauerunt enim quantum cupiebant Græci barbaros, ac terga cædentes longiſſime inſequuti ſunt. Vehebatur Cyrus generoſo equo, ſed effræni & feroci, Paſaca nomine, vt eſt autor Cteſias. In eum præfectus Caduſiorum Artagerſes inuectus eſt, vociferans, Tu, qui præclariſſimum in Perſis Cyri nomen deformas, hominum ſceleſtiſſime & amentiſſime, fortiſſimos viros Græcos itinere inauſpicato ad diripiendas Perſarum fortunas adducis, dominumque & fratrem tuum ſperas interficere, qui infinitos habet te præſtantiores ſeruos: id mox experiere. Ante enim caput tuum hoc loco amittes quàm faciem regis contempleris. Sic fatus, iaculum in illum torſit. Cæterum reſtitit valide lorica, nec vulneratus fuit Cyrus. Quia tamen grauis ictus accidit, intremuit. Quum auertiſſet equum Artagerſes, iaculo Cyrus ingeſto fixit eum, collumque ſecundum clauiculam cuſpide traiecit. Ac cæſum à Cyro Artagerſem fatentur fere omnes. At Cyri fatum quia Xenophon ſimpliciter & ſtrictim, vt qui ipſe non interfuerit, percurrit: nihil ſane cauſæ eſt quin ea quæ prodidit Dinon, ſeorſum: inde, quæ Cteſias, referamus. Refert ergo Dinon, poſtquam cecidit Artagerſes, inuectum magna vi Cyrum in eos qui frontem cohortis regiæ tegebant, equum regis vulneraſſe, eumque ex equo defluxiſſe. Quum Tiribazes propere regem in alium equum impoſuiſſet, additis hiſce verbis,

καὶ Βαβυλῶνος ἀπέχει σταδίους πεντακοσίους. Κύρον δὲ τοῦ τῆς μάχης Κλεάρχου τοῦ καλοῦ τὸ ὄξ ὀπίσθεν τῶν Μακεδόνων εἶναι, καὶ μὴ κινδυνεύειν αὐτὸν, εἰπεῖν φασὶ, Τί λέγεις, ὦ Κλέαρχε; σὺ κελεύεις με τὸν βασιλείας ὀρεγόμενον, ἀνάξιον εἶναι βασιλείας; ἀμυντόντος δὲ Κύρου μὲν ὃ δεῖν τοσοῦτος εἰς μέσα τὰ δεινὰ καὶ μὴ φυλάξασθαι τὸν κίνδυνον, οὐχ ἧττον ἥμαρτεν, εἰ καὶ μὴ μᾶλλον Κλέαρχος, ἀντιτάξας τὸν βασιλέα μὴ θελήσας τοῖς Ἕλλησι, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐξ ἀφεστῶτος τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιόν, ὡς μὴ κυκλωθεῖν. τοῦ γὰρ ἀσφαλῆ ἐξ ἁπάντων διώκοντα, καὶ πλεῖστον λόγον ἔχοντα τοῦ μηδὲν παθεῖν, οἴκοι μόνον ἐῶν κρατίστον. ὁ δὲ μυρίους στάδιους ἀπὸ θαλάττης ὁπλοῖς ἀναβεβηκὼς, μηδενὸς ἀναγκάζοντος, ἀλλ' ὅπως Κύρον εἰς τὸν θρόνον καθίσῃ τὸν βασιλέως, εἶτα τοῦ εἰσκοπῶν χώραν καὶ τάξιν, οὐκ ἀφ' ἧς σώσειε τὸν ἡγεμόνα καὶ μαθοδοτοῖ, ἀλλ' ὃ τίνι θέμενος ἑαυτὸν, ἀσφαλῶς μαχεῖται καθ' ἡσυχίαν, ὅμοιος ὢν τοῦ δέους τῶν παρόντων ἐκβεβληκότι τοὺς τοῦ τῶν ὅλων λογισμοὺς, καὶ τοῦ ἱερωμένου τοῦ τῆς στρατηγίας ὑποθέσιν. ὅτι γὰρ οὐδεὶς ἂν ὑπέμεινε τῶν τεταγμένων τοῦ βασιλέα τοῖς Ἕλλησι ἐμπεσόντας, ὠθέντων δι' ἐκείνων. καὶ βασιλέως φθάσαντος ἢ πεσόντος, ὑπῆρχε Κύρῳ νικῶντι σώζεσθαι καὶ βασιλεύειν, ἐκ τῶν τεταγμένων δηλονότι. διὸ τοῦ Κλεάρχου μᾶλλον εὐλάβεσθαι ἢ τὸ Κύρου θράσος αἰτιατέον, ὡς τὰ τοσάγματα καὶ Κύρον ἀπολέσασαν. εἰ γὰρ αὐτὸς ἐκέλευε βασιλεῖ ὅπου τάξας τοῖς Ἕλλησι, ἀβλαβεστάτοις χρήσεται πολεμίοις, οὐκ ἂν εὗρεν ἑτέραν ἢ τοῦ ἀπωτάτω χώραν ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ ἑαυτοῦ ἀφ' ἧς οὔτε νικηθεὶς αὐτὸς ἤθετο, καὶ Κύρος ἔφθη καταστρεπεὶς, ἢ χρησάμενος τῇ Κλεάρχου νίκῃ, καίτοι Κύρος τὸ συμφέρον οὐκ ἠγνόει, ἀλλ' οὐκ Κλέαρχον ἐκέλευε τάττεσθαι κατὰ μέσον. ὃ δ' αὐτῷ μέλλων εἰπεῖν ὅπως ἕξει κάλλιστα, τὸ πᾶν διέφθειρεν. οἱ μὲν γὰρ Ἕλληνες ὅσον ἐβούλοντο τοὺς βαρβάρους νικῶν, καὶ διώκοντες ἐπὶ τὸ πλεῖστον προῆλθον· Κύρῳ δὲ γυναῖον ἵππον, ἄσημον δὲ καὶ εὐβελῆ ἐλαύνοντι, Πασάκᾳ καλούμενον, (ὡς Κτησίας φησὶν) ἀντεξήλασεν ὁ Καδουσίων ἄρχων, Ἀρταγέρσης, μέγα βοῶν, Ὦ τὸ κάλλιστον ὄνομα Κύρου καταισχύνων, ἀδικώτατε ἀνθρώπων καὶ ἀφρονέστατε, καλοὺς μὲν Ἕλληνας ἔρχῃ κακῷ ὁδὸν ἄγων ἐπὶ τὰ Περσῶν ἀγαθά. δεσπότου δὲ σεαυτοῦ καὶ ἀδελφὸν ἐλπίζων ἀναιρήσειν, ὃς σοῦ μυριάκις μυρίους δούλους ἔχει κρείττονας, αὐτίκα δὲ πειράσῃ· πρότερον γὰρ ἀπολῇς σὺ ταῦτα τοῦ σεαυτοῦ κεφαλοῦ, ἢ θεάσασθαι τὸ βασιλέως πρόσωπον. ταῦτα εἰπὼν, ἀφῆκεν ἐπ' αὐτόν. ὁ δὲ θώραξ στερεὸς ἀντέσχε, καὶ οὐκ ἐτρώθη μὲν ὁ Κῦρος, ἐσφαδάνθη δὲ, τῆς πληγῆς ἰσχυρᾶς προσπεσούσης. ἀποστρέψαντος δὲ τὸν ἵππον τοῦ Ἀρταγέρσου, βαλὼν ὁ Κῦρος ἔτυχε, καὶ διέλασε τοῦ τὰ κλεῖδα ἀμφὶ τοῦ τραχήλου τοῦ αὐχένος. τὸν μὲν οὖν Ἀρταγέρσου ἀποθανεῖν ὑπὸ Κύρου, σχεδὸν ἅπαντες ὁμολογοῦσι. περὶ δὲ τῆς αὐτοῦ Κύρου τελευτῆς ἐπεὶ Ξενοφῶν ἁπλῶς καὶ συντόμως (ἅτε δὴ μὴ παρὼν αὐτὸς) εἶπεν, οὐδὲν ἴσως κωλύει τὰ Δείνωνος ἰδίᾳ καὶ πάλιν τὰ Κτησίου διελθεῖν. φησὶν οὖν ὁ μὲν Δείνων, ὅτι τοῦ Ἀρταγέρσου πεσόντος, εἰσελάσας βιαίως ὁ Κῦρος εἰς τοὺς προτεταγμένους τοῦ βασιλέως, κατέτρωσεν αὐτοῦ τὸν ἵππον, ὃς ἀπέρρυη. Τιριβάζου δὲ ἀναλαβόντος αὐτὸν ἐπὶ ἄλλον ἵππον ταχὺ, καὶ εἰπόντος αὐτῷ,

„ Ὦ βασιλεῦ, μέμνησο τῆς ἡμέρας ταύτης· οὐ γὰρ ἀξία λήθης
„ ἐστί. πάλιν ὁ Κῦρος ἐπεισέπας τῷ ἵππῳ κατέβαλε τὸν Ἀρ-
τοξέρξιν. πρὸς δὲ τὸν τρίτον ἐπέλασιν δυσανασχετήσας ὁ
βασιλεὺς, καὶ εἰπὼν πρὸς τοὺς παρόντας ὡς βέλτιόν ἐστι μὴ
ζῆν, ἀντεξήλαυνε τῷ Κύρῳ, προπετῶς καὶ ἀπρεπεστέ-
ρως εἰς ἐναντία βέλη φερομένῳ. καὶ βάλλει μὲν αὐτὸς ἀ-
κοντίῳ βάλλουσι δὲ οἱ περὶ αὐτόν. πίπτει γὰρ ὁ Κῦρος, ὡς μὲν
ἔνιοι λέγουσιν, πληγεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως· ὡς δὲ ἕτεροι φά-
σιν. Καρὸς ἀνθρώπου παπάξαντος, ᾧ γέρας ἔδωκε τοῦ πρά-
ξεως ταύτης ὁ βασιλεὺς, ἀλεκτρυόνα χρυσοῦν ὅπερ ἐστὶ δόρατος
ἀεὶ πρὸ τῆς τάξεως ἐν ταῖς φαλαγγαῖς κομίζειν. καὶ γὰρ αὐτοὺς B
τοὺς Κᾶρας, ἀλεκτρυόνας οἱ Πέρσαι, διά τινας λόφους οἷς
κοσμοῦσι τὰς κράνη, προσηγόρευον. ἡ δὲ Κτησίου διήγησις, ὡς
ὀλίγα τὰ μόνα πολλὰ συντόμως ἀπαγγεῖλαι, τοιαύτη τις ἐστί.
Κῦρος ἀποκτείνας Ἀρταγέρσην, ἤλαυνεν εἰς αὐτὸν βασιλέα
τὸν ἵππον, καὶ αὐτὸς εἰς ἐκεῖνον, ἀμφότεροι σιωπῇ. φθάνει γὰρ
βάλλων Ἀρτάσυρας ὁ Κύρου φίλος βασιλέα, καὶ οὐκ ἔτρωσε.
βασιλεὺς δὲ ἀφεὶς τὸ δόρυ, Κύρου μὲν οὐκ ἔτυχε, Τισα-
φέρνην δὲ πιστὸν ἄνδρα Κύρῳ καὶ γνήσιον, ἔβαλε καὶ κατέ-
κτεινε. Κῦρος δὲ ἐπ' αὐτὸν ἐξακοντίσας διὰ τοῦ θώρακος, ἔ-
τρωσε τὸ ἧπαρ, ὅσον ἐνδεῶν δύο δακτύλοις τὸ ἀκόντιον, πε- C
σεῖν δὲ αὐτὸν ὑπὸ τῆς πληγῆς ἀπὸ τοῦ ἵππου. φυγὴς δὲ καὶ
ταραχὴς τῶν περὶ αὐτὸν γενομένης, ὁ μὲν, ἀνασάς μετ' ὀλί-
γων ἐν οἷς καὶ Κτησίας ἦν, λόφον τινὰ πλησίον καταλαβών,
ἡσύχαζε. Κῦρον δὲ τοῖς πολεμίοις ἐνεθύμουν ὁ ἵππος
ἐξέφερεν ὑπὸ θυμοῦ μακρᾶ, ἤδη σκότους ὄντος, ἀγνοούμενον
ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ζητούμενον ὑπὸ τῶν φίλων. ἐ-
παγόμενος δὲ τῇ νίκῃ. καὶ μεστὸς ὢν ὁρμῆς καὶ θράσους, διε-
„ ξήλαυνε βοῶν, Ἐξίσταθε πενιχροί· τοῦτο δὲ φρονεῖν πολ-
„ λάκις αὐτοῦ βοῶντος, οἱ μὲν ἐξίσαντο προσκυνοῦντες· ἀπο-
πίπτει δὲ τῆς κεφαλῆς ἡ τιάρα τοῦ Κύρου, καὶ παρατρέχων D
νεανίας Πέρσης, ὄνομα Μιθριδάτης, ἀκοντίῳ βάλλει τὴν κρό-
ταφον αὐτοῦ παρὰ τὸν ὀφθαλμόν, ἀγνοῶν ὅστις ἐστίν. πολὺ
δὲ αἷμα τοῦ τραύματος ἐκβαλόντος, ἰλιγιάσας καὶ καρω-
θεὶς ὁ Κῦρος ἔπεσε. καὶ ὁ μὲν ἵππος ὑπεκφυγὼν ἐπλάζετο· τὸν δὲ ἐφίππιον πῖλον ἀπορρυέντα λαμβάνει τοῦ τὸν
Κῦρον βαλόντος ἀκόλουθος, αἵματος πεπλεω. τὸν δὲ Κῦ-
ρον ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέροντα χαλεπῶς καὶ μόλις, εὐνοῦ-
χοι τινὲς παρόντες ὀλίγοι ἐπεχείρουν ἐπ' ἄλλον ἵππον ἀνα-
βῆναι, καὶ σώζειν. ἀδυνάτως δὲ ἔχοντα, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς θυ-
μούμενον βαδίζειν, ὑπολαβόντες ἦγον· τῷ μὲν σώματι κα- E
ρηβαρούντα καὶ σφαλλόμενον, οἰόμενον δὲ νικᾶν, ἀκούοντα
τῶν φυγόντων ἀνακαλουμένων Κῦρον βασιλέα, καὶ φείδε-
σθαι δεομένων. ἐν δὲ τούτῳ, Καύνιοι τινὲς ἄνθρωποι κα-
κοβίοι καὶ ἄποροι, καὶ ταπεινῶν ὑπουργημάτων ἕνεκα τῇ
τοῦ βασιλέως φαλαγγὶ παρεπόμενοι, ἔτυχον ἀνα-
μιχθέντες ὡς φίλοι τοῖς περὶ τὸν Κῦρον. ὡς δὲ μόλις
συνεῖδον τὰ περιθωρακίδια φοινικᾶ, λευκοῖς χρωμένων τῶν
βασιλικῶν ἀπηρτῶν, ἔγνωσαν πολεμίους ὄντας. εἰς οὖν ἐκεί-
νων ἐτόλμησεν ἀγνοῶν ἐξόπισθεν βαλεῖν τὸν Κῦρον ἀκον-
τίῳ. τῆς δὲ περὶ τὸν ἰγνύαν φλεβὸς ἀναρραγείσης, πεσὼν ὁ F
Κῦρος ἅμα πρὸς τινι λίθῳ τὸν τετρωμένον κρόταφον,
καὶ ἀποθνήσκει. οὗτος μὲν ὁ Κτησίου λόγος, ᾧ, καθάπερ ἀμ-

A Memineris, rex, huius diei, neque enim conterenda est obliuione: Cyrum admisso iterum in Artoxerxem equo concussum deturbasse. Ad tertium incursum iritatus rex, præsentesque affatus Satius sibi esse non viuere, infestus equum in Cyrum concitat, temere & cæco impetu in aduersa tela ruentem: feritque Cyrum ipse iaculo, ferit etiam cohors eius. Ibi Cyrus, vt nonnulli dictitant, cadit ictu regis: vt alii, ab homine Care percussus. quem præmio rex huius facinoris donauit, vt in bello gallum aureum ex summa lancea perpetuo ante signa ferret. Etenim ipsos Caras Persæ Gallos, cristarum causa quibus exornant galeas, appellabant. Ctesiæ narratio, vt breuibus multa perstringam, huiuscemodi est: Cyrus trucidato Artagerse equum in regem permisit, & hic in illum, silentio vterque. Occupat Cyri amicus Ariæus ferire regem, nec sauciauit eum. Rex missa lancea à Cyro aberrauit, Tissaphernem autem, fidum Cyro & fortem virum, percussit atque interemit. Cyrus intorto per loricam regis iaculo vulnus pectori illius ingessit duos digitos altum. vnde ille ictus vi defluxit ex equo ad terram. Fuga & tumultu cohortis regiæ edito, rex assurgens cum paucis, inter quos fuit Ctesias, tumultum vicinum cepit, vbi tenuit se quietum. Cyrum inter hostes volitantem equus ferox longe abstulit, nec tenebris iam cognoscebatur ab hostibus, & ab amicis quærebatur. Erectus autem victoria, ardorisque & fiduciæ plenus, per medios vehebatur hostes, clamans, Cedite miseri. Dum hoc identidem lingua Persica clamat, pars ven rabundi decedunt ei via. Ibi quum tiara capiti eius defluxisset prætercurrens adolescens Perses, Mithridati nomen erat, tempus Cyri iaculo secundum oculum ferit, inscius qui sit. Eructante vim sanguinis vulnere: captus Cyrus vertigine & sopore, collabitur. Equus fugiens oberrabat. Stratum equi prolapsum capit comes illius qui Cyrum percussit, sanguine redundantem. Cyrum, ex plaga ægre tandem colligentem se assistentes eunuchi pauci alteri equo imposuere, quo eriperent eum. quem equitandi impotentem, pedibusque connitentem ire, sustinentes ducebant, corpore quidem ob vulnus in capite acceptum grauem cespitantemque, sed victorem arbitrantem se quòd fugientes audiret Cyrum regem alta voce appellantes, atque vt parceret ipsis orantes. Interea Caunii quidam homines tenues inopesque, qui humilium ministeriorum gratia regis castra sequebantur, confusi forte vt amici fuere cum illis qui circa Cyrum erant. Hi vt tandem punicea sagula eorum aduertere, quum regii haberent omnes candida, intellexerunt hostes esse. Ita vnus eorũ ausus est, ignarus qui esset, Cyrum iaculo à tergo ferire. Vulnerata poplitis vena prolapsus Cyrus tempus simul saucium ad saxum offendit, vnde animam exhalauit. Hæc Ctesiæ verba sunt. quibus quasi plumbeo gladio vix tandem interficiens hominem eum sustulit. Quo iam fato functo regis explorator Artasyras forte equo præteruectus est. Hic eunuchos lamentantes agnoscens, fidissimum ex his rogauit,

ἐμβλεῖξι φιδίῳ, μόλις ἀνιμῶν τὸν ἄνθρωπον, ἀνῄρηκεν. ἤδη δὲ αὐτοῦ τεθνηκότος, Ἀρτασύρας ὁ βασιλέως ὀφθαλμὸς ἔτυχεν ἵππῳ παρεξελαύνων. γνωρίσας οὖν τοὺς εὐνούχους ὀλοφυρομένους, ἠρώτησε τὸν πιστότατον αὐτῶν,

Cuinam huic, Patisca, quem defleas, assides? Ille respondit, Non cernis exanimem, Artasyra, Cyrum? Igitur Artasyras mirabundus confirmauit eunuchum, & asseruare iussit cadauer. Ipse citato ad Artoxerxem cursu, despondenti iam animum, & corpore grauiter tam siti quàm vulnere afflicto, ouans renuntiat mortuum suis oculis se Cyrum cõspexisse. Ille vero primum ipse è vestigio intendit eo pergere, atque Artasyræ iussit vt ad locum duceret se. Cæterum quia multus rumor de Græcis & timor erat, quòd fugientes dicerentur consectari & vndique victores esse atq; profligasse suos: visum est complures speculatum mittere. Missi sunt triginta cum facibus. At regi tantum non siti enecto eunuchus Satibarzanes circumcursitans potum inuestigauit. Quippe erat locus ille sitiens, & procul distabant castra. Tandem incidit in vnum ex Cauniis illis egenis qui sordido in vtriculo aquam putridam & vitiosam habebat ad octo heminas. Hunc arripit atque ad regem portat. Quum totũ exhausisset rex, quæsiuit de eo numne magnam nauseam mouisset ei potus? Ille per deos iurauit, nec vinum vnquam iucundius se potasse, nec aquam vel leuissimam & limpidissimam. Itaque si minus ego, inquit, hominem qui eam tibi dedit, inuenire, vt parem referam ei gratiam, valeam, deos precor vt beatum & opulentum efficiant. Interea recurrerunt triginta illi alacres atque exultantes, insperatamque ei felicitatem annuntiauere. Iam multitudine quoque denuo ad eum confluentium & coeuntium fultus, de colle ad crebra lumina descendit. Vt astitit cadaueri, atque ex lege quapiam Persarum dextra caputque à corpore detruncata fuere: caput eius adferri iussit, comaque prolixa & spissa correpta fluctuantibus adhuc atque in fugam effusis ostendit. Obstupuerunt illi, eumque adorauerunt, atq; ita breui LXX. millia militum aggregauerunt ad eum se, vnaque in castra rediere. Eduxerat vt Ctesias autor est, in aciem quadringena millia. Dinon & Xenophon multo plures fuisse qui confluxere, memorant. Initio cæsorum numero Ctesias nouem millia capitum relata perhibet ad Artoxerxem: sibi vero non minus XX. millia visos qui ceciderant. Verum hæc in controuersia fuere. Illud verò iam Ctesiæ nobile est mendacium, qui se cum Zacynthio Phayllo & quibusdam aliis missum refert ad Græcos. Nam Xenophontem non latuit agere in regis contubernio Ctesiam. Siquidem meminit eius, & constat hosce libros eum voluisse. Quare nuntium eum & tantæ fuisse legationis interpretem non præteriisset tacitũ. Phayllum Zacynthium nominauit. Sed mire scilicet ambitiosus Ctesias, nec secius Laconum & Clearchi studiosus, passim in historia aliquas sibi ipse attribuit partes. in quibus quum est, multa & præclara de Clearcho cõmemorat & de Lacedæmone. Secundum præliũ eximia dona & maxima Artagersis, qui à Cyro fuerat interemptus, filio misit. Magnifice etiam Ctesiam cæterosq; honorauit. Præterea reperit Caunium illum qui vtriculum dederat: hunc ex obscuro & inope celebrem reddidit & lautum. Præstitit & in fontibus plectendis se moderatum. Siquidem Arbaci cuidam Medo,

A Τίνα τοῦτον ὦ Παρείσκα κλαίεις τοῦδε τοῦ θρήνου; ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχ ὁρᾶς ὦ Ἀρτασύρα Κῦρον τεθνηκότα; θαυμάσας οὖν ὁ Ἀρτασύρας, τῷ μὲν εὐνούχῳ θαῤῥῆν παρεκελεύσατο καὶ φυλάττειν τὸν νεκρόν· αὐτὸς δὲ σπουδαίνας πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην, ἀπεγνωκότα μὲν ἤδη τὰ πράγματα, κακῶς δὲ καὶ τὸ σῶμα διακείμενον ὑπό τε διψῆς καὶ τοῦ τραύματος, χαίρων φέρει ὡς αὐτὸς ἴδοι τεθνηκότα Κῦρον. ὁ δὲ πρῶτον μὲν εὐθὺς ὥρμησεν αὐτὸς ἰέναι, καὶ τὸν Ἀρτασύραν ἄγειν ἐκέλευσεν ὅθι τὸν τόπον· ἐπεὶ δὲ πολὺς ἦν λόγος τῶν Ἑλλήνων καὶ φόβος, ὡς διωκόντων, καὶ πάντα νικώντων καὶ κρατούντων, ἔδοξε

B πλείονας πέμψαι τοὺς κατοψομένους· καὶ τριάκοντα λαμπάδας ἔχοντες ἐπέμφθησαν. αὐτῷ δὲ μικρὸν ἀπολείπουσι τοῦ τεθνάναι διὰ τὸ δίψος, Σατιβαρζάνης ὁ εὐνοῦχος περιιὼν ἐζήτει ποτόν. οὐ γὰρ εἶχε τὸ χωρίον ὕδωρ, καὶ τοῦδε ἦν ἐχθὺς τὸ στρατόπεδον. μόλις οὖν ἐπιτυγχάνει τῶν Καυνίων ἐκείνων τῶν κακοβίων ἑνός, ἐν ἀσκῷ φαύλῳ διεφθαρμένον ὕδωρ καὶ πονηρὸν ἔχοντος, ὅσον ὀκτὼ κοτυλας. καὶ λαβὼν τοῦτο καὶ κομίσας βασιλεῖ δίδωσιν. ἐκπιόντα δὲ ἄπαν ἠρώτησεν εἰ μὴ πάνυ δυσχεραίνοι τὸ ποτόν. ὁ δὲ ὤμοσε τοὺς θεοὺς, μήτε οἶνον ἡδέως οὕτως πώποτε πεπωκέναι, μήτε ὕδωρ τὸ κουφότατον

C καὶ καθαρώτατον. Ὥστε (ἔφη) τὸν δόντα σοι τοῦτο ἀνθεφθον δι' ἐγὼ μὴ δυνηθῶ ζητήσας ἀμείψασθαι, τοὺς θεοὺς εὔχομαι ποιῆσαι μακάριον καὶ πλούσιον. ἐν δὲ τούτῳ προσπλαυνον οἱ τριάκοντα λαμπροὶ καὶ προθυμοῖς, ἀναγγέλλοντες αὐτῷ τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν. ἤδη δὲ καὶ πλήθει τῶν στρατευόντων πάλιν πρὸς αὐτὸν καὶ συνισταμένων ἐθάῤῥει, καὶ κατέβαινεν ἀπὸ τοῦ λόφου, φωτὶ πολλῷ περιλαμπόμενος. ὡς δὲ ἐπέσχε τῷ νεκρῷ, καὶ κατ' δὴ τινα νόμον Περσῶν ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀπεκόπη καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, ἐκέλευσε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κομισθῆναι· καὶ τῆς κόμης σφαξάμε-

D νος οὔσης βαθείας καὶ λασίας, ἐπεδείκνυεν τοῖς ἀμφιδοξοῦσιν ἔτι καὶ φεύγουσιν. οἱ δὲ ἐθαύμαζον καὶ προσεκύνουν· ὥστε παχύμυριάδας ἑπτὰ περὶ αὐτὸν γενέσθαι, καὶ συνειλεγμένοι πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον. ἐξεπλάγη δὲ (ὡς ὁ Κτησίας φησὶν) ὅτι τὴν μάχην τεσσαράκοντα μυριάσιν. οἱ δὲ περὶ Δείνωνα καὶ Ξενοφῶντα πολὺ πλείονας γενέσθαι λέγουσι τοὺς μεμαχημένους. ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν ὁ Κτησίας σισχιλίους ἀνενεγθῆναι φησὶ πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην, αὐτῷ δὲ δισμυρίους ὀλίγοις φανῆναι τοῖς κειμένοις. ταῦτα

E μὲν οὖν ἔχει ἀμφισβήτησιν· ἐκεῖνο δὲ τοῦ Κτησίου λαμπρὸν ἤδη ψεύσμα, ὃ πεμφθῆναι φάναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτὸν μετὰ Φαύλλου τοῦ Ζακυνθίου, καὶ τινων ἄλλων. ὁ γὰρ Ξενοφῶν ἠπίστατο συνδιατρίβοντα βασιλεῖ Κτησίαν. μέμνηται γὰρ αὐτοῦ, καὶ τοῖς βιβλίοις τούτοις ἐντετυχὼς δῆλός ἐστιν. οὐκ οὖν ἐλθόντα, καὶ λόγων τοσούτων ἑρμηνέα γενόμενον, παρῆκεν ἀνώνυμον, Φαύλλον δὲ τὸν Ζακύνθιον ὠνόμαζεν. ἀλλὰ δαιμονίως ὁ Κτησίας (ὡς ἔοικε) φιλότιμος ὤν, καὶ οὐχ ἧττον φιλολάκων καὶ φιλοκλέαρχος, ἀεί τινας ἐν τῇ διηγήσει χώρας ἑαυτῷ δίδωσιν, ἐν αἷς γενόμενος, πολλὰ καὶ καλὰ μεμνήσκεται Κλεάρχου καὶ τῆς

F Λακεδαίμονος. μετὰ δὲ τὴν μάχην δῶρα κάλλιστα μὲν ἐξέπεμψε καὶ μέγιστα τῷ Ἀρταγέρσου παιδὶ, τοῦ πεσόντος ὑπὸ Κύρου· καλῶς δὲ καὶ Κτησίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἐπετίμησεν. τὸν δὲ Καύνιον ἐκεῖνον ἐξανδραποδίσας ὃς ἐπέδωκε τὸ ἀσκίον, ἐξ ἀδόξου καὶ πένητος ἔντιμον καὶ πλούσιον ἐποίησεν. ἐν δὲ τοῖς ἐμμέλεια, καὶ περὶ τὰς τῶν ἐξαμαρτόντων δικαιώσεις. Ἀρβάκην μὲν γὰρ τινα Μῆδον,

ἐν τῇ μάχῃ πρὸς Κῦρον φεύγοντα, καὶ πάλιν ἐκείνου πε-
σόντος μεταστάντα, δειλίαν καὶ μαλακίαν καταγνοὺς, ὑπερ-
δοσίαν τοῦδε κακόνοιαν, ἐκέλευσε, γυμνῷ ἀναλαβόντα
πόρνῳ, περιβάδην ὅλῃ τῇ τραχήλου δι' ἡμέρας ὅλης ἐν
ἀγορᾷ περιφέρειν. ἑτέρου δ' πρὸς τῷ μεταστῆναι ψευσαμέ-
νου καταβαλεῖν δύο τῶν πολεμίων, προσέταξε δι' ἀμπείρας
τεσσαρεσκαιδεκαβελόναις τὴν γλῶτταν, ὀξύμυος δ' καὶ βυλόμυος δο-
κεῖν καὶ λέγειν πολλὰς ἀληθείας ὡς αὐτὸς ἀπεκτόνοι Κῦ-
ρον, Μιθριδάτης δὲ βαλόντι πρώτῳ Κῦρον ἐξέπεμψε δῶ-
» ρα, καὶ λέγειν ἐκέλευσε τοῖς διδοῦσι, Ὡς τούτοις σε τι-
» μᾷ ὁ βασιλεὺς ὅτι τὸν ἐφίππιον Κύρου πῖλον ἐρῶν ἀνεύρε-
» κας. τὸν δὲ Καρὸς ὑφ' οὗ τὴν ἰγνύαν πληγεὶς ὁ Κῦρος ἔπεσε,
» καὶ αὐτὸ δωρεὰν αἰτοῦντος, ἐκέλευσεν εἰπεῖν τοῖς διδοῦσι,
» Ὅτι σοι ταῦτα δίδωσι βασιλεὺς ἀγγελίων ἀγαθῶν.
» πρῶτος γὰρ Ἀρταγέρας, μετ' ἐκεῖνον δ' σὺ τὴν Κύρου τε-
» λευτὴν ἀπήγγελας. ὁ μὲν οὖν Μιθριδάτης ἀπῆλθε σιωπῇ
λυπούμενος· τὸν δὲ ἄθλιον Κᾶρα κινόν τι πάθος ἐξ ἀβελ-
τηρίας κατέχει. ἀφαρπασθεὶς γὰρ ὑπὸ τῶν παρόντων (ὡς
ἔοικεν) ἀγαθῶν, καὶ ἀναπεισθεὶς ἀξιοῦν ἀπποιεῖσθαι τῶν
ὑπὲρ αὐτὸν, οὐκ ἠξίου τὰ δοθέντα μισθὸν ἀγγέλιον ἔχειν,
ἀλλ' ἠγανάκτει, μαρτυρόμενος καὶ βοῶν ὅτι Κῦρον οὐδεὶς
ἕτερος ἀλλ' αὐτὸς ἀπεκτόνοι, καὶ τὴν δόξαν οὐ δικαίως ἀποστε-
ρεῖτο. ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, σφόδρα παρωξύνθη,
καὶ τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσεν ἀποτεμεῖν τοῦ ἀνθρώπου. πα-
» ρεῦσα δ' ἡ μήτηρ, Μὴ σύγε (εἶπεν) οὕτω τὸν Κᾶρα τοῦτον,
» ὦ βασιλεῦ, τὸν ὀλέθριον ἀπαλλάξῃς, ἀλλὰ παρ' ἐμοῦ τὴν ἄ-
» ξιον ἀπολήψεται μισθὸν ὧν τολμᾷ λέγειν. ἐπιτρέψαντος δὲ
τοῦ βασιλέως, ἐκέλευσε τοὺς ὑπὸ τῶν ἀμφείων ἡ Παρυσά-
τις λαβόντας τὸν ἄνθρωπον, ἐφ' ἡμέρας δέκα τρεβλοῦν, εἶ-
τα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξαντας, εἰς τὰ ὦτα θερμὸν ἐντήκειν
χαλκὸν, ἕως ἀποθάνοι. κακῶς δ' ἀπώλετο καὶ Μιθριδάτης
μετ' ὀλίγον χρόνον, ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀβελτηρίας. κληθεὶς γὰρ
ὑπὸ δεῖπνον ἔνθα καὶ βασιλέως καὶ τῆς μητρὸς εὐνοῦχοι πα-
ρῆσαν ἦκεν ἐσθῆτι χρυσῇ κεκοσμημένος, οἷς ἔλαβε παρὰ βα-
σιλέως. ἐπεὶ δ' εἰς τὸ δεῖπνον ἀφίκετο, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ
μέγιστον δυνάμενος τῶν Παρυσατίδος εὐνούχων, Ὡς καλὼ
μὲν ἐσθῆτα σοι ταύτῃ Μιθριδάτης ὁ βασιλεὺς δέδωκε, κα-
» λὰ δ' τρεπτὰ καὶ ψέλλια· πολλοῦ δὲ ἄξιος ὁ ἀκινάκης. ἢ
» μαχαιρίον σε καὶ πρόβλεπτον ἅπασι πεποίηκεν. ἤδη δὲ
» μεθύων ὁ Μιθριδάτης, Τί δ' ταῦτά ἐστιν (εἶπεν) ὦ Σπαρα-
» μίξη. μειζόνων γὰρ ἐγὼ καὶ καλλιόνων βασιλεῖ τὴν ἡμέ-
» ραν ἐκείνην ἄξιον ἐμαυτὸν παρέσχον. καὶ ὁ Σπαραμί-
» ξης ὑπομειδιάσας, Φθόνος μὲν οὐδεὶς ὦ Μιθριδάτα· (εἶ-
» πεν) ἐπεὶ δὲ φασιν Ἕλληνες οἶνον καὶ ἀλήθειαν εἶ), τί λαμ-
» βάνω ὦ τάν, ἡ μέγα, πῖλον ἱππικὸν ἐρρυέντα, καὶ τοῦ-
» τον ἀνενεγκεῖν; ταῦτα δ', οὐκ ἀγνοῶν ὁ ἀληθὴς, ἔλεγον, ἀλλὰ
» βυλόμυος ἐκκαλύψαι πρὸς τοὺς παρόντας, ὑπὲρ ἐκείνου τὴν
κυφότητα τοῦ ἀνθρώπου, λάθου καὶ ἀκρατοῦς γεγονότος διὰ
» τὸν οἶνον. εἶπεν οὖν, μὴ κατάχων, Ὑμεῖς μὲν, ὦ, τι βού-
» λεσθε πίλοις λέγετε καὶ φλυαρεῖτε· ἐγὼ δ' ὑμῖν λέγω διαρ-
» ρήδην, ὑπὸ ταύτης ἀπῃρῆσθαι Κῦρον τῆς χειρός. οὐ γὰρ ὡς
» Ἀρταγέρσης, ἠκόντισα κενὸν καὶ μάταιον, ἀλλὰ τοῦ μὲν
» ὀφθαλμοῦ μικρὸν ἡμάρτον, τοῦ δ' κροτάφου τυχὼν καὶ δι-
» λάσας, κατέβαλον τὸν ἄνδρα. καὶ τέθνηκεν ὑπ' ἐκείνου τοῦ τραύματος. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τὸ τέλος ἤδη τοῦ
» Μιθριδάτου καὶ τὴν κακοδαιμονίαν ὁρῶντες, εἰς τὴν γῆν ἔκυψαν, ὁ δ' ἑστὼς ἀδεὴς, Ὦ τάν, (ἔφη) Μιθριδάτα,

A qui in conflictu perfugerat ad Cyrum, mox peremptio illo se receperat ad ipsum, timiditatis & ignauiæ notam inurens, nõ proditionis vel improbitatis, imperauit vt nudum collo impositũ equitantis modo scortum per integrum diem circumferret in foro. Alteri qui præter transitionem mentitus fuerat duos hostes se obtruncasse, iussit tribus acubus traiici linguam. Quum vero arbitraretur & omnium hominum vellet existimationem & sermonem esse interfectum ab se Cyrum: Mithridati, qui Cyrum sauciauerat primus, dona misit, præcepitque iis qui dona ferebant, referre, Hisce
B te præmiis rex ornat, quòd stratum equi, quem inuenisti, retuleris ei Cyri. Cari quoque, à quo in poplite Cyrus vulneratus occubuit, præmium flagitanti, nuntiare quos misit cũ dono, iniunxit, Hoc donum tibi rex, quòd secundus felicem nuntium ei attuleris, mandauit dari. Princeps enim Artasyras, secundum illum tu Cyri excessum attulisti. Ac Mithridates cum offensione tacitus abscessit. Miserum Carem idem qui stolidos solet tenuit morbus. Quippe præsenti gestiens fortuna, inductusq; statim ad asserendum ea quæ supra sortem suam erant, dedignatus est oblatum prosperi nuntii præmium accipere, sed fremuit, testans deos, clamitansque ab nullo Cyrum alio quàm ab se peremptum: qua gloria immerito se spoliari. Quibus relatis maiorem in modum exarsit rex, ac ceruicem
C homini abscindi imperauit. Assistens autem mater regis, Tu vero noli permittere, inquit, Carem hunc nefarium tam leui defungi pœna, sed mercedem à me recipiet temeraria lingua dignam sua. Permittente ei rege, iussit carnificibus Parysatis vt abriperent hominem, ac per dies decem excruciarent, inde oculis effossis in aures feruens æs instillarent, dum expiraret. Misere item periit breui post ex insolentia sua Mithridates. Inuitatus ad
D cœnam, cui & regis & eius matris eunuchi intererant, accessit ad conuiuium veste & auro, quæ acceperat à rege, comptus. Inter epulandum ille qui inter Parysatidis eunuchos poterat apud illam plurimum, affatur eum, Vt elegantem hanc tibi vestem, Mithridate, rex donauit, elegantes etiam torques & armillas, iam pretiosum acinacen: quibus beatum te & omnibus reddidit suspiciendum. Temulentus iam Mithridates, Quæ hæc, sunt, inquit, Sparamixe? Nempe maiora ego & præclariora, quo die conflictum est, sum meritus à rege. Cui arridens Sparamixes, Nihil equidem,
E infit, inuideo, Mithridate. verum, quoniam aiunt Græci in vino veritatem esse, quid præclari sodes aut magni est equo delapsum inuenisse stratum, atque hunc retulisse? Id non, quo rem ignoraret, iactauit: sed vt id præsentibus arbitris illo effutiret, loquacis & impotentis iam ex vino sui stimulabat leuitatem. Igitur non temperauit quin iaceret, Vos, vt libet, pileos iacite & eiuscemodi quisquilias: ego diserte vobis affirmo interfectum hac manu Cyrum. neque enim vt Artagersis iaculum torsi irritũ & vanũ, sed paululũ aberraui ab oculo, fixoq; & traiecto tempore illũ prostraui:
F quo ex vulnere interiit. Hic cæteri exitũ iã & funestam sortẽ cernẽtes Mithridatis in terrã oculos deiecere. At conuiuator, Heus tu inquit, Mithridate,

bibamus nunc & epulemur, regis fortunam adorantes. Verba sorte nostra maiora valeant. Inde sermonem Parysatidi indicat eunuchus, illa regi. Rex ira flagrauit, quasi reuinceretur, pulcherrimumque & iucundissimum amitteret victoriæ decus. Volebat enim omnibus barbaris & Græcis persuasum, in impressionibus & concursibus quum inferret & acciperet plagam, hinc se vulneratum fuisse, hinc se Cyrum interfecisse. Itaque necari Mithridatem scaphis iussit. Est id supplicii huiuscemodi genus: Scaphas duas inter se congruentes accipiunt: in alteram supinum eum qui pœnæ est destinatus, locant: inde inducunt alteram, & coaptant ita vt caput, manus & pedes exerantur, reliquum sit inclusum corpus, tum cibum homini præbent. quem si reiiciat, compellunt eum, oculos fodicantes, sumere. A cibo mel & lac confusum ei ad potum infundunt. tum ad solem obuertunt assidue oculos eius, vt incubantium examine muscarum tota integatur facies. Quum autem intus faciat quæ homines qui edunt & bibunt, necesse habent, tineæ & lumbrici ex tabe & putredine excrementorum proueniunt. à quibus corpus in viscera penetrantibus consumitur. Postquam constat expirasse hominem, ablata superiore scapha carnem cenunt corrosam, & eiuscemodi vermium examina mordicus affixorum visceribus, eaque adedentium. Ad hunc modum Mithridates septemdecim dies tabescens, tandem interiit. Supererat Parysatidi quem peteret, ille qui caput & manum Cyri præciderat, Mesabates regis eunuchus. Hic vbi ansam dedit ipse aduersus se nullam, hanc technam est in caput eius Parysatis commenta. Fuit cętera ingeniosa sua sponte mulier & alea ludendi artifex. Quare ante bellum crebro cum rege ludebat alea, & post bellũ restituta in gratiã, eam familiaritatẽ non declinabat regis, vt & cum ea luderet, atq; amorum conscia administraq; in iis & adiutrix esset, ac plane minimam eius fruendi & cum eo consuetudinem habendi Statiræ faciebat copiam, cum supra omnes illi infesta, tum plurimũ ipsa affectans apud regem posse. Igitur quum captasset aliquando languentem otio Artoxerxem, prouocauit eum ad alea in mille Daricos ludendum, ac vincere iactu ei permisit, repræsentauitque argentum. Simulans autem dolere ac pungi victam se, petiuit vt de integro aleam iacerent de eunucho. Gessit ei morem ille. Pacti, vt quinos vterque reciperet fidissimos, ex reliquis quem victor legisset vt daret victus. hac lege luserunt. Quum intenta esset atq; in ludum incubuisset, præterea cecidisset ei feliciter alea, victrix Mesabatem sumit. neque enim de exemptis erat, & prius quàm quid ageretur, odoraretur rex, tradidit eum carnificibus, viuumq; præcepit excoriari, ac corpus transuersum in tres fustolli cruces, & pellem seorsum palo suffigi. His actis quum accensus rex in eam stomacharetur, illa cum risu cauillata, Hominem iucundũ, inquit, & egregium, qui senis improbi eunuchi excandescis gratia, ego mille alea perditis Daricis taceo & acquiesco. Ita rex impositũ sibi esse dolens, obticuit. At Statira cum alias aperte illam oppugnabat, tum hæc ferebat moleste, quod eunuchos & regi fideles crudeliter violenterq; Cyri causa interficeret.

πίνωμεν σὺν τῷ παρόντι καὶ ἐσθίωμεν, τὴν βασιλέως δαίμονα προσκυνοῦντες, λόγους δὲ μείζους ἢ καθ' ἡμᾶς ἐάσωμεν. σὺν τούτῳ, τῇ μὲν Παρυσατίδι φέρει τὸν λόγον ὁ εὐνοῦχος, σκείνῃ δὲ τῷ βασιλεῖ. βασιλεὺς δὲ ἠγανάκτησεν, ὡς ἂν ἐξελεγχόμενος, καὶ τὸ κάλλιστον καὶ ἥδιστον ἀπολλύων τῆς νίκης. ἐβούλετο γὰρ βαρβάροις ἅπασι πεπεῖσθαι καὶ Ἕλλησιν, ὡς σὺν ταῖς ἐξελάσεσι καὶ συμπλοκαῖς δυεὶς καὶ λαβὼν πληγὴν, ἐτρώθη μὲν αὐτὸς, ἔκτεινε δὲ σκεῖνον. σκέλεσι θανεῖν τὸν Μιθριδάτην ἀποφανεῖν σκαφεύθέντα. τὸ δὲ σκαφεύθέντα, τοιοῦτόν ἐστι. σκάφας δύο πεποιημένας ἐφαρμόζειν ἀλλήλαις λαβόντες, εἰς τὴν ἑτέραν κατακλίνουσι τὸν κολαζόμενον ὕπτιον· εἶτα τὴν ἑτέραν ἐπάγοντες καὶ συναρμόζοντες, ὥστε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἔξω καὶ τοὺς πόδας ἀπολαμβάνεσθαι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα πᾶν ἀποκεκρύφθαι· διδόασιν ἐσθίειν ὃ αὐθέφτῃ, κἂν μὴ θέλῃ, προσβιάζονται, κεντοῦντες τὰ ὄμματα· φαγόντι δὲ πίνειν μέλι καὶ γάλα συγκεκραμένον ἐγχέουσιν εἰς τὸ στόμα, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπον καταχέουσιν. εἶτα πρὸς τὸν ἥλιον ἀεὶ στρέφουσιν ἀντία τὰ ὄμματα, καὶ μυῶν προσκαθημένων πλήθους πᾶν ἀποκρύπτεται τὸ πρόσωπον. σὐτὸς δὲ ποιοῦντος ὅσα ποιεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι ἐσθίοντας αὐθέφτους καὶ πίνοντας, ὕλαι καὶ σκώληκες ὑπὸ φθορᾶς καὶ σηπεδόνος σὐ τὸ προσπόματος ἀναζέουσιν, ὑφ' ὧν ἀναλίσκεται τὸ σῶμα δι' ἀδυνομένων εἰς τὰ σὐτός. ὅτεν δὲ ἤδη φανερὸς ἦν τεθνηκὼς ὁ αὐθέφτος, ἀφαιρεθείσης τὴς ἐπάνω σκάφης, ὁρῶσι τὴν μὲν σάρκα κατεδηδεσμένην, πρὸς δὲ σπλάγχνα τοιούτων θηρίων ἐσμοὺς ἐσθιόντων καὶ προσπεφυκότων. οὕτως ὁ Μιθριδάτης ἑπτακαίδεκα ἡμέρας φθειρόμενος, μόλις ἀπέθανε. λοιπὸς δὴ ἦν τῇ Παρυσατίδι σκοπὸς, ὁ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμὼν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Κύρου Μεσαβάτης, βασιλέως εὐνοῦχος. ὡς οὖν αὐτὸς τοσαύτην καθ' ἑαυτὸν λαβεῖν παρεδίδου, τοιοῦτον ἐπιβουλῆς τρόπον ἡ Παρύσατις συνέθηκεν. ἦν τὰ τε ἄλλα θυμόσοφος γυνὴ καὶ δεινὴ κυβεύειν· διὸ καὶ βασιλεῖ πρὸ τοῦ πολέμου πολλάκις συνεκύβευε· μετὰ δὲ τὸν πόλεμον δή ποτε τὴν Ἀρτοξέρξου ὁρμηθεῖσαν ἀλύειν χολῆς ὕσης, παρεκαλεῖτο πρὸς χιλίους δαρεικοῦς κυβεῦσαι. καὶ κυβεύοντα πρὸς εἶδε νικῆσαι, καὶ τὸ χρυσίον ἀπέδωκε. προσποιουμένη δὲ ἀνιᾶσθαι καὶ φιλονεικεῖν, σκέλεσιν αὖθις τὸν ἀρχῆς πρὸς εὐνοῦχον κατεκυβεύσαι· κἀκεῖνος ὑπήκουσε. ποιησάμενοι δὲ συνθήκας, πέντε μὲν ἑκάτερον ὑπεξελέσθαι τοῖς πιστοτάτοις, σὐκ δὲ τῶν λοιπῶν, ὃν αὐ νικῶν ἕλοιτο, δοῦναι τὸν ἡττώμενον· ὅπερ τούτοις σὐκύβευον. σφόδρα δὲ χαιρομένη πρὸς τὸ πρόγμα, καὶ κατουδάσασα πρὸς τὸν παιδιὰν, δὲ δέ πως αὐτῇ καὶ τῶν κύβων πεσόντων, νικήσασα, λαμβάνει τὸν Μεσαβάτην· οὐ γὰρ ἦν σὐ τοῖς ὑπεξῃρημένοις. καὶ πρὶν σὐ ὑποψίαν βασιλέα γενέσθαι τὸ πρόγματος, ἐγχειρήσασα τοῖς ὑπὸ τῶν ἡμιφείων, προσέταξεν σὐκδεῖρεσι ζῶντα· καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ πασῶν σταυρῶν ἀνάπηξαι, τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπαλεῦσαι. γενομένων δὲ τούτων, καὶ βασιλέως χαλεπῶς φέροντος, καὶ παροξυνομένου πρὸς αὐτὴν, εἰρωνευομένη μετὰ γέλωτος, Ὡς ἡδὺς (ἔφασκεν) εἶς καὶ μακάριος, εἰ χαλεπαίνεις διὰ γέροντα πονηρὸν εὐνοῦχον· ἐγὼ δὲ χιλίους σὐκυβευθεῖσα δαρεικοὺς, σιωπῶ καὶ σέργω. βασιλεὺς μὲν οὖν ἐφ' οἷς ἐζηπατήθη μεταμελόμενος, ἡσυχίαν ἦγεν. ἡ δὲ Σπατίρα καὶ πρὸς τἄλλα φανερῶς ἐνεμέμφετο, καὶ τούτοις ἐδυσχέραινεν, ὡς ἄνδρας εὐνούχους καὶ πιστοὺς βασιλεῖ, διὰ Κύρον ὠμῶς καὶ παρανόμως ἀπολλυούσης αὐτῆς.

ἐπεὶ δὲ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς Τισσαφέρνης ξενίσας ἐπάτησεν καὶ παρεσκεύασεν ὅρκων γενομένων, καὶ συλλαβὼν ἀνέπεμψεν ἐν πέδαις δεδεμένους, δεηθεῖσα φησὶν αὐτοῦ τὸν Κλέαρχον ὁ Κτησίας ὅπως κτένος ὑποτρήσειε. τυχόντα δὲ καὶ τιμελήσαντα τοῦ κεφαλίου, ἀποδοῦναί τε τῇ χρείᾳ, καὶ τὸ δακτύλιον αὐτῷ δοῦναι, σύμβολον φιλίας πρὸς τοὺς ἐν Λακεδαίμονι συγγενεῖς καὶ οἰκείους. εἶναι δὲ γλυφεῖον ἐν τῇ σφραγῖδι Καρυατίδας ὀρχουμένας. τὰ δὲ πεμπόμενα σιτία τοῦ Κλεάρχου τοῖς συνδεδεμένοις τραπέζας ἀφαιρεῖσθαι καὶ κατεμαλίσκειν, ὀλίγα δὲ Κλεάρχῳ διδόντας ἀπ' αὐτῶν. ἰᾶσθαι δὲ καὶ τοῦτο φησὶν ὁ Κτησίας, πλείονα τοῦ Κλεάρχου πέμπεσθαι δι' ἀμφοτέρας ἁμαξάμενος, ἰδίᾳ δὲ ἑτέρᾳ τοῖς τραπέζαις διδόναι. καὶ ταῦτα μὲν ὑπουργῆσαι καὶ τοῦδε χρεῖν, χάριν καὶ γνώμην τῆς Παρυσάτιδος. πεμπομένου δὲ καθ' ἡμέραν τοῦ Κλεάρχου καὶ λιτοῦ ὄντος τοῖς σιτίοις, τοῦδε καλεῖν αὐτὸν καὶ διδάσκειν, ὡς χρὴ μικρὸν εἰς ὃ κρέας ἐμβαλόντα μαχαίριον, ἀποκρύψαντα πέμψαι, καὶ μὴ προεῖδεῖν ἐν τῇ βασιλέως ὠμότητι τὸ τέλος αὐτοῦ γενόμενον, αὐτὸν δὲ φοβούμενον μὴ ἐθελῆσαι. βασιλέα δὲ τῇ μὲν μητρὶ παραιτουμένῃ μὴ κτεῖναι τὸν Κλέαρχον, ὁμολογῆσαι καὶ ὀμόσαι· πειθόμενα δὲ αὖθις ὑπὸ τῆς Σπατείρας, ἀποκτεῖναι πολλοὺς πλὴν Μένωνος. ἐκ δὲ τούτου τὴν Παρύσατιν ἐπιβουλεύσαι τῇ Σπατείρᾳ, καὶ συσκευάσασθαι τὴν φαρμακείαν κατ' αὐτῆς. οὐκ εἰκότα λέγων, ἀλλὰ πολλὴν ἀλογίαν ἔχοντα τῆς αἰτίας· εἰ δεινὸν ἔργον οὕτως ἔδρασε καὶ παρεκινδύνευσεν ἡ Παρύσατις, δι' Κλέαρχον ἀνελεῖν τολμήσασα τὴν γνησίαν βασιλέως γυναῖκα, καὶ τέκνων κοινωνὸν ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἄδηλον ὡς ἐπιτεραδεῖται τῇ Κλεάρχου μνήμῃ. καὶ γὰρ ἀναιρεθέντων φησὶ τῶν στρατηγῶν τοὺς μὲν ἄλλους ὑπὸ κυνῶν σπαραττεσθαι καὶ ὀρνέων, τοῦ δὲ Κλεάρχου νεκρὸν θύελλαν ἀνέμου, γῆς τινα πολλὴν φέρουσαν, ἐπιχῶσαι καὶ ἐπικρύψαι τὸ σῶμα. φοινίκων δέ τινων ἀμασπαρέντων, ὀλίγῳ χρόνῳ θαυμαστὸν ἄλσος ἀναφῦναι καὶ κατασκιάσαι τὸν τόπον· ὥστε καὶ βασιλεῖ σφόδρα μεταμέλειν, ὡς ἄνδρα θεοῖς φίλον ἀνῃρηκότι τὸν Κλέαρχον. ἡ δ' οὖν Παρύσατις, μίσους τε πρὸς τὴν Σπάτειραν ἐξ ἀρχῆς ὑποκειμένου καὶ ζηλοτυπίας, ὁρῶσα τὴν μὲν αὐτῆς δυνάμιν, ἀιδυμένου βασιλέως καὶ τιμῶντος οὖσαν, τὴν δ' ἐκείνης, ἔρωτι καὶ πίστει βέβαιον καὶ ἰσχυράν, ἐπεβούλευσεν ὑπὲρ τῶν μεγίστων, ὡς ᾤετο, τοῦδε βαλλομένη, θεράπαιναν εἶχε πιστὴν καὶ δυναμένην παρ' αὐτῇ μέγιστον, ὄνομα Γίγιν· ἣν ὁ μὲν Δείνων ὑπουργεῖσθαι τῇ φαρμακείᾳ φησὶ, συγγνώμην δὲ μόνον ἄκουσαν ὁ Κτησίας. τὸν δὲ δόντα τὸ φάρμακον οὗτος μὲν ὀνομάζειν Βελιτάραν, ὁ δὲ Δείνων Μελάντην. ἐκ δὲ τῆς πρόσθεν ὑποψίας καὶ διαφορᾶς ἀρξάμεναι πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ φοιτᾶν καὶ συνδειπνεῖν ἀλλήλαις, ὅμως τοῦ δεδιέναι καὶ φυλάττεσθαι, τοῖς αὐτοῖς σιτίοις καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐχρῶντο. γίνεται δὲ μικρὸν ἐν Πέρσαις ὀρνίθιον, ᾧ τρεῖς πώματος οὐδέν ἐστιν, ἀλλ' ὅλον ἀμάπλεων πιμελῆς τὰ ἐντός. ἣν καὶ νομίζοισιν ἀνέμῳ καὶ δρόσῳ τρέφεσθαι τὸ ζῶον. ὀνομάζεται δὲ ῥωπάκης. τοῦτο φησὶν ὁ Κτησίας μικρᾷ μαχαιρίδι κεχρισμένῃ τοῦ φαρμάκου κατὰ θάτερα, τὴν Παρύσατιν διαιρέσασαν, ἐκμάξαι τοῦ ἑτέρου μέρους τὸ φάρμακον. καὶ τὸ μὲν ἄχρηστον καὶ καθαρὸν εἰς τὸ σῶμα βαλοῦσαν αὐτὴν ἐαυτῆς, δοῦναι δὲ τῇ Σπατείρᾳ τὸ πεφαρμαγμένον. ὁ δὲ Δείνων οὐ τὴν Παρύσατιν, ἀλλὰ τὸν Μελάντην τέμνοντα τοῦ μαχαιρίου, τὰ φαρμακόμενα τῶν κρεῶν λιθίναις κατὰ τὴν Σπάτειραν.

ἀποθνήσκουσα

A Postquam Clearchum aliosque duces interposito iureiurando circumuenit Tissaphernes, comprehensosque & vinculis astrictos ad regem misit: rogatum refert se à Clearcho Ctesias vt pectinis copiam sibi faceret. Quo accepto, curasse eũ caput, oblectatumq; pectinis vsu, & annulum suum amicitiæ mutuæ ad necessarios & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse. Insculptas in pala fuisse Caryatidas saltantes. Cibaria quæ Clearcho mittebantur, à concaptiuis militibus interuersa & consumpta, pauca vero ex illis relicta Clearcho. Cui rei etiam refert se remedium Ctesias adhibuisse, effecisseque vt copiosiora mitterentur Clearcho, ac militibus separatim præberentur alia, atque hæc subministrasse & suppeditasse ex beneficio & sententia Parysatidis. Quum mitteretur quotidie Clearcho inter cibaria perna, orasse ipsum Clearchum ac subiecisse, modicum pugionem vt in carnem conditum clam sibi mitteret, neque sineret vt regis fata sua paterent atrocitati: cæterum abnuisse metu se. Regem deprecanti matri pro Clearchi incolumitate iureiurando annuisse: verum impulsu inde Statiræ cunctos fuisse ab eo præter Menonem trucidatos. Hinc Statiræ tetendisse Parysatidem insidias, virusque ei concinnasse. Verum parum probabilia affert, & coniuncta cum absurda causa, facinus admisisse adeo nefarium, atque in periculum sese præcipitauisse Parysatidem Clearchi gratia, sustinentem iustam regis coniugem liberorumque consortem ad regnum educatorum necare. Cæterum non obscure exaggerat hæc ad Clearchi commendandam memoriam. Etenim attexit hoc quoq;, duces obtruncatos cæteros fuisse à canibus & alitibus laniatos, Clearchi cadaueri venti procellam cumulum terræ excitasse atque iniecisse corpori, idque contexisse. quo loco enato palmeto, breui eximiũ nemus excreuisse ac locum eum inumbrasse. itaque magna ductum pœnitentia regem, quod virũ diis charum peremisset Clearchũ. Parysatis ergo, quum odium iam inueteratum atq; æmulationem concepisset in Statiram, cernens potentiam suam à rege se reuerente & honorante proficisci, illius vero amore & fide stabilem firmamq;, instruxit ei insidias, de summa, vti arbitrabatur, aleam iaciens. Ancillam habebat fidam, quæ plurimum apud ipsam poterat, Gigim dictam. quam administram veneni Dinon tradit fuisse, consciam modo inuitam Ctesias. Illum qui venenum dedit, hic Belitaram appellat, ille Melantam. Instituentes autem ex superioribus suspicionibus ac simultate congredi denuo & vna cœnare, cum metu tamen & cautione iisdem epulis atq; ab iisdem vtebantur paratis. Nascitur apud Persas exigua auis, quę omni caret excremẽto, habetq; intestina omnia adipe differta: vnde vento arbitrantur & rore hoc animal viuere: Ryntaces dicitur. Hanc autumat Ctesias cultello, quem altero latere illeuerat toxico, dissecuisse Parysatidem, atq; infecisse alteram partem veneno, partem synceram & puram ori ingestam ipsam mandisse, Statiræ vero dedisse virulentam. Dinon non Parysatidem, sed Melantam medicatas carnes secuisse cultro & Statirę apposuisse.

Huelii Dem. Euang. p. 66.

Quũ animam igitur magnis cum cruciatib.&doloribus ageret mulier, & ipsa olfecit maleficium, &suspicionem regi aduersus matrẽ attulit,feritatẽ illius & animũ implacabilẽ cognoscenti. Vnde quæstioni extemplo intentus,ministros matris& structores corripuit ac tormẽtis lacerauit. At Gigim diu Parysatis in cubiculo suo tenuit,deposcẽtiq; denegauit regi.verũ post orante illa vt domũ nocte dimitteretur,certior factus locatis insidiis cõprehendit Gigim, eamq; rei capitalis damnauit.Legitima pœna veneficis apud Persas hæc infligitur:Saxum est latũ,cui capita illorũ imponẽtes altero saxo feriunt&elidunt,quod cõtuderint faciẽ & caput. Ad hunc modũ periit Gigis.Parysatidẽ Artoxerxes nullo nec verbo nec facto læsit, nisi quod petentẽ relegauerit Babylonẽ, adiiciẽs, quoad superesset illa,non visurũ se Babylonẽ. Ita res Artoxerxis domi se habebant. Vt vero rex adductos à Cyro Grecos,quos nõ minus elaborauerat in potestatem suam redigere quam vincere Cyrum & regnũ retinere, non potuit capere, sed imperatore amisso Cyro ducibusq; suis ex ipsa prope emerserunt regia,degentes & reuelantes Persarũ & regis res vim auri esse&luxum&mulieres, cętera fastum ac minas:cum tota se erexit Gręcia &despexit barbaros,tum Lacedæmonii turpe duxerunt nisi tunc certe incolentes Asiam Græcos seruitute eximerent, atque ab illorum assererent contumeliis. Ac primum vbi duce Thimbrone, deinde Dercyllida arma in Asiam promouentes nihil memorabile gesserunt, præfecere bello regem Agesilaum.qui transportato protinus in Asiã exercitu, rebus gerendis intentus magnum nomen comparauit.Tissaphernem fudit fugauitq;, & ciuitates ad defectionem impulit. His actis aduertens Artoxerxes quemadmodum gerendum bellum esset,Rhodium Hermocratem magna vi auri instructũ misit in Gręciam, mandans vt corrumperet illos quorum summa esset in ciuitatib. autoritas,bellumq; in Lacedæmonios totius Gręcię conciret.Id exequente Hermocrate,potentissimisque ciuitatibus conspirantibus, atque conturbata Peloponneso, Agesilaum reuocauerunt ex Asia magistratus Lacedæmoniorum.Quo quidem tempore ferunt decedẽtem apud amicos dixisse tribus millibus sagittariorum ex Asia se à rege expelli. Sunt enim nummi Persici sagittario signati.Lacedęmonios etiam mari summouit, Cononis Athenienſis cum Pharnabazo ductu.Siquidem Conon in Cypro post prælium nauale ad Ægos flumen egit,non securitatem sectans, sed rerum conuersionem sicut in mari æstus opperiens reciprocationem. Qui quod videret sua consilia viribus,&regis vires viro prudente egere,ad regẽ misit de rationib. suis epistolã, quã tabellario iussit potissimum Zenone interprete Cretẽsi vel Polycrito Mendęo reddere: (horum fuit Zeno saltator,medicus Polycritus)qui si abessent, Ctesia medico.Fama est hũc accepta epistola Cononis,scriptis eius adiecisse vt Ctesiam quoque ad se mitteret,ad res maritimas conducibilem. Ctesias vero regem ait sua sponte hoc sibi muneris iniunxisse.

A ἀποθνήσκουσα γοερῶ ἡ γυνὴ μετὰ πόνων μεγάλων καὶ ἀσαεσφμῶν, αὐτή τε σωφρονίσαι τὸ κακὸν, καὶ βασιλεῖ παρέσχεν ὑποψίαν κατὰ τῆς μητρὸς, εἰδὼς τὸ φιλόδες αὐτῆς καὶ δυσμείλικτον. ὅθεν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ζήτησιν ὁρμήσας, τοὺς μὲν ὑποπρέσας καὶ τραπεζοκόμους τῆς μητρὸς συνέλαβε καὶ κατεφρέβλωσε· τοῦ δὲ Γίγιν ἡ Παρύσατις πολὺν χρόνον εἶχεν οἴκοι μετ' αὐτῆς, καὶ βασιλέως ἐξαιτουμένου οὐκ ἔδωκεν. ἀλλ' ὕστερον αὐτῆς δεηθείσης εἰς τὸν οἶκον ἀφιεῖναι νυκτὸς, ἀμαθόμενος καὶ λόγον ὑφεὶς συνήρπασε, καὶ κατέγνω θάνατον. ἀποθνήσκουσι δὲ οἱ φαρμακεῖς ὑπὸ Πέρσας κατὰ νόμον

B οὕτως. λίθος ἐστὶ πλατὺς ἐφ' οὗ τοῦ κεφαλοῦ κατθέντες αὐτῷ, ἑτέρῳ λίθῳ πάουσι καὶ πιέζουσιν, ἄχρις οὗ συνθλάσωσι τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κεφαλήν. ἡ οὖν Γίγις οὕτως ἀπέθανε. τοῦ δὲ Παρύσατιν ὁ Ἀρτοξέρξης ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτε εἶπε κακὸν, οὔτε ἐποίησεν, εἰς ὃ Βαβυλῶνα βουλομένῳ ἐξέπεμψεν, εἰπὼν, ἕως ἐκείνη ζῇ, αὐτὸς οὐκ ὄψεσθαι Βαβυλῶνα. τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν οἰκίαν οὕτως εἶχεν. ἐπεὶ δὲ τοὺς Κύρῳ συναναβάντας Ἕλλησας πουδάσας λαβεῖν ὁ βασιλεὺς οὐδὲν ἧττον ἢ Κύρου θεραπεύειν, καὶ τὴν βασιλείαν κατασχεῖν, οὐκ ἔλαβεν, ἀλλὰ Κῦρον τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς αὐτῷ στρα-

C τηγοὺς ἀποβαλόντες, ὃς αὐτῷ μονονουχὶ τῷ βασιλείῳ ἐσώθησαν, ἐξελέγξαντες καὶ ἀποφήναντες τὰ Περσῶν καὶ βασιλέως πράγματα, χρυσὸν ὄντα πολὺν καὶ τρυφὴν καὶ γυναῖκας, τὰ δὲ ἄλλα τύφον καὶ ἀλαζονείαν, πᾶσα μὲν ἡ Ἑλλὰς ἐξεθάρρησε καὶ κατεφρόνησε τὴν βαρβάρων· Λακεδαιμονίοις δὲ καὶ δεινὸν ἐφαίνετο, μὴ νῦν γε δουλείας ἐξελέσθαι τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας Ἕλληνας, μηδὲ παθεῖν πρὸς πλακιζομένοις ὑπὸ αὐτῶν. πρότερον καὶ ἀλλὰ Θίμβρωνος, εἶτα ἀλλὰ Δερκυλίδου πολεμοῦντες, οὐδὲν ὄ πρᾶττοντες ἀξιόλογον, Ἀγησιλάῳ τῷ βασιλεῖ τὸν πόλεμον ἐπέτρεψαν. ὁ δὲ, περαιωθεὶς ναυσὶν εἰς Ἀσίαν, αὐτὸς μὲν ἐνεργὸς, καὶ δόξαν εἶχε μεγάλην· καὶ Τισσαφέρνην ὑπεξαλάμενος ἐνίκησε, καὶ τὰς πόλεις ἀφίστη. τούτων δὲ γιγνομένων, συμφρονήσας ὁ Ἀρτοξέρξης ὃν τρόπον αὐτῷ ἐστὶ πολεμητέον, ἔπεμψεν Ἑρμοκράτει τὸν Ῥόδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα χρυσίον πολὺ κομίζοντα, διδόναι καὶ διαφθείρειν τοὺς πλείστον ἐν ταῖς πόλεσι δυναμένους κελεύσας, καὶ πόλεμον Ἑλληνικὸν κινεῖν ἐπὶ τοῦ Λακεδαίμονα. τοῦ δὲ

D Ἑρμοκράτους ταῦτα πράττοντος, καὶ τῶν μεγίστων πόλεων συνιστάμενων, καὶ τῆς Πελοποννήσου διαταραττομένης, μετεπέμποντο τὸν Ἀγησίλαον οἱ ἄρχοντες, ὅτε δὴ καὶ φασιν αὐτὸν ἀπιόντα πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς τεισμυρίοις τοξόταις ἐξελαύνοιτο τῆς Ἀσίας ὑπὸ βασιλέως. ὃ δὲ Περσικὸν νόμισμα τοξότου ἐπίσημον εἶχεν. ἐξέβαλε δὲ καὶ τῆς θαλάσσης Λακεδαιμονίους, Κόνωνι τῷ Ἀθηναίῳ μετὰ Φαρναβάζου στρατηγῶ χρησάμενος. ὁ δὲ Κόνων διέτριβε μὲν ἐν Κύπρῳ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν, οὐ τὴν ἀσφάλειαν ἀγαπῶν, ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν, ὥσπερ ἐν πελάγει τὸν πνεῦμα. ὁρῶν δὲ καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς, δυνάμεως, καὶ τὴν βασιλέως δύναμιν, ἀνδρὸς ἔμφρονος δεομένῳ, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν βασιλεῖ πρὸς ἣν διενοεῖτο· καὶ ταύτην ἐκέλευσε τὸν κομίζοντα,

E μάλιστα μὲν ἀποδοῦναι Ζήνωνος τοῦ Κρητὸς, ἢ Πολυκράτους τοῦ Μενδαίου· (τούτων δὲ ἦν ὁ μὲν Ζήνων ὀρχηστὴς, ὁ δὲ Πολύκρατος, ἰατρὸς) εἰ δὲ οὔτοι μὴ παρῶσι, Δημοκράτους τοῦ ἰατροῦ. λέγεται δὲ ὁ Κτησίας, τὴν ἐπιστολὴν λαβὼν, παρεγγράψαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἐπεσταλμένοις, ὅπως καὶ Κτησίαν ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν, ὡς ὠφέλιμον ὄντα τοῖς ἐπὶ θαλάσσῃ πράξεσιν. ὁ δὲ Κτησίας αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ βασιλέα φησὶ προσθεῖναι τὴν λειτουργίαν αὐτῷ ταύτην.

ἀλλ' ἐπεὶ κρατήσας τῇ περὶ Κνίδον ναυμαχίᾳ διὰ Φαρνα-
βάζου καὶ Κόνωνος, ἀφείλετο τὴν θάλατταν ἀρχὴν
Λακεδαιμονίους, ἐπέστρεψε πᾶσαν ὁμοῦ τὴν Ἑλλάδα πρὸς
αὐτόν, ὥστε καὶ τὴν πρεσβύτην εἰρήνην βραβεῦσαι τοῖς Ἕλλη
σι τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου προσαγορευομένην. ὁ δ' Ἀνταλκίδας
Σπαρτιάτης, Λεόντος μὲν υἱός, καὶ συνουδάσας βασιλεῖ, διε-
πράξατο τοσαῦτα τὴν Ἀσίαν πόλεις Ἑλληνίδας ἁπάσας, καὶ νή-
σους ὅσαι πρόσκυροῦσιν Ἀσίᾳ, παρεῖναι Λακεδαιμονίοις αὐ-
τῶν κεκτημένοις φόρων ὑποτελεῖς, εἰρήνης γενομένης τοῖς Ἕλλησι·
(εἰ δεῖ τὴν τῆς Ἑλλάδος ὕβριν καὶ προδοσίαν εἰρήνην καλεῖν, ἧς
πόλεμος οὐδεὶς ἀκλεέστερον μέμνηκε· τέλος τοῖς κρατηθεῖ-
σι) διὸ καὶ τοὺς ἄλλους Σπαρτιάτας ἀεὶ βδελυττόμενος ὁ
Ἀρτοξέρξης, καὶ νομίζων (ὡς φησι Δείνων) ἀνθρώπων ἀπανή-
των ἀναιδεστάτους εἶναι), τὸν Ἀνταλκίδαν ὑπεδέξατο εἰς
Πέρσας ἀναβάντα. καί ποτε λαβὼν ἔνια τῶν ἀνθινῶν στεφά-
νων, καὶ βάψας εἰς μύρον τὸ πολυτελέστατον ἀπὸ δείπνου, ἔπε-
μψε τῷ Ἀνταλκίδᾳ· καὶ πολλοὶ ἐθαύμασαν τὴν φιλοφροσύνην· ὃν δὲ (ὡς ἔοικεν) οὐδὲν ὑπεστήδειος ἐπιτρυφῆσαι, καὶ πιοῦσαν λαβεῖν στέφανον, ὁρχησάμενος ἐν Πέρσαις τὸν Λεωνίδαν καὶ τὸν Καλλικρατίδαν. ὁ μὲν γὰρ Ἀγησίλαος (ὡς ἔοικε) πρὸς τὸν εἰπόντα, Φεῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου μηδίζουσιν ἡμῖν οἱ Λάκωνες, Οὐ μᾶλλον (εἶπεν) οἱ Μῆδοι λακωνίζουσι. τὸ δὲ ῥήματος ἀκαμψίας τὸ τραύματος αἰσχύνην οὐκ ἀφεῖλεν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἡγεμονίαν ἀπώλεσαν, ἐν Λεύκτροις ἀγωνισάμενοι κακῶς· ἡ δὲ δόξα τῆς Σπάρτης πρὸς ἀπώλετο τὴν ὁμολογίας ἐκείνας. ἄχθη μὲν οὖν ἐπράθησαν ἡ Σπάρτη, ξένον ἐποιεῖτο καὶ φίλον ὠνόμαζεν ἑαυτοῦ τὸν Ἀνταλκίδαν, ἐπεὶ δὲ ἡττήθησαν ἐν Λεύκτροις τὰ πεινὰ πράττοντες, ἐδέοντο μὲν χρημάτων, καὶ τὸν Ἀγησίλαον εἰς Αἴγυπτον ἐξέπεμψαν· ὁ δὲ Ἀνταλκίδας ἀνέβη πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην, φοβηθεὶς τοὺς ἐπαρχέσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις. ὁ δ' οὕτως ἐξημέλησε καὶ παρεῖδε καὶ ἀπωθήσατο αὐτόν, ὥστε καταβαίνων καὶ χλευαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, φοβούμενον καὶ τοὺς ἐφόρους, ἀποκαρτερῆσαι. ἀνέβη δὲ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ Ἰσμηνίας ὁ Θηβαῖος, καὶ Πελοπίδας, ἤδη τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην νενικηκώς. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐποίησεν. Ἰσμηνίας δὲ προσκυνῆσαι κελεύομενος, ἐξέβαλε πρὸ αὐτοῦ χαμάζε τὸν δακτύλιον, εἶτα κύψας ἀνείλετο, καὶ παρέσχε δόξαν προσκυνοῦντος. Τιμαγόρᾳ δ' τῷ Ἀθηναίῳ διὰ Βηλυδείδου γραμματέως εἰσπέμψαντι γραμματίδιον ἀπόρρητον πάθεις, μυείους τε δαρείκους ἔδωκε, καὶ γάλακτος βοείου δεομένῳ διὰ ἀσθένειαν, ὀγδοήκοντα βοῦς ἀμέλγεσθαι παρηκολούθουν. ἔτι δὲ κλίνας καὶ στρώματα καὶ τοὺς στρωννύντας ἔπεμψεν, ὡς οὐμεμαθηκότων Ἑλλήνων ὑποστρωννύναι· καὶ φορεῖς τοὺς κομίζοντας αὐτὸν ἄχρι θαλάσσης μαλακῶς ἔχοντα. παρέθηκε δὲ δεῖπνον ἐπέμπετο λαμπρότατον· ὥστε καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ὀστάνην, Ὦ Τιμαγόρα (φάναι) μέμνησο τούτης τῆς τραπέζης· οὐ γὰρ ὅπῃ σμικροῖς ὅτω σοι κεκοσμημένη παρέκειται. τοῦτο δὲ μὲν ὀνειδισμὸς εἰς πρόδοσιν μᾶλλον ἢ χάριτος ὑπόμνησιν. Τιμαγόρου μὲν οὖν διὰ δωροδοκίαν Ἀθηναῖοι θάνατον κατέγνωσαν. ὁ δ' Ἀρτοξέρξης ἐν δὲ τοῖς πάντων ὧν ἐλύπει τοὺς Ἕλληνας ἤνεγκε, Τισαφέρνην τὸν ἔχθιστον αὐτοῖς καὶ δυσμενέστατον ἀποκτείνας. ἀπέκτεινε δὲ, ταῖς διαβολαῖς αὐτοῦ τῆς Παρυσάτιδος συνεπιθεμένης. οὐ γὰρ ἐνέμεινεν ἐν τῇ ὀργῇ πολὺν χρόνον ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ διαλλάγη τῇ μητρὶ, καὶ μετεπέμψατο,

A At postquam obtenta per Pharnabazũ & Conona apud Gnidum nauali victoria maritimo imperio exuit Lacedæmonios, cõuertit ad se pene totã Græciam, adeo vt celebrẽ illam pacem Græcis, quæ appellata est Antalcidia, quibus vellet conditionibus daret. Fuit Antalcidas Spartiates, Leontis filius. Hic regis studiosus, effecit vt ei vrbes Græcas & insulas quæ contribuuntur Asiæ, permitterent Lacedæmonii, pace cum Græcis facta, vectigales possidere, si probrũ Græcię & proditio pax appellanda est, qua bellum nullum fœdiorẽ
B victis attulit exitum. Vnde Artoxerxes qui à cęteris Spartiatis semper fuit auersus, homines numerans eos esse, vt ait Dinon, omnium impudẽtissimos, profectum in Persidem impense complexus est Antalcidam, coronamq; vnam ex floribus factam in pretiosissimum demersit vnguentum, eamque ex cœna Antalcidæ misit. quem fauorẽ omnes admirati sunt. Cæterum erat, meo iudicio, dignus ille quicum rex ageret licenter, & qui talem coronam acciperet, qui inter Persas Leonidam & Callicratidam saltauit. Nam Agesilaus quidem ad eum qui dixit, Miseram Græciam,
C vbi Lacones nobis cum Medis sentiunt, Minimè, inquit, sed sentiunt cum Laconibus Medi. Atqui maculam rei non detersit illius dicti festiuitas, sed imperium improspera pugna apud Leuctra perdidere, gloriamq; insuper Spartæ illo effudere fœdere. Quousq; ergo in primatu Græcię Sparta fuit, hospitem habuit & amicum suum nominauit Antalcidam: vt vero ad Leuctra fusi Lacedæmonii sunt, afflictique eguerunt pecunia, atq; idcirco
D Agesilaum in Ægyptum miserunt, Antalcidas autem ad Artoxerxem perrexit, oratum vt Lacedæmonios pecunia iuuaret: ille vsque eo neglexit, despexitq; eum, & reiecit petitionem, vt regressus, quod videret se hostibus esse ludibrio, & metueret insuper ephoros, vitam inedia finierit. Contẽderunt etiam ad regem Thebanus Ismenias, & Pelopidas, iam acie Leuctrica victor. Cæterum nihil hic admisit turpe: Ismenias, quum adorare regem iuberetur, annulum ad pedes suos humi abiecit, quem inclinato sustulit corpore. vnde existimauerunt eum regem adorasse. Timagoræ Athenienſi, qui per Belurim scribam epistolam miserat ad ipsum de rebus arcanis, lætus mille Daricos donauit, & lactis bouini valetudinis causa indigenti boues octoginta dedit ad mulgendum,
E quæ eum comitabantur. Adhæc lectum ei, vestẽ stragulam, & stratores, quasi rudibus ad sternendum Græcis, misit: baiulos item, qui ad mare infirma valetudine affectum deportarent. Cœna quoque præsenti lautissima missa. Vnde frater regis Ostanes, Memineris, inquit, huius Timagora mensæ. Neque enim leui de causa ita tibi instructa apponitur. Ea improperatio proditionis potius quam beneficii erat suggestio. Harum sordium nomine Timagoram capitis damnauerunt Athenienses. At Artoxerxes pro omnibus calamitatibus quas intulit Græcis, rem vnam gratam fecit, quod inimicissimum eis & infestissimum Tissaphernem interemerit. Interemit
F eum Parysatide delatas aduersus eum exacuente calumnias. Neque enim iræ rex diu inhæsit, sed placatus acciuit matrem, quod ingenio & animo

ad regnum regendũ videret præditam, neq; causa vlla iam subesset quamobrẽ suspectarẽt in consuetudine aut offenderẽt sese mutuo. Deinceps in omnib. illa regi obsecundando, neq; vlli rei, quam hic agebat, refragando, autoritatẽ apud eum nacta est, atq; omnia assequuta. Animaduertit autem alteram filiam eũ Atossam perdite amare, verum morbum suum ipsius causa vehementer habere occultum & comprimere vt nonnulli dictitant, quanuis intercederet iam ei tecta cum virgine cõsuetudo. Vt igitur in suspicionem puella Parysatidi venit, cœpit eam magis quam ante fouere, atq; apud Artoxerxem extollere, formamque & mores eius vt regalis & præclarę puellæ. Denique vt duceret puellam suasit ei, ac legitimam cõiugem faceret, Græcorum existimatione & legibus contemptis. Legem Persis ipsum à deo, honestique & inhonesti datum normam. Sunt tamẽ qui dicant, ex quibus Cymæus est Heraclides, non vnam hãc tantum filiam suam Artoxerxem, sed alteram etiam matrimonio sibi iunxisse Amestrim, de qua mox dicemus. Atossam vsque adeo dilexit pater matrimonio sibi coniunctam, vt quum esset vitiligo corpus eius depasta, nihil quicquam fuerit ea re offensus, sed Iunonem supplex pro ea vnam adoraret ex diis, manibus tellurem contingens, & donorum tantam vim iussu eius satrapæ & amici mitterent, vt interiecta inter fanum & regiam sexdecim stadia auro, argento, purpura, equis affluerent. Porro quum bellum ducibus Pharnabazo & Iphicrate mouisset Ægyptiis, ob illorum dissensionem res fuit infecta. Cadusiis ipse intulit bellum CCC. millibus peditum & decẽ equitum. Regio eorum est salebrosa & nebulosa, sementisque & frugum infœcunda, pyris vero syluestribus, pomis, & aliis id genus fructibus homines bellicosos ferocesq; alit. In hanc delatũ graues difficultates & discrimina imprudẽtem excepere. Nihil enim illic sumere erat commeatuum, neq; aliunde importare. Iumentis modo tolerabant se, vt caput asini vix LX. drachmis venale esset. Deficiebãt iam regem commeatus, pauci autem equi adhuc reliqui erant, cæteros in cibo consumpserant. Ibi Tiribazus, qui crebro locum apud regẽ virtutis causa obtinuerat primum, crebro ob leuitatem eo deiectus, tunc vero abiectus contemptusque erat, regem & exercitum seruauit. Nam apud Cadusios quum essent duo reges, vterq; autem haberet seorsum castra, adiit Artoxerxẽ. cui postquam quid pararet, aperuit: ipse ad alterum Cadusiorum regem est profectus, ad alterum clam filium misit. Vterque vtrique imposuit, alterum demonstrans missis ad Artoxerxem legatis amicitiam & societatem soli sibi quærere. Quare si saperet, faciundum ei vt præuertat, adiutorem se ei in omnibus fore. His ambo fidem habuere, & quia inuidiam mutuam habebant suspectam, alter cum Tiribazo legatos, cum Tiribazi filio alter misit. Quum mora intercederet, in grauem opinionem & calumniam venit apud regem Tiribazus. Conciderat animo rex, pœnitebatque eum quod fidem Tiribazo adiunxisset, & præbebat aures eius æmulis. Adfuit Tiribazus tandem, adfuit quoque filius eius, qui Cadusios adduxere.

A νοῦν μὲν ὁρῶν ἔχουσαν καὶ φρόνημα βασιλείας ἄξιον, αἰτίας δὲ μηδεμιᾶς ἐμποδὼν οὔσης ἐπὶ δὶ' ἣν ὑπόφονται σωιόντες ἀλλήλοις, ἢ λυπήσουσιν. ἐκ δὲ τούτου πρῶτα πρὸς χάριν ὑπουργοῦσα βασιλεῖ, καὶ τὰ πρὸς μηδὲν ὧν ἐκεῖνος ἐπράττεν διεκωλαίνειν, ἔχουσα ὃ δυνάμενος παρ' αὐτῷ καὶ τυγχάνειν ἀπόντων, ἠθέτο τῆς ἑτέρας τῶν θυγατέρων Ἀτόσης ἐρῶντος ἔρωτα δεινὸν ὑπεκρυπτομένου δέ, δι' ἐκείνου οὐκ ἤκιστα, καὶ κολάζοντος τὸ πάθος (ὡς φασιν ἔνιοι) καίτοι γε μνημονευομένης ἤδη πρὸς τὴν παρθένον ὁμιλίας αὐτῷ λαθραίας. ὡς οὖν ὑπώπτευσεν ἡ Παρύσατις, τὴν παῖδα μᾶλλον ἢ πρότερον ἠσπάζετο καὶ πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην ἐπῄνει τό, τε κάλλος αὐτῆς καὶ τὸ ἦθος, ὡς βασιλικῆς, καὶ μεγαλοπρεποῦς. τέλος γοῦν, γῆμαι τὴν κόρην ἔπεισε, καὶ γνώσιν ἀποδεῖξαι γυναῖκα, χαίρειν ἐάσασα τὰ δόξας Ἑλλήνων καὶ νόμους. Πέρσαις δὲ νόμον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ δικαιοτάτην αἰσχρῶν καὶ καλῶν ἀποδεδειγμένον. ἔνιοι μέντοι λέγουσιν (ὧν ἐστι καὶ Ἡρακλείδης ὁ Κυμαῖος) οὐ μίαν μόνον τῶν θυγατέρων, ἀλλὰ καὶ δευτέραν Ἄμηστριν γῆμαι τὸν Ἀρτοξέρξην, περὶ ἧς ὀλίγον ὕστερον ἀπαγγελοῦμεν. τὴν δὲ Ἄτοσαν οὕτως ἠγάπησεν ὁ πατὴρ συνοικοῦσαν, ὥστε ἀλφοῦ κατανεμηθέντος αὐτῆς τὸ σῶμα,

B δυσχεραίνειν μὲν ὅτι τούτῳ μηδὲν ὁποιῶν· εὐχόμενος δὲ περὶ αὐτῆς τῇ Ἥρᾳ, προσκυνῆσαι μόνην θεῶν ἐκείνην, ταῖς χερσὶ τῆς γῆς ἁπτόμενος· δῶρά τε τῇ θεῷ τοσαῦτα πέμψαι τοὺς σατράπας καὶ φίλους, αὐτοῦ κελεύσαντος, ὥστε τὰ μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν βασιλείων ἑκκαίδεκα στάδια, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πορφύρας καὶ ἵππων ἐμπλησθῆναι. πόλεμον δὲ πρὸς μὲν Αἰγυπτίους ἅμα Φαρναβάζου καὶ Ἰφικράτους ἐξενεγκών, ἀπέτυχε, σασιασάντων ἐκείνων· ὅπι δὲ Καδουσίους αὐτὸς ἐστράτευσε τριάκοντα μυριάσι πεζῶν καὶ μυρίοις ἱππεῦσιν. ἐμβαλὼν δ' εἰς χώραν τραχύτητι χα-

D λεπὴν καὶ ὀμιχλώδη, καὶ τῶν ἀπὸ σπόρου καὶ καρπῶν ἄγονον, ἀπίοις δὲ καὶ μήλοις καὶ τοιούτοις ἄλλοις ἀκροδρύοις τρέφουσαν ἀνθρώπους πολεμικοὺς καὶ θυμοειδεῖς, ἔλαθε μεγάλαις ἀπορίαις καὶ κινδύνοις περιπεσών. οὐδὲν γὰρ εὐώνιμον ἦν λαμβάνειν, οὐδὲ ἔξωθεν ἐπεισάγεσθαι. τὰ δὲ ὑποζύγια μόνον κατέκοπτον, ὥστε οἴου κεφαλὴν μόλις δραχμῶν ἑξήκοντα ὤνιον εἶ). τὸ δὲ βασιλικὸν δεῖπνον ἐξελείφθη· καὶ τὸν ἵππον ὀλίγοι παρῆσαν ἐπί, τοὺς δὲ ἄλλους ἐφοδοιπορεῖτες κατηναλώκεσαν. ἐν ταύτῃ Τιριβάζος, ἀνὴρ πολλάκις μὲν ἐν πρότερον δ' ἀνδραγαθίαν τάξει νομόμενος, πολλάκις δὲ ἀπορριφεὶς ἅμα κουφότητα, καὶ τότε ταπεινὰ

E πράττων καὶ περιορώμενος, ἔσωσε βασιλέα καὶ τὸν στρατόν. ὄντων γὰρ δυοῖν ἐν τοῖς Καδουσίοις βασιλέων, ἑκατέρου δὲ χωρὶς στρατοπεδεύοντος, ἐντυχὼν τῷ Ἀρτοξέρξῃ, καὶ φράσας περὶ ὧν διενοεῖτο πράττειν, ἐβάδιζεν αὐτὸς πρὸς τὸν ἕτερον τῶν Καδουσίων, καὶ πρὸς τὸν ἕτερον κρύφα τὸν υἱὸν ἔπεμψεν. ἑξήπατα δὲ ἑκάτερον ἑκάτερος, λέγων ὡς ἄτερος ὅπι πρεσβεύοι πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην, φιλίαν μόνῳ πράττων ἑαυτῷ καὶ συμμαχίαν. οὐκοῦν, εἰ σωφρονοῖ, χρῆναι πρέπειν ἐκείνῳ συλλαμβάνειν ἐκείνῳ, αὐτὸν δὲ συμπράξειν ἅπαντα. πυθόμενοι ἐπείθησαν ἀμφότεροι, καὶ φθονεῖν ἀλλήλοις νομίζοντες, ὁ μὲν τῷ Τιριβάζῳ συνέπεμψε πρέσβεις, ὁ δὲ ὦ παῖδι τοῦ Τιριβάζου διαβεβῆς δὲ γνωσθείς, ὑποψίαι καὶ ἅμα βο-

F λαὶ κατὰ τοῦ Τιριβάζου τῷ Ἀρτοξέρξῃ προσέπιπτον. αὐτὸς δὲ δυσθύμως εἶχε, καὶ μετενόει, πιστεύσας τῷ Τιριβάζῳ, καὶ τοῖς φθονοῦσιν ἐγκαλεῖν παρέχων. ἐπεὶ δὲ ἧκεν ὁ Τιριβάζος, ἦκε δὲ καὶ υἱὸς αὐτοῦ, τοὺς Καδουσίους ἄγοντες,

ἐγένοντο δὲ σπονδαὶ πρὸς ἀμφοτέρους καὶ εἰρήνη, μέγας ὢν
ὁ Τιρίβαζος ἤδη καὶ λαμπρὸς ἀνεζεύγνυε μετὰ τοῦ βασι-
λέως, ἐπιδεικνυμένου πᾶσαν τὴν δειλίαν καὶ τὴν μαλακίαν, οὐ τρυ-
φῆς καὶ πολυτελείας (ὥσπερ οἱ πολλοὶ νομίζουσιν) ἔκγονον οὖσ᾽,
ἀλλὰ μοχθηρᾶς φύσεως ἀγεννοῦς δόξας πονηρᾶς ἐπομένης.
οὔτε γὰρ χρυσὸς, οὔτε κάνδυς, οὔτε ὁ τῶν μυρίων καὶ διχιλίων
ταλάντων περικείμενος ἀεὶ τῷ βασιλέως σώματι κόσμος
οὐκ εἴνον ἀπεκώλυε πονεῖν καὶ ταλαιπωρεῖν, ὥσπερ οἱ τυχόν-
τες· ἀλλὰ τήν τε φαρέτραν ἐπημμένος, καὶ τὴν πέλτην
φέρων αὐτὸς, ἐβάδιζε πρῶτος ὁδοὺς τραχείας καὶ προσάντεις,
ἀπολιπὼν τὸν ἵππον· ὥστε τοὺς ἄλλους πλεονεκτεῖν καὶ συνε-
πικουφίζεσθαι, τὴν οἰκείου προθυμίαν καὶ ῥώμην ὁρῶντας. καὶ γὰρ
ἑξακοσίων καὶ πλειόνων σταδίων κατήνυεν ἡμέρας ἑκάστης πορείαν. ἐπεὶ δὲ εἰς σταθμὸν κατέβη βασιλι-
κὸν, παράδεισοις ἔχοντα θαυμαστοὺς καὶ κεκοσμημένοις ἅμα
πρεπῶς ἐν τῷ περιεῖναι ἀδένδρῳ καὶ ψιλῷ χωρίῳ, κρύος ὄν-
τος, ἐπέτρεψε τοῖς στρατιώταις ἐκ τοῦ παραδείσου ξυλίζε-
σθαι, τὰ δένδρα κόπτοντας, μήτε πεύκης μήτε κυπαρίττου
φειδομένοις. ἐκκοπτόντων δὲ καὶ φειδομένων ἅμα τὰ κάλλη καὶ
τὰ μεγέθη, λαβὼν πέλεκυν αὐτὸς, ὥσπερ ἐν μέγιστον καὶ κάλλι-
στον τῶν φυτῶν ἔκοψεν. ἐκ δὲ τούτου ξυλιζόμενοι, καὶ πολ-
λὰ πυρὰ ποιοῦντες, ἀμαρᾶς ἐνυκτέρευσαν. οὐ μὴν
ἀλλὰ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀποβαλὼν ἀνδρας, ἵππους δὲ
ὁμοῦ τι πρὸς τρισμυριάδας, ἐπεμνήλθη. καὶ δόξας καταφρονεῖσθαι ἅμα
τὴν ἀτυχίαν καὶ τὴν ἀποστάσιν τῆς στρατείας, ἐν ὑποψίαις εἶχε τοὺς πρώτους· καὶ πολλοὺς μὴν ἀνῄρει δι᾽ ὀργῆς,
πλείονας δὲ φοβούμενος. ἡ γὰρ δειλία φονικώτατόν ἐστιν ἐν
ταῖς τυραννίσιν, ἵλεων δὲ καὶ πρᾶον καὶ ἀνύποπτον ἡ θαρ-
ραλεότης. διὸ καὶ τῶν θηρίων τὰ ἀπιθανώτατα καὶ δυσεξη-
μερώτατα, φοβοδεῆ καὶ δειλά· τὰ δὲ γενναῖα, πιστεύοντα
μᾶλλον, ἅμα τὸ θαρρεῖν, οὐ φεύγει τὰς φιλοφρονήσεις. ὁ δὲ
Ἀρτοξέρξης, ἤδη πρεσβύτερος ὤν, ἠθάετο τοὺς υἱεῖς ἀγῶ-
νας περὶ τῆς βασιλείας ἐν τοῖς φίλοις καὶ τοῖς δυνατοῖς ἔ-
χοντας. οἱ μὲν γὰρ εὐγνώμονες ἠξίουν, ὡς ἔλαβεν αὐτὸς,
οὕτως ἀπολιπεῖν τὰ πρεσβεῖα Δαρείῳ τῷ ἀρχῷ. ὁ δ᾽
νεώτατος, Ὦχος, ὀξὺς ὢν καὶ βίαιος, εἶχε μὲν καὶ τῶν περὶ
τὸ βασίλειον οὐκ ὀλίγους ἀποδασάς, ἤλπιζε δὲ μάλιστα
κατεργάσεσθαι τὸν πατέρα ἅμα τῆς Ἀτόσσης. ἐκείνῳ γὰρ
ἐδεδήλωτο, ὡς γαμησομένην καὶ συμβασιλεύσουσαν αὐ-
τῷ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν. ἐν᾽ ὁ λόγος ὅτι καὶ ζῶντος
ἐλάνθανεν αὐτῇ πλησιάζων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἠγνώησεν ὁ Ἀρ-
τοξέρξης· ταχὺ δὲ βουλόμενος ἐκκρούσαι τῆς ἐλπίδος τὸν
Ὦχον, ὅπως μὴ τὰ αὐτὰ Κύρῳ τολμήσαντος αὐτοῦ, πόλεμοι
καὶ ἀγῶνες αὖθις καταλάβωσι τὴν βασιλείαν, ἐνέδειξε τὸν
Δαρεῖον βασιλέα, πεντηκοστὸν ἔτος γεγονότα, καὶ τὴν καλου-
μένην κίταριν, ὀρθὴν φέρειν ἔδωκε. νόμου δὲ ὄντος ἐν Πέρ-
σαις δωρεὰν αἰτεῖν τὸν ἀναδείχθέντα, καὶ διδόναι τὸν ἀναδεί-
ξαντα πρὸς ὃ αἰτηθέν, ἀνῴρει ἢ δυνατὸν, ἤτησεν Ἀσπασίαν
ὁ Δαρεῖος τὴν μάλιστα ἀποδαθεῖσαν ὑπὸ Κύρου, τότε
ἐν τῷ βασιλεῖ παλλακευομένην. ἐν᾽ ὁ Φωκία τὸ γένος ἀπ᾽
Ἰωνίας, ἐλευθέρων γονέων, καὶ τεθραμμένη κοσμίως. ἐπεὶ δὲ
Κύρου δειπνοῦντος εἰσήχθη μετ᾽ ἑτέρων γυναικῶν, αἱ μὲν ἄλ-
λαι παρεκαθεζόμεναι παρεσπάζοντο αὐτοῦ καὶ ἀπορμῶν καὶ
σκώπτοντος, οὐκ ἀπόρως ἀνεδέχετο τὰς φιλοφρονήσεις, ἐκείνη
δὲ παρὰ τὸν κλίνην εἱστήκει σιωπῇ, καὶ Κύρου καλοῦντος οὐκ ἐπῄει. βουλομένων δὲ παρεσάγειν τῶν κατευνάζων,

A Fœdus etiam & pax cũ vtroq; cõposita. Itaque celsus iã Tiribazus & magnificus regressus est cũ rege. qui omnẽ demõstrauit ignauiam & mollitiam nõ ex deliciis & luxu, vt vulgus arbitratur, oriundam, sed ex improba & degenere, quæ prauas sequatur opiniones, natura. Neq; n. aurũ vel cãdys, vel XII. milliũ talentorum regis corpus circumiectus mundus retinebat à laborib. eum & ærumnis instar militum gregariorũ subeundis, verum pendente ex humero pharetra parmam ferens primus ipse vias montosas & arduas dimoto equo scande-
B bat. Vnde cęteri illius alacritatẽ & robur conspicientes, volucres fiebant & expediti. Etenim stadiorũ iter quotidie plus ducentorum cõficiebat. Vt ad diuersorium quoddam regiũ descendit, vbi eximii erant & magnifice instructi horti viuariaque ferarum, quũ circumiecta regio nullis arboribus vestita & nuda rigeret gelu, concessit militibus vt ex hortis atq; viuariis arbores cęderent, ac lignarentur, neq; picea abstinerent vel cupresso. Dubitantibus illis & tẽperantib. propter pulchritudinem & proceritatẽ arborũ, correpta ipse securi maximam & præstantissimam arborem strauit.
C Hinc lignantes & frequentes pyras excitantes cõmodam noctẽ transegere. Multis tamen & fortib. viris desideratis, equis autẽ pene omnibus, reuersus est. Quod vero vilescere se ob aduersam fortunam & rẽ infeliciter bello gestam existimaret, cœpit habere principes suspectos, multosq; ex ira, plures ex metu necauit. Quippe timiditas in tyrãnide funestissima est: placidus & mansuetus & suspicione liber animus, fortis. Vnde immites & maxime indomitæ ferę meticulosæ sunt pauidæque: generosę, ex audacia confidentiores, non declinant consuetudinem hominum, vel eorum attre-
D ctationẽ. Porro grauior iam ætate Artoxerxes aduertit certamen filios de regno apud amicos suos & primores habere. Siquidẽ æqui qui erant, censebant eum debere, vt ipse ceperat, ita relinquere præcipuũ tanquam maximo natu debitũ Dario regnum. Minimus natu Ochus, qui ardenti erat & violento ingenio, habebat quidem in regia non paucos suffragatores, sed maxime sperabat interprete Atossa patris se voluntatem paraturũ. Illam enim nuptiarum spe & obtinendi post parentis fata consortii regni ostensa obseruabat. Fuit autem fama occultam ei stupri cum illa consuetudinem etiam viuo intercessisse patre. verum id
E Artoxerxem fefellit. Mox, quo spem præcideret Ocho, ne si eadem atque Cyrus designasset, bella certaminaque ex integro regnum suum premerent, Darium annos natum quinquaginta designauit regem, & citarim quam vocant gestare directã ei permisit. Lex erat apud Persas, vt designatus donum peteret, & daret qui designauerat, modo fieri posset, quicquid esset petitũ. Igitur poposcit Darius Aspasiam, quam Cyrus fuerat vnice amplexus, & erat illa ea tẽpestate regis pellex. Phocensis genere fuit ex Ionia, parentibus orta ingenuis, atque educta liberaliter. Ea quũ ad cœnam
F Cyri esset inter alias mulieres introducta, cæteræ accumbentes alludentes illo & cõtrectante ipsas, salesque iaciente, comitatem eius lętę exceperũt: illa lecto astitit tacita, accersentique non parui t Cyro. Parantibus adducere ipsam cubicularii s:

Væ ei, inquit, mihi qui admouerit manus. Igitur infestiua præsentib. & inurbana est visa. At Cyrus delectatus risit, dixitq; ei qui mulieres adduxerat, Ecquid iam aduertis hanc te mihi solam liberam atq; intactam adduxisse? Ex eo cœpit propensus in eã esse, amauitq; eam supra omnes, ac sapientẽ appellauit. Capta fuit, quũ Cyrus in prælio occubuisset, & diriperentur castra eius. Hanc Darius quum petisset, momordit patrẽ. Barbari enim in amoribus graui æmulatione præditi sunt, vt non ille modo qui appellauerit & attigerit regis pellicẽ, verum etiam qui ꝓpius in itinere præterlatus fuerit & præuectus, quib. portantur, plaustra, capite luat. Quanquam autẽ haberet Atossam, quam cõtra leges duxerat vxorẽ, aleret insuper sexaginta & trecentas præcellentissima forma cõcubinas, postulatus illam tamen, liberam ait esse: acciperet eam ipsius voluntate, vim ne afferret inuitę. Accitam Aspasiam, vbi præter expectationẽ regis elegit Darium, dedit quidem ei ex legis necessitate, sed datam paulo post eripuit. Nam quo reliquam vitam transigeret in cælibatu, eam Dianę quæ Ecbatanis colitur, quam Anitim vocant, sacerdotẽ legit: non acerbam existimans, sed modicam se iocularia mque hãc de filio sumpturum vindictam. Atqui non tulit id ille modice, seu Aspasię amore permotus, seu probro affici se & ludibrio ducens haberi à patre. Ita affectum Tiribazus cõsiderans, impendio magis inflammauit, in illata huic iniuria agnoscens illam quę fuerat sibi illata ex huiuscemodi occasione: Filias rex complures habebat. ex his Pharnabazo Apamam despondit, Rhodogynen Oronti, Tiribazo Amistrim. Cæteris autem collocauit eas, Tiribazum vero delusit, quod sibi ipsi matrimonio iunxerit Amistrim, cuius loco pactus est Tiribazo minimam Atossam. Vt vero hanc quoque impulsus amore, vt supra retulimus, duxit: semel incensus in eum est Tiribazus, nec alias moribus solidus, sed temporalis & vecors. Vnde nunc acceptus inter primos regi, nunc ingratus & inuisus, nullam vicissitudinem moderate ferebat, verum vbi in honore erat, nemo tolerabat hominis insolentiam, vbi in ordinem redactus, non summissum se gerebat neque pacatum. verum ferox & elatus erat. Igitur oleum igni additum, quum stimularet assidue adolescentem Tiribazus, iactaretq; nihil erectam in capite citarim prodesse his quos illa cooperit, si erigere non quærant ipsi res suas, nec quum regno inhiet frater ipsius, vel quum parens tam insulso & inconstanti ingenio sit, firmam sibi successionem duceret existere. Qui enim mulierculæ Græcę gratia fixam apud Persam circumuenisset legem, ei nequaquam fidendum esse maximarum rerum fœderibus staturum. Non perinde esse Ocho non assequi, atq; ipsi spoliari regno. Ochum enim quin beate viuat priuatus, neminem interpellaturum: ipsi regi renũtiato, regnare necesse esse, aut ne viuere quidem fore integrum. Nempe vbique obtinet fortasse Sophocleum illud,

Propera malorum suada promouet pedem.

Trita est enim & prona ad id quod volumus, via. Volunt autem plerique ob bonorum imperitiam & ignorationẽ, mala. Enimvero regni amplitudo,

A Οἰμώξεται μόνοι τούτων (εἶπεν) ὃς αὐ ἐμοὶ προσαγάγῃ τὰς χεῖρας. ἔδοξεν οὖν ἄγαμαι τοῖς παροῦσιν εἰ καὶ ἄλογικος. ὁ δὲ Κῦρος πυθεὶς ἐγέλασε, καὶ εἶπε πρὸς τὸν ἀγαγόντα τὰς γυναῖκας, Ἆρα ἤδη σύνοιδας ὅτι μοι μόνῳ ταύτῃ ἐλεύθεραν καὶ ἀδιάφθορον ἥκεις κομίζων; ἐκ δὲ πύτου προσεῖχεν ἀρξάμενος αὐτῇ, καὶ μάλιστα πασῶν ἔστερξε, καὶ σοφὴν προσηγόρευσεν. ἁλὼ δὲ Κύρου πεσόντος ἐν τῇ μάχῃ, καὶ διαρπαζομένου τὸ στρατοπέδου. ταύτην ὁ Δαρεῖος αἰτήσας, ἐμίασε τὸν πατέρα. δύσζηλα γὰρ τὰ βαρβαρικὰ δεινῶς πρὸς τὸ ἀκόλαστον, ὥστε μὴ μόνον τὸν προσ-

B ελθόντα καὶ ἁψάμενα παλλακῆς βασιλέως, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν πορείᾳ προσεξελθόντα καὶ διελάσαντα τὰς ἁμάξας ἐφ' αἷς κομίζονται, θανάτῳ κολάζεσθαι. καίτοι τῷ μὲν Ἀσπασίαν εἶχεν ἔρωτι ποιησάμενος γυναῖκα παρὰ τὸν νόμον· ἐξήκοντα δὲ καὶ τριακόσιαι παρετρέφοντο κάλλει διαφέρουσαι παλλακίδες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἰτηθεὶς ἐκείνῳ, ἐλεύθεραν ἔφησεν εἶναι καὶ λαμβάνειν ἐκέλευσε βουλομένῳ, ἄκουσαν δὲ μὴ βιάζεσθαι. μεταπεμφθείσης δ' τῆς Ἀσπασίας, καὶ παρ' ἐλπίδας τοῦ βασιλέως ἑλομένης τὸν Δαρεῖον, ἔδωκε μὲν, ὑπὸ ἀνάγκης τοῦ νόμου, δοὺς δὲ, ὀλίγον ὕστερον ἀ-

C φείλετο. τῆς δ' Ἀρτέμιδος τῆς ἐν Ἐκβατάνοις, ἣν Ἀνεῖτιν καλοῦσιν, ἱέρειαν ἔδειξεν αὐτὴν, ὅπως ἁγνὴ διάγῃ τ' ὑπόλοιπον βίον· οἰόμενος οὐ χαλεπὴν ἀλλὰ μετείδου τινὰ καὶ παιδιᾷ μεμιγμένην ταύτην λήψεσθαι δίκην τοῦ παιδός. ὁ δὲ ἐνέγκειν οὐ μετείων, εἴτ' ἔρωτι τῆς Ἀσπασίας προσεπαθὴς γεγενώς, εἴτε ὑβρίσθαι καὶ κεχλεύασθαι νομίζων ὑπὸ τοῦ παιδός. ἀμαθόμενος δὲ αὐτὸν οὕτως ἔχοντα Τιριβάζος, ἔτι μᾶλλον ἐξεθράχυνεν, ἐν τοῖς ἐκείνου συνδῶν τὰ καθ' αὑτόν. ἐν δὲ τοιαῦτα. πλείονων οὐσῶν βασιλεῖ θυγατέρων, ὡμολόγησε Φαρναβάζῳ μὲν Ἀπάμαν δώσειν γυναῖκα, Ῥοδογενοῦν δὲ Ὀρόντῃ, Τιριβάζῳ δὲ Ἀμηστρίν.

D καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἔδωκε, Τιριβάζου δὲ ἐνθυμήσατο, γήμας αὐτὸς τὸν Ἀμηστρίν. αὐτ' ἐκείνης δὲ τοῦ Τιριβάζου τὸν νεωτάτην Ἀτοσσαν ἐκύρησεν. ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτῃ ἐρασθεὶς ἔγημεν (ὡς εἴρηται) πολλάπασι δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν ὁ Τιριβάζος ἔσχεν· οὐδὲ ἄλλως χάριμος ὢν ὁ ἦθος, ἀλλ' ἀθύμαλος καὶ ἀδιάφορος. διὸ καὶ νῦν μὲν ἐπιμεραδὸν ὅμοια τοῖς πρόσθεν, νῦν δὲ προσκρούων καὶ σκληρυνόμενος, οὐδεμίαν ἔφερεν ἐμμελῆ μεταβολήν· ἀλλὰ καὶ τιμώμενος, ὑπὸ ἐπαχθὴς ὑπὸ χαυνότητος, καὶ τὸ κολουόμενον, οὐδὲ ταπεινὸν, οὐδὲ ἡσυχαῖον, ἀλλὰ τραχὺ καὶ ἀγέρωχον εἶχε. πῦρ

E οὖν ὅτι πῦρ ἐλύετο τοῦ νεανίσκου προσκείμενος ὁ Τιριβάζος ἀεὶ, καὶ λέγων ὡς οὐδὲν ὀνίνησιν ἡ κιταρὶς ἑστῶσα πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῖς ὑφ' αὐτῶν μὴ ζητοῦντας ὀρθοῦσθαι τοῖς πράγμασι. κάκιστον ἀβέλτερα φρονεῖν, τοῦ μὲν ἀδελφοῦ δι' τῆς γυναικωνίτιδος ἐνδυομένου τοῖς πράγμασι, τοῦ δὲ παρ' ὑπτος ἐμπληκτον ἦθος καὶ ἀβέβαιον ἔχοντος, οἴεται βέβαιον αὐτοῦ τὸν διαδοχὴν ὑπάρχειν. ὁ δ' Ἑλληνικοῦ χάριν γυναικὸς τὸν ἄθυρον ἐν Πέρσαις θυσάμενος νόμον, οὐδήπου πιστὸς ἐστὶ τοῖς πρὸς τὴν μεγίστων ὁμολογίας ἐμπεδώσειν. καὶ ταὐτὸ δὴ εἶναι τὸ μὴ τυγχάνειν Ὀχῳ, κἀκείνῳ τὸ στέρεσθαι τῆς βασιλείας.

F Ὄχον μὲν γὰρ οὐδένα κωλύσειν ἰδιώτην βίον μακαρίως, ἐκείνῳ δ' ἀποδεδειγμένῳ βασιλεῖ, βασιλεύειν ἀνάγκη, ἢ μηδὲ ζῆν, εἰ καθόλου μὲν οὐ νῦν τὸ Σοφόκλειον, Ταχεῖα πειθὼ τῶν κακῶν ὁδοιπορεῖ. λεία γάρ τις ἡ πορεία καὶ κατάντης ὅπῃ ὁ βουλόμενον. βάλλονται δ' οἱ πλεῖστοι τὰ φαῦλα δι' ἀπειρίαν τῶν καλῶν καὶ ἄγνοιαν. οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ μέγεθος τοῦ τῆς ἀρχῆς,

καὶ τὸ πρὸς τὸν Ὦχον τοῦ Δαρείου δέος ὑπόθεσιν τῷ Τιριβάζῳ παρέσχε. κυριωτάτη δ' ἁπάντων αἰτία ἡ τῆς Ἀσπασίας ἀφαίρεσις. ἐπέδωκεν οὖν ἑαυτὸν τῷ Τιριβάζῳ, καὶ πολλῶν ἤδη συνιστάντων, εὐνοῦχος ἐδήλωσε τῷ βασιλεῖ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὸν τόπον, εἰδὼς ἀκριβῶς, ὅτι νυκτὸς ἐγνώκασιν ἐν τῷ θαλάμῳ κατακείμενον ἀναιρεῖν αὐτὸν ἐπεισελθόντες. ἀκούσαντι δὲ τῷ Ἀρταξέρξῃ, καὶ τὸ παρεῖναι κίνδυνον τηλικοῦτον, ἀμελήσαντα τῆς διαβολῆς, δεινὸν ἐδόκει, καὶ τὸ πιστεύσαι μηδενὸς ἐλέγχου γενομένου, δεινότερον. ὅπως οὖν ἐποίει. τὸν μὲν εὐνοῦχον ἐκείνοις ἐκέλευσε παρεῖναι καὶ συγκαθεύδειν· αὐτὸς δὲ τοῦ θαλάμου τὸν ὄπισθεν τῆς κλίνης τοῖχον ἐκκόψας καὶ θυρώσας, κατεκάλυψεν αὐλαίᾳ τὰς θύρας ἐκτάσας τῆς ὥρας, καὶ φράσαντος τοῦ εὐνούχου τὸν καιρόν, ὅτι τῆς κλίνης ὑπέμεινε, καὶ οὐκ ἐξανέστη πρότερον ἢ τοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐρχομένου τὰ πρόσωπα κατιδεῖν, καὶ γνωρίσαι σαφῶς ἕκαστον. ὡς δὲ εἶδεν ἐπασμένους τὰ ἐγχειρίδια καὶ πρὸς φερομένους, ταχὺ τὴν αὐλαίαν ὑπολαβὼν ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἐντὸς οἴκημα, καὶ τὰς θύρας ἐπήρασε κράζων. ὀφθέντες γοῦν οἱ σφαγεῖς ὑπ' αὐτοῦ, πράξαντες δὲ μηδέν, ἀπεχώρουν φυγῇ θορὰ θυρῶν· καὶ τοὺς πρὸς τὸν Τιρίβαζον ἐκέλευσεν ἀπορρῆξαι, ὡς φανερὸς γεγενότας. οἱ μὲν ὖν ἄλλοι θορυβθέντες ἔφυγον· ὁ δὲ Τιρίβαζος συλλαμβανόμενος, πολλοὺς ἀπέκτεινε τοῦ βασιλέως δορυφόρων, καὶ μέγας ἀκοντίῳ πληγεὶς πόρρωθεν ἔπεσε. τῷ δὲ Δαρείῳ μετὰ τῶν τέκνων εἰσαχθέντι καθίσας τοὺς βασιλείους δικαστάς, οὐ παρὼν αὐτός, ἀλλ' ἑτέρων κατηγορησάντων, ἐκέλευσεν ὑπηρέτας τὴν ἑκάστου γραφαμένοις ἀπόφασιν ὡς αὐτὸν ἐπιμελεῖν κεῖν. ἀποφηναμένων δὲ πάντων ὁμοίως, καὶ καταγνόντων τοῦ Δαρείου θάνατον, οἱ μὲν ὑπηρέται συλλαβόντες αὐτὸν, εἰς οἴκημα πλησίον ἀπήγαγον· ὁ δὲ δήμιος κληθεὶς ἦκε μὲν ξυρὸν ἔχων ὡς τὰς κεφαλὰς ἀποτεμνοῦσι τοῦ κολαζομένων, ἰδὼν δὲ τὸν Δαρεῖον, ἐξεπλάγη, καὶ ἀνεχώρει πρὸς τὰς θύρας ἀποβλέπων, ὡς οὐ δυνησόμενος οὐδὲ τολμήσων αὐτόχειρ γενέσθαι βασιλέως. ἔξωθεν δὲ τοῦ δικαστῶν ἀπειλούντων καὶ διακελευομένων ἀναστρέψας, καὶ τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ δεξάμενος τὴν κόμην αὐτοῦ καὶ καταγαγὼν, ἀπέτεμε τῷ ξυρῷ τὴν τράχηλον. εἴσι δὲ φασι τὴν κρίσιν γενέσθαι βασιλέως αὐτοῦ παρόντος, τοῦ δὲ Δαρεῖον, ὡς κατελαμβάνετο τοῖς ἐλέγχοις, ὅτι σόμα πεσόντα, δεῖσθαι καὶ ἱκετεύειν. τὸν δὲ ὑπ' ὀργῆς ἀναστάντα καὶ παστάμενον τὸν ἀκινάκην, τύπτειν, ἕως ἀπέκτεινεν· εἶτα εἰς τὴν αὐλὴν παρελθόντα, τὸν ἥλιον προσκυνῆσαι καὶ εἰπεῖν, Εὐφραίνεσθε ἀπιόντες ὦ Πέρσαι, καὶ λέγετε τοῖς ἄλλοις ὅτι τοῖς ἄθεσμα καὶ παράνομα διανοηθεῖσιν ὁ μέγας Ὠρομάζης δίκην ὅτι τέθεικεν. ἡ μὲν ὖν ἐπιβουλὴ τοιοῦτον ἔσχε τέλος. ὁ δὲ Ὦχος ἤδη μὲν ἐν τοῖς ἐλπίσι λαμπρός, ὑπὸ δ' Ἀτόσης ἐπαιρόμενος, ἐπὶ δὲ ἐφοβεῖτο τοῦ μὲν γνησίου τὸν ὑπόλοιπον Ἀριάσπην, τοῦ δὲ νόθου Ἀρσάμην. ὁ μὲν δὴ Ἀριάσπης, οὐ διὰ τὸ πρεσβύτερος εἶναι τοῦ Ὦχου, πρᾶος δὲ καὶ ἁπλοῦς καὶ φιλάνθρωπος. ἠξίουν τὸ βασιλεύειν ὑπὸ τοῦ Περσῶν· ὁ δὲ Ἀρσάμης καὶ νοῦν ἔχειν ἐδόκει, καὶ μάλιστα τοῦ πατρὸς φιλῆς ὤν, οὐκ ἐλάνθανε τὸν Ὦχον. ὅπερ βουλεύων οὖν ἀμφοτέρους, καὶ δολερὸς ὢν ὁμοῦ καὶ φονικὸς, ἐχρήσατο τῇ μὲν ὠμότητι τοῦ φύσεως πρὸς τὸν Ἀρσάμην, τῇ δὲ κακουργίᾳ καὶ δεινότητι πρὸς τὸν Ἀριάσπην. ὑπέπεμψεν γὰρ πρὸς αὐτὸν εὐνοῦχος καὶ φίλους βασιλέως, ἀπειλάς τινας ἀεὶ καὶ λόγους φοβερὰς ἀπαγγέλλοντας, ὡς τοῦ πατρὸς ἐγνωκότος ἀποκτεινύναι αὐτὸν ὠμῶς καὶ ἐφυβρίστως. οἱ δὲ ταῦτα καθ' ἡμέραν ἐκφέρειν δοκοῦντες ὡς ἀπόρρητα, καὶ τὰ μὲν μέλλειν, τὰ δὲ ὅσον οὔπω πράττειν βασιλέα λέγοντες,

A & formido de Ocho Darii materiam dedit Tiribazo. Nec venus fuit vnde quaq; insos Aspasiæ ablatio. Tiribazo ergo totũ sede dit. Vbi frequentes iã coniuratunt, consiliũ detexit regi eunuchus, qui etiam rationẽ rei gerendæ exacte cognouerat: sta tuisse eos nocte in thalamum regis irrumpere, & obtruncare quiescentẽ. Audienti hæc cõtemnere tantum periculum, & delationẽ negligere, graue videbatur Artoxerxi: credere vero nullo intercedẽte indicio, grauius. Quare sic facit: Eunucho imperat vt se adiungat adhæreatq; illis: ipse cubiculi parietẽ pone lectum excindit, aperitq; in eo

B ianuam, quam tapetibus velat. Instante hora, atq; indicato per eunuchum tempore, remansit rex in lecto, neque ante exurrexit quam ipsa ingressorum inspexisset ora, atq; vnumquemque exacte cognouisset. vt districtis gladiis vidit eos irrumpentes, remouit propere aulæam, atque in cubiculum interius coniecit se, foresque cum clamore illisit. Percussores igitur quum ab eo conspecti essent, re infecta eiecerunt se ianua: Tiribazo, quod compertus esset, suaserunt vt reciperet se, cæteri diuersi fugam arripuere. Tiribazus, dum

C comprehẽditur, multos interfecit regis satellites. Ipse ægre tandem iaculo eminus ictus cecidit. At Dario cum liberis attracto regios iudices tulit. Quia vero noluit interesse ipse, sed alios accusatores apposuit, præcepit scribis vt cuiusq; sententiã scriberent, & ad se referrent. Vt vna sententia Darium omnes capitis damnauerunt, ministri correptum in propinquum carcerẽ deduxere. Quo carnifex accitus venit cum nouacula, qua sontium capita decidunt. Qui vt Darium conspexit,

D obstupefactus recessit ianuam respectans, quasi non posset neque sustineret homicida esse regis. Cæterum iudicibus foris minitantib. ei & præcipientibus, reuersus, coma eius altera manu arrepta, in terram prostrato ceruicem nouacula dempsit. Aliqui factum rege præsente asserunt iudicium, ac Darium, vt probationibus conuictus fuit, in faciem se abiecisse, supplicemq; orasse regem: illum vero infensum surrexisse, strictoq; acinace eum percussisse, quousq; expirauit: inde progressum in aulam solẽ adorasse, ac dixisse, Abite læti Persæ, aliisq; nuntiate magnum Oromazẽ de iis quæ nefanda & detestabilia conceperant, repetiuisse pœnas. Hunc exitũ coniuratio habuit. Erat iã Ochus spe celsus, quẽ erigebat Atossa. cęterum

E metuebat adhuc ex iustis regis filiis reliquũ Ariaspẽ, & ex cõcubinis natorũ Arsamẽ. Ariaspes, non quia ętatis prærogatiua superabat Ochũ, sed ob mansuetudinẽ & candorẽ & humanitatem rex à Persis flagitabatur: Arsames vero habebatur cordatus, eumq; patrẽ habere in oculis nõ erat clam Ochũ. Itaq; vtrunq; insidiis appetens, qui subdolus iuxta & sanguinarius esset, ingenii crudelitate in Arsamẽ, dolo & versutia vsus est in Ariaspẽ. Submisit ad hũc regis eunuchos & amicos, qui assidue minas aliquas patris & sæua dicta ei afferrent, ac

F statutum illi esse crudeliter & contumeliose ipsum necare. Qui quum hæc in dies indicare ei pro arcanis viderentur, ac partim deinceps, partim iamiam id exponerent regem patraturum,

ita hominem perculere, in tantamque trepidationem, consternationem, & desperationem coniecerunt, vt veneno lethali parato & hausto vitam deponeret. Intellecta rex mortis eius ratione, defleuit illum & causam suspectauit, sed quia per senectutem excutere eam & quærere nequiuit, magis magisq; amplexus est Arsamem, nec obscure tulit ei imprimis fidere, atque omnia in sinu eius deponere. Vnde Ochus non protraxit rem, sed subornauit filium Tiribazi Harpatem. Hoc administro illum interemit. Erat iam tum ob exactam ætatem Artoxerxes in mortem præceps, vt paruo momento esset ad id opus, atq; hac Arsamis clade oppressus ne paulisper quidem durauit, verum ilico luctu & mœrore extinctus est anno ætatis quarto & nonagesimo, regni sexagesimo secundo. Clemens habitus est & popularium amans, præcipue ob filium Ochum, qui sæuitia & atrocitate omnes superauit.

A ὅπως ἐξέπληξαν τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοσαύτην ἐνέβαλον πτοίαν αὐτῷ καὶ ταραχὴν καὶ δυσθυμίαν εἰς τοὺς λογισμούς, ὥστε φαρμακὸν σκευάσαντα τὸν θανασίμων καὶ πίοντα, τὸν βίον ἀπαλλαγῆναι. πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν τρόπον τοῦ τελευτῆς, ἐκεῖνον μὲν ἀπέκλαυσε, τὸν δὲ αἰτίαν ὑπωπτεύεν· ἐλέγχειν δὲ καὶ ζητεῖν ἐξαδυνατῶν διὰ τὸ γῆρας, ἐπὶ μᾶλλον ἠσπάζετο τὸν Ἀρσάμην, καὶ δῆλος ἦν μάλιστα πιστεύων ἐκείνῳ καὶ παρρησιαζόμενος. ὅλην οἱ τοῦτο τὸν Ὦχον οὐκ ἀνεβάλετο τὸν τρόπον, ἀλλ' Ἁρπάτην υἱὸν Τιριβάζου ὑποδησκευάσαντες, ἀπεκτειναν δι' ἐκείνου τὸν ἄνθρωπον. ἐν μὲν οὖν τῷ παρόντι μικρᾶς ὁ Ἀρταξέρξης διὰ τὸ γῆρας ἤδη ποτὲ πρὸς πεσόντος αὐτῷ τοῦτο τὸν Ἀρσάμην πάθους, τοῦδε ὀλίγον ἀντέχειν, ἀλλ' ὀλίγῳ ὑπὸ λύπης καὶ δυσθυμίας ἀπεσβέσθη, βιώσας μὲν ἐνενήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δὲ δύο καὶ ἑξήκοντα δόξας δὲ πρᾶος εἶ καὶ φιλυπήκοος, διὰ χῆκισα διὰ τὸν υἱὸν Ὦχον, ὠμότητι καὶ μιαιφονίᾳ πάντας ὑπερβαλόμενον.

PLVTARCHI ARATVS.

Etvs Prouerbium, Polycrate, veritus, meo iudicio, dictũ inauspicatũ philosophus Chrysippus, non vti erat, sed vt ipse probabat, scripsit,

Quis patrem laudet, bene felices nisi nati?

Hunc coarguens Dionysodorus Trœzenius, verum reponit, quod sic habet,

Quis patrem laudet, non felices nisi nati?

Ac demonstrat iis qui per se illaudati sunt, vestiunt autem se maiorum quorundam virtutibus, insolescuntq; illorũ laudibus, hoc obstrui prouerbio os. At cui sponte generosa ex maioribus indoles dedit, vt ait Pindarus, sicut tibi, vt ad præclarissimum domesticorum exemplorum vitam componat: huic felicitas sit meminisse præstantissimorũ auorum suorum, audienti semper de iis aliquid & referenti. Neq; peculiaris hic penuria decoris ex alienis laudibus aucupatur gloriam, sed sua cum illorum copulans, tanquam stirpis & vitæ duces celebrat. Vnde ego quoq; ciuis tui & proaui vitam Arati, quem neq; tua propria laude neq; autoritate deformas, tibi conscriptam mitto: non quin omnium diligentissima tibi cura ab initio fuerit illius res gestas cognoscere, sed vt filii tui Polycrates & Pythocles in exemplis adolescant domesticis, partim audiendo partim legendo quæ æmulari illos decet. Est enim sibi placentis, non virtutum amantis, omnium se semper ducere præstantissimum. Sicyoniorum ciuitas, vt primum ex sincero & Dorico optimatium principatu, sicut confuso concentu, in seditiones & concionatorũ ambitiones impegit, non destitit ægrotare & tumultuari tyrannũ ex tyranno mutãs, quoad interfecto Cleone principes Timoclidã & Cliniã legere, viros in primis inter ciues claros & autoritate pollentes. Quũ iam videretur aliquatenus composita resp.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΑΡΑΤΟΣ.

ΑΡΟΙΜΙΑΝ τινὰ παλαιὰν, ὦ Πολύκρατες, δείσας μοι δοκεῖ τὸ δύσφημον αὐτῆς ὁ φιλόσοφος Χρύσιππος, οὐχ ὃν ἔχει τρόπον, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ᾤετο βέλτιον εἶναι, διαπιστεῖ, Τίς πατὴρ αἰνήσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί; Διονυσόδωρος δὲ ὁ Τροιζήνιος, ἐλέγχων αὐτὸν, ἀντεκτίθησι τὸν ἀληθινὸν, ὅπως ἔχουσαν, Τίς πατὴρ αἰνήσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί; καὶ φησι τοὺς ἀφ' αὐτῶν τοῦδενὸς ἀξίους ὄντας, ὑποδυομένους τοῖς τῶν πάνυ ἀρετῇ καὶ πλεονάζοντας ἐν τοῖς ἐκείνων ἐπαίνοις, ὑπὸ τὴν παροιμίας ὑπεισερχόμενοι. Ἀλλ' ὥς γε φύσει τὸ γενναῖον ὑπορρέπει ἐκ πατέρων, κατὰ Πίνδαρον (ὥσπερ σοὶ τοῦτο τὸ κάλλιστον ἀφομοιοῦν τὴν οἰκεῖαν τοῦ παραδείγματος τὸν βίον) εὔδαιμον αὐτὸν εἶναι τὸ μεμνῆσθαι τῶν ἀπὸ γένους ἀρίστων, ἀκούοντας τοῦ αὐτῶν ἀεί τι καὶ λέγοντας. οὐ γὰρ ἰδίων ἀπορία καλῶν ἐξαρτῶσιν ἀλλοτρίων ἐπαίνων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τοῖς ἐκείνων τὰ οἰκεῖα συνάπτοντες, ὡς καὶ τοῖς γένεσι καὶ τοῦ βίου καθηγεμόνας εὐφημοῦσι. διὸ κἀγὼ τὸν Ἀράτου σοῦ πολίτου καὶ τοῦ πάτου βίον, οὔτε τῇ δόξῃ τῇ σοῦ σαυτοῦ, οὔτε τῇ δυνάμει καταμιγνύεις, ἀπέστελλά σοι συγγραφόμενος· οὐχ ὡς οὐχὶ πάντων ἀκριβέστατά σοι μεμέληκεν ἐξ ἀρχῆς ἐπίστασθαι τὰς ἐκείνου πράξεις, ἀλλ' ὅπως οἱ παῖδές σου Πολυκράτης καὶ Πυθοκλῆς οἰκείοις τοῖς παραδείγμασιν ἐνδέφωνται, τὰ μὲν, ἀκούοντες, τὰ δὲ, ἀναγινώσκοντες ἅπερ ἀξίως μιμεῖσθαι τοῦτο πρέπει. φιλαύτου γὰρ ἀνδρὸς, οὐ φιλοκάλου, πάντως ἀεὶ βέλτιστον ἡγεῖσθαι.

Ἡ Σικυωνίων πόλις, ἐπεὶ τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἀκράτου καὶ Δωρικῆς ἀριστοκρατίας, ὥσπερ ἁρμονίας συγχυθείσης, εἰς στάσεις ἐνέπεσε καὶ φιλοτιμίας δημαγωγῶν, οὐκ ἐπαύσατο νοσοῦσα καὶ παραπολλυμένη, καὶ τύραννον ἐκ τυράννου μεταβάλλουσα· μέχρις οὗ Κλέωνος ἀναιρεθέντος, εἵλοντο Τιμοκλείδου ἄρχοντα καὶ Κλεινίου, ἄνδρας ἐνδόξους τὰ μάλιστα καὶ ἐν δυνάμει τῶν πολιτῶν ὄντας. ἤδη δέ τινα τῆς πολιτείας κατάστασιν ἔχει δοκούσης,

Τιμοκλείδας μὲν ἀπέθανεν, Ἀβαντίδας δὲ ὁ Πασέου τυραννίδα περιάπτων ἑαυτῷ, τὸν Κλεινίαν ἀπέκτεινε· καὶ τῶν φίλων καὶ οἰκείων τοὺς μὲν ἐξέβαλε, τοὺς δὲ ἀνεῖλεν. ἐζήτει δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπολέσαι Ἄρατον, ἑπτάετη καταλελειμμένον. ἐν δὲ τῇ περὶ τὴν οἰκίαν ταραχῇ συνεκπεσὼν τοῖς φεύγουσιν ὁ παῖς, καὶ πλανώμενος ἐν τῇ πόλει περίφοβος καὶ ἀβοήθητος, κατὰ τύχην ἔλαθεν εἰς οἰκίαν παρελθὼν γυναικός, ἀδελφῆς μὲν Ἀβαντίδου, Προφάντῳ δὲ τῷ Κλεινίου ἀδελφῷ γεγαμημένης, ὄνομα Σωσοῦς. αὕτη δὲ καὶ θῆλυς οὖσα γενναία, καὶ συνθείᾳ τινὶ θείᾳ παιδίον οἰομένη καταπεφευγέναι πρὸς αὐτὴν, ἀπέκρυψεν ἔνδον, εἶτα νυκτὸς εἰς Ἄργος ἐξέπεμψεν. οὕτω δὲ ἐκκλαπέντι τῷ Ἀράτῳ καὶ διαφυγόντι τὸν κίνδυνον, ἐκ θυμοῦ μὲν ἐνεφύετο καὶ συνηύξετο θρασὺν καὶ διάπυρον μῖσος πρὸς τοὺς τυράννους· τρεφόμενος δὲ πρὸς τοῖς ἐν Ἄργει ξένοις καὶ φίλοις πατρῴοις ἐλευθερίως, καὶ σῶμα βλαστάνον ὁρᾶν εἰς εὐεξίαν καὶ μέγεθος, ἐπέδωκεν ἑαυτὸν ἀσκήσει τῇ περὶ παλαίστραν. ὥστε καὶ πένταθλον ἀγωνίσασθαι, καὶ στεφάνων τυχεῖν. ἐπιφαίνεται δ' ἀμέλει καὶ τοῖς εἰκόσιν ἀθλητική τις ἰδέα, καὶ θρασὺν τοῦ προσώπου καὶ βασιλικὸν οὐ πάντα πάσιν ἀρνεῖται τὴν ἀδηφαγίαν καὶ θρασύν. ὅθεν ἐνδεέστερον ἴσως ἢ πολιτικῷ προσῆκον τῷ ἀνδρὶ, περὶ τὸν λόγον ἐσπούδασε. καίτοι γεγενέναι κομψότερος εἰπεῖν ἢ δοκεῖν τισιν, ἐκ τῶν ὑπομνημάτων κρίνουσιν, ἃ παρέργως καὶ ὑπὸ χεῖρα διὰ τῶν ἐπιτυχόντων ὀνομάτων ἀμιλλησάμενος κατέλιπε. χρόνῳ δ' ὕστερον Ἀβαντίδαν μὲν οἱ περὶ Δεινίαν καὶ Ἀρεισοτέλη τὸν διαλεκτικὸν, εἰωθότα τοῖς λόγοις αὐτῶν καὶ ἀγορᾶν σχολάζοντων ἑκάστοτε παρεῖναι καὶ συμφιλονεικεῖν, ἐμβαλόντες εἰς τοιαύτην διατριβὴν, καὶ κατασκευάσαντες ἐπιβουλὴν, ἀνεῖλον. Πασίαν δ' τὸν Ἀβαντίδου πατέρα τὸν δεξιὸν ὑπολαβόντα, Νικοκλῆς δολοφονήσας, ἑαυτὸν ἀνέδειξε τύραννον. τοῦτον ἐμφερέστατον λέγουσι τὸν ὄψιν Περσαίῳ τῷ Κυψέλου γενέσθαι· κατὰ δὲ Ἀλκμαίωνι μὲν τῷ Ἀμφιάρεω, τὸν Πέρσην Ὀρόντην, Ἕκτορι δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον νεανίσκον, ὃν ἱστορεῖ Μυρσίλος ὑπὸ πλήθους τῶν θεωμένων, ὡς τοῦτο ἔγνωσαν, κατατηφθῆναι. τοῦ δὲ Νικοκλέους τέσσαρας μῆνας τυραννοῦντος, ἐν οἷς πολλὰ κακὰ τὴν πόλιν ἐργασάμενος, ἐκινδύνευεν ὑπὸ Αἰτωλῶν ἐπιβουλευόμενος αὐτὴν ἀποβαλεῖν, ἤδη μειράκιον ὁ Ἄρατος ὤν, ἀξίωμα λαμπρὸν εἶχε, δι' εὐγένειαν καὶ φρόνημα, ὃ διέφαινεν οὐ μικρὸν οὐδὲ ἀργὸν, ἐμβριθὲς καὶ παρ' ἡλικίαν, ἀσφαλεστέρᾳ γνώμῃ κεκραμένον. ὅθεν οἵ τε φυγάδες μάλιστα τὸν νοῦν ἐκείνῳ προσεῖχον, ὅ, τε Νικοκλῆς οὐκ ἠμέλει τὴν πρᾶξιν. ἀλλ' ἀδήλως ἀπιθεώρει καὶ παρεφύλαττεν αὐτοῦ τὴν ὁρμήν· τόλμημα μὲν οὐδὲν τηλικοῦτον δεδιώς, οὐδὲ ἔργον οὐδὲν οὕτω παρακεκινδυνευμένον· ὑποπτεύων δὲ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτὸν διαλέγεσθαι φίλοις καὶ ξένοις πατρῴοις. καὶ γὰρ ἀληθῶς ὁ Ἄρατος ἐπεχείρησε τὴν ὁδὸν ἐκείνῳ βαδίζειν. ὡς δ' Ἀντίγονος μὲν ὑπεριδόμενος ἠμέλει, καὶ παρῆκε τὴν χρόνον, αἱ δ' ἀπ' Αἰγύπτου καὶ παρὰ Πτολεμαίου μακραὶ ἦσαν ἐλπίδες, ἔγνω δ' αὐτὸς καταλύειν τὸν τύραννον. πρὸς τοῖς δὲ κοινοῦται τὴν γνώμην, Ἀρεισταίχῳ καὶ Ἐκδήλῳ. τούτων ὁ μὲν, Σικυώνος ἐκ φυγάς, ὁ δ' Ἐκδηλος, Ἀρκὰς ἐκ Μεγάλης πόλεως, ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ πρακτικὸς, Ἀρκεσιλάου τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ γεγενῶς ἐν ἄστει σπουδῆς.

A Timoclidas fato functus est. Abantidas vero Pasea filius tyrannidem affectans obtruncauit Cliniam, amicosque eius & familiares partim in exilium egit, partim contrucidauit. Quæsiuit etiam filium eius septennem relictum de medio tollere Aratum. Cæterum in domestico tumultu vna cum fugientibus puer elapsus, palansque per vrbem trepidus & auxilio destitutus, forte fortuna in domum clam recepit se mulieris quæ Abantidæ soror erat, Prophanto Cliniæ fratri nupta, nomine Soso. Hæc, quod animo esset generosa, diuina sorte puerum existimans ad se confugisse, domi eum abscondit, mox clam noctu dimisit Ar-
B gos. Ira Arato, quum furtim fuisset ereptus, & deflexisset periculum, statim ingenitum est & cum eo adoleuit feruidum odium & ardens tyrannorum. Quum ingenue educaretur Argis in hospitum & amicorum paternorum contubernio, corpusque insurgere in bonum habitum & proceritatem videret, ad meditationem contulit se palæstræ. Itaque quinquertionem certauit, coronasque obtinuit. Elucet nimirum & in simulacris eius figura athletica, vultusque grauis & maiestatis plenus non diffitetur athleticam voracitatem
C & ligonem. Vnde minus forsitan quam in viro in rep. versaturo requirebatur, ad dicendum incubuit, licet festiuiorem in dicendo eum fuisse, quã quibusdam videretur, iudicant ex commentariis quos obiter & in transcursu verbis obuiis properans reliquit. Post Dinias & Aristoteles dialecticus Abantidam solitum, quum disputationibus vacarent in foro, semper esse præsto, eorumque se immiscere concertationibus, vbi in id studii coniecerunt eum, structis insidiis interfecere. Pasea autem Abantidæ patre, postquam ei in dominatum successit, dolo peremptio, inuasit tyrannidem
D Nicocles. Hunc germanissimum facie Periandro Cypseli autumant fuisse, vt Alcmæoni Amphiarai Orontem Persem, Hectori adolescentem Lacedæmonium, quem tradit Myrsilus ab spectantium caterua fuisse, vbi id intellexerunt, obtritum. Vbi tyrannidem Nicocles tenuit menses quatuor, quibus afflictam ab se grauiter pene amisit per Ætolorum insidias vrbem: iam adoleuerat Aratus, ingentique existimatione ex nobilitate erat, & spiritibus qui effulgebant, non exiguis neque ignauis, sed qui solidi ac supra ætatem securioribus fulti consiliis essent. Vnde exules imprimis in illum coniiciebant oculos: neque Nicocles ea quæ
E ageret, negligebat, verum speculabatur, & obseruabat secreto conatus eius, non ille quidem quo vllum facinus vereretur tale, actumve aut cœptum tam audax: sed quod eius cum regibus amicis atque hospitibus paternis colloquia haberet suspecta. Etenim Aratus reuera illam instituerat viam. Cæterum quia negligebant & corrumpebant promissa Antigoni tempus, spes vero ab Ægypto & Ptolemæo longinqua erat: statuit tyrannum per se opprimere. Consilium cum Aristomacho & Ecdelo primis consociat. Horum superior, exul Sicyonius erat: Ecdelus, Arcas Mega-
F lopolitanus, philosophus & impiger, Arcesilai Academici quondam Athenis auditor. Quibus alacriter rem cõprobantibus, conuenit cæteros exules: quorũ pauci deserere eam spem erubescentes,

δεξαμένων δὲ τούτων πρόθυμος, διελέγετο τοῖς ἄλλοις φυγάσιν, ὧν ὀλίγοι μὲν αἰσχυνθέντες ἐγκαταλιπεῖν τὴν ἐλπίδα,

locios se præbuere cœptorum: magna vero pars Aratum etiam vt rerum imperitia ferocientem, annisi sunt retrahere. Dum deliberat sedem aliquam in agro Sicyonio occupare, ex cuius præsidio bellum moueat tyranno: ecce ciuis Sicyonius effracto carcere Argos venit. Erat hic vnius exulum Xenoclis frater. Hic ad Aratum à Xenocle adductus muri locum demonstrat, quo transenso ipse euaserat, intus pene planum esse, nec multo terra editiorem, saxosæ regioni & excelsæ cohærentem: externum autem fastigium scalis non perinde arduum superatu. Quæ vt intellexit Aratus, mittit cum Xenocle ad murum explorandum duos ex seruis suis, Seutham & Technona, certus, si res facultatem haberet, clam vnoque periculo propere omnem aleam iacere potius, quam diuturno bello & aperto Marte congredi priuatus cum tyranno. Vt Xenocles cum seruis reuersus, inita muri mensura, naturam renuntiauit loci non inaccessam nec asperam, sed latere in aggrediendo id operosum esse asseruit propter hortulani cuiuspiam catellos, paruos quidem, verum mire pugnaces implacabilesque: extemplo suscepit negotium. Arma autem vsitatum erat parare, quod omnes vere tunc furtiuis in se mutuo excursionibus vterentur. Scalas vero Euphranor mechanicus fecit: quod detraheret ei omnem suspicionem artificium. nam erat hic quoq; exul Sicyonius. Viros ei amici, quos habebat Argis, singuli ex paucis denos præbuere. insuper de seruis suis triginta armauit. Adhæc opera Xenophili principis grassatorum conduxit paruam militum manum. apud quos dissipatus sermo est expeditionem suscipi in fines Sicyonios ad diripiendum equas regias. Vulgus diuersis itineribus in Polygnoti turrim præmissi, atque ibi iussi operiri. Caphesias quoq; expeditus cum quatuor aliis præmissus est. His iniunctum vt sub tenebras pergerent ad hortulanum, viatores se esse ferentes: quo quum diuertissent, ipsum includerent cum canibus. (neq; enim alius transitus patebat) Scalæ solutiles erant. Has in Achanas (*genus mensuræ est frumentariæ apud Persas & cistæ etiam*) coniectas contectasq; in plaustris præmisere. Inter hæc quum speculatores aliquot Argis Nicoclis comparerent & circumcursitare tecte dicerentur, atq; asseruare Aratum: orta luce progressus & ostendens se cum amicis in foro deambulauit. Hinc vnctus in gymnasio, abductis ex palæstra nonnullis adolescentibus qui potare secum & feriari solebant, domum est digressus. Mox conspecti sunt serui eius per forum, hic coronas ferẽs, ille emens faces, alius cum mulierculis in conuiuio psallere & tibia canere solitis colloquens. Hęc quum exploratores omnia contemplarentur, ludificati sunt, atq; inter se cachinnantes dixerũt nihil meticulosius tyranno esse: quando ẽt Nicocles tanta succinctus vrbe & virib. adolescentẽ paueat in delicias & cõpotationes diurnas exilii viaticum effundentẽ, Atq; illi hoc modo circumscripti discessere. At Aratus protinus à prandio egressus, ac cum militibus ad Polygnoti turrim coniunctus, mouit in Nemeam, vbi cœpta sua detexit multitudini. Primũ promissis eos onerat & cohortatur,

A μετεῖχον τῶν πραττομένων· οἱ δὲ πολλοὶ καὶ τὸν Ἄρατον ἐπειρῶντο καταλυέειν, ὡς ἀπειρία, πραγμάτων θρασυνόμενον. βουλευομένου δὲ αὐτοῦ χωρίον τι τῆς Σικυωνίας καταλαβεῖν, ὅθεν ὡρμημένος ἀναπολεμήσει πρὸς τὸν τύραννον, ἧκεν εἰς Ἄργος αἰὴρ Σικυώνιος ἐκ τῆς εἱρκτῆς ἀποδεδρακώς, (ἦν δὲ τῶν φυγάδων ἑνὸς Ξενοκλέους ἀδελφός) καὶ τῷ Ἀράτῳ προσαγθεὶς ὑπὸ τοῦ Ξενοκλέους, ἔλεγε τοῦ τείχους καθ' ὃν ὑπῆλθε αὐτὸς ἐσώθη τόπον, εἰ τὸ μὲν ὀλίγου δεῖν ὀπίπεδον εἶναι, πρὸς πετρώτα χωρίοις πεζώδεσι καὶ ὑψηλοῖς, τὸ δὲ ἔξωθεν ὕψος ὑπὸ κλι-
B μάκων οὐ πάνυ ἀνέφικτον. ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Ἄρατος, ἐκπέμπει μετὰ τοῦ Ξενοκλέους οἰκέτας ἰδίους δύο, Σεύθων τε καὶ Τέχνωνα, κατασκεψομένους τὸ τεῖχος· ἐγνωκώς, εἰ δυνάιτο κρύφα καὶ πρὸς ἕνα κίνδυνον, ὀξέως τὸ πᾶν ἀναρρίψαι μᾶλλον, ἢ μακρῷ πολέμῳ καὶ φανερῇς ἀγῶσιν ἰδιώτης ἀντικαθίσταθαι πρὸς τύραννον. ὡς δ' ἐπανῆλθον οἱ περὶ τὸν Ξενοκλέα, τοῦ μὲν τείχους εἰληφότες μέτρα, καὶ τοῦ τόπου τὴν φύσιν ἀπαγγέλλοντες ὄχι ἄβατον οὐδὲ χαλεπὴν, τὸ δ' λαθεῖν προσελθόντας, ἐργώδες εἶ) φάσκοντες, ὑπὸ κηπουροῦ τινος κυναρίων μικρῶν μὲν, ἐκ τό-
C πων δὲ μαχίμων καὶ ἀπαρηγορήτων· αὐτὸς ἐνίσατο τὴν πρᾶξιν. ἡ μὲν οὖν τῶν ὅπλων παρασκευὴ σπουδῆς ἕνεκα, πάνυ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τότε κλωπείαις χρωμένων καὶ καταδρομαῖς ἐπ' ἀλλήλους· τὰς δὲ κλίμακας Εὐφρανωρ ὁ μηχανοποιὸς ἀναφανδὸν ἐπήξατο, τῆς τέχνης αὐτῷ τὸ ἀνύποπτον διδούσης, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἦν τῶν φυγάδων. ἄνδρας δὲ αὐτῷ τῶν μὲν ἐν Ἄργει φίλων ἕκαστος ἐξ ὀλίγων δέκα παρέχει, αὐτὸς δὲ τῶν ἰδίων οἰκετῶν τριάκοντα καθώπλισεν, ἐμισθώσατο δὲ καὶ παρά τινος Ξενοφίλου τῶν ἀρχιλωπῶν οὐ πολλοὺς τραπεζίτας· οἷς διεδόθη λόγος ὡς ὑπὲ
D τὰς ἵππους τὰς βασιλικὰς εἰς τὴν Σικυωνίαν ἔξοδος ἔσοιτο. καὶ προεπέμφθησαν οἱ πολλοὶ πορεύδες ὑπὲ τὸν Πολυγνώτου πύργον, ἐκεῖ κελευσθέντες προμεῖναι. προεπέμφθη δὲ καὶ Καφησίας ὑπ' αὐτὸ μὲν τεσσάρων ἄλλων ἄζωνος, οἷς ἔδει πρὸς τὸν κηπουρὸν ἀφικέσθαι σκοταίοις, φάσκοντας ὁδοιπόροις εἶναι, καὶ κατακλισαμένοις αὐτόν τε συγκλεῖσαι καὶ τοὺς κύνας, (οὐ γὰρ ἦν ἄλλη παρελθεῖν) τὰς δὲ κλίμακας ἀναλυτὰς οὔσας ἐμβαλόντες εἰς ἀγκύρας, καὶ καταλύψαντες ἐφ' ἁμαξῶν προαπέστειλαν. ἐν τούτῳ δ' καταστάντων τινῶν ἐν Ἄργει τοῦ Νικοκλέους φανέντων, καὶ πειρω-
E μένων λεγομένων ἀδήλως καὶ παρὰ φυλάττειν τὸν Ἄρατον, ἅμ' ἡμέρᾳ προσελθὼν καὶ φανερὸς ὢν ἐν ἀγορᾷ διέτριβε μετὰ τῶν φίλων. εἶτ' ἀλειψάμενος ἐν τῷ γυμνασίῳ, καὶ παραλαβόν τινας ἐκ τῆς παλαίστρας τῶν εἰωθότων πίνειν καὶ ῥαθυμεῖν μεθ' αὐτοῦ νεανίσκων, ἀπῆρεν οἴκαδε· καὶ μετὰ μικρὸν ἐωρᾶτο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ δι' ἀγορᾶς ὁ μὲν στεφάνους φέρων, ὁ δὲ, λαμπάδας ὠνούμενος, ὁ δὲ, τοῖς εἰθισμένοις παρὰ πότον ψάλλειν καὶ αὐλεῖν γυναίοις παραλεγόμενος. ταῦτα δὲ οἱ κατάσκοποι πάντα ὁρῶντες ἐξηπατήθητο, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀναγελῶντες, ἔλεγον, Οὐδὲν ἦν τυράννου δειλότερον, εἰ καὶ Νικοκλῆς τηλικαύτην πόλιν ἔχων καὶ τοσαύτην δύ-
F ναμιν, ὀρρωδεῖ μειράκιον εἰς ἡδονὰς καὶ πότους μεθημερινοὺς τὰ τῆς φυγῆς ἐρόμενον. οἱ μὲν οὖν οὕτω παραλογισθέντες ἀπηλλάγησαν. ὁ δ' Ἄρατος αὐθὺς μὲν ἄειρον ἐξελθὼν καὶ συνάψας πρὸς τὸν Πολυγνώτου πύργον τοῖς τραπεζίταις, εἰς Νεμέαν προῆγε, ὅπου τὴν πρᾶξιν ἐξέφηνε τοῖς πολλοῖς. ὁ δ' πρῶτον ὑποσχέσεις τε καὶ παρακλήσεις ἐποιήσατο, καὶ συνθήματα παραδοὺς,

Ἀπόλλωνα ὑωρδίξιον προσῆλθ' ὑπὲρ τὴν πόλιν, συμμέτρως τῇ περιφορᾷ τῆς σελήνης ὑπιπαχύων, καὶ πάλιν ἀνιεὶς εἰς τὴν πορείαν, ὥστε τῷ μὴν φωτὶ χρῆσθαι κατ' ὁδὸν, ἤδη δὲ δυομένης περὶ τὸν κῆπον εἶναι πλησίον τοῦ τείχους. ἐνταῦθα Καφισίας ἀπήντησεν αὐτῷ, τῶν μὴν κυναείων οὐ κρατήσας· (ἔφθη γὰρ ἀποπηδήσαντα.) τὸν δὲ κῆπουρὸν ἐγκεκλεικώς. ἀθύμοις δὲ τοῖς πλείοσι θορυβοῦσι, καὶ κελεύοντας ἀπαλλάττεσθαι, παρεθάρρυνεν ὁ Ἄρατος, ὡς ἀπάξων, εἰ οἱ κύνες ἄγαν ἐνοχλοῖεν αὐτοῖς. ἅμα δὲ τοὺς τὰς κλίμακας φέροντας προπέμψας (ὧν Ἐκδηλος ἡγεῖτο καὶ Μνασίθεος) αὐτὸς ἐπηκολούθει βραδέως, ἤδη τῶν κυναείων ἐντόνως ὑλακτούντων καὶ συμπροσβαλλόντων τοῖς περὶ τὸν Ἐκδηλον. ὁ μὲν ἀλλὰ σιωπῇ μιξαί τε τῷ τείχει, καὶ προσκρεῖσαν τὰς κλίμακας ἀσφαλῶς. ἀναβαινόντων δὲ τῶν πρώτων, ὁ τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν παραδιδοὺς ἐφώδει κώδωνι, καὶ φῶτα πολλὰ καὶ θόρυβος ἦν τῶν ὑπιπορευομένων, οἱ δὲ, ὥσπερ εἶχον, αὐτῷ πήξαντες ὑπὲρ τῶν κλιμάκων, τούτοις μὲν οὐ χαλεπῶς ἔλαθον, ἄλλης δὲ φυλακῆς ἐναντίας ταύτῃ παρεσερχομένης, εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἦλθον. ὡς δὲ κἀκείνην διέφυγον παρελθόντες, ἀθρόοι ἀνέβαινον οἱ πρῶτοι, Μνασίθεος καὶ Ἐκδηλος· καὶ τὰς ἑκατέρωθεν ὁδοὺς τοῦ τείχους λαβόντες, ἀπέστελλον Τέχνωνα πρὸς Ἄρατον, ἐπείγεσθαι κελεύοντες. ἐνῆν οὐ πολὺ λάθρημα ἀπὸ τοῦ κήπου πρὸς τὸ τεῖχος καὶ τὸν πύργον, ἐν ᾧ κύων μέγας ἐφρούρει θηριωδικός. αὐτὸς μὲν οὖν οὐκ ἤσθετο τὴν ἔφοδον, εἴτε φύσει νωθὴς ὤν, εἴτε μὴ ἡμέραν κατάκοπος γενόμενος. τῶν δὲ τοῦ κήπουροῦ κυναείων κάτωθεν ἐκκαλουμένων αὐτὸν, ὑπεφθέγγετο τυφλὸν καὶ ἄσημον ὁ πρῶτον, εἶτα μᾶλλον ἐπέτεινε παρεργαζομένων· καὶ κατεῖχεν ἤδη πολὺς ὑλαγμὸς ὁ χωρίον, ὥστε τὸν πρῶν φύλακα κραυγῇ μεγάλῃ πειρᾶσθαι τοῦ κώμου, πρὸς ἵνα τραχέως οὕτως ὁ κύων ὑλακτεῖ, καὶ μή τι γένηται καινότερον. ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ πύργου αὐτὸν ἀντεφώνησε μηδὲν εἶναι δεινόν. ἀλλὰ τὸν κύνα πρὸς ὁ φῶς τῶν τειχοφυλάκων καὶ τὸν ψόφον τοῦ κώδωνος παρεξιέναι. τοῦτο μάλιστα τοὺς Ἀράτου στρατιώτας ἐπέρρωσεν, οἰομένους τὸν κυνηγὸν ὑπικρύπτειν, κοινωνοῦντα τῇ πράξει, εἰ ὄντες πολλοὶ καὶ ἄλλοι ἐν τῇ πόλει τοῖς συνεργοῦσι. οὐ μὲν ἀλλὰ τῷ τείχει προσβαλλόντων, χαλεπὸς ἦν ὁ κίνδυνος, καὶ μῆκος ἐλάμβανε, τῶν μὲν κλιμάκων κρεμαμένων, εἰ μὴ καθ' ἕνα σταθμὸν ἀναβαίνοιεν. ἡ δὲ ὥρα κατήπειγε, ἤδη φθεγγομένων ἀλεκτρυόνων, καὶ ὅσον οὔπω τῶν ἐξ ἀγροῦ τι φέρειν εἰωθότων πρὸς ἀγορὰν, ἐπιόντων. διὸ καὶ σπεύδων ὁ Ἄρατος ἀνέβαινε, πεπαρακελευσμένος τῶν πολιτῶν ἀναβεβηκότων περὶ αὐτόν. καὶ προσδεξάμενος ἐπὶ τῶν κάτωθεν ὀλίγους, ὑπὲρ τὴν οἰκίαν τοῦ τυράννου καὶ τὸ στρατήγιον ἐπῆλθεν. ἐνταῦθα γὰρ οἱ μισθοφόροι παρενυκτέρευον. ἄφνω δὲ ὑπιπεσὼν αὐτοῖς, καὶ συλλαβὼν ἅπαντας, οὐδένα δὲ ἀποκτείνας, ἀθρόοι διεπέμπετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀνακαλούμενος ἕκαστον ἀπὸ οἰκίας. καὶ σπαραττόντων πανταχόθεν, ἡμέρα μὲν ἐπέλαμπεν ἤδη, καὶ τὸ θέατρον ὄχλου μεστὸν, ἔτι πρὸς τὴν ἄδηλον ἀπορουμένων φήμην, καὶ σαφὲς οὐδὲν εἰδότων ὑπὸ τῶν παρόντων· πρίν γε δὴ προελθὼν ὁ κῆρυξ εἶπεν ὡς Ἄρατος ὁ Κλεινίου παρακαλεῖ τοὺς πολίτας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. τότε δὲ πιεσθέντες ἥκειν ἃ πάλαι προσεδόκων, ὥρμησαν ἀθρόοι πρὸς τὰς θύρας τοῦ τυράννου πῦρ ὑπιφέροντες. ἤρθη δὲ φλὸξ μεγάλη καὶ καταφανὴς μέχρι Κορίνθου, τῆς οἰκίας ἀναφθείσης· ὥστε θαυμάσαντας τοὺς ἐν Κορίνθῳ,

A datoq; ſigno Apolline dextro procedit ad vrbem, ad lunæ circumactionem modo iter concitans modo remittens. Ita lumine in via vtitur, atque occumbente ea ad hortum venit prope mœnia. Hic occurrit ei Capheſias, qui caniculos non comprehenderat, quod præuertiſſent profugere, ſed incluſerat hortulanum. Conſternatos pleroſque, monenteſque vt ſe reciperet, confirmauit Aratus, recepturum ſe oſtendens ſi magnopere moleſti ipſis canes eſſent, ſimul illos qui ferebant ſcalas, præmittit: quos Ecdelus & Mnaſitheus ducebant. ipſe ſenſim ſequitur, latrantibus iam vehe-
B menter catellis ſectantibuſq; Ecdelum. Adeunt murum tamen, ſcalaſq; ſine periculo admouent. Subeuntibus primis, ille qui vigiliam matutinam tradebat, tranſibat illac ad tintinnabulum, multaque lumina & ſtrepitus erant ſequentium eum. Illi in ſcalis quieti contraxerunt ſe, atq; ita hos non magno negotio fefellere. Cæterum alia ſtatione huic ex aduerſo aduentante, in extremum venere diſcrimen. Quam quum pariter prætereuntem effugiſſent, confeſtim conſcenderunt primi Mnaſitheus & Ecdelus, viaſque ex vtraque muri parte hinc inde inſidentes, miſſo ad Aratum Techno-
C ne ſignificauerunt ei vt maturaret. Non multũ erat ab horto interualli ad murum & turrim in qua canis venaticus grandis excubabat. Hic, vel quod ſua ſponte eſſet torpidus, vel pridie defatigatus, non ſenſit ſcandentes murum. At catellis hortulani inferne eum excitantibus primum cæcum & obſcurum reddidit latratum: inde illis prętereuntibus magis intendit, tenebatq; frequens iam latratus locum: vt remotior excubitor elato clamore venatorem percunctaretur, quemnam tam aſpere allatraret canis, & nunquid noui. Ille ex turri reſpondit alta voce, nihil mali eſſe, ſed canem ad ſtationis lumen & ſtrepitum tintinnabuli laceſſitum.
D Hoc potiſſimum Arati milites roborauit, quod venatorem arbitrarentur conſcium rem tegere, atq; eſſe alios in ciuitate qui cœpta adiuuarent multos. At enim muro ſuccedentium ingens fuit periculum, & mora eos occupauit: quod ſcalæ, niſi ſubirent ſinguli ſeorſum, vibrarent, tempuſq; vrgeret, cantantibus iam gallis, & quod iamiam adfuturi eſſent qui ex agro aliquid erant ferre ad forum ſoliti. Quapropter maturauit Aratus ſcandere murum, quum quadraginta ſolum ante eum euaſiſſent, acceptiſque inſuper ex iis qui infra ſtabant, paucis, domum tyranni & prætorium petiit. Illic
E enim vigilias mercenarii milites agebant. Quos quũ repente adortus cõprehendiſſet cunctos, neque quemquam occidiſſet: confeſtim ad amicos miſit diuerſos, qui ex ædibus quemq; excirent. Vt hi vndiq; concurrere, iam lux appetebat, & theatrum cœtu erat completum ad incertum rumorẽ etiamnum ſuſpenſo, neque quicquam certi quid ageretur, cognoſcente: quouſq; tandem progreſſus præco pronuntiauit Aratum Cliniæ filium ciues ad libertatem vocare. Tunc fidentes adeſſe id quod iamdiu expectauerant, agmine contenderunt ad fores tyranni, ſubiicientes faces ædibus.
F vnde flãma ingẽs edita atq; cõſpicua Corinthũ vſq; flagrante illius domo, vt obſtupeſcẽtes Corinthii,

pene ad ferendas ſuppetias effuderint ſe Nicocles. A
autem occulte per cuniculos elapſus ex vrbe euolauit. Milites vero poſtquam cum Sicyoniis reſtinxerunt ignem, domum eius diripuerunt. neque id prohibuit Aratus, ac reliquas quoque tyrannorum facultates conceſſit ciuibus. Porro nemo occubuit vel omnino vulneratus fuit ex aggreſſoribus vel hoſtibus, ſed ſincerum & purum à ciuili ſanguine fortuna hoc facinus conſeruauit. Reduxit exules, qui eiecti ab Nicocle fuerant, octoginta: qui tyrannorum dominatu ſuperiorum, non minus quingentos, qui diu & fere quinquaginta annos fuerant palati. Horum plerique reuerſi inopes, priſtinas poſſeſſiones ſuas vindicauerunt, ingredienteſque prædia & domicilia ſua in magnas difficultates coniecerunt Aratum. qui foris peti inſidiis & inuidioſam eſſe Antigono libertatis cauſa cernebat ciuitatem, concitari vero intus & ſeditione agitari. Quare, quod in præſentia viſum optimum factu eſt, aſſociauit eam Achæis: & quia Dorii erant, in nomen haud grauatim & rempubl. tranſierunt Achæorum, qui ea tempeſtate nec dignitatem eximiam nec magnas vires obtinebant. nam fere exigua oppida incolebant, agrum neque vberem neque latum poſſidebant, & mare accolebant importuoſum littore fere ſaxoſo continentem pulſans. Verum hi clariſſime robur eſſe Græcorum oſtenderunt intolerabile, quoties ordine & concordia conſtitutum ducem ſit prudentem nactum. Qui quum veterum Græciæ florentium virium eſſent in nulla prope cenſendi parte, atque id temporis vnius non æquarent potentiam mediocris ciuitatis: recto conſilio & conſenſione, & quod principi virtute inducere in animum poſſent non inuidere, ſed auſcultare & obtemperare, non ſolum in medio ſeſe ciuitatum & virium tantarum tyrannidumque in libertate retinuere: ſed aſſidue etiam pleroſque alios Græcos in libertatem aſſeruerunt & conſeruauerunt. Moribus fuit Aratus politicus, celſi animi, attentior ad rempubl. quam priuatam, hoſtis acer tyrannorum, inimicitias & amicitias ſemper ex bono publico metiebatur. Quod in cauſa eſt vt non tam amicus firmus quam facilis & lenis inimicus videatur fuiſſe, reipubl. cauſa hinc inde pro tempore varians. Conſenſio gentium, ſocietas ciuitatum, conuentus & theatrum vnam mittebat vocem, amatorem eum quam virtutis eſſe nullius. Ad bellum & certamen timidus atque animo imbecillis aperte committendum, E
ad vrbes vero & tyrannos clam ſurripiendos contechnandoſque inſidiator callidiſſimus. Quapropter eum, qui præter exſpectationem præclare multa, quæ tentare fuit auſus, confecit, non pauciora apparet quæ effici poterant, minus audendo depoſuiſſe. Non tantum enim animantium quorundam, meo iudicio, perſpicax noctu eſt oculorum acies, interdiu vero cæcuit, ariditate & ſubtilitate eius qui in oculis eſt humoris, qui conſortii luminis eſt impatiens: verum etiam ſolertia eſt quædam hominis & prudentia in ſole ac foro natura trepida, ad facta tecta clancularia q; animoſa. F
Hanc inconſtantiam efficit in bonis ingeniis doctrinæ inopia philoſophicæ: quæ virtutē ſicut fructū ſponteneum & incultū citra doctrinam effert.

ὀλίγα μικρὸν ὁρμῆσαι πρὸς τὴν βοήθειαν. ὁ μὲν οὖν Νικοκλῆς ἔλαθε διά τινων ὑπονόμων ὑπεκδυς καὶ ἀποδρᾶς ἐκ τῆς πόλεως. οἱ δὲ γραπτῶται καταπαύσαντες μετὰ τῶν Σικυωνίων τὸ πῦρ, διήρπαζον τὴν οἰκίαν. καὶ τοῦδε τοῦτο ἐκώλυεν ὁ Ἄρατος, τά τε λοιπὰ χρήματα τῶν τυράννων εἰς μέσον ἔθηκε τοῖς πολίταις. ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς οὐδὲ ἐτρώθη πρὸς τῶν ἐπελθόντων, οὐδὲ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καθαρὸν καὶ ἄθικτον αἵματος ἐμφυλίου τὴν πρᾶξιν ἡ τύχη διεφύλαξε. κατήγαγε δὲ φυγάδας, τοὺς μὲν ὑπὸ Νικοκλέους ἐκπεπτωκότας, ὀγδοήκοντα, τοὺς δὲ ὅτι τῶν ἔμπροσθεν τυράννων, οὐκ ἐλάττους πεντακοσίων, οἷς μακρὰ μὲν ἡ πλάνη καὶ ὁμοῦ τι πεντηκονταετὴς ἐγένετο· κατελθόντες δὲ οἱ πλείστοι πένητες, ὧν κύριοι πρότερον ἦσαν ἐπελαμβάνοντο· καὶ βαδίζοντες ὅτι τὰ χωρία καὶ τὰς οἰκίας, δεινὴν ἀπορίαν τῷ Ἀράτῳ παρεῖχον, ὅτι βουλόμενος μὲν ἔξωθεν τὴν φθονουμένην ὑπὸ Ἀντιγόνου τὴν πόλιν ὁρᾶν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, παρεπόμενον ὑπὸ αὐτῆς καὶ σπουδάζουσαν. ὅθεν οὐκ τῶν παρόντων ἄειρα κρίνας, προσέμιξεν αὐτὴν φέρων τοῖς Ἀχαιοῖς· καὶ Δωριεῖς ὄντες, ὑπέδυσαν ἐκουσίως ὄνομα καὶ πολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν, οὔτε ἀξίωμα λαμπρὸν οὔτε μεγάλην ἰσχὺν ἐχόντων τότε. μικροπολῖται γὰρ ἦσαν οἱ πολλοί, καὶ γῆν οὔτε χρηστὴν οὔτε ἄφθονον κεκτήντο, καὶ θαλάττῃ προσῴκουν ἀλιμήνῳ, τὰ πολλὰ κατ' ῥαχίας κυκφερομένῃ πρὸς τὴν ἤπειρον. ἀλλὰ μάλιστα δὴ διέδειξαν οὔπω τὴν Ἑλληνικὴν ἀλκὴν ἀπρόσμαχον οὖσαν, ὁσάκις τύχοι κόσμου καὶ συντάξεως ὁμοφρονούσης, καὶ νοῦν ἔχοντος ἡγεμόνος· οἱ τῆς μὲν πάλαι τῶν Ἑλλήνων ἀκμῆς ὄντες, ὡς εἰπεῖν, μέρος ὄντες, ὁ δὲ τῶν τότε μιᾶς ἀξιολόγου πόλεως σύμπαντες ὁμοῦ δυνάμιν οὐκ ἔχοντες, βουλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ, καὶ ὅτι τῷ προστῶτι καὶ ἀρετὴν ἐ- D
δύναντο μὴ φθονεῖν, ἀλλὰ πείθεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν, οὐ μόνον αὐτοὺς ἐν μέσῳ πόλεων καὶ δυνάμεων τηλικούτων καὶ τυραννίδων ἐφύλαξαν ἐλεύθερος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὡς πλείστους ἐλευθεροῦντες καὶ σώζοντες διετέλουν. οὗ γὰρ Ἄρατος τῷ τρόπῳ πολιτικὸς, μεγαλόφρων, ἀκριβέστερος εἰς τὰ κοινὰ μᾶλλον τῶν ἰδίων, πικρὸς μισοτύραννος, ἐχθρὰς ὁρῶν καὶ φιλίας ἀεὶ τῷ κοινῷ συμφέροντι χρώμενος. ὅθεν οὐχ οὕτως δοκεῖ γεγενέναι φίλος ἀκριβὴς, ὡς ἐχθρὸς εὐγνώμων καὶ πρᾷος, ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπ' ἀμφότερα τῷ καιρῷ μεταβαλλόμενος, ὁμονοίας ἐθνῶν, καὶ κοινωνίας πόλεων, καὶ συνεδρίου καὶ θεάτρου μίαν φωνὴν ἀφιέντος, ὡς οὐδενὸς ἀλλ' ἢ τῶν καλῶν ἐραστὴς, πολέμῳ καὶ ἀγῶνι χρήσασθαι φανερῶς ἀθαρσὴς καὶ δεξελπὶς, κλέψαι δὲ πράγματα καὶ συσκευάσασθαι καὶ κρύφα πόλεις καὶ τυράννους ἐπιβουλότατος. διὸ καὶ πολλὰ τῶν ἀνελπίστων κατορθώσας, ἐν οἷς ἐτόλμησεν, οὐκ ἐλάττονα δοκεῖ τῶν δυνατῶν ἐγκαταλιπεῖν δι' ἀλάβειαν. οὐ γὰρ μόνον (ὡς ἔοικε) θηρίων τινῶν ὀξεῖς ἐνεργοὶ διὰ σκότους οὖσαι, μεθ' ἡμέραν ἀποτυφλοῦνται, ξηρότητι καὶ λεπτότητι τοῦ περὶ τὸ ὀφθαλμὸν ὑγρότητος, μὴ φερούσης τὸ πρὸς ὄψιν σύγκρασιν· ἀλλὰ καὶ δεινότης τίς ἐστιν αἰθρόου καὶ σκέπεσι ἐν τοῖς ὑπαιθρίοις καὶ διαχεκηρυγμένοις ἀπάρακτος φύσει, πρὸς δὲ τὰς ἐπικρύφους καὶ λαθραίους ἀπαθαρσοῦσα πράξεις. τὴν δὲ τοιαύτην ἀκαμαλίαν ἔνδεια λόγου φιλοσόφου περὶ τὰς ἀρετὰς ἀπεργάζεται, τὴν ἀρετὴν, ὥσπερ καρπὸν αὐτοφυῆ καὶ ἀγεώργητον, ἐκφέρουσα δίχα τῆς ἐπιστήμης.

ταῦτα μὲν οὖν ἀξεπαίνετα τοῖς παραδείγμασιν. ὁ δ' Ἄρατος ἐπεὶ κατέμιξε τοῖς Ἀχαιοῖς ἑαυτὸν καὶ τὴν πόλιν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι στρατευόμενος, ἠγαπᾶτο δι' εὐπείθειαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, ὅτι, καίπερ συμβολὰς τῷ κοινῷ μεγάλας δεδωκώς, τὴν ἑαυτοῦ δόξαν καὶ τὴν τῆς πατρίδος δυνάμιν, ὡς ἑνὶ τῶν ὑπηκόων χρῆσθαι παρεῖχεν αὐτῷ τὸν ἀεὶ στρατηγοῦντα τῶν Ἀχαιῶν, εἴτε Δυμαῖος, εἴτε Τριτεύς, εἴτε μικροτέρας τινὸς ὢν τύχοι πόλεως. ἦκε δ' αὐτῷ καὶ χρημάτων δωρεὰ παρὰ τοῦ βασιλέως, πέντε καὶ εἴκοσι τάλαντα. ταῦτα ἔλαβε μὲν ὁ Ἄρατος, λαβὼν δ', τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ἐπέδωκεν ἀπορουμένοις, εἴς τε τἄλλα καὶ λύσωσιν αἰχμαλώτων. ἐπεὶ δὲ οἱ φυγάδες ἦσαν ἀπαρηγόρητοι, τοῖς ἔχουσι τὰς κτήσεις ἐνοχλοῦντες, ἥ τε πόλις ἐκινδύνευεν δυάστατος γενέσθαι, μίαν ὁρῶν ἐλπίδα, τὴν Πτολεμαίου φιλανθρωπίαν, ὥρμησεν ἐκπλεῦσαι καὶ δεηθῆναι τοῦ βασιλέως, ὅπως αὐτῷ χρήματα συμβάλητο πρὸς τὰς ἀναλύσεις. ἀνήχθη μὲν οὖν ἀπὸ Μεθώνης ὑπὲρ Μαλέας, ὡς τῷ ἀναπόρευτον δρόμῳ χρησόμενος. πρὸς δὲ μέγα πνεῦμα καὶ πολλὴν θάλασσαν ἐκπλαγεὶς καὶ πιεσθεὶς ἐνδόντος τοῦ κυβερνήτου, παραφερόμενος, μόλις ἥψατο τῆς Ἀδρίας πολεμίας οὔσης. ἐκρατεῖτο γὰρ ὑπὸ Ἀντιγόνου, καὶ φυλακὴν εἶχεν· ἐὰν φθάσας ἀπέβη, καὶ τὴν ναῦν καταλιπών, ἀπεχώρησε μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης, ἔχων ἕνα τῶν φίλων σὺν αὐτῷ Τιμάνθην. καὶ καταβαλόντες ἑαυτοὺς εἴς τινα τόπον ὕλης γέμοντα, χαλεπῶς ἐνυκτέρευον. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ὁ φρούραρχος ἐπελθὼν, καὶ ζητῶν τὸν Ἄρατον, ὑπὸ τῶν θεραπόντων ἐξηπατήθη τὸ σκεῦνου, δεδιδαγμένων λέγειν ὡς δύο ἀποδρᾶς εἰς Εὔβοιαν ἐξέπλευσε. τὰ μὲν τοι κομιζόμενα, καὶ τὴν ναῦν, καὶ τοὺς θεράποντας, ἀπέφηνε πολέμια, καὶ κατέσχε· αὐτὸς δὲ ἡμέρας οὐ πολλὰς ἐν ἀπορίαις ὄντι τῷ Ἀράτῳ γίνεταί τις εὐτυχία Ῥωμαϊκῆς νεὼς παραβαλούσης κατὰ τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὰ μὲν ὅτι σκοπὴν αἰτῶν, τὰ δὲ κρυπτόμενος διῆγε. ἔπλει μὲν οὖν ἡ ναῦς εἰς Συρίαν· ἐπεὶ δὲ πείσας τὸν ναύκληρον ἄγει Καρίας παραγενεσθαῖ. καὶ διεκομίσθη, κινδύνοις αὖθις οὐκ ἐλάττοσι χρησάμενος καὶ θαλάττῃ. ἐν δὲ Καρίας χρόνῳ πολλῷ παραιωθεὶς εἰς Αἴγυπτον, αὐτόθεν τε τῷ βασιλεῖ παρακελευσάμενος ἑαυτὸν οἰκείως, ἐτύχε, καὶ θεραπευόμενος γραφαῖς καὶ πίναξιν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος. ἐν οἷς κρίσιν ἔχων οὐκ ἄμουσον ὁ Ἄρατος, ἀεί τι τῶν τεχνικῶν καὶ τερπνῶν, μάλιστα δὲ Παμφίλου καὶ Μελάνθου, σπουδάζων καὶ κτώμενος, ἀπέστελλεν. ἐῴει γὰρ ἔτι δόξα τῆς Σικυωνίας μούσης καὶ χρηστογραφίας, ὡς μόνης ἀφάφθορον ἐχούσης τὸ καλόν. ὥστε καὶ Ἀπελλῆς ἐκεῖνον ἤδη θαυμαζόμενον, ἀφικέσθαι καὶ συγγενέσθαι τοῖς ἀνδράσιν ὅτι παλαίτερος, τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τῆς τέχνης δεόμενον μεταλαβεῖν. διὸ τὰς μὲν ἄλλας εἰκόνας τῶν τυράννων ἀνεῖλεν εὐθὺς ὁ Ἄρατος, ὅτε τὴν πόλιν ἠλευθέρωσε· τοῦ δὲ τῆς Ἀειράτου κατὰ Φίλιππον ἀκμάσαντος ἐβουλεύσατο πολὺν χρόνον. ἐγράφη μὲν γὰρ ὑπὸ πολλῶν τῶν περὶ τὸν Μέλανθον ἅρματι νικηφόρῳ παρεστὼς ὁ Ἀείρατος, Ἀπελλοῦ σπουδαζομένου τῆς γραφῆς, ὡς Πολέμων ὁ περιηγητὴς ἱστόρηκεν. ἐν δὲ τῷ ἔργον ἀξιοθέατον, ὥστε κάμπτεσθαι τὸν Ἄρατον ὑπὸ τῆς τέχνης, οὐδὲ μίσει τῷ πρὸς τοὺς τυράννους ἐξαγόμενον, κελεύειν καθαιρεῖν. τὸν οὖν ζωγράφον Νεάλκη, φίλον ὄντα τοῦ Ἀράτου, παραιτεῖσθαι φασὶ, καὶ δακρύειν. ὡς δὴ οὐκ ἔπειθεν, εἰπεῖν ὅτι τοῖς τυράννοις πολεμητέον, οὐ τοῖς τυράννοις. Ἐάσωμεν οὖν τὸ ἅρμα καὶ τὴν νίκην,

αὐτὸν

A Cæterum elucebunt hæc per exempla. At Aratus postquam se ciuitatemque suam coniunxit Achæis, equo merens, à magistratibus obedientiæ causa dilectus est, quod, quamuis tantas accessiones reipub. dedisset, nomen suum & patriæ vires: obsequentem tamen se vt gregarius aliquis exhiberet prætori annuo Achæorum, quicunque is, siue Dymæus, siue Tritensis, siue ex minore forte oppido foret. Allata etiam fuit ei pecunia dono à rege Ptolemæo viginti quinque talenta. Hanc cepit quidem Aratus, sed acceptam egenis ciuibus suis cum in alia, tum ad redimendos captiuos dilargitus est. Quia vero placari non poterant exules, qui prędiorum suorum possessores fatigabant: venit ciuitas in periculum extremum exitii. Quare vnicam spem videns Ptolemæi liberalitatem, perrexit nauigare, & rogare regem vt argento sibi ad conciliandam ciuitatem suam subueniret. Soluit ex Methone supra Maleam, vt illinc cursum faceret. Gubernatore autem acri vento ingentes voluenti ex pelago fluctus permittente nauem ablatus, ægre Adriam decurrit, oppidum hostile. Siquidem tenebatur ab Antigono & præsidium habebat: quã maturans deuitare, egressusq; naui relicta recessit procul à mari, atq; cum vnus comitatus amicus est Timanthes. Hi coniecerunt se in locũ nemorosum, vbi duriter noctẽ trãsegere. Mox superueniens præsidii præfectus Aratum inuestigauit. verum deceptus est ab illius seruis: qui docti erant dicere modo eũ profugisse, atq; in Eubœam vela fecisse. nauẽ tamen cum onere & famulitio eius hostilẽ declarauit & retinuit. Paucis post dieb. consilio destituto Arato offertur forte fortuna nauis Romana quæ ad eum locũ appulit: quo nunc speculatũ ascendebat, nunc causa sui recondendi degebat. Ea nauis cursum habebat in Syriã. Hanc conscendit, inducto nauclero vt vsq; ad Cariã deportaret se. Iactatus est aũt periculis iterum in salo haud minoribus. Ex Caria vero transuectus longo spatio in Ægyptum, regẽ conuenit, iampridẽ sibi beneuolũ, q̃ picturis & tabulis Græcis eum honoraret. In quibus quia iudiciũ habebat Aratus non inscitum, assidue aliquid ei quod artificio & elegantia præstaret, Pamphili imprimis & Melanthi, colligens & comparans, mittebat. Florebat. n. gloria etiã tum Sicyoniæ artis & elegantis picturę, velut quæ nitorẽ retineret sola illibatũ: vt vel Apelles ille iam celebris eo se contulerit, ac quo consuetudinẽ aliquandiu cum illis viris haberet, talentũ iis mercedis dederit, vt in existimationis magis quã artis eorũ veniret societatẽ. Quapropter imagines Aratus cæteras tyrannorum, quum liberasset ciuitatem, sustulit: de Aristrato, qui viguit Philippi æuo, diu deliberauit. Pictus fuit ab omnibus Melanthi assecłis, currui triumphali, quo vehebatur victoria, assistens Aristratus: cui tabulæ, vt Polemon Periegetes memoriæ prodidit, manũ apposuit Apelles. Erat opus nobile adeo vt flecteretur ab arte Aratus, rursus tyrannorum odio stimulatus detrahi præcepit tabulam. Ibi pictorem Nealcem perhibẽt, Arati amicũ, lacrymabundũ pro tabula deprecatũ. Vt eũ non mouit, ibi cũ tyrannis dixisse bellũ gerendũ, non cum imaginibus tyrannorum. Omittamus igitur, inquit, currum & victoriam,

ipsum tibi præstabo Aristratũ ego, vt tabula cedat. Quod quũ permisisset Aratus, expunxit Nealces Aristratum: eius loco palmam subiecit. nihil aliud ausus fuit adiicere. Pedes deleti Aristrati delituisse ferunt sub curru. Ob hęc ergo fuit regi Aratº charus, cognitusq; ab eo longe magis animũ eius deuinxit sibi, accepitq; dono ciuitati suę centũ quinquaginta talenta. ex quibus quadraginta statim secum auferens, in Peloponnesum nauigauit. Reliqua per portiones diuisa misit deinceps ei rex minutatim. Erat igitur magnificũ vel tantum ciuibus argenti parasse, cuius exigua portione alii duces & concionatores accepta redempti à regibus ius violabant, addicebant se obnoxios, patriasque suas propinabant. Enimvero magnificentior hac pecunia fuit comparata pauperibus cum diuitibus reconciliatio cõcordiaque, populo autem vniuerso salus & securitas. Iam suspicienda erat illius tanta in potentia moderatio. Siquidem creatus ad exulum querelas componendas disceptator cum libera prorsus potestate & arbitrio, non suscepit id solus, sed allegit sibi quindecim ciues. quibuscũ multo labore & ingenti negotio confecit ciuibus inter se cõcinnauitq; amicitiam atque concordiam. Quorum gratia non publice modo tota ciuitas meritis honoribus remunerauit eum, verumetiam exules priuatim statuam ei ex ære posuerunt, cui hoc elegium inscripsere,

Consilia & pugnæ tum virtus nota Pelasgis,
Herculis ad cippos innotuere viri.
Fiximus in patriam sed nos tua signa reducti,
Iustitiæ memores dulcis Arate tuæ,
Propitiis superis seruatoris. tua enim illa
Fortuna leges restituis patriæ.

His rebus gestis inuidiam quidẽ ob beneficia Aratus ciuilem vicerat. Rex vero Antigonus anxius eius causa, cupiensq; vel traducere totũ beneuolẽtia ad se, vel ab eo alienare Ptolemæũ, cum aliã munificentiam satis abhorrenti ostẽdit, tum diis Corinthi sacrificans portiones misit Sicyonẽ ad Aratum: ac super cœnam multis accumbentibus in medium loquutus, Censebam, inquit, iuuenẽ hunc Sicyonium ingenio esse liberali tantum ac ciuium suorum cupidum: verum videtur morum etiam & negotiorum idoneus iudex esse regiorũ. quippe ante despiciebat nos ex spe suspensus externa, opesq; stupebat Ægyptias, elephantos, classes, aulas audiens: nunc postquam interius omnia ibi contemplatus est tragœdiam esse & vmbram, totum se ad nos aggregauit. Ac iuuenem ipse cõplector, statuiq; opera eius vbiq; vti, & vobis iubeo vt pro amico eum habeatis. Ex hisce verbis capta ansa inuidi & maleuoli, certauerunt inter se scribendis epistolis, multaque & grauia Ptolemęo de Arato significauerunt. vnde misit ille expostulatum cum eo. Atque exoptatis his & flagrantibus, ad quas magno ardore contenditur, regum & tyrannorum amicitiis tantum coniunctum erat liuoris & malignitatis. At Aratus prætor primum ab Achæis creatus obiectam Locridem & Calydoniam populatus est. Bœotiis vero decem millibus militum suppetias ferens venit post pugnam, qua ab Ætolis fuerunt ad Chæroneam fusi.

A αὐτὸν δέ σοι παρέξω τὸν Ἀείςρατον ἐγὼ ὑποδραχωρεῶντα τοῦ πίνακος. ὑπιτρέψαντος οὖν τοῦ Ἀεάτου, διείληφεν ὁ Νεάλκης τὸν Ἀείςρατον· εἰς δὲ τὸν χῶρον φοίνικα μόνον ἐνέγραψεν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐτόλμησε ὑποδραβαλεῖν. τοὺς δὲ πόδας ἐξαλειφομένου τοῦ Ἀείςρατου ἀφαλαθεῖν ὑπὸ τὸ ἅρμα λέγεσιν. ἔκ τε δὴ τούτων ὁ Ἄρατος ἠγαπᾶτο, καὶ δίδοις πεῖρεν, ἔτι μᾶλλον ἥπτετο τοῦ βασιλέως, καὶ δωρεὰν ἔλαβε τῇ πόλει πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν τάλαντα· καὶ τούτων τεσσαράκοντα μὲν εὐθὺς μεθ' ἑαυτοῦ κομίζων εἰς Πελοπόννησον κατῆρε, τὰ δὲ λοιπὰ διελὼν εἰς δόσεις ὁ βασιλεὺς ὕστερον κατὰ

B μέρος ἀπέςελεν. ὧν μὲν οὖν μέγα καὶ τὸ χρήματα ποιοῦντα ποιεῖσαι τοῖς πολίταις, ὅσων σμικρὸν μέρος ἄλλοι ςρατηγοὶ καὶ δημαγωγοὶ λαμβάνοντες ὑπὸ βασιλέων, ἠδίκουν, καὶ κατεδουλοῦντο καὶ ὑπεράπτιον αὐτοῖς τὰς πατρίδας· μείζων δὲ ἡ ἀφ' τῶν χρημάτων τούτων κατασκευασθεῖσα τοῖς μὲν ἀπόρροις πρὸς τοὺς πλουσίους ἀφάλυσις καὶ ὁμόνοια, τῷ δὲ δήμῳ παντὶ σωτηρία καὶ ἀσφάλεια. θαυμαςὴ δὲ ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐν δυνάμει ποιοῦντι μετριότης. ἀποδειχθεὶς δ' αὐτοκράτωρ ἀφαλλακτὴς καὶ κύριος ὅλως ὑπὲρ τὰς φυγαδικὰς οἰκονομίας μόνος, οὐκ ὑπέμεινεν· ἀλλὰ πεντεκαί-

C δεκα τῶν πολιτῶν προσκατέλεξεν ἑαυτῷ, μεθ' ὧν πόνῳ πολλῷ καὶ μεγάλαις πραγματείαις κατειργάσατο καὶ σωήρμοσε φιλίαν καὶ εἰρήνην τοῖς πολίταις. ἐφ' οἷς οὐ μόνον κοινῇ σύμπαντες οἱ πολῖται ἡμᾶς ἀπέδοσαν αὐτῷ προπούσας, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν οἱ φυγάδες, εἰκόνα χαλκῆν αἰαςήσαντες, ἐπέγραψαν τόδε τὸ ἐλεγεῖον,

Βουλαὶ μὲν καὶ ἄεθλα, καὶ ἀ πρὶν Ἑλλάδος ἀλκά,
Τοῦδ' ἀνδρὸς ςάλαις πλάθεται Ἡρακλέους·
Ἄμμες δ' εἰκόν' Ἄρατε τεὴν, νόςοιο τυχόντες,
Σπάσαμεν, οὐτ' ἀρετᾶς ἠδὲ δικαιοσύνας,
Σωτῆρας, σωτῆρσι θεοῖς, ὅτι πατρίδι τᾶς σᾶς
Δαίμον' ἴσον, θείαν τ' ὤπασας εὐνομίαν. ταῦτα ἀφαπρεξάμενος ὁ Ἄρατος, τὸ μὲν πολιτικὸν φθόνου μείζων ἐγένετο ἀφ' τᾶς χάριτος· Ἀντίγονος δ' ὁ βασιλεὺς, ἀνιώμενος ἐπ' αὐτῷ, καὶ βουλόμενος ἢ μεταγὰν ὅλως τὴν φιλίαν πρὸς αὐτὸν, ἢ ἀφαβάλλειν πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἄλλας τε φιλανθρωπίας ἐνεδείκνυτο μὴ πάνυ πρόσιεμένῳ, καὶ θύων θεοῖς ἐν Κορίνθῳ, μερίδας εἰς Σικυῶνα τῷ Ἀράτῳ διέπεμπε· καὶ παρὰ τὸ δεῖπνον, ἐςιωμένων πολλῶν, εἰς μέσον φέγξάμενος, Ὦ μῶν (ἔφη) τὸ Σικυώνιον τοῦτον νεανίσκον ἐλθεῖν εἰς τὴν φύσει μόνον καὶ φιλοπολίτιον· ὁ δὲ καὶ βίῳ ἔοικε καὶ πραγμάτων βασιλικῶν ἰκανὸς εἶναι κριτής. πρότερον γὰρ ἡμᾶς ὑπερεώρα, τὴν ἐλπίδα ἔξω βλέπων, καὶ τὸν Αἰγύπτιον ἐθαύμαζε πλοῦτον, ἐλέφαντας καὶ ςόλους καὶ αὐλὰς ἀκούων· νυνὶ δὲ ὑπὸ σκιῷ ἑωρακὼς πάντα τὰ ἐκεῖ πράγματα, τραγῳδίαν ὄντα καὶ σκιωγραφίαν, ὅλως ἡμῖν προσκεχώρηκε. αὐτός τε οὖν ἀποδέχομαι τὸ μειράκιον, εὐνοικὸς εἰς ἄπαντα χρῆσθαι, καὶ ὑμᾶς ἀξιῶ φίλον νομίζειν. τοὺς τοὺς λόγους ὑποθέσιν λαβόντες οἱ φθονεροὶ καὶ κακοήθεις, διημιλλῶντο ταῖς ἐπιςολαῖς ἀλλήλοις, πολλὰ καὶ δι-

F χερῆ κατὰ τοῦ Ἀράτου τῷ Πτολεμαίῳ γράφοντες, ὥςτε κἀκεῖνον ἐγκαλοῦντα πέμψαι ταῖς μὲν οὖν πρεσβείαις καὶ ἀφαπύρεις ἐξωμόσαις ἔρωτι φιλίας βασιλέων καὶ τυράννων, τοσοῦτον πρὸς τὸν φθόνον καὶ κακοήθειας. ὁ δὲ Ἄρατος αἱρεθεὶς ςρατηγὸς ὁ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, τὴν ἀντιπέρας Λοκρίδα καὶ Καλυδωνίαν ἐπόρθησε· Βοιωτοῖς δὲ μετὰ μυρίων ςρατιωτῶν βοηθῶν, ὑςέρησε τῆς μάχης ἣν ὑπὸ Αἰτωλῶν πρὸς Χαιρώνειαν ἡττήθησαν.

Ἀβοιωκρίτου τοῦ βοιωτάρχου καὶ χιλίων σὺν αὐτῷ πεσόντων. ἐπιστὰς δὲ ὕστερον, αὖθις στρατηγῶν ἐπίστευε τῷ τοῦ τὸν Ἀκροκόρινθον τοῦ φρουρεῖν, οὐ Σικυωνίων οὐδὲ Ἀχαιῶν κηδόμενος, ἀλλὰ κοινῷ τινα τῆς Ἑλλάδος ὅλης τυραννίδα τῷ Μακεδόνων φρουρὰν ἐκεῖνον ἐξελάσαι βουλόμενος. Χάρης μὲν γὰρ ὁ Ἀθηναῖος ἐν ἅπασι μάχῃ πρὸς τοὺς βασιλέως στρατηγοὺς εὐτυχήσας, ἔγραψε τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων ὡς νενικήκοι τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἀδελφῷ. Τούτῳ δὲ τῷ τοῦ ἐκεῖνον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις ἀδελφῷ προσειπὼν τῆς Πελοπίδου τοῦ Θηβαίου καὶ Θρασυβούλου τοῦ Ἀθηναίου τυραννοκτονίας. πλὴν ὅτι τῷ μὴ πρὸς Ἕλληνας, ἀλλὰ ἐπακτὸν ἀρχὴν γεγενέναι καὶ ἀλλόφυλον, αὐτὴ διώκεγκεν. ὁ μὲν γὰρ Ἰσθμὸς ἐμφράττων τὰς θαλάττας, εἰς ταὐτὸ συνάγει τῷ τόπῳ καὶ συνάπτει τὴν ἤπειρον ἡμῶν· ὁ δὲ Ἀκροκόρινθος, ὑψηλὸν ὄρος, ἐκ μέσης ἀναπεφυκὼς τῆς Ἑλλάδος, ὅταν λάβῃ φρουρὰν, ἐπίσταται καὶ ἀποκόπτει τὴν ἐντὸς Ἰσθμοῦ πᾶσαν ἐπιμιξίαν τε καὶ παρόδων καὶ στρατειῶν, ἐργασίας τε γῆς καὶ θαλάττης· καὶ ἕνα κύριον ποιεῖ, τὸν ἄρχοντα, καὶ κατέχοντα φρουρᾷ ὃ χωρίον. ὥστε μὴ παίζοντα δοκεῖν τὸν νεώτερον Φίλιππον, ἀλλ' ἀληθῶς ἐκάστοτε πέδας τῆς Ἑλλάδος τὴν Κορινθίων πόλιν προσαγορεύειν. πᾶσι μὲν οὖν προμάχηθος ἦν ὁ τόπος, ἀεὶ δὲ βασιλεῦσι καὶ δυνάσταις. ἡ δὲ Ἀντιγόνου σπουδὴ περὶ αὐτὸν οὐδὲν ἀπέλειπε πάθει τῶν ἐμμανεστάτων ἐρώντων, ἀλλ' ὅλος ἀνήρτητο ταῖς φροντίσιν, ὅπως ἀφαιρήσεται δόλῳ τοὺς ἔχοντας. ἐπεὶ φανερᾶς ἦν ἡ ἐπιχείρησις ἀνέλπιστος. Ἀλεξάνδρου γὰρ ὑφ' ὃν τὸ χωρίον ἦν, ἀποθανόντος (ὡς λέγεται) φαρμάκοις ὑπ' αὐτοῦ, Νικαίας δὲ τῆς ἐκείνου γυναικὸς ἐπὶ τῶν γραμμάτων θορυβούμενος, καὶ φυλαττούσης τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀνὴρ ὑποπέμπων Δημήτριον τὸν υἱὸν αὐτῇ, καὶ γλυκείας ἐλπίδας ἐνδιδοὺς γάμων βασιλικῶν καὶ συμβιώσεως, πρὸς οὐκ ἀηδὲς ἐντυχεῖν γυναικὶ πρεσβυτέρᾳ μειράκιον, αὐτὴν μὲν ἠρέκει, τῷ παιδὶ χρησάμενος, ὥσπερ ἄλλῳ τινὶ τῶν δελεασμάτων ἐπ' αὐτῇ· τὸν δὲ τόπον οὐ προιεμένης, ἀλλ' ἐγκρατῶς φυλαττούσης, ἀμελεῖν προποιούμενος, ἔθυε γάμοις αὐτῶν ἐν Κορίνθῳ, καὶ θεᾶς ἐπετέλει, καὶ πότοις συνῆγε καθ' ἡμέραν, ὡς αὐτὸς μάλιστα παίζειν καὶ σχολάζειν τὴν Δημήτριαν ὑφ' ἡδονῆς καὶ φιλοφροσύνης ἀφείκως. ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἦν ἄδοντος Ἀμοιβέως ἐν τῷ θεάτρῳ, παρέπεμπε τὴν Νίκαιαν αὐτὸς ὑπὲρ τὴν θέαν ἐν φορείῳ κεκοσμημένῳ βασιλικῶς, ἀγαλλομένην τε τῇ τιμῇ καὶ πορρωτάτω τοῦ μέλλοντος οὖσαν. γραῦς δὲ τῆς ὁδοῦ τὴν σκεπὴν τὴν ἄνω φέρουσαν, ἐκείνῳ μὲν ἐκέλευε προάγειν εἰς τὸ θέατρον, αὐτὸς δὲ χαίρειν μὲν Ἀμοιβέα, χαίρειν δὲ τοῖς γάμοις ἐάσας, ἀνῄει πρὸς τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀμιλλώμενος παρ' ἡλικίαν καὶ κεκλεισμένῳ τὴν πύλην θύρᾳ, ἔκραξε τῇ βακτηρίᾳ, κελεύων ἀνοίγειν. οἱ δ' ἔνδον ἀνέῳξαν καταπλαγέντες. οὕτω δὲ τοῦ τόπου κρατήσας, οὐ κατέσχεν αὐτὸν, ἀλλ' ἔπινε παίζων ὑπὸ χαρᾶς ἐν τοῖς γενεθλίοις, καὶ δι' ἀγορᾶς, αὐλητρίδας ἔχων, καὶ στεφάνοις περικείμενος, ἀνὴρ γέρων καὶ τηλικαύταις πραγμάτων μεταβολαῖς κεχρημένος, ἐκώμαζε, δεξιούμενος καὶ προσαγορεύων τοὺς ἀπαντῶντας. οὕτως ἄρα καὶ λύπης καὶ φόβου μᾶλλον ὀξίσιν καὶ σάλον παρέχει τῇ ψυχῇ τὸ χαίρειν, οὐδὲ λογισμοῦ προσγινόμενον. ἀλλὰ γὰρ Ἀντίγονος μὲν (ὥσπερ εἴρηται) κτησάμενος τὸν Ἀκροκόρινθον, ἐφύλαττε μετὰ τῶν ἄλλων οἷς ἐπίστευε μάλιστα, καὶ Περσαῖον ἐπιστήσας ἄρχοντα τὸν φιλόσοφον.

A vbi Abœocritus Bœotarches cum mille militib. Bœotiis cecidit. Insequenti anno iterum prætor factus Acrocorinthum instituit occupare: nõ quo Sicyoniis ꝓspiceret vel Achæis tantũ, sed quod cõmunẽ totius Græcię dominatum, Macedonum præsidium, exigere in de deliberaret. Chares enim Athenienſis, quum victoriam acie quadam de regis Persarum ducib. reportasset, scripsit populo Athenienſi pugna se Marathoniæ germana victoriã reportasse. Hoc vero factum non errauerís si Pelopidæ Thebani & Thrasybuli Athenienſis excidio tyrannorum nuncupes germanum: nisi quod hactenus hoc, quia non contra Græcos, sed contra aduentitiũ & peregrinum dominatum est perpetratum, excellat. nam Isthmus intercludẽs maria, hoc loco continentẽ nostram connectit & committit: Acrocorinthus autẽ, excelsus mõs, ex media exurgens Græcia, vbi præsidio insessa est, impedit & excludit vniuersam intra Isthmũ quæ sita est, cõmerciis & transitu & expeditionib. & negotiationib. terra mariq;. quorũ habet vnus arbitriũ præfectus, & qui eam arcẽ pręsidio tenet: vt non ioco Philippus minor videatur, sed vere solitus Græcię cõpedes Corinthiorum vrbẽ appellare. Itaq; locus ille cum omnib. in oculis erat, tum sem per regibus & dynastis, Antigoni vero cupiditas illius potiundi non concedebat insanissimorum amorũ motui. Quippe totus iis cogitationibus erat intentus quemadmodum dolo illũ adimeret obtinentibus. nam tentare aperte, vanum erat. Igitur Alexandro, cuius in manu erat arx, sublato ab eo, vti fama tenebat, venenis, Nicæam vxorem eius, quæ res administrabat & stationem in Acrocorintho habebat, illico Demetrium filium ad eam submittendo, ac lætam spem ostentando regiarũ nuptiarum & connubii, (nec ingratum hoc erat mulieri ætatis prouectioris colloquiũ) cepit, filio in eam quasi esca aliqua adhibito. Cæterum quia locum illa non dimittebat, sed acri sepiebat custodia: flocci facere hunc fingens, nuptias eorum Corinthi celebrauit, ludosque edidit, & conuiuia agitauit quotidie: vt qui maxime ad ludos & otium animum ex lætitia & hilaritate laxet. Vbi tempus fuit vt cantaretur in theatro carmen amœbæum, ipse Nicæam ad spectaculum in lectica regaliter adornata deduxit, exultantem eo honore & remotissimam ab eo quod impendebat. Vt ad diuerticulum peruenit viæ quæ ad arcem fert, iussit illam præire ad theatrum. Ipse salutem cantori, salutem nuptiis dicens, Acrocorinthum præter ætatem connitens scandit. Vbi obseratam offendit portam, baculo pulsans aperiri præcepit eam. Statio obstupescens aperuit. Ita loco potitus, non potuit sibi moderari quin inter tibicinas in viis & foro exultans præ gaudio, potaret, coronasque in capite gestans senex & tantis rerum versatus voluminibus comessaretur, complectereturq; & salutaret obuios. Ita supra mœrorem & timorem aufert agitatq; mẽtem oblatũ sine ratione gaudium. At vero Antigonus occupatum, vt est supra dictum, Acrocorinthũ sepsit pręsidio cum aliorum quibus maximam fidem habebat: tum Persæum philosophum imposuit præfectum.

Aratusvero Alexãdro adhuc ſuperſtite eã arcẽ aggreſſus eſt capere: verũ ſocietate inter Achæos & Alexandrũ inita, deſtitit. tunc vero aliã de integro conſilii ſui occaſionẽ accepit huiuſcemodi: Erant Corinthi fratres quatuor, origine Syri. quorum vnus, nomine Diocles, in arce ſtipẽdia faciẽs degebat: tres alii intercepta regia pecunia Sicyonẽ ſe ad argentarium contulerũt Ægiã, cuius opera vtebatur in ſcriptura Aratus. Hi mox partẽ auri diſtraxerũt, reliquum vnus eorũ Erginus eo ventitans occulte permutauit. Hinc factus Ægiæ familiaris, atque ab eo in ſermonẽ deductus, de arce narrauit, dum ad fratrẽ aſcendit, animaduertiſſe ſe obliquũ inciſum rupi vndiq; abſciſſæ callẽ, qui duceret ad certũ locum qua humilimus arcis murus inędificatus eſſet. Quũ deridens illum diceret Ægias, Et vos, homo præclare, ob modicũ auri labefactatis regia negotia, quum vnã horã valeatis ingẽti pecunia vẽdere. Annõ furib. itẽ vt ꝓditoribus deprehẽſis mors eſt ſemel ꝓpoſita? Arridẽs Erginus in prę-ſentia pactus eſt Dioclẽ fratrẽ tentaturum. nã aliis fratrib. nõ admodum dicebat ſe credere. Modico tẽporis ſpatio reuerſus, ꝓmittit Aratũ ſe ad murũ ductuturum qua faſtigiũ eius pedes quindecim nõ excederet, atq; ad reliqua operã cum Diocle præſtiturũ. Decidit autẽ cum illis Aratus, ſi rẽ ex ſententia geſſiſſet, ſexaginta talentis: ſin ab incepto decidiſſet, atq; incolumis cum illis euaſiſſet, vt ædes vtriq; & talentum daret. Quia vero deponẽda apud Ægiam in vsũ Ergini erant ea ſexaginta talenta, Aratus autem neq; habebat ipſe, neq; volebat fœnori acceptis conſilium odorandum alteri præbere: multa pocula ex ſuis ſumpſit & mundum vxoris, eaq; Ægiæ pignori pro hac pecunia oppoſuit. Quippe animo erat hic vſq; adeo celſo, tantoque præclarorum factorum flagrabat amore, vt quum Phocionẽ ſciret & Epaminondam Græcorum iuſtiſſimos atque optimos habitos eo fuiſſe quod ampla munera reſpuiſſent, neque à virtute pecuniæ gratia diſceſſiſſent: ipſe impẽdere & erogare etiam in hæc in quibus periculum vnus pro omnibus adibat, vel conſiliorum inſciis, non dubitauit. Quis igitur non miretur & faueat etiamnunc illius animi magnitudini, qui ſumma tam grandi tantum comparauit diſcrimen: ac res ſuas quas habebat chariſſimas, pignorauit, vt ad hoſtes nocte introductus dimicaret de capite, neq; quicquam ab iis pro quibus illa agebat, niſi ſpem, pignori acciperet glorię? Rem ſua ſponte ancipitem error quidam qui initio interuenit per impruden tiam, efficit ancipitiorem. Siquidem ſeruus Arati Technon miſſus cum Diocle eſt vt murum conſideraret. Non aſpexerat hic ante Dioclem, ſed faciem eius & ſpeciem exiſtimabat ex notis quas ſignificarat ei Erginus, tenere ſe, criſpis capillis, nigro colore, & imberbem. Igitur profectus ad prę-finitum locum, Erginum, qui cum Diocle venturus extra portam erat, operiebatur pro loco quẽ Ornitha appellant. Inter hæc maximus natu frater Ergini & Dioclis, nomine Dionyſius, non particeps neque conſcius cœptorum, ſed Diocli aſſimilis, tranſibat forte illac. Technon veto ſimilitudine cum ſignis figuræ motus, quæſiuit ex homine ecquid ei cõmercii cũ Ergino intercederet.

A ὁ δὲ Ἄρατος ἔτι μὲν καὶ Ἀλεξάνδρου ζῶντος ἐπεχείρησε τῇ πατρίδι· ἡνωμένης δὲ συμμαχίας τοῖς Ἀχαιοῖς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπαύσατο. τότε δὲ αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἐπέρανε λαβεῖν τὴν πρᾶξιν ἀπόθετον πιαύτιν. ἦσαν δὲ Κορίνθῳ τέσσαρες ἀδελφοί, Σύροι τὸ γένος, ὧν εἷς ὄνομα Διοκλῆς ἐν τῇ φρουρίῳ μισθοφορῶν διέτριβεν. οἱ δὲ τρεῖς κλέψαντες βασιλικὸν χρυσίον, ἦλθον πρὸς Ἀράτον εἰς Σικυῶνα, καὶ τραπεζίτου τῷ Ἀράτῳ ἐργασίαν ὁ Ἄρατος ἐχρῆτο. καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ διέθεντο τοῦ χρυσίου, τὸ δὲ λοιπὸν εἰς αὐτῶν Ἀρῖνος ὀλιγοστῶν ἡσυχῇ κατήλλαττεν. ἐν δὲ τούτοις γινόμε-
B νος τῷ Ἀράτῳ συνήθης, καὶ προσαχθεὶς εἰς λόγον ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς φρουρᾶς, ἔφη πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀναβαίνων πρὸς τὸ χρημνῶδες, ἐν τομῇ καθεστῶσαν πλαγίαν, ἄγρυσον καὶ χθαμαλώτατον ἐπῳκοδομῆσθαι τῷ φρουρίῳ τὸ τεῖχος. προσπαίξαντος δ' αὐτῷ τοῦ Ἀράτου, καὶ εἰπόντος, Εἶτα οὐ βέλ-
" τιστε, Ἀρᾶ σμικρὸν ὅσον χρυσίον ἀναστάτου τὰς βασιλικὰς
" πρᾶξις, δυνάμενοι μίαν ὥραν πολὺν ἐκποδὼν χρημῶν,
" ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ τοιχωρύχοις καὶ προδόταις ἄλοσιν, ἅπαξ ἀ-
" ποθανεῖν ὑπαρξεῖ; γελάσας ὁ Ἔρῖνος, τότε μὲν ὡμολόγησεν
" ἀποπειρᾶσθαι τοῦ Διοκλέους· (τοῖς γὰρ ἄλλοις ἀδελφοῖς μὴ
C πάνυ τι πιστεύων) ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις ἐπανελθὼν, συν-
πέθετο τὸν Ἄρατον ἄξειν πρὸς τὸ τεῖχος, ὅπου τὸ ὕψος τὸ μεῖ-
ζον ἦν πεντεκαίδεκα ποδῶν, καὶ τἄλλα συμπράξειν μετὰ
τοῦ Διοκλέους. ὁ δὲ Ἄρατος ἐκείνοις μὲν ἐξήκοντα τάλαντα
δώσειν κατορθώσας ὡμολόγησεν· ἢν δὲ ἀποτύχῃ, σωθῇ δ' μετ'
ἐκείνων, οἰκίαν ἑκατέρῳ καὶ τάλαντον. ἐπεὶ δὲ ἔδει πρὸς τῷ
Αἰγίᾳ τὰ ἑξήκοντα τάλαντα κεῖσθαι τοῖς περὶ τὸν Ἔρῖνον,
ὁ δ' Ἄρατος, οὔτε αὐτὸς εἶχεν, ὅτε ἐβούλετο δανειζόμενος
ἀλλοτρίῳ τῷ πρᾶξιν πρᾶσχεῖν, λαβὼν τῶν ἐκπω-
μάτων τὰ πολλὰ καὶ τὰ χρυσία τῆς γυναικὸς, ἐπέθηκε τῷ
Αἰγίᾳ πρὸς τὸ ἐνεχύριον. ὁ δ' οὕτω δὲ ἐπῆρτο τῇ ψυχῇ, καὶ
D πόσον τὸν ἔρωτα τῶν καλῶν πράξεων εἶχεν, ὥστε τὸν Φωκίωνα καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδου βπιστάμενος Ἑλλήνων δικαιοτάτους καὶ κρατίστους γεγενημένους δεχομένους, ὅτι τῷ διώσασθαι δωρεὰς μεγάλας, καὶ μὴ πρέσθαι χρημάτων τὸ καλὸν, αὐτὸς εἰς ταῦτα δαπανᾶσθαι χρύσα καὶ πρόσεις φέρειν ἐν οἷς ἐκινδύνευε μόνος ὑπὲρ πάντων, οὐδὲ εἰδότων τὰ πρακτόμενα, ἠρεῖτο· εἰς δὲ οὐκ ἐθαυμάσειε καὶ συναγωνίσαιτο ἐπὶ νεῶν τῇ μεγαλοψυχίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, ὡς ὑπὲρ χρημάτων τοσούτων κίνδυνον τηλικοῦτον; καὶ τὰ πεμπόμενα δεχομένου τῶν κτημάτων ὑποτιθέντος, ὅπως παρεισαχθεὶς νυκτὸς εἰς
E τοὺς πολεμίους, ἀγωνίσηται περὶ τῆς ψυχῆς, ἐνέχυρον λαβὼν τὴν ἐλπίδα τοῦ καλοῦ παρ' αὐτῶν, ἄλλο δὲ οὐδέν; ἦσαν δὲ καθ' αὐτὸν ὀπισθοφυῆ τὴν πρᾶξιν, ὀπισθαλεξέραν ἐποίησεν ἁμαρτία τις, αὐθὶς ἐν ἀρχῇ συμβᾶσα δι' ἄγνοιαν. ὁ γὰρ οἰκέτης τοῦ Ἀράτου Τέχνων ἐπέμφθη μὲν ὡς μὴ τοῦ Διοκλέους κατασκεψόμενος τὸ τεῖχος· ὅπου δὲ ἐν τῷ Διοκλεῖ πρόσωπον ἐνετυγχανεν κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν μορφὴν αὐτοῦ καὶ τὸ εἶδος δοκῶν κατέχειν ἐξ ὧν ὁ Ἔρῖνος ἐπεσήμηνεν, οὐ λοχόμενον καὶ μελαγχροῦν καὶ ἀγένειον. ἐλθὼν οὖν
F ὅπου συνετέτακτο, τὸν Ἔρῖνον ὡς ἀφιξόμενον μετὰ τοῦ Διοκλέους, ἀνέμενε πρὸ τῆς πόλεως, πρὸ τοῦ καλουμένου Ὄρνιθος. ἐν δὲ τούτῳ πρῶτος ἀδελφὸς Ἔρῖνου καὶ Διοκλέους, ὄνομα Διονύσιος, οὐ συνειδὼς τὴν πρᾶξιν οὐδὲ κοινωνῶν, ὅμοιος δὲ τῷ Διοκλεῖ, παρῆει κατὰ τύχην. ὁ δὲ Τέχνων πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ μορφῆς τῇ ὁμοιότητι κινηθεὶς, ἠρώτησε τὸν ἄνθρωπον εἴ τι συμβόλαιον αὐτοῦ πρὸς Ἔρῖνον εἴη.

φήσαντος ὁ ἀδελφὸν εἶ, πρωτάπασιν ὁ Τέχνων ἐπείθη
τῷ Διοκλεῖ ἀμφαλέγεσθαι· καὶ μήτε πτῶμα πυθόμενος,
μήτ' ἄλλο μηδὲν προσμείνας τεκμήριον, ἐμβάλλει τε τὴν
δεξιὰν αὐτῷ, καὶ περὶ τῶν συγκειμένων πρὸς τὸν Ἔργινον
ἐλάλει, κἀκεῖνον ἀνέκρινεν. ὁ δὲ δεξάμενος αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν
πανούργως, ὡμολόγει τε πάντα, καὶ πρὸς τὴν πόλιν διαφρέ-
ψας, ἐπῄει ἀνυπόπτως διαλεγόμενος. ἤδη δὲ πλησίον ὄν-
τος αὐτοῦ, καὶ μέλλοντος ὅσον οὔπω τὸν Τέχνωνα ἀμφαμβα-
ίνειν, ἀπὸ τύχης αὖ πάλιν ὁ Ἔργινος αὐτοῖς ἀπήντησεν.
αἰσθόμενος δὲ τὴν ἀπάτην καὶ τὸν κίνδυνον, ἅμα νεύματος ἐ-
δήλωσε τῷ Τέχνωνι φεύγειν. καὶ ἀποπηδήσαντες ἀμφότε- B
ροι, δρόμῳ πρὸς τὸν Ἄρατον ἀπεσώθησαν. ὃ μὲν ἀπέκαμε
τὴν ἐλπίδα σκῦλον, ἀλλ' ἔπεμψεν αὖθις τὸν Ἔργινον χρήσιμόν τε
τῷ Διονυσίῳ κομίζοντα καὶ δεησόμενον αὐτοῦ σιωπᾶν. ὁ δὲ καὶ
τοῦτο ἐποίησε, καὶ τὸν Διονύσιον ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Ἄ-
ρατον ἦλθεν. ἐλθόντα δὲ αὐτὸν οὐκέτι δεῖξαν, ἀλλὰ δήσαντ-
τες ἐφύλαττον ἐν οἰκίσκῳ κατακεκλεισμένον· αὐτοὶ δὲ πα-
ρεσκευάζοντο πρὸς τὴν ἐπίθεσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτοιμα πάντα, τὴν
μὲν ἄλλην δυνάμιν ἐκέλευσεν ἐπὶ τῶν ὅπλων νυκτερεύειν,
αἱρεθεὶς δὲ λοχαγοὺς τετρακοσίους, οὐδὲ αὐτοῖς εἰδότας τὰ C
πραττόμενα, πλὴν ὀλίγων, ἦγε πρὸς τὰς πύλας τὰς πρὸς τὸ
Ἡραῖον. καὶ δὲ τοῦ ἔτους ἡ περὶ θέρος ἀκμάζουσα, τοῦ δὲ μη-
νὸς, πανσέληνος· ἡ δὲ νὺξ διέφελος καὶ καταφαής, ὥστε καὶ
φόβον τὰ ὅπλα κατέχειν, ἀπιλάμποντα πρὸς τὴν σελήνην,
μὴ τοὺς φύλακας οὐ λάθωσιν. ἤδη δὲ τῶν πρόσω ἐγγὺς ὄντων,
ἀπὸ θαλάσσης ἀνέδραμε νέφη, καὶ κατέσχε τήν τε πόλιν
αὐτήν, καὶ τὸν ἔξω τόπον, ὑπόσκιον γιγνόμενον. ἐν ταύτῃ δὲ οἱ
μὲν ἄνδρες συγκαθίσαντες, ὑπελύοντο τὰς κρηπῖδας· (οὔτε γὰρ
ψόφον ποιοῦσιν πολύν, οὔτε ὀλισθήμασι λαμβάνοισι, γυ-
μνοῖς τοῖς ποσὶν ἀναλαμβανόμενοι τῶν κλιμάκων) ὁ δὲ Ἔρ- D
γινος ἐπιλαβὼν νεανίσκους ἑξακοσίους ὁδοιπορικῶς, ἔλαθε
τῇ πύλῃ προσμίξας, καὶ τὸν πυλωρὸν ἀποκτείνας καὶ τοὺς
μετ' αὐτοῦ φύλακας. ἅμα δὲ αἱ τε κλίμακες προσετίθεντο,
καὶ κατ' ἀσυδησίαν ὁ Ἄρατος ὑπερβιβάσας ἑκατὸν ἄνδρας, τοὺς
δὲ ἄλλους κελεύσας ἕπεσθαι ὡς αὐτὸς δυνάσται, τάχιστα δὲ τὰς
κλίμακας ἀναρπάσας, ἐχώρει διὰ τῆς πόλεως, μετὰ τῶν ἑκατὸν,
ἤδη τὴν ἄκραν, ἤδη πρὸς χαρὰς, διὰ τὸ λανθάνειν, ὡς καταρ-
θῶν. καί πως ἔτι πρόσωθεν αὐτοῖς ἀπήντα σιωπῇ φωτὶ φυλα-
κὴ τεσσάρων ἀνδρῶν οὐ καθορωμένοις. ἔτι γὰρ ἦσαν ἐν τῷ
σκιαζομένῳ τῆς σελήνης· ἐκείνους δὲ πρόσθεν ἐξ ἐναντίας E
καθορᾶσι. μικρὸν δὴν ὑποστείλας τειχίοις τισὶ καὶ οἰκοπέδοις,
ἐνέδραν ὅπῃ τοὺς ἄνδρας καθίζει· καὶ τρεῖς μὲν αὐτῶν ἐμπε-
σόντες ἀποθνήσκουσιν, ὁ δὲ τέταρτος, πληγεὶς ξίφει τὴν κε-
φαλὴν ἔφυγε, βιαν εἴδον εἰς τοὺς πολεμίους. καὶ μετὰ μικρὸν
αἱ τε σάλπιγγες ἐπεσήμαινον, ἥ τε πόλις ἐξανίστατο πρὸς τὰ
νόμιμα. πλήρεις τε ἦσαν οἱ τε γενναῖοι ἀναθεόντων, καὶ
φῶτα πολλά, τὰ μὲν κάτωθεν ἤδη, τὰ δὲ ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ἄκρας
περιέλαμπε· καὶ κραυγὴ συνερρήγνυτο πανταχόθεν ἄσημος.
ἐν τούτῳ δὴ ὁ μὲν Ἄρατος, ἐμφὺς τῇ πορείᾳ πρὸς τὸ κρη-
μνῶδες, ἠμιλλᾶτο, βραδέως καὶ ταλαιπώρως δὲ πρῶτον, οὐ
κατακρατῶν, ἀλλ' ἀποπλανώμενος, τοῦ τείχους πανταπα- F
σιν ἐνδεδυκότος καὶ περισκιαζομένου τῇ τραχύτητι, καὶ διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν καὶ παραβολῶν φαίνοντος πρὸς τὸ τεῖ-
χος. εἶτα θαυμάσιον οἷον ἡ σελήνη λέγεται διαστελλουσα τὰ νέφη, καὶ ὑπολαβοῦσα τῆς ὁδοῦ τὸ χαλεπώτατον σα-
φηνίζειν, ἕως ἥψατο τοῦ τείχους καθ' ὃν ἔδει τόπον. ἐκεῖ δὲ πάλιν σκοτεινίασε καὶ ἀπέκρυψε, νεφῶν συνελθόντων.
οἱ δὲ περὶ τὰς πύλας ἔξω περὶ τὸ Ἡραῖον ἀπολειφθέντες τοῦ Ἄρατου γραπτῶται, τριακόσιοι τὸ πλῆθος ὄντες,

A Qui quum fratrem ferret se eius esse, omnino arbitratus est colloqui se Technon cũ Diocle: neq; nomen sciscitatus, neq; aliud signum vllum expectans, prębuit ei dextram, & de conuentis cum Ergino sermonẽ instituit, atq; de illis eũ percunctatus est. Ille errorem astute excipiens, in omnib. assentiebatur, conuertensq; se retro ad vrbem inter colloquendum sine vlla suspicione progrediebatur. Vbi iam prope portam venit, ac Technonem esset ilico correpturus: ecce occurrit eis etiam Erginus. Qui captionem sentiens & periculũ, Technoni vt fugam caperet nutu significauit, coniicientesq; ambo se in pedes, cursu ad Aratum euasere. Non abiecit ille spẽ tamen, sed cõfestim misit Erginum qui pecuniam Dionysio offerret, oraret que vt tegeret rẽ. Exequutus rem Erginus, Dionysium adduxit secum ad Aratum. Quem vbi semel tenuere, non iam dimiserunt: sed inclusum conclaui custodierunt, seq; accinxerunt ad rẽ aggrediendam. Omnib. paratis, reliquas copias iussit in armis excubare. Delectos quadringentos assumens, neq; hos, paucis demptis, quid pararetur conscios, duxit ad portam præter ædem Iunonis.

C Tempus erat anni sub adultã ætatem in plenilunio, nox serena & lucida. vnde metũ etiam micantia reflexu lunę præbebant arma, ne excubitores nõ fallerent. Iam primis vrbi appropinquantibus nubes surrexerunt à mari, vrbemq; & circumiecta inumbrauere. Ibi cæteri confidentes dissoluerũt calceos. Neq; enim strepitum magnum edunt, neq; instabilibus falluntur gradibus, qui pedibus prehendunt nudis scalas. Erginus septẽ iuuenes ducens secũ veste amictos viatoria, applicuit occulte ad portam. Custodem portæ vnaque stationem interfecere. Simul scalæ admotæ sunt. ac cẽtum militibus Aratus raptim transcẽdere mœnia, atque aliis sequi vt possent iussis, attractisq; ocyssime scalis, per vrbem cum centum illis perrexit ad arcem, ouans iam, quod tectus esset, velut certa victoria. Progredientibus statio occurrit quatuor virorum, neque illa eos percepit oculis: quippe in vmbra adhuc erant lunæ: sed conspiciebant ipsi obuios. Igitur parietibus quibusdam & ruinis ædificiorum tegit se paululum ad circumueniendos illos. quorum tres in hos incurrentes cadunt, quartus in capite vulneratus fugit, vociferans intra mœnia hostes esse. Breui post cecinerunt tubæ, & ciuitas ad motum consurrexit, refertæque sunt discurrentibus viæ: atque multis luminibus partim ima iam, partim ex alto arx collucebat, ac clamor vndique incertus accidebat. Interea viæ intentus Aratus, in rupe abscissa lente & grauiter primum luctabatur: quod non teneret callem, sed deflexisset prorsus ab eo, qui in saxo abditus atque inumbratus locis diruptis per multos anfractus & gyros ad mœnia pertingeret. Mox mire luna dicitur discussa & dispulsa caligine asperrimum viæ illustrasse: quoad applicuit qua debebat ad murum. Ibi coeuntibus denuo nubibus, vmbram & caliginem inuexit. Illi qui extra portam apud fanum Iunonis Arati milites trecẽti numero substiterãt,

vt tandē in vrbem ſunt illapſi vario tumultu & luminib⁹ refertam, quod nō valerent eandē ſemitā inuenire neq; veſtigia aſſequi illorum itineris, trepidi globo facto ad latus rupis obſcurum contraxerunt ſe, ibiq; anxii & ęſtuantes hæſerunt. Quippe quū miſſi lib. peteretur ab arce cohors Arati, fremitus ſicut pręliantiū deferebatur, clamorq; ex montium repercuſſu reſonabat cōfuſus, & incertus vnde, pcederet. Hęſitantib. his in quam flectendum partē eſſet, militum regiorum Archelaus dux magnam manū ſecum trahens cum plangore & tubis aſcendit ad arcē in Aratum ruens, ac trecentos hos pręuectus eſt. qui ſicut ex inſidiis exorti incurrunt in eum, obtruncantq; quos primum ſunt adepti: cæteros & Archelaū offuſo pauore auerterunt, conſectatiq; ſunt dū per vrbē diuulſi & diſſipati ſunt. His, pfligatis, adfuit à pugnantib. in rupe Erginus, Aratum nuntians cōſeruiſſe manus cum hoſtibus, hos fortiter reſiſtere, magnumq; certamen ad ipſum murum contractum, propero ſubſidio opus eſſe. Illi iuſſerunt, eueſtigio vt eo duceret, atq; ex itinere hinc voce ſignificabant aduentum ſuum, ad ſocios confirmandos: hinc plena luna micabant arma eorum, quę frequentior ab hoſtib. ex viæ ſpatio apparebant: hinc reſonans noctis fragor vlulatum à multo plurib. quam eſſent, repræſentabat fieri. Deniq; connxi omnes pepulerunt hoſtes, arcemq; ſuperauerunt, ac præſidiū tenuerunt luce appetēte. Sol extemplo facto eorum illuxit, ſimulq; ſubuenerunt ex Sicyone Arato reliquæ copię, quas portis Corinthii alacriter excepere, regioſq; cōprehendere. Vbi omnia tuta viſa, deſcēdit Aratus ex arce in theatrum, quo immenſa confluxit frequentia, cupiditate cum eius contēplandi, tum orationis quam eſſet ad Corinthios habiturus. Collocatis ex vtraq; tranſitus parte Achæis, ipſe ex ſcena loricatus in medium proceſſit, vultu ex laſsitudine & vigiliis mutato: vt animi elatio & gaudium à corporis moleſtia oppreſſum eſſet. Vt populus, ſimul atq; ille proceſsit, gratulationib. effuſus eſt, translata in dexteram lācea, genu & corpus aliquantulo momento inclinans ea ſuſtinuit ſe, conſtititque longo ſpatio, tacitus plauſus eorum feſtaſq; voces excipiens celebrantium virtutem ipſius, atque in cælum tollentium fortunam. Vt conticuere & ſedati ſunt, colligens ſe, orationem de Achæis habuit facto ſuo conuenientem: ſuaſitque Corinthiis vt Achæis contribuerent ſe. Simul reddidit iis portarum claues, quę tunc primum à Philippi temporib. in poteſtate eorum fuere. Ex Antigoni ducibus Archelaum, qui in poteſtatem ſuā venerat, miſſum fecit. Theophraſtū excederevrbe recuſantē, interfecit. Perſęus, dū oppugnatur arx, euaſit Cēchreas. Hic poſt perhibetur inter diſputandū dicenti ſolum videri ſibi ſapientem eſſe ducem, reſpondiſſe, At me hercle id mihi quoq; ex Zenonis præceptis quōdam imprimis placuit: nunc mutaui ſententiam, ab iuuene Sicyonio correctus. Hoc plerique memoriæ produnt de Perſæo. Porro Aratus extemplo tunc Iunonis fanum (Hereum dicitur) & Lechęum in poteſtatem ſuam redegit.

A ὡς ποτὲ παρεισέπεσον εἰς τὴν πόλιν θορύβου τε πολυποδαποῦ καὶ φώτων γέμουσαν, οὐ δυνηθέντες ἐξανθρεῖν τὸν αὐτὸν τεῖχον, οὐδὲ εἰς ἴχνος ἐμβιῶαι τῆς ἐκείνων πορείας, ἐπτήξαν, ἀθεόοι πρός τινι παλινοκίῳ λαχόνι τὸ κρημνοῦ συρρείλαντες ἑαυτοὺς· καὶ διεκαρτέρουν ἐνταῦθα πρὸς ἀπαθοῦντες καὶ διςαπασχετοῦντες. βαλλομένων γὰρ ἀπὸ τῆς ἄκρας ἤδη τῶν περὶ τὸν Ἄρατον, καὶ μαχομένων, ἀλαλαγμὸς ἀναγώνιος ἐχώρει κάτω, καὶ κραυγὴ πρεπής δι' τινὸς ἀπὸ τῶν ὁρῶν ἀνάκλασιν συγκεχυμένη, καὶ ἄδηλος ὅθεν εἴληφε τὴν ἀρχήν. Δι' ἀπορρωγῶνος αὐτῶν ἐφ' ὃ, πεχρὴ τεμ-

B πέσθαι μέρος, Ἀρχέλαος ὁ τῶν βασιλικῶν ἡγεμών, τραπόμενος ἔχων πολλοὺς. μετὰ κραυγῆς ἀνεβαίνε καὶ σαλπίγγων, ἐπιφερόμενος τοῖς περὶ τὸν Ἄρατον, καὶ παρήλαυνε τοὺς πελασγίους. οἱ δὲ, ὥσπερ ἐξ ἐνέδρας ἀναστάντες, ἐμβάλλουσιν αὐτῷ, καὶ διαφθείρουσιν οἷς ἐπέπεσον τρόποις. τοὺς δὲ ἄλλους καὶ τὸν Ἀρχέλαον φοβήσαντες, ἐτρέψαντο καὶ κατεδίωξαν, ἄχρι τοῦ σκεδασθῆναι περὶ τὴν πόλιν Δι' αὐλυθέντες. ἄρτι δὲ τούτων νενικηκότων, Ἔργῖνος ἀπὸ τῶν ἄνω μαχομένων ἦκεν, ἀγγέλλων συμπεπλέχθαι τοῖς πολεμίοις τὸν Ἄρατον, ἀμυνομένοις δυρώστως, καὶ μέγαν ἀγῶνα περὶ αὐτὸ τὸ

C τεῖχος εἶναι· καὶ τάχους δεῖν τὴν βοηθείας. οἱ δ' αὐθὺς ἐκέλευον ἡγεῖσθαι, καὶ πορεύεσθαι, ἅμα φωνῇ διεσήμαινον ἑαυτοὺς, ὑπεθαρρύνοντες τοὺς φίλους· ἅτε πανσέληνος ἀπέφαινε τὰ ὅπλα πλείονα φαινόμενα τοῖς πολεμίοις, Δι' ὃ μῆκος τὴν πορείας· καὶ ὃ τὴν νυκτὸς ἠχῶδες τὸν ἀλαλαγμὸν ἀπὸ πολλαπλασίονων ἢ πόσοι τῶν ἐποίει δοκεῖν φέρεσθαι, τέλος δ' συνερείσαντες ἐξωθοῦσι τοὺς πολεμίους. καὶ καθυπέρτεροι τῆς ἄκρας ἦσαν, καὶ τὸ φρούριον εἶχον, ἡμέρας ἤδη διαυγούσης, ὅ, τε ἥλιος αὐτοῖς αὐθὺς ἐπέλαμπε τῷ ἔργῳ. καὶ παρῆν ἐκ Σικυῶνος ἡ λοιπὴ δυνάμις τῷ Ἀράτῳ, δεχομένων κατὰ πύ-

D λας τὴν Κορινθίων πρόθυμος, καὶ τοὺς βασιλικοὺς συλλαμβανόντων. ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς ἐδόκει πόρρω τὰ ἔχειν, κατέβαινεν εἰς τὸ θέατρον ἀπὸ τῆς ἄκρας, πλήθους ἀπείρου συρρέοντος, ὑπὸ θυμίᾳ τῆς τε ὄψεως αὐτοῦ, καὶ τῶν λόγων οἷς ἔμελλε χρῆσθαι πρὸς τοὺς Κορινθίους. ὑπεξήσας δὲ ταῖς παρόδοις ἑκατέρωθεν τοὺς Ἀχαιοὺς, αὐτὸς ἀπὸ τῆς σκηνῆς εἰς μέσον προῆλθε τεθωρακισμένος, καὶ τῷ προσώπῳ Δι' ὃν κόπον καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἠλλοιωμένος· ὥστε τῆς ψυχῆς τὸ χαυρούμενον καὶ χαῖρον ὑπὸ τῆς τοῦ τὸ σῶμα βαρύτητος κατακρατεῖσθαι. τῶν δὲ δυθεφτῶν ἅμα ὡς προσελθεῖν αὐτὸν

E ἐκχυθέντων ταῖς φιλοφρονήσεσι, μεταλαβὼν εἰς τὴν δεξιὰν τὸ δόρυ, καὶ τὸ γόνυ καὶ τὸ σῶμα τῇ ῥοπῇ μικρὸν ἐγκλίνας καὶ ἀπρεπισάμενος, εἰστήκει πολὺν χρόνον σιωπῇ δεχόμενος αὐτῶν τὰς κρότους καὶ τὰς ὑπεβοήσεις, ἐπαινούντων μὲν τὴν ἀρετὴν, ζηλούντων δὲ τὴν τύχην. ὡς δὲ ἐπαύσαντο καὶ κατέστησαν, συναγαγὼν ἑαυτὸν, διεξῆλθε λόγον ὑπὲρ τῶν Ἀχαιῶν τῇ πρὸς ἄξει πρέποντα· καὶ συνέπεισε τοὺς Κορινθίους, Ἀχαιοῖς γνέσθαι, καὶ τῶν πυλῶν τὰς κλεῖς ἀπέδωκε, τότε πρῶτον ἀπὸ τῶν Φιλιππικῶν καιρῶν ὑπὸ ἐκείνοις γενομένας. τῶν δὲ Ἀθηναίων στρατηγὸν Ἀρ-

F χέλαον μὲν ἀφῆκεν ὑπόχειρον γενόμενον. Θεόφραστον δ' ἀνεῖλεν, οὐ βουλόμενον ἀπαλλάττεσθαι. Περσαῖος δ', τῆς ἄκρας ἁλισκομένης, εἰς Κεγχρεὰς διεξέπεσεν, ὕστερον δὲ λέγεται σχολάζων, πρός τὸν εἰπόντα, μόνον αὐτῷ δοκεῖν στρατηγὸν εἶναι τὸν σοφὸν, Ἀλλὰ νὴ τοὺς θεοὺς (φανναι) τοῦτο μάλιστα κἀμοί ποτε τῶν Ζήνωνος ἤρεσκε δογμάτων· νῦν δὲ μεταβάλλομαι, νουθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σικυωνίου νεανίου. ταῦτα μὲν οὖν περὶ Περσαίου πλείονες ἱστοροῦσιν. ὁ δὲ Ἄρατος αὐθὺς τότε Ἡραῖον ὑφ' ἑαυτῷ καὶ τὸ Λέχαιον ἐποιήσατο,

καὶ νεῶν μὲν εἴκοσι πέντε βασιλικῶν ἐκυρίευσεν, ἵππους δὲ πεντακοσίους, καὶ Σύρους τετρακοσίους ἀπέδοτο· τόν τε Ἀκροκόρινθον ἐφύλαττον Ἀχαιοὶ τετρακοσίοις ὁπλίταις, καὶ πεντήκοντα κυσὶ, καὶ κυνηγοῖς ἴσοις ἐν τῷ φρουρίῳ τρεφομένοις. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τὸν Φιλοποίμενα θαυμάζοντες, Ἑλλήνων ἔσχατον προσηγόρευον, ὡς μηδενὸς μεγάλου μετ' ἐκεῖνον ἐν τοῖς Ἕλλησι γενομένου· ἐγὼ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων ταύτην ἐσχάτην καὶ νεωτάτην φαίην ἂν πεπρᾶχθαι, τόλμῃ μὲν τόλμῃ, τοῦτο δὲ τύχῃ τῇ ἀρίστῃ ἐπάμμαλλον, ὡς ἐδήλωσεν αὐθὶς τὰ γενόμενα. Μεγαρεῖς τε γὰρ ἀποστάντες Ἀντιγόνου τῷ Ἀράτῳ προσέθεντο, καὶ Τροιζήνιοι μετὰ Ἐπιδαυρείων συνεπάχθησαν εἰς τοὺς Ἀχαιούς. ἔξοδόν τε πρώτην θέμενος εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐνέβαλε, καὶ τὴν Σαλαμῖνα ἀφαβὰς ἐλευθέρας ἀπέλυσεν, ὥσπερ δεξείρκτης λελυμένη τῇ δυνάμει τῶν Ἀχαιῶν ἐφ' ὅ, τι βούλοιτο χρώμενος. Ἀθηναίοις δὲ τοὺς ἐλευθέρους ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων, ἀρχὰς ἀποστάσεως ἐνδιδοὺς αὐτοῖς. Πτολεμαῖον δὲ σύμμαχον ἐποίησε τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμονίαν ἔχοντα πολέμου καὶ γῆς καὶ θάλασσαν. οὕτω δὲ ἴσχυεν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ὥστε, εἰ μὴ κατ' ἐνιαυτὸν ἔξιν, παρ' ἐνιαυτὸν αἱρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτὸν, ἔργῳ δὲ καὶ γνώμῃ ἀφ' πάντος ἄρχειν. ἑώρων γὰρ αὐτὸν, οὐ πλοῦτον, οὐ δόξαν, οὐ φιλίαν βασιλικὴν, οὐ τὸ τῆς αὐτῶν πατρίδος συμφέρον, οὐκ ἄλλο τι τῆς αὐξήσεως τῶν Ἀχαιῶν ὑπέρτερον ποιούμενον. ἡγεῖτο γὰρ ἀσθενεῖς ἰδίᾳ τὰς πόλεις ὑπαρχούσας σώζεσθαι δι' ἀλλήλων, ὥσπερ ἐνδεδεμένας τῷ κοινῷ συμφέροντι, καὶ καθάπερ τὰ μέρη τοῦ σώματος ζῶντα καὶ συμπνέοντα. ἀφ' τῆς πρὸς ἄλληλα συμφυΐας, ὅταν ἀπαπαλθῇ καὶ λυμήνῃ χωρὶς, ἀτρεφῆ καὶ σήπεται· οὕτω πλησίως τὰς πόλεις ἀπόλλυσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀφαπτόντων ἔθνους, αὐξεσθαι δὲ ὑπ' ἀλλήλων, ὅταν ἄλλου τινὸς μεγάλου μέρη γενόμενα, κοινῆς προνοίας τυγχάνωσιν. ὁρῶν τε τοὺς ἀρίστους τῶν προσοίκων αὐτονομουμένους, Ἀργείοις δὲ δουλεύουσιν ἀχθομένους, ἐπεβούλευσεν ἀνελεῖν τὸν τύραννον αὐτῶν Ἀριστόμαχον, ἅμα τῇ πόλει θρεπτήρια τὴν ἐλευθερίαν ἀποδοῦναι φιλοτιμούμενος, καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς προσκρίσαι τὴν πόλιν. οἱ μὲν οὖν τολμῶντες εὑρέθησαν, ὧν Αἰσχύλος προσεῖχε καὶ Χαριμένης ὁ μάντις. ξίφη δὲ οὐκ εἶχον, ἀλλ' ἀπείρητο κεκτῆσθαι, καὶ ζημίαν μεγάλην τοῖς κεκτημένοις ἐπῆσαν ὑπὸ τοῦ τυράννου. κατασκευάσας οὖν ὁ Ἄρατος αὐτοῖς ἐν Κορίνθῳ μικρὰς προσαξιφίδας, ἐνέρραψεν εἰς σάγματα. καὶ ταῦτα προσιπεῖς ὑποζυγίοις σκεύη τινὰ παρημελημένα κομίζουσιν, εἰς Ἄργος ἀπέστειλε. Χαιρεμένους δὲ τοῦ μάντεως προσλαβόντος ὅπῃ τὴν πρᾶξιν ἀνύσεφον, οἱ περὶ τὸν Αἰσχύλον ἠγανάκτουν, καὶ δὲ ἑαυτῶν ἔπραττον, τοῦ Χαιρεμένους καταγνόντες. ἀναδόμενος δὲ ἐκεῖνος, ὀργῇ κατεμήνυσε τοῖς ἄνδρας ἤδη βαδίζοντας ὅπῃ τὸν τύραννον. ὧν οἱ πλεῖστοι φθάσαντες ἐξ ἀγρεῶς ἀπέφυγον, καὶ διεξέπεσον εἰς Κόρινθον. οὐ μὴν ἀλλὰ χρόνῳ βραχέος διελθόντος ἀποθνήσκει μὲν ὑπὸ δούλων Ἀριστόμαχος, ὑπολαμβάνει δὲ τὴν ἀρχὴν φθάσας Ἀρίστιππος, ὀξυλεστέρος ἐκείνου τύραννος. ὅσοι δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐν ἡλικίᾳ παρόντες ἔτυχον, τούτοις ἀναλαβὼν ὁ Ἄρατος ἐβούλετο πρὸς τὴν πόλιν ὀξέως, οἰόμενος εὑρήσειν τὰ τῶν Ἀργείων πρόθυμα. τῶν δὲ πολλῶν ἤδη ἀφ' σκληθείαν ἐθελοδούλως ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἀφισαμένου πρὸς αὐτὸν, ἀνεχώρησεν, ἔγκλημα κατεσκευακὼς τοῖς Ἀχαιοῖς, ὡς ἐν εἰρήνῃ πόλεμον ἐξενέγκοι ὀχόσι· καὶ δίκην ἔσχον ὅπῃ τούτῳ πρὸς Μαντινεῦσιν·

A nauibus xxv. regiis potitus est & quingentis equis, Syros quadringentos sub hasta vendidit. Acrocorintho Achæi præsidium imposuerunt quadringentorum armatorum, quinquaginta canũ, & totidem venatorum qui in arce alebantur. Ac Romani quidem Philopœmenem admiratione eius ducti Græcorum vltimum appellauere, quasi magnus ab eo extiterit inter Græcos nullus: ego vero gestorum à Græcis extremum hoc & nouissimũ dicam designatum, qua audacia, qua successu præstantissimis cõparandum: vt quæ insequuta sunt, mox declarauere. nam desciuerunt ab Antigono
B Megarenses, & Arato associauerunt se. Trœzenii cum Epidauriis inter Achæos ascripti sunt. Excursionem primam faciens irrupit in Atticam, ac transmissis in Salamina copiis insulam est depopulatus, sicut carcere liberatas Achæorum vires quolibet vertens. Athenienſib. libera capita, quo defectionis eis semina præberet, sine pretio remisit. Ptolemæi Achæis societatem adiunxit ducatu belli ei terra mariq; delato. Tantum vero polluit apud Achæos, vt si minus liceret quotannis, alternis certe annis crearent eum prætorem, re & consilio imperium obtineret perpetuo. Cernebant
C enim non opes eum, non gloriam, non amicitiam regiam, non patriæ commodum suæ, non rem vllam aliam Achæorum anteferre incremento. Siquidem existimabat imbecillas per se ciuitates mutuis viribus conseruari quasi bono illigatas communi. atq; vt partes corporis quæ viuunt & spirant vna ob mutuam conglutinationem, vbi diuulsæ sunt & dissociatæ, tabescunt marcescuntque: ita in præceps dari ciuitates à lacerantibus remp & ampliari per se mutuo, si alterius magnæ partibus effectis communiter cõsulatur. At quum videret præstantissimos quosq; finitimos liberos suis legibus viuere, seruitute dolens Argiuorum statuit tyrannum eorum Aristomachum per in-
D sidias sustollere: quod affectaret simul & mercedem illi ciuitati alimentorum reddere libertatem, & asciscere eam Achæis. Ac reperti sunt qui rem susciperent, quibus Æschylus & Charimenes vates præfuere. Verum deficiebantur gladiis, atque interdictum fuerat comparare, grauesque multas sanxerat tyrannus in eos qui tenerent gladios. Igitur paratos eis Aratus Corinthi exiguos pugiones clitellis insuit, easq; iumentis instrumẽtum vile Argos portantibus impositas misit. Quũ vates autem Charimenes quendam adiunxisset coniurationi, Æschyli socii indignati sunt, &
E reiecto Charimene rem per se sunt moliti. Id sentiens ille, ex ira pergentes eos in tyrannum detexit. At hi maxima ex parte occupauerunt ex foro profugere, atque euolauerunt Corinthum. Breui post tamen obtruncatur à seruis suis Aristomachus, & maturat dominatum arripere tetrior illo tyrannus Aristippus. Aratus vero Achæos, quotquot ad manum erant qui arma ferre poterant, secum trahens, aduolauit eo: quod expectaret promptos reperturum se Argiuos. Sed quum multitudo ex assuetudine libenter seruiret, ac ne-
F mo ad ipsum transiret: recepit se, ac in crimen coniecit Achæos, arma eos in pace mouisse. Postulati itaque fuerunt apud Mantineos.

Quia vero non occurrit ad iudicium Aratus, persequens litem Aristippus damnauit Achæos. Lis triginta minis est æstimata. At ipsum Aratum iuxta perosus & timens, statuit submissis percussoribus interficere regis auxilio Antigoni. Erant autem fere passim hanc operam qui eis nauabant, captabantque opportunitatem. Cæterum nulla par sincerè & stabili beneuolentiæ viri in potestate positi tutela est. Vbi enim assueuit tam vulgus quam primores non ducem suum sed duci timere, tum multis oculis videt dux, multis auribus audit & præodoratur consilia. Quare in animo est cursum orationis hic sistere, ac commemorare Aristippi vitam, quam inuidiosa ei tyrannis beatæque & celebratæ dominationis species conciliauit. Nam ille qui societatem habebat Antigoni, multosque alebat corporis custodes, viuum in vrbe ex inimicis neminem reliquerat, satellites tamen & stationem foris agere in peristylio volebat: seruos, quum cœnassent, mox omnes exigebat, & interiorem domum occludens cum amica in paruum se abdebat cubiculum editum, quod catarrhacta claudebatur. cuius in fastigio locauerat lectum, vbi quiescebat, vt probabile est quiescere tam suspiciosum hominem & pauidum. Scalas amicæ mater auferebat, easque alio in conclaui recludebat, rursusque orta luce admouebat & deuocabat egregium hunc tyrannum, qui serpentis modo ex lustris se dimittebat. Aratus vero non armis per vim, sed legitime ex virtute perpetuum sortitus imperium, in pallio & chlamydula plebeia, omnium vbique tyrannorum communis ex professo hostis, stirpem in diem vsque hodiernum clarissimam apud Græcos propagauit. Ex illis qui arces insederunt, spiculatores aluerunt, armis, portis, catarrhactis ad corporis tutelam sepierunt se, violentam mortem leporum more pauci deuitarunt: domus vero, vel progenies, vel monumentum, quod honorificam habeat memoriam, superest nullius. Porro dum adimere tentat Aristippo Aratus Argos, & occulte subinde & aperte impegit. Semel etiã scalis admotis mœnia cum paucis magno discrimine superauit, atq; occurrentes illic vigiles confodit. inde dilucente die & tyranno vndique eum premente, Argiui, quasi non pro ipsorum pugnaretur libertate, sed Nemea dispensarent, æqui & iusti sedebant magno cum silentio certaminis spectatores. Arati vero, dum fortiter dimicat, hasta cominus femur est traiectum. Locum tamen quem ceperat, retinuit, neq; ante noctem ab instantib. hostibus est deiectus. Quod si noctẽ quoq; acriter tolerauisset, non decidisset cœpto, quippe respiciebat iam fugam tyrannus, & magnam partem facultatum suarum præmittebat ad mare. Nunc, quum id nemo ad Aratum perferret, & deficeretur aqua, essetq; vulneris causa sui impotens, reduxit milites. Postquam huic diffidit viæ, incurrens propalam cum exercitu fines Argolicos vastauit, commissoq; cum Aristippo ad Chareta amnẽ acri prælio, improperatum est ei destituisse ipsum pugnã, & palmã è manib. amisisse: siquidẽ quũ alia exercit° pars propelleret haud ambigua victoria hostẽ,

A ἰῶ, Ἀράτου μὴ παρόντος, Ἀρίστιππος εἷλε διώκων, καὶ μυρίαις ἐπιμήδη τελάντα. τὸν δ' Ἄρατον αὐτὸν ἅμα καὶ μισῶν καὶ δεδοικώς, ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν, συνεργοῦντος Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως· καὶ πολλαχοῦ ῥᾴδιον ἦσαν οἱ τοῦτο πράττοντες αὐτοῖς, καὶ καιρὸν ὑπιτηρῶντες. ἀλλ' οὐδὲν οἷς ἀληθινὴ καὶ βέβαιος εὔνοια φυλακτήριον ἀνδρὸς ἄρχοντος. ὅταν γὰρ ἐθιζῶσιν οἵ τε πολλοὶ καὶ οἱ δυνατοί, μὴ τὸν ἡγούμενον, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἡγουμένου δεδιέναι, πολλοῖς μὲν ὄμμασιν ὁρᾷ, πολλὰ δ' ὤτων ἀκούει καὶ προαναθάνεται τὰ γινόμενα. διὸ καὶ βούλομαι τὸν λόγον ὑπιστήσας ἐνταῦθά που, διεξελθεῖν B περὶ τῆς Ἀριστίππου διαίτης, ἣν ἡ ζηλοτυπουμένη τυραννὶς αὐτῷ καὶ ὁ τῆς μακαρείας καὶ περιβοήτου μοναρχίας ὄγκος περιέθηκεν. ἐκεῖνος γὰρ Ἀντίγονον μὲν ἔχων σύμμαχον, τρέφων δὲ πολλοὺς ἕνεκεν τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας, οὐδένα δὲ ἐν τῇ πόλει ζῶντα τῶν ἐχθρῶν ὑπολελοιπώς, τοὺς μὲν δορυφόρους καὶ φύλακας ἔξω παρεμβάλλειν ἐκέλευεν ἐν τῷ περιστύλῳ, τοὺς δ' οἰκέτας, ὁπότε δειπνήσαιεν, τάχιστα πολὺς ὀξελαύνων, καὶ τὴν μέγαν ἀποκλείων μετὰ τῆς ἐρασμίας, αὐτὸς εἰς οἴκημα κατεδύετο μικρὸν ὑπόφαιον, θύρᾳ καταῤῥακτῇ κλειόμενον· ἧς ὑποδήσας τὴν κλίνην ὑπιπτεῖς, C ἐκάθευδεν ὡς εἰκὸς καθεύδειν τὸν οὕτως ἔχοντα, παραχρῆμα καὶ περιφόβως. ὃ δὲ κλιμάκιον ἡ τῆς ἐρασμίας μήτηρ ὑφαιρουσα, κατέκλειεν εἰς ἕτερον οἴκημα, καὶ πάλιν ἅμ' ἡμέρᾳ προσέπλει καὶ κατεκάλει τὸν θαυμαστὸν τύραννον, ὥσπερ ἑρπετὸν ἐκ φωλεοῦ κατερχόμενον. ὁ δὲ οὐχ ὅπλοις καὶ βίᾳ, νόμῳ δὲ ὑπὸ ἀρετῆς ἀκαταπάυστον ἀρχὴν περιποιημένος, ἐν ἱματίῳ καὶ χλαμυδίῳ τῷ τυχόντι, τῷ πώποτε τυράννων κοινὸς ἀποδεδειγμένος ἐχθρὸς, ἄχρι τῆς σήμερον ἡμέρας ἡλίου λαμπρότατον ἀπολέλοιπεν ἐν τοῖς Ἕλλησιν. ἐκείνων δὲ τῶν τὰς ἄκρας καταλαμβανόντων, καὶ τοὺς D δορυφόρους τρεφόντων, καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰς πύλας καὶ τοὺς καταῤῥάκτας προβαλλομένων ὑπὲρ τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας, ὀλίγοι τὸν ἐκ πληγῆς θάνατον, ὥσπερ οἱ λαγωοὶ, διέφυγον· εἴκως δὲ ἢ ἡλίου ἢ πάθος ἔχων τιμωρίᾳ μνήμιον οὐδένος λέλειπται. πρὸς δ' οὖν τὸν Ἀρίστιππον ὁ Ἄρατος καὶ κρύφα πολλάκις καὶ φανερῶς προσέπταισεν, ὑπιχρήσας καταλαμβάνειν Ὄ Ἄργος, ἅπαξ δὲ καὶ κλίμακας προθεὶς, μετ' ὀλίγων ὑπὸ τὸ τεῖχος αἰεὶ προβαίνων, καὶ τοὺς βοηθοῦντας ἐνταῦθα τῶν φυλάκων ἀπέκτεινεν, εἶτα ἡμέρας ὑπιφανείσης, καὶ τοῦ τυράννου πολλαχόθεν E αὐτῷ προσβάλλοντος, οἱ μὲν Ἀργεῖοι, καθάπερ οὐχ ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας τῆς μάχης οὔσης, ἀλλὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Νεμείων βεβαιοῦντες, ἴσοι καὶ δίκαιοι θεαταὶ καθῆτο τῶν γινομένων, πολλῇ ἡσυχίᾳ ἄγοντες, ὁ δὲ Ἄρατος δι' ρώστως ἀμυνόμενος, λόγχῃ μὲν ἐκ χειρὸς διελαύνεται τὸν μηρὸν, ἐκράτησε δὲ τῶν τόπων ἐν οἷς ἦν, καὶ οὐκ ἐξεώθη μέχρι νυκτὸς, ἀποχλούμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων. εἰ δὲ καὶ τὴν νύκτα τῷ πόνῳ προσεβάλαιπώρησεν, οὐκ ἂν διήμαρτεν. ὁ γὰρ τύραννος ἤδη περὶ δρασμὸν εἶχε. καὶ πολλὰ τῶν ἰδίων ὑπὸ θάλασσαν προεξέπεμψε. νυνὶ δὲ, τοῦτο μὲν οὐδένος ἐξαλείλαντος πρὸς τὸν Ἄρατον, ὕδατος δὲ ὑπιλείποντος, ἑαυτῷ τε χρήσασθαι διὰ τὸ τραῦμα μὴ δυνάμενος, F ἀπήγαγε τοὺς στρατιώτας. ἐπεὶ δὲ ταύτῃ ἀπήγαγε τὴν ὁδὸν, ἐμβαλὼν φανερῶς τῷ στρατοπέδῳ τῷ Ἀργολίδα χώραν ἐπόρθει, καὶ περὶ τὸν Χαρήτα ποταμὸν ἰσχυρᾶς μάχης γενομένης πρὸς τὸν Ἀρίστιππον, αἰτίαν ἔσχεν ὡς ἐγκαταλιπὼν τὸν ἀγῶνα, καὶ πρόσκρουσμα τὸ νίκημα. τῆς γὰρ ἄλλης δυνάμεως ὁμολογουμένως ὑπικρατούσης,

καὶ τῷ διωγμῷ πολὺ προελθούσης εἰς τοὔμπροσθεν, αὐτὸς οὐχ οὕτως ἐκβιασθεὶς ὑπὸ τῶν κατ' αὐτὸν, ὡς ἀπιστῶν τῷ κατορθώματι καὶ φοβηθεὶς, ἀνεχώρησε τεταραγμένος εἰς ὀπίσω τὸ στρατόπεδον. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς διώξεως ἐπανελθόντες οἱ λοιποὶ, χαλεπῶς ἔφερον ὅτι βεβαμμένοι τοὺς πολεμίους καὶ πολὺ πλείονας ἐκείνων καταβαλόντες, ἢ σφῶν αὐτῶν ἀπολέσαντες, ἀβαλεῖ πᾶσι τοῖς ἠτημένοις ἔπεσαν καθ' αὐτῶν τρόπαιον, ἀμφωτέροις, πάλιν ἔγνω τραμάχεσθαι περὶ τοῦ τροπαίου, καὶ μίαν ἡμέραν παλιπτών, αὖθις ἐξέπεσε τῷ στρατηγῷ. ὡς δὲ ἤσθετο πλείονας γεγενόσας, καὶ θαρραλεώτερον διωξαμένοις τοῖς περὶ τὸν τύραννον, οὐκ ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἀπῆλθεν τοῖς νεκροῖς ὑποσπόνδοις ἀπελθόμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ τῇ περὶ τὴν ὁμιλίαν καὶ πολιτείαν ἐμπειρίᾳ καὶ χάριτι τὴν παμβασιλείαν ταύτῃ ἀναμαχόμενος, προσηγάγετο τοὺς Κλεωνὰς τοῖς Ἀχαιοῖς· καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Νεμείων ἤγαγον οἱ Κλεωναῖς, ὡς πάτριον ὄντα καὶ μᾶλλον προσήκοντα τούτοις. ἤγαγον δὲ καὶ Ἀργεῖοι, καὶ συνεχύθη τότε πρῶτον ἡ δεδομένη τοῖς ἀγωνισταῖς ἀσυλία καὶ ἀσφάλεια, πολλοὺς τῶν Ἀχαιῶν ὅσους ἔλαβον ἠγωνισμένους οἱ Ἄργει, παρὰ τὴν χώρας πορευομένους, ὡς πολεμίους ἀποδομένων. ὅτω σφοδρὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος οἱ τῶν μισεῖν τοὺς τυράννους. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἀκούσας τὸν Ἀείσιππον ἐπιβεβουλεύκειν μὲν τοῖς Κλεωναῖς, φοβεῖσθαι δὲ ἐκεῖνον οἱ Κορίνθῳ καθεζόμενον, ἤνθισεν οἱ τῷ παγγέλματος τραπεῖν. καὶ σιτία κελεύσας πλείονων ἡμερῶν κομίζειν, εἰς Κεγχρεὰς κατῆλθεν, οἰκαλούμενος δι' ἀπάτης τὸν Ἀείσιππον ὡς αὐτῷ μὴ παρόντος ἐπιθέσθαι τοῖς Κλεωναίοις. ὃ καὶ συνέβη. παρῆν γὰρ αὐτὸς ἐξ Ἄργους ἔχων τὴν δύναμιν. ὁ δὲ Ἄρατος εἰς Κόρινθον ἤδη σκοτεινὸς οἱ Κεγχρεῶν ὑποστρέψας, καὶ τὰς ὁδοὺς φυλακαῖς ἀφαλεβῶν, ἦγε τοὺς Ἀχαιοὺς, ἑπομένους οὕτω μὲν αὐτάκτως, οὕτω δὲ ταχέως καὶ προθύμως, ὥστε μὴ μόνον ὁδεύοντας, ἀλλὰ καὶ παρελθόντας εἰς τὰς Κλεωνὰς ἔτι νυκτὸς οὔσης, καὶ συνταξαμένους ὅτι μάχῃ, ἀγνοεῖσθαι. καὶ λανθάνειν τὸν Ἀείσιππον. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τῶν πυλῶν ἀνοιχθεισῶν, καὶ τὸ σάλπιγγος ἐγκελευσαμένης, δρόμῳ καὶ ἀλαλαγμῷ προσπεσὼν τοῖς πολεμίοις, αὐθὶς ἐτρέψατο, καὶ κατεῖχε διώκων ἢ μάλιστα φεύγειν ὑπενόει τὸν Ἀείσιππον, οἰκέτας πολλὰς τῶν χωρίων ἔχοντων. θορυβήσας δὲ τῆς διώξεως ἄχρι Μυκηνῶν, ὁ μὲν τύραννος ὑπὸ Κρητός τινος, ὡς Δεινίας ἱστορεῖ, τὄνομα Τραγίσκου, καταληφθεὶς ἀποσφάττεται, τῶν δὲ ἄλλων ἔπεσον ὑπὲρ χιλίους πεντακοσίους. ὁ δὲ Ἄρατος οὕτως λαμπρῶς αὐτυχήσας, καὶ μηδένα τῶν αὐτῷ στρατιωτῶν ἀποβαλών, ὅμως οὐκ ἔλαβε τὸν Ἄργους, οὐδὲ ἠλευθέρωσε, τῶν περὶ Ἀχαΐαν καὶ τὸν νεώτερον Ἀείσιππον μὴ δυνάμεως βασιλικῆς παρεισπεσόντων καὶ κατεχόντων τὰ πράγματα. ὁ μὲν οὖν πολὺ τὴν βοβεῖν καὶ λόγους καὶ σκώμματα καὶ βωμολοχίας, παρείλετο τῶν κολακευόντων τοὺς τυράννους, καὶ διεξιόντων οἰκείοις χαριζομένων, ὡς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν ἐκπαφήσοιτο μὴ ἡ κοιλία πρὸς τὰς μάχας, κάρος δὲ προσπίπτοι καὶ ἴλιγγος, ἅμα τῷ παρεξηναι τὴν σαλπικτῶν. οἰκτάξας δὲ τὴν δύναμιν, καὶ τὸ σύνθημα παρεγγυήσας, καὶ πυθόμενος τῶν ὑποστρατήγων καὶ λοχαγῶν, μή τις αὐτῷ χρεία παρόντος (βεβλῆσθαι γὰρ τοὺς ἀστραγάλους) ἀπῆχθε καρδεκήσων πόρρωθεν τὸ συμβησόμενον. ταῦτα γὰρ οὕτως ἴσχυεν, ὥστε καὶ τοὺς φιλοσόφους ἐν ταῖς σχολαῖς ζητοῦντας εἰ τὸ πάλλεσθαι τὴν καρδίαν καὶ τὸ χρῶμα τρέπεσθαι περὶ τὰ φαινόμενα δεινὰ, δειλίας ἐστὶν ἢ δυσκρασίας τινὸς περὶ τὸ σῶμα καὶ ψυχρότητος, ὀνομάζειν ἀεὶ τὸν Ἄρατον, ὡς ἀγαθὸν μὲν ὄντα στρατηγὸν, ἀεὶ δὲ ταῦτα πάσχοντα περὶ τοὺς ἀγῶνας.

A consectandoque esset ad multum spatii progressa, hic non tam impulsus ab illis quos contra stabat, quam victoriæ diffidentia & metu in castra perculsus retulit se. Vt vero reliqui ab insequendis reuersi hostibus tulere grauiter quod versis in fugã illis, ac longe maiore numero eorum fuso quam de suis amisso, victis permisisset de se excitare trophæum: expallescens statuit de integro trophæo dimicare, vnoq; interiecto die aciem iterum instruxit. Vbi sensit auctas illorum copias, militemq; tyranni maiore animo inferre signa, obtorpuit: receptisq; per inducias mortuis, reduxit exercitum.

B Atqui cœtus & reipubl. tractandæ peritia comitateq; hanc diluens culpam, coniunxit Achęis Cleonas, ac Nemeorum ludicrum Cleonis, vt antiquitus potius ad eos pertinens, celebrauit: celebrauerunt & Argiui. Ac tunc primo violata est quæ concessa fuerat certantibus securitas & fides publica, quod Achæi omnes qui certauerant Argis, quos fines suos peragrantes cepere, pro hostibus sub hasta vendiderint. adeo fuit ardens & capitalis tyrannorum ofor. Breui post nuntiato captare Aristippum Cleonas; sed sedentem Corinthi se formidare: copias per edictum conscripsit, & quum edixisset vt cibaria in aliquot dies secum ferrent,

C Cenchreas mouit, illiciens dolo Aristippum vt tanquã absente se Cleonas adoriretur. quæ spes non fefellit eum. Quippe adfuit extemplo ille cum exercitu ex Argis. Aratus vero Corinthum ex Cenchreis iam sub noctem regressus, via stationibus insedit, duxitq; Achæos Cleonas. Agmen adeo composite progressum est, adeoq; strenue & impigre, vt nõ solum iter facerent, sed ingrederentur etiam de nocte adhuc Cleonas, & instructi starent ad pugnam falso & imprudente Aristippo. Vt dies illuxit, patefactis portis, & signo tuba dato, elatus cursu & clamore in hostes, euestigio fundit fugatque

D eos, quos institit insequi qua maxime Aristippum intẽdere suspicabatur fugam. habebat enim multa ea regio diuerticula. Vt Mycenas vsq; effusos egit, tyrannus à Cretensi quodam, vt tradit Dinias, Tragisco nomine, occupatus trucidatur. Cecidere de cęteris plus mille quingenti. Attamen Aratus parta tam nobili victoria, eaq; incruenta, non recepit Argos, neq; eam seruitute exemit, quod Agias & minor Aristomachus cum copiis regiis irrupissent in eam vrbem, dominatumq; occupauissent. Hac re magnopere probra, sermones, dicteria, & conuitia assentatorib. tyrannorũ detraxit, qui in il-

E lorum gratiã aluum commemorabant prætori Achæorum instante prælio moueri: sopore & vertigine eum, simul atq; cœpissent canere tubæ, cortipi solitum: quum aciem instruxisset & signum dedisset pugnæ, rogassetq; præfectos suos & ordinũ ductores, nunquid præsentia sua sit opus, (nam iactam esse aleam) secedere præstolatũ procul euentum. Hæc fama vsq; eo valuit, vt philosophi quoq; in scholis, quærentes cordis tremor & coloris variatio in præsenti periculo timiditatis sint an intemperiei signa & frigoris natiui, semper appellarent Aratum, vt insignem quidem imperatorem,

F sed cui hæc in certaminibus acciderent semper.

Vt igitur Aristippum sustulit, mox Lysiadem Megalopolitanum appetiit insidiis, suæ ipsius patriæ tyrannum. Hic vero neque degener erat neque iners natura, neque, vt complures tyranni, deliciarum cupiditate vel auaritia in eam delapsus violentiam fuerat, sed gloriæ amore adhuc adolescentem excitatum, sermonibusque falsis & vanis, qui de tyrannide vt re beata & mirifica referebantur, in animum celsum stolide admissis, vbi tyrannidem parauit, breui molestiatum, quas trahit secum dominatus, cepit fastidium. Simul quia suspiciebat gloria celebrem & insidias tendentem timebat Aratum, induxit animum pulcherrime se mutare, ac primum semetipsum explicare odio, metu, statione, & satellitibus. deinde bene mereri de patria. Itaque accito Arato deposuit dominationem, contribuitque ciuitatem suam Achæis. Hinc extollentes eum Achæi, prætorem creauere. Ille Aratum ilico gloria elaborans superare, cum alia multa quæ non videbantur necessaria, tum expeditionem indixit in Lacedæmonios. Cui quia reluctabatur Aratus, visus est cum eo æmulari. Et vero etiam declaratus iterum Lysiades prætor, contra pugnante ex professo Arato, ambienteque præturam alteri. Aratus enim alternis annis imperabat. Iam ad tertiam præturam aspirauit secundo cursu Lysiades, atq; alternis annis vicissim ille & Aratus prætura fungebantur. Cæterum quum in apertam cum eo erupisset inimicitiam, atque identidem esset illum ad Achæos criminatus, reiectus est. Etenim fucatis moribus existimatus est cum germana & sincera concertare virtute. Ac sicut cuculo Æsopus refert querenti de exiguis auibus, quod fugerent se, respondisse illas fore eum aliquando accipitrem: sic Lysiadi apparet adhæsisse ex tyrannide patum syncera voluntate ipsum immutatum fuisse, suspicionem. Porro Aratus bello quoque Ætolico comparauit laudem. Gestiebant confligere cum Ætolis pro finibus Megaricis Achæi. Rex autem Lacedæmoniorum Agis, qui subuenerat eis cum exercitu, inflammabat item Achæos ad dimicandum. Hic repugnauit Aratus, multaque probra, multa etiam in mollitiam & ignauiam suam perferens dicta, vtilia consilia eorum quæ speciem habebant turpitudinis, causa non abiecit, verum permisit hostibus transcensa Gerania impune transire in Peloponnesum. Vt tamen mox à transitu Pellenen ceperunt, non vltra perstitit in eadem sententia, neque moras duxit nectendas, prolatando & exspectando dum conscriptæ essent & coissent vndique in vnum copiæ suæ: sed confestim cum iis qui presto erant, mouit in hostem, rebus lætis ex licentia & lasciuia maiorem in modum eneruatum. Nam vt illud oppidum sunt ingressi, discurrerunt milites per domicilia se mutuo summouentes & de præda digladiantes. Duces & ordinum ductores coniuges & filias Pellenensium circumuecti rapuerunt, galeasque sibi detraxerunt, easq; illis imposuerunt, ne quis alius auferret eas, sed galea indicaret quæque dominum suum. Adhunc modum comparatis, & hæc agentibus, repente Aratum nuntiatum est adesse. Orto stupore, qualem apud tam inconditos par est, antequam intelligerent omnes periculum,

A ὡς δ' οὖν τὸν Ἀρίστιππον ἀνεῖλεν, αὐθὺς ἐπεβούλευσε Λυσιάδῃ τῷ Μεγαλοπολίτῃ τυραννοῦντι τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. ὁ δὲ οὐκ ὢν ἀγεννὴς οὐδὲ ἀφιλότιμος τὴν φύσιν, οὐ δ', ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν μοναρχῶν, ἀκρασίᾳ καὶ πλεονεξίᾳ πρὸς ταύτην ῥυεὶς τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' ἐπαρθεὶς ἔρωτι δόξης ἔτι νέος, καὶ λόγοις ψευδεῖς καὶ κενοὶς λεγομένοις περὶ τυραννίδος, ὡς μακαρίου καὶ θαυμαστοῦ πράγματος, εἰς μέγα φρόνημα προδεδεγμένος ἀνοήτως, καὶ καταιρήσας ἑαυτὸν τύραννον, παχὺ μετὸς ἐν τῇ τῆς μοναρχίας βαρύτητος· ἅμα δὲ καὶ ζηλῶν δημεροῦντα, καὶ δεδοικὼς ἐπιβουλεύοντα τὸν Ἄρατον, ὥρμησε, καλλίστην ὁρμὴν μεταβαλόμενος, πρῶτον μὲν ἑαυτὸν ἐλευθεραῦται μίσους καὶ φόβου καὶ φρουρᾶς καὶ δορυφόρων, εἶτα τῆς πατρίδος εὐεργέτης γενέσθαι. καὶ μεταπεμψάμενος τὸν Ἄρατον, ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν, καὶ τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς μετεκόσμησεν. ἐφ' οἷς μεγαλυνόντες αὐτὸν οἱ Ἀχαιοὶ, στρατηγὸν εἵλοντο. φιλοτιμούμενος δὲ Λυσιάδης ὑπερβαλεῖν δόξῃ τὸν Ἄρατον, ἄλλας τε πολλὰς πράξεις οὐκ ἀναγκαίας εἰ) δοκούσας καὶ στρατείαν ἐπὶ Λακεδαιμονίους παρήγγειλεν. ἀντιστάμενος δὲ ὁ Ἄρατος αὐτῷ φθονεῖν ἐδόκει· καὶ τό γε δεύτερον ὁ Λυσιάδης στρατηγὸς ἡρέθη, αὐτοπροάπτοντος

C δυσκρίς Ἀράτου, καὶ συνουδάζοντος ἑτέρῳ παραδοθῆναι τὴν ἀρχήν. αὐτὸς μὲν γὰρ (ὡς εἴρηται) παρ' αὐτὸν ἦρχε. μέχρι μὲν οὖν τρίτης στρατηγίας ὁ Λυσιάδης δὲ φερόμενος διετέλει, καὶ παρ' αὐτὸν ἦρχε μὲν ἀλλάξ τῷ Ἀράτῳ στρατηγῶν· φανερὰν δ' ἐξενεγκάμενος ἔχθραν, καὶ πολλάκις αὐτὸν κατηγορήσας ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἀπερρίφη. καὶ γὰρ ὤφθη πεπλασμένῳ δοκῶν ἤθει πρὸς ἀληθινὸν καὶ ἀκέραιον ἀρετὴν ἀμιλλᾶσθαι. καὶ καθάπερ τῷ κόκκυγι φησὶν Αἴσωπος ἐρωτῶντι τοὺς λεπτοὺς ὄρνιθας ὅτι φοβοῖτο αὐτὸν, εἰπεῖν ἐκείνους ὡς ἔσαι ποτὲ ἱέραξ· οὕτως ἔοικε τῷ Λυσιάδῃ προσκεκολλῆσθαι ἐκ τυραννίδος ὑποψία βλάπτουσα τὴν φύσιν αὐτοῦ τῆς μεταβολῆς. ὁ δὲ Ἄρατος ἐδοκίμησε καὶ πρὸς

D τὰς Αἰτωλικὰς πράξεις. ὅτε συμβαλεῖν μὲν αὐτοῖς πρὸς τῆς Μεγαρικῆς ὡρμημένων τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Ἄγιδος ἀφικνουμένου μετὰ δυνάμεως, καὶ συνεξορμῶντος ἐπὶ τὴν μάχην τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀντιπαθεῖς, καὶ πολλὰ μὲν ὀνείδη, πολλὰ δὲ εἰς μαλακίαν καὶ ἀπολμίαν καὶ σκώμματα καὶ χλευασμὸν ὑπομείνας, οὐ παρῄνεσε τὸν τοῦ συμφέροντος λογισμὸν παρὰ τὸ φαινόμενον αἰσχρὸν, ἀλλὰ παρεχώρησε τοῖς πολεμίοις, ὑπερβαλοῦσι τὴν

E Γεραν ίαν, ἅμαχεὶ παρελθεῖν εἰς Πελοπόννησον. ὡς μὲν οὖν παρελθόντες ἐξαίφνης Γελλήνην κατέλαβον, οὐκέτ' ἐν ὁ αὐτὸς, οὐδὲ ἔμελλε παρατείνων καὶ πρεσβεύων ἀθεραπεύτως καὶ συνελθεῖν εἰς ταὐτὸ πανταχόθεν τὴν δυνάμιν, ἀλλ' αὐθὶς ὥρμησε μετὰ τῶν παρόντων ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἐν τῷ κρατεῖν ἀθενεστάτοις δι' ἀταξίαν καὶ ὕβριν ὄντας. ἅμα γὰρ τῷ παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, οἱ μὲν σπαρέντες ἐν ταῖς οἰκίαις, ἦσαν ἐξωθοῦντες ἀλλήλους καὶ ἁρπαζόμενοι περὶ τῶν χρημάτων· ἡγεμόνες δὲ καὶ λοχαγοὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας τῶν Γελληνέων περιόντες ἥρπαζον, καὶ τὰ κράνη τὰ αὐτῶν ἀφαιρούντες ἐκείναις περιέθεσαν, τοῦ μηδένα λαβεῖν ἄλλον, ἀλλὰ τῷ κράνει δῆλον εἶναι τὸν δεσπότην ἑκάστης. οὕτω δὲ ἀρκεσθέντες αὐτοῖς καὶ ταῦτα πράττουσιν ἐξαίφνης ὁ Ἄρατος ἐπιπεσὼν

F παρεγένετο. καὶ θορύβου ἐκπλήξεως, οἵαν εἰκὸς ἐν ἀταξίᾳ τοιαύτῃ, πρὶν ἢ πυθέσθαι τὸν κίνδυνον,

οἱ πρῶτοι περὶ τὰς πύλας τοῖς Ἀχαιοῖς καὶ τὰ πρόσεια συμπεσόντες ἔφευγον, ἤδη νενικημένοι· καὶ κατεπίμπλασαν ἐλαυνόμενοι πρὸς ἐπάδειν ἀπορίας πρὸς συνισταμένοις καὶ προσβοηθοῦντας. ἐν τούτῳ δὴ τῷ παραχρῆμα, μία τῶν αἰχμαλώτων, Ἐπιγήθους ἀνδρὸς εὐδόξου θυγάτηρ, αὕτη δὴ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος ὑπερέπης, ἔτυχε μὲν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζομένη τῆς Ἀρτέμιδος, οὗ κατέστησεν αὐτῷ ὁ ἐπιλεκτάρχης, ἑλὼν ἑαυτῷ, καὶ προεθείς τῷ τελεσφίαν· ἄφνω δὲ ἐκφαμοῦσα πρὸς τὸν θόρυβον, ὡς ἔστι πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἱεροῦ, καὶ κατέβλεψεν εἰς τοὺς μαχομένους ἄνωθεν ἔχουσα τῷ τελεσφίαν, αὐτοῖς τε τοῖς πολίταις θέαμα σεμνότερον ἢ καὶ δεινὸν ἐφάνη, καὶ τοῖς πολεμίοις, φάσμα θεῖον ὁρᾶν δοκοῦσι, φείκειν ἐνέβαλε καὶ θάμβος, ὥστε μηδένα βέπεσθαι πρὸς ἀλκήν. αὐτοὶ δὲ Πελληνεῖς λέγουσι τὸ βρέφος τῆς θεοῦ τὸν μὲν ἄλλον ἀποκεῖσθαι χρόνον ἄφαυστον, ὅταν δὲ κινηθὲν ὑπὸ τῆς ἱερείας ἐκφέρηται, μηδένα προσβλέπειν ἐναντίον, ἀλλ' ἀποβέπεσθαι πάντας. οὐ γὰρ ἀνθρώποις μόνον ὄψεμα φεικτὸν εἶναι καὶ χαλεπὸν, ἀλλὰ δένδρα ποιεῖν ἄφορα, καὶ καρποὺς ἀπαμβλίσκειν δι' ὧν ἂν κομίζηται. τοῦτο δὴ τότε τῷ ἱέρειαν ἐξενεγκαμένῳ, καὶ βέπουσαν ἀεὶ κατὰ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀντιπρόσωπον, ἔκφρονας καταστῆσαι καὶ παρελέσθαι τὸν λογισμόν. ὁ δὲ Ἄρατος οὐδὲν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἴρηκε τοιοῦτον, ἀλλά φησι, βεβαμένος τοὺς Αἰτωλοὺς, καὶ φεύγοντας συνεισπεσὼν εἰς τὴν πόλιν, ἐξελάσαι κατ' κράτος, ἑκατὸν δὲ ἀποκτεῖναι. ὃ δὲ ἔργον ἐν τοῖς μεγίστοις διεβοήθη, καὶ Τιμάνθης ὁ ζωγράφος ἐποίησεν ἐμφαντικῶς τῇ θεαθέσει τὴν μάχην ἔχουσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ πολλῶν ἐθνῶν καὶ δυνατῶν ὄντων τοῖς Ἀχαιοῖς συνισταμένων, οὐδὲν ὁ Ἄρατος ἔπραττε φιλίαν πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς, καὶ Πανταλέοντι τῷ πλεῖστον Αἰτωλῶν δυναμένῳ, συνεργῷ χρησάμενος, οὐ μόνον εἰρήνην ἀλλὰ καὶ συμμαχίαν τοῖς Ἀχαιοῖς πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς ἐποίησε. τοὺς δὲ Ἀθηναίους ἀπουδάζων ἐλευθερῶσαι, διεβλήθη καὶ κακῶς ἤκουσεν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι σπονδὰς πεποιημένων αὐτῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνας, καὶ ἀποχὰς ἀγόντων, ἐπεχείρησε τὸν Πειραιᾶ καταλαβεῖν. αὐτὸς δὲ ἀρνούμενος ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν οἷς ἀπολέλοιπεν, Ἐργῖνον αἰτιᾶται, μεθ' οὗ τὰ πρὸς τὸν Ἀκροκόρινθον ἔπραξεν. ἐκεῖνον γὰρ ἰδίᾳ τῷ Πειραιεῖ προσβάλλοντα, καὶ τῆς κλίμακος συντεινούσης, διωκόμενον ὀνομάζειν Ἄρατον, καὶ καλεῖν συνεχῶς, ὡς παρόντα, καὶ διαφυγεῖν οὕτως ἐξαπατήσαντα τοὺς πολεμίους. ὃ μὲν δοκεῖ πιθανῶς ἀπολογεῖσθαι. τὸν γὰρ Ἐργῖνον, ἄνθρωπον ἰδιώτην καὶ Σύρον, ἀπ' οὐδενὸς λόγου εἰκότως ὑπονοῆσαι βαλέσθαι τηλικαύτην πρᾶξιν, εἰ μὴ τὸν Ἄρατον εἶχεν ἡγεμόνα, καὶ παρ' ἐκείνου τὴν δύναμιν· καὶ τὸν κρατῆν εἰλκύσει πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. ἐδήλωσε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἄρατος, οὐ δὶς, οὐδὲ τρὶς, ἀλλὰ πολλάκις, ὡς περ οἱ δυσέρωτες, ὑπιχνήσας τὸν Πειραιεῖ, καὶ πρὸς τὰς διαμαρτίας οὐκ ἀποκαμών, ἀλλὰ τὸν πόθον μικρὸν ἀεὶ καὶ συνεχῶς ἀποσφάλλεσθαι τὴν ἐλπίδα, πρὸς ὀθαρρεῖν ἀνακαλούμενος. ἅπαξ δὲ καὶ τὸ σκέλος ἔπασε διὰ τοῦ Θειασίου φεύγων· καὶ τομὰς ἔλαβε πολλὰς θεραπεύομενος, καὶ πολὺν χρόνον ἐν φορείῳ κομιζόμενος, ἐποιεῖτο τὰς στρατείας. Ἀντιγόνου δὲ ἀποθανόντος, καὶ Δημητρίου τὴν βασιλείαν παραλαβόντος, ἔτι μᾶλλον ἐνέκειτο ταῖς Ἀθήναις, καὶ ὅλως κατεφρόνει τῶν Μακεδόνων. διὸ καὶ κρατηθέντος αὐτοῦ μάχῃ πρὸς Φυλακίαν ὑπὸ Βίθυος τοῦ Δημητρίου στρατηγοῦ, καὶ λόγου γενομένου, πολλοῦ μὲν, ὡς ἐάλωκε, πολλοῦ δὲ, ὡς τέθνηκεν,

A primi in portis & suburbiis commisso cum Achæis prælio iam profligati fugam ceperunt, impleueruntque effusi pauore conglobantes se & suppetias venientes. In hoc tumultu vna captiuarum Epigetis, illustris viri filia, specie & proceritate corporis mira, forte in Dianæ fano sedebat, vbi eam locauerat extraordinariorum militum dux, qui rapuerat eam, galeamq; ei imposuerat tribus insignem cristis. Hæc repente ad tumultum euolans vt pro foribus templi stetit, pugnantesque galeam illam gerens superne contemplata est, hinc ipsis ciuibus est spectaculum sorte humana visa augustius, hinc spectrum diuinum hostibus conspicere B arbitrantibus se horrorem & stuporem iniecit, vt nemo ad arma se conuerteret. Ipsi memorant Pellenenses simulacrum Dianæ reliquo tempore stare intactum. Vbi vero à sacerdote motum effertur, neminem ex aduerso obtueri, sed auertere oculos omnes. Neq; enim hominibus modo dirum id visu esse & perniciale, verum etiam stirpes infœcundas reddere, & corrumpere fœtus, per quos transferatur. Hoc tum sacerdotem protulisse, semperq; vertisse. Ætolis ex opposito, itaq; in amentiam & vecordiam vertisse. Cæterum horum nihil tradi- C dit in commentariis Aratus: refert autem fusis ab se Ætolis, vno agmine se cum fugientibus in oppidum irrupisse, eosq; vi expulisse, trucidasseq; septingentos. Id factum fuit in maximis celebratum. Timanthes pictor eam pugnam expressit atq; oculis quasi repræsentauit. Verumenimuero quod multæ & validæ gentes conspirarent in Achæos, quæsiuit Aratus statim iungere cum Ætolis amicitiam. ac Pantaleone, cuius erat autoritas inter Ætolos maxima, vsus adiutore, non pacem tantum, sed & societatem Achæis cum Ætolis contraxit. Quum asserere in libertatem affectaret Athe- D nienses, infamis fuit & male audiuit apud Achæos, quod intercedente ipsis fœdere cum Macedonibus, capere per inducias esset Pyreæum aggressus. Ipse vero in commentariis, quos reliquit, id inficians, Erginum, cuius ministerio expugnauit Acrocorinthum, culpat. Illum enim priuato nomine adortum scribit Piræum, at scalis comminutis quum ipsum consectarentur, Aratum assidue nominasse & appellasse sicut præsentem, atq; ita frustratum hostes euasisse. Mihi tamen haud videtur defensio eius probabilis. quippe hominem priuatum Erginum & Syrum absurdum est, nisi ducem haberet Aratum, ab eoq; copias & oportuni- E tatem ad rem aggrediendam accepisset, tantam rẽ animo concepisse. Ipse etiã id demonstrauit Aratus, qui non bis aut ter, sed sæpius perdite amantiũ more Piræum tentauit, neq; frustratione destitit, verum ex eo quod non multum neque procul ab spe aberrasset, id reuocauit eum ad audendum. Semel etiam crus fregit per Thriasion fugiens, & complures incisiones, dum curatur, accepit, diuq; lectica delatus est per expeditiones. Defuncto vero Antigono, & Demetrio regnante, magis magisque liberandis intentus fuit Athenis, ac semel despiciens Macedonum. Vnde etiam quum acie es- F set à Bythe Demetrii duce fusus apud Phylaciã, ac rumor increbuisset hinc captũ hinc cæsum Aratũ

A ὁ μὲν τ̃ Πειραιᾶ φρουρὸν Διογένης, ἔπεμψεν ὑπὸ τὸ πόλιν εἰς
Κόρινθον, ἐξίστασθαι τῆς πόλεως κελεύων τοὺς Ἀχαιούς, ἐ-
πειδὴ Ἄρατος ἀπέθανεν· ἔτυχε δὲ τῶν γραμμάτων κομι-
ζόντων παρὼν αὐτὸς ἐν Κορίνθῳ· καὶ ἀπαντεβεῖν οἱ τὸν Διο-
γένης καὶ γέλωτα πολὺν ὑποδείξαντες ἀπηλλάγησαν. αὐτὸς δὲ
ὁ βασιλεὺς ἐκ Μακεδονίας ναῦν ἔπεμψεν, ἐφ' ἧς κομισθήσε-
ται πρὸς αὐτὸν ὁ Ἄρατος δεδεμένος. πᾶσαν δὲ Ἀθηναῖοι
κουφότητα κολακείας τῆς πρὸς Μακεδόνας ὑπερβάλλοι-
τες, ἐστεφανηφόρησαν, ὅτε πρῶτον ἠγγέλθη τεθνηκώς. διὸ καὶ
πρὸς ὀργὴν ὀλίγους ἐκστρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς, ἄχει τῆς Ἀ-
B καδημίας προσῆλθεν· εἶτα πειθεὶς, οὐδὲν ἠδίκησεν. οἱ δὲ
Ἀθηναῖοι συμφρονήσαντες αὐτοῖς τῷ ἀρετῷ, ἐπεὶ Δη-
μητρίου τελευτήσαντος ὥρμησαν ὑπὲρ τ̃ ἐλευθερίαν, ἐκεῖ-
νον ἐκάλουν. ὁ δὲ, καίπερ ἑτέρου μὲν ἄρχοντος τότε τ̃ Ἀχαιῶν,
αὐτὸς δὲ δι' ἀῤῥωστίαν τινὰ μακρὰν κλινήρης ὑπάρχων, ἔ-
μως ἐν φορείῳ κομιζόμενος ὑπεβοήθησε τῇ πόλει πρὸς τὴν
χρείαν, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς φρουρᾶς Διογένη συνέπεισε ἀπο-
δοῦναι τόν τε Πειραιᾶ, καὶ τὸν Μουνυχίαν, καὶ τὸν Σαλα-
μῖνα, καὶ τὸ Σούνιον τοῖς Ἀθηναίοις, ὑπὲρ πεντήκοντα καὶ ἑκα-
τὸν τάλαντοις, ὧν αὐτὸς ὁ Ἄρατος εἴκοσι τῇ πόλει συνεβά-
C λετο. προσεχώρησαν δ' αὐτοῖς Αἰγινῆται καὶ Ἑρμιονεῖς τοῖς
Ἀχαιοῖς, ἥ τε πλείστη τῆς Ἀρκαδίας αὐτοῖς συνετέλει. καὶ
Μακεδόνων μὲν ἀσχόλων ὄντων διά τινας πρόσοικοις καὶ
ὁμόρους πολέμους, Αἰτωλῶν δὲ συμμαχούντων, ὑπέδοσιν μι-
κρὰν μὲν τῶν Ἀχαιῶν ἐλάμβανε δυνάμις. ὁ δὲ Ἄρατος
ἀξιοῦν ἐργαζόμενος τὸ παλαιὸν ὑπόχρεον, καὶ διεκαινοῦν τῷ
ἐν Ἄργει τυραννίδα γειτνιῶσαν αὐτοῖς, ἐπειδὴ πέμπων τὸν
Ἀρισόμαχον εἰς μέσον θεῖναι καὶ προσαγαγεῖν τοῖς Ἀχαιοῖς
τὴν πόλιν· καὶ ζηλώσαντα Λεωνίδου, ἔθνους τηλικοῦτου
μεῖ δυφημίας καὶ τιμῆς στρατηγὸν εἶναι μᾶλλον ἢ μιᾶς πό-
D λεως κινδυνεύοντα καὶ μισούμενον τύραννον. ὑπακούσαν-
τος δὲ τοῦ Ἀρισομάχου, καὶ κελεύσαντος αὐτῷ τὰ πεντήκον-
τα τάλαντα πέμψαι τὸν Ἄρατον, ὅπως ἀπαλλάξῃ καὶ
ἀφαλύσηται τοὺς παρ' αὐτῷ στρατευομένους, καὶ τῶν χρημά-
των ποιεῖσθαι, ὁ Λεωνίδης ἐπὶ στρατηγῶν καὶ φιλοτιμού-
μενος ἴδιον αὐτοῦ πολίτευμα τοῦτο πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς θεῖ-
σθαι, τοῦ μὲν Ἀρίτου κατηγόρει πρὸς Ἀρισόμαχον ὡς δυσ-
μενῶς καὶ ἀφαλλάκτως ἀεὶ πρὸς τοὺς τυράννους ἔχοντος,
αὐτῷ δὲ πείσας τὸν πρᾶξιν ὑπεδέξαι, προσήγαγε τοῖς
Ἀχαιοῖς τὸν ἄνθρωπον. ἔνθα δὴ μάλιστα φανερὰν ἐποίησαν
E οἱ συνέδροι τῶν Ἀχαιῶν τ̃ πρὸς τὸν Ἄρατον εὔνοιαν καὶ πί-
στιν. αὐτεπάγγελτος μὲν γὰρ αὐτοῦ, δι' ὀργὴν ἀπήλασαν τοὺς περὶ
τὸν Ἀρισόμαχον. ἐπεὶ δὲ συμπεισθεὶς πάλιν αὐτὸς ἤρξατο
περὶ αὐτῶν ἀφαλέγεσθαι παρὼν, πρώτα μὲν χρόνος καὶ πρόθυ-
μος ἐψηφίσαντο, καὶ προσεδέξαντο μὲν τοὺς Ἀργείους καὶ
Φλιασίους εἰς τὴν πολιτείαν. ἐπειτα δὲ ὕστερον καὶ τ̃ Ἀρισό-
μαχον εἵλοντο στρατηγόν. ὁ δὲ ἡμέρων πρὸς τοῖς Ἀχαιοῖς, καὶ
βουλόμενος εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐμβαλεῖν, ἐκάλει τ̃ Ἄρατον
ἐξ Ἀθηνῶν. ὁ δὲ ἔγραφε μὲν αὐτῷ, τὴν στρατείαν ἀπαγο-
ρεύων, καὶ τῷ Κλεομένει θράσος ἔχοντι καὶ πρὸς βόλους ἀν-
F ξαιομένῳ συμπλέκεσθαι τοὺς Ἀχαιοὺς μὴ βουλόμενος· ἀφ-
μημένου δὲ πρώτως, ὑπήκουσε, καὶ παρὼν συνεστράτευεν.
ὅτε δὴ καὶ κωλύσας πρὸς τὸ Παλλάντιον, τὸν Κλεομένους ὑπὸ φανέντος αὐτοῖς, μάχην συνάψαι τὸν Ἀρισόμαχον, ὑπὸ
Λυσιάδου κατηγορήθη, καὶ πρὸς τῆς στρατηγίας εἰς ἀγῶνας καὶ δίκη προσκλήσεις αὐτῷ καταστὰς, ἐκρατήσε τῇ χειροτο-
νίᾳ, καὶ τὸ δωδέκατον ἡρέθη στρατηγός. ἐν ταύτῃ τῇ στρατηγίᾳ πρὸς τὸ Λύκαιον ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κλεομένους ἔφυγε,

praefectus Piraeo Diogenes Corinthum misit Epistolam, qua Achæis mandauit, quando occubuisset Aratus, vt vrbe cederent. Literis allatis aderat forte ipse Corinthi, iocumq; Diogenis nuntii & risum multum quum præbuissent, abscesserе. Ipse ex Macedonia rex misit nauem qua Aratus vinctus ad se veheretur. Athenienses vero nihil ad summam leuitatem adulandi Macedonibus reliqui facientes, coronas sumpserunt quum primum fuit de morte eius allatum. Quapropter ira flagrans, extemplo signis in eos motis vsq; ad Academiã est progressus. mox exoratus, nulla re vio lauit eos. Hinc Athenienses perspecta eius virtute, quum ad libertatem defuncto conspirassent Demetrio, illum acciuere: qui, licet alius tunc Achæorum prætor foret, ipse autem ex valetudinis diuturna infirmitate lecto decumberet, lectica tamen est eo delatus, nolens deesse illius ciuitatis temporibus, & præfectum præsidii Diogenem induxit vt Piræum, Munychiam, Salamina & Sunium, CL. talentorum mercede redderet Atheniensibus, quorum ciuitati ipse Aratus viginti intulit. Mox associauerunt se Achæis Æginetæ, Hermionenses, ac nomen Arcadicum magna ex parte factum est eis stipendiarium. Quia vero Macedones vicinis finitimisq; bellis distringebantur, & socii Ætoli erant, accessio Achæorum viribus est grandis facta. At Aratus veteri consilio incumbens, & iniquo animo ferens vicinam ipsis Argiuorum tyrannidem, egit per nuntios cum Aristomacho, vt conferret & adiungeret eam ciuitatem Achæis, atq; Lysiadis exemplo mallet tantæ gentis cum laude & honore esse prætor, quam cum periculo & inuidia vnius tyrannus ciuitatis. Quũ assensus Aristomachus mandasset vt quinquaginta talenta sibi Aratus mitteret, quo absolueret & dimitteret milites suos: dum hoc argentum paratur, contendens Lysiades, qui fungebatur prætura, vt proprius is suus existeret apud Achæos actus, Aratum apud Aristomachum criminatus est vt infestum & implacabilem semper tyrannis. Quem vbi impulit rem totam vt permitteret sibi, associare eum institit Achæis. Enimuero ibi maxime concilium Achæorum beneuolentiam in eũ suam & fidem quam ei habebant, declarauerunt. Nam quum ira prouectus aduersaretur ille, Aristomachum abegere: vt vero lenitus rursus ipse cœpit præsens ea de re verba facere, omnia cito & prompte decreuerunt, Argiuosque & Phliasios in ciuitatem accepere, annoq; post Aristomachum creauerunt prætorem. qui florens apud Achæos, gliscensque in Laconiam incurrere, exciuit Aratum Athenis. Is rescripsit ab expeditione hac deterrens eum, hoc committi cum Cleomene feroci & magnis cum periculis crescente Achæos nollet. Instanti tamen omnino dicto audiens fuit, & in bellum euntem est sequutus. Quo tempore quia obstitit, ne circa Pallantion cum offerente se Cleomene signa conferret Aristomachus, à Lysiade insimulatus est, ac comitiis prætoriis aduersarium eum & competitiorem habens suffragiis vicit, & prætor duodecimũ creatus est. In hac prætura apud Lycæon fusus à Cleomene terga dedit,

καὶ πλανηθεὶς νυκτὸς, ἔδοξε μὴ τεθνάναι· (καὶ πάλιν οὗτος ὁ λόγος κατ' αὐτὸν πολὺς ἐξεφοίτησεν εἰς τοὺς Ἕλλησας) ἀνασωθεὶς δὲ, καὶ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν, οὐκ ἠνάπησεν ἀσφαλῶς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἄελπα τῷ καιρῷ χρησάμενος, οὐδενὸς προσδοκῶντος, οὐδὲ συλλογιζομένου ὃ μέλλον, ἐξαίφνης ἐπέπεσε Μαντινεῦσι, συμμάχοις οὖσι τοῦ Κλεομένους. καὶ τὴν πόλιν ἑλὼν, φρουρὰν ἐνέβαλε, καὶ τοὺς μετοίκους πολίτας ἐποίησεν αὐτῶν· καὶ μόνος, ἃ νικῶντες οὐκ ἐῤῥᾳδίως ἔλαβον, ἐκτήσατο νενικημένοις τοῖς Ἀχαιοῖς. αὖθις ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ Μεγάλῃ πόλιν στρατευσάντων, βοηθήσας, ὤκνει μὴ ἀφιμαχοῦντι τῷ Κλεομένει λαβεῖν τὸν ἀγῶνα, καὶ τοῖς Μεγαλοπολίταις βιαζομένοις ἀντεῖχεν· οὔτε ἄλλως πρὸς τὰς κατὰ σῶμα μάχας εὖ πεφυκὼς, καὶ τότε λεπτόμυός τε πλήθει, καὶ πρὸς ἄνδρα τολμητὴν καὶ νέον ἤδη τῷ δακμάζοντι τῷ θυμῷ καὶ κεχολασμένῃ τῇ φιλοτιμίᾳ συνεσηκώς· καὶ νομίζων, εἰ μὴ διὰ τὸ τολμᾶν ἐκεῖνος ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων ἐκτᾶτο δόξαν, αὐτῷ κεκτημένῳ φυλακτέον εἶναι διὰ τῆς εὐλαβείας. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν φίλων ἐκδραμόντων καὶ ὠσαμένων τοὺς Σπαρτιάτας ἄχρι τοῦ στρατοπέδου, καὶ πρὸς τὰς σκηνὰς διαπαρέντων, ὁ μὲν Ἄρατος οὐδ' ὡς ἐπήνεσεν, ἀλλ' ἐν μέσῳ λαβὼν χαράδραν, ἐπέσχεν καὶ κατεκώλυσε διαβαίνειν τοὺς πολίτας· ὁ δὲ Λυσιάδης προσιππεύων τοῖς γινόμενα, καὶ τὸν Ἄρατον κακίζων, ἐβόα τοῖς ἱππεῖς, ὡς αὐτὸς ἀξιῶν ὑπεξαιρεῖσθαι τοῖς διώκουσι, καὶ μὴ προέσθαι τὸ νίκημα, μηδὲ ἐγκαταλιπεῖν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνιζόμενον. πολλῶν δὲ συστραφέντων καὶ ἀγαθῶν ὑπερρωσθεὶς, ἐνέβαλε τῷ δεξιῷ τῶν πολεμίων, καὶ δεξάμενος ἐδίωκεν· ὑπὸ θυμοῦ τε καὶ φιλοτιμίας ἀπαμβύτως ὑπασθεὶς εἰς χωρία σκολιὰ καὶ μεστὰ δίνδρων πεφυτευμένων καὶ τάφρων πλατειῶν· ἐν οἷς, ὑπεκμυήσας τὸν Κλεομένους, ἔπεσε, λαμπρὸς ἀγωνισάμενος τὸν κάλλιστον τῶν ἀγώνων ὑπὲρ θύρας τῆς πατρίδος. οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες εἰς τὴν φάλαγγα, καὶ συνταράξαντες τοὺς πολίτας, ὅλον τὸ στράτευμα τῆς ἥττης ἀνέπλησαν. αἰτίαν τε μεγάλην ὁ Ἄρατος ἔλαβε, δόξας προέσθαι τὸν Λυσιάδην, καὶ βιασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀποχωρήσαντος πρὸς ὀργὴν, ἠκολούθησεν αὐτοῖς εἰς Ἄιγιον. ἐκεῖ δὲ συνελθόντες ἐψηφίσαντο μὴ διδόναι χρήματα αὐτῷ, μηδὲ μισθοφόρους τρέφειν ἀλλ' αὐτὸν ποιεῖν, εἰ δέοιτο πολεμεῖν. οὕτω τε πρεσπηλακισθεὶς, ἐβουλεύσατο μὴ δοῦναι τὴν σφραγῖδα, καὶ τὴν στρατηγίαν ἀφεῖναι· λογισμῷ τε χρησάμενος, ὁτὲ μὲν ὑπέμεινε, καὶ πρὸς Ὀργομενὸν ἐξαγαγὼν τοὺς Ἀχαιοὺς, μάχην ἔθετο πρὸς τὸν Μεγιστόνου τὸν Κλεομένους παῖδα· ὃν κρατήσας, τριακοσίους μὲν ἀπέκτεινε, ζῶντα δὲ Μεγιστόνοιν συνέλαβεν. εἰωθὼς τε στρατηγεῖν παρ' ἑαυτὸν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῷ συνήθεια, καλούμενος ἐξωμόσατο, καὶ Τιμόξενος ἡρέθη στρατηγός. ἐδόκει δὲ ἡ μὲν πρὸς τοὺς ὄχλους ὀργὴ, προφάσει τῆς λεγομένης ἐξωμοσίας ἀπιθανος, αἰτία δ' ἀληθὴς, τὰ πρεσβεύματα τοῖς Ἀχαιοῖς· ἐκεῖθεν ὡς πρότερον ἄθεμα καὶ φθόνον τοῦ Κλεομένους ὑπιβαίνοντος, οὐδὲ ἐμπλεκομένου τῆς πολιτικῆς ἀρχαῖς, ἀλλ' ἐπεὶ τοὺς ἐφόρους ἀποκτείνας, καὶ τὴν χώραν ἀναδασάμενος, καὶ πολλοὺς τῶν μετοίκων ἐμβαλὼν εἰς τὴν πολιτείαν, ἔφερεν ἐμοὶ δυσπρόσδυνον, οὐδὲ ὑπεκειμένου τοῖς Ἀχαιοῖς, καὶ τῆς ἡγεμονίας ἑαυτὸν ἀξιοῦντος. διὸ καὶ μέμφονται τὸν Ἄρατον, ἐν σάλῳ μεγάλῳ καὶ χειμῶνι τῶν πραγμάτων φερομένων, ὥσπερ κυβερνήτην ἀφέντα καὶ παρεῖμενον ἑτέρῳ τοὺς οἴακας,

ὅτε καλῶς

A ac palatum nocte pro mortuo habuere. quæ fama de eo frequens Græciam peruasit, verum incolumis collectis ex fuga militibus non satis habuit ex periculo emersisse, sed tempore optime vsus præter omnium expectationem, nemineque de eo quod instituit, cogitãte, repente Mantineos Cleomenis socios est adortus, atque vrbe potitus imposuit ei præsidium, incolasq; ciuitate eorum donauit, ac quæ victores non facile obtinuissent, hæc Achæis peperit victis. Vt vero Lacedæmonii fines Megalopolitanos denuo cũ exercitu incursauerunt, opem ferens detrectauit lacessenti ansam

B præbere Cleomeni, Megalopolitanisq; instantibus renisus est. Nempe nec alias erat ad concurrendum fronte factus, atque id temporis numero militum inferior, & cum viro audace florescenteq; adhuc animo ipse flaccescente atq; inclinata ambitione comparabatur, existimabatque quam audendo nullis subsidiis ille parabat gloriam, eam tenenti sibi cautione conseruandam. Verumtamẽ quum leuis armatura excurrisset, ac Spartiatas vsque ad castra pepulisset, essetque per tentoria eorum effusa, ne tunc quidem fecit Aratus impressionem, sed capta in medio caua conualle, retinuit

C ciues & inhibuit ne eam transirent. At fremens ob id Lysiades, atque Aratum probris increpans, implorauit equites, quo suppetias ferrent hostes cõsectantibus, neve amitterent è manib. victoriam, neque se pro patria desererent certantem. Hinc multorum & fortium equitum globo intulit se in dextrum hostium cornu, quod fudit fugauitq;. sed ardore animi & gloriæ studio incautius euectus in loca sinuosa, saltuosa, & latis passim concisa fossis, illic incursu Cleomenis cecidit, dum splendide præclarissimum certamen pro patriæ portis obit. Cæteri fuga in aciem delati, turbantesque peditatum, totum exercitum in fugam concitauerunt.

D Huius rei in Aratum est potissimum collata culpa, quod destituisse existimaretur Lysiadem, coactusque ab Achæis est cum stomacho abeuntibus, vt sequeretur ipsos Ægion. Ibi concilio coacto, decreuerunt non præbere ei stipendium, neque mercenarium militem alere, sed vt compararet ipse sibi, si gerere vellet bellum. Hac affecto contumelia deliberatum fuit extemplo sigillum deponere, & se prætura abdicare. Cæterum re secum perpensa, temperauit sibi in præsentia, eductisque Orchomenon Achæis signa contulit cũ Megistono Cleomenis vitrico. Quo conflictu victor tre-

E centos interfecit, & Megistonum cepit. Solitus autem alternis annis prætura fungi, vt vices suæ rediere, & vocatus est, eiurauit præturã. Prætor Timoxenus designatus est. Habita est aũt indignatio eius in plebem, quæ prætextus dicebatur cur eiurasset præturã, parũ probabilis: sed vera causa imminentia Achæis pericula fuere, quod non iam vt ante sensim Cleomenes & composito gradu ingrederetur, neq; magistratib. vrbanis esset astrictus, verũ postquã necatis ephoris, agro diuiso, & multis in ciuitatẽ adscriptis, peregrinis liberam habuit potestatem, actutum Achæis incumberet atq; imperiũ postularet. Quare culpant Aratũ, qui remp. magnis vndis, & tempestate fluctuante quasi gubernator permiserit, & tradiderit alteri clauum.

F

quo tempore vel inuitis incumbere ad rempubl. conseruandam debuisset, aut si res & vires habebat Achæorum prorsus pro deploratis, præstiterat cedere Cleomeni citius, quàm Peloponnesum ex integro præsidii Macedonici moribus efferare barbaricis, complereque Acrocorinthum armis Gallicis & Illyricis: ac quos actionibus suis bellicis & vrbanis presserat vbique, & in commentariis passim lacerauit, hos ciuitatibus inuehere, dominos speciosò titulo socios appellans. Quòd si fuit (dicamus enim sic) violentus Cleomenes & tyrannicus: at stirps maiores eius Herculis, & patria Sparta. cuius ego vel obscurissimum ciuem quàm primum Macedonum ducem potius facere consulam illis qui aliquam Græcæ nobilitatis habent rationem. Et quidem petebat imperium ab Achæis Cleomenes, multis beneficiis eum honorem & vocabulum pensaturum se ciuitatibus ostendens. Antigonus verò imperator cum libera potestate terra mariqué renuntiatus, non accepit prius conditionem quàm merces ei imperii concessus Acrocorinthus est: planè venatorem imitatus Æsopicum. Neque enim antè conscendit Achæos, qui supplices subiiciebant se ei per legatos & plebiscita, quàm præsidio & obsidibus tanquam fræno accepissent. quanuis omnia adferat Aratus, necessitatem vt causetur. At Polybius author est, iampridem & ante eam necessitatem, quum audaciam Cleomenis timeret, clàm eum fuisse cum Antigono colloquutum, ac Megalopolitanos antè summisisse, qui rogarent Achæos vt Antigoni opem implorarent. Hi enim premebantur præcipuè, assiduis afflicti & fatigati à Cleomene incursionibus. Pari modo scribit de his Phylarchus. cui, nisi testis accederet Polybius, non vsqueadeò fides sit adiungenda. Siquidem motu afficitur ex studio, quum attingit Cleomenem, fanatico: atq; sicut in iudicio, in historia huic patrocinatur, illum oppugnat. Ergo amiserunt Achæi Mantineã, quam recepit Cleomenes: atq; ingenti prælio apud Hecatombœon fusi, adeò fuere consternati, vt extemplò Cleomenem per legatos ad imperium suscipiendũ Argos acciuerint. Aratus, vt aduertit aduentare eum, & circa Lernam cum exercitu esse: formidans legatos misit ad eũ postulatum vt ad amicos & socios trecẽtis duntaxat comitatus veniret. Quib. si diffideret, acciperet obsides. Eam Cleomenes contumeliam & ludibrium ferens sui esse, retrò mouit, scripsitque Achęis epistolam criminum & conuitiorũ in Aratum plenã. Scripsit ex altera parte ille in Cleomenẽ epistolas: lacerauerunt q; se inuicem probris & maledictis, atq; insectati sunt vsq; ad nuptias & coniuges. Inde Cleomenes misso caduceatore ad bellum Achęis indicendum, vrbem Sicyonem eis penè per proditionem furtim ademit. Illinc deflectens, Pellenam oppugnauit, elapsoque Achæorum prætore, oppido potitus est. Mox Pheneon & Penteleon cepit. Inde statim adiunxerunt se ei Argiui, & præsidium accepere Phliasii. neque omninò iam quicquam ex iis quæ in ditionem Achæorum concesserant, in fide manebat: sed tumultus ingens vndique circumstabat Aratum, concuti Peloponnesum videntem, ciuitatesque passim à nouatoribus cieri. nemo enim quiescebat, neque in præsenti rerum statu acquiescebat.

A ὅτε καλῶς εἶχε καὶ ἀκόντων ὑπεξαίρεσιν σώζειν τὸ κοινόν· ἀπεγνώκει τὰ πράγματα καὶ τὴν δυνάμιν τῶν Ἀχαιῶν, εἴξας τῷ Κλεομένει· καὶ μὴ πάλιν τὴν Πελοπόννησον ἐκβαρβαρῶσαι φρουραῖς Μακεδόνων, μήτε πλήσασαν τὴν Ἀκροκόρινθον Γαλλικῶν ὅπλων καὶ Γαλατικῶν· μηδὲ οὓς αὐτὸς ἐν τοῖς πράξεσι καὶ στρατηγῶν καὶ πολιτευόμενος, ἐν οἷς τοῖς ὑπομνήμασι λοιδορῶν διετέλει, τούτους ἐπάγεσθαι δεσπότας τῆς πόλεσι, συμμάχους ὑποκοριζόμενος. εἰ δὲ Κλεομένης ἦν (λεγέσθω γὰρ οὕτως) τοῦ δήνομος καὶ τυραννικός, ἀλλὰ Ἡρακλείδας πατέρας αὐτῷ καὶ Σπάρτη πατρίς, ἧς τὸν ἀφανέστατον

B ἀξιῶν αὐτὸν τοῦ πρώτου Μακεδόνων ἡγεμόνα ποιεῖσθαι, τοὺς ἐν ὀλίγῳ λόγῳ τῶν Ἑλληνικῶν τιθεμένους εὐγένειαν. καίτοι Κλεομένης ἤτει τὴν ἀρχὴν παρὰ τῶν Ἀχαιῶν, ὡς πολλὰ ποιήσων ἀγαθὰ τὰς πόλεις αὐτὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πρεσβείας ἐκείνης· Ἀντίγονος δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν αὐτοκράτωρ ἡγεμὼν ἀναγραφεὶς, οὐκ ὑπήκουσε πρὶν τὸν μισθὸν αὐτῷ τῆς ἡγεμονίας ὁμολογηθῆναι τὴν Ἀκροκόρινθον· ἀτεχνῶς τὸν Αἰσώπου μιμησάμενος κυνηγόν. οὐ γὰρ πρότερον ἐπέβη τοῖς Ἀχαιοῖς δεομένοις καὶ ὑποβάλλουσιν αὐτὸν διὰ τῶν πρεσβειῶν καὶ τῶν ψηφισμάτων, ἢ τῇ φρουρᾷ καὶ τοῖς ὁμήρεσι ὥσπερ χαλινωμένους αἰσθόμενος.

C καίτοι πᾶσαν ὁ Ἄρατος ἀφίησι φωνὴν, ἀπολογιζόμενος τὴν ἀνάγκην. ὁ Πολύβιος δὲ αὐτὸν οὐκ πολλοῦ φησι καὶ πρὸ τῆς ἀνάγκης ὑφορώμενον τὸν θράσος τοῦ Κλεομένους, κρύφα τὸν Ἀντίγονον συλλέγεσθαι, καὶ τοὺς Μεγαλοπολίτας παρακαλέσαι δεομένους Ἀχαιῶν ὑπικαλεῖσθαι τὸν Ἀντίγονον. οὗτοι γὰρ ὑπιέζοντο μάλιστα συνεχῶς τῷ πολέμῳ, ἄγοντος αὐτοὺς καὶ φέροντος τοῦ Κλεομένους. ὁμοίως δὲ καὶ Φύλαρχος ἱστορηκὲ περὶ τούτων, ᾧ, μὴ τοῦ Πολυβίου μαρτυροῦντος, οὐ πάνυ τι πιστεύειν ἄξιον ἦν. εἰθισμένος γὰρ, ὅταν ἅψηται τοῦ Κλεομένους, ὑπὸ νόσου, καθάπερ ἐν δίκῃ τῇ ἱστορίᾳ, τῷ μὲν ἀπιδικῶν συναγωνιᾷ,

D τῷ δὲ συναγωνιῶν. ἀπεβάλοντο δ' οὖν οἱ Ἀχαιοὶ τὴν Μαντίνειαν, πάλιν ἐλόντος αὐτὴν τοῦ Κλεομένους· καὶ μάχῃ μεγάλῃ περὶ τὸν Ἑκατόμβαιον ἡττηθέντες, οὕτω κατεπλάγησαν, ὥστε πέμπειν εὐθὺς ἐφ' ἡγεμονίᾳ τὸν Κλεομένη καλοῦντες εἰς Ἄργος. ὁ δὲ Ἄρατος ὡς ἤκουσε βαδίζοντα καὶ περὶ Λέρνην ὄντα μετὰ τῆς δυνάμεως, φοβηθεὶς ἀπέστειλε πρέσβεις, τοὺς ἀξιοῦντας ὡς πρὸς φίλους καὶ συμμάχους αὐτὸν ἥκειν μετὰ τριακοσίων· εἰ δὲ ἀπιστεῖ, λαβεῖν ὁμήρους. ταῦτα ὕβριν εἰς καὶ χλευασμὸν αὐτῷ φήσας ὁ Κλεομένης, ἀνέζευξεν, ὑπιστολὴν γράψας τοῖς Ἀχαιοῖς, ἐγκλήματα

E πολλὰ κατὰ τοῦ Ἄρατος καὶ βλασφημίας ἔχουσαν. γέγραφε δὲ κἀκεῖνος ὑπιστολὰς κατὰ τοῦ Κλεομένους, καὶ ἐφέρετο λοιδορίαν καὶ βλασφημίαν μέχρι γάμων καὶ γυναικῶν, ἀλλήλοις κακῶς λεγόντων. ἐκ τούτου κήρυκα πέμψας ὁ Κλεομένης, πόλεμον προερῶντα τοῖς Ἀχαιοῖς, μικροῦ μὲν ἔλαθε τὴν Σικυωνίων πόλιν λῃστάσας διὰ προδοσίας· ἐκεῖθεν δὲ ἀποβαπτεὶς, Πελλήνην προσέβαλε, καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν ἐκπεσόντος ἔλαβε τὴν πόλιν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ Φενεὸν ἔλαβε καὶ Πεντέλειον. εἶτ' εὐθὺς Ἀργεῖοι προσεχώρησαν αὐτῷ, καὶ Φλιάσιοι φρουρὰν ἐδέξαντο·

F καὶ ὅλως οὐδὲν ἔτι τῶν ὑπεκτήτων βέβαιον ἦν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἀλλὰ θόρυβος πολὺς ἀεὶ περιεῖχε τὸν Ἄρατον, ὁρῶντα τὴν Πελοπόννησον κεκαινουμένην, καὶ τὰς πόλεις ὀξαισταμένας ὑπὸ τῶν νεωτεριζόντων πανταχόθεν. ἠρέμει γὰρ οὐδὲν οὐδὲ ἔστερκεν ὑπὸ τοῖς παροῦσιν.

ἀλλὰ καὶ Σικυωνίων αὐτῷ καὶ Κορινθίων ἐλθόντες πολλοὶ κα-
A ταφανεῖς διελεγμένοι τῷ Κλεομένει. καὶ πάλαι πρὸς τὸ
κοινὸν, ἰδίων ἐπιθυμίᾳ δυναστειῶν ἀπούλως ἔχοντες, ἐπὶ
τούτοις ἐξουσίαν αὐτοπρόθυνον ὁ Ἄρατος λαβὼν, τοὺς μὲν ἐν
Σικυωνίᾳ ἐφθαρμένους ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐν Κορίνθῳ πειρώ-
μενος ἀναζητεῖν καὶ κολάζειν, ἐξηγείρατο τὸ πλῆθος, ἤδη νο-
σοῦν καὶ βαρυνόμενον τὴν ὑπὸ τοῖς Ἀχαιοῖς πολιτείαν.
συνδραμόντες οὖν εἰς τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν, μετεπέμποντο
τὸν Ἄρατον, ἀνελεῖν ἢ συλλαβεῖν πρὸ τῆς ἀποστάσεως
ἐγνωκότες. ὁ δὲ, ἧκε μὲν αὐτὸς ἐφελκόμενος τὸν ἵππον, ὡς οὐκ
ἀπιστῶν, οὐδὲ ὑποπτεύων· ἀναπηδησάντων δὲ πολλῶν, καὶ B
λοιδορουμένων αὐτῷ καὶ κατηγορούντων, εἴ πως καθεστῶτι
τῷ προσώπῳ καὶ τῷ λόγῳ πρᾴως, ἐκέλευσε καθίσαι, καὶ
μὴ βοᾷν ἀπάντων ἐστῶτας· ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ θύρας ὄντας,
εἴσω παριέναι. καὶ ταῦτ' ἅμα λέγων ὑπεξέρχεται βάδην, ὡς
παραδώσων τινὶ τὸν ἵππον. οὕτως δὲ ὑπεκδὺς καὶ τοῖς ὑ-
πομένουσι τοῦ Κορινθίων ἀθορύβως διαλεχθεὶς, καὶ κελεύων
πρὸς τὸ Ἀπολλώνιον βαδίζειν, ὡς ἔλαθε πλησίον τοῦ ἄκρας
γενόμενος, ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ Κλεοπάτρῳ τῷ
ἄρχοντι τῆς φρουρᾶς διακελευσάμενος ἐκρατῶς φυλάτ-
τειν, ἀφίππασεν εἰς Σικυῶνα, τριακοντάμνοι μὲν αὐτῷ φρατιω- C
τῶν ἑπομένων, τῶν δὲ ἄλλων ἐγκαταλιπόντων καὶ διαρρυέν-
των. ἀθρόοι δὲ οἱ Κορίνθιοι μετ' ὀλίγον τὴν ἀπόδρασιν αὐτοῦ,
καὶ διώξαντες, ὡς οὐ κατέλαβον, μετεπέμψαντο τὸν Κλεο-
μένη, καὶ παρέδοσαν τὴν πόλιν, οὐδὲν οἰόμενοι λαμβάνειν
παρ' αὐτῶν τοσοῦτον, ὅσον διήμαρτον, ἀφέντων Ἄρατον. οὗτος
μὲν οὖν, προσγενομένων αὐτῷ τῶν τῶν λεγομένων Ἀκτῶν
καὶ οἰκειωτῶν, καὶ τὰς πόλεις ἐγχειρισάντων, ἀπεστάλη καὶ
παρεστήριξε τὸν Ἀκροκόρινθον. τῷ δὲ Ἀράτῳ συνῆλθον
εἰς Σικυῶνα τῶν Ἀχαιῶν οἱ πολλοὶ, καὶ γενομένης ἐκκλη-
σίας ἠρέθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ· καὶ παρεσκευάσατο φεύγων D
ἐκ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν τριακοντάμνοι μὲν ἔτη καὶ τρία πεπολι-
τευμένος ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, πεπρωτευκὼς δὲ καὶ δυνάμει
καὶ δόξῃ τῶν Ἑλλήνων· τότε δὲ ἔρημος καὶ ἄπορος συνε-
τεμημένος, ὥσπερ ἐπὶ ναυαγίῳ τῆς πατρίδος, ἐν τοσούτῳ
σάλῳ καὶ κινδύνῳ διαφερόμενος. καὶ γὰρ Αἰτωλοὶ, δεομένῳ
βοηθεῖν, ἀπείπαντο, καὶ τὴν Ἀθηναίων πόλιν χαίρειν τοῦ
Ἀράτου προθυμουμένου, οἱ περὶ Εὐκλείδην καὶ Μικίωνα
διεκώλυσαν. ὄντων δὲ τοῦ Ἀράτου καὶ χρημάτων ἐν Κορίνθῳ
καὶ οἰκίας, ὁ Κλεομένης οὔτε μὴν τοῦδενὸς, οὐδὲ ἄλλον εἴασε,
μεταπεμψάμενος δὲ τοὺς φίλους αὐτοῦ καὶ τοὺς οἰκείους, E
ἐκέλευε πάντα ποιεῖν καὶ φυλάττειν, ὡς Ἀράτῳ λόγον
ὑφέξοντας· ἰδίᾳ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔπεμψε Τρίπυλον, καὶ πάλιν
Μεγιστόνοον τὸν παῖδα, ἐπιστολὴν ἄλλα τε πολλὰ, καὶ
δώδεκα τάλαντα, συντάξιν ἐνιαύσιον ἐπιβαλλόμενος τοῦ
ἡμίσει Πτολεμαίου, (ἐκεῖνος γὰρ ἓξ τάλαντα τοῦ Ἀράτου
κατ' ἐνιαυτὸν ἀπέστελλεν) ἀξιοῦν δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμὼν αἱρε-
θῆναι, καὶ κοινῇ μετ' αὐτῶν φυλάσσειν τὸν Ἀκροκόρινθον. τοῦ δὲ Ἀράτου φήσαντος ὡς οὐκ ἔχει τὰ πράγμα-
τα, μᾶλλον δὲ ἐπ' αὐτῶν ἔχοιτο, καὶ κατειρωνεύσασθαι
δόξαντος, ἐμβαλὼν εὐθὺς, τὴν Σικυωνίαν ἐπόρθει καὶ κα-
τέφθειρε, καὶ προσεκάθητο τῇ πόλει βεῖς μιᾶς, ἐγκαρτε-
ρούντος τοῦ Ἀράτου, καὶ παρορῶντος εἰδέναι τὸν Ἀντί-

A Iam Sicyoniorum quoq; & Corinthiorum multi cum Cleomene in colloquium detecti fuerunt venisse: qui iampridem priuati libidine dominatus adipiscendi abhorrebant à bono publico. In hoc Aratus permissa sibi libera potestate, labefactatos Sicyone necauit. apud Corinthios verò moliens istos requirere & punire, plebem exasperauit, iam affectam grauantemq; Achæorum imperium. Igitur concursu in templum Apollinis facto Aratũ accersiuerunt, certi aut interficere eum ante defectionem, aut corripere. Ac venit ille equum trahens secum, quasi nihil diffideret iis aut
B suspicaretur. Quum multi exiliuissent, probrisque eum increpitarent insectarenturq;: vultu admodum composito & leni oratione considere iussit eos, nec inconditè clamare stantes, sed & illos qui ianuis assistebant, ingredi. Simul dum hæc dicit, excessit paulatim cœtu, tanquam equum alicui traditurus. Vbi ita subduxit se, & occurrentes appellauit sedatè Corinthios, hortatusq; est vt ad ædem Apollinis pergerent: imprudentib. illis prope arcẽ accessit. ibi insiliit in equum, datisq; Cleopatro præsidii præfecto mandatis vt in potestate sua arcẽ retineret, abscessit Sicyonẽ. Sequuti sunt eũ
C xxx. milites, reliqui relicto eo dilapsi sunt. Cuius fuga paulò post Corinthii intellecta persequuti illum, vt nõ sunt adepti, Cleomenem acciuere, tradidereq; ei vrbem. Hic verò nihil existimauit tanti ab iis acceptum se quàm destitutus fuerat dimisso Arato. At Cleomenes, vt accesserunt ad eius partes illi qui Acten appellatam incolebant, oppidaq; in fidem eius permiserunt, circumuallauit & muro circundedit Acrocorinthum. Ad Aratum frequentes Achæi Sicyonem conuenere, & concione coacta prætor cum libera potestate creatus
D est, sepsitque stipatorum manu se ex ciuibus suis. Tunc autem hic, qui annos tres & triginta rempublicam Achæorum tractauerat, potentiaque & autoritate tenuerat inter Græcos principatum, desolatus, inops, & afflictus in tantis vndis & periculo, sicut in patrię naufragio, iactabatur. Etenim Ætoli suppetias petenti abnuêre, ac ciuitatem Athenienſem Euclides & Micion distinuerunt Arati studiosam. Porrò pecuniam Arati & domum, quam habebat Corinthi, haudquaquam attigit Cleomenes, neq; alium permisit: sed accersitis amicis & procuratoribus eius, omnia iussit agere & curare, vt rationes Arato relaturis. Allegauit priuatim ad eum Tripylum, & iterum vitricum suum
E Megistonum, promittens ei inter alia multa vectigal annuum duodecim talentûm, excedens dimidio Ptolemæum, qui sena talenta Arato annua mittebat. Poscebat dux Achæorum declarari, vnaque cum illis custodire Acrocorinthum. Quum respondisset Aratus non tenere se res, sed potius ab iis teneri, visusque esset simulatè ipsum deludere: incursione protinus facta fines Sicyonios ferro & igni vastauit, assedितque vrbi eorum tres menses sub oculis Arati, ambigentis recipe-
F rétne mercede tradendi Acrocorinthi Antigonum. nam absque eo negauerat venturum se eis auxilio. Conuenerunt Achæi Ægion, quò Aratum euocarunt. Cæterùm periculum erat, castra Cleomene sub mœnibus vrbis habente, transire,

γονον ἐπὶ τοῦ παραδοῦναι τὸν Ἀκροκόρινθον· ἄλλως γὰρ οὐκ ἐβούλετο βοηθεῖν. οἱ μὲν οὖν Ἀχαιοὶ συνεληλυθότες εἰς
Αἴγιον, ἐκεῖ τὸν Ἄρατον ἐκάλουν. ἦν δὲ κίνδυνος, τοῦ Κλεομένους πρὸς τῇ πόλει στρατοπεδεύοντος, διελθεῖν,

& retinebant eum ciues precibus, negabantque proiecturos in discrimen se corpus eius hostibus propinquis. Complectebantur iam eum mulieres quoque & pueri velut communi parenti & seruatori circumfusi & lacrymantes. At ille confirmatis his & alleuatis, equo ad mare vectus est decem amicis & filio adulto comitibus, nauibusque conscensis quæ stationem illic habebant, Ægion ad concilium peruenere. In eo decreuerunt vt accerseretur Antigonus, ac traderetur ei Acrocorinthus. Misit inter alios obsides & filium ad illum Aratus. Qua re exacerbati Corinthii, pecuniam eius diripuerunt, ac domum dono dederunt Cleomeni. Admouenti iam exercitum Antigono (ducebat peditum Macedonum xx. millia, equites mille quadringentos) processit Aratus cum magistratibus obuiam, imprudentibus hostibus, per mare Pegas, non magnopere Antigono fidens aut credens Macedonibus. neque enim fallebat ipsum creuisse se ex detrimentis quæ illis intulerat, atque primam cepisse maximamque actionum suarum materiam, inimicitiam cum Antigono vetere. Sed vbi ab ineuitabili vidit premi se necessitate & tempore, cui seruiunt etiam illi qui imperare videntur, obtulit se periculo. Antigonus autem, vt nuntiatum est ei adesse Aratum, cæteros modicè & communiter salutauit: illum verò & primo occursu excepit honorificentissimè, & post virum bonum cordatumque expertus, in consuetudinem interiorem admisit. Quippe erat Aratus non modò magnis in rebus conducibilis, sed ferianti quoque regi vsus eius supra omnes iucundus. Quare quantumuis Antigonus iuuenis, vt ingenium perspexit Arati haudquaquam infrugiferum amicitiæ regiæ, non modò præ Achæis, sed & præ comitantibus eum Macedonibus vti eo vbique perseuerauit. atque euenit prodigium, vt in extis ostenderat deus. nam fama est sacris operantem paulò antè Aratum duplex fel in iecinore vidisse vno circumiectum adipe, ac nuntiasse aruspicem breui eum cum inimicissimis & acerrimis hostibus in summam coiturum amicitiam. Quod dictum in præsentia floccifecit, quòd neque aliàs multum fidei extis tribueret vel aruspicinæ, sed consilio vteretur. Vt verò postea loci bello prosperè procedente Antigonus Corinthi conuiuium agitans multis inuitatis Aratum supra se collocauit, ac mox postulata veste stragula rogauit númne ei quoque appareret frigus esse. quo etiam rigere admodum se respondente, iussit ei admoueret se propius, atque tapete allato ambos vnà pueri cooperuere. Tunc ergo illorum extorum memori Arato risus subiit, commemorauitque regi prodigium & prædictionem. Verùm hæc post contigere. Pegis data & accepta fide, mouerunt confestim in hostes, ac certamina seruerunt circa vrbem Corinthum, vbi munierat se validè Cleomenes & Corinthii fortiter defendebant se. Interea Argiuus Aristoteles, Arati amicus, mittit clàm ei nuncium, Argiuos ostendens se ad defectionem impulsurum, si ipse eò accederet cum militibus. Quod vbi Aratus Antigonum docuit, cum mille ducentis Epidaurum ex Isthmo properè nauigiis est vectus. verùm Argiui ante aduentum eius exurgentes,

A καὶ κατεῖχον οἱ πολῖται δεόμενοι, καὶ προσήσεσθαι τὸ σῶμα
τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων οὐ φάσκοντες. ἐξήρτιζε δ' αὐτὸν καὶ
γυναῖκες ἤδη καὶ παῖδες, ὡς περ πατέρα κοινὸν καὶ σωτῆρα περι-
εχόμενοι, καὶ δακρύοντες. οὐ μὴν ἀλλὰ θαρρύνας καὶ παραμυθησάμενος
αὐτοὺς, ἐξίππασεν ὅτι τὴν θάλασσαν, ἔχων δέκα φίλους, καὶ τὸν υἱὸν ἤδη νεανίαν ὄντα· καὶ παραρμοιούντων σκεῦ
πλοίων ὑπεβαίτες, εἰς Αἴγιον παρεκομίσθησαν ὅτι τὸν
σύνοδον, ἐν ᾗ καλεῖν τὸν Ἀντίγονον ἐψηφίσαντο, καὶ παρα-
διδόναι τὴν Ἀκροκόρινθον. ἔπεμψε δὲ καὶ τὸν υἱὸν Ἄρατος πρὸς
αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ὁμήρων. ἐφ' οἷς οἱ Κορίνθιοι χαλε-
B πῶς φέροντες, τά τε χρήματα διήρπασαν αὐτοῦ, καὶ τὴν οἰκίαν
τῷ Κλεομένει δωρεὰν ἔδωκαν. τοῦ δ' Ἀντιγόνου προσιόντος
ἤδη μετὰ τῆς δυνάμεως, (ἦγε δὲ πεζοὺς δισμυρίους Μακεδόνας, ἱππεῖς δὲ χιλίους καὶ τετρακοσίους) ἀπίστα μετὰ τῶν δημουρ-
γῶν ὁ Ἄρατος αὐτῷ κατὰ θάλατταν εἰς Πηγὰς, λαθὼν τοὺς πο-
λεμίους· οὐ πάνυ τὴν θαρρῶν τῷ Ἀντιγόνῳ. οὐδὲ πιστεύων τοῖς
Μακεδόσιν. ἤδει γὰρ αὐξηθὲν ἑαυτὸν ἐξ ὧν ἐκείνοις κακῶς
ἐποίησε, καὶ προφάσει εἰληφότα μεγίστῳ τῆς πολι-
τείας τοῦ πρὸς τὸν Ἀντίγονον τὸ παλαιὸν ἔχθρα. ἀλλὰ ὁρῶν
ἀναγκαίτατον ὑπικειμένῳ αἰάγκῃ, καὶ τὸν καιρὸν ὃν δυνα-
C σιν οἱ δοκοῦντες ἄρχειν, ἐχώρει πρὸς τὸ δεινόν. ὁ δὲ Ἀντίγονος,
ὡς τις αὐτῷ προσιόντα τὸν Ἄρατον ἔφρασεν. τοὺς μὲν ἄλλους
ἠσπάσατο μετείως καὶ κοινῶς, ἐκεῖνον δὲ καὶ τοῦ τὸν προσώπου
ἀπάντησιν ἐδέξατο τῇ μιᾷ προσηγίᾳ, καὶ κατὰ πάντα πειρώ-
μενος ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ νοῦν ἔχοντος, ἐνδοτέρω τῆς χρείας
προσηγάγετο. καὶ γὰρ οὗ ὁ Ἄρατος οὐ μόνον ἐν πράγμασι
μεγάλοις ὠφέλιμος, ἀλλὰ καὶ κολάζοντι βασιλεῖ συγκλυέσθαι
παρ' ὀντινοῦν ὅτι χρεία. διὸ, καίπερ ὢν νέος, ὁ Ἀντίγονος ὡς
κατενόησε τὸν φύσιν τοῦ ἀνδρὸς, μηδὲν ἄχρηστον εἰς φιλίαν βασι-
λικὴν οὖσαν, οὐ μόνον Ἀχαιῶν, ἀλλὰ καὶ Μακεδόνων τῶν
D σὺν αὐτῷ, πάντα χρώμενος ἐκείνῳ διετέλει· καὶ τὸ σημεῖον
ἀπέβαινεν, ὡς ὁ θεὸς ὅτι τῶν ἱερῶν ἔδειξε. λέγεται γὰρ ὑπὸ
πολλοῦ θύοντι τῷ Ἄρατῳ, δύο χολὰς ἐν ἥπατι φυτῶσαι
μιᾷ πιμελῇ περιεχομένας· καὶ τὸν μάντιν εἰπεῖν ὡς ταχὺ
πρὸς τὰ ἔχθιστα καὶ πολεμιώτατα συνέισιν εἰς ἄκραν φι-
λίαν. τότε μὲν οὖν παρῴκησε τὸ ῥηθὲν, οὐδὲ ἄλλως πολὺ
νέμων πίστεως ἱερῶν καὶ μαντεύμασιν, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ
χρώμενος. ἐπεὶ δὲ ὕστερον τοῦ χωρίου τῷ πολέμῳ συναγα-
γὼν ὁ Ἀντίγονος ἑστίασιν ἐν Κορίνθῳ, καὶ πολλοὺς προσκε-
χρόμενος, τὸν Ἄρατον ἐπάνω κατέκλινεν ἑαυτοῦ· καὶ μετὰ μι-
E κρὸν αἰτήσας περιβόλαιον, ἠρώτησεν εἰ δοκεῖ κἀκείνῳ ψύχος
εἶναι. τοῦ δὲ καὶ πάνυ ῥιγοῦν φήσαντος, κέλευσε προσχωρεῖν
ἐγγυτέρω, καὶ δάπιδος κοινοῦ κατεσκευασμένου ἀμφοτέροις ὁμοῦ περι-
έβαλον οἱ παῖδες· τότε δὴ τὸν Ἄρατον ἀναμνησθέντα τῶν
ἱερῶν ἐκείνων, γέλως ἔλαβε, καὶ διηγεῖτο τῷ βασιλεῖ τὸ ση-
μεῖον καὶ τοῦ προαγορεύσιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη
χρόνοις ὕστερον. ἐν δὲ ταῖς Πυγαῖς δόντες καὶ λαβόντες ὅρκους,
εὐθὺς ἐβάδιζον ὅτι τοὺς πολεμίους. καὶ περὶ τὴν πόλιν
ἀγωνεσάμενοι, ὑπεραγομένου τοῦ Κλεομένους, καὶ τῶν Κο-
ρινθίων ἀμυνομένων προθύμως. ἐν τούτῳ δὲ Ἀριστοτέλης ὁ
F Ἀργεῖος, φίλος ὢν Ἄρατου, ἀπέπεμπεν χρύφα πρὸς
αὐτὸν, ὡς ἀποστήσων τὴν πόλιν, εἰ στρατιώτας ἐκεῖνος ἔχων ἔλθοι.
τοῦ δὲ Ἄρατου φράσαντος τῷ Ἀντιγόνῳ, καὶ μετὰ χιλίων
καὶ πεντακοσίων εἰς Ἐπίδαυρον ἐξ Ἰσθμοῦ πλοίοις κο-
μιζομένου τάχος, οἱ μὲν Ἀργεῖοι προεξαναστάντες

ἐπέθεντο τοῖς τοῦ Κλεομένους, καὶ κατέκλεισαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὁ δὲ Κλεομένης πυθόμενος ταῦτα, καὶ δείσας μὴ καταλάβοντες οἱ πολέμιοι τὸν Ἄργος ἀποκόψωσιν αὐτὸν τῆς οἰκαδε σωτηρίας, ἐκλιπὼν τὸν Ἀκροκόρινθον, ἔτι νυκτὸς ἐβοήθει. καὶ παρελθὼν μὲν εἰς Ἄργος ἔφθη, καὶ τοῦπόν τινα τῶν πολεμίων ἐποίησεν. ὀλίγῳ δ' ὕστερον Ἀράτου παρεσφεραμένου, καὶ τοῦ βασιλέως ἐπιφαινομένου μετὰ τῆς δυνάμεως, ἀπεχώρησεν εἰς Μαντίνειαν. ἐκ τούτου τοῖς μὲν Ἀχαιοῖς πάλιν αἱ πόλεις ἅπασαι παρεσχέθησαν, Ἀντίγονος δὲ τὸν Ἀκροκόρινθον κατέλαβεν, Ἄραβος δὲ στρατηγὸς αἱρεθεὶς ὑπὸ Ἀργείων, ἔπεισεν αὐτοὺς Ἀντιγόνῳ τά τε τῶν τυράννων καὶ τὰ τῶν προδοτῶν χρήματα δωρεὰν δοῦναι· τὸν δὲ Ἀριστόμαχον ἐν Κεγχρεαῖς στρεβλώσαντες, κατεπόντισαν· ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα κακῶς ἤκουσεν ὁ Ἄραβος, ὡς αὐθέφτον οὐ ποιήσαν, ἀλλὰ καὶ κεχρημένον ἐκείνῳ, καὶ πεπεισμένον ἀφεῖναι τὸν ἄνδρα καὶ παραγαγεῖν τοῖς Ἀχαιοῖς τὴν πόλιν, ὅμως παρεδίδοσαν τὰ δανόμενα ἀπολλύμενον, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἄλλων ἐκείνῳ τὰς αἰτίας ἐπέφερον, ὅτι, ὅτι τῷ μὲν Κορινθίων πόλιν Ἀντιγόνῳ δωρεὰν ἔδωκαν, ὥσπερ κώμην τὴν τυχοῦσαν. τὸν Ὀρχομενὸν δὲ συνεχώρησαν αὐτῷ φρουρᾶν· ἁρπάσαντες φρουρὰν ἐμβαλεῖν Μακεδονικήν· ἐψηφίσαντο δὲ ἄλλῳ μὴ γράφειν βασιλεῖ, μηδὲ πρεσβεύειν πρὸς ἄλλον, ἄκοντος Ἀντιγόνου δέφειν τε καὶ μισθοδοτεῖν ἠναγκάζοντο τοὺς Μακεδόνας. θυσίας δὲ καὶ σπονδὰς καὶ ἀγῶνας Ἀντιγόνῳ συνετέλουν, ἀξιούντων τῶν Ἀράτου πολιτῶν καὶ δοξαζόντων τὴν πόλει τὸν Ἀντίγονον ἀντ' Ἀράτου ξενιζόμενον, ἢ πάντα πονηρὰ ἐκείνου, ἀγνοοῦντες ὅτι τὰς ἡνίας ἐκείνῳ τοῦδε δεδωκώς, καὶ τὴν ῥύμην τῆς βασιλικῆς ἐφελκόμενος ἐξουσίας, οὐδενὸς ἐν ἡμῖν φωνὴν ἐπικύριος, ὑπεσφαλῆ τὴν παρρησίαν ἔχουσης. ἐπεὶ φανερὰς τε τῶν πραττομένων πολλὰ τὸν Ἄραβον ἐλύπει, ὥσπερ τὸ περὶ τὴν εἰκόνων. ὁ γὰρ Ἀντίγονος τὰς μὲν τῶν ἐν Ἄργει τυράννων καταβεβλημένας ἀνέστησε, τὰς δὲ τῶν ἑλόντων τὸν Ἀκροκόρινθον ἐστώσας ἀνέῤῥηψε, πλὴν μιᾶς τῆς ἐκείνου· καὶ πολλὰ περὶ τούτων δεηθεὶς ὁ Ἄραβος οὐκ ἔπεισεν. ἐδόκει δὲ καὶ τὰ περὶ Μαντίνειαν οὐχ Ἑλληνικῶς διακεῖσθαι τοῖς Ἀχαιοῖς κρατήσαντες γὰρ αὐτῶν δι' Ἀντιγόνου, τοὺς μὲν ἐνδοξοτάτους καὶ πρώτους ἀπέκτειναν, τῶν δὲ ἄλλων τοὺς μὲν ἀπέδοντο, τοὺς δὲ εἰς Μακεδονίαν ἀπέστειλαν πέδαις δεδεμένους· παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραποδίσαντο. τοῦ δὲ σωμαθέντος ἀργυρίου τὸ τρίτον αὐτοὶ διείλοντο, τὰς δὲ δύο μοίρας ἔνειμαν τοῖς Μακεδόσι. καὶ ταῦτα μὲν ἔχει τὰ ἀμφίνομα νόμον. καὶ γὰρ, εἰ δεινὸν δρᾶν ὁμοφύλοις καὶ συγγενεῖς οὕτω μεταχειρίζεσθαι δι' ὀργὴν, ἀλλ' ἐν ἀνάγκαις γλυκὺ γίνεται καὶ οὐσκληρόν, κατὰ Σιμωνίδην, ὥσπερ ἀληθῶς τὰ θυμῷ καὶ φλεγμαίνοντι θεραπείαν καὶ ἀναπλήρωσιν παρεφέρεν. τὰ δὲ μετὰ ταῦτα παρεθέντα περὶ τὴν πόλιν, οὔτ' εἰς καλὸν οὔτ' εἰς ἀνάγκαν ἐξέθεσθαι τὰ Ἀράτῳ πρόφασιν. τῶν γὰρ Ἀργείων τὴν πόλιν παρ' Ἀντιγόνου δωρεὰν λαβόντων, καὶ κατοικίζειν ἐγνωκότων, αὐτὸς οἰκιστὴς αἱρεθεὶς, καὶ στρατηγὸς ὤν, ἐψηφίσατο μηκέτι καλεῖν Μαντίνειαν, ἀλλ' Ἀντιγόνειαν· ὃ καὶ μέχρι νῦν καλεῖται. καὶ δοκεῖ δι' ἐκείνον ἡ μὲν ἐρατεινὴ Μαντίνεια πάντα πάσιν ἐξαλειφθῆναι, διαμένει δὲ ἡ πόλις ἐπώνυμος τῶν ἀπολεσάντων καὶ αἰρόντων τοὺς πολίτας. ἐκ τούτου Κλεομένης μὲν ἡττηθεὶς μάχῃ μεγάλῃ περὶ Σελλασίαν, ἐξέλιπε τὴν Σπάρτην, καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον· Ἀντίγονος δὲ πάντα δίκαια καὶ φιλάνθρωπα τοῦ Ἀράτου πεποιηκώς,

A Cleomenis milites adorti sunt, atq; in arcem redegere. Cleomenes eo nuntiato timens ne occupatis Argis excluderent hostes ipsum reditu domum, Acrocorintho relicto iuit de nocte suppetias suis. Argos ingressus prior est, & numerum aliquem pepulit hostium. Verùm paulò post inferente se Arato, & rege cum exercitu superueniente, Mantineam est digressus. exinde ad Achæos denuò ciuitates omnes transierunt. Antigonus potitus est Acrocorintho. Aratus prætor ab Argiuis creatus suasit iis vt Antigono tyrannorum & proditorum pecuniam donarent. Aristomachum Cenchreis
B excruciatum submersere. Qua de causa pessimè audiuit Aratus, quòd hominem non malum, cui vsus intercesserat cum ipso, & quem induxerat ad deponendam tyrannidem sociandamque Achæis ciuitatem suam, permiserit crudeliter necari. Iam verò cæterorum quoque causas assignabant ei: vt, quòd Corinthiorũ vrbem Antigono quasi vilem vicum donassent, Orchomeno direpto præsidium Macedonicum concessissent vt ille imponeret, decreuissent etiam vt ne cui scriberent regi, neque legatos ad alium inuito Antigono mitterent, commeatus & stipendium præbere Macedonibus co-
C gerentur, sacra, libamina, ludos, facerent Antigono. Quod quia exorsi fuerant Arati ciues, atq; vrbe exceperant Antigonum, quem in hospitium inuitauerat Aratus: in illum conferebant omnia, nescii, quum habenas illi tradidisset, atq; impetu raperetur regiæ libidinis, nisi solius linguæ nullius iam esse eum compotem: cui etiam esset anceps ipsi loqui liberè. quandoquidem eorum quæ gerebantur multa apertè torserunt Aratum, sicut factum de statuis. Antigonus enim tyrannorum Ar-
D giuorum deiectas reposuit, illorum qui ceperant Acrocorinthum, erectas, præter vnam illius euertit. De quib. quum enixè orasset Aratus, nihil obtinuit. Illud quoq; non videtur Græco more ab Achæis designatum in Mantineos exemplum. Nam potiti eorum vrbe, Antigoni ope clarissimos & primores ciuitatis contrucidauere: cæteros partim sub corona vendidere, partim in Macedoniam misere compedibus vinctos, pueros & fœminas in seruitutem abripuere. Coactæ ex illorum sectione pecuniæ tertiam partem ipsi inter se partiti sunt, duas partes diuiserunt Macedonibus. Atque hæc quidem vindictæ iure fiebant. Etsi enim ferũ est in homines populares & cognatos ita periram consulere, in necessitate tamen dulce ef-
E ficitur neq; durum, vt ait Simonides, quum velut dolenti animo & inflammato medicinam faciunt eumq; explent. Quæ verò designata inde sunt hac in vrbe, his nihil prætexere neq; honesti poterit neq; necessarii Aratus. Nam vbi vrbem illam Argiui dono ab Antigono acceperunt, atq; eò deducere statuerunt coloniam, ipse ad id delectus & prætura fungens, decretum fecit ne deinceps Mantinea, sed diceretur Antigonia: vt in hanc vsq; diem dicitur. Ita videtur illius opera amabilis Mantinea in totum expuncta: manet autem cognomen vrbi tractum ab illis qui eam deleuerunt,
F & sustulerunt ciues. Inde victus ingenti prælio apud Sellasiam Cleomenes, Sparta cessit, & nauigauit in Ægyptum. At Antigonus omni officiorum & humanitatis genere Aratum prosequutus,

in Macedoniam recessit. Illic morbo iam occupatus, quum regni successorem Philippum vix adultum in Peloponnesum mitteret, præcepit ei vt consilio Arati vteretur, illoque interprete ageret cum ciuitatibus, & Achæis innotesceret. Receptum Aratus ita composuit vt eum cùm magna in se beneuolentia, tum ingenti ad negotia Græciæ capessenda cupidine studioque incensum in Macedoniam remitteret. Defuncto Antigono despectantes Ætoli ob segnitiem Achæos, (assueti enim manibus protegi alienis, ac sub Macedonum armis latentes, per socordiam & inertiam vitam agebant) res Peloponnesiacas tentauere. Patrenses Dymæosque obiter depopularunt, Messeniamque irruptione facta vastauerunt. Quæ molestè ferens Aratus: eum autem qui præturam Achæorum id temporis obtinebat, cernens Timoxenum socordem & tempus terentem, sub finem præturæ eius quum esset ipse successor declaratus, magistratus quinque dies, quò suppetias ferret Messeniis, anticipauit. ac conscripsit Achæos tum corporibus non duratos, tum animis ad arma flaccidos, fususque est ad Caphyas. Quum autem bellum administrasse videretur ardentius, ita rursus obtorpuit animo, proiecitque res ac spem, vt opportunis subinde Ætolis permitteret ac conniueret multa cum licentia & ferocia quasi comessari in Peloponneso. Quare porrigentes iterum in Macedoniam manus, attraxerunt & deduxerunt ad negotia Græciæ Philippum, sperantes imprimis ob eius in Aratum beneuolentiam & fidem quam ei habebat, facili in omnibus se eo vsuros & tractabili. Ac tunc primùm ab Apelle, Megalæo, & certis aliis aulicis Aratum insectantibus, inductus rex, fauore suo in comitiis astitit aduersæ Arato factioni, vt prætorem Achæi crearent Eperatum. Qui quum semel fastidiretur ab Achæis, Aratus verò omnem curam abiiceret: atque ita nihil rectè neque ordine administraretur: aduertit vndequaque Philippus se falsum esse, reuolutusque denuò in Aratum, totum se dedit illi. Quia verò res eius ita in potentiam & splendorem assurgebant, pendebat ab illo, sicut per eum splendescens & increscens. Quare habitus apud omnes Aratus est non reipubl. modò, verùm regni quoque bonus rector. Relucebant enim in actis regis velut color, consilia & grauitas eius. Etenim huius iuuenis erga Lacedæmonios, qui offenderant, moderatio, atque humanitas colloquii cum Cretensibus, qua paucis diebus totam insulam asciuit, atque expeditio in Ætolos, quæ mirè fuit strenua, obtemperantiæ Philippo laudem, prudentiæ tribuit Arato. Quamobrem impensius æmulantes ei regii, vbi nihil profecere occultis criminibus, cœperunt apertè inter pocula magna cum petulantia & procacitate conuitiari & incurrere in eum. Semel etiam in tabernaculum suum à cœna digredientem lapidibus sunt insectati. Quibus rebus offensus Philippus, protinus iis viginti talentûm mulctam irrogauit. quos inde quum labefactare negotia sua & peruertere comperisset, necauit. At postquam secundo fortunæ cursu erectus rebus lætis multas effudit & magnas cupiditates,

A ἀνέζευξεν εἰς Μακεδονίαν, κἀκεῖ νοσῶν ἤδη τὸν διάδοχον
τῆς βασιλείας Φίλιππον, οὔπω πάνυ μειράκιον ὄντα, πέμ-
πων εἰς Πελοπόννησον, Ἀράτῳ μάλιστα προσέχειν ἐκέλευ-
σε, καὶ δι' ἐκείνου τοῖς πόλεσιν ἐντυγχάνειν, καὶ γνωριζόμενον τοῖς
Ἀχαιοῖς. καὶ μὴν καὶ προσλαβὼν αὐτὸν ὁ Ἄραβος, ὅπως διέ-
θηκεν, ὥστε πολλῆς μὲν εὐνοίας πρὸς αὐτόν, πολλῆς δὲ πρὸς
τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις φιλοτιμίας καὶ ὁρμῆς μεστὸν εἰς
Μακεδονίαν ἀποστεῖλαι. τελευτήσαντος δὲ Ἀντιγόνου, καταφρονήσαντες
Αἰτωλοὶ τοῦ Ἀχαιῶν διὰ τὴν ῥαθυμίαν, (ἐλπιζόντες γὰρ ἀλλοτρίαις σώζεσθαι χερσὶ, καὶ τοῖς Μακεδόνων
B ὅπλοις αὐτοὶ ὑπεσταλκότες, ἐν ἀργίᾳ πολλῇ καὶ ἀταξίᾳ
διῆγον) ἐπέδραμον τοῖς κατὰ Πελοπόννησον πράγμασι, καὶ τὴν
μὲν Πατρέων καὶ Κυμαίων λεηλασίαν, ὁδοῦ παρέργον ἐποιήσαντο, τὴν δὲ Μεσσήνην ἐμβαλόντες ἐπόρθουν. ἐφ' οἷς ὁ Ἄραβος
ἀγωνιῶν, καὶ τὴν στρατηγιῶν τότε τῶν Ἀχαιῶν Τιμόξενον ἐρῶν ὀκνοῦντα καὶ διατείβοντα τὸν χρόνον, ἤδη δὲ στρατηγίας
αὐτῷ τελευτώσης, αὐτὸς ἡρημένος ἄρχειν μετ' ἐκεῖνον,
προσέλαβεν ἡμέρας πέντε τὴν ἀρχὴν, ἕνεκα τοῦ βοηθῆσαι
Μεσσηνίοις. καὶ συναγαγὼν τοὺς Ἀχαιοὺς τοῖς τε σώμασιν
ἀγυμνάστους ὄντας, καὶ ταῖς διανοίαις ἐκλελυμένους πρὸς τὸν
C πόλεμον, ἡτᾶτο πρὸς Καφύας. καὶ θυμικώτερον ἐστρατηγηκέναι δόξας, ὅτως αὖ πάλιν ἀπημβλύνθη, καὶ προήκατο τὰ
πράγματα καὶ τὰς ἐλπίδας, ὥστε πολλάκις λαβεῖν τοὺς
Αἰτωλοὺς πρᾶγμα, ἀνέχεσθαι δ' ὑπερφυῶς ὥσπερ κωμάζοντας ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μετὰ πολλῆς ἀσελγείας καὶ θρασύτητος. αὖθις δὲ τὰς χεῖρας ὀρέγοντες εἰς Μακεδονίαν, ἐπεσπώντο καὶ κατῆγον ὑπὲρ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, οὐχ ἥκιστα διὰ τὸ πρὸς Ἄρατον εὔνοιαν αὐτῷ καὶ πίστιν ἐλπίζοντες εὐχόλως τοῦ πάντα χρήσεσθαι καὶ χειροήθη. καὶ τότε πρῶτον
Ἀπελλοῦ καὶ Μεγαλαίου καὶ τινων αὐλικῶν ἄλλων διαβαλόντων τὸν Ἄρατον, ἀναπειθεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ συναρχαιρεσιάσας τοῖς ἀπὸ τῆς συνεστίας φάσεως, ἐπαύδασε τοὺς Ἀχαιοὺς
D ἑλέσθαι στρατηγὸν Ἐπήρατον. ὡς δὲ ἐκείνου μὲν καταφρονουμένου τελείως ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, τοῦ δὲ Ἀράτου παραμελουμένου, ἐγίνετο τῶν χρησίμων οὐδὲν, ἔγνω διαμαρτάνων τὸν πρῶτος ὁ Φίλιππος. καὶ δυσκεραινόμενος αὖθις ὑπὲρ τὸν Ἄρατον, ὅλως ἐῴ ἐκείνου, καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῷ πρός τε δύναμιν καὶ πρὸς εὐδοξίαν ὑπιδόντων, ἐξήρτητο τοῦ ἀνδρὸς, ὡς δι' ἐκεῖνον εὐδοκιμῶν καὶ αὐξόμενος. ἐδόκει τε πᾶσιν ὁ Ἄρατος οὐ μόνον δημοκρατίας, ἀλλὰ καὶ βασιλείας ἀγαθὸς εἶ)
E παιδαγωγός. ἡ γὰρ προαίρεσις αὐτοῦ καὶ ὁ ἦθος, ὡς χρῶμα τοῖς πράξεσι τοῦ βασιλέως ἐπιφαίνετο. καὶ γὰρ ἡ πρὸς Λακεδαιμονίους ἁμαρτόντας μετριότης τοῦ νεανίσκου, καὶ ἡ πρὸς Κρῆτας ὁμιλία, δι' ἧς ὅλην προσηγάγετο τὴν νῆσον ἡμέραις ὀλίγαις, ἥ τε πρὸς Αἰτωλοὺς στρατεία θαυμαστῶς ἐνεργὸς, ὑπειθείας μὲν τῷ Φιλίππῳ δόξαν, εὐβουλίας δὲ τῷ Ἀράτῳ προσέθη. καὶ διὰ ταῦτα μᾶλλον οἱ βασιλικοὶ φθονοῦντες, ὡς οὐδὲν ἐπέραινον κρύφα διαβάλλοντες, φανερὸν ἐλοιδορῶντο καὶ προσέκρουον αὐτῷ πρὸς τοὺς πότους, μετὰ πολλῆς ἀσελγείας καὶ βωμολοχίας.
F ἅπαξ δὲ καὶ λίθους βάλλοντες ἀπόντα εἰς τὸν σκηνὴν μετὰ δεῖπνον κατεδίωξαν. ἐφ' οἷς ὁ Φίλιππος ὀργισθεὶς, λίθους μὲν αὐτοῖς ἐζημίωσεν εἴκοσι ταλάντοις, ὕστερον δὲ λυμαίνεσθαι τὰ πράγματα καὶ παράπειν δοκοῦντας ἀπε-
κτεινεν. ἐπεὶ δὲ τῆς τύχης εὐρούσης ἐπαιρόμενος τοῖς πράγμασι, πολλὰς μὲν ἀνέφυε καὶ μεγάλας ἐπιθυμίας,

ἡ δ' ἔμφυτος κακία τὸν παρὰ φύσιν δημαγωγὸν ἐκβιάζε-
μένη καὶ διαδύουσα, καὶ μικρὸν ἀπεγύμνου καὶ διέφαινεν
αὐτοῦ τὸ ἦθος· πρῶτον μὲν ἰδίᾳ τὸν νεώτερον Ἄρατον ἠδίκει
περὶ τὴν γυναῖκα, καὶ πολὺν χρόνον ἐλάνθανεν ἐφέστιος ὢν,
καὶ ξενιζόμενος ὑπ' αὐτῶν. ἔπειτα πρὸς τὰς πολιτικὰς
ὀξεβαχύτερος πολιτείας, καὶ φανερὸς ἤδη τὸν Ἄρατον ἀπο-
στερούμενος. ἀρχὴν δ' ὑποψίας τὰ Μεσσηνιακὰ παρέσχε.
στασιαζόντων γὰρ αὐτῶν, ὁ μὲν Ἄρατος ὑστέρει βοηθῶν, ὁ δὲ Φί-
λιππος ἡμέρᾳ μιᾷ πρότερον ἐλθὼν εἰς τὴν πόλιν, ἀνθὸς
οἷστρόν τινα κατ' ἀλλήλων ἐνέβαλλε τοῖς ἀνθρώποις, ἰδίᾳ
μὲν ἐρωτῶν τοὺς στρατηγοὺς τῶν Μεσσηνίων εἰ νόμους καὶ τῶν
πολλῶν οὐκ ἔχουσιν· ἰδίᾳ δὲ πάλιν τοὺς τῶν πόλεων προεστῶ-
τας εἰ χεῖρας καὶ τῶν τυραννοούντων οὐκ ἔχουσιν. ἐκ δὲ τούτου
θαρρήσαντες, οἱ μὲν ἄρχοντες ἐπέλαβον τῶν δημα-
γωγῶν, ἐκεῖνοι δὲ μετὰ πολλῶν ἐλθόντες, τούς τε ἄρχοντας ἀπέ-
κτειναν, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγον ἀπολείποντας ἑξακοσίων. οὕτω
δὲ δεινὸν ἔργον ἐξειργασμένου τοῦ Φιλίππου, καὶ συγκρούοντος ἔτι
μᾶλλον ἑαυτοῖς τοὺς Μεσσηνίους, ἐπελθὼν ὁ Ἄρατος, αὐτός τε
δῆλος ὢν φέρων βαρέως, καὶ τὸν υἱὸν ὀπιπτύοντα πικρῶς τῷ
Φιλίππῳ καὶ λοιδορούμενον οὐκ ἐκώλυσεν. ἐδόκει δὲ ὁ νεανί-
σκος ἐρᾷν τοῦ Φιλίππου καὶ τότε λέγων εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὡς
οὐδὲ καλὸς ἔτι φαίνοιτο τὴν ὄψιν αὐτῷ, τοιαῦτα δράσας, ἀλλὰ
πολὺ πάντων αἴσχιστος. ὁ δὲ Φίλιππος ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἀντεῖπε,
καίπερ ὀπίδοξος ὢν ὑπὸ ὀργῆς, καὶ πολλάκις ἐξυλακτήσας,
λέγοντος αὐτοῦ. τὸν δὲ πρεσβύτερον, ὡς ἐνιωχὼς πρᾴως τὰ
λεχθέντα, καί τις ὢν μέτριος καὶ πολιτικὸς τὴν φύσιν, ἀνέσπασεν
ἐκ τοῦ θεάτρου, τῇ δεξιᾷ ἐμβαλών· καὶ παρῆλθε εἰς τὴν Ἰθα-
μάτην, τῷ τε Διὶ θύσων, καὶ θεωρήσων τὸν τόπον. ἔστι γὰρ οὐχ
ἧττον ἐρκὴς τοῦ Ἀκροκορίνθου. καὶ λαβὼν φρουρὰν, γίνε-
ται χαλεπὸς καὶ παρεκβίασος τοῖς παροικοῦσιν. διαβὰς δὲ καὶ
θύσας, ὡς προσῴκειτο αὐτῷ τὰ σπλάγχνα τοῦ βοὸς ὁ μάντις,
ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ὑπολαβὼν, ἐδείκνυε τῷ Ἀράτῳ καὶ
τῷ Φαείῳ Δημητρείῳ, τὸ μὲν ἀποκλίνων εἰς ἑκάτερον, καὶ πυθανόμενος τί καθορᾶσιν ἐν τοῖς ἱεροῖς· κατένευσε δ'
ἄκρας αὐτὸν, ἢ τοῖς Μεσσηνίοις ἀποδιδόναι. γελάσας οὖν ὁ
„ Δημήτριος, Εἰ μὲν (ἔφη) μέτεως ἔχεις ψυχῇ, ἀφήσεις τὸν
„ τόπον. εἰ δὲ βασιλέως, ἀμφοτέρων τῶν κεράτων τοῦ βοὸς κρα-
„ τήσεις. αἰνιττόμενος τὴν Πελοπόννησον, ὡς, εἰ προσθοίη τὴν Ἰθα-
„ μάτην τῷ Ἀκροκορίνθῳ, πᾶσαν ἐσομένην ὑποχείριον καὶ ταπεινήν. ὁ δὲ Ἄρατος ὅτι πολὺ μὲν ἡσύχαζε, δει-
„ μαίνου δὲ τοῦ Φιλίππου τὸ φαινόμενον λέγειν, Πολλὰ μὲν (εἶ-
„ πεν) ὦ Φίλιππε, Κρήτης ὄρη καὶ μεγάλα, πολλαὶ δὲ Βοιωτῶν
„ ἄκραι καὶ Φωκέων οὐκ πεφύκασι τῆς γῆς· εἰσὶ δέ που πολλοὶ
„ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, τοῦτο μὲν χερσαῖοι, τοῦτο δὲ ἅλοι τί-
„ ποι, θαυμαστὰς ὀχυρότητας ἔχοντες· ἀλλ' οὐδὲν τούτων
„ κατείληφας, καὶ πάντες ἑκουσίως σοι ποιοῦσι τὸ προσταστ-
„ σόμενον. λῃσταὶ γὰρ ἐμφύονται πέτραις, καὶ κρημνῶν προσέ-
„ χονται· βασιλεῖ δὲ, πίστεως καὶ χάριτος ἰσχυρότερον οὐδὲν,
„ οὐδὲ ὀχυρώτερον. ταῦτά σοι τὸ Κρητικὸν ἀνοίγει πέλαγος,
„ ταῦτα τὴν Πελοπόννησον. ἀπὸ τούτων ὁρμώμενος σύ,
τοσοῦτος τὴν ἡλικίαν, τῶν μὲν ἡγεμὼν, τῶν δὲ κύριος ἤδη κα-
θέστηκας. ἐπὶ λέγοντος αὐτοῦ, τὰ μὲν σπλάγχνα τῷ μάντει
παρέδωκεν ὁ Φίλιππος, ἐκεῖνον δὲ τῆς χειρὸς ὀπισθοσά-
μενος. Δεῦρο δίνιν (ἔφη) τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἴωμεν· ὥσπερ ἐκβεβιασμένος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν πόλιν ἀφηρημένος.
ὁ δὲ Ἄρατος ἀπορρέων ἤδη τῆς αὐλῆς, καὶ κατὰ μικρὸν ἑαυτὸν ἀναχωρίζομενος ἐκ τῆς πρὸς τὸν Φίλιππον συνηθείας,

A & natiua vitia ſimulationi contra ingenium vim facientia erumpentiaque paulatim detexerunt atque aperuerunt illius ingenium : primùm minorem Aratum priuatim ſauciauit in vxore, diuque fefellit : quòd domeſticus eſſet & eorum hoſpes. deinde in reſpubl. populares exarſit & durior euaſit, & non obſcurè iam repudiabat Aratum. Exordium ſuſpicionis res Meſſenicæ præbuere. nam ſeditionem agentibus Meſſeniis quum Aratus tardius ſubueniret : Philippus, qui vno die præuerterat vrbem ingredi, magis magisque incendit eos in ſe mutuò, ſeorſum prætores Meſſeniorum rogans numquid non leges ad
B cohibendam plebem haberent : ſeorſum inuicem duces multitudinis, an in dominos non haberent manus. Hinc animati magiſtratus concitatores plebis corripuerunt, illi plebis manu facta magiſtratus interfecere & alios paulò minus ducentos. Poſtquam facinus Philippus tam tetrum deſignauit, & Meſſenios plusque inter ſe commiſit : ſuperueniens Aratus præ ſe tulit apertè rem ſibi acerbam eſſe, neque filium ſuum, qui acriter Philippum increpuit & conuitiatus eſt ei, repreſſit. Videbatur amare adoleſcens Philippum. Ille tunc inter cætera dixit huic, ipſum iſtis admiſſis non vltrà forma ſibi pulchra, ſed omnium videri deformiſſima. Philippus nihil reſpondit ei, quum id ex ira tamen appareret facturum, atque identidem allatraſſet dicentem. ſed maiorem Aratum, quaſi dicta tuliſſet leniter, modeſtoque & ciuili ingenio eſſet, dextra data excitauit ex theatro, duxitque Ithomatam ad ſacra Iouiſ facienda & contemplandum locum. Eſt enim non ſecus atque Acrocorinthus munitus. ex quo, ſi præſidio firmatus ſit, multum vexari accolæ poſſunt, atque eſt inexpugnabilis. Vt aſcendit eò & ſacrificauit, extra bouis quæ ei porrexit aruſpex,
D manibus ambabus excepta monſtrauit Arato & Phario Demetrio, protendens ea viciſſim ad vtrunque, quærensque quid in viſceribus animaduerteret : teneret arcem ipſe, an redderet Meſſeniis. Ibi arridens Demetrius, Si aruſpicis, inquit, mentem habes, relinques hunc locum : ſin regis, tenebis ambobus cornibus bouem: ænigmate ſignificans, Peloponneſum, ſi Acrocorintho adieciſſet Ithomatam, fore ei prorſus obnoxiam & infractam. Diu obticuit Aratus. At orante Philippo vt ſententiam ſuam expromeret, Multi, inquit, Philippe, ex Cretæ ſolo & vaſti mon-
E tes, multæ ex Bœotiæ & Phocidis rupes exurrexere. Sunt item in Acarnania multa hinc terra, hinc ad mare mirum in modum ſepta loca. Atqui nullum horum tenes, & ſunt tamen tibi dicto audientes omnes. Latrones enim nidulantur in petris, & abruptis incubant. Regi nihil eſt fide & beneuolentia firmius vel munitius. Hæ tibi pelagus pandunt Creticum, hæ Peloponneſum, his ſubſidiis iſta tu ætate horum dux, illorum iam euaſiſti dominus. Nondum finierat, quum exta Philippus aruſpici tradit, atque illum manu trahens, Huc igitur, inquit, eadem perga-
F mus via, quaſi expugnatus ab illo & oppido iſto ſpoliatus. Hinc Aratus aula iam euoluens ſe, & paulatim ex Philippi retrahens conſuetudine,

quum transiret ille in Epirum, & oraret ipsum vt ad bellum comitaretur se, præcîdit ei, & mansit domi, veritus ne illius facinora in infamiam redundarent suam. Postquam verò classem bello Romano turpissimè amisit, atque omnia aspera fœdaque ei euenere: hinc in Peloponnesum regressus est, ac Messeniis de integro fucum molitus facere, quum id exequi clam non valeret, infestaret apertè vastaretque fines eorum: tum Aratus alienauit ab eo se in totum, & suspectum habuit. nam iniurias violati cubilis filii fuerat iam odoratus, tulitque id molestè, filium celauit tamen. Supererat enim vt probro affectum cognosceret se, præterea nihil, quum pœnas expetere non valeret ab illo. Maxima enim videtur Philippus & præter omnium expectationem ex miti rege & adolescente modesto castoque in virum lasciuum ac detestabilem degenerasse tyrannum. Atqui non fuit illa naturæ variatio, sed declaratio in securitate improbitatis longo spatio propter metum tectæ. Quippe mixtum fuisse ex reuerentia & timore illius erga Aratum affectum, quo ab initio imbutus fuit, factis in eum demonstrauit. Siquidem quum interficere eum aueret, existimaretque ne libero quidem sibi viuere incolumi licere illo, nedum tyranno vel regi, nihil vi tentauit: verum vni ex ducibus & familiaribus suis Taurioni occulto modo iussit hoc perpetrare, maximè veneno, se absente. Ille contracta cum Arato familiaritate venenum dedit ei, non præceps neque acre, sed ex illis quæ lentos calores primùm in corpore & tussim excitant languidam: inde ita sensim ad tabem perducunt. Non fuit res obscura Arato tamen. verùm quum nihil eam detegendo profecisset, leniter & tacitè malum, vt si vulgari aliquo & vsitato morbo teneretur, tolerauit. nisi quòd in cubiculo, vno præsente familiari, quum excreasset cruorem, inspectante illo & obstupescente, Hæc, inquit, Cephalon, regiæ amicitiæ sunt autoramenta. Ad hunc modum quum fato functus Ægii in septimadecima prætura esset, contenderentque Achæi, illic vt iusta ei & monumenta ex vitæ dignitate fierent, calamitosum duxerunt Sicyonii, nisi conditum corpus apud ipsos foret, flexeruntque Achæos vt id permitterent. Quia verò vetus lex humari quenquam intra muros suos vetabat, & grauis adiuncta legi erat religio, Delphos miserunt ad consulendum super ea re vatem. quæ hasce sortes ei dedit,

Consultas Sicyon tellus natalis Arati
De iustis semper, festis quoque concelebrandis
Defuncti herois. verùm illum siqua grauant, sunt
Et maris, & cœli, terræq; piacula crassæ.

Allato hoc oraculo, cùm Achæi cuncti gauisi sunt, tum Sicyonii præcipuè, qui, conuerso in festum luctu, protinus corpus ex Ægio, coronati & candidis amicti vestibus, carminibus & tripudiis in vrbem suam deduxere, locoque delecto conspicuo vt conditorem & seruatorem vrbis ibi funerauerunt. Appellatur vsque ad hanc memoriam locus Aration. Sacra ei faciunt, semel quo die ciuitatem à tyrannide vindicauit, quinto mensis Desii, quem Athenienses Anthesteriona nominant: hoc festum appellant Soteria: iterum, quo mense memorant natum.

A ἀφικόμενος εἰς Ἤπειρον αὐτὸς, καὶ δεομένου συστρατεύειν, ἀπείπατο, καὶ κατέμεινε, δεδιὼς ἀναπλησθῆναι δόξης πονηρᾶς ἀφ' ὧν ἐκεῖνος ἔπραττεν. ἐπεὶ δὲ τάς τε ναῦς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπολέσας ἄθλια, καὶ ὅλως ἀποτυχὼν ταῖς πράξεσιν, ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, καὶ τοὺς Μεσσηνίους αὖθις ὑπεχείρησας φενακίζειν, καὶ μὴ λαθὼν, ἠδίκει φανερὰς, καὶ τὶν χώραν αὐτῶν ἐπόρθει πανταπασιν ὁ Ἄρατος ἀπεστράφη καὶ διεβλήθη πρὸς αὐτὸν, ἤδη καὶ τῶν περὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἀδικημάτων αἰσθόμενος, καὶ φέρων αἰσχρῶς αὐτὸν, ἀποκρυπτόμενος δὲ τὸν υἱόν. εἰδέναι γὰρ ὑπεισιμόνον περὶ τὸν, ἄλλο δὲ οὐδὲν, ἀμυνάσθαι μὴ δυναμένῳ. μεγίστην γὰρ ὁ Φίλιππος δοκεῖ καὶ παραλογωτάτην μεταβαλέσθαι μεταβολὴν, ἐκ ἡμέρου βασιλέως, καὶ μειρακίου σώφρονος, ἀνὴρ ἀσελγὴς καὶ τύραννος ἐξώλης γενόμενος. ὃ δὲ οὐκ ἦν ἄρα μεταβολὴ φύσεως, ἀλλ' ἐπίδειξις ἐν ἀδείᾳ, κακίας πολὺν χρόνον ἀφ' φόβου ἀγνοηθείσης. ὅτι γὰρ ἦν μεμιγμένον αἰδοῖ καὶ φόβῳ ὃ πρὸς τὸν Ἄρατον αὐτοῦ πάθος ἀπ' ἀρχῆς συνκεκραμένον, ἐδήλωσιν οἷς ἔπραξε περὶ αὐτόν. ἐπιθυμῶν γὰρ ἀναιρεῖν τὸν ἄνδρα, καὶ νομίζων οὐδὲ δὴ ἐλεύθερος ἐκείνου ζῶντος εἶναι, μή τι γε τύραννος, ἢ βασιλεὺς, βίᾳ μὲν οὐδὲν ἐπεχείρησε, Ταυρίωνα δὲ, τῶν στρατηγῶν τινα καὶ φίλων, ἐκέλευσεν ἐν ἀδήλῳ τρόπῳ τοῦτο πρᾶξαι, μάλιστα φαρμάκων, αὐτοῦ μὴ παρόντος. ὁ δὲ ποιησάμενος τὸν Ἄρατον συνήθη, φάρμακον αὐτῷ δίδωσιν, οὐκ ὀξὺ καὶ σφοδρὸν, ἀλλὰ τῶν θέρμας τε μαλακὰς ὀλίγας ἐν τῷ σώματι καὶ βῆχα κινούντων ἀμυδρῶς ἴσον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν εἰς φθορὰν προαγόντων. οὐ μὴν ἔλαθέ γε τὸν Ἄρατον· ἀλλ' ὡς οὐδὲν ἦν ὄφελος ἐλέγχειν τὴν πρᾶξιν καὶ σιωπῇ τὸ πάθος, ὡς δή τινα νόσον κοινὴν καὶ συνήθη νοσῶν διῆγε. πλὴν ἑνός γε τῶν συνήθων ἐν τῷ δωματίῳ παρόντος, ἀναπτύσας δίαιμον, ἰδόντος ἐκείνου καὶ θαυμάσαντος, Ταῦτα (εἶπεν) ὦ Κεφάλων, ὑπάρχει τὰ βασιλικῆς φιλίας. οὕτω δὲ αὐτοῦ τελευτήσαντος ἐν Αἰγίῳ, τὸ ἑπτακαιδέκατον στρατηγοῦντος· καὶ τῶν Ἀχαιῶν φιλοτιμουμένων ἐκεῖ θάψαι παρά, καὶ μνήματα πρέποντα τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς, Σικυώνιοι συμφέρειν ἐποιοῦντο μὴ παρ' αὐτοῖς τεθῆναι τὸ σῶμα, καὶ τοὺς μὲν Ἀχαιοὺς ἔπεισαν ἀφιέναι· νόμου δὲ ὄντος ἀρχαίου μηδένα θάπτεσθαι τεῖχος ἐντὸς, ἱκετεύσας τε τὸν νόμον δεισιδαιμονίας πρεσβεύσης, ἔπεμψαν εἰς Δελφοὺς περὶ τούτων ἐρησόμενοι τὸν Πυθίον. ἡ δὲ αὐτοῖς αἱρεῖ τὸν χρησμὸν τόνδε,

Βουλεύῃ Σικυὼν ζωάγρειον αἰὲν Ἄρατον
Ἀμφ' ὁσίῃ θαλίῃ τε καὶ ἱερομηνίοιο ἄνακτος.
Ὡς ὃ βαρυνόμενον τοῦ δὴ αἰεὶ καὶ ὃ βαρύνων,
Γαίης ἐστὶ ἀσέβημα καὶ οὐρανοῦ ἠδὲ θαλάσσης.

κομιθείσης δὲ τῆς μαντείας, οἵ τε Ἀχαιοὶ σύμπαντες ἥνθησαν, καὶ ἀναφερόντων οἱ Σικυώνιοι, μεταβαλόντες εἰς ἑορτὴν ὃ πένθος, αὐθὶς ἐκ τοῦ Αἰγίου τὸν νεκρὸν, ἐστεφανωμένοι καὶ λαμπρυνόμενοι ὑπὸ παιάνων καὶ χορῶν εἰς τὴν πόλιν ἀνῆγον, καὶ τόπον ἐξελόμενοι πρέποντα, ὡς πρὸς οἴκησιν καὶ σωτῆρα τῆς πόλεως σκηνοῦσαν. καὶ καλεῖται μέχρι νῦν Ἄρατον· καὶ θύουσιν αὐτῷ θυσίαν, τὴν μὲν ἡ τὴν πόλιν ἀπήλλαξε τῆς τυραννίδος, ἡμέρᾳ πέμπτῃ Δαισίου μηνὸς, ὃν Ἀθηναῖοι καλοῦσιν Ἀνθεστηριῶνα, καὶ τὴν θυσίαν ἐκείνην, Σωτήρια προσαγορεύουσι· τὴν δὲ, πάλιν μηνὸς ἐν ᾗ γενέσθαι τὸν ἄνδρα ἀναμιμνήσκουσι.

τὰ μὲν οὖν πρότερα τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς θυηπόλος, τῆς δὲ δευτέρας, ὁ τοῦ Ἀράτου, τρόφιον οὐχ ὅλον λευκὸν, ἀλλὰ μεσοπόρφυρον ἔχων. μέλη δ' ἤδετο πρὸς κιθάραν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν· καὶ συνεπόμπευεν ὁ γυμνασίαρχος, ἡγούμενος τῶν τε παίδων καὶ τῶν ἐφήβων, εἶτα ἐφείπετο ἡ βουλὴ στεφανηφοροῦσα, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὁ βουλόμενος. ὧν ἐπὶ δείγματα μικρὰ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξοσιούμενοι διαφυλάττουσιν· αἱ δὲ πλεῖσαι τῶν πρώην ὑπὸ χρόνου καὶ τραγμῶν ἄλλων ἐκλελοίπασιν. ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρεσβύτερος Ἄρατος οὕτω βιώσας καὶ τοιοῦτος γενέσθαι τὴν φύσιν ἰσοτρεῖταν, τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ, μακρὸς ὢν φύσει καὶ μετ' ὠμότητος ὑβριστὴς ὁ Φίλιππος, οὐθανασίμοις ἀλλὰ μανικοῖς ἐξέκινησε τοῦ λογισμοῦ φαρμάκοις· καὶ παρέτρεψεν εἰς δεινὰς καὶ ἀλλοκότους ὑπτοφορὰς, πρᾶξεων ἀτόπων καὶ σὺν αἰσχύνῃ παθῶν ὀλεθρίων ὀρεχθέντα· ὥστε τὸν θάνατον αὐτῷ, καίπερ ὄντι νέῳ καὶ ἀθοιῶτι, μὴ συμφορὰν, ἀλλ' ἀπόλυσιν κακῶν καὶ σωτηρίαν γενέσθαι. δίκας γε μὴν ὁ Φίλιππος οὐ μεμπτὰς Διὶ ξενίῳ καὶ φιλίῳ τῆς ἀποστυγίας ταύτης πίνων διετέλεσε. καταπολεμηθεὶς μὲν γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐπέτρεψεν ἐκείνοις τὰ καθ' αὑτόν· ἐκπεσὼν δὲ τῆς ἄλλης ἀρχῆς, καὶ τὰς ναῦς πλὴν πέντε, πάσας παρέθηκε, καὶ χίλια τάλαντα ἐπιθεῖναι ὁμολογήσας πάλαντα, καὶ τὸν υἱὸν ἐμπρήσαντα τὸν ἀδελφὸν, δι' οἶκτον ἔτυχε Μακεδονίας καὶ τῶν συντελουμένων. ἀποκτείνων δὲ ἀεὶ τοὺς ἀρίστους καὶ συγγενεστάτους, φείκης ἐνέπλησε καὶ μίσους ὅλην τὴν βασιλείαν πρὸς αὐτόν. ἓν δὲ μόνον ἐν τοσούτοις κακοῖς οὐτύχημα κτησάμενος, υἱὸν ἀρετῇ διαφέροντα, τοῦτον φθόνῳ καὶ ζηλοτυπίᾳ τῆς τοῦδε Ῥωμαίοις ἡμῖν ἀνεῖλε· Περσεῖ δὲ θατέρῳ τὴν ἀρχὴν παρέδωκεν, οὐ γνήσιον, ἀλλ' ὑποβλητὸν εἶναι φασὶν, ἐκ Γναθαινίου υἱὸς ἀκεστρίας γενόμενον. τοῦτον Αἰμίλιος ἐθριάμβευσεν· καὶ κατέστρεφεν ἐν τούτῳ τῆς Ἀντιγονικῆς βασιλείας ἡ διαδοχή· ὁ δὲ Ἄρατος γένος ἐν τῇ Σικυωνι καὶ τῇ Πελλήνῃ διέμεινε καθ' ἡμᾶς.

A Priora Iouis Seruatoris ſacerdos facere fuit ſolitus, ſecunda Arati: qui faſciam non ex toto candidam, ſed intertextam purpura gerebat. Carmina ad citharam canebantur à ſymphoniacis. Pompam ducebat gymnaſiarches puerorum & adoleſcentium: inde ſenatus coronatus ſequebatur, & reliqui ciues quibus libebat: quorum obſcura adhuc veſtigia diebus illis defunctoriè retinent. cæterùm maxima honorum pars die & per alia negotia exoleuit. Atque Aratum maiorem ita vitam egiſſe atque eo fuiſſe ingenio memoriæ proditum eſt. Filio eius nefarius natura & cum im-
B manitate contumelioſus Philippus, non feralibus ſed inſaniam inducentibus medicamentis mentem mouit peruertitque, vt abſurda & nefanda tentaret, faciendique abſona & cum turpitudine patiendi flagitioſa arderet deſiderio: mors vt ei quanuis iuueni & florenti ætate non calamitatem ſed malorum finem & ſalutem attulerit. Pœnas tamen Philippus Ioui hoſpitii & amicitiæ præſidi non leues flagitiorum tota deinceps vita perſoluit. Siquidem bello victus à Romanis, ſua illis permiſit. Deiectus cætero imperio, naues quoque demptis quinque amiſit omnes, & mille talentûm inſuper pendere pactus eſt, filioque ob-
C ſide dato, ex miſeratione illorum Macedoniam & regiones ei contributas retinuit. Dum verò optimos quoſque & ſanguine proximos quotidie occidit, horrore & odio ſui totum impleuit regnum. Vnam modò quum tantis in miſeriis rem lætam obtineret, præcellentem virtute filium: hunc inuidia & honoris apud Romanos eius æmulatione peremit. Alteri Perſi regnum tradidit. quem non iuſtum, ſed ſubditicium perhibent fuiſſe, ex Gnathænio quadam ſartrice ſuſceptum. Hunc Paulus Æmilius in triumpho duxit: in quo regni Antigonici expirauit ſucceſſio. Arati verò
D progenies Sicyone & Pellene vſque ad noſtram ætatem durauit.

PLVTARCHI

GALBA.

MERCENARIVM militem volebat Iphicrates Athenienſis auarum & voluptarium eſſe: quò libidinibus quærens ſufficere ſumptum, certaret audacius. Plerique verò milites volunt ſicut validum corpus nunquam ſuo vtentes impulſu vnà cum duce moueri. Quapropter Paulum Æmilium memorant, vbi legiones in Macedonia accepit loquacitatis & curioſitatis plenas, atq; inducis munus ſe inferentes, edixiſſe: vt manum promptam & gladium quiſq; haberet acutum, reliqua ſibi curæ fore. Plato operæpretium cernens in imperatore bono & duce nullum, niſi modeſtus exercitus & ei ſit conſentiens: verùm parendi virtutem perinde vt regnandi exiſtimans generoſam flagitare indolem & diſciplinam rectam, quæ imprimis lenitate & humanitate ferocitatem & acerbitatem ſcitè condiat: cum alias graues clades, tum Romanorum ab exceſſu Neronis caſus, teſtes habet & documenta nihil eſſe in imperio aliquo formidabilius militaribus viribus, motibus quæ aguntur imperitis & abſurdis. Demades enim defuncto Alexandro Macedonum exercitum Cyclopi excæcato adæquabat: quòd multis eum incompoſitis & cæcis nutibus cerneret agitari. At imperium Romanum aſſimiles fabuloſis Titanicis calamitates & impulſus inuaſere, in diuerſa eodem tempore diuulſum, atq; hinc inde rurſus ad ſe ipſum recurrens; non ita ex ambitione eorum, qui declarabantur imperatores, vt ex auaritia & licentia militum imperatores per ſe mutuò tanquam clauos clauis expellentium. Et quidem Pheræum, qui cum apud Theſſalos menſes decem dominatum obtinuiſſet, mox fuit trucidatus, Dionyſius viciſſitudinis pernicitatem ridens tragicũ tyrannum appellat. At Cæſarum domus Palatina anguſtiori tempore quatuor excepit imperatores: dum hunc quaſi per ſcenam introducunt, illũ educunt. Cæterùm erat afflictis alleuatio vna, quòd non requirerent vltionem in autores malorum ſuorum aliam, quàm quòd eos mutuis cædibus funeſtos ſpectarent: primum & præ cæteris optimo iure iſtum, qui eos ineſcauit, tantumq; docuit ex Cæſaris ſperare mutatione, quantum ipſe promiſit, ac pulcherrimum factum fœdauit defectionem à Nerone, quæ ob mercedem euaſit proditio. Siquidem Nymphidius Sabinus præfectus prætorio cum Tigillino, vt eſt ante dictum, vbi res ſemel deploratæ Neronis fuerunt, & oſtendit ille fugam meditari ſe in Ægyptum: induxit milites, quaſi non vltrà adeſſet, ſed cepiſſet iam fugam, vt imperatorem Galbam appellarent: ac donativum pronunciauit viritim cohortibus, vrbanis & prætorianis trigena millia nummũm, legionibus prouincialibus quina millia. quantam ſummam fieri non poterat, vt quiſquam cogeret, quin ſexcenties plus quam Nero flagel-

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΓΑΛΒΑΣ.

ΟΜΕΝ Ἀθηναῖος Ἰφικράτης τὸ μισθοφόρον νέξιον στρατιώτην, καὶ φιλόπλουτον εἶναι καὶ φιλήδονον, ὅπως ταῖς ἐπιθυμίαις χορηγίαν ἐπιζητῶν ἀγωνίζηται θαρραλεώτερον. οἱ δὲ πλεῖστοι καθάπερ ἐρρωμένον σῶμα τὸ στρατιωτικὸν ἀξιοῦσιν ἰδίᾳ μηδέποτε χρώμενον ὁρμῇ, συγκινεῖσθαι τῇ τοῦ στρατηγοῦ. διὸ καὶ Παῦλον Αἰμίλιον λέγουσι τὸν ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμιν θαλαβόντα λαλιᾶς καὶ περιεργίας οἷς ἀναστατηθεῖσαν ἀνάπλεων, παρεγγυῆσαι τοῖς χεῖρας ποιεῖν ἑτοίμοις καὶ τοῖς μάχαιραν ὀξεῖαν ἕκαστον, αὐτὸς δὲ τῶν ἄλλων μελήσειν. ὁ δὲ Πλάτων οὐδὲν ἔργον ὁρῶν ἄρχοντος ἀγαθοῦ καὶ στρατηγοῦ στρατιᾶς μὴ σωφρονούσης, μηδὲ ὁμοπαθούσης, ἀλλὰ τοῖς πειθαρχικοῖς ἀρετοῖς ὁμοίως τῇ βασιλικῇ νομίζων φύσεως θηναίας καὶ σοφῆς φιλοσόφου δεῖσθαι, μάλιστα τοῦ πρᾴου καὶ φιλανθρώπου τὸ θυμοειδὲς καὶ δραστήριον ἐμμελῶς διακεκραμένου, ἀλλά τε πάθη πολλὰ καὶ τὰ Ῥωμαίοις συμπεσόντα μετὰ τὸν Νέρωνος τελευτὴν ἔχει μαρτύρια καὶ παραδείγματα τοῦ μηδὲν εἶναι φοβερώτερον ἀπαιδεύτοις χρωμένης καὶ ἀλόγοις ὁρμαῖς ἐν ἡγεμονίᾳ στρατιωτικῆς δυνάμεως. Δημάδης μὲν γὰρ, Ἀλεξάνδρου τελευτήσαντος, εἰκαζε τὸν Μακεδόνων στρατὸν ἐκτετυφλωμένῳ τῷ Κύκλωπι, πολλὰς κινουμένῳ ὁρῶν κινήσεις ἀτάκτους καὶ παραφόρους. τὸν δὲ Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ὅμοια τοῖς λεγομένοις Τιτανικοῖς πάθεσι καὶ κινήμασι κατελάμβανεν, εἰς πολλὰ διασπωμένῳ ἅμα καὶ πολλαχόθεν αὖθις ἑαυτῇ συμπίπτοντα, οὐχ οὕτως ὑπὸ φιλαρχίας τῶν δυναστευόντων αἰτεχρεωτόρων, ὡς φιλοπλουτίας καὶ ἀκολασίας τοῦ στρατιωτικοῦ, δι' ἀλλήλων, ὥσπερ ἥλοις, τοὺς ἡγεμόνας ἐκκρούοντος. καίτοι Διονύσιος Φεραῖον ἄρξαντα Θεσσαλῶν δέκα μῆνας, εἶτα δι' ὀξὺς ἀναιρεθέντα, τὸν τραγικὸν ἀνεκάλει τύραννον, ὑπισχνούμενον τοῦ τάχους τῆς μεταβολῆς. ἡ δὲ τῶν Καισάρων ἑστία τὸ παλάτιον ἐν ἐλάττονι χρόνῳ τέτταρας αὐτοκράτορας ὑπεδέξατο, τὸν μὲν εἰσαγόντων ὥσπερ διὰ σκηνῆς, τὸν δὲ ἐξαγόντων. ἀλλ' ἴδιόν γε τοῦ δαιμονίου τοῖς κακῶς πάθοῦσι μία, τὸ μὴ δεηθῆναι δίκης ἑτέρας ὑπὲρ τῶν αἰτίων, ἀλλ' ὁρᾶν αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν φονευομένους· πρῶτον μὲν καὶ δικαιότατα πάντων τὸν δελεάσαντα καὶ διδάξαντα τοσοῦτον ἐλπίζειν ὑπὲρ μεταβολῆς Καίσαρος. ὅσον αὐτὸς ἐπράξατο κάλλιστον ἔργον διαβαλὼν τοῦ μισθοῦ τὸν ἀπὸ Νέρωνος ἀποστασίαν προδοσίαν νομιζόμενον. Νυμφίδιος γὰρ Σαβῖνος ὢν ἔπαρχος, ὥσπερ εἴρηται, μετὰ Τιγελλίνου τῆς αὐλῆς, ἐπεὶ τὰ Νέρωνος ἀπέγνωσο πάντα, καὶ δῆλος ἦν ἀποδρασόμενος εἰς Αἴγυπτον, ἔπεισε τὸν στρατιωτικὸν ὡς μηκέτι παρόντος ἀλλ' ἤδη πεφευγότος, αὐτοκράτορα Γάλβαν ἀναγορεῦσαι, καὶ δωρεὰν ὑπέσχετο κατ' ἄνδρα τοῖς αὐλικοῖς καὶ στρατιωτικοῖς προσαγορευομένοις, δραχμὰς ἑπτακισχιλίας πεντακοσίας· τοῖς δὲ ἐκτὸς στρατευομένοις, πεντήκοντα καὶ διακοσίας ὑπὲρ χιλίας, ὅσον ἀμήχανον ἦν συναγαγεῖν μὴ πλείονα μυριάκις κακὰ πα-

ραχόντα πᾶσιν ἀνθρώποις ὧν Νέρων παρέχε. τοῦτο γὰρ αὐθὶς μὲν ἀπώλεσε Νέρωνα, μετ' ὀλίγον δ' Γάλβαν. τοὺς μὲν γὰρ ὡς ληψόμενοι προσήκοντο, τοὺς δ' μὴ λαμβάνοντες ἐπέκτειναν. εἶτα τοσοῦτον δώσοντα ζητοῦντες, ἔφθασαν ἐν ταῖς ἀποστάσεσι καὶ προδοσίαις ἀνηλώσαντες αὐτοί, ἢ τυχόντες ὧν ἤλπισαν. τὰ μὲν οὖν καθ' ἕκαστα τῶν πραχθέντων ἀπαγγέλλειν ἀκριβῶς, τῆς πραγματικῆς ἱστορίας ἐστίν. ὅσα δ' ἀξιαλόγου τοῖς τῶν Καίσαρων ἔργοις καὶ πάθεσι συμπέπτωκεν, οὐδὲ ἐμοὶ προσήκει παρεῖναι.

Γάλβας Σουλπίκιος, ὅτι μὲν ἰδιώτης πλουσιώτατος ἀπόντων εἰς τὴν Καίσαρων παρῆλθεν οἶκον, ὁμολογεῖται· μέγα δ' ἔχων δόξης ἀξίωμα, τῶν Σερουίων οἶκον, αὐτὸς ἐφεύρε μείζονι δοκῶν τῇ Κάτλου συγγενείᾳ προστιθέναι ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δόξῃ τὴν καθ' ἑαυτόν, εἰ καὶ δι' ὑπάρχοντα μᾶλλον ἑκὼν ἑτέροις παρῆκεν. ἰδίᾳ δέ τι καὶ Λιβίᾳ τῇ Καίσαρος γυναικὶ κατ' γένος προσήκων ὁ Γάλβας, καὶ διὰ τοῦτο Λιβίας προθαρσοῦς ὕπατος ἐκ παλατίου προῆλθε. λέγεται δ' καὶ στρατεύματος ἐν Γερμανίᾳ καλῶς ἄρξαι, καὶ Λιβίνος ἀνθύπατος γενόμενος, σπὼ ὀλίγοις ἐπαινεθῆναι. τὸ δ' ἄκρον αὐτοῦ τῆς διαίτης καὶ φειδωλὸν ἐν δαπάναις καὶ ἀπείπον, αἰτίαν ἔχειν αὐχεράπερος γενομένου μικρολογίας, ἰδίᾳ ἔπαινον τινα δόξαν εὐταξίας ἔφερε καὶ σωφροσύνης. ἐπέμφθη δ' ὑπὸ Νέρωνος Ἱσπανίας ἄρχων, οὔπω δεδιδαγμένου φοβεῖσθαι τοὺς ἐν ἀξιώμασι μεγάλοις τῶν πολιτῶν. ἐκείνῳ δ' καὶ φύσει δοκοῦντι πρᾴῳ γενέσθαι προστίθη πίστιν εὐλαβείας ὁ γῆρας. ἐπεὶ δ' τῶν δημοσίων ἐπιτρόπων ὄντων, ὡμῶς καὶ ἀγελαίως τὰς ἐπαρχίας ἐκείνων διαφορούντων, δημόσιον μὲν εἶχεν οὐδὲν βοηθεῖν, αὐτὸς δ' φανερὸς εἶναι συνδιῶν καὶ συναδικούμενος, ἀμφοτέρως δυναπνοῶν τινα καὶ παραμυθίαν τοῖς κακοδικαζομένοις καὶ πωλουμένοις παρέχε, καὶ ποιημάτων εἰς Νέρωνα γινομένων, καὶ πολλαχοῦ προφερομένων καὶ ἀδομένων, οὐκ ἐκώλυεν οὐδὲ συνηγωνάκτει τοῖς ἐπιτρόποις· ἐφ' οἷς ἐπὶ μᾶλλον ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν δημοσίων. καὶ γὰρ ἤδη συνήθης, ἔτος ὄγδοον ἐκεῖνο τὸν ἄρχων ἔχων. ἐν ᾧ Γούνιος Οὐίνδιξ ἐπανέστη Νέρωνι Γαλατίας ὢν στρατηγός. λέγεται μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς ἐμφανοῦς ἀποστάσεως, γράμματα πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι παρὰ τοῦ Οὐίνδικος, οἷς μήτε πιστεῦσαι μήτε μνησθῆναι καὶ κατειπεῖν, ὡς ἕτεροι τῶν ἡγεμονικῶν ἐπιστολὰς αὐτοῖς γραφείσας ἔπεμψαν πρὸς Νέρωνα καὶ διέφθειραν, ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, τὸν πρᾶξιν, ἧς ὕστερον μεταγόντες ὡμολόγησαν αὐτῶν οὐδὲν ἧττον ἢ ἐκείνου προδόται γεγενέναι, ἀλλ' ὅπερ λαμπρὸς τὸν πόλεμον ἐκφήνας ὁ Οὐίνδιξ, ἔγραψε τῷ Γάλβᾳ παρακαλῶν ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν, καὶ παραχεῖν ἑαυτὸν ἰσχυρῷ σώματι ζητοῦντι κεφαλὴν τῆς Γαλατίας, δέκα μυριάδας ἀνδρῶν ὡπλισμένων ἐχούσας, ἱππέας τε πλείονας ὁπλίσαι δυναμένας, προσέθηκε βουλὴν τοῖς φίλοις· ὧν οἱ μὲν ἠξίουν προμηθῆναι, καραδοκοῦντα τίνα κίνησιν ἡ Ῥώμη καὶ φορὰν ἕξει πρὸς τὴν νεωτερισμόν· Τίτος δ' Οὐίννιος ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος ἡγεμών, αὐτὸς εἶπεν, Ὦ Γάλβα τίνα τόπον βουλεύεσθε; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι πιστοὶ μνήσιμον, ἤδη μνησιόντων ἐστίν. ὡς οὖν ἀρχέντος ἐχθροῦ Νέρωνος, οὐδὲ προσετέον τὴν τοῦ Οὐίνδικος φιλίαν, ἢ καὶ κατηγορητέον αὐθὶς αὐτοῦ καὶ πολεμητέον, ὅτι σὲ βούλεται Ῥωμαίοις ἔχειν ἄρχοντα μᾶλλον ἢ Νέρωνα τύραννον. ἐκ τούτου προγράμματι μὲν ἐδήλωσεν ὁ Γάλβας ἡμέραν ἐν ᾗ τὰς κτ'

A laturus esset omnes mortales. Quippe hæc res confestim perdidit Neronẽ, & mox Galbam. Superiorem enim vt accepturi deseruere, hunc interfecere delusi. Inde dum tantæ pecuniæ quærunt præbitorem: prius in defectionibus & proditionibus semetipsos contriuerunt, quàm quæ sperauerant, sunt consecuti. Atque sigillatim acta exacte recensere iustæ sit historiæ. memorabiles verò in Cęsarum gestis & cladibus casus nec mihi sunt prætereundi.

Sulpitium Galbam priuatim adspirasse omnium opulentissimum ad Cæsarum domum in
B confesso est. Cum autem illustri nobilitate præcelleret ex Seruiorum gente, ipse maiores animos gerebat ex propinquitate Catuli viri virtute & laude omnium suæ memoriæ principis, licet potentiæ prærogatiuam alijs libenter concesserit. Adhæc intercedebat Galbæ aliqua cum Cæsaris vxore Liuia necessitudo: atq; inde Liuiæ beneficio consul ex Palatio progressus est. Fertur etiam legionibus Germanicis honeste præfuisse, atq; ex proconsulatu, quẽ gessit in Africa, fuisse inter paucos commendatus. At victus simplicitas & angustia sumptus restrictioq;, cum factus esset imperator, vitio ei vt sordido versa est: vnde frigidã quan-
C dam moderationis & frugalitatis gloriam ferebat. Porro missus à Nerone est cum imperio in Hispaniam, cum nondum formidare in magna positos dignitate viros didicisset. Illi vel sua sponte placido habito cautionis opinionem adiungebat senectus. Cum pestiferi Cæsaris procuratores crudeliter & fœde prouincias suas vexarent, nulla valebat re alia succurrere. verùm quod propalam vicẽ damnatorum & sub hasta venditorum doleret, vt si illata esset sibi iniuria, alleuationem ijs nonnullam & consolationem præbebat. Cum carmina in Neronem componerentur & passim circum-
D ferrentur canerenturq;, non coercuit id, neq; socium se procuratorum iræ fecit. Quo magis dilectus est à prouincialibus. Etenim erat iam illis familiaris: quòd ex quo proconsul ageret ibi, annus ille esset octavus, qua tempestate Iulius Vindex Galliæ proprætor aduersus Neronem rebellauit. Ante apertam defectionem fama est literas ad eũ à Vindice perlatas fuisse, quibus neque fidem habuisse eum neque indicasse vel detulisse rem, sicut cæteri prouinciarum præfecti scriptas ipsis epistolas ad Neronem misere: corruperuntq;, quantum in ipsis fuit, cœptum: cuius postmodum con-
E sortes confessi sunt non minus ipsorum se quam illius fuisse proditores. At postquam bello strenue suscepto ad Galbam scripsit Vindex adhortans eum, vt imperium susciperet, & valido corpori se quærenti caput præberet Gallijs, quæ essent centenis millibus militum succinctæ, pluresque armare alios valeret: adhibuit in consilium amicos. quorum aliqui sustinendum censuerunt & operiendum, quid motura & quò inclinatura nouis rebus vrbs esset. At Titus Iunius cohortis prætoriæ præfectus: Qua ratione, inquit, Galba deliberamus? Nam quærere an in fide velimus persiste-
F re erga Neronem, furentium iam est. Quare vt si hostis Nero sit, nequaquam Vindicis reijcienda est societas, aut deferendus statim & oppugnandus: quòd te mavult esse Romanis imperatorem, quàm Neronem tyrannum. Inde edicto diem Galba præscripsit, qua libertatem sigillatim

petentibus daturus esset. Rumor autem & fama, quæ maturius exciderat, frequentiam hominum exciuit ad res nouas paratorum. Vix enim pro tribunali conspectus est, cum omnes vna voce imperatorem eum consalutauere. Quod nomen ille non statim agnouit. sed postquam in Neronem est inuectus, & trucidatorũ ab eo clarissimos deplorauit: ostendit patriæ se solicitudinem suam præstiturum, non Cæsaris neq; imperatoris, sed ducis senatus populiq; Romani nomine. Nam rectè se & prudẽter Galbam ad imperium euocasse, Vindex testimonio comprobauit Neronis. Simulans enim se illum contemnere, & floccifacere Galbã: simul atq; de Galba est allatum (fortè lotus tunc prandebat) euertit mensam. Verumtamen, vbi senatus Galbam hostem iudicauit, iocum captans & ferociens apud amicos, non malam ait occasionem sibi consilij oblatam pecuniæ egenti. Gallorum bona, vbi domiti essent, in prædam se daturum, Galbæ verò fortunis hostis iudicati statim vti licere & distrahere. Itaq; hic bona Galbæ sub hasta vendi iussit. Quod intelligens Galba, quæcunque in Hispania Neronis essent, proscribens multò inuenit paratiores emptores. Compluribus à Nerone deficientibus, omnibusq; ferè Galbæ se associantibus: solus in Africa Clodius Macer & Verginius Rufus in Gallia legionum Germanicarum dux separata per se consilia habebant, non eiusdem erant tamen sententiæ: sed Clodius, qui totus fuerat in rapinam pecuniarum & cædes hominum effusus ob crudelitatem & auaritiam declarabat fluctuari in eo se, quod neque occupare neque dimittere sustineret imperium. Verginius legionibus impositus valentissimis, à quibus crebrò appellatus imperator, atque vt susciperet imperium compulsus, negauit id vel assumpturum se, vel vt alteri daretur, quem non designasset senatus, permissurum. Hæc Galbam primum solicitauerunt non mediocriter. Vt verò Verginij & Vindicis legiones vi quodammodo duces sicut aurigas habenarum impotentes concitauere, atque atroci collisere prælio: ac Vindex cæsis xx millibus Gallorum, sibi ipse manus intulit: increbuit autem rumor omnes à tanta victoria Verginiũ imponere statuisse imperio, aut denuò transire ad Neronem: tunc prorsus Galba cõsternatus est: ac Verginium adhortatus est per literas, vt communi consilio imperium & libertatem populi Romani conseruarent. Mox Coloniam Hispaniæ oppidũ cum amicis secedens in pœnitentia actorum & desiderio pristini & assueti ocij potius, quàm in agendo, quæ necessaria erat, tempus contriuit. Æstas iam erat, cùm præcipite in noctẽ die Siculus quidam libertus eius Roma septimo die venit. Hic cum Galbam intellexisset solum quiescere, citato cursu ad cubiculum eius profectus inuitis cubicularijs aperuit ostium, ingressusque annunciauit Nerone adhuc viuo, sed nusquã apparente, exercitum primùm, deinde populum & senatum Galbam appellasse imperatorem, mox mortem eius allatam. Non habuisse tamen ait se nuncijs fidem: sed perrexisse ipsum ad cadauer, atque cùm exanimem spectasset, tum profectum. Hoc Galba nuncio est mire excitatus,

A

B

C

D

E

F

μέρος ἐλθὼν τὰ πρώτα ἀποδώσει τοῖς δεομένοις· λαλιὰ δὲ καὶ φήμη προσεκπεσοῦσα πλῆθος ἀνθρώπων ἤνεγκε προθύμων ἐπὶ τὸν νεοτερισμόν. οὐκ ἔφθη γοῦν φανερὸς ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ἡγούμενος, καὶ πάντες αὐτὸν ὁμοφώνως αὐτοκράτορα προσεῖπον. ὁ δὲ τούτῳ μὲν εὐθὺς οὐ προσεδέξατο τὴν προσηγορίαν· καταγορήσας δὲ τοῦ Νέρωνος, καὶ τῶν ἀπηρημένων ἀνδρῶν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ἐπιφανεστάτους ὀλοφυρόμενος, ὡμολόγησεν ἐπιδώσειν τῇ πατρίδι τῷ ἑαυτοῦ προθύμῳ οὔτε Καῖσαρ, οὔτε αὐτοκράτωρ, στρατηγὸς δὲ συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων ὀνομαζόμενος. ὅπερ ὀρθῶς ὁ Οὐίνδιξ καὶ λελογισμένως ἐξεκαλεῖτο τὸν Γάλβαν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, ἐπιστώσατο μαρτυρεῖ τῷ Νέρωνι. προσποιούμενος γὰρ ἐκείνου καταφρονεῖν καὶ παρ' οὐδὲν ἡγεῖσθαι τὰ Γαλατῶν, ἅμα δὲ πυθέσθαι τὰ περὶ Γάλβου, (ἔτυχε δὲ λελουμένοις καὶ ἀρίστῳ) ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν. οὐ μὴν ἀλλὰ συγκλήτου ψηφισαμένης πολέμιον τὸν Γάλβου, αὐτός τε παίζειν καὶ θρασύνεσθαι πρὸς τοὺς φίλους βουλόμενος, οὐ φαύλῳ ἔφη προφάσει ἐμπεπτωκέναι λογισμοῦ δεομένῳ χρημάτων· αὐτῷ καὶ τὰ μὲν Γαλατῶν, ὅτου κύριοι γένοιντο, καταφυγωγήσεσθαι καὶ λίαν· ἡ δὲ Γάλβα πάρεστιν οὐσία, χρῆσθαι καὶ πωλεῖν ἤδη πολεμίου πεφηνότος. οὗτός τε δὴ, τὰ Γάλβα πιπράσκειν ἐκέλευε. καὶ Γάλβας ἀκούσας, ὅσα Νέρωνος ἐν Ἱσπανίᾳ κηρύττων, ἔθεασε πολλοὺς προθυμοτέρους ὄντας. ἀφισαμένων δὲ πολλῶν τοῦ Νέρωνος, καὶ πάντων ὁπωσοῦν τὰ Γάλβα προσιεμένων, μόνος Κλώδιος Μάκερος ἐν Λιβύῃ, καὶ Οὐεργίνιος Ῥοῦφος ἐν Γαλατίᾳ τῶν Γερμανικῶν στρατεύματος ἡγούμενος, ἀυτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐστάθησαν, οὐ τὴν αὐτοῦ αἵρεσιν ἔχοντες· ἀλλ' ὁ μὲν Κλώδιος ἐν ἁρπαγαῖς πρᾶγμα γεγενὼς καὶ φόνοις ἀνδρῶν δι' ὠμότητα καὶ πλεονεξίαν, δῆλος ἦν ἐν τῷ μήτε κατέχειν μήτε ἀφιέναι τὸν ἀρχὴν ἀμφιβαλλόμενος. Οὐεργίνιος δὲ, τὰ γράμματα ὁπόσα τῶν πολλάκις αὐτὸν αἱρεθέντων αὐτοκράτορα καὶ βιαζομένων, οὔτε αὐτὸς ἔφη λήψεσθαι τὴν ἡγεμονίαν, οὔτε ἄλλῳ παρεῖναι διδομένην, ἢν μὴ ἡ σύγκλητος ἕληται. ταῦτα τὸν Γάλβαν οὐ μετείως ἐθορύβει τὸ πρῶτον· ἐπεὶ δὲ τὰ Οὐεργινίου καὶ Οὐίνδικος στρατεύματα τέως μὲν ἀνὰ βίαν τοὺς ἡγεμόνας, ὥσπερ τοὺς ἡνιόχους κρατήσαντα χαλινῶν μὴ δυνηθέντας, εἰς μάχην ἐξενεγκόντα μεγάλην συνέρραξαν, καὶ Οὐίνδικος ἑαυτὸν ἀνελόντος ὁπὸ δισμυρίοις Γαλατῶν πεσοῦσι, δῆλθε λόγος ὡς βουλομένων πάντων ὁπὸ νίκης τοσαύτης τὸν Οὐεργίνιον ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν, ἢ πάλιν μεταβαλλομένων πρὸς Νέρωνα, τότε δὴ πάντα πᾶσι τὸν φόβος γενόμενος ὁ Γάλβας ἔγραψε τῷ Οὐεργινίῳ, παρακαλῶν κοινοπραγεῖν καὶ διαφυλάττειν ἅμα τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν Ῥωμαίοις. αὖθις δὲ μετὰ τὴν φίλων εἰς Κολουνίαν Ἱσπανικὴν πόλιν ἀναχώρησας, ἐν τῷ μετανοεῖν περὶ τῶν γενομένων καὶ πολεῖν τὴν σωφροσύνην καὶ σωφρόνων ἀπραγμοσύνῃ μᾶλλον ἢ πράξει τῶν ἀναγκαίων διέτριβεν. ἐν τῷ δὲ τρόπῳ ἤδη καὶ βραχὺ πρὸς δείλης· ἦκεν ἀπὸ Ῥώμης Σικελὸς ἀνὴρ ἀπελεύθερος, ἐβδομήρος. πυθόμενος δὲ τὸν Γάλβαν ἀναπαύεσθαι καθ' ἑαυτὸν, ἐβάδιζε σωφρόνως ὁπὸ τὸ δωμάτιον αὐτοῦ, καὶ βίᾳ τῶν θαλαμηπόλων ἀνοίξας καὶ παρελθών, ἀπήγγειλεν ὅτι καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Νέρωνος, οὐκ ὄντος δὲ φανεροῦ, τὸ στράτευμα πρῶτον, εἶτα ὁ δῆμος καὶ ἡ σύγκλητος, αὐτοκράτορα τὸν Γάλβαν ἀναγορεύσειεν· ὀλίγον δὲ ὕστερον ἀπαγγελθεὶς τεθνηκὼς ἐκεῖνος. οὐ μὴν αὐτός γε πιστεύσας ἔφη τοῖς ἀπαγγέλλουσιν, ἀλλὰ ἐπελθὼν τῷ νεκρῷ καὶ κείμενον θεασάμενος, οὕτως ἐξελθεῖν. ταῦτα ἀπαγγελθέντα λαμπρὸν ἦρε τὸν Γάλβαν.

καὶ συνέδραμε πλῆθος ἀνδρῶν ὑπὸ φύσεως ἐκτεθαρρηκότων ὑπ' αὐτοῦ βεβαίως. καίτοι τὸ τάχος οὐ ἄπιστον, ἀλλὰ καὶ δυσὶν ἡμέραις Οὐίννιος Τίτος πολλὰ τῶν ἀπὸ στρατοπέδου μὲν ἑτέρων ἀφίκετο τὰ δόξαντα τῇ συγκλήτῳ καθ' ἕκαστον ἀπαγγέλλων. οὗτος μὲν οὖν εἰς τάξιν ἔντιμον προήχθη. ὧν δ' ἀπελευθέρῳ δακτυλίους τε χρυσοῦς ἔδωκε, καὶ Μαρκιανὸς Οὐίκελλος ἤδη καλούμενος εἴ τε τῷ πρώτῳ ἐν τοῖς ἀπελευθέροις διώαμιν. ὁ δὲ Ῥώμῃ Νυμφίδιος Σαβῖνος οὐκ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν δηλαδὴ συλλήβδην ὁμοῦ πάντα πράγματα φέρων, προσιλάβετο εἰς ἑαυτόν, ὡς Γάλβαν μὲν ὄντα πρεσβύτην, καὶ μόλις εἰς Ῥώμην ἐξαρκέσοντα φορᾷ δὲ καὶ κομιδῇ δι' γήρας (ἦν γὰρ ἐτῶν τριῶν καὶ ἑβδομήκοντα· τὰς δὲ αὐτόθι στρατεύματα καὶ πάλαι πρὸς αὐτὸν διανοίας ἔχοντα, καὶ νῦν ἑνὸς ἐξηρτημένα μόνου, διὰ τῆς δωρεᾶς μέγεθος εὐεργέτην ἐκείνων ἡγεῖσθαι, Γάλβαν δὲ χρεωφειλέτην. εὐθὺς οὖν Τιγελλίνῳ μὲν τῷ σωματοφύλακι προσέταξεν ἀποθέσθαι τὸ ξίφος· ὑποδοχὰς δὲ ποιούμενος, ἐδείπνιζε τοὺς ὑπατικοὺς καὶ τοὺς ἡγεμονικοὺς, ἔτι τὸν Γάλβα προσπαίζων ὄνομα τοῖς κλήσεσιν, ἔν τε τῷ στρατοπέδῳ πολλοὺς παρεσκεύασε λέγειν ὡς πεμπτέον ὅτι πρὸς Γάλβαν, αἰτουμένους ἵν' ἄρχοι ἐσαεὶ Νυμφίδιος αὐτοκράτωρ. ἀλλὰ καὶ σύγκλητος εἰς τιμὴν ἔπραξεν αὐτῷ καὶ δυνάμιν, ἀνακαλοῦσα εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καθ' ἡμέραν ὅτι φύσεως, καὶ πρωτὸς ὀξαρχὴν δόγματος ἀξιοῦσα καὶ βεβαιοῦν, ἔτι πραγτέρω τόλμης αὐξήσαι ἑαυτόν· ὥστε ὀλίγου χρόνου τοῖς στρατιώτοις μὴ μόνον ὑπόφθονον ἀλλὰ καὶ φοβερὸν εἶναι, τῶν δὲ ὑπάτων οἰκέτας δημοσίους προχειρισαμένων τὰ δόγματα κομίζοντας τῷ αὐτοκράτορι, καὶ τὰ καλούμενα διπλώματα σεσημασμένα δόντων, (ἀγνοεῖζοντες οἱ κατὰ πόλιν ἄρχοντες ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ὑπεπαχύνοντο τὰς τῶν πομπαῖς τῶν γραμματηφόρων) οὐ μετρίως ἠγωνιάκτησεν, ὅπ μὴ παρ' αὐτοῦ καὶ σφραγῖδα καὶ στρατιώτας λαβόντες ἀνέπεμψαν· ἀλλὰ λέγεται καὶ βουλεύσασθαι περὶ τῶν ὑπάτων, εἶτα τῷ ὀργῷ ἀπολογισαμένοις καὶ δεηθεῖσιν ἀνῆκε. τῷ δὲ δήμῳ χαριζόμενος, οὐκ ἐκώλυε τὸν σωματοφύλακα τῶν Νέρωνος ἀποτυμπανίζειν. Σπίκλον μὲν οὖν τὸν μονομάχον ἀνδριάσι Νέρωνος ἑλκομένοις ὑποβαλόντες ἐν ἀγορᾷ, διέφθειραν. Ἀπόνιον δέ τινα τῶν κατηγορικῶν ἀναβέψαντες, ἁμάξας λιθοφόρους ἐπήγαγον, ἄλλους δὲ διέσπασαν πολλοὺς, ἐνίους μηδὲν ἀδικοῦντας· ὥστε καὶ Μαυρίσκον ἄνδρα τῶν δρίστων καὶ ὄντα καὶ δοκοῦντα πρὸς τὸν σύγκλητον εἰπεῖν ὅπ φοβεῖται μὴ ταχὺ Νέρωνα ζητήσωσιν. οὕτω δὲ προσάγων ὁ Νυμφίδιος ἑκατέρῳ τὰς ἐλπίσιν, οὐκ ἔφθασε γε Γαΐου Καίσαρος υἱὸς λέγεσθαι τοῦ μετὰ Τιβέριον ἄρξαντος· ἐγνώκει γὰρ ὁ Γαΐος, ὡς ἔοικε, τὸν τεκοῦσαν αὐτὸν ἐπὶ μειράκιον ὤν, οὐκ ἀειδῆ τὸν ὄψιν οὖσαν, οὐκ ἀκεφρίας ὑπὸ μισθῷ οὐ καλλίστῳ Καίσαρος ἀπελευθέρῳ γεγενημένῳ. ἀλλ' ἴσως ἡ πρὸς Γαΐον ἔντευξις αὐτῆς, ὡς ἔοικε, νεωτέρα τῆς Νυμφιδίου γενέσεως. αἰτίαν δὲ ἔχειν οὐκ Μαρτιανοῦ τοῦ μονομάχου γεγενέναι τῆς Νυμφιδίας ἐρασθείσης διὰ δόξαν αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἐδόκει καθ' ὁμοιότητα τῆς ἰδίας ἐκείνῳ προσήκειν. ἀλλ' ὁμολογῶν γε Νυμφιδίας εἶναι μὴ ἐξ, ἔργον μὲν αὐτοῦ μόνου τοῦ Νέρωνος ἐποιεῖτο καταλύειν, ἄθλα δὲ αὐτῆς οὐ νομίζων ἱκανὰ κερδαίνειν τὰς ἡμᾶς καὶ τὰ χρήματα, καὶ τῷ Σπόρῳ τοῦ Νέρωνος συγκαθεύδειν, (ὃν δὲ ἐξ ἀπὸ τῆς πυρᾶς ἐπὶ καιομένου τοῦ νεκροῦ μεταπεμψάμενος οὐκ εἶνος ἐν γα-

A concurritque ad ianuam eius hominum frequentia. qui magnopere sunt ab eo confirmati, quamvis esset nuncij celeritas incredibilis. Verum biduo post Titus Iunius cum multis alijs aduenit ex castris senatusconsultum ordine perferens. Atque hic ad splendidum ordinem prouectus est. Liberto ius annulorum aureorum dedit, ac Marcianus Vicellus iam dictus primum locum inter libertos eius tenuit. At Romæ Nymphidius Sabinus non sensim neque paulatim, sed semel vniuersam rerum summam ad se trahebat, senem existimans Galbam, cui vix vires suppeterent per
B grauem ætatem, vt lectica Romam potaretur. (nam annos tres & septuaginta natus erat) cohortes vero aulicas cum iamdudum sui cupidos, tum vni in præsentia sibi addictos ob donatiui magnitudinem se benefactorem ducere & Galbam debitorem suum. Extemplo igitur collegæ imperat Tigillino, vt gladium deponat: atque conuiuia celebrans, consulares eosque qui exercitibus vel prouincijs præfuissent, inuitat, apponitque nomen etiamnum Galbę vocationibus: in castris complures subornat, qui iactent mittendos ad Galbam legatos postulatum, vt
C Nymphidius perpetuus præfectus prætorio absq; collega sit. Quæ vero ad honorẽ eius senatus agebat, benefactorem appellans, ventitans quotidiè domum eius, tribuensque ei, vt omnibus senatusconsultis author fieret, ad maiorem prouexerunt eum audaciam: vt breui etiam colentibus eum non inuidiosus esset modò, sed formidolosus quoque. Vbi iam seruos publicos destinauerunt consules ad deferendum imperatori senatusconsultum, & consignata dederunt diplomata: quorum signo cuiusque oppidi magistratus per dispositos currus tabellariorum cursum accelerant: non mediocriter excanduit, quòd non signum suum
D impressissent, neque per milites id misissent suos. Imò dicitur de consulibus deliberasse puniendis, inde purgantibus se & supplicibus remisit offensam. Populo indulgens non prohibuit, quicunque ex Neronianis oblatus est, quin obtruncaretur. Ac Spicillum gladiatorem statuis Neronis per vrbem raptis subijcientes in foro peremere. Aponium ex delatoribus vnum prostrauerunt, & per corpus eius onusta lapidibus plaustra egere, alios discerpsere, nonnullos sane innoxios. Vnde Mauriscus, qui in optimatibus & erat & numerabatur, dixit in senatu, metuere se, ne cito essent
E Neronem desideraturi. Ita propius ad spem Nymphidius aspirans non detrectauit C. Cæsaris, qui post Tiberium imperauit, filius nuncupari. Consueuerat enim, vt fama erat, admodum adolescens Caius genetrici eius, quæ erat forma non illiberali, ex sartrice meritoria & Cæsaris liberto Callisto genitæ. Cæterum fuit meo iudicio eius cum Caio consuetudo Nymphidij ortu recentior. ac suspicabantur ex Martiano gladiatore, cuius amore propter magnum nomen deperibat Nymphidia, quem potius videbatur oris lineamentis referre, cum fuisse susceptum. Ma-
F trem certe agnoscens Nymphidiam Neronis oppressionem soli asscripsit sibi. Nec præmijs contentus, quod honoribus pecuniaque frueretur, & concubitu potiretur Spori, qui in delicijs Neroni fuerat, quem statim à rogo flagrante adhuc cadauere accitum ille vxo-

ris habebat loco, Poppæumque appellabat: imperij insinuabat se successioni. Atque partim ipse per amicos transigebat, etiam mulieribus certis & senatoribus in occulto ei opitulãtibus. Vnum autem ex amicis Gellianum in Hispaniam speculatum, quid illuc ageretur, misit. Porrò Galbę à Neronis excessu omnia succedebant, sed exhibebat ei ambiguus adhuc Verginius Rufus solicitudinẽ: ne cum ad id, quod magno & fortissimo exercitui præesset, adiunxisset partam de Vindice victoriã, atq; in potestatem suam redegisset ingentem Romani imperij portionem, totam Galliam fluctuantem atque ad rebellionem spectantem, aures præberet adhortantibus ipsum ad suscipiendum imperium. Neque enim vllius quàm illius maius nomen, neque tanta in laude, in quanta Verginius, erat vllus: qui maximum momentum ad imperium Romanum simul & dura tyrannide & bellis Gallicis explicandum fuisset. At ille primis suis insistens consilijs imperatoris designandi senatui arbitrium reseruauit: licet vulgato Neronis exitu hinc vulgus militum Verginium de integro premeret, hinc tribunus quidam in tabernaculo districto gladio diceret Verginio, vt aut imperium acciperet aut gladium. Vt verò Fabius Valens super vnam legionem positus in verba Galbæ princeps iurauit, & literæ ab vrbe allatæ de senatus decreto sunt: vix tandem induxit legiones, vt imperatorem Galbam appellarent: missumque ab eo successorem Flaccum Hordeonium admisit. cui tradito exercitu ipse progredienti Galbæ occurrit, atque eum comitatus est. sed nulla illustri offensa vel honore acceptus. In causa erant, illius ipse Galba, qui eum in reuerentia habebat: huius amici eius, & præ cæteris Titus Iunius. qui, dum Verginj inuidia adductus deprimere se arbitratur eum, propitię eius fortunæ imprudens subveniebat: quæ eum ex bellis & calamitatibus, quæ cæteros comprehendere duces, in vitam tranquillam & senectutem pace ac quiete affluentem remouit. Porrò Galbę circa Norbonam oppidum Gallicum missi ab senatu legati occurrentes salutauerunt orauerunt que, vt quam primum se desideranti offerret populo. qui cùm alias benigne & comiter eos appellauit excepitque, tum ad conuiuia cum præstò ei esset maiorem in modum amplum instrumentum & famulitium, quod Nymphidius ad eum ex Neronis supellectile miserat: nulla re ex illis, sed omnibus suis vsus est. Vnde laudem assecutus, habitusque est vir celso animo atque ineptiarum contemptor. Citò tamen hanc generositatem, modestiam & ciuilitatem Titus Iunius auræ popularis captationem appellans, atque magna pigmenta, quæ illa respuerent: suasit ei, vt rebus Neronis vteretur, neque in conuiuijs principali parceret splendori. Itaque senex paulatim plane declarauit in manu se Iunij fore. Fuit Titus Iunius in immensum & præter omnes hiante auaritia atque in libidinem præceps. Nam iuvenis adhuc cùm prima stipendia sub Caluisio Sabino faceret, lasciuam ducis vxorem noctu in castra veste militari tectam introduxit, atque in principijs stuprauit. Ob id coniecit eum C. Cæsar in vincula. quo defuncto magna cum felicitate est liberatus.

A μετῆς εἶχε τάξεως. καὶ Γοσπᾶον προσηγόρευεν) ὅθεν τὴν ἀρχὴν παρεδύετο τῆς ἡγεμονίας. καὶ τὰ μὲν αὐτὸς ἐν Ῥώμῃ ἀφ' τῶν φίλων ἐπραγάζετο καὶ γυναικῶν λιχνῶν αὐτῷ καὶ συγκλητικῶν ἀνδρῶν κρύφα συλλαμβανομένων. ἕνα δὲ τῶν φίλων Γελλιανὸν εἰς Ἱσπανίαν ἔπεμψεν

καὶ παρείκει κατασκοπούμενον.

τῷ δὲ Γάλβᾳ μετὰ τὸν Νέρωνος τελευτὴν ἐχώρει πρᾶγμα. Οὐεργίνιος δὲ Ῥοῦφος ἀμφίβολος ὢν ἔτι, φειδίδα παρεῖχε μὴ τῷ δυνάμεως πολλῆς μαχιμωτάτης ἄρχειν προσειληφὼς δὲ νενικηκέναι Οὐίνδικα, καὶ κεχρῆσθαι μέγα μέρος τῆς

B Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἐν σάλῳ γινομένῳ ἀποστατικῶς Γαλατίδι ἅπασαν ἐπαγόντων τοῖς προσκαλοῦσιν αὐτὸν ὅθεν τὴν ἀρχήν. οὐδενὸς γὰρ ἐν ὄνομα μεῖζον, οὐδὲ εἶχε δόξαν οὐδεὶς ὅσην ὁ Οὐεργίνιος, ὡς μεγίστῃ ῥοπῇ τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι τυραννίδος ὁμοῦ χαλεπῆς καὶ Γαλατικῶν πολέμων ἀπαλλαγὴ γινόμενος. ἀλλ' ἐκεῖνος τότε τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένων λογισμοῖς, ἐφύλαττε τῇ συγκλήτῳ τὴν αἵρεσιν τοῦ αὐτοκράτορος. καίτοι φανερᾶς γε τῆς Νέρωνος τελευτῆς γινομένης, τότε πλῆθος ἐνέκειτο τῷ Οὐεργινίῳ πάλιν, καὶ τῶν χιλιάρχων εἷς τὴν ἐν τῇ σκηνῇ, ἀπασάμενος ξίφος ἐκέλευε τὸν Οὐ-

C εργίνιον δέχεσθαι τὴν ἡγεμονίαν, ἢ τὸν σίδηρον. ἐπεὶ δὲ Φάβιος Οὐάλης ἄρχων ἑνὸς τάγματος ὤρκωσε πρῶτος εἰς Γάλβαν, καὶ γράμματα ἦκεν ἀπὸ Ῥώμης περὶ ὧν ἡ σύγκλητος ἐψηφίσατο, χαλεπῶς μὲν καὶ μόλις, ἔπεισε δ' οὖν τοὺς στρατιώτας αὐτοκράτορα τὸν Γάλβαν εἰπεῖν· καὶ πέμψαντος αὐτοῦ δεξάδοχον Φλάκκον Ὀρδεώνιον ἐδέξατο. καὶ πρὸς δεῖν ἐκείνῳ τὴν δυνάμιν, αὐτὸς ἀπήντησε τῷ Γάλβᾳ πρόσω χαριέστερον, καὶ συναναστρέφεν, οὔτε ὀργῆς οὔτε λύπης ἐπιδηλοῦ τυγχάνων, αἴτιος δὲ τοῦ μὲν, αὐτὸς ὁ Γάλβας, ἀιδούμενος τὸν ἄνδρα, τοῦ δὲ οἱ φίλοι. καὶ μάλιστα Ὀθίννιος Τίτος, ὑπὸ φθό-

D νου τοῦ Οὐεργινίου οἰόμενος μὲν κωλύειν, ἠνώει δὲ πρὸς τὸν Οὐεργινίου χρηστὸν δαίμονι συνεργῶν ἤδη τὸν ἄνδρα πολέμων καὶ κακῶν, ὅσα τοὺς δήμους ἡγεμόνας κατέχει, ἐκτὸς εἰς βίον ἀκύμονα καὶ γῆρας εἰρήνης καὶ ἡσυχίας μεστὸν ὑπεκπεμπόμενον. Γάλβαν δὲ περὶ Ναρβῶνα πόλιν Γαλατικὴν οἱ πρὸς τῆς συγκλήτου πρέσβεις ἐντυχόντες ἠσπάζοντο, καὶ παρεκάλουν ἐπιφανῆναι τῷ δήμῳ ποθοῦντι ταχέως· ὁ δὲ τάς τε δεήσεις παρεῖχεν ἐντεύξεις καὶ συνουσίας αὐτοῖς φιλανθρώπους καὶ δημοτικάς, πρός τε τὰς ἑστάσεις πολλῆς κατασκευῆς καὶ θεραπείας ἡλίκης παρούσης, ἣν ἐκ τοῦ Νέρωνος ὁ Νυμφίδιος

E αὐτῷ πρὸς ἔπεμψεν, οὐδενὶ χρώμενος ἐκείνων, ἀλλὰ τοῖς ἑαυτοῦ πᾶσιν, εὐδοκίμει, μεγαλόφρων ἀνὴρ καὶ κρείττων ἀπειροκαλίας φαινόμενος. ταχὺ μὲν τοι τὰ γινόμενα ταῦτα καὶ ἄτυφα καὶ πολιτικὰ δημαγωγίαν Ὀθίννιος ἀποφαίνων, καὶ κομψότητα μεγάλην, ἀπαξιοῦσαν αὐτὴν ἔπεισε χρήμασί τε χρῆσθαι τοῖς Νέρωνος, καὶ πρὸς τὰς ὑποδοχὰς μὴ φείδεσθαι τῆς βασιλικῆς πολυτελείας· καὶ ὅλως ἄγαθησιν αὐτοῦ κατὰ μικρὸν ὑπὸ τῷ Ὀθιννίῳ γυμνουμένου παρεῖχεν ὁ πρεσβύτης. ἐν δὲ Ὀθίννιος ἀργυρείου μὲν ἑκάτερος καὶ παρ' ὀντινοῦν ἤπτων, ἔνοχος δὲ καὶ τοῖς περὶ γυναῖκας ἁμαρτήμασιν. ἔτι

F γὰρ ὢν νέος καὶ στρατευόμενος ὑπὸ Καλβισίῳ Σαβίνῳ τῷ πρεσβύτῃ στρατείαν, ἀκόλαστον οὖσαν τὴν γυναῖκα τοῦ ἡγεμόνος παρεισήγαγε νύκτωρ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐν ἐσθῆτι στρατιωτικῇ, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἃ πριγκίπια καλοῦσι· ἐκείνου δὲ ἀποθανόντος δυτυχίᾳ χρησάμενος ἀπελύθη.

οἱ Ῥωμαῖοι. ὅθεν τούτῳ δὲ Γάιος Καῖσαρ ἔδησεν αὐτόν·

δειπνῶν ὁ παρὰ Κλαυδίῳ Καίσαρι ποτήριον ἀργυροῦν ὑφείλετο. πυθόμενος ὁ Καῖσαρ, τῇ ὑστεραίᾳ πάλιν αὐτὸν ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσεν· ἐλθόντι δὲ ἐκέλευσεν ἐκείνῳ μηδὲν ἀργυροῦν, ἀλλὰ κεραμεῖα πάντα παρεφέρειν, καὶ παρατιθέναι τοὺς ὑπηρέτας. τοῦτο μὲν οὖν ἀφῆκε τοῦ Καίσαρος μειότητα κωμικωτέραν νομιζόμενον, γέλωτος οὐκ ὀργῆς ἄξιον ἔδοξεν. ἃ δὲ τοῦ Γάλβαν ἔχων ὑπ' αὐτῷ καὶ δυνάμενος μέγιστον ἐπὶ χρήμασιν, ἐπαίδευσεν, τραγικῶν παθῶν καὶ συμφορῶν μεγάλων, τοῖς μὲν, αἰτίαν, τοῖς δὲ προφάσιν παρέχων. ὁ γὰρ Νυμφίδιος, αὐθὶς ἐπανελθόντος τοῦ Γαλλιανοῦ πρὸς αὐτὸν, ὃν ἔπεμψε τοῦ Γάλβα τοῦπνον τινὰ κατασκόπον, ἀκούσας τοῦ μὲν αὐλῆς καὶ τῶν δορυφόρων ἐπαρχὸν ἀποδεδεῖχθαι Κορνήλιον Λάκωνα, τοῦ δὲ σύμπαντος εἶναι τοῦ Οὐιννίου κράτος, αὐτῷ δὲ μηδέποτε τοῦ Γάλβα φῆναι πλησίον ἐγγενέσθαι, μηδὲ ἐντυχεῖν ἰδίᾳ, πάντων αὐτὸν ὑφορωμένων καὶ δι' ἀφ' φυλαττόντων ἐδεδοίκει· καὶ συναγαγὼν τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος ἔφη Γάλβαν μὲν αὐτὸν εἶναι πρεσβύτην ἐπιεικῆ καὶ μέτριον, ἐλάχιστα δὲ τοῖς αὐτοῦ χρώμενον λογισμοῖς, ὑπὸ δὲ Οὐιννίου καὶ Λάκωνος οὐκ εὖ διοικεῖσθαι. πρὶν οὖν λαθεῖν αὐτοὺς τοὺς ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐξουσίαν Τιγελλῖνος ἐν τοῖς πράγμασι κτησαμένους, πέμπτεον εἶναι δεῖν πρὸς τὸν ἡγεμόνα πρέσβεις ἀπὸ στρατοπέδου, τοὺς διδάξοντας ὅτι τῶν φίλων δύο μόνους τούτους ἀποσκευασάμενος, ἡδέων παρέσται πᾶσι καὶ πολυτέρους. ἐπεὶ δὲ ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ἄτοπον ἐδόκει καὶ ἀλλόκοτον ἡγεμόνα πρεσβύτην, ὡς πρὸς ἀρτι γευόμενον ἀξιοῦσθαι μειράκιον, οἷς χρήσεται φίλοις ἢ μὴ ῥυθμίζειν, ἑτέραν ὁδὸν ἐβαδίζετο, ἔγραφε τῷ Γάλβᾳ δεδιττόμενος, νῦν μὲν, ὡς ὕπουλα καὶ μετέωρα πολλὰ τῆς πόλεως ἐχούσης, νῦν δὲ, Κλώδιον Μάκρον ἐν Λιβύῃ τὰ σιτηρὰ κατέχειν. αὖθις δὲ πρὸς κινεῖν τὰ Γερμανικὰ στρατόπεδα, καὶ περὶ τὴν Συρίαν καὶ Ἰουδαίαν δυνάμεων ὅμοια πιθανόν. τοῦ δὲ Γάλβα μὴ πάνυ τὸν νοῦν προσέχοντος αὐτῷ μηδὲ πιστεύοντος, ἔγνω προσεπιχρεῖν· καί τοι Κλώδιος Κέλσος Ἀντιοχεὺς, ἀνὴρ ἔμφρων, εἷνος δὲ ἐκείνῳ καὶ πιστὸς ἀπηχόρευε, λέγων οὐκ ἂν οἴεσθαι μίαν ἐν Ῥώμῃ συνοικεῖν Καίσαρα προσειπεῖν Νυμφίδιον. ἀλλὰ πολλοὶ κατεγέλων καὶ Μιθριδάτης ὁ Πόντιος ἐπισκώπτων τὴν φαλακρότητα καὶ ῥυσότητα τοῦ Γάλβα, νῦν ἔφη τινὰ δοκεῖν εἶναι Ῥωμαίοις, ὀφθέντα δὲ φανεῖσθαι τῶν ἡμερῶν τούτων ἃς καλεῖται Καῖσαρ, ὄνειδος. ἔδοξεν οὖν περὶ μέσας νύκτας εἰς τὴν παρεμβολὴν παραγενέσθαι δυὰ δεικνύειν αὐτοκράτορα τὸν Νυμφίδιον. πρῶτος δὲ τῶν χιλιάρχων Ἀντώνιος Ὀνωράτος, ἑωθεν ἡγουμένης, τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ στρατιώτας συναγαγὼν, ἐκάκιζε μὲν αὐτὸν, ἐκάκιζε δὲ ἐκείνους ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσαύτας μεταβαλόμενους, κατ' οὐδένα λογισμὸν οὐδὲ αἵρεσιν ἀμείνονων, ἀλλὰ δαίμονός τινος αὐτοὺς ἐκ προδοσίας εἰς προδοσίαν ἐλαύνοντος. καὶ τὰ μὲν πρῶτα πρόφασιν εἶχε, τὰ Νέρωνος ἐγκλήματα· νῦν δὲ Γάλβαν προδιδόναι, ἵνα φόνον μὴ τοῦ ἐγκαλοῦντας, ἢ σφαγὴν γυναικὸς, ἢ παῖδων ἀιδοιμένους θυμέλιον ἢ τραγῳδίαν τοῦ αὐτοκράτορος; ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνον ὅτι τούτοις ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν, ἀλλὰ Νυμφιδίῳ πειθόντες ὅτι πρῶτος ἡμᾶς ἐκατέλιπε, καὶ πέφευγεν εἰς Αἴγυπτον. πότερον οὖν Νέρωνι Γάλβαν ἐπιθυσώμεθα, καὶ τὸν ἐκ Νυμφιδίας ἑλόμενοι Καίσαρα, τὸν ἐκ Λιβίας ἀπέκτομεν, ὡς τὸν ἐξ Ἀγριππίνης ἀπεκτείναμεν· ἢ τούτῳ δίκην ἐπιθέντες ὧν δέδρακε, ὑμφεῖν μὲν Νέρωνος, Γάλβα

A Cùm cænaret apud Claudiũ Cæsarem, scyphum argenteum furatus est. Quod vbi intellexit Cæsar, vocauit eum postridie iterum ad cœnam: cui, cùm venisset, præcepit vt nihil argenti, sed omnia fictilia offerrent & apponerent serui. Hoc propter Cæsaris lenitatem, quæ magis comica fuit, risu potius quam ira visum est dignum. At quæ Galbæ potens & plurimum apud eum pollens mercede designauit, tragicis casibus & calamitatibus ingentibus partim causam partim prętextum præbuere. Siquidẽ Nymphidius, simul vt remeauit ad ipsum Gellianus, quem Galbæ miserat quodammodo
B exploratorem: cùm intellexisset præfectum prætorio Cornelium Laconem creatum, atque esse in Iunij potestate omnia, illi verò nusquã Galbæ adeundi factã copiã vel conueniendi seorsum, quod eum suspectarent & asseruarent omnes: perculsus est, contractisq; cohortium prætorianarũ tribunis & cẽturionibus, Galbam ait ipsum quidẽ bonum & moderatum senem esse, sed non suis vtentem consiliis, ab Iunio & Lacone peruerti. Igitur priusquàm imprudentibus ipsis in negotijs principalibus illi occuparent potestatẽ & authoritatẽ, quam in imperio Tigillinus habuisset, mittendos ad im-
C peratorẽ exercitus nomine legatos: qui eum doceant, si ex amicis solos hos duos ab se remouisset, forte aduentum eius omnibus gratiorem & exoptatiorem. Cum oratio sua minus probaretur: sed absurdum & absonum appareret seni imperatori velut modo gustanti principatum adolescenti, quibus amicis vsurus vel non esset, præscribere: aliam viam ingressus pauoris Galbæ offundendi causa scripsit, nunc multa vlcera & multorum suspensos animos in vrbe esse, nunc Clodium Macrum in Africa naues frumentarias retinere, mox legiones Germanicas concitari, de Syriæ & Iudææ legionibus paria nunciari. Cum vero non magnopere præberet ei Galba aures, neque fidem tribueret: statuit eum
D præoccupare. Atqui Clodius Celsus Antiochenus vir prudens & studiosus eius atque amicus deterrebat eum, vnum negans existimare se vicum Romæ esse, Nymphidium qui esset Cæsarem appellaturus. Hunc multi contra deridebant, & Mithridates Ponticus illudens caluitiei & rugis Galbæ: Nunc aliquam habet, inquit, de eo populus Romanus expectationem: verum simul atque in conspectum eius venerit, videbitur horum dierum esse, quibus dicitur Cæsar, oppro-
E brium. Igitur visum est concubia nocte castra ingredi, & Nymphidium salutare imperatorem. At princeps tribunus Antonius Honoratus iam vesperi contractis militibus suis tam se ipse insectatus est, quam illos, qui nulla ratione neque delectu meliorum: verum genio quopiam malo, qui ipsos ex proditione in proditionem ageret, breui temporis spatio toties se variarent. Ac prima quidem speciem, inquit, habent Neronis crimina. Nunc verò Galbam prodemus: at quòd patricidium matris, aut quam vxoris cædem, aut quam erubescentes scenam aut tragœdiam prin-
F cipis? Atqui ne illum quidem horum causa deserere sustinuimus: sed quia Nymphidio credidimus prius nobis desertis illum profugisse in Ægyptum. Vtrùm igitur Neroni Galbæ nece parentabimus, & Nymphidia ortum designantes Cæsarem, ortum ex Liuiæ familia trucidabimus, vt illum ex Agrippina trucidauimus? An supplicio illius scelerum vindices nos Neronis, & Galbæ

boños fidosque demonstrabimus stipatores? Sic fato tribuno cuncti milites assensi sunt: aliosque adeuntes adhortati sunt vt perstarent in fide erga imperatorem: maioremque partem ad se traxere. Cùm sublatus clamor esset: siue quòd crederet Nymphidius, vt aliqui referunt, vocari iam se à militibus, siue quo præuertere maturaret tumultuantes adhuc & dissidentes: perrexit eo ad multa lumina orationem tenens in libello conscriptam à Ciconio Varrone: quam meditatus fuerat, vt ad milites haberet. Cæterùm vbi portam clausam castrorum, atque in corona muri frequentes conspexit armatos, trepidauit. Itaque succedens mœnibus quæsiuit, quid hoc rei esset, & cuius iussu cepissent arma? Cùm vna ei ab omnibus vox occurreret Galbam se imperatorem agnoscere, ipse quoque propius accedens id festa voce approbauit, idemque præcepit comitibus suis. Postquam vero statio, quæ ad portam erat, illum cum paucis admisit in castra: ingesta in illum est lancea, quam præcedens scuto Septimius excepit. Sed cum alii strictis gladiis incurrerent, fugam cepit, & comprehensus confoditur in militis cuiusdam tabernaculo, protractumque in medium cadauer & cancellis septum spectaculo volentibus postero die præbuere. Ita sublato Nymphidio, Galba vt ei nunciatum est, consortes quoque coniurationis eius, qui non præuerterant sibimet ipsi mortem consciscere, interfici imperauit. inter quos fuit orationis scriptor Ciconius & Ponticus Mithridates. At visus est non legitime quamuis iure neque ciuili more inauditos viros non obscuros necasse. Siquidem aliam imperii figuram omnes expectauerant decepti, vt fieri solet, à prima fama. Multo magis momordit eos viri consularis & Neroni firmi mandata cædes Petronii Tertulliani. Nam Macronis quidem in Africa per Trebonianum, & in Germania Fronteii per Valentem trucidati velamentum habebat: quod hi, quia in armis & legionibus præfecti erant, præberent ipsi terrorem. At Tertulliano nudo seni & inermi facultatem non denegasset sui purgandi: si quam promittebat, præstare in principatu re in animo haberet moderationem. Atque in his huiuscemodi sunt reprehensiones. Postquam iam progrediens peruenit ad tertium ferme ab vrbe lapidem: incidit in tumultum inconditum classicorum: qui viam insidebant, erantque vndique ei circunfusi. Hi erant, quos in vnam legionem Nero decuriatos ordinibus militaribus ornauerat: ac tunc flagitantes stipendia sua roborari, neque conspicere prodeuntibus obuiam neque appellare permittebant imperatorem: sed tumultum ciebant clamore signa legioni & locum postulantes. Quos cum ille reiiceret diceretque, vt alio tempore de eo agerent: negationis speciem esse eam dilationem ferentes stomachabãtur subsequebanturque eum cum fremitu. Vt nonnulli gladios quoque strinxerunt: imperauit equitibus Galba, vt in eos inueherent. nec substitit quisquã illorum: sed omnes extemplo prostrati, pars in fuga cæsi sunt parum fausto vel auspicato omine Galbæ per tantum sanguinis & cadauera tam multa vrbem ingredienti. Verum siquis ante contempserat vt invalidum & senem, tunc horrendus omnibus & formidabilis euasit. Porrò dum id agit, vt immoderationis in donis & profusionis Neronis magnam vicissitudinem ostenderet, ab-

A δὲ φύλακες ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ φανεῖμεν; ταῦτα λέγοντι τῷ χιλιάρχῳ, προσέθεντο πάντες οἱ στρατιῶται, καὶ τοῖς ἄλλοις
προσιόντες ἐμμένειν παρεκάλουν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πίστει· καὶ τοὺς πλείους μετέσχησαν. ἐξεθείσης δὲ βοῆς, εἴ τε
πειθεὶς ὁ Νυμφίδιος (ὥς φασιν ἔνιοι) καλεῖν αὐτὸν ἤδη τοῖς
στρατιώταις, εἴ τε προλαβεῖν σπεύδων ὃ θορυβοῦν ἔπι καὶ διεγείρον,
ὑπὸ φωτὶ πολλῷ προσῄει λόγον τινὰ κομίζων ἐν βιβλίῳ
γεγραμμένον ὑπὸ Κικωνίου Βάρρωνος, ὃν ἐκμεμελετήκει
πρὸς τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν. ἰδὼν δὲ κεκλεισμένας τοῦ στρατοπέδου τὰς πύλας, καὶ περὶ τὰ τείχη πολλοὺς ὡπλισμένους,
B ἔδεισε· καὶ προσιὼν ἠρώτα τί βούλονται, καὶ τίνος κελεύσαντος ἐν
ὅπλοις γεγένασιν. ἀποκριθέντος δ' αὐτῷ παρὰ πάντων μιᾶς
φωνῆς, Γάλβαν αὐτοκράτορα γινώσκειν, κἀκεῖνος ἐμόσε χωρῶν
ἐπεφήμει, καὶ τοὺς ἑπομένους ἐκέλευε. τοῦ δὲ παρὰ τὰς πύλας
παρέντων αὐτὸν, εἰσελθεῖν μετ' ὀλίγων, αὐτὸς ἀκροτίζεται λόγχῃ.
καὶ αὐτίκα μὴν ἐδέξατο περὶ αὐτὸν θυρεὸς Σεπτίμιος· ἄλλων
δὲ γυμνοῖς ξίφεσιν ἐπιφερομένων, φυγὼν καὶ διωχθεὶς, ἐν οἰκήματι στρατιώτου σφάττεται. καὶ τὸ νεκρὸν εἰς μέσον ἑλκύσαντες,
καὶ περιβαλόντες κιγκλίδα, θέαμα τοῖς βουλομένοις μεθ' ἡμέραν παρέσχον. οὕτω δὲ τοῦ Νυμφιδίου καταστρέψαντος, ὁ Γάλ-
C βας πυθόμενος, καὶ τοὺς συνωμοτῶν αὐτὸν κελεύσας ἀποθανεῖν ὅσοι μὴ δι' αὐτὸν αὐθις ἀπέθανον, ἐν οἷς καὶ καὶ Κικώνιος ὁ τὸν λόγον γράψας, καὶ Μιθριδάτης ὁ Ποντικὸς, ἔδοξε μὴ νομίμως, εἰ καὶ δικαίως, μηδὲ δημοτικῶς ἀνῃρηκέναι πρὸς κρίσεως ἄνδρας οὐκ ἀσήμους. ἕτερον γὰρ ἡγεμονίας σχῆμα προσεδέχοντο πάντες, ἐξαπατώμενοι συνήθως ὑπὸ τῶν ἐν ἀρχῇ λεγομένων. ἔτι δὲ μᾶλλον ἠνίασεν αὐτοὺς ἀνὴρ ὑπατικὸς καὶ Νέρωνι πιστὸς ἀποθανεῖν κελευσθεὶς, Πετρώνιος Τερτυλλιανός. Μάκρωνα γὰρ ἐν Λιβύῃ μὲν Τρεβωνιανοῦ, καὶ Φρεντήιον ἐν Γερμανίᾳ μὲν Οὐάλεντος ἀνελὼν, πρόφασιν εἶχεν ἐν ὅπλοις καὶ στρατοπέδοις ὄν-
D τας φοβεῖσθαι. Τερτυλλιανὸν δὲ γέροντα γυμνὸν καὶ ἄοπλον λόγου μεταλαβεῖν οὐδὲν ἐκώλυεν, εἴ τις εἰς ἐπαγγέλλεται μετριότητα τοῖς πράγμασιν ἔργῳ φυλάξειν ἔμελλεν. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτα ἔχει μέμψεις. ἐπεὶ δὲ προσιὼν ἀπεῖχε τῆς πόλεως περὶ πέντε καὶ εἴκοσι σταδίους, ἐνετύγχανεν ἀκοσμίᾳ καὶ θορύβῳ τῶν ἐρετῶν τῇ ὁδὸν προσκατεχόντων καὶ περικεχυμένων πάντα χόθεν. ὅτοι δὲ ἦσαν οὓς εἰς ἓν τάγμα ὁ Νέρων συλλοχήσας, ἀπέφηνε στρατιώτας· καὶ τότε παρόντος ἐκβεβαιῶσαι ταῦτα τῇ στρατιᾷ, οὔτε ὀφθῆναι τοῖς ἀπαντῶσιν, οὔτε ἀκουσθῆναι
E παρεῖσαν τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἐθορύβουν βοῇ, σημεῖα τοῦ πάγματι καὶ χώραν αἰτοῦντες. ἐκείνου δὲ ὑπερτιθεμένου, καὶ πάλιν εἰπεῖν κελεύσαντος, ὀργῆς σχῆμα τῇ δυσβουλίᾳ τῇ φάσκοντες, ἠγανάκτουν καὶ παρεῖπον τὸν μὴ φθάνοντα βοῆς. ἐνίων δὲ καὶ ταῖς μαχαίραις ἀπασαμένων, ἐκέλευσε τοῖς ἱππεῖς ἐμβαλεῖν αὐτοῖς ὁ Γάλβας· ὑπὸ ἔκπληξιν δὲ οὐδεὶς ἐκείνων, ἀλλ' οἱ μὲν, αὐθις ἀνατραπέντες, οἱ δὲ, φεύγοντες διεφθάρησαν. οὐ χρηστὸν δὲ οὐδὲ αἴσιον ποιοῦντες τῷ Γάλβᾳ τὸν οἰωνὸν, εἰσιόντι σφαγὰ πολλοῦ φόνου καὶ νεκρῶν τοσούτων εἰς τὴν πόλιν. ἀλλ' εἴ καί τις αὐτὸν κατεφρόνει πρότερον ἀδυνάτοις καὶ γέροντος ὁρωμένου, τότε πᾶς φοβερὸς καὶ φοβερὸς ἐγένετο.
F βουλόμενος δὲ τῆς περὶ τὰς δωρεὰς ἀμετρίας καὶ πολυτελείας τοῦ Νέρωνος ἀποδεικνύναι μεγάλην μεταβολὴν, ἀ-

στρεῖν ἐδόκει τοῦ πρέποντος. Καίσαρ γὰρ αὐλήσαντος αὐλῷ παρὰ δεῖπνον, (ἀκρόαμα γὰρ ἦν ὁ Κάνος εὐδοκιμοῦντα,) ἐπαινέσας καὶ ἀποδεξάμενος, ἐκέλευσεν αὐτῷ κομισθῆναι τὸ γλωσσόκομον, καὶ λαβὼν χρυσοῦς λίνας, ἐπέδωκε τῷ Κάνῳ, φήσας ἐκ τῶν ἰδίων, οὐκ ἐκ τῶν δημοσίων χαρίζεσθαι. Τὰς δὲ δωρεὰς ἃς Νέρων ἔδωκε τοῖς περὶ σκηνὴν καὶ παλαίστραν, ἀπαιτεῖσθαι σφοδρότερον κελεύσας, πλείω τοῦ δεκάτου μέρους· εἶτα μικρὰ καὶ γλίσχρα κομιζόμενος, (ἀπηλώκεσαν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν λαβόντων, ἐφήμεροι καὶ σατυρικοὶ τοῖς βίοις ἀνθρωποι) τοὺς πρισμυρίους παρ' αὐτῶν ἢ λαβόντας ὁποιῶν ἀπεζήτει, καὶ παρ' ἐκείνων ἐξέπραττε τοῦ πράγματος ὄφελος οὐκ ἔχοντος, ἀλλὰ πόρρω νεμομένου καὶ περιόντος ὑπὸ πολλοῖς, αὐτὸς μὲν ἠδόξει, φθόνον δὲ καὶ μῖσος εἶχεν Οὐίννιος, ὡς τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν ἀνελεύθερον παρέχων τὸν ἡγεμόνα καὶ μικρολόγον, αὐτὸς δὲ χρώμενος ἀσώτως, καὶ λαμβάνων πάντα καὶ περιφέρων. ὁ μὲν γὰρ Ἡσίοδος Ἀργεμόν τε πίθου καὶ λήθοντος κορέσασθαι φησὶ δεῖν· ὁ δὲ Οὐίννιος ὁρῶν ἀσθενῆ καὶ γέροντα τὸν Γάλβαν, ἐπεμπλᾶ τῆς τύχης, ὡς ἅμα μὲν ἀρχομένης, ἅμα δὲ φθινούσης. ὁ δὲ πρεσβύτης ἠδικεῖτο, τὰ μὲν πρῶτα τοῦ Οὐιννίου κακῶς διοικοῦντος, ἃ δὲ αὐτὸς ὀρθῶς πρεσβεύοντος, ἢ κωλύοντος. οἷς ἦν τὸ περὶ τὰς κολάσεις τῶν Νερωνιανῶν. ἀπέκτεινε γὰρ τοὺς πονηροὺς, ἐν οἷς ἦν ὁ Ἠλεῖος καὶ Πολύκλειτος καὶ Πετῖνος, καὶ Πατρόβιος. ὁ δὲ δῆμος ἐκρότει, καὶ δι' ἁρπαγῆς αὐτῶν ἀγομένων, ἐβόα καλὴν μὲν εἶ καὶ θεοφιλῆ πομπήν. ἀπαιτεῖν δὲ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους τὸν διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν τῆς τυραννίδος, Τιγελλῖνον. ἐφθάκει γὰρ ὁ ἡμέρος περιελκῶς ἀρράβωσι μεγάλοις τὸν Οὐίννιον. εἶτα Τερπυλιανὸς μὲν, ὅτι μὴ παρεδίδου μηδὲ ἐμίσει τὸν ἡγεμόνα βιοῦντον ὄντα, μισούμενος, ἄλλο δὲ μηδὲν μέγα συναδικήσας, ἀπέθανεν. ὁ δὲ καὶ ποιήσας ἄξιον θανάτου Νέρωνα, καὶ θρυλούμενον βιοῦντον ἐγκαταλιπὼν καὶ παρεδίδου, πρείττω μέγα δίδαγμα τοῦ μηδὲν ἀπρακτον εἶναι τῷ Οὐιννίῳ μηδὲ ἀνέλπιστον τοῖς διδοῦσιν. οὐδενὸς γὰρ οὕτω θεάματος ἐρασθεὶς ὁ Ρωμαίων δῆμος ὡς τοῦ Τιγελλῖνον ἰδεῖν ἀπαγόμενον, οὐδὲ παυσάμενος ἐν πᾶσι θεάτροις καὶ σταδίοις αἰτούμενος, ἐκεῖνον, ἐπλήσθη βοᾶν ἐπιτάγματι τοῦ αὐτοκράτορος, Τιγελλῖνον μὲν οὐ πολὺν ἔτι βιώσεσθαι φάσκοντος χρόνον, ὑπὸ φθινάδος νόσου δαπανώμενον, ἐκείνους δὲ παραιτουμένους μὴ βασιλεύειν, μηδὲ τυραννικὴν ποιεῖν τὴν ἡγεμονίαν. ἀθυμοῦντος τοῦ δήμου καταγελάσαντες, ὁ μὲν Τιγελλῖνος ἔθυσε σωτήρια, καὶ παρεσκεύασε λαμπρὰν ἑστίασιν· ὁ δὲ Οὐίννιος ἀναστὰς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ δεῖπνον, ἐκώμασεν ὡς ἐκεῖνον, ἄγων τὴν θυγατέρα χήραν οὖσαν, καὶ παρεύπιεν ὁ Τιγελλῖνος αὐτῇ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἀργυρίου· καὶ τῶν παλλακίδων τὴν ἀγελαρχοῦσαν ἐκέλευσε τὸν περιδέραιον κόσμον ἀφελομένην, ἐκείνῃ περιάψαι, πεντεκαίδεκα μυριάδων εἶναι λεγόμενον. ἐκ δὲ τούτου καὶ τὰ μετεῖναι παρόμενα βραβεῖα εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Οὐίνδικι συναραμένης. ἐδόκει γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὠνούμενοι παρὰ Οὐιννίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν καὶ πολιτείας. οἱ μὲν δὴ πολλοὶ βραβεῖα τοῦτο πρὸς τὴν ἡγεμονίαν ἀπηθάνατο· τοὺς δὲ γραπτὰς τὴν δωρεὰν μὴ κομιζομένους, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐλπὶς παρῆν ὡς εἰ καὶ μὴ τοσοῦτον, ἀλλ' ὅσον Νέρων ἔδωκεν ἀποδώσοντος· ἐπεὶ δὲ μεμφομένους ἀκούσας, ἀφῆκε φωνὴν ἡγεμόνι μεγάλῳ πρέπουσαν, εἰπὼν εἰωθέναι κατα-

A errare visus est à decoro. Cùm enim Canus tibia super cœnam cecinisset (erat acroama Canus celebre) laudato & commendato loculos sibi iussit apportari, depromptosque aliquot aureos donauit Cano, adiiciens id de peculiari se non de publico largiri. Dona, quæ scenicis Nero & palæstricis largitus fuerat, acerbe repeti præter decimas præcepit. Inde cum pauca & exigua auferret: quòd plerique munera prodegissent homines in diem viuentes & vita dissoluti: requisiuit eos, qui quicquam ab illis comparassent vel accepissent, atque ab his exegit. Cùm esset res infinita, & por-
B ro serperet, pertineretque ad multos: ipse infamiam sibi comparabat, inuidia & odio flagrabat Iunius: quòd cæteris omnibus redderet imperatorem malignum & sordidum, cum ipse vteretur profuso, omniaque acciperet & venundaret. Ait enim Hesiodus,

Incipiente cado & cessante sitis satianda.

Iunius verò imbecillem & senem cernẽs Galbam, illius fortuna volebat se exatiare vt simul & exoriente & expirante. At seni iniuria fiebat ab Iunio primum male administrante: deinde quæ recte ipse instituebat, carpente vel interpellante: vt fuit
C Neronianorum punitio. Nam improbos necauit: in quibus Elius, Polycletus, Petinus, & Patrobius fuere. Hic populus applausit: & cum per forum raperentur, præclaram clamauit esse & diis gratam pompam, poscere vero deos hominesque magistrum quoque & pædagogum tyrannidis Tigillinum. At egregius ille grandibus arrabonibus occupauerat Titum Iunium. Atque Tertullianus quidem, quia non prodiderat neque oderat principem, qui talis erat, inuidia flagrauit, & facinore nullo præterea insigni admisso sublatus est. Qui vero morte dignum reddiderat Neronem, & fa-
D ctum talem destituerat prodideratque, supererat: magno documento nihil esse apud Iunium impossibile vel deploratum largientibus. Nam cum spectaculum populus Romanus nullum perinde expeteret atque Tigillinum rapi videre ad supplicium, neque desisteret in omnibus theatris & circis deposcere illum, imperatoris edicto increpitus est. Tigillinum significauit, quod esset tabe confectus, haud diu superfuturum. Petere à populo se, ne efferet neque tyrannicum efficiat principatum suum. Illi vero offensam irridentes populi, Tigillinus pro salute adepta sacrificauit & splendidum conuiuium apparauit, T. Iunius surgens ab
E imperatoris cœna ad illum concessit comessatum, ducens secum filiam viduam: cui propinauit Tigillinus duodecies HS, & pellicum suarum primariæ monile iussit collo suo detrahere atque ex illius suspendere, quod sexcentis millibus nummum dicebatur esse. Hinc vel moderate facta vellicabantur: vt illud in Gallos, qui cum Vindice conspirauerant. Existimatio enim erat non principis fauore eos, sed licitatos à Iunio vectigalium remissionem & ciuitatem Romanam obtinuisse. Ac plebs quidem hisce rebus mota est, vt infesta esset imperatori. Milites verò non
F soluto donatiuo spes initio protrahebat, si non tantum, at quantum dederat Nero, Galbam numeraturum. Quos vt conqueri accepit, vocem misit magno principe dignam, legere dicens

militem se non emere solere. Id intelligentes ingens & asperum aduersus eum odiũ cepit. Quippe videbatur non ipse fraudare militem solum, sed legem quoque præscribere, & docere secuturos principes. Cæterum erat cæcus adhuc vrbanus motus, simulque quædam præsentis reuerentia Galbæ præstringebat & extrahebat seditionem: & quòd nullum probabile mutationis exordium præ manibus esset, id restringebat & supprimebat vtcunque eorum offensam. At qui ante sub Verginio militauerant, & tunc merebant sub Flacco in Germania, quibus magnos spiritus dederat quam cum Vindice conseruerant pugna, cum eluderentur, non poterant placari à ducibus. Ipsum Flaccum ob podagræ vim corporis impotentem & rerum rudem plane despiciebant. ac spectaculo quodam, cum tribuni & centuriones de more Romano fausta imperatori Galbæ precarentur, tumultuatum vulgus est primum: deinde repetentibus illis vota succlamauerunt, si dignus est. Pari procacitate cum Tigillini legiones subinde vterentur, certiorem Galbam procuratores fecere. Qui metuens, ne non fessæ ætatis suæ tantum gratia, verum etiam propter orbitatem despiceretur: deliberauit aliquem ex iuuentute clarum adoptare & imperii declarare successorem. Erat M. Otho natalibus non obscuris, sed luxu & deliciis mox à prima ætate inter paucos Romanorum profligatus. Vt autem Paridem Homerus

Virum formosæ Helenæ,

nulla præterea commendabilem re celebrans ab vxore crebro nominat: ita nobilitatus in vrbe ex nuptiis fuit Otho Poppææ, quam Nero nuptam Crispino adamabat. sed pudore adhuc vxoris & matris metu Othonem ad Poppæam solicitandam submisit. Amicitia vtebatur Othonis & consuetudine ob profusionem eius: ac cum ab eo derideretur subinde sordium & parcitatis causa, lætabatur. Fama est, cum Nero aliquando pretioso vnguento, quo vnctus fuerat, Othonem aspersisset: illum contra insequenti die excipientem Neronem repente fistulas aureas & argenteas diuersis locis proposuisse, quæ quasi aquam magna vi fuderunt vnguentum. At vbi Poppææ stuprum delibauit Neroni, illius proposita spe corruptam induxit, vt à viro diuerteret. Postquam vero ad ipsum vt iusta materfamilias venit: non satis habuit, quòd in communicationem veniret eius: verum iniquo animo illum tulit riualem. Nec moleste patiebatur, vt aiunt, æmulationem Poppæa. Etenim exclusisse Othone non præsente Neronem dicitur, vel satietatem detrahens libidinis, vel vt ferunt nonnulli Cæsaris nuptias grauata: cum vti eo ob lasciuiam non defugeret amatore. Vnde in mortis periculum venit Otho. Mirum autem fuit, cum vxorem eandemq; sororem ob Poppææ nuptias necasset, pepercisse eum Othoni. Cæterum vtebatur familiariter Seneca, cuius suasu & monitu missus est à Cæsare proprætor in Lusitaniam ad Oceanum. vbi nec iniucundum vel asperum præbuit se prouincialibus, quòd pro exilii specie & velamento concessam prouinciam sibi sciret. Deficienti ab Nerone Galbæ primus ex rectoribus prouinciarum aggregauit se, offerensque quicquid in poculis & mensæ instrumento auri & argenti haberet,

A λέγειν τραθιώτας ὁυκ ἀφεφάζειν, πυθομένοις τοῦτο δεινὸν εἰσῆλθε μῖσος καὶ ἄγελον τοῖς αὐτόν. ἐδόκει γὰρ ὁυκ αὐτὸς ἀποστερῶν μόνος, ἀλλὰ νομοθετεῖν καὶ διδάσκειν τοὺς μὲθ' αὐτὸν αὐθεκφόρους. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν Ρώμῃ τυφλὸν ἐκεῖνο κίνημα, καθ' ἡς ἀιδὼς ἅμα τοῖς παρόντα τὸν Γάλβαν ἀμβλύτητα καὶ μέλλησιν ἐνεποίει τῶν νεωτερισμῶν, καὶ τὸ μηδεμίαν ἀρχὴν ἐμφανῆ μεταβολῆς ὁρᾶσθαι, συνέστελλε καὶ συνέκρυπτεν ἀμφοτέρως τὴν δυσμενείαν αὐτῶν. οἱ δὲ πρότερον ὑπὸ Οὐεργινίῳ γενόμενοι, τότε δὴ ὄντες ὑπὸ Φλάκκῳ τοῖς Γερμανίαν, μεγάλων μὲν ἀξιοῦντες αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτῶν μάχῃ κὲν

B ἐμαχέσαντο τοῖς Οὐίνδικα, μηδενὸς δὲ τυγχάνοντες, ἀπαρηγόρητοι τοῖς ἄρχουσιν ἦσαν. αὐτὸν δὲ τὸν Φλάκκον ὑπὸ συντόνου ποδάγρας ἀδυνάτον ὄντα τοῖς σώματι, καὶ τοῖς γραμμάτων ἄπειρον, ἐν οὐδενὶ λόγῳ τοῦ δήμου ἐποιοῦντο. καὶ ποτε θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν ὃ Ρωμαίοις σύνηθες εὐτυχίαν ἐπευχομένων τῷ αὐτοκράτορι Γάλβᾳ, διεθορύβησαν οἱ πολλοὶ τοῦ θέατρον, εἶτα ταῖς εὐχαῖς ἐπιμένοντων ἐκείνων, ἀντεφώνουν, Οὐκ ἄξιος. τοιαῦτα δὲ ἕτερα καὶ τῶν ὑπὸ Τιγελλίνῳ γραμμάτων ὑβριζόντων πολλάκις, ἐπέμπετο γράμματα τῷ Γάλβᾳ τοῦ τῶν ἐπιτρόπων. ὁ δὲ

C φοβηθεὶς, ὡς μὴ μόνον ἀφ' ὧν ἥρας ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἁπαξάπασιν καταφρονούμενος, ἐβουλεύετο παῖδα θέσθαι τῶν ἐπιφανῶν τινα νεανίσκον, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποδεῖξαι τῆς ἀρχῆς. ἦν δὲ Μάρκος Ὄθων, ἀνὴρ ἡδυφωνὸς μὲν ὁυκ ἀφανὴς, τρυφῇ δὲ καὶ φιληδονίαις ἀθεὶς ἐκ παίδων ἐν ὀλίγοις Ρωμαίων διεφθαρμένος. ὡς δὲ τὸν Ἀλέξανδρον Ὁμηρος Ἑλένης πόσιν νυκόμοιο, μηδὲν ἔχοντα τοῖς δόξαν ἄλλο, σεμνυνῶν, ἀπὸ τῆς γυναικὸς ὀνομάζει πολλάκις, οὕτως γεγονὼς τοῦ βόντος ἐν Ρώμῃ ἀφ' τὸν Πομπαίας γάμον, ἧς ἥρα μὲν ὁ Νέρων Κειαοίνῳ συνοῦσης, ἐπὶ δὲ αἰδούμενος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ τὴν

D μητέρα φοβούμενος, ὑφῆκε τὸν Οθωνα πειρῶντα τὴν Πομπαίαν. φίλῳ δὲ τῷ Οθωνι καὶ συμβιωτῇ ἀφ' τὴν ἀσωλίαν ἐχρῆτο· καὶ σκωπτόμενος ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις εἰς μικροψυχίαν καὶ δυθυμοτεείαν ἔχαιρε. λέγεται δέ ποτε μύρῳ τῷ πολυτελῶν χρησαμένου τοῦ Νέρωνος, καὶ τὸν Οθωνα καταβρέξαντος, ἐκεῖνος πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ δεχόμενος αὐτὸν ἅμα πολλαχόθεν ἀργυρείοις καὶ χρυσοῖς τοξεύμασιν ἄφνω σωλῆνας, ὥσπερ ὕδωρ ὃ μύρον ἐκχέοντας καὶ κατακλύζοντας. ἀλλὰ τὴν γε Πομπαίαν τοιαῦτα μοιχεύσας τῷ Νέρωνι, καὶ ἀφαιρεθεῖσας ταῖς εἰς ἐκεῖνον ἐλπίσιν ἔπεισεν ἀποστῆναι τοῦ ἀνδρός. ἐλθούσης δὲ παρ' αὐτὸν ὡς γαμετῆς, οὐκ ἠγάπα μετέχων, ἀλλὰ ἠχάλεπε μεταδιδοὺς· οὐδὲ αὐτῆς ἀθυμούσης, ὡς φασι, τῇ ζηλοτυπίᾳ τῆς Πομπαίας. καὶ γὰρ ἀποκλείσαι τὸν Νέρωνα λέγεται μὴ παρόντος τοῦ Οθωνος, εἴ τε τῆς ἡδονῆς ἀφαιρούσα τὸ πλήσμιον, εἴτε (ὡς φασιν ἔνιοι) βαρυνομένη τὴν Καίσαρος γάμον, ἐφοβεῖτο δὲ μὴ φθόνησον χρῆσθαι ἀφ' ὃ φιλαχόλαστον. κινδυνεύσαντος οὖν ὁ Οθων ἀποθανεῖν· καὶ παράλογον ἦν ὅτι τὴν γυναῖκα καὶ ἀδελφὴν ἀποκτείνας ἀφ' τὸν Πομπαίας γάμον ἐφείσατο τοῦ Οθωνος. Σενέκων δὲ εἶχεν ὕποπτον· κἀκείνου τὸν Νέρωνα πείσαντος καὶ

F παραγνέσαντος ἐξεπέμφθη Λεσιτανῶν στρατηγὸς ἐπὶ τὸν Ωκεανόν. καὶ παρέχων ἑαυτὸν ὁυκ ἄχαριν οὐδὲ ἐπαχθῆ τοῖς ὑπηκόοις, εἰδὼς φυγῆς ὑποκέλευσμα καὶ παραλλαγμα τὴν ἀρχὴν αὐτῷ διδομένην. ἀποστάντος δὲ Γάλβα, πρῶτος αὐτὸς προσεχώρησε τῶν ἡγεμόνων, καὶ φέρων ὅσον εἶχεν ἐν σκεύεσι καὶ τραπέζαις ἄργυρον καὶ χρυσὸν, ἐ-

δωκε καταχρῆσθαι ποιουμένῳ νόμισμα· καὶ τῶν οἰκετῶν ἐδωρήσατο τοὺς εἰθισμένους τῷ διαιτήσαντι ἡγεμόνι ἐμμελῶς ὑπουργεῖν. καὶ τὰ ἄλλα πιστὸς ἦν αὐτῷ, καὶ διδοὺς πείθειν οὐδενὸς ἧττον ἐδόκει τῷ σχήματι ἐμπειρος εἶναι· καὶ βαδίζων τὴν ὁδὸν ἅπασαν ἐφ' ἡμέρας πολλὰς συνοχούμενος διετέλεσεν. ἐν δὲ τῇ συνουσίᾳ καὶ ἡ συνήθεια τὸν Οὐίννιον ἐξεθεράπευσεν ὁμιλίᾳ καὶ δώρεσι· μάλιστα δὲ τῶν πρωτείων ὑφιέμενος αὐτῷ· τὸ δὲ μετ' ἐκεῖνον δυνάσθαι, δι' ἐκεῖνον εἶχε βεβαίως. τῷ δὲ ἀνεπιφθόνῳ τῷ εἰῶν, πρῶτα συμπράττων πᾶσι τοῖς δεομένοις, καὶ παρέχων ἑαυτὸν δυσπόρευτον καὶ φιλάνθρωπον ἅπασι. πλεῖστα δὲ τοῖς στρατιωτικοῖς συνελάμβανε, καὶ πρῶτον πολλοῖς ἐφ' ἡγεμονίας, τὰ μὲν, αὐτόμενος ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τὰ δὲ, τὸν Οὐίννιον καὶ τοὺς ἀπελευθέρους τοῦ Καλβᾶ Σικέλιον καὶ Ἀσιατικόν. οὗτοι γὰρ ἦσαν ἐν δυνάμει μάλιστα τῶν περὶ τὴν αὐλήν. ὁσάκις δὲ τὸν Γάλβαν εἰστία, τῷ τοῦ φυλάττουσαν ἀεὶ σπείραν ἐδέκαζε, χρυσοῦν ἑκάστῳ διανέμων, οἷς ἡμᾶν αὐτὸν ἐδόκει καταπολιτευόμενος καὶ δημαγωγῶν τὸ στρατιωτικόν. ἀλλ' οὐ βουλευομένου γε τοῦ Γάλβα περὶ διαδόχου, τὸν Οθωνα παρῃτήσω ὁ Οὐίννιος οὐδὲ τοῦτο ποιήσας πρότερον, ἀλλ' ὅπῃ γάμῳ τῆς θυγατρὸς, ὁμολογίας γενομένης γαμεῖν αὐτῷ τὸν Οθωνα, παῖδα τοῦ Γάλβα καὶ διάδοχον ἀποδεχθέντα τῆς ἡγεμονίας. ὁ δὲ Γάλβας ἀεὶ μὲν ἐν δῆλος ἦν περὶ τοῦ ἰδίου τὸ κοινὸν ἀγαθόμενος, καὶ ζητῶν οὐχ αὐτῷ θέλων τὸν ἥδιστον, ἀλλὰ Ῥωμαίοις τὸν ὠφελιμώτατον. δοκεῖ δὲ μηδ' ἐπὶ τοῖς ἰδίοις χρήμασι μόνον ἐλέσθαι τὸν Οθωνα κληρονόμον, ἀκόλαστον εἰδὼς καὶ πολυτελῆ, καὶ πεντακισχιλίων μυριάδων ὀφλήμασι βεβαρυσμένον. ὅθεν ἀκούσας τοῦ Οὐιννίου, σιωπῇ καὶ πρᾴως ἐνεγκόμενος τῷ διαθέσει. ἀποδείξας δὲ αὐτὸν ὕπατον καὶ συνάρχοντα τὸν Οὐίννιον, ὑπέδοξος ἦν ἔτοις ἄρχῃ τὸν διάδοχον ἀναγορεύσειν. καὶ ὁ στρατιωτικὸν ἡδέως εἶχε τὸν Οθωνα παρ' ὁντινοῦν ἄλλον ἀναγορευθῆναι. καταλαμβάνει δὲ αὐτὸν ἔτι μέλλοντα καὶ βουλευόμενον ἐκφανῆνα τὰ Γερμανικά. κοινῇ γὰρ ἀπιστοῦντες οἱ στρατευόμενοι τὸν Γάλβαν ἐμίσουν, οὐκ ἀποδιδόντα τῷ δωρεαν· ἰδίας δὲ ἐκεῖνοι προφάσεις ἐποιοῦντο, Οὐεργινίου τε Ροῦφον ἀτιμότερον ἀπόρριμμένον ἀτίμως, καὶ Γαλατῶν τοὺς πολεμήσαντας αὐτοῖς δωρεῶν τυγχάνοντας· ὅσοι δὲ μὴ προσέθεντο Οὐίνδικι κολαζομένοις, ᾧ μόνῳ τὸν Γάλβαν χάριν εἰδέναι, καὶ ἡμᾶν τεθνηκότα καὶ γεραίρειν δημοσίοις ἐναγισμοῖς, ὡς ὑπ' ἐκείνου Ρωμαίων ἀποδεδειγμένον αὐτοκράτορα. τοιούτων ἀναφανδὸν ἤδη λόγων ἐν τῷ στρατοπέδῳ προφερομένων, ἐπῆλθεν ἡ νουμηνία τοῦ προσόντος μηνὸς, ἐν ᾗ καλάνδας Ἰανουαρίας καλοῦσι· τοῦ δὲ Φλάκκου συναγαγόντος αὐτοὺς ὅπῃ τὸν ὅρκον, ὃν ἔθος ἐστὶν ὀμνύειν ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, τοὺς μὲν εἰκόνας τοῦ Γάλβα προσελθόντες αἰτρεψαν καὶ κατέπασαν. αὐτοὶ δὲ ὀμόσαντες ὑπὲρ συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων διελύθησαν. εἶτα τοῖς ἡγεμονικοῖς παρείσατο δεδοικέναι τὴν ἀναρχίαν ὡς ἀπόστασιν. λέγει δέ τις ἐν αὐτοῖς, Τί πάθωμεν ὦ συστρατιῶται, μήτ' ἄλλον ἡγεμόνα ποιούμενοι, μήτε τὸν νῦν ὄντα φυλάττοντες, ὡς τὸν τοῦ Γάλβαν, ἀλλὰ ὅλως ἄρχοντα καὶ τὸ ἄρχεσθαι φεύγοντες. Φλάκκον μὲν οὖν Ορδεώνιον οὐδὲν ἄλλο ἢ σκιὰν ὄντα Γάλβα καὶ εἴδωλον, ἐατέον· ἡμέρας δὲ μιᾶς ὁδὸν ἀφέστηκεν ἡμῖν Οὐιτέλλιος, ὁ τῆς ἑτέρας Γερμανίας ἡγούμενος, πατρὸς τιμητοῦ καὶ τεσσαρακοντάκις ἡγουμένου, καὶ Κλαυδίῳ Καίσαρι

A tradidit Galbæ ad signandam ex eo pecuniam, donauitque ei seruos doctos ad mensam scite principi ministrare. Cætera quoque fidus ei erat, specimenque præbens nemini videbatur rerum peritia secundus. Eadem cum illo lectica toto itinere per multos dies assidue vectus est. Dum vna iter faciunt, etiam consuetudo eius conciliauit blando sermone & donis T. Iunium. maxime vero dum concessit ei primas, secundas per illum firmiter tenebat. Hoc superabat illum, quòd nulla ipsum inuidia attingeret: cum gratis vbique operam suam præstaret petentibus, præberetque omnibus se affabilem & benignum. Plurimum verum militibus

B præsto erat, multosque prouexit ad præfecturas, hinc petens ab imperatore, hinc Iunium & libertos principis Siculum & Asiaticum rogans. Nam authoritas horum erat in aula summa. Quoties Galbam inuitaret, semper cohortem excubantem nundinabatur largitionibus, aureos in singulos diuidens: ac qua re honorare illum videbatur, ea euertebat eum & alliciebat milites. Igitur consulente de successore Galba, Othonem nominauit Iunius, neque id gratis, sed filię suæ nuptias pactus: vt adoptatus à Galba Otho & successor designatus imperii eam matrimonio sibi adiungeret. At

C Galba præ se tulerat semper remp. se priuatis anteferre rationibus suis, neque quærere, vt sibi acceptissimum, sed populo Romano adoptaret vtilissimum. ac videtur ne priuati quidem patrimonii tantum hæredem Othonem destinasse, profligatum sciens & profusum, & bis millies H S. ære alieno demersum. Vnde silentio & leniter audito Iunio iudicium suum suspendit. Cùm autem se ipsum consulem allecto collega T. Iunio declarasset: habebatur principio anni successorem nominaturus: miles vero Othonem optabat præ cæteris omnibus renunciari. Cunctantem adhuc & con-

D sultantem seditio Germanica occupat. Omnes enim in vniuersum milites Galbam oderant, quòd non repræsentasset ipsis donatiuum. Peculiares verò milites Germanici colores sumebant, quòd esset Verginius Rufus ignominiose abiectus, & Galli, qui cum ipsis arma contulerant, donis honorati: plecterentur autem, quicunque non associassent se Vindici: cui vni Galba gratiam haberet, honoraretque mortuum & remuneraret publicis parentationibus, quasi Romanus imperator ab illo creatus. Cùm huiuscemodi sermones propalam in castris sererentur: supervenerunt Cal. Ia-

E nuariæ. Ibi conuocauit eos Flaccus, vt de more in verba imperatoris iurarent. Vbi conuenerũt, imagines Galbæ deiecerunt lacerauerunt que, atque in verba senatus populique Romani iurauerunt: itaque discessere. Hic cœperunt duces & præfecti exercitus illam principis reiectionem vt defectionem formidare, ac dixit quidam illorum: Quid hoc rei est commilitones, quòd neque alium imperatorem creemus, neque retineamus eum, quem habemus? quasi non Galbam, sed omnino habere imperatorem & parere defugiamus. Flaccum Hordeonium quidem, qui nihil aliud quàm vmbra est & simulachrum Galbæ, missum faciamus. Vnius diei iter abest à nobis Vitellius, qui alteri Germaniæ præest. cuius fuit pater censor & ter consul, & Claudio Cæsari quodammodo

F

consors imperii: ac qui habet paupertatem, quam aliqui detestantur, insigne documentum probitatis suæ & magnanimitatis. Agite hunc legamus, atque omnibus mortalibus ostendamus Hispanis nos & Lusitanis rectius nosse imperatorem creare. His cum quidam iam assentirentur, quidam refragarentur: vnus subduxit se signifer ex castris, atque illa Vitellio nocte multis apud eum cœnantibus annunciauit. Ea fama per castra perlata princeps Fabius Valens, qui vni legioni præerat, postero die aduectus frequenti equitatu Vitellium salutauit imperatorem. Ille superioribus diebus id nomen visus fuerat, molem timens imperii, repudiare & recusare. verùm tunc aiunt, cum esset vino ciboque meridiano grauatus, progressum esse, ac recepisse nomen Germanici, quod ei imposuerunt, Cæsaris reiecisse. Mox Flacci quoque legiones præclaris illis & popularibus in verba senatus obliteratis iuramentis sacramentum dixerunt Vitellio imperatori dicto se audientes fore. Ita consalutatus est in Germania imperator Vitellius. Hac perlata defectione non vltra produxit Galba adoptionem: sed quod amicos sciret partim Dolabellæ, plerosque vero Othoni pronos, quorum ipse neutrum probaret: repente nemine conscio Pisonem accersit ex Crasso & Pisone, quos interfecerat Nero, ortum iuuenem, in cuius ad omnem virtutem indole modestia & seueritas clarissime elucebant. Ita profectus est in castra, vt Cæsarem illum & successorem suum renunciaret. At prodigia de cœlo exeunti magna statim oblata sunt. Hincvbi in castris exorsus est orationem partim habere, partim descripto recitare: toties tonuit & fulgurauit, tantaq; vis imbris & caliginis in castra & vrbem effusa est, vt liqueret non admittere neq; comprobare deos, neque felicem successum habituram adoptionem. Erant iam milites quoq; exulcerati & tristes, quòd ne tunc quidem esset ipsis donatiuum repręsentatum. In Pisonem autem, qui aderant, ex voce & vultu facientes coniecturã mirabantur: quòd beneficium tantum sine stupore, quamuis id tamen sentiret satis, exciperet: vt contra in Othonis vultu multa signa eminebant acerbe & infense ferentis decidisse se spe: qua quia dignus primus fuerat habitus, & ad quam prope accesserat consequendam, huius repulsam pro signo habebat Galbæ ab se alienati animi & maleuolentiæ. Vnde non liber metu futuri, imo & Pisonem timens & execrans Galbam & infestus Iunio abscessit multis motibus agitatus. Neque enim spem abiicere neque languescere sinebant eum, qui assidue circa eum erant vates & Chaldæi, maxime verò Ptolemæus, qui eo nitebatur, quòd sæpe prænuntiasset ei non interempturum ipsum Neronem, sed decessurum hunc priorem, & superfuturum ei Othonem, Romanisque imperaturum. Quia enim verum illud prædixerat, volebat, vt ne hic quidem diffideret. Præcipue vero stimulabant eum illi, qui vicem eius clam dolebant ingemiscebantque: quod ingratus in eum extitisset Galba. Plerique ex Tigillini & Nimphidii familiaribus, qui in honore fuerant, abiecti tunc & in ordinem redacti venditabant se ei, vicemque eius indignabantur, & eum inflammabant. In his erant Veturius & Barbius superior optio, hic tesserarius. Ita enim appellantur, qui per nuncios & speculatores ministeriis funguntur. Cum his Othonis libertus

A τόπον τινὰ σωμάρξαντος· αὐτός τε τὴ λοιδορουμένην ὑπ' ἐνίων πενίαν δεῖγμα λαμπρὸν ἔχων χρηστότητος καὶ μεγαλοφροσύνης. φέρε, τοῦτον λάβόμενοι, δείξωμεν ἀνθρώποις πᾶσιν ὡς Ἱσπήρων καὶ Λουσιτανῶν ἀμείνους ἐσμὲν αὐτοκράτορα αἱρεῖσθαι. ταῦτα τῶν μὲν ἤδη πρασσομένων, τῶν δὲ ἔτι πρασσομένων, εἰς ὑπεξελθὼν σημαιοφόρος, ἀπήγγελλε τῷ Οὐιτελλίῳ νυκτὸς ἑστιωμένῳ πολλῶν παρ' αὐτῷ. ἅμα λόγου δὲ γενομένου εἰς τὰ στρατεύματα, πρῶτον Φάβιος Οὐάλης ἡγεμὼν ἑνὸς τάγματος τῇ ὑστεραίᾳ μετ' ἱππέων συχνῶν ἐλάσας, αὐτοκράτορα τὸν Οὐιτέλλιον προσεῖπεν. ὁ δὲ τὰς μὲν ἔμπροσθεν ἡμέρας ἐδόκει διωθεῖσθαι καὶ ἀνα-

B δύεσθαι, τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς φοβούμενος· τότε δέ φασιν οἴνου δεῖπνον πλέον καὶ βρῶσιν ἅμα μεσημβρινῆς, προελθεῖν καὶ ὑπακοῦσαι, Γερμανικὸν ὄνομα θεμένων αὐτῷ, ὃ δὲ Καίσαρος ἀπορρίψαι μόνον. αὐθις δὲ καὶ τὸ μετὰ Φλάκκου στράτευμα τοῖς καλοῖς ἐκείνοις καὶ δημοκρατικοῖς εἰς σύγκλητον ὅρκοις ἀφέντες, ὤμοσαν Οὐιτελλίῳ τῷ αὐτοκράτορι ποιήσειν ὃ προσταττόμενον. ὅτω μὲν αὐτηρεθὴ Οὐιτέλλιος αὐτοκράτωρ ἐν Γερμανίᾳ πυθόμενος δὲ τὸ ἐκεῖ νεωτερισμὸν ὁ Γάλβας, οὐκέτι τὸ εἰς ποίησιν ἀνεβάλετο· γινώσκων δὲ τὸ φίλων ἐνίους μὲν ὑπὲρ Δολαβέλλα, τοὺς δὲ πλείστους ὑπὲρ Οθωνος αἱρεσιάζοντας, ὧν οὐδέτερον ἐδο-

C κίμαζεν αὐτός, ἄφνω μηδένα προειπὼν μετεπέμψατο Πείσωνα Κρασσοῦ καὶ Κρητίωνος ἔκγονον. οὓς Νέρων ἀνῄρηκει, νεανίαν ἐν τῇ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν εὐφυΐᾳ τε κόσμιον καὶ αὐστηρὸν ἐμφανέστατα ἔχοντα· καὶ κατέβαινεν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐκεῖνον ἀποδείξων Καίσαρα καὶ διάδοχον. καίτοι μεγάλαι μὲν αὐθις ἀξιόντι διοσημεῖαι παρηκολούθουν. ἀρξαμένου δὲ τὰ μὲν λέγειν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὰ δὲ ἀναγινώσκειν, τοσαυτάκις ἐβρόντησε καὶ κατέστραψε, καὶ τοσοῦτος ὄμβρος καὶ ζόφος ἐξεχύθη εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν πόλιν, ὡς καταδήλον εἶναι μὴ προσιέμενον μηδὲ ἐπαινοῦν τὸ δαιμόνιον γινομένῳ οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τινὶ εἰς ποίησιν. ἐν

D δὲ καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν ὕπουλα καὶ σκυθρωπά, μηδὲ τότε δωρεᾶς αὐτοῖς δοθείσης. τοῦ δὲ Πείσωνος οἱ παρόντες ἐθαύμασαν, τῇ τε φωνῇ τεκμαιρόμενοι καὶ τῷ προσώπῳ, ὃ τηλικαῦτα χαίειν ἀνεμπλήκτως, οὐ μὴν ἀναθήτως δεχόμενον· ὡς δὲ αὐτὸς Οθωνος ἐπεφαίνετο πολλὰ σημεῖα τῇ μορφῇ πικρῶς καὶ σὺν ὀργῇ τῆς ἐλπίδος τὴν ἀποτυχίαν φέροντος, ἧς πρῶτος ἀξιωθεὶς, καὶ τοῦ τυχεῖν ἐλυπᾶτο νομίζων, τὸ μὴ τυχεῖν ἐποιεῖτο σημεῖον ἔχθους ἅμα καὶ κακνοίας τοῦ Γάλβα πρὸς αὐτόν. ὅθεν οὐδὲ ἄφοβος ἦν περὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ

E καὶ τὸν Πείσωνα δεδιὼς καὶ τὸν Γάλβαν προσβαλλόμενος, καὶ τῷ Οβιννίῳ χαλεπαίνων, ἀπῄει πολλῶν παθῶν πλήρης. οὐδὲ γὰρ τὸ ἐλπίζον ἐκλιπεῖν οὐδὲ ἀπαγορεῦσαι πεῴπασιν εἴων οἱ περὶ αὐτὸν ὄντες ἀεὶ μάντεις καὶ Χαλδαῖοι· εἰς τὰ μάλιστα δὲ Πτολεμαῖος, ἰσχυριζόμενος τῷ προειπεῖν πολλάκις ὡς οὐκ ἀποκτενεῖ Νέρων αὐτὸν, ἀλλὰ τεθνήξεται πρότερος, αὐτὸς δὲ προιέσθαι καὶ ἄρξει Ρωμαίων. ἐκεῖνο γὰρ ἀληθὲς ἀποδείξας, ἠξίου μηδὲ τοῦτο ἀπελπίζειν. οὐχ ἥκιστα δὲ οἱ σωαχθόμενοι κρύφα καὶ συνεπιστεύοντες ὡς ἀχάριστα πεπονθότι. πλεῖστοι δὲ τῶν περὶ Τιγιλλῖνον καὶ Νυμφίδιον ἐν τιμῇ γεγενότων, ἀπορριμμένοι τότε καὶ ταπεινὰ πράττοντες, ἐφθείροντο πρὸς αὐτὸν καὶ συνηγωνάκτουν καὶ παρώξυνον. ἐν δὲ τούτοις Ιτούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν, ὀπτίων· ὁ δὲ, τεσσεραριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ δι' ἀγγέλων καὶ δι' ὀπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. μεθ' ὧν Οθωνος ἀπελεύθερος

Ὀνομαστὸς ἐπιφοιτῶν, τοὺς μὲν ἀργυρίῳ, τοὺς δὲ ἐλπίσι διέφθειρεν, ἤδη σαθρεῖς ὄντας καὶ δεομένους τοιαύτης. οὐ γὰρ ἦν ἡμερῶν τεσσάρων ἔργον ὑγιαίνοντος στρατοπέδου μεταστῆσαι πᾶσιν ὅσαι μεταξὺ τῆς εἰς ποίησιν ἐλθοῦσαι καὶ τῆς σφαγῆς. ἕκτῃ γὰρ ἀνῃρέθησαν, ἢν ἄγουσι Ῥωμαῖοι τὸ δεκαοκτὼ καλανδῶν φεβρουαρίων. ἐκείνῃ γὰρ ἕωθεν εὐθὺς ὁ μὲν Γάλβας ἔθυεν ἐν παλατίῳ τῶν φίλων παρόντων· ὁ δ' ἡνίοχος Ὀμβρίκιος ἅμα τῷ λαβεῖν εἰς τὰς χεῖρας τὸν ἱερεῖον τὰ σπλάγχνα, καὶ τοιοῦτον ὑπὸ αἰνιγμῶν, ἀλλ' ἀπηκρίβωσε, φήσας σημεῖα μεγάλης ταραχῆς, καὶ μετὰ δόλου, κίνδυνον ἐκ κεφαλῆς ἐπικείμενον τῷ αὐτοκράτορι· μονονουχὶ τὸν Ὄθωνα τὸν θεὸν χειρὶ λαβὼν παραδιδόντος. παρῆν γὰρ ὀπίσθεν τοῦ Γάλβα, καὶ προσεῖχε τοῖς λεγομένοις καὶ δεικνυμένοις ὑπὸ τοῦ Ὀμβρικίου. θορυβουμένῳ δὲ αὐτῷ, καὶ χρόας ἀμείβοντι πολυποδαπὰς ὑπὸ δέους, φασὶν ὁ Ὄνομαστος ἀπελθεῖν, ἥκειν φήσας καὶ προσμένειν αὐτὸν εἴκοσι τοὺς ἀρχιτέκτονας. ἐκεῖνος οὖν σύμβουλον κομιεῖν πρὸς ὃν ἔδει ἀπολυτήσαντα τὸν Ὄθωνα τοῖς στρατιώταις. εἰπὼν οὖν ὅτι παλαιὰν ἐωνημένος οἰκίαν βούλεται τὰ ὑποπτα δεῖξαι τοῖς πολίταις, ἀπῆλθε, καὶ διὰ τῆς Τιβερίου καλουμένης οἰκίας καταβάς, ἐβάδιζεν εἰς ἀγορὰν, οὗ χρυσοῦς εἱστήκει κίων, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσιν. ἐνταῦθα τοὺς πρώτους ἐκδεξαμένους αὐτὸν καὶ προσειπόντας αὐτοκράτορα, φασὶ μὴ πλείους τριῶν καὶ εἴκοσι γενέσθαι. διὸ καὶ περὶ τοῦ τοῦ σώματος μαλακίαν, καὶ θηλύτητα τῆς ψυχῆς, διαπτοηθεὶς, ἀλλὰ ἰταμὸς ὢν πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἄτρεπτος, ἀπεδειλίασεν. οἱ δὲ παρόντες οὐκ εἴων, ἀλλὰ τοῖς ξίφεσι γυμνοῖς πρίοντες αὐτοῦ τὸ φορεῖον, ἐκέλευον αἴρεσθαι πρὸς τὴν φρεαρίτιδα μὲν πολλάκις ἀπολωλέναι, καὶ τοὺς φορεαφόρους ἐπιταχύνοντος. ἐξήκουον γὰρ ἔνιοι θαυμάζοντες μᾶλλον ἢ ταραττόμενοι διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀποτετολμημένων, φερομένῳ δ' οὕτω δι' ἀγορᾶς ἀπήντησαν ἕτεροι τοσοῦτοι, καὶ πάλιν κατὰ τρεῖς καὶ τέτταρας ἄλλοι προσεπέλαζον. εἶτα συναναστρέφοντες ἀπόντες ἀνακαλούμενοι Καίσαρα, καὶ γυμνὰ τὰ ξίφη προβαλόμενοι. τῶν δὲ χιλιάρχων ὁ τὴν φυλακὴν ἔχων τοῦ στρατοπέδου Μαρτιάλιος, ὥς φασι, μὴ συνειδὼς, ἐκπλαγεὶς δ' τῷ ἀπροσδοκήτῳ καὶ φοβηθεὶς, ἀφῆκεν εἰσελθεῖν. θορυβούμενος δ' ἐντὸς οὐδεὶς ἀντέπεσεν. οἱ γὰρ ἀγνοοῦντες τὰ πραττόμενα τοῖς εἴδοσι καὶ συνεστῶσιν ἐκ παλαιᾶς ἐμπεριεχόμενοι, καθ' ἕνα καὶ δύο παρῴδες ὑπὸ δέους τοιοῦτον, εἶτα πειθέντες ἐπηκολούθησαν. εἰς δ' τὸ παλάτιον εὐθὺς μὲν ἀπηγγέλη τῷ Γάλβᾳ παρόντος ἐπὶ τοῦ θύτου, καὶ τῶν ἱερῶν ἐν χερσὶν ὄντων· ὥστε καὶ τοὺς πρὸν πρὸς τὰ τοιαῦτα δεισπειθοῦς καὶ ἀθυμοῦς ἔχοντας, ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν τὸ θεῖον· ὄχλου δ' πολυποδαποῦ συρρέοντος ἐξ ἀγορᾶς, αὐτῷ μὲν Ὀθίννιος καὶ Λάκων καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἔνιοι γυμνὰ τὰ ξίφη προβαλόμενοι, παρέσεισαν· ὁ δὲ Πείσων προσελθὼν τοῖς φυλάττουσι τὴν αὐλὴν δορυφόροις ἐνετύγχανε. τοῦ δ' Ἰλλυρικοῦ τάγματος ἐν τῇ καλουμένῃ πασάδι Βαυανίᾳ στρατοπεδεύοντος ἀπεσάλη Μάριος Κέλσος ἀνὴρ ἀγαθὸς προσκαταληψόμενος. βουλευομένου δ' τοῦ Γάλβα προελθεῖν, καὶ Ὀθίννιου μὲν οὐκ ἐάσαντος, Κέλσου δ' καὶ Λάκωνος παρορμώντων, καὶ σφοδρότερον τὸν Ὀθίννιον καταστομούντων, θρᾶς διῆλθε πολὺς ὡς ἀνῃρημένου τὸν Ὄθωνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ· καὶ μικρὸν ὤφελε Ἰούλιος Ἀτίκιος τῶν οὐκ ἀσήμων ἐν τοῖς δορυφόροις στρατευόμενος, γυμνῷ τῷ ξίφει προσφερόμενος, καὶ βοᾶν ἀνῃρηκέναι τὸν Καίσαρος πολέμιον. ὡσαύτως δὲ διὰ

ρυφόρος Scheffer. p. 11. n.

A Onomastus castra ingressus partim argento partim spe infectos iam & occasionem captantes labefecerunt. Alioquin enim haud erat quatuor dierum, quot inter adoptionē & cædem intercessere, opus, sanum exercitū impellere totum ad defectionem. Sexto enim die interfecti sunt, qui fuit ad octauum decimum Cal. Februarias. Quo die prima statim luce Galba in Palatio assistentibus amicis sacrificauit. Aruspex Vmbricius, vt primū hostię exta in manus sumpsit, prēuidere se non per ænigmata, sed aperte signa ingentis turbæ ait, atq; ex insidiis discrimen ceruici impendēs imperato-
B ris. Ita deus tantum non Othonem manu prehensum tradidit. astabat enim à tergo Galbę, atque his quæ ab Vmbricio referebantur & ostendebantur, animum aduertebat. Commoto & colorem varie præ metu mutanti assistens libertus Onomastus adesse dixit & præstolari eū domi architectos. Signum id erat temporis, quo militibus Otho debebat occurrere. Itaque causans seueterem domum emisse, cuius vellet vitia ostendere venditoribus, abscessit, & per Tiberii domum, quam vocant, descendit in forum: vbi aurea columna est posita: in quam viæ militares Italiæ omnes desinunt. Illic
C primos, qui eum exceperunt & appellauerunt imperatorem, non plus tres & viginti aiunt fuisse. Quapropter quamuis non corporis mollitia, neque animi ignauia effœminatus, sed confidens esset ad discrimina intrepidusque, obtorpuit tamen. Verum milites illi non permiserunt id: imo districtis gladiis lecticam eius stipantes iusserunt eam tolli, periisse se subinde illo acclamante & lecticarios vrgente. Exaudierunt enim id aliqui obstupescentes magis quàm perculsi ob paucitatem eorum qui id facinus essent ausi. Ita per forum delato occurrere totidem alii, rursusque terni &
D quaterni alii aggregauerunt se. Inde omnes cum eo versus castra regressi sunt, Cæsarem appellantes & strictos gladios prætendentes. Tribunus, qui stationem in castris agebat Martialis, vti ferunt, consilii nescius erat. hic re inopinata ictus territusque permisit Othonem in castra intrare. Ingresso nemo obstitit. Quippe cœptorum ignari à conscriis & conspirantibus ex composito circumfusi sparsim singuli & bini, metu primum deinde flexi secuti sunt. Id extemplo Galbæ est in palatium nunciatum astante adhuc aruspice & exta in manibus tenente. Vnde & illi, qui omnem fidem iis abrogabant ac contemnebant, obstupuere: & ad-
E mirati sunt præsagium diuinum. Cum confusa multitudo conflueret ex foro in Palatium: T. Iunius, Laco, & nonnulli liberti districtis gladiis stipauerunt eum, Piso procurrit ad cohortem Palatinam conueniendam. Celsus Marius vir bonus missus est ad cohortem Illyricam, quæ in porticu Vipsania, vt appellant, stationem habebat. Deliberante an in publicum prodiret Galba, Iunio autem manendum censente, Celso vero & Lacone incitantibus eum, vt prodiret, Iuniumque acerbius increpantibus, vagus rumor vulgatus est interfectum in castris Othonem: ac mox
F conspectus Iulius Atticius miles non obscurus inter spiculatores stricto ense accurrere, qui occidisse clamabat se Cæsaris hostem, dimotaquo

turba

turba, gladium cruentum ostendit. Quem Galba intuitus: Quis tibi, inquit, iussit? Qui cum respondisset, Fides & sacramentũ, quo adactus esset: & plebs acclamaret, Recte sane, plausũq; daret: Galba inlectica delatus est, vt Ioui immolaret & ostẽderet se ciuibus. Postquã in forum peruenit, quasi venti conuersio oblatus rumor est tenere Othonẽ castra. Ibi vt solet in tãto cœtu, cùm acclamarẽt hi, vt regrederetur: illi, vt procederet: pars, vt esset bono animo: alij, caueret: & lectica sicut in fluctibus huc illuc iactaretur & crebrò nutaret: cõspecti sunt primò equites, mox pedites à basilica Pauli aduolare: qui vna voce exclamabant, facesserent pagani. Ibi multitudo discurrit, nõ fuga se diffundẽs, sed porticus & edita fori sicut theatrũ occupãs. Atilio Vergilione imaginẽ Galbę solo affigẽte auspicati bellũ iacula vndiq; in lecticã ingessere. Vt nõ attigerunt eũ: strictis gladijs admouere propius. Nemo se ijs obiecit extra vnũ virũ, quem sol in tot millibus aspexit vnũ Rom. imperio dignũ, Sempronium Densum centurionẽ, qui nullo ille quidem priuatim beneficio Galbæ obstrictus: sed sacramẽto & fide impulsus institit protegere lecticam, vitemq; primò, quo insontes animaduertunt centuriones, sustollens inuehẽtibus minitabundus inclamauit, parcerent imperatori. Inde cùm inuaderent ipsum, educto gladio diu pugnauit: quoad in poplitibus ictus occubuit. Galbæ euersa lectica ad lacum Curtiũ prouoluto & in lorica iacenti accurrentes ingesserunt vulnera. Ille iugulũ offerens, Agite dum, inquit, si hoc ex rep. est. Crura & brachia eius fœde laniauere. Iugulũ hausit, vt crebrior fama est Camurius x v legionis miles. Nonnulli Terentiũ, Arcadium, alij produnt, sunt qui Fabium Fabulum. quem aiunt caput Galbæ occultasse & portasse in sinu tunicæ suæ, quod prę caluitie apprehẽdere id nõ posset: mox socijs eius tegere non permittentibus, sed vrgentibus vt omnibus ostenderet strenuitatem suã, in lanceam sublato & suffixo senis capite imperatorisq; moderati & pontificis maximi & consulis, cucurrisse Baccharum more sæpe conuertentẽ se & vibrantem cruore stillantem hastam. Capite allato vociferasse ferunt Othonem: Hoc nihil est commilitones, Pisonis mihi caput ostendite. Breui id allatum est. Saucius enim fugam cepit iuvenis. quem consecutus Murcus quidã pro æde Vestę trucidauit. Necatus est & T. Iunius consciũ se cõiurationis in Galbã fassus. Clamauit enim præter Othonis sententiam interfici se. Sed enim huius quoq; præcisum caput Laconisq; Othoni obtulerunt, ac præmia postulauere. vt verò ait Archilochus:

Septem humi stratos iacentes, cruribus quos cepimus
Mille nos confecimus:

ita tunc multi, qui consortes non fuerant cædis manus & gladios cruentauerunt, eaq; ostẽdentes porrectis libellis prępia petiuerunt ab Othone. Centum & viginti certè ex tabulis postea reperti, quos Vitellius cõquisitos omnes interemit. Venit in castra & Marius Celsus: multisq; eum arguentibus adhortatũ milites, Galbę vt succurrerent: deposcenti eum ad cędẽ concedere multitudini noluit, timens tamen ijs repugnare, tã citò negauit se

τῆ προεςώτων, ἔδειξε τῷ Γάλβᾳ τὸ ξίφος ἠμαγμένον. ὁ δὲ βλέψας πρὸς αὐτὸν, Τίς σε (εἶπεν) ἐκελεύσε; τοῦ δὲ ἀνθρώπου τὴν πίστιν εἰπόντος καὶ τὸν ὅρκον ὃν ὤμοσε, καὶ τοῦ πλήθους ἐπιβοῶντος, ὡς δοῖ, καὶ κροτοῦντος, ἐμβὰς εἰς τὸ φορεῖον ἐκομίζετο, ὥς τε Διὶ θύσαι καὶ φανῆναι τοῖς πολίταις βουλόμενος. ἐμβαλόντος δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν ὥσπερ τοῦ πάλαι πνεύματος, ἀπήντησε φήμη κρατεῖν τὸν Ὄθωνα τῶν στρατεύματος. οἷα δὲ ἐν πλήθει τοσούτῳ, τὰ μὲν, δυαστρέφειν, τὰ δὲ, προιέναι, τὰ δὲ, θαρρεῖν, τὰ δὲ, ἀπιστεῖν βοώντων· καὶ τὸ φορείου, καθάπερ ἐν κλύδωνι, δεῦρο κἀκεῖ δεῦρο φερομένου, καὶ πυκνὸν ἀπονεύοντος· ἐφαίνοντο πρῶτον ἱππεῖς, εἶτα ὁ πλῖταις ἀπὸ τοῦ Παύλου βασιλικῆς προσφερόμενοι, μιᾷ φωνῇ μέγα βοῶντες, ἐκποδὼν ἵστασθαι τὸν ἰδιώτην. τὰ μὲν ὖν πολλὰ δρόμος οὐ φύγῃ σκιδναμένων ἀλλ' ἐπὶ τὰς στοὰς καὶ τὰ μετέωρα τῆς ἀγορᾶς, ὥσπερ θεὰν καταλαμβανόντων. Αἰτιλίου δὲ Σερκέλλωνος εἰκόνα Γάλβα προσουδίσαντος, ἀρχὴν τοῦ πολέμου ποιησάμενοι, προσηκόντισαν τὸ φορεῖον· ὡς δὲ οὐκ ἔτυχον αὐτοῦ, προσῆλθον ἐπασμένοις τοῖς ξίφεσιν ἡμύνετο δὲ οὐδεὶς ἀδύνατος ἔτι, πλὴν ἑνὸς ἀνδρὸς, ὃν μόνον ἥλιος ἐπεῖδεν ἐν μυριάσι τοσαύταις ἄξιον τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, Σεμπρώνιος Γένδιρος ἑκατοντάρχης, οὐδὲν ἰδίᾳ χρηστὸν ὑπὸ Γάλβᾳ πεπονθὼς, ὥς δὲ καλῷ καὶ νόμῳ βοηθῶν προσέστη τῇ φορείᾳ καὶ τὸ κλῆμα πρῶτον ὡς κολάζοιεν ἑκατοντάρχαι τοὺς πλησιῶν δεομένους ἐπαφῆς, τοῖς ἐπιφερομένοις ἐβόα καὶ διεκελεύετο φείδεσθαι τῆς αἰτίας κρείττονος. ἔπειτα συμπλεκομένων αὐτῷ, ἀπασάμενος τὸ ξίφος ἠμύνατο πολὺν χρόνον, ἕως ὑφεῖς τὰς ἰγνύας ἔπεσε. τὸν δὲ Γάλβαν ἀποκλιθέντος τῆς φορείας πρὸς τὸν Κουρτίου καλούμενον λάκκον, ἐκκυλισθέντα τεθωρακισμένον, ἔτυπον ἐπιδραμόντες· ὁ δὲ, τὸν σφαγὴν προτείνας, Δεῦτε (εἶπεν,) εἰ τοῦτο δημῷ Ῥωμαίων ἄμεινόν ἐστιν. πολλὰς μὲν οὖν ἔλαβε πληγὰς εἴς τε τὰ σκέλη καὶ τοὺς βραχίονας· ἀπέσφαξε δὲ αὐτὸν (ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν) Καμούριός τις ἐκ τοῦ πεντεκαιδεκάτου τάγματος. ἔνιοι δὲ Τερέντιον, οἱ δὲ Ἀρκάδιον ἱστοροῦσιν, οἱ δὲ Φάβιον Φάβουλον· ὃν καὶ φασὶν ἀποκρύψαντα τὴν κεφαλὴν, κρύψαι τῷ ἱματίῳ συλλαβόντα, διὰ τὴν ψιλότητα διαφεύγειν οὖσαν. ἔπειτα τὸν αὐτὸν κρύπτειν οὐκ ἐῶντων, ἀλλὰ ἐκφανῆ πᾶσι ποιεῖν τὴν ἀνδραγαθίαν, προεπείσαντα τοὺς λόχους καὶ ἀναπήλαντα τὸν τοῦ στρατοῦ πρόσωπον, ἄρχοντός τε κοσμίου, καὶ ἀρχιερέως καὶ ὑπάτου, δρόμῳ χωρῆσαι, ὥσπερ αἰβάκχαι πολλάκις μεταστρεφόμενον καὶ κραδαίνοντα τὸν λόγχην αἵματι καταῤῥεομένῳ. τὸν δὲ Ὄθωνα, τῆς κεφαλῆς κομισθείσης αὐτὸν κρατεῖν λέγουσιν, Οὐδέν ἐστι τοῦτο, ὦ συστρατιῶται· τὴν Πείσωνός μοι κεφαλὴν δείξατε. μετ' ὀλίγον δὲ, ἧκε κομιζομένη· τρωθεὶς γὰρ ἔφυγε νεανίσκος, καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ Μάρκου τινὸς ἀπεσφάγη πρὸς τῷ ἱερῷ τῆς Ἑστίας. ἀπεσφάγη δὲ καὶ Ὀβίννιος, ὁμολογῶν κοινωνὸς γενέσθαι τῆς ἐπὶ τὸν Γάλβαν συνωμοσίας. ἐβόα γὰρ ἀποθνήσκων τοῦδε τὴν Ὄθωνος γνώμην. ἀλλὰ γὰρ καὶ πύτου τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες καὶ Λάκωνος, ἐκόμισαν πρὸς τὸν Ὄθωνα δωρεὰς αἰτοῦντες. ὥσπερ δέ φησιν Ἀρχίλοχος, Ἑπτὰ γὰρ νεκροὺς πεσόντας, οὓς ἐμάρψαμεν ποσὶ, χίλιοι φονῆες ἐσμεν, οὕτω τότε πολλοὶ τοῦ φόνου μὴ συνεφαψάμενοι, χεῖρας καὶ ξίφη καθαιμάσσοντες, ἐπεδείκνυτο καὶ τὰς δωρεὰς ἤτουν, βιβλία διδόντες τοῖς Ὄθωνι. εἴκοσι γοῦν καὶ ἑκατὸν εὑρέθησαν ὕστερον ἐκ τῶν γραμματείων, οὓς ὁ Οὐιτέλλιος δυαζητήσας ἀπέκτεινεν. ἧκε δὲ καὶ Μάρκιος Κέλσος εἰς τὴν παρεμβολὴν· καὶ πολλὰ αὐτοῦ κατηγορούντων ὅτι τοὺς γραμματοφόρους ἐπεῖδε ἀπέκτεινεν. ἧκε δὲ καὶ Μάρκιος Κέλσος εἰς τὴν παρεμβολὴν· καὶ πολλὰ αὐτοῦ κατηγορούντων ὅτι τοὺς γραμματοφόρους ἐπεῖδε

ἀποκτενῶν αὐτόν· εἰ γὰρ ἀεὶ πρότερον ἐκπυθέσθαι τοῦ τοῦ ἀνδρός. ἐκέλευσεν ἂν δήσαντας φυλάττειν, καὶ παρέδωκε τοῖς μάλιστα πιστευομένοις. οὕτως βουλὴ συνεκαλεῖτο· καὶ καθάπερ δῆμοι γεγονότες, ἢ θεῶν δήμων γεγονότες, συνελθόντες ὤμνυον ὅρκον ὑπὲρ τοῦ Ὀθωνος, ὃν αὐτὸς ὀμόσας οὐκ ἐτήρησε· καὶ καίσαρα καὶ σεβαστὸν ἀπηγόρευον, ἔτι τῶν νεκρῶν ἀκεφάλων ἐν τοῖς ὑπατικοῖς ἐσθῆσιν ἐρριμμένων ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. ταῖς γὰρ κεφαλαῖς, ὡς οὐδὲν εἴχον ἔτι χρῆσθαι, τὰ μὲν Ὀβιννίου τῇ θυγατρὶ δισμυρίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν ἀπέδοντο, τὰ δὲ Πείσωνος, ἡ γυνὴ ἔλαβεν ἀπὸ κρανίου δεηθεῖσα· τὰ δὲ Γάλβα τοῖς Παγεβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσαντο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι, καὶ πάντα βέβηλον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες ἔρριψαν ἢ τοὺς ἀπὸ τῶν καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν· ὁ δὲ τόπος Σηστέρτιον καλεῖται. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Γάλβα Πείσκος Ἑλβίδιος ἀνείλετο, τῶν Ὀθωνος ἐπιτρέψαντος· ἔθαψε δὲ νυκτὸς Ἀργεῖος ἀπελεύθερος. Τοιαῦτα τοι τὸν Γάλβαν, ἄνδρα μήτε γένει μήτε πλούτῳ πολλῶν ἀπολειφθέντα Ῥωμαίων, ὁμοῦ δὲ πλούτῳ καὶ γένει προτεύσαντα πάντων τῶν καθ' αὑτόν, πέντε αὐτοκρατόρων ἡγεμονίας ἐμβιώσαντα μετὰ τιμῆς καὶ δόξης· ὥστε τῇ δόξῃ μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει καθελὼν Νέρωνα, τῶν συνεπιπεπτωκότων τότε τοὺς μὲν οὐδεὶς ἠξίωσε τῆς ἡγεμονίας, οἱ δ' ἑαυτοὺς ἠξίουν Γάλβας δὲ καὶ κληθεὶς καὶ ὑπακούσας αὐτοκράτωρ, καὶ τῇ Οὐίνδικος ἐπωνυμίᾳ ὄνομα τόλμης, κίνημα καὶ νεωτερισμὸν αὐτοῦ λεγομένου τῶν ἀποστάσεων, ἐποίησε πόλεμον ἐμφύλιον, ἀνδρὸς ἡγεμονικοῦ τυχοῦσαν. ὅθεν οὐχ ἑαυτῷ τὰ πράγματα λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ἑαυτὸν οἰόμενος διδόναι τοῖς πράγμασιν, ἀρχὴν ἠξίου τὸν ὑπὸ Τιγελλίνου καὶ Νυμφιδίου πεπιασθέντων, ὡς Σκιπίων ἦρχε καὶ Φαβρίκιος καὶ Κάμιλλος, τότε Ῥωμαίων, ὑπερφιάλου ὄντος γήρᾳ, ἀφεῖναι τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατευμάτων, ἄκμητος ἰὼν καὶ ἀγαθὸς αὐτοκράτωρ. Ὀβιννίῳ δὲ καὶ Λάκωνι καὶ τοῖς ἀπελευθέροις πάντα τὰ πράγματα πωλοῦσι παρέχων ἑαυτὸν οἷς Νέρων παρεῖχε τοῖς ἀπλησιάστοις οὐδένα πολοῦντα τῶν ἀρχῶν, οἰκτείραντας δὲ τοὺς πολλοὺς τὸν θάνατον, ἀπέλιπεν.

interfecturum eum. Nam esse, quæ antè exquirere de eo vellet: præcepitque, vt in vinculis custodirẽt, permisitq; eum his, quibus maximè fidebat. Mox senatus coactus est. & quasi alij forent, aut alios haberent deos, vbi conuenere, sacramentũ Othoni, quo astrictus Galbæ ipse non seruauerat, dixere, Cæsaremq; & Augustũ appellauere: cùm trunca cadauera adhuc in consularibus vestibus essent in foro abiecta. Capita, cùm nullus iam eorũ foret vsus, Iunij filiæ eius decem millibus nummum vẽdiderunt, Pisonis accepit vxor precibus à Veranio: Galbæ, Patrobij & Vitellij seruis donauere. Id illi vbi acceperunt, omni contumeliarum & ludibriorum genere affectum proiecerunt: quo loco trucidantur, in quos Cæsares animaduertũt. Locus Sestertium dicitur. Corpus Galbæ Priscus Heluidius Othonis permissu sustulit. Humauit id nocte Argius libertus illius. Habes Historiam Galbæ: qui vel genere vel opulentia paucis fuit Romanis secundus, simul & opulentia & genere coæuos suos antecelluit omnes. Quinq; imperatorũ cum honore & laude principatus transegit, vt nomine suo potius quàm viribus Neronẽ convulserit. Sociorum illius cõspirationis partim nemo habuit imperio dignos, alij semetipsi dignos habuere. Galba verò, qui & appellatus fuit imperator & nomen accepit, cœptisq; Vindicis nomen suum commodauit, defectionem eius, quę motus & seditio dicebatur, bellum ciuile effecit: quòd virum imperio dignum nacta esset. Vnde non sibi rapere imperiũ, sed potius se ipsum dare imperio intẽdens, imperare voluit militibus, qui illecebris Tigillini & Nymphidij fuerãt corrupti, vt Scipio, Fabricius, Camillus sui æui militib. imperauerãt. Cęterũ senio obrut⁹ vsq; ad arma & castra integer fuit & prisci seculi imperator. Quia vero T. Iunio, Laconi, & libertis suis, qui omnia habebant venalia, sese dedidit, sicut dediderat Nero, hominib. insatiabilissimis: neminem, qui imperiũ desiderauerit, qui miserati sint exitum eius, cõplures reliquit.

ΓΑΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΌΘΩΝ.

ΔΕ νεώτερος αὐτοκράτωρ ἅμα ἡμέρᾳ προελθὼν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἔθυσε, καὶ κελεύσας Μάριον Κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν, ἠσπάσατο καὶ διελέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τὴν αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀφέσεως μνημονεύειν. τοῦ δὲ Κέλσου μήτ' ἀγεννῶς ἀποκρινομένου μήτ' ἀναισθήτως, ἀλλὰ φήσαντος αὐτοῦ τοῦ βήματος διδόναι τὸ ἔγκλημα πίστιν, (ἐκλελῆσθαι γὰρ ὅτι Γάλβᾳ βέβαιον ἑαυτὸν παρέσχεν, ᾧ χάριν οὐδεμίαν ὤφειλεν) ἠγάσθησαν οἱ παρόντες ἀμφοτέρων, καὶ τὸ φιλανθρωπικὸν ἐπῄνεσαν. ἐν δὲ συγκλήτῳ πολλὰ δημοτικὰ καὶ φιλάνθρωπα διαλεχθεὶς, ὧν μὲν αὐτὸς ὑπατεύειν χρόνον ἤμελλε, τούτου μέρος ἐνείμω Οὐεργινίῳ Ῥούφῳ, τοῖς δὲ ἀποδεδειγμένοις ὑπὸ Νέρωνος ἢ Γάλβα πᾶσιν ἐτήρησε τὰς ὑπατείας ἱερωσύνας δὲ τοὺς καθ' ἡλικίαν προήκοντας ἢ δόξαν, ἐκόσμησε. τοῖς δὲ ἐπὶ Νέρωνος φυγοῦσι καὶ κατελθοῦσιν ἐπὶ Γάλβα,

PLVTARCHI

OTHO.

NOVVS imperator lucis principio in Capitolium progressus sacrificauit, ac Marium Celsum adduci ad sè iussum salutauit, appellauitque benigne, ac monuit: causæ obliuisceretur potius, quàm liberationis suæ memoriam retineret. Cui cum Celsus nec abiecte nec ingratè respondisset: sed dixisset morum suorum facere crimen fidem. Crimini enim datum sibi, quòd præstitisset Galbę cui nullam gratiam debuisset, fidem: vtrunque assistentes commendauere militesque laudauere. In senatu cùm multa populariter & benigne disseruisset: quod temporis erat cõsulatu functurus, huius partem cõcessit Verginio Rufo. Destinatos à Nerone vel Galba omnib. reliquit cõsulatus, sacerdotijs ætate vel laude prouectos ornauit: eiectis sub Nerone in exiliũ, qui sub Galba domũ redierant,

ſenatoribus omnibus reſtituit, quę bona cuiuſque non diſtracta extabant. Vnde primores & optimi quiq;, qui horruerant ante tanquam non homo, ſed vel furia aliqua vel dira peſtis ſubitò remp. inuaſiſſet, arrectiores fuerunt ſpe ad principatum quaſi blandientem. Simul totum populũ Romanum nihil perinde lætitia extulit vel adiũxit illi vt eius in Tigillinum factũ. Imprudens enim ille ipſo iam timore puniebatur pœnę, quã vt debitum publicũ ciuitas exigebat, & morbis corporis deploratis. Cuius quamuis profligatas & nefarias cum ſcortis atq; fœdas volutationes, ad quas libido in eum dominans animã agenti adhuc pruriebat, extremum ſupplicium ſapientes, multiſq; par mortibus ducebant: torquebat plebẽ tamen, quod ſolẽ adhuc adſpiceret, poſtquam tot & tales viros eius cauſa lumen illius non aſpiciebant. Miſit igitur in eum Otho ad villam ipſius apud Sinueſſam. Illic agebat paratis ibi nauibus, quibus longius profugeret. Eũ, qui miſſus fuit ad ipſum, magna vi auri molitus eſt, vt ſe miſſum faceret, inducere. Poſtquã id fruſtrà fuit, æquè dedit ei munera. Orauit autẽ, vt ſuſtineret, dum barbam raſiſſet: acceptoq; cultro tonſorio fauces ſibi ipſe præſcidit. Ita cùm iuſtiſſimũ gaudium Cæſar populo tribuiſſet, priuatas iniurias ipſe nullius prorſus ad animũ reuocauit. Porrò in populi gratiã non refugit primũ in theatris Nero ſalutari, neque coercuit certos, qui imagines Neronis publicè proponebãt. Imò Claudius Rufus in Hiſpaniã tradit portata diplomata, quibus tabularios dimittunt, in quibus pręclarum Neronis nomen adiectum nomini erat Othonis. Cęterum id, vt principes & optimates eo aduertit offendi, omiſit. Huius cũ imperiũ eiuſcemodi poſuiſſet rudimentũ: milites prętoriani ſolicitauerũt eũ monentes, vt ſuſpectos haberet caueretq; & deprimeret primores: ſiue reuerà timebãt ei? ſtudio, ſiue anſam hanc arripiebãt ad turbanda omnia & bellũ ciendum. Cùm autẽ Criſpinũ & ſeptimamdecimam cohortem miſiſſet, vt certos attraherẽt: atq; ille tenebris adhuc arma conſarcinaret & vehiculis imponeret: fremebant audaciſſimi quiq; nihil Criſpinum boni in animo habere, ſed moliri res nouas ſenatũ, atq; arma ad Cæſaris perniciem non Cæſari portari. Qui rumor cũ ad multos perueniret, eoſq; cõcitaret: pars vehiculis manus iniecerunt, pars reſiſtentes duos cẽturiones & ipſum obtruncauere Criſpinũ: omneſq; in armis cohortantes ſeſe mutuò, vt Cæſari ferrent opẽ, Romam aduolauerunt: accipienteſq; cœnare apud eum octoginta ex patribus petunt Palatiũ, nũc tempus eſſe ferentes coactos vno loco Cęſaris hoſtes occidendi. Itaq; ciuitas velut iam imminẽte excidio fuit magno tumultu concitata. In Palatio diſcurrebatur, atque Othonem ingens tenebat perplexitas. Nam cùm illis timeret, ipſe timebatur, oculiſq; in ſe defixos videbat obmuteſcenteſq; & trepidantes. quorum nonnulli venerant ad cœnã & cum coniugibus. Simul præfectos prætorio miſit ad appellandum & mulcendũ militem: atq; conuiuas excitatos per alia oſtia emiſit. Modò euaſerant cùm milites prætoriani irruperunt in triclinium quærentes, quid factum eſſet Cæſaris hoſtibus. Ibi inſiſtẽs Otho thoro, multis modis mitiga-

A συγκλητικῆς πᾶσιν ἀπέδωκεν ὅσα μὴ πεπραμένα τῶν κτημάτων ἑκάστου ἐξῄρεικεν. ὅθεν οἱ πρῶτοι καὶ κράτιστοι πεφεικότες πρότερον, ὡς οὐκ ἀνδρός, ἀλλά τινος ἢ ποινῆς ἢ παλαμναίου δαίμονος ἄφνω τοῖς πράγμασιν ἐπιπεπτωκότος, ἡδίστοις ἐθήρευον τῇς ἐλπίσι πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, ὥσπερ δεξαμενιδιάζων. ὁμοίως Ῥωμαίους πόλεως οὐδὲν διέφερεν οὕτως οὐδὲ ὠκειώσατο πρὸς αὐτὸν ὡς τὰ περὶ Τιγιλλῖνον. ἐλελήθει μὲν γὰρ ἤδη κολαζόμενος αὐτῷ τῷ φόβῳ τῆς κολάσεως, εἰ ὡς χρέος ἀπῄτει δημόσιον ἡ πόλις, καὶ νοσήμασιν ἀιήκεστοις σώματος, αὐτά τε τὰ ἀνοσίοις καὶ ἄρρητοις ἐν γυναιξὶ πόρναις καὶ ἀκα-
B θάρτοις ἐγκυλινδήσεις, αἷς ἔτι περιέσπαρε δυσθανατοῦντος αὐτοῦ ἀκόλαστον ὑπεσθραπόμενον, ἐφάτιον ἀμφείδειν ἐποιοῦτο καὶ πολλῶν αἰτίαι θανάτων οἱ σωφρονοῦντες. ἡνία γὰρ τοὺς πολλοὺς, ὅμως τ' ἥλιον ὁρῶν μὴ τοσούτοις καὶ τοιούτοις δι' αὐτὸν οὐχ ὁρῶντας. ἔπεμψεν οὖν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τοὺς περὶ Σινόεσσαν ἀγρούς· (ἐκεῖ γὰρ διῃτᾶτο, πλοίων παρορμούντων, ὡς φεύξόμενος ἀπωτέρω) καὶ τόν γε πεμφθέντα χρυσίῳ πολλῷ πείθειν ἐπεχείρησε παρῆναι· μὴ πειθέντα γὰρ, δῶρα μὲν ἔδωκεν οὐδὲν ἧττον, ἐδεήθη γὰρ ὑπομεῖναι ἕως δὴ ἀποξύρηται τὸν γένειον. καὶ λαβὼν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐλαιμοτόμησεν. οὕτω γὰρ τῷ δήμῳ τῷ δικαιοπάτριδι ἡδονὴν ἀποδοὺς ὁ Καῖσαρ, αὐτὸς ἰδίας ἔλθρας οὐδενὶ τῶν ἐμπροσθέν ἐμνησικάκησε· τοῖς γὰρ πολλοῖς χαριζόμενος οὐκ ἔφθασε τὸ πρῶτον ἐν τοῖς θεάτροις Νέρωνα προσαγορεύεσθαι· καὶ τινων εἰκόνας Νέρωνος εἰς τὐμφανὲς προθεμένων οὐκ ἐκώλυσε. Κλαύδιος Ῥοῦφος εἰς Ἱσπανίαν φησὶ κομιδῆναι διπλώματα, οἷς ἐκπέμποιεν τοὺς γραμματηφόρους, ὃ τοῦ Νέρωνος θεῖον ὄνομα προσγεγραμμένον ἔχοντα τῷ τοῦ Ὄθωνος. οὐ μὴν ἀλλὰ τοὺς πρώτους καὶ κρατίστους ἀιθόμενος ὅτι τούτῳ διεχεραίνοντας, ἐπαύσατο. τοιαύτῃ γὰρ τῆς ἡγεμονίας καταστάσει αὐτῷ λαμβανούσης, οἱ μαθοφόροι
D χαλεποὶ παρεῖχον ἑαυτοὺς, ἀπιστεῖν τῷ δικαιοῦντι καὶ φυλάττεσθαι καὶ κωλύειν τοὺς ἀξιολόγους, εἴτε ἀληθῶς φοβούμενοι δι' ὄινοιαν, εἴτε προφάσει χρώμενοι ταύτῃ τῇ τῶν πραγμάτων καὶ πολεμοποιίᾳ. Κελσῖνον γὰρ πέμψαντος αὐτοῦ τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ στείχειν, ὡς τινας ἄξοντα, κἀκείνου νυκτὸς ἔτι συσκευαζομένου, καὶ τὰ ὅπλα ταῖς ἁμάξαις ὑπιτιθέντος, οἱ θρασύτατοι πολῖται ἐβόων, οὐδὲν ὑγιὲς τὸν Κελσῖνον ἥκειν διανοούμενον, ἀλλὰ τῷ σύγκλητον ὑπιχειρεῖν πράγμασι νεωτέροις, καὶ τὰ ὅπλα κατὰ Καίσαρος οὐ Καίσαρι παρασκευάζεσθαι. τοῦ γὰρ λόγου πολλῶν ἀπιστούντων καὶ παρεξιόντος, οἱ μὲν ἐπελαμ-
E βάνοντο τῶν ἁμαξῶν, οἱ δὲ τοὺς ὑπισταμένους ἑκατοντάρχας δύο καὶ τὸν Κελσῖνον αὐτὸν ἀπέκτειναν. πολῖται δὲ διασκευασάμενοι καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους Καίσαρι βοηθεῖν, ἤλαυνον εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ πυθόμενοι παρ' αὐτῷ δεῖπνον ὁδοιπορικὸν συγκλητικοῖς, ἐφέροντο πρὸς τὰ βασίλεια, νῦν χαρὰν εἰ λέγοντες ἐν ταυτῷ πολῖτας αἱρεῖν τοὺς Καίσαρος πολεμίους. ἡ μὴν πόλις ὡς αὐλίκα διαρπαγησομένη, θόρυβον εἶχε πολύν· ἐν δὲ τοῖς βασιλείοις ἦσαν δρομαῖοι, καὶ τὸν Ὄθωνα δεινὴ κατελάμβανεν ἀπορία. φοβούμενος γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, αὐτὸς μὲν φοβερὸς ἐκείνοις, καὶ πρὸς αὐτὸν αἰωρτημένοις ἑώρα τὸν
F ὄψιν ἀνάιδος καὶ πρόδηλος, ἐνίοις καὶ μετὰ γυναικῶν ἥκοντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον. ἅμα δὲ τοὺς ἐπάρχους ἀπέστελλε, τοῖς τραπεζίταις δαλέγεσθαι καὶ πραύνειν κελεύσας, ἅμα δὲ τοὺς κεκλημένους δύδρας ἀνασήσας, καθ' ἑτέρας θύρας ἀφῆκε· καὶ μικρὸν ἔφθασαν ὑπεκφυγόντες δρὰ τῶν μαθοφόρων ὠθουμένων εἰς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ πυθανομένων εἰ γεγένασιν οἱ Καίσαρος πολέμιοι. τότε μὲν οὖν ὀρθὸς ἀπὸ τῆς κλίνης πολλὰ παρηγορήσας,

καὶ δεηθεὶς, καὶ μηδὲ δακρύων φεισάμενος μόλις ὑπέπεμψεν αὐτούς. τῇ δ' ὑστεραίᾳ δωρησάμενος ἄπασιν κατ' ἀνδρα χιλίας καὶ δισχιλίας καὶ πεντήκοντα δραχμὰς, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸ μὲν πλῆθος ἐπῄνεσεν ὡς πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν καὶ προθυμίαν, ὀλίγους δὲ τινὰς οὐκέτ' ἀγαθῷ φήσας ὑποικουρεῖν δεδιότας αὐτοῦ τὴν μετριότητα, καὶ τὴν ἐκείνων εὐσέβειαν, ἠξίου συναγωνιᾶν καὶ συνκαλεῖν. ἐπαινούντων δὲ πάντων καὶ κελευόντων, δύο μόνους προσλαβὼν, οἷς οὐδεὶς ἔμελλεν ἀληθεύειν κολακεύειν, ἀπηλλάγη. ταῦτα οἱ μὲν ἀγαπῶντες ἤδη καὶ πιστεύοντες ἐθαύμαζον τὴν μεταβολήν· οἱ δ' ἀναγκαῖα πολιτεύματα πρὸς τὸν καιρὸν ἡγοῦντο, δημαγωγοῦντος αὐτοῦ δεῖν τὸν πόλεμον ἤδη καὶ ἠγέλλετο βεβαίως Οὐιτέλλιος ἀξίωμα καὶ δυνάμιν αὐτοκράτορος εἰληφώς· καὶ περιφοροῦσι συνεχῶς ἐφοίτων, ἀεί τι προσχωροῦν ἐκείνῳ φέροντες· ἕτεροι τὰ Παννονικὰ καὶ τὰ Δαλματικὰ καὶ τὰ περὶ Μυσίαν στρατεύματα δηλοῦντες πρᾶσθαι μετὰ τῶν ἡγεμόνων Ὄθωνα. ταχὺ δ' ἀφίκετο καὶ παρὰ Μουκιανοῦ γράμματα καὶ παρὰ Οὐεσπασιανοῦ φίλια, τοῦ μὲν, ἐν Συρίᾳ, τοῦ δ' ἐν Ἰουδαίᾳ, μεγάλας δυνάμεις ἐχόντων. ὑφ' ὧν ἐπαιρόμενος, ἔγραφεν Οὐιτελλίῳ, παραινῶν στρατιωτικὰ φρονεῖν, ὡς χρήματα πολλὰ δώσοντος αὐτοῦ, καὶ πόλιν, ἐν ᾗ βιώσεται ῥᾴστην καὶ ἥδιστον βίον μετ' ἡσυχίας. ἀντέγραφε δ' κἀκεῖνος αὐτῷ κατειρωνευόμενος ἡσυχῇ πρῶτον· ἐκ δ' τούτου διερεθιζόμενοι πολλὰ βλάσφημα καὶ ἀσελγῆ χλευάζοντες ἀλλήλοις ἔγραφον, οὐψευδῶς μὲν, ἀνοήτως δ' καὶ γελοίως ἑατέρου τῷ ἑτέρῳ ἀ πρόσθεν ἀμφοτέροις ὀνείδη λοιδορούντος. ἀσωτίας γὰρ καὶ μαλακίας καὶ ἀπειρίας πολέμων καὶ τῶν πρόσθεν ὅτι πενία καὶ χρεῶν πλήθους ἔργον εἰπεῖν ὁποτέρῳ μεῖον αὐτῶν μέτεστι. σημείων δ' καὶ φασμάτων πολλῶν λεγομένων, τὰ μὲν δι' ἀφάτους φήμας ἀδεσπότοις καὶ ἀμφιβόλοις εἶχεν, ἐν δ' Καπιτωλίῳ νίκης ἐφεστώσης ἅρμαθ' τὰς ἡνίας πολλοὺς εἶδον ἀφειμένας ἐκ τῶν χειρῶν, ὡς μὴ κρατεῖν μὴ δυναμένης. καὶ τὴν ἐν Μεσοποταμίᾳ νῆσῳ Γαΐου Καίσαρος ἀνδριάντα, μήτε σεισμοῦ γενομένου μήτε πνεύματος, ἀφ' ἑαυτοῦ μεταστραφέντα πρὸς τὰς ἀνατολάς. ὅ φασι συμβῆναι περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν αἷς οἱ περὶ Οὐεσπασιανὸν ἐμφανῶς ἤδη τῶν πραγμάτων ἀντελαμβάνοντο. καὶ δὴ περὶ τὴν Θούμβειν ὁ σύμπωμα, σημεῖον ἐποιοῦντο οἱ πολλοὶ μορφηεόν. ἐν μὲν γὰρ ὥρᾳ περὶ ἐν μάλιστα οἱ ποταμοὶ πλήθουσιν, ἀλλ' οὔπω τοιοῦτος ἦρξε πρότερον, οὐδὲ ἀπώλεσε τοσαῦτα καὶ διέφθειρεν, ὑπερχυθεὶς καὶ κατακλύσας πολὺ μέρος τῆς πόλεως· πλεῖστον δ' ἐν ᾧ τ' ὅτι πρόσει Ἀναπωλοῦσι σῖτον, ὡς δεινὴν ἀπορίαν ἡμερῶν συγκλῶν καταχεῖν. ἐπεὶ δ' τὰς Ἄλπεις κατέχοντες ἤδη προσηγέλλοντο Κεκίνας καὶ Οὐάλης Οὐιτελλίῳ στρατηγοῦντες, ἐν Ῥώμῃ Δολοβέλλας εὐπατρίδης ἀνὴρ, ὑποψίαν παρεῖχε τοῖς μισοφόροις νεώτερα φρονεῖν. ἐκεῖνον μὲν οὖν εἴτε αὐτὸν εἴτε δῆλον δεδοικώς, εἰς πόλιν Ἀκύνιον παρέπεμψε παραθαρρύνας καταλέγων δ' τῶν ἐν τέλει σὺν ἑκατὸν ἡμῶν, ἔταξεν ἐν τούτοις καὶ Λεύκιον τὸν Οὐιτελλίου ἀδελφόν. οὔτε προθεὶς οὐδὲν οὔτε ἀφελὼν ἧς εἶχε τιμῆς. ἰσχυρὸς δ' καὶ τῆς μητρὸς ἐπεμελήθη τοῦ Οὐιτελλίου καὶ τῆς γυναικὸς, ὅπως μηδὲν ἐμφοβήσουσι περὶ αὐτῶν. τῆς δ' Ῥώμης φύλακα Φλαβίου Σαβῖνον ἀδελφὸν Οὐεσπασιανοῦ κατέστησεν, εἴτε καὶ τοῦτο πρόξας ὅτι τιμῇ Νέρωνος, (παρ' ἐκείνου γὰρ εἰλήφει τὴν ἀρχὴν ὁ Σαβῖνος, ἀφείλετο δ' Γάλβας αὐτὸν) εἴτε μᾶλλον εὔνοιαν ἐπεδείκνυτο Οὐεσπασιανῷ καὶ πίστιν, αὔξων Σαβῖνον. αὐτὸς μὲν οὖν ἐν Βενεβίλῳ πόλει τῆς Ἰταλίας περὶ τὴν Ἡειδδμὸν ἀπελείφθη. στρατηγοὺς δ' τῶν δυνάμεων

A uit obsecrauitq; eos, ac ne lachrymis quidem abstinens ægrè eos repressit. Postero die largitus viritim quina millia nummum castra est ingressus. Laudatis militibus vt sui studiosis & prõptis paucos demõstrauit in nullum bonum latere ibi, qui infamem reddant moderationem suam constantiamq; & fidem ipsorum: petijtq;, vt dolor suus ipsis cordi esset, atq; se ad animaduertẽdum in eos iuvarent. Approbantibus id assentientibusq; omnibus duorum tantum supplicio, quorum sanguini ingemiturus erat nemo, contentus fuit. Hęc aliqui commendantes fidentesq; ijs mirabantur
B mutationẽ illius. Pars acta necessaria blandientis pro tempore belli causa existimabant. Nam certo iam afferebatur authoritatem & potestatem principalem Vitelliũ assumpsisse, ac nuncij crebri veniebant, qui quotidie aliquid afferebãt ei accedere. Alij legiones Pannonicas, Dalmatiæ, & Mysiæ cum ducibus Othonem imperatorem perferebãt appellasse. Mox allatę Mutiani literę & Vespasiani pacatæ: quorum hic in Iudæa, ille in Syria ingentes copias ductabat. Quib. erectus scripsit Vitellio monens, ne supra cõditionem militarem efferret se, pecuniam se ei affatim & oppidum donaturum,
C vbi in ocio securissimè & iucundissimè vitam ageret. Rescripsit huic ille primum leniter deludẽs eum. Hinc irritati multa fœda & procacia inuicẽ per literas improperauere, non illa quidem falsò, sed stolide & ridicule alter alteri, quibus contactũ ambo erant, dedecora exprobrantes. Profusionis enim, mollitiæ, imperitiæ rei militaris, prioris egestatis, oneris æris alieni difficile dictu erat vter esset magis immunis. At prodigia & spectra multa nunciabantur, quorum alia incerto rumore & ambiguo ferebantur. In Capitolio verò ex victoriæ, quæ bigæ insistebat, manibus habenas viderunt omnes laxatas sicut retinere non valentis: in
D insula Tiberina diui Iulij statuam nullo terrę motu & cœlo tranquillo ab occidente in orientem conuersam, quod circa illos dies perhibent contigisse, quibus Vespasianus apertè iam imperiũ suscepit. Id quod Tiberi accidit, pro fœdo ostẽto habuit vulgus. Erat quidem hora, qua potissimum flumina exundant. sed nunquam in tantũ excreuerat, neque tantam ediderat stragem, vel ruinam attulerat effusus & inundans magnam partem vrbis, maxime in foro frumentario, vt magna fames per multos dies vrbẽ obsederit. Vt Alpes iam tenere Cecinnam & Valentẽ duces Vitellianos est
E allatum, Dolabella Romæ vir patritius in suspicionem prætorianis venit res nouas moliri. Hunc in coloniam Aquinum, eum aliumve metueret, confirmatum dimisit. Deligens ex magistratibus comites itineris allegit in his Lucium quoq; Vitellij fratrem, neque eius dignitati quicquam vel adiecit vel detraxit. Sedulam etiam curam de matre & vxore Vitellij egit, ne quid sibi timerent. Vrbi Flavium Sabinum præfecit Vespasiani fratrem, id ne quoque honori tribuerit Neronis. nam præfecturam ab illo Sabinus acceperat & spoliatus fuerat à Galba: an prouchẽdo Sabino beneuolen-
F tiam & fiduciam Vespasiano ostentauerit. Brixilli Italiæ oppido circa Padum substitit. Duces copia-

rum misit in hostes Marium Celsum, Suetonium Paulinum, adhæc Gallum Spurinam, illustres viros. Cęterùm vti consilijs suis, vt instituerant, non valebant ob militũ licentiam & contumaciã. Nolebant enim alijs parere, quasi ipsis imperare princeps deberet. Nec verò erant hostiũ in totum sani milites, neq; obtemperantes ducibus: verùm eadẽ de causa feroces & procaces. Hi tamen rei militaris scientes & laboris patientes non defugiebant eum. Illi molles ex ocio & vita quieta, qui in theatris, ludis & scena vitã egerant, insolentia autẽ & arrogantia inflati volebant munera simulare vt præstantiores, nõ vt segnes detrectare. Quos Spurina cũ pararet cogere, pene est ab ijs interfectus. Contumeliæ verò & conuitiorum nullũ modum fecerunt, proditorem & corruptorẽ Cæsaris temporum & rerum appellantes. Nonnulli temulenti iam noctu ad tabernaculũ eius perrexere viaticũ postulantes. Proficiscendum enim ipsis ad Cęsarẽ esse, vt eũ accusarent. Profuit rebus & Spurinæ in pręsentia militũ ad Placentiam suggillatio. Vitelliani signis muro admotis increpitauerũt probris Othonianos, qui in corona muri stabãt: ac scenicos, saltatores, Pythiorumq; & Olympiorum spectatores, belli verò atq; artium militariũ tyrones & insolentes appellauerunt intumentesq;, quòd inermem senem obtruncassent, Galbam significantes: in certamen & aciem virorum apertam nunquam progressos. Nam ita commoti his probris & inflammati fuerunt, vt ad genua se Spurinæ proijcerent orantes, vteretur & imperaret ipsis: nullum se discrimen vel laborem detrectaturos. Cùm oppidum Vitelliani acriter aggrederẽtur, & machinas multas admouissent: victores Spurinæ milites hostibus ingenti cæde reiectis nobilẽ vrbem, qua nulla Italiæ magis florebat, conseruauerunt. Erant cætera quoq; ducibus Vitellianis Othoniani ciuitatibus & priuatis benigniores. Ex illis Cecinna neq; voce neq; habitu ciuilis, sed odiosus & extraneus: qui corpore ingens Gallico more brachis & manicis indutus signiferos & pręfectos Romanos alloquebatur. Vxorem eius comitabantur delecti equites equo vehentem atq; eximie cultam. Fabij Valentis alterius ducis neq; præda hostium neq; expilationes vel largitiones sociorum hiantẽ explebant auaritiam. Atq; adeo putabatur, quòd ea de causa lẽtiùs progrederetur, priore pugna fuisse exclusus. Alij in Cecinnã culpam conferunt maturantem victoriam ante illius aduentum occupare. quem cùm aliàs contraxisse dictitant leuiores offensas, tum prælium parum tempestiue vel strenue commisisse, vnde omnia pene illorum cõsilia corruerunt. Postquam enim depulsus Placentia Cecinna Cremonam contendit aliam vrbem abundantem & amplam, princeps Annius Gallus, qui Spurinę Placentiam suppetias veniebat, vt nuncium accepit in itinere de victoria Placentinorum, sed Cremonenses in periculum vocati: eò agmen conuertit, ac castra castris hostium contulit. Mox reliqui pro se quisque opem duci tulere. Cùm Cecinna autem magnam peditum manum in locis saltuosis & sylueſtribus condidisset: equites prouehere iussit: quòd si concurrerent cum ipsis hostes, sensim gradum refer-

A ἐξέπεμψε Μαρίον τε Κέλσον καὶ Σουιτώνιον Παυλῖνον, ἔπι τε Γαλλὸν καὶ Σπουρίναν, ἄνδρας ἐνδόξους, χρήσασθαι ὃ μὴ δυνηθέντας ὑπὸ τῆς τῶν στρατιωτῶν τοῖς ἑαυτῶν λογισμοῖς, ὡς τῶν ἡγεμόνων, δι' ἀταξίαν καὶ θρασύτητα τῶν στρατιωτῶν. οὐ γὰρ ἠξίουν ἑτέρων ἀκούειν, ὡς παρ' αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων ὄντων ἄρχειν ἔχοντες. ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὐδὲ τὰ τῶν πολεμίων ὑγιαίνοντα πολυπράσσειν, οὐδὲ χειρωθῆναι τοῖς ἡγεμόσιν, ἀλλ' ἔμπληκτα καὶ θυραῖα δόξαν τινὰ αὐτοῖς αἰτίαν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνοις ἐμπειρία τε παρῆν τοῦ μάχεσθαι, καὶ τοῦ κάμνειν ἐθάδες ὄντες οὐκ ἔφευγον. οὗτοι δὲ μαλακοὶ μὲν ἦσαν ὑπὸ ῥαθυμίας καὶ διαίτης ἀπόλεμον, πολὺν χρόνον ἐν θεάτροις καὶ πομπαῖς καὶ τοιαῦτα σκιωνὶ βεβιωκότες, ὕβρει δὲ καὶ κόμπῳ ἐπαμπέχειν ἐβούλοντο τοῦς ποιήσασθαι τὰς λειτουργίας, ὡς κρείττονες ἀπαξιοῦντες, οὐχ ὡς ἀδύνατοι φέρειν. ὁ δὲ Σπουρίνας, τοῦς διαζόμενος αὐτοῖς, κινδυνεύσας μικρὸν ἐλθόντας ἀνελεῖν αὐτόν. ὕβρεως δὲ καὶ βλασφημίας οὐδεμιᾶς ἐφείσαντο, τοῦ δόλου καὶ λυμεῶνα τῶν Καίσαρος καιρῶν καὶ τοῦ γμάτων λέγοντες. ἔνιοι δὲ καὶ μεθυόντες ἤδη νυκτὸς, ἦλθον ὅπῃ τὴν σκηνὴν ἐφόδιον αἰτοῦντες. εἰ γὰρ αὐτοῖς τοῦς Καίσαρα βαδιστέον, ὅπως ἐκείνου κατηγορήσωσιν. ὥστε δὲ τὰ τοῦ γματα καὶ Σπουρίναν ἐν ᾧ παρ-

B αυτίκα λοιδορία τοῦ Παλαντίδου θυρωμὴν τῶν στρατιωτῶν. οἱ γὰρ Οὐιτελλίου τοῖς τείχεσι τοῦ σβεννύοντες, ἐχλεύαζον τοὺς Ὀθωνος ἑστῶτας τοῦδε τὰς ἐπάλξεις, σκηνικοὺς καὶ πυρριχιστὰς καὶ πυθίων καὶ ὀλυμπίων θεωρούς, πολέμου δὲ καὶ στρατείας ἀπείρους καὶ ἀθεάτους ἀποκαλοῦντες, καὶ μέγα φρονοῦντας ὅπῃ τοῦ γέροντος ἀνόπλου κεφαλὴν ἀποτεμεῖν (τὸν Γαλβαν λέγοντες) εἰς ἀγῶνα καὶ μάχην ἀνδρῶν οὐκ ἂν ἐκφανῶς καταβαίνοντας. οὕτω γὰρ ἐπαρθῆσαν ὑπὸ τούτων τῶν ὀνειδῶν καὶ διεκάησαν, ὥστε τοῦς πεσεῖν τοῦ Σπουρίνα, δεόμενοι χρῆσθαι καὶ τοῦς τάττειν αὐτοῖς οὐδένα κίνδυνον οὐδὲ πόνον

D ἀπολεμοῦντες. ἰσχυρᾶς δὲ συστάσης τειχομαχίας, καὶ μηχανημάτων πολλῶν τοῦ σαχθέντων, ἐκράτησαν οἱ τοῦ Σπουρίνα, καὶ φόνῳ πολλῷ τοὺς ἐνδυτίους ἀποκρουσάμενοι, διετήρησ ἔνδοξον πόλιν καὶ τῶν Ἰταλῶν οὐδεμιᾶς ἧττον ἀνθοῦσαν. ἦσαν δὲ καὶ τοῦ δῆα τῶν Οὐιτελλίου στρατηγῶν οἱ Ὀθωνος ἐντυχεῖν δυνατοὶ καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις. ἐκείνων δὲ Κεκίνας μὲν οὔτε φωνὴν οὔτε σχῆμα δημοτικὸς, ἀλλ' ἐπαχθὴς καὶ ἀλλόκοτος σώμαλος μεγάλου, Γαλατικῶς αὐξυείσι καὶ χρείσιν ἐνεσκευασμένος, σημείοις καὶ ἄρχοισι Ῥωμαϊκοῖς προσαλεγόμενος. καὶ τὴν γυναῖκα παρέπεμπον αὐτῷ λογάδες ἱππεῖς ὀχουμένην ἵππῳ, κεκοσμημένῳ ὅπῃ φανῶς. Φάβιον δὲ Οὐάλεντα τὸν ἕτερον στρατηγὸν ὅτε ἁρπαγὴ πολεμίων οὔτε κλοπὴ καὶ δωροδοκία παρὰ συμμάχων ἐνεπίμπλαν χρηματιζόμενον. ἀλλὰ καὶ ἐδόκει δι' ὀλίγου τοῦτο βραδέως ὀδυρόμενος, ὑστερῆσαι τοῦ πρότερας μάχης. οἱ δὲ τὸν Κεκίνα αἰτιῶν), ἀπεύδοντα τὴν νίκην ἑαυτοῦ γενέσθαι πρὶν ἐκεῖνον ἐλθεῖν, δυσὶ τε μικροτέροις τοῦ πεσεῖν ἁμαρτήμασι, καὶ μάχῃ τὸν κρείττονα τοῦδε γυναικὸς σκιάσαι. μικροῦ πόλιν τὰ τοῦ γμάτα ἀφανίσασαν αὐτοῖς. ἐπεὶ γὰρ ἀποκρουσθεὶς τῆς Πλακεντίας ὁ Κεκίνας ὅπῃ Κρεμώνῃ ὥρμησεν, ἑτέραν πόλιν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, πρῶτος μὲν Ἄννιος Γαλλος τοῦς Πλακεντίαν Σπουρίνα βοηθῶν, ὡς ἤκουσε καθ' ὁδὸν τοὺς Πλακεντίνους τοῦ γενέναι, κινδυνεύσας δὲ τοὺς ἐν Κρεμώνῃ, μετήγαγε σκεῦ τὸ στράτευμα, καὶ κατεστρατοπέδευσε πλη-

E σίον τῶν πολεμίων· ἔπειτα καὶ τῶν δυῶν ἕκαστος ἐβοήθει τῷ στρατηγῷ. τοῦ δὲ Κεκίνα λοχήσαντος εἰς λάσπα χωρία καὶ ὑλώδη πολλοὺς ὁπλίτας, ἱππεῖς δὲ τοῦ ξελάσαι κελεύσαντος, κἂν σκιάσωσιν οἱ πολέμοι κατὰ μικρὸν ἀναχωρεῖν

καὶ ἀναφεύγειν, ἄχρις οὗ ὑπάρχοντες ὅπως ἐμβάλωσιν αὐτοῖς εἰς τὴν ἐνέδραν, ὀξηγγείλαν αὐτόμολοι τῷ Κέλσῳ. καὶ τοὺς μὲν ἱππεῦσιν ἀγαθοῖς ἀντεξελάσας, πεφυλαγμένως ὑπὸ χρῶμα τῆς διώξεως, καὶ τὴν ἐνέδραν ὑπεκχὼν καὶ συλλαβόντας, ἐκάλει τοὺς ὁπλίτας ἐκ τῆς στρατοπέδου. καὶ δοκοῦσιν ἂν ἐπελθόντες ἐν καιρῷ μηδένα λιπεῖν τῶν πολεμίων, ἀλλὰ πᾶν τὸ μετὰ Κεκίνα στράτευμα, συντρίψαι καὶ ἀνελεῖν, ὑπισχνούμενοι τοῖς ἱππεῦσι νικᾶν· ὁ Παυλῖνος ὀψὲ καὶ βραδὺ βοηθήσας, αἰτίαν ἔχειν ἐνδεέστερον τὴν δόξης στρατηγήσαι δι' ἀλάβειαν. οἱ δὲ πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ προδοσίαν ἐπεκάλουν αὐτῷ, καὶ παρώξυνον τὸν Ὄθωνα μεγαλησγορεῖν, ὡς νενικηκότων αὐτῶν. τὴν δὲ νίκης οὐκ ὀπίσω προσῆν φθόνος κακίᾳ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ Ὄθων οὐχ ὅπως ὀπίσευεν αὐτοῖς ὡς ἐβούλετο μὴ δοκεῖν ἀπιστεῖν. ἔπεμψεν οὖν Τιτιανὸν ὀπίσω τὰ στρατεύματα τὸν ἀδελφόν, καὶ Πρόκλον τὸν ἔπαρχον, ὃς εἶχεν ἔργῳ τὸν πάντα δρόμον, πρόσχημα δὲ μόνος ὁ Τιτιανός. οἱ δὲ περὶ τὸν Κέλσον καὶ Παυλῖνον δικαίως ἐφείλκοντο συμβούλων ὄνομα καὶ φίλων, ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἐν τοῖς πράγμασι μηδεμίαν ἔχοντες. μόνος δὲ θορυβώδη καὶ τὰ πρὸς τοῖς πολεμίοις, μάλιστα δὲ τοῖς ὑπὸ τῷ Οὐιτελλίῳ καὶ τὸν περὶ τὴν ἐνέδραν, μάχης ἀπαγγελθείσης, ἐκαλέπαινον ὅτι μὴ παρεγένοντο, μηδὲ ἤμυναν, ἀνδρῶν τοσούτων ἀποθανόντων. μόλις δὲ πείσας καὶ παραιτησάμενος ὡρμημένους αὐτοὺς βαλλειν, ἀνέζευξε, καὶ συνῆψε τοῖς περὶ Κεκίναν. ὁ δὲ Ὄθων πορευόμενος εἰς Βηριακὸν εἰς τὸ στρατόπεδον (ἔστι δὲ πόλιχνη πλησίον Κρεμώνης τὸ Βηριακόν) ἐβουλεύετο περὶ τὴν μάχης· καὶ Πρόκλῳ μὲν ἐδόκει καὶ Τιτιανῷ τῷ στρατεύματι ὄντων πρόθυμον καὶ πρόσφατον τὴν νίκης, ἀγωνίσασθαι, καὶ μὴ καθῆσθαι τὴν ἀκμὴν ἀμβλύνοντα τὴν δυνάμεως, καὶ περιμένοντα Οὐιτέλλιον αὐτὸν ἐκ Γαλατίας ἐπελθεῖν. Παυλῖνος δὲ τοῖς μὲν πολεμίοις ἔφη πολὺ μὲν ὧν μαχοῦν παρεῖναι, καὶ μηδὲν ἐνδεῖν, Ὄθωνι δὲ τῆς ἤδη παρούσης οὐκ ἐλάττονα πρόσδοκιμον εἶ δυνάμιν ἐκ Μυσίας καὶ Παννονίας, αὐτὸν αὐτῷ περιμένειν κομιεῖν, ἀλλὰ μὴ στρατηγῇ πρὸς τοὺς πολεμίους. οὐ γὰρ ἀμβλυτέροις γε χρήσεσθαι τότε τοῖς νῦν θαρροῦσιν ἀπὸ ἐλαττόνων. νῦν πλείονας τοὺς ἀγωνιζομένους προσλάβωσιν, ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἀγωνιεῖσθε. καὶ χωρεῖς δὲ τούτου, τὴν Δαλματικὴν εἶ πρὸς αὐτὸν ἐν ἀφθόνοις πᾶσιν ὄντων· ἐκείνοις δὲ τὸν χρόνον ἀπορίαν παρέξειν τῶν ἀναγκαίων, ἐν πολεμίᾳ καθεζομένοις. ταῦτα λέγοντι Παυλίνῳ Μάριος Κέλσος ἐγένετο σύμφωνος. Ἄννιος δὲ Γάλλος οὐ παρῆν μὲν, ἀλλ' ἐθεραπεύετο πεπτωκὼς ἀφ' ἵππου. γράψαντος δὲ Ὄθωνος αὐτῷ, σπουδάσαι μὴ σπεύδειν, ἀλλὰ τὸν ἐκ Μυσίας περιμένειν δυνάμιν, ἤδη καθ' ὁδὸν οὖσαν. οὐ μὴν ἐπείθετο τούτοις, ἀλλὰ ἐκέντησαν οἱ πρὸς τὴν μάχην παρορμῶντες. αἰτίαι δὲ πλείονες δοθεῖσαι ὑπὸ δόξαν λέγειν· πρόδηλος δὲ οἱ στρατηγικοὶ πρεσβευόμενοι καὶ τάξιν ἔχοντες δορυφόρων, τότε μᾶλλον δεινοῖς χρωμένοι στρατείας, καὶ τὰς ἐν Ῥώμῃ Δαλματικὰς καὶ διαίτας ἀπολέμους καὶ πανηγυρικὰς ποθοῦντες, οὐκ ἦσαν καθεκτοί, πεύδοντες ὀπίσω τὴν μάχην, ὡς δὴ τοῦ ἐξ ὀπισθορμῆς ἁρπασόμενοι τοὺς ἐναντίους. δοκεῖ δὲ μηδὲ αὐτὸς Ὄθων ἐξαναφέρειν ἐπὶ πρὸς τὴν ἀδηλότητα, μηδὲ ὑπομένειν ἀηδίᾳ καὶ μαλακότητι τοῖς περὶ τῶν δεινῶν ἐκλογισμοῖς· ἐκπονούμενος δὲ τῷ φρονήσει, πεύδειν ἐγκαλυψάμενος, ὡς πρὸ κρημνοῦ, μεθεῖναι τὰ πράγματα πρὸς τὸ συντυχόν. καὶ τοῦτο μὲν διηγεῖτο Σεκουῶδος ὁ ῥήτωρ, ὀπὶ τῶν ὀπισθόλων γενόμενος τοῦ Ὄθωνος. ἑτέρων δὲ μὲν ἀκούειν ὅτι τοῖς στρατεύμασιν ἀμφοτέρωθεν παείσαντο ὁρμαὶ πολλαὶ, ὡς εἰς ταὐτὸ συμβῆναι καὶ

Are fugamq; capessere: quoad ita elicerent eos atq; in insidias præcipitarent. Prodiderunt hoc perfugæ Celso: qui in illos confertim equitatu inuectus, & caute cõsectatus, circumventis dissipatisq; insidiatorib. euocauit castris legiones. Atq; apparet, si adfuissent in tempore, nullũ eos fuisse de hostibus relicturos: sed totum exercitum, quẽ ducebat Cecinna, obtrituros & deleturos, si fuissent equitatũ secuti. Nunc quia tardè Paulinus & segniter subuenit: obiectũ est ei, minus peritè eum quã pro existimatione sua ducis munere nimium circumspiciendo rem gessisse. Vulgus verò militũ &
B proditionis eũ insimulabat exasperabatq; in eum Othonem, iactans penes se fuisse victoriam, sed nõ completam fraude ducum. Cæterùm Otho eis nõ perinde fidem adiungebat, vt volebat non videri abrogare. Igitur Titianum fratrem ad legiones misit, & Proculum præfectum prætorio, cuius erat reuerà omne arbitrium, velamentum modò erat Titianus. Celsus & Paulinus aliàs consiliariorum & amicorum nomen vsurpabant, authoritatẽ & vim maioribus in rebus habebant nullam. Æstus item apud hostes erat, præsertim apud Valentis milites. Hi pugna illa apud insidias nunciata fremuerunt,
C quod non adfuissent neq; subuenissent suis, quorũ tam desiderabantur multi. Quibus, cùm incessere ipsum telis intenderent, ægrè lenitis & exoratis castra mouit, coniunxitq; se Cecinnæ. Postquàm Bebriacum Otho in castra peruenit (est oppidum Bebriacum Cremonæ vicinum) consilium de pugna habuit. Proculus & Titianus censuerunt, quia alacres milites erant & recens victoria, vt dimicaretur: neq; reses vigorem obtũderet exercitus, vel Vitellium ipsum præstolaretur ex Gallia ingruentem. Paulinus hostibus omnes vires demonstrauit: quibus vsuri in acie essent, præstò esse, neq; à tergo relictum quicquam. Othonem, si suam maneat &
D non ad hostium se accommodet opportunitatem, haud minores præsentibus ex Mysia & Pannonia copias expectare. Neque verò segniores tunc habiturum hos, nunc qui numero ex minore sint animati, si plures milites in acie adiunxerint, verùm certaturos erectiores. Esse præterea morã pro ipsis, qui rebus omnibus affluerent: illos tractu inopia in hostico confidentes laboraturos necessariorũ. Ita fato Paulino Marius Celsus assensus est. Annius Gallus non aderat: sed quòd esset ex equo prolapsus, medicis operam dabat. Qui, vt consuluit eum per literas Otho, suasit ne præfestinaret: sed legio-
E nes ex Mysia, quæ in itinere iam erant, præstolaretur. Cæterùm non paruit his Otho: sed obtinuit sententia eorum qui censebant confligendum. Causæ complures aliæ ab alijs commemorantur. Plane prætorianorum, qui spiculatores principis erant, militiam gustantium tunc magis germanam, quia amœnitates vrbanas vitamq; quietam & theatralem desiderabant, non poterat refrænari impetus ad pugnam, quasi ipso in cursu obtrituri hostes essent. Apparet verò ipsum quoq; fuisse incertitudinis vltra impatientem Othonem, neque sustinuisse insolentia & ignauia volutationes in a-
F animo periculorum, curisque confectum properasse obtectis oculis quasi ex prærupto summam rerum in aleam fortunæ præcipitare. Narrabat id Secundus orator, qui Othoni fuit ab epistolis. Ex alijs erat audire legiones vtrinque sæpius in ea voluntate fuisse, in vnum vt coirent, & maximè, si

conuenire inter ipsos posset, ex ducibus præsentibus deligerent optimum: sin secus, senatui conuocato imperatorem legendum permitterent. Neq; est id absonum, quod neuter eorum, qui tunc appellabantur imperatores, secunda fama esset, eas cogitationes germanos, exercitatos, & prudentes milites subisse: atrocissimũ esse & acerbissimum, quos olim Syllæ & Matii, inde Cęsaris & Pompeii causa lamentabantur ciues sibi inuicem clades intulisse & accepisse, has nunc ipsos perpeti: vt Vitellii ingluuiei & vinolentiæ, aut luxus & intemperantiæ Othoni imperium proponerent vectigale. Hæc Celsum suspicantur aduertentem moras nexuisse, dum citra sanguinẽ & sudores sperat conuenturum inter partes: eadem timentem accelerasse conflictum Othonem. Porrò ipse retro Brixillum concessit, adiecitque hoc peccatum, non tantum, quòd conspectus sui reuerentiam & studium eripuit certantibus: verum etiam quòd validissimos, atque impigerrimos stipandi corporis sui causa secum abducens equites peditesq; quasi corpori vires detraxit. Forte per eosdẽ dies ad Padum quoq; conflictum est, dum amnem Cecinna ponte iungit, Othoniani arcent & obsistunt ei. Vbi parũ promouent: faces sulphure & pice illitas nauibus iniiciunt. Ibi aura aspirans, dum delabuntur, repente paratam materiam in hostes excitat. Fumo primum, mox luculenta emicante flamma trepidi & desilientes in flumen naues euertunt, ac corpora sua ridicule hostibus permittunt. At Germani cum gladiatoribus Othonianis apud paruam insulam fluminis, manus conferentes fuderunt eos, multosque ex his obtruncauerunt. His actis cum Bebriaci miles Othonianus infensus ad prælium raperetur: mouit Proculus signa Bebriaco, & castra ad sextum ferme lapidem illinc metatus est, ita imprudenter & imperite: vt verno tempore, & cum circumiecti campi crebros latices & amnes perennes haberent, penuria premerentur aquæ. Postridie intendentem mouere in hostem spacio non minus duodecim millium Paulinus repressit, docens consistendum, neque conficiendos semetipsos laboribus, neque raptim ex itinere signa conferenda cum armatis & instructis per ocium, dum ipsi tantum viæ emensi essent permistis agmini impedimentis & calonibus. Dum ita inter se concertant duces, superuenit citus equo ab Othone Numida cum literis, quibus mandauit, ne cunctarentur neve morarentur, sed extemplo ducerent in hostem. Illi ergo motis signis progressi sunt. At Cecinna de aduentu eorum certior factus obtorpuit, relictisque raptim operibus & flumine perrexit ad castra. Multis iam armatis ac signo pugnæ à Valente proposito, interea dũ legiones de ordine sortiebantur, delectissimos equites præmisere. Ibi in prima Othonianorũ acie oblata ex nescio qua causa opinio est & rumor trãsire duces Vitellianos ad ipsos. Igitur vt prope venerunt equites, salutauerũt eos pacate commilitones appellantes. Quibus ad salutationem non amice, sed infesto & hostili murmure respondentibus, perplexitas his qui salutem dederant, cæteris aduersus salutatores suspicio est iniecta proditionis.

A μάλιστα μὲν, αὐθὶς ὁμοφρονήσαντας ἐκ τῶν παρόντων ἡγεμονικῶν ἑλέσθαι τὸν ἄριστον· εἰ δὲ μὴ, τῷ σύγκλητον ὁμοῦ καθιστάντας, ἐφίεσθαι τῆς αἱρέσεως ἐκείνῃ τῶν αὐτοκράτορας καὶ οὐκ ἀπεικός ἐστι, μηδετέρου τότε τῶν στρατευομένων αὐτοκράτορα δοκιμωτάτους, ὅπερ ἐπίστευν τοιούτους δεδιδαγμένους γνησίοις καὶ δεδοκιμασμένοις καὶ σωφρονοῦσι τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἔλθιστον εἴη καὶ δεινὸν ἀπάλαι δεδὲ Σύλλαν καὶ Μάριον, εἶτα Καίσαρα καὶ Πομπήϊον ἀντιτείνοντο δρῶντες ἀλλήλους καὶ πάσχοντες οἱ πολῖται, ταῦτα νῦν ὑποτιθέμενον, ἢ Οὐιτελλίῳ λαιμαργίας καὶ οἰνοφλυγίας, ἢ τρυφῆς καὶ ἀκολασίας Οθωνι τῷ ἡγεμονίαν χορήγημα στησομένους. ταῦτ' οὖν ὑποτοοῦσι τούς τε περὶ τὸν Κέλσον αἰσθανομένους ἐμβάλλειν διατεθοῦ, ἐλπίζοντας αὐθημάχης καὶ πόνων κριθήσεσθαι τὰ πράγματα· καὶ τὸς περὶ τὸν Οθωνα, φοβουμένους, ὅπιτα χῦναι τὴν μάχην. αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς Βελξίλον ἀνεχώρησε, καὶ τοῦτο πρεσβεύσας, οὐχ ὅτι τοῦτο μόνον τὴν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ παρόντος αἰδῶ καὶ φιλοτιμίαν ἀφεῖλε τῶν ἀγωνιζομένων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐρρωμενεστάτους καὶ προθυμοτάτους δι' αὐτὸν ἱππεῖς καὶ πεζοὺς ἀπαγαγὼν, φυλακὴν τοῦ σώματος, ὥσπερεί τι σῶμα τῆς δυνάμεως ἀπέκοψε. συνέβη δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ περὶ τὸν Ηειδανὸν ἀγῶνα γενέσθαι, τοῦ μὲν Κεκίνα ζευγνύντος τὴν δυάδα, τῶν δὲ Οθωνος εἰργόντων καὶ προσμαχομένων. ὡς δὲ οὐδὲν ἐπέρανον, ἐνδεομένων εἰς τὰ ὅπλα δᾶδα θείου καὶ πίττης ἀνάπλεων, διὰ τοῦ πόρου πνεῦμα προσπεσόν, ἄφνω τῷ παρεσκευασμένῳ ὕλῃ ὑπὲρ τοὺς πολεμίους ἐξεῤῥίπτε. καπνοῦ δ' πρῶτον, εἶτα λαμπρᾶς φλογὸς ἐκπεσούσης, θαρσαλέοι καὶ ἀποπηδῶντες εἰς τὸν ποταμὸν, τάς τε ναῦς ἀνέτρεπον, καὶ τὰ σώματα τοῖς πολεμίοις μετὰ γέλωτος παρεῖχον. οἱ δ' Γερμανοὶ τῆς Οθωνος μονομάχοις περὶ νησίδα τοῦ ποταμοῦ προσμίξαντες, ἐκράτησαν καὶ διεφθείραν αὐτῶν οὐκ ὀλίγους. νικωμένων δὲ τούτων, καὶ τῶν ἐν Βριξελλῳ γραπτῶν τοῦ Οθωνος ἐκφερομένων μετ' ὀργῆς ὑπὲρ τῷ μάχῃ, προσήγαγον αὐτοὺς ὁ Πρόκλος ἐκ τοῦ Βριξελλῳ, καὶ κατεστρατοπέδευσεν ἀπὸ πεντήκοντα σταδίων, οὕτως ἀπείρως καὶ καταγελάστως ὥστε τῆς μὲν ὥρας ἐαρινῆς οὔσης, τῶν δ' κύκλῳ πεδίων πολλὰ νάματα καὶ ποταμοὺς ἀεννάους ἐχόντων, ὕδατος σπανεῖ πιέζεσθαι. τῇ δ' ὑστεραίᾳ βουλόμενον προάγειν ὑπὲρ τοὺς πολεμίους, ὁδὸν οὐκ ἐλάττονα σταδίων ἑκατὸν, οἱ περὶ τὸν Παυλῖνον οὐκ εἴων ἀλλ' ὡρίζε δεῖν περιμένειν, καὶ μὴ πονεῖν ἑαυτοὺς. μηδὲ ἀθρόοις οὐκ πορείας μάχῃ τι καὶ πρὸς ἄνδρας ὡπλισμένους καὶ παρεσκευασμένους καθ' ἡσυχίαν, ἐν ὅσῳ χρόνῳ πρεῖαστν αὐτοὶ τοσαύτην ὁδὸν ἀναμεμιγμένων ὑποζυγίων καὶ ἀκολούθων. οὔσης δ' περὶ τούτων ἀπολογίας ἐν τῇ σκηνῇ, ἦλθε παρ' Οθωνος ἱππεὺς τὴν καλουμένην Νομάδων γράμματα κομίζων, κελεύοντα μὴ μένειν μηδὲ διατείβειν, ἀλλ' ἄγειν εὐθὺς ὑπὲρ τοὺς πολεμίους. ἐκεῖνοι μὲν οὖν δρᾶντες ἐχώρουν· ὁ δὲ Κεκίνας πυθόμενος τὴν ἔφοδον αὐτῶν ἐθορυβήθη, καὶ κατὰ σπουδὴν ἀπολιπὼν τὰ ἔργα καὶ τὸν ποταμὸν, ἦκεν εἰς ὃ στρατόπεδον. ὡπλισμένων δὲ ἤδη τῶν πολλῶν καὶ σύνθημα τοῦ παλαμβανόντων τοῦ τοῦ Οὐάλεντος, ἐν ὅσῳ τὴν τάξιν διελάγχανε τὰ πάγματα, τοὺς ἄριστους τῶν ἱππέων προεξέπεμψαν. ἐμπίπτει δ' τοῖς προτεταγμένοις τῶν Οθωνος ἐκ δή τινος αἰτίας δόξα καὶ λόγος ὡς μεταβαλουμένων τῶν Οὐιτελλίου στρατηγῶν πρὸς αὐτούς. ὡς οὖν ἐχθροὶ ὄντες, ἀσπάσαιτο φιλίως συστρατιώτας προσαγορεύσαντες. ἐκείνων δ' τῷ προσαγορεύσιν οὐκ εὐμενῶς ἀλλὰ μετὰ θυμοῦ καὶ φωνῆς πολεμικῆς ἀμειψαμένων, τοῖς μὲν ἀσπασαμένοις ἀθυμία, τοῖς δ' λοιποῖς ὑπόνοια κατὰ τῶν ἀσπασαμένων ὡς προδιδόντων. παρ' ἐκ-

καὶ τοῦτο πρῶτον αὐτοῖς ἐπάραξεν, ἤδη τῶν πολεμίων ἐν χερσὶν ὄντων. εἶτα τῶν ἀγώνων οὐδὲν ἦν κόσμῳ γινόμενον, ἀγὰ πολλὴν μὲν ἀταξίαν τὰ σκευοφόρα τοῖς μαχομένοις ἐμπλαζόμενα παρεῖχε, πολλοὺς δὲ τὰ χωρία διαφασμοὺς ἐποίει, τάφρων ὄντα μεταξὺ κορυγμάτων, ἃ φοβούμενοι καὶ φεύγοντες ἀναγκάζοντο φύρδην καὶ κατὰ μέρη πολλὰ συμπλέκεσθαι τοῖς ἐναντίοις. μόναι δὲ δύο λεγεῶνες (οὕτω γὰρ τὰ τάγματα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν) ἡ μὲν Οὐιτελλίου ἁρπαξ, ἡ δὲ Ὀθωνος βοηθός, εἰς πεδίον ἐξελίξασαι φιλόνικα ἀναπεπταμένον, νομιμόνυμα μάχην συμπεσοῦσαι, φαλαγηδὸν ἐμάχοντο πολὺν χρόνον. οἱ μὲν οὖν Ὀθωνος ἄνδρες ἡβῶντες καὶ ἀγαθοὶ, πολέμου καὶ μάχης τότε πρῶτον πεῖραν λαμβάνοντες· οἱ δὲ Οὐιτελλίου πολλῶν ἀγώνων ἐμπαθεῖς, ἤδη γηραιοὶ καὶ κεκμαζόντες. ὁρμήσαντες οὖν ἐπ' αὐτοὺς οἱ Ὀθωνος, ἔωσαντο καὶ τὸν ἀετὸν ἀφείλοντο πρῶτας ὁμοῦ τοὺς προμάχους ἀποκτείναντες· οἱ δὲ ὑπὸ αἰσχύνης καὶ ὀργῆς ἐμπεσόντες αὐτοῖς, τόν τε προεβλητὸν τάγματος Ὀρφίδιον ἔκτειναν, καὶ πολλὰ τῶν σημείων ἥρπασαν. τοῖς δὲ μονομάχοις ἐμπειρίαν τε καὶ θάρσος ἔχειν τοῖς τοιαῖς συμπλοκαῖς δοκοῦσιν ἐπήγαγον Οὔαρος Ἀλφηνὸς τοὺς καλουμένους Βατάλους. εἰσὶ δὲ Γερμανοὶ ἱππεῖς ἄριστοι, νῆσον οἰκοῦντες ὑπὸ τῷ Ῥείνῳ τῷ περιρρεομένῳ. τούτοις ὀλίγοι μὲν τῶν μονομάχων ὑπέστησαν, οἱ δὲ πλεῖστοι φεύγοντες ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ἐμπίπτουσιν εἰς τὰς τῶν πολεμίων αὐτόθι τεταγμένας, ὑφ' ὧν ἀμυνόμενοι πρῶτοι, ὁμαλῶς διεφθάρησαν. αἴφνης δὲ ἠγωνίζετο πρῶτων οἱ στρατηγικοὶ, μηδὲ ὅσον ἐν χερσὶ λυέσθαι τοὺς ἐναντίους ὑπομείναντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπτήτους ἐπὶ φόβου καὶ ταραχῆς ἀνεπίμπλασαν, φεύγοντες δι' αὐτῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ πολλοί γε τῶν Ὀθωνος νενικηκότες τοὺς καθ' αὑτοὺς, ἐβιάσαντο καὶ διεξέπεσον διὰ τῶν πολεμίων κρατοιῶντων εἰς τὸ στρατόπεδον. τῶν δὲ στρατηγῶν, οὔτε Γέγκλος οὔτε Παυλῖνος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν, φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας, ἤδη τὴν αἰτίαν ὅτι τοὺς στρατηγοὺς τρέπουσι, Ἄννιος δὲ Γάλλος ἀνελάμβανεν ἐν τῇ πόλει καὶ παρεμυθεῖτο τοὺς ἐκ τῆς μάχης συλλεγομένους, ὡς ἀγχωμάλου γενομένης, καὶ πολλοῖς κεκρατηκότες μέρεσι τῶν πολεμίων. Μάρκιος δὲ Κέλσος τοὺς ἐν τέλει συναγαγὼν, ἐκέλευσε σκοπεῖν τὸ κοινὸν, ὡς ὅτι συμφορᾶ τηλικαύτῃ καὶ φόνῳ τοσούτῳ πολιτῶν, μηδὲ Ὀθωνος, εἴ γε ἀνὴρ ἀγαθός ἐστιν, ἐθελήσοντος ἐπὶ πειρᾶσθαι τῆς τύχης, ὅπου καὶ Κάτων καὶ Σκιπίων καίσαρι κρατοιῶτι μὴ Φαρσάλοι εἶξαι μὴ θελήσαντες, αἰτίαν ἔχουσιν ὡς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐν Λιβύῃ τῷ δαναλώσαντες οὐκ ἀναλγήτως, καὶ γὰρ ἀγωνιζόμενοι περὶ τῶν Ῥωμαίων ἐλευθερίας. τὰ γὰρ ἄλλα κοινὴν ἡ τύχη παρέχουσα πᾶσιν ἑαυτῇ, ἓν οὐκ ἀφαιρεῖται τῶν ἀγαθῶν, τὸ, κἂν πταίσωσιν, εὐλογίζειν πρὸς τὰ συμβαίνοντα. ταῦτα λέγων ἔπειθε τοὺς ἡγεμονικοὺς. ἐπεὶ δὲ πειρώμενοι τοὺς στρατιώτας ἑώρων εἰρήνης δεομένους, καὶ Τιτιανὸς ἐκέλευε προσβάλλειν ὑπὲρ ὁμονοίας, ἔδοξε Κέλσῳ καὶ Γάλλῳ βαδίζειν καὶ διαλέγεσθαι τοῖς περὶ τὸν Κεκίναν καὶ Οὐάλεντα. βαδίζουσι δὲ αὐτοῖς ἀπήντησαν ἑκατοντάρχαι, τὴν μὲν δύναμιν ἤδη κεκινημένῳ λέγοντες ἐρχομένῳ ὅτι τὸ Βιτελλιανὸν, αὐτοὶ δὲ ἀπὸ τῶν στρατηγῶν ἀπεσταλθαι περὶ ὁμονοίας. ἐπαινέσαντες οὖν οἱ περὶ τὸν Κέλσον ἐκέλευσαν αὐτοὺς ἀναστρέψαντας πάλιν, ἀπόντας μετ' αὐτῶν τοῖς περὶ τὸν Κεκίναν. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἦσαν, ἐκινδύνευσεν ὁ Κέλσος. ἔτυχον γὰρ οἱ περὶ τὸν ἐνέδραν ἠτημένοι πρότερον ἱππεῖς προεξελαύνοντες. ὡς οὖν προσιόντα τὸν Κέλσον κατεῖδον, εὐθὺς βοήσαντες ὥρμησαν ἐπ' αὐτὸν· οἱ δὲ ἑκατοντάρχαι προεστῶτες ἀπεῖργον· καὶ τῶν ἄλλων λοχαγῶν φείδεσθαι βοώντων, οἱ περὶ τὸν Κεκίναν πυθό-

A Quæ res primũ eos venientibus iam ad conserendas manus hostibus turbauit. Deinde nihil de cætero recte neq; ordine administratũ: sed magnam confusionẽ interserta militibus impedimenta præbuere. Iam distrahebat eos magnopere cõcisus locus fossis & scrobibus, quorũ declinandorum causa circumuecti promiscue cogebantur & cateruatim confligere cũ hostibus. Duæ tantum legiones dictę, Vitellii Rapax, Othonis Adiutrix, quæ in cãpum explicatæ nudum fuere & patentẽ, legitima acie concurrentes signis collatis diu dimicauerũt. Erant Othoniani valentes viri & fortes, sed belli &
B pugnæ tunc primum gustum capiebant: Vitelliani multis certaminibus subacti iam veterani & vergente ætate. Othoniani ergo impressione data eos impulerunt & aquilã abstulerũt principibus stratis pene omnibus. Illi pudore & flamma in hos illati legatum legionis Orphidium occiderũt, multaq; signa rapuerunt. In gladiatores, qui vsu & animo ad congrediendũ habebãtur insignes, inuexit Varus Alphenus Batauos. Hi equitum Germanorũ præstantissimi sunt. Insulam incolunt Rheno circumfluam. Eos pauci gladiatores substitere. Maxima pars fuga versus amnem delati incurrũt in locatas illic hostium cohortes, à quibus dimicantes
C occidione occisi sunt. Fœdissime omniũ præliati sunt prætoriani: qui nõ sustinuere, ne dum ad manus quidem venisset hostis: sed & eos, qui stabant adhuc in acie, metu pauoreq;, dum, fuga perrumpunt per eos, impleuere. Multi tamen Othoniani profligatis quos contra stabant, vi per medios victores in castra euasere. At ex ducibus neq; Proculus neq; Paulinus comitari audebant eos, verũ vitauere castra timore militũ, qui culpã iam in duces deriuabãt. Annius vero Gallus recreauit in oppido & leniuit colligentes se ex pugna quasi neutro inclinata victoria, & multis ipsi partib⁹ hostibus hostes superassẽt. Marius Celsus cõtractis omnib. qui
D præfecturas habebãt, author erat, vt cõmuni saluti consulerẽt, demonstrans à tali clade & strage tanta ciuiũ ne Othonem quidem, modo vir bonus sit, periclitari fortunã velle. quãdo, inquit, Cato & Scipio, qui victori post aciem Pharsalicã cedere Cæsari detrectauerũt, culpentur, quòd multos & fortes milites in Africa nequicquã perdiderint, licet pro populi Romani certabant libertate. Quamuis sit enim alias cõmunis omnibus fortuna, vnum viris bonis tamen non adimit, si incurrerint, quin pro casibus recta capiant consilia. Sic fatus permouit præfectos. Post quàm verò milites tentauerunt, atque eos pacis viderunt cupidos, Titianus
E autem mittendos censuit de concordia legatos: visum vt Celsus & Gallus proficiscerentur conuenirentque Cecinnam & Valentem. Pergentibus occurrere centuriones, qui copias narrauerunt iam mouisse & contendere Bebriacum, missos ab ducibus se ad agendum de concordia. Quos collaudatos Celsus & Gallus orauerunt, vt retro redirent & secum obuiam procederent Cecinnæ. Vt prope venerunt, incurrit periculum Celsus. Nam forte præcurrebant victi ante apud insidias equi-
F tes. Vbi ergo aduentantem conspexere Celsum, impetum protinus cum clamore in illum dedere. Cæterum obiecerunt se pro eo centuriones atque illos repressẽrunt: ac cum alii ordinum ductores exclamarent, vt abstinerent à Celso: re intellecta

aduectus Cecinna mox tumultum ſedauit, appellatoque comiter Celſo conceſſit cum iis Bebriacum. Inter hæc Titianum pœnitentia cepit, quòd legatos miſiſſet. Igitur ferociſſimos quoſque militum iterum imponit muris, cæteros ad ferendam opem excitat. At vbi equo Cecinna aduectus dextram porrexit, nemo vltra reluctatus eſt: ſed alii ſalutare ex mœnibus milites, pars porta reſerata exire, atque aduenientibus ſe immiſcere: vim inferre nemo, ſed gratulari complectique ſe mutuo: denique omnes in verba Vitellii iurauerunt, atque ad eum tranſiere. Ita plerique, qui interfuere pugnæ, rem geſtam narrant, fatentes ne ſe quidem ob cõfuſionem & turbam ſingula exacte noſſe. Mihi vero per campum illum poſtea iter facienti Meſtrius Florus vir conſularis de pube, quæ non ex ſententia ſua tunc ſed inuita fuerat Othonem ſecuta, oſtendit vnum, qui iam ſenex erat. Hic expoſuit, cum ſecundũ pugnam eſſet eo profectus, cumulum ſe vidiſſe cadauerũ tantum: vt qui in ſummo eſſent, attingerent hoſtes. Cauſam dicebat, cum quæreret, neq; inuenire potuiſſe ſe, neq; ab alio vllo diſcere. Siquidem cadere per bella ciuilia, cum pulſi ſint, complures probabile eſt: quòd neminẽ capiant. Nullus eſt enim captiuorum vſus. Verum ſtrues illa & accumulatio in vnum cauſam habet coniectu arduam. Ad Othonem, primo incertus, vt ſolet in talibus, delatus eſt rumor. Vt vero ſaucii quoque nonnulli ex pugna redeuntes id nuntiauere: non perinde mireris, ſi amici non permiſerunt, vt deſponderet animum, ſed eum confirmauerunt: verum militum motus fidem exceſſit omnem, quòd non deſciuerint ab eo, non tranſierint ad victores, non viſi ſint deplorato imperatore ſibi conſulere: verum omnes pariter ad ianuam eius perrexerint, imperatorem appellarint: progreſſo eo, vt in victoria ſolet, cum clamore & ſuppliciis manus eius attigerint, ad genua acciderint, lachrymas profuderint, orauerintque, ne deſereret ipſos neque proderet hoſtibus, ſed vteretur, quoad ſpirarent, pro dignitate ſua animis & corporibus ſuis. Sic cuncti ſupplices eum obſecrauerunt. Vnus vero ex gregariis ſublato gladio ait: Ita ſcito Cæſar animatos omnes eſſe pro te mori: ſimul ſemet ipſe confodit. Cæterum horum Othonem nihil flexit: ſed exporrecto & conſtanti vultu quoquo verſus aciem circunferens: Hunc, inquit, commilitones diem illo, quo me imperatorem primum creaſtis, fauſtiorem exiſtimo: cum ita in me propenſos vos cernam, & ita me vobis charum. Verum nolite bono me fraudare maiore, honeſte pro tot & talibus ciuibus vt vitam deponam. Si Romano imperio dignus fui, profundenda mihi eſt pro patria anima. Scio ego victoriam non ſtabilem neque ſolidam hoſtibus eſſe. Nunciantur legiones ex Myſia non multorum dierum iter abeſſe. Iam deſcendunt ad mare Adriaticum Aſia, Syria, Ægyptus. Legiones, quæ cum Iudæis belligerantur, nobiſcum faciunt. Senatus apud nos eſt, etiam liberi aduerſariorum atque coniuges. At non eſt cum Annibale neque Pyrrho neque Cimbris nobis de Italia bellum: ſed cum ciuibus bellantes vtrique patriam & victores & victi offendimus. Quippe res lætæ victoris lædũt illam. Credite quæſo honeſtius mori me quam imperare poſſe. Neque enim video, quid victoria mea tantum profectura po-

A μνοι καὶ προσελάσαντες, τὴν ἀκροσμίαν ταχὺ τῶν ἱππέων ἔπαυσαν· τὸν δὲ Κέλσον ἀσπασάμενοι φιλοφρόνως ἐβάδιζον μετ' αὐτὸν εἰς τὸ Βητριακόν· οἱ δὲ τοῦ Οὐιτελλίου μετὰ μόνα Τιτιανὸν ἔφεν ἐκπέμψαντα τοὺς πρέσβεις, καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς δραστικωτέρους αὖθις ἀνεβίβαζεν ὑπὲρ τὰ τείχη, καὶ τοὺς ἄλλους παρεκάλει βοηθεῖν. τοῦ δὲ Κεκίνα προσελάσαντος τῷ ἵππῳ καὶ τὴν δεξιὰν ὀρέγοντος, οὐδεὶς ἀντέφερεν. ἀλλ' οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠσπάζοντο τοὺς στρατιώτας, οἱ δὲ, τὰς πύλας ἀνοίξαντες δεξιοῦ καὶ ἀνεμίγνυντο τοῖς προσήκουσιν. οὐδεὶς δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ φιλοφρόσυνοι καὶ δεξιώσεις ἦσαν. ὤμοσαν δὲ πάντες περὶ τοῦ

B Οὐιτελλίου, καὶ προσεχώρησαν. οὕτω μὲν οἱ πλείστοι τῶν παραγινομένων ἀπαγγέλλουσι γενέσθαι τὴν μάχην, οὐδὲ αὐτοὶ σαφῶς ὁμολογοῦντες εἰδέναι τὰ καθ' ἕκαστα, διὰ τὴν ἀπαξίαν καὶ τὴν ἀνωμαλίαν. ἐμοὶ δὲ ὕστερον ὁδεύοντι διὰ τοῦ πεδίου, Μέστριος Φλῶρος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, τῶν τότε μὴ κατὰ γνώμην, ἀλλ' ἀνάγκῃ μετὰ τοῦ Οθωνος γενομένων νέων, ὄντα παλαιὸν ἐπιδείξας, διηγεῖτο μετὰ τὴν μάχην ἐπελθὼν ἰδεῖν νεκρῶν σωρὸν τηλικοῦτον ὥστε τοὺς ὑπὲρ πολῆς ἀπέχειν τῶν ἐναντίων. καὶ τὴν αἰτίαν ἔφη ζητῶν, οὔτε αὐτὸς εὑρεῖν, οὔτε παρ' ἄλλου τοῦ πυθέσθαι. θνήσκειν μὲν γὰρ τοὺς ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις, ὅταν

C ἡττηθῶσι, πλείονας εἰκὸς ἐστι, τοὺς μηδένα ζωγρεῖν· χρεία γὰρ οὐκ ἔστι τοῖς ἁλισκομένοις. ἡ δὲ ὑπὲρ τοῦτο σωρεία καὶ συμφόρησις οὐκ ἔχει τὴν αἰτίαν εὐσύλλογιστον. πρὸς δὲ Οθωνι πρῶτον μὲν ἀσαφὴς, ὡς φρεῖδεν, περὶ τῶν τηλικούτων προσέπεσε λόγος. ἐπεὶ δὲ καὶ τετρωμένοι τινὲς ἦκον ἐκ τῆς μάχης ἀπαγγέλλοντες, τοῖς μὲν φίλοις ἥδιον αὐτὸς ἐθαύμασεν, οὐκ ἐῶντας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ θαρρεῖν προσκελευομένους· τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν πᾶν ὑπερέβαλε πίστιν, ὡς οὐδὲ ἀπῆλθεν, οὐδὲ μετέστη πρὸς τοὺς κρατοῦντας, οὐκ ὤφθη τὸ καθ' αὑτὸ ζητοῦν, ἀπεγνωσμένου τοῦ ἡγεμόνος, πάντες δὲ ὁμαλῶς ἐπὶ θύραις

D ἦλθον, ἐκάλουν αὐτοκράτορα προσελθόντες, ἐγίνοντο τέταγμα μετὰ βοῆς, ἱκεσίας χειρῶν ἔπαιον, προσέπιπτον, ἐδάκρυον, ἐδέοντο μὴ σφᾶς ἐγκαταλιπεῖν, μὴ προδοῦναι τοῖς πολεμίοις ἀλλὰ χρῆσθαι μέχρις αἵματος καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασιν, ὑπὲρ αὐτοῦ. ταῦτα ὁμοῦ πάντες ἐκέλευον. εἷς δὲ τῶν ἀφανεστέρων ἀναλείνας τὸ ξίφος, καὶ εἰπὼν, Ἰσθι Καῖσαρ οὕτως ὑπὲρ σοῦ παρατεταμένους ἄπαντας, ἀπέσφαξεν ἑαυτόν. ἀλλὰ τούτων οὐδὲν ἐπέκλασε τὸν Οθωνα· φαιδρῷ δὲ καὶ καθεστῶτι προσώπῳ πάντα χρόνον τὰς ὄψεις περιαγαγὼν, Τοῦτον (εἶπεν) ὦ συστρατιῶται τὸν ἡμέραν ἐκείνης ἣν με πρῶτον ἐποιήσατε αὐτοκράτορα μακαριωτέραν ἡγοῦμαι, τοιούτους ὁρῶν ὑμᾶς καὶ τηλικούτων ἀξιούμενος. ἀλλὰ μὴ μείζονος ἀποστέρητε, τοῦ καλῶς ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοσούτων καὶ τοιούτων πολιτῶν. εἰ τῶν Ρωμαίων ἡγεμονίας ἄξιος γέγονα, δεῖ με τῆς ἐμῆς ψυχῆς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀφεῖναι. οἶδα τὴν νίκην τοῖς ἐναντίοις οὐδὲ βεβαίαν οὐδὲ ἰσχυρὰν οὖσαν. ἀπαγγέλλουσι τὴν ἐκ Μυσίας ἡμῶν δύναμιν οὐ πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέχειν ἤδη. καταβαίνουσιν ἐπὶ τὸν Αδρίαν Ασία καὶ Συρία καὶ Αἴγυπτος, καὶ τὰ πολεμοῦντα Ιουδαίοις στρατεύματα μεθ' ἡμῶν, ἥτε σύγκλητος παρ' ἡμῖν, καὶ τέκνα τῶν ἐναντίων καὶ γυναῖκες. ἀλλ' οὐκ ἔστι

F πρὸς Αννίβαν οὐδὲ Πύρρον οὐδὲ Κίμβρους ὁ πόλεμος ὑπὲρ τῆς Ιταλίας, ἀλλὰ Ρωμαίοις πολεμοῦντες, ἀμφότεροι τὴν πατρίδα καὶ νικῶντες ἀδικοῦμεν καὶ νικώμενοι. καὶ γὰρ τὸ ἀγαθὸν τοῦ κρατοῦντος ἐκείνη κακὸν ἐστιν. πιστεύσατε πολλάκις ὅτι

δυνάμεν κάλλιον ἀποθανεῖν ἢ ἄρχειν. ὁ γὰρ ὁρῶ τὴν τηλικοῦτον μάχοις ὄφελος ἔσομαι κρατήσας, ἠλίκον ἐλπίδος ἐμαυτὸν

» ὑπὲρ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας, καὶ τὸ μὴ πάλιν ἡμέραν τοιαύ-
» την ὁπτιδεῖν τὴν Ἰταλίαν. τοιαῦτα ἀναλεχθεὶς, καὶ πρὸς τοὺς
ἐπίεσθαι καὶ τὸν ἀναλφὴν ὁπτιχειρεῖν ἀπιόντας ἀπιόντας, τοὺς τε φίλους ἐκέλευεν ἀπαλλάττεσθαι, καὶ τῶν συγκλητικῶν τοῖς παροῦσι· τοῖς δὲ μὴ παροῦσιν ἐπέστελλε, καὶ γράμματα πρὸς τὰς πόλεις, ὅπως παραχθεῖεν ἐνδίμως καὶ μετ' ἀσφαλείας. προσαγόμενος δὲ τὸν ἀδελφιδοῦν Κόκκηϊον, ἔτι μειράκιον ὄντα, θαρρεῖν παρεκάλει, καὶ μὴ δεδιέναι Οὐιτέλλιον, καὶ μητέρα καὶ γενεὰν καὶ γυναῖκα αὐτὸς, ὡς πρὸ οἰκείων κηδόμενος, ἀναφυλάξαι. ἀλλὰ τοῦτο δὲ οὐδὲ θέλοις παῖδα βουλόμενον αὐτὸν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι μνημονεύειν ὅτι Καῖσαρ ἀθετεῖ τὸν εἰς ποίησιν, ὅπως στρατάρχοι κρατήσαντος αὐτοῦ, μὴ πρὸς πόλεμον παίσαντος.
» Ἐκεῖνο δὲ (εἶπεν) ὦ παῖ παρεγυμνάσθαί σοι τελευταῖον, μήτ'
» ὑπὸ λαθέσθαι πρωτάπασι, μήτε ἄγαν μνημονεύειν ὅτι Καίσαρα
» θεῖον ἔχες. θορύβου δὲ ἀπὸ τούτων, μετὰ μικρὸν ἤκουσε θορύβου καὶ βοὴς ὁπτὶ θύρας. οἱ δὲ στρατιῶται τὴν συγκλητικῶν τοῖς ἀπιοῦσι διηπείλουν ἀποσφάξειν, εἰ μὴ πρὸς μένοιεν, ἀλλὰ οἰκήσοντας τ' αὐτοκράτορα καταλιπόντες. πάλιν οὖν πρὸς ἦλθεν ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν φοβηθεὶς, καὶ τοὺς στρατιώτας, οὐκέτι δεινικὸς οὐδὲ πρᾶος, ἀλλὰ τραχὺς ὀφθεὶς καὶ μετ' ὀργῆς, εἰς ὃ θορυβοῦν μάλιστα ἀναβλέψας, ἀπελθεῖν ἐποίησεν εἰζάντας καὶ ἀναστρέσαντας. ἤδη δὲ ἑσπέρας οὔσης ἐδίψησε, καὶ πιὼν ὀλίγον ὕδατος δυεῖν ὄντων αὐτῷ ξίφων, ἑκατέρου κατεμάθανε τὸ σῶμα πολὺ χρόνον, καὶ ὃ ἕτερον ἀπέδωκε, θάτερον δὲ εἰς τὰς ἀγκάλας ἀναλαβὼν, τοὺς οἰκέτας προσεκάλεσε. καὶ φιλοφρονούμενος διένεμε τὰ χρήματα, τῷ μὲν πλέον, τῷ δὲ ἔλαττον· οὐχ ὡς πρὸ ἀλλοτρίων ἀφῄδων, ἀλλὰ κατ' ἀξίαν καὶ ὃ μέτριον ὑπιμελῶς φυλάττων. ἀποπέμψας δὲ τούτοις, ἤδη δὲ λοιπὸν ἀνεπαύετο τὴν νυκτὸς, ὥστε τοὺς κατευνάσας ἀθάνατος βαρέως αὐτὸν καθεύδοντος. ὀρθρεύσας καλέσας ἀπελθεῖν, ὦ σπουδιώκησε τὰ πρὸς τοὺς συγκλητικοὺς, μαθεῖν προσέταξε· καὶ πυθόμενος γεγενέναι τοῖς ἀπὸ χρόνου ὧν ἕκαστος ἔχρῃζε, Ἰτ τοίνυν (ἔφη) σὺ καὶ ποίᾳ τοῖς στρατιώταις ἐμφανῆ σεαυτὸν, εἰ μὴ θέλοις κακῶς ὑπ' αὐτῶν ἀποθανεῖν, ὡς ἐμοὶ συμπρᾶξας τὴν θάνατον. ἀξιθόντος δὲ αὐθέπτου, ὃ ξίφος ὑποστήσας ὀρθὸν ἀμφοτέραις τὴν χερσὶ, καὶ πρὸς πεσὼν ἄνωθεν, ὅσον ἅπαξ γενάξαι μόνον, ἠθέλησε τὸν πόνον, καὶ τοῖς ἐκ τὸς ἀθήσιν παρέχειν. ἀναμένων δὲ τῶν παίδων οἰμωγὴν, εὐθὺς ἄπαν ὃ στρατόπεδον καὶ τὴν πόλιν ἐπεῖχε κλαυθμός· καὶ μετὰ βοῆς οἱ στρατιῶται εἰσέπεσον ὁπτὶ πὰς θύρας, καὶ ὠλοφύρονθο, πρὸς πατοῦντες καὶ λοιδορεῖν ἑαυτοὺς μὴ φυλάξαντας τὸν αὐτοκράτορα, μηδὲ κωλύσαντας ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. ἀπέρη δὲ οὐδεὶς τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐλθὸν ὄντων τῶν πολεμίων, ἀλλὰ κοσμήσαντες ὃ σῶμα καὶ πυρὰν κατασκευάσαντες, ὀξεχώμιζον ἐν τοῖς ὅπλοις οἱ φθάσαντες ὑποδοῦναι καὶ βαστάσαι ὃ λέχος ὁπτιγαυρούμενοι. τῶν δὲ ἄλλων οἱ μὲν τὸ τραῦμα τοῦ νεκροῦ κατεφίλουν πρεσπίπτοντες, οἱ δὲ ἵππους τῶν χειρῶν, οἱ δὲ προσεκύνουν πόρρωθεν. ἔνιοι δὲ τῇ πυρᾷ λαμπάδας ἀφέντες, ἑαυτοὺς ἀπέσφαξαν, οὐδὲν ἐκδήλως οὔτε πεπονθότες χρηστὸν ὑπὸ τοῦ τεθνηκότος, οὔτε πείσεσθαι δεινὸν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος δεδιότες· ἀλλ' ἔοικε μηδενὶ τῷ πώποτε τυράννων ἢ βασιλέων δεινὸς οὕτως ἔρως ἐγγενέσθαι καὶ πρεσμανὴς τοῦ ἄρχειν ὡς ἐκεῖνοι τοῦ ἄρχειν καὶ ὑπακούειν Ὄθωνος ἠράσθησαν· οὓς γε μηδὲ ἀποθανόντος ὁ πόθος προὔλιπεν, ἀλλὰ εἰς ἀνήκεστον ἔρως Οὐιτελλίῳ τελευτήσας. τὰ μὲν οὖν ἄλλα καιρὸν οἰκεῖον ἔχει λεχθῆναι· κρύψαντες δὲ τῇ γῇ τὰ λείψανα τοῦ Ὀθωνος, οὔτε μνῆμα τοῦ

A puloRomano ſit, quantum ſi vitam meam ipſe pro pace & concordia, & ne alterũ diem Italia aſpiciat talem, profundam. Sic fatus, inſiſtentibuſq; aduerſari & ipſum excitare reniſus, amicis & ſenatoribus præſentibus faceſſere iuſſit. Abſẽtibus ſcripſit, literaſq; dedit ad ciuitates, vt honorifice & ſecure tranſirent. Fratris filium Cocceium adoleſcentem adhuc amplexus bono animo iuſſit eſſe, neq; formidare Vitelliũ. Quippe matrẽ eius ſe, liberos, cõiugem, quorum habuiſſet curã vt ſuorum, conſeruaſſe. Idcirco enim, quòd in animo habuiſſet, non adoptauiſſe eum: ſed in aliud id reiecíſſe tempus.

B Meminiſſet autem diſtuliſſe Cæſarem adoptionẽ, quo cum victore ſe imperaret, non vna periret cũ victo. Illud vero, inſit, te moneo fili nouiſſimũ, ne prorſus obliuiſcaris neque nimium memineris patruum te habuiſſe Cæſarẽ. His actis breui poſt tumultum & ſtrepitũ ad fores audiuit. Milites enim digredientibus exitiũ denunciabant ſenatoribus, niſi permanſiſſent, ſed deſerto abiſſent principe. Itaq; metuens illis iterum prodiit, militeſq; nõ iam precabundus neq; leni, ſed truci vultu & cũ flamma tumultuantes cõtuitus, abſcedere iuſſit: qui & abſceſſerunt & diffugerunt. Sero iã diei ſitiit, hauſtoq; pauxillo aquæ cum duos haberet pugiones,

C vtriuſq; aciem longo ſpacio explorauit. Tũ altero reddito alterũ ſub axilla retinẽs ſeruos accerſiuit, benigneq; pecuniam iis, vni amplius, alteri minus, largitus eſt: nõ ſicut profundẽs aliena, ſed pro merito & modũ ſeruans accurate. Quibus dimotis reliquum iam noctis dedit ſe quieti, vt ſtertentẽ cubicularii ſentirent. Prima luce accito liberto, quicum curauerat receptum ſenatorum, quid factum iis eſſet, præcepit explorare. Qui vbi renunciauit omnibus ſubminiſtrata, quibus cuiq; fuiſſet opus: I ergo inquit, tu, & militibus te oſtende, niſi perire

D illorum manibus velis, quaſi operã tuam ad mortẽ mihi præbueris. Quo digreſſo in pugionẽ directũ, quem pectori ambabus manibus ſubiecit, ſuperne incubuit. Senſit hactenus, vt vnũ gemitũ ederet, dolorem: & illi, qui foris erant, eum exaudiuerunt. Sublato à pueris eius eiulatu mox totũ exercitum oppidumq; comploratio occupauit. Milites cum clamore ad ianuam occurrerunt, lamentatique ſunt mœrentes & deteſtantes ſemet ipſi, quòd non cuſtodiuiſſent imperatorem, neque prohibuiſſent pro ipſis occumbere. Nec quiſquã reliquit eum, ſaluti ſuę propinquis iã hoſtibus proſpiciens: ſed excultum corpus rogo parato extulerunt ar-

E mati: exultaueruntq;, qui occupauerant ſubire & geſtare lectum. Cæteri partim vulnus exanimi in genua procumbentes exoſculati ſunt, partim manus attigerunt, alii procul adorauerunt, alii ſubditis rogo facibus ſe ipſi confodere: cum nullum, quod quidem conſtaret, à defuncto haberent benefactum, neq; quicquam grauius expectarent à victore. Cæterum nullus meo iudicio omnis ætatis tyrannorum vel regum tam ardenti & inſano imperandi amore flagrauit, quàm illi parere & obtemperare geſtierunt Othoni. Nempe ne mortui quidem eos deſiderium reliquit, ſed durauit in

F perniciale Vitellio odium euadẽs. Verum cætera ſuo tempore dicentur. Poſtquam reliquias Othonis humo mandauerunt: ſepulchrum nec condi-

torii mole nec tituli tumore fecerunt inuidiosum. Vidi ego cum Brixilli essem, & modicum monumentum, & inscriptionem huiuscemodi: M. OTHONIS. Decessit Otho trigesimo septimo ætatis anno, cum menses tres imperasset. Reliquit non inferiores neq; pauciores, qui mortem ipsius laudibus ferrent, quàm qui insectarentur vitam. Nam cum nihilo Nerone modestius vixisset, mortuus est generosius. At milites, cum alter præfectus prætorio Pollio statim iurare eis in verba Vitellii iussisset, fremuerunt. Qui vt nonnullos adhuc senatores acceperunt adesse, reliquos missos fecere. Verginium vero Rufum obtuderunt, in armis domum ad eum profecti, inuitantesque denuo & instantes, vt imperium susciperet, aut legatione pro ipsis fungeretur. Ille imperare victis, cum noluisset ante victoribus, dementiam putauit. Legationem vero obire ad Germanos, qui ad multa coactos contra animi sententiam ab ipso existimabant se, timens occulte per auersum ostium euasit. Quod vbi militibus fuit compertum, sacramento Vitellio se addixerunt venia obtenta, ac Cecinnæ se associarunt.

ὅτ' ἐπιγραφῆς ὀγκῷ τὸν τάφον ἐποίησαν ἐπίφθονον. εἶδον γὰρ ἐν Βριξιάλῳ γεγραμμένος καὶ μνῆμα μέτριον. τὴν ἐπιγραφὴν οὕτως ἔχουσαν, εἰ μεταφρασθείη, δηλοῦτι Μάρκου Ὀθωνος. ἀπέθανε δὲ Ὄθων ἔτη μὲν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα βιώσας, ἄρξας δὲ τρεῖς μῆνας, ἀπολιπὼν δὲ μὴ χείρονας μηδ' ἐλάττους τῶν τὸν βίον αὐτὸν ψεγόντων, τοὺς ἐπαινοῦντας τὸν θάνατον. βιώσας γὰρ οὐδὲν ἐπιφανέστερον Νέρωνος, ἀπέθανεν εὐγενέστερον. οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὀμνύειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, ἐδυσχέραινον· καὶ πυθόμενοι τὸν συγκλητικῶν οἱονεὶ ἐπὶ παρῆναι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀφῆκαν, Οὐεργινίῳ δὲ Ῥούφῳ τραύματα παρῆγον, ἅμα τοῖς ὅπλοις ἐλθόντες ἐπὶ τὴν οἰκίαν, καὶ καταβοῶντες αὖθις καὶ καταβοῶντες ἀρχὴν, ἢ τρεσβεύειν ὑπὲρ αὐτῶν. ὁ δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἡττωμένων τῶν βαρβάρων, νενικηκότων πρότερον μὴ θελήσας, μανικὸν ἡγεῖτο· τρεσβεύειν δὲ πρὸς Γερμανοὺς δεδιώς, οὓς πολλὰ βεβιάσθαι τῶν βεβουλευμένων ὑπὸ αὐτοῦ δοκοῦντας, ἔλαθε δι' ἑτέρων θυρῶν ἐκποδὼν ποιήσας ἑαυτόν. ὡς δὲ τοῦτο ἔγνωσαν οἱ στρατιῶται, οὓς τε ὅρκους ἐδέξαντο, καὶ οἷς πρὸς τὸν Κεκίναν τρεσπέδεντο συγγνώμης τυχόντες.

IN GALBAM ANNOTATIONES GVIL. XYLANDRI.

Pag.1053.lit.e.*Vti demonstrauimus*]Galbę qui in Rom.imperio successit Neroni, ætas notior est quàm vt de ea quicquam dicendum sit. Apparet autem ex hoc loco, Neronis quoque,&, vt opinor, etiam præcedentium imperatorum vitas ab autore nostro descriptas fuisse: atque haud scio an omnium vsque ad Traianum. Nam sub finem Othonis satis innuit Vitellium à se scriptum. Qui libri quanto historiarum detrimento intercederint, facile iudicant periti. nam quis nõ animaduertit quàm multa apud Tacitum, Suetonium & alios desiderentur, quæ vel ex his reliquiis suppleri possint? Equidem hinc apparet, vitas imperatorum à Plutarcho non à prima ætate repetitas: sed ea tantum ab eo pertractata quæ ipsis ad imperium adspirantibus, eoque potitis, deinceps euenerint. vt fortassis istæ vitæ non huius operis fuerint: sicut & oratorum vitas Athenienſium idem seorsim descripsit. Nihil enim est in iis, vt taceam cætera, ὠφέλιμον.

1054. a. *Gentis Seruiorum*] τὴν Σερουίων οἶκον. Seruius Sulpiciæ genti ita fuit vsitatum prænomen vt prope pro gentili vsurpatum nomine, vel ex hoc loco appareat. Non enim temere dixerim, Plutarchum ignorasse Sulpiciam gentem fuisse ex qua Galba hic extiterit. Qui autem Sergium eum faciunt, imperitia labuntur: & iampridem eorum est explosus error, quantumuis in Suetonii & aliis codicibus retineatur. Catulus de quo hic fit mentio, est Q. Lutatius Catulus Capitolinus, Cæsaris Iulii & Pompeii æqualis, de quo eius temporis historiæ consulendæ.

Ibid.c.*Scelerati procuratores*] ἀλιτηρίων ὀπηροπόρων. Mendum est. Rectiusq; alibi legitur (nam cum cæteris Plutarchi opusculis quæ moralia inscribuntur, etiam Galba hic & Otho impressi sunt) ἀλιτηρίων ὀπηρόπων. Interpres ignoratione rerum lapsus, publicanos vertit. Loquitur autem de procuratoribus prouinciarum, qui mitti ab imperatoribus solebant vt quæ ad fiscum ipsorum pertinerent, administrarent. Vide Dionem libro quinquagesimotertio, vbi id ab Augusto primum institutum traditur. Quomodo deinde eorum potẽtia, & libido etiam, accreuerint, vtque prouinciales ab iis vexati sint, ex Tacito, libro præsertim decimosexto, & Suetonio intelliges.

Ibi.e.*T.autem Iunius.*] Ὀβίνιος, & in altero, Ὀβίνιος. Interpres T.Iunium recte reddidit. Collega is in consulatu fuit Galbæ, ac tum legatus eius in Hispania: deinde plurimum apud eum potuit, vt est apud Cornelium Tacitum & Suetonium. & quanquam constanter Ὀβίνιος legitur hic, tamen vel sequentia enidentissime ostendunt esse Iunium legendum. Scriptura facile errorem peperit, Γούνιος Ὀνίνιος, Ὀβίνιος. φραπωλικὸν πάγμα classiarios idem non bene vertit: ego prætorianos reddidi. puto enim φρατηγικὸν esse legendũ. Illud absurdius quòd interpres ἐλευθερώσῃς longe alio, & nescio ad quem conspirationis autorem, detorsit, quum manumissionem vox ea palam designet: & Suetonius hac de re, Igitur, inquit, quum quasi manumissioni vacaturus conscendisset tribunal, &c.cap.10.

1055. *Clodius Macer*] Μαῦρος. Scribe Μάκρος. Tacitus, Suetonius.

Ibid.e.*Cluniam*] Κολοωνίαν. Interpres Coloniam. Neque sum nescius, in Hispaniæ citerioris ora Coloniam esse, nomine Illici. Sed nomen mihi magis ad Cluniam videbatur accedere, quę est Celtiberiæ finis. Plinius lib.3.cap.3.

1056. a. *Titus*] Nimirum T. Iunius. in altero Græco locus mancus, in nostro perturbatus est: & historici hic nos destituũt.

Ibid. *Marcianus Vicellus*] Οὐίκελλος. In Græco altero. Ἴκελλος, Icellus, & sic apud Suetonium legitur. apud Tacitum Hycellus, lib.17. vtrobique Martianus. Post Spicillum gladiatorem verti, sequutus Suetonium quum esset in Græco ἀσπίλλον.

1057.a.*Exploratum vt res*] Asterisco locus notatus est. Nihil tamen video deesse, & in παρείκει non est ita grauis menda.

1059. c. d. *Petronius Turpilianus.*] Sic est apud Tacitum. in Græco, Tertullianum. Et non Cingonius Varro, sed Ciconius apud eum legitur, consulque fuisse designatus dicitur. & non Trebonianus, sed Trebonius Garucianus, Macri interfector.

1061.c *Crispino*] Rufo Crispo, equiti Romano. Vide omnino Cornelium Tacitum lib.13.

1063.c. *Crassi & Pisonis*] Vocabatur is Piso Licinianus: vt est apud Suetonium & Tacitum. pro Pisonis in Græco est κειπώνος, vox nihili. Quod Lucinianus appellabatur, satis ostendit, eum à Pisone adoptatum, lege & more adoptionis nomen gentis leuiter immutatum retinuisse. Licinium autem nomen gentis est: vnde Crassi, Murenæ, alii.

Ibidem, f. *Veturius & Barbius*] Tacitus: Sed tum è libertis Onomastum sceleri prę fecit, à quo Barbium Proculum Thesseranum spiculatorem, & Veturium eodem perductos. Explicatio autem horum nominum est obscura, quam Plutarchus adfert, atque haud scio vnde petita.

1064.a.*Alioquin enim exercitus sanus*]Hic, vt persæpe, contrarium verbis autoris sensum interpres reddidit. Ostenditur enim causa tam celeris à Galba defectionis.

1065.b.*Atilius Vergilio*]Sic legitur apud Tacitum. Forte Vercello scribendum ibi sit.

Ibidem.*Densus centurio*]Ἰνδίρσος vtrobique in Græco est. Sed ego cum Cornelium sequor, tum etiam Xiphilinum in Galba.

Ibid.d.*A Marco quodam*]Μαρκου. reponendum Μούρκου. Est autem Murcus Statiæ gentis cognomẽtum: vt in L. Statio Murco euidens est, de quo præter alios Dio, lib. 47. & 48. & apud Cornelium hic expressum est etiam Seruii nomen.

1066. a. *Patrobii seruis*] Additur in Græco, & Vitellii, nullo nisi absurdo sensu. nihil enim hic Vitellio rei. Itaque aut alterius liberti Neroniani nomen pro Vitelliano reponendum erit, aut totum omittendum, quod malo. Nam & Tacitus & Suetonius solius Patrobii meminerunt: nisi quod hic precio redemptum à calonibus tradens, à nostro variat autore.

IN OTHONEM ANNOTATIONES GVIL. XYLANDRI.

1067.b. *In Sinuessanum agrum*] Emendandus ex hoc loco est Cornelii Taciti locus, eadem de re loquentis, vbi Suessanæ aquæ leguntur, pro Sinuessanis. Sinuessa haud procul ostio Liris amnis, ad oram Campaniæ vrbs est, cuius aquæ nobilitatæ sunt. Plinius libro tertio, capite quinto, & libro trigesimo primo, capite secundo. Nihil de Suessa tale. Cæterum ego Taciti verbis aliquoties hic sum vsus: vt ostenderem, videri mihi ista ex illo translata.

IN VITAS PLVTARCHI PARALLELAS ANNOTATIONES.

In quibus multi Plutarchi loci emendantur ac restituuntur, multi explicantur: quidam ex aliis quoque autoribus eodem modo tractantur.

G. Xylander lectori S.

EX his meis annotationibus facile eruditi candidoque præditi ingenio lectores intelligent, cum qualis hactenus in manibus hominum fuerit Plutarchus Latinus, tum qualem nos dederimus. Interpretum aliquot insignia errata hîc demonstraui, non profecto alia de causa quam vt mei operis rationem redderem, aliosque etiam qui de Græcis libris Latinos facere student, sui officii monerem. Omnia vero & Græci librarii & interpretum persequi si voluissem errata, aut vbique edere meæ versionis causas, in immensum hæc lucubratio excreuisset, atque haud scio an ipsum Plutarchi opus æquasset. Permulta etiam sunt quæ vti in Græco repereram atque apud interpretes, ita reliqui: non quod mihi satisfieret, aut quod mendum subesse non animaduerterem: sed quia non veniebat in mentem quo pacto emendare possem. Id præsertim in propriis nominibus sæpe mihi vsuuenit. Statueram etiam annotare vbi ea quæ à Plutarcho scribuntur, ab aliis bonis scriptoribus eodem vel alio modo referrentur: atque etiam παραλειπόμενα addere, si quid (vt sunt non contemnenda quædam) ad vitam alicuius pertinens Plutarchus præteriisset. sed longitudo operis futuri molesque me ab instituto retraxit. itaque ea vel aliis indagandæ, vel mihi suo commodiori tempore ac loco perscribenda reliqui. Hæc ipsa, qualiacunque sunt, grato animo probus lector accipiat, bonique consulat.

IN PLVT. THESEVM ANNOTATIONES
GVIL. XYLANDRI ET HERM. CRVSERII, INTERPRETVM.

Quarum has ab illis discernes hac nota in fine τῆς παραγραφῆς, apposita, Cr.

VTILE est admodum, scire qua quis ætate, quibus temporibus vixerit, quorum hominum fuerit æqualis. Id quamuis de Theseo indicare difficilius est, quia ante Olympiadas fuit: tamen quum Helena puella sit ab ipso rapta, quum filii eius in Troiano bello fuerint, quum ipse Herculis amicitiam coluerit, colligi ex iis quæ apud Clementem Alexandrinum lib. στρωματ. apud Dionysium Halicarnass. lib. 1. De antiquitate Romana, apud alios multos historiarum & annalium scriptores demonstrantur, potest, à Romulo & Roma ad Æneam vsque & Troiam tempora repetentibus nobis, Theseum annis circiter ante Romam conditam CCCCL. floruisse. (nam nos quidem initio Romæ pro meta quasi & scopo vtemur, ad quem dirigamus omnes alias historias, & ad hos quasi carceres reuocemus: quando neque de annis à creato mundo elapsis certum & firmum quicquam adhuc traditum est: & si quis ad natales Christi referre tempora velit, nullo id negotio facere possit, quum constet fere, anno ab V. C. DCCLI. Christum natum) Plutarchus quidem autor in vita Cimonis est, ossa Thesei CCCC. circiter post exilium eius annis Athenas à Cimone reportata fuisse. id autem apparet circa annum Romæ CCLXXX. factum fuisse: vt vix CL. annis, aut ad summum CC. ante Romam conditam viguisse Theseum, inde iudicari possit. Sed & is locus (vt multi alii) mendosus haud iniuria, opinor, censeri potest: &, si hoc non sit, aliam à nostra & recepta supputationem sequi Plutarchus potuit: quando non vnam, sed plures, ipse Dionysius refert. Cæterum Sossius iste Senecio cuius tam nobilis est in Plutarchianis lucubrationibus mentio, quatuor sub Traiano gessit consulatus, vt ex annalibus patet. Fuisse eum in summo apud imperatorem honore, Xiphilinus scribit ex Dione.

Pag. 1. b. *Vt AEschyli verbis vtar*] Versus sunt de tragœdia cui titulus, ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.

Ibid. *Pugnaces ambo*] Versus est Homericus Iliad. 7. Idæi præconis ad Hectorem & Aiacem.

Ibid. *Si, quæ minime tragice dicta videntur, ad veritatem faciunt*] Lapus hæc verba ad ea quæ de natalibus Thesei sequuntur, retulit. Ego sequutus sum distinctionem Græci codicis. videtur enim Plutarchus hæc dixisse fabulæ causa remouendæ quæ de Romulo in cælum rapto fertur.

2. b. *Euripides*] Initio Hippolyti coronati.

Ib. c. *Vtre pedem extantem*] In Græco est, -δῆμον Ἀθηναίων εἰσαφικέσθαι. Legendum esse ἀφικέσθαι ratio carminis docet. Iisdem fere verbis recitat hoc oraculum Ægeus Medeæ apud Euripidem. Isæus in Lycophronem eadem copiose exponit, & ipsum oraculum hoc modo: (quam quidem genuinam lectionem esse puto) Ἀκοῦσον τὸν πεφυκότα πυθάνου φέρεται λαῶν Μὴ λύσῃς πρὶν ἐς ἄκρον Ἀθηναίων ἀφίκηαι.

Ib. d. 3. a. *Sub ingenti abditos saxo*] Esse in via ab Hermione Trœzenem euntibus, ait & describit Pausan. li. 2.

Ibid. d. *Quod πάτεσθαι Græce dicitur*] Xylander ibi perspicuitatis causa de suo addidit, *Vtrobique vi Græci vocabuli astipulante*. nam (inquit in Annot.) υἱὸς θετὸς Adoptitius dicitur, πρὸς τὸ θεῖναι: ac θέσις, Adoptio. & quum τίθημι sit Pono, à monumentis istis repositis dici potuit Θησεύς.

Ib. e. *Vt de Abantibus memorat Homerus*] In Bœotia vocans eos ὄπισθεν κομόωντας, crinito occipite. Cæterum de more comã deo nuncupandi & consecrandi, Pausanias hæc, τὸ δὲ ἕτερον ἀνάθημα κειρομένου τοῦ κόμου παῖδες οἱ δὴ τοῦ Κηφισσοῦ. καθιστάναι δὲ ὁ παλαιὸς τοῖς πᾶσι τοῦτο Ἕλλησι, τῷ Ὁμήρῳ τε αὖ πεκμάρετο ποιήσει, ὃς τὸν Πηλέα εὐξαμένῳ φησὶ τοῦ Σπερχειοῦ κερεῖν ἀνάστασθέντος ὁκ Τροίας Ἀχιλλέως τὴν κόμην. Atticis. Locus Homeri est Iliad. ↓.

4. c. *Fruerenturque lacertis ad viol.*] Thucyd. quoque lib. 1. p. 2. testatur Thesei ætatem fuisse latrociniis infestam. Cr.

5. c. *Periphetem*] Suid. Periphanem vocat. Vide Diod. lib. 5. Cr.

Ibid. d. *In Isthmo Sinnim Pityocampten*] Scribendum potius vnico n Sinin, vt & apud Paus. nec non apud Ouid. Metam. l. 7. quem vide. nam & ipse eleganter hæc Thesei facinora recenset, inter alia de hoc Sinide Pityocampte canens, *Occidit ille Sinis magnis male viribus vsus, Qui poterat curuare trabes, & agebat ab alto Ad terram late sparsuras corpora pinus.* Perperam enim ibi Scinis scriptum esse, vel ex metro patet.

4. c. *Multaque stœbe & asparagis obsitum*] Xyl. vertit, *Stœbaque herba & spinis densis obsitum.* Cur autem (inquit in Annot.) ἀσφάραγον verterim *Spinam*, Suidas docebit. Et Eustathius ait in Iliadis 21. esse τὸ ὁκ τῶν ἀκανθῶν αὐξανόμενον. Stœben ex spinosarum herbarum numero esse, apparet ex Plin. 21. 16.

Ibid. e. *Crommyoniæ sus*] Ouid. Metam. l. 7. Cromyona vnicom scribit: *Quodque suam securus arat Cromyona colonus, Munus opusque tuum est Theseu.* Apud Pausaniam in Atticis legitur τῆς Κορινθίας ἐν Κρομμυῶνι. Sed rursus initio Corinth. Κρωμύων ἀπὸ τοῦ Κρώμου τοῦ Ποσειδῶνος. Stephano est Κρεμμύων, Plinio Cremyon. vt & apud Ouid. quidam cod. habent *Cremyona.* Strabo lib. 8. Κρομύων habet.

Ibid. e. *Sunt qui Phæam mulierem latronem &c.*] Sic vertit & Xyl. annotans, Lego enim non λῃστρίδω, sed λῃστρίδα. alioquin fuit vertendum, sunt qui Phæam vxorem Lestridis fuisse perhibeant: quod non admitto.

5. b. *Hermione, Damastem Procrustem dictum*] Hunc locum ita vertit & Xyl. in eumque sic scribit: Græca sic habent: καὶ μικρὸν προσθών, Δαμάστου τὸν Ἑρμιόνι τὸν Προκρούστου, αἰκίσας αὐτὸν ἀπισθοῦ τοῖς κλινήρεσιν, ὥσπερ τοὺς ξένους ἐκεῖνος. Lapus quum verterit, *Quum domuisset Procrustem*, dubitasse mihi de voce δαμάστου videtur, aut legisse ἐδάμασεν: etsi verbo nihil est opus, quũ à superioribus hæc pendeant. alias & ipse dubitarem, nisi articulus τὸν ostenderet Damastem nomen, Procrustem cognomentum esse, quum nemo scriptorum, quod ego sciam, Procrustem nomine Damastæ affecerit. Paulanias Atticis, πρὸς πύτῳ τοῦ Κηφισσοῦ λῃστοῦ Πολυπήμονα ὄνομα, Προκρούστου δὲ ἐπίκλησιν, Θησεὺς ἀπέκτεινεν. Ouid. *Vidit & immanem Cephisias ora Procrusten.* Neq; hæc verba, ἀπισθοῦ τοῖς κλινήρεσι, sunt admodum euidentia: ideoq; (vt arbitror) à Lapo præterita. Videntur mihi hoc significare, Latronem illum hospites in lectum aut culcitram collocasse, & eorum artus tantisper extendisse dum luxatis membris longitudinem lecti implerent, atque ea vi iis mortem attulisse: quod sit πρεσκρύειν. Quod idem fere traditum à Diodoro Siculo li. 5. inueni. Certe autor argumenti Ἰσθμίων Pindari, (siue is est Triclinius) Procrustæ cognomentum Sinidi tribuit: cum quo tamen reliqui dissentiunt. ὁ δὲ Ἑρμίων autem, locum significat in Isthmo, vt apparet ex Plinii lib. 4. cap. 51. & lib. Strabonis 8. & Pausania, atque aliis.

Ibid. c. *Quem nunc Hecatombæona dicunt*) Quia parum cõstat quo modo Græci, & Attici præsertim, mentes Latinis nostris respondeant, & neq; interpretibus ea de re cum aliis, neque secum fere ipsis conuenit, malui nomen Græcum relinquere. Dicam sub finem totius operis hac de re quædam.

Ib. d. *Districtum cultrum, quasi carnes quæ appositæ erant, dissecturus, ostendit ei*) Lapus *Gladium* vertit quod est in Græco μάχαιρα: satis inconuenienter, ne dicam imperite. Capulo gladii agnitum Theseum facile concedo, sicut est apud Ouidium: *Quum pater in capulo gladii cognouit eburno Signa sui generis.* Eum ergo vt ostentaret Theseus, educendi cultri gratia protulit. Animaduerti etiam apud Homerum μάχαιραν esse cultrum, ξίφος gladium. Locum adscribam ex Iliad. γ, Ἀτρείδης δ' ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν, Ἣ οἱ παρ' ξίφεος μέγα κωλεὸν ἀμφὶ ἔκαστο, Ἀρνῶν ὁκ κεφαλέων τάμνε τρίχας. Scholion: μάχαιραν νῦν τὸ πρὸς τὸ ξίφος μικρὸν μαχαίριον λέγει. Est & apud Herodotum lib. 2. ὑδρὴ κρέως καθαρῶ βοὸς διαπεπτυμένῳ Ἑλληνικῇ μαχαίρῃ χρώμενος Ἀιγύπτιος: id est cultro, haud quidem dubie, ne dicam Halicarnasseum Dionysium lib. 11. non semel scribere, Verginiam, quum vindiciæ essent ab Appio Claudio ab libertate decretæ, à patre suo cultro lanii confossam: μαγειρικῇ μαχαίρᾳ. Et nostrates sane homines qui vulgari & impolito vtuntur sermone, etiam gladios *messer* nominant: quum culter sic Germanice dicatur, voce à Græco μάχαιρα deducta, vti apparet. & quidem ipse Plutarchus, quum loquitur de gladio hoc, qui esset γνώρισμα Thesei, non μάχαιραν dicit, sed ξίφος.

Ibid. e. *Vbi nunc in Delphinio septa sunt*) Δελφικον: lego Δελφίνιον. Delphinium autem templum Athenis erat, Apollini dedicatum: Suidas. & mox ipse Plutarchus Apollinis Delphinii meminit. & Eustath. in Iliad. δικαστήριον fuisse Athenis eo nomine scribit, vbi de cædibus iudicaretur. ἑρμῆς porro frequenter statuam Mercurialem significat: vnde illa ἑρμῶν περικοπή ex Thucydide infra in Alcibiade. & Hermæ Pentelici apud Ciceronem ad Atticum. Lapus Templi partem reddiderat.

Ibid. f. & 6. a. *Sphetta, Gargetto*) Pagi sunt apud Athenas. de quibus in Stephano dicemus.

6. a. *Inde aiunt Pallenæorum curiæ cum Agnusiis connubium non esse*) Nominantur curiarum Atticarum. quod non intellexit corrector iste Latinæ versionis, qui pro Παλληναέων reponendum arbitratur Παλλαντιδῶν: quasi vero curia non ab his nomen habuerit. Idem pro Ἑκαλώνω, quod est ab Hecale diminutiuum, mallet Ἑκαλίσσιν. Quasi vero ὑποκοριστικὸν aliter non potuerit quam trito illo modo formari.

Ibid. b. *Tetrapolin incolentibus*) Hoc est Atticam, quam quatuor vrbibus habebant, OEnoa, Probalinto, Tricorytho, Marathone, vt refert Stephanus. Sex. Pompeius Festus aliter: Quadrurbem, inquit, Athenas Accius appellauit, quod scilicet ex quatuor vrbibus in vnum domicilia tulere, Braurone, Eleusine, Sunio, Piræo. sed hæc alias. Hinc apud Euripidem populus Athenienſis πατρὶς πόλις ξυνοικος λαὸς dicitur, Ἡρακλείδαις: quippe quum ex quatuor vnum Theseus composuisset, vt sequetur apud Plutarchum. Cæterum Strabo, grauis autor, Tetrapolim vnam è duodecim ciuitatibus facit in quas Atticam hominum turbam digesserit Cecrops, & quas in vnam deinde Theseus redegerit. lib. 9.

Ibid. c. *In Attica dolo peremptus*) Diodor. lib. 5. circa Thebas sublatum ait. Cr.

Ibid. f. *In Bottiæorum rep.*) De Bottiæis Plin. l. 4. c. 2. Cr.

7. a. *Vel Homerus, Iouis appellans discipulum*) Xyl. vertit, *Colloquio Iouis vsum dicens*: in eundem hunc locum sic annotans: Locus est Vlyssеæ 19. vbi Διὸς ὀαρίζω vocat. Horat. 1. Carmi. oda 28. sic vertit: *Et Iouis arcanis Minos admissus*. Est autem ὀαρίζειν, Colloqui cum aliquo, non nugas, sed seria, & res arcanas tractandi causa: quod & hinc apparet, & ex eo quod Græci ob hoc vxores ὀάρους vocant. quo vocabulo & Homerus ita vsus est libro Iliad. nono, -Ἀνδράσι μαρναμένοις ὀάρων ἕνεκα σφετεράων.

Ibid. h. *Omnium illum autorem*) Diodorus lib. 4. (quintum alii citant, quod alteram primi libri partem pro secundo libro, hunc pro tertio accipiunt) ait, Androgeon, ab Aegeo metuente ne is cum Pallantis filiis societatem sui regno pellendi coiret, apud OEnoem positis insidiis occisum. Corrector iste annotauit, Diodorum scribere, id apud Thebas factum.

Ibid. d. *Attollen et candidum*) Catull. De nuptiis Pelei, *Candidaque intorti sustollant velarudentes*. Vide locum Cr.

Ibid. e. *In Phalereo*) Portus est Atticæ, vnde Demetrio Phalerei cognomentum.

8. d. *Leniter ei respondisse Thesea*) Vt sensus constet, sic legendum est τοῦτο μὲν ἀπεκρίνατο πρᾶος ὁ Θησεὺς, παραιτούμενος, &c.

Ibid. *In Thymætadis*) In Græco est, ἐν Θυμαιτάδων, ellipticῶς. Amiotus supplet *Oppido* seu *Castello*. vt appareat eam fuisse familiam Atticam Theseo coniunctam necessitate. Aristophan. Vesp. meminit Θυμαιτίδος σιούρας: quam schol. denominatam scribit ἀπὸ δήμου τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς: hanc autem, ἀπὸ Θυμοίτου ἥρωος. Itidem Suidas. Pausan. l. 2. vltimum Theseidarum regum Athenis nomen Thymœtæ gessisse scribit.

Ib. f. *In Homeri Necyim*) hoc est librum Vlyssеæ vndecimum: sic autem cum alii tum Cicero 1. Tusc. quæst. nominat hunc librum quod Vlyssis ad manes descensum exponat.

9. b. *Mensis Gorpiæi*) Hunc fere Septembrem interpretãtur. Suidas γορδιαῖον aiunt esse τὸν τεπτέμβριον, κατὰ τοὺς Μακεδόνας: Gordiæũ. Sed & Hesychius in voce Ἀ ϛ, γορπιαῖον perhibet: & recti⁹. nam apud Suidam quoque manuscriptus cod. habet Γορπαῖος.

10. b. *Eresiona, feres ficus*) Hi versus alibi aliter leguntur. Nam & in primo φέρε malo, quod est apud Eustathium, (quẽ legent studiosi huius rei cognoscendæ, sub finem Commentariorum in xx. Iliadis) Varinum, Suidam, & Clementem Alex. initio quarti Stromatωn, quam φέρειν. & quum hic atque apud Clementem sit αἰαψήσασθαι, apud Suidam ἀποψήσασθαι apud Varinum ὑποψήσασθαι, atque etiam ὀπτικρήσασθαι, ex Eustathio hoc legitur. deinde ibidem κύλιξ legitur, & ὅπως atque ἵνα pro ὡς. Ego sensum obseruaui. Extat de Eiresiona etiam Homeri carmen in vita eius apud Herodotum, (si quidem is est autor) & Suid. Cur vero εἰρεσιώνην verterim *frondem lemniscatam*, facile intelligunt eruditi.

11. a. *Astu & vrbem Athenas appellauit*) Sic Cicero 11. De legibus, Atticos Theseus migrare ex agris, & in astu quod appellatur, omnes se conferre iussit. Et Terentius in Eunucho, An ille in astu venit? de Chærea, qui ex Piræo se in vrbem contulisset.

12. a. *Tanto spatio quantum nauis theoridis expansum humi velum occupasset*) Θεωρίδος νεὼς ego hic quasi ad verbum verti, *Nauis qua spectatum venirent*. Est autẽ Theoris nauis publica Athenienſium, vt Paralus, vt Salaminia, de quibus alibi. Hanc autem quotannis solebant Delphos mittere ex voto Thesei, qui eam Cretam vectus reuectusque fuerat: eaq; missa, dum rediret, quasi iustitium Athenis erat. de qua re legatur initium Phædonis Platonici, Suidas, interpres Æschyli ἐπὶ ὀπὴ Θήβας, alii. Inde videtur dictus θεωρὸς, qua voce in Camillo est & Demetrio & alibi vsus Plutarchus. Cæterum ex hoc loco apparet, nauim theoridem non Delphos modo, sed & alio publice ad spectacula & sacrificia mitti consueuisse.

Ibid. c. d. *Apollini*) Aliqui legunt Panori. Cr.

13. c. *Vbi est rhomboides*) ὅπου τὸ ῥομβοειδὲς. figura est parallelis, sed non omnibus æqualibus lineis, angulisque non rectis contenta quadrilatera. Sed cuius rei figura sit, sepulcrine an alius, an vero proprium hic sit nomen, in Græco non exprimitur. itaque sic reliquimus.

Ibid. *Theseidis*) poema de Theseo.

14. a. *Sub Cadmea*) Id est, arce Thebana. quod satis est notum, cum ex aliis tum ex Æmil. Probo.

Ibid. *Eleutheris*) Oppidum est Atticæ, quod versus Bœotiam pro limite aliquando fuit. Pausan. Atticis.

Ibid. f. *Venerunt ambo Theseus & Pirithous Spartam*) In Græco est simpliciter ἦλθον μὲν δὴ Σπάρτῃ ἀμφότεροι: ita vt videãtur quædam hic deesse. nulla enim Pirithoi & Thesei præcessit mentio: de quibus tamen autorem loqui, sequẽtia indicãt.

15. a. *Qui vxori Persephone nomen indiderat*) In Græco ita omnino est vti ego reddidi. Lapus tritam (vt opinor) fabulam potius sequendam ratus, reginam Cereris nomine, filiã Proserpinam edidit: idemque est apud Amiotum. Alioquin *Aidoneus* Pluto Græcis est, cui non Cererem, sed huius filiam Proserpinam, raptam ab eo, coniugem fuisse fabulæ loquuntur. Atque de hoc etiam illis conuenit, Peirithoum non ad filiam Proserpinæ, sed ipsammet Plutonis coniugem rapiendam auxiliatore Theseo profectum. Plutarchus ergo alios autores, qui mythologiam tradiderint, sequutus videtur. Res non est summi momenti: fuit tamen notanda.

Ibid. b. *Menestheus Peteo*) in Gr. est ὁ Πετεώ. quem libri errorem sequutus Lapus, vertit, *Menestheus Peteo fis*. Sed scribẽdũ ὁ Πετεῶ. notum est vel ex illo Homerico Iliad. β, -υἱὸς Πετεῶο Μενεσθεὺς. Meminitq; eodem modo in Corinth. Pausanias.

Ibid. f. *Matrem eius & Aphidnas*) Male in Græco Ἀθήνας pro Ἀφίδνας.

16. a. *Anaces*) vide Cic. lib. 3. De nat. d. Cr.

Ibid. b. *Clymenemque venustam*) Locus est Iliad. 3. Vide quæ ibi annotauit Scholiastes, & Calabrum lib. 14. De Munito multa sunt apud Lycophronem. nam Munitum ille vocat Μύνιτον. Quo loco quam & arroganter & stulte (vt sæpenumero) doctissimum poetam interpres Tzetzes, nescio quarum argutiarum ostentandarum gratia, insectetur, suique oblitum nugetur, ostendam (Deo volente) in Variis meis aliquando lectionibus.

Ibid. d. *Quum comperisset, eos præter quam quod se odissent, insuper timore abiecisse sui*) In Græco legitur, ὃς μὲν ἀπέλιπε μισεῶντας αὐτὸν, ἐνείσκων τῷ μὴ φοβεῖσθαι τὸ μισεῖν περσεικηφότας. Lapus ita vertit vt haud dubie legerit, ὃς μὲν ἀπέλιπε, μισεῶντας αὐτὸν ἐνείσκων, τῷ μὴ φοβεῖσθαι &c. Neutram lectionem cur probem, aperiam. Lapideo locum non habet, quod neque omnes quos reliquerat Athenis Theseus, ipsum oderant: & qui ante odissent, tum demum adducto in contemptum Theseo, etiam non metuebant. Tacitum enim odium contemptui aperto anteire & manifestæ inimicitiæ solet: non contra. Quare ne nostri quidem codicis lectio constat: sed ita est emendanda, οἷς μὲν ἀπέλιπε μισεῶντας αὐτὸν, ἐνείσκων τὸ μὴ φοβεῖσθαι τῷ μισεῖν περσεικηφότας. Hoc vt ita esse intelligas, considera illam vocem tyrannorum, *Oderint dum metuant*. Estque sapienter dictum à Diodoro Siculo lib. 18. τὸ γὰρ ἐν ταῖς εὐτυχίαις θεωρούμενον μῖσος, ὅταν ἐκ μεταβολῆς ἐν ταῖς ἀτυχίαις ἐκεκαῖῃ ταῖς ὀργαῖς, ἀπωθεῖν τοὺς πρὸς τοὺς μισουμένους. Qui, inquit, rebus vtentem secundis aliquem tacite oderunt: si eius fortuna in aduersam mutata indignatio hæc erumpat, plane aduersum eos qui odio sunt ipsis efferantur. Sed hæc satis.

IN PLVT. ROMVLVM ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm. Cruſerii interpretum.

19. a. *Fabius Pictor*] Fabii Pictoris extat fragmentum, & Catonis. Vide etiam Dionyſ. Halicarn. & T. Liuium. Cr.

Ibid. c. *(Germanus)* apud Varronem lib. 4. De ling. Lat. & apud Sex. Pompeium Feſtum, Cermalus legitur: quos vide.

Ibid. *Vel quia pecora ruminantia illic captabant vmbram*) Ἐνδάζειν, non ἐνδάζοντων, ſcribe. Eſt autem ἐνδάζειν proprie *Meridiari*, ſeu, *Interdiu dormire*, aut, *Quieti ſe dare*. Sic & in Lucullo, μεσημβρίας ὥσης, ἐν τῷ τραπεζῶνι ἐνδάζοντων καὶ ἀναπαυομένων. Euſtath. in 4. Vlyſſ. ad Verſum de Proteo, Ἔνδιος δ' ὁ γέρων, ait ἔνδια vocari ab Oppiano διατριβὰς ὑπαιθείους, nimirum diatribas ſub dio.

20. a. *Hic Larentiam complexus eſt ac dilexit*) Οὗτος ἔγνω τὴν Λαρεντίαν. Verbum γινώσκειν pro *Rem habere*, ſeu *Corpus miſcere*, ſumitur, quemadmodũ & in ſacris literis. Sic Plutarch. ſæpe loquitur. vt in Pompeio, πολλακίδας Μιθριδάτου ἔγνω. & in Bruto, τὴν Σερβιλίαν ἔγνω Καῖσαρ. & De mulierum virtutibus, γνώριμον ἐγνωσμένον ἀφ' ὥρας ζώνης τῆς Γαλάτης & initio Eumenis, de Berſina ab Alexandro habita. & in Galba, de matre Nymphidii. Latini eodem modo vſurparunt verbum *Cognoſcere*. Ouid. lib. 4. Metam. de Cadmo: *-ille ſua lambebat coniugis ora, Inque ſinus charos, veluti cognoſceret, ibat.* Et Iulius Cæſar ſimili modo loquutus eſt de Germanis lib. 6. Comment. belli Galli i: Intra annum vigeſimum fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus. Cæterum Larentiæ eadem hiſtoria eſt apud Plutarchum, Quæſt. Rom. 35. & apud Macrob. lib. 1. Saturnal.

Ibid. b. *Traiectum velaturam vocant*) *Velaturam facere* dicuntur qui mercede vehunt: & *Velabrum*, quod ibi vehantur lintribus. ex Varronis lib. 4. De ling. Lat. De velabro vide & Liu. Dec. 3. l. 7.

21. c. *Alueum ſe ad Iliam ferre*) Αὐτὸς ἢ τῶν πρὸς τὴν Ἰλίαν. Satis ex ipſo ſenſu liquet, neutri generis demonſtratiuum pronomen abſolute poſitum, τὴν κάφιν *alueum* indicare: vt cogitare non habeam quid Lapo, quum hæc peruerteret, in mentem venerit.

23. a. *Herodorus Ponticus*) In Græco eſt Ἡρόδωρος. quod vitium ſequutus vterque interpres, Herodotum extulit: quum ſit Herodorus, cuius etiam in Theſeo mentio facta eſt, Ἡρόδωρος. Fuit autem ex Pontica Heraclea: vnde apud Athenæum lib. 11. Heracleotes citatur. Quin & apud Plutarchum in Ro. quæſt. XCIII. vbi iiſdem hæc fere verbis referuntur, Ἡρόδωρος recte legitur.

24. a. *Palilia vocabant*) Horum, ſicut & rituum condendæ vrbis, eſt venuſtiſſima deſcriptio apud Ouid. IV. Faſtorum, & Propertium li. 4. elegia prima & quarta. Certe Dionyſius Halicarn. τὴν Παλίαν appellare videtur ſub finem primi libri.

Ibid. 4. *Familiaris erat Tarutius*) Cicero 2. De diuinatione, L. quidem Tarutius Firmanus, familiaris noſter, &c. Vide locum.

25. b. *Teſtimonii aduerſus patronum clienti, vel patroni aduerſus clientem dicendi*) Vide hac de re iudiciũ C. Marii in prætura ambitus rei, ab ipſo Plutarcho in eius vita deſcriptum.

26. d. *De quibus prolixius in Quæſtionibus diximus*) ἐν τοῖς αἰτίοις. Librum Plutarchi intelligo qui adhuc extat ſub titulo Κεφαλαίων καταγραφή, quo explicatio problematum ſeu quæſtionum continetur. ibi in Romanis quæſtionibus & hæc & alia id genus multa pertractantur. Faciunt hæc plurimum ad intelligendos cum alios, tum Lucani locum libro 2. de Catonis & Marciæ poſterioribus nuptiis, hoc initio: *Turritaque premens frontem matrona corona, Translata vetuit contingere limina planta.*

Ibid. e. *Ceninenſium rex Acron*) Κενινῆς. Magna eſt varietas in pleriſque propriis vocabulis Græcis & Latinis. Infra in Marcello Καινινῆς legitur. Et Stephanum noui Καινίνλω ſcribere, per αι diphthongum: itemque Plinium. vt & Propertius li. 4. primam produxit, hanc ipſam hiſtoriam deſcribens: *Acron Hercules Cenina ductor ab arce.* Liuiani libri variant. Apud Dionyſium lib. 2. perperam ſcribitur Καιτᾶι, pro Καινινῆται. Apud Suidam etiam Κεινίνης per ε.

27. d. *Romulum fallitur Dionyſius*) Halicarnaſſeum notat Dionyſium, cuius hæc ſunt verba lib. Ῥωμ. ἀρχαιολ. ſecundo: πλευτᾶος ἢ τῆς πομπῆς αὐτὸς (Romulus) ἐπορεύετο ἐσθῆτα μὲν ἠμφιεσμένος ἀλουργῆ, δάφνη ἢ καταστεμμένος τὰς κόμας καὶ, ἵνα τὸ βασίλειον ἀξίωμα σώζῃ, πηδίππῳ παρεμβεβηκώς.

28. a. *Neque de Rhymitalce Thrace Cæſar*) Auguſtum intellige. Vide Plutarchum ſub finem Apophth. Porro varie is Rhymitalces Græcis & Latinis ſcribitur: non ſummo tamen hiſtoriæ momento.

Ibid. c. *Iſtam non Boii*) Τὴν δ' οὔτ' Ἀρβοιοί τε. Scribendum eſt ἄρ Βοῖοί τε. Boios enim Gallos fuiſſe nemo fere ignorat: Arbœos Gallos inuenio nullos. Pro χηεσμένοι, malim χηεσμένω.

30. c. *Ex auentino*) In Græco eſt Loentino. Annotator in verſione Lapi appoſuit, *Puto ab Auentino.* hoc videtur ſequutus Amiotus. iudicent periti.

Ibid. c. *Romulus ab illis eſt ſcuta mutuatus*) Θυρεοῖς. & vbi verti *Clypeis*, ἀσπίδας. Videtur autem θυρεὸς maior eſſe quam ſit ἀσπίς: hoc eſt, ſcuto clypeus minor. Itaque ſcutum vſurpabant poſtea temporis qui loricam non ferebant. Argolicum ſane clypeum non fuiſſe magnum, ex Virgilio apparet: qui oculum Cyclopis ei comparat, 3. AEneidos, *Argolici clypei aut Phœbea lampadis inſtar.* Quod poſterius eſt ex opinione vulgi dictum & eorum qui ſolem ſeſquipedalem putarunt. Cæterũ Liuius lib. 1. de armatura ſecundæ claſſis loquens, ſcutum ait eis pro clypeo datum. Dionyſ. lib. 4. hoc ipſum deſcribens, αἰτὴ τῶν ἀσπίδων αἰτίδωκε θυρεούς. His ex verbis eorum quæ dixi ratio conſtat.

31. c. *Pulſare oblatos*) Verſus ſunt Butæ: quod miror neutrum interpretum ſenſiſſe, eoque elegantiam loci ab iis interuerſam.

32. a. *Vel ſubdito partu*) In Græco eſt, κλεηδὼν ὑποβολῇ. I. quũ ſuſpectum eſſet Lapo, his verbis expreſſiſſe ſatis habuit, *clam furtimque marito.* & hæc ad adulterium retulit. Amiotus claues adulterinas intellexit. Ego quum ſemper mendum eſſe in verbo κλεηδὼν putarem, ea maxime ducebar coniectura, vel potius argumento, non eſſe ſimile vero, in legibus de matrimonio latis, de falſis aut occultis clauibus agi, præſertim ita vt inter veneficium & adulterium id crimen medio loco referretur. Ergo παίδων legendum cenſeo, vt cum veneficium prohiberetur, tum ne qua alienam ſobolem pro ſua ſupponeret, atque ita decepto marito genus ſtirpemque vitiaret. Recte-ne ita cenſeam, viderint docti, quorum iudicium facio. mihi quidem, ne cauſa eadem, haud valde metuo. Certe βρέφη ὑποβολιμαῖα vocari ſubditiios liberos, ſatis eſt notum.

33. d. *Quod ſeptimagium, id eſt ſeptimam portionem, vocant*) ἣν Σεπτιμάγιον καλοῦσιν, ὅ τοῦ ἐστὶν ἑπτάμοιρον. Dionyſius rectius videtur πέντε καλουμένους ἑπτὰ πάγους dicere, ſeptem pagos, (vel ſeptempagium) quos & Porſena Etruſcus repoſcebat, vt lib. 5. Dionyſius perſpicue docet. Cæterum quod apud Dionyſium ſequitur, ἐν τῷ ἄλλων ὑποτιθῶμεν τῷ πρὸς ταῖς ἐμβολαῖς τοῦ ποταμοῦ, (libet enim hoc obiter monere) ex hoc loco Plutarchi vitioſum eſſe intellexi, emacularique locum poſſe, ſi legatur καὶ τῷ ἄλλων, &c. Plutarch. ἀλοπηγίων expreſſius habet. Error libratii is fuit, vt facile admitti potuerit.

34. b. *Ac magiſtratum ſupremum Albanis quotannis crearet*) In Græco eſt Σαβίνοις, quod non video quomodo locum poſſit habere. Ἀλβανοῖς lege.

35. c. *Ariſtea Proconneſio*) Προικοννήσιον. Legendum Πρόκ. Inſula eſt Propontidis Proconneſus. Lapus Ariſteum protulit, ſequutus (vt opinor) mendoſam Plinii lectionem, qui huius ſimilem rem de eo narrat lib. VII. Hiſtor. natur. capite LII. Vide Herodotum in Thalia, ex quo Plutarchus hiſtoriam hanc videtur decerpſiſſe, (ibi quoque Ἀριστέας Προκοννήσιος dicitur) & Suidam. Meminit Gellius 9, 4. De Cleomede lege Eliacorum poſteriorem apud Pauſaniam. Fabula eius, de Sampſone ſacro videtur, vt multæ aliæ, imitata.

Ibid. e. *Omnium corpus tenetur morte pallida*) Locus hic Pindari non extat in iis quas hodie eius habemus reliquiis. Ipſe trochaicis verſibus trimetris hypercatalectticis expreſſi illos verſus. Non ſum adeo inſcius eorum quæ ad conſiderandos Græcos verſus attinent: ſcio quæ ab Hephæſtione & Triclinio, aliiſque ad eam rem tractandam ſint ſubminiſtrata adiumenta. Sed quod verſus in Græco textu non ſunt diſtincti, & varie poſſunt cum diſtinguitum ſcandi, vt aliud ſubinde atque aliud genus carminis præ ſe ferant: curioſo & (fere dixerim) inutili labori ſuperſedere volui cum hic tum alibi, & mea vti libertate. Lectoris eſt gratiam nobis huius vel licentiæ, vel (ſi ita vult vocare) ignauiæ facere, alioquin ſatis magno laboris pondere grauatis.

36. c. *Vt Marcũ (Cneum, Caium)* Xyl. *Veluti Marci ac Caii*: annotatq;, *Marcelli* eſt in Græco, apud Lapum & Amiotum. Sed mihi nequaquam placuit: qui intelligerem hîc prænomina intelligi, quæ omnium ſunt apud vulgus, & in huiuſmodi

præsertim concursu, vsitatissima. neque vero tam multi erant Marcelli quam Marci, nedum isto tempore, sed ne alias quidem. Verum in re aperta quid verba facio? Si cui tamen Marcelli pertinaciter placebunt, (nam incuria, non consilio, retentos ab interpretibus iudico) non impedio quin suum sequatur ingenium: modo meminerit, in vita Camilli, vbi ea quæ de Tutola sequitur fabula, repetitur, Marcos rectissime legi, cum Caiis & Luciis. Historia hæc refertur etiam in Saturnal. Macrobii lib. 1. cap. 11.

37. a. *Et ad Capræ paludem tanquam ad mare pergant*) ὡς ἐπὶ θάλασσαν. Quid hoc sibi velit, sane (vt fatear verum) excogitare nondum potui. ὡς ἐπὶ ἐυοίαν si fuisset, habuissem quæ dicerem. iudicent hoc acutiores. Amiotus hæc verba accepit quasi Capræ palus versus mare sita intelligatur. quod an sensum digatum autore exprimat, nescio. X. Cruserius quoque plane legendum censet, *Vt ad sacrificium*, quod id priori narrationi sit congruens.

IN COMPARATIONEM.

37. b. *Illud Platonis profecto*) Locus est in Phædonis secundæ paginæ fine, vbi Socrates Simmiæ ostendit, metu malorum omnes homines, exceptis philosophis, fortes esse.

Ibid. d. *Vnde mihi quidem haud perperam videntur philosophi amorem definire*) Est & hoc apud Platonem in Sympesio.

38. a. *Nemo ignoscat mentem ei subito tantopere fuisse commotam*) Hunc locum Lapus peruertit plane, neque sensum & verba sequentia considerauit.

39. a. *Quippe annis triginta & ducentis*) Quid de hoc numero statuam, ambigo. nisi forte dissensisse ab aliis pleriisque autoribus Plutarch. est putandus, in re ita illustri atq; insigni: quomodo etiam de ætate qua vixerit Theseus, vt supra retuli. Ne ausim mendum dicere, facit quod iisdem fere literis in comparatione Numæ cum Lycurgo repetitur: & tamen mendum suspicor. Nam Dionysius Halicarnass. grauis & diligentissimus autor, lib. 2. ait hoc factum Olympiade CXXXVII. M. Pomponio, C. Papirio Coss. id est, V. C. anno DXXIII. vt nos & alii fere numerant. quem annũ Gellius numerans, alios nominat Coss. lib. 4. cap. 3. & lib. 19. capite vltimo, alium annum, si non fallit codex. Maximæ autoritatis scriptor Tertullianus περὶ μονογαμίας & in Apologetico, affirmat, sexcentis prope post Romam conditam annis Sp. Caruilium cum vxore diuortium fecisse. Certe trecentis prope annis ab aliis Plutarchi numerus distat. X. Valer. Maxim. (vt annotat Crus.) habet *Viginti & quingentis*. Idem Valer. lib. 2. cap. 1. habet *Cabillium*.

IN PLVT. LYCVRGVM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

QVo tempore vixerit Lycurgus, si quis disputatum & explicatum accuratius legere desiderat, Clementis Alexãdrini primum Stromateων librum consulat. Huc enim nos transferre quæ copiose ab eo variis ex autoribus sunt collecta, breuitatis studium non sinebat.

39. f. *Præterea tribuit ei Xenophon vetustatis opinionem*) Locus est in libello De Lacedæmoniorum rẽpublica. Is libellus lectus, multum lucis huic adferet.

40. a. *Heraclidas*) De Heraclidis multa sunt passim apud Græcos, apud Pausaniam in Laconicis, & alibi, atque etiam apud Herodotum non vno loco. it. de peri malo quam huc infarcire. Et Clemens multa atque docta habet eo quem indicaui loco. Breuiter autem & iuculente res tota est a Diodoro Siculo perscripta atque explicata, lib. 4. Ad eum te remitto. Plutarchus in Solone, ab Hercule vndecimum fuisse Lycurgum scribit: vt & hic ex Eutychida.

Ibid. b. *Fama est Soum, quum in loco asero & aridoque circumsideretur à Clitoriis*) Iisdem plane verbis hoc refertur in Apophthegmatis Plutarchi Laconicis. Sed ibi accusatiuus Σόον, siue Σῶον, vt ibi scriptum est, perperam cum præcedentibus connexus est, vt ex hoc loco satis manifesto apparet. Quæ res interpretem quoque Raphaelem Regium in errorem impulit, virum alioqui doctissimum. Itaque post Sœbidæ, (pro quo scribendum potius Phœbidæ, vt apud eundem Plutarch. in Pelopida reperimus, & in Agesilao: quanquam hic reclamante serie alphabetica) illud apophthegma, πολλοὶ τῶν ἡμέτερον ἀξίαν εἶχε, δυναμένων τὸν ἀγαθὸν δεῖξαι, interpungendum est, spatioque aliquanto interposito subiungendum hoc nouum Soi apophthegma, Σόου λέγεται ὁ χωρ. & quæ sequuntur. Huius generis erratorum, & quidem multo grauiorum, aliquot sunt in Græco centeriæ, in Plutarchi opusculis quæ Moralia inscribuntur & vocantur: interpretum vero oscitantiæ & crassæ ignorantiæ, myriades multæ. hic ἀφύσεν erat, pro ἀφήσειν.

Ib. c. *Eurytionidas*) Pausanias, accuratus in primis atq; fide dignus scriptor, libro tertio, qui de rebus Laconicis est, vbi vtriusque familiæ reges enumerat, Eurypontidas hos vocat, (Εὐρυπωνίδας) & filium Soi Eurypontam, (Εὐρυπῶντα Σόου) atque ita constanter legitur. Herodotus quoque in Vrania, Leotychidæ genus recensens, eum de quo quærimus, Εὐρυπῶντα vocat: sicque etiam in Aldino est libro. Etiam infra in Lysandro Ευρυπωνίδαι dicuntur: sed vitio librarii, vt quidem existimo. Nam mihi Eurytion cum alias magis probatur, in Plutarchi saltem loco hoc & aliis: (vt paulo ante in comparatione Pompeii cum Agesilao, initio Agidis, &c. Potest enim fieri vt ab istis dissenserit, aliosque sequutus sit autores) tum ratione declinationis, & obliquorum casuum moueor, dixisset enim Εὐρυπῶντα: sed legitur hic Εὐρυπῶνα, & in Agide est Εὐρυπωνίδης, quum fuisset scribendum Εὐρυπωνιδῶν. alioquin ῶ & ω scriptio est admodum affinis. sed accentus & vltima syllaba vocabuli me mouent. Porro idem (vt hoc lectoris gratia addam) Eunomum Prytanidis F. Eurypontis N. facit.

41. a. *Nomen dedit Charilao.*) Herodotus lib. 1. eadem indicans, vocat hunc Leoboten, Λεωβότεω. Eumque locum citans Pausanias quo dixi libro, ostendit Laboram Echestrati F. (Λαβότου τοῦ Ἐχεστράτου) aliis dictum: sed ipse dissentit haud dubie, & Charillum Polydectæ filium disertè post paulo nominat, Χάριλλον. Dionysius Halic. libro 2. Antiq. Roman. ex Sabinorum historiis Eunomum appellat, καθ' ὃν (inquit) χρόνον ἐπὶ τῆς πόλεως Εὔνομον τὸν Δεωβοτείδου, Λυκοῦργος, ὁ θεὶς τὴν Σπάρτην νόμους.

42. b. *Regressus domum est cum celebrato illo oraculo*) Ab Herodoto ibidem refertur ad verbum.

Ibid. d. *Chalciœcon*) Ædem Mineruæ fuisse constat. Suidas ita dictam, vel quod ærea (aut verius ærata) esset, vel à Chalcidensibus Eubœensibus condita, scribit. Liuius lib. 35. templum esse Mineruæ æreum scribit: idemque Pausanias. Mentio eius crebra & nobilis passim. vt & apud Æmilianum Prob. in Pausania, in ædem Mineruæ quæ Chalciœcus vocatur, confugit.

Ibid. *Quod ferunt eius collegam in regno Archelaum*) Pausanias expresse hunc Agesilaum nominat. Lapus Archesilaum legit: & pro Arithmiada, Artemidam. In libello De discrimine amici & adulatoris, contrario sensu hoc de Charilao iudicium legitur: nimirum non dignum cum laude & boni viti titulo esse qui ne malis quidem durum se præbeat. Atque ita etiam in Laconicis Apophth. legitur, nisi quod ibi Archidamidæ adscribitur.

Ibid. *Quem ait Plato*) Locus est lib. 3. De legibus.

Ibid. e. *Spharus totidem ab initio, &c.*) Haud scio isne sit quẽ in vita Cleomenis Sphærum Borystheniten, Zenonis Citiensis discipulum, Cleomenisque in Philosophia præceptorem fuisse scribit. Quæ ad numeri proprietatem attinent, in Arithmeticis traduntur.

43. a. *Ioui Sillanio*) In hac rhetra vertenda quædam Græca reliqui, quæ quid sint non intelligebam, vt est illud Gamodãn & gorian.

Ibid. d. *Vt ait Plato*) Eo quem dixi libro.

45. a. *Et poculum Lacedæmonicum quod cothon dicebatur*) κώθων, poculum figlinum exiguum atque sinuosum. Describitur venuste apud Athenæum libro 11. vbi itidem affertur Critiæ testimonium. Aliquando ponitur pro potu & compotatione: quomodo & κωθωνίσαι verbum. Sic κώθωνος vocabulo vsus est autor noster in Pyrrho, vt ibi admonui. & in Timoleonte est, περὶ κώθωνα διαπείθειν, Potare: & in Anton. Quid ἄμβων sit, ex Ælio Dionysio Eustathius 9. Odysseæ docet: Ego ita verti vt congruere maxime huc putaui.

46. c. *Nam ei qui sacrificasset vel venatus esset*) θύσας ἢ κυνηγήσας ἐψήσει. Lapus & Amiotus retardatum intelligunt: quasi si ὀψίσει legissent: quæ sane vox in Lexicis reperitur, alibi legisse non succurrit. ἐψήσει quidem non quadrat.

Ibid. e. *Fama est quendam regem Ponti*) Id factum à Dionysio tyranno refert. Cic. 5. Tusc. quæst. & in Apopth. Laconicis i-

dem est: vt in voce πυπκῶν videatur esse mendum.

47. e *Vt vult Aristoteles*) Polit. 7. c. 17. Cr.

48. c. *Vt aut Plato*) lib. 5. De repub. Geometrica autem necessitas, est vis illa demonstrationum quæ in Mathematicis ita exprimis veris necessitatisque propositionibus construuntur, vt ii recte non persuadere, sed cogere apud Ciceronem dicantur.

49. f. *Vt autor est Plato*) Tibi vero, Alcibiade Pericles seruorum deterrimum Zopyrum Thracem padagogum præfecit. Socrates apud Platonem in Alcibiade priore. Nutricis nomen hîc depraua̅te Ἀμύκλα, recte initio Alcibiadis Ἀμύκλα legitur.

50. c. *Per brumam lycophonas, quos vocant, substernebant*) λυκόφονας. Apud Hesychium & Varinum λυκόφαγον accusandi casu legitur. atq; ille, lingua Messeniorum ita appellari πὺ ἐχινόπουδα. Echinopus autē ab hoc exponitur genus spinæ, seu cardui. In Institut. Lacon. pro hoc λυκοφόνας scriptum λυκοφώνας.

Ibid. d. *Mellireuas*) μελλιρεύας enim duplici λ legi, ὡς ἀπὸ τοῦ μέλλω. tametsi Suidas quoque vno λ videatur scribere: vt Dorice fortassis extritum alterum λ suspicari possimus. Plutarchus in libello *An seni gerenda resp.* scribit, apud Ephesios moris fuisse vt sacerdos Dianæ primo anno μελλίερον, secundo ἱέρη, tertio παλιέρον diceretur. quod institutum ab hoc non valde abludit, vt & Vestalium.

51. a. *In ara Dianæ Orthiæ*) Lapus vertit, *ad aram Augurii*. Est enim sequutus mendum Græci libri qui ἐρυθείας habet: quum sit legendum haud dubie ὀρθίας. De Dianæ enim Orthiæ loquitur ara, ad quam flagris concidi pueros instituto Lycurgi consueuisse, locuples testis est in Laconicis Pausanias: simulque causam eius instituti aliam quam vel Cic. libro 2. Tusc. quæst. vel Lucianus ad finem Anacharsidis, vel ipse Plutarchus indicet, refert: quam breuitati studens, ex eo te, si lubeat, petere iubeo. alia etiam in Aristidis vita noster refert. Supra quoque mentio facta est huius Orthiæ Dianæ, in Theseo: necnon in Institut. Lacon.

52. b. *In quibus manus non tollatur*) Xyland. vertit, *In quibus victoria non potest prodit* & super hoc annotat, χεὶρὰ οὐ ἀπαντᾶται, id est *manus non intenditur*. Obscurum est hoc. Causa in Laconicis apophth. subiungitur, Vt ne quis labori succumbere adsuescat. Videtur ergo cauisse ne herbam (quod aiunt) quisquam porrigeret in certando: sed alia ratione certamen diuimeretur. Tale est quod Lucianus dicto libro refert, de pueris in duas partes diuisis, inque loco aqua circumdato pugnantibus, tantisper dum vna pars alteram vsque in aquam compelleret. eo enim pacto nullum porro percutere, aut feriri. Latini sane *Manus dare* dicunt pro eo quod est Victum se fateri. Cicero etiam *Manum tollo* dixit: id quod nos hîc χεῖρ ἀνιέναι dici putamus: in libro De consolatione, quum morte Tulliolæ suæ à fortuna superatum se fatens. Cedo, inquit, en manum tollo. Locus est apud Lactantium lib. 3 cap. 28. Similiter Virg. 12. Æneid. --*vicisti: & victam tendere* (πίνειν hoc quidem est) *palmas Ausonii videre*. Neque affirmo me rem acu tetigisse, quod in mentem venit, attuli, καὶ ἐπίζω.

Ibid. b. *Alter non auceat plus possidere altero*) Μὴ μείζω ἄτερος ἑτέρου κεκτήμεν. ἑτέρου genitiuo casu lego, ι non subscripto. In Apophthegm. πάχοιντι. vt & hic legi possit μεύνητι pro μένοντι. Ibidem ἐρεείνῃ pro ἐρεπήμεν. Quorum neutrum quadrat. forsan legendum ἐρεπέν aut ἐρεπίζν. apud Hesychium enim reperio ἐρεπίζων, ἐρῶν, ἐπιθυμῶν. nisi forte quis legendum existimet κρεπέντι. In iisdem Apophth. habetur αἰδέρασι pro αἰδρείοις: rectius.

Ibid. e. *Ille quem hortabantur vt audiret quendam qui cantum &c.*) Agesilao in vita eius Plutarchus hoc tribuit: proximum Arigeo, in Apophth. Laconicis.

53. b. *Nos fortitudine plurimum præstabimus*) πολλῶν, quum debeat esse πολλῷ: quod & sensus requirit, & ita legitur in Laconicis apophth. Lapus mendum retinuit. Rhythmi embaterii meminit Iliad. o Eustathius.

57. b. *Spendontis*) Σπένδοντος. *Speudontis* habet Lapus. τοὺς δεσπόσυνας autem, *dominos* verto: vt *dominium* pro domino positum μετωνυμικῶς intelligatur, sicut φιλόνης apud Lucianum & alios pro amico dicitur. Domini autem hesiotibus interdixerant carminum Terpandri & aliorum vsu, re maxime apud illos habita liberali. Erasinus in Apophth. Lacænarum δεσποσύνας *filias heriles* vertit, concaptiuas scilicet, quarum illi autoritatem pluris quam iussum victoris fecerint. Quod commentum non cum vocabulo modo, (nam δεσπόσυνος Verna est, seu Domi heri sui educatus seruus, teste Eustath. in Iliad. λ: vnde fœmininum δεσποσύνη, fuerit Serua, non Filia herilis: tametsi idem Iliad. ν, adiectiue poni hoc modo neget) sed & sententia Plutarchi pugnat, ostendentis musica, re apprime liberali, interdictum Ilotis fuisse. Ideo capri non poterant eos versus cantare, quos vt discerent, à dominis eis non fuerat concessum. Cæterum locus qui de Heilotibus necatis paulo ante ex Thucydide citatur, extat libro quarto, vbi de Brasida in Chalcidicam emisso disserit.

Ibid. b. *Secundum magnum illum terræmotum*) Hunc, & bellum ab Heilotibus vna cum Messeniis contra Lacedæmonios gestum, describit Diodorus Siculus lib. 11. vide & Plutarchum in Cimone.

58. a. *Vsque ad Agin Archidami filium*) Is cum Pausania rex fuit quo tempore Lysander Atheniensibus victis, eos ad pacis duras conditiones accipiendas compulit, & bellum Peloponnesiacum confecit. vide vitam Lysandri, & Pausaniam. Alius fuit Agis cuius vitam Plutarchus scripsit.

Ibid. b. *Per Alexandrum, vel potius Lysandrum*) Quis hîc Alexander dicatur, (si modo menda locus vacat) nescio: de Lysandro constat. Fortassis Cleandri idem notat, qui se à Pericle est passus corrumpi, & Pleistonacti persuasit vt ex Attica exercitum abduceret. Plutarchus Pericle, & alii. Fuit autem is Pleistonax pater Pausaniæ regis, quem modo nominaui. Sed hæc est coniectura: non tamen forte omnino vana.

IN PLVT. NVMAM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

60. a. *Atque ab Numæ seculo quinque fere remotum ætatibus*) Pythagoram philosophum Numa permultis annis posteriorem fuisse, duobusq; adeo prope seculis (hoc est, annis ducentis) testatur lib. 2. De oratore Tullius: idemq; in præfatione quarti libri Tusc. quæst. ait, Pythagoram in Italia tum fuisse quum L. Brutus reges profligauit: quod non dissentit ab eo quod Pythagoram Liuius ait regnante Seruio Tullo primum in Italiam venisse. Dionysius hoc idem ratione olympiadum demonstrans libro 2. quatuor ætatibus eum Numa posteriorem fuisse, non rotundo tamen numero, colligit. Plutarchus hic quinque ætates facit, πέντε γενεαῖς inquiens. Videtur autem innuere, id quod inter regni Numæ initium, & aduentum in Italiam Pythagoræ, qui sub Seruio Tullo fuit, tempus intercidit, annorum circiter C L, vt Ætas (γενεὰ) triginta annorum intelligatur, quomodo non Homerici tantum Nestoris tres illæ γενεαὶ lib. 1. Iliadis à Græcis interpretibus exponuntur: atque adeo ab ipso nostro etiam Plutarcho in Catone Censorio, vbi de accusationibus eius refert. (nam Ouidius libro 12. Metamorph. fabulam sectatus est, vbi hæc Nestor —*vixi annos bis centum, iam tertia viuitur ætas*. sed & apud Plutarchum in libro Cur oracula desierint, ostenditur, triginta annos de Heracliti sententia γενεὰν (ætatem) esse viri πεπαῶτος, hoc est, *vigentis & iam etiam senescentis*. & quidem huiusmodi πεντηκοντάτεις γενεὰς meminit etiam Diodorus Siculus prope finem lib. 11. Vnde Herodotus non inelegantes centum annos complexam hominis ætatē, τρεῖς γενεάς, *tres ætates*, appellauit: βραχὺ παρεκτείνων τὸν πεντηκοντάετη γενεάν, vt ait Eustathius. Quid autem apud Dionysium γενεὰ sit, non est facile affirmare. arbitror tamen annos eum 25. pro eo intelligere. Nam profecto eius quem dixi libri initio, Romam à Latinis conditam dicens decimasexta post excidium Troiæ ætate, ἑκκαιδεκάτην γενεὰν: mox ait, eam anno ab euerso Ilio quadringentesimo secundo extructam. Sed hæc satis.

Ib. f. *Comparant inter se centum quinquaginta patres*) πεντήκοντα καὶ ἑκατόν. Equidem non video vt hoc verum sit, vtque consentiat cum eo quod in Romulo dictum est, centum patres de Sabinis centum prioribus istis adscriptos fuisse: quod idem est apud Dionysium. nam Liuius inter regnum penes C. patres fuisse tradit: vt qui Sabinos istos non agnosceret. Dionysius autem ducentis patribus diserte tribuit: quod & hîc malim. non enim CL. sed CC. fuerunt etiam ex Plutarchi, vt diximus sententia.

61. a. *Vt loco Quirini*) Hîc de modo interregni cum aliis non consentit, neque satis credo verba non esse deprauata.

Ibid. c. *Filius fuit Pomponii*) υἱὸς δὲ Πομπωνίου. Liuius l. 40. de lapideis Numæ arcis repertis: In altera Numam Pomponium Pōponis F. regem Rom. sepultum esse. Dionysius Halicar. υἱὸν Πομπιλίου Πόμπωνος, κατ' ὄνομα Νομᾶν vocat: Pompilii Pomponis

F. nomine Numã. Pomponẽ Numæ F. infra refert Plutarch.

Ibid.d. *Vndecimo calend. Maias*) Sic est & in Romulo. Nec video quid sequutus sit Lapus, XIV. cal. scribens. Quod enim hîc πρὸ δίκα μιᾶς dicitur, ibi planius est scriptum πρὸ ἑνδέκα. Est autem non XX. vt Amiotus putauit, sed XXI. dies Aprilis. in Romulo XIX. extulit idem.

62.a. *Phryges de Atte*) Atys hic alias, apud Suid. Attis. Ἄττις. apud Lucianum de Dea Syria, scribitur Ἄττης, vnde hîc gignendi casu Ἄττεω. Ex Ouidio, Catullo, alijs, & hoc Luciani libello, satis de amore eius & Cybeles constat. Notus etiam Endymionis & Lunæ amor est. De Herodoto Bithynorum, nihil succurrit.

Ibid.d. *Et defuncto alium deum sepulturam perhibent curasse*) Bacchũ nimirum, qui Lacedæmoniorum ducem Athenas obsidentem iussit honorifice funus facere nouæ Sireni, hoc est Sophocli, autorin Atticis Pausan. Meminit & Plin. 7. 29.

64. c. *Et ministrum in æde Iouis pubescentem puerum dici Camillum*) Idem est apud Dionysium lib. 2. & apud Festum in voce Cumera, atque lib. 6. in Flaminius Camillus.

Ibid. d. *Quem vocat æstuantem ciuitatem Plato*] φλεγμαίνουσαν, lib. De repub. 2.

65. a. *Pythagoram technis captantem*] πόρῃ τε καὶ ἀθρόοις. Lapus videtur πόρῃ legisse: sed lectionem nostram malo.

Ibid. b. *Tacitam eam nominauit*] Græce hoc Plutarchus exponit, σιωπηλὸν ἢ νέαν. Sed hoc posterius puto esse mendosum, & ἐνεὰ legendum, hoc est Mutam. Nihil enim huc νέα, id est, Iuuenis aut Recens.

Ibid.d. *Abillo AEmiliam quoque gentem patriciis insertam nomen referunt traxisse*] nimirum vt Mamerci Æmilii dicerentur. Sane apud Liuium lib. 4. mentio fit Mamerci Æmilii, cuius tres ibi dictaturæ referuntur. Et apud Suetonium in Iulio Mamercus Æmilius eius propinquus nominatur. Ita initio libri septimi apud Liuium L. Æmilius consul nominatur, cognomento Mamercus. Alii Mamercinum (vt & alibi) legunt: quod probo. Est & apud Diodorum T. Æmilius Mamercus: aut potius Mamercinus.

Ibid. e. *Maxima pars nomen omnium absurdissimum approbant*] Etiam Varronem notat, apud quem hoc est lib. 4. De ling. Lat. Lucanus lib. 1. à posse & facere dictos Pontifices, innuisse videtur hoc versu, *Pontifices, sacri quibus est permissa potestas.*

66 a. *Abrege Anco Marcio Numæ ex filia nepote*] Ancum Marcium intelligit, quartum regem Romanorum.

Ibid.b. *Aristionis tyrannidem*] Fuit hoc bello Mithridatico, vt cum al. unde tum ex Sylla Plutarchi intelligitur. quod autem sequitur mentio eiusdem belli, eam mihi ad Vestalem ignem referenda videtur.

Ibid.c. *Succendunt eam scaphiis cauatis in æqu.*] Xyl. vertit, *Eã ad rem instrumentis vtuntur quæ σκαφεῖα nominant. sunt autem excauata in modum turbinis rectanguli.* Atq; in hunc locum sic annotat. Meminit Vitruuius lib. 9. cap. 9. horologii scaphii, quod est hemisphærium excauatum: quod genus hodie etiam vsurpatur. Idem cap. 1. lib. 8. scaphẽon pro vase aliquo rotundo & cauo posuit. Cæterum turbinis siue coni rectanguli quæ est apud Euclidem lib. 11. definitio, occasionem mihi dedit hunc locum ita vertendi. nam Lapus neque perspicue neque vere extulerat.

67. e. *Vsque ad decem*] Sic & Lapus legit. nam perspicue falsum est in Græco μέχρι πρὸ δώδεκα, pro δέκα: quod sequentia verba ostendunt, vt aliorum scriptorum testimonia omittam.

68. a. *Siquidem pacis Feciales arbitri erant*] Vellẽ sane Plutarchum edidisse nobis rationem huius nominis. parum enim de ea constat, præsertim in tanta scriptionis diuersitate. Hic φηκιάλιοι vocantur, in Camillo φιπάλες: in Problematis autem, quæst. 62. φιδιάλιοι leguntur, haud dubia menda. Apud Dionysium φιδιάλες sunt. Latini codices fere Fœciales, œ diphthõgo habent. Varro à fide & faciendo dictos testatur: à feriendo Festus, quod pacis faciendæ essent autores. Itaque feciales sine diphthongo scribo. Cum Plutarcho facit Dionysius. nam Liuius sub Tullo demum Fecialium ministerium retulit. Verba autem quibus vsus fuerit Fecialis in indicendo hosti bello, habes apud Gel. li. 16. ca. 4.

Ibid. b. *Fama est*] Liu. lib. 5. C. c.

69. a. *Eas peltas ancilia ex figura vocant*] Ouid. Fast. l. 3. *ancile vocat* (Scutum quod leui versatum leniter aura decidcrat) *quod ab omni parte recisum est, Quemque notes oculis angulus omnis abest.* Cr.

70. e. *Locum vero Eliciũ ab illo appellatum quasi Iliciũ, quod ἵλεω Græce propitium significet*] Xyl. vertit, *Loco nomen inde Iliciũ fuisse impositum*: Annotatq;, Nempe πρὸς τὸ ἵλεως, quod est Propitius. Sane Elicium Iouem multo aliter Liuius exponit. Et Ouidius Fast. 3. *Eliciunt* (inquit) *calo te Iupiter. vnde minores Nunc quoque te celebrant Eliciumque vocant.*

71. a. *Siquidem compedes terminos esse. si seruarentur, virium &c.*] Xyl. vertit, *Nam intelligebat si quidem à limitum vsu sibi caueret, facturum hoc ad suam potentiam firmandam*: & annotat: Lapus perperam, *si obseruaret*, vt & reliqua. Non venit ei in mentem φυλαττεσθαι media voce esse Vitare, Cauere.

Ibid. e. *A qua excepit eos qui in matrimonio essent*] in Græco sensum perturbat menda, ὑπεξελομένους, quod ad patres referri debebat vtiq;. & Lapus eo deceptus, obscure & nullo sensu vertit, *Patribus illos interuertentibus, &c.* & ne indicium quidem factæ à Numa correctionis reliquit. Fuit autem à Plutarcho scriptum ὑπεξελομένου, isque genitiuus ad Numam refertur, quidque is correxerit indicat. Et vero ὑπεξαίρεσις, Exceptio, supra etiam dicebatur de pontificibus: vt ὑπεξελέσθαι sit Eximium habere, seu Excipere. nihil minus quam Interuertere: qua de re etiam in Antonino nostro monueram. Atque ipse Plut. in Catone philosopho, de tribunatu pl. eius loquens, perspicue ita vsus est ἕνα Σιλανὸν ὑπεξελόμενος δ' οἰκείοτητα. & in Artoxerxe de eius cum Parysatide lusione, qua Mesabatam eunuchum illa ad cædem traxit.

72. a. *Quem Mercidinum vocant Romani* Μερκιδίνον. Lapus μερκηδίνον videtur legisse. Infra in Cæsaris vita vocatur Mercedonius μερκηδόνιος: quæ lectio videtur verior. Sane Festus quoque annotauit, Mercedonios dici à soluenda mercede.

72. d. *Iunium à tempore anni*] X. vertit, *Iunium à Iunone.* sicque annotat: ἀπὸ τῆς ὥρας: Lapus pulchre, *ab anni tempore.* Maium à maioribus dictum, Iunium à iunioribus, venuste refert Ouid. initio 5. & 6. Fastorum: ne alios autores adducam. Itaque staret lectio ὥρας, quod est Iuuentute aut Iuuenibus: nisi Iunoni cum Hebe de origine mensis disceptanti, videretur autor accedere. Itaque recte pro ὥρας legas Ἥβας: præsertim quum Maium à Maia dictum audieris, & ætatum nomina simul ipse seorsim adducat.

Ibid. e. *Plantasque expiant eo tempore*] Xylãder vertit, *Mortuis parentant*: legendum ducens θυπαῖς pro φυπαῖς, non enim (inquit) aut plantis vtebantur isto quidem in sacrificio, aut in honorem plantarum quicquam fiebat: quorum alterum Lapo, alterum Amioto placuisse miror.

73. a. *M. Atilio & T. Manlio*] Alii C. Atilium Bulbum vocant. Fuit hoc anno V. C. DXVIII. post perfectũ primũ Punicũ bellum. Liuius meminit li. 1. Velleius libro 2. Orosius libro 4. cap. 12. (qui toto anno clausum Ianum fuisse dicit: Varro l. 4. De lingua Lat. eodem anno & clausum & patefactum) Eutrop. initio tertii, Augustum bis clausisse Ianum, nempe anno DCCCXXV. confecto bello Actiaco. & iterum V. C. anno DCCXXIX. subactis Hispanicis & Gallicis populis, propter quos reseratus fuerat, Dion. lib. 51. & 53. docet.

Ibid. d. *Quam ille non paucis seculis post non dubitauit de rep. proferre*] Locus Platonis est lib. 6. de Repub. cuius & libro 1. Epist. 1. ad Qu. fratrem meminit Cicero.

Ibid. f. *Mamerci mamercios*] Quod sequitur de regum cognomento, facit locum suspectum & obscurum. De Mamercis AEmiliis supra auditum est. Sed Mamerciam gentem, & quidem cognomento regum, nullam etiamnum legi. Marcios reges fuisse Romæ nobiles scio: an vero hîc legendũ sit Μαρκίους pro Μαμερκίους, Marcios, non Mamercios, non satis scio: non enim in promptu dicere est cur à Mamercio statim nomen in Marcia familia mutatum fuerit, quum alioquin tandiu in AEmiliis durauerit. Sane Suetonius ab Anco Marcio genus Marciorum repetit in Cæsare, cap. (vt numerant) 6. Sed & huius ipsius Anci genus Plut. hic & initio Coriolani à Numa repetit: ita tamen vt huic loco id parum videatur mederi. Hæc ego doctiorib. relinquo. Profecto quod statim de Marcii cum Pompilia nuptiis sequitur, huic videtur refragari sententiæ quam de Mamerciis in Marcios mutandis protulimus quum quidem id in confesso esse dicat Plutarchus.

74. e. *Cornelio & M. Bebio*] Historia est apud Liuium li. 40. copiosius descripta. Incidit in annum V. C. DLXXIII. Numam autem anno Romæ octogesimoprimo mortuum constat: quibus si addas quadringentos annos, à Valerio Antiate numeratos, prope centum annis adhuc à summa temporum nostra aberis: vt vel Antiatis calculus (quod vix crediderim) falsissimus sit, vel hîc pro πεντακοσίων, Quadringentis, πεντακοσίων, Quingentis, legendum videatur: idque vero propius puto. Nam & apud Plin. l. 13 c 13. scriptum est, libros eos inuentos P. Cornelio, L. F. Cethego, M. Bebio Q. F. Tamphilo Coss. ad quos à regno Numæ colliguntur anni DXXXV.

75. a. *Tullius Hostil.*] Vide Val. Max. lib. 3. cap. 4. & l. 9. cap.

12. Vide & Virg. Æneid. 6. Cr.

Ibid. b. *Quo morbo magis ac magis alios infecit, vt fama est, fulmine ictus*) Xyl. vertit, *Confirmauitque eo magis istam de se opinionem. siquidem traditur fulmine percussus conflagrasse.* Annotatque locum in Græco esse suspectum, & ad diuinandum propositum, ob defectum vocabuli alicuius.

Ibid. c. *Vt Saturnalibus vna cum dominis*) Elegans eius rei mẽtio est apud Horat. ũ, Satyra septima libri secundi, & infra in vita Syllæ. Explicatur autem copiose à Macrob. l. 1. Saturn.

76. d. *Quid igitur interest inter hæc instituta? &c.*) Locus in Græco est duriusculus, si modo bene habet: & subobscurus: itaque Lapo imposuit.

Ibid. f. *Quæ cum choro iuuenum &c.*) Versus sunt ex Andromache tragœdia: verba Pelei, in Menelaum & Helenam, vxorem eius, Lacedæmoniam, notæ impudicitiæ, graniter & stomachose inuehentis. Lapus ἐξιρπιωῶ, *Euertere*, vertit, quũ sit *Relinquere*: sic & reliqua. Sophoclis versus asterisco notaui: exponam & emendabo vbi inuenero integros. Credo locum totum mutilum esse. Supra vbi est αἰκιπαμίνη ἐ ἥλις, facile cuiuis appareat legendum ἄθλις.

IN PLVT. SOLONEM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

QVa ætate Solon vixerit, non est obscurum: quum eum cum Cræso colloquutum & noster, & Herodotus lib. 1. & alii ostendant. Cræsum autem à Cyro, qui regnum Persarum constituit, de bellatum, nemo fere nesciat. Id autem olympiade LVIII. euenisse, satis ex temporum rationibus constat. & meminit Solinus c. 7. Polyhistoris. Eodem tempore Romæ Ser. Tullus regnabat, quod ex Annalibus liquet. Itaq; & Cicero, cui in his rebus plurimum tribui debet, viguisse Solonem Ser. Tullo regnante, in Bruto memoriæ prodidit: & post eum Gellius 17. 21. Sane floruisse Solonem olympiade XLVI. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. demonstrat. Apparet autem iam ætate prouectiorem cum Cræso colloquutum, vt iuuentus eius à Clemente indicari inrelligatur. Itaque quum Suidas vixisse eum XLVII. & aliorum sententia LVI. olympiade dicat, vtrunque commode acceptum cum veritate consentit.

78. e. *Omnes enim vno ore ab Execestide memorant genitum*) Ἐξηκεστίδου in Græco est, & apud Suid. Quod moneo propter Lapũ, qui (si codex nõ fallit) diuise *ex Ecestide* legit. Tota quoq; periodus de amoribus Solonis & Pisistrati, ab eo est omissa.

79. a. *Tum ex eo quod scripsit legẽ &c.*) Hæc in oratione Æschinis in Timarchũ, eodem modo & allegatur & explicatur.

Ib. c. *Haud magis est diues*) Hi versus habent sententiã haud obscuram, quam & Horatius expressit: *Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis, nil Diuitiæ poterunt regales addere maius.* Postremum distichon est obscurum, & si rem acu non tetigi, veniam oro. Nam Lapo etiam ignoscendum hîc arbitror. Dictum Hesiodi cuius paulo post meminit, celebratissimum est ex ἀέργου. Ἔργον δὲ οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος: id est, *Non est turpe laborare: est ignauia turpis.*

Ibid. c. *Vt qui Massiliam condidit primus*) X. vertit, *Vt Massaliæ Massiliæ autor.* Sicque in hunc locum annotat: Quod in Græco est ἀγαπηθὶς, Lapus ἀγαπηθὶς legit, & Obseruatus reddidit. Idem ego sum sequutus, & Massaliam proprium nomen reliqui. de Massilia autem vrbe eum loqui, ne dubium quidem est. Venit in Mentem ἀγαπηθὶς fortassis illud proprium esse nomen: sed nihil habeo certi. Massiliæ originem copiose Strabo lib. 4. exponit: & à Phocæensibus oriam eam vrbem, in Archidamo Isocrates diserte dicit.

81. e. *Nam quum animo quidam insiti sint igniculi*) Hæc inepte Lapus ad solum Thaletem retulit, quum sint in genere dicta de storgis (vt vocamus) naturalibus.

82. c. *Pileatus*) πιλίον θεὶς ἡμένοι. Lapus *Cœno fœdatus*, vt si πηλὸν legisset. Sed nihil est.

Ibid. d. *Ad Coliadem*) Atticæ promontorium est, viginti à Piræeo stadiis. Pausinitio Atticorum: & Strabo lib. 9. Idem Pauf. de Scirade promontorio ibidem.

83. c. *Bu sex adduxit &c.*) Versus sunt libro Iliadis secundo, Herodotus in Vita Homeri, in Athenienſium honorẽ ab Homero gratias eis agente factos dicit. Meminerunt & alii, & Aristot. l. 1 Rhetor. c. 15, & Fabius lib. 5. c. De exemplis.

84. a. *Neque enim id orator prodidit Aeschines*) Locus in oratione in Ctesiphontem extat: vbi quidem consultorem & autorẽ huius aduersus Cirrhæos & Acragallidas belli Solonẽ, non tamen ducem, refert: historiã vero satis dilucide ibi exponit. Eadem est in Phocicis Pausaniæ enarrata (ex quo Suid. in Solone eum indicauit) qui Clisthenem belli ducem nominat.

Ibid. *Cylonium scelus*) De hoc Thuc. l. 1. & Herod. l. 5. & Cic. De legibus. Cr.

Ibid. *Archon*) Vide infra in Pericle.

Ibid. *Rupto sua sponte filo*) κρίκλῳ Lapus *Simulacri vestem*: quasi κρίκη hoc significet. De hoc piaculo vide Thuc. l. 1. Herodot. l. 5. Meminit & Cicero secundo legum.

Ib. c. *Myrone Phlyensi*) τῶ Φλυέως. Φλυεῖς autem curia est Cecropidis tribus, apud Athenienses: quod & ex initio Plutarchi Themistoclis, & aliunde patet, & Stephanus admonuit. Quod annotaui, quia vterque interpretum lapsus hîc est: Lapus *Phliei* F. vertens, Amiotus *Phliasium*, quum id sit à Phliunte Achaiæ oppido.

Ibid. d. *Nouum Cureta*) Curetes Iouẽ enutriuisse in Creta, ibiq; humasse mortuũ ferebantur: iidemq; sacrorũ & rerũ diuinarũ peritissimi. Quidam eosdem cũ Corybantibus faciunt: à quibus Pausanias in Arcadicis dissentire videtur. Sed quid his opus? Lege potius Lactant. l. 1. c. 21. atq; etiã 11. Erat autẽ Epimenides Phæsto Cretæ oppido ortus: itaq; ob rerum diuinarum (quam putabant) peritiam, pro nouo Curete habebatur.

85. a. *Siquidem Diacriorum &c.*) Herodot. Κλεισθένεος eandẽ rem narrans, Υπερακρίους vocat: idemq; Pediæos (sic enim infra habetur Πεδιαίων, non Πεδίων) τοὺς ἐκ τῆς Πεδίου, quasi Campestres. Suidas in Ὑπέρακρι, Πεδιαεῖς nominat: Aristoteles lib. 5. cap. 7. Πολιτικῶν, Πεδιακοί.

86. a. *Quod solum, inquit, natale cõseruaui*) Versus sunt trochaici terrametri catalectici in Græco, idq; genus carminis retinui. Idemque etiam in sequentibus proximis feci: in quibus ἔφη, ἔασασι, ἤθελε, ὁ δὴ πεῖφαι, cur in ἔφυ, αἰάσασι, ἤθελον, & καπτεῖφαι commutarim, ratio metri & sensus docent. Hæc quum iam olim scripsissem, oblata est mihi occasio variarum lectionum M. Antonini Mureti, viri longe doctissimi, inspiciendarum. Is lib. 1. cap. 13. Petrum Victorium reprehendit, quod idẽ fere hoc de loco sensisset quod ego mihi video placuisse. Quid de hoc loco alii sentirent, non indagaram, neque opus esse admodum putassem. Sane meum non est vel excusare Victorium, (non enim caret errore) vel reprehendere Muretum: cum quibus si cõparer, puer profecto sum. Sed tamen illud mei fuit officii, cur ab huius horũ versuum lectione dissentirem, indicare: nequid mihi eius autoritas obesset. Sentio enim illos Solonis reprehensores non id dixisse, debuisse Solonem vel acceptis quæ hîc proponuntur conditionibus: tyrannidem capessere, (quis enim tam impudens sit, vt hoc alteri consulat, tametsi ipse ita perdite sentiat? sed à sese sumpto exemplo, per comparationem innuisse stultitiam Solonis, qui vltro & honeste oblatam tyrannidem respueret: quũ non deessent qui certa proposita pernicie eam essent amplexuri. ἤθελον enim prima persona legendum est, non tertia ἤθελε: & sunt verba de se, non de Solone loquentis: id quod ratio versus trochaici euidenter demonstrat: nisi friuolum aliquid afferre (qualia sunt alicubi apud Græcos grammatistas à nobis annotata, suoq; tẽpore exigentur) velis, quod ἂν ante τὴν produci contendas. Quamuis ne cum iis quidem magnopere contenderim, qui existimant malorũ hominum eam sententiam fuisse, debuisse Solonẽ certo proposito exitio tyrannidẽ aditet nisi metri ratio meam opinionem affereret, alteram euerteret. Non enim insolentes sunt huiusmodi quasi hyperbolicæ loquutiones, vt illa apud Homerum (libet enim obiter, quia ad animum accidit, rudiorum causa monere) Anchisæ ad Venerẽ: Βουλοίμην κὲν ἔπειτα, γυῶναι εἰκυῖα θεῇσι, Σῆς ἐυνῆς ὀπάζοι ἐέναι δόμον εἰδὸς ἐοῖο. Et quale tandẽ illud est Theognidis consilium: Χρὴ πυνίω φεύγοντα καὶ εἰς μεγαλήτορα πόντον βάλλειν, καὶ πετρῶν κύματα καὶ ἠλιβάτων. Nemo enim hoc simpliciter, sed ad exaggerandã rem inflatius dictũ ac figurate omnes sentiunt. Quo loco qui βάλλειν pro Seminare exponunt, littus vere arãt. Sed hæc hactenus.

Ibid. e. *Et ciuium ob æs alienum in nexum abductorum*) ἀγωγίμων τοῖς ἀφ' ὑπόχρεον γεγονότων πολιτῶν, Etiam absque reliqua fuissent, tamen ἀγώγιμος infinitis locis, apud Plut. adeo ipsum, ne dicam aliôs autores, eum significat, In quem ius prehensionis est, & qui in vincula abduci ab aliquo impune potest. Ita in Lysandri vita Lx Spartanorum memoratur, quæ exules Athenienſium ἀγωγίμους esse iuberet. Idemque noster autor in Catone Minore de Marcello quæsturæ collega loquens: Obnoxii ob verecundiam animi, ita vt quibusuis precibus vinceretur, & petitionem recusare vereretur vllam, ἀγώγιμον ὑπ' αἰδοῦς πᾶς δεομένοις eleganter dixit. Lapus noster

monstrose perspicuum sane locum hunc peruertit, nescio quos ciues exportandis pecuniis constitutos, ab eoque officio eos quod Attice loqui nescirent, remotos somnians. Idem (quod minoris, non tamen nullius, est oscitantiæ) non animaduertit vbi versus Solonis, vbi verba Plutarchi essent: quod idem in Amioto desidero.

88. e. *Sed vbique cum Ephetis agat de rebus capitalibus*) Virorum octoginta, quorum nullus quinquagenario minor esset, concilium fuit, qui Athenis in Palladio, Prytaneo, Delphinio, & Phreatis de cæde iudicabant. Sic dicti, quod ab his prouocari non posset. Hæc fere Suidas. Iam quæ de Palladio & aliis iudiciis scitu digna habet in Atticis Pausanias, & quæ ex eo & aliis de isto & Ephetis annotauit lib. 1. Vlyssea Eustathius, huc non ita quadrant: sicut neque is qui Constitut. nouella XCIII. ἐφέτης dicitur, quem Haloander iudicem appellationis reddidit.

89. b. *Quæ puellæ opulentæ orbæ gratiam facit*) Hæc enim simul significare videtur γυνὴ ἐπίκληρος: atque ita exponit Suidas. Apud Aristotelem in Ethicis ad Nicomachum, simpliciter pro bene dotata sumitur vxore: ἐνίοτε καὶ ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι ὖσαι. libro 8. cap 10. Etenim ἐπίκληρος Athenis dicebatur ea ad quam solam omnis deuoluitur hæreditas, siue iam mortuis parentibus, siue alterius prolis ius hæreditatis habentis spe spoliatis: id est, quæ omnino sit μονοκληρονόμος, siue iam, siue certo futura. Sic Plutarchus etiam de vxore Agidis, filia Gylippi, ᾧ οὐσίας μεγάλης ἐπίκληρος: de hac vocabuli notione etiam Eustathius in VII. Iliadis. Legis ἀεὶ ἐπικλήρων mentio fit apud Aristophanis scholiastem in Auibus: sed quæ ad spurios referatur, non huc videatur quadrare. Certe apparet hunc locum ostendere, beneficio cuiusdam legis certis hominibus licuisse ducere πὰς ἐπικλήρους: sed quæ lex constitutione Solonis sit circumscripta eatenus ne naturæ repugnaret. Aliæ fuerunt ἐπίκληροι, orbæ & dotis indigæ, quas ducere proximi genere alia lege cogebantur. vnde Terentianus ex Apollodoro transcriptus Phormio, de quibus alio loco.

Ibid. e. *Quod si inuenem &c.*] Hæc confudit Lapus, interpunctionibus puto falsis Græci libri seductus. Sane Plin. perdicem interea quæ omnino non pinguescant, numerat l. 11. c. 37. Quod autem ad præcedentem versiculum attinet, fateor me nonnihil errasse. Is enim totus vna cum antecedente apud poetam, legitur in libello Plutarchi Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. quod mihi tum demum in mentem venit quum typographo hæc traderem. Constat autem ex eo loco, non reprehendentis, ob contractas nuptias Philoctetam, sed à contrahendo (vtpote senem) dehortantis verba esse. Leue hoc est, sed nolo esse Nævius: alii potius iis quæ multa inter tot labores, curas, occupationes, miseriasque peccare potuimus, ignoscant. Reponant loco mei versiculi hæc verba, partem (vt est & in Græco) versus:

— ecquid coniugium appetis miser?

91. d. *Modum plantandi digess.* Vide Digest. fin. reg. lib. vltimo Cr.

Ibid. e. *Vnde non est semel illis fides abroganda*] Apud Lapum est, *Nullam esse iis fidem adhibendam*: nisi librarius errauit in eius versione exscribenda: omnino enim falsum est hoc, & verbis Plutarchi pugnat.

92. c. *Hic quum desierit mensis*] Homerus Vlysseæ lib. 14. & alibi. De ratione mensium, in fine annotationum aliquid dicam.

Ibid. e. *Ex quibus audiuit (vt autor est Plato) sermonem Atlanticum*] Locus est perelegans & prolixus, sub initium fere Timæi, Ad eum te remitto.

93. e. *Facile enim ipse ille poterat*] Hæc dum ad Cræsum retulit Lapus, quum liquido de Solone dicantur, quid cogitarit non video. Venuste res hæc narratur etiam apud Herodotum libro 1. vt notum est.

94. b. *Neque vllius suspicere felic.*] Aristot. Ethic. lib. 1. Cr.

Ibid. b. *Fabularum scriptor AEsopus*] λογοποιός. Lapus subito ex Apologorum scriptore historicum redegit. Et vero Æsopum ætate septem sapientum vixisse, vel aliunde, vel ex Plutarchi conuiuio eorum didicisset. Sic apud Lucianum etiam in Icaromenippo ὁ λογοποιὸς citatur Αἴσωπος. Iulianus quoque Apostata in epistola quadam, Herodotum per ignominiam Θεῖον λογοποιὸν vocat, nugacem, & fabularum, non historiæ, scriptorem. Alioquin haud me latet, Græcos sua historiarum volumina etiam λόγους inscripsisse, cuius rei exemplum, præter cætera, extat Polybianum. Sed quid hoc ad Æsopum? Sane etiam in Paulo noster λογοποιεῖν posuit pro Fabulas & falsos rumores spargere. & in Phocione λόγος pro fabula seu apologo ponitur, & in extremo Nicia, is qui de clade Siciliensi incerto autore nuntium retulerat tonsor, δόξας λογοποιὸς εἶ, infortunium habuit.

Ibid. c. *Postquam vero acie à Cyro fuit deuict.*] Vide Val. Max. lib. 7. cap. 2. Cr.

95. d. *Nam vos lingua viri*] Pentameter est à Plutarcho omissus, vt & à Clemente, hos ipsos versus. 1. Strom, ponente: apposui autem sensus gratia: extat apud Stob.

Εἰς ἔργον δ' ὀδὲν γινόμενον βλέπτε.

96. b. *Rogantibusque qua re fretus adeo loqueretur temere.*] Ἀπονοεῖται. Ita notum est ἀπόνοιαν esse Extremam & quasi insanam audaciam, vt *desidiam* à Lapo hic subditam, admodum miror. Sic paulo post πηρωθεῖσα vertit, *Qui oculos amisisset*: quasi vero id sit πηρὸς, & nemo πηρωθεὶς nisi excæcatus.

Ibid. d. *De Atlantico sermone*] Vide Platonem quo dixi loco: & lege eiusdē librum qui Critias seu Atlanticus inscribitur. Meminit Plutarchus in libello quo ostēdit, secundū Epicuri doctrinā nō licere suauiter viuere: quo loco de historiarū tradit oblectatione, testatur q; non esse perfectū eum librum.

Ibid. e. *Templum Iouis Olympii* Ολυμπιεῖον. Vide præter alios Plin. lib. 36. c. 6.

IN PLVT. POPLICOLAM ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

DE huius ætate annotare, nihil est necesse: quum notissimum sit tempus quo, regibus exactis, Romæ consules institutum fuit præesse.

97. b. *Cum tali viro nos Solone comparamus Poplicolam*] Cur Poplicolam potius quam (vt vulgo legunt) Publicolam scripserim, nihil attinet dicere: estque iam ante à Sigonio demōstratum. De quo autem hîc Valerio loquitur Plutarchus, ei Volesus prænomen fuit: & eorum trium Sabinorum qui totius gentis clarissimi cum Tatio rege Romam commigrarunt, primus nominatur à Dionysio lib. 2. De genere Poplicolæ vide Liu. lib. 1. & Dionys. lib. 2.

Ibid. d. *Brutus consilium consociauit cum Valerio*] Itidem Val. Max. lib. 4. c. 4. scribit, Valerium Bruti in regibus eiiciendis socium fuisse. Cr.

98. a. *Legati venerunt à Tarquinio*] Prima Tarquinii legatio de regno recuperando. Liuius lib. 2. Dec. 1. Cr.

Ibid. d. *Aquiliorum, in qua tres senatores, & Vitelliorum, in qua duo erant*] Xyl. vertit, *Aquilliorum & Vitelliorum, ex hac duobus, ex illa tribus consilii sociis sibi adscitis*: annotatq; Lapus *duas aut tres domos* corruptas habet. Fateor sane me ambigere: est enim in Græco τρεῖς ἔχοντας βουλευτάς: & ἔχοντας stare non potest, ἔχοντες vel ἔχοντα potest. Posterius hunc sensum dabit: duos in Aquilia, tres in Vitellia senatores familia fuisse, idque non improbo. nam aliter βουλευτὰς pro conspirante explicandū est, haud scio quam commode: sed sensum vtcunque expressi.

99. d. *Brutus vtcunque fil.*] Val. Max. lib. 5. cap. 8. Cr.

100. d. *Aliis libertis sero diuque post per ambitionem popularem Appius suffragii ferendi ius dicit*] Imo etiam in senatū Libertinos recepit. Vide Liuium ad finem noni. & Diodorum lib. 20. vbi de Appii Claudii Cæci censura loquitur.

101. a. *Insula ea nunc in vrbe sacra est*] Dionys. lib. 5. expressius Æsculapio sacram tradit. Historia est lib. Liuii 2. apud Valer. lib. 1. c. De miraculis. Meminit & Plinius lib. 29. cap. 1. & Festus lib. 9. in Insula. Quod autem Latine Media inter duos pontes vocetur, non memini me vsquam legere alibi. Insulam omnes vocant, vt videantur hæc verba periphrasis insulæ esse, non diuersa appellatio.

Ibid. b. *Quorum alterum Arsiam sylvam*] X. vertit, *Quorum alterius Vrsus lucus.* Sicq; annotat: Οὔρσου ἄλσος. apud Liuium quidem lib. 2. hoc ipsum describentem, & apud Valerium lib. 1. cap. 8. Arsia sylua legitur, quos Lapus est sequutus. ex Dionysio nihil colligere possum, qui eam pugnam in Vinio prato ad Horati cuiusdam herois lucum factam scribit.

Ibid. d. *Ex eo ingentem vocem editam*] Valer. Max. l. 1. c. 8. Cr.

102. e. *Diruit domum*] Val. Max. l. 4. c. 1. Cr.

104. a. *Ad portam quam nunc Ratumenam vocant.*] Sic & Plinius habet l. 8. ca. 42. hoc factum commemorans: & Sext. Pompeius lib. 16.

Ib. *Quo facto Veientes obstupefacti*] Eutrop. li. 1. De G. R. Cr.

Ib. b. *Id Tarquinius eius qui nouerat filius vel nepos extruxit*] Non otiose hoc dixit. Nam & Liuius fatetur dubitari, filiusne (vt ipse putat) an vero nepos Prisci Superbus fuerit. Posterius

ostendit multis rationibus Dionysius Halicarn. lib. 4.

Ibid. e. *Incendium bellis ciuilibus absumpsit*] Appian. Belli ciu. l. 1. Cr.

105.a. *Columnæ sunt ex marmore Pentelico excisæ quadrato*] Πεντελὴ, Pentele, pagus est Atticæ, vt docet Stephanus. Pausanias lib. 1. Descript. Græciæ, demonstrat esse montem Atticæ Pentelicum, vbi sint lapicidinæ. Huius lapidis etiam Cic. ad Atticum meminit lib. 1. de Hermis Pentelicis. Id propter Lapum, & eius correctorem annotaui.

Ibid. b. *Epicharmi dictum*] De Epicharmo Diogenes Laert. lib. 5. & Suidas. Cr.

Ib. c. *Claram Porsenam*] Liuius habet Lartē, id est regē. Cr.

Ibid. d. *Oppidum Sigliuriam imminente iam eo condidit*] Sic quidem est in Græco: sed non video quid sit Sigliuria. Suspicor Signiam fuisse scribendum. Non quidem nescio, Tarquinium Superbum eius coloniæ autorem à Liuio poni: sed potuit vel alios autores sequutus fuisse Plutar. vel ea colonia tū instaurari, vel augeri & corroborari à Poplicola. Equidem ad annum (vt ego & plerique numeramus) V. C. ccLIX. hoc est decimotertio post anno, Liuius scribit Signiam coloniam quam rex Tarquinius deduxerat, suppleto numero colonorum iterum deductam esse. Apud Dionysium Συγκήρειον (Syncerium) deducta colonia legitur præsidii causa, contra Latinos & Hernicos in secundo Poplicolæ consulatu.

Ibid. e. *Herminius & Lucretius*] Xyl. vertit, *Herminius & Lartius*. ac annotat: Malui Lartium, quam Lucretium, Liuium & Dionysium sequens: & videbatur esse menda, inculcato Lucretii nomine.

106. a. *Factum C. Mutii*] Valer. Max. lib. 3. c. 3. Cr.

107. a. De Clœlia & virginum Romanarum audacia, Valer. Max. lib. 3. c. 2. Cr.

Ib. e. *Et quum fores illius seculi &c.* Videdus Plin. c. 15. li. 36.

108. a. *Appius Clausus*] Xyl. itidem sic habet, de eo sic scribens in Annot. Ἄππιος. Hoc reliqui perspicuitatis causa: quia is est autor gentis Appiæ. Alioquin Sigonio nihil repugno, qui in Annotationibus Liuianis Actium (Attium ego malim, Ἄττιον) legendum docet. Ex Clausis autem Clausios, qui deinde Claudii dicti sunt, ortos patet. Vide Dec. 1. l. 2.

Ibi. d. *Ne persequantur illatas ab Romanis iniurias*] μὴ διωκῶσι δίκην Ῥωμαίοις ὧν υβρίζουν. Lapus hoc mendo seductus, nullum sensum loci extulit. Est autem legendum, id quod facile apparet, Ῥωμαίους, accusandi, non datiuo, casu.

Ibid. e. *Posthumius Albus*] Balbus est in Græco, Βάλβος: sed cognomen ego non esse hoc Posthumiæ gentis puto. Posthumios autem Albos cognomento fuisse, notum est & tritum. Posthumius porro scribere malo, etymologiamque sequi quam Græcos libros.

109. e. *Poplicolæ, Messalæ, Valerii*) Xyl. vertit, *Præclarissima adhuc prosapiæ, Poplicolarum, Messalarum, aliorumque Valeriorum.* annotatque: Καὶ Οὐαλέριοι. Sed ego mendum esse dico, nisi legas καὶ ἄλλοι Οὐαλέριοι. Valerii enim, gentis est nomen, neque inter familiarum cognomina reponi potest. Sin ita vt puto legatur, nihil erit incommodi: intelligentur enim reliquæ Valeriorum, quæ hîc non recensentur, familiæ: vt Maximi, vt Coruini, vt Potiti, vt Flacci, vt Lauini, & cæteræ siquæ sunt.

IN PLVT. THEMISTOCLEM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

THemistoclem floruisse olympiade LXXV. quum apud Salaminam Persarum regem nobili illa naumachia vicit, notissimum est cum aliunde, tum ex libri XI. Diodori Siculi initio. Et, si eum sequi omnino volumus, incidit hoc in annum V. C. CCLXVIII. Consules enim nominat Sp. Cassium, & Proculum Verginium. Secundum alios, incidit in annum V. C. CCLXXIII. & consules K. Fabium, Sp. Furium, cum quibus facit Gellius cap. vlt. libri 17. qui quarto post pugnam Salaminiam anno, trecentos istos Fabios ad Cremeram à Veientibus cæsos affirmat. Sane M. Tullius in Lælio & Bruto (quibus locis Themistoclem cum Coriolano componit) demonstrat bellum Volscum Coriolani à Persico hoc Themistoclis non multum abfuisse, & hunc viginti post C. Marcii exilium annis eandem fortunam expertum. quos locos lectori perspiciendos [illegible].

110. f. *Abrotonum sum Thressa quidem*) Epigramma est, id quod Lapus non animaduertit. Priorem versum e Athenæo, apud quem li. 13. ex Amphicratis De viris illustribus commētario citatur hoc epigramma, ita legendum patet: Ἀβρότονον Θρῄσσα γυνὴ ἔφυσε, ἀλλὰ &c. Sane Æmilius Probus, vel quicunq; libri eius autor est qui de excellentium imperatorum vita scriptus ad Atticum circūfertur, patrē Themistoclis generosum, matrem Acarnanā facit: seu Halicarnassiam, vt quidam legūt.

Ibid. d. *Quapropter quum nothi in (Cynosarges conuenirent)* συνιέναι. quod vocabulum videri potest fortassis innuere, eos sacrificandi causa eo conuenisse. Nam & gymnasium fuit Cynosarges, & templum Herculis, & lucus ei circumiectus: vt etiam Liuius lib. 31. testatur. Suidas quidem ibi exercitatos fuisse scribit, idque etiam Plutarchus videtur sensisse.

112. e. *Quod pariter aduersus duces suos gerat se populus, quum fructum vltra ex iis non capiat.*) Xyl. vertit, *Inuentem eundem esse populi animum in oratores, vbi inutiles ii esse cœpissent.* Atque hæc in hunc locum annotat: Oratores & hîc & alibi sæpe voco quos Græci δημαγωγούς: hoc est, eos qui in republica versantur, & orationibus suis populū suadendo dissuadendoue trahunt. Non fallit me, esse qui eo nomine etiam Erasmum Roterodamum reprehenderint, quod ita vertisset: qua de re alibi dicam. Neque ego nunc me Gellii autoritate tueor, quæ non vbique valet: & fortassis vbi de latinitate disputatur, nihil nisi propter alios. Is libro 3. c. 13. δημαγωγὸν oratorem in republica transfert. Ipsum vocabulum quid significet, notum est. Est enim δημαγωγεῖν, si verbum de verbo reddas, Populum trahere siue ducere, Id nulla re alia quam dicendo, hoc est oratione, magis fieri notum est. Iam Cicero præclare disputat, totam oratoriam ciuilis rationis partem, & quidem magnam, esse: vt iam non in scholis aliquis desidens sophista, puerisque præcepta artis dicendi tradens rhetor, aliquando oratoris nomine intelligi debeat, sed is qui grauibus de rebus, adeoque publicis, disserat. Etenim oratores quoque dicuntur qui alias legati: hoc est qui reipub. nomine de pace, bello, alii ve grauibus rebus tractandis mittuntur: neque hoc apud Virgil. modo, aliosve poetas, sed apud summum oratorem Ciceronem: vti de Fabricio ad Pyrrhum misso: & secundo De legibus, de fecialibus, atque alibi. Tribuni quoque plebis δημαγωγοὶ Plutarcho & aliis crebro dicuntur, non alia de causa quam quod orationibus suis populum ducerent quo vellent: quarum exempla postulare nemo nisi ineruditus debet. Vt mirum videri aut absurdum minime debeat, si eos qui in repub. versantur, à præcipuo instrumento Oratores dicamus. (nam Gellianum illud in repub. vbique addere, parum scitum erat: & alioquin ex circumstantiis facile intelligitur) Quod qui reprehendunt, aut non legerunt, aut non intellexerunt, illud apud Ciceronem Nævianum, vbi reipublicæ tam cito amissæ causas percontanti, inter alia sic responsum fuit: Proueniebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Quid quod ῥήτωρ nonnunquam eo modo ponitur vt δημαγωγὸς intelligatur, non in scholis declamitans aut docens, sed in foro & concione populo suadens aut dissuadens. Sic certe Plutarchus ipse, cum alibi, tum in Pericle: Νῦν δὲ τοῖς Θουκυδίδου ῥήτορας καταβοώντων τῶν Περικλέους, &c. Sed satis hæc: sciolis tamen quibusdam occurrendum fuit, & monendi rudiores.

113. a. *Stesilaum Cea oriundum*) Xyl. vertit, *Stasilaum Teium.* Sicq; annotat. Cur Lapus *Stesileam Chiam* verterit, ipse viderit. Vel ex Aristidæ vita intellexisset, maris hoc esse nomen. Τίου est in Græco: legito Τέου, vel Τεΐου. est enim à Teo nobili Asiæ vrbe deductū gentile. Τίος, Tius, Paphlagoniæ vrbs, Tianum facit, vt Cios Cianum. Stephanus autor, & confirmāt exempla quæ huc adferre non est opus. Idem infra Simonidi accidit, non Cio Phrygiæ vrbe, sed Ceo insula, æquali prope spatio à Sunio Atticæ & Eubœa distante, oriundo: hoc est Ceo vel Ceio, non Ciano. Sane in Aristida Στησίλεως hic ex eodem Aristonne Κεῖος appellatur, hoc est Ceus, non Teius. Vtrum rectius hîc an ibi legatur, difficile est pronuntiare. Cæterum Lapi errorem etiam ii qui magni nominis Onomasticon ediderunt, sequuti sunt: & de muliere acceperunt atque exposuerunt quæ de mare Plutarchus (eum interim testem citant) scribit. Quid est, si hoc non est, fumos vendere?

Ibid. c. *Ac primum vectigal Laureoticum* Λαυρεωτικόν. Sic etiam est in Nicia. Et Pausanias initio Atticorum, Laurium locum maritimum Atticæ inter Sunium & Peiræeum vidit, vbi argentifodinæ Athenienſibus fuerint: Λαύρειον. Thucydides libro 2. Λαύρειον in ora maritima mōtem indicat (τῷ τῶν Ἀθηναίων καλουμένῳ) vbi argentariæ essent Athenienſibus fectutæ. Suid. Λαύριον scriplit, quo modo & apud Herodot. legitur in hunc e-

tiam rei narratione, lib. septimo. Lapus totum omisit.

Ibid.d. *Prostatarris peditibus, vt ait Plato*] Locus est libro 4. De legibus, in fio.

115.b. *vt vero classis barbarorum Aphetas applicuit*] Intelligendas esse Magnesiæ Aphetas, qui locus est iuxta Pagasas in sinu Pelasgico, (de quibus Strabo lib. 9. & Stephanus) liquet vel ex descriptione Artemisii quam mox addet Plutarchus: vel hic ex mentione Sciathi, quæ est insula è regione Magnesiæ ac Pelasgici sinus. Quod annoto cum explicandi gratia, tũ nequis Suidæ loco quem apud Stephanum adduxi, deciperetur. Diodorus quoque Siculus diserte classem Xerxis ad Ἀφετὰς τῆς Μαγνησίας appulisse ait, quum prius esset passa naufragium apud Sepiada Magnesiæ promontorium. quod idem est in Polymnia Herodoti.

Ibid. c. *Vt tradit Herodotus*] initio Vraniæ.

116. c. *Jam oraculo populum tractauit*] I de ligneo muro & de diuina Salamina oraculum, integrum est apud Herodotum in Polymnia.

117. a. *In simulacro Minerua desideratam ait fuisse ægidem*] ἀνυπόστατον, intelligo ὑπερεῖν, aut tale aliquid. Lapus, *Apicem Gorgonis:* haud scio quã bene, Atq; vbi est ἀποσκευάς, quæ sunt Exercitus impedimenta, idem thesauros nescio quos habet.

118. a. *Quisi ut soligines*] Xyl. vertit, *Qui instar teuthidum.* annotans: Piscis est genus, quod vt Latine dicatur, non satis intelligo. insipidum & vilem fuisse, innuit hic locus, & testatur Schol. Aristoph. in Equit. Habuisse prominentem proboscidem, etiam hoc ex loco colligitur: & est eius descriptio apud Athen. haud procul à fine septimi.

Ibid. *Vt vero classi host.* Herodot. l. 8. Cr.

120.d. *Et suffragia duces ab ara tulerunt*] Infra in Pericle mẽtio fit eiusdem consuetudinis. Mos Græcis fuit, præcipue Athenienſibus, vt iurandi causa ad aram accederent. quod cum alias, tum ex historia Xenocratis patet, quem iurare prohibuerunt Athenienses, quum testimonium dixisset, & (vt mos Græcorum est) iurandi causa ad aras accederet. Cicero pro L. Cornelio Balbo, & Valerius Max. in fine secundi.

121. a. *Quum exprobraret ei Seriphius quidam*] Herodotus in Vrania, Timodemum Aphidnæum nominat. Vt est apud Plutarchum, ita Plato etiam in capite libri 1. De republica, Cicero in Catone & alii.

Ibid. d. *Poliarcho ab Aegina misso*] Xyl. vertit, *Missusq; consulto ab Aegina vrbis præfectus.* Et annotat, Πολίαρχος, Poliarchus: si quidem sit proprium. dubitari enim potest. Interpretes quidem proprium retinuerunt.

Ibid. e. *Vt cemicus ait Aristophanes*] Locus est Ἱππῆσι. ibi. Καὶ πρὸς τὸν πιστὸν ἀρίστωνα (τὴν πόλιν) τὸν Πειραιᾶ πρεσβεύμαξεν. Sicq; etiam hic legendum est, non πρεσβίμιξεν.

122. a. *Pagasas*] Alii Pagasam. Cr.

Ibidem. *Athenienſibus vt eam vni aperiret Aristidi iubent.*] De hac Athenienſium æquitate Cicero De off. lib. 3. Cr.

Ibid. d. *Leutychidam*] Leutychidas pro Leotychida dicitur etiam apud Herodot. intelligiturque rex Spartanorum qui cum Xanthippo ad Mycalen barbaros vicit. Herod. l. 9. alii. De Ialyso, vel Ielisso, (vtrunque scribitur) vrbe Rhodi, diximus alibi. Cæterum vsus hic sum mea libertate, & eo genere carminis verti versus Timocreontis quo imitatione Alcæi Horatius multas scripsit odas, quarum primæ initium, *Vides vt alta &c.* Alteri versus, sunt trochaici catalectici senarii. postremos elegis reddidi, omissos plane à Lapo. Quod si in his omnibus vertendis alicui non satisfeci, is sciat me diuinasse magis quam affirmasse: & æquus sit, ipseq; (siquid habet) meliora afferat.

123. a. *In Melita*] Locus est Athenis quẽ curia tribus Cecropidis, seu OEneidis, (hoc Stephanus habet, illud Suidas) habitabat. Mentio est supra in Solone de Salamina & Aiacis filiis Meminit & Demosthenes in Actione iniuriarum aduersus Cononem, & in Ranis Aristophanes, dicens, — ὁ ἐκ Μελίτης Μαστιγίας. De Hercule ibi schol. Et Phocionis ædes in Melita fuisse, Plutar. in Vita eius affirmat. Hoc dico ne quis de Melita insula cogitet Porro autem de exostracismo, seu ostracismo, nihil attinet commentari, quum multis aliis locis. in Aristida præsertim & Cimone, copiosius rem exponat Plutarchus. Originem eius & morem eleganter Diodorus quoq; in huius ipsius historiæ narratione explicat, neq; inepta sunt quæ ea de re in Miltiad. & vita AEmil. Probus scribit. De Pausaniæ proditione pspicue Diodorus l. b. 11. & prope finẽ lib. 1. Thucydides, obiter Iustin. in fine secũdi, & noster in Aristida.

Ibidem b. *Inflixerunt ei decennale exilium*] De hoc Themistoclis exilio Valerius Max. lib. 5. De ingratis. Cr.

124. a. *Abiecit se ad focum eius*] ἑστίαν. Focorum, Vestæ, & Larum, seu Penatum, nota est religio. Probus, eum se cum filia paruula regis in sacrarium, quod summa colebatur ceremonia, coniecisse scribit.

Ibid. c. *Thuc. naue con.*] Thuc. l. 1. Cr.

125. b. *Filio eius*] Artoxerxi. cui Lõgimanus fuit cognomẽ. Thucydides lib. 1. Probus, alii.

128. b. *Plato philosophus*] Locus est in Menone.

128. a. *Hausto, vt fama est, taur. s.*] De mortis genere quo periit Themistocles, Valerius Max. lib. 5. ca. 6. Cr.

Ibid. d. *Ab Alcimi promontorio*] Xyl. vertit, *A promontorio quod est pone Alcimum.* & annotat hæc, Videtur monumentũ cuiusdam Alcimi, forte herois, indicare. Sed nihil habeo.

IN PLVT. CAMILLVM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

NOtissimum est, Romam à Gallis anno V. C. CCCLXV. captam esse, & à M. Furio Camillo receptam: quo maxime facinore nobilis est. Qui scire cupit quæ alia in Græcia atque alibi eadem tempestate acta sint, Polybii libri 1. initium legat. Camillus autem vnde sit cognomen, supra in Vita Numa est expositum.

129.b. *In causaf.*] Vide Liuium lib. 5. dec. 1. Cr.

Ibid. d. *In magno contra AEquos & Volscos certamine*] A. Posthumius Tubertus dictator AEquos & Volscos vicit anno V. C. CCCXXIV. Describitur historia apud Liuium. lib. 4. Αἰκανοὺς esse AEquos, & notum est & alibi dictum. Lapus imperite hic & infra Secanos, nescio quos, substituit.

Ibid. e. *Hos quidam Venetanos appellant*] Quod in Græco additur πόπυς ἔνιοι Οὐενετανοὺς καλοῦσι, Lapus ita reddidit, *Hos quidã OEnetanos vocant:* Amiotas *Venetaniens* reddidit, nihilo plane rectius. De OEnetanis istis ipsi viderint. Βηΐοι, Veii, sunt vrbis nomen. Οὐηΐεντανοὺς scripserat Plutarchus, vti existimo, ostensurus ita Veientes (hi sunt Veiorum incolæ) ciues eius vrbis quæ Βηΐοι dicitur, à nonnullis scribi: Zonaras Οὐΐεντας habet. Nam & Οὐΐοι alii scribunt, vt Οὐάρρων, Σερούιος, Οὐαλούσιος: quum alii rectius (meo sane iudicio) qui pro v consonante, consonantem valde affinem quam diphthongum, hoc est nihil minus quam consonantem, ponere malint, Βάρρων, Σέρβιος, Οὐαλβίος: (etsi ipse in Fabio Οὐϊκόλας scribat, Ouicula: item que Οὐαλέριος & Λιβίος, & alia id genus: si non hoc librariorum potius est quam autorum) eoque respexisse videtur Plutarchus hoc loco. Græci v consonantem non habent, nisi quod βῆτα propius quam ὖ diphthongum eo accedere apparet, & Latinæ pronunciationis ignorationi hanc acceptam referendam putem. Πρὸ χωμα autem non esse propugnaculum, ita liquet vt pro hac versione neminem propugnatorum credam.

130. c. *Nisi siqua diuina*] ἀπ' οὐδενὸς ἀμπὸ πλὴν εἴ τι θεῖον. Θεῖον aliquando sulphur est: hic ad ἐκτίτιον, ac ad ἄπον substantiuũ pertinet. Lapus nescio quod sulphuris augmentum, contra & sententiam autoris & rationem, commentus est.

131. b. *Atque Inûs pellicis causa casiu*] Inûs fabulam, vt propter sororis suæ Semeles filium Bacchum educatum à Iunone sit afflicta, ex Ouidio require libro tertio Metamorphoseos; & in Fastis, & apud alios. Eam esse Leucotheam & Matutam, Cicero etiam in Tusculanis quæstionibus lib. 1. & 3. De natura deorum, testatur. Pellex hic Semele dicitur, quod ex Ioue Iunonis marito Bacchum concepisset.

Ibid. d. *Qui hostia eius exta prosecuisset*] καταπολουθήσαντα, ad verbum *Subsequeretur*: vel verius, *Exequeretur.* Apud Liuium est, *Qui exta prosecuisset.* Est autem idem ac si diceret, Eum qui sacra ista peregisset. Fabulam autem hoc esse quod narratur, etiam Liuius putauit.

132. b. *Auertisse se & nictatas esse*] Xyl. vertit, *Vultũ terræ defixisse*: hæcq; ibi annotat, Καταμυήσεις. Lapus, *Quandoq; se se expurgasse.* Ego aut καταμύσεις legendum, à verbo καταμύω, quod est Oculos ad solum flecto, In terram obtueor, (qualis apud Virgil. *Diua solo fixos oculos auersa tenebat*) aut verbũ μύω aliquãdo idẽ quod μύω significare, credendũ puto. Exẽpla horũ portẽtorũ sunt obuia: quæ ex historiis & poetis huc cõducere, nõ est nostræ breuitatis: & sub finẽ Coriolani est hac de re breuis Plutarchi disputatio. Iã quod mox sequitur, ἐντρυφᾶν, nõ est profecto Laute ac luxuriose viuere, verũ Ludibrio haberi, & præ fastu ab aliquo cõtẽni: sed mitto persequi plera q;

135.b. *Ille*

135.b. *Ille quum diras ciuibus suis vt Achilles imprecatus, solum vertisset*] Prouerbium vide, Ἀχίλλειος εὐχή. Achillis votum. Res est ex primo Iliadis libro nota. Secus Aristides votum fecit, in exilium pulsus.

137.d. *Prope flumen Aliam*) Poetæ Alliam duobus ll scribunt, quæ scriptio vulgo obtinet: quum nostra & Græca sit verior, vt in Liuianis annotationibus iam ante docuit Sigonius. Addam obiter, quod ad eam sententiam confirmandam facit. Asconius in Tullianam diuinationem, hæc exponens verba, *Habet Allienum*, ostendit dubitatum fuisse propriumne id nomen an vero appellatiuum fuerit. Quo ex loco satis constat, & Aliam fluuium (nam inde nomen factum videri ait) vnico l, & in oratione ista Ciceronis eodem modo Alienum scribendum fuisse: alioquin in voce Allienum nihil erat scrupuli, quæ vt ab Allia deduceretur, ita appellatiui & adiectiui vim non habebat.

Ibid.e. *De diebus nefastis, habendi necne sint*) Locus totus est à Lapo male versus. Disputat autem hac de re Plutarchus in Quæstionibus Romanis. Habet & lectu digna Macrobius Saturnaliorum primo, ca.16. & alii. Hesiodi De diebus sententia, ex eius de ea re libello cuiuis potest innotescere. Quod autem tertio supra versu legitur ἐπὶ τοῦ τρίτου, ego *Post solstitium* verti: vt ostenderem, vel illud ἐπὶ latius quam alioquin sumendum: vt significet, Haud diu post. vel μετ' (quod puto) scriptum fuisse. non enim ignorauit, Quintili mense medio pugnatum fuisse: quod paulo infra & in Prob. Ro. monet.

138.a. *Leuctricam, & alteram ante annis amplius ducentis, ad Geræston*] Locum exempla obscurum reddunt. Nihil Leuctrica Epaminondæ Thebanorum ducis de Lacedæmoniis victoria notius. De altera illa contra Thessalos & Lattamyã, meminit Plut. noster in libello De improbitate Herodoti, aitq. Thessalos, quum Græciam ad Thespias vsque occupassent, à Bœotis victos esse prælio, Lattamia (sic enim ibi scribitur) Thessalorum duce etiam interfectu: idq; paulo ante pugnam ad Thermopylas factum, ibi ostendit. Sane hac de re alibi nihil me legisse recordor. Herodotus in Vrania Phocensibus videtur hanc victoriam adscribere, iniquior alias etiam Bœotis, vt Plutarchus ibi docet. Sed in nostro quem tractamus loco, duæ voces sunt mihi mendi suspectæ, τρισσῷ & δεκαετοῖς: quarum altera Geographiæ videtur repugnare, alteram certa temporum ratio improbat. nisi forte Geræstus etiam Bœotiæ locus est apud Thespias. nam Euboicus nihil huc facit. Cæterum inter pugnam Thermopylensem (cui hæc Thessalorum clades non multum antecessisse dicitur à Plutarcho, & Leuctricam Epaminondæ victoriam, anni CVIII. non plures, interuenerunt: quod ex Pausania, Diodoro Siculo, Polybio, aliisque autoribus demonstrari facile potest. vt verum non sit quod hic dicitur, neque δεκαετοῖς stare possit. ἑκατὸν malim, itaque verti: cuius fortassis nota ρ, à librario in σ conuersa, falsæ lectioni occasionem præbuerit. quod non hic modo, sed sæpe alibi commissum iudico. Cæteræ historiæ notæ sunt, de victis ad Marathonem à Miltiade, ad Plataeas à Pausania, ad Mycalen à Leotychida & Xanthippo Atheniense, ac post ad Arbela ab Alexandro Magno, Persis: neque opus est locos scriptorum indicare. Chabrias apud Naxum Spartanos vicit. Xenophon ad finem quinti τῶν ἑλλ. Diodorus libro 15. Plutarchus in vita Phocionis. Ibidem de pugna ad Cranonem, hoc est, bello Lamiaco: & Diodorus lib. 18. de Chæronensi, lib. 16. Archidamus Agesilai filius fuit: nemini Plutarchus in Agidis initio, & in Laconicis Pausanias. & Diod. Siculus lib. 16. ostendit eodem anno factum quo hic Plutarchus affirmat.

Ibid.d. *Quo die mysticam pompam Bacchi educunt*] Xyl. vertit, *Sacra pompa in honorem Bacchi ducitur*: & annotat, Hoc enim est τὸ μυστικὸν ἄλσος ἐξάγειν vel ἐξελαύνειν: quæ pompa ab vrbe Eleusinem ducebatur, vt in vita Phocionis hanc ipsam rẽ scribens Plutarchus docet. Meminit & alias non semel. Canebatur autem simul hymnus, qui & ipse Iacchus dicitur. Vide Arrianum lib. 2. De expeditione Alexandri, vbi de Hercule Tyrio disputat. Porro non Σκιππίονος, sed Καπίονος legendum & intelligendum est de Cæpione, vt alias ostendimus.

139.c. *Vnde locus adhuc doliorum seruet nomen*] Vocatur enim Doliola. Pompeius Festus lib. 4. Paulo alia nominis origo à Varrone traditur lib. 4. De lingua Latina: sed Pompeius plane Plutarchum tuetur, & Liuius.

141.e. *Ad verbum tranauit*] Mirum dictu quam nullum aperti loci sensum Lapus extulerit.

142.e. *Qui sustulerat securim, quam copida vocant.*] κοπίδα διηρμένου. κοπὶς aliquando Securis est, alias Gladius leuiter curuatus, falci similis, *ein sabel oder tusaclz*. Curtius lib. 8. Hic nihil erat periculi vtrum poneretur. Pro gladio vsurpauit infra in vita Aristidis, prælium Plataicum describens, καὶ τοὺς πολλοὺς ξιφουλκίας ἐχώρουν οὐκ ἀρίστους. διὰ τὰς κοπίσι καὶ τοῖς ἀκινάκαις χρώμενοι. Et in vita Alexandri, Spithridatis Alexandro intentata κοπίς. deinde à Clito in conuiuio ξίφος dicitur. κοπὶς autem, aliud est, quod oratorem versutum significat ac callidum: quod nomen in Hecuba Euripidea Vlyssi tribuitur, ποικιλόφρων κοπίς. & in Lycophronis Alexandra. vbi Zeżes κοπὶς, ὁ ῥήτωρ καὶ ἔμπειρος, ὁ τῶν πολλῶν πραγμάτων κεκομμένος. γίνεται δὲ ὁ τοῦ κόπτω. Eustathius in ξ Odyss. monet, antiquis φλύαρον sonasse.

144.a. *Progressusque ad octauum lapidem via Gabina castra metatus est.*] Xyl. vertit, *Sexaginta stadia progressus ad Gabinã*. & annotat: Liuius habet, Ad octauum lapidem Gabina via. In Græco est Σαβίνιαν, male pro Γαβίνιαν. Nam ad miliare, hoc est octo stadia, & ad primum lapidem, idem est: & Liuiana summa quatuor stadiis, dimidio scilicet miliari, quam Plutarchiana, est maior. Ita supra nonaginta stadia ad Aliam processisse Romanos, dixit Plutarchus: Liuius, ad vndecimum lapidem Romanos Gallis occurrisse. quod spatiũ duobus à Plutarchiano stadiis superatur. Cicero Miliarium eodem significatu dixit vt in Bruto: Quum plebs prope ripam Anienis ad tertium miliare consedisset. De qua re Liuius libro secundo, Tria ab vrbe millia passuum dixit. Idem Quintum milliare dixit, libro sexto ad Atticum, πρίλιον οὐκέτι σταδίων ὀλίγον ἀπόντα, inquit Plutarchus in C. Graccho.

Ibid b. *Paucis diebus post Idus Quintiles*] Quo die ad Aliam pulsi sint Romani, video non satis conuenire inter autores. Liuius initio sexti, & Cornelius Tacitus prope finem XVIII. A. D. XV. Kal. Sextiles factum tradunt. Is mensis eius dies, erat decimusoctauus. siquidem instituto Numæ Quintilis XXXI. dies habuit. Dissentire ab his Macrobius lib. 1. ca. 18. Saturnalium, & Plutarchus in Problematibus videntur, qui Alien. sem diem postriduanam faciunt: id est pugnatum postridie Idus Quintiles aiunt. Sed is dies mensis erat 16. Autor libri De viris illustribus, habet XVI. Calend. Augusti. (ita enim in Aldino legitur) id est, Iulii die 17. Fortassis scripserat XVII. quod cum Macrobio consentient. Equidem & Macrobius harum fuit rerum apprime diligens & nostro autori hoc in genere plurimum docti tribuunt: & tamen grauissimos scriptores Liuius, & nihilo minor Tacitus, dissentiunt. Nam receptam electionem (est enim ea in omnibus, quos equidem vidi libris, etiam in Florentino Tacito) conuellere, temeratium sit: eo magis quod ipsos quoque, si hoc sensissent: postridie Idus Quintiles scripturos fuisse probabile est. Iudicent doctiores. Ego satis habeo monuisse.

145.d. *Ad Martis curiam*] Xyl. vertit, *Ad Martis tugurium*: hæc annotans, sic est ad verbum καλιὰν Ἄρεως. Latini Saliorum curiam appellant, vt Cicero libro 1. De diuinatione: Liuius (inquit) Romuli, quum situs esset in curia Saliorum, eaq; deflagrasset, inuentus est integer.

Ibid. *Huius in cæli regionibus describendis vsus*] In Græco est πλινθίων, vt & supra eadem de re in Romulo. Lapus munificè ad artificia & fundamenta detorsit: quasi vero πλινθίον laterem coctum significet, ac non potius certam figuram: quomodo etiam in re militari suum habet vsum.

Ibid.e. *Ad Martium montem*] Apud Diodorum quoque ad finem libri 14. quum hæc ipsa res describitur, ἐπὶ τοῦ καλουμένου Μαρκίου καταστρατοπεδεύουσι legitur. Liuius, *Ad Mettium* (pro ad Marcium) *is locus dicitur*, vitio librariorum habuit: quem locum hinc restituit Sigonius. Meminit & Suidas Marcii montis in suo Lexico. Quæ de Philotide sequitur narratio, est etiam in Romulo supra: vbi non Tutula est, sed Tutola: in Macrobianis libris Tutela etiam legitur. habet enim hoc libro I. cap. 6. Saturnaliorum.

149.a. *Expugnatum Sutrium à Thuscis*] Xylander habet *Satricum colonium*. Annotatq; Sic est constanter apud Liuium hic Σουτρίαν esse inculcatum ex superioribus. Ego Liuium sequi, quam mendum ab interpretibus retentum malui.

151.b *Pugnatum tredecim annis à Roma capta ferũt*] Xyl. vertit, *Anno post Romam captam XXIII.* Atque in hunc locum hæc annotat. Est quidem in Græco τεσσαρεσκαιδεκάτῳ. id est Tredecimo, quod & Amiotus retinuit. Lapus Tertio habet, nisi librarius vocem Decimo omisit. Ex Liuio, & ratione magistratuũ à Plutarcho etiam annotatorum, satis constat, Vigesimo tertio legendum: & notæ numerorum, (nam ne Græci quidem iis carebant) multorum fuit mendorum causa.

152.a. M. *Aemilium*] Xylander habet *Aemilium Mamercinum*, annotans ita legi ex Liuio, (nec Lapus prænomen addit) & iis quæ in Numa de Mamerco & Mamercino habentur.

IN PLVT. PERICLEM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

IPſum exordium graue, ſententiiſque ex intima philoſophia depromptis exornatum, Lapus parum recte ac perſpicue conuerterat: præſertim vbi oſtendit Plutarchus, quid inter noſtram & eam quæ nonnullis beſtiis innata eſt dicendi cupiditatem, atque ſpectandi, interſit. Senſus quoque perturbatione moueri, neſcio quam ſit commode dictum: quum πάθος affectionem verius, hoc quidem loco, ſignificet. Et quod conſideratione animum ali Plutarchus dicit, eo reſpicit, quia perfectio & ἀνέργεια τοῦ νοῦ eſt ἐν τῇ θεωρίᾳ, quo modo voluntatis in agendo. Ita Cicero etiam loquutus eſt in Lucullo. Eſt enim, inquit, animorum ingeniorumque naturale quoddam quaſi pabulum conſideratio contemplatioque naturæ. Erigimur, latiore fieri videmur, humana deſpicimus: & quæ ſequuntur. Cæterum quo tempore viguerit Pericles, non eſt difficile ſcire, quum belli Peloponneſiaci autorem fuiſſe compertum ſit. Id autem cepit anno altero Olympiadis LXXXVII. ſi Diodorum Siculum ſequimur. Vide Gellium quoque lib. 17. c. vlt.

153. b. *Eſt decimum hoc volumen*] Locus hic oſtendit, ſolitum Plutarchum Græci & Romani (quos inter ſe compararet) vitam vno libro complecti. Ea ratione hic non eſſet decimus, ſed quintus demum liber. Quod maximo eſt argumento, mutilum & magna parte decurtatum opus hoc ad nos peruenisse. Qua de re diximus in præfatione.

148. a. *Neptem Cliſthenis*] De hoc cum alii, tum in Terpſichora & Eratone copioſe Herodotus: vbi gentilitas Periclis perſpicue explicatur. Fuit autem Cliſthenes hic, ſi Herodotum ſequimur, Agariſtæ huius patruus. Appoſui partem genealogiæ.

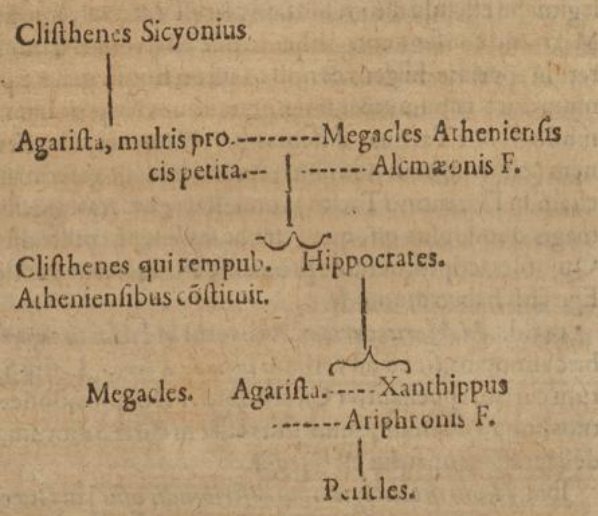

Fuit ergo Agariſta Cliſthenis ex fratre (vt loquuntur) neptis. id Plutarchus ἔξονον vocat. quod alias vocabulum nepotem ſignificare tradunt.

135. c. *Cephalegeretes*] Iouem Homerus νεφεληγερέτιν, Nephelegeretem vocat, quod nubes ille contrahat, & tempeſtatibus præſit. Ad ſonum eius epitheti comicus poeta alludit, κεφαληγερέτιν vocans Periclem, quaſi capitonem. Iouem autem alioquin eum vocabant comici. Verſus Græcos diſponere, quum poemata ipſa non extent, laborioſius eſt quam tutius: ideo mea libertate ſum vſus. Quid autem verſiculus alter, qui ex Nemeſi citatur, ſibi velit, non equidem intelligo. Locum eſſe mutilum, & reliqua ad Periclem attinentia deeſſe ſuſpicatus, aſteriſcum adieci. μακάρεσι, *longue teſte* vertit Amiotus. quid legerit, aut ſequutus ſit, neſcio.

Ibid. c. *E capite hendecaclino*] ἐνδεκακλίνου, Lapus Vndeclinio ad verbum eſt, vndecim (hoc eſt multos) flexus habens. Tale erat nimirum Periclis poetis, oblongum & incompoſitum. Sine etiam apud Ariſtotelem θαυμασι. ἀκουομ. legitur: ἔτι δὲ καὶ κρίνωσι ἐν Παλικοῖς τῆς Σικελίας, ὡς δεκάκλινος. quod videtur menſarum aut lectulorum decem capax eſſe. Diodorus Siculus lib. 31. de carcere Albano; μέγεθος ἔχων οἴκου μάλιστα ὑφ' ἑνὶ κλίνου.

Ibi. c. *Eupolis in Demis*] Xyl. vertit, *Eupolis in Populis*. Annotatque Δήμοις. quod etiã In curiis poteſt exponi: & videtur curiatim in ea comœdia vexaſſe Athenienſes poeta. δῆμος enim, vt partes tribuum, Curias vertere, quam vel Populos vel Oppida, malo. Nam Cicero lib. 8. ad Atticum, oſtendit etiam Oppida verti poſſe δῆμος ſtatim: ſed nimirum quum de habitatione hominum dicitur: quum de hominibus ſermo eſt, præſtat, opinor, Ciues & Curias quam vrbes & oppida dicere.

154. a. *Zenonem quoque Eleatem*] Elea Lucaniæ in magna Græcia vrbs, vide Strabonem initio ſexti. In vita Bruti Pedeſtri itinere per Lucanos Eleam ad mare perrexit. Porro Tiſtri itinere per Lucanos Eleam ad mare perrexit. Porro Timonis de Zenone verſus (vt fere alios omnes) peruerſe extulit Lapus, Apud Diogenem Laertium libro 9. in Vita Zenonis, paulo aliter eſt: pro ἀπατηλόν, Fallax habet, ἀλαπαδνόν, Imbecille, & non πάντων ὀνειδιστόρος, Omnium reprehenſoris: ſed Πλάτωνα καὶ Μελίσσον, Platonem Meliſſumque reprehendentis.

155. b. *Diſcorum crepitum*] Locus hic facit ad prognoſticorum naturalium defenſionem, in quibus res quæ certam aliquam habent cauſam, certam ipſa quoq; rem vel præmonſtrant vel efficiunt, cuius generis ſunt medicorum σεσήμαντα, & tempeſtatum apud Aratum & Maronem præſagia, & ſimilia. Quid autem ſonitus diſcorum deſignet, non ſatis intelligo. Videtur quidem robur impellentis, & tenorem iactus demonſtrare: cuius rei exemplum eſt Vlyſſeæ libro 8. Τοῦ γε (ſub δίσκου) περιφρονέοντας ἦκε σίδαρος ἀπὸ χειρός. Βῆ μετ' ἔπειτα δὲ λίθος, κοῦφον ἀφῆκεν ἀπὸ γαίης Φαίηκας ὑπερβάλλων ἀριστεύεσκε δὲ λαοὺς ἄλλους ἀντιβολήσας. ὁ δ' ὑπέρβαλε σήματα πάντων. Nam quod ex Pollucis libro 9. Etaſmus hoc ad vraniam refert, quam fidem mereatur, in commentariis Homericis docui. Eſt enim Vrania pilæ luſio, quum diſcus pila non ſit, ſed lapis mole fere inſtar formatus, rotundus ſcilicet, non globoſus: in cuius medio per foramen traiectus erat funis quo circumageretur & proiiceretur. Niſi forte diſci ſonitu ſignum dabatur exercitationum, vt ad eas qui vellent, ſe conuerterent: cuius rei apud Ciceronem haud procul initio libri de oratore ſecundi, eſt mentio.

Ibid. d. *Detrahunt enim familiaritates illæ, &c.*] Sententia eſt ſatis obſcura: oſtendit autem, quotidiano conuictu aſſiduaque conuerſatione autoritatem amitti. Similis locus eſt etiam in vita Pompeii.

Ibid. e. *Cætera per amicos transigebat & oratores familiares*] *Aliis* legit Lapus: non *Sociis*, ἑτέροις, non ἑταίροις. Noſtram lectionem retineo cum Amioto: etſi parum intereſt. De Salamina naui dicam in Alcibiade.

Ibid. f. *Vt ait Plato*] Libro De republica VIII. vbi elegantiſſime diſputat quomodo Democratiæ abuſu res ad tyrannidem deuoluantur.

156. a *Vt diuinus Plato ait*] Locus eſt in Phædri penultima pagina.

Ibid. b. *Tonare enim*] Cicero in Orat. ad Brut. Cr.

Ibid. d. *Vt quum tanquam lemam e Aeginam iubet à Piræeo auellit.*] Xyl. vertit, *Quum iuſſit Aeginam tanquam oculis Piræei offi ientem auferri.*] Sicque in hunc locum annotat: Λήμιον τοῦ Πειραιέως, Lemam Piræei, ſeu lippitudinem: quanquam λήμη non lippitudo vere eſt, ſed lippitudinis cauſa: ſcilicet humor aliquis in oculo concretus. itaque quum proprium deeſſet vocabulum, vtcunque ſenſum extuli, translationis tamen vi (vt puto) non admodum imminuta. Eſt enim in hoc dicto metaphora ſeu translatio, ἐξ ἀναλογίας, vt lib. 3. Rhetor. Ariſtoteles docet, c. 10.

Ibid. *Prætorem, Sophocle*] Cic. De offic. lib. 2. Cr.

Ibid. e. *Thucydides*] Locus Thucydidis eſt l. 2.

Ibid. *Ad ſportulas theatrales*) Xyl. *At pecuniæ publicæ quæ à ſpectaculis quibus impendebantur theorica dicuntur) diſtributionem &c.* Sic dicebantur pecuniæ quæ Panathenaicis & Dionyſiacis feriis populo ex ærario tribuebantur, vt ſpectare ludos conducto in theatro loco, & ſacrificia obire etiam tenuis fortunæ ciues poſſent. Vide Suidam & Heſychium, & Libanium in primam Olynthiacam. Eſt autem θεωρεῖν, Spectare. Mentio horum eſt etiam infra in Ariſtida.

157. a *Demonidis Ienſis*] Τοῦ Ἰηθεν. OEteum Lapus fecit, neſcio quid ſequutus Amiotus ex Inſula Io ortum cenſuit, ego opinor (nam nihil niſi coniecturam affero) δῆμον, hoc eſt curiam, aut pagum aliquem Atticæ patriam eius fuiſſe, Iam forte, aut Ias, aut ſimile.

Ibid. c. *Nec archon, nec theſmothetes*) Nomina ſunt magiſtratuum Athenienſibus proprionum: & quæ non vertere quam

peruertere præstat. non enim video quæ Latina vocabula iis vere & proprie respondeant. De Areopago in Solone dicta sunt ab autore satis multa: quibus addi possunt quæ sunt apud Isocratem in oratione de eo consilio scripta & alios Archontes Athenis nouem fuerunt qui rempublicam administrarent, quasi prætores. Ex his vnus Eponymus dicebatur: de quo in Aristida. Sex alios legibus quotannis corrigendis, totoque anno curandis destinatos fuisse, Suidas ex aliis & Æschinis contra Cthesiphontem oratione affirmat: qui Thesmothetæ dicerentur. Rex autem βασιλεὺς, quid officii habuerit, ex fine Acharnensium Aristophanis & Scholiasta eius apparet. Ibi Dicæopolis, quasi victor certaminis, vtrem victoriæ præmium sibi tradi postulat, eoque nomine regem inuocat: *rex vbi est? Mihi tradite vtrem.* Ibi Scholiastes: Indicat, inquit, hoc loco, regem certaminum quæ Choarum, seu libationum, festiuitate edebantur, procuratorem fuisse, vtremque victori præmium dedisse. Est autem rex, magistratus quidam, mysteriorum, pomparum & sacrificiorum curam gerens. Hæc ille. Ergo regem sacrorum, aut regem sacrificulum dicere licet, de quo alibi. Sane in Solonis vita, vbi de Areopagitis disputatur, verba cuiusdam legis referuntur quæ indicare videantur, eos reges etiam in prytaneo de grauibus causis iudicium tulisse. quo fortassis hic respicitur. Lapus omisit hunc magistratum, quod (vt existimo) non intelligeret eius officium, & reges Athenis Periclis tempore non præfuisse cogitaret. Certe & Suidas in voce ἄρχων, quatuor hæc magistratuum nomina, vt hic noster autor, coniunxit. Restat Polemarchus. quem Prætorem peregrinum vertissem nisi nouum hoc & inuidiosum ob nouitatem futurum metuissem. Sane haud absimilis ratio eius fuit. Siquidem (vt ex Suida & aliunde patet) & ipse vnus de nouem istis prætoribus seu archontibus fuit, atque inquilinis, vt reliquis ciuibus, ius dixit. alioquin etymon indicat, belli præfectum etiam fuisse: quod genus Polemarchi etiam Spartanis fuerunt. Hæc, vt omni munere fidelis interpretis perfungerer, annotanda semel duxi: quum plerique omnes interpretes aut non animaduertissent, aut oscitantes in similibus locis fuissent. Qui plura volunt, ex Suida, Harpocratione, Græcisque aliis interpretibus petant.

157. c. *Quum in manipulo se tribulium suorum centuriauisset*] ἐθετο μὴ σὺν φυλετῶν εἰς λόχον τὰ ὅπλα. Obscuriusculum est hoc, neque à Lapo expressum. in Cimone planius dixit, μετὰ τῶν ὅπλων ἦκεν εἰς τὸν τῶν φυλῶν Ὀινηΐδα, &c.

158. b. *Itaque aduersarium ei obiecerunt affinem Cimonis, moderatum virum, Alopecensem Thucydidem*] Exponam hunc locum, qui me aliquando vexauit torsitque: & (vt opinor) non omnes hanc rem statim recte suo marte intelligent. Id primum obiter monendum duxi, κηδεστὴν non modo (vt vulgo putatur) Socerum: sed & quocunque modo vel Affinem, vel Agnatum Græcis significare: sicuti & γαμβρὸς non tantum Generum, sed etiam Sororis maritum significat, & πενθερὸς Affinem. neque id absque omni ratione, vti alias ostendimus. Iam in vita Cimonis Plutarchus tradit, fuisse materna ab origine coniunctum Cimoni Thucydidem: & quidem ibi diserte additur, scriptorem historiarum: quod ipsum & Suidas & quicunque alii vitam eius autoris scripsere, haud obscure annotauerunt. Potuit hoc in eam suspicionem perducere hominem minus attentum, historicum Thucydidem eum esse de quo hic autor loquitur, nempe qui in republica aduersarius Periclis fuit. Accedit eo quod & hunc ipsum historiæ parentem exilio mulctatum fuisse, multi graues autores tradiderunt. Cicero libro De oratore secundo, à repub. remotum & in exilium pulsum, scripsisse suos libros testatur. Idem est apud Plinium lib. 7. cap. 30. apud Pausaniam in Atticis, apud Dionem libro Histor. Rom. XXXVIII. apud alios. neque ipse hoc dissimulauit. Fuisse aduersarium Periclis, opinari potuit: qui & cognationem illius cum Cimone qui à Pericle grauiter oppressus fuit) reputaret, & æquales in eademque ciuitate versatos fuisse cogitaret: quod quidem posterius est extra omnem controuersiam, & plurimum ad hunc errorem facit. Porro Plutarchus hic, vbi de Thucydidis cum Pericle certaminibus & exilio loquitur, Milesii patris nomen non addidit: vt tam facile hunc ab isto diuersum quam cum scriptore historiæ eundem fuisse, suspicari quispiam potuerit. Nam curiarum in Cimonis & Periclis vita additam distinctionem non aduertisse, aut non intellexisse, vulgare fuerit. verum mihi hoc ipsum primum altius cogitandi occasionem dedit. Nam historicus, Alimusius in Cimone Plutarchi, inque vita sua in inscriptione columnæ cuiusdam dicitur. Est vero Alimus Leontidis tribus Curia. Is autem de quo in præsentia sermo nobis est, Alopecensis curia perhibetur; hoc est, tribu Antiochensis: siquidem Stephano & aliis credimus. Sunt ergo diuersi, vtut nomen & exilium commune tulerint. Ratio autem temporum hoc ipsum demonstrat, quum post pugnam ad Amphipolin se in exilium abiisse, libro 5. Thucydides scribat, mortuo pridem Pericle. Thucydidem autem Periclis aduersarium, eundem cum Milesii F. supra nominato esse, & historia innuit, & demonstrat Scholiastes Aristophanis in Vespas, ad versum Ὅπερ ποτὲ φεύγων ἔπαθε καὶ Θουκυδίδης, *Quod exulanti olim accidit Thucydidi.* vbi quidem & quatuor Thucydides enumerat, & hunc Alopecensem Milesii (historici vero pater Olorus seu Orolus, vt Marcellinus in vita Thucydidis, etiam teste Didymo, contendit, notus est) filium fuisse docet. Atque huius Thucydidis Milesii F. in fine Theagis, initio Lachetis, & in Menone, meminit Plato, etsi Μελησίου falso legitur, vt persuasum habeo, pro Μιλησίου. Quod addendum vtique fuit, vt Μιλησίου supra intelligas non gentile esse, sed ηοῦ vocabuli vsitata omissione prolatum. nam id ambiguum more suo Lapus reliquit: Amiotus omnino Milesium fecit, id est Milet o oriundum: non recte. Initio Niciæ etiam huius, vt optimi & suorum amantissimi ciuis, fit mentio.

158. c. *Octo menses æra merens*] Xyl. vertit, *Octo minarum mercede conductorum.* Sicque annotat: Est quidem in Græco ὀκτὼ μῆνας ἐμμισθοι. Verum Lapus legit non μῆνας, sed μνᾶς: non Menses, sed Minas. Me ratio mouit. Quid enim attinebat ad octo menses conduci, & stipendium non exprimi? quum quidem quotannis istæ triremes emitterentur.

Ibid. d. *Sybaris, quos appellauere Thurios*] Ratio huius rei & historia extat elegans apud Diodorum Siculum lib. 12.

Ibid. e. *Neque vulgari videri Græciam affici iniuria*] Mirum quam inepte hæc Lapus transcripserit. neque enim animaduertit verba hæc esse calumniatorum, siue accusatorum Periclis. Et qui in margine annotauit, quo lucem scilicet versioni Lapi adferret. (*Loquitur de Atheniensibus quibus se adnumerare videtur*) absurdum absurdo auxit. Non enim hæc à Plutarcho, sed (vt dixi) à Periclis inimicis dicuntur. quod in promptu est videre siquis eruditus verba Græca inspiciat. Mutationem autem personatum, & obliquæ orationis in directam qui ignorant, non sane video qui se excusare possint: quum nihil Latinis & Græcis facundis autoribus sit magis vsitatum. Mox est ναοὺς χιλιοπαλάστους, Lapus perinde ac si ναῦς esset scriptum, pro templis naues dedit.

159. c. *Lapicidæ*] Xyl. vertit, *Textores.* Annotatque, λιθουργοί. Lapus, *lapidarii.* at lapicidæ supra sunt nominati. Suspicor λινουργοί legendum, propter vela & alias res non nauibus modo & curribus, sed & hominibus ea tractantibus vtiles, itaque & Sutores posuit.

Ibid. e. *Hecatompedon parthenona*] Xylander vertit, *Parthenonem hecatompedum:* (*virginis templum centum pedes, vndique patens Latine dixeris*) sic ibi annotans. Hæc quidem interpretatio est etymo vocis consentanea. & Eustathius Iliad. γ. versum hunc exponens. Ποίησαν δὲ πυρὶ ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα, ait ἑκατόμπεδον ἴσχειν ἑκάστοθεν πλεύραν, cui adstipulatur Varinus; Suidas enim non à magnitudine, sed pulchritudine & concinnitate dictum ait: de quo ipse viderit. Fanum fuit Mineruæ. meminit Pausanias libro 1. Plinius lib. 34. cap. 8. nomine Parthenonis, vt & Plutarchus infra in Demetrio. Per virginem autem, notari deam Mineruam apud Athenienses, omnibus constat.

Ibid. f. *Xypetiis Metagenes*] ὁ Ξυπέτιος. *Oxypetius* male Lapus. Xypeta curia est Cecropidis tribus autore Steph.

160. a. *Odeum*] Lapus Orchestram vertit, non quidem adeo male, sed minus tamen proprie. Græcum ego relinquendum duxi, quum eo etiam Latini scriptores vtantur. Cicero ad Atticum lib. 4. Suetonius in Domitiano. Locum fuisse choris & cantilenis destinatum, ipsa vox ostendit, & verba paulo post sequentia: pro quo impetite apud Suetonium librarii, & apud Xiphilinum in Adriano Merula, Methodium suppoluisse videntur.

Ibid. b. *Arcis absoluta propylæa*] Xyl. vertit, *Vestibulum arcis.* sicque annotat: τὰ πρόπυλαια. Propylæa. Vestibulum puto verti recte posse. Sane Cic. libro 2. Offic. Græcum vocabulum, hac ipsa de re loquens, retinuit.

Ibid. c. *Minerua in somnio*] ἐν ὕπνοις, vt sæpe alias, κατ' ἐξοχήν.

herba autem Parthenium, vel Perdicium, fuit Pericli ab ea demonstrata. Vide Plinium lib. 22. cap. 17.

Ibid. *Phidias signum Minerua aureum fecit*] χρυσοῦν ἕδος. Nam & Pollux videtur testari initio lib. 1. & testantur Eustathius, Hesychius, Varinus, aliique, ἕδος interdum esse ἄγαλμα. atque ita in Aristide Plutarchus vtitur de Minerua Platæica, ἕδος ἔστιν. In Coriolano, de fortuna muliebri, pro Puluinari, quæ diis sacra passim à Liuio & aliis commemorantur, posuisse videtur. & quod hic ἕδος, id post de Phidiæ calamitate, ἄγαλμα dicitur.

161. c. *Vt Plato ait*] In Phædro & Gorgia. Locus Thucydidis est lib. 2.

162. b. *Cæterum hæc abhorrebant omnia ab Anaxagoræ sapientia*] Sensus non est obscurus, sed mutilus in Græco locus, non varius.

Ibid. c. *Ibi e Anaxagoram aperto capite*] Xyl. vertit, *Tum Anaxagoram reducta veste &c.* Annotatque: ὀκκαλυψάμενον: vt ante συγκαλυμμένου, Velato corpore. Lapus Expirantem verterat.

163. a. *Tolmidem Tolmæi*] Is enim in Laconicam incursiones fecerat, Cephaleniam occuparat: & rebus satis prospere succedentibus, tandem ad Coroneam fuit à Bœotis maxima Athenienſium clade victus & cæsus cum exercitu. Diodorus lib. 11. fine, & 12. initio fere. Meminit Thucyd. lib. 1.

164. c. *Mox Megarensis ad arma nuntiatum est iniisse*] ἀπηγγέλθη Μεγαρεῖς ὀκπεπολεμημένοι. Legendum arbitror ὀκπεπολεμωμένοι, Bellum mouere desiisse. Lapus diuerso sensu, *Megarenses ciuitate exactos:* quasi vero ὀκπολεμοῦσθαι, passiua quãuis inclinatione, id significet. Thucydides hac de re loquens lib. 1. Megarenses ait Corinthiis, Sicyoniis, & Epidauriis adscitis, ab Athenienſibus defecisse, præsidium que eorum obtruncasse. vt videas quam recte Lapus intellexerit, aut quam de re solicitus fuerit. Et quidem paulo post iterum dixit Plutarchus eodem modo, ὡς ὅσον οὐδέπω Πελοποννησίων ὀκπεπολεμωμένων πρὸς αὐτούς.

165. c. *Fœminasque ad audiendam eam duxerunt familiares*] Xyl. vertit, *Et mulieres ad eam audiendam mittere solebant propinqui aut parentes.* Et Annotat: Locus in Græco est mancus. diuinaui igitur.

Ibid. e. *De quo in Demis Eupolis*] Δημοσίοις. Lego Δήμοις: sicut & supra citatur hæc comedia, & apud Athenæum aliquoties. Lapus errorem Græci codicis retinuit. Vbi est Pyronydes, fuit haud dubie Myronides. Paulo post, de Phocæa Phocensem fecit Lapus: de Æolica Parnasiam scilicet.

Ibid. f. *Precibus adductum Aspasiæ Periclem suasisse*] Thu. lib. 1. Cr.

167. d. *Quando annus es, vngi minus tibi conuenit*] Xyl. vertit, *Ne corpus vnguentis annus tuum linas.* Annotatque: Ne hic quidem quicquam nisi coniecturam attuli. Existimaui autem sensum huius Archilochii carminis esse: non esse mulieri, iam prouectæ præsertim ætatis, de rebus gestis & administratione reipub. iudicandum aut disputandum. Hoc modo alii etiam versus Homericos vsurparunt. Fuisse autem iam tum vetulam Elpinicen, & ex temporum ratione, & ex Plutarchi loco, vbi de eius pro fratre apud Periclem deprecatione dixit, liquet: & Horatius quidem haud absimili modo vetulam quandam reprehendit, 3. Od. 15.

168. a. *Hosce versus Aristophanis*] Extant in Acharnensibus. Ibidem diserte commemoratur decretum in Megarenses factum de quo pulchram historiam habet Gellius libr. 6. cap. 10. Ceterum & Athenæus libro 13. eosdem versus: quo ex loco apparet, non duas Aspasias (id quod Aristophanis commentator, & eum sequutus Suidas tradunt) raptas fuisse: sed duo scorta; quæ ab Aspasia, nempe lena, quæstus causa alebantur. Nam in Græco Ἀσπασίας ambiguum est, quum & genitiuus singularis & accusatiuus pluralis esse possit. Sed id posterius loco non conuenit admodum, quum Plutarchus (vt & in Aristophane Florentino est) πόρνα scripserit duali numero, cui male cohæret plurale Ἀσπασίας. Neque tamen non annotaui huiusmodi apud Homerum & alios multa exempla: sed (ne quid aliud dicam) Ἀριστοφανείου hoc non est. & vero Athenæus Ἀσπασίαι πόρναις legit, vbi prius genitiuum singularem esse, ipse etiam intellexit. Postremum versum arbitror à Plutarchiano librario omissum: addidi ex Aristophane, sicut & Lapus:

169. d. *Violata religionis*] ἀσεβείας: Lapus, *lenocinii*, nescio quid sequutus. Est quidem & apud Athenæum in hac historia γραφὴ ἀσεβείας: & lenocinii crimen auctuarii loco priori accessisse, Plutarchi verba palam demonstrant.

Ibid. e. *Apud Prytanes*] Senatus Athenienſis ex quingentis personis constabat. decem enim erant Athenis tribus: ex his quinquaginta electi, senatum quingentum virorum constituebant. Ex hoc senatu quinquaginta vnius tribus (vt ordo ferebat) viri, decimam anni lunaris partem omnia senatus munera obibant: hoc est, per dies xxxv. tum alii, atque deinceps alii, decem, vt singulis annis per omnes tribus circumiret ea administratio, quum quidem quatuor reliqui dies (nã annus lunaris CCCLIIII. diebus constabat) in quatuor tribus singuli distribuerentur. Et ii quinquaginta, quibus tum sorte tempus illud administrationis obtigisset, prytanes vocabantur. Hæc fere ex Suida. Morem vero ab ara iudicium ferendi, etiam supra in Themistocle commemorauit, vbi de honore ei à Græcis ob victoriam Salaminiam habito scripsit. Iuratum & quasi sacrum iudicium intelligi debere, ibi dixi.

170. a. *Iusserunt iis piaculum eiicere.*) Locus Thucydidis est lib. 1. Intelligitur autem Cylonium piaculum, de quo extat & in Solone Plutarchi historia. Porro autem Pericles mater à Megacle Alcmæonis F. genus trahebat, qui eius facinoris autor fuit. id supra est demonstratum.

Ibid. d. *Cur ferre Satyrum rex, &c.*) Versus mei sunt anapæstici, trimetri, acatalectici, excepto vltimo qui est catalecticus. Sicubi non satisfeci lectori, sciat me ne mihi quidem ipsi satisfecisse: sunt enim Græci versus obscurissimi. Teletem videtur innuere hominem timidum: sed de quo nihil compertum habeam. Bipennes sermonum ad vim dicendi referuntur: nisi fallor. quo modo Demosthenes Phocionem solebat suorum κοπίδας sermonum nominare, quod quæ ipse proposuisset, ea Phocion breui, sed vehementi oratione refutaret, ac quasi diffinderet.

172. e. *Qui venditi sunt*] ἐπράθησαν. Sed profecto mihi locus hic suspectus est. neque, tum præsertim, venditos, sed numero ciuium eos exclusos spurios existimauerim.

173. d. *Dum locum quem incolere deos aiunt*] Locus est lib. 6. Vlyssea Homerica, ad quem hîc alluditur.

IN PLVT. FABIVM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

Q. Fabius Maximus quo vixerit tempore, non est obscurum: nihil enim bello Punico secundo, quod & Annibalicum dicitur, notius est atque insignius. Liuius libro 30. ostendit mortuum duobus Seruilis Coss. anno V. C. DLI.

174. a. *Ex nympha memorant &c.*] Initio statim Guarinus impingit, quum Fabium Maximum nymphæ filium facit: neque animaduertit loqui autorem de Fabio qui ex Hercule & vel nympha vel Latina muliere natus Fabiæ stirpis autor fuerit.

Ibid. b. *Quia fossis feras capiebant*] Quis huius etymi sit autor, non scio. Sane probabilius est quod habet Sex. Pompeius, Fabios antiquitus Fouios dictos, quod princeps eius gentis ex ea natus sit cum qua Hercules in fouea concubuit: vel quod primus ostenderit quemadmodum vrsi & lupi foueis caperentur.

Ibid. *A Rutiliano*] Xyl. vertit, *à Fabio Rullo*: atque hæc in eum locum annotat: Ῥυλλοῦ est in Græco. Itaque Guarinus Rylium finxit. Ego sequutus sum Plutarchum, apud quem in Pompeio, vbi de Maximi & Magni cognomentis disputatur, Ῥούλλου recte legitur pro eo quod hîc est mendose Ῥυλλοῦ. Historia est apud Liuium in fine libri noni. Neque sum nescius, quem Plutarchus Rullum dixit, eum apud alios Rullianum: apud quosdam: sed vitiose, puto, (tametsi hic correctorem Guarinianæ translationis videatur Amiotus sequutus) Rutilianum legi. Sed (vt dix) Plutarchi hos locos ego sequor.

Ibid. c. *Quam securitatem alii vrbantur.*] Xyl. vertit, *Non socordem se.* Annotatque: In Græco est ἀνωραΐαν. quod non sane video quid hic loci habeat. Vtique ἀπραξίαν, aut δυσπραγίαν aut ἀωραΐαν, mallem. Quæ de Oratione Fabii sequuntur, omnia sunt peruersa à Guarino.

Ibid. e. *De Liguribus*] Λιβύων. Sed est legendum Λιγύων, quod & interpretes senserunt, & historia docet. Simile mendum erat in Pertinace Xiphilini, & in aliis locis.

175. d. *Ad huius primum nuntium cladis prætor Pomponius*] Vterque enim consul ad bellum exiuerat: itaq; prætor munus consulare sustinebat more maiorum, cuius & alii meminerunt, & Cic. lib. 10. epist. ad Plancum.

Ibid. e. M. *Minutio*] Hic est in Græco Λευκίου, λ pro μ: infra Μαρκίου. pro Μάρκου. Marcum & Liu. constanter vocat.

176. b. *Vouit diis immortalibus quod eo anno ver attulisset ex caprino, &c.*] Hic vnus est de iis locis qui interpreti suscepti munere sedulo scrupulos iniiciant, caputque scabere & vngues rodere iubeant. Faciamus saltem quod possumus. Votum hoc fœturæ, alias Ver sacrum appellatur Liuio. vt in hac ipsa historia, lib. 22. & alibi. & libro 34. Ver sacrum videri, quod natum esset inter Kalend. Martias & pridie Kal. Maias. Ita Nonius quoque & Festus: Iam quod ad summam pecuniæ eius quæ in ludos votos impendenda statuitur, attinet, Guarini versionem omitto: quam Budæus, hunc ipsum locum libro præstantissimi De asse operis tertio tractans, eo nomine reprehendit quod τεταρτημόριον tertiam partem verterit. Ego (quod saluo Budæi honore dixerim) ambigue magis quã false vertisse Guarinum censeo: quod non addiderit quo ea tertia pars respiciat: hoc est, totiusne summæ (vti Budæus accepit: ideoque improbat) an vero denarii tertiam partem significet τ τεταρτημόριον. Ac tametsi recte Budæus ex Plutarcho ostendere videatur, posterius hoc esse intelligendum: eadem tamen ambiguitas restabit, si pro tertia parte reposueris trientem. Nam & triens de totius summa tertia parte tam intelligi potest quam de triente denarii. Ego addito vno vocabulo eam declinaui. Alioqui Plutarchi interpretibus allucinari, & omnes rationes conturbare in vertendis pecuniæ summis, nouum non est: idque nos annotare non semel coacti sumus. Restant tamen alii adhuc scrupuli. Plutarchi summæ inter se quadrabunt si illud στατῆρας non per sestertios nummos, sed per sestertia (sestertia quum dicuntur, milleni sestertii nummi intelligi debent: hoc est libræ seu minæ sestertiæ, vel millia æris, duo cum dimidio: qua de re alibi) exponas: id quod ipse feci, casuum mutatione ambiguitatem euitans, quæ in Græco apparet. Nisi quis inde solui dubium dicat quod στατῆρας tanquam maior summa, ante δραχμάς, vt minorem, posita est. Vnum (ita dicere liceat docendi causa) sestertia, ducentos & quinquaginta denarios, seu, quod idem est, drachmas valet. ergo 333. sestertia, erunt 83250. denarii. Adde iam his 333. denarios, & trientem, (hoc est, duos obolos, seu vnum scrupulum, drachma enim tres scrupulos, scrupulus duos obolos continet) erit summa denarium 83583 $\frac{1}{3}$, ad vnguem ita à Plutarcho annotata. quam & ipse eodem modo expressi, solitus alias Latinum morem in summis pecuniæ concipiendis seruare. Sed hic omnino ad ternarii numeri mysterium erat respiciendum, (id quod & ex Liuio apparet, vti mox dicam) cum quo nihil admodum commune erit summæ huic, si omnia vel ad denarios vel ad sestertios nummos redigantur. Enimuero Plutarchi summa cum Liuiana minime conuenit. Eiusdem inquit, rei causa ludi magni voti æris cccxxxiii. millibus; triente. Hic operam & sententiam doctissimi Sigonii desidero, qui infinitos Liuii locos restituit. Nam mihi non minus quam ante me Budæo, locus est suspectus. Budæi quidem emendatio scita esset, eo quod præclare mysterium ternarii continet, (sic autem suspicatur legendum: cccxxxiii. millibus cccxxxiii. assibus triente) si vel cum Plutarcho conueniret, vel aliqua authoritate scriptoris aut codicum confirmaretur. Itaque eam in medio relinquam. In ea quæ extat Liuiana summa, si locus sit integer, quæso quid sibi vult triente? non est enim minus Guarinianoillo ambiguum, quum aut ad totam summam, aut ad mille æris, aut (quod vix fieri possit loco non manco) ad assem referendum videatur. Sed agedum (quando in hanc tractationem ingressi sumus, neque nobis indignam, neque lectori, opinor, φυλομαθεῖ iniucundam) Plutarchi summam ad millia æris reuocemus, vt quid intersit videamus: quo nihil est expeditius. Nam sestertia cum millibus æris collocata, proportionem constituunt sesquitertiam seu sestertiam, qualis est quinarii ad binarium: eo quod in vno sestertio nummo insunt duo asses & semis. Itaque totum mysterium ternarii iacebit. Et vt maxime credo id (cccxxxiii. assibus) Liuianæ summæ inserendum, ita neque hac tamen neque vlla (quam ipse videam) alia ratione Plutarchi cum Liuio summa componetur. Restat vt aut alios sequutum autores Plutarchum dicamus, aut lapsum in Liuiana summa vertenda: hoc est ignorasse quid inter millia æris & sestertia differret. quorum alterum in eam difficultatem incidit, quod haud facile tum temporis summas per sestertia conceptas fuisse credi potest: alterum dicere, hominis est impudentis, ac de Plutarchi eruditione sinistre iudicantis, qui sane in Camillo satis demonstrauit (vt alia loca præteream) scire se quid assis, mille æris, denariusque essent. Itaque ἐπέχω: & hortor doctiores, vt, siquid habent, promant: mea candide protuli. Porro autem Liuius magnos ludos votos fuisse scribit, noster θέας μουσικὰς καὶ συμπλικάς. quæ ego Spectacula & musica certamina verti, quod non putem magnis ludis hæc quadrare. Scenicos fortasse licuit vertere, (de quibus Liuius præclare initio septimi) quũ in Sylla etiã συμπλῶ pro scenico pulpito vsurparit, atq; etiã alii ita sumi testentur. Neque tamen peccasse me in vertendo ne sic quidem arbitror, quando etiam Terentius suam artem, Musicam vocat. Hoc ipsum argumentum esse possit, Plutarchum non ex Liuio sua descripsisse. De ternario hic disputare nihil attinet. Hæc Xylander. Cruserius quum vertisset *Simul ludi magni voti.* cccxxxiii. *millibus nummum &* cccxxxiii. *denarius triente.* Ita (inquit) locus est emendandus, alioqui non constabit sibimetipse Plutarchus.

178. d. *Cuius rei autor & fax Metellus præcipua fuit.*] Xyl. vertit, *Instinctu maxime Metilii.* Annotatque Μετίλιου in Græco constanter est, interpretes Metellum ex Liuianis libris supposuerunt. Ego Sigonium laudo, qui Metilium legi debere monuit.

180. a. *Comprobauitque Philosophorum placitum*] Sententiam valde elegantem non recte extulit Guarinus. Est autem germana Menandri ei versiculo noto, & quo apud Lucianum Iouem consolatur Mercurius, Οὐδὲν πέπονθας δεινὸν εἰ μὴ προσποιῇ. Nil passus es mali, si dissimulaueris.

181. a. *Tum percusso femore*] Gestus est grauiter indolentium & indignantium: vt apud Homerum de Marte (si recte memini) filii necem comperiente, -- καὶ ὦ πεπλήγετο μηρώ. Sic & in vita Pompeii depiratis, qui metuere se ob captum Romanum sibi simularent, πεῖ τε μηροὺς ἐπαίοντο. & de Pompeio legis Manilia nuntium accipiente, ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν, καὶ τὸν μηρὸν παπάξαι. Pro eo Cicero Frontem ferire videtur dixisse, ad Atticum lib. 1. & notus est locus Ciceronis pro Q. Gellio, vbi M. Calidium ei atrocia crimina obiicientem ita redarguit. Nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur: pedis, quod minimum est, nulla supplosio. Ex Ciceronis Bruto, & Quintiliano lib. 11. cap. De pronuntiatione.

Ibid. d. *Quum signa tolli imperasset*, ἀνεῖναι ἄραδαι lego cum interprete, ἀῶτις: quod nihil valet.

182. a. *Quorum primi Fabii artibus*] Non sunt hæc de alterius anni consulibus intelligenda: sed de Cn. Seruilio, & M. Attilio qui in C. Flaminii locum suffectus post Fabii dictaturam, reliquum anni consulatum gessit. Hoc ex Liuio, Appiani Alexandrini Annibalico & ratione temporum liquet: obiterque monendum duxi ne quis secus accipiens scrupulum sibiipse iniiceret.

Ibid. c. *Eo quod iudicio publico damnato lis æstimata fuerat,*] L. Æmilius Paulus cum M. Liuio Salinatore consul annis ante tribus fuerat, & damnatione collegæ & sua prope ambustus euaserat. Liuius lib. 22. Apparet autem ex Frontini lib. 4. ob prædam non æqualiter militibus diuisam id iudicium factum.

183. d. *Qui historias fusius prodiderunt*] διεξοδικὰς ἱστορίας: id est, eas in quibus non capita tantum rerum, sed singula ordine & accurate exponuntur. Guarinus peregrino sane sensu, Peregrinas dixit.

184. a. *Barcam Pœnum*, Liuius habet Maharbalem. Cr.

185. a. ἀγερώχοις] Frequens apud Homerum epitheton. vt Iliad. ρ, —Ῥοδίων ἀγερώχων & in decimo, -- Μυσοί τ' ἀγέρωχοι. Ibi Scholiastes, ἀγέρωχοι, αὐθάδεις, θρασεῖς. ἔστι δὲ ὅτε δηλοῖ πλεξίς τοὺς ἄγαν ἀνδρείους, καὶ ὀνήμους, παρὰ τὸ ἄγαν αὐτοὺς ὅπου τοῦ γέρως ὀχεῖσθαι. quod ipsum inter alias explicationes etiam Eustathius recepit. Id sequutus sum, vt huc maxime quadrans. Est & apud Ioannem Zezem in Alpha Chil. IX. 257.

Ibid. d. *Blande agendo censebat*] De Fabii lenitate in corrigendis delictis, Valer. Max. lib. 7. cap. 3. Cr.

186. a *Piros sylvestres*] ἀχράδας. Est autem, ἀχρὰς, Piraster, cui opponitur ἄπιος, Pirus, hoc loco, vt & alias & apud Stephanum in Ἀπία. Amiotus Guarini errorem sequutus est, qui malum male vertit.

Ibid. c. *Tarento hac ratione potitus est*] Docet & Liuius quomodo Tarentum receperit. Dec. 3. lib. 7. Cr.

187. d. *Atque in his quidem longe videtur*] Contra de his Liuius. Cr.

Ib d. e. M. *Liuius, quo præfecto Tarentum Annibali proditum fuerat*] Λύκιος est in Græco. Lucius: quod quum sit prænomen, quis non videat mendum esse? Sed M. Liuius Salinator hîc indicatur. estque hæc res non ex historicis modo, sed & Ciceronis Catone maiore notissima, vt mirer Guarinum non animaduertisse.

Ibid. *Ridens hic Fabius*] Cicero De oratore lib. 2. de ridiculis. Cr.

Ibid. f. *Fabio pop. Rom.*] Liu. Dec. 3. lib. 7. Cr.

188. b. *Fabii proauum*] Q. Fabium Rullum (vt supra dixi) Maximum quinquies consulem fuisse, ex Liuio etiam patet: sicut & de tribus eius triumphis constat. Filio autem Gurgiti legatus fuit bello Samnitico: Liuius lib. 11. alii. Quod de triumpho hoc scribitur, est etiam apud Valerium lib. 5. cap. 7.

189. e. *Non attigit viuus ex b.*] Valer. Max. libro v. cap. 2. Cr.

189. f. *Præter veru minutum ferreum*] Obeliscus Latine significat Paruum veru, seu (vt Plinius loquitur) Veruculum. Fuisse pauperrimum, & delectatum sua paupertate Epaminondam, multis autoribus traditum est: sed nullam, vno excepto veruculo, in domo eius fuisse supellectilem, credere durum est &, vt puto, stultum. Itaque obeliscum non conuerti, sed Græcam vocem reliqui, qua alio significatu vtuntur etiam Latini. Hic ego ferreum nomisma minimi pretii intelligo, & facile meam sententiam videor tueri posse Plutarchi ipsius testimonio, cuius ex vita Lysandri verba apponam: κινδυνεύει δὲ τὸ παμπόνηρον ἀργύριον οὕτως ἔχειν, ὀβελίσκοις χρωμένων νομίσμασι σιδηροῖς, οἱονὶ δὲ χαλκοῖς, ἀφ' ὧν τοσοῦτος ἐπὶ νῦν τῶν καρμάτων ὀβολοὺς καλοῦσι.

190. d. *Nam ipsam quidem Capuam Fuluius & Appius consules subiugauerunt*] οἱ τοῦ φρούριον: scribendum Φούλβιον. Sed Guarinus mendum sequutus est, historiæ contrarium: eumque Amiotus. Capuam à Q. Fuluio Flacco & Appio Claudio proconsulibus, id est, qui superiori anno consules eam obsederant, receptam esse, cum omnes historici, tum præcipue Liuius lib. 26. demonstrat.

191. c. *Ad sex talenta*] Captiuorum quos sua pecunia redemerit Fabius, numerum Plutarchus supra retulit CCXL. Liuius VII. addit. Redemptos singulos CCL. denariis, inter eos conuenit. ita fiet vt præcise decem talenta impensa sint pro eis, si Plutarchianum numerum tenemus: non sex tantum, quod hic mendose fortassis legitur. quippe sexaginta libræ, seu pondo, seu minæ, hoc est sex denariorum millia, talentum vnum constituunt, vt alibi ostensum est.

IN PLVT. ALCIBIADEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

BEllum Peloponnesiacum qui scit quo tempore fuerit, is qua ætate vigueri Alcibiades, facile intelliget. Cæterum vel hic liber ostendit quam incommodum sit & difficile eorum consilium qui non de nouo verti, (quod ipsi actum agere vocant) sed castigari modo vitas Plutarchi Latinas volunt. Equidem operam ludet qui id conabitur. tametsi conatum esse scio hoc vnum atque alterum: qui quid effecerint, iudex sincerus & diligens æstimet. Certe plerunque transmisso camelo, culex in cribro deprehensus hæsit: hoc est, maximis & perniciosis erroribus præteritis, leuicula quædam annotantes, officio se probe functos credidérunt. Quod vt verum est, ita in neminis dico contumeliam. scio enim non omnium esse idem studium, neque omnes qui interpretandi munus, aut repurgandi autores sibi sumunt, tanta solicitudine eo in opere versandum sibi opinari. Alcibiades Plutarchi nondum est (quod sciam) Latine redditus. Quod enim extat, paraphrasis videretur, si cum sensu autoris congrueret: videturque is interpres nihil pensi habuisse dum suam (si diis placet) eloquentiam ostentaret. id quod magna cum iniuria Plutarchi fecit, eius verba plerunque peruertendo, & sæpissime aliena ineptaque de suo intermiscendo. Nos id præcipuis in locis ostendemus, maleque tractato libro lucem pro virili auxiliumque feremus. Et initio statim Eurysacis mentionem Donatus omisit, non recte. Hunc filium Aiacis Telamonii fuisse, notum est vel ex Sophocle. Alcmæonidem vero Dinomachi genitum ne somniauit quidem Plutarchus: hoc dixit, Dinomacham Megaclis filiam, Alcmæonidarum stirpe procreatam, Alcibiadis matrem fuisse. Verba in Græco sunt planissima: vt quæ monstrorum causa fuerit, ne suspicari quidem possim. Cæterum Alcmæonidarum nobilis erat gens Athenis, originem à Nelei posteris trahens, nimirũ Alcmæone Silli F. Thrasymedis N. qui, quum eum Herculis posteri in Peloponnesum reuersi Messena & auito regno eiecissent, Athenas profectus, isti prosapiæ nomen & originem dedit. Autor in Argolicis Pausanias. Mentio horum haud ignobilis est etiam in Herodotea Terpsichora & Eratone. Meminit huius familiæ etiam interpres Aristophanis, πρόξενοι in Nubes. Quin & apud Plutarchum in Solone Megacles Alcmæonis F. & Alcmæonidæ, optimatum contra Pisistratum partes fouentes referuntur. Megaclem Andocides ὁ τοῦ κατ' Ἀλκιβιάδου, sicut & patrem Cliniæ, Alcibiadem ostracismo iussos solum vertere refert. Demosthenes in oratione aduersus Midiam, paternum Alcibiadis genus ad Alcmæonidas maternum ad Hipponicum refert: & de vtroque sunt ibi annotata quædam ab Vlpiano. Plutarchus alios sequi autores maluit, atque in primis Isocratem. Is enim in oratione πρὸς ζεύξιππον, palam ita scribit sub persona filii Alcibiadis, ὁ γὰρ πατὴρ ἐμοὶ πρὸς μὲν αἰδοῦς Εὐρυσακιδῶν, ὧν τοῦτο εὐγένειαν τὴν αὐτοῦ τῆς ἐπωνυμίας ῥᾴδιον γνῶναι, πρὸς γυναικῶν δὲ Ἀλκμαιωνιδῶν. & quæ sequuntur de eius gentis in rempublicam officiis, quæ sunt etiam apud Thucyd. lib. 6. in historia Pisistratidarum. Pro Εὐρυσακιδῶν male ibi legitur εὐπατριδῶν, quod à sciolo suppositum coniicio. Sic & in eadem oratione paulo post, Clinias dicitur ad Chæroneam occubuisse, quum non Χαιρωνεία, sed Χορωνεία legi debeat, vt ex historia & Plutarchi hoc loco constat, & Platone, qui idem in Alcibiade priore commemorat. Suidas quidem (nescio quibus autoribus fretus) refert, matrem Alcibiadis, Periclis sororem fuisse. quod si verum est, vtique veterina fuerit, quum hic Xanthippum patrem habuerit. Autor libelli De excellentibus imperatoribus, qui ab Æmilio Probo ad Atticum scriptus fertur, Periclis priuignum Alcibiadem fuisse tradi à quibusdam affirmat. Sed id absurdum videtur. Supra Periclis genus ex Herodo retulimus ita:

Hippocrates

Megacles. Agarista. Xanthippus.

Pericles.

Hunc ego Megaclem patrem esse Dinomachæ, omnino persuasum habeo. Si igitur verum est quod Suidas (nescio quem sequutus autorem) tradit, Agarista vel ante pel post Xanthippum Megacli nupta vt fuerit, necesse est. Patrem Alcibiadis Cliniam suo sumptu militasse aduersus Persas, Herodotus ante Plutarchum in Vrania scripserat. Platonis locus est in priore Alcibiade, de eius pædagogo.

19 t. a. *De venust. Alcib.*] Iustinus l. 1. Cr.

Ibid. *Vt Euripides dixit*] Locus non succurrit: si tamen est in iis quæ extant tragœdiis. En tibi interpretem: adultam hominis ætatem esse pulcherrimam. scilicet hoc volebat Euripides.

Ibid. b. *Aristophanes.*] Versus eius interpr. mutilauit. Locus est ad initium Vesparum. Celin pro certisne posui, vt balbutiem exprimerem. sic Theolus est pro Theorus: & Colacis dixerat Alcibiades, quum vellet Coracis: hoc est corui. Nã alluditur hic ad adulatorem qui κόλαξ colax, Græcis est, & κόραξ, corax, coruus. quæ affinitas multis dicteriis Græcorum in adulatores occasionem præbuit.

Ibid. f. *In maledictis Antiphontis relatum est*] λοιδορίαις est vocabulum malæ partis. itaque Criminationes malui quam Accusationes vertere. Citatur hic liber etiam apud Ath. li. 12.

hoc modo: Ἀπφῶν ὁ πρὸς κατ' Ἀλκιβιάδου λοιδορίας. Quo ex loco videri possit oratio fuisse qua ob conuitia sibi facta accusaret Alcib. quomodo sunt orationes καὶ Ὀνήτορος ἐξούλης, καὶ Κόνωνος εἰκόνος, κατ' Ἀλκιβιάδου λειποταξίου, apud Demosth. & Lysiam. Sed ego Plutarchum sequutus sum. Locus alioquin satis obscurus est, neq; intelligo vt Acciaioli versio quadrare possit. Meam, si quis melius aliquid ostendat, libenter mutabo. In Græco δῆλον τὸν falsum est haud dubie δεῖ τὸ legendum.

194. b. *Ac Cleanthes*, Ὑφ' ἑαυτῷ, quum sit reciprocum, ad Cleanthem retuli. Donatus ita vertit ac si legisset ὑπ' αὐτῷ: tametsi ἑαυτῷ iterum legitur.

Ibid. c. *Nam illa quæ à Thucydide refertur, &c.*] Locus est lib. 6. ante orationem eius qua bellum Siciliense suasit.

195. a. *Iam pugna in Delio*] De hac in Lysandro dixi.

196. a. *Inter oratores disertissimus*] Demosthenem intelligit. Extat locus in ea oratione, vbi Alcibiadem punitum refert, & eius laudes amplificat, vt eo magis inuisam Midiæ petulantiam redderet.

Ibid. b. *Te Cliniæ vero patris*] Græci neque compositi, neq; mendorum vacui apparent. ἄνικα legi pro ἄνικα.

Ibid. *Hanc eius gloriam fecit munificentia hostium illustriorem*] Xyl. vertit, *Hunc splendorem auxerunt honores, illi certatim à Græcis Asianis habiti.* Atque sic in hunc locum scribit: In Græco est ἡ τῶν πολεμίων φιλοτιμία: idque sequutus est cum Donato Amiotus. Sed πολεμίων non video vt locum habere possit. neque enim hi hostes aut inimici Athenienſium vel Alcibiadis eo tempore erant, Ephesii, Chii, Lesbii. Itaque quod non assequebar quid restituendum esset, sensum malui consentaneum vtcunque reddere.

Ibid. e. f. *Quædam in Alcibiadem & Phæacem scripta oratio*] Haud satis video quid sibi hæc verba velint, nisi si forte legendum sit ὑπὸ Φαίακος, à Phæace: & hoc argumento obtrectandi studium ineptum Phæacis indicare velit Plutarchus. Sed vehementer dubito.

Ib. f. *Thucydides*] Lib. 8. vbi eum in Samo occisum scribit.

197. b. *Quamuis suis sit digna passus moribus*] Hos versus misere confudit Donatus. In Nicia autem de hac re fusius, atque alibi etiam Plutarchus.

Ibid. e. *Sphacteria*] Insula exigua, Pylo opposita, nonnulli Sphagiam vocant. Historia est apud Thucydidem διεξοδικῶς perscripta lib. 4. apud Plutarchum in Nicia, Diod. lib. 12.

198. a. *Imperandi & extundendi vobis nullum faciet modum*] ἀποστάλων καὶ βιαζόμενος, ἀγωμοσύνη. mendum subest. Quid legerit Donatus, existimare non possum. ego ἀγωμονήσει arbitror rectum esse, nisi si illud ἀγωμοσύνη absolute positum contendas: quasi diceret, Hoc vestrum propositum impudentia est. Quomodo Dauus apud Terentium loquitur in Andria, 1. 3. - fuit olim quidam senex Mercator: nauim id est, fregit apud Andrum insulam. Is obiit mortem: ibi tum hanc eiectam, Chrysidis Patrem recepisse orbam, paruam: fabulæ. Nam ad totum commentum illud narrationis *Fabulæ* refertur. Sed hoc loco durius cadet: itaq. ἀγωμονήσει legerem. In versione vtrunq. extuli.

Ibi. c. *Secundum pugnam mille viri Argis &c.*] Xyl. vertit, *Post eam pugnam principes vrbis.* Et annotat, χιλίαρχοι. Si recte legitur, belli & exercituum duces, seu tribunos militum significat. haud scio an πολίαρχοι fuerit scriptum. Indicat vtiq. eos qui oligarchiam affectabant: vt etiam ὀλιγαρχοὶ legi possit. Pugnam autem cuius mentio hic fit, apud Mantineam factam, in qua Argiui succubuerunt, describit lib. 5. Thucydides, & lib. 12. Diodorus.

Ibid. e. *Agrauli*] De Agraulo Stephanus. Mirum quæ monstra hic Acciaiolus introduxerit, totum hoc ad Patrenses sua paraphrasi detorquens.

199. a. *Aristophanes*] In Ranis est locus. quod dixi Per ambages, τῇ ὑπονοίᾳ est in textu: hoc est, Allegoria. Donatus alieno admodum ab hoc loco sensu, suspicionem vertit. Plutarchus in libro De audiendis poetis, docet antiquis αἰνιγμείαν vocabulo τῆς ὑπονοίας solitam dici. neque abludit etymon: quippe quum in eo tropo intelligatur aliud quam dicatur aperte. Quomodo & hic vtitur Plutarchus, allegoriam Aristophanicam adducens, à quo nomine Leonis Alcibiades notatur. Tzetzes quoque Lycophronis interpres fatetur ὑπόνοιαν cum allegoria idem esse.

Ibid. b. *Agatharcum pictorem*] Donatus inepte, vt iam falsitatem taceam, conuertit. Causam huius flagitii reddit Vlpianus in orationem Dem. supra citatam: nempe quod is cum pellice Alcibiadis rem habere deprehensus fuisset.

Ibid. *Quum pinxisset Aristophon Nemeam*] Nemeæ picturam Plinius tribuit Niciæ Cr.

Ibid. d. *Qui prorsus eum inflammauit ard.*] Thuc. l. 6. Cr.

200. b. *Quum deliberaretur de cop.*] Thuc. l. 6. Cr.

Ibid. d. *De prophanatis Cereris & Proserpinæ sacris*] Xyl. vertit, *De prophanata religione deum.* Annotatque: Cereris & Proserpinæ. Est enim legendum, non πρὸς θεῶν sed τῶν θεῶν, vt paulo post legitur in formula accusationis.

201. d. *O signum amabile, Herme, &c.*] Xyl. vertit, *Charissime Mercuri.* Et annotat: Erant enim hermæ isti, statuæ Mercurii. Versus in Græco non sunt distincti: sed sunt senarii Iambici, & facile est eos ratione scansionis diuidere. hæc autem, φυλάξομαι, respondentur à Mercurio.

Ibid. e. *Androcides*] Æmyl. Probus Androcydem vocat. Cr.

202. b. *Triremem Salaminiam*] τὴν Σαλαμινίαν. Donatus, vt videtur, quid rei Salaminia esset non intellexit: alias non ita vertisset, *Quosdam elegit qui Salaminiam ad Alcibiadem mitterent.* Fuit autem Salaminia triremis, nauis Athenienſium publica, (sicut & Paralus, de qua in vita Lysandri annotatimus) publicoque negotio, præsertim reos peregre agentes ad iudicium euocandi, destinata. Itaque & Thucydides lib. 6. & Diodorus lib. 13. idem hac ipsa de re quod Plutarchus, scribũt: nempe missam τὴν Σαλαμινίαν nauem qua ad iudicium adueheretur. estq; elegans Critolai prouerbium hac de naui apud Plutarchum in Pericle, quod vsibus eam certis destinatam fuisse ostendat. Meminit & Suidas.

203, d. *Non iste Achillis filius*] Duobus vtitur prouerbiis, diuersitatem inter id quod simulabat, & id quod erat Alcibiades expressurus. Horum posterius recte Donatus ad Helenam retulit: quam Electra apud Euripidem (Oreste) in lugenda matre comis & formæ parcentem, redire ad antiquum ingenium iisdem verbis dicit. Prius est sumptum de versiculo qui tacito autoris nomine refertur à Plutarcho in libello De amici & adulatoris discrimine, Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' ὁκεῖνος αὐτὸς εἶ, Es ipse Achilles, non Achillis filius. Quo versu quomodo scite vti possimus veluti prouerbio, hic locus commonstrat.

204. e. *Hæc quum cerneret Alcibiades*] De reconciliatione Alcibiadis cum Athenienſibus, Thuc. lib. 8. Cr.

205. a. *Clam id classis hostium præfecto Astyocho significauit*] Lacedæmoniorum, vt euidens est ex octauo Thucydidis. Nam Donatus eum à Tisapherne classi eius præfectum falso dixit. Paulo ante, *Vnus è ducibus nomine Phrynicus*: adde gentile nomen *Diradiotes*, ὁ Διραδιώτης. Id nescio quomodo me fugerat vocabulum: neque dissimulo, mendi mihi id esse suspectum. Athenienſem quidem fuisse Phrynicum liquet. Diradiam tribum vel curiam (nam inde solebant nominari, vt Demosthenes Pæanieus, Agnon Alimusius, &c.) nullam noui. Diradiotes Apollo Argis cultus in Dirade, (Διραί, lugum montis significat) de quo in Argolicis Pausanias, nihil huc facit. ἐπικτῆτον ergo mihi.

Ibid. c. *Vnus excubitorum*] ἑνὸς τῶν περιπόλων. Seruum vertit Donatus, sed inepte. περίπολος hoc loco, vt & apud Thucydidem in hac ipsa historia, & alias, φύλακα, & aliquando ζητητὴν, Excubitorem, Vigilem, Exploratorem significat. testis Suidas, qui & versum Aristophanis ex Auibus citat, & verba Scholiastæ ponit, iisque Thucyd. testimonium addit. Hinc apud eum loco dicto περιπολάρχης est, Vigiliarum præfectus.

Ibid. d. *Et rerum sunt potiti illi qui quinque millia dicebantur*] πεντακισχίλιοι. Omisit hoc copiosissimus paraphrastes noster: & Diodorus quoque horum nullo apice meminit. Diligenter totam hanc reipublicæ mutationem descripsit Thucydides. Nostri autem vocabuli *Quinquemilliumuiri* duritiem & nouitatem, necessitas (puto) excusauerit.

209. b. *Alcibiades iam visere cupiens penates*] De Alcibiadis honorifico in patriam reditu, Iustinus lib. 5. Cr.

Ibid. c. *Statis, xystide*] Xyl. vertit, *Tragico vestitu & cothurnis.* Annotatque: Multa Donati errata omisi, neque enim, vel debent vel possunt commemorari omnia. Hoc loco mirifice ensem, hastam, & arma histrioni aptauit: boui clitellas. nimirum enim ἱστὺς & ξυστίδας intellexit ξυστὸν quidem contum seu hastam nouimus: sed ξυστὴς, vestis genus est, tragicæ etiam, vti Suidas & alii annotauerunt, Interpres Aristophanis in Nebulas prope initium, in versum, ὡς τῷ Μεγακλέους ξυστὴν ἔχων, annotauit, ξυστίδα esse purpuratam vestem, vel (vt alii veliot) κροκωτὸν ἱμάτιον, qua in pompa vterentur athletæ vel morum rectores: atque etiam ea qua tragici reges. Alioqui vestem etiam muliebrem significat. Theocritus Pharmaceutria, Καμφιστιλαμένα

παν ξυνίδα πάς Κλεαρίσας. Vide ibi Scholia, si lubet, καὶ τὸν cothurrum verti, nescio an recte: sed tamen quid aliud sit, nescio, ἀκρόκομος est, qualis in certamine cuiuscunque generis habetur.

210. b. *Plynteria*] Mineruæ sacra esse dixit: quod ita Plutarchum innuere liquet, πλὼ θεὸν dicentem κατ' ἐξοχὴν. Varinus quidem annotauit, in Aglauri Cecrope naræ honorem ea peracta, citato ad id Lycurgo in oratione de sacerdotio: & est idem apud Hesychium. Sed Xenophon, longe fide dignissimus autor, palam ad Mineruam refert.

213. b. *Ei imago secundum quietem*] De Alcibiadis somnio ante necem, Val. Max l. 1, c. 5. Cr.

Ibid. c. *Sustulit Timandra cadauer*] Vide Æmil. Probum. Cr.

Ibid. d. *Hyccaris Siciliæ*] Υκκαρῶν scribendum est, non Γκαρῶν. quod non Geographi modo demonstrant, sed & infra sic in Nicia legitur, & apud Athenæum lib. 13. Paraphrastes hoc omisit: retinuit mendum Amiotus.

IN PLVT. C. MARCIVM CORIOLANVM
Annotationes Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

QVa ætate vixerit Coriolanus, neque ignotum est, & à nobis ad Themistoclis vitam annotatum. Cæterum Coriolano Marcii nomen, (de qua familia etiam in Numa dictum est) Caii prænomen fuisse, satis & ex Plutarcho & ex Dionysio, qui lib. 6. sub finem, & deinde crebro, Γάϊον Μάρκον dicit, & ex Liuii emendatis codicibus constat. Nam error quasi inueteratus, & plurimorum librorum est communis, etiam Valerii, Eutropii, libri De viris illustribus, Gellii, aliorum. Quod autem verti. *Ancus Marcius filia Numæ natus*: id in Græco est vitiose, ὃν καὶ Μάρκιον, ὧν Γαΐου ὄνομα συγγενεσιοῖς, καὶ μὴν Τύλλιον, &c. En tibi Guarinum: *Ex quibus etiam Marcius Caius nomine nepos extitit, qui post Tullum regnauit Hostilium.* Iam quis non stomachetur quum annotatorum illorum & emendatorum (hoc enim nominis sibi sumunt) cum inscitiam tum oscitantiam deprehendat? Est enim hoc loco à nescio quo annotatum in margine, Marcium istum Caium Guarini apud Liuium esse Cn. Marcium. Hoc erat palmarium reperire: nimirum aliquis apud Liuium rex Romanorum, Tulli successor, Cn. Martius legitur. Annotare hoc visum est vt impudentiam nimis impunem multorum impostorum notarem, qui emendatos à se & illustratos libros crebro edunt atque dedicant: est enim iis fumorum venditoribus emendare, pro Caio Cneum reponere: pro Cœlius fossis, nescio quas Cluilias, & alicubi notam interrogationis aut maiusculam literam signare: illustrare, quum aliquid omnibus in promptu situm, marginia illuunt. Verbi causa, idem esse apud Gellium, aut Valerium, vel alteribi legi, & similia: quæ & raro & inepte plerunque, aliquando falso indicant. Quod si isti, quicunq; tandem fuit, correctori in mentem venisset, apud Liuium quærere (tametsi id pueri sciunt qui nondum are lauantur) quis nam post Tullum Hostilium rex Romanorum fuisset, non Ancum modo Marcium inuenisset, sed & rationem locum hunc depraua tum restituendi. Verba sunt Liuii: Ancũ Marcium regem populus creauit, patres fuere autores. Numæ Pompilii regis nepos filia ortus Ancus Marcius erat, &c. Idem est apud Dionysium lib. 3. vbi Anci huius μητροπάτωρ, Auus maternus, Numa Pompilius fuisse diserte traditur: nisi quod ibi noto & frequenti librarii lapsu Μάρκος passim pro Μάρκιος legitur. quod ita placuit isti correctori, vt hunc librum M. Coriolani titulo insignirent: corrupto & prænomine & nomine. Ergo apud Plutarchum hic pro Γάϊος ὄνομα restituendum est, Ἄγκος ὁ Νομᾶς: & leuissima ac prope nulla mutatione constabit [illegible]. pro Τυλλίου, Τύλλου scribe.

214. e. *In conspectu dictatoris*] Is fuit A. Posthumius Albus. Res gesta ad Regillum Lacum, V.C. CCLVIII. Liuius libro 2. Dionysius initio sexti.

Ibid. *Qui glandiuori sunt ab oraculo appellati*] Oraculum est passim apud autores citatum, & extat apud Herodotum libro 1. Pythiæ adscriptum: Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς, μέγα μ' αἰτεῖς, οὐ σοι δώσω. Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν, &c. Poscis me Arcadiam? nimium petis, haud tibi dono: Glandiuori Arcadiæ multi dominione fruuntur, &c. Porro autem Aborigines, à quibus orti & aucti sunt Romani, ex Arcadia in Italiam venisse, Dionysius lib. 1. Antiquitatum Romanarum demonstrat: vt eum honorem quasi autoribus sui generis habuisse Romani videri possint. De corona autem quernalegatur caput quartum lib. 16. Historiæ naturalis Plinii. Quod autem mullum à quercu suppeditatur, ratione mellis intelligitur. Est enim notum, apes frequenter mellificium in quercubus exercere. De quercus præstantia & Liu. lib. 8. Dec. 1.

215. c. *Volumnia non satiabatur*] Contra Liuius, Volumniam, vxorem Coriolani, matrem, Veturiam appellat, atque itidem Dionysius lib. 8. Noster vxorem Vergiliam nuncupat. Xyl. De Coriolani insigni in matrem pietate, Val. Max. lib. 3. ca. 2. Cr.

Ibid. d. *M. Valerius*] Μάρκιον male, pro Μάρκον, aut Μάλιον. Nam Dionysius lib. 6. Manium dicit, apud alios Marcus, nimirum mendose legitur. De hoc infra in Pompeio fit mentio.

216. b. *Princeps legationis fuit*] Liuius Dec. 1. l. 2. Cr.

Ibid. c. *Iunium Brutum & Sicinium Vell.*] Liuius habet C. Licinium & L. Albinum: ni mendosus sit locus. Cr.

218. a. *Eum insign. tulit laud.*] De honoribus Marcio habitis Valer. Max. lib. 4. c. 3.

Ibid. *T. Larcium*] Μάρκιον in Græco legitur, pro Λάρκιον: quod & Guarinus sensit. Est autem circa hæc tempora Larciorum nobilis mentio, & Marcium oscitans scriptor hîc inculcauit iterum.

Ibid. e. *Alteri Battorum*] Cætera cognomina fere Ptolemæorum, reliquorumque Alexandri successorum fuerunt, & notiora sunt quam vti annotare multa oporteat. Ptolemæi fuerunt, Soter, Physcon, Euergetes, Philadelphus, Seleucus, Callinicus, γρυπὸν Græcis est ἀκαμπυλόρριν. Antiochi cognomen fuit, (sicut & alia ex his Antiochi & Demetrii tulerunt) teste Appiano, siue Syriaci. & Iustinus lib. 36. à magnitudine nasi ductum ait. Porro autem Ptolemæum Lathyrum, quem noster dicit, eum (nisi fallor) alii autores, atque etiam Plinius lib. 6. cap. 30. Lathyrum vocant: Strabo libro vltimo Λάθουρον, Lathurum: si quidem recte legitur. Est alias leguminis genus Λάθυρος, cuius & Plutarchus meminit Quæstionum Romanarum 95. & Eustathius in ν Iliadis. Cæterum haud scio an Plutarchus Λάμυρον scripserit. Λάθυρος enim non à conuitio, sed næuo forte corporis nomen, aut crebra vsurpatione certi cibi, vel eius leguminis colendi studio, vt Ciceronis quidam volunt. Itaque nolui mutare. De Antigono Dosone, vide in Æmilio Paulo. Cæterum de Batto Cyrenes conditore, eiusque successoribus, qui legere volunt interpretem Pindari sumant, in quartæ odæ Pythiorum exordio. Videndus & in Mithridate Herodotus, & in 13. Iustinus. Quod ad Syllam attinet, quod à vitio corporis cognomentum esse tractum affirmat, id in vita Syllæ ab initio statim explicat: nempe ob horrendum quasi ruborem albedini faciei eius admixtum, hoc cognominis ei factum. Vnde quidam Athenienſium subsannatorum dixerit in eum, Syllam esse morum farina conspersum. Itaque minime assentior doctissimo & rerum Romanarum peritissimo homini Sigonio, qui mendum hoc loco esse putat, & σύλοις pro σύλλας substituendos. Nam & constat sibi Plutarchus, idem etiam initio Marii referens de Sylla: & Macrobium ne ipse quidem Sigonius ei contulerit. Macrobius libro 1. Saturnaliorum capit. 17. in hanc sententiam scribit: Cornelium Rufinum decemuirum bello Annibalico inspectis libris Sibyllinis, primo Sibyllam, post Syllam cognominatum: idque cognomen in eius posteritate retentum fuisse. Primum quis credat Macrobio, autorem non nominanti, potius quam Plutarcho? Deinde Liuius eandem historiam describens libro 25. iam tum Syllam prætorem nominat; haud (opinor) præteritutus nouitatem cognomenti, si tum aut ea de caussa extitisset, quum quidem libri Sibyllini sint à decemuiris inspecti, vel (ipso Macrobio teste) Sulla Marcii vatis carmina habuerit. Denique Quintilianus etiam Plutarcho adstipulatur, veique fide quam Macrobius dignior, libro 1. capit. 7. Itaque Macrobium sua cum opinione missum facio, neque iam disputo vter rectius senserit. In loco quidem Plutarchi, cuius ipse autor lectionem

alio (vti demonstratum est) loco confirmat & tuetur, nihil mutandum duxi. Neque ego hæc annotaui vt Sigonium reprehenderem, quem admiror hercle, & in hoc studiorum genere nemini postpono, meque ipsius scriptis plurimum adiutum libenter & ingenue confitebor: ipse alioquin & obseruans insignium virorum, & ingenio, consilio, adeoque conditione vitæ à reprehendendo abhorrens. Quia tamen in tantum quoque hominem σφάλμα prope μνημονικὸν potuit cadere: neque ipse, cur eius repudiassem coniecturam, debui dissimulare, ne aut non animaduertisse, aut obiter vertisse putarer: & ipsum æquo animo passurum existimo, in re leui, meo tamen instituto coniuncta, improbari suam à nobis opinionem. De Claudis autem plane ei subscribo. neque enim ignorauit Plutarchus originem Claudiæ gentis. Cruserius quoque hoc loco sic annotat, Cognomina vnde imposita: Plin. l. 18. c. 3. Macrob. Sat. l. 1. cap. 6.

220. b. *Anytum Authemionis*] Historia hæc est apud Diodorum Siculum paucis perscripta, lib. 13.

Ibid. d. *Vt dixit Plato*] In epistola ad Dionem. Vide quæ de hoc in eius vita annotauimus.

221. b. *Sed sine imperio agentes duces suos magistratus appellant*] Xyl. vertit, *Magistratibus sublatis ductores suos eo nomine insignitat*: & appositis verbis Græcis, ἀναρχίαν ἔχοντας, ἡγεμόνας ἰδίους ἄρχοντας προσαγορεύειν, annotat, Quod superiorem de contumacia disputationem, & alia quædam minus dextre interpretatus est Guarinus, obscuritate excusari potest eius loci. Hæc nihil nisi luculentum est, & tamen ita vertit, *Indomitos esse, & patronos suos vocare principes*. Posterius vtcunque ferri potest, siquis per patronos, turbarum autores & duces, ἡγεμόνας videlicet, tribunos plebis statim intelligi putet. ἀναρχία autem est, quum imperia iustorum magistratuum detrectant subditi, dignitasque & autoritas magistratuum iacet, multitudine licentiam nacta omnia pro libidine sua augendi: cuiusmodi ἀναρχίαν ναυπηγὴν quasi prouerbialiter vocat apud Euripidem Hecuba, ὦ ἀκολάστῳ ὄχλῳ. Talem Coriolanus Romæ tum esse dictitabat, consulum maiestate deiecta, & plebe solis suis ductoribus & turbatoribus tribunis intenta: quum quidem tribunatus plebis ne sit quidem, si proprie dicendum sit, magistratus: vt alias ostenditur.

223. d. *Tribus damnatoriæ superauerunt*] In Græco est, αἱ καταψηφοῦσαι ῥᾶς ἐκράτουν. hoc est damnauerunt. atque hoc sequutus est etiam Guarinus. Fuisse eo tempore Romæ tribus viginti vnam ex Dionysio & Liuio patet, nisi quod vitiose apud Liuium triginta pro viginti legitur, vt & Sigonius notauit. Locus apud Liuium est non longe ante historiam Coriolani, libro 2. At maior pars si absoluebat, id quod fiebat si tres tantum tribus eum damnassent: certe damnatus non fuisset Coriolanus. Itaque intelligendum est, Coriolanum à nouem tribubus absolutum fuisse, à duodecim (hoc est, ternario pluribus) damnatum. Dionysius paulo aliter idem indicauit, vt mox dicam. Sed tamen apud eundem libro 8. Coriolanus ad Volscos verba faciens, πόσον δ', inquit, ἄρα μοι τοῦτο μηδὲν ἀδικεῖν, ὥστε οὐ ὄχλῳ κρινόμενος, οὗ τὸ πλεῖον μισόξενον ἦν, καὶ δι' τὸ τοῦ ἐχθρόν μοι, δυσὶ μόνον ἐλάων ψήφοις, Duobus tantum suffragiis damnatus sum, id est, damnantia quam absoluentia puncta duobus plura fuerunt: absoluerant enim nouem damnauerant duodecim tribus. Qui locus plane Plutarchiano huic germanus est. notandumque studiosis literarum humanitatis est, quid sit apud bonos autores Tribus suffragiis damnari, aut similia: quod iam ex his satis intelligi potest. Nihil est de hac damnatione apud Liuium, nisi quod absens damnatus in Volscos exulatum abiisse dicitur. Dionysius totam rem formamque iudiciorum cum centuriatorum tum tributorum, diligentissime perscripsit lib. 7. cuius hæc sunt ad extremum verba, ὡς δ' ἐπεψηφισαν ἅπαντες, διαλελυθυμένων τῶν ψήφων, οὐ μέγα τὸ διάλλαγμα ἐφάνη. μιᾶς γὰρ καὶ εἴκοσι πέρι φυλῶν οὐσῶν, αἷς ἡ ψῆφος ἀνεδόθη, πᾶς ἀπολυούσας ἔφερε ὁ Μάρκιος ἀνεία. ὥστε εἰ δυοῖν τοῦ πλείονος αὐτῷ φυλαί, διὰ τὴν ἰσοψηφίαν ἀπέλυετο ἄν, ὡς πρόσθεν ἐρρέθη. Sensus est, de XXI. tribubus fuisse nouem quæ absoluerent, reliquas damnasse, parumque abfuisse quin æquatis suffragiis absolueretur. Vt satis constet, quid aut quem noster sit sequutus: & quidem permultum lucis hæc loco huic afferunt. Tametsi priori loco pro δυσὶ μόνον, malim πεσσὶ legere, Tribus pro Duobus. In posteriore ἰσοψηφία latius sumitur. Suffragiis autem paribus reum absolui, (vt hoc obiter addam) testatur etiam in Marii prope initio Plutarchus, & in quæstura Catonis minoris: fitque similis legis apud Athenienses mentio etiam apud Aristophanem in Ranis de Cleophonte: *vtinam pereat, Æquales liceat sint.* Neque est ab re, adscribere interpretis verba, latina tamen facta. Æquales, (inquit) nimirum calculi, hoc est paria suffragia: quum totidem alba sunt quot nigra. Alludit autem ad eam consuetudinem quod absoluebatur reus si æqualia ferrentur suffragia. Idque repetitum est à iudicio Orestis, de quo in Iphigenia Taurica Euripides, sub persona Mineruæ ad Orestem dicentis: *Quod & antehac tibi salutem ego attuli, In Martio campo, paria suffragia Diiudicans*—Hoc obiter docere volui, quum hic se eius occasio obtulisset, & mihi alias foret annotandum.

224. b. *Tullio Aufidio erat nomen*] Xyl. vertit, *Nomine Tullius & Attius.* Et annotat, Ἀμφίδιος, Amphidius, est in Græco: sed Dion. l. 8. initio, & Liuium sequi præstabat.

Ibid. c. *Vt Vlysses*] Is enim eo modo Ilium intrauit: Locus est apud Homerum Vlyssea 4.

225. a. *T. Latinus*] Sic & apud Dionysium legitur, lib. 7. & apud Valerium Maximum lib. 1. ca. 7. apud Liuium Latinius, apud Macrobium lib. 1. Saturnaliorum, cap. 6. Annius. Cicero idem narrans lib. 1. De diuin. nomen omisit.

Ibid. c. *Factum tamen nemo vindicauit*] Guarinus Discedebat. Discessit autem ipse à Græco. οὐδεὶς δ' ἐπεξῆλθεν. quod hic, vt & alibi, pro Vindicare, Punire, aut Reprehendere ponitur.

Ibid. e. *Quod pleraque mortalium coactu &c.*] Xyl. hunc locum ita transtulit, *Hoc age qua voce animum aduerti sacris iuberet, neque quicquam operis interim illis, aut aliud quodcunque negotium: ostenderetque plerasque res humanas necessitate quadam & vi peragi &c.* Atque hæc in eum annotat: Locus in Græco est perobscurus, neque (vt videtur) integer. Ego verba expressi sentium non satis assequor, nisi si id vult intelligi, Debere nos in sacris faciendis toto animo, ei quod agimus, intentos esse, id quod in aliis humanis actionibus & negotiis à nobis vix præstari potest, ob necessitatem, & extrinsecus accedentes subinde nobis perturbationes. Sed hæc est coniectura.

Ibid. *Thensas*] θῆσσας est in Græco pro θῆσσας, vti opinor: Sunt autem Thensæ, vehicula argentea, quibus exuuiæ deorum ludis Circensibus per circum ad puluinaria vehebantur. Festus.

227. b. *Tolerienses, Vicellenses*] Inter Latinos qui in monte Albano solitis essent carnes accipere, etiam Tolerienses numerat Plin. lib. 3. cap. 5. Lauicos verti, Liuium sequutus: quum in Græco sit Οὐϊκανοὺς, Vicanos apud Guarinum: ego Λαουϊκανοὺς legendum censui. apud Dionysium est Λαβικανοί. Siquis contendat Οὐϊκανοὺς scripsisse Plutarchum, Vicellenses intelligendi erunt, de quibus Plinius ibidem. Sed meum argumentum præfero.

Ibid. *Postquam Bolas oppidum*] Bolanos supra dixit Βολανοὺς, o longo. Nunc Bolas vrbem, o breui, quasi diuersim ponit, sequutus Dionysium, nisi quod hic male Βόλλας est, apud Dionysium Βολαί: alias nihil de hac vrbe habeo. Quod dixi intra decimum tertium lapidem, centum stadia sunt in Græco, milliaria nempe 1 ½.

Ibid. e. *Fossas Cœlias*] Liuius habet Fossas Ciuilias, vel Cluilias: nisi, quod suspicor, mendum sit. Cr.

229. b. *Quum enim ille*] Guarinus locum hunc mirifice confudit & peruertit. Est autem grauis ac prope dixerim pia disputatio, qua Homeri sententiam de voluntate nostra animique impetibus diuinitus oblatis explicat & defendit: qua de re hic commentari non licet.

Ibid. e. *Matrem Marcii Volumniam*] Liu. appellat Veturiam. Cr.

230. c. *Pueros & Vergiliam secum trahens*] Valer. Max. l. 5. c. 4. Liu. l. 2. Dec. 1. Cr.

232. b. *Ex aere*] Xyl. *Ab eo quod est circumpositum.* Et annotat. Ἐκ τοῦ εἴχοντος Guarinus aerem vertit. Sed ego istam huius vocabuli significationem non satis commodam ratus, malui generalem ad verbum exprimere: vt vestes etiam, serta & alia id genus intelligantur, à quibus quam ab aere, facilius colorem accipiant statuæ.

233. b. *Cum Aequis socis & amicis*] πρὸς Σικανοὺς. Legendum est Αἰκανοὺς, qui sunt Æqui: quod & Dionysii ac Liuii autoritas, & ipsa ratio ostendit. Nihil enim huc attinent Sicani, vtcunque antiquitus Itali: & tamen eos Guarinus leuissimo mendo inductus retinuerat, vt & alibi.

Ibid. e. *Vt autor est Thucydides*] Historia est lib. 5. Locus Dionysii est initio lib. 8.

234. a. *Erga Themistoclem præcipue Aristidis*] Val. Max. lib. 6. cap. 5. Cr.

IN PLVT. TIMOLEONTEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

SVbsequitur hæc historia vitam Dionis à Plutarcho nostro descriptam. Eadem apud Diodorum Siculum extat lib. 16. quem nonnulli Philippum inscribunt. Quo ex libro satis apparet, res gestas eius in Olympiadem 108. incidisse, quo tempore bellum sacrum siue Phocicum à Philippo Alexandri Magni patre confectum est. Apud Romanos æqualem habuit M. Valerium, qui primus Coruinus dictus est. Timoleontis res gestas Timæum peculiari opere exornasse, autor est ad Lucceium Cicero: sed id nihil ad nostrum institutum. Videri sane potest Æmilii vita ante hanc ponenda, quod & ex præfatione illius apparet, & sequutus est interpres Gallicus, quia etiam in Latino libro Paulus ante Timoleontem ponitur. Sed nos exemplar nostrum, & morem alias Plutarcho vsitatum sequi maluimus, præsertim quum nihil obstent ea quæ dixi Plutarchi verba: & ipse in Demosthene videatur ostendere, se ætate superioris vitam solitum priori loco exponere.

236. b. *Et dissensio orta est inter eos qui Dionis in liberandis Syracusanis socii fuerant*] Xyl. vertit, *Dissipatis iis qui in adserenda libertate Syracusarum Dionem adiuuerant.* Et annotat, Διίσησαν est in Græco, quod Antonius Tudertinus interpres contra vocabuli naturam & historiæ rationem, Insurgere reddit. Idem nullo sensu extulit quod de militibus cæteras vrbes obtinentibus dicitur: & (vt vno verbo dicam) pleraque & hic & alibi negligentissime transtulit, sicuti locis ostendam aliquot. Paulo post pro ἀμίσθων, legi ἐμμίσθων. nam milites non solebant nullo stipendio tyrannis inseruire.

Ibid. e. *Occulta iam colloquia habuerat cum Carthaginensibus*] κρύφα διείλεκτο, quod fuit ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, Colloqui. Nam nihil est sensus in Tudertina versione.

237. a. *Timoleontem Timodemi*] Timæneti est apud Diodorum Sicul.

Ibid. c. *Atque his in rebus erat ei Timoleon adiutor*] Absurde ad Timophanem isthæc retulit Antonius: & quod est in Græco, ἃ δὴ ἡ φύσις ἐξέφερεν ἀστεῖα, admodum infacete ad vrbanitates nescio quas & facetias detorsit. Vocat autem ἀστεῖα, elegantia & quæ commendare hominem possent. τὸ σπουδαῖον καὶ θαύματος ἄξιον, αἰδέσιμον, χάριεν, hoc vocabulo notari testantur etiam lexicographi, id est rem alicuius precii, admiratione, veneratione, gratia dignam: quomodo Stephanus apud Lucam cap. 7. Act. Apost. de Mose, καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ, eratq. gratus seu acceptus Deo. Sic de veratro vsurpauit Strabo, non indisertus autor, lib. 9. Post Crissam, inquit, Anticyra est. Hoc nomine & alia est vrbs ad Maliacum sinum sub OEta, vbi præstantem elleborum (ἐλλέβορον τὸν ἀστεῖον) nasci aiunt: sed in hac Anticyra rectius præparari, &c. Interpres ibi Vrbanum elleborum vertit, admodum inurbanus ipse. Isti autem (quos supra notaui) emendatores neglexerunt hoc, vt innumera alia. nihil enim curat Hippoclides. Et vero qui Latinum legeret Strabonem, aut Græci sermonis esset imperitior, dubitare poterat quidnam rei esset vrbanum veratrum, ruraline opponeretur, an sponte sua nascenti, quum hoc videatur vocabulo vrbani indicari. Latine enim vix dices Vrbanum vinum, Vrbanam carnem, pro bona & præstanti. Vide, si lubet, Plinium l. 25. cap. 5. Hoc obiter monere, neque ab isto loco neque à proposito nostro visum fuit alienum.

238. d. *Latarer quidem, inquit, si hæc gessissem*] Paulo planius in vita Phocionis hoc dictum proponitur, & in Apophthegmatis. Val. lib. 3. cap. vltimo, explicat fusius ac disertius. nam hic nonnihil est obscuritatis, quam auxit interpres.

240. a. *Et illas quæ cum Icete erant, quarum ad ducatum venerant, copias*] Xyl. totum hunc locum sic vertit, *Videbatur autem fieri non posse vt vel barbarorum naues duplas ad ipsorum classis numerum, vel si arte, iis euitatis, insulam tenuissent, Icetæ copias superarent.* Et annotat: ἢ σρατηγήσαντες ἥκοιεν. Omisit hanc particulam Tudertinus: id quod fieri sine magna sententiæ iactura non potuit: quum altera pars deliberationis in eo fuerit posita, si Siciliam attigissent, quomodo bellum aduersus tantas hostium copias deberent gerere. Est autem non ἢ, sed ἃ legendum. Et significat hoc loco σρατηγεῖν, Arte vel consilio imperatorio (quod Stratagema dicitur) vti: quali astu deceptis Pœnis in Siciliam peruenit Timoleon. Inde est compositum καταστρατηγεῖν, vox Plutarcho non inusitata: estque paulo post καταστρατηγήσας, Callido imperatoris consilio superatum esse.

Ibid. e. *Indigne ferentes impositum sibi esse, iocum præbuerunt Rheginis quod Pœnis displicerent fallaciæ*] διαπαίζω τοῖς Ῥηγίνοις παρεῖχον. Nimis quam inepte & imperite Tudertinus, *Carthaginenses Rheginos admonebant, quod si Phœnices sint, iis qui per fraudem abierunt, inimicentur.* quasi vero Pœnos petiisse à Rheginis vt si ipsis faueant, Corinthiorum inimici fiant, Plutarchus scripserit: aut hæc interpretis verba absque interprete intelligi possint. Sensus est: Pœnis stomachantibus quod fraude essent à Timoleonte circunuenti, subiit Rheginis ridere & iocari de eorum peruersitate, qui omnium hominum infidissimi & fraudulentissimi, in aliis reprehenderent id quod prope sibi laudi ducerent, vniceque vsurparent. Nam Pœnorum astus & fides lubrica, etiam prouerbiis nobilitata est: & tunc contra Cretenses cretizauit Timoleon. Φοίνικας aliquoties hic vocat Pœnos Plutarchus: cuius rei causa vulgo nota est: scilicet à Didone ex Phœnicia in Africam deductam coloniam, & conditam Carthaginem. Διαπαίζω autem materiam risus & iocorum ac facetiarum significare, non est nouum: & sic in Perile de Damone dixerat Plutarchus, ἐξωφραστικόν, καὶ παρέσχε τοῖς κωμικοῖς διαπαίζειν. & in vita Arati, διαπαίζουσι τοὺς Δοῦλους καὶ γελοῖα πολλὰ δρῶντες ἀπηλλάγησαν. Sic & Dio noster lib. 47. de M. Varrone, καὶ ὁ μὲν διαπαίζειν καὶ γελοῖα δὴ πύτω ἐφλίσκαν.

244. a. *Quidam alterum eorum gladio secundum caput vulnerat*] Totam historiam quæ profecto ostendit quid casus in rebus humanis possit, Tudertinus deprauauit, & Timoleontis socium dixit ab altero percussorum ictum: quum alter percussorum à quodam sacrificiis adstante, cæsus aperte dicatur. Neque enim est ἑταῖρον in Græco, sed ἕτερον: & si illud fuisset, quid voci ἀντῷ fieret? aut quid significaret? aut cur Timoleontis socium potius quam percussoris indicaret?

Ibid. b. *Corinthii huic homini præmium decem minas donauerunt*] ἐστεφάνωσαν δέκα μναῖς. quod ad verbum est, Coronauerunt decem minis: vt videri possit de corona accipiendum. Ego tamen puto vocem στεφανοῦν in genere hic esse Præmio afficere. Sicut coronæ erant facinorum, aliquando & victoriarum, præmia. Ita etiam in Dione noster autor loquitur, οἱ μὲν Συρακούσιοι τοὺς ξένους ἑκατὸν μναῖς ἐστεφάνωσαν.

Ibid. d. *Vt omnes decantatam olim & denunciatam, quæ occupatura Siciliam esset, existimarent iam adesse barbariem*] Xyl. vertit, *Quare omnibus iam videbatur fore id quod diu ferebatur metuebaturq., vt Sicilia plane in potestatem barbarorum veniret.* sicque in hunc locum annotat: τῷ πάλαι λεγομένῳ καὶ προσδοκωμένῳ ὀκβαρβάρωσιν. En quam insulse locum apertissimum noster. Tantam inquit visam fuisse Punicam classem, vt omnem priscam futuramque barbariem (hoc enim vocabulo populum barbarum, aut nationem barbaricam intelligit) in Siciliam traiicere putares. Est autem ὀκβαρβάρωσις, nihil tale, sed quum à barbaris occupatur regio aliqua, & in barbariem quasi redigitur: sicut maiorum & nostra ætate à Turcis Vngariæ & Illyrici partes quædam. Hanc calamitatem qui accipiunt, ὀκβεβαρβαρῶσθαι multis Græcis scriptoribus dicuntur: & vocabulo ὀκβαρβαρῶσαι, In barbariem redigere, mox ipse vtitur Plutarchus: & de Epheso initio Lysandri, κινδυνεύουσαν ὀκβαρβαρωθῆναι. & est alias etiam βαρβαροῦμαι pass. Barbarus fio. Hinc illud Tyndarei ad Menelaum prope adagium apud Euripidem Oreste, βεβαρβάρωσαι χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις. Non multo post, id quod de Syracusis dicitur, eam ex multis constare partibus, & quasi vrbibus, misere deprauata loci totius sententia, ad Achradinam detorsit. Quod enim βρετίους (Brutios) Bracteos vertit, ridiculum est: sicut & infra Λευκανοὺς Leucanos dixit, pro Lucanis.

246. d. *Vt qui hoc audiant, celebrent felicitatem eius quam virtutem impensius*] τοῦ ἐπαινουμένου τὰ μακαριζόμενα. Tudertinus obscurius: *Quo felicitatem viri magis qui audiant, quam laudes eius mirentur.* Alludit autem Plutarchus ad id quod in philosophia explicatur, felicitatem esse aliquid virtute sublimius & perfectius: & vt virtus laudem meretur, ita in illam laude aliquid præstantius, nempe honorem & admirationem secum trahere. Qua de re disputat Aristoteles cum a-

libi, tum lib. ad Eudemum secundi initio, & cap. 12. lib. 1. Ethicorum ad Nicomachum. Porro autem hîc prospera fortuna largo vulgi iudicio pro ipsa felicitate sumitur, εὐτυχία αὐτὴ τῆς εὐδαιμονίας: quæ quid differant, alibi docetur.

247. d. *Vt est Athanes autor*] Ὡς Ἀθάνης εἴρηκεν. Sed & interpres Ἀθάνης legit, & ita legendum coniicio ex Diodoro Siculo, qui proxime finem lib. 15. eius meminit, Ἀθάνας, inquiens, ὁ Συρακούσιος. vbi ostendit quot libris quorum temporum historiam is exposuerit. De victoria Gelonis de Carthaginensibus, vide Diodorum lib. 11.

248. d. *ad Crimesum amnem*] Κρίμισον reliqui, eo quod constanter ita hîc legitur. Sane Crimisum per ἰῶτα malim, ex Strabonis lib. 6. Dionys. Halic. lib. 1. vbi de Ægesta Siciliæ loquitur: ex Suida & aliis. Apud Virgil. fere in omnibus codicibus lib. 5. & in Seruianis etiam commentariis, Crinisus, N pro M posito (sed vitiose) inuenias. apud Lycophronem & eius interpretem Zezem, duplici σ Crimissus legitur.

249. b. *Has sequebantur decem millia peditum armatorum clypeis candidis*] μυρίοις ὁπλίταις. Puto autem certum (vt & alias fieri assolet) numerum hîc significari: idque etiam ex Diodoro apparet. nam interpres incertum accepit.

250. a. *Quibus Pœni impediti afflictabantur*] χαλεπῶς ἀπήλλαττον. Tudertinus, seu oscitantia seu ignorantia Græci sermonis, difficulter liberatos reddit. Est enim ἀπαλλάττειν, Liberare, sed quum transitiuum (vt vocant) est & accusatiuo construitur. Absolute positum aliter significat. Sic paulo ante dixerat noster hoc ipso libro, ὀλιγοστὸν καὶ χαλεπῶς ἀπήλλαττον, Etant in extremo discrimine constituti. Sic & Polyb. lib. 1. de nauibus, κακῶς ἤδη ἀπαλλάττουσαι. Sic alii.

251. a. *Vt inuictos & omnium mortalium fortissimos*] Quod quid sit, est nimis quam notum. Interpres, Fide dignissimos extulit, non optima fide. Iam quod conspirationem Messanæ factam esse ait, est contra verba autoris. Philomelum autem Philodemum (Φιλόδημον) vocat Plutarchus constanter, nisi si fallunt codices. adstipulantur certe Diodoro & Iustini exemplaria, lib. 9. & in Phocicis Pausanias.

Ibid. e. *Atque ita vltio*] Xyl. vertit, *Adeo vindicta diuina*, annotatque, Sic τὸ δίκλω verti posse arbitror. Interpres locum peruerterat. μνήμια est, non μνήμιας, legendum: & post in Mamerci vertiu mensura postulat χρυσολεφαντίνοις.

Spondaicum in hoc genere admitti nemo negauerit, nisi qui ne Latinos quidem scriptores cognouit.

Ibid. *Dum in Calauria Timoleon castra mouit*] Xyl. vertit, *Quum Timoleon Calauriam exercitum duxisset*: annotatque, Non est obscurum, notari aliquem hoc nomine Siciliæ locũ, tametsi nihildum de eo nobis aliunde constet. Ad Calabriam quidem Italiæ regionem detorquere, vt fecit Tudertinus, aut insulam Peloponnesi Trœzeni oppositam (quod posset fortassis somniare Geographiæ imperitus) historia non sinit. Ne cætera quidem noster recte reddidit.

252. b. *Corinthiæ extissent domo si fœminæ*] Xyl. vertit, *Corinthiæ mulieres extissent domo*: annotatque, Non satis expressit scomma Tudertinus, nescio quam recte intellexerit. Exprobrarat autem Corinthiis moliciem Euthymus, & curiositatem, quod imbelles ipsi, domi tamen se non continerent, sed alienis rebus ingererent. Atque ad hoc dicterium abusus erat versu Euripideo, quanquam alio detorto, & (vti solent hoc modo faceti homines facere) crinibus quasi attracto. Est autem in Medea tragœdia versus iste, exordium excusationis qua Medea se Corinthiis matronis purgat, quod eo, relicta patria accessisset. ibi ἐξῆλθον primæ personæ est, singularis numeri: Euthymus pro tertia persona pluralis numeri (nam eodem modo & hæc enunciatur) arripiens, diuersissimo sensu in Corinthios torsit, vocatiuis quoque illis Κορίνθιαι γυναῖκες, nominatiuorum loco acceptis: atque ita versiculum quasi prouerbialem fecit. Argutum sane cauillum, nisi materia formæ officeret. Martialis minori periculo ad Homeri versum allusit, in coqui nomine subsannando:

Quum tibi Mistyllus coquus Æmiliane vocetur, Dicatur quare non Taratalla mihi? Est enim apud Homerum in victima mactanda de ministris, Μισυλλόν τ' ἠδ' Ἀρετ' ἠδ'. vti notum est.

Ibid. d. *Cum pecunia & familia commigrare*] Xyl. vertit: *Bona sua & liberos restituerent*: annotatque, χρήματα καὶ γένεας. Sic in Pompeio etiam loquitur de piratis, γένεαί αὐτῶν καὶ χρήματα ἐν φρουρίοις περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον. atque ita alibi etiam.

253. d. *Domi extructo sacello Casus, sacrificabat ei*] Xyl. vertit, *Et quum apud domum suam fanum conderet, Fortis fortunæ aram posuit*. annotatq; Αὐτοματίας ἔθυσε, Tudertinus videtur αὐτοματία legisse. Æmilius Probus in Vita Timoleontis, hoc ipsum referens, Domi (inquit) suæ sacellum Automatias constituerat, idque sanctissime colebat. Ego fortis Fortunæ, Latine verti recte censeo. Sed & Plutarchus in lib. Quomodo citra inuidiam se quispiam laudet, & in Ciuilibus præceptionibus, meminit aræ τῆς αὐτοματίας à Timoleonte dedicatæ. Itaque hîc lego, ἱερὸν ἱδρυσάμενος αὐτοματίας, ἔθυσε. quod verbum facile intelligitur, etiam omissum. Nam ob id ponebatur ara vt in ea sacrificaretur. Laphystium, Probus Lamestium, vocat: sed non multum ei libro fidei adhibeo contra alios.

255. a. *Lecto denique in rogum illato*] Xyl. vertit, *Feretro in rogum imposito*. & annotat, Hoc enim vult sibi τῆς κλίνης ὅτι τοῦ πυρὰ τεθείσης. non, Iam cremato corpore: id quod noster Matronis versu supposuit μύρον, vt aiunt, ὅτι τῇ φακῇ.

IN ÆMILIVM PAVL. ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

LÆmilii Pauli ætas nota satis est, præsertim ob Perseum regem Macedoniæ ab eo debellatum: de quo triumphauit anno V. C. DXXCVII.

255. d. *Democritus enim optandum ait*] Locus est hic nequaquam omnium intelligentiæ patens: i deoq; Aretinum etiam, hominem, vt accepimus, doctissimum fefellit, ignorantem aut non recordantem quænam Democriti idola essent. Finxit autem Democritus imagines quasdam (εἴδωλα sic exprimo, Ciceronem sequutus) à natura fusas, quæ vbique in toro orbe terrarum suos haberent circuitus, & vbique omnibus obuersarentur, iisque animi hominum pulsarentur: quam sententiam & explicat copiose, & disputando ventilat lib. De natura deorum primo M. Tullius. Neque grauabor verba eiusdem adscribere, de epistola quadam ad C. Cassium, (quem fuisse Epicureum, ex Cicerone & Plutarchi Bruto constat: sicut & hoc notum est, Epicurum Democriticam habuisse philosophiam, mutatis & adiectis quæ vellet) quæ extat in libro Familiarium epistolarum decimoquinto. Fit enim (ait) nescio qui, vt quasi coram adesse videare, quum scribo aliquid ad te: neque id κατ' εἰδώλων φαντασίας, vt dicunt amici tui noui, qui putant etiam δεινοπικὰς φαντασίας spectris Catianis excitari. Nam, ne te fugiat, Catius Insuber Epicureus, qui nuper est mortuus, quæ ille Gargettius (*sic vocat Epicurum, à Gargetto Atticæ loco, eius natali*) & ante Democritus εἴδωλα, hic Spectra nominat. His autem spectris si oculi possent feriri, quod vel iis ipsa occurrunt, animus qui possit, ego non video. Quibus verbis opinor plurimum lucis nostro loco adferri, & vicissim. Iam εἴδωλα εὔλογα, si omnino sit legendum, (nam & in lib. Plutarchi De oraculis defectis ita legitur, & haud scio an eo sit vsus hîc vocabulo Democritus: vsus quidem etiam alias verbis minime in communem consuetudinem loquendi receptis, vt exempli causa ῥυσμῷ ὀξῇ, δεξιᾷ, quæ Aristoteles libro ἡ primæ Philosophiæ, interpretatur σχῆμα, θέσιν, τάξιν, alioquin εὔλογα fortassis prætulerim, si qua autoritate id confirmare liceat) si inquam εὔλογα recte legitur, licebit sumpta ex sequentibus Plutarchi verbis coniectura εὔλογον interpretari τὸ οἰκεῖον ἢ ὁπωπόδιον, hoc est commodum & quasi familiare. Neque enim abludet ἔπυμον si τῷ δὲ τὸ λελογχέναι deducas, quod est Sorte obtinuisse aut accepisse, à verbo λαγχάνομαι medio: vnde illud apud Theocritum Idyll. 4. Αἴ αἴ τῷ σκληρῷ μάλα δαίμονος, ὅς μ' ἐλελόγχει, *Heu quam me duro subiecit sors mea fato.* Itaque εὔλογον erat, Quod nobis bona fortuna & prospera sorte obtigit, nempe opportunum & commodum. Quo facit quod in eo quem dixi, Plutarchi loco, hisce δυσπράξιαι & μοχθηραὶ opponuntur Tristia & aduersa, seu praua.

256. a. *Mamercum*] Μάμερκος in Græco, non Μάρκος legendum ex Numa patet.

Ibid. c. *Primum ex maioribus magistratibus ædilitius can-*

didatus] Omisit hoc Aretinus. In Græco est ὀπφανῶν, Insignium magistratuum. Curules intelligi possunt haud incommode. sunt enim & alii quasi minoris dignitatis magistratus: vt viginti viratus, (quem primo omnium peti solitum, apparet ex Cornelii Taciti lib. 3. de Nerone Germanici filio) vt quæstura, vt tribunatus plebis, vt ædilitas plebis, testante hoc nostro Plutarcho in vita Marii, vt alii: de quibus hîc dicere non est occasio.

257. a. *Massonis viri consularis filiam*] Xyl. *Mnasonis viri consularis filiam*: annotatque Μνάσωνος. Intelligo C. Papirii qui consul fuit anno DXXIII. Cuius etiam meminit Liuius initio lib. 25. C. Papirius, L. F. decemvir sacrorum. Sed ibi Masso cognomentum est. sicut & in codicibus Ciceronis legitur, li. 9. Fam. epist. ad Pætum, L. Masso ædilitius. atque sic legit hoc loco Amiotus. Sigonius apud Liuium Maso legit, vnico S. cuius cognomenti quæ sit aut esse possit ratio, non intelligo. Mnaso quidem, Μνάσων, Græcum est nomen, cuius cum alii testes sunt, tum Eustath. in Odyss. 14 cuiusdam Phocēsis Mnasonis meminit, qui plures mille seruos possederit: quem familiarem fuisse Aristotelis, ait Athenæus lib. 6. Commemorantur & alii Mnasones. Quo autem modo in cognomentum Romani venerit, non assequor. Cogitandum harum rerum doctioribus relinquo vtro modo rectus legatur: & Plutarchine hic locus emendandus, an ad alios corrigendos adhibendus sit.

257. b. *Romanus quispiam nuncium vxori remiserat*] Xyl. vertit, *Romanum virum vxori suæ nuncium remisisse*: annotatque, Sic est ad verbum in Græco, ὡς αὐτὴρ Ῥωμαῖος ἀπεπέμπετο τῇ γυναικί. Pro quibus interpres subiecit hæc: *Sed videtur aliqua efficax ratio affuisse.* Quæ sane verba vti optime loco huic quadrant, ita non satis tamen id quod est in Græco explicant: totumque illud quod modo Græce & Latine adscripsi, omittitur. Amiotus ita vertit quasi quod de calceo sequitur, non Paulus sed alius quidam Romanus causam diuortii interrogatus responderit. quod mihi non probatur. Vt meam coniecturam (nihil enim habeo certi) exponam, videtur mihi Plutarchus hoc velle, quia eius diuortii causam nemo comperisset, & certum tamen esset, haud ab re Paulum tale aliquid facturum fuisse, vulgi sermonem extitisse, dimissam à Romano viro coniugem, atque hoc quasi prouerbium fuisse. nam λόγος sæpe etiam prouerbium significat. Romanum autem prouerbialiter intelligi virum grauem seuerumque, & propositi tenacem atque ἀπαραίτητον, quales prisci illi fuere Romani, rigidi homines etiam in plectendis capitali supplicio liberis. Hæc est mea opinio: sed quam doctiore aliqua coniectura obliterari, non inique sim laturus. Nam profecto responsum de calceo, Æmilianum esse apparet.

Ibid. c. *Maiorem Fabii Maximi*] Xyl. *Alterum Fabii Maximi filio*: annotatque, Hic Fabius sane deinceps Q. Fabius Maximus Æmilianus dictus fuit: sicut frater eius, quem Scipio Africani F. adoptauit, P. Cornelius Scipio Æmilianus: quem morem paterni nominis retinendi cum alii tum Dio noster lib. 46. & 55. explicat. Ac de Scipione quidem Æmiliano res obscura est, neque verbis opus habet. De Fabio quærendum. Nam quod in Græco legitur, τὸν μὲν πρεσβύτερον ὑπὸ Μαξίμου Φαβίου, mendosum est. Aretinus ab ipso Maximo Fabio, eo qui quinquies consul fuit, nempe eo qui cunctando restituit rem, adoptatum, plusquam absurde dixit: vtcunque id sequente Amioto. Quod à filio Fabii Cunctatoris adoptatum verti, eo factum est quod υἱὸς scriptum à Plutarcho suspicabar, inque eius locum ὑπὸ subrepsisse, & quam proxime hærere Plutarchianis vestigiis statuissem. In hac sententia esse alios quoque non mediocriter doctos, scio. Quod si quis non ab eo qui consul fuit, & ante patrem mortuus est, adoptatum dicat, (id quod consentaneum certe est, quum ante annum v. c. DL. iste obierit, Æmilianus anno demum DCIX. consul sit factus) fortassis à Q. Fabio Maximo qui patri Cunctatori superuixit, inque eius locum (vt Liuius li. 30. affirmat) augur est creatus, adoptatus fuerit. Tametsi admodum puerum oportuit in stirpem eam adscitum esse, etiamsi hoc ipsum statuamus, idque illo ipso augure, prouecta iam satis ætate. siquidem maximo natu Cunctator decessit: Fabius Æmilianus bello Persico adolescens adhuc fuit, vti infra Plutarchus tradit. Relinquitur, vt à nepote huius arrogatum statuamus: quod & ipsum sentire nonnullos intelligo. Qua in re id inest difficultatis, quod neminem id antiquorum tradidisse sciamus. Q. Fabium Labeonem, qui anno v. c. DLXXI. consulatum gessit, opinio est aliquorum, fuisse nepotem Cunctatoris, ab eoque in filii locum assumptum Æmilianum: sed quibus id testibus probare possim, siquis contra dicat, haud sane video. Equidem nusquam memini me legere, Labeonem magni illius Fabii nepotem fuisse. & Quinti prænomen ita Fabius vsitatum fuit, tamque etiam ampla illa gens, vt tametsi Q. F. Q. N. is dicatur, tamen habuisse auum Cunctatorem necesse non sit. Et quidem vterque Cunctatoris Fabii filius, & is qui consularis viuo patre mortem obiit, & is qui auguratum patris accepit, Quinti prænomen habuerunt, si Liuio & aliis credimus. nam in Læliо Ciceronis prior Marcus perhibetur in quibusdam libris: Neque vero non potuit adoptatus fuisse Pauli filius à nepote illustris illius Verrucosi, si non fuit à Labeone. non enim (vt quidem ipse censeo) euidens aut verum est, sine liberis vtrumque, vel omnes eius filios, decessisse. Sane Labeo & L. Paulus (cuius vitam hic tractamus) æquales fuerunt, proximoque post illum anno hic consulatum primum gessit: siquid hoc ipsum in se habet argumenti. Verum in re incerta, atque in qua non sint fortunæ (vt ille dicebat) Græciæ positæ, nimis forte anxius versor: quum vnumquemlibet sequi liceat quod probauerit, sine summo historiæ detrimento. Tamen quæ in vtramque partem cogitassem, volui annotare: si fortassis hæc ipsa alios ad extricandum hoc quodcunque est, sint stimulatura. Quod statim sequitur de Ælio Tuberone, καὶ μεγαλοφρεπέστατα τῇ πενίᾳ χρησάμενος, dictum est perquam venuste, & ab Aretino peruersum.

258. d. *Antigoni, qui in Alexandri successoribus, &c.*] Operæ pretium fecerim, si hanc successionem regum Macedoniæ ob oculos ponam, atque nonnihil explicem. facit enim ad multa aliorum, nostri etiam quædam in Pyrrho, Demetrio, & alibi intelligenda loca. Prius tamen typo delineatam rem oculis subiiciam.

REGVM MACEDONIÆ GENEALOGIA post Alexandrum Magnum.

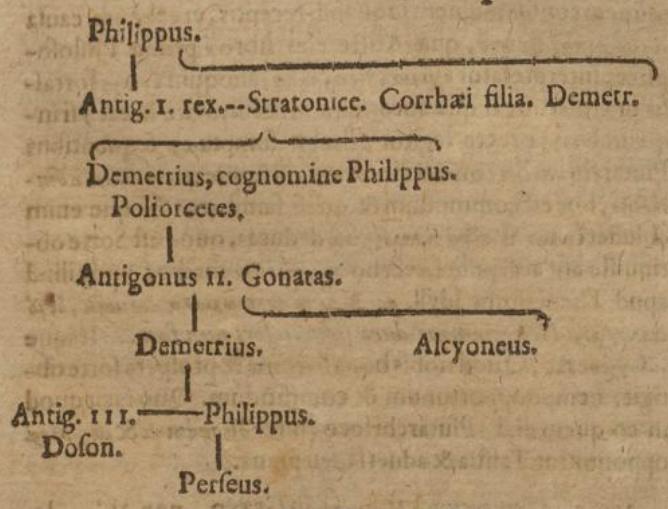

EXPLICATIO quorundam.

Quod ad patrem attinet Antigoni primi siue magni, eum fuisse Philippum satis constat. ita enim nominant Plutarchus in Demetrio, Arrianus lib. 1. De expeditione Alexandri, Iustinus lib. 13. Orosius lib. 3. cap. 23. Quis autem fuerit iste Philippus, non facile dixerim. In Onomasticis reperies, Antigonum primum, fratrem fuisse Alexandri Magni: idque esse apud Plutarchum in Pyrrho. Quorum & prius existimo falsissimum esse: & posterius quid est nisi mendacio & falsa citatione imponere simplicibus? Ego, quum de patre Antigoni Philippo dicitur, nequaquam intelligendum iudico regem Macedoniæ, patrem Alexandri: sed alium quendam. nisi siquis adeo stultus est vt quum Arrianus quo dixi libro, in pugnæ ad Granicum descriptione Philippum Amyntæ F. nominat, de eodem velit accipere. Idem alium præterea Philippum commemorat, Menelai filium. Pausanias in Atticis, Philippum Casandri fratrem refert, qui cum AEacida Epiri rege prælio dimicauerit: qui an idem sit cum eo quem ante Ptolemæum Berenices maritum fuisse, in Pyrrho Plutarchus scribit, haud scio. Certi autem nihil habeo: & Amplius hic. De matre quoque Antigoni Gonatæ non sum certus. nam pater eius Demetrius, cuius vitam scripsit noster, plures habuit vxores: quarum primam sororem

rorem Pyrrhi Deidamiam, matrem Conatæ fuisse suspicor. Habuit autem præter eam etiam Antipatri filiam Philam, ex qua ei nata est Stratonice, quæ Seleuco Magno est collocata ab ipso: & Ptolemaidem, Ptolemæo & Eurydica Antipatri filia natam. Quin & Eurydicen quandam Atheniensem, & Lanassam Agathoclis filiam, Pyrrho matrimonio iunctam, duxisse legitur. Alcyoneum Antigoni Gonatæ filium fuisse, in fine Pyrrhi noster ostendit: quid ei factum sit, non memini legere. Demetrius quidem eius frater decem annis rex Macedonibus fuit, vt lib. 2. scribit Plutarchus. Antigonus Doson (quasi cunctatorem in repræsentando promisso dicas) cognomento, tutor fuit & αἰεψὸς (forte patruo eius natus) Philippi eius quem Romani debellauerunt: post etiam vitricus, & in regno antecessor. Hunc Antigonum, Seruatorem Græci & Benefactorem vocabant multaque de eo sunt in Arato & Cleomene Plutarchi, & apud Polybium.

259. b. *A matre sartrice quadam Argolica, Gnathænia nomine*] Xyl. itidem *Argiua sartrix Gnathænia* annotatque, Aretinus pro sartrice medicam reddit πλὴν ἀκέστρειαν. Cæterum ἀκεῖν, oratoribus est Suere, Sarcire. Hinc ille apud Lucianum in Menippo Philippus rex, ἀκούμενος πὶ σαθρὰ ἢν ἱματοδημάτων. inde ἀκέστρα, Acus, & ἀκέστρια, Sartrix: hoc est, ῥάπτεια, seu ὑφάπτεια etiam: vt est apud Eustath. in Odyss. ξ, explicantem illud, Νῆας ἀκεσόμενον: & fusius in lib. 10. Gnathæna autem nomen, diminutiuum facit Gnathæniam. est idem in fine Arati. Crus. hic annotat, In Arato ad finem est Gnathænio.

Ibid. d. *Quem per Elimiam*] Xyl. vertit, *Eumque via apud Elimiam*: annotatque, Κατὰ τὰς Ἐλιμίας. Vrbs est Macedoniæ Elimia, Ἐλίμεια vel Ἐλιμία. (vtrunq; enim scriptũ reperi. quidã Elymam, Ἔλυμαν, habent) à qua Ἐλιμιῶται Elimioti, regio dicitur, infra Apollontam ad Ionium mare pertinens: cui Saso obiecta est insula. Strabo, Stephanus, alii. Ptolemæo vrbs Ἔλυμα, regio Ἐλυμιῶται dicitur lib. 3. Aretinus sensum huius loci non reddidit.

260. c. *Rumores ne serant*] Xyl. itidem, *Neque rumores sererent*: annotatque, Μὴ πελοφωνιῶν, Verba facere Aretinus, non recte. Est enim λοφωνιεῖν, Nugari, & rumores vanosq; sermones comminisci. vnde Iulian. apud Suidam Herodotum & λοφωνιόν, fabularum parentem, dixit. Similem locum ex Epistolis (vt opinor) Græcis ab Aldo impressis. Erasmus citans, in vltimo prouerbio primæ centuriæ, leui admodum codicis mendo in errorem abductus est. Sic enim adducit: In epistola Iuliani ad Leontium, ὁ λόγος πῖος ὁ Θουκιδίος, ὥς τε εἶπον, &c. Allucinatur etiam in explicando cui Thurius vocetur Herodotus. Quod si vel ex Suidæ verbis, vel proprietate sermonis Græci animaduertisset λοφωνιοὺς esse legendum: ac quæ de Herodoto Suidas & Plin. lib. 12. cap. 4. tradiderunt, atque alii, meminisset: nunquam in re ita aperta & facili incurrisset in aliorum iustas reprehensiones. Sed de his alias. Liuius ita habet: Rumores vestra erudelitate ne alatis, quorum nemo autor extabit.

Ibid. e. *Par numerus peditum qui iungebant cursum equis, & inuicem prolapsorum equitum vacuos capiebant equos*] Xyl. vertit, *Ac totidem peditum, qui equitibus adiuncti, vsu ita ferente, vicem eorum gererent*: inque eum locum hæc annotat, Παραβάται. Aretinus oppido negligens sui muneris, transfugas vertit: sed eum missum facio. Quid sibi velit παραβάτης, non est adeo in promptu. Itaque explicabimus, idque ex autoritate Grammaticorum Παραβάτη (quem carminis gratia constituendi παραιβάτιν etiam poetæ dicunt, sicut ὑπαὶ & παραὶ pro ὑπὸ & παρά, & alia id genus nonnulla) inter alia significat eum qui de curru pugnat. Varinus in præstantissimo suo dictionario, παραβάται inquit, ab Homero dicuntur qui de curribus pugnant. & eosdem alias ab eodem ἡνιόχους, id est, aurigas, appellari addit. Dignus autor cui credas: sed addam testimonia. Hom. est versus Il. penultimo libro, Αὐτὰρ ἐπεὶ ἵππους δίφροισι παραβάτας ἡνιόχοισι. Scholiastes vocabulum id hoc modo exponit: παραβάτας, οἱ ὀδὶ τῶν ἁρμάτων συμπορευόμενοι, τουτέστι κωλοὶ τῶν ἁρμάτων. Porphyrius philosophus, summi nominis doctor, in Quæstionibus Homericis: παρὰ τὸ ποιητὴ, inquit, τῶν ὀδὶ τοῖς ἁρμάσιν, οἱ μὲν μαχόμενοι, παραβάται. οἱ δὲ τοὺς ἡνίας ἔχοντες, ἡνίοχοι. A quo non dissentiunt. Eustathii expositiones in γ & λ Iliadis. Atque eodem plane modo vsus est Euripides ἱκέτισιν, qui vnus locus & quæ diximus confirmare, & vocabuli vsum in militia docere potest. itaque adscribam. --πεμένες δὴ ὄχων Τετραόρων κατῆρχον ἐνιδὼν μαχήν. Πέρσαν δὲ διελάσαντες δηΐων ὅμιλον ὅμοις, παραβάτας ἱστᾶν ἐς τάξιν δορὸς Χ' οἱ μὲν σιδήρου διεμάχονθ', οἱ δὲ ἔστρεφον πώλους ἐς ἀλλήλους αὖθις ἐς παραβάτας. Apollonius Argon. lib. 1. in chlæna Iasonis; de duobus curribus; Καὶ τὸν μὲν τε τρόπιδι Γίλωψ ἴθυσε πνάσσων Ἡνία; τοῦ δὲ οἱ ἔσκε παραβάτης Ἱππόδαμεια: improprie vtitur hoc vocabulo, idque non dissimulauit interpres. Cæterum hoc loco Plutarchus aliter vsurpauit eam vocem. nam Basternarum παραβάτης erat non in curru, sed pedes equiti permixtus, & qui re ita ferente, equitis officio fungeretur. Id manifestum est ex Liuii verbis, quæ hac ipsa de re sunt lib. 44. Veniebant, inquit, x millia equitum, par numerus peditum, & ipsorum iungentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium equos, &c. Quia Liuius ipse vno vocabulo id genus militum non expressit, ne mihi quidem id tentandum duxi. Alioqui non adeo absurdum erat, eos velites equestres nominare: vt intelligeretur, nonnullam iis fuisse similitudinem cum velitibus qui equitatui immisceri solebant à Romanis, instituto Q. Nauii centurionis, quum bello Annibalico Capua obsideretur. Liuius initio lib. 26. Valer. lib. 2. cap. 1. Vide etiam quæ in Phocionem de vocabulo ἀποβάτης annotaui.

261. a. *Quibus præter alium apparatum centum millia militum erant parata*] Xyl. vertit, *Qui * alium apparatum, centum millia erant collecta & ad vsum belli parata*. Et annotat: Locus in Græco nostro libro mutilus erat: itaque, quod vnum potui, asterisco notaui. De hoc apparatu Romanorum satis copiose Liuius 44. Nam quæ annotata sunt in margine antiquæ versionis, vbi per decem millia legiones intelligi dicitur, nihil agunt: Amiotus paulo ante, vbi est Sordidus homo, locum esse mancum annotauit: quod mihi non videtur.

Ibid. c. *Illyriorum regem Gentium*] Hic est ille Gentius à quo Gentiana & inuenta & nominata fuit: vt Diosc. lib. 3. & Plin. lib. 27. cap. 7. testantur. Cr.

262. d. *Secundum Pythium atque eam rupem*] Xyl. vertit, *Iuxta Pythium & Petram*. annotatque, Apud Liuium legitur Pythoum. Ptolemæus lib. 4. vrbem Pelasgiotidis Πύθιον, Pytheum, nominat, haud procul Gonno & Atrace sitam: quam hic intelligi puto. estque etiam à Sophiano in tabula Græciæ expressa. Stephanus cum nostro Πύθιον scribit. de Petra nihil habeo.

263. a. *Iuxta Heracleam*] Xyl. vertit, *Apud Heracleam*. annotatque, Ex Liuio. Nam neutro genere hic τὸ Ἡρακλεῖον, nescio an sine menda, legitur. nam & apud Stephanum videtur indicari, neutro genere eam vrbem dici posse. Amiotus quidem pro Herculis fano accepit, vocabuli etymon sequutus: quum Aretinus simpliciter Heraclium posuisset. Intelligo autem eam Heracleam quam primo loco in ora Macedoniæ posuit Plinius lib. 4. ca. 10.

Ibid. a. b. *A fano Pythii* &c.] Versus hi de altitudine Olympi, & mendosi sunt & satis obscuri. vt mirum non sit, eos ab interprete mutilatos atque corruptos. pro δέκα, πλέθρων, & μῆ, legi δεκάδα, πλέθρου, & μέτρα. Ostendunt autem hi versus, Olympi altitudinem supra decem stadia, impleuisse iugeri spatium, demptis tamen ei quatuor pedibus. πλέθρον iugerum significat, quod in agriculturã longitudine est CCXL. pedum, latitudine CXX. Varro, Columella Plin. l. 18. cap. 3. Quintil. lib. 1. cap. 17. alii. Sed quum longitudinis tantum, vt hoc loco, mensuram significat, quæri potest quid sit. Ego sextantem stadii verti, sequutus communem sententiam, quæ est apud Eustathium in λ Vlyssea, & Suidam, & alios. Idem Eustathius in Iliadis λ, ait pedum CXX. esse mensuram: quem ego locum corruptum puto, quum idem Il. ad. φ, centum modo pedes ei assignet, atque ita etiam legatur apud Suidam. Quo facit quod ibidem 100. pedes $66\frac{2}{3}$ cubitis æquantur. vt cubitus sit (quod etiam Suidas fatetur) pedis vnius & semis. Stadium esse cubitorum CCCC. idem Suidas tradit: nimirumque pedum DC. tantum interuallum fuisse curriculi Olympici, ex Plutarcho refert Gellius initio Noctium Atticarum. Interpres Pindari in XIII. Olymp. CCC. cubitorum fuisse tradit; alios scilicet sequutus. Certe apud Latinos stadium CXXV. passuum erat, pedum (nam quinque singulis passibus tribuuntur) CDXXV. Plin. l. 2. ca. 23. Inde miliarium recto erat stadiorum: qua de re alibi diximus.

Ibid. c. *Et occuparet saltum*] Xyl. itidem, *Saltusque occuparent*, annotans, τὰς ὕλας. Ego non dubitanter πύλας repono; hoc est portas. Notissimum est, montium fauces & claustra, per quæ aditus in regionem alienam aperitur, vocari Pylas. Hinc Pylæ illæ quæ & Thermopylæ. Vnde Pylagoræ Græcorum, & alia à nobis alias explicata. Syluas Aretinus vertit, retento mendo. Amiotus rectius.

264. c. *Hostis viginti non luerunt*] Xyl. vertit. *Primis hostium*

non perlitauit. & annotat, οὐκ ὀκαλλιέρει. En tibi (non enim possum non stomachari) correctorem. Recte verterat Aretinus τὸ καλλιερεῖν, litare. Corrector, quicunque tandem fuit, id quasi errorem notauit, inque margine adscripsit Græca, & interpretatus est, haud auspicata sacra expertum esse. Nimirum vero hic virum se præstitit, & officio emendatoris coronam meruit: quin & Suidam (vt ille in morsu pulicis Herculem) inuocat. Ex hoc quidem suam Latinæ linguæ ignorationem non potuit cognoscere, homine Græco. Est autem omnino Litare, καλλιερῶν, adeoque id quod ille Auspicata sacra experiri dicit: quod demonstrare piget, quum nihil sit notius. Tullius 2. De diuinat. Quid quum pluribus diis immolatur, qui tandem euenit vt litetur aliis, aliis non litetur? Idem Perlitari dicitur. Liuii verba apposui de lib. 41. ne multos locos adducendos haberem: Territis eo prodigio & alter consul curam adiecit, qui se quod caput iocinoti defuisset, tribus bubus perlitasse negauit. Senatus maioribus hostiis, vsque ad litationem sacrificari iussit. Cæteris diis perlitatum ferunt. Saluti Petilium perlitasse negant. Vocabulum dictum παρὰ τὸ καλὸν καὶ ἱερόν, patet: & quorum hostias probasserit dii, illi καλλιερεῖν dicebantur. Testatur id etiam Eust. in β & κ Iliadis λ Odyss.

Ibid. e. *Directas frameas ferro graues* &c.] Xyl. vertit, *Romphæam ferro graui præfixam*: remittens ad suas in Cleomenem annotationes.

Ibid. *Pelignorum & Marrucinorum*] Παλλινῶν καὶ Μαρρουκινῶν. Prius pro Pelignis accipiendum est, haud scio an male scriptum, sicut & paulo ante pro Μαρρουκινῶν legerim Μαρρουκινῶν. Liuius: Duæ cohortes à parte Romanorum erant, Peligna & Marrucina, &c. Corrector nescio quid Tarracinorum annotauit, eoq; interpreti Gallico imposuit.

267. c. *Adaquare equum*] Xyl. vertit, *Equo potum subministrare*: & annotat, ἵππον ἀρδεῖν. Aretinus Equum stabulari, non modo non satis Latine, sed & contra Græci sermonis veritatem. Est enim ἀρδεῖν idem quod ποτίζειν. quod & notum est, & ex Herodoto docet Eustathius in 8. Iliad. ἡ γὰρ ἐπεὶ ἀφίκετο ὅθι τὸν ποταμόν, ἤρδε τὸν ἵππον, ὅ ἐστιν, ἐπότιζεν. Inde ἀρδαίαν, & alia quæ ibi & alibi exponit.

Ibid. e. *Inde Alepsum*] Xyl. vertit, *Atque hinc Galepsum*: annotatque, Ἀλήψῳ est in Græco, sed vitiose. nam neque vlla iis in regionibus vrbs Alepsus à quoquam (vti arbitror) autore nominatur: & apud Liu. lib. 44. extremo, est aperte, Galepsum eo die postero Samothracam perueniunt. De Galepso est apud Stephanum, & alios.

268. c. *Ad Sagram amnem*] Xyl. vertit, *Apud Sagaram fluuium.* annotatque, De cæteris satis constat. Pugnam apud Mycalem descripsit Herod. lib. 9. Diod. lib. 11. alii. De Tarquiniensi victoria etiam in Coriolano retulit. Sed de hac apud Sagram pugna explicandum videtur. Sagram fluuium Italiæ eius quæ magna Græcia dicitur, inter Locros & Caulonem fuisse, Plin. l. 3. cap. 10. asserit, Ibi pugnatum fuit à Locris aduersus Crotoniatas: hi CXXX. millia, illi, X millia in aciem eduxerant. Vicerunt tamen Locrenses. Nuncius victoriæ eadem die Olympiam, Spartam, Corinthum, & Athenas perlatus est. Hæc fere Strabo libro 6. in descriptione Calabriæ: Cic. lib. 2. & 3. De natura deorum, Suidas, Iustinus lib. 20 qui tamen locum non nominat, historiam perspicue describit. Atque inde ortum prouerbium, Strabo & Cicero, & Eustathius in secundum Iliadis, & Suid. ostendunt, vt de re certa incredulis diceremus, Certiorem esse rem iis quæ apud Sagram gesta sint: ἀληθέστερα ἢ ὅτι Σάγρας, Sic Cicero: De Sagra Græcorum est vulgare prouerbium, qui quæ affirmant, certiora esse dicunt quam illa quæ apud Sagram. Hæc vim & vsum prouerbii satis indicant. Sed quo tempore pugnatum sit, non facile cognoscitur: tametsi id maxime in historia desideratur. Ego ex Laconicis Pausaniæ, quo loco is Crotoniatarum de Achille & Helena sermonem commemorat, deprehendi Stesichori iam tum excæcati tempestate rem eam gestam fuisse: quem natum Olymp. XXXVII. mortuum LVI. Suidas, adstipulatore Eusebio, tradit: vt haud longe ante aut post quinquagesimam olymp. & Tarquinii forte Prisci temporibus prælium id pugnatum fuisse, coniectura esse videatur. Huius rei ignoratio Aretinum in eum errorem induxit, vt Ἱππαλωτῶν Romanos verteret, iisque pugnam hanc falso adscriberet: quæ nobis annotandi causa fuit. De Antonii rebellione Xyphil. in Domitiano, Suetonius, Tacitus, Martialis.

Ibid. d. *Cn. Octauius, qui vna cum Paulo bellum administrabat*] Xyl. vertit, *Cn. Octauius præfectus classis.* annotatque, Ὁ συνάρχων Αἰμιλίῳ, id est collega. Legatum vertit Aretinus, non pessime. Neque enim consul, neque pari cum Paulo potestate fuit: tametsi ne legatus quidem eius, nisi forte quod prætor eum classe ducenda adiuuit. Itaque malui exprimere.

271. b. *Vt quodammodo triumphalem pompam prælibaret populus Romanus*] Xyl. vertit, *Vt & ludi * extra quod vt * Romani ante triumphum ea fruerentur*: & annotat, Hæc mutila, & nisi ex libro insanabilia, omisit Aretinus: pro θριαμβεύειν, θριαμβεύειν substitui.

272. e. *Cornua*] Xyl. vertit, *Pocula in cornu formam.* annotatque, Κέρατα. Antiquitus cornibus animalium pro poculis vtebantur. inde κεράσαι, Vinum miscere: & Bacchus cornutus dictus. Vide omnino Athenæum lib. 11. & Eustathium in principium Iliad. 13.

273. e. *Vt est apud Homerum*] Locus est Iliad. vltimo lib. Verba sunt Achillis ad Priamum, humanam sortem & conditionem ex rebus prosperis & aduersis commixtam describentia quæ obiter Latina facta apposui: *Hanc misero sortem superi iniunxere, dolorum Expertes, hominum generi. nam dolia in ipso Limine cælestis primo duo sunt posita aulæ, Vnde duum generum Iupiter mortalibus effert Munera: in hoc bona sunt, aduersa recondita in illo. (Cui commixta Tonans depromit dona fruetur Nonnunquam aduersis, rebus quandoque secundis. Sed cui sola dedit de læuo tristia vase: Is miser est neque diis, hominum neque amabilis vlli, In terraque suos lugubriter exigit annos.*

275. c. d. *Et Licinius Philonicusque*] Xyl. itidem, *Licinnio & Philonico.* & annotat, Philonicum hunc fuisse publicanum, ex Politicis Plutarchi præceptis constat: vt hic copula desideretur. Aretin. declamatorem vertit: quasi id φιλόνικος significet.

Ibid. e. *Eleam oppidum Italiæ*] Xyl. itidem, *Eleam Italiæ vrbem*: annotatque, Aretinus Veliam posuit, quum sit in Græco Ἐλέας. non video quid ille, aut cur ipsum Amiotus sit sequutus. Est autem Lucaniæ vrbs vt ex initio l. 6. Strabonis liquet, & supra ostendi. Paulo post εὐχόμενοι, non εὐωχούμενοι scribendum.

IN PELOPIDAM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

PElopidas Epaminondæ æqualis sociusque fuit, maxime Leuctrica pugna nobilis, qua Spartanis Thebani principatum Græciæ eripuerunt sedecim circiter annis post captam à Gallis Romam, vt ex Polyb. lib. 1. initio, Diodoro Siculo lib. 15. Pausan. Bœoticis, & Gell. l. 17. c. vlt. patet.

277. e. *Cato maior*] Est & hæc vita ex earum numero quæ ita fuerunt depranatæ male vertendo, vt emendare velle, non magis sit consilii quam laterem lauare. Quam enim nullo sensu Catonis venustissimum in temerarios nimisque audaces homines dictum extulit? an vero ἀλογίστως θρασύλος is est qui Strenuus Latinis dicitur? quum hoc virtutis, illud vitii sit. Et quidem nihil apertius potuit hoc apophthegmate cogitari: quod tamen etiam sequentia exponunt, quæ eodem fere modo tractauit: Cæterum & hic & in Fabio, vbi de Marcello autor loquitur, ἰταμὸς audacem significat: alias proteruum.

279. b. *Vt Euripideus Canopeus*] Xyl. *Exemplo Capanei Euripidei.* Et annotat: Locus est in Supplicibus, aureus profecto, quem adscribam Latinis versibus expressum, (si tamen hoc est exprimere) nam & exemplũ continet hoc seculo rarum, & officium potentis amici fideliter definit. Verba sunt Adrasti: *Tenerum videsne hunc qui traiectus fulmine est? Capaneus is erat, opes habuit amplissimas: Minime superbiebat his, neque spiritus Trahebat tamen vnquam altiores paupere: Vitare luxum suetus, & vulgaria Fastidientes: non ratus in gula sitam Virtutem, & esse modica naturæ satis. Præsentibus fidelis; atque absentibus Amicus (hoc perpauci præstant nunc) fuit.*

280. b. *Posthac quum Lacedæmonii cum Thebanis in specie vt amicis & sociis agerent*] Xyl. *Socios & amicos Thebanorum*

banorum ostenderent: annotans, προσφερομένων. Becarias: *Quum Spartani se ad Thebanos contulissent.* Qui error totam historiam inuoluit, omniaque obscura reddit de apertissimis. Porro προσφέρεσθαί τινι, ὡς φίλῳ, ὡς ἐχθρῷ, dictio est neque insolens, & intellectu facilis.

Ibid. c. *Indicitur exilium*] Xyl. *Exilio damnati sunt*, annotans, ἐξεκηρύχθησαν, omisit interpres. Sic & in Gracchis vsus est Plutarch. ἀκρίτως ἐξεκήρυξαν. & iterum Ποπίλλιος τὸν Τιβερίου φίλος γραπτῇ ἐξεκήρυξεν.

281. c. *Et pauci quidam ex iunioribus*] Xyl. itidem, *Pauci quidam ex natu minoribus*: annotans, Et hunc locum peruertit, ita vt ad Pherenicum retulisse videatur quæ ad Pelopidam pertinent. Omisit autem τὸ προβαλέσθαι: in quo summa sententiæ est. προβάλλομαι est media voce Periculosum aliquid aggredior, In discrimen me committo: vnde πρόβολος, Audax: quod vocabulum vsurpauit initio huius libri Plutarchus male ab Antonio versum.

Ibid. *Et varos ferebant*] Xyl. itidem, *Et varros secum ferentes*: annotans, σάλικας, Venabula, Becarias: sed indocte. Sunt autem σάλικες, ligna quibus retia attolluntur & fulciuntur. Latini varros appellant. Tryphiodorus Γλίου ἄσπι, Ὡς ὅτ' ὀπόπι σαλίκεσσι λίνον περικυκλώσαντες Ἀνέρες ἀγρευτῆρες.-- Lucanus alicubi: *Sic dum dispositis attollat retia varris Venator*, &c. -- Pollux li. 5. cap. 3. σαλίδας & σαλιδώματα vocat, vt quidem in Aldino lib. legitur.

282. b. *Hic multo ante in eum diem ostenderat Archia*] Xyl. *Is ad eam diem*: annotans, Corrupit historiam Becarias, nescio quæ festa & solennes ludos Thebanorum commentus: quum verba luculenter ostendant, Philidam domum suam ad eum diem tyrannos multo ante inuitasse ad comportandum, scortis etiam promissis. ὕπανδρα γυναῖκα, (omissum ab isto) adulteræ videntur. & in sacris literis γυνὴ ὕπανδρος dicitur, quæ marito est iuncta, Rom. 3. Cæterum tota hæc Thebarum & libertatis ab exulibus duce Pelopida recuperatæ historia, mira & copia & elegantia est à Plutarcho descripta eo in libro cui titulus est De genio Socratis.

284. a. *Ergastulis quæ erant circa domum Charonis, vbi hastæ & gladii parabantur*] πὶ περὶ οἰκίαν ἐργαστήρια, arbitror intelligi esse tabernas operarias. Neque enim vel ἐργαστήριον instrumentum Græce significat, (quod ἐργαλεῖον dicitur) vel δορυξόος hastam, aut μαχαιροποιὸς mucronem, sed hastarum vel gladiorum fabrum. Quæ quum nemo non videat, quis non miretur versionem Becariæ, qui Thebanos non lanceis sed furcis, (vt apparet) non gladiis sed verubus aut securibus domestico vsui paratis, nulla necessitate compulsus, armauerit?

486. e. *Quum vero qua data via erat, duceret Pelopidas, &c.*] Xyl. *Sed Pelopidas perrumpendi consilio missa* & annotat, ἐπὶ δὲ τῷ δεδομένῳ ἤγετο. Illud δεδομένῳ videtur aut mendosum esse, aut arguere mutilatum locum: quasi si fuisset hic omissum δόξασιν χαίρων ἐάσας, aut tale aliquid. Ego sensum vtcunque me expressisse puto.

287. c. *Et tribui tribus*] est libro Iliadis secundo. φρήτρη autem quam recte Societates vertantur, quid attinet dicere?

289. a. *Menœcea Creontis*] De hoc lege Phœnissas Euripidis, & de Macaria Heraclidas. Leonidæ historia ex Herodoto & aliis notissima, & de Themistoclis sacrificio supra dixit. De Pherecyde non memini alibi legere.

Ibid. e. *Præfectorum & manipulariorum munus obeuntes*] Xyl. vertit, *Iuxta ac post se positi certo ordine milites*, annotatque, Est in Græco ζευγῖται καὶ ὀπηδῶντες. Magistros & Decanos vertit Antonius: quod quid sit, non video. Equidem Latina vocabula quibus explicem verba Græca, non succurrunt: fingere neque ausim, neque fortassis commode possim. Opinor autem ζευγῖτας dici, qui iuxta alios positi: ὀπηδῶντας, qui post alios collocati in acie, adsistentibus, vel ante se stantibus auxilium ferre, si vsus ita ferret, iubebantur, ζυγὰ quidem paulo ante pro ordinibus aciei transuersis, seu ab vna parte in alteram pertinentibus posuit Plutarchus, De Gorgida & sacra cohorte loquens.

291. c. *Item Meneclidæ æstimauit pecuniam*] Xyl. vertit, *Thebanosque interrogabat ecquid non aliæ quoque res præclare gestæ fuissent.* ** *vt mulcta pecuniaria Meneclidæ irrogaretur.* annotatque, Locum in Græco mancum esse, facile apparet, tametsi interpres id dissimulauerit, eoque sententiam confuderit. Sed mederi, nisi optimi libri alicuius præsidio, non possumus.

Ibid. e. *Ptolemæus enim intulerat Alexandro*] Is est Ptolemæus Alorites cognomine, (frater huius Alexandri & Philippi, filius Amyntæ) qui deinde fratre necato regnum Macedoniæ obtinuit. Diodorum vide lib. 15.

292. d. *Non ignarus quidem nefarium hominem & latronem esse*] Xyl. vertit, *Perditum sceleribus hominem, & parricidam.* & annotat, ἐξώλη καὶ μιαιφόνον, noster, Immanem & sanguinolentum. Proprie autem μιαιφόνον dixit hic Homicidio flagitioso contaminatum. Polydorum enim Pheræum, Thessaliæ principem, fratrem suum, inter pocula veneno dato necauerat, inque eius locum successerat, vt scribit Diodorus ibidem. atque eo respicit Plutarchus.

293. a. *Magnitudinem eius non ilico*] Xyl. vertit, *Animi magnitudinem, quippe mulier.* & annotat, τὸ μὲν μέγεθος τῶν εἴδους. Sic est male scriptum, pro ἥδους, idque animaduertisse Becarias videtur. Quod autem κουραὶ iuuentutem effert, nescio qui fiat. tonsuram enim significat, & crines, vt hic. neque tam iuuenis erat Pelopidas. Iason, vt hoc obiter dicam, frater Alexandri huius fuit, Thessaliæ princeps, ante Polydorum fratrem, à quo cæsus est. Diodorus ibidem.

294. b. *Intra Taygetum & Eurotam*] ἐπὶ τὸν Γέταν καὶ τὸν Εὐρώτα, *Inter Getam & Eurotam*, interpres. Qui Getam loci nomen in Laconica, aut etiam tota Peloponneso agnoscat, autorem nullum esse noui: neque vero fines Lacedæmoniorum obscuros & ignobiles nominari consentaneum esse potest. Superest, vt in voce Γέταν mendum esse affirmem: cui facile mederi potuimus ex Geographiæ autoritate. Est enim mons Taygetus in Laconicæ finibus, à Messenia eam dirimens, nobilis apud Græcos Latinosque cuiuscunque generis scriptores. Arctos itaque limites ciuitatis Spartanæ indicat, quam ab occiduo latere mons Taygetus, ab ortu Eurotas amnis terminarent: quum latus Austrinum Arcadia, Boreale, mari claudatur. Ergo in locum verbi Γέταν, Ταυγέταν restituto. Nam de varia huius vocis terminatione & inclinatione, hoc loco dicendum non erat.

Ibid. d. *Et seruos lecti sterniatores*] Xyl. vertit, *Et famulos stratores.* & annotat, στρῶτας θεράποντας. Strotas seruos habet Becarias. & quidem annotator ille seu corrector in margine alleuerat ex Suida, Σρῶτες, ἔθνος: id est, Strotes, nomen gentis. Ego autem, tametsi haud sum ignarus, posse Στρώτης (si præsertim ω scribas) dici pro Στρωΐτης, quod gentile est vrbis Africæ quæ Στρώη, Stroa, appellatur apud Stephanum Byzantium ex Hecatæo: non video tamen qui huc aliquid tale quadret. Neque animaduertit corrector iste, στρῶτας, accusandi casum, non à nominatiuo στρῶτης esse (is enim στρῶτας α breui facit, vti prosodiæ gnaris non est obscurum) sed à στρῶται, cuius singulare est στρῶτις. Et quidem suspicor sua illum verba pro Becariæ verbis subiecisse, sequutum (si diis placet) Suidæ autoritatem. Nam profecto Cælius libro Antiq. lect. 16. cap. 11. aliam interpretationem citat atque reprehendit, quasi seruilia strata interpres hic edidisset. quod nuper obiter vidi, quum eos libros inspicerem. nisi fortassis etiam alius quidam Pelopidæ vitam conuertit. Verbum est στρώω, Sterno: inde στρώτης, Strator, formari potest: vt à πλώω, πλώτης. Esse autem genuinum hunc loci quem tractamus sensum, & στρῶτας huiusmodi famulorum genus, qui vestes stragulas componerent atque concinnarent, euidentissimum est ex verbis Athenæi, quorum sententiam Latine adscripsi de libro Dipnosophiston secundo, Primi (inquit) Persæ, vti est ab Heraclide traditum, eos qui strotæ (στρῶται) dicuntur, inuenere, vti vestes stragulæ ab his ordine & concinne componerentur. Itaque Timagoræ Cretensi, vel (vt Phanias Peripateticus autor est) Eutimo Gortynio, qui se Themistoclis exemplo ad regem contulerat, Artoxerxes honoris causa tentorium, insignis cum elegantiæ, tum magnitudinis dono dedit, & lectum argenteis pedibus fultum, vestemque stragulam magni precii, simulque famulum qui ea sterneret, Græcos sternendi ignaros dicens, &c. Et quidem infra in Artoxerxe de eodem Timagora quum dicitur, qui hic στρῶται, ibi στρωνιώτης participio dicuntur. Meminit etiam Eustath. in 3. Vlyss. Persas primos στρῶτας excogitasse: ex Athenæo, vt multa. Stratorem aliis, ipsique Budæo, intelligi eum qui equum adornet, & principem in eum imponat, (Græcis est is ἀναβολεύς) noui: quomodo & Vlpianum in Pandectis de officio Procos. & in Caracalla Spartianum, vsurpasse, annotatum est. Ego licere mihi putaui verbum de verbo, erymologia adstipulante, exprimere. Idemque in vita Alexandri feci: vbi Proxenus στρωματοφύλαξ dicitur, ego stratorem extuli, hoc est qui lecto & stragulis regiis præesset. Guarinus, sarcinarum custodiæ præfectum verterat.

Ibid. Cruſ. annotat, *Lectiſterniatores.* Sic appellat Plautus quos Græci σφῶτας vocant.

Ibidem e. *Nouem archontum loco*] De his in Pericle dictum, & initio Ariſtidæ.

297. d. *Inſidias ei ad hunc modum ſtruit*] Cic. de offic. lib. 1. Cr.

IN MARCELLVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

MArcellus bello Annibalico floruit, quo nihil eſt notius, & cuius tempus accurate à Polybio lib. 3. oſtenditur. Obiit conſul inſidiis Annibalis anno ab v. c. DXLVI.

298. c. *Vt ait Homerus*] Libro Iliad. 14. Verba ſunt Vlyſſis de ſe & Græcis, aduerſus Agamemnonem, qui fugam ſuadebat.

299. a. *Menſam argentariam*] Xyl. vertit, *Menſam nummulariam.* & annotat, ἀργυραμοιβίας eſt in Græco. quod quid hoc loco ſit, non plane intelligo. Id facile apparet aliquid argentei ex mulcta Capitolini confectum, idque dedicatum. verbum videtur menſam nummulariam ſeu abacum ſignificare: ſed improprie (ni fallor) hic pro quauis accipiendum. Niſi fortaſſis mutilus eſt locus, & ſcripſit Plutarchus Marcellum pecuniam mulctæ loco exactam in argentum conuertiſſe, (nam id non incommode Græcis verbis dici puto, ἀργυραμοιβίας ποιεῖσθαι) & donarium cuius hic interceſſerit nomen, ex eo feciſſe. Iudicii huius meminit Val. lib. 6. cap. 1. & reum C. Scantinum Capitolinum tribunum plebis nominat. vnde facile apparet varie hanc rem narratam fuiſſe. quid de mulcta ſtatutum fuerit, nuſquam reperio.

Ibid. b. *Iberes, qui regionem Italiæ ſubalpinam incolebant*] Xyl. vertit, *Inſubres gens Gallica*: annotatque In Græco eſt Ἴβηρες, idque retinuit etiam Guarinus: quum tamen neque gens vlla Gallica Iberi ſint, & quomodo ſcripſerit Plutarchus ipſa hiſtoria doceat. Inſubres enim Galli fuerunt, de quibus hic dicitur, quod ex Polybii lib. 2. (ibi enim hæc hiſtoria copioſe deſcribitur, & Ἰνσομβροι appellantur: à Plutarcho mox Ἰνσομβροι) patet, & Floro lib. 2. cap. 4. Zonara, aliis. Itidem hic Cruſ. annotat, Legendum arbitror Inſubres: quorum hic meminit Epitome Liuii.

Ibidem. *Qui Geſatæ vocantur*] In Græco hic Γεραῖται falſo, infra Γεσσᾶται nominantur. Polybium ſequuti, Gæſatas ſcribimus. Quod autem à militiæ mercede ſic nominatos idem perhibet, vix ei adſentior. non enim grammatici modo Græci annotarunt, γαῖσα eſſe ἀκοντάριον. pili genus: ſed & Propert. lib. 4. hocipſo de bello ita vſurpauit, *Virdomari genus hic Rheno iactabat ab ipſo, Nobilis erectis fundere gæſa rotis.* Maro gæſorum alicubi etiam meminit: *---duo quiſque Alpina coruſcant Gæſa manu.---* & meminit Nonius etiam. Itaque veriſimile eſt, à genere armorum dici Gæſatas: vt funditores, vt lancearios, vt certatos, vt alios. Sed hæc nihil admodum huc pertinent. Seruius (opinor) alicubi tradit, fortes viros à Gallis Gæſos dici. Porro autem de belli iſtius apparatu & Romanorum & ſociorum, lege Polybium eodem libro, epitomam Liuianam 20. & Plin. lib. 3. cap. 20.

300. a. *Libros ad ſacra populi pertinentes*] Xyl. vertit, *Commentarios militares.* & annotat, γραμματικοῖς ὑπομνήμασιν. Intelligo ephemeridas, hoc eſt librum in quem quid quoque tempore geſſiſſet, ſcriptum referret. Apud Ciceronem lib. De diuinatione 2. eadem hiſtoria narratur: ibi ſimplicitet ſcriptum eſt Libros. Valer. lib. 1. cap. 1. idem referens, ex libris ad ſacra populi pertinentibus animaduerſum errorem ſuum à Sempronio inquit. Ciceronis locum adſcribam, vt aliquid lucis adferat, aliquid accipiat. E prouincia (inquit. loquitur autem de T. Sempronio hoc qui Ti. & C. Graccho rum pater fuit) literas ad collegium miſit, ſe, quum legeret libros, recordatum eſſe, vitio ſibi tabernaculum captũ fuiſſe in horto Scipionis: quod pomœrium poſtea intraſſet, ſenatus habendi cauſa, in redeundo quum idem pomœrium tranſiret, auſpicari eſſet oblitus. Hunc morem capiendi tabernaculi Plutarchus diſerte exponit hoc loco: qui ſane videtur oſtendere Ciceronis locum recte legi, vti adduximus, & hæc verba, *In horto Scipionis*, non eſſe in *Aruſpectionis* commutanda. Nullam enim video neceſſitatem quæ hoc nobis imponat: neq. Manutius iſtius correctionis autor (vir de Ciceronis & multorum optimorum ſcriptorum monumentis præclariſſime meritus) cauſam oſtendit, cur à conductione tabernaculi extra pomœrium horti Scipionis magis quam alius loci cuiuſpiam fuerint alieni. neque fortaſſis, ſi Cic. *Aruſpectionis* ſcripſiſſet, ſciolus id non intellectum ſtatim *In hortos Scipionis*, ac non potius non aliud quiduis mutaſſet, Meminit & Liu. lib. 4. ad annum v. c. CCCX. de tribunis militum. Non tamen pro firmato iam ſtetit magiſtratus eius ius, quia tertio menſe quam inierant, augurum decreto, perinde ac vitio creati, honore abiere: quod C. Curiatius, qui comitiis eorum præfuerat, parum recte tabernaculum cepiſſet.

Ibid. c. *Minutio dictatori*] Μινυκίου. Valerius loco iam indicato non Minucium, ſed Fabium Dictatorem nominat: eſtq. id vero propius. ſi quidem bis Dictator Fabius fuit, vt Liuius diſerte, & antiqua inſcriptio quam Sigonius deſcripſit, docent.

Ib. d. *Inde Gæſatarum rex Viridomarus*] Xyl. vertit, *Virdumarus.* & annotat, Βειόμαρος. Sic & Guarinus: ſed vitioſa eſt lectio. in vita Romuli Βριτόμαρτις: & Britomartis alias etiam apud Latinos vt barbaricum nomen legitur. Hic Liuium, Florum, Eutropium, Propertium, alios huius belli ſcriptores ſequi malui.

Ibid. e. *Iuxta Claſtidium*] Κλαστίδιον. & hoc mendum retinuit vterque interpres: (ſæpe enim videtur antiqua translatio Amiotum in errorem abduxiſſe) quum quidem neque ſit vllum vſquam nominatum Capidium: & Claſtidium, Κλαστίδιον, diſerte nominet Polybius eadem tractans. cui adſtipulatur antiqua inſcriptio, quam Sigonius in Epit. Liuii 20. refert. Meminit ſane huius Claſtidii Liuius lib. 21. & lib. 32. vbi Ligurum ditionis fuiſſe perhibet.

301. e. *Ex quercus eximiæ excelſo & recto ſtipite detruncato parauit in modum trophæi ferculum*] Xyl. vertit, *Quercus enim votiuæ truncum montanum ingentem excisum in trophæi formã dolauerat.* & annotat, εὐκτάνου. omiſſum hoc eſt à Guarino verbum. Ipſe εὐκτάου legi: non profecto quod mihi ſatisfacerem plane, ſed quia votiuam quercum exiſtimo dici intelligique poſſe, quæ ad eam rem deſtinata eſſet. Quid legerit Amiotus ignoro: quercum montanam excelſam & rectam vertit.

302. a. *Ad noſtram vſque memoriam*] Xy. vertit. *Ad Etatem.* & annotat, τὸ καθ' ἡμᾶς ἀγῶνος. impoſuit interpreti mendum, tametſi nullo ſententiæ detrimento. Legendum eſt αἰῶνος.

Ibid. c. *Præmiumque ſit primis, aſſes trecenti, ſecundis ducenti, tertiis centum*] τὸν δ' δευτερον π'. idque ſequutus eſt Guarinus, *Secundo octuaginta.* Sed contra rationem videtur eſſe, vt qui tertia ſpolia opima retulerit, plus eo accipiat qui ſecunda. Itaque in locum τὸ π' (quæ eſt nota numeri LXXX) literam σ repoſui, qua CC. indicantur: eo quidem liberius quod inter π & σ ſumma eſt figuræ ſimilitudo: & nobiſcum ſenſit Amiotus.

304. a. *Liuius non tantam affirmat victoriam fuiſſe*] Aut hic, aut apud Liuium, aliquantum verborum incercidiſſe videtur: niſi μνημονικὸν Plutarchi ἁμάρτημα eſſe credamus. Neque enim Liuianum noſter numerum refert, neque noſtri fit vlla apud Liuium mentio: & vero longe amplior atque admirabilior victoria fuiſſet, ſi id quod Liuius ita narrat, vt fidem non habeat, verum putaretur. Verba Liuii ſunt: Vix equidem auſim affirmare quod quidam autores ſunt, duo millia & CCC. hoſtium cæſos, non plus vno Romanos amiſiſſe. Siue tanta, ſiue minor victoria fuit, ingens eo die res, ac neſcio an maxima illo bello geſta ſit. non vinci enim ab Annibale vincere ſolito, difficilius fuit quam poſtea vincere. Lib. 23.

Ibid. c. *Ceciderunt ex iis quinque millia*] Liuius hic quoque aliter: vt, niſi ſi alios autores noſter ſequutus ſit, in alteruttrius librum menda inuecta videatur, præſertim in numeris. Hoſtium, inquit, plus mille cæſi eo die, capti MDC. & ſigna militaria XIX. & duo elephanti, quatuor in acie occiſi. Romanorum minus mille interfecti. mox, Tertio poſt die mille CCLXXII. equites miſti Numidæ, Hiſpanique ad Marcellum transfugerunt. Neq. repugno Sigonio: priorem numerum ex Plutarcho, poſteriorem ex Liuio emendanti, vt hic legatur ὑπὲρ πὶς χιλίους τριακοσίους.

305. b. *In finibus Leontinorum* &c. Xyl. vertit, *Occiderat ** apud Leontinos.* & annotat, Intercidiſſe hoc loco non vnum

atque alterum modo verbum, sed haud paucos versus, facile intelliget qui historiam lib. 24. Liui legerit, vel Græca verba considerauerit. Quæ autem de receptis Leontinis dicuntur ad Marcellum pertinere, ex Liuio intelligitur.

Ibid. d. *Et propositiones à demonstratione, &c.*] Xyl. vertit, *Et ea problemata* & annotat, Si Commentarios scriberem, non Annotationes, profecto adferre lucem huic loco & vellem, & fortassis possem: nunc libet Platonicum illud præscribere, *Geometriæ inscius nemo huc accedat.* Quid enim intelligeret hic φιλομαθηματικὸν ἀμαθής; certe Guarinus nihil minus videtur quam sensum eruisse horum verborum, haud scio reine ignoratione an oscitantia. Problemata Græcam vocem reliqui, quando eius ne Ciceronem quidem pœnituit: & dari Latinum, quod idem exprimat vocabulum, vix potest. Problemata in Geometria sunt eæ propositiones quæ efficere aliquid docent, & quasi vsum theorematum (hoc est earum quæ tantum in cognitione hærent propositionum) ostendunt. Verbi gratia: Circuli naturam & proprietates, quas ratione centri sui & ductarum in ipso linearum habet, cognoscimus ex tertii libri apud Euclidem multis Theorematis: dati circuli inuenire centrum, segmento dato totam circumferentiam complere, & quæ alia id genus effectione aliqua constant, Problemata sunt. Quod autem dixi, *Absoluentes*, in Græco legitur ὑποριδόντες, nullo plane sensu. legi ipse ὑπορείδοντες, suffulcientes. Iam exemplum quod affert Plutarchus de duobus mediis Geometrica proportione inter datos duos terminos interserendis, siue id fiat in numeris, siue in lineis, siue in superficiebus, siue in corporibus, non in duplicatione modo cubi, (de qua historia nota est, & passim iactata) sed & in aliis Arithmeticis Geometricisque rebus immensum obtinet vsum: vti possem demonstrare nisi commodius alio reseruari scirem. Res est non obuia. Videant studiosi quæ docte annotauit Philander ad Vitruuium lib. 9. cap. 3. nam & μεσόλαβον instrumentum, & lineas semicylindrorum, (quorum hic oblique meminit Plutarchus) diligenter explicauit. Ipsum problema nemo, quod sciam, Stifelio ingeniosius, certius & facilius dissoluit: quem lege libro secundo Perfectæ arithmet. cap. 7. Porro autem Platonis indignatio eam causam habuit, quod in contemplatione positas scientias, quæ ab omni materia abstractas species quantitatis per seipsam considerarent, nolebat materiæ & sensilium rerum quasi contagio affici & contaminari. Hinc illa apud eum in Philebo mathematum diuisio, in pura & impura: quam ne Aristoteles quidem dissimulauit. Sed hæc non sunt huius loci.

306. b. c. *Vbi tormenta Archimedes laxauit*] Liu. li. 4. Dec. 3. Cr. Vide & Polyb. lib. 8.

Ibid. d. *Basin conuulserunt machinæ, laxauerunteque compaginem atque à ponte diuulserunt*] Deest aliquid in Græco, tametsi Guarinus lacunam dissimularit. Quid enim redditur ad ὧνοι μέν? vt ne dicam, mutilatam narrationem statim apparere.

308. a. *Apud Accillas*] Apud Liuium Accillas est, hic Ἀκίλας. Stephanus Ἀκρίλας scripsit, quod series literarum recte legi satis demonstrat. Id sequutus sum hic, sicut & apud Liuium Sigonius. De Archimedis sepulchro vide quæ sunt apud Ciceronem lib. 5. Tusc. quæst.

Ibid. *Turrim quæ occulte capere milites posset*] Sane apud Liuium contrarium inuenies, qui ob idipsum intentius custoditam scribit turrim eam, lib. 25.

Ibid. c. *Sub luce Marcellus Hexapylo ingressus vrbem est*] ἅμα φαιδίᾳ. quod vocabulum ob insolentiam mihi est suspectum: & miror plane hanc Syracusarum ἄλωσιν ita concise à Plutarcho describi. Liuius lib. 25. Sub lucem, inquit, Hexapylo effracto, Marcellus cum omnibus copiis vrbem ingressus.

309. a. *Horologia, sphæras, angulos*] Xyl vertit, *Sciothera, sphæras & quadrantes.* & annotat, σκιόθηρα dicta à σκιὰ vmbra, & θήρα venatio, apparet: vt horologia intelligi possint, eaue instrumenta quibus ex ratione vmbratum horas, aut alia etiam vestigare solemus. quos dixi quadrantes, id in Græco est γωνίας ἃς ἀριθμοῦσι τὸ τῆς ἡλίου μέγεθος πρὸς τὴν ὄψιν. ad verbum: Angulos quibus magnitudo solis ad oculos accommodatur. Angulos quibus magnitudo solis ad oculos accommodatur. quod quid sit, per obscurum est. Ego quadrantes verti, quo non est aliud vsitatius apud mathematicos instrumentum, quum per dioptras sole inspecto, aliquid istarum rerum per angulorum præsertim doctrinam indagatur. Cruserius quoque, quum vertisset *Angulos*, annotat, Quadrantis mathematici videtur esse descriptio.

Ibid. b. *Vt si quid de Ætnensibus*] In Græco est περὶ Αἰτναῖον, hoc est Ætnæis, aut Ætnæ accolis, vel vrbi Ætnæ. Non sum nescius, oppidum Ætnam etiam à Strabone nominari, ad montis Ætnæ radices: sed de qua dixerim apud Stephanum, & quæ huc nihil faciat. Quomodo Ennam vrbem Siciliæ L. Pinarius præsidii præfectus, perfidia oppidanorum coactus, necessario facinore retinuerit, cæsis Ennensibus, historia est apud Liuium lib. 24. qui id facinus non improbatum à Marcello, imo eum prædam militi concessisse scribit. Quo mihi videtur hic respicere Plutarchus: neque Αἴτναν, sed Ἔναν scripsisse, quod tamen sciolus aut oscitans librarius corruperit. Etenim Strabo lib. 6. Stephanus & alii Ἔννα scribunt, quum in Liuii plerisque codicibus hactenus Ænna dicto loco lectum sit. Plutarchum quidem itidem Αἴνναν scripsisse, non facile dixerim. De Megarensibus, Plut. ante, & Liu. ibidem: Marcellus Megaram vi captam diruit ac diripuit, ad reliquorum, & maxime Syracusanorum, terrorem.

Ibid. e. f. *Et contumelias Enguinorum*] Guarinus Engiates, Græcus liber Ἐγγίους, male vtrunque. Nam & ex Stephano liquet, hic Ἐγγυΐους legendum: & Latine Enguinos dici, ex Plinii lib. 3. cap. 9.

310. b. *Vt Pindari verbis vtar*] Locus est initio secundæ Pythiorum odæ, de Syracusis.

Ibid. c. *Addidit etiam id quod v. f.*] Liu. l. 7. c. 3. Cr.

Ibid. d. *Et in oculos hominum incurreret tertius triumphus*] Xyl. vertit, *Inuidiæ obnoxius erat secundus triumphus.* & annotat, Ὀτρίτος est in Græco, id est tertius: quomodo & Guarinus, & (vt alias sæpe) post eum Amiotus vertit. Sed de Gallis triumphauerat tantum, neque (nisi admodum fallor) quisquam alium porro eius triumphum agnoscit scriptor. Itaque ergo audacter secundum dixi.

Ibid. f. *De ouatione*] Vide & quæ Liuius scribit lib. 6. Dec. 3. Vide & Gell. l. 5. c. 6. Cr.

311. b. *Subornarunt Syracusanos inimici Marc.* Valer. Max. lib. 4. cap. 1. Cr.

312. b. *Vndecim tribunis militum*] Historia est apud Liu. li. 27. initio, sed ibi duodecim legitur. Sigonius, vndecim reposuit.

Ibid. d. *Vt dictatorem diceret Q. Fabium*] Xyl. vertit, *Q. Fuluium*, & annotat, Φάβιον est in Græco pro Φούλβιον, vti Guarinus etiam ex Liuio deprehendit.

313. b. *Dextro cornu laborante duodecimam legionem in primam aciem iubet induci*] Xyl. vertit. *Dextra enim ala laborante, vnam de legionibus in primam aciem prodire iussit.* hæcque in hunc locum annotat, ἐκέλευσε τῶν πεζῶν. deest ἓν, quod Guarino errandi causam præbuit, quum verteret, *Ordines in primam succedere aciem iussisset.* Verba Liuii adscripsi: Cedere inde à Romanis dextra ala & extraordinarii cœperunt, Quod vbi Marcellus vidit, duodeuigesimam legionem in primam aciem inducit, &c. Pleraque autem ex Liuio vertisse hic Plutarchum satis constat.

314. d. *Et cum Elephanti capite puerum natum superstitem fuisse.*) ὀκτὼ κεφαλὴς ἐλέφαντος. forte μζ, aut ἐλέφαντα. sed & quæ sequuntur mendosa videntur.

315. b. *Disputabantque inter se, &c.*] Xyl. vertit, *Iamque curiose rationes inibant.* & annotat. καὶ διεσκέπτοντο, id est, quod imperatoris erat reputare, quam commodus locus foret, ipsi curiose inquirebant. sic supra in Paulo, λόγῳ πολὺ διεσκεπτοῦτο τῶν ἀπόρρητων, de exercitu. Sic multis aliis locis.

316. b. *Quos Cabiros*) De his qui cognoscere cupiunt, legant interpretem Apollonii in ἀ Ἀργοναυτ. Paragraph. 34. Plutarchum Osiride, Diodorum & alios.

Ibid. e. *Iam Annibal terribilis hostis & durus*] Xyl. vertit, *Romanis terrori.* & annotat, Locus est in Græco turpiter fœdatus, quem emendare possem, siquis emendatum esset agnituris: si sententiam (quam historia claram redigit) meis verbis Græce extulissem, aut Plutarchiana meo iudicatu mutassem.

317. a. *Apparet autem falsum aliquo modo in illis certaminibus fuisse Pœnum*] Xyl. vertit, *Vt in illis conflictibus illusisse Pœnus videri possit.* annotatque ψεύδωμα, est vocabulum non nisi mendosum, vti opinor, Impositum Pœno, Guarinus: ego amplius censeo deliberandum. Nam tota hæc comparatio male est tractata à librariis.

Ibid. c. *Ille Spartæ potiundæ spe frustratus est*] Xyl. vertit, *Lacedæmone potiundi conatus irritus fuit.* annotatque, Λακεδαιμονίων ἀπέτυχεν. Quid sit ἀποτυγχάνειν, notius est quam vt Guarini error sit refellendus.

Ibi. d. *Commendo etiam in Cyropædia Chrysantem*] Xyl. vertit,

Miror & Chrysantam, quem Xenophon annotatque, ἄγαμαι τὸν ἐν τῇ παιδείᾳ Χρυσάντου, Guarinus, *Atque in hac disciplina Chrysantam probo*: imperite. Non enim intellexit, παιδείαν hic citari Xenophontis opus de Vita & disciplina (vti Cic. in Bruto exposuit) Cyri: in cuius operis libro quarto ad initium hæc historia refertur.

IN ARISTIDEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

ARistides æqualis fuit Themistoclis, Plataica præsertim pugna, & translato secundum eam à Spartanis ad Lacædæmonios imperio nobilis. Quadriennio prope post eiectum Athenis Themistoclem decessit. autor Æmilius Probus.

318. d. *Vnum arbitratur summum magistratum, à quo annus nomen habet*] Xyl. vertit, *Magistratum, qui Eponymus appellatur*. & annotat, τὸν ἐπώνυμον ἀρχὸν. Interpres, Magistratum insignem. Quem? Apud Athenienses nouem fuerunt antiquitus in magistratu collegæ. prætores fortasse dixeris Latine. quorum vnus sorte ad id lectus, publicis literis & actis inscribebatur: quemadmodum apud Romanos consules Latios signabant nomine Fastos. Id quod sic habere, paulo infra in hoc lib. Plutarchus ostendit, vbi disputatur quando Eponymus fuerit Aristidides. Horum ἐννέα ἀρχόντων fit etiam supra mentio in vita Pelopidæ, & in lege quam recitat Æschines κατὰ Τιμάρχου, Εἰ αἴ τις Ἀθηναίων ἑταιρήσῃ, μὴ ἐξέστω αὐτῷ τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι. Cætera fere Pausan. Laconicis cui plus quam vili grammaticorum tribuo fidei.

Ibid. f. *Hic puerorum chorum quem cyclium vocant*] Xyl. vertit, *Cyclicos pueros*. & annotat, Ita apparet dictum fuisse chorum qui dithyrambos caneret. Vide Suidam.

319. e. *Ac Themistocles in sodalitium se coniiciens*] εἰς ἑταιρείαν ἐμβαλὼν ἑαυτόν. Sic vocat amicorum & sociorum suorum quasi factionem. Facilitatem Barbarus, valde inepte: sed & pleraque incommode verterat. Quid esset ἑταιρεία, etiam apud Lysandrum indicauimus.

320. a. *Nisi & Themistoclem & se male perderent*] Xyl. vertit, *Nisi ipsum vna cum Themistocle in barathrum præcipitassent*. & annotat, Βάραθρον, quasi foueam si diceres. malui tamen Græcam vocem relinquere. Carcer fuit, aut fouea veriùs, in Attica, in quam solebant sontes coniici, tanquam in puteum aliquem, & ibi perdi. Vide Suidam, Harpocrationem, & Comment. Aristoph. Pluto, ad versum, Οὐκοῦν ἐπόλοιτόν σοι τὸ βάραθρον γένεται. Supra in Mario, de Iugurtha in carcerem conniecto, noster eodem est vsus vocabulo. Et quidem extat fragmentum Diodori Siculi lib. 31. in quo ea est carceris descriptio, quæ optime his congruit quæ de barathro Græci habent.

Ibid. b. *Quum facti in Amphiaraum ab AEschylo iambi*] Extant in Tragœdia quæ inscribitur Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας: habent autem absolutam boni viri descriptionem.

321. d. *In quibus Callias tædifer*] Xyl. vertit, *Facifer, quod genus sacerdotum*. & annotat, Δᾳδοῦχος, is est qui sacris solennibus facem gereret: qui erat honor magnus, & sacerdotium nimirum. Nam & Pausanias pro magna felicitate refert quod in progenie Leontis ad quartum vsque gradum ea dignitas permansisset: in Atticis. Interpres Antistitem vertit, minus recte, quod notauit etiam Cœlius lib. 28. cap. 26. Antiq. lectionum.

322. a. *Expugnatores*] Xyl. vertit, *Poliorcete*, & annotat, Vt Demetrius Antigoni F. reliqua Ptolemæorum & Seleucorum cognomina. Aquila Pyrrhus à suis est cognominatus. Plutarchus in vita eius.

323. a. *Et diuersa sane fecit atque Achilles vota*] Qui iniuria ab Agamemnone affectus, nihil aliud in votis habuit quam vt ipso se præliis abstinente, grauibus cladibus affecti Græci ipsum desiderarent. Locus est Iliad. α.

325. a. *Ad Orestæum*] Arbitror oppidum Arcadiæ intelligi? de quo Pausan. Arcadicis & Eurip. extremo Oresta. Porro autem hostes suos Spartani ξένους, hospites seu peregrinos, ita ὑποκοριζόμενοι vocabant, lenitate verbi tristitiam rei mitigante: quomodo Tullius ait, apud Latinos hostem dici eum qui esset perduellis. antiquitus enim hostem eundem fuisse atq; peregrinum: 1. Off. Eadem sunt apud Herodotum lib. vltimo.

328. c. *Non vt illis pro agro & vrbe tantum*] Xyl. vertit, *Pro agro & vrbe, vt Spartanis*. annotatque, ὡς ἐκείνοις, est in Græco libro. Barbarus, *Vt maiores nostri*, vertit. quod minime probo: quum inter hanc & Marathoniam pugnam non plures tredecim anni intercesserint, vt ex historiæ ratione apparet. itaque illud ἐκείνοις malui ad Lacedæmonios referre, qui in partem gloriæ Salaminiæ & Marathoniæ non veniebant. nam ad Persas referre non video quam commode possem. Locus qui ex Herodoto paulo ante citatur, est in Calliopa.

329. e. *Itaque multis obiectis ceteris*] πολλὰ προβάλλοντες τῶν γέρρων. γέρρα, ἡ, cratem vimineam significat, seu (vt Cæsar vocat) vineam: vt apud Polyb. lib. 8. Arrianum lib. 1. id huc non pertinet, τὸ γέρρον autem, vox est multa significans, præcipue autem parmam corio inductam: quomodo cum alii, tum Arrianus lib. 4. ἀναβασ. Ἀλεξάνδρ. vtitur: εἰς δὲ δὴ δέρμα τὸ γέρρον καὶ τὸ θώρακος δέρμα πλήρωσις. Plutarch. in Æmilii de Perseo triumpho, inuecta ait inter cætera arma, etiam Θρᾴκια γέρρα. Lucianus Anacharside, καὶ γέρρον ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Eustath. in Dionysium ait quadrangulum esse scutum, non rectangulum, sed rhombi figura contentum. Pilum autem seu missile telum etiam significare constat: & in Antonio sic autor noster vtitur, in Actiacæ pugnæ descriptione. Hic priorem notionem, vt loco huic cõgruam, posui. interpres dissimulauit. De copidibus dixi in Camillo. πᾶς ἀκινάκαις non puto recte legi, sed πᾶς, vt alias: sicut & Latini, Horatius, aliique.

330. e. *Vindicis hanc quondam*] In meo codice hoc epigramma mutilatum est. Nam & primus versus est deprauatus. & pentameter ei subiectus deest. Ego vnde restituam, in præsentia non habeo. Sensum integrum extuli. Paulo post Μυρωνίδην legi, & Θεογείτων. Cur ita, non est obscurum. Eos autem versus sic est interpretatus idem Xylander, *Hanc quondam Græci superatis hostibus aram, Libertas patriæ quum sua tuta fuit, Et profligatis seruata est Græcia Persis,*

Munus Eleutherio constituere Ioui.

332. b. *Ad cœnas & inferias inuitat*] Xyl. vertit, *Ad cœnam & sanguinem fusum vocat*. annotatque, Interpres θυικῶς inferias dixit. In Græco autem non αἱμοκουρίας, sed αἱμακουρίας legendum. quomodo Pindarus εἴδει ὀλυμπ. α, & ipsius Scholiastes & Varinus habent. Vox est & Dorica & Bœotica. nam Bœoti Doricam fere habebant dialecton: quod ostendere exemplis possemus, si locus ferret.

IN CATONEM MAIOREM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

CAtonem hunc maiorem inscribo, vt ab Vticensi distinguam. vocatur etiam Censorius, à censura, & ab aliis & sæpe à Plinio. Fuisse eum Tusculanum, cum aliunde tum ex oratione Ciceronis pro Plancio constat. Gentilitatem autem & seriem Catonum explicat Gellius lib. 13. cap. 18. quod dignum est, & vtile etiam lectu. De ætate eius paulo infra annot. ui nus. Floruit maxime tempore belli cũ rege Antiocho.

336. c. *Sicut alterum corpus*] ὡς τοῦδε ὑπεροῦ σῶμα. quæ sequuntur καὶ τῶν καλῶν; virgula sunt distinguenda, vt intelligi possit esse dictum hoc: orationem non modo necessariam, sed & in bonis ac honestis per sese rebus facundiam esse, τῶν καλῶν. Cruser. lectorem admonet vt videat num legendum sit, Organum virtutum vnicum & necessarium.

337. a. *M. Curii*] Manius, non Marcus, prænomen fuit Curii: quanquam & hic & sæpissime alibi Marcus libris pro Manio sit ab imperitis ingestus librariis. In comparatione & expresse & recte scribitur Μάνιος Κούριος. Triumphauit autem cum alias, tum de rege Pyrrho, neque ter modo, sed quater, vt ex historiis ostendit Sigonius: Plutarchus ter modo triumphasse dicit, quod ouationem inter triumphos non retulit: ouauit autem, deuictis Lucanis. Itaque Cicero etiam in libro De Senectute eum de Samnitibus, Sabinis ac

Pyrrho triumphasse memorat, omissis Lucanis.

337. d. *Exomide*, ἐξωμίδα καλοῦν. Etymon vocabuli ostendit tunicam fuisse breuem, quæ brachia & manus nequaquam integeret, sed ab humeris desineret. Gellius lib. 7. ca. 12. tunicam substrictam breuemque citra humerum desinentem interpretatur. Sext. Pompeius Festus ait etiam comicum fuisse vestitum, exertis humeris. Locus Gellii huc multum facit.

339. e. *Diacem*] in Græco est Σαπφικὸς. Satyra autem mordax fuit & falsum genus carminis, quod sale multo perfricaret homines, vt notum est. Sic autor in Pericle veteris comœdiæ scriptores Σαπφικοὺς τοῖς βίοις appellat, qui vitæ genus id sectarentur quod in acerbe exagitandis hominibus versaretur. Cæterum quod paulo ante verti Vas ad sacrificia in Græco est σπονδεῖον: quod ita verti originis causa. potes etiam in genere pro poculo accipere.

340. a. *Lysiæ orationi*] Est apud Ciceronem hoc in Bruto.

Ibid. d. *Aut non multos consulatu ducere dignos*] ἢ μὴ πολλοὺς τοῖς ἀξίοις πολοῖς est legendum, vt in Apophthegmatis legitur. alioqui sententiæ elegantia deperditur.

341. c. *Cato vero reuocata in mentem circuitione & ambitu Persarum*] Qua à Xerxe missus exercitus, Leonidam Thermopylas obtinentem circumuenit, Ephialte Maliense iter demonstrante. Nota est historia, & apud Herodotum copiose descripta in Polymnia. Mox *ob arbores*, κοτίνους, oleastros. sed ego genus posui.

Ibid. e. *Firmanos*] Φιρμιανοὺς, Firmianos. Firmum colonia fuit Romanorum, deducta initio primi belli Punici. Velleius volum. priore. Inde dicuntur Firmani, si recte legitur, (quod tamen & ratio videtur probare) apud Liuium lib. 27. vbi horum fit mentio inter alios colonos: & apud Plin. lib. 3. c. 13. qui in Piceno fuisse indicat. Quin & apud Cic. Firmani leguntur in 7. Philipp. & L. Tarutius Firmanus in libris De diuinatione. Amiotus *Formianiens* vertit, haud scio quid sequutus.

344. e. *Paulo minus quinquagies*] Quadragies & quater, est apud Plinium, lib. 7. c. 27. & in lib. De viris illustribus.

345. a. *Sergium Galbam annos natus octoginta accusauit*] In Græco est Σερουιλίου mendose pro Σερουίου. Galba enim cognomentum est Sulpiciorum: quod vel ex Suetonii Galba pateret, si cæterorum deessent testimonia. Sergius autem nihil minus est quam prænomen, quum sit patriciæ familiæ nomen, quæ Catilinam protulit. sed Seruius prænomen est, & huic de quo agitur Ser. Sulpicio Galbæ conuenit. Is quum prætor in Hispania Lusitanorum xxx. millia contra interpositam fidem interfecisset, à Catone est accusatus. Ex Cic. De claris oratoribus, & Suetonio quo dixi loco. Cæterum eodem in lib. Cicer. à Plutarcho dissentit, LXXXV. annos natum Catonem è vita excessisse scribens. idque Coss. L. Marcio, M. Manilio: qui in annum V. C. DCV. videntur competere, vt verum sit & quod Plin. lib. 29. cap. 1. dicit, hoc eum anno obiisse, & quod ibidem Cic. scribit, eum mortuum LXXXVI ante suum consulatum annis. Nam de ætate Catonis Plinius ei adsentit. Sed à Plutarcho stat Liuius, Quod autem de tribus Nestoris ætatibus dicitur in Numa exposui.

346. b. *Liuius Gallum transfugam dicit illum fuisse qui fuit interfectus.*] Locus est libri 39. sed & hæc tota narratio in T. Quinctio postra terum est.

347. a. *Mercedem redemptorum contraxit*] Xyl. vertit, *Publica mancipibus, minimis pretiis locauit. vectigalia summis* & annotat, τὰς ἐργολαβίας. Liuius vltro tributa habet. Interpres, operarias vertit: vt pleraque alia non satis diligenter. Intelliguntur enim ea quæ locabantur publice, & à certis hominibus conducebantur.

348. d. *Post Pauli filium Tertiam*, Supra in Æmilii vita est, iam tum Perseo bello generum eum habuisse hunc Catonis filium. quod moneo vt illud Post non ita accipias quasi post pugnam Persicam Cato filius Tertiam duxerit: sed id vocabulum ad ea quæ supra de educatione sunt dicta, referas, nisi hic aliud, aliud ibi scripsisse Plutarchum putes: quod non videtur opus esse. Neque enim illos probo qui vt ingeniosi & acuti videantur, quacunque occasione arrepta, mendacia errata & inconstantiam grauissimis scriptoribus obiiciunt. Ego explicando potius, aut (si omnino defendi non possint) excusando tueri ista debere quemuis gratum & candidum lectorem puto: nedum in scirpo nodum quærere.

249. f. *Clarus vir C. Aquilius*] Hic locus facit ad emendandos Gellii libros. in quibus lib. 7. cap. 14. hac de re sic legitur. Et in senatum quidem introduci, interprete sunt vti Cæcilio senatore. Legendum C. Acilio quod facile, sicut & mendæ occasio apparet. Quibus Coss. Romam venerint, non satis mihi constat. Oropus autem Attica vrbs est, ad Euripum sita, è regione Chalcidis Euboicæ. Hanc ad penuriam redacti bello Macedonico Athenienses quum diripuissent iniuste, à Sicyoniis (quibus à Græcis cæteris erat iudicium permissum) mulcta eis quingentorum talentorum est irrogata: cuius deprecandæ causa Carneades cum reliquis Romam missi legati. Cætera apud Pausaniam quære, in Achaicis.

350. b. *Filium à literis Græcis reuocans*] Xyl. *Adfilium Græcas literas calumnians*: annotatque, Quandocunque, inquit, ista gens suas literas dabit, omnia corrumpet. Hæc & alia in hanc rem verba Catonis extant apud Plinium lib. 29. cap. 1. sicut & hæc quæ de medicis sequuntur.

352. e. *Huic modo cor soli est*] Xyl. vertit, *Solus habet mentem.* & annotat, Versiculus est Homeri ex lib. 10. Vlysseæ de Tiresia, qui solus inter omnes vmbras apud inferos saperet. Ita Cato reliquos nihil esse nisi vmbras ducum existimabat, si cum Scipione Æmiliano conferrentur.

Ibid. f. *Catonis Philosophi*] Eius qui Vticensis, idem & minor dicitur: cuius vita suo loco sequitur.

354. c. *Atqui multa Hesiodus*] In opere De agricultura: Homeri versus sunt lib. Vlysseæ 14.

355. a *Paratum eorum quæ non appetit*] Xyl. vertit, *Quibus opus non habet.* & annotat, ὧν οὐκ δέονται. οὐκ omisi. puto enim redundare, & sensui obesse.

IN PHILOPOEMENEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

PHilopœmen T. Quinctii æqualis fuit, cum quo à Plutarcho comparatur mortuus est eodem quo Annibal anno, V. C. nimirum DLXXI. Multa de eo sunt apud Polyb. lib. 2. & 11. apud Liuium lib. 38. & 39. apud Pausaniam in Arcadicis.

356. c. Cassander *Mantineæ summæ nobilitate fuit*] Apud Pausaniam in Arcadicis, & (qui hunc sequutus videtur) Suidam in Philopœmene, Cleander est scriptum: & pro Crauside, Craugis: pro Ecdemo, Ecdelus: pro Demophane, Megalophanes. Κάσανδρος autem & Casander, vnico S. recte scribi, cum ratione constat, tum Græcorum autoritate Grammaticorum, qui Cassandram duplicato S. scribi Æolice affirmant: inter quos est Isacius Tzetzes. Id obiter moneo, propter quosdam sciolos. Infra in Pyrrho promiscue in Græco scribitur: sed opinor, librarii culpa, vt multa id genus alia.

Ibid. d. *Ait Homerus*] Locus est Iliadis libro nono.

Ibid. e. *Romanus vero quispiam celebrans eum*] Idem est apud Pausaniam, vltimum eum Græcorum benefactorum fuisse.

Ibi. f. *Ipsius facilitatem & simplicitatem*] εὐκολίαν est in Græco, & ἀφέλειαν Guarinus, Indumentorum tenuitatem & frugalitatem: neque verba neque sensum reddens. Quid enim responsio hospiti data attinebat ad pallii vilitatem? qua ipse errorem mulieris per iocum excusat.

357. b. *Atque hæc in circulis de Philopœmene referuntur*] Xyl. vertit, *Hæc ita in confabulationibus de eo dicuntur.* Et annotat: σχολαῖς, otiosis & non seriis colloquiis, sed qualia animi causa instituuntur. Guarinus per lusum reddidit. Alias σχολὴν Græcis disputationem de rebus grauibus scholasticam esse, quod & Cicero sit imitatus, non sum nescius.

358. d. *Vinitoribus aut aratoribus*] βουλαμπδεῦν, Guarinus, bubulcis: quasi si non etiam tum boues agerentur quum arator.

358. d. *Postquam vero subueniens rex Antigonus*] Tota res copiose describitur apud Polybium ad finem libri 2. Refert & Pausanias ad finem fere octaui, vbi est mendum in voce Σικελίᾳ, quum debeat esse Σελλασίᾳ. fol. Ald. 220. vers. 1. Meminit huius Sellasiæ, & conflictus istius, etiam Liuius lib. 34.

359. b. *Vtrunque femur eius simul vno transfigitur iaculo alimentato*] διελαύνεται διαμπερὲς ὁμοῦ τὼ μηροῖν ἑκατέρω τῷ μεσαγκύλῳ. Guarinus, *Sub natibus vro per crus vtrunque telo*

transuerberatur. Puto eum μισαγκύλῳ mendosam vocem, sub natibus, vertisse. Ipse μισαγκύλῳ legi, omissa præpositione ἐν. Est autem μισάγκυλον, amentatum telum, id est in medio funem habens, quo is tenet qui librat & eiaculatur. Ita fere Scholiastes Euripidis, in versum qui est prope finem Andromachæ: Οἴοι, μισάγκυλ', ἕκλυπί τ' ἀμτώδολοι. quæ & Eustathii in secundum Iliadis librum de eadem voce commentationi præfero. Difficulter ergo potuit itetum extrahi, vel propter annulum illum, cui in medio hastili funis immitteretur. Mesanculæ quidem tesi etiam Gellius meminit, l. 10. c. 25. & Menandri versus apud Plutar. ad finem libelli De propria laude. Pausan. & Polyb. paulo aliter hunc casum narrant, quos contulisse est iucundum. Interpres certe locum hunc male extulit.

361. a. *Calicum & paterarum*] Xyl. vertit, *Calicum & vasorum quæ conciderentur*. annotatque κυλίκων καὶ θηκλείων. Certe hic locus videtur impugnare quod vulgus grammaticorum ait θηρίκλεια esse vitrea pocula. Non enim existimo comminuta vitra ad inauranda aut argentanda arma fecisse: & θηρίκλεια vasa pulchre celata hic intelligere malim, ab artifice Thericle, & opificio dicta, non autem materia. Thericlis meminit Plinius l. 16. c. 40. & supra in Paulo Plutarchus inter aurea Persei vasa Thericleorum meminit.

Ibid. b. *Sicut Achillem induxit Homerus &c.* Initio lib. 19. Iliad. s.

Ibid. e. *Bellum ea tempestate Achæis erat cum Machanida &c.*] Hanc totam rem luculenta narratione explicat fragmentum Polybii quod de libro vndecimo adhuc superest.

362. b. *Fama est ludricro Nemeorum*] Est apud Pausan. quoque, sub finem fere Arcadicorum.

Ibid. e. *Siquidem Macedonum rex Philippus*] Meminit huius rei Iustinus in fine lib. 29.

363. c. *Atqui quis regem (inquit) hoc ætatis suspiciat non opus edentem*] Xyl. vertit, *Quis vero, inquit, regem miretur, qui iam magno natu meditatur adhuc, nihil proferi?* Ibique hæc annotat, Metaphora sumpta ab oratoribus & poetis.

Ibid. d. *Aristænetum*) Videtur is esse qui apud Liuium li. 32. & 34. vitiose legitur Aristhenus & Aristænus: & quidem initio fragmenti Polybiani de l. b. 17. itidem Ἀριστάνητος dicitur, Quod autem hic ait, eum à Philopœmene dissensisse in repub. facile ex Liuio & Polybio intelligimus, & ipse infra docet: sicut & hoc, Philopœmenem alieno fuisse à Romanis animo.

Ibid. e. *In quem dux ilico designatus.*] Historia hæc tota copiose est apud Liuium descripta lib. 35.

Ibid. f. *Vt apud Platonem est*] Libro 4. De Legibus.

365. d. *Exules prætor in vrbem reduxit*] πὰς μὲν φυγὰς pro πὰς μὲν φυγάδας dixit. Ita in Quinctio etiam loquutus est.

366. c. *Quum M. Attilius consul Romanus*] Xyl. vertit, *M. Acilius Glabrio.* & annotat, Egregie Guarinus, & magna fide. *Post hæc Romanorum consule Manlio, quum Antiochum, &c.* Scilicet ita lector expeditur, & historiam discit. In Græco, Μανίου δὲ τοῦ Ῥωμαίων ὑπάτου, &c. Manius autem prænomen est, quod ita notatur M': non Manlius. & alioqui prænomina sola ponit Plutarchus interim, vt sæpe Titum vocat, T. Quinctium Flaminium dicens: & M', pro M' Curio: P. pro P. Villio, in vita Quinctii. Ita hic (vt & sub finem) M'. Acilius Glabrio innuitur, qui apud Thermopylas Antiochum superauit. Autor Liuius initio 36. Appianus, & ipse in Flaminino Plutarchus. Itaque nomen addidi perspicuitatis causa. Id etiam quod sequitur, non recte ille reddidit.

Ibid. d. *Inuida quædam fortuna ad vitæ metã prostrauit*] Xyl. vertit, *Indignatio.* & annot. Nemesis, quæ vlcisci solet si quid arrogantius fit, aut ibi fortuna vel bonis nostris superbimus.

Ibid. e. *Hinc vicum velle (Colonidem vocant) occupare*] Hæc est etiam apud Liuium narratio, lib. 39. sed Coronem habet, pro Colonide.

368. b. *Cæterique quotquot necandum Philop. censuerant*] Guarinus, *vltro vitam finiere*: vt legisse videatur, δὶ αὐτῶν ἀπεθανόν. Meus codex δὶ αὐτῶν habet, quod ad Achæos refertur idque quia rectius esse censebam, sequutus sum.

Ibid. e. *Polybius*] Hic est eximius ille historiarum scriptor, præceptor Africani Scipionis iunioris: cuius partem operum habemus.

IN T. QVINCT. FLAMINIVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

QVinctius à voce quinctus, hæc à quinque deducta videtur: vt rationem quoque cum antiqua scriptura consentire appareat. quo libentius eam retinui, quamuis obsoletam. Scribo etiam Flaminius, ideo potissimum vt inter Flaminios, quod est nomen plebeiorum, & hos Flaminios cognomento patricios, discrimen pateat. Error enim eius qui libellum De viris illustribus condidit, est recte à Sigonio refutatus. quum Liuius palam ostendat, patricium fuisse T. Quinctium hunc: is autem C. Flaminius, qui consul ad Thrasymenum lacum bello Annibalico periit & quem patrem huius fuisse autor iste affirmat, plebeius fuerit. quod cum aliunde patet, tum ex Ciceronis Lucullo, vbi is tribunus plebis legem agrariam tulisse dicitur. Alioquin haud me præterit, apud Festum à Flamine Flaminius deriuari. De ætate autem Quinctii nostri satis constat. Quid enim nobilius bello Philippico? Consul fuit aduersus eum missus anno V. C. DLVI.

369. d. *Narniam & Cossam*) In Græco est Ἄρνιαν, & Κῶσσαν. neutrum in Italia inuenio, sed, vt scripsi, Ναρνίαν, & Κόσσαν. Sane Liuius lib. 27. has inter triginta Romanorum colonias refert: & quidem Marcello etiamnum viuente. auctas deinde scribit circum hæc tempora: sed paulo aliter.

Ibid. *Tribunatu plebis, prætura*) Liuius non longe ab initio lib. 32. de hac petitione loquens, tribunatus mentionem omisit, quem ne petere quidem patricio leges permittebant. Nam quod aliquando non patricii modo, sed etiam consulares fuerunt tribb. plebeii. huc non attinet. Plutarchum idem sensisse cum autore libri De viris illustribus, suspicari hinc aliquis possit: nisi forte in genere omnes magistratus, qui ante consulatum obirentur, exposuit.

Ibid. *Studiis harum coloniarum succinctus*) Xyl. vertit, *Colonis studiose adiuuantibus.* & annotat, Guarinus, Statimque in petitione consulatus, prona in se habuit suffragia πᾶς ἀπὸ θεῶν κληρουχιῶν ἔχων προθύμους quod à Guarini verbis longissime abest. κληρουχίαν inter alia esse sæpe coloniam, scitur: suffragium, nunquam, tametsi ne id quidem satis sit Guarino futurum. Potuerunt autem, vt obiter dicam, coloni eum vel fauore vel amicorum suffragiis conciliandis iuuare ne dicam, probabile esse, plerosque eorum ius suffragii in comitiis centuriatis (quibus Cossi creabantur) habuisse.

Ibid. *Tribum plebis Fuluius & Manlius*] Xyl. vertit, *Fuluio autem & M Curio* & annotat. Τῶν δὲ περὶ Φουλβίου καὶ Μάλλιον, falso pro Μάνιον. Errorem libri Guarinus & Amiotus sequutus est. quem nos & tollimus, & quod fuit addendum nomen prænomini, ex Liuio addimus.

Ibidem e. *Philippo enim*, &c.] Locus hic totus est à Guarino peruersus.

370. a. *P. Iulium*] Xyl. vertit. *P. Villium*, annotatq. Addidi & hic nomen ex Liuio. Nam P. Iulium apud Guarinum falso est scriptum: & infra Villius diserte nominatur.

Ibidem b. *Duce Scipione*] In Græco quidem hoc etiam ad Asdrubalem refertur, quem tamen à Liuio & Nerone Coss. superatam satis constat.

Ibid. c. *Complures iam dies ostium Apsi fluminis*] Apud Liuium est Aoum vtrunque iis in locis inuenias apud geographos, vt in Stephano de vrbibus annotatum est nobis. Sane Strabo lib. 7. plane eos coniungit vt proximi fuisse videantur, & Liuius 31. Apsi fluuii mentionem habet.

Ibid. d. *Erant qui ducere Quinctium*, &c.] Xyl. vertit, *Consulebant Quinctio sui vt expedito & facili itinere per Dassaretios iuxta Lycum amnem copias circunduceret.* & annotat, Male hoc reddiderat Guarinus, & pro Lyco Lyngum reposuerat, non Græcum librum & veritatem, sed mendosum Liuii codicem sequutus. Locus autem is recte legitur lib. 31. Ad Lycum statiua posuit prope flumen Beuum: inde frumentatum circum hortea Dassaretiorum mittebat.

371. d. *Alii intra Thermopylas incolentes Græci*] Xyl. vertit, *Et Græci qui intra Pylas habitabant*: Et annotat: Eædem Thermopylæ etiam appellabantur. Qui loci notitiam habere cupiunt, Strabonem lib. 9. & vero Liuii descriptionem li. 36. pulchertimam legant.

372. a. *Brachyllelis*) Liuius libro 33. Barcillam nominat:

Polybio, Βεαχύλλης ſcribitur, lib. 17.

Ibid. e. *An vrgente articulo*] Xyl. vertit, *Præfeſtinatione.* & annotat, ὑπὸ σπουδῆς. Opera dedita, verſum fuit ante, contra & ſenſum loci huius, & verba. nam σπουδάζω, etiam feſtinationem eſſe, vel pueris notum eſt, & ſenſit Amiotus. Pugnæ huius copioſa admodum & diſerta deſcriptio extat in fragmentis Polybianis libr. 17. & ſi miſere (vt omnia alia eius autoris) verſa, aut peruerſa potius. Subiungitur armaturæ & aciei Romanæ cum Macedonica comparatio & perſpicua & iucunda. Neque debet quiſquam eorum cum his collationem omittere.

373. a. *Nec ferebant vel fortiſſimi grauem confertamq; & intentis horrentem haſtis frontem*] Ita Cruſ. qui etiam annotat Legendum puto, *Ferebat ſiniſtrum Romanorum cornu grauem,* &c. At vero Xyl. vertit, *Nam ab altiore loco totam phalangem Romanis inferebat: cuius hi denſam teſtudinem ſelectiſſimorumque militum acrem impetum non ſuſtinebant.*

Ibid. c. *Tum quod vniuerſi potius*] Xyl. vertit, *Tum quod omne totum magis propter mutuum membrorum complexum quam propter ſingula valet.* & annotat, Καὶ ὅπ πωτὸς ὅλου, Græca lectio non conſtat.

375. a. *Corui enim forte ſuperuolantes*] Eius rei ſimile omnino exemplum in legis Gabiniæ promulgatione ſcripſit Diodorus libro 36. Meminit Valerius Maximus libro 4. cap. 8.

Ibid. c. *Et rebus ad Thermodontem atque circa Cyprum Cimonis geſtis*] Xyl. vertit, *Cimonis ad Eurymedontem fluuium & inſulam Cyprum.* Annotatque Guar. vertit, *Eurymedontis & Cyprica Cimonis opera.* Oſcitanter hoc, & ita vt lector quid ſibi ille Eurymedon velit, & duciſne an loci nomen ſit, intelligere non poſſit. Atqui interpretis munus ita non eſt obeundum. Enimuero vno die & ad Cyprum nauali, & ad fluuium Pamphyliæ Eurymedontem terreſtri prælio Perſas à Cimone Athenienſium duce victos fuiſſe, vt omittam Plutarchum, id in Cimonis vita docentem, teſtatur Thucydides lib. 1. extatque luculenta vtriuſque victoriæ deſcriptio apud Diodorum Siculum lib. 11. Meminit fluuii huius etiam Liuius perſpicue lib. 33. Strabo lib. 14.

Ibid. d. *Et exigua antiquæ propinquitatis cũ iis vincula*] Xyl. vertit, *Leuemq; generis communitatem.* Et annotat, Id demonſtrat lib. 1. Antiq. Romanæ Dionyſius Halicar.

Ibid. *Titillium in Thraciam*] L. Stertinius, & in libris aliis L. Thermus legitur apud Liuium: haud ſcio rectene an ſecus.

Ibid. f. *Xenocratem philoſophum*] Senſum huius loci videtur Guarinus non fuiſſe aſſequutus. certe non extulit. μετοίκιον fuiſſe penſionis genus quod inquilini (μέτοικοι) Athenis ſoluerent, ex Iſæo docet Suidas. exactum fuiſſe à publicanis, hic locus oſtendit. Xenocratem Atheuis fuiſſe inquilinum, patet: fuit enim Chalcedonius. eſtque ea de re in Phocione infra ſcriptum.

376. d. *Cui in manu quũ eſſet illum obterere, noluit*] Xyl. vertit, *Quumque eum poſſet capere* Et annotat, ἑλεῖν ζῶντα, nullo ſenſu coniicio fuiſſe ſcriptum ἑλῶν παρόν. vt ſupra παρὸν ἐκκόψαι τὸ πόλεμον ἀρδίω, & alias frequenter.

377. a. *Egregias remunerationes, magnoque viro & ciuium amante conſequutus dignas*, Xyl. vertit, *Quum pro benefactis præclaram & magno ciuiumq; amanti viro conuenientem mercedem recepiſſet.* Et annotat, κεκοσμημένον mendoſum eſt: ſi legas κεκομισμένον, bene erit.

Ibid. b. *Vt memoriæ prodidit Itanus*] οἱ τοῦτοι τὸ Ἰτανόν. Ego Itanum ſcriptorem nominati vſpiam vix credo: itaque locum habeo ſuſpectum. Hyrcanum vertit Guarinus: quid ſequutus ſit, neſcio. Mox auri conflati, χρυσίου συγκεχωνευμένου, Guarinus (ſcite nimirum) Defecati auri. Aurum vero conflatum puto infectum intelligi, quod neque formam aliquam habeat neque ſignatum ſit.

378. e. *Quum apud hoſpitem ſuum cœnaret*] In Apophthegmatis additur, Chalcide id factum. & ibi πιζιπόρους, hîc πιζιπύρους legitur: quæ varietas etiam in aliis eſt libris: neque lubet huc infarcire quæ ea de re annotauit in quartum Iliadis librum Euſtathius. Contiferos vocem finxi, ξυσοφόρους. De diſcrimine eorum vocabulorum non eſt hîc locus commentandi.

379. a. *Cenſuerunt omnes qui ciues ſe profitebantur*] Xyl. vertit, *Ciuium numero cenſuerunt quotquot liberis parentibus eſſent nati.* & annotat, Miror hoc omiſſum à Liuio: & quidem Leonis cognomen mihi ſuſpectum eſt. Culeo cognomentum Terentii eſt apud Liuium, extremo libro 30. vt ſuſpicer non τοῦ Λέοντος, ſed Κουλέωνος ſcriptum fuiſſe. Mentio fit etiam in vita Pompeii cuiuſdam Culeonis, qui ei, vt dimitteret Iuliam, ſuaſit.

Ibid. *Illum principem ſenatus legit*] Xyl. vertit, *Principem ſenatus legit.* Et annotat, προγέγραφται τὸ βουλῆς, non προσγέγραφται. Dictio eſt obſeruanda. nam hoc ſignificari, vel ex Liuio hanc cenſuram, quamuis ieiune, deſcribente intelligitur, lib. 38. Eodem modo loquutus eſt noſter in Tib. Graccho, Ἄππιος Κλαύδιος προγεγραμμένος τὸ Ῥωμαίων βουλῆς.

Ibid. e. *Sponſione Lucium prouocauit*] Xyl. vertit, *Iuramentum detulit* Annotatque, Guarino impoſuit mendum, fecitque vt ſenſum peruerteret huius loci. nam ὁρισμὸν ſcriptum eſt male, pro ὁρκισμὸν quæ ipſa vox in Catone Cenſorio habetur in eiuſdem facti narratione: vt miret non animaduerſum librarii lapſum ab interptete.

382. b. *Hic ſexcentis conflictibus victor.*] Hanc & ſequentes periodos (in quibus ſumma comparationis fere ineſt) ita vertit Guarinus vt qui conferat cum Græca & noſtram orationem, facile ſit animaduerſurus cur noua verſione opus eſſe duxerimus.

Ibid. d. *Siquidem in prætura Nabim exegit Meſſene.*] Xyl. vertit, *Primatus enim Nabidem Meſſena eiecit.* In hunc locum ſic annotans: στρατηγὸς μὲν γὰρ ὢν eſt in Græco, contra & hiſtoriæ veritatem, quam in Philopœmene Plutarchus ipſe teſtatam fecit, (neque dixeris tantum virum ita cito ſui oblitum fuiſſe) & loci huius naturam atque propoſitum. Ergo audacter receſſi à codice Græco, quem particulæ negatiuæ omiſſione corruptum arbitror, itaque fuiſſe ſcriptum: στρατηγὸς μὲν γὰρ οὐκ ὢν, Νάβιν ἐξέβαλεν ὁ Μεσσήνης, &c.

IN PYRRHVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum,

PYrrhus rex Epiri bello maxime contra Romanos geſto nobilitatus eſt: quod anno ab V. C. CCCLXXII. incepiſſe rationes annalium produnt. Æqualis fuit Antigoni, & eius filii Demetrii Poliorcetæ, regum Macedoniæ. vide Gellium libro 17. cap. vltimo. Eius nos genealogiam ex optimis ſcriptoribus collectam in gratiam lectoris proponendam duximus.

PYRRHI GENEALOGIA & regum Epiri ſucceſſio.

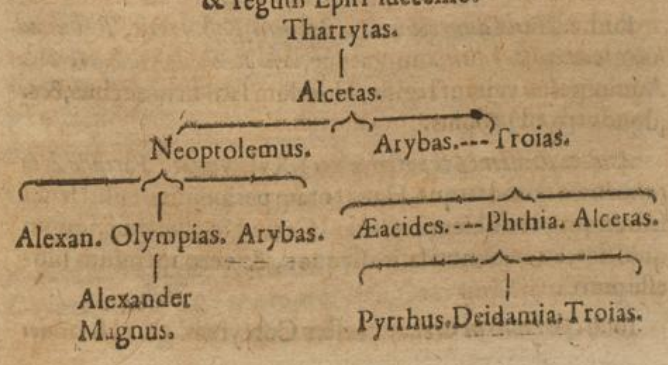

EXPLICATIO.

Tharrytam Plutarchus quem vocat, is Pauſaniæ in Atticis eſt Tharypus: fuitque (vt ibidem traditur) à Pyrrho Achillis filio decimus quintus. Genus deduxit à filio Pyrrhi, & Andromaches Pielo. (qui apud Iuſtinum libro 17. Piales dicitur, qui medio natu inter duos fratres fuit) Arybas Æacidæ pater, aliis Arybbas, Pauſaniæ è Diodoto Siculo Ἀρύμβας, Arymbas dicitur. Filius eius Alcetas poſt patris Æacidæ mortem rex ab Epirotis delectus quum crudeliter regnaret, ab iis vna cum liberis eſt occiſus. Pauſan. Phthia mater Pyrrhi, filia fuit Menonis Theſſali, de quo Plutarchus in Phocione, bellum Lamiacum deſcribens. Alexander Olympiadis frater, rex Moloſſorum, in Brutiis bellum gerens periit. Liuius lib. 8. Strabo lib. 5. Iuſtinus, Oroſius, alii.

Pyrrhus multas habuit vxores: vt Antigonam Philippi & Berenices filiam, ex qua Ptolemæum genuit, de cuius interitu Plutarchus meminit. Ex Lanaſſa Alexandrum ſuſtulit, Agathoclis Siculi filia: ex Bircenna, Helenum.

383. b. *Templo apud Dodonam conſtructo* Xyl. vertit, *Condito apud Dodonam templo.* annotatque, κτισμένοις. Aretinus in

ipso (quod aiunt) limine impegit: ad id templum profectos vertens. Meam versionem confirmarem autoritate, si dubia res videretur. Cæterum παιδικὸν ἐπωνύμιον, forte erat ἐπώνυμον nisi diminutiuo & voce παιδικὰ ludicrum intelligas cognomen videlicet à crinium colore per iocum inditum: vti & hodie solet fieri.

Ibid. e. *Ex Lanassa*] Xyl. vertit, *Ex Anassa*, annotatque, Iustinus ex Trogo lib. 17. sic eam vocat, hanc ipsam rem perstringens: eum sequutus sum, quum Lanassa sit in Græco, tametsi Lanassa alia infra refertur.

Ib. *Bello Lamiaco*] Describit hoc Diodorus lib. 18. & quidem equitum ducem fuisse Menonem hunc scribit: quod & apud Plutarchum est in Phocione, in eadem historia.

384. b. *Contulerunt se ad regem Glauciam*] Iustinus appellat *Glaucum*. Cr.

Ib. *Inimicum AEacidis*] Xyl. vertit, *AEacidæ inimicum*. & annotat, Quod Olympiadem in bello contra Aridæum & Macedonas adiuuisse Æacides. Pausan. Atticis.

Ibi. c. *Prætulit Pyrrhus vultu truciore quam angustiore maiestatem regiam*] Xyl. vertit, *Fuit Pyrrhus vultu regio quidem, sed terribiliore quam venerabiliore*. & annotat, In maiestate vultus qualis in rege requiritur, & dignitas venerabilis & terribilis grauitas consideratur. hoc posterius priore plenius habuisse Pyrrhum, ait Plutarchus. Nam interpres inscite moderati principis meminit. De dentibus eius miror Plinium, quum simile de Prusia Bithyno commemoret, non meminisse, quum duobus locis de pollice pedis referat lib. 7. cap. 2. & cap. 4. lib. 28

Ibid. f. *Ad Ipsum*] Aretinus Hypsum scripsit, imperite. Est enim etiam apud Appianum in Syriaco I ψῶς, Ipsus: & Phrygiæ vrbs indicatur. Loquuntur autem de nobili illa pugna in qua Antigonus Demetrii pater succubuit, (de qua & Plutarchus in Demetrio) & Iustinus sub exitum lib. 15. & Appianus eo quem dixi loco.

387. d. *Polysperchontem*] Πολυσπέρχων nobilis fuit inter amicos & duces qui Alexandrum Magnum sequuti sunt. Vulgo Latine fere Polypercon scribitur, etiam apud Curtium: quam recte non video. Polysperchontem quidem omnes Græci dicunt, nisi vbi librarii scripturam mutarunt: sicut etiam in Apophthegmatis Plutarchi, quum idem refertur, mendosum est Πολυσφέρχης.

388. a. *Fratres domum sortiri acutis ensibus*] Imprecatio est OEdipi in filios sibi ex matre natos: extat apud Euripidem initio fere Phœnissarum.

389. a. *Ac Niseo accepto equo*] Aretinus equi epitheton omisit, vt & alia quædam hinc inde, quæ (opinor) non intelligens, quærendi maluit labore supersedere. Nisæa regio est Parthyenes, haud procul Caspiis montibus: ea equos præstantissimos maximosque aluit, quibus reges ipsi vterentur. Patet hoc ex Strabonis lib. 11. Plin. lib. 6. cap. 25. Explicauit etiam in suo Lexico Varinus, ex Eustathii in Bœotiam Homeri commentariis.

Ibid. b. *Ita Macedones partim concursu facto signum petiere*) Xyl. vertit, *Ibi vero Macedones accurrere, & tesseram petiere*. & annotat, σωθῆμα περιέχοντας αὐτῶν. hoc quid sit, non plane intelligo. Equidem nihil minus quam pugnam tum milites Demetrii postulabant. Videturque esse mendum, ac legendum σωθῆκας: aut certe σωθῆμα hic idem significare vt sit sensus, Milites ad Demetrium accurrentes, poposcerunt vt cum Pyrrho pacem fœdusque iungeret.

390. a. *Quum ad Edessam haberet hic statiua*] Aretinus eum ab Lysimacho ibi superatum vertit: sed Græca aliter sonant. Et quidem citra prælium erat potitus Macedonia Pyrrhus: eodem autem modo, nimirum nulla commissa pugna amisisse Plutarchus docet.

Ibid. c. *Sicut Achilles impatiens erat otii*) lib. 1. Iliadis. quum iratus ob ereptam Chryseidem bello & armis abstineret, otiosusque in tentorio suo desideret.

Ibid. *Prauitatem concionatorum*] Xyl. *Oratorum*: & annotat, δημαγωγῶν. Sic ii dicuntur qui in repub. versantur & orationibus suis populum mouent, qui quasi regnum in populo orando & suadendo dissuadendoue obtinent. Et hoc esse δημαγωγεῖν cum alias, tum ex Plut. Theseo patet. vbi de Mnestheo loquitur autor. Sed de hoc vocabulo satis apud Themistoclem.

391. b. *Omne id expugnare verba compta.*) Xyl. vertit, *Orationem conficere omnia*. & annotat: Locus Euripidis est in Phœnissis. Cineas autem scribo, Græco sequens, vt Plutarchum, Strabonem (apud quem ipsum etiam Κινέας in fine septimi nominatur) & Suidam. Vulgo enim fere per y scribunt hodie.

Ibid. d. *Pene cepit Agathocles*] Apud Iustinum hæc historia est lib. 22. & apud Diodorum disertius descripta, lib. 20.

Ibid. e. *Compotabimus quotidie*,] Xyl. vertit, *Quotidiano potu inuicem exhilarabimur*. & annotat κώθωνα festiuitatem Aretinus vertit, non admodum festiue. quid esset κώθων, vel ex Lycurgo Plutarchi intellexisset, & dicto Dionysii tyranni in Philippum, apud eundem in Timoleonte.

Ibid. f. *Quas hippagogas vocant*] Alii hippagines vocant, Liuius lib. 44. hippagogas Græco vocabulo, eas naues quæ transfretandis equis præcipue seruiunt.

292. b. *Quamdiu ex alto volueretur fluctus*) Xyl. vertit, *Dum adhuc ab alto irruerunt fluctus*. & annotat, πλαγίου est in Græco, idque sequutus est interpres: sed πλαγίου esse legendum, ex sequentibus non est obscurum.

Ibid. e. *Postquam Albinum Romanum consulem*) Xyl. vertit, *Postquam Lauinus, &c.* In Græco est mendum vbique, Ἀλβῖνος pro Λαβῖνος: oscitantia librarii, cui multas id genus corruptelas debemus. Crus. quoque annotat, constare, hunc fuisse Leuinum, non Albinum.

Ibid. f. *Et vltra Sirim amnem castra ponere*) Lyrim apud Florum legitur, in huius belli descriptione, l. 1. ca. 118. vitio librarii. Sirim autem Plinius etiam fluuium apud Heracleam agnoscit, l. 3. c. 11. esseque eum fluuium nauigabilem, Strabo addit lib. 6. Diodorus Siculus libro 12. eiusdem fluuii meminit, de condita à Tarentinis Heraclea referens.

393. d. *Fuit hic natione Frentanus*) Ferentaneæ turmæ præfectus dicitur Floro. & quidem haud scio, eosdem ne dixerint Frentanos & Ferentanos. Paulo post vbi est Dexous, Aretinus δεξιὸς legit, Dextrum vertit.

394. e. *Qui senectutis & cæcitatis causa fatiscens*) Iste Appius Claudius luminibus captus traditur, propter dimotam statu suo Herculis colendi & Potitiorum institutionem: Liuius libro 9. Simulatam ab eo cæcitatem vitandæ curiæ causa, Diodorus lib. 20. scribit. Orationis eius qua pacem cum Pyrrho dissuasit, Cicero etiam De senectute meminit, & alii.

397. c. *Ptolemæum Cerannum*) Is occiso Seleuco Magno, Antiochi patre, qui Lysimacho victo Macedoniam occuparat, regno Macedoniæ potitus est. Filius fuit Ptolemæi Soteris & Eurydices Antipatro natæ. Inde cum Gallis pugna congredi ausus, ab iis est cum exercitu cæsus. Appian. ad finem Syriaci: Pausan. Atticis. de bello Gallico hoc, vide omnino Iustinum lib. 24.

398. a. *Mamertini*) Hi qui fuerint, vtque Messana potiti, leges apud Polybium, post præfationem statim libri primi. Mamers lingua Oscorum fuit Mars. Inde nomen iis factum qui oraculi iussu ex Samnio patria sua expulsi, quum circa Taurominium Siciliæ consedissent, Messanensibus auxilio profecti, vna cum eis vrbem occuparunt: & à Marte, qui sorte ex reliquis diis obtigerat eis, Mamertinorum nomen sibi fecerunt. Sex. Pompeius Festus lib. 11. ex Alphii lib. 1. De bello Carthag.

Ibid. d. *Thenonem & Sostratum*) Suidas nescio quo autore Θώνωνα φρουράρχον, & Σωσίστρατον κραταιῶτα τῆς πόλεως appellat, Thononem præsidii vel excubiarum præfectum, & Sosistratum vrbis principem.

400. b. *In fauces quæ stenæ Græcis dicuntur*) Omisit hoc Aretinus. videtur fauces quæ sunt ad Antigoneam in Epiri ingressu, dicere: quæ Stena Græcis vocabantur. Vide Liuium sub initium lib. 32. Porro hanc eandem historiam eleganter persequitur in Atticis, haud longe ab initio, Pausanias: atque ibidem de morte Pyrrhi refert.

Ibid. d. *Minerua Itonidis*) Meminerunt huius cum alii, tum Apollonius ἀ Ἀργον. & Scholiastes ibi docet, ab Itonia seu Itone Thessaliæ vrbe dictam, cultam etiam Coroneæ in Bœotia fuisse Mineruam ἰτωνίαν. Itoniam vocat Polybius lib. 4. quo item ex loco apparet, in Bœotia eius templum fuisse: quod idem est in Agesilao Plutarchi. eius fanum haud procul Coronea abfuisse. De Ægis dixi apud Stephanum.

Ibid. e. *Haud dum rebus eius stabilitis*) Xyl. vertit, *Rebus ad hunc modum stabilitis*, annotatque, οὔπω δὲ τῶν πραγμάτων, &c. Aretinus οὔπω videtur legisse, Nondum satis firmis rebus, &c. idque vero est propius.

401. c. *Existet & te potior alius*) Xyl. vertit, *Fortasse à te tuti erimus*. annotatque, Hanc totam periodum omisit: haud scio an propter obscuritatem. Certe hic diuinaui, quum quid sit πεῦ καρπῶν non satis assequor, & vero mendum subesse puto.

Ibid. *Gortyniis in Creta*) Noster Corcyræis. quod si κουρῆσι

fuisset, scio potuisse ad Corcyræos aliqua ratione torqueri, quod alias ostendam. Sed tamen neque Κορκυραίοις legitur, & ἐν Κρήτῃ perspicue est additum, vt negligentiam mirer.

Ibid. e. *Longa octo iugera*] Sesquistadium Aretinus vertit: quod locum habere potuit si nouem iugera scripsisset Plutarchus: Iugerum enim hic non quale in agricultura, sed Geometricum intelligo, quod est sextans stadii. Vide quæ in Paulum ea de re annotauimus. Paulo post raritatem materiæ, χαυνότητα, recentiam operis vertit.

402. d. *Meras eas esse præstigias*] Xyl. vertit, *Nugas has esse.* & annotat, Πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας. Quid sit Πυλαϊκὸν, fateor mihi non satis constare. Apud portas otiosos homines conuenire nugandi & garriendi causa consueuisse, notum, & adhuc vsitatum est. Inde Πυλαϊκὴν ὀχλαγωγίαν arbitror dici inanes & vulgares fabulas, *tantarlin*, quibus rudes & inepti homines otioque abutentes delectentur atque teneantur.

Ibid. *Optimum id augurium*] Versus est quo Hector Polydamantem auguria occinentem reficit apud Homerum Iliad. 12. Eodem vsus est simili etiam ratione Epaminondas, prælium Leuctricum, dissuadentibus ob auguria nonnullis, initurus. Diodorus Siculus lib. 15. Pyrrhus suum nomen pro patriæ nomine posuit.

403. b. *Illique, dimissis quos in arma præter ætatem coegerat necessitas, ad pugnam se accinxerunt*] Xyl. vertit. *Et qui præter ætatem necessitate vrgente arma sumpserant, dimissi, eorumq; in locum alii suffecti sunt.* annotatque αὐτοὺς ὅτι τῆς μάχης. Pro αὐτοὺς nisi ἄλλους legas, non const b t locus αὐτοὺς legendum, vt ad eos qui recens venerant, referatur.

Ibid. c. *Iocinore sine capite inuento*) ἀλόβου. Contrarium Plutarcho dixit Aretinus, Sacris rite peractis. quum notissimum sit, esse ἀστυπικὸν μόριον, λόβους autem iocinoris quasi auriculas aut appendices prominentes.

Ibid. d. *Aptera ortus*) Et hoc omisit. Aptera fœm. gen. vrbs est Cretæ, apud Strabonem lib. 10. Stephanumque Apud Plinium l. 4. c. 12. Apteron legitur.

404. a. *Naupliam*) Antiquum Argolicæ regionis versus Laconicam oppidum, Vide Pausan. ad finem secundi.

Ibid. b. (*circumlambentia suum proprium sanguinem*) Xyl. vertit, *Lambere cruorem suum.* περιλιχμώμεναι τὸν ἑαυτῶν φόνον, Aretinus omisit. φόνος, præter cædem, etiam cruorem in cæde effusum, & aliquando locum cædis significat Græci Grammatici. Hic cruorem, vt apud Homerum, Ἄκρον ἐρευγόμενος φόνον αἵματος. Et apud Sophoclem Trachiniis de veneno suo Deianira: Νέσσου φύνοντος οὐκ φόνον αἰκιζόμεθα. Ceterum vbi est, Λυκείου πεζῆς Ἀπολλωνὶς legi ego, Λυκίου Ἀπόλλωνος. Causa ex morum sequentibus patet, Nisi quis contendat, Antistitæ nomen Apollonidis fuisse: & per Lycium, nomen Apollinis innui: quod non puto esse necessarium.

Ibid. d. *Cylarabin*] Gymnasium est, minus trecentos ab vrbe Argis passus. Liuius lib. 34. Meminit & Pausan. in Argolicis, vt & Apollinis Lycii, & fabulæ istius, reliquorumque hic nominatorum locorum.

405. c. *Impulsuque suo socios & hostes vna confudit*] Xyl. vertit, *Hostes pariter & amicos proruebat.* annotatque, In Græco locus est mancus, sed sententia non valde impedita.

IN MARIVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

MArii & Syllæ bellum ciuile, ita vt vix vlla alia historia, nobile est: tempusque & æquales Marii facile noti. Mortuus est Marius septimum consul, anno vrbis conditæ DCCXVIII. Quæ autem initio de nominibus disputantur, neque obscura sunt, & si quis plura vult, doctissimum Sigonii de nominibus Romanorum librum inspiciat. Sane C. Marium Nepotem quidam annales scribunt, contra quam Plut. asserit. Ego tamen Plutarcho facilius quam vel Cassiodoro, vel aliis eum sequutis, assentior: præsertim quia neque antiqua monumenta, neque vllus, quod sciam, vetustus & bonæ fidei scriptor Mario Nepotis cognomentum adscripserit. Metellum à moribus Nopotem, nimirum, à prodigalitate, cognominatum, Valerius lib. 9. cap. penultimo, affirmat.

406. c. *Qui Hispaniam tenuit*] Xyl. *Hispaniam obtinuit.* annotatque, In foribus, quod aiunt, labitur Guarinus, quum καταχόντος ita effert, *Qui Iberos in ius ditionemque populi Romani redegit.* Imo autem sibi occupauit eam prouinciam, & contra Syllam tenuit. de quo in ipsius vita cognosces. Mox pro Ῥωμαίους, dandi casus placet Ῥωμαίοις.

407. b. (*Cirrhæatone*) Hoc mihi nomen nescio quomodo suspectum est. Sane Marium fuisse Arpinatem, Ciceronis gentilem, vel ex initio librorum huius De legibus euidens est. Plinius lib. 3. cap. 5. in describenda prima Italiæ regione, Cernetum oppidum, & Cernetanos, qui iidem Mariani cognominarentur, refert: vt suspicari subeat ne, quod ille Cernerum dicit, Plutarchus (si modo non subrepsit menda, vt solet fere in propriis nominibus) Cirræatonem efferat. Sed nihil certi scio.

408. b. *Nihil dimisit tamen animos.*) Xyl. vertit, *Nihil plane de animi sui elatione remisit.* & annotat, οὐδὲ μικρὸν ὑφήκατο, &c. Guarinus contrarium sensum perscripsit, loco satis aperto. nam οὐδὲ negatio est, qua etiam τὸ μικρὸν amputatur. Si scriberetur οὐ μικρὸν, stare posset Guarini interpretatio: sed ipsa rei veritas tamen ostenderet mendum esse & legendum esse οὐδὲ.

Ibid. c. *Ait patronis ex lege non esse testimonii in clientem dictionem*) Xyl. vertit, *Patronum dicendi contra clientem testimonii necessitate antiquitus recepta Romanorum lege, liberari respondit* & annotat Guarinus hæc ita vertit vt qui patronus apud Romanos diceretur, ne intellexisse quidem videatur. Deinde quod habet: *Recipientibus autem iudicibus testimonium*, falsum est. Accepisse enim eos excusationem Herennii, ne is diceret testimoniũ, Plutarchi verba & sensus loci ostendunt. De iure autem patronorum & clientium quia supra Plutarchus in Romulo perspicue docuit, non est quod de hoc loco male vtique olim tractato, plura dicere oporteat.

409. c. *Atque eo bello præfectus fabrum in exercitu erat*] Xyl. vertit, *Et sub eo tum dux sociorum militabat.* annotatque hæc in hunc locum: Græca, καὶ ὅπερ τὸ ὅτι τῆς Τευτόνων ἔχων ἀρχὴν, συνεστράτευε. Guarinus, *Aduersus Teutones vna militauit, principatum & curam architectorum gerens.* Quid autem est hic de architectis quæso, & vero nisi Teutones verset nominasset, pro Τευτόνων eum legisse τεκτόνων verisimile fuisset. Equidem rem iam contra Teutonas gestam fuisse, Q. Metello Numidico magistratum gerente, ne verisimile quidem puto. Et militabat, συνεστράτευε est in Græco: vt videas non præteritam, sed præsentem militiam innui. Ergo mendum est in voce Τευτόνων, cui facilius mederemur fortassis si vita huius Metelli, quam scripsisse Plutarchum scimus, extaret: nunc quia de illa militia nihil nobis constat, rem in medio relinquimus. Suspicor sane esse sensum, cum ob paternum hospitium, tum quod sociorum copias duceret, Metello charum fuisse. T. Turpilium Silanum Salustius in Iugurthino bello nominat: idemque Vaccæ (quæ hic Βάγα dicitur) præsidium ex Italicis, hoc est sociorum P. R. militibus constitisse, haud obscure tradit. Ego in hoc & similibus locis circumspectius quam alii factitarint, versandum sciebam: ideo volui dicere quæ putarem. Amiotus plane τεκτόνων legit, & præfectum fabrorum vertit. quæ coniectura mihi non improbatur: nisi quod Sallustius videtur hoc indicaturus fuisse. Quanquam nihil obstat. quin alios autores sequutus sit Plutarchus. Paulo post, ποιούμενος ἴδιον τὸ ἔργον, *occasionem rei gerendæ nactum* Guarinus vertit, & Γύκλῳ, quæ Latinis Vtica dicitur, Itycam: annotandique ad marginem dedit occasionem cuidam, apud Sallustium Vticam legi: quasi non idem sit apud Plutarchum. Et mox, ἀναρρηθεὶς λαμπρῶς, oratione splendida habita. Quid est, si hoc non est, præuaricari officium interpretis? Multa id genus alia sciens omitto.

411. a *Et consopiuit ab occidente ingruens Italiæ periculum*] Nam Cimbri ad Rhodanum in Gallia Cn. Mallio & Q. Cæpione proconsule cum exercitibus deletis, in Hispaniam recesserant: inde in Galliam reuersi, Teutonis se coniunxerant, vt ex Liuiana Epitoma 67. patet. Hoc monui ne quem offenderet hic locus, quum à septentrione bellum eos Italiæ intulisse populos cogitaret.

Ibid. e. *Polus Septentrionalis*] Pleraque hic male Guarinus vertit, & obscure. Ratio rei iis qui elementa Astronomica gustarunt, non est obscura. Meminit etiam Herodotus

Cimmeriorum migrationis, haud procul initio libri primi.

412. c. *De gradu (vt perhibent) deiectus est*] Xyl. vertit, *De potestate rationis exiit.* & annotat, ἐξίστη τοῦ φρονεῖν. Guarinus nullo sensu, *calliditate excidit.* Saltem quæ sequuntur, insania correptum fuisse Iugurtham indicare animaduertisset. & nihil notius est quam ἐξίστασθαι φρενῶν, ἔκστασις, ὀκστατικῶς ἔχειν, ac similia multa.

413. b. *C. Lusius*] Sic legitur etiam in Apophthegmatis. Emendetur ergo hinc Valerii locus, apud quem in hac historia Clusias lapsu librarii legitur, lib. 6. cap. 1. Etsi is militem non Trebonium, sed Cœlium Plotium nominat.

414. c. *Carbonis casus & Cæpionis*] Σκιπίωνος est, mendose pro Καιπίωνος, in Græco. De Carbone præter reliquos, Epitoma Liuii 63. de Cæpione in 67.

415. c. *Ac composito gradu subsequebatur*] Xyl. vertit, *Sensim eos insequutus est.* & annotat, ῥαδίως: alter, *tumultuario bello.* quo quid à sensu magis alienum? Mox ὕδασι Σεξτίοις legendum, non Σεξτιλίοις, constat.

416. c. *Nomen suum intonabant idem identidem Ambrones*] Xyl. vertit, *Ipsi quoq; Ambronas mutuo conclamarunt.* & annotat, Locus est obscurus. & sane verba puto me fideliter expressisse, quæ id omnino videntur innuere, Ligures iactasse, sibi nomen Ambronum auitum esse. Sed de hoc nihil, præter hunc vnum locum, inuenio. Sane & Sex. Pompeius Festus Ambrones Gallicam fuisse gentem tradit: & apud Strabonē lib. 4. de ostiis Rhodani disputantem, mentio fit cuiusdam Massiliensium de Ambronibus victoriæ: vt appareat fuisse eos vicinos. Massilienses finitimos Liguribus esse, notum satis est. Hinc leuis quædam videtur posse simili coniectura.

417. d. *Vt igitur obluctantes illis Romani*] Xyl. vertit, *Quo factum est vt barbari Romanis resistentibus, ac sursum contendentes reprimentibus, pulsi paulatim in planiciem retrocederent.* annotatque, Contraria omnia & verbis & sensui loci huius habet Guarini versio: qui & Romanos cessisse in planitiem scripsit, & ἄνω desuper vertit, & δηβαστασμῶν scutorum collisionem.

419. e. *Campum apud Vercellas*] Vercellæ transpadanæ Italiæ oppidum est: cui regioni contigua est Venetia. Plin. lib. 3. c. 17. & 18. Hoc dico propter Florum, qui lib. 3. ca. 3. pugnatum fuisse in Venetia scribit, & in Campo Caudio. (alii Claudio legunt. sed & in l. De viris illustribus Caudio habetur: apud Velleium est in Raudis campis, haud scio quam recte) Sigonius Veronam pro Vercellis legendum putat: quod eo maxime nomine non admittendum videtur, quia ad Athesin est Verona: Cimbros trans Athesin procurrisse, historia perspicue docet.

420. b. *Habebant singuli tela bipennia*) Xyl. vertit, *Telum singulis bidens.* & annotat, δίβολια. Bina manibus iacula, Guarinus, & post eum Amiotus: quam recte, non video. Est quidem etiam apud Euripidem δίβολος ἄκων, in Rheso.

422. b. *Numii cædes*) Xyl. vertit, *Nonii cædes.* & annotat, ὁ Ὀνίου φόνος, male pro ὁ Νωνίου. Nonium omnes historici nominant, & Appianus diserte Νώνιον. Guarinus nescio quem Numium suppositum. Crusius autem annotat, epitomen Liuii habere Numium: alios Nonium: Plutarchum Onium, sed male.

Ibid. e. *Vt semel tanta de re præiudicare*] Xyl. vertit, *De re tanta magna ante cognitionem sententiam ferret.* & annotat, Guarinus locum hunc neque intellexit, & peruertit. Est autem προαποφαίνεσθαι εἰς πρᾶγμα. De causa nondum cognita pronunciare: non (vt ille habet) aduersari rei. Quod autem dixit tantum onus in se suscipere, id in Græco est ad verbum; *Tam latum habere collum.* qua de translatione aliquid in Cicerone annotaui.

424. d. *Silo Propedius*] Xyl. vertit, *Propedio Siloni respondisse.* & annotat, Is fuit Marsici, seu socialis istius, (quod & Italicum dictum fuit) belli autor atque dux: atque hoc nomine ab historicis afficitur Latinis, Velleio, Floro l. 3. c. 18. Epitoma Liuii 76. Valerio l. 3. ca. 1. Apud Strabonem lib 5. Πομπέδιος & apud Plut. initio vitæ Catonis Vticensis, Πομπαίδιος Σίλλου mendose legitur. Καὶ τὸ Πομπάσσιος, itidem ab Appiano l. 1. Belli ciuilis appellatur. Fuit ergo Q. Popedius Silo: & hic legendum Ποπέδιου, non Ποπλίου: quod miror ab interpretibus animaduersum non esse.

Ibid. *Quippe neque terga vestra illi, nec vos illorum aspicere os sustinuistis*] Xyl. vertit, *Nam neque illorum terga, neque hos eorum occipitia intuerent ausos.* & annotat, Habenas, Guarinus: legit enim (vt & in nostro fuit codice) ἰνίον. Sed videntur arguiæ loci hoc non recipere vocabulum. Est enim sensus: ita vtrosque fuisse timidos vt, vtrinque fugerint, & neutri neutros insequi ausi fuerint. Itaque *ἰνίον* legi, quod esse occiput constat. Amiotus faciem vertit, nescio qua occasione: nisi forte repudiato vocabulo ἰνίου, sensus quod videretur offerre, amplexus est. Sed nostra coniectura verbis Plutarchi ac sententiæ haud dubie est propior.

Ibid. f. *Eam ferunt* LXXV. *millibus denariorum Corneliam emisse*] Xyl. vertit, *Trecenta sestertia precium persoluisse traditur.* & annotat, Monstrose has summas peruertit, & ambigue extulit Guarinus. Etenim septem myriades & dimidia drachmarum sunt, seu (quod idem est) denariorum millia LXXV. Sestertium ita dixit Guarinus (ne dicam in numero eum erasse) vt an sestertios nummos indicet, an sestertia, (hoc est nummorum sestertiorum millia) non liquide constet. Prius puto. neque enim animaduerterat, quatuor sestertios vno denario aut drachma (has enim in summis accipiendis Græci indicant) contineri: quod legisse saltem in Syllæ vita eum oportuit, quam conuertit. Sed hæc alias. Eodem modo posteriorem summam corrupit. Si denarios decem æstimes in aureum florenum coronatum, (quod Budæus docet, & proxime verum est) prior summa efficiet septem millia aureorum, & quingentos: posterior Luculliana, CCL. aureorum millia, estque ea summarum proportio quæ ternarii ad centenarium numerum. Amiotus priorem summam ita vt nos demonstrauimus, effert. Luculliana autem tantum v ponit partem, L scilicet aureorum millia, quæ ad priorem hanc habet rationem quæ est vigenarii ad ternarium: videturque legisse, ὡνεῖται μυριάδων πεντήκοντα οὕτως, &c. omissis verbis καὶ δισχιλίων. Vtrum rectius sit, vix possim iudicare: itaq; quod in Græco reperi, id reddidi, quanquam verisimilior iudicari potest Amioti lectio. nam & ipsa tantum incrementum pretii habet, vt recte videas epiphonema de aucta prodigiose sumptuositate additum à Plutarcho.

425. c. *Quos nominabat Contra senatum*] Xyl. etiam ita vertit, atque sic in hunc locum scribit: Finxi vocabulum, vtut durum, (iunt enim Latini in duplicandis vocabulis quā à Græci infeliciores, vt est apud Liuium) quo αἰπεινόγκλιπον vtcunq; exprimerem. nam quod nomen suæ cateruæ indidisset Sulpicius, nondum apud Latinos legi. Consules porro tum erant L. Cornelius Sylla, & Q. Pompeius Rufus, anno ab V. C. DCLXVI.

Ibid. d. *At Sylla*] Xyl. vertit, *Sed ipse Sylla in commentariis, se non confugisse ad Marium, sed quum de iis deliberaret quæ eum Sulpicius gladiis strictis circumactum præter animi sententiam vti probaret vrgebat, eo modo de foro ad Marium vsque cōpulsum fuisse*, annotatq;, Locus est intricatus, & à Guarino perperam versus, nullo plane sensu. Vbi autem verti, *Quod ipsi postulabant, iustitium fuisse*, minus mirum est ab eo non intellectum, quum & Græca sint mendosa, πὰς πεᾶξις ἔλυσι, Sed ex Syllæ vita, vbi idem argumentum tractatur, satis constat legendum πὰς ἀπεᾶξίας ἔλυσι: ne id ex aliis autoribus petamus. Iustitium autem magnis tumultibus antiquitus consueuisse indici, cum alias; tum ex tertio Liuii libro patet. Mox de equitum numero, præsertim tam exiguo peditatu, in suspicionem veni ne pro τρισμυρίων sit legendum τρισχιλίων: hoc est III. non XXX. millia. idque ausus sum ita exprimere. sex legiones ei in Sylla Plutarchus, & Appianus lib. 1. Belli ciuilis, quatuor Orosius lib. 5. cap. 9. adscribunt.

426. e. *Excludit binos*] Xyl. vertit, *Ona parit tria*: annotatque, ὀκλίσι, non ὀκλυσεῖ. Est hoc verbum excludere. Apud Arist. lib. 6. cap. 5. De historia animal. idem Musæi versus adducitur, sed pro ἀλυβάζει legitur ibi ἀλεγίζει. quod quid sit, facilius intelligitur quam τὸ ἐλυβάζειν. hoc enim esse idem quod τρέφω, nutrio, in Lexico est, nullo testimonio, & forte ex hoc loco sumptum vocabuli glossema. Cætera vide apud Plin. ca. 3 & 6. l. bri decimi.

428. f. *Transmissoque mari tenuit insulam Meningem*] Meninx insula est è regione Africæ, non longe à minori Syrte, quæ & Lotophagorum insula dicitur. Polyb. lib. 1. Vide Plin. l. 5. c. 7. Cæterum Γάμψαν Hiempsalem, vt verti, Latini vocant. & Sextilius Appiano est Sextius.

429. e. *In portum Hetruriæ Telamonem inuectus*] Τελαμῶνι τῆς Τυρρηνίας. Portum esse, ex Plinio didici lib. 3. cap. 5. idque perspicuitatis causa adieci.

430. a. *Primo commeatum nauibus circuncidens*] Xyl. vertit, *Primum nauigiis circumuectus frumenta quæ hostibus aduehebantur auertit*, annotatque, Guarinus, quasi non esset notissimum ναυσὶ datiuum instrumenti, vt vocamus, esse, ac ἀποκόπτειν τὰ σιτία quid significaret: nautis pensionē præcisam à Mario finxit. quod indicandum duxi: refutatione non eget.

Ibid. c. *Quasi omnia ex sententia essent cessura*,] Xyl. vertit, *Bonū fore rerum statū*, annotatq;, Elegans est, sed cōcisa, oratio

ἐνθυμημα-

ἐυξυνισταμένων. nimirum περὶ πραγμάτων. vt Latini dicunt, Bene habet, & similia. Guarinus non intellexit, operæ pretium esse ibi manere vertendo.

431. a. *Ancharium*] Sic & in Græco, & in Appiano est, apud Florum Arquarius legitur, sed male opinor. De Bardiæis, quæ ratio sit eius nominis, fateor mihi nihil esse quod doceam.

433. a. *Et ædepol Tarsensem referunt Antipatrum*] Stoicus fuit philosophus, quod Strabo in Tarsi descriptione testatur lib. 14. Citatur eius de superstitione liber quartus apud Athenæum lib. 8. Vixit paulo ante Marii tempora, siquidem Plutarchus in vita Gracchorum, T. Gracchum ait ad leges ferendas à Blossio incitatum, qui huius fuerit Antipatri in vrbe discipulus. Idem in lib. περὶ εὐθυμίας, hoc idem Antipatri dictum refert. Platonis sententiam copiosius Lactant. lib. 3. ca. 19. Institut. refert.

IN LYSANDRVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

LYsandrum Lacedæmoniorum imperatorem victoria maxime de Atheniensibus de Ægos potamos parta, murique Athenarum deiecti nobilitant, & bellum Peloponnesiacum ab eo confectum. Incidit autem (quod etiam ex Polybii lib. 1. haud procul ab initio, intelligitur) in Camilli tempora, & Veiorum prope obsessionem, id facinus. De Græcis quos æquales habuerit, satis ex ipsa historia liquet.

433. e. *Achantiorum Delphis thesaurus*] Xyl. *Donum ab Acanthiis*. annotatque, θησαυρὸς, in Græco. Sed ea vox hoc loco idem quod ἀνάθημα significat, nisi fallor. eodem modo infra quoque vsus est. Porro autem Brasidas Spartanus fuit, qui Methonam ab Atheniensibus oppugnatam defendit, & præclaro facinore liberauit. Historia est apud Diodorum Siculum lib. 12. apud Thucyd. lib. 2. Acanthus autem Thraciæ seu Chalcidicæ vrbs maritima est, in Singitico sinu, non longe à fossa quam in Atho monte Xerxes fecit. Cæterum Acanthiis quid rei cum Brasida fuerit, curve eum tanti fecerint, satis ex historia apparet. Nam à Spartanis missus cum exercitu in Chalcidicam & Thraciam contra Athenienses, eas regiones magna virtutis & probitatis cum laude est tutatus. Vide Thucyd. libro 4. Diodorum quo dixi loco.

Ibid. f. *Secundum magnum conflictum Argiuis*] Xyl. vertit, *Argiuis post magnam illam cladem*. annotatque: Quam dicat, non satis scio. forte illam qua eos affecit Cleomenes Alexandridæ F. apud Argi fanum. de qua Pausan. lib. 3. & in Argolicis: quo loco de Telesilla scribit. Eam quidem cladem maiorem quam vt verbis explicari posset, fuisse testatur: quippe non victis modo pugna Argiuis, sed etiam eorum vxoribus, qui in Argi Niobes F. lucum confugerant, vna cum luco combustis. In Argolicis vitiose Ἀρείου pro Ἄργου legitur, & mendam, quæ facile poterat ex Laconicis corrigi, interpres retinuit, lucumque Martis vertit: quum sit Argi, filii Niobes, ipso docente id Pausania.

Ibi. *Nec quum Bacchiadæ*] Idem autor in Corinthiacis ostendit, Bacchiadas à Bacchide Herculis sanguine ortos, regnũ obtiuuisse in Corintho, atque inde à Cypselo eiectos. Historia est apud Herodotum in Terpsichore descripta. De iis paulo aliter interpres Apollonii, prope finem lib. 4.

434. a. *Aristoclitum*] Pausanias constanter Ἀριστόκριτον, Aristocritum, Lysandri patrem nominat. Porro autem Heraclidas eos vocari qui ab Hercule genus ducebant, notissimum est: deque eorum in Peloponnesum reditu, & regnis atque successionibus multa multi, & passim.

Ibid. b. *Aristoteles qui præcellentia ingenia &c.*] Xyl. vertit, *Aristoteles, vbi magnorum virorum temperamenta fuisse melancholica asserit*. Annotatque, Guarinus sensum non extulit. Locus Aristotelis est problemate 1. sectionis 30. Crũ. pro Herculis annotat legendum fortasse Heracliti.

Ibid. d. *Post acceptam in Sicilia cladem*] Victo cum copiis & capto Nicia. vide apud Plut. ipsum in eius vita, & Thucyd. lib. 6. In Græco ὑπὸ τοῖς ἐν Σικελίᾳ repone pro ἐμ τῇ Σικελίᾳ.

Ibid. *Vt sodalitia constituerent*] Xyl. vertit, *Vt sodalitates instituerent*.] Institutum Lysandri fuit, democratia per vrbes abolita, oligarchiam constituere, atque ita potestatem omnem à populo toto ad paucos quosdam suos amicos transferre. Itaque sodalitates istas institui iussit, hoc est factiones, quibus sui amici freti, popularem reip. formam protegentibus superiores fieri possent. Huiusmodi coitiones, sodalitiorum & sodalitatum nomine etiam aliquando intelliguntur. & meminit Cicero pro Plancio legis Liciniæ de sodalitiis. Alioquin collegia etiam verti commode iudico, quæ ipsa magno vsui rerum nouarum & malarum affectatoribus fuisse notum est. Itaque & L. Metello, Q. Martio cossulibus auctoritate senatus sublata sunt, & à Clodio, homine turbulentissimo, conuellendæque reipublicæ nato, decem post annis restituta. Cicero in L. Pisonem, ibique Asconius, Dio. lib. 38. Idemque post etiam à Claudio Cæsare ea scribit abrogata. Hoc loco, ἑταιρικὰ infra ἑταιρείας vocat Plutarchus, vt & in Agesilao. Dio quoque noster in simili re ita loquitur. Factiones enim istas & catertias, Cæsarianas, Pompeianas & Crassianas, qui contra democratiam & aristocratiam conspiraran, & πολιτικὰ ἔργα illud moliebantur, ἑταιρικὰ nominat, lib. 37. extremo. Guarinus mihi hæc commemorandi ansam præbuit, quia sensum loci minime expressit.

436. c. *Cui quum vnus ex admissionalibus respondisset*] Xyl. vertit, *Eorum qui ad fores stabant*, annotatq; περὶ ὅτι θυραῖος πνός. In Themistocle & Pelopida, & alibi sæpe, autor ita nominat aulicos magni nominis: quales forte sunt quos vulgo camerarios aut cubicularios dicimus: Sed & Ianitor videtur accipi posse hac dictione, Hic quia parum refert, ad verbum verti; Paulo post Guarinus ὑπερυθριῶν male reddidit.

Ibid. e. *Ad Arginusas*] Guarinus, *In Arginusis*. Nomen hoc varie scribitur, vt ostendit in Stephano De vrbibus, meam lectionem puto rectissimam. Historia est apud Xenophontem (sicut & priora) lib. 1. Rerum Græcarum. Meminit Cicero lib. 1. Officiorum.

439. b. *Excepta paralo*] Guarinus nimis quam absurde παράλου hîc oram maritimam vertit, Est autem παράλος, paralus, nauis (sicut etiam Salaminia, de qua est in historia Alcibiadis, & Theoris) nomen frequens apud historicos. publica fuit Atheniensium nauis publicis muneribus, vt legationibus, nuntiis, aliisque id genus rebus, destinata ob velocitatem. Multa de ea habet Suidas & non negligenda. Et qui ea naui vehebantur παράλοι dicebantur, vt apud Thucydidem lib. vlt. πλὼ παράλου ναῦν καὶ χρείαν ἀποπεμπουσιν. οἱ Σάμιοι &c. Mox περὶ τριήκοντα ναῦς, οἱ πεντακόσιοι δύο καὶ τρεῖς. ἐδήσαντες δὲ ἄλλους ἀφελόμενοι πλοῖα, &c. Quod sequitur, *Absumptis, quod ne, &c.* inepte & plane nullo sensu idem Guar. peruertit.

Ibid. c. *Ad AEgos fluuium ingens lapis*] Ex Plinio libro 2. capit. 58. colligitur, sexaginta circiter ante hanc naumachiam annis id factum: nisi intelligere velis Anaxagoram id prædixisse quod multis post annis euenturum esset. Locus est obscurus satis, & parum dextre conuersus à Guarino. Ex Platone & Aristotele atque Plutarcho, non est obscurum quid senserit Anaxagoras: idque nos expressisse vtcunque spero διάλοντας non esse radiantes, sed subito erumpentes, atque cum saltu quasi traiicientes stellas, notum est. Deinde lego ἀδιάφλιξιν ἡμῖν δὲ καὶ πτῶσις & pro πολύπλοις, πολυπλόκοις. De Daimacho autem quem mox citat Plut. nihil mihi aliunde constat. Suspicor esse eum Daimachum (Δαίμαχον) cuius Indica Athenæus citat lib. 9. Sed & supra in comparatione Solonis & Poplicolæ, Daimachus quidam Platæensis citatur.

441. a. *Lacedæmonios audias dicentes*] Xyl. vertit, *Lacedæmonios inuenias qui dicant*. & annotat, Contra mentem Plutarchi, versum ante fuit. Non enim laudat sed vituperat, Plut. in commentum & non ab Ephoris, aut Lysandro, sed iis qui hoc ferrent, fictum sermonem indicat.

Ibid. d. *Ingressum chori caneret*] Xyl. vertit, *Chori primam in scena votem*. & annotat, πλὼ παράδου, quo de vocabulo apud Dionis librum 47. dixi. extant versus in Electra, quæ nuper demum seorsim edita est: eique testimonium erunt, genuinam esse eam.

Ibid. e. *In quem condidit conuiuium suum Xenophon*] In libello cuius titulus Symposion finxit Xenophon id quod hic dicit Plut.

442. b. *Sub Ceramico multas cubare noctuas*] Locus est Athenis nomine Ceramicus, cuius multa etiam apud Latinos mentio Ceramus autem laterem, etiam tectum seu tegulam significat. Id innuebat Gylippi seruus, ab hero argentum esse subter tegulas abditum. Sed allusio in Græcis vocibus facilius quam Latinis intelligitur.

Ibid. d. *Et drachma sex oboli*] ἀθρόα τὸ δράπομαι, Comprehendo, nimirum. Citat hunc locum Eustath. in 3. Iliadis. Atque idem in primum librum eiusdem operis indicat, inter ὀβελὸν, verum, & ὀβολὸν, obolum, esse differentiam à posterioribus seruatam: & in α Vlyss. ὀβολὸν ἀθρόα τῷ βοληθῷ dictum tradit Consuli ista loca & diiudicari à diligentibus possunt: nobis satis est indicasse.

444. c. *Non vnum Vlyssem scilicet esse callidum*] οὐκ ἄρ' Ὀδυσεὺς, &c. Apparet Iambicum esse versum ex aliqua tragœdia, quem hic prouerbialiter citat, quasi diceret: Sensit Lysander, non se solum esse vafrũ, sed & alios istas artes notas esse & vsitatas. Ita Vlysses, qui callidissimus erat, eoque nomine seipsum prædicare solebat, dolus est à Palamede deprehensus, insaniam simulantis ne iret ad bellum Troianum. nota est fabula, & ex antiquo poeta versus ea de re Cic. lib. 3. Off. recitat. Ac fieri potest vt hic versiculus sit de Palameda Euripidis transcriptus.

Ibid. *Quum in Thracia Aphygæorum oppidum circumsideret*] Xyl. vertit, *Obsidenti ipsi Aphytim in Thracia.* & annotat, In Græco est, τῷ ἀφ' Ἀφυγαίων πόλιν. Estque sequutus id mendum, vt pleraque, Guarinus, & inquirendi labore supersedit. sequutus est etiam Amiotus. Est autem haud dubie legendum Ἀφυταίων, quod ex Pausania & Stephano nostro deprehendi, tametsi apud vtrunque mendum est. itaque eadem operatrium autorum locos castigabimus. Pausan. in Laconicis: A Mineruæ (inquit) ocularis (de qua dixi in Lycurgo) progressus fano, ad Ammonis sacratium venies. Videntur sane ab initio Lacedæmonii maxime omnium Græcorum oraculo Ammonis, quod in Libya est, vsi: & Lysandro Aphytin Pallenæ oppidum obsidenti, per quietem visus est Ammon dicere, expedire ipsi & Spartæ, bellum contra Aphytæos desinere: & quæ sequuntur. Ἀφυτιν πνὸν Παλλήνης est in Græco: sed articulus masculini generis fecit vt nomen viri, non oppidi, videretur. Ἀφυτιῶν, &c. legendum est. Quod ex Strabonis Epitoma apparet. ea enim Pallenem peninsulam esse, quatuorque in ea vrbes sitas, Aphytin, Mendam, Scionam, Sanem, docet. Stephanus autem, Aphyte (inquit) aut Aphytis, vrbs est Thraciæ ad Pellenem. est & ibi Apollinis oraculum. Non Apollinis, sed Ammonis (Ἄμμωνος pro Ἀπόλλωνος) lego: quum perspicue prioribus addat Pausanias: Aphytæos Ammonis colendi studio non cedere Ammoniis Africanis.

445. b. *Et primum Athenienses, ex Pyla mouentes*] A Phyla Guarinus & Amiotus, non recte. ex Xenophontis libro 2. Ἑλληνικῶν, vbi hæc res à Thrasybullo gesta describitur, apparet castellum fuisse inter Thebas & Athenas Πυλῶν, Pylam. Cæterum hic Guarinus ὀλιγαρχικοὺς inepte factiosos, sicut & supra factionis suæ homines, non satis perspicue vertit.

Ibid. d. *Quum Corinthii desciuissent*] Guarinus, *Incumbentibus*: vitiosam sequutus, vt solet, lectionẽ, quæ & in Apophthegmatis Plu hoc ipso de dicto est, ἐφεστώτων pro ἀφεστώτων.

446. a. *Te validum pedibus*] μὴ σθένων ἀφίππους. σθένων quidem genitiuus est, & ἀφίππους celerem pedibusque promptum significat. (Hom. Il. 1, Η' δ' Ἀτ' ἀθανάτοισι καὶ ἀφίππος---) vt videatur ad Spartam hoc debere referri: tametsi βλάπτω cum genitiuo construi non meminerim me legisse. possunt tamen esse genitiui absolute positi. Ita quidem legitur infra initio Agesilai, & apud Pausl. lib. 3. Vtrobique enim idem oraculum refertur. Post pro μόχθ ι est in Agesilao νοῦσοι. Et pro φθείμβροτον recte habet (vt metri ratio requirit) φθιρσίβροτον Pausanias: idemque κυκωμένου non κυλινδομένου scripsit.

447. b. *Mithridatem Persam*] Xyl. vertit, *Spithridatem.* Et annotat: Μιθριδάτῃ Mithridatem. Sed Xenophon (qui hæc omnia lib. 3. narrat) non ita, sed Σπιθριδάτῃ vocat, etiam initio libro 4. & sic est etiam in vita Agesilai apud nostrum.

Ibid. d. *Nec vero paucos vel contemnendos habuit sibi in hac fabula seruire parato.*] Xyl. vertit, *Multis & non vulgaribus ei ad partes paratis.* Annotatque, παρασταγωνισαῖς. quo vocabulo intelligi arbitor eos qui alias διυπερετῶνισαὶ dicerentur. Liuius lib. 3. Tribuni coram in foro personaret, Fabulam compositam Volsci belli, Hernicos ad partes paratos. hoc est subseruire, διύπερε (vt in vita Ciceronis noster loquitur] λέγειν. Horatius Partes tractare secundas, ait. Cæterum falsa sunt quæ Guarinus dixit, & contra Plut. sententiam, venisse Silenum, & Delphis filium Apollinis professum, & reliqua, nihil enim tale est actum sed quidam administer sua formidine actionem fabulæ impedit. Quod satis aperte Plutarchi verba habent.

248. d. *Et Amphyteo*] Xenophon hunc non habet, sed cum Androclida Ismeniam & Galaxidorum, Pausan. præter Androclidam & Ismeniam, Ἀμφιθεμιν. Amphitemin, nominat. De sacrificio Agesilai Aulide facto idem, satis diserte.

Ibid. e. *Decimam prædæ*] Xyl. vertit, *Decimam manubiarum.* & annotat, In Deelea Thebanos consecratarum Apollini rerum decimam sibi postulasse, Xenophon ait, lib. 3. Rerum Græcarum.

449. d. *Illumque cum vate interficiunt*] Xyl. vertit, *Vna cum Mante* annotatque, μετὰ μάντεως, id est vate. Sed proprium-ne sit an appellatiuum id nomen, ambigo. interpretes appellatiue acceperunt.

450. d. *Oram confinem*] Xyl. vertit, *Oram agri.* annotatq; Ἔσχατα extremitas rei est. Homerus, Ἀχεῦ ἐπ' ἐσχατιῇ---. reliqua vt Dauus verti, non vt Œdipus. Certe κάμαξ palus est etiam apud Homerum, de vinea, Iliad. 6. Εἰσήκει δὲ κάμαξιν δεμνάρεϊ ἀργυρέοισι. Non me fallit, pro telo apud Euripidem vsurpari in Hecuba, Ἄλλαι δὲ κάμακα Θρῃκίαν θεώμεναι, teste etiam Scholiaste. Sed quid faceres in oraculo? Cæterum Δήλιον, Delium, in Tanagræorum finibus Bœotiæ oppidulum est, Steph. & Pausan. qui & ibi victos Athenienses & eorum ducem Hippocratem Ariphronis F. scribit à Bœotiis lib. 9. Descript. Græciæ. Eandem rem lib. 21. Diodorus descripsit, & Thucydides διεξοδικῶς lib. 4.

IN SYLLAM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

Nihil attinet de huius ætate annotare, & æqualibus: nobilis maxime Mithridatico & ciuili Mariano bello fuit.

451. c. *Rufinum ad consulatum aiunt aspirasse*] Xyl. vertit, *Rufinus consulatum gessit.* & annotat, Is fuit P. Cornelius Rufinus. Val. lib. 2. cap. 4. duobus consulatibus & dictatura speciosissime gesta, Senatu excidisse tradit. quod idem est apud Gellium lib. 4. cap. 8. & l. 17. cap. 21. Sane de dictatura mihi nihil constare fateor. Priorem consulatum anno v. c. 463. & in bello Samnitico rem præclare gessit. Eutro. lib. 2. Posteriorem, v. c. 476. durante contra Pyrrhum bello. Meminit etiam Cicero l. 2. De oratore, falsè dictum Fabricii de eo referens. Censores eum Fabricius & Q. Æmilius Papus Senatu mouerunt, quod decem (noster supra decem) pondo argenteorum vasorum possedisset. autores Valerius, Gellius, præterea Liuius lib. 14. (quod ex Epitoma intelligitur) Florus l. 1. c. 18. Actum anno v. c. 478. Ab hoc Cornelio Rufino sextũ fuisse Syllam hunc, Paterculus affirmat. Porro quod ad cognomentum Sylla attinet, meam sententiam supra exposui. Annotauit hic Amiotus, Syllam propterea à rubore faciei nomen hoc habere, quod Latinis ochra Syl dicatur, atq; illud pigmentum in ignem coniectum rubeat: vnde etiam purpureus color, syllaceus Vitruuio appelletur. Cui cur non subscribam, multæ sunt causæ. Primum, Sil per i, non y scribitur, apud Vitruuium l. 7. cap. 7. & 14. (sicut & apud Plinium vltimis duobus capitibus lib. 33) atque etiam Silaceus: vt parum hoc ad etymon vocis videatur pertinere. Deinde ochra & sil idem non sunt: quod patet ex eorum apud dictos autores descriptionibus, eoq; in primis quod ochra destituris, sil in eius locum adhibetur. Tum si sil quoque in ignem missum rubet, & syl sit scribendum: quid causæ sit cur non à natiuo potius colore (qui ochræ est flauus, seu pallidus) Sylla, quam ab eo quod isti pigmento in ignem conjecto accidit, dicatur? Quod si sil natiuo colore purpureum colorem habere dicamus, non erit id extra omnem controuersiam, quum quod de eius violaceo colore Vitruuius dicit, id cæruleo pigmento Plinius quo dixi loco adscribat. Plura qui velit

Philandri legat annotationes. Denique si ista cognomenti ratio fuisset, vix credo id Latinos scriptores, atque adeo etiam Plutarchum fuisse præteriturum: quum non vno tantum loco de eo dicat. Apparet certe σύλλαν, Syllam, Græco sermone aliquid ex albo rubens significasse: vnde antiquum Syllæ epitheton potuerit, quasi nouum, huic ob faciei colores tribui. Nam de prima origine cogitari idem potest.

453. b *Sapientem virum Euripidem fuisse*] Alludit ad pulcherrimos eius in Phœnissis versus, quibus à studio contendendi Iocasta & ab ambitione dehortatur filium Eteoclem, & ad æqualitatis studium adducere laborat. Noti sunt versus, & ab optimis passim scriptoribus allegantur. φιλοπμίαν, deam iniustam & perniciosam Euripides ibi vocat: noster δαίμονα, id est genium malum ac pestiferum.

Ibid. c. *Chalcidensem*] Χαλκιδεύς. Existimo Chalcide Syriæ hunc oriundum fuisse tametsi Stephanus χαλκιδεωὸν inde deriuet. Sed eius regulæ non sunt edicta prætorum. Meminit huius Chalcidis, & regionis Chalcidenes, Plin. lib. 5. cap. 23. in descriptione Cœlæ Syriæ: & Strabo lib. 16.

454. d. *Collegam*] Xyl. vertit, *In societate magistratus* & annotat, Nimirum consulatus. Socerum Syllæ fuisse. Q. Metellum, paulo post ostenditur: collegam fuisse Syllæ in consulatu eius altero, cum aliunde tum ex Gellio constat libro 15. cap. 28.

Ibid. e. *Apud Lauernam*] πρὸς Λαβέρνῳ. Lauerna Dea fuit Romæ culta, furibus præsertim & impostoribus. Id cum alias tum ex illo Horatiano ad Quinctium patet: *Labra mouet, metuens audiri: pulchra Lauerna Da mihi fallere, da iustum sanctumque videri: Noctem peccatis, & fraudibus obiice nubem.* Hinc & Lauerniones (teste Sex. Pompeio Festo) fures dicti, quod in luco eius (quem via Salaria fuisse Acron annotat) prædam diuiderent, siue (vt antiqui loquebantur) luerent. Veri proinde simile est, Lauernalem portam, cuius etiam Varro lib. 4. meminit, hic intelligi.

455. b. *Albinum*] Is fuit A. Posthumius Albinus. Historia est in Epitoma Liuiana LXXV. apud Valerium lib. 9. cap. De temeritate: apud Orosium lib. 5. c. 18.

Ibid. c. *Vt Titus Liuius ait*] Xyl. vertit, *Vt refert Liuius.* & annotat, ὁ Τίτος. Liuium intelligo: tametsi liber is non extat, neque eius rei in Epitoma mentio est. Incidit enim in librum LXXVII. Cæterum Græcis, ac præsertim nostro familiare est, prænomina pro nominibus ponere, vt & in Quinctio Flaminino crebrerime, & alias. Quod ad vxores Syllæ attinet, equidem non intelligo quæ fuerit Ilia ista, & omnino mendam esse puto: neque tamen inuenio remedium. Consulem non quinquagesimo sed vndequinquagesimo anno factum, apud Velleium legitur.

456 *Agrestium*] Xyl. vertit, *Agrorum possessores.* & annotat, Locus hic non satis est apertus: opponit autem κληματικοῖς, hoc est agrorum possessores, vrbanæ & forensi multitudini. & tamen mox χωρῖται & ἀγροῖκοι pro iisdem ponuntur: quum ante videbantur ἀγροῖκοι oppositi τοῖς κληματικοῖς. Sane eos qui multum agri possiderent, etiam in Agide & Ti. Graccho κτηματικοὺς noster palam appellat. quos eosdem hic suspicari aliquis possit χωρῖτας dici, ὡς ἐκ τοῦ χώρου: quibus opponantur forenses & vrbani homines, qui sunt ἀγροῖκοι. Sane & Guarinus κληματικοὺς Agrestes vertit. Ego (nihil enim diffitebor) qui passer vrbanis, cicada agrestibus, aut contra congruat, non intelligo. Itaque hic iudicium meum suspendo: & aliis qui locum enucleabunt, non illibenter agam gratias.

Ibid. e. *Qua de causa quum Pompeio abrogasset honorem*] Xyl. vertit, *Quum Pompeio consulatum abrogasset.* & annotat, ἐπάρχοντα ποιήσας. quod quid sit, non plane assequor. Prætorem factum à Sulpicio Pompeium, Guarinus ait: nescio quid aut quem sequutus. Fortassis ἀπάρχοντα scripsit Plutarchus, id est deiectum magistratu: sed id quo exemplo tuear non habeo. Sententiam quidem eandem apud Amiotum reperio.

457. b. *Apud Picinas*] Sic in Græco est: sed quæ sint istæ Picinæ, non scio. agrum quidem Picenum intelligi non arbitror. Guarinus habet Tritipa.

461. b. *Armamentarium Philonis*] ὁ πλοθήκη. fuit autem receptaculum mille nauium, valde nobile & laudatum. Meminit Cic. 1. De orat. & Plin. lib. 7. c. 37. Valer. lib. 8. ca. 13.

462. c. *Quæ arx quondam Parapotamiorum fuerat*] Xyl. itidem, *Arx Parapotamiorum.* & annotat, Guarinus male, *Finitimo fluuio arx fuerat.* quum vrbis hoc esse nomen ostendat disertè Plutarchus. Eam in Phocide collocat Stephanus, Pausaniam sequutus, lib. vlt. Notum est autem, contiguas regiones esse Phocidem & Bœotiam.

Ibid. e. *Q. Titius* Κόϊντος Τίτος. Τίτος legi. T. Quintius erit legendum, Qui in Græco est Ταμίνιος, cum Geminium verti: tametsi etiam Gabinii nomen affine sit huic scripturæ. Quod mox sequitur, *Vterque autem idem vaticinium afferebat*, certè diuinaui ita vt facile sim ei assensurus qui aliquid meliùs & certius afferat. est enim locus mutilus, vt puto, & ambiguus; nam quis ipsis ea forma apparuerit, non apparet. ταὐτὰ ἐκ τῆς ὁμφῆς. Malim ταὐτὰ pro τὰ αὐτὰ, id est Eadem.

463. c. *Gallus & Hortensius*] Galbam Guarinus posuit, sequutus (vt opinor) Appianum. nam in eius Mithridatico ita legitur ac rursus infra de prælio cum Telesino vbi legitur, Βάλβος, Balbus, interpres Galbam posuit. Mox (*cum Hircio*, Ἑρκίου est: puto Ἕρκιον, vt supra, quem Hircium verti. Deplorandum est, nomina propria ita deprauata esse quæ vnde emendemus; præter leues coniecturas nihil suppeditat.

466. b. *Deliacus*] Δηλιακός. Hoc potissimum deriuari ab insula Delo, Stephanus ait. Videant lectores attenti an à Delio potius Bœotiæ oppido originem trahat.

468. c. *Quare Adipsum nauigauit*] Xyl. vertit, *Traiecit AEdepsum.* annotatque Ἄδιψον. lege Αἰδήψου ex iis quæ à me in Stephanum περὶ πόλεων sunt annotata.

Ibid. d. *Et apud eum Nymphæum*] Vide de hoc loco quæ Dio noster habet lib. 41. Meminit etiam Strabo lib. 7. & inter miracula Plin. cap. 106. lib. 2.

469. c. *Ad Fidentiam*] Φιδεντίαν. Appianus Alexandrinus hoc apud Placentiam factum scribit. Sed neutrum locum temere mendosum habebo. Nam in eadem Italiæ regione & Fidentiam fuisse & Placentiam, scilicet in octaua, quæ Arimino, Pado & Apennino limitibus includitur, satis ex Geographis, præsertim Plinio, patet, l. 3. ca. 15. Simile huius est quod paulo infra de Syllæ cum Mario iuniore conflictu legitur: vbi noster Signium, Appianus Setium habet: quæ fuisse vicina oppida, ex eodem Plin. apparet.

Ibid. d. *Moram aliquam*, Xyl. vertit, *Procrastinandi occasiones.* & annotat, ἀναγωγῶν. Alliciendi rationes Guarinus reddidit, non sine sensus detrimento. Est autem ἀναγωγὴ id quod Cæsar lib. 1. Belli Gall. Ducere exprimit: Cæsar vbi se duci diutius videt, &c. Ne longe exempla petantur, sic noster initio fere Lycurgi est loquutus: οὕτω δὲ ἀναγωγὴν ἄγει τὴν τοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, de vxore fratris grauida, quam spe tollendi è medio fœtus vsque ad partum ducebat Lycurgus. Hinc patet quid sit hoc & similibus locis ἀναγωγή.

Ibid. e. *Quadraginta in laqueum illectas aduersarias*] Xyl. vertit, *Ita Sylla viginti suis cohortibus tanquam ad alliciendum assuefactis auiculis, quadraginta hostiles aucupatus.* & annotat, παλεύσας μ' τὰς ἐξ πολεμίων. Guarinus παλαίσας videtur legisse quod ipsum si inuenissem, propter hæc vocabula, ἡδέσιν ὄρνισι, suspectum habuissem: ne quid aliud dicam. Iam ipsum vocabulum παλεύειν, quod est illicere & decipere, ideoque aucupio valde est accommodatum, non modo à Suida & Varino explicatur: sed & à Scholiaste Aristophanis in Auibus, ad versum, Αὖθις ὑμᾶς αὖ παρ' ἡμῖν δεδεμένοι παλεύσεπ. Meminit & Erasmus in Chiliadibus, prouerb. Columba sedens: cui, quod apud Suidam ἡμένη πτηνὰς mutandum in ἡμμένη autumat, nominem puto eruditum assentiri. Cætera malo ex ipsis quos citaui autoribus te petere.

470. d. *Pernoctauit ibi prope vrbem*] Xyl. vertit, *Stationem ante vrbem habuit.* & annotat, Hæc quum ad Syllam referret interpres, miror quid vel legerit, vel cogitarit. Sed omnia errata notare, nimiæ est curiositatis.

471. c. *Lucretium Ofellam*] Epitome Liuii habet *Asellam.* Cr.

Metrobius Lusiodus] Xyl. vertit, *Metrobiusque histrio.* & annotat, λυσιῳδός. Guarinus Bacchanaliorum cantorem vertit: nimirum eo (ni fallor) ductus quod λύσια quædam sacra apud Græcos in honorem Bacchi celebrarentur: quorum Suidas meminit. Ego autem Athenæum sequor, qui lib. 14. ex Aristoxeno tradit, λυσιῳδὸν vocari eum qui masculino habitu mulierum gestus exprimat: quod ipsum ex Athenæo Eustath. in penultimum Vlyssea annotauit. Histrio autem tametsi generale est vocabulum, tamen quia aliud non est in promptu, boni consulendum opinor. Cantorem vertit Amiotus.

475. b. *Puteolanorum dissensiones*] Xyl. vertit, *Dicæarchensium.* & annotat, Id est, *Puteolanorum.* Id & Guarinus ex ulti, & Plin. testatur cap. 5. lib 3. & Appianus sæpe, præsertim etiam lib. 5. Bell. Ciuil. Puteolos ita appellat. Puteolis autem mortuus est Sylla: autor De viris illustribus.

IN CIMONEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

Cimonis ætas ſatis illuſtris eſt, bello præſertim Perſico aduerſus Xerxem. De patre eius Miltiade, & matre Hegeſipyla, legi poteſt Herodotus libro ſexto.

480. e. *Coalemum*] κοάλεμος. Vocabulum ductum ἀφὰ τὸ κοεῖν & ἀλᾶσθαι, quod eſt Errare & mentis impotem eſſe. Euſtathius annotauit in Iliad. 6. & ſic etiam interpres Ariſtophanis in Equitibus exponens oraculi verſum, Γαμφυλῆσι δράκοντα κοάλεμον ἁρπαπτώτιν.

Ibid. f. *Piſianactia*] Iuſtinianus Pleſianactium habet, neſcio quid ſequutus, & ne mendum typographi crederem, facit quod idem eſt apud Amiotum. In Græco eſt Πλησιακτίῳ, Pleſiactio: quaſi dicas quæ vicina ſit littori. Sed ex Pauſaniæ Atticis diuerſum apparet. Apud Diogenem Laertium libro ſeptimo in vita Zenonis legi, porticum eam antiquitus Peiſianactiam appellatam: inde à pictura Polygnoti Pœcilen (id eſt variam) dictam fuiſſe. quod & Suidas & alii habent: & nomen Pœciles eodem modo interpretatur ipſe Pauſanias. itaque hic in Plut. mendum eſt, τῇ Πλησιατίῳ τόπῳ καλουμένῃ, reponendumque Πεισιανακτίῳ, vel (vt Suidas & Varinus ſcribunt) Πεισιανακτείῳ. Meminit rei de qua hic diſſeritur, Plinius etiam, lib. 35. cap. 9. In Pentametro autem Melanthii verſu, mendoſa eſt victima vox ἀγραῖοιν: ſed aliam ſubſtituere non auſim.

481. a. *Aperte ferant contractis nuptiis.*] Autor libelli De viris illuſtribus ad Atticum, ſiue is omnino eſt Æmilius Probus, licuiſſe Athenienſibus eodem patre natas vxores ducere affirmat. Quod tametſi ſcio quoſdam non indoctos homines in dubium vocare, ac maxime eo niti argumento quod Cimon ob conſuetudinem ſororis Elpinices præſertim apud ciues culpatus, adeoque etiam teſtularum iudicio in exilium actus perhibeatur: tamen eorum eſt veritati poſthabenda autoritas. Non enim quod matrimonio ſibi eam iunxiſſet Cimon, ideo accuſatus fuit: ſed quod ea citra nuptias abuſus credebatur. quod facile ex Plutarchi verbis intelligere quiuis attentior poſſit, & apud Athenæum quoque, huius rei mentionem lib. 13. inducentem, non ſimpliciter eſt τῇ ἀδελφῇ συνόντος: ſed additum ξυνόμως. quod opus non erat ſi quidem omnino & quouis modo corpus cum ſorore miſcere apud Athenienſes vitio fuiſſet datum. Et vero idem noſter Plutarchus in Themiſtocle refert, huius filium Archeptolim ſororem ſuam Mneſiptolemam, alia matre Themiſtocli natam, in matrimonium duxiſſe: eo ſcilicet exemplo quo Æmilius Athenienſibus vti permiſſum ſcripſit. Quod monere volui ne quis temere ſecus de bonorum autorum dictis ſtatuat.

482. e. *Quare Hermas illos lapideos*] Xyl. vertit, *Vt lapideas Mercurii ſtatuas.* & annotat, Poſitæ ſunt Athenis in porticu Mercuriali. Vide hac de re orationem Æſchinis in Cteſiphontem: vbi & hæc carmina recitantur, etſi paululum aliter quædam legantur. Quod de Meneſtheo citatur Homeri præconium, eſt lib. 2. Iliadis, in Claſſis recenſione.

484. d. *Curialium eius Laciadarum*] Idem hoc ex Theophraſto refert Cicero lib. 2. De officiis.

Ibid. f. *Fortis Ageſileo*] Pentametrum oportet eſſe: itaque ſic ſcriptum ab autore opinor: Νίκας Ἀγησίλεω τοῦ Λακεδαιμονίου. In Cratini verſibus pro κάτω δ' ἤυχεον, ſcribendum eſt κάγῳ.

487. c. *Auri metalla*] τὰ χρυσία mallem χρυσεῖα. ſic & ſupra eodem libro de Thucydide. Iuſtinianus vtrobiq; Chryſia poſuit, quaſi nomen proprium eſſet. notæ autem Thaſiorum ſunt diuitiæ & iſtorum locorum metalla.

489. b. *Ilota enim*] Xyl. vertit, *Ruſtici enim.* & annotat, ἰδιῶται intelligit autem ſeruos Lacedæmoniorum qui ipſis agros colebant, Heilotas. Loquitur enim de bello quod ii Meſſenioram auxilio contra Spartanos, eorum rebus terræ concuſſione afflictis, ſuſceperunt. cuius etiam in Lycurgi vita eſt facta mentio.

IN LVCVLLVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

QVæ ſequuntur in hoc opere Romanorum vitæ, ad idem prope tempus pertinent, Nam, Gracchis exceptis, qui Lucullum ac cæteros, & ipſum etiam Syllam, non ita multum ætate anteceſſerunt, reliqui omnes Syllam ſtatim ſubſequuti ſunt, eoque fere ordine quo eorum vitæ hic exponuntur, claruerunt, bello cum Mithridatico tum ciuili Pompeiano, & quæ id ſubſequuta ſunt, nobiles. vt non opus habeam de eorum porro æqualibus aut ætate plura annotare: quum nihil iſta tempeſtate ſit in hiſtoria Romana celebratius atque notius.

491. d. *Poſtulando peculatus accuſatore patris ſui*] Xyl. vertit, *Patris ſui accuſatorem de publico crimine accuſaret.* annotatque, Ita prope ad verbum eſt in Græco. Quod autem hic ἀδικεῖν δημοσίᾳ dicitur, Iuſtinianus peculatum in ſpecie expreſſit, idque Amiotus etiam habet, (in Pompeio aliter deſcribitur peculatus, diſerte enim dicitur κλοπὴ δημοσίων χρημάτων) ego malui relinquere in genere, nihil enim mihi conſtat de eo crimine quod à Lucullo intentatum Seruilio ſit. Cicero in Acad. quæſt. editionis prioris lib. 2. qui Lucullus inſcribitur, mentionem huius rei facit: ſed neque reum neque crimen nominat. in oratione autem de prouinciis conſularibus inimicitias Seruiliorum & Lucullorum grauiſſimas commemorat. Quod de accuſationibus hic dicitur, idem lib. 1. Officiorum copioſe explicat.

Ibid. f. *Vt thunnus*] Θοῦς βολᾶς πέλαγος ὡς διεφόβει. Iuſtinian. male, *Thynnus irretitus.* Senarius eſt iambicus, neſcio vnde depromptus. Thynnus piſcis dictus eſt ἀφὰ τὸ θύνω, τὸ θύω, ὀφεῖν ὁρμῶ. à dando impetu, & motus vehementia. nam ſub ortum canis œſtro agitatur, Multa de eo ex Ariſtotele & aliis habet Athenæus lib. 7. haud pauca Euſtathius in ξ Iliad. & μ ac χ Odyſſ. qui quidem etymologiam iſtam confirmant. βολαῖος non irretitum, ſed incitatum ſiue impetuoſum ſignificat, ἀφὰ τὸ βολή, Ictus, teſte eodem Euſtathio φοβεῖν ſatis notum eſt vocabulum. Senſus itaque eſt, quemadmodum thynnus œſtro ſuo incitatus per mare ſecum impetu fert, idque conturbat: ita conſueuiſſe ſuis orationibus forum Romanum oratores cæteros concitare. Id quoque quod ſtatim infert, αὖος ἀμοιβαῖος πεθυνηκώς, ex aliquo poeta puto eſſe deſumptum: &, niſi fallor, etiam alibi legitur, ſed non ſuccurrit.

492. c. *Græcis myoparonibus*] Annotator margini alleuerat, nauigii eſſe genus: idque ex Suida. quaſi vero id non vnus quilibet ſtatim potuiſſet intelligere. Nauigium fuiſſe piraticum, vel ex Cicerone conſtat, qui in Verrinis ei piratici adiectiuum adiungit, vt & paulo infra λῃστρικὸν μυοπάρωνα dicit Plutarchus: & lib. 3. De repub. quem locum, & alium Salluſtianum, citat Nonius Marcelius, Sex. Pompeius ait nauigium eſſe ex duobus diſſimilibus formatum, midio & parone. Ego quidem vtrunque eſſe nauigii genus ſcio, & vtriuſque eo nomine mentionem facit Gellius lib. 10. cap. 25. vt vero myoparon inde componatur, vel vox, vel nauigium non intelligo.

493. e. *Qui amicum nuper & imperatorem interfecerat ex ambitione*] L. Valerium Flaccum conſulem. vide Epit. Liuianam 82. & paulo poſt ipſum Plutarchum.

Ibid. d. *Iterum ad Tenedum appetentem ſe maiore apparatu percipiens Neoptolemum*] Interpres hunc locum peruertit, & alio tranſtulit quæ perſpicue ad Neoptolemum pertinent καταδῶν autem *Negligens.* tranſtulit, negligens ipſe. Eſt enim καταδεῖν non deſpicere, ſed conſpicere aliquid. Lectum, promontorium eſt, Æolidem à Troace diſtinguens. Plinius l. 5. c. 30. & alii.

495. d. *Ad Propontidem tuendam & Bithyniam protegendam mitteretur* Xyl. vertit, *ad propugnandum pro Bithynia*,] προπολεμήσων τῆς Βιθυνίας. Iuſtinianus, *Debellandam Bithyniam*, quod ſi legiſſet προπολεμήσων, tamen conſtructio eum poterat monere id verum non eſſe: hoc enim verbum cum datiuo conſtrui, notiſſimum vel ex noſtro autore eſt: quum hic patrius ſit caſus, ne dicam notum eſſe ex hiſtoria Bithyniam tunc fuiſſe Romanorum. Paulo poſt Fimbrianos milites affectaſſe imperium dixit: quod neq. verba Plutarchi habent: &

falsum est. Sed persequi omnia id genus σφάλματα, aut etiam pleraque, nimis est longum.

496. *Sed quia Marius, quem ex Hispania miserat Sertorius, &c.*] In vita Sertorii à nostro hic M. Marius appellatur. Et quidem etiam alii Marii præter magnum illum ac VII. consulatibus insignem Marium, Romanis fuerunt, vt Gratidiani Sertorius autem quum à partibus Marii steterit, verisimile est eum istos secum inter alios habuisse quos proscripserat Sylla. Apud Appianum in Mithridatico legitur M. Varius.

504. d. *Vt addicti seruirent creditoribus.*] Xyl. *Et ad extremum addicti in seruitutem abducebantur.* annotatque, αὐτοῖς δ' τέλος μὲν ἐν τοῖς πρόσθεν χρωμένοις δουλεύειν. Iustinianus male, *Tributi vice impositum erat illis.* quasi τέλος hic non sit aduerbii loco positum, & postremum significet. Quidam in Lexico Græco ex his verbis (citat enim locum) colligit ac docet, πρόσθεν aliquando esse id quod Latinis creditor. id & innumera alia, magnam temeritatem imperitiamque hominum arguit. Est autem similis dictio ac quum dicitur, συνέβη αὐτῷ αἰχμαλώτῳ γενέσθαι, Accidit ei vt in bello caperetur, & similia: quorum ratio in Grammaticis exponitur. πρόσθετος autem nihil est minus quam creditor. cum autem significat qui ære alieno obligatus, quum soluendo non sit, creditori addicitur (προσπίπτει) & in seruitutem ei deditur. Latini Addictum appellant: & ipsa res, Addicere. Quod multis locis Ciceronis & Liuii, præsertim l. 2. & 6. demonstrare possem si res adeo esset obscura. nam & hoc notum est, inde factum vt qui summo studio & opera aliquem colunt, eive inseruiunt, eos addictos appellemus illi. Hoc modo & simili origine ac ratione autor noster de Antonio Cleopatræ dedito & quasi mancipato dicit, ὁ δὲ οὕτως ἀρὰ τῷ προσήκει τῆς γυναικός, Antonius vero adeo Cleopatræ addictus erat. Assecla in Lexico & comitem inepte verterunt.

506. c. *Mouit præterea ex loco viuendi consueto*] ἐκίνησεν ἐξ ἤθων, *Ex Ethis amouit*, interpr. ἦθος non modo significat morem, ingenium, indolem & similia: sed & locum eum in quo aliquis vitam degere consueuit, sicut Arabes illi in suis tabernaculis, & Scythæ ἁμαξόβιοι in suis plaustris, Troglodytæ in cauernis, &c. Vtrunque πρὸ τοῦ ἔθους est, & τὸ ἔθος. Sic & Herodotus libro 1. vsurpauit, Κιμμέριοι ἐξ ἐθέων τοῦ Σκυθικοῦ πρὸς νομάδων ἀναπαύεται. & alii. Atque etiam Homerus Iliad. ζ. sub finem; Ἵππῳ ἐν ἠρῶα φέρει μετὰ τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων: de equo à præsepi liberato, & Odyss. ξ, de suum stabulis, Τὰς μὲν ἄρα ἔρξαν κατ' ἤθεα κοιμηθῆναι.

514. f. *Id enim vnum ex prætoribus dixisse aiunt L. Quintium*] Xyl. vertit, *vnum Tribunorum plebis.* annotatque ἕνα τῶν στρατηγῶν Λ. Κόϊντον. crebro στρατηγὸς ponitur pro eo quod Latinis est Prætor. Sed hoc loco arbitror generalius sumptum ac etiam tribuno plebis attributum. Nihil enim hæc ad prætores: & quidem non modo hic dicitur tribunos plebis Romæ Lucullum traduxisse, sed & Sallust. lib. 5. (citatur locus à Prisciano) lege Gabinia ait successorem Lucullo missum M. Acilium Glabrionem consulem. Fuisse autem tribunum pl. Gabinium 5 ex Dione & aliis constat. Similis locus est in Cicerone de Roscio, qui gradus equitum in theatro distinxit; M. Ὄφων στρατηγῶν: quum fuisse tribunum plebis ex Liuii lib. 99. & multis aliis sit notissimum autoribus. In Græco hic quum essent duo prænomina, ex altero nomen feci: tametsi fateor nihil mihi de L. hoc Quintio constare. Crus. hic annotat, C. Manlium tribunum plebis hæc fecisse ostendit Epitome Liuii.

518. e. *Horatius*] lib. 1. Epist. ad Numicium. Crus. hic annotat Horatium dicere quinque millia.

320. c. *Vectium quendam*] Βρέττιον. inde Iustinianus Brutium. est autem L. Vectius de cuius à P. Clodio ad hoc subornati indicio Cic. sæpe, præsertim in Vatinium, pro Sestio; & lib. 2. ad Atticum: Appianus lib. 2. Dio. lib. 38. alii.

Ibid. d. *Cornelius nepos*] Amatorio veneno periisse Lucullum, testatur etiam Plinius lib. 25. cap. 3.

IN COMPARATIONEM.

521. a. *Plato Orphea*] Locus est valde elegans, lib. De rep. 2. vbi Hesiodi etiam, Homeri, Musæique de felicitate defunctorum nugæ refelluntur. Alterum Platonis dictum de exostracismo Cimonis, est in Gorgia.

IN NICIAM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

NIcias Athenienſium dux, Alcibiadis æqualis fuit, belloque Peloponnesiaco periit in Sicilia.

523. d. *Subinde vero ad Xenarchum delabitur*] Itidem Xylander, & annotat, ὑπορρέων εἰς τὸν Ξέναρχον. Est hoc obscurum & omisit proprium nomen Guarinus. Comicum fuisse Suidas ait, citatque haud paucos eius versus hinc inde Athenæus. Mimos eum scripsisse Aristot. initio poetices affirmat, sicut & Sophronem & Sotadem: quod cum prioribus non pugnat, quando Sophronis etiam comœdias Athenæus nominat. neque obstat quo minus idem genus scripti vtrunque coluerit. Cæterum ex his quæ extant Xenarchi reliquiis, nihil de hoc loco possumus statuere: melius fortassis iudicium facturi si mimorum aliquid extaret. Videtur autem allusio ista, vocabulorumque ad suam etymologiam applicatio, à Xenarcho vsurpata fuisse: quæ vt comœdiam mimumque deceat; tamen seriæ historiæ parum conueniat. nam Timæus etiam in Νικίου τῶν νίκλω nomine luserat, & ad Hermocratem Hermas detorserat: quod in historia βαίαστον, in comœdia non indecorum est, si tempestiue adhibeatur. quomodo ille Plautinus parasitus Peniculi nomen habere se dicit, à detergenda mensa.

Ibid. e. *In iis vero quæ imitari queat nemo, etiam prorsus insulsi*] Xyl. vertit, *Stupidi autem hominis velle cum iis certare quos imitando assequi non possit.* annotatque, Hæc mirifice peruersione sua obscurauerat Guarinus. Est autem duplex reprehensio Timæi, quod & de eloquutione cum Philisto contendisset & ea quæ nulla imitatione poterat æquare, superare instituisset: quorum alterum leuiculum, alterum etiam stultum Plutarchus iudicat. Paulo post idem Thucydides cum Pericle ait reip. profuisse, &c. quum aduersarius eius fuerit, & plerunq; ei repugnans, in exilium tandem ab eo sit actus.

523. c. *Vt ait Thucydides*] libro septimo, vbi de eclipsi solis refert.

Ibid. c. *In Marica*] ὁ Μαρικᾶς, Maricas, comœdia fuit Eupolidis, scripta in Hyperbolum Athenienſem: de quo Plutarchus cum alibi tum hoc etiam ipso libro, autor Scholiast. Aristophanis in Ranis. Barbarum esse vocabulum, & patrium casum μαρικάνης habere, Eustathius in β Iliad ex Herodiano scribit: alii κίναιδον exponunt. Cæterum hi versus propter omissas personas, & quia antecedentia ac sequentia desunt, per se obscuri sunt: vt æqui esse debeant si quibus non satis fecimus. Distinxi personas literis adiectis.

Ibid. e. *Apud Aristophanem*] In comœdia quæ inscribitur Equites. est autem lapsus memoriæ. non enim Cleonis sunt, sed Agoracriti seu Allantopolæ verba, respondentis Cleoni. Cæterumque paulo post Agamemnonis verba citantur ex Euripide, in Iphigenia Aulidensi. Leguntur vero aliter, aliamque efficiunt ibi sententiam. Est enim ibi non ὄγκον, sed δῆμον, non Fastum, sed Populum, & pro τῷ δ' ὄχλῳ est τῷ τ' ὄχλῳ. Ac turbæ, sicut & πρεσβυτέρῳ legitur non δέ. Omnino autem is locus videtur totus eo referri vt ostendat Agamemnon suam (vt principis) vitam totam à populo pendere, eiusque esse voluntati accommodandam; itaque ne flere quidem sibi, & suam calamitatem deplorare permissum, quod cuiuis liceat de vulgo. Nulla ibi ὄγκου vel maiestatis mentio.

526. d. *Ex Pachetis casu*] In Græco mendose Λάχητα pro Πάχητα, quod sequutus est Amiotus. nam Guarinus Lachitam finxit, Loquitur autem de Pachete Epicleri P. qui Lesbum recepit. Vide Thucydidem lib. 3. Diodorum l. 12. & nostrum ad finem Aristidis. Sed & reliquæ historiæ ex Thucydide præsertim repetendæ sunt: quas peruertere interpretes, pro Delio Bœotiæ insulam Delum ponendo. De Pylo Thucyd. lib. 4. initio.

528. c. *Pharmaca multa*] Versus est de Ægypto, ex Homeri Vlyssea lib. 4.

530. d. *Hyperbolus*] Vide supra in Alcibiade. Fuisse fabrum lucernarum, & pro ære plumbum suppositisse, vt eo plus appendentes maius precium ferrent, annotauit aliquoties Aristophanis interpres. Idem in Vespis refert ex Andocide, patrem eius stigmatiam fuisse, & in sectutis argentarius populo seruiuisse: & ex Theopompo, ipsum Hyperbolum sexcenn. li

ostrascimo patria eiectum, in Samo mortuum, eiusque cadauer vtri inclusum in mare abiectum fuisse. Quod autem carcerem & compedes dixi, in Græco est κώφων, vox dicta ἀφ' τὸ κώπτειν. Erat autem lignum quod alias κλοιὸς dicitur, cui sontes ita illigabantur vt collum eorum deorsum comprimeretur, neque suspicere possent. Latinorum numella simile nonnihil habuisse videtur.

533. f. *Loco quindecim prætorum*] Ita perspicue in Græco est, & apud Thucydidem lib. 6. Guarinus additos tres prioribus xv. falso dixit: ac de suo addidit iurare eos coactos, statim finito bello se imperio abdicaturos.

534. c. *Epipolas*] Pars est Syracusarum, de qua etiam alias. In Græco mendum est, ὄπτολας': quod sequutus Guarinus, nescio quid epistolarum de Niciæ aduentu commentus est. Porro Thapsus peninsula est propinqua Syracusis, in angusto sita Isthmo, & ad mare porrecta. Thucydid. prope finem libri sexti, in huius rei descriptione. Cuius haud scio an meminerit Maro l. 3. Æneidos hoc versu, Pantagiæ Megarosque sinus, Thapsumque iacentem.

538. c. *Per otium dixit deliberandum*] Xyl. vertit, *Per otium se deliberaturum.* & annotat, βουλεύσασθαι καθ' ἡσυχίαν. Guarinus Statim, quod est contrarium. Iam quæ de Demosthene inferuntur, omnino sunt eius in versione depraua ta. καπυηχεῖν τῇ γνώμῃ facile apparet esse Sententiam suam cum bono aliquo & commodo eorum quorum interest obtinere: & particula οὐδὲ non ad ἐπαύσατο, verum ad καπυηχήσας pertinet. Legendum porro multitudinis numero συνεχώρησαν, & ad ἄλλοις, id est, collegas Niciæ reliquos, referendum.

542. e. *In rotam deligatus*] Xyl. vertit, *Rotæ alligatus est.* & annotat, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθείς. Guarinus male Carcerem. Erat autem rota quæstionibus & tormentis inseruiens, cuius etiam prope finem vitæ Phocionis meminit noster.

IN CRASSI VITAM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

QVod initio statim huius vitæ verba hæc Plutarchi, ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἑτέρου τῶν ἀδελφῶν, τὴν γυναῖκα συνῴκησε, καὶ τοὺς παῖδας ἐξ ὁκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἧττον καὶ τοῦτο τοῦτο, &c. non Guarinus modo, sed & Amiotus ita interpretatur, vt dicant Crassum fratris sui defuncti vxorem in matrimonium duxisse, ex eaq; liberos procreasse: non ita leuis est momenti error, neq; dissimulandus fuit. Nam neque scripsit hoc Plut. neque vsitatum hoc Romanis eo tempore fuit, atque haud scio an vnquam quidem. Non nego verbum συνοικεῖν aliquando esse Viuere cum altero in matrimonio, idque tam de viris quam mulieribus dici, *ehlich beyvvohnen:* nunquam autem id verbum sua prima significatione & simplici accipi, qua est Eadem vti domo & habitatione, pernego. quid enim fiet vocabulo συνοικία, quod inde ductum magni est vsus? Ergo viduam illam Crassus secum in ædibus, eiusque etiam liberos, retinuit: quod fuit humanitatis. vt autem coniugium contraheret cum ea, & liberos procrearet, nihil attinuit. Et quidem vel articulus in verbis τοὺς παῖδας ostendit dici de fratris liberis. nam si ipse Crassus liberos sustulisset, scripturus fuisset Plutarchus, καὶ παῖδας (non τοὺς, quod priores demonstrat) ἔσχεν, additurusque nimirum ἐξ αὐτῆς. Quæ (inquis) ergo laus hic ἐυπαξίας seu cõtinentiæ siue modestiæ Crasso tribuitur? Equidem ea (nisi fallor) quæ ex obiecto ei deinde stupro Vestalis intelligi possit. quasi diceret Plutarchus, ita eum habitasse cum fratris vidua, vt modestiæ & pudicitiæ laudem mereretur, quanquam ea ætate quæ ad libidinem propensior habetur: quum quidem deinde in suspicionem incesti cum sacerdote concubitus venerit. Hanc arbitror germanam & minime insolentem monstrosamue verborum Plutarchi esse sententiam.

543. d. *Cupidos dicens ædificandi à semetipsis euerti sine aduersariis*] Xyl. vertit, *Aedificandi studio laborantium vires nullo aduersario à serpsis comminui dicens.* & annotat, ἔλεγε τοὺς φιλοικοδόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύεσθαι χωρὶς ἀντιγρνιστῶν. Non possum excogitare quid vel fugerit hoc loco vel sequutus sit Guarinus: adeo nullum eorum quæ dixit Plutarchus, vestigium in eius interpretatione reperio. quid enim est hic de areis quas ille ciu bus suo ipsorum arbitratu concederet, fabrosq; suos præberet? Et quidem satis perspicua est sententia Græcorum verborum.

544. e. *Hem patientiam, &c.*] Haud scio an is sit Alexander Milesius qui & Polyhistor & Cornelius est dictus, & vixisse Syllanis temporibus fertur apud Suidam. Certe exclamatio hæc magis reprehendentis rigidam Alexandri philosophiæ rationem, quam laudantis est: quod vel vocabulum πλήμων ostendet. Porro φόρον in genere videatur posse verti id quod nos ab iniuria aeris tuetur, superne impositum. Ex libro Varronis De Latina lingua quarto apparet, lecticam id vocabulum significare: quum doceat, Latinorum segestriam, id est lecticam, inde videri natam Guarinus pileum: quem aliter sequutus est.

546. b. *Etenim quum oppidum Vmbriæ Tuder cepisset*] Τουρδήπαν habeo in Græco. Guarinus autem Tudertum verterat quod vt non rectum, notauerat quidam in margine. ego tamen suspicor legisse eum (sicut legit Amiotus) Τουδερίπαν quomodo Vmbriæ vrbs ea potuit efferri à Plutarcho, quam Plinius (quem ego hic sequutus sum) Tuder appellat, in Vmbriæ descriptione, lib. 3. cap. 14. Apud Ptolemæum quoq; libro Geograph. tertio, in recensione vrbium quas Vilumbris (sunt autem quam Vmbri orientaliores, ὡς εἰπεῖν) attribuit, mendose legi suspicor Turde, Τοῦρδε, pro Τοῦδερ. nam longitudo loci, & latitudo, adscriptæq; vicinæ vrbes satis ostendunt esse, eundem cum Pliniano. Apud Strabonem libro quinto legitur, Τουδερευελκὶς πόλις καὶ εἰς τὸ πέλαγος, &c. mendose quidem, sed tamen vt Τοῦδερ nominari satis pateat. inde Tuders dicitur. Tudertibus & Ameritinis arma in cælo concurrentia spectata tertio Marii consulatu, Plinius refert capite quinquagesimo septimo libri secundi.

548. b. *P. Varinus*] Q. Varius habet Epitome Liuii Cr.

550. d. *Onatius Aurelius*] Sic est in Græco. In Pompeio, vbi idem refertur, C. Aurelius dicitur: quod & malo.

551. b. *Cum epistola quæ Catilinæ faceret mentionem*] Xyl. vertit, *Crassum scribit nocte ad se accessisse, & literas attulisse de Catilina, & quæsitas * quo indicio confirmauerit coniurationem.* & annotat, ὄπτολιν κομίζοντα τοῦ Κατιλίνα, καὶ ζητουμένου, ὡς ἤδη βεβαιοῦντα. Satis est apertum, locum hunc esse deprauatum. Corradus Plutarcho nimis (opinor) infensus, quum varia conquisiuisset quæ ei obiiceret, etiam ἐξ αὐτῆς τῆς βοὸς quædam arripuit: inter quæ & hic locus est. Ait enim à seipso Plutarchum dissentire, qui quum in Cicerone hanc epistolam dicat fuisse ἀδιάφορον, hic eam missam à Catilina testetur. Quomodo hoc Corradus ex his verbis collegerit, non video. nam quod nos mendose legimus καὶ ζητουμένου, ipse Missam vertit: fortassis arrepta ex mendo cauillandi occasione. Profecto autem τοῦ Κατιλίνα non est A Catilina, sed De Catilina: vt ne si πμφθεῖσαν quidem, aut χαφθεῖσαν, aut quidquid tandem tale velit, loco horum verborum reponat, tamen euincere possit hoc Plutarchum hic dixisse, à Catilina scriptam vel missam epistolam fuisse. Quod si ergo in ea à Crasso ad Ciceronem allata epistola de Catilinæ consilio & machinationibus aut coniuratione aliquid renunciabatur, (sicut Amiotus vertit in iis literis factam de Catilina mentionem) quid obstabat quo minus & incertus eius esset vt tabellarius, ita etiam autor, & Romæ etiamnum commorante Catilina, Crasso aliunde afferretur? Ne dicam necessarium hoc non esse, vt de eadem epistola hic locus intelligatur omnino de qua in Cicerone dicatur: & quidem non vnica ibi, sed plures commemorantur. Locum asterisco signaui: mendum tollet qui librum meliorem habebit.

552. c. *Sortientibus Syria Crasso, Pompeio Hispaniæ obtinere*] Quæ sequuntur, ad finem vsque Crassi, iisdem prope omnia syllabis in Parthicum Appiani librum sunt translata. Estque vtile conferre vtrunque codicem. ego diuersitatem lectionis annotare hic supersedeo. In vertendo sequutus id sum quod videbatur mihi commodum & rectum. quod cur ita sentiam, in Dionem quædam annotans indicaui. Guarinus sententiam hic inuertit, inuisam omnibus fuisse sortitionem istam scribens. Hic est ἀκούσιος, apud Appianum vero ἀσπάσιος. & quidem perspicua est sententia. Quum enim omnino esset Pompeio ab vrbe in alterutram prouinciam proficiscendum, non ita procul abfuit Hispaniam tenens, etiamsi in eam exisset, quam si in Syriam iret. Iam quod sequitur, ὑπὸ ἀλλοτρίοις καὶ πολλοῖς ἡσυχίαν ἄγων, intelligitur facile,

eum vix ſuam iactantiam & nugas apud alienos nihilque ad ſe pertinentem hominum turbam repreſſiſſe, quam effundebat apud domeſticos. Guarinus mirum in modum hic oſcitauit.

553. c. *Quum ſalutari ſe ab exercitu Imperator ſuſtinuiſſet*] Imperatoris nomen à militib. non niſi magna aliqua & ardua re geſta confectaque duci Romanorum ſolebat tribui. Quo maior apparuit Craſſi puſillanimitas, qui vrbe modo direpta id nomen ſibi imponi pateretur: nimirum qui non ſperaret ſe magno aliquo facinore id poſſe conſequi. Quæ de imperatoris nomine dixi, ex hiſtoria Romana non ſunt obſcura. Cicero ipſe rebus in Cicilia geſtis imperatorem ſe dictum à militibus ſuis, oſtendit, ad Cælium Rufum ædilem curulem deſignatum ſcribens. Epiſtola nona libro ſecundo famil. & huius moris meminit, explicatque obiter eum in Philippica XIV. Appianus libro ſecundo Bellorum ciuilium, ait quondam omnib. præclariſſimis facinoribus id nomen obtigiſſe: ſuo tempore ei tributum qui de hoſtibus decem millia ſtrauiſſet. vbi de Curionis in Africa rebus geſtis loquitur. Varro libro quarto De lingua Latina: Prætor (inquit) dictus eſt qui præiret exercitui: Imperator, ab imperio populi, qui eos qui id attentaſſet oppreſſi hoſtis. Mendoſa quidem hæc ſunt verba: ſed ex quibus colligere tamen poſſimus, eum qui rem imperio populi dignam, & ad eius defenſionem incrementumve facientem confeciſſet, imperatoris nomen meruiſſe. Cætera mitto, nam ne hæc quidem fuiſſem annotaturus, niſi interpretis error huic loco me lucem afferre iuſſiſſet: qui neq; conſequutum id nomen Craſſum dicit, quum quidem ob acceptum id ſuggilletur: & cætera peruertit.

Ibid. e. *Dea Hieropolitana*] Iunonis nimirum Aſſyriæ. Vide omnino Luciani libellum περὶ Συρίης θεοῦ.

554. c. *Iuxta Zeugma*] Vrbs eſt Euphrati impoſita fluuio, nobilis apud geographos & hiſtoricos, ob pontem ibi in Euphrate ab Alexandro Magno factum ex catenis. Guarinus fluuium quendam obſcure dixit.

555. a. *Lentes & ſalem*] φακὸς καὶ ἅλας. apud Appianum, etiam in codice manuſcripto, φακοὺς καὶ μάζας legitur. pro quo libum aut aliquid tale licet intelligi, ex farina & humore ſeu liquore aliquo compactum. quod genus inferiis adhibitum fuiſſe notum eſt: ſicut & hoc, ſalem omnibus ſacrificiis alias ſolitum fuiſſe vſurpari.

Ibid. c.] Is eſt qui apud Appianum Ἄκραρος legitur: apud Dionem lib. 40. Αὔγαρος. Augarus. de quo ibi monui.

556. c. *Verum reuera fluxum quendam marinum vaſte arenæ exercitum amplectentis*] Xyl. vertit, *Sed immenſis ſolitudinibus horribilibuſque ambitis*. & annotat, σινῶν πινῶν ἢ σίν (nam paulo inferius eſt σίνας ἄμμου κονιορτὸν ἐπαγούσας) aceruum ſeu cumulum arenæ ſignificat: quo modo σίνες ὀστέων etiam apud Euſtathium leguntur, & apud Lycophronem σίνες πημάτων. Guarinus Æſtum vertit, neſcio cur ita. Appianus non habet σινῶν, (& quidem σίνων erat ſcribendum) ſed χοῦμα δεινῶν ἐρήμων, ſolitudinum horribilium. quæ lectio videtur ſane commodior, eamque ſum ſequutus.

557. e. *Ac recte aduerterunt, &c.*] Perſequi omnes interpretis lapſus, breuitatis cauſa ſuperſedeo. hæc autem non inelegans ſententia eſt ab eo omiſſa: quia (opinor) quum eam in Græco deprauatam offendiſſet, difficultate emendandi laborabat. quanquam ea magna non eſt, ſenſum intuentibus. Cæterum ne coniecturis vllis opus eſſet, Appiani Parthicus facit, vbi hæc recte eguntur ita: βροντῆς μεμιγμένον, ἔυπνος συνιωσεακόπτε, ὅπ τῷ αἰθέρι ἀκοὴ παρακπκώπατον. &c.

558. d. *Vel quod in compoſitam aciem incurrebant.*] Xyl. vertit, *Siue quod in compoſitum agmen incidiſſent* & annotat, ἢ συντάγμασιν ἐντυχόντες. ita vertendum putaui, vt aliquis ſaltem eſſet ſenſus: quaſi diceret, quum eſſent experti vim Romani equitatus ordinibus ſuis ſtipati. Quod Guarinus dixit, *Pra timore ad ſuos reuerſuri*, nihil habet Græcis verbis affine. Sane apud Appianum non συντάγμασιν eſt, ſed πάλμασιν, id eſt Locis paluſtribus. quod hic locum mihi habere non videtur. Mox Megabacchus nominatur: nomen haud ſcio quam Latino conueniens, aut Romano homini. Interpres Cn. Plancum habet, neſcio vnde petitum.

559. d. *Iſchnas*] Legendum ex Appiano Ἴχνας. Dio videtur Ichniam nominare.

560. e. *Pernoctantes*] ἐπαυλιζόμενοι. Tibias hic neſcio quas & cantus Guarinus commentus eſt, perinde atque obſcurum ſi eſſet quid ſit ἐπαυλίζεσθαι.

564. c. *At qui ſapientem habuerunt virum Aeſopum, &c.*] Alludit ad feſtiuiſſimum Æſopi apologum, qui extat apud Stobæum in hanc ſententiam. Vnumquemlibet hominem duas geſtare manticas, in pectore alteram, alteram à tergo. in hanc eum ſua, in illam aliorum vitia atque peccata reponere. inde fieri vt aliorum crebro, noſtra nunquam aut raro perſpiciamus delicta. Poſſem de hac re multa in medium proferre, niſi aliud agerem.

IN EVMENEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

EVmenes hic (nam fuerunt & alii hoc nomine) vnus fuit de ſucceſſoribus Alexandri Magni: vt facile, cum quib. vixerit, ac quo tempore, appareat. Multa de eius rebus geſtis ſunt apud Diodorum Siculum lib. 18. & vita eius etiam in libello Æmilii Probi (vt fertur) continetur deſcripta. Cardia autem patria eius, vrbs eſt Cherſoneſi Thraciæ non obſcura. Amiotus Sertorii vitam huic præmiſit: & quia hæc incipit, Εὐμένη δὲ &c. cogitare poſſit aliquis, non abs re id factum: ac fortaſſis ita in aliis Græcis codicibus reperit ordinatas. Ego meum ſequutus ſum: neque quicquam eſt periculi.

584. b. *Et legiones ab amicis Alexandri ſeceſſere*] Xyl. vertit, *Orto inter regis ſocios & phalangem diſſidio*. & annotat, Ita vocantur ii quos aulicos nos (puto) non incommode diceremus. Erant autem principes Macedonum, quorum pleroſque Arrianus commemorat.

486. e. *Ipſe equitibus trecentis fortiſſimis in agema centuriatis* ἄγημα vocabulum tale eſt quod conſultius ſit relinquere (quod video etiam optimos ſcriptores feciſſe) quam vel Agmen vel quiduis aliud eius loco ponere. eius generis ſunt etiam phalanx, ſariſſa, & multa alia ἄγημα (inquit Appianus in Syriaco) οἱ δὲ ἱππεῖς ἐπίλεκτοι, καὶ πρὸς αὐτὸ ἄγημα λέγονται, equites ſunt delecti, arq; inde eis nomen. Vſurpat etiam Liuius hoc nomen, & vero ita vt pateat tam de peditum lecto agmine, quam de equitatu accipi. Plura huc conferre ſuperſedeo.

588. a. *Villarum caſtellorumque*] Xyl. vertit, *Villas & arces*. & annotat, ἐπαύλεις καὶ πυργοπυργίας. Ad verbum eſſet Quadriturria. intelliguntur (opinor) caſtella vel arces. Quod autem paulo ante eſt, *Nulla habetur perniciei ratio*. prouerbium videtur eſſe, quo notentur ii qui grauiſſimo imminente periculo, adeoq; exitio, tamen aliis curis vacent, ſalutis ſuæ poſthabita ratione Quod tum Alceras, Polemon & Docimus faciebant, quum quidem damnati à Macedonibus & ingruente Antigono, cum Eumene de imperio contenderent. Rectius Ariſtides, qui vt ſuos docuerit iſta ambitione hoſtibus inſtantibus abſtinere, ac ſalutis potius ſuæ & victoriæ parandæ curam gerere, in eius vita expoſuit Plutarchus.

590. e. *Quindis*] Quinda caſtellum Ciliciæ fuit, ſupra Anchialam ſitum, vbi theſauros ſuos Macedones habebant, & pecuniam regiam. Strabo lib. 14. infra in Demetrio alii.

IN SERTORIVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

586. c. *Ille diſcerptus ab amatoribus*] De Attibus ab apro interfectis nihil plane mihi conſtat Attem quidem, cuius apud Dindymenem eſt fanum & cultus, Phrygem fabulantur, & eum ab apro fuiſſe interfectum, ex Hegeſianacte poeta refert lib. 7. Pauſanias. quanquam fieri facile, in fabulis præſertim, potuit vt alii Phrygem, alii Syrũ dicerent. Quod ad A-

ctæonas attinet, eius qui à canibus laceratus traditur, notissima est fabula. Alterius non ita celebris est historia, quam repetere possunt lectores ex Apollonii scholiaste, in lib. 4. paragr. 75. tametsi enim non diserte amoris ibi fit mentio: tamen quæ causa Bacchiadis fuerit Actæonem Melissi F. rapiendi, facile intelligitur. Nescio autem miratine debeam an detestari oscientiam eorum qui Dictionaria poetica componunt: adeo sæpe in fraudem imperitos inducunt. Sicut hic quidam Bacchiadas, hoc est Corinthi principes, à Bacchide vel Bacchio Herculis F. genus trahentes, idque adeo ex hoc ipso interpretis Apollonii loco, Bacchiorgia celebrantes conuertit.

570. d. *Omnes castra eodem in loco metatos*] Xyl. vertit, *Eodem in loco castra metatos.* & annotat, ὁν τόπῳ. Aretinus, in cāpo: vt videatur legisse ὁν πεδίῳ, aut aliquid tale. Loquitur autem de seruis Bardiæis, flagitiorum Marianorum administris.

571. d. *Pityusam*] In Belearico mari duæ sunt insulæ Pityusæ, quarum maior Ebyssus, minor Ophiusa dicitur. Ptolem. libro secundo in descriptione Hispaniæ.

572. d. *Fabulantur Tingites, &c.*] Haud scio an pro Tigenna Tingis sit legendum: apud nullum quidem geographum Tigennam reperio nominatam: & quæ de Antæo dicuntur, faciunt eo vt Tingim legamus. Eadem sunt apud Strab. lib. 17. (nisi quod ibi crebro Λίγγις pro Τίγγις legitur) & apud alios. Fabula de Antæo eiusdem loci occasione refertur à Lucano lib. 4. Apud Strabonem, quum legatur σκελετόν, (pro quo noster σῶμα posuit) ξ πηχῶν, interpres splendide auxit fabulam, & tibiam LX. cubitorum vertit. hoc est ὀστομετρεῖν τὴν μυθικῶς. Quid sit sceletos nemo prope nescit.

574. a. *Domitium & Manlium*] Lusium vox est, vt arbitror, vitiosa. vel L. Domitium legerem, vel Domitium & Lucium (Λούκιον non Λύσιον) sc. Manilium: cuius lib. 6. cap. 23. in hac historia meminit Orosius, & Liuius lib. 90. prius etiam Amioto placuit.

575. c. *Erat autem in Hispania mos*] Meminit oblique huius consuetudinis Dio noster lib. 53. de Sex. quodam scribens Pacuuio, qui Augusto sese deuouisset, cæterisque vt idem facerent suasisset. Non dissimile est quod de Gallorum Sontiatum soldurii refert lib. 3. Comm. Gall. Cæsar, itaque & soldurios eos appellaui, consentiente satis commode rei vocabulo.

578. a. *In Tutiensi*] Xyl. vertit, *Ad Duriam.* & annotat, Turiam Aretinus, Græcus liber Τουτίαν. Ego Duriam puto legendum, ex epistola Pompeii ad senatum, quæ extat inter tabulas naufragiorum. Sallustii verba sunt: Castra hostium apud Sucronem capta, & prælium apud flumen Duriam, & dux hostium C. Herennius cum vrbe Valentia, & exercitus deleti, satis clara vobis sunt. Meminit huius Duriensis prælii etiam Cic. prope initium orationis pro L. Cornelio Balbo.

Ibid. f. *In campis Saguntinis*] Σεγοωπίνων. Rectius est apud Appianum περὶ Σαγουντίαν. Vrbem autem in quam recessit Sertorius, Calagurium fuisse, ex Liuii lib. 92. patet.

IN AGESILAVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii interpretum.

596. Τῷ τῶν σκέλοις πήρωσιν. Potest accipi bifariam, vt vel amisisse alterum pedem, vel eo læso & clauso vsus intelligatur. Posterius ego verius puto, claudumque fuisse, non altero mutilatum pede, videturq; ea claudicatio ei ex casu quodam, aut offensione pedis, accidisse: quando Lysander etiam apud Xenophontem lib. 3. & mox apud nostrum exponens oraculum de claudo rege, vocabulo πρόσπταισας vtitur, quod est offendere ad aliquam rem. Itaque & crebro χωλὸς & χωλότης vocabula vsurpantur de eo vitio.

597. d. *Ille quum propinquos Agidis maternos*] Suosne an Leotychidæ? Prius ego puto debere intelligi. videtur enim fuisse expressurus si de Leotychidæ propinquis voluisset accipi. Omnino autem ista largitio eo faciebat ne fratris hæreditate auctus, videretur auarus esse, & sordidus, ideoque inuidiam sibi conflaret: quam amoliri vtroque modo potuit. Neque tamen pugno, quum videam ab Amioto posterius receptum.

Ibid. e. *Id hinc fuit*] Xyl. vertit, *Id tale est.* annotatque, In Græco verba sunt mendosa. Quod non animaduertens, aut non ita vt debuit fieri perspiciens Grynæus, à quo hæc Vita melius multo quam ab aliis pleræque aliæ est conuersa, sententiam deprauauit, & confudit. Libellus Xenophontis in laudem Agesilai scriptus omnium manibus teritur. Græca autem sic ego legi, & ita scripsisse Plutarchum pro certo habeo: ὥστε ποιεῖν ἃ βούλοιτο, πειθόμενοι αὐτῷ. τὴν ἐφόρων ἔν τε καὶ τῶν γερόντων, &c. Est autem singularis laudis, ita regnum gerere vt parendo voluntati ciuium, summam potentiam tibi pares: (quum qui aliis obtemperet, videatur parum, aut certe haud ita multum habere potentiæ) id qua arte ac quibus rationibus consequutus sit Agesilaus, demonstrandum sibi proponit Plutarchus.

598. c. *Agamemnonem* Od. l. 8. Cr.

Ibid. e. *Delectorum libertinorum ex Ilotis manumissorum duo millia*] Xyl. vertit, *Duo millia lectorum tironum.* & annotat, νεοδαμώδεις δισχίλιοι. Grynæus, *Disciplinæ Spartanæ milites electi mille.* Duo millia etiam in Comment. rerum Græcarum Xenoph lib. 3. leguntur: in Agesilao tria. Athenæus lib. 6. ex Myronis Messeniacis ostendit, neodamodes fuisse seruorum genus qui belli causa manumitterentur: quomodo & ad classem libertati serui δεκασοιναῦται appellabantur. & videtur ipsum vocabulum significare eos qui recens disciplina militari instituti, ac quasi domiti essent. Igitur non indocte Amiotus heilotas manumissos vertit.

600. c. *Et turpe ducebat decem millia militum peruenisse duce Xenophonte ad mare*] Nota est historia, præsertim ex Xenophontis libris De expeditione Cyri, de Græcorum millibus decem. qui quum Cyro suppetias tulissent, eo occiso in pugna, varie à regis ducibus tentari, incolumes tamen ex Asia per medios hostes in Europam redierunt. Paucis rem Suidas perstringit in Ξενοφῶν.

Ibid. d. *Et esset sine capite inuentum*] Xyl. vertit, *Quum exta parum læta apparuissent.* annotatque, Sic in genere extuli. Ad verbum est, Quum caput extis, iocinori nempe, defuisset, ἀλόβων φαίνεσθαι τῶν ἱερῶν. Grynæus sacra inuiolata vertit, nescio quo vel codicis mendo (nullum enim erat in nostro) vel argumento inductus. λοβὸς quid sit, notius est quam vt in refellendo sit opera ponenda. Mox pro πῆς ἀπόροις legendum εὐπόροις, recte vidit.

Ibid. e. *Quippe perhibendum dicebat ille Agamemnonem esse*] Sæpe huius facti meminit Plutarchus, vt hic, in Gryllo, in libello quo ostendit malitiam ad infelicitatem sufficere, & alibi. Loquitur autem de Æthia, Agamemnonis equa, quam ei vt à militia immuni esse liceret, Echepolus Sicyonius dederat. locus est Homeri libro Iliadis penultimo.

603. a. *Adæi scribæ*] Xyl. vertit, *Idæi scribæ.* & annotat, Ἀδαίου. Sed sequutus sum Xenophontem, cuius ex quarto libro Rerum Græcarum tota hæc est desumpta narratio.

Ibid. c. *In sanctissimis delubris*] Xyl. vertit, *in religiosissimis deorum fanis.* & annotat, ἐν πᾶσι ἁγιωτάτοις ἱεροῖς. Monstrose hunc locum corrupit Grynæus, planum quidem satis & expeditum: desumptum & ipsum ex Agesilao Xenophontis, qui diserte scribit, eum peregrinantem nunquam in priuata domo vlla, semper in templo aliquo diuertere solitum. Id faciebat eo vt quum in iis quæ palam agebat, facile omnem impudicitiæ immodestiæque suspicionem euitasset, etiam ea quæ semotis arbitris homines agunt, casta omnia esse & sancta ostenderet: deorum scilicet testimonio, quos inspectores eorum adhibebat. multo id rectius quam Demetrius Poliorcetes, qui suis libidinibus impuraque lasciuia ipsius Mineruæ, castissimi numinis, (vt tum habebatur) ædem pro hospitio sibi ab Athenienſibus concessam polluit.

606. c. *Canathra appellant gryphorum & tragelaphorum lignea simulacra*] Xenophon scribit, Agesilaum solitum publico canathro Amyclas vehi. ἀκουσάτω δ' (inquit) ὡς ὅτι πολιτικοῦ κανάθρου κατεῖχεν εἰς Ἀμύκλας. Varinus hoc vocabulum ita explicat: Canathra, astrabe est, aut currus crates (πλέγματα) habens, quo in pompa vtuntur virgines (nimirum Lacedæmoniæ) quum in Helenæ templum eunt. Quidam ferunt, ea habere imagines ceruorum aut vulturum, γυπῶν. Vultu-

rum

rum etiam Grynæus habet. Mihi gryphum magis placet, cum ob tragelaphos, id est hircocervos: tum quia in Plutarcho hic est γρυπῶν, teste etiam Amioto. Eustathius in versum Iliadis ω, Ὁ πλίστῳ λωΐῳ, πτέρνθα ἣ δῆσαν ἐπ' ἀόῃς: docet id esse κάνναθρον apud Xenophontem (scribit enim duobus ν) quod Homerus πτέρνθα dicit: nempe cratem ex salignis viminibus contextam, quæ currui imponitur.

607. b. *Id abnuit*] Annuisse Xenophon ait. Cr.

Ibid. e. *Nec defuit ei diuina ira*] Xyl. vertit, *Nemesis inultum non est passa.* & annotat, ἔπαθε δὲ παράγμα νεμεσητόν. Sed perspicuitati sensus putaui consulendum. Non cohortes autem, sed cohors Lacedæmoniorum ab Iphicrate est cæsa: μόρα scilicet, quod quid sit, ipse in Pelopida explicat Plutarchus. Historia est, apud Xenophontem libro quarto Rerum Græcarum.

610. c. *Cleombrotum*] In Græco est, ὅτι ὁ τὸν υἱὸν Κλεόμβροτον. Quod mendum sequutus Grynæus, Agesilai filium fecit Cleombrotum. Quod fieri nullo modo potuit, quum alterius familiæ rex fuerit, & Agesipolidi in regno successerit: quod paulo ante docuit Plutarchus. Fuit autem Cleombrotus Pausaniæ F. Agesipolidis frater: quo mortuo sine liberis, regnum ad eum rediit. Pausanias lib. 3.

612. a. *Quippe habere Xenophon ait, &c.*] Principio libelli qui Symposium inscribitur.

IN POMPEIVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

619. d. *Oculorumque lenis modulatio*] Xyl. vertit, *Oculorumque faciles motus.* & annotat, ἢ τοῦ ὄμματα ῥυθμῷ ὑγρότης. Miserrime omnium hæc Pompeii vita est ab interprete tractata: quum quidem mihi vix alia tam studiose & eleganter videatur à Plutarcho scripta. Errores ergo persequi nisi vbi id vtilitas requiret, supersedebo. ῥυθμὸς quid sit in poetica, & musica explicare hoc loco nolo. Hic enim accipio concinnos motus oculorum, quum etiam Græci grammatici testentur ῥυθμὸν εἶδος τῆς κινήσεως τάξιν. ὑγρότης mollitiem (vt ita dicam) facilitatemque motus significat. Nam ὑγρὸν est etiam molle, flexile. vnde arcum Theocritus κέρας ὑγρὸν dixit. de quo alibi: & in vita Alexandri, vbi de eadem re dicitur, est τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων.

621. b. *A quodam manipuli ductore*] Xyl. vertit, *A quodam centurione.* & annotat, ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν. Tudertinus, Qui insidias ipsi locauerat. quasi vero id sit λοχαγός: aut λόχος insidias tantum, non etiam centuriam, passim significet. vnde ἀγχρεσία λοχῖτης in Romana apud Græcos historia, & λοχαγός. Cæterum aliter mortem Cinnæ Liuius lib. 83. & App. describunt.

622. d. *Verum quum ab eo mitteretur in Galliam*] Ad bellum Sertorianum, interpres putauit: itaque pro Κελτικὴν legit Κελτιβηρίαν. Verum multo post, & nequaquam à Sylla (nam is tum mortuus erat) sed L. Philippi suasu in bellum Sertorianum est missus Pompeius: tunc ad Metellum, qui cum Carbone & eius factionis ducibus colluctabatur.

623. d. *Abductum aiunt, vt vidit gladium stringi, locum &c.*] Ita etiam Valerius Maximus lib. 9. cap. De cupiditate vitæ. Cicero lib. 9. Epist. famil. ad Papyrium Pætum, Lilybæi occisum diserte tradit: Appianus retractum ex Cossyra insula, in quam ex Sicilia profugerat. Qui paulo post Sthenis Himeræus dicitur, eum Plutarchus in Ciuilibus præceptis Sthenonem Mamertinum introducit.

624. b. *Memmium*] In Græco Μόμμιον est, Mummium. Ego autem emendare locum volui, & restituo Μέμμιον. Memmium bello Sertoriano in campis Saguntinis occidisse, supra in vita Sertorii est demonstratum. Cicero pro L. Balbo: Cæterum, inquit, accusator fatetur hunc in Hispania durissimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio, & in classe & in exercitu fuisse: & vt Pompeius in Hispaniam venerit, Memmiumque habere quæstorem cœperit, nunquam à Memmio discessisse, Orosius autem lib. 5. cap. 23. de Sertoriano bello loquens ait: Multa inter eos præterea prælia gesta sunt: Memmius quæstor Pompeii, idemque vir sororis eius, occisus est. Amiotus non recte Memmium fratrem sororis Pompeii dixit.

625. d. *Duos populus Maximos dixit, Valerium, quod dissidentem ab se senatum in concordiam secum reduxisset*] Quum in sacrum montem plebs recessisset, M. Valerius, frater Poplicolæ & M. Valerii qui non multo ante in pugna ad lacum Regillum occubuerat, dicendo sedauit discordias: itaque primus ob eam rem Maximus est appellatus. Hæc fere Cic. in Bruto. Fuit hoc anno V. C. CCLX. Meminit huius quidem dictaturæ & Liuius lib. 2. & Dionysius lib. 6. sed neque ab eo reconciliatum patribus populum, neque de hoc cognomento quicquam afferunt. De Fabio Maximo etiam initio Fabii facta est mentio. Id autem quod de iure triumphandi sequitur, ex historiæ Romanæ multis locis est notum. vnum qui huc plurimum facit, de Liuii lib. 31. adscripsisse in præsentia satis est. L. (inquit) Cornelio Lentulo triumphus negatus est. Res triumpho dignas esse censebat senatus: sed exemplum à maioribus non accepisse vt qui neque dictator, neque consul, neque prætor rem gessisset, triumpharet.

627. c. *Metello Pio*] In Græco est Ἀππίῳ, insigni menda: quod non vidit Tudertinus, recepit Amiotus. Idem Tudertinus, quod de Sertorio dicitur, ad eum vltimum reliquias bellorum ciuilium confluxisse, inepte ad Pompeium detorsit: vt & paulo superius M. Brutum patris similem dixit, quum Plutarchus affirmet, neque bello, neque morte, eum patris similē fuisse: quod & verum est. Nam & in bello Pompeiano partes optimatum est sequutus, & libertatis ciuibus restituendæ causa Cæsarem necauit, & propter eam bello gesto periit.

631. c. *Etiam vias eorum exscensione facta infestabant*] τὰς ὁδοὺς ἐλῃΐζον. Quod dicendi genus videtur insolens. At fortassis scripserat non ὁδοὺς, sed παροδοὺς: vt fuerit, *Diripiebant ea quæ ex reditibus ad eos adferebantur.* aut scriptum fuit ἐλόχευον, *Insidiabantur iis iter facientibus*: quomodo suspicor legisse Amiotum. Paulo ante Iunonis templum in Lucania ponitur à nobis. est autem in Græco, ἐν Λευκανίᾳ. Ego nullum memini me vsquam legisse nominari Leucanium. Existimo autem eum de antiquissimo Iunonis Laciniæ (nam prope Lucaniam est Lacinium) fano intellexisse, de quo cum multa geographi, tum Lycophron etiam, & eius interpres Zezes.

632. c. *Vt superuolitans foro corvus caligine captus atque in turbam sit delapsus*] πυκλωθῆναι καὶ καταπεσεῖν. Quid sibi velit πυκλωθῆναι, Excæcari, non plane assequor: mendum quidem puto. Simile exemplum, & disputatio eadem, est supra in vita T. Flaminini.

634. b. *Nam neque Achillem, &c.* Locus est libro Iliadis 22.

636. b. *Quod recte plerique à Theophane conniciunt malitiose confictum*] Astum inepte vertit (vt & superiora de Alcæo Sardiano, & quæ mox sequuntur, & pleraque) Tudertinus: quū sit in Græco κακοήθευμα, Maliguum scilicet mendacium: à quo vitio non fuisse purum Herodotum, Plutarchus noster in libello περὶ Ἡροδότου κακοηθείας demonstrat. Rutilius autem hic est, quem Cic. pro Rabirio Posthumo crudelitatem Mithridatis in togatos scribit mutatione vestis effugisse, Plurima eius exilii mentio apud eundem, & alios Historiam ab eo scriptam cum alii citant, tum in Mario noster. Quis autem & qualis fuerit C. Pompeius Strabo, Magni pater, satis ex historicis bellum Marsicum describentibus manifestum est: & initio huius libri obiter indicatum à Plutarcho.

640. c. *Pulcherrima gymnasia*] Xyl. itidem *Gymnasia* vertit: annotatque, ἡβητήρια. Diuersoria vertit interpres, quasi si legisset ἡβήτεια. Siquidem apud Suidam est, & Varinum, ἡβητήριον, τὸ παιδευτήριον· ἡβήτειον, ἡ κατάλυσις. Sane Athenæus lib. 10. ait propterea fingi Hebēn in conuiuiis fundere vinum quod ἡβητήρια dici soleant τὰ συμπόσια, id est Conuiuia. Addit in vigesimum Iliadis librum Eustathius, aliquando ἄσημον συναγωγὴν hoc vocabulo designari, id est, parum graue aut seuerum consilium. Verum horum neutrum puto huc facere. Infra quidem de amore Iuliæ in Pompeium hæc vox ita repetitur vt appareat ambulationes amœnas vel gymnasia vel aliquid tale fuisse.

641. d. *Contra Hermagoram rhetorem*] Monstrose hæc peruertit Tudertinus, quum quidem sint planissima, & epistolam Posidonii ad Hermagoram nescio qualem cōfinxit. Est autem is Hermagoras cuius multa apud ipsum Ciceronem est in libris Rhetoricis mentio. Atque haud scio Plutar-

chus ne de generali constitutione hic innuat: quam vt diuiserit Hermagoras, exponit priore libro De inuentione Tullius. Quæ sequitur de Nemesi quadam lætis tristia admiscente sententia, non est satis dextre à Tudertino reddita. Elegantissime eandem expressit venustissimus poeta Apollonius, versib. quos (sunt enim aureoli) adscripsi de quarto Ἀργοναυτικῶν, Ἀλλ᾽ ὀ δ᾽ οὔποτε φῦλα δύη πολυκτεάνων ἀνθρώπων Τερπωλῆς ἐπέβημεν ὅλῳ ποδί. σοὶ δὲ τις αἰεὶ Νίκην παρμέμβλωκεν εὐφροσύνησιν ἀύτμη. Et Ouidius septimo Metamorph. hunc (opinor) imitans, -- *vsque adeo nulla est sincera voluptas: Sollicitumque aliquid lætis interuenit.* -- Itaque non pessime Chærea ille Terentianus, summa potitus voluptate, perfulusque gaudio, dixisse videri poterat, *Nunc tempore perfecto est, quum perpeti me possum interfici, Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.* Sed hæc præter institutum.

Ibid. c. *In epistolis Ciceronis*] Muciam hanc sororem fuisse Metellorum, Q. Q. Celeris & Nepotis, vxorem Pompeii, pater ex epistola Ciceronis ad Celerem, quæ est secunda lib. 5. Famil. Eandem fuisse dimissam à Pompeio, epistola decima libri ad Atticum primi ostendit. Causam autem neque ibi neque in vlla alia (quæ extet) epist. Cic. exponit: nisi vehementer me fallit memoria. Sane Suetonius in Iulio Cæsare, vbi de eius lasciuia loquitur, diserte explicat rem: scilicet eam à Cæsare pollutam fuisse.

643. b. *Reuera attingebat quadragesimum*] Imo si Velleio (quid ni autem?) credimus, annum tum agebat quadragesimum quintum: siquidem natus est C. Attilio, Q. Seruilio consulibus: (anno V. C. DCIII.) triumphauit autem M. Pisone & M. Messala consulibus, natali suo, pridie Kal. Octob. vt est apud Plin. libri septimi & libri vltimi capite secundo. vt suspicari aliquis possit pro τεσσαράκοντα legendum πεντήκοντα. Sane post etiam, vbi bellum ciuile Pompeianum describitur, annos natus LVIII. Pompeius dicitur fuisse: quod cum Velleiano numero non dissentit.

644. c. *Cæpioni pactam*] Σκιπίωνι: quod retinuit interpr. Suetonius in Iulio, cap. 21. Cæsar suam Iuliam Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cæpione. cuius vel præcipua opera paulo ante Bibulum impugnauerat. Sed in vita Cæsaris occasio apparet huius mendæ tollendæ, vbi Σερουιλίῳ Σκιπίωνι legitur, eadem in historia. Scipionem autem non esse cognomentum Seruiliorum, sed Cæpionem, satis est notum. quanquam ne insolens quidem fuit librariis, in historiæ præsertim Cimbricæ mentione, Σκιπίωνα pro Καιπίωνα scribere. Amioto quid in mentem venerit vt Pisonem hunc diceret, non video.

646. e. *Prælucentem seruum interfecit*] Xyl. vertit, *Seruo lucernam præferente occiso.* & annotat, ἀπεκτειναν μέλιτον προσηγορευμένον λυχνοφόρον. Vitiose. inde Tudertinus Melitum proprium nomen eius lucerniferi commentus est, imitante id ipsum Amioto. Satis autem conspicuum fit, legendum μὲν τὸν pro μέλιτον, vel ex eo quod sequitur, ἐπρέψαντο δέ. Historia eadem in Crasso etiam est, & in Catone philosopho.

Antiam vero & Vatinium] Mendum est in priore vocabulo. De Vatinio satis constat, vel ex Catonis vita. de altero nihil succurrit. Quod autem sequitur, *Crassus omisso consulatu*; in Græco est ἀπαλλαγεὶς τῆς ὑπατείας. quæ verba cur sic verterim, historia docet. Consul enim & paludatus est in prouincium profectus.

647. f. *Omnia sunt partita diis*] Venustissimus est locus: quo alludit ad diuisionem mundi, qua eum inter se Iupiter, Neptunus ac Pluto ita erant partiti vt vnicuique suum regnum satis esset, neque alteri suum præripere opus haberet. Verba sunt Neptuni, ob imperata Iouis indignantis, apud Homerum lib. 15. Iliadis, ita nota vt oscitantiæ Tudertini merito succenseatur.

652. e. *Reprehendit etiam Cicero*] Lib. 7. ad Atticum, ita scribens: Per fortunas, quale tibi consilium Pompeii videtur? hoc quæro quod vrbem reliquerit. Ego enim ἀπιρῶ: tum nihil absurdius. Vrbem tu relinquas? ergo itidem si Galli venerint. Non est, inquit, in parietibus respublica. at in aris & focis. Fecit idem Themistocles. fluctum enim totius barbariæ ferre vna vrbs non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere post quinquagesimum, quum præter mœnia nihil teneret. nostri olim vrbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt. Οὕτω καὶ τοῦ πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν. Vbi qui ἐπευθόμεθα legerunt, & versum Homeri (extat in deprecatione Phœnicis ad Achillem lib. Iliadis nono) & sensum corruperunt Ciceronis. Vult enim maiorum præclara facta cum hoc Pompeii ignauo & indigno facinore comparare. Quem autem hic Numerium Plutarchus vocat, is videtur esse Cn. Magius. de quo sic Cæsar libro De bello ciuili primo: Reducitur ad Cæsarem reprehensus ex itinere Cn. Magius Cremona præfectus fabrum Cn. Pompei: quem Cæsar ad eum remittit cum mandatis, &c. Atque haud scio an etiam ibi Numerius dicatur, Plutarchusque inde hæc sit mutuatus: & sit legendum N. Magius, non Cneus. Etenim Numerius prænomen fuit, & litera N. signabatur, vt docte demonstrauit Sigonius in libro De nominibus Romanorum. Ac facile fieri potuit vt eius rei ignoratione lapsus, CN. (quod est vsitatius prænomen) pro N. scripserit libratius. Minuta sunt hæc, inquies. Fateor. est enim hic in tenui labor. sed tamen & multos doctissimos viros accurate hoc in genere emendandi versari video: quorum conatum reprehendere sit temerarium. & nemo est (opinor) vere bonorum librorum studiosus qui non mallet Cæsaris quam librarii verba legere: & si Cæsari non fuisset ineptum visum addere prænomen, ineptus sit qui illud agnoscere nolit. Denique oraculi vim habet ea sententia, quam nobilem & vsitatam in Paulo noster sic extulit: πλὴν τοῦ μείζονων φρουεῖν καταλύουσιν οἱ τοιούτοι πλὴν ὀλίγοις μικροῖς ἀκριβεῖαι.

653. b. *Labienus relicto Cæsare*] In Græco dicitur Λαβεώνι, Labeo. Quod miror à Tudertino retentum. nihil enim T. huius Labieni defectione à Cæsare magis notum est, cum aliunde, tum ex septimo Epistol. ad Atticum libro, & Ciceronis ad Tironem epistola, quæ incipit, Quanto in discrimine.

Ibid. d. *Iubium*] Xyl. habet *Vibullium.* & annotat, Pro Orico interpres Nericum habet: quod est nihil. in Græco hic recte est Ὠρικόν. Sed Ἰούβιον non dubitaui in Vibullum vertere, Cæsarem sequutus, ex quo hæc noster descripsit.

657. d. *At pater in curru residens*] Homerici sunt versus de Aiace Telamonio, Iliadis lib. 11.

660. b. *Pothinus*] Comment. Cæsaris Photinum habent. Cr.

IN COMPARATIONEM.

662. d. *Eurytionidis*] Xyl. vertit, *Eurytionis posteris.* & annotat, Hæc peruertit & confudit interpres, leui Græcorum verborum mendo seductus: quod corrigi à quouis possit qui animum ad historiam intendat ἠπόρησεν. εὐρυτίωνι δέ. legendum ἠπόρησαν εὐρυτωνίδαις. & pro παρίοχε, παρέχειν vel παρεῖχεν. De Eurytionidis dictum est in Lycurgum.

IN ALEXANDRVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

665. *Atque inde parata fratris voluntate Arymba*] Xyl. vertit, *A patruo eius Arybba.* & Annotat, Ἀρύββαν. Arymbam vocauit Iustinus libro septimo, & Diodorus Siculus libro decimosexto. Existimo autem pro ἀδελφοῦ αὐτῆς, legendum esse ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Fuit enim frater Neoptolemi Arybbas, & tutor Olympiadis, fratris filiæ. Quod ad genus Alexandri Magni maternum attinet, id ex Pyrrhi à nobis proposita genealogia, qui & ipse Achillis fuit ἀπόγονος, intelligi facile potest. Quod ad paternum, Caranus rem obscuriorē aliquanto facit. Autor noster haud obscure innuit, eum Heraclidam, id est de posteritate Herculis fuisse: sed rationem stirpis non explicat. Liuius libro quadragesimoquinto: Vigesimum (inquit) à Carano, qui primus Macedonibus regnauit, Persea numerabant. Solinus c. 15. sui Polyhistoris, Macedoni Caranū ducem Peloponnensiacæ multitudinis in tenenda Macedonia successisse, Caraniq; successorem Perdiccam, primum regem Macedoniæ nominatum scribit. Prope idem est apud Iustinū libro 7. Quin & Suidas, quocunque id ex scriptore, annotauit, Caranum exercitum ex Græcia in Macedoniam, magni tum nominis regionem, adduxisse, in eaq; regnum obtinuisse, & successionem à se reliquisse vsque ad Philippum Alexandri Magni patrem. Apparet autem, ad Temenum Heraclidam genus regum Macedoniæ referendum esse: ex Herodoto maxime, qui etsi de Carano nihil refert, Perdiccam tamen hunc diserte Temeni stirpe prognatum ait, vbi quomodo is potitus sit Macedoniæ regno ostendit, ad finem fere Vraniæ. Temenus porro filius fuit Aristomachi, nepos Cleodemi, (Lycophronis interpres Cleodorū, Pindari in 7. odā Isthmiorū Cleadam vocat fortassis mendose) qui patrem habuit Hyllū, Herculis F. Ex Pausania & Zeza hæc genealogia describi potest.

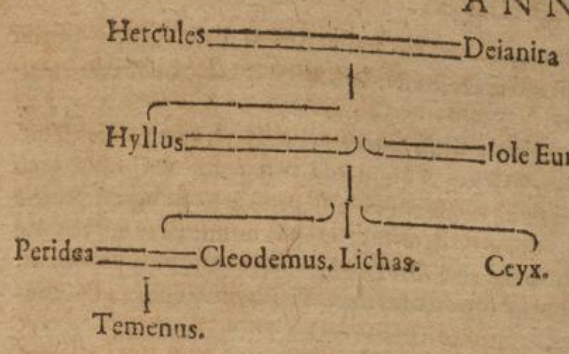

Iam successionem regum Macedoniæ hic proponere supersedeo: quæ extat apud Herodotum, Solinum, Iustinum, & Diodorum Siculum ac chronographos. Vltimam partem apposuisse sufficit, & in gratiam philologi lectoris obiter explicare.

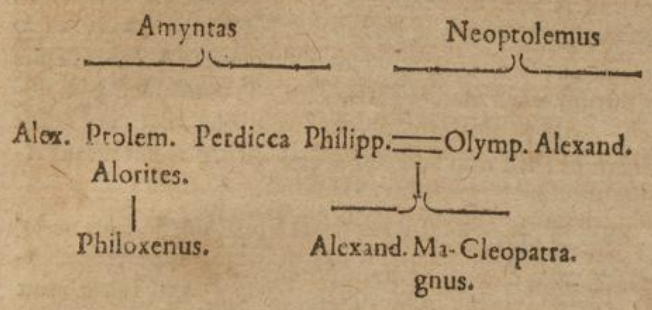

Iustinus Ptolemæum inter filios Amyntæ non retulit: idemq; etiam aliam eius ex Sygæa (Cygæa puto) prolem refert. Nos Diodorum sequimur: qui lib. 15. ad primum annum Olympiadis CIII. à Ptolemæo Alorita occisum fratrem Alexandrum scribit. & meminit in Pelopida Plutarchus, filium quoque illius Philoxenum referens. Ptolemæum interfecit Perdicca, eique successit. Vide porro initium lib. 16. Cleopatra Alexandri Magni soror. nupta est Alexandro auunculo suo: vt scribit eodem libro Diodorus, & lib. 9. Iustinus: meminitque Liuius lib. 8. Habuit autem Philippus præter Olympiadem, alias quoque multas vxores, quas referre non est operæ pretium: legatur Athenæi δειπνοσοφιστῶν lib. 13. initium. ex Lariſſæa quidem saltatrice, nomine Philinna Aridæum filium duobus ῥῥ Ἀρριδαῖος scribitur apud Diodorum & Plutarchum fine Alexandri) sustulit. qui quum Macedoniæ rex secundum Alexandri mortem per sex annos fuisset, iussu Olympiadis vna cum vxore Euridyca est necatus à Macedonibus. Iustinus lib. 14. alii. Duxit etiam Cleopatram, Hippostrati filiam & sororis Attali, vt ex Athenæo & Diodoro patet: quanquam soror Attali apud Iustinum lib. 9. dicatur, codicum opinor mendo. His nuptiis maxime offensam Olympiadem & filium eius constat. Alexander quoque vxores habuit plures: vt Barsinam Artabazi filiam, ex qua natus Hercules, quem Casander necauit, annos natum XIV. vt Statiram Darii filiam, quam fraude Roxanes necatam Plut. ostendit: vt Roxanem Oxyartæ Bactrianorum regis filiam, quæ post vna cum filio est à Casandro necata. ex Curtio Diodoro, Iustino.

665. c. *Istius regionis fœminas*] αὐ τῆς γυναῖκας. Quæ? Molossiæ-ne, vnde fuit Olympias, an Macedoniæ? Posterius probo, ob vicinitatem etiam cum Thracia. Cæterum κλώδωνας, Clodonas, legendum hic esse, non (vt est in Guarini versione, forte tamen librarii errore) Dodonas, testantur Græci etiam lexicographi, Hesychius & Varinus: apparuitque dictas παρὰ τὸ κλώζειν, vnde est etiam κλωγμὸς, & similia. Edonides autem dicuntur Thressæ seu Thraciæ mulieres, vt Edoni Thraces, apud Latinos poetas præsertim & Græcos. Theocritus θαλυσίοις, Εἴης ἡ Ἠδωνῶν μέν ὀν οὔρεσι.-- Virgil. 12. Æneid. Ac velut Edoni Boreæ quum spiritus alto Insonat Ægæo.-- Vide Plinium l. 4. c. 11. παραδύεσθαι autem Prorepere est, non Illabi, vt male Guarinus vertit, & sic in Græco Lexico (in quod multa sunt talia ex malis Græcorum autorum interpretationibus consarcinata: vt opus nimirum crescret, etiam inuita Minerua) exponitur. quod vel præpositio ὀκ cum genitiuo addita eos monuisset. Iam λίκνον, hoc saltem loco, inepte Ventilabrum vertitur. Quid enim Bacchis cum Ventilabro? Cunas quidē hoc vocabulo significari, non lexica modo indicant: sed & Homerus sic vsus perspicue est in hymno in Mercurium; Ὃς καὶ ἐπὶ δὴ μητρὸς ἀτ' ἀθανάτων θορε γυῖον, Οὐκέτι δηρὸν ἔκειτο μένων ἱερῷ ἐν λίκνῳ. Et nescio ex quo scriptore Zezes in Lycophronem de Tithono, γηράσαντος ποσδηνῶς καὶ ὀν παλαφῶ καὶ λίκνω αὐτὸν παραστρεφόμενον δίκλω βρεφυλλίων καθεύδειν. Et quia inde λικνίτης dicebatur Bacchus, vt testantur λεξικογράφοι Græci: probabile est de cunis mentionem fieri. Id si cui minus probabitur, calathum, vel cistam in quibus res ad sacrificia pertinentes gestarentur, interpretetur. Nam & Theocritus in Bacchis ita: Γεραὶ δ' ὀν κίστας πεπονημένα χερσὶν ἐλοῖσαι. Infra etiam in Phoctone μυστικαὶ κίσται nominantur.

Ibid. e. *Die sexto*] ἕκτῃ ἱσταμένου. Quod longe est ab Idibus diuersum. De mensium Græcorum nominibus & ratione dicam aliquid in fine huius lucubrationis. Hegestæ frigidum epiphomena, plane in glaciem apud Guarinum congelauit.

666. b. *Oculorumque leuitatem*] Xyl. vertit, *Oculorum volubilitatem*. & annotat, πύχον. Imperite idem humectantes oculos dixit. Hoc autem vocabuli supra in Pompeio exposuimus.

Ibid. c. *Exhaurit enim sol humorem in summis corporibus existentem*] Hoc enim est ὑπιπολάζειν, non rebus abundare extrinsecis. Hinc apud Aristotelem δόξαι ὑπιπολάζουσαι, quæ omnium maxime celebres, & omnium in ore sint. & Thucydides libro 5. Epipolas partem Syracusarum editissimam dictam scribit διὰ τὸ ὑπιπολῆς τῆς ἄλλων εἶναι: vt alibi etiam monui.

Ibid. d. *Rhapsodorum*] Sic & Xyl. vertit, *Rhapsodorum*, annotatque, ῥαψῳδῶν. Græcum hic relinquere quam supponere Latinum haud satis aptum malui. Erant autem rhapsodi, qui aliena carmina poetarum in solennibus conuentibus recitarent, poetarumque essent quasi interpretes. Multa de horum officio disputantur apud Platonem ἴωνι, hoc est in dialogo de Iliade. Dicti sunt vel παρὰ τὸ ῥάπτειν καὶ ᾠδήν, quod carmina consuta quasi ex partibus diuersis, & in vnum corpus conserta, (qualia fuisse Homerica, alibi ostendimus) recitarent: vel quod virgam, ῥάβδον, manu tenentes cantarent. Qua de re dixi ad initium Vlyſseæ. Vide omnino scholiastem Pindari in Νεμέοις, & Ἰσθμίοις δ': & Eustathium initio commentariorum in primum librum Iliadis.

668. a. *Nymphæum prope Miezam*] Νυμφαῖον sacrum lucum & dedicatum Nymphis intelligi posse puto, si nō sit proprium loci nomen. Miezam quidam per y scribunt: sed Μιεζὰν & Stephanus habet, & Plin. lib. 4. c. 10.

Ibid. c. *Reuera enim commentarius ille qui dicitur* τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ] Epistolæ hæ extant etiam apud Gellium, lib. 20. cap. 4. Quid inter ἀκροαματικὰ, siue ἐποπτικὰ, & ἐγκύκλια, quæ & ἐξωτερικὰ dicuntur, interſit, hoc ex loco apparet: neque fusius hic explicandum duxi. Præsens locus est obscurus. Si μετὰ non legitur pro περὶ, (quod sane haud scio: physica quidem ipsa ἀκροάσεων titulum habere, ea inquam quæ maxime sunt φυσικὰ, nemo ignorat) de prima philosophia intelligi debebant ii libri acroamatici, quos editos Alexander queritur. Primam enim philosophiam vocat Aristoteles eam quam idem τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ & theologiam cum Platone, qui & διαλεκτικὴν eam appellat. Inde fit vt physicen quam speciatim dicimus, idem Aristoteles δευτέραν nominet σοφίαν, τὴν μετὰ τὰ φυσικὰ libris γ & η. Quæ tamen vtrauis nihilne ad μαθησιν & διδασκαλίαν conducat, neque facile dixerim, neque facile crediderim. Quod si περὶ Præter hic significaret, vtique cum datiuo construendum erat. Iam illud ὑπόδειγμα ad πεπαιδευμένοις an ad γεγραφῆναι pertineat, vel πεπαιδευμένοις pro ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων, an dandi & referendi casu positum sit, ambigi haud iniuria potest. Itaque non liquet. Ipse vestigia Græcorum verborum sum sequutus. Interpretes etiam ad primam philosophiam retulerunt. Sed profecto neque eam puto fuisse Alexandro ab Aristotele traditam: & si hoc vellet, scripturū fuisse Plutarchum, ἀληθῶς γὰρ ἡ τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ &c. quum legatur ἡ μετὰ, &c. Ergo amplius. Quod de medicina sequitur, ita extulit Guarinus quasi Aristoteli autor studii in medicam rem conferendi fuerit Alexander. Græca, & ipsa ratio, diuersum ostendunt.

Ibid. *Quam ex narthecio vocant*] id est, quem Iliadis librum à narthecio, in quo reconderetur, Iliadem Narthecianam appellarunt. Sic enim intelligendum hunc locum iudico. Guarinus hic quoque fecit quod sæpe solebant huius autoris interpretes. etenim totum hoc, ἣν ὀν ναρθήκος καλοῦσιν, omisit, quum forte non intelligeret. Amiotus minime locum intellexit: itaque scripsit, etiamnum eam Correctam vocari. Narthecium esse vas vnguentarium, vel medicamentarium; apparet ex Ciceronis libro De finibus secundo. Iam doloris (inquit) medicamenta illa Epicurea tanquam de narthecio promant, &c. vti ante nos etiam est ab aliis obseruatum. Ego ναρθήκα primitiuum, idem quod deductum inde ναρθήκιον facere posse censeo: quod confirmari Lexicographorum etiam auctoritate video,

quibus ναρθηκα idem significare quod ναρθηκιον placet, & σπειδος πιαπεκιον esse. Enimuero cognomentum hoc ab illo nobili Darii vnguentorum scrinio factum Iliadi, quam secum assidue haberet Alexander, puto, vt Narthecianа diceretur. Est enim cum alibi tum apud Plinium historia, quam ipsius verbis de libri septimi capite vigesimonono huc adscripsi, vt hunc locum penitus explicem. Itaq. Alexander (inquit) Magnus, inter spolia Darii Persarum regis, vnguentorum scrinio capto, quod erat auro gemmisque & margaritis pretiosum, varios eius vsus amicis demonstrantibus: Imo Hercule, inquit, librorum Homeri custodiæ detur, vt pretiosissimum humani animi opus quam maxime diuiti opere seruaretur. Hinc & quid ναρθηξ sit vel ναρθηκιον, intelligi, & Plutarchi sententiam apparere puto.

Ibid. e. *Medaros rebellantes subegit*] Xyl. vertit, *Medos qui defecerant.* & annotat, Μεδάρων. Ego Medaros nullos noui: qui nouerit, prodat. Medos noui gentem Thracicam, Macedoniæ vicinam: Liuiusque etiam libro vigesimosexto incursionem eos facere in Macedoniam solitos ait, quoties externo bello rex Macedoniæ deineretur. Ergo Medos scripsi. Quod enim Megarenses Guarinus substituit, non sanauit sed auxit malum.

669. c *Pexodorus*] Πηξίδωρος. Post per ἰῶτα: male Arrianus lib. 1. ἀναβ. Ἀλεξ. Πηξοδαρον vocat: apud Diodorum Πηξοδωρος legitur decimosexto.

670. a. *Eum simul qui tradidit, &c.*] Versus ex Medea Euripidis. Verba ipsius sunt de Iasone, socroque & vxore nouis eius Creonte & Glauca, necandis deliberandis. Per δόνπι, Dantem, ibi socer Creon: hic (opinor) nuptiarum & stupri Paulaniæ illati autor Attalus, tum nouus maritus Philippus & Cleopatra vxor recens Olympiadi superinducta intelligantur.

673. *Ar Rœsace*] Rosacere est apud Curtium. Cr.

Ibid. e. *Raro autem tenuia & resonantia suo abruptis & confragosis rupibus aperiret saxa*] Hunc locum male tractauit interpres, ac glaciem nulla cogente necessitate, satis frigide apposuit: quasi vero πάγος nihil præter glaciem significaret. Mitto Eurip. & Sophoclis testimonia quibus planum facere possim, πάγον, saxum, scopulum, cauernive significare. Sane Homeri versus notus est lib. 5. Vlyssea: Ἀλλ' ἀκταὶ προβλῆτες ἔσαν, ἀπλαδὲς τε πάγοι τε. Eustath. πάγοι, πετρώδεις ἐξοχαί, ἢ εἰς ὕψος ἀνέχουσαι πέτραι. & apud Æschylum Vulcanus de rupe cui erat affixurus Prometheum, Προσπασαλεύσω, inquit, τῷ δ' ἀπανθρώπῳ πάγῳ. Quin & in Catonis Censorii vita sic vsurpauit noster, de Thermopylarum ab eo captis angustiis scribens. Cæterum hanc eandem historiam explicatam legere potes apud Stranonem libro decimoquarto. Versus Menandri, atque etiam nostri, sunt trochaici quadrati.

674. d. *Quum regis esset ascandes*] Legendum fortassis ascandes, id est nuncius: vel ascantes, id est cubicularius Cr. Xylander autem annotat, Hoc quid sit non facile dixerim: neq; alibi me id vocabulum recordor reperisse. Iustinus Darium ante Codomanuum appellatum, & ob virtutem prius Armeniis præfectum, inde Ocho mortuo à populo regem factum, Dariique nomen accepisse, scribit lib 10. Diodorus præterea lib. 17. regio eum genere natum fuisse docet. Sed inde nihil certi colligo. ἀσκάντης quidem lecticam aut grabbatum significat Græcis, vt est apud Eustathium, Suidam, & alios: vt coniicere fortassis liceat, fuisse eum aliquando vnum de regis cubicularis, ἕνα τῶν καπυνάσων.

679. d. *Exinde vndoso*] Versus sunt de lib. 4. Vlyssea Homericæ. Male autem Guarinus hanc Phari descriptionem extulit. Quod tænia hic dicitur, id explicant aliorum verba, qui pro his νησίον ὠδίνηκεν habent. qui plura volunt, præter geographos Cæsarem ad finem libri tertii De bello ciuili consulant.

681. b. *Non talis diis sanguis, &c.*] Xyl. vertit, *Non ichor.* & annotat, Vertere in linguam Latinam hoc verbi hoc loco non potui, nisi si saniem voluissem dicere, quod est cruore vel sanguine aliquid deterius, eoque minus deorum naturæ conuenit. nam quæ alias ἰχῶρ significat, huc non pertinent. Versus est apud Homerum lib. 5. Iliadis, de Venere à Diomede sauciata.

683. c. *Apollini immolans*] τῷ Φοίβῳ. Annotarum est hic ab Amioto, in diuersis exemplaribus φόβῳ, metui scilicet seu pauori, pro φοίβῳ, quod est Apollinis epitheton, ac nonnunquam pro substantiuo ipso ponitur, legi. Quæ ipsa fortassis lectio, quando arcanorum sacrorum mentio fit, locum habere posset. Se l mutare hanc planiorem nolui.

684. b. *Balteum gestabat*] Xyl. *Sagum gestabat.* & annotat, ὀπιπόρπαμα, à fibula nomen habet, apparet autem ex Eustathio in μ Iliadis, ὀπιπόρπημα esse idem quod ἐφαπτίδα. & ἐφαπτίδα ipse in librum π eiusdem operis, idem esse cum chlamyde docet: quod & alii lexicographi sequuntur, Balteum vertit Guarinus: sed non satis video quo autore: cincturam Amiotus.

686. b. *An potius flammæ fomes liquor hic &c.*] εἴτε μᾶλλον ὑπέκκαυμα. vnde apparet, plures de origine naphthæ recitatas à Plutarcho opiniones, quarum hæc fortassis vitiosa fuit reliquis amissis. Sane Amiotus annotauit, in Græco hic aliquot lineas deesse. De naphtha vide etiam Strabonem libro decimosexto.

690. c. *Exathrem*] Oxathrem habet Curtius. Cr.

692. c. *Balino*] Cebalinum nominat Curtius. Cr.

694. d. *In Græcia mores mali sunt*] Xyl. vertit, *Quam comparatum iniqueid est in Græcia.* & annotat, Miror tam tritum locum à Guarino non animaduersum intellectumue fuisse. Sunt autem apud Euripidem aliquot versus, quorum initium tantum, vt notorum, posuit Plutarchus. Is Peleus queritur, rei à Græcis apud Troiam gestæ Atridas gloriam sibi vindicare, quum ipsorum minima fuisset opera. Ita hic Clitus obiiciebat Alexandro, eum superbire gloria ferum à Macedonibus gestarum.

700. d. *Limnæus*] Timæus est apud Curtium. Cr.

705. a. *Desiderauit præter omnes artifices Stasicratem*] Dinocratem hunc nominat Vitruuius in præfatione libri secundi.

706. c. *Non exhausit Herculis scyphum*] Hunc locum peruertit Guarinus. Non enim hoc ait Plutarchus, Alexandrũ, priusquam illud poculum ebibisset, morbo fuisse correptum: sed totam illam de Herculeo scypho & subito dolore narrationem, ait esse fabulam. Meminerunt huius scyphi & Diodorus & Curtius. Annotatum in margine à quodam est, consulendam explicationem prouerbii, Seruatori tertium. Verum id ad rem nihil facit omnino. Sunt qui poculo nomen Herculis fuisse putant. Ego non ab re puto dici posse, in honorem Herculis id poculum ebibisse Alexandrum, vt autoris suæ stirpis. Notum est enim, inter pocula moris fuisse etiam diis libare: inuitantesque se liberalius arbitror eo libationem istam transtulisse. Horatius ad Augustum suum, -- & alteris Te mensis adhibet deum. Te multa prece, te prosequitur mero Diffuso pateris: & laribus tuum Miscet numen, vti Græcia Castoris Et magni memor Herculis. Quod idem Mario ob Cimbricam victoriam obtigisse, scribit Plutarch. τειακάδα non esse XIII. sed vltimum mensis diem, satis est notum.

IN CÆSAREM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

707. d. *Cinnæ, qui Romæ rerum potitus est*] Κίννα τῷ μοναρχήσαντος. Vius est hoc vocabulo Plutarchus hic aliquantulum improprie. Μονάρχης seu μόναρχος pro tyranno, & μοναρχεῖν pro tyrannidem gerere, apud Græcos sæpe dicuntur: vt apud Lucianum Phalaride secundo, ὥ καὶ δῆλον ὅτι προσοιέται τὸν τῷ μοναρχοῦντος υἱόν. Et Polybius sic libro secundo sæpe est loquutus, vt Βούρεκι τὸν τύραννον ἀποκτείναντες. mox, ἀπολωλότα τὸν τῶν Βούρα μόναρχον. Nimirum id vocabulum eum significat qui solus rerum potitur, idque iniuste. L. autem Cornelius Cinna non solus quidem, sed cum collegis quatuor consulatum gessit: quia tamen ii fere ab ipso pendebant, & nutu Cinnæ agebantur omnia, isque Marianam tyrannidem resuscitauerat, non male dicitur hic μονάρχησαι. Dictatorem quidem fuisse (quod interpres habet) rectum non est.

708. c. *Atque ad Iunium qui cum imperio Asiam obtinebat*] Ἰούνιον, Iulium interpres. Ego Iunium posui, non tam quod hoc Græcis literis est affinius, quam Velleium sequutus Paterculum: apud quem, vbi hæc historia describitur, proconsul Asiæ nominatur Iunius, qui tum in Bithynia ageret.

Ibid.

Ibi. e. *Apollonium Molonis*] M. Tullius in Bruto, Suetonius, & alii, Appollonium Molonem vocant. Quod autem sequitur de dimissa ab eo prima eloquentiæ gloria, verti coniecturam sequutus. locus enim est mendosus: & fortassis sanari possit si ita legatur, τοῦ πρεσβυτέρου, οὐχ ὅπως τῇ δυνάμει καὶ πᾶς ὅπλοις πρῶτος εἶναι μᾶλλον, ὑφεῖναι ἀλλ' ἀσχολήσεις πρὸς ὅπερ, &c. Nihil tamen contendo.

709. b. *Vno digito caput scabentem*] Hæc in molles dicuntur, à quibus non facile timendum Reip. videtur. Tale est etiam de male cincto Cæsare Syllæ iudicium. Caput autem scabere vno digito, de mollibus dici, vel ex Clodianis in Pompeium contumeliis, ex nostro autore constat. Sic & Lucianus de molli & effœminato dicit. ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ τὴν κεφαλὴν κνώμενος. Ἡ νῦν διδάσκ.

709. c. *In honorem quidem magnarum natu fœminarum orationes funebres habere, id moris erat Romani*] Liuius lib. 5. Matronis pro auro ad liberandam à Gallis Romam collato gratiæ actæ, honosq; additus vt earum sicut virorum, post mortem solennis esset laudatio.

Ibid. d. *Cum vno prætore Vetere*] Βάτωνι. quod mendosum esse facile quiuis viderit. Angelus Tuberonem suppositit. id est augere malum, & historiam deprauare. Sequutus eum est tamen Amiotus. Cæsarem sub Antistio Vetere quæstorem fuisse testatur Velleius Paterculus. Ergo legendum Βέτωνι. Quod autem de tertia Cæsaris vxore sequitur, ea filia fuit Q. Pompeii, Syllæ neptis. Primam autor non commemorauit, quæ fuit Cossutia de equestri ordine: qua dimissa Corneliam, Cinnæ filiam, duxit. Suetonius.

711. c. *Vicies & ducenties*] Xyl. vertit, *Trecenties sestertium*. & annotat, Interpretis erratum hic refellere mitto. summam autem ego hanc posui vt intelligeretur mendum hic esse: quod enim legitur πεντακόσιαι πεντήκοντα, legendum est ἑπτακόσιαι πεντήκοντα. Nam hæc summa per talentorum numerum in vita Catonis expressa est ita, χίλιαν ἑξακόσιον καὶ πεντήκοντα πάλαιπον, MCCL talentis. quæ si in myriades drachmarum conuertas, erunt DCCL myriades. etenim talenti ea est ad myriadem proportio quæ ternarii ad quinarium: hoc est quinque talenta æquantur tribus myriadibus drachmarum: item quinquaginta talenta efficiunt duodecies sestertium: qua de re hic non est differendi locus.

714. a. *At illo in bello, &c.* Quæ ante hæc verba interpres habet de equo Cæsaris, in meo Græco non sunt: itaque omisi. Omisit etiam Amiotus. Inuenies autem apud Plinium lib. 8. c. 42. & apud Tranquillum.

718. c. *Quadraginta millia*] Videtur ex Cæsare hoc habere, qui ostendit maximam Germanorum partem occisam: quum quidem numerus eorum fuisset CCCCXXXMILIum: vt XXXX modo millia euasisse videantur. Angelus XL. non CD. millia vertit: vt appareat eum pro μυριάδες legisse χιλιάδες. Et quidem probabilior videtur hic numerus.

720. b. *Ad Ararim amnem*] Ἀράριν interpres Ararim: quod & mihi probatur. præsertim quum ne Galliam quidem omnem Vercingetorigis concusserit rebellio, nedum viquè ad sinum Adriaticum iste motus peruaserit.

722. e. *Consulibus inuitis*] δίχα τῶν ὑπάτων. Sequutus est hoc Angelus, & hunc Gallicus interpres. quum quidem nullus ita possit esse sensus. Ex historia quæ est apud Dionem initio libri 41. apud Ciceronem multis locis, & apud omnes fere huius belli scriptores, constat βίᾳ, non δίχα, legendum.

725. f. *Succumbit etiam ictibus ferrum*] σίδηρος ἐξέκαμε. Angelus legisse videtur ὁ μηρὸς, femur. Sed nullus erit sensus. Indicant autem, suis corporibus à Cæsare non parci: quum quidem ferrum etiam & arma adsiduo vsu consumantur, lædantur, & nedum corpora hominum eos illæsa labores substineant. Paulò ante est Νάειον pro Ὠείον: notius mendum, quam vt imponere cuiquam debuerit. & πολεμιῶν pro πολίμων.

726. e. *Radicem quandam*] Charam eam Cæsar libr. 3. Bell. ciuil. nominat. De lapsana seu cyma sylueslri idem refert Plinius cap. 8. lib. 19.

727. e. *Afranius*] Male in Græco legitur, Ἀφράνιον δέ: vt Fauonius interrogasse Afranium videatur, quomodo & interpres accepit. quod falsum esse vel ex Pompeii vita deprehenditur. Etenim Afranius ægre ferebat quod pecunia potius corruptus quam Cæsaris vi & peritia superatus, tradito ei exercitu ex Hispania fugisse crederetur: itaque tum pugnam detrectantem Pompeium arguebat, calumniamque inimicis reponebat, quasi si diceret: si non armis sed pecunia vincere Cæsarem, emique ab eo, non capi prouincias creditis! qui fit quod non cum eo confligitis? cur non experimini eum vt ego sum expertus;

728. e. *Cornificium*] Κορφίνιον nihil plane mihi constat. Legi tamen Cornificium, de quo etiam post.

732. a. *Fuit præterea eius suggillatio Dolabellæ furor*] De Amintio hoc nihil habeo. Cornificium iterum posui, qui est in Græco Κορφίνιος: neque tamen magnopere asseuero. Liquendam Cornificium à Cæsaris partibus stetisse bello Pompeiano, & ab eo fuisse in honore habitum, ex oratione Cic. pro Q. Ligario intelligitur. An de eo hic dicatur, haud scio. Id quidem ausus sum, vt Cornificium (vel quisquis tandem fuit) ante Antonium ponerem. est enim locus interpolatus. Quæ de Pompeii domo dicuntur, satis constat ad Antonium pertinere, cum ex aliis, & vita Antonii, tum ex Philippica Ciceronis secunda.

IN PHOCIONEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

PHocionem Alexandri Magni æqualem fuisse, eique non multum temporis superuixisse, constat. Hæc quoque vita ita fuit à Lapo conuersa vt ineptæ paraphraseos potius quam bonæ versionis nomen mereretur.

472. a. *Neque enim audiendus Sophocles est*] In Antigona: verba Ismeniæ ad Creontem.

Ibid. b. *Quamobrem dulce poeta μενοεικὲς vocauit?* Sæpe est vocabulum hoc apud Homerum. vt Odyss. ε. ἔπεα dicuntur μενοεικέα, & alibi δῶρα. & χάρις μενοεικής & Odyss. ζ. μενοεικέ ἐδωδήν. μένος enim frequenter pro animo ponitur hinc illa, -ἱππόν μένος Ἀλκινόοιο, & similia. Sæpe pro audacia aut feruore animi: vt, Θῆκε μένος καὶ θάρσος :-. atque sic in Catone Vticensi ipse Plutarchus vsurpauit: τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πιμπλάμενον ὀργῆς καὶ μένους κατιδών. Mitto quæ de hac voce Græci grammatici tradunt.

Ibid. e. *Sed ait eum Cicero*] Locus est epistolæ primæ libri ad Atticum secundi: tametsi nihil ibi de petitione consulatus dicitur, ac ne dici quidem potuit, quum illa epistola scripta sit Afranio & Merello consulibus: Catone in consulatus petitione repulsam passo, Sulpitius & Marcellus sint designati, octo integris post annis. Alioquin dubium non est quin id quod hic ex Cicerone Plutarchus affert, vel vnica fuerit causa vt consulatum non obtineret Cato.

744. b. *Quomodo sane in Chio quoque vitam proiecit*] Historia hæc est apud Diodorum Siculum libro 16. non longe ab initio. De nauali apud Naxum pugna idem lib. 15. & paucis Xenophon lib. 5. Ἑλληνικῶν sub finem.

746. c. *Cognomen inuenerit Boni*] χρηστοῦ. Lapus Frugi vertit: sed id longe aliud est & à diuerta virtute factum cognomentum. Boni cognomen ei cum alii tum Æmilius etiam Probus diserte tribuit.

Ibid. e. *Nonatoribus vrbanis Charidemum in suggestum trahentibus*] Apparet hunc facile turbulentissimum ciuem, & belli Macedonici facem fuisse: siquidem solus omnium eorum quos Alexander ab Athiensibus sibi dedi poposcerat, quum esset ignotum reliquis, solum exilii causa vertere iussus, ad Darium perfugit, Arrianus libro 1. De exped. Alexandri.

749. b. *Cur miser intendis, &c.*] Versus est Homericus, de lib. 9. Vlyssea. Sunt autem verba sociorum ad Vlyssem, qui Cyclopem, cuius violentiam vix dum euaserat, lacessere verbis intendebat.

750. a. *Rogauit num eo se arbitrarentur deteriorem*] Xyl. vertit, *Vtrum se quam illum pejus habere putarent*. & annotat, εἰ τούτου χείρονα νομίζοιεν αὐτόν. Lapus, *Num minoris se existiment*: qua versione elegantia loci, & comparationis Phocionis cum illo sene egeno venustas deperditur. Non enim virtutis sed vitæ & paupertatis contentio à Phocione instituebatur. & quod cum bona verba loqui, id est abstinere tam contumeliosa sui cum illo misero collatione, iubebant legati, eo attinebat quod Phocionem dignissimum

ſplendore regio putarent: quippe ſolum de omnibus Athenienſibus bonum virum. de miſello iſto, videbatur alia res eſſe.

Ibid. b. *Cio, Gergetho*] Cium vrbem Myſiæ non ignobilem, & non geographis modo atque hiſtoricis, ſed etiam poetis cognitam. Chium Lapus (inſula eſt Ioniæ dicta) fecit, noto & vulgato errore, Γεργίθου per ι, non η, ſcribendum eſt: vt patet ex Strabonis lib. 13. & Stephano: atque ex Latinis etiam Plinio l. 5. c. 30. Mela & Liuio, meminit enim lib. 38. Vrbs erat Troadis. Mylaſſa, Carię vrbs maritima. Elæa, haud procul Pergamo in littore ſita, de Melita quod ſequitur, annotauimus in Themiſtoclem.

Ibid. d. *Filio cupienti deſultorem certare Panatheneis.*] Xyl. vertit, *Filio autem feſtiuitate Panathenaica cupienti deſultorio certamine contendere, Phocion obſequutus eſt.* & annotat, ἀποβάτῳ ἀγωνίσασθαι. quod genus dicendi eſt apud Latinos, quum dicimus, Saltauit Antiopam Rutilius: & ille apud Horatium. *Paſtorem ſaltaret vti Cyclopa rogabat.* Quid autem ſit ἀποβάτης, video pleroſque ignoraſſe, quando & L. Cælius lib. 21. cap. 21. ignoratione rei locum Dionyſii Halycarnaſſei, quem mox proferam, corrupit. quod dico ne (quod multi ſtulte faciunt) vno in libro omnia ineſſe putemus. Lapus noſter hîc morem ſuum ſeruauit: id eſt, equeſtrem ludum vertit, genus pro ſpecie ponens, quod tantum non omittere eſt. Qui intelligit quid ſit παραβάτης, coniicere poteſt ſane quid ſit ἀποβάτης. nam ἱππικὸν eſſe ἀγώνισμα, id eſt Equeſtre certamen. Varinus etiam annotauit, additque ſolis in vſu fuiſſe Athenienſibus & Bœotis, Dionyſ. in libri ſeptimi fine, (Cælius perperam ex octauo citat) quo loco certamina & ſacrificia priſcorum Latinorum cum Græcis comparat, hæc verba poſuit: ὅταν γὰρ τέλος αἰτῶσι ἱππέων ἅμιλλαν λάβωσιν, ἀποπηδῶντες ἀπὸ τῶν ἁρμάτων οἱ παροχούμενοι τοῖς λωίοχοις, οὓς οἱ πιπτοὶ μὲν παραβάτας, Ἀθηναῖοι δὲ ἀποβάτας, (deeſt καλοῦσιν, aut aliquid tale) τὸν σταδιαῖον ἀμιλλῶντες δρόμον αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, hoc eſt, Equeſtribus enim finitis certaminibus, deſilientes à curribus ii qui vna cum aurigis vehuntur, (poetæ eos parabatas, Athenienſes apobatas vocant) in ſtadio curſu inter ſe contendunt. Cælius quo dixi loco, contra & veritatem & mentem Dionyſii, aurigas cum parabatis & apobatis eoſdem facit: quod ſtatim ex verbis apparet. Iam quod ipſe Dionyſius eoſdem apobatas cum parabatis facit, id de certaminibus ludicris, non de pugna, intelligendum ſatis conſtat ne quis puter hoc loco connelli poſſe quæ de ſignificatione verbi παραβάτης ad vitam Æmilii ex optimorum autorum ſententia & exemplis ſcripſi. Tametſi ſatis etiam ex Iliade Homeri & Virgiliana Æneide liquet, eos qui de curribus pugnarent, ſæpe de iis deſiluiſſe, ac pedeſtri certamine dimicaſſe: ἀποβάτας tamen dictos legere non memini, & haud ſcio an vſquam legatur. In ludicris certaminibus, qualia Dionyſius deſcribit, παραβάτης, is qui vna cum auriga in curru erat, quod non pugnabatur, nihil habebat negocii niſi vt deſiliret à curru & curſu decertaret: inde etiam ἀποβάτης idem dici potuit. Eſt enim ἀποβαίνειν deſcendere, ſeu deſilire, hoc quidem loco: & annotaui: Euſtathius, ἀποβαίνειν in hoc genere dici αἰτὴ τῶ πηδᾶν & καταβαίνειν ἅρματος. Neque ego motus ſum nominis tantum etymo vt deſultorium hîc verterem certamen, τὸν τῶ ἀποβάτου ἀγῶνα: ſed quia hoc vocabulum bonis Latinis autoribus viderem aut hoc ipſo, aut ſimilimo plane modo vſurpatum. Liuius lib. 44. Mos erat tum, nondum hac effuſione inducta beſtiis omnium gentium circum complendi, varia ſpectaculorum conquirere genera: nec ſemel quadrigis, ſemel deſultore miſſo, vix vnius horæ tempus vtrunque curriculum complebat. Quod enim vel Calepinus, vel eius correctores atque auctores equum deſultorium eum eſſe dicunt, qui eſt κέλης Græcis, quum tamen ab vno duos ſimul eſſe ductos affirment: faciunt nimis imperite. ſaltem verſus eos monuiſſet Odyſſ. ε, -- αὐτὰρ Ὀδυσεὺς Ἀμφ' ἑνὶ δουρὸς βαίνε, κέλητ' ὡς ἵππων ἐλαώνων. Non duo ligna, ex quorum vno in alterum tranſiliretur, ſed vnicum equo celeri comparat. Tum ex Pindaro notum eſt, & Plinii cap. 5. lib. 34, κέλητα currui opponi: at in curribus etiam fuiſſe ἀποβάτας. iam ex Dionyſio dixi. Vocari fortaſſis poſſit ἀποβάτης etiam is qui in certamine ab equo defatigato in alterum integrum tranſiret, quum quidem duos ſecum traheret: quomodo Numidas pugnaſſe, Liuius lib. 23. ſcribit. Suetonius in Iulio, cap. 39. Circenſibus, inquit, quadrigas bigaſq; & equos deſultorios agitauerunt nobiliſſimi iuuenes. Sũt & hæc verba Ciceronis pro L. Murena dil gentius expendenda. Neſcio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in conſulatem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum, incurrere. Qui locus à Dionyſii non videtur abludere ſententia. Porro autem filio Phocionis Phoci, non Phocii nomen fuiſſe. annotandum duxi. nam in hoc libro promiſcue ſcribitur. Nos confirmet Athenæus, cuius (ne quem alium allegem) hæc ſunt lib. 4. eandem rem exponentis: Διοφῶς ὁ Βαβυλώνιος ἐν τοῖς περὶ εὐφημείας, τὸν Φωκίωνος υἱόν (φησὶ) Φῶκον ἐκ Λῶος οὐκ ἐμίσει Ἀθηναίων, &c. vbi quidem quum de hac ipſa victoria dicitur, eſt νικήσαντες δὲ ἵπποις Παναθηναίοις.

753. a. *Aggredienti aliquando Pythea*] Locus eſt, vt apparet, mutilus: quem ſi affirmem me ſatis aſſequi, nuger.

Ibid. e. *Poſtquam autem Leoſthenes ciuitatem præcipitem in bellum Græcum dictum egit*] Xyl. vertit, *Lamiacum*, & annotat, In Græco eſt Ἑλληνικὸν πόλεμον, Græcum bellum: quod expreſſit Amiotus. Lapus, quum rem non teneret, neſcio quid de inferendis Græciæ armis commentus eſt: quum quidem in libertatem aſſerendæ Græciæ cauſa ſit ſuſceptum, omneſque fere exceptis ſolis Bœotis Græci cum Athenienſibus ſocietatem eius coiuerint. Eſt enim id bellum quod Leoſthene duce geſtum eſt contra Antipatrum: qui quum ab eo victus Lamicum, Theſſaliæ vrbem, confugiſſet, bello Lamiaci nomen factum eſt. Deſcribitur perſpicue à Diodoro lib. 18. Biblioth. & à Pauſania in Atticis, à Iuſtino lib. 13. & aliis.

753. a. *Vbi pedites Antiphilus*] Viden' oſcitantia quid faciat? Lapus oblitus paulo ſupra Antiphilum hunc nominatum, qui Leoſtheni ſuccederet, eum & Menonem Theſſalum (cuius etiam alibi meminit Plutarchus) Macedonibus affingit: quum fuerint Græcorum duces. Id vaniſſimum quod idem Lapus Phocioni eam victoriam adſcribit: quem non inter fuiſſe, ex antecedentibus patet. atque hunc errorem tamen quidam ſequuti, idem ad Iuſtini librum 13. annotauerunt.

Ibid. c. *Tunc circa diem illos faſciis quibus myſticos lectos redimiunt*] Xyl. vertit, *Iis vero diebus quum faſciis quibus myſticæ ciſtæ inuoluuntur.* & annotat, κοῖτον. ſic Varinus, κοῖτον Attice vocari τὸν μικρὰν κίστην. & haud ſcio an idem ſint quod λίκνον, de quo annotaui in Alexandro. Lapus victimas imperite. Statim *Pallidum*, θάψινον eſt in Græco. Neque videre poſſum cur atrum verterit Lapus. Eſt enim vtique θάψινον, Quod thapſi colorem habet. Thapſus quid ſit non indico, multis ſcio videri eſſe verbaſcum, *vvllkraut*: quæ eſt ſane pullis foliis prædita herba, flore luteo, odoris violacei. Pallidum autem intelligi τῶ θαψίνῳ. apparet ex Theocriti Pharmaceutria, Καὶ μιν χρὼς μὲν ὅμοιος ἐχρῶτο πολλάκι θάψῳ, *Sæpe ego pallebam thapſi ſuffuſa colorem.* Quæ ibi Scholiaſtes habet, à nobis ſtant. Sed Nicander in Alexipharmacis, de palleſcentibus ob epotum ranæ venenum, Τῶν ἤτοι θερέος μὲν ἄχει, χλόον, ἠύτε θάψου. id eſt, vt Scholiaſtes ait, οἱ φαρμακευθέντες ὠχροὶ γίνονται· ἡ δὲ θάψος ἐστὶν ἅδος βοτάνης χλωρᾶς. Καθαρὸς λιμλῶ, an purus ſit, an vero Catharus ſit proprium, non facile ſuccurrit. Paulò poſt ἐκπεπολιορκημένοις, *Carcere incluſis* inepte vertit Lapus.

IN CATONEM VTICENSEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

HIC Cato, vt à Maiori ſeu Cenſorio diſtingueretur, modo Minor ſeu inferior, modo Vticenſis, à loco in quo mortem oppetiit, dicitur. Plutarchus in Pompeio, & fine Catonis maioris, Philoſophi cognomento eum dignatur. Genealogiam eius ibidem attingit. ſed & locus iſte mancus eſt & apud Gellium libr. 13. cap. 18. explicatur perſpicue gentilitas hæc: itaque eam ſuccincte huc tranſcripſi.

M Por-

M. Porcius Cato Censorius

M. Cato, qui viuo patre obiit. prætor designatus. — M. Cato Salonianus, ex Salonii filia.

L. Cato. — M. Cato, mortuus in petitione præturæ.

M Cato, M.F. M.N. consul periit in Africa, Anno DCXXXVI.

M. Porcius Cato, Vticensis.

Cato, qui post præturam in Gallia Narbonensi decessit.

In loco Plutarchi quem dixi, verba sunt confusa: ita quidem vt nisi suo loco reponantur, non modo non pronepos (quod & in confesso est, & hîc diserte testatur autor) Vticensis fuisse videatur Censorii, sed ne à Salonio quidem ortus. Illum itaque locum emendabis, manentibus iisdem, ac tantum alio ordine collocatis verbis, sic: ὁ δὲ Κάτων ἀ. γενεὸς τοῦ υἱοῦ. Καὶ Σαλώνιος μὲν ἐτελεύτησε στρατηγῶν· οὗ δὲ πάππος οὗτος. Hæc autem, ὁ δὲ ἐξ αὐτοῦ γεγονὼς Μάρκος, ἀπέθανεν, parenthesi includi debent, & quidem pro αὐτοῦ mallem, ἑτέρου aut ἐκείνου. vt intelligatur non ad Salonium seu (vt Gellius vocat) Salonianum referri, sed ad eum qui Tertiam Æmilii Pauli filiam in matrimonio habuit. Porro autem Cato Vticensis præter Porciam sororem, quam vxorem fuisse Plutarchus ait L. Domitii, eius qui Cæsari successor destinatus, bello ciuili periit, etiam ex vitrico Seruilio fratrem habuit Cæpionem nomine, & sorores Seruilias, quarum vna M. Bruti, eius qui Cæsarem necauit, mater fuit, altera L. Luculli vxor, & item tertia Iunii Silani vxor. Non autem Capionem, sed Cæpionem esse legendum, vel ex eo patet quod notissimum gentis Seruiliæ cognomen est Cæpio.

759. e. *Apud Liuium Drusum auunculum*] Liuium Drusum auunculum fuisse Catonis huius, satis constat cum aliunde tum ex Miloniana Ciceronis ne quis mendum Græci codicis sequatur, vbi legitur, θείῳ μὲν ὄντι τῆς μητρὸς, matris auunculo: quum sit legendum non τῆς, sed πρὸς μητρός.

760. b. *Silo Pompedius*] Sic esse legendum, in Mario ostendi. Refert hanc historiam iisdem prope verbis Valerius Maximus lib. 13. c. 1.

762. b. *Inuita Venere*] qui est fortunatissimus talorum iactus. Solebant autem in conuiuiis archipositam, id est, Magisterium bibendi, talis sortiri. Cuius rei mentio cum apud alios sit crebra, tum apud Horatium. vt ad Sestium, *Nec regna vini sortiere talis.* Et ad Pompeium: --*Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?* Hoc modo etiam partes ciborum fuisse sorte ductas hinc apparet. Reliqua Lapus non recte.

763. a. *Lege lata ne candidati nomenclatores haberent*] ὀνοματολόγοι. Annotatum erat hoc ad marginem à correctore, quum quidem Lapus rectissime ita vt nos vertisset. Erat autem Nomenclator, seruus qui candidatum sequebatur, eumque ciuium nomina docebat quos ille compellaret, atque vt sibi fauerent, oraret. Idem Monitor dicebatur: quod ex Mureniana Tullii oratione apparet. Festus etiam Fattorem fuisse dictum scribit, quod clam veluti inferciret in aures candidati nomina salutandorum ciuium. De quo accipio etiam Horatii versus ad Numicium, de petitione magistratus ita scribentis: *Si fortunatum species & gratia præstant, Mercemur seruum qui dictet nomina*-----& quæ sequuntur. Quod autem est in Græco, ἐπείθετο τῷ νόμῳ, καὶ δι' αὐτῶν: Lapus vertit, eum seruasse illam legem, eique obtemperasse. Atque hoc opinor imposuit doctissimo cuidam viro vt hoc ipsum etiam in commentario Murenianæ orationis scriberet, negari à Plutarcho id quod Cicero obiicit Catoni, nempe eum opera nomenclatoris vsum. Ego vero hoc ex Cicerone accepisse Plutarchum suspicor, & ab eo nequaquam dissensisse. Certe Græca verba idem habent cum Latinis Tullianis, nisi quod αὐτῶν scribendum est, non αὐτῶ. Nam verbum ὑπείθεσθαι cum datiuo, Obsequi aut Obtemperare nequaquam significat: Adoriri autem, impugnare, resistere, & similia, frequenter apud optimos scriptores. id quod exemplis collectis post Budæum docere, non est operæ.

Ibid. c. *Non formidinem detraxit imperio*] Xyl. vertit, *Non metum suæ potestatis eis ademit*, & annotat, οὐ τὸν φόβον ἀφεῖλεν. Lapus, *Non timore iniecto*: nescio quid sequutus. Nostram quidem lectionem probo. Indicat enim, Catonem non pro imperio, tantum militibus mandasse aliquid, sed & causas simul exposuisse, vt non tam metu potestatis suæ eos cogeret, quam explicandis factorum rationibus ad officium faciendum duceret. id quod fuit consentaneum ingenio Catonis, qui & ipse præceptori suo ita paruisset vt causas singulorum mandatorum sibi reddi postularet. Quæ autem paucis interiectis versibus sequuntur, *Omnes qui imperatorum nomen, &c.* quum sint perspicua in Græco, & Catonem tum cum militibus, tum cum imperatoribus componant, idem Lapus admodum insulse corrupit. Non enim fuit Catonis, militem adulari, aut imperatoris nomine dignari. Sed refutare apertum errorem, non est operæ.

764. c. *Ita non gladio solum*] Omissa hæc sunt à Lapo, Cæsarem autem (ni fallor) notat, eiusque Anticatonem: qui non agendi modo, sed & scribendi quæ vellet, impunem licentiam armis rerum potitus sibi vendicaret.

Ibid. e. *Super sarcinas tacitus sedens*] Xyl. vertit, *Apud clitellas tacitus sedens*, & annotat, ὅτι τὸν φορτίων, Impedimenta, Sarcinas. Lapus, *ob magnitudinem curarum*: quasi si φροντίδων legisset.

766. b. *Quum petere quæsturam legitime posset, non ante accessit ad petendum, &c.* Xyl. vertit, *Quæsturam non ante ambiit.* & annotat, μετῆλθεν. id autem non est inire, sed petere magistratum, quod satis notum puto. sensum totum huius loci Lapus leui momento peruertit.

Ibid. c. *Alteri testamenti subiecti formulam intendit*] Xyl. vertit, *Alteri cuidam falsidicam scripsit.* & annotat, ῥαδιουργίαν. Ego ita proprie exponi puto: alii suppositionem testamenti. qua de specie mihi hîc non satis constat. Lapus negligenter negligentiam extulit. Sane in Actis Apostolorum, cap. 18. ἀδίκημα ῥαδιούργημα coniunguntur. Apud Xenophontem libr. 2. De dictis & factis Socratis sicut & apud alios, ῥαδιουργία opponitur virtutis & laboris honestæ actioni. quod Eustathius in δ Homericæ Vlysseæ exponit εὐκολίαν.

768. c. *Amnæus*] Ἀμναῖος, sic est in Græco, apud Lapum, Amicus. nobiscum legit etiam Gallicus interpres. tametsi hoc nomen non satis est notum. Sane etiam in Lucullo hoc dictum retulit ita vt à quibusdam id Catoni ipsi attributum diceret.

773. e. *Ex duabus Catonis fratris & sororis filiabus nubilibus*] Xyl. vertit, *De duabus Catonis neptibus*. annotatque, ἀδελφιδῶν est in Græco. Sed id ambiguum est. nam & fratris filia intelligi hoc vocabulo potest. Et haud scio an Cæpionis filiam intelligi hoc loco par sit, quam vnicam ab eo relictam supra dixit Plutarchus. de altera nihil mihi constat. Supra quidem Seruiliarum, & mox iterum sororum Catonis fit mentio. vt videri possit, sororis aut vtramque aut alteram harum filiam esse. Sed hæc peritiores explicent.

752. a. *Quum consulatum amico cuidam quæreret*] L. Afranio: Plut. Pompeio, & alis.

753. a. *Metelli*] Numidici illius magni, Historia est cum alibi, tum in vita Marii.

776. b. *Per Canidium amicum*] Ita hîc semper: infra in Bruto, Caninius.

777. c. *Pignora se ab ipso capturum*] ἐνέχυρα λήψεσθαι. Qui intelligere vult quid hæc sibi verba velint, (est autem operæ precium) legat primam Cic. Philippicam, & Præf. libri De oratore tertii.

778. b. *Eique præturam extra ordinem decreuit*] ἐξαιρέτου στρατηγίας sic interpretor. Dio libr. 39. ita explicat vt præturam ei decretam dicat, quæ legibus ei nondum concederetur. Natus tum fuit Cato annos triginta octo: siquidem anno V. C. DCCVIII. seipsum interfecit Vticæ, annos natus (vt Plut. ait) duodequinquaginta. & vero quadragesimus annus præturæ gerendæ legibus erat definitus vt alibi ostenditur. Ergo locum habere Dionis sententia videtur. nam Valerius Max. lib. 4. cap. 1. videtur paulo aliter sentire. Senatus, inquit, relationem interponi iubebat, vt prætoriis comitiis extra ordinem ratio eius haberetur. quod ita videtur intelligendum esse vt non suffragiis (quod erat moris) sed autoritate senatus nouo exemplo prætor crearetur. Nam subdit Valerius, Catonem id repudiasse, quod campestrem experiri temeritatem quam curiæ beneficio vti satius duceret. Mihi tamen (vt dicam quod sentio) magis placet Dionis mei sententia, quæ petitionem ei ante

tempus legitimum concederet, cætera prætoriis comitiis permitteret: quibus vsurum fuisse secundis, & impetraturum præturam, non erat dubium, populo tanto ipsius munere delinito, ac mirifico eius fauore repleto. neque enim arbitror Senatum, illo in Catonis honorem facto decreto, suum populo ius totum adimere voluisse. Atque haud scio an commode etiam Valerii verba in eandem sententiam exponi possint, vt intelligatur Catonem maluisse suo legitimo tempore totam præturæ petitionem populi suffragiis permittere suoque iure adipisci, quam tum eam Senatus allato ad populum recenti beneficio deuinctum pra iudicio quasi per gratiam consequi.

779. c. *Extemplo magistratum inirent*] Xyl. vertit, *Statim magistratum inirent.* & annotat, In Græco locus est depranatus mutilatusque: ἀφ' οὗ τῆς δεκάσασι τὸν δῆμον ἦσαν. hîc aliquid etiam deest: & quæ sequuntur, confusa sunt. Sensum aperire conabor. Mos erat Romæ vt qui vel consules vel prætores etiam essent designati, non statim magistratum inirent, sed tempus aliquantum consules vel prætores designati manerent. Id vero tempus vt intercederet inter designationem & acceptionem magistratus, eo præsertim erat institutum vt inquiri posset qui designati essent, iustene an largitione & emercando suffragia honorem consequti essent. hoc enim qui commisissent, re comperta legibus ambitus interrogabantur, & pœnas dabant, magistratu arcebantur. Hoc modo animaduersum est in P. Antonium, & P. Syllam coss. designatos: quæ historia describitur à Dione libro 36. à Salustio in Catilina, à Suetonio in Iulio. Pompeius itaque & Crassus, quum à prætura excludendi Catonis causa statuissent suos clientes summa largitione & suffragiorum corruptela ad præturam euehere, ac intelligerent fore vt vel Cato vel alius aliquis ambitus eos reos perageret, voluerunt eos inquisitionis & iudicii periculo liberare: itaque statim, vt initent præturam, illudque tempus inter eorum designationem & magistratum non interueniret, senatus consulto statuerunt. Hanc puto esse genuinam loci sententiam: verba sine codice restituere non ausim.

781. a. *Singuli quingena sestertia*] δυὰδυο ἥμισυ μυριάδας δραχμῶν. Lapus peruertit, vt solent in hoc genere. Efficiunt autem drachmarum 125. millia (hoc est 12.½ per decem millia multiplicata) 500. millia sestertiorum nummorum, seu (quod idem est) quingenta sestertia. Quod annotare visum est vt intelligatur, hæc de re eadem loqui Ciceronem libro ad Atticum 4. epistola de Eutychide. Tribuni tii, (inquit) candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros: apud eum II S quinquagena deposuerunt: qui à Catone damnatus esset, id perderet, & competitoribus tribueretur. Rei huius etiam meminit obiter in præfatione Naturalis historiæ Plinius.

Ibid. c. *Iniustitiæ præcipue vt vitio, &c.*] Xyl. vertit, *Eo quòd turpitudo iniustitiæ vt certi atque aperti vitii fugiatur.* & annotat, Locus hic deprauatus est haud dubie: itaque ita diuinaui vt libenter sim meliora & certiora afferenti cessurus.

Ibid. e. *Apollodorus*] Meminit huius cum alibi tum vt qui insanus diceretur, Plato in rio Symposii.

782. b. *Collega Fauonii Curio*] Δουείων male est in Græco. Lapus nomen omisit. Amiotus Curionem habet, quod probo & Κουείων repono.

783. a. *Munatio Flacco*] Μουνατίῳ Φλάκκῳ: moxque iterum Φλάκκος est in Græco: & retinuit Lapus, retinuit Amiotus. Ego tamen minime dubito quin Plancus sit legendum. Intelligitur enim T. Munatius Plancus, qui tribunus plebis cum Clodiano cadauere curiam incenderat: quo scelere eum damnatum fuisse Dio libro 40. satis diserte demonstrat, & Cicero ipse Philippica XIII. Sequuntur, inquit, alii tribunitii, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset: quo scelere damnatus, in eam vrbem rediit armis ex qua excesserat legibus, &c. cuius quidem rei mentio, sed obscurior, extat etiam in sexta Philippica. Est autem Plancus Munatiorum cognomen, non Flaccus. Cæterum de reiectione iudicum reo permissa, quia sæpe Cic. & alii meminerunt, estque res non obscura, explicare supersedeo.

785. a. *Primum nefanda redarguam*] Siquis Bellerophonti libidine, aut Lucretiæ impudicitiam, aut Vlyssi stoliditatem obiiciat, quum constet dos virtutibus horum vitiorum contrariis præstantissimos fuisse, impudenter ac scelerate mendax videatur merito, eaque dicere quæ nefas sit loqui, adeo cum veritate pugnantia. Idem Amphitruo Lyco respondet, quum is notissimæ fortitudinis heroem Herculem non erubuisset timidum & meticulosum appellare. Locus est in Hercule furente, apud Euripidem. Legendum autem est τ' ἄῤῥητ', non πάῤῥητ': quod sensus & exemplaria Euripid. satis docent.

787. e. *Appium Varum*] Ἄππιον mendose, pro Ἄφιον. patet ex Dione.

791. a. *Quantumuis dissimularet*] Xyl. vertit, *Acsi nihil tale cogitaret.* & annotat, καίπερ οὐ πάσχοντος. verba videntur mutilata, nisi forte exponere libeat, *quanquam id ipse non pateretur.* Sed ego minime hoc quod statuerat, præ se tulisse Catonem iudico.

793. c. *Consulam autem quodam modo vobiscum.* Xyl. vertit, *Deliberabo autem etiam vobiscum.* & annotat, Et hic meas coniecturas ac Ammioti versionem sequutus sum Græcis non satis (vt suspicor) integris.

IN DIONEM ANNOTATIONES
Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

DIO Platonis fuit & Dionysiorum Siciliæ tyrannorum coætaneus. Præclarissimum eius liberatę insulæ facinus, prope in natales Alexandri Magni incidit. Vide de eo Diodorum Siculum lib. 16.

958. b. *Sicut aut Simonides*] Eius versus refertur ab Aristotele primo volumine Rhetoricorum cap. 6. Κορινθίοις δ' οὐ μέμφεται τὸ Ἴλιον. id est, *Neque Ilium Corinthius trascitur.*

959. d. *Vt ipse scribit Plato*] In epistolis ad eius familiares.

960. c. *Arete fratri eius Thearidi nupsit*] Cuius? Aretæ ne an Dionysii? est enim ambiguum, Posterius placet. nam fratres Aretæ Hipparinum & Nyseum vocat Æmilius Probus: qui quidem has nuptias præteriit.

961. c. *Peruicatiam tanquam solitudinis contubernalem, vt declinaret*] τὴν αὐθάδειαν, ἐρημίας ξυνοικοῦσαν. Extat Platonis locus in epistola ad Dionem, quæ est in ordine quarta, ὀνομάζω δὲ inquit, καὶ ὅπ δοκεῖς ἐμοὶ ἀνδρείως πῶς πεφυκότας διεφθαρμένα. εἶθ. μὴ οὖν λανθάνετω σε ὅπ δεῖ τὴν ἀρέσκειαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ ἀνεπάφειν δεῖν. ἡ δὲ αὐθάδεια, ἐρημίας ξύνοικος. Hunc locum sæpe citat noster Plutarchus, Verba autem Platonis satis ostendunt, αὐθάδειαν δὲ τὸ αὐτὸς & ἀδεῖν esse dictum vitium quum quis sibi nimium ipse placet, neque curat quid alii de ipso sentiant. Ego arrogantian atque etiam contumaciam Latine verti posse censeo: tametsi nonnihil in hoc Græco, vt & sæpe in aliis, amplius quam in Latino inesse videatur. Est autem vitium in quod fere, etiam boni incidunt, qui optima freti conscientia, non cogitant aliquando inter quos agant homines. quo nomine Catonem philosophum vtpote Stoicum reprehendere haud iniuria videtur Cicero. Illa altera, malorum plane, & fame contemptorum est, arrogantia, πολλοὺ ὀλιγώρως ἐχόντων δὲ τῶν ἄλλοις ἀρέσκειν, qui nihil famam curant neque quidquam eos pudet: in quos est illud Tullii 1. Officiorum. Negligere quid de se quisque sentiat. non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.

465. d. *Ita venisse tertio se Plato in fretum Siculum refert*] Est & hic locus in epistola ad necessarios Dionis, prolixa illa, quæ est numero epistolarum septima, sicut & bona pars harum narrationum inde est à Plutarcho desumpta. Cæterum versus qui sequitur, ibidem extat, iisdem quibus est apud Homerum Vlyssæ lib. 12. verbis, vt non possim,

cogitare vnde vox ἐξολοφρεύσεις hoc loco irrepserit, pro Homerica αἰαμοιρήσεις. Siquidem à Plutarcho mutata est persona: illa autem mendosa vox neque sensum habet, & versum vitiat.

967.a. *Senectutem Dionis*, γῆρας in Græco ambigue. Amiotus ad Dionem retulit, quod & mihi videbatur.

968.c. *Vecti sunt Dionis milites nauibus duabus onerariis*] στρόγγυλον Græcis rotundum significat, aut verius teres, itaque puto hoc genus nauigiorum longis nauibus opponi. Exemplo tamen grauissimorum autorum, qui in similibus idem fecerunt, malui Græcam vocem retinere quam non satis perspicuam pro ea ponere.

969.a. *Carthaginensium præfectus Synalus*] apud Diodorum in huius narratione rei, Paralus nominatur.

970.b. *Ab obuiis male mulctati*] Xyl. vertit, *Verberibus casi.* & annotat, τυμπανιζόμενοι. Guarinus vertit, *Virgis enim cæsos excoriarunt:* sequutus (opinor) Suidam, cui τυμπανίζεσθαι est non modo ξύλῳ πληγὰς δεῖν, sed ὀκδέρεσθαι etiam, & κρεμᾶσθαι, suspendi. quod si libet sequi, in crucem actos vertamus. est enim plane consentaneum, supplicio illos corycæos acerbissimo affectos. Interpres Aristophanis in Pluto, ad versum, ὦ τύμπανα καὶ κόφινες οὐκ ἀρήξετε; baculos quibus damnati feriebantur, ait fuisse tympana. quem sequutus sum. Est etiam in epistola ad Hebræos vox ἐτυμπανίσθησαν, cap. 11. Antiquus & Erasmus verterunt, Distenti sunt: Castalio, Cruciati. Dicitur & ὑποτυμπανίζεσθαι, apud nostrum in Galba, & vero apud Aristotelem 2. Rhet. cap. 6. de Antiphonte à Dionysio supplicio affecto. Eustathius in 5. Vlyss. ex Euphorione Chalcidensi & Athenæo tradit, ὑποτυμπανισθῆναι esse τὸν κεφαλὸν πελέκει ὑποκοπῆναι. vt in tanta interpretum varietate liceat quod vis sequi.

Ibid. d. *Solarium*] ἡλιοτρόπιον. Est autem fere solarium, vt ex Cicerone & Varronis l. 5. De lingua Latina percipimus, horologium in quo ex vmbra gnomonis in sole horæ possunt cognosci: quomodo Græcam vocem grammatici & Plutarchi interpretes acceperunt, tametsi haud scio quam absurde pro suggesto vel tribunali in sole posito accipere possimus, secunda etymologia quomodo apud Athenienses ἡλιαίαν dictam aiunt. nisi quod sequentia ostendunt, de horologio fieri verba.

974.c. *Quum omnium hominum studiosissimus fuerit tyrannorum*] αὐτὸς αὐτὸν οὐ δυνάμενος, &c. refertur hoc ad Ephorum, si Græca sequimur: qui sane an tyrannis tantopere & eorum vitæ instituto fauerit, non scio: neque memini ea dere quicquam legisse, neque ego arbitror tamen eum talem fuisse: Guarinus ad Philistum retulit, quasi illius vitia nulla oratione potuerit Ephorus diluere: quod ego consentaneum puto, & probaui, vt loco etiam huic (quicunque fuerit Ephori de tyrannide sensus) conueniens. Legendum ergo esset αὐτὸς αὐτὸν in voce αὐτὸς, vt sit emphasis, ad facundiam eius & vitia tegendi calliditatem respiciens.

979.b. *Syracusanis imperat singulis vallum cadere, & prope murum proiicere*] Xyl. vertit, *Singulis Syracusanorum singulos vallos cadere, & ibi deponere iussit.* & annotat, ἕκαστον ὀκέλευσεν ἕνα κόψαντας πάφρον ἐγγὺς καὶ καταβάλλειν. Qui verba hæc consideret, facile intelliget interpretes errasse, dum ita exponunt quasi Dio Syracusanos iusserit singulas fossas prope ruinas muri agere. quid enim erit κόψαντας & καταβάλλειν? quæ sane fossæ nihil congruunt, quam cædi non proprie dicimus, multo minus deiici; vel deponi. Consequens est vt aut πάφρος vallus sit, aut vocabulum mendosum. Posterius verum est, (nam πάφρος fossa est, non vallum) & procliuis fuit ad mendam lapsus: scripserat enim autor κόψαντα σωρόν. (aliâs κόψαντας si κατὰ σύνθεσιν accipias; etiam πάφρους debebat dixisse) litera σ ad vocis præcedentis finem ab oscitante librario est translata, & πάφρον idem scripsit, υ in φ (vt vitiosa pronuntiandi ratione est receptum) deinde mutata. Hæc menda interpretibus peruertendi sententiam loci huius ansam præbuit.

981. d. *Vt ait Plato*] Locus est lib. 8. De repub. quasi confusum aliquid, & in quo omnium formarum reipub. exempla in promptu sint, per πανηγύριον seu nundinas, intelligit.

982.c. *Per dolorem aliquem animi & iram ex parua & puerili ortam occasione*] Apud Æmilium Probum legitur ea, sed quidem satis seria: nempe quod hactenus luxuriose & dissolute quum vixisset, patre rerum potito, & eum ad temperantiam reuocante, mutationem non ferret.

IN M. BRVTVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

QVod initio statim affirmat Plutarchus, & post eum Posidonio teste videtur confirmare, M. Brutum à Iunio Bruto qui primus eiectis Tarquiniis consul fuit Romæ, genus traxisse: id & Dionysius Halicarnasseus libro quinto pernegat, autor grauissimus; & Dio lib. 44. scriptor Romanarum rerum minime oscitans. Sed id viderint alii. Illud nobis annotandum fuit; quo loco est in Græco statim tertio principii versu, ψυχήλατα τοῦ ξίφους. vertisse Guarinum, *ensem fulmineum*, quam apposite, nemo non videt. Continent autem ea verba non illepidam comparationem. Quippe & gladii quales nos exposuimus, facile nimiam ob rigiditatem franguntur: & nimia huiusmodi ac prædura ingenia, fere sibi causa mali sunt: quomodo iste Iunius & liberis sese & vita priuauit. Mox ingenium vertit graue & humile, non animaduertens, πρὸς τὴν ἐμβειοτῆτα minime esse contrarium, sed quasi consequens; (aliâs absurde contraria eidem tribueremus quod ille fecit) & placidum seu pacatum significare, non temerarium aut inquietum. Sic infra in Cicerone de Tetentia, τὰ πρὸς ἡσυχίαν & ἀπόλεμον coniunguntur.

984.b. *A Seruilio Hala*] Seruilium plerique antiquas inscriptiones sequuti A H A L A M scribunt, vulgo H A L A M. Ego puto A L A M etiam rectissime scribi posse, idque multo esse quam H A L A M verius. Nam cognomen est à parte corporis quæ axilla (quod & ipsum cognomen Seruiliorum est) & concise ala dicitur. Ex Cicerone paret hoc. is in libr. ad Brutum, qui Orator inscribitur, Quomodo (inquit) vester Axilla (loquitur de Seruilio Axilla: & cur vestrum vocet, ex hoc Plutarchi loco pater) Ala factus est, nisi fuga litteræ vastioris, &c. Ergo apparet H aspirationem inter duo A A interiectam quod ea syllaba esset longa, & ex concisione vocabuli orta, inque pronunciando circumflecteretur. vnde fortassis Græci Ἅλας sumpserunt: vt Latinius, hoc est, magis recepta Latinorum consuetudine, nos A L A M quam A H A L A M scripturos videatur. Sed hæc scire quam mutare, tutius est. Quod Plutarchus porro scribit, Seruilium gladiũ sub axilla seu ala ad S. P. Mælium obtruncandum detulisse, cogitationem iniicit, forte inde cognomen hoc ortum. Sed hoc est opinari. Historia est cũm alibi, tum apud Liuium lib. ab V. C. IIII. Pro Μαίλιον, scribe Μαίλιον. Guarinus ab Ahala in forum tractum, nescio quid sequutus Mælium vertit.

Ibid. d. *Sed plebeium hunc Bruti dispensatoris fuisse filium*] Bruti dispensatoris, οἰκονόμου Βρούτου. intelligo, qui dispensator fuisset, neque enim Bruti ad illum priscum posse referri videtur, neque etiam deberi: vtcunque id interpretes ausi sint. Græca enim verba neque mendosa videntur, & ab eorum sententia abhorrent: nisi quod expositas αὐτῷ ὑπογράφουσι. Sed & Βρούτου non erat Plutarch. sine pronomine ἐκείνου, aut simili particula, positurus, si quidem priscum illum voluisset intelligi.

Ibid. f. *Latiñe fuit Brutus ad castrensem & forensem dictionem satis exercitatus*] Xyl. vertit, *Romano quidem sermone Brutus ad excursiones & contentiones orationum sufficienter exercitatus fuit.* & annotat, Ad militarem hæc facundiam Guarinus non recte applicat.

985.a. *Fateamini nos læsisse*] ὁμολογῆσαι ἀδικῆσαι. ita legitur in epistolis Bruti, ab Aldo cum aliis impressis, rectius quam

in nostro, ὁμολογῶν. Ibidem epistola ad Samios citra interrogationem legitur. Tertia est ad Lycios. in fine scribitur ἐλέσθαι, quod etiam citra aliud exemplar patebat legendum. Res ipsa ex sequentibus historiis patebunt.

Ibid.b. *Præmiserat iam amicum quendam Caninium*] In vita Catonis & huius ipsius rei narratione constanter Canidius legitur. Haud facile dixerim vtra in parte sit mendum. nam vtrunque est nomen Romanum.

Ibid. c. *Nam pater eius ante fuerat per Pompeium interfectus*] M. Brutum, huius patrem, Lepidi sectatorem, à Pompeio interfectum, & supra autor in huius vita & tota illius belli historia docet, & Liuius epit. 9.

986. d. *Et vero etiam Afrorum regem defendens premebatur magnitudine criminum*) Est in Græco πρὸς τὸν Λιβύων βασιλέα, regi Africæ. quod si recte legeretur, esset nimirum de Iuba intelligendum. Sed ego Brutum apud Cæsarem pro hoc intercessisse ne suspicor quidem. Et video vtrunque interpretem sequutum Græca: sed ego mendum suspicor, & de Deiotaro loqui Plutarchum. Quod etsi eo durius videri alicui poterit, quia Λιβύων vox neque cum Γαλατῶν, neque cum Ἀρμενίων (nam Armeniæ minoris regem Deiotarum fuisse, Hircius ait: Gallogræciæ, quæ est Galatia, tetrarcham, sed & hos constat reges dici aliquando) quicquam affine habeat: tamen duobus nitor argumentis, an coniecturis? Vna est, quod pro Deiotaro intercessisse apud Cæsarem, Brutum, ex prima Ciceronis ad Atticum libri 14. epistola, apparet: altera, quod hoc dictum Cæsaris de Bruto ibidem refertur. Iam Deiotarum parte sui regni mulctatum fuisse, ex quadragesimo libro Dionis, quin & ex Cicerone & aliis, constat. De Iuba nihil tale legi puto vsquam. Propria autem nomina absurdissime in Græcis sæpe corrupta esse, ita vt vestigia vix leuia superent, notius mihi est quam voluissem. Si tamen cui hæc non placent, ἀμόρτημα μνημονικὸν Plutarchi annotet.

Ibid.e. *Non impudenter obsecrantibus succumbere*] Locus in Græco est subobscurus, ac nequaquam à Guarino intellectus. Continet autem hanc sententiam, Nonnulli importunitate petentium amicorum vincuntur, & se verecundiæ nomine excusant: quod scilicet puduerit eos amicis quidquam negare. καλοῦσι δυσωπεῖσθαι: vocant vel appellant hanc suam ἥτταν & concessionem, verecundiam. At eam Brutus turpissimam magno viro iudicabat. neque enim eum debere quidquis precibus suorum dare, sed interdum negare. Est autem δυσωπία, Verecundia alicuius moueri, & quasi non ferre vultum eius, ob repulsam indignantis. Sic in Coriol. de petitione consulatus, de vulgo, ἐδυσωπεῖτο τὴν ἀρετὴν, Virtutis Coriolani verecundia animos eorum mouebat.

987. c. *Quid vobis, inquit, anne Brutus videtur hoc corpusculum expectaturus?*] Xyl. vertit, *An vobis, inquit, videtur Brutus hanc carunculam non expectaturus?* & annotat, In Cæsare hoc aliter refertur: nempe Cæsarem, qui imperandi causa Brutum nequaquam impium in se (à quo tot esset beneficiis affectus) fore putaret, dixisse, αἰαμένει τοῦτο τὸ δέρμα Βροῦτον. Hæc cutis expectat Brutum. Quanquam malim & ibi legi ita, vt cum hoc consentiret, Βροῦτος recto, non quarto casu, quasi diceret Brutum post se rerum potiturum, & expectaturum mortem ipsius.

988. d. *Quidam Q. Ligarius, Pompeii amicus*] Xyl. vertit, *C. Ligarius.* & annotat, Frater, opinor, Q. Ligarii eius quem à Tuberone accusatum Cicero defendit. nisi forte Quintus legendum sit. paulo post Statilius socius Bruti dicitur. malim enim legere Statilium quam Στάλλιον, Stallium, nisi forte aliquis alius fuit.

993. c. *Cinna vero quidam poeta*] Xyl. vertit, *Cinna vir non postremæ in ciuitate dignitatis.* & annotat, in Græco est, Κίννας ποιητικὸς ἀνήρ. Πελιτικὸς legendum esse putabam, id est In rebus versatus. Fuit enim is C. Heluius Cinna trib. plebis, vt patet ex Dione libro 44. extremo: ex Appiani lib. 2. Ciuil. ex Valerii Maximi lib. 9. cap. 9. Non sum nescius, Cinnam hunc à quibusdam summis viris pro eo poeta accipi qui Smyrnam poema condiderit, sitque à Catullo laudatus, qui fortassis hoc ipso loco ducti ita censuerunt. Sed quia tam multi fuerunt Cinnæ, non temere, nisi alia accedant argumenta, id affirmarim.

994. a. *Scenicos ipse Neapolim profectus*] Guarinus indocte, Bacchi cultoribus. οἱ περὶ Διόνυσον τεχνῖται vocantur histriones. Vide Plutarchi quæst. Rom.

Ib.b. *Non dominum grauari Ciceronem, &c.*] Extant in hanc sententiam etiamnum epistolæ Bruti ad Ciceronem.

Ibi. d. *Quemadmodum prosequuta sit Hectorẽ Andromache*] Totus hic locus ex lib. 6. Iliadis Homericæ desumptus est.

995. b. *Perdidit at fatum me, &c.* Latoides Apollo. Latonæ filius. verba sunt apud Hom. l. Iliad. decimosexto, Patrocli ab Apolline & Hectore & Euphorbo cæsi. Valerius Maximus refert hoc lib. 1. cap. De omnibus: sed Apollinem non à Bruto, verum Cæsare & Antonio signo datum ait.

Ibid.c. *Vicies*] H S.] Guarinus valde imperite, Quingenta millia æris esse idem quod minam, id est centum drachmas, facile potest demonstrari. in Græco autem hîc est πεντήκοντα μυριάδας, quinquaginta myriades, nimirum drachmarum. At in vna myriade, centum sunt minæ, Ergo hæc summa efficiet non quingentas minas, sed quinque minarum millia: vel, quod idem est, millium æris quinque millia: summam scilicet Guarinianæ decuplam. Latinius hoc dicitur vicies sestertiûm: & ipse in Antonio Plutarchus ostendit, vigintiquinque (cuius duplum hîc est) myriades, Latine decies vocari.

995. e. *De quibus alio loco disputauimus latius*] Xyl. vertit, *Quæ de re alio disputatum est latius.* & annotat, ἀφ' ὧν ὀνὸν ἑτέροις μᾶλλον ἀπόρηται. Guarinus: *Hæc in cæteris animalibus dubia magis sunt.* nimis quam imprudenter. Quod autem alio loco se hanc quæstionem ait tractasse, id est in libro Conuiualium quæstionum 6. c. 8.

996. d. *P. Sirio*] Sicilius Coronas Dioni dicitur, libro 46.

1000. a. *Voce inimica pronuntians carmina quibus Nestorem vtentem cecinit Homerus*] In rixa Achillis cum Agamemnone sedanda lib. 1. Iliadis.

1001. a. *Nostra est hæc, inquit, Brute, doctrina*] ἡμέτερος οὗτος εἶπεν, legendum est, non ὑμέτερος, Epicureorum enim sententia refertur, non Platonicorum. Cassium autem Epicureum fuisse, id quod hîc dicitur, etiam ex Ciceronis ad eum epistolis ipsiusque rescriptis apparet, quæ sunt lib. 15. ad familiares.

Ibid. c. *Circa Symbolon*] Mons est apud Philippos Pangæo monti occurrens. Locorum descriptio, est satis perspicua apud Dionem in huius historiæ narratione, lib. 47.

Ibid. d. *Cui ex aduerso Brutus, Cassio Antonius castra posuit*] Xyl. vertit, *Ita vt Brutus contra Cæsarem, Cassius contra Antonium collocaretur.* & annotat, καὶ καταστρατοπεδεύσεν Ἀντώνιον Βροῦτος, Κάσσιος δὲ Ἀντώνιον. Mendum est perspicuum: & historia docet pro Ἀντώνιον, esse αὐτὸν legendum, vt ad Cæsarem referatur, cuius castris Brutus oppositus fuit. hæc tamen Guarinus non sensit.

1002. d. *Fuisse etiam in posterum diem se, qui natalis ipsius erat, ad cœnam inuitatum*] Xyl. vertit. *Fuisse etiam Cassium à se in crastinum vocatum ad cœnam, quæ dies sibi natalis esset.* Hæc autem in hunc locum annotat: Græca videntur non nihil ambigua esse, & interpretes quidem ita acceperunt quasi dies natalis non Messalæ esset, sed Cassii futura. id quod mihi secus videtur sane. & illud εἰπὼν eo est obscurius quod statim transitur ad accusatiuum: neque antecedentia verba Messala, sed Cassius fecerat: quo fit vt ἀασπάσασθαι τὸν Κάσσιον exponam quasi Cassius hæc ad Messalam loquutus, eum salutauerit: & τῇ κεκλημένον accipiam vt ad Cassium referatur: à Messala inuitatum. Si Cassii fuit natalis dies, periit suo natali, sicut & Pompeius & Attalus: quæ in Camillo exempla Plutarchus referens, videtur ne hoc quidem neglecturus fuisse si ita sensisset.

Ibid.f. *Propter quam alteram liberam duxi & claram*] Locus est mutilus. id quod asterisco notare, quam incertum aliquid assuere, tutius duxi.

1003. d. *Id docuit occasio victos*] ὁ καιρός. sic enim legendum puto, non ὁ καῖσαρ: quod falsum esse sequentia demonstrant. Adstipulatur etiam Amiotus.

1005. b. *Quos nominabat Brutus Brigas*] De hoc vocabulo nonnihil Varinus ex Hesychio. Eustathius in primum Vlyssee, ex Pausania refert, ita vocatos Barbaros. videntur autem fuisse manumissi ad ferenda arma & militandum serui: nisi quis lixas & calones intelligere malit.

1008. c. *Ne huius mali te fallat autor, Iupiter*] Vltionem diuinitus imprecatur ei qui causa præsentis mali & oppressæ libertatis esset. Appianus idem referens, de Antonio exponit, qui quum posset patriæ libertatem vna cum Bruto (qui hoc ipsum sperans ei pepercerat) asserere, maluit se cum Cæsare coniungere, à quo deinde est pessundatus. Cæterum versiculus est ex Eurip. Medea, quæ Iasonis in caput execratur, à quo prodita erat.

1009. a. *Valerius Maximus*] Lib. 4. cap. 6.

IN DEMOSTHENEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

PHilippi & Alexandri magni ætate vixisse Demosthenem Athenienſem oratorem, neque multo poſt huius obitum tempore periſſe, res eſt non obſcura.

847.a. *Delphinis hic in continente curſus eſt*] Poſterior eſt pars ſenarii verſus. Continet autem prouerbium. Nam delphinus piſcis eſt præualidus, & qui in mari plurimum poſſit: in terra nihil valet. Ita inquit Plutarchus ſe fortaſſis haud parum in rebus Ciceronis & Demoſthenis geſtis poſſe iudicandis: de facundia autem minime valere iudicio, cuius rei cauſas attulit. Poſſumus vti hoc verſiculo quoties rem nobis inauditam ea ratione recuſamus quod ad eam peragendam vires nobis aut peritia deſit: aut ea à natura noſtra vel inſtituto ſit aliena. Non abludit ab adagione apud Liuium relato, Cantherium in foſſa.

Ibid.c. *Ex optimatibus*] ἐκ καλῶν κἀγαθῶν. καλοὶ κἀγαθοὶ ciues apud Athenienſes erant ii quales Romani vocant optimates, à plebe ſeiuncti, & in repub. priores. Sic ſæpe Thucydides, ſæpe Plutarch. præſertim in Pericle. Quod dico vt intelligas non tam vitæ hic quam ordinis in repub. rationem indicari. Cic. lib. 1. De officiis videtur optimum quenque vocare eum qui hîc eſt καλὸς κἀγαθός. Ex quo (inquit) euenit vt alii populares, alii ſtudioſi optimi cuiuſque videantur, pauci vniuerſorum. Locus Æſchinis qui mox citatur, eſt in nobili illa aduerſus Cteſiph. orat.

845.c. *Platonis Demoſthenem auditorem*] Hoc idem graviſſimus autor Cicero affirmat, non vno loco: vt in præfatione Officiorum, & initio Oratoris, in Bruto, & primo De oratore libro.

849. f. *Lamachus Myrinæus*] In Græco enim eſt, Μιρίλιναίου. malim, vt alibi legitur, Μυρίλιναίου, aut potius Μυρίνιναίου. Eſt autem Myrthine, Μυρίνη, vrbs Æolidis. Myrthenam nullam, neque Mirrhenam noui. itaque non habeo quod ſtatuam.

850.b. *Rhopoperperethram*] ῥωποπερήθραν eſt in Græco libro, atque ita video ab omnibus legi. Sed vt ea vox exponi poſſit, nondum video: mihi enim faſciculi iſti non probantur vel verborum vel ſarmentorum. Sequor autem Varinum, qui oſtendit, ἀπὸ τῆς ῥωποπερπερεᾶς factum eſſe vocabulũ ῥωποπερπερήθρα, ſicut à δακτυλος fit δακτυλήθρα. Idemque, Euſtathium ſcilicet ſequutus, exponit ῥωποπερπερλὼ ſignificare inanes & futiles nugas. Nota ſunt πέρπερος, περπερεία & περπερεύεσθαι. ῥῶποι, inutiles & viles res ſeu merces ſignificantur, quales vulgo circũferuntur non ad inſtruendos aliqua vtilitate, ſed emungendos pecunia homines, leues præſertim & curioſos, paratę. Et ῥωποπικὰ etiam in Lyc. Plut. eodem modo dixit. eſtq; venuſtum Eraſiſtrati dictum, πλοῦ φύσιν οὐδὲν ἔχειν ῥωπικόν. itaque ὁκ πῦ ῥώπων ⊖ περπέρων componitur ῥωποπερπερη, eleganti translatione inanem loquacitatem ac temerariam explicans:) quo in genere comici ſolebant ludere, & quale notum illud κομποφακελλορρήμων) atque ab eo ἀφαγωγῇ fit ῥωποπερπερήθρα: quomodo hîc legendum omnino puto. quando & Euſtath. in Iliad. hoc ipſo vocabulo notari futiles & garrulos teſtatur, inquiens: ὁ πύτου ῥωποπερπερήθρα τις ἐσεσιρρήθη, (nimirum Demoſthenes) ὅτι χυδαιότητι ⊖ φλυαρίᾳ σκωπτόμενος. Simile huius eſt illud ῥωποστομυλήθρα, obiectum Eubulidæ Mileſio, Euclidis ſectatori, à quodam comico apud Diogenem Laertium lib. 2. Apud Suidam eſt ῥομβοστωμυλήθρα.

Ibid.d. *Mearum ſecuris orationum exurgit*] Apparet in Græco eſſe iambicum ſenarium hoc quidem loco. nam in Phocionis vita pro αἱρεῖται legitur πάρεστιν: atque ita verſus ratio tollitur. Itaque vt ſatisfacerem & iis qui verſum eſſe iudicant, & iis quibus aliter videbitur, verſu reddidi, ſed qui in oratione ſtare poſſit.

851.a. *Æſiona*] Pro Æſionem legitur Appionem in vita Demoſthenis hac, cum Demoſthene impreſſa.

854.a. *Præterea Daochum Theſſalum, & Thraſydæum*] Ita legit & Aretinus, & Amiotus Hieronymus Wolfius, vir doctiſſimus, & quem amicitiæ honoriſque cauſa nomino, in huius vitæ verſione locum hunc aſteriſco notauit, quod particula ἢ poſt Μακεδόνας, omnino aliquid diuerſi videatur ſignificare: id quod tamen verba non explicent, loco ſcilicet mutilo. Cuius ego coniecturam eatenus probo quatenus Daocho & reliquis epitheton deeſſe cenſuit: Theſſalos autem Daochũ & Thraſydæum affirmare non poſſum. Hiſtoriam (vt obiter moneam) qui plenius & expreſſius legere cupit huius belli, Diodorum Siculum, vel Gemiſti paralipomena cum Herodoto Baſileæ impreſſa euoluat.

855.a. *Demoſthenes Demoſthenis*] Iambicum trimetrum, & alterius caput verba Græca efficiunt: atque in Græco etiam ita diſtinguenda ſunt vt carminis ratio appareat. ὑποκρούειν ego accipio Menſuram carminis, vel manus vel (quod huic magis quadrat) pedum motu exprimere. quod nos vulgo, *die menſur ſchlagen*, dicimus.

859.c *Puerum vocans & margitem*] inertem & nullius precii ſtolidumque hominem. Meminit eius ex Homero Ariſtoteles, atque Clemens Alexandrinus. Vide Eraſmi Chiliad. de Margite.

858.d. *Phylarchus*] Φύλαρχος, alibi: & in hac vita alias cum Demoſthene impreſſa Φίλαρχος. Sed hoc rectius eſt. Aretinus Phalereum legit. Idem χάλα ὄνειον vertit venale, quaſi ſi idem eſſent ὄνειον & ὤνιον.

859.a. *Eluſerunt legem*] Xyl. vertit, *Commento illuſerunt.* & an notat, ἐψηφίσαντο πρὸς τὸν νόμον. ἰσοφίσαντο legendum, non ex altero modo exemplari, ſed palam ex ſenſu conſtat.

Ibid.c. *Calauria*] Hæc aliquando Καλαβρία ſcribitur, ob affinitatem literarum vt αὔρα & ἄβρα. nam vitioſa pronunciatio hæc inuexit: ſicut id quoque quod β fere in ſcriptis libris figura noſtro u ſimili exprimitur.

IN CICERONEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruſerii, interpretum.

361.a. *Ciceronis matrem tradunt Heluiam*] Ὀλβίαν ⊖ γεγονέναι ⊖ καλῶς βεβιωκέναι. ὄλβιον, opes, ὄλβιον diuitem eſſe ſcio. Cæterum hîc mihi metui ne ſi verterem quomodo vterque interpres, negligentior merito iudicarer. Puto autem ſcriptum eſſe à Plutarcho, Κικέρωνος δὲ τοῦ μὲν μητέρα λέγουσιν Ἑλβίαν καὶ γεγονέναι καλῶς, καὶ βεβιωκέναι. Primum ipſa traiectio particularum Ὀλβίαν καὶ, locum mihi fecit ſuſpectum. Deinde quum Græci loco v conſonantis τῷ βῆτα vtantur, cogitaui quam Plutarchus ſiue Ἑλβίαν, ſiue Ἑλβίαν, diximſſet eam à libratiis poſtea Ὀλβίαν perperam ſcriptam, proprio in appellatiuum commutato. Nam Euſebius quoque Heluiam Ciceronis matrem nominat, ſequutus eoſdem (opinor) autores: & Heluii Romæ fuerunt, Cinnæ cognomento. Denique vix mihi perſuadebitur ſi autor matrem Ciceronis (cuius nomen omittere non puto, voluit) diuitem voluiſſet affirmare, ὄλβιαν ſcripturum fuiſſe. Dixi quod ſentio, cæterorum ſaluo iudicio.

Ibid. b. *Alij ad Appium Tullium*] In Græco eſt Τύλλιον Ἄππιον, quod interpretes parum de his rebus ſoliciti retinuerunt. Eſt autem legendum Τύλλον Ἄτιον, loquitur enim de Tullo Attio Volſcorum rege, ad quem exul Coriolanus confugit. Liuius lib. 2. Dionyſius lib. 8. initio, & in Coriolani vita noſter.

Ibid. *Verum is qui huius gentis Cicero princeps eſt cognominatus*] A cultura ciceris hoc cognomen Plin. lib. 18. c. 3. ortum ait, ſicut Lentuli, & ſimilia.

Ibid. c. *Tertio nonas Ianuarias*] ἡμέρᾳ τέτῃ πρὸ νέων καλανδῶν. Hunc ſuum natalem diem Cicero ad Atticum etiam notat, lib. 7. epiſt. 5. Ita, inquit, ad vi bem 3. Non. (patet autem ex ſuperioribus loqui de Ianuario) natali meo. Et lib. 13. epiſtola, Venit ille: Sed heus tu, inquit, diem meum ſcis eſſe III. Non. Ianuar. aderis igitur. Gellius lib. 15. cap. 28 ait: Q. Cæpione & C. Serrano Coſſ. ante diem III. Nonas Ianuarii, natus eſt M. Cicero, fuit hoc anno V. C. DCXLVIII. Lati-

nus interpres Bochius, III. Kalen. Ian. vitiose extulit quem errorem, vt persæpe alios, sequutus est Amiotus. Locum autem docte, vt omnia, in sua quæstura Corradus explicauit.

Ibid. d. *Qualem esse Plato vult*] Disputat ea de re cum alias, tum principio libri De repub. extl.

861. a. *Viginti millibus aris*] Xyl. vertit, *Octo millibus nummûm.* & annotat, Ita quidem est in Græco. nam duo millia drachmarum hoc efficiunt, quum quatuor nummi sestertii fiant in denario. At apud Ciceronem in hac pro Sex. Roscio Amerino oratione ita legitur: Bona patris huiusce Sex. Roscii quæ sunt sexagies, de viro clarissimo & fortissimo L. Sylla, quem honoris causa nomino, duobus millibus nummûm se dicit emisse adolescens vel potentissimus hoc tempore nostræ ciuitatis, L. Cornelius Chrysogonus. Neque vero dissensisse à Cicerone Plutarchum credo: multo minus autem ignorasse vt hæc summa Græce efferretur, aut lapsum fuisse ea in re. Itaque nisi mendum libri sit (quod ipsum affirmare durum est) vel apud Ciceronem, vel apud Plutarchum, lapsum hunc memoria hoc loco dicendum est. Sane illud *Sexagies* accurate & rotundo ducentorum ac quinquaginta talentorum numero expressit. Etenim talentum constat minis LX. mina centum drachmis, seu denariis: in denario quatuor sunt, vt diximus, sestertii nummi. quo fit vt in singula talenta sex denariorum, vel XXIIII. nummorum, millia computentur. Ergo de CCL. talentis, MD. millia drachmarum, sexies millena millia nummorum redigentur. Hæc iam ad centena millia (nam quoties sestertiûm vel dicitur, vel dici intelligitur, vt in hoc loco Ciceronis sexagies, & alibi decies, ac similia omisso vocabulo sestertiûm ponuntur, toties centena millia nummorum intelligantur) reuocabimus: erunt sexagies centena millia nummûm, hoc est sexagies sestertiûm. Id obiter annotare non abs re duxi. In vita Antonii infra similis locus Ciceronis referetur.

863. b. *Neque honore erat in vllo, appellabantq; eum Gr. &c.*] παρημελεῖτο: Hoc passiuum est verbum vtique, non actiuum: & negligi significat, non negligere. Male hæc interpres extulit; sicut & χολαστικόν: quod vocabulum hodie pro Latino vsurpatum, eodem modo apud nos solet ignominiæ loco eruditis & simplicibus hominibus ab auaris hominibus ac superbis bellorum ciuibus obiici.

Ibid. d. *Contra disciplinam militarem*] In Græco est ἀπαξία: quod qui ad desertos ordines referunt, speciem pro genere non satis prudenter arripiunt. Multa enim alia hoc vocabulo comprehendu tur, non tantum, λειποτάξιον. Non constat nihil quam ἀπαξία obiecta iuuenibus illis Romanis fuerit: sed hoc scio ἀπαξίαν Græcis esse quicquid sit contra disciplinam militarem. Sic in vita Pompeii, ἀκούων τινὰς γραπτὰς ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀπαξίας. & alibi.

Ibid. *Quidde m sibi accidisse ridiculum ipse ait*] Locus est in oratione pro Cn. Plancio, tametsi paulo aliter rem narrat Cicero: id quidem vt ad summam negocii aut nihil aut parum interfit.

864. c. *Cæcilius*] Q. Cæcilius Niger, domo Siculus, & quæstor Verris, contra quem Diuinatio seu prima Verrina Ciceronis est. vide Asconium. Suibus autem abstinere Iudæos, (quæ loci est materia) notissimum est.

Ibid. d. *Vellam anicenam e Arpini*] Ἄρπινις. Ciceronis patria fuit Arpinum, vnde Arpinas dictus est. fuit autem in Campania, vt & Neapolis, & Pompeii, quod vel ex Plinio libr. 3. cap. 5. intellexeris. Arpi autem vrbs est Apuliæ, in diuersa Italiæ parte: vt plane huc non quadret. Nisi Arpinum forte Græci Ἄρπι dictum sit, quod credere est durum.

865. a. *Fama est Licinium e Macrum*] C. Macer ille est, cuius l. 1. Ep. 3. ad Atticum meminit. Aliter narratur hæc res à Valerio Max. lib. 9. cap. 12.

Ibid. c. *Non habeo tantum collum*] πολύκοον τραχήλου. Guttur verterunt Bochius & Corradus: non sane ita vt sensus requirit. neque vero τράχηλος guttur est. est autem vernacula etiam nostra lingua vsitatum vt homines impudentes & in dicendo præsertim temerarios, valido collo præditos dicamus. Atque ita etiam Marius (vt refert Plutarchus) in senatu respondit: Non ita latum sibi esse collum vt de tanta re quicquam affirmare ausit, de lege Saturniana loquens. Eo alludens Cicero, strumas Varrii eleganti dicto notauit. Post in Græco ἐλαύνειν est, quod non video quam commode legatur. Sicut & illud ἐξαγόντων ὀνὶ βῆμα καλούντων. Sed sententiæ sunt planæ.

866. c. *Hinc illi qui per leges Cornelias ab honoribus petendis arcebantur*] Proscriptorum filii. Vide Corradum & alios. Plin. lib. 7. cap. 30. in eulogio Ciceronis: Te orante proscriptorum, liberos honores petere puduit. Meminit ipse lib. 2. Ep. 1. ad Atticum.

867. a. *M. Otho prætor*] Ita hæc vt in Græco sunt retuli: nisi quod animaduerti etiam alias στρατηγὸν vocabulum pro quouis magistratu poni, minus proprie. (Quod viderat multo ante Polybius, στρατηγὸν vocem prætoris nomine ampliorem: itaque hunc alias ἐξαπέλεκυν vocat. Etiam in Lucullo ea de re annotaui) Nisi quis erratum vel à Plutarcho vel à librario (quod malim) dicat: vt δημαρχῶν legatur. Autor enim legis theatralis fuit tribunus plebis: quod & diserte Liuius libr. 99. tradit, vt ex Epitoma intelligitur, & apud Dionem libro 36. perspicue docetur. Fuit autem is tribunus plebis, L. Roscius Otho. Prænomen L. est & apud Ciceronem in Mureniana, & apud Liuium ac Dionem quibus dixi locis, & apud Asconium Pædianum in oratione pro C. Cornelio, & apud Acronem in 4. Epod. Horatii: vt M. à Plutarcho dici mirer. quanquam mendum potius, aut μνημονικὸν esse ἀμάρτημα suspicor. Porro autem Roscius nomen fuit, Otho cognomen. Id quod quum pridem Dionem vertissemus, in eumque annotationes scriberemus, festinantes & parum solicite circumspicientes fefellit. Itaque ibi putauimus Dionem & Liuium à Plutarcho & Horatio & Iuuenali dissentire. quod falsum esse, vel vnus Horatius nos poterat docere. Cuius enim ex quarto Epodon versus citauimus de Mena, Pompeii liberto, auso in XIIII. ordinibus sedere, *Sedilibusque magnus in primis eques Othone contempto sedet*: idem in prima ad Mæcenatem epistola legem de ordinibus Rosciam dixit, eo loco, *Roscia dic sodes melior lex, &c.* Sane statueramus Dionem nostrum & emendatum pluribus in locis & politum denuo edere, quum typographus in Gallia insciis plane nobis priorem editionem recoxit: qui opera nostra vti, & melius de nobis & Dione studiosiusque mereri potuisset, si voluisset. Sed quid facias hominibus etiam cum damno & dedecore aliorum lucrum sibi captantibus. Nos vel correctum (vt dixi) breui dabimus: vel, si id commodius videbitur, seorsim castigationes nostras & annotationes edemus. Nunc vt finem faciam, vim Rosciæ legis scribam. Quatuordecim gradus in theatro proximos post patricios secreuit Roscius, in quibus equites spectarent, plebe exclusa. Porphyrio & Acro ex his primo pro tribuniciis seruatos fuisse scribunt. Plinius libro 7. cap. 30. Te suadente (ad Ciceronem conuersa est oratio) tribus Roscio theatralis legis autori ignouerunt, notatasque se discrimine sedis æquo animo tulerunt. Erat autem certus præscriptus census equestri ordini, quem qui non explerent, iis spectandi locus in XIIII. ordinibus non dabatur. Quod non modo ex Satyris Iuuenalis, tertia & decima quarta, apparet; sed Horatius diserte ostendit fuisse quadraginta millia nummorum, id est CCCC. sestertia, ibi; *Si quadringentis septem sex millia desunt, Plebs eris, &c.* Quod idem ex Suetonio & aliis colligi potest. Plinius lib. 33. cap. 2. docet hoc caput repetitum sub Tiberio. quem locum consule, nos alio vocamur.

868. a. *Ipsi Crasso vnam sine nomine*] Quod hoc loco calumniatur Plutarchum Corradus, quasi in vita Crassi diuersum scripserit, iniquè mihi videtur facere. Nam profecto ibi nequaquam dixit, epistolam illam fuisse à Catilina scriptam, sed de Catilina fuisse scripta quædam istis in litteris: à quo, non additur, vt optime cum eo conueniat quod hîc ἀδιάφορος epistola dicitur. Est enim ibi, ὅτι τὴν ἐπιστολὴν κομίζοντα περὶ τῶν Κατιλίνα, ἐζητουμένων. Quæ duo postrema vocabula mendum continent, sed quod nullo modo potuerit Corradum in Plutarchum armare.

872. a. *Qui illorum actionibus pari præditus potestate*] Tribb. plebis qui Cæsaris instinctu Ciceronem vexabant. ἐκείνου in Græco ad Cæsarem refertur, scilicet autorem consiliorum quorum administri erant δήμαρχοι. Sic enim legendum, non χιλίαρχοι, satis constat: neque librariis nouum crimen obiicitur. Calumniari autem Plutarchum hîc plane nihil attinebat, quasi prætoris & trib. plebis potestatem eandem putasset. Neque mei est instituti Plutarchum defendere, qui seipsum satis defendit. Nam quæ Ciceroni obiicit vitia, excusare humanum est: negare qui velit, ipsi etiam Ciceroni, nedum Plutarcho & aliis etiam Latinis scriptoribus, omnem fidem deroget.

87[illegible]. d. *Actium quendam*] Mentio Actii fœneratoris est apud Ciceronem epist. 10. libr. 1. ad Atticum. interpretatio-

nem ioci coactus sum addere de meo : quia , vt pleraque id genus , in Latinum transfusus amittit vim & leporem suum.

874.b. *Relicto aliquando tribunatu plebis*] id factum est Silano & Murena Cos. proximo post Ciceronem anno. Historia est apud Dionem perscripta, lib. 37. In Græco ἀπολιπὼν ἄφρω, sed scribatur ἄφνω.

Ibid.c. *Adrastum*] Notum est hunc duobus exulibus, Tydeo & Polynici, duas filias nuptum dedisse. alter qui sequitur versiculus, notus est de Laio.

Ibid.d. *Qui proclamarunt*] αἱ κηρυκικαὶ. non satis hoc assequor: nisi proclamator fortassis, vel præco dicatur esse, aut ab eo genitus. nam illa officia sordida ac parum digna ingenuis habebantur.

Ibidem. *Bonorum auctionem proscripsisse*] Xyl. vertit, *Bona quædam proscripsisset*. & annotat, ἀμάρτημα τοῦ γραφέως. Vereor ne hîc sit ἀμάρτημα librarii, & aliquid aliud legendum. non enim video quid sit vitium vel peccatum proscribere, nisi forte se decoxisse & soluendo non esse præscripsit ipse : quod an fuerit moris nescio: neque memini me legere. Viderint doctiores. Cr. hîc annotat Ἀπόρρητον habet Plutarch. in Apophth.

Ibid.f. *Cum qua ingressus fuerat*] ἣν συνῆλθεν. Neque hoc statim obscœnum est verbum, vt ne apud Latinos quidem Congredi, & similia: & magis tamen placet συνεισῆλθεν legi, vt in Cæsare est, & videtur legisse Amiotus. Aura ancilla in Cæsare ἄωρα dicitur: quomodo etiam Calauria & Calabria, pro insula, varie & promiscue scribuntur.

875.a. *Ac nomen Clodii de violatis sacris detulit*] Xyl. vertit, *Clodium postulauit*. * & annotat, Cur asteriscum adiecerim, non est obscurum: quis enim non videat, accusatoris nomen hoc est, nominatiuum qui ad ἀπογράφειν pertinet, deesse? Tantum enim abest vt Cæsar eum accusauerit, vt ne testimonium quidem dicere voluerit. A tribuno plebis postulatum Clodium, est in vita Cæsaris.

Ibid.b. *Interprete vti Tullo quodam*] Τούλλου Τουλλίου malim vt libertus aliquis Ciceronis intelligatur.

Ibid.e. *Colluuiem inopum ad cœpta sua decuriauit*] Bochii interpretatio, itemq; Amioti, non tam à verbis Græcis quam à veritate videtur aliena. & πολίπυμα significare frequentet conatum aliquem certæ rei in ciuitate conficiendæ, (vnde & πολιπύεσθαι eodem modo deductum) notum est.

877.a. *Sed locum ostendit ei se designaturum in agro*] τὸ χωρίον ὃ καταγράψειν. Bochius, *illico eum in crimen delaturum asseruit*. sed fere pleraque ab eo sunt negligenter versa. Sic ex Fabrûm magistro ædilem proximo versu fecerat. Corradi versionem non habeo cur probem: *ex ipsa regione se milites in eum conscripturum denunciauit*, καταγράφειν scio aliquando esse Militem scribere: sed quid χωρίον? Deinde si talis aliquis sensus his verbis subesset, non videtur particulis μὲ & ὃ vsurus fuisse, quum posterius membrum priori esset atrocius. sed dixisset fortassis, οὐ μόνον οὐκ ἐξέπεσε οἰκίας, ἀλλὰ & χωρίον, &c. nunc illud ὃ priori aliquid dissimile videtur ostendere. Itaque intelligo, Vibium domo eum recipere non ausum, ob metum edicti Clodiani: partem tamen aliquam in agro suo vel prædio designasse, vbi lateret. alibi nihil memini me de Vibio isto legisse. Sane Amiotus nobiscum sentit. Quid vel hic vel Corradus legerint, non satis scio. C. Virgilium pro Vergino posui, ex oratione pro Cn. Plancio.

Ibid. c. *Atque mirificam vim iubet gloria*] Mirum quam plane diuersam à Plutarchi verbis sententiã Bochius & Corradus hîc protulerint : non videntes fortsitan nomen δεινὴ (quod illi τὴν δόξαν tanquam adiectiuum attribuentes, omnia conturbarunt) ad verbum ὑποκλύουσι & αἰαμόρξασθαι pertinere. Est enim ea oratio qua non Græci modo, sed & poetæ Latini Græcorum imitatione crebro vtuntur: vt in vulgato illo, Δεινοὶ γὰρ εὐφῶν μηχαναὶ Αἰγύπτιοι. Horatius sæpissime: --*testudo resonare septem Callida neruis*. & De luna: -- *celeremque pronos Volueré menses*. Et de ipso Horatio Persius: *Callidus excusso populum suspendere naso*. sed quid opus exemplis in re nota?

878.a. *Quod iactarit postea Cicero*] In oratione post reditum in senatu.

Ibid.d. *Vt concedere illi videretur*] ἀνδρεστέρος αὐτῷ, vt ad Hortensium referatur. Ego ad ipsum mallem, & αὐτῷ legi. Corradus videtur legisse μὴ φαυλῶσαι, sed non cohærente sensu, res non est magni momenti.

879.b. *Nulla præterea pœna imposita*] Recte hæc Bochius, vel saltem conuenienter Plutarchi verbis reddidit. Corradus autem, quod & alias ei accidit, locum, quasi si difficilimus esset, peruertit, ita vt intelligere nemo possit quid dicat nedum, vt Plutarchi verba exprimat. Quid est enim hoc? *Et eos qui nihil soluerent, & illo plus acciperent, sine infamia conseruauit*. Quod si ei labi communi hominum sorte euenit, in re præsertim tam aperta, & quam ipse deinde verbis Cic. ex vt. ad Atticum referat: æquior profecto Plutarcho erit qui eum sæpe indigne, crebro quidem ab illo reprehendi & vexari viderit. Neque ego hæc dico vt de Corradi gloria quicquam detractum cupiam, quem admiror hercle: & fateor me, si adesset, libenter inter eius discipulos futurũ: sed vt ostendam, non omnes nos ab vnius alicuius autoritate pendere debere.

Ibid. d. *Calio oratorio*] Vide epistolas Cicer. famil. lib. 2. & 8.

880.c. *Cato qui magnas copias & classem habebat Dyrrhachii*] En tibi æquum Plutarchi censorem Corradum. Hîc dicitur, Catonem copias Dyrrachii habuisse: in vita Catonis, Corcyræ Ciceroni ab eo oblatum imperium. Ergo (inquit Corradus) de loco secum Plutarchus, vt sæpe, pugnat. Quasi vero non potuerit milites habere Dyrrhachii idem, & Corcyræ Ciceronem conuenire. Paulo ante de aquilis legi, & legendum omnino puto, λελεῖφθαι, non λελῆφθαι.

881.a. *Apud Lentulum*] Lentulus hic pro Dolabella positus à Plutarcho. Cr.

883. e. *Vsque adeo enim subiit eum adolescens*] ὑπῆλθε τοσοῦτον μειρακίσκον αὐτόν. τοσοῦτον particula abundat, id quod quiuis viderit. Corradus hæc verba, quibus perspicue dicitur Octauium Ciceroni se insinuasse, & submittendo se blanditum esse, falsé ad Ciceronem detorsit, vt haberet quod in Plutarcho reprehenderet. *Nam sic*, inquit, *adolescenti se subiecit*. atque hoc deinde refutat, quum Plutarchus non dixerit. id est nimirum cum latuis luctari.

885.b. *Ad Capuam*] Καπίτας. Bochius Capuam reddidit: & sic est apud Appianum lib. 4. ἐμφυλ. quæ vrbs tamẽ non in ora est sita. sed intelligi tamen vicunq; possunt prædia haud longissime ab vrbe ea distantia, ex Liuii lib. 120. cuius extat fragmentum de obitu Ciceronis. Videtur Caieta legendum.

Ibid. c. *Popilius*] Scribendum in Græco Πόπλιος, non Πίλιος, iampridem ad XLVII. librum Dionis docui.

Ibid. e. *Quatuor & sexaginta*] Liuius dicit 63. Cr.

IN DEMETRIVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

PYrrhi æqualis hic fuit, filius & successor Antigoni magni, à quo regnum Macedoniæ vsq; ad Perseum à morte Alexandri duraui t.

890.b. *Ex Antigoni posteris*] Necauit autem Demetrium, Persei calumniis inductus, Historia copiose est & eleganter à Liuio descripta lib. 44. Donatus imperite locum peruerterat, & Antigoni filium Philippum nominauerat. nam quod prius ignus fuit, excusare eius oscitantiam nequit. Vide genealogiam quam apud Æmilii vitam descripsimus.

891.c. *Abrogatoque vetere magistratu Archonte, à quo denominabantur in fastis annus*] Xyl. vertit, *Eponymo magistratu sublato*. & annotat, De hoc supra in Aristidam annotauimus. Interpres ridicule, *qui certo quodam nomine appellari consueuerat*. Idem contra & verba sententiamque Plutarchi, & veritatem rei, regis nomen à solis successoribus Alexandri hactenus vsurpatum fuisse scribit: quasi sub eorum numero non comprehenderentur Antigonus & Demetrius. Sed & paulo ante nescio quam Lamiacensium pugnam dixit. Verum ista persequi omnia est molestum.

895.a. *Abhorrenti dicitur in aurem hoc Eurip. insusurrasse*] Euripidis nobilẽ versiculũ (quem nos ipsum quoq; perspicuitatis causa integrum in versionem nostrã transtulimus) nemo eruditorum est fere qui non sæpe viderit aut audierit: Ὅπου τὸ κέρδος, ἐνθάδ' φύσις δουλεύεται. Antig. ita immutauit, & ab obse-

quid ad nuptias detorsit, vt ὁμοιόπλωτον elegantem allusionem contineret, pro δουλωτήριον reposito γαμητήριον. Quod minime obseruans Acciaiolus, omnem loci venustatem interuertit, & abs re de seruiendo mulieri mentionem intulit. Idem supra, quum Dromoclides Sphettius (Sphettia curia est, seu δῆμος, Auticæ) nominatur, nescio quid tribui (si diis placet) Sphettiæ abteo iniunctum commentus est. Philam vnico I scribo, sequutus Diodorum, & alios.

897. b. *Sed Thasius an Chius fuit fluor*] Elegans est & facetus plane iocus. nam quod affluxui (ita enim liceat exponere vocem ῥεῦμα) Demetrius humoris alicuius, seu pituitæ imputabat: id vini abundanti affusioni Antigonus adscribit. Nobilissima vina sunt Chium & Thasium: de quibus præter alios, Plinius libr. 14. cap. 7. & deinde, atque Athenæus libro 1. Hunc locum varie etiam Germani, neque minus scite vsurpant. nam & eum qui in itinere diutius moratus, eluuie aquarum se impeditum minus concinne causatur, potuisse quod ad aquam pergere dicimus ioco, nisi vinum (cui non item pontes insternuntur) obstitisset. & vino deditores, ac catarrhis conquerentes, simili plane modo notamus, quum dicimus, si velint efficere ne tanto affluxu infestentur, ab assumendo (nimirum vino) esse temperandum.

898. c *Pondo vterque quadragenum*] ὁλκῆς ἑκάτερος μ'. deest autem μνῶν, vt puto, id est libras vel minas (Mina Attica non ita multum à libra Romana differt. nimirum drachmis quatuor. de qua re Budæus & alii) quadraginta: quomodo & interpretes acceperunt.

899. c. *Lamia, Demo*] Δημοῖ Hæc apud Athenæum libro decimotertio Δημῶ, Demo, dicitur, & sic etiam infra.

900. a. *Laconensis*] Λακωνεὺς. Spartiatam Donatus, Amiotus cognomento ita dictum. mihi neutrum probatur, & patriam aut vero curiam Atticam vel pagum designare id vocabuli puto. Λακωνεὺς quidem Spartanus non dicitur.

901. b. *Demochares Solius Demetrium Fabulam appellauit, quod ei Lamia quoque esset*] Apparet Lamias in fabulis, vt & Sphingas, Satyros, & alia id genus aliquem habuisse locum: atque ideo Demetrium, qui Lamiam meretricem, monstro illi cognominem, secum haberet, ostentaretque, dramati seu fabulæ (nam μῦθον dixit Plutarchus, quod pro scenico figmento vsurpari vix puto) similem esse. Saltè in scena Lamias aliquando vel productas, vel saltem commemoratas, ex Horatii arte poetica apparet. Tametsi etiam ita exponi posse videtur hic locus (est enim obscurus) vt fabulosum hominem diceret Demochares Demetrium, qui præter alia inania, etiam Lamiam meretricem secum haberet, non male ex fabulis notarum istarum Lamiarum respondentem titulis. Quæ de Lamiis apud Philostratum in Apollonii Tyanei libro quarto leguntur, vt ille Lamiæ tali monstro seu spectro Menippum philosophum Corinthi eripuerit, (quo loco eædem esse Empusæ, Lamiæ, & Mormolycia ostenduntur, in id intentæ vt re venerea illectos homines deuorent) prolixiora sunt quam vt huc commode inseri possint. Aristophanis interpres in Vespis & Pace ex Duri & aliis scribit, Lamiam Beli & Africæ filiam à Ioue constupratam, filios eius à Iunone interfectos: ipsamq; tetra forma ob mœrorem, aliorum partus rapuisse, interfecisseque: & cætera quæ inde etiam Varinus transtulit. Lyncei de cœna Lamiæ scriptum citat aliquoties etiam Athenæus.

903. c. *Qui violatos putans ex Demetrii descensione fines, &c.*] Corruperunt hic historiam interpretes, & ad Selenam iuisse Plistarchum dixerunt, qui ad fratrem Casandrum accusandi Demetrii causa profectus scribitur. Idem Quin da (de quibus in Eumene facta mentio) in Cynda nimis subtiliter verterunt. quasi vero Cilices barbari, non barbara etiam locorum nomina retinuissent. Quæ paucis post versibus de Cilicia, Tyrio, Sidone, & cætera referuntur, plane diuerso sensu protulit Donatus.

906. a. *Ad Dion*] In Græco πρὸς Δίμνον: Donatus Dium, Amiotus nescio quale Demon. Ego, qui Dium esse Macedoniæ vrbem infra Pydnam in ora maritima sinus Thermaici, & scirem, & omnibus eruditis cognitum putarem, facile id cum Donato reposui. Verum ille corrector ne nihil diceret, præclare meritum se & de autore & de interprete & de lectoribus putauit, si annotaret Δίον vrbem esse Eubœæ, ex Stephano & Strabone: apposite scilicet: quasi vnicum tantum Dium Stephanus & alii geographi notassent. Sed erat omnino talis, quicunque fuit, vt libenter fumos venderet.

907. a. *Medicus Erasistratus*] Simile quoque de se Galenus prædicat. Cr.

1b. b. *Illa Sappus in eo omnia existerent, &c.*] In nobilissima illa oda (nisi vehementer fallor) quam insignis venustas iniuriæ edacitatiq; temporum exemptam, nostro quoq; tempore in lucem retulit, & quam Catullus Sapphico versu elegantissime depinxit. Extat impressa cum Anacreontis reliquis & Dionysio Longino, & Mureti in Catullum commentario.

911. d. *Non illepide Euripidis versus vsurpauit*] De Bacchis sunt desumpti.

IN ANTONIVM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

915. e. *Pater Creticus dictus Antonius*] In Græco est Criticus, (vt Aretinus reliquit: & Amiotus explicauit iudiciarium) κριτικός: sed mendose pro κρητικός. Critici cognomen ego tribui huic posse non puto: Creticum vocari à bello contra Cretenses gesto arbitror, argumento eorum quæ apud Florum lib. 3. cap. 7. in Epitoma Liuiana xcvii. & alibi leguntur.

916. c. *Sexagies HS*] πυτπήκοντα καὶ ἑξακισχίλια παλαίντων, CCL. talentorum. Cicero Philippica secunda hanc rem ita describit: Recordare tempus illud quum pater Curio mœstus iacebat in lecto, filius se ad pedes meos prosternens, lachrymans te mihi commendabat: orabat vt te contra suum patrem, si HS sexagies peteret, defenderem, tantum enim pro te intercessisse dicebat, &c. Ciceronis verbis in summa hac exprimenda Latine malui vti quam talenta ponere. Idem vero esse CCL. talenta & sexagies sestertium, ostendimus in vita Cic.

919. a. *Cuius naues circumiecit multis paruis acatiis*] πολλὰ ἀφ' λ. ακ. τ. τ. αὐτῷ ἐφεισήσας. non ἐφεισασάς. Interpres ἀταλλαγὴν fecit, non enim Antonii triremes fuerunt, sed Libonis. Totum stratagema descripsit ipse Cæsar venuste, libro tertio Belli ciuilis.

Ibidem b. *In abruptos scopulos atque altos sinus maris*] ἀγχιβαθῆς φάραγγας *Praceps & scopulosum littus*, interpres. φάραγξ inter alia hiatum seu fissuram terræ significat, quæ aquam incidentem absorbeat. Varinus. Voce ἀγχιβαθὴς (rectius enim legitur hoc modo quam ἀγχιβαθὴς) etiam Homerus vsus est Vlyss. v, Ἀγχιβαθὴς δὲ θάλασσα, ἐπεὶ οὔπω δῆ πύδιστι. Στήσειαν ἀμφοτέροισι, ἐπὶ ὀκφυγέειν κακότητα. Quod exponit Eustathius Littus vbi altum sit mare.

Ibid. d. *Antonium tribunum plebis fecit, misitque eum Romam*] Xyl. vertit, *Magistrum equitum Romam mittit.** *est autem, &c.* & annotat, De hoc loco quod statuam, non habeo. Ἀντώνιον δήμαρχον ἱλόμενος εἰς Ῥώμην ἔπεμψεν, *Antonium tribunum plebis, &c.* Et vero quæ de tribunicia potestate sequuntur, vera per se sunt, & historiæ Romanæ non rudibus cognita. Sed adduci vt credam Plutarchum hoc loco ab omnibus aliis autoribus dissensisse, vix potero. Nihil est enim notius quam Cæsare iterum dictatore, Antonium magistrum equitum (ἵππαρχον non δήμαρχον) ei adiunctum fuisse. Id ostendit copiose Dio, & aperte in huius historiæ luculenta narratione, lib. 42. contentionem etiam eius cum Dolabella persequens stylo. Idem in Philippica secunda Ciceronis est. Denique cur Antonium eo tempore Romam trib. pleb. mitteret, ne causam quidem fuisse existimo: nihil enim istis artibus & tumultibus tribuniciis Cæsari ad id quod volebat opus erat, sed iis quæ erant in Antonio maxima, insolentia, & quæ constituendæ stabiliendæque tyrannidi conduceret, iniusta & legibus contraria dominatione. qualem tum fuisse Antonii magistri equitum, ex Dione apparet. Quid ergo (inquies) Plutarchus hæc de trib. plebis potestate hoc loco commemorat, si ἵππαρχον, vt tu vis, non δήμαρχον, est legendum? Dicam. Suspicor intercidisse aliquot versus post hæc verba: εἰς Ῥώμην ἔπεμψεν. Illis autem versibus descriptam fuisse ἀναρχίαν ipsam & confusionem quæ tum Romæ fuit, quum Cæsare iterum populi, &

li, & Antonio, equitum Magistro creato, neque consul esset neque prætor: vti perspicue est à Dione nostro explicatum. His deinde malis accessisse tribunicias illas contentiones & turbas, quæ veluti vnguis essent in vlcere. Causam autem redditam obiter à Plutarcho, cur tribunis plebis licuerit quicquam moliri dictatore creato, & magistro equitum præsente: reliquis magistratibus abolitis. Cætera interpretati, & de trib. pl. potestate commentari, non est huius operæ. Hanc autem medicinam puto adhiberi huic Plutarchiano loco posse, atque haud scio an nullam aliam. Quod siquis integrum locum esse putat, ipse viderit: modo ne in eum finem contendat vt optimum & minime imperitum autorem calumniandi occasionem captet. Sane in vita Ciceronis quoque χιλίαρχοι legitur pro δήμαρχοι. quam cauillandi ansam arripuit Corradus.

920.a. *Hanc vrbes peragrans circumducebat lectica*] ὁ ὄχος, ad Sergium mimum refert: Cicero ad mimam in secunda Philippica. Interpres non aduertit.

Ibid. f. *A tergo Brutum & Albinum*] In Græco sunt duo insignia menda, Λαβῖνος pro Ἀλβῖνος, & ἀδελφῆς pro ἀδελφιδῆς. De quibus apud Dionem monuimus. Albinus recte in Cæsare legitur.

921. d. *His abrogauit Cæsar magistratum*] Καίσαρ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀπέκτεινεν. insigne mendum, & historiæ contrarium: quod & Aretinus senserat. Legendum est, Καίσαρ δὲ τῆς ἀρχῆς ἀπέκτεινεν, nempe illos tribb. plebis. Historia est apud nostrum in Cæsare, apud Dionem lib. 44. apud Suetonium & alios.

923. a. *Munatium Plancum*] Is est L. Munatius Plancus ad quem extant libro decimo familiarium multæ Ciceronis epistolæ: etsi in plerisque libris vitiose Cn. pro L. legitur, vt hic Φλάκκος pro Πλάγκος. quod & alibi annotatum est.

Ibid. f. *Cotylonem*] Is est quem L. Varium Cotylam Ciceroni in Philippicis quinta & octaua dictum deprehendimus. Apparet à potando cognomentum esse effictum. est enim cotyla genus mensuræ.

924. b. *Quum oblatum cuidam eius amico fuisset somnium*] Actorii scil. cet medici. Dio. lib. 47. & Valerius lib. 1. cap. 7. & alii.

Ibidem, c. *Hortensium super illius monumentum præcepit interficit*] Xyl. vertit, *Illum ad sepulchrum fratris iugulauit.* & annotat, Hortensium scilicet. Interpres hoc non tam omisit quam peruertit. In Græco mendum est, sed non difficile animaduersu, ὑπεσφάξαι pro ἐπέσφαξε. Cur autem Hortensius in culpa cædis C. Antonii fuerit, ex Plutarchi Bruto & Dione patet. De morte eius Hortensii est apud Velleium, & in Epitoma Liuiana CXXIIII.

Ibid. e. *Et ruinosa*] σαθρόν. Aretinus Disiecta. quasi σαθρὸν legisset, quod & Amiotus habet.

Ibid. f. *Italicas pestes*] τὰς ἀπὸ τῆς Ἰταλίας κῆρας. Sic vocat mimos, tibicines, præstigiatores & alios eius farinæ homines, quibus impense delectatum deditumque iam olim fuisse Antonium, nemo nescit. κῆρας autem, sicut & ὄλεθρον & similia, Græci dicunt vt Latini pestem, scelus pro pestilentibus & scelerosis hominibus: estque peruulgata dictio. Aretinus quum id non recordaretur, insultatum calamitatibus Italicis, nullo autore, & magno errore dixit. Sophoclis locus est initio Œdipi regis.

926. e. *Vt ait Homerus*] Alludit ad locum qui est de Circe, Vlyssea libr. 12. redeunti ab inferis Vlyssi occurrente: -- ἀλλὰ μάλ' ἆψα Ἠλθ' ἐπιωαμένη. Quod exponit Eustathius ἐπιφρόνως ἐπιλίσασα, εἴπως ἀρέσοι τῷ Ὀδυσσεῖ. aut similem aliquem, qui nunc non occurrit.

927. a. *Cydno fluuio*] in Græco Κύαον est pro Κύδνον, male. quanquam illud Amiotus retinuerit.

Ibid. f. *Circa Mesopotamiam*] Ex his quæ deinceps sequuntur, confecta est posterior pars Parthici libri, qui in amissi (ita enim opinor) locum Appiano Alexandrino est subsarcinatus, cuius prior pars est ex nostri autoris Crasso decerpta. Quæ ad Antonium præcipue, non ad rem Parthicam pertinent, omissa sunt in isto centone: cætera ad verbum prope descripta.

928. b. *Inter clientes se fuisse filii Antonii natu maximi*] Xyl. vertit, *In numerum assectarum Antonii.* & annotat, ὀπαδοῖς τῶν. Aretinus peruertit totum locum, satis alioquin & elegantem & apertum: transtulitque ad alias alia personas. Locus Platonis qui paulo post citatur, est in Gorgia.

929. d. *Hic post eam ex Accia fuerat genitus*] Ἀτίας legendũ non Τατίας, satis ex his quæ apud Dionẽ diximus, apparet. sicq; in Ciceronis vita legitur. Suetonius in Cæsare Iulio cap. 27. Attia Octauiam natam videtur dicere. Ad retinendam (inquit) Pompeii necessitudinem ac voluntatem Octauiam, sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat conditione ei detulit.

930. b. *Hexere*] sex remigum nauis est. Cr.

Ibid. f. *Regis Herodis*] Xyl. habet *Orodis.* & annotat. Ἡρώδου. Quod sequutus est, sed imprudenter, Aretinus: & Amiotus etiam. in Crasso Ὑρώδης legitur: falsum & hoc. Ὀρώδης enim, Orodes, rex Parthorum fuit dictus, quod notissimum est.

931. a. *Aqua ex clepsydra*] Fons est in arce Attica, Clepsydræ nomine: sic dictus quod clepsydræ in morem modo amittat aquam, modo recipiat. Impletur enim flantibus etesiis, vacuus aquæ est iis cessantibus, exemplo Nili. Hæc & pluta Scholiast. Aristoph. ὄρνισι.

Ibid. c. *Antonio & Cæsare*] In Græco deest copula καί: quam tamen & interpres & Appiani codices habent, & sensus requirit. Interpres porro ex Sossio Cassium finxit, haud leui historiæ detrimento. Res gestæ C. Sossii & Canidii sunt apud Dionem lib. 49. Amiotus Socium dixit.

933. d. *Phraorte*] Iustin. vocat Phrahatem. Cr.

Ibid. *Quam ante Bambycem nuncuparunt*] Βορβύκλω est in textu, & sic interpretes legerunt. Sed rectius apud Appianum habetur Βαμβύκλω, quod sequutus sum: quum & Strabo libro decimosexto, & Plin. quinto & vigesimotertio, idem dicant quod hic legitur. Vrbes sunt Syriacæ.

Ibid. *Per nuntios Monesi fidem dedisset*] δεξιὰς καὶ πιστὰ πέμψαντος. Non male vertit Aretinus. Est enim Missis nuncis fidem amicitiæ & gratiæ dare. Sic in vita Alexandri Darius moriens Polystrato, Ἀλεξάνδρῳ ταύτην τὴν δεξιὰν δίδωμι δι' ἐμοῦ. & Appianus libro secundo ἐμφυλ. δεξιὰν ἔφη τῷ βασιλεῖ τῷ Πομπηΐῳ. Tale est etiam λαμβάνειν δεξιάν, Venia donari, apud nostrum in Cæsare, de L. Domitio: ἀπῆν πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὰν, αὖθις διεξέπεσε πρὸς Πομπήϊον. Annotaui autem propter correctorem istum, qui perinde acsi errasset hic Aretinus, Græca verba in margine alleuerat, neque tamen explicarat.

Ibid. e. *Artauasdes*] Iustinus vocat eum Artoadisten. Plut. in comparatione videtur hunc nominare Artabazum. Cr.

934. a. *Atropatenem*] Male in Græco Σατροπατιωνῆς. apud interpretem Antropatene legitur: recte apud Appianum Ἀτροπατιωνῆς. Sic & Stephanus, & Plin. lib. 6. cap. 13. Straboni est Ἀτροπάτος Μηδίας. lib. 11. quod & ἄστυ Stephanus habet.

Ibid. b. *Cuius constituit Tatianum ducem*] Xyl. vertit, *Duce Statiano.* & annotat, Sic est apud Dionem libro quadragesimonono, & in Augustano manuscripto Appiani codice Στρατιανοῦ legitur pro Σπατιανοῦ. Phraata autem, Φραάτα, ex Appiano reposui: pro Phraortis: Φραόρτου. Et sic etiam infra apud Plutarchum est: ὠδύνων ὑπὸ Φραάτου ἡμέρας κζ. imposuit enim libri mendum interpretibus. Apud Dionem legitur Πράασπα. Praaspa.

Ibid. e. *Paribus interuallis*] Hic locus rectius in Appiani libro legitur, estque scribendum hic non παρεξιόντες (quod imposuit Aretino) sed παρεξιόντας. νευροὶ pila sunt, non venabula, quibus tum neque Romani in pugna, neque Parthi vtebantur. Virgula inter κραυγῆς & ὑπερίφαντες temere posita, nebulas loco offudit.

937. *O decem millia*] Historia hæc, horum decies mille Græcorum, est apud Xenophontem in libris De expeditione Cyri, & summatim in vita Xenophontis apud Suidam.

442. *Titius autem & Plancus*] Τίτιος legendum. Dio lib. 50. & post Caluisius, Καλουίσιος, non Καλουῖος. Sed quæ de recitatione testamenti sunt scripta à Plutarcho, alienissimo & ineptissimo sensu Aretinus reddidit. De Caluisio multa Dio.

943. *Quid miri est, inquit, si in Torynè considet Cæsar?*] Videtur alludere ad id quod Suetonius ait, infanti indictum nomen Thurino: & ita per contumeliam appellauit eum Antonius. Cr. Itidem hic Xylander annotat, locus est proprio nomine in appellatiuum detorto. πρωΐν instrumentum est quo ollæ (aut potius quæ in illis coquuntur) agitari solent, nimirum cochleare coquinarium. Patet hoc ex Aristophane in Equitibus, vbi est, δοίδυξ οὐδὲ πρωΐν. & in Auibus. Ἐτέρου δὲ θυμοῦ δεῖ πρωΐν καὶ χύτρας. Sipontinus in suo Cornucopiæ tudeculam interpretatur, sed male. Vsus est vocabulo etiam Plato in Hippia maiore: ita vt facile appareat inde, id fuisse quod diximus. Meminit & Eustathius in Iliadis, aitque (id quod huc facit) ὥσπερ τι πρῶν dictum, quod est Cis-

cumago. Ergo Cleopatra extenuat præsentiam Cæsaris à loci nomine petita ioci materia: quod fugit vtrumq; interpretem.

846. c. *Cum L. Arruntio*] Hunc ab Octauio mediam aciem tenuisse, apparet ex hoc loco. Paterculus lævum cornu ei commissum dicit.

919. a. *Halis iuxta mare humato*] Locus est Atticæ, Ἅλαι. De quo apud Stephanum.

953. *Cæsaris in multis, &c.*] Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Allusio ad Homericum illud nobilissimum dictum, de Iliad. 2. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.--*multos dominos non expedit esse.*

955. d. *Ex Marcello illa filias duas*] Remitto te ad typum & explicationem genealogiæ huius quam ad finem nostrarum in Dionem annotationum adiecimus.

IN COMPARATIONEM.

957. a. *Postremo vt Pari.*] Alludit eleganter ad ea quæ sunt apud Homerum Iliad. 3. ad finem.

IN AGIDEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

AGis vltimus Spartanorum ex familia Eurytionidarum rex fuit, Arati Sicyonii æqualis & Antigoni regis Macedoniæ. Circa annum V. C. maximo DX. floruit. Existatim successit in altera familia Cleomenes. Olympiade CXXXIX. mortuum Antigonum Polybius in fine secundi libri ostendit: quo tempore Cleomenes paulo ante ab eo victus in Ægyptum profugit, ibique sub Ptolemæo Philopatore periit. quo tempore etiam Marcellus Gallos vicit.

734. b. *Vbi iam non erat illud dici quod solet, Rectum licet non sit, &c.*] Xyl. vertit *Notum illud est, Quod non honestum est, iam turpe esse sentias.* & annotat, Alludit Plutarchus ad sententiam Græci alicuius poetæ, (neque autor, neque locus nunc succurrit: & tamen memini me legisse alicubi, sed quærendi otium non suppeditat) qua limites honesti & inhonesti ita distinguuntur vt vbi honestum desinat, ibi incipiat turpitudo. Itaque locum quem ob breuitatem non est assequutus Tudertinus aliquot verbis additis parenthesique illustrauit. Est autem in Græco pars senarii: ἐπὶ μὴ καλοῖς, αἰσχροῦ ἥδη.

Ibidem, d. *Eurytionides*] Dixi de hoc vocabulo in Lycurgo. Duæ enim fuerunt regiæ familiæ Lacedæmone: Eurytionidarum seu Eurypontidarum vna. Agidarum altera. quod neque Tudertinus, neque Amiotus hoc loco obseruauerunt. Εὐρυτιωνίδαι in Græco legendum.

Ibid. *Apud Mandonium*] Non memini legere hoc nomen alibi. Historia est apud Diodorum Siculum libro decimosexto, qui eadem die id factum ait qua apud Chæroneam Philippus Græcos vicit. meminit etiam Pausanias.

Ibid. e. *Alterius fuit familiæ Agiades*] Xyl. vertit, *Ex altera regum familia qui Agidæ appellantur.* & annotat: In Græco mendum est, Ἀγιάδης pro Ἀγιαδῶν. nam Ἀγίδαι, & Ἀγιάδαι, etiam, apud Pausaniam scribuntur. Interpretes familiæ nomen omiserunt.

Ibid. f. *Qui regnum non tenuit*] Xyl. vertit, *Neque tamen regno potitus est.* & annotat, Tudertinus contra & Græca verba & historiæ veritatem scripsit regnatum, à Cleonymo, sed non diu. Nam Areo fuisse regnum mandatum, repudiato Cleonymo, non hic modo sed & copiosius in Pyrrho Plutarchus, perspicue in Laconicis Pausanias narrat, & alii.

799. b. *Auaritiam*] Extat apud multos Græcos scriptores oraculum Apollinis Pythii, in hanc sententiam versu hexametro pronunciatum: Ἀ φιλοχρημαπία Σπάρταν ὄλει, δῆμο δὲ οὐδέν. Meminit Cicero lib. 2. Offic.

Ibid. *Thalamis*] Xyl. habet, *Thalamis* & annotat, ἐν θαλαμίαις. Scribēdum ἐν Θαλάμαις, ex Pausania Laconicis & Stephano: tametsi hic assignat Messenius, vt de alia vrbe loquutus videatur. Nam hæc quidem Laconicæ est; Θαλάμιν Ptolemæus nominat.

Ibid. c. *Thales.*] Cretensem intellige, de quo supra in Lycurgi vita.

Ibid. f. *Ecprepem*] In Laconicis Apophth. Ἐμπρεπὴς Emerepes, legitur: quod & Erasmus retinuit. Mihi hæc lectio verior videtur.

803. e. *In Decadem*] Fortasse legendum Caiadam, quem lexica Græca carcerem regium tradunt esse. & ita etiam legitur apud Thucyd. C. Itidem Xyl. annotat, πλὴν καλουμένου Δικάδα. Sed τὸν καλούμενον Καϊάδαν legendum minimè dubito. quandoquidem δικάδα hanc à nemine adhuc autore alio nominari inuenerim. Καϊάδαν autem de simili re, scilicet Pausaniæ exitu, scribens nominat Thucydides libro primo. atque sic legitur etiam apud Suidam. Eustathius in βIliadis, & initio δVlyssea, Καϊάδας vel Καϊάτας scribit, innuitque sic dictum à fissura terræ.

804. *Tantum sint hæc, inquit, ex vsu reip. Spartanæ*] Xyl. vertit, *Modo, inquit Sparta hoc prosit,* & annotat, σωιεν γραφ. ego pro optatiuo accipendum duco, cuius est tertia persona aoristi. Interpres *In hoc duntaxat vtilis Spartæ fui.* atque hoc etiam Erasmus sequutus est. sed mihi nimis longe petitum videtur: & non τῶν τι, sed πότι, erat legendum, si intelligi debuit hoc eam dicere; Nihil se præterea patriæ potuisse dare quam quod Agidem peperisset, euentum enim eius consiliorum præstari à se nequiuisse. Noster sensus & verbis congruit, & simplicior, mulierequeque dignior est.

Ibid. f. *Dorii*] Erant hi Heraclidæ, ex posteris Herculis, de quibus vide quæ passim sunt apud Pausaniam, præsertim in Argolicis & initio Laconicorum: & Diodorum lib. 4.

IN CLEOMENEM ANNOTATIONES Guil. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

805. a. *Eo extincto parum nauus &c.*] Hic vitam Cleomenis ordior. Etsi enim in Græco diuisa à priore non sit, tamen id nobis perspicuitatis causa faciendum videbatur. alioquin animaduerti multa ex Cleomene citari quæ sunt in Agide: & vicissim.

Ibid. c. *Lubricum erat Agide ea de causa perempto, &c.*] Xyl. vertit, *Periculosum erat Agide, quod conatus ea fuisset in vrbem reducere, interfecto.* annotatque, οὐδὲ ἀσφαλὲς τῷ πότῳ. Quod postremum vocabulum est mendosum, ac nisi quid desit, πόδῳ videtur reponendum. Sensum arbitror me aperuisse.

Ibid. d. *Ad demulcendos iuuentutis animos*] Xyl. vertit, *Demulcendum blandiendo.* & annotat, αἰκάλειν. Aliis per duo ν scribunt: sed tamen αἰκάλλειν etiam legitur ὁ κόλαξ. Tudertinus non recte vertit *Incitandum.* Indicabat autem Leonidas, animis puerorum Tyrtæi carmina suauitate sua illabi, eosque deliniri, vt præcepta honestatis seuera vtcunque & aspera accipiant atque amplectantur. Hæc enim vis est poeseos, atque inde Orphei & Amphionis fabulæ tractæ: quod & Horatius monuit. Esse autem αἰκάλειν Blandiri & deliniri, cum grammatici Græci docent, tum testimoniis ostendi potest. Apud Aristophanem in Equitibus ἀνὴρ ἀποπώλης ille oraculo delinitur: πάμμαν (inquit) λόγοι αἰκάλλει με. Vbi quod addit scholiastes, legere quosdam λόγια καλεῖ, lectioni Plutarchianæ videtur adstipulari; quæ vno tantum λ vtitur. ita enim affinior lectio alteri est. Et Philostratus in vita Apollonii Tyanei, lib. 2. cap. 5. elephantum describens qui magistro suo abblandiretur, inter alia ἀφροδισιάζει, ait, τῇ φωνῇ μαλακῇ αἰκάλλει, &c. Tyrtæi autem fragmenta extant quædā: vnde qualis fuerit poeta, hodieque æstimare homo non ineptus possit.

Ibid. e. *Lacedæmonii dicunt ἐμπαῖδας*] Idem etiam εἰσπαῖς dicebatur. Vnde εἰσπηλὸς amator vocabatur, amasius αἴσ, tametsi hoc vocabulo etiam amator exprimitur aliquando, vt apud venustissimum poetam Theocr. Idyllio 28. quod inscribitur Amator: Σπεύγετε δὴ ὕμμες αἴσας· ὁ γὰρ θεὸς οἶδε διώκειν. Idem αἶτα, Idyllio 12. Δοιὼ δή τοι τώδε μετ' ἀμφοτέροισι γλυκεῖα Φαῦθ' ὁ μὲν, εἰσπηλὸς, φαείνᾳ ὠμυκλαΐδων. Τὸν δ' ἕτερον πάλιν, ὡσκεῖν ὁ Θεσσαλὸς εἴποι, αἶτα. Vide quæ ibi sunt in Scholiis.

806. b. *Vt in vnum corpus Peloponnesios redigeret*] Id est, in vnam ciuitatem atque fœdus: quomodo Achaicas paulo ante vrbes

vrbes in vnam ciuitatem contraxerat, vt copiose Polyb. l. 2. & noster in Arato ostendunt. In Græco est εἰς μίαν συνοικίαν. Quæ vox quum aliquando tributum significet, (vt in Arato, & alibi etiam apud hunc ipsum autorem) inepte Tudertinus contra loci huius & historiæ naturam id arripuit: quasi vero non omnis respub. & ciuitas eleganter συνοικία diceretur.

Ibid. c. *Prope Belbinam*) Laconicæ oppidum hîc intellige, non insulam Æginæ vicinam. Hoc oppidum Stephanus nouit. Pausanię est (nisi male suspicor) Βελεμίνα, Belemina, & Ptolemæo Blemmina, Βλεμμίνα: Suidæ Βελυβίνα, Belybina. nam recte ita legi ordo literarum testatur.

807. c. *Eductis copiis occupat Leuctra*) Apud Polybium, grauem & accuratum scriptorem, & à quo hanc narrationē potuit noster mutuari, locus hic nō Leuctra, sed Λαοδίκια iterum nominatur, Laodicia: lib. 2. Idem Megapolitanorum tyrannum Λυσιάδιν, Lysiadem, vocat: quam genuinam esse scripturam, & hîc vitio poni Λυσιάδαν, puto. Quippe in Arato etiam semel Λυσιάδας, deinde semper Λυσιάδας legitur. De cędę etiam Archidami idem Cleomenem, vbi l. 5. mortem huius describit, insimulat. Porro quod est hîc, *Apud ipsam vrbem*, de Megalopoli videtur intelligendum.

808. a. *Alcæam*) Hoc vocabulum nunquam alibi reperio: de Arcadica aliqua vrbe dici apparet. Videndum an de Alea loquatur, & Ἀλέαν vel sane Ἀλαίαν scripserit autor. Aleæ in Arcadia cum alii autores, tum Plinius quoque meminit lib. 4. cap. 6.

Ibid. d. *Si metus est simul est verecundia*) Prouerbialis heroici versiculi pars est. de autore mihi non constat: antiquum esse satis patet, quum de eo etiam Plato in Euthyphrone disputet. Homeri verba priora, sunt Helenæ ad Priamum lib. 3 Iliadis: posteriora, de Græcis cum metu & silentio suis ducibus obtemperantibus, lib. eiusdem operis quarto.

809. d. *Et clypeum ferre amento non appensum*) Xyl. vertit, *Et scutum ferre nō loro appensum, sed armillæ.* & annotat δι' ὀχάνης, ἢ διὰ πόρπακος. Cur ita verterim, dicam. πόρπαξ hoc loco mihi videtur dici lorum quod fibulis scuto anneum ab humero sinistro & collo dependebat, eoque scutum regebatur antiquitus. ὀχάνη vero, quæ & ὄχανον dicitur, intelligo ansam siue armillam in tergo scuti, cui brachium sinistrum inseretur, atque ita scutum gestaretur atque regeretur. Omnino autem quod alias πλαμῶν dicitur, id hîc appellari πόρπακα existimo. Neque piget Herodoti verba adscribere, optime hoc facientia. sunt autem ex lib. 1. vbi de Caribus loquitur, καὶ ὄχανα ἀσπίδων ἔνι εἶσι οἱ ποιησάμενοι τοῦ πρόσθεν. πάσι δὲ αὐτοῖσι ἐχαλκεύετο ἀσπίσι χρέεσθαι, πλαμῶσι σκυτινοισι οἰηκίζοντες τοῦ τῶν ἀνχέων τὴν τῶν ἀριστερῶν ὤμοισι προβαλλόμενοι. Hinc est illud Virgilianum: --*Clypeoque sinistram Insertabam aptans*- & multa similia passim. Eustathius hæc non accurate distinxit: quem in præsentia missum facio.

813. e. *Onia dicunt*) Xyl. vertit, *Sed montes tantū eos qui Onij dicuntur: (quasi si Asininos Latine appelles)* & annotat, τὰ ὤια in Græco est. quod vterque interpretum sequutus, de locis opportunis in genere vertit: quasi hoc sit ὤνιον, ac non potius id quod nos venale dicimus. Ego mendosum locum suspicatus facile fui, neque difficulter tamen emendari posse deprehendi. Legendum dico τὰ ὄνεια: vt montes Onij intelligantur, qui à Scironiis petris, ea parte qua ad Atticam est via, vsque ad Bœotiam & Cithæronem pertinent. Strabo lib. 8. Cætetum Gerania mons est inter Megaram & Corinthum, cuius & Stephanus De vrbibus, & Pausanias in Atticis, quo loco Megaricam describit, meminerunt: quorum hic etiam nominis rationem adfert, quam inde petent qui volunt. Meminit & Plin. lib. 4. cap. 7.

816. e. *Frequentibus comitatus militibus*) εἰς Ἄργος, πολλοὺς ἔχων. Legendum ἢ πολλοῖς, quod & Tudertinus vidit. requirit enim hoc sensus. Quod autem creditum est Cleomenem temerarium fuisse quod in Argolicam impressionem faceret, nequaquam potest aut debet ad multitudinem militum Antigoni, sed naturam locorum referri: quod disertis verbis Polybius in huius historiæ expositione testatur, haud procul fine libr. 2. quem quidem noster sequutus est, quod & ipse præ se fert.

817. b. *Sed perticis in rhomphæa figuram effectis*) ῥομφαίας. Rhomphæam in Paulo Plutarch. vsurpauit pro hasta Thracica in descriptione prælii quo Perseus est victus. Eam ego apud Cornel. Tacitum frameam arbitror appellari. De moribus Germaniæ prope initium: aut certe non ita absimilia ea inter se fuisse, vt ita vertere nobis non liceat. Quod si cui non placet, bona mea pace Rhomphæam retinebit: quando Gellius etiam videri potest eam à framea diuersum quippiam iudicasse, lib. 10. c. 15. vsumque rhomphææ vocabulo Ennium idem asserit. Eustathius quidem in Iliad. υ scribit ab antiquis traditum esse, solos barbarorum Thraces magnis vsos gladiis, eosq; à nonnullis appellatos rhomphæas.

Ibid. c. *Cyllarabim*) Supra Cyllarabium dixit: quod vocabulum apparet esse denominatiuum. Κυλλάραβιν autem hîc scribendum satis constat, etiam ex Varino ordinem literarum sequuto. Est autem Cyllarabis gymnasium Argiuorum, minus c c c. passus ab vrbe. Liu. lib. 34. Pausanias lib. 2. à Cylarabo (vnico λ scribitur Κυλαράβου) Stheneli Fidictum ostendit.

Ibid. e. *Panis confectio, inquit, prior est proreta*) Locus hic in exemplari Græco est mendosus. Videtur hoc prouerbio innuere, pecuniam prius & commeatum comparandum quam naues conscendant. Cr. Sic & Xyl. annotat, Id est, Oportet priusquam proræ & clauo præficiantur rectores, & classis instruatur, de commeatu & sumptibus constare. Sic ego diuinaui: quum nihil aliud suppeteret. Tudertinus clausis oculis sententiam in genere extulit, præterito eo quod erat obscurum. Amiotus locum corruptum iudicauit. Mihi quidem ęnigma est: fortasse nauticum, & quod in re nauali vsurparetur communi sermone, dicterium: qualia videmus vulgo singulis prope artificibus sua esse, quæ non omnes alii intelligant. Viderint doctiores.

818. c. *Qui insidiis curādis præfectus erat*) Xyl. vertit, *Qui insidiis præfectus erat*, annotatq;, Scilicet vel cauendis, vel etiam hosti struendis. Sic enim vocabulum κρυπτεία intelligo, quum κρυπτεύομαι sit τὸ ὀνειδεύομαι. & videtur huic loco quadrare. Nā Tudertinus omisit: alter in genere vertit. Sane in vita Lycurgi etiam heilotum illa occidio per insidias facta κρυπτία nominabatur: vt verisimile sit, insidias κρυπτείαν Spartanos dixisse.

820. c. *At senior Ptolemæus*) Nimirum Euergetes, cui successit Philopator. Vide Polybium lib. 5. & alios.

821. b. *At charo pector tabem*) Locus est primo Iliadis. Porro Apin bouem esse quem religiose Ægyptii sacerdotum cura educant, notum est.

IN TI. GRACCHVM ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

TI. notam esse prænominis Tiberius, notum iam est. Diuisi autem has quoque horum fratrum vitas, vt eo magis omnia perspicua & suis distincta locis haberentur. nihil enim hæc diuisio parallelorum comparationi detrahit. Hic Ti. Gracchus de quo agimus, ita scribi potest, Ti. Gracchus, Ti. F. P. N. nam Gracchorum auum, patrem eius Ti. Gracchi qui vxorem habuit Corneliam, Africani superioris filiam, Publium prænomen habuisse, Cicer. 1. De diuinatione ostendit. Nomen gentis fuit Sempronius, Gracchus cognomentum. De ætate Gracchorum non est obscurum. prima enim ciuilis sanguinis effusio morte Ti. Gracchi facta est. à qua & sua ἐμφύλια Appianus orditur, & L. Florus. Cæsus est anno V. C. DCXXI. L. Calpurnio, P. Mucio coss.

824. c. *Hunc fama est &c.*) Hæc historia apud Cic. lib. De diuinatione vtroque ex C. Gracchi Ti. F. P. N. ad M. Pomponium scriptis recensetur.

825. b. *Licinium seruum*) Xyl. habet *Licinnium*. & annotat, Λικίννιον. Vide Ciceronem libro tertio De oratore extremo: vbi quidem Licinius vnico n scriptum reperies. Nam & hoc animaduerti, modo eam literam geminari, modo non geminari. Atque ipsam syllabam pro communi videtur Horatius habuisse. Nam in eo carmine, *Rectius viuēs Licini neq; altum*, Licini anapæstus est. in hoc, *Me dulcis domina Musa Liciniæ*, Liciniæ diiambus est. atq; haud scio an Liciniæ scripserit Horatius, vt esset ἀνάδιπλωσις: sicut C. Gracchi vxor infra Λικιννία dicitur. Verum id genus permulta possunt annotari.

829. a. *Neque enim in vinolentiis solum, &c.*) Xyl. vertit, *Bacchanalibus*. & annotat Peruenuste alludit ad illud Tiresię apud Euripidem in Bacchis: -ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τὸ σωφρονεῖν ἔνεστιν εἰς τὰ παντ' ἀεί. Τοῦτο σκοπεῖν χρή. κἂν ἐν βακχεύμασιν οὖσ' ἦθος σώφρων ἐν δίκῃ φθαρήσεται. Quod leuiter immutatum Aristippus apud Dionysium tyrannum fertur vsurpasse.

830. c. *Sed Mutio quodam, eius cliente*) Xyl. habet *Mucius*. & annotat, Appianus libro primo ἐμφυλ. Q. Mummium appel-

lat. Sed & infra in postrema Ti. Gracchi actione Mucius nominatur.

832. b. *Parem numerum*) Epitome Liuii habet duplicem numerum.Cr.

Ibid. d. *Cæterum Blosius Cumanus*)in Græco est Βλάσος.sed epitheton Κυμαῖος,& quæ antecesserunt ac sequuntur,satis ostendunt scribendum esse Βλόσιος.

833. a. *Flauius Flaccus*) Xyl. habet *Fuluius Flaccus*.& annotat,In Græco est Φλαβιος,Flauius: idque interpretes retinuerunt. Ego Flaccum Flauiorum cognomẽ esse nondum comperi:Fuluiorum esse,nemo fere nescit. nõ hoc modo me mouit, sed & id quod hunc puto esse M.Fuluium Flaccum, qui octauo post anno consul cum Plautio fuit , ac quadriennio post vna cum C. Graccho, cui se in perniciosis legibus ferendis socium addiderat, occisus est. cuius etiam Cicero pro domo sua meminit.

834.a. *Quid igitur*)Hęc verba tribuunt Cicero & Val.Max. Lælio.Cr.

ibid.b.*vt Tiberii loco alium,&c.*)Ὁ Τίτος αὐτὸ τοῦ Τιβερίου.Quis ille Titus ? Viderunt interpretes mendum esse, id quod ipse locus prodit. Scribatur ergo,καὶ ἵνα αὐτὸ τοῦ,&c.

Ibid.e.*Sic pereat quisquis,&c.*)Verba Mineruæ sunt,de Ægisthi ab Oresta ob adulterium & cædem Agamemnonis necati interitu,lib. 1. Vlyssęæ.

Ibid.*Deinde C.& Fuluio*) Xyl.habet, *A C.Graccho & Fuluio.* & annotat,A Carbone tribuno plebis hoc factum,& similiter fremitum plebis aduersus Scipionem,& eius asperum in eam dictum,quod hîc innuitur modo,non explicatur,scribit Velleius Paterculus, & Valerius Maximus libro sexto, cap.secundo.

IN C. GRACCHVM ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm. Cruserii,interpretum.

835.b.*vt quæsturam in Sardinia cum Oreste consule.*)Xyl.vertit, *Euenit vt quæstor Orestæ consuli in Sardiniam sorte mitteretur.* & annotat, L.Aurelio Orestæ, anno DCXXVIII. Vide de hac Gracchi quæstura quæ ex ipsius oratione refert Gellius lib.15.cap.12.

Ibid.c.*Siquidem Cicero orator est autor*)Locus est primo De diuinatione.

836.a. *Apud imperatorẽ triennium permansisse*)τριετίαν apud Gellium legitur biennium , quod adeo malim vt prope credam διετίαν à Plutarcho fuisse scriptum. Nam ne totum quidem biennium in Sardinia fuisse videtur. siquidem ex Appiano apparet,Fuluio Flacco consule & adiutore primum tribunatum petiisse aut certe proximo post anno.

Ibid. *Coniurationis fregellanæ*) Liuium lib. 60.vide aut Fastos potius Sigonii,anno DCXXVIII.

Ibid.c. *C.Vulturium*) Xyl.habet,*C. Biturium*.& annotat, Sic est in Græco.Interpretes Veturium habent: an coniectuam sequuti,an historiam?

839.d. *L. Opimius*) In Græco Ὀπίμιος,Hostilius.verum ego per hæc tempora nullum Hostilium à quoquam nominari video.Aretinus & Sigonius Opimium legerunt,qui proximo post anno consul C. Gracchum interfecit. id & mihi sem placuit.

840.d. *Q. Antyllius*) Attilium Appianus vocat: sed rem haud paulo aliter narrat.

IN COMPARATIONEM.

844.c.*Vt aut Plato*)Lib.4.De republica.

845.a.*Atque in summa rudia mutilaque,&c.*) Xyl.vertit, *Omninoque manca eius consilia, & imperfectæ actiones fuerunt, dimittentis propter ætatem quod instituerat.* & annotat, Græca mendosa & mutila puto. Aretinus omisit totam comparationem, quod Gracchos tantum verterat,itemque Tudertinus, qui alteros.

IN ARTOXERXEM ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm.Cruserii,interpretum.

ARtoxerxis ætas bello Peloponnesiaco respondet. Fere enim eodem tempore regnum occepit quo Athenę sunt à Lysandro diutæ Olympiade nimirum XCIIII.quo maxime tempore Veii sunt obsessi primum , & decimo post anno à Camillo expugnati.

1012.a. *Artoxerxes ante Arsicas dictus fuit*) Apud Diodorũ Siculum lib. 14. & apud Xenophontem περὶ ἀναβάσεως Κύρου, Artaxerxes legitur constanter:vt hic per o post t, Artoxerxes. sed id non multum refert , & per o etiam in Ctesiæ epitomis legitur , nuper à doctissimo homine Henrico Stephano editis.Quod autem hîc nomen regis Arsicas legitur, mutare ausus non sum: quanquam in Ctesiana epitoma lib.decimono ni Ἀρσάκης,Arsaces,legatur.hoc autem nomen est quam alterum notius, & regibus Parthorum omnibus fuit commune, vt Ptolemæi Ægyptiorum.

1013.b.*Omises*)Amiotus Romises:Lapus pauperem vertit. forte aliud vterque legit quam ego. Mithras Persarum deus, Sol est Latinis : malui tamen vocem propriam relinquere. Sicut & Candyn,vestis regiæ apud Persas genus,& similia.

Ibid. d. *Ostaci & Oxabi.*) Aut initio libri huius mendose sunt nomina posita. Superiora tamen magis probo:quod & alibi habentur ista in Persis nomina.

1014.c.*Vt à veritate excurrat ad vana & fabulosa*)Xyl.vertit,*Ad fabulas.*& annotat,πρὸς τὸ μυθῶδες.legitur,nimirum literis transpositis:quum nemo non videat sensum loci requirere μυθῶδες.

1016.e.*Regis explorator*)Xyl.vertit,*Regis speculator.* & annotat, Ad verbum est Regis oculus. Qui vult, potest legere Scholiastem Aristophanis in Acharnenses comœdiam, non ita longe ab initio:Diligenter enim, etiam ex Aristotelis libro De republica tertio,rem explicat.

1017.d.*Sibi vero non minus XX. millia visos qui ceciderant*) Xy.vertit,*Ipsi cadauera visa haud pauciora XX.millibus esse ait.* & annotat,ἄυπτα.Locus est ambiguus & obscurus.Nam neque satis liquet de Cyrine an regis exercitu perierint qui hîc numerantur : & quo illud ἄυπτα pertineat, non constat. ego ad Ctesiam potius retulerim. Minime quidem Lapo assentior, qui alterum numerum ad Cyrianos, alterum ad regios retulit. Diodorus Siculus de regis exercitu plures XV.millibus,de Cyri autem citeriter tria millia cecidisse refert.

1019.c. *Mesabates*) Xyl.habet,*Mesabates.*& annotat, Paulo post legitur Μεσαβάτης. In reliquiis Ctesiæ (ex eo suspicor Plutarchum transcripsisse) Βαγαπάτης legitur Bagapates.

1020.a.*Pectinis copiam sibi faceret*) Hæc ridicule à Lapo ad deprecationem famis sunt detorta : quum & perspicua sint verba, & eo commemoret Plutarchus vt Ctesiæ futilitatem demonstret. Sed alia multa hîc & alibi Lapus admisit: vt supra de Care,τοῦ ὑπὲρ αὐτὸν αἰπποιεῖσθαι vertterat In superiores se efferre,& multa alia.

Ibid. *Caryatidas*) Καρυατίζειν genus est saltandi à Castore & Polluce Lacedæmoniis traditum Caryis Laconicæ oppido. Vide Lucianum περὶ ὀρχήσεως.

Ibid d.*Gigim dictam*) In Ctesianis eclogis est Γίγγη, Ginge, & auis ῥωνδάκη,Rhyndace.

1021.c.*Duce Tymbrone*)Vide Xenophontem lib.3.Rerum Græcarum , & Diodorum Siculum lib.14. & Plutarchum in Agesilao,Probum,& alios.

1022.b. *Qui inter Persas Leonidã & Callicratidam saltauit*) Xyl.vertit, *Saltans apud eos Leonidam & Callicratidam.*& annotat,Ita est in Græco vt verti. Si verba recte habent,quod non puto , meo arbitratu sensus est, meruisse eum coronam istam adulandis Persis,& se eorum arbitrio accommodando. & videtur illud ὀρχησάμενος alio sensu καθ' ὑπόνοιαν dictum.q. d.ridiculos eum offendisse priores Spartanos, graues illos & tetricos: quales fuerunt Leonidas, & alii prisci, qui quiduis potius fecissent quam vt regem barbarum adulati essent. Leonidam aliquem in Persia egisse,non meminimus. De Callicratidę magnanimitate ac quam is inique fastum barbaricum tulerit, est apud Xenophontem lib. 1. Ἑλληνικῶν,& apud nostrum in Lysandro.Mox in Græco Ἀντιαλκίδαν vitiose legi pro Ἀρπαξαρξίδαν iudicabam. nam Antalcidæ tribui ξένῳ & φίλῳ nomen, quippe ciui,à Spartanis non potuit.

Ibid.e.*Stratores*)Vide quæ de his in Pelopida annotaui,vbi eadem historia adducitur.

1023.c.*Porro quũ belli ducibus,Pharnabazo & Iphicrate,monisset Ægyptiis*)Describitur tota res elegãter à Diod.Sic.li.25.

1025.c. *Rhodogynem Oronti*) Xyl. vertit, *Rhodogunã Oronti, Tiribazo Amistrin nuptum daturum.* & annotat. In Græco male est Ὀροίτῃ, quod Lapo imposuit. Patet cum aliunde tum ex Diodori 16. & notum est dictum huius Orontis de aulicis, quum gratia regis & soceri excidisset.

1026.d. *Oromaze*) Ὀρομάζης, seu Ὡρόμαζος, (vt Ἀρταβάζης & Ἀρτάβαζος, & id genus alia) deus est Persarum: iis quem nos Solem vocamus. Euidens est hoc cum aliis ex autoribus; tum ex libro Plutarchi De Iside & Osiride, & quidem Ὧρος, à sole annus dicebatur, quod non solum grammatici testantur, sed & versus extat Euphorionis de Laodice & Acamante Thesei F. Ἡ' οἱ Μοῦσιν ὕα πέκε πλομένῳ ἐνὶ ὥρῳ. Id propter Lapum annoto, qui quum hoc non animaduerteret, perperam ad regem transtulit.

IN ARATVM ANNOTATIONES GVIL. Xylandri & Herm. Cruserii, interpretum.

ARatum vixisse eodem tempore quo Cleomenes Spartæ rex fuit, & Antigonus Macedoniæ, satis ex vita Cleomenis constat. Vide omnino de eius ætate & æqualibus Polybium lib. 2. necnon de rebus eius gestis.

1027.v. *Quis patrem laudet*) Prouerbiũ hoc etiam in Chiliadibus Erasmi exponitur. Notum est autem, plerosq; quum nihil ipsi habeant proprium quod laudem mereatur, ad paternas & auitas laudes (vti claudi ad equum) recurrere. Quasi vero iis occini merito non queat, Heroum filios esse noxas. Extant in hanc sententiam multæ graues & argutæ veterũ Græcorum poetarum sententiæ: sed nostrum institutum non patitur nos eas huc cogere. Elegãter Ouidius sub persona Vlyssis, *Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra voco.* Quod ad Græcum versum attinet, αἰνήσῃς cum apostropho si legatur, erit elegantior: vt sit modus potentialis vt vocant, aoristo optatiuo expressus. Certe Erasmus ita legit: an ex autoritate libri, an ex ingenio? Cic. lib. ad Atticum primo, vbi de se sui ipsius laudatore loquitur, scite adducit partem versus, Τίς πατὴρ αἰνήσῃ: sed quia non adduxit totum; non multum id meæ lectionis opinioni detrahet. Fieri enim potest vt non retulerit parœmiam, sed ad eam (vt frequenter alias) alluserit.

Ibid. c. *Est enim sibi placentis*) Sensus est, Tu quidem ô Polycrates vir es præclarus: sed nimis tibi ipsi placeres si tantum tibi tribueres vt non Aratum potius imitandum tuis filiis, quam te, proponeres. Ac videntur illa verba, πανὸς ἀεὶ βέλπεσον, non vacare mendo: sed deesse ἑωυτὸν aut aliquid tale. Lapus quidem corrupit sententiam. φιλοκάλων autem est, optima & nobilissima exempla ad imitandum aliis proponere; non temere seipsos, neque semper.

1028.b. *Non diffitetur athleticam voracitatem & ligonem*) Xyl. itidem *ligonem* vertit; & annotat, Σκάφιον. Lapus scapham vertit: si quidem hoc est vertere. σκαφίον apud Græcos duo significat, tonsuræ genus, & ligonem seu sarculũ. Quum tonsuræ genus est, ἐν χῷ significat, id est, quum nouacula crines raduntur: eique opponitur κόμης, quod est tonsuræ genus ad ornatum formæ magis faciens. Aristophanis interpres in Auibus, Eustathius in Iliad. μ, & alii. Sed id huc non facit. Quod autem ad ligonem attinet; athletas solitos se eo ad firmandum robur exercere, innuit Theocritus Idyllio 4. quod inscribitur νομεύς: de pastore loquens qui Pilas certaturus & athletam acturus se contulerat: Ὡ χἠ γ' ἔχων σκαπάνα τε, Θ' ἥκαν τὸ πόδ' ἁμᾶλα. Interpres ostendit carnes eum ouium secum detulisse, vt haberet quod voraret. & de voracitate athletarum res est notior quam vt verbis opus sit. De ligone autem, qui σκαπάνη etiam dicitur, (hoc quoque ὀρύσσω τὸ σκάπτω, fodio) interpres ait vocari δικέλλαν, σκαφίον, vulgo λιόγαεον & τζάπον, Attice ἄμλω. solitos autem athletas, pugiles præsertim, se eo exercere, & fodiendo superioribus corporis partibus robur quærere.

Ibid. c. *Pasea autem*) Πασίαν hîc est, supra Πασίν. quod & rectius est. Nam Pausan. quoque lib. 2. ita habet, ὁ Λακεδαιμόνιος πατὴρ Πασίας.

Ibid. d. *Ab spectantium caterua fuisse, vbi id intellexerunt, obtritum*) Xyl. vertit, *Conculcatum.* & annotat, καταπατηθῶσι non ab ἀπάτω, sed à πατέω verbo deduci, vel pueri sciunt. Lapus hîc oscitauit: & nescio quid erroris Spartanis attribuit, errore ipse lapsus.

Ibid. f. *Arcesilai philosophi quondã Athenis auditor*) Xyl. vertit, *In vrbe.* & annotat, id est Athenis: ita enim de Athenis aliquando loquuntur Græci, vt de Roma Latini. Videtur autem is esse quem Arcesilam vocat Cicero. Nam legendum est omnino Ἀρκεσίλαον, Arcesilaum, vt & Strabo libro primo hunc nominat, Academicum nobilem, Laertius ex Apollodoro tradit eum floruisse Olympiade, cxx. hæc autem non multo post cxxx. Olympiadem gesta sunt. Quin & initio Philopœmenis noster eum Arcesilaum scripsit, quod hic vitiarat librarius. Ecdelus autem qui hîc legitur, ibi est Ecdemus.

1029.d. *Has in achanas coniectas*) Xyl. vertit, *In modios frumentarios imposuerunt.* & annotat: Malui genus vertere, quũ hîc non de quantitate mensuræ quæratur, sed de vase simpliciter. Achana genus est mensuræ frumentariæ Persicum, vt apud Ægyptios artaba: continet (vt testatur Aristoteles) medimnos Atticos XLV. Alii cistam esse dicunt in quam publice ad spectacula aut oraculum consulendum missi sua cibaria condunt. Hæc interpres Aristophan. in versum Acharnensium: Οὐκ, ἀλλ' ἀχάνας ὁδί γε χρισὶν λέγει. Eadem fere Eustath. in 2. & 19. Vlyssеæ.

1030.a. *Datoque signo Apolline dextro*) Xyl. vertit, *Tesseram dedit Apollinem propicium.* & annotat, ὑφδέξιον. Hoc vocabulum fere de loco sumitur, vt τόπος ὑφδέξιος, & χωρίον ὑφδέξιον, vnde propter sublimitatem commode pugnatur. vsitata est phrasis historicis. Itaque Apollinem etiam ὑφδέξιον intelligo cuius præsidio sperabant se hostibus superiores fore.

Consensio gentium &c.) Locum hunc ita vertit Xyland. *Neque quicquam magis amabat quam concordiam populorũ, communionem ciuitatum, conciliumque & theatrum vnam edens vocem: bello & apertis certaminibus vti non facile audebat.* annotatque, Locus in Græco non est, nisi parum video, integer. Itaque feci quod potui: libenter melioribus cessurus.

1031.d. *Consilia & pugnæ, &c.*) Xyl. vertit, *Gloria ad Herculeas innotuit vsq; columnas Inclyta virtutis maxime Arate tuæ; Et tibi pro patriæ certamina gesta salute, Factaq; prudenti maxima consilio. At nos in patriam te seruatore reducti Cernentes opera fana lareſq; tua: Hanc statuam grata memores tibi mente dicamus, virtutis signum iustitiæque tuæ. Atque salutiferos inter te diuẽ fatemur Insignẽ superos emeruisse locũ. Nã libertatem genius legesque salubres, Otiaque alma tuis restituit patriæ.* & annotat; Non disputo vt hæc carmina Lapus conuerterit. Ego paulo liberius verti, vt sensum vtcunque redderem: πλάθεται, in primo pentametro, Appropinquat est, media voce à πλάθω. quã vsus est etiam in Electra Sophocles: -- πῖ, δίωκε πῆς ἐκ ἐρεισὰ πλάθει: id est πλάζει. Quod non interpretes modo ibi docent, sed & Eustathius hunc versum citans in Odyss. ο, ait, πλάθει verbum esse ὡφὲ τὸ πλῶ τὸ πλάζω deductum.

1035.c. *Quippe animo erat hic vsque adeo celso*) Xyl. vertit, *Tanta erat hominis magnanimitas.* & annotat ὡς τὸ ἀργύρειον. ὁ ὄπῳ τρ. Nisi legas ἀργύρειον τὸ δι. ὅπῳ δ, &c. aut omnino illud ὁ ὄ omittas, necesse erit locum mutilum intelligi, ac comparationẽ à Plutarcho fuisse propositã, cuius prior pars interciderit.

1045.b. *Venatorem imitatus Æsopicum*) Alludit ad nobilem illam fabulam de homine qui equo communibus armis à ceruo pulso, ita opem tulit vt in posterum equo semper vectore ipse vteretur. Extat apud Aristotelem in Rhetoricis, & Horatium, ibi: *Ceruus equum pugna melior, &c.*

1046.c. *Acten*) Regio est Peloponnesium maritima ad Corinthum. Stephanus ex Thucydide.

1049.b. *Dymæosque*) Δυμαίων est legendum, non Κυμαίων, quod miror retinuisse interpretem, quum in Achaia nulla Cuma, Dyme autem sit notissima.

1050.a. *Minorem Aratum priuatim sauciauit in vxore*) Xyl. vertit, *Primum aliquandiu hospitio Aratorum vtens occulte iunioris vxorem corrupit.* & annotat, Liuius lib. 27. de Philippo loquens: Vni etiam, inquit, principi Achæorum Arato adempta vxore Polycratia, ac spe regiarum nuptiarum in Macedoniam absportata fuerat. De cæteris vide Polyb. lib. 4. 58. & Pausaniã in Corinthiacis. Paulo superius hæc verba, ἔγω δ' ἐμαθόπαιον τὸ πατὴρ ὁ Φίλιππος, Lapus corrupit, & videtur nullo sensu legisse πατρός. Significant autẽ Philippũ sensisse quod posthabito Arato res aggressus, tota aberrasset via.

1052.a. *Quorũ obscura adhuc vestigia diebus illis defunctorie*

retinent) Xyl. vertit, *Adhuc quædam eorum indicia seruant ac celebrant.* & annotat ἐξοσιώμενοι. Lapus valde absurde vertit Expiati. quę tamen interpretatio etiam in Græca irrepsit Lexica, hinc (opinor) petita. Est autem ἐξοσιοῦσθαι idem quod ἀφοσιοῦσθαι, quo in Pericle & Cimone vsus est verbo autor noster: ἀφοσιούμενος τὴν περιβολήν: id est, vt muneri sibi mandato vtcunque & perfunctorie (quod aiunt) satisfaceret. Ita hic dicit Sicyonios quum plerosque ritus sacrorum in honorem Arati instituorum omitterent, quædam tamen vt defungi suo pietatis officio viderentur, quotannis celebrasse.

DE MENSIBVS ATTICIS GVIL. Xylandri appendix.

PLura opinione mea, lector candide, annotaui: haud scio an pauciora aliorum vel expectatione vel desiderio. Lubens omisi permulta quæ ad hoc opus exornandum videbantur plurimum allatura momenti: vt genealogias regum quorundam ac principum virorum, (quas statueram per occasionem veluti emblematum loco intexere) vt locorum descriptiones aliquot, vt philosophicarum nonnullarum quæstionum explicationes, vt eorum quæ eadem de re diuersi autores scripserunt inter se comparationes, vt multorum errorum refutationes, multorum non recte scriptorum emendationes, ac quædam id genus alia.

Verum hæc ipse quidem hic spatiis exclusus iniquis
Prætereo: atque alias mihi fors memoranda relinquo.

quippe & annotationum maius est factum quam initio putaueram, opus, vtcunque omnia me contrahente, & mole laboris variisque curis & negotiis defatigato ignoscent qui non sunt ingrati: neque tam præterita à nobis multa ægre ferent quam ea quæ diximus non adeo pauca boni consulent. Memini me initio fere operis pollicitum, me, nonnihil de Græcorum, Atticorũ inquam, apud quos fuit Ἑλλάδος Ἑλλάς) mensibus commentaturum hoc loco. id nunc promissum qua debeo & possum fide repræsentabo. Non est autem mei instituti, rem ipsam pertractare: quod & operosum & odiosum fore scio, & alio pertinet: sed ὁδὸν πάριμεν tantum, quædam admonere diligentem lectorem. Etenim qui prius Plutarchi hæc parallela Latino sermone descripserunt, Lapus, Guarinus, aliique, dum Atticorum mensium nominibus Romana aptare conantur, neque inter se, aut cum aliis, neque secum adeo singuli conueniunt. Quod qui mihi non credit, facile, si Græca cum Latinis conferre velit, verum esse deprehendet. Ego, qui rem plurimum habere controuersiæ, minimeque explicatus faciles scirem, id sum sequutus quod & rutissimum erat & (nisi fallor) rectissimum. Reliqui ipsa Græca mensium nomina, ita vt lector in iis vertendis & ad Romanum morem exprimendis, eum sequi potissimum interpretem atque autorem posset quem vellet. Quo fiebat vt neque ego interponere sententiam in re apud doctos controuersa opus haberem: & lector nullo negotio quid scripsisse Plutarchus, videret. Ne autem vel contempsisse aliorum coniecturas, vel ob inertiam supersedisse labore eorum nominum vertendorum viderer: hic vtcunque lectori satisfaciam, & cum de ipsis mensium nominibus, tum de eorum etiam partibus dicam aliquid. Quod omne tantum ad explicanda Plutarchi dicta, vnum hoc loco nostrum scopum, referetur. Ac quia plerique Gazæ (cuius aureolus extat de mensibus liber, Græce ab eo scriptus) sententiam, vt hominis doctissimi & accuratissimæ diligentiæ, sequuntur: priusquam de singulis dicam, omnes ordine vulgato recensebo, comparatis inter se ex eius autoris opinione nominibus.

Ianuarius,	Γαμηλιών.
Februarius,	Ἐλαφηβολιών.
Martius,	Μουνυχιών.
Aprilis,	Θαργηλιών.
Maius,	Σκιροφοριών.
Iunius,	Ἑκατομβαιών.
Iulius,	Μεταγειτνιών.
Augustus,	Βοηδρομιών.
September,	Μαιμακτηριών.
October,	Πυανεψιών.
Nouember,	Ἀνθεστηριών.
December,	Ποσιδεών.

Γαμηλιών ergo Ianuarius est Gazæ. Iam illud primo omniũ satis est verbo attigisse, quod extra omnem controuersiam est positum: tametsi & Romani & Græci suos menses à nouilunio, seu coniunctione solis & lunæ, auspicarentur, tamen inter se iis minime conuenisse, vt ne si constaret quidem de ordine omnium vtrinque, tamen præcise inter se componi compararique possent. In causa fuisse cum alia, tum astronomicarum rationum ignorationem atque incertitudinem liquet: quam intercalandi etiam importunitate haud raro auctam apparet. Verum hæc alio pertinent. Sane in Romulo Plutarchus (nam eum potissimum suis ipsius verbis explicandum puto) affirmat nihil conuenire inter Græcorum & Romanorum nouilunia: vbi Romæ natalem, qui in ipsum trigesimum mensis diem inciderit, celebrari à Romanis A. D. XI. Kal. Maij ostendit. Atque idem in Aristida, de Plataicæ pugnæ die loquens fatetur, quanquam suo tempore accuratius cælestium corporum motus supputarentur, tamen alios aliter menses inchoare suos. Gamelionis in hoc opere nusquam meminit (quod recordari possim) Plutarchus. itaque non opus habeo de eo multa afferre. Suidas, nescio quo autore, Ianuarium hunc interpretatur. Γάμος nuptias significat. Nuptiis autem præesse creditum fuit Iunonem. id quod epitheta eius varia apud Græcos & Latinos (quæ huc congerere nolo, & maxima eorum pars apud Gyraldum De diis gentium legi potest) demonstrant. Inter alia, etiam γαμηλία à nuptiis dicta est, quibus eam præesse Cecrops Athenis docuit, colique eo nomine: & mensem quo ei sacrificaretur, Gamelionem appellari voluit. Eustathius in σ Iliadis, Varinus, & alii.

Februarius, ἐλαφηβολιών ex autoritate Gazæ creditur. Ἔλαφος ceruus est, βολὴ ictus vel coniectus. Cæterum apud Homerum ἐλαφηβόλος pro venatore quoque dicitur, species pro genere: -ὡς δ' ὅτε λὶς ἠϊθέοιο Ὀρέσθ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ αἰνῇ: Iliad. 18. Elaphebolia sacrificia in venatricis Dianæ honorem peragi solita referunt Græci grammatici: quo tempore, non inuenio. Laudo autem Gazæ solertiam, qui hybernum esse mensem, & quidem Gamelione posteriorem, priorem Munychione, demonstrauit. Ne huius quidem meminit hoc in opere Plutarchus.

Sequitur Μουνυχιών, Martio adsignatus mensis. Hunc in Theseo Plutarchi Ianuarium vertit Lapus, vt & Donatus Acciaiolus in Demetrio: Guarinus in Lysandro Martium: in Phocionis extremo Lapus Græcum reliquerat nomen, idque rectius. Munychia pars est Athenarum maritima, satis celebrata in historiis: describitur etiam à Strabone lib. 9. Idem Munychiæ Dianæ meminit, quæ Pygelæ (vrbs est Ionica, non procul Ephesio) coleretur. Fuisse eam cultam Athenis, & nimirum à loco id nominis, aut contra, sortitam, patet ex Atticis Pausaniæ & iis quæ sunt apud Gyraldum collecta ex Græcis commentariis. Esse autem Martiũ, aut ei proxime respondere, æquinoctii etiam ratione demonstrauit Gaza. Et quidem Varinus Camers in præclaro lexico suo annotauit, Μουνυχιών, ὁ δέκατος μὴν παρ' Ἀθηναίοις οὕτω καλεῖται, &c. Munychion decimus Athenienſibus mensis vocatur. Est autem Martius decimus à Iunio: à quo incepisse ordinem (quippe à solstitio æstiuo) mensium, ipsumque adeo annum, perspicue docuit Theodorus. Existimo autem hoc Varinum ex Suida, (vt pleraque) aut vtrunque eodem ex libro descripsisse. nam quod apud Suidam δεύτερος legitur, non δέκατος, librarii est (vt permulta alia) mendum.

Proximus est Aprilis, cui respondeat Θαργηλιών. Hunc in Timoleonte Maium Tudertinus, Donatus in Demetrio (nã in Alcibiade omiserat) Martium transtulit. Sacrum fuisse Apollini & Dianæ, vtpote natalem eorum, ac tum lustrari Athenas conueuisse, & Thargelia celebrata, quibus sacris primitiæ eorum fructuum quos iam terra à sole iterum elato calefacta (nam θέρος calorem, γῆ terram significat: quæ videatur vocis origo fuisse) ediderit, consecrarentur in olla concoctæ, quæ θάργηλος dicatur: hæc inquam, & multa alia apud Laertium in Socrate, Suidam, Hesychium, Varinum & alios, sunt in promptu. Scribit Plutarchus in Camillo, vbi de diebus nefastis disputat, Troiam captam fuisse circa XXIIII. diem Thargelionis: autoresque huius historiæ laudat Ephorum, Callisthenem, Damasten, Phylarchum. Adscribam etiam Dionysii Halicarnassei verba, sed Latine, eandem rem continentia: Troia, inquit, capta est sub finem æstatis, septemdecim diebus ante solstitium æstiuum, vigesimatertia

die mensis Thargelionis, vt quidem Athenienses tempus solent supputare. Restabant adhuc viginti post solstitium dies ad expiendum istum annum. Ergo harum XXXVII. dierum spatio, quæ à capta Troia vsque ad anni finem effluxerunt, existimo Achæos & res vrbanas transegisse, & legatos eorum qui defecerant accepisse, (ὑπηκόους lego, non ὑπηκόους) & fœdus cum iis iniisse. Insequenti anno, &c. Torsit hic Dionysii locus Gazam haud leuiter. accepit enim hæc verba ita vt qui ab eo, aut Ephoro potius, vnde hoc sit mutuatus. Hecatombæoni mensi solstitiali proxime antecedere Thargelionem (quasi diceres Aprilem Iunio) omisso qui inter eos est medius, Scirophorione, affirmari putaret. Itaque omisso Dionysio, de Ephoro ita disputat vt vel eum lapsum incuria pro Scirophorione Thargeliona scripsisse, vel libros ipsius à librario inerti fuisse corruptos iudicet. Quata satisfaciat aliis Gaza, non laboro: mihi quidem nequaquam satisfacit. Si, quæcunque non statim assequimur in bonorum scriptorum libris, ea incuriæ eorum imputabimus: quid iam non conuelletur, tot scio lorum examinibus circumuolitantibus? aut qualis tandem fuisse existimabitur Ephorus, qui in mensium nominibus & ratione temporum describenda ita extra se (quod suspicatur Gaza) abripi se pateretur? Nam quod ei φάλμα in homonymo Iberiæ vocabulo obiicitur, longe aliud est falli ambiguitate quam labi oscitantia, & in scribendo ἐκ ἐπὶ, εἰς ἑαυτῶ. Ne dicam, fieri potuisse vt Dionysius ex alio scriptore, ac non ex Ephoro, hoc desumpserit; cui hoc modo iniuria fiat. Denique si tantam negligentiam Ephoro recte obiicit Gaza, quid Dionysio fiet, qui id non senserit, sed cæcum cæcus sit sequutus? quid Plutarcho? scriptoribus prope ἀδιαφόροις nonnunquam accuratis. Nam locus quem ex Plutarcho citaui, omnino id quod de librario queri possemus, amolitur: & cum diserte ibi de iis quæ barbari mense Thargelione acceperint incommodi, scribitur, tum Ephoro alii tres testes apponuntur: nisi fortassis & conspirasse in hanc corrumpendam historiam librarios omnes omnium ætatum & scriptorum opinabimur, & ἀποβολιμαῖον esse quod de Ilio capto inter alia ibi refert Plutarchus: quorum neutrum persuaderi potuisse Gazæ; persuasum habeo. Iam vt conemur locum Dionysii explicare, mirari satis nequeo quid in mentem venerit iis qui ex his verbis colligere voluerunt, Thargelionem Hecatombæoni contiguum indicari. Equidem diserte Dionysius dixit, triginta septem diebus ante noui anni initium captam esse Troiam. Quod si ergo Thargelioni (cuius die XXIII. ea capta fuisse hic perhibetur, si Atticam mensium seriem & rationem sequamur) de his tribuas septem, nonne triginta adhuc pro Scirophorione mense dies restabunt, & annus insequens à prima Hecatombæonis initium sumet? Hæc est, nisi vehementer φιλονεικεῖν & nodum in scirpo quærere pergamus, apertissima & simplicissima Dionysii verborum sententia: & quidem facile eam ex tam claris verbis mediocriter attentus homo & non ineruditus eruerit. atque haud scio an omnes quibus hactenus scrupulum hic locus iniecit, meam opinionem sint amplexuri, quæ neque Thargelionem loco mouet, neque Scirophorionem, neque omnino in illam incurrit absurditatem aut insolentiam. Quod si quos perturbat id quod septemdecim ante solstitium diebus capta Troia dicitur: cogitent non eum diem octauum præcipitis seu decrescentis (φθίνοντος) Thargelionis à Dionysio appellari, (quum sit XIIII. Scirophorionis, siquidem Kal. Hecatombæonis in solstitium competerent) sed indicari errorem illius temporis hominum in ordinandis mensibus. Nam ratione anni, non solstitii, dies captæ Troiæ Attico more ab eo dicitur; id quod est XXIII. Thargelionis. solstitium autem eo anno non in Kalendas seu plenilunium Hecatombæonis, verum in decimum Scirophorionis incidisse monet, quanquam non expresse, ita tamen vt intelligenti satis sit dictum. eo enim pertinet mentio viginti dierum, qui à solstitio ad complendum annum sequerentur. Hæc ego in medium proponere volui, vt locum Dionysii docte admodum scriptum, qua explicarem, qua tuerer: saluo interim eorum honore qui aliquid verius afferent. tametsi non dubito fore multos eruditos viros quos iste locus hactenus torsit, qui probaturi sint nostrum studiũ.

Sequitur Σκιροφοριών, qui sit Maius. σκιὰ, vmbra est: inde σκίρον puto detractum, vt sit Vmbraculum: quasi σκιερόν. A Sciris, seu Scirophoriis sacrificiis, mensis nomen habet: quibus vmbraculum ex aree solenni pompa deferebatur, signumque ædificandi dabatur. Vt breuis sim, te ad Scholiastem Aristophanis remitto, qui initio Ἐκκλησιαζουσῶν, eiusque deinde verbis Suidas, rem totam explanat. Mensem hunc proximum ante Hecatombæonem fuisse, diserte in Agesilao Plutarchus docuit: vbi inter fœdus Spartæ exclusis Bœotis XIIII. Scirophorionis die ictum, & cladem quam apud Leuctra quinto die Hecatombæonis passi sunt Spartani, dies viginti interuenisse refert. Grynæus hunc Aprilem, illum Martium, neutrum recte, transtulit.

Ἑκατομβαιὼν ergo Iunio conferatur: nomen à sacrificiis maioribus habens. Solstitium æstiuum in hunc incidisse, primumque Atticorum mensium fuisse, Gaza demonstrauit. De vocabulo ἑκατόμβη alibi quam hic dicere præstat. Lapus in Theseo & Maium vertit, & Aprilem: Guarinus in Alexandro, Augustum: quam recte, satis liquet. Plutarchus in Theseo ostendit, Cronium, id est Saturnalem, antiquitus dictum fuisse, Hippodromium Bœotis, Macedonibus Loum: hoc, in Alexandro, illud, in Camillo indicat.

Subiungit huic Gaza Μεταγειτνιῶνα: quem nos Quintili siue Iulio concilieimus. Carnium Syracusani, Panemum Bœoti appellabant, vt in Nicia & Camillo Plutarchus refert. Maium Aretinus transtulit in Demosthenis vita. Wolfius Gazam est sequutus. Certe Plutarchus hunc videtur Septembri, non Iulio, comparasse: nisi si locus in Poplicola de Capitolii dedicatione sit deprauatus: quod non video qua sit factum occasione: & vero errasse in hac re, aut deceptum fuisse Plutarchum, non facile crediderim. Idus quidem Septembris ibi plenilunio Metagitnionis tribuuntur. Metagitnia Apollinis sacra, mensem hunc, secundum Suidas scripsit.

Proximus huic Βοηδρομιών, qui Sextilis siue Augusto respondeat. Est autem Βοηδρομεῖν, Cum clamore & festinatione ad auxilia accurrere, hinc sacrum Boedromia, de quibus Plut. in Theseo, Suidas, alii. Lapus Iunium vertit in Theseo, (qui tamen sui oblitus in Phocione Nouembrem extulit: nisi id quoque correctori debemus) vt & Guarinus in Alexandro, & Donatus in Demetrio. Hunc quidem mensem Metagitnionti fuisse contiguum, ex Plutarchi Aristida colligitur, vbi de pugnæ Plataicæ tempore loquitur.

Subit huic Μαιμακτηριών, quem à Bœotis Alalcomenium dictum Plutarchus ibidem dicit: & coniici eo ex loco potest, Boedromioni eum successisse. Opponitur nostro Septembri. Μαιμᾶν, Impetum dare est. Sed Iouem Mæmacten, cui sacra tum Mæmacteria agerentur, videntur non impetuosum tantum ob tempestates, sed & lustralem seu placando aptum exponere Græci: quod hic non moror. Quintum hunc Athenienſium mensem Suidas, & Ianuarium esse annotauit: idemque habet Varinus. quorum neutrum cum Gazæ opinione conuenit: imo si quintus sit, nullo modo Ianuarius esse possit. Arrianus lib. II. De exped. Alex. hoc mense scribit victum ab Alexandro Darium Issica pugna: quam finita æstate, & iam incipiente autumno, commissam fuisse, veritati non videtur alienum.

Secundum hunc ponitur qui ad Octobrem nostrum quadret, Πυανεψιών: sic dictus à Pianepsiis sacris, (πυανεψία etiã dici ea, Suidas ex Lycurgi oratione quadam docet) quæ tum Apollini fiebant, coctis quæ πύανα dicerentur etiam leguminibus, quasi κυαμέψια, vt annotauit Eustath. in XXII. Iliadis. Sed consulendus est de hac re in Theseo Plutarchus: vnde colligi potest autumnalem mensem fuisse, frugibus scilicet terræ iam collectis atque conditis ineuntem. Lapus eo non animaduerso, Iulium vertit: itemque in Cicerone Aretinus. Plutarchus porro in lib. De Iside & Osiride docet, hunc mensem quem Athenienses Pyanepsionem nominant, Bœotorum esse Damatrium, Ægyptiorum Athyr: nimirum circa occasum Pleiadis cosmicum, id est autumnalem.

Ventum est iam ad Nouembrem, cui à Gaza tribuitur Ἀνθεστηριών. nimirum quod quum singulis aliis suos videretur locos assignasse, hic vnus de duodecim restans huic competeret, cæteris locis occupatis. Id Gazæ argumentum quam sit validum, non disputo. valeret quidem si constaret certo, ea omnino mensium nomina duodecim mensibus, singula singulis quadrare: neq; vllũ ex mensibus fuisse binominẽ, aliumque aliquẽ contra præteritũ. Ego Gazæ sententia in medio relicta, quid alii senserint obiter indicabo. Anthesteria Bacchi in honorem actitata, satis ex Græcis cõmentatoribus manifestum est. neq; hic de iis disputo, multo minus de etymo. nam ex eo velle aliquid certi colligere lubricum est. Reprehendit enim Gaza Philostratum quod vernum hunc mensem scribens à floribus (ἄνθος, flos, ἀνθεῖν, florere est) vocem efficam senserit: & ipse hybernum haud minus commode inde exponi posse ait; quasi floribus priuantem, ἀφ' οὗ τὸ ἄνθος καὶ τὴν ὥραν. Vt facile intelligi possit, si ἔνομον debeat pro argumento ordinandorum mensium recipi, de nul-

lius loco satis nobis constituturum. Suidas, Varinus, & alii, octauum esse mensem Atticum annotauerunt. ita non quidem Nouember erit, sed Ianuarius: idem scilicet cum Gamelione. Sane Plutarchus noster (cui vel ipso Gaza teste summa rerum harum peritia, accuratissimumque tribui debet iudicium) in Sylla de Athenis captis scribens, factum id asserit Martiis Kalendis, quæ maxime dies nouilunio, id est principio Anthesterionis, respondeat. Cui adstipulatur Appianus Alexandrinus, æqualis prope eius, & doctus admodum bonusq; scriptor. Is lib. Bell. ciuil. secundo, de cæde C. Iulii Cæsaris verba faciens, hæc ad extremum habet: οὔπω μὲν οὖν Γάϊος Καῖσαρ ἐπλειστόν ἐν ἡμέραις αἷς καλοῦσιν εἰδοῖς μαρτίαις, αἱ δὲ νεωμηνίαι μάλιστα μέσου. Duæ postremæ voces in libro impresso desunt, sed leguntur in manuscripto Augustanæ bibliothecæ codice. Sic (inquit) C. Cæsar obiit Idibus Martiis, circa medium nempe Anthesterionis. Hæc si recte ab iis dicta sunt, vt quidem consentaneum puto, Nouembris porro Græcum nomen quæramus oportet aliud. Apud Macrobium quoque I. Saturnal. XII. inter vernos menses Anthesterion ponitur, qui sit Aprilis, & à floribus tum se exerentibus dicatur. Hæc itaque ita sunt controuersa. Restat adhuc vnus scrupulus. Plutarchus in fine Arati, Anthesterionem cum Dæsio eundem facit. Idemq; Alexandrum Magnũ vita excessisse sub finem Dæsii docet. Ergo si recte vtrunq; (vt non dubito) scripsit Plutarchus: nõ recte faciunt qui in Iunium mensem obitum Alexandri coniiciunt, eo quod Suidas Δέσιον, Desium, mensem Iunium exponit. Quod si omnino Macedonum vel Dæsius vel Desius est Iunius: malo tamen Plutarchum sequi, & Dæsium Sicyoniorum ab eo diuersum putare.

Postremus in Gazæ serie est Ποσιδεών, quasi Neptunium diceres. Hic Posideon Suidæ December est, veluti & Gazæ. Plut. in Cæsare, quum quidem solstitium hybernũ ei tribuit, Ianuarium interpretatur. qua in re nihil inest absurdi, quum olim solstitium id in finem Decembris inciderit. Hæc de mensium nominibus volui paucis commemorare. nam quæ alia sunt nomina, vt Bucatii, Attemsii, Chyac, Thoth, Pharmuthi, persequi hoc loco non statui. Haberem & de partibus mensium, & vocabulis νουμηνία, πέμπτη, &c. φθίνοντος, εἰδοῖς, τρεῖς ἐνδεκα καλανδῶν, & aliis, quæ dicerem, nisi commodiori eatempori seruarem. Quæ ex diariis regiis Plutarchus in fine Alexandri Magni descripsit, ea ad confirmandum quod Gaza docet de numeris φθίνοντος mensis non augendis, sed minuendis vtq; ad trigesimam diem, præclare faciunt. ἔνατον νουμηνία idem in Solone pulchre interpretatur: & in Demetrio eius comparatione instabilitas fortunæ elegantissimis Sophoclis versibus exprimitur. Cætera diligens lector colliget, atque expendet.

HENRICI STEPHANI ANNOTATIONES IN SVAM editionem vitarum Plutarchi: in eos videlicet locos quorum lectiones partim ex veterum codicum autoritate mutatæ fuerunt, aut mutandæ sunt: partim etiam ex coniectura mutandæ videntur. Alicubi autem & de interpretatione obiter in iisdem agitur.

Lector obseruabit, numerum qui literam, a. b, &c. sequitur: indicare numerum linearum ab vna litera (quæ decem lineas continet) ad sequentem.

P. 1. a. 6. Pro οἵοις φθεγγέφοισιν, in quibusdam codic. scriptũ est αἰπὰς φθεγγέφοισιν. Vtraq; lectio stare potest: sed retinendo οἵοις, restringetur quod alioqui generaliter dictum videri possit, legendo αἰπὰς. vt videlicet dicat οἵοις πνεῖν solitos esse eos talia φθεγγέφειν. Ex duobus posterioribus interpr. vnus, nimirum Xylander, ita vertit ac si non οἵοις sed ὅποτε scriptum esset. Vertit enim, Aliquando adscribere solent. alter, Cruserius, ita reddidit ac si non οἵοις nec ὅποτε, sed ὁποῖος. Plutarchus scripsisset. Ita enim locum illum reddidit, In margine alicubi annotant. Gallicus autem interpres illam ex vet. cod. petitam lectionem αἰπὰς sequutus est.

Ibid. l. 9. Reponendo Σκυθικὸν κρύος, pro Σκυθικὸν ὄρος, aliquot vet. exempl. consensum sequutus sum, quem & Gallicus interpres sequi maluit. Magis autem mihi placet κρύος, quod quum Plutarchum Scythiæ ob eius deserta meminisse verisimile sit, simul & causam voluisse declarare videri possit, dicendo κρύος. Sic certe Virgil. Scythiæ niues, Naso Scythiam niuosam, Flaccus gelidum Scythen dixit. Itidem vero Scythiæ deserta in prouerbium Græcorum abiere, vocantium Σκυθῶν ἐρημίαν: vt videmus apud Æschylum initio Prometheo vincti, & Aristoph. in Acharn. Quod autem ad proxime præcedentia vocabula attinet, πηλὸς ἀϊδνής, sciendum est itidem in vet. illis codicibus legi: at Hesychium habere πηλὸς ἀϊδνός, & (quod annotatu dignissimum est) certi cuiusdam loci appellationem esse velle. Meminit autem duobus in locis, nimirum in Πηλὸς & in Ἀϊδνός.

Ibid. b. l. 4. Antequam longius progrediar lectorem de particula ἐπὶ monendum censui, ne illi, sicut & mihi initio, negotium facesseret. Illam igitur non hic tantũ, sed & in aliis Plutarchi locis peculiarem quendam vsum habere sciat. Atque vt de hoc primo loco primum dicatur, nemo est qui ἐπὶ ita accipiens vt accipi passim solet, aut imperfectam sententiam esse, aut pro ὀκδὶς πε reponi debere ἐξέδυων, non existimet: quum potius ἐπὶ δὲ ὀκδύνης non secus accipiendum sit ac si dictum esset ἀλλὰ ὀκδύνης. Quod si ἐπὶ δὲ ita exponere hîc possumus, (quidni autem possimus?) non dubium est quin & initio vitæ Poplicolæ eandem expositionem illi dare liceat. vt videlicet ἐπὶ δὲ Ταρκύνιον μισῶν ὁ δῆμος ἔλαβε, idem valeat quod ἀλλὰ Ταρκύνιον μισῶν ὁ δῆμος ἔλαβε. Quum autem hoc animaduerterem interpretes (docti alioqui & diligentes viri, & quos honoris causa nomino) vt particulæ ἐπὶ δὲ suam reddi tionem inuenirent, membra orationis disiuncta coniunxerunt: quod vt facere possent, amho copulam Θ, tanquam superuacaneam, vel potius tanquam plane huic loco incommodam, prætermiserunt: sed vnus quidem eam quam habemus ante Λεύκιος Βροῦτος, pertinentem ad verbum σωιξέβαλε: alter vero eam quæ est ante μάχει, pertinens ad ἡσυχίαν ἦγον. Equidem non dubito quin talem particulæ ἐπὶ vsum miraturi sint multi, meam tamen sententiã, locis hisce aliis, nonnullis attente consideratis, comprobaturi. Verum & alium quem apud hunc scriptorem habet vsum particula ista ἐπὶ, adiungere, operæpretium esse existimo. Sciendum est igitur ἐπὶ alicubi fungi vice τοῦ ἐπίπαν. vt post in hoc volumine, ἐπὶ τοῦ οἱ Κοιλίθιοι, &c. Sed & alio loco ἐπὶ τοῦ πάππου Νομόπορος, &c. Sunt certe & alii loci in quibus euidens est hic particulæ ἐπὶ vsus: sed eos lectoribus à me admonitis obseruandos relinquo.

Ibid. 8. Quidam cod. πρῶδε habent pro πιῶδε: sed πιῶδε, non πρῶδε, legitur apud ipsum Æschylum. At in posteriore loco recte πρῶδε pro πιῶδε repositum fuit, metri etiam lege id postulante. Colligit autem hæc Plut. ex trag. quæ inscribitur ἐπὶ δὲ τοῖς Θήβαις: sed ex tribus diuersis locis, quorum in vno non ξυμβήσεται, sed ξυστήσεται scriptum est.

Ibid. c. l. 7. Pro μὲ legitur etiam χάρ.

P. 2. a. 1. πρόπις Inuenitur & aduerb. πρόπως pro hoc πρόπις.

Ibid. 6. Hoc nomen ὑοῖς ex plurium codicum consensu inserui, quorum quidam habent etiam πόλεσιν pro πολιτείαις.

Ibid. c. 3. Reponendo Ἀβλωῶν pro Ἀβλωάων ex autor. vet. cod. ἀπαφικέδς in ἀφικέδς mutare non necesse fuerit.

Pag. 3. a. 4. Pro δαίμονες ne dubitem reponere δαίμονες (quod versus postulat) facit significatio quã verbũ δαίω apud Herodotũ habet: quum cõposito καταδέδαιται, quod inde est, vratur pro Cognita erat seu comperta. Locus est in Polymnia, ἔκ τοῦ δὴ καταδέδαιται οὐδὲν χρῆσθαι Μηλιεῦσι. Ita enim scribendũ est absque interpunctione ante particula οὐδὲν: sic accipiendo verbum καταδέδαιται. Quinautem accipi ita debeat, minime dubitandum puto: quanuis Valla diuersam plane interpretationem afferat: non diuersam lectionem à nostra sequutus fortassis, (vt ibi tamen annotaui) sed potius excogitata qualicunque interpretatione, ex hoc loco elabi conatus. Facit porro pro lectione illa δαίμονες, & quod quidam gramm. annot. δαίμονας esse dictos quasi δαήμονας: licet alioqui nominis huius aliud quoque etymum afferatur. Neque vero pro δαίμονες facere potest Ταρπηΐα quod infra, nimirum p. 51. legitur trisyllabum. Facilius enim η & ι in vnam syllabam coalescere possunt quam α & η.

Ibid. 1. b. 8. Ex vet. codice Θηβῶν additum fuit: quod optime loco conuenit. At paulo post pro ἐπέδυ repositum non fuit ἐπέστη, vt habet quidam alius: quod hoc verbum accusatiuo πόρον minime quadret.

Pag. 4. a. 5. Pro ἐμπεδῶν reposui ἐν πόνῳ ex vet. Significat

alioqui ὑπολαβὼν idem nonnunquam quod ἀπορίαν: sed interdum etiam de eo dicitur quod impedimento est, quasi quoddam pedibus obiectum obstaculum.

Ibid. b. 9. Est μετ' αὐτὸ pro μεθ' αὑτῶ accipiendum: nisi potius ita sit scribendum.

Ibid. d. 9. Pro hoc πιεῖν legitur etiam πονεῖν.

Ibi. e. 2. Antea legebatur περιπχειροῦντα. sed περιπχειροῦντα potius locum hîc habet: quoniam qui non expectat dum oporteat ἀμωμήτου περιφέρειν καὶ δυσχερῆν, is dicendus est περιπχειρεῖν, non περιεπχειρεῖν.

Ibid. 9. Ex consensu vet. codicum νίπτουσας repositum fuit pro ῥίπτειν. Magis autem conuenit hoc participium νίπτουσας quam prima fronte conuenire videatur. hoc modo, κελεύοντα νίπτειν, καὶ ἀποθυῶντα εἰς τὴν θάλασσαν νίπτουσας. id est, ὀνίπτειν, dum ipsum lauarent. Alioqui certe præterquam quod pro ἀποθυῶντα ῥίπτειν satis esse poterat ἀποθύειν, per infinitiuum itidem dicendum fuisset περιιέναι & κελεύειν, non περιιόντα & κελεύοντα.

Pag. 5. c. 3. Rectius scribetur post ratione loco. Post ἀδικίας autem recte sublata fuit interpunctio quam superiores editiones habent.

Ibid. 7. Ex vet. cod. πεῦπι reponendum censeo.

Ibid. e. 6.) Sequendos fuisse vet. cod. qui ἀφέρεκτον habent, nemo, vt opinor, negauerit.

P. 6. a. 9. In vet. est λεώ, sed λεὼς legitur (vt hîc) apud Stobæum in isto versu. Ἀκούετε λεὼς Σουσαείων λέγεται δὲ.

Ibid. b. 7. Legitur etiam Ἑκαλοῦμεν λέγοντες ὑποκοιζόμενοι. sed nihil illo participio λέγοντες opus est: quum in ὑποκοιζόμενοι includatur: vtpote significante λέγοντες ὑποκοιστικῶς, siue λέγοντες τὸ ὑποκοιστικόν.

Ibid. c. 5 De hac lectione Ἀνδρόγεω δὲ, &c. dicam in proxime sequente annotatione.

Ibid. d. 3 Sequendo lectionem quæ paulo ante occurrit, Ἀνδρόγεω δὲ τῶν τὴν Ἀττικὴν ἀποθανεῖν δόλῳ δίξαντος, reponendum hîc esset ὡς ὁμολογοῦσιν. In vet. cod. tamen qui illam lectionem habebat, erat ὁμολογοῦσιν non præfixa illa particula. Quare ita medendum esse huic loco existimo vt alteram lectionem sequentes, ὅτι μὲν οὖν Ἀνδρόγεω, &c. includamus parenthesi quæcunque sunt inter nomen χώρα & verbum ὁμολογοῦσιν.

Ibid. 8. Pro ἀποφάλιον quidam codex habebat ἀπόφημον. sed ἀποφάλιον malo: præsertim quum iuxta etymum quod huic vocabulo tribuitur, aptissime τοῖς βρέφεσι dicatur.

Ibid. e. 4. Legitur etiam περηρον.

P. 7. b. 8. Libri vet. ex quibus θεωρᾶ pro ὑφορᾶ repositum fuit, habebant etiam ἔχει. Sed minus necesse fuit hoc in loco eos sequi quam in illo. quoniam & μετέχειν μέρος interdum dicitur, at θεωρᾶν ἢ ἀπολειπόμενον (vel cum alio participio infinitiui vsum præstante) potius quam ὑφορᾶν dicitur.

Ibid. e. 5. Rectius scripseris Ναυσίθοον.

Ibid. 9. Pro Σκίρωνος legitur Σκιρω.

Pag. 8. d. 3. Quum Θησεὺς nominatiuum esse constet verbi ἀπεκέλευσε, non dubitarim ita hunc locum reponere, τότε μὲν ἀπεκέλευσε παραχρῆμα ὁ Θησεὺς. & paulo post, αὐτὸς δὲ ναυπηγίαν ἐπεβάλλετο

Ibid. 8 In quodam exempl. ita scriptum erat, λαμβάνειν, συμπλεῖν πεῖσαι. & ἡγουμένων ἐπίμων, &c.

Ibid. e. 10. Legitur etiam Αἰνάδω.

P. 9. a. 7. Scriptum est etiam ἄδοιτι: sed rectius ἔχοιτι.

Ibid. b. 9. In quodam exemplari ἀδριάσας.

Ibid. d. 7. Pro ἐξιδὼν magis placuit δι' ἐξιδὼν, vt in vet.

Ibid. 10. Pro κεραπῶνα affertur κεραπῶτα: quam lectionem nihilo magis admitto, sed eam tamen germanæ lectionis habere vestigia puto: quam esse dico κεραπῶτα. Mihi enim sit verisimile κεραπῶτα βωμὸν (cornibus frequentem aram, vt dixit Martialis) eodem modo dictum fuisse ἀπὸ τοῦ κεράτων, quo κεραστῶτα vrbem ἀπὸ τοῦ κεράστου: id est, eadem paronomasiæ forma. ita enim loquuntur grammatici, κεραστῶτα παρονομάζειν ἀπὸ τοῦ κεράστου. Aptius autem esse σωηρμοσμένον quam σωηρμοσμένων, manifestum est.

P. 10. b. 5. Rectius scribetur φέρει. vt legitur apud Clementem Alexandrinum, Eustathium, Suidam, qui hos versus afferunt, vt Xylander indicauit. Afferuntur & ab enarratore Aristophanis, qui itidem habet φέρει. Sed quum cæteri legant καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, vt hîc scriptum est: Eustathius (vel potius Pausanias apud Eustathium) legit, Καὶ μέλιτος κοτύλιον: item ὅτι κρίσαι δεῖ pro εἰαψῆσαι δεῖ, quod verbum Clemens agnoscit: at schol. Aristoph. pro eo scribit ἐπιψῆσαι δεῖ: perperam, vt opinor: quanuis Varinus in hac lectione sequi eum maluerit. Quinetiam ἀνιψῆσαι, quod in alio eiusdem enarratoris loco habemus, licet & ipsum mendosum, illud εἰαψῆσαι δεῖ confirmat. In tertio autem versu rectius scribemus, ὅπως ex Suida, quam vel ἵνα (vt Eustath. habet) vel ὡς αἱ, vt hic & apud schol. illum scriptum est. Idem vno in loco καθεῖδε legit, in altero καθεύδεις, sicut & Suidas. quam lectionem alteri præfero: licet apud Eustath. sicut & hîc, extanti. Dure enim ipsa εἰρεσιώνη dici videtur μεθεύουσα καθεύδειν. Sed legendo καθεῦδῆς, fuerit ὑποφορά. Hoc quoque sciendum est, κύλικα εὔζωρον apud Eustath. scriptum esse, non κύλικ' εὔζωρον. vtrouis autem modo legatur, mendum in quantitate syllabica erit. hanc enim lectionem sequendo, male producetur ο in illo substantiuo: at illam si sequamur, male in eodem produci α necesse erit. Verum in huiusmodi versibus talia ad seuerum examen vocanda non sunt.

P. 11. b. 9. Vel πυπποπρεύσῃς, vel πυπποπρεύσῃ in tertia persona scribendum potius fuisse videtur.

Ibid. d. 6. Magis placet altera lectio Ἀθηναίους.

Ibid. f. 4. Legitur etiam Κανήθης & Ἡνιόχου.

Pag. 12. d 8. Recte Ἑρμοῦ repositum fuit pro Ἑρμου. alioqui enim non recte dixisset Plutarchus illos secundam syllabam circumflectere.

Ibid. f 2. Ex vet. codicum consensu φοῖβῳ pro Φοίβῳ reposui, leui scripturæ mutatione, sed magna quod ad significationem attinet. Recte autem & Crusenus hanc lectionem sequutus non vertit, Quum sacrificasset Apollini, sed Quum sacrificasset Pauori. Solebant enim veteres iis quæ sibi aduersabantur, & remorabantur quominus rem aliquam aggrederentur, sacrificare. idque hîc quum metu ab aggredienda re ista deterreretur, illi sacrificandum putauit. Sic Xenophon in suæ ἀναβάσεως libris σφαγιάζεται τοῦ κόμματος, necnon αἱμάτων.

Pag. 14. a. 5. Legitur etiam ἀπίσας: quod admitti non posse existimo. At vero cum πίσας Θηβαίους fecisse dicetur quod non inuitis Thebanis, sed cum bona eorum venia fecerit. qui participium πίσας vsus est frequentissimus. Sic dicit Xenophon ἀναβάσεως lib. 2. meæ editionis, εἰ δὲ πίσας βούλεται λαβεῖν. Videntur tamen posteriores interpretes legisse ἀπίσας & ἀπιστάμενοι. Vnus enim vertit, Datis acceptisque hinc inde induciis. Alter, Mutuo fœdere icto. Sed talis geminationis vocabuli illius & ita distinctæ in actiua & media voce significationis exemplum desidero.

Ibid. b. 1. Plane contrariam sententiam habet altera hæc lectio, & μὴ τρυφοῦσι τοῖς. Εὐριπίδου Ἰκέτιν. Sonant enim hæc verba, Suo testimonio assentiuntur Euripidis tragœdiæ. Sed ab altera lectione non discedendum esse censeo.

Pag. 15. b. 6. Reponendum Πιπῶ, ex veteris etiam codicis authoritate.

Ibid. c. 6. Legitur etiam τοῦ νεωτερισμοῦ.

Ibid. d. 2 Rectius scribetur ᾠδήνη.

Ibid. f. 1. Pro hoc accusatiuo non dubium est quin reponi debeat accusatiuus Ἀφίδνας.

P. 18. d. 1 Legitur etiam Λαξιωτίαν pro Αἰμυλίαν.

P. 21. b. 6. Lubentius legerim ὑποτοιᾳ: vt infra dicit, ἔτυχον ὑπονοιᾳ τοῦ ὄντος.

P. 27. f. 3. Malim, ἐκ τῆς Ταρπηΐα.

P. 31. c. 10 Reponendum puto, τοῦ τόπου δρόμου.

Ibid. f. 5. Sunt qui κλειδῶν pro παῖδων perperam scriptum esse existiment: nullius tamen veteris codicis (quod sciam) autoritate nititur hæc emendatio.

P 34. b. 5. Non dubitem hîc reponere ἄρχοντα τῆς Ἀλβανοῖς. quam lectionem & interpretes sequuti sunt.

Ibid. f. 3. ex vet. cod. addidi, ἐξεπαίζειν.

P. 35. a. 7. Addidi participium περαιτωμένων ex vet. cod.

Ibi. f. 2. Lubenter reposuerim ἐχομένους. Erit autem ἐχομένοις τῆς ἀσφαλείας, quod vulgo dicimus, *Nous tenans au plus seur.*

P 37. c. 10. Adductus ex vet. fuit hic datiuus.

P. 38. a. 1. Ita vet. cod. non ποιῶν. Legitur tamen πολλὰ ποιεῖ διαφορὰν in fine huius vitæ.

P. 39. b. 8 Scripsisse Plutarchum credo, φιλικὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ κοινωνικόν.

P. 40. b. 4 Legitur etiam Προκλίους.

P. 41. a. 3 Scribendum videtur ὡς λέγεται.

Ibid. 10. In quodam vet. est περθύμως, non ἐπίμως.

P. 42. d. 2. Legitur etiam θεραπείας, pro περαίας. sed recte & περαίας συνιστάμενος hîc scriptum est, vt paulo ante habetur συνιστᾶ, ὅτι τὴν περαίαν.

P 43. a. 10. Melius fortasse cum καταπείρας cõueniret διελεῖν.

P. 44. b. 5 κακωνικῶν. Legitur etiam τῆς Σπάρτης.

Ibid. c. 3. ἀναλύσας. Inuenitur & ὥστε.

Ibid. e. 2. In quodam scriptum est πεῖλθεν: quod magis probo.

P. 45. a. 8. Pro προϊζομένου non dubitarim reponere προσιζομένου. at προσκόπτοντος non video in quod vocabulum mutari possit. Extat autem apud Athenæum eiusdem authoris (nimirum Critiæ, quem hic citat Plutarchus) idem locus, sed paulo alia habens verba, lib. 11.

Ibid. e. 2. Inuenitur & alia scriptura ἐξίκοψν: quam malo. sic enim apud Aristophanem legitur in Acharnens. ὀκκόψειέν που σύν. videlicet ὀφθαλμόν. Apud eundem habemus ἐξικόπτω τὸν ὀφθαλμόν, in Nubibus, circa principium: Εἶθ' ἐξεκόπην πρότερον τὸν ὀφθαλμὸν λίθῳ. Sic & apud Demosthenem Pro cor. ὀφθαλμὸν ὀκκεκομμένος ὁ Φίλιππος. Sic & apud Lucianum, ὀκκεκομμένος τὸν ὀφθαλμόν. Sic denique in alio ipsius Plutarchi loco, qui est in Poplicola, ὀκκοπεὶς ὀμμάτων ἑτέρων.

P. 46. c. 3. Rectius scribetur ἔπεμπεν, quod conueniet cum præcedente ἔφερε. Pro ἐψήσαι autem Lapus existimatur legisse ὀψήσαι.

Ibid. d. 3. In quodam cod. ἐλευθεριάς.

Ibid. e. 6. Rectius fortasse κεκαθῆσθαι. At κεκαθῆσθαι longe aliud significaret, sequendo ea quæ de actiua huius verbi voce Hesychius & Eustathius scribunt. Apud quos, sicut & apud Suidam, habemus etiam κεκαθισόμεθα. Pro illo autem κάθηδοι inuenitur scriptum & καθέδικος. quod apud Hesychium extat. Quinetiam κατοχλομένους legitur pro καταπεπαγμένους.

P. 47. a. 7. Scriptum est etiam ἐμπιεῖ τοῖς νέοις.

Ibid. b. 10. Repone πρόσω, ex vet. cod.

P. 48. d. 7. Rectius fortasse πλάθει.

Ibid. f. 1. Est & alia lectio, κρινῶς καὶ πεπτωφάτους. sed nostra præstat.

Ibid. f. 3. πλοῦν. Reponendum censeo αἰέδλω pro αἰαίδλω: quæ, scripturæ paruam, significationis magnam differentiam habent. Quod enim in vulg. lex. Græcol. scribitur, αἰέδλω dici pro αἰαίδλω, omnino (sicut alia innumera) falsum est. Nam αἰέδλω pro αἰειμένως ponitur. Facere autem aliquid αἰέδλω siue αἰειμένως contrarium est ei quod dixit paulo ante μετ' εὐλαβείας. Quum igitur concessæ illis non essent αἱ αἰέδλω κοινωνίαι oportebat eos μετ' εὐλαβείας φοιτᾶν πρὸς τὰς νυμφας. Neque vero quod sequitur πρὸς τὴς αἰδοῦς καὶ τάξιως, lectioni isti refragatur.

P. 51. a. 2. Legitur etiam τὸ δὴ αὐτὸ τοῦτο καὶ κἀλῶς &c.

Ibid. b. 4. Reponi debet ὀρθίας ex quibusdam ipsius Plutarchi & aliorum locis.

Ibid. c. 4. Præcedentes hanc editiones habent πλημμελῶς ὀπιμελόμενος, nullo sensu.

P. 52. e. 6. Legitur etiam κόπτοντος: quod malo, vt significetur Obtundente. Sic enim hoc ipso participio cum eodem datiuo vsus est hic scriptor in Phocione, καὶ κόπτοντες αὐτὸν νεανίσκοι ἐρωτήμασι πολλοῖς.

Ibid. e. 1. Aptius scribetur ἔχοι.

P. 53. e. 7. Pro παρόντων legitur etiam ὁρώντων.

P. 54. d. 9. Malim ἀφθονία. vt sit ἀφθονία ἐν πᾶσι καλῶν λῶ.

Ibid. e. 10. Pro ἀδολεσχίαν repone ἀσχολίαν ex vet. codicum consensu.

P. 55. c. 3. Hoc Πεισιστράτιδας ex vet. cod. repositum fuit pro Πολυστράτιδας.

P. 57. c. 2. In quodam exemplari post κίνδυνον scriptum est; ὧν μὲν οὖν πύθοις οὐδέν ἐστιν ἀδικίας ἴχνος. οὐ γὰρ ἔγραψε &c. habentur autem hæc verba quæ sunt inter κίνδυνον & οὐ γὰρ, non multo ante.

Ibid. e. 8. Rectius scribetur δεδεμένον.

P. 59. c. 5. Scriptum est etiam θεοπάτῳ. Vicissim autem infra pro θεῖν legitur ὁσίν.

P. 60. a. 10. Legitur etiam συνδιακοσμῆσαι τὴν πολιτείαν. Fortassis autem alter accusatiuus ex proxime præcedente versu irrepserit: qui tamen tolerari etiam potest.

Ibid. b. 5. Rectius scribetur ὀλυμπονικῶν.

Ibid. e. 5. Legitur in quibusdam, πρὸς τὸν ἀέρα παραχῆς.

P. 61. a. 7. Est & alia lectio, μισοβασίλειον. quod nomen formam adiectiui habet, perinde ac si cum σχῆμα iungeretur. sed altera lectio magis placet.

Ibid. a. 9. Datiuus ἐπονοίαις pro ἐπονοίας ex vet. cod. repositus fuit.

Ibid. c. 1. Pro Πομπίλιον legitur & Πόμπον.

Ibid. c. 10. Itidem hic pro Πομπωνίν scriptum est Πομπίν.

P. 62. b. 2. Pro θεῖν legitur ὁσίν: sicut vicissim. supra, θεοπάτῳ pro ὁσιοπάτῳ scriptum esse dixi.

Ibid. c. 5. Scribendum videtur πρὸς ἄ.

Ibid. f. 5. Rectius scribetur ἐν ἡσυχίᾳ.

P. 63. a. 10. In quodam exempl. καί τοι Ῥωμύλον &c.

Ibid. d. 10. Est & alia lectio, αὖθις δὲ καί, pro οὗτοι καί.

Ibid. e. 10. Scriptum etiam est, πύθοις πρεσβεύοντας σημεῖά τε &c.

P. 64. a. 6. In aliis βασιλικῶν ὀπισήμων.

Ibid. c. 1. Ex vet. additum fuit δορυφόρων: quod abesse tamen potest.

Ibid. c. 2. Legitur & διέπειν pro hoc διέλυεν.

Ibidem c. 9. Scriptum etiam est οἱ πρεῖς βασιλεῖς. Et statim post, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα παῖδα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς, λέγεσθαι κάμιλλον.

P. 65. a. 2. Legitur & ὑποφλῶσαι, quod magis conuenire videtur.

Ibid. b. 3. Pro νέαν non dubito quin ὀνεαὶ siue ὀνειαὶ reponi debeat: præsertim quum meminerim loci cuiusdam Xenophontis: in quo eundem errorem, primum ex coniectura, deinde & ex veterum codicum autoritate emendaui. Is extat, anno. lib. 4. pag. 196. meæ editionis, καταλάμβανον καὶ ὀκείνους σκηνοῦντας, ἐστεφανωμένους τοῖς ξηροῖς χιλοῖς στεφάνοις, καὶ διακονοῦντας Ἀρμενίους παῖδας σὺν ταῖς βαρβαρικαῖς στολαῖς. τοῖς δὲ πᾶσιν ἐδείκνυσαν ὥσπερ ὀνεοῖς ὅ, τι δέοι ποιεῖν. Siquidem quemadmodum in illo Plutarchi loco, νέαν pro ὀνεαὶ legitur, ita in isto Xenophontis νέοις pro ὀνεοῖς habent, cum aliæ editiones quæ meam præcesserunt, tum vero Aldina & Florentina. Neque hunc tantum errorem animaduertit Romulus Amasæus, (ideo, vt opinor, quod vox ὀνεοῖς tam rara sit vt non facile cuiuis in memoriam venire possit) quippe qui ita locum illum reddiderit, Illic etiam milites sub pellibus offenderunt fœno aut stipula coronatos: quibus Armenii pueri, barbaricis amicti stolis, ministrabant. illis Græci, tanquam adolescentibus, quid facto opus esset monstrabant. Quum debuisset vertere, Tanquam surdis. Nec dubito quin ante monstratam lectionem illam germanam tantum torserit plerosque hic locus, quanta est inter hæc duo vocabula, adolescentibus & surdis, differentia. Quum tamen illam lectionem nactus esset vetus interpres Gallicus, (vel potius is qui illi in ista interpretatione præibat) ne ipse quidem fideliter locum istum reddidit. hæc enim sunt eius verba, *Pource qu'ils estoyent esbahis & estonnez.* Nam significationem quidem quæ hic datur nomini ὀνεοῖς testimonio Suidæ (quamuis alioqui vox ἐξεστηκώς, qua inter alias vtitur ad exponendum ὀνεός, aliquid amplius quam illæ Gallicæ voces significet) confirmari posse, fateor: sed eam vllo modo huic loco conuenire nego. Cur enim quis apud homines ἐξεστηκότας non voce sed signis vtatur? Contra vero manuum gestu aut quibuslibet aliis signis quid facto esset opus, merito ostendebant; quoniam quum linguam Græcam illi nõ callerent, perinde erat ac si Græci surdis loquuti fuissent. Non calluisse autem eos linguam Græcam, ideoq; intelligere non potuisse siquid hi dixissent, liquet ex iis quæ mox sequuntur verbis, ἀνηρώτων διὰ τοῦ πορευόντος ἑρμηνέως. Ideo autem paulo longior in disserendo de hoc loco fui, quod Hermogenes quoque aliam nescio quam vocabulo ὀνείοις significationem dare videatur. quippe qui ἀφέλειαν inesse stylo Xenophontis docens, ita scribat, τοιοῦτος ἦν ὁ Ξενοφῶν κἂν τοῖς ἱστορικοῖς οἷος κἂν τοῖς ἄλλοις. εἶον, ὅπ χλὸν ἐστέφαυτο, ὅταν λέγῃ, καὶ ὅπ τοῖς πᾶσιν ὡς ὀνείοις διαλέγονται, καὶ ὅπ πίνῳ, &c. Si enim ὀνειοῖς significare surdos voluisset, cur διαλέγονται ὡς ὀνείοις dixisset, perinde ac si à Xenoph. tale quid dictum esset, aut etiam tale quid dici posset? Sed quid quum ita scriberet, cogitarit Hermogenes, aliis cogitandum reliniquo. Obiter autem & hoc addo, operæ pretium esse considerare in hac locorum Plutarchi & Xenophontis collatione, quomodo sæpe apud autores vocabulis quorum rarus aut saltem non vulgaris est vsus, ideoque significationẽ paucis notam habent, vsuuenisse verisimile sit vt in alia, vicina quidem quod ad scripturam attinet, sed significationem longe remotam habentia, mutarentur. Sed hac de re plura in meo de mendorum origine libro. Vt autem ad Plutarchi locum redeam, quin & hic pro νέαν reponendum sit ὀνεαὶ siue ὀνειαὶ, minime dubito (vti supra dixi) sed an tacitam interpretari potuerit ὀνειαὶ, dubitare me fateor. Aliud enim est tacita quam muta: quod etiam significatur voce mala interdum. quin & de mutis pariter ac surdis dicta fuit.

Ibid. b. 9. Locum habere hic videtur accusatiuus Ῥωμαίους potius quam datiuus Ῥωμαίοις.

Pag. 66. a. 9. In aliis, τάξιν εἴληχεν, οὐ μόνον, &c.

Ibid. c. 7. Legitur etiam ἡλίου φῶς & φλόγα.

Ibid. d. 1. Hoc αὐγὰς repositum fuit pro αὐταί: & ita magnum mendum leui mutatione sublatum. In versu autem proxime sequenti pro πρὸς legitur etiam πρεί: & aliquanto post λαβόσης.

Ibidem f. 3. Scriptum est & πεσάγουσαι. vt ante πρόηλθ εἰς

τοῦ Ῥώμου. Pro quo perperam antea legebatur προσῆλθ.

P. 7 b.2. In quodam codice ἐξοσιουμένων. Sed altera lectio magis mihi placet, exponenti tamen hunc locum secus quam interpretes, quorum vnus (de duobus posterioribus loquor) ita vertit, Quasi corpus abominentur maximis consecratum ceremoniis, fame conficere. Alter hoc modo, Tanquam nefas putent fore si corpus summis consecratum sacrimoniis, fame pereat. Lapus autem ante illos ita locum hunc reddiderat, Quasi caueat ipsa domus ne fame eius corpus intereat quæ maximis expiationibus dedicata sit. At ego hunc locum (cuius alioqui difficilem Latino sermone interpretationem esse fateor) ita potius reddendum existimo, Perinde ac si in semetipsos religionem non recipiant, vtpote non conficientes fame corpus. vel, Perinde ac si religio sibi non iniiciatur. vel, Perinde ac si religione se non obstringant. His enim loquendi generibus hac in re Liuius vtitur, ni fallor. Quin etiam Exoluere religione, ab eodem plerunque dici scio: & vulgo ἀφοσιοῦμαι reddi, Religione animum soluo. Verum si ita vertam, Perinde ac si religione se exoluerent, hoc dicetur tanquam de iis qui iam religione se obstrinxerint, seu obligarint. vt apud eundem illum historicum legimus, Exoluamus religione populum, siqua obligauimus. Fateor alioqui Plutarchum nouam quandam huic verbo ἀφοσιουμένων constructionem dare: adeo vt aliquando crediderim eum scripsisse. τοῦ. vt ἀφοσιουμένων τοῦ μὴ διαφθείρειν esset pro διὰ τὸ μὴ διαφθείρειν. verum tunc ἀφοσιουμένων aliter interpretandum esset: neque illud verum competeret, μὴ διαφθείρειν λιμῷ. Quod vero ad illam interpretum expositionem attinet, magis etiam noue Plutarchum in illa significatione negatiuam particulam addidisset. quanuis enim cum verbis quibusdam πλεονάζειν hanc particulam sciamus, non tamen cum quolibet vsitatum fuisse eius pleonasmum putandum est. Cæterum quin reponi debeat καθιερωμένων, minime dubium est. Alioqui scribendum potius esset, τοῦ τῆς μεγίσης καθιερωμένων ἁγνείας. Hoc autem nomen ἁγνεία (vt obiter & de hoc dicam) ex Cæsare & Liuio verti posset Religionibus, nisi hæc ipsa religionis appellatio præcedentis verbi interpretationi adhiberetur in alia quidem certe significatione.

Ibid.c.1. Legitur etiam ἱερέων.

Ibid. a. 4. Mirum est pro Λιβίπναν non in vno exemplari sed in pluribus scriptum esse Λιβιδαμναν: quum infiniti autorum loci de illo vocabulo nos dubitare non sinant.

Ibid. e. 10. Pro δώδεκα legitur etiam δέκα quæ lectio reponenda est: quoniam tum ex iis quæ sequuntur, tum vero ex aliorum scriptorum testimoniis confirmari potest.

Ibid. f. 4 Legitur etiam καταδείξαντες.

P 68. f. 2. Scriptum est & κατέκτησε pro ἀπέδειξε.

Ibid. f. 3. Post Σαλίοις habetur πρόπυ in aliquot exempl. sed si non addatur, subaudiendum fuerit.

P. 69. a. 10 Pro ἀγῶνα legitur etiam ἀγκῶνα: nec dubium est quin hoc vocabulum pro illo reponi debeat.

Ibid. c. 9. Legitur etiam ἐκ πρεσβυτέρου pro ἐκ παρόδου.

Ibid. e. 1. Ex vet. cod additus fuit hic genitiuus ἄλλων.

Ibid. e. 3. Legitur & σαλίνειν: sed altera lectio multos testes habet.

Ibid. e. 10. Deerat hic quoque genitiuus, γῆς videlicet.

P. 70. b. 5. Est & alia lectio, ἄππον: sed ἄπεσον magis huic loco quadrat.

Ibid. c. 8. Inuenitur etiam scriptum πρὸ τὸ θεῖον.

Ibid. e. 2. Post κρομμύων apte ponetur interrogationis nota, itidemque post θρίξιν.

P. 71. e. 5. Non dubium est quin ἐπιξενομένου scribi debeat, quum ad ipsum Numam referatur.

Ibid. e. 8. Pro οὐρανὸν scriptum inuenitur & ὀπαυπόν.

P. 72. b. 4. Legitur etiam ἀρχαῖα τῶν.

Ibid. c. 10. Pro αἰοίρουσα reposui αἰοίρουσα & αἰακαλύπτουσα, ex vet. codicibus.

Ibid. d. 3. Lubenter assentior iis qui ἥκει hic pro ὥκει reponendum esse censent.

P. 73. c. 4. Malim αὐθᾶν absque ν: pro quo αὐθᾶν perperam in præcedentibus editionibus scriptum est ἔνθα. Sunt hi versus Bacchylidis, teste Stobæo, in capite De pace.

P 74. c. 7. Ante περὶ particula quæpiam desiderari videri possit: aut certe pro μὴ legendum esse μὴ οὖν. verum & alios obseruaui apud hunc scriptorem locos, & quidem in hoc ipso opere, vbi eadem sermonis forma vtitur.

Ibid. c. 9. Pro ταῖς ἱεραῖς κύρβεσι, reposui ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, quædã ex nostris exempl. sequutus. Neque vero quod præcedat hoc ipsum vocabulum κύρβεσι, ideo fuisse & hic retinendam istam actionem putandum est: quoniam illic κύρβεσι tribuit Græcorum legislatoribus: at hic de illis non loquitur. Adde quod masculino genere illic effert istud nomen, hic fœminino: qua mutatione illum in tam vicinis vsurum fuisse minime credibile est. Alioqui quod ad nominis huius attinet genus, ex meo Thesauro Græcæ linguæ disces, Aristophanem, Apollodorum, Aristotelem, Pollucem, Harpocrationem, & alios quosdam masculino genere dicere τοὺς κύρβεις, at Suidam & scholiastem Aristophanis τὰς κύρβεις. Verum vtriusque istorum testimonium pro vnico habendum fuerit, quum vnum ex altero sumpsisse plurimis ex locis manifestum sit. Sed de his vocibus ἄξονες & κύρβεις dicam & infra, afferens quæ margini vnius exemplaris harum vitarum adscripta inueni.

Ibid. e. 1. In quodam κοινῷ: necnon ἐπιξερχόμενον.

Ibid. f. 5) Lectioni quæ in textu habetur alteram hanc præfero, μείζων οὖν ὁ καπὴν ἢ μὴ πλευτοῦ ἵππαρος.

P. 75. a. 8. Legitur etiam κάλλιστα pro μάλιστα.

Ibid. b. 4. Pro simplici ἐπίνοι repositum fuit compositum ἀνεπίνοι ex vet. cod. Idem autem error & in aliis locis emendatus fuit.

Ibid. c. 4. Malim scribere, αὐτὸς αὐτὸν, vt in quodam ex vet. legitur. hoc enim significantius dicitur, vtpote vim addente orationi priore illo pronomine. Legitur autem & ἔπρον pro ἔπρα: sed quæ iniri huius lectionis ratio possit, non video. At αὐτῷ illic & αὐτὸν pro ἑαυτῷ & ἑαυτὸν scribendum fuisse, (vt in mea editione repositum fuit) manifestum est.

Ibid. d. 1. Pro ἁρμονικοὶ scripsi ἁρμονίαν ex vet. codicum consensu: illam tamen lectionem non omnino repudiandam censeo.

Ibid. d. 2. Particulæ καὶ δὴ, in quibusdam cod. præfixæ sunt his verbis, περὶ τοῦ Σκύτου. quarum vocularum aliquod est pondus.

Ibid. d. 3. Hic duorum alterum nobis eligendum est, vt vel δὲ tollamus post μὲ. vel ἐπὶ quod paulo ante habetur, non tollamus quidem sed pro superuacaneo habeamus, sequendo ea quæ in principio harum annotationum à me dicta de illo vocabulo fuerunt. Nemo enim non videat, orationis cursum liberum (vt ita loquar) non fore, nisi hæc verba, ἢ μὲ χαλεπὸς πρόσεστιν, ferantur ad illa ἐπὶ ἐπέπεινε.

Ibid. e. 10. Pro ἀπολαύσεις legitur etiam ἀπαρχάς.

Ib. f. 4. Antea legebatur, εἰ μὴ διὰ τοῦ ὑποκειμένου. &c. Quod autem in quodam exempl. scriptum est εἰ μὴ νὴ Δία τοῦ sine præpositione πρὸς, admitti non potest.

P. 76. c. Legitur etiam καπέστησεν αἰσωμαλίαν.

Ibid. d. 1. Inter Λυκοῦργον & ποιεῖ interiecta sunt παρωθοῦντες hæc duo verba ἐκεῖ δοκεῖν.

Ibid. d, 7. Reposui πυκνώσεις pro πυκνοτροφίας, quod omnes nostri codices in illa lectione consentirent: alioqui ne hanc quidem reiicio, præsertim quum hoc ipsum vocabulum paulo post, in vltimo videlicet huius paginæ versu, habeatur.

Ibid. e. 7. Legitur etiam εἰς ταῦτα. verum si huic pronomini ταῦτα præpositio ista præfigeretur, itidem sequens pronomen ἐκεῖνα illam sibi præfigi postularet. Neutri autem loco conuenire hanc existimo. sed pro εἰς τοῦτο reponendum arbitror ἐξ ὁμοίου, vt hæc pronomina ταῦτα & ἐκεῖνα cum illo conuenire possint. Hoc etiam addo, lectorem interpunctionis nota post ταῦτα μὲ, iuuari potuisse.

Ibid. f. 5. Antea legebatur ἱστροῦσι, non λοιδοροῦσι. quod accipi potest pro λοιδορουῦντες ἱστροῦσι.

Pag. 77. a. 2. Legitur etiam συγγράμμασι: item πρεσβυμένων.

Ibid. b. 6. Reposui εἰς θεοῦ, pro εἰς θεοὺς, ex vet. codicum autoritate. nec dubito quin lectio illa pro hac reponi debeat: vt εἰς θεοῦ dicatur pro εἰς Ἀπόλλωνος, vtendo nimirum ellipsi Attica quæ cum hac præpositione vsitata Græcis est, & ad Latinos quoque transit. Interpretes tamen θεοὺς retinentes, verterunt, Deos consuluisse. Non dubium est equidem quin εἰς θεοῦ mutatum fuerit in εἰς θεοὺς ab aliquo cui Atticum illud genus loquendi ἑλληνικὸν ignotum esset.

Ibid. d. 1. Reponendum censeo μᾶλλον ἢ ἡμίσεις. Sic alibi obseruaui verbum illud substantiuum sequente hac particula omissum. Paulo post αἰαφέρειν visum est aptius quam ὀπφέρειν, imo vero hoc ὀπφέρειν nullo modo ferri posse existimaui: at αἰαφέρειν raro quidem, sed aliquando tamen, talem significationem habet.

Ibid. e. 9. Pro φόβου legitur etiam φόβῳ. quæ lectio (meo quidem iudicio) in illius locum substituenda fuerit.

P. 78. b. 10. In quibusdam cod. hæc ita leguntur, σωφρεία, καὶ εἰρήνη τῆς δικαιοσύνης καὶ αὐταρκείας. In qua lectione mihi placet potissimum datiuus εἰρήνῃ.

Ibid.d.2.Antea legebatur σωαχόμενον: quod mutandũ saltẽ fuisset in σωαχαχόμενον, vt cum σωαρμόττα conuenire posset.

Ibid. d. 11. In quodam exempl. est Ἀμφικλιϐς, pro Asclepiade.

P.79.a.9.Non aliter Plutarchum scripsisse existimo: vt videlicet ὃ νομον ἔγεαψι accipiatur pro ὃ ὅν τὸν νόμον ἔγεαψι. Sic enim & alibi hanc orationis structuram apud eum inuenisse mihi videor.

Ibid.f.4 Scriptum est etiam ἔμπεδον αἰεί.

P.80.a.2. Vel ὡς ante ἔοικε expungendum, vel ωεοιχήσαϑαι in ωεοιχήσαν mutandum fuerit.

Ibid.f.5.p.81.a.3. Legitur etiam καϑοχεῖν. Et ἀφέλξειν pro ἐφέξειν: sed hoc magis mihi placet.

Ead.p.81.c. 6. Pro ὡς inuenitur & ὦ. In proxime autem sequenti versu, hæc verba, ἥκουσα, φαίαι, ποιόμα, τ' ἄνϑρωπον, ita interpungenda fuerunt, singulis hypostigmen postponendo, ne implicita hæc structura lectori imponeret: quum ἥκουσα, φαίαι, ποιόμα, τ' ἄνϑρωπον, dictum sit pro φαίαι τ' ἄνϑρωπον, ἥκουσα ποιόμα. Tantum abest autem vt huiusmodi collocatio verborum reprehendi debeat, vt potius tanquam ex Atticis scriptoribus sumpta laudanda sit.

Ibid.f.5.In quibusdam δϑμαχομένους, non δϑαλεχομένους.

P.82.a.3.5.8. Scriptum est etiam ὑπ' ἐδιώης: & ἀπολέσαι τε pro ἀπϑϐαλοῦντες. Item paulo post παρέχεται, pro ἐπαχεται.

Ibi.b.d.Tres hîc sunt lectiones, τ' ταῦαχ, ωεωαχϑαι, & ωαεάχϑαι: sed hanc tertiam posse recipi solam arbitror.

Pag.83.b.1.Hic locus legitur & ita, ἢς ἐγγὺς ἐλϑοῦσης, καὶ ωῖρξαι τοὺς Μεγαρεῖς τ' Σόλωνα ϑαόϑης κεφαλήσαντα, ἐμϐιϐάσαι ᾗ, &c.

Ibid.c.1.Scriptum est etiam ωεοσαχομένοις.

Ibid.d.10.Legitur etiam βλέποντας pro φρέφοντες, eodem sensu! sed mortuis tribuere τ' βλέπειν, durum videri queat. Possit tamen id molliri huiusmodi interpretatione, Oculis ad Orientem versis.

Ibid.f.4.In quibusdam cod. ὡς ἄλλοι τε πολλοὶ μϑρτυροϑσι.

P.84.c.9.Scribendum arbitror ωεφαίνεαχ.

Ibid.d.8.Antea legebatur ταῖς ἱερουργίαις.

Ibid. f. 5. Vide an malis δϑαπεαυμένας ωαεαχῆς, vt quidam cod.habent.

P.85.a.1. Necesse puto præpositionem εἰς nomini ποσῦϑα præfigere, vt in quibusdam cod. habetur, in quibus est etiam διεσάσης pro διαχάσης.

Ibid.b.4.Legitur etiam ὀϑὴ τὼ ξένιω. quæ lectio magis mihi probatur: quod istam constructionem alibi quoque obseruarim. Dicuntur autem πωρεάσκεαχ ὀϑὴ τὼ ξένιω vel εἰς τὼ ξένιω, etiamsi in ea non vendantur: quia nimirum venduntur ἀχϑησόμενοι seu ἀπαχϑησόμενοι εἰς τὼ ξένιω.

P.86.e.6.v.ϑῆς. Antea legebatur πολλαχῆ, non πανϑαχῆ. Paulo post quidam ἐπανήαχϑν pro ἀπήαχϑν.

P.87.c.6.Legitur etiam βούλεαχ.

Ibid.c.8.Pro χάρμα lubenter reposui χαῦνα, ex meorum exemplarium consensu: quod legissem alibi apud Solonem. χαῦνον ἔχει νόον, in fine cuiusdam pentametri.

P.88.a.3 In quibusdam legitur διακοσίων.

Ibid.b.1.Pro ἰχνὼ legitur etiam ἀρχὼ.

Ibid.b.4.Antea legebatur κωλεύσιντας pro κωλεύοντας. Sed & pro hoc κωλεύοντας scriptum est in quibusdam κωλέους ὄντας.

Ibid. b.5. Pro accus. ἐξίστωσιν legitur accusatiuus ἀξίωσιν in aliquot.exempl. quem illi præfero. Quod enim dicit τῷ νόμῳ κωλεύοντας vel κωλέους ὄντας, ad ἀξίωσιν, non ad ἐξίστωσιν, pertinet.

Ibid.c.4.Legitur etiam ita, πληϑύος ἑπόρου, ὃ βιαϑέντος ἢ βλαϐέντος, ἐξῆν, &c.

Ibid. e. 7. Vel articulus τὸν auferendus est, vel legendum τῷ νόμῳ. Sed addam obiter & quæ de voce ἄξων, quæ hîc legitur, necnon de voce κύρϐεις, margini cuiusdam exemplaris adscripta erant, quoniã earũ mentio facta & antea fuit. Ἄξονες, ξύλα τετραχῆφνα ἦσαν· εἰς ἃς οἱ νόμοι ἐγεαφήσαν ωεὸ τῆς τῷ δίφϑεραν ἤτοι δέρρεων, εὑρέσεως. καὶ ἐν τούτοις μὲ τοῖς ἄξοσιν οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἐγεάφοντο, οἱ δὲ γραμματικοὶ καταλόγοι ἐν ταῖς κύρϐεσιν· ὃ πεῖγφνον ἰδῶ ξύλον. Quidam tamen ἄξονας non distinxerunt ἀπὸ τῷ κύρϐεων. atque adeo ipse Plutarchus in quodam huius vitæ loco, qui extat postea. ἄξονας appellatos fuisse tradit κύρϐεις, Aristotelis testimonio nitens. Sed eum locum postquam attulit scholiastes Aristophanis, addit, ἔνιοι δὲ φασιν, ἰσίως ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι ωελέγονται, κύρϐεις, ἄξονας δὲ τοὺς ἄλλους ὠνομάζ. Sed in multis aliis nominibus vsuuenit vt tam leuis in significatione discriminis ratio à scriptoribus non habeatur, potiusque grammaticis relinquatur.

P.89.d.1.In quibusdam scriptum est μικροῦ ϑμήματος.

P.90.c.8.κονόμφ.. Antea legebatur γῆν pro πίϑη.

Ibid. d.7. Magis placet βέλϐιον, quod quædam ex em pl. habent, quam βίλϐιον.

Ibid.e.5.Legitur & ἀξιώματα.

P.91.c.3.v.ὁ πλ. Vocabulũ istud πλέοντας in editionibus quæ hac priores sunt, aliter scriptum est, nimirum δέοντας, hoc modo τῷ λοιπῶν γε δέοντας. Fortasse autem & in illo πλέοντας peccarunt librarii. Verum & interpretes hîc in eo peccarunt quod vocem hanc (siue recte scripta sit, siue aliquid in ea mutari debeat) non animaduerterunt esse vnam ex illis obsoletis quæ hic commemorantur, quin potius de voce γεωργοὺς intellexerunt quod de hac intelligendum erat. Vnus enim ita vertit, Reliquorum duorum, agriculturæ incumbẽtes, Georgos: qui pecuariam faciebant, Ægicoras. Alter hoc modo, Reliquas duas, alteram ab agricultura, Georgos: alteram à pecoribus pascendis, Ægicores dictos. Atqui articulus τοὺς qui est ante γεωργοὺς, sicut ante διατείϑοντας, ostendit non vocabulum γεωργοὺς sed πλέοντας pro antiqua illa appellatione habendum esse. Alioqui enim quum ita loquutus sit Plutarchus, πλέοντας μὲ, τοὺς γεωργοὺς, dicendum contra fuisset, γεωργοὺς μὲ, τοὺς πλέοντας. Sic enim & nominibus reliquis veteribus articulos non præfigit, sed iis per quæ illa exponit. Neque vero talem articulum hisce interpretibus, doctis alioqui (vt res ipsa ostendit) viris, imposuisse miror, quod alios plerosque alibi in tali articuli vsu deceptos esse sciam. Quod etiam fecit vt eos qui hasce annotationes legent, huius rei admonendos esse putarem. Cæterum & hoc dicendum de isto loco superest, non ὠνομάζ sed ὀνομάσαι in quibusdam vetustis exemplaribus legi, vt nimirum ad Solonem referatur. Possit quidem certe & ὠνομάζ ad eum referri, si cum ὠνομάζ subaudiamus ὑπ' αὐτῷ: multo tamen verisimilius est ὀνομάσαι dixisse Plutarchum, si de Solone illud intellexit. Sed quia illum hæc vocabula altius ab antiquitate repetere arbitror, quum adiungat τὸ ωεῶτον; lectionem quæ in textu habetur retinendam censeo.

Ibid.e.10.Scriptum est in quodam τειπήχει.

92. d. 10. Particulam γὰρ iis quas vides notulis inclusi. vt eam quodammodo à Solonis versu separarem, quum sit Plutarchi: aut saltem esse separandam docerem. Idem vero & alibi feci. Νῦν δὲ (φησὶ) σὺ μὲ Σολίοισι πολὺ χρόνον ἀϑάνατ' ἀνάστων.

Ibid. e. 4. Quæ hîc extat lectio, τοὺς νόμοις αὐτοὺς ἔσεϑαι σωϑῆς, minime mihi probatur: ac certe suspicor scripsisse Plutarchum, τοὺς νόμους αὐτοῖς ἔσεϑαι σωϑῆς. In quibusdam tamen exemplaribus non Pronominis: sed nominis datiuus legitur, τοῖς νόμοις αὐτοὺς ἔσεαχ σωϑῆς. Sed quod ad sensum attinet, eodem redire res videtur.

Pag.93.e.5. Ex vet. cod.additus fuit genitiuus τῷ ἀναγκαίων.

p.96.b.7.Λύτοὶ) Pro νυξήσατ' ἐρύματα, legitur etiam νυξήσαν ρύματα. Quin & ρύσια pro ρύματα scriptum inuenitur. Afferuntur autem hi versus à Diogene quoque, necnon à quibusdam aliis.

p.97.e.1.Pro δημοκεαϑίας legitur etiam ἐλευϑερίας.

p.99.f.1.Ante ἔργον videtur tollendus esse articulus: præsertim quum πολοιπὸν scribi non possit, tanquam significans In posterum: sed necesse sit πολοιπὸν siue τὸ λοιπὸν (si quidem retineatur τὸ & ante ἔργον) significare Quod ad reliqua attinet, siue ad cætera: Sed ὑμέτερον τὸ λοιπὸν ἔργον multo aptior erit lectio.

p.100.f.5.Legitur etiam σωδεϑέντα pro σωνεχϑέντα.

p.102.b.10. Pro πομπῆς legitur etiam ωεοπομπῆς.

Ibid. d. 3. Valde diuersa vel potius omnino contraria est quorundam vet. codicum lectio, μετωροτέραν videlicet. Si enim erat μετωροτέρα, non μετείωτέρα erat sed contra μεγαλοωρεπεστέρα. Sed quæ sequuntur, lectionem quæ in textu est comprobant.

P.104.a.8.Editiones hac priores habent ῥώμη: pro quo datiuo reposui datiuum ῥύμῃ. quod & magis sententiæ huius loci conuenire videatur, & datiuum illum ῥώμῃ ex præcedentibus verbis τὼ Ῥωμαίων πόλιν sumptum esse verisimile sit.

p.105.c.8.Ex vet.cod.additum fuit participium ἀπών: quod verbis proxime sequentibus confirmatur.

p.106.b. 2. Post πιστεύεται interpunctionis notam ponendam censeo, neq; enim πιστεύεται iungendum cum ἡμῶν, sed hoc pronomen ad λεκτέον pertinere existimo. Sic enim & alibi Plutarchus se in aliqua re narranda id sequi profitetur quod apud plures fidem impetrarit. Scio alioqui vnum ex interpretibus πιστεύεται iungere cum ἡμῶν: interpretantem, Exponam eo modo quo maxime perpetratum credo.

P.109.a.1.Legitur etiam περιϊπτασαμένοις.

Ibid.b.8.Rectius ſcribetur μνουνύ.

P.110.a.1.Legitur etiam εὐδαίμονα τὸν Ποπλικόλαν αὖθρα ποιεῖ.

P.111.e.8.Florentina editio τὸν δῆμον, Aldina τοῦ δῆμον habet: quæ lectio ambigua eſt inter haſce duas τοῦ δήμου & τὸν δῆμον. Sed quum hæc lectio quæ accuſatiuum habet, prima fronte longe melior videatur, ego contra ſuſpectam eam habeo. Alioqui multi apud Diogenem Laertium loci emendandi itidem forent. nam vt hic legitur, Φρεαρίου τοῦ δήμου: ſic apud illum in Platone. υἱῶν τοῦ δήμου Κολλυτός. itidemque in principio vitæ Xenophontis, Ξενοφῶν, Γρύλλου μὲν υἱὸς, Ἀθηναῖος, τοῦ δήμου Ἀρχενός. Sic & de Socrate dicit, Ἀθηναῖος, τοῦ δήμου ἀλωπεκῆθεν. Quinetiam in principio vitæ Speuſippi, quum typographicæ editiones habeant τοῦ μὲν δήμου Μυρρινούσιος υἱός, in pleriſque vet.cod.eſt itidem ille genitiuus τοῦ δήμου. Sic vero & in iſto Plutarchi loco hæc ipſa lectio aliquot exemplarium autoritate confirmari poteſt. De hoc autem libenter lectores moneo vt diſcant verum eſſe quod alibi dixi, multa eſſe in Græcis pariter & Latinis ſcriptoribus (ſed in illis tamen præſertim) quæ mirari potius quam emendare oporteat. Non dubito certe quin in Aldina editione vbi legitur τοῦ δήμου, ille quidem articulus τοῦ ſit ex veteris codicis lectione, at δήμου ſit ex emendatione cuiuſpiam, qui articulum quidem itidem in τὸν mutauerat, ſed nimium incertæ typographicarum operarum fidei emendationem illam commiſerat.

P.112.b.4.Legitur etiam οἱ πολλοὶ παῖδες.

Ibi.d.6.In quibuſdam ſcriptum eſt πῶ πόπι καλυμένῳ. quam lectionem alteri præfero.

P.113.b.10.Pro πόπις vet.aliquot cod.habent πόποις.quæ lectio contemnenda non fuerit, ſed in locum alterius ſubſtituenda fortaſſe. Neque enim πόπι naturæ Themiſtoclis conuenire potuiſſe videntur, tali quidem certe qualem Plutarchus deſcribit. Quinetiam obſeruandum eſt, non dici ſimpliciter πόπις, ſed addi πὶς σιωπήσεις.

Ibid.d.3.Pro λίγνιππον legitur etiam νηστῶντα.

Ibid.f.3.Scriptum eſt etiam πόλιν αὖθις ἀνέκτισαν.

P.114.a.1.Legitur & σώπνον pro εὔπνον.

Ibid.c.6.Pro ὥσπερ reponendum puto ὅσπ. alioqui certe verbum aliquod deeſſe fatendum eſt, nimirum vel λέγεται, vel aliud huiuſmodi.

P.115.b.7.Rectius hoc quidem loco δι' ὅσ̓ ſcribetur diſiunctim.non enim hîc ſignificare vult Quocirca, ſiue Quapropter: ſed Ob quod factum: nimirum de eo quod proxime præcedentibus verbis commemorauit intelligens.

Ibid.d.1.Additum fuit μάλιστα ex vet.cod.

Ibid.f.1.Pro ὅπ repono ὅτι.

P.116.a.7.Infinitiuus ᾠδέας ſublatus fuit.antea enim legebatur, Θεμιστοκλέους ᾠδέαν τραπέζημα ποιεῖται. At vet.cod.alteram illam lectionem habet ſine infinitiuo: ac profecto ᾠδέας cum alio verbo quam ποιεῖται iungi poſtulabat.

Ibid.e.10.In quibuſdam eſt πειακόσιαι.

P.118.a.7.Rectius δι' ὅ, vt ſupra de δι' ὅπερ dixi.

Ibid.b.6.Legitur etiam ὑπὸ τοῦ πόπου.

Ibid.c.a.Scriptum eſt etiam τὸν Ξέρξιν, eodem ſenſu. nam Πέρσιν dicens. Perſatum regem declarat.

Ibid.c.7. Vet. cod. non habent πέλος. legitur enim in illis, ἤδη ⓒ εὐθὺς, &c. Ac profecto non conuenit vocabulum πέλος (quod ſignificaret hic Denique) cum εὐθύς.

Ibid.f.4.In quodam exempl.Σανδάκης: (quod nomen vna tantum litera differt ab eo quod tribuitur reginæ Æthiopum in Actis apoſt.vocatur enim Κανδάκη) item Ἀρτώκτου. pro quo fortaſſe ſcribendum fuerit Ἀρτώκτης: vt & apud Herodotum Perſæ cuiuſdam eſt hoc nomen.

P.120.a.1.Legitur etiam ὑπόζευξιν.

P.121.b.8.Iſte locus hoc etiam modo ſcriptus eſt, τοῦ ὑῶ ὑπερυφώσης τῆς μητρός.quæ lectio multo minus mihi placet. Sed pro ἐκείνῳ lubentius legerim ἐκείνης. vt dicat filium ὑπερυφᾶν τὴν μητέρα, nec non τοῦ πατεὶ δεῖ τὸ μητρός. Sed ὑπερυφᾶν hoc in loco paulo aliter vertendum cenſuiſſem quam ab interpretibus redditum ſit. quum enim hîc ὑπερυφᾶν dicitur, non tam ad inſolentiam quam ad iuuenilem, aut etiam puerilem quandam laſciuiam (quæ minus quiddam eſt) reſpici puto.

122.d.6.Legitur etiam ἐπαμύεσθαι.

123.b.4.Pro καθαιροῦντες ſcriptum eſt etiam κολούοντες: quod magis proprie hac de re dici videtur: frequentius quidem certe dici puto.

P.124.a.1.Pro φυγὴ legitur etiam πύχη.

P.127.c.10.Vel ὅπ tollendum eſt, vt ſuperuacaneum: vel participium ὤν in verbum ἰῶ mutandum.

P.128.a.2.Pro Ἑλληνικοῖς legitur etiam πολεμικοῖς.

Ibid.c.1.) Νικόδημος pro Νικομήδης, & Νεομάχου pro Νικομάχου in quodam exempl. legitur: quinetiam ἀδελφὸς pro ἀδελφιδοῦς.

p.129.e.8.] Poſt πόλις relatiuus articulus ἣ aut pronomen αὕτη, aut aliud quidpiam deſiderari videtur. Interim autem aptior erit poſt nomen illud πόλις nota τῆς πλείας σημῆς quam τῆς ὑποσημῆς. ita enim mihi notas illas vocare liceat.

Ibidem. f. 3. Scriptum eſt etiam πίχη μεγάλα καὶ καρπεά.

p.130.a.4. Verba hæc ἐν τῇ πολεμίᾳ iungi etiam ſequentibus poſſunt, vt ponatur interpunctio poſt πιχίσαντες, deleatur poſt πολεμία. Poſſunt etiam videri & ad ſequentia & ad præcedentia ſimul pertinere.

Ibid. d. 9. Pro παρουσία legitur etiam παῤῥησία, & quidem in eodem illo exemplari in quo & πολεμίων habetur pro πολιτῶν. Quanuis autem hæc lectio πολεμίων aliorum quoque autoritate confirmetur, de παῤῥησία tamen potius quam de genitiuo iſto πολεμίων illi aſſentior. Nam πολιτῶν reiici non poteſt, quum πολῖται eſſent iidem qui & πολέμοι: at παρουσία τοῖς πνα vereor vt dici poſſit, eo quidem ſenſu qui loco iſti ſit accommodatus.

p.131.b.6.Antea pro τοῖς θεοῖς legebatur τῆς ἀρχῆς.

p.134.e.10.Pro θαυμάσαι ſcribendum puto θαῦμα.

p.136.d.4.Malim ſcribere ταυτά, quam ταῦτα.23.

p.138.a.3.Non immerito quis dubitet & quærat vnde perideant hæc verba, ἐπέρωθι δυπόρηται. Ego aliud quod reſpondeã non habeo, quam videri Plutar. voluiſſe ad illa verba τοῖ δ' ἡμερῶν ἀποφεράδων referre: hoc modo, τοῖ δ' ἡμερῶν ἀποφεράδων, εἴτε χρὴ ὑποθεσθαί τινας, εἴτε μὴ, ἐπέρωθι δυπόρηται. Atq; ita quæ interiecta ſunt, per parentheſin poſita eſſe dicendum fuerit: ſed ita vt ante ὀρθῶς aliquid deſiderari fatendum ſit: quod quale ſit, coniiciendum potius quam affirmandum eſt. Dico igitur ex coniectura ita legendum videri, τοῖ δ' οὖν ὀρθῶς Ἡρακλεῖτος ἐπέπληξεν Ἡσιόδῳ. Paulo poſt in quodam Vet. ſcriptum eſt τοῦτο μὲν τοίνυν Βοιωτοῖς, &c.

Ibid.f.2.Pro hoc accuſatiuo εὐπάθειαν antea legebatur valde diuerſæ ſignificationis & minime loco conuenientis accuſatiuus, nimirum ἀπάθειαν.

p.140.e.6. Abundare videtur articulus ante αὐδρός: ac potius collocandus fuiſſe ante λαθεῖν pro τό.

Ibid.f.1.Legitur etiam ὀνομάζειν pro νομίζειν.

p.143.d.7.Vel, τό, τοῦτο.

p.145.d.7.Pro βαρβάρων legitur etiam πολεμίων: eodem ſenſu, ſicut ſupra πολιτῶν & πολεμίων de iiſdem dici docui.

p.146.e.8.In quibuſdam ſcriptũ eſt παρηβηκότας: quod idem valet, ſed abſque adiectione ponitur, quum addi ſoleat datiuus ἡλικίᾳ: qui tamen & ſubaudiendus relinqui poteſt. Paulo poſt autem pro παρουσίᾳ legitur παῤῥησίαν. ſed vt in alio loco qui in præcedentibus habetur, παῤῥησίαν pro παρουσίαν probaui, ita hic viciſſim improbo.

p.150.a.9. Poſt μὴ δυνάμενος habent quædam exempl. μὴ βουλόμενος.

pag.151.b.5.Pro συγγράφεσθαι habetur in quibuſdam ἐμπλέκεσθαι.

Ibid.e.7.Quidam codices habent ἱδρύσειν, quod magis proprie de hac re dicitur quam καθεστήσειν.

p.152.3. Non dubiũ eſt quin pro καταπιχνικῶς ſcribendũ ſit πιχνικῶς, præſertim quum etiam veterum codicum autoritate hæc lectio nitatur. Nam καταπιχνικῶς nuſquam alibi extare, ac ne dici quidem, exiſtimo. Quod ſi dicatur, repugnantem potius ſententiæ huius loci ſignificationem habiturum videtur. Paulo poſt autem pro νίμη repoſui νέμει. quoniam non intelligit Plutarchus, ἀρκεῖ αὐ νίμη, ſed tantum ἀρκεῖ αὐ θολάζη. quod recte animaduerterunt & interpretes.

P.153.c.Pro δέοντος habetur etiam πρέποντος.quod magis mihi placet.

Ibid. e. 3. Pro μακάρεσι omnes noſtri codices habebant κάρεσι: quidam vero & μίγισι pro ξένοις.

p.154. a. 10. Legitur etiam δι' αὐθαδείας: quod vocabulum magis frequens eſt.

p. 160. e. 6. Pro ὑπὸ πάντων ὄντα legitur etiam ὑπὸ πάντων ὠθούμενα, quod ab omnibus lubentius receptum iri puto.

p.165.e.1. Athen. & Pollux quædam afferunt ex Eupolidis comœdia inſcripta nomine δῆμοι: vnde ſuſpicari quis poſſit δῆμοις hîc pro δημοσίοις eſſe ſcribendum.

p.168. c.10. d.1. Si participium ἀφιγμένους mendoſum non eſt, aut pro ἀφιγμένων, (itidemque πρέσβεις pro πρέσβεων) aut pro ἀφικέσθαι poſitum eſſe dici poterit, vel potius dicendum erit. Vterque tamen huius participii vſus duriuſculus eſſe videtur, atque adeo poſterior neſcio an vllo

exemplo (quod ex scriptore idoneo petitum sit) confirmari queat. Nam λέγοισιν ἀφιγμένοις pro λέγοισιν ἀφικέσθαι quis dicit? Faceor enim participium pro infinitiuo plerisque locis, & iis quidem diuersis, adhiberi: sed quorum nullus (quod quidem sciam) isti sit similis. alia enim est natura (vt ita dicam) eorum verborum quibus participium pro infinitiuo iungit, quam huius λέγειν. Ad priorem autem vsum quod attinet, scio quidem vsitatissimum esse Atticis accusatiuum pro genitiuo absoluto, sed præterquam quod hic scriptor non frequenter atticismum illum vsurpat, cum alio potius participio (id est aliam significationem habente) quam cum isto, vsurus eo fuisse videtur. Adde quod Attici à genitiuo absoluto potius ad accusatiuum transire solent quam ab accusatiuo ad genitiuum: quod tamen hic à Plutarcho fieri dicendum fuerit, si priorem illum participii vsum hic admittamus. Lectoris tamen arbitrio hæc relinquens, hoc tantum adiicio, si πρέσβεις ἀφιγμένους accipiatur pro πρέσβεων ἀφιγμένων, tunc post λέγοισι ὅ, interpungendum fore. quoniam hoc verbum ad infinitiuum εἰπεῖν feretur.

169.a.7.] Legitur etiam πρὸς ἐνδειξιν τῆς φρονήσεως.

P.170.e.9.] In quibusdam non simpliciter πόλιν, sed ἅλω πόλιν scriptum est.

P.171.f.4.] Pulchra hic emendatio ex vet. cod. adhibita fuit voci πονηρός: reponendo videlicet δαπανηρός. quã emendationem & quæ sequuntur confirmant, γυναικὶ νέᾳ καὶ πολυτελεῖ συνοικοῦν. Interpretes tamen nec antiqui exemplaris nec coniecturæ auxilio adiuti, mendosam illam lectionem πονηρὸς sequuti sunt. Vnus enim ita vertit, Siquidẽ maximus iustæ stirpis Xanthippus filius, cum sua sponte erat prauus, tum vxorem iuuenem sumptuosamque duxerat. Hunc patris offendit frugalitas in suppeditanda minutarum pecunia restrictioris. misit itaque ad amicum quendam, à quo patris nomine nummos accepit mutuo. Alter sic, Legitimorum enim ipsius filiorum natu maximus Xanthippus, ingenio prauo, maritus præterea iuuenis ac prodigæ vxoris, patris parsimoniam ægre ferens, tenuiter ei sumptus & non confertim suppeditantis, misit qui ab amico quodam pecuniam quasi iussu Periclis peteret. At multo magis conueniet hæc emendatam lectionem sequens interpretatio, Xanthippus tum natura sumptuosus, tum mulieris & iuuenis & profusæ maritus, misit qui pecuniam, &c. Nam quod pecuniam ab amico patris expiscatur, & quidem tanquam nomine patris eam accipiens, hoc certe hominis δαπανηροῦ potius quam πονηροῦ est factum. quoniam quum homini δαπανηρῷ nullæ pecuniæ satis esse possint, non mirum est si nouas subinde artes earum contrahendarum excogitet. Sed quæ postea fecisse traditur, homini πονηρῷ conueniunt, dicet quispiam. Quid tum? non loquitur Plut. de eo quod postea contigit, sed de eo quod fecit vt hunc iuuenem ἀκείβειαν patris offenderet. si enim δαπανηρὸς non fuisset, illam patris ἀκείβειαν patienter fortasse tulisset. Libuit autem in huius lectionis explicatione immorari, tum vt ostenderem quã multa sint quæ scriptoribus affingimus corrupta exemplaria sequentes, (quemadmodum qui Demosthenis paruum caput esse dicebat, quod in exemplar incidisset habens μικρὰ κεφαλὴ pro μιαρὰ κεφαλὴ) tum vero vt ostenderem me non nisi firma ratione nitentem hanc lectionem (sicut nec aliam vllam, quoad fieri potuit) in locum alius reposuisse.

Obiter autẽ lectorẽ monebo & de alio quodam huius loci verbo, non quod emendatum id quoq; in ista edit. fuerit, sed quod ex iis sit quæ Plut. sibi peculiaria, aut certe cũ paucis eorum qui extãt autorum cõmunia, habere videri potest. Vocabulum illud est ἀκείβεια, de parco homine dictum. cuius vocis hac in re significationem haud scio an assequi Latina lingua possit. Interpretum vnus frugalitatẽ, alter parsimoniã reddidit: hic quidem rectius quam ille, sed nec ipse tamen vocis Græcæ vim assequens. Ego vero de ista signif. aliud dicere nõ possum quam quod in Thesauro meo Græcæ linguæ scripsi, nimirũ vtranq; linguã eodẽ metaphorę genere in exprimendo homine tenaci vti. quoniam Latini eũ qui tenax est & parcus, attentũ vel attentiorẽ ad rem esse dicunt. Qui autẽ ad aliquid attentus est, is certe est ἀκειβὴς, i. faciens ἀκειβῶς (hoc est exacta diligentia) illud ad quod est attentus. Quoniam autem qui ad rem est attentus, ἀκειβῶς (id est exacte) accepti & expensi rationes sibi reddi postulat, apte profecto ἀκείβεια de tenacitate dicitur. Et quoniã in mentionẽ incidi vocabulorũ Plutarcho peculiariũ (aut cum paucis communium, vti dixi) addam & aliud quod quũ vulgo hanc ipsam peculiaris significationem habeat, ab eo ita vsurpatur vt vix absq; periphrasi interpretatio illi adhiberi possit. Vocabulum de quo loquor, est ἴδιος. in eo quidem certe vsu quẽ habet supra in Themistocle, de illo enim ita scribit, ἴδιος δέ τις ὢν πᾶσι βουλόμενος εἶδ, χωρίον μὲν ἐπρεάσκων, ἐκέλευε κηρύττειν ὅτι καὶ λείπνα χρηστὸν ἔχει. Quod enim vocabulũ in Latina lingua reperies (etiamsi omnes eius scriptores diligentissime excusseris) quo possit vno vnum hoc Græcum exprimi? Merito igitur ad periphrasin confugerunt interpretes: quorum vnus hæc verba, ἴδιος δέ τις ὢν πᾶσι βουλόμενος εἶδ, ita vertit, Quum omni in re facere aliquid vellet singulare: alter autem ita, Omnino autem omnibus in rebus aliquid peculiare affectabat. Ego meam interpretationẽ his non addam, monuisse contentus hoc etiam vocabulum ἴδιος in eo quem hic habet vsu, esse in Plutarcho ἴδιον.

P.172.a.7. Longe aliter scriptus est hic locus in quibusdam exemplaribus: hoc videlicet modo, πυνθάνου γάρ τινος ἀκουσίως παρεξαυτῆς Ἐπίτιμον τὸν Φαρσάλιον ἀκουσίως, ἐκ τοῦ κατεκτίνατο. vbi quod ad proprium nomen attinet, scripturam alteram magis probo, vt Ἐπίτιμον quadrisyllabe scribatur: de cæteris autem, nisi ex alio scriptore eandem historiam referente, iudicium ferri non potest: quum ex sequentibus vtrumne ipse Epitimius an eius equus occisus fuerit, colligi non possit.

Ibid.a.9.] Legitur etiam ἢ τὸν βαλόντα μᾶλλον. quod μᾶλλον tamen non ad βαλόντα sed ad ἢ pertinet. dictum enim fuerit (si hanc lectionem sequamur) pro ἢ μᾶλλον ἢ βαλόντα.

Ibid.c.1.] Post γνησίων in quibusdam additum est ὑῶν: sed hoc substantiuum subaudiri potest.

Ibid.d.4.] Pro εἰσηγήσατο, legitur etiam ἠπίσατο.

Pag.173.d.5.] λίσκοντας pro πτήμασι scriptum est etiam μυθεύμασι.

p.174.d.3. Pro εὐφραγίαν reposui valde diuersæ significationis vocabulum, ἀφραγίαν: sed & tertiam lectionem, ἀργίαν videlicet, reperiri sciendum est. Ad illam quidem quod attinet quæ in Aldina & Florentina editionibus extat, nimirum εὐφραγίαν, ferri nullo modo potest. Accerte merito Guil. Xylander dixit se non videre qud hic loci haberet accusatiuus ille εὐφραγίαν: & tres afferens quorum vnus pro isto reponendus sibi videretur, in tertio tandem scopum attigit. nam se ἀφραξίαν, aut δυσπραγίαν, aut ἀφραγίαν malle dixit. Neque vero minus conuenire Scopum attigisse dico in tertio, quoniam illud ipsum est quod in quibusdam vetustis codicibus extat. Alioqui certe ἀφραξίαν eadem ratione qua ἀφραγίαν admittere possemus. At vero ex accusatiuo δυσπραγίαν nescio quem sensum elici posse existimarit. Iam vero quod attinet ad alteram vet. cod. lectionem ἀργίαν, eam accedere quidem ad nostram, minus tamen aptam esse, dico.

p.175.6.] Pro Καλλίμαχος reposui Κάμιλλος.

Ibid.d.9.] Aliam ex vet. cod. lectionem non habeo quam ἀθεραφής, sed ex mea coniectura aliam affero, ἀθεραπής. de quo vocabulo disseruí in Thesauro.

p.176.e.] Repone αὐτῆς pro αὐτῆς.

p.177.a.2.] Legitur etiam ita, τῷ δὲ ἡ γνώμη πίστιν ἔχουσα τῷ συμφέροντι.

Ibid.e.5.] In superioribus editionibus habetur, ἀφύκτους ἡγουμένων ὑποείας.

p.179.c.8.] Repono κινδυνεύσοντος pro κινδυνεύσαντος.

p.181.b.5.] Legitur etiam οἱ δὲ πλεῖστοι.

Ibid.c.2.] Pro partic. αἰαστρεφομένων, in superioribus editionibus est αἰαστρεπτμέων: in quodam autem vetusto codice est ὑποστρεπομένων.

Ibid.c.5.] Pro ταύτῃ legitur etiam τούτων: & in proxime sequente versu χαλαζῆς pro ζάλης.

Ibid.e.1.] Magno hic errore antea αὐτῆς pro αἰτῆς siue ἀετῆς legebatur.

Ibid. e.10.] Pro τῆς πολεμίας quidam codices habent Ἀνείσω.

P.182.b.5.] Pro ἡλίκῃ repono ἡλίκῃ. alioqui verbum ἐχρήσατο accusatiuo iungi dicendum esset. Neque enim hæc orationis forma, καταγεφυρῶ δυνάμιν τηλικαύτῃ ἡλίκῃ πρὸς οὐδένα ἐχρήσατο, similis est illi, χρῶμαι οἷς ἔχω βιβλίοις, & similibus.

Ibid. b.9.] Post Ῥωμαίων legitur in quibusdam ἐμβαλόντες. Quod si quẽ offendat ἐμβαλόντες masculinũ cũ fœminino μειράδες iunctum, & in ἐμβαλοῦσαν mutandum putet, meminerit μειράδες nomen esse collectiuum, & in huiusmodi locis non πρὸς τὸ φανὲν seu τὸ λέξιν, sed πρὸς τὸ σημαινόμενον respici. Sic apud Thucydidem legimus, lib. 4. pag. 144. meæ editionis, in fine, αἱ δὲ τῶν Μεγαρέων σπονδαὶ φοβούμεναι, οἱ μὲν, μὴ τοὺς φεύγοντας σφίσιν ἐσαγαγὼν, &c. nam & hic non αἱ sed οἱ cum σπονδαὶ iungitur. Sed possit etiam participio ἐμβαλόντες & quouis alio carere ille Plutarchi locus, vt videlicet μέγα δίος per appositionem dictum intelligatur, aut etiam οὖσαν subudiatur.

Pag.186.d.7.] Pro οἰόμενος legitur etiam οἰόμενος: quod reponendum censeo.

p.187.

P.187.a.9.) Stare non posse hanc lectionem προδιηλεγμένος, manifestum est. Si προδιηλεγμένος reponatur, erit pro προδιαλελεγμένος, & sonabit Ante colloquutus. Vnus interpretum ita vertit, Iuuenis qui ante cum Brutio rem adhibita sorore composuerat, Alter, Iuuenis quem sororis interuentu rem cum Brutiorum præfecto composuisse diximus.

p.189.d.5.) Debuit audacter καταπιαμβήμενος in contextu reponere.

p.190.b.8.) Non dubito quin Plutarchus sicut ἐμπαιηγυείσαι, ita etiam ἀποτρόσαι scripserit.

Ibid.f.5.) In quibusdam cod. scriptum est κῦ κράτος νικήσαντος.

p.191.d.1.) Verba hæc καὶ καθαρώτατον, ex vet. cod. accesserunt.

Ibid.f.3.) Vide an malis εὐνοίας καὶ φιλανθρωπίας, vt veteres quidam libri habent.

p.192.b.4.) Apud Aristoph. in Vespis (vbi extat hic locus) legitur Θέωλος, non Θεωλον: itidemq; apud Hermogenem nominatiuus ille, non hic accusatiuus habetur. Quod ad sensum tamen attinet, vtrouis modo scribamus, perinde est.

p.195.c.7.) Legitur etiam γράμμα.

p.198.b.2.) Post κραυγῆς in quibusdã adiectum est καὶ ὀργῆς.

p.199.b.2.) Legitur etiam φιλοτιμίας pro φιλανθρωπίας.

p.203.c.d.) Scribendum censeo ὅ, π, non ὅπ.

p.205.b.4.) Vide num scribendum sit vt à voce παλιμπροδοσίαν. Mihi quidem certe magis placet: vt παλιμπροδοσία eodem modo dicatur quo παλιμπροδότης. Vsus est autem hoc cõposito Dinarchus teste Polluce: ex recentioribus autem Appianus, de quodam Menodoro qui rursus ad Pompeium ab Octauio transierat, ὢν φύσει παλιμπροδότης.

p.206.b.1.) Non dubito quin διαπροθέσθαι legi debeat.

p.207.b.1.) Rectius scribetur αὐτῆς.

Ibid.c.9.) Vox ἀπίστου quæ hic sicut & apud Xenophontem habetur, in vocem mutanda est quæ prima fronte nemini non videatur esse deprauata. Ea est ἀπίστοινα, cuius certe magna sunt in Aldina edit. vestigia, habet enim απίωνα πινῶνη: at vero Florentina, ἀπίστου ἀπινῶνη. Vtram istarum editionum minus veram lectionem corrumpere dicas? Imo eam velut inter se partiti videntur, quũ ἀπίστοινα legendum sit, vt dixi: si modo purũ & putũ Laconis huius sermonem audire volumus. Vt autem tam audacter hac de re loquar, facit quod apud Eustathium me legere memini. Sciendum est (inquit) esse & verbum σύω, per ο. cuius imperatiuus sit σύοθι apud Sophoclem, ex σύεσθω factus per synæresin. Hinc autem & Doricum verbum ἀπίστοινα, vt ostendit dictum illud, Ἔῤῥει τὰ καλά· Μίνδαρος ἀπίστοινα, id est, αφώρμησεν, ἀπῆλθε, τέθνηκε. Quinetiam alio in loco verbum istud ἀπίστοινα pro Laconico agnoscit. Adeo vt iam de hac scriptura dubitare non possimus quin simul de huius tanti viri fide dubitemus. At vero illud ἀπίστου, quod & apud Xenoph. legi dixi, (Hellen. lib. 1. non procul ab initio) ex alicuius emendatione profectum esse credibile est cuius autes illo ἀπίστοινα offenderentur. Vt porro obiter & reliqua verba huius epistolii, vere Laconici, (id est, verum vtroque modo Laconismum habentis) examinentur, malim etiam πῶνδρες, vt & apud Xenoph. legitur. An autem ἀπορέομες in ἀπορείομες mutandum sit, quod ambæ illæ editiones habent, Aldina & Florentina, pronunciare in præsentia non possum: sed interpunctionem quam eædem habent post ἀπορείομες, merito in hac nostra fuisse sublatam dico: vt ἀπορείομες siue ἀπορέομες cum sequentib. iungatur, sicut apud Xenophontem. Verum libet & de interpretatione illorum verborum ἔῤῥει τὰ καλά, aliquid dicere. Mihi enim καλὸν vel potius κάλλιστον hoc loquendi genus videtur, ἔῤῥει τὰ καλά. Hoc vnus interpretum ita vertit, Effluxerunt præclaræ res: alter breuius, Actum est. At ego valde quidem verbum hoc Actum est, probo: sed aliquid addendum fuisse dico. Videat igitur lector annon potius hoc (aut certe simili) modo interpretari hunc locum oporteat, Actum est de rebus prosperis, vel de prospera fortuna. Aut ita, Pessum eunt res nostræ. Sub hoc enim loquendi genere Pessum eunt, mutatio status rerum ἀπὸ τῶν καλῶν εἰς κακὰ comprehendi fortasse possit.

209.f.4.) Ex vet. codic. repositum fuit ἔδρασε pro ἔχαφα.

p.210.e.10.) Scribendum arbitror οὕτως αὐ τρόξη.

p.211.a.2.) In aliis editionibus deest τρόπον.

213.f.1.) Habent cum aliæ editiones quæ hanc præcesserunt, tum vero Aldina & Florentina, ὄνομα pro ὁ Νουμᾶ, vel ὁ Νομᾶ. Nam & in ipsius vita legitur hoc nomen in vetust. codicib. absque υ pletisque locis. atque adeo error hic scripturam illam ostendere videtur: quum facilior fuerit lapsus ex ὁ νόμα in ὄνομα quam ex ὀνοῦμα. Neque tamen illam sine υ scripturam huic præfero. sed hoc tantum addo, quod huic Plutarchi loco contigit, idem alii eiusdem contigisse. Siquidem in opusculo quod περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης scripsit, legitur itidem ὄνομα συγκλειδοῦς pro ὁ Νομᾶ vel Νοῦμα συγκλειδοῦς; & quidem in Aldina etiam editione. Ita enim ibi legitur, pag. 518. πρῶτος μὲν γὰρ ἱδρύσατο τύχης ἱερὸν Μάρκος Ἄγκος ὄνομα συγκλειδοῦς, καὶ ἱππάρχης ὑπὸ Ῥωμύλου γενόμενος βασιλεύς· vbi etiam Μάρκος pro Μάρκιος perperam scribi vides.

p.217.c.10.) Satius fortasse esset particulam δὲ hinc abesse.

p.220.a.1.) Consueta orationis ἀκολουθία postulat ἐκπαιδεύσειν & δεικνῦσιν, vt cohæreant hæc cum præcedentibus, ἕως ἂν πῖς μαθοῦσι. Illam tamen scripturam Plutarchi esse puto.

Ibid.c.5.) Hic μηδὲν pro μηδένα perperam scriptum esse puto, sicut alibi οὐδὲν pro οὐδένα.

p.221.d.) Deest infinitiuus ἔχειν in aliis editionibus.

Ibid.f.5.) Verba hæc καὶ δάκνοντι desunt itidem in illis.

p.223.f.4.) Antea legebatur διαστάσει pro διαπάσει. quem errorem librarii apud Galenum itidem commisisse comperiuntur.

p.224.a.4.) In aliis edit. ista prioribus legitur ὁμοῦ τοῖς πεμπόντων, sine genitiuo πάντων, sed recte additum hunc fuisse ex vet. codicibus ostendunt cum alii huius ipsius operis loci, tum vero hic in Poplicola, πόνον τὸν ἀνδρὸς Μουκίου ὁμοῦ τῶν πάντων καὶ Σκαίολαν καλουμένων.

Ibid.c.4.) Pro κακῶσαι legitur etiam καλοῦσαι.

Ibid.d.10.) Lego cum vet. cod. πλείστοις καὶ Οὐολούσκοις.

p.227.c.5. Deesse γὰρ post ἦν, an potius locum hunc ex iis esse quorum antea mentionem feci (in quibus videlicet oratio absque particula inchoatur) dicemus?

P.228.a.9.) Nemo dubitauerit (vt opinor) quin datiuus καθιζομένῳ in locum genitiui καθιζομένου substituendus sit. Vt autem obiter & de loci huius interpretatione lectorem moneam, vnus interpretum vocem ὄχλου male, alter bene reddidit. Vnus enim ita hunc locum vertit, Quippe per hostium castra ducti conuenerunt sedentem in cœtu & cum fastu intolerabili. Alter autem hoc modo, Ducti enim per castra hostium, inuenerunt eum animo conturbato & horrenda cum seueritate inter primores Volscorum sedentem. Hunc certe verba illa μετ' ὄχλου recte interpretatum esse dico. ὄχλος enim hic non de cœtu sed de animo quem curæ & solitudines conturbant, minimeque tranquillum esse sinunt, vsurpatur. Conuenit autem huius vocabuli interpretationi participium Conturbatus, quum Cicero duo hæc Tristis & Conturbatus, alicubi copulet. Quod si cœtum vel turbam significare hac voce Plutarchus voluisset, non dixisset, μετ' ὄχλου καθιζομένῳ καὶ βαρύπτοτος sed ἐν ὄχλῳ καθιζομένῳ μὴ βαρύπτοτος. Verum quod ad alteram illam nominis ὄχλος significationem attinet, hac quidem rariorem esse fateor, non adeo tamen vt Dionysius Halicarnasseus inter Thucydidis idiomata hunc quoque vocabuli istius vsum numerare debuerit. Recensens enim masculinorum & fœmininorum nominum neutrorumque αἰτιοπαταξεις, ὀκλοβοκιγας τῶν σωμάτων γραμάτων) vt eius verbis vtar) affert πάεχον pro πεφόβηκα, itidemque ὄχλον pro ὄχλησιν. Atqui apud Euripidem quoque & Sophoclem ὄχλον pro ὄχλησιν, necnon apud Isocratem & Demosthenem habemus. Hic enim in sua περὶ στεφάνου oratione dixit, μάστιγον ὄχλον τοῖς περὶ τούτων λόγοις νομίσαντες. Esse enim & hic ὄχλος positum pro ὄχλησις, ne ipse quidem Dionysius inficiari ausit. Sed eum alibi quoque falso quædam in Thucydide (cuius certe scriptis perlibenter obtrectabat) tanquam nimio καινοπρεπείας studio ab eo in sermonem Græcum inuecta, reprehendisse animaduerti. Iam vero quod ad significationem attinet, quamuis Plutarch. dixerit & ipse ὄχλον pro ὄχλησιν, paulo tamen aliam illi voci significationem tribuit quam Demosthenes (vt de cæteris taceam) in illo quem modo protuli ex eius περὶ στεφάνου oratione loco. Neque enim dubium est quin molestiam & tædium eo nomine declarare voluerit. Eodemque apud Thucydidem modo δι' ὄχλου τῖ accipi videtur pro molestum esse, seu tædiosum. verum sicut in illo Plutarchi loco vnum ex interpretibus posterioribus (de his enim loquor, quod priores minime digni censendi sint qui eodem loco habeantur) male interpretatum esse vocem ὄχλου docui, sic apud ipsum Thucydidem in eius interpretatione errasse Vallam sciendum est. Quum enim ita loquatur Thucydides vel Athenienſium legatus apud Thucydidem, τὰ δὴ Μηδικά, καὶ ὅσα αὐτοῖς ξύνεστι, εἰ καὶ δι' ὄχλου μᾶλλον ἔσται ἀεὶ προβαλλομένοις, ἀνάγκη λέγειν, Valla hæc ita interpretatur, At gesta bello Medico, & quæcunque ipsi nouistis, etsi propter vulgus magis sunt assidue prædicanda, tamen commemorari necesse est. Vbi etiam pro genitiuo

ὄχλου cum accusatiuum ὄχλον legere videmus. Atqui δι' ὄχλου recte legitur, nec aliud est δι' ὄχλου ἐς αι quam ὀχληρὰ ἔσται. adeoque sensus illorum verborum est hic, (vt etiam admonui in iis quæ margini illius editionis circa hunc locum adscripsi) Etsi molesta vobis & odiosa erunt, quod ea subinde allegemus, vel proferamus. Quidam tamen (vt ibidem docui) aliter verba illa interpretanda putauerunt, nimirum ita, Tametsi vobis obfutura sunt. Sed ego tertiæ huius significationis (de iis loquor quas habet quum pro ὄχλησις ponitur) exemplum desidero: nec alia de causa excogitatam esse puto quam quod alioqui datiuus ille προβαλλομένοις negotium facesseret. quum dicendum potius fuisset (accipiendo δι' ὄχλου ἔσαι pro ὀχληρὰ ἔσαι, Molesta erunt, Tædio erunt, Molestiam & tædium afferent) ἡμῶν ἀεὶ προβαλλομένων, vel διὰ τὸ ἀεὶ προβάλλεσθαι. verum Thucydidem loqui cogitandum est, apud quem alios casuum pro casibus vsus non minus καινοφορίας habemus. Sed vereor ne hunc de vocabulo ὄχλο. sermonem longius quam statuissem producens, interim ὀχληρὸς lectori fiam.

Ibid. c. 6.) Hic πάντα esse plur. neutrius generis, ex Thucydide apparet: vnde Plutarchus hoc loquendi genus (sicut & alia pleraque) mutuatus est.

Ibid. f. 2.) Fortasse γινώσκειν cum his verbis ὐκ οὖσαν ἄδειαν iungi debet.

p. 231. d. 5.) Legendum potius existimo μόνης.

p. 232. a. 4.) Rectius fortasse scribetur ἀπιστίᾳ in dandi casu.

p. 233. f. 5.) Pro οὐδὲν scribendum puto οὐδένα. Sic supra pro μηδὲν legendum videri μηδένα admonui.

p. 234. b. 4.) Deprauatus est hic locus in editionibus quæ hanc præcesserunt. Aldina enim habet, οὐπιχθεὶς: Florentina autem (vt cæteras omittam) οὐτ' ἐγχθὲς. Atqui nemo mihi negare possit quin vera lectio sit οὐπιγχθὲς: ab ea nimirum verbi πίγημι significatione metaphorica qua dicitur aliquis esse ἄπηκτος, qui rigidus est seu rigide in sua sententia persistat: cuius animus videlicet nullis precibus emolliri & flecti potest, atque à proposito dimoueri. adeo vt πίγειν in huiusmodi locis id sit quod ipse pag. 434. vocat καταπλᾶν & συμπρίβειν τὴν ὀργήν. vbi perperam καπίκλασι pro καπίκλασε superiores editiones habent. Nemini autem mirum esse debet si talia menda à conferentibus inter se exemplaria plerunque non animaduertuntur, quum nostra pronuntiatio vnam scripturam ab altera non discernat. Cæterum videndum est an pro αὐτὰν (quod tamen ferri potest) scribendum sit αὐτὸν.

Ibid. c. 6.] Verba hæc, πεθῶν καὶ πλεθεῖν vtrinque interpunctionis nota inclusi, ne παντὶ πᾶσι cum πεθῶν iungeretur. Quod autem attinet ad verbum ἐθεράπευε, significatio eius minime intellecta fuit, quum ad Tissaphernem relatum fuerit: perinde quasi dicatur Alcibiades illum θεραπεύειν: Plutarcho contra significare volente ἐθεράπευε μὴ φθαρῆναι. id est, τὸ μὴ φθαρῆναι. Quem verbi θεραπεύειν vsum multo minus frequentem altero esse fateor, sed cuius tamen apud hunc ipsum scriptorem exempla non desint. Ac necui nouus hic verbi illius vsus videatur, apud Thucydidem extare sciendum est. Legitur enim lib. 6. pag. 217. meæ editionis, θεραπεύοντες τὸ, τὸ πρὸς τοὺς ἐν τῇ Σικελίᾳ θεραπόντας τὸ σφετέροις καὶ πολεμίοις μὴ θορυβεῖν. Est autem θεραπεύειν τινὸ τὸ μὴ γίνεσθαι, Operam do ne hoc fiat. Proprie tamen non sonat simpliciter Operam do, sed Aliquem obseruando seu demerendo operam do vt &c. quæ expositio loco Plutarchi valde conuenit. Neque vero præcedente duntaxat negatiua particula infinitiuo iungitur, sed absque illa etiam. Interdum infinitiui quoque locum obtinet subiunctiuus præfixo aduerbio ὅπως. vt lib. 1. pag. 7. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὑποτελεῖς ἔχοντες φόρου τοῖς ξυμμάχοις ἡγοῦντο, κατ' ὀλιγαρχίαν δὲ σφίσιν αὐτοῖς μόνον δημοτικῶς ἔπως πολιτεύσουσι θεραπεύοντες. vbi scholiastes hunc verbi θεραπεύειν vsum non intelligens, perperam cum accusatiuo ξυμμάχους iungit, repetito ex proxime præcedente versu: sicut ibi perperam eundem accusatiuum cum ἡγοῦντο iungit, antiptosin esse tradens.

p. 237. d. 7.] De vsu quem hic particula ἐπεὶ habet, lege quæ initio harum annotationum scripsi.

p. 238. c. 6.] Quidam vet. cod. non habent καὶ φόβον: quos lubenter sequor. Contra vero paulo post addunt ὡς ἔοικε post οὐ μόνον.

Ibid. c. 6.] In præcedentibus editionibus legitur ἀνεπκρίνατο, quod vel pro ἀπεκρίνατο (vt hic habes) vel pro ἀνὴπκρινατο scriptum dici potest.

p. 240. b. 6.] Rectius scribetur ἐμμενεῖν.

p. 244. a. 5.] Malim ἀνεπήδησεν.

p. 248. a. 4. Εμ'.] Legitur etiam θωρεῖσθαι, quod malo.

p. 252. a. 3.] In præced. editionibus legitur σωπεθέντας: quod stare non potest, sed mutandum fortasse fuerit in σωδεθέντας potius quam in σωπεθέντας.

p. 253. c. 6.] Scribendum potius ὑφ' ἑαυτοῦ.

p. 255. c. 5.] Rectius sequentibus videtur iungi ἤδη.

p. 256. f. 4.] Pro κινημάτων repono κίνημα τῆς, item γλυκύθυμον, pro γινομένων. & ὡς Γνεία præcedentibus potius iungo.

p. 263. c. 7.] Accusatiuus hic ὑποβολαὶ repositus fuit pro accusatiuo ὕλας. Sic autem sæpe apud historicos legimus καταλαβεῖν τινὰ ὑποβολαὶ.

p. 269. d.] Scribendum potius αὐτῆς.

p. 275. e. 10.] Ita vet. cod. non ἐμπτρησιν. vt in vulg. edit.

pag. 277. e. 9.] Merito suspectus hic locus fuerit, tanquam non ita scriptus à Plutarcho: quum pro ἱπαμὸς videatur potius scripturus fuisse nomen proprium eius de quo verba facit. Neque enim Græcis mos est ita scribere, ὃ γ' ὁωῦ (vel ὁ γρωῦ) παρ' Ἀνπηρόνῳ γλυφόμενος Θρασὺς, φαῦλος δὲ &c. vel ὃ γ' ὁωῦ παρ' Ἀνπηρόνῳ γλυφόμενος πλημπρὸς &c. sed potius nomen proprium ponitur, deinde epithetum additur, hoc modo, ὃ γ' ὁωῦ παρ' Ἀνπηρόνῳ γλυφόμενος Ἀρνᾶος, Θρασὺς μὲν, vel ἱπαμὸς μὲν, φαῦλος δὲ &c. Hoc autem facit vt pro Ἱπαμὸς scribendum videri queat Ἱπαμος, retracto in primam syllabam accentu, vt videlicet sit nomen proprium: aut certe dicendum ante ἱπαμὸς deesse nomen eius de quo ista narrantur, & post ἱπαμὸς desiderari particulam μέν.

p. 279. c. 9.) Post νὴ Δία aut post πύτῳ addendum censeo ἔφη. nisi quis sub participio δείξας subaudiri posse existimet. Sed huius subauditionis exemplum desiderauerim.

p. 281. a. 1.) Pro ἔφη scribendum fuerit ἄν. aut expungenda particula ὡς. talem enim eius pleonasmum ex linguæ Græcæ consuetudine nequaquam esse puto.

Ibid. f. 3.) Refertur & alibi à Plutarcho hæc historia, nimirum in libello De Socratis dæmonio, vbi dicit, ἐπαρωμένη κακὰς ὁδοὺς, κακὰς δὴ ἐπανόδους.

p. 282. e. f. 3.] Deesse copulam καὶ manifestum est: sed hanc potius ante hæc verba ἐν τῇ πόλει quam post, esse ponendam censeo.

p. 283. e. 10. Rectius fortasse scribetur αὐτῆς.

p. 286. e. 3.) Repone κατ' αὐτοῖς.

Ibid. e. 9.] In superioribus editionibus perperam scriptum est διεκθεῖναι. Post δεδομένῳ autem nihil deesse puto, sed subaudiendum relinqui accusatiuum ὁδὸν, ideoque mendo hunc locum carere arbitror.

P. 289. c. 8.] Vereor ne genitiuus hic φωνῆς erroris occasionem præbuerit, id est faciendi συμφωνήσας ex συμφρονήσας. quod vocabulum significationem & huic loco aptam & huic scriptori vsitatam habet.

P. 293. b. 1.) Addo καὶ ante τὸ μὲν πρῶτον.

Ibid. c. 10. Antea legebatur, τοσαύτη δὲ πρὸς τοὺς ἱππικοὺς ὁρμὴ πρὸς ἀπόστασιν εἶχε καὶ χαρὰν τῶ μέλλοντος.

P. 299. e. 3.) Scribendum Πικηνίδος, sequendo Latinam scripturam.

p. 300. a. 2.) Rectius τῆς πατείων, vt paulo post.

Ibi. b. 1.) Post μεμιθωμένῳ participium ἔχων vel aliud quodpiam desiderari puto.

Ibid. b. 8.] Pro ἐλλείμματος scribitur etiam ἐγκλήματος.

Ibid. c. 6.] Μινουκίου scribe, vt alibi.

301. a. 1.) Pro ὀλίγιστον non dubito quin reponi debeat ὀλιγόστον.

Ibid. c. 2.) Non videtur πᾶσι locum habere hic posse, ideoque in πάσαις esse mutandum.

Ibid. f. 5.] Non εὐκεαίου, sed εὐκτάνου præcedentes editiones habent, Aldina saltem & Florentina. sed illa lectio ex vet. cod. pro hac reposita fuit. Vnus interpretum vertit, Quercus votiuæ, alter, Quercus eximiæ. Ego autem in εὐκεαίου nos ad veram quidem lectionem propius accedere, sed nondum veram lectionem habere puto. eam enim esse εὐκεάτου, arbitror. & εὐκέατον δρῦν esse quod Virgilius fissile robur appellauit, sicut Homerus εὐκέατον κέδρον dixit.

P. 302. a. 9.] Manifestus est in voce ἀγῶνος error pro αἰῶνος: licet Aldina quoque & Florentina editiones hanc, non illam, scripturam habeant.

Ibid. b. 4.] In quibusdam exemp. legitur ἐπίμιος pro ὦ πίμπ).

enim in istis totus hic locus scriptus est, καλεῖται δὲ ὁ μὲν θεὸς ὀπίμιός τε καὶ φερέπειος Ζεύς. Quam lectionem ambabus manibus amplector: quoniam vt cognominis Pheretrius hic ratio redditur, sic statim post cognominis Opimius. Sed pro ὀπίμια reponendum ibi fuerit ὀπίμα: quum opima spolia, non opimia, dici à Latinis notissimum sit. Quinetiam apud Dionem ὄπιμα, non ὀπίμια, scriptum est lib. 44. pag. 159. editionis patrismei. Erat autem & pro φεέρε (id est Ferire) perperam scriptum φέρειν in præced. editionibus: sed tum ex veterum codicum autoritate, tum ex collatione cum alio ipsius loco repositum illud fuit. Locus ille est in Romulo, τὸ δὲ πλῆξαι, φεέρε Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Possent tamen talia ac deberent etiam fortasse vel ex sola Latinæ linguæ peritia emendari.

Ibid. f. 3 Interpunge non post Μαρκελλου, sed post καπέφευγον: quod verbum ex vet. cod. adiectum fuit.

P. 305. e. 4.) Pro ἄλογον scriptum est etiam αἰάλωτον.

Ibid. f. 1.] Rectius fortasse scribetur καὶ βαναύσου.

P. 306. e. 1.] Scribendum potius αὐτῆς.

P. 307. d. 1.] Non dubito quin omissa sit præpositio εἰς ante ὀκῶνα.

Ibid. f 5.] Vel ἤρει vel potius εἷλεν legendum videtur.

P. 308. d. 3.] Malim ἄκων καὶ βιαθεὶς.

P. 309. e. 10.] Reponi debuit ἱκέτι pro ἱκέτης.

Ibid. f. 4. Recte hic Ἐγγυΐοις pro Ἐγγύοις repositum fuit: vt pag. proxime præcedente legitur Ἐγγυΐον. accedit enim Stephani testimonium.

P. 310. b. 8.] Vt χάειν pro χάεισιν scriptum fuit, ita fortasse ἡδεναὶ pro ἡδοναῖς scribi debuit: sed lectio illa χάειν ex vet. cod. annotata erat, non item hæc ἡδεναί. Participium autem κοσμήσας ex iisdem additum fuit.

Ibid. f. 4.] Copulam καὶ omissam esse puto inter βίᾳ & πολέμοις. sic in aliis plerisque locis eam desiderari videmus: ex quibus vnus huic similis est, pag. 562. ἄκων βιαθεὶς, pro ἄκων καὶ βιαθεὶς.

Ibid. f. 5.] In Ald. & Flor. ὀνομάζεται: quod inter ὀνομάζεται & ὠνομάζετο ambiguum est.

P. 312. d. 7.] Scribendum potius πλεῖον ἔχων. vt sit pro eo quod composita voce dicitur πλεονεκτῶν: respondetque ei quod dicimus *Auoir l'auantage*. Paulo post autem quidam cod. habent, τὸν ἔπιρον ἐχθρὸν ἰωάγειν ὕπατον.

P. 313. d. 8.] Legitur etiam ἠπιυμένας pro ἠπιασμένας.

P. 315. c. 10.] Non ἀρχῆς sed μάχης in quibusdam vet. cod. legitur: quam lectionem alteri antepono.

Ibid. d. 5.] Scribo περιξελθεῖν.

P. 316. c. 1. Οὗτος] Pro ἀστὴρ legitur etiam ἀστός. sed illud seruandum esse censeo, vt pote elegantissimam metaphoram habens, & hoc etiam includens quum ἀστὴρ Ῥώμης exponi possit ἀστὸς λαμπρότατος καὶ ἐνδοξότατος. In tertio versu pro ἰωάπαν scriptum est etiam ἰωάπων, eodem sensu.

Ibid. f. 5.] Hunc locum ita scribendum esse puto, ἐνδυῶν μέν τοι τούτοις Πελοπίδα καὶ περὶ Τεγύρας &c.

P. 317. d. 2. τος] Legitur etiam αἰπροθεραπεύμενος, eodem sensu: sed hoc magis vsitatum est. Legitur item μεταβαλῶν, quod etiam rectius scribitur quam μεταλαβών.

P. 318. c. 9.] Legitur etiam πρὸς δὲ δήμων. quam lectionem minime reiciendam esse docui antea.

Ibid. d. 6. Scriptum est & ῥηθέν pro λεχθέν.

Ibid. e. 2.] Pro δίογκον in quibusdam scriptum est δεῖ ῥῆσις ὄγκον, vt hæc mea editio habet.

p. 319. a. 4.] Pro Περσικῶν legitur etiam Μηδικῶν: sicut alibi Μηδικὸν πόλεμον dici videmus: & quidem in hac ipsa vita etiam. Attici quidem certe scriptores Μηδικὰ potius quam Περσικὰ vocabant. Cæterum & pro τελευτῶν quædam exemplaria habent ἀρχῶν.

Ibid. b. 2.] Pro λόγου legitur etiam πλούτου: sed lectio illa magis mihi placet.

Ibid. f. 4.] Pro χαίρειν reposui θαρρεῖν ex vet. cod.

P. 320. a. 5.) Rectius fortasse interpingetur post ὧν πᾶσιν quã post ἐκείνου: vt ὧν πᾶσιν iungatur cum κρατεῖν.

Ibid. d. 5.) Vocabulum κακὸν ex vet. cod. additum fuit. Possit tamen & altera lectio ferri. memini enim me alicubi obseruasse subauditum hoc adiectiuum cum hoc aut huiusmodi verbo eandem constructionem habente: sicut in nostrate sermone id subaudire familiare nobis est, in eodem loquendi genere. Legitur alioqui & infra idem verbum cum eodem nomine, pag. 591. καὶ πυθομένου μήτε κακὸν αὐτῷ Ἀρεσθίδης πεποίηκεν. Vbi etiam animaduertendum obiter poni datiuum, quum hic sit accusatiuus. sed pro αὐτῷ vet. codices habent αὐτόν. ac certe hoc potius quam illo modo Græci loquuntur.

321. b 8.) Inuenitur & ita scriptus hic locus χάειν δὲ ἔχων ἕκαστος τὸ παρ' ἡμέραν ἄρχειν. Cuius lectionis posteriorem duntaxat partem probo, quæ videlicet παρ' ἡμέραν habet. Conuenit enim cum illis præcedentibus verbis, καὶ παρ' ἡμέραν ἑκάστου κρατηθὲν τὸ κράτος ἔχοντος.

Ibid. c. 6.] Pro ἀποδιαζομένους scriptum est etiam ἀποδιδαζομένους.

P. 322. c. 7.] In quibusdam codicibus legitur, ἤχθετο τῇ ὀνομασίᾳ δόξαν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἐχούσῃ.

Ibid. e. 10.] Pro γράφαντες legitur etiam φέροντες.

P. 323. a. 2. In vet. cod. αὐτὸν, non αὐτῷ. quæ scripturæ diuersitas nihil ad sensum facit, sed hoc potius quam illo modo Græci loquuntur, vt modo dixi.

P. 325. a. 10.] Legitur etiam Κιμωνίδης pro Μυρωνίδης. sed Μυρωνίδου in aliis etiam huius vitæ locis fit mentio.

P. 326. a. 9.] Inuertuntur hæc in quibusdam codicibus. habent enim Ἀθηναίοις δὲ Τεγεάτῃ, atque ita esse legendum, ex sequentibus etiam apparet.

Ibid. b. 4.] Pro εὐγενείας in vet. codicibus legitur συγγενείας. quamuis autem prima fronte lectio quam mea editio habet (sicut & præcedentes) anteferenda esse videatur, defendi tamen & altera potest, si συγγένεια intelligatur quæ Tegeatis erat cum Lacedæmoniis.

p. 330. a. 3.] Hæc verba καὶ τὰς ἀσπίδας ῥιπτοῦντες καὶ συμπλεκόμενοι, ex vet. codicibus inserui.

Ibid. c. 2.] Pro Ἀείμνηστος legitur etiam Διάμνηστος.

P. 335. d. 9.] Post δῆμον quædam exemplaria habent προφῶ.

Pag. 337. a. 2.) Pro Μαρκίου in vet. codicibus scriptum est Μαείου. itidemque infra pag. 623. Μαίου pro Μάρκου.

Ibid. c. 1.) Inuenitur & alia lectio, videlicet, συμφορὰν δὲ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι προφέρω. Hanc autem sequendo, referentur & hæc ad τῷ ἡδονῷ.

P. 338. b. 9.] Pro δαπάνης legitur etiam διαίτης.

Ibid. c. 6.) Malo δεῖπνον εὐτελές, vt in vet. cod.

P. 339. a. 1.) Antea legebatur non ἀγλυνοῖς, sed ἀπνοῖς.

Ibid. a. 8. Legitur etiam ἐπὶ χρόνου, quod malo, vtpote conueniens cum voce χρωκομίαι, quæ subiungitur, Rectius autem scribetur σκυλακεῖναι.

Ibid. b. 2.) Duæ istæ voces ἀφέπις, ὦν, perperam confusæ erant in vnam ἀφεθεισῶν, in præcedentibus editionibus.

Ibid. c. 10. Eædem pro ῥυπσόμενον habent κεῤῥυπωμένον.

P. 340. b. 1.) Lectio quam habent præcedentes editiones πολιτείας pro πολυτελείας, nullo modo stare posse videtur.

Ibid. d. 2.) Est & alia scriptura, τοῖς δὲ πολλάκις ἄρχειν ἀποπειρα'ζοντας.

Ibid. e. 10. Pro Μάρκων in vet. cod. scriptum est Μαίου, vt supra quoque admonui.

P. 341. a. 4.) Post μήτε πόδας habent quidam codices μήτε χεῖρας: quæ verba non necesse videtur addere.

Ibid. a. 9.) Vel περιποιεῖν vel περιποιῶμεν scribendum fuerit.

P. 342. f. 2.) Pro ἐπήρτο in quibusdam vet. codicibus scriptum est ἐπήκτο.

P. 343. a. 8.] In præcedentibus editionibus φαίνεσθαι, sed non dubium est quin φέρεσθαι germana sit lectio: id est Extare.

P. 344. c. 10.] Participium διελάσας in præced. editionibus non habetur. Hoc autem si non addatur, ex δίπλευσε mutuari oportebit participium διαπλεύσας. Verum quum sæpe verba ἀπὸ κοινοῦ repeti videamus, diuersa hæc repetitio ab iis quæ vulgo receptæ sunt, fuerit.

P. 346. b. 2.] Pro ἀνοιχθῆναι legitur etiam πρυτανῆναι.

p. 347. b. 9. Legitur etiam Πορκία βασιλικὴ περιηγορευθῆ.

p. 350. b. 5.] Scriptum est etiam, τῷ δὲ Σωκράτει διατελεῖ. Et versu proxime sequente additum πρὸς Μίνῳ post ἀφάδου. Quæ verba, vt huic loco maxime conuenientia, lubenter recipio: at Σωκράτης pro Ἰσοκράτης, non item.

Ibid. c. 7.] Pro τῇ βασιλείᾳ quidam codices habent τῇ μεγάλου βασιλέως.

Ibid. e. 3.] Merito quis scribendum hic diceret ἀποβαλὼν δέ, nisi alii plerique loci huic similes apud hunc scriptorem, & quidem in hoc opere, essent: vt antea quoque admonui.

p. 351. e. 2.] Scriptum est in nonnullis ἐρχασίας.

Ibid. e. 9.] Legitur & ἀπὸ τυχικῶς.

p. 352. c. 1.] Malo περιανακινεῖσθαι vt vet. cod. habent.

Ibid. e. 2.] Præcedentes editiones non κεκολασμένῳ habent sed κεκλασμένῳ. Illud participium quam hoc malo. sed copulam καὶ (quam etiam habent vet. cod.) illi præfigo, & interpunctionem post νήφουσαν expungo.

p. 355. a 3.] Scribendum puto ὀρῶ.

p. 356. c. 4.] Quædam exempl. habent Κλίαυδρος.

P.361.e.4. In quibusdam est πάξει non διάξει.

P.363.c.3.) Legitur etiam ἄλλο π κτῆμα.

P.364.f.5.) Plutarchum existimo scripsisse καθαρῶς.

P.368.c.8.) Auferendam puto particulam δὲ post ὀκόμιζεν, & simul interpunctionem post ὁρωμένων.

P.369.b.9.) Magis placeret ὁμοίως quam ὅμοιος.

P.362.b.2.) Verbum συνεσπλῶν, licet necessarium, desideratur in præcedentibus editionibus.

Ibid.e.9.) Legitur etiam οἷα εἰς τὸν πρὸς μάχης, &c. Sed hæc verba εἰς τὸν non valde huius loci sententiam iuuare videntur, quum sequatur verbum παρορμᾶν.

P.373.b.7.) Hunc datiuum ὁπλισμῷ substitui in locum datiui ὡπισμῷ. Illum certe comprobat alterum verbale ὅπλισις, quod mox de eadem re dicitur.

P.374.d.10.) Quicunque vel mediocrem linguæ Græcæ cognitionem adeptus est, legendum hic esse δίχα χρόνου, mihi, vt opinor, assentietur.

P.375.f.2.) Mirum certe videri possit quod quum antea in simili loco exemplaria vetera pro τὰς φυγὰς haberent τοὺς φυγάδας, hic contra lectionem illam τὰς φυγὰς & ipsa retineant. Locus autem cuius mentionem facio, extat in Philopœmenis vita, in principio. nam hæc quidem editio habet, τοὺς μὲν φυγάδας κατήγαγον, τὰς μὲν φυγὰς κατήγαγον. atque adeo lectio hæc veterum codicum, aliis qui sequuntur locis confirmatur: vbi legitur, ὅπως ἐάσωσι τοὺς Λακεδαιμονίων φυγάδας καταλθεῖν. item αὐτὸς κατήγαγε τοὺς φυγάδας. Neque tamen τὰς φυγὰς reiici debere existimo.

P.377.a.6.) Accusatiuus κεκοσμημένον repositus fuit pro datiuo κεκοσμημένῳ, quem præcedentes editiones habent. Verum non casus duntaxat in casum mutandus, sed etiam vnum verbum in aliud: nimirum κεκοσμημένον in κεκομισμένον.

Ibid.c.10.) Videri possit abundare particula καί.

Ibid.d.4.) Scribendum puto ὥσπερ π.

P.379.c.8.) Vel ἂ tolli debet, vel (quod mihi magis fit verisimile) scribendum est absque illis spiritus & accentus notis, vt πρῶτον significet: & intelligamus Plutarchum de primo libro historiarum Catonis loqui.

Ibid.e.5.) Repositus fuit accusatiuus hic ὁρκισμὸν pro accusatiuo ὁρκισμόν, quem præced. editiones habent. Nec dubium est quin reponendus fuerit. præsertim quum in Marci Catonis vita legatur itidem, προκαλουμένου δὲ τοῦ Κάτωνος εἰς ὁρκισμόν. Habetur autem & alio huius operis loco idem nomen pro altero positum. atque adeo retinuit lectionem illam vnus ex interpretibus quippe qui verterit, Sponsione Lucium prouocauit. Alter autem ὁρκισμὸν legit, vtpote ita interpretans, Lucioque, si quid dictum falso putaret, iuramentum detulit.

P.381.a.3.) Pro ἐπνίξη legitur etiam ἐφύσησι, eodem sensu. sed ἐξενίξη metaphoricum est: ac videri possit id esse proprie quod Naso dixit Instare morientibus, hoc in versu, *At lupus & turpes instant morientibus vrsi.*

P.382.c.5.) Repositum fuit ὁπλισμοῖς pro πολέμοις.

P.383.b.9.) Legitur etiam ὁπικαλουμένας.

P.387.b.4.) Est & alia lectio, καὶ θαυμαστῆς θρέπτης λόγον.

P.390.d.6.) Pro πολλῶν quidam cod. habent πολεμοποιῶν, sed me huic lectioni non adstipulante.

P.396.f.4. Scribendum puto, πρὸς τὸ πρῶσσι. Dicitur autem ὁρῶ πρὸς τοῦτο, pro Intentus sum ad hoc. Quidam tamen absque præpositione dixisse Xenophontem tradunt, ὁρῶ τὸ παῖν. quæ lectio illam Plutarchi confirmaret, nisi ipsamet suspecta esset.

P.401.b.2. Non dubito quin Plutarchus μνώμενος scripserit: quod hic eleganti metaphora locum habet.

Ibid.e.5.) Verba hæc, ἔσται καὶ πευκαρπῶν ἄλλος, omnino esse d prauata, nemo non videt. Contigit autem illis (sicut aliis plerisque) hæc deprauatio ex eo quod sint γλωσσηματικά, nimirum ex Dorica dialecto sumpta. Quamuis autem veram lectionem plane coniectura assequutus mihi viderer, (& quidem aliquot ante hanc editionem annis) nihil immutandum esse censui: ne quod in aliis plerisq; plerunq; reprehendo, ipse committerem. Illa igitur lectio quam tibi hunc in locum reseruaui, est hæc, ἔσεται καί τευ κάρρων ἄλλος. id est, Te quoque præstantior alius quispiam existet. Quæ sententia quam huic loco sit apposita, nemo, vt opinor, primo aspectu non videat. Ad hanc autem coniecturam me velut deduxit vox κάρρονες quæ in aliis duob. huiusce libri locis legitur. In Lycurgo enim refertur illud à pueris decantari solitum, Ἄμμες δέ γ' ἐσόμεθα πολλῶ κάρρονες. vbi & præcedentes editiones habent quidem recte scriptum κάρρονες, sed male πολλῶν pro πολλῷ. Alter autem locus qui illam vocem habet, extat etiam in Lycurgo, πολλοὺς δὲ ἄνδρας Λακεδαίμων ἔχει πόνου κάρρονας. vbi rectius πολλοὺς scriberetur, vt totus sermo esset Doricus Significari autem isto nomine quod Latini dicunt Præstantiores in his quoque duobus locis, nec aliud esse κάρρονες quam quod reliqui dicunt κρείττονες, nemo est qui neget. Cæterum libet & alius cuiusdam erroris admonere qui hac in editione sublatus fuit, quum ex eadem origine esset ortus: nimirum ex eo quod vocabulum in quo commissus fuit peculiare vni ex Græcis dialectis esset. Is extat in Lycurgo vbi Demaratus, quum à quodam improbo homine intempestiuis interrogationibus obtunderetur, (legendum enim ibi κόπτοντος potius quam σκόπτοντος, vt in annot. docui) respondisse fertur ὁ τὴν ἀνομοιότατος, id est, Qui tui est dissimillimus. Ita enim legendi elegantissima & Λακωνικὴ παρρησία conuenientissima est responsio: sed duæ istæ vocilæ ὁ τὴν in vnam ὅτ conflatæ fuerant (vt in editionibus quæ meam præcedunt, videre est) ab iis qui τὴν Dorice dici pro σοὶ ignorabant. Sed huius loci emendatio potuit & ex alio eiusdem scriptoris loco peti. nimirum ex opere quo βασιλέων καὶ στρατηγῶν apophthegmata recenser. licet non Demarato ibi, sed Agidi dictum illud tribuat. Imo vero non tam emendatio quã coniectura emendatrix (vt ita dicam) inde peti potuit. ibi enim ὁ τύνη scriptum est: vbi τύνη, quamuis lectorem ad verum loci sensum deducat, esse tamen corruptum arbitror. nam τύνη Dores dicere, in nominandi casu, (adiuncta particula νη ad τύ, vt in ἐγώνη adiungitur ad ἐγώ) & ex grammaticis & ex Doricis scriptoribus discimus: at τύνη ab iisdem in dandi quoq; casu vsurpari, neque hi, neque illi nos docent, sed tantum τὴν & τοὶ ab illis dici pro σοί. adeo vt vel ὁ τὴν vel ὁ τοὶ reponendum hic quoque sit, Ad illum vero Lycurgi locum quod attinet, deprauata lectio ὅτ ad ὁ τὴν potius quam ad ὁ τοὶ nos deducit. Lubenter autem hæc lectori consideranda proposui, vt quanti momenti dialectorum etiam cognitio sit, & quantum adiumenti ad plerosque locos emendandos pariter & intelligendos afferre possit, perspiceret.

Ibid.d.2.) In quibusdam cod. est Γοργονίοις: sed hanc scripturam minime defendi posse existimo.

P.403.a.10.) Rectius fortasse scribatur τοῦτον.

P.409.e.7.) Aptius hæc interrogatiue leguntur: vel potius extra interrogationem non posse legi videntur, quamuis eius notam præcedentes edit, non habeant quas vnus interpretum sequutus est, ita vertens, Tu ergo bone vir relinquis nos, domumque ad petitionem consulatus contendis. non enim satis tibi erit collega hoc meo filio (erat is adhuc adolescentulus) consulatum gerere. Alter autem ita reddit, Tu vero cogitas, homo præclare, relictis nobis domum redire & petere consulatum. Satisne mature cum hoc meo filio consul fies, Vbi interrogatio quidem ponitur, sed sensus tamen minime repræsentari videtur, nisi Satisne mature pro Nonne satis mature, accipiamus. Ego ita interpretatus fuissem, Quid? annon tibi satis erit, si eodem quo & meus hic filius tempore consul fias? Cæterum non πλεῖν, sed πάλιν ptius legebatur ante ἐπ' οἶκον. Videndum autem an διανοοῦμαι ἐπ' οἶκον dici possit subaudiendo infinitiuum, vt Latini dicunt Cogito domum, Cogito Romam, infinitiui modi verbum subaudientes.

p.410.a.4.) Si scribatur κτενεῖν, conueniet cum λήψεσθαι.

Ibid.b.7.) In quibusdam inter αὐτοὺς δὲ & ἀπολέμους interiecta sunt duo hæc verba, τύχῃ σφαλέντας.

P.414.a.6.) Ex ὦδε faciendum puto ὁ δὲ, iungendo cum τρέψας, & interpungendo post εἰσπλοῦν.

Ibid.d.7.) Magno, sed manifesto, errore scriptum erat antea θριάμβοις pro θάμβοις.

Ibid.e.7. Pro ἐλευθεείας legitur etiam Ἰπαλίας.

P.415.f.4.) Scribe potius Σεξτίοις, quum ad Latinorum scriptorum autoritatem etiam quorundam exemplarium testimonium accedat.

P.417.c.3.) Antea legebatur αὐτοὺς ἐξ ἴσου διαγωνίζεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις.

P.420.d.3.) Quidam codices habent γένοιτο post νίκη. sed verbi subauditio huic loco aptior esse videtur.

P.424.a.2.) In quibusdam vet. particula μὴ præfixa est accusatiuo πλείονας, & pro ἄλλοις habetur ἄλλων. sed ego ne ex hac quidem lectione, nisi adimatur, aptum elici posse sensum existimo. Vnus interpretum ita vertit, Vel quod ea re crederet fore vt plures alii domum suam celebrarent. Alter hoc modo, Siue ratus fore vt eo plures alii limina ipsius frequentarent. At ego puto hanc esse Plutarchi mentem Siue hoc in causa esse existimans cur non plures aliorum quam ipsius limina frequentarent. Vt autem hanc sententiam ex loco illo eliciamus, sequenda quidem erit vet. cod. lectio, sed ei addenda particula ἢ ante αὐτῶν: vt ita scribatur

ὅ τε τοῦτο αἴτιον οἰόμενος εἶ τοῦ μὴ πλείονας ἄλλον ὀπὶ δύεσθε ἢ αὐτῷ φοιτᾶν.

P.426.b.5. Legitur etiam παρεκλυδωνιζόμενον.

Ibig.d.5. Multo rectius παραποκάμενον legitur quam ὑποκάμενον. vt in præcedentibus editionibus habetur. Vel potius ne ferri quidem istud potest: quum genitiui τῆς πλευταίας ἐλπίδος alio quam ad præpositionem περὶ ferri nequeant.

Ibid.f.5. Puto ἰναεία perperam conflatum esse ex ἢ αἰναεία, præsertim quum aliquanto post nomen istud habeamus.

P.428.c.3. Pro ὁπισκίν legitur etiam παλισκίν. antea autem legebatur & ὁπλισκίν.

P.430.f.2. Post εἶ in quibusdam exempl. est participium λέγων, sed minime necessarium est, quum εἰρωνεύετο significare possit εἰρωνευόμενος ἔλεγε. Paulo post legitur in quibusdam Ὀρταίους pro Βαρδιαίους. Eodemque modo pag. 432.a.3. vbi scriptum est, ἡ τῶν καλουμένων Βαρδιαίων ἀσέλγεια, iidem illi codices habent Ὀρταίων.

P.432.e.1. Pro ἱστορικὸς legitur etiam πμνηπκός.

P.434.f.2. Existimo φορτηγικὰ in φορτικὰ esse mutatum, noua quadam & minime permissa syncope. Alioqui φορτικὰ tolerabilius esset quam φορτικά.

P.441.b.7. Pro οἰκεῖόν τι inuenitur scriptum ἱκῶιόν τι, nec non κατῆνον pro κατῶι. Illud ὁκῶιόν τι mihi reponendum videtur, at de κατῶιον adhuc ἐπέχω: nisi pro καθῆκον esse dicamus. Vnus interpretum vertit, De nauium numero quicquid statuere videbitur, id facitote. Alter, Quod de nauium numero statutum fuerit, id facite.

Ibid.e.5. Expungendum censeo articulum τὴν.

P.445.f.2. Particula τι post ἀφ, sicut aliis plerisque locis, pro γε posita est.

P.448. b.5. Repono σιωύφαινεν.

P.449.a.4. Pro ὁμοίως non dubito quin legi debeat ἱμείας.

P.452.c.3. Ante εἰς Λιβύιω expungenda interpunctio, & Γουγύρθα potius legendum quam Γουγύρθαν.

P.454.a.7. Scribo Καπιτωλίῳ.

P.455.e.5. Rectius fortasse scribetur ὁπλοιπῆς, quod dictum sit pro ὁπλοίπνς.

457.b.1. Reponendum censeo ἑαυτῷ.

P.457.e.1. Mutandum videtur ὥςγε in ὅςγε.

P.459 b.4. Scribendum videtur βέλπον εἶη,

Ibid.d.10. Pro καὶ ἀρετῇ legendum puto βίᾳ τὸ περοτεῖον μᾶλλον ἢ ἀρετῇ κτώμενοι: aut certe βίᾳ τὸ περοτεῖον, ὐκ ἀρετῇ κτωμενοι.

P.463.c.6. Aut τῶ ὃ Γαβινίου scribendum, aut de hoc loco idem quod & de aliis quibusdam dixi antea, est dicendum.

P.467 d.6. Aut mutari debet ἠπόρηκας in ἠπόρηκεν, aut mutatam esse orationis formam putandum est, nimirum ὑπὸ τῶ διηγηματικῶ εἴδους εἰς τὸ μιμηπκόν, vt fit interdum.

P.468.a.6. Hi nominatiui οἰκεῖρῶν & περιεχόμενος in accusatiuos mutandi esse videntur: nisi aliquid deesse dicamus.

P.471.b.8. Repone φασί.

P.473.b.6. Vox Μάγνε ex μανίν detorta esse videtur, aut Μαείν, & occasionem errori præbuisse accusatiuus præcedens Μάγνον.

P.477.a.2. Hæc verba, εἰς ἕνα τῶν φίλων, iungenda potius sequentibus.

P.479.c.3. Pro πολυτρόπεις legitur etiam φιλανθρώπεις.

P.480,d.6. Obserua hic non iam τὸν δῆμον, sed τῶν δήμων scriptum esse: de qua scriptura dixi antea.

P.481.e.8. Scribendum puto ἀνῆγε πρὸς τὰς μεγίστας.

P.487.d.5. Rectius fortasse χρυσεῖα.

P.492.c.8. Pro λαμβάνων repositum fuit λαμβάνον. quæ emendatio maioris momenti est quam prima fronte videatur: quum errorem hunc non animaduertens vnus interpretum, participium illud λαμβάνων masculini generis ad Lucullum retulerit, (ita vertens, Et propter varios in bello vsus subinde eum aliis atque aliis rebus Sylla præfecit) quum λαμβάνον scribi debeat, & ad vocem νόμισμα referri.

P.493.d.10. Reposui ex vet. cod. ἀειτείας pro δυνατείας. Quum autem mendum & hic esset, πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ Χαρώνειαν, posset que accusatiuus in datiuum mutari, vt à præpositione πρὸς regeretur, sicut & Ὀρχομενῷ, malui πρὸς Χαιρώνειαν scribere, vt legitur supra.

P.495.d.10. Vide num potius legendum sit ἀμφισβητῶντος.

P.496.b.4. Non χρυσοφόροις, sed χρυσορόφοις Plutarchum scripsisse suspicor.

P.498.a.10. Quid si ἀρκτέν pro ἀκρίβου legamus?

P.507.b.9. Pro πολιτικῶν legitur in quibusdam πολικῶν.

Ibid.c.1. Scriptum fuisse puto non ἐλάπνς, sed ὐκ ἐλάπνς.

Neque enim illo, sed hoc modo solent historici loqui.

P.515.c.5. Hunc locum ita fuisse ab autore scriptum, nemo mihi persuaserit. Vnus tamen interpretum lectionem quæ hic (sicut & in aliis editionibus) habetur, sequutus est: ita interpretans, Quorsum ergo attinet nos nullum militiæ finem facere? quin nos quod reliquum est corporum animorumque, ei reseruamus duci cui nullum pulchrius decus esse videtur quam ditare milites? Sed non satis hæc duo inter se conueniunt, velle militiæ finem facere, & tamen de sequendo quopiam alio duce cogitare. Quare non dubito quin pro ἔδω scribendum sit, & à Plutarcho ipso scriptum fuerit, εἰ δεῖ. Cui meæ coniecturæ alterum interpretem assentiri comperi, ita reddentem hunc locum, Si igitur perpetuo est militandum, nonne tali duci, cui pulcherrimum videtur ornamentum militum opulentia, quod reliquum est corporis & animæ, reseruabimus?

P.521.e.10. Pro μιᾷ quod posteriore loco legitur, crediderim reponendum esse ἅμα. At hæc verba πρὸς δόξω νίκας in vnam vocem conflanda esse puto, vt veram lectionem habeamus, & quidem cum mutatione aliqua: vt videlicet ω in ο mutantes, scribamus πρὸς δοξονίκας. Ambo tamen interpretes eam quam habemus lectionem retinuerunt, qualemcunque potuerunt sensum inde elicientes. Vnus enim ita vertit, Cæterum vt athletas qui vno die lucta simul & pancratio coronantur, vocant nouo more Victorias. Alter vero sic, Sed vt ex athletis eos qui eadem die lucta pancratioque coronam meruerunt, mira quadam consuetudine victores excellentiæ ergo nominant. Nam & hunc, quamuis non victorias sed victores interpretetur, nõ aliud tamen quam νίκας legisse existimo. Verum in compositione quidem hanc significationẽ habere constat, at extra compositionem nequaquam eam illi dari puto.

P.522 b.8. Non dubium est quin reponi debeat ἀφ' ὧν.

Ibid.c.3. Est quidem valde suspectum verbum ἄδεσι, sed nihil in mentem venit quod & ad eius scripturam accedat & loco conuenientem significationem habeat. fuit tamen scriptum ἄδουσι potius quam ἄδεσι respiciendo ad eam verbi huius significationem qua pro Placere ponitur: sed omnino poeticum verbum est. ac ne hi quidem ἄδειν sed potius ἀδεῖν dicũt.

P.523.c.9. Scribendũ videtur ὑπεβαλεῖσθαι, quum ad idem participiũ feratur ad quod & ὑποδείξειν: nimirum ad ἐλπίσας.

P.525.c.10. Rectius scriberetur πολὰ μὲν καὶ μεγάλα.

Ibid.e.10. Reponenda potius altera lectio, Καίπι ὐμαθῶν, vt stet versus: quum alioqui illam vet. quidam cod. habeant. Post περυδίδου autem πλεία σημεῖ ponenda est, vel potius interrogationis nota: quæ tamen in plerisque vet. libris post interrogatiuas particulas poni non solet. Qui enim sequuntur duo versus, cum præcedentibus hisce verbis iunctam sententiam non habent: quamuis Niciæ itidem mentionem faciant: atque adeo illorum etiam mensuram longe excedant. Fortassis igitur Plutarchus interiecerat aliquot verba quib. eum hæc in alio eiusdem comœdiæ loco scribere significabat.

Ibid.f.1. Hæc interrogatiue dici existimo, ideoq; interrogationis notam participio εἰλημμένον subiungendam censeo. Possent tamen & citra interrogationem legi. Sunt autem duo hi versus multo præcedentibus longiores, vtpote quorum vterq; trimetri & dimetri mensuram habeat. Verum posteriori multo melius mensura sua constat quam priori. Huic enim aliquod vocabulum deesse videtur, absq; aliqua saltem mutatione illam diuisionem non plene admittit. at ille ita diuidi potest, Ὑμεῖς γὰρ ὦ φρενοβλαβεῖς λέγοιτ' ἂν ἀνὴρ Ἄριστον ὦ κακῶν πνίγ. Obserua autem interrogationis notam huic quoque à me subiungi, multo etiam magis quam præcedenti necessariam: simul etiam reponi ὦ.

P.529.c.9. Pro περοίκειν legitur etiam περοίπτειν.

P.532.b.4. Legitur etiam συμβέλοις: sed altera lectio cum aliunde tum ex Xenophonte confirmari potest.

Ibid.d.2. Particulam negatiuam vnus interpretum expungendam censuit, vt ex hac eius interpretatione liquet, Ac crebro quod esset consiliis victus repetens animoq; versans. Non dubium est enim quin hæc ita reddita sint quasi legeretur, τὸ κρατηθῆναι τῶι λογισμῶι. Alter autem non reiicit quidem particulam istam, sed verbo κρατηθῆναι nouam quandam significationem tribuit: ita interpretans, Crebroq; animo suo reuoluens quod suis consiliis non esset obtemperatum. At ego, nec particulam μὴ expungens, nec verbo κρατηθῆναι, aliam quã vsitatam passim significationem tribuens, sic interpretandum hunc locum censeo, Ac subinde repetentem, se nullis ratiocinationibus superatum fuisse. Id est, Nullis eorum qui suscipiendi huiusce belli autores fuissent, ratiocinationibus persua-

deri se potuisse, sed contra habuisse semper suas rationes quas illorũ rationibus opponeret, & quibus illos ab incepto deterreret. Libuit autem, quũ iam hæc scripsissem, Gallicam quoq; interpretationem consulere, (cuius alioqui testimonio vti nõ soleo, non quod eius apud me magna autoritas non sit, sed partim quod ad eam quoque adeundam otium non suppetat, partim etiam quod à multis eorum quibus hæc scribuntur non intelligatur) quam ita locum illum reddidisse comperi, *En repetant souuent, & souuent redisant, que raison n'auoit point eu de lieu en la conclusion de ceste entreprise.* Verum μὴ κρατῆναι τοῖς λογισμοῖς dici quod non cum ratione susceptum est, (hoc enim verba illa Gallica sonant) quo exemplo probari possit? vt omittam, casum quem cum κρατῆναι iungere oporteret, deesse. Habet alioqui hæc interpretatio aliquid in quo mihi assentitur, nimirum quod attinet ad participia ἀναλαμβάνοντα & φέροντα. Itidem enim ego minime ad cogitationem referenda puto, quum dicatur ἀναμβλῦναι τὺς σωφρόνας αὐτῷ. quod tacita cogitatio efficere non potuisset. Sic autem dicetur aliquis verba aliqua φέρειν, quum ea sæpe iterat, seu repetit, vt ἀνακυκλῶν ab eodem scriptore alibi dicitur.

P. 533. a. 5. Extat & alia lectio multo hac melior, & quidem quam omnino sequi debemus, vt opinor, ita scribens, ἑπόρῳ φασὶν ἔργῳ τῶν πόλεις Ἀθηναίοις γνῶναι ὀθνείας. Pro ὅσον autem recte repositum fuit ὂν, ante χρόνον. Sed & λέγοντες supra in λέγοντος non male mutatum fuisset.

Ibid. b. 6. Accusatiuus γνόμῳ additus ex vet. codicibus fuit: possit tamen vel hic vel alius eiusmodi cum infinitiuo ἀπῶν subaudiri.

Ibid. e. 6. Reponendum est λείπεται vel ἐλείπετο, vt conueniat cum ἐθάρρει. sed verisimilius est illud in λείπεσθαι depraua tum fuisse quam hoc, vtpote vicinius. Hæc quidem certe verba, ἐξῶν ἐθάρρει, opponuntur illis οἷς λείπεται, nihilque aliud hoc loco valet ἐξῶν quam οἷς. Quod tamen in ista interpretatione obseruatum non fuit, Cum portus Syracusanos occupauit, tum eo in loco castra posuit qui & tutum aduersus ea quæ hostibus potiora esse putabat, præstare posset, & bello absque cuiusquam impedimento gerendo commodus videretur. At in ista contra obseruatum fuit, Potitusque est portubus, & locum cepit castris vbi hostes, quibus rebus præstabant, nihil ei poterant incommodare: quibus autem superior erat ipse, his pressurum se sperauit citra impedimentum illos. Poterant tamen illa, ἥκιστα βλαπτόμενος οἷς λείπεται ἢν πολεμίων, magis ad verbum reddi (magis etiam fortasse Græcorum vim exprimendo) hoc modo, Vnde minime damnum acciperet ex iis in quibus inferior hostibus esset. Sic & illa his opposita, ἐξῶν ἐθάρρει, his in quibus fiduciam collocabat.

P. 534. d. 3. Post ἧς apte poneretur interpunctio, quæ ostenderet non cum participio πεφυκότος, sed cum nomine λείμμα debere hunc genitiuum iungi. Quod nomen non pro residuo, seu pro reliquis, sed pro defectu accipitur, perinde ac si diceret, τὸ ἐλλιπὲς τοῦ ἔργου, non ipsi Niciæ, sed eius morbo imputari debere. Interpretes tamen λόγμα ποιεῖσθαι acceperunt simpliciter pro Imputare, seu acceptum ferre. Vnus enim ita vertit, Cui morbo æquum est imputari siquid ab eo perfectum non fuit. Alter hoc modo, Cui, quod residuum operis non fuerit exactum, iure ferendum est expensum. (Qui tamen nescio cur Expensam hic quam Acceptum dicere maluerit.)

P. 535. a. 9. Stare non potest hæc lectio, ἐν ᾗ ἐλπίδος μεγάλης, ideoque repono ἐν ᾗ δὶ ἐλπίδος μεγάλης. Quamuis autem mihi nunc in promptu huius generis loquendi non sit exemplum, non dubito tamen quin δὶ ἐλπίδος ἔῃ) ita dicatur vt δὶ ἐλπίδος ἔχειν.

P. 536. a. 3. Scribendum videtur, οὐχ ὁ Θουκυδίδης μόνον ἀλλὰ καὶ, &c.

P. 538. c. 2. Pro Λέων legitur etiam Γέλων.

Ibid. d. 10. Malim συνυγχάνουσαν, vt quidam cod. habent.

P. 539. b. 7. Pro ἐθύετο in quibusdam habetur, ἔθυε καὶ διεμαντεύετο.

P. 543. c. 7. Plutarchum existimo scripsisse, ἔοικε δὲ ἡμία. Interpretes tamen lectionem quam habemus, sequuti sunt, sed vnus ea quam verbo ἔοικε tribuit interpretatione adiuuare illam conatus est. Vertit enim, Perhibent Romani multarum Crassi virtutum vnum hoc vitium luminibus obstruxisse, auaritiam. In specie quidem erat vnum: verum, omnium in eo vitiorum quum esset valentissimum, offuscauit cætera. Alter autem sic reddidit, Sane Romani tradunt multis Crassi virtutibus vnum auaritiæ vitium offecisse. Mihi id vnum de multis eius vitiis quod esset reliquis vehementius, cætera obscurasse videtur. At ego Plutarchum negatiuam particulam nomini μία præfixisse arbitror, vt dixi. atque ita fuerit hic sensus, Videtur tamen non vnum hoc eius vitium fuisse, sed quum &c. Atq; ita nihil opus fuerit verbo ἔοικε significationem ab hoc loco alienam tribuere, vt certe tribuitur ab eo qui ἔοικε δὲ μία vertit, In specie quidem erat vnum. Nam & ἔοικε μὲν μία legendum esset, & infinitiuum ἀμαυρῶσαι, qui illi verbo ἔοικε iungitur, in ἠμαύρωσε mutari oporteret.

P. 544. c. 7. Aliam quampiam lectionem sequutus esse videtur vnus interpretum, ita reddens hunc locum, Ferunt enim nullam ita exiguam aut abiectam fuisse causam quam nõ posset ex tempore agere. Nisi forte negatiuam particulam ipsemet ex coniectura addidit. Sed non video quid ea hic opus sit, nec cur putandum sit Plutarchum de exigua & abiecta causa quam de magna seu magni momenti, aut difficili, dicere maluisse. Imo vero si negatiua particula vsus fuisset, potius dixisset, vt opinor, οὐδεμίαν γὰρ ὑπὸ δίκλω φασὶ μεγάλων δὲ πολλῶν ἀξίαν γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαρασκεύους οὐκ ἦλθεν. quum dixerit contra, οὐδεμίαν γὰρ ὑπὸ δίκλω φασὶ μικρὰν οὐδ' εὐκαταφρόνητον γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαρασκεύους ἦλθεν. Ideoque recte alter interpres videtur reddidisse, Nullam enim referunt causam fuisse adeo tenuem & leuem ad quam imparatus accederet. Ac certe optime hoc conuenit cum iis quæ dixit, illum ὀθνείας καὶ πόνων τοὺς εὐφυεστάτους ἀναβάλλειν. qui enim ἀπαρασκεύοι ad agendas causas veniunt, & quidem agere illas possunt, illis contra ὀθνείας καὶ πόνος minime necessaria sunt. Sed vicissim non satis conuenire hoc cum sequentibus, obiiciet fortassis alter ille interpres. quem etiam ad ea respexisse suspicor: præsertim quum ἀλλὰ reddiderit Itaque. Illis enim, Nullam fuisse causam quam non posset ex tempore agere, consentanea videntur hæc, Itaq; aliis orare recusantibus, ipse patrocinium suscepit. Verum vt omittam quam attuli rationem, ob quam hic locus negationem non admittit, nihil nos mouere debent hæc quæ subiunguntur, quum ἀλλὰ & reddi possit Sed tamen.

P. 545. c. 10. Repositus fuit datiuus ἡδοναῖς in locum datiui ὥραις, ex vet. codicibus. Videtur autem genitiuus ὥρας huic errori occasionem præbuisse. quis enim mendosum hunc datiuum ὥραις hoc in loco non fateatur?

P. 548. f. 5. Pro σκυθρωπὰ legitur etiam χαλεπὰ. sed illam lectionem malo.

P. 549. a. 6. Non μικρῶν sed μιαρῶν antea legebatur, manifesto errore: & qui tamen vnum ex interpretibus latuerit. vertit enim, Ac duobus millibus armatorum in eam insulam coniectis, bellum seruile illic de nuo consciuit, quod non ita dudum sopitum, facile potuit pestiferis facibus resuscitari. At vero alter mendum animaduertit, vt ex hac eius interpretatione apparet, Immissisque in eam insulam duobus suorum millibus, rursus ibi bellum seruile, haud ita pridem sopitum, ac exiguo tantum aliquo fomite opus habens, resuscitare. Sed lubet locum proferre in quo litera κ litera α par pari reddidit. in quo videlicet vocabulum μικρὰ sedem vocabuli μιαρὰ occupauit, sicut hic sedem vocis μικρῶν à voce μιαρῶν occupatam esse videmus. Is est in Æschinis pro Ctesiphonte oratione. vbi quum ille Demosthenem genere loquendi Græcis familiari μιαρὸν καταλῶ appellet, exemplaria quædam μιαρὸν in μικρὸν deprauarunt. Hanc autem deprauationem sequens Ioachimus Perionius Benedictinus Cormœriacenus monachus in sua interpretatione Demostheni paruum caput obiecit. Vide lector vt in erroribus alioqui leuibus ipsi etiam (si fas est dicere) monachi hallucinentur.

Ibid. c. 6. Pro ὑποσαίνων legitur etiam ὑποτραπέντων.

P. 553. a. 6. Hæc verba κατ' αὐτῶν in præcedentibus editionibus deerant.

Ibid. e. 1. Malim scribere μέγιστον ἁμαρτημάτων ἡγούμενον.

P. 556. c. 1. Repono ἐυχρωπόταπον.

Ibid. f. 3. Pro σκιαὶ legitur etiam σκιωαί.

P. 557. b. 9. Reponendum puto ἀθεικχομένης.

Ibid. f. 2. Pro ὑφάσμασιν nonnulla exempl. habent σκεπάσμασιν.

P. 558. d. 6. Scio afferri hic ex coniectura aliam lectionem, mutantem φραπηγοῦσι in φραπηγοῦσα, sed nec eam admittet, (vt certe non vnam ob causam reiicienda est) nec aliam quam eam quæ hic habetur quæret quisquis obseruarit apud Plutarchum verbi φραπηγεῖν vsum cum infinitiuo: de quo vsu & antea aliquid me obiter dixisse arbitror.

Ibid. e. 9. Pro ἄπακτον legitur etiam quod contrariam significationem habet, nimirum ὕπακτον.

P. 559. c. 7. Rectius scriptum iri puto ἀμωνεῖσθαι. In tot locis tamen huius ipsius operis præsens infinitiui pro futuro iunctum

iunctum verbis huiusmodi reperitur, vt propemodum an mendosæ sint tales scripturæ dubitem.

P.560. f.3. Infinitiuos κομίζειν & ἀπολιτεῖν obseruare potius (vt opinor) quam suspectos habere debemus. Prima autem fronte se offert articulus τῶ, qui vel præfigendus vel subaudiendus videri possit.

P.561.a.6. Pro πρεσβευτὴς scriptum est etiam πρεσβύτερος.

P.562.a.6. In præcedentibus editionibus legitur καταβαλλόντων: quod participium nullum hic locum posse habere videtur. Sed & εἴχοντο reponi debet.

Ibid. a. 9. Hunc locum aliter interpunxi quam interpunctus antea fuerit, quum πγμὴ post genitiuum Κεράσσου posita esset: perinde videlicet acsi ὑπὸ Κεράσσου iungi posset cum verbo παυσάνεται. Ac certe interpretes hanc interpunctionem sequuti sunt. Vnus enim vertit, Id vero consilium quum maxime curandum fuisset nequis maturius Carrensium cognosceret, Andromachus homo perfidissimus ex ipso Crasso intellexit: imo & ducem eum itineris Crassus delegerat. Alter sic, Id quum nullum Carrenorum intelligere ante tempus oportuisset, intelligit ex Crasso perfidissimus omnium Andromachus, quem insuper delegit itineris ducem. Vsus est autem vterque verbo Deligere, quod nihil cum participio πιστευθεὶς commune habet. Estque obiter & hoc obseruandum, dixisse Plutarchum, καὶ τοῦτο πιστευθεὶς, τῆς ὁδοῦ τῶν ἡγεμονίαν, per appositionem: perinde videlicet acsi quis ita loquatur, καὶ τοῦτο πιστευθεὶς, ἥρωα τῆς ὁδοῦ τῶν ἡγεμονίαν. vel τῆς ὁδοῦ δηλαδὴ τῶν ἡγεμονίαν. Possumus etiam dicere, καὶ τοῦτο πιστευθεὶς, τῆς ὁδοῦ τῶν ἡγεμονίαν, perinde acsi dixisset, καὶ αὐτῶν πιστευθεὶς τῆς ὁδοῦ τῶν ἡγεμονίαν: hoc sensu, non solum resciuit eos fugam moliti, sed eius etiam fideicommissum à Crasso fuit hoc negotium vt viæ dux esset. Debuit autem vis participii πιστευθεὶς exprimi, vel eo nomine quod Plutarchus in eo ad præcedens nomen ἀπιστότατος alludat: quasi diceret, dignum scilicet fuisse τὸν πάντων ἀπιστότατον cui Crassus & hoc πιστεῦσαι vellet.

P.563. f.1. Pro prima huius paginæ voce Πομαξάθρης habetur alia in quibusdam exempl. videlicet Ἀξάθρης.

P.564.b.2. Post βαρβαρικῶ quidam codices habent genitiuum γυναικός.

Ibid.d.3. Præced.edit. habent duntaxat παννυχίδας sine adiectiuo illo ἀκολάστους. Sed belle conuenit cum eo quod paulo ante dictum fuit τῶν Μιλησιακῶν ἀκολασημάτων.

P.565.d.6. Pro πρότερον scriptum est etiam μᾶλλον.

P.567.e.4. Sequenda potius exemplaria in quibus habetur ἀπόλοντο.

P.571.e.7. Pro διεκράτησαν legitur & διεκαρτέρησαν.

P.574.a.2. Non Λύσιον sed Κλύσιον, non Θωράνιον sed Θεάνιον, quædam exemplaria habent.

Ibid.b.2. In nonnullis cod. non μάχης sed πύχης scriptum est. Non dubito autem quin lectio illa huic anteferenda sit. Vertit autem vnus interpres hæc verba, πάσης ἐξαναδυομένω φανερᾶς μάχης, Qui omni se explicaret aperta pugna. Alter verbo Subterfugere vsus est: quod malo.

Ibid.b.9. Pro ἄπυρον legitur etiam ἄαπτον. sed lectionem illam alii huius ipsius operis loci confirmant. Verum δίαιτα ἄπυρος non de iis tantum dicitur qui sine pane viuunt, (vt vnus ex interpretibus δίαιταν ἄπυρον καὶ ἄσκιλλον reddit Viuere sine pane & tentoriis) sed de iis qui cibis non coctis vescuntur, quicunque illi sint. Sic etiam ἄεμστον ἄπυρον dixit hic scriptor in Marco Catone, pag. 619. in quo cibi non cocti, sed crudi eduntur. Itemque apud eundem in libello qui inscribitur, Πόπερον Ἀθηναῖοι καὶ πόλεμον ἢ καὶ σιφίαν ὀνειδεστέροι, legimus ἄπυρα σιτία. vbi scribit, οἱ μὲν γραπτοὶ πολλάκις τῶν βρεγχείλαντες ἄπυρα σιτία κομίζειν, ἐξῆγον ὅτι τοὺς μάχας τοὺς ἄνδρας. Cui similis est me apud Suidam locus, ὁ δὲ παρήγγειλε τοῖς Μακεδόσι τεσσαρῶν ἡμερῶν σῖτα βρεγκειαζειν ἄπυρα. Cui loco subiungit, ἄπυρον τροφὴν esse τὴν δι' ὀπέρας καὶ λαχάνων. veluti vbi dicitur de Zenone, eum ἀπύρῳ τροφῇ κοχεῆσθαι. Sed illum interpretem dum ἄπυρον vertit Sine pane, ad πυρὸς, non ad πῦρ, respexisse existimo: quasi nimirum ex illo, non hoc, vocabulum istud compositum esset.

P.576. b. 6. Scribitur potius ἀκαρῆ quum non additur substantiuum, vt te docebit meus linguæ Græcæ thesaurus.

P.578.e.4. In quibusdam est Γῆρων, non βαρβάρων.

P.579.f.1. Scribe potius μεγαλοφροσύνης in genitiuo, vt & aliqui veteres libri habent.

P.580. b.3. In edit. Ald. & Flor. legitur ἡγεμονία, litera α non habente, subscriptum: quod facit vt pro accusatiuo ἡγεμονίαν (quem malo) irrepsisse existimem.

P. 581. b. 6. In præced. editionibus legitur ἀναπληρῶσαι, quod in ἀναπληρωθῆναι (ita enim scribi debet) recte mutatum fuisse ex vet. cod. nemo nō fatebitur, qui in autorum Græcorū lectione versatus fuerit. Passim enim aliquem ἀναπληρῶσαι τοῦς τὴν ἐλπίδα, seu τὰς ἐλπίδας, & aliquem ἀνεπλήρωσε τοῦς τὰς ἐλπίδας, metaphora elegantissima dicunt.

P.582.a.8. Legitur etiam συμπίνοντας.

P.588.e.9. Quamuis sequatur non multo post τοὺς ἵππους ἐγχαλινοῶν, minime tamen χιλὸν hic in χαλινὸν mutari debere existimandum est. quum enim dicit, θεραπεύσαντας αὐτοὺς καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας, perinde est acsi diceret, θεραπεύσαντας αὐτοὺς καὶ τοὺς ἵππους.

Ibid.f.3. Reponi omnino necesse est ὁδοιπορόμων.

P.589.b.1. Legitur etiam φειδόμενος pro κηδόμενος, non multum diuersa significatione.

Ibid. d.7. Pro hoc genitiuo habetur in quibusdam genitiuus πολεμίων.

P.591.a.10. Pro συνεφάψαντο (quod primum est huius paginæ vocabulum) legitur etiam νῶν ἐφάψαντο. sed illam lectionem huic antepono.

P.592. a.3. Non fuit necesse dicere πορευομένου vt conueniret cum genitiuo ἀγήματος: quoniam nomen hoc est collectiuum.

Ibid.a.6. Rectius scribetur αὐτοῖς, vt quidam cod. habent: vel αὐτοῖς, id est, sibi: ita interpretando, Vociferantes Eumenem sibi vocare iubebant. Vnus tamen interpretum perinde reddidit acsi non scriptum esset ἐβόων, Εὐμενῆ καλεῖν αὐτοῖς, sed βοῶντες Εὐμενῆ ἐκάλεσαν: ita interpretans, Cum clamore Eumenem vocauerunt. Est alioqui vsitatum & alibi hoc verbum βοᾶν cum infinitiuo, pro Iubere clamando, vel poscere, Cum clamore iubere, seu flagitare. vt in hac ipsa Eumenis vita, pag. 1085. ἄγειν ἐβόων.

Ibid.d.9. Pro ἱππαστείαις καμήλοις, non dubito quin reponendum sit ἱππαστείαις καμήλοις. Vnus interpretum vertit Hispastriis camelis, lectionem quam habemus retinens: alter autem, Dromedis. Quod vocabulum Dromedis typographico fortassis errore pro Dromadibus positum fuit. Est certe δρομάδων satis frequens mentio apud scriptores Græcos. Atque adeo apud hunc ipsum, in eo quod in manibus nunc habemus, opere, legitur cum alibi tum in Alexandro: vbi scribit, ἐπὶ πάλαί τε βασιλέων ἐκφυγὼν πολεμίους ὅτι καμήλου δρομάδος, ὀνήσαντα καὶ θέρευσεν αὐτῶν. Apud Latinos quoque hæc appellatio reperitur. Liuius Maced. belli lib. 7. Ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. Vbi si Liuius intellexit camelos alio nomine dromadas vocari, (sicut Gallice *dromadaire* appellatur quiuis camelus) ei minime assentiri possim. Ita enim sentio, δρομάδας, velut epithetum, additum aliquando fuisse discriminis constituendi gratia. Sed ἱππαστείαι quæ erant? (liceat enim hic fœminino genere Græcorum more appellare) aliud ne genus quam earum quæ δρομάδες dicebantur? Hoc equidem mihi non fit verisimile: quin potius δρομάτας, alio nomine ἱππαστείας fuisse vocatas arbitror, ad differentiam earum quæ veterini generis essent, vt Pliniano vocabulo vtar. Quæ enim ad cursum velociores erant, eædem certe inequitare volentibus aptiores. At nostra lingua dromadum appellationem latius extendit, (vti dixi) vocans *Vn dromadaire* quemuis camelum. ac potissimum ab antiquioribus huius linguæ scriptoribus id vocabulum vsurpatur.

P.596. c.1. In omnibus nostris codicibus scriptum erat Λαμπδοῦς. Item Ἰωνίας pro Βιθυνίας, in quibusdam.

Ibid.e.10. In nonnullis scriptum est, ἀπῶπε μὴ πλαστῶν μὴ πε μιμηθῆ τινα μιμήσασθαι. quæ lectio vereor ne profecta sit ab aliquo cui verbum hoc μιμηθῆν nouum fuerit: quum alioqui veram esse hanc lectionem, & Laconice loquenti magis conuenientem, ex aliis etiam locis constet.

P.597.a.1. Hinc emendari potest locus huius scriptoris, initio libri περὶ παίδων ἀγωγῆς, vbi res eadem commemoratur. quum enim illic editiones quæ meam præcesserunt, habeant, ὑπεπόμπευε ὡς ἐν βασιλείαις ἀλλὰ βασιλίδας τρεφόμενον αὐτοῖς δέοιτο, non dubium est quin βασιλίδας quod reginas significat, mutandum sit vel in βασιλείδα vel in βασιλίσκους. Vtro modo quis scribat, perinde est. Quum eadem sit amborum diminutiuorum significatio. Sed in illa voce βασιλίδας vnius potius diminutiui, nimirum βασιλείδα, quam alterius vestigia habemus. Atque adeo verisimile est ex βασιλείδα fecisse quempiam βασιλίδας cui hęc forma ἀποκεκομμένη ignota esset. In mea tamen editione legitur βασιλίσκους, ex quorundam vet. codicum autoritate. Quo vocabulo vsus est Heraclides etiam quidam apud Athen. lib.13. eandem historiam

his verbis referens: καὶ φασὶ περὶ Ἀρχιδάμου τοῦ βασιλέως, γυναικὸς ἀπαιδεύτου καὶ φαινομένης, ἐπίεσας ὑπ' αἰσχρᾶς καὶ πλουσίας, ὡς ἀπέκλινεν ὅθεν τὴν πλοῦσιαν, ζημιώσειν τοὺς ἐφόρους αὐτὸν, ὅτι λίχνευσε τοὺς βασιλίσκους ἀντὶ βασιλέων τοῖς Σπαρτιάταις γυναῖκα περιαιρεῖται. Quem locum eo quoque nomine proferre libuit quod ex eo aliquid amplius quam ex vtroque Plutarchi discamus: nimirum Archidamum in ducenda parua vxore diuitiarum rationem habuisse. Sed ex Plutarcho vicissim adiuuandus esse videtur iste Heraclidis locus: quum minime rationi consentaneum sit vt quæ deformis & diues est, fœtus pusillos edat potius quam ea quæ formosa sit. Qua de re lectorem monuisse mihi nunc est satis. Is certe cuius interpretationem edidi, veram lectionem in eo Plutarchi loco sequutus est, vertens Regunculos: (hoc enim maluit quam Regulos) at is qui antea libellum illum verterat, falsa lectione deceptus, reddiderat Reginas: si modo nulla eius interpretationi facta fuit τινὸς παρεμβιορίωνος iniuria.

Ibid. c. 8. Pro βλάψῃ legitur etiam βλάσῃ, quod mihi valde placet. vt his verbis μὴ βλάσῃ σεθεν significetur, Ne ex te natetur. At βλάψῃ nec cum σεθεν nec cum alio huius versus vocabulo iungi potest.

Ibid. f. 4. Est & alia lectio per datiuum, ὅθεν τῇ κληρονομίᾳ: quam reponendam esse censeo.

P. 598. a. 4. Non dubium est quin reponi debeat παρεσπέμερος.

Ibid. b. 9. Post ἁρμονίας quidam cod. habent ἢ παρεννοίας ἢ ποιότητος. quæ verba vereor ne suppositicia sint: vel potius hoc ita esse persuasum habeo.

Ibi. d. 10. Post πολεμῆσαι posita fuit interpunctionis nota: vt genitiuus Ἑλλάδος cum aduerbio ἀπωτάτω iungatur. Alioqui scribendũ fuerit παρεπολεμῆσαι, quosdam ex vet. cod. sequendo.

Ibid. e. 7. In quibusdam additur accusatiuus πάντα post συμπαράπλους, non post Λυσάνδρου: vt videlicet ad illud participium, non ad verbum ἐψηφίσατο, pertineat. Paulo post autem aduerbium μόνον post ἑαυτῷ positum est.

Ibid. f. 2. Pro δεῖ παρεῖχθαι ἀγαθὸν legitur etiam ἀγαθὸν ἅμα παρεῖχθαι.

P. 599. a. 2. Legitur etiam τοῦ μὴ αὐτοῦ, item θῆσαί σε, paulo post.

Ibid. a. 5. Pro ἔσφαξε scriptum est in quibusdam ἐσφαγίασε.

Ibid. a. 9. Non ἀμαθίαν sed ἀπαθείαν quædam exemplaria habent: quæ lectio valde mihi placet. habet enim hoc vocabulum huic facto peculiariter conuenientem significationem: ac præterea qui ἀπάθειαν hic dicit, non excludit ἀμαθίαν. quãquis alioquin ἀπάθειαν Pyrrho sapienti tribuat, teste Cicerone. Proxime autem sequentia verba in præcedentibus editionibus sunt πεπ' πεφατηγῆ, quum manentibus iisdem literis sed syllabis aliter iunctis, legendum sit πεπὶ πεφατηγῆ.

Ibid c. 1. Scribe ὅθεν πᾶς θέρας, ex consensu omnium nostrorum codicum.

Ibid. c. 5. Legitur etiam ὀνδεξόπερος pro δεινόπερος. sed hic περὶ τῆς δεινότητος potius quam τῆς δόξης agi videtur.

P. 600. a. 3. In nonnullis scriptum est, δὸς δίμοι πνα παρέξειν καὶ χώραν.

Ibid. e. 5. Pro Μιθριδάτῃ legitur etiam Σπιθριδάτῃ. quæ lectio aliorum locorum testimonio comprobatur: ideoq; recte vnus interpretum Spithridatem, non Mithridatem scripsit.

Ibid. a. 8. In quibusdam est ἐπιβέλλειν.

Ibid. c. 4. Legitur & φατηγίας, nec non φαπαῖς. Huic quidem lectioni locus esse non potest, at illi non minus quam ei quæ in textu habetur. Sic vero & alibi in his vocabulis variant exemplaria.

Ibid. c. 6. Scribendum est νεικηκότες, vt conueniat hic participii accusatiuus cum accusatiuo μυείους.

Ibid. d. 8. Pro παρεκπὼν legitur etiam παρεκπὼν, quod malo. Contra vero præcedente, paulo ante, quum itidem παρεῖπον habeant quædam exemplaria pro παρεῖπον, malo παρεῖπον.

Ibid. e. 1. In nostris vet. exemplar. non φιλῶν ὁπλιτῶν, sed δεινῶν ἐπλιτῶν legebatur. quam lectionem amplector, & mecum omnes amplecti debent: tum quod recte δεινοὶ opponantur πολεμικοῖς, tum quod contraria sint quæ hic coniunguntur, nimirum φιλοι & ὁπλῖται. Neque enim ignotum est φιλοὺς leuis armaturæ milites appellari: ὁπλίτας grauis armaturæ. Ideoque vnus interpretum alterum ex his genitiuis in sua interpretatione prætermisit: nimirum posteriorem, ὁπλιτῶν: ita reddens hunc locum, Itaque Agesilaus pro leuis armaturæ militibus multos & bellicosos eos nactus est. Vbi pro Eos scribendum videtur Equites. Alter vero retinuit quidem vtrunque genitiuum, sed priori φιλῶν aliam potius quam passim receptam significationem dedit. sic enim locum istum reddidit, Ita factum breui vt Agesilaus pro vilibus peditibus frequentes haberet & fortes equites. Vide lector quid vere germanæ lectionis ignoratio faciat, quam multa diuerticula interpretes quærere cogat, multum in iis laborantes, quum recta via nihil omnino laboris exhibitura illis esset. Neque vero quum hoc dico, ignorationem talem vllis interpretibus, quicunq; sint, adscribendam censeo, (nihilo certe magis quam eum qui in tenebris rectam viam tenere non potuerit, accusandum esse dixerim) sed potius eorum vicem doleo, quibus ad molestum & grauem interpretandi laborem is etiam accedit quod cum mendosis exemplaribus illos conflictari oporteat. Nec vicissim tamen quorundam interpretum plusquam supinam ignorantiam accusandam esse nego, qui sua exemplaria in apertissimis etiam mendis sequantur. Quamuis enim tenebræ obstare soleant ne recta via cernatur, (vt in illa comparatione maneam) sunt tamen & loca quædam quæ ita nobis longo vsu cognita esse debent, vt ne Cimmeriæ quidem tenebræ quominus rectum iter per illa teneamus, obstare debeant. Apertissima autem menda voco quale est in hac ipsa pagina, & quidem paucis ante versibus, ἀπόροις in edit. quæ meam præcedunt, pro εὐπόροις. Idem fortasse & de genitiuo μιαρῶν pro μικρῶν dici possit in vita Crassi, (cuius erroris ibi mentionem feci) quamuis ab altero interpretum duntaxat sit animaduersus. Vicissimque illa μικρὰ κεφαλὴ (de qua ibi dictum à me fuit) pro μιαρὰ, his annumerari fortasse possit.

Ibid. e. 10. Priore loco pro præsenti μάχεται inuenitur scriptum futurum μαχεῖται.

P. 601. b. 5. Legitur ἀπαχθέστατον in omnibus nostris codicibus: quod malo: quoniam plus est ἀπαχθέστατος quam ἀπαχθέστατος. Paulo post autem non dubium est quin ἀπέπεμε pro ἐπέπεμε reponi debeat.

P. 602. a. 6. Pro ὀπφανῶν scriptum est ἐμφανῶν in omnibus nostris codicibus: & rectius. siquidem dicitur potius aliquis esse ὀπφανής, id est, Illustris, siue insignis: aliquid autem esse ἐμφανές, id est Apertum, Euidens.

Ibid. c. 4. Legitur etiam πάλιν παρεγχυμένου καὶ μεταβαλομένου.

P. 603. a. 4 Non Ἀδαίου sed Ἰδαίου quidam codices habent.

Ibid. c. 2. Pro ἀποστραφεὶς legitur μεταστραφεὶς in nostris codicib. quæ participia valde differentem, hoc præsertim loco, significationem habent, vel potius contrariam. quum ἀποστραφεὶς sonet Auersatus, Auertens ab eo faciem: seu Auersa facie. at μεταστραφεὶς, Conuersus ad eum, Conuersa in eum facie. Non dubium est autem quin μεταστραφεὶς potius conueniat huic loco: ideoque magis hanc interpretationem probo, Reiecto in eum vultu: quam alteram, Auersa facie. Iam vero & in verbis quæ Plutarchus eum μεταστραφέντα dixisse tradit, vel potius in vno eorum verborum, non parum est discriminis inter veterum codicum lectionem & eam quam editiones typographicæ habent, & ipsi quoque interpretes sequuntur. Quum enim dicatur in illis edit. ita loquutus esse, ὡς χαλεπὸν ἐλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν, vet. cod. habent non φρονεῖν sed φιλεῖν. Qui infinitiuus quum prima fronte minus aptus videri queat, longe tamen aptior ex eo sententia & magis huic loco conueniens elicitur, vt aperte ostendam. Sed prius vt ab interpretibus versus est referam. Vnus ita reddidit, Vt arduum est simul miserari & sapere. Alter, Difficile est simul miserari & sapere. Ego χαλεπὸν non pro difficili seu arduo, sed pro graui seu acerbo accipiens, & lectionem veterum cod. sequens, quæ est, ὡς χαλεπὸν ἐλεεῖν ἅμα καὶ φιλεῖν, sic interpretor, Quam graue est miserari simul & amare. vel, Quam acerbum est, &c. Perinde acsi diceret, Quam graue mihi est eum relinquere quem & miseror & amo. At vero retinendo alterum illud verbum φρονεῖν, perinde erit acsi diceret vix fieri posse vt is qui miseratur sapiat. Quæ verba multo minus aptam sententiam habere videntur. Cæterum particula ὡς vel accipi potest in ea significatione quæ illi in præcedentib. interpretationibus datur, vt videlicet admirationi seruiat: vel accipi pro ἵνα, vt non interpungatur post εἶπεν: & sit εἶπεν ὡς χαλεπὸν ὄν (subauditur enim hoc verbum) pro εἶπε χαλεπὸν ἦν.

Ibid. c. 6. Pro καὶ ἁπλείας legitur in vet. cod. καὶ τῆς εὐγενείας. Sed ego pro ἁπλείας reponendum potius censuerim vocabulum quod scripturam pene eandem habet, vnica videlicet litera differens, ἀφελείας.

Ibid. d. 1. Adiectæ fuerunt hæ duæ voces, καὶ εὐπλεστέραν, ex vet. cod. sed videri potest accusatiuus εὐπλεστέραν magis ἐπεξηγηματικὸς esse quam orationi quicquam addere.

P. 604. c. 1. Pro Δημοσράτου legitur in omnibus nostris vet. Ἐρασιστράτου, & quidem præfixo articulo τοῦ.

Ibid. d. 4.

Ibid.d.4.) Hæc verba, ὡς ἕκαστος δυνάμενος εἶχεν, in præced. editionibus non leguntur.

Ibid. e. 2.) Ex vet. libris petita est hæc lectio ἤδη πορευόμεθα antea enim legebatur δίχα πορευσόμεθα, non præfixo illo aduerbio.

P. 605. f. 2.) In vet. est ἑαυτῆς: quam lectionem sequendo, in αὐτῆς spiritus tenuis in asperum mutandus fuerit.

P. 606. d. 5. Ἄπολ.) Legitur etiam Εὐπωλίαν καὶ Πρεαύγαν.

P. 608. c. 1.) In ve. legitur ὠφελημένης. Paulo post ἐπόρθουν pro ἐπολιόρκουν.

Ibid. d. 6.) Hos accusatiuos in datiuos mutare oportet, assentientibus veteribus etiam: vt legamus, πῆς δὲ μὴ βουλομένοις.

P. 609. b. 10.) Interpunctio post ἔφυγε est tollenda, & potius ante αἰσχυνόμενος ponenda: vt dicatur αἰσχυνόμενος εἰ ἐφθόνεται. Cæterum pro στρατέαν repositum fuit στρατηγίαν. cuius vocem in exempl. permutationis facta fuit & supra mentio.

Ibid. c. 4.) Pro Θεσπιᾶς scriptum est & Θεσπιαῖς.

P. 610. a. 8.) Repono σκέψασθαι pro σκέψασθαι, talis erroris in aliis plerisque locis memor. Paulo post autem πρεσσεῖναι pro πρεσσῆναι.

Ibid. e. 6.] Videndum annum φθείρεσθαι sequentibus iungi debeat: sicut alibi hoc verbum cum præpositione εἰς vsurpat habente accusatiuum.

P. 611. b. 6.] Non Λεδκτρα sed Τεγύρας vet. cod. habent.

Ibid. c. 5. Post κοινὸν in nonnullis exempl. interiecta inueniuntur hæc verba, καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Ibid. d. 1.] In quibusdam scriptum est. αὐτονομεῖσθαι τοῖς Ἕλλησι.

P. 612. c. 7. Legitur etiam λιπαροὶ τοῖς σώματα καὶ τὰ πρόσωπα. sed hæc verba minime addenda censeo.

Ibid. e. 7.] Est & alia lectio, τοὺς ὀκ τῶν νόμων αἰτίας.

P. 613. e. 2.] Pro ἐπεκθεῖναι legitur etiam ἐπεκπέμψαι.

Ibid. e. 9. Post Ἐπαμεινώνδαν adiectum est in quibusdam δίχα τῆς Εὐρώπης. sed hoc satis intelligitur, etiamsi non addatur.

P. 614. d. 9.] Pro πτώματος scriptū est in vet. cod. πτώματος. Vtitur autem verbo ἔπταισαν in fine huius paginæ, à quo est nomen illud.

P. 615. b. 1.] Pro συμπορευομένων inuenitur in vet. codicibus συνοικιζομένων. Quod participium huic loco aptissimum esse videtur: sed dubitare quispiam possit an Plutarchus eo vti voluerit quum tam vicinum sit illius simplex οἰκιζομένης.

Ibid. c. 7.] Non Εὐθωΐου. sed Εὐώνου in nostris exemp. erat.

Ibid. e. 5.] Est & alia lectio, θέαμα φαιδῶν καινόν.

P. 616. a. 6.] In vet. cod. præpositio ὑφ', quæ est αὐξητική, non verbo ἠγάπησαν sed verbo ἐθαύμασαν iungitur, mutato etiam ordine: hoc modo, οὕτω γὰρ ἠγάπησαν καὶ ὑφ' ἐθαύμασαν αὐτόν.

Ibid. b. 6.] Pro ἀπενής scriptum est etiam ἀπηνής. sed alteram illam lectionem minime reiiciendam censuerim.

Ibid. c. 6.] In vetustis cod. non πολὺ οἰκουμένων, sed duntaxat πολὺ πόλιν dicitur δόξης ἐμπεπληκέναι.

Pag. 617. a. 2.] Post λιπόντα additur in vet. καὶ καπνεύοντα.

P. 618. b. 4.] Pro ἀυτῷ scribendum esse videtur αὐτῷ.

Ibid. b. 8. Non μὴ βουλόμενος, sed φοβούμενος quidam codices habent.

P. 619. d. 10. Præcedentes editiones post ἀνίοις interpungunt, vt ἤδη iungatur cum καλῶν: at ego cum χλευάζοντας potius iungi crediderim. De hoc tamen subdubitans, & suum cuiq; iudicium liberum relinquens, neutri loco interpunctionis notam adhibui. Idemque & aliis plerisque locis à me factum esse moneo.

P. 620. e. 7.] Pro εὐσταθὴς scriptum est etiam ἀπαθὴς.

P. 621. Pro αἰγιαλάτας inuenitur etiam ἀπιλάτας.

Ibid. b. 1.] Vel ἐπὶ ᾧ pro ἔπειτα ᾧ poni dicendum est, (de quo particulæ huius vsu in principio harum annotationum disserui) vel particulam ᾧ vacare post ὄντος. Si hanc vacare dicamus, tunc post ἑαυτὸν non fuerit ponenda πλεία στιγμή, vtpote sententia adhuc pendente. Videntur autem interpretes hoc censuisse, quum illam vsque ad hæc verba, ὀκ ᾧ πόπου, continuent: id est, sententiam seu periodum non claudant ante hæc verba. Vnus enim ita vertit, Postquam ad Cinnam in castra profectus ex crimine quodam & calumnia metuere sibi cœpit, citoque se inde subduxit: quum nusquam compareret, per castra rumor & sermo peruasit, interfectum à Cinna adolescentem esse. Alter non solum eousq; periodum continuauit, sed longius etiam perduxit: sic totum hunc locum interpretans, Quum ad Cinnam in castra profectus, ac ob criminationes & calumnias aliorum sibi metuens, clam sese è medio subduxisset, rumore in castris exorto, adolescentem à Cinna necatum esse, milites iampridem infestos animos gerentes, impetum in Cinnam fecerunt: atq; is fugiens à quodam centurione stricto gladio insequente deprehensus, ad genua ei accidit, sigillumque, quod magni erat pretii protendit. Ego periodum vel non tam longe, vel certe longius etiam perduxissem: quoniam cum vltima (vt ita dicam) parte velut cohærent quæ sequuntur, Cui centurio acerbe admodum insultans, Atqui, inquit, non veni &c. Potius tamen periodum clausissem his verbis, Impetum in Cinnam fecerunt. Sed hoc obiter dictum sit. quod autem ad ἐπεὶ attinet, non dubito quin multum multos torserit, eum quem dixi eius vsum non animaduertentes, tanquam videlicet imperfectam sententiam relinquente scriptore: aut saltem tanquam illi voculæ suam ἀπόδοσιν non dante. Quum autem vel pro ἔπειτα poni dici possit, vel particula δὲ in sequentibus abundare, (quam fuisse interpretum opinionem ostendi) ego alios Plutarchi locos cum isto conferens, non minus illud, quam hoc admiserim.

P. 623. b. 1.] Inserendum esse dico articulum τὰ inter πεζονικὰ & articulum τῶν: vt legatur, πεζονικὰ τὰ τῶν γάμων. In fine autem huius versus pro τῷ Πομπηίου βίῳ scriptum est in quibusdam τοῖς Πομπηίου τρόποις.

Ibid. b. 6. 7.] Pro πρεῶν scriptum est etiam φρεῶν in quibusdam exempl. quod magis placet.

Ibid. d. 6.] Scribere malim Ῥωμαῖον.

Ibid. e. 2.] Pro ἀπανθρώπως legitur etiam ἀπαθῶς.

Ibi. f. 5.] Repone πυκάπον.

p. 624. b. 1.] Ita legitur in vet. codicibus, non εἰς Γαλίας.

Ibid. b.] In antiquis exempl. scriptum est ὀκ κιμβρίοι.

Ibid c. 2. Legitur & hoc modo, δέξα τοῖς ἄλλοις παρέστη πᾶσι.

p. 626. d. 5. In vet. cod. non σεαυτοῦ sed σεαυτῷ scriptum est, vt hic habetur, necnon καταστεύασας pro παρεσκεύασας, Verum ad ista quidem verba quod attinet, nihil in significatione discriminis habent: at illa casus mutatio sententiam immutat. Nam si σεαυτῷ legatur, intelligetur ἰσχυρότερον quam antea: sin σεαυτοῦ ad ἰσχυρότερον referri manifestum est.

Ibid. e. 3.) Hic quoque ἐπεὶ δὲ pro ἔπειτα δὲ accipiendum fuerit, vel periodus vsque ad hæc verba, οὐ διεμέλησεν. suspendenda: ideoque ante ὁ δὲ σωφρὼν hypodiastoles duntaxat nota collocanda.

P. 627. d. 8.) In præcedentibus editionibus legitur αὐθυπάτων pro αὐθ' ὑπάτων. quam lectionem interpretes quoque sequuti sunt. verum αὐθύπατον, quod præcedit, non reddiderunt nomine composito, sed perinde ac si αὐθ' ὑπάτου scriptum esset. Ita enim vnus locum istum vertit, Quo tempore (vt aiunt) quum quidam in senatu quæreret, ecquid Pompeium pro consule ad bellum mittendum putaret: Philippus, Nequaquam, inquit: sed pro consulibus. vtrunque consulem nullius esse pretii existimans. Alter quoque ita vertit ac si scriptum esset αὐθ' ὑπάτου, & quidem hæc verba pro consule, in ipsa responsione etiam repetens: hoc modo, Quo tempore aiunt rogante quodam in senatu & mirante, Pompeium an pro cōsule Philippus esset in Hispaniam missurus, Non tantum, inquit, pro consule, Philippus, sed pro consulibus: notans ambos illius anni consules nullo numero esse. Mihi autem non liquet vtrum αὐθ' ὑπάτου pro αὐθύπατον reponendum censuerint, ideoque verterint Pro consule, non Proconsulem, voce composita: an potius vt dicti huius festiuitatem apertiorem redderent, ita interpretati sint. Sed retinendo, αὐθύπατον, itidemq; interpretationem consuetam illi dando, minime obscura esse videtur huius responsi vrbanitas qua ad significationem nominis αὐθύπατος, id est proconsul, alluditur. Ideoque recte quidem pro αὐθυπάτων fuisse repositum αὐθ' ὑπάτων. at nō itidem αὐθύπατον in αὐθ' ὑπάτου esse mutandum censeo.

P. 629. e.] Pro τῷ πόπῳ πολιτευομένων legitur etiam τῷ πώποτε πολιτευομένων: quæ certe multo maior laus fuerit: Sed si πόπῳ in πώποτε mutetur, videtur etiam πολιτευομένων in πολιτευσαμένων vel πεπολιτευμένων mutari debere. Quæ tamen mutatio ex vet. libris itidem non annotatur, haud scio an per incuriam prætermissa.

P. 630. b. 4. Pro ἄγων legitur & ἔχων: sed dura hæc repetitio participii tam propinqua videri queat.

Ibid. e. 7.] Scriptum inuenitur & ἀσύμμετρος, vt referatur ad βίος. verum altera lectio magis mihi placet.

P. 631. c. 3.] Scribendum Ἐν τῇ Ἰσμῷ.

P. 633. d. 6.] In quibusdam vet. copula καὶ huic accusatiuo præfigitur: sed non placet καὶ πολλοὺς, quum iam multitudinem eorum declararit, dicens, δισμυρίων πλείονας ἡγουμένους. Malim igitur scribere, καὶ πολεμικοὺς πῆς πολλοὺς ὄντας, vt eos magna ex parte bellicosos fuisse intelligamus. Vnus tamen interpretum hanc significationem nomini πολλοὺς non dedit, ita

vertens hunc locum. Ipsos prædones, plus viginti millia, neq; interficere statuit: neque, vt dissiparentur aut coirent de integro inopes & bellatores multi, sinere existimauit securum. Alter autem eam quam dico significationem nomini πολλοὺς dedisse videtur: quippe qui ita vertit, Ipsos autem piratas, quorum erat super viginti millia numerus, occidere ne cogitauit quidem: dimittendos porro, committendumque vt homines egeni & bello viuere soliti plerique, aut in varias regiones dissiparentur, aut inter se rursus coirent, nullo modo censuit. Verum vti dixi, πὸς πολλοὺς potius scribendum esse putarem. vt vti alibi legimus, ὡπλισμένοις ὃ φαύλως καὶ δίρμασι θηρείων πὸς πολλοὺς.

P.634.c.10.) Non dubium est quin pro ἀφικνεῖσθαι reponendum sit ἐφικνεῖσθαι. qui error & alibi reperitur.

Ibid.e.3.) Est & alia lectio, τὸν νόμον πολλὰ κατηγορήσας καὶ τὸ δημάρχου· μηδένα καὶ πιθῶν. Eam autem quam habemus lectionem possumus aliter quoque interpungere: vt nimirum δήμου ad κατηγορήσας referatur. Vt enim hic interpunctus est iste locus, δήμου cum μηδένα iungitur: vt sit μηδένα δήμου pro τοῦ ἐκ τοῦ δήμου. Quem loci huius sensum esse putauit qui ita vertit, Catulus quum multis legem reprehendisset, neque de populo quenquam mouisset. Alter autem interpres, δήμου ad verbum κατηγορήσας referens, ita vertit, Catulus solus legem grauiter dissuasit, atque populum increpauit. qui neminem quum permoueret, &c. Vtrolibet autem modo locum hunc interpungamus, miror si Plutarchus δήμου, non τοῦ δήμου, scripsit.

P.636.b.4.) Pro ἐπεῖναι scribendum videtur ὀπίναι: quam lectionem sequutus est interpres qui vertit, Irruere Pompeium nuntiantes. Alter autem ἐπεῖναι retinuit: quippe qui reddiderit, Pompeium nuntiantes adesse. Potest autem illud ὀπίναι aliter quoque verti.

P.637.b.1.) Repono ἀφῃρῆσθαι.

Ibid.d.4.) In quibusdam non πεπρακισμυείων sed πεπρακισχιλίων scriptum est: quod non probo.

P.640.c.7.) Vel post σοβαρῶς vel ante interpungi potest. Vnus interpretum cum sequentibus iunxit, ita reddens hunc locum, Illum accubuisse, ac præ fastu pileum vsque ad aures capiti attraxisse. In altera interpretatione incertum est vtro referatur. ita enim in ea redditur hic locus, Memorant enim, opperiente in conuiuiis atque excipiente alios Pompeio subinde, illum iam accubuisse fastuose autes & caput habentem toga obtecta. (Iungo autem aduerbium subinde præcedentib. quamuis in mea editione sequentib. iungatur) Obiter autem obseruare oportet & interpretationem horum verborum, ἔχων δὲ ὤτων κᾷ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον. Mirum sane videri possit Plutarchum non aliter potius quod significare volebat expressisse: nisi pro κᾷ κεφαλῆς illum καὶ κεφαλῆς scripsisse dicamus: vt certe legisse videtur & vnus interpretum, is nimirum cuius est posterior interpretatio. In ea autem minus placet (nam & hoc obiter attingam) nomen ἱμάτιον reddi togam. potius enim eo significari arbitror tegmen capitis, assentiente etiam Budæo: vt in meo Thesauro docui. vbi & aliud huius significationis exemplum ex eodem scriptore in hac ipsa vita protuli, ὑπεξακισαμένου τι προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ, καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπαιωρουμένου τὸ ἱμάτιον.

P.642.d.6. In quodam exemplari non legitur τῷ μεγίθει: qui tamen datiuus plane est necessarius. Cæterum hæc, ἐπίεσας ὑποχρῶντα πομπῆς ἄξιωμα καὶ κόσμος εἶ, non recte ab vno interpretum fuerunt versa, Ad alia exornanda spectacula reseruata. Illa enim Plutarchi verba non aliud sonant quam, ea quæ θέας ἔξεπον, ad aliam pompam cohonestandam & exornandã satis esse potuisse. Sed propter illa etiam verba quorum interpretatio aliquid difficultatis habet, libet totum locum proferre. Ita igitur ab eodem est redditus. Magnificentiæ autem triumphi, licet in duos dies diuisi, tempus non suffecit: & multa eorum quæ apparauerat, ista pompa exclusa sunt, & ad alia exornanda spectacula reseruata. Alter vero ita vertit, Triumphi quamuis in duos diuisi dies non cepit tempus magnitudinem: sed apparatus magna pars, quæ ad decorandum & exornandum alium triumphum satis suppeditasset, non fuit spectata. Ego θέας ὀκπίπτειν dici puto pro τοῦ τῆς θέας χρόνου vel potius καιροῦ.

P.643.c.9. Reponendum puto accusatiuum Λεύκουλλον, qui iungatur cum verbo ἐδίξατο: ideoque post illum interpungendum fuerit.

P.644.d.7.) Pro καὶ suspicor scribendum esse κακίαν. Hoc quidem certe constat, aliquod substantiuum desiderari quod cum πᾶσαν iungatur, contra vero particulam καὶ pro superuacanea haberi posse.

p.645.a.1. Pro αὐτοῦ scribendum esse dico αὐτῷ.

p.646.c.9.] Si μετεῖναι recte scriptum est, recte scriptum fuerit & αὐτοῖς: sin μετεῖναι in μετιέναι mutandum est, itidem αὐτοῖς in αὐτοὺς mutare oportebit. Pro hac autem lectione μενέναι facit quod paulo post habetur, εἰ μὴ ἀσιν ὑπατείαι, vt omittam, plerisque locis hos infinitiuos compositorum ab εἰμὶ pro infinitiuis compositorum ab εἶμι inueniri. Sed fortassis & hunc singularem pro illo plurali ponendum illic quispiam censuerit.

Ibid.d.1 Rectius fortasse πάλιν iungetur præcedentibus. vt ἐπὶ αἱρεθῶσι πάλιν sit pro ἐπὶ πάλιν αἱρεθῶσι: & significetur, Quumprimum designati essent consules: vel, Simulatque designati essent: vt vnus interpretum vertit. Alter autem eam interpunctionem quam & mea editio habet, sequens, reddidit, Si designati essent, quam primum vt curarent &c.

p.648.b.2.) Post primum huius paginæ vocabulum Γομπηΐου tollenda est interpunctionis nota.

p.652.b.4. Vel τῷ δὲ τὰ δεινὰ vel παρ' αὐτὰ τὰ δεινὰ scribendum est.

Ibid.b.3.) Repone διεπάφρεσι.

p.654.f.5.) Pro οὐδὲ πῆτις ἔσται legitur etiam οὐδέπωτ' ἔσαν.

p.655.a.6.) Post ἐξιδιάσαντο additur in nonnullis καὶ συνεπαπάσαντο. sed mihi adiectio hæc parum placet.

Ibid.b.1.) Repono αὐτὸν.

p.658.b.3 Aut ἀπῖναι pro ἀπέναι poni, aut potius hoc pro illo reponi debere, dicendum est. Quod si quis illud retinere malit, nullis aliis, vt opinor, locis sententiam suam tueri possit quam iis qui mendi itidem suspecti esse debent. Iterum enim hic lectorem admoneo, plerisque huius ipsius scriptoris locis, & quidem in hoc opere, infinitiuos compositorum ab εἰμὶ pro infinitiuis compositorum ab εἶμι positos inueniri, aut saltem illos eam sedem obtinentes quam hi potius sibi vindicant. Atque vt ad exempla veniam hoc ipsum ἀπεῖναι pro Abire, id est ἀπέναι, itidem habetur supra. Sic de ἐπεῖναι pro ὀπίναι, de μετεῖναι pro μενέναι, dictum fuit.

p.359.c.3.) Reponendum videri queat τὸν pro τὸ. vt huic accusatiuo τὸν sequente μὴ, respondeat alter accusatiuus τὸν sequente δέ. Sed ei interpretationi minime assentior in qua hæc perinde redduntur acsi Plutarchus Pompeium quæstionem de prouidentia proposuisse. & ei Cratippum respondisse diceret. Ita enim illa, Etenim Pompeio de prouidentia sui casus causam quærenti, respondebat Cratippus, ita accidisse quod vitiosus reip. status monarchiam iam expoſceret. Vicissimque quærebat, At quomodo nos quoue argumento certissimus te melius quam Cæsarem vsurum fortuna fuisse? Atqui non dicit Plutarchus ἤρετο, sed ἐρέσθαι φίλῳ. Ideoque magis placet altera hæc interpretatio, Nam quæsiuisset tandem Pompeius de prouidentia aliquid. Ille demonstrasset, propter peruersam rempub. rebus principatu vnius opus esse. Quæsisset præterea, Qui & quo Pompeiv signo credamus, si Cæsarem vicisses, rectius te quam illum fortuna vsurum fuisse? Hoc etiam addo, hunc interpretem in iis quæ proxime præcedunt, vertisse participium ὑποκαπακλινομένου, Assensus est. Alterum autem, Subterfugiente certamen. quæ interpretatio non omnino reiicienda est, meo quidem iudicio. Dicitur enim hic Cratippus ὑποκαπακλίνεσθαι, non quod assentiretur, (alioqui verbo συγκαπάθεσθαι, vel συνεπαινεῖν, vel συγκαταινεῖν, alioue huiusmodi, vti potuisset hic scriptor, atque adeo vti debuisset) sed quod pertinaciter aduersus Pompeium hac de re nollet contendere, ideoque eius argumentis non valde refragaretur velut succumbens. Bud. in suis collectaneis (è quibus plurima deprompta in Thesauro meo linguæ Græcæ inuenies eius nomine singulis adscripto) hoc verbum ὑποκαπακλίνομαι vertit Cedo, item Non obsisto: atque hunc ipsum Plutarchi locum in exemplum affert. At ego malim (hoc præsertim loco) interpretari cum aliqua adiectione, Ex parte cedo, vel Aliqua ex parte cedo. item, Non valde obsisto, Non valde refragor. Hæc autem sunt hominis certamen subterfugientis: ideoque alteram illam interpretationem non reiiciendam esse, tanquam omnino alienam, iterum dico. Verum vt ad loci huius emendationem redeam, quamuis dicam reponendum videri τὸν μὲν ἐρέσθαι: referendo videlicet τὸ ad Κράππον: fateor tamen hanc emendationem non omnino mihi satisfacere, & hunc locum suspectum habere, tanquam omissa quæpiam aut perturbata, aut etiam perperam scripta habentem. Magis enim placeret hæc à Pompeio dici, πῶς προσγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔλθοι δίχα τοῦ κακοπολιτείας. Cratippum autem excipere, πῶς δ' Πομπήιε, &c. Quum vero his quæ dico obstent illa, τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον

λῶ ὑπὲρ τῆς προνοίας, de his dicam quod sentio. Verbum ἐρέσθαι deprauatum esse arbitror, & pro eo scriptum à Plutarcho fuisse aliud quod cum accusatiuo Πομπήϊον iungeretur. Simul autem non τὸ sed τῷ scriptum fuisse dicendum fuerit. Sed & verba quæpiam alia desiderari ante vel post ὑπὲρ τῆς προνοίας, verisimile est. Quocunque autem modo se res habeat, tria sunt quæ hæc verba, τὸ μὲν ἐρέσθαι, suspecta mihi reddunt. Vnum, quod τὸ mutari necesse sit: & mutando in τὸν (quæ maxime vicina est vox) dure dicatur, τὸν μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον λῶ, pro τὸν μὲν ἐρέσθαι τῷ Πομπηίῳ ἐξιλῶ. Alterum, quod ἔρομαι τοῦ τόπου, sicut & ἐρωτῶ περὶ τόπου, potius quam ἔρομαι ὑπὲρ τόπου dicatur. Tertium, quod verisimile non sit Plutarchum, si hic ἐρέσθαι scripsisset, statim post idem verbum repetiturum fuisse. Præterea vero vt Plutarchum illa verba περὶ τῆς μοναρχίας Pompeio adscripsisse existimem, facit quod sequitur, ἐρέσθαι δέ. Neque enim puto Plutarchũ de eodem dixisse τὸν δ' ὑποφαίνεσθαι, & ἐρέσθαι δέ. His autem omnibus non video quid aliud opponi possit quam quod paulo ante scriptum est de Pompeio, eum μέμψασθαι καὶ συνδιαπορῆσαι βραχέα περὶ τῆς προνοίας. Sed hæc non obstant quominus credamus Plutarchum subiunxisse, Cratippum potuisse (nisi timuisset ne λυπηρὸς atque ἄκαιρος esset) multa in defensionem τῆς προνοίας afferre. & Pompeio inter alia dicenti rempub. in tam malo statu fuisse vt monarchia opus haberet: obiecisse, Sed si ad te monarchia illa deuenisset, victoria potitum, quid nobis fidem facere possit, te melius quam Cæsarem fortuna vsurum fuisse? Hæc mea est de isto loco sententia: qua tamen nihil laudi interpretum (quorum doctrinam & iudicium magni facio) derogare velim. Idemque & de aliis locis in quibus ab illis dissentio, sentiendum esse dico.

Ibid. d. 8.) Vide num legendum potius ὅπως quam ὅπου.

Ibid. e. 8. Vide an malis φύξιμος: quod exempl. quædam habent.

P. 660. d. 3.) In præced. edit. est διώσεως. sed non dubium est quin διώξεως reponendum fuerit: quam & interpretes lectionem recte sequuti sunt.

P. 661. b. 9. Pro ἤρετο fortasse reponendum fuerit ἤρχετο: aut certe ἐπῆρτο.

Ibid. c. 3.) Repone πρῶτος.

Ibid. e. 6. Rectius scribetur δίξη.

P. 662. a. 6.) Scribendum potius εἰς Αἴγυπτον: vt paulo ante legitur, ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον.

Ibid. a. 10.) Scribendum potius τὸ Ἀλβανόν.

Ibid. e. 3.) Ex Εὐρυπῶντος fieri debere Εὐρυπωνίδαι, plane persuasum habeo. sed simul etiam ἠπόρησαν in ἠπόρηται mutandum fuerit, tollendo interpunctionem quæ subiungitur, & παρέχειν in παρέχειν. vt ita legatur hic locus, οὐκ αὖ ἠπόρησαν Εὐρυπωνίδαι γήρειον καὶ ἀφόδους τῇ Σπάρτῃ βασιλία παρέχειν. Huic autem loci istius emendationi vtraque interpretatio assentitur. huius enim lectionis sensum ambo interpretes expresserunt.

P. 664. a. 10. Legitur etiam καὶ ὑπονοίας pro ὑπ' αἰδοίας.

P. 665. c. 8.) Legitur etiam τῷ φιλοφροσύνῳ. sed plurali vtitur & alibi Plutarchus: vt pag. 1226. ἀλλ' αἱ φιλοφροσύναι τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ στερκτικὸν οὐκ ἔχουσαι.

Ibid. f. 2.] Malim hæc interrogatiue legere, ponendo interrogationis notam post accusatiuum Ἥραν. Vnus interpretum mihi assentitur, ita reddens hunc locum, Nunquam ne me Alexander Iunoni inuisam reddere desinet? Alter vero citra interrogationem hæc legit, ita vertens, Non desinet Alexander in crimen me apud Iunonem vocare. Nisi forte interrogationis nota incuria typographica prætermissa fuit.

P. 668. d. c.] Hæc verba καὶ φιλομαθὴς ab interpretibus versa non sunt, quod in præcedentibus editionibus non extent, huic meæ ex vet. codicibus addita. Sic autem alia pleraq; vocabula in hac leguntur, quorum interpretationem apud illos eandem ob causam non inuenies. Cæterum recte adiungi illa in vet. codicibus, & pro Plutarchi verbis agnoscenda esse, ostendit hic in Pompeii vita locus, ὀπτάμενον δὲ ὡς ἐστι φιλόλογος αἰὴρ καὶ φιλομαθὴς ὢν ὀλίγοις ὁ Οὐαλέριος. Hic enim itidem φιλομαθὴς cum φιλόλογος copulari videmus.

Ibid. e. 3.) Pro σφοδρὸν legitur etiam στερρόν.

Ibid. f. 5.] Reponendum Κηφισόν, vt recte interpretes legerant.

P. 669. e. 4.] Non dubito quin ἰόντα pro ὄντα scribi debeat. fueritq; hoc mendum simile illis quorum antea mentionem feci: positorum videlicet infinitiuorum, ἀπεῖναι, ἐπεῖναι, μετεῖναι, pro ἀπέναι, ἐπέναι, μετέναι. vt enim hic composita ab εἰμὶ pro compositis ab εἶμι ponuntur, ita illic ὄντα participium ab εἰμὶ, positum fuerit pro ἰόντα particip. ab εἶμι. vterque interpres tamen hunc, non illam, lectionem sequutus est: quum tamen nimis durum esse videatur ὄντα εἰς τὸ δωμάτιον pro ὄντα ἐκ τοῦ δωματίου. Sed & hoc obiter addo, δωμάτιον melius reddi Cubiculum ab vno quam Domum ab altero.

P. 673. b. 10.] Legitur etiam βουκέφαλος: sed vsitatum est hoc nomen in illa etiam terminatione.

Ibid. c. 3.] Quidam codices habent duntaxat μέλιτι.

P. 674. b. 5. In quibusdam scriptum est τῷ καλουμένῳ.

P. 674. d. 7. Pro ἡδύνθαι scribendum puto ἡδύσθαι.

Ibid. d. 9.] Quidam pro ἀγγαύδου reponunt ἀσκαύτου: sed ἀσάνδου reponendum esse, ex Hesychio & Suida constat. Ἀσάνδης, (inquit ille), ἡμεροδρόμος. Additque, ἢ κράββατον, ἢ ἄγγελον, Τερεντῖνοι. Hic autem, Ἀσάνδας, οἱ ὁδοδόκοι γραμματοφόροι. Vocarique eosdem & ἀγγάρους, addit: & ambo hæc nomina esse Persica. Fateor tamen inueniri & ἀσκαυδὴς in alio eiusdem Hesychii loco, exponentis ἄγγελος: sed alteri loco potius assentior, vtpote qui scripturam autoritate Suidæ comprobatam habeat. Quod autem ad alteram expositionem attinet, qua ἀσάνδης significare etiam κράββατον ab Hesychio dicitur, in ea duas scripturas in vnam confundi arbitror: id est, huic nomini ἀσάνδης eam quoque significationem tribui quæ non eius est, sed nominis ἀσκαύτης. quum idem lexicographus huic significationem illam, necnon Suidas & Etymologus tribuat.

Ibid. e. 4.] Futurum βοηθήσειν in præsens βοηθεῖν mutandum videri possit: ac mutandum certe fuerit si ἐθάρρει pro Auderet accipiamus: vt vnus interpretum accepit, qui vertit, Quum de cæteris medicis nemo auxilium adferre auderet. Sed ἐθάρρει accipio potius pro Confideret: & tunc futuro infinitiui locus erit: interpretando ita, Quum cæterorum medicorum nemo remedium se allaturum esse confideret.

P. 875. d. 8.] Pro Πινδάρῳ scribendum esse arbitror Πίνδῳ quamuis vterque interpres lectionem illam sequatur.

P. 676. e. 5.] Stare nullo modo potest hæc lectio καλῆς καὶ γυναικὸς καὶ τὸ κάλλος. Videndum igitur an tollenda sit vocula καὶ, an mutanda in κατά. Ego potius tollendam quam mutandam in κατὰ censuerim: quoniam in huiusmodi locis solet potius subaudienda relinqui hæc præpositio. Vnus interpretum reddidit, Mulierem & natalibus & forma nobilem. Alter autem perinde hunc locum interpretatur acsi καὶ τοῦ κάλλος scriptum esset: sic vertens, Elegantem mulierem & præter formam generosam.

P. 678. c. 8.] Legitur etiam Ἀλεξανδρόπου.

P. 679. d. 9.] In quibusdam editionibus habetur εὐβουλέτου quod verbum ex εἰβουλεύετο deprauatum videri potest.

p. 681. a. 6. Rectius fortasse ὑποφεισδομένως: sicut à φείδομαι est aduerbium φεισδομένως, necnon πφεισμένως.

P. 682. b. 4.] Pro ἓν ἔδει scribendum puto ὀνέδει. dicitur enim potius ὀνέδει μοι τοῦτο, quam δεῖ μοι τοῦτο, quod sciam. Sed quum desideretur nominatiuus, videndũ est an οὐδὲν huic verbo ὀνέδει præfigendum sit, aut ἄλλο: an dicendum subauditi.

p. 683. b. 10.] Meminerit hic lector loci in præcedentibus à me annotati, in quo perperam τῷ Φοίβῳ σφαγιασάμενος pro τῷ Φοίβῳ σφαγιασάμενος scriptum est. (is in Thesei vita extat) & num hic quoque eadem scripturæ mutatio facienda sit, perpẽdat.

P. 684. c. 8.] Pro μέλλοντας inuenitur scriptum & μίλλοντας.

p. 685. e. 6.] Verba hæc εὐπλοῖς σφόδρα in præcedentibus editionibus desiderantur: sed particula καὶ, quam eadem ante γελοίῳ habent, omissionis verborum, siue horum, siue aliorum, est index. Vterque interpres particulam illam merito omisit, quum ea quæ coniungit verba non haberet. sed vnus γελοίου πρὸς ὄψιν vertit Aspectus lepidi: ita hunc locum reddens, Quum forte puer aspectus lepidi & canens scite, nomine Stephanus, Alexandro adstaret: Ego vero quomodo γελοῖος πρὸς ὄψιν significare possit eum qui aspectus est lepidi, seu aspectu lepido, me non intelligere fateor. Neque vero apud Plutarchum est καὶ ἄδοντος χαριέντως, id est, Et canentis scite: sed ponitur aduersatiua particula δέ. Legitur enim ἄδοντος δέ, pro ἀλλὰ ἄδοντος, sed canentis. Minime autem aduersatiua particula vsus fuisset Plutarchus si γελοίου πρὸς ὄψιν in significatione illa accepisset.

P. 689. b. 5. Pro Αἰγαῖος scriptum est etiam Ἐλχαῖος.

Ibid. b. 10.] Legitur etiam πιθανοῖς ἢ λόγοις ἢ ἔργοις πρὸς Τελεσίππου. sed alteram lectionem magis probo.

P. 691. e. 2.] Nisi Plutarchus sæpe particulas initio periodi omitteret, (qua de re & in aliis harum annotationum locis admonui) dicerem eum hic scripsisse, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ Ῥωξάνης. vel ὁμοίως δὲ καὶ τὰ &c. vel, καὶ τὰ περὶ Ῥωξάνης δὲ ἔρωτι &c.

P. 692. e. 9.] Scribendum esse puto ἐπείνου.

P. 693. a. 5. μείζονος) Est & alia lectio, ἐφιέμενον.

P. 694. f. 2.] Legitur etiam λαβεῖν τὴν πάθος.

P.645. d. 5. In quibusdam scriptum est οὐ λέγειν, non εὐλογεῖν.

Ibidem e. 10.] Pro λέγειν in nonnullis codicibus est λέγω.

P. 697. f. 5.] Quidam codices habent πρεσβύτερον, tanquam de duobus duntaxat: sed quum essent non ἀπὸ πόλεως sed ἀπὸ πόλεω, plures fuisse verisimile est.

P. 698. b. 8. Post φιλοφροσύνης interrogationis nota locum habere potest: vt particula ἤπου interrogationi hic seruiat. Sic certe vnus interpretum. An tu pugna arbitraris ex tali sermone & comitate colloquium fore immune? At nihil proficis. Alter citra interrogationem, Existimas nostro hoc congressu amicitiæque iunctione certamen omne exclusum. sed nihil agis.

Ibid. d. 4.] Legitur etiam ἐν μέσῳ τῇ στραποπέδῳ.

P. 699. e. 2.] Repono προελθὼν. idem autem & alibi reperitur error: id est, in aliis huius ipsius operis locis.

Ibid. e. 7. Scribendum puto, τὰς ἢ αἰπέρας ὀχθας.

Ibid. e. 10.] In quibusdam scriptum est ὀκταπυχλίοις.

Ibid. f. 5.] Pro προσύχραφεν legitur etiam προσύφερεν.

P. 703. b. 8.] Alii εἰς iungunt cum οἶδα: sed multo rectius sequentibus iungitur.

Ibid. e. 1.] Pro τὸ νικητήριον στέφανον scribendum esse arbitror. τὸν νικητήριον στέφανον καὶ πάλαι τον. vel τὸ νικητήριον, στέφανον καὶ πάλαι τον: vt post νικητήριον interpungatur, & velut per appositionem dictum intelligatur. Vterque interpres vocem στέφανον prætermisit. Vnus enim ita reddidit, Ac victoriæ præmium nactus talentum, tres dies superuixit. Alter hoc modo, Relatoque pro victoriæ pretio talento, triduum superstes fuit.

P. 708. d. 3] Non ὅπῃ χολιω sed ὅπῃ τολιω præcedentes editiones habent, magno errore, sed eiusmodi qui neminem decipere possit.

Ibid. d. 8. Pro ἀδηλίτως legitur etiam ἀκρίτως. Quæ autem sequuntur, τὸ ἢ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δωνάμει καὶ τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἴη μᾶλλον· ἀλλ' ἀχολιθεὶς ὑφεῖναι πρὸς ὅ,ᾳ ἡ φύσις ὑφηγεῖτο, &c. vnus interpretum ita vertit, Primum enim laudis locum dimisit, non quod potentia & armis primus omnium esse mallet, sed quia negotiis obrutus, ad id inclinauit ad quod natura rapiebat. Sic autem interpretans non ὅπως sed οὐχ ὅπως legit. At ego nullum hic negatiuam particulam habere locum dico, sed potius sensum ei quem Plutarchus verbis suis subesse voluit, contrarium efficere. Significare enim hic voluit quod in istis alterius interpretis verbis habemus, Primas vero in vrbana facundia, vt potentia potius & armis esset primus, reliquisse aliis. Sed quum particula ἀλλ' orationis huius structuram perturbet, expungendam censeo: vt ὑφεῖναι quidem cum πρωτεῖον, participium autem ἀχολιθεὶς cum ὅπως iungatur. perinde ac si dixisset, τὸ ἢ πρωτεῖον ὑφεῖναι μᾶλλον ἀχολιθεὶς ὅπως πρωτος εἴη τῇ δωνάμει. &c. Fuisse autem additam particulam ἀλλ' post μᾶλλον verisimile est ex repetitis à librario per imprudentiam primis literis vocis μᾶλλον: ex quibus deinde ἀλλ' à quopiam factum fuerit. Participium vero ἀχολιθεὶς scio videri posse præter consuetudinem aduerbio ὅπως esse iunctum: sed ita accipiendum fuerit acsi dictum esset, ἀχολιθεὶς πρεῖ τοῦτο ὅπως &c. Illorum autem verborum πρὸς ὅ,ᾳ ἡ φύσις ἐξηγεῖτο τῆς ὀρ τῇ λέγειν δεινότητος ἐκ ἐξικόμενος, non satis recte expressus fuit sensus. Vult enim significare Plutarchus, eum non ad illum vsque gradum eloquentiæ peruenisse ad quem naturæ inclinatio eum deducebat.

P. 709. a. 7.] Suspicor ante μικραὶ deesse οὕτω. vt dicat Plutarchus, Nullum vilius rei initium esse tam paruum vt nō assiduitate magnum cito reddatur, vel, Tam paruum quin assiduitate &c. Atque ita perinde fuerit acsi ita loquutus fuisset, οὕτω μικραὶ ὥστε μὴ ταχὺ ποιεῖν &c. Alioqui non addendo οὕτω videtur esse potius dicendum, οὐδεμίαν ἀρχὴν πρόγματος ἡγητέον μικραὶ ἢν αἱ ταχυποιῇ μεγάλων τὸ ἀνδλεχές. hoc sensu, Nullum principium exiguum esse putandum quod assiduitas magnum faciat. Id est, Si quidem assiduitas magnum efficere id possit. Vnus interpretum ita hunc locum vertit acsi lectionem illam priorem sequeretur: hoc videlicet modo, Adeo nullius rei initium ita paruum est putandum, quasi non id assiduitate magna incrementa, idque breui temporis spatio, facere possit. Nam hic Ita paruum, est οὕτω μικραί. Sed alia particula quam Quasi vtendum fuisse videtur, Alter interpres illud aduerbium non addidit: ita vertens, Animaduerterunt nullum censendum esse rei alicuius paruum exordium, quod non ilico grande reddat continuatio. Est autem istud quoque hic obseruandum, posse particulam ὡς iungi cum verbo ἤδοντο: vt hæc verba, μεγάλης καὶ δυσπατρίπου ῥυομένης &c.. interiecta sint, & ῥυομένης resoluatur in ἐπιδὴ ἐῤῥύετο: itidemque βαδιζούσης in ἐπιδὴ ἐβάδιζεν. Cum qua expositione conuenit interpunctio quam mea editio habet. Sed potest etiam fortasse τελεία στιγμὴ post accusatiuum μεταβολὴν collocari, vt hæc verba ὡς οὐδεμία &c. velut ὅπῃ φωνήματα κῷς subiungantur. Hæc autem interpunctio in præcedentibus editionibus spectatur: eamque sequutus est ille interpres qui vertit, Adeo nullius rei initium ita paruum est putandum &c. Verum idem non recte post verbum ἤδοντο interpunxit, & ipsum à sequentibus genitiuis separauit, μεγάλης καὶ δυσπατρίπου &c. ita enim vertit. Sero admodum errorem suum animaduerterunt, quum ea potentia grandis iam & inexpugnabilis non occulte iam ad mutationem reipublicæ spectaret. Adeo nullius rei &c. Quum potius iungendo ἤδοντο cum μεγάλης ῥυομένης & cæteris genitiuis, (neque enim nouum est ἤδοντο ῥυομένης pro ἤδοντο ῥυείας itidemque ἤδοντο βαδιζούσης pro ἤδοντο βαδίζειν) debuisset ita interpretari, Sero, eam grandem & inexpugnabilem euasisse & iam ad mutationem reipubl. spectare animaduerterunt. Quum autem ἤδοντο non iungeret cum his quibus iungi debet genitiuis, sed ab illis separaret, coactus est aliqua de suo addere. Dicens enim, Sero admodum errorem suum animaduerterunt, hunc accusatiuum de suo addit.

P. 710. d. 2.] Scribo πρὸς δανεστάμενος.

Ibid. e. 8.] Scribere malim ἀδηλόν ὅτι.

P. 711. c. 7.] Pro πυπακόσιαι in quibusdam legitur ἑπτακόσιαι.

P. 712. f. 2.] In præcedentibus editionibus interrogationis nota huic loco apposita non fuit: quæ tamen apponenda esse visa est. Sic & supra huius particulæ ἤπου interrogationi seruientis facta mentio fuit.

P. 713. a. 2. Pro ἤδη in quibusdam legitur ἐθῶν.

P. 713. f. 5.] Scribendum puto, τῇ πρὸς τὸν σύγκλητον εὐλαβείᾳ.

P. 715. f. 2. Aduerbium ἀδιλεχῶς quædam exempl. habent ante ἀπομαχόμενος.

P. 717. c 5.] Pro τριακοσίοις quidā codices habent πετρακοσίοις.

P. 719. b. 7.] Pro προσήγαγον repono προσήγαγον.

P. 723. a. 1.] Obseruet hic lector ἐπεὶ δὲ, & meminerit eorum quæ antea dixi de vsu quem interdum apud Plutarchum habet ista particula ἐπεί.

P. 727. e. 7.] Aliquis mendosum esset putet hic ἐπίνει, & reponi debere συνεπίνει: sed inuenitur & illud simplex in huius compositi significatione, nimirum pro Assentiri: potius tamen apud poetas.

P. 728. e. 6.] In Pompeii vita dicit εἰς τὸν Πομπήϊον.

P. 779. a. 7.] Verbum hic non à librario prætermissum, sed potius ab ipso autore consulto omissum esse putandum est, vt quod subauditi posset: nimirum ᾤοντο, seu ὠόμιζον: aut etiam ἔλεγον.

P. 729. c. 1.] Scribendum puto πῶς τῇ φράσει ἔχομ. Alioqui post πῶς ponendum interrogationis notam censuerim: vt hic intersistat oratio: iungendo hoc aduerbium cum præcedente verbo ἐλπίζομεν.

Ibid. c. 8.] Hoc vocabulum αἰχμὴ (quod perperam in quibusdam huius editionis exempl. deprauatum fuit in αἰμὴ) in alio etiam huius scriptoris loco extat, vbi eadem res narratur: nimirum in Pompeio, ἐπεσείσε τις ὠθῶν δι' τοῦ σώματος τὸ ξίφος, ὥς τε ἢ αἰχμὴν περάσειν ἀφεῖν κ' τὸ ἰνίον. Fortasse tamen alterum vocabulum ἀκμὴν recte seruatum fuisset, quoniam ξίφει tribui videtur ἀκμὴ potius quam αἰχμὴ.

P. 735. b. 5. Pro πόπῃ reponendum suspicor πόπῃ quod iungatur sequentibus, interpungendo post ὀκ πρεῖελθόντα.

P. 737. e. 10. Non videntur sequenda fuisse exemplaria quæ habent accus. ὅπῃ τολαὶ pro datiuo ὅπῃ τολαῖς.

P. 739. e. 8. Pro ῥήματα legitur etiam ῥήτρα.

P. 742. a. 9. In quibusdam scriptum est ὅταν εὐτυχῶσιν, non ὅταν δοκῶσιν εὐτυχεῖν.

P. 746. d. 8. Præcedentes editiones habent συνεξαμασῆναι sed præterquam quod significatio huius verbi non conuenit, ipsum recusat etiam genitiuus quem hic habemus.

P. 747. e. 1. Legitur etiam ἀφῆκε. Sic tamen verbo ἐφῆκε vtitur, postea.

P. 750. d. 8. Pro Φωκίων inuenitur scriptum & Φώκῳ. Quam scripturam sequendo subaudietur nominatiuus ille Φωκίων. Erat autem Φῶκος nomen filii ipsius Phocionis: vt mox docebo.

Ibid. e. 8. Pro Φώκιε repositum fuit Φῶκε, non solum quod in vet. cod. ita scriptum sit, sed etiam quod illæ ipsæ editiones quæ hic Φώκιε habent, in alio huius vitæ loco habeant Φώκῳ, non Φωκίῳ. nimirum pag. 755. Φώκῳ γὰρ τῷ παιδὶ. itidemq; versu qui hunc proxime sequitur.

P. 754. e. 5. Post ζητῶ non posita fuit πλεία στιγμὴ: quod pendeat sententia, cuius initium est, καὶ τοῦτο ὅπερ ὕστερον &c.

ita

ita enim hæc inter se iunguntur, καὶ ὁ πρὸ ὑστέρου αὐτὸ ἄχρειος εἶπεν, τοῖς πολλοῖς ἐπηρεάζων. Sed ante ἀπὸ positum est πρὸ, necnon ante πολλοῖς: quod alterutro in loco vacat.

Ibid. e. 10. Legitur etiam κακοῦ δεσποτικοῦ καὶ πενεστικοῦ. verum altera lectio retinenda est, quoniam non vult negare eum fuisse κακοῦ δεσποτικοῦ & πενεστικοῦ, sed illius κακοῦ δεσποτικοῦ καὶ πενεστικοῦ ob eam quam afferit rationem, fuisse ἐπιχθεστέρου intelligit.

Ibid. f. 5. In quibusdam editionibus Ἀγωνίδης, perperam scriptum est, pro Ἀκωνίδης, vt in vet. cod. Nam illæ ipsæ in sequentibus locis scripturam istam sequuntur.

P. 759. a. 5. Malo μιᾶς τοῦ præcedentibus iungere.

Ibid. c. 1. Rectius scribetur Λυκείῳ.

P. 762. a. 6. Credibile fuerit Plutarchum scripsisse αὐτῷ ὀφειλομένων: ferri tamen & altera lectio potest. Hoc verbis iisdem repetitum videbis initio paginæ 1400.

Ibid. c. 1. Malim hæc interrogatiuè legere.

P. 765. a. 6. Pro δι' αὐτῶν quidam codices scribunt δι' αὑτῶν. Vnus interpretum δι' αὐτῶν legit, vt editio ista habet (aspirando priorem huius pronominis syllabam, vt sit pro ἑαυτῶν) siquidem ita vertit, Lege lata ne candidati haberent nomenclatores, tribunatum militum petens, solus legi paruit, & per se elaborauit salutare atque appellare ciues. At vero alter ita reddidit hunc locum ac si scriptum esset δι' αὐτῶν cum tenui, plane alium sensum eliciens. Ita enim interpretatur. Deinde quum lex esset lata, ne iis qui magistratum ambirent, nomenclatores adessent, tribunatum militum petens, solus eam legem violauit: monitorisque vsus ministerio, ciues nominatim salutauit atque compellauit. Prior ille non solum δι' αὐτῶν legit, aspirans hoc pronomen, sed etiam ἐπιθέτο pro ἐπέθετο: itidemque Lapus anteipsum illam lectionem sequutus erat. At posterior scribens αὐτῶν spiritu tenui, & ad ὀνοματοθέτην referens, Ciceronis loco seruiuit, obiicientis Catonii in oratione pro Murena, eum nomenclatoris opera fuisse vsum. Sed fieri potest vt Plutarchus non ex Cicerone hanc historiam, sed ex alio petierit, rem omnino aliter (vt fit) narrantis. Verba quidem certe ipsius Plutarchi negant quod ait Cicero, nisi vim aliquam eis afferamus. Primum enim durum est, δι' αὐτῶν pro δι' αὑτῶν, vtpote præcedente plurali ὀνοματοθέτην, non singulari ὀνοματοθέτης. Deinde hoc loquendi genus πεποιημένος ἔργον tali sententiæ minime adhibiturum fuisse Plutarchum, ex aliis illius colligere locis possumus, in quibus verba illa vsurpat. Ne autem longe abeamus, in hac ipsa vita, scriptum est, ὃς καὶ τὰ πρὸς ἐπιμελείαν πράγματα καὶ δόγματα, καὶ κρίσεις καὶ πράξεις τῆς μεγίστης ἔργον πεποιήτο τοῦ τοῦ καταχαρίζειν καὶ φίλον ποιεῖσθαι πρὸς αὐτόν. Equidem vel ex hoc loco perspici (meo quidem iudicio) potest, illam phrasin aliud significare: & Plutarchum, si voluisset declarare, Ministerio eius vsus, aliis potius vsurum fuisse verbis quam istis, πεποιημένος ἔργον δι' αὐτῶν. Quod autem in altera illa interpretatione ex ἐπέθετο, faciendum est ἐπιθέτο, & αὐτῶν ex αὐτῷ, mouere neminem debet, quum tales lapsus sint longe facillimi & frequentissimi.

P. 767. a. 5. Legitur etiam τοῦ πρεσβυτέρου.

P. 769. a. 2. Rectius ἀνείλετο scribetur.

Ibid. a. 4. Scribendum puto ἔξαρνον εἶναι, καὶ λέγειν &c.

Ibid. d. 7. Non video quomodo φερομένης ferri possit, nec dubito quin mutari in φερομένον debeat.

Ibid. e. 10. In præcedentibus editionibus inter λόγῳ & καθ' ἡμᾶς nulla interpunctio habetur: quum tamen καθ' ἡμᾶς initium sit alius sententiæ, qua sermo præcedens clauditur. Ac fortasse scripsit Plutarchus, καθ' ἡμᾶς ἐν δράματι &c. quamuis sæpe particulæ huiusmodi in opere isto omissæ comperiantur.

P. 772. a. 1. Pro λέγειν legitur etiam λεγόντες, & ἐξαιρούμενοι pro ἀφαιρούμενοι: quæ lectio prima fronte fortassis non placebit, sed attente considerata, magis probabitur quam altera. Sed post Κάτωνος interpungendum erit: hoc modo, ἡ δὲ Κάτωνος (subaudi πολιτεία) ἀρετῆς ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου ἀγωνιζομένης.

Ibid. a. 2. Meminisse hic oportet eorum quæ de ista particula ἐπὶ alibi dixi, id est de vsu quem in quibusdam Plutarchi locis habet.

Ibid. b. 2. Post μένων δὲ interpunxi, vt datiuum ἀλλήλοις separarem: quippe qui fertur ad præcedens verbum διεκείοντο. Vnus tamen ex interpretibus datiuum illum cum μένων iungit, ita vertens hunc locum, Voceque Catonem, vt bono animo esset, cohortati sunt, atque inter se consistentes cohærentque. Sed altera interpretatio nihil assentiuit: quæ ita habet, Et alta voce ipsum vt pergeret, ita, se autem mutuo manerent, cohortati sunt.

Ibid. f. 1. Hic quoque ἀπέναι pro ἀπίναι positum est. Dico autem hic quoque, quoniam eandem scripturæ mutationem in aliis etiam locis inueniri, admonui supra.

P. 773. c. 10. Pro ὡς πενεστικὸς legitur etiam πενεστικῶς.

Ibid. d. 3. Pro φιλία inuenitur scriptum & φιλοφροσύνα.

P. 774. e. 6. v. νοι καὶ δεῖ. Si ὡς & εἶχεν accipiamus pro ἐπὶ ὀλίγον, parenthesis ista locum habebit, & particula εὖ post φοβηθεῖν vacabit: sicut & alibi vacare comperitur. Ac si parenthesi locum dare nolimus, nec particulam οὖν pro superuacanea habere, tunc certè ὡς ὀλίγον, non aliud significabit quàm τοῦτο ὀλίγον, atque ita particulam ὡς πλεονάζειν dicendum erit. Ambo certè interpretes ita verterunt ac si illa abesset. Ita enim vnus. Hæc dicenti & senatus assensus est, & ex populo nō pauci comprobarunt. Alter vero ita. Hæc illi dicenti cum senatus adstipulabatur, tum aliorum quoque haud pauci se adiungebant. Si tamen particulam ὡς non omnino vacare vellemus, dici fortasse posset, ὡς ὀλίγον, significare. Quatenus autem hæc dicebat. At si hæc verborum esset series, ἐγὼ ὀλίγον βουλεύομαι φόβον, ὡς τοῦτο λέγων, tunc ὡς reddi posset Vtpote.

P. 775. b. 3. Affertur etiam ἀδυνάτων pro γενομένων: sed fieri non potest vt exemplar in quo legeretur hic ἀδυνάτων, haberet itidem ἀδυνάτῳ in proxime præcedente loco. Ego aliam lectionem quàm nostram quærendam non censeo: & ὡς ἀδυνάτῳ τῷ μεταστῆσαι perinde esse ac si dictum esset, ὄντος ὀλίγου τοῦ μεταστῆσαι: vel, ἐπειδὴ ἀδύνατον ὄντος τοῦ μεταστῆσαι. siue, εἰ ὀλίγου ἀδύνατον ἐστιν. Nescio autem quid sequens aut quo respiciens vnus interpretum, illa sic verterit. Atque in eo quod fieri non posset, mutare factum iactare se velle, stulti esse & amentis. Alter ita est interpretatus, In apertum vero se coniicere periculum ejus rei causa quæ rescindi nullo modo iam possit, id vero vaccordis planè esse & insanientis.

Ibid. e. 8. Post κόλπων nisi expungatur interpunctio, merito aliqua verba deesse existimabuntur. Vnus interpretum vertit, Hominem ex Pompeij sinu: alter, Hominem ex sinu Pompeii natum.

Pag. 776. a. 3. Post κύπρου in cunctis codicibus scriptum erat, καὶ Πτολεμαῖον. quæ lectio conuenit cum his verbis, ὁ δὲ Κύπρῳ Πτολεμαῖος.

Ibid. e. 1. In Ald. exempl. scriptum est συμβουλευόντων, mendosè, simulq; ambiguè inter συμβουλευόντων & συμβουλευόντος. Hoc ex vet. cod. repositum fuit, haberique in Florentina etiam editione: illud autem ad genitiuum λόγων posse referri videretur, nisi tam multa interiecta essent.

P. 777. e. 8. Pro μακρὸν in quibusdam scriptum est μικρόν, parum diuersa scriptura, valde diuersa significatione. Item pro ἀπροσίπτητο legitur προσίπτητο.

P. 778. b. 3. In editionibus quæ hanc præcedunt legitur καίτοι οὐκ ἂν τοῦτο ἐφαίνετο καὶ αὐθάδες. quam lectionem nullo stare modo posse manifestum est; quùm desideretur adiectiuum quod particula ἂν cum αὐθάδες copulandum est. Rectè igitur ex vet. cod. repositum fuit καίτοι σκαιὸν τοῦτο ἐφαίνετο καὶ αὐθάδες. Sed rectius fortasse legeretur, καίτοι σκαιὸν ἴσως τοῦτο, &c. Non video enim cur ἴσως hinc tolli debeat: neque σκαιὸν in ἴσως mutatum fuisse credibile fuerit.

P. 779. c. 8. Inter δῆμον & ἵππον aliquot verba deesse puto. Quà de re & vnus interpretum admonet: qui totum hunc locum ita reddidit, Ac decreuerunt vt qui prætores essent electi, ij statim magistratum inirent, non interposito solito tempore: ne cui fraudi ambitus esset, eiusque causa dies ei posset dici. Simulque ipsi amicos suos & administros ad petendum præturam suborturunt. Alter vero ita vertit, Vbi per infrequentiam decretum fuit vt designati prætores extemplo magistratum inirent, præciso legitimo tempore quo illos qui populum corrupissent largitionibus, postulare licebat. Deinde quum plebiscito effecissent vt soluti essent à causa dicenda, clientes & amicos suos ad præturam prouexerunt. Simul autem obserua pro προεῖπον paulo post scribi πρεσῆγον: quod verbum hic interpres expressit illo Prouexerunt.

Ibid. e. 9. In nonnullis cod. legitur φρατῆρας. Si retineatur, φρατῆρας subaudiendum erit participium ὄν: id est, οἱ φρατῆρες ὄντες.

P. 780. b. 1. Pro τῷ legitur etiam αὐτῷ: quam lectionem longe alteri præfero: vt sensus sit, turbam sequutam fuisse, audientem Catonem dicentem, se vna cum ipso Trebonio ire, in carcerem videlicet. Potest tamen & aliter accipi, λέγοντος nimirum pro κελεύοντος: vt aliquoties apud Thucydidem significationem istam habet, sequente infinitiuo. Ambo interpretes σὺν τῷ legerunt, non σὺν αὐτῷ: & vnus quidem λέγοντος vertit Differentem: ita hunc locum reddens, Sequuta est plebs est, audiens inter eundum differentem. Alter vero

λέγοντος accepit pro κράζοντος seu κραυγάζοντος, (quia præcedit μετὰ κραυγῆς ἐγκελευόμενος) ita interpretans, Sequebatur autem eum multitudo, auscultabatque, eo interim dum abduceretur, clamitante. Sed λέγοντος cum ἀκροώμενον potius iungendum est, quam pro absoluto genitiuo accipiendum.

P.781. a.8. Legitur etiam παρεπίθετο.

Ibid. b. 7. In quibusdam pro singulari δικαστηρίου habetur pluralis δικαστηρίων.

Ibid.d.3. Pro καταρρυεὶς scriptum est ὑποῤῥυείς.

P. 782. a. 3. Pro ἀρετῆς repono ex vet. exempl. ἀρχῆς. Quam lectionem & vnus interpretum sequutus esse videtur, ita reddens, Post Fauonio ædili creato, cum in cæteris magistratus muneribus præsto fuit, tum ludos eius in theatro curauit. Alter ἀρετῆς retinuit, & aliquem ex hac lectione sensum elicere conatus est, ita vertens. Post ædilitatem consequuto Fauonio, diligenter eum in eo officio adiuuit, inq; theatro spectacula adornauit.

Ibid.d.4. Legitur etiam ἐκοσμίωσε.

P. 783. a. 2. Legitur & πιστεύσαι: sed retinendum nobis est πίστευσαι. Post ζητεῖν autem interpunctionis nota collocari debet, ne iungatur hic infinitiuus sequenti: quum hic locus perinde sit intelligendus ac si verba ita collocata essent, οὔτε γὰρ ῥᾴδιον ὁ εἰσομαι ὅπου στήσεται ζητεῖν τὰ πεπεημαρτημένα. Sed articulum τὰ ante τὰ desidero: ac Plutarchum ipsum ita scripsisse suspicor, ὅπου στήσεται τὸ τὰ πεπεημαρτημένα ζητεῖν. id est, Quis futurus sit inquirendi in præterita delicta finis. Vnus interpretum ita vertit, Haud enim, vbi præteritis peccatis subsisteret excutiendis, procliue futurum statuere: &, si recentiores sanciantur mulctæ offensis, iniuriam passuros hos, &c. Quæ interpretatio magis mihi placet quam altera ista, Nam neque finem inquirendi in ante peccata constitutum, &, si noua eorum decernantur supplicia, de iniquitate querendi occasionem habituros, &c. Illum quidem certe comparatiuum νεώτερα ita hic vertit ac si pro positiuo positus esset: quum tamen suam comparatiui significationem ei dare oporteat. intelligit enim, νεώτερα ἢ τὰ ἀδικήματα: nimirum quæ post delicta iam commissa sancita fuerint. Cæterum quod ad parentheseos notam attinet eam prætermitti posse sciendum est.

Ibid.b.5. Legitur etiam παρὰ Κάτωνι quæ verba iungenda essent præcedentibus, vt παρὰ Κάτωνι dictum esset pro ὑπὸ τοῦ Κάτωνος. Sed Plutarchum ita vsum esse datiuo, persuadere mihi nequeo. Quod vero ad alteram lectionem attinet, eam vnus interpretum omnino sequutus est: ita reddens hunc locum, Multi enim euersi iudicio sunt, quod Catonem declinare, non niti innocentia putarentur. Alter autem ita vertit, Multi enim eo damnabantur quod Catonem recusantes iudicem, male sibi conscii viderentur. Quæ interpretatio magis mihi placet: sed eam sequendo mutandum aliquid in lectione nostra fuerit, vel potius aliquid ei addendum: nimirum δίχα τὸ ante οὐθαρρεῖν. Possit idem sensus & ex ista lectione elici, ἤλωσαν γὰρ ἐκ ὀλίγου, παρὰ τὸν Κάτωνα φεύγειν δόξαντες οὐθαρρῶν τοῖς δικαίοις. vt ita resoluatur hæc oratio, δόξαντες οὐθαρρεῖν τοῖς δικαίοις, παρὰ τὸν Κάτωνα φεύγειν. id est, δίχα τό: quæ duæ voculæ non minus quam παρὰ locum ibi habere possint.

Ibid. b. 7. Legitur etiam περιπινόμενον: quæ lectio magis placet: vt Cato dicatur περιπίνεσθαι κριτής. At περιπινόμενοι superuacuum videri possit, quum satis esset dixisse, περιφέρον ὡς ὄνειδος μόνα.

Ibid. c. 1. In præcedentibus editionibus legitur περιέφερον: pro quo ex vetustorum exempl. autoritate reposui αὐτέφερον. Vnum videndum est, an possit αὐτέφερον actiue vsurpari in ea significatione qua dicitur à Latinis Recreare. vt Recreare se ex magno timore, apud Ciceronem. Eodem enim modo dicentur hic Catonis præmonitus Pompeium ἀναφέρειν οὐκ πολλῆς ἀπιστίας, nimirum ex illa ἀπιστίας errore, tanquam ex morbo quopiam. Vicissim autem merito dubitarit quispiam an περιέφερον, quod in textu habetur, (& videri potest ex præcedente periodo manasse, vbi legitur περιφέρον) reddi possit Excitabant, vt verterunt ambo interpretes. Estque hoc quoque in vnius eorum interpretatione animaduertendum, eum verba ista, οὐκ πολλῆς ἤδη τῆς πρόσθεν ἀπιστίας, sequentibus iungere. Ita enim locum istum reddit, Iam Catonis prædictiones Pompeium non nihil excitabant post longam incredulitatem, veluti per insomnium animo periculum imaginantem. Quæ sane interpretatio valde apta fore videtur, si verba illa sequentibus iungenda sint. quod certe & aduerbium ἤδη persuadere possit: quum videatur Plutarchus ἤδη ibi posuisse tanquam iungere volens cum participio ὀνειροπολοῦντα. Sed liquido sciri non potest nisi prius de verbo quod post παραγορεύσεις est ponendum, nobis conitet.

Sed ecce, quum de verbis περιέφερον & αὐτέφερον annotassem quæ proxime præcedunt, & iam typographico prelo ea commisissem, incidi in verbum ἀναφέρειν in ea significatione actiua quam isti loco aptam quidem esse, sed eius exemplum me desiderare dicebam. Inueni autem in vita Agidis, τὴν πόλιν οὐκ ἤδη ἄλλων αὐτέφερεν ἁμαρτημάτων. Hoc igitur duntaxat perpendendum lectori fuerit, velitne verba illa οὐκ πολλῆς, &c. ad illud αὐτέφερον referre, (quamuis & ibi sit αὐτέφερεν cum illa præpositione οὐκ) an potius ab eo separare, sequendo quæ hac de re dixi. Interim autem obseruet hic lector ἐπεὶ δ' in principio trium periodorum quæ contiguæ sunt, & eorum quæ de istis particulis, antea dixi, recordetur.

P.785. b.8. Legitur etiam πολλὰ & πλείω: sed πλείον quoq; dici, cum ab aliis tum ab Eustathio annotatur.

Ibid. f. 1. Pro ἔνεστι repositum fuit ἔν τοῖς quod mendum & in alio huius operis loco emendatum fuit.

P.786. b.10. Hæc verba καὶ χρήματα in præced. editionibus non habentur.

Ibid.e.5. Pro πάθος in Aldina editione scriptum est προεδύπερος. qui error manauit ex ignoratione huius compendiariæ scripturæ πρός. quæ & in Florentina editione spectatur.

Pag.789. b.8. Hæc verba μετ' ὀλίγον ex vet. cod. addita fuerunt.

Ibid.c.9. Aptius scriberetur καὶ καθάπερ. Paulo post autem habes μαθήσει pro μαθήσεσι quod in præcedentibus editionibus legitur.

Pag.790.d.10. Legitur etiam σώζεσθαι πρὸς αὐτόν.

Ibidem.e.5. Pro φυγὴν quædam exemplaria habent φρουρόν.

P.791.a.1. Contrarium est quod in vet.cod.legitur, videlicet, ἐγὼ δὲ ἀδηλος.

Ibid. b. 6. Post καλοῖς in quibusdam exempl. scriptum est πνεῦμα.

P.793. e. 8. Legitur etiam, καὶ φεύγοντος πάλιν πολλὴν ἡσυχίαν, &c.

P.794.b.5. Pro datiuis τῇ πόλει habentur genitiui τῆς πόλεως in vet. exempl.

P.795.c.2. Pro μικρὰ in præced. editionibus scriptum est μικρά. Ambo tamen interpretes μικρὰ retinuerunt, vnus, minuta, alter, exilia reddens. Ita enim redditus est hic locus ab vno, Nullum sincerum aut laude constanti dignum, sed adulterina pleraque & exilia facinora edunt. Ab altero sic, Nihil sincere agunt vel constanter: verum alias aliis rapti studiis, & motus sequentes alios, res gerunt adulterinas & minutas multas. Sed nemo non videat quanto aptior ex voce μικρὰ sensus eliciatur, nec loco solum sed & vocabulo νόθα cum quo copulatur, conuenientior.

P. 796. c. 1. Pro ἐπαύσασθαι in vet. cod. scriptum est τὸ παύσασθαι. Vnus interpretum lectionem hanc sequutus est, ita vertens, In eas delati res imprudentes sunt, vbi iam non erat illud dici quod solet, Rectum licet non sit, turpe est desistere. Alter vero retinuit τοπαύσασθαι, ita reddens, quibusdã additis, Imprudentes ad eas res tentandas delati sunt, quas quum parum honestas sentirent, tamen iam inhonestas esse (notum enim illud est, Quod non honestum est, iam turpe esse sentias) colligere non potuerunt. At ego non dubito quin τὸ παύσασθαι genuina sit lectio: sed vereor ne aliud quoque mendum loco isti subsit, & potius scribendum sit, ἐπεὶ μὴ καλὸν, ἐκ αἰσχρὸν ἤδη τὸ παύσασθαι. Certe, vt omittam, multo magis proposito Plutarchi esse accommodatam sententiam quæ ex ista lectione elicitur, non video quomodo ἐπεὶ μὴ καλὸν reddi possit, Rectum licet non sit.

P.797.c.3. Pro αὐτὸν legitur etiam αὐτῷ. quarum lectionum vtraque sensum eundem efficit: sed si δ' αὐτὸν retineas, nominatiuus verbi ἀναληψοιτο erit βασιλεία: sin mutes in αὐτῷ, nominatiuus erit αὐτός.

798. d. 10. Veram lectionem esse puto εὐδαιμονιζομένης, vt habent vet. exempl. Sic αὐτῷ in versu proxime sequenti repositum ex iisdem fuit.

Ibid.e.3. Post παρεκάλουν posita fuit interpunctionis nota, quod hæc verba ὅντα προεδύπερον iungantur potius sequentibus quam præcedentibus hoc modo, παρεκάλουν ὀθπλαμβάνεσθαι τοῦ Ἄγιδος, vtpote qui esset προεδύπερος.

P.800.a.3. Interrogatiue fortassis hæc legenda sunt.

P.803. a.3. Inter αἰδοῦς & σωτηρίας in quibusdam cod. interiectum est pronomen αὐτῆς.

P.805.c.4. Lubenter scriberem καὶ κατ' ἰδίαν ἑκάστου.

P.806.b.2. Rectius scribetur αὐτος, vt in quibusdam exemplaribus.

Ibi.f.4. In præced. edit. legitur ὁπόσοι pro οὐπόσοι. Quamuis autem hanc lectionem recte in locum illius fuisse repositam constet, (nam vel propter ἀλλὰ negationem præcedere oportet) superest tamen hic quod nobis negotium facessat: nimirum aduerbium μάτιν. Si enim interpreteris, (dando illi aduerbio μάτιν suam significationem) Frustra interrogare Lacedæmonios non quot sint hostes, sed vbi sint: non consentanea suæ gloriationi loquetur Cleomenes. Ideo vnus interpres vertit Nunquam: ita hunc locum reddens, Qui dixerat, nunquam de hostibus quærere Lacedæmonios quot essent, sed vbi essent. At quid pro μάτιν legendum putauerit, (neq; enim hoc aduerbium ita potuit interpretari) coniectura non assequor. Alter autem interpres retinuit quidem aduerbium μάτιν, sed nouũ quendam vsum illi tribuit. quinetam ita vertit quasi ὁποῖοι vel ποῖοι scriptum esset, non ὁπόσοι vel πόσοι. Ita enim interpretatur, Non debere interrogare Lacedæmonios, quales, sed vbi hostes essent. Ego alteri interpretationi potius assentior, donec de vera lectione constare possit. Sed (vt interim coniecturam meam in medium proferam) quid si οὐ μάτιν scriptum à Plutarcho fuisse dicamus? Neque vero ita duntaxat legi posse auguror, εἰπόντος ὅτι οὐμάτιν, sed etiam hoc modo, (aliam negatiuæ particulæ sedem tribuendo) εἰπόντος οὐ μάτιν ὅτι Λακεδαιμόνιοι, &c. Nec dubito quin hæc lectio magis etiam quam illa prior placitura sit: vt videlicet οὐμάτιν à Cleomene gloriante dicatur: perinde ac si ita scriptum esset, καὶ τοῦ παλαιοῦ τινὸς αὐτοῖς αἰεμίμνησκε βασιλέων, ὃν ἔλεγον οὐμάτιν εἰπεῖν ὅτι Λακεδαιμόνιοι, &c.

P.808.d.3. Pro νόμῳ tam manifestum est scribi debere φόβῳ. vt scriptura hæc in contextu poni debuerit. Sed accedit & vetus exempl. autoritas.

Ibid. f.4. Genitiuum δεομένης in accusatiuum δεομένην mutare non dubitauerim.

P.809.a.7. Participium istud ὀπισθοδρώαντα pro ὀπφαδρώαντα repositum fuit ex vet. cod. Conuenit autem cum sequente αὐαπιυάμενον.

P.810.b.3. Malim scribere τῷ.

P.811.d.5. Fortasse scribendum fuerit ἄλλως γέ πως. Sic certe plerisque locis particulam γε locum particulæ τε occupare obseruaui.

P.812.c.1. Pro κἀθομιλήσας legitur in vet.cod. καθομολογήσας.

Ibid.c.10. In quibusdam scriptum est νεῶ δὲ pro ἐνιὼν δὲ.

P.815.c.3. Ab ea quam habemus hic lectione discedere videntur ambo interpretes. Horum enim verborum, αἱ τύχαι δὲ, ὅπως αὖ δαίμων δίδῳ, πάρεισι, manifestum est hunc esse sensum, Fortuna autem, talis vel talis obtingit, prout numini tribuere libuerit. At illi verterunt: vnus quidem, Fortuna ea vtemur quæ diuinitus obtinget: alter vero, Casuum vero, prout permiserit deus, erit exitus.

Ibid. d.10. Malo δεῖπνοποιησάμενος, vt in vet. cod. & alibi passim legitur.

P.816.b.8. Rectius scribetur βασιλικώτερον.

P.817.a.7. Est & alia lectio, σωεφρέφουτο.

Ibidem c.3. Scribe potius Κυλλαραβῖν. vt habes supra, in Pyrrho, necnon apud Hesychium. Sed apud hunc legitur oxytonως, scribentem, Κυλλάραβις. δίσκος ἢ γυμνάσιον ἐν Ἄργει.

Ibid.e.4. In quibusdam scriptum est, εἰς τὰ τῶν πολέμου πράγματα μάλιστα. sed malim lectionem nostram retinere, vt articulus τὰ iungatur cum aduerbio μάλιστα positus πλεοναζόντως; (qui vsus satis est frequens) nomen autem πράγματα ex præcedentibus subaudiamus: quum eius repetitio non solum non necessaria sed etiam auribus sit dura.

Ibid.e.7. In vet.cod. est πεφεράπυ, & in quodam φωεράσυ. Vt illud admitto, ita hoc reiicio. Neque certe alium quærendum esse puto sensum quam eum qui se primo aspectu nobis offert: nimirum nauem pane & reliquo commeatu prius instruendam esse quam remigio.

P.819.b.4. In quibusdam scriptum est κατάρρωον ἐλεφυόν.

Ibid. d.1. Scribendum arbitror τὰ μακρὰ διώκοντες. Sed non video quomodo hoc ita intelligi possit vt intellectum fuit ab eo qui ita vertit, Cur quæ in promptu sita fugientes, eadem procul quærimus? Immo dixissem potius, Alia procul quærimus?

P.821.a.2. Pro τῶν εἰσκοπῶν scriptum inuenitur παρεπισκοπῶν. quæ lectio conuenit optime cum præcedentibus verbis ὑποβλέπων ἀτρέμα.

Ibid b.7. Scribitur etiam τῶν ἱερέων.

Pag.822.a.1. Pro δυσθηρητον reponendum esse puto δυσθήρητον id est, seruatu difficilem. vt dixit Phocylides, Κάλλος δυσθήρητον ἔφυ παίδων πκέτεσιν. Optime autem conuenit cum eo quod addit, ἀμελῶς φυλάττουσι καὶ ῥαθύμως. Oportet enim contra quod δυσθήρητον est, φυλάττειν ἐπιμελῶς. Ambo tamen interpretes lectionem illam sequuti sunt, vel potius ita verterunt quasi δυσθήρητον dici posset pro δυσθηρατον. Ita enim vnus, Castigauit acriter custodes quod sæuam feram captuque difficilem seruarent segniter & socorditer. Alter autem, Acerbe obiurgauit custodes qui ingentem feram venatuque difficilem tam negligenter seruarent.

P.823.a.5. Ex vet. cod. addidi τὸν νεκρόν. Quod si non τὸν νεκρὸν vel τὸ σῶμα, vel tale quid addidisset, scribere debuisset ἔχοντα, non ἔχοντος.

Ibid.b.7. Pro καταδυροτόσαντας legitur etiam καταμυρωσαντας, longe diuersa significatione. Vt autem prius de vocabulo illo καταδυροτόσαντας dicam, in eius interpretatione interpretibus nullo modo assentiri possem: quorum vnus Excoriare, alter eodem sensu, Pelle nudare vertit. Δέρσα enim non καταδυροσῶ sed potius ὑποδυροσῶ dicendum esset pro Excoriare, sicut à δέρας & δέρμα deducuntur ὑποδέρειν & ὑποδερματοῶ, quæ hoc significatum habent. Quid igitur est καταδυροσῶ? Apud Thucydidem certe est Pelle seu corio contegere, vel pellibus seu coriis. lib. 7. meæ editionis, τὰς γὰρ τριήρεις καὶ τὴν νεὼς αὐτῶν ὅλας πολὺ καταδύρωσαν, ὅπως ἂν ὑπολιθάνοι καὶ μὴ ἔχοι αὐτὴν κλοιὸν ἢ χειρὸς βαλλομένη. An autem corpus eius corio contegi vel operiri voluerit vt diutius integrum maneret, corio videlicet ipsum à variis iniuriis quibus expositum alioqui fuisset, defendente, an potius alia id de causa factum fuerit, lectori perpendendum relinquo: excoriari quidem certe voluisse (præterquam quod participium illud significationem istam non admittit, vt dixi) minime credibile fuerit: quoniam hoc ne vel ad breue tempus conseruari posset, obstitisset. Quod autem ad alteram lectionem attinet, quæ habet participium quo Vnguento vngere significatur, nullo modo mihi placere potest. Nam fateor quidem vnguentis vngi fuisse solita, apud Ægyptios præsertim, defunctorum corpora, vt diutius illabefacta manerent: sed interim tantum honoris eius qui suspenderetur corpori deferri voluisse Ptolemæum, (præsertim quum aliis modis efficere posset vt diu corpus suspensum conseruaretur) mihi non fit verisimile.

Pag.831.b.1. Non dubito quin pro ἐπισμόν reponere oporteat ὁρκισμόν. Sic certe & alibi hoc mendum obseruaui.

Ibid.c.10. Scribendum censeo καὶ ἄτοπον εἶναι.

P.832.a.6. Addidi ex vet.codicibus ἐπαραιτῆσθαι. quæ vocabula possunt etiam abesse.

Ib.b.1. Pro genitiuo στρατιωτῶν repositus fuit hic στρατειῶν.

Ibid.b.2. Pro δῆμον in vet. cod. scriptum est δήμαρχον, necnon ἀπὸ pro ὑπὸ. Quam lectionem sequendo alia esset verbi ὀπικαλεῖσθαι significatio quam in altera.

P.834 b.4. Pro ἔχῃ, vel ἔτχεν vel ἔχοι reponendum esse dico.

Ibid.d.7. Pro ἄλλως inuenitur scriptum & ἀδόξως.

Pag 838.b.3. Pro καταπίπτων legitur etiam καταπαίων.

Ibid. c.7. Expungendam præpositionem ἐν censuerim; quum potius dicatur ἀνάμιλλος πῶς quam ἀνάμιλλος ἐν τοῖς, vt post τοῖς πρώτοις ἀναμίλλες Ῥωμαίων ἠθοῦ στρατηγοῖς.

Ibid. d.8. & 10. Nominatiuos δυσχεραίνουσα & βουλομένη lubenter mutarem in acculatiuos δυσχεραίνουσαν & βουλομένην: sublata interpunctione post σύλλητος, vt cum ἑαυτῷ hi accusatiui iungantur.

P.840.b.5. Pro οἱ πλεῖστοι inuenitur etiam scriptum οἱ πρῶτοι.

P.841.d.8. Pro φῶναι est & alia lectio, ἀφῆναι.

Pag. 843.d.10. Post οὖσιν expungenda est interpunctionis nota. Plane enim nomini ἀναιδήτοις Plutarchus significationem participii dedit, præfixa negatiua particula, dicens ἀναιδήτοις οὖσιν ὅσον ὄφελός ἐστι, pro οὐκ αἰδουμένοις ὄσον, ὄφελος ἐστι. Atque ita lusit in duplici vocabuli αἰδήτος significatione. Vnus tamen interpretum αἰδήτοις non ita accipit: sed vertit Stupidi, subaudiens (vt opinor) aliquid ante ὅσον. Ita enim hunc locum interpretatur, Itaque & nonnulli eam propter senium vel magnitudinem calamitatum à mente delectam sensuque malorum priuatam putauerunt. stupidi profecto ipsi, qui nõ sentirent quantum bona indoles rectaque educatio hominibus ad vacuitatem dolorum conferat momenti: & quod in retinendis quidem bonis sæpenumero fortuna virtutem superat: amissis vero iis prudenter casus nostros moderateque ferendi facultatem ei non adimit. Alter vero ita hunc locum reddit, Vnde amens ex senio vel ex cladium magnitudine habita quibusdam est euasisse, atque occalluisse ad sensum calamitatum: quum reuera illi senium nullum habuerint, quantum ex præclara indole bonisque natalibus & disciplina momenti ad pellendum hominibus mœrorem accedat: &

quod virtutem fortuna vsque quaque sequentem honestum sæpenumero vincat: cæterum in ceipitando, qui ferat easum sapienter, id non adimat. Libuit autem vtramque huius loci interpretationem afferre, vt ostenderem etiam quam lectionem vterque interpres proxime in fine huius periodi sequutus sit. Vnus certe φυλαττομένοις retinuit, vt hic habemus: alter vero in φυλαττομένης mutauit. At ego cur mutatio hæc necessaria fuerit non video.

P. 845. c. In quibusdam scriptum est συμβασιλεύειν.

Ibid. e. 10. Legitur in quibusdam καὶ αὐτός. quæ lectio magis mihi placet. Compellat autem Sossium Senecionem: sicut in Cleomene, quum ei dicit, τοῦτο μὲν οὖν ὀρθῶς ἐπικρινεῖς αὐτὸς ἐκ τῆς διηγήσεως. Sic & initio quarumdam vitarum, eiusque etiam cui primus in hac editione datus est locus, ipsum compellat, & quidem nominatim.

P. 846. b. 7. Pro εὐδόκιμον legitur in quibusdam εὐδαίμονα.

Ibid. e. 9 Stare non potest hæc lectio. videat igitur lector num ita scribendum sit, ὡς ἐξ ἧς τῶν πραγμάτων ἀμωγέπως εἴχομεν ἐμπειρίας.

P. 850. b. 9. Ex vet. exempl. autoritate reposui ῥωποῦ πρήθρεν.

Ibid. e. 2. Legitur etiam πρεσβυτέρου.

P. 855. f. 4. Pro καλῶς reponendum puto καλόν, & ἐπὶ δὲ pro εἰ δέ. perinde ac si hæc esset verborum structura, ἐγὼ δὲ ὡς μὲν καλὸν στεφανηφορῶν, ἐπὶ δὲ καὶ θύειν, ὅτι θανάτῳ βασιλέως, (addendo quæ sequuntur) νικᾶν ἔπειμι. Quoniam autem pendet sententia in μέν, eique redditur sententia quæ incipit ab ὅπ μέντοι, parentheseos nota inclusi quæ interiecta sunt.

P. 857. c. 7. Pro βασιλικῇ est alia etiam lectio, βαρβαρικῇ.

Ibid. e. 3. Lubentius scriberem βυλόμενοι: licet defendi altera lectio possit.

P. 859. a. 1. Recte pro ἐψηφίσαντο repositum fuit ἐσοφίζοντο, ex vet. codicibus. Quam lectionem & interpretes coniectura assequuti videntur. Vnus enim vertit, Hoc modo eluserunt legem. Alter, (magis etiam significanter) Legem huiusmodi commento eluserunt.

P. 860. f. 2. In quibusdam scriptum est ἀπίχθης.

P. 861. c. 6. Nemo (vt opinor) negare possit motum sua sede esse articulum τοῦ; & hunc in eum reponendo, scribendum esse τὰ μὲν πρῶτα δυο τοῦ ὀνομάτων.

P. 862. e. 2. Non dubito quin scribendum sit ἐπέτραπο.

P. 863. f. 2. & 3. v. παρέμενε) Vnus interpretũ hunc locum ita reddit acsi πολοὺς expungendum esset. Sic enim vertit, Verum quod laudari se mirum in modum gauderet, vehemensque cupiditas gloriæ, quam ad extremum vsque retinuit, effecerunt vt sæpe ab optimis deturbaretur cogitationibus. In qua interpretatione animaduertendum etiam est, non solum omitti accusatiuum πολλοὺς, sed etiam subaudiri pronomen αὐτόν: perinde ac si scripsisset Plutarchus, καὶ πολλάκις αὐτὸν τοῦ ὀρθῶν ἐπιτραχήλου λογισμῶν. At ego, nisi insolens mihi videretur hæc verbi ἐπιτραχήλω constructio, Plutarchum scripsisse putarem, ὃ καὶ πολλοὺς πολλάκις &c. Quum autem de illa constructione dubitem, lubenter alteram hanc interpretationem amplector) secundum quam πολλοὺς τοῦ ὀρθῶν λογισμῶν per genitiuum partitionis dictum fuerit pro πολλοὺς λογισμοὺς ὀρθοὺς. Verumenimvero auebat supramodum celebrari, tenebatque eum perpetuo cupiditas immensa gloriæ, quæ multa eius præclara consilia frequenter interpellauit.

P. 864. a. 3. Non dubito quin desit hic aliquis datiuus qui cum εἴθιζον iungatur, simulque cum genitiuo ὀνομάτων. Nisi præcederet γνώσιν, credi posset eum scripsisse τοῦ ὀνομάτων γνώσει. Fortassis autem credibile fuerit eum τῇ τοῦ ὀνομάτων scripsisse, subaudiendo ipsum nomen ex fine præcedentis periodi.

Ibid. e. 3. Pro δωδεκα legitur etiam δεκα.

P. 865. e. 1. Reponendum est ἕπου.

Ibid. e. 6. In præcedentibus editionibus non habetur participium istud δοκῶν, sine quo tamen, aut alio quopiam huiusmodi, stare sententia non potest.

P. 871. f. 5. Legitur etiam τὰ πρόγματα.

P. 877. b. 9. Videtur dicendum potius fuisse πρὸς τὸν Γαλίαν: Paulo post autem καλεῖσθαι ex vet. cod. mutaui in καλεῖν αὐτόν.

P. 881. b. 5. Repono συγκατάθεσιν.

P. 885. a. 6. In quibusdam vet. cod. post εἰς θάλασσαν additur εἰς Ἄυρα.

P. 887. b. 4. Scribendum potius μεγαλοπρεπέστερος.

P. 889. d. 4. Pro Κόρραιν legitur & Φεραίν.

Ibidem e. 7. Non ὀπφαίνα sed ἐνῆφυεν quidam codices habent.

P. 892. b. 2. Rectius scribetur ὀλιγοπυρεύσειν.

P. 893. a. 1. Reponendum videtur αὐταγλῶ.

Ibid. e. 1. Si pro ἰῶν scribas ὧν, parentheseos nota verba hæc includenda non fuerint.

Ibid. f. 5. Vide num potius scribere oporteat κρεαδαισίας.

P. 894. b. 9. Legitur etiam τῷ τοῦ Διονυσίων ἐγένετο.

Ibid. c. 9. Vt stet versus, scribendum puto, ἡμᾶς ποιοῦν τ' αὐθρωπίνας. Interdum enim corripi verbi ποιοῦ priorem syllabam, satis notum est.

Ibid. e. 2. Legitur etiam δεδόχθαι, & Ἀθηναίων pro Ἀθηνῶν, paulo post. Fortasse autem non male quis suspicetur δέδοκται fuisse scriptum: vt videmus in aliorum quorundam ψηφισμάτων principio scribi. Quinetiam hæc duo verba ἀγαθῇ τύχῃ seorsim legi posse videntur.

P. 895. a. 6. Scribendum puto τὸ Εὐριπίδειον. Fuit autem fortassis in causa cur omitteretur articulus hoc in loco is qui proxime præcedit. Quod si non scribamus τὸ Εὐριπίδειον, scribendum fuerit (vt opinor) Εὐριπίδειον ὀκεῖνο.

P. 897. b. 9. Possint fortassis hæc interrogatiue etiam legi.

P. 898. c. 4. In præcedentibus editionibus desideratur genitiuus μνῶν.

Ibid. c. 6. Scribendum puto ἀπὸ ἕξ καὶ εἴκοσι.

P. 898. e. 5. Pro δέθεσιν inuenitur etiam scriptum δέλιτιν.

Ibid. e. 6. In præced. edit. legitur πλοις: pro quo minime dubium est quin scribendum fuerit πλοι: vt habes hic. sed perperam ante πλοι & ἔχειν posita fuit interpunctionis nota. Constat enim sensum esse, Cui parum aberat quin absoluta esset.

Ibid. e. 9. Vel ἐμπρῆσαι αὖ vel ἐμπρήσειν Plutarchum scripsisse puto.

P. 902. e. 4. Locus hic aliquamdiu me torsit: sed coniectura tandem veram lectionem assequutus mihi videor. vt nimirum scribatur, πῶς γὰρ (οὐ τοῦ) πολὺ ἐμοῦ σκοπὸν ἔχουσι; Quum autem initio putarem interpretes quoque quod subest mendi deprehendisse, animaduerti omnes aliquem alium quam verum (id est, eum quem verum esse puto, & quem, vt opinor, ipsimet verum esse fatebuntur) finxisse. Vnus autem ita vertit, Quo vero proposito isti (inquit) me petunt? Alter hoc modo, Nimirum (inquit) nam quis me defendit? Quidam vero significari putauerunt, Quo signo me internoscunt? sed quis vnquam σκοπὸν in illa istarum significationum vsurpauit? Præsertim autem de duabus posterioribus loquor. Nam in prima expositione datur quidem huic nomini significatio quam habere constat: quum dicit, Quo proposito isti me petunt? sed ἐμοῦ expungendum esset. Adde quod hæc responsio non satis apta fuerit. At legens, vti dixi, πῶς γὰρ πολὺ ἐμοῦ σκοπὸν ἔχουσι, & propriam nominis σκοπὸς significationem retinebimus, & responsum non interrogationi solum sed iis etiam quæ Plutarchus narrat aptissimum habebimus. Quum enim ab omnibus propemodum deseri se videret, aliis ad hostes deficientibus, aliis terga dantibus, iure optimo illi qui dicebat multos hostes in eum tendere, respondet, Quem enim alium quam me scopum habent? Perinde ac si diceret, Nil mirum: quum solus ego illis velut scopus propositus sim. Loquitur autem tanquam de tela dirigentibus.

P. 904. a. 4. Reponendum puto genitiuum σκιωῆς pro accusatiuo σκιωιὶ.

Ibid. c. 5. Legitur etiam παύσας.

Ibid. c. 7. Seruata fuit hic omnino aliarum editionum scriptura habentium itidem ὀνήσω & disiunctum, & litera ω habente ι subscriptum. Hoc enim semper faciendum censui, in huius & aliorum pariter scriptorum locis deprauatis, & quorum emendatio manifesta non est, vt lectio quæ in aliis editionibus habetur, sine vlla vel leuissima mutatione retineretur. quoniam sæpenumero comperi in iis quæ primo aspectu offendere possint, tanquam deprauationem augentia, veræ lectionis vestigia tandem inueniri. Ità igitur ex ὀνήσω facere nolui ὀνήσω, à verbo ὀνίημι: quamuis non ignorarem, Budæum, Galliæ nostræ simulque doctrinæ literarum Græcarum lumen, ita legere, tanquam de hac lectione nullo pacto ambigentem. Ἐνίημι, (inquit) In animum induco. Plutarchus in Demetrio, οὐ μὴν ἐνέηκε Δημήτριος, &c. Atque hanc Budæi interpretationem vnus interpretum sequitur, ita vertens hunc locum, Nihil trepidauit tamen Demetrius: sed, vt sexcentis pugnis aliis (inquit) victus sim, non inducam in animum vt Seleuci affinitatem amplectar mercede. Atque vrbes illas præsidio firmauit. Alter autem ita vertit, Neque vero Demetrius concessit, sed inquiens, se, ne si millies quidem victus esset, nunquam mercede sibi Seleucum gene-

rum adſciſcere dignaturum, vrbes eas præſidiis muniit. At ego ἀνηθέναι nec pro in animum inducere poſſe dici exiſtimo, nec ἀνηθέναι χαμβρὸν pro Adſciſcere generum. ſi tamen alterutram harum interpretationum eligere neceſſe foret, poſteriorem, vt è duobus malis minus, eligerem.

Ibid. e. 6. Duriuſcula eſt infinitiui ἡγεῖσθαι repetitio. ideoq; ſatius fuerit expungere, præſertim quum in quibuſdam vet. codicibus non habeatur.

P. 905. c. 4. Malit quis fortaſſis ἀφ' ἑαυτῶ.

P. 906. c. 7. Poſt αὐτῶ expungendam cenſeo interpunctionis notam, Vt δρᾶν iungatur cum μὴ δεδιυγεῖν. Quæ tamen orationis ſtructura parum mihi placet, ſed non video quam aptiorem excogitare quis hoc loco poſſit. Vnus interpretum ita vertit, Nam quum cauere ſibi nollet, ne cauere viciſſim doceret illum, dum cunctatur efficere ne ille euadat, inſidiis quas machinabatur, eſt occupatus. Quæ interpretatio iungit ὃ ἐμηχανᾶτο cum παθὼν ἔφθασε. Sed mirum videri poſſit cur non potius dixerit Plutarchus, δρᾶν μέλλων αὐτὸς, continuando ſub eodem caſu quod de vna eademque perſona dicitur. Alter autem interpres loci huius ſententiam potius quam verba conatus eſt interpretari. ita enim eum reddit, Hic Alexander metuens ne ſi ab hoſpitio Demetrii ſibi caueret, eum quoque quem in conuiuio necare ſtatuerat, cautiorem ſuo exemplo redderet, ſeipſum in manus Demetrii prior tradidit. Equidem abſimile vero non eſt, Plutarchum vel aliter ſcripſiſſe, vel aliqua quæ hic deſunt verba interiecisſe.

Ibid. d. 5. Aut expungendam eſſe præpoſitionem ὡς, aut in αὐ mutandam arbitror.

P. 911. a. 5. Pro τραγικῆς legitur etiam σφαπηλικῆς: ſed τραγικῆς genuinam lectionem eſſe puto: quum ante dictum ſit itidem, οἱ δ' ἄλλοι, καὶ μάλιστα Δημήτριος, ὡς ὄντα σκληρὸν τὸ βάρος ὑποκρίνοιντο τὸν ὄγκον τοῦ ἀνδρός. Quibus ſubiungit, ὧν δὲ ὡς ἀληθῶς τραγῳδίαν μεγάλην ἔδει τὸν Δημήτριον.

Ibidem e. 8. In præcedentibus editionibus legitur αὖθις: ſed non dubium eſt quin αὐτῆς (vt habent vet. codices) germana ſit lectio. Atque adeo extat & in alio Plutarchi loco, nimirum in libro περὶ πολυπραγμοσύνης: vbi eoſdem verſus affert.

Ibid. d. 1. Pro αὔξησις & φθίσις. legitur etiam πάξεις & ἀποθέσεις. quæ lectio mihi non placet ac præſertim illud πάξεις.

P. 913. f. 4. Pro τύχῃ legitur etiam χάριν. quod vocabulum minime admittendum cenſeo, ſed potius retinendum τύχῃ. Verum paulo poſt ex διδούσῃ faciendum cenſeo διδοῦσαν: vt ad τύχῃ referatur. Ambo certe interpretes ita legiſſe videntur. Vnus enim vertit, Et re nuntiata negauit Seleucus, ipſius fortuna incolumem eſſe Demetrium, ſed ſua: quæ cum reliqua felicitate humanitatis ſibi & clementiæ materiam oſtenderet ac præberet. Alter autem hoc modo, Seleucus Demetrii ſalutem fatus non ipſius ſed Seleuci bonæ fortunæ adſcribi debere, quæ ſibi præter reliqua bona materiam etiam humanitatis clementiæque exercendæ obtuliſſet, adminiſtris mandauit &c.

P. 904. a. 1. Poſt ὑποδοχῶ adiectum habent quidam cod. accuſatiuum μεγαλοφρέπειαν, præfixa particula καὶ: ſed expungendum fuerit aduerbium μεγαλοφρεπῶς, ſi accuſatiuum illum addere velimus.

Ibid. d. 2. Repoſitum fuit ἐπέφλε pro ἀπέφλε, ex veter. cod. Sed in iiſdem habentur datiui loco iſtorum accuſatiuorum præfixam habentium præpoſitionem πρὸς: neque ὑὸν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος ſeparant, vt hic ſeparari videmus. Ita enim ſcriptus eſt in illis hic locus, ἐπέφλε πῆς πρὸς τὸν υἱὸν & πῆς πρὸς Ἀθήναις & Κόρινθον ἡγεμόσι & φίλοις.

P. 921. a. 7. Rectius fortaſſe πρὸς τὸ αἰαχρρεῦσαν.

Ibid. d. 1. Pro βασιλευόντων minime dubium eſt quin reponi debeat βασιλευομένων, aſſentientibus etiam veter. exemplaribus. Ideoque recte interpretes ab altera illa lectione diſceſſerunt.

Ibid. d. 6. Legitur etiam, Καῖσαρ ὁ τῆς ἀρχῆς ἀπέστη.

P. 922. d. 6. Pro ἀδελφῆς repone ἀδελφιδῆς, vt repoſitum fuit paulo ante, καὶ τὸν τῆς ἀδελφιδῆς υἱὸν Ὀκτάβιανον. Nam hic quoque ἀδελφῆς præcedentes editiones habent.

Ibid. f. 2. In vet. cod ſcriptum eſt ἀκεῖνο τὸ βυλεύ. quæ conſtructio minime reiicienda, ſenſum alioqui eundem efficiens.

P. 923. c. 8. Legitur etiam ἀφεστραπτεδεύσας: ſed ita legendo nullus erit aduerbii πλησίον vſus.

P. 925. c. 2. Additum fuit ex vet. cod. hoc verbum ἐκέλευσεν. Paulo poſt autem, male repetita ſunt in præcedentibus editionibus illa verba πολλῶν χρημάτων ἀξίαν ὄντα: ideoque & hic vet. exemplaria ſequuti ſumus. Et paucis interiectis ex πρὸς ἑῶας fecimus πρὸς ἕω, ex eorundem autoritate: ſed fortaſſis retineri etiam poſſit ἑῶας expuncta præpoſitione. Verum ante δέξαιμεν præpoſitionem abeſſe mallem.

Ibid. d. 6. Scribendum potius ἔτρεπε, vt in vet. cod. ſimulque αὐτῆς reponendum pro αὐτῶ. Id eſt, Relaxationem ſuam (intellige, relaxationis ſuæ tempus) ad eas res conuertebat.

Ibid. d. 7. Pro ὀπωνία rectius ſcribetur ὀπωνικὴς, vt in vet.

P. 926. b. 8. Poſſumus τοῦτο iungere ſequentibus, vt intelligamus, εἰ μὲν γὰρ ἔλληφας τοῦτο.

Ibid. d. 4. Poſt πλήσμιον interpungendum cenſeo. Quæ tamen in re ab vtroque interprete diſſentio. ambo enim τὸ πλήσμιον iungunt cum θρασύτητι. Siquidem vnus ita vertit, Ignorans liberam linguam nonnullos, ſicut condimentum ſubaſtringens, adulationi admiſcere, quo detraherent ſatietatem audaciæ & loquacitati, qua vtebantur inter pocula, machinantes ne cedere in ſeriis & aſſentiri adulatorie viderentur, ſed quia vincerentur prudentia. Alter vero ſic, Non enim intelligebat eſſe qui adulationi libertatem veluti ſubauſterum condimentum admiſcerent: quo proteruæ inter pocula loquacitati tædium & ſatietatem dimoueant: idque conſequantur vt aſſentientes & conſedentes, quoties de re graui ſermo incidit, non gratiam captare, ſed prudentia inferiores viderentur. At ego poſt πλήσμιον interpungens, (vti dixi) & contra poſt λαλιᾷ interpunctionem auferens, longe alium efficio, & eum quidem comparationi qua vtitur, conſentaneum: quod de altero dici poſſe non videtur. Quod enim παῤῥησίαν appellauit, vocat poſtea θρασύτητα. Quum autem dixerit eos παῤῥησίαν admiſcere adulationi tanquam condimentum ſubacidum, quomodo τὸ πλήσμιον de eadem vſurparet? Ita igitur ſe res habet. Plutarchus eos qui caute adulabantur, dicit libertatem quandam loquendi veluti condimentum quod guſtum aliquantum aſtringit, adulationi ſuæ ſolitos admiſcere, atque ita efficere ne huius dulcedo (hoc enim ex comparatione intelligendum eſt) ſatietatem afferret, & nauſeam tandem pareret. Quibus addit, eos, quædam inter pocula paulo liberius deblatterando, hoc conſequutos, vt quum ſermones de rebus ſeriis orirentur, ſi tunc eius cui aſſentari volebant, ſententiæ aſſentirentur, eiuſque ſe iudicio veluti ſubmitterent, in eo non gratiam aucupari ſed ab eo prudentia ſuperari viderentur. Hunc eſſe verum & germanum huius loci ſenſum, nemo vt opinor, qui attente quæ dixi conſiderauerit, inficiabitur. Sic autem interpungendo & interpretando θρασύτητι & λαλιᾷ datiui inſtrumentales erunt (vt grammaticam vocem vſurpem) perinde ac ſi dictum eſſet δεμηχανώμενοι δι' τῆς θρασύτητος καὶ λαλιᾶς. Sed ſiue hanc quam dico ſiue alteram interpunctionem ſequamur, ſtructuræ orationis aliquid difficultatis ſubeſſe videtur. eſt enim huiuſmodi, δεμηχανώμενοι τῷ ὕφεσιν μὴ πρὸς χάριν ὁμιλοσιῶτες φαίνεσθαι quum potius dicendum eſſet, δεμηχανώμενοι τῷ ὕφεσιν μὴ πρὸς χάριν ὁμιλίαν φαίνεσθαι. Ego nullum in præſentia remedium aptius inuenio quam vt præpoſitionem κατ' articulo præfigamus. At ſæpe ſubaudienda relinquitur, dicet quiſpiam. Hoc ego fateor: ſed hunc locum ex iis qui ſubauditionem illam admittant eſſe nego. Hoc etiam addo, videri poſſe cum ſubſtantiuo πραγμάτων adiectiuum aliquod deſiderari, quo eum de ſeriis rebus ſeu grauibus loqui intelligatur. Sed alibi quoque obſeruaſſe mihi videor πράγματα ſine adiectio e de rebus illis dictum ſicut nimirum in vernacula lingua vocabulum *affaires*, quod alioqui generalem nominis πράγματα ſignificationem habet, ad illam reſtringimus. Ne hoc quidem, licet leuius, prætermittam: ſi ὑπόνυφον ſcribatur, (quem accentum editio mea ex præcedentibus retinuit) videri nomen eſſe illud vocabulum: quum tamen nomen eſſe non poſſit. ideoque ſcribendum eſſe ὑπονύφον, participium à verbo ὑπονύφω.

P. 927. a. 6. Pro μαγαιρίδιον inuenitur ſcriptũ & μαγείρειον.

P. 928. a. 5. Pro ἀμιμητοβίων reponendam cenſuerim compoſitam vocem ἀμιμητοβίων: vt legimus infra, in hac ipſa vita, αὐτὸς δὲ τῷ μὲν ὄντι ἀμιμητοβίων ὀκείνῳ στώδδον καπέλυσαν, ἐπεὶ δὲ σωιέπαιζον, οὐδένα λειπομένῳ ὀκείνης ἀβρότητι καὶ τρυφῆς καὶ πολυτελείας, ἷ σωαποθαυμάζοντα ἐκάλουν. vbi obſeruo & alteram hanc στώδδον genitiui caſus nomine itidem appellari.

Ibid. b. 8. Videtur abundare particula δὲ: aut certe aliquod verbum deeſſe poſt μῆ μικρόν.

P. 930. a. 1. Pro ὀκείνης videtur reponendum ὀκείνῃ.

Ibidem a. 10. Suſpectum eſſe poſſit participium θρασυνομένων: ſed quid pro eo reponi poſſit, non facile dixerim. Nam θρασυνομένων quod primo aſpectu mihi placuit, nunc diſplicet.

Ibid. 931. a. 4. In præcedentibus editionibus est tantummodo ἐλαίας, sine adiectiuo ἱερᾶς. Sed hoc si abesset, subaudiendum relinqui dicendum foret: articulo ἐξοχὴν indicante

Ibid. f. 4. Deerat huic loco participium ἐχούσας: quod tamen necessarium esse videtur. Nam ἀτρέμας per se stare non potest: at vero ἀτρέμας ἐχούσας scimus idem valere quod ἀτρεμούσας.

P. 932. e. 3. Legitur etiam Βορωύκλω, nec non Καμωύκλω.

P. 934. b. 8. Desunt in superioribus editionibus hæc duo vocabula ἀφ' ἑκάστης.

P. 936. a. 7. Reponendum censeo σκιωαί.

P. 939. a. 5. Pro διεβεβαζε legitur etiam διεβάσαζε.

Ibid. f. 5. Pro Μῆδον repone Πάρθον, vt recte interpretes legerunt. Sed accedit & vet. exempl. autoritas. Pro Φεράρτιω autem legitur etiam Φεράτιω, necnon Φεράρτιω. Apud Horatium legimus Phraatem, duobus locis: sed vbi canit Redditum Cyri solio Phraatem, quidam Phraortem legendum censent. Existimantur certe ex duobus regibus vnus hoc, alter illud nomen habuisse.

P. 941. d. 6. Recte pro σραπηζὸν repositum fuit σρατόν.

P. 943. a. 7. Legitur etiam Καλυίπος. sic & paulo post.

P. 946. b. 8. Legitur etiam σωεβελεύον.

Ibid. d. 4. Repono μεγάλῳ σιδήρῳ σωτρηνωσμένῳ.

Ibid. f. 1. Aptius legeretur ὥσ τῶν.

P. 947. b. 4. In quibusdam est ὀκδιώκων pro ὀκδικῶν. Sed præcedens participium διώκων occasionem illi scripturæ præbuisse videri potest.

P. 949. Legitur etiam πύσεσθε.

P. 949. b. 3. Pro ἐσοικέω legitur etiam ἐς ἐσέον. In pentametro autem inuenitur & hæc lectio Εἰπὼν οἰμώζειν μαχεῖ.

P. 951. a. 1. Aptior videtur fore datiuus μεσούσῃ.

Ibid. a. 5. In quibusdam scriptum est ἀθορύβως.

P. 952. b. l. 7. In aliis est ὑποσάς.

Ibid. d. 10. Cum genitiuis λυσικῶν ξιφιδίων vel desideratur vel subaudienda relicta est vocula π. Pro λυσικῶν autem legitur & σωτεικῶν.

P. 953. a. 1. Hæc verba καὶ τὸ μέγεθος in præcedentibus editionibus non habentur.

P. 955. c. 3. Datiuus Ἀντωνίῳ in vet. cod. legitur post συνάρξασα δέ. qui tamen subaudiri etiam posset.

Ibid. f. 2. Repone σωωκνοι.

P. 956. c. 6. Legitur etiam καταδυλαμένω, eodem sensu.

P. 957. b. 9. Obseruatione digna est emendatio huius loci quam mea editio habet: nimirum καὶ ἤ τις αὖ ἤκιστα pro καὶ ἤ τις αὐήκεσα. De qua emendatione minime dubitari potest, quum videamus iungi ἤ cum κακῷ, & ἤκιστα cum οἵοιπ: atque esse manifestum simul & aptum huic loco sensum: quem vnus interpretum ita expressit, Quod vero minime coniunctum existimes esse cum deliciis & voluptatibus vitium, sæuitiam, id Demetrii lasciuiæ adest. At vero alter interpres alteram illam lectionem quæ mendosa est sequens, ex ea & ipse sensum elicere conatus est: ita vertens, Et quod extremum potest hisce libidinibus adiungi, crudelitatis malum, id cupiditas voluptatum eius admisit. Sed ne hæc quidem sententia ex illa mendosa lectione sine magna mutatione elici potuit.

P. 962. f. 3. Vel μηδὲν φεύσας.

P. 967. a 9. Sequendo hanc lectionem, αὐτῷ ὁ Πλάτωνος &c. imperfecta manet sententia, ideoque pro δὲ reponere non dubitem μέν: præsertim quum sequatur, Σπευσίππου ὁ &c. Sed & articulum τῷ lubenter genitiuo Πλάτωνος præfigerem. Dicitur enim potius αὐτὸς ὁ Πλάτων, quam αὐτὸς Πλάτων.

Ibid. e. 5. Scribendum videtur νομίζοι.

968. d. 7. Legendum potius πεποιημένης.

979. b. 3. Non video quomodo ἕνα cum πάφρον iungi possit, quum hoc substantiuum fœminino genere vsurpari soleat: ideoque siquis ἕνα cum ἕκατον iungere velit, legendo τῷ μὲν Συρακουσίων ἕνα ἕκατον ὠνέλευσιν &c. is me sibi astipulaturum esse sciat.

981. d. 5. Scribendum puto ἔχον, quod referatur ad σχῆμα.

982. c. 8. Aptior erit hæc lectio, μεθ' ἡμέρας ὀλίγας.

Ibid. c. 10. Tolerabilior esset lectio, μικρὰ ἀπαρχὴ καὶ παιδιὰ λαβόσης. sed vereor ne aliud potius mendi genus huic loco subsit.

P. 984. d. 3. Rectius fortasse legetur ἄρχοντας.

P. 986. e. 4. Locum hunc quamuis non itidem depravatum (id est, vt depravatus est ille cuius paulo ante mentionem feci) vnus interpretum recte, alter perperam reddidit. Vnus enim ita vertit, Dicere solebat, eos qui nihil denegare valerent, parum sibi videri honeste ætatis florem collocasse. Alter autem ita est interpretatus, longissime à mente autoris aberrans, Dicere solebat, videri sibi male illos tempus suum collocasse qui nihil didicerint denegare. Eadem certe in significatione dixit alibi οὐκ ἐλευθερίως περίσταθαι τῆς ὥρας, nimirum in Cicerone. Quod loquendi genus habemus & apud Hesychiũ in Θεόδωρος. vbi scribit, Θεοδώρους ἔλεγον οἱ κωμικοὶ τοὺς ἐυρυπρώκτους, ἀπὸ Θεοδώρου τινὸς οὐκ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὥρᾳ περεστηκαμένου.

P. 989. b. 2. In superioribus editionibus legitur Λαζιλωύν: sed alteram lectionem, nimirum Ἀλεῖνον, confirmant cum aliorum autorum loci, tum vero iste qui eiusdem est, in Cæsare, ὃν ὑπὸ τούτῳ Δίκιος Βροῦτος, ὀνομαζόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος &c.

P. 993. a. 10. Rectius legetur ὀπτιχίσαι.

P. 1004. d. 1. Stare non posse accusatiuum περσιλαύνοντας, nisi quid in hac oratione mutetur, & video & antea vidi: sed quoniam non vno modo potest emendari hic locus, liberum lectori iudicium relinquere volui, sitne scribendum, πῶς δὲ περὶ αὐτῶν, ἱππεῖς ἑωρῶντο πολλοὶ περσελαύνοντες: an οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἱππεῖς ἑώρων πολλοὺς περσελαύνοντας.

P. 1010. a. 2. Suspicor scriptum à Plutarcho fuisse καὶ ὀφληκόσι.

Ibid c. 2. Tolerabilius videtur fore ὡς quam ὧν.

Ibid. d. 8. Aptius hæc per interrogationem lectum iri puto, ἢ τοῦτ' αὐτὸ ρέφει τρῶπον?

P. 1013. b. 8. Legitur etiam Ῥωμίσου.

Ibid. d. 7. In præced. editionibus scriptum est τῆς αὐτῆς. quæ lectio quamuis prima fronte placere possit, admitti tamen nequit. Neque enim de Artoxerxis mensa loquitur, sed de mensa cuiuslibet superiorum regum.

Ibid. d. 10. Superiores edit. habent Ὀστάνιω καὶ Ὀξάζιω. Legitur autem & Ὀξαίλιω pro Ὀστάνιω.

P. 1015. a. 5. Legitur etiam δοῦναι.

P. 1018. c. 6. Legitur etiam τὸν ὄλεθρον. quam lectionem malo. Scimus enim ὄλεθρον elegantius dici in Græco sermone quam ὀλέθριον: vt quum perniciem pro pernicioso dicimus.

Ibid. d. 4. Scribendum puto, καὶ ἄλλοις οἷς ἔλαβε &c. Alioqui dicendum fuisset ὧν ἔλαβε. Accepisse autem eum à rege non vestem solum, sed & alia, ex proxime sequentibus eunuchi verbis patet. Desunt porro in Aldina editione omnia illa verba quæ sunt inter prius βασιλέως & ἐπὶ δὲ: quod bis posito genitiuo illo, librarius ab vno ad alterum transierit, omissis quæ interiecta sunt.

Ibid. d. 5. Pro δεῖπνῶν legitur etiam πίνειν.

P. 1019. b. 6. Vt paulo ante admonui de quibusdam verbis omissis, quod ex vno genitiuo βασιλέως librarius ad alterum transisset, ita hic εἰσχέοντιν excluserat καταχέοντιν & quæ interiecta erant. Ista enim verba post εἰσχέοντιν desiderantur in superioribus editionibus, εἰς τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τοῦ προσώπου καταχέοντιν. fuerunteque & ab vtroque interprete prætermissa.

P. 1025. e. 5. Hic itidem ex vno datiuo πρεσβύταις ad alterum transierat librarius, ea quæ interiecta erant transiliens. Nam in superioribus edit. post πρεσβύταις desiderantur ista verba, κἀκεῖνον ἀβέλτερα φρονεῖν, τοῦ μὲν ἀδελφοῦ δεῖ τῆς γυναικωνίτιδος ἀνδιομένου τοῖς πρεσβύταις. quæ tamen omnino sunt necessaria. Sed in iis quæ proxime sequuntur, particulam εἰ præfigo verbo οἴεται. vt sit sensus, ἀβέλτερα φρονεῖν εἰ οἴεται βέλαιον αὐτῷ τινὶ δεῖ δοχεῖν ὑπαρχεῖν, τοῦ μὲ ἀδελφοῦ &c. τοῦ δὲ πεῦς ἔχοντος &c.

Ibid. f. 3. Scribe ἀνάγκιω, vt iungi possit cum εἶ.

P. 1027. c. 5. Reponendum videtur δεῖ πάθεται.

P. 1028. b. 8. Pro ἄβατον legitur etiam ἄπορον.

P. 1030. d. 2. Vel πρὸς αὐτὸν legendum esse videtur, vel αὐτὸν mutandum in αὐτῷ. sed illam lectionem malo.

Ibid. d. 4. & 5. Legitur etiam παρωξωθεῖσι.

Pro 1033. d. 2. Δαίμον' ἴσον In præcedentibus editionibus legitur δαίμονι σῷ.

P. 1038. c. 7. Legitur & συμφωνίαν pro συμφυΐαν.

Ibid. d. 9. In quibusdam est ἐπῆσαν.

P. 1042. c. 8. Est & alia lectio, δωωστῶν.

Ibid. e. 10. Legitur etiam τῷ ἐλπίδων.

P. 1045. a. 1. Scribendum puto, ἢ οἱ ἀπιγάκει.

Ibid. a. 8. Muta hunc nominatiuum in accusatiuum ὑπεκεχύμενον.

Pag. 1048. c. 4 Pro ποινδαὶ legitur & πομπαί.

Ibid. e. 10. Scribendum potius φανερῶς γε.

P. 1050. a. 4. Interpunge post ἐλαθανεν. Neque enim intelligendum est ἐλαθανεν ὢν ἐφέσιος, sed ἐλαθανεν ἀδικῶν, vtpote ὢν ἐφέσιος.

Ibid. a 5. Pro πολιτικὰς scribe potius Ἑλληνικὰς, cum vet. exempl.

Pag 1051. c. 2. Quidam vet. habent πόπω.

Hæc ſunt quæ in Plutarchi vitas parallelas, nimirum in locos qui aliter leguntur, aut legendi videntur, licuit annotare: omiſſis pleriſque eorum qui in ipſo contextu emendati fuerunt. De quorundam enim emendationibus (quas deprehendet qui hanc editionem cum ſuperioribus conferet) mentionem facere minime neceſſe exiſtimaui, quod minime cõtrouerſæ poſſent eſſe, præterquam quod veterum exemplarium autoritate confirmarentur. Neque enim quicquam niſi ex illis petitum in contextum admittendum putaui: quum alioqui meas in quoſdam locos coniecturas haberem, de quibus refragaturum mihi neminem veriſimile erat. Exempli gratia, hunc Pyrrhi locum, (ivbi Laconica eſt dialectus) αἱ μὲν ἐσσὶ πὰ γεθὸς, ὐδὲν μὴ πάθωμεν· (ὐ γὰ ἀδικεῦμεν) αἰ δ' αὖ θρωπος, ἔσται ὁ πευκαρπῶν ἄλλος, poteram ex mea coniectura reſtituere, fœde alioqui deprauatum, & ita vt multis negotium exhibuerit. Iã tum enim animaduertebam ita emendanda eſſe poſtrema verba, ἔσται καί πυ κἀρρῶν ἄλλος, vt in annotationibus docui. Quæ emendatio eiuſmodi eſt vt meliorem expectaturus non ſit (niſi valde fallor) quicunque illorum verborum ſenſum aſſequetur. Tantum abeſt tamen vt emendationem iſtam in contextum recipere voluerim, vt ne in aliis quidem multo leuioribus id mihi permiſerim. Non dubito autem quin & illa emendatio & aliæ multæ in ver. codicibus inueniri queant, quamuis ex illis annotatæ non ſint. Talis enim multarum emendationum omiſſio contingere ex eo poteſt quod in conferendis typographicis editionibus cum vetuſtis exemplaribus pronuntiationis vicinitas in lectionibus alioqui valde diuerſis aures eius fallat qui legentem audit.

Cæterum earum quæ in contextum receptæ fuerunt emendationum & aliarum etiam quas in annotationibus habes, pleræque in doctiſſima & elegantiſſima interpretatione Gallica obſeruatæ fuerunt, ex iiſdem exemplaribus petitæ: in Latinis non item. Alicubi tamen vnius interpretum (de duobus poſterioribus loquor, quorum laudi tantum abeſt vt derogare velim vt contra lectionis harum Plutarchi vitarum ſtudioſos multum illis debere, & plus laboris quam prima fronte videri poſſint, impendiſſe ſuis operibus profitear) emendatam lectionem ſequitur, vbi alter mendoſam. veluti in Theſeo quum Φοίβῳ σφαγιασάμενος pro Φοίβῳ σφαγιασάμενος reponendum eſſe conſtet, (vt ipſe repoſui in hac editione ex veterum codicum conſenſu) eorum tamen alter duntaxat lectionem rectam ſequutus, vertit, Quum ſacrificaſſet Pauori, non autem, Quum ſacrificaſſet Apollini. Alioqui tamen in nominum propriorum (præſertim quæ ſunt Romanorum) emendatione magnam ambo diligentiam adhibuerunt. Inueniuntur autem poſita etiam pro propriis nominibus appellatiua. vt initio vitæ Coriolani ὄνομα θυγατριδοῦς pro ὁ Νομᾶ θυγατριδοῦς. qui error (quod mirum videri poſſit) itidem in opuſculo eiuſdem ſcriptoris quod περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης inſcriptum eſt, commiſſus fuit. legitur enim & ibi ὄνομα pro ὁ Νομᾶ. vbi ſcribit, πρῶτος μὲν δ' ἱδρύσατο τύχης ἱερὸν Μάρκος Ἄγκος ὄνομα θυγατριδοῦς, καὶ τέταρτος ἀπὸ Ῥωμύλου γενόμενος βασιλεύς. Impoſuit certe hic error initio huius vitæ Guarino Veronenſi, qui vertit, Martius Caius nomine Nepos. Impoſuit & illi qui prior aliquot Plutarchi vitas in Gallicum ſermonem tranſtulit: at non item duobus quorum meminimus interpretibus. Immo illud etiam Γάϊος emendarunt, mutantes in Ἄγκος. ſcripſerunt enim Ancus Martius. Sed ego, quamuis hanc emendationem illo quoque altero eiuſdem ſcriptoris loco confirmari viderem, (vbi viciſſim pro Μάρκος reponere hinc poſſumus Μάρκιος) expectandũ putaui dum ex vet. cod. eam itidem haberem. Eademque cautione & in aliis quamplurimis vſus ſum. alioqui & Τύλλιον (quod proxime ſequitur) in Τύλλον mutandum videri poterat. Iam vero & hoc ſciendum eſt, duplicem nonnunquam aut etiam triplicem in vno eodemque nomine proprio inueniri ſcripturam. Ac ne longe abeamus, ille error cuius modo mentionem feci, inde contigit. quum enim ſcribatur non ſolum Νομᾶς, ſed etiam Νομᾶς, facilior fuit lapſus ex ὀνομᾶ in ὄνομα, quam ex ὀνομᾶ. Atque vt hic pro diphthongo inuenitur alicubi ſimplex vocalis, ſic etiam in aliis nonnullis. vt in Λεύκολλος pro Λεύκυλλος. Sed inuenitur & tertia ſcriptura Λύκυλλος. Maior vero eſt in Ῥέως & Ῥῶως differentia, & in quibuſdam aliis. Quinetiam in nonnullis nominibus quæ locorum ſunt propria, diuerſa ſcriptura cernitur. Exempli gratia Παλλαύπον & Παλάπον ſcribitur, vt tertiam ſcripturam omittam. Sed hac de re obiter monuiſſe contentus nunc ero. Fecit certe illa interpretum quam dixi diligentia circa propria nomina vt minus mihi de illorum emendatione laborandum fuerit. Atque adeo aliqua etiam non annotaſſem, ſi ea annotata fuiſſe ab eorum altero ſciuiſſem. qualia ſunt quæ ſcripſi de emendatione huius loci, οὐκ αὐ ἠπόρηστον. ἐυρυπύλων δὲ, circa finem vitæ Pompeii.

Vt autem aliquid & de aliis quibuſdam quæ ad opus illud pertinent, dicatur, primum quidem quod attinet ad hunc titulum Παράλληλοι βίοι, (pro quo Παράλληλα habent editiones quæ meam præcedunt) multi eum loci confirmant. Nam legimus in Theſeo, περὶ πολὺ τῶν βίων τῶν παραλλήλων συγγραφῶν. in Pelopida, παραλλήλους αἰνιγμάφαμεν αἱ τῶν πολιτικῶν βίους. In Demoſthene autem habent παραλλήλων editiones quæ meam præcedunt, ſine adiectione, quum ver. cod. illic quoque habeant ſubſtantiuum βίων. Atque vt in his aliiſque locis παράλληλος βίος appellat, ſic in fine vitæ Gracchorum dicit λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τῶν βίων πολὺ ἀποδεώρησιν. Et circa finem vitæ Pompeii, ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων, ὅθ' ὁρᾶμεν τῷ λόγῳ τὰς τύχας τὰ πανταῦθα τῆς διαφορᾶς, παράλληλα σωάγοντες. Similis eſt alioqui titulo illi παράλληλοι βίοι iſte inter opuſcula, Παράλληλα Ἑλληνικὰ καὶ Ῥωμαϊκὰ, ſiue Περὶ παραλλήλων Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν. Sed ſubſtantiuum aliquod deeſſe nemo mihi, vt opinor, negauerit. Id autem eſſe ſuſpicor διηγήματα. præſertim quum in catalogo ex quo multos multorum qui amiſſi ſunt librorum titulos protuli, (in calceorum quæ in opuſcula annotaui,) liber ille appelletur διηγήσεις παράλληλοι Ἑλληνικαὶ καὶ Ῥωμαϊκαί. At vero vitas parallelas inſcribendo παράλληλα, non video quod ſubſtantiuum ſubauditi vel potius deſiderari dicendum ſit. Ideoq; titulum illum probare nullo modo poſſum: atque idcirco eum ex præcedentibus editionibus ſumptum alteri præfixi in tomo primo, non item in reliquis duobus.

Diuiſum autem fuiſſe in certos libros hoc παραλλήλων βίων opus, ex ipſomet ſcriptore diſcimus, cum alibi, tum in vita Demoſthenis circa principium, ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ τῶν παραλλήλων βίων ὕστερον πέμπτῳ. Et in Pericle, καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον δέκατον συντεταχαμεν, τὸν Περικλέους βίον καὶ τὸν Φαβίου Μαξίμου παρέχον.

Ordinem quoque tenuiſſe eum longe alium ab eo qui in editione mea ſicut & aliis ſpectatur, ex variis eius locis cognoſcimus. Nam vt ab ea vita cui primus tribuitur locus, ſumatur exemplum, primam non fuiſſe ipſe oſtẽdit, quum ſcribit, ἐπεὶ δ' πὶν περὶ Λυκόργου τοῦ νομοθέτου καὶ Νομᾶ τοῦ βασιλέως λόγον ὁδοῦντες &c. Sed præterquam quod parui momenti eſt ordinis hac in re diuerſitas, ipſemet Plutarchus fortaſſe non ad tempora quibus ſingula vitarum paria ſcripſit, ſed potius ad eos qui tempore præcedunt, reſpiciens, primum locum iis qui cæteris antiquiores ſunt (quem habent hic) non denegaſſet. Equidem vt omittam pleraque vetera exemplaria in quibus primus iis locus datur, eum obtinent & in illo catalogo cuius mentionem paulo ante feci. Hoc enim ordine ibi collocantur, cum eæ quas habemus, tum aliæ, Θησεὺς καὶ Ῥωμύλος, Λυκοῦργος καὶ Νομᾶς, Θεμιστοκλῆς καὶ Κάμιλλος, Σόλων καὶ Πουπλικόλας, Περικλῆς καὶ Φάβιος Μάξιμος, Ἀλκιβιάδης καὶ Μάρκιος Κοριολανός, Ἐπαμινώνδας καὶ Σκιπίων, Φωκίων καὶ Κάτων, Ἄγις καὶ Κλεομένης, Τιβέριος καὶ Γάϊος Γράκχοι, Τιμολέων καὶ Αἰμίλιος Παῦλος, Εὐμενὴς καὶ Σερτώριος, Ἀριστείδης καὶ Κάτων, Πελοπίδας καὶ Μάρκελλος, Λύσανδρος καὶ Σύλλα, Πύῤῥος καὶ Μάριος, Φιλοποίμην καὶ Τίτος, Νικίας, καὶ Κράσσος, Κίμων καὶ Λεύκολλος, Δίων καὶ Βροῦτος, Ἀγησίλαος καὶ Πομπήϊος, Ἀλέξανδρος καὶ Καῖσαρ, Δημοσθένης καὶ Κικέρων, Ἄρατος καὶ Ἀρτοξέρξης, Δημήτριος καὶ Ἀντώνιος, Ἀρτόξερξης βίος, Τιβέριος Κλαύδιος, Νέρων βίος, Γάϊος Καῖσαρ, Βιτέλλιος, Ἡρακλῆς βίος, Ἡσίοδος, Πινδάρου, Κράτωνος, Δαϊφάντου, Ἀριστομένης, Ἀράτου. βίοι τῶν δέκα ῥητόρων. Quamuis autem in Latina vitarum interpretatione Græcæ editionis ordinem ſeruauerim, interpretis conſilium non improbo, qui eum mutauerat vt aliqua ſeries temporum eſſet quæ memoriam adiuuaret. Libet igitur vitas eo quo digeſtæ ab illo fuerunt ordine adſcribere: Theſeus & Romulus, Lycurgus & Numa Pompilius, Solon & P. Valerius Poplicola, Alcibiades & C. Martius Coriolanus, Themiſtocles & Camillus, Pelopidas & M. Marcellus, *Annibal & Scipio Aphricanus, Pericles & Fabius Maximus, Philopœmen & T. Quintius Flaminius, Timoleon & L. Paulus Æmilius, Ariſtides, & M. Cato Maior, Agis & Cleomenes: Tiberius & C. Gracchi, Pyrrhus & C. Marius, Lyſander & Sylla, Eumenes & Sertorius. Cimon & Lucullus, Nicias & M. Craſſus, Ageſilaus & Pompeius Magnus, Phocion & Cato Minor, Alexander Magnus, & C. Iulius Cæſar, Demoſthenes & M Cicero, Dion & M. Brutus, Demetrius & M. Antonius, Artoxerxes & Aratus, Galba & Otho. Sunt autem appoſitæ Aſteriſci notæ vitis Annibalis & Scipionis, quod ab alio edita ſint, nimirũ Donato Acciaiolo

quam vitiosque historiæ autorem esse potius quàm interpretem, ex eo etiam colligere possumus quod in Græco illo Vitarum catalogo Scipio non cum Annibale sed cum Epaminondaco comparetur.

Vitas autem scripsisse eum & alias quæ non extent, possumus itidem ipso quoq; teste (vt alia testimonia taceam) probare: quum mentionem quarundam faciat. Nam in Gracchis Scipionis vitæ à se conscriptæ meminit, his verbis scribens, περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν τῷ Σκιπίωνος βίῳ πάνυ ἑκαστα γέγραπται. Et aliquot paginis post, loquens de Scipione Africano, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις. Alibi meminit & vitæ Augusti. In libello autem quem inscripsit Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας, Leonidæ vitam scripturum se pollicetur: inquiens, ἐν δὲ τῷ Λεωνίδου βίῳ γεγραφήσεται. Iam vero & in catalogo quem paulo ante protuli alias vitas his & aliis quæ extant, adiici videmus. Mirum autem videri possit cum Vitellii vita ibi non recenseri Galbæ & Othonis vitas quas sub eiusdem scriptoris nomine inter opuscula habemus, sicut & decem rhetorum vitas. Non dubito certe quin & alias scripserit quarum nullam notitiam habeamus. Crateris certe vitam illis omnibus adiiciemus, si Iuliano imperatori fidem adhibebimus: & quidem (nisi me memoria fallit) in libello quem scripsit εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους κυνικούς. Hæc sunt quæ nunc de vitis à Plutarcho conscriptis habui quæ dicerem, præter illa quæ in calce annotationum in opuscula dixe-

tam.

IN PLVTARCHI CHAERONENSIS PARALLELA VARIÆ LECTIONES, E CODICE CVM VVLCOBIANO, TVM *aliis, sed anonymis excerptæ: & hæ quidem litera A, illæ vero V, designatæ.*

ΕΙ Σ ΤΟ Ν Θησέα.

PAgina 1. litera a. versu ἑνίοις] ἀπᾶς.
v. βίων] αἰαχρεφίω. V.
v. πολλαί l. c.] ἀνεγχύω. V.
Ibid. ἄμφω δ. V.
v. καὶ] μᾷ. V.
v. ὀπφ. l. d.] ῥώμῃ ἔκπεσεν. V.
Pag. 2. v. Θησ. l. a.] πρεσβύτας. V.
v. μενος] πόλεσιν ἡμῶν. V.
v. Μή l. c.] ἀδιλουόπ. V.
v. τῷ l. d.] ἀθήνησιν ὕστερον ταῦτα. V.
v. πόν l. f.] τὸ πρεσβῦτον. V.
Pag. 3. v. Ταύτης l. a.] δαίμονες. A.
v. Δεσπω.] παρέχοιεν. V.
v. δίφ. δ. l. b.] ᾗ. V.
v. θηλας] ὑπέστη. V.
v. ᾗ l. c.] δεόμενον. V.
v. ὠμότητα] Θ βιάζεσθαι καὶ διαφθείρειν. V. βιάζεσθαί τε. A.
v. ἐξιώθ l. c.] ἢ κατέργοντες. V.
v. δρῶν] ἔπειδε. V. A.
Pag 4. v. Θ πίν. l. d.] μελησήσεται. V.
v. πον.] τῷ Σχαλέν. V.
Pag. 4. v. Θ l. a.] Θ λαμβάνοντας. V.
v. θῶν l. b.] ἐν Ἑρμιόνῃ. V.
v. κύκνον] συρράξας. A.
v. νομαθ. l. c.] τῇ κεφαλῇ. V.
v. ἄλλης] ἐπ' ἐκείνων. V.
v. πῖ] τὸ ἑαυτῷ. V. A.
v. νυς] πρεσβύτοι. V.
v. πλθων l. d.] εὗρε ᾗ. V.
v. πας c] ἐγνώριζεν αὐτὸν ἡδέως δεχομένης. V.
v. ὅπτ] πείφεκκτὸν ὄζιν. V.
v. ἐπ] πρεσβύτον. V.
Pag. 6. v. ρευ l. a.] μᾷ τῷ παλ. V.
v. τύτν] τύπων. V.
v. αὐτῆς] λεώ.
v. ἡδέως l. d.] ποτὼ πᾶς, ὡς ὁμολογοῦσιν. A.
v. Μινώταυρον] καὶ πρῶλιον. A.
v. ἐπμων l. b.] Ἐ καλλίλιν λέγοντες ὑποκ. V.
v. τεί πον l. c.] ἀπαίξοντες Ἀνδρόγεω ὅπ μὴ ἐν πρεῖ πίω. V.
v. ὁν πῷ lit. d.] ὥσπερ ὁν πῷ in impr. Flor. sed tollit. V.
v. ἀποφ] ἀποφιμον. V.
v. λαθομ. l. e.] πρέπερον. V.
v. πωξ. l. f.] αὐτός. V.
Pag. 7. v. Θ lit. b.] τὸν πατέρας πρῶτον τὸ κλῆρον. V.
v. ὧν] ἔχει τὸ. V.
v. φοινικεον l. e.] τρυγὸς αἴθη. A.
v. λαβεῖν] Ναυσίθοον. V.
v. ἱσταμ.] ἱσταμένη. V.
Pag. 8. v. λαβων l. d.] ἀπεκρίνατο. A.
Ibid. Σκύρῳ. V.
v. ἢ Θ l. f.] Δελφὸς. V.
v. ναυπηγίαν] ἐπεβάλλετο, βυλόμενος πῶ μὴ ὀκ Θυμαπαθῶν, vel εὐθὺ μεταθῶν αὐτὸ θι μακρὰν τῆς ξενικῆς ὁδῦ, καὶ πῶ ὀν Τροιζῆνι δῆ Πιτθέως λαυθάνειν συμπλεῖν πρίσας, Θ γνωμένων ἐτ. V.
v. μὴ γδ l. e.] πῶ ἀπολ. V.
v. Θησ.] Οἰνδρῶ. V.
v. τῶ πο l. f.] τῶ πο ᾗ. V.
Pag. 9. v. ελαδ. lit. a.] Οἰνοπίοπα. V. Οἰνονίωνα. A.
v. πος] ἄδυσι. V.
v. τὰ θν. l. b.] αἰδριαίτας. V.
v. αθη] τῶ σεπεμβείν, ἴστως Γορδῆιν. V.
v. ἐπάρεσθ l. c.] ὧν πῶ. V.
v. σεφ. l. f.] εἰς πῶ. V.
v. φθεέμ.] γνωμένων.
Pag. 10. v. οἱ ᾗ l. a.] ἀπένδοντες. A.
v. τ] ἐν ταῖς ἀσυνδαῖς. V.
v. χῳ] πανεψιάδνος. V.
v. Εἰρ l. b.] φέρει. V.
v. Θ μέλι] ἀνεψήσαθ vel ἀποψήσαθ, V.
v. Θ κωλ.] ὅπως αὖ. V. ὑπηρήσαθ Eustathius. A.
v. πηγ. l. c.] αὐξομένων. V.
v. ὧν] ἡμένοι. V.
v. πῶν] ὠχροφωείων. P.
v. φανεῖς] πᾶς ψυχᾶς. V.
v. κοσμ. l. d.] ἐναλλάξαντα. V.
v. ἀμπεχομ.] ὠιρεῖς. A.
v. δεπ. l. e.] ἀμπεχόμενας τὰς μήτρας. V.
v. τ δασ.] ἀποτελεῖν. V.
v. δυσ. l. f.] πᾶσι. V.
Pag 11. v. χρεσμ. l. a.] χρωμένῳ. V.
v. ἑκας.] ἑκαστος. V.
v. ἴδρ.] ἵδρυσαν. V.
v. πολ. l. b.] ἐγκατέθεκε. V.
v. περμ.] πολιέθρῳ. V.
v. Βυλ.] πον τοπρεύσῃ, vel ρεύσῃς. V.
v. νεῶν l. d.] Αθλωάγης. V. A.
v. σι τὸ] ἑκατόμβοίων. V.
v. τὸ δορ. l. e.] ὧν ἔφεσζεν ὁ μὴ πρὸς ἔω. A.
v. φόνον l. f.] κκηθῆς Θ ἰωὶ ἰχν. V.
Pag. 12. v. νώπεα l. b.] μᾷ αὐτῷ. V.
v. Ἀθλω. l. e.] ἀλλήλυς.
Ibid. Θ Σολόοντα. V.
v. ὀνεγ.] Σολόοντος.
v. λίω l. d.] Σολόεντα. V.
Pag. 13. v. δῆν l. a.] Θ Λυκείν. V. A.
v. μαχ. l. b.] Μαλπαδίας. V.
v. κοντ.] πρεῖ τὸ τ. V.
v. μενον l. c.] Θ βαδίζεσιν. V.
Pag. 14. v. λῆς l. a.] ἀπορράσαθ. V.
v. γνσι] φρώτας ἐκείνας γνῦσθαι φησί. V.
v. μίνν l. b.] Θ μδρυρῶσι ᾗ τῆς Εὐριπίδν ἱκετήσιν. V.
v. μενος] ἀπήλασε. V.
v. αὐτῷ l. c.] πρεσβεκαλεῖτο. V.
v. τρεχ. l. d.] πεπαυμένων. V.
v. λάκις] ἀλλήλοις. A.
v. Διοσ. l. e.] Διοσκύροις. V. Διωσκύροις. A.
P. 15. v. τύτῳ l. b.] Πεπω, V. Πέπω. A.
v. καίαρχος l. d.] Ἐ χεδήμν. A.
v. εφ Θ l. f.] Ἀφίδνας. A.
Pag. 16. v. Λυκομ. l. e.] ἐζήτει. V.
Pag. 17. v. βαρβ. l. b.] Δολόπων.

ΕΙ Σ ΤΟ Ν Ρ῾ωμύλον.

Pag. 18. v. νεία lit. b.] οἱ σὺ ἀπ' Ἀσκανίν. vel οἱ σὺ αὖ Ἀσκανίν. V.
v. κλιυθῆνος l. c.] σωθῆνος, supple πῶ ὄχθῳ. Nam ripam illam Rumonem vocatam fuisse auctor est Seruius. A.
Pag. 19. v. θος l. a.] Οὐίκτωρ. T.
v. τῶν l. c.] Φαυσύλον. A.
v. μαλθακὸν] Κερμαλὸν. Varro. A.
v. θηλ. l. d.] δρυωκλάπειν. V.
v. δρυοκ. l. e.] δρυωκλάπειν. V.
v. φαις.] Ἀκκαλαρεντίαν. V.
v. τῶ Ἀ῾ωρ. l. f.] Ἀκκαλαρεντίαν. V.
P. 20. v. ὧν Θ l. c.] πορμείοις, A. πορθμείοις. V.
v. πορθμ.] πορθμείαν. V. A.
v. ἡγεμ. l. e.] ἀπόνοιαν. V.
v. δρόμνς] ἀμιλλάθ, vel ἀλύξαθ. V.
v. πης l. f.] μᾷ ὀλίγον. V. A. (A.
P. 21. v. ὅπν. l. b.] ὀπνοία τύχῃ. V. ὀπνοίας.
v. γαν l. d.] ἔζωσαι. A.
v. εκαλ. l. e.] πυῖδια. V.
P. 22. v. Θ. Φαβ. l. b.] Θ τῶ Φαβίν. V.
v. ἀλλὰ l. d.] ἀκυσίως. A.
v. τ τω l. e.] Κυαδράτον. V.
v. τοπολ.] Ρέμος vbique. V.
v. περὶ l. f.] Ρ῾εμοεία. A.
P. 23. v. Ρ῾ωμ. l. c.] ἐν τῇ Ρ῾εμοείᾳ. V. A.
v. λίγω l. d.] ἔλλον. V.
v. δον) εἶπα] τὸ κύκλον. A.
P. 24. v. ἑορτὴ l. a.] παρήλια. V.
v. αὐτῷ] τὰς Ἑλίωας. V.
v. πεσῶσαν] Βάρρωνα. V.
v. λεν l. b.] Βάρρω. V.
v. πατ. l. c.] Θουθ. V.
v. ᾗ πῶ] ἐπ' αὐτῇ. V.
Ibid. Φαωφί. V.
P. 25. v. γατέχας σωνεκτίνοντες. V.
v. βυλ. l. d.] ἵππον. V.
v. βίνων l. f.] φεστείας. V.
v. μίση] δῆλαθῶσαν V. A.
P. 26. v. μεν l. a.] πρίμωρ. V.
v. γίαν l. c.] ἔπω πτε. A.
v. νύμφιω l. d.] καμῶ. V.
P. 27. v. μάτων l. a.] ἐν τῖς ὅπλοις. V.
v. εἰκρατ.] καταβάλλει. V.
v. ἡδίκησε] ἐγκαταλιφθέντας. A.
v. θελ. l. b.] φερομένυς. V.
v. ξει] κατήρτησεν. V.
v. πλῆξαι l. c.] φέει.
Ibid. ὧ εὔξατο. V.
v. αὖδρα] Βάρρων.
P. 28. v. Ἀνίγ. l. a.] πρεσβεία forte.
v. ἡδὶ ἀγχῦ. l. c.] οἱ δὶ ἀγχῦ. Muret. A.
Ibid. Ταρπεια. A. v. κελθῶ] γνῦος τε. A.
v. Σκηπ.] Σκηπρύχων. V. σκηπῦχν. A.
v. ὅπλα l. d.] ὑπὸ χειρῶν. V.
v. πῆειν l. e.] ἔμελλον. A.
P. 29. v. καίτοι l. a.] Ἐ εισιλίας. V.
v. ὥσπερ l. c.] ἀπίχε. V.
v. νῶ] γαμετῆς. A.
v. αἰπὰν] ἐμάχεσθ. V. A.
P. 30. v. σης l. b.] Λυκερσίνοις. V.
v. σης δῆ] δαδομένης. V.
v. τὸς] φεστείας. V.
v. ὀκ l. d.] παλαπῦ. V.
v. νος] Ἀνευπνν. V.
P. 31. v. σίρεσζ l. a.] παρηλίων. V.
v. λαιος l. b.] πρὶ Εὔανδρον. A.
v. αἰῳῶν l. c.] πρεῖζώσμασι. V. πρεῖζώσμαπ. A.
Ibid. v. νηπίοις] τῶ πτε δρόμν. A.
v. ὀκφ. l. e.] ὀκδέρνσι. A.
v. Θ σωτ.] Ρ῾ωμύλῳ. V.
v. πρῶ l. f.] πρεῖ τὰ Κελτικὰ. A.
v. ὀγωαχι] φαρμακεία ὁ τέκνων. A.
P. 32. v. τ πάτ. l. c.] ὀν Λεβίνῳ. V.
v. αὐτῷ l. d.] Φιδήλας. V.
v. σιν l. f.] Καμέρεοι. V. A.
Pag. 33. v. Φιδ. l. c.] Φιδήνας, A.
v. χιλίοις] Φιδίωνῶν. A.

v.κιμιλίων l.d.]ἰσοφημήσας.V.
v.ἔπι]Σεπτεμπάγιον.A.
Ibid.ἐπιαχώριον.A.
v.ρω,βόλ.c.]πρεπάφαυπε.A.
v.λεγ.]ἡ πόλις.V.
P.34.τ δῆμον b.]Ἕλλυες λαόν.V.δημόσιον.A.
v.ελου c.]πρότεροι V.A.
v.αφεν.]νῶναις.V.
v.ἐᾶν f.]ἐᾶν ἢ.V.
P.35.v.σιλεῦ b.]ὢν αἰτίας.V.A.
v.Ⓒ c.]δόξη μεγίστη.V.
Ib.οἰκεῖν ἐρεχνόν,supple ὀκεῖθεν ὄντας.A.
v.τα τοῖς]Προκονησίοις.V.
v.γεύειν]ἐχομένοις.V.A.
v.πωὸν]ζωὸν δέ π.V.A.
P.36.v.μακαλεῖν b.]μετ' αἰχμῆς.A.
v.σκευασμένον]Κυείνα.V.Κυεναίλυ.A.
v.νόνναι l.c.]ῶναι vel νόναι.
Ibid.διὰ τὸ θεῖν.A.
v.βοῆς]ἢ Μάρκυ.A.
v.κτ' δῆλον l.c.]ἐξήεσαν.V.
v.καπρ.]νῶναι.
P.37.v.τῆ a.]ὥσπερ ἀλαλάζειν βαδίζοντας.A.
v.ἐξὸν b.]διὰ δεξάμενον.V.A.
v.ἥσαν]Σκλίρων.V.
v.πρὶν c.]ἐπ' αὐτό.A.
v.ειάδυης d.]μηχάνημα.A.
P.38.v.διαφ.a.]διαφθορεύς.V.
v.ῥρ b.]συοφορβῶν.V.
v.τὸ μὲν d.]Ρεμυ.
v.Ἐρεχ.f.]Ἐρεχθηϊδῶν.V.
P.39.v.τριάκοντα a.]ἑξακόσιοις.A.
v.Θησεως b.]ὑδὲν ὑδὲ κοῖ.V.ὑδένα ὑδὲ.A.
v.Ⓒφο.)ἀπολέσαι Ⓒμολις.V.A.
v.νεκρ.c.)μὴ παθεῖν.V.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Λυκῦργον καὶ Νυμᾶ.

v.ρυς e.]ἔχικαν.V.
v.διαθ.]Ο λυμπιαν.V.
v.τ]λυμπιόνικον.V.
v.αὐτόν f.]πὰς αὐτῆ.V.
P.41.v.ζοντες a.]λέγεται.for.vacat.V.
v.ἀπό.l.d.]ὀκ ἢ.V.
v.τρος]ἀποθωρεῖαζ.V.
v.ῥῆρα e.]Κρεωφύλυ.V.
v.πυμα]ἐν Αἰγυπτίοις.V.
P.42.v.βασ.a.]ἠφέρον.V.
v.Ⓒ b.]καβαλών.V.
v.δῆφ.l.c.]τ Λυκύργω.
v.Λυκ.]συμπεραξάμενον.V.A.
v.τὸ πλῆθ.c.]ἕρμα.A.
P.43.v.βαζ.a.]σὺ ἀρχηγέταις.V.
v.σαυῖα.]Βεβύκας.V.
v.κνακ.]γυελαυήμιω.
Ibid.δαμφὶ ἀνα γαὶ ἐῖμεν.A.
v.ελαῖ]ποιήσεις.V.
v.ὠβαὶ]δτελεῖν ὀδι.A.
v.νυῶ b.]εἰς νῦν.V.
v.πομπος c.]ἃ ἢ.V.
v.Φοίβυ d.]οἴκασὶ ἕνεκαν.A.
v.Ⓒ θυμ.e.]ψίμιον,vel ψάμιον.V.
v.θεῶν f.]Ⓒ οἱ Ἀργ.V.
P.44.v.σης a.]ὀπφορυμένων.A.
v.νικῶ b.]πῶ Σπάρτη vel τ Σπάρτης.V.
v.σς c.]Λυκύργω.V.
v.θο]ὥστε ποιήσας τ αὐτ.V.A.
v.ξιαι]δεησομενον.
v.τυτ.d.]μὴ γὰ.V.
v.μυ]ἔδωκαν.V.
v.πικῶν f.]φορτικὸς.V.
P.45.v.κοινοῖς b.]ἴκοι μὴ.
v.μυο.]αδδηφαγζῶα,vel ἀδηφαγία.V.
v.τρόπον c.]δεόμενα.V.A.
v.πρὸς d.]χαλεπὸς.V.A.
v.πος e.]ἐξεκόψαν V.
P.46.v.φρονικ.a.]τῶ δὴ.V.
v.τῇ ἀρ]ἀσκήσεως.V.
v.ραὶ b.)ἀπίθανον.V.
v.συσ.]συαστῶν.V.A.
v.Μυᾶς]ἠμέμναμα.A.
v.πνεῖν c.]ὀψήσε.V.
v.ὑκ]ὀργιῶ.V.
v.δεῦπας d.]εἰθίζοντο.A.
v.πτ.]πίπαυ) vel ἐπίπαυτ.V.A.
v.λόμενοι e.]σωεῖναι.A.
v.δοκιμ.]καδίχος.V.
v.νεαν.]καταχομένυς.V.
P.47.v.βεβ.a.]ἰχυρότερον.V.A.
v.ναγκης]ἡ παίδευσις.A.
Ibid.pro ἐποιεῖτο lege ἐμποιεῖ.A.
Ibid.τῆς νέοις διάθεσιν,νομοθέτυ δίκιω &c.A.
v.σωσι b.]τὸ ἢ.V.
v.οἰκία]ἀπὸ πρίονος ἐργ.A.
v.ταις ἢ]ἀπὸ πελέκεως.A.
v.τῶτ]τρυφῆς ὑ χωρεῖν πολυτίμειαν.V.
v.ἴσω c.]σωεξομοιῶσθαι A.
v.εται d.]διαμνημονεῖσαι.V.
v.κωλ.]πολέμυς.V.
v.ςερον]συμβολαῖς.V.
v.Ἀνταλ.]κακῶς.V.
v.ςεατ.e.]κωείως.V.
v.ἢ f.]κολίρων.V.
Ibid.γυμνὰς τε πυκτεύειν.A.
P.48.v.Ⓒ a.]δεομένων.V.
v.Ⓒ αρ.b.]ἢ.V.
v.κλινεν d.]μόνον.
v.τῆς τε l.f.]τυνίμοις.V.
Ibid.κραυλὸς Ⓒ πρεσφάτως.V.
P.49.v.ξιοις a.]καταγελῶντας.V.
v.τοις b.]ὀχεῖ βαδίζοσι.V.
v.μοιχος.l.c.]ἐαὐ ὖν.V.
v.ταῖ d.]κτίνει.V.
v.εις]λεύκιω.V.
P.50.v.τῆ a.]ἐπιτήσαντο.V.
v.ὀθῖ c.]αοῖς.V.
v.πακλ.]λυκόφρονας. v.sed pro λυκόφρονας legendum λυκοφαῖκς ait A.
v.πρεσβ.d]Ⓒ μᾶλλον.V.
v.δὲ τῆς e.]αἰδροῖς.V.
v.κα]κόπυς.V.
P.51.v.Ⓒ a.]αὐτὸ τὸ.V.
Ibid.καλὸς δοκεῖ.A.
v.πω]ἐπὸ τ τε.V.
v.δῖν b.]ὁ ρθίας.A.
Ibid.ὡς ἀποθνήσκοντας.A.
v.Ⓒ c.]ἔδει ἢ Ⓒ.V.
v.δεῦμ.e.]σπέρμα πρὸς.V.
v.ποιοῖ f.]Ⓒ μίω μάλιστα.ex apotht.A.
P.52.v.δημοτ.a.]Ⓒ πρεῖ.V.
v.π]ἔδοξ vel ἔδοξεν.V.
v.μαδυτης.]Ⓒ πρεῖ.V.
v.ἔφοδον b.]ἀποδεξοίμεθα.V.
v.προς]ἑκατόπτ.A.
v.εἴη]ὡ δράσι Ⓒ ὑ πλίνθοις.A.
v.πρεῖ]τύτων τῆ.V.
v.δέοντ]Χαείλος.V.
v.Ⓒ καρ.c.]ἀποφθεγμάτων.A.
v.δόνα e.]αὐτῆς(ἔφη)ἄκυκα.A.
v.αὐτῶν]καταλαμῶν.V.
v.αὐτῷ]ἀποθνήσκοντα.V.
P.53.v.δαζετο a.]ἐζηλίας.V.
v.λης]χράμμασι.V.
v.λεγῷ b.]Λ'μμες δέγ' εἰμές.A.
v.τείτος)κρειττονες.V.
v.μα c.]Ρέπει γὰ.A.
v.τῷ]σιδήρω.A.
v.λεῖς d.]ποιήσεως.V.
v.ἵνα]ὦσι.V.
v.λεμίων e.]ὁρώντων.V.
v.κτκίω f.]ἐμβαινόντων.A.
v.ὅτι]πάρσυς.V.
P.54.V.σαυτα a.]ὥστε.V.
v.τελευν d.]πρέπειν ἑτέρου εἴη.V.
v.τῶτ]τυτων.V.ib.ὧν παρεσκεύακεν.A.
v.ἀυτῷ]αφθονία.A.
v.κοπα e.]πρεπτιμπόμενος.V.
v.τίχνας]χρηματισμὸν ἀσχολίαν.A.
P.55.v.χῶς a.]ἀλλὰ μὴ τὸ πλεῖστον.A.
v.χρημ.]ἀλλὰ μὴ τὸ.V.
v.γὰ αὐτὸς b.]ἀκράτως.A.
v.βασ.c.]βασιλέων.V.
v.ἰδία]ἄτι.V.
Ibid.ἄκα πύχωμες.A.
v.δημος.]ἄκα ἀποτύχωμες.A.
v.δρας]ἴχει ὀκείνυ κρείττονας.V.
v.ἐν παχ.]ὑσὶ ὀν ἰσχ.A.
v.καθ.e.]πω μὴ ἴψιν.V.
P.56.v.δεῖπνον a.]ἡ πόλις σὶ πμᾶ.A.
v.ταις b.]νεκρὺς.V.
v.τας]Ⓒ γυναικὸς ἱερᾶς.A.
v.μὴ e.]ἤθος.V.
v.χρόνυ ἄλλον ἄλλοσε ἐξέπεμπον.A.
v.αἰειργ.]αἰειργασμένιω.V.
P.57.v.ἄδειν b.]ἀρχοντος.V.
v.κωνος]τὺς διαποσωνυς.V.
v.γάδῃ c.]κίνδυνον ἐν μὴ ὖν τύποις ὑδὲν ὄθεν ἀδικίας εἴδος.ὑ γὰ ἀν.V.
Ibid.ὑ γὰ ἀν ἴχθυς.A.
v.κμαιρ.]ἐπιμελοῦνται κατειλημμένων ἢ.A.
v.κατ.]ἢ ἤδη τοῖς ἐθ.V.
v μυς e.]τὴν πολιτείαν.V.
P.58.v.βιυ a.]ὠφελεσκευάσασι.V.
v.ἐπεφοτ.]χρόνοις vel χρόνων.V.
v.αὐτὸς b.]αἰαλώματος.V.ὧν εὐάλωτος.A.
v.αρχ.d.)εἰπεῖν.V.
P.59.v.λιτείαν b.]εἰσευεγκάμενος.V.
v.παρκ.]σοφὸν διάλυσιν Ⓒ διαθ.V.
v.λυσι]ὁ ἢ Ἀρ.V.
v.θαυ c.)Ⓒ θειοτάτῳ.V.
Ibid.ἀυτῷ τῷ.V.
v.πλευτ.)ἢ αὐτ,οἱ μὴ.V.
v. Ἱππ. d.] ξένυς τῶ Ἱππάρχυ πλευτήσαντος, μᾶλλον ἢ τῶ Λυκύργυ.V.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Νυμᾶν.

Pag.60 v.λεγ.a.]Νομᾶς.V.
v.Νυ]πολιτείαν.V.
v.γάλης c.]πρεῖ πω.V.
v.μὴ e.]μοιον.V.
P.61.v.ρας a.]Κυείνῳ.vacat.V.κύειον ὄντα.
Auratus.A.
v.εαυχῶν b.]Ρωμαίοις.V.
v.ἑαυτ.c.]Πομπήιον.V.
v.ὁ Νυμᾶς]Σαβίνοις τ Κύρεων.A.
v.τας]αἰακραθεισι.Auratus.A.
v.πρεσβυγ.]Πομπυνίυ.V.
v.ἢ δὲ d.]δεκατειῶν.V.
Ibid.ἐς πᾶσαν ἀρετῶ.V.
v.μῶν]καθέξειν.V.
v.παπεχε e.)ὑπίμενοι.V.
P.62.v.τ a.]ἀπολειπεῖν.V.
v.γυμένος]Η γείδα vel Η'γείδει.V.
v.Βιθυνοῖ]Ἐνδυμίωνος Κᾶρες.A.
v.μὴ b.]θεῷ.V.
v.κωνιον l.c.]ὦ δὴ & ἀυτῷ deleuda.V.
v.Πυθ.]μελῶν ἀυτῷ ἐεσιῶ.A.
v.εἰ ἢ e.]Βεαγχυμιδῶν.V.
P.63.v.σιν a.]ὀπιβυλεδᾶς.V. ὀπιβυλεύσαντας.
A.
v.πρόχμ.b.]ὅ,τι δεινὸς.A.
v.πρων c.]θεραπεύειν τὺς.A.
v.θεὸς]ἐχθαίρειν.V.
v.τοῖ]λογισμοῖς.V.
v.δω d.]δωρεσείαν.V.
v τῶ e.]αὖθις ἢ.V.
P.64.v.ὁ μὴ a.]ὀκεῖνος.V.
v.Ουετ.]υπδωκε.V.
v.πρεσφ.]ὀπόσημων.V.
v.εἰς b.]πείφας.V.
ἐξοπ.]κατύχετο.V.
v.πυῖς.]ὠ οἰωνοῖς.V.
v.βόλοις]ὠφελεφέρων.A.
v.φαν.]Ⓒ ἐπίτρεψιν.V.
v.πλῆθος]φωνὰς.V.

v.χλαίνας

v. χλαίνας d.) τοῦ ἱερεῖ. A.
v. ἀμφιθ.) Καδμίλον. A.
v. ξυνῳ c.) καταρηγνύμενα. V.
v. σείεσθαι) ἐδραζόντων. V.
Ibid. δοκῦσα. V.
P. 65. v. σας a.) ὑποφλῶσαι. V.
v. Πυθ.) γρῆτας. V. A.
v. σιωπ. b.) ἡ ὀνειάν. A.
v. Ρ'ωμ.) Ρωμαίους. V. A.
v. θραίζοις c.) διεπλεκτῶν ὠδὰς ἱερὰς ἱστάντες. V.
v. χειρ.) ἐφάψασθαι. V.
v. Θ) πεπορευομέναι. V.
v. ἐξωθ.) οἱ τ'. V.
v. λαῦ d.) ὅπ ποτὲ Ρ'ωμαίους. χρ. V.
v. πεξιν c.) ἀποδιδῶσι. V.
v. ὅθι f.) θεῖ. V.
v. Θ πλὴ) τήρησιν αὐτῆς. A.
P. 66. v. φαίνω a.) ἐπείληχεν. V.
v. ὀθπμελόμενον. V. f. ὀθπμελόμενον.
v. ἀκηρ.) θεραπθέμενος. V.
v. ἄκαρπ.) σωοικεῖνδε. A.
v. κρηνὸν c.) ἀνάθουπας. A.
v. ἰτὸ c.) Γεπανίαν. V.
Ibid. Βεραυίαν. A.
v. Θ) ἀποτραπέσθαι. V.
v. ἀπαπσα. f.) τὰ θεάγ. V.
v. μεγ.) δεγύσας. V.
v. γύσας) τεθάγεσαι. V.
P. 67. v. πλὴ a.) πολυσκίῳ. V.
v. μὴ b.) καθιερωμένον. V.
v. ἀπορρήτης c.) θεὸ τ' αἰωνῆς. A.
v. πεπαι) αὐτῆς ὃ καταβάσης. A.
v. ρον c.) μάχει τῷ δέκα. A.
v. ρευμ.) Διβίδαιναν, vel Οὐβίδαιναν. V.
v. βῶν f.) καταδιδάξαντος vel καταδιδάξαντος. V.
Ibid. κατέθνεν. A.
P. 68. v. ἀρχὴ b.) δικαίου. A.
v. μηθ.) μὴ ὄν. V.
v. φρατ.) θεαίξεων. V.
v. αὐτῷ f.) πλὴ χλῶ. V.
v. ῥῆσαι) παραωτίκα. V.
v. ὥστε f.) κατέστησε. V.
v. Σάλιοι) Σαλίοι θεῶτ' πλὴ. V.
P. 69. v. πτπ. a.) ἢ δεῖ τ' ἀγκῶνα. A.
v. ἅμα b.) οἱ ὃ ἠκ. V.
v. μέλον) ἀλλά. V. A.
v. νν c.) ἀνοία. V. A.
v. ὀνῷ) Θ ὅλως τῷ ἱερῶν. A.
v. πολίας l. d.) τῷ θεῶν. V.
v. πλὴ c.) θεὸς τὸς πολλοὺς. A.
v. τ' τῷ f.) ἐπειδή. V.
Ibid. δόξεις δ' αὖ. A.
Ibid. ἀπέσραπται θεὸς πάς. A.
v. εὐχῆς) ἀρχῆς. V.
P. 70. v. θεω a.) ἀρχῆς. V.
v. δαγ. b.) ἐγρύεῖ. V.
v. μάκων c.) τὸ θεῖον. V.
v. πύρων) ἢ Πάνων γρύει. A.
v. γειν c.) ἠγεμονίας. V.
v. πελθεῖν) ἠλίκιον. A.
P. 71. v. ὥσπερ c.) ὡς εἴο. V.
v. Θ διαρ.) σκληρότητος. V.
v. φοεχὲς d.) ἕοῖς ἐλάτ. V.
v. εἰς) σωπνεγκὼν. V.
v. ὑπεξ. c) ὑπεξελομένν. V.
v. θεῖ) τὸν ὀιαυτὸν θεσμ. V. A.
Pag. 72. v. βίλιμον) Μερκεδόνιος vocatur in Cæsare. A.
v. χῆς) δεκάμιμον. V.
v. πεπεάμιμος b.) διὸ Θ νεώτατοι πλὴ χώεαν. A.
v. γῆν) διαφέρουσιν. V. A.
v. πν c.) πθέμενοι. V.
v. Α'φροδ.) πλὴ Α'φροδ. V.
v. μὴ d.) αἰτέρωταμ. V.
v. ὃ Γ'ύνιον) ἀπὸ τ' Η'ρας. A.
v. ἡ λέξις c.) ἕοῖς φθθοῖς. V. A.
P. 73. v. πόπ c.) ἐνθάδ'. V.
A. πα) χαλκάμαν. V.
v. τεκμ. d.) ὕστερον. V.
v. ῥάδυτες c.) συμπαπαιζόντων. V. f. συμμεπαιζόντων. V.
v. βοηθείας) πολιτείας aut εὐπειθείας. A.
v. πλὴ f.) θεὸς ταὐτὸν. V.
v. τὸς) τὸς Κλεπωνίας. V.
P. 74. v. μένων a.) γῆνέσι θεοῖς πθέντων ὃ. V.
v. ἐγῆν. b.) Τυλτυλίωνος Τύλλιον. V.
v. μιχμ. c.) Θ γυναικῶν Θ παίδων. V.
v. ἐπομ.) ἰτὸ τὸ. V.
v. μῦ d.) φρυγμένων. V. A.
v. ὃ Θ) τ' π. V.
Ibid. Θ πὰς π θεῖπας ἀπόρους. A.
v. νῷ c.) ἐπεξερχόμενον. V.
v. γόρα) ὅθι πστὰ πας. V.
v. ἱεροφ.) πὰς εἰς πλὴ. V.
v. πλιος f.) ὁμνδσαι μὴ δοκεῖν. A.
P. 75. v. ἐπ. a.) ὁ μετ'. A.
v. κατ. c.) ἰδιώτιν ἔνπα Θ ξένον. V.
Ibid. αὐτὸς ἑαυτ'. V. αὐτὸς ἑαυτ' ἰδιώτιν. A.
v. βασ.) μᾶλλον. V.
v. λεῖας d.) ἀμφυικοὶ λύρας. A.
v. νίαν d.) Θ δὴ θεῖ. V.
v. πνοι) ὁ μὴ χαλεπ. V.
v. θῷ f.) δεῖ πλὴ. V.
P. 76. v. ἀκρατῶς a.) ἐχρυσόων. V.
v. γεῖος b.) βαιαόσας. V.
v. ἀλλὰ c.) ἐφῆκε. V.
v. τῆς lit. d.) ὃ δὲ τ' Λυκῦργον ἐμοὶ δοκεῖν ποιεῖ. V.
v. σιν) ταὐτὸ σωιλωέχθησαν. V. A.
v. θὺς c.) ἢ εἰς ταῦτα. V.
v. πακαίοντα) ξυὶ λύπας. A.
v. καπὶς f.) αἰθῆλυς ὕσα. A.
v. ὕσα) ὡς ἰωκος. V.
P. 77. v. πῷ a.) σωεῤῥαμμένας. V.
v. ῥαμ.) θεῖ γύμνον. V.
v. ρικεν) ὁ Σοφοκλῆς. A.
Ibid. Θ τὰν νεοῤῥὸν, Λ'ς ἔτ' ἄπολος χιτὼν Θυραῖον ἀμφὶ μικρὸν πίνοντ' Ερμίονα. Author est Auratus.
v. Σπορ. c.) καρβίνιος. V.
v. χάειπς d.) ἢ Θ φιλίαν ἀρχὴ. A.
v. πο πὰς) Θ ὠδῖνας. V.
v. μοῶν) τὸ μὴ φυσικώτερον. A.
v. τεκνωσιν) τὸ ὃ ἠθικ. A.
v. ὅθπς.) ὅθπς πὰς τε παίδων Θ γυμνάσια Θ σωαγ. V.
v. θεῖς τ. c.) τ' νόμου ὁ Νεμᾶς ἀποδ. V.
v. γοῖ) ποιησάμενος. V.
v. ρέσεως) μόνν φόβῳ. A.
v. σιλέιαν f.) Θ μηδὲν αὐ πλέοντος. V.
P. 78. v. σίων a.) χρόνον ἔνπα κυρ. V.
v. νον b.) ὄντος. V.
v. μονία) Θ εἰρλύη τῇ μῷ. V.
v. Λυκ. d.) εἴπ τὸς. V.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Σόλωνα.

P. 79. v. θαῤ. a.) πύκτης ἐς. V.
v. γηρ. c.) αἰεὶ. V.
v. Γ'αιδος τ') ταῦτ' ἐφίκηται. A.
v. Η'δη d.) ἥδης. V. A.
Ibid. γίνεται. A.
v. ἀγαπηθεὶς) ἀγαπένδης. A.
P. 80. v. λά) Θ θραφῶν. A.
v. θεσμ.) ἐπιχρῶ. V.
v. Πρῶτα) εὐχώμεθα. V.
v. Βρον. b.) γίνεται. V.
v. ἡ Θάλ) μόνν. A.
v. κεῖνον d.) ἐπ' ἐκείνν. A.
P. 81. v. τείας a.) οἰόμενον. V.
v. σοῦν f.) θεραπνῆς. V.
Pag. 82. v. χεῖμ. b.) θραπάχθαι. V. A. vel πεπνῶς. A.
v. ἄφνω c.) πλ[illegible]. V.
v. Α'ρχ. f.) Α[illegible]. V.
P. 83. v. Οἴ a.) [illegible]. V.
v. πλὴ d.] οἱ μ'. V.
v. ὃ] οἱ ὃ. V.
P. 84. v. νος f.) οἱ ὃ Α'θηναῖοι. V.
P. 85. v. δρασασης a.] δρακρίεων.
v. πων d.] γῆνομένης μεγάλης ἑκατέρων γῆνομένων. V.
P. 86. v. θεῖ. a.) ἐκ ἔπαυσι vel ὑπίαπασι. V. αἰέπασι. A.
v. Θυμῶ] ἀμῆρτεῖ vel ἀμῆρτῆ.
v. ἄφθονον b.] λαβεῖν. Auratus. A.
v. Ασκὸς] αὐτὸς. V.
Ibid. κάπιπτέφθαι. A.
v. τὸς νόμ.] ἀλλ' ἢ μὴ αἰεκτ'.
Ibid. δουλεύοντα. A.
v. πων] ἐπανήκηγῆν. V.
P. 87. v. σιον c.] ἐφίεπ. V.
v. τῷ] βύλεῖ. V.
v. ναῦς c.] ἀρχῖνς. V.
P. 88. v. νομαθ. a.] δρακοσίων. V.
v. λαε b.] ἀρχῶ. V.
v. φιοβήτημα] κυείνς ὄντας. A.
v. Καὶ] ὠδῖν. V.
v. πὰς c.] ὥσπερ ἑνὸς σώματος μέρη. A.
P. 89. v. μνς a.] αὐτὸς ὀθπσκόπει. A.
v. ἔχειν b.] πωεῖναι. A.
v. οἱ θῷ δίκες c.] ἰτὸ σωωσίας.
P. 90. v. τὸ; a.] ὀθπσκόπει. V.
v. ἀμωχὰς c.] ἢ τοῖ ἔμμετρα δρὰ τίχων. V.
P. 91. v. δῶκε b.] Λυκιδεία. A.
v. κέλ. l. d.] ἐμβαλλει. V.
v. φαίνει c.) συκοφαντεῖν. A.
P. 92. v κάχευς. V.
v. χρμένῳ c.] πλὴ αὐτὸ μὴ ἔπαξ ἔνῳ Θ νέαν καλεῖσθαι A.
v. φεῦδος f.] θεῷ τ' Κλάεμον. A.
P. 63. v. Αἰπείαν l. a.] Σολίνς. A.
v. Νεῦ] χρόνν. A.
P. 85. v. μαῖς b.] ἐξνμένν. V.
v. πλὴ l. c.] ἐπαμῦνῦπε ὅπω Θ πμ. V.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Πυπλικόλαν.

P. 97. v. ὅθὶ b.] θεὸ τῷ ὃ. A.
v. πλιος] Ούαλέριος Λεβῖνος ὀκαλεῖπ. A.
v. μεῦων d.] ὄνῦας. V.
P. 98. v. λιπα a.] λειρομένης. A.
v. γοντες b.] Θ φίλοις Θ οἰκείοις. A.
v. πς c.] ἀτρεπτος ὢν. A.
P. 99. v. θεάξαντες a.] ἀπήεσαν. V.
v. ὑδενὸς b.] ἀωῤῥίπτει. V.
v. πὶς d.] συγκομιζομένων. V.
v. Α'γε c.] Ούόλεσε Τιβέρε. A.
P. 100. v. σον a.] πλὴ κπίσιν. V. A.
v. θεὸς b.] μεθαρσησάν. V.
v. ρλος] ἰῶ ἀφεῖναι. A.
v. ξαν c.] Λ'ρσιον. A.
v. μέντοι d.] ἐδέησαν. V.
P. 101. v. σιμ. a.) γροφλῶ. V. A.
v. πάσεως] κῶπ. V.
v. λεμδῶν f.) μιδρόπων. V.
P. 102. v. Ο'υδη. a.) θεοῖκρυον. A.
v. καλυμ. b.] Ούϊπελέιαν. V.
v. χθίθαι c.] hic delenda sunt καὶ πθεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ αἰθρώπν. A.
v. μοε d.] μεπωροτέραν. V.
v. ἔπν] Ούίκας πόκας vel Οἴϊκα πόκας. V. A.
v. ὡς c.] ἀπεινῶν. A.
P. 103, v. μαῖον b.] ἰῦθενύπαν. V.
v. γῆνομ. c.] Ο'εκπος. A. sic alibi quoque scribi oportuit.
P. 104. v. γρῦνπς d.] ἐνδόντα τῇ ῥύμῃ. A.
v. θα] θρα πλὴ πίλιν. V.
v. ἐκ αὐ c.] πληρωμένων τῷ ὑπάτων. A.
v. φθαρ. l. f.] τ' πείζον. V.
Ibid. ἐν τύτῳ χρησαμένος. A.
P. 105. v. μυείας a.] τύτων ὃ. V.

Ibid. τ ἰδιωτικόν, vel τῇ ἰδιωτικῇ πλάτῃ. V.
v. ἰδιωτ.] ὁκλογιοθέντες. V.
v. ἠθυμ.] γινόμενον. V.
v. Ἀθηνᾶ.] ἢ τε Ρώμη. V.
v. χήτευσε c.] ἱκέτευσε Λεφέτιον Πορσ. A.
v. Πορτ. d.] πόλιν Σιγνίαν. A.
v. βοηθ.] πρὸς τ. V.
P. 107. v. χωρ. e.] περιεπλαμβάνοι. V.
v. λομένῳ b.] περιστρεφόντων. V.
v. λεμοπ.] γραπτοῖς ἑαυτὸ ἐφοβεῖτο. V.
P. 108. v. λομένῳ b.] περιστρεφόν. A.
v. κάνῳ d.] πρὸς τ Ἀνίν. a. V.
v. πολέμιος c.] Ῥωμαίους. A.
P. 109. v. Θ πῆς. a.] ἐπαφῆκε. A.
v. μῶν] ὁκακῶν. V. A.
Ibid. διεφθείρετο. V.
v. δῶν f.] κοιμηθεὶς. V.
P. 110. v. τ πατ. a.] ἱμείρω. A.
v. ἔχειν] θέλω. A.
v. ἀεθμῷ c.] πνιγῶν A.
v. Θ τῶν d.] ὁ τῶν δήμων. V. In versu erat Δῆμος δ'. Sed Plutarchus ipse immutauit. A.
v. ἀπολ. f.] πλεονήσαντος. V.
v. πλῶ] ἐπ ᾗ ὁκόνῳ μ κωλύσῃ περαιουμένῳ Πισισράτου ὑπῆρξεν. V. ὑπῆξεν. A.
P. 111. v. χόμενος a.] Θ μὲν ἐπ πρὸς. V.
v. εἰσα ἐν c.] ἀφέσ. A.
v. μικρὸν] μικρῶν. V. A.
v. δέλ. d.] καπίλιπον αὐτοῖς. V. A.
v. Ἀβρόδονον] ῥυομένων γνος. A.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Θεμιστοκλέα.

v. νησι c.] τ δήμου. V.
v. ναοῦν f.] εἰς τὸ Κωνόδορος. V.
P. 112. v. τῇ Λύκ. a.] δῆλος ὄν. V.
v. παρ' c.] ἐλευθερίας. vel ἐλευθερίοις. V.
v. καλ. d.] πολεμικῶν. V.
P. 113. v. ὄ Ἀρεις. a.] πορευόμενος. A.
v. Θ Μαρδ. f.] αὐτὸς, ὡς ἐμοί. A.
P. 115. v. περσοπ. c.] ἀπερισμάχητον. V.
v. σιον f.] Φιλοκτήτ. V.
v. ραι] περσκώσας. V.
P. 116. v. ἀφέντας d.] ἐμβιῶναι. A.
P. 117. v. σὶν a.] π Γοργόνιον. V.
v. πῶν b.] ὑπολειπόμενοι. V.
v. χόμενος c.] αἰνιχθέν. V.
P. 118. v. τῶ a.] ἐν ὄ. V.
v. φη] ᾗ καθάπερ. V.
v. Θ f.] Σαυδακη. V.
P. 119. v. αἰεὶ c.] Θ πῆς. V.
Pag. 120. v. ναρειν b.] περσκατασκευάσαντες. V.
v. ἔλαγ. d.] Πλαταιῦσιν. V.
v. φησὶν] ἄκοντ vel ἄκοντες. V.
P. 121. v. ταῖς ὁκόνῳ b.] τῇ ὑστέρᾳ τῷ ἑορτῷ ἐείσαι. A.
v. σμένων] χολάζοντες. τῷ ᾗ ὑστέραν. A.
v. Ἀθῶν. d.] εἰσαπα. V. A.
Ibid. τ Ποσιδῶν. V. A.
v. τ Γυρ.] περσέμαξεν. A.
P. 122. v. ἐλθεῖν d.] ὅτι ᾗ. V.
v. ἷ c.] κενῶν. V.
v. γεέω] Γέθιοῖς. V.
v. μακρεῶν f.] πίμνει. A.
P. 23. v. θανατ. a.] οἱ δῆμοι. V.
v. σιας c.] Λεοβύτης. V.
v. ἀ Ἀργ.] ἀτ ὁκόνῳ. V.
P. 115. v. αμ' d.] Ἀρπάζων. V.
v. οις] μεγαλώνοντ. V.
v. σε] ἐνώτης V.
v. κλης] αὐτοποιῶ. V.
P. 120. v. μασας a.] μακαείσας. A.
v. Ἑλλῶ f.] ἀνεκαθῆσαν. V.
v. ἀυτῷ] τασιν. V. A.
P. 127. v. γελία f.] περὶ τὸν. V.
P. 128. v. Παιθ. c.] Νεομαχῶ. V.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Κάμιλλον.

P. 129. v. δύο c.] ἐφιεσίαν. V.
v. μάχη d.] δίκτωεν. V.
Ibid. Αἰκόνης. A.
v. Οὐοντ. e.] Οὐενεντανὸς. A.
P. 130. v. τῷ c.] τῷ αἰωνιάτῳ λόφῳ. V.
Ibid. ἀπέφαυεν. V.
v. γόνει d.] παρρησία. A.
P. 131. v. λευο a.] ἀν' οἰσόν. V.
v. Ματ. b.] ματῆταν. V.
v. ζωντα c.] τροφαῖς. A.
v. ἴσον.] ᾗ πρὸ πόλιν. V.
v. κατ. d.] καλλιερήσαντ πῆς ἱερ. A.
v. ματος f.] μεγάλη. V. A.
P. 132. v. Θ a.] Λιλιβῖος. V.
v. ξης b.] ἐλθεῖν. V.
v. τροφαῖς] δεικνύντες Θ καθαμύσης.] V. A.
v. ἀλλ' c.] Θ κατηφεῖαν, ὅπῃ ᾗ. &c. A.
v. ζῶν f.] ἔλοι, τῷ θεῷ τῶν. V. A.
P. 133. v. ἐπεδ.] ἐπῆκαν. V.
v. ἄεα c.] ἀλλ' ὄμφ. A.
v. σιασαν d.] ὑποδεῖξαι. A.
v. ἐνεῦ. c.] κατασκευασμένῳ. V.
v. συμ. f.] καταβιάζεται. V.
P. 134. v. κὸς c.] θλῶν. V.
v. κίταις] θαυμα π. A.
v. λαῦῶν d.] πρὸς τ Φαλ. V.
P. 135. v. λόγον b.] ἀσταείαν δ' ἰλῶ. A.
v. πρὸ πλ. c.] φόνον Θ κίνδυνον. A.
v. νεγκε] ἅμα φρονήσος. V.
P. 136. v. ἔχειν e.] κρείττονα δ' ἴσοτ. V.
v. ἀπκρ. f.] τ ἀίθρωπον. V.
P. 137. v. λαμῦ. c.] ἀγορᾶν. V.
v. ᾗ] ἐγγύοντ. V.
v. ἠθῶν d.] ἐπιτάφαθα. V.
v. περαμ. e.] κολακεύοντες. V.
v. ῥῆνεπ f.] μᾷ τροπὰς θεῖναι. A.
Ibid. μίαν πίνοτ. A.
P. 138. v. ταύτη.] πλέοσιν ἢ ἕκατ. A.
v. Ἑλλ. b.] οἱ ᾗ Ἀθηναῖοι. A.
Ibid. οἱ ᾗ πέμπτ. A.
v. βοηθ'] πρὸς τῷ πανσέλινον. V.
v. ὡς τὰ d.] ἐπιγραμάτων. V.
v. περὶ τοῦ] πμᾷ Καπίωνος. A.
v. ὅτι c.] ὅτι πλεῖον. V.
v. χῆς f.] οἱ βάρβαροι. V.
P. 139. v πόθεν c.] ἐκ τῶν νεῶν. V.
v. πόνου] πθηκῶν. V.
v. ἐφ' d.] ὑφ' ἁμ. V.
Pag. 140. v. ἀλλὰ b.] σκιπίωσιν, vel σκίπωσιν. V.
v. Παπ. c.] Μαρκῷ. V.
v. φυγόντες] ἐπ' Ἀλβανίᾳ. V.
P. 142. v. περὶ c.] Φοφονδὶς V.
v. πατ. f.] τ πέτρας. V.
P. 143. v. σωτρ. b.] Θ πρόπων V.
v. σιωπῇ c.] τὸ μὲ ζυγὸν ἀρᾶς ἐκ τῶ χρυσῶ, πῆς. V.
v. ξήκοντα a.] Γαβίνιαν. A.
P. 144. v. σμένος lit. b.] π θαρρήκῃ ἔχων τὸν Ῥαμ. V.
v. κατ. c.] συνκατέσαν. V.
v. δεησ.] πρὸς βοηθοῦντες ἀλλήλοις. V.
v. νῶν e.] δημαγωγοῖς. A.
P. 145. v. ἔχε c.] ἔχε. V.
v. δῆτ d.] καλλιδα. V.
v. πόλ. e.] Αἰκόνων. V.
v. πῆς f.] πρὸς. V.
P. 146. v. ἔῃ a.] ὅτι γαμίας. V.
v. πῶρ e.] πμᾷ. V.
v. τῶ χαρ f.] διεφεύγοντ. V.
P. 147. v. εἰς c.] Λικωνῶν. V.
v. πῶν] ἱμάτοις. A.
v. ἡ δ'] περὶ τὰς π. V.
v. δ f.] διελθεῖν. V.
P. 148. v. πῆν b.] ἐφ' ᾗ. V.
v. χῶσε] ἐπιφαίνεται. V. A.
Ibid. τ ἀγορᾶς ἄπο. A.
v. αὐτ d.] πρόπον. V.
v. σώματος] πρὸς τὰς. V.
P. 146. v. Καμ. c.] περιστλόμενος. V.
v. πελεθῶναι e.] Θ τῷ περαμάτων. A.
P. 151. v. βαρὺς c.] πρὸς λόγους. V.
P. 152. v. πλείους a.] ὁμῶνεκα. V.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Περικλέα.

v. πίκνα c.] ἔκχυνα ἐν τῆς κόλποις. A.
v. πιπερπῶς f.] φάλοντας. V.
P. 153. v. ἄξιον a.] εἰργασαμένον. V.
v. αἰδρῶν c.] πραότητι δικαιοσύνῃ, Θ τῷ. A.
v. περικλ.] δ' ἰῶ τῷ. V.
v. φησὶν e.] μιχθῆτις μίγιστ. V.
Ibid. Κρόνος. A.
v. πάντ.] πάντων Τιτᾶν. A.
v. πάλιν] ξένοι Θ μακροκάλωνες. A.
P. 154. v. δ a.] ὁ χείρων. V.
v. γλώσσ b.] ἀλαπαδνὸν Ζιώνος. V. A.
v. περιθ.] αὐτῷ. V.
v. βωμ. c.] συνάσιν. V. σύνασιν ἄθρυπτον εἰς γέλωτα, Θ πραότητα πορείας, Θ καταστολὴ περιβολῆς περὶ ὑδὲν ἐκπεφρόμενῳ, &c. A.
v. δεισιδαιμ. e.] ὁλῶν τ. A.
v. τῶ ἐκ] ἐπεγαζιτᾶν. A.
P. 155. v. εἰπεῖν a.] δυεῖν. V.
v. δίνα e.] πρὶν. V.
P. 156. v. νον a.] παρέτεινεν ἢ καπτίνη. V
v. λύ πάντων] Ὀλυμπίᾳ ὑπέκλησιν. A.
v. παλαίων c.] πίπτωκε. V.
P. 157. v. Θ ταχὺ a.] μεθοφορείας. A.
v. π πῶ e.] ἔφευγον. V.
v. Ω'] περὶ αὐτῶν. V.
P. 158. v. δυτῶν a.] αἰθ ἔ.
v. εἰαν] γιγνομένων. V.
v. εἰα] γιγνομένων. V.
v. σαι c.] Λιγυοὶ. A.
v. τῆ καλ. d.] ἕκαστον. A.
P. 160. κάπαντες a.] ὀροφῆς. V.
v. Περικλ. c.] per θεραπείαν significat herbam Parthenium Plin. A.
P. 161. v. μοιῶς b.] ῥᾴδιος ὑπέκεινν. A.
v. εὐλαβ. c.] περιφέρουσ. V. vel περιφέρουσα σωτηρία V. A.
v. ᾗ πῶ f.] Θ μὴ ἔσται V.
P. 162. v. ἀκριβ. a.] ἀθρόοις. V.
v. κατοικ. b.] περὶ οἰκονομίαν. V.
v. πάντα] ὁ περὶ τὸ Ἀναξαγόρου. A.
v. ὁ μὲ] ἀπερισδεῆ. V.
v. πῶν d.] ὁπῖ πάτ. V.
v. Μαλ. c.] Μαλεία. V. A.
v. πῶν f.] κωνοπεραγία. A.
P. 163 v. τελήρεσιν d.] πὰς πρὸς λίας. A.
P. 164. v. εἰς τὸ b.] ὁκοφάντων. V.
Ibid. κύκλῳ, λαβὼν. V.
v. μᾷ δεω. c.] ὁκπολεμωμένοι A.
P. 165. v. θεὶς c.] ἠγουμένοις αὐτῷ. V.
v. πάντες e.] ὁ Δημοῖς. A.
v. αὐτ] Μυρωνιδῶν. A.
P 167. v. κρεμ. b.] πρὸς φερόμενον. V.
v. χεῖρ c.] Ἀρχέλαν. V.
v. χρεῖς] ἠλείρετο. V.
P. 168. v μεῖον a.] κωλύων. A.
v. μᾶλλον e.] ἐπάχων. A.
v. γοντες] δοκῶ. A.
v. ὀνοντ.] μμενεῖν. A.
v. μένον d.] Πολυάλκη. V.
v. ποιησ.] τὸ πίμνεν. A.
P. 169. v Διοπ. d.] ὁ τὰ θεῖα. V.
v. Ἀγῶν c.] ἄνθρωπον ᾗ. V.
v. τῷ f.] τὸ ὡς δίκ. V.

P.170.v.νου a.] αὐτὸς τὰ ἄγρα. V.A.
v.ὑκ.b.] ὑπ' ὀργῆς. V.A.
v.μίνω.] πρὸς τὸς ἐξ. V.
v.ζεν c.] παρεχει. V.
v.πλήρ] ἀκόνη πεπληρᾶ πρεσβευομένη. V. ἀκόνη πεπληρῶ πρεσβευομένη βρύχεις κοπίδας. A.
v.μαις αὐ χρᾶφον V.
P.17 .v.Μεγ.a.] δήλον ὡὸ ὅτι. V.
v.εικλῆς] πρεσβεύουσιν. V.
v.τᾶς b.] Ἑ ἄρχω. V.A.
P.17 .v.Ξεν.] ἐμπίπτει. V.
v.πλήθο c.] ἰσχύσαι. V.
P.17 .v.συνοῦν a.] ἅλλα ἐπιχορᾶ. A.
v.δεξεις] δόξεις. V.
v.αὐτ.] ὅπως εὐφυεὲς ἦθος Ἑ βίου ἐν ἐξουσίᾳ καὶ θαρρῶν καὶ ἀμείαν τὴν ὀλύμπιον πρεσβευτὴς. V.

ΕΙΣ ΤΟΝ Φάβιον Μάξιμον.

P.174.v.σης a.] πολύανδρον. V.
v.Ἑ δεν.b.] ἐφ' αὐτῶ. A.
v.ἐξ.γκ.] ἀπὸ Ρυλλοιδῶ. A.
v.ἡ ἥσαν c.] ἐπὶ πάθει. A.
v.μαι d.] ἀρχαῖαν V.
v.τὰ παῖδ.e.] ἀπὸ μὲν ὑπατείαν. A.
v.ἡ υπατ.] λιγύων. V.
v.ἔχοντα f.] ἐν ἅμματι. V.
P. 75.v.πᾶ a.] θυμοειδὲς. V.
v.εὐτυχ.] ἐὰν πρέσβεν ὑπυχεῖν. V.
v.καὶ πῶ] κόμενον vel κόμενῳ. V.
v.παν.ῆσαι c.] Θερσυμένιω. A.
v.ὀγκόν] ἐπὶ τὰ Θερσυμένης, ex Liuii lib.22. A.
v.δεχ.f.] Μάρκου Μιν V. A. qui posterior Plinium sic appellare ait. A.
v.τοῦ] ὁδὲ δ V.
Ibid.φ ἀρχῆς V.
P.176 v.ζ.θαι b.] θαρρᾶν. V.
v.ἀρχῆ d.] ἐκ ἐκωτῶ. V.
v.τ'] κατὰ πόσας. V.
v.δεν.f.] πλασμάτων. V.
P. 177.v.ο Λεβρ.d.] Οὐλτῶρνος, ὃν Οὐολτῶρνον. A.
v.ἐγκεμ.] θελεληθεῖν ἢ δολῶν. V.
v.λεύτη] δαῦδα. V.
P 178.v.ασυσιν a.] ἀπ' ἀλλήλων. A.
v.βίω b.] τὸ δόν. A.
v.μόρφοι d.] Μ πλν.
v.ἐ ἀῶν f.] μὴ δῆ. V.
P.179.v.βαλὼν a.] κατὰ ἐξ. V.A.
v.ρατ.] τὸ Αν V.
v.πρεσ.c.] μὲ ἠπ V.
v.βοε] ἀδωνεύσοντες. A.
P.g.180.v.ἐπεμ.d.] ἐπαχάρι τὸ vel ἀπέπτητο. V.
P 181.v.πεφοσπ.a.] πεφορημένων. V.
v.μηδ'] κακα V.
v.πεν b.] πεφόνων. V.
v.Ρωμ.c.] αἰαχρεφομένων vel αἰαχρεπομένων. V.
v.ἀκρω] τάτων. V.
v.δυκα f.] ὑπὲ ὀκεῖνον. V.
P.182.v.γνι b.] ἡλίκη. A.
v.Ρωμ.] Ρ μαίων ἐμβαλόντες. ἐ γδ. V.
v.π ν c.] πεύδειν. V.
v.αὐδ.] ὠτὸν V.
v.σα.e.] πρὸς τ'. V. Ibid. Αὔφιδον. A.
P.183.v.τα.a.] ὅτις πρε. V.
v.καθαρ.] τ' φρατῆρ. V.
v.ρόβεον b.] ἀμπῶ. A.
v.δὲ τ' e.] δακρύων. A.
P.184 v.παν b.] ὑφ' ἑαυτ' V.
v.θη e.] πατωρ. V.
P.185.v.ἀπολ.b.] ἀποβλόπα. V.
v.πολακις d.] ὀλίγε. V. A.
P.186.v.φοιβα d.] δυναστῶν. V.
v.Φαβ.f.] Βρεβ.ωιαν. V.
P.186.v.λίας a.] ἀπῆμοι. V.
v.πῶ c.] ἐξήμβλωπ. vel ἐξήμβλυπ. V.
v.Λευ] Λικκίος. V. Λίβιος. A.
P.190 v.ἄδρα d.] τὰς αὐτῶ λογισμὰς. A.
v.πρὸ Καμπ.] πρὸ Φύλβιον Ἑ Ἄππον. A.

ΕΙΣ ΤΟΝ Ἀλκιβιάδην.

P.192.v.πεζ c.] ἀφυγεῖν. V.
P.193.v.μὴ ὄκ a.] ἅπα λοιδορεῖσθαι. A.
v.Ἑ λόγοις b.] οἷς Ἀλκιβιάδης. A.
v.βεῖν c.] πὰ ἡμίσυ. V.A.
P.194.v.ἐφ.b.] ἐ ἐπ. V.
v.βαε l.c.] ἀφύκτυς vel ἀφίκτυς. V.
v Ἑ] κεδμον. V.
P.195.v.πε c.] δεῖ τὸ. V.A.
Ibid.χρ.μμα πρὸ τῶ ἀρχ. V.
v.μέντοι b.] πολεων φιλοπμίω. A.
v.ἀφεσδῶς c.] κμὲν ἀλλὰ. A.
v.ἔπος e.] Ἀλκιβιάδε ἐπὶ τῶ Φύκος. A.
v.ὁ] κεκτημένος. V.
P.197.v.βιάδης a.] κτ' τὰ ἐπὶ βόλε. A.
v.πρεῖ b.] ἐν ἑτέροις, sub. in vita Niciæ. A.
v.δα τ c.] ὁ Ἀλκιβιάδης. A.
v.λόγοι] πωαφαῖς αὐτοῖς. A.
v.φλῶ d.] αὐτὸς. V.
v.λος e.] Ἀθῆναι. V.
P g.198.v.νος a.] εἰ βέλεσθε ἀφέντες. χρήσασθε. V.
v.αὐτοκρ.b.] κρατοῦς Ἑ ὀργῆς. V.
v.ἔβολῆς] ἐπανακτῶντο. V.
v.Ἄργει c] οἱ χίλιοι. V A.
v.δασκ.c.] ἡμῖν καρποφόρου ἡ ἡμέραν Ἑ. V.
Pag 199.v.πα ἡῶ b.] παῖδας καὶ φιλοπμαῖς. V.
v.πω.c.] πρεσβύτη. V.
v.ἔῶς] τὰς ἄλλας. V A.
v.λεχθεῖ] ἐπεστρεψεν. V.
P.200.v.σεως c.] πρὸ ἡῶ. V.
v γρε.κθ] σημεῖον. A.
v.πς d.] πεπολιτευμένον. A.
P.201.v.τ' δυνάμ.] πρεσῴκεν. A.
v.συρ.] συρραπτῶ. V.
v.ὀν d.] ὀνειδίζοντ. V.
v λομένω] Ἑ φυλάξ. V.
P.202.v ψυδ.a.] Ἑ τὸ V.A.
v.πεῖε.c.] ἐξαπεῖθω. V.
v γδ ὀ d.] ὀκδιδόναι. A.
P.4 3.v.Ἑ a.] πρεσπεσον. V.A.
v.θαυμ.b.] καταδιαφέρη. V.
v.ἀνθρ.] ἀνθρωποις. V.
P 204.ναίας c.] γλίζρως ὄ. V.
P.2 1.v.μίωνσι a.] πρὸς αὐτὰς. V.
v.θυ.] τὰς τῶ. V.
v.πῶ c.] πῶ τὸ. V.
Ibid.κκ αληθῶς non est in omnibus. V.
P.206.v.τύχω c.] πλέον. V.
P g. 207.v.Ἔρρει c.] ἀπόστυτο, ἀπόστυτά μοι φανίαθη. V.
v.ἀπόστυα, id est, mortuus est. Eustathio authore. A.
Ibid.ἀνῶδρις. A.
P. 208.v.μῦ a.] μεταβαλόμενον. V.
v.γνιέων d.] αὐτ' αὐτοῖς, vel ὀκεῖνον αὐτ' V. ἢ ὀκεῖνον. A.
v.σωτ.] πωθεμένω. V.
v.δυς e.] αὐτ' πρᾶγμα τα. A.
P.209.v.δῶ a.] παρεδωκαν. V.
v.σωτεθ ὑπεξελόμενοι. A.
v.ζῶς c.] Ρυθονικῶ. V.
v.σφεαῖς f.] ἡμετέρης. A.
P.210.v.πρεαξ.b.] ἀπόρρητόν τι. ἀπορρητότατον τι. V.
v.τι] καὶ καλύψωτες. V.
v.ἐδοκε] τος, ἀλλὰ παρ. V.
v.διαν f.] ἐδήλος ἦν. V.
Pag.211.v.ἐπὸ a.] Ἀλκιβιάδης πρῶτον μεγ. V.
v.λαύνεν c.] ἐπαχθεῖς. V.
v.χαῖν e.] πρὸς Θρᾴκιω ὀδῶ. V.
Pag.262.v.πλαι a.] ὅπηδεῖν vel ὅπη δεῖν. vel ὅπη πεθεῖν. V.
v.σιω b.] ἀδοκήτως. V.
v.ολιγας c.] αἰχίζον. V.
v.παρ.f.] παροινεῖν. V.
P.213.v.ναίων a.] κκ ἔστι. V.A.
v.φαλῶ b.] πῶς πρεῖ. V.
v.Λακεδ.d.] γνωείμω πνος. V.

ΕΙΣ ΤΟΝ Μάρκον Γαΐον.

v.Μάρκιος f.] ὦ Ἄγκος. A.
P 214.v.καὶ b.] ὀλιγαρχικον. V.
v.πόπεινον.] ἐπῆβαλῶσαι. V.
v.μικρὸς.] μαρτυρῶ τὸ. V. ὦ καὶ μαρτυρῶ τὸ. A.
v.λοι d.] πωελάνθανον Ἑ συγκ. V.
v.λιέως f.] πολίτης. V A.
Pag.215.v.γεσι a.] ὀνομένους ἱδρῶσι τὰς ἵππους. V.
v.αὐ] ἐγειρόμενα. V.
v.λεν.c.] Οὐ τνειαν. A.
v.τὰ d.] πρᾶγμα πον. V.
P 216.v.πρεσβ.b.] Μενίνιος Ἀγρίππας. A.
v.αὐτῶ] ἀρχῆς, ἀρχῆ Ἑ ἀπεμφορῆ. V.
v.λεσκω...] Ρ μαίων. V A.
P.217.v.μπο..] ατεσδ. V.
v.πα..] ἀναμιμνήσκω. V.
v.Μ.ρκ] Λαρκιο. V A.
v.πρεσεμ..] διεκόπτετο. V.
P.218.v.ἐπ..χρονοις. V.
v Μάρκιε] Λάρκιε. V.A.
v.λεῶν b.] ἐκεῖνον V
v.χαι c.] καθαπερ τῶ δευτέρω. V A.
v.Ουοπλοῦ f.] Hic pro Σύλλα Sigonius fallo putat legendum Σίλωνα. A.
Ibid.Κλαδῶ. A.
Pag.219.v.ῥῦσι a.] παυσαμένου δὲ πολέμου. V.
v.αὐτῶ c.] αὐτῶ. V.
v.πας c.] κατηπεισε. κατέδραμε. V.
v.ἄλλας f.] φθονοῦντας. V.
P.221.v.πέλος a.] χρήσαῖς. V.
v.κολακ.c.] ὑμᾶς. V.
v.πας d.] πῶν πολιν ἔχειν ἀπτ. V.
v.χρὸς e.] ἀπὸ τρέψωπ. A.
P.222.v.ὅπλα a.] πολίτας. V A.
v.κινῶ b.] ὑφίνα φρόνημα καὶ θεραπεύοντα. V.
v.ὀφίνα] τὸ φόνημα, Ἑ θεραπεύοντα τὸν δῆμον. A.
v.πλῶ] πρὸς τ' δῆμον. V.
v.πῶς c.] πῶς λόγοις. V.
v.βαρῦ d.] ἀποκτεῖναι.
v.Κιννιός] ἢ βυλόμενοι Μάρκιον ὐκ ἐάσει τὸς δημόχρεως κολάζειν. V. A.
v.ἐπ] Ρωμαίων. A.
P.223.v.νος b.] εἰσάγεσι. A.
v.λόγῳν d.] φραπτόσαμένος. V.A.
v.βήσαι] πῶ. V.A.
P.224.v.αὐτὸς a.] ἐπαλεγεσμῶν. V.
v.θυμῶ] ὡς ὄτ. V.
v.ἀξίωμα b.] Τυλλος Ἄτιος. A.
v.θυμ.c.] κολῦσαι. V.
v.Μαρκ.d] πλεῖστα σε. V.
P 226.v.λάβεια a.] Τύλλος ὁ Ἀνῆφ. A.
v.ἔξω b.] πῶ. V.
Pag.227.v.ἐπῆρθη a.] πρεσδεχομένω, vel πρεσδεχομένο..v.πρεσδεχομε ος αὐτῶ. A.
v.ἐπ'ὶ.] ἐκ καίνω V. Λακικαν. A.
P.228.v.χθ πε] κατζιμανῶ. V.A.
v.λυ ζ.] ὄνμεζ νω. A.
v.μεζ νω] Ἑ ἐλάθο.. A.
P.229.v.ῥοῖς c.] Ἑ δικιμῶ παῦ. A.
Ibid Καπιτωλίνω. A.
v.Διος] τὸ γαλα. A.

v. τασήπασα f.] Οὐετυείαι. A.
P.230. v. αὐταίρε a.] ὦ Οὐετυεία ☉ σὺ Οὐολκμνία. A.
v. φαῦ b.] ἡ Οὐετυεία. A.
v. παμβία c.] πλὴ Οὐολκμνίαν. A.
v. ἡ Οὐολ. e.] ἡ Οὐετυείαι. A.
P.231. v. ταῦτα b.] Οὐετυείας λεγόσης. A.
v. πολλὴ] αὖθις ἡ Οὐετυεία. A.
v. χαίων c.] ὁ ἔπ. V.
v. ἐμοὶ d.] ἐκ τοῦ σὺ μόνης. A.
P.232. v. θαυ a.] θεσμῷ. V.
v. θοντες] ἐφρόντα μὴ γὸ. A.
P.233. v. πῆρξε d.] ὡς λαμπραὶ. A.
v. βεραὶ e. ἡ Μαντινέων καὶ Ἀργείων συμμαχίας. V. A.
v. κιῦ] ☉ θεοῖς ἡγουμένης. V. A.
P.234. v. ὀργὴ b.] ἀνοιαν. V.

ΕΙΣ ΤΟΝ Τιμολέοντα.

P.236. v. πὰ μὴ a.] Principium abruptum videri potest, propter ordinem à librariis perturbatum. Hæc enim vita post vitã Dionis collocanda erat. A.
v. λῷ b.] συνέστησαν. V.
v. πὸς] τὰς πολεμίας. V.
v. χὴ] ☉ μιχάδων. V.
v. βολας c.] ὁ ἔπει. V.
v. χαῖν] Νυσαῖον. V. A. Νήσαιον. V.
v. ὀδὴ d.] πολλὰ. V.
v. ἀλλὰ e.] φιλοτύραννον. V.
v. τύραν] ἡ πολεμίων. V.
P.237. v. ☉ θεὶ a.] θεαίρεσιν. V.
v. ἄλλαις] χαρᾶς. V.
v. πόνηρος b.] πολεμίους. V.
v. θεσσῷ. d.] καταθοιθήσας. V.
v. γελ. f.] ☉ ὀργὴ. V.
P.238. v. ἀποκτ. 1.] πλὴ ἐν τῇ. V.
v. θεὸς] κῆ τὰς. V.
v. δ' τυρ.] πμωρῶντες. V.
v. γὸ δ' c.] ἡ μόνον ὡς ἔοικε. V.
v. μένας d.] ὅτω. V.
v. τοῖς c.] μεταμελεῖας. V.
P.239. v. Καρχ. a.] καταθέμενος. V.
v. νευον. b.] ☉ Καὶ χηδοῖον. V.
v. πς ἡπ'.] ☉ πλω. V.
v. πὴ] ☉ τ. V.
Ibid. συγχωρῆσαι. V.
v. δεξαι.] ☉ ἀποδ. V.
v. γν. c.] τὸ κοεμα θέντων. V.
v. θεσπ.] Κορινθίας μὴ. V.
v. χωμ. d.] καταφαγῶτα vel θεσφαγῶτα. V.
v. αὐτὸν] ἐν μάλιστα πᾶς. V.
Ibid. ἐπειγον οἰκυβερνῆται. A.
v. πλὴ f.] ☉ θεὸς. V.
v. μιζ.] φύσις. V.
P.240. v. Καρχ. a.] ☉ βιαζ. V.
v. βιαζ.] ὄστων. V.
v. χθοντο] κῆ τ. V.
v. ὀκεῖ] εἰ στρατηγήσαντες. A.
v. θραχ. b.] ἐπίτεινα δυνάμει. V.
v. ἀπικ. c] ☉ θεὸς. V.
v. πῖρω] ☉ θεὸς. V.
v. ☉ παρ.] ☉ θεὸς. V.
v. ἡ τε d.] ☉ κῆ τὰς. V.
v. κλησίας c.] ὅτω καὶ στρατηγῆσαι. A.
v. ὅς] κῆ τ Ἀνδρόμαχον.
v. κέτη f.] τειήρων. V.
P.241. v. πῆρχεν a.] κὰν θεὸς. V.
v. βελτ. b.] καταδικῶντες. V.
v. σαν c.] ☉ θεὸς. V.
v. χηδ.] ☉ θεὸς. V.
v. ὀκ τῶ] Ἀδριανὸν. V.
v. μέρας d.] καταμηνύσαι. V.
P.242. v. ☉ πὰ a.] ☉ θεὸς. V.
v. θεοδ. d.] αἰθρωπίνοις. V.
v. χῆς] τ Σιχ. V.
v. πα c.] ☉ θεὸς ὀκείνας ☉ θεὶ. V.
v. ἀλυ.] ὠίοντο. V.
v. ☉] θεὶ φύσιν. V.
v. νῶς f.] καταστηθείς. V.
P.243. v. θανομ. a.] κῆ Πλατ. V.
v. πίμ. b.] ☉ θεὸς. V.
v. μένων d.] ἀλαζάγρυς. A.
v. θεμ. c.] θεμίνοντας. A.
Ibid. ☉ θεὸς. V.
v. Τιμ.] δολοφονῆσαι. V.
P.244. v. πέρα a.] αὐτεπόδοτον. A.
v. δυεπίρ. c.] κῆ τ μαλ. V.
v. ἀεὶ e.] ἀεὶ ὁ ὢν. V.
v. πορευ.] ☉ θεὸς. V.
v. σπαρμένοις f.] Ἀχεα δυελῶ. A.
P.245. v. σιω. a.] κῆ πλὴ. V.
v. τῇ b.] κῆ πλὴ V.
v. θῆκε c.] αὐτὸ. V.
v. νόρ.] ☉ νόμυς. V.
v. σιν] κῆ τὰς V.
v. χρωμ.] πωτόνῳ τῇ αἱρεσίᾳ. V.
v. αὐτὴ γ. d.] κῆ πλὴ V.
v. λαῦ.] θεὶ τὰ V.
v. ἀγγελ. e.] τῷ Μάγνῳ. V.
v. ρεν] ἐγχελόων. V.
v. ἀλι. f] κλίαν, ἀπιλίαν, ἀτελίαν. V.
P.246. v. παρ. a.] Μάγνωνι. V.
v. δεῖξ. d.] κῆ πλὴ. V.
v. κύρ. e.] ταὐτὸ τὴ. V.
P.247. v. πόλιν c.] ἐν τῇ Ἑλλάδι. V. A.
v. ἡγεμ. d.] Ἀθῆνι. V. Ἀθῆνη. A.
v. δῆμω c.] ☉ κατ' ἄλλα ☉ κῆ τ. V.
v. βιοῦ. f.] βιόπυσιν. V.
P.248. v. λαῖζειν a.] Συρακυσίων. V.
v. χώρην c.] Ἀμίλκα. A.
v. ὑπάρ. d.] ποιέξειν. V.
v. κῆ] κῆ π.. V.
v. θεὸς] κῆ λόφον. V.
v. τῶς c.] πὰ Γάδμα. V.
v. τ f.] ☉ ἀφερομένης. V.
v. ἐνυξ ν] ἔπε π. V.
P.249. v. ἀπὸ ἱς a.] ἐπεράπουπ. V.
Ibid. θῆ μὴ. V.
v. Θαργ.] κῆ πὰς τρ. V.
v. πολ.] κῆ τ λόφον. V.
v. θεὸς b.] κῆ πὰ ψ. V.
v. πὶς] ☉ θεὸς. V.
v. λοῖς c.] Σικελιωτῶν. V.
v. σίκε τὰς μαχιμοφάτας. V.
v. χειρ. d.] μὴ δῶ. V.
v. κέρας e.] καταφέρεται. V.
P.250. v. ἴπε a.] αὐτοῖς. V.
v. κλ. b.] τὰς ἐπ. V.
v. μάχη c.] πάχη. V.
v. μασι] κῆ πὰ. V.
v. θῶρ. d.] καὶ θεῖ. V.
v. μῆ] τὴ νίκη ὁ Τιμολέων. V.
v. φόνε e.] φόνων, φίλων. V.
v. λειφ. f.] τ ἥλιον. V.
v. δαιμ.] θεοδοκίας. V.
P.251. v. βωμ. a.] κῆ τὰς. V.
v. συμ.] κῆ τὰς. V.
v. ὀχ. c.] ὁμολογουμένως. A.
v. ὀχ.] αὐτῆς. V.
v. μένης] μηδεμία. V.
v. ταῦ] κῆ Τιμ. V.
v. πὰς ὁ d.] χρυσοτελεφαι πεπλέκτρυς. A. versus tamen id repudiat.
v. δῶρ. e.] ἔπεσε. V.
P.252. v. ἱππ. c.] πωδεθέντας. V.
v. μῶν] κῆ τὰς. V.
v. σραπ.] αὐτὰς. V. A.
v. κῶν b.] θεωρία. V.
v. θεὸ c.] ἄμβολον. V.
v. νίδας f.] πολέμυς. A.
P.253. v. ὥσπερ b.] ἔργῳ σωπλωμένῳ. V. A.
Ibid. πλὴ χαεν. V.
v. ἀγ' d] πύχω αἰῆγν. A.
v. κκυσ.] παρηγορῶν. V.
v. δ] κῆ τὰς. V.
v. λῶ e.] τῇ πόλει. V.
P.254. v. ρῶς c.] Ἀθαίνης. A.
v. εσκ.] κῆ τ. V.
v. χέειν d.] ὅτι θύεσι αὐτῷ. V.
v. γὰς e.] κῆ τὸ. V.
P.255. v. μν a.] πμνῆσ. V.
v. καν b.] ☉ Τιμολέοντα. A.

ΕΙΣ ΤΟΝ Αἰμίλιον Παῦλον.

v. θη e.] ☉ πὰ ἀπ. V.
v. βίον f.] ἀλλὰ ☉ ταῖς τύχαις. A.
P.256. v. λιπὼν a.] Μάμαρκος λῶ. A.
v. ἡν e.] θεὶ τὰς θυσίας.
Ibid. ἐκάσῳ.
P.257. v. πυγίας a.] θεῖφανῶς. A.
v. δρὸς b.] Μάσσωνος. V.
v. κέσυς c.] ὁ δὴ ἔν. V.
v. νεσι d.] υἱὸς Μαξίμυ Φαβίυ autor est Xylander. A.
v. νῦ] υἱὸν. V.
P.258. v. μεῖζον a.] ἐπ' αὐτῷ κῆ χῶ. A.
v. μένυς c.] πάσχοντας κακῶς μᾶλλον ἢ ποιοῦντας. A.
v. πλὴ Ῥωμαίων f.] Φλαμινίνυ. A.
P.259. v. θρῶν c.] ἐπορύμης. A.
v. ρωσαπ d.] Corruptus locus. In cod. ς. non sunt ista verba καπίδυσεν, ὀκεράσσε δὲ καὶ πεντηκοντὰ πάσαεα, καὶ μάχω ἐπολέμησεν & quod sequitur ita legitur, πὸν ὃ δεύτερον ἡν ὑπατικῶν. In codice 11. desunt illa verba sed pro πὸν ὃ legitur σὺν ὃ vt coniici possit particulam illam σεν, vltimam esse syllabam verb. ἐπολέμησεν.
v. πραν.] τ ὑπατικὸν. A.
P.260. v. πῆ c.] ἄρχοντες. A.
v. γέλων e.] ἀποδειλιώσαντες. V.
v. πάλυς] οἱ ἄλλης θρασκευῆς τ δέκα μυριάδων ἥσαν θροισμένοι ☉ παρεσῶτες τὰς χρείας V. ἐκ αὐτῶν ἡ θρασκευῆς, ἡν δέκα μυριάδες. &c. A.
P.261. v. κριθῆ a.] καὶ τι διδασκάλυς. A.
v. σῶτον b.] θρασυρόμενον. V.
v. σὸν c.] καταχεάμενος.
v. ὃ d.] ἔχειν.
P.262. v. πυσι c.] μᾶλλον αἰσπδύει. A.
P.263. v. Πλήρη αὐτὸν Πλέθρου.
v. λαβεῖν c.] πὰς πύλας τὸ πις. &c. A.
v. θεὶ] αὐτὸς ὃ Θρᾶκα. A.
P.264. v. σας ἀθρ. a.] νὺξ ἐγεγόνει. A.
v. λυσιν c.] ἄχρις ὗ. A.
v. πλειόνων e.] ἑκατέρων. V.
P.265. v. πῖς a.] θεσιεμένυς. A.
v. ἐμπεσεῖν d.] ἀχμῆ μὴ θίγειν. A.
v. τὰμα τα f.] Ταρρακινῶν. V. Μαρρυκινῶν. A.
P.267. v. τειχεν a.] Γᾶσι γὸ ἀγαθὸς. A.
v. ὁ ὢν e.] Γαλιφῶ. V. Γαλιψῶ. A.
v. οἱ πολ. f.] ἐπ' αὐτὰς. V.
P.268. v. ρυρ.] παῖτα. V.
v. κλησιν d.] χαλκοπῶρονα. A.
v. κτάνιος f.] ναυαρχῶ. V. A.
v. σαμ.] Δημητρείῳ. V. A.
v. μάτων e.] εὐθεραγίας παρύσης. V.
Pag. 269. v. καὶ γυναῖκα a.] πλάνης ἄπειρον. A.
P.270. v. τὸ Περ. b.] πθλῶν. V.
v. ἀλλὰ c.] θεραμάτων. V.
P.271. v. πς a.] πόλεων A.
v. ναυ] ἀπὸ πσ. V.
v. καπίδη b.] ἐπερεώθη ☉ πρεωθεὶς. V.
v. θεὶς] θεὸ θρυμβόν. V.
v. λῶπις] ὡς καὶ παιηγυείζειν ἔξωθεν καὶ θάτῳ εἴ πυα θεαμβικλῶ θέαν πομπῆς. V. ὡς καὶ παιηγυείζοντα ἔξωθεν, καθάτῳ εἴς πυα θριαμβικλῶ θέαν, πομπῆς θεραπολαύειν τὸ Ῥωμαίυς. A.
v. θεραμ. e.] ἄλλυ δῆμον. V. A.

v. λεγο

v. λεχον f.] ἀίχεις. V.
v. βικ.] χῆ π. V.
P. 272 v. κ' μεγ. a.] τῶ πολεμίκ βασιλέως. V. πολεμίκ βασιλέως. A.
v. εἰλεῶν b.] πρὸς ὑμᾶς τὰς. A.
v. γραφαῖς d.] ὀπτζεύγη. V.
v. σίων] τούτων ἔχε θέαμα. V. τοῦτο ἔχε θέαμα, A.
v. εφα f.] τραχύτηλι. V. A. al. τραχύτηλι ἰσοείας. v. sed leg. τραχύτηλι τ' πορείας. V.
P. 273. v. σᾶ a.] αὐτὰς vel τούτοις. V. A.
v. πε] δεκαπάχαντον δξίλιθον. A. f. δεκαπάλαντον.
v. κοῦ b.] ἤχεῖ. V.
P. 247. v. ἑαυτῶ a.] ἡμεραῖν πίνη. V.
v. τε] πεταρεσδεκαέτης. V.
v. λιμον c.] πανόσης. A.
v. χάλυς f.] ἐξ αἰλιθηνῶ Θ ὀξυναίῳ. V.
v. δὲ Πρ.] ἱκτέρας. V. A.
P. 275. v. ψαμ. a.] τὰς πρὸς τὸ. V.
v. αὐτὸν] προσεχόντως. V.
v. μεχει] τίθυκε. V.
v εὐφ.] λεπτυνόν. V.
v. πρὸς γ. b.] καταχάφυσι. V.
v. δέησαι] ἀρτι. V.
v. ὑὸν d.] Φιλόνεικος. A.
v. τὰ ἄλλα c.] κατ' ἐξέπασιν. V.
v. συγκλ.] πυκνᾶς. V. A.
P. 276. v. ἴ. b.] φασί. V.
v. ἐυπρ. c.] δεόμενος. V.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Πελοπίδθν.

Pag. 277. v. πφ. e.] πυμὸς φαῦλός τι. A. forte ἰπαμὸς φαῦλός τε.
v. ἔφη] ἀξιαν τὸ μὴ. V.
P. 278. v. οἱ δὲ b.] οἱ θάνον. A.
Ibid. ὑπ ζῶ A.
v. ἔφη r. d.] πρὸς πάσας. V.
P. 279. v. εἶπε d.] κῆ δέξαν. V.
v. λεγκῶν] ἀναμένασαν. V.
P. 280. v. δας a.] ὅπῃ καὶ πέρυκεν ἐστάτη. ἡσύχος. V.
v. δημοτ. b.] Ἀρχίας Θ Λεωπίδας, &c. Xenophon lib. 5 Ἑλλιωικῶν. A.
v. πρὸς c.] ὑπήκοον. V.
v. Θ d.] Ἀρχίδαν. V.
P. 281. v. Δαμοκλ. c.] πρὸς τὸ κατ' ἀλλήλους V.
v. Θ d.] χρόνῳ. V.
v. ἀδὸν] αὐτοῖς μ'. V.
P. 282. v. θη d.] ἀπολυμένων, vel ἀπολλομένων. V.
v. κρυπ. f.] Θ κρύπτεσθ. V.
P. 283. v. σωτξ. e.] σωτεξ. ταμένους. V.
v. μολις] πιεδομενοι. V.
v. αἰατρι ψ.] Λεωπίδας αὐτοῦ. A.
v. πσον. f.] πωεπλέκεῖ. V.
P. 284. v. ἀπσ. d.] ἱππαπόδυσε. A.
v. κοψ f.] τῶν Λακεδ. V.
P. 285. v. ὑδὲ] πόλεμον πῆς Σπαρτάτης. A.
v. Θηβ.] αὐτὸ πελαμβαίνοῦσ. V.
v. κῶς] Λακεδαιμονίων ἔχοντας. A.
v. πὸ d.] ἀπολαμβάνει. V. A.
v. καταλ. e.] Ταύαγρα. V.
v. τρεψάμ.] αὐτῶν, Xylander. A.
v. πρὸ f.] πρὸ αὐτῶν. V.
P. 286. v. Θ a.] μῶρας. V.
v. οἱ πόποι c.] σωοικῆσι. V.
v. καὶ πε d.] εμπεπόκαμεν. A.
v. πῶ μ'] εὐθὺς πᾶσαν ὁκ. V.
v. μοσαν c.] χρυσμένων. V.
v. φόδν] κατ' αὐτὸς. A.
v. πῶ δὲ.] δεδομένῳ χάριν ἐάσας ὁ Πελοπίδας. A.
v. δεξ. f.] ἴδεον. V.
P. 287. v. πόμ. a.] ἀπὸ πρεσβυτόμενος. V.
v. ἱερας. c.] παρ' ὁρόμενον. V.
P. 288. v. κοινὸν a.] δεδελευμένος κᾶν. V.
Ibid. μεμιγμένων οἱ Φαυλοπίρων. A.
v. τὸς b.] ἐμπίπτοντες. V.
v. ὄτως] ἔργον ὀνίεντας. A.
v. δεδαπ. d.] τὰ σήματα. A.
v. σμοι e.] πρὸ φαίνον. V. A.
P. 289. v. αὐτῶν b.] Ἀγαμέμνονος. V.
v. ὑμαν. c.] συμφρονήσας. V.
v. λοπ. d.] δόδοῦς. V.
v. σησιν f.] καταλαμβάνεν. V.
v. τὸς] συνέχεον. V.
P. 290. v. βλέπ. c.] Θ ὥσπερ. V.
v. χειμ.] Θ χαλιέπω. V.
Ibid. ἀποβλέπωσι. V.
v. βλέπουσι] ἔχουσι. V.
P. 291. v. κρῆσαι a.] τῷ χρόνῳ. V.
v. ἔχοῦς] μὴ δυνάντας. A.
v. ὑ πολὺ b.] πέλος. V.
v. ἑνὸς c.] ἀγομένης. V.
v. ψηφ.] πρὸς ἀὸν. V.
v. κινῆσαι d.] ἴχειν. V.
P. 292. v. χαθὼν d.] ἔχῳ. A.
v. πᾶσιν e.] ὥστε. A.
v. μένος f.] πιωρήσαμαι. V.
P. 293. v. ατ. a.] μέγεθος τὸ ἄθυς. A.
v. Πθιπ. b.] υπεμπίπλαῖς. V.
v. δαν c.] κπεστεῖλεν. A.
Ibid. κινησίς πς. V.
v. μὴ d.] κεπεφυμένοις. V.
v. παρ.] θεῖοις. V.
v. νόμενον e.] κατ' αὐτ. V.
v. παπλ. f.] δῆλον. V. A.
P. 294. v. δ' Α' γ. b.] ὁκ Βαταῖων μάχης. V.
v. σεῖλας] Ταῦλίπαν, Xylandro authore. A.
v. δεῖ. d.] κτείναντες. V.
v. λέως e.] παροξυνῶν. V.
v. ἀπ] χῆ βασ. V.
P. 295. v. μέσον d.] Θ πᾶς καλ. V.
v. λόφυς e.] πῆς λόφοις. V.
P. 296. v. Θηβ. e.] παρεχώρησαν. V.
P. 297. v. ρεῖν e.] ἐφ' ἡμέρας. V.
P. 298. v. λευτῆς a.] φραύπρον ἴσως. A.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Μαρκελλον.

v. ὥρ c.] Ἀρχίον. V.
v. τῇ ὃ] κὰν τούτῳ. V.
v. θυμος] μαθήμασι. V.
v. ὄπφ. e.] στέφανοι. V.
v. δὲ] αὐγέρεν. V.
P. 299. v. Μαρκ. a.] ἀρχυρᾶ λοιβεῖα. V.
v. παλπ. b.] Γνοσόμβρες, id est, Γαισάται. V. Γνοσεβρες. A.
v. καὶ c.] πωοισομένης. V.
v. να d.] βαρβαρικὸν μ' δ ὑδὲν. A.
A. μνῆς e.] φρυείν. V.
v. πων] Γνοσεβρας. A.
v. Φλαμ. f.] ἡ μαχῶ. A.
P. 300. v. Γαΐου a.] καὶ ἱερα πυλικοῖς. A.
v. ὑπ] Θ τ' πατρεῖων. A.
v. κωλ. b.] πόλεως ἔχων. A.
v. σύγκλ.] καί σι μικρὰ ὄντας. A.
v. κεφαλῆς c.] Μινυκίν. A.
v. αἰακαμῆσαι d.] Γαισάται. A.
v. ἰσῶρ. f.] Γνοσεβρης. A.
v. Γεσαπῶν e.] Βιρδόμαρος. A.
v. πῶς f.] Κλαστίδιον. V. A.
v. ὃ Θ] ἀφικόμενος. V. A.
P. 301. v. εἰχυθ. a.] ὀλιγοστὸν. A.
v. σιλεῖς b.] πεῖῶ πν. V.
v. Θ παν. c.] ὀνδρηγόρῳ. A.
Ibid. Θ πᾶσι. A.
v. ποιν.] ὥσπερ ἀσραπὴ δίφ φέρων στλβοσαν, vel στλβόσῃ. V.
v. πὸν d.] ὦ μεγάλα στρατηγῶν Θ ἡγεμόνων ἔρχα Θ πρᾶξεις. V.
v. πικῶσι] ἰδέα π. A.
v. αὐτὸς f.] πχόσῃ. V.
v. δεῦ] εὐκπαίῳ. V. A.
P. 302. v. ρωσε a.] ἀίδνος. A.
v. μνῆς b.] Βιρδομάρῳ. A.
v. πα πῶ c.] πειακοσία. V.
v. πυ, τ] ὀγδοήκοντα. V.
Ibid. ἑκατὸν. V.
v. ὄπῃ] ἐπμίων ὄντων. A.
v. κεατ. d.] ἀπὸ λιτρῶν. A.
v. δίφ. e.] Καυστίον. V.
v. ἀσφ. f.] δίφρκές. V.
Ibid. ὅτι τὸν Μάρκελλον ἀφεώρων τὸ θαρσαλέον. V.
P. 303. v. ἡμᾶς d.] ἢ κακῶ σε. V.
v. πῶ] ἦς ὅτι πμὴ. A.
Pag. 304. v. πάσης b.] ὀπτεροντήσαντος, &c. Ioue tonante comitia haberi nefas. A.
v. χειρὸς c.] βεαχεῖαι. V.
v. μὴ d.] πρὸ φυλάξαιτο. V.
v. πς e.] Ρωμαίοις. A.
P. 305. v. γνωμ. a.] πρεσβμάτων. V.
v. κεῖλο.] μηδενὸς. A.
v. βλημ. c.] ὑπρεισδύπς. V. ὑπρεισδύπς. A.
v. πρεῖ d.] φύκλωπν. V. ἀλόγοις vel αἰδόγοις. A.
v. ἐξῆγον] μυστολάβυς. Am. A.
v. πρεσχ. f.] θαραυσαγρίαι. A.
P. 306. v. ηγαγ. a.] ἀπίστως. V.
v. πι τούτῳ e.] ὧν οἱ μ' αὐτῆ. A.
v. δίω] ῥύμλω. A.
Ibid. ποιῆσεῦχ. A.
v. δίφ σημα f.] Θ δοκῶ ὑ μεχάλαι. A.
v. νοι] πληγαῖς. V. A.
Ibid. μῆ κεφαλῆς. A.
P. 307. v. πι a.] ἐοίκεσαν. V.
v. ἀλλ] ἀπίφευχθν. V.
v. πρὸς τὸν b.] ὃς ταῖς μ' ναυσὶν ἡμῶν κατζίζω ὁκ τῆς θαλάσσης. πῶ ὃ σαμβύκλω ῥαπίζων. A.
v. ὁκείνῳ] πόπι τ' πόλεως. A.
Ibid. χρωμένων vel χρωμένῳς. V.
v. χημ e.] χρωχραφικῶν. V.
P. 308. v. Ἱππόκρ. a.] Ἀκρίλλας. A.
v. δραμεν.] Καρχηδονίοις. V.
v. Θ πὰ b.] θραπίπεσθαι. V.
v. πύχλω c.] φωπὶ δίφ. V.
v. ἀπὸ] ἴσω. V.
P. 309. v. Αἴτναν b.] Ἔνναν. V. A.
v. πολλῶν] πόλις γδ. V.
v. λιψῦν d.] πῆς ὁκκλησία. A.
v. νῆς c.] δαιμονῶνθν. V.
v. ζῆσα] ἱκέτης. A.
P. 310. v. μ' b.] ἡδονῶ. A.
v. λιωικῶ] δίφ ποικίλας. V. A.
v. Ἐνεπ. c.] ἄκομψον ὄντα. V. A.
Ibid. φαύλων. A.
v. λίαν d.] ἔχει ὁ πρεσβυς. A.
v. πῆς e.] βδελαίτας. V.
v. καλῶς f.] εἰρῆνης μέλος. A.
v. μέρος] βία Θ πολ. V.
v. πολ. e.] πυρανῦσιν. V.
v. ὀρχῶ] ἐφιέναι. A.
P. 312. v. ἢ τ' a.] Συρακυσίοις. V.
v. σωσαπ. b.] σωσαποῦναι ἀποβῆναι. V.
v. δωλὸ.] ἀκμῶ. V.
v. Φύλβ.] Βύλβιον. V.
v. χρυ d.] πρὸ τ' δίκης. V.
v. κεῖνῳ] πολεμικῶς. V.
v. μιᾷ] πλεῖον. V. A.
v. χων] ἐπειγεσῶν. A.
v. ἀφ' c.] πρεσπίπτων Θ λέγων. V.
P. 313. v. χόθεν a.] ἱδρῶν δίνα. V.
v. Ἡρακλ. d.] χρήσιμός πς. V.
v. μο χρσόμ.] Θ τὸ θαρρεῖν. A.
v. πρόπτω] πάγεν. V. ἐπάγεν. A.
v. λά f.] ὁν Σινοεύσῃ. V.
P. 314. v. νας b.] τὸ πολέμῳ. V.
v. θρόπῳ d.] μῆ κεφαλῆς. A.

v.ὑπηρ.c.]ὑπῆρχε.
v.κρύς f.]Πεπλίαν.A.
Pag.315.v.δεῦσ.b.]ἔδει μ᾽, ἔδει ὦν.V.ἔδοξεν. A.
v ἱερεὺς b.]ἢ παρ᾽ οὐκ ἔχον, &c. Ie cur sine capite mortem imperatoris portendebat. A.
v.πεσαρ.c.]ἀφετῆς.V.A.
P.316.v.οἱ ὦδε b.]Ουαπόρεμον. V. Οὐετύρεμον. A.
v.πόλεις c.]Ορχομενίοις.V.
v.κρφα f.]κρυφαῖον. V.
v.φαίω]ἐξβαλεῖν, οἷς πλ.V.
v.δαιμ.]τοπ.V.
Ibid.ἐνδεῖται ὑ τύτυς μ᾽ Πηροπίδα vel Δαν.V.
v.ἐπὶ f.]δεινὸς Ρωμαίοις ἐκεῖτο.A.
v.δαιμόνιοι]ἐνδεῖται ὑ τύτυς μ᾽ Πηροπίδα.A.
P.317.v.νοῦ b]ἐμφιεβιβῆντε.V.A.
v.ἐδιδαξε]αἰδεῖτε ὑ ἐξ, &c.A.
v.ἀπυτρ.d.]μεταβολῶν.V.A.
v.κῶπα c.]εἰ ὑ θανεῖν.V.εἰ ὑ θανεῖν χρεὼν.A.
P.318.v.δόξη a.]ἐξηνδηωθῶσι.V.
v.τ᾽ πατείοι]πατρῴοι.V.

ΕΙ᾽Σ ΤΟ᾽Ν Α᾽ειστ᾽δίω.

v.τεμπ.c.]ἐν Διονύσῳ.V.
P.319.v.Ω b.]δαίμων.V.
v.αἰπτ.c.]τῷ Νεοκ.V.
v.τίλων f.]ἰδω.V.
P.320.v.κλησιαι a.]Α᾽θηναίοις.V.
v.λιτεία b.]μεταβολῆς.V.
v.αὐτ.d.]πωνικέπυσι.V.
v.ἔνξα f.]ἐξεπηλακίζω.V.
P.321.v.βοῶντας a.]ἐπεστόμωσε.V.
v.πω]ἐν δέκα.V.δεκα ὑ καθεστῶτων.A.
v.ειον b.]ἐξεθυμίαν.V.
v.χαίρειν]χαειν ὀ ἔχων ἕκαστος ἤδη τὴν παρ᾽ ἡμέραν.V.
v.πὼ βασιλ.f.]ἐνδελεχισάτω.A.
P.322 v.μᾶσι b.]εφ᾽ ἡμῶν.V.
v.θη c.]πῷ γ᾽ ὢν.V.
v.τὰ]ἐλαδιδόντος.V.
v.σαμ.]ἢ πολύ.V.
v.πῷ]τὴν ὀνομασίᾳ.V.
v.τῶς]ἐχθρὸν.V.
v.δυσμ.d.]οπ ἢ ἢ ξ.V.
P.323 v.ὡς a.]ἐκλεάψειν.V.
v.ψη]αὐτ᾽ Α᾽ειστίδης.A.
v.ἀκκο.]ἀκκῶν.
Ibid.ὀπηχάψαι.V.
P.324.v.ὠμῆς.a.]καθιβευθλῶσι.V.
v.ταις]πανιστέψας, ὠθεισρέψας.V.
v.ειᾳ b.]τρέψηται.V.
v.Ε᾽λλω.]ἀποτρέψει.V.
v.Ε᾽λλησ.]δοκεῖ μοι τὰ πν.V.
v.σῃς c.]ῷ καθαιρεῖ V.
P.325.v.λησεῖν a.]φασιν.V.
v.βῶν b.]ἥκειν.V.
v.ταμον]γὰ τὸ.V.
v.βαρβ c.]ἐλαμδρτεῖν.V.
v.τῷ]ῷ Υ οιῶν.V.A.
v.τὸ f.]πάτη.V.
Pag 326.v.εαν a.]Α᾽θηναίοις ὑ Τεκεάτᾳ.V. A.
v.ἀμβ.d.]ἐγκωμιόνν.A.
v.σωτ.]τοῖς σωτέλαβε.V.
P.327.v.λυμπ.a.]ἐν᾽ αὐτῷ.V.
v.βαρβ.c.]ἐκεῖσε.V.
P.328 v.φρατ.a.]πολυπρεσβύμονα.V.
v.λαβεῖν d.]ἐὐνδρον.V.
P 329.v.ἐπιμψ.a.]ἀπόστας.V.
v ω]ἐκλελειπότος.V.
v.βαρβ]χθιπτομένης.V.
v.λαβε b.]ὑπὸ τῷ.V.
v.δπι]ἀμπωμένοις.V.
v.μενω d.]Λυδίων.V.
v.τῷ]Λυδίων.V.
v.κλυτ.c.]ὁ μαίπς ἔφεαξε.V.
v.πς f.]ἐξωθεν.V.
P.330.v.πν c.]δλάπνεος.V.
v.πνα]καταστῶσι.V.
v.ἀτρέμα f.] ad versum illum πὸν δὲ ποθ᾽ Ε᾽λλῆνες, supplendum, addi oporteret Εὐπόλμῳ ψυχὰς λήμαθι (forte λήμματι) πεισθόμενοι.A.
Ibid.Πίρσας ἐξελάσαντες ἐλεύθερον.A.
P.331.v.ρεὺς b.]ὀδετίρα.A.
v.τ᾽ c.]μεμιγμένοι, ἐκεῖσε ἀφ᾽ ὑ.V.
v.ἐπαν.d.]καταυσας.V.
v.Ω]χάμενοι.V.
P.332.v.πῶν a.]τῆς Βοιωτῆς.V.
v.ζοντι.]θεμιστοῦ.V.
v.Ω πῶν b.]αἱμακκεῖαν.A.
v.σῃ d.]τῷ Α᾽ειστ᾽δῃ τῷ Θεμιστοκλέους.V.
v.παρῃ.c.]πατεχομενος.V.
v.ἐγκαλ.f.]βουλεύοντι.V.
P.333.v.νομένν.a.]πότε αἰαγκ.V.
v.μᾶλλον c.]ἔθνεσιν.V.
v.Ω]ὀπτικεψαμένων.V.
P.334.v.δεομ.a.]βουλευομένων.V.A.
v.πεσσ.d.]ὕγκ.V.
v.πῆσῃ c.]εἰς πλεύσαντα.V.
P.335.v.ὀκπόσῃ a.]ἔχοντα.V.A.
v.αὐτὸς d.]κὶ πὶ τεκ.δόλῳ δραχμὴν.V.

ΕΙ᾽Σ ΤΟ᾽Ν Μάρκον Κάτωνα.

Pag.336.v.ἵππους b.]ὀκ τῷ δημοσίου.A.f.δημοσίῳ.
v.ἄλλα c.]ὕστερον ὑ τ᾽ Κάτων.A.
v.ἀναγκ.d.]κὶ αγκαίων.A.
P.337.v.ἢ a.]τ᾽ ἰσχύος.V.A.
v.σίον]Μαίῳ Κυείῳ.A.
v.προν b.]μόνοι χρυσίον ἔχειν.A.
v.ψυχῆ c.]Ω τῷ σώματι.V.
v.κος d.]πωθεμένων.V.
P.338.v.φαμ.a.]φάσκων.V.
v.πωτῷ]εἰς ἡδονάς.V.
v.φοραίνε b]φθοραίνε.A.
v.θρώπῳ]διάγτης.V.
v.αὔ.c.]εὐτελὲς.V.
P.339.v.σαῖ b.]οἷς ὁ λ.V.
v.ποδήμασι c.]τοῖς ψυχῶν.A.
v.ὀπὶ d.]ἐξεπαίσρατ.V.
v.ὄπ]ὄπ ὅπ ὅς πε.V.
v.φάνεται f.]ἰδίαν.V.
P.340.v.Ω πῶ a.]οἶδ᾽ ὅπ.V.
v.αὐτὸς c.]μηδέν V.
v.ἔφη d.]πολλὸς τὸ ἄρχειν.V.
Ibid.πολλάκις (f.πολλακις) τὸς ἄρχειν.A.
v.Ε᾽παμ.c.]Μαίον.V.A.
P.341.v.εἶπον d.]ὁ Κιρῦας.A.
v.ὀπμι.c.] ῥῦος, πιὸ πὸν δεῖν.V. ἔιδος τι.ὃ πὸν δεῖ.A.
v.ταύτῳ f.]Βάλπος.V.
P.342.v.κρεῖττον a.]ὀλίγον.V.
v.Πάκ.b]Πάκκιος.V.
v.ζοντα c.]κατειρωνευόμενον.V.
v.συγκ.c.]Μάρκῳ δ᾽ Α᾽τιλίῳ.V.
v.εὐπρ.f.]ὠδὲν.V.
P.343.v.πρεσβ.a.]ὁ Μέκος.V.
v.νεωτ.]Φλαμινῖνος.A.
v.ὑ]Αἰγινῆς.V.
v.ὑπμ.b.]οἰκοῖ.A.
v.Α᾽ντ.c.]ἐμφεράξας.V.
v.κωμ.]καθῆκε.V.
Ibid.ὀκκεκλεικέναι.V.
v.δῷ]πρεβαλὼν.V.
v.πεσαγ.d.]πεσάγοντες.V.
v.μῶν c.]φθογγῶν.V.
v.ἰστομ.f.]ἀρπαγμα δὴ.V.
P.344.v.φύγ.a]καταπίμπλασαν ἄπαντας.
v.πλαίας b.]ὀπτιμῶν.A.
v.αις c.]ἐπέμποντο.V.
v.ἡμ.c.]ἡμωκόπ.V.
P.345.v.λων a.]Σερκίν.V.
v.πιῦ c.]πιμήμαθα τ᾽ ὁσίων.A.
v.καίαν e.]ὁρᾶν.A.
v.ὑ τ᾽ f.]Κοίνπον.A.
P.346.v.ἀχθ.b.]πρεσβεῖῶσι.V.
v.ὁ Λεύκ.c.]ὁεισμόν.V.
v.Λφρ.d.]Σκιπίωνι πεθυνκόπ.V.
v.βαλε e.]ἀποπμᾶδε.V.
v.ὁραῦπε]ἀπαγορεύωσιν.V.
P.347.v.Ω a.]ἐμὴ ὁ.V.
v.τοῖς]Ω τοῖς πρεσβεῖοῖς.V.
v.γορᾷ b.]πρεσσηγορεύθη.V.
v.πολ.]τὸ χεῖρον.V.
P.348.v.βροὶ c.]συμβουλεύεδε.V.
v.γον]πρᾴθοντα.V.
P.349.v.σβυς d.]ἥκον.V.
v.λοιπόν.]ἰέοντο V.f.ἰέοντο.V.
v.ὀκ e.]ὀπλαμβανομένυ.V.
v.ἀκρ.]ἥκοτε Ω ἐπ.V.
v.ὑ f.]πρὸς τῷ σύγκ.V.
P.350.v.Γσοκ.b.]Σωκράτης.V.
v.ὑγιαίν.d.]ὑγιανεῖς.V.
v.βλέψας e.]ὑ πῶς.V.
v.δυνατ.f.]μὴ μίλλειν.V.
P.351 v.μάτων a.]ὁρῶν τ᾽ Κάτωνα.V.
v.φίμ.b.]ἐπαίνταν.V.
v.θετο c.]Σαλωνῖνον.A.
v.ὦ Ξ e.]ἐργασίαν.V.
v.δικῆν]μόνον.V.
P.352.v.πέλος a.]τὸ πέλος.V.
v.τὰ c.]πάλιν αἰὲ μεγ.V.
v.πε f.]παρωνύμιον.V.
Ibid.Σαλωνῖνον.A.
v.πλ.]Σαλωνῖνος.A.
P.353.v.Γεξαμ.a.]ἀξίως αὐτῷ.V.
v.ὅλ.]ὅλῳ βίῳ.V.
v.πντ.b.]πεντακοσιομεδίμνων.A.
v.λιτειαν]Α᾽φιλίων.A.
v.λαμπ.c.]πέντε ὀ ἡμιπαχαίτων.A.
v.πολ.]Σερβίυς.V.
v.πάλιν d.]δεύτερος.V.
v.τοι e.]τα ὑ ὦδε τὴν V.
Pagina 354.v. πολιτ.a.] κ᾽ τὸ τελειότερον. V.
v.τῷ]εὐθυνόντων.V.A.
v.γίαν b.]σωζάξαμενος.V.
v.κη c.]πρῶ.V.
v.αλλ]ἀλλ᾽ ἄνοι.V.
v.καιοι d.]ἀκηδήσας.V.
v.σῃ c.]ἴχεν.
Ibid ἀφρον μ᾽.V.
v.Ω]φιλόφρονι.V.
P.355.v.ὀλιγόμ.a.]μηδὲ τῷ τ᾽ πρᾶτκ.A.
v.ὅπ b.]πελιπ.V.
v.πα]Ω ὕδατ.V.
v.πων c.]στρατηγίας ὑ ἀ μ᾽.V.
v.καλ.]Ω τὰ πρῶτα.V.
v.λει d.]ἡ χρημάτων ἀπαίτων αὐτὸν πίθεσθαι. V.
v.πολ.]τῶτων.V.
v.λεπου c.]ἀπήλλακται.V.
v.γιαν]θορυφορῶν.V.
v.π]ἢ.V.
v.Α εις.f.]ἄθικτον.V.A.
P.356.v.πείσῃν b.]πᾶσιν.V.

ΕΙ᾽Σ ΤΟ᾽Ν Φιλοποίμενα.

v.Κασ.c.]Κλέανδρος.V.A.
P.357.v.πρεσδ.a.]πρεσδρίμων.A.
v.σκῶμμα b.]ἐλέχθη.V.
v.βῖς c.]κ᾽ τῶτο.V.
v.σεως d.]κ᾽ μᾶλ.V.
Ibid ῷ ὁ.V.
v.πάσης]πεῖρα.V.
Ib.αἰσμαλίας, πρεσῆκον ἐῖ μάλιστα φέρειν.V.
P.358.v.οἰόμ.a.]πεφίνοιτο.A.
v.λεχον b]συγκλῖας.V.

v. δίσκ.] κατ' αὐτ. V.
v. πολεμ. c.] κκ ἴχνοσιν. V.
v. αρθῆ c.] δίφ πεμένη. V.
P. 359. v. ὁμῶ b.] μεσαγκύλῳ. V.
v. χω] ἀπὸ θυμῶ V.
v. φίλο. c.] κῆ τ ἀγῶνα. V.
v. παρητ. d.] κῆ π. V.
v. χρωμ. f.] μέλλοι ὀν. V.
P. 360. v. ὥστε a.] πρός π. V. A.
Ibid. ἀποφοφας. A.
v. καθ.] ⊂ πρεσπάσωνὲς ⊂ κλίσης. V.
v. σαις] Δημόφαυτοι. V.
v. ξιόμαχοι d.] πλεῖον. V.
v. προς.] πρεσταιαις. V.
v. ὀκ. ν. c.] ὑπελέπι. V.
v. ῶς] εἰς πεῖραν. V.
v. ράδ.] δδάξας. V.
v. γεγον. f.] κατεκόπεισεν. V.
P. 361. v. ὁρμηνοῦ] κφνέπαυπας A.
v. γασίρ.] κόλων. V.
v. καγ. c.] τῶ βυλομένῳ. V.
v. κὸς d.] παρήλασε. A.
v. ποιήσας c.] ποιῆσαι.
P. 362. v. ξηνα. a. δίφ φυγλῶαι. V.
v. δίφ. β] καταβδηον. V.
v. τος d.] τὸ θαιρεῖν. V.
Ibid. πρεῖ V.
v. ειος c.] αἰδανομένη. A.
P. 363. v. κύσας a.] Ὀναβις. V.
v. π c.] κτῆμα V.
v. Πβλ.] ἐκηξε π. V.
v. αὐτ d.] Λεπεῖον. V.
v. πτν c.] Ὀναβιν. V.
P. 364. v. ναῦται a.] ἄπρεγκβν. A.
v. προς] κῆ π. V.
v. λίτας] κῆ ταῦτα. V.
v. κλω b.] ὀκβιάσας. V.
v. χωρ.] Ὀναβιδος. V.
v. γα c.] ⊂ κῆ πα. V.
v. θαιεῖν d.] Ὀναβιδος. V.
v. δε c.] Ὀναβιδι. V.
v. θερίας f.] Ὀναβίδος. V.
P. 365. v. κόπες a.] πρεσβάλοντο. V.
v. ἐγυθν] ἐδαμῶ. V.
v. τὸς b.] κῆ τῶν. V.
v. ⊂ c.] ἀκῦσαι. V.
v. λίων c.] ἀτειθέντας, ⊂ μὴ βυλ. A.
v. δᾶς] τὸ πατρείας. V.
v. νόμοις f.] φρονήσουται. A.
Pag 366. v. αὐτύδης c.] Μανιῆ. Manium Acillium Glabrionem intelligit. A.
v. νίων] τῶτ αὐτό. V.
v. μὴν c.] μοχθηείαν. V.
P. 367. v. φιλ. d. φιλανθρώπως. V.
v. θεν] Ὀναβιν. V.
v. τὸ c.] ὀνόπλυς. V.
P. 368 v. ποιμ. c.] ὁσοις. V.
v. ἐπ] ἐπ' ἀῆπας. V.

ΕΪΣ ΤΟΝ
Τίτον Κοίντιον Φλαμεῖνιον.

P. 369. v. πος a.] Φλαμινῖνος. V. A.
v. ⊂ b.] ὁμοίως. A.
v. θόπας] πρεὶ ἐπεν ἀεὶ ⊂. V.
v. φρατ. d.] Ναρνειαὶ π. V. A.
v. Μάλλιον] Μαῖον. A.
v. ὁῦ c.] Αἰμιλίαν. V.
P. 370. v. ἀυτῷ b.] Λύκιον. V.
v. χονῦ c.] Μαχάτα. V.
v. πει f.] ἄγουπα. V.
v. πας] κῆ πῶν. V.
P. 371. v. πιμπλ. f.] κατ' αὐτ. V.
Ibid. ὡς ῆ. V.
P. 372. v. θυς f.] κρόμένων. V.
P. 373. v. π μὴ b.] ὀπῆνὲς. V.
v. πον c.] πᾶν τὸ ὅλον τοῖς πρεσβελλήλοις. A.
v. νυς d.] ἰσον κῆ. V.
v. Α κλ.] ὀπὶ νωτῳ. V.
v. Η μ. c.] ἐκεῖνη. V.
P. 374. v. πῶ σταδῶ d.] δίφ χρόνῳ. A.
v κήρυξ. f.] ἐγεγόνει. V.
P. 375. v. νησις a.] ρύμη. V.
v. ἀπαλ. c.] Γῆλιος. V.
v. ἰλευθ.] ὁ Τίτος. V.
P. 376. v. Ζιῶς b.] κραμπνᾶσι. V.
v. Κῆροι] ἰῶς. V.
v. Ε λλ.] πξαι. V.
v. πῦπ d.] τὸ κατ' Ἀναβιν. V.
v. ἐλπ. πρεσχῶν. V. παρὸν. A.
v. κία] ὀὐ ἔνπ. V. A.
v. ⊂ ὁμ c.] πλέων σρατηγόν. A.
v. λα c.] κῆ πμιῶ. V.
P. 377. v. λαμπρεῖ ταῦν a.] καθάφ ἔθος, &c. Plautus Amphit. V. hodie saluus raso capite capiam pileum. A.
v. γράφωσιν b.] οἱ πρὲ Τιβεριανὸν. A.
v. λέμυ d.] ⊂ πρὸφαιν διδόντων Μάλιον Λικίνιον. V.
v. γνῆτων c.] Α' πρεαιπῶν. A.
P. 378. v. Πιστν c.] μῆ λευκοτάτων. V. μεγαλθυκεστάτων ὄρκυς. A.
v. πνῦνὲ c.] παρ' Ἀνπίχῳ. V.
v. ναμυν f.] πζαιτίον. V.
P. 379. v. ὕσαν a.] Κυλέωνος, ὅς. A.
v. πρεσέν b.] πρεῖ γραφ. V.
P. 380. v. γδ b.] τὸ πρεῖ Ἀν. V. τὰ πρεῖ: A.
v. ὀν] φεύγειν. V.
v. σμῆ c.] τῶ πρὸ Ἀνίβα. V.
v. ἀπὸ] ⊂ κατ' ἀυτῷ V.
v. ὡς d.] ἱμαίπον. A.
Pag. 381. v. μάχω a.] ἐσῆ ἐφ' ὕθεστν. V. f. ὕθεμον.
v. μῆ d.] ⊂ βίος σωῆς, ⊂ βίος ἰῶ σωῆς, καὶ βίος ⊂ σωῆς. V.
P. 382. v. χνν b.] ὁ π καθ' Ἑλ. V.
v. τ d.] ἰδιῶνὲ μῆ γδ ὢν Ὀναβιν. V.

ΕΪΣ ΤΟΝ
Πύρρον.

P. 383. v. πλιπε b.] ὀπκεχμένας. V.
v πολ.] ⊂ κῆ γνησίῳ. V.
v. ρων c.] Θαρύπαν. V.
v. πολ.] Θαιρύπτ. V.
v. Α λκ.] Τρωάδι. V.
v. μεια d.] Τρωαὶ. V.
P. 384. v. πες b.] Γλαυκίωνα. V.
v. λωπα c.] ἐχόμενοι. V.
v. σιλικὸν d.] πωεχὲς ἐχν. V.
v. λεκτῷ.] ῆ θυων. V.
P. 386. v πολ. a.] φθάσαι. V. A.
v. πα ὢν] πεχῆς, ἅμα ⊂ βιάς. A.
v. σωεῖδεν c.] δὲ γδ. V.
v. λας d] γλαφυελίας, &c. Aliter hoc narrat Plutarchus ipse in Tito. A.
P. 387. v. γλῶος a.] κῆ πρεσμάχων. V.
v. κεδ. b.] ὅσοι. V.
Ibid. θαυμασῆς. V.
v. π] κῆ μὴ ἄλλων. V.
v. ἐρωτ. d.] ἔν πνι πόπῳ V.
v. σαντας c.] ἀποκεκνάμένων. V.
v. να] κῆ ἔπ. V.
v. πλ. f.] Βαρδυλλὶς. V.
P. 388. v. ουε a.] ὀπὶ τῶν. V.
v. ἰκιν. e.] μὴ γδ V.
v. ὀκ] ὀκβδγῶν. V.
P. 389. v. ⊂ a.] ὀπιβαίπα. A.
Ibid. Νησαῖον. V.
v. χθεᾶς d.] νέμησιν. A.
v. Πύ[illegible].] κῆ Δημητείῳ. V.
P. 390 v. ⊂ πλεῖστα b.] νομζοντας. A.
v. κῆ d] κῆ πολεμοποιῶν. V. A.
v. κεφαῖς c.] ὀκεφτῶν. V.
P. 391. v. μκμ.] ἐπηγάμπ τοιὰς δὲ. V.
v. νίαν d.] κῆξιν. V.
v. δίφ c.] δὶ τὸ λόγυ. V.
P. 392. v. πρεαγ. d.] ἀπαίπειν. V.
v. γυπῆρω. c.] πρεῖόντας. V.
P. 393. v. παρ. c.] ἀμωμομένης. V.
v. καιρῶ c.] χεῖρ ὕα. A.
v. ξαι f.] ὁ ξίος. V.
P. 394. v. νεκν. c.] Ἀλείκον. V.
v. ὑν] δῶρα παισὶν. A.
P. 395. v. σωῆω a.] πρεάχμασιν. V.
v. σῆσαι d.] γίνετ. V.
v. χθ. c.] ὀικήσεν. V.
v. πολιτεία.] ὁ μὴ πίλος. A.
v. ἀπρεαγ. f.] ἀπὸ κίζοντος. V.
v. ἐπ] μέλε. V.
v. πολεμ.] ὑπω δικαί. V.
P. 396. v. γῶν a.] κδέ σοι. V.
v. Γαῖος c.] Κωῆς. V.
v. Πυῤ] ὀντυχή. V.
P. 397. v. νέαται b.] μαχεσαμένοις. V.
v. ἄσπρ.] ὀκ γῆς. V.
v. τῶ d.] ψυχῶ. V.
v. ρων] υπαρχνσῶν ἀπὸλ. A.
v. ἥς.] ὑθυ. V.
v. χώραν] πρεῖ μενον. V.
P. 398. v. ξ φει a.] ἐστόρευσε. V.
v. πολλα b.] ὁ ῥυς. V.
v. Λίβυνὲς c.] πολλὰς πληρωμάτων ὀπὶ δεῖς, ἐγκρατὲς ἐρ πας. V.
v. Θοῖν d.] Θῖ ονα. V.
v. πίκτειν] τὰ κῆ πρεαγμάτων. A.
v. ⊂ σύ[illegible] ὁ ἑαυτ. A.
v. ἐκ[illegible] ῥρ ν. V.
P. 399. v ει ν[illegible].] ἰδρυμένῳ. V.
P. 400. v. πολμῶαι a.] ⊂ δὶ ἔρωτα. A.
v. νων c.] θορυβῶ. V. A.
v. ρῶς e.] ἔπω V.
v π πεν f.] τῶν μὴ ἐν ῳ. V.
P. 401. v χω. a.] Χιλωνίδα. V.
v. προλ. c.] Μαιδρ. κλειδᾶς. V.
v. π] δῶ. μὴ παθωμεν. A.
v. παθωμενα] πῶ καρπῶν, ἔστιν ⊂ σῶ κάρῤῥω ἄλλος. V. ἔστιν ⊂ πυ κάῤῥων. Guilelmus Sirletus Cardinalis. A.
v. Κρήτη d.] Γορζονίοις. V.
v. κῆ e.] ἀπολομένης. V.
v. χωα κῶν] ἱμαντίοις. A.
P. 402. v. ἡῆ a.] Χιλωνὶς. V.
v. ἑαυτ b.] ωθυμένοις. V.
v. πρεῖ] πῶρα πᾶς ἁμ. V.
v. νίνα c.] Χιλωνίδα. V.
v. πες] Χιλωνίδα. V.
v. ὀψν d.] ἐπ' ἀυτῶ. A.
P. 403. v. φωκ. a.] Φωκέαν. V.
v. εὐπχ. c.] ἐπ' ἀλλα. A.
v. πλκ. d.] πρεσαῖοι. V.
v. ὀπτ. f.] ὀπὶ τὸ ἔργον. V.
P. 404. v. δῆπ b.] Ἀπολλῶνος. A.
v. Αργεῖοι c.] πῶ Ἀθῆνα. A.
v. ἀλαλαγμῶ d.] Κυλάσεβις gymnasium est longum ccc. passibus, dictum ab Argis. Pausanias. A.
v. πδεν πᾶς] ὀχεῖς. V.
v. πρεμ c.] ἰδὴ ῆ δίφ λάμπουσ. A.
v. πε] ἥπ Ἀθῆς. A.
v. αλλήλοις] αλλήλυς. V.
v. μαχῶν.] Λυκεῖα. A.
P. 405. v. ὁ Πυρ. a.] τῶ μηδὲν. A.
Ibid. ὡς ἥλπιζον. A.
v. ἴν μα b.] κῆ ὀπιβαίπω. V. A.
v. ἐπ c.] κατολαμβαν μενν. V.
v λαμβ. d.] πρεσκειμένων. V.
v. φῆ c.] πρὸ δῦλων. V.
P. 406. v. πα κῆ b.] πρέπρον. A.

ΕΪΣ ΤΟΝ
Γαῖον Μάειον.

P. 407. v. ἐπλ. b.] διεφθαρμένης. V.
v. χαι.] ὑφυῆς. V.
P. 408. v. πυείαν c.] Μάειον ⊂ Γαῖον. V.
v. ν.] πρεῖ ον. A.
v. μὴν] κῆ γῆνος. V.

v. εμοι d.] χαλεπῆς. A.
v. τῆ f.] τῆ ἱαπρῶ. V.
P. 409. v. νὰ a.] πόιων. A.
v. γδ b.] ὡς τὲς. V. A.
v. Ἐ ὅτι c.] Ἐ πῆ τῆ ὅλῆ τε κτίνων. V. πῆ τῆ τῆ κτίνων. A.
v. καλα. c.] ἡρνοῆν. V.
v. ξιν f.] κῆτῆν. V.
P. 410. v. λη. a.] Γ'ηρόρθαν. V.
v. χρι c.] χαιζομενος. V.
v. χῆς. c.] ὅλῆ ςρατείας. V.
P. 411. v. οἴκων b.] καπόιτας. V.
v. πολία c.] ἔκαζον τὰ Γερμ. V.
v. Ἐ d.] Ἐ τῆ Μαῶν. V.
v. λέγ] ἐ τὰ γῆν. V.
Ibid. τὰ γῆν μεμῖχθαι. A.
v. μόνῃ c.] ἰκῶν. V.
v. εἰληχ.] ὑψος. V.
Ibid. ὅ δοκεῖ μέγα λαμβάιων. A.
v. βεαχύτ. f.] βεαδύτῆ. A.
P. 412. v. μένων a.] φθειρομένων. V.
v. φριν b.] δία πορθήσωσι. V.
v. καταστ.] αἰδέμενος. V.
P. 413. v. ηαθύνῆς a.] Μαείῆ. V.
v. ἀπόδ. d.] ἀγγελθέν. V.
v. σκοντος c.] ἀπεκαλει. V.
v. τειχ. f.] σωῆγῆ. V.
P. 414. v. ὑπὸ a.] Ἐ ὅλῆ πονεν. V. ὅλῆ πονον καὶ βεαδύ πορον. A.
v. ὀκένῃω b.] Λαμπρύανες. V.
v. πλείαν] Λαμπρύωνες. V.
v. νον π] φθογῆω π. V.
v. σωομ. c.] πεςτῆπόιτας. V.
v. ἐλευθ. c.] Ι παλίαι. V. A.
v. πολ.) ὅλῆδιξάμενος. V.
P. 415. v. δρᾶμα b.] ἐπε ὖν πεπισμένος. V.
v. ἄξιον] Μυδίος, ο Μύρδιος. V.
v. τῆ] ἀπὸ χωμάτων. A.
v. γωμζ.] πωμζόμενοι. A.
v. ἡ θεὸς c.] αὐ πκεατῆρων. V.
v. πεσθ. d.] πεσθιεμένοις, πεσθεμένης. V.
v. σαμ.] βατάκῆω. V.
v. ῥίζαν] λυθῆκης. V.
v. χωρία f.] πεσθιγόμενος. V.
v. μενοις] Σεξῆοις. V.
v. παρεσκ.] ἰχυρὸν. V.
P. 415. v. κακ. a.] ὀχυρώτερον. V.
v. χον b.] ἐλύονῦ.
v. αὐτὶ c.] καθ ἑαυτὲς. ἑαυτοῖς. V.
v. σωθ.] ἰσυμβεβῆκόμενοι. V.
v. αἰχ. f.] αἰεχώρεν. V.
P. 417. v. κοσμον b.] πεσθεχόμενον. V.
v. λίαν d] ἀ δγᾶν. V.
v. χῆ c.] πεὸς. V.
v. τεσύντ. f.] Μαστυλιῆτας. V.
v. τῆ σκπ.] ἀν δίωσις, ἀν δύσις. V.
P. 418. v. λέγοντι a.] παίνεσθαί πως. A.
Ibid. τὸ τοιῦτο. V.
v. τον b.] κφῆαζ. V.
v. τῆ c.] τεφαίῳ. V.
v. εἶπε c.] χφιέντες αὐτὲς. V.
v. τοῖ.) αφιέντες. V.
P. 419. v. εαν a.) Ἀ νποτῶνος. V.
v. πῶ b.) Ρ'ῶμῆω. V.
v. πῶ τῆ) πεστῆροις. V.
v. λαμπρ) ὀπῆυσωμένῃ. A.
v. ῥαντες c.) ἱκανῶς. V.
v. παρ' d.) μὴ σωῆντες. V.
v. αἰχμῆς c.) ἐχόμενον. V.
v. πεδίον f.) Κερδέλλας. V.
P. 420. v. τῆ ὀκ. a.) τῆ ἀγόνων. V.
v. εἰκασία. b.) πεσσῶποις. V.
v. ᾖ) ῆλθοντες. V. A.
Ibid. δία βόλια. V.
v. μέρα d.) εἰ μὴ νίκη γέρονε ῆμῶν. V.
v. μενοι c.) λέγεται. V. A.
P. 421. v. πεὸς a.) ἀλλῆλοις. V.
Ibid. αἰαδεδεμένας, αἰαδεδεμένας. V.
v. εἰα b.) τοῖς δε τοῖς σκελ. V.
v. θησαν c.] παρορμῆῶ. V.
v. παν] ἰξίωμα. V.
v. αἰνῆγ.] ἀπεγωσμένοις. V.
v. ὡς d.] πεφῆτης. V. A.
Ibid. θιεαπείας. V.
v. πεῖρᾶ e.] πεὲ τὰς μάχας αὐῆκπλῆκτῶν. V.
v. μὲν γε f.] ὡ ᾖ τῆ πόλει. V.
P. 422. v. πυθικὸν a.] ὡ Ἐ αμῆγῆέν. V.
v eis tas b.] πὰς φυλακὰς. V.
v. εἰω] ὑπατείας λαβεῖν. V.
v. Σαπρν.] Καισωνῆς. V. Νωνῆς. A.
v. πεάχηλον c.] ἀφθάῆρ. V.
P. 423. v ὅπλα c.] καζληφθέντας. V.
v δνμυ e.] ὅλῆδεῖν. V.
v ξημῆνος πῆς πολεμῆοις. V.
P. 424. v. κραὶ a.] τὲ μὴ πλείονες ἄλλων. V.
v. δῆωα τῆ] ἀρχῆς πολιτειαν. V.
v μάτων f.] πεὲ Μησίῆς. V. Μισιῆῆς. A.
P. 425. v. ὀκ a.] κὲφος. V.
v. ἀπλμ. c.] ἐπιγκάλει. A.
v. φῶν d.] ἀπεραξίας. V. A.
v. ςρατ. e.] ἦσαν ᾖ τεισμυρίων Ἐ πεντακισχιλίων. V.
v. ῆμασπ. f.] ἐπαύλεων. V.
P. 426. v. ὑ a.] ἔλαθεν. V.
v. ὀκείνοις c.] φοβερὸν ᾖ μὴ πεὲιπεσῆν δι' ἔνδειαι. A.
v. εἰπίνπα c.] ὂς τεία. A.
v. πεῖ] ἐνῆ αλεῖζ-. A.
P. 427. v. τρ πας] ὁμοίως. V.
v. Ἐ θόρ. d.] Γεβίνιος. V.
v. γερον τες] καζκρύβοντες. V.
P. 428. v. Μαείῳ a.] πλμπρᾶς Ἐ γκηθ. V.
v. ὀκ τὲ c.] παλισκίῆ. V.
v. εἰς τὸ e.] ἐμβεᾶς. V.
v. πῆ] εὑρων. V.
P. 429. v. γὰς a.] Λιβύης μὴ. V.
v. ἀγ. e.] δῆωαμιν αὖθις ἐπ. V.
Ibid. διεπολέμει. V.
P. 430. v. ὑπὸ a.] ἀπῆει. V.
v. ὀφ.] τὲ φοβερὲ. V.
v. πεαγμ.] ἀ πηά. V.
v. ἐπ. b.] πελῆν. V.
v. νακτ. c.] ἀλεῖουντες. V.
v. μάτων d.] δία φυλάξαι. V.
v. πυλαις f.] ἔῆ) ἔργον Ἐ. V.
P. 431. v. ὀκ ᾖ] τῆ ὄλλων. V.
v. γῆν b.] πεὲ ςρατᾶς αὐτὲς. V.
P. 432. v. λαίδας b.] Λικίνιον. A.
v. Πείσων e.] ἀνὴρ πρμῆκὸς. V.
v πεθ.] τῆ καθ' ἑαυτῆ. V.
v. ἔξοχ.] πεὲ ξῆπιὰ. V.
P. 433. v. λῆς b.] ἡμέρα ἐπὰ κεμῆδεκάτῆ. V.

ΕΙΣ ΤΟΝ Λύσανδρον.

v. κὸς c.] ἔθει τῆ παλαιῆ. A.
v. κος] ἔπειτα. in quibusdam deest ὅλῆ τῆ παλαιῆ. v.
P. 434. τῆ ᾖ c.] ἐπολειπόμενον. V.
v. χόθεν f.] φοῆτηρα. V. A.
v. ρων] πᾶς μὲ ἐμπτείας. V. A.
P. 437. v. κελείας c.] ἐπίδειξε. V. A.
v. πκᾶ] πλέων ἦ. A.
P. 438. v. σωηρ f.] πεῶπος. V. A.
P. 439. v. ὀ ἦ d.] πέφυκε. A.
v. βίας] φιγόμενα. V. A.
v. στς] ὅλῆπνεμύσῆς. A.
v. πεῆγτρ. c.] ὀκ ἀεὶ πεὲς. A.
P. 440. v. καλ. b.] ςρατηγὸν αὐτῆ, ἡρ. V.
P. 441. v. ἐδη. b.] ἐδηλωκέναι. A.
v. τῆ Λακ.] εἰς τὴ Πειραιᾶ.
v. θεος] οἰκοιοῦῆ. V.
P. 442. v. δῆ d.] πσῆτων. V. A.
v. μίσμαῆ e.] ἐχ ὅτως ἀφῆρει. A.
P. 443. v. ἰῆ b.] Ἀναξαιδρίδης. V.
v. νάμεως] πεῶτῳ. V. A.
Ibid. Ἑλλῆῶν ὀκείνῳ βᾳ. V. A.
v. χῶρᾳ c.] ῶῆ. V.
v. πολιτῆ] ποιητῆ. A.
v. μῆιων] ἐπ' αὐτῆ. V.
v. δῆλον d.] ἔπειν. Aura. A.
v. πεῶτ.] ἐπαχθὲς.
Pag. 444. v. Φαρναβ.] λόγῳς αὐτῆ σωῆθεῖν ὡς λύσων. A.
v. ἐπ.] αὐτὸ δὲ ἐπέρεαν. V.
P. 445. v κινήμαζος b.] φύλης. A.
v. χῶραν d] ἀφεςῶτων. V.
P. 447. v. Λυσ. a.] τῆ Λυσάνδρῳ. V.
v. ᾖ Ἐ c.] Ἐ τῆ ὅλῆω. V. A.
v. ᾖ βασιλ. d.] βελπόνων. A.
v. κατηγ. f.] Λιβυας. V. A.
P. 448. v. ἑαυτὲ b.] δῆωύφαινεν. V.
v. ῆῶν c.] πὰς ἄλλας ἔπλασεν. A.
v. λιάσ. d.) ἀναδυενζος. V.
v. κὸν] εἰς τῆω Ε λλ. V.
v. Φωκ. e.] Λύσανδρος δὲ φησιν. V.
P. 449. Θεασύβ. a.) φύλῆω. A.
v. σε b.] ἐπ ὠτὲς. V.
v. μῆ] ἀπέςειλαν. A.
v. τειχος c.] ὀ ὀρθῆω. V.
P. 450. v. ἐρᾶπαν d.] Λύκης. A.

ΕΙΣ ΤΟΝ Σύλλαν.

v. Ἐ γδ d.] ὀκ ἔπ. V. A.
v. σῆ] βίαν. V.
v. πολυτ.] ἐπθεν π. V.
v. οἰκία d.] δῆπῆ π. V.
P. 452. v. θεν a.] πεὸς τὸ καταῆμῆίειν τὰ ἀξίωμα. V. πεὲς τῆ &c. A.
v. διεπλ. b.] πωῆκεν. A.
v. μόσων c.) Γ'ορόρθα. V.
v. ᾖ d.] βυλεῦων. V.
P. 453 v. ἀγῳ. ας a.) ἀφ' ἦ. V.
v. πεσσδ. c.] ἀγορανομοῆν. V.
v. λα c.) τὸ πρώτῳ. V.
P. 454. v. ἀναχ. a.] ὀνεκάλῆσι. V.
v. Σιλλα] Καπιτωλίῳ. V.
v. παμφ.] αὐταῆς. V.
v. χρῆῶ b.] Ρ'ωμαίοις. V.
v. ςρατείας c.] ὀν κεχωρῆκέναι δοκεῖ. ταύτῆς γε τῆ ςρατείας ὀδεῖ. V. κεχωρῆκέναι δικῆσῆς. Ἀλλα ταυτῆς γε τῆ ςρατειας. A.
v. μενῆ d.] quidam ὅλως ἑαυτὲν. V.
v. πῆμαν c.] αἰπαν ποιεῖ. V.
v. κεινῳ.] αὐατθεῆκε. V.
P. 455. v. λεῶν a.] πεῶῆαλόῳφς, πεῶῆαλόῳφς ἐφυβείσῃ. A.
v. χρῆσ. b.] ἰωμένοις. V. A.
v. μῆ c.) πῆω Ἐ ῆυγ. V.
Ibid. Γῆλίαν ἔχε. A.
v. σιν e.] δαιμονιον εἰ ῆυς πεσεσήμνε. A.
v. σνε f.] εἰς πῆω ὀδὸν καπέφαγον. V. A.
Ibid. νεοσταὶ. V.
P. 456. v. νον b.] φρονιμώτατοι. V.
v. πκῆω] πεσαγορεύσεσι. V.
v. πῆῆ, c.] ἀῆκραῆς, γεωργὲς. V. ςρυθὸν. τὲς ᾖ χωείτας ἀῆκραῆς, καθάπερ τέτῆιγας. A.
v. βάῆα] δῆμιδρχῆντας Συλπίκιον. V. δῆμιδρχῆντα Συλπίκιον. A.
v. Σύλλας c.] πωδῆαχθεὶς. V.
v. ἐπάρχ.] ἐπάρχοντα παύσας. A.
v. τῆω] Μιθεῆδάτῆ ςραπαὶ. V.
P. 457. v. ῥῆν b.] παρ' ἑαυτῆ. V.
v. τῆ) καλῶς αὐτῆ. V.
v. δῆμῆφε) ὑπὸ τῆ τεγῶν. A.
P. 458. v. βουῆ b.) σημειῶσαι. V.
v. σωτ. c.) ὀκ πεσόνζα. V.
v. δῆ) δῆαγκλώμενον. V.
v. ἄχει) ἀοικήτων. A.
P. 459. v. ὑπηρ. a.] δῆα τὴ κόπῆεδζ. V. A.
v. πακόπῆειν c.) τὸ πῆ Τίτου Φλαμῆνῖνον. A.
v. Φιμβ. e.) ὀνεδῶκεν. V.
v. δῶκεν) ὅλῆ τῆ. V.

P. 460.

P.460.v.ἐγκωμ.f.]ὑπεκπών. V.
P.461.v.μαζα a.]πολλὰ ἕ. V.
v.ἔστεχν f.]ὁ ἀήρ. V.
P.462.v.λομένων c.]ἕνεκ' λόγον. A.
v.πος e.]Τίπος. A.
v.ἀνήνεγκε f.]ὅλ τέλος. A.
P.463.v.πολιτ.a.]ἔτι δή. V.
v.εἰς τὸ c.]τῶ ὄ. V.
v.Μκρ.]Γάλβα. V. Γάλβας. A.
v.ὑπτ.d.]παρανέβλεψεν. V. παρανέβλεψον. A.
v.Χαιρ.]Γρπον ἄρχοντα. A.
v.Θ f.]πάσιν, πάξιν. V.
P.464.v.εἰν a.]ὡς ὀκ τῶν πόλεων. A.
v.δδ.c.]τὴ πατρίδα. V.
v.συμβλῶν f.]πρός τι. V.
P.465.v.μον d.]κατεστρεβπέδευσεν. V.
v.πυθαν.c.]μιμνήσθε. A
Pag.466.v.δρακ.a.]ἀπὸ τὰ μάχης ἐκείνης. V. A.
v.ἀπολ.d.]μεβαλεβὼν. V.
v.φλαγ]Νικομηδείας. V.
P.467.v.πεισεν b.]αὐτὰς. V.
P.468.v τυχικόντες b.]κληρονομίαν. A.
P.469.v.φησὶ b.]φασί. V.
v.συμβ.]συμμεῖναι. V.A.
v.μὶ e.]καταπαίβε τὰς τῶ Σκυπίωνος. V. οἱ ὑπὸ αὐβαστασιωνοι. V.A.
v.γερ.c.]πρὸ παιδίω Μαρίω. V.
P.473.v.Μετ.b.]Μαρίν Γλαβρίωνος. A.
v.πελθ.d.]ἐνιαυτὸ.
Pag.474 v.ἀποθ.a.]ἀποθύων ὑ,&c. Causam ob quam id faceret, exponit ὁ κεφαλαίων καβεχρᾶτο 27 τ. A.
P.475.v.ψεις d.]ἐπ' ἀλλήλυς. V.
v.Θ e.]ὁ λυσιῳδός. V.
P.476.v.πῶμαι a.]ποιόπνις. V.
v.Θ c.]ὁ Θ φύσ. V.
v.τὸ ἐξ.]ὅπω τὸ ὁ. V.
v.κίαι d.]τῶ μὶ ἐπ. ο. τῶ ὑ. V.
v.περγ.]Πομπηΐν θεωρέκοψι τὸ στρατ. V.A.
v.κλ' e.]εἰ δὴ πε. V.
P.477.v.δεῖξ χδ b.]προσδεῖξ. V.
v.αὐθρ.c.]αἰθρώπυς. V.A.
P.478.v.θεῖο a.]αὐτὸς. V.
v.Θ καθάρ.b.]ὀκ αἰεὶς. A.

ΕΪΣ ΤΟΝ Κίμωνα.

P.480.v.Θ πολ.d.]ὀν Σκαπηνσύλη. V.A.
v.διδὴς]τὸ δῆλον. A.
v.πυνήσιον e.]σωλων. A.
P.481.v.αὐτὸ a.]αὐτὸ ὑ. V.
v.πρὸς b.]αὐτὸν τε. V.
P.482.v.λιορκ.c.]Βύτης. V.
v.γον]ἐνεῖκαι. V.
Pag.484.v.Θ πάτ.c.]πανελλιῶν πρέμω. A.
P.485.v.ἐρημ.f.]ἐρημόσαι. V.
P.486.v.προσπλ.c.]ληφθῆναι. V.
v.τὸ σ' e.]ἐπαμυνίσαβε V.
Pag.487.v. πολ. d.]τὰ χρύσια. V. Sic & A. pro χρύσα scribere voluisse verisimile est.
v.σιν e.]Μακεδόνας, Λακεδαιμονίνς. V. Λακεδαιμονίων. A.
P.488.v.ὁμιλ.d.]ὁμιλοῦντες. V.

ΕΪΣ ΤΟΝ Λύκυλλον.

Pag. 491. v. ἡγούμενος lit. f.]ἀμυσία πηπῶς. A.
P.492.v.λάχη b.]ὀκτέλειν. A.
P.493.v.πόλεων b.]ἴσαι. V.A.
P.495.v.τῶπν a.]Κοῖντων. A.
P.496.v.ἰῶ b.]χρυσοῤῥοῖς, A.
P.502.v.καθ' f.]Φαρνακίδω. A.
P.503.v.ἠφθάκει d.]ἐφθάκει.
P.504.v.πολλοὶ b.]Ἀεσίωνος. A.
P.506.v.ἐας c.]ἀκύοντα. V.
P.508.v.ναι καὶ c.]διεκβάλλοντα. V. διαβαίνοντα. A.
P.509.v.πλον e.]ὅθεν τῶν λαφύρων. V.
P.511.v.μόνων c.]ἔργῳ. V.
P.512.v.ἥλιον d.]ἡγεμονιῶν. V.A.
P.513. v. ἀναι b.]χρησίμων. A. for. χρησίμων.
v.Ρ'ωμ.c.]πλὴ ἐπ' Ἄρτ. V.
P.514. v.πον b.]βαρβαροι Νίσιβιν. V.
v.πε ὀπιδ.c.]τῶ ὑ φαίη. A.
v.πηχῶν f.]Κοίνπον. A.
P.515.v.Θ δραπ.c.]πῆν εἰ δεῖ. V.
P.516.v.κλίτω a.]οἷ πρέσβυς. A.
v.μάτων b.]ἤδη παρόντες. A.
v.χάρας]πρεκδίνβ. V.
v ἀπειρ.]ἀπηρκότας. V.
P.518.v.σαν d.]κατασκευαὶ πρεὶ ὅπλων. A.
P.519.v.κέπαις d.]ἀυπὸ ἡγουμένων. V.A. ἀυπὸ γνομένων. V.
v. δειπεῖν e.] πέντε μυριάδων. 500. aureis nummis, si myriadas assium accipimus: sin HS, 2000. aureis. A.
P.520.v.λέγεται d.]πλὴ δράνοιαν ἀυπὸ. V.
P.521.v.λάμυς c.]πρεκλύσυς. V.
v.πρ c.]ἡμέρα ἅμα πάλη. A.
v.ξεῦαι.]παρεδεξωνίκας. A.
P.522.v.τόπων l. a.]ἑπτροις, V. A. αὐπῆς. V.
v.σων]αὐτοῖς δδὸς. A.
v.ὑπαντ.b.]αὐτὰ αἰπαις. A.
v.φυγὰς]ἀφ' ὧν. V.A.
P.523.v.ἐλθῶσι a.]πότη. V.A.

ΕΪΣ ΤΟΝ Νικίδν.

v.αὐτῶ c.]ἀνεργέσαπε. A.
v.βερου e.]Αἰγεστὴς V.
P.524.v.μενον c.]καναμεθαρρεῖν. A.
v.αὐτῶ c.]ἑαυτῶ. V.
v.χρύσωσιν]ὑποκείμενος. A.
v.λεύειν f.]καπυπεφημισμένον. A.
P.525.v.ελαν a.]Ρ'ωμαίαν. A.
v.δρᾶ]Ρ'ωμαίας. A.
v.ξαν c.]αγραῖον ἔνεστ. A.
v.Χαιρωνῆς d.]ὃν ἔδωκε A.
v.Θ πε e.]πάθων. A.
v.Υμεῖς f.]Κλέων. Non Cleon sed Agoracritus hæc dicit. A.
P.526.v.μαίτεις b.]λόγοι. V.
v.τὸ ἔγκον c.]τὸ ὄχλον. Apud Euripidem legitur δῆμον. A.
v.λαβόμενον d.]κολόνα. A.
v.μεῦσιον]Γάχτα. V.A.
v.ὀκ τὸ f.] Ad διαίτης hoc ἀήθης νοσῶδη aut tale quid desiderari videtur. A.
Ibid.ἡγουμένν pro ἡγούμενον. V.
P.527.v.σαι f.]μὴ Δημοσθένυς. A.
P.528.v.ἀσπ.a.]εἴψις. V.
P.529 v.μηδὲν f.]ἀλλ' ἔχει. V.
P.530.v.Θ ὁ d.]ἐλαχε πμῆς. V.
v.πων e.]ἥνικα. V.
P.531.v.πρεσβ.a.]Θ τῶν Λεοντίνων. V.
P.532.v.οἰ ὑ a.]πράγματα. V.
v.εἰώθει b.]συμβύλοις. V.
v.πμπο.]ἦχον αἱ γυναῖκες. A.
v.πρῶν]πολλαχόθι. V.
v.ἀπολ.e.]ἀπαρξαμένυς. V.
P.533.v.ραίνοι a.]λέγοντος. V.A.
v.ΓΑΚ.ἐπῖρω φασὶν ἔογω. V.A.
v.πόμ.e.]ἐξιὼν ἐθάρρει. V.
Ibid.ὧς ἐλέπτω. A.
P.535.v.το,Θ a.]πλοῖα ματὰ. V.
Ibid.τοῖς χδ πράγμασι. V.
v.πθαρ.c.] Συρακυσιῶν. A. forſ. Συρακυσίων.
v.λέων d.]Θ νῆες ἄλλας. V.
v.γλαυκὶ f.]σρατευόμενοι. V.A.
P.536.v.ἔργον a.]μόνον. A.
v.εἴοις]ὁμοίως. V.
v.συμφρ.b.]εὐθυμεῖν. V.
P.538.v.ναῦν c.]γέλων.
v.τὸ σρατ.]βυλεύσιεν. A.
v.σωιχ.]σωιχώρησαν. A.
Pag.539.v.ἄλλων b.]ἴδυε Θ διεμαστιύβ καθ. V
v.πειρεὶς d.]ἀριθμῷ. V.
v.αἰήχθ.e.]καρτεικωτάτη. V.
v.ἄλλαχ.f.]ἄλλας ὑπφερομένας. A.
P.541.v.παχὺ a.]συλλαβόντων αὐτ. V.
P.542.v.φυλ.a.]παρέντες. V.
v.(ὡς ἔοικ.c.]τῶν ὀκτὸς. A.
v.λησρ.d.]δίχεται. V.A.
v.τα]τῶν Εὐρεπίδν. V.

ΕΪΣ ΤΟΝ Μάρκον Κράσσον.

P.543.v.ταῦτα b.]ἄπακτος. V.
v.ὅθεν d.]ὅθεν τὸς. V.
P.545.v.μένοι b.]ἀνάγκαι.
v.πηγὴ]ἀπορρεῖ. V.
P.546.v.μικρ.b.]Τυδιρτίνν. A.
P.547.v.μης f.]ὀν ὄρει, in monte Vesuuio. A.
P.549.v.εἰς πλὴ a.]ἐξιζωοπύρησε, ὀκζωοπυρῆσα. V. ὀκζωπυεῖται. A.
P.550.v.ἦσαν a.]εἶκον. A.
v.ὀκκλησι.d.]πρὸς τὸ συνάρχοντος. V.
v.ὑ τῶ e.]Κάϊος, Αὐρήλιος. A.
P.551.v.Θ σώετ.c.]ἢ κατέλυσι. A.
v.εὐθὺς d.]λαμπρὸς. A.
v.πᾶς c.]ὡς τούτοις. A.
v.νοις]αὐτὸν ὀκ.
v.φυρας]Λύκαν. A.
Pag.552.v.εἶπεν a.]τῆ πόλει συμφέρει μεπείναι. A.
P.553.v.ωπος d.]ἀμλρόπημα τῶν. A.
P.554.v.σάκλω a.]Θ τὸ μὲ Κράσσ. V.
v.μαίοις]τὸς ὀκεῖ φρυρ. A.
v.ἐνπόδιν b.]τείχεις πρόπρον ἢ σύ. A.
v.θυς]ὧν ἡγωνίσαβε. V.
v.πς c.]βέλη ὑ πλίωα. A.
v.πυχόντος]ὅπλα. A.
v.σίτυς c.]ἔπειθε.
v.πῷ f.]ἱρείσεντος. A.
Pag.555.v.σρατ. a.]φακὸς καὶ μάζαν. App. A.
v.πολεμὸν c.]χωραῖς πρόβαλλεν. A.
v.λαρχος d.]Ἄβαρος ὄνομα. App. A.
v.πωτάτω]ἱππρείων. V. ἱππωρειῶν. A.
v.Κράσσον e.]ὁ Ἄκβαρος. A.
v.ψυδὴ f.]Ἡρώδης. V.
v.αὐτὸς]Ἀρβαύσδιν. V. Ἀρβαβάζιν. A.
P.556.v.Ἀρτ.a.]Ἀρβαύσδη. V. Ἀρβαβάζυ. A. f. Ἀρβαβάζη.
Ibid.Θ τὰς Ἀρμενίων ὀπίσω κώμας. A.
v.χώραις]μοὶ δοκεῖ. A.
v.ρίψαν]πεφασύμενον ἄλλος. A.
v.ρωταῖν c.]τότ' ἦν ὁ Ἄκβαρος A.
v.μα.d.]θεῖνῳ τὸ στρατ. A.
v.Θ]Ἀτυάσδυ. V.
v.χολάζειν e.]ὀπηθίσων Ἀρβαβάζυ. A.
v.ὑ τ]τὸ Ἄκβαρον. A.
v.τείας]ἀχαὴ Θ ἄλυθον. A.
P.557.v.τῶν πολ.b.]μαχομένυς. V.
v.ἱππῖς]αἰαγαγὼν. A.
v.γαγὼν]εἰς δάδεκα ἀυτίρας. A.
Ibid.πρεσερχομένης. A.
v.ὀκπτ.e.]Ρωμαίων δεῖ δρᾶ τὸ ἦχον. A.
v.κοις f.]σκεπάσμασι. V.A.
v.μασι]αἰασιλοκομώντων. A.

P.558.v.νων b.] τὸ τεράσμαζος.A.
v.θε.] πεξείαν.A.
v.λης c.] βιάζηται.V.
v.τες d.] τέλμασιν.A.
v.ὀπίσω] τρέψαντες.A.
Ib d.ἔφευγον, ὁ ὄ, βοήσας.A.
P.559 v.τὰς b.] ἐπαδυόμενοι τὰς.
v.νεφαν c.] ἐν μὲ ὀ τῷ ἐμφαν.A.
v.κόνιτου d] Κάρρας.A.
λ.χυτὰς] αἰωρημένων.A.
v.εἰ ἐκέλ.] ἀπέστελεν.αὐτὸς ὄ.A.
Ibid.ἐκέλευσε τ ἰόν.V.
v.σίων c.] τὸν τ Πομπίου ἀποκτάντες.A.
P.560.v.ζυμμίνοις c.] εἰδεν παθεῖν.A.
v.ἀθεῖν d.] φαυλίω ποιησαντὸς.A.
v.τῶδε] κατήχει.τραπ.A.
v.νοι] ἀπὸ τῶν.
v.πωῦντ.e.] τ κοντ τὰς ἱπ.V.
v.Ε] ἐπὸ ῥώμης διαπρευόμενον.μένοι.V.
P.561.νυκτὸς d.] ἀπέπεμψε Βαργουντίος.A.
P.562.v.τῷ Κράσσω a.] ἔχοντὸ.A.
v.πορείαν b.] ὑποπτωμένοις.V.
v.λεμίας d.] τὸν βάλλον π.V.τρυβάλλοντὸ.A.
v.Κράσσω.e] Hîc pro ἀφείθησαν scribi vult A.ἀφείθησαν. Sed quia hoc est in exemplari, igitur contrarium forte voluit.
v.πρᾶότητα f.] Ε ἐκὼν σωζεται.A.
P.563.v.τὰς b.] ἀπήλασε V.
v.πρεσεκ.c.] ἀλλόμενοι.V.
v.γον] ἄλλης ὄ δύο Ρ'ωσκ. V.
v.φύντας d.] ἔφη πάνυ μνήμονες.V.A.
P.564.v.σιακῶν c.] ἔπ.A.
v.πνα] ἀνήμορφον.V.ἀνήμόρφως.A.
v.ῥώδης d.] Α'ρταύσδη.V.
v.λωνικῶν c.] Α'ρταύσδης.V.
v.λῆς] ἀπηρμέναι.V.
P.565.v.γφν c.] ἐν τοῖς πόποις ἰππ.A.
v.λιτευμ.d.] παρ' ὑμῖν.V.A.
v.φας e.] ἰῶ μέρος.A.ib.ἡ Νικίας.A.
P.566.v.δόξαν c.] κόμμιος.V.
v.αὐτ d.] ὁτε μάλιστα.V.
v.Λακεδ.e.] Λακεδαιμονίοις.V.
P.567.πατήθη a.] ἴδεισι.
v.Ε Βρ.b.] ἐλάσαι.V.
v.θυσεν c.] νικῶν.V.
v.ρων e.] ἀπώλοντὸ.V.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Σερτώριον.

Pag.568.v.εισμένων b.] ἀεθμῷ.A.
v.Ι λιέων d.) Γ'λίων.V.
v.πις.] κῆ πολ.V.
v.ἠγης.e.] βιαίᾳ.V.βιαίῳ Ε ἀδίκῳ.A.
v.λει l.f.] Νερσία ἢ Σαβ.A.
P.569.v.σεατ.a.] ἐπὸ Καιπίωνι.A.
v.ὄ αὐ.d.] ἄπαντας.V.
v.βαρῶν] ἐνσκιεβασμένοις.V.
P.570.v.ὁ Σβτ.a.] αὐτ μ.V.
v.κρατῆν b.] πεσοχρώμενος.V.
v.ειος d.] κατ' ὀργὴν.V.
P.571.v.νὰς b.] ἀποδημόμενος διὰ χειρός.V.
v.πεσσμ.c.] καθίσταὸ.V.
v.πεσσγ.d.] καταγλυμένων.V.
v.νσιν f.] ὁκπ πλευκότες.V.
P.572.v.κοις a.] πεσσαπολείπνσι.V.
v.πεὸς τ c.] κῆ τ.V.
v.μεῖα e.] ἀπὸ τῆ Ρ'ωμ.V.
v.εὐτυχ.f.] εὐθυμίαν ὑδ.V.
P.573.v.εἰλικρ.a.] Ε πύκν.V.
v.πς] κατ' ὀναιτίον.V.
v.ἐποι b.] καταθεμένων.V.
v.πάντων] τοιοῦτο.V.
v.ἀλλ' e.] πειθομένοις.A.
v.πῆ.] πιεσάσι.V.
v.νήγων f.] Δείδιον ὄ.A.
P.574.v.εἴας a.] Γωραίτον.A.
v.ἔ,π b.] καταπολεμῶν.V.
v.υαδ.] τυχῆς.V.
v.πς] μνημῶν.A.ib.ὁ πολιτικῶν.V.
v.δίαιταν) ἄσπορον.V.
v.πὲν] ὁκποδὼν.V.
v.ὄχλον l.f.] κῆ τ Μετ.V.
P.575.v.παρερχ.a.) Α'κυίλλιῳ.A.
v.ζῶντας) Α'κυίλλιον.A.
v.μᾶ l.f.) καταπεθεμένων.V.
Pag.576.v.τὰς c.] Τάγον πόταμὸν.A.
v.Ε πρεφ.e.] ἀπαρκεῖν.V.
P.577.v.θυς a) ἀπίλον.V.
v.πολλῇ) συμπεφορημένων.V.
v.ὅπως c.] πρεπέσοιεν.V.
v.πέσοιεν] μάλιστα.
P.578.v.τῇ πρεία.] Σέκρωνα.A.
v.εἰ] Δυσίαν, πρὸς π.A.
v.Ε φεύγ.b.) ἐμποδὼν.V.
v.ἄλλυς] κῆ σ' ὁκ.V.
v.ἠχεμ.c.] τῆ βίρων.V.
P.579.v.Μετ.a.] ὁ ὄ Ε παρ'.V.
P.580.v.αὐτὸ f.] μεγαλοφροσύνης.V.
v.πᾶς a.) κῆ Πομπήϊον.V.
v.λων b.) ἰσόπομοι.V.
P.581.v.τῆ ὀπίσκ.b.] αἰαπθερωθῶσι Ε.V.
v.χωπ l.c.] καταβαῖ μενον.V.
v.ρων l.e.] ὁ γ ὄν.V.
P.582.v.πρεσεβ.e.] πωέβαλεν.V.
v.πων e.] Ε πρὸς ἕνεκα.V.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Εὐμενῆ.

P.583.v.Εὐμ.b.] πρεσχῆναι.V.
ἐφ' c.] Γερδικκας πρὸ καλεῖν ἱππαρχίαν.V.A.
v.σιον f.] αἰωνῆθη.V.
P 584.v.πρεσεχ.c.] ἐπὸ τὸ Περδ.V.
v.θεν d.] Ε πὼ σατραπείαν.V.
p.585.v.Α'ρ,αρ.a.] ἐπὸ χειείας.V.
v.κράτυρα c.] ἔγραψεν.V.
v.βεν d.] πρὰ πὼ δίωξιν.V.
P.586.v.ἔγκον b.] πρευβεισμένοις.V.
v.ὄν d.] πρεὶ γῆς ἄειση.A.
v.ξανδρον] τε αὐτοὺς ὁκ.
v.ἄγημα f.] Agema, certa pars phalangis, vt in qua & equites & pedites omnes delecti erant.A.
P.587.v.μὲ d.] ἐκλίσαντὸ.V.
v.φίλῳ] δεξάσαι.V.
v.ὄ πολ.e.] ἔχων.V.
P.588.v.λαπὴν b.] πρεὶ νυκτρεύειν.V.
P.589.v.γὰν b.] φεύδόμενος.V.
v.πὼ εὐτ.d.] τῆ πολεμίων ἰδεῖν.V.
P.590.v.νον a.] μαραινομένων.A.
v.πσοι] χρῆσθ.V.
v.μᾶ Ε b.] ἀκκλάσαντὸ.V.
v.πεῖα d.] ὁνοὸσιν.V.
v.μίνοις e.] τῆ ὄρθν.V.
P.591.v.νοντο a.] ὁκεῖνον.V.
v.πξιν e.] Πάθοιτεν.V.
P.592.v.πλῆθος d.] ἱππαπείας.V.forſ.ἱππαπείας.ἱππασρίας.A.
P.593.v.τύχας c.] νικήσας.Xylander A.
v.γὸ λῶ e.] βαρύτερον.V.
P.594.v.εὐψ.b.] πρεῖξας.V.
v.σωῖα c.) κάμνοντες.V.
v.λέοντα l.d.) γενομένῳ.A.
P.595.v.Ε τοῖς a.] πίκνοις.V.
v.μῆ d.] μαχομένοις.V.
v.μὲ c.] ἱκουσίως.V.

ΕΙ' Σ ΤΟ' Ν
Α'γησίλαον.

P.596.v.πίλιπν b.) Λαμπσδῶς.V.
v.ἐπὸ c.] πρεσσρῆσθαι.V.
v.καλ.d.) σωτρεφομένων.V.
v.πάπα] ἔχων.V.
v.λῶ c.) ὁκδηλοτέραν.V.
v.μήπ] πλαῦν μήπ μιμητὸν πνα μιμήσαιτο.V.
v.χειγ.f.] παρεῖχεν.V.
P.597.v.ὄ γὸ a.] γλυκάσ.V.
v.γεγον.l.b.] γλυκμένων.V.
v.μὴ σ' l.c.] αὐτ' ἀρπ πόδὸς.A.
v.καμ.d.] Λεωτυχίδαν.V.
v.τὰ χρ.] Λεωτυχίδαν.V.
v.εὔνοιαν l.e.] τῆ κληρονομία.V.A.
v.κληρ.] ὑπ πάντα τῆ πατείδὸ.V.A.
v.π] πιῦπ τὸ ὁκ.V.πιῦπν ἰῶ.A.
v.πάντα] βασιλεύκσιν.V.
P 598.v.ἐξαιρ.b.] πάντως.A.
v.τὸ c.] ἐμβδλῶν vel ἐμβδλῆν.V.
V.λυς] ἀνελέγκτων.V.
v.ἀπήγ.d.] ἀπήγγελλον.V.
v.τεία] πρεσπολεμῆσαι.V.
v.δρος e.] ἀιπδ.T.
v.μεῖζον f.] ἅμα πρεσάχθαι.V.
P.599.v.μλω a.] διεπέρασεν.V.f.σὶ ἐπέρασεν. διεπέρασεν.A.
v.ρειν] ἀπάθειαν τῆ πότε σρατ.V.
v.πρεξεων b.] σρατηγίας.V.
v.ἀφιξ.] εἰς πὼ Ε φ.V.
v.φοιτ.c.] ὅτι πᾶς θύρας.V.
v.θέντων] αὐτ ὁκεῖνον.V.
v.δρον] ἐνδοξότερος.V.
v.μνημ.] μνυμονεύκσιν.V.
v.πὼ d.βεχύτητα.V.
v.λῶ.c.] αἰθανόμενος.V.
v.καθαιρ.f.] ἀποδείκνυσι κρεωδάτῳ.V.
v.πὼ] νῶῦ μὲ δὴ.V. v.κρεωδ.] σφῶς.A.
P.600.v.Λυσ.a.] Ε βέλπον.V.μᾶλλον.A.
v.ἐμοὶ] πρᾶξιν v.λήσαιτον] Σπιθειδάτῳ.A.
v.φύσις b.] πολιπκῆς.V.
v.ἀπονδας l.c.] Ε'λιωίδας.V.
v.δοκία] σρατηγίας.
v.σιλάῳ l.f.] Ε νῶῦ γ' ὄν.V.
Pag.601.v.ὅσις l.a.] ἐπεὶ ὄ ἄσπερ.V.
v.βάλλειν) ἐπήκαγε.V.
v.τῆς l.b.) ἠπῆρξεν.V.
v.τὸ l.c.] ἐπμφείσατο.V.
v.τὸ l.c.] ἐπμφείσατο.V.
v.ναυαρ.l.d.] Φαρναβάζῳ.V.
v.σιν] σωήθροιζε.V.
v.χόστ l.e.] μεθδρυόμενος.V.
v.Σπιθρ.l.f.) πρὸ καλεῖν.V.
P.602.v.ὡς l.a.] ἀασασομένν.A.
v.σίλαος l.b.] ὁκεῖνο.A.
v.μαπος l.c.] ἄδιον αὐμάχ.V.
v.εἰ πάλιν] πάλιν πρὸ χωρῶν Ε αὐ.V.
v.ὡς ἐπ.] ἐπὸ βεβλημένων ἀπὸ κρωδίων π.V.
v.Ε l.f.] ἤδὴλος.V.
P.603.v.ἀλλὰ l.a.] πὸ οἰκείων.A.
v.εα l.b.] Νικίαν.A.
v.γὸ l.c.] μετὰ γραφείν.A.
v.ὡς] φιλεῖν τυπὶ μὲ ὄν.V.
v.μαση] εὐτελείας, ἢ εὐηθείας.V.ἀφείας.A.
v.ἐπεὶ l.d.] Τίεσαν.V.
v.ὅπλα l.f.] ἐξοικισαμένης.V.
P.604 v.Α'ρχ.l.a.] καταυήλωσαν.V. (V.
v.τῆς c.] μάλιστα δὴ τ Δημ. vel Εὐρασιράτν.
v.μενοι l.d.] Τεσαλεῖν.V.
P.605.v.ἤκκσι c.] μόρας.A.
v.τὰς ἀπὸ l.c.] νικῶσι.V.
v.εὐών.l.d.] πείθεσθε.V.
P.106.v.ἐπὸς l.a.] συγκεκμένης.V.
v.Καὶ.l.c.] Καρκάθρων.V.
v.Δικ l.d.] Δικαιάρχος.V.
v.εας] Εὐπώλιαν, Ε Γροαίγαν.V.
v.ἔπεισε) καθίσαν, καθεῖσαν.V.
v.τὸ e.] ὦ βιβλίῳ.V.
P.607.v.δίπον l.a.] ἔνοχλον.V.
v.πος l.b] μικρὰ τείχη.V.
v.μὲ l.c.] συμπαρῶ.V.A.
v.ἰᾶτρ l.e.] ἀπεγνωσμένοις θεραπύμασι.V.
v.τῆ] Ε δὴ Ε.V.
v.νεῶν] Κόρινθον.V.ib.ἡρῶον.V.
v.πὼ l.f.] πὼ μοίραν.V.
P.608.v.γε βν.l.a.] ἀφίλυς.V.
v.μόρας l.b.] μοίρας.V.
v.πικμ.] διαζεύξεις.V.
v.βαινον] σραπᾶ.V.
v.εἰς l.c.] πρὸ καλλομένης.V.
v.ἐπολ.] ἐπόρθουν.V.

v.λαος

v. λαος d.] τῆς ὃ μὴ βυλομένοις. V.
P. 609. v. ὧν a.] ἢ ἢ ἢν. V.
v. οἱ Ἀθῆν. b.] ἠλευθέρωσαν. V.
v. παμένος c.] θεραπαίναις. V.
v. πίλαμ. d.] ἐσεμίζειν τὴν Γελοπίδα. V.
v. πῶ c.] κατηγορεῖαι. V.
P. 610. v. ἀνὶς.] ἐσῶτον. V.
v. κύρ] ἐφεξῆς. V.
P. 611. v. θευ a.] ψευδέας. V.
v. μαῖς] λοιποθυμία. V.
v. ⊕ χῆ b.] ⊕ τὸ δεῖ πῆρας. V.
v. μέλας d] τὰς Ἑλλήνας. V.
v. ὀργῆς] ἀφιᾶσιν. V.
v. ἐξῆλ.] ἐσοστρεῖν. V.
v. τῶ πολ. c.] ἀκηκοῆναι. V.
v. δίμλ.] ἀμφιβολίας. ἔτυχε ὃ ⊕ κατ'. V.
v. λης f.] γεγονότων. V.
P. 612. v. λιπαροὶ c.] ⊕ ἤθες. V.
v. θαυ c.] ⊕ πῶ αρετῶ. V.
v. νον f.] δεομένη. V.
P. 613. v. τὸ σω.] πολεμίοις. V.
v. πων b.] ⊕ φίλοι. V.
v. κοβλ.] ⊕ καταβαίνειν εἰς πῶ. V.
v. ξαμεν d.] ἐπὸ τύχῃ V.
v. ἔφορ. c.] ἐπεκτήμῃαι. V.
P. 614. v. πολλοὶ b.] τῶ σωτεταμένων. V.
v. μένα d.] ἐσεσῳῦέας. V.
v. βεῖν] παίσμαῖς. V. A.
v. ἀκρ] ἀφρὰ πάντα. V.
v. νοιαν c.] ἐσεσαγάγοντες. V.
v. χαι] ἡγεῖται. V.
P. 614 v. πότε a.] ἀπαγγελέσης. V.
v. πῶ b.] συνοικιζομένων. V.
v. μενος] ἐσχοις. V.
v. βεῖν c.] Εὐῶνν. V.
v. ἀλλὰ c.] ἀναπνοῖς. Ibid. καινὸν ⊕ V.
P. 616. v. τῶς a.] ἡλάπηξ ⊕ ἐπαρεθαύμαξ. V.
v. τῶ b.] τῶ οἴκῳ. V.
v. ὧν] ἀπῖωνῆς. V.
v. αἰαῖ.] ἐβαλλον. V.
v. ἀδοφ. c.] ⊕ ὃ ἐφ. V.
v. μα d.] ἀνεδείξ αὐτῶ. V.
v. ⊕ ἀφ.] ἐφ' ἢ τ. V.
v. κη ἀφ c.] θεραπεύοντες. A.
v. μαῖα f.] ἐσεσβιαζομένων. V.
P. 617. v. τῆ μὴν πι a.] σεφαντῶ ἐλδι. V.
v. ἔπμψιν c.] αὖθρακ εἰς Σπάρτῃν. V.
v. ὃ ἀπ. e.] ἀνῖῶσι. V.
P. 618. v. λεῦσας b.] εἰς τὴ Αἴγ. V.
v. ἐσσ. c.] τὰς αὖθρας. V.
v. διῶρ. d.] ἐδελεχῶσαν. V.
v. ἔρημον c.] θνήσκει. V.
v. Σπάρτης] ὁκιαυτὰς. V.
v. Σπαρτ. f.] πλέω. V.

ΕΙΣ ΤΟΝ
Γομπῆιον.

P. 619. v. εὐαρμοσία c.] ὡς μηδενὸς ἐσόπερον, &c. Ita vt homines neque ab vllo minore cum molestia beneficium peterent, neque cuiquam petenti libentius beneficium tribuerent. A.
v. ⊕ d.] ἐν ἀκμῆ. A.
P. 620. v. γεται b.] τοιοῦτον. V.
P 621. v. μαίων a.] ἀγελάται, ἀπελάται. V.
v. ⊕ ὃ] ὡς ὃ. V.
v. ἦν b.] ἢ ἦν. V.
v. φιλικῶς c.] παντὰχόθεν. V.
v. ⊕ πῆς d.] Οὐϊδίν, Οὐηδίν. V.
v. σαν] Οὐίδιον, Οὐήδιον. V.
v. Οὐεντ. e.] Οὐεπδίνς. V.
P. 622. v. αὐτῆξ. a.] αὐτεξίπτευσαν. V.
v. ἐσσι. c.] πῶ δυνάμιν. V.
v ⊕ μεγ. f.] δέδῃ. V.
P. 623. v. γη ὃ b.] Σύλλα φρονεῖν. V. A.
v. ⊕ πῶ d.] νομίμῳ. V. Ibid. Ῥωμαίον. A.
v. παρ. c.] ἀπαθῶς. V. v. φησι] χῆ ἔσται. V.
v. γόνατα] Ὄπτος. V.
v. τὸ f.] τὴ αἴτιον. V.
P. 624. v. εἰς b.] Γαλίαν A.
v. σάμενος) Μέμμιον. A. V. αὐτῶ] Γυνίκιω. V.
v. δῆτ c.] θησαυρὸν. V.
v. βεκδ. e.] βεκδύπρον. V.
v. ⊕ τὴ f.] ἰάρφθαν. V. Ἰάρβαν. A.
v. πῶ ὃ] Γέμφα. A.
v. σήσας] πόλμης ⊕ τύχης. V.
P. 625. v. πάχμ. a.] δεδεξάμενον. V.
v. ⊕ ἐσ τὸς b.] εἰπὼν. V.
v. λον ὅπ e.] καταληφεμένης. V.
v. ὃ ὀκ] σφοδρα. V.
v. νεῶν f.] θείαμβον. V.
P. 626. v. ὀκοῖ. a.] ἐξακόσας. V.
v. μᾶλλον b.] μᾶλλον τὴ θείαμβον. V.
Ibid. ἢ κολακεύειν. V.
v. τὴ αὐτ. d.] παρεσκευάκας, καπσκεύακας. V.
P. 627. v. θεὶς a.] αὐτῆς. V.
v. λίχνιον] ἔπως. V.
v. πνα b.] ἐφόεσε. V.
v. σρατηγ. c] Μετέλλῳ ὃ Πίῳ. A.
v. μένν] νομίμων. V. μονίμων. A.
P. 628. v. ἢν a.] καταπφευγόντων. V.
v. μέγας b.] ἱππόθη. A.
v. σεν d.] τὴ πμῆ. V.
v. ἢν ὃ c.] τὰς ὑφ' ἑαυτὸν. V.
v. αὐτὰ f.] ἀλλὰ ἢν. V.
P. 629. v. φθείρας c.] ὅπ Κράσος. V.
v. σομένν d.] σρατεύμαῖς. V.
v. ἰσόλ.] τὸ ἰσόλοιπον. V.
v. βυλὴ] ⊕ τὸ τὴ βυλῆς. V.
v. βε c.] σὺν αὐτῶ. V. v. πῶ] πλῦσιώτατος ἀκῆν. V. v. ἀπ.] ἐθαρρήσεν. V.
P. 639 v. ρεχεν a.] πῶ σρατηγίαν. V.
v. ὀῆ] σρατεύσωσι. V. v. μητρ.) καταεθμησάμενον. V. v. θεσ.] θεσεκάθιστο. V.
v. κῆ c.] φαῦναι. A.
v. εαν d] θεσῆ. V.
v. εὐτυχεῖν e.] αὐθρωπῖς. V.
v. χάλοις] ἀσύμμετρος. V.
P. 631. v. αὐτὰς a.] ἐφέλκετο. V.
v. νον b.] πέλεσι. V. v. πλατῆ] τὸ καὶ ἐργεῖν. V.
v. θρᾶ] ἀκῆνα:
v. μῷ c.] Λακινίῳ. A.
v. πᾶς ὁν] πλευτᾶς. v. ⊕] πᾶς θεσάδας. A.
v. χθαν d.] Ῥωμαίας. V.
v. ὑπδ. e.] καλπκίοις, καλικίοις. V.
v. κῆ] κάτω θάλασσαν. A.
P. 632. v. δυχ. c.] ⊕ κραγεῖν. V.
v. πατεῖν] τὸ ἀέρος ⊕ κλίνον. V. κένον πολὺ ἴσως κλίνον. V. κένον πολὺ A.
v. νὰ ⊕ f.] ἡμέρας. V.
P. 633. v. πων b.] ἤδη ⊕. V.
v. πηῶ] ἑαυτὰς. V.
P. 634. v. μέρος a.] εἰς τὸ μέτρον. V.
v. πόλεις c.] Μαρίλιος. A.
v. ἀφικν.] ἐφικνεῖαι. V. A.
P. 635. v. θεαμβ. c.] ἀλλὰ ⊕ πῶ. V.
P. 636. v. πῶ a.] ὁρᾶν. V.
v. μάτων c] θεσαπελῦσαι. V.
v. τὴ ἴτ. d.] ὁ ἐῶσα. V.
P. 637. v. λον b.] ἀφηρῆται. A.
v. ἀδικ.] βασιλεύσειν. A.
v. Μοσχικὰ c.] μαχικὰ. V.
v. μάῳοις d.] πεντακισχιλίων. V.
v. Λέαξ.] Δέαξιν. A.
v. καθ] μεταβολῶ. V.
P. 638. v. ορμ. a.] ἔδη τ. V.
v. ἔλε d.] θρᾶ πόνον. V. A.
v. ἢ Στρατ. f.] ⊕ τὸ φρέαρ. A.
v. κεκτ.] χρυσῶ. V.
P. 639. v. μοῦντ. b.] μοῦντες. V.
v. πτλ. c.] πάντα. V.
v. πώτερον d] διὸ τύτῳ μ. A.
v. πολ.] φυλακὰς. V.
P. 640 v. μηδὲν b.] γίνεαι. V.
v. ἐφολκ. d.] ὀκείνοις.
v. τὴ e.] ὁρῶν οἰόμενος. A.
P. 641. v. πολ. c.] τὴ ὃ. V.
v. φαρ.] ὁ Φαρ. V.
v. νος d.] ἐν Ῥόδῳ. V.
v. εαν. e.] ἐπεκρύω. V.
v. παν] ἡ κακία. V.
v. αυτὸ] μένον ὁ Πομπ. V.
v. ἄφεσιν f.] νῦν ἔπρον. V.
P. 642. v. αὐτὰς d.] ἐπεκτήσατο. V.
P. 643. v. ὧν b.] ὧνητο, ὧνοιτο. V.
v. Πομπ. c.] σύγκλησις. V.
v. κελεύσα] κολούσα. A.
P. 644. v. ⊕ νομ. a.] θεσεκβαίνων. V.
v. ἀγαγ. b.] τὴ Πομπ. V.
v. θεσσαγ.] συμφωνήσαντες. V.
v. φινον d.] κῆ κεφαλῆς. A.
v. διανομῆς] εἰς πάντα. A.
v. ἤδη] αὐτὴ θεραξις. V.
v. ὃ e.] Γαμίνιον. V.
v. θεὸς f.] ἔφη ὅπ. V.
P. 645. v. αὐτὸ a.] αὐτῶ. V.
v. δυχ. e.] σκεψαμένη. V.
P. 646. v. πῆς b.] δεεπίλοι. V.
v. λαφ.] ποσότων. V.
v. ἀπῆς. c.] ⊕ Κράσῳ ὃ. V.
v. σωθ.] ὀκείνης. V.
v. βεῖ. d.] βεβαῶσῃ. V.
v. πάσιν] ὦ ⊕. A.
v. πελθεῖν c.] ὀπόλλυς. V. A.
v. δρᾶς f.] ἀπεκτεινεν μὲ τὴ θρ. A.
P. 647. v. δίδ. a.] διδόντος. V.
v. θεαπ. c.] καθιεμένῳ πῶ πέσοντα. V.
v. ἀπόλ. e.] ⊕ ὅπος κῶλυμα. A.
Ibid. ὧν μόγα. A.
P. 649. v. τεία c.] ἐ ὦ. A.
P. 650. v. ὃ μεῖα. e.] ὅσῳς ἀμφ. V.
v. δῆμον] αἰεῖῶν. V.
P. 651. v. γῆγῆς a.] ἡξίνν. V.
v. νοῦς b.] θάπρον. A.
v. τρεχεν d.] πῆλλ. V.
v. μῆς] ὃ ⊕ τὰς. V.
v. Ἐξῆπ. c.] ⊕ σωτεῖ. V.
v. σαρᾶ] πέμπειν. V.
v. τῆ] αὐτὰ καλύμενον. V. A.
P. 652. v. πεθῆς a.] πῆς ἀρχῆσι. V.
v. τὴ ἀπόλ. b.] δεινοληψίαν. V.
v. σας d.] διεπάφρευσι. V.
v. ἢν e.] ἔργα. V.
P. 653. v. θεοῦπα b.] θεοῦπος τὴ ἵππῳ. V. A.
v. ἀριθμὸς] ⊕ Λαβιλῶς ἀπολιπὼν. A.
v. πῶ d.] Βρεντήσιον. V.
v. ὀυπος c.] Νωείκον. V.
P. 654. v. σὸρ b.] δεῖ Θαμανῶν. V.
v. σῆς c.] ὁρᾶν. V.
v. Δομ. f.] βαρβαρος, βαρβος. V.
v. σκοπ.] τύτῳ τῷ ἔτει. V.
P. 655. v. ὀκείνῳ b.] ἡ χιλίας. A.
v. τῶν c.] ἱερὸν Ἀφρ V. A.
v. πολλοῖς d.] ὑπὲθεσαν. V.
v. δ' ἡμέρα] σκόπῃς. V. θεὸς σκοτῶσαν. A.
v. θεάως f.] καθίσαντο. V.
P. 656. v. παν a.] ὀκδραμόντων. V.
v. ἀεαρ. b.] ἀεαρόπας. V.
v. ⊕ κρατ. d.] ὧν δ' ἔπ. A.
v. μαίων e.] Καίσαρος. Crastinum vocat Cæsar, Crassinum Appianus. A.
P. 657. v. διεπρ. b.] ὑλαμὸς. V.
v. Ζεὶς d.] Φόβος. V.
P. 658. v. δίεναι b.] ἐν μεχέθει. V.
v. Γομπ.] ὑπεκαλεῖτο. V.
v. ὕστερον d.] Δικόταρον. V.
v. αὐδῃ.] θεσαυθαμβαίνοιν. A.
v. κῶδυν e.] πῶ Κόρν.
P. 559. v. Πομπ. a.] παρθενικὸν. V.
v. πῖζῶ d.] τῷ πῖζῶ. V.
v. σῶσαι] ὀδὲν γὰ. V.
v. καζομ. e.] θεῖπιμπ. V. A.
v. ⊕] φύξιμος. V. A.
v. Αἴγ. f.] ἀνῆπεδα. V.
P. 660. v. μὲ a.] τὰ δεύτερα νέμοντα. A.
v. ποῖῆσαι] ἀπέστρεψε. V.
v. δῆνέος b.] Φωῆνος. A.
v. βυλῶ] δεωαπωπάτῳ. A.

P.661.v.τῷ a.] Σκύθιν, Σκύθιν. V.
v.ὅς τε.] ἐκπορεύεται. V.
v.πάθη. b.] παρρεῖν ἤρχετο. A.
v.πλίμιος c.] τοῦτος. V. v.σαυτο] μίχει. V.
P.662.v.ὅπ c.] πθυνκόδα. V. v.δ'] αὐτῷ. V.
v.νεθος c.] Εὐρυπίων. V. ἐκ αὖ ἠπόρησαν Ἐ'ρυπωνίδαι. A.
v.δα] παρέχεν. A.
v.πρεσαίτω] ἅμα μῦ. A.
P.663.v.πρωτ.b.] χρεὶ A.
v.Ω τὴν c.] ἔρημος ἔφυκ. V.

ΕΪΣ ΤΟ' Ν Α'λέξανδρον.

P.664.v.εἰας a.] Ω ἐπουσίας. A.
v.Ω c.] Καισαροι βιον. A.
v.πανῶ f.] ἐπεξεργασμένως V.
P.665 v.εὐνεκροι a.] πολιορκίας. A.
v.γάμον b.] τὸ πατραδελφον. A.
v.ὑφορ.c.] νομένων. V.
v.ὁμιλ d.] πωλύσης. A.
v.ὀσμῆς] πῆς καθαρόπος. A.
v.πυσα c.] εἰς τὴν. V.
v.Ε'ρατ.] ἐκτης. V.
v.ὦ Η'γησίας. A.
P.666.v.μᾶλλον a.] δυσὶ. A.
v.ὑγρότητα b.] ὁμμα τῶν ἃ δηλητήρικεν. A.
v.ὥσπερ c.] ὅθεν πολάζοντος.
v.σωὴν] τῷ πρὸς τ' ἄλλα V. A.
P.667.v.νος d.] ἔπροι. V.
v.τοι] εἰσμῶ. A.
v.τοι] τος. V.
v.τὴν] ἀσφαλῶς αὐτῶν. A.
v.πληγὴ e.] πρὸς τὴν. V.
v.ἀδεὶς] κεῖδωκεν. A.
P.668 v.φῶν a.] λιθίνης. V.
v.πρὸς τρ.c.] πρὸς τὰ δαδαν. V.
v.τεν c.] Δαρδαν Ω Κάλαμος. V.
v.τῆς f.] Μέδων. V.
v.Ω τῶ.] ἐζήλασε. V.
v.ρευσεν] φθρασῶν. V. Ibid.ἐνδῦσαν. V.
v.λόχῳ] λόγῳ. V.
Ibid A. pro τὴ Κηφισὸν legi non vult τὴ Κησιφον.
Pag.669.v.Φίλιππος e.] ἰὼν εἰς τὸ Α'λεξάνδρου δωμάτιον. A.
v.ἔχραψ] ἐν πέδαις. V.
v.ὡς θυμ.] προσεγκαλεσάμενος V.
P.670.v.λομ.d.] ἔλαξε, ἔπραψε. V.
v.φρονῆς f.] τὴν γυναικὶ πρὸς βίαν συγγενόμενος. Vide libellum qui inscribitur γυναικῶν αρεταί. A.
v.Ω δεῖξ.] πρὸς τὴν. V.
P.671.v.ὅτι b.] εἰς τὴν πόλιν. V.
v.σωνῆ d.] ταῦτὸν. V.
v.πρὸς f.] βυλομένων. V.
P.672.v.πτρακισμενέας Ω τειχηλίας. V.
v.Ω τὴν d.] ἐχθῶν. V.
v.ὃς ἔδει] χῶν. V.
v.Ω e.] ἔστιν. V. A.
Ibid.πρὸς ρρεοντος. V.
P.673.v.φρόνων a.] ἥρων. V.
v.φῶν b.] Βυκέφαλος. V.
v.ἀπανιᾶς f.] πρὸς τὰς. A.
Ibid.αἰακαλύπτουσαν A.
P.674.v.λάσιν] βαπὸς. Vide Strabonem lib.14. A.
v.θεῖν] Βασιλίδος. V.
v.δεῖν c.] τὴν Νίσαν. V.
v.ζυγὸν] ἐφελκύσαντ. V.
v.λαγὼ d.] Α'λέξανδρον. V.
v.πρότερον] ἀσκίδας ὠνῆσαν. A.
v.τὴ ὦ] ἔσωσε. A.
P.675.v.ῥέουν τῷ d.] Πυραμῷ. Idem vocatur alio nomine Pyramus. A.
P.676.v.Δ'ια a.] ἐπεῖν V.
v.δεῖ] εἰ δὲ μὴ ὅλαια Ω κωφοὺς. V. εἰ δὲ μὴ ὅλμα.
v.ἡ πνεῦμ.] ὑπὸ ἀρωμάτων. V. v.ὕψει] Ω τῷ.
v.ἀφίχ.f.] παρεπέμψεν. V.
v.αὐτῷ] Γ'ωνίας. V.
P.677.v.γραφεν a.] ἔθλω. V.
v.ἄελπτον c.] ἐλπιδρχίαν. V.
v.οἶνον] ἔδωξε. V.
v.πρὸς c.] εὐτρεπῶς. V.
v.μὴν f.] χαλεπέστεροι. V.
v.μῦ] δὴ μέρευεν V. A.
P.678.v.Ω τοῖς a.] χήμασι. V.
v.πρεσβ.c.] Α'λεξανδρίτιν. V.
v.σαν d.] Σὰ χθὴ ὑπόστατα. A.
v.τος f.] χολάζοι. V. f.χολάζοι.
P.679. v.Ω τοῖς c.] Ω Κλεωνίδη τῷ δημαγωγῷ. V.
v.λῆς ὅτι d.] ἀσύμβολος. A. (A.
v.δῆμ e.] πλάματος. V. v.τὸς] συναρμόττοντας.
P.680.v.καταβ.c.] καταβιαζομένων. V.
v.λυσαν] Α'μμεως. V.
v.τὸ πρ.d.] εἰς τὸ νεὼν. A.
P.681.v.ἄλλων c.] ἀκῶν. V.
v.καταδ.] δεινοτητος. V.
P.682.v.Ω πκ.b.] ἔδοξε τῷ πρόσθεν. A.
Ibid.ἤτοι τοῦ ἱρᾶν.v.φῶς] αἰαλαμπροι. A.
P.683.v.ἐν Α'ρβ.a.] ἐν Γαυγαμήλοις. A.
v.τῶ Ν.φ.c.] Γορδιαχου.
P.684.v.Σικ.b.] Δικελικῶν ζωῶν. ὅθεν ὑπὸ τύπων. V. v.μάχ.] πόρπωμα. V.
v.Βυκ.c.] Βυκεφάλῳ. V.
v.τοις f.] αὐτοῖς ἵππεις. V. αὐτοῖς πρὸς τοῖς ἵππεις. A.
P.685.v.πυρὸς c.] Ε'κ βαπίνων. V.
v.πρὸν e.] συνεχὲς. A.
v.κλὺ f.] τὴν δυναμιν αὐτῷ ἔθ). V.
v.πολλὰ] πολεῖ. V.
P.686.v.κλὼ b.] ἤνοπάδα. V.
v.φεῖχεν] ἔπι μᾶλλον. Ante hæc multa desiderantur. A.
v.σιν d.] βαφικλὺ. V.
v.γράφει e.] γραφῶν. V.
v.παρ.f.] ἤγαγε. V. (V.
P.687.v.ζονα b.] πρὸς τὴν Α'σίαν ἐπολαβὼν.
v.φῶσα] ἔστι δὴ αὖ. V.
v.ζοντα d.] Α'ίσων. A.
v.λάσας] πρεσβῆμαι. V.
P.688.v.παῖ a.] εὖ ποιεῖ. A.
v.λυς] ἐνδόξυς. V. ἐνδοξως. A.
v.Βαγ.b.] Σῦσα. V.
v.κελ.] ὅθεν βυλευόμενος. V.
v.πασιν c.] ἐκπεπραφυκότας. V.
v.καθ.d.] ὁδὶ τοῖς. V.
v.χρυσ.] Ω π. V.
v.τον e.] πρὸς τὰς.
v.θησ.f.] ἐπεμψεν. V.
P.689.v.ἀλλὰ a.] τὰ πῶς. A.
v.λοχος b.] Ε'γχαμος. V.
v.φωρ.] ὁρᾶν. V.
v.ἔρων] ἔρωσις ἢ λόγοις. V.
v.Τελεσ.c.] ἐλευθέρων. A.
v.τὰς τῶν f.] ἀπόδωκεν. V. A.
P.690.v.κρον a.] πῶν ἤπειρον. V.
v.καμφθ.b.] ἐκατέρῳ μέρει.
v.ὁ ἀδελφ.c.] Ο ξάθρίω. Diod.autore, A.
v.ἀγ.d.] Βυκεφαλον. V.
v.συν.c.] συνοικεῖν. V.
P.691.v.μυείας c.] πρὸς τὰ λαβεῖ. A. ἀφεῖναί γε τὰς βυλομένας ὅθεν μὴ δρυπεσαμένας. A.
v.τῷ c.] ἀπόναι τι. V.
v.αὐτὸ d.] ἐκεῖναι τι. V.
v.πρὶ Ρ'ωξ.e.] ἐν χορτάνῳ. A.
P.692.v.χρόνῳ c.] παλίφραι. V.
v.ἀδελφῷ] Κεβαλίνῳ τὴν πεῖραν. A.
v.αἰαγ.] ὁ ὁ Φιλώτας. V.
v.καθ.] πρὸς μάτειον. V. πρὸς Μέτρωνα. A.
v.τῶτο f.] ἡμμάτο. V.
P.693.v.Ω πκ.a.] πρὸς τὰς πάλαι. V.
v.ρέπῃ] ἀφιέμενον. V.
v.αἰαπ.] ἀναπτάσαντος. A.
v.τὸ] τῷ ἐχθρῶν. A.
v.καιρὸν c.] ὑείσκομεν. A.
v.φασιν d.] βασκτῷ δαίμονος. A.
v.θύων f.] ὧν ὀργὴν Ω. V.
P.694.v.ἀλύπως f.] πάθος. V.
P.695.v.ὀφῶν b.] τὴ Καλλιδίνυς. V.
v.ρεσκ.c.] βυλομένοις. V.
v.πρὸ e.] δηχοτασίας. V.
v.νης f.] λόγῳ V. λίγειν. A. Ibid.νῶν ἢ. V.
P.606.v.τῷ σι b.] πρεσκύνησε. V.
P.697.v.γμαπς a.] ἢ τὸ ἔργον. A.
v.Ω τὴ b.] Ω τῷ ἄλλος. V. A.
v.τὰς c.] τοῖς λυομένοις. V.
v.πθ.d.] πθέμενοι. V. v.δυναμ.] ἀρετῶν. V. v.σιν] ἀπλμοις. V. A.
v.ὀνεαν e.] Νύσαν. V.
v.λῶ f.] πρὸς αὐτῶν. V.
v.ἐξεπ.] πρεσβύτερον. V.
P.698.v.τὴ a.] κῶφῷ. V.
v.νοις b.] ἔπιμος εἰμι εὖ ποιεῖν. A.
v.Ω Α'θ.e.] πιστεύσεπ. V.
P.699.v.σεῖσαν a.] κέρας, Γερδίκκαν ὃ τῷ. A.
v.αἰθ.b.] αἰθαμῶν. V.
v.πρεσμ.] πρεσμάχης. V.
v.χης d.] Βυκέφαλος. V.
v.λέξαν.] ἐπβεβλημένον. V.
v.Πῶρον e.] Ω τῶ πρόσω. A.
v.λέφαν.f.] Περσικοσίων. Ibid. Γαρδαιῶν. V.
v.εἰς τὴν γαλῶν. V.
P.700.v.Ε'λλ.a.] Α'νδρόκοπος χδ. V.
v.πηξ.b.] ἐκομίζεπ. V.
v.λαμβ.d.] λαβὼν V.
P.701.v.ἡμέρα b.] ἔπης. A.
v.ἢ λοιπ.] λοιπῶν τειῶν. V.
v.ταῦος] χεῖ ζῶ. A.
P.702.v.κτημ.b.] ἰχθῦς. V.
v.πῶν] σκευασμάτων. V.
v.παντδ.e.] ἐπήγοντ. V.
v.γῶν.] πολλὰ πολλὴς. V.
v.κοσ f.] πολεμίων. V.
P.703.v.θησαν a.] χρυσὸν. V.
v.ἐπξ.b.] ἐπξεν σαυτῆς. V.
v.Πελ] Παλαῖος. V.
v.αὐθ.] ὅθεν. V.
v.βῶν e.] τὴν κυπτέμιν. A.
v.δανεσ.f.] θελυσε. A.
P.704.v.πδρ.b.] σώμασι. V.
v.ἀλκυνεῖς] πεπληρωμένης αὐτῷ κατεπέμπτο εἰς τὴν θάλασσαν. V.
v.ἐλοιδ c.] φυλαῖς V.
v.ἢ ἀπ] Ω δραδυπε. A.
v.Ω θρασ.d.] ἐδακρυσε. V.
v.κριθῆ c.] ἅμα τῷ τὴ ἰατρὸν. A.
P.705.v.τῶπ a.] παφλῶ. V.
v.πολλὰς c.] ἐρᾶ πολὺς δραφθειρομένης. V.
P.706.v.κατ.a.] τὴ λόγον σιμῶξομεναν. V. οἰμῶξα μὴ ὄν. A.
v.ὑπὲ] ὅπω φασι. V A.
v.σης] κοαδῶν. V.
v.μεν] ἀλλὰ Ω χρησῶν V.
v.σκύφον d.] δραγεῖς. V.
v.ἥλθον f.] πεπάτης. V.
P.707.v.ἕκτῳ a.] κτήσεως. V.
v.γεῖας] ἀκύσαιτος. V.

ΕΪΣ ΤΟ' Ν Γ.Ι'ούλιον Καίσαρα.

v.σης e.] ἐν Σαλαμῖνοις. V.
v.σῖλλ.f.] Νικομήδης. V.
P.708.v.σιν,d.] τῷ ὃ πρεσβεῖων. A.
v.αλλ' ἀχ.] ἐπεῖναι. V.
v.κύσκ f.] τὰ μόρυρος. V.
P.709.v.δεμίαν a.] γνῶτον ὅτω μικραὶ. A.
v.Πόπλ.b.] Πόπλιν. A.
v.μίας d.] Βεπεῖ. A.
v.αὐτ] πάλιν αὐτὸς ἄρχων. V.
P.210.v.ἀυτῷ a.] καμοπμεῖν. V. A.
v.κρύφα e.] δῆλον ὅτιν. V.
v.χει.f.] ὑπαξει. V. A.
P.711.v.ἀπαντῶν c.] ζῆτῶν. V.
v.πε] ὑπεκκαύματα. V.
v.αὐτοῖς] ἐπῆκοσιαι. V.
P.712.v.λίχφν f.] λυπηρῶν. V.
P.713.v.ἄξον a.] Α'λεξανδρος ἐθνῶν τοσῶτων. V.

v.τὴν

v. πῶ b.] ὅθι πῆς. V.
v. Θ τὸ] ὑπὸ τῶν στρατηγικῶν. V.
P. 714. v. τας ὁ c.] πωὲ χοιντο. V.
v. δον d.] πῶρα τ χάνον. V.
v. φαίνου e.] ἡνθεὶ πῆτι. V.
v. κησεν. f.] καθωμίλησι. V.
P. 715 v. κόπη a.] τῆ ἑτέρα. V.
Ibid. ὁ παρῆκεν. V.
v. Σκηύαξ. b.] Σκεύας. A.
Ibid. ὠὲ Δυρρ. V.
v. Θ μᾶ c.] ἀπαίτων. V.
v. κὸς e.] Θ ὅθι τοῖς ὅπλ. V.
v. ἀρρως. f.] ἀωρίτοις. V.
v. πᾶς εὐτ.] θυσαυλεῖν ἀπελεχῶς Θ πολεπορεῖν ἀπομαχομένος. V.
P. 716 v. σολαί a.] ἐξασκεῖν. V.
v. κεμρὸ] ἤγαπ τὸ πλῆθος. V.
v. δολαν φ] ἀσπαίρεχον αὐτῷ Θ μύρον.
v. πωίσι c.] Τυρίων. V.
v. ὅλῃ φ. f.] τρυφῆσαι. V.
P. 617. v. βρων a.] χῖεα. V.
v. λῶ b.] τ γνώμη. V.
v. πόλμης] Ρωμαίοις.
v. ὧν] ὁ μὴ. A.
v. μίνς d.] τοῖς τῶν πολιτῶν. V.
v. νος e.] Βέλτας. V.
v. ξιαρ. f.] πρὸς αὐτῶν. V.
P. 718. v. τ Σαρδ. b.] Σαρδίνιος. V.
v. πων d.] πων, Οὐσίπας. A.
Ibid. Τεντπείτας. V. Τευχθείδας. A.
v. πρὸς e.] αὐτὸν ἀκατόνδοις. A.
v. τοῦ δ.] Ταυσιος. V. Καυσιος. A.
v. φίω] ὅθι τ Καισαρα. V.
v. ἄποπ. f.] Σίκαμβροι. A. v. ἔθνος] ἐπ' αὐτῆς. V. v. ῥοῶδη. V. Ibid. ἀνδδόνδος. V.
P. 719. v. παπτ. a] χαλινώσας. V. A.
v. σαι] ὑπωτήσαι. V.
v. σιλέως c.] ἀπῆρον. V A.
v. δῆλζ. d.] πλὴν ἢ ὧν Γαλίαν A. v. εαν.] τῶν Ρωμαίων. V. Ibid. ἀποσαστῶν. V.
v. ποσαστῶν] Ἀμβιόριγος. A.
v. Θ] Τιτύριον A.
v. βλῶσι f.] πρεσβάλλοντας. V. A.
P. 720. v. φάν. a.] ἐαθῆσαι. V.
v. πειξ. b.] Ἀνδρίαν, Ἄρεαν. V. A.
v. λαμβ. d.] Αἰδῶν. A.
v. τῆ Καίσ.] ἀνεπόιησεν. V.
v. τῶ Σικ.] Σικυαίων. A.
v. ἱρμ e] τῶν μὴ ἄλλων. V.
v. ρκς] Ἀρουανοί. V Ἀρκέρνοι. A.
v. πόλιν] πρωΐ ἐξυγον. V.
v. ἄθρ. f.] ἀθροισθὲν ἐν ὅπλοις. A.
P. 721. v. τῆ πόλει a.] πλὴν πόλιν. V.
v. δῶλον b.] ἠφάνισται. V.
v. Καισ. c] ἐφαλλόμενος. V. A.
v. λοθ. d.] Καίσαρι ᾧ. V.
v. θεσιν] πιστεύμενος. V.
Ibid. ὅθι τ αὐτοχρησίλῳ. V. A.
P. 722 v. αἰάθημα b.] πρὸς ἐκοδόμησεν. A.
v. ναῖς c.] διέφθαρον. V.
v. Θ] ὑπὸ πύλας. A.
v. κεν d.] καταψηφιζόμενος. V. A.
v. μίω] πρὸς Καίσαρος. V.
v. μαθ. e.] βία τῶν ὑπ. V. A,
v. πρὸς f.] ὅθι μὴ πένθει διὰ τὴν σύστασιν. V.
P. 723. v. διδ. a] ἐνδιδόντος. A.
v. λυχνις. c.] θαυμαζει πλμαν. V.
v. χέα] πρὸς κεκλημένοις. V.
v δον d.] δοεῖζοντα. V. A.
Ibid. ἦλθον. V.
v. μεγαλ. e.] μεταλαγχαίων. V.
v. Πολ.] σωωπόρησεν. V.
v. τῆς] ἄλλοις ἀπολ. V.
v. πεν] τῶν μὴ. A.
v. εὐθ.] παρόικοῖα. V.
v. νόμενον] εὐγνωμόνως. V.
v. σω] κατηγορούντων. V. A.
v. νυς] ἐπὶ. V. A.
Ibid. αὐτὸς ὁδ αὐτὸν. V.
v. ψευδ. c.] τὸ πλέμυ. V.
v. πολ. e.] ἐφίκετο. V.
v. αἰ ἀσαι. f.] πεξεπεμψ. A.
v. αὐ ἔσρ.] ἐπέστρεψαν. V. ὅσους. V.
P. 725. v ὑ ὁ ὑις. c.] δῆλα ποιούμενος, αἰαπεινάμενος. V.
v. Νῶρ. f.] Ὠ ἐικὸν. V. A.
v. ἤδη] πολέμων. A.
P. 726. v. λιῶ ἴω c.] πεύσας πίλαγος. V. A.
v. Θ ματ.] ἀπτρέψων. V.
P. 727.] τῶν σημαίων. V.
v. σμοῖς b.] ὁπλοκεμένας. V.
v. ζων f.] Ἀφρόνιος. V. Ἀφραίος. A.
Pag. 728. v. ὀψεως. b.] ὑπὸ Ρωμαίων. Post hæc verba desunt plurima quæ è vita Pompeii. p. 1797. colligi possunt. A.
v. μον. c.] ἐθαύμαζον, V.
v. πεζῶν] ἀγχύνη μᾶλλον. V.
v. ἀιπῶ] Κορνιφίκιος. A.
v. τῶ πλ. d.] ἄσημον. V.
v. πῶ ἡμ. e.] ὅθι σκοτύσης. V.
v. πρὸς f.] πρεσευξάμενος. V.
P. 729. v. εἴχε a.] τὸ δ μέσον Σκιπίων εἶχον. V.
v ξιαρ. b.] αὐτῶν πιστὸν. V.
v. εἶπ] Γαῖε κράσινε. A.
Ibid. πῶς τὸ θεάσας. A.
v. γεὶ c.] πῶ αἰχμῶ. A.
v. πηλ. d.] αἰαχρεμενον. V. A.
v. Καίσ.] κεκοπισμοῦ. V.
v. λῶ f.] μεταλαβων. V.
P. 730. v. σεν. a.] ὑπηγόρευτο. V.
v. δρεῖ. c.] πόταμῶ. V.
v. Θ] ἤδη πρὸς αἰνεται. A.
v. πυχ. d.] ἀνομότης. V. v. σίας Κυιδ. ἀστ. V. A. v. Ρομπ.] καπνεχθεις. V.
v. πὸ] εὐνῆχον Φοῖνον. A.
v. πὸ κακ. f.] ματρόμενον. V.
P. 731 v. πῶ a.] τῶ ἢ Φοῖνν. A.
v. μικρὸν] ὀκβάσα. V.
v. πολ.] τῶ σόλω. V.
v. ὅπ d.] καλῶν. V.
v. ξαυδγεῖς e.] πρεσκηρύσσων. V.
v. τα Θ f.] Ἀμαυρίον. V. v. δῆλ Θ.] ἤρπ. A.
P. 722. v. Κορφ. a.] Κορνιφίκιος. A.
v. Ρῶμ. b.] ὅτ' ἀγνοῶν. A.
v. λαῖ. d.] ἀποπλωθείσης. v. ἀποπλω. A. quod quid tibi velit, non facile diuines, nisi ἀποπλωθείσης etiam scribere voluit.
v. ὥσπερ] τὰς ἵππους. V.
v. τῶ στρατ. f.] θαῦμ. V.
P. 733. v. ἐφ ἢ. a.] ἡμῖν. V.
v. πύργον b.] δῆλ φυγεῖν. V.
v. πομπον d.] κῦ Καισαρος vel κατ' αὐτῶ τῶ. V.
P. 734. v. γαλη a.] πρὸ πόλιν. V.
v. δῆλ] εἰ ὃ μὲ αἰδ. V.
v. πύχη b.] τύχαις. V.
v. πέμψαι c.] πέμψαντα. V. A. Ib. πολεμίων. V.
v. εχε d.] πῆγε. V.
P. 335 v. πῶ b.] πρὸς ἐλθόντ πῶτ, εἰς. A.
v. σκαπ.] ὅθι τῶτω. V.
v. τόποις c.] Θ Σκιπίων. A. V. σιν τῆ χρωμάτων. V.
v. ὁ ὁδ d.] πῶ εἰρημένων. V. A.
v. ρων e.] ἀλλὰ Θ τῶ π πῆς βασκάνωσι. A.
v. πρὸ] πρὸ πῆς βασκ. V.
P. 735. v. νοιπ a.] ἐπ' αὐτῶ. V.
v. λων] ἄλμης. V
v. θέσεως b.] πῶ ὑμῆς. V.
v. ὃ e.] ἰλιγγ. V.
v. μένοι] Φλαύιοι. V.
v. λεῖ f.] τὰς αὐθριαίτας. V.
v. μον.] τῶν πρὸ τ Μαρ. V.
P. 337. v. ναμένει b.] Βρῦτος V. Hic desunt quædam, quæ è vita Bruti Pag. 1806. suppleri possint A. teste.
v. ὅμον c.] παρῶξωσι αὐτὸς. A.
v. λέγ. d. κτίστης. V. A.
v. Στράβ.] πολλὰς μὲ ἀνθρώπων. V.
v. πρεσπ. e.] Μάρπαι ἡμέραι. V.
v. τῶ κτίστω f.] καταλαμπύσης V.
P. 738 v. κάλαις a.] δίωκεῖν. V.
v. πυρ) πυτιεῖλῆς. V.
v. πασθυσ. b.] ἔφεσαν. V.
P. 739. v. ἀποβλ. a.] σιωπῶν. V.
v. πῶ b.] πῆρ θεῖνον. V.
v. πολὺ d.] φθόνος. V.
v. ὥσπ e.] τὰς μ. V.
P 740 v. νας d.] ὑπολαβόντες. V.
v. ναλιπ. f.] ἀποκτινόντων. V.
v. ειεῖ] γνώμας.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν

Φωκίωνα.

P. 742. v. τὰς a.] ἀτυχῶσιν. V.
v. μάτων] συμβαίνει. V.
v. ᾧ τῶ] μικρολόγα. V.
v. σωεῖκ. b.] σωέλκοντες. V.
P. 743. v. ἀποβάλλοντα e.] πρεσφέρειαν. A.
v. ὁδ f.] ἴχνη. A. v. μαίνειν] ὅθι σκλωῶ. V.
P. 744. v. αὐτ a.] πρὸς ἑαυτ. V.
v. Ἑλλ c.] ἐάλωσιν. V.
v. ἀλλὰ e.] καλῶ. V.
v. Θ Λεω. f.] Κλεωδίνη V. Ibid. πολεμῶν. V.
P. 745. v. Ἀμφ. a.] ἀναλίοις θεοῖς. V.
v. Θ] ἱερατῶν. V. v. Θ πλω] πολιπκλω. Θ ὁ ὀκαλεῖτο αὐτὴ Θ πολίας V.
v. παξ. b.] ἀρχαιρεσίαις. A. v. κρέουτες.] ἀιπῶ.
v. αὐτ d.] ὡ ὁ ἐβόλετο. A.
v. εὐθ. e] πωθεῖτ. V.
v. ἤστ. f.] ἠῆς. V.
P. 746. v. Φωκ b.] μάρτυρα. V.
v. θόνος c.] τὰ σκέλη καταδεδεμένα. A.
v. πατρ. d.] καὶ ξαυτῶν. V.
v. συκοφ. e.] δίκλω. V.
P. 747. v. χων c.] ἀνέβαιν. V.
v. λάσας e.] ὅσους ἔλαβον αἰχμαλώτους. V. Ἑλλίωας ἀφῆκε V. A.
v. σωνται] πρὸς αὐτὰς. V.
P. 748. v. ὑμᾶς a.] Θ πῆς χωεῖς. A.
v. πλω] ἢ μὲ ὁδ ἔδη. A.
v. γφν b.] πνεῖ. V.
v. ὀκκλ. c.] πρὸ τῶν Μεγ. V.
v. κίνδυνον d.] αἰπκρόσωπος αὐτῶ. A.
P. 750. v. ἐπ' αἰτ. b.] ἐπ' αἰπῆς. V.
v πανῶ] ὅπ Ἀλίξ. V.
v. σῶν d.] ἐν πλοκίοις. V. A.
v. λοιμ. e.] σωεχώρησεν. V.
P. 751. v. γῶν a.] μύρον. V.
v. τῶσι] πῶπ πρῶτον. A.
v. πρὸς e.] τὰ τὰς. V. Ibid. πρεσκαθ. V.
v. σω f.] πείτω ἡμέραν. V.
v. σῶν] Λαμιακὸν πόλεμον. A.
P. 752. v. πολλὰ a.] συγκομπάζοντες. V.
v. πῶς] δοκοῦσιν ὅτω. A.
P. 753. v. πάτρω a.] μαχόμενος. V.
v. σβεις b.] καλῶπῆς π. V.
v. Ἀθῆν d.] Λεωδίνης. V.
v. παν] εἰς τὸ ἄστυ. V. Ibid. πῶθα ἔδ. V.
v. πάτρον f.] πάτας. V.
P. 754 v. οἰ ᾧ a.] πρωτηθῶσι. V.
v. μον] πιστεύεις. V.
v ξις b.] γιγνομένη καπέλυσις. A.
v. τὰ πρεσφ] πῆς μεγίστοις ἀτυχήμασι. A.
v. κοιλίας c.] πρεσφαῶς.
v. ὀκπτ. d.] Καλαωεία. A.
v. ἄλλοις] ἐξεκαπῆ.
P. 755. v. Πολυ. e.] Πολυαπέρχοντα. V. A.
v. εκ τῶ f.] φρυεκρχίας. A.
P 756. v. ᾧ Θ a.] Πολυαπέρχων. V.
v. δεῖν c.] εἰς πόλιν. V.
v. βάλλετο d.] ὀκεῖνος. V. A.
v. Θ τὰς e.] Πολυαπέρχοντες. V.
P. 757. v. αὐδρας e.] ἐλευθέροις ἔδη. A.
P. 758. v. αὐδρας a.] ἀποχειροβιωθῶσιν. V.
v. πρὸς φῶ. d.] λέγφν μὴ. V.
v. εἰρκτῆς f.] διεσπαρμένοις. V.
P. 759. v. ἀπόλ. b.] ἔστησαν. V.
v. ᾧ δημ.] ῥητόρων. V.
v. λέγον] Λυκείῳ. A.
v. σαθῶν c.] φίλον. V.

ΕΙ΄Σ ΤΟ΄Ν Κάτωνα τ῞ νεώτερον.

v. φίλω c.] ὄντα πρὸς μητρός. A.
P.760. v. μητρ. a.] ἀναδεχομένης. V.
v. μάνοι.] τ῞ παθημάτων. V.
Ib. ἴγκαυμα. A. sed pro eo tamen sine dubio ἴγκαυμα scribendum fuit.
v. συν] δυνατίστον. V.
v. ζωοι b.] καὶ πῆς Γομπ. V.
v. βόητος c.] ἐπειδή. V.
P.761. v. ἀλλὰ c.] τραχύτητα. A.
v. μειδίαμα f.] ἀπαίδρωτον. A.
P.762 v. μίρει a.] ὀχυμένῳ. V.
v. χρῆτο] ·φ' ἑαυτῶν. V.
v. Ⓒ καν b.] ἀπαξ πῶν, ἔπειτα. Martialis. Cum fleterit nullus vultu tibi talus eodem, Munera me dices magna dedisse tibi. A.
v. ὑχ c.] μόνον. V.
v. ἀλλὰ d.] μετεβλήθεν. V.
v. συν e.] Α ἥλιαν Σωρανῦ. V.
v. ὀκάλυν] φρατείας. A.
P.763. v. μυ a.] ὀνοματολόγοις. V.
v. ματολόγοι] ἐπείδετο. A.
V. εἰς Μακ.] ἐπιμφθη. V. Ib. Ρ'ήμβρεον. V.
v. ἀληθινὸς c.] εἰ μὴ δι' ἄκρας. A.
P.764. v. ἀλλὰ Ⓒ c.] ὀλίγιστον. V.
v. ἐμμος d.] ὑπομονῶν. V.
v. νοντο e.) κατεῖχον. V.
v. αὐτὸς] ὡτῆς. V. A.
P.766. v. Ⓒ φρον. c.] ὑπηρέτας. V.
v. ἀπῆλθε c.] δικρημένος. V.
v. ἔχεν.] πρᾶγμα, χράμματα. V.
v. ἀξίωμα f.] πρῶτον μ῞ γδ. A.
P.767. v. περον a.] πραγεγονότες. V.
v. λεχὲς c.] πρεσπερός πς. A.
v. χρημάτων d.] ὀφειλομένων. A.
P.768. v. λῶν a.] ἐπιγομένης. V.
v. πρεσσεχ.) πρεσέχον. V. A.
Ibid. τῆ κηρίων. V.
v. μου ἱερὰς b.] Τιρεσίας. A.
P.769. v. μεγ. d.] πιστεύων διετέλεσεν. V.
v. τῆς πραξικ. f.] Ⓒ τῆ Κικέρωνος, ὡς ὀν τοῖς περὶ ἐκείνου. A.
P.770. v. γωμετ' a.] πλήθος. V.
v. κυκμ. d.] κελεύοντι. κυκμένης Ⓒ αὐτ. V.
v. νος c.] εὐχημονέστερος. V.
v. Μαρκ.] Μαρκίαν ὀνόματι. V.
P.771. v. ναῦ a.] ἀποκτεῖναι. V.
v. δέ] δεόμενος. V.
v. ἔτος d.] ἑκατοστὸν χιλίων. A.
v. σῆς c.] Ⓒ πῶ Μετ. V.
P.772. v. δικ. a.] ἀγανιζομένης. V.
v. νός b.] Μινυκίν. A.
v. πηγ.] καταβόησαν. V.
v. πρεμ. c.] παρεῖδε. V.
P.773. v. ἀρχῆς c.] πυρεννικῶς. V.
v. ἔπ] φιλανθρωπία. V.
v. ἀν δεηθ.] πρὸ πέμψαν. V.
P.774. v. πωνος c.] ὅπ τοιούτων. A.
v. ταυτὸ b.] πωὶ τεῦψαν. V.
v. ματα] πρὸ ἐν δὲν αὐτὸν ἀπὸν ἐπίρων δυνάμει. A. ἐπίραν δυνάμιν. V.
v. Πόντῳ] πάξεων.
P.775. v. τ῞ Καίσαρος c.] Γαβίνιον Αὖλον. A.
P.776. v. πλεῖστα a.] πρεσελθὼν. V.
v. ὁμῶ b.] πολὺ πονηρός. V.
v. αὐτ῞ d.) αὐτοῖς τούτοις. V. αὐτῷ τούτῳ. A.
v. ὡν Ρ'ώμη) δυνατῆ. A.
P.777. v. χατον a.] τοῖς ἐθάσι. A.
v. δαι b.] πρὸ τῆ Κάτωνος. V.
v. μείλω] σκαιωρκμένον. V.
v. μενον c.] πρὸ. V.
P.778. v. καὶ a.] ἄλλως ὑπῆ. V. A.
v. καίτοι b.] σκαιὸν ὀνοίοις τῆτο. A.
v. ψῆφ. c.] αἱαιρεθῶναι. V.
v. πῆπ f.] ἀπίστρεψαν. V.
Pag. 779. v. νον c.] ὃ ἔπειτα διδόναι δίκας δῆμῳ ψηφίσματος τὸ αἰνπεύθυνον καταστεύσαντες.
v. πς) πρῶῆγον. V.
v. θι ὑ d.] χρησάμενος. V.
P.780. v. πλῆθος l. b.] λεγόντων ἅμα συὶ ἀυτῶ βαδίζειν. A.
v. μ῞ ὅτω] τὰς ὑ. V.
v. πῆφ. f.] ὑπεδέχετο. V. A.
P.781. v. πρεστ. a.) παρεπήδεντο. V. A.
v. νον b.] δικαστηρίων. V.
v. σίαν c.] δικαίῳ ὑ. A.
v. Κλω δ. d.] ἱστορῆσεις. V.
v. Ⓒ ζιλ f.) Ⓒ ἐξιστάμενος. V.
v. κεκπν.] ἐ σωὶ ὑγιὲς. V. Ibid. ὡστερ εἶνον. V A.
P.782. v. χωνα. a.] ἔλυε. V. v. τος] τῆς ἀρχῆς. V. A. v. θέας] διεῖπεν ὁ τῆ διατρῷ. V. A. v. κερόμ.) σικύας. V.
v. ἀγκαλ.] οἱ ὑ ἥδοντο. A.
v. πυχῆ b.) μεταβαλὼν. A.
v. βυλου c) πάρεδρ. V.
v τὰς δεκ. f.] ἐκέλευσι. V.
P.783. πεισ. a.] πειθαῖς, vel πείσεσθαι τύτοις, οἱ παρέβαινον ὅτ' ἠδίκων νόμον κῆ τῆτον. V. πείσεῖς τὰς ὀν. A. v. κρινομ.] Μικαπῷ Πλάγκῳ. A. v. συγγρ.) καταδίκης. V.
v. αἰαγιν.] ὑ ὑ Πλάγκος. A.
v. τ῞ b.] τῆ Κάτωνα. V. Ibid. ὀνοίοις. V. A.
v. μιν c.] πρεσπυγρεύσις. V. Ibid. ἀνέφερον. V.
v. αὐτῶ d.] ἐξηχείαν. V.
v. γίας f.] αὐτῶ τρόπον. A.
P.784. v. ὅτι a.] ὁμοίως. V.
v. δυα r. d.] μηδόμενος. V.
v. οέν f.] γωνίκα. V.
P.785. v. Πρῶτ. a.] Πρῶτον μ῞ ὄντ' ἀρρῆτ'. A.
v. τῆ Η εακλ.] τὸ Η εακλεῖ. A.
v. κέρδεσι] ὄμμη πν. V.
v. ἐπιγ. d.) τὸ ἀδελφῶ. V. A.
v. κεν) ἐδεκθ. c.] πεδεῖ. A.
v. ὡς f.] πάσης δεσποτείας. A.
P.786. v. μενον d.] πρὸ τῶ ὑ. V. A.
v. ὑπὸ f.] Οὔδρον Ἅ ἥλιον. A.
P. 787. v. σραπαὶ a.) ὀλίγῳ. V.
v. δωκότα b.] κῆ τῆ Κάτωνος. V. A.
v. λαξεν c.] πρῶτον. A.
v. ἰν. f.] εἰ μὴ μόνος. A.
P.788. v. ἐδόκα b.) πρὸς ἑαυτῶν. V.
v. νη. μολ.] πρεσελθὼν. V.
v. μαλον d.] ἐκέλευσεν. V.
v. παῖρ. c.] Α δρόμητον. V.
v. Ρῶμης f.] ἀληθῶν. V.
v. λα) ἐπὶ ταῖς μεγάλαις. V.
P. 789. v. ρος d.] ψυχόμενα. V.
v. εἰς Ι 7. f.] τὰς μ῞ πεντακοσίας. V.
P. 790. v. μένων a.] διελέγοντο. A.
v. Ι ὀβα b.] μαθοδεδῶτος. V.
v. συγκλ. d.] Καίσαρος ὄντος. V.
v. νοντα] πρὸς αὐτ῞. V.
P.791 v. Ⓒ δ a.] ἀγδ ἰῶ. V.
v. ἀ] φόχοντος. A. f. φάσκοντος.
P.793. v. ἔνεστιν a.] ἔξεστιν. A
v. χρεὸν b.] τ῞ Κάτωνα. V.
v. χρον c.] χρῆσθε. V. οἱ φιλόσοφοι χρῆσθε. A.
v. ὑ τῆ c.] πάλιν πολλοὶ. V.
P.794. v. πίρων a.] καθιζᾶναι. V.
v. πίησεν b.] τῆ πρὸς Κάτωνα πμῆς. V.
v. χθὲν c.] πρὸ Καίσαρος. V.

ΕΙ΄Σ ΤΟ΄Ν Ἀ΄γνὴ Κλεομένη.

P.796. v. πραγμάτων d.] ὁν αἷς ἐκ ἰῶ εἰπεῖν, τ῞ ἐκέπ καλῶν ἀγρὸν ἤδη τὸ μὴ ταυσαῖς.
v. ἤδη c] τὸ πεπαῦσαι. V.
v. δας c.] πρὸ τὰ δε. A.
v. δεῖ] εἰ μὴ δ' αὐτῶν. A.
v. Ⓒ τ῞] τῆ οἴκων, ὧν. V. A.
v. συρρ. c.) τῆ καλῶν ὑπηφέρεται. A.
v. πρὸς] ἑπτακοσίων πλείονες. V.
P.798. v. π Ⓒ c.] ἐκείνων. A.
v. ὡς ἀλ.] βασιλέως κτησόμενος. V.
v. θεῖσαι d.] τοσαῦταις. V.
v. μόνον] εἰ δαιμονιζομένης. A.
v. σαν δρον f.] δ' ἑαυτῶ. V.
P.799. v. πῶ ὑ a.] Ⓒ ταύτῳ. V. A.
v. Ⓒ χάειπς) Ⓒ χαείεπτες. A.
v. πέδαξ b.] Ⓒ τ῞ ἔναγχος ἐκ Πασιφάας κεκομισμένων αὐτῆς. V.
P.800. v. πλῆσιοι a.] πρεῖεσθαι. V.
v. Ⓒ τὰς] ὧν τὸ κράτος. V. A.
v. νύκοι c.] Ὀλυμπιάσ. V. v. πς] τὰ δύο π. V.
Ibid. πεκνῶσαι π. V. A.
v. Κλεομ. d.] ὑ τῆ ἀρχῆς. V. A.
P.801. v. σωεισ. b.] συνεύγκαιρες. V.
v. Ⓒ πρεφ. c.] παρῆγε. V. v. εὐθὺς] ἐπηρμένοι. V. v. καὶ] Ⓒ πῶ μ῞ ἀπὸ. V.
v. πῆ] ξένοι γὰ ὄντες. V.
v. πρεσβ. e.] πρεσαίξων. V.
P.803. v. παῖδὰς a.] ἑαυτῶν. V.
v. τὰ Ⓒ] τῆ αὐθρὸς αὐτῆ σωτ. V.
v. τὰς c.) τὰ παῖτα. V.
v. πῆφ. f.] καλουμένῳ Καιάδα ex Thuc. A.
P 8 4 v. θεὶς a.] ἥδοντο. V.
v. μαπ c.] πολιπδῶν. A.
v. σράταν d.] ἔπειν, εἰ πάνω ἔφη τῶπα. V.
v. μὴ καται.) ἀλλ' ἀλγῶντας. V. v. γῆν] μηδὲν ὑ δεινοτέρον, μηδὲν αἰσχιόν. V.
v. σεις c.) ἀμφιλογίαι. V.
Pag. 805. v. ὀδὲ c.] τῆτο. V. τύτων τὰς πρὸ τ῞ Ἄγν. A.
v πα. d.] αὐτῆς. V. v. ποιητῆς] κακῶνεῖν. V.
P.806. v. θανίμ d.] Α θλιόμενον τ῞ Βελβίναι. V.
v. τ῞ πρᾶξ.] πυγχάνει. V.
v. Η λείοις f.] Λυκεῖον. V.
P.807. v. ἔπαν. a.] διεποίησεν. V.
v. κλείας c.] φιλοπαμμένης. V.
v. δίαξιν d.] Αὐσιάδας. A.
v. δωκε. c.] Αὐσιάδα. A.
v. λας] Αυσιάδας. A. sic enim hic passim loco Α initialis habet A. verisimilimum autem est, anonymum illum, quisquis fuerit, literam Α putasse literam Α esse. quod ex eo vel solo apparet, quod vocali V spiritum lenem nusquam superposuerit. Ergo hic pro Αυσιάδας & Αὐσιάδα, Λυσιάδας & Λυσιάδα legendum est.
v. ἄλλων f.) φίλας. V.
P.808. v. πρὸς b.] ἡδὸν. V.
v. νεῖς ἢ c.] ἔκτεινεν. V.
v. βλαβ. d.] φίβῳ. V A.
v. ἀδὲν f.) δεομένῳ. V. A.
P.809. v. ρον c.] αὐτὰς ἔφη. V.
v. τρυφαὶ b.] Ⓒ τὸ πρεσβύτερα. A.
v. μίωντ. d.] ἀφυρῶντες. V.
v. πγυμ. c.] αἰπλαμβανόντων. V. αἰαλαμβανόντων. A.
P.810. v. ὁπότε b.] Ⓒ τῆ λέγειν. V. A.
v. νωτέρας d.] τ῞ τόπον. A.
v. ἰῶ c.] τ῞ τόπον. A.
P.811. v. Ⓒ νυκ. a.] παρεισεισύπη. V. A.
v. Ἀχαι.] ὁ Δύμας. V.
v. σωτα c.] ψυχοποσία. V.
P.812. v. νῶν a.] δῶρον. V.
v. τ῞ σύλλογον b.] καταλελυθότος. V.
P.813. v. ὅθεν a.] ὅθεν θαυμάζοντες τὸ ὀξύτατα Ⓒ βίαν τῆ Κλεομένης. V. v. μάτων] ὑπείδοντο. V. v. τῆτον] τὰς Σπαρτιάτας. V. A.
v. νοντες b.] τῆ Λακεδαίμονι. V. A.
v. λεγομ.] ὀπίσασιν, ὀπίσασιν. V.
v. παλλαγ c.] βεβλημένῳ. A.
v. τὰς πολ.] πρὸς τὰς πολ. V.
Ibid. δολιοθῶν. V.
v. νίκω c.) πεῦνεια. A.
P.814. v. κλείομ. a.] ἐβουλεύετο. V. A.
v. ὁ ὑ] ὁ ὑ πρᾶτῶν μ῞ ἰῶ. V.
v. ἀρῦγει d.] εἰσαλέαξ. V.
v. κρατ. c.] Ⓒ μικρὸν ὄλης. V
v. νῶν f.] πάπ πρᾶγματα. V.
P.815 v. σβεῖαι c.] ἤκκεν. V.
v. ταῦτα c.] ταύτῳ δῆμρπάσαι. V. A.
v. καῖδαι] δεικνοπεικσάμενος. V. A.
v. πόλιν f.] πραγμάτων. V.
P.816. v. ναικῶν a.] ἐστόθησαν ὑ Ⓒ τῆ βοηθόν-

πων & προσμαχομένων. V.
v. & Βασιλ.] βασιλικώτερον. A.
v. Χθη.] πιστεύσαι. V. A.
v. εἰπὼν] ἐπεστείλε V.
v. πλὴν c.] καταλαφαι. V.
v. Ἀντήγ. f.] ἀνιστάμενος. V.
v. αὖθις] ὑπὸ πολλὰς ἔχων. A.
v. λῆς] ὡς φησι Πολύβιος, ad finem (sup.) libri secundi. A. Ib. χῆ πόλις. A.
P 817. v. ῥῆμα c.] ἐς ὅπῃ παρδίᾳ. A.
v. λοιπὴ] κακῶς. V.
v. πὺ d.] Ὁ λόγκιον. V.
v. ρὶν e.] ἢ προφέρας. V. ὁπᾶν. A.
v. εἰπὼν] & καθάπερ οἱ. V.
v. παρὰν. f.] ὅτως & ὁ Ἀντήγονος. V.
P. 818. v. κῆς φθη. c.] ἐξεβλήθη. V.
v. μέλλοι e.] ὁ μέλλοι. V.
P. 819. v. δοθεὶς a.] ἡγαπαύσας. V. ὅπω ἡγαπ. V. v. Σπάρτης] & νόμοι. V.
v. & κατ. b] καταῤῥὲν σιώτονον. A.
v. ἀχῆνα] πρὶν λέγεις. A.
v. μὴ νεκρ. c.] νῦν ἐπάρεσιν. V.
v. ἐπικρ. c.] ἐτοίμω. V.
P 820. v. Μέγαν d.] μέγαν. V.
P. 82 . v. ὀκεῖον a.] γεγονυμένης. V.
v. ναυξ] ἢ ἄλλων. V.
v. λόγοθε b.] ἢ ἱερέων. V.
v. & πλὴν e.] πανέχοντο. V.
P. 822. v. ὡς δὴ a.] δυσκίνητον. V.
v. δικίαν] ἡμῶν ἡμένων. V A.
v. φλυόκ c.] ἀφαδυσαμένος. V.
v. λιξαν δο. d.] ἀεὶ τὰν θύρας. V.
v. μένων f.] Ἠ τῆπαι. V.
v. γῆμ.] ὀκίλυσιν V.
P. 823 v. λῆσα b] τὸ ἢ παρδίον. V.
v. φυλατ. c.] ὀκίγον ἢ. V.
v. πόνος f.] ἀνεστρέφοντο, ἀνατρέπουζ. V.

ΕΪΣ ΤΟΝ Τιθέριον καὶ Γάϊον Γράκχους.

Pag. 825. v. καθὰ a.] Κλέωνα τὸ Ἀθηναῖον ἱστορεῖ παιδάσι τὸ πλὴν ἀθελοκλῆν & τὸ μικρὸν παπίζαι πρῶτον. V.
v. λόγῳ b.] ταχύ. V.
v. σαν c.] κιθαραθία. V.
v. Τιβέρ. c.] τὸ Γράκχον νυμφίον. V.
P. 826. θεὶς a.] στρατεύειν. V.
v. ψεφ c.] πρὸς τὸν Νομ. V.
P. 827. v. ἀχαπ. a.] Σαμνιτῶν. A.
v. αἰπὰ c.] ἐπιπέμοντο. A.
v. δρίμε d.] αἰαθεῖς. V.
P. 828. v. χρὶς a.] καταγραφομένων. V.
v. ρὶλοι. c.] ἢ ἔχθρας. V.
v. κα, & d.] κὰ τοῖς. V.
v. λογκε e.] καταπίνουσας. V.
P. 829. v. μίαν b.] ἐκπνεῦσον. V.
v. πυρ. c.] ὅλῃ τὰ τὸ V.
v. πολέμκ c.] δίδῃθεν. V. v. πολ.] τὰ τὰ μόνον. V. A
v. κοῦζα f.] ἐξεπίωσχησαν. V.
P. 830. v. πρὸς c.] στρατείαν στρατευόμενος. V.
P. 831. v. δικῆ d.] κωλύει. V. κολύν. A.
v. μεδρὸς ὅτι] ἢ δὲ δήμαρχος ὅτι. A.
v. φθίπον e.] κατορύσσηται. V.
v. μον f.] ἢ δήμαρ. V. Ib. δίκαιον. V.
P. 832. v. πλῆθος b.] σραλῶν. V.
v. ὁ Τιβ. d.] πρὸν. V.
v. δεα e.] ἀπέκτειν. V.
v. Βλάστις] Βλόσσιος ὁ Κυμ. A.
P 833. v. ζομένας a.] Φύλβιος Φλάκκος. A.
v. ἢ c.] ἐθορύβησαν. V.
v. πῆβ. d.] ἐνόθει. V.
v. πον e.] ὅλῃ πὶ κεφ. V.
v βέλος f.] φόβῳ. V.
P. 834. v. πάντοτος b.] πρᾶξαι εἶχον. A.
v. ἔτι] & ἕτερον αὐτὴ τὴ Τιβέρι. A.
v. γῆμαν c.] ἱστρόκασιν. V.
v. λίας d.] κλεδεμένος. V. v. λῆ] ἔτον μὴ ἢν. V.
v. & πλαν.] ἀδόξως. V.
P. 835. v. δήμῳ a.] βάκχῳ ἔντος. V.
v. πρεγελ. b] πιχαίει. V.
v. ἢμ c.] αὐτῆ, αὐτ. V.
v. ἄπαν f.] ἐξ αἰάγκης. A.
P. 836. v. παμεύων a.] δεπᾶν. A. v. νόμ.] μόνος ἢ (supple νηνοχὼς, κενὸν ἔξοιν μόνος. A. quæ tamen, vt de voce penultima accentum perperam in antepenultima noratum habente, nihil dicam, quid sibi volunt? v. ἄφις.] ἀφιστῶν. V.
v. Γαῖῳ c.] Βεθυνεῖν. A. Nam & pro Βεθυνεῖν legit Βεθυνεῖν. A.
v. ἄρχων d.] δίκλω. V.
v. πατρὸς e.] ἢς γυναῖ. V.
v. νεις f.] Κορυνηλία σταυτὸν. V.
P. 837. v. χοῦνα d.] ὑφιστὰς. V.
v. ἀστρεμ. f.] ἀφόβῳς. V. v. μασιν.] ἀκτῆς. V.
P. 838. v. ἵππας a.] ἀναβιβάζοντος. V.
v. χονὼς c.] ἠθεῖ ἢ & λίγω. V. A.
v. μένοις] ἀνταγωνιστὴς. V.
v. λῶς d.] λεῖος. V.
v. πα, & e.] ἢ πολλῶν. V.
P. 839. v φόνῳ d.] πᾶν τὰ μὴ ἔν. V. A.
v. δεμένων e.] Λεῖκιος ὁ Ὀπίμιος. A.
v. τὸ πολ. f.] μετὰ κίσιν. V.
P. 840. v. ἀρχ. b.] οἱ πρεσβῦται. V.
v. κλίνης f.] ἢ δὲ τὸ βυλ V.
P. 841. v. δεινὰ a.] & αἰαμμνήσκειν. V.
v. πλίζοντο d.] ἀεὶ πλὴν οἰκίαν αὐτῆ. V.
P. 842. v. νῆς b.] πῆς μαχομένοις. V.
v. ἀρχῆ e.] κεγκῆσι. V.
P. 843. v. ὠμότ. a.] ὠμότητος. V.
v. ἀλυπ. c.] φυλαττομένης μὴ τὰ καλὰ. V. φυλαττομένης μὴ τὰ κακὰ. A.
P. 844. v. ἢ ἡμῶν. c.] ἢ ἀμφοτηματῶν. V.
v. Σαρδόνι f.] αἰέφηνα. A.
P. 845. v. ἀπολμίας a.] πλὴν μαλακίαν. A.
v. σαν] μετέκησιν. A.
v. πῆς b.] τὸ δραῦ.
v. δεύτεραν c.] αὐτῆ τῆ Γαΐῳ. A.
v. θυμῷ e.] πρὰ πλὴν αὐτῆ. Ibid. ἀφεῖναι. Ibid. πρὸς τὰ ἔχατα. A. v. ὀδὲ] & αὐτὸς ὀκ.

ΕΪΣ ΤΟΝ Δημοσθένη.

P. 846. v. ὡς c.] ὡς λήμιν τὴν πειρεὰς πρεσελεῖν. V. Ibid. ὡς λημιν τὴν Πειρεῶς. V.
v. φεντας d.] ἡμφυζόντα. A.
P. 847. v. ἐγεγ. d.] γεγόνοι. V.
P. 848. v. ἢ b.] ἐθαύμασι & καπνόνοι. V. A.
v. πεῖθαι) ὡς αὐ τὰ λεγόντων ἐσόμενος & αὐτὰ ἐχρήσατο. V. & αὐτὸς ἐχρήσατο. A.
P. 849. v. λομένῳ c.] πρεσβεῖν. V.
v. ἢ εἰρ.] ὑφ' ἑτέρα. V. Ibid. πρὸς ἄλλον. V.
v. ὅλῃ d.] καθήμενος. V.
v. τύχοι] ἐς τὸ τὸ ἄλλοιτο. V.
P. 850. v. αὐπθέτῳ b.] ὡς παρέλαβον. A.
v. ἢ τὸ c.] προσλαβεῖν ὁ. A.
v. μένῳ e.] προφερόμενον. V.
P. 852. v. πάξει b.] εἰκὲ τὴ πρὶ πᾶς. V.
P. 853. v. ἠφανίσατο a.] ἐπὶ τὰ ἀπελ. A.
v. θρῶπον b.] πρὰ Φιλίππῳ. V. A.
P. 854. v. ποσὶ b.] ὥς' εἰς βόβον. V.
v. τος e.] παν πλὴν. V. v. ἀδικίας] λέγει πρὸς ἢ. V.
v. πλὴν f.] πλὴν εἴ τοι. V.
Ibid. παρέστε] αὐθρώπεια. A.
P. 855. v. πεν a.] ὤχετο λιπὼν πλὴν πάξιν. V.
Ib. & τὰ λιπὼν ὅπλα. A. v. σκιαῖος] διαιρῶν. V.
v. σατς. b.] σατράπας ὅλῃ θαλασσαν. V.
v. δίνης e.] τὴ θαῤῥεῖν. A.
v. καλὼς f.] εἶχε & θύον. V. A.
P. 856. v. ὅπτοκ. a.] αὐτὸς τὸς. V.
v. νοιαν b.] ὥσπερ οἱ. V. A. v. ὄψιν] κυλέοντες. V. A. Ibid. ἐπαγάγετο. V. A.
v. πὼ c.] εὐτυχήσης. V. A.
v. ἢ d.) πρεσδεύντες. V.
v. πρὶ c.] ὡς τοῖς. V. A.
v. ἔπεισι f.] ἀπὸ πλὴν πόλιν. V.
P. 857. v. Ἅρπαλος c.] βαρβαρικὴ κόλικι. V.
v. ὄψιν d.) ὄψιν. V. A.
v. πος e.] βυλόμενον. V. A.
v. βοῦν πος] ἐσκώψαν εἰπὼν· ὁ γὰρ τῆς συμποσίοις κύλικα ἔχοντες ἤδον τὰ λεγόμενα σκολιά. A.
P. 858. v. δεωαμ. a.) ἀπίδρα, τὸ μὴ λαθὼν. A.
v. πος] αὐτὰ, ἅμα ἢ. V. A.
P. 859. v. ἐσοφίζ. a.) ἐσοφίσαντο. A.
v. πεντ.] ὅσον λῶ. V.
v. γεγονέναι b.] μαθηταῖς. A.
v. θῆναι c.] Κθηαωείας, οἶκος ὃν ᾧ πρεσκυνεῖται ὁ θεός. V.
P. 860. v. αὐτὸν c.) Κθηαωείας οἶκος ὃν ᾧ πρεσκυνεῖται ὁ θεός. Στεφ. νησίδιον πρὸς τῇ Κρήτῃ.
v. νυς f.] ἀπίχεις. V.

ΕΪΣ ΤΟΝ Κικέρωνα.

P. 861. v. γνοῖν a.) Ἐλβίαν. V. A.
v. σιν. οἱ b.] εἰς Τύλλον Ἄπιον. A.
v. βασιλ.] ὃν Οὐολούσκοις, & πολεμήσαντα Ῥωμαίοις ἐκ ἀδικωάτως. ὁ μὲν πι. V. A.
v. εαπ] ἡμαστολὼ ὡς ἔοικεν. V.
v. πρεφπε c.] ἢ δύο ἢ ὀνομάτων. V.
P. 862. v. Ἐλλάδα c.) σώμαζος αὐτῆ. A.
v. ἠδεῖα e.] ἐπὶ τρατῆο. A.
v. νιον f.] ἀρχομένῳ. V.
P. 864. v. ἀμελῶς a.] τὰ πολιτῶν γνῶσιν. A.
v. νοῦ) εἰδίζε μνημονεύειν αὐτὰ. V. A.
v. τὰ c.] μὴ ὀκπιτμημένον. A.
v. πρ. c.] μυριάδων δέκα. V.
Pag. 865. v. ἀλλὰ c.] εἶπεν. A. v. Πομ.] ἡμέρας αὐτῆ μιᾶς. V. ἡμέρας αὐτῆ, μίαν. A.
v. βδελεῖν d.) βυλομένῳ A.
P. 866. v. τι πρὸς b.] προσθήκη. V. A.
Ibid. ἐσομένω. V. A.
P. 867. v. νοις b.] ἀπμίας. V.
v. τῆ Κικ. c.] μανικλῶ. V. Ibid. ἀπόκεισιν. A.
v. ἤδη f.) συνεργεμένων & καταλοχιζομένων καὶ ὁ. V. A.
P. 869. v. τὰ τὰς b.] κακὸν, κλῶν. V.
P. 871. v. & πο. f.] πράγματα, & κοι. V.
P. 872. v. ἀλλ' ὅπ a.] μάγιστον ἢ. V. A.
v. λον b.) οἵτε δήμαρχοι. V. A.
v. ἐκεῖνο c.] ἐξουσίας ἢ μείζονος. V.
P. 873. v. πον b.] Μυνάπῳ. V. A.
v. γὰ ὀκ.) Μυνάπε. V.
v. πος ἢ c.) μηδὲν κεφάλαιον. V.
v. μᾶ e.] κακῶς. V.
P. 874. v. μὴ a.] πειείπος. V.
v. σιε] Ποπίλλιον ἢ Γάϊον. V. Πόπλιον ἢ Κόπλιον. A.
v. λὰ τὰ d.] ἀπάρπον. Budæus. V. A.
P. 875. v. Καῖσ. a.] & δίκη. A.
v. φαῖς c.] Τερπᾶν. V. A.
Pag. 876. v. λῶ κατ. b.] & ὅλῃ τὰ τῷ ὁ Κικέρων ἐγκαλεῖν. A.
P. 877. v. γεγονὼς a.] ἔπαρχος. V.
v. ἀκ ἐδίζατο] Γάϊος Οὐεργίλιος. A.
v. λέων b.] πρὸς αὐτὸν τῆς προσβείας. V.
v. τὰ ψυχῆς c.] ἐνομόρξασθαι. A.
v. ἐπολ. d.] ἐπόλει. V.
6. 878. v. πρίμον d.] καταστάσιν. V.
P. 879. v. Κεκ. b.] Καγλίν. A.
v. φεῖ d.] ὅλῃ πολλαῖς ἡμαπρεῖν πατρῶσι. V. A.
v. μᾶλλον] τὰς φίλας. V. A.
v. χρῆσιμ. f.) εἰ μένων ἴσος. A.
P. 880. v. λέγεις b.] Μαρκίν ἢ. A.
v. μαντ. c.] πρεγῳδίας. V. A.
v. ἀφελ. d.) δῆκεν. V.
P. 881. v. τὰς φιλ. b.] μεταφράζειν Γλάτωνος. V.
Ibid. πνὰ τὰ Γλάτωνος & τὰ ἡμαλεκθικῶν. A.
v. σιν] συγκατάθεσιν & πλὴν ἀποχῶ. V. A.
v. νομ. d.] προσλαβεῖν. V. v. ελλαβεῖν] ὅλως. V. A. v. τὰς εἰρ.] τὰς σωκρίνας λόγας αὐτῆ & μύθους ὀνταῦθα τρέψαι. V. A.
v. ρωπᾶν] πρὸ πὸν πόλεμον. V.
P. 882. v. & ἢ b.] Καίσαρος φίλων σωισαμένων ὅλῃ τὰς ἀδρᾶς αὐθῆς. V. A.
v. φιλεῖ c.] μεταβεβλῆκε. V. A.
v. ἐλπίδων f.] πλῆθος ἀνθρώπων ὑπὸ χαρᾶς καὶ πόθῳ πρὸς πλὴν ἀπάντησιν, &c. V. A.

P.883.v.Ϲ πῆς b.]Ϲ πλὴν ἀπὸ ϟ.V.
v.μένων]ἐδόκει ὃ Ϲ μείζων τις αἰτία γεγονέναι τῆ ϟ Κικέρωνα δέξασθαι. V. A. qui posterior pro δέξασθαι habet ἀνα δέξασθαι.
v.ἀγανόπφ.d.]Ἀθηναίας μητρὸς, ἀδελφὸς καὶ ὁδρος. Sic legendum est & Actiæ matris, quæ erat filia sororis Cæsaris. A.
v.ἔνα e.]νομίζοντ.V.
v.ἰσω.]νικᾶν τὸ μεγάλων.V.
v.Ἀντ.f.]θεραπεύων τ Καίσαρα.V.A.
P.884.v.ὃ τας e.]ἔγνωσαν πρὸς θαλασσαν εἰς Ἄνυσα.A.
P.880.v.τῆν a.]πρὸς θάλασσαν εἰς Ἄνυσα. V. v.δὲ Ϲ παλίντροπα βουλεύματα. V. Ϲ παλίντροπα Καινῆς χ' πλὴν βουλεύματα A.
v.φονευομένου c.]αὐτῆ βοηθεῖ.A.
P.886.v.ἱστορήκασιν a.]ἀπελεύθερος Τίρων. A.
v.φύσεως]ἐνεργεία μὴ Ϲ.V.
v.αὐτῆ f.]φροντιστικὸν τόπ.V.A.
P.887.v.λέγω b.]μεγαλοπρεπέστερος.A.
v.πείθω c.]Κλεωνθέν.V.
v.πῆ Ἀρπ.e]χάφοντας.V.
P.888.v.ταῖς αὐταῖς a.]καταλῆψιν.A.
v.πλὴν δὴ]ἀγχίνοιαν.A.
v.πρὸς b.]τὸν ὑπὸ πολὺ πρὸς τῆ φύσεως ἥκοντας.V.
v.μᾶλλον e.]ἐγγενῶς.A.
v.οἰκεῖν]τὰ ἃ αὐτῆ πεπιγκμένος.A.

ΕΙΣ ΤΟΝ

Δημήτριον.

P.889.v.λιπκλιὸ a.]ἀσκιεπίδοπρον ἑαυτῆς.A.
v.ἀκροᾶσθαι b.]εἴ πνα Ϲ τῆ φαύλων.A.
v.γάλα c.]πολιπκοὶ.V.
v.μὴ d.]τὸ παθεῖν.A.
P.890.v.νος c.]ψήφισμα.V.
v.Ἀνπγ.f.]ἀκκαιον ὁν Κύπρον.V.A.
P.891.v.π πολ.a.]καθ.αυτὸν.V.
v.λιὸ b.]τῆ χάριτος.V.
v.ἀγῶν.b.]ἐγγενεῖας.V.A.
v.πρόπον d.]Ϲ φίλους αὐτῆ.A.
v.δυνάσθ f.]ἀφελεῖας.V.
v.πλὴν ἀρχ.]τὸ κακὸν.V.
P.892.v.πρεα d.]πρεσβευτεύοντες.V.
v.ρέα]πάντως.A. v.πολιτ.]δεδικόθε.V.
v.πλὴ γων.f]πωελθοῦσαν.V.
P.893.v.Ϲ τῆ a.]φ' ἁρπαγῆν.V. A.ἁρπαγῆς.V. v.φαμ.]αὐτὸν ἐρώτα.V.
v.ἀς ἰφ.)ἀνθρώπων ἀπιστῶν.V. v.Ϲ]ἀλλ' ὡς.V. v.κάιξαφαν αὐτὰς.V.
v.Ϲ πρεσβαγ.f.]κρεωδαμοῖας.V.
P.894.v.κις ἀν a.]ἀφικνεῖται.V.
v.λως d.]τῆ Διονυσίων.V.
v.ταῖς τῆ θεῶν c.]ποιοῦντ' ἀνθρωπίνας.A.
v.δυνῶς d.]πρὸς τὸ βασ.V. Ibid.πᾶξιν.V.
v.ὀφθεὶς]μηθὲν.V.
v.ὁπ τὸ c.]δεδόχθαι.
v.ἡ ἔχοντ]πρὸς ὑς τὸ.A.
v.λαον b.]μάχη.V.
v.τὴ νίκης d.)ὁ Πτολεμαῖος.V. v.Γδοίκοντα]πρεσβεύξας.V. v.χάον]φυγόντα.V.
P.896.v.αὐτ b]ἄλλης.V.
v.βαρβάροις d]ἔτος ὡς βασ.V.
v.ὁμολ.c.]ἐκεπίπτε.V.
v.γικῶν]πεμπτα βαλλόντων.V.
P.897.v.σας c.]παρ' αὐτὴν.V.
v.μηχαν.d.]θαρρεῖν.V. v.δῆς]δῆλον ὅτι.
P.898.v.τὰς Κιλ.a.]τὰς Κιλίας.V.
v.φο.b.]πωνεύσα ταῖς αὔω πλευραῖς.V.
v.λευπν c.]πρεχωρῶν.V.v.ὁπτ.]ἐξ εἴκοσι.
v.τὸ d.]εἶχον.V.
v.Γρωτογ.e.]δῆλυσιν.V.
v.ἐμὴν f.]ὑφ' αὐτῆ.A.
P.899.v.τρεψάμενος a.]ἐκκυσίων.A.
v.λευθέρα b.]Κεγχρεᾶς.V. v.χρεωκ]ὁπτεῖχισμα.V. v.μενοι]εἰς αὐτὴν.V.
v.ταῖς]ταῖς κολακείαις.V.
v.πλὴ μεταπ.c.]ξάγω.V.
v.δίκης e.]ἀφῆκαν.V.
P.900.v.Στρατ.a.)Λευκωνεῖς.V. Λευκωνεῖς.V.A. v.ὑδεῖσ]πρεϊεμένων.V.
v.νοθετῶν b.]Λίακῆς.V. v.πλὴ πόλιν]ἐπόιησεν.V. Ibid.κλδε πάπα.V.
v.γ' ἂν c.]ὁμοφυμίαι.V.
P.901.v.Ϲ τας a.]εἰσαγαγόν.V.
v.αληθῶς b.]Δημητρεῖον αὐτὸν.V.
v.φίλαι]φιλίαι.V.
P.902.v.ὀρνίθ.a.]ἐνι λίθω.A.f.ἐνὶ. v.μιγλ.]ἐκείνων.V. v.θυμ.]ἐγκῆς αὐτῶν.A.
v.λοῖον b.]ὅπῃ δεξάμενος.V.
v.πα φρος τ.)βέλτιστα πῆ.
v.πλὴ γνωμ.]Δημητρείῳ μὴ.A.
v.πλαστὸν]ὅλως.V.
v.πρὸς ὁ.]θυμούμενω.V.
v.φαν τῶν]γινομένων.V.
v.αὐτὸν c.]πλὴν ἐμὴ σκοπῶν.A.
P.903.v.μηθὲν]πῆ ὃ μᾶλλον.A.
v.ὑφ' e.]Δημήτριος.V.
v.τῆ κυ.)εἶχ.V.A.
P.904.v.σας a.]σκιῶς.A.
v.ποιηα.b.]πραγμάτων.V.
v.λαι]ν ἴψω.V.A.ὀν ἴψω.V.
v.ταῖς)αὐτὸς.ὃ.A.
v.σωσας c.]ἡγαγόμενος.V.
P.905.v.κρίας b.]ωμαλάμενος αὐτῆς.A.
v τῶν.c.]αὐ ἑαυτῆ.A. v.χρμένων]Ἀθηναῖν.A.
v.σὺ τοι d.)τυσᾶ.V.
v.χω e.]δολοφρων χρεῖ.A.
P.906.v.δῆ.a.]ὑπὸ πρεῖ Δῖον.A.
v.μὴ.]αἱρεῖν.V.
v.κεινον c.)δρᾶν ὁ ἐμηχανᾶτο μέλλοντες αὐτῆ μὴ δῆφυγεῖν ἐκεῖνον.V.A.
P.907.v.αὐτῆ a.)ἑαυτῆ.V.
Ibid.θεινόν.V.δεινῶν.V.A.v.αὐτῆ]ἱρᾶ.A.
v.Ϲ πλὴ d.]πρεσχόμενον.V.
v.φάσεως c.]μὴ Μακεδονίαν.V.
P 908.v.λίστα a.]δῆ Πίσιν.A.
v.εξορμ.]ῥυμα.V.
v.ξωθεὶς]ἢ δῆμέτρον, τὸ ἐλλεῖπον ἀπὸ τῆ δικαίως μητρὸν θέντες ὀφείλεις.A.
v.δεκεῖν ἕτερον.V
P.909.v.ὡς ὀνα.]μὴ ὀοῶπ.V.
v.καυσιαις]δῆμέτροις, δαμήτροις.V.
v.πρεσταν.c.]πρεσπρυεια.V.
P.910.v.ἄπιε θαι c.]ἀν Δημήτριος.A.
v.τεῖοι]τὸ μὴ πολεῖας A.
v.ἑαυτῆ]τὸ πολεμεῖν.A.
v.ὅθὶ ϟ d.]Μακεδονίας.V.
v.γῆ Ϲ]φρα πόπδον.V.
v χκε.]πρὸ πεδαν.V. v.μὴ γὸ]πολὺ.V.
v.τε πῆ]ομίζειν Ϲ ὀν πῆς ὅπ.A.
P.911.v.ὅπῃ σκιωῶ a.]μεταμπίχεται.V.
v.κασ.b]Κασανδρίαν.V.Κασανδρείαν.A.
v.Γάλιν c.]κ' εἰς π.V.
v.αὐτὸν d.]πᾶξις Ϲ ὀπυδέσης.V.
P.912.v.πῆ ρεύ.b.]ἀπώλεπ.V.
P.913.v.συμπεπ.c.]συμπίπλεκται.V.A.
v.ἔφευ.d.]ἔφυγ.V. Ib:d.καθαλαν εἰς ὕλιν.
v.λοι f.]πρασαύπ.V. v.Ϲ χρης.]δίδόσῃ.V.
P.914.v.ὡς πρὸς a.]ἁπαντᾶν.V.
v.θαυμ.b.]ἀγαθὸς.V.Ib.πρὸ τῆ.V.
v σιλε d.]πῆς πρὸ τ ὑόν.V.
v.παῖδ c.]φυλάττων.V.
P.915.v.σιν a.]ὀγ ὄν.V.
v πρὸ b.]μὴ.
v.αὐτῆ d.]χφ ὄ.V.

ΕΙΣ ΤΟΝ

Ἀντώνιον.

v.σάσιως e.]Μάρκος ἀπέκτεινε sub M. Antonio. imo potiꝰ Cinna M. Antoniũ interfecit, vt scribit Cicero Philipp.1.
P.917.v.πρὸ a.]πρὸς τὸ.V.
v.τῆς]Ἀτυφῶνος.V.
v.ἢ βεαχυτ.]ἢ βεαχυτάτω.A.
v.δυν d.]ὅπῃ τῆ ἰσχύειν.V.
v.πλεῖον]ἐφρέιδειν.V.
v.Ῥωμ.]δεκίης.V.
v.δῶς f.]ἐπ' οἰωνῶς.V.
P.918.v.δυναμ.c.]παρεσκευασμένον.V.
P.919.v.Γαβίν.a.]συμβιβάζειν.V.
v.φαρ.b.]ἀγχιβατεῖς.V.
v.νιον d.]ἱππαρχον.A.
P.920.v.πρεσβ.d.]ἀγόμενοι.V. ἀγαλόμενος. A.f.ἀγαλλόμενος.
P.921.v.χιὸ a.]ἀπεκμάμενος.V.
v.ἀπηλ.]πρεσβευθῶν.V. Ibid.αἰκηρέυσι.A.
v.πων b.]πολλοῖς.V.
v.μὴ βοῆς c.]βασιλευομένων.A.
v.ἀρχῆς d.]ἀπίστιον.A. Ibid.πῆς πρὸ.V.
P.922.v.χώσας a.]ὁμφρονέστατα.A.
v.ἀφικνεῖ d.]ἀδελφιδῆς.A.
v.τῆ πατρὸς c.]ἐλθφιστο, πθένπς.V.
P.923.v.Ϲ ἴρτ.a.]ἱστῶν.V.
v.τα πον b.]ἐγίνετο.V.
v.ἀφαιρ.d.]ἀφελέσθαι.V.
v.πλὴν c.]Πλάγκον αὐτῆ.A.
P.924.v.ὑδὲ b.]δοκεῖ γλυέσθαι.A.
v.χαρᾶς c.]ἐπὸ τῆ βήματος.V.
v.καταν.c.]βεβαιοτάτω.V.
P.925.v.κρα b.]ὀνειδίκεν.V.
v.σπάξαι c.]τῆ νεκρῆ Ϲ πολλὰ ϟ εἰς πλὴ τάφλιν V.κᾶν]ὅπω πρεῖσαι.V.
v.τὸπ d.]τὸ πλῶν.V. v.φιλογ.]ἔτρεπ. V. A.πρεῖ ὀθπεικῆς.V.A.
v.ϟ c.]ἀπὸ τρυχομένν.V.
v χομένν]νεκαλεῖπ.V.
P.916.v.βρίας b.]λέγων.V.
v.χαρὴν]ὅπ μυελάδας.A.
v.πων)ἐπρεῖφαβ πόδπ.A.
v.καθρασ d.]δῆμμιώμενοι.V.
v.πρεχμ.]μὴ πρὸς χάειν ὁμιλούντων, ἀλλὰ τῆ φρονεῖν ἠπομένων φαίνεται. V. A.τὸ μὴ πρὸς χάο.A.
v.εὐ ὀντῶ.f.]ὀντῶσαν ἑαυτῆ.V.A.
P 927.v.Ϲ κοσμ.a.]μαχίμασι.V.
v.νν]παρεγίνετο.V.
v.νης b.]σιωπρωσμένων, σιωπροισμένων, σιωπρωσμένων.V.A. (V.
v.ϟ c.]τὰς ἰδιώτας.V. v.πιθαν]πρεσβεύοντες.
v.σρκλᾶς πα.οικόν.V.
P.928.v.ϟ χρίνον a.]ἀμμηπεῖων.A.
v.πολλὰ b.]δεῖπα δεῖ σιωπᾶχθαι.A.
v.πάμαλα d]ἀποστρμένν.V.
v.νιον c.]κλεῖσα.V.
P 929.v.Ἰωνίας e]αἰαστρεφόμενον.V.
v.εξ Ἀγ e]ἐξ Ἀκκίας.V.ἐξ Ἀθίας.A.
P 930.v.ἔδοξε a.]πωῆλθεν.V. v.π χϟ)χϟ τὸ χῶμα μὴ Ρομπηΐω τῆ σόλε παρορμῶντος.V.
P.931.v.γυμν a.]γυμνασιαρχικῶν.V.A.
v.ἐμφαθ)πῆ τὸ ἔργον.A.
v.Κεφα.b.]ἐμπλεω.V.
v.φοτ.f.]ἐρίωνικός.V.
P.932.v.βίαν a.]παῖδας αὐτῆ πρὸς κατ. A.
v.καπυν.]καταικλεῖς.V.
v.Κιλιν.b.)Γυδαίων.V.
v.πλὴν c.]βαμβύκιν.V.A.
P.933.v.μᾶλλον a.]πρὸς τὸ κρατ.V.
v.ϟ μὴ]δέκμενον.V.
v.παῦσαι]ἀποπτρυμένον πρεία.V.
v.εὐθὺς b.)ἐν ἀειστερῶ.V.
v.ὅπῃς.]Φεραφτα.V.Φεραᾶπα.A.
v.λη Ϲ c.]αἰτιαμένιν.V.
v.τῶν e.]πρεξιόντας.V.A.
v.ξιόντες]ἴσοις.A.
P.934.v.ἁμαξᾶς a.]Φεραρτέων.V.
v.τὸ πλῆθος b.]τὸ πλῆθος ἀφ' ἑκάστης ἕνα.V.
v.πθ.c.]δῆλ λόγω.V. Ibid.ἀπάγω.V.
P.935.v.Ϲ βαδ.b.]βαδίζοντος.V.A.
v.Φλα.d.]Φλαῖος.V.
v.ναι]ἐπ' κρὰ ex Appiano.A.
P.936.v.πρεσδ.c.]πρεσδοκῶντας.A.
v.πωθ.d.]πρεσελθῶν.V.
v.οἰῆ f.]ἐρεψεν.V.
P.936.v.δίδοντο b.]ὀλίγοι.V.
v.δῆλ.c.]δυνάμενον.V.
v.αὐτῆ f.]ἀπολιπόντας.V.
v.πας)ἔχει δίψος Ϲ πόνον ἡμῶν σιωπῆ.V. A. qui posterior illud ὑμῶν tamen retinuit pro ἡμῶν.

P.938.v.ξυξῶν c.]ἐσήμανεν.V.
v.πασῶν d.]ἐπιπρασμένοι.V.
v.ξίφος e.]ἐστὶ δεῖναι.V.
v.τὸ πλῆθος f.]τὸ πλῆθος ὁκ τ᾽ ἀνάγκης εἰς.V.
P.939.v.θεῖν a.]ὑπαχόντων.V.
v.χαρ.e]χαριζομένη.V.
v.ὁκ τῶν f.]ὁκ τ᾽ ἰδίων ἑαυτῶν δίνειμεν.V.
Ibid. Φεαόρθιω τ᾽ Παρθο .V.A.
P.940.v.δ᾽ ἐδ.a.]καπραίσαιαν.V.
v.τος ὃ c.]γραμματικὰς.V.
v.τὸ σῶμα]φεῖοντος.V.
P.941.v.τοῖς παρεῖν]φεῦτον.A.
v.δύο b.]θρόνους.V.
v.δήμῳ d]ἔπεμπεν.V.v.πεμψα.]ἐγκλῶν.V.
P.942.v.σιλείω a.]σωῦσα & μανθάνουσα.V.
v.ψάλλετο b.]συμπληρωμένων.V.
v.πολλαῖς c.]πολλὰς αὐτῆς.A.
v.φίσμα]Αἰωνᾶος.V.
v.τῶ θερ.d.]κάδει.V.
v.ὁκ e.]ὁκ τότε.V.v.μθρτ.]ἀναβολῶ.V.A.
v.τὸ]Τίπος ὃ.A.
P.943.v.τραν a.]Κλγιβίσιος,Κλγείσιος.A. Κλγίσιος.A.
v.δικαζ.b.]πτεραρχίας.V.
v.μαῖς]νυχίαν.V.
v.Κλγ.c.]Κλγίσιος.V.Κλγίσιος.A.
v.ἀρχῆς]Γεβίνιος.V.
v.Ποθ.c.]Χαρμίων.V.
v.πολλὰς f.]κεφαλὴς ἀνέπεσεν εἰς τὸ Ἡράκλειον.
P.944.v.λεμίοις c.]Ἀρμενίων.V.
v.πέλαγος]Ἰταλία,& Γαλατία,& Ἰβηρία.V.
v.& παχ.d.]ἐξηρτημένου.V.A.
v.ἀκωλ c.]ἀκωλύτως.V.A.
Ibid.πρῶ τ᾽ φρενίας.A.
v.ἱερ.f.]βαλῶν.V.
P.945.v.τάνιον b.]μεταβολῆς.V.
v.δνιαι]Δικόμος.V.
P.946.v.βόλοις d.]καταπέλτας.V.
v.Ἀντων.c.]οἰκείοις λογισμοῖς.V.
P.974.v.Ἀλεξ.a.]Ἀλέξα.V.Ib.Σικελίᾳ.V.
v.ὁρος b.]ὀνειδώνῳ.V.
v.τ᾽ Ἀντ.c.]ἀ ἀγαπῶ.V.
v.οἱ πολ.]πυθόμενος.V.
P.948.v.ζεῖξ a.]μέτρα πρῶν πεζομένων.V.
v.αὐτ c.]ἀνεῖλον.V.
v.πῶ πετ.d.]καπκώλυς.V.Ib.ἀν ἀκαπῶ.V.
v.ει πῶ]φεοβεῶν.V.v.αὐτῶν]φυγῶν.V.
P 949.v.κῶ a.]ἀλησι.V.
v.τόνομα]πύστεῦς,πύστεῦς.V.
v.Τίμων b.]Τίμων μισάνθρωπος ἐς ὀστέον, ἀλλὰ παρέλθε. εἰπὼν οἰμώζων μακρὰ περὶ θεμοῦς.
v.αὐτεῖ c.]ἀμίμητον βίον.V.
v.τῆς e.]ἀθρέως.V.
P.950.v.ἐξ Συρ.c.]ἀνελοῦτος.V.
v.Ἀντ.e]θανάτων.V.
v.οἰκετ.f.]ἱστορεῖν.V.Ib.ὁκέλευσεν.
P.951.v.πυελκ.a.]ἀθρόοι βοῦς ἐξελκύοντας.V.
v.φα b.]τῶν πεζῶν.V.v.χαζεν]τὰς κώπας.V.
v.Καισ.]μετεβέλοντο.V.
v.μετ᾽ αὐτῆ e.]μεθ᾽ αὐτῆς.A.
Pag.951.v.ὁκ ἀχθ.b.]ὅσον ὃ ὅπω ἀπολ.V.οἱ ὅπω ἀπολ.A.
v.ναῦκλες d.]θύσας αὐτῷ.V.
v.πάντρα]παρέχωσα τῷ Γάλλῳ &.V.
v.πάντραζω]ζωγρεῖν.V.
v.λησρ.e.]σπουδῶν.V.
v.αὐτῷ f.]ἐμφορεῖτῶς.V.
P.953.v.πεδαν e]ἀποτεμόντων.V.
v.σαείωνα.]γενοῦναι.V.
v.ἕτερος c.]ἀνέπεσον.V.A.
v.βυλ.]βυλομένῳ.V.
v.λὰ καί c.]πωιπεφάνετο.V.
v.τὰ f.]τρεπωσα.V.
v.δέησι]ὡς δὴ πε μάλιστα.A.
P.954.v.ἀκῶν.b.]ὄντως.V.
v.ὅσα c.]μήποτε V.
v.θεμα d.]ἐπίπλεων.V.
v.κεφ.f]Χαρυθίων,Χαρμίων.V.
P.955.v.ἐπεὶ a.]ὀν κτίδι.A.
v.ὃ κτιτίδα]κτίδα.A.
v.δῶμ.b.]θυείδι.V.
v.σασα c.]σωαρξασα ὃ Ἀντωνίῳ πλείω τῶν δέκα πατάρων suppl.ἐτῶν.A.
v.ὄρος e.]Ἀχέπτου.V.
v.τ᾽ Κλαύδ.f.] ἔτος ἄρξας, &c. Hinc patet Plutarchum vixisse temporibus Domitii, cui Claudius Cæsar Neronis Germanici nomen imposuit.A.
P.956.v.σμίνων c.]ζητῶντες.A.
v.αἷρε]ἀναφυγόντα.A.
v.Λάμ.e.]Λάμιαν.V.
P.957.v.μήτεῖος a.]κεκωλυμένον.A.
Ibid.ὑπὸ Φιλίππῳ.V.
v.λεξάνδρῳ]χρόνος.A.
v.ἀπολαύσῃς b.]τοῦτο ἔνεστι τῇ Δημ.A.
v.χθεὶς e.]ἠγάπησεν.V.A.

ΕΙ᾽ΣΤΟ᾽Ν Δίωνα.

P.958.v.λήλων f.]βιβλίω.V.
P.959.v.διδόναι c.]ἀποδιδόναι.V.
v.ὑπαν.d.]ἔχαψε.V.
P.960.v.χαῖρες f.] σωφροσυνῶν & ἀρετῶ.A.
v.πε]ἐμηχανῶντο ῥεμβ.V. Ibid.παῖδας.V.
P.961.v.κολακ.b.]κολακείαν.
P.962.v.θεὶς a.]θειότατον.A.
v.νι θυμ.]θυμῶδη.V.
v.χῆς d.]φεφερομένης.A.
P.963.v.νόσης b.]δημοκρατίας.V.
v.παρεσῶς c.]ἡμῶν.A.
v.δίω.d.]πωιθείας.V.
P.964.v.κατηγ.a.]κατηγόρησεν.A.
v.αὐτὸν d.]αὐτὸ τοῦτο.A.
v χρεα c.]μεταπέμψαθαι.A.Ibid. & ἀξιῶν.A.
P.965.v.πῶτον b.]πώτως.V.A.
v.φρ᾽ ἐπ e.]ἀναμετρήσῃς.V.A.
P.966.v.ὅπω a.]πάντως.V.
v.πολ.]Ἀέλπτος.V.
v.σας c.]ἀπολεγομένῳ.V.
v.ἄλλα c.]μόνῳ γνώεμον A.
v.πων]ἐπεμφθη.V. v.Ἀρετῶ)ἀδελφῶ.V.
P.967.v.ἀλλ᾽ ὁ a.]κακῶς.V.
v.πωνο]ἀκποδῶν.V.
v.& c.]αὐτὸν.V.
P.968.v.σύμπαν d.] πεποιημένης, πεποιησαμένης pro πεποιησομένης.V.
v.δῆς f.] φεοφερομένοις.V.A.
v.φεῖ]μᾶλλον.V.
P.970.v.οἱ ἀπ᾽.a.]ἀπηγγέλη.V.
v.δῆς]ἐσφαδάζετο.V.
v.τῆ φεοθ.b.]κινήσαντος.V.A.
v.ἐδίδ.c.]ἀποπεμπαιζομένοι.V.
P.971.v.ὑπηχ.a.]& ῥαστώνῃ στρατιῶν.A.
v.σβεις b.]μετ᾽ τῶν Συρ.V.
v.σίοις c.]πλῆθος ξένων τῶ Δίωνος.A.
v.φοσφ.d.]αἰακαμῶν.V.
P.972.v.πῷ πατεῖ a.]πῷ τῶ Δίωνος ἰῷ A.
v.νος e.]παχύ.V.
P.973.v.γόνων e.]ἐπειδὴ Φίλιστος.A.ἐπεὶ δὴ.V.
Pag.974.v.τῶ πολ.b.] Συεακκυσίων πάντων ὁρόντων.
v.ἐλκόμενον]ὀχ ὑφ᾽ αὐτῶ.A.
v.λη d.]πάντα μεθὸν.V.
v.κυσίαι]Γύαρθα.V.A.
P.975.v.νων c.]ἱκετεύσων.V.
v.τος d.]ἐπέστρεψεν.V.ἀπέστρεψεν.A.
v.ἀξιῶν e]ἔπεμπον.V.
v.ἔτο f.]ἀνέμειναν.V.A.
P.976.v.χωνίδιω d.]πέντε ἐν οἷς τὰς.A.
v.φεὶ f.]βυλεύσαιαν.V.
P.977.v.μέσα b.]κῆ τῶ.V.
v.γῶν c.]ἀποτρεπόντων.V.
P.978.v.φεῖῃ.c.]ἐμπύροις.V.A.
v.ἔξω d.]αἴρειν.V.
P 979.v.ὦ & a.]τῶ πόλιν.V.
v.ἐματ.b.] ἕνα κόφαντα σαυρὸν.Xylander.A.
v.κλείδη c.]εἰ & τ᾽ ἄλλα.A.
P.980.v.ἡγεμ.a.]ἡγεμόνα.V.
v.τυ]κατ᾽ εἰπόπιστον.A.forte κατ᾽ εἰαπίπιστον.
v.γεῖῳ.d.]φεῶτον.V.
P.981.v.& βασ.d.]ἔχον.V.A.
v.ἐδόκα]εὐμεπίβολος.V.
v.πων c.]φεφαπχόσης ἑταιρείας.A.
v.θεῖν f.]ἐστεφανωμένος ἰῶ.V.
P.982.v.λελεγμ.a.]ὑφ᾽ αὐτῶ.A.
v.φέραλ.c.]καλλαύτρῳ.A.
v.&]παιδικῶ ἀρχῶ.A.
P.983.v.σωίδη b.]λεχθείσῃ.V.
v.παρ.]παρεβάλοντο.V.
v.ἀπε.c.]ὅπ.V.
v.πόλιν]ὀπτόμενος Μεσσηνίους.V.
v.& d.]φεοσβδομένων.V.

ΕΙ᾽ΣΤΟ᾽Ν Βροῦτον.

P.984.v.Μάρκε a.]ἀπόγονος.V.
v.εἰς Ἄλαν c.]Μῆδε Σπορ.A.
v.ῶ d.]ὀνηλίκως.V.
v.τὸ πεῖς f.]διεξόδους.V.
P.985.v.& b.]ἐλίξ.V.
v.ξας d.]Σησίν.V.
v.πολὺ e.]γραπτὸ πδεῦκόπων.V.
P.986.v.φεαῦνε d.]Νικάνεων.V.Μνημονικὸν Plutarchi, vt recte putauit Xylander.A.Ibid.φεοσηγορῶν.V.
v.&]πολὺ αὐτῶ.V.
v.& Βροῦτον f.]αὔξαντα.A.
P.987.v.πόδων a.]φεοσαχθέντες.V.
v.Βρούτῳ b.]ἐφ᾽ ἑπτὰς.V.
v.ἀρετῶ c.]ἀλλ᾽ ὁκτίμωντα.A.
P 988.v.λίαν a.]Εὐθενῶς Βροῦτος.A.
v.ζῆν b.]ῶ ζῆν.V.
P.989.v.μένῳ a.]Σπάτλιον.A.
v.μένον b.]ἔφρεφεν.V.
v.τείας c.]φεοδεικνύμενα.V.
P.990.v.τῶ πολ.b.]ψηφισαμένης.V.
v.Κάσ.c.]καλέμενοι.V.
v.& εὐθ.]πολλοῖς.V.
P.991.v.τῶ a.]ἀλοιώσης.V.
v.μῶ b.]ἀπκεῦν.V.
P.992.v.πῶ c.]φεοδεῖναι.V.
P.993.v.Φεσσάμ.a.]ὀπτεχίσαι.A.
v.κμάσῃ e.]μαεανθῆ.V.A.
v.ἀσαθμήτῳ]τρομένης.A.
v.ὀλ.f.ὀλίγον.V.
P.994.v.εἰς c.]δεδέχθαι.V.
v.λίωικῶν]ὑποθέσεις.A.
v.Ἀκαδ.f.]συμφιλοσοφῶν.V.
P.995.v.χόνος e.]ἐμβυομένης.V.
P.996.v.νσυχ d.]Ποπίλιον.V.
P 997.v.λόφρων c.]φεὸς πᾶσαν ὀργῶ.V.
v.φεοθ.d.]τῶ πατεῖδα,μονονχί.A.
P.999.v.ἐλθεῖν f.]ἀπείρηπ.V.
v.κῷ]οἴκοι.V.
P.1000.v.νων a.]πὰς χῆρας.V.
v.πῶς b.]ἠπίμωσι.V.
v.ἑαυτῶ c.]αἰδείας.V.
v.ἑαυτῶ d.]ὁκείνως.νῦν ὃ ἀδικίας μῶ.A.
v.τοιαύτη]τοιαύτη μῶ ὄν.V.
v.τὰ βυλ.f.]ὑποφθέγγεται.V.A.
P.1001.v.μῶ γὰ a.]μῶ γὰ ἔξωθεν ἢ τύπ.A.
v.χῆς b.]γινόμενον.A.
v.δίκα d.]Ἀντωνίῳ Βροῦτος. Καισίῳ οἱ Ἀντώνιος.V.αὐτῶ μῶ Καισίῳ.A.
v.φιλοκερδ.c.]κτημάτων.A.
P.1002.v.μένης b.]φεοσάγμασιν.V.A.
v.εἶπεν c.]πλέω.V.A.
v.ὀν ἐλπ.]φρόμενος.V.
v.παυσ.]λαβόμενος.V.
v.νικῆ d.]ταυτὰ Πομπηίῳ Μάγνῳ πάρχειν.V. A.
v.κῶς]πᾶσα εἰπόντα.A.
v.νου c.]ἀνθρωπίνων φεαγμάτων.V.
v.τ᾽ ἐμαυτῶ f.]ἄλλον ἔζησα.A.
P.1003.v.γοντῆς c.]ὑφηκρεύσαντες.V.

v. πς] Σφτωείν V.
v. Βρῶπν c.] ὡς ἡ ὄν. V.
Ibid.] ἠπιμίνοις ὁ καιρὸς. A.
P 1004. v. ζον a.] κρεὴν λάμπνῶα. V.
v. θυρ.] θάλλυς. V.
v. νυν c.] εὐῶρων πολλὺς. V. A.
v. ἀπ. f.] μνήμ. A.
P. 1005. v. ἅπαντας b.] ἐπρέψατο. V.
v. χίλιοι b.] Βρύγας. Bruges non Phryges dixit Ennius. Cicero in Oratore. A.
v. πεσάγειν c.] πεσσάγειν. V.
v. ἀδίκα. d.] σωιεκπίπῶν. V.
P. 1006. v. Θεατ. a.] Βρύτν. V. A. v. κήτοεας] & χώεας. V. v. ὥστρ] ἀπλοιῷ. V.
v. κεν c.] ἄκ μοναρχίας. A.
v. πν] βκλευομενος. V.
v. πλιος f.] βυλόμενος. V. Ibid. τύτω ἡ. V.
P. 1008. v. θνάναι d.] ἀκπαισάμενος. V.
P. 1009. v. ἀν ῶῖς c.] τῶ μεγίστυς. A.
v. γλω.] τύτῳ. V. v. βολαί] ἔργον. V.
v. ἀπρ.] ἀστρεμῶνπ. V. A.
v. αἰμα f.] ἑαυτῷ. A.
P. 1010. v. ξιν b.] ἔδοξε τοῖς περάγμασι. A.
v γέρονε c.] ἐβυλεύετο. A.
v. αὔτς d.] οἰκεῖος μὲ ἰῶ. V.
P. 1011. v. ψυχῆς a.] δυναμένης. V.
v. ξιφ. b.] ἔχθρῶν. V A.
v. τῶν c.] πεσσῆκεν. V.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Α' ρτοξέρξέω.

P. 1012. v. ὀκθ. a.] δείνων φασιν ὁ Α' ρσης. V.
v. βέβληκεν] Γυλαιαν. lege πυλαιαστας, τὰς ψήφους Ῥόδιοι, τὰς μηδὲν ὑγιὲς, μήτε λέγοντας, μήτε πεφίαστας. A.
v. περμ. d.] ὀκπεῖν. V.
P. 1013. v. & a.] ἡ βασιλέων. V.
v. μφς b.] ῥοίδω. A.
v. λίαρχον c.] βασιλεῖ ἀβύλει. V.
v. τὰς d.] ὀξαθρίω. V.
P. 1014. v. εἶχεν c.] πεσεπάχθη. V.
v. ἀπασμὸν c.] πεσδεχόμενος. V.
P. 1015. v. πω & b] ῥατείας. V.
v. ὠφέλεντ.] ἡ ὀκείνων. V.
P. 1016. v. δεῖ a.] εἴσας. V.
v. ζφον d.] εἴη. V. v. ζετο] ἐφίππιον. V.
v. Κύρον] πεῖπλεων. V.
v. τὰ βασ. c.] πωαναμιχθέντες. V.
P. 1017. v. ναις e.] Φαλλίῶς, Φαλλήλυ. V.
v. ναις ἐν] μεμνήσεται. V.
P. 1018. v. ἐν τῇ μάχῃ a.] φυγόντα. A.
v. ὑπὲρ b.] εὐαγγελιῶ. V.
v. ρος c.] ἀδίκως. V. v. ὦ βασ.] ὀλέθρον. V.
v. ῥῆσαι d.] & χρυσῷ. V. A. v. λέως] πόνῳ. V. A.
v. πυ] ἐπὶ e.] οὕτω & ἀλήθειαν ἐνεῖναι. A.
P. 1019. v. μὲ a.] ἔν τὰ Μιθ. V.
v. ὀναν. b.] πολὺ πον πλῆθος. V.
v. βευε d.] Hic lege sic. μὴ ἢ τὰ πόλεμον διαλυθεῖσα πεὸς αὐτὰ ὐκ ἔφυγε (f. ἔφευγε) πᾶς φιλοφροσύας, ἀλλὰ & συνέπαιζε, & τὴν ἐρωτικῶν ἐμοινώνει (f. ὀκοινώνει) συμπεράτησα & παρῶσα & ὅλως μικρὰ πάθον τὴν Σπατείρα μετὰ δίδυ χῆνδαι & σωεῖναι, μοῦσάτε μάλιστα πάντων ὀκείνῳ, καὶ μάγιστον αὐτὴ βυλομένη δυνάαζ. λαβοῦσα δὴ ποτ. A.

v. παυρῶν c.] αἰ ἀπῆξαι. V.
P. 1020. v. Λακεδ. a.] γλυφίδας. V.
v. ἰᾶζ b.] ἰάσαζ. V. A.
v. νομα e.] ἐπουργῆσαι. V. A.
P. 1021. v. μυρ. e. ἐλαύνοιτο. V.
P. 1022. v. ναι & b.] ἐξορκισάμενος. V. A. id est ὑβείσας, testante Hesychio. A.
v. κομ. c.] μάχει. V. v. εἰαν] ἐπόμμησις. V.
v. πξεο. f.] εὔφρανε. V.
P. 1023. v. ἐπιζύγια d.] κατέκοπτον. A.
v. λείφθη] πρεῖσαν. A.
v. προν e.] ἔπεμπεν.
v. βάζω f.] ἤλθεν. V.
P. 1024. v. ῥαλ. c.] δυσεξημέρωτα. V.
v. Δαρείον c.] πέμπον & εἴκοσιν. V. A. qui posterior ait, πεντηκοσὸν hic legendum nõ esse, quod eum, de quo loquitur hic Plutarchus, paulo post νεανίσκον vocet.
v. ὃ πᾶ] Φωκαῖ. V. A.
P. 1025 v πορεία b.] διεξελάσαντα. V.
v. νεωτ. d.] ὀνηγύησεν. V. v. μίαν] ἐμμενῆς. V.
v. ἰῶ] ὀτάπεινὸν. V.
v. μασι c.] εἰ τὰ μὲ ἀδελφῶ. A.
v. νῷ ὃ f.] ἀάγκλω. A.
P. 1026. v. πας πὼ c.] ὑπνεγκεῖν. V.
v. γνησίων e.] Α εἰασσον. V.
v. ἐπὶ] Α' ρσάβης. V.
P. 1027. v. ἀπέκτειναν a.] σμικρὰ παλαιὰ σώματ' ἐυνάζει ῥοπή. A.
v. κρᾶς b.] πσόνῶς. V.

ΕΙ' ΣΤΟ' Ν
Α'' εα τον.

v. ταις e.] ἄῶρ ὧν αὐτὰς. V.
v. πὰς ἀει] βελπὼ αὐτὸν ἡγεῖσθαι. A.
P. 1028. v. ἀονεῖται c.] σκαφίον. Iuuenalis. Et ride positis scaphium cum sumitur armis. A.
v. ὀν d] Μύρπλος. V.
P. 029. v. πρα] ἄπρον. V.
v. εμαθώσατο c.] Ξενοφίλυ πεφότυ. A.
v. ξιν f] σωθῆμα. V.
P. 1030. v. κτῆ d.] αὐτῷ αὐτὴ φώνησι. V. πεὸς αὐτὰ αὐτ. A.
P. 1031. v. μὲ ἐπὶ a.] ἔτὴ Νικοκλέυς. A.
v. πόλιν b.] ὑφ' αὐτῆς. A.
v. ἀκριβ. d.] πικρὸς. V.
v. ἀφιέντες c.] ἄλλυ ἢ ἢ. A.
v. πυρ.] ὀπῆβολώπατος. V.
P. 1032. v. Μεθ. b.] Μοθώνης. V.
v. κεμ. d.] πεὸς αὐτὰ. V.
v. & χρης. e.] ἀδιάφορον. V.
v. τὸ ἐρ. f.] γναμπτεῖζ. V.
P. 1033. v. πίνακος a.] διήλειφεν. V. bene. διήλειψεν. A. male.
v. ὃ ἢ τὰ b.] ὑποδεχθεὶς ὑδ αὐτ. A.
v. βυλαί c.] βυλαί. V.
v. τῶν] τ' ἄλλα τάλαις. V. A.
v. πα, πραγ. e.] ὅλος ἡμῶν. A.
v. διὰ πυροις f.] ἔρωσι. A.
P. 1034. v. αὐτὸν c.] ἀπίλιπ. V.
v. φιλοφ. d.] ἀμοιβέν. V.
v. ρων e.] ἀμοιβέαν. V.
P. 1035. v. ὁ ὃ a.] ἐπιχάρησι τῇ πεάξει. A.

v. μέρος] Ἐρῆνος. Ita mox in b. πθαιεῖρ etiam occurrit. A.
v. πεάξεις b.] φεάξεις. A.
v. ζὸν c.] πηχῶν. V.
P. 1036. v. φόβον c.] παρέχειν. A.
v. & τὸν d.] τῇ πόλει. V.
v. σιν f.] πθαβόλων. V.
v. ῥος] ἐπολάμπτοσα & ὁδῷ. A.
P. 1037. v. ὥσπε a.] ὅσπεν. V.
v. πᾶ] τὰ ὃ αὐτὰ, πὼ αὐ ἢ. V.
v. νέντων e.] πὼ ψυχῶ. V.
v. ἐπὶ] φαπωθῆ. V.
P. 1038. v. ὁρῶν ὃ. A.
v. γένος] ἐπιβύλευεν. V. v. πῶς] ἐπῆσαν. V.
P. 1039. v. δορυφ. b.] ὀκίλευσιν. V.
v. πας] μέσωλον. V.
v. νόμῳ c.] πεποιημένος. V.
P. 1041. v. τὰς b] μεπλόσμισιν. V. f. μεπκόμισιν vt habet A.
v. διεπίλει c.] & παρ' ὀιαυτὸν ἦρχεν ἐνθμὰξ. A.
v. κολυθεῖν d.] πὼ πίστν. A.
P. 1042. v. μὼ c.] δωασῶν. A.
v. δις c.] τεὶς & αὐδις. V.
v. δπι] τὴ ἐλπίδων. V. A.
P. 1043. v. ξέρξαζ. c.] ἐπὶ θεσιν. A.
v. σύμπλ. f.] πῶς ἀχαιοῖς. V.
P 1044. v. ὁπλίτας] ὀνέπλησαν. A.
v. τρέφειν] ἀλλ' αὐτὰ. V. ἀλλ' αὐτὰ ἀυτὰ πεέζειν. A.
v. νυς e.] πατρῶον. V.
P. 1045. v. ὅπ a.] εἰ ὃ ἀπεγώκει. A.
v. γώκει] ἔῆξε. V.
v. νίσαν b.] πεῶτον. A.
v. σίας e.] ἐγγύθεν. V.
P. 1046. v. πεὸς τὸ b.] Α' πολλώνιον. A.
v. εἰς Σιχ. c.] ἐ πολλοι V.
v. & δδξη d.] σωπεπεμμένος. A
v. Μεγ. e.] πατρῶον. V.
v. & μᾶλλον] κατεπωνεύεζ. V.
v. ῥῶπος] εἰδέξεται. V.
P. 1047. πηγὰς b.] τὰ Α' νάγονον. V.
P. 1048. v. σεν. c.] αὐτὸν Α' νθιγόνῳ. V.
v. ἀγαγεῖν] πεῖδὰ ν. V. f. πεῖδὼν vt habet A.
v. δουας c.] πομπαὶ. V. v. λαν] αἰξαμένυ. V.
v. ὃ & d.] δίωκεῖζ. V. A.
P. 1049. v. μὲ b.] Δυμαίων. A.
v. πεάξις c.] εἰς Α'' εσπον. V.
v. πῶς τὰς Δ' χαιὰς. V.
P. 1050. v. αὐτὰ a.] ἐῆδος. V.
v. & ξεν.] ἑλλιωικὰς ἐξεπραχύνετο πολ. V. A.
v. οἶγρον] ὀκέβλε. V.
v. & πεσ. c.] πεῖσῆλθ. V.
Ib. Ἰθωμαῖαν. V. Ἰθωμαν ex Strab. l. 8. A.
v. λαβὼν d.] Φθηρεῖ Δημητείῳ. V. A. ex St.
v. πόμενος] πεσσλάβοι τὰ. V.
Ibid. Ἰθωμαῖαν. V. Ἰθωμαν. A.
Ibid. πεσσλάβοι. A.
P. 1051. v. πνάδιχ. a.] ἀνιαρὰς αὐτὰς. A.
v. πόμενος] ἐδέναι ὃ. V.
v. νυ b.] ὁ βασιλεύς. V.
v. Βυλ. e.] Βυλεύν. A. Ibid. ζωάγεον ἄρεν. A.
v. θυσίαν f.] σωτηρίαν. V.
P. 1052. v. εσπς a.] πιῶπος ῥυέζ. V.
v. μόνον c.] ἐθριάμβευσεν & καπέρεψεν. V. A.

INDEX

IN PLVTARCHI VITAS COMPARATAS INDEX RERVM

& verborum memorabilium : in quem retulimus Magistratus etiam, Leges, Oracula, Prodigia, Apophthegmata, Strategemata, Bella, Orationes, aliaque quæ vno potius fasce comprehendenda erant quam singula singulis indicibus proponenda.

ABantes 2. f eorum tonsura ibid. pugnandi mos, ibid. e
Abantidas, 1028. a. c
Abas, fl. 638. a
Abillius 261. a
Abœocritus, 1034. a
Abolus amnis, 252. c
Abra ancilla Pompeij, 682. a
Abrotonum, 111. f
Abulitus, 74. d
Academia, 15. d. 459. a. noua, 519. f. 517. a media, 984. c vetus, 520. a
Academus, 15. d
Acamantis, tribus, 153. c
Acanthij 419. b 443. b in Acanthiorum & Brasidæ thesauro triremis ex auro & ebore inuenta, ibid.
Acarnanes funduntur ab Agesilao 608. b
Acarnanum annus, 72. b
Acastus Peliæ, F. phtiriasi consumptus. 474. e
Acca Laurentia, 19. e
Accipitres, 302. a
Accerræ vrbs, 500. d
Αἴκεσις, 691. a
Achæi accersunt Antigonũ 1047. a, b. accersunt Philippum Antigoni F. 1049. c
Philopœmenem magistrum equitum creant, 359. d
Philopœmenis necem vleiscuntur 368. b redimunt Romanos in Græcia seruientes, 576. f Romanis se coniungunt, 376. e f associantur Sicyonijs, 1031. b. Corinthus eis adiungitur, 1037. d. Philopœmenes eis adiungit Spartam, 364. d. fœdere iungun tur cum Ætolis 1042. c. eorum instituta militaria à Philopœmene immutantur, 360. d. & ibid. e. eorum bellum cum Cleomene, 358. c 806. a cum Eleis & Ætolis, 360. a clades. 1045. c
Acharnæ, 170. a
Achillas Ægyptius, 660. c 661. c bellum Cæsari infert, 731. c
Achilles, 323. d 361. b 383. b & 472. c 634. a de Achille Alexandri dictum, 672. c
Achillis cithara. ib. felicitas, ibid. imprecatio, 135. b interitus 477. d nomen Alexandro accommodatum, 667. b
Acierum militarium formę, 360. d
C. Acilius, 349. f
M. Acilius Glabrio, 366. c
Acilij, Cæsaris militis, facinus memorandum, 715. a
Acontius mons, 464. d
Acradina, 244. f & 308. c
Acrillæ, 308. a
Acroamaticæ disciplinæ, 668. a
Acrocorinthus, eiusq; descriptio, 1034. b capitur ab Antigono, ibid. c ab Arato, 1036. c
Acron Ceninensium rex bellum infert Romulo, 26. c à Romulo cæsus, 27. a 302. a
Acrorion mons, 757. a
Acrotatus Arei filius, 401. a & 402. b Acrotati virtus, 734. f
Actęõ, 325. c Actęones duo, 568. c
Acte regio, 900. a 1046. c
Actia soror Cæsaris, 883. d
Actiacæ pugnæ descriptio, 945. e
Actio oratoria a Cleone vitiata, 528. c in dicendo quid possit, 849. b & 863. b à quibus primum mutata, 825. a
Actium, 631. c 949. e
Acuphis cum Alexandro colloquium, 698. a
¶ Ada, Cariæ regina, 677. b
Adepsus, 468. c
Adiabenus, 510. b
Adiabeni, 509. a
Adimantus, 114. c & 211. f
Admetus, 62. a Admetus rex Molossorum, 123. e
Adonidis sacra, 200. c 532. b
Adoptatio ad initiationem sacrorum requisita, 15. e
In Adorando ritus Romanorum quales 301. b
Adranitæ iungunt se Timoleonti, 241. e
Adranum, & Adranus deus, 241. b
Adrasteæ mons, 497. b
Adrastus, 824. e
Adria sub Antigono. 1032. b
Adria Tuscorum colonia: vnde Adriaticum mare, 136. b
Adrianus Luculli legatus, 502. a
Adrumetum, 788. d
Adulatio, 555. c & 926. d & 928. d
Adulterium Lucumonis, 136. a adulteria Spartæ incognita, 49. c adulterij leges, 90. f
¶ Æacus, 5. a
Æacidæ, 119. e
Æacidæ bellatores, 400. d
Æantis tribus, 330. e
Ædes Apollinis, 779. b
Ædes Iouis Statoris, 868. d
Ædificandi studium, 543. e
Ædiles, 222. c
Ædilitas Cæsaris, 709. d Fauonij, 781.
Ægæ, 124. e 400. d
Ægeis tribus, 201. f 531. e
Ægestei, 523. e
Ægeus Thesei pater, 2. d à Pandione adoptatus, 5. e Pallantidas formidat, 2. d Æthræ quod signum discedens reliquerit filij agnitionis, 2. c 3. b Æthræ se iungit, 2. b Ægei domicilium Athenis vbi fuerit, 75. e Ægei porta, *ib.* eius interitus, 9. e
Ægiadæ, familia 447. c
Ægialia insula, 819. b
Ægias argentarius, 1035. a
Ægicoræ, tribus quæ Athenis, 91. e
Ægienses Romanis conciliantur, 343. a
Ægina, 94. a 846. b ab Atheniensibus occupata 170. e
Æginetæ, 441. a & 527. b & 567. c Æginetarum gloria, 120. c
Ægineticum bellum, 113. c 960. a
Ægis Mineruæ, 211. b
Ægla a Theseo amata, 8. e 13. e
Ægos fluuius, 211. f 438. a 459. c
Ægyptus, 385. a & 528. c & 359. d Romanis stipendiaria, 550. e ab Alexandro capta, 679. d
Ægypti rex, 172. d Ægypti rex Ptolemæus ad Catonem Min. proficiscitur, 776. c Ægypti regis Ptolemæi reductio, 645. d
Ægyptiorum de dijs sententia, 62. b orbes, 69. f annus, 72. a bellum 616. c de recipiendo Pompeio deliberatio, 660. d ab ipsis Agesilaus irridetur, 616. d Agesilai in ipsos strategema, 618. a
Ægyptius ariolus, 930. d
Ælia Syllæ vxor, 453. c
Ælius vide Sextus,
Ælius Tubero, 257. c
Æmilia, 18. c 473. b Scipionis Africani vxor 256. b Scauri & Metellæ filia, 623. a & 473. b Æmiliam Syllæ filiam ducit Pompeius dimissa Antistia, 623. b
Æmiliorum familia vnde orta, 65. d 255. f.
Æmilius, vide L. M. Q.
Æmilius præco, 306. b quæstor, 66. a
Æneas Lauinij conditor, 227. c Æneæ vxor, 18. b
Æneus taurus Cimbrorum, 419. a
Ænobarbæ cognomẽ vnde, 268. c
Ænobarbus, vide Domitius,
Ænus, Thraciæ vrbs, 763. f.
Æoli insulæ, 133. c
Æpea, 93. a
Æqualitas, 76. c 85. d de Æris diuulsione & agitatione, 374 e
Ærarium Saturni templum, 103. c
Æreus fur, 851. b
Æropus, 387. d Æropus Macedo, 897. d
Æs alienum 86. d 215. d 709. e
Æschines de falsa legatione postulatus 853. a Athenis abit 857. b
Æschines Lamprensis, 326. d
Æschylus Corinthius, 237. e
Æschyli cum Sophocle certamen, 483. f a Sophocle victus in Siciliam migrat, ibid. b. ipsius obitus, ibid. tragœdiæ, 668. d
Æsculapius, 62. c Æsculapij templum, 631. b
Æsionis de oratoribus sententia, 851. a
Æson, fluuius, 263. e
Æsopus fabularum scriptor, 94. b Æsopus histrio, 863. b Æsopi dictum de felicium morte, 297. a Æsopicus venator, 1045. c
Æsuuia prata, 101. c
Æthiopis omen, 1007. a
Æthra mater Thesei, 2. d & 16. b Æthra capta, 16. b ex Ægeo grauida, 2. d Theseum, ortum suum docet, 3. b
Ætoli, 364. d 371. d 526. e 693. c. Ætolorum improbitas, 373. c 374. c 377. c fœdus cum Achæis, 1042. c victoria, 1033. f cum Quintio simultas, 373. c Pro ipsis Quintius deprecatur, 377. e
Ætolicum bellum Achæorum, 743. b 1041. b
¶ ex Affluentia nimia euaserunt hydropici & cœliaci, 939. b
Afranius L. 637. c 639. e 642. a 654. c. f
Afranius Pompeij legatus, 654. c 725. c
Africa, 786. d
Africanum reprehendit Cato maior, 338. a
Africanum bellum, ibid.
Africani fici, 352. c
Africum mare, 398. c 632. f
¶ Agamemnon, 527. c 600. e & 654. e 727. e
Agarista Xanthippi vxor. 153. c
Agatharches pictor, 159. d 199. b
Agathocles, 391. c regis Lysimachi filius, 912. a
Agathoclia, 820. d
Agaue, 564. e
Ager Rom. terminatur à Numa, 70. e de Agri possidendi modo lex, 150. b Agri Spartani diuisio 799. a Agrorum diuisio a Lycurgo facta, 19. f
Agesilas Acharnensis, 326. a
Agesilaus, 448. d 484. d a Lacedæmonijs classi præficitur, 601. b ab Ægyptijs irridetur, 616. e belli cupidus, 616. b belli dux inter Persas & Lacedæmonios, 1028. d contemptis ac deceptis barbaris, per fines eorum iter fecit, 6041. a deficit à Tacho ad Nectanabin, 617. b deliciarum contemptor, 616. e quomodo ad regnum peruenerit, 662. c Pharnabazum castris exuit, 602. a Acarnanas fundit, 608. b Pharsalos fundit, 604. e in amicos qualis, 603. b in grauem morbum repente incidit, 611. b indulgens in liberos, 610. a laudauit iustitiam, 608. d Lysandri suasu rex creatur, 446. b & 597. b Pompeio constantior, 664. a qua occasione à Tacho desciuerit, 617. b inculpatior inimicus quam amicus, 598. a Lacedæmonem ex Epaminondæ manibus eripit, 615. c ex Asia reuocatur, 604. a Spartam conseruauit, 614. c Agidis conatum probat, 798. a cum Pharnabazo colloquitur, 602. c
Agesilai regis claudicatio, 596. d ænigma, 604. b aliquot apophthegmata, 607. d ars in conciliandis sibi inimicis, 606. e cadauer ceta conditum, mellis penuria, 618. f calliditas, 600. a callidum consilium ad detegendam sociorum imbecillitatem, 610. e comes Xenophon, 606. d continentia, 609. b cum Lysandro simultas, 599. a 446. c de Tissapherne victoria, 601. b dictum. 603. b dictum humanum 602. e erga ciuitatem suam obtemperantia, 604. a ipsius & Epaminondæ de Bœotiæ libertate contentio, 611. b expeditio in Bœotiam, 610. d expeditio in Asiam, 446 b & 598. e 1021. c filiæ, Prolyta & Apolia, 606. c forma, 596. e genus, 596. c Theleutias frater classi præficitur, 607. b in Ægyptios strategema, 618. b in Ægyptum profectio, & cum Tacho coniunctio improbata, 616. c institutio, 596. c Laconica pro amico epistola, 603. b modestia, 596. c mors, 618. e peccata, 662. c potentia, 597. d pugna cum Thebanis, 605. d res bello gestæ, 663. b res in Asia gestæ, 609. b somnium, 598. f turpis amor, 682. a vxor Cleora, 606. c virtus, 602. a & 606. a in Agesilaum dictum Antalcidæ, 602. a Nectanabis regis liberalitas, 618. c
sub Agesilao Lacedæmone coniurationes, 608. d ab Agesilao Lacedæmoniorum imperium amissum, 663. a ab ipso Lysander diuidendis carnibus præficitur, 446 e cum Agesilao Lysandri Laconicus sermo, 447. a
Agesilai ephori auaritia & scelus, 743. d e
Agesipolis Spartanorum rex, 280. b 607. a 734. e
Agesistrata Agidis mater, petit, 797. b 804. c
Agiadæ, familia regia, 734. d
Agias, 1040. d
Agiaris Cleomeni nubit, moritur, 805. a 814. e
Agis rex, 51. e & 52. c XIIII.

rex Spartæ, 58. b & 437 e 440. d 445. e 857. a & 1041. d Agesilai frater, 596. b 597. b aggreditur restituere instituta Lacedæmoniorum, 797. e decipitur ab Agesilao, 743. a honorem defert Arato, 743. d opes suas in commune confert, 799. c in carcerem conjicitur, 803. c cum matre & auia strangulatur, 804. a

Agidis continentia, 797. b dictum amarum, 52. c expeditio, 743. b cum Antipatro conflictus, 604. b genus, 734. d leges, 798. f frater Archidamus interficitur, 807. a vxorem Alcibiades corrumpit, 203. d & 597. a vxor Agiaris Cleomeni coacta nubit, 805. a Agidi resistit Leonidas, 799. d

Agno Teius, 688. c

Agnon, 169. e 524. a 677. a

Agnonides orator 756. f damnatus interficitur, 759. b

Agnothemis, 707. a

Agnusius l ὡς, 6. a

Agnusijs cum Pallenæis connubia non intercedunt, ibid.

Agrariæ actiones in Ti. & C. Gracchi vita. Vide Lex agraria & Agri.

Agraulensis, 125. c 257. e

Agriculturæ laus, 71. a 257. e 349. a 351. d

Agrigentum, 397. c instauratur, 570. c

Agrippa, vide M.

Agrippa, vide Menenius,

Agrippa, 946. a & 950. c Cæs. amicus, 931. d 955. d

Agrippina Neronis mater, 955. e 956. a

Agylæus, 808. c

¶ Ahala, vide Seruilius.

¶ Aiacis mater Peribœa, 13. e filij, 83. d & 191. e templum, 859. c

Aidoneus Molossorum rex, 15. a

Aiὸς Loquutio templum extructum Romæ, 144. d

¶ Alæi, pisces, & oppidum, 468. c

Alalcomenius, 332. a

Alba faba, 166. f

Albani, 509. a 637. b Albanorum defectio à Pompeio, 637. f Albanos Pompeius fundit, 538. a

Albanus, 647. d 662. a

Albani lacus miraculum, 130. b

Albi equi, 132. c

Albinus victus, 93. c prætorius à militibus cæsus, 453. b

L. Albini in deos pietas, 223. c

Albus dies, 166. f

Alcæus Sardianus, 936. a

Alcæi poetæ in Philippum epigramma, 373. d

Alcander, 45. d

Alcetas, 585. c 588. a Tharrhytæ filius, 383. c

Alcibiades, 322. d 335. c 443. f 528. c 846. b 948. e à Socrate seruatus, 194. e absens damnatur, 202. d duces Athenienses reprehendit, 438. e Agidis regis vxorem corrumpit, 203. d 597. a autor expeditionis in Siciliam, 199. d balbus 192. b chamæleonte mutabilior, 203. c legatos Lacedæmoniorum decipit, 316. f 529. d dum vehitur, aufugit, 202. d ludimagistrum percussit quod non haberet Homerum, 194. d in Bithyniam profugit, 212. c nauali prælio Peloponnesios superat, 206. d mysteria restituit, 210. d paci Græcorum obstat, 197. c prætor creatur, 198. b prætor in Siciliam mittitur, 200. a permittitur iterum calumnijs, 211. d profanatorum sacrorum accusatur, 200 e publicanis imponit, 194. a qualis in matrimonio, 195. b reconciliatur Athenienſibus, 204. a relictis Lacedæmonijs fugit ad Tissapherne, 204. b reuocatur ab exilio, 205. e reuocatur Athenas ad iudicium, 202. b Selybriam capit, 208. a oratione Socratis delinitus, 193. c Spartam confugit, 203. a vxorem suam è foro domum extulit, 196. a

Alcibiadis à Tissapherne capti fuga, 80. e accusatio, 202. d ad remp. accessus, 195. f aduersarij initio reip. gerendæ, 196. e studia, 192. d cædes, 213. c cædis causa, Lais Corinthia meretrix, 213. d circa pecuniam modus, 234. c eloquentia, 196. a expeditio in Siciliam, 201. c secunda expeditio, 210. f genus, 191. e nutrix & pædagogus, 49. e statua Romæ, 65. d gubernator Antiochus prælio nauali cæsus, 211. c honorificus in patriam reditus, 209. b imperium delatum, 209. e in Anytum insolentia, 193. e in patriam animus, 234. e in patriam redeuntus cautio, 209. a ingenium varium, 211. d inimicorum doli, 200. f largitio, 195. e liberale factum, 193. e luxus, 198. e mores, 192. c & 233. d petulantia, 199. a prima militia Socrate comite, 194. f reditus malum omen, 210. b salutare consilium contemnunt Athenienses, 212. a somnium ante necem, 213. b victoria ad Chalcedonem 207. f victoria ad Cyzicum, 207. b Olympiaceæ victoriæ, 196. b

Alcibiadi adimunt Athenienses imperium, 211. e erga Alcibiadem Socratis amor, 193. a

Alcibiadem sua ipsius rerum gestarum gloria euertit, 211. a

Alcibiadem Timandra funerat, 213. d

ad Alcibiadem videndum, Athenienſis populi concursus, 209. d

Alcibiades, horti nomen, 204. c

Alcidamas rhetor, 848. c

Alcimenes Achæus, 305. b

Alcimus, 128. d

Alcimus Epirota, 898. c

Alcmæon, 84. a 94. e 123. c 334. e Alcmæon Amphiarai filius, 1028. d

Alcmæonidæ, 95. f

Alcman poeta, 57. b 474. f

Alcmena, 4. a 449. d Alcmenæ cadauer euanuit, 35. e

Alcyoneus Antigoni filius, 406. a

Alea tumulus, 449. d

Alexander Magnus Macedonum rex, 291. e Aristidi consilium Mardonij exponit, 327. d à Phocione Athenienſibus placatus, 749. e æs alienum militum dissoluit, 703. e alteram aurem reseruat reo, 689. c à Clito seruatus, 673. a

Clitum occidit, 694. d Clitum cur occiderit, 694. a Aristotelis commenta irridet, 706. a diuinitatem arrogat sibi, 680. f duas petras capit, 697. d ducit Roxanem vxorem, 691. d dux Græciæ contra Persas, 671. c expugnat Tyrum, 679. b Gazam capit, ibidem. Granicum transit, 672 c

Gymnosophistis decem quæstiones solucidas proponit, 700 e Gymnosophistas captos cum muneribus dimittit, 701. c honorat Phocionem, 749. d honorat Platæenſium magnanimitatem, 326. a in febrem incidit, 706. c in Perside triginta millia puerorum institui iussit, 704. a Philippo patri insultat, 669. b inducias non seruat, 698. c ludos facit, 681. c luxum suorum carpit, 688. c medicinam exercuit, 668. c omnium regum festiuissimus, 677. corator Athenienses deposcit, 856 d otij inimicus, 688. d quanti fecerit Homerum, 668. c radere barbam præcepit Macedonibus, 3. a Thebas euertit, 670. d Theodecti memoriam honorat, 674. a Triballorum regem fundit, 670. c vestem barbaricam sumit, 690. d vnico dicto Macedonas ad officium reducit, 691. b vt coluerit Aristotelem, 668. c Acrocorinthum tenens, 1034. c Antipatrum formidat, 705. d

Alexandri ad Ammonis oraculum profectio, 680. a ad Aristotelem epistola, 668. b agilitas, & audacia, 678. e arma, 684. b canis, Peritas, 699. d supra Alexandri caput aquila dum in Darium tendit visa, 684. d classis in Oceano, 701. c comessationes in Carmania, 702. b continentia, crudelitas in suos, 697. a corpus fragrantiam reddebat, 666. b cum Dario conflictus in Cilicia, 675. e cum Diogene colloquium, 671. d de Achille dictum, 672. c de amicis solicitudo, 688. f difficultas in persequendo Dario, 690. a equus Bucephalas, 667. b exercitus calamitas, 702. a expeditio in Indiam, 696. f forma, 666. b frater Aridæus, 707. c genus, 665. a gesta contra Porum regem, 698. d gloriæ cupiditas 666. c humanitas, 681. f in Arabas expeditio, 678. d in Aristotelem offensio, 696. d in Asiam transeuntis apparatus, 672. a in Bucephala domando animosa dexteritas, 667. d in formosas dictum, 676. e in captiuas clementia, *ibid.* in milites suos amor, 689. e in Persidem expeditio, 687. b in suos milites Macedonas clementia, 704. d in victu temperantia, 677. b intempestiua clementia, 671. b liberalitas, 672. b 687. d magnanimitas, 666. e 683. c magnitudinis præsagia, 665. d militum luxus, 702. c mira in Philippum medicum fiducia, 675. a mira in amicos humanitas, 688. b mœror ob mortem Hephæstionis, 704. f morbus in Cilicia, 674. e mores, 666. c mors, 706. f mortis præsagia, 705. b natales, 665. e in natiuitate prodigia, 666. a nutritius Leonidas, 667. a pædagogus Lysimachus, 667. b per otium vita 677. c periculum apud Mallos, 700. b præceptor, Aristoteles, 668. a prælium ad Granicum, 672. b prima militia, 668. c prodigalitas à matre reprehensa, 687. e reditus ex India, 699. e regni initium, 607. a secunda de Dario victoria, 684. e secundum cum Dario prælium, 683. e somnium, 693. d ad Granicum victoria, 673. b victoria de Dario in Cilicia, 675. e Alexandri Olympiadisque cum Philippo dissensiones, 669. a fautor, 678. c

Alexandro ab Dimno insidiis structis, 692. d cur suspectus Philotas & inuisus fuerit, 692. a corui itineris duces, 680. c Damascus dedita, 678. a prodigium factum, 683. b prodigia oblata, 697. b prodigia facta ante expeditionem Asianam, 671. e Pyrrhus similis, 387. a Pompeius similis, 43 c

Alexandrum adorare detrectat Callisthenes, 695. e ad Alexandrum Amazonis profectio, 691. b in Alexandrum Aristoteles notatus veneficij, 707. a Alexandrum Callisthenes consolatur, 694. e defendit Clitus, 673. a timuit Antipater, 693. b quantum Cassander timuerit, 706. a quomodo instituerit Leonidas 705. d in Alexandrum Cliti petulantia, 692. b ad Alexandrum Darij legatio, 681. e ad Alexandrum Demaratus Corinthius proficiscitur, 696. e contra Alexandrum Græcos Demosthenes concitat, 856. e in Alexandrum suspectus Callisthenes proditionis, 696. c

Cum Alexandro Acuphis colloquium, 698. a Taxilis, 698. a

ab Alexandro bibendi certamen propositum, 703. d Cussæorum gens excisa, vt Hephæstioni parentaret, 704. f in Perside thesaurus repertus, 686. e Persepolis inflammata, 687. b prouinciarum defectio, 702. e thesaurus Susis repertus, 686. e de Alexandro filio Philippi omen, 667. e

Alexander Antiochensis, 937. e

Alexander Antipatri frater, 386. a perit, 386. c

Alexander Cassandri filius, 905. o

Alexander Crassi doctor, 889. e

Alexander Demetrij filius, 915. d

Alexander libertus, 620. d

Alexander Paris, 16. c

Alexander Persei filius, 274. e

Alexander Polyperchontis filius, 756. e & 892. e

Alexander Pheræus ab vxore sua interficitur, 297. e Phæreorum primus tyrannus, 291. d 298. a Pelopidam capit, 292. d

Alexandri Pheræi crudelitas, 293. b Thebe vxor, 293. a Alexandri Pheræi & Pelopidæ pugna, 295. e

Alexander Pyrrhi filius, 388. a

Alexander Roxanes filius, 384. e

Alexander Syrus, 947. a

Alexander Thracum dux, 264. d

Alexandria conditur, 679. d

Alexandriæ bibliotheca magna incensa, 731. c figura, 679. e in custodiam Cleomenes datur, 821. e triumphatur, 939. d

Alexandrini belli causæ, 730. e

Alexandropolis, 668. e

Alexas Laodicensis, 949. e

Alexia deditur Cæsari, 721. b

Alexiæ obsidio, 720. e apud Alexiam Cæsaris victoriæ 721. b

Alexicrates pincerna, 385. d

Alexippus medicus, 689. a

Alinusius, 163. c

Allia flumen, 137. d

Alliensis dies, *ibidem*, e Alliensis pugna, qua Galli fundunt Romanos, *ibidem*. c

Allobrogum legati coniurationis Catilinariæ participes, 869. d

Alopecensis curia, 318. b

Alpes Italicæ, 299. b & 415. d & 415. e 923. c

Alsæa, 808. a

Alycus Scironis filius occumbit, 15. e

¶ Amandi mos apud Lacedæmonios, 51. d

Amantis animam in alieno viuere corpore, 341. c

Amanus mons, 936. e 879. b 913. e

Amarsyadas, 7. d

Amazonis ad Alexandrum profectio, 691. a

Amazones, 506. f 638. b 691. b

Amazonum pugna à Phidia facta, 486. d bellum, 12. a sepulcra, 13. b cum Amazonibus Thesei conflictus, 12. e

Amazonicum bellum, & ipsius origo, 12. d

Amazonium, 12. f

Ambiorix, 719. d

Ambitio, 355. e 480. b 452. d 453. b 791. c 863. e 887. a 901. e

Ambitus lex à Catone minore lata, 780. d

Ambracia, 386. b & 387. d

Ambrones, 414. b & deinceps, se Ligures vocant, 416. e a Ma-

rio cæduntur, 416. d
Ambustus, vide Fabius.
Ameria, 415. b
Amici fides, 107. d
Amicitia, 80. e 279. d vt colenda, 603. b amicitia regia, vide Regia amicitia. amicitię veræ causa, 279. e
Amilcar, 248. c
Amenias Decelensis, 119. c
Amenias Phocensis, 403. a
Aminias, 353. b
Amintius, 731. e
Amisenorum vrbs inflammata, 514. c
Amistris Artoxerxis filia, 1025. c
Anisus vrbs, 499. e incenditur, & diripitur, 503. e Anisum capit Lucullus, *ibid.* in Anisum Luculli humanitas, *ibid.* d
Ammon, 490. e & 531. e & 665. d 692. a ad Ammonis oraculum Alexandri profectio, 680. a ad Ammonem Lysander proficiscitur, 444. e
Ammonis mater, 799. b oraculum, 704. e templum 444. e & 447. c
Amnæi dictum, 768. c
Amœbæum carmen. 1034. e
Amompharetus, 83. e Amompharetti pertinacia, 328. e
Amor naturalis, vide Naturalis amor. amor mutuus, 193. d deorum ministerium, 37. d fratris, 761. b 764. a 766. b nimius odij sæpe causa est, 778. a amores Spartanorum inter se, 50. d 51. d amoris vis, 341. c amoris mutui in pugnando vis, 287. d amoris Thebanorum origo, *ibid.* c
Amphares Agidis proditor, 803. b
Amphiaraus, 1028. d Amphiarai fanum & adytum, 330. c
Amphicratis oratoris mors, 506. b
Amphictyones, 83. f & 122. a 459. b 483. c
Amphilochia, 386. b
Amphipolis colonia Athen. 483. b 658. d 854. a
Amphitheus, 448. d
Amphitropensis Diophantus, 335. a
Amphitryon, 449. d
Amulius 22. a. d Amulij interitus, 19. a ibid. d 22. a
Amycla Alcibiadis nutrix, 51. b & 192. a Amyclę filia, 799. b
Amyntas Macedo apud Darium, 675. b rex deficit ab Antonio, 945. b Philippi legatus, 854. a Lycaoniæ & Galatiæ rex, 944. b
¶ Anaces vnde dicti, 16. a
Anacharsis cum Solone consuetudo, 80. e
Ἄνακτες, reges, 16. a
Analius, vide L. Analius.
Anapus flumen, 246. c 970. a
Anaxagoras, 154. b & 155. a & 162. b & 169. e 222. c
Anaxagoræ auditor Themistocles, 112. c philosophia, 439. c & d
Anaxarchus, 668. e Abderita philosophus, 694. c Alexandrum consolatur, 695. a
Anaxarchi dictum, 681. b
Anaxenores citharœdi, 925. e
Anaxidamus, 463. b
Anaxilaus, 83. e & 208. d
Anaxilai fortitudo, 209. a
Anaximenes, 859. b sophista, 887. d
Anaxo Trœzenia, 13. d
Ancharia, 929. d
Ancharius senator, 431. a
Ancillæ astu Roma bello liberatur, 146. a
Anco, 441. b
Ancus Martius, 74. b & 213. e
Aucylia vnde dicta, 69. a anc
yliorum delapsus è cælo, 68. d
Andocides orator in carcerem coniectus, 201. e
Andocidis hermæ, 531. e
Andria, 46. b
Andrij, 122. c
Androcydes, 291. b
Androcles concionator, 200. d
Androclion, 383. d
Androclides, 280. b & 383. d 448. d
Androcottus rex, 699. e
Androcrates, 325. c
Androgei mors, ob quam Athenienses tributum pendebant Minoi, 6. c
Andromache Hectorem comitãs, 994. d Andromaches ad Hectorem verba, *ibidem.*
Andromachus Timæi historici pater, 240. d manu loquitur, 240. e Andromachi in Crassum perfidia, 562. a
Andronicus Rhodius, 468. b
Androtion, 852. f
Andrum missa colonia, 158. d
Ἀνίκαθον, 16. b & 69. b
Ἀνικὰς, 16. b
Angelus, 383. d
Anicius, vide L. Anicius.
Anima Æsopi in alium transit, 245. d
Animus aridus, præstantissimus, 36. a Animi æternitas & origo, *ibidem.* de animo, Aristotelis dialogus, 967. c de animo, Heracliti sententia, 36. a
Anio amnis, 735. b
Anitis, Diana, 1025. b
Anius amnis, 726. b
Anni ratio varia, 72. a correctio, 735. d
Annibal à Fabio obsessus, 177. c apud Antiochum exul, 374. b circumuenit Minutium, 280. d Fabio struit insidias, 185. d funditur à Marcello, 313. e Hetruriam vastat, 174. e in errorem præcipitatur, 177. b Marcellum funere honorat, 315. e Marcellum prælio vincit, 313. b oraculo deceptus, 380. c vnoculus, 568. d
Annibalis à victoria Cannensi cunctatio, 184. a calliditas in Fabium, 178. c Annibalis & Scipionis colloquium, 380. f in Romanos odium, 381. c mors, 380. d mortis causa Quintius, 380. c strategema, 177. e strategemata in pugna Cannensi, 183. a contra Annibalem Fabij gesta, 176. d Marcelli contra Annibalem res gestæ, 312. a cum Annibale Fabius commutat captiuos, 178. d de Annibale Marcelli victoriæ, 303. e
Annius, vide C. T.
Annius, 431. d
Annius Milo, 877. e
Anno dux Carthaginensium, 245. b
Anseres sacri ædem Iunonis seruant, 142. d Anserum natura, *ibidem.* c
Antæus lucta oppressus, 5. b
Antæi corpus, & sepulcrum, 572. c
Antagoras Chius, 333. a
Antalcidas ab Artoxerxe honoratus, 1028. b Antalcidæ dictum in Agesilaum, 47. d & 285. c mors, 1022. c pax, 608. c dicta aliquot acuta, 613. d
Antalcidia pax, 1022. a
Antemna, 471. c
Antemnates contra Romanos insurgunt, 27. d à Romanis victi, *ibidem.* c
Antenor, 65. c
Anthedon vrbs, 468. c
Anthemionis filius Anitus, 193. d
Antemocritus, 168. e
Anthesterion, 461. a & 900. e 1051. f
Antho, 19. b
Antiates, 217. d & 222. e
Anticato, 733. c
Anticrates Lacon, 616. a
Anticyra scortum, 899. c & d 948. a
Antigenes Luscus, 703. e argyraspidum præfectus, 590. f
Antigone Pyrrhi vxor, 387. e Berenices filia, 385. b Philotam prodit, 692. d
Antigonia olim Mantinea, 1048. e
Antigonici regni successio expirauit, 1052. c
Antigonis tribus, 893. d
Antigonus ab Achæis accersitur, 1047. a Acrocorinthum occupat, 1034. e Antigonus & Demetrius conantur liberare Græciam, 892. a
Antigonus & Demetrius reges appellantur, 896. c Eumenis proditores tolli iubet, 595. a Eumenem contemnit ægrotum, 592. b Sparta potitur, 819. a calumnias struit Arato, 1033. d de Pyrrho, 387. c
Demetrij pater, 889. d Spartæ auxilium fert, 403. a primus bellum contra Eumenem gerit, 587. f clade affectus, 591. e Demetrij filius Macedonia pulsus 400. b
Antigoni cædes, 902. e cum Antigoni copijs Eumenis pugna & victoria, 591. e de custodiendo Eumene capto responsum, 594. d dictum militare, 359. c dolus in Acrocorintho occupando, 1034. e humanitas in cadauer & amicos Pyrrhi, 406. b
in Aratum honor, 1047. c in Demetrium filium indulgentia, 897. b in proditores dictum 28. c milites aureis armis tecti, 592. a regis Macedoniæ successio, 258. d somnium, 890. a bellum contra Ptolemæum, 891. b
contra Antigonum Eumenis strategema, 592. d Regum conspiratio, 901. e ob Antigonum infamia quæ Arato accesserit, 1048. b
ab Antigono Cleomenes fusus, 819. a
cũ Antigono Cleomenis prelium, 818. a Eumenis colloquium, 589. a Eumenis conflictus, 593. c de Antigono Macedonum rege victoria, 400. b
Antigoni Demetrij filij erga patrem pietas, 914. d mors, 819. b bonitas, 406. a
Antigonus Doson, 218. e
Antigonus Iudæus, Regum primus securi percussus, 932. b
Antigonidæ vasa, 273. a
Antilibanus, 678. d
Antilochus poeta, 443. c
Antimachus poeta, 253. c 443. c
Antiochia Epidaphne dicta, 506. a Mygdonica, 514. a
Antiochia vrbs, 640. a & 764. e
Antiochis tribus, 318. c & 230. d
Antiochus Ascalonites, 520. a 862. c & 984. e
Antiochus Commagenus, 931. b
Antiochus Alcibiadis gubernator prælio nauali cæsus, 211. c à Lysandro vincitur, 435. c à Romanis victus, 258. c Antiochus magnus, 342. e
Antiochi magni potentia, *ibid.* a nuptiæ inæquales, 378. a apud Antiochũ Annibal, 374. a contra Antiochum Catonis res gestæ, 343. c
Antiochum in prælio profligat Demetrius, 902. c
Antiochus Seleuci filius, 903. c Stratonicem nouercam amat, & ducit, 906. f in Antiochum Seleuci filium amor & indulgentia plane inusitata, 907. c
Antiochi auditor Cicero, 862. d
Antiopa à Theseo rapta, 12. a
Antiorus Lycurgi filius, 59. c
Antipater Cassandri filius, 386. a 905. c Lamiæ obsessus, 548. d ab Atheniensibus obsessus, 858. d à Græcis victus, 753. a contemnit Xenocratem, 753. c timuit Alexandrum, 693. b quantum tribuerit Phocioni, 753. c
Antipatri cum Agide pugna, 604. b cum Ætolis fœdus, 693. b de Demade dictum, 739. f crudelitas, 754. d
Antipatri filij Alexandro insidiantur, 705. d ad Athenas aduentus, 859. a mors, 755. e
Antipatrum Alexander metuit, 705. d ad Antipatrum de pace Phocion legatus missus, 753. e ab Antipatro, Atheniensibus præscriptę pacisconditiones, 753. e
Antipater Stoicus Catonis Min. præceptor, 761. c
Antipater Tarsensis, 433. a & 827. e
Antipater Tyrius, 761. c
Antiphanis Socratici dictum, 58. f
Antiphates, 121. a
Antiphilus Atheniensis dux, 752. c
Antiphon Rhamnusius, 852. d damnatus, 526. d
Antiphontis dictum, 928. a
Antiquitas fabulosa, 1. a
Antisthenes, 58. e Antisthenis de quodam tibicine dictum 152. e
Antistia, 825. d Pompeio nubit, 620. e repudiatur, 623. b
Antistius, 995. c prætor, 620. e perit, 623. b
Antitheti vsus Demostheni communis, 850. c
Antonia, 955. e
Antonias, nauis Cleopatræ, 944. a
Antoniorum familia ab Hercule orta, 917. c
C. Antonius M. Bruto deditur, 996. a
C. Antonij cædes, 996. d de M. Bruto testimonium, 997. d C. Antonio Octauius Cæsar coniungit se, 996. b de C. Antonio M. Bruti vaticinium, 997. e
Antonius Fuluiæ filius, 995. c Antonij munificentia, 928. c. L. Antonij & Fuluiæ bellum, contra Octauium, 929. b
M. Antonij iunioris responsum ad facetum Philotæ syllogismum, 928. c
M. Antonius orator à caupone proditus, 431. c à Mario interfectus, 915. e
M. Antonius triumuir à Cæsare Octauio victus, 951. b à Curione corruptus, 916. c
ab Eurycle Lacone oppugnatus, 947. a curia exturbatur, 723. b à senatu hostis iudicatus, 923. a exercitum ad Cæsarem ducit, 856. c
ad Mutinam fusus, 923. a augur creatus, 917. f tribunus plebis, 722. e & 918. amicos dimittit donata ijs naui auro argentoque onusta, 947. d
Antigonum Iudęum regem securi percussit, 93. d Aristobulum capit, 916. d
Brutum magnifice funerandum curat, 925. c Cleopatręingentes prouincias donat, 932. b
Cleopatram accersit in Ciliciam, 926. e
Cleopatram accersit in Syriam, 932. b
Cleopatram ad bellum ducit contra Octauium Cæsarem,

942. a Cleopatram expectat, languet, 939. c Cleopatram fugientem sequitur, 947. a
cum Cæsare consul, 921. a
de Artauasde triumphauit, 939. d de obliuione præteritorum refert occiso Cæsare, 922. a
emit domum Pompeij, 920. c
ex vrbe profugit ad C. Cæsarem, 723. a & 918. e
expellit Octauiam domo sua, 942. c
ferit seipsum, 951. d Sertorium ferit pugione, 582. b filijs suis ex Cleopatra partitur prouincias, 941. b Fuluiam vxorem ducit, 920. d in foro vomuit, 920. a Lepidi exercitu potitur, 923. d Lupercalibus Cæsari diadema imponit, 736. d & 921. b militis sanum consilium spernit, 945. e ducit Octauiam Octauij Augusti sororem, 929. e
Octauij Cæsaris equitatum fugat, 950. d
Octauium Cæsarem ad singulare certamen prouocat, *ibid.* e
à Domitiano deficit, 268. d
vrbem Phraata obsidet, 933. c
in monumentum ad Cleopatram portatur, 951. d
turbat rempubl. Cæsare cæso, 922. b
Timonis vitam imitatur, 948. d
vxoribus obnoxius, 920. d
Bacchus minor dictus, 944. a
Antonij actiones pro Cæsare, 917. f ad Deos oratio humanitatis plena, 936. e ætas, 956. a
Antonij Ciceronisq; inimicitiarum semina, 952. a simultas, *ibid.* b
ciuilitas in Græcos, 925. d
classis ad Actium victa, 947. d
classis deficit ad Octauium Cęsarem, 951. b Antonij Cleopatræque cœnarum apparatus, 927. c miserabile spectaculum 951. e sumptus immense in Ægypto, 928. a
conuiuia rebus iam perditis, 949. c legationes ad Octauium Cæsarem, *ibid.* e conflictus cum Parthis, 933. e
copiæ contra Parthos, 932. e
crimina ob Cleopatram, 943. a
cum Cleopatra luxus Sami, 942. b de vulneratis solicitudo in expeditione Parthica, 936. a
cum Demetrio comparatio, 956. a dicendi genus, 916. d
dominandi cupiditas 956. c
dotes eximiæ, 936. c
equitatus deficit ad Cæsarem, 951. c erga Archelaum mortuum humanitas 917. b
erga milites suos pietas, 939. a
exercitum fames tentauit 937. a
fides & perfidia, 957. c
forma, 917. b genus, 915. e
Antonij genius, Octauij genium formidat, 930. d gesta contra Aristobulum Iudęum, 916. d gesta in Ægypto sub Gabinio, *ibid.* e in aduersis tolerantia, 923. b in Ciceronem crudelitas, 924. c insanus in Cleopatram amor, 933. a in funere C. Cæsaris oratio, 993. b
in desperatione animus, 938. d luxus, 956. d luxus in Asia, 925. e in triumuiratu luxus, 924. d insolentia, 920. b legiones adiungunt se Cæsari, 947. e liberalitas, 917. d. liberalitas in Mithridatem, 937. d
machinas bellicas capiunt barbari, 937. c. mater Iulia, 916. b
militum tumultus ex auaritia, 939. b
mira in errore dissimulatio & prudentia, 1008. b
mores, 926. c mors, 952. a & 957. c nauticus apparatus contra Octauium Cæsarem, 941. a
Antonij & Octauij Cęsaris mutuæ criminationes, *ibid.* d
dissensiones, 922. d 931. c
per Octauiam eæ dissensiones componuntur, 931. d. pax cum Sexto Pompeio, 930. a
Antonij & Dolabellæ dissensiones, 919. e
Antonij pater liberalis, 916. a
periculum ad Actium, 945. a
pietas & impietas, 957. c piscatio in Ægypto, 929. a potentia, 956. a prælium nauale ad Actium, 945. e
reditus ab expeditione Parthica, 934. e
simplicitas, 926. c soboles imperatorum seminarium, 955. c somnium, 922. d squalor ab aduerso prælio, 932. c statuæ deiectæ, 779. d testamentum, 942. e violentia in Asia, 921. f vires contra Octauium, 944. b virtus in bello, 856. d & 924. e vita turpis, 920. a
vxor Fuluia, vide Fuluia. vxores, 957. a ad M. Antonij apparatus famam Octauij Cæsaris trepidatio, 942. d
Antonio illacrymauit Octauius Cæsar, 952. b abrogatur imperium, 943. c Cęsar permittit Italiam, 918. c
parentat Cleopatra, 953. c
Parthorum insidiæ aperiuntur, 938. a responsum acre à S. Pompeio oblatum, 930. b
Antonium cur cum Cæsare non occiderint coniurati, 991. d
Cleopatra perdidit, 944. c
Cleopatra humat, 953. c
multi amici relinquunt, 943. d
Parthi in reditu aggrediuntur, 935. b
inter Antonium Cæsaremque Octauium belli ciuilis semina, 940. c
in Antonium Artauasdis Armeniæ regis peccata, 939. d
Cleopatræ illecebræ, 940. c erga Antonium militum amor & reuerentia, 936. b ad Antonium monendum Geminius Roma missus, 943. c ad Antonium Moneses Parthus defecit, 932. d ad Antonium Octauia profecta despicitur ab eo, 940. b
in Antonium Parthorum dolus, 934. c
in Antonium senatus Rom. decreta mortuo Cicerone, 885. d
ab Antonio ad Cæsarem Octauium defectiones, 945. a
de Antonio cum Cęsare opprimendo deliberatio, 921. c
de Antonio Octauij Cæsaris triumphus, 955. b
In Antonio retinendo COS. collega Ciceronis prudentia, 866. e
P. Antonium Cæsar accusat, 708. e
Antonius Creticus, 915. f
Antonius, vide C.P.
Antrum Nympharum, 325. c
Antyllius C. Gracchi lictor confoditur, 810. e
Antyllus M. Antonij ex Fuluia filius, 949. c necatur, 953. b & 955. c
Anytus Anthemionis filius, 193. d & 220. b iudices corrumpit, 193. e in Anytum Alcibiadis insolentia, 193. d
¶ Aollius Romuli filius, 26. a
¶ Apama Ptolemæi vxor, 583. d
Apama Seleuci vxor, 903. d
Apelles pictor, 666. b
à Sicyone discit, 1049. c
Apelliconis Teii bibliotheca, 468. a
Apemantus, 948. e
Aperanti, 377. d
Aphidnæ à Tyndaridis captę, 15. e
Aphidnus, 15. a & 16. a
Ἀφροδίτη, Venus, 72. e
Aphytis vrbs Thraciæ, 444. e
Apis à sacerdote alitur, 821. b
Apium, 248. d
Apolia Agesilai filia, 606. c
Apollo, 448. a & 471. b & 507. a vbi natus, 286. b qualis Deus, *ibid.* fistulatorem excoriauit, 192. e Daphnen amat, 799. c Athenienſium Deus, *ibid.* Brutum peremit, 995. b
Apollinis ad Tegyras fanum 286 a flamen, 761. c templum, 466. b & 631. b sigillum, Syllæ amulctum, 471. b oraculum Apollinis Tegyræi quandiu durarit, 286. b
Apollini decimę consecratæ, 132. e aurea corona dedicata, 376. c
ex Apolline mulier dicit se vterum gestare, 448. a
Apollo Delphinius, 6. b
Ismenius, 80. d victor, 119. e
Lycius, 404. b. f Thurius, 463. a
Delphieus, 302. c Tegyræus, 286. a
Apollo, cœnaculum, 519. c
Apollocrates Dionysij filius, 974. d
Apollodorus, 852. e Babylonis præfectus, 705. b
Apollodorus Phalereus, 781. e
Apollodorus Siculus, 731. a
Apollonia, 468. d & 498. d & 725. e
Apollonides Demetrij familiaris, 914. a
Apollonius Stoicus, 791. e
Apollonius tyrannus, 553. c
Apollonius Molonis filius rhetor, 708. c orator & philosophus, 862. e
Apollophanes Cyzicenus, 602. c
Apotheræ, 49. d
Apparatus in arce Syracusana, 242. a
Appia via, 709. e
Appius, vide M.
Appius, 100. d & 305. e 506. d
Appij abstinentia, malum omen, 248. d
Appius Clausus à Sabinis ad Romanos transit, 108. b
Appius Claudius, 470. e populo infensus, 223. a cæcus, 494. e dissuadet pacem cum Pyrrho, *ibid.* Tib. Gracchi socer, 826. a
Appij Claudij oratio ad patres conscriptos, 394. e Appium Claudium ad Tigranem mittit Lucullns, 504. b
Appij Claudij libertas, 506. c
Appius Sardiniæ prætor, 718. b
Aprilis mensis, 72. c
Apsi fluminis descriptio, 370. e
Aptera vrbs Cretæ, 403. d
Apuleius, vide L.
Apulia, 312. b
Apum ortus, 824. a
¶ Aqua noxia, 939. a quę eductus, 213. f aquæ miraculum, 546. b aquarum fontes vt inueniantur, 262. a
Aquæ Sextiliæ, 415. e
Aquationis lex, 91. c
Aquila mansuefacta, 65. a quot oua pariat, 426. d supra caput Alexandri in Datium tendit, 684. d
Aquilæ nidus cum septem pullis, 426. d aquilæ, 322. a
aquilarum ostentum, 1001. c
Aquila, Pyrrhi cognomen, 388. a
Aquilius, vide M.
Aquilij, 98. e
Aquilius tribunus plebis, 780. b
Aquinus Metelli legatus, 574. f
Aquinum Sertorius fundit. *ib.*
¶ ab Ara suffragium, 120. d & 169. e
Arabes, 508. d & 509. a & 512. a & 936. e & 678. d
in Arabas Alexandri expeditio, 678. d
Arabes Petræi, 948. c
Arabes Nabataei, 891. d
Arabes Scenitæ, 506. c
Arabia Petræa, 640. d
in Arabiam Demetrij incursio, 891. d
Arabicus sinus, 948. c
Aracus, 436. e
Araris amnis. 716. e & 720. b
Araterion, 16. e
Aration, 105. e
Aratus à Cleomene fusus, 1043. e adiungit Achæis Corinthum, 1037. d Achæos Ætolis fœdere iungit, 1042. c Acrocorinthum capit, 1037. c ad remp. omnia refert, 1031. d aggreditur liberare patriam Sicyonem à tyrannide, 1028. e
Argos conatur liberare, 1038. d
Argos liberat à tyrannide, 1043. d Aristippo victoriam concedit, 1039. e
conatur Athenas liberare, 1042. c consilio magis quam extis fidebat, 1047. d bonus rector, 1049. a eiurat præturam, 1044. e
fusus a Macedonibus, 1042. e gladios contra tyranni decretum comparauit, 1038. d
lasciuientes hostes aggreditur, 1041. e liberat patriam à tyrannide sine ciuili sanguine, 1031. a male sentientes de rep. Sicyone, necat, 1046 a Mantineam capit, 1044. a prælio fusus ad Caphyas, 1049. b puer euadit tyranni manus, 1028. a
reipub. periculis iactatur, 1046. d Sicyonem Achæis coniungit, 1031. b Sicyonem capit, 1031. a tyrannorum osor, 1028. a veneno per Philippum potionatus, 1051. c
Arati ab rege Philippo alienatio, 1051. b ad Ptolemæum profectio, 1032. b apparatus ad liberandam patriam, 1029. e cœptum ad Acrocorinthum occupandum, 1034. e commentarij ab eo conscripti, 1028. c consilium præclarum contra Ætolos, 1041. d
de Aristippo victoria, 1040. c
de Aristrati tyranni picta imagine abolenda cōsultatio, 1032. e difficultatis in patria liberanda, 1030. b elogium, 1033. c forma, 1028. b
imperium ex virtute, 1039. c
in patriam perfidia, 811. e
in periculis constantia, 1046. b
in prętura prima res gestę, 1034. e infamia ob Antigonum, 1040 b moderatio, 1033. b
mors, 1011. c prætura secunda, 134. a profugientis ex Corintho strategema, 1046. b
progeniei longa propagatio, 1052. d reprehensio, 1044. e
sapiens responsum Philippo datum de regis firma custodia, 1050. d sepultura, 1051. a
strategema contra Aristippum, 1040. b strategema quo tyranni speculatores fallit, 1029. d
Arati & Cleomenis dissidium, 812. c Arati & Philippi Antigoni filij simultatis initium, 1050. a Arati & Cleomenis epistolæ criminatoriæ, 1045. e
Arati & Philopœmenis collatio, 360. e
Arati & Lysiadis dissensiones, 1041. b Arati apud Achæos potentia, 1038. b
in Arati honorem sacra instituta, 151. f de Arati sepultura oraculum, *ibid.* a
Arato struuntur calumniæ ab Antigono rege, 1033. c Agis defert honorem, 801. e difficultates obiectæ in Acrocorintho occupando, 1036. d prodigium oblatum, 1047. d
in Aratum Achęorum beneuolentia & fides, 1043. c in Aratum Antigoni honor, 1047. c in

ratum Aristippi tyranni insidiæ 1039. a
in Aratum Cleomenis humanitas, 1046. d
in Aratum & Achæos Cleomenes ducit copias, 811. b in Aratum Ptolemei liberalitas, 1032. a de Arato Cleom. victoria, 806. f
Arati iunioris in Philippum Antigoni filium dicta, 1050. c miser exitus, 1052. b
Araxes amnis, 509. a 636. c 637. d 939. b
Arbaces Medus, 1017. f
Arbela, 683. a
Arbelitis, 658. c
Arcadas Archidamus fundit, 614. e
Arcadica Lycæa, 736. c
Arcadum annus, 72. b
Arcæ Numæ, 74. c
Arces vrbes dictæ, 287. b
Arcesilaus Agidem insidijs circunuenit, 803. d
Arcesilaus Academicus, 1028. f
Archedemus Ætolus, 382. d
Archelaus, 1037. e Spartanorum rex, 42. d præfectus Mithridatis, 425. b de proditione suspectus, 466. c
Archelai res gestæ, 458. d
præsidium dejicitur ex Thurio 463. d
Archelai & Syllæ colloquium, 466. b
erga Archelaum mortuum humanitas M. Antonij, 917. b
cum Archelao Syllæ conflictus ad Thurium, 464. c
Archelaus physicus, 481 c
Archelaus Cappadociæ rex, 944. b
Archelaus Antigoni dux, 1037. a
Archelaus Zeuxidami filius rex Spartæ, 488. e
Archeptolis, 128. b
Archestratus, 199. c 757. a
Archias Thebanorum tyrannus, 280. b 609. b
Archias Hierophanta, 283. b
Archias Phygadotheras, 859. b
Archibiades Laconista, 746. b
Archibius, 955. c
Archidamia, 401. d Agidis auia, 797. a perit, 804. b
Archidamias, 52. e
Archidamidæ, dictum amarum, 52. d
Archidamus Lacedæmoniorum rex, 156. c 168. c 70. b Zeuxidami filius, 596. b
Agesilai pater, ibid. mulctatus, 596. f a Demetrio victus, 905. c
Archidamus Agesilai filius, 609. e 614. e 796. d
Archidamus Eudamidæ filius, ibidem.
Archidamus Agidis frater interficitur, 807. b fundit Arcadas, 614. e
Archidami fortitudo, 615. a
copiæ cęsæ, 138. c dictum, 817. e
Archilochus, 62. a
Archimedes a Platone cur reprehensus, 305. e
Hieronis nauem demersam machina extraxit, 305. f mathematicus, ibid. a
oppugnationem Marcelli eludit, 305. c occiditur, 308. f
Archimedis insignia, 307. e machinas miratur & stupet Marcellus, 307. b mira ingenij præstantia, ibid. d Siren, machina, 307. e
Archippa Themistoclis vxor, 128. b
Archon, 88. d
Archonides Syracusius, 976. d
Archytas mathematicus insignis, 305. d
Archytas Pythagoreus, 965. c
a Dionysio Platonem repetit, 966. b
Arcissus, 284. d
Arcturi ortus, 988. e
Ardettus, 13. a
Areopagitæ, 94. e 875. a
Areopagitarum curia, 88. d 485. b
Areopagi potentia fracta, 955. e 957. a
Arepsion, 483. c
Aretæus, 972. a
Arete Dionysij maioris filia Dioni nubit, 960. c Timocrati tradita, 966. c a Dione recepta, 980. d perit, 983. a
Arethusa Macedoniæ, 59. b
Monesi dono data ab Antonio, 912. d
Argas cur Demosthenes dictus, 847. e
Argi, 631. a
Argos Aratus liberare conatur, 1038. a liberat a tyrannide, 143. e
Cleomenes amittit, 814. e
Cleomenes capit, 812. d
perit Pyrrhus Sparta reiectus, 403. d
in vrbe Argis Pyrrhi pugna, 404. c
Argileonis, 55. e
Arginusæ, 436. e
Argiui, 198 b deficiunt à Cleomene, 814. a 1047. f
Argiuorum reges, 43. e
Argus nauis, 8. c
Argyraspides, milites Alexandri, à scutis argenteis appellati, 593. a 593. e
Ariadna, 8. a
Theseum amat, ibid. c
Ariadnæ mors, 9. a de Ariadna variæ opiniones, 8. e Ariadnæ nutrix Corcyne, 9. c Ariadnæ duæ, ib. c
Ariæus, 1016. b
Ariamenes, 119. c
Ariamnes arabs decipit Crassum, 555. c
Ariarathes Mithridatis filius, 458. a 636. a 669. c
Ariaspes frater Ochi, 126. e
Aridæus Philippi Macedonum regis filius, 707. b
Arietis caput cum vno cornu in agro Periclis inuentum, quid portenderit, 155. a
Arimanius, 126. a
Ariminum Cęsar capit, 651. b 723. c 784. c
Arimnestus prætor Platæensium, 325. d
Arimneiti insomnium, ibid.
Arimnestus Spartanus, 330. e
Ariobarzanes, 453. c 455. c 466. d 457. d 548. c
Ariomandes Gobryæ filius, 486. b
Ariouistus, 716. c a Cæsare fusus, ibid. d
contra Ariouistum Cæsaris bellum, 716. f
Ariphron, 191. f
Aristænetus, 363. d 366. b
Aristagoræ ludimagistri somnium, 498. a
Aristander Telmesius, 663. b 671. f vates, 679. a 683. b 684. c 693. d 694. e
Aristeas Proconnesius ex conspectu hominum raptus, 35. c
Aristeria, 481. b
Aristias Argiuus, 403. b
Aristides censet ciuitates Græciæ 332. b
de paupertate gloriatur, 334. b dux Atheniensium contra Mardonium, 325. a eponymus creatus, 321. e Iustus, dictus, ibid. c laudatus a Platone, 334. d popularis, 332. c vrbe pulsus, 114. d ab exilio reuocatur Themistoclis decreto, 211. d 323. b Themistocli præfertur, 332. c transfert imperium Græciæ a Spartanis ad Athenienses, 333. b aristides & Themistocles in rep. aduersarij, 319. c
Aristidis ac Themistoclis inter sedicta, 333. c aristidis & Themistocl is consensus ad pugnam ineundum, 118. c
aristidis & Themistoclis simultas, 113. a
aristidis an Catonis Maioris res gestę suis magis profuerint, 355. c
aristidis infortunium & bonitas, 225. c consilium de ponte Xerxis excindendo, 120. b
consilium salutare de Xerxe fugando, 324. b constantia, 320. b
de Themistocle dictum, 323. d
dictum graue, 238. d
ad rempub. accessus, 353. a facta & consilia contra Xerxem, 323. c facultates 318. d funus, 335. b
genus, 318. e
in liberos aristidis Atheniensium gratitudo, 335. c in repub. offensiones, 353. e
in Themistoclem moderatio, 334. e in tractanda republica mores, 319. e iustitia, 320. c
mors, 334. e neptis myrtho à Socrate ducta, 335. c prudens consilium, 326. c
quæstura, 320. d
Aristidi Cato Maior in bellis gerendis anteponitur, 353. c
irrogatur exilium, 322. c
Persarum consilia rex Macedonum detegit, 327. d
Aristidem Themistocles pellit in exilium, 114. d
Aristion tyrannus, 66. b 458. e 460 a 466. e 504. b dedit se, 461. a
Aristippus tyrannus ab Arato victus, 1040. d Cyrenæus, 965. e
Aristippi tyranni cædes, ibidem b.
in Aratum insidiæ, 1039. a
in Dionysium minorem dictũ, 966. a vaticinatio, ibid. b vita misera, 1039. b
Aristippo Aratus victoriam concedit, 1039. e
Aristo Pisistrati in occupanda tyrannide adiutor, 95. d
philosophus, 346. e 984. c Corinthius 536. f 540. a
Aristobule Diana, 123. a
Aristobulus rex, 636. e 643. a
Aristobulum Antonius capit, 916. e contra Aristobulum Iudæum M. Antonij gesta, ibid.
Aristoclitus, 434. a
Aristocrates, 852. f 948. b
Aristocritus in Macedoniam missus, 669. a
Aristodemus, 40. a 606. c
Aristodemus tyrannus, 356. d 797. a
Aristodemus Milesius, 892. d 896. a
Aristodicus Tanagræus, 158. a
Aristogiton, 853. a
Aristogiton sycophanta, 746. b
Aristogitonis filia, 335. e
Aristomache Dionysij vxor, 959. a & 983. d
Aristomachus, 806. e
submersus, 1048. a
Arati socius, 1028. e
Argiuorum tyrannus, 1038. d & 1043. c
Aristomachus minor, 1040. d
Aristomenes Messenius, 53. d
Aristonicus, 834. b
Aristonicus bellum mouet, 381 c
Aristonicus Marathonius, 859. b
Aristophanis dictum acutum in Samios, 166. e
Aristophon pictor, 199. b
Aristophon Orator, 744. e
Athenis archon, 857. a
Aristoteles Stagirita Alexandri magni præceptor, 668. a
Notatus veneficij in Alexandrum, 707. a
Aristotelis commenta irridet Alexander, 706. a
de animo dialogus, 967. c
de capta Roma testimonium, 140. a libri, 468. a
Ad Aristotelem Alexandri epistola, 668. b
in aristotelem Alexandri offensio, 696. d
Aristotelem reprehendit Timęus, 523. e
Aristotelem vt coluerit Alex. Magnus, 668. c
Aristoteles Argiuus, 814. a 1047. e
Aristoteles dialecticus, 1028. e
Aristoxenus Musicus, 241. a
Aristoxeni commentarij, 666. b
Aristrati tyranni imago, deque ea abolenda Arati consultatio, 1032. e
Arius philosophus honoratur ab Oct. Cæsare, 952. c
Armamentarium Philonis, 461. b
Armatura apud Achæos, 360. d
apud Romanos, 509. f
Armenia, 500. c 636. e 637. c 638. c
Armenij, 500. d 509. a 511. c 554. d
Armeniorum imperium, 506. b
Armilustrium, 32. a
Armorum ornatus ad res gerendas inuitat, 361. a vis, 327. a
inter arma silent leges, 725. b
Arnaces, 120. b 324. b
Arpinas ager, 407. b
Arpini villa, 864. d
Arrius, vide Q.
Arruntius, 946. e
Arsaces, 554. a
Arsacidæ, 564. d
Arsames frater Ochi, 1026. e
Arsia sylua, 101. b
Arsias amnis, 622. b
Arsicas, 1012. a
Artabazus Armeniæ rex, 554. d
in castra ad Crassum venit, ibidem.
Artabazi ad Crassum legatio, 556. d
Artabazus Barsinæ pater, 583. c 676. d
Artagersem Cyrus occidit, 1015. e
Artauasdis Armeniæ regis in Antonium delicta, 939. a
de Artauasde Armeniæ rege in Ægypto triumphatur, 939. d
Artasyras de Cyri morte refert, 1017. a
Artaxas Armenius, 513. a
Artaxata, ibid.
Artemisia, 119. d
Artemisium, 119. e
Artemisius mensis, 672. d
Artemius Colophonius, 694. b
Artemon Periphoretus mechanicus, 167. a
Arti honos habitus, 898. e
Artes curiosæ & vanæ, 20. e
artes & sensus quatenus conueniant, 888. e
Artifices Romæ, 71. d
Arthmius Zelites, 114. e
Artorius, vide M.
Artoxerxes Antalcidam honorat, 1022. b Atossam filiam vxorem ducit, 1023. b
bene meritos, & ignauos quemadmodum honorarit mulctauerintque, 1017. e cum exercitu seruatur a Tiribazo strategemate, 1025. d Darium filium regem designat, 1024. e facilis & benignus, 1013. b Lacedæmonios mari ejicit, 1021. d rex designatus, 1012. c sitiens, aqua putrida epota, dicit se nunquam bibisse suauius, 1017. b
Timagoram Athen. corrumpit, 1022. d
Tissaphernem occidit, 1022. f
Artoxerxis cõsilium prudens in insidijs sibi a Dario filio structis deprehendendis, 1026. a copiæ contra Cyrum fratrem, 1014. a
disciplina militaris, ibid. in Cadusios expeditio, 1023. c in milites indulgentia, 1024. b liberi, 1026. e liberalitas, 1013. e mater, vide Parysatis, siris, 1017. a
vitæ prolixitas, 1027. a virtus, 1023. f
vxor Statira: vide Statira.
mors, 1027. a Artoxer-

xis & Cyri fratrum conflictus, 1015. a
Artoxerxis Memmonis genus, 1011. f
Artoxerxi à Cyro fratre insidiæ struuntur, 1012. d à Dario filio insidiæ structæ, 1026 a
contra Artoxerxem Cyrus bellum suscipit, 1013. e in Artoxerxem patrem, Darium filium Tiribazus incendit, 1025. c
Arverni, 720. e
Arvns Porsenæ filius, 106. e
Arvns Gallos in Italiam euocat, 135. e
Aruns Tarquinij filius, 101. c
Aruntis Tarquinij filij & Bruti cædes mutua, 101. c
Aruspices, 554. d
Arx Syracusana excinditur, 246. e
Arybas Æacidis pater, 383. c
Alceræ filius, ibid.
Arymbas, 665. b
As, 135. b
Asbolomeni qui, & cur dicti, 479. c
Ascalis Iphthæ filius, 572. b
Asclepiades, 78. e Hipparchi filius, 396. d
Asculum oppidum, 620. d
Asgandes, 674. d
Asia, 390. a 467. a 500. c 672. e 674. d
Asiam durissime tractat Sylla, 467. f
Lucullus releuat à crudelitate fœneratorum, 504. c
in Asia ciuium Romanorum cædes per Mithridatem, 467. d
Asiaticum dicendi genus, 916. d
Asinarium festum, 541. d
Asinarus amnis, 541. b
Asinius, 919. c
Asinius Pollio, 723. d 733. d 785. b
Asopiæ ager, 82. f
Asopis Sinope, 507. a
Asopus amnis, 325. b
Aspasia accusatur, 169. d
eripitur iudicio precibus Periclis, ibidem b mulier prudentissima, 165. b
in Aspasię gratiam Pericles bellum contra Samios suscepit, 165. f
Aspasia Cyri regis Persarum pellex, 165. f 1025. a
Aspetus, 383. c
A'φάλιος Neptunus cur dictus, 17. d
Aspis, 404. d 814. c
Asty, 11. a
Astyochus, 205. a
Astyphilus Posidoniates, 490. c
Astyra, 884. d
Asylum, Asylæus Deus, 22. d
¶ Atellij de conflictu sententia, 1002. c
Atri dies, 510. b
Athamani, 377. d
Athenæ, 11. a à Sylla captæ, 460. c
Demetrio deduntur, 904. c
Lysandro deditæ, 441. a ornantur à Pericle operibus, 158. e
tyrannidi Pisistrati subjiciuntur, 95. c
Athenarum muri deiecti, 441. e Demetrius Phalereus præfectus, 892. b
Athenas instaurat Themistocles, 121. c liberare conatur Aratus, 1042. c obsidet Sylla, 458. c obsidione liberat Crates philosophus, 911. e seditio occupat in absentia Solonis, 94. e contra Athenas Demetrij expeditio, 904. d
Athenis annonæ ingens caritas, 460. a exilij decennalis abolitio, 530. f
mutilata simulacra, 200. c 531. c otiosi puniebantur, 54. d 171. a pestilentia, 201. c
quæstio habita de violatis signis, 202. b factiones, 85. b
Athenensis populus de Alcibiade quid senserit, 198. f
Athenienſis plebis in Phocionem furor, 757. e
Athenienſis populi ad Alcibiadem visendum concursus, 209. d
iustitia, 312. e tres ordines, 11. c
Athenienſe concilium, 162. d
Athenienses à liberalitate laudantur, 335. e
à Lysandro deuicti, 212. c accipiunt in Munychiam præsidium, 754. a
accusantur Lacedæmone, 168. b
Æginam occupant, 170. e
Alcibiadis salutare consilium contemnunt, 212. a
Alcibiadi adimunt imperium, ibidem. b
Chalcedonem recipiunt, 208. c
expugnant Persarum castra, 330. c
fundunt prælio triginta tyrannos, 445. b
in Sicilia ob Eurip. quidam poemata seruati, 542. c
iterum classe victi à Syracusanis, 540. a liberantur a præsidio Macedonum, 1043. b lupis infesti, 91. b Minoi tributum cur pendebant, 6. c mittunt Corcyræis auxilium, 167. e occidunt Masistium Persam, 327. b
Periclem mortuum desiderant, 173. d philosophos persequuntur, 538. e prælio nauali à Syracusanis fusi, 539. c puniunt legatum qui dona acceperat, 294 d Theseo parere detrectant, 16. d vrbem relinquunt Themistoclis suasu, & quo statu, 116. e Athenienses tribus, vnde dictæ, 91. b cum Lacedæmoniis a Pelopida commissi, 285. a
Athenienſium æquitas, 122. a amnistia Romę renouatur, 882. b calamitatis nũcius torquetur, 542. e calamitates apud Syracusas, 540. c calamitates Nicias prædixit, 542. e cladis præsagia 754. b cædes vrbe capta, 460. d clades ab Lysandro accepta, 439. b cum Megarensibus de Salamine disceptatio, 83. c de vrbium muris egregium dictum, 441. c dux Aristides contra Mardonium, 325. a dux Themistocles aduersus Xerxem, 114. d fames, 898. d humanitas, 303. a in Demetrium perfidia, 335. c in liberos Aristidis gratitudo, 335. b in Megarenses odium, 168. d in Phocionem crudelitas, 758. a in Thebanos gratitudo, 280. e in vrbe Syracusana clades, 538. a lex de nothis, 172. d magnanimitas, 324. c & 326. a muros diruit Lysander, 441. e pœnitentia, 213. a
Athenienſium & Lacedæmoniorum de trophæo erigendo dissensio, 331. a
Athenienſium militum in Syracusanos dictum, 535. e
Athenienſium quorundam diuitum coniuratio, 326. c
Athenienſium reip. mutatio in aristocratiam, 161. b
Athenienſibus ab Antipatro pacis conditiones præscriptæ, 753. c ab Lacedæmonijs data pacis formula, 441. b
Alcibiades reconciliatur, 204. e
Alexander Polyperchontis filius insidiatur, 756. c libertatem Demetrius reddit, 892. b
Lysander xxx. tyrannos imposuit, 212. d Phocion Alexandrum placat, 749. d Phocion Megarenses coniungit, 748. c
Spartiatas Nicias conciliat, 528. d Thebanos Demosthenes coniungit, 854. a
Athenienses cum Spartanis Pausanias reconciliat, 856. d
Athenienses oratores Alexander deposcit, 531. e prodigia deterrentia ab expeditione Sicula, 113. c Themistocles Athenienses inducit ad triremes parandas, 211. c
vicit Lysander dux Lacedæmoniorum, 332. e
ad Athenienses Aristides transfert imperium Græciæ à Spartanis, 905. b
in Athenienses Demetrij clementia, 116. f
in Athenienses Trœzeniorum benignitas, 339. b
apud Athenienses mulæ industria, 858. c
Ab Athenienſibus Antipater obsessus, 858. c
ab Athenienſibus Demetrio nimij honores decreti, 893. c
ab Athenienſibus Demosthenis mortuo habiti honores, 860. b
de Athenienſibus Lysandri victoria nauali, 435. d
cum Athenienſibus Tyndaridarum bellum, 15. c
Athenodorus Stoicus Cat. Mi. familiaris, 763. d
Athenodorus histrio, 681. d
Athenodorus Imbrius, 750. b
Athenophanes, 685. d
Atheus Theodorus, 759. b
Athletæ, 666. d
Athletica disciplina, 357. d figura, 1028. b voracitas, ibidem d.
Athleticum corpus, 185. b 357. c
Athon mons Thraciæ, 705. a
Atlanticæ insulæ, 57. f
Atlanticum mare, 639. d 719. b
Atlanticus sermo, 92. c 96. d
Atlantides, 799. b
Atossa Artoxerxis filia & vxor, 1023. a fauet Ocho, 1024. d
Atropatene, 933. a
Attalia oppidum Pamphyliæ, 359. c
Attalus, 696. c Cleopatræ auunculus, 669. a Attali Colossus, 944. a mors, 372. b
Attalus Philometor, 897. d
Attali regis mors, 135. d mors & hæreditas, 830. e
de Attali pecunia populo diuidenda lex Tiberij Gracchi, ibi.
Atteius nititur impedire Crassi in Parthos expeditionem, 552. e
Attica, 440. e 450. d vastatur, 170. b
Attica moneta à Theseo signata, 11. d
Atticos Theseus in vnam ciuitatem cogit, 10. e
Attilia Catonis minoris vxor dimittitur, 770. e Sorani filia, 762. e
Attilij legatus Quintius in Græcia, 377. e Vide & M.
Attis, 62. c
Atties duo, vnus Syrus, alter Arcas 568. c
¶ Auaritia, 164. d 801. a 873. c
audacia, 697. d audacia nimia reprehensa, 277. e
Auentinus mons, 70. c
Aufidius amnis, 182. d
Aufidius, 581. e 582. e
AVGVRIA facta. Alexandro Magno, 673. 680. c
Arato, 531. f Athenienſib°, 728. e
C. Cæsari, 728. e Cassio, 1001. f
Ciceroni, 885. a Cimoni, 490. c
Crasso, 554. a T. Graccho & Corneliæ, 824. c
T. Graccho, 832. c
Hectori, 402. d Herculi, 23. a
Mario, 409. e
Marcello, 304. a
Numæ Pompilio, 65. a
Paulo Æmilio, 260. d
Pausaniæ, 325. b
Pericli, 154. f
Philippo, 372. e
Pyrrho, 386. c
Romanis, 455. e
Romulo ac Remo, 22. e
Syllæ, 457. b
Tertiæ Æmyliæ, 260. b
Themistocli, 118. a
Timoleontis militibus, 248. d
Timoleonti, 239. c
Augustus, vide Cæsar Octauianus.
Augusti Cæsaris soror Octauia, 316. c
Augustus mensis, 72. d
Auis mira, 1020. e aues delapsę ex vocis impetu, 375. a 632. e auium viuaria, 160. d
Aulus Pompeius tribunus plebis, 415. e
Aulus Gabinius consul, 753. e
Aura Pompeiæ pedisequa, 874. e
Aurea cratera Delphos missa, 133. b
Aurei Philippei, 377. b
Aurelia Cæsaris mater, 711. d 874. e
Aurelius, vide C.
Aurelius Onatius, 550. d
Q. Aurelij cædes, 472. d
Australis murus, 521. c
Autarctus, 118. e
Autoleon, 387. e
Autolycus athleta, 441 e
Autolyci mors, ibid. b
Autolycus Sinopes conditor, 506. e
Auximum vrbs, 621. e
¶ Axes Solonis, 92. b
Axiochus, 165. a
Αξ, & Κράστα, 873. d
Axius flumen, 909. c
Axones, 92. a

B

BAbyce, 287. a
Babylon, 937. c
Babylonia, 686. b
non admittit hederam, 686. b
Babylonica vestis, 338. e
Babylonicum mare, 509. a
Babylonij, 697. b
Bacchiade, 433. f
Bacchides, eunuchus, 502. f
Bacchus benignus, 926. a
Omestes, 119. a 289. a 324. a
Bacchi æmulus Antonius, 927. c 941. a
mystica pompa, 138. d ob Bacchi personam Nicias seruum manumittit, 524. f
Bactrianus equitatus, 683. e
Baculum in concionem ferebant Lacedæmonij, 46. b
Bæbius, vide M.
Bagoæ domus Parmenioni donatur, 688. b
Bagoas choragus victoria potitur 702. d
Baiæ, 424. c
Balbus, vide Cornelius.
Balbuties, 190. b
Balinus, 692. c
Balissus, 557. c
Balta nympha, 84. d
Bambyce, 932. d
Bantia vrbs, 314. c
Bantius, vide L.
Bantij fortitudo, 303. b
Barba nigra in rufam versa, 268. c barbæ rasio ab Alexandro inducta, & cur, 3. a Barbam alendi mos, 434. a
Barbari in superstitionem procliues, 573. c Romana disciplina instituti, 675. a riualem in amore non patiuntur, 1025. a
Barbarorum clades aliquot, 138. b
Barbaris nihil præter aurum præclarum, 436. c
Barca Pœnus, 184. a
Barca Catonis minoris amicus, 777. d
Barchinus Amilcar, 340. c
Bardiæi, 431. a
Bardyllis Illyrius, 387. e
Barsine Alexandri vxor, 583. c
Eumenis, 583. d
Basilica Porcia à Catone maiora extructa, 347. b
pro Basilica Porcia Catonis Maacio, 761. d

Basilica à Paulo iuxta forum ædificata, 722. b
Basilius, vide L.
Bastarnæ, Persei auxilia, 260. e
Batabaces, sacerdos Idææ matris, 415. c
Bathycles, 80. e
Batiatus Lentulus, 547. c
Batti, 218. e
Batulus poeta, 847. e
Batulus tibicen, 847. e
Batulus, cur Demosthenes dictus, 847. d
Beati qui Soloni, 94. a
¶ Belæus, 428. e
Belbina, 806. c
Belgæ à Cæsare cæsi, 675. d Belgarũ Neruii bellicosissimi, ibid. c.
Bellum vt indici solitum, 68. a pecunia opus habet, 817. d qualem ducem requirat, 292. e belli alea communis, 534. b bellone an pace Resp. procedat, 78. b in bello securitati quatenus studendum, 1015. a
Bellum: Achæorum, 360. a
Acronis & Romuli, 26. e
Ægineticum, 113. c. 297. d cõtra Æquos & Volscos, 129. d 145. e & 235. b Aetolicum Arati, 1041. d Africanum, 762. b Africũ Cæsaris, 738. a Agesilai in Thebanos, 609. a 610. d Alexandrinum, 730. d Amazonum cum Theseo, 12. d. aduersus Antigonum, 343. c & 377. b Artoxerxis in Ægyptios & Cadusios, 1023. c. Asiaticũ Agesilai, 603. d Athenienſium in Philippum, 748. d
Belgicum 675. d
Bœoticum cum Spartanis, 448. d
Bœoticum cum Demetrio, 907. e
Britannicum, 719. a
Bruti & Cassii contra Oct. Cæsarem, 925. a in Cadusios Artoxerxis, 1023. c Cæsaris Oct. cõtra Antonium, 940. e
Carthaginense, 299. b
Celtibericum, 407. b Cimbricum, 411. b
Ciuile Pompeianum, 651. a 722. a 784. d 879. c Cleomenis & Achæorum, 806. a 811. a & 1042. e
Aduersus Cleopatram, 943. d
Clusinum, 136. c
Inter Coos & Milesios, 80. d
Corinthium, 607. b
Creticum, 363. b 633. c
Cyri & Artoxerxis fratrum, 1013. e
Delphicum cum Cirrhæis 83. f 164. b
Contra Domitium in Africa 624. c
Faliscum, 133. d
Fuluiæ contra Oct. Cæs. 927. e 929. b
Gallicum, 150. c 299. b 714. d
Germanicum, 716. c 718. d Græcum, 751. b
Heluetícum, 716. d
Hispanicum, 256. e 494. e 569. b 629. c
Iugurthinum, 409. a
Lacedæmoniorum & Arcadum 280. a 448. d
Lamiacum, 383. c
Latinum pro Tarquinio, 214. d
In Ligures, 257. d
Macedonicum, 369. f
Marsicum siue Sociale, 424. b 454. b 492. b
Medicum, 319. a Megaricum, 168. c
Mithridaticum, 458. b 494. d 634. c contra Nabidem, 376. d
Neruicum, 675. e Numantinũ, 826. a
Pallantidum & Thesei, 5. e Parthicum Antonii, 926. e
Parthicum Crassi, 552. e
Peloponesiacum, 167. e 319. a
Contra Perseum Regem, 258. b 348. c
Persicum, 319. a 671. c
In Petram, 640. d
Aduersus Philippum, 369. e
Phocicum, 851. b Piraticum 631. c 634. b Contra Pompeii filios 733. e cum Porsena, 105. c Prænestinum & Volscum 148. e Punicum primum, 299. a Punicum secundum, 369. c punicum tertium, 352. d Sabinum, 26. e 27. e 107. d
Sacrum, 164. b Salaminium, 82. b
Samium, 165. f
Sertorianum, 495. d 573. c 627. b 629. c
Seruile, 547. c 629. c 762. e
Siciliense Athenienſium 199. d 304. e 53. b 932. a
Sociale siue Marsicum, 424. b 454. b 492. b
Spartacium, 547. c 629. c 762. e
Spartanorum & Bœotorum 285. c 288. c 448. c
Aduersus Tarentinos, 390. c
Contra Tarquinium & Etruscos 1016. Teutonicum, 411. b
Veiens 129. c Volscum, 129. d 145. e 216. d 226. b 253. b
Belitaras, 1020. e
Beluris scriba, 1022. d
Beli templum, 674. d
Beneuentum, 399. c
Beneuolentiæ inconstantis signum honores nimii, 903. a
Benignitas Cæsaris, 734. d
Berenice, 385. a Chia, 503. a
Berenices oppidum, 386. a
Berrhœa, 389. a 653. a
Berytus, 940. d
Bessus Darium capit, 689. d eius supplicium, 690. b
Bestiæ tres teterrimæ, 858. b
Bestia trib. pl. 410. b 872. a
¶ Bibliotheca Alexandrina incensa, 731. c
Bibliotheca Luculli, 519. e
Bibliotheca Pergamensis 943. a
Bibulus consul, 644. d 648. b 752. e Catonis gener, 771. b Porciæ filius, 994. e A Pompeio classi præficitur, 781. e eiicitur vrbe a Cæs. factione, 752. e
Biffons cur fingatur Ianus, 72. f
Bigati, 88. a
Bisaltis Thracibus adscripta Athenienſium colonia, 158. d
Bithes Demetrii dux, 1042. f
Bithynia, 380. b 496. b 634. c 787. f
Bito, 93. f Cræso felicior a Solone iudicatur, ibid.
Bizanthe, Thraciæ vrbs, 211. e
¶ Blosius philosophus, 827. d Cumanus, 834. a eius interitus, ibidem b
¶ Bocchoris iudicium, 901. d
Bœcchus Numidarum rex, 410. d 424. a 452. c 944. b Iugurthæ gener, 410. d 452. c Iugurtham tradit Syllæ, 410. e 452. d populi Romani socius appellatus, 424 a
Bœdromia, 12. e
Bœdromion mensis, 12. e 138. a 683 b 744. e 859. a 900. d
Bœotix Cimbrorum rex, 419. e
Bœotia, 450. a 450. d
de Bœotiæ libertate Agesilai & Epaminondæ contentio 611. d
in Bœot. Agesilai expeditio, 610 d Lysandri in Bœot. expeditio, 449. b
Bœotiæ campos Martis orchestram appellabat Epaminondas, 310. b
Bœoti Megaram obsident. 362. e 332. b
Romanis se coniungunt, 372. b
Agesilai sacra turbant, 599. b
à Demetrio subacti, 907. e
Bœotorum clades, 1033. f
Bœotorum victoriæ, 285. a 289. d & deinceps.
Bœotarchæ, 288. d
Bolæ, 227. b
Bolani, ibid. c
Bona dea, 711. d eius sacra, 870. b
Bona animi nõ eripiuntur, 893. a bonis frui vt liceat, 433. b
Boni cognomen, 746. c bonorum afflictio, 540. e
Bononia, 884. d
Bos, nummus, 11. d
Bos sacra, 497. f
Bosphorus, 636. a
Bottiæi, 6. e eorum origo, 7. a
¶ Brachyllelis, 372. a
Brasidas, 55. c 58. d 433. e 443. a 528. d
Brauron, 83. d
Brennus Gallorum rex, 136. c
Briareus Geometricus, 307. a
Briges, 1005. b
Britannia bis à Cæsare bello petita, 719. b
Brundusium, 468. d 553. b
Brutus Pompeii partes sequitur, 653. b patriæ libertatis recuperator, 736. a à Cæsare notatus, ibid. in Cæsarem excitatur, ibid. in Cypro agit, 776. e Ciceronem obiurgat, 885. e coniuratos animo consternatos vultu confirmat, 991. c cum suis cedit vrbe 993. d ex pugna Pharsalica à Cæsare seruatus 986. b Galliæ Cisalpinæ præfectus, 986. e prætor, 457. a 434. d rei capitalis ab Octauio Cæsare postulatur, 996. c sibi necem consciscit, 739. c
Bruti genus, 984. b 984. d vxor, 794. a 989. c 1009. virtus in bello, 1004. b in castris Pompeii occupationes, 985. e in remp. animus, 997. e vigilantia, 1000. d mores, 984. b de Antonio vaticinium, 997. f victoria maritima, 1006. c spectrum, 739. a 1100. e statua Mediolani ab Augusto conseruata, 1014. c de Bruto Antonii testimonium, 997. d
Brutus Albinus, 989. b
¶ Bubulci, 103. b
Bucatius mensis, 290. d
Bucephalus equus, 667. b 690. c moritur, 699. c
Bucephalia vrbs iuxta Hydaspen, 699. d
Bulmia, 995. d
Bulla quid, 30. b
Busiris immolatus, 5. b
Butas Catonis famulus, 793. d
Butes dux Persicus, 482. d cum suis, Cimonis metu se cremauit, ibid.
Butturius, vide C. Butturius.
¶ Bizantium Alcibiades recipit, 208. d a Phocione seruatum 748. b
Byzantini bello petiti, 668. e 853. d
Byzantinorum exules, 776. b
Byzantinam virginem Pausanias interficit, 482. b

C.

CAbiri, 500. c
Cabiris imminens arx, 501. a
Cabiri dii, 316. b
Καδδῶ Lacedæmoniis quid fuerit, 46. e quidnam iisdem fuerit κικαδδῶ, ibid.
Cadmia à Phœbida occupata, 280 b 608. d recipitur à Pelopida, 284. c
Cadmus, 463. b
Caducei coronatio, 9. e
Cadusi bello petiti, 1023. c
Cæcias ventus, 576. d
Cæcilia Syllæ vxor, 453. b Luculli mater, 491. a
Cæcilius libertus, 864. c
Cæcilius Metellus, 407. d 409. a 619. f
Cæci, 218. f
Cælibes coacti ducere vxores, 129. d cælibum apud Lacedæmonios ignominia, 48. c
Cæninenses victi, 27. a
Cæpio, 414. e 416. b 569. a 644. c
Catonis minoris frater, 763. f
C. Iulius Cæsar anni inæqualitatem correxit, 735. c
Calpurniam ducit, 714. a Vxorem Pompeiam repudiat, 711. f
Catilinariæ coniurationis conscius, 870. d Coniuratos liberare conatur, 710. e 871. a Iuliam Pompeio despondet, 714. a
Crassum & Pompeium reconciliat, 643. e pecuniam ex templo Saturni sumit, 725. b Per Clodium expellit vrbe Ciceronem, 714. d Pompeio adiutore Bibulum foro eiicit, 644. b Prouinciam Hispaniam sortitur, 682. d pontifex maximus creatur 710. c Imperator appellatur, 713. b
Cæsaris rechnæ, 646. a clementia, 653. d 730. d in Brutum studium, 985. f Cum Crasso & Pompeio conspiratio, 551. c Cũ Cinna & Mario coniunctio, 707. d Ad Ariminum somniũ, 723. e Ad Rubiconem hæsitatio, 723. d In victu temperãtia, 716. b profusio, 709. d Aes alienum 709. e consulatus, 551. d 643. e 752. d 920. c 921. a prætura 772. a quæstura, 709. d leges, 713. d nuptiæ, 644. c insidiæ detectæ, 787. d cædes, 739. c 991. e funus, 740. b In Cæsaris funere Antonii oratio, 993. a
Cæsaris Augusti Octauiani dictum, 152. d 886. b 1011. d
In Antonium copiæ, 944. b
Res gestæ, 922. c 994. b 1003. e
Cæsario, Cæsaris & Cleopatræ filius, 731. d 963. b
interficitur, 953. c
C. Acilius, 349. f
C. Annius Syllæ legatus, 571. e
C. Antonius Ciceronis collega, 866. b 919. e
prætor, 912. e
à Bruto captus, 99. a
necatus, 996. d 925. b
C. Aurelius, 630. c
C. Butturius, 856. c
C. Cannicius, 549. d
C. Cornelius Patauinus, 730. b
C. Crastini fortitudo, 636 f 729. b
C. Fabricius, 355. b 395. d
C. Fannius Cos. 838. b
C. Flaminii temeritas, & mors, 175. a de Gallis victoria, 299. e
C. Lælius sapiens, 827. d
C. Ligarius, 988. d
C. Lusius, 413. b
C. Mancini res gestæ, 826. d & deinceps.
C. Marcellus Octauiæ maritus, 316. c 929. d
C. Marcius Cos. 306. a
C. Marius, 381. d 406. c
C. Memmius, 517. b 773. c
C. Metellus, 472. a
C. Minutius, 98. c
C. Mummius, 457. c
C. Octauius, 740. a
C. Paccianus, 564. a
C. Popilii repulsa, 709. b
C. Sulpitius prætor, 869. f
C. Trebonius, 779. e
C. Villius, 834. a
C. Virgilius Siciliæ prætor, 877. a
Calanus, 668. e seipsum cremat, 703. c
Calauria 251. d 631. b 754. 859. 860. c
Calendæ Ianuariæ initium Rom. anni, 412. c
Calenus, 728. c
Callæschrus, 209. e
Callaici, 713. a
Callias, 165. d 195. a 321. d 334. c 355. b 481. a 487. a
Callibius Spartanus, 441. c
Callicles Arrenidæ F. 857. e
fœnerator, 745. c

Callicrates,159.c329.b616.a
Callicratidas,278.c436.a
Callidromus,343.d
Callimachus Amisenus, 503.d & 514.b Athenienſis,353.d
Callimedon Carabus 754.a
Callimedon Athenis cedit, 757.a
capitis damnatus 758.c
Callinicus,218.d406.e
Callipides hiſtrio,209.c607.d
Calliππus Athenienſis Siculos vexat, 241.a277.a Dionis ſocius, 964.e in Dione conſpirat, 981.c Callippi punitio, 983.c
Calliſthenes philoſophus, Olynthius,474.e Alexandrum conſolatur,694.c cur pleriſque inuiſus fuerit,695.a Alexandrum adorare detrectat, 695.e proditionis in Alexandrum ſuſpectus,696.c Calliſthenis facundia, 695.c Calliſthenis mors, 696.d
Calliſthenes Luculli libertus, 520.d
Calliſthenes orator, 856.d
Calliſtratus, 502.e orator, 847.f 851.a
Calpus. Calphurnia gens, 73.e
Calpurnia Piſonis filia, 644.c 714.a Cæſ. vxor, 714.a922.b
Calpurnius Biuulus Coſ. 713.d
Calpurnius Lanarius,571.c
Caluiſius Cæſaris ſocius, 943.a
Cameli quando primum Romanis viſi, 498.d
Camera ſubterranea, ſeu theſaurus, 367.d
Camerium à Romulo victũ, 33.a
Camerini ciuitate donati, 421.c
Camœnæ,65.b
Campania,556.e753.c863.d
Campanus ager,873.e
Campus Martius,520.e
Camulatus,1007.b
Canathra quid, 606.c
Canendi certamen,483.f
Canethus, 11.f
Canidius trib. plebis, 645.d Catonis ſocius, Antonii legatus, 931.c 936.a 941.d 945.b 948.a
Catonis amicus.985.b
Caninius Rebilius Coſ.735.a
Canis immolatio, 31.b
Canis Alcibiadis,195.d Xanthippi 211.c
Cannæ,182.d304.e
Canobicum oſtium,679.c
Canuleia,66.d
Canuſium,313.a
Canutius hiſtrio, 994.a
Capenates,130.a
Capheſias,1029.c
Caphis,459.c461.d
Caphiſias tibicen, 387.c
Capitalis rei damnati, 836.e
Capitolium Romæ propugnaculum, 27.c64.a104.c141.c 469.b 710.a 736.d à Sabinis captum,27.f
Capitolii dedicatio,104.a
Capitolinus Marcelli collega dãnatur, 298.f
Cappadoces, 500.d508.e554.c 674.c
Cappadocum Dea,457.b
Cappadocia, 423.d425.b 453.c 495.b506.c634.c794.c880.e
Capra immolatur,53.e palus,34.e
Caprarii,103.b
Capua Annibali ſe dedit, 184.b a Fuluio & Appio Coſſ. recepta,190 d
Caribus,754.a
Caranus 665.a
Carbilius vide Sp.
Carbo 414.e621.c621.d 622.b 623.c
Carcer theſaurus, 367.d
Carcer extremum ſupplicium ſenatorii populi Rom. 871.b
Cares à Perſis vocantur Galli, 1016.a Caris futilitas exitialis, 1018.b
In Cariam colonia ducta,4.d
Carinna dux Carbonis 621.f
Carmenta Carmentalia 30.e
Carneades Academicus, 349.d 350.a
Carneadis præcepta,520.a factio.862.c
Carneus menſis,541.d
Carnutes, 720.b
Carræ, 556.e556.d
Carthaginenſes in Siciliam veniunt, 236.d
Syracuſas occupant,244.d
Sicilia excidunt,245.d
victi, 247.e
denuo Siciliam inuadunt, 248.b
vincuntur,568.d
Carthago,391.d429.b
Armeniorum 514.a
noua, 571.d
colonia, 734.e839.a
A Gracchо inſtaurata
Caryatides ſaltantes,1020.a
Caryſtos, 995.a
Caſpium mare,509.a636.e690.c735.b
Caſſander Mantinenſis,356.c
Aeacidis inimicus, 384.b
ab Alexandro male habitus, 705.e
rerum potitus,755.e
Regis nomen omittit,896.d
Caſſandra Priami filia, 799.b
Caſca,739.b
Caſſilinum 177.c
Caſſius Craſſi quæſtor, 554.d
legatus,556.a
prætor, 734.d
Cæſari inſidiatur,738.b
Caſſii caſus,740.e
clades à Spartaco accepta,548.d
cum Bruto neceſſitas, 987.a
diffidium,ibid.
in Cæſarem odium, ibid.d
ingenium,988.a
cædes Cæſ. 997.d
ingenium & facta, interitus,925.b1004.e
Caſſii Scæuæ facinus,715.b
Caſſius Sabaco, 408.b
Caſtor & Pollux, ſeu Tyndaridæ, Athenis bellum inferunt, 15.c ab Aphidno adoptantur, 15.f Romæ viſi, 215.a268.c
Caſtoris & Pollucis templũ, in Samothracia,267.f
Delphis. 376.b
ſidera, 439.c
ædes, 772.b
ſimilitudo, 824.e
Caſtori & Polluci rex ſacrificat,693.d
Caſtulo, Celtiberorum vrbs, 569.b
Caſtus, vnus ex Craſſi ducibus, 549.d
Caſus mirus,860.c969.d
caſuum ſimilitudines,568.b
Catabata Demetrius,823.d
Catana, vrbs in Sicilia, 533.c
gymnaſium,316.b
Cataonia, 912.e
Cataphracti,510.c
Catilinæ coniuratio, 551.a710.d 916.b
exitus, 872.a
Cato vnde nomen habeat, 349.c
Cato maior,277.c336.a
Demoſthenes togatus dictus, 338.c
Catonis Ma. libri, 351.c
cenſura,379.d
Cato philoſophus, 352.f.640.a
Catonis F. vxor, 257.c virtus 348.c
Cato Vticenſis,520.b642.b648.b649.b713.b794.c880.b918.b
eius gloria,547.b
repulſa, 646.c
in Cyprum amandatus,718.c
Iubæ regi opitulatur, 732.b
aperit, 742.e
cur reipubl. parum profuerit, 770.d
ſorores eius impudicæ,794.b
ſtatua, & ſepultura,794.b
Catulus dedicationi templi præſcriptus, 104.e
Catulus Luctatius Conſul, 473.f.626.c
collega Marii, 413.c 431.c 453.a
quanti factus,632.b.
Catuli obitus,431.e
In iudices corruptos dictum, 875.
Caucaſus,500.c637.c735.b
Caulonia,187.a969.d
Caunii in bello Cyri,1016.e
Caunius a rege celebris redditus, 1017.f
Cauſia,586.a588.c
In nimis cautos, 1015.c
¶ Cea,253.a
Celænæ,588.a
Celer Remi percuſſor,23.c
Celeres qui dicti Romanis, 23.c 34.a
Celeres Romuli,34.a
Dimiſſi,64.b
Celeritas, 511.c
Celtæ,135.d
Celtiberi,341.e569.b
Celtorii, 135.e
Cenſor Camillus,129.d
Cato,379.d
Luctatius Catulus,766.c
L. Cotta, 874.c
Aemilius & Marcius, Philippus, 275.e
Craſſus & Catulus,551.a
Flaccus & Cato 345.a
Quintius & Marcelli filius, 379.a
Gellius & Catulus, 630.b
Cenſoris mors, 452.b
Cenſores quinam, 345.a 345.b
Cenſorinus, 213.f454.a
Cenſorinus & Megabacchus
Craſſi ſodales, 558.d
Cenſura quæ. 345.a
Cenſus Atticus,87.f
cenſus ciuibus remiſſus, 275.b
cenſus Romæ,103.d275.d
Centaurorum pugna aduerſus Lapithas,14.c
Centimani,307.a
Cephalegeretes,153.e
Cephalus legiſlator,248.a
Cephalo Areti amicus, 1051.c
Cephiſodorus,283.c
Cephiſodorus plaſtes, 750.c
Cephiſus,462.b462.c465.c613.d668.f
Ceramicon,460.c
Ceraunii montes,754.f
Cerberus,15.a523.c
Cercina inſula,429.c968.e
Cercyon Arcas, 5.b
filia eius a Theſeo compreſſa 13.c
Cereri ſacrificatur, 56.c
Pars bonorum viri qui vxorem exegerit conſecratur,32.a
cereris ſacra, 860.b
cereris Eleuſiniæ campus,325.c
Cermanus locus, 19.c
Cerrhæi, 83.f certamen gymnicum,374.d
Græcorum,541.d
Cerua Sertorii,573.b
Cethegus Catilinæ ſocius, 710.e 769.e868.c871.c
Marii ſocius,428.e
Chabrias, 138.b853.a
In Ægypto,617.b
Chabriæ ingenium, 744.b
mores,744.d
Chæro chæroneæ conditor, 463.a
Megalopolitanus,665.d
Charondas archon Athenis, 875.a
Chæronea, 138.c450.a 462.d 478.c493.d
Chaloeſtræus, 692.d 693.a
Chalcaſpides,462.c
Chalcedon obſeſſa,207.f 496.c
Chalcidenſes,378.a850.a
Chalciœcos,42.d80.c802.b
Chalcis,374.c464.d465.a
Chalcodon, 16.e
Chaldæi,430.c475.a500.b705.b
Chamæleon,203.e
Chaones, 402.a
Characitani dolo capti,576.c
Chares, 278.d743.d 747.e 1034.a
Chares amnis,1039.e
Charicles,5.a523.d
Charicles Phocionis gener, 751.c758.c
Charidemus Athenienſis, 748.e
orator, 856.d
à Charidemo Troia capta,568.c
Charilaus rex Lacedæmoniorum, 41.a42.d 52.b
Charimenes vates.1038.d
Charinus,168.e
Charmium,943.e964.e
Charmus,79.b
Charon Thebanus,281.b281.e
Charonitæ,912.c
Charopus Machata,370.e
Chelidoniæ inſulæ, 486.a
Chelidonis Leotychidis filia, 401.a
Chelonis Leonidæ filia,802.c
Cherſoneſus, 158.d363.c487.c 494.a506.f
Syriæ, 914.c
Epiri,386.a
Chii, 203.f
Chileus Arcas,114.f
Chilo literator, 348.a
Chio regios exigit Lucullus, 493 b
Chlidon, 281.f
Chœac menſis,24.c
Chœrillus Spart. poeta,443.e
Cholargenſis curia,153.c
Chori Spartanorum,53.a
Chryſa,12.f
Chryſantes,317.d
Chryſernius,822.d
Chryſis ſcortum,899.c
Chryſogonus,209.c Syllæ libertus,862.a
¶ M. T. Cicero à Clodio reus agitur, 876.b abit conſulatu, 872.b ad Pompeium proficiſcitur belli ciuilis tempore, 879.e ambitioſus, 863.e
Antiochi auditor,862.e
Athenienſium amneſtiam Romæ ſuadet, 882.c augur, 878.e cãdidus in aliis laudãdis, 872.d e Catilinam interrogat in ſenatu,867.d
Catonis Min. pertinaciam infringit oratione, 783.e
Catonem minorem culpat, 785 e Clodii acta è Capitolio reuellit, 878.a concordiam molitur inter Cæſarem & Pompeium 651.b879.c declamauit Græce, 862.e defendit Murænam à Catone Minore accuſatum,769.c
Demoſthenem in orationibus indormire dixit,872.e
egregius poeta, 861.e exilium abiecte tulit, 888.a imbecilli corpore, 862.b imperator appellatus, 879.b in C. Cæſarem conſpirationis minime cõſcius, 882.b in Clodium teſtimonium dicit, 875.a
in Græciam nauigat,882.e
in ſe laudando profuſus, 872.c 887.a
laudationem Catonis ſcripſit, 733.b Luculli amicus, 719.b
Milonem defendit, 878.c
Mutii Scæuolæ affectator, 861.f
pater patriæ primus appellatus, 772.c per notas & figuras breuiter ſcribere docuit,870.b
Philonis diſcipulus,861.e
proconſul Ciliciæ,878.e
proſcribitur, 884.c puellam ducit,

cit, 881. e reprehendit Pompeium, 652. e sequitur Pompeium, 653. b Terentiam repudiat, 881. d Tribunos offensos vno mitigat verbo, 865. c
Ciceronis ab exilio reditus, 880. a abstinentia, 887. d ad Vatinium dictum, 865. b cum Antonio inimicitiarum semina, 882. d cædes, 885. c cædis tempore ætas, 885. e conspectum fugit Pompeius, 876. d consulatus, 551. b
Crassus inimicus, 551. b
cum Clodio inimicitiæ, 874. d
de Cæsaris ingenio iudicium, 709. b
de Catone Min. & repub. Rom. dictum, 742. e & 762. c de Octauio somnium, 883. d
de Pompeio Cæsareque dictũ, 879. d cum Demosthene comparatio, 886. c Cic. Demosthenisque vitæ exitus quo distent, 888. b dicta arguta & festiua, 873. b dicta in actionibus contra Verrem, 864. c dicta in castris, 880. a Ciceronis & Catonis Min. simultas, 778. c exilium, 876. e exilii causæ, 888. a exulis animus abiectus, 877. b F. Tulliolæ mors, 882. a F. Octauii Augusti in c o s. collega, 995. a filium commendat M. Brutus, 861. a genus, 867. a
in dicendo suauitas, 880. d
in dicendo timiditas, 880. b
in Italiam reditus, 887. b
in tractanda rep. pefitia, 864. b
in Verrem actiones, 864. c. d
in versibus faciendis mira facultas, 881. b indoles, 861. d
integritas in administratione prouinciæ, 879. a laus, 871. e
maxima potentia Romæ, 883. f
mendacium, 918. c mores, 886. d natalis, 861. c cum Octauio coniunctio, 883. b opes, 864. d Philippicæ, 885. e
prætura, 865. a primus ad rempub. accessus, 863. b pro Ligario oratio, 880. c prudentia in Antonio cons. collega retinendo, 866. d quæstura, 863. c sub Cæsare vita, 881. a
varia & multiplex doctrina, 886. c
Ciceroni cedit imperium classis Cato Minor, 880. c
coniungitur Octauius cæsar, 923. a exuli fauet Pompeius, 877. d exuli ostentum oblatum, 877. b oraculum editum, 863. a ostentum factum, 870. c proscripto & fugitanti coruorum oblatum prodigium, 885. b ridiculum quiddam in itinere oblatum, 863. d
Ciceronem Cæsar victor coluit, 880. e
M. Brutus increpat ob laudatum Octauium, 994. b per Clodium Cæsar vrbe expellit, 714. d relinquit Octauius, 884. d seruat Cato Minor à Pompeii filio, 786. d ad Ciceronem literæ de summo à Catilina periculo, 868. a in Ciceronem M. Antonii crudelitas, 924. c aduersus Ciceronem tres principes viri cum Clodio, 875. e cum Cicerone Demosthenis comparatio, 847. a de Cicerone diuinum testimonium, 861. c de Cicerone Molonis testimonium, 863. a de Cicerone mortuo Oct. Augusti elogium, 886. b de Cicerone perimendo Catilinæ consilium patefecit, 868. c a Cicerone poema editũ Pōtius Glaucus, 861. e à Cicerone verba in philosophia nouata, 881. b
Q. Ciceronis, M. Ciceronis fratris, cædes, 884. f vxor Pomponia quo supplicio seruum proditorem affecerit, 886. a
Cicerones vnde dicti, 861. c
Cidaris, 641. c
Cilicia, 495. a & 505. c & 507. a & 508. e & 630. f & 632. e 634. c 880. e
Ciliciæ naues, 571. d præfectus Cicero, 880. c
Cilices regii, 506. d & 506. e
Cilicum nauigia prædatoria, 549. a
Cilles Ptolemæi dux, 891. c
Cimber Tullius, 739. b
Cimber Marium interficere non ausus, 428. b
Cimbri latrones, 411. d Cimbricarum mulierum sæuitia, 421. a Cimbri in Galliam impressionem faciunt, 569. a Cimbrorum fratres, 419. c
Cimmerii, 411 d & 411. f
Cimon in exilium pellitur, 489. d ab exilio reuocatur, 157. b & 490. a accusatur, & absoluitur, 487. c amoribus obnoxius, 481. b aureum reduxit seculum, 485. a autor conditionum pacis cum rege Persarum, 486. f capit Scyron insulam, 483. b classi præfectus, 481. c eiicit Persas è Thracia, 487. c Lucullo quibus in rebus similis, 480. b a Lucullo in quibus diuersus, 521. c in exilium à Pericle pellitur, 157. c Lacedæmoniorum studiosus, 488. b suppetias fert Lacedæmoniis, 489. b Persas affligit, 485. f pontes nauibus addit, Ibid. c Thesei ossa reportat Athenas, 17. b & 483. d
Cimonis adolescentia infamis, 480. d astutum consilium in diuidenda præda, 484. a de Persis terra marique victoria, 486. b dictum præclarum, 485. c expeditio in Thraciam, 482. d filii, 168. a forma, 481. d genus, 480. c integritas, & abstinentia, 485. a liberalitas, 484. c Cimonis metu Persis se cum suis cremauit, 482. d mores, 480. e res gestæ, 522. c sepulchrum, 491. c sodalium virtus, 489. e somnium, 490. b soror Elpinice impudica, 480. f victoriæ, 521. e mors, 491. a
mortis præsagia, 490. c
post Cimonem nihil Græci præclari contra barbaros gesserunt, 491. a in Cimonem Periclis moderatio, 157. c
Cimone absente mutat Pericles remp. Athenis, 488. a
à Cimone naues ducentæ captæ, 486. d à Cimone opera publica extructa, 487. a
Cimonia monumenta, 491. c
Cineas Thessalus Pyrrhi consiliarius, 391. a & deinceps.
Cinna, 459. e & 620. b & 621. b & 995. c consul, 458. a ab Octauio vrbe eiicitur, 429. d perit, 621. b Cæsari occiso obtrectat, 992. d a populo discerptus, 621. b & 993. d
Cinnana seditio, 429. d & 570. a
Circeum, 735. b
Circeii, 426. b & 885. a
Circenses ludi, 463. f
Circus Flaminius ornatus, 517. e
Circus maximus, 30. e
Cirræaton, 407. b
Cisalpina Gallia, 494. d
Cissus, 689. b
Cissula fons, 449. c
Citaris, 1024. e
Citharon, 325. c & 449. b
Citharonia Iuno, 325. c
Citieorum rex, 684. b
Citii obsidio, 491. a
Ciuis boni quid sit, 319. f
de ciuibus adscriptitiis, Solonis lex, 91. f
Ciuis seruati præmium, 214. e
in ciues amor, 496. d 604. d
Ciuitas quid sit, 354. a Ciuitates Græcæ, belli Persici sociæ, 122. b
¶ Clades Atheniensium, 893. e Græcorum, 854. d Romanorum, 558. b & 560. e
Claria, syngraphæ 801. b
Clarium fanum, 631. b
Clarius amnis, 92. f
Clastidium, 300. e
Claua Thesei, 4. b
Claudii, 218. f Claudiorum gens, 108. d
Claudius imperator, 955. e
Claudius Cæsar, 955. e
Appius, 470. e
Marcellus opima spolia parat, 27. d
Marii legatus, 417. b
Clausus, vide Appius.
Clazomene, 532. a
Cleænetus Cleomedontis filius, 899. e
Cleadridas muneribus delinitus, 164. c Gylippi pater, 542. a
Clearchus Macedo Philippi legatus, 854 a
Clearchus Cyro inseruit, 1014. a inde eius exitus, 1020. c
Clementiæ ædes, 734. d
Cleobis, 93. f
Cleocritus Corinthius, 323. d & 331. b
Cleodis Hylli filius, 383. c
Cleomantis Laco vates, 693. d
Cleombrotus rex Spartæ, 284. d 288. c & 609. b & 611. b
Leonidæ gener, 796. e & 802. c
Cleomedis Astypalensis fabula, 35. c & 899. e
Cleomedon mulctatur, 899. e
Cleomenes ab Antigono fusus, 818. d ad Ptolemæum confugit, 820. a adiungit sibi Corinthum, 813. c
Alexandriæ in custodiam datur, 821. e capit Argos, 812. d amittit Argos, 814. d amittit Corinthum, *ibid.* b Aratum fundit, 1044. a
Aratum iterum fundit, 1044. b capit Megalopolim, 815. e euertit Megalopolim, 816. d committit Lacedæmonios cum Achæis, 806. a
conatur interficere Ptolemæum, 822. a
Corintho potitur, 1046. c
in Ægyptum fugit ex Peloponneso, 819. d in Aratum & Achæos ducit copias, 811. a
interficit ephoros, 808. b
matrem cum liberis Ptolemæo obsides mittit, 815. a
oppugnatur ab Antigono, 813. e
statum reip. Lacedæmone mutat, 809. d
Cleomenis cœnæ moderatæ, 810. c comitas & humanitas, *ibid.* d corpus in crucem tollitur, 823. b cruci suffixi faciem draco circumplicauit se, 823. e cum Antigono prælium, 818. a de Achæis victoria, 807. e & 811. a de Arato victoria, 807. a
de morte oratio, 810. e dictum generosum, 810. e
exitus, & amicorum eius, 823. a
cum Arato diffidium, 812. c
Cleomenis & Arati epistolæ criminatoriæ, 1045. e expeditio in fines Megalopolitanos, 809. f humanitas erga Aratum, 1046. a
in agrum Argolicum expeditio, 806. e
mater & liberi à Ptolemæo interficiuntur, 823. b matris magnanimitas, 815. à moderatio in hostes, 817. c mores, & studia, 805. c oratio de ephororum origine, 808. e strategema, 816. e virtus, 821. a
vxor moritur, 814. e
Cleomeni coacta nubit Agidis vxor Agiatis, 805. a
contra Cleomenem Philopœmenis præclarum factum, 358. a
à Cleomeni Argiui deficiunt, 814. a & 1047. e
Cleon Atheniensis, 170. d & 524. b & 574. d & 527.
Cleon Byzantinus, 748. a
Cleon Halicarnasseus, 447. e
Cleon Sicyonius, 1027. e
Cleonæ, 859. c & 1040. b
Cleonæi, 237. c & 489. e
Cleonice à Pausania violata, 482. b
Cleonides, 895. b
Cleonymus Spartanus patriæ bellum facit, 400. e regno exclusus, 796. f Bœotos iuuat, 907. e Sphodriæ filius, 609. e & 612. a
Cleopater præsidii præfectus, 1046. b
Cleopatra Antonium perdidit, 944. d blandiendi magistra, 928. d capitur, 952. d
cum M. Antonio ad bellum proficiscitur contra Octauium Cæsarem, 942. c fugit intra monumentum, 951. c humat Antonium, 953. c Octauium Cæsarem decipit, quasi cupiat viuere, 954. a parentat M. Antonio, ibid. c procuratorem suum Cæsare Oct. præsente verberat. *ibid.* a
Cleopatræ ad Antonium proficiscentis ornatus, 927. a
ætas morientis, 955. b ancillæ duæ cum ea mortuæ, 954. d aspidis ex morsu interitus, 955. a filiis ex M. Antonio distribuuntur prouinciæ, 941. a in Antonium illecebræ, 940. c in experiundis venenis sedulitas, 949. d imago cum aspide in triumpho elata, 955. b forma non squalore quidem extincta, 953. e cum Marco Antonio luxus Sami, 942. b mors, 927. d venere, *ibid.*
Cleopatræ Antoniique ad Cæsarem Oct. legationes, 949. e
Cleopatræ Antoniique conuiuia rebus iam desperatis, ibid. a
Cleopatræ Antoniique cœnarum apparatus, 927. c
Cleopatræ Antoniique in Ægypto immensi sumptus, 928. b
Cleopatræ Antoniique miserabile spectaculum, 951. e
Cleopatræ M. Antonius prouincias ingentes donat, 931. b
Cleopatram fugientem sequitur M. Antonius, 947. a
M. Antonius in Ciliciam accersit, 926. e
M. Antonius in Syriam accersit, 932. a
Oct. Cæsar inuisit, 953. d
ad Cleopatram comprehendendam mittitur Proculeius, 952. c
ad Cleopatram M. Antonius in monumentũ portatur, 951. d
in Cleopatram M. Antonii amor insanus, 933 a
ob Cleopatram M. Antonii crimina, 943. a
Cleopatra Antonii & Cleopatræ filia, 955. c
Iubæ regi nuptum data, ibid.
Cleophanes, 747.
Cleophantus, 128. b
Cleophylus 41. e
Cleora Agesilai vxor, 607. e
Clepsydra Athenis, 931. a
Clientes, 25. a
Climax, 974. a

Clinias, 86. f Alcibiadis pater, 191. e Arati pater, 1028. a
Clisthenes, 153. c 319. c 488. a
Clitomachus, 861. e 862. c
Clitorii, 40. b
Clitus Alexandrum seruat, 673. a cæditur, 693. c
Clitus Bruti seruus, 1008. d
Clodia, lasciua & improba mulier, 517. d Quadrantula dicta, 875. c.
Clodius, vide Appius.
Clodius absoluitur à crimine profanatorum sacrorum, 682. c absoluitur nocens, 875. c accusatur ob contaminata sacra Bonæ deæ, 682. b Ciceronem reùm agit, 876. b concitat milites contra Lucullum, 515. a in sacris Bonæ deæ deprehensus, 682. b Pompeium adoritur, 991. c prætor fusus à Spartaco, 548. b profanat sacra Bonæ deæ, 711. e
Clodii acta reuellit è Capitolio Cicero, 880. a cum Cicerone inimicitiæ, 875. a in Pompeiam Cæsaris vxorem amor, 711. d scelera, 875. b
Clodio coniungit se Pompeius, 643. d.
Clodium Cato Minor cogit vrbe cedere, 768. b occidit Milo, 880. c per Clodium Cæsar Ciceronem vrbe expellit, 714. d in Clodium testimonium Ciceronis, 875. a
cum Clodio Cæsaris & Pompeii pactiones, 753. e à Clodio Pompeius acerbe notatus, 645. a cum Clodio tres principes viri aduersus Ciceronem, 875. f
Clodones, 665. c
Cloeliæ facinus, 107. a
Cloeliæ fossæ, 227. e
Clusini, 68. b obsessi, 136. b
Clypeum proiicientes cur puniuerint Græci, 278. b
¶ Cnacion amnis, vide Gnacion.
Cn. Cornelius, 300. d
Cn. Fuluius, 312. b (dii.
Cnidii libertate donati, vide Gni-
Cnidus, 605. b
¶ Coalemus, 480. e
Cocles, 105. e
Cœlesyria Cleopatræ ab Antonio dono data, 932. a
Cœlia Syllæ vxor, 455. c
Cœlius dux Carbonis, 621. f
Cœlius orator, 879. b
Cœlius Antonii legatus, 945. f
Cœnæ à rege missæ, 822. b
Cognomentorũ ratio apud Græcos & Latinos, 218. d 321. e
Cohors sacra, 287. b
Coi, 493. b
Colchi, 500. d
Colchis, 634. c
Colchica regio, 637. e
Colias, 82. d
Collatinus, 97. e & 100. c
Collina porta, 470. d
COLONIA in Cariam ducta, 4. d Carthaginensis, 734. c 839. a
Capuana, 838. c Tarentina, Ibid. Coloniæ Atheniensium, 158. d Græcorum in Siciliam ductæ, 247. d. 253. a
Coloniarum deductio, 369. d
Colonis, vicus, 366. c
Colophonii, 493. b
Colossi Athenis, 944. a
Colyttus, 851. b
Comæ vsus, 53. d & 434. a & 557. f comæ primitiæ Apollini sacrificari solitæ, 2. c
Comœdia vetus, 518. b
Comessatio itineraria, 702. b
Cometa grandis, 740. f
Comias, 97. a
Cominius, vide Pontius.
Comitas, 270. c 1013. b
Comitialis morbus, 715. e
Comitium vnde, 30. a
Commentum Lysandri, 447. f
Commorientium genus vitæ, 949. d
Communio rerum, 485. a
Comparationes & similitudines scitæ, 51. e & 58. d & 75. b & 126. c. & 133. e & 170. c & 185. b & 193. c & 194. d & 238. c & 253. c & 262. b & 278. c & 288. b & 293. f & 312. b & 338. a & 354. c & 360. b & 362. d & 366. d & 378. d & 443. d & 476. c & 508. a & 518. b & 521. c & 528. c & 598. b & 614. d & 622. e & 665. a & 742. d & 742. e & 751. a & 795. c & 446. d & 824. d & 848. d & 856. b & 856. e & 858. d & 863. c & 896. d & 914. c & 927. e & 984. b & 1006. a & 1024. d & 1031. f & 1038. c
Compedes Græciæ, 374. c
Concilium Græciæ indictum, 162. d
Concio in quali loco habenda, 43. a concionis iudicium, 81. c.
Concordiæ ædes, 151. f. 843. a
Coniugium, seu Matrimonium, 257. a Coniugii seu matrimonii lex, 89. b
Coniugum communitas, 76. e 800. b fides, 1012. b
Coniuratio contra remp. 99. a
Coniurationis sacramentum, Ibi. & 866. a
Connidas Thesei pædagogus, 2. e
Conon, 86. f dux Atheniensium, 438. e regis Persarum, 1021. e
Conopion, 759. a
Conscientia, 482. b
Considii dictum, 714. c
Consiliarius optimus tempus, 163. b
Consolandi patriam lugentem ratio, 856. b
Conspiratio in remp. 326. e conspiratio Cæsaris, Crassi, & Pompeii, 551. b
Consualia, 26. d
Consularis dignitas, 188. a
Consul plebeius creatur, 151. e de cõsule altero ex plebe creando, Romæ seditio, Ibid. c
Consulatus absenti datus, 412. b
CONSVLES. M. Attilius & T. Manlius, 73. a P. Cornelius & M. Bæbius, 74. e Lucretius & M. Horatius, 103. d Poplicola, II. & T. Lucretius, 105. c M. Aemilius & L. Sextius, 152. a Terentius Varro, & L. Aemilius, 182. b Poplicola, IIII. 180. a C. Flaminius, 175. a M. Valerius Poplicolæ frater, & Posthumius Tubertus, 107. d Fabii Max. F. 187. f Cominius 216. d Aemilius Paul. 257. d Aemilius Paulus iterum, 260. b Q. Flaminius, & P. Furius, 299. d Pansa, & Hircius, 275. b & 882. d Tiber. Sempronius, 306. a Marcellus & Cn. Cornelius, 300. c Marcellus II. 304. a Marcellus, III. 304. d Marcellus, IIII. 311. b Marcellus V. 314. c Cato maior, & L. Valerius Flaccus, 341. d Tiber. Sempr. 342. e M. Cato, 352. e T. Quintius, 364. d M. Acilius Glabrio, 366. c Quinctius, & Sex. Aelius, 369. e C. Fabricius, & Q. Aemilius, 396. b Cotta, 407. d Metellus, 409. a Marius I. 410. a & 411. b Marius II. 412. b Marius Marius III. 413. d Marius IIII. cum Catulo, Ibid. e Marius V. 418. b Marius VI. 421. c Marius VII. cum Valerio Flacco, 432. b Cinna, Cornelius Merula, & Octauius, 429. d Sylla & Q. Pompeius, 455. b Cinna, 458. a Flaccus, 464. f M. Cotta & Lucullus, 494. d Gellius & Lentulus, 548. c. d Pompeius & Crassus, 550. c & 550. e & 552. b 629. e & 647. a & 779. b Pompeius solus, 648. c & Cæsar cum Calp. Bibulo, 644. b & 713 d Scipio, 622. b Lepidus cum Catulo, 626. c Piso, 632. e Piso, & Gabinius, 644. d Spinther, 645. d Domitius & Messala, 648. b Paulus, 722. b & 769. c Cicero, 865. d Lentulus, 722. e Cæsar II. & Isauricus, 725. e Cæsar III. 920. c Cæsar IIII. 733. e Cæsar V, 921. a Maximus, 735. a Caninius Rebilius, Ibid. b Philippus Marciæ pater, 778. c Cæsar Octauianus, 996. b C. Antonius, 866. b Silanus & Muræna, 867. f Gabinius Piso, 876. d Cicero F. 886. b Marcellus, 918. a Lentulus, 918. b Lepidus, 910. c Antonius, 921. a Mucius Scæuola, 828. b Orestes, 835. b C. Fannius, 838. b 839. f
Consus deus, 25. d
Contemptus opum, 277. b & 341. a & 434. c rerum inanium, 607. c pecuniæ, 750. a ex nimia familiaritate oritur, 155. c
Continentiæ exemplum insigne in Paulo Aemilio, 277. c
COPIÆ Alexandri, 672. a Antigoni, eiusque hostium, 901. e Antiochi, 378. f Artoxerxis contra Cyrum fratrem, 1014. c Demetrii aduersus Pyrrhum, 388. c Dionis in Dionysium minorem mouentis, 967. b M. Antonii contra Parthos, 932. e
Copillus Tectosages, 452. f.
Coponius Carras tenet, 556. b
Coracesium promontorium, 653. c
Coreyne, Ariadnæ nutrix, 9. c
Corcyræorum lis, 123. e auxilium iis mittitur ab Atheniensibus, 167. c.
Corduba, 715. e
Core, 15. a
Corfinium, 724. d
Corinthus Achæis adiungitur, 103. d
Cleomeni subiicitur, 1046. c
Corinthii frequentant colonis Syracusas, 247. d Acradinam occupant, 244. f vocantur ad Syracusanam remp. constituendam, 981. b Corinthiorum resp. qualis, Ibid. d
Coriolanus ad Volscos se confert, 224. c corona ciuica donatur, 214. e exilio damnatus, 223. d contra Romanos dux belli à Volscis creatur, 226. b reducit ab vrbe Volscos, 231. d regni affectati accusatus, 223. b consulatus patitur repulsam, 220. c
Coriolani ad Tullium oratio, 224. d aduersus plebis insolentiam oratio, 221. a ingenium, 214. b & 234. a in dicenda causa constantia, 222. b continentia in honoribus accipiendis, 218. b & 131. c in matrem pietas, 215. b prima militia, 214. d in agrum Romanum excursio, 226. d in Romanos expeditio, 227. a cædes, 233. a funus, Ibid.
Cornelia Cinnæ filia, 707. d Cæsaris vxor, 709. c Cornelia, Gracchorum mater, honorata à populo Romano, 836. e
Corneliæ magnanimitas, 843. c dotes, 648. e mœror ob Pompeii cladem, 658. e
Cornelius militum dux, 707. f de tribus Corneliis Romæ imperaturis oracula, 869. b
Cornelius Balbus, 736. c
Cornelius Cethegus, 300. c
Cornelius Cossus, 302. c
Cornelius Dolabella, 954. a
Cornelius Lentulus, 868. e
Cornelius Merula, 429. d
Cornelius Scipio, equitum magister, 131. b
Cornificius, 732. a
Cornus sacra, 30. c
Cornutus, 431. b
Corœbus, 159. e
Corona ex apio, 248. e oleagina, 120. d querna, 214. e
Coronea, 450. c & 606. a
Corræus, 889. d
Corsicum mare, 632. e
Coruus ad populi Rom. clamorem cadit 632. c
Coruorum Ciceroni proscripto & fugitanti oblatum prodigium, 885. b
Corynetes quid, 4. b
Cosconii interitus, 732. a
Cosin regis Albanorum fratrem Pompeius occidit, 638. b
Cossa, 369. d
Cossinius, 548. b
Cothon, poculi genus Laconicum, 45. a
Cotta à Mithr. prælio superatus, 496. c à Sert. victus, 573. f cum exercitu cæsus.
Coturnix Alcibiadis, 195. e
Cotys Paphlagonum rex, 601. d
¶ Cranon, vrbs, 753. a & 859. a
Crassus Spartacum cædit, 550. b Ciceronis inimicus, 551. b Ciceronem oppugnat, 875. f cum Pompeio consul, 550. c decipitur ab Ariamne Arabe, 555. c cum Pompeio redit in gratiam, 630. c Euphratem transit, 553. c fugit Marium & Cinnam, 544. e inconstans 547. b Pompeio inuidet, 546. d mittitur à Sylla in Marsos, 545. f mittitur contra Spartacum, 548. e pullatus in pugnam procedit, 557. a quomodo diues factus, 543 d sua stultitia Rom. felicitatem labefactauit, 567. d Catilinariæ coniurationis suspectus 551. a Syriam sortitur, 552. e Zenodotiam capit 553. c
Crassi copiæ contra Parthos, 557. b ad milites oratio, 560. b genus & adolescentia, 543. b censura, 550. f consulatus, 552. b & 646. e eloquentia & studia, 544. e natura, 189. a peruicacia, 556. d auaritia, 543. c opes Ibid. d cœnæ, 544. c circa seruos cura, 543. f 544. a in rep. acta, 566. a spelunca, 545. a virtus, 546. c in Africam profectio, 545. e in Syriam profectio, 553. d cum Parthis pugna, 558. a legionum decimatio, 548. e cum Pompeio æmulationis origo, 546. b cum Pompeio comparatio, 546. d cædes, 563. e ad suos, dum moritur, verba, 563. d Crassi iudicio quis diues, 544. b
Crassum & Pompeium reconciliat Cæsar, 643. e & 713. e ad Crassum in castra Artabazus rex Armeniæ venit, 554. d ad Crassum Parthorum legati, 554. a
in Crassum Parthorum insultatio, 560. e
contra Crassum Surenas mittitur, 556. a
in Crassum Vibij humanitas, 545. a

Crassum concionantem vox deficit, 555. a
de Crasso Surenæ triumphus, 564. a in Crasso imperatore defendendo Rom. militum magnanimitas, 562. c
P. Crassi F. cædes, 559. e eius caput circumferunt Parthi, *ibid.*
C. crastini centurionis Iuliani fortitudo, 656. f
In Crastinum seria, prouerb, 283. b
Craterus Macedonibus gratissimus, 586. a Crateri & Hephæstionis dissidium, 691. e Crateri & Eumenis conflictus, 586. b Crateri cædes, 587. a
Crates philosophus Athenas obsidione liberat, 911. e
Cratesipolis, 892. e
Cratippi philosophi cum Pompeio victo de prouidentia disputatio, 359. b
Crausis, 359. c
Creon tragicus, 859. e
Cretensium auaritia, 267. d artes 363. e sagittarij Cretenses 814. d
Creticus, Antonij cognomen, 915. e
Creticum bellum, 633. e telum, 402. f
Crimesus fl. 248. d
Crispinus, 315. c
Callæschri F. 209. e
Crobylus, 677. a
Cræsi cum Solone congressus, 93. b
Crommyonia sus, 4. d
Cronius mensis, 5. c
Crustumeni bellum Romanis inferre conantur, 27. e
Cryptia Lacedæmoniorum, 56. e
¶ Ctesias historicus reprehenditur, 1014. b Ctesiæ mendacium, 1017. d vanitas, 1020. a
In Ctesiphontem de corona iudicium, 857. a
Ctesippus, Chabriæ F. 744. e 853. a
¶ Cumani, 736. e
Cunaxa, 1014. f
Curiæ Athenienses, 88. d Romanæ, 30. b
Curio tribunus plebis, 650. c 722. b ædilis, 782. a
Catonis amicus, 765. d M. Antonium corrumpit, 916. e Cæsaris partes fouet, 917. f
Cæsarem neci subtrahit, 711. b senatu exturbatur, 723. b
M. Curij frugalitatem Cato maior admirabatur, 337. a
Curio duce a Romanis Pyrrhus prælio vincitur, 399. e
Currus in triumpho primus vsus, 27. d
Curtius Sabinus, 28. e. f
Curtius lacus, ibid.
Cussæorum gens ab Alexandro excisa, vt Hephæstioni parentaret, 704. f
Custodia tutissima quæ, 1039. a
¶ Cyaneæ insulæ, 487. a
Cybernesia, ludi, 7. e
Cybistus, 81. e
Cychreus, 5. a 83. a
Cydnus, Ciliciæ amnis, 674. e
Cygnus latro, 5. b
Cylinder, Archimedis insigne, 307. e
Cyllarabis, 404. d 817. c
Cylonium scelus, 84. a
Cynægiri, 353. d
Cynosarges, gymnasium Herculis, 111. f
Cynocephalæ, 295. d
Cyprus Alexandro tradita, 678. b Cleopatræ dono data, 932. a Cato Min. in Cyprum mittitur 776. b
in Cypro à Cat. Min. coacta pecunia, 777. e
Cypselus, 1028. d
Cyrbes, 92. b
Cyrenæis leges Lucullus scribit, 492. e
Cyrnus flumen, 637. d
Cyrus Artoxerxi fratri insidias struit, 1012. d à sole dictus, 1012 a bellum contra Artoxerxem fratrem suscipit, 1013. e occidit Artagersem, 1015. e vulneratur, 1016. d
Cyri cædes, 1016. a equus Pasaca, ibid. a
cum Artoxerxe fratre conflictus, 1015. a in Lysandrum profusio, 437. d sepulcri titulus, 703. b mores, 1012. a
Cytheria insula, 566. d & 617. d 819. b
Cyzicum Mithridates obsidet, 497. b ad Cyzicum Alcibiadis victoria, 207. c
Cyzicęnis oblata prodigia, 497. f

D

DActyli Idæi, 70. e
Dædali fuga, 8. d
Damachi de lapide incenso in cælo conspecto testimonium, 439. e
Damagoras, 493. f
Damascus Alexãdro dedita, 678. a
Damastes Procrustes occiditur, 5. b
Damippus Spartanus capitur, 308. a
Damoclidas, 281. c
Damocrates, 325. c 806. d
Damon per fidem datam occiditur, 479. b Damonis Peripoltæ mores, & facinora, 478. e
Damophãtus Eleorum dux, 360. a
Damostratus, 200. b 331. d
Corcyræus, 604. e
Damoteles, 818. e
Danaus, 404. e
Dandamis, 668. e
Daochus Philippi legatus, 854. a
Dardarij, populus, 501. c
Darius Amyntæ consilium vtile spernit, 675. b
Darij ad Deos oratio, 682. d cum Alexandro conflictus in Cilicia, 675. e ad Alexandrum legatio, 681. e è Susis mouentis copiæ, 674. c: d è Susis mouentis somnium, *ibid.* ad Euphratem exercitus, 682. e fuga, 685. a mater, vxor, & duæ filiæ ab Alexandro captæ, 676. b mors, 690. a in Dario persequendo Alexandri difficultas, 689. d
Darius Artoxerxis F. rex designatus, 1024. e in patrem Artoxerxem incenditur à Tiribazo 1025. c Artoxerxi patri insidias struit, 1026. a interficitur, 626. c
Dascylitis palus, 497. e
Dassaretij, 370. d
Datis, 321. a
¶ Decaëtæon, 11. d
Decas, supplicij locus, 803. e
Decelea, 203. b 437. e
Decemuiri, 860. d (a 543. c
Decimę Herculi consecratæ, 474.
Decimatio quid, 934. b
Decius Brutus ducit Cæsarem in senatum, 738. b
Decussis, 135. b
Deditio ducum ob rem male gestam, 847. a
Deianira, 165. d
Deidamia Pyrrhi soror Demetrio nubit, 900. b
Deidamiam ducit Pirithous, 14. e
Deidamiæ mors, 904. b
Deimachus, 506. f
Deioneus, 4. d
Deiotarus rex deficit ab Antonio, 945. b ad Deiotarum Catonis Minoris profectio, & abstinentia, 765. e
Delium, 466. b & 526. e
Delius, 926. e historicus, 943. d
Delphici templi Solon defendit causam, 83. f
Delphos Romani crateram auream mittunt, 133. b
Delphinium, 5. e
Delus mons, 286. b
Demadis eloquentia, 850. c insolentia, 755. c exitus miserabilis, 755. e & 860. a
Demaratus Corinthius exul Philippum inuisit, 669. e Alexandro adulatur, 657. a & 696. e
Demaratus Rhodius, 750. b
Demaratus Spartanus, 126. d
Demarista, 237. a
Demeas Demadis F. 755. c
Demetrias, 894. b 900. b
Demetrion mensis, 894. b
Demetrius Alexandrum Cassandri F interficit, 906. d Antiochum in prælio profligat, sed nimium instando vincitur, 902. d captiuitatem suam pro felicitate ducit, 914. e Ciliciam occupat, 904. a Cleonidem vincit, 895. b Deidamiam Pyrrhi sororem ducit, 906. b cum Antigono conatur liberare Græciam, 892. b ipse & Antigonus reges appellantur, 896. e Eurydicem ducit Athenis, 894. e ex rege priuatus, 911. d Poliorcetes cognominatus, 909. e fusus à Ptolemæo, 891. a Græciæ dux declaratur, 900. b in Seleucum mouet rebus desperatis, 913. a in Syria custoditur, 914. e initiatur mysteriis, 900. e Macedoniam occupat, 905. e Macedonum rex declaratur, 906. e Megaram capit, & libertate donat, 895. a multas simul habuit vxores, 894. f parcit Protogenis picturæ quæ post Romæ incensa est, 898. e Ptolemaidem, Ptolemæi sororem, ducit, 904. b reddit Athenienfibus libertatem, 892. b Rhodum obsidet, 898. a Seleuco se dedit, 913. e seruat Mithridatem, 890. d Thebas rebellantes iterum obsidet, 908. b Vxorem Pyrrhi ducit Lanassam, 388. e
Demetrii genus, 889. d Mores 889. f. humanitas, 890. d forma, 889. e arrogantia, 900. c Insolentia, 909. a lasciuia, 899. c. & 957. b luxus 956. d fortuna varia 905. d & 911. b magnifica liberalitas, 956. d magnifica fabricæ, 897. d in Athenienses clementia, 905. b gratitudo erga Ptolemæum, 892. b fides perfidiaque. 957. c Periculum libidinis causa, 892. e potentia, 956. b cum Seleuco dissensio, 904. b cum patre concordia, 890. a Dominandi cupiditas, 956. c In Asia difficultates, 912. b fames, 912. d Meretricum nomina, 897. c posteritas, 915. d somnium, 902. c contra Athenas expeditio, 904. d in Lacedæmonios expeditio, 905. c In Peloponnesum expeditio, 900. a In Pyrrhum expeditio, 908. e Copiæ in bello contra Pyrrhũ, 388. b de Ptolemæo victoria, 895. e In Arabiam incursio, 891. d pax cum Rhodiis, 898. f fuga, 902. f & 913. d mors, 915. a 957. e funus, 915. b
Demetrio Athenæ deduntur, 904. f Thebæ deduntur, 907. e traditur Salamis, 895. f cœna parata a Lamia meretrice, 901. a
in Demetrium & Lamiam meretricem Demus meretricis dictum, 901. c in Demetrium Athenienium perfidia, 903. b in Demetrium liberalitas Ptolemæi, 891. b contra Demetrium Pyrrhus Græcos iuuat, 389. e Demetrium Seleucus persequitur, 912. e contra Demetrium societas Lysimachi, Seleuci & Ptolemæi, 913. e ad Demetrium philosophi Stilponis dicta, 893. a
Demetrius Cassii famulus, 1005. b
Demetrius Demetrii F. Cyrenes dominus, 915 d
Demetrius peripateticus, 791. e
Demetrius Phalereus Athenarum præfectus, 892. b honos ei à Demetrio Antigoni F. habitus, 892. d
Demetrius Phidon, 696. a
Demetrius Philippi regis F. obses datur, 374. a
in Demetrium Pompeii libertum Catonis exclamatio, 640. b eius potentia, & insolentia, *ibid*
Demo scortum, 899. e
Demochares Laconensis, 900. a
Democlis Athenienfis pueri pudicitia, 899. d mors. ibid. b
Democrates, 192. f
Demoleon, 506. f
Demonax, 497. d
Demophilus, 759. b
Demophon, 92. f
Demopolis, 128. e
Demosthenes à populo irrisus ob nimis elaboratam orationem 849. a à rege Persarum pecuniam accipit, 855. b ad remp. quando accesserit, 851 b capitur à Syracusanis, 541. a concitat Græciam contra Macedonas, 853. d & 856. e coniungit Thebanos Athenienfibus, 854. a corruptus ab Harpalo 857. e cur Argas dictus, 847. e cur Batulus dictus, ibid. e exilium fortiter tulit, 887. f in se laudando parcus, 887. a Lamachum dicendo terruit, 849. f laudat eos qui ad Chæroneam occubuerant, 855. e Macedonum aduersarius, 855. e priuato filiæ luctui publicam lætitiã prætulit, 849. d populo indicendo probari studuit, 849. d raro ex tempore dicebat, 858. e reuocatur ab exilio, 858. e venenum sumit, 859. e splenis vitium vt curauerit, 848. d
Demosthenis actio elegantioribus parum probata, 850. f contra Philippum actiones, 853. b genus, 847. e mores, 886. d & 848. e naturæ vitia, 852. d in dicendo libertas, 854. b in dicendo vis, 887. b in rep. tractanda peritia, 848. b ad artem dicendi addiscendam impetus, 848 b in corporis vitiis corrigendis industria, 849. b & 850. e Isæus præceptor, 848. b in ratione dicendi monitores, 848. f orationum securis dictus Phocion, 850. d prima in scribendo exercitatio, 848 e patrimonium, 847. d dicta, 851. a eloquentia, 886. e temeritas, 851. e cum Midia inimicitia, 858. b exilium, 887. f exilii causæ, 855. a ex pugna fuga, 859. e
clypeus, 855. a mors, 540. a 859. f
Demostheni mortuo honores ab Athenienfibus habiti, 860. b Demostheni remittitur mulcta, 858. f
Demosthenem indormire in orationibus dixit Cicero, 872. e
Denarius. 135. d
Dercetæus, 952. b
Dercyllidas, 48. e 1021. c
Dercyllus prætor Atticus, 756. b
Desidia victoriam non parati, 265. e
cum Desperatis haud pugnandũ, 913. a
Deucalion Minois filius, 8. e
Deus initium motus voluntati præbet, 229. e
Dei prouidentia in Romulo & Remo seruandis, 20. e de Dei prouidentia Psammonis philosophi dictum, 680. f Dei repentinum auxilium, 289. e Deum mente colendum, 65. b à Deo adamati qui, 62. b de Deo pia sententia, 289. b in Deo tria præcipua, 322. b deorum contemptio & superstitiones horrenda, 706. b deorum

gens nullius autor mali, 173. c
diis an cum hominibus sit consuetudo, 62. a deos adorandi mos Rom. 69. c
¶ Diacrii, 85. a 94. e
Diadematus, 218. e
Diagoras Olympionices, 297. b
Diamperes porta, 404. b
Diana Aristobule, 123. a Anatis, Ecbatanis culta, 1025. b Ephesia, eiusq; templi conflagratio, 665. e Euclia, 331. d
Orientalis, 115. f
Orthia, 14. f & 51. b
Pellenæa, 1042. b
Persica, 507. e
Priapina, 499. e
Dianæ festum, 308. b
Dianassa, 40. b
Dicomas Getarum rex. 945. b
Dictator & magister equitum æquantur. 179. d
Non vtebatur in acie equo, 175. e vnde dictus, 312. e
DICTATORES. Cæsar, 725. d
Camillus, 131. b 142. a & 145. e 149. e 150. c
Fabius Buteo, 179. e
Fabius Maximus, 175. e & 312. f
M. Iunius, 179. e
Minutius, 300. c
Posthumius Tubertus, 129. d.
Quintius Capitolinus, 148. a
Q. Fuluius, 312. e
Sylla, 472. f.
DICTA ET APOPHTHEGMATA. adolescentum duorum, 52. f Acuphis, 698. a Æmilii, 264. b Æsopi, 297. a Afranii, 727. f Agesilai 600. e & 602. b 1021. & 1022. c Agidis, 797. a 804. a Alcibiadis, 192. d 194. e & 195. d 198. d & 202. d 203. e Alexandri Magni, 604. b 666. c & 667. c 668. c 669. b 671. c 672. c 676. a 677. b 681. b 683. e 687. a 687. d 693. a 697. e Ammæi 768. c Amphicratis rhetoris, 506. b Anacharsidis, 80. e Annibalis, 313. d 381. b Antalcidæ, 47. d & 613. d Antigoni. 28. a 278. d 358. d 387. c 400. a 589. a 899. a 902. c Antipatri, 187. e 739. e 755. b Antiphanis, 58. f. 928. a Antisthenis. 152. e Apellis, 898. e Apollonii Molonis, 862. e Archedemi, 382. d Archestrati, 199. c Archidamidæ, 52. c & 52. d Archidami, 544. b 817. e Aristidis, 238. d 323. d 332. c Aristippi philosophi, 966. a Aristophanis, 166. e Atheniensium militum, 535. e Barcæ de Annibale, 184. a Bruti, 1008. d Cæsaris Iulii, 152. c 651. b 711. d 723. e 725. a 731. e 794. c & 871. d Cæsaris Octauiani, 881. a 950. d C. Gracchi, 836. e Callicratis, 329. c Callicratidæ, 278. c Callisthenis, 695. b Carbonis, 469. e Cassii, 562. b Catonis maioris, 340. a Catonis minoris, 519. a 640. b 765. f Catuli, 632. b 875. d Charilai Lycurgi fratris F. 52. b Ciceronis, 742. c 762. b 864. b & 873. b Cimonis, 485. e 488. d 489. c Cleanthis, 194. b Cleomenis, 816. c Considii, 714. c Corneliæ, 843. c Crassi, 544. a 551. b 630. c Curii, 337. a Deiotari, 553. b Demadis, 739. e 751. e 817. d Demarati, 52. c 669. c 696. c Demetrii Pharii 1050. d
Demus scorti, 901. c Demosthenis, 744. a 849. d 850. d 851. a 853. b 856. d 858. a 859. e Diogenis, 179. e 245. c Dionis, 233. f 965. b Dionysii, 89. d 242. e 963. c Epaminondæ, 47. b Epimenidis, 84. e Eteoclis, 443. f Eumenis, 589. b Fabii Maximi, 187. c & 187. f Fauonii, 654. f Granii Petronii, 715. c. Hybreæ, 926. b Hyperidis, 746. c Lacænæ mulieris, 48. b Laconica dicta, 46. e 48. b 51. e 54. a 55. c. 297. b 614. c 688. d 806. e 907. b Lentuli Suræ, 869. a Leonis Byzantii, 538. b Leonidæ, 805. d Leotychidæ, 47. c. L. Philippi, 619. d 627. b Luculli, 496. d 507. e. 510. b 518. d Lutatii Catuli, 710. b Lycurgi, 52. a 565. d Lysandri 437. a 445. b Marii, 415. e 419. c 424. b Marii militum, 416. b Melanthii choragi 750. d Messalæ, 1009. b Metelli, 422. e Mithridatis, 580. e Mithropaustis, 126. e Nealeis pictoris, 1032. e Niciæ, 527. d Nicodemi Messenii 852. a Olympiadis, 665. e Ostanis, 1022. e Pammenis, 287. b Pelopidæ, 279. b 286. d 288. c 293. a 295. c Perdiccæ, 672. b Periclis, 156. b 160. e 167. d 173. a Philippi, 152. f 287. e 667. c Philippidis, 894. d Philoclis, 440. b Philopœmenis, 363. d 366. b Phocionis, 238. d 745. b 749. d 751. d 755. b 795. e Platonis, 433. a 443. d 492. d. Plistonactis, 52. d Pompeii, 518. f. 620. b 625. f 644. b 645. a 645. e 713. e Popedii, 760. b Posidonii, 185. b Psammonis, 680. e Ptolemæi, 891. a Pyrrhi, 371. e 387. d 393. c 397. b Pytheæ, 858. d Quintii flaminii, 376. a 378. d.
Sertorii, 577. d Sicinii, 547. c Solonis, 85. e 86. d 88. e 94. b 96. c Sophoclis poetæ, 533. b Sthenidis, 623. f Stilponis, philosophi, 893. a Stratoclis, 893. e Sybaritæ, 278. a Syllæ, 459. c 465. d 467. c 546. a 626. c Themistoclis, 113. b 114. e 211. d 121. b 127. a 319. e 333. e 340. b & 484. c
Theodoti, 660. c Theopompi comici, 52. d & 440.
Thestæ, 967. a Tigranis, 509. b Timonis, 948. d Timothei, 278. d Tuberonis Stoici,
Vagiis, 554. a Xenocratis, 753. d 755. a Zenonis, 743. e vetulæ cuiusdam in regem, 909 d cuiusdam in Demosthenem, 857. d rustici de Antigono, 754 e dicta falsa, 881. a
Didius, 734. b Hispaniæ præfectus, 569. b 574. a
à Sertorio victus, 574. b
Dies alba quæ, 166. f in Diebus obseruandis Romanorum superstitio, 138. d
Dimnus Alexandro insidias struit, 692. d
Dinarchum necari iubet Polyperchon, 757. b
Dindymene, mater deum, 127. e
Dinias, 1028. c
Dinocrates Messenius, 366. e 378. e
mors eius, 368. b
Dinomacha, 191. e
Diocles. 5. b 128. b 1035. a
Dioclides, 201. d
Diodorus Syphacis filius, 572. d
Diogenes philosophus legatus Romam missus, 349. d
Diogenis dictum, 180. a & 245. c
cum Diogene Alexandri colloquium, 671. d
Diogito, 297. e
Diomedes Alcibiadis amicus, 146 d scriba, 951. d
Dion ab Dionysio Min. exponendus in Italiam datus, 964. a accersit Corinthios ad constituendam remp. Syracusanam, 981. c bellum contra Dionysium minorem suscipit, 967. a Dionysii affinis, 959. b cum Heraclide per Gesylum cõciliatur, 980. a hortatur Dionysium minorẽ ad literas, 962. a Platonis discipulus, 958. b & 959. c popularem statum non probauit, 963. a rerum naturalium peritus, 538. f nimium grauis & austerus, 961. b M. Bruto quibus rebus fuerit inferior, 1010. de capit Minoam, 969. a occupat Syracusas, 970. b Nypsium Syracusis in arcem compellit, 978. c Syracusanis reddit libertatem, 970. d Syracusanorum seditione obruitur, 975. a Syracusis excedit, 975. b Sosidis in se accusationem diluit, 973. c vxorem alteri quæ nupserat recipit, 980. e
Dionis ad Carthaginenses epistola, 963. e apud Dionysium Maiorem in dicendo libertas, 958. f bellum contra Dionysium promouent philosophi, 967. b aduersus Dionysium Minorem copiæ 967. d exulis vxor alteri collocatur, 966. e vxor parit in carcere filium, 983. b Oratio ad milites de auxilio Syracusanis ferendo, 977. a in epulo dando magnificentia, 967. e in Syracusa vrbe pugna, 978. b de Dionysio Minore victoria, 971. f opes, 964. b honores quibus à Græcis affectus, 965. a in aduersarios clementia, 978. e modestia & frugalitas. 980. e in Dionis posteros Syracusanorum crudelitas, 983. d cædes, 982. e
Dioni in Dionysium Min. pergenti maris tempestas aduersa, 968. e in nauarchia Heraclides præfertur à Syracusanis, 972. f insidiæ structæ à Soside, 973. a Syracusana arx traditur, 980. b
in Dionem Callippus conspirat, 981. e in Dionem ciues concitat Heraclides, 979. c in Dionem Dionysij Min. dolus, 972. a ad Dionem Dionysij Min. legati, 971. a in Dionem Philisti calumniæ, 963. c Dionem Leontini recipiunt, 975. e Dionem reuocant Syracusani, 976. c
Dionysius tyrannus, 434. c auxilium Spartanis mittit, 614. d tyrannidem recuperat, 236. c
Dionysij maioris facinus, 238. d vxores, 959. a cum Platone congressus, 959. d timiditas, 960. c mors, 960. c
Dionysius Minor à Dione pugna superatus, 971. f Dionis exulis vxorem alteri collocat, 966. e Dionem exponendum dat in Italiam, 964. a Platonem remittit, 964. d Platonem reuocat, 965. c profugit Syracusis, 974. d Timoleonti se dedit, 241. e
Dionysij vitia, 961. a in Dionem dolus, 972. a in Dionem odij causæ, 960. e cum Dione pugna, 971. c ad Dionem legati, 971. a mutatio ex Platonis aduentu, 963. b
Dionysium hortatur ad literas Dion, 962. a ad Dionysium in Siciliam proficiscitur Plato, 962. d ad Dionysium Platonis tertia profectio, 965. d in Dionysium Aristippi dictum, 965. e à Dionysio repetit Platonem Archytas, 966. b
Dionysius Chalcus, 526. b
Dionysius Colophonius pictor, 251. c
Dionysius legislator, 248. a
Dionysius Ergini frater, 1036. b
Dionysius Magnes, 862. e
Dionysius Messenius, 705. d
Dionysodor' Trœzenius, 1027. c
Diophanes Achæorum dux, 365. b
Diophanes rhetor perit, 827. d 834. a
Diophantus, Amphitropensis, 335. a
Diopithes, 169. d 446. a
Diphilus sacerdos, 911. d
Diphridas ephorus, 605. a
Dipylos, 168. e 460. e
Disciplina quantum valeat, 77. e disciplinę similitudo aptissima, 186. a disciplinæ vis ad pellendos angores, 843. d
Diuinæ potentiæ maiestas, 232. c
Diuitiæ inferiores paupertate cũ virtute coniuncta, 79. f de diuitijs, Solonis iudicium, 79. c diuitiarum vsus, 715. d
Diues quis, 904. c
Diuortiũ Romę primũ, 39. b 77. e
¶ Docimus, 58. a
Dodona, 383. b Dodonæum templum, *ibid.*
Dodonides, 447. e
Dolabella, 470. f 882. d tribunus plebis, 919. d repetundarum à Cæsare postulatus, 708. e Dolabellæ & M. Antonij dissensiones, 919. d. e
Dolia Vestarum, 139. c
Dolichos cursus, 752. a
Dolopes, 377. d
Domini & serui quando vna vesci soliti, 75. e
Domitianus, 268. e eius menses, 72. d prodigalitas, 105. b
Domitius à Cęsare dimissus, 724. d consul, 655. b Corfinium obtinet, 724. d à Pharnace victus effugit, 731. d ab Antonio ad Cæsarem Oct. deficit, 945. b moritur, 945. b
Domitij dicterijs Pompeius impulsus patriam deserit, 663. e
Domitium Pompeius cum exercitu concidit. 624. c
Dorycnion, 897. d
Dorylaus Mithridatis dux, 465. a occisus, 502. c
Dotes dari cur à Solone prohibitum, 89. c
Doson, 218. e & 258. e
¶ Draconis capitis & caudæ fabula, 795. f
Draconis leges à Solone abrogatæ,
Dracontides, 169. e
de Dramatibus iudicium, 95. b
Dromichætas, 908. a
Dromoclidas Sphettius, 894. d orator, 905. b
¶ Dulce quid Homero, 501. b
Ducis conspectus in certamine magni est momenti, 409. b duci milites conciliat laboris societas, 409. b præcipitantia in duce vituperanda, 317. d
¶ Dyme vrbs, 633. e
Dyrrachium, 468. d 724. f

E

EBrietas, 57. a 914. e 1018. d
¶ Ecbatana, 685. c 704. d
Ecdulus, 1028. e
Ecdemus Megalopolitanus, 356. d
Echecrates, 286. b
Echecratidas sophista, 350. e
Echedemus, 750. b
Ecnomus, 969. c
Ecprepes, 799. f
¶ Edessa, 390. a
Edonides, 665. c
Educatio, 77. d
Edylius mons, 462. c
¶ Egeria Numæ, 62. a
¶ Eion vrbs, 482. d colonia, 483. b
¶ Elæa, 750. b
Elateam inuadit Philippus, 854. a
Elatici campi, 461. e
Elatus ephorus, 43. d
Elea, 275. e 494. c 994. a
Elei, 198. b 530. b notati, 52. c victi, 360. a
Elephantorum mira solertia, & erga dominũ solicitudo, 699. b
Elephenor, 17. a
Eleus Cimonis F. 168. a 488. c
Eleusiniæ Cereris campus, 325. e
Eleutheræ, 14. a

Elicium,

Elicium, loci nomen, 70. e
Eloquentiæ vis, 161. c 867. a
Elpinice, 157. e 167. d 480. d
Elymæi, 638. c
Elysij campi 572. b
¶ Emathion, 18. b
Embaterium carmen, 53. e
Empedoclis elementa, 890. e
Empylus, 984. f
¶ Enarsphorus, 14. e
Endymion, 62. a
Enguium oppidum Siciliæ, 109. b
¶ Epaminondas Laconiam incursat, 613. a Lacedæmonem missus legatus, 611. b Pelopidam liberat, 294. a
Epaminondæ dictum, 47. b paupertas, 189. e pietas, 215. c studia 279. c
in loquendo libertas, 611. b patientia, 290. e de oraculis opinio, 854. f cum Pelopida amicitia, 279. a
cum Agesilao de Bœotię libertate contentio, 611. c in Peloponnesum expeditio, 290. a
secunda in Spartam expeditio, 615. c victoria Leuctrica, 290. a
cædes, 616. a funus, 189. f
Epaminondam a Lacedæmone Agesilaus rejicit, 615. c
in Epaminondam Thebanorum ingratitudo, 290. e
ab Epaminonda Messene restituitur, 615. a
Eperatus Achæorum prætor, 1046. d
Ephetus, 310. b 468. a à Lysandro aucta, 434 e
Epheræ, 88. e
Ephialtes, 155. f 157. a 158. a 485. b 487. a 489. b 689. b
Ephorus historicus notatur, 974. c
Ephori cur instituti Spartæ, 43. d 58. b 800. d
regibus oppositi, 597. e cæsi, 808. b
Epicles citharœdus, 114. b
Epicrates, 124. b 294.
Epicurus, 521. b 739. a 905. a Phocionis accusator, 759. b
Epicurea philosophia, 395. a
Epicydes, 114. d
Epidauria, 4. b
Epidaurus, 171. d 459. a
Epigethes, 1042. a
Epigonus tyrannus, 493. b
Epimenides Phæstius, è septem sapientibus vnus, 84. c
Epipole, 246. c
Epirotici regni origo, 383. b
in Epirum fugit Pompeius, 724. f in Epirum Pyrrhi ex Italia reditus, 400. a in Epirum transmittit Cæsar, 725. e
EPISTOLARVM paradigmata.
Agesilai ad Idriea Carem, 603. b Alexandri Magni ad Alcetam 696. c
Antipatrum, 696. d Aristotelem, 668. b Attalum, 696. c Craterum ibidem. Leonidam, 679. b Parmenionem, 677. a
Peucestam, 689. a Annibalis ad Fab. Maximum, 185. b Bruti ad Atticum, 997. e Ciceronem, 994. a Pergamenos, 985. a Samios, 985. a
Cæsaris ad Amintium, 731. e
Dionysij Minoris ad Dionem victorem suppositicia, 972. a
Ephororum ad Lysandrum, 441. a Fabricij ad Pyrrhum 396. b Icetis Leontini ad Corinthios, 239. a Lacedæmoniorum exercitus ad ephoros, 207. c
Lysimachi ad Pyrrhum suppositicia, 386. b
Mardonij ducis ad Græcos, 324. b
Olympiadis ad Alexandrum F. 688. a
Scipionis Nasicæ ad regem quendam, 262. e Syllæ ad Caphim familiarem, 459. c
Epitades ephorus, 797. e
Epixyes, 127. a
Eponymus magistratus, 318. d
Epoptica mysteria, 900. d
¶ Equa pro virgine immolatur, 289. e
equi cauda vulsa, 576. a equus Troianus, 114. a
Equites vt conserentur, 630. a
Equestre certamen, 196. c
equester ordo Athenis, 87. e
equester ordo cum Cicerone reo vestem mutauit, 876. b
Equitare in castris Rom. non permissum, 637. a
Equitatus Achæorum, 358. e Eumenis, 585. a
¶ Erasistrati medici solertia in Antiochi amore erga Stratonicen nouercam deprehendendo, 907. b
Erechtheus, 8. d
Eresione, 10. b
Erettria, 747. d Erettienses, 118. a
Ergades, tribus Atheniensis, 91. c
Erginus, 1035. b 1042. d
Ergoteles, 124. d
Erianthus Thebanus, 441. d
Eros, Antonij seruus, 951. c
Eryx oppidum, 397. f Erycinus ager, 428. e
¶ Eteoclis in Lysandrum dictum, 443. f
Etesiæ, 967. e
Etymocles, 610. b
¶ Euagoras, 439. a
Eualcus Lacedæmoniorum dux, 403. d
Euander, 31. a Cretensis, 267. d
Euandri tumulus, 366. f
Euangelus de ordinibus militaribus, 358. a Periclis famulus, 162. b
Εὐάστιος, 310. f
Euboea, 115. e 164. e 746. e 853. c
Eubœensium resp. 85. f
Eubulus orator, 744. e
Euchidæ celeritas mira, 331. e
Euclæ Dianæ templum, 331. d
Euclides, 242. a 319. a 1046. d
Euclides Cleomenis frater, 358. c cæsus, 818. d
Euclides Laco, 1013 c
Euctus, 267. c
Eudæmon, 218. d
Eudæus, 267. e
Eudamidas Spartæ rex, 796. d
Eudamus Elephantorum præfectus, 593. b
Eudamus Cyprius, 967. c
Eudamus Pergamenus, 830. a
Eudoxus, 305. b
Euergetes, 218. d
Euius, 311. a 583. d
Eumenes a Macedonibus capitis damnatur 587. c a Perdicea contra Neoptolemum mittitur, 585. a a rege Philippo præficitur exercitui, 591. a ad Perdiccam se confert, 548. f amicorum literas ne eis obsint corrupit, 593. b eædit Neoptolemum 587. a obsessus, 589. c obsidione liberatur, 590. a regibus Macedoniæ quomodo conciliatus, 583. c
Eumenis abstinentia, 591. a ad milites suos proditores oratio, 594. a
asperis in rebus continentia, 588. c calliditas, 586. b facundia, 589. f forma, ibidem b genus, 583. b magnanimitas, 594. f somnium, 586. c strategema, 588. f in obsidione industria, 589. f in equitatu comparando solertia, 585. b colossus, 944. a ad duces post Alexandri mortem in officio retinendos commentum, 591. b cum Antigono conflictus, 593. d
contra Antigonum strategema 591. c
cum Antigono colloquiũ 589. c
cum Cratero conflictus, 586. e
de Neoptolemo victoria, 587. d
Eumeni Cappadocia & Paphlagonia prouinciæ decernuntur, 548. c Eumenem ægrotum Antigonus contemnit, 592. c de Eumene capto custodiendo Antigoni responsum, 594. e
Eumenidum templum, 13. a
Eumolpidæ, 202. c 210. a
Eumolpus, 460. b
Euneos, 12. b
Eunomus, 40. a Triasius, 848. e
Eunus fugitiuus, 475. a
Euphranor, 1029. e
Euphrantidas, 118. c 323. f
Euphrates, 453. d 506. a 507. c 636. a
Euphrondus liberorum Antonij magister, 949. e
Eupolemus Icetæ F. 252. a
Eupolia, 596. c
Eupolidis dictum de Alcibiadis facundia, 196. e
Euripidis sepulcrum, 59. b
Euripidis poemata multos Athenienses in Sicilia seruauerunt, 542. c
Euripus, 2. 288. d
Eurybiades Græcorum dux, 115. a 211. f 120. d 323. b
Eurycles Syracusanus, 541. d Laco 947. a
Euryclides, 808. b
Eurydice Demetrij vxor, 894. d 915. e Philæ soror, 911. d
Eurylochus Ægæus, 689. b
Eurymedon Athenienſium dux, 536. c perit, 536. b
Eurymedon fl. 486. b
Euryptolemus, 155. d 209. d 481. b 488. c
Eurysaces, 83. d 191. e
Eurytion, 40. a Eurytionidæ, 40. c 447. c 796. d
Euterpe, 111. f
Euthippus Anaphlystius, 489. e
Euthymus Icetæ dux, 252. a Leucadius, 251. b
Euthynous Thespiensis, 615. c
Euxinus pontus, 425. b 432. c 494. b
¶ Exatheres Darij frater, 690. c
Execestidas, 78. e
Execrationum vis, 553. a
Execrationis vtilitas, 862 d
Exquilinus collis, 457. c

F

FAbia Terentia, 768. b
Fabius Ambustus, 68. b 131. a
Fabiorum genus & nomen, 174. a 174. b
Fabius Buteo dictator, 179. e
Fabius Maximus consilijs Scip. 188. e
Africani aduersatur, 188. e
Annabilem obsidet, 177 d captiuos de suo redimit, 178. c commutat cum Annibale captiuos, 178. c dictator, 179. d filij mortem tulit moderate, 188. c
Tarentum quomodo receperit, 186. c
Fabij admonitio ad Paulum Æmilium, 182. b consilium prudens, 175. a post cladem Cannensem constantia, 184. d de dijs Tarentinorum responsum, 187. c dictatoris maiestas, 176. a
dictio, 174. d dictum acutum, 187. f in bello vigilantia, 280. f in corrigendis delictis lenitas, 185. d contra Annibalem gesta, 176. d religio, 112. a votum, 176. b mors, 189. b funus, ibid. de Fabio & Marcello Posidonij dictum, 185. b
Fabius Rutilianus Maximus 174. b eius laus, 188. b
Fabius Pictor, 184. c
Fabius Verrucosus, etiam Ouicula dictus, 174. b
Fabricius indicat Pyrrho medici sui insidias, 396. a
Fabricij constantia & magnanimitas, 395. e
Faleriorum obsessio à Camillo, 133. e
Falisci dedunt se Camillo, 134. b
Fames Athenienſium, 904. e exercitus M. Antonij, 937. a in exercitu Mithridatis, 498. b
Familiaritas nimia contemptum parit, 155. d
Fannia Marij custos, 427. e
Fasces quid, 34. a
Fasti emendantur, 735. c
Faunus, 70. c 711. d
M. Fauonius, 781. e Catonis æmulus, 718. c 999. f Pompeio in fuga seruiuit, 658. d
Fauonij dicterijs Pompeius impulsus patriam deserit, 663. d
Fauonij festiuitas, 1000. b
Fausta Metellæ F. 473. d
Faustulus, 19. c 21. d 23. c
Faustus Syllæ F. 473. d. 641. c 874. d. 987. f 644. c. 714. a
¶ Februa, 72. e
Februarius mensis, 31. a 72. e
Februata dies, 31. a
Felicitas quibus in rebus consistat 94. b 846. b reipub. 73. c
de felicium morte Æsopi dictum, 297. a
Felix Sylla cognominatus, 473. d
Femur aureum, 65. a
Ferentina porta, 32. f
Feretrius Iupiter, 27. c vnde dictus, 302. b
Feriæ Latinæ auctæ, 151. f
Ferrum Margianum, 557. e
Fertilitas post magnam pugnam, 417. f
¶ Ficus Africæ, 352. e minalis, 19. c
Fidenates, 27 d Fidenæ, 32. d
Fidentia, 469. b
Fides, 790. e fidei fanum, 70. e
Filiam pater ducit, 1023. b
Fimbria obsidet Mithridatem, 493. c
Fimbriæ cædes 467. e
Fimbriæ Lucullus adesse non vult in capiendo Mithridate, 493. d Fimbriani milites, pro corruptis, 495. c
Fistula canere, illiberale, 192. e
Fistula Gracchi, 825. b
¶ Flaccus consul contra Syllam pergit, 464. d
Flamen Quirinalis à Numa institutus, 64. c flamines vnde dicti ibid.
Flaminius Gallos deuincit, 299. e
Flaminij præcipitantia, 175. a cædes, c
Flamma quemadmodum ex sole eliciatur, 66. c flammea moles cælo delapsa, 496. f
Flauius tribunus militum, eiusque facinus egregium, 313. d trib. pleb. 736. e Bruti socius, 1008. c Gallus, eiusque audax facinus 935. d
Flora meretrix, 619. d 647. b
Fluuius falsus, 938. b
¶ Fodiendi lex Solonis, 91. d
Fodij olim dicti qui post Fabij, 174. b
Fœciales, 67. f
Fœminæ quando maxime floreant, & Romæ quando in funere laudari cœptæ, 133. b
Fœneratorum acerbitas Romæ, 215. d
Fœnum in cornu, 547. c
Fontium origo, 262. a fontium cum vberious comparatio, ibid. d
Fonteius Capito, 932. b
in Formosas Alexandri dictum, 676. c
Fortitudinis exemplum, 4. a & 282. c dignitas, 214. b vsus, 274. a 375. c
Fortunæ artificium, 244. b cum virtute certamen, 245. b inconstantia, 242 d
de fortunæ inconstantia Pauli Æmilij oratio, 274. c

Fortunatæ insulæ, 571. f
Fossa Mariana, 414. a fossæ Cloeliæ, 227. e
¶ Frater sororem vxorem ducit, 128. b
Fraudis qui securi, 617. c
Fregellani, 315. d Fregellana coniuratio, 836. a
Fructuum venditio, 91. e
Frugalitas, 603. c 606. c 620. a 716. b 749. f 761. c 797. b 879. a 980. e
Frumentariæ legis defensione Cicero Pompeio restituit imperium, 645. c
¶ Fuga plebis, 36. b
Fulcinia Marij mater, 407. a
Fulgurum procuratio quomodo peragi solita, 70. d
Fulmen orationis, 156. b fulmine ictum sepulcrum, 59. b defulmine afflatis religio, 402. d fulminum expiatio, 70. d
Fuluia N. Antonio nubit, 920. d Catilinæ consilium de perimendo Cicerone patefacit, 868. c moritur, 229. c
Fuluius Gracchi collega, homo seditiosus, 839. b mittit filium ad consulem, 841. f cum filio maiore occiditur, 8 2. b
Fuluij minor filius interfectus, 843. a
Fuluius Flaccus Tib. Graccho, insidias patefacit 833. a
Funebris lex Solonis, 89. c funebrium orationum initium, 102. a
Funeris honos qui splendidissimus haberi debeat, 296. e funerum ritus Pontificius, 67. d
Furnius eloquentissimus, 943. b

G

GAbeni 592. c
Gabinia via, 144. a
Gabinius, 633. a 916. e Antonij legatus, 995. d Syriæ præficitur, 875. e Consul, 644. d 876. d
Gabinij lex de imperio Pompeij contra piratas, 631. e
Gæsatæ milites, 299. b 300. d
Gæsylus Spartanus, 980. a
Γαυροχος, 17. d
Galata mons, 757. b
Galatæ, 423. b 634. c Galatia, 637. b
Galepsus, 719. e
Galli à Cæsare cæsi, 299. e Flaminio superati, 301. b
à Marcello cæsi, 141. b cæduntur prope Ardeam, 140. c Capitolium Romæ obsident, 137. a infesti Romam contendunt, 151. a cæduntur à Camillo, 150. c iterum Romam petunt, 142. e nocte aggrediuntur Capitolium, 140. c Romanorum seniores occidunt, 299. c
Galli duo desodiuntur, 135. d
Gallorum origo, 559. b
virtus, 400. d auaritia, 135. e primus in Italiam transitus, 719. e
secunda à Cæsare defectio, 301. b rex occiditur, 400. d
de Gallorum victoria, Pyrrhi epigramma, ibid.
Gallos à Capitolio rejicit Manlius, 143. a
pestis Romæ infesta, ibid. b
Gallia Cæsari decreta, 644. d 714. d
Galliæ Circumpadanæ Sertorius quæstor, 569. d
Galliæ Cisalpinæ M. Brutus præfectus, 986. e
Galliæ defectio, 719. d
in Galliam Pompeius Metello suppetias fert, 622. d
Gallo scythæ, Cimbri vocati, 411. d
Gallus, Syllæ legatus, 463. c
Gandaritæ populi, 699. e
Ganges fl. ibid. f
Gargettus, 6. a
Gaudij vis, 1034. e
Gausamela, 683. a
Gazæ obsidio, 679. b
¶ Gedrosia regio, 702. b
Gegania virgo Vestalis à Numa sacrata, 66. d
Gelanor, 404. f
Gelas, 253. a 483. f
Gellius consul contra Spartacum missus, 548. d censor, 630. b
Gelo 385. d Siciliæ tyrannus, 247. e Romanorum amicus, 220. f
Gelo Thebanus, 609. c
Geloi, 969. c
Geminius, 426. a 427. d 462. d 619. c 943. c
Genthius Illyriorum rex, 159. d à Perseo proditus, 261 c
Genucius trib. pleb. 836. c
Geometria, 305. d
Georgi, 91. c
Goradas, 49. c
Geræstus, 138. a
Gerandas, 291. b
Gerania, 813. e 1041. d
Gergithus, 750. b
Germania incendijs à Cæsare vastatur, 719. a
Germani, 548. c 675. b
Germanicus, 955. e
Gestus vis, 299. a
¶ Gigis ancilla Parysatidi fidissima, 1020. d
Gisco, 251. a
¶ Galadij Laconici, 51. e
M. Acilius Glabrio, 366. c
Glaucias Illyrici rex, 384. b Marij socius, 422. a
Glaucus medicus, 704. e 943. d Polymedis F. 747. c Corintho ortus, 958. b
Gloriæ vis mirifica, 877. d
¶ Gnacion amnis, 43. a
Gnathæna, 259. b
Gnidij libertate donati, 730. d
Gnosus, 8. d
Gomphi Thessaliæ vrbs, 728. a
Gonatas, cognomentum Antigoni, 258. d
Gongylus Corinthius, 536. a
Gordium oppidum, 674. b Gordium vinculum, ibid.
Gordius, 453. d
Gordyena, 506. a 508. c 512. d 638. c
Gordyeni, 508. e 512. a 683. b
Gorgias vnus ex Eumenis ducibus, 587. a
Gorgias rhetor à Cicerone obiurgatus, 873 a
Gorgidas Epaminondæ socius, 284. c 287. b
Gorgo Leonidæ vxor, 48. b
Gorgoleon, 286. c
Gorgus, 253. a
Gorpiæus mensis, 9. b
Gortynij, 363. b. e
¶ Gracchorum acta Romanis nihil profuisse, 844. c
descriptio egregia, 824. c exitus infelix, 844. d ingenia, 843. f mores, 845. d peccata, 845. b res gestæ, 844. e matei Cornelia à pop. Romano honorata, ibid. Gracchos quantopere pop. Ro. post mortem eorum desiderauerit, 843. b
C. Gracchus tribunus pleb. creatur, 838. b iterum trib. pleb. 840. a offendit collegas tribunos, 835. b
quæstor in Sardinia, 842. d à seruo occiditur.
Gracchi & senatus Rom. seditio, 840. c
eloquentia, 835. a mores, 837. c potentia, 836. d leges, 837. a ad Dianam preces, 837. d vxor Licinia, 842. c vxoris ad ipsum verba, 834. c somnium, 841. d fuga 835. c ex Sardinia reditus, 842. a repulsa tertij tribunatus, 835. d lictor Antyllius confoditur, 840. b
Gracchо resistit Liuius Drusus, 838. c
in Gracchum senatusconsultum, 841. b
Gracchum stipat plebs Romana, 841. c
Tib. Gracchus augur, 825. d pacem facit cum Numantinis, 826. b
perfert legem agrariam, 830. b tribunarum abrogat Octauio, 829. e vnde leges agrarias ferre cœperit, 827. c
Gracchi in diuisione moderatio, 828. e in Octauium collegam moderatio, 829. f
in vxorem Corneliam pietas, 824. d lex agraria, 828. b leges aliæ, 831. a quæstura 826. c tribunatus, 827. d
militia 825. e concio de tribunitia potestate, 831. c amicorum cædes, 834. a
Gracchi cædes, 833. d de Gracchi morte Scipionis sententia, 834. e
Graccho Fuluius Flaccus insidias patefacit, 833. a
Gracchum Nasica inuadit, 833. c
Græci post Cimonem nihil præclari contra barbaros gessere, 491. a prælio nauali vincunt Xerxem, 120. c victi ab Antipatro, 753 a
Græcorum ad Chæroneam clades vaticinijs præmonstrata 854. c de Persis victoria ad Plataeas, 330. c imperatores quales, 375. c
in Dionem honores, 965. a paci obstat Alcibiades, 197. c
Græcis libertatem Quintius restituit, 374. d
Plataenses quomodo parentarint Græcis qui ibi in acie ceciderant, 332. a
Græcos Demosthenes contra Alexandrum concitat, 856. c in Græcos Antonij ciuilitas, 925. c Græcos Pyrrhus iuuat contra Demetrium, 389. e ob Græcos seruatos Quintio habiti honores, 378. b Græcas disciplinas Cato maior contempsit, 350. b
Græciæ ciuitates censet Aristides, 333. c dux contra Persas designatur Alexander Magnus, 671. c dux Demetrius declaratur, 900. c templa Sylla spoliat, 459. b
salutis Themistocles autor, 115. b in Græciæ libertate confirmanda Quintij studium, 375. e
Græciæ compedes, 374. c
Græciam concitat Demosthenes contra Macedonas, 853. d
Græciam liberare Demetrius & Antigonus conantur, 892. a
Græciam liberat Nero, 376. c in Græcia Pompeij apparatus, 652. f
Græcinus, 581. e
Grammaticus percussus ab Alcibiade quod Homerum non haberet, 194. d
Granicus amnis, 498. e 672. c
Granius Marij priuignus, 425. f prætor, 475. b
Granij Petronij quæstoris interitus, 715. e
Gratijs sacrificare, 407. a
Gratitudo, 280. e 387. d
Grauidarum purgatio, 51. a
Grus, saltationis genus, 9. d
Grypus, 218. d 406. e
¶ Guras, 514. b
¶ Gyas Syracusani agri pars, 974. d
Gylippus, 164. d auarus, 541. e Syracusanis succurrit, 535. b surripit argentum publicum, 442. a
Gylippi exilium, 442. c
Gylippo dedit se Nicias, 541. b
Gylon, 847. c
Gymnici ludi, 6. e
Gymnosophistæ, 700. e
Gynæcia dea, 870. b
Gytisæni, 569. c
Gythium, 364. a 819. a

H

HÆmon, 13. c 854. d
Haliartum oppugnat Lysander, 449. e
Halicarnassus, 673. d
de Halonesо oratio, 850. e
Harmonia dea, 287. f
Harpalus Athenas venit, 857. b
Harpali pecuniam contemnit Phocion, 751. b
ab Harpalo Demosthenes corruptus, 857. d
Harpates Tiribazi F. 1027. a
Hecale à Theseo honorata, 6. b
Hecalene, 6. b
Hecalesium sacrum, 6. b
Hecatæus rhetor, 52. c Cardiæ tyrannus, 548. d
Hecatombæon mensis, 5. d 138. a 665. e
Hecatombæum, 1045. d
Hecatompedon, 159. e 359. a
Hector, 16. c 634. b 994. d 1028. d
Hedera vbi proueniat, 686. b
Hedui à Romanis deficiunt, 720. d
Hegemon Atheniensis, 757. e
Hegesipyla, 480. c
Hegestratus 97. a
Helenam rapit Theseus, 14. e
Helenus Pyrrhi F. 387. f 405. a 406. b
Helepolis, maxima Demetrij machina, 908. b
Helicon Cyzicenus, 966. a
Helicon, 450. d
Helicus, 815. e
Hellanicus historicus, 7. e 12. a 12. e 14. e 201. e
Hellanicus Syracusanus, 976. d
Hellesponto Philippum ejicit Phocion, 748. b
Helueticum bellum, 716. c
Heluia Ciceronis mater, 861. a
Heniocha, 11. f
Hephæstion pro Deo cultus, 704. d
Hephæstionis & Crateri dissidium, 691. e mors, 704. e funus, 613. a Hephæstionis ob mortem, Alexandri mœror, 704. e
Hephæstioni vt parentarent Macedones, Cussæorum gens ab Alexandro excisa, 705. a
Heptachalcus, 460. c
Heraclea, 263. a 377. d 392. e 899. a Pontica, 499. d
Heraclidæ, 10. b 40 a
Heraclides puer, 539. c
Heraclides Alexandrinus, 679. d
Heraclides Dionis socius, 963. a eius in Dionem iniuriæ, 972. d 979. c 980. a interitus, 981. f
Heracliti de animo sententia, 36. a
Heræa, 445. c 808. a
Hercules, 3. d 3. e 5. b 11. e 14. d 16. a 16. c 58. b 112. a 265. b 310. c 331. e 378 b 434. b 448. e 480. b 523. d 539. c 543. c 568. c 572. d 629. b 665. a 678. c 917. c 945. f
Herculis augurium, 23. a
templa, 16. d 118. e 539. d 854. d 943. f
sacrificium, 539. a 550. d scyphus, 706. c
Hercynia sylua, 411. e
Herennius, C. Sertorij legatus, 628. a Ciceronis percussor, 885. c
Herippidas, 601. f
Hermæ mutilati, 200. c 523. d 531. e
Hermæus aruspex, 502. c
Hermagoras sophista, 641. d
Herminius, 105. e
Hermion locus, 5. b 631. b
Hermionica purpura, 686. c
Hermippus, 859. b
Hermium, 751. d
Hermo, 205. c
Hermocrates, 523. d Syracusanorum dux, 533. f 540. b 541. e 542. a Dionysij socer, 958. f
Hermocrates Rhodius, 1021. c

Hermo-

Hermolai insidiæ detectæ, 696. c
Hermotimus, 165. c
Hermus, 12. d
Hero Aristotelis consobrina, 696. d
Herodes, 873. a ad Cæsarem deficit, 949. b
Herodotus Bithynus à Deo amatus, 62. a
Heroibus cur draco consecratus, 824. a
Herophytus Samius, 484. a
Herostratus Bruti socius, 995. a
Hersilia Romuli vxor, 25. c.
Hesiodus, 62. c
Hestiæa, 115. e
Hesychia, 532. a
Hetruriam vastat Annibal, 174. c
Hetrusciâ Sardianis orti, 33. e
Hetruscorum sedes, 136. b Hetruscorum vatum opinio de mundi ætatibus octo, 456. a
¶ Hidrieus Car, 603. b
Hiempsal Numidarum rex, 428. f 429. b 624. e
Hieræ oppidum, 251. a
Hierapolis, 553. c Monesi dono data, 932. d
Hiero, 124. b 526. b Syracusarum rex, 302. c 305. c
Hieronymus tyrannus, 304. d 559. d
Hieronymus Antigoni legatus, 590. c
Hieropolitana dea, 553. e
Himera fluuius, 247. c
Himeræi, 623. c
Himeræus Demetrij Phalerei frater, 859. c
Hipparchus Cholargensis, 531. a Antonio gratus, 947. d
Hippareta Alcibiadis vxor, 195. b
Hipparinus Aristomachæ pater, 959. a
Hipparinus Dionis F. 972. a
Hippastriæ (siue dromades) cameli, 592. d
Hippicum spatium quantum, 91. c
Hippo orator, 974. e
Hippo tyrannus, 252. d
Hippobotæ, 164. f
Hippoclus, 279. a
Hippocoon, 14. c
Hippocrates, 95. d 750. c mathematicus, 79. c præfectus, 208. a
Syracusanorum prætor, 305. b
Hippodamia, 4. a
Hippodromus mensis, 138. a
Hippolyta, 13. a
Hippolytus sacri Pitthei alumnus ab Euripide dictus, 2. b
Sicyonius, 62. c Thesei filius, 13. d
Hippomachus alipta, 958. c
Hippomedon Agesilai F. 798. a 802. b
Hipponicus, 86. f 165. d 195. a
Hipponium, 877. a
Hipposthenidas, 281. d
Hippotæ claudi fortitudo, 822. a
Hircius, 275. b 462. d 463. d 882. c 884. a 923. a
Hispania 494. d 550. c 647. a 652. c 718. b 779. c exterior 408. d citerior, 341. c
Hispanicum bellum, 256. c 494. c 369. b 725. c
Hispanorum deuotio, 575. c
in Sertorium amor, ibidem.
Hispanorum liberos Sertorius occidit, 581. d
Hispanos Sertorius Romano more instituit, 575. a
in Hispanos Sertorij benignitas, 571. a
Hissorion Dianæ templum, 613. f
Historiæ scriptori aptam esse loci celebritatem, 846. c
historiæ vtilitas, 236. c
historici si qua occurrant quæ ipsorum scientiam fugiant, quid facere soleant, 1. a
¶ Hoc age, attentionem imperantis vox, 69. d
Homeri ætas, 39. f Homeri poema Græcis obscurum Lycurgus inuulgauit, 41. e autoritas, 194. e dignitas, 83. c Homeri versus 253. c
Homeri natales, & mors, 568. d
Homerum quanti fecerit Alexander Magnus, 668. c
Homeri Ilias ab Aristotele correcta, ibidem.
Homines qua ratione domandi, 633. d
quibus rebus ad res magnas impellantur, 37. b
Homo qua ratione fiat Deus, 701. b homini quousque viuendum, ibidem. homines immolati, 118. e
Homoloichus, 463. b 464. e
Honesti vis, 153. b
Honoris templum, 314. c 903. b honores nimij, inconstantis beneuolentiæ signum, 196. b
Honores Alcibiadi habiti, 778. b Catoni, 106. a Cocliti, 218. a Corioiano, 893. c Demetrio decreti, 899. b Demostheni, 860. c Pelopidæ, 296. b Themistocli, 120. d 120. e 126. d Timoleonti, 254. c 107. d Vestalibus, 67. a
Hoplitæ, tribus Athenienses, 91. c
Hoplites, amnis, 450. b
Horatius Cocles, 105. e
Horocomosion, loci nomen, 13. b
Hortensius, 880. d Syllæ legatus, 461. c 463. c orator, 474. b 492. a Cæsaris cohorti præfectus, 723. c
Bruto Macedoniam tradit, 995. c ab Antonio necatur, 996. e
Horti Cæsariani, 518. c Luculliani ibid.
Hospitalitas, 116. e
Hostibus terribilis quis, 287. b
Hostilij cædes, 29. a
¶ Humani generis imbecillitas, 480. a
Humanitas, 339. a
Humilitas, 526. e
¶ Hyacinthia sacra, 325. a
Hyacinthus, 62. c
Hybla, vrbs, 533. c
Hybreas, 926. b
Hyccara oppidum, 213. d 533. c
Hydaspes fl. 698. d
Hydræ caput secare, prouerbium, 844. c
Hydrus, 486. c
Hymenæus, 26. b
Hypates tyrannus, 285. c
Hyperbolus ostracismo eiectus, 196. f 322. d 530. d
Hyperborei, 140. a
Hyperides, 743. c 746. c 754. d 859. b
Hypsæus, 649. b 782. b
Hypsechidas, 83. e
Hypsicratia, Mithridatis pellex, 636. d
Hypsion, 325. c
Hyrcania, 638. b 691. b 739. b
Hyrcanum mare, 638. b 690. c
Hyrodes rex, 554. b
ad Hyrodem Crassi caput allatum 564. d
Hyrodis exitus infelix, 565. a

I

IAcchi pompa, 754. b
Iactantia, 552. d
Ialyssus, 122. d
Ialysi pictura, 898. e
Ianuæ, 107. e
Ianuarius mensis, 72. e
Ianus cur bifrons fingatur, 72. f
Iani templum quando claudi & aperiri solitum, ibidem.
Iani templum quoties Romæ fuerit clausum, ibid.
Iapygia promontorium, 392. a 968. d
Iarbam regem Pompeius capit, 624. c
Iason, 8. c 293. a 480. b
Iason Trallianus, 564. e
¶ Iberi, 509. a 513. c 637. d 931. c
Iberici montes, 637. d
Ibyrtius Arachosiæ præfectus, 595. a
¶ Icetes Leontinorum tyrannus, 236. c
Dionysium obsidet, 239. d
Magonem cum exercitu Syracusas introducit, 244. c tyrannidem deponit, 247. e capitur, 252. a
ipse, filij eius, vxores, & filiæ necantur, 252. b
Icetem fugat Timoleon, 241. d
Ictinus, 159. e
¶ Idæus scriba, 603. a
Idas, 14. e
¶ Ignatius, 561. b
Ignauiæ origo, 1024. a
Ignauorum vota, 265. b
Ignis sacer & æternus Romæ, 66. b ignis sedes, 139. a ignis vis, 67. d 139. a
Ignoratio, 443. d
¶ Ilia Romuli mater, 19. b
Ilia Syllæ vxor, 453. c
Ilicium, 70. e
Illyricum Cæsari decretum, 644. d 753. d
Illyrij, 358. e superati, 666. a
in Macedoniam irruunt, 818. a in Ilotas Lacedæmoniorum seuitia, 56. f
¶ Impedimenta cremata, 697. a
Imperantes, necessitati etiam parent, 1047. b
Imperatoris boni munus, 190. e
Imperatori otium perpetuo vitandum, 363. c
Imperatorium de pugna ineunda responsum, 419. e imperium consortis impatiens, 890. b
Impietas in patriam, 363. e
Improbitate aliorum deteriorem fieri neminem debere, 979. a
Improborum vitæ cur etiam describantur, 889. b
¶ Inaria insula, 426. f
Inauguratio regum Rom. 64. a de Incremento, disputationis exemplum, 10. c
Indus quidam Cæsaris assecla seipsum cremat, 703. a
Indicum bellum Alexandri, 697. c
Inermis pugnans mulctatur, 615. e
Infantes vino cur ablui Spartæ soliti, 49. e
Ingenia ambitiosa, in rep. perniciosa, 600. b
Ingratitudo, 877. a 885. c 972. c 975. a
Inhumanitatis notatio, 339. a 855. e
Inimicitiæ reip. causa depositæ, 118. d
Ino, 131. b
Inora arx, 636. d
Insania simulata, 82. c
Insequendi victos modus, 54. b
Insomnia, 124. e 127. a 153. d 160. c 213. b 225. b 239. b 288. e 325. d 388. c 402. c 457. b 470. b 490. b 498. a 499. a 506. c 550. d 586. c 598. f 655. c 658. b 665. b 674. c 678. c 679. d 737. e 807. c 835. e 859. c 883. b d 890. c 896. f 901. d 902. c 1003. c
Insubres, 199. a
Insula inter duos Tiberis pontes, quomodo facta, 101. a
Insula, Syracusarum pars, 239. d
Insulæ fortunatæ, 572. a
Intercalaris mensis, 72. a intercalatio, 802. a
Interregnum, 61. a
Inuidia virtutis comes, 1049. e
¶ Iolaus Herculis amasius, 287. d
Iolaus pincernarum Alexandri princeps, 705. e
Ion poeta, 154. d
Ion Persei amasius, 269. a
Ionia quæ olim, 11. e
Ionium mare, 392. a 725. e
Iopa, 13. c
Iophon, 351. b
Ios, 568. c
Ioxus, Ioxides, 4. d
¶ Iphicles, 13. e
Iphicrates, 278. c 607. e 1023. c
Iphitus, 39. e ab Hercule cæsus, 3. d
Iphthes, 572. b
Ipsus, 384. f
Ira, Cleopatræ tonstrix, 943. e
Ira qualis affectus, 223. f
Irenes, 50. d
¶ Isadæ Spartiatæ fortitudo, 615. d
Isæus Demosthenis præceptor, 848. b
Isander 171. e
Isauricus, 710. c
Ischnæ, oppidum, 559. d
Isias, 246. c
Isidorus, Mithridatis dux, 499. b
Isis noua, Cleopatra appellata, 941. c
Isidis templum, 950. c
Ismenias tibicen, 889. b Thebanus 280. b 889. b 1022. d ad Persam legatus, 1022. d
Ismenius Apollo, 80. d
Isocrates, 848. b
Isodica, 164. b 171. a
Isomantus amnis, 450. c
Issorium, 613. f
Ister, 686. d
Isthmia à quo instituta, 11. e
Isthmus, 549. a 671. c
Corinthiacus, 735. b mare rubrum ab Ægyptio distinguens, 948. c
¶ Italia peste vastatur, 68. c in Italiam Gallorum transitus primus, 135. e in Italiam Pyrrhum accersunt Tarentini, 390. c in Italiam Pyrrhi expeditio, 391. f in Italiam Pyrrhi reditus ex Sicilia, 398. e
Italiam Teutones & Cimbri petunt, 411. b Italica lingua, 26. c Italicæ alpes, 286. a
Italus, 18. b
in Itineris duce perito quantum sit momenti dum geritur bellum, 938. e
Ithagenes, 166. c
Ithoma, 290. d 489. c
Ithomata, Messeniorum arx, 1050. c
Ithonia Minerua, 400. c
¶ Iuba F. Iubæ regis, historicus, 733. d
Iuba rex, 572. d 732. b 733. d 955. c
Iudæa subacta, 639. e balsamifera, 932. b
Iudæi, 916. d
Iudices ciuiũ. 169. e
Iudiciorum dignitas legum obscuritate aucta, 88. b iudicium constupratum, 875. d
Iugurtha Syllæ à Boccho traditur 410. d
Opimium pecunia corrupit, 452. c Iugurthæ deuicti honore Marius Metellum priuat, 843. b Iugurthæ exitus, 409. e
Iulia Marij vxor, 408. e
Iulia Antonij vxor, 916. a
Iulia Cæsaris filia, 644. c Pompeij vxor, 714. a 752. d eius mors, 752. d 719. c
Iulis, pars insulæ Cei, 846. b
Iulius mensis, 72. d
Iulius Proculus Romulum à morte vidit, 35. b
Iunia, Cassij vxor, 987. a
Iunius Brutus, 984. a Asiæ præfectus, 708. c tribunus pl. 216. b
Iunius mensis, 72. d
Iuno, 553. e Aspasia, 165. e Cithæronia, 325. c Quiritis, 36. b Veiens, 131. c
Iunonis templa, 631. c
Iunoni sacri anseres, 142. d
Iupiter, 302. c Capitolinus, 104. a

Feretrius 27. c 302. b Hecalus, 6. b Imperator 594. b Inferus, 332. b liberator 331. a Martius 385. c Olympius 96. c Seruator, 532. c Stator 325. d 29. b 868. d Syllanius 43. a
Iuramentum magnum Syracusis, 982. e Iuramentum Atticum, 198. e
Ius gentium violatum 137. a
Ius nigrum, 46. e
Iusti cognomen 321. f
Iustitiæ vis, 781. b
Iustitium 829. a
¶ Ixionis fabulæ mythologia, in gloriosos, 795. b

L

LAbeo Bruti socius, 989. a 1008. c
Labienus Tigurinos cædit, 716. c ad Pompeium à Cæsare deficit 653. b 724. d Labieni cædes, 930. f
Laborare, regium 688. d
Labyrinthus, 6. d
Lac aceto temperatum, 1012. d
Laccopluti, 321. d
Lacedęmonem Pyrrhus oppugnat 401. c Lacedæmonem Epaminondas missus legatus, 611. b
Lacedæmone accusantur Athenienses, 168. b sancitę nouæ tabulæ, 801. a statum reip. mutat Cleomenes, 809. c sub Agesilao coniurationes, 613. e terræ motus maximus, quo Sparta corruit, 488. e timoris & aliorum affectuum ædes, 808. b a Lacedęmone Agesilaus Epaminondam rejicit, 615. c
Lacedæmonij ab Artoxerxe ejiciuntur mari, 1021. d apud Leuctra cæsi, 612. a cum Athenienſibus a Pelopida commissi, 285. a non soliti exultare obtenta victoria, 614. e occupant Cadmiam, 280. b populantur Articam, 170. c quatenus hostes insectarentur, 54. a quando receperint nummos aureos & argenteos, 442. d reip. non sibi priuatim, viuebant, 55. b vxoribus parebant, 798. d 52. d
Lacedæmoniorum cantilenæ, 797. c corruptelæ initium, 1021. c cum Persis belium Agesilao duce 211. b de Athenienſibus victoria duce Lysandio, 331. a cum Athenienſibus de trophęo erigendo dissensio, 50. c furta, 663. b imperium amissum ab Agesilao, 797. e instituta Agis aggreditur restituere, 197. f legatos Alcibiades decipit, 212 e moderatio, 330. a moneta ferrea 442 c remp. Lycurgus mutat, 42. b in Ilotas sęuitia, 56. c senatus institutio, 42. d regem hostes non temere occidebant, 804. d regum familiæ, 447. c nuptiarum ritus, 48. d pœnæ ex acie fugientium, 296. b de Laced. regno transferendo Lysandri machinatio, 606. e
Lacedæmonijs potentiam detrahit Pelopidas, 284. e Lacedęmonios prælio nauali superat, 206. d Lacedæmonios cum Achæis Cleomenes committit, 806. a in Laced. Demetrij expeditio, 906. c in Lacedæmonios Philopœmenis beneficia, & iniuriæ, 363. b de Lacedæmonijs Theopompi comici dictum, 440. d de Lacedęmonijs victoria Pelopidæ ad Tegyras, 285. e de Lacedæmonijs Thebanorum victoriæ, 285. d
Lacones quemadmodum inierint prælia, 53. d Laconum coma, 53. d breuiloquentia, 51. e facetiæ, 52. d dicta amara, 52. c quorundã apophthegmata, 52. b in liberis educandis institutum, 434. a Laconiam Epaminondas incursat, 613. a ex Laconia Thebanorum recessus, 614. c
Laconicæ cœnæ, 45. a
Lacænæ mulieris de imperio in maritos dictum, 48. b
Lacetani a Catone maiore subacti, 342. c
Lachares tyrannidem molitur, 904. c securi percussus, 947. b
Lachartus, 489. c
Laciadæ. 202. d 480. d 484. d
Lacones, vide post Lacedæmonij.
Lacratidas, 171. e 451. a
Lacritus orator, 859. b
Lacus Curtius, 28. f
C. Lælius, sapiens quare appellatus, 827. d
Lælij matrimonium, 762. c
Laertes, 881. c
Lagobritarum obsidio, 574. d
Lais Corinthia meretrix, causa Alcibiadis cædis, 213. d ex Sicilia in Peloponnesum deportata, 533. c
Lamachus Athen. dux, 163. e 200. b 201. c 202. c 531. c 533. a eius cædes, 534. f
Lamachus Myrinæus, 849. f
Lamia Demetrij scortum, 895. e
Lamiæ cœna Demetrio parata, 901. a in Lamiam & Demetrium Dionus meretricis dictum, 901. e
Lamiacum bellum, 383. c
Lampo vates, 154. f
Lamponius Lucanus, 470. d
Lamprias, Plutarchi auus, 928. a
Lamprido Archidami vxor, 596. b
Lampsacus, 127. a 437. e
Lamyrus, 218. e
Lanassam Pyrrhi vxorem ducit Demetrius, 388. d
Laodice, 16. b 481. a
Laomedon 484. a 523. e 848. d
Laomedontis equi 568. e
Laphystius sycophanta 253. e
Lapis in foro 92. b præconis, 82. c croceum odorem & colorem edens, 116. a de cęlo lapsus 439. c
Lapitharum bellum contra Centauros, 14. c
Largitiones in quos effundendæ, 365. b
Larissa, 466. e 658. a Monesi dono data 932. d
Larissus fl. 360. a
Larymna vrbs, 468. c
Lassescentibus per niuem fames cur intendatur, 995. d
Latinum bellum 36. c Latini cæduntur 147. d
Latonæ partus in Delo monte inter duos fontes 286. b
Latronum studij descriptio 3. c
Lattamyas 138. a
Laurentia 19. e Laurentialia, sestum, ibid.
Lauerna 454. e
Lauici, seu Vicellenses, 227. b
Lauinium 227. c
Laureoticus ager 523. c
Lauria 942. a
Laurium, 113. c
Lauronis excidium, 577. c
¶ Lebadia, 449. b 462. b
Lectus Troadis locus 493. e
Legati dona accipientes, in pœnam apud Athenienses incurrunt capitalem 294. d
Legio quot milites capiat 30. a vnde dicta, 24. d
Leguminum coctio 10. a
Lemnius 499. a
Lenitatis vis 185. d
Lentulus consul contra Spartacũ missus 548. d Sura cur dictus, 868. e Lentuli cædes 661. e
Leones Megarenses clade afficiunt, 987. d
Leobotes, 123. c
Leochares, 688. e
Leocrates, 190. b
Leon Byzantius, 538. b
Leon Spartanus 1022. a
Leonatus 548. e
Leonatus Macedo Pyrrhi comes, 393. d
Leonidas Alexandri nutricius, 667. b
quomodo Alexandrum instituerit, 677. e
Leonidas rex luxum inducit Spartam, 797. a resistit Agidi, 799. d solum vertit, 801. a
Leonidæ genus, 796. d Leonidæ regnum abrogatur, 800. c
Leontidas, 280. b
Leontini, 305. b 397. d 531. a 975. d. e
Leontis, tribus, 111. e 321. b
Leontocephali, 127. a
Leotychidæ dictum, 47. e
Leotychidem regno priuat Lysander, 445. e
Lepida Catoni nubit, 762. d
Lepidus consul creatur Pompeij fauore, 626. c bellum ciuile resuscitat, ibid. e
Lepidi exercitu M. Antonius potitur, 923. e Lepidi mors, 627. b
Leptines tyrannus, 247. f Callippum necat, 983. d Dionysij frater, 961. e 962. e eius filiæ, 245. c
Lesbij, 203. f 333. a Lesbus, 654. b
Lesche, 49. d
Leucadij, 242. c 853. c
Leucaria, 18. b
Leucas, 123. e 631. b Corinthiorum colonia. 242. e
Leucaspides, 815. d
Leucon heros, 325. c
Leucothea, 131. b
Leuctridũ historia, & origo, 288. d
Leuctron, oppiduli nomen, 288. e apud Leuctra Lacedęmonij cęsi, 612. a ad Leuctra equa pro virgine cæsa, 289. c Leuctrica pugna, ibid.
Leucus, 266. d
Lex ambitus, vide Ambitus lex. de maledictis, vide De maledictis lex, de ciuibus adscriptitijs vide De ciuib. adscriptitijs lex.
de modo agri possidendi, vide De agri possidendi modo lex. de mulieribus, vide De mulieribus lex. de mutilatis in bello, vide De mutilatis in bello lex. De peregrinationib. mulierum, vide De mulierum peregrinationibus lex. de puellis, vide De puellis lex. de puteis, vide De puteis lex. de testamentis, vide De testamentis lex. fodiendi, vide Fodiendi lex. frumentaria, vide Frumentaria lex. funebris, vide Funebris lex. naualis, vide Naualis lex. nouarum tabularũ vide Nouarum tabularum lex. plantandi, vide Plantandi lex. Romana, vide Romana lex.
LEGES Agidis, 799. c Agnonis, Ne peculatus & repetundarum, aut iniuriarum quæstio, nisi apud mille quingentos iudices fieret, 169. e Athenienſium, De repudij libello, 195. c eorundem, Quæ peregrinum vetat publicis ludis in theatro saltare 90. b Cæsaris Iulij, De agris diuidundis, 644. a Diopithis, Ne quis nouos sermones de rebus cælestibus haberet, 169. d Draconis, 87. d Epitadis ephori, De successionibus, 797. c Fannij: cuius latione S. C. aduenæ Roma expulsi, 839. e
C. Gracchi, 836. d 837. d Tib. Gracchi, 827. b 830. c 832. a Græcorum, Quæ non eos qui ensem, sed qui clypeum amittebant, mulctabat, 278. b Laced. De regum dissensionibus, 800. d eorundem, Ne quis ex peregrina filios procreet, 800. b eorundem, Ne quis Spartanus apud exteros habitet, ibid. Liuij Drusi, 838. e Lycurgi, 42. e Marij, De suffragijs ferendis, 407. d Martij Censorini, De eodem magistratu denuo non ambiendo, 214. a Numæ, 64. b Periclis, De nothis, 172. d Phlogidæ Lacedæmonij, De auri vsu lege repudiato, 442. c Pisistrati, 96. c Pompeij, De non laudandis reis, 649. a Poplicolæ, 102. f Romanorum, De sacerdotum à militia immunitate, & Ne serui conscribantur, 410. a Quę decem annos in necessitate militib. præscribit, 835. f & Quæ quæstori anno finito reditum permittit, ibid. &, Quę nomenclatores electionibus adesse vetat, 763. a &, De non habitando Capitolio, 148. c &, Ne patres filios vendant, 71. e &, Quæ supra quingenta iugera habere prohibet, 827. c &, Vt triumphaturi extra pomœria expectent, 642. b 752. c Romuli, 31. d
Sciraphidæ, De vsu auri lege repudiato, 442. c Solonis, 86. a & inde. Sulpitij, 456. c & inde. Syllæ, De gubernatione ciuitatum, 828. e &, De funerum impensis, ibid. e
Leges inter arma silent, 725. b legum obscuritate dignitas iudicorum aucta, 88. b
Libri Sibyllini. 176. b
Liber pater in Cissusa fonte infans ablutus, 449. c
Liberalia, 734. b
Liberorum Laconicorum educatio, 49. d de liberorum procreatione colloquium Thaletis & Solonis, 81. b
Libitina, dea, 67. d
Libo, 919. a
Liburnides naues, 947. a
Libya, 380. e
Libyssa, ibid.
Lichæ Lacedæmonij hospitalitas 484. f
Licinia C. Gracchi vxor, 834. c
Licinius Macer, 865. a
Licinius Muræna, 880. d
Licinius Stolon lege sua damnatus, 150. b seditionem concitat, 149. d
Lictores vnde dicti, 34. a lictorum numerus, 256. e
Licymnij monumentum, 405. e
Lienosorum remedium, 384. d
pro Ligario Cic. oratio, 880. e
Ligarium M. Brutus conspirationi adiungit, 988. d
Ligures se Ambrones vocant. 416. c in Ligures Pauli expeditio, 257. d
Lilybæum, 248. b
Lingones 720. d
Linguæ petulantia odiosa 252. b
Liparenses, 133. c
Liris, fl. 427. a
Lissus capta, 919. c
Lithos, suggesti nomen Athenis, 92. b
Lituus, 31. e incensa Roma integer repertus, 145. d
Liuius Drusus 759. e placat P. R. senatui, 839. a restitit C. Graccho, 838. e ius leges, 838. d
Liuius Posthumius, Latinorum dux, 36. c
Liuius Salinator, Sertorij legatus, 571. c
¶ Locri Epizephyrij 314. f
Lollius, 574. a
Longimanus, 1011. e
Lous mensis, 665. e
¶ Luca vrbs, 551. e 646. b 718. b
Lucana palus, 549. c
Lucani, 312. c 391. a 394. b 470. f
Lucania, 392. e 631. b 549. a
Luceres, tribus, 30. a
Lucilij Rom. in M. Antonium fides, 948. b in Brutum fides, 1007. e
Lucius Quintij frater senatu motus, 379. c Afranius, 837. c 139. c 642. c 654. f Antonius, 929. c
Apuleius Camillũ accusat, 134. e

Basil-

Basillus, 457.c Brutus, 97.d 99.d 101.c Cęsar, 791.b 884.d 924.c Catilina, vide Catilina. Censorinus, 925.e Cornificius, 996.c Cotta, 874. c Domitius, 646.d 655.e 955.e Furius, 548.e Lentulus, 661.e Lucretius, 145.b Lucullus, vide Lucullus. Manlius, 343. c Nummius, 406.c Muræna, 769.b Octauius, 634.a Opimius, 839.d Ostius primus Romæ patrem necauit, 32.a Paulus, 182.b 303.c Pella, 1000.b Philippus, 619.d 627.d Quintius Flaminius, 345. e 370.a 379.b 495.a 514.f Saturninus, 415.d Scipio, 346.d 381.b Sextius, 152.a Sylla Marij quæstor, 410. e Terentius, 620.c Valerius Flaccus, 341.d

Lucretia, Numæ vxor, 74.a
Lucretiæ casus, 97.e
Lucretius Ofella, 471.c eius cędes 473.b
Luctarius Catulus, 766.c
Luctus tempus Romæ, 56.b 67.b
L. Lucullus ad Euphratem venit, & trajicit, 507.c ad philosophię studium, tanquam in portum, se contulit, 492. a appellatus Xerxes togatus, 518.c App. Clodium ad Tigranem mittit, 504.f Asiam releuat a fœneratorum crudelitate, 504.d cędit Mithridatis equitatum, 498.d cædit Mithridatis peditatum, 498.f classem Mithridatis affligit, 499.c Neoptolemum Mithridatis ducem profligat, 493.c Cyrenæis leges scribit, 492.d deserit remp. 517.e Cimoni quibus in rebus fuerit similis, 480.a expeditionem in Parthos molitur, 512.c Fimbriæ adesse non vult in capiendo Mithridate obsesso, 493.e historiam Græce scripsit, 492.b iterum fundit Tigranem, 513.d Monetæ à Sylla præfectus, 492.c Nisibin expugnat, 514.b Pompeij gloriæ æmulus, 494.e repudiat Clodiam, 517.d Seruilium accusat, 491.e Sinopen capit, 506.e Amisum capit 503.d somno à nece seruatus, 501.e Tigranocerta obsidet 508.c
Tigranocerta capit, 511.d Vectium in Pompeium subornasse dicitur, 520.c à militibus suis desertus, 515.e
Luculli aduentum nunciantes interficit Tigranes, 508.a
ad milites oratio, 500.b ædificia, & luxus, 518.b aliquot de Mithridatis ducibus victoriæ, 502.a ambitio de imperio contra Mithridatem obtinendo, 495.b ambitio laudabilis, 499.d bibliotheca, 518.e cœnæ, 519.c cœna in Apolline, 494.d consulatus, 503.f dictum humanissimum, 491.e eloquentia, 516.d cum Pompeio congressus in Gallia, 635.c 516.e cum Pompeio dissensiones, 635.a
equitatum fugat Mithridates, 500.e contra Tigranem exercitus, 509.d in Tigranem expeditio, 506.d de Tigrane ingens victoria, 511.a felicitatis conuersio, 514.c in familiares & doctos humanitas, 519.d
in vrbem Amisum humanitas, 503.d in fratrem amor, 492.b in Ægyptum profectio, 492.c periculum ab Olthaci insidijs, 501 c pium dictum de ciue seruando, 496.c parentes, 491.d milites seditionem mouent, 512.d sub Syllę gesta, 493.d somnium 499.a 506.a ad vrbem reditus, 517.b triumphus, 452.c mors, 520.d 520.e

Lucullo Cilicia & bellum contra Mithridatem decernuntur, 495.d

illatæ à Pompeio iniuriæ, 516.c smaragdus insignis donatus, 493.a succedit Pompeius, 516.b 634.c in Lucullum Catonis dictum, 519.a
Lucullia, 506.d
Lucumonis adulterium, 136.a
Lucus Petellinus, 148.c
Ludi Gymnici, 484.f magni, 131.b Nemei, 362.b
sacri & equestres, 760.d scenici, 681.c
Lunæ defectus, 264.b lunæ defectus causæ, 264.b lunæ defectus diu incognitus, 538.d
Lupa quid, 19.d
Lupercalia, 31.a 736.c lupercalibus canem immolatum, 31.b
Luperci quare currant nudi, 31.d
Lupis Athenienses infesti, 91.b
à Lusitanis Sertorius accitur dux, 572.e
Lusius à Sertorio victus, 574.a
de Luxu, Lycurgi rhetra, 47.b
¶ in Lycia M. Bruti gesta, 998.b
in Lycios M. Bruti clementia, 999.b
Lycomedes Syriorum rex, 16.e 483.d
Lycomedes Athenienses, 119.c
Lycophones, 50.c
Lycophron, 297.d
Lycortas Polybij pater, 368.e
Lycurgus agros æqualiter ciuibus partitur, 26.a autor comæ gerendæ Spartiatis, 433.f
bellicosus, 54.b Delphico oraculo probatus, 42.b exteros cur ciuitate expulerit, 56.c
in Cretam proficiscitur, 41.c inutiles artes ejicit, 26.e Homeri poemata inuulgauit, 41.e monetam mutat, 20.d rempub. Lacedæmon. immutat, 42.b Senatum instituit, 42.d tollit zelotypiam è republica, 48.f
Lycurgi ætas, 39.f dictum, 565.d
genus, 40.a disciplina à Philopœmene dissoluitur, 385.d F. Antiorus, 59.c
in Asiam profectio, 41.d in stabiliendis legibus mirum consilium, 57.c legum stabilitas vnde, 78.a legum vis, 813.b leges non scriptæ, sed moribus implantatæ, 47.a pecunia leges corruptę, 58.b patientia & mansuetudo, 45.e
in Deum pietas, 52.a sapientia, 43.e sententiæ quædã, 52.a rhethra de legibus scribendis, aut non scribendis, 47.a rhethra de luxu, 47.b rhethra de bello, 47.c
peregrinatio, 41.b patris cædes 40.d mors, 57.f
Lycurgo & Numæ quid commune, 78.c excutitur oculus, 45.d mortuo honores diuini habiti, 59.b
cum Lycurgo Solon comparatur, 87.b
Lydorum pompa Spartæ, 329.d
Lynceus, 14.e Samius, 901.b
Lysander ad Ammonem proficiscitur, 444.e classi præfectus, 434.d coniurationes in oppidis concitat, 435.d Athenienſium muros diruit, 441.e diuidendis carnibus præficitur ab Agesilao 447.a diuitiarum contemptor, 434.c Ephesum amplificat, 434.e dux Lacedęmo. vincit Antiochum, 211.b iurisiurandi contemptor, 437.c literas contra se fert, 444.d pecuniam mittit Spartam, 442.a oppugnat Haliartum, 446.c oracula falsa cõcinnat, 447.e pecuniam a Cyro instipendiũ accipit, 435.b Leotychidem regno priuat, 445.e regnũ meditatur, 447.d reuocatur ab exercitu, 444.a Spartanorum optimus, 476.a subdoles, 437.a

temperantia Syllæ anteponendus, 478.c
triginta tyrannos Athenienſibus imponit, 211.d
Lysandri genus, 434.a imago, 433.e mores, 434.a honores, 443.b prudentia, 446.e
parsimonia & temperantia, 476 d paupertas, & abstinentia, 450.d ambitio & superbia, 443.d
arrogantia, 443.b astus in pugna nauali committenda, 438.a crudelitas, 438.a 443.d commentum ad regnum occupandum, 448.a
de mouendo regno detecta consilia, 450.e
cum Agesilao sermo Laconicus 447.a de Athenienſibus victoria naualis, 435.d dictum in Dionysij munera, 434.d in Bœotiam expeditio, 449.a fulminans oratio, 445.c cædes, 449.d sepultura, ibid.c
Lysandro mortuo honores Spartæ habiti, 451.a
in Lysandrum Cyri profusio, 437.d in Lysandrum Eteoclis dictum, 443.f
cum Lysandro Agesilai simultas, 446.c 599.c
Lysandrias, 816.b
Lysiades Megalopolitanus tyrannidem deponit, 1041.a 1041.b
Lysiadis & Arati dissensiones, 1041.b Lysiadis cædes, 807.c 1044.c
Lysias, 340.a
Lysicles, 165.c
Lysidice, 4.a
Lysimachus Alexandri pædagogus, 667.b
Lysimachi in Pyrrhum fraus, 386.b
cum Ptolemæo atque Seleuco contra Demetrium societas, 910.c
à Lysimacho Macedonia Pyrrhus spoliatur, 390.b

M

MAcaria Herculis filia, 289.a
Macedones Aratum fundunt, 1042.e barbam cur radant, 3.a
dedunt se Paulo Æmilio, 268.b
Macedonium præsidium Athenarum vrbe pellitur, 1043.b
in Macedonas milites Alexandri clementia & liberalitas, 704.b Macedonas Alexander vnico dicto ad officium reducit, 691.c contra Macedonas Demosthenes Græciam concitat, 853.c
Macedonia Romanis quando subiugata, 915.d Macedonia Pyrrhus spoliatur à Lysimacho 390.a.b
Macedoniæ angustias Nasica occupat, 263.b
Macedoniam Demetrius occupat 905.e
Macedonicus, Metelli cognomentum, 405.d
Machæriones, 616.a
Machanidas Lacedæm. tyrannus, 361.e
Machares Mithridatis filij, 507.b
Macræ, 970.a
Macrini, 406.e
Mæcenas, 887.c 931.d
Mæmacterion mensis, 332.a
Mænis, piscis, 70.e
Mæotis palus, 411.e 637.e 690.c
Magæus, 213.b
Magistratui remp. periclitantem deferre an liceat, 1045.a
Magnesia, 127.a Magnetes, 377.d
Mago relinquit Siciliam, 246.a
Magonis mors & ignominia, 247.b
Magonem cum exercitu Icetes introducit Syracusas, 244.c
Maiorum exempla posteris quatenus prosint, 1027.d
Maius mensis, 72.d
Malchus Arabiæ rex, 944.b

Malcites, 297.c
Malea, 1032.b
de Maledictis lex Solonis, 89.e
apud Mallos Alexandri periculum 700.b
Mamercus Catanæ tyrannus, 250.e
funditur à Timoleonte, 252.c occiditur, ibid.e
Mamertini, 339.a 623.c
Mamurius, 68.e
C. Mancinus, 826.a & deinceps.
Mandonium vrbs, 796.d
Mandracidas, 401.e
Mandroclidas Thebanus Agidem adiuuat, 798.a
Mania, scortum, 901.e
Manilius senatu motus, 346.c
trib. pl. 634.c
repetundarum postulatur, 865.c in Manilia lege dissuadenda Catuli pertinacia, 634.e
Manipulares vnde dicti, 22.b
Manipulus, ibid.
Manius, 378.a
M. Acilius Glabrio, 366.c 377.c 459.c 473.b
M. Curius ter triumphauit, 337.a 355.b trib. pl. 369.d Pyrrhum vincit, 399.c
Manlius, vide L.M.T.
Manlius Torquatus, 179.d
Manlius, Syllanorum militum dux, 867.c
Mantinea, Antigonia transnominatur, 1048.e
Mantineam capit Aratus, 1044.b
Mantineorum clades, 1048.d
Marathon, castellum, 15.d Marathonius taurus capitur, 50.c
Marcellinus, 551.f 646.c
Marcellus accusationi Syracusanorum respondet, 311.c accusatus à C. Bibulo, 314.a
Capitolium accusat, 298.f obsidet Syracusas, 308.a capit Syracusas, ibid.b
dedicat opima spolia, 303.a ensis appellatus, ib. fundit Annibalem, 313.e Gallos cædit, 301.c ouans vrbem ingreditur, 310.d Pesopida rebus gestis superior, 316.d qualis in hostes, 316.c prælio victus ab Annibale, 313.a regem Gallorum prouocantem se occidit, 301.b
Romanorũ animos erigit, 317.a sexagenarius quinto consul, 314.e spolijs Syracusanorum decorat vrbem, 310.a
Marcelli genus, 298.c mores ibid. humanitas 308.c in Syracusanos humanitas, 311.e
grauitas, 311.e comitas, 303.c
clementia, 309.b
in Siciliam expeditio, 304.d
oppugnatio ab Archimede eluditur, 306.b res gestæ contra Annibalem in IIII. consulatu, 312.a victoriæ de Annibale 303.e victoriæ in Sicilia dum obsidet Syracusas, 308.a stupor circa machinas Archimedis, 307.a res gestæ bello secundo Punico, 302.d seuera in milites suos victos oratio, 313.b consulatus I 300.c IIII. 311.b 314.c monimenta, 316.b cum Fabio Maximo comparatio, 185.a posteritas, 316.c triumphus, 301.e 310.d 315.d cædes, 318.a funeris à Pelopidæ diuersitas, 314.c
Marcello prodigia oblata infausta, 315.b Marcellum Annibal funere honorat, 315.e de Marcello dictum Annibalis, 313.d de Marcello Posidonij dictum, 185.b
Marcia Philippi filia, Catonis philosophi vxor, 770.e
C. Marcio Coriolani cognomen decernitur, 218.d
Marciorum familia, 213.e
M. Æmilius Lepidus, princeps senatus, 275.e
M. Agrippa, 996.c

M. Antonij interitus, 431. d vide Antonius.
M. Appius, 874. b
M. Aquilius, 413. d
M. Artorius, 1003. c
M. Attilius cos. 73. a
M. Bæbius cos. 74. c
Marcus pater Catonis Maioris, 336. a
M. Catonis cum Scipione dissidium, 379. a
cum Quintijs, ibid.
M. Cato F. eiusque fortitudo, 266. c 1007. d
M. Ceditius, 135. d
M. Cotta cos. 494. d
M. Crassus: vide Crassus.
M. Fauonius, 651. d 781. c 999. f
M. Gellius, 874. d
M. Glabrio, 473. b
M. Horatius cos. 103. d
M. Iusteius, 945. f
M. Lepidus, 473. c
M. Liuius, Fabij æmulus, 187. c
M. Lollius 766. d
M. Lucullus, 469. c 492. c 517. b 708. c
M. Manlius, 147. c
M. Marcellus, 868. a
M. Marius, 581. a vide Marius.
M. Minutius, 103. c
M. Octauius, 791. c 828. c 945. f
M. Otho 867. a
M. Papirius, 140. b
M. Rubrius, 789. f
M. Seruilius, 271. e
M. Silanus, 943. d
M. Teius. 460. c
M. Valerius 99. b 107. d 215. d
Mardi, 513. c
Mardio eunuchus, 942. c
contra Mardonium Aristides dux Athenienſium, 324. c Mardonij cædes, 330. c
Mardus quidam Romanos è Parthia regredientes ducit, 935. a
Margianum ferrum, 557. e
Margitas, Alexandri cognomentum, 856. c
Maricas, Eupolidis fabula, 523. e
Maricus lucus, 428. d
C. Marius P. 381. d à nautis in littore exponitur, & deseritur, 427. a
alienus à Græcis literis, 406. c
ambitus postulatus, 408. b
autor vt in Turpilium animaduerteretur, falso proditionis reum, 409. c
cædit Ambrones, 416. d captus, 427. d
conciliat sibi milites societate laboris, 409. b coniungit se Cinnæ, 429 c
dimittitur à Minturnenſibus, 428. c domum iuxta forum ædificat, 424. a
nobilitatem exagitat, 410. c fugit ex vrbe, 425. e fugit in Africam, 428. e fossam à mari in Rhodanum ducit, 414. a Glauciam & Saturninum sibi adiungit, 422. a pudore imperium deponit, 424. d
in paludem demissus occultatur, 427. c magnam cædem edit in vrbe, 431. a Metelli legatus bello Iugurthino, 409. a mittitur ad Mithridatem, 581. a non valebat artibus ciuilibus 421. d priuat Metellum honore deuicti Iugurthæ, 410. c quo consilio pila mutarit ad pugnam, 419. d respuit triumphum, 419. b seditionem excitat Romæ, 423. b tertius Romæ conditor appellatus, 421. c
Marij parentes, mores, & patria, 407. a acutum responsum de fortunæ mutabilitate, 429. b dictum mordax, 419. e superbum dictum, 423. e
ad milites dictum audax, eorumque responsum, 416. a forma, 406. e
temperantia & tolerantia, 408. ambitio, 425. a 432. e 453. d
cogitationes, & pauor, 432. b iustitia, 413. b comes Martha, vates Syra, 414. f
consilium salutare, 417. c consulatus, 410. a II. isque legibus solutus, 412. b III. 413. d IIII. 413. e V. 418. b VI. 421. d VII. 432. b prætura, 408. b repulsa in ædilitatis petitione, 408. a tribunatus, 407. d crudelitas, 431. a errores, 426. a conflictus cum Cimbris, 419. e cum Cinna ingressus in vrbem, 430. e Marij & Sulpitij seditio, 456. d Marij & Syllæ initium dissensionis, 424. b
Fannia custos, 427. e gloriam imminuit bellum Sociale, 425. d in Cappadociam & Galatiam profectio, 423. d
in Hispania gesta, 408. d
in Metesium insidię, 422. a prelium I. cum Teutonibus, 416. b II. 417. b villa ad Misenum, 424. e vxor Iulia, 408. e triumphus, 412. e mors, 432. e 433. b
Mario aqua & igni interdicitur, 457. e
Mario ostentum vulturum factum, 415. a Marium & Cinnam fugit Crassus, 544. e contra Marium & Cinnam Octauij negligentia in vrbe tuenda, 430. b inter Marium & Metellum offensiones, 409. d inter Marium & Syllam belli ciuilis prima causa, 411. a in Marium Fanniæ humanitas, 428. a ad Marium percussor mittitur, 428. a Marium recipere Cinnæ Sertorius dissuadet, 570. b
cum Mario & Cinna Cæsaris coniunctio, 707. d de Mario Scipionis Africani iudicium, 407. c sub Mario Sertorij militia, 569. a sub Mario Syllæ præclara facta, 452. e
Marius F. euadit è manibus regis Hiempsalis, 429. b fugit in Africam, 426. a fusus à Sylla, 470. b eius sæuitia, 433 c eius cædes, 472. e
Mariani muli, 412. e
Maphadates, 794. d
Martis comes Musica, 53. c
in Marsos Crassus à Sylla mittitur 545. e
Marsyas à Dionysio cæsus, 961. f
Martha, vates Syra, Marij comes, 414. e
Martia Cat. Min. vxor, 770. e
Martius mensis, 72. c
Marullus trib. pl. 736. e
Masistium Persam occiduntAthenienses, 327. b
Massiliæ conditor Mercator, 79. e
Matres deæ, 309. c
Matronæ Romanæ: vide Romanæ matronæ.
Matronalia, 30. e
Matuta, 131. b
Mazæus, 683. e
¶ Medea Theseum veneno tollere molitur, 5. d Medeæ medicamentum re vera quid fuerit, 686. a
Medij, Antigoni amici, somnium 896. f
Mediolanum capitur, 301. e
Medorum Parthorumque regum dissensio, 939. f
Megabacchi laus, 558. d
Megabatæ amor, 601. d 602 b
Megabyzus, 689. c
Megacles, 84. b 94. c 95. f 191. e 393. a 393. e 481. b
Megalæus, 1049. c
Megalopolim Cleomenes capit, 815. d
in Megalopolitanos fines Cleomenis expeditio, 809. f
Megalopolitanos seruat Philopœmen a Cleomene, 358. c
Megaram Demetrius capit, & libertate donat, 892. f
Megarenses Athenienſibus coniungit Phocion, 748. c
Megarenſium & Athenienſium de Salamine disceptatio, 83. b
Megarenſium sepeliendi ritus, 83. c
Megellus, 253. a
Megistonus, Cleomenis vitricus, 807. e 809. d 1044. d
Melanippus Thesei filius, 4. c eius posteritas, ibd.
Melanopus, 851. e
Melantas, 1020. f
Melanthius choragus, 750. d
Melanthus pictor, 1032. e
Melas fl. 286. a 465. c
Melibœa vrbs, 293. d
Melicertæ sacrificium, 11. e
Melij, 199. b 441. a 566. d
Melisippidas, 596. c
Melissus philosophus, Samiorum prætor, 166. c Melissi auditor Themistocles, 112. c
Melita, 83. d 123. a 750. c
Melitea, 465. a
Mellaria, 573. f
Mellirenes, 50. d
Melo Thebanus, 281. c
Memmium Pompeij legatum occidit Sertorius, 579. a
Memnonis Darij ducis mors, 674 c 676. d
Memoria sagaces minus cur valeant, 759. f
Memphis, 492. f
Menander dux Atticus, 211. f 536. c
Menander Mithridatis legatus, 502. a 697. a
Menas Sextij Pompeij dux, 930. a
Mende, 567. c
Mendesius, 617. d
Meneclides calumniator, damnatur, 291. c
Meneerates medicus, 607. e
Menedemi cubicularij fidelitas, 501. e
Menelaus Ptolemæi frater, 895. b
Menelai portus, 618. c
Menemachus, 502. a
Menenij Agrippæ oratio de concordia, 216. b
Menestheus Athenienses in Theseum concitat, 15. b 116. f rex eorum, 483. a 744. c
Menetis porta, 970. d
Menexemus Platonis, 465. c
Meninx insula, 428. f
Menippus, 160. d
Meno, 169. b Thessalus, 383. e 753. a
Menecrates Sexti Pompeij legatus, 930. a
Menœceus Creontis F. 289. a
Menœtius, 331. e
Menti optima semper proponenda, 152. d
Mensa aureo verriculo extracta, 80. c
Menses vnde Romani acceperint, 30. d
mensium ordinatio à Numa instituta, 71. e de mensibus Solonis institutum, 92. c
Mentor Alexandri satelles, 583. d
Menyllus præsidij Macedoniti dux, 754 a
Mercaturæ commoda, 79. d
Mercedonius mensis, 735. d
Mercidinus mensis, 72. a
Mercurij statuæ, 482. c
Meriones, 309. c
Merope Dædali mater, 8. d
Mesabates, 1019. e
in Mesopotamiam Demetrij incursio, 891. d
Messala Coruinus, M. Bruti amicus, 1009. b eius libertas, ibid. d
Messana 785. b
Messapij, 391. a 392. c 796. d
Messene restituitur ab Epaminonda, 615. a
Messenen à Nabide occupatam Philopœmen liberat, 362. f
Metagenes, 159. f
Metagitnion, 104. c 138. b 541. d
Metapontum, 185. d
Metella Syllæ vxor moritur, 474. a
Metellus plurimum metuit Sertorium, 579. d trib. pleb. 771. d deuicti honore Iugurthæ priuatur à Mario, 410. c
Metelli bonitas, 235. c casus, ibid. constantia, 628. d modestia, 627. e deliciæ, & fastus, 423. a exilium, 423. c reditus ab exilio, 408. a
Methydrium, 806. d
Metilius, 178. d
Metœcia sacra, 11. a
Meton 390. c astrologus insaniam simulans, domum suam incendit, 532. a
Metonis præsagia, 199. f
Metrobius histrio, 452. b 474. d 484. e
Metrodorus Scepsius, 506. a histrio, 925. c
¶ Micio, 753. a 1046. d
Micipsa rex, 835. d
Midas, 105. b 380. d 674. b
Midias Athenienſis, 469. e 851. c
Mieza, 668. a
Milesia Aristidis, 564. b
Milesius, 524. a
Miletus, 673. d
Milo Clodium occidit, 878. e defenditur à Cicerone, ibid.
Miltas vates, 968. a
Miltiades in carcere objit, 480. d
Miltiadis de Persis victoria, 321. a
Miltiadis trophæum, 3. e
Miltiadi post victoriam negata corona oleagina, 483. a
Milto pellex Cyri Aspasia vocata, 165. e
Mimallones, 665. c
Mina à Solone aucta, 86. d
Minerua aurea à Phidia facta, 160. c in somnis Periclem medicinam docet, ibid. tibias abjecit, 192. e
Minerua Chalciœcos, 42. d Mineruæ Itoniæ fanum, 606. a Plynteria sacra, 210. b signum ex Troia, 139. b
Minoam capit Dion, 969. a
Minos à poetis Atticis proscissus, 7. a Minoi cur Athenienses tributum penderent, 6. c ad Minoa Theseus in Cretam extra sortem vna abit, 7. b Minoes duo, 9. c
Minotaurus, 6. d
Minturnæ, 427. d
Minutius Fabij consilia oppugnat 176. f seruatur à Fabio, 181. b circumuentus ab Annibale, 180. b
Minutij arrogantia, 180. b pœnitentia, 181. d temeritas, 179. a
Miracula. vide Prodigia. de miraculis disputatio, 132. b 232. b
Misenum, 424. e 930. a
Mithras, id est, Sol, Persarum Deus, 682. c 1013. b
Mithridates, 381. c Cottam prælio superat, 496. c Cyzicum obsidet, 497. b Luculli equitatum fugat, 501. a Pontum occupat, 890. e rejicitur à Chæronea, 458. d
sorores suas & vxores occidit, 502. f tempestate afflictus, 499. d seruatur à Demetrio, 890. d à Fimbria obsidetur, 493. c funditur à Pompeio, 636. b
Mithridatis ad Sertorium legati, 580. d cum Sertorio fœdus, 581. a classem affligit Lucullus, 499. b commentarij, 659. a ducem Neoptolemum Lucullus profligat, 493. e equitatum Lucullus cædit, 498. e peditatum Lucullus cędit, 498. e contra Lucullum exercitus, 496. a cum Tigrane coniunctio, 506. e cum Syla congressus, 467. c de ducibus Syllæ victoria, 464. d 498. b in exercitu fa-

tu fames, 502. b Machares à patre deficit, 497. d militum strategema, 467. a in legatos Syllæ seueritas, 636. d pellex Hypsicratia, 638. c pellex Stratonice, 580. d ad postulata Sertorii pium & magnanimum responsum, 458. c strategema, 502. d somnium, 636. a vaginæ gladii æstimatio, 641. c de Luculli legatis victoriæ 515. d sororis Stratiræ fortitudo, 503. a vxoris Monimæ fortitudo & honestas, 503. a mors, 641. a Mithridati à Sylla pax data, 466. d contra Mithridatem Luculli ambitio de imperio obtinendo, 495. b ad Mithridatem M. Marius mittitur, 581. a in Mithridatem Pompeii expeditio, 635. e per Mithridatem Rom. ciuium in Asia cædes, 467. d in Mithridatem Sylla proficiscitur, 558. b Mithridatem Taxiles à pugna cum Romanis committenda dehorratur, 509. a in Mithridate capiendo Lucullus Fimbriæ adesse non vult, 493. d
Mithridates Parthus, 937. d
Mithrobartzanes, 508. b
Mithropaustes, 126. b
Mitylenæi 85. f 494. Mitylene, 641. c
¶ Mnaso, 257. a
Mnemon Artoxerxes, 1011. f
Mnesicles, 160. b
Mnesiphilus Phrearius, 112. d
Mnesiptolema, 127. c 128. b
Mnestheus, 17. a
Mnestra, 481. b
¶ Modestiæ rarum exemplum, 80. c
Mollitiæ origo, 1024. a
Molonis de Cicerone testimonium, 863. a
Molossus Athenienſium dux, 747. e
Molossi, 15. a 123. e 383. b
Molpadia, 13. a
Molus amnis, 464. c
Mommius Corinthum delevit, 406. c à Spartaco funditur, 548. e
Monæses Parthus, 932. d
Monetæ deæ ædes, 30. c 148. c
Monimæ Milesiæ, vxoris Mithridatis, fortitudo & honestas, 503. a Monimæ & Mithridatis, epistolæ, 639. a
Montis summa altitudo 263. a
Mora, cohors dicitur a Lacedæmon. 286. d
Morbi ex affluentia, 939. b
Mores vnde eluceant, 665. a
Morius fl. 463. a
Mors beata, 278. b de morte & vita sententiæ variæ, 278. a b mortis templum, 808. b
mortui ex mœrore, 627. b mortui nusquam reperti, 35. d mortui pro patria, 156. d mortuis non maledicendum, 89. e
Moschius mons, 637. c
¶ de Mulieribus notanda, 30. b 40. c 47. c 55. f. 77. b 90. b 133. b 165. b 401. d 606. c 636. d 670. a 711. d 798. d 802. c 815. e 823. b 966. d 989. c
Munatii & Catonis simultas, 777. a
Munda vrbs, 734. a
Mundus fossæ nomen, 23. d
Munycia, 84. e 461. b 859. a
Munychio mensis, 758. d 900. e
Munychus, 16. b
Muræna, à Cat. Min. accusatum Cicero defendit, 769. b
Murus ab Argis ad mare deductus, 198. c murus longus, 160. a muri sacri, 23. c murorum vrbis Romæ designatio, 23. d
Musarum fructus, 214. b
Musica Laconum, 53. a musica certamina, 160. b
Mutiam vxorem repudiat Pompeius, 641. c
de Mutilatis in bello, Pisistrati lex, 96. c
ad Mutinam M. Antonius fusus, 923. a
Mutii Scæuolæ assectator Cicero, 861. f facinus insigne, 106. b
¶ Mycale, 138. a
Mycenæi, 572. d
Mygdonia regio, 514. a
Mylæ, 254. b
Mylassa, 750. b
Myro, 502. a
Myro Phlyensis, 84. c
Myrocles orator, 852. b 856. d
Myronides, 325. a 331. a
Myrtilus pocillator, 385. d
Myrto, 331. e 335. c
Myrtus Veneris arbor, 310. e

N.

NAbataei, 891. d
Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, 364. b
Naphtha, 685. c
Narnia, 369. d
Narthacium, 605. a
Nasica in Asiam proficiscitur, 834. c inuadit Tib. Gracchum, 833. c Macedoniæ occupat angustias, 263. e
Nassa, locus Syracusis, 239. e
Natali suo mortui, 138. d
Naturalis amoris affectus, 79. b naturalis philosophiæ vtilitas, 154. e
Naucrates Lycius, 998. b Naues inusitatæ molis, 910. c nauium numerus quæ ad Salamina depugnarunt, 119. a
Naualis lex tempore Minois, 8. b
Naumachiæ spectacula, 733. e
Naupactus, 377. d
Nauplia, 404. a
Nausithous, 7. d
ad Naxum Chabriæ & Phocionis victoria, 744. b
¶ Nealcis pictoris dictum de tyrannis, 1032. f
Neander, 383. d
Neanthes Cyzicenus, 127. a
Neapolis, 308. c 518. c 521. c 864. d
Neapolis in agro Agrigentino. 979. d
Nearchus, 702. a 702. d 705. b Cretensis, 594. c Macedonia expulsus, 670. b Pythagoricus, 337. b
Necessitati, etiam imperantes parent, 1047. b
Nectanabis à Tacho deficit, 617. b Nectanabis in Agesilaum liberalitas, 618. d ad Nectanabin Agesilaus deficit, a Tacho, 617. c
Necya Homeri, 8. f
Nefasti dies, 137. e
Neleus Scepsius, 468. b
Nemea, 248. e 362. b 375. e corona, 248. c
Nemeæ pictura, 99. b
Neo Bœotus, 267. d
Neo Corinthius, 244. e
Neochorus, 450. c
Neocles 111. e 128. b 319. c
Neoptolemus Achillis filius, 383. b 665. a
Neoptolemum Mithridatis ducem profligat Lucullus, 493. e contra Neoptolemum Eumenes à Perdicea mittitur, 585. a Neoptolemus ab Eumene cæsus, 585. d 587. a cum Neoptolemo communicat Pyrrhus regnum, 385. b Neoptolemus occiditur, 385. f
Neptunus Asphalius, 17. d ἱππόχιος, ibid. equestris, 25. d apud Trœzenios quomodo colatur, 3. b Neptuni F. habitus Theseus, ib. Neptuno Isthmia instituta, 11. e
Nereides, 927. b
Nero Græciam liberat, 376. c
Neruii Belgarum bellicosissimi, 675. e cæsi a Cæsare, ibid. d
¶ Nicæa Bithyniæ vrbs, 12. b
Nicæa Demetrio nubit, 1034. c
Nicagoras, 211. d Messenus, 821. b
Nicanor Antigoni legatus, 594. a Cassandri legatus, 755. e
Nicarchus Plutarchi proauus, 998. a
Niceratus, 196. e 524. a Heraeleotes poeta, 443. c
Nicias Athenienſium prædixit calamitates, 542. e cedit Cleoni, 527. d deceptus ab Hermocrate, 540. b dedit se Gylippo, 541. b dux in Siciliam creatur, 531. d Hieronis magister, 526. b Iouis fanum spoliari prohibet, 534. a ob metum carpitur, 528. a occupat portum Syracusanum, 533. d obsidet Syracusas, 534. b Syracusas obsessas muro circundat, 534. c seruum manumittit ob Bacchi personam, 524. e Spartiatas Athenienſibus conciliat, 528. d superstitiosus, 523. e timidus, 524. c Crasso quibus dissimilis, 567. a
Niciæ in rep. acta, 565. e integritas, 566. e opes, 565. b largitiones, & magnificentia, 524. d consilium de Syracusis inuadendis, 532. d calamitates, 540. d cautio, 526. a stulta timiditas, 532. c 566. c res præclare gestæ, 526. c naualis victoria, 536. c cædes, 542. a
Nicica pax, 197. c
Nico, 689. c
Nico, asini nomen, 946. a c
Nico, elephantis nomen, 405. b
Nicocles Sicyniorum tyrannus, 1028. d 1031. a Phocionis amicus, 749. c damnatur, 758. c
Nicocreon rex Salaminius, 681. d
Nicodemus, 279. c Messenius, 852. a
Nicogenus, 124. e 126. a
Nicomacha, 128. b
Nicomachus, 692. d Carrensis, 559. d
Nicomedes, 128. b 466. d 467. d 707. f
Nicomedia, 499. c
Niconidas Thessalus, 498. a
Nicopolis mulier, 452. b
Nicopolis vrbs, 944. e
Nicostrata, 31. a
Nigidius, vide P.
Niger, Antonii amicus, 940. c
Nili aqua, 686. d
Niphates 683. b
Nisæa, 84. c 527. a 748. c
Nisibis vrbs, 514. b etiam Antiochia dicta, ibid. expugnatur à Lucullo, ibid. b
Nissa Mithridatis soror, 502. e
¶ Noctu animantum quorundam acies perspicax cur sit, 1031. e
Nola, 303. a
Nomades Thraces, 547. d
Nomentini, 755. c
Nonæ Capratinæ, 36. b 60. c 148. c Quintiles, 146. b
Nonius, 422. b
Nora castellum, 589. b
Norbanus, 469. a 1001. c
Noricum, 414. a
Nouarum tabularum lex à Solone primum lata, 86. d
Nouocomenses, 722. a
¶ Nubendi tempus, 77. c
Numa Pompeius, F. rex creatur, 61. b a re diuina regnum auspicatur, 63. f abolet statuas, 65. b agriculturam euehit, 71. a Celeres exauctorat, 64. b cum Ioue congressus, 70. b populum diuidit per artificia, 71. b factiones tollit, 71. d Fidei & Termini erigit templa, 70. e inauguratur, 64. a pontifices instituit, 65. e populum ad pacem traducit, 64. d qua arte placidos reddiderit Romanos, 70. b quare Lycurgo anteponendus, 78. c quo tempore fuerit, 59. e quo tempore regnauit, perpetua fuit pax. 73. a Tacitam musam colebat, 65. b
terminat agrum Romanũ, 70. f cum dea Egeria consuescit, 61. f cum Lycurgo quid illi fuerit commune, 75. b
Numæ & Pythagoræ institutorum similitudo, 64. e præceptorum Pythagoricorum cum Numæ conuenientia, 69. d instituta cum eo exstincta, & qua ex causa, 78. a vita & mores ante regnum, 61. d mensium ordinationis institutio, 71. e miracula, 706. c regia, 69. b posteritas, 73. e vxores, 73. e successorum fata, 75. a mors, 74. b funus, ibid.
Numæ patris oratio, regnum vt filius accipiat suadentis, 63. d
cum Numantinis Tib. Gracchus pacem facit, 826. c Numantina pax rescinditur, 826. e
Numerius, 425. f
Numidæ, 316. a 352. c Numidia, 624. e
Numistro, 312. c
Numitoris æquitas, 21. a prudentia, ibid. d
Nummi signari vt solerent apud antiquissimos, 103. b
Nuncii victoriæ Pauli Æmilii de Perseo celeritas, 68. b
Nuptialis ritus Rom. 26. c Lacedæmonium, 48. d de nuptiis dictum Dionysij, 89. d
Nursia Sabinorum vrbs, 568. e
Nutrices Lacedæm. 49. e
¶ Nympharum antrum, 325. c
Nymphæa, 386. b
Nymphæum, 468. d 668. a
Nympholepti, 325. d
Nypsius Syracusas capit. 975. e
Nysæus, 256. c
Nysia, 325. e

O.

OAtses, 1012. a
¶ Obsides violati, 581. d
¶ Ochus fratres suos perdit, 1026. e
Octaua Octauii Augusti soror, 929. d M. Antonio nubit, 929. e domo ab Antonio expellitur, 941. c Octauii Cæs. & M. Antonii componit dissensiones, 931. d ad Antonium profecta, ab eo despicitur, 940. b eius in Antonium amor, 941. a prudentia, ibidem.
Octauius Cæs. Augustus Antonium vincit, 951. b Arium philosophum honorat eximie, 952. c Ciceroni se coniungit, 922. e Ciceronem relinquit, 884. c coniungit se Antonio, 996. c Cleopatram inuisit, 953. d illacrymatur Antonii fato, 952. b M. Brutum rei cap. postulat, 996. c petit cons. 884. b Proculeum mittit ad comprehendendũ Cleopatram, 952. c traiicit contra Antonium in Epirum, 944. c à Cleopatra, viuere se cupere simulante, decipitur, 954. b

Octauiani & Antonii mutuæ criminationes, 41. c ad Antonium se ad singulare certamen prouocantē responsum, 950. e ad vrbem Romam aduentus, 994. b cum Antonio dissensiones, 922. c 931. c cum Antonio dissensiones componuntur per Octauiam, 931. d prælium nauale ad Actium, 946. a cum L. Antonio Fuluiaque bellum, 929. b de Antonio triumphus, 955. b de Cicerone elogium, 885. d in proditores dictum, 28. a equitatum fugat M. Antonius, 950. d genium reformidat Antonii genius, 930. d trepidatio ad famam M. Antonii apparatus, 942. d contra Antonium vires, 944. b

Octauio accedit M. Antonii classis, 951. b accedit Antonii equitatus, ibid. adiungunt se legiones Antonii, 947. e omen felix oblatum, 946. a Perlusium traditur, 950. c

Inter Octauium Antoniumque belli ciuilis semina, 940. e contra Octauium M. Antonii nauticus apparatus, 941. e de Octauio Ciceronis somnium, 883. b Cn. Octauio dedit se Perseus, 269. b

M. Octauius Tib. Gracchi legi se opponit, 828. e vatum præstigiis nimium deditus, 430. c Cinnam eiicit vrbe, 429. d Perseum Samothracæ obsidet, 268. e eius in dissensione cum Tib. Graccho moderatio, 829. a in tuenda vrbe contra Cinnam & Marium negligentia, 430. b cædes, 430. d 563. c Octauio abrogat Tib. Gracchus tribunatum, 829. d in Octauium collegam Tib. Gracchi moderatio, 829. f

¶ Odeum, 160. a

Odoris suauis causa, 666. c

¶ OEdipi fons, 464. e

OEnanthes leno, 820. d

OEneis tribus, 489. d

OEneadæ, 163. d OEniadarum excidium, 693. b

OEnopion Thesei filius, 9. a

OEnus, 43. a

¶ Olbiani, 255. d

Olbius, 124. e

Olea, fons, 286. b

Oleum laboris lenimentum, 697. c olei natura, 354. c

Olizon, 115. f

Olocrus mons, 265. c

Ologuntum, 817. c

Olorus Thraciæ rex, 480. c

Olthacus Dardariorum dynastes, 501. c

Olympia, 11. e

Olympiadis draco, 665. c Olympiadis & Alexandri dissensiones cum Philippo, 669. a

Olympiodorus, 327. a

Olympionicæ publice aliti, 335. c

Olympus medicus Cleopatræ, 953. c

Olympus mons, 263. a

Olynthii 849. f

¶ OMINA:
Alcibiadi, 210. b Alexandro Magno, 682. c Cassio, 1001. f Ciceroni, 861. Cæs. Octauio, 946. a Paulo Æmilio, 260. b Philippo Macedonum regi, 372. d Romæ instaurandæ ab euersione Gallica tempore Camilli, 145. c

Onisses, 1013. b

Omphalæ seruit Hercules, 3. d

¶ Onarus 8. e

Onarius Aurelius, 550. d

Onesicritus, 691. b 701. c

Onii montes, 813. e

Onomarchus, 251. b

¶ Opheltas rex, 478. e Cyrenes princeps, 894. e

Opima spolia vnde, & à quibus, relata, 27. c 302. b

L. Opimius à Iugurtha pecunia corruptus, & condemnatus, 843. b Concordiæ ædem ædificat, 843. a repulsam passus in Cos. petitione, 839. d

Oplacus, 393. d

Oppius, 716. a & b

Opuntii Romanis se dedunt, 371. d

¶ ORACVLA:
Ægeo à Pythia editum de sobole desiderata, 2. b & c Alexandro Magno, 665. e de Annibale, 380. c de Arati sepultura, 1051. d Aristidi, 35. b Athenienſibus à Dodonidibus, 754. b Cæsari ante aciem Pharsalicam, 728. d M. Ceditio de Gallorum in Italiam aduentu, 175. d Ciceroni, 861. c cladis ad Chæroneam, 814. d de Cleomede Astypalensi consulentibus, 35. c de Cornelijs tribus Romæ regnaturis, 869. b Dioni, 968. a b c de Gordii nodi solutione, 35. a Iulio Proculo à Romano, post eius mortem, 42. d Lycurgo, 450. c Lysandro, 426. e Mario iuueni, 325. b Pausaniæ cæterisque Græcis in communi, 82. c Soloni, 597. c Spartanis, 115. c Themistocli, 118. c

Oratio quæ optima, 743. c qualis esse debeat, 742. e orationis breuitas apud Laconas, 51. e

ORATIONES:
Alcibiadis ad populum in patriam reuersi, 210. a M. Antonii ad deos, humanitatis plena, 936. d eiusdem in Cæsaris funere, 993. b Appii Claudii ad Patres conscriptos, 394. c Aristidis ad Themistoclem, 373. c eiusdem ad Spartitas reliquosque Græcos, 326. b Calliæ tædiferi ad iudices, 334. b Camilli ad Iouem precabunda, Veiis captis, 131. d Catonis minoris in C. Cæsarem, 711. a Chelonidis Leonidæ regis filiæ, 802. c Cleomenis de Ephororum origine, 808. e eiusdem de morte, 819. e Coriolani ad Tullium, 224. c Crassi ad milites post filii cædem, 560. b eiusdem ad suos ad mortem vadentis, 563. b Darii ad deos, 682. d Dionis ad milites de auxilio Syracusanis ferendo, 976. e Eumenis ad milites suos proditores, 594. b Fabii maximi admonitoria ad Paulum Æmilium, 182. c C. Gracchi ad Dianam precabunda, 842. b eiusdem ad populum, 856. b Tib. Gracchi, 828. c eiusdem de tribunitia potestate, 831. d Liciniæ C. Gracchi vxoris, ad maritum dissuasoria, 841. d Marcelli responsoria ad criminationes Syracusanorum, 311. c eiusdem seuera in milites, 513. b Menenii Agrippæ de concordia, 216. b Numæ filii regnum recusantis, ad legatos, 62. e Numæ patris regnum vt recipiat, ad Numam filium, 63. d Pauli Æmilii ad milites admonitoria, 261. d eiusdem ad iuuenes Perseo capto, 269. a eiusdem ad Persea captiuum, ibid. b eiusdem de fortunæ inconstantia, ad populum Romanum, 274. b Perpennæ seditiosa, in Sertorium, 581. b Phocionis, 743. e Reni ad Numitorem captiui, 21. b Sertorii de vi perseuerantiæ, 576. b M. Seruilii, pro Pauli Æmilii triumpho, 271. e Syracusanorum accusatoria in Marcellum, 311. d Themistoclis ad Aristidem, 323. d Theryciones de contemnenda morte, 819. c Valeriæ Poplicolæ sororis, ad Volumniam Coriolani matrem, 232. a Volumniæ Coriolani matris, ad matronas Romanas, 230. b eiusdem ad Coriolanum filium, ib. b Alia ad eundem, 231. b

Orationes funebres, vide Funebres orationes.

Orchalides tumulus, 450. d

Orchomenus, 285. f 449 b 465. b 465. c 479 c 491. d 817. c

Orcynia Cappadociæ, 588. c

Orestes consul, 835. b

Orestcum, 325. a

Oreum, 259. c

Orexartes fl. 691. a

Oricum, 653. d 725. e

Oritæ, 702. a

Orneus, 15. b

Ornis locus, 1035. e

Ornytus, 4. d

Oroandes, 268. e

Orobazus legatus, 453. e

Orodes rex, 554. b 556. b occisus, 932. d

Oroesus Cretensis, 403. d

Oromasdes, Persarum deus, 1026. d

Orontes Persa, 1028. d

Oropia causa, 847. f

Oropii, 349. d

Orosius, 904. a

Orphei signum cupressinum apud Libethra sudauit, 671. e

Orsodates interfectus, 697. a

Orthagoras, 237. e

Orthia Diana, 14. f

Orthopagus, 463. a

¶ Osca vrbs, 581. d

Oschophoria festum, 10. a 10. c

Osculandi propinquos origo, 18. a

Ostaces, 1013. d

Ostanes, 1012. a

Ostentum, 241. e

OSTENTA facta:
Apro, tauro, arieteque ad sacrificium adductis, mortuus est aries nulla vi, sed casu, 386. c Aquilæ apud castra Bruti Cassii 1001. c Ciceroni, 870. c & in exilio 877. b Demetrio, 902. b Dioni, 968. a ante Pharsalicam pugnam, 728. d Syllæ, 454. e vultures duo se semper ostendunt ante Marii victorias, comitanturq; agmen, 415. b

Ostia, 425. f

L. Ostius primus apud Romanos patrem necauit, 32. a

Ostracismus, 157. c 197. a ostracismi descriptio, 322. e

¶ Otacilius Marcelli frater, 298. d

¶ Ouatio, 310. d ouatio Crassi, 550. b

Ouiculæ cognomen, 174. c

Ouis pretium decem oboli, 103. a

¶ Oxabes, 1013. d

Oxathres, 1012. a

Oxus, 697. c

Oxiartes, 697. d

P.

PAccianus Syllæ legatus, 572. c

Paccus, 342. b

Paches, 526. d mors eius, 335. b

Pachynus, 968. d

Paciacus Vibius, 545. a

Pacorus, 565. b 931. a

Padus, 300. d 675. e

Pædagogi boni officium, 760. a

Pædaretus, 55. b

Pagæ, siue Pegæ, 163. c 147. e

Palæscepsis, 127. a

Palæstina, 500. c

Palantium, 806. e

Palatium mons, 18. a

Palilia, 24. a

Palladium, 13. a 139. b

Pallantidæ, 2. d 6. a

Pallantium, 18. a 30. c 1043. e

Pallenæi, 6. a

Pallium puniceum, 358. e

Palma victori quando primum præmium data, 9. d palma ænea, 523. b

Palma, fons, 286. b

Pammenes, 287. b 292. a

Pamphylia, 485. e 673. c

Pan, 62. c Panicus terror, 325. c 655. c 728. e

Panactus, 197. d 529. d 890. b

Panætius, 118. c

Panathenæa, 11. a 160. b

Panemus, 138. c 330. f

Pannonii, 640. e

Panopæi, 450. a 462. b

Panopeus, 13. e

Pansa consul, 175. b 882. d 923. a

Pantaleon, 1042. c

Pantauchus, 386. e 908. e

Panteas, 815. e

Panteus Laco, 822. c eius vxor, 823. b

Pantheræ, 879. b

Panthedes, 128.

Panthœdes, 285. e

Paphiæ Veneris sacerdotium, 776. b

Paphlagonia, 548. c 674. c

Papiria, Pauli vxor, 257. a

Papirius, 140. b

Paradoxa, 769. c 792. c

Parætonium, 948. b

Paralus, nauis, 439. b

Parali, 94. e 805. a

Parapotamii, 462. c

Παρασιτεῖν, 92. a

Paridis lyra, 672. c

Pariscas, eunuchus, 1017. a

Parmenides, 154. a

Parmenio, 677. a 681. e 685. a 693. b

Parmenses, 421. b

Parthasius pictor, 2. e

Parricidium primum Romæ, 32. a

Parthenium herba, 460. a

Parthenon hecatompedos, 159. e 890. b

Parthi Crassi filii caput circumferunt, 560. a gens ad dolum composita, 937. c M. Antonium in reditu aggrediuntur, 935. b M. Antonii machinas bellicas capiunt, 933. b Parthorum & Medorum regum dissensio, 939. f Parthorum in Crassum insultatio, 560. d in M. Antonium dolus, 934. c insidiæ M. Antonio aperiuntur, 937. e legati ad Crassum, 554. a legati ad Pompeium missi, 637. c pugnandi mos, 558. c rex in pugnam ipse non venit, 936. d regis legatus proficiscitur ad Syllam, 453. d

in Parthos Crassi expeditionem nititur Atteius impedire, 553. a expeditionem Lucullus molitur, 512. d Romani per Mardum reducuntur, 935. a contra Parthos Cassi acies, 557. b M. Antonii copiæ, 932. e Romanorum misera pugna, 559. a Ventidii victoriæ, 930. c

cum Parthis Crassi pugna, 557. e de Parthis triumphus Ventidii vnicus, 931. c à Parthica expeditione M. Antonii reditus, 934. e

Parysatis ingeniosa mulier, 1019. c ludendi alea ducta, ibi. Stratiram veneno necat, 1020. d

Parysatidis crudelitas, 1018. c 1019. e in Artaxerxem filium dolus, 1018. d

Pasacas, Cyri equus, 1015. d

Pasargadica mysteria, 1012. c

Paseas, 1028. a

Pasicretes Solensis, 681. d

Pasiphae adultera, 8. b quæ, eiusq; fanum, 799. b 807. c

Pasitigris, fl. 591. d

Passaron, 385. c

Patæcus, 81. d

Patarensium vrbs, 999. a

Patres

Patres vnde dicti, 24. d Patres conscripti, 15. a ad Patres conscriptos Appii Claudii oratio, 394. e Patrum de Pompeii honore dissensio, 648. c
Patrenses, 198. d 343. b
Patritiis in Capitolio habitare vetitum, 148. d
Patro, 24. d
Patrocles, 40. a Seleuci amicus, 912. c
Patroclus, 695. e Patrocli soror, 331. c
Patronides, 461. d
Patronus quis, 25. a
Paulus Aemilius constantia Timoleontem superauit, 277. b Græciam perlustrat, 270. a iterum consul prouinciam accipit Macedonicam, 260. a ordinat Macedoniam, 270. a Persei mollitiem notat, 273. c pro prætore in Hispaniam missus, 256. e repulsam passus, 258. a subegit Ligures, ibid. b
Pauli Aemilii abstinentia, 257. a 270. c acerbum factum in diripienda Epiro, 270. e ad Cannas cædes, 183. c ætas & robur, quum contra Perseum eligeretur, 259 c calamitates, 273. c cautio ne pugnam ineat, 264. a censura, 275. c consilis expeditio in Ligures, 257. d continentia insiguis, 277. b de Perseo victoria, 266. c disciplina militaris, 256. d cum Timoleonte in rebus bellicis comparatio, 276. d funus, 276. a in calamitatibus fortitudo, 274. b in Italiam reditus, 271. b in repub. diligentia, etiam in minimis, 256. c liberi, 157. c magistratus primi, 256. b moderatio, 276. d monitio ad milites, 261. c morbus, 275. c mors, ibid. b oratio ad iuuenes, Perseo capto, 276. b oratio ad Persea captiuum, ibid. b oratio de fortunæ inconstantia ad populum Romanum, 274. c patrimonium, 276. b pugna cum Perseo 264. c strategema, 266. b de Pauli Aemilii triumpho disceptatio, 271. c pro Pauli Aemilii triumpho M. Seruilii oratio, 271. c triumphi pulcherrima descriptio, 272. c victoriæ de Perseo nuncii celeritas, 268. b virtutes, 255. d vxores, 257. b a Pauli Aemilii victoria desiit P. R. tributum pendere, 275. b
Paulo Aemilio omen oblatum, 260. b se dedunt Macedones, 268. a ad Paulum Fabii admonitio, 182. c a Paulo res gestæ, fortunæ an virtuti attribuendæ, 260. d
Paupertas cum virtute, diuitiis præstat, 79. f paupertatem ferre æquo animo difficile, 334. d
Pausanias interficit virginem Byzantinam, 482. b reconciliat Athenienses Spartanis, 445. b
Pausaniæ exilium, 450. d austeritas, 332. d superbia imperium adimit Spartiatis, 481. e precum efficacia, 229. d
PAX Antalcidica, 608. c Cæsaris & Antonii, 929. c 931. f Græcorum, 616. a Niciaca, 197. c 529. b cum Philippo facta, 374. a cum Sex. Pompeio, 930. a Syllæ cum Archelao, 466. b Timoleontis & Carthaginensium, 252. c
Pecuniæ admiratio quantam rebuspub. adferat pestem, 58. b de pecuniæ necessitate dictum præclarum Pelopidæ, 279. c pecuniæ raritas Athenis tempore Solonis, 91. a
Pediæi, 85. a 94. c
Pedicularis morbus, 475. a
Pedum, vrbs, 227. c
Pelagon, 115. c
Pelasgi, 17. c
Pelignorum temeritas, 265. d
Pellenæ ab Arato liberantur, 1041. d
Pelopidas capitur, 292. c committit Athenienses cum Lacedæmoniis, 285. a damnat Meneclidem calumniatorem, 291. c euertit Lacedæmoniorum potentiam, 284. e honoratus a rege Persarum 294. b ingreditur Thebas rusticano vestitu, 282. a legatus ad regem Persarum missus, 293. f Marcello rebus gestis inferior, 316. d qualis in hostes, 316. d recipit Cadmiam, 284. c trucidatur, 296. a tyrannos Thebanorum occidit, 283. c
Pelopidæ consilium de liberandis Thebis, 280. c de Lacedæmoniis victoria ad Tegyras, 285. c dictum de necessitate pecuniæ, 279. c dictum principe dignum, 288. c cum Alexandro pugna, 295. d cum Epaminonda amicitia, 279. c expeditio in Peloponnesum, 289. e expeditio secunda contra Alexandrum Pheræum, 295. a fortitudo, 292. a funus, 296. c funeris diuersitas a Marcelli funere, 318. a genus, 279. a liberalitas, ibid. mortem Thebani vleiscuntur, 297. c periculum, 282. b rerum gestarum modus, 316. e summa beatitas, 297. a victoria, 28. b victoria Leuctrica, 289. e visio in castris Leuctricis, 288. d
Pelopidam liberat Epaminondas, 293. b in Pelopidam ingratitudo Thebanorum, 290. e
Peloponnesiaci belli causæ, 167. e 168. c in Peloponnesum Demetrii expeditio, 900. a in Peloponnesum Pyrrhi expeditio, 401. a Peloponnesium ingenium, 480. e
Pelops, 2. a 4. a Byzantius, 873. a
Pelusium, 660. b 916. f 950. c
Peneus, 370. d
Pentacosiomedimni, 318. d
Pentapyla, 970. d
Penteleus, 1045. e
Pentelicum marmor, 105. a
Pentheus, 564. e
Percote, 127. a
Perdiccas, 566. b 548. e 587. e 689. a 707. b
Pergamus, 493. c Pergamensis bibliotheca, 943. a
Periander ex sapientum septem numero exclusus, 84. c
Peribœa, 13. e
Pericles Aspasiam precibus & lacrymis iudicio eripit, 169. c Athenas ornauit operibus, 158. d belli Peloponnesiaci causa, 168. c bellum facit Samiis, 165. a Oleandridam corrupit, ibid. a concilium Græcorum indicit Athenas, 162. d cur Olympius dictus, 156. a dicere raro solebat, 155. e infestus fuit Lacedæmoniis, 164. b liber ab auaritia, 162. a merito Olympius dictus, 173. c musica certamina inducit, 160. b oblongo capite fuit, 153. d paulatim remp. mutat, 161. b populi cupiditatem inhibet, 164. a quibus actionibus se seruare sit solitus, 155. e remp. mutat Athenis Cimone absente, 179. d reuocat Cimonem ab exilio, 157. b securitatis amator in bellis gerendis, 163. a
Periclis aduersa fortuna, 171. c aduersarius, Thucydides Milesius, 156. c 158. a calumniator Cleon, 170. d constantia, 172. b cum Elpinice Cimonis sorore familiaritas, 157. d cum Pisistrato similitudo, 155. b de Samiis victoria, 166. c dictum magnificum, 160. e dictum mordax in vetulam, 167. d dicta, 156. c domestica disciplina, 161. e domesticæ calamitates, 171. e doctrina eximia, 156. a dotes, ibid. cum Fabio ciuilium actionum comparatio, 191. a expeditionis in Chersonnesum dignitas, 163. b filii scelus in patrem, 172. a genus, 157. c gesta in Eubœa, 164. e in agro inuentum arietis caput cum vnico cornu: &, quid id portenderit, 154. f in Cimonem moderatio, 157. e in dicendo religio, 156. b in Samios bellum, 165. f initium reipub. gerendæ, 155. e largitiones ad Areopagi diminutionem 157. a matris somnium, 153. d morbus, 173. a mores, 154. c morientis dictum præclarum, 173. b mors, ibid. nothi cædes, ibid. a opera Romanorum operibus anteponuntur, 191. c patientia, 154. d periculum in iudiciis amicorum, 169. b potentia, 161. a respublica, 156. e studia, & præceptores, 153. f
Pericli abrogatur imperium, 171. d dedunt se Samii, 167. b
Periclem calumniantur agrestes, 171. a in somnis Minerua medicinam docet, 160. c mortuum desiderant Athenienses, 173. d vita & fides commendabant, 161. c a Pericle Cimon pellitur in exilium, 157. b a Pericle in exilium expulsus Thucydides, 161. a
Periclidas, 489. a
Perigune, 4. c
Perinthii, 853. d
Peripatetici, 468. b
Periphemus, 83. a
Periphetes, 4. b
Periphoretus, 167. a
Peripoltas vates, 478. e
Περιστυλακισμός, 31. d
Peritas canis Alexandri, 699. d
Perithœdes, 196. e 530. d
Perpenna a Pompeio captus, 582. c coniungit se Sertorio, 575. d interficitur a Pompeio, 582. d 629. a funditur a Pompeio, 628. a
Perpennæ in Sertorium inuidia, 581. b coniuratio & insidiæ in Sertorium, 581. d
pyrrhæbia, 330. d
persarum castra expugnant Athenienses, 327. d consilia, Macedonum rex detegit Aristidi, 125. d cum Themistocle colloquium, 1021. c cum Lacedæmoniis bellum Agesilao duce, 1017. c zelotypia, 125. a Persarum regi Themistocles gratus, 126. d cum Persarum rege Cimone autore conditiones 486. f a Persarum rege Demosthenes pecuniam capit, 855. b Persarum regum inauguratio, 1012. c
Persas Cimon affligit, 485. e Cimon Thracia eiicit, 486. e apud Persas Oromasdes deus, 682. b contra Persas Græciæ dux designatur Alexander Magnus, 671. b
cum Persis Græcorum prælium ad Platæas, 329. a de Persis victoria Græcorum ad Platæas, 330. b de Persis victoria Miltiadis, 321. a
Persephone, 15. a
Persepolis ab Alexandro inflammata, 687. b
Perseus Macedo, spurius, 1052. c
Perseus dedit se Cn. Octauio, 269. b discedit ex acie, 265. b Macedonum rex vltimus, 915. c Samothracæ obsidetur ab Octauio, 268 e
Persei filiorum conditio post ipsius obitum, 275. a abiectus animus, 269. a auaritia, 267. d crudelitas, ibid. auxilia Bastarnæ, 260. e cum Philippo & Alex. collatio, 261. b cum Paulo Aemilio pugna, 264. d fuga, 267. b liberi, 273. b mollities notatur à Paulo Aemilio, ibid. c mors, 275. a res gestæ, 259. c sordes 261. a vitia, 259. b
Perseo Genthius, Illyriorum rex se iungit, 261. c ad Persea captiuum Pauli Aemilii oratio, 269. c de Perseo Pauli Aemilii victoria, 266. d
in Perside Alex. institui iussit triginta millia puerorum, 704. a
Persidum cum Macedonibus nuptiæ, 703. e
Peruicacia solitudinis contubernalis, 961. c
Pessinus, 415. e 765. e
Pestilentia Athenis, 171. a in Italia, 68. c Romæ, 37. e 152. a ex malo victu 912. b
Peteliæ tumulus, 315. a
Petelinus lucus, 148. c
Peteus, 15. b
Petilini montes, 549. e
Petilius, 74. e
Petitii nauclerí somnium, 658. b
Petra, locus, 262. d 640. e 948. e
Petrochus, 463. b
Peucestes, 688. f Eumeni accedit, 700. d 501. b e 593. e
Pexodorus, 669. d
¶ Phæa, quale animal, 4. d
Phæax, 7. e Alcibiadis æmulus, 196. e 531. a
Phæcasia, nomen calceamenti, 931. a
Phædimus, Eumenis socius, 593. d
Phædonem Platonis legit Cato Minor ante mortem, 792. e
Phædra, Thesei vxor, 13. c
Phænareta Samonis vxor, 385. e
Φαινομηρίδες, 76. e
Phæstius, 84. c
Phalerus 7. e
Phanippus, 321. e
Pharax Spartanus, 277. a 979. d Siculos vexat, 241. a Pharax Dionis aduersarius, 979. e
Phacius Demetrius, 1050. d
Pharmacusa insula, 708. a
Pharmuthi, 24. c
Pharnabazi & Agesilai colloquium, 602. c Pharnabazum Agesilaus exuit castris, 601. e
de Pharnace Cæsaris victoria, 731. d
Pharnacia, 502. e
Pharnapatis cædes, 930. f
Pharsalicæ pugnæ descriptio, 656. a 728. a
Pharyx Phocidis vicus, 757. a
Phaselis, oppidum, 486. b 674. a
Phasis fl. 637. e
Phayllus athleta, 685. c Zacynthius, 1017. e
Pheneus, 1045. e
Pherebœa, 13. e
Pherecles, 447. e
Amarsyades Pherechus, 7. d
Pherecydes theologus, 474. d Spartæ hospes, 799. e pellis eius 289. a
Pherendates, 486. b
Pherenicus, 286. b
Pheristus, 253. a
Phidias plastes, 159. e 169. a Phidiæ Iupiter, 270. b Phidiæ Minerua aurea, 160. c Phidiæ mors, 169. c
Phiditia vnde dicta, 46. b
Phido, Demetrii cognomentum, 696. a

Phila, Demetrii vxor, veneno se necat, 911. a
Philadelphus, 218. e Paphlagoniæ rex, 944. b
Philæus, 83. d
Philager Metelli Nepotis præceptor, 87. b
Philaidæ, tribus Attica, 83, d
Philargyrus, Cat. libertus, 777. f
Philidas scriba, 282. a
Philinna scortum, 707. c
in Philippis pugna, 1003. b exercituum lustratio, 1001. c cæsorum numerus, 1005. b
Philippicæ Ciceronis, 885. e
Philippides comicus 894. c eius in Stratoclem versus, 900. e responsum optimum de arcanis regum non audiendis, 894. d
Philippus Antigoni filius Aratum veneno potionat, 1051. b ex mitiirege in crudelem tyrannũ mutatus, ibid. Philippi & Arati simultatis initium, 1050. a Philippi ob scelera punitio, 1052. b Philippum Achæi accersunt, 1049. c in Philippum Arati iunioris dicta, 1050. b à Philippo Arati abalienatio, ibid.
Philippi apparatus ad bellum Macedonicum secundum, 258. e cum Quintio pugna, 373. a fuga, 372. a mors 259. b Philippi & Quintii copiæ, 372. e Philippo Quintius dat pacem, 373. e in Philippum epigramma Alcæi poetæ, 373. d Philippum Quintius vincit, ibid. Philippum terret omen, 372. e
philippus Macedo Alexandri Magni P. obses Thebis, 291. f Philippi filius, Aridæus, 669. d cum Olympiade & Alexandro dissensiones, 669. a omen de Alexandro filio, 667. e cædes, 669. e ciuilitas, 670. a mors, 855. d contra Philippum Demosthenis actiones, 853. b Philippum Hellesponto Phocion eiicit, 748. b In Philippum patrem insultat Alexander, 669. b cum Philippo & Alexandro Persei collatio, 261. b à Philippo rege Eumenes exercitui præficitur 591. a
Philistus historicus, 962. d Philisti cædes, 973. f Philisti calumniæ in Dionem, 963. c
Philonis armamentarium à Sylla inflammatum, 461. b Philonis Cicero discipulus, 861. e
Philobœotus collis, 461. c
Philocles, 438. a Athen. dux, 440. b
Philocrates orator, 853. c C. Gracchi seruus, 842. d
Philoctetes, 89. e 115. f
Philocyprus, 92. f
Philodemus Phocensis, 251. b
Philologus Q. Ciceronis libertus, 885. d eius mors, 886. a
Philombrotus, 85. e
Philonicus, 275. c Thessalus, 667. b
Philopœmen bonos fecit imperare 382. b Capitur 367. c cretissat, 363. e dissoluit disciplinam Lycurgi, 365. c formidabilis hostibus, 362. d fundit prælio Nabidem, 364. b improbauit exercitationem athleticam, 375. d instituta militaria Achæorum mutat, 360. d iracundus fuit, 357. b liber ab auaritia, 364. f magister equitum creatur ab Achæis, 359. d Messenen à Nabide occupatam liberat, 362. f occidit magistrum equitum Eliorum, 360. a offendit T. Quintium, 364. d prælio nauali fusus, 363. e pugnans vulneratur, 359. b Quintio manu fortior, 382. d seruat Megalopolitanos, 358. c Spartam adiungit Achæis, 364. c studiosus militiæ, 357. c veneno necatur à Dinocrate, 367. f victus splendorem in militiæ cultum transfert, 360. e
Philopœmenis aduersus Romanos consilia, 366. a beneficia & iniuriæ in Lacedæmonios, 365. b carcer, 367. d dictum, 363. d dictum inuidum, 366. e cum Arato collatio. 360. c exercitationes, 357. e expeditio contra Dinocratem, 366, e extrema vox, 368. a forma, 357. a funus, 368. c gloria 376. d in Rom. amor, 382. e institutio, 356. d iracundia, 38' f iudicium de largitionum effusione, 365. b laus, 360. a necem vlciscuntur Achæi, 368. b præclarum factum contra Cleomenem, 358. e quæstus, 357. f reprehenditur profectio in Cretam, 363. b statua, 362. b statuæ, 368. d studia, 358. a Philopœmene Quintius prudentior, 382. a Philosophi à Pompeio honorati, 641. d suspendio afficiuntur, 698. c Dionis bellum contra Dionysium Minorem promouent, 967. b
Philosophia naturalis, 154. c philosophiæ vtilitas, 245. a in philosophia verba à Cicerone nouata, 881. a philosophica viuendi ratio in quo à politico vitæ genere differat, 162. b philosophicæ doctrinæ in animis hominum quid pariant, 1031. f
Philostratus philosophus, 787. b 953. a
Philotas Amphissensis, Antonii medicus, 928. a eius syllogismus facetus, & ad eum responsum 928. d
Philotas Parmenionis F. 669. d Alexandro cur suspectus & inuisus fuerit, 692. b necatur. 693. b
Philotis seruæ commentum, 36. d 146. a
Philoxenus mari præfectus, 676. e
Philoxeni dithyrambi, 668. d
Phliarus fl. 450. c
Phliasii, 609. b
Phlius, 817. c
phlogidas, 442. c
phlogius, 506. f
phlyenses, 112. a
phocion ab Alexandro Magno honoratus, 749. c Alexandrum Athenienſibus placat, ibi. amauit paupertatem, 755. c Athenas mittitur ad causam dicendam, 757. d Athenienſibus cõiungit Megarenses, 748. c Bonus cognomine dictus, 746. c Demosthenis orationum securis dictus, 850. d eiicit Philippum Hellesponto, 748. b generum in mala causa defendere renuit, 752. d gratus socijs, 746. e Harpali contemnit pecuniam, 751. d legatus ad Antipatrum de pace, 753. b pacem suadet, 752. a quomodo Chabriam coluerit, 744. d quomodo remp. gesserit, ib. b rei capitalis damnatus. 758 c seruat Byzantium, 748. a
Phocionis abstinentia, 749. e accusatio, 756. f 752. b constantia, 758. c damnati constantia, 753. a de Macedonibus victoria, 238. d dictum, 795. e dicta præclara, 745. c 751. e domus, 750. c dona Menylli respuentis, dicta præclara 755. a Phocionis & Chabriæ victoria ad Naxum, 744. c Phocionis filius qualis, 750. d funus, 759. a genus, 743. c in Euboeam expeditio, 746. f mores, 759. b mortis vltio, ibid. oratio, 743. d prima militia, 744. a Euboea, 999. a virtutes, aliena ignauia illustratæ, ibid. c vxores, 750. c
Phocioni ne gratis quidem mori licuit, 758. e in Phocionem Athenienſium crudelitas, 758. a in Phocionem plebis Athenienſis furor, ibid. in Phocionem Polyperchontis insidiæ, 756. a
Phocis à Philippo occupatur, 854. a
Phocus, 85. f 759. a Phocionis F. 758. c
Phœbidas, 280. b 285. d 608. e
Phœbis, 808. b
Phœnicia, 635. e 637. b
Phœniciæ naues, 486. c
Phœnix, 356. d 678. d
Phœnix Tenedius, 586. e
Phœnix Thebanus, 670. c
Phorbas, 62. c
Phormio, 852. e
Photinus, 660. b eunuchus, 943. e Photini in Cleopatram, Cæsarem & Pompeium insidiæ, 730. e eius mors, ibid.
Phraata obsidentur à M. Antonio, 933. b
Phraates, 565. b Parthiæ rex, 637. c
Phraortes, 932. d
Phrasicles, 128. b
Phrearii, 111. e
Phrearius Mnesiphilus, 112. d
Phryges. 711. d Phrygia, 496. c 674. b
Phrygius Macedonia expulsus, 669. c
Phrynichus comicus, 201. d
Phrynichus Athenienſium dux, 205. a
Phrynis musicus, 799. e
Phryxus Spartanus, 614. c
Phthia Admeti vxor, 124. a Menonis Thessali filia, 383. e Æacidæ vxor, 383. c
Phygadotheras, 859. b
Phygensis Theodorus, 202. e
Phylacia, 1042. f
Phylacium, 893. e
Phyllii virtus, 402. c
Physco, 218. d
Phytalidæ, Thesei primi hospites, 5. c
¶ Picenum 621. c
Picus Martius, 19. d 70. b
Pierionis carmina, 693. e
Pinarii 73. f
Pinarius, 77. c
Pindarus amnis, 675. d
Pindarus Cassium necat, 1004. e
Piræum extruit Themistocles, 121. e Piræum Sphodrias conatur occupare, 609. c Piræum Sylla capit, 461. b
Piraica porta, 13. a 460. d
Piratarum in Romanos à se captos ludibria, 631. d potentia, & insolentia, 631. a sacrilegia, 631. c contra piratas lex Gabinii de Pompeii imperio, 631. e contra piratas Pompeii apparatus, 632. c de piratis Pompeii victoria, 633. c Piratici belli initium, 630. e
Pirithous Deidamiam ducit, 14. c cum Pirithoo Thesei amicitia, 14. b
Pisander nauali prælio victus, 607. e
Pisianactia porticus, 480. f
Pisidæ, 127. b
Pisistratus Solonem obseruauit, 96. c tyrannidem Athenis occupauit, 95. a
Pisistrati dolus à Solone deprehensus, 95. d cum Pericle similitudo, 155. b cum Solone amicitia, 78. f de mutilatis in bello lex, 96. e
Pisistratidæ noui, 161. d
Piso Macedoniæ præficitur, 876. e Ciceronis gener, 876. e in Pisonem Pompeii humanitas, 633. a
Pisuthnes Persa, 166. a
Pithane, 493. c
Pittacus tyrannus, 85. f
Pittheus Thesei auus maternus, 2. a Trœzena incolis auxit, ibid. Pitthei sapientia, ibid. sententia ab Hesiodo vsurpata, ibidem.
Pityocamptes, 4. b
Pityusa insula, 571. d
¶ Plancus ab Antonio ad Octauium deficit. 942. e
Plantandi lex Solonis, 91. c
Plataensis pugna, 329. a de Plataensi victoria oracula, 325. b Plataenses quomodo patentarint Græcis qui ibi in acie ceciderant. 332. d Plataensium magnanimitas, 326. a Plataensibus honor victoriæ ad Platæas à Græcis conceditur, 331. b
Plato Æginæ venditus, 960. a cur Archimedem reprehenderit, 334. d mercator, 79. e proficiscitur ad Dionysium Min. in Siciliam, 962. d Atlanticus dialogus, ab ipso non perfectus & absolutus, 96. e dictum in indoctos, 443. d discipulus Dion. 959. e cum Dionysio Maiore colloquium, ibid. d. moribundi dictum, 433. a ex Platonis aduentu Dionysius vt mutatus, 963. b
Platonem Timæus reprehendit, 523. remittit in Græciam Dionysius Minor, 964. d reperit à Dionysio Archytas, 966. a reuocat in Siciliam Dionysius Minor 965. c
Platonica mulierum communitas, 771. a
Plato comicus in Themistoclis sepulcrum, 128. d
ex Plebe consul alter quando primum creatus, 151. e
Plemmyrium oppidum, 536. d Plistarchus Cassandri frater, 903. e
Plistinus, 23. c
Plistonactis Pausaniæ filii dictum amarum. 52. d
Plotius, 543. b
Plutarchus iam senex literas Rom. attigit, 846. e iudicia sua de claris viris libera excusat, 317. d de patria sua, 846. d Plutarchi de miraculis iudicium, 132. d
Plynteria Mineruæ, 210. b
¶ Pnyx, 12. d
¶ Pœni 377. c vide Carthaginenses.
Polemarchi Thebanorum, 609. b
Politicum præceptum, 111. b politici viri viuendi ratio in quo distet à philosophica, 162. b
Pollichus, 539. c
Pollis Spartanus, 960. a
Pollucis & Castoris stellæ in naui, 439. c
Polyænus, 362. a
Polyarces, 168. d
Polycrates à Plutarcho compellatur, 127. c Samius. 437. c
Polycrita, 335. c
Polycritus Mendæus, 1021. e
Polydectes, 40. b d.
Polydorus, 43. c
Polyeuctus, 128. b
Polyeuctus Sphettius, 746. a 850. c
Polygnotus pictor, 480. f
Polymachi cædes, 703. b
Polyphron, 293. d
Polysperchon Dinarchum necari iubet, 757. b Phocioni insidiatur, 756. a Callippum necat, 983. d Polysperchontis filius Alexander Athenienſibus insidiatur, 756. c

Poly-

Polystratidas, 55. b
Polystratus, 690. b
Polytion, 200. d
Polyxenus, 966. c
Polyzelia villa, 541. a
Pomaxæthres, 561. c 565. a
Pomœrium vnde dictum, 23. c
Pompeia Cæsaris vxor, 709. c 711. c 8 4. c
Cn. Pompeius Magnus à Clodio acerbe notatus, 645. a Agamemnon & rex regum appellatus, 7 7. c Albanos fundit, 637. d ambitus iudicia constituit, 649. a annos tres & viginti natus capessit imperium, 621. c Antistiam ducit, 621. b à Sertorio fugatus, 628. b à Sylla appellatus imperator, 622. c à Sylla in Siciliam missus, 623. b à Sylla Magnus appellatus, 625. c Cæsarem contemnit, 650. a Cæsaris exercitum fugat, 654. a 726. f Cæsarem insequitur in Thessaliam, 654. d capit regem Iarbam, 624. c carpitur a suis, 654. b Catonem Min. magis suspiciebat quam amabat, 765. c capit Perpennam, 582. c censuræ se subiicit, 630. b coniungit se Clodio, 643. d coniungit se Syllæ, 622. c Cosim regis Albanorum fratrem occidit, 638. a mutata voluntate Ciceroni exuli fauet, 877. d dimissa Antistia Aemiliam ducit Syllæ filiam, 623. a Domitium cum exercitu concidit, 624. c ducit Corneliam, 648. d cum Crasso redit in gratiam, 630. c ex Asia reuersus exercitum dimittit, 642. a Fauonii & Domitii dicteriis impulsus patriam deserit, 663. c fit solus consul Catonis Min. sententia, 782. c fugit conspectum Ciceronis, seque recipit in Epirum, 724. f Herennium fundit, 628. a honorat Catonem Min. 7 5. c Iberas fundit, 637. d in Aegypto vt acceptus a pugna Pharsalica, 660. f Italiam relinquit, 652. c Iuliam Cæsaris filiam ducit, 644. c legiones a Cæsare repetit, 649. d literas Sertorii concremat, 629. b Mithridatem fundit, 636. c Mutiam vxorem repudiat, 641. e nondum senator, contra legem triumphat, 626. a peculatus postulatus, 620. d Perpennam fundit, 628. a Perpennam vincit, & occidit cum suis coniuratis, 582. c popularis, 628. f potentiam vt sibi compararit, 629. d reliquias fugitiuorum delet, 662. a Sertorium obsidet, 629. b solus consul, 579. f successor Lucullo datus, 516. c 634. c suppetias fert Metello in Galliam, 622. c Syriam in formam prouinciæ redigit, 639. c vrbem relinquit, 652. c 724. c vt eques Romanus vacationem militiæ petit, 630. a
Pompeii abstinentia, 638. b acies in campis Pharsalicis contra Cæsarem, 728. c affinitatem Cato Min. repudiat, 642. c 773. c. annulus, 662. a apparatus contra piratas, 632. c arrogans dictum, 650. b cædes 661. b calamitas, 658. a castrorum luxus, ibid. celebris ex Asia ad vrbem reditus, 642. b consilia de bello ciuili, 727. d consilium de principatu occupando quomodo nudatum, 785. c Pompeii copiæ Cæsaris copiis septuplo maiores, 728. c Pompeii, Crassi & Cæsaris coniunctio, 551. d Pompeii delectus, contra Cæsarem, 651. a de Marianis victoriæ, 622. a de piratis victoria, 631. c domum emit M. Antonius, 920 c equitatus fugatur à Cæsare, 657. b cum Cæsare coniunctio, 752. d cum Cæsare & Clodio pactiones, 753. d cum Cæsare dissensiones, 721. c in Catonem Min. inuicem conuitia, 781. c cum Crasso consulatus, 629. e cum Crasso consulatus, 552. b 646. c Pompeii & Crassi prouinciis Cato Min. aduersatur, 779. e cum Crasso reconciliatio, 524. d cum Lucullo congressus in Galatia, 635. a cum Lucullo contentio, 635. e cum Lucullo dissensiones, 516. e 635. a cum Sertorio conflictus, 628. a ex Asia reditus, 641. b expeditio contra Sertorium, 627. e expeditio in Mithridatem, 635. e factum contra Metellum improbatum, 633. e Pompeii fauore Lepidus consul creatur, 626. e forma, 619. d fortunæ & gloriæ conuersio. 643. b fuga in Aegyptum, 657. c 659. d 730. a funus, 661. d gloriæ Lucullus æmulus, 494. e iactantia & ostentatio, 630. e de imperio contra piratas Gabinia lex, 631. e in Aegyptum fuga excusatur, 664. c in Africam sub Sylla contra Domitium expeditio, 624. b in cremandis Sertorii literis prudentia, 582. c in Græcia apparatus, 652. f in Pisonem humanitas, 633. a interfectorum punitio, 662. in Syriam expeditio, 639. e in victu facilitas, 620. a contra legatos Cæsaris in Hispaniam expeditio, 725. c de liberis, triumphus Cæsaris, 734. b de liberis, victoria Cæsaris, 734. a liberti Dometrii potentia & insolentia, 640. a modestia, 628. d morbus Neapoli, 649. e pater Romæ odio habitus, 619. b partes M. Bruti sequitur, 985. e peccatum grauissimum in vrbe deserenda, 639. b 659. d peccata, 661. b ad Pompeii pedes Tigranes diadema deponit, 662. b primus ducatus sub Sylla, 636. f procuratio frumentaria, 621. b ratio domandi homines, 646. a res bello gestæ, 663. d sepultura, 662. f somnium ante aciem Pharsalicam, 662. a superbum responsum, 655. c triumphus, 552. a in triumphum, 642. e captiuorum adductorum enumeratio, ibid. victoriæ innumerabiles, 622. e violentia in detinendo secundo consulatu, 646. d vxoris Iuliæ mors, 647. c
Pompeio Cæsar Iuliam despondet, 714. a Fauonius in fuga seruit, 658. c imperium restituit frumentariæ legis latio, 645. c inuidet Crassus, 546. e prædicit Cato Min. quæ ei euenerunt à Cæsare, 780. b prouinciæ prorogatæ, 649. c repugnat Cato Min. 773. d rex Arabiæ Petrææ se dedit, 640. d Tigranes se dedit, 637. a
Inter Pompeium, Cæsarem & Crassum prouinciarum Romanarum partitio, 647. a ad Pompeium Cicero in Hispaniam proficiscitur, 879. e Pompeium Cicero sequitur, 653. b Clodius adoritur, 644. e ante Pompeium & Cæsarem Cicero de reconciliatione agit, 651. b 879. c inter Pompeium & Cæsarem initium dissensionis, 647. e Pompeium & Crassum reconciliat Cæsar, 643. e Flora meretrix dilexit, 619. e ad Pompeium Labienus à Cæsare deficit, 653. b 724. d in Pompeium Lucullus Vectium subornasse dicitur, 520. c in Pompeium L. Terentii proditio, 620. b in Pompeium militum amor, 615. a ad Pompeium Parthorum legati missi, 637. c Pompeium reprehendit Cicero, 652. e in Pompeium Rom. amor, 619 b Pompeium Sertorius ad Sucronem fugat, 578. b in Pompeium Sertorii scomma, 578. e Pompeium vincit Cæsar, 729. e
cum Pompeio æmulationis Crassi origo, 546. a Pompeio adiutore Cæsar Bibulum eiicit, 644. c à Pompeio Albanorum defectio, 637. f de Pompeio Cæsareque dictum Ciceronis, 879. d a Pompeio Cato Min. prætura deiectus, 779. d cum Pompeio Crassi comparatio, 546. e cum Pompeio Cratippi philosophi de prouidentia disputatio, 659. b à Pompeio ludi editi, 647. a de Pompeio recipiendo Ægyptiorum deliberatio 660. e
Sex. Pompeii acre responsum M. Antonio datum, 930. b fortuna oblata, propter fidem neglecta, 930. c pax cum M. Antonio Octauioque Cæsare, 930. a
Pompo, 73 e
Pomponia Q. Ciceronis vxor, 886. a
Pomponius captus, 500. e Gracchi amicus, 842. b prætor, 175. e
Pons sublicius, 66. a pons in Rheno, 718. e
Ponticus tubicen, 498. a
Pontifex Maximus Cæsar, 710. c Crassus, 189. a Metellus, 710. c
Pontifices vnde dicti, 65. e à Numa instituti, ibid.
Pontius Cominius ascendit in Capitolium, 141. e
Pontius Glaucus, poema Ciceronis, 861. e
Popedius Silo, 424. d 760. b
Popilius Læna, 990. d prætor, 836. d Ciceronem necat, 885. e militum tribunus ibid.
P. Valerius Poplicola Appium admonet ne læsus grauius à ciuibus pœnam expetat, 108. b consulari potestate solus & ad res optimas præstantissimasque vsus est, 102. e cons. petiti repulsam ægre fert 907. e cum Lucretio Lucretiæ P. Cos. 103. d cum M. Horatio Cos. ibid. domum suam diruit, 102. c domo à ciuitate publice honoratus quam illi ædificauit in Capitolio, 107. d curru inuectus in vrbem primus triumphauit, 27. d in regibus eiiciendis Bruti socius, 97. d Porsenam fert Tarquinio iudicem, 106. d Solonis remp. expressit 110. b vnde id nomen sit sortitus, 102. e
Poplicolæ actiones, 102. e cons. I. 100. e IV. 107. e 207. e felicitas, 109. e funus, 176. e genus, 97. b leges 102. f mors, 109. c superba domus, 102. d triumphi, 107. de Poplicolæ ciues quare infensi, 102. a
Porcia basilica, 347. b 761. d
Porcia Catonis Min. soror, 759. d
Porcia Catonis filia, 771. a Bruti vxor, 989. d
Porcii, 103. b
Porsena, 105. c indicit Rom. bellum, 105. c
Porsenæ liberalitas, 107. d statua, 107. d bona proclamantur, 107. d
Pori statura, 699. b
Posidonius Ciceronis præceptor, 862. e
Posthumius Albinus, 343. b
Potamon Lesbius, 699. d
Potamus Atticæ locus, 335. e
Potandi certamen, 703 d
Potentia mores immutat, 471. e
Potestas consortis impatiens, 890. a
Potidæ, 666. a
¶ Præcia infamis Romæ mulier, 495. b
Præcipitantia in duce vituperanda, 317. d
Prænestini funduntur, 149. a
Præsii 699. e
PRÆTORES: L. Anicius 261. d Antias, 646. e Antistius, 620. e C. Antonius, 922. c Brutus, 457. a 734. d Cæsar, 772. a Cassius, 734. d Cato Vticensis. 780. c Cicero, 865. a Cornelius Lentulus Sura, 868. e Lepidus, 9 8. c Marius, 408. d Petilius, 74. e Pomponius, 175. d Rubrius, 763. a Salonius, 352. e Seruilius, 457. a Sylla, 453. b P. Varinus, 548. b Vatinius, 779. d Verres, 864. b Vetus, 709. d C. Virgilius, 877. a
Prætorum in diebus tribuendis consuetudo, 865. e
Prætura vrbana, 986. f
Prætor Achæorum Lysippus, 362. f. Lysiades, 1041. c Prætor Platænsium, 332. a
Pranichi carmina, 693. d
Praxagoras Neapolitanus, 649. e
Praxiergidæ, 210. b
Precandi ritus, 69. c. 132. a
Prima, Romuli filia, 26. a
Proceritas corporibus vti paretur, 51. a
Proconnesus, 207. a
Procrustes, 5. b
Proculeius, ad Cleopatram comprehendendam missus ab Oct. Cæs. 951. b
ad Proculum Romuli oraculum, 35. a
Prodici, regum tutores, 40. c
PRODIGIA. Adrani Dei facies largo sudore manat, 241. e Adrani Dei hasta summa cuspide vibrat, ibid. ædes sacræ de cælo tactæ, 314. c
Albani lacus prodigiosa inundatio, 130. c Alcmenæ corpus euanuit, 35. e in Alexandriæ ciuitatis condendæ terminis lineandis, 679. e amnis per agrum Picenum perfluens sanguine manauit, 299. d in Andocidis statuam quidam insiliens, incidensque cruribus vtrinque demissis, sibi amputauit ipse pudenda lapide, 531. c angues in galeam irrepsere, inque ea oua peperere atque exclusere, 832. c Antonii statuarum Albæ vna per multos dies sudore manauit, nec ex detersione substitit sudor, 943. f apum examen in Dionis nauium puppi consedit, 968. b apum examina glomerata in castris Bruti & Cassij, 1002. a aquila prima apibus obiecta, 1007. a aquila prima sublata retro conuertitur, 554. f aquila raptam lanceam satellitis Dionysii in sublime tulit, & in profundum demisit, 968. b aquila supra caput Alexandri in Darium secundum tendentis 1007. a aquilæ duæ medio inter vtramque Bruti & Anto-

nii aciem ſpatio concurrerunt, &c. 870. c ara, quum appareret ignem iam ſopitum, ingentem edit flammam, 468. d Argis Lycii Apollinis ſacerdos procurrit in publicum, clamitans cadaueribus & cruore videre ſe ciuitatem manantem: procedere ad certamen aquilam, mox euaneſcere, 154. f arietis caput cum vnico cornu, 35. c Ariſteas Proconneſius ex conſpectu hominum raptus, 832. caues caueæ exire detrectant concutiente pullario, excepta vna quæ ſublata ſiniſtra ala protenſoque crure impaſta in caueam rerugit, 1002. a aues carniuoræ conſpectæ ſuper caſtra frequentes, 507. c bos Dianæ Perſicæ ſacra, præbuit ſemetipſa hoſtiã, 975. a bos domitus, in rectorẽ irritatus, iugum reliquit, & concitato curſu ad theatrum tendens, &c. 114 d bos loquutus & boũ qui immolati erant, ſeiuncta iã à corpore capita linguas exerũt, & proprium ſuum ſanguinem circumlambunt, 554. e caſtrorũ metandorum locus bis de cælo tactus, 239. b Ceres & Proſerpina viſæ ſe ornare ad peregre proficiſcendum, & ſe cum Timoleonte in Siciliam nauigaturas dicere auditæ, 754. c cetus myſtam porcellum lauantem in liquido portu corripit, imaſque corporis partes vſque ad ventrẽ deuorat, 35. c Cleomedes Aſtypalenſis ex conſpectu hominũ ablatus, 823. e Cleomenis cruci fuſſixi faciem draco circumplicatur, 34. ẽ 60. c cæli mira conuerſio, ſoliſque obſcurata lux tempore Romuli euaneſcẽtis, eaque breui reddita, 740. f cometa fulgens per ſeptem noctes, 632. c coruus cadit ad clamorem populi, 630. c corui Alexandro Magno ad Ammonẽ proficiſcẽti itineris duces, 375. a Corui delapſi ex vocis impetu, 632. c 453. e corui tres pullos in conſpectum hominum aſportatos deuorarunt, reliquiaſque in nidum retulerunt, 885. b coruorum agmen ad Ciceronem proſcriptum delatum, &c. 103. e curtus figlinus impoſitus in fornacem exurrexit, & in maximam molem eamque ſolidam exiuit, 554. f equus ex prætoris inſigniter exornatus ablato vi rectore in flumine ſubmerſus & ex oculis eſt ablatus. 555. a exta ab aruſpice porrecta manibus excidunt, 754. c faſciæ quibus redimiebantur myſtici lecti, tinctæ colorem reddunt pro puniceo pallidum & luridum, 1047. d fel duplex viſum in iecino e vno circumiectum adipe, 453. e flamma eluxit ex ſignorum haſtis ſponte, quæ ægre extincta eſt, 737. d flamma ex militis cuiuſdam ſerui manu emiſſa, eaq; extincta ipſe nihil mali habuit, 496. f flammea moles inter duos exercitus delapſa, 490. c formicarum examen ſanguinem ex ſacrificio concretum ad Cimonẽ affert, eiuſq; pedis polici circumiicit, 174. e fulgura, 268. a fulmen in aram delapſum combuſſit vnaque perpetrauit ſacrificium. 554. e fulmina frequentia, 943. f Herculis fanum Patris in ciuitate cõflagrauit. 200. c hermæ Athenis vna nocte truncati, 737. d hoſtiæ cor non apparuit, 315. b iecur ſine capite deprehenſum, 490. d iecinoris caput nimis auctũ, 315. b lanceæ ignitæ viſæ in cælo, 415. c lapis de cælo delapſus, 439. c Liber Pater vi venti ex Gigantum pugna excuſſus in theatrũ eſt delapſus, 944. a Luna defecit, 264. a 558. d 968. e lunæ tres viſæ, 299. d lupi irruentes terminos vrbis longe auferunt, 839. d mare qua alluit arcem Syracuſanam, potabile fuit & dulce, 968. b mare reciprocatum, 877. a Mineruæ aureum ſignum in palma ænea poſitum Delphis per multos dies inuolantes corui tutuderunt, fructumque palmæ aureum abroſerunt detecerunteque, 131. e mortuis qui efferuntur, ſpecies fœminæ Adoniis exponunt ſimiles, & exequias planctibus repræſentant, 200. c mures in templo aurum ſacratum arroſerunt, 453. e mus in muſcipula captus tres ex quinque quos pepererat, deuorauit, 697. b olei fons repertus, 1007. a ordinum ductori cuidam exudat brachium oleũ roſaceum, 91. a organorum ſymphonia audita omnis generis, 671. e Orphei ſignum apud Libethra cupreſſinum multo manauit ſudore, 697. b ouis agnum edidit qui figuram & colorem tiaræ in capite teſticuloſq; vtrinque præferebat, 730. b palma ad Cæſaris ſtatuæ baſim extitit Trallibus in ſolo & natura rigido & duris lapidibus conſtrato in ſuperficie, 943. e Piſaurus terra deſidente hauſta eſt, 968. b porcelli editi ſunt cæteris membris integri, tantum mutili auribus, 314. d puer cum elephanti capite natus & ſuperſtes fuit, item ſanguis pluit, 415. c ſcuta inſtar pugnantium in cælo viſa, 232. a ſignum a Romanis matronis locatum loquitur, 839. c ſignum vento rapiente & ſignifero ſumma operenitente, defractũ eſt, 295. a 171. c 605 b ſol deficit, 739. a ſolis iubar occæcatur, 531. e ſtatuæ omnes Athenis vna nocte mutilatæ dempta vna, 877. b terra mota, 454. e terræ labes in ingentem ſinum deſedit, ex quo grandis ignis erupit lucidam flammam ad cælum efferens, 529. f terræ motus, 488. c terræmotus maximus, quo Sparta corruit, 175. c terræmotus quo vrbes proſternuntur, auertuntur curſu ſuo amnes, dorſa montium ingenti lapſu proruunt, 554. d tonitrua crebra & atrocia, 455. e tubæ vox acuta & lugubris ex claro & ſereno increpuit cælo, 498. a vacca deæ Proſerpinæ ſacra tranauit mare ſacriſque ſe admouit, 554. e ventus cum atra nube & preſtere procelloſus, 241. e veſtibula templi apud Adranitas ſua ſponte patefacta, 839. d victimæ aris impoſitæ diſſipataque venti procella & ſuperductorum vrbis lineamentorum terminos diſiectæ, 737. d viri flammei, 239. c vitta ex ſuſpenſis apud Delphos donis delapſa, quæ coronis & victoriis diſtincta erat, caput Timoleontis amplectitur, 239. c vox cælitus audita de Gallorum Romam aduentu, 135. d & 144. d vox ex tenebris reddita ad Marii percuſſorem, 428 c vox concionantem defecit, 555. a

in Proditores dictum Antigoni, 28. a dictum Auguſti, ibid.

Prolyta & Apolia, Ageſilai filiæ, 606. c

Promachus in potando victor, 703. d

Prometheus, 619. b

Prophantus, 1028. a

Propinquos oſculandi origo, 18. a

Propontis, 945. d

Proſerpina, 15. a

Proſerpinalia, 982. e

Protagoras, 172. a 538. e

Proteus, 687. e

Prothous Spartanus, 611. e

Prothytas Thebanus, 670. c

Protogenes Caunius pictor, 898. e

PROVERBIA. in Craſtinum ſeria, 283. c Fœnum habere in cornu, 547. c Hydræ caput reſecare, 844. c Iacta eſto alea, 660. a mortuos non mordere, 506. c Patinam delphini capacem non eſſe, 17. d non ſine Theſeo, 498. c in ventrem inſilire, item in vino veritas, 1018. e

Proxenus Macedo, 697. b

Pruſias rex, 380. c

¶ Pſammonis philoſophi dictum de Dei prouidentia, 680. e

Pſenophis, 92. e

Pſiltucis inſula, 701. e

Pſyche Marphadatis vxor, 794. d

Pſylli ſerpentum ictibus medentur, 787. a

Pſyttalica pugna, 323. e

¶ Ptœodorus, 965. b

Ptolemæus filius Pyrrhi cæſus, 405. c rex Ægypti ad Catonem Min. proficiſcitur, 776. b Ptolemæi cum Lyſimacho Seleucoque ſocietas contra Demetr. 910. c in Aratum liberalitas, 1033. a nauis quadraginta ordinum, 910. b Philopatoris flagitia, ibid. regis Ægypti reductio, 645. d victoris in Demetrium liberalitas, 891. b

Ptolemæo Cleomenes matrem cum liberis obſidem mittit, 815. a in Ptolomæum Antigoni & Demetrii expeditio inãis, 896. e ad Ptolemæum Aratus proficiſcitur, 1032. b ad Ptolemæum Cleomenes confugit, 820. a

Ptolemæum Cleomenes conatur interficere, 821. f erga Ptolemæum Demetrii gratitudo, 895. d à Ptolemæo Demetrius fuſus, ibidem, de Ptolemæo Demetrii victoria, ibidem.

Ptolemais Demetrio nubit, 904. b 911. f

Ptoon, 286. b

¶ Publicanis imponit Alcibiades, 194. a

Publicius Bibulus, 314. a

P. Antonius, 708. c

P. Caſca, 1005. c

P. Clodius, 515 a 711. d

P. Cornelius, 74. e

P. Cotta. 874. a

P. Craſſus, vide Craſſus.

Publius fur, 641. c

P. Licinius, 259. c

P. Mercius, 213. f

P. Nigidius, 870. d

P. Scipio Naſica Catoni repugnat, 352. c Gracchi aduerſarius, 830. c

P. Seſtius, 874. a

P. Silicius, 996. d

P. Valerius, 97. b

P. Varinus, 548. b

P. Veturius, 103. c

P. Villius, 375. d

P. Volumnius, 1006. f

de Puellis orbis opulentis lex Solonis, 89. b

Pueri ad conuiuia cur ducerentur apud Laconas, 46. c quibus rebus à cœna exercerentur, 51. b Puerorum Lacedæm. inſtitutio, 50. a

ad Pugnæ ſpeciem demonſtrandam ſimilitudo 362. a pugnas pingebant veteres, 291. a

PVGNÆ. Ageſilai cum Thebanis, 605. c Alexandri Magni cum Poro, 698. c & cum Dario ad Granicum, 672. c cum Dario, 683. c Allienſis, qua Romani à Gallis fuſi, 137. c Annibalis ad Thraſimenum lacum, 175. b & cum Minucio, 180. d Antonii & Octauii ad Actium. 945. f Antonii & Parthorum, 933. e ad Artemiſium 115. e Artaxerxis & Cyri fratrum, 1014. c Aruntis Tarquinii Superbi filii & L. Bruti, 101. c Athenienſium Alcibiade duce & Spartanorum circa Abydum, nauali, 206. c L. Bruti & Aruntis Tarquinii Superbi filii, 101. c M. Bruti Antoniique, 1007. b Cæſaris cum Heluetiis, 716. c Camilli & Gallorum iuxta Ardeam, 141. b & iuxta Gabiniam viam, 144. a tertia, 151. a Cannenſis, Annibalis & Rom. deſcriptio egregia, 183. a Cleomenis cum Antigono, 818. a Cottæ cum Mithridate, 496. c Craſſi cum Parthis, 557. e Cyri cum Artaxerxe, 1015. a Damophanti & Cleomenis 360. a Dionis cum Dionyſio, 971. b in vrbe Syracuſana, 978. a Eumenis cum Antigono, 593. b & cum Cratero, 586. e Gallorum & Rom. in Capitolio, 142. a Græcorum cum Perſis ad Platæas, 329. a & cum Xerxe ad Salamina naualis, 119. c Hetruſcorum pro Tarquinio & Romanorum, 101. d Leuctrica, 289. d 510. c Luculli cum Tigrane, 498. e & cum Mithridate, 500. e Mantinenſis, 279. f Marii cum Catulo aduerſus Cimbros, 420. a eiuſdem cum Teutonibus 416. b Mithridatis & Luculli, 498. c 500. e Niciæ cum Syracuſanis, 539. d Parthorum & M. Antonii. 933. c Pauli Æmilii cum Perſeo Macedonum rege apud Pydnam, 264. c Pelopidæ & Alexandri Pheræi, 295. d Pharſalica, 656. c in Philippis inter Brutum Caſſiumque cum Antonio atque Octauio Auguſto, 1003. a Philopœmenis & Dinocratis, 366. e cum Nabide, 364. c Pompeii & Sertorii ad Sucronem, 628. a Porſenæ & Rom. nomine Tarquinio Superbo regni recuperandi, 106. a Pſyttalica, 323. e Pyrrhi cum Barbaris, 399. a cum Romanis, 393. b 399. d cum Pantaucho, 396. d in Argis vrbe, 386. e Quintii cum Macedonibus ad Apſum fluuium, 370. f cum Philippo Macedonum rege ad Cynoſcephalas, 372. f Sabinorum cum Romanis, 28. d 108. e ad Sellaſiam Lacedæmoniorum & Achæorum, 358. c Sertorii cum Memmio Pompeii Magni legato, 579. a cum Pompeio ad Sucronem, 578. a Syllæ aduerſus Teleſimum & Lamponium, 470. c & cum Mario iuniore, 470. a cum Archelao ad Thurion, 463. e cum Atheniensibus in ipſa vrbe Athenis, 460. d ad Tegyras Thebanorum cum Lacedæmoniis, 285. e Timoleontis & Carthaginenſium, 249. b

Pugnandum minime cum deſperatis, 913. a in pugnando amoris vis, 287. c

de Puteis lex Solonis. 91. c

Pylades citharœdus. 362. c

Pylius Herculem adoptat, 16. a

Pylus, 527. b 527. d

Pyrenæi montes, 571. c

Pyrilampes, 160. e

Pyrrha. 383. b

Pyrrhidæ, ibid.

Pyrrhus a mulierẽ regula cæſus, 405. c Alexandro Magno ſimilis,

milis, 387.b appellatur rex Macedonum, 389.e Aquila dictus, 388. a à Tarentinis receptus, eorum mollitiem corrigit, 392. c barbarum vno ictu medium dissecuit, 399. b communicat cum Neoptolemo regnum, 385.b
ducit Antigonem, ibid.b expugnat Erycem oppidum Siciliæ, 397.f Græcos iuuat contra Demetrium, 389. c in regnum restitutus, 385.b lienosis vt mederi solitus, 384.d occidit Neoptolemum, 385.e oppugnat Lacedæmonem, 401. c
prælio a Romanis victus Curio duce, 399.e puer quemadmodum seruatus fuerit, 383.d regno absens spoliatur, 384. e remittit Romanis captiuos gratis 396.c reiectus Sparta Argos petit, 403.b spoliatur a Lysimacho Macedonia, 390.a
Pyrrhi benignitas, 387.d cædis prodigia, 404.b in eius cadauer & amicos, Antigoni humanitas, 406.b cum Pantaucho certamen, 386.e de Antigono Macedonum rege victoria, 400. b
de Gallorum victoria epigramma, ibid. d de Romanis copijs dictum, 371. e de Romanis victoria, 394.a dentes, 384. d
ex tempestate periculum, 391. e excursio in Macedoniam, 388. b expeditio in Italiam, 391.f
expeditio in Peloponnesum, 400.e facilitas, 387.e filius Helenus, 405.a filius Ptolemæus cæsus, 403.d genus, 383.c
in Demetrium expeditio, 908. e in Epirum ex Italia reditus, 400.a in Siliciam expeditio, 397.d in vrbe Argis pugna 403. e irruptio in Macedon. regionē 386.a 389.a mores, 385.a pugna cum Romanis, 393. b 396. d 399.d reditus ex Sicilia in Italiam, 399. a scientia rei militaris, 387. b simultas & bellum cum Demetrio, 386. d somnium, 388.e strategema in Spartanos, 401.b violentia in Sicilia, 398.c vultus, 384. c vxores & liberi, 387.e
Pyrrho medici sui insidias indicat Fabricius, 396.a in Pyrrhum Demetrij expeditio, 908. c ad Pyrrhum Demetrij exercitus deficit, 910. e in Pyrrhum Lysimachi fraus 386.c Pyrrhum Tarentini in Italiam accersunt, 390.c cum Pyrrho Cineæ sermo pulcherrimus de moderanda cupiditate, 391.c
Pythagoras consuetudinem cum Numa an habuerit, 60.a
Pythagoræ & Numæ præceptorum similitudo, 69.d
Pythagoræ & Numæ institutorum similitudo, 64.e
Pythagorei cur nihil scriptum reliquerint, 74.d
Pytheas orator, 751.a 849.d 858.d
Pythia Athenis celebrata, 908.d
Pythij templum, 925.e
Pythium, 262.e
Pythius Apollo, 302.c
Pytho Alexandri dux, 706.e
Pytho Byzantius, 849.c
Pythocles, 758.b 1027.e
Pythoclides, 153.f
Pythodorus, 124.d 900.e
Pytholaus, 297.d
Python, 286.b 387.c
Pythonica meretrix, 751.c
Pythopolis, 12.d

Q.

QVadrantula Clodij soror cur appellata, 875.c
Quadrantis mathematici descriptio, 309.a
Quadringentorum senatus Athenis, 88.d
Quæstiones Gymnosophistis propositæ, 700.e
Quæstorum creandorum causa, 110. c initium, 103.c
QVÆSTOR:
Cato Maior, 338.a Cato Minor, 777.e Cæsar, 789.d Cicero in Sicilia, 863.c Granius Petro, 715.c Lentulus Sura, 869.a Sertorius, 569.d Sylla, 452.b Titius, 935.e
Quinda, 590.e
Quinquemiliumuiri, 205.d 903.f
T. Quintius Flaminius adiungit Thebanos Romanis, 372.a Annibalis mortis causa, 380.b Attili legatus in Græcia, 377.c bonis imperauit, 382.b censor creatur, 379.a
consul & dux primi belli Macedonici, 369.e cur pacem fecerit cum Nabide, 376.d dat Philippo pacem, 373.e deprecatur pro Ætolis, 377.e libertatem restituit Græcis, 374.d Philippum acie vincit, 373.c Philopœmene prudentior, 382.b
Quintij ambitio, 380.a
cum Philippo rege Macedonum pugna, 373.a crudelitas, 378.d
dicta, 378.e cum Ætolis simultas, 373.d frater Lucius senatu à Catone motus, 379.d in Græcos beneficia, 381.e in Catonem Maiorem indigna facta, 379.e in Græcos humanitas, 382.f in Græciæ libertate confirmanda studium 375.e lenitas, 378. c mores, 369.b nequitia, 346.b prima militia, 369. c simultas cum M. Catone Maiore, 379.a triumphus, 377.a
Quintij & Philippi copiæ, 372.c
Quintij & Romanorum moderatio in Græcos, 371.c
Quintio honores habiti ob seruatos Chalcidenses & Græcos, 378.b Quintium offendit Philopœmen, 364.d a Quintio angustæ montium ad Apsum occupantur, 370.d
Quintio manu fortior Philopœmen, 382.d
Quintium senatu mouet Cato Maior, 345.e L. Quintius in suum locum a populo restitutus, 380. a
Q. Æmilius, 396.b
Q. Antyllius, 840.d
Q. Arbelius, 472.d
Q. Arrij indicium, 868.b
Q. Cassius, 918.c
Q. Cicero, 870.d 877.e 884.e
Q. Fabius Ambustus, 136.e
Q. Fuluius dictator, 312.d
Q. Hortensius, 770.f
Q. Ligarius, 880.e
Q. Marcius, 214.a
Q. Metellus, 23.c 831.a 868.c
Q. Pompeius, 455.b
Q. Sertorius, 406.c
Q. Sulpitius, 300.c
Q. Valerius, 623.d
Quirinus cur Romulus dictus, 36.b
Quirinalis collis, 36.b
Quirinalis flamen a Numa institutus, 64.c
Quirites vnde dicti, 30.a 61.c
Quiritis Iuno, 36.b

R

RAtumena porta, 104.a
¶ Regum amicitiæ, 1033.e
Remonium, 22.c
Remus capitur, 21.a Remi agnitio 21.c
Remi captiui oratio ad Numitorem adducti, ibidem.
¶ Rhadamanthus, 7.a
Rhamnus Antonij stipator, 938.c
Rhea Romuli mater, 19.b
Rhea, mater Sertorij, 568.e
Rhegini Timoleontem iuuant, 240.b
Rhena, 523.a
Rhenū Cęsar ponte iungit, 719.a
Rhetra quid, 43.a rhetras, quare Lycurgus vocarit suas leges, 43. a 47.c
in Rhodanum Marius fossam ducit a mari, 413.e
Rhodiorum inhumanitas, 898.d cum Demetrio pax, 899.a
Rhodus à Demetrio obsidetur, 898.f capitur à Cassio, 998.a
Rhœtium, 815.e
Rhomboides, 13.c
Rhopoperperethra, 850.b
Rhus, 13.b
Rhyndacus fl. 498.d
Rhyntaces auis, 1020.e
¶ Rignarium, 22.e
Riphæi montes, 135.e
Risus simulacrum, 55.a templum, 808.b
¶ Rœsaces, 485.b
Roma a bello ancillæ astu liberata, 146.a
à Gallis capta, 139.e conditur, 22.b
instauratur post Gallicam cladem, 145.c vnde dicta, 17.f
Romæ amnistia Atheniensium renouatur post cæsum Cæsarem, 882.c Cethegi dominatus, 495.c sub Cæsaris aduentum tumultus, 657.a fœneratorum acerbitas, 215.d
fortunæ muliebris templum, 231.e instaurandæ à Gallorum euersione omen, 145.b Martis templum, 310.b natalis, 23.e seditio commota, 149.e seditio ob Coriolanum, 221.d seditio propter famem, 219.a sex millia militum Sylla iugulari iubet, 471.d
vrbis murorum designatio, 23. d bellum à finitimis in Gallicæ cladis restauratione illatum, 145.e
Romam Galli infesti contendunt 137.b Galli iterum petunt, 150. c Pompeius relinquit, 662.b 663.e de Roma capta Aristotelis testimonium, 140.a
Romanus populus Attali regis hęres factus, 830.e Rom. populus quando desierit tributum pendere. 275.b Senatus cum Cicerone reo vestem mutat, 876.b M. Antonium hostem iudicat, 923.a Rom. lex de viduis maritandis, 929.e Rom. plebs C. Gracchum stipat, 841.e plebs in sacrum montem secedit, 216.a Rom. milliare VIII. capit stadia 838.a
Romani militis capti constantia, 506.d populi census, 733.e ad populi clamorem coruus cecidit, 375.a populi corruptio, 632. c populi ignauia, 721.d populi in Cæsarem fauor, 758.e de Rom. populi migratione Veios lex, 709.b Senatus in Antonium triumuirum decreta Cicerone mortuo, 886.b in agrum Rom. Coriolani excursio, 226. d a Rom. populo Maximi duo dicti, 625.d
Romani auro se ab Gallis redimunt, 143.c crateram auream Delphos mittunt, 133.b
facultates suas quibus primum censuerint, 103.a funduntur apud Alliam, 137.e fusi in pugnam reducti a Camillo, 148.e honorant Corneliam Gracchorum matrem, 836.e legati seruantur a Timositheo, 133.d
Romanæ matronæ aurum ad crateram auream Delphos mittendam conferunt, 133.b
Romanorum à Cannensi clade magnanimitas, 467.e Rom. ciuium per Mithridat. in Asia cędes, 175.b de Hetruscis victoria, 101.d Romanorum & Quintij in Græcos moderatio, 371.b Romanorum & Sertorij ex aduerso copiæ, 574.c felicitatem Crassus sua stultitia labefactauit, 567.d in adorando ritus, 301.b in bellis labores, 298.e
in diebus obseruandis superstitio, 158.e
in Pompeium amor, 619.c magna religio, 300.a militum patientia, 420.e militum in defendendo Crasso imperatore magnanimitas, 562.d militum Sylla primus corruptor, 459.e misera contra Parthos pugna, 559 a nuptialis ritus, 26.c pax cum Porsena rege, 106.f seniores à Gallis occiduntur, 140.b simulacrorum sudores, & voces, 332.a superstitio, 225.e viginti militum virtus, 561.e
Rom. fortium M. Brutus Cassium vltimum appellat, 1005.a
in Romanorum luxu coercendo Catonis Maioris consilium, 346.d de Romanorum nominibus, 406.e
Romanis captiuos gratis remittit Pyrrhus, 396.c
Rom. fœminis honores qui delati, 30.b Porsena indicit bellum, 105.c quid profuerit cum Cimbris pugnantibus. 420.d Thebanos Quintius adiungit 372.a
Romanos in Græcia seruientes Achæi redimunt, 377.a qua arte placidos Numa reddiderit, 70.b in Romanos à se captos piratarum ludibria, 631.c in Rom. Annibalis odium, 381.b in Romanos Porsenæ liberalitas, 107.c inter Rom. & Sabinos pax, 30.a contra Rom. Coriolanum Volsci ducem belli creant, 226.c apud Rom. nomina propria, 218.d apud Rom. pœna seruorum, 225.c
apud Rom. Talasio vox nuptialis cur, 26.b ad Rom. Cineas legatus, 394.d ad Romanas matronas Volumnię oratio, 230.b
à Romanis Pyrrhus prælio victus, Curio duce, 399.e cum Rom. Pyrrhi primus conflictus 393.b 396.d 399.d de Rom. copijs Pyrrhi dictum, 371.e de Rom. Pyrrhi victoria, 394.a
Romulus à morte visus est, 35.b agnoscitur, 21.b aperit asylum, 22.d Camerium capit, 32.f
Fidenas capit, 32.d qua in re Theseo sit anteferendus, 38.c Quirinus cur dictus, 36.b saxo ictus, 29.a quando excesserit vita, 34.e rempub. constituit, 24.d Theseo dijs charior, 39.c Veientes vincit, 33.b
Romuli ad Iul. Proculum oraculum postquam euanuerat, 35.b ædes, 30.c 36.a ætas & anni, 37. a Celeres, satellites, 34.a
cum Tatio pugna, 28.d cum Veientibus fœdus, 33.d
educatio, 33.f fastus, 20.c filius Aollius, 26.a filia, Prima appellata, ibid. genus, 20.c indoles, 19.b
in suos charitas, 38.d leges, 19.b mater, 31.e moderatio in Albæ regno capessendo, 34.a mors, 60.c natalis, 24.b origo, 18.c peccata excusantur, 38.a raptus mulierum excusatur, 39.a religio, 20.e studia, 20.d triumphus, 27.b virtus mira in bello, 33.c vxor, 27.c de Romuli exitu variæ opiniones, 34.de Romuli ortu fabulosa narratio, 18.c
Romulo Acron Cæninensium rex bellum infert, 26.c
Roscia lego equites in spectaculis a plebe discreti, 867.a
Roscius histrio, 863.b
Roscij Amerini causa, 862.a
Roxane Mithridatis soror, 503.a Alexandri vxor, 691.d Stratiram necauit, 707.b
¶ ad Rubiconem fl. Cæsaris hæsi-

ratio, 723.d Rubiconem transit Cæsar, 651.c
Rubrius prætor, 763. a tribunus plebis, 839.a
Rufinus senatu eiectus, 451.c
Rumilia dea, 19.d
Ruminalis, ibid.
Rustius, 564.c
Rutilius Metelli legatus, 410.e

S

SAbaco, 408.b
Sabba, 700.e
Sabini mouent in Romanos, 27.a cæduntur, 109.a
Sabinorum clades à Valerio Poplicolæ fratre accepta, . . . gens qualis initio, 26.e cum Romanis, 30.a
Sabinæ prælium dirimunt, 29.c
Sabinarum raptus, 25.b
Sabinarum raptarum numerus, 25.e
Sacculio scurra, 1005.d
Sacer ignis, 139.a mons, 216.a
Sacra cohors, 668.e cornus, 30.e lucerna, 66.b olea, 84.e pecunia à Sylla violata. 459.a
Sacra certamina, Isthmicum & Olympicum & Melicertæ, 11.e
SACRA: Adonia, 200.e Aratia, 1051.e Ariadnæ, 9.c Asinaria, 541.d Bonæ deæ, 711.d 877.e Carmentalia, 30.e Cereris, 56.c Connidæ, 2.e Consualia, 26.d Cybernesia, 7.e Eleusinia, 210.c Februa, 72.e Feralis, 67.e Hecalesia, 6.b Herculis, 539.d 550.e Hiacinthia, 328.a Iouis seruatoris, 859.a Iunonia, 900.b Lacedæmoniorum ob victoriam, 311.a Laurentalia, 19.e Leucotheæ, 131.b Lucullia, 506.e Lupercalia, 31.a 72.e Lycurgides dies, 59.d Matronalia, 30.e Melicertæ, 11.e Metœcia, 11.a Mithris, siue solis, 631.c Nephalia, 19.d Nonis Capratinis, 36.b Nonis Quintilibus, siue Iulijs, 146.b Oschophoria, 10.a 10.c Palilia, 29.a Panathenæa, 11.a 31.a Plataicũ, 332.a Plynteria 210.b Proserpinalia, 982.e Salaminium, 83.a Saliorum, 68.e Sisacthia, 87.d Thesea, 2.d 17.c Thesmophoria, 280.c 860.b Vaccæ prægnantis, 67.e Veneris, 72.c Vestæ deæ, 66.a 139.a
Sacrilegium, 251.b
Sadales siue Adallas, Thraciæ rex, 944.b
Sæcula, 456.a
Sagaces memoria cur minus valeant, 759.f
Sagittarij, moneta, 1021.d
Sagorum signa, 1016.e
Sagra, 268.c
Salamis Demetrio traditur, 895.f de Salamine inter Athenienses & Megarenses disceptatio, 83.a in Salamine occupanda Solonis strategema, 82.e nauium quæ ad Salamina depugnarunt numerus, 119.a
Salaminia pugna, 119.b
Salamis, Solonis poema, 82.c
Salij, 68.c
Salinæ, 548.b
Salius Pelignorum dux, 68.e 265.d
Salonius, 351.c
Saltatio Delia, 9.d Saliorum, 69.a
Saluenius, 462.e
Saluius Pompeium necat, 660.d
Samæna nauigij genus, 166.d
Sambuca, machina muralis, 306.d
Samij à Pericle victi, 166.a dedunt se Pericli, 167.b
Samiorum prætor Melissus philosophus, 166.d in Samios dictum Aristophanis, ibid.
Samnites, 337.a 391.a 396.d 470.f
Samosata, 931.b
Samothracia, 316.b 665.a 808.b
Samothracium templum, 631.b
Samus, 631.c 681.a
Sandauca, 118.e 323.c
Sanguis corpori vt insit, 262.c de sanguine, Scepticorum opinio, 32.e
Sapha, 506.c
Sapientis cognomen, 827.d sapientes plus fructus ab insipientibus quam insipientes à sapientibus capiunt, 341.b
Sapientia ciuilis, 112.e
Sardes incensæ, 321.a
Sardeis venales, vnde sumptum, 33.e
in Sardinia C. Gracchus quæstor, 835.b inde eius reditus, 835.e
Sardoum mare, 632.e
Sarmentus puer Cæs. Oct. deliciæ 943.d
Sarpedon. Cat. Min. pædagogus, 760.b
Satibarzanes, 1017.b
Saturnalibus domini & serui simul vesci soliti, 75.e
ex Saturni templo Cæsar pecuniam sumit, 725.b
Saturninum Marius sibi adiungit, 422.a
Satyrus ad Syllam adductus, 468.c
Satyrus histrio, 849.a
Satyrus vates, 237.e
¶ Scæuæ, Cæsaris militis, virtus mira, 715.a
Scæuola, 106.c
Scambonides, 202.d
Scandia, 567.c
Scapharum supplicium apud Persas, 1019.a
Scapium, 66.c
Scapte hyle, 480.d
Scarabei vnde generentur, 824.a
Scaurus, 473.b 623.a
Scedasi filiæ, 288.d
Scellius, 947.a
de Scenicis fabulis iudicium, 95.c scenici ludi, 681.c
Scepticorum de sanguine opinio, 262.c
Schinocephalus, 153.d
Scholæ Luculli, 519.e
Sciatus, 115.b
Scillustis, 701.c
Scionæi, 441.a
Scipio Metellus, 868.a
Sciradium promontorium, 83.b
Sciro occiditur, 4.e
Scironis genus, 5.a
Scirophorion, 611.f
Scopas Thessalus, 346.f
Scopades, 484.e
Scorpio, tormentum, 306.e
Scotusa, 258.e 372.d 728.e
Scotussæ, 13.c
Scynes, 661.a
Scyron insulam Cimon capit, 483.b
Scytala Laconica quid, & quo pacto fieri soleret, 213.a 444.a
Scytha Spartanus, 604.d
Scythæ, 691.a 897.c
Scythia Pontica, 411.d
Scythicæ mulieres Mithridatis, 643.a mos Scythicus, 557.f
¶ Secreta, 894.d
Secures à fascibus remotæ, 102.d
Securitati in bello quatenus consulendum, 1015.b
in Seditione neutram partem sequentium pœna, ex lege Solonis, 89.a seditionis fructus, 530.c
SEDITIO Athenis, 84.f 94.c Cinnana Romæ, 429.d Messenorum, 1050.a Romæ, 833.e Spartæ, 614.a
Seleucenses, 564.c
Seleucia ad Tigrim fl. 506.b
Seleucus Antiocho F. vxorem suã concedit, 907.d Demetrium persequitur, 912.d Stratonicem Demetrij filiam ducit, 903.d
Seleuci cum Demetrio dissensio, 904.b in Antiochum F. amor, & indulgentia plane inusitata, 907.d & deinceps. Seleuci, Ptolemæi, Lysimachique societas contra Demetrium inita 910.c
Seleuco Demetrij exercitus accedit, 913.e Demetr. se dedit, 913.e in Seleucum Demetrius rebus desperatis mouet, 913.b
Sellasia, 358.d 815.e
Selybriam Alcibiades capit, 208.a
Senatores Spartæ deligendi forma 55.c
Senatus vnde dictus, 24.d
Senatus Athenienses, 88.d Lycurgi, 42.d 42.e Romanus, 395.c
Sertorij, 579.e Senatus Romanus suppletus, 102.e Senatus malignitas, 838.d
Senatusconsultum de rep. conseruanda, 302.d 841.a ibidem, 868.b
Senectus, 96.b 351.c 387.c 644.e 714.c
Senex cur in triumpho duci solitus, 33.e
Sensus, 152.d sensuum & artium similitudo, 888.e
Sentius, 458.e
SEPELIENDI ritus Athenienſium, 83.d Lacedæmoniorum, 56.a 618.e Megarensium, 83.d
Sepultura, 67.e 83.e 109.c 618.e sepulturæ qui summus honor, 296.e
Septem sapientes, 80.b 80.d
Septimagium quid, 33.d
Septimius Pompeium cędit 661.b
Sequani, 419.d 675.c 720.e
Serapion, 687.e
Serapis, 705.d eius oraculum, 706.e
Serbonidis paludes, 917.a
Sergius mimus, 920.a
Sertorius accitur à Lusitanis dux, 572.e adiungit se Cinnæ, 570.a alterum oculum amisit, 569.e Aquinum fundit, 574.f astu capit Characitanos, 576.e barbaris per ceruam illudit, 578.d confert se in Hispaniam. 570.e sub Didio tribunus in Hispania 569.b fugit in Africam ex Hispania, 571.d instituit Romano more Hispanos, 575.a 575.b Hispanorum liberos occidit, 581.d Cinnæ dissuadet Marium recipere, 570.b inspectante Pompeio Lauronem excindit, 577.e 627.f Marij milites occidit, 570.d Metellum apud Lagobritas eludit, 574.d obsidetur à Pompeio 579.b Pompeium ad Sucronem fugat, 878.e 628.b Memmium Pompeij legatum occidit, 579.a Paccianum occidit, 572.e vbique inuictus, 578.a quæstor Galliæ circumpadanæ, 569.d
Sertorij ad Mithridatis postulatapium & magnanimum responsum, 580.d Cum Mithridate fœdus, 581.a animi celsitudo, 579.e commentum quo docuit quanta vis esset perseuerantiæ, 576.a de imperatoris munere dictum, 577.d genus, & institutio, 568.e.f imperia, 595.c in cœnis modestia, 582.a in Hispanos benignitas, 571.a in Hispania virtus, 627.c militares virtutes, 574.b in matrem pietas, 580.b in patriam charitas, 580.a mores, 572.e moderatio, 570.d laudes, 568.d strategema, 569.c sub Mario militia, 569.a mira in barbaros machina, 577.a in Pompeium scomma, 578.d contra Pompeium gesta, 577.b literas cremat Pompeius, 582.e 629.b Sertorij & Pompeij conflictus, 628.a Sertorij & Romanorum ex aduerso copiæ, 573.a Sertorij & Eumenis res gestæ & studia comparantur, 595.d Sertorij cædes, 582.b Sertorij quam Eumenis mors honestior, 595.f Sertorio Perpenna coniungit se, 575.d in Sertorium Hispanorum amor & deuotio, 575.c Metellum plurimum timuit, 579.c ad Sertorium Mithridatis legati, 580.c in Sertorium Perpennæ coniuratio, 581.d in Sertorium Perpennæ inuidia, 581.b contra Sertorium Pompeij in Hispaniam expeditio, 627.d
Serg. Galba, 271.c 345.a
Seruilia, 517.c 759.d 769.b 770.d 785.d 984.e
Seruilius Hala, 984.e
Seruilius augur, 491.e
Seruilius Cæpio, 714.a
Seruilius Isauricus, 725.e
Seruilius Pompeij legatus, 637.e
Syllæ legatus, 470.c
Serui cum dominis quando vesci soliti, 75.e libertate donati, 789.c ad militiam liberati, 815.c Spartæ male tractati, 56.e seruis libertatis gustus permissus, 241.b
Seruorum disciplina, 348.c fides, 431.b supplicia, 225.c
Seruile nihil magis luxuria, 688.b
Seruile bellum, siue Spartacium, 550.c Seruile bellum Spartæ, 57.a
Seruitutis habitus, 506.c
Sestium, 440.e Sestij, ibid.
Setini, 735.c
Seueritas, 99.e 544.b
Seuthas 1029.b
Sextilius cædit Mithobarzanem, 508.c
L. Sextius primus de plebe consul 152.a
Sextius Sylla Carthaginensis, 26.b
Sex. Ælius, 369.e
Sex. Pompeius, vide Pompeius.
Sex. Roscij causa, 862.a
¶ Sibyllæ oraculum, 11.b 430.c 736.a Sibyllini libri, 108.a 176.b
Sibyrtius, 193.a
Sicambri, 718.e
Siciliæ calamitas mira, 246.e in Siciliam Alcibiades prætor mittitur, 700.a in Sicilia Nicias dux creatur, 531.c in Sicilia Pyrrhi expeditio, 397.d Siciliam Timoleon pacat, 252.f in Sicilia Pyrrhi violentia 398.c
Siculorum res deploratas restituit Timoleon, 241.a
Siculum mare, 632.e Siculus adeps, 523.d
Sicinius, 547.e
Sicinius Vellutus, 216.c 222.b
Sicinius, 118.d
Sicyon tyrannide liberatur, 1031.a Achæis coniungitur, 1031.b ab Arato capitur, 1030.d
Sicyonia pictura, 1032.d
Sicyoniorum resp. tyrannis obnoxia, 1027.e
Signum deferere, 265.e signum Mineruæ, 876.e signum Spartę obseruatum, 800.b
Silanio sculptor, 2.e
M. Silanus, 943.d cos, designatus 867.c eius de Catilinarijs sententia, 870.d
Silentij vsus, 51.e 52.b
Silicius, vide P.
Sillaces, 555.e
Silonis & Marij mutua prouocatio, 424.d
Siluium locus, 469.b
Simæthea. 168.f
Similitudo aptissima disciplinæ, 185.e
Simmias, 171.e 362.a

Simoni-

Simonides reprehensus,114.c
Simulacra,65.b
Simulatio, 82.c 95.d
Sinis Pityocamptes occiditur, 4.b
Sinope capta 506. d Sinopensium tyrannus 163.c
Sinope Asopidis filia,507.a
Sinuessa 313.e
Sinus quatuor ab Oceano in terram immissi,690.c
Sippius 761.c
Siren, Archimedis machina,307.c
Sisenna historicus,492.a
Sisimethræ saxum,697.d
¶ Smyrna,568.c
¶ Sochares Deoelensis,483.b
Sociale bellum,454.a
Societas ciuium,88.c
Socij Rom. vrbe pulsi,840.a
Socrates Alcibiadem seruat, 194.c pauper non fuit,319.b
Socratis & Alcibiadis mutua militia & socia,194.f erga Alcibiadem amor,193.a
laus,339.c præsagia,199.f à socrate ducta Myrto Aristidis neptis, 335.e
Solis defectus, 171.c 605. b solis eclipsis terret Thebanos, 295.a ex sole flamma vt eliciatur,66.c solem, Cyrum Persæ dicunt, 1012.a
Soli, vrbs Cypri in honorem Solonis condita,93.a
Solitudinis contubernalis peruicacia,961.c
Solon Archon Athenis creatus 85. d censum instituit populi Athenienses,87.f
creatur Athenis legislator,85.d cum Lycurgo comparatur, 87. d defendit causam templi Delphici, 83.f
dotes dari prohibuit,89. c Draconis leges abrogat,87.e
epulari in curia instituit primus 92. a infantiam simulat ad recuperandam Salamina, 82.b
Salamina occupat, ibid. legem nouarum tabularum fert, 86. d mercaturam primum exercuit, 79.b minam auxit,86. d philosophiam moralem amplexus, 80.b physices ignarus, ibid. Pisistrati dolum ad occupandam tyrannidem confictum deprehendit, 95. c poesi vsus 80.a
recusat suscipere tyrannidem, 85. e redit Athenas, 94.f sedat seditionem Athenis,84.f traducit ciues ad artificia,90.c
Solonis genus,78.d æquitas, 85.c
cum Anacharsi consuetudo, 80.e de diuitijs iudicium, 79.c de tyrannide dictum,85.f institutum de mensibus 92.c ibid. d elegia, 82.c cum Cræso congressus, 93.b cum Thalete colloquium de liberorum procreatione,81.b cum Pisistrato amicitia,78.f in Salamine insula recuperanda astutia,82.c libertas & constantia,96.a mors, 97.a peregrinatio,92.e rempub. Poplicola expressit,110.b strategema,82.d Solonis tempore Athenis pecuniæ raritas, 91.a in Solonis honorem Soli vrbs in Cypro conditur,93.a
Solonis lex fodiendi, 91. d funebris, 90. b de ijs qui in seditione neutram partem sequuntur, 89. a de maledictis, 89.e de mulierum peregrinationib. 90.b de mulieribus 90.c plantandi, 91.d de puellis orbis opulentis,89.b de puteis,91.c de testamentis,90.a
Soloni qui beati,94.b
Solonem obseruauit Pisistratus,96.c
Solone absente Athenæ seditione infestantur,94.e
Soioon adolescentis & fl. nomen, 12.d
SOMNIA: Agesilai Aulide, 98.f
Alcibiadis ante necem,213.b
Alexandri Magni de Clito 693. c Antigoni,890.c Antonij 922. e Arimnesti, 325.d
Calpurniæ, 737. f Cimonis, 490.b Cinnæ 740.c 993.c Cyziceni ludimagistri,498.a Darij Persarum regis, 674. d Demetrij,902.c
Demosthenis, 859.c Dionysij, 962.a
Ephori cuiusdam,807.e Eumenis,586.c C. Gracchi,835.c Luculli,499.a Medij,896. f Mithridatis,636.a Pelopidæ, 288. b Periclis quo docetur à Minerua medicinam, 160.c Petitij Naucleri, 658.c Philippi Alexandri patris 665.b Pompeij ante aciem Pharsalicam, 655.c Proserpinæ sacerdotum, 239.b Pyrrhi Regis,388.c 402.c
Syllæ,469.e Themistoclis 126. e Timoleontis, 239.c Titi Latini,225.a
Somniorum causa,1001.b
Sophanes, 353.d
Sophene, regio,507.f 512.a
Sophisma,928.c
Sophistæ qui, 112.d
Sophoclis dictum verissimum, 661.a
cum Æschylo certamen Athenis,483.c
Sophrosyne, Dionysij filia, 960.c
Soranus,762.c
Sorex, mimus,474.d
Sornatius,502.a 512.d 515.d
Sosibius, Ptolemæi aulicus,820.d
Sosicles,119.d
Sosigenes, Demetrij amicus 913.d
Sosis, homo improbissimus, Dioni struit insidias,973.a damnatur, 973.e Solidis in se accusationem diluit Dion, 973.b
Sossius Senecio,1.a 846.b 958.b
Antonij legatus 931.d
Sostratus,398.d
Soter,218.d
Soi pactum fraudulentum,40.b
¶ Spanus, 573.b
Sparamixes,1018.d
Sparta adiungitur Achæis per Philopœmenem, 364.d rebus nouis infestatur, 447.c
Spartæ constantia,612.b
corruptela, pecuniæ admiratio, habendique cupido 58.b deligendi senatoris forma 55.c adulteria incognita,49.c luctus tempus 56.c
Spartam conseruauit Agesilaus, 614.c
luxus inducitur,796.f mittitur pecunia,442.a
Spartanarum mulierum fortitudo 401.d 612.c
a Spartanis ad Athenienses Aristides transfert imperium Græciæ,332.d Spartiatæ legati liberum ad Demetrium responsum 909.b Spartiatarum dicta aliquot acuta, 613.c mos in seruis inebriandis 889.a Spartiatis comæ gerendæ Lucullus autor, 434.a
Spartiacium bellum 547.c
Spartacus a Crasso cæsus 550.b
belli Seruilis autor 547.e fundit Cassium 548.d fundit Clodium prætorem 548.a fundit Mommium 548.e
Spartaci militum virtus 549.d victoriæ de Varino 548.e contra Spartacum Crassus mittitur 584.d Gellius & Lentulus consules missi, 548.d
Spectrum,17.a 18.d 479. c 958.d 1000.e
Spendon,57.b
Speusippus philosophus 967.a
Sphacteria insula 527.b
Sphærus,42.c Borysthenites 805.e
Sphetta,5.f
Sphines, 701.d
Sphinx, 864.c
Sphodrias conatur Piræum occupare, 609.c rei capitalis postulatus,609.e quomodo seruatus 610.b
Sphragitides nymphæ,325.c 330.e
Spinther 645.e
Spithridates, 601.e 673.a 693.f
Spolia opima,302.b
Spurij Herculem colunt, 112.a
Sp. Caruilius primus Romæ vxorem repudiauit,39.b 77.c
Sp. Manlius tyrannidem affectat, 984.c
Sp. Posthumius 827.e
Sp. Vettius interrex, 64.a
Stagira instaurata,668.a
Staphylus Thesei F. 9.a
Stasicrates architectus, 705.a
Statianus Antonij legatus, 933.c
Statilius Catonis Minoris imitator, 791.e 794.e Epicureus, 989.a Bruti socius,1008.d eius interitus, ibid. d
Statiræ Darij vxoris mors, 681. f
Statira Darij filia, 703.d Alexandri vxor, ibidem. à Roxane necatur,707.b
Statira Artoxerxis vxor veneno tollitur,1020.d eius humanitas 1013.d
Statira Mithridatis soror, eiusque fortitudo, 503.c
Stator Iupiter vnde dictus,29.b
STATVÆ: Alcibiadis,65.e
Antonij,943.f Bruti 1011.e
Iulij Cæs. 730.b 736.e
Catonis Maioris 347.b Catonis Minoris, 794.b Coclitis, 106.a
Cloeliæ, equestris 107.c Cornelię Gracchorum matris 836. e Demosthenis,860.c Luculli, 479.d Mercurij,5.e 482.e Periclis, galeata 153.d Philopœmenis 362.b 368.d Pythagoræ, 65.d T. Quintij,368.e Romuli 27.d
Stella trajiciens,800.b stellę subito emicantes 439.d
Stena,400.b 1001.c
Stephanus 685.c 852.e
Sterilitas,32.e
Sternutatio à dextra, 119.a
Stesilaus Ceus 113.a 319.d
Stesimbrotus 112.c 487.e
Sthenis statuarius 506.e
Sthenis libere dictum,623.e
Stilbides vates,539.a
Stilponis philosophi dicta ad Demetrium,893.a
Stiris in Phocide, 479.c
Stoica disciplina,805.d 873.c
Stolo, vide Licinius.
Strabo Pompeij pater,619.b
STRATEGEMATA: Agesilai, 614.a 618.b Antigoni,1034.c
Arati quo fallit tyranni speculatores,1029.d eiusdem aduersus Aristippum tyrannum, 1040.c
eiusdem profugientis Corintho 1046.b C. Cæsaris in acie Pharsalica,656.a 729.f Camilli 146.c
Cimonis, 484.a Cleomenis, 817.b Eumenis, 590.b 592.e Mithridatis 502.d Mithridatis militum 497.d Pauli Æmilij, 266.b Philopœmenis 364.c Pyrrhi in Spartanos,399.e Pertorij 569.c 579.a Solonis 82.d Thebanorum aliquot, quo liberant patriam à seruitute, 281. d Themistoclis 116.b 118.b 120. b Tiribazi Artaxerxem cum exercitu seruantis,1023.d
Strato, M. Bruti familiaris 1009.b
Stratoclis crudele dictum 893.e
impudentia, ibid. in Stratoclem Philippidis versus, 900.e
Stratonice Demetrij filia,903.d
Seleuco nubit, ibidem. Antiocho priuigno nubit mariti voluntate,906.e 907.d in Stratonicem Antiochi amor vt deprehensus 906.f
Stratonice Mithridatis pellex 638.c
Stratonicus, 58.e
Strymon, fl. 482.d
Stulti prudentibus magis prosunt quam prudentes stultis, 341.b
Styrax Cretensis, 449.c
¶ Suaueolentiæ causa,666.c
Sublicius pons,66.a
Sucro amnis, 628.a
Suffragiorum latio Romæ, 223.d 829.d
Suillij,103.b
Sulpitius,783.c trib. mil. 143.e dux contra Philippum,370.a trib. pl. 425.d 456.c 457.d interrex, 648.d
Supplicandi ritus, 124.a
Surena,555.e 561.e 562.c
Susis captæ opes,686.c
Susamithres,213.b
Sutrium,147.c
Sybaris Themistoclis filia, 128.b
Sycophanta vnde dictus, 91.e
Sylla à Pompeio alienatus, 626.d
Pompeium, Magnum appellat, 625.c Pompeium imperatorem salutat,622.c dictator perpetuus cum omnium rerum arbitrio,473.a dictatura se abdicat, 473.e repulsam præturæ passus, 455.c quibus artibus Lysandro anteponendus, 477.c 478.c cum potentissimis pugnauit, & vicit, 477.e plurimum suæ tribuit fortunæ,454.c nomen Felicis assumit, 473.d Deos irridet,459.c populo epulum præbet, 474.a militum Romanorum primus corruptor, 459.e sex millia militum Romæ iubet iugulari, 471.d suas ipse leges violat, 474.b Græciæ templa spoliat, 459.a repetundarum accusatus,454.a Valeriam Hortensij oratoris sororem ducit, 474.c præsidium Archelai dejicit ex Thurio, 463.b cum sex legionibus ad vrbem mouet, 457.a flamam injicit vrbi, 457. c Lucullum monetæ præficit, 492.c durissime Asiam tractauit, 467.f in Marsos Crassum mittit, 545.e Marij F. fundit, 470.b capit Piræum 461.b
Athenas obsidet, 458.e Athenas capit, 460.b Chæroneam seruat, 462.b circumuenit Scipionem, 469.d
in Mithridatem proficiscitur, 458.b fœdus cum Mithridate init,466.d phthiriasi correptus 474.e
Syllæ genus, 451.c forma, 451.e vxores, 455.c in Valeria ambienda lasciuia, 475.c vxor Metella moritur, 474.a liberi, 475.c filiam Æmiliam Pompeius, Antistia dimissa, ducit, 623.a
libido, 476.e magnanimitas, 478.a dicacitas, 451.f morum diuersitas,454.f dictum tyrannicum,477.a in milites seueritas, 462.b somnium, 469.e de insomnijs præceptum, 471.b amuletum, Apollinis sigillum, 453.b quæstura,452.b consulatus, 455.b podagræ balbutiem quid appellarit, 468.b in Italiam reditus, ibid. d in Capadociam legatio,453.c in Catonem Min. puerum amor, 760.d in legatos Mithridatis seueritas, 487.b cum Mithridate congressus, ibid. c de ducibus Mithridatis victoria,464.c 465.f cum Archelao colloquium, 466.b cum Archelao conflictus ad Thurion,463.d cum Mario dissensionis initium,424.a præclara sub Mario facta, 452.e sub Catulo gesta,453.a Delphos ad Amphyctionas scriptum de Apollinis thesauris ad se mittendis,459.b rerum ab se gestarum commentarij,461.e triumphus, 347.a trophæorum inscriptio, 464.d monumentum,475.d

Syllæ Iugurthæ capti honor adscriptus,452.d
Iugurtham tradit Bocchus, 411.a 452.c
Pompeius se coniungit,622.c
ad Syllam adductus satyrus 468.d
apud Syllam C.Metelli libertas 472.b per Syllam Cinna consul creatur,458.a
contra Syllam Dorylaus dux Mithridaticus, 465. a contra Syllam Flaccus consul pergit, 465.a ad Syllam Parthorum regis legatus, 453. d
Syllana proscriptio,472.b
Syllani milites cum Catilina consentiunt, 867. c Syllanos homicidas vlciscitur Cato Minor,767. b
Syllanius Iupiter,43.a
Syluia Romuli mater,19.b
Symbolon,1001.c
Synalus,969.b
Syphax,572.d
Syracusæ capiuntur, 246. c diripiuntur, 308. b 308. c incenduntur, 977.d obsidentur 534.b
Syracusarum spolijs decoratur Roma,310.a
Syracusas Dion occupat 970.b obsessas Nicias muro circundat,534.c apud Syracusas Atheniensium calamitates,540.b
Syracusis prodigia, dum liberantur à tyrannide 975.a pugna Dionis,978.a
Syracusana arx traditur Dioni,908.b præda,quanta,308.c
Syracusanam arcem Timoleon diruit, 246. c ad Syracusanam remp.constituendam Corinthij vocantur, 981.c
Syracusani Marcellum accusant, 311.b
Syracusanorum accusationi Marcellus respondet,311.d ante aduentum Timoleontis,status 236.b
ignauia, 315. c inconstantia, 977. d in Dionis posteros crudelitas,983.d
in Dionem peruersitas, 979. d in Timoleontem decretum honorificentissimum,255.a
iuramentum magnum, 982. c vsurpatio libertatis præpropera:quæ eos & perdidit,974.c
socordia,& afflictio,976.a
Syracusanis aruspices victoriam promittunt,539.c
Dion reddit libertatem, 970.d à Syracusanis Athenienses prelio nauali fusi, 539.c Syriam in formam prouinciæ redigit Crassus,639.c
Syrmus Triballorum rex, 670.c
Syrtis capita.969.a
Syrus Apollinis filius,507.a
Syssitiorum Spartæ institutio, 45.b

T

TAbella insomniorum significationes continens,335.d
Tachus Ægyptius, 616.c
Tacita,musa 65.b
Tænarus,754.f
Tænarium templum,631.b
Tagus fl. 576.c
Talasius vnde vox nuptialis facta 26.b
Talaura,503.c
Tamynæ 747.a
Tanagra, 489.d
Tanais,691.a
Tarchetius Albanorum rex, 18.c
Tarcondemus superioris Ciliciæ, 944.b
Tarentum mulieris opera receptum, 186.c
Tarentini accersunt Pyrrhum in Italiam, 390.c Tarentinorum mollities à Pyrrho corrigitur, 292 d de Tarentinorum dijs, Fabij responsum,87.c
Tarpeia Sabinis Capitolium prodit,27.c eius mors, 28.b
Tarpeius collis,64.a
Tarquinia Vestalis, 101.b
Tarquinius Collatinus,97.c
Tarquinius Demarati F.27.d
Tarquinius Superbus regno eiectus,97.d
Tarrutius,20.a 24.b
Tartia Numæ vxor, 61.c
Tatiensis tribus,30.a
Tatus Sabinorum dux,27.c cum Tatio Romuli pugna,28.d Tatij ædes Romæ, 30. c Tatij cædes,32.c
Taureas,199.b
Tauromenium,240.d
Taurus,508.d 512.c 514.a
Taurus mons,509.c
Taurus Cæsariano peditatui præfectus, 946.a
Taurus Marathonius,6.b
Taurus Minois dux,6.c 8.b
Tauri sanguis,128.a
Taxiles,464.c 509.a 698.a 701.d
¶ Technon,1029.b 1030.b 1036.a
Tectosages,452.c
Tegea,450.d
Tegyræ,286.a
Telamon,portus Etruriæ,429.c
Teleclides Corinthius, 238.c
Telemachus Corinthius,242.a
Telephus Herculis filius,18.b
Teles,170.d
Telesides, 976.d
Telesius Samnis Syllam in summum adducit periculum,470.c
Telesippa,689.b
Teleutias,607.b
Telius Atheniensis,93.c
Temeritas, 277.c
Tempe,370.c 658.a
Temperamentum optimum, 86.c
Temperantia, 487.c 761.c 835.c
Tempestas,249.c 513.a
TEMPVS Æsculapij, 631.b Fidei, 70.c Fortunæ muliebris, 231.f Herculis,16.d 118.c 539.d 854.d 943.f
Honoris & virtutis,314.c Isidis 950.c
Iunonis,631.b Iouis Olympij, 96.c Martis, 83.c Metus. Mortis & Risus, 808. c Mineruæ, 316.b Neptuni, 631.b Pythij, 925.c Telluris, 631.b Termini, 70.c Vulcani,33.a
Tempus consiliarius optimus, 163.a
Tenchtheri,Germanica gens, 718.d
Tenedus,493.c
Teratius,18.c
Terentia Ciceronis vxor,864.d 875.a
Terentiam repudiar Cicero 881.d
Terentius Culeo, 379.a
Terentius Varro,182.a
Terentij in Pompeium proditio, 620.b
Termerium malum,5.b
Termerus, ibid.
Termini templum 70.c
Ternarij numeri vis,176.c
Terpander, 799.c
Terra in gyrum mouetur,67.d maiores alit bestias quam mare 700.a torrida terra cur optima gignat aromata, 666.c
Terræ motus,57.b 175.c 488.c 597.d
Terribiles hostibus qui 287.b
Tertia Pauli filia 260.a 348.d
Testamentaria Solonis lex 90.a
Testamentum militare 217.c
Testudo militaris 936. c 939.a
Tethys fatidica,18.d
Tetrapolis, 6.b
Teucer,201.d
Teutamus Argyraspidum dux, 590.f
Teutones Italiam petunt, 399. b cum Teutonib. Marij primum prælium,416.b 417.c
¶ Thais meretrix,687.a
Thalæa,77.c
Thales mercator,79.c sapientum vnus,& poeta Lyticus,41.c
Thaletis F. Cybistus, 81. c cum Solone de liberorum procreatione colloquium,81.b
Thapsacum, 72.d
Thapsus, 534.c
Thargelia,165.b
Thargelion mensis,138.b 219.b 249.a 892.b
Tharryta,383.c
Thasij nauali prælio vincuntur, 487.c
Thasius lapis,764.a
Thasus 1001.c
Theagenes dux apud Chæroneam,671.a
Theano sacerdos,202.c
Thearides,816.b 960.c
Theatrum Marcelli, 316.c Pompeij,647.a
Thebæ ab Alexandro euersæ, 670.d
Demetrio deduntur,907.c
Thebas rebellantes Demetrius iterum obsidet, 908.b capit.ib.
Thebani terrentur solis eclipsi, 295.a
Thebanorum de Lacedæmonijs victoriæ, 284.d exercitationes in armis,285.c
ex Laconia recessus, 614. c libertas restituitur, 284. a proditio,328. b tyranni occiduntur, 283. d
Thebanos Demosthenes Atheniensibus coniungit, 854. a Romanis adiungit Quintius, 372.a
in Thebanos Atheniensium gratitudo, 280. e cum Thebanis Agesilai pugna, 605. c
Thebe Alexandri Pheræi vxor, 293.a
Themiscyra,590.a
Themistocles acceptus plebi,114. c accusatur proditionis, 123. c ambitiosissimus, 120. c
Anaxagoræ & Melissi auditor, 112. c Atheniensis dux aduersus Xerxem,114.d discrimen legitimorum & nothorum tollit,112.a extruit Piræum, 121. d gratus regi Persarum,126. d inducit Athenienses ad triremes parandas,113. d in exilium pulsus, 122. f insidias euadit,somnio admonitus,127.a
instaurat Athenas, 121. d iudex inter Corcyræos & Corinthios 125.b Miltiadis trophæo excitatus, 3. f offendit populum, 123. b peculatui obnoxius, 320. d prælio nauali primas tulit, 120. d quærendæ pecuniæ intentus, 114. a salutis Græciæ autor, 115. b victor certamine tragœdorum, 114. b pellit Aristidem in exilium, ibidem. c
Themistocles & Aristides in rep.aduersarij, 319. c
Themistoclis ambitio,113. b 114.a calliditas,120.a dicta,113. b 121. a 340. c fuga,123. e 124. c genus,111.e honores post mortem,128. e
indoles,112. a in patriam charitas,128.a iuuentus,112.d
mors,128.a 490.e pecunia,124. d liberi,128. b sepulcrum & reliquiæ, ibid. c
in Themistoclis sepulcrum Plato comicus, 128. d strategema, 116. b strategema quo pugnam Salaminiam obtinuit, 118.c suasu Athenienses vrbem relinquunt,116. e virtus, 566. d
Themistoclis ac Aristidis inter se dicta,333.e Themistoclis decreto Aristides reuocatur ab exilio, 117. c Themistoclis & Aristidis ad pugnam ineundam consensus, 118. d Themistoclis & Aristidis simultas,113.a Themistoclis & regis Persarum colloquium, 125. d
Themistocli Aristides præfertur, 332. d in Themistoclem Aristidis moderatio, 334. d de Themistocle dictum Aristidis, 323. d
Themistocles Plutarchi amicus, 128. e
Theocritus vates,289.c
Theodectæ imago,674.a
Theodorus aruspex,386. c pontifex, 210. a
Theodorus Phygensis, 200. d 202. e
Theodorus Tarentinus,676. e
Theodorus Antonij liberorum pædagogus,953.b
Theodotus Atheus,759.b
Theodotes,963.a 977.e 978. d
Theodotus,660.c 730.d 999. e
Theogito Megarensis,371.b
Theomnest⁹ Philosophus, 994.e
Theophanes, 641. d 645. e 659.c 880.b
Theophilus faber ærarius,684. b
Theophilus Hipparchi pater, 947. d
Theophrasti de oratoribus iudicium,850. c libri, 468. a
Theopompus Cnidius, 730. d
Theopompus Spartanus,43. e 43. d 52. d
Theopompus Thebanus,281.c
Theoris sacerdos, 852. c
Theramenes,208. f 441. b 524. a Agnonis F. 880. e
Thericlea vasa,273.b
Thermodon fl. 13. c 500. a 638. b 854. d
Thersippus 96. c
Therycion,808.b 819.c 820.a
Thesea,æ,locus Delphis. 2. d
Thesea,orum,sacra,ibid. b
Theseis,tonsuræ genus,ibid. c
Theseus vnde dictus, 2. c à patre agnitus,5. e ad patrem Ægeum veniens qualem paternæ domus statum inuenerit,11.f
Antiopam rapuit,12. a clauatus 4. b
Cercyona occidit, 5. b colitur, & quando, 17. c Crommioniam suem occidit,4. d
cum Perigune coit, ibid. a Damasten Procrusten occidit,5. b
Delphos abit oblaturus primitias comæ Apollini,2. e Helenam rapit,14. e Herculis imitator,3. e Atticos in vnam ciuitatem cogit,10. e improbos punire vt solitus fuerit,5. c
in Cretam ad Minoa mittendorum consortio extra sortem se adiungit 7. c in regni successionem à populo recipitur, 5. e Isthmia instituit,11. e in vincula coniicitur, 15. b Marathonium taurum capit, 6. b nauigare quare noluerit,4.a nauigare recusat Athenas, 3. b Neptuni filius habitus,ibid. a
Pallantidas cædit, 6. a paterna signa extrahit, 3. b Peripheten interficit,4.b profugit Athenis, 16. e Scironem quando occiderit, 4. e 5. b Sinnin Pityocampten interficit,4.b
Taurum hominem superat, 8.a vinculis liberatur,16.d
Thesei adolescentia, 3. b ætas latrocinijs infesta,ibid.b certamina,13. e cum Amazonibus conflictus, 12. e
cum Pirithoo amicitia, 14. b cum Hercule congressus, ibid. c ex Creta reditus,8.a filius Demophon, 92. f filius Menalippus,4.c filij,Oenopion & Staphylus, 9. a filij post mortem patris quid egerint, 17. a genus,2. a honores post mortem, 17. a hospites primi Phytalidæ, 5.c in pontum Euxinum profectio,12.a mors, 17. a
mulierum raptus taxatur, 38. e moneta, 11. d nauis vbi seruata, 10. c nuptiæ, 13. d nuptiæ malorum causæ, 39. b obliuio taxatur, 38. d origo suppositiitur, 3. a ossa Cimon Athenas reportat,

reportat, 17. b 483. d pædagogus Connidas, 2. e peccata excusantur, 37. f propositum præclarissimum, 4. a respublica, 11. c vxor Phædra, 13. d Thesei & Herculis propinquitas, 3. f
Theseo Athenienses parere detractant, 16. e Theseum Medea veneno tentat interficere, 5. d in Theseum Pallantidarum coniuratio, ibid. b non sine Theseo, proueib. 13. f Theseo Hecale honorata, 6. b
Thesmophoria, 280. c
Thesmothetæ, 92. b 157. a
Thespiæ, 285. a 449. e
Thespis, 95. b
Thesproti, 383. b
Thessalia, 506. f
Thessali, 291. d 730. e
Thessalicus equitatus, 394. a
Thessalonica, 386. a
Thessalus Cimonis F. 200. e 202. d 488. c
Thessalus histrio, 669. d 681. d 854. a
Theste Dionysii soror, 966. e
Thetes, 88. a
Thimbro, 1021. c
Thœnon, 398. d
Thonis meretrix, 901. d
Thor, 463. b
Thorax Larissæus, 902. e
Thoras Spartanus, 434. c 444. a
Thoraces mire duri, 898. c
Thoth mensis, 24. c
Thraces liberi, 211. c 482. d
Thraces equites, 510. d
Thracia colonia, 158. d
Thracius pagus, 497. b
Thraso, 211. d
Thrasybulus, 211. d 281. a 449. a
Thrasydæus Philippi legatus, 854. a
Thrasyllus, 207. d
Θρασύνων quid, 665. c
Thressæ ibid.
Thriambus, 311. a
Thriasia porta, 168. e
Thriasius campus, 609. d 1042. e
Thucydides Milesius, 156. b Alopecensis, 158. b Periclis aduersarius, ibid. à Pericle in exilium pulsus, 161. a eius genus, 480. c eius laus, 523. c
Thudippus, 758. b
Thurion, 463. a Thurius Apollo, 463. a
Thusci cæduntur, 149. b Thuscorum quondam potentia, 136. b
Thyatira, 467. e
Thynnus, 491. f
Thyræa, 527. b
Thyreatis, 404. c
Thyreus Cæsaris libertus, 950. a
¶ Tibareni, 500. a
Tib. Gracchus, vide Gracchus.
Tib. Sempronius, 342. e 300. a
Tibia canere illiberale, 192. d tibias abiecit Minerua, 192. e
Tidius Sextius, 653. c
Tigenna, seu Tingi, 572. c
Tigranes diadema ad pedes Pompeii deponit, 637. a in Lucullum Mithrobarzanem ducem mittit, 508. b interficit nunciantes Luculli aduentum, 508. a Gordyenorum regem necat, 512. b funditur à Lucullo, 510. e 513. c dedit se Pompeio, 636. f
Tigranis potentia, 506. a fastus, ibid. exercitus contra Lucullum ingens, 509. c diadema à Lucullo captum, 511. a cum Mithridate coniunctio, 506. e arrogans dictum, 509. b filius vinctus, 637. b fuga, 511. a
ad Tigranem Appii, Luculli legati, libertas, 506. d in Tigranem Luculli expeditio, 507. b
Tigranocerta vrbs, 508. c obsidetur à Lucullo, 511. d capitur, ibid.
Tigris fl. 506 b.
Tigurini à Labieno cæsi, 716. c
Tilphossion, 465. b
Timæa Agidis vxor, 203. d 445. e 597. a
Timæus historicus notatur, 974. b Platonem & Aristotelem reprehendit, 523. e eius ineptiæ, 523. c
Timagenes, 949. f
Timagoras Atheniensis ab Artoxerxe corruptus, 1022. d capite plectitur ob dona in legatione accepta, 294. d
Timandra meretrix, 213. b Alcibiadem funerat, 213. c
Timanthes 1032. c pictor, 1042. c
Timasitheus, 133. d
Timesilaus, 163. f
Timiditas in tyrannide funestissima, 1014. c
Timonis misanthropi historia, 948. d epitaphium, ibid.
Timocleæ Thebanæ insigne factum, 670. e
Timoclidas Sicyonius, 1027. f
Timocreon Rhodius poeta Lyricus, 122. c
Timodemus, 237. a
Timoleon capit Syracusas, 246. c cuius voce primum innotuerit, 237. a declaratus dux in Siciliam, 239. a desertores Sicilia expulit, 250. e diruit arcem Syracusanam, 246. e fundit fugatque Icetem, 241. d Icetem capit, 252. a magno prælio fundit Carthaginenses, 250. b Mamercum fundit, 252. c mansit Syracusis, 253. e pacat Siciliam, 252. c pacem cum Carthaginensibus facit, 245. d petit Syracusas, 240. b Pœnis callidior, 254. b in senectute visum amisit, 237. c seruat fratrem Timophanem, 241. a successus suos fortunæ tribuit, 253. c traiicit in Siciliam, 240. d
Timoleontis calumniatores, 253. f cum æqualibus suis comparatio, 253. b cum Paulo Aemilio in bellicis rebus comparatio, 276. d felicitas, 251. b frater occiditur, 237. e frater Timophanes qualis fuerit, 237. b funus, 254. e genus, 237. a magnus conflictus cum Carthaginensibus, 249. a moderatio, 276. e mores, 237. a mors, 254. e prosperitas, 243. d ante Timoleontis in Siciliam expeditionem quomodo se res habuerint apud Syracusanos, 236. b summa laus, 254. a
Timoleonti Dionysius tyrannus dedit se, 242. a insidiæ paratæ deteguntur, 243. e iungunt se Adranitæ, 241. e prodigium oblatum, 239. c summi honores habiti Syracusis, 254. c
Timoleontem Paulus constantia superauit, 277. c contra Timoleontem Carthaginensium apparatus, 248. a in Timoleontem Syracusanorum decretum honorificentissimũ, 255. a
Timoleonteum gymnasiũ, 255. b
Timophanes, 237. b 237. e
Timositheus, 133. d
Timotheus in exilium pulsus, 454. c facta sua fortunæ tribui noluit, ibid. a
Timoxenus, 814. b 1044. e 1049. b.
Tinge Antæi vxor, 572. d
Tinnius, 427. e
Tireos Eunuchus, 682. a
Tiribazus Artoxerxem cum exercitu strategemate seruat, 1023. d Darium F. in patrem Artaxerxem incendit, 1025. c
Tiribazi lenitas, 1013. c mores, 1025. d cædes, 1026. c
Tito Cic. libertus, 881. e
Tisamenus Eleus, 325. b
Tisias, 196. d
Tisiphonus, 297. d
Tissaphernes obtruncatus, 601. b 1022. f Tissaphernis perfidia, 600. b ad Tissaphernem Alcibiades Laced. relictis fugit, 204. c a Tissapherne capti Alcibiadis fuga, 206. e de Tissapherne Agesilai victoria, 601. a
Τίθηνα quid Græcis, 2. d
Tithora vrbs, 461. d
Tithraustes 486. b 601. b
Titillius in Thraciam missus, 375. d
Titinii mors, 1004. f
Titius ab Antonio deficit ad Octauium, 942. e
Titurius cum exercitu cæsus, 719. d
T. Annius Gracchi aduersarius, 831. a
T. Crotoniata, 869. d
T. Flaminius, 343. a 364. d
T. Lartius, 216. d
T. Latinii indicium, 225. a
T. Lucretius, 105. c
T. Manlius Cos. 73. a
T. Quintius Flaminius, 345. e 347. a
Tityus, 286. b
¶ Tolerium, 227. b
Tolmæus, 163. a
Tolmides, 161. a 606. a
Tolumnius Etruscus a Cosso cæsus, 27. c 302. a
Toranius, 574. a
Manilii Torquati in filium victorem seueritas, 179. d
Torynam Cæsar occupat, 944. e
¶ Tragia insula, 166. b
Tragiscus, 1040. d
Tragœdorum certamen, 114. b 483. e
Tralles, Thraciæ populus, 604. c 730. b
Trebellius, 919. e
C. Trebonius, 779. e
Trecenti, magistratus Spartæ, 55. b
Triarius, 515. d 639. e
Tribuni mil. consulari potestate, 129. b
Trib. pl. cur sacrosancti, 831. d tribb. pl. initium, 216. c tribb. pl. potestas, 768. c tribb. pl. dignitas, 836. c tribb. pl. circumscriptio, 736. c
TRIBVNVS plebis Antonius, 722. d 917. f Aquilius, 780. b A. Pompeius, 415. e Bestia & Metellus, 872. a C Gracchus, 876. b 838. b Canidius, 645. d Clodius, 643. d 714. d 768. b 753. d 875. e Curius & Fulnius, 369. d Dolabella, 919. e Flauius & Marullus, 736. e Genutius, 836. c Liuius Drusus, 838. c Lucilius, 648. a Lucius Antonius, 922. e L. Quintius, 495. a L. Saturninus, 413. d M. Octauius, 828. e Marius, 407. c Metellus, 652. b 725. d 769. a Metilius, 179. c Minutius Thermus, 772. b Minutius, 830. c C. Publicius Bibulus, 314. a Rubrius, 839. a Sulpitius, 424. e Terentius Leo, 379. a Trebonius, 646. e Vergiuius, 458. b
Tribus Romæ sub Romulo tres, 30. a tribus XXXV. Romæ, 829. e Tribus Atticæ quot, & vnde dictæ, 91. b
Tributum pendere quando desitum Romæ, 275. b
Tridens nummi insigne, 3. b
Triopius, 486. a
Tripus septem sapientum, 80. d
Triumphandi initium, 27. b in triumphum currus quando primum adhibitus, ibid. c triumphi & ouationis differentia, 310. d
TRIVMPHVS Æmilii de Perseo, 272. c Antonii in Ægypto de Artauasde Armeniorum rege, 939. d Cæsaris Iulii de Pompeii liberis, 733. d 732. c Camilli, 342. d Fabii Maximi, 11. 187. d Luculli, 117. c M. Marcelli, 301. e eiusdem in Albano, 319. d C. Marii 1. de Iugurtha, 412. c Marii cum Catulo, 955. b Octauii Augusti de Antonio & Cleopatra, 272. c Pompeii III. 642. d Poplicolæ de Hetruscis, 101. d eiusdem de Sabinis, 109. b Quintii Flaminii de Philippo Macedonum rege, 376. f Romuli de Acrone Cæniensium rege, 27. a eiusdem de Veientibus, 33. d Surenæ de Crasso, 564. a Syllæ, 473. e M. Valerii Poplicolæ fratris, de Sabinis, 107. d Ventidii de Parthis, 951. c Triumphorum initium, 27. c
Triumuiri Cæsar Oct. M. Antonius & Lepidus orbem terrarum tanquam patrimonium diuidunt, 929. d eorum apud Bononiam conuentus, 884. c eorum post conuentum ad Bononiam proscriptio, 924. a
Trœzena Theseo incolis aucta, 2. a Trœzeniorum in Athenienses benignitas, 116. f apud Trœzenos vt colatur Neptunus, 27. b
Troiani, 523. e Troianæ mulieres, 481. a
Troias Æacidæ mater, 383. c
Trophonius, 330. c
¶ Aelius Tubero, 257. c
Tubero Stoicus, 518. c
Tubertus, vide Posthumius.
Tuder, 546. b
Tudertum, 415. b
Tulliolæ Cic. F. mors, 882. a
App. Tullius Volscorum rex, 861. b
Tullius Cimber pro fratre exule Cæsarem simulate precatur, 991. d Coriolano insidiatur, 253. b ad Tullium Coriolani oratio, 224. d
Tullus, 15. d Tulli cædes, 233. b
Tullus Hostilius rex, 74. b 213. f
Turpilius, 409. d
Tusculum, 336. a Tusculanorum defectio, 149. b Tusculanæ ficus, 654. f
Tutolæ ancillæ astus, 146. a
¶ Tyche, 308. c
Tychon hasta, 293. e
Tydeus Atheniensium dux, 211. f 438. d
Tymbanorum apud Parthos vsus, 557. e
Tyndarus Helenæ pater, 14. e
Tyndaridæ, vide Castor & Pollux.
Tynnondas 85. f
Typhones, 289. b
Typhonis exhalationes, Aegypti locus, 917. a
Tyrannio grammaticus, 468. b 504. b
Tyrannidis maximum malum, 243. a de tyrannide dictum Solonis, 85. f in tyrannide funestissima res timiditas, 1024. c de tyrannis Nealcis pictoris dictũ, 1032. f
Tyrocnestis, 983. e
Tyrrheni, Etrusci, 136. b Tyrrhenorum migratio, 18. b Tyrrhenum mare, 6 2. e
Tyrtæus poeta, 805. d
Tyrus ab Alexandro obsidetur, 678. b expugnatur, 679. a

V

VAccæ prægnantis immolatio, 67. e
Vacca vrbs, 409. c Vaccæi, 579. c
Vagisis dictum, 554. b

Valentia, 628. a
Valeria Poplicolæ filia, 107. b
Valeria Poplicolæ soror, 229. c
Valeria Hortensii oratoris soror, Messalæ filia, 474. b 475. c
Valerius Coruinus sexies consul, 422. b
Valerius Flaccus, 345. e 422. e eius ingenium, 337. d eius suasu Cato Romam migrat, ibid. c
Valerius Leo, 716. b
Valerius Maximus, 625. d
Valerius Potitus, 131. a
Valeriæ gentis priuilegium, 109. c
Varguntcius, 561. d
de P. Varino Spartaci victoriæ, 548. b
Varius Antonii sociùs, 923. f
Varro philosophus, 24. a
Varro Pompeii legatus, 725. c
Vatum Germanarum vaticinandi modus, 675. b
Vatinius prætor, 646. e 779. d Ciceronis in Vatinium dictũ, 865. b 875. d
¶ Vberum fontiumque comparatio, 262. b
¶ Vectigalia sublata, 103. a
Vectius, 520. c 835. a
Veientes, 33. c à Romulo superantur, 33. e cum Veientibus Romuli fœdus, ibid. b de Veientib. Camilli fastosus triumphus, 132. c
Veii, Hetruriæ caput, 129. c à Camillo obsidentur, ib. quomodo capti, 131. c Veiis captis Camilli preces, ib. b
Velabrum vnde dictum, 20. b
Velatura quid, ibid.
Velia, 102. b
Velitræ captæ, 151. c Velitras colonia ob pestilentiam deducta, 219. b
Venator Æsopicus, 1045. b
Veneficorum pœna apud Persas, 1021. a
Ventidii contra Parthos victoriæ, 930. f de Parthis triumphus, 931. c
Vento, Perpennæ cognomen, 575. d
Venus, 464. d 553. e 927. a Epitragia, 8. a Paphia, 776. b victrix, 655. c
Veneris templum, 499. a
Venusia, 314. f
Verba in philosophia nouata à Cic. 881. a
Vercellæ vrbs, 419. c
Vercingentorix, Gallorum dux contra Cæsarem, 720. b a Cæsare fusus, ibid. d
Verenia, 66. d
Vergilia Coriolani vxor, 230. a
Verginius trib. plebis, 458. b
Verres quid, 864. b
in Verrem Ciceronis actiones, 864. b
Verrucosi cognomen, 174. b
Versutiæ exemplum, 435. e
Vespasianus, 104. e
Vesta effigies mundi, 67. c Vestales virgines, 31. e
Vestalium virginum institutio, 66. b sacra, 139. a instituta, 66. d prærogatiuæ, ibid. c punitiones, vbi deliquissent, ibid. d
Veteranorum querimonia contra Cæsarem, 725. e
Vettius, ide Sp.
in Vetulam Periclis dictum, 167. d
Veturius Mamurius, 68. e
Vetus prætor, 709. d
¶ Vibii in Crassum humanitas, 545. a
Vibo, 877. a
Victores Græcis qui, 521. e
Victoria vt paretur, 265. c victoriæ signum palma, 9. d
Victus sufficiens, 20. c ex victu malo pestilentia, 912. b
Vicus publicus, 102. d Martius, 852. d
de Viduis maritandis Rom. lex, 929. e
Vigilantia, 1000. d
Villius, vide C. & P.
Vindicius, 99. a
Vindicta manumissio vnde dicta 100. e
Vindius, 621. e
in Vino veritas, prouerbium, 1018. e infantes vino cur Spartæ ablui soliti, 49. e
Viri boni proprium, 423. a virorum inter se similium aliquot paria, 1028. d virorum quorundam illustrium matres ignotæ, 192. a virorum Spartæ occupatio, 54. e
Virgilius, vide C.
pro Virgine cæditur equa ad Leuctra, 289. c virgines Vestales, vide Vestales. virginum Lacænarum exercitationes, & disciplina, 47. e
Viridomarus Gallorum rex à Marcello cæsus, 301. b
Virtutis amor vnde, 763. d comes inuidia, 1049. e constantia, 573. a diuinitas, 349. a vis, 471. e 742. a virtutis vocabulum quid significet, 214. c virtutis magnæ hominibus aliquid condonandum, 690. e virtutem adolescere pulchrum, 521. c virture propria, non aliena fraude res gerendæ, 134. b virtutis templum, 314. c
Vitæ describendæ modus, 480. a vitæ improborum cur etiam describantur, 889. b de vita & morte variæ sententiæ, 278. a
Vitellii Romam patriam prodere pertentant Tarquinio, 98. d
Vitia consenescere pulchrum, 521. c
Viui plures quam mortui, 701. a
Vixerunt, verbum de interfectis vsurpatum, 871. d
¶ Vliades Samius, 333. a
Vlysses, 18. b 201. f 224. c 309. c 341. b 444. e
Vltio diuina, 251. b 499. e 983. c
¶ Vmbria, 546. b
¶ Voconius Luculli legatus, 499. c Voconii filiæ tres insigniter deformes, 874. c
Volsci funduntur, 149. a belli ducem contra Rom. Coriolanum creant, 226. b opera Coriolani prælio vincuntur, 217. e
Volscorum in Coriolanum inuidia, 228. b Volscos Coriolanus ab vrbe reducit, 231. d
Volumniæ ad Coriolanum F. oratio, 230. d ad matronas Rom. oratio, ibid. a ad Volumniam Valeriæ oratio, 229. e
Volumnius, vide P.
Volumnius mimus, 1005. d
Voluptas malorum esca, 337. b
Vopiscus, 218. e
Vota pro imperatoribus, 861, c votum Darii, 682. d
¶ Vibium condendarum ritus, 23. d
¶ Vsipetes in Galliam irrumpunt, 718. d cæsi, 718. a
¶ Vtica, 409. f 733. b 788. d 789. d Vticæ Cato Min. præfectus, 787. d
¶ Vulcani ædes, 33. a 34. d
Vulgi inconstantia, 204. d
Vulturum augurium, & natura, 22. f
¶ Vxoris instæ & pellicis discrimen, 989. e vxoris repudium primum Romæ, 39. b de vxore repudiata dictum Cæsaris 875. d

X.

Xanthiorum exitium, 998. d
Xanthippidas, 321. e
Xanthippus, 153. c 172. a 191. f 325. a 339. b
Xanthus vrbs, 673. d incensa, 998. d
¶ Xenagoras, 263. b
Xenarchus, 523. d
Xenares, 805. e
Xenia, 822. b
Xenocles Adramyttenus, 862. e
Xenocles Cholargensis, 159. f
Xenocles Spartanus, 604. e
Xenocrates philosophus, 375. f 407. a 521. b 668. e 753. d 755. a
Xenophantus, tibicen insignis, 915. c
Xenophilus, 319. a
Xenophon, 526. c 600. c 605. c 606. c 663. a 937. c
de Xerxis ponte excindendo Aristidis consilium, 120. a de Xerxe fugando Aristidis consilium, 324. b Xerxem Græci nauali prælio vincunt, 119. e aduersus Xerxem Themistocles Atheniensis dux, 114. e Xerxes togatus, Lucullus appellatus, 518. c
¶ Xuthus tibicen, 925. e
¶ Xypetius, 159. f

Z.

Zacynthus insula, 378. d 539. a
Zaleucus, 62. d
Zarbienus Gordyenæ rex, 506. a 512. a
Zarethra, 747. d
¶ Zela vrbs, 731. e
Zelotypia Persica, 125. a zelotypiam tollit Lycurgus è rep. Laconum, 48. f
Zeno Eleates, 154. a
Zenodotia, 553. c
Zeugitæ, 88. a
Zeugma, 554. e 561. b
Zeuxidamus, 488. e 596. b
Zeuxidis in pingendo mos, 159. d
¶ Zoilus opifex, 898. c
Zopyrus, 49. f 405. e
Alcibiadis pædagogus, 192. a
Zoroastres, 62. d
Zosime Tigranis vxor, 643. a

FINIS.

Grauskala #13

C Y M

B.I.G.

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black